

Denzinger (latin)

Enchiridion Symbolorum, Denzinger.
In lingua latina.

Table des matières

Enchiridion Symbolorum

- Symbola Primitiva. Papyrus liturgicus Dêr-Balyzeh
- 2** Symbola exulta. Schema tripartitum trinitarium. Formula occidentalis, Symbolum apostolicum.
- 11** Symbole Apostolique, formule occidentale, Rome 3eme siecle;
- 41** Saint Cyrille évêque de Jérusalem, Catéchèses VI-XVIII, vers S348
- 42** S. Epiphane, év. de Salamine, 374
- 44** Asie Mineure, fin IVeme (S. Epiphane, évêque de Salamine)
Symbole " Quicumque ", pseudo-athanasien
- 102** Saint Clément I, Ep. ad Corinthios, vers 96
- 105** Saint Zéphyrin et saint Calliste, déclarations dogmatiques, (avant 222)
Saint Clément I, Ep. ad Corinthios, vers 96
Saint Corneille, Ep. 'Quantam sollicitudinem' à Cyprien évêque
- 108** de Carthage, 251
- 109** Saint Corneille, Ep. à Fabius, évêque d'Antioche, 251
- 110** Saint Etienne I, Ep. à Cyprien évêque de Carthage, 256
- 111** Saint Etienne I, Ep. aux évêques d'Asie mineure, 256
- 112** Saint Denis, Let. à Denis, évêque d'Alexandrie, 262
- 117** Concile d'Elvire (vers 300-303)
- 123** Concile d'Arles (314)
- 127** Concile Nicée I (oecum. I), 325
- 132** Saint Jules I, Ep. aux Antiochiens, 341
- 133** Concile de Sardique (343-344?)
- 138** Libere, Ep. 'Studens paci' aux évêques orientaux, 357
- 139** Libere, (Symbole de Sirmium I, 351, signé par Libere en 357)
- 141** Libere, Ep. 'Pro deifico' ad episcopos Orientales, 357
- 142** Libere, Ep. 'Quia scio' ad Ursacium, Valentem, Germinium, 357
- 143** Libere, Ep. 'Non doceo' ad Vincentium, 357
- 144** Saint Damase I, Epistolarum fragmenta ad episcopos Orientales, vers 374
- 147** Saint Damase I, Ep. 'Per filium meum' ad Paulinum episc.

- 148** Antiochenum, 375
Saint Damase I, Ep. 'Oti te apostolike kathedra' ad episcopos
- 149** Orientales, vers 378
Concile de Constantinople I (oecum. II; sous saint Damase I);
- 150** mai - 30 juillet 381; Symbole de Constantinople
- 178** Concile Romain, 382; 'Decretum Damasi' seu De explanatione
Cfidei
- 180** Saint Sirice, Ep. 'Directa ad decessorem' ad Himerium episc.
- 181** Tarracon.; 10 février 385
- 186** Concile de Carthage III, 28 août 397
- 187** Concile de Toledé I, sept. 400 (405)?
- 191** Concile de Toledé I, 'Symbolum Toletanum I', 400
- 209** Saint Anastase I, Ep. 'Dat mihi' ad Venerium episc. Mediolan.,
vers 401
Saint Innocent I, Ep. 'Etsi tibi' ad Victricius episc.
- 211** Rotomag. (Rouen), 15 février 404
Saint Innocent I, Ep. 'Consulenti tibi' ad Exsuperium episc.
- 212** Tolosanum (Toulouse); 20. Febr. 405
- 213** Saint Innocent I, Ep. 'Magna me gratulatio' ad Rufum et alios
- 214** episcopos Macedoniae, 13. Dec. 414
Saint Innocent I, Ep. 'Si instituta ecclesiastica' ad Decentium
- 215** episc. Eugubinum (Gubbio), 19. Mart. 416
- 216** Saint Innocent I, Ep. 'In requirendis' ad episcopos Conc.
- 217** Carthag., 27 Jan. 417
Saint Innocent I, Ep. 'Inter ceteras Ecclesiae Romanae' ad
- 218** Silvanum et ceteros Synodi Milevitanae Patres, 27. Ian. 417
- 221** Saint Zosime, Ep. 'Quamvis Patrum' ad Concilium Carthag.
21 mars 418
- 222** Concile de Carthage (XV, ou XVI), commencé le 1 mai 418
- 230** Saint Zosime, Ep. 'Tractatoria' ad Ecclesias Orientales, entre
- 231** juin et août 418
Saint Boniface, Ep. 'Retro majoribus' ad Rufum episc.
- 232** Thessaliae, 11 mars 422
- 233** Saint Boniface, Ep. 'Institutio' ad episcopos Thessaliae,
11 Mars 422
Saint Boniface, Ep. 'Manet beatum' ad Rufum et ceteros
- 234** episcopos per Macedoniam etc., 11 Mars 422
- 236** Saint Célestin I, ep. " Cuperemus quidem "
- 237** Capitula pseudo-Caelestina seu 'Indiculus' (Rome, vers 435-442;
- 238** (saint Prosper (???))
- 247** 'Indiculus' (Rome, vers 435-442; (saint Prosper (???))
- 251** Concile d'Ephèse (oecum.III; 431); Discours de Philippe, Légat
du Pontife Romain, prononcé dans l'Action III

- 252** Concile d'Ephese (3eme oecuménique, contre les Nestoriens, 431)
- 264** Contra Nestorius
- 268** Saint Sixte III, Formule d'union entre saint Cyrille év.
d'Alexandrie et les év. de l'Eglise d'Antioche; 433
- 271** d'Alexandrie et les év. de l'Eglise d'Antioche; 433
- 273** Saint Léon I le Grand, Ep. 'Ut nobis gratulationem'
- 280** ad episcopos per Campaniam, Picenum, Tusciam, 10 octobre 443
- 281** Saint Léon I le Grand, Ep. 'Quanta fraternitati' ad Anastasium
- 282** ep. Thessal., 446 (?
Saint Léon I le Grand, Ep. 'Quam laudabiliter' ad Turrib.
- 283** ep. Astur., 21. Iul. 447
- 295** Saint Léon I le Grand, Ep. 'Licet per nostros' ad Julian.
- 296** Coinsem, 13 juin 449
- 299** Saint Léon I le Grand, Ep. 'Sollicitudinis quidem tuae' ad
- 308** Theodorum episc. Foroiuliensem (Fréjus, Galliae merid.),
11 juin 452
- 309** Concile de Chalcédoine (oecum. IV), 8 octobre - début novembre
- 300** 451; Actio V, 22 octobre 451: Symbole de Chalcédoine
- 306** Saint Léon I le Grand, Ep. 'Sollicitudinis quidem tuae' ad
- 310** Theodorum episc. Foroiuliensem (Fréjus, Galliae merid.),
11 juin 452
Saint Léon I le Grand, Ep. 'Regressus ad nos' ad Nicetam episc.
- 311** Aquil., 21 Mars 458
- 316** Saint Léon I le Grand, Ep. 'Promisisse me memini' ad Leonem I
- 317** imp., 17 août 458
- 318** Saint Léon I le Grand, Ep. 'Frequenter quidem' ad Neonem
- 319** episcopum Ravennat., 24 octobre 458
- 320** Saint Léon I le Grand, Ep. 'Epistolas fraternitatis'
- 321** ad Rusticum, episc. Narbon., 458 aut 459
- 322** Saint Léon le Grand, Ep. 'Magna indignatione' ad universos
- 323** episcopos per Campaniam etc., 6 Mars 459
'Statuta Ecclesiae Antiqua', (milieu ou fin du Veme siecle,
325 Gaule Narbonnaise)
- 329** Saint Simplicius, Ep. 'Quantum presbyterorum' ad Acacium episc.
- 343** Cepolit., 10 janvier 476
- 345** Saint Félix II (III), Ep. 'Quoniam pietas' ad Zenonem imp., 1
août 484
- 347** Saint Gélase I, Ep. 'Famuli vestrae pietatis' ad Anastasium I
imp., 494
- 348** Saint Gélase I, Synodus Romana: Acta de absolute Miseni, 13
Mai 495
Concile d'Arles, 473, Libelle de soumission du prêtre Lucidus

- 330** De gratia et praedestinatione
- 349** Saint Gélase I, Tomus 'Ne forte' de anathematis vinculo, 495
'Decretum Gelasianum' seu Ep. decretalis de libris recipiendis
- 350** et non recipiendis, tp. incerto
- 354** Saint Gélase I, Tomus 'Necessarium quoque' adv. Eutychen et
- 355** Nestorium, tp. incerto
- 356** Anastase II, Ep. 'Exordium pontificatus mei' ad Anastasium I imp., 496
Anastase II, Ep. 'In prolixitate epistolae' ad Laurentium
- 357** episc. Lignidensem (Lignido in Illyrico), 497
- 360** Anastase II, Ep. 'Bonum atque iucundum' ad epos Galliae, 23 août 498
- 361** Saint Symmaque, Ep. 'Ad augustae memoriae' ad Anastasium I
- 362** Simp.,
post a. 506
Saint Hormisdas, 'Libellus fidei Hormisdæ papæ' C'polim
- 363** missus 11 août 515
- 365** Saint Hormisdas, Ep. 'Sicut rationi' ad Possessorem episc.
- 366** SAfrum,
13 août 520
- 367** Saint Hormisdas, Ep. 'Inter ea quae' ad Iustinum imperatorem, 26 mars 521
- 369** Concile d'Orange II, commencé le 3 juillet 529
- 370** a) Prooemium
- 371** b) Canones
- 396** c) Conclusio a Caesario episc. Arelat. redacta
- 397** Boniface II, Ep. 'Per filium nostrum' ad Caesar. ep. Arelat.,
- 398** 25 janvier 531; Confirmatio Concilii Arausicani II
- 401** Jean II, Ep. 'Olim quidem' ad senatores C'politianos, Mars 534
- 402** Vigile, Edit de l'empereur Justinien à Ménas patriarche de Constantinople, publié dans le Synode de Constantinople
- 403** en 543; Anathématismes contre Origène
- 411** Vigile, Ep. 'Dum in sanctae' ad univ. populum Dei,
- 412** 5 février 552; Professio fidei Vigilii papæ
- 415** Vigile, Constitutum (I) 'Inter innumeras sollicitudines' de tribus Capitulis ad Justinianum imperatorem, 14 mai 553;
- 416** Damnatio errorum Nestorianismi de humanitate Christi
- 420** Concile de Constantinople II (oecum. V), Session VIII
- 421** 2 juin 553, Canons
- 438** Pélage I, Ep. " Humani generis " à Childebert 1er, roi
- 443** 3 février 561

- 444** Pélage I, Ep. encycl. 'Vas electionis' ad universum populum Dei cc. 557
Pélage I, Ep. 'Admonemus ut' ad Gaudentium episc. Volaterrae,
- 445** inter Sept. 558 et 2. Febr. 559
- 446** Pélage I, Ep. 'Adeone te' ad (Iohannem) episc., ineunte a. 559
Pélage I, Ep. 'Relegentes autem' ad Valerianum patricium, Mart.
- 447** aut init. Apr. 559
Concile de Braga I; 561: anathématismes, principalement contre
- 451** les Priscillanistes
- 464** Pélage II, Ep. 'Quod ad dilectionem' ad episcopos schismaticos Istriae, c. 585
Pélage II, Ep. 'Dilectionis vestrae' ad episcopos schismaticos
- 468** Istriae, a. 585 aut 586
- 470** Conc. de Toledé III, commencé le 8 mai 589
Saint Grégoire I le Grand, Ep. 'Considernati mihi' aux
- 472** patriarches, février 591
Saint Grégoire I le Grand, Ep. 'O quam bona' ad Virgilium episc.
- 473** Arelat., 12 août 595
Saint Grégoire I le Grand, Ep. 'Sicut aqua' ad Eulogium patr.
- 474** Alexandr., août 600
- 476** Saint Grégoire le Grand, Ep. 'Litterarum tuarum primordia' ad
- 477** Serenum episc. Massiliensem, octobre 600
Saint Grégoire le Grand, Ep. 'Quia caritati nihil' ad episcopos
- 478** Iberiae (Georgiae), vers le 22 juin 601
- 479** Saint Grégoire le Grand, Ep. 'Qui sincera' ad Paschasium
- 480** episc. Neapolit., Novembre 602
- 485** Concile de Toledé IV, commencé le 5 décembre 638
- 487** Honorius I, Ep. 'Scripta fraternitatis' ad Sergium patr., 634
- 490** Concile de Toledé VI, commencé le 9 janvier 638
- 493** Jean IV, Ep. 'Dominus qui dixit' ad Constantinum III imp.
- 496** (Apologia pro Honorio papa), 641
- 500** Concile du Latran, 5-31 octobre 649, sous saint Martin I
- 501** Canones
- 525** Concile de Toledé XI, commencé le 7 novembre 675; Symbole
- 542** Saint Agathon, Ep. 'Consideranti mihi' ad imperatores, 27 mars 680
- 545** Conc. romanum Ep. dogmat. synodalis 'Omnium bonorum spes' ad
- 546** imperatores, 27 mars 680
- 550** Concile de Constantinople III (oecum. VI); Sess. XIII, 28 mars 681
- 561** Saint Léon II, Ep. 'Regi regum' à l'empereur Constantin IV, août 682
- 564** Concile de Toledé XIV, 14-20 novembre 684

- 566** Concile de Toledé XV, commencé le 11 mai 688
- 568** Concile de Toledé XVI, commencé le 2 mai 693; Symbole
- 580** Saint Grégoire II, Ep. 'Desiderabilem mihi' ad S. Bonifatium, 22 Nov. 726
Saint Grégoire II, Lettre à l'empereur Léon III
- 581** (entre 726 et 730)
Saint Grégoire III, Ep. 'Magna nos habuit' à saint Boniface, évêque, vers 732
- 587** Concile romain, Action III, 25 octobre 745
Saint Zacharias, Ep. 'Virgilius et Sedonius' ad S. Bonifatium,
- 588** 1 juillet 746 (745?)
- 589** Saint Zacharias, Ep. 'Sacris liminibus' à saint Boniface, 1 mai 748
- 592** Etienne II (III), 'Responsa Carisiaca' (Quiercy), a. 754
Hadrien I, Ep. 'Pastoralibus curis' ad patriarch. Tarasium, 785
Hadrien I, Ep. "Institutio universalis" aux évêques d'Espagne,
- 595** (entre 785 et 791)
- 596** Hadrien I, Ep. 'Institutio universalis' ad episcopos Hispaniae, 785
Concile de Nicée II (oecum. VII; 787); Action VII,
- 600** 13 octobre 787; Definitio de sacris imaginibus
- 604** Concile de Nicée II (oecum. VII); Action VIII, 23 octobre 787
- 610** Hadrien I, Ep. "Si tamen licet" aux évêques d'Espagne (793 ou 794)
- 611** Concile de Francfort (Frankfurt / Main), 794; Ep. synod. des
- 612** évêques de France aux autorités d'Espagne
- 615** Concile de Frioul (foroiuliense) (796 ou 797),
- 616** Symbole De Trinitate divina
- 620** Conc. Ticinense (Pavia), a. 850
- 621** Conc. Carisiacum (Quiercy-sur-Oise), mai 853
- 625** Conc. Valentinum (Valence), 8 janvier 855
- 633** Saint Nicolas I, Conc. Romain, 860 et 863
- 635** Concile Romain (Saint Nicolas I), 862
- 637** Saint Nicolas I, Ep. 'Proposueramus quidem' à l'empereur
- 638** Michel, 28 septembre 865
- 642** Saint Nicolas I, Resp. 'Ad consulta vestra' aux Bulgares,
- 643** 13 novembre 866
- 648** Concile de Constantinople IV (oecum. VIII), Sessio X,
- 650** 28 février 870; Canons
- 664** Jean VIII, Ep. 'Unum est' aux princes de Sardaigne,
- 668** vers septembre 873
Saint Etienne V (VI), Ep. 'Consuluisti de infantibus'

- 670** ad Ludbertum archiep. Maguntinum (Mainz), inter 887-888
Jean XV, Ep. Enc. 'Cum conventus esset' ad episcopos et abbates
- 675** Galliae et Germaniae, 3 février 993
Saint Léon IX, Ep. " Congratulamur vehementer " à Pierre,
- 680** patriarche d'Antioche, 13 avril 1053; Profession de Foi
- 686** Saint Léon IX, Ep. 'Ad splendidum nitentis' ad S. Petrum
- 687** Damiani, a. 1054
- 688** Conc. Romanum (Nicolas II), a. 1059; Professio fidei in
- 690** Eucharistiam Berengario praescripta
Saint Léon IX, Ep. 'In terra pax hominibus' ad Michaellem
Cerularium et Leonem Acridanum, 2 septembre 1053
- 691** Conc. (minus) Lateranense (Nicolas II), avril 1060
- 695** Alexandre II, Ep. 'Super causas' ad Rainaldum episc. Cumanum,
a. 1063
- 698** Alexandre II, Ep. 'Licet ex' ad Landulfum princ. Benevent.,
a. 1065
Conc. Romain (Saint Grégoire VII), Iusiurandum Berengarii
- 700** Turon., 11 février 1079
Bienheureux Urbain II, Ep. 'Debent subditi' ad Petrum episc.
- 701** Pistor. et Rusticum abb. Vallumbros., a. 1088
Bienheureux Urbain II, Ep. 'Gaudemus filii' ad Lanzonem,
- 702** Rodulfum etc., 1 février 1091
Conc. Beneventanum (Bienheureux Urbain II),
- 703** coeptum 18. Mart. 1091
- 704** Conc. (minus) Lateranense (Pascal II), 1102
- 705** Conc. Guastallense (Pascal II), 22 octobre 1106
- 706** Conc. (minus) Lateranense (Pascal II), 7 Mart. 1110
- 710** Conc. (oecum. IX) Latran I (Calliste II); canons, 27 mars 1123
- 715** Conc. (oecum. X) Latran II (Innocent II), coeptum 4. Apr. 1139;
canons
- 718** Concile de Sens, commencé le 2 juin 1140 (1141?); erreurs de
- 721** Pierre Abélard
- 739** Innocent II, Ep. 'Testante Apostolo' ad Henricum episc. Senon.,
16 juillet 1140
- 741** Innocent II, Ep. 'Apostolicam Sedem' ad episc. Cremonensem, tp.
incerto
- 745** Conc. Remense (Reims) (Eugene III), coeptum 21. Mart. 1148
Alexandre III, Ep. 'Ex litteris tuis' ad soldanum Iconii
- 748** residentem, 1169
Alexandre III, Ep. 'Cum in nostra' ad Guilelmum archiep.
- 749** Senon., 28. Maii 1170
Conc. Remense, sous Eugene III, Professio fidei de Trinitate ;
1148
- 747** Conc. Turonense (Tours), coeptum 19 mai 1163
Lettre Cum Christus du pape Alexandre III à l'archevêque de

- 750** Reims, 18 février 1177
- 753** Alexandre III, Ep. 'In civitate tua' ad archiep. lanuensem, tp. incerto
Alexandre III, Ep. 'Ex publico instrumento' ad episc.
- 754** Brixiensem, tp. incerto
- 755** Alexandre III, Ep. (fragm.) 'Verum post' ad archiep. Salernit., tp. incerto
- 757** Alexandre III, Ep. (fragm.) ad Pontium episc. Claromont. (?), tp. incerto
- 751** Conc. (oecum. XI) Latran III, 5 - 19 (22)? Mart. 1179
- 760** Conc. Veronense (Lucius III), exeunte Oct.-init. Nov. 1184
- 761** Lucius III, Ep. 'Dilectae in Christo' ad Simonem episc.
- 762** Meldensem (Meaux), tp. incerto
- 764** Urbain III, Ep. 'Consuluit nos' ad presbyterum Brixiensem, tp. incerto
Innocent III, Ep. 'Cum apud sedem' ad Ymbertum archiep.
- 766** Arelat., 15 juillet 1198
- 776** Innocent III, Ep. 'Ex parte tua' ad episc. Mutinensem, a. 1200
Innocent III, Ep. 'Sicut universitatis' ad Acerbum consulem
- 767** Florentinum, 30 octobre 1198
Innocent III, Ep. 'Quanto te magis' ad Ugonem episc.
- 768** Ferrariensem, 1 mai 1199
- 769** Innocent III, Ep. 'Cum ex iniuncto' ad Metenses (Metz),
- 770** 12 juillet 1199
- 771** Innocent III, Const. 'Licet perfidia Iudaeorum',
- 772** 15 septembre 1199
- 773** Innocent III, Ep. 'Apostolicae Sedis primatus' ad (Iohannem)
- 774** patriarcham C'polit., 12 novembre 1199
- 777** Innocent III, Ep. 'Gaudemus in Domino' ad episc. Tiberiadensem, initio 1201
- 786** Innocent III, Ep. 'Ex parte tua' ad Andream archiep. Lund, 12 janvier 1206
Innocent III, Ep. 'Maiores Ecclesiae causas' ad Ymbertum
- 780** archiep. Arelat., exeunte a. 1201
- 781** Innocent III, Ep. 'Cum Marthae circa' ad Iohannem quondam
- 782** archiep. Lugdun., 29. Nov. 1202
- 784** Innocent III, Ep. 'Cum venisset' ad Basilium archiep.
- 785** Trinovitanum (Trnovo Bulgar.) 25. Febr. 1204
Innocent III, Ep. 'Non ut apponeres' ad Thoriam archiep.
- 787** Nidrosiensem (Trondheim in Norvegia), 1. Mart. 1206
Innocent III, Ep. 'Debitum officii pontificalis' ad Bertoldum
- 788** (sive Bertrandum) episc. Metensem, 28. Aug. 1206
Innocent III, Ep. 'De homine qui' ad rectores fraternitatis

- 789** Romanae, 22. Sept. 1208
Innocent III, Ep. " Ejus exemplo " à l'archevêque de Tarragone,
- 790** 18 décembre 1208; Profession de foi prescrite aux Vaudois
- 798** Innocent III, 'In quadam Nostra' ad Ugonem Episc. Ferrar.
5 mars 1209
Innocent III, Ep. 'Licet apud' ad Henricum episc. Argentorat.,
- 799** 9 janvier 1212
Concile Latran IV (oecum. XII), 11 - 30 novembre 1215 (sous Innocent III); cap. 1 de fide catholica; Définition contre les
- 800** Albigeois et les Cathares
- 803** Cap. 2 De errore abbatis Joachim
- 809** 3. De haereticis (waldensibus)
- 810** 4. De superbia Graecorum contra Latinos
- 816** Cap. 41. De continuatione bonae fidei in omni praescriptione
- 817** 51. De poena contrahentium clandestina matrimonia
- 818** 62. De reliquiis Sanctorum
- 820** 63. De simonia
Honorius III, Ep. 'Perniciosus valde' ad Olaum archiep. Upsal,
H13
- 822** décembre 1220
Grégoire IX, Ep. 'Ab Aegyptiis argentea' ad theologos Paris.,
- 824** 7 juillet 1228
Grégoire IX, Damnatio haereticorum variorum, (Ex forma anathematis edita 20. Aug. 1229(?).)
Grégoire IX, Ep. 'Consultationi tuae' ad archiep. Barensen,
- 825** 12 novembre 1231
Grégoire IX, Ep. 'Presbyter et diaconus' ad Olaum episc.
GLund., 9
- 826** décembre 1232
- 827** Grégoire IX, Decr. fragm. 'Si condiciones', inter a. 1227-1234
Grégoire IX, Ep. 'Naviganti vel' ad fratrem R.,
- 828** inter a. 1227-1234
Grégoire IX, Ep. 'Cum sicut ex' ad Sigurdum archiep.
- 829** Nidrosiensem (Trondheim in Norvegia), 8 juillet 1241
Innocent IV, Ep. 'Sub catholicae professione' ad episcop.
- 830** Tusculanum, Ap. Sedis legatum apud Graecos, 6 mars 1254
- 839** Alexandre IV, Const. 'Romanus Pontifex de summi',
- 840** 5 octobre 1256
- 846** Urbain IV, Ep. encycl. 'Transiturus de hoc mundo', 11 août 1264
- 847** Clément IV, Ep. 'Quanto sincerius' ad Maurinum archiep.
- 849** Narbon., 28 octobre 1267
Concile de Lyon II (oecum. XIV), 7 mai - 17 juillet 1274 (sous le Bienheureux Grégoire X); Session II, 18 mai 1274:
- 850** Constitution "de summa Trinitate et fide catholica"
Conc. (oecum. XIV) Lyon II (Bienheureux Grégoire X);

- 851** Session IV, 6 juil. 1274: Michaelis imp. Ep. ad Gregorium pp
- 866** Boniface VIII, Bulla 'Saepe sanctam Ecclesiam', 1 août 1296
- 868** Boniface VIII, Bulla 'Antiquorum habet', 22 février 1300
- 870** Boniface VIII, Bulla 'Unam sanctam', 18 novembre 1302
- 874** Benoît XI, Const. 'Inter cunctas sollicitudines',
- 875** 17 février 1304
Concile de Vienne (oecum. XV; sous Clément V; 1311-1312);
Session III, 6 mai 1312; Constitution "Ad nostrum qui";
- 891** erreurs des Bégards et des Béguines sur l'état de perfection
- 900** Constitutio "Fidei Catholicae"
- 906** Constitutio 'Ex gravi ad nos'
- 908** Constitutio 'Exivi de paradiso'
- 910** Jean XXII, Const. 'Gloriosam Ecclesiam', 23 janvier 1318
- 921** Jean XXII, Const. 'Vas electionis', 24 juillet 1321
- 924** Jean XXII, Ep. 'Nequaquam sine dolore' ad Armenios,
- 925** 21 novembre 1321
- 930** Jean XXII, Const. 'Cum inter nonnullos', 12 novembre 1323
- 931** Jean XXII, Const. 'Licet iuxta doctrinam' ad episc. urbis
- 941** Worcester, 23 octobre 1327
- 950** Jean XXII, Const. 'In agro dominico', 27 mars 1329
- 990** Jean XXII, Bulla 'Ne super his', 3 décembre 1334
- 1000** Benoît XII, Const. 'Benedictus Deus', 29 janvier 1336
- 1006** Benoît XII, Libellus " Cum dudum " aux Arméniens, 1341
- 1025** Clément VI, Bulla iubilaei 'Unigenitus Dei Filius', 27 janvier 1343
- 1027** Clément VI, Schedula revocationis Parisiis praestitae,
- 1028** 25 novembre 1347; Errores philosophici Nicolai de Ultricuria
- 1049** Clément VI, Ep. 'Super quibusdam' ad (Mekhithar =)
- 1050** Consolatorem, Catholicon Armeniorum, 29 septembre 1351
- 1085** Bienheureux Urbain V, Schedula revocationis Dionysio Foullechat iniunctae, vi Const. 'Ex supernae clementiae', 23 dec. 1368
- 1087** a) Cedula (primae) revocationis (31 janvier 1365)
- 1094** b) propositiones additae ad alteram revocationem
- 1095** (12 avr. 1369)
- 1097** Grégoire XI, Ep. Cardinalium Inquis. ad archiep. Tarracon. et
- 1101** Caesaro August., 8 août 1371
- 1103** Grégoire XI, Bulla 'Salvator humani generis' ad archiep.
- 1110** Rigensem eiusque suffraganeos, 8 avril 1374
- 1116** Grégoire XI, Conclusiones Iohannis Wyclif, damnatae in Ep.

- 1121** 'Super periculosis' ad episcopos Cantuar. et London.,
22 mai 1377
- 1139** Boniface IX, Bullae papales spectantes privilegium monasterii
S.Osithae in Essexia conferendi ordines maiores;
a) Bulla 'Sacrae religionis' ad abbatem et Conventum monasterii
- 1145** 1 février 1400
b) Bulla 'Apostolicae Sedis' ad idem monasterium
- 1146** 6 février 1403
Conc. (oecum. XVI) de Constance; Session VIII, 4 mai 1415;
- 1151** Décret confirmé par le pape le 22 février 1418; erreurs de
Jean Wyclif
- 1195** Session XIII, 15 juin 1415; Décret confirmé par Martin V
- 1198** le 1 septembre 1425
- 1200** Session XV, 6 juillet 1415; Décret confirmé par le pape
- 1201** le 22 février 1418; Erreurs de Jean Hus
- 1230** Conc. (oecum. XVI) de Constance; Session XVI, 6 juillet 1415;
- 1235** Décret 'Quilibet tyrannus'
Martin V, Bulle 'Inter cunctas', 22 février 1418;
- 1247** Interrogations pour les Wyclifites et les Hussites
- 1279** Martin V, Bulla 'Gerentes ad vos' ad abbatem monasterii
- 1290** Cisterciensis Altzelle in Saxonia, 16 novembre 1427
Concile de Florence (oecum. XVII), 26 février 1439 - août (?)
445; sous Eugene IV; Bulle d'union des Grecs "Laetentur
- 1300** caeli": 6 juillet 1439
- 1308** Conc. (oecum XVII) Florentinum, Decr. 'Moyses vir Dei' contra
- 1309** Conc. Basileense, 4 septembre 1439
- 1328** Concile de Florence (oecum. XVII), 26 février 1439 - août (?)
1445; sous Eugene IV; Bulle d'union des Coptes et des
Ethiopiens, " Cantate Domino ", 4 février 1442 (1441 dans le
- 1330** style de Florence)
- 1353** Calliste III, Const. 'Regimini universalis' ad episcopum
- 1355** Magdeburg., Naumburg. et Halberstad., 6 mai 1455
- 1357** Pie II, Bulla 'Exsecrabilis', 18 janvier 1460
- 1375** (style Floren. 1459)
Pie II, Propositiones damnatae in Ep. 'Cum sicut accepimus',
- 1361** 14 novembre 1459; Errores Zanini de Solcia
- 1385** Pie II, Bulla 'Ineffabilis summi providentia Patris',
1 août 1464
Sixte IV, Propositiones Petri de Rivo, damnatae in Bulla 'Ad
- 1391** Christi vicarii', 3 janvier 1474: Scheda revocationis
- 1396** Sixte IV, Bulla 'Salvator noster' in favorem ecclesiae S. Petri
- 1398** Xanctonensis, 3 août 1476
Sixte IV, Const. 'Cum praeexcelsa', 27 février 1477

- 1405** Sixte IV, Ep. encycl. 'Romani Pontificis provida', 27 nov. 1477
- 1411** Osma, damnatae in Bulla 'Licet ea quae de nostro mandato', 9 août 1479
- 1425** Sixte IV, Const. 'Grave nimis', 4 septembre 1483
- 1426** Innocent VIII, Bulla 'Exposcit tuae devotionis' ad Iohannem abb. monasterii Cistertii (Citeaux), Cabillon. dioec., 9 avr 1489
- 1435** Conc. (oecum. XVIII) Latran V (continuation sous Léon X),
- 1440** Sessio VIII, 19 décembre 1513: Bulla 'Apostolici regiminis'
- 1442** Sessio X, 4 mai 1515: Bulla 'Inter multiplices'
- 1445** Sessio XI, 19 décembre 1516: Bulla 'Pastor aeternus gregem.' Léon X, Decr. "Cum postquam" à Cajetan de Vio, Légat du Pape,
- 1447** 9 novembre 1518
- 1449** Léon X, Bulle 'Exsurge Domine', 15 juin 1520;
- 1451** erreurs de Martin Luther
- 1495** Paul III, Breve 'Pastorale officium' ad archiep. Tolet., 29 mai 1537
- 1497** Paul III, Const. 'Altitudo divini consilii', 1 juin 1537
- Conc. (oecum. XIX) de Trente; Sessio III, 4 février 1546;
- 1500** Decretum de Symbolo fidei
- Concile de Trente (XIXeme oecum.), Decretum de libris sacris et
- 1501** de traditionibus recipendis, 8 avril 1546
- 1508** Conc. (oecum. XIX) de Trente; Sessio V, 17 juin 1546;
- 1510** Decretum de peccato originali
- 1516** Conc. (oecum. XIX) de Trente; Sessio VI, 13 janvier 1547;
- 1520** Decretum de iustificatione
- 1551** Canones de iustificatione
- 1583** Concile de Trente (XIXeme oecuménique), Session VII, 3 mars 1547,
- 1600** Décret De Sacramentis
- 1614** Canones De sacramento baptismi
- 1628** Canones De sacramento confirmationis
- 1635** Sessio XIII, 11 octobre 1551; Decretum de ss. Eucharistia
- 1651** Canones de ss. Eucharistiae sacramento
- 1661** Sessio XIV, 25 novembre 1551; Doctrina de sacramento
- 1667** paenitentiae
- 1694** b) Doctrina de sacramento extremae unctionis
- 1701** Canones de sacramento paenitentiae
- 1716** Canones de extrema unctione
- 1719** Sessio XXI, 16 juillet 1562; Doctrina de communione sub utraque
- 1725** specie et parvulorum

- 1731** Canones de communione sub utraque specie et parvulorum
- 1738** Doctrina de ss. Missae sacrificio
- 1749** Concile de Trente (XIXeme oecuménique), Session XXII,
- 1750** 17 septembre 1562, Doctrine De ss. Missae sacrificio
- 1751** Canones de ss. Missae sacrificio
- 1763** Sessio XXIII, 15 juillet 1563: Doctrina de sacramento ordinis
- 1771** Canones de sacramento ordinis
- 1797** Sessio XXIV, 11 novembre 1563; De sacramento matrimonii
- 1801** Canones de sacramento matrimonii
- 1813** Canones super reformatione circa matrimonium: Decr. 'Tametsi'
- 1816** Concile de Trente (XIXeme oecum.), Session XXV; Decretum de
- 1820** purgatorio, 3 décembre 1563
Decretum de invocatione, veneratione et reliquiis Sanctorum,
- 1821** et sacris imaginibus, 3 décembre 1563
- 1830** Decretum de reformatione generali, 3 décembre 1563
- 1835** Decretum de indulgentiis, 4 décembre 1563
Bulla confirmationis Conc. Tridentini 'Benedictus Deus',
- 1847** 26 janvier 1564 ('1563' stilo curiali)
- 1850** 'Regulae Tridentinae' de libris prohibitis, confirmatae in
- 1851** Const. 'Dominici gregis custodiae', 24 mars 1564
- 1861** Pie IV, Bulle " Injunctum nobis ", 13 novembre 1564;
- 1862** Profession de foi tridentine
- 1880** Pie IV, Const. 'Cum quorundam hominum', 7 août 1555
Saint Pie V, Bulla 'Ex omnibus afflictionibus', 1 octobre 1567;
- 1901** Errores Michaelis Baii de hominis natura et de gratia
- 1981** Saint Pie V, Const. 'In eam pro nostro', 28 janvier 1571
- 1983** Saint Pie V, Const. 'Romani Pontificis', 2 août 1571
Grégoire XIII, Décret pour l'Eglise gréco-russe, 1575;
- 1985** Profession de foi prescrite aux grecs
- 1988** Grégoire XIII, Const. 'Populis ac nationibus', 25 janvier 1585
- 1989** Clément VIII, Decr. ad omnes Superiores regulares, 26 mai 1593
- 1990** Clément VIII, Instr. 'Presbyteri Graeci', 30 août 1595
- 1994** Decr. S. Officii, (sous Clément VIII); 20 juin 1602
- 1995** Decr. S. Officii, 7 juin 1603
Paul V, Formula pro finiendis disputationibus de auxiliis ad
- 1997** Praepositos Generales O. Pr. et S. I. missa, 5 septembre 1607
- 1998** Decr. S. Off., (sous Urbain VIII); 23 juillet 1639
- 1999** Decr. S. Officii, (sous Innocent X); 24 janvier 1647
Innocent X, Const. 'Cum occasione' ad univ. fideles,
- 2001** 31 mai 1653; Errores Cornelii Jansenii de gratia

- 2008** Decr. S. Officii, (sous Innocent X); 23 avril 1654
Alexandre VII, Const. 'Ad sanctam beati Petri sedem',
- 2010** 16 octobre 1656
- 2013** Resp. S. Officii, (sous Alexandre VII); 11 février 1661
Alexandre VII, Breve 'Sollicitudo omnium ecclesiarum';
- 2015** 8 décembre 1661
- 2017** Alexandre VII, Const. 'Regiminis apostolici', 15 février 1665
- 2020** Propositiones XLV damnatae in Decretis S. Officii (sous
Alexandre VII); Errores doctrinae moralis laxioris;
- 2021** prop. 1-28, décret V du 24 sept. 1665; 29-45, du 18 mars 1666
- 2070** Decr. S. Officii, 5 mai 1667, (sous Alexandre VII)
- 2090** Decr. Cgr. S. Concilii , (sous Innocent XI), 12 février 1679
- 2095** Propositiones LXV damnatae in Decr. S. Officii 2 mars 1679,
- 2101** (sous Innocent XI); Errores doctrinae moralis laxioris
- 2170** Decr. S. Officii, (sous Innocent XI); 23 novembre 1679
- 2177** Instructio S. Officii (Schema a cardinali Hieronymo Casanate
- 2181** elaboratum), (sous Innocent XI), cc. octobre 1682
- 2195** Decr. S. Officii, 18 novembre 1682
Innocent XI, Propositiones damnatae in Decr. S. Officii,
- 2201** 28 août, et in Const. 'Caelestis Pastor', 20 novembre 1687
- 2269** Alexandre VIII, Articuli cleri Gallicani (19 mars 1682) irriti
- 2281** declarati in Const. 'Inter multiplices', 4 août 1690
- 2290** Decr. S. Officii, (sous Alexandre VIII), 24 août 1690
- 2301** Decr. S. Officii, 7 décembre 1690; Errores Jansenistarum
- 2332** Resp. S. Officii ad Missionarios Capucc., (sous Innocent XII),
- 2340** 23 juillet 1698
Innocent XII, Bref 'Cum alias ad apostolatus', 12 mars 1699;
- 2351** Errores Francisci de Fénelon de amore erga Deum
- 2374** Resp. S. Officii ad episc. Quebecensem, (sous Clément XI),
- 2380** 25 janvier 1703
- 2390** Clément XI, Const. 'Vineam Domini Sabaoth', 16 juillet 1705
Clément XI, Const. 'Unigenitus Dei Filius', 8 septembre 1713;
- 2400** Errores iansenistici Paschasii Quesnel
- 2502** Clément XII, Bulla 'Apostolicae providentiae officio',
- 2509** 2 octobre 1733; De libertate in modo explicandi efficaciam gratiae
- 2510** Clément XII, Litt. Ap. 'In eminenti apostolatus specula',
- 2511** 28 avril 1738; De societatibus clandestinis
- 2512** Benoît XIV, Declaratio 'Matrimonia quae in locis',
- 2515** 4 novembre 1741; De matrimoniis clandestinis

- 2522** Benoît XIV, Const. 'Etsi pastoralis' pro Italo-Graecis, 26 mai 1742
- 2524** Benoît XIV, Const. " Nuper ad nos ", 16 mars 1743;
- 2525** profession de foi prescrite aux orientaux
- 2543** Benoît XIV, Breve 'Suprema omnium Ecclesiarum', 7 juillet 1745
- 2544** Benoît XIV, Ep. encycl. 'Vix pervenit' ad ep'os Italiae,
- 2546** 1 novembre 1745
- 2550** Benoît XIV, Instructio 'Postremo mense', 28 février 1747;
- 2552** De baptismo infantium invitis parentibus
- 2562** Benoît XIV, Ep. 'Dum praeterito' ad supremum inquisitorem Hispan. 31 juillet 1748;
- 2564** De libertate docendi in quaestionibus de auxiliis
- 2565** Benoît XIV, Breve 'Singulari nobis' ad Henricum card. ducem
- 2566** Eborac., 9 février 1749; De incorporatione in Ecclesiam vi baptismi
- 2570** Benoît XIV, Const. 'Detestabilem', 10 novembre 1752;
- 2571** Errores de duello
- 2575** Clément XIII, Resp. S. Officii ad episc. Coccinensem;
- 2580** De privilegio Paulino; 1 août 1759
- 2585** Clément XIV, Instructio pro simplici sacerdote administrante
- 2588** sacramentum confirmationis ex S. Sedis Ap. delegatione, 4 mai 1774
Pie VI, Rescr. ad Card. Fransckenberg archiepis. Mechlin. et episcopos Belgii ; 13 juillet 1782
- 2597** Pie VI, Ep. 'Deessemus nobis' ad episc. Motulensem,
- 2598** 16 septembre 1788
Pie VI, Const. 'Auctorem fidei' ad univ. fideles, 28 août 1794;
- 2600** Errores Synodi Pistoriensis
- 2694** Mandata et sanctiones Bullae
- 2700** Pie VII, Breve 'Etsi fraternitatis' ad archiep. Mogunt., 8
- 2705** octobre 1803
- 2706** Pie VII, Ep. 'Magno et acerbo' ad archiepis. Mohilovensem, 8 Sept. 1816
- 2715** Pie VII, Resp. S. Paenitentiarum, 23 avril 1822
Pie VII, Breve 'Adorabile Eucharistiae' ad patriarch. Antioch.
- 2718** et episcopos Graeco-Melchitarum, 8 mai 1822
- 2720** Léon XII, Ep. encycl. 'Ubi primum', 5 mai 1824
- 2722** Pie VIII, Resp. S. Pontif. ad episc. Rhedonensem, 18 août 1830
- 2724** Grégoire XVI, Resp. S. Paenitentiarum ad archiep. Vesuntion.,
- 2725** 5 juillet 1831; De auctoritate S. Alphonsi de Ligorio in re morali

- 2727** Declaratio S. Officii de usura, circa responsum aliquod Pii DVIII
sous Grégoire XVI ; 31 août 1831
- 2730** Grégoire XVI, Ep. encycl. 'Mirari vos arbitramur', 15 août 1832
- 2732** Grégoire XVI, Encycl. 'Singulari nos affecerant gaudio' ad episcopos Galliarum, 25 juin 1834
Grégoire XVI, Bref " Dum acerbissimas ", 26 septembre 1835; erreurs de George Hermes
- 2740** Grégoire XVI, Resp. S. Officii ad episc. Nicaeensem,
2743 17 janvier 1838
Grégoire XVI, Const. 'In supremo apostolatus fastigio',
2745 3 décembre 1839; De servitute hominum tollenda
- 2746** Grégoire XVI, Resp. S. Cgr. Indulgentiarum, 28 juillet 1840; De
2750 efficientia indulgentiae altaris privilegiati
Theses a Ludovico Eugenio Bautain iussu sui episcopi subscriptae, 8 sept. 1840 (et 18 nov. 1835); (sous Grégoire
2751 XVI); Theses de fide et ratione oppositae fideismo
- 2757** Resp. S. Paenitentiarum, 8 juin 1842 (sous Grégoire XVI);
2758 De usu onanistico matrimonii
- 2760** Resp. S. Officii, 14 septembre 1842 (sous Grégoire XVI);
2762 De materia unctionis infirmorum
2765 De religionis christianae demonstrabilitate
- 2769** Grégoire XVI, Ep. encycl. 'Inter praecipuas machinationes',
2771 8 mai 1844; De versionibus s. Scripturae
- 2772** Pie IX, Ep. encycl. 'Qui pluribus', 9 novembre 1846;
2775 De errore rationalismi
- 2791** Decr. S. Officii, (sous Pie IX); 21 mai 1851; De usu onanistico matrimonii
- 2793** Pie IX, Alloc. 'Acerbissimum vobiscum', 27 septembre 1852
Resp. S. Officii, (sous Pie IX); 6 (19) avril 1853; De usu
2795 onanistico matrimonii
- 2800** Pie IX, Bulla 'Ineffabilis Deus', 8 décembre 1854
- 2804** Pie IX, Alloc. " Singulari quadam ", 9 décembre 1854; sur le rationalisme et l'indifférentisme; (omis dans DS)
Decr. S. Cgr. Indicis, 11 (15) juin 1855; Theses contra
2811 traditionalismum Augustini Bonnetty
- 2814** Instructio S. Officii ad episc. Mallensem (Vic. Ap. Siam.),
2817 4 juillet 1855; De privilegio Paulino
- 2823** Litt. encycl. S. Officii ad episcopos, (sous Pie IX);
4 août 1856
- 2828** Pie IX, Bref "Eximiam tuam" à l'archevêque de Cologne,
15 juin 1857

- 2831** Pie IX, Litt. Ap. 'Dolore haud mediocri' ad episc. ratislaviensem (Breslau), 30 avril 1860; De anima rationali
- 2833** qua principio vitali hominis ; (D 1655 nota)
Instr. S. Officii ad Vic. Ap. Tche-Kiang., 1 (3) août 1860
- 2835** (sous Pie IX); De dispositione in subiecto baptismi requisito
- 2839** Decr. S.Officii, 18 septembre 1861 (sous Pie IX); Errores Ontologistarum (Qu.: Utrum sequentes propositiones tuto tradi
- 2841** possint: Censura S. Off.: Negative.)
- 2847** Pie IX, Ep. 'Gravissimas inter' ad archiepisc. Monaco-Frisingensem, 11 décembre 1862
- 2861** Pie IX, Ep. encycl. 'Quanto conficiamur moerore' ad episcopos
- 2865** Italiae, 10 août 1863; De indifferentismo
- 2867** Pie IX, Encycl. 'Quanto conficiamur moerore' ad episcopos Italiae, 10 août 1863
Pie IX, Ep. 'Tuas libenter' ad archiep. Monaco-Frisingensem
- 2875** (Munchen-Freising), 21 décembre 1863
- 2880** Ep. S. Officii ad episcopos Angliae, 16 septembre 1864 (sous
- 2885** Pie IX); De unicitate Ecclesiae, contra theoriam ramorum
- 2888** Pie IX, Encycl. 'Quanta cura', 8 décembre 1864
- 2896** Pie IX, Syllabus Pii IX, seu Collectio errorum in diversis Actis Pii IX proscriptorum, editus 8 décembre 1864
- 2901** I. Pantheismus, naturalismus et rationalismus absolutus
- 2908** II. Rationalismus moderatus
- 2915** III. Indifferentismus, latitudinarismus
- 2919** V. Errores de Ecclesia eiusque iuribus
- 2938** VI. Errores de societate civili tum in se tum in suis ad
- 2939** Ecclesiam relationibus spectata
- 2956** VII. Errores de ethica naturali et christiana
- 2965** VIII. Errores de matrimonio christiano
- 2975** IX. Errores de civili Romani Pontificis principatu
- 2977** X. Errores, qui ad liberalismum hodiernum referuntur
- 2990** Instructio S. Paenitentiariae, 15 juin 1866; De matrimonio civili
- 2993** Pie IX, Litt. Ap. 'Jam vos omnes' ad omnes Protestantes
- 2997** aliosque A catholicos, 13 septembre 1868
- 2999** Concile Vatican I (XXeme oecuménique), Session III, 24 avril
- 3000** 1870, Constitution "Dei Filius"
- 3001** Cap. 1. De Deo rerum omnium creatore
- 3004** Cap. 2. De revelatione
- 3008** Cap. 3. De fide
- 3015** Cap.4 " de fide et ratione "

- 3021** Canones; 1. De Deo rerum omnium creatore
- 3026** 2. De revelatione
- 3031** 3. De fide
- 3041** 4. Fides et ratio
- 3043** Concile Vatican I (oecum. XX) 8 décembre 1869 - 20 octobre 1870 (sous Pie IX); Sessio IV, 18 juillet 1870: Constitutio
- 3050** dogmatica 'Pastor aeternus' de Ecclesia Christi
- 3053** Cap. 1. De apostolici primatus in beato Petro institutione
- 3055** 2. De perpetuitate primatus beati Petri in Romanis
- 3056** Pontificibus
- 3059** 3. De vi et ratione primatus Romani Pontificis
- 3065** 4. De Romani Pontificis infallibili magisterio
- 3075** Resp. S. Officii ad Vic. Ap. Oceaniae Centralis (sous Pie IX),
- 3100** 18 décembre 1872; De fide et intentione ministri sacramentorum
- 3105** Instructio S. Cgr. de Propaganda Fide, a. 1873 (sous Pie IX)
- 3109** Pie IX, Encycl. 'Etsi multa luctuosa', 21 novembre 1873
Pie IX, Encycl. 'Quod nunquam' ad episcopos Borussiae, 6 février 1876
Responsa ad Ep. circularem cancellarii Bismarck Decretum Conc. Vaticani de Rom. Pontifice interpretantem, Jan.-Mart. 1875.
De iurisdictione Romani Pontificis et episcoporum;
- 3112** a) Declaratio collectiva episcoporum Germaniae, Jan-Fev 1875
- 3117** b) Litt. Ap. 'Mirabilis illa constantia' ad Germaniae episc.
Decr. S. Officii, 7 juillet 1875 (sous Pie IX);
- 3121** De explicatione transsubstantiationis
- 3124** Instr. S. Officii ad episc. Nesqualliensem (sous Pie IX),
- 3126** 24 janvier 1877; De fide et intentione ministri sacramentorum
Pie IX, Alloc. 'Luctuosis exagitati', 12 mars 1877
- 3128** Decr. S. Officii, (sous Léon XIII), 20 novembre 1878
Léon XIII, Ep. encycl. 'Quod apostolici muneris',
- 3130** 28 décembre 1878
- 3135** Léon XIII, Ep. encycl. 'Aeterni Patris', 4 août 1879
- 3140** Léon XIII, Ep. encycl. 'Arcanum divinae sapientiae'
- 3142** 10 février 1880
- 3148** Resp. S. Paenitentiariae, (sous Léon XIII), 16 juin 1880
- 3150** Léon XIII, Ep. encycl. 'Diuturnum illud', 29 juin 1881
- 3154** Decr. S. Cgr. indicis, (sous Léon XIII), 5 (30) décembre 1881
- 3156** Léon XIII, Ep. encycl. 'Humanum genus', 20 avril 1884
- 3159** Instr. S. Off. 'Ad gravissima avertenda', (sous Léon XIII),
10 mai 1884
- 3160** Resp. S. Off. ad episc. Pictav. (Poitiers) (sous Léon XIII),

- 3162** (28) 31 mai 1884
- 3165** Léon XIII, Ep. encycl. 'Immortale Dei', 1 novembre 1885
- 3185** Resp. S. Paenitentiariae (sous Léon XIII), 10 mars 1886
- 3188** Decr. S. Officii (sous Léon XIII), 19 mai 1886
- 3195** Decr. S. Officii (sous Léon XIII), 15 décembre 1886
- 3198** Resp. S. Officii ad episc. Carcasson. (sous Léon XIII),
8 mai 1887
Decr. S. Officii 'Post obitum' (sous Léon XIII),
- 3201** 14 décembre 1887; Errores Antonii de Rosmini-Serbati
- 3245** Léon XIII, Litt. encycl. 'Libertas praestantissimum',
20 juin 1888
- 3251** Léon XIII, Encycl. 'Libertas, praeseantissimum', 20 juin 1888
- 3255** Resp. S. Officii ad archiep. Cameracensem (sous Léon XIII),
- 3258** 14 (19) août 1889; D 1889-1890
Léon XIII, Encycl. 'Sapientiae chnstianae', 10 janvier 1890
- 3260** Léon XIII, Ep. encycl. 'Quamquam pluries', 15 août 1889
- 3263** Resp. S. Officii ad episc. Massiliensem (sous Léon XIII),
- 3264** 30 juillet 1890; De vino ad Missam adhibendo
- 3265** Léon XIII, Litt. encycl. 'Rerum novarum', 15 mai 1891
- 3271** Léon XIII, Ep. 'Pastoralis officii' ad episcopos Germaniae et
- 3272** Austriae, 12 septembre 1891
- 3274** Léon XIII, Ep. encycl. 'Octobri mense', 22 septembre 1891
- 3275** Resp. S. Officii ad archiep. Friburg. (sous Léon XIII),
- 3276** 27 juillet 1892
- 3279** Léon XIII, Ep. encycl. 'Providentissimus Deus',
- 3280** 18 novembre 1893
- 3294** Resp. S. Officii ad episc. Krishnaghurenssem (sous Léon XIII),
- 3296** 18 juillet 1894
Resp. S. Off. ad archiep. Camerac. (Cambrai) (sous Léon XIII),
- 3298** 24 juillet 1895
- 3300** Léon XIII, Ep. encycl. 'Satis cognitum', 29 juin 1896
- 3310** Resp. S. officii ad quendam episc. Brasil. (sous Léon XIII),
- 3312** 5 août 1896; D 1937 nota
Resp. S. officii ad archiep. Tarracon. (sous Léon XIII),
- 3313** 5 août 1896; D 1937 nota
Léon XIII, Ep. 'Apostolicae curae et caritatis',
- 3315** 13 septembre 1896; De ordinationibus Anglicanis
- 3320** Léon XIII, Ep. encycl. 'Fidentem piumque', 20 septembre 1896
- 3323** Resp. S. Officii (sous Léon XIII), 17 mars 1897
- 3325** Léon XIII, Ep. encycl. 'Divinum illud munus', 9 mai 1897

- 3331** Resp. S. Officii (sous Léon XIII), 30 mars 1898; De fide et
3333 intentione ad baptismum requisitis
- 3335** Resp. S. Officii ad episc. Sinaloensem, 4 mai 1898; De modis
3336 extrahendi fetum
- 3338** Léon XIII, Ep. encycl. 'Caritatis studium' ad episcopos
3339 Scotiae, 25 juillet 1898
 Léon XIII, Ep. 'Testem benevolentiae' ad archiep. Baltimor.,
3340 22 janvier 1899
- 3350** Léon XIII, Litt. encycl. 'Annum sacrum', 25 mai 1899
- 3353** Resp. S. Off. ad archiep. Ultraiect. (Utrecht) (sous Léon
3356 XIII), 21 août 1901
 Resp. S. Off. ad Fac. theol. Univ. Marianopol. (sous Léon
3358 XIII), 5 mars 1902
- 3360** Léon XIII, Ep. encycl. 'Mirae caritatis', 28 mai 1902
- 3370** Saint Pie X, Litt. encycl. 'Ad diem illum', 2 février 1904
 Resp. Commiss. de re Biblica (sous saint Pie X),
3372 13 février 1905
- 3373** Resp. Commiss. de Re Biblica, 23 juin 1905
 Decr. 'Sacra Tridentina Synodus', sous saint Pie X,
3375 16 (20) décembre 1905
- 3383** Decr. 'Provida sapientique cura', sous saint Pie X,
3385 18 janvier 1906
- 3388** Saint Pie X, Encycl. 'Vehementer nos' ad clerum et populum
 Galliae, 1 février 1908
- 3391** Decr. S. Officii, sous saint Pie X, 25 avril 1906
- 3394** Resp. Commiss. de re Biblica, sous saint Pie X, 27 juin 1906
- 3398** Resp. Commiss. de re Biblica, sous saint Pie X, 29 mai 1907
- 3400** Decr. S. Officii 'Lamentabili', sous saint Pie X,
3401 3 juillet 1907
- 3468** Decr. S. Cgr. Concilii 'Ne temere', sous saint Pie X,
 2 août 1907
- 3474** Saint Pie X, Encycl. 'Pascendi dominici gregis',
 8 septembre 1907
- 3500** Saint Pie X, Litt. motu proprio 'Praestantia Scripturae',
3503 18 novembre 1907
- 3505** Resp. Commiss. de re Biblica, sous saint Pie X, 29 juin 1908
- 3509** Saint Pie X, Encycl. 'Communium rerum', 21 avril 1909
- 3512** Resp. Commiss. de re Biblica, sous saint Pie X, 30 juin 1909
- 3521** Resp. Commiss. de re Biblica, 1 mai 1910
- 3530** Decr. S. Cgr. de Sacram. 'Quam singulari', sous saint Pie X,
 8 août 1910

- [3536](#)** Saint Pie X, Litt. motu proprio 'Sacrorum antistitum',
[3537](#) 1 Septembre 1910 ; Jusiurandum contra errores modernismi
[3550](#) Saint Pie X, Ep. 'Ex quo, nono' ad Delegatos Ap. Byzantii, in
[3553](#) Graecia, Aegypto, Mesopot., etc., 26 décembre 1910
[3561](#) Resp. Commiss. de re Biblica, sous saint Pie X, 19 juin 1911
[3568](#) Resp. Commiss. de re Biblica, 26 juin 1912
[3581](#) Resp. Commiss. de re Biblica, 12 juin 1913
[3591](#) Resp. Commiss. de re Biblica, 24 juin 1914
[3601](#) Decr. S. Cgr. Studiorum, sous saint Pie X, 27 juillet 1914
[3624](#) Benoît XV, Litt. encycl. 'Ad beatissimi Apostolorum',
[3625](#) 1 novembre 1914
[3628](#) Resp. Commiss. de re Biblica, sous Benoît XV, 18 juin 1915
[3632](#) Decr. S. Officii, sous Benoît XV, 29 mars (8 avril) 1916
[3634](#) Resp. S. Paenitentiariae, 3 avril 1916
[3635](#) Resp. S. Officii ad varios loc. Ordinarios, 17 mai 1916
[3638](#) Resp. S. Paenitentiariae, sous Benoît XV, 3 juin 1916
[3642](#) Resp. S. Officii, sous Benoît XV, 24 avril 1917
[3648](#) Resp. S. Officii, 16 (18) juillet 1919
[3650](#) Benoît XV, Ep. encycl. 'Spiritus Paraclitus', 15 septembre 1920
[3660](#) Decr. S. Officii, sous Pie XI, 22 novembre 1922
[3662](#) Pie XI, Encycl. 'Ubi arcano', 23 décembre 1922
[3665](#) Pie XI, Litt. encyc. " Studiorum ducem ", 29 juin 1923
[3670](#) Pie XI, Litt. Ap. 'Infinita Dei misericordia', 29 maii 1924
[3672](#) Decr. S. Cgr. Concilii, sous Pie XI, 13 juin 1925
[3675](#) Pie XI, Litt. encycl. 'Quas primas', 11 décembre 1925
[3680](#) Instructio S. Officii, sous Pie XI, 19 juillet 1926
[3681](#) Declaratio S. Officii, sous Pie XI, 2 juin 1927
[3682](#) Decr. S. Officii, sous Pie XI, 8 juillet 1927
[3683](#) Pie XI, Litt. encycl. 'Mortalium animos', 6 janvier 1928
Ex Const. Apost. 'Divini cultus', 20 décembre 1928
[3684](#) Decr. S. Officii, sous Pie XI, 24 juillet (2 août) 1929
Pie XI, Encycl. 'Divini illius magistri', 31 décembre 1929
[3700](#) Pie XI, Litt. Encycl. 'Casti connubii' 31 décembre 1930
[3724](#) Ex decreto S. Officii, sous Pie XI, 21 mars 1931
[3725](#) Pie XI, Litt. encycl. 'Quadragesimo anno', 15 mai 1931
[3748](#) Resp. S. Paenitentiariae, sous Pie XI, 20 juillet 1932
[3750](#) Resp. Commiss. de re Biblica, sous Pie XI, 1 juillet 1933
[3751](#) Pie XI, Encycl. 'Ad catholici sacerdotii' 20 décembre 1935
[3760](#) Resp. S. Officii, sous Pie XI, 11 août 1936

- [3771](#)** Pie XI, Litt. encycl. 'Divini Redemptoris', 19 mars 1937
- [3780](#)** Pie XII, Litt. encycl. 'Summi pontificatus', 20 octobre 1939
- [3788](#)** Decr. S. Officii, sous Pie XII, 21 (24) février 1940
- [3790](#)** Decr. S. Officii, 27 novembre (2 décembre) 1940
Litt. Commissionis de re Biblica ad episcopos Italiae,
- [3792](#)** sous Pie XII, 20 août 1941
- [3796](#)** Pie XII, allocution du 30 nov. 1941 à l'Acad. Pont. des sciences
- [3800](#)** Pie XII, Litt. encycl. 'Mystici corporis', 29 juin 1943
- [3822](#)** Pie XII, Litt. encycl. 'Divino afflante Spiritu',
- [3825](#)** 30 septembre 1943
- [3832](#)** Instructio S. Paenitentiariae, sous Pie XII, 25 mars 1944
- [3838](#)** Decr. S. Officii, sous Pie XII, 29 mars (1 avril) 1944
- [3839](#)** Decr. S. officii, sous Pie XII, 19. (21.) juillet 1944
- [3840](#)** Pie XII, Litt. encycl. 'Mediator Dei', 20 novembre 1947
- [3861](#)** Ep. Secretarii Commiss. de re Biblica ad card. Suhard,
- [3862](#)** archiep. Paris., sous Pie XII, 16 janvier 1948
- [3865](#)** Decr, S. Officii, sous Pie XII, 28 juin (1 juillet) 1949
- [3866](#)** Ep. S. Officii ad archiep. Bostoniensem, sous Pie XII, 8 août 1949
- [3874](#)** Resp. S. Officii, sous Pie XII, 28 décembre 1949
- [3875](#)** Pie XII, Litt. encycl. 'Humani generis', 12 août 1950
- [3900](#)** Pie XII, Const. Ap. 'Munificentissimus Deus', 1 novembre 1950
- [3905](#)** Pie XII, Litt. encycl. 'Sempiternus Rex', 8 septembre 1951
- [3907](#)** Monitum S. Officii, sous Pie XII, 30 juin 1952
- [3908](#)** Pie XII, Litt. encycl. 'Fulgens corona', 8 septembre 1953
- [3911](#)** Pie XII, Litt. encycl. 'Sacra virginitas', 25 mars 1954
- [3913](#)** Pie XII, Litt. encycl. 'Ad caeli Reginam', 11 octobre 1954
- [3918](#)** Instructio S. Officii, sous Pie XII, 2 février 1956
- [3922](#)** Litt. encycl. 'Haurietis aguas', 15 mai 1956
- [3928](#)** Decr. S. Officii, 8 mars (23 mai) 1957

Autres versions disponibles

 [Français](#)

Denzinger (latin)

Enchiridion Symbolorum

Symbola Primitiva. Papyrus liturgicus Dêr-Balyzeh

(frag. du VIe, contenant une liturgie du milieu du IVe; le symbole semble bien plus ancien)

2 1b (in lingua greca)

Symbola exculpta. Schema tripartitum trinitarium. Formula

occidentalis, Symbolum apostolicum.

Roma, saec. III (forma 'Romana Antiquior', 'R'). Psalterium Aethelstani regis

11 2 (in lingua greca)

Symbole Apostolique, formule occidentale, Rome 3eme siecle;

Codex Laudianus

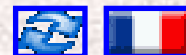
2a Credo in Deum Patrm omnipotentem, Et in Christo Jesu, Filium ejus unicum, Dominum nostrum,

Saint Cyrille évêque de Jérusalem, Catéchèses VI-XVIII, vers

S348

41 9 (in lingua greca)

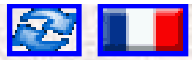
S. Epiphane, év. de Salamine, 374

42 (in lingua greca)

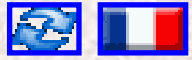
43 (in lingua greca)

Asie Mineure, fin IVeme (S. Epiphane, évêque de Salamine)

44 13 (in lingua greca)

Symbole " Quicumque ", pseudo-athanasien

(Gaule méridionale, 5eme siecle)

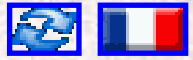
75 39 (1) Quicumque vult salvus esse, ante omnia opus est, ut teneat catholicam fidem (2) quam nisi quisque (quis) integram inviolatamque servaverit, absque dubio in aeternum peribit. (3) Fides autem catholica haec est, ut unum Deum in T r i n i t a t e, et Trinitatem in unitate veneremur, (4) neque confundentes personas, neque substantiam separantes: (5) alia est enim persona Patris, alia (persona) Filii, alia (persona) Spiritus Sancti; (6) sed Patris et Filii et Spiritus Sancti una est divinitas, aequalis gloria, coaeterna maiestas. (7) Qualis Pater, talis Filius, talis (et) Spiritus Sanctus: (8) increatus Pater, increatus Filius, increatus Spiritus Sanctus; (9) immensus (immensus) Pater, immensus Filius, immensus Spiritus Sanctus; (10) aeternus Pater, aeternus Filius, aeternus Spintus Sanctus; (11) et tamen non tres aeterni, sed unus aeternus; (12) sicut non tres increati nec tres immensi, sed unus increatus (inmensus) et unus immensus (increatus). (13) Similiter omnipotens Pater, omnipotens Filius, omnipotens Splritus Sanctus; (14) et tamen non tres omnipotentes, sed unus omnipotens (15) Ita Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus Sanctus (16) et tamen non tres Dii, sed unus Deus. (17) Ita Dominus Pater. Dominus Filius, Dominus Spiritus Sanctus; (18) et tamen non tres Domini sed unus est (--!) Dominus: (19) quia, sicut singillatim unamquamque personam (et) Deum ac (et) Dominum confiteri christiana veritate compellimur, (20) ita tres Deos aut Dominos dicere catholica religione prohibemur. (21) Pater a nullo est factus nec creatus nec genitus; (22) Filius a Patre solo est, non factus nec creatus, sed genitus; (23) Spiritus Sanctus a Patre et Filio, non factus nec creatus nec genitus, sed procedens. (24) Unus ergo Pater, non tres Patres; unus Filius, non tres Filii; unus Spiritus Sanctus, non tres Spiritus Sancti. (25) Et (-!) in hac Trinitate nihil prius aut posterius, nihil maius aut minus, (26) sed totae tres personae coaeternae sibi sunt et coaequales. (27) Ita ut per omnia, sicut iam supra dictum est, et unitas in Trinitate et Trinitas in unitate (Trinitas in unitate et unitas in Tr.) veneranda sit. (28) Qui vult ergo salvus esse, ita de Trinitate sentiat.

76 40 (29) Sed necessarium est ad aeternam salutem, ut incarnationem quoque Domini nostri Jesu Christi fideliter credat. (30) Est ergo fides recta, ut credamus et confiteamur, quia Dominus noster Jesus Christus Dei Filius (et) Deus (pariter) et homo est: (31) Deus est ex substantia Patris ante saecula genitus, et homo est ex substantia matris in saeculo natus; (32) perfectus Deus, perfectus homo ex anima rationali (rationabili) et humana carne subsistens; (33) aequalis Patri secundum divinitatem, minor Patre secundum humanitatem; (34) qui, licet Deus sit et homo, non duo tamen sed unus est Christus; (35) unus autem non conversione divinitatis in carnem (carne), sed assumptione humanitatis in Deum (Deo); (36) unus omnino, non confusione substantiae, sed unitate personae. (37) Nam sicut anima rationalis (rationabilis) et caro unus est homo ita Deus et homo unus est Christus. (38) Qui passus est pro salute nostra, descendit (discendit) ad inferos, tertia die resurrexit (surrexit) a mortuis, (39) ascendit ad caelos, sedet (sedit) ad dexteram Patris, inde venturus est (-!) iudicare vivos et mortuos. (40) Ad cuius adventum omnes homines resurgere habent (in) corporibus suis, et reddaturi sunt de factis propriis rationem; (41) et qui bona egerunt, ibunt in vitam aeternam, qui vero (-!) mala, in ignem aeternum. (42) Haec est fides catholica: quam nisi quisque (quis) fideliter firmiterque crediderit, salvus esse non poterit.

Saint Clément I, Ep. ad Corinthios, vers 96

102 41 (c. 7, n. 1) Ut vos officii vestri admoneamus. scribimus ... (c. 58, n. 2) Acceptate consilium nostrum, et vos non paenitebit. (c.59, n.1) Sin autem quidam non obtemperaverint iis quae ille (Christus) per nos dixit, cognoscant, offensionem et periculo non parvo sese implicaturos esse; (2) nos autem innocentes erimus ab hoc peccato. (c.63, n.2) Gaudium enim et laetitiam nobis praestabitis, si oboedientes facti iis quae scripsimus per Spiritum Sanctum, resecetis illegitimum zeli vestri studium secundum exhortationem, quam de pace ac concordia fecimus in hac epistola.

101 (c- 40, n. 1) . . . In divinae cognitionis profunda introsipientes, cuncta ordine debemus facere, quae nos Dominus statutis temporibus peragere iussit : (2) oblationes scilicet et officia perfici, neque temere vel inordinate fieri, praecepit, sed praefinitis temporibus et horis. (3) Ubi etiam et a quibus celebrari vult, ipse excelsissima sua voluntate definivit, ut pure et sancte omnia facta in beneplacito, accepta essent voluntati eius. (4) Qui ergo assignatis temporibus oblationes suas faciunt, accepti et beati sunt; nam qui sequuntur leges Domini, non aberrant.

(c.40, n.5) Summo quippe sacerdoti sua mulnera tributa sunt, sacerdotibus locus proprius adsignatus est, et levitis sua ministeria incumbunt. Homo laicus praeceptis laicis constringitur. (c. 41, n. 1) Unusquisque nostrum, fratres, 'in suo ordine' (I Cor 15, 23) cum bona conscientia praescriptam ministerii sui regulam non transgrediens honeste Deo placeat (al.: gratias agat) ... (c. 42, n. 1) Apostoli nobis evangelii praedicatores facti sunt a Domino Jesu Christo; Jesus Christus missus est a Deo. (2) Missus est igitur Christus a Deo, et Apostoli a Christo: et factum est utrumque ordinatim ex voluntate Dei. (3) Itaque acceptis mandatis et certo persuasi per resurrectionem Domini nostri Jesu Christi et in fide confirmati per Verbum Dei cum Spiritus Sancti plenitudine ac securitate egressi sunt, annuntiantes adventurum esse regnum Dei. (4) Per regiones igitur et urbes verbum praedicantes primitias earum spiritu cum probassent, constituerunt episcopos et diaconos eorum qui credituri erant.

Saint Zéphyrin et saint Calliste, déclarations dogmatiques,

(avant 222)

105 42a Ipsum autem (papam) Zephyrinum (Callistus nondum papa) adducebat, ut palam populo diceret: 'Ego novi unum Deum Christum Jesum, nec praeter eum ullum alium generatum et passibilem'; tum vero (Callistus) dicens 'non Pater mortuus est, sed Filius' tali modo perpetuam rixam in plebe sustinuit.

Saint Clément I, Ep. ad Corinthios, vers 96

(c- 40, n. 1) . . . In divinae cognitionis profunda introsipientes, cuncta ordine debemus facere, quae nos Dominus statutis temporibus peragere iussit : (2) oblationes scilicet et officia perfici, neque temere vel inordinate fieri, praecepit, sed praefinitis temporibus et horis. (3) Ubi etiam et a quibus celebrari vult, ipse excelsissima sua voluntate definivit, ut pure et sancte omnia facta in beneplacito, accepta essent voluntati eius. (4) Qui ergo assignatis temporibus oblationes suas faciunt, accepti et beati sunt; nam qui sequuntur leges Domini, non aberrant. (c.40, n.5) Summo quippe sacerdoti sua mulnera tributa sunt, sacerdotibus locus proprius adsignatus est, et levitis sua ministeria incumbunt. Homo laicus praeceptis laicis constringitur. (c. 41, n. 1) Unusquisque nostrum, fratres, 'in suo ordine' (I Cor 15, 23)

cum bona conscientia praescriptam ministerii sui regulam non transgrediens honeste Deo placeat (al.: gratias agat) ... (c. 42, n. 1) Apostoli nobis evangelii praedicatores facti sunt a Domino Jesu Christo; Jesus Christus missus est a Deo. (2) Missus est igitur Christus a Deo, et Apostoli a Christo: et factum est utrumque ordinatim ex voluntate Dei. (3) Itaque acceptis mandatis et certo persuasi per resurrectionem Domini nostri Jesu Christi et in fide confirmati per Verbum Dei cum Spiritus Sancti plenitudine ac securitate egressi sunt, annuntiantes adventurum esse regnum Dei. (4) Per regiones igitur et urbes verbum praedicantes primitias earum spiritu cum probassent, constituerunt episcopos et diaconos eorum qui credituri erant.

[Saint Corneille, Ep. 'Quantam sollicitudinem' à Cyprien évêque de Carthage, 251](#)

108 44 Nos... Cornelium episcopum sanctissimae catholicae Ecclesiae, electum a Deo omnipotente et Christo Domino nostro scimus; (nos) errorem nostrum confitemur; imposturam passi sumus; circumventi sumus perfidia et loquacitate captiosa; nam (tam)etsi (videbamus quasi) quendam communicationem cum schismatico et haeretico homine habuisse, cor tamen nostrum semper in Ecclesia fuit, nec (enim) ignoramus, unum Deum Dominum omnipotentem (-!) esse, unum quoque (et unum) Christum esse Dominum, quem confessi sumus, unum Spiritum Sanctum (S. Sp.), unum episcopum in catholica (Ecclesia) esse debere praepositum (-!).

[Saint Corneille, Ep. à Fabius, évêque d'Antioche, 251](#)

109 45 Ille ergo evangelii vindex (Novatianus) ignorabat, unum episcopum esse oportere in Ecclesia catholica? In qua tamen ei non latebat - quomodo enim (illud nescire potuisset) ? - presbyteros esse quadraginta sex, diaconos septem, subdiaconos septem, acolythos duos et quadraginta, exorcistas autem et lectores cum ostiariis quinquaginta duo, viduas cum thlibomenis (= indigentibus) plus mille quingentas; quibus omnibus gratia et benignitas Dei alimenta suppeditat.

[Saint Etienne I , Ep. à Cyprien évêque de Carthage, 256](#)

110 46 (c.1)... Si quis ergo a quacumque haeresi venient ad vos, nihil innovetur nisi quod traditum est, ut manus illis imponatur in paenitentiam, cum ipsi haeretici proprie alterutrum ad se venientes non baptizent, sed communicent tantum.

[Saint Etienne I , Ep. aux évêques d'Asie mineure, 256](#)

111 47 (c.18) Sed in multum... proficit nomen Christi ad fidem et baptismi sanctificationem, ut quicumque et ubicumque in nomine Christi baptizatus fuerit, consequatur statim gratiam Christi.

[Saint Denis, Let. à Denis, évêque d'Alexandrie, 262](#)

112 48 (c. 1) Jam vero aequum fuerit disputare adversus eos, qui monarchiam quae

augustissima est Ecclesiae Dei praedicatio, in tres quasdam virtutes ac separatas hypostases tresque deitates dividentes ac discindentes destruunt. Audivi enim quosdam, qui apud vos divinum verbum praedicant et docent huius opinionis magistros esse, qui quidem e diametro, ut ita loquar, Sabellii opinioni adversantur. Hic enim blasphematur, ipsum *Filius* dicens esse *Patrem*, et vicissim: illi vero tres deos quodammodo praedicant dum sanctam unitatem in tres diversas hypostases ab invicem omnino separatas dividunt. Necesse est enim divinum Verbum Deo universorum esse unitum, et Spiritum Sanctum in Deo manere et inhabitare: adeoque divinam Trinitatem in unum, quasi in quendam verticem, hoc est in Deum universorum omnipotentem reduci atque colligi. Insipientis enim Marcionis doctrina, quae in tria principia monarchiam secatur et dividit, diabolica sane est non autem verorum Christi discipulorum vel eorum, quibus Salvatoris disciplina placet. Hi enim probe norunt Trinitatem quidem in divina Scriptura praedicari, tres autem esse deos neque in Veteri neque in Novo Testamento doceri.

113 49 (c. 2) Sed neque minus culpandi sunt, qui Filium opus esse existimant, et Dominum factum esse sicut unum eorum quae vere facta sunt arbitrantur: cum illum genitum esse, ut congruit ac decet, non conditum aut factum, divina eloquia testantur. Non levis igitur, sed maxima est impietas, Dominum aliquo modo manufactum dicere. Nam si factus est Filius, erat tempus quando non erat: atqui fuit semper, si utique est, ut ipse declarat, in Patre (Jo 14, 10s). Et si Christus verbum, sapientia et virtus est (haec enim Christum esse divinae docent litterae (Jo 1, 14; I Cor 1 24), ut ipsi nostis), haec sane virtutes Dei sunt. Quocirca si factus est Filius, fuit tempus, quando haec non erant: adeoque fuit tempus quo sine his erat Deus: quod perabsurdum est.

114 50 Sed quid pluribus de his apud vos disseram, viros Spiritu plenos et apprime intelligentes, quae sequuntur absurda ex illa sententia, quae Filium factum asserit? Ad haec minime attendisse mihi videntur opinionis huius duces, et idcirco a veritate prorsus aberrasse, quia aliter, quam quod sibi vult divina et prophetica Scriptura, explicant illud " Dominus creavit me principium viarum suarum " (Prv 8, 22: Septg.). Non enim una est, ut scitis, verbi " creavit " significatio. Nam hoc in loco " creavit " idem est, quod " praefecit operibus ab ipso factis ", factis, inquam, per ipsum Filium. At hic " creavit " non perinde intelligendum est atque " fecit ". " Facere " enim et " creare " inter se differunt. " Nonne ipse ille pater tuus possedit te, et fecit te, et creavit te? " (Dt 32, 6: Septg.) ait Moyses in magno Deuteronomii carmine. Sic etiam illos recte quis possit coarguere: O praecipites temerariique homines, ergone facta res est " primogenitus omnis creaturae " (Col 1, 15), " ex utero ante luciferum genitus " (Ps 109, 3: Septg-), qui ut Sapientia dicit, " ante omnes colles gignit me " (Prv 8, 25. Septg.)? Denique multis in locis divinorum eloquiorum eum " genitum " dici, at nusquam " factum " Filium quis legerit. Ex quibus aperte convincuntur falsa de Domini generatione opinari, qui divinam atque inexplicabilem eius generationem factionem audent dicere.

115 51 (c. 3) Neque igitur admirabilis et divina unitas in tres divinitates est separanda, neque factionis vocabulo dignitas ac summa magnitudo Domini est diminuenda: sed credendum est in Deum Patrem omnipotentem, et in Christum Jesum eius Filium, et in Spiritum Sanctum: Verbum autem Deo universorum esse unitum. Quippe " Ego, inquit, et Pater unum sumus " (Jo 10, 30), et Ego in Patre, et Pater in me est " (Jo 14, 10). Ita scilicet divina Trinitas et sancta monarchiae praedicatio integra servabitur.

Concile d'Elvire (vers 300-303)

117 52a Can.9. Item femina fidelis, quae adulterum maritum reliquerit fidelem et alterum ducit, prohibeatur ne ducat; si duxerit, non prius accipiat communionem, nisi quem reliquerit prius de saeculo exierit; nisi forte necessitas infirmitatis dare compulerit.

118 52b Can.27. Episcopus, vel quilibet alius clericus, aut sororem aut filiam virginem dicatam Deo tantum secum habeat; extraneam nequaquam habere placuit.

119 52c Can. 33. Placuit in totum prohibere episcopis, presbyteris et diaconibus, vel omnibus clericis positus in ministerio, abstinere se a coniugibus suis et non generare filios: quicumque vero fecerit, ab honore clericatus exterminetur.

120 52d Can. 38. Loco peregre navigantes aut si ecclesia in proximo non fuerit, posse fidelem, qui lavacrum suum integrum habet nec sit bigamus, baptizare in necessitate infirmitatis positum catechumenum, ita ut, si supervixerit, ad episcopum eum perducatur, ut per manus impositionem perfici possit.

121 52e Can. 77. Si quis diaconus regens plebem sine episcopo vel presbytero aliquos baptizaverit, episcopus eos per benedictionem perficere debet; quod si ante de saeculo recesserint, sub fide, qua quis credit, poterit esse justus.

Concile d'Arles (314)

123 53 Can 9 (8). De Afris, quod propria lege sua utantur (utuntur), ut rebaptizent, placuit, ut si ad Ecclesiam aliquis de haeresi venerit, interrogent eum symbolum, et si perviderint eum in Patrem et Filium et Spiritum Sanctum (Patre et F'io et Sp'u S'io) esse baptizatum, manus ei tantum imponatur, ut accipiat Spiritum (Sanctum); quod si interrogatus non responderit hanc Trinitatem, baptizetur.

125 Credimus in unum Deum, Patrem omnipotentem, omnium visibilium et invisibilium factorem. Et in unum Dominum nostrum (- !) Iesum Christum Filium Dei, natum ex Patre unigenitum, hoc est de substantia Patris, Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum de Deo vero, natum, non factum, unius substantiae cum Patre (quod graece dicunt homousion) (- !), per quem omnia facta sunt, quae in caelo et in terra, qui (propter nos homines et) propter nostram salutem descendit, incarnatus est et homo factus est et passus est, et resurrexit tertia die, et ascendit in caelos, venturus iudicare vivos et mortuos. Et Spiritum Sanctum. (DS126) Eos autem, qui dicunt " Erat, quando non erat " et " Antequam nasceretur, non erat " et " Quod de non exstantibus factus est " vel ex alia substantia aut essentia dicentes (esse) aut (factum aut) convertibilem aut demutabilem Deum (filium Dei), hos anathematizat catholica Ecclesia.

Concile Nicée I (oecum. I), 325

127 55 Can 8. De his, qui se cognominant Catharos (id est mundos) (scilicet Novatiani), si aliquando venerint ad Ecclesiam catholicam, placuit sancto et magno Concilio, ut impositionem manus accipientes, sic in clero permaneant. Haec autem prae omnibus eos scriptis convenit profiteri, quod catholicae et apostolicae Ecclesiae dogmata suscipiant et sequantur: id est, et bigamis se communicare et his qui in persecutione prolapsi sunt...

128 56 Can. 19. De Paulianistis ad Ecclesiam catholicam confugientibus definitio prolata est, ut baptizentur omnimodis. Si qui autem de his praeterito tempore in clero fuerunt, si quidem immaculati et irreprehensibiles apparuerint, baptizati ordinentur ab episcopo Ecclesiae catholicae.

(Versio I Dionysii Exigui) Can. 1. Si quis a medicis per languorem desectus est aut abscisus a barbaris, hic in clero permaneat. Si quis autem se sanus abscidit, hunc et in clero constitutum

abstinere conveniet et deinceps nullum debere talium promoveri. Sicut autem hoc claret quod de his qui rem hanc affectant audentque se ipsos abscidere dictum est; sic eos quos barbari aut domini castraverunt, inveniuntur autem alias dignissimi ad clerum regula tales admittit.

129 57 Can. 13. (Prisca: 12) De his, qui ad exitum veniunt, etiam nunc lex antiqua regularisque servabitur; ita ut, si quis egreditur e corpore, ultimo et necessario viatico minime privetur. Quod si desperatus, et consecutus communionem, oblationisque particeps factus, iterum convaluerit, sit inter eos, qui communionem orationis tantummodo consequuntur. Generaliter autem omni cuilibet in exitu posito et poscenti sibi communionis gratiam tribui, episcopus probabiliter ex oblatione dare debet.

130 57 (c.1 n.2) Primum igitur habita est quaestio . . . de impietate ac perversitate Aarii et sociorum eius; cunctisque suffragantibus placuit, ut impia eius opinio anathemate damnaretur, verbaque ac nomina blasphemiae plena, quibus utebatur, dicens Filium Dei ortum ex nihilo, et fuisse aliquando tempus, cum non esset, et pro arbitrii libertate eum vitii ac virtutis capacem esse, et creaturam illum vocans atque facturam: haec omnia anathemate damnavit sanctissima synodus, opinionis huius impietatem atque amentiam et verba blasphemiae plena ne audire quidem patienter sustinens.

Saint Jules I, Ep. aux Antiochiens, 341

132 57a Nam si omnino, ut dicitis, aliqua fuit eorum culpa, iudicium secundum ecclesiasticum canonem, nec eo pacto, fieri oportuit. Oportuit omnibus nobis scripsisse, ut ita ab omnibus quod iustum esset decerneretur; episcopi enim erant qui patiebantur, nec vulgares Ecclesiae quae vexabantur, sed quas ipsi Apostoli per se gubernarunt. Cur autem de Alexandrina potissimum Ecclesia nihil nobis scriptum est? An ignoratis hanc esse consuetudinem, ut primum nobis scribatur, et hinc quod iustum est decernatur? Sane si qua huiusmodi suspicio in illius urbis episcopum cadebat, ad hanc Ecclesiam scribendum fuit.

Concile de Sardique (343-344?)

133 57b ((can.3a) Isidor. can.4) Osius episcopus dixit: Illud quoque (suppl. e graeco: necessario adiciendum est), ut episcopus de provincia ad aliam provinciam, in qua sunt episcopi, non transeat; nisi forte a fratribus suis invitatus, ne videamur ianuam caritatis clausisse. - Illud quoque providendum est: si in aliqua provincia forte aliquis episcopus contra fratrem suum episcopum litem habuerit, non ex his unus ex alia provincia advocet episcopos. - Quod si aliquis episcopus iudicatus fuerit in aliqua causa, et putat bonam causam habere, ut iterum iudicium renovetur, si vobis placet, sanctissimi Petri Apostoli memoriam honoremus: scribatur vel ab his, qui causam examinarunt, vel ab episcopis, qui in proxima provincia morantur, Romano episcopo; et si iudicaverit renovandum esse iudicium, renovetur, et det iudices. Si autem probaverit talem causam esse, ut ea non refricentur quae acta sunt, quae decreverit confirmata erunt. Si hoc omnibus placet? Synodus respondit: Placet.

134 57c (Isid. 5). Gaudentius episcopus dixit: Addendum, si placet, huic sententiae, quam plenam sanctitatis protulistis: cum aliquis episcopus depositus fuerit eorum episcoporum iudicio, qui in vicinis commorantur locis, et proclamaverit agendum sibi esse negotium in urbe Roma, alter episcopus in eadem cathedra, post appellationem eius, qui videtur esse depositus, omnino non ordinetur loco ipsius, nisi causa fuerit iudicio Romani episcopi determinata.

135 57d ((Can. 3b) Isid. 7) Osius episcopus dixit: Placuit autem, ut, si episcopus accusatus fuerit, et iudicaverint congregati episcopi regionis ipsius, et de gradu suo deiecerint eum, et

appellasse videatur, et confugerit ad beatissimum ecclesiae Romanae, episcopum et voluerit audiri et iustum putaverit, (ut) renovetur examen; scribere his episcopis dignetur, qui in finitima et propinqua provincia sunt, (ut) ipsi diligenter omnia requirant et iuxta fidem veritatis definiant. Quod si qui rogat causam suam iterum audiri et deprecatione sua moverit episcopum Romanum, ut e latere suo presbyterum mittat, erit in potestate episcopi, quid velit aut quid aestimet: (et) si decreverit mittendos esse, qui praesentes cum episcopis iudicent, habentes (eius) auctoritatem, a quo destinati sunt, erit in suo arbitrio. Si vero crediderit sufficere episcopos, ut negotio terminum imponant, faciet quod sapientissimo consilio suo iudicaverit.

Libere, Ep. 'Studens paci' aux évêques orientaux, 357

138 Studens paci et concordiae Ecclesiarum, posteaquam litteras caritatis vestrae de nomine Athanasii et ceterorum factas ad nomen Julii bonae memoriae episcopi accepi, secutus traditionem maiorum presbyteros urbis Romae Lucium, Paulum et Helianum e latere meo ad Alexandriam ad supradictum Athanasium direxi, ut ad urbem Romam veniret ut in praesenti id, quod de Ecclesiae disciplina exstitit, in eum statueretur. Litteras etiam ad eundem per supradictos presbyteros dedi, quibus continebatur, quod si non veniret, sciret se alienum esse ab Ecclesiae Romanae communione. Reversi igitur presbyteri nuntiaverunt eum venire noluisse. Secutus denique litteras caritatis vestrae, quas de nomine supradicti Athanasii ad nos dedistis, sciatis his litteris, quas ad unanimam vestram dedi, me cum omnibus vobis et cum universis episcopis Ecclesiae catholicae pacem habere, supradictum autem Athanasium alienum esse a communione mea sive Ecclesiae Romanae et a consortio litterarum et ecclesiasticarum.

Libere, (Symbole de Sirmium I, 351, signé par Libere en 357)

139 - Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, creatorem (ktisen) et conditorem (poieten= factorem), 'ex quo omnis paternitas in caelo et in terris nominatur' (Eph 3, 15). Et in unicum (monogene=unigenitum) eius Filium Dominum nostrum Jesum Christum, qui ante omnia saecula ex Patre natus (genitus) est, Deum ex Deo, lumen ex lumine, per quem facta sunt omnia in caelis et in terra, visibilia et invisibilia; qui est Verbum et sapientia et virtus (-!) et vita et lumen verum; qui in novissimis diebus propter nos incorporatus (enanthrÛpesanta=inhumanatus) est et natus (gennethenta) ex sancta virgine, et crucifixus et mortuus est et sepultus; qui et surrexit ex mortuis tertia die, et ascendit (analephthenta=assumptus est) in caelum, et sedet (kathesthenta) in dextera Patris, et venturus est in consummatione saeculi iudicare vivos et mortuos et reddere unicuique secundum opera sua; cuius regnum sine fine perseverans (akatapaustos ousa) permanet in perpetua saecula. Erit enim sedens (kathezomenos) in dextera Patris non solum in hoc saeculo, verum etiam et in futuro. Et in Spiritum Sanctum, id est paracletum, quem promittens apostolis, posteaquam caelum adscendit, misit docere eos et commonere omnia, per quem et sanctificantur credentium in eum sinceriter animae.

140 - 1. Eos autem, qui dicunt: De nullis exstantibus (ex ouk ontÛn) Filius, vel de altera substantia (ex heteras hupostaseÛs) et non ex Deo, et quod erat tempus (chronos) vel saeculum (aiÛn), quando non erat: alienos scit sancta et catholica Ecclesia.
2. (Iterum ergo dicimus:) Si quis autem Patrem et Filium duos dicit deos: anathema sit.
3. Et si quis, unum dicens Deum, Christum autem Deum ante saecula Filium Dei obsecutum Patri in creatione omnium non confitetur (si quis dicens Deum Christum esse, sed eum ante saecula Filium Dei et hupourgekota tÛ patri eis ten tÛn holÛn demiourgian = administrum Patri ad universorum opificium fuisse non confiteatur): an. s.

4. Et si quis innascibilem (agenneton) Deum vel partem (méros) ejus de Maria natum esse audet dicere: an. s.
5. Et si quis secundum praescientiam (kata prognûsis) vel praedestinationem (-!) a Maria (pro Marias = ante Mariam) dicit Filium esse, et non ante saecula ex Patre natum apud Deum esse (ek tou patros gegennemenon pros ton theon einai) et per eum facta esse omnia: an. s.
6. Si quis substantiam (ousian) Dei dilatari (platunesthai) et contrahi (sustellesthai) dicit: an. s.
7. Si quis dilatatam substantiam Dei Filium dicat facere, aut latitudinem (platusmon) substantiae eius, sicut sibi videtur (-!) Filium nominet: an. s.
8. Si quis insitum vel prolativum Verbum (endiatheton e prophorikon Logon) Dei Filium dicat: an. s.
9. Si quis hominem solum (monon) dicit de Maria (ek Marias) Filium: an. s.
10. Si quis Deum et hominem de Maria natum dicens, Deum (-!) innascibilem (ton aggeneton) sic intellegit: an. s.
11. (Recensionis Hilarii, = 12 t. graeci; anath. gr. 11 = Hil. 23) Si quis 'Verbum caro factum est' (Jo 1, 14) audiens, Verbum in carnem translatum (metabeblesthai) putet, vel demutationem sustentem (tropen hupomemenekota= conversionem subeundo) accepisse carnem dicit: an. s.
- 12 (13). Si quis unicum (unigenitum) Filium Dei crucifixum audiens, dealitatem (theoteta) eius corruptionem (phthoran) vel passibilitatem (pathos) aut demutationem (tropen) aut deminutionem (meiûsin) vel interfectionem (anairesin) sustinuisse (hupomemenekenai) dicat: an. s.
- 13 (14). Si quis 'Faciamus hominem' (Gn 1, 26) non Patrem ad Filium dixisse, sed ipsum ad semetipsum dicat Deum locutum: an. s.
- 14 (15). Si quis Filium non dicat Abrahae visum (Gn 18, 1ss), sed Deum innascibilem vel partem eius dicat: an. s.
- 15 (16). Si quis cum Jacob non Filium quasi hominem colluctatum (Gn 32, 25 ss), sed Deum innascibilem vel partem eius dicat: an. s.
- 16 (17). Si quis 'Pluit Dominus (ignem) a Domino' (Gn 19,24) non de Filio et Patre intellegat, sed ipsum a se dicat pluisse: an. s. Pluit enim Dominus Filius a Domino Patre.
- 17 (18). Si quis Dominum et Dominum, Patrem et Filium (quia Dominus a Domino) duos dicat deos: an. s. (Si quis audiens Dominum Patrem, Dominum item Filium, et Dominem Patrem et Filium (eo quod Dominus a Domino (pluit)) duos dicat deos: an. s.). Non enim exaequamus (suntassomen) vel comparamus (-!) Filium Patri, sed subiectum (suntetagmenon tÛ patri) intellegimus. Neque enim descendit in Sodomam sine Patris voluntate; neque pluit ex se, sed a Domino, auctoritate scilicet Patris; nec sedet in dextera a semetipso, sed audit dicentem Patrem: 'Sede ad dexteram meam' (Ps 109,1).
- 18(19). Si quis Patrem et Filium et Spiritum Sanctum unam personam (prosÛpon) dicat: an. s.
- 19 (20). Si quis Spiritum Sanctum Paracletum dicens, innascibilem (agenneton) Deum dicat: an. s.
- 20(21). Si quis, sicuti docuit nos Dominus, non alium dicat Paracletum a Filio - dixit enim: 'Et alterum Paracletum mittet vobis Pater, quem rogabo ego' (cf. Jo 14, 16) -: an. s.
- 21 (22). Si quis Spiritum Sanctum partem dicat Patris vel Filii: an. s.
- 22(23). Si quis Patrem et Filium et Spiritum Sanctum tres dicat deos: an. s.
- 23 (11). Si quis quod dictum est 'Ego Deus primus, et ego Deus novissimus, et praeter me non est Deus' (Is 44,6) ad destructionem idolorum dictum et eorum qui non sunt dii, in destructionem Unigeniti ante saecula Dei iudaice intellegat: an.s.
24. Si quis voluntate Dei, tamquam unum aliquid de creatura (en tÛn poiematÛn) factum (gegonenai) dicat Filium: an. s.
25. Si quis nolente Patre natum dicat Filium: an. s. Non enim nolente Patre coactus Pater, vel naturali necessitate ductus, cum nollet, genuit Filium sed mox voluit, sine tempore (achronûs) et impassibiliter (apathûs) ex se eum genitum demonstravit.
26. Si quis innascibilem (agenneton) et sine initio (anarchon) dicat Filium, tamquam duo sine principio (anarcha) et duo innascibilia (-!) et duo innata (agenneta) dicens, (et) duos faciat

deos: an. s. Caput enim, quod est principium (arche) omnium: Filius; caput autem, quod est principium Christi: Deus; ita enim ad unum, qui est sine principio omnium principium (eis mian anarchov tÛn holÛn archen), per Filium (pie) universa referimus.

27. Et iterum confirmantes christianismi intellectum, dicimus quoniam si quis Christum Deum Filium Dei ante saecula subsistentem (proaiÛnion onta) et ministrantem (hupourgekota) Patri ad omnium perfectionem (universorum opificium) non dicat, sed ex quo de Maria natus est, ex eo et Christum et Filium nominatum esse et initium accepisse ut sit Deus (archen eilephenai tou Theou einai) dicat: an. s.

Libere, Ep. 'Pro deifico' ad episcopos Orientales, 357

141 (1) Pro deifico timore sancta fides vestra Deo cognita est (et) hominibus bonae voluntatis (Lc 2, 14). Sicut lex loquitur: Justa iudicate, filii hominum (Ps 57, 2), ego Athanasium non defendi, sed, quia susceperat illum bonae memoriae Julius episcopus decessor meus, verebar, ne forte in aliquo praevaricator iudicaret. At ubi cognovi, quando Deo placuit, iuste vos illum condemnasse, mox consensum commodavi sententiis vestris. Litteras adaeque super nomine eius, id est de condemnatione ipsius, per fratrem nostrum Fortunatianum dedi perferendas ad imperatorem Constantium. Itaque amoto Athanasio a communione omnium nostrum, cuius nec epistulia a me suscipienda sunt, dico me pacem cum omnibus vobis et cum universis episcopis Orientalibus seu per universas provincias pacem et unitatem habere.

(2) Nam ut verius sciatis me veram fidem per hanc epistulam meam proloqui, dominus et frater meus communis Demofilus, quia dignatus est pro sua benivolentia fidem vestram et catholicam exponere, quae Syrmio a pluribus fratribus et coepiscopis nostris tractata, exposita et suscepta est (-haec est perfidia Ariana, hoc ego notavi, non apostata, Liberius sequentia: -) ab omnibus, qui in praesenti fuerunt, hanc ego libenti animo suscepi (-sanctus Hilarius illi anathema dicit: anathema tibi a me dictum, Liberi, et sociis tuis-), in nullo contradixi, consensum accommodavi; hanc sequor, haec a me tenetur. (-Iterum tibi anathema et tertio, praevaricator Liberi-). Sane petendum credidi sanctitatem vestram, quia iam pervidetis in omnibus me vobis consentaneum esse, dignemini communi consilio ac studio elaborare, quatenus de exilio dimittar et ad sedem, quae mihi divinitus credita est, revertar.

Denzinger (latin)

Denzinger (latin) 142

Libere, Ep. 'Quia scio' ad Ursacium, Valentem, Germinium, 357

142 (1) Quia scio, vos filios pacis esse, diligere etiam concordiam et unanimitatem Ecclesiae catholicae, idcirco non in aliqua necessitate impulsus - Deo teste dico - sed pro bono pacis et concordiae, quae martyrio praeponitur, his litteris convenio vos, domini fratres carissimi.

Cognoscat itaque prudentia vestra, Athanasium qui Alexandrinae Ecclesiae episcopus fuit, (a me esse damnatum) priusquam ad comitatum sancti imperatoris secundum litteras Orientalium episcoporum (scriberem, quod) et ab Ecclesiae Romanae communione separatus est, sicuti teste est omne presbyterium Ecclesiae Romanae. Sola haec causa fuit, ut tardius viderer de nomine ipsius litteras ad fratres et coepiscopos nostros Orientales dare, ut legati mei, quos ab urbe Roma ad comitatum direxeram, seu episcopi, qui fuerant deportati, et ipsi una cum his, si fieri posset, de exilio revocarentur.

(2) Et hoc autem scire vos volo, quod fratrem Fortunatianum petii, ut (cum) litteras meas ad clementissimum imperatorem (perferat, quas ad Orientales episcopos feci, ut scirent et ipsi una secum Athanasi communione me esse separatum. Quas credo quod pietas ipsius pro bono pacis gratulanter accipiet ... Pervideat caritas vestra haec me benigno et innocenti animo gessisse. Quapropter his litteris meis convenio vos et adiuro per Deum omnipotentem et Christum Iesum Filium eius, Deum et Dominum nostrum, ut dignemini ad clementissimum imperatorem) Constantium Augustum pergere et petere, ut bono pacis et concordiae, in qua pietas eius semper exultat, me ad Ecclesiam mihi divinitus traditam iubeat reverti, ut temporibus ipsius Ecclesia Romana nullam sustineat tribulationem. ...

Libere, Ep. 'Non doceo' ad Vincentium, 357

143 (2) Sanctitati vero tuae significandum credidi, me de contentione illa a nomine Athanasii recessisse et ad fratres et coepiscopos nostros Orientales litteras dedisse (et) desuper eius nomine. Unde, quia Deo volente et pax nobis ubique est, dignaberis convenire episcopos cunctos Campaniae et haec illis insinuare. Ex ipsorum numero una cum epistula vestra de unanimitate nostra et pace ad clementissimum imperatorem scribite, de quo possim et ego de tristitia liberari.... Cum omnibus episcopis Orientalibus pacem habemus et vobiscum. ...

Saint Damase I, Epistolarum fragmenta ad episcopos

Orientales,

vers 374

144 Ea gratia, fratres, Hiericho illa, quae furata est saecularium voluntatum scita venalia, concidit nec resurgit, quia omnes uno ore unius virtutis, unius maiestatis, unius divinitatis, unius usiae dicimus Trinitatem, ita ut inseparabilem potestatem, tres tamen adseramus esse personas, nec redire in se aut minui, ... sed semper manere nec potentiae gradus quosdam ortusque tempora disparata nec prolativum Verbum, ut generationem ei demamus, nec imperfectum, ut aut persona aut Patris natura aut divinitatis ei plenitudo defuerit, nec dissimilem opere Filium nec dissimilem potestate aut per universa dissimilem nec subsistere

aliunde, sed de Deo natum nec falsum, sed Deum verum de Deo vero esse generatum, lumen verum de vero lumine, ne minutum aut diversum putetur, quod Unigenitus habet (lacuna? Redintegr.: Dei naturam) splendoremque lucis aeternae (cf. Sap 7, 26), quia naturae more divinae neque sine splendore lumen neque splendor potest esse sine lumine, imaginem quoque Patris, ut qui viderit (Filium, viderit) et Patrem (Jo 14, 9) eundem redemptionis nostrae gratia processisse de virgine, ut perfectus homo pro perfecto qui peccaverat homine nasceretur. Ergo, fratres, adseramus Dei Filium et perfectum (esse Deum et) hominem suscepisse perfectum.

145 Spiritum quoque Sanctum increatum atque unius maiestatis, unius usiae, unius virtutis cum Deo Patre et Domino nostro Jesu Christo fatemur. Neque enim creaturae dignus iniuriae est, qui emissus est, ut crearet, sicut propheta sanctus adstruxit dicens: 'Emitte Spiritum tuum et creabuntur' (Ps 103, 30). Deinde alius item posuit: 'Spiritus divinus, qui fecit me' (cf. Job 33, 4). Non enim separandus est divinitate, qui in operatione ac peccatorum remissione conectitur.

146 Illud sane miramur, quod quidam inter nostros dicantur, quia licet de Trinitate piam intellegentiam habere videantur, de sacramento tamen salutis nostrae... recta non sentiant. Adseruntur enim dicere Dominum ac Salvatorem nostrum ex Maria virgine imperfectum, id est sine sensu hominem suscepisse. Heu quanta erit Arianorum in tali sensu vicinitas! Illi imperfectam divinitatem in Dei Filio dicunt, isti imperfectam humanitatem in hominis Filio mentiuntur. Quod si utique imperfectus homo susceptus est, imperfectum Dei munus est, imperfecta nostra salus, quia non est totus homo salvatus. Et ubi erit dictum illud dictum Domini: 'Venit Filius hominis salvare quod perierat' (Mt 18, 11)? Totus, id est in anima et corpore, in sensu atque in tota substantiae suae natura. Si ergo totus in (his) homo perierat, necesse fuit, ut id quod perierat, salvaretur; si autem sine sensu salvatus est, iam contra evangelii fidem invenietur, non totum, quod perierat, esse salvatum, cum alio loco ipse Salvator dicat: Irascimini mihi, quia totum hominem salvum feci (cf. Jo 7, 23). Quid quod ipsius principalis delicti et totius perditionis summa in hominis sensu consistit. Primum enim (si) hominis sensus eligendi boni malique non perisset, non moreretur: quomodo ergo praesumeretur in finem salvari minime debuisse, quod ante omnes peccasse cognoscitur? Nos autem, qui integros et perfectos salvatos nos scimus, secundum catholicae Ecclesiae professionem perfectum Deum perfectum suscepisse hominem profiteamur.

147 Ut enim Nicaeni Concilii fidem inviolabilem per omnia retinentes sine simulatione verborum aut sensu corrupto coaeternae et unius essentiae Trinitatem credentes in nullo Spiritum Sanctum separamus, sed perfectum in omnibus, virtute, honore, maiestate, deitate, cum Patre conveneramus et Filio, ita etiam plenitudinem Dei Verbi, non prolativi, sed nati, neque in Patre remanentis, ut non sit, sed ex aeterno in aeternum subsistentis perfectum, id est integrum transgressorem adsumpsisse et salvasse confidimus.

[Saint Damase I, Ep. 'Per filium meum' ad Paulinum episc.](#)

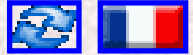

[Antiochenum, 375](#)

148 ... Confitendus (est) ipse Sapiaentia, Sermo Filius Dei humanum suscepisse corpus, animam, sensum, is est integrum Adam, et, ut expressius dicam, totum veterem nostrum sine peccato hominem. Sicuti enim confitens eum humanum corpus suscepisse, non statim ei et humanas vitiorum adiungimus passiones: ita et dicentes eum suscepisse et hominis animam et sensum, non statim dicimus et cogitationum eum humanarum subiacuisse peccato. Si qui autem dixerit, Verbum pro humano sensu in Domini carne versatum, hunc catholica Ecclesia anathematizat, necnon et eos, qui duos in Salvatore filios confitentur, id est

aliud ante incarnationem, et aliud post assumptionem carnis ex Virgine, et non eundem Dei Filium et ante et postea confitentur.

[Saint Damase I, Ep. 'Oti te apostolice kathedra' ad episcopos](#)

[Orientales, vers 378](#)

149 Scitote igitur, quia dudum Timotheum profanum, ineruditum Apollinaris haeretici discipulum, cum impio eius dogmate condemnavimus, nec ultra concedimus eius reliquias qualibet ratione de cetero praevalere. ... Christus enim Filius Dei Dominus noster humano generi per propriam passionem salutem plenissimam condonavit, ut totum hominem delictis obnoxium liberaret (O gar Christos ... tÛ geni tÛn anhrÛpÛn dia tou idiou pathous plerestaten apedÛke ten sÛterian, ina olon ton anhrÛpon tais amartiais enechomenon pases amartias eleutherÛse). Hunc si quis in deitate sive in humanitate minus aliquid dixerit habuisse (Touton ei tis etoi anhrÛpotetos e theotetos elatton eschekenai eipoi), plenus spiritu diaboli gehennae semet ipsum filium demonstravit. Cur itaque rursus a me quaeritis damnationem Timothei ? Qui et hic iudicio Apostolicae Sedis... cum Apollinari suo doctore damnatus est...

[Concile de Constantinople I \(oecum. II; sous saint Damase I\);](#)

[mai - 30 juillet 381; Symbole de Constantinople](#)

150 86 Credo (Credimus) in unum Deum, Patrem omnipotentem, factorem caeli et terrae, visibilium omnium et invisibilium. Et in unum Dominum Jesum Christum, Filium Dei unigenitum, et (!) ex Patre natum ante omnia saecula Deum de Deo (- !), lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum, non factum, consubstantialem Patri: per quem omnia facta sunt; qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit de caelis, et incarnatus est de Spiritu Sancto (et) ex Maria virgine et homo factus (inhumanatus) est, crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato, (et) passus et sepultus est, et resurrexit tertia die secundum Scripturas, et ascendit in caelum (caelos), (et) sedet ad dexteram Patris, et iterum venturus est cum gloria, iudicare vivos et mortuos: cuius regni non erit finis. Et in Spiritum Sanctum, Dominum et vivificantem qui ex Patre Filioque (-!) procedit, qui cum Patre et Filio simul adoratur (coadoratur) et conglorificatur, qui locutus est per prophetas. Et (in) unam sanctam catholicam et apostolicam Ecclesiam. Confiteor (Confitemur) unum baptisma in remissionem peccatorum. Et exspecto (Exspectamus) resurrectionem mortuorum, et vitam venruri (futuri) saeculi. Amen.

151 85 Fidem non esse violandam Patrum trecentorum decem et octo, qui apud Nicaeam Bithyniae convenerunt; sed manere eam firmam et stabilem, et anathematizandam omnem haeresim, et specialiter Eunomianorum vel Anomianorum, et Arianorum vel Eudoxianorum, et Macedonianorum vel Spiritui Sancto resistentium, et Sabellianorum, et Marcellianorum, et Photinianorum, et Apollinariorum.

152 58 (Post hoc Concilium, quod in urbe Roma congregatum est a catholicis episcopis, addiderunt de Spiritu Sancto) Et quia postea is error inolevit, ut quidam ore sacrilego

auderent dicere, Spiritum Sanctum factum esse per Filium:

153 59 (1.) Anathematizamus eos, qui non tota libertate proclamant, eum cum Patre et Filio unius potestatis esse atque substantiae.

154 60 (2.) Anathematizamus quoque eos, qui Sabellii sequuntur errorem, eundem dicentes (esse) Patrem quem et Filium.

155 61 (3.) Anathematizamus Arium atque Eunomium, qui pari impietate, licet sermone dissimili, Filium et Spiritum Sanctum asserunt creaturas.

156 62 (4.) Anathematizamus Macedonianos, qui de Aarii stirpe venientes, non perfidiam mutaverunt, sed nomen.

157 63 (5.) Anathematizamus Photinum, qui Ebionis haeresim instaurans, Dominum Jesum Christum tantum ex Maria confitetur.

158 64 (6.) Anathematizamus eos, qui duos asserunt Filios, unum ante saecula, et alterum post assumptionem carnis ex Virgine.

159 65 (7.) Anathematizamus eos, qui pro hominis anima rationabili et intelligibili dicunt Dei Verbum in humana carne versatum, cum ipse Filius et Verbum Dei non pro anima rationabili et intelligibili in suo corpore fuerit, sed nostram (id est rationabilem et intelligibilem) sine peccato animam susceperit atque salvaverit.

160 66 (8.) Anathematizamus eos, qui Verbum Filium Dei extensionem aut collectionem et a Patre separatum, insubstantivum et finem habiturum esse contendunt.

161 67 (9.) Eos quoque, qui de ecclesiis ad ecclesias migraverunt, tamdiu a communione nostra habemus alienos, quamdiu ad eas redierint civitates in quibus primum sunt constituti. Quodsi alius, alio transmigrante, in loco viventis est ordinatus, tamdiu vacet sacerdotii dignitate, qui suam deseruit civitatem, quamdiu successor eius quiescat in Domino.

162 68 (10.) Si quis non dixerit semper Patrem, semper Filium, semper Spiritum Sanctum esse: haereticus est.

163 69 (11.) Si quis non dixerit Filium natum de Patre, id est de substantia divina ipsius haereticus est.

164 70 (12.) Si quis non dixerit verum Deum Filium Dei, sicut verum Deum Patrem (eius, et) omnia posse (et) omnia nosse et Patri aequalem: haereticus est.

165 71 (13.) Si quis dixerit, quod in carne constitutus cum esset in terra, in caelis cum Patre non erat: haereticus est.

166 72 (14.) Si quis dixerit, quod in passione crucis dolorem sentiebat Deus, et non caro cum anima, quam induerat-forma servi, quam sibi acceperat (cf Phil 2,7), sicut ait Scriptura - Filius Dei Christus: non recte sentit.

167 73 (15.) Si quis non dixerit, quod in carne sedet in dextera Patris, in qua venturus est judicare vivos et mortuos: haereticus est.

168 74 (16.) Si quis non dixerit, Spiritum Sanctum de Patre esse vere ac proprie, sicut Filium, de divina substantia et Deum verum: haereticus est.

169 75 (17.) Si quis non dixerit, omnia posse Spiritum Sanctum et omnia nosse et ubique esse, sicut Filium et Patrem: haereticus est.

170 76 (18.) Si quis dixerit Spiritum Sanctum facturam, aut per Filium factum: haereticus est.

171 77 (19.) Si quis non dixerit, omnia per Filium et Spiritum (suum) Sanctum Patrem fecisse, id est visibilia et invisibilia: haereticus est.

172 78 (20.) Si quis non dixerit, Patris et Filii et Spiritus Sancti unam divinitatem, potestatem, maiestatem, potentiam, unam gloriam, dominationem, unum regnum, atque unam voluntatem ac veritatem: haereticus est.

173 79 (21.) Si quis tres personas non dixerit veras Patris et Filii et Spiritus Sancti, aequales, semper viventes, omnia continentes visibilia et invisibilia, omnia potentes, omnia iudicantes, omnia vivificantes, omnia facientes, omnia salvantes: haereticus est.

174 80 (22.) Si quis non dixerit adorandum Sanctum Spiritum ab omni creatura sicut Filium et Patrem: haereticus est.

175 81 (23.) Si quis de Patre et Filio bene senserit, de Spiritu autem non recte habuerit, haereticus est, quod omnes haeretici de Filio (Dei) et Spiritu (Sancto) male sentientes, in perfidia Iudaeorum et paganorum inveniuntur.

176 82 (24.) Quod si quis partiatur, (Christi) Patrem Deum dicens et Deum Filium eius et Deum Sanctum Spiritum, deos dicere et non propter unam dignitatem et potentiam, quam credimus et scimus Patris et Filii et Spiritus Sancti, ita dicit Deum; subtrahens autem Filium aut Spiritum Sanctum, ita solum aestimet Deum Patrem dici, aut ita credit unum Deum: haereticus est in omnibus, immo Iudaeus, quod nomen deorum et angelis et sanctis omnibus a Deo est positum et donatum, de Patre autem et Filio et Spiritu Sancto propter unam et aequalem divinitatem non nomen deorum, sed Dei nobis ostenditur atque indicitur, ut credamus, quia in Patre et Filio et Spiritu Sancto solum baptizamur et non in archangelorum nominibus aut angelorum, quomodo haeretici, aut Iudaei, aut etiam pagani dementes.

177 82 Haec ergo est salus christianorum, ut credentes Trinitati, id est Patri et Filio et Spiritui Sancto, (et) baptizati in ea, veram solam unam divinitatem et potentiam, maiestatem et substantiam eiusdem esse sine dubio credamus.

[Concile Romain, 382; 'Decretum Damasi' seu De explanatione](#)

[Cfidei](#)

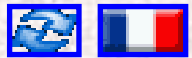
178 83 Prius agendum est de Spiritu septiformi, qui in Christo requiescit. Spiritus sapientiae: Christus Dei virtus et Dei sapientia (I Cor 1, 24). Spiritus intellectus: Intellectum dabo tibi, et instruam te in via, in qua ingredieris (Ps 31, 8). Spiritus consilii: Et vocabitur nomen eius magni consilii angelus (Is 9, 6: Septg). Spiritus virtutis: ut supra, Dei virtus et Dei sapientia (I Cor 1, 24). Spiritus scientiae Propter eminentia(m) Christi scientiae Iesu (Eph 3, 19; Phil 3, 8) apostoli. Spiritus veritatis: Ego via et vita et veritas (Jo 14, 6). Spiritus timoris (Dei): Initium sapientiae timor Domini (Ps 110, 10; Prv 9, 10). Multiformis autem nominum Christi dispensatio: Dominus, quia spiritus; Verbum, quia Deus; Filius, quia unigenitus ex Patre; ... propheta, quia futura revelavit; 'Spiritus enim Sanctus non est Patris tantummodo aut Filii tantummodo Spiritus, sed Patris et Filii Spiritus; scriptum est enim: Si quis dilexerit mundum, non est Spiritus Patris in illo (cf. I Io 2, 15; Rom 8,9); item scriptum est: Quisquis 'autem Spiritum Christi non habet, hic non est eius', (Rom 8, 9); nominato ita Patre et Filio

intelligitur Spiritus' Sanctus, de quo ipse Filius in Evangelio dicit, quia Spiritus Sanctus a Patre procedit (Jo 15,26), et de meo accipiet et adnuntiabit vobis (Jo 16, 14).

179 84 Nunc vero de Scripturis divinis agendum est, quid universalis catholica recipiat Ecclesia et (vel) quid vitare (vitari) debeat. Incipit ordo Veteris Testamenti. Genesis liber unus; Exodus lib. 1; Leviticus lib. 1; Numeri lib. 1; Deuteronomium lib. 1; Jesu Nave lib. 1; Judicum lib. 1; Ruth lib. 1; Regum libri 4; Paralypomenon (Paralipomenon) libri 2; Psalmi CL (Psalterium) lib. 1; Salamonis (Salomonis) libri 3: Proverbia lib. 1, Ecclesiastes lib. 1, Cantica Cantorum I.1; Item Sapientia lib. 1, Ecclesiasticus lib. 1. Item o r d o P r o p h e t a r u m . Esaiae liber unus; Hieremiae lib.1 cum Cinoth id est Lamentationibus suis; Ezechiel(is) lib. 1; Danihel(is) lib. 1; Oseae lib. 1; Amos lib. 1; Micheae lib. 1; Johel lib. 1; Abdiae lib. 1; Jonae lib. 1; Naum lib. 1; Ambacum (Abbacuc) lib. 1; Sophoniae lib. 1; Aggei lib. 1; Zachariae lib. 1; Malacihel (Malachiae) lib. 1. Item o r d o s t o r i a r u m . Job liber unus; Tobiae lib. 1; Esdrae (Hesdrae) libri 2; Hester lib. 1; Judit lib. 1 (-!); Machabeorum libri 2.

180 84 Item ordo Scripturarum Novi et aeterni (-!) Testamenti, quem sancta et catholica (Romana) suscipit (et veneratur) Ecclesia. Evangeliorum (libri 4:) secundum Matheum liber unus, sec. Marcum lib. 1, sec. Lucam lib. 1, sec. Iohannem lib. 1. (Item Actuum apostolorum liber unus.) Epistulae Pauli (apostoli) numero 14: ad Romanos (ep.) una, ad Corinthios (ep.) duas, ad Ephesios 1, ad Thessalonicenses 2, ad Galatas 1, ad Philippenses 1, ad Colosenses 1, ad Timotheum 2, ad Titum 1, ad Filimonem (Philemonem) 1, ad Hebreos 1. Item Apocalypsis Iohannis liber 1. Et Actus apostolorum liber 1 (-! Vd. supra). Item epistulae canonicae (can. ep.) numero 7: Petri apostoli epistulae 2, Jacobi apostoli ep. 1, Iohannis apostoli ep. 1, alterius (Cf note dans DS) Iohannis presbyteri ep. 2, Judae zelotis apostoli ep. 1. Explicit canon Novi Testamenti.

[Saint Sirice, Ep. 'Directa ad decessorem' ad Himerium episc.](#)

[Tarracon.; 10 février 385](#)

181 87 (Prooem. 1) ... Consultationi tuae responsum competens non negamus, quia officii Nostri consideratione non est Nobis dissimulare, non est tacere libertas, quibus maior cunctis christianae religionis zelus incumbit. Portamus onera omnium qui gravantur; quin immo haec portat in Nobis beatus Apostolus Petrus, qui Nos in omnibus, ut confidimus, administrationis suae proteguit et tuetur heredes. ...

182 (c. 15 20) Nunc fraternitatis tuae animum ad servandos canones et tenenda decretalia constituta magis ac magis incitamus, ut haec quae ad tua rescripsimus consulta, in omnium coepiscoporum nostrorum perferri facias notionem, et non solum eorum qui in tua sunt dioecesi constituti, sed etiam ad universos Carthaginenses ac Baeticos, Lusitanos atque Gallicos, vel eos qui vicinos tibi collimitant hinc inde provinciis, haec quae a Nobis sunt salubri ordinatione disposita, sub litterarum tuarum prosecutione mittantur. Et quamquam statuta Sedis Apostolicae vel canonum venerabilia definita nulli sacerdotum Domini ignorare sit liberum: utilius tamen et, pro antiquitate sacerdotii tui dilectioni tuae esse admodum poterit gloriosum, si ea, quae ad te speciali nomine generaliter scripta sunt, per unanimatis tuae sollicitudinem, in universorum fratrum nostrorum notitiam perferantur: quatenus et quae a Nobis non inconsulte, sed provide sub nimia cautela et deliberatione sunt salubriter constituta, intemerata permaneant et omnibus in posterum excusationibus aditus, qui iam nulli apud Nos patere poterit, obstruatur.

183 88 (c. 1 2) (Significasti) ... baptizatos ab impiis Arianis plurimos ad fidem catholicam

festinare et quosdam de fratribus nostris eosdem denuo baptizare velle: quod non licet, cum hoc fieri et Apostolus vetet (cf. Eph 4, 5; Hebr 6, 4s?) et canones contradicant et post cassatum Ariminense Concilium missa ad provincias a ven. mem. praedecessore meo **L i b e r i o** generalia decreta prohibeant. Quos nos cum Novatianis aliisque haereticis, sicut est in synodo constitutum, per invocationem solam septiformis Spiritus episcopalis manus impositione catholicorum conventui sociamus, quod etiam totus Oriens Occidensque custodit; a quo tramite vos quoque posthac minime convenit deviare, si non vultis a nostro collegio synodali sententia separari.

88a (4, 5) De conjugali autem velatione requisivisti, si desponsatam alii puellam alter in matrimonium possit accipere. Hoc ne fiat, modis omnibus prohibemus : quia illa benedictio, quam nupturae sacerdos imponit, apud fideles cuiusdam sacrilegii instar est, si ulla transgressione violetur.

184 (c. 2 3) Sicut sacram ergo paschalem reverentiam in nullo dicimus esse minuendam, ita infantibus qui necdum loqui poterunt per aetatem vel his, quibus in qualibet necessitate opus fuerit sacri unda baptismatis, omni volumus celeritate succurri, ne ad nostrarum perniciem tendat animarum, si negato desiderantibus fonte salutari exiens unusquisque de saeculo et regnum perdat et vitam. Quicumque etiam discrimen naufragii, hostilitatis incursum, obsidionis ambiguum vel cuiuslibet corporalis aegritudinis desperationem inciderint, et sibi unico credulitatis auxilio poposcerint subveniri, eodem quo poscunt momento temporis expetitae regenerationis praemia consequantur. Hactenus erratum in hac parte sufficiat; nunc praefatam regulam omnes teneant sacerdotes, qui nolunt ab apostolicae petrae, super quam Christus universalem construxit Ecclesiam soliditate divelli.

185 (7, 8sq) Veniamus nunc ad sacratissimos ordines clericorum, quos in venerandae religionis iniuriam ita per vestras provincias calcatos atque confusos . . . reperimus, ut Ieremiae nobis voce dicendum sit: 'Quis dabit capiti meo aquam, aut oculis meis fontem lacrimarum ? et flebo populum hunc die ac nocte' (Ier 9, 1). ... Plurimos enim sacerdotes Christi atque levitas, post longa consecrationis suae tempora, tam de coniugiis propriis quam etiam de turpi coitu sobolem didicimus procreasse et crimen suum hac praescriptione defendere, quia in Veteri Testamento sacerdotibus ac ministris generandi facultas legitur attributa. Dicat mihi nunc, quisquis ille est sectator libidinum: ... Cur (Dominus) eos, quibus cornittebantur sancta sanctorum, praemonet dicens: Sancti estote, quia et ego sanctus sum Dominus Deus vester (Lv 20, 7; 1 Petr 1, 16) ? Cur etiam procul a suis domibus, anno vicis suae, in templo habitare iussi sunt sacerdotes? Hac videlicet ratione, ne vel cum uxoribus possent carnale exercere commercium, ut conscientiae integritate fulgentes, acceptabile Deo munus offerent. (10) Unde et Dominus Jesus, cum nos suo illustrasset adventu, in Evangelio protestatur, quia Legem venerit implere, non solvere (Mt 5, 17). Et ideo Ecclesiae, cuius sponsus est, formam castitatis voluit splendore radiare, ut in die iudicii, cum rursus advenerit, 'sine macula et ruga' (Eph 5, 27) eam possit ... reperire. Quarum sanctionum omnes sacerdotes atque levitae insolubili lege constringimur, ut a die ordinationis nostrae sobrietati ac pudicitiae et corda nostra mancipemus et corpora, dummodo per omnia Deo nostro in his, quae quotidie offerimus, sacrificiis placeamus. 'Qui autem in carne sunt, dicente electionis vase, Deo placere non possunt' (Rom 8, 8).... Ii vero, qui illiciti privilegii excusatione nituntur, ut sibi asserant veteri hoc lege concessum, noverint se ab omni ecclesiastico honore, quo indigne usi sunt, Apostolicae Sedis auctoritate deiectos nec unquam posse veneranda atrectare mysteria, quibus se ipsi, dum obscoenis cupiditatibus inhiant, privaverunt. Et quia exempla praesentia cavere nos praemonent in futurum: quilibet episcopus, presbyter atque diaconus, quod non optamus deinceps, fuerit talis inventus, iam nunc sibi omnem per nos indulgentiae aditum intelligat obseratum: quia ferro necesse est excidantur vulnera, quae fomentorum non senserint medicinam.

90 (13) Monachos quoque, quos tamen morum gravitas et vitae ac fidei institutio sancta

commendat, clericorum officiis aggregari et optamus et volumus ... (cf n.1580).

(3) Sane non possumus negare de Mariae filiis iure reprehensum, meritoque vestram sanctitatem abhorruisse, quod ex eodem utero virginali, ex quo secundum carnem Christus natus est, alius partus effusus sit. Neque enim elegisset Dominus Iesus nasci per virginem, si eam iudicasset tam incontinentem fore, ut illud genitale Dominici corporis, illam aulam regis aeterni concubitus humani semine coinquinaret. Qui enim hoc adstruit, nihil aliud nisi perfidiam Iudaicam adstruit, qui dicunt eum non potuisse nasci ex virgine. Nam si hanc accipiant a sacerdotibus auctoritatem, ut videatur Maria partus fudisse plurimos, maiore studio veritatem fidei expugnare contendunt.

Concile de Carthage III, 28 août 397

186 92 (Placuit,) ... ut praeter scripturas canonicas nihil in ecclesia legatur sub nomine divinarum Scripturarum. Sunt autem canonicae scripturae: Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium, Iesu(s) Nave, Iudicum, Ruth, Regnorum libri quatuor, Paralipomenon libri duo, Job, Psalterium Davidicum, Salomonis libri quinque, duodecim libri Prophetarum, Esaias, Ieremias, Daniel, Ezechiel, Tobias, Iudith, Hester, Hesdrae libri duo, Machabaeorum libri duo. Novi autem Testamenti: Evangeliorum libri quatuor, Actus Apostolorum liber unus, Pauli Apostoli epistolae tredecim, eiusdem ad Hebraeos una, Petri duae, Ioannis tres (comp. DS 180), Iacobi una, Iudae una, Apocalypsis Joannis. (Additur in quodam cod.): ... ut de confirmando isto canone transmarina Ecelesia consulatur.

Concile de Toledé I, sept. 400 (405)?

187 Can. 20. (1) Quamvis paene ubique custodiatur, ut absque episcopo chrisma nemo conficiat, tamen quia in aliquibus locis vel provinciis presbyteri dicuntur chrisma conficere, placuit, ex hac die nullum alium nisi episcopum chrisma conficere et per dioeceses destinare, ita ut de singulis ecclesiis ad episcopum ante diem Paschae diaconi destinentur aut subdiaconi, ut confectum chrisma ab episcopo destinatum ad diem Paschae possit occurrere. (2) Episcopum sane certum est omni tempore licere chrisma conficere, sine conscientia autem episcopi nihil penitus faciendum; statutum vero est diaconum non chrismare, sed presbyterum absente episcopo, praesente vero, si ab ipso fuerit praeceptum.

188 19 Credimus in unum verum Deum, Patrem et Filium et Spiritum Sanctum, visibilium et invisibilium factorem, per quem creata sunt omnia in caelo et in terra. Hunc unum Deum et hanc unam esse divini nominis (divinae substantiae) Trinitatem. Patrem (autem) non esse ipsum Filium, sed habere Filium qui Pater non sit. Filium non esse Patrem, sed Filium Dei (de Patris) esse natura. Spiritum quoque Paraclitum (Paraclitum) esse, qui nec Pater sit ipse, nec Filius, sed a Patre (Filioque) procedat (procedens). Est ergo ingenitus Pater, genitus Filius, non genitus Paraclitus, sed a Patre (Filioque) procedens. Pater est, cuius vox haec est audita de caelis: Hic est Filius meus dilectus, in quo bene complacui; hunc (ipsum) audite (Mt 17, 5; 2Petr 1, 17; cf. Mt 3, 17). Filius est, qui ait: Ego a Patre exivi, et a Deo veni in hunc mundum (cf. Io 1, 6, 28). paraclitus ipse (Paraclitus Spiritus) est, de quo Filius ait: Nisi abiero (ego) ad Patrem, Paraclitus non veniet ad vos (Jo 16, 7). Hanc Trinitatem personis distinctam, substantiam unam (unitam), virtutem potestatem, maiestatem (virtute et potestate et maiestate) indivisibilem indifferentem; praeter illam (hanc) nullam (credimus) divinam esse naturam, vel angeli vel spiritus vel virtutis alicuius, quae Deus esse credatur.

189 20 Hunc igitur (ergo) Filium Dei, Deum, natum a Patre ante omne omnino principium, sanctificasse in utero beatae Mariae virginis (uterum Mariae vg.), atque ex ea verum hominem, sine viri (virili) generatum semine suscepisse; (duabus dumtaxta naturis, id est

deitatis et carnis, in unam convenientibus omnino personam) id est Dominum (nostrum) Jesum Christum. Non (Nec) imaginarium corpus aut forma sola compositum (phantasmatis alicuius in eo fuisse), sed solidum (atque verum): Atque hunc et esurisse et sitiisse et doluisse et flevisse et omnia corporis exitia sensisse (omnes corporis injurias pertulisse). Postremo (a Judaeis) crucifixum, mortuum (-!) et sepultum, (et) tertia die resurrexisse; conversatum postmodum cum discipulis (suis), quadragesima (post resurrectionem) die ad caelos (caelum) ascendisse. Hunc filium hominis etiam 'Dei Filium' appellari (dici); Filium autem Dei 'Deum', 'filium hominis' non vocari (Filius autem Dei Deum hominis filium appellari).

190 20 Resurrectionem vero (futuram) humanae credimus carnis (carni). Animam autem hominis non divinam esse substantiam aut Dei partem, sed creaturam (dicimus) divina voluntate non prolapsam (?) (creatam).

Concile de Toleda I, 'Symbolum Toletanum I', 400

191 21 1. Si quis ergo (autem) dixerit atque (aut) crediderit, a Deo omnipotente mundum hunc factum non fuisse atque eius omnia instrumenta, anathema sit.

192 22 2. Si quis dixerit atque (vel) crediderit, Deum Patrem eundem Filium esse (esse Filium) vel Paracletum, an. s.

193 23 3. Si quis . . . crediderit, Deum (Dei) Filium eundem esse Patrem vel Paracletum, an. s.

194 24 4. Si quis . . . crediderit, Paracletum Spiritum (-!) vel Patrem esse vel Filium, an. s.

195 25 5. Si quis . . . crediderit, hominem Iesum Christum a Filio Dei assumptum non fuisse (carnem tantum sine anima a Filio Dei fuisse susceptam), an. s.

196 26 6. Si quis . . . crediderit, Filium Dei Deum passum (Christum innascibilem esse), an. s.

197 27 7. Si quis . . . crediderit, hominem Iesum Christum hominem impassibilem fuisse (deitatem Christi convertibilem fuisse vel passibilem), an. s.

198 28 8. Si quis . . . crediderit, alterum Deum esse priscae Legis, alterum Evangeliorum, an. s.

199 29 9. Si quis . . . crediderit, ab altero Deo mundum fuisse factum quam (factum fuisse et non) ab eo, de quo scriptum est: In principio fecit Deus caelum et terram (cf. [Gn 1,1](#)), an. s.

200 30 10. Si quis ... crediderit, corpora humana non resurrectura (resurgere) post mortem, an. s.

201 31 11. Si quis ... crediderit, animam humanam Dei portionem vel Dei esse substantiam, an. s.

202 32 12. Si quis aliquas scripturas, praeter quas catholica Ecclesia recepit, vel in auctoritate habendas esse crediderit vel fuerit veneratus (Si quis... crediderit, alias scripturas, praeter quas Ecclesia catholica recipit, in auctoritate habendas vel esse venerandas), an. s.

203 33 (13. Si quis . ...crediderit, deitatis et carnis unam in Christo esse naturam, an. s.)

204 34 (14. Si quis ..... crediderit, esse aliquid, quod se extra divinam Trinitatem possit extendere, an. s.)

205 35 (15. Si quis astrologiae vel mathesiae (sic!) aestimat esse credendum, an. s.) (cf. DS 460)

206 36 (16. Si quis ... crediderit, coniugia hominum, quae secundum legem divinam licita habentur, execrabilia esse, an. s.)

207 37 (17. Si quis ... crediderit, carnes avium seu pecudum, quae ad escam datae sunt, non tantum pro castigatione corporum abstinendas, sed execrandas esse, an. s.)

208 38 (18. Si quis in his erroribus Priscilliani sectam sequitur vel profitetur, ut aliud in salutari baptismi contra sedem sancti Petri faciat, an. s.)

Saint Anastase I, Ep. 'Dat mihi' ad Venerium episc. Mediolan.,

vers 401

209 93 Dat mihi plurimum laetitiae illud Christi amore factum, quo divinitatis studio et alacritate succensa, integram fidem Apostolis traditam locatamque a maioribus toto orbe victrix retinebat Italia, hoc quippe sub tempore, quo divae memoriae Constantius orbem victor obtinuit, nec potuit sordes suas immittere aliqua subreptione haeretica factio Ariana, Deo nostro, ut credimus, providente, ne illa sancta fides et impolluta in aliquo vitio blasphemiae maledicorum hominum contaminaretur, haec scilicet, quae a sanctis viris et in requie sanctorum iam collocatis episcopis tractata fuerat vel definita in Synodi conventu Nicaenae. Pro qua exilium libenter tulerunt, qui sancti tunc episcopi sunt probati, hoc est Dionysius inde Dei servus, divina instructione compositus, vel eius secuti exemplum sanctae recordationis, Ecclesiae Romanae Liberius episcopus, Eusebius quoque a Vercellis, Hilarius de Gallis, ut de plerisque taceam, quorum potuerit arbitrio residere cruci potius affigi, quam Deum Christum, quod Ariana cogebat haeresis, blasphemarent, aut Filium Dei Deum Christum dicerent creaturam Domini. Sequitur reprobatio librorum Origenis Alexandrini a Rufino latine conversorum: cf DS 353

Denzinger (latin) 142

Denzinger (latin) 209

Saint Innocent I, Ep. 'Etsi tibi' ad Victricium episc.

Rotomag. (Rouen), 15 février 404

211 94 (c. 8 11) (Expedit custodire)... ut venientes a Novatianis vel Montensibus per manus tantum impositionem suscipiantur, quia quamvis ab haereticis, tamen in Christi nomine sunt baptizati.

Saint Innocent I, Ep. 'Consulenti tibi' ad Exsuperium episc.

Tolosanum (Toulouse); 20. Febr. 405

212 95 (c. 2) ....Quaesitum est, quid de his observari oporteat, qui post baptismum omni tempore incontinentiae voluptatibus dediti, in extremo fine vitae suae paenitentiam simul et reconciliationem communionis exposcunt. De his observatio prior durior, posterior interveniente misericordia inclinatio (est). Nam consuetudo prior tenuit ut concederetur (eis) paenitentia, sed communio negaretur. Nam cum illis temporibus crebrae persecutiones essent, ne communionis concessa facilitas homines de reconciliatione securos non revocaret a lapsu, merito negata communio est, concessa paenitentia, ne totum penitus negaretur: et duriolem remissionem fecit temporis ratio. Sed postquam Dominus noster pacem Ecclesiis suis reddidit, iam terrore depulso communionem dari abeuntibus placuit, et propter Domini misericordiam quasi viaticum profecturis, et ne Novatiani haeretici negantis veniam asperitatem et duritiam sequi videamur. Tribuitur ergo cum paenitentia extrema communio: ut homines huiusmodi vel in supremis (al.: extremis) suis, permittente Salvatore nostro, a perpetuo exitio vindicentur (cf. DS 2638).

213 96 (c. 7) Qui vero libri recipiantur in canone, brevis adnexus ostendit. Haec sunt, quae desiderata moneri voce voluisti: Moysen libri V, id est Genesis Exodi Levitici Numeri Deuteronomii, et Hiesu Nave I, Iudicum I, Regnorum libri IV, simul et Ruth, Prophetarum libri XVI, Solomonis libri V, Psalterium. Item historiarum: Iob liber 1, Tobiae I, Hester I, Iudith I, Machabeorum II, Hesdrae II, Paralypomenon II. Item Novi Testamenti Evangeliorum IV, Apostoli Pauli epistulae XIII (XIV), epistulae Iohannis III, epistulae Petri II, (epistula Iudae I,) epistula Iacobi I, Actus Apostolorum, Apocalypsis Iohannis. Cetera autem, quae vel sub nomine Mathiae sive Iacobi minoris, vel sub nomine Petri et Iohannis, quae a quodam Leucio scripta sunt, (vel sub nomine Andreae, quae a Xenocaride et Leonida philosophis,) vel sub nomine Thomae, et si qua sunt alia, non solum repudianda, verum etiam noveris esse damnanda.

Saint Innocent I, Ep. 'Magna me gratulatio' ad Rufum et alios

episcopus Macedoniae, 13. Dec. 414

214 97 (Explicatur, cur secundum can. 8 et 19 Nicaenum DS 127s baptizandi quidem sint Paulianistae ad Ecclesiam venientes, non vero Novatiani:) (c. 5 10) Quod idcirco distinctum esse ipsis duabus haeresibus, ratio manifesta declarat, quia Paulianistae in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti minime baptizant, et Novatiani iisdem nominibus tremendis venerandisque baptizant, nec apud istos de unitate potestatis divinae, hoc est Patris et Filii et Spiritus Sancti, quaestio aliquando commota est.

[Saint Innocent I, Ep. 'Si instituta ecclesiastica' ad Decentium](#)

[episc. Eugubinum \(Gubbio\), 19. Mart. 416](#)

215 98 (c. 3 6) De consignandis vero infantibus manifestum est, non ab alio quam ab episcopo fieri licere. Nam presbyteri, licet secundi sint sacerdotes, pontificatus tamen apicem non habent. Hoc autem pontificium solis deberi episcopis, ut vel consignent, vel Paracletum Spiritum tradant, non solum consuetudo ecclesiastica demonstrat, verum et illa lectio Actuum Apostolorum, quae asserit Petrum et Ioannem esse directos, qui iam baptizatis traderent Spiritum Sanctum (cf. Act 8, 14-17). Nam presbyteris, sive extra episcopum, sive praesente episcopo cum baptizant, chrismate baptizatos ungere licet, sed quod ab episcopo fuerit consecratum; non tamen frontem ex eodem oleo signare, quod solis debetur episcopis, cum tradunt Spiritum Paracletum. Verba vero dicere non possum, ne magis prodere videar, quam ad consultationem respondere.

216 99 (c. 8 11) Sane quoniam de hoc sicut de ceteris consulere voluit dilectio tua, adiecit etiam filius meus Caelestinus diaconus in epistola sua, esse a tua dilectione positum illud, quod in beati Apostoli Jacobi epistola conscriptum est: 'Si infirmus aliquis in vobis est, vocet presbyteros, et orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini: et oratio fidei salvabit laborantem, et suscitabit illum Dominus, et si peccatum fecit, remittet ei' (Iac 5, 14 s). Quod non est dubium de fidelibus aegrotantibus accipi vel intelligi debere, qui sancto oleo chrismatis perungi possunt, quod ab episcopo confectum, non solum sacerdotibus, sed et omnibus uti Christianis licet in sua aut in suorum necessitate ungendum. Ceterum illud superfluum esse videmus adiectum, ut de episcopo ambigatur quod presbyteris licere non dubium est. Nam idcirco presbyteris dictum est, quia episcopi occupationibus alii impediti ad omnes languidos ire non possunt. Ceterum si episcopus aut potest aut dignum ducit aliquem a se visitandum, et benedicere et tangere chrismate sine cunctatione potest, cuius est chrisma conficere. Nam paenitentibus istud infundi non potest, quia genus est sacramenti. Nam quibus reliqua sacramenta negantur, quomodo unum genus putatur posse concedi ?

[Saint Innocent I, Ep. 'In requirendis' ad episcopos Conc.](#)

[Carthag., 27 Jan. 417](#)

217 100 (c. 1) In requirendis divinis (Dei) rebus ... antiquae traditionis exempla servantes ... nostrae religionis vigorem non minus nunc in consulendo quam antea, cum pronuntiaretis, vera ratione firmatis (firmastis), qui ad Nostrum referendum adprobastis esse iudicium, scientes, quid Apostolicae Sedi, cum omnes hoc loco positi ipsum sequi desideremus Apostolum, debeatur, a quo ipse episcopatus et tota auctoritas nominis huius emersit. Quem sequentes tam mala iam damnare novimus quam probare laudanda, vel(ut) id vero, quod Patrum instituta sacerdotali custodientes officio non censetis esse calcanda quod illi non humana sed divina decrevere sententia, ut quicquid quamvis de disiunctis remotisque provinciis ageretur, non prius ducerent finiendum, nisi ad huius Sedis notitiam perveniret, ut

tota huius auctoritate, iusta quae fuerit pronuntiatio, firmaretur, indeque sumerent ceterae Ecclesiae, velut de natali suo fonte aquae cunctae procederent et per diversas totius mundi regiones puri (latices) capitis incorruptae manarent, quid praecipere, quos abluere, quos velut in caeno inmundabili sordidatos mundis digna corporibus unda vitaret.

[Saint Innocent I, Ep. 'Inter ceteras Ecclesiae Romanae' ad](#)

[Silvanum et ceteros Synodi Milevitanae Patres, 27. Ian. 417](#)

218 (c. 2) Diligenter ergo et congrue apostolici consulitis honoris, arcani honoris, inquam, illius, quem 'praeter illa, quae sunt extrinsecus, sollicitudo' manet 'omnium Ecclesiarum' (2 Cor 11, 28) super anxiis rebus quae sit tenenda sententia, antiquae scilicet regulae formam secuti, quam toto semper ab orbe mecum nostis servatam. ... Quid id etiam actione firmastis nisi scientes, quod per omnes provincias de apostolico fonte petentibus responsa semper emanent? Praesertim quotiens fidei ratio ventilatur, arbitror omnes fratres et coepiscopos nostros non nisi ad Petrum, id est sui nominis et honoris auctorem referre debere, velut nunc rettulit vestra dilectio, quod per totum mundum possit Ecclesiis omnibus in commune prodesse. Fiant enim necesse est cautiores, cum inventores malorum ad duplicis relationem synodi sententiae nostrae statutis viderint ab ecclesiastica communione seiunctos.

219 (c. 5) ... parvulos aeternae vitae praemiis etiam sine baptismatis gratia posse donari, perfatum est. Nisi enim manducaverint carnem Filii hominis et biberint sanguinem eius, non habebunt vitam in semet ipsis (cf Jo 6, 53s). Qui autem hanc eis sine regeneratione defendunt, videntur mihi ipsum baptismum velle cassare, cum praedicant nos habere, quod in eos credunt non sibi baptisate conferendum (al.: quod in eos creditur non nisi baptisate conferendum). Si ergo nihil volunt officere, non renasci fateantur necesse est nec regenerationis sacra fluenta prodesse. Verum, ut superfluum hominum prava doctrina celeri veritatis possit ratione discingi, proclamat hoc Dominus in Evangelio dicens: Sinite infantes et nolite eos prohibere (venire) ad me (: talium est enim regnum caelorum) (cf. Mt 19, 14; Mc 10, 14; Lc 18, 16).

[Saint Zosime, Ep. 'Quamvis Patrum' ad Concilium Carthag.](#)

[21 mars 418](#)

221 109 (n 1) Quamvis Patrum traditio Apostolicae Sedi auctoritatem tantam inbuerit, ut de eius iudicio disceptare nullus auderet, idque per canones semper regulasque servaverit et currens adhuc suis legibus ecclesiastica disciplina Petri nomini, a quo ipsa quoque descendit, reverentiam quam debet exsolvat: ...

(3) cum ergo tantae auctoritatis et Petrus caput sit et sequentia omnium maiorum statuta firmaverint, ut iam humanis divinisque legibus disciplinisque omnibus finiretur Romanam Ecclesiam, cuius locum regeret (al.: firmetur Romana Ecclesia, cuius locum Nos regere), ipsius quoque potestatem nominis obtinere...:

(4) tamen, cum Nobis tantum esset auctoritatis, ut nullus de Nostra possit retractare sententia, nihil egimus, quod non ad vestram notitiam Nostris ultro litteris referremus, dantes hoc fraternitati et in commune consulentes, non quia quid deberet fieri nesciremus aut faceremus aliquid, quod contra utilitatem Ecclesiae veniens displiceret, sed pariter vobiscum volumus habere tractatum de illo (Caelestio accusato).

222 101 Can. 1. Placuit omnibus episcopis ... in sancta Synodo Carthaginensis Ecclesiae constitutis: ut quicumque dixerit, Adam primum hominem mortalem factum ita, ut, sive peccaret sive non peccaret, moreretur in corpore, hoc est de corpore exiret non peccati merito, sed necessitate naturae, anathema sit.

223 102 Can. 2. Item placuit, ut quicumque parvulos recentes ab uteris matrum baptizandos negat aut dicit in remissionem quidem peccatorum eos baptizari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod lavacro regenerationis expietur, unde sit consequens, ut in eis forma baptismatis 'in remissionem peccatorum' non vera, sed falsa intellegatur an. s. Quoniam non aliter intellegendum est quod ait Apostolus: 'Per unum hominem peccatum intravit in mundum (et per peccatum mors), et ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt' (cf. Rom 5, 12), nisi quemadmodum Ecclesia catholica ubique diffusa semper intellexit. Propter hanc enim regulam fidei etiam parvuli, qui nihil peccatorum in se ipsis adhuc committere potuerunt, ideo in peccatorum remissionem veraciter baptizantur, ut in eis regeneratione mundetur, quod generatione traxerunt.

224 1024 Can. 3'. Item placuit, ut si quis dicit, ideo dixisse Dominum: 'In domo Patris mei mansiones multae sunt' (Jo 14,2), ut intelligatur, quia in regno caelorum erit aliquis medius aut ullus alicubi locus, ubi beati vivant parvuli qui sine baptismo ex hac vita migrarunt, sine quo in regnum caelorum, quod est vita aeterna, intrare non possunt, an. s. Nam cum Dominus dicat: Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non intrabit in regnum caelorum (Jo 3,5), quis catholicus dubitet participem fore diaboli eum, qui coheres esse non meruit Christi ? Qui enim dextra caret, sinistram procul dubio partem incurret.

225 103 Can.3. item placuit ut quicumque dixerit, gratiam Dei, qua justificatur homo per Jesum Christum Dominum nostrum, ad solam remissionem peccatorum valere, quae jam commissa sunt, nonetiam ad adiutorium, ut non committantur, an.s.

226 104 Can.4. Item, quisquis dixerit, eandem gratiam Dei per Jesum Christum Dominum nostrum propter hoc tantum nos adjuvare ad non peccandum, quia per ipsam nobis revelatur et aperitur intelligentia mandatorum, ut sciamus, quid appetere, quid vitare debeamus, non autem per illam nobis praestari, ut quod faciendum cognoverimus, etiam facere diligamus atque valeamus, an. s. Cum enim dicat Apostolus: "Scientia inflat, caritas vero aedificat" (Cor1 8.1), valde impium est, ut credamus, ad eam quae inflat nos habere gratiam Christi, et ad eam, quae aedificat, non habere, cum sit utrumque donum Dei, et scire, quid facere debeamus, et diligere, ut faciamus, ut aedificante caritate scientia nos non possit inflare. Sicut autem de Deo scriptum est: "Qui docet homines scientiam" (Ps 93.10) ita etiam scriptum est: "Caritas ex Deo est" (Jo1 4.7).

227 105 Can. 5. Item placuit, ut quicumque dixerit, ideo nobis gratiam iustificationis dari, ut, quod facere per liberum iubemur arbitrium, facilius possimus implere per gratiam, tamquam et si gratia non daretur, non quidem facile, sed tamen possimus etiam sine illa implere divina mandata, an. s. De fructibus enim mandatorum Dominus loquebatur, ubi non ait: sine me difficilius potestis facere, sed ait: 'Sine me nihil potestis facere' (Io 15, 5).

228 106 Can. 6. Item placuit, quod ait S. Joannes Apostolus: Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, et veritas in nobis non est (I Io 1,8): quisquis sic accipiendum putaverit, ut dicat propter humilitatem oportere dici, nos habere peccatum, non quia vere ita est, an. s. Sequitur enim Apostolus et adiungit: Si autem confessi fuerimus peccata nostra, fidelis est et iustus, qui remittat nobis peccata et mundet nos ab omni iniquitate (1 Io 1, 9). Ubi satis apparet, hoc non tantum humiliter, sed etiam veraciter dici. Poterat enim Apostolus dicere: 'Si dixerimus: non habemus peccatum, nos ipsos extollimus,

et humilitas in nobis non est'. Sed cum ait: Nos ipsos decipimus, et veritas in nobis non est: satis ostendit eum, qui se dixerit non habere peccatum, non verum loqui, sed falsum.

229 107 Can. 7. Item placuit, ut quicumque dixerit, in oratione dominica ideo dicere sanctos: 'Dimitte nobis debita nostra' (Mt 6, 12), ut non pro seipsis hoc dicant, quia non est iam necessaria ista petitio, sed pro aliis qui sunt in suo populo peccatores et ideo non dicere unumquemque sanctorum: 'Dimitte mihi debita mea', sed 'Dimitte nobis debita nostra', ut hoc pro aliis potius quam pro se iustus petere intellegatur, an. s. Sanctus enim et iustus erat Apostolus Iacobus, cum dicebat: 'In multis enim offendimus omnes' (Iac 3, 2). Nam quare additum est 'omnes', nisi ut ista sententia conveniret et Psalmo (142, 2), ubi legitur: Ne intres in iudicium cum servo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis vivens ? Et in oratione sapientissimi Salomonis: Non est homo qui non peccavit (3 Reg 8, 46). Et in libro sancti Job (37, 7): In manu omnis hominis signat, ut sciat omnis homo infirmitatem suam. Unde etiam Daniel sanctus et iustus, cum in oratione pluraliter diceret: 'Peccavimus, iniquitatem fecimus' (Dn 9.5,15), et cetera quae ibi veraciter et humiliter confitetur: ne putaretur, quemadmodum quidam sentiunt, hoc non de suis, sed de populi sui potius dixisse peccatis, postea dixit: 'Cum ... orarem et confiterer peccata mea et peccata populi mei' (Dn 9,20) Domino Deo meo, noluit dicere 'peccata nostra', sed peccata populi sui dixit et sua, quoniam futuros istos, qui tam male intellegerent, tamquam propheta praevidit.

230 108 Can. 8. Item placuit, ut quicumque ipsa verba dominicae orationis, ubi dicimus: 'Dimitte nobis debita nostra' (Mt 6,12), ita volunt a sanctis dici, ut humiliter, non veraciter hoc dicatur, an. s. Quis enim ferat orantem et non hominibus, sed ipsi Domino mentientem, qui labiis sibi dicit dimitti velle, et corde dicit, quae sibi dimittantur, debita non habere?

[Saint Zosime, Ep. 'Tractatoria' ad Ecclesias Orientales, entre](#)

[juin et août 418](#)

231 109a Fidelis Dominus in verbis suis (Ps 144, 13) eiusque baptismus re ac verbis, id est opere, confessione et remissione vera peccatorum in omni sexu, aetate, condicione generis humani eandem plenitudinem tenet. Nullus enim, nisi qui peccati servus est, liber efficitur, nec redemptus dici potest, nisi qui vere per peccatum fuerit ante captivus, sicut scriptum est: 'Si vos Filius liberaverit, vere liberi eritis' (Io 8, 36). Per ipsum enim renascimur spiritaliter, per ipsum crucifigimur mundo. Ipsius morte mortis ab Adam omnibus nobis introductae atque transmissae universae animae, illud propagatione (al.: propagine) contractum chirographum (cf. Col 2, 14) rumpitur, in quo nullus omnino natorum, antequam per baptismum liberetur, non tenetur obnoxius.

[Saint Boniface, Ep. 'Retro majoribus' ad Rufum episc.](#)

[Thessaliae, 11 mars 422](#)

232 110 (c. 2) ... Ad synodum (Corinthe) ... talia scripta direximus, quibus universi fratres intellegant, ... de nostro non esse iudicio retractandum. Numquam etenim licuit de ea rursus <re>, quae semel statuta est ab Apostolica Sede, tractari.

[Saint Boniface, Ep. 'Institutio' ad episcopos Thessaliae,](#)

11 Mars 422

233 (c. I) Institutio universalis nascentis Ecclesiae de beati Petri sumpsit honore principium, in quo regimen eius et summa consistit. Ex eius enim ecclesiastica disciplina per omnes Ecclesias, religionis iam crescente cultura, fonte manavit. Nicaenae synodi non aliud praecepta testantur: adeo ut non aliquid super eum ausa sit constituere, cum videret, nihil supra meritum suum posse conferri, omnia denique huic noverat Domini sermone concessa. Hunc ergo Ecclesiis toto orbe diffusis velut caput suorum certum est esse membrorum: a qua se quisque abscidit, sit christianae religionis extorris, cum in eadem non ceperit esse compage.

Saint Boniface, Ep. 'Manet beatum' ad Rufum et ceteros

episcopus per Macedoniam etc., 11 Mars 422

234 5000 Manet beatum apostolum Petrum per sententiam dominicam universalis Ecclesiae ab hoc sollicitudo suscepta, quippe quam evangelio teste in se noverit esse fundatam. Nec umquam eius honor vacuus potest esse curarum, cum certum sit summam rerum ex eius deliberatione pendere.... Absit hoc a Domini sacerdotibus, ut in hunc aliquis eorum cadat reatum, ut in nova quippiam usurpatione temptando, inimica sibi faciat scita maiorum, aemulum se illum specialiter habere cognoscens, apud quem Christus noster sacerdotii summam locavit, in cuius contumeliam quisquis insurgit, habitator caelestium non poterit esse regnorum. 'Tibi', inquit, 'dabo claves regni caelorum' (Mt 16, 19), in quod nullus absque gratia ianitoris intrabit. ...

235 5001 Quoniam locus exigit, si placet, recensete canonum sanctiones, repperietis, quae sit post Ecclesiam Romanam secunda sedes, quaeve sit tertia.... Nemo unquam apostolico culmini, de cuius iudicio non licet retractari, manus obvias audacter intulit, nemo in hoc rebellis exstitit nisi qui de se voluit iudicari. Servant Ecclesiae magnae praedictae ... per canones dignitates : Alexandrina et Antiochena (cf. Conc. Nicaen. I can. 6), habentes ecclesiastici iuris notitiam. Servant, inquam, statuta maiorum, ... in omnibus deferentes, et eius vicissitudinem recipientes gratiae, quam se in Domino, qui pax nostra est, Nobis debere cognoscunt. Sed quia res postulat, adprobandum documentis est, maxime Orientalium Ecclesias in magnis negotiis, in quibus opus esset disceptatione maiore, Sedem semper consuluisse Romanam, et quotiens usus exegit, eius auxilium postulasse. (Sequuntur exempla appellationum et consultationum in causa Athanasii et Petri Alexandrini, Ecclesiae Antiochenae, Nectarii C'politani, Orientalium separatorum tempore Innocentii I).

Saint Célestin I, ep. " Cuperemus quidem "

236 111 (2) Agnovimus paenitentiam morientibus denegari nec illorum desideriiis annui, qui obitus sui tempore hoc animae suae cupiunt remedio subveniri. Horremus, fateor, tantae impietatis aliquem reperiri, ut de Dei pietate desperet, quasi non possit ad se quovis tempore concurrenti succurrere et periclitantem sub onere peccatorum hominem pondere, quo se ille expediri desiderat, liberare. Quid hoc, rogo, aliud est, quam morienti mortem addere, eiusque animam sua crudelitate, ne absoluta esse possit, occidere? Cum Deus ad subveniendum paratissimus, invitans ad paenitentiam sic promittat: Peccator, inquit, quacunque die conversus fuerit, peccata eius non imputabuntur ei (cf: Ez 33, 16).... Cum ergo sit Dominus

cordis inspector, quovis tempore non est deneganda paenitentia postulanti. ...

237 128 Cap. 2. Augustinum sanctae recordationis virum pro vita sua atque meritis in nostra communione semper habuimus, nec unquam hunc sinistrae suspicionis saltem rumor adpersit: quem tantae scientiae olim fuisse meminimus, ut inter magistros optimos etiam ante a meis semper decessoribus haberetur.

Capitula pseudo-Caelestina seu 'Indiculus' (Rome, vers 435-442;

(saint Prosper (??))

238 129 Quia nonnulli, qui catholico nomine gloriantur, in damnatis haereticorum sensibus seu pravitate sive imperitia demorantes, piissimis disputatoribus obviare praesumunt, et cum Pelagium atque Caelestium anathematizare non dubitent, magistris tamen nostris, tamquam necessarium modum excesserint, obloquuntur, eaque tantummodo sequi et probare profitentur, quae sacratissima beati Apostoli sedes Petri contra inimicos gratiae Dei per ministerium praesulum suorum sanxit et docuit, necessarium fuit diligenter inquirere quid rectores Romanae Ecclesiae de haeresi, quae eorum temporibus exorta fuerat, iudicarent, et contra nocentissimos liberi arbitrii defensores quid de gratia Dei sentiendum esse censuerint; ita ut etiam Africanorum conciliorum quasdam sententias iungeremus, quas utique suas fecerunt apostolici antistites, cum probarunt. Ut ergo plenius, qui in aliquo dubitant, instruantur, constitutiones sanctorum Patrum compendioso manifestamus Indiculo, quo, si quis non nimium est contentiosus, agnoscat omnium disputationum connexionem ex hac subditarum auctoritatum brevitate pendere, nullamque sibi contradictionis superesse rationem, si cum catholicis credat et dicat:

239 130 Cap. 1. In praevaricatione Aadae omnes homines, naturalem possibilitatem et innocentiam perdidisse, et neminem de profundo illius ruinae per liberum arbitrium posse consurgere, nisi eum gratia Dei miserentis erexerit, pronuntiante b. mem. Innocentio papa atque dicente in Ep. ad Carthaginense Concilium : 'Liberum enim arbitrium olim ille perpeusus, dum suis inconsultius utitur bonis, cadens in praevaricationis profunda demersus est, et nihil quemadmodum exinde surgere posset, invenit; suaque in aeternum libertate deceptus huius ruinae iacuisset oppressu, nisi eum post Christi pro sua gratia relevasset adventus, qui per novae regenerationis purificationem omne praeteritum vitium sui baptismatis lavacro purgavit.'

240 131 Cap. 2. Neminem esse per semetipsum bonum, nisi participationem sui ille donet, qui solus est bonus. Quod in eisdem scriptis eiusdem pontificis sententia protestatur dicens: 'Numquid nos de eorum posthac rectum mentibus aestimemus, qui sibi se putant debere, quod boni sunt nec illum considerant, cuius quotidie gratiam consequuntur, qui sine illo tantum se assequi posse confidunt?'

241 132 Cap. 3. Neminem etiam baptismatis gratia renovatum idoneum esse ad superandas diaboli insidias et ad vincendas carnis concupiscentias, nisi per quotidianum adiutorium Dei perseverantiam bonae conservationis acceperit. Quod eiusdem antistitis in eisdem paginis doctrina confirmat, dicens: 'Nam quamvis hominem redemisset a praeteritis ille peccatis, tamen sciens iterum posse peccare ad reparationem sibi, quemadmodum posset illum et post ista corrigere, multa servavit, quotidiana praestans illi remedia, quibus nisi freti confisque nitamur, nullatenus humanos vincere poterimus errores. Necesse est enim, ut quo auxiliante vincimus, eo iterum non adiuvante vincamur.'

242 133 Cap. 4. Quod nemo, nisi per Christum, libero bene utatur arbitrio, idem magister in Ep. ad Milevitanum concilium (416) data praedicat dicens: 'Adverte tandem, o pravissimarum mentium perversa doctrina, quod primum hominem ita libertas ipsa decepit, ut, dum indulgentius frenis eius utitur, in praevaricationem praesumptione conciderit. Nec ex hac potuit erui, nisi ei providentia regenerationis statum pristinae libertatis Christi Domini reformasset adventus.'

243 134 Cap. 5. Quod omnia studia et omnia opera ac merita Sanctorum ad Dei gloriam laudemque referenda sint; quia nemo aliunde ei placet nisi ex eo, quod ipse donaverit. In quam nos sententiam dirigit b. record. papae Zosimi regularis auctoritas, cum scribens ad totius orbis episcopos ait: 'Nos autem instinctu Dei (omnia enim bona ad auctorem suum referenda sunt, unde nascuntur) ad fratrum et coepiscoporum nostrorum conscientiam universa retulimus.' Hunc autem sermonem sincerissimae veritatis luce radiantem tanto Afri episcopi honore venerati sunt, ut ita ad eundem virum scriberent: 'Illud vero, quod in litteris quas ad universas provincias curasti esse mittendas, posuisti dicens: 'Nos tamen instinctu Dei, etc.', sic accepimus dictum, ut illos, qui contra Dei adiutorium extollunt humani arbitrii libertatem, districto gladio veritatis velut cursim transiens amputares. Quid enim tam libero fecistis arbitrio quam quod universa in nostrae humilitatis conscientiam retulistis. Et tamen instinctu Dei factum esse fideliter sapienterque vidistis, veraciter fidenterque dixistis. Ideo utique, quia 'praeparatur voluntas a Domino' (Prv 8, 35 Septg; cf. DS 374), et ut boni aliquid agant, paternis inspirationibus suorum ipse tangit corda filiorum. 'Quotquot enim Spiritu Dei aguntur, hi filii Dei sunt' (Rom 8, 14); ut nec nostrum deesse sentiamus arbitrium, et in bonis quibusque voluntatis humanae singulis motibus magis illius valere non dubitemus auxilium.'

244 135 Cap. 6. Quod ita Deus in cordibus hominum atque in ipso libero operetur arbitrio, ut sancta cogitatio, pium consilium omnisque motus bonae voluntatis ex Deo sit, quia per illum aliquid boni possumus, 'sine quo nihil possumus' (Jo 15, 5). Ad hanc enim nos professionem idem doctor Zosimus instituit, qui, cum ad totius orbis episcopos de divinae gratiae opitulatione loqueretur: 'Quod ergo, ait, tempus intervenit quo eius non egeamus auxilio? In omnibus igitur actibus, causis, cogitationibus, motibus adiutor et protector orandus est. Superbum est enim, ut quidquam sibi humana natura praesumat, clamante Apostolo: 'Non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed contra principes et potestates aeris huius, contra spiritalia nequitiarum in caelestibus' (Eph 6, 12). Et sicut ipse iterum dicit: 'Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum' (Rom 7, 24 s). Et iterum: 'Gratia Dei sum id quod sum, et gratia eius in me vacua non fuit; sed plus illis omnibus laboravi: non ego autem, sed gratia Dei mecum' (I Cor 15, 10).'

245 Cap. 7. Illud etiam, quod intra Carthaginensis synodi (a. 418) decreta constitutum est, quasi proprium Apostolicae Sedis amplectimur, quod scilicet tertio capitulo definitum est: 'Ut quicumque dixerit, gratiam Dei, qua iustificamur per Iesum Christum Dominum nostrum, ad solam remissionem peccatorum valere, quae iam commissa sunt, non etiam ad adiutorium, ut non committantur, an. s.'

- Et iterum quarto capitulo: 'Ut quisquis dixerit, gratiam Dei per Iesum Christum propter hoc tantum nos adjuvare ad non peccandum, quia per ipsam nobis revelatur et aperitur intelligentia mandatorum, ut sciamus, quid appetere et quid vitare debeamus, non autem per illam nobis praestari, ut quod faciendum cognovimus, etiam facere diligamus atque valeamus, an. s. Cum enim dicat Apostolus: 'Scientia inflat, caritas vero aedificat' (I Cor 8, 1): valde impium est, ut credamus ad eam, quae inflat, nos habere gratiam Christi, et ad eam, quae aedificat, non habere, cum sit utrumque donum Dei, et scire, quid facere debeamus, et diligere, ut faciamus, ut aedificante caritate, scientia non possit inflare. Sicut autem de Deo scriptum est: 'Qui docet hominem scientiam' (Ps 93, 10), ita scriptum est etiam: 'Caritas ex Deo est' (1 Io 4, 7).'

- Item quinto capitulo: 'Ut quisquis dixerit, ideo nobis gratiam iustificationis dari, ut, quod

facere per liberum arbitrium iubemur, facilius possimus implere per gratiam, tamquam etsi gratia non daretur, non quidem facile, sed tamen possimus etiam sine illa implere divina mandata, an. s. De fructibus enim mandatorum Dominus loquebatur, ubi non ait: Sine me difficilius potestis facere, sed ait: 'Sine me nihil potestis facere' (Jo 15, 5)'.

246 139 Cap.8. Praeter has autem beatissimae et Apostolicae Sedis inviolabiles sanctiones, quibus nos piissimi Patres, pestiferae novitatis elatione dejecta, et bonae voluntatis exordia et incrementa probabilium studiorum et in eis usque in finem perseverentiam ad Christi gratiam referre docuerunt, obsecrationum quoque sacerdotalium sacramenta respiciamus, quae ab Apostolis tradita in toto mundo atque in omni Ecclesia catholica uniformiter celebrantur, ut legem credendi lex statuat supplicandi. Cum enim sanctarum plebium praesules mandata sibimet legatione fungantur, apud divinam clementiam humani generis agunt causam, et tota secum Ecclesia congemiscente, postulant et precantur, ut infidelibus donetur fides, ut idololatrae ab impietatis suae liberentur erroribus, ut Judaeis ablato cordis velamine lux veritatis appareat, ut haeretici catholicae fidei perceptione resipiscant, ut schismatici spiritum redivivae caritatis accipiant, ut lapsis paenitentiae remedia conferantur, ut denique catechumenis ad regenerationis sacramenta perductis caelestis misericordiae aula reseretur. Haec autem non perfunctorie neque inaniter a domino peti rerum ipsarum monstrat effectus: quandoquidem ex omni errorum genere plurimos Deus dignatur attrahere, quos " erutos de potestate tenebrarum transferat in regnum Filii caritatis suae (cf Col 1.13), et ex vasis irae faciat vasa misericordiae " (cf Rom 9.22s). Quod adeo totum divini operis esse sentitur, ut haec efficienti Deo gratiarum semper actio laudisque confessio pro illuminatione talium vel correctione referatur.

'Indiculus' (Rome, vers 435-442; (saint Prosper (?)))

247 140 Cap. 9. Illud etiam, quod circa baptizandos in universo mundo sancta Ecclesia uniformiter agit, non otioso contemplamur intuitu. Cum sive parvuli sive iuvenes ad regenerationis veniunt sacramentum non prius fontem vitae adeunt, quam exorcismis et exsufflationibus clericorum spiritus ab eis immundus abigatur; ut tunc vere appareat, quomodo princeps mundi huius mittatur foras (Jo 12, 31), et quomodo prius alligetur fortis (cf Mt 12, 29), deinceps et vasa eius diripiantur (cf. Mc 3, 27), in possessionem translata victoris, qui 'captivam ducit captivitatem' (Eph 4, 8), et dat dona hominibus (PS 67, 19).

248 141 His ergo ecclesiasticis regulis et ex divina sumptis auctoritate documentis, ita adiuvante Domino confirmati sumus, ut omnium bonorum affectuum atque operum et omnium studiorum omniumque virtutum quibus ab initio fidei ad Deum tenditur, Deum profiteamur auctorem et non dubitemus, ab ipsius gratia omnia hominis merita praeveniri, per quem fit, ut aliquid boni et velle incipiamus et facere (cf. Phil 2, 13). Quo utique auxilio et munere Dei non aufertur liberum arbitrium, sed liberatur, ut de tenebroso lucidum, de pravo rectum, de languido sanum, de imprudente sit providum. Tanta enim est erga omnes homines bonitas Dei, ut nostra velit esse merita, quae sunt ipsius dona, et pro his quae largitus est, aeterna praemia sit donaturus. Agit quippe in nobis, ut, quod vult, et velimus et agamus, nec otiosa in nobis esse patitur, quae exercenda, non negligenda, donavit, ut et nos cooperatores simus gratiae Dei. Ac si quid in nobis ex nostra viderimus remissione languescere, ad illum sollicite recurramus, qui sanat omnes languores nostros et redimit de interitu vitam nostram (Ps 102, 3s), et cui quotidie dicimus : Ne inducas nos in tentationem, sed libera nos a malo (Mt 6, 13).

249 142 Cap. 10. Profundiores vero difficilioresque partes incurrentium quaestionum, quas latius pertractarunt, qui haereticis restiterunt, sicut non audemus contemnere, ita non necesse habemus adstruere, quia ad confitendum gratiam Dei, cuius operi ac dignationi nihil penitus subtrahendum est, satis sufficere credimus, quidquid secundum praedictas regulas

Apostolicae Sedis nos scripta docuerunt ut prorsus non opinemur catholicum, quod apparuerit praefixis sententiis esse contrarium.

250 Neque enim dicimus Verbi naturam per sui mutationem carnem esse factam ; sed neque in totum hominem transformatum ex anima et corpore constitutum; asserimus autem Verbum, unita sibi secundum hypostasim carne animata rationali anima, inexplicabili incomprehensibilique modo hominem factum, et hominis Filium exstitisse, non per solam voluntatem, sive per solam personae assumptionem. Et quamvis naturae sint diversae, vera tamen unione coeuntes unum nobis Christum et Filium effecerunt ; non quod naturarum differentia propter unionem sublata sit, verum quod divinitas et humanitas secreta quadam ineffabilique coniunctione in una persona unum nobis Jesum Christum et Filium constituerint. ... Non enim primo vulgaris quispiam homo ex Virgine ortus est, in quem Dei Verbum deinde se demiserit ; sed in ipso utero carni unitum secundum carnem progenitum dicitur, utpote suae carnis generationem sibi ut propriam vindicans. ... Ita (sancti Patres) non dubitaverunt sacram Virginem Deiparam appellare, non quod Verbi natura ipsiusve divinitas ortus sui principium ex sancta Virgine sumpserit, sed quod sacrum illud corpus anima intellegente perfectum ex ea traxerit, cui et Dei Verbum, secundum hypostasim unitum, secundum carnem natum dicitur.

251 (Versio Marii Mercatoris) (c. 3) Credimus, inquiunt illi (scl. sancti Patres), et in Dominum nostrum Iesum Christum Filium eius unigenitum. Praevides quomodo Domini et Jesu Christi et unigeniti Filii prius communia deitatis et humanitatis nomina tamquam fundamenta ponentes, tunc suscepti hominis (accuratius: inhumanationis) et resurrectionis et passionis supraaedificant traditionem, ut nominibus quibusdam utriusque naturae communibus et significativis propositis, neque quae generationis Filii et dominationis, dissecentur neque quae naturarum sunt propria, in singularitate nativitatis Filii ulla confusionis abolitione periclitentur nomine unionis.

(c. 4) In hoc apud illos Paulus doctor est factus; qui cum divinae incarnationis memoriam faceret, incipiens subiungere quae sunt passionis, prius posuit 'Christus', commune, ut paulo ante dixi, nomen naturarum: tunc decentem infert sermonem sive rationem utriusque. Quid enim ait? 'Hoc sentiatur in vobis quod et in Christo Iesu, qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse aequalis Deo, sed', ne ad unumquodque loquar, 'factus oboediens usque ad mortem, mortem autem crucis' (Phil 2, 5s 8). Quoniam igitur coeperat mortis facere mentionem, ut ne quis hinc Verbum Deum passibilem suspicetur, posuit 'Christus', tamquam impassibilis et passibilis essentiae in singularitate personae significativum vocabulum, ut impassibilis et passibilis Christus sine periculo nominetur, impassibilis quidem deitate, passibilis vero natura corporea.

(c. 5) Multa super hoc cum possim dicere et primo omnium quod nec nativitatis in dispensatione, sed susceptionis humanitatis tantum meminisse sanctos illos Patres ostendere valeam; ... (brevitati studens statim) venio nunc et ad secundum <a> caritate tua capitulum motum, in quo naturarum quidem laudabam factam discretionem secundum deitatis et humanitatis rationem et in una persona consortium nec non et illud quod Deum Verbum secunda nativitate ex muliere minime diceret eguisse <et> quod passionis incapacem profitebatur deitatem. Catholica enim re vera sunt haec et omnino sectis omnibus circa Domini naturas adversa. In reliquis vero si aliquam latentem et profundam atque incomprehensibilem rationem legentium auribus adferebas, tuae sit examinatae prudentiae scire: mihi enim priora destruere videbaris. Eum enim qui in primis impassibilis et secundam non recipere nativitatem fuerat praedicatus, iterum passibilem et noviter creatum nescio quomodo inferebas, tamquam quae Deo Verbo naturaliter inessent, consortio templi corrupta sint, aut forsitan paulo minus hominibus putari illud ipsum absque peccato templum et inseparabile divinae naturae nativitatem et mortem pro peccatoribus (non) pertulisse, tamquam voci dominicae ad Iudaeos clamanti 'Solvite templum hoc, et in triduo suscitabo

illud' (Jo 2, 19) non debeat credi. Non dixit: solvite deitatem meam, et in triduo suscitabitur.

(c. 6) ... Ubique per divinas Scripturas, quotiens meminerint dominicae dispensationis, non divinitatis Christi, sed humanitatis eius passio et nativitas traditur, ut magis secundum liquidissimam rationem convenientius aptiusque sit sanctam Virginem non genetricem Dei, id est theotokon, sed Christi genetricem, id est Christotokon vocari, ad haec Evangeliiis quoque vociferantibus: 'Liber generationis Jesu Christi filii David filii Abraham' (Mt 1, 1). Evidens est quia Deus Verbum David non erat filius. Accipe, si videtur, et aliud testimonium: 'Iacob autem genuit Joseph virum Mariae, de qua natus est Jesus qui dicitur Christus' (Mt 1, 16). Intende etiam in aliud dictum: 'Christi autem generatio sic erat. Cum esset desponsata virgo Maria, inventa est in utero habens de Spiritu Sancto' (Mt 1, 18). Creaturam autem esse Spiritus Sancti Unigeniti deitatem quis vel debeat suspicari? Quid etiam his superfundere debeat, audi: 'Et erat mater Jesu ibi' (Jo 2, 1) et iterum 'cum Maria matre Jesu' (Act 1, 14), illud quoque 'Quod in ea natum est, de Spiritu Sancto est' (Mt 1, 20) et iterum 'Accipe puerum et matrem eius et fuge in Aegyptum' (Mt 2, 13) et illud 'De Filio eius unigenito, qui factus est ei ex semine David secundum carnem' (Rom 1, 3) et iterum de passione eius quia 'Deus Filium suum misit in similitudinem carnis peccati et de peccato damnavit peccatum in carne' (Rom 8, 3) et iterum 'Christus mortuus est pro peccatis nostris' (I Cor 15, 3) et denuo 'Christo passo in carne' (I Petr 4, 1) et illud 'Hoc est corpus meum et hic est sanguis meus' (I Cor 11, 24), non dixit haec est deitas mea.

(c. 7) Et decem milia alia sunt, aliis atque aliis vocibus protestantibus humanum genus in eo, non Filii deitatem recentem putare aut novellam aut corporalium passionum esse capacem, sed illam divinae naturae coniunctam carnem ex qua <et dominum et> filium se David nominat Christus. Quid enim ait? 'Quid vobis videtur de Christo? Cuius est filius?

Responderunt: David. Et respondit Jesus et dixit: Quomodo ergo David in spiritu dominum eum vocat dicens: dixit, inquit, Dominus Domino meo, sede ad dexteram meam' (Mt 22, 42-44). Tamquam filius profecto David secundum carnem, secundum divinitatem vero Dominus. Esse quidem templum divinitatis Filii corpus et templum secundum excellentem quandam et divinam unitum coniunctionem certissimum est, ita ut ea quae sunt Dei, adsciscere sibi et ad se revocare divinam naturam profiteri sit bonum et dignum evangelica traditione; huius autem familiaritatis nomine confricare et coniunctae carnis proprietates, generationem scilicet et passionem et mortalitatem Deo tribuere, aut errantis gentilitatis, frater, est sensus aut mente capti Apollinaris et Arrii aut reliquarum pestium haereticarum et harum aliquid peius. Necesse est enim huiusmodi homines adtractos familiaritatis nomine et lactationis socium propter familiaritatem et aetatis quae paulatim accessit, incrementorum participem Deum Verbum facere et passionis in tempore ex timiditate auxilii angelici indigentem. Taceo circumcisionem et sacrificium et sudorem et famem, quae quidem carnis pro nobis evenerunt (haec tamen, cum illi coniunguntur, et adoranda sunt) in deitate autem ista etiam mendaciter accipiuntur nobisque tamquam calumniatoribus iustas damnationis causas important. ...

Denzinger (latin) 209

Denzinger (latin) 251

Concile d'Ephese (oecum.III; 431); Discours de Philippe, Légat du Pontife Romain, prononcé dans l'Action III

112 Nulli dubium, immo saeculis omnibus notum est, quod sanctus beatissimusque Petrus Apostolorum princeps et caput, fideique columna, et Ecclesiae catholicae fundamentum, a Domino nostro Jesu Christo, salvatore humani generis ac redemptore, claves regni accepit, solvendique ac ligandi peccata potestas ipsi data est: qui ad hoc usque tempus et semper in suis successoribus vivit, et iudicium exercet.

Concile d'Ephese (3eme oecuménique, contre les Nestoriens, 431)

252 113 Si quis non confitetur, Deum esse veraciter Emmanuel, et propterea Dei gentricem sanctam virginem (peperit enim secundum carnem carnem factum Dei verbum), A.S.

253 114 2. Si quis non confitetur carni secundum subsistentiam adunatum ex Deo Patre Verbum, unum esse etiam Christum cum sua carne, eundem ipsum videlicet Deum simul et hominem, an. s.

254 115 3. Si quis in uno Christo dividit subsistentias post adunionem, soli iungens eas contiguitati quae est secundum dignitatem vel auctoritatem aut potentiam, et non magis concursu qui est secundum adunionem naturalem, an. s.

255 116 4. Si quis personis duabus vel etiam subsistentiis quae sunt in evangelicis vel apostolicis scripturis, impertit voces aut in Christo a Sanctis dictas aut ab Ipso de se et quasdam velut homini praeter ex Deo Verbum specialiter intellecto applicat, quasdam vero velut Deo condecens soli ex Deo Patre Verbo, an. s.

256 117 5. Si quis audet dicere deiferum hominem Christum et non magis Deum esse secundum veritatem sicut Filium unum et natura secundum quod factus est caro Verbum et communicavit similiter nobis in sanguine et carne, an. s.

257 118 6. Si quis dicit Deum aut Dominum esse Christi ex Deo Patre Verbum et non magis eundem confitetur simul Deum et hominem, utpote facto carne Verbo secundum Scripturas, an. s.

258 119 7. Si quis ait ut hominem operationem suscepisse ex Deo Verbo Jesum et Unigeniti gloriam appositam esse tamquam alteri praeter eum existenti, an. s.

259 120 8. Si quis audet dicere adsumptum hominem coadorari oportere Deo Verbo et conglorificari et coappellari Deum ut alter alteri ("co-" enim semper adjectum hoc intelligi cogit) et non magis una adoratione honorificat Emmanuel et unam ei glorificationem refert secundum quod factum est caro Varbum, an.s.

260 121 9. Si quis ait unum Dominum Iesum Christum glorificatum a Spiritu quasi aliena virtute, quae per eum est, utens, et ab ipso accepisse operari posse contra spiritus immundos

et adimplere in homines deitatis miracula et non magis proprium eius esse Spiritum dicit, per quem et operatus est deitatis signa, an. s.

261 122 10. Pontificem et Apostolum confessionis nostrae (Heb 3.1) factum Christum divina dicit Scriptura; obtulit etiam semet ipsum in odorem suavitatis Deo (Eph 5.2) et Patri. si quis ergo Pontificem et Apostolum nostrum fieri dicit non ipsum ex Deo Verbum, quando factum est caro et secundum nos homo, sed ut si alterum praeter ipsum specialiter hominem ex muliere, aut si quis dicit et pro se obtulisse semet ipsum sacrificium, et non magis pro nobis tantum (nec enim indignum sacrificio qui nescit peccatum), an. s.

262 123 11. Si quis non confitetur Domini carnem vivificatoriam esse et propriam ipsius ex deo Patre Verbi, sed velut alterius praeter ipsum, copulati quidem ei secundum dignitatem aut quasi solummodo divinam inhabitationem habentem et non magis vivificatoriam sicut diximus, quia facta est propria Verbi omnia vivificare valentis, an.s.

263 124 12. Si quis non confitetur Dei Verbum passum carne et crucifixum carne et mortem gustasse carne, factum etiam primogenitum ex mortuis secundum quod vita est et vivificans ut Deus, an. s. (DS 264) Super alia neque obaudire volente honorabili Nestorio nostram vocationem neque quidem a nobis destinatos sanctissimos et rev'mos episcopos suscipiente, necessario accessimus ad discussionem impie ab eo dictorum et comprehendentes eum et ex epistolis eius et ex scriptis, quae lecta sunt, et de nuper ab eo dictis in hac metropoli et per testium depositionem impie sapientem et praedicantem, necessario coacti sumus tam ex canonibus quam ex epistola sanctissimi patris nostri et comministri Caelestini episcopi Romanorum Ecclesiae, lacrimantes saepius, ad hanc maestam contra eum venire sententiam: Qui blasphematus igitur ab eo est Dominus Iesus Christus, definiit per praesentem sanctissimam Synodum: alienum esse eundem Nestorium ab episcopali dignitate et omni conventu sacerdotali.

124 12. Si quis non confitetur Dei Verbum passum carne et crucifixum carne et mortem gustasse carne, factum etiam primogenitum ex mortuis secundum quod vita est et vivificans ut Deus, an. s.

Contra Nestorius

264 124 Super alia neque obaudire volente honorabili Nestorio nostram vocationem neque quidem a nobis destinatos sanctissimos et rev'mos episcopos suscipiente, necessario accessimus ad discussionem impie ab eo dictorum et comprehendentes eum et ex epistolis eius et ex scriptis, quae lecta sunt, et de nuper ab eo dictis in hac metropoli et per testium depositionem impie sapientem et praedicantem, necessario coacti sumus tam ex canonibus quam ex epistola sanctissimi patris nostri et comministri Caelestini episcopi Romanorum Ecclesiae, lacrimantes saepius, ad hanc maestam contra eum venire sententiam: Qui blasphematus igitur ab eo est Dominus Iesus Christus, definiit per praesentem sanctissimam Synodum: alienum esse eundem Nestorium ab episcopali dignitate et omni conventu sacerdotali.

265 125 25 ... Statuit sancta Synodus, alteram fidem nemini licere proferre aut conscribere aut componere, praeter definitam a sanctis Patribus, qui in Nicaea cum Spiritu Sancto congregati fuerunt. ... Si qui inventi fuerint vel episcopi, vel clerici, vel laici, sive sentire, sive docere ea quae continentur in oblata expositione a Charisio presbytero de unigeniti Filii Dei incarnatione; sive scelerata et perversa Nestorii dogmata ...: subiaceant sententiae sanctae huius et universalis Synodi. ...

267 126 Can. 1. Si quispiam metropolita provinciae, derelicta sancta et oecumenica

Synodo..., cum Caelestio sensit aut sentiet, ipse nihil amplius poterit agere adversus provinciae episcopos: ut qui iam inde a Synodo totius ecclesiasticae communionis experts sit factus et prorsus inutilis. ...

268 127 Can. 4. Si qui autem clericorum defecerint, et ausi fuerint vel privatim vel publice, quae sunt Nestorii aut Caelestii sapere, sancitum est a sancta Synodo istos quoque depositos esse.

[Saint Sixte III, Formule d'union entre saint Cyrille év.](#)

[d'Alexandrie et les év. de l'Eglise d'Antioche; 433](#)

271 5002 De Dei autem Genetrice Virgine quemadmodum et sapimus et dicimus et de modo humanationis unigeniti Filii Dei necessariae, non additamenti causa, sed ad satisfactionem proprie desuper tam de divinis scripturis quam de traditione sanctorum patrum adsumentes habuimus, breviter dicimus, nihil omnino addentes fidei sanctorum patrum, quae in Nicaea exposita est. Sicut enim iam diximus, ad omnem sufficit et pietatis cognitionem et omnem haereticae perfidiae abdicationem. Dicimus autem non praesumentes illicita, sed confessione propriae infirmitatis excludentes eos, qui exurgere volunt contra ea, quae ultra hominem disceptamus.

272 5003 Confitemur igitur Dominum nostrum Jesum Christum filium Dei unigenitum, Deum perfectum et hominem perfectum ex anima rationali et corpore, ante saecula ex Patre genitum secundum deitatem, in ultimis autem diebus eundem propter nos et propter nostram salutem ex Maria Virgine secundum humanitatem, consubstantiali Patri eundem secundum deitatem et consubstantiali nobis secundum humanitatem. Duarum enim naturarum unitas facta est; unde unum Christum, unum filium, unum dominum confitemur. Secundum hanc inconfundibilem unitatem confitemur sanctam Virginem Dei genetricem, quia Deus Verbum incarnatus est et humanatus est et ex ipso conceptu adunivit sibi ex ipsa assumptum templum.

273 5003 Evangelicas autem et apostolicas de Domino voces scimus deiloquos viros aliquotiens has consociantes tamquam de una persona dictas, aliquotiens autem dividentes tamquam de duabus naturis et has quidem Deo condecetes secundum deitatem Christi, humiles autem secundum humanitatem tradentes.

[Saint Léon I le Grand, Ep. 'Ut nobis gratulationem'](#)

[ad episcopos per Campaniam, Picenum, Tusciam, 10 octobre 443](#)

280 (c. 3) Nec hoc quoque praetereundum duximus, quosdam lucri turpis cupiditate captatos usurariam exercere pecuniam, et faenore velle ditescere, quod Nos non dicam in eos, qui sunt in clericali officio constituti, sed et in laicos cadere, qui christianos se dici cupiunt, condolemus. Quod vindicari acrius in eos qui fuerint confutati decernimus, ut omnis peccandi opportunitas adimatur.

281 (c. 4) Illud etiam duximus praemonendum, ut sicut non suo, ita nec alieno nomine aliquis clericorum exercere faenus adtemptet: indecens enim est, crimen suum commodis alienis impendere. Faenus autem hoc solum aspicere et exercere debemus, ut quod hic misericorditer tribuimus, ab eo Domino, qui multipliciter et in perpetuum mansura tribuet,

recipere valeamus.

Saint Léon I le Grand, Ep. 'Quanta fraternitati' ad Anastasium

ep. Thessal., 446 (?)

282 (c. 11) ... Connexio totius corporis unam sanitatem, unam pulchritudinem facit; et haec connexio totius quidem corporis unanimatem requirit, sed praecipue exigit concordiam sacerdotum. Quibus cum dignitas sit communis, non est tamen ordo generalis: quoniam et inter beatissimos apostolos in similitudine honoris fuit quaedam discretio potestatis; et cum omnium par esset electio, uni tamen datum est, ut ceteris praeemineret. De qua forma episcoporum quoque orta est distinctio, et magna ordinatione provisum est, ne omnes sibi omnia vindicarent, sed essent in singulis provinciis singuli, quorum inter fratres haberetur prima sententia; et rursus quidam in maioribus urbibus constituti sollicitudinem susciperent ampliolem, per quos ad unam Petri sedem universalis Ecclesiae cura conflueret et nihil usquam a suo capite dissideret.

Saint Léon I le Grand, Ep. 'Quam laudabiliter' ad Turrib.

ep. Astur., 21. Iul. 447

283 (Impietas Priscillianistarum) tenebris se etiam paganitatis immersit, ut per magicarum artium profana secreta et mathematicorum, vana mendacia religionis fidem morumque rationem in potestate daemonum et in effectu siderum collocarent. Quod si et credi liceat et doceri, nec virtutibus praemium nec vitii poena debebitur omnisque non solum humanarum legum, sed etiam divinarum constitutionum decreta solventur: quia neque de bonis neque de malis actibus ullum poterit esse iudicium, si in utramque partem fatalis necessitas motum mentis impellit, et quidquid ab hominibus agitur, non est hominum, sed astrorum. ... Merito Patres nostri ... instanter egere, ut impius furor ab universa Ecclesia pelleretur: quando etiam mundi principes ita hanc sacrilegam amentiam detestati sunt, ut auctorem eius (scl. Priscillianum) cum plerisque discipulis legum publicarum ense prosternerent. Videbant enim omnem coniugiorum copulam solvi simulque divinum ius humanumque subverti, si huiusmodi hominibus usquam vivere cum tali professione licuisset. Profuit diu ista districtio ecclesiasticae lenitati, quae etsi sacerdotali contenta iudicio, cruentas refugit ultiones, severis tamen christianorum principum constitutionibus adiuvatur, dum ad spiritale nonnumquam recurrunt remedium, qui timent corporale supplicium. ...

284 (c. 1) Primo itaque capitulo demonstratur, quam impie sentiant de Trinitate divina, qui et Patris et Filii et Spiritus Sancti unam atque eandem asserunt esse personas, tamquam idem Deus nunc Pater, nunc Filius, nunc Spiritus Sanctus nominetur; nec alius sit qui genuit, alius qui genitus est, alius qui de utroque processit, sed singularis unitas in tribus quidem vocabulis, sed non in tribus sit accipienda personis. Quod blasphemiae genus de Sabellii opinione sumpserunt, cuius discipuli etiam Patripassiani merito nuncupantur; quia si ipse est Filius qui et Pater, crux Filii Patris est passio; et quidquid in forma servi Filius Patri oboediendo sustinuit, totum in se Pater ipse suscepit. Quod catholicae fidei sine ambiguitate contrarium est, quae Trinitatem deitatis sic homousion confitetur, ut Patrem et Filium et Spiritum Sanctum sine confusione indivisos, sine tempore sempiternos, sine differentia credat aequales: quia unitatem in trinitate non eadem persona, sed eadem implet essentia. ...

285 (c. 5) Quinto capitulo refertur, quod animam hominis divinae asserant esse substantiae,

nec a natura Creatoris sui condicionis nostrae distare naturam. Quam impietatem... catholica fides damnat: sciens nullam tam sublimem tamque praecipuam esse facturam, cui Deus ipsa natura sit. Quod enim de ipso est, id est quod ipse, neque id aliud est quam Filius et Spiritus Sanctus. Praeter hanc autem summae Trinitatis unam consubstantialem et sempiternam atque incommutabilem deitatem nihil omnino creaturarum est, quod non in exordio sui ex nihilo creatum sit.... Nemo hominum veritas, nemo sapientia, nemo iustitia est; sed multi participes sunt veritatis et sapientiae atque iustitiae. Solus autem Deus nullius participatione indigus est: de quo quidquid digne utcumque sentitur, non qualitas est, sed essentia. Incommutabili enim nihil accedit, nihil deperit: quia esse illi quod est sempiternum, semper est proprium. Unde in se manens innovat omnia, et nihil accepit, quod ipse non ded(er)it.

286 (c. 6) Sexta annotatio indicat eos dicere, quod diabolus numquam fuerit bonus, nec natura eius opificium Dei sit, sed eum ex chao et tenebris emersisse: quia scilicet nullum sui habeat auctorem, sed omnis mali ipse sit principium atque substantia: cum fides vera ... omnium creaturarum sive spiritualium sive corporalium bonam confiteatur substantiam, et mali nullam esse naturam: quia Deus, qui universitatis est conditor, nihil non bonum fecit. Unde et diabolus bonus esset, si in eo quod factus est permaneret. Sed quia naturali excellentia male usus est 'et in veritate non stetit' (Jo 8, 44), non in contrariam transiit substantiam, sed a summo bono, cui debuit adhaerere, descivit, sicut ipsi qui talia asserunt, a veris in falsa prouunt et naturam in eo arguunt, in quo sponte delinquunt ac pro sua voluntaria perversitate damnantur. Quod utique in ipsis malum erit, et ipsum malum non erit substantia, sed poena substantiae.

290 (c. 2) Nesciens igitur (Eutyches), quid deberet de Verbi Dei incarnatione sentire..., illam saltem communem et indiscretam confessionem sollicito recepisset auditu, qua fidelium universitas profitetur credere se 'in Deum Patrem omnipotentem et in Christum Iesum Filium eius unicum Dominum nostrum, qui natus est de Spiritu Sancto et Maria virgine' (Symb. Apostol.: DS 12).... Cum enim Deus et omnipotens (et) Pater creditur, consempternus eidem Filius demonstratur; in nullo a Patre differens, quia de Deo Deus; de Omnipotente omnipotens; De Aeterno natus est coaeternus; non posterior tempore, non inferior potestate, non dissimilis gloria, non divisus essentia.

291 Idem vero sempiterni Genitoris unigenitus sempiternus 'natus est de Spiritu Sancto et Maria virgine'. Quae nativitas temporalis illi nativitati divinae et sempiternae nihil minuit, nihil contulit, sed totum se reparando homini qui erat deceptus inpendit, ut et mortem vinceret et diabolum qui mortis habebat imperium sua virtute destrueret. Non enim possemus superare peccati et mortis auctorem, nisi naturam nostram ille susciperet et suam faceret, quem nec peccatum contaminare nec mors potuit detinere. Conceptus quippe est de Spiritu Sancto intra uterum virginis matris, quae illum ita salva virginitate edidit, quemadmodum salva virginitate concepit. ...

292 An forte ideo (Eutyches) putavit Dominum nostrum Iesum Christum non nostrae esse naturae, quia missus ad beatam Mariam angelus ait: 'Spiritus Sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi, ideoque quod nascitur ex te sanctum vocabitur Filius Dei' (Lc 1, 35). Ut quia conceptus virginis divini fuit operis, non de natura concipientis fuerit caro concepti. Sed non ita intelligenda est illa generatio singulariter mirabilis et mirabiliter singularis, ut per novitatem creationis proprietates remota sit generis: fecunditatem virgini Sanctus Spiritus dedit, veritas autem corporis sumpta de corpore est, et 'aedificante sibi Sapientia domum' (Prov 9, 1) 'Verbum caro factum est, et habitavit in nobis' (Io 1, 14), hoc est, in ea carne, quam sumpsit ex homine, et quam spiritus vitae rationalis animavit.

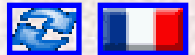
293 143 (c.3) Salva igitur proprietate utriusque naturae et in unam coeunte personam, suscepta est a majestate humilitas, a virtute infirmitas, ab aeternitate mortalitas, et ad resolvendum condicionis nostrae debitum natura inviolabilis naturae est unita passibili: ut, quod nostris remediis congruebat, unus atque idem "mediator Dei et hominum, homo

Christus Jesus" (Tim1 2.5) et mori posset ex uno, et mori non ex altero. In integra ergo veri hominis perfectaue natura verus natus est Deus, totus in suis, totus in nostris - nostar autem dicimus quae in nobis ab initio Creator condidit at quae reparanda suscepit; nam illa, quae deceptor intulit et homo deceptus admisit, nullum habuerunt in salvatore vestigium... Adsumpsit formam servi sine sorde peccati, humana augens, divina non minuens, quia exinanitio illa, quae se invisibilis visibilem praebuit..., inclinatio fuit miserationis, non defectio potestatis.

294 144 (c. 4) Ingreditur ergo haec mundi infima Filius Dei, de caelesti sede descendens et a paterna gloria non recedens, novo ordine, nova nativitate generatus. novo ordine: quia invisibilis in suis, visibilis est factus in nostris, incomprehensibilis voluit comprehendi; ante tempora manens esse coepit ex tempore; universitatis Dominus servilem formam obumbrata majestatis suae immensitate suscepit; impassibilis Deus non dedignatus est hominem esse passibilis et immortalis mortis legibus subjacere. Nova autem nativitate generatus: quia inviolata virginitas concupiscentiam nescivit, carnis materiam ministravit. assumpta est de matre Domini natura, non culpa; nec in Domino Jesu Christo, ex utero virginis genito, quia nativitas est mirabilis, ideo nostri est natura dissimilis. Qui enim verus est Deus, idem verus est homo, et nullum est in hac unitate mendacium, dum invicem sunt et humilitas hominis et altitudo divinitatis. Sicut enim Deus non mutatur miseratione, ita homo non consumitur dignitate. Agit enim utraque forma cum alterius communione quod proprium est: Verbo scilicet operante quod Verbi est, et carne exsequente quod carnis est. Unum horum coruscat miraculis, aliud succumbit injuriis. Et sicut Verbum ab aequalitate paternae gloriae non recedit, ita caro naturam nostri generis non reliquit.

295 ...Non eiusdem naturae est dicere: 'Ego et Pater unum sumus' (Jo 10, 30) et dicere: 'Pater maior me est' (Jo 14, 28). Quamvis enim in Domino Jesu Christo Dei et hominis una persona sit, aliud tamen est, unde in utroque communis est contumelia, aliud, unde communis est gloria. De nostro enim illi est minor Patre humanitas, de Patre illi aequalis cum Patre divinitas.

[Saint Léon I le Grand, Ep. 'Licet per nostros' ad Julian.](#)

[Coinsem, 13 juin 449](#)

296 (c. 1) ... Sancti Spiritus in nobis atque in vobis una est eruditio eademque doctrina, quam quisque non recipit, non est membrum corporis Christi, nec potest eo capite gloriari, in quo naturam suam asserit non haberi. ...

297 (c. 2) ... Quod deitatis est, caro non minuit; quod carnis est, deitas non perimit (al.: perimit). Idem enim et sempiternus ex Patre et temporalis ex matre, in sua virtute inviolabilis, in nostra infirmitate passibilis, in deitate Trinitatis cum Patre et Spiritu Sancto unius eiusdemque naturae, in susceptione autem hominis non unius substantiae, sed unius eiusdemque personae, ut idem esset dives in paupertate, omnipotens in abiectioe, impassibilis in supplicio, immortalis in morte. Nec enim Verbum aut in carnem aut in animam aliqua sui parte conversum est cum simplex et incommutabilis natura deitatis tota in sua sit semper essentia, nec damnum sui recipiens nec augmentum et sic adsumptam naturam beatificans, ut glorificata in glorificante permaneat. Cur autem inconveniens aut impossibile videatur, ut Verbum et caro atque anima unus Iesus Christus et unus Dei hominisque sit Filius, si caro et anima, quae dissimilium naturarum sunt, unam faciunt etiam sine Verbi incarnatione personam? ... Nec Verbum igitur in carnem nec in Verbo caro mutata est, sed utrumque in uno manet et unus in utroque est, non diversitate divisus, non permixtione confusus, nec alter ex Patre, alter ex matre, sed idem alter ex Patre ante omne principium,

alter de matre in fine saeculorum, ut esset 'mediator Dei et hominum homo Jesus Christus', (I Tim 2, 5), in quo habitaret 'plenitudo divinitatis corporaliter' (Col 2, 9), quia adsumpti, non adsumptis provectio est, quod 'Deus illum exaltavit...' (Phil 2, 9-11).

298 (c. 3) ... Arbitror (Eutychen) talia loquentem (scl. ante incarnationem d u a s in Christo fuisse naturas, post incarnationem autem u n a m) hoc habere persuasum, quod anima quam Salvator adsumpsit, prius in caelis sit commorata quam de Maria virgine nasceretur, eamque sibi Verbum in utero copularit. Sed hoc catholicae mentes auresque non tolerant, quia nihil secum Dominus de caelo veniens nostrae condicionis exhibuit. Nec animam enim quae anterior exstitisset, nec carnem quae non materni corporis esset, accepit. Natura quippe nostra non sic adsumpta est, ut prius creata post adsumeretur, sed ut ipsa adsumptione crearetur. Unde quod in Origene merito damnatum est (cf. DS 209), qui animarum, antequam corporibus insererentur, non solum vitas, sed et diversas fuisse asseruit actiones, necesse est ut etiam in isto, nisi maluerit sententiam abdicare, plectatur.

299 Nativitas enim Domini secundum carnem, quamvis habeat quaedam propria, quibus humanae condicionis initia transcendat, sive quod solus (ex Sancto Spiritu) ab inviolata virgine sine concupiscentia est conceptus et natus, sive quod ita visceribus matris est editus, ut et fecunditas pareret et virginitas permaneret, non alterius tamen naturae erat eius caro quam nostrae, nec alio illi quam ceteris hominibus anima est inspirata principio, quae excelleret non diversitate generis, sed sublimitate virtutis. Nihil enim carnis suae habebat adversum, nec discordia desideriorum gignebat compugnantiam voluntatum, sensus corporei vigeabant sine lege peccati, et veritas affectionum sub moderamine deitatis et mentis nec temptabatur illecebris nec cedebat iniuriis. Verus homo vero unitus est Deo, nec secundum existentem prius animam deductus e caelo nec secundum carnem creatus ex nihilo, eandem gerens in Verbi deitate personam et tenens communem nobiscum in corpore animaque naturam. Non enim esset Dei hominumque mediator, nisi idem Deus idemque homo in utroque et unus esset et verus.

[Saint Léon I le Grand, Ep. 'Sollicitudinis quidem tuae' ad](#)

[Theodorum episc. Foroiuliensem \(Fréjus, Galliae merid.\),](#)

[11 juin 452](#)

308 146 (c. 2) Multiplex misericordia Dei ita lapsibus subvenit humanis, ut non solum per baptismi gratiam, sed etiam per paenitentiae medicinam spes vitae reparatur aeternae, ut qui regenerationis dona violassent, proprio se iudicio condemnantes ad remissionem criminum pervenirent : sic divinae bonitatis praesidiis ordinatis, ut indulgentia Dei nisi supplicationibus sacerdotum nequeat obtineri. 'Mediator enim Dei et hominum homo Christus Iesus' (1 Tim 2, 5) hanc praepositis Ecclesiae tradidit potestatem, ut et confitentibus actionem paenitentiae darent, et eosdem salubri satisfactione purgatos ad communionem sacramentorum per ianuam reconciliationis admitterent. ...

309 (c. 4) His autem, qui in tempore necessitatis et in periculi urgentis instantia praesidium paenitentiae et mox reconciliationis implorant, nec satisfactio interdicenda est nec reconciliatio deneganda: quia misericordiae Dei nec mensuras possumus ponere nec tempora definire, apud quem nullas patitur veniae moras vera conversio...

[Concile de Chalcédoine \(oecum. IV\), 8 octobre - début](#)

novembre451; Actio V, 22 octobre 451: Symbole de Chalcédoine

300 (Prooemium definitionis) Sufficeret quidem ad plenam cognitionem pietatis et confirmationem sapiens hoc et salutare divinae gratiae symbolum; de Patre enim et Filio et Spiritu Sancto perfectionem docet et Domini inhumanationem fideliter accipientibus repraesentat. Sed quoniam hi qui veritatis reprobare praedicationem conantur, per proprias haereses novas voces genuerunt ... et vocem denegantes, qua theotocos de Virgine praedicatur, alii autem confusionem et temperamentum introducentes et unam naturam esse carnis et divinitatis stulte confingentes et passibilem Unigeniti divinam naturam per confusionem prodigiose dicentes, propter hoc illis omnem machinationem contra veritatem volens claudere praesens nunc sancta et magna et universalis synodus praedicationem hanc ab initio immobilem docens decrevit ante omnia fidem inrecusabilem permanere CCCXVIII sanctorum Patrum (Conc. Nicaeni) et doctrinam confirmat, quae de substantia Spiritus Sancti a Patribus CL postea congregatis in regia civitate (C'politana) tradita est propter illos qui Spiritui Sancto repugnabant, quam illi omnibus notam fecerunt, non quasi quod aliquid deesset antecedentibus, inferentes, sed de Sancto Spiritu intellectum eorum contra illos qui dominationem eius respuere temptaverunt Scripturarum testimoniis declarantes. Propter illos autem, qui dispensationis corrumpere conantur mysterium, et purum hominem esse illum Genitum ex sancta virgine Maria impudenter delirant, epistulas synodicas beati Cyrilli quondam Alexandrinae Ecclesiae praesulis ad Nestorium et ad Orientales congrue habentes suscepit ad convincendas Nestorii vesanias... Quibus etiam epistolam maximae et senioris urbis Romae praesulis beatissimi et sanctissimi archiepiscopi Leonis quae scripta est ad s. mem. archiepiscopum Flavianum ad perimendam Eutychis malam intelligentiam (DS 290ss) consequentissime coaptavit utpote et magni illius Petri confessioni congruentem et communem quandam columnam nobis adversum prava dogmata existentem, ad confirmationem rectorum dogmatum. His namque, qui in duos filios dispensationis divinae mysterium discernere nituntur, obsistit, et illos, qui passibilem deitatem Unigeniti ausi sunt dicere, a sacro coetu expellit, et his, qui in duabus naturis Christi temperamentum aut confusionem exquirunt, resistit et eos, qui caelestem aut alterius alicuius esse substantiae dicunt quam ex nobis assumpsit servi formam, ut dementes abigit, et qui duas quidem ante unionem naturas Domini fabulantur, unam vero post unionem confingunt anathematizat.

149 ...Quid enim fide ad laetitiam superius? ... Quam ipse desuper nobis Salvator ad salutem tradidit dicens: ambulantes 'docete omnes gentes ...' (Mt 28,19s), quam ipse tamquam auream catenulam praecepto imponentis deductam in nos conservasti, vocis beati Petri omnibus interpretis existens et illius fidei omnibus beatitudinem attrahens. Unde et nos tamquam principi tibi huius boni ad utilitatem usi veritatis filii Ecclesiae sortem ostendimus, ... uno consensu et concordia fidei confessionem cognoscentes. Et fuimus in communi exultatione spiritalibus tamquam imperialibus cenis epulationibus in cibis quas per tuas litteras Christus epulantibus apparavit (quasi in imperialibus cenis deliciis spiritalibus epulantes, quas per tuas litteras Christus praeparaverat invitatis), et supercaelestem Sponsum inter nos cernere videbamus epulantem. (D 149) Si enim ubi sunt duo aut tres congregati in nomine ipsius, ibi ait se esse in medio eorum (cf. Mt 18, 20), quantam circa quingentos viginti sacerdotes familiaritatem monstrabat, qui et patriae et labori circa eum scientiam confessionis praeposuerunt? Quibus tu tamquam caput membrum praepositus eras per eos, qui tuam continent vicem, rectum consilium demonstrans...

301 (Definitio) Sequentes igitur sanctos Patres, unum eundemque confiteri Filium Dominum nostrum Iesum Christum consonanter omnes docemus, eundem perfectum in deitate, eundem perfectum in humanitate, Deum vere et hominem vere, eundem ex anima rationali et corpore, consubstantialem Patri secundum deitatem et consubstantialem nobis eundem

secundum humanitatem, 'per omnia nobis similem absque peccato' (cf. Hebr 4, 15); ante saecula quidem de Patre genitum secundum deitatem, in novissimis autem diebus eundem propter nos et propter nostram salutem ex Maria virgine Dei genitrice secundum humanitatem:

302 Unum eundemque Christum Filium Dominum unigenitum, in duabus naturis inconfuse, immutabiliter, indivise, inseparabiliter agnoscendum, nusquam sublata differentia naturarum propter unionem magisque salva proprietate utriusque naturae, et in unam personam atque subsistentiam concurrente, non in duas personas partitum sive divisum, sed unum et eundem Filium unigenitum Deum Verbum Dominum Jesum Christum: sicut ante Prophetarum de eo et ipse nos Jesus Christus erudit, et Patrum nobis symbolum tradidit (DS 125, 150).

303 (S a n c t i o) His igitur cum omni undique scrupulositate et diligentia nobis dispositis, definivit sancta et universalis Synodus, alteram fidem nulli licere proferre vel conscribere aut componere aut sentire aut docere aliter ...

Canones

304 Can. 2. Si quis episcopus per pecunias fecerit ordinationem (Cheirotonian) et sub pretio redegerit gratiam quae non potest vendi, ordinaveritque per pecunias episcopum aut chorepiscopum aut presbyterum aut diaconum vel quemlibet ex his qui connumerantur in clero, aut promoverit (probaloito) dispensatorem aut defensorem vel mansionarium (oikonomon e ekdikon e paramonarion) vel quemquam omnino qui subiectus est regulae (tina tou kanonos) pro suo turpis lucri commodo, is cui hoc adtemptandum probatum fuerit, proprii gradus periculo subiacebit, et qui ordinatus est, nihil ex hac ordinatione vel promotione, quae est per negotiationem facta, proficiat (ÙpheleisthÙ), sed sit alienus ea dignitate (allotrios tes axias) vel sollicitudine (tou phrontismatos), quam pecuniis acquisivit. Si quis vero mediator tam turpibus et nefandis datis vel acceptis exstiterit, et ipse, si quidem clericus fuerit, proprio gradu decidat, si vero laicus vel monachus, anathematizetur.

305 Can. 14. Quoniam in quibusdam provinciis concessum est lectoribus et psaltis uxores ducere (gamein), statuit sancta synodus non licere cuiquam ex his accipere sectae alterius uxorem (eterodoxon gunaika). Qui vero ex huiusmodi coniugio iam filios susceperunt, si quidem praeventi, ut ex se genitos apud haereticos baptizarent, offerre eos Ecclesiae catholicae communioni conveniet; non baptizatos autem non posse ulterius apud haereticos baptizari, sed neque copulari debet nuptura haeretico aut Iudaeo vel pagano, nisi forte promittat ad orthodoxam fidem se persona orthodoxae copulanda transferre. Si quis autem hanc definitionem (ton oron) sanctae synodi transgressus fuerit, correptioni canonicae subiacebit.

306 Si enim ubi sunt duo aut tres congregati in nomine ipsius, ibi ait se esse in medio eorum (cf. Mt 18, 20), quantam circa quingentos viginti sacerdotes familiaritatem monstrabat, qui et patriae et labori circa eum scientiam confessionis praeposuerunt? Quibus tu tamquam caput membrum praepositus eras per eos, qui tuam continent vicem, rectum consilium demonstrans...

[Saint Léon I le Grand, Ep. 'Sollicitudinis quidem tuae' ad](#)

[Theodorum episc. Foroiuliensem \(Fréjus, Galliae merid.\),](#)

[11 juin 452](#)

310 147 (c. 5) Unde oportet unumquemque christianum conscientiae suae habere iudicium, ne converti ad Deum de die in diem differat nec satisfactionis sibi tempus in fine vitae suae constituat, ... et cum posset pleniore satisfactione indulgentiam promereri, illius temporis angustias eligat, quo vix inveniatur spatium vel confessio paenitentis vel reconciliatio sacerdotis. Verum, ut dixi, etiam talium necessitati ita auxiliandum est, ut et actio illis paenitentiae et communionis gratia, si eam etiam amisso vocis officio per indicia integri sensus postulant, non negetur. At si aliqua vi aegritudinis ita fuerint aggravati, ut, quod paulo ante poscebant, sub praesentia sacerdotis significare non valeant, testimonia eis fidelium circumstantium prodesse debebunt, ut simul et paenitentiae et reconciliationis beneficium consequantur ...

Denzinger (latin) 251

Denzinger (latin) 310

Saint Léon I le Grand, Ep. 'Regressus ad nos' ad Nicetam episc.

Aquil., 21 Mars 458

311 (c. 1) Cum ergo per bellicam cladem et per gravissimas hostilitatis incursus ita quaedam dicatis divisa esse coniugia, ut abductis in captivitatem viris feminae eorum remanserint destitutae, quae cum viros proprios aut interemptos putarent aut numquam a dominatione crederent liberandos, ad aliorum coniugium, solitudine cogente, transierint, cumque nunc, statu rerum auxiliante Domino in meliora converso nonnulli eorum qui putabantur periisse, remeaverint, merito caritas tua videtur ambigere, quid de mulieribus. quae aliis iunctae sunt viris a nobis debeat ordinari. Sed quia novimus scriptum, quod a Deo iungitur mulier viro (cf. Prov 19, 14) et iterum praeceptum agnovimus, ut quod Deus iunxit, homo non separet (Mt 19, 6), necesse est, ut legitimarum foedera nuptiarum redintegrandam credamus et, remotis malis quae hostilitas intulit, unicuique hoc quod legitime habuit reformetur omnique studio procurandum est, ut recipiat unusquisque quod proprium est.

312 (c. 2) Nec tamen culpabilis iudicetur et tamquam alieni iuris pervasor habeatur, qui personam eius mariti, qui iam non esse existimabatur, assumpsit. Sic enim multa, quae ad eos qui in captivitatem ducti sunt pertinebant, in ius alienum transire potuerunt, et tamen plenum iustitiae est, ut eisdem reversis propria reformentur. Quodsi in mancipiis vel in agris aut etiam in domibus ac possessionibus rite servatur, quanto magis in coniugiorum redintegratione faciendum est, ut, quod bellica necessitate turbatum est, pacis remedio reformetur?

313 (c. 3) Et ideo, si viri post longam captivitatem reversi ita in dilectione suarum coniugum perseverent, ut eas cupiant in suum redire consortium, omittendum est et inculpabile iudicandum quod necessitas intulit, et restituendum, quod fides poscit.

314 (c. 4) Si autem aliquae mulieres ita posteriorum virorum amore sunt captae, ut malint his cohaerere quam ad legitimum redire consortium, merito sunt notandae, ita ut etiam ecclesiastica communione priventur: quae de re excusabili contaminationem criminis elegerunt, ostendentes sibimet pro sua incontinentia placuisse, quod iusta remissio poterat expiare.

315 (c. 6) His vero ..., qui ad iterandum baptismum vel metu coacti sunt vel errore traducti, et nunc se contra catholicae fidei sacramentum egisse cognoscunt, ea custodienda est moderatio, qua in societatem nostram non nisi per paenitentiae remedium et per impositionem episcopalis manus communionis recipiant unitatem. ...

316 (c. 7) Nam hi, qui baptismum ab haereticis acceperunt, cum antea baptizati non fuissent, sola invocatione Spiritus Sancti per impositionem manuum confirmandi sunt, quia formam tantum baptismi sine sanctificationis virtute sumpserunt. Et hanc regulam, ut scitis, servandam in omnibus Ecclesiis praedicamus, ut lavacrum semel initum nulla iteratione violetur, dicente Apostolo: 'Unus Dominus, una fides, unum baptisma' (Eph 4, 5). Cuius ablutio nulla iteratione temeranda est, sed, ut diximus, sola sanctificatio Spiritus Sancti invocanda est: ut quod ab haereticis nemo accipit, a catholicis sacerdotibus consequatur.

Saint Léon I le Grand, Ep. 'Promississe me memini' ad Leonem I

imp., 17 août 458

317 (c. 6) Licet ergo in uno Domino Iesu Christo, vero Dei atque hominis Filio, Verbi et carnis una persona sit, quae inseparabiliter atque indivise communes habeat actiones, intellegendae tamen sunt ipsorum operum qualitates, et sincera fidei contemplatione cernendum est, ad quae provehatur humilitas carnis, et ad quae inclinetur altitudo deitatis, quid sit, quod caro sine Verbo non agit, et quid sit, quod Verbum sine carne non efficit.... Quamvis itaque ab illo initio, quo in utero Virginis Verbum caro factum est, nihil unquam inter utramque formam divisionis exstiterit, et per omnia incrementa corporea unius personae fuerint totius temporis actiones, ea ipsa tamen, quae inseparabiliter facta sunt, nulla permixtione confundimus, sed quid cuius formae sit, ex operum qualitate sentimus. ...

318 (c. 8) Cum ergo unus sit Dominus Iesus Christus et verae deitatis veraeque humanitatis in ipso una prorsus eademque persona sit, exaltationem tamen, qua illum, sicut Doctor gentium dicit, exaltavit Deus et donavit illi nomen, quod super omne nomen excellit (cf. Phil 2, 9s), ad eandem intellegimus pertinere formam, quae ditanda erat tantae glorificationis augmento. In forma quippe Dei aequalis erat Filius Patri, et inter Genitorem atque Unigenitum nulla erat in essentia discretio, nulla in maiestate diversitas; nec per incarnationis mysterium aliquid decesserat Verbo, quod ei Patris munere redderetur. Forma autem servi, per quam impassibilis deitas sacramentum magnae pietatis implevit, humana humilitas est, quae in gloriam divinae potestatis evecata est, in tantam unitatem ab ipso conceptu Virginis deitate et humanitate conserta, ut nec sine homine divina, nec sine Deo agerentur humana.

Saint Léon I le Grand, Ep. 'Frequenter quidem' ad Neonem

episcopum Ravennat., 24 octobre 458

319 (1) ... Quorumdam fratrum suggestionem comperimus, aliquos captivorum ad sedes suas libere redeuntis, qui scilicet in captivitatem illa aetate devenerint, quae nullius rei firmam potuerat habere notitiam, remedium quidem implorare baptismatis, sed utrum eiusdem mysterium baptismatis ac sacramenta perceperint, infantiae inscientia non posse reminisci, et ideo sub hoc latentis recordationis incerto animas suas in discrimen adduci, dum sub specie cautionis negatur his gratia, quae ideo non impenditur, quia putatur impensa. Cum itaque tribuere talibus dominici sacramenta mysterii non immerito quorumdam fratrum formido dubitaret, in sodali ut diximus coetu formam huiusmodi consultationis accepimus ... In primis itaque providere debemus, ne dum speciem quamdam cautionis tenemus, damnum regenerandarum incidamus animarum. Quis enim ita sit suspicionibus suis deditus, ut verum esse definiat, quod, omni manifestatione cessante, ex opinione ambigua suspicatur? Cum itaque baptizatum se nec ille recordetur, qui regenerationis est cupidus, nec alter attestari de eo possit, qui nesciat consecratum, nihil est, in quo peccatum possit obrepere, cum in hac parte conscientiae suae nec ille reus sit, qui consecratur, nec ille, qui consecrat. Scimus quidem inexpiabile esse facinus, quoties iuxta haereticorum damnata a sanctis Patribus instituta cogitur aliquis lavacrum. quod regenerandis semel tributum est, bis subire, apostolica reclamante doctrina, quae nobis unam praedicat in Trinitate deitatem, unam in fide confessionem, unum in baptisate sacramentum (Eph 4, 5). Sed in hoc nihil simile formidatur, quoniam non potest in iterationis crimen venire, quod factum esse omnino

nescitur. ...

320 (2) Quod si ab haereticis baptizatum quempiam fuisse constiterit, erga hunc nullatenus sacramentum regenerationis iteretur, sed hoc tantum, quod ibi defuit, conferatur: ut per episcopalem manus impositionem virtutem Sancti Spiritus consequatur.

[Saint Léon I le Grand, Ep. 'Epistolas fraternitatis'](#)

[ad Rusticum, episc. Narbon., 458 aut 459](#)

321 (Inquisitio 14) Propositum monachi proprio arbitrio aut voluntate susceptum deserere non potest absque peccato. Quod enim quis vovit Deo, debet et reddere (Dt 23, 21; Ps 49, 14). Unde qui relicta singularitatis professione ad militiam vel ad nuptias devolutus est, publicae paenitentiae satisfactione purgandus est: quia etsi innocens militia et honestum potest esse coniugium, electionem meliorum deseruisse transgressio est.

322 (Inqu. 15) Puellae, quae non coactae parentum imperio, sed spontaneo iudicio virginitatis propositum atque habitum susceperunt, si postea nuptias eligunt, praevaricantur, etiam si consecratio non accessit...

[Saint Léon le Grand, Ep. 'Magna indignatione' ad universos](#)

[episcopus per Campaniam etc., 6 Mars 459](#)

323 145 (c. 2) Illam etiam contra apostolicam regulam praesumptionem, quam nuper agnovi a quibusdam illicita usurpatione committi, modis omnibus constituo submoveri. De paenitentia scilicet, quae a fidelibus postulatur, ne de singulorum peccatorum genere libello scripta confessio publice recitetur, cum reatus conscientiarum sufficiat solis sacerdotibus indicari confessione secreta. Quamvis enim plenitudo fidei videatur esse laudabilis, quae propter Dei timorem apud homines erubescere non veretur, tamen quia non omnium huiusmodi sunt peccata, ut ea qui paenitentiam poscunt, non timeant publicare, removeatur tam improbabilis consuetudo, ne multi a paenitentiae remediis arceantur, dum aut erubescunt aut metuunt inimicis suis facta reserari, quibus possint legum constitutione percelli. Sufficit enim illa confessio, quae primum Deo offertur, tum etiam sacerdoti, qui pro delictis paenitentium precator accedit. Tunc enim demum plures ad paenitentiam poterunt provocari, si populi auribus non publicetur conscientia confitentis.

['Statuta Ecclesiae Antiqua', \(milieu ou fin du Veme siecle,](#)

[Gaule Narbonnaise\)](#)

325 Qui episcopus ordinandus est, ante(a) examinetur, si... in Scripturarum sensibus cautus, si in dogmatibus ecclesiasticis exercitatus, et ante omnia, si fidei documenta verbis simplicibus adserat, id est, Patrem et Filium et Spiritum Sanctum unum Deum esse confirmans, totamque in Trinitate deitatem coessentialem et consubstantialem et coaeternalem et coomnipotentem praedicans; si singulam quamque in Trinitate personam plenum Deum et totas tres personas unum Deum; si incarnationem divinam non in Patre neque in Spiritu Sancto factam sed in Filio tantum (credat), ut, qui erat in divinitate Dei Patris

Filius, ipse fieret in homine hominis matris filius, Deus verus ex Patre, et homo verus ex matre, carnem ex matris visceribus habens, et animam humanam rationabilem, simul in eo ambae naturae, id est, homo et Deus, una persona, unus Filius, unus Christus, unus Dominus, creator omnium quae sunt, et auctor et dominus et creator (rector) cum Patre et Spiritu Sancto omnium creaturarum, qui passus sit (est) vera carnis passione, mortuus vera corporis sui morte, resurrexit vera carnis suae resurrectione et vera animae resumptione, in qua veniet iudicare vivos et mortuos. Quaerendum est etiam ab eo, si Novi et Veteris Testamenti, id est Legis et Prophetarum et Apostolorum unum eundemque credat auctorem et Deum; si diabolus non per condicionem, sed per arbitrium factus sit malus. Quaerendum etiam ab eo, si credat huius quam gestamus et non alterius carnis resurrectionem; si credat iudicium futurum et recepturos singulos pro his quae in hac carne gesserunt vel poenas vel glorias (-am); si nuptias non improbet; si secunda matrimonia non damnet; si carnum perceptionem non culpet; si paenitentibus reconciliatis communicet; si in baptismo omnia peccata, id est, tam illud originale contractum quam illa quae voluntarie admissa sunt, dimittantur; si extra Ecclesiam catholicam nullus salvetur. Cum, in his omnibus examinatus, inventus fuerit plene instructus, tunc cum consensu clericorum et laicorum et conventu totius provinciae episcoporum ... ordinetur episcopus.

326 150 Can. 90 (2). **E p i s c o p u s** cum ordinatur, duo episcopi (ex)ponant et teneant Evangeliorum codicem super cervicem (caput) eius, et, uno super eum fundente benedictionem, reliqui omnes episcopi qui adsunt manibus suis caput eius tangant.

327 151 Can. 91(3). **Presbyter** cum ordinatur, episcopo eum (-!) benedicente et manus super caput eius tenente, etiam omnes presbyteri qui praesentes sunt manus suas iuxta manum (-us) episcopi super caput illius teneant.

328 152 Can. 92 (4). **D i a c o n u s** cum ordinatur, solus episcopus qui eum benedicit manum suam (-us -as) super caput illius (eius) ponat: quia non ad sacerdotium, sed ad ministerium consecratur.

329 153 Can. 93 (5). **S u b d i a c o n u s** cum ordinatur, quia manus impositionem non accipit, patenam de manu episcopi accipiat vacuam, et vacuum calicem. De manu vero archidiaconi accipiat urceolum cum aqua et manile et manutergium.

154 Can. 6 (94) **Acolythus** cum ordinatur, ab episcopo quidem doceatur, qualiter se in officio suo agere debeat: ab archidiacono accipiat cereoforaleum cum cereis, ut sciat se ad accendenda ecclesiae luminaria mancipandum. Accipiat et urceolum vacuum ad suggerendum vinum in eucharistia sanguinis Christi.

155 Can. 7 (95). **E x o r c i s t a** cum ordinatur, accipiat de manu episcopi libellum, in quo scripti sunt exorcismi, dicente sibi episcopo: Accipe et commenda memoriae, et habeto potestatem imponendi manum super energumenum sive baptizatum sive catechumenum.

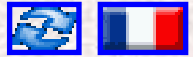
156 Can. 8 (96). **Lector** cum ordinatur, faciat de illo verbum episcopus ad plebem, indicans eius fidem ac vitam atque ingenium. Post haec spectante plebe tradat ei codicem, de quo lecturus est, dicens ad eum: Accipe et esto verbi Dei relator, habiturus, fideliter et utiliter si impleveris officium, partem cum his, qui verbum Dei ministraverunt.

157 Can. 9 (97). **Ostiarius** cum ordinatur, postquam ab archidiacono instructus fuerit, qualiter in domo Dei debeat conversari, ad suggestionem archidiaconi tradat ei episcopus claves ecclesiae de altario, dicens: Sic age, quasi redditurus Deo rationem pro his rebus, quae istis clavibus recluduntur.

158 Can. 10 (98). **Psalmista**, id est cantor, potest absque scientia episcopi, sola iussione presbyteri, officium suscipere cantandi, dicente sibi presbytero: Vide, ut quod ore cantas,

corde credas: et quod corde credis, operibus comprobas.

[Saint Simplicius, Ep. 'Quantum presbyterorum' ad Acacium episc.](#)

[Cepolit., 10 janvier 476](#)

343 159 (3 (c. 2)) Quia sanctae memoriae prae(de)cessorum Nostrorum exstante doctrina, contra quam nefas est disputare, quisquis recte sapere videtur novis assertionibus non indiget edoceri, sed plana atque perfecta sunt omnia, quibus potest vel deceptus ab haereticis erudiri, vel in vinea Domini plantandus institui; implorata fide clementissimi principis vocem faciendae synodi fac respui. ... (6(3)) Hortor ergo, frater carissime, ut modis omnibus faciendae synodi perversorum conatibus resistatur, quae non alias semper indicta est, nisi cum aliquid in pravis sensibus novum aut in assertionem dogmatum emerit ambiguum: ut in commune tractantibus, si qua(e) esset obscuritas, sacerdotalis deliberationis illuminaret auctoritas; sicut primum Arii ac deinde Nestorii, postremum Dioscori atque Eutych(et)is fieri coegit impietas. Et quod misericordia Christi Dei nostri Salvatoris avertat - intimandum est, abominabile esse, contra sententias totius orbis Domini sacerdotum et principum utriusque rectorum damnatos restitui. ...

[Saint Félix II \(III\), Ep. 'Quoniam pietas' ad Zenonem imp., 1](#)

[août 484](#)

345 Cum apud barbaras etiam nationes atque ipsius deitatis ignaras (in) exsequendis negotiis vel humanis iure gentium semper legationis cuiuslibet habeatur sacrosancta libertas, notum est omnibus quanto magis ab imperatore Romano et christiano principe in rebus praesertim divinis oportuerit intemerata servari. ... Puto autem quod pietas tua, quae etiam suis mavult vinci legibus quam reniti, caelestibus debeat parere decretis atque ita humanarum sibi rerum fastigium noverit esse commissum, ut tamen ea quae divina sunt, per dispensatores divinitus adtributos percipienda non ambigat; puto quod vobis sine ulla dubitatione sit utile, si Ecclesiam catholicam vestri tempore principatus sinatis uti legibus suis nec libertati eius quemquam permittatis obsistere, quae regni vobis restituit potestatem. Certum est enim, hoc rebus vestris esse salutare, ut cum de causis agitur Dei, iuxta ipsius constitutum regiam voluntatem sacerdotibus Christi studeatis subdere, non praeferre, et sacrosancta per eorum praesules discere potius quam docere, Ecclesiae formam sequi, non huic humanitas sequenda iura praefigere neque eius sanctionibus velle dominari, cui Deus voluit clementiam tuam pia devotionis colla submittere, ne dum mensura caelestis dispositionis exceditur, eatur in contumeliam disponentis.

[Saint Gélase I, Ep. 'Famuli vestrae pietatis' ad Anastasium I](#)

[imp., 494](#)

347 (2) Duo sunt quippe, imperator auguste, quibus principaliter mundus hic regitur, auctoritas sacrata pontificum et regalis potestas, in quibus tanto gravius pondus est sacerdotum, quanto etiam pro ipsis regibus hominum in divino reddituri sunt examine

rationem. Nosti etenim, filii clementissime, quoniam licet praesedeas humano generi dignitate, rerum tamen praesulibus divinarum devotus colla submittis atque ab eis causas tuae salutis expetis, hincque sumendis caelestibus sacramentis eisque, ut competit, disponendis subdi te debere cognoscis religionis ordine potius quam praeesse, itaque inter haec illorum te pendere iudicio, non illos ad tuam velle redigi voluntatem. Si enim quantum ad ordinem publicae pertinet disciplinae, cognoscentes imperium tibi superna dispositione conlatum legibus tuis ipsi quoque parent religionis antistites, ne vel in rebus mundanis exclusae... videantur obviare sententiae, quo, oro te, decet affectu eis et convenit oboedire, qui praerogandis venerabilibus sunt attributi mysteriis ? Proinde, sicut non leve discrimen incumbit pontificibus siluisse pro divinitatis cultu quod congruit, ita his, quod absit, non mediocre periculum est, qui, cum debeant parere, despiciunt. Et si cunctis generaliter sacerdotibus recte divina tractantibus fidelium convenit corda submitti, quanto potius sedis illius praesuli consensus est adhibendus, quem cunctis sacerdotibus et divinitas summa voluit praeminere et subsequens Ecclesiae generalis iugiter pietas celebravit ?

(3) Ubi pietas tua evidenter advertit numquam quolibet penitus humano consilio elevare se quemquam posse illius privilegio vel confessioni, quem Christi vox praetulit universis, quem Ecclesia veneranda confessa semper est et habet devota primatem. Impeti possunt humanis praesumptionibus, quae divino sunt iudicio constituta, vinci autem quorumlibet potestate non possunt.

[Saint Gélase I, Synodus Romana: Acta de absolute Miseni,](#)

13

Mai 495

348 ... Cum nulli animae Deus omnipotens et misericors per ecclesiasticam pietatem quaerenti voluerit remedium denegari, non dubium est hoc ipso auctore Deo et divina conpunctione prodire, ut tunc de eius (Miseni) receptione tractetur, quando eam non protelanda quoque necessitas compellat impendi, nostro praeterea Salvatore beato Petro Apostolo prae ceteris deleganti: 'Quaecumque ligaveris super terram, ligata erunt et in caelis, et quaecumque solveris super terram, erunt soluta et in caelis' (Mt 16, 19), sicut et his verbis nihil constat exceptum, sic per apostolicae dispensationis officium et totum possit generaliter alligari et totum consequenter absolvi, praecipue cum ex hoc magis praebere cunctis oporteat apostolicae miserationis exemplum, ut absolute damnati, si respiscant universi et ab errore se retrahant ... vinculis se damnationis ... non ambigant exuendos.... Proinde quantum permittente Domino possibilitatis humanae desideranti remedia praebeamus, totum, quod supra nostrae facultatis est modulum, divino iudicio relinquentes, non autem nobis poterunt imputare, cur praevaricationis offensam viventibus remittamus, quod Ecclesiae Deo largiente possibile est, qui nos etiam mortuis veniam praestare deprecantur, quod nobis possibile non esse manifestum est. Quia cum dictum sit 'quae ligaveris super terram', quos ergo non esse iam constat super terram, non humano, sed suo iudicio reservavit, nec audet Ecclesia sibimet vindicare, quod ipsis beatis apostolis conspiciat non fuisse concessum, quia alia sit causa superstium, alia defunctorum.

[Concile d'Arles, 473, Libelle de soumission du prêtre Lucidus](#)

De gratia et praedestinatione

330 *160a* Correptio vestra salus publica, et sententia vestra medicina est. Unde et ego summum remedium duco, ut praeteritos errores accusando excusem, et salutifera confessione me diluam. Proinde iuxta praedicandi recentia statuta concilii, damno vobiscum sensum illum qui dicit humanae oboedientiae laborem divinae gratiae non esse iungendum;

331 *160a* qui dicit post primi hominis lapsum ex toto arbitrium voluntatis extinctum;

332 *160a* qui dicit quod Christus Dominus et Salvator noster mortem non pro omnium salute suscepit;

333 *160a* qui dicit quod praescientia Dei hominem violenter compellat (impellat) ad mortem, vel quod Dei pereant voluntate qui pereunt;

334 *160a* qui dicit quod post acceptum legitime baptismum in Adam moriatur quicumque deliquerit;

335 *160a* qui dicit alios deputatos ad mortem, alios ad vitam praedestinos;

336 *160a* qui dicit ab Adam usque ad Christum nullos ex gentibus per primam Dei gratiam, id est per legem naturae, in adventum Christi esse salvatos eo quod liberum arbitrium ex omnibus (= ex toto; al.: eis omnibus) in primo parente perdidissent;

337 *160a* qui dicit patriarchas ac prophetas vel summos quosque sanctorum, etiam ante redemptionis tempora in paradisi habitatione (intra paradisum) deguisse;

338 *160a* qui dicit ignes et inferna non esse.

339 *160a* Haec omnia quasi impia et sacrilegiis repleta condemno. Ita autem assero gratiam Dei, ut adnsum hominis et conatum gratiae semper adiungam, et libertatem voluntatis humanae non extinctam, sed adtenuatam et infirmatam esse pronuntiem, et periclitari eum, qui salvus est, et eum qui periit, potuisse salvari.

340 *160b* Christum etiam, Deum et Salvatorem nostrum, quantum pertinet ad divitias bonitatis suae, pretium mortis pro omnibus obtulisse, et quia nullum perire velit, qui est Salvator omnium hominum, maxime fidelium, dives in omnibus qui invocant illum (Rom 10, 12). Et quia in tantis rebus conscientiae satisfaciendum, memini me ante dixisse, quod Christus pro his tantum, quos credituros praescivit, advenisset (provocando ad Mt 20,28; 26,28; Hebr 9,27). Nunc vero sacrorum testimoniorum auctoritate, quae abunde per spatia divinarum inveniuntur Scripturarum, ex seniorum doctrinae ratione patefacta, libens fateor Christum etiam pro perditis advenisse, quia eodem nolente perierunt. Neque enim fas est circa eos solum, qui videntur esse salvati, immensae divitias bonitatis ac beneficia divina concludi. Nam si Christum his tantum remedia adtulisse dicimus, qui redempti sunt, videbimur absolvere non redemptos, quos pro redemptione contempta constat esse puniendos.

341 *160b* Assero etiam per rationem et ordinem saeculorum alios lege gratiae, alios lege Moysi, alios lege naturae, quam Deus in omnium cordibus scripsit (cf. Rom 2,15), in spe adventus Christi fuisse salvatos; nullos (-!) tamen ex initio mundi, ab originali nexu nisi intercessione sacri sanguinis (non) absolutos.

342 *160b* Profiteor etiam aeternos ignes et infernales flammam factis capitalibus praeparatas, quia perseverantes in finem humanas culpas merito sequitur divina sententia, quam iuste incurrunt, qui haec non toto corde crediderint. Orate pro me, domini sancti et apostolici Patres! - Lucidus presbyter hanc epistolam manu propria subscripsi et, quae in ea adstruuntur, assero, et quae sunt damnata, damno.

Saint Gélase I, Tomus 'Ne forte' de anathematis vinculo,

495

349 167 (5) Dixit Dominus, quod in Spiritum Sanctum peccantibus nec hic esset nec in futuro saeculo remittendum (Mt 12, 32). Quantos autem cognoscimus in Sancto Spiritu (in Spiritum Sanctum) delinquentes, sicut haereticos diversos ... ad fidem catholicam revertentes, et hic remissionem suae percepisse blasphemiae, et in futurum spem sumpsisse indulgentiae consequendae ? Nec ideo non vera est Domini sententia, aut putabitur esse ullatenus resoluta, cum circa tales, si hoc esse permaneant, nunquam omnino solvenda persistat, effectis autem non talibus inesse non possit, quae non est talibus inrogata. Sicut etiam est consequenter et illud beati Ioannis Apostoli: Est peccatum ad mortem: non dico, ut oretur pro eo; et est peccatum non ad mortem: dico, ut oretur pro eo (1 Jo 5, 16 17). Est peccatum ad mortem in eodem peccato manentibus; est peccatum non ad mortem ab eodem peccato recedentibus. Nullum est quippe peccatum, pro quo aut non oret Ecclesia remittendo, aut quod, data sibi divinitus potestate, desistentibus ab eodem non possit absolvere, vel paenitentibus relaxare, cui dicitur: Quaecunque dimiseritis super terram ... (cf. Jo 20, 23); 'quaecunque solveritis super terram, soluta erunt et in caelo' (Mt 18, 18). In quibuscunque omnia sunt, quantacunque sint, et qualiacunque sint, veraci nihilominus eorum manente sententia, qua nunquam solvendus esse denuntiatur in eorum tenore consistens, non etiam ab hoc eodem post recedens.

'Decretum Gelasianum' seu Ep. decretalis de libris recipiendis

et non recipiendis, tp. incerto

350 163 Post (has omnes) propheticas et evangelicas atque apostolicas (quas superius deprompsimus) scripturas, quibus Ecclesia catholica per gratiam Dei fundata est, etiam illud intimandum putavimus, quod, quamvis universae per orbem catholicae diffusae Ecclesiae unus thalamus Christi sit, sancta tamen Romana Ecclesia nullis synodicis constitutis ceteris Ecclesiis praelata sit, sed evangelica voce Domini et Salvatoris primatum obtenuit: Tu es Petrus, inquit, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam, et portae inferi non praevalent adversus eam, et tibi dabo claves regni caelorum, et quaecumque ligaveris super terram, erunt ligata et in caelo, et quaecumque solveris super terram, erunt soluta et in caelo (Mt 16, 18s). Addita est etiam societas beatissimi Pauli Apostoli, vas(is) electionis, qui non diverso, sicut haeretici garrunt, sed uno tempore, uno eodemque die gloriosa morte cum Petro in urbe Roma sub Caesare Nerone agonizans coronatus est; et pariter supradictam sanctam Romanam Ecclesiam Christo Domino consecrarunt aliisque omnibus urbibus in universo mundo sua praesentia atque venerando triumpho praetulerunt.

351 163 Est ergo prima Petri Apostoli sedis (sedes) Romanae Ecclesiae, non habens maculam neque rugam nec aliquid eiusmodi (Eph 5, 27). Secunda autem sedis (sedes) apud Alexandriam beati Petri nomine a Marco eius discipulo atque evangelista consecrata est .... Tertia vero sedis (sedes) apud Anthiociam (Antiochiam) beatissimi Apostoli Petri habetur honorabilis, eo quod illic primus (primitus) quam Romae venisset habitavit et illic primum nomen Christianorum novellae gentis exortum est (cf Act 11, 26).

352 164 Et quamvis aliud fundamentum nullus possit ponere praeter id, quod positum est, qui est Christus Iesus (cf. I Cor 3, 11), tamen ad aedificationem sancta id est Romana Ecclesia post illas Veteris vel Novi Testamenti, quas regulariter suscipimus, etiam has suscipi non prohibet Scripturas, id est: Sanctam Synodum Nicaenam ...; (sanctam Synodum

Constantinopolitanam, ... in qua Macedonius haereticus debitam damnationem excepit;) s. Synodum Ephesinam...; s. Synodum Calchedonensem (= Chalcedon). ... (Sed et si qua sunt concilia a s. Patribus hactenus instituta, post istorum quattuor auctoritatem et custodienda et recipienda decrevimus.)

353 (Iam nunc subiiciendum de opusculis s. Patrum, quae in Ecclesia, calholica recipiuntur.) Item (-!) opuscula beati Caecillii Cypriani martyris, Carthag. episcopi (in omnibus recipienda). Item opuscula ... (Eodem modo allegantur Gregor. Naz., Basilius M., Athanas. Alex., Johannes Chrysost., Theophilus Alex., Cyrill. Alex., Hilarius Pict., Ambros., Augustin., Hieronym., Prosper Aquit.) Item epistolam beati Leonis papae ad Flavianum C'politanum episcopum destinata; de cuius textu quispiam si usque ad unum iota disputaverit, et non eam in omnibus venerabiliter receperit, anathema sit. Item opuscula atque tractatus omnium orthodoxorum Patrum, qui in nullo a sanctae Ecclesiae Romanae consortio deviarunt, ... legendos decernit. Item decretales epistolas, quas beatissimi papae diversis temporibus ab urbe Roma pro diversorum Patrum consultatione dederunt, venerabiliter suscipiendas esse. Item gesta sanctorum martyrum ... Sed ideo secundum antiquam consuetudinem singulari cautela in sancta Romana Ecclesia non leguntur, quia et eorum, qui conscripsere, nomina penitus ignorantur, et ab infidelibus vel (et) idiotis superflua aut minus apta quam rei ordo fuerit, esse putantur .... Propter quod, ... ne vel levis subsannandi oriretur occasio, in sancta Romana Ecclesia non leguntur. Nos tamen cum praedicta Ecclesia et omnes martyres et eorum gloriosos agones, qui Deo magis quam hominibus noti sunt, omni devotione veneramur. Item vitas Patrum, Pauli, Antonii, Hilarionis et omnium eremitarum, quas tamen vir beatissimus Hieronymus descripsit, cum omni honore suscipimus. (Continuando seriem librorum monetur:) cum haec ad catholicorum manus advenerint (pervenerint), beati Pauli Apostoli praecedat sententia: 'Omnia probate, quod bonum est, tenete' (1 Thess 5, 21). Item Rufinus vir religiosus plurimus ecclesiastici operis edidit libros, nonnullas etiam Scripturas interpretatus est. Sed quoniam venerabilis Hieronymus eum in aliquibus de arbitrii libertate notavit, illa sentimus, quae praedictum beatum Hieronymum sentire cognoscimus; et non solum de Rufino, sed etiam de universis, quos vir saepius memoratus zelo Dei et fidei religione reprehendit. - Item Origenis nonnulla opuscula, quae vir beatissimus Hieronymus non repudiat, legenda suscipimus. Reliqua autem omnia cum auctore suo dicimus renuenda. ... (DS 354) Cetera, quae ab haereticis sive schismaticis conscripta vel praedicata sunt, nullatenus recipit catholica et apostolica Romana Ecclesia. (Sequitur longa series 'apocryphorum', tam sensu stricto i. e. pseudocanonicorum, quam sensu lato i.e. librorum haeresi infectorum.)

354 165-166 Cetera, quae ab haereticis sive schismaticis conscripta vel praedicata sunt, nullatenus recipit catholica et apostolica Romana Ecclesia. (Sequitur longa series 'apocryphorum', tam sensu stricto i. e. pseudocanonicorum, quam sensu lato i.e. librorum haeresi infectorum.) (D 166) Haec et his similia, quae ... haeresiarchae ... docuerunt vel conscripserunt, quorum nomina minime retinentur, non solum repudiata, verum etiam ab omni Romana catholica et apostolica Ecclesia eliminata atque cum suis auctoribus auctorumque sequacibus sub anathematis insolubili vinculo in aeternum confitemur esse damnata.

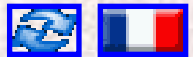
165 = DS350 (Iam nunc subiiciendum de opusculis s. Patrum, quae in Ecclesia, calholica recipiuntur.) Item (-!) opuscula beati Caecillii Cypriani martyris, Carthag. episcopi (in omnibus recipienda). Item opuscula ... (Eodem modo allegantur Gregor. Naz., Basilius M., Athanas. Alex., Johannes Chrysost., Theophilus Alex., Cyrill. Alex., Hilarius Pict., Ambros., Augustin., Hieronym., Prosper Aquit.) Item epistolam beati Leonis papae ad Flavianum C'politanum episcopum destinata; de cuius textu quispiam si usque ad unum iota disputaverit, et non eam in omnibus venerabiliter receperit, anathema sit. Item opuscula atque tractatus omnium orthodoxorum Patrum, qui in nullo a sanctae Ecclesiae Romanae consortio deviarunt, ... legendos decernit. Item decretales epistolas, quas beatissimi papae diversis temporibus ab

urbe Roma pro diversorum Patrum consultatione dederunt, venerabiliter suscipiendas esse. Item gesta sanctorum martyrum ... Sed ideo secundum antiquam consuetudinem singulari cautela in sancta Romana Ecclesia non leguntur, quia et eorum, qui conscribere, nomina penitus ignorantur, et ab infidelibus vel (et) idiotis superflua aut minus apta quam rei ordo fuerit, esse putantur .... Propter quod, ... ne vel levis subsannandi oriretur occasio, in sancta Romana Ecclesia non leguntur. Nos tamen cum praedicta Ecclesia et omnes martyres et eorum gloriosos agones, qui Deo magis quam hominibus noti sunt, omni devotione veneramur. Item vitas Patrum, Pauli, Antonii, Hilarionis et omnium eremitarum, quas tamen vir beatissimus Hieronymus descripsit, cum omni honore suscipimus. (Continuando seriem librorum monetur:) cum haec ad catholicorum manus advenerint (pervenerint), beati Pauli Apostoli praecedat sententia: 'Omnia probate, quod bonum est, tenete' (1 Thess 5, 21). Item Rufinus vir religiosus plurimus ecclesiastici operis edidit libros, nonnullas etiam Scripturas interpretatus est. Sed quoniam venerabilis Hieronymus eum in aliquibus de arbitrii libertate notavit, illa sentimus, quae praedictum beatum Hieronymum sentire cognoscimus; et non solum de Rufino, sed etiam de universis, quos vir saepius memoratus zelo Dei et fidei religione reprehendit. - Item Origenis nonnulla opuscula, quae vir beatissimus Hieronymus non repudiat, legenda suscipimus. Reliqua autem omnia cum auctore suo dicimus renuenda. ...

Cetera, quae ab haereticis sive schismaticis conscripta vel praedicata sunt, nullatenus recipit catholica et apostolica Romana Ecclesia. (Sequitur longa series 'apocryphorum', tam sensu stricto i. e. pseudocanonicorum, quam sensu lato i.e. librorum haeresi infectorum.)

Haec et his similia, quae ... haeresiarchae ... docuerunt vel conscripserunt, quorum nomina minime retinentur, non solum repudiata, verum etiam ab omni Romana catholica et apostolica Ecclesia eliminata atque cum suis auctoribus auctorumque sequacibus sub anathematis insolubili vinculo in aeternum confitemur esse damnata.

Denzinger (latin) 310

Denzinger (latin) 354

Saint Gélase I, Tomus 'Necessarium quoque' adv. Eutychen et

Nestorium, tp. incerto

355 168 (c. 4) Quamvis enim unus atque idem sit Dominus Iesus Christus, et totus Deus et totus homo Deus, et quicquid est humanitatis, Deus homo suum faciat, et quicquid est Dei, homo Deus habeat: tamen ut hoc permaneat sacramentum nec possit ex aliqua parte dissolvi, sic totus homo permanet esse quod Deus est, ut totus Deus permaneat esse quod homo est ...

Anastase II, Ep. 'Exordium pontificatus mei' ad Anastasium I

imp., 496

356 169 (c.7) Secundum Ecclesiae catholicae consuetudinem sacratissimum serenitatis tuae pectus agnoscat, quod nullum de his, vel quos baptizavit Acacius vel quos sacerdotes sive levitas secundum canones ordinavit, ulla eos ex nomine Acacii porti laesionis attingat, quo forsitan per iniquum tradita sacramenti gratia minus firma videatur. Nam et baptismum ... sive ab adultero vel a fure fuerit datum, ad percipientem munus pervenit illibatum: quia vox illa, quae per columbam sonuit, omnem maculam humanae pollutionis excludit, qua declaratur ac dicitur: 'Hic est qui baptizat...' (Lc 3.16). Nam si visibilis solis istius radii, cum per loca foetidissima transeunt, nulla contactus inquinatio maculantur, multo magis illius, qui istum visibilem fecit, virtus nulla ministri indignitate constringitur. ... (c.9, al.8) Ideo ergo et hic ... male bona ministrando sibi tantum nocuit. Nam inviolabile sacramentum, quod per illum datum est, aliis perfectionem suae virtutis obtinuit.

Anastase II, Ep. 'In prolixitate epistolae' ad Laurentium

episc. Lignidensem (Lignido in Illyrico), 497

357 Confitemur ergo, Dominum nostrum Iesum Christum Filium Dei unigenitum ante omnia quidem saecula sine principio ex Patre natum secundum deitatem, in novissimis autem diebus de sancta virgine Maria eundem incarnatum et perfectum hominem ex anima rationali et corporis susceptione, homousion Patri secundum deitatem et homousion nobis secundum humanitatem. Duarum enim naturarum perfectarum unitas facta est ineffabiliter. Propter quod unum Christum eundem Filium Dei et hominis unigenitum a Patre et primogenitum ex mortuis confitemur, scientes quod quidem coaeternus suo Patri secundum divinitatem, secundum quam opifex est omnium, et dignatus est post consensionem sanctae Virginis, cum dixit ad angelum 'Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum' (Lc 1, 38), ineffabiliter sibi ex ipsa aedificari templum et istud sibi univit, quod non coaeternum de sua substantia e caelo detulit corpus, sed ex massa nostrae substantiae, hoc est ex Virgine. Hoc accipiens et sibi uniens non Deus Verbum in carne versus est neque ut phantasma apparens,

sed inconvertibiliter et incommutabiliter suam conservavit essentiam, primitias naturae nostrae sibi univit. Nam principium Deus Verbum has nostrae naturae primitias per multam sibi bonitatem unire dignatus est: qui non permixtus, sed in utrisque substantiis unus et ipse visus secundum quod scriptum est: 'Solvite templum istud, et in tribus diebus resuscitabo illud' (Jo 2, 19). Solvitur enim Christus Iesus secundum meam substantiam, quam susceperit, et solutum suscitavit proprium templum, hoc ipse secundum divinam substantiam, secundum quam et omnium artifex est.

358 Numquam autem post resurrectionem unitio nostrae naturae discessit a proprio templo nec discedere potest propter ineffabilem suam benignitatem, sed est ipse Dominus Iesus Christus et passibilis et impassibilis, passibilis secundum humanitatem, impassibilis secundum divinitatem. Suscitavit igitur suum templum Deus Verbum et in se naturae nostrae resurrectionem et renovationem operatus est. Et hanc Dominus Christus, postquam resurrexit a mortuis, discipulis ostendebat dicens: 'Palpate me et videte, quoniam spiritus carnem et ossa non habet, quemadmodum me videtis habere' (Lc 24, 39). Non dixit 'quemadmodum me dicitis esse', sed 'habere', ut et qui habet et qui habetur considerans, non permixtionem, non conversionem, non mutationem, sed unitatem factam respicias. Propterea et fixuras clavorum et puncturam lanceae demonstravit et cum discipulis manducavit, ut per omnia resurrectionem nostrae naturae in se renovatam doceret, et, quia secundum beatam divinitatis substantiam inconvertibilis, incommutabilis, impassibilis, immortalis, nullius indigens, perficiens omnes passiones, et permisit proprio inferri templo quod virtute propria suscitavit, et per propriam perfectionem templi sui renovationem nostrae naturae operatus est.

359 Qui autem dicunt subtilem hominem Christum aut passibilem Deum aut in carne verum aut non cunitum habuisse corpus aut de caelo hoc detulisse aut phantasma esse aut mortalem dicentes Deum Verbum indignasse, ut a Patre resuscitaretur, aut sine anima corpus aut sine sensu hominem suscepisse aut duas substantias Christi secundum permixtionem confusas unam factam fuisse substantiam et non confitentes Dominum nostrum Jesum Christum duas esse naturas inconfusas, unam autem personam, secundum quod unus Christus, unus idem Filius, istos anathematizat catholica et apostolica Ecclesia.

Anastase II, Ep. 'Bonum atque iucundum' ad epos Galliae,

23 août 498

360 170 (c.1 2) (Asserunt quidam haeretici) quod humano generi parentes, ut ex materiali faece tradunt corpora, ita etiam vitalis animae spiritum tribuant... (4) Quomodo ergo contra divinam sententiam carnali nimis intellectu animam ad Dei imaginem factam putant hominum permixtione diffundi atque insinuari, cum ab illo, qui ab initio hoc fecit, actio ipsa hodieque non desinat, sicut ipse dixit: 'Pater meus adhuc operatur, et ego operor' (Cf Jo 5,17)? ... Cum et illud debeant intelligere quod scriptum est : 'Qui vivit in aeternum, creavit omnia simul' (Eccli 18,1). Si igitur, antequam Scriptura per species singulas in singulis quibusque creaturis ordinem rationemque disponeret, 'potentialiter', quod negari non potest, 'et causaliter in opere pertinente ad temporum cursum usque nunc operatur' : sanae igitur doctrinae acquiescant, quod ille indat animas, qui 'vocat ea, quae non sunt, tanquam sint' (cf. Rom 4,17).

361 170 (c.4 7) Qua putant fortasse pie ac bene se dicere, ut animas merito dicant a parentibus tradi, cum sint peccatis implicitae, hac ab ipsis sapienti debent separatione discerni: quod ab illis nihil aliud potest tradi, quam quod ab ipsorum mala praesumptione commissum est, id est, culpa poenaeque peccati, quam per traducem secuta progenies

evidenter ostendit, ut pravi homines distortique nascantur. In quo solo utique Deus nullam communionem habere perspicue cernitur, qui ne in hanc necessitatem calamitatis inciderent, genito mortis terrore prohibuit atque praedixit. Itaque per traducem, quod a parentibus traditur, evidenter apparet, et quid ab initio usque ad finem vel operatus sit Deus vel operetur ostenditur.

[Saint Symmaque, Ep. 'Ad augustae memoriae' ad Anastasium I](#)

[Simp.](#)

[post a. 506](#)

362 (8) Conferamus autem honorem imperatoris cum honore pontificis: inter quos tantum distat, quantum ille rerum humanarum curam gerit, iste divinarum. Tu imperator a pontifice baptismum accipis, sacramenta sumis, orationem poscis, benedictionem speras, paenitentiam rogas. Postremo tu humana administras, ille tibi divina dispensat. Itaque ut non dicam superior, certe aequalis honor est.... Sit istud in mundo iudicium spectante Deo et angelis eius, spectaculum omni saeculo simus, quo aut sacerdotes bonae vitae aut imperator religiosae modestiae consequantur exemplum, quia his praecipue duobus officiis regitur humanum genus, et non debeat aliquis eorum exsistere, quo valeat offendi divinitas, maxime cum uterque honor videatur esse perpetuus atque ita humano generi ex alterutro consulatur. Precor, imperator, pace tua dixerim, memento te hominem, ut possis uti concessa tibi divinitus potestate, quia etiam si haec sub humano provenerint iudicio, sub divino necesse est ut discutiantur examine. Fortassis dicturus es, scriptum esse: omni potestati nos subditos esse debere (cf. Tit 3,1). Nos quidem potestates humanas suo loco suscipimus, donec contra Deum suas (Aliqui codices: non) erigant voluntates. Ceterum si omnis potestas a Deo est, magis ergo quae rebus est praestituta divinis. Defer Deo in nobis, et nos deferimus Deo in te.

[Saint Hormisdas, 'Libellus fidei Hormisdas papae' C'polim](#)

[missus 11 août 515](#)

363 171 (1) Prima salus est rectae fidei regulam custodire et a constitutis Patrum nullatenus deviare. Et quia non potest Domini nostri Jesu Christi praetermitti sententia dicentis: 'Tu es Petrus et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam' (Mt 16, 18), haec, quae dicta sunt, rerum probantur effectibus, quia in Sede Apostolica immaculata est semper catholica servata religio.

364 171 (2) De hac ergo (qua) spe et fide separari minime cupientes et Patrum sequentes in omnibus (-!) constituta, anathematizamus omnes haereses, praecipue Nestorium haeticum, qui quondam Constantinopolitanae fuit urbis episcopus, damnatum in Concilio Epheseno a Caelestino papa urbis Romae et a sancto (venerabili viro) Cyrillo Alexandrinae civitatis antistite; una cum isto (similiter) anathematizantes Eutychem et Dioscorum Alexandrinum in sancta Synodo, quam sequimur et amplectimur, Chalcedonensi damnatos (, quae secuta s. Concilium Nicaenum fidem apostolicam praedicavit).

(3) His Timotheum addicientes parricidam (Detestamur et T. parr.), Aelurum cognomento, et discipulum quoque ipsius atque sequacem in omnibus Petrum Alexandrinum; itemque (-!) condemnamus (etiam) et anathematizamus Acacium Constantinopolitanum quondam episcopum ab Apostolica Sede damnatum, eorum complicem atque sequacem, vel qui in

eorum communionis societate permanserint: quia (Acacius) quorum se communioni miscuit, ipsorum similem meruit in damnatione sententiam. Petrum nihilominus Antiochenum damnantes (damnamus) cum sequacibus suis et omnium supra scriptorum.

365 172 (4) Quapropter (-!) suscipimus (autem) et probamus epistolas beati Leonis papae universas, quas de christiana religione conscripsit. Unde (-!), sicut praediximus, sequentes in omnibus Apostolicam Sedem et praedicantes eius omnia constituta, (. Et ideo) spero, ut in una communione vobiscum, quam Sedes Apostolica praedicat, esse merear in qua est integra et verax christianae religionis (et perfecta) soliditas : promittentes (promittens) etiam (in sequenti tempore) sequestratos a communione Ecclesiae catholicae, id est non consentientes Sedi Apostolicae, eorum nomina inter sacra non recitanda esse mysteria. (Quodsi in aliquo a professione mea deviare tentavero, his, quos damnavi, complicem me mea sententia esse profiteor.)

(5) Hanc autem professionem meam (ego) manu propria (mea) subscripsi et tibi Hormisdas sancto et venerabili papae urbis Romae obtuli (direxi) ...

[Saint Hormisdas, Ep. 'Sicut rationi' ad Possessorem episc.](#)

[SAfrum,](#)

[13 août 520](#)

366 173a (c. 5) De arbitrio tamen libero et gratia Dei quid Romana, hoc est catholica, sequatur et servet Ecclesia, licet et variis libris beati Augustini, et maxime ad Hilarium et Prosperum, abunde possit agnosci, tamen et in scriniis ecclesiasticis expressa Capitula continentur, quae, si ibi desunt et necessaria creditis, destina(bi)mus, quamquam qui diligenter Apostoli dicta considerat, quid sequi debeat, evidenter agnoscat.

[Saint Hormisdas, Ep. 'Inter ea quae' ad Iustinum imperatorem,](#)

[26 mars 521](#)

367 (c. 7) Nam si Trinitas Deus, hoc est Pater et Filius et Spiritus Sanctus, Deus autem unus, specialiter Legislatore dicente: 'Audi Israel, Dominus Deus tuus Deus unus est' (Dt 6, 4): qui aliter habet, necesse est aut divinitatem in multa dividat aut specialiter passionem ipsi essentiae Trinitatis impingat et ... hoc est aut plures deos more profanae gentilitatis inducere aut sensibilem poenam ad eam naturam, quae aliena est ab omni passione, transferre. (8) Unum est sancta Trinitas, non multiplicatur numero, non crescit augmento nec potest aut intellegentia comprehendi aut hoc quod Deus est discretione seiungi. Quis ergo illi secreto aeternae impenetrabilisque substantiae, quod neque ulla vel invisibilium creaturarum potuit investigare natura, profanam divisionem temptet ingerere et divini arcana mysterii revocare ad calculum moris humani? Adoremus Patrem et Filium et Spiritum Sanctum, indistinctam distincte, inconprehensibilem et inenarrabilem substantiam Trinitatis, ubi etsi admittit numerum ratio personarum, unitas tamen non admittit essentiae (adde: numerum), ita tamen, ut servemus divinae propria naturae, servemus propria unicuique personae, ut nec personis divinitatis singularitas denegetur nec ad essentiam hoc, quod est proprium nominum, transferatur. (9) Magnum est sanctae et incomprehensibile mysterium Trinitatis: Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus Sanctus, Trinitas indivisa, et tamen notum est, quia proprium est Patris, ut generaret Filium; proprium Filii Dei, ut ex Patre Patri nasceretur

aequalis, notum etiam, quid sit proprium Spiritus Sancti.

368 (c. 10) Proprium autem Filii Dei, ut ... in novissimis temporibus Verbum caro fieret et habitaret in nobis, ita intra viscera sanctae Mariae virginis genitricis Dei unitis utrisque sine aliqua confusione naturis, ut qui ante tempora erat Filius Dei, fieret Filius hominis et nasceretur ex tempore hominis more, matris vulvam natus aperiens et virginitatem matris deitatis virtute non solvens. (11) Dignum plane Deo nascente mysterium. ut servaret partum sine corruptione, qui conceptum fecit esse sine semine, servans quod ex Patre erat, et repraesentans quod ex matre suscepit. ...

369 (12) Idem enim Deus et homo, non, ut ab infidelibus dicitur, sub quartae introductione personae, sed ipse Dei Filius Deus et homo, idem virtus et infirmitas, humilitas et maiestas, redimens et venditus, in cruce positus et caeli regna largitus, ita nostrae infirmitatis ut possit interimi, ita ingenitae potentiae ne posset morte consumi. (13) Sepultus est iuxta id, quod homo voluit nasci, et iuxta id, quod Patri erat similis, resurrexit : patiens vulnerum et salvator aegrorum, unus defunctorum et vivificator obeuntium, ad inferna descendens et a Patris gremio non recedens. Unde et animam, quam pro communi condicione posuit, pro singulari virtute et admirabili potentia mox resumpsit.

Concile d'Orange II, commencé le 3 juillet 529

a) Prooemium

370 173b ... Pervenit ad nos, esse aliquos, qui de gratia et libero arbitrio per simplicitatem minus caute et non secundum fidei catholicae regulam sentire velint. Unde id nobis, secundum admonitionem et auctoritatem Sedis Apostolicae, iustum ac rationabile visum, ut pauca capitula ab Apostolica nobis Sede transmissa, quae ab antiquis Patribus de sanctarum Scripturarum voluminibus in hac praecipue causa collecta sunt, ad docendos eos, qui aliter quam oportet sentiunt, ab omnibus observanda et manibus nostris subscribere deberemus. ...

b) Canones

371 174 Can. 1. Si quis per offensam praevaricationis Adae non totum, id est secundum corpus et animam, 'in deterius' dicit hominem 'commutatam', sed animae libertate illaesa durante, corpus tantummodo corruptioni credit obnoxium, Pelagii errore deceptus adversatur Scripturae dicenti: 'Anima, quae peccaverit, ipsa morietur' (Ez 18,20); et: 'Nescitis, quoniam, cui exhibetis vos servos ad oboediendum, servi estis eius, cui oboeditis?' (Rom 6,16); et: 'A quo quis superatur, eius et servus addicitur' (cf. 2 Petr 2,19).

372 175 Can. 2. Si quis soli Adae praevaricationem suam, non et eius propagini asserit nocuisse, aut certe mortem tantum corporis quae poena peccati est, non autem et peccatum, quod mors est animae, per unum hominem in omne genus humanum transiisse testatur, iniustitiam Deo dabit contradicens Apostolo dicenti : 'Per unum hominem peccatum intravit in mundum (mundo), et per peccatum mors, et ita in omnes homines (mors) pertransiit, in quo omnes peccaverunt' (cf. Rom 5,12).

373 176 Can. 3. Si quis invocatione humana gratiam Dei dicit posse conferri, non autem ipsam gratiam facere, ut invocetur a nobis, contradicit Isaiae prophetae vel Apostolo idem dicenti: 'Inventus sum a non quaerentibus me; palam apparui his, qui me non interrogabant' (Rom 10, 20; cf. Is 65, 1)

374 177 Can. 4. Si quis, ut a peccato purgemur, voluntatem nostram Deum expectare

contendit, non autem, ut etiam purgari velimus, per Sancti Spiritus infusionem et operationem in nos fieri confitetur, resistit ipsi Spiritui Sancto per Salomonem dicenti: 'Praeparatur voluntas a Domino' (Prv 8, 35 sec. Septg.), et Apostolo salubriter praedicanti: 'Deus est, qui operatur in vobis et velle et perficere pro bona voluntate' (cf. Phil 2, 13).

375 178 Can. 5. Si quis, sicut augmentum, ita etiam initium fidei ipsumque credulitatis affectum, quo in eum credimus, qui iustificat impium, et ad (re)generationem sacri baptismatis pervenimus, non per gratiae donum, id est per inspirationem Spiritus Sancti corrigentem voluntatem nostram ab infidelitate ad fidem, ab impietate ad pietatem, sed naturaliter nobis inesse dicit, apostolicis dogmatibus adversarius approbatur, beato Paulo dicente: 'Confidimus, quia qui coepit in vobis bonum opus, perficiet usque in diem Iesu Christi' (cf. Phil 1, 6); et illud: 'Vobis datum est pro Christo non solum, ut in eum credatis, verum etiam, ut pro illo patiamini' (cf. Phil 1, 29); et: 'Gratia salvi facti estis per fidem, et hoc non ex vobis: Dei enim donum est' (cf. Eph 2, 8). Qui enim fidem, qua in Deum credimus, dicunt esse naturalem, omnes eos, qui ab Ecclesia Christi alieni sunt, quodammodo fideles esse definiunt.

376 179 Can. 6. Si quis sine gratia Dei credentibus, volentibus, desiderantibus, conantibus, laborantibus, orantibus, vigilantibus, studentibus, petentibus, quaerentibus, pulsantibus nobis misericordiam dicit conferri divinitus, non autem, ut credamus, velimus, vel haec omnia, sicut oportet, agere valeamus, per infusionem et inspirationem Sancti Spiritus in nobis fieri confitetur, et aut humilitati, aut oboedientiae humanae subiungit gratiae adiutorium, nec, ut oboedientes et humiles simus, ipsius gratiae donum esse consentit, resistit Apostolo dicenti: 'Quid habes, quod non accepisti?' (I Cor 4, 7); et: 'Gratia Dei sum id, quod sum' (I Cor 15, 10).

377 180 Can. 7. Si quis per naturae vigorem bonum aliquid, quod ad salutem pertinet vitae aeternae, cogitare, ut expedit, aut eligere, sive salutari, id est evangelicae praedicationi consentire posse confirmat absque illuminatione et inspiratione Spiritus Sancti, qui dat omnibus suaviter in consentiendo et credendo veritati, haeretico fallitur spiritu, non intelligens vocem Dei in Evangelio dicentis: 'Sine me nihil potestis facere' (Jo 15, 5); et illud Apostoli: 'Non quod idonei simus cogitare aliquid a nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est' (2 Cor 3, 5).

378 181 Can. 8. Si quis alios misericordia, alios vero per liberum arbitrium, quod in omnibus, qui de praevaricatione primi hominis nati sunt, constat esse vitiatum, ad gratiam baptismi posse venire contendit, a recta fide probatur alienus. Is enim non omnium liberum arbitrium per peccatum primi hominis asserit infirmatum, aut certe ita laesum putat, ut tamen quidam valeant sine revelatione Dei mysterium salutis aeternae per semetipsos posse conquirere. Quod quam sit contrarium, ipse Dominus probat, qui non aliquos, sed neminem ad se posse venire testatur nisi 'quem Pater attraxerit' (cf. Jo 6, 44), sicut et Petro dicit: 'Beatus es, Simon Bar-Jona, quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui in caelis est' (Mt 16, 17); et Apostolus: 'Nemo potest dicere Dominum Iesum nisi in Spiritu Sancto' (cf. 1 Cor 12, 3).

379 182 Can. 9. 'De adiutorio Dei. Divini est muneris, cum et recte cogitamus, et pedes nostros a falsitate et iniustitia continemus; quoties enim bona agimus, Deus in nobis atque nobiscum, ut operemur, operatur'.

380 183 Can. 10. De adiutorio Dei. Adiutorium Dei etiam renatis ac sanatis semper est implorandum, ut ad finem bonum pervenire, vel in bono possint opere perdurare.

381 184 Can. 11. 'De obligatione votorum. Nemo quidquam Domino recte voveret, nisi ab ipso acceperit quod voveret', sicut legitur: Et quae de manu tua accepimus, damus tibi (I Par 29, 14).

382 185 Can. 12. 'Quales nos diligat Deus. Tales nos amat Deus, quales futuri sumus ipsius dono, non quales sumus nostro merito'.

383 186 Can. 13. De reparatione liberi arbitrii. Arbitrium voluntatis in primo homine infirmatum, nisi per gratiam baptismi non potest reparari; 'quod amissum, nisi a quo potuit dari, non potest reddi. Unde Veritas ipsa dicit: 'Si vos Filius liberaverit, tunc vere liberi eritis" (Jo 8,36).

384 187 Can. 14. 'Nullus miser de quantacumque miseria liberatur, nisi qui Dei misericordia praevenitur', sicut dicit Psalmista: 'Cito anticipet nos misericordia tua Domine' (Ps 78, 8); et illud: 'Deus meus, misericordia eius praeveniet me' (Ps 58, 11).

385 188 Can. 15. 'Ab eo, quod formavit Deus, mutatus est Adam, sed in peius per iniquitatem suam. Ab eo, quod operata est iniquitas, mutatur fidelis, sed in melius per gratiam Dei. Illa ergo mutatio fuit praevaricatoris primi, haec secundum Psalmistam 'mutatio est dextrae Excelsi' (cf. Ps 76, 11)'.

386 189 Can. 16. 'Nemo ex eo, quod videtur habere, gloriatur, tamquam non acceperit, aut ideo se putet accepisse, quia littera extrinsecus vel, ut legeretur, apparuit, vel, ut audiretur, sonuit. Nam sicut Apostolus dicit: 'Si per legem iustitia, ergo Christus gratis mortuus est' (Gal 2,21); 'ascendens in altum captivavit captivitatem, dedit dona hominibus' (cf Eph 4,8; cf. Ps 67,19). Inde habet, quicumque habet; quisquis autem se inde habere negat, aut vere non habet, aut id, 'quod habet, auferetur ab eo (Mt 25, 29)'.

387 190 Can. 17. 'De fortitudine christiana. Fortitudinem Gentilium mundana cupiditas, fortitudinem autem Christianorum Dei caritas facit, quae diffusa est in cordibus nostris', non per voluntatis arbitrium, quod est a nobis, sed 'per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis' (Rom 5, 5)'.

388 191 Can. 18. 'Nullis meritis gratiam praeveniri. Debetur merces bonis operibus, si fiant; sed gratia, quae non debetur, praecedat, ut fiant'.

389 192 Can. 19. 'Neminem nisi Deo miserante salvari. Natura humana, etiamsi in illa integritate, in qua est condita, permaneret, nullo modo se ipsam, creatore suo non adiuvante, servaret; unde cum sine Dei gratia salutem non possit custodire, quam accepit, quomodo sine Dei gratia poterit reparare, quod perdidit?'.

390 193 Can. 20. 'Nihil boni hominem posse sine Deo. Multa Deus facit in homine bona, quae non facit homo; nulla vero facit homo bona, quae non Deus praestat, ut faciat homo'.

391 194 Can. 21. 'De natura et gratia. Sicut iis, qui volentes in lege iustificari et a gratia exciderunt, verissime dicit Apostolus: 'Si ex lege iustitia est, ergo Christus gratis mortuus est (Gal 2,21), sic iis, qui gratiam, quam commendat et percipit fides Christi, putant esse naturam, verissime dicitur: Si per naturam iustitia est 'ergo Christus gratis mortuus est'. Iam hic enim erat lex, et non iustificabat: iam hic erat et natura, et non iustificabat. Ideo Christus non gratis mortuus est, ut et lex per illum impleretur, qui dixit: 'Non veni legem solvere, sed adimplere' (Mt 5, 17), et natura per Adam perdita per illum repararetur, qui dixit, venisse se 'quaerere et salvare, quod perierat' (Lc 19, 10)'.

392 195 Can. 22. 'De his, quae hominum propria sunt. Nemo habet de suo nisi mendacium et peccatum. Si quid autem habet homo veritatis atque iustitiae, ab illo fonte est, quem debemus sitire in hac eremo, ut ex eo quasi guttis quibusdam irrorati non deficiamus in via'.

393 196 Can. 23. 'De voluntate Dei et hominis. Suam voluntatem homines faciunt, non Dei, quando id agunt, quod Deo displicet; quando autem id faciunt, quod volunt, ut divinae

serviant voluntati, quamvis volentes agant quod agunt, illius tamen voluntas est, a quo et praeparatur et iubetur, quod volunt'.

394 197 Can.24 "De palmitibus vitis. Ita sunt in vite palmites, ut viti nihil conferant, sed inde accipiant unde vivant: sic quippe vitis est in palmitibus, ut vitale alimentum subministret iis, non sumat ab iis. Ac per hoc et manentem in se habere Christum, et manere in Christo, discipulis prodest utrumque, non Christo. Nam praeciso palmite, potest de viva radice alius pullulare; qui autem praecisus est, sine radice non potest vivere (cf Jo 15.5ss)

395 198 Can. 25. 'De dilectione, qua diligimus Deum. Prorsus donum Dei est diligere Deum. Ipse ut diligeretur dedit, qui non dilectus diligit. Displicentes amati sumus, ut fieret in nobis unde placeremus. Diffundit enim caritatem in cordibus nostris Spiritus (Rom 5, 5) Patris et Filii, quem cum Patre amamus et Filio'.

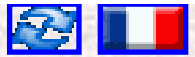
c) Conclusio a Caesario episc. Arelat. redacta

396 199 Ac sic secundum supra scriptas sanctarum Scripturarum sententias vel antiquorum Patrum definitiones hoc Deo propitiante et praedicare debemus et credere, quod per peccatum primi hominis ita inclinatum et attenuatum fuerit liberum arbitrium, ut nullus postea aut diligere Deum sicut oportuit, aut credere in Deum aut operari propter Deum quod bonum est, possit, nisi eum gratia misericordiae divinae praevenierit. Unde et Abel iusto et Noe et Abraham et Isaac et Iacob, et omni antiquorum Sanctorum multitudini illam praeclaram fidem, quam in ipsorum laude praedicat Apostolus Paulus (Hebr 11), non per bonum naturae, quod prius in Adam datum fuerat, sed per gratiam Dei credimus fuisse collatam. Quam gratiam etiam post adventum Domini omnibus, qui baptizari desiderant, non in libero arbitrio haberi, sed Christi novimus simul et credimus largitate conferri, secundum illud, quod iam saepe dictum est et praedicat Paulus Apostolus: 'Vobis donatum est pro Christo, non solum, ut in eum credatis, sed etiam, ut pro eo patiamini (Phil 1,29); et illud: Deus, qui coepit in vobis bonum opus, perficiet usque in diem Domini nostri' (Phil 1, 6); et illud: 'Gratia salvi facti estis per fidem, et hoc non ex vobis: Dei enim donum est' (Eph 2,8); et quod de se ipso ait Apostolus: 'Misericordiam consecutus sum, ut fidelis essem' (I Cor 7, 25; 1 Tim 1, 13); non dixit: 'quia eram', sed: ut essem. Et illud: 'Quid habes, quod non accepisti?' (1 Cor 4, 7). Et illud: 'Omne datum bonum, et omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum' (Jac 1,17). Et illud: 'Nemo habet quidquam, nisi illi datum fuerit desuper' (Jo 3,27). Innumerabilia sunt sanctarum Scripturarum testimonia, quae possint ad probandam gratiam proferri, sed brevitatis studio praetermissa sunt, quia et revera, cui pauca non sufficiunt, plura non proderunt.

397 200 Hoc etiam secundum fidem catholicam credimus, quod post acceptam per baptismum gratiam omnes baptizati, Christo auxiliante et cooperante, quae ad salutem animae pertinent, possint et debeant, si fideliter laborare voluerint, adimplere. Aliquos vero ad malum divina potestate praedestinos esse, non solum non credimus, sed etiam, si sunt qui tantum mali credere velint, cum omni detestatione illis anathema dicimus. Hoc etiam salubriter profiteamur et credimus, quod in omni opere bono non nos incipimus, et postea per Dei misericordiam adiuvamur, sed ipse nobis nullis praecedentibus bonis meritis et fidem et amorem sui prius inspirat, ut et baptismi sacramenta fideliter requiramus, et post baptismum cum ipsius adiutorio ea, quae sibi sunt placita implere possimus. Unde manifestissime credendum est, quod et illius latronis quem Dominus ad paradisi patriam revocavit (Lc 23, 43), et Cornelii centurionis, ad quem angelus Domini missus est (Act 10, 3) et Zachaei, qui ipsum Dominum suscipere meruit (Lc 19, 6), illa tam admirabilis fides non fuit de natura, sed divinae gratiae largitate donata (divinae largitatis donum).

25 janvier 531; Confirmatio Concilii Arausicani II

398 200a (c. 1) ... Petitioni tuae, quam laudabili fidei (al.: fieri) sollicitudine concepisti, catholicum non distulimus dare responsum. Indicas enim quod aliqui episcopi Galliarum, cum cetera iam bona ex Dei acquieverint gratia provenire, fidem tantum, qua in Christo credimus, naturae esse velint, non gratiae; et hominibus ex Adam, quod dici nefas est in libero arbitrio remansisse, non etiam nunc in singulis misericordiae divinae largitate conferri; postulans ut pro ambiguitate tollenda, confessionem vestram, qua vos e diverso fidem rectam in Christo, totiusque bonae voluntatis initium, iuxta catholicam veritatem per praevenientem Dei gratiam singulorum definitis sensibus inspirari, auctoritate Sedis Apostolicae firmaremus.

399 200b (c. 2) Atque ideo, cum de hac re multi Patres, et prae ceteris beatae recordationis Augustinus episcopus, sed et maiores nostri Apostolicae Sedis antistites ita ratione probentur disseruisse latissima, ut nulli ulterius deberet esse ambiguum, fidem quoque nobis ipsam venire de gratia: supersedendum duximus responsione multiplici; maxime cum secundum eas, quas ex Apostolo direxisti sententias, quibus dicit: 'Misericordiam consecutus sum, ut fidelis essem' (I Cor 7, 25), et alibi: Vobis datum est pro Christo, non solum ut in eum credatis, verum etiam ut pro eo patiamini (Phil 1, 29), evidenter appareat, fidem, qua in Christo credimus, sicut et omnia bona singulis hominibus ex dono supernae venire gratiae, non ex humanae potestate naturae. Quod etiam Fraternitatem tuam, habita collatione cum quibusdam sacerdotibus Galliarum, iuxta fidem gaudemus sensisse catholicam: in his scilicet, in quibus uno, sicut indicasti, consensu definierunt fidem, qua in Christo credimus, gratia divinitatis praeveniente conferri; adiicientes etiam, nihil esse prorsus secundum Deum boni, quod sine Dei quis gratia aut velle, aut incipere, aut operari, aut perficere possit, dicente ipso Salvatore nostro: 'Sine me nihil potestis facere' (Jo 15, 5). Certum est enim atque catholicum, quia in omnibus bonis, quorum caput est fides, nolentes nos adhuc misericordia divina praeveniat, ut velimus, insit in nobis cum volumus, sequatur etiam ut in fide duremus, sicut David propheta dicit: 'Deus meus, misericordia eius praeveniet me' (Ps 58, 11); et iterum: 'Misericordia mea cum ipso est' (Ps 88, 25): et alibi: 'Misericordia eius subsequitur me' (Ps 22, 6). Similiter et beatus Paulus dicit: 'Aut quis prior dedit ei, et retribuetur illi? Quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia' (Rom 11, 35 s).

400 200b Unde nimis eos, qui contra sentiunt, admiramur, usque eo vetusti erroris adhuc reliquiis praegravari, ut ad Christum non credant Dei beneficio, sed naturae venire; et ipsius naturae bonum, quod Adae peccato noscitur depravatum, auctorem nostrae fidei dicant magis esse quam Christum; nec intelligant se dominicae reclamare sententiae dicenti: 'Nemo venit ad me, nisi datum fuerit illi a Patre meo' (Jo 6, 44); sed et beato Paulo simul obsistere clamanti ad Hebraeos: 'Curramus ad propositum nobis certamen, aspicientes in auctorem fidei et consummatorem Iesum Christum' (Hebr 12, 1s). Quae cum ita sint, invenire non possumus, quid ad credendum in Christo, sine Dei gratia humanae deputent voluntati; cum Christus auctor consummatorque sit fidei. - (c.3) Quapropter ... supra scriptam confessionem vestram consentaneam catholicis Patrum regulis approbamus.

Jean II, Ep. 'Olim quidem' ad senatores C'politanos, Mars 534

401 201-202 (Justinianus imperator) de his tribus quaestionibus orta certamina fuisse significavit:

(I) Utrum 'unus ex Trinitate' Christus et Deus noster dici possit, hoc est una de tribus personis sanctae Trinitatis sancta persona.

(II) An Deus Christus carne pertulerit impassibilis deitate.

(III) An proprie et veraciter <Dei genitrix materque Dei Verbi ex ea incarnati> Mater Domini Dei nostri Iesu Christi Maria semper virgo debeat appellari ...

(De adagio 'Unus de Trinitate passus est'.)

Unum enim ex sancta Trinitate Christum esse, hoc est unam de tribus sanctae Trinitatis personis sanctam esse personam sive subsistentiam, quam Graeci hypostasim dicunt, in his exemplis evidenter ostendimus (allegantur inter alia Gn 3, 22; 1 Cor 8,6; Symb. Nicaenum).

(De Christo 'Deo carne passo'.)

Deum vero carne passum his nihilominus roboremus exemplis (Dt 28, 66; Io 14, 6; Mal 3, 8; Act 3, 15; 20, 28; 1 Cor 2, 8; Cyrill. Al., Anathem. 12; Leo I, Tom. ad Flav. etc.).

(De titulo 'Mater Dei'.) Gloriosam vero sanctam semper virginem Mariam et proprie et veraciter Dei genitricem matremque Dei Verbi ex ea incarnati ab hominibus catholicis confiteri recte docemus. Proprie namque et veraciter idem ipse ultimis temporibus incarnatus, ex sancta et gloriosa Virgine matre nasci dignatus est. Propterea ergo, quia proprie et veraciter Dei Filius ex ea incarnatus et natus est, ideo proprie et veraciter matrem Dei ex ea incarnati et nati esse confitemur, et <proprie quidem>, ne Dominus Iesus per honorificentiam vel gratiam nomen Dei accepisse credatur, sicut Nestorius sentit insulsus: veraciter autem ideo, ne in phantasmate aut aliquo modo non veram sumpsisse carnem credatur ex virgine, sicut asseruit impius Eutyches.

(De titulo 'Mater Dei'.) Gloriosam vero sanctam semper virginem Mariam et proprie et veraciter Dei genitricem matremque Dei Verbi ex ea incarnati ab hominibus catholicis confiteri recte docemus. Proprie namque et veraciter idem ipse ultimis temporibus incarnatus, ex sancta et gloriosa Virgine matre nasci dignatus est. Propterea ergo, quia proprie et veraciter Dei Filius ex ea incarnatus et natus est, ideo proprie et veraciter matrem Dei ex ea incarnati et nati esse confitemur, et <proprie quidem>, ne Dominus Iesus per honorificentiam vel gratiam nomen Dei accepisse credatur, sicut Nestorius sentit insulsus: veraciter autem ideo, ne in phantasmate aut aliquo modo non veram sumpsisse carnem credatur ex virgine, sicut asseruit impius Eutyches.

402 (Summarium christologiae.) His igitur evidenter ostensum est, ... quid speraverit imperator, quid Romana sequatur et colat Ecclesia, scilicet Christum Dominum nostrum unum esse, ut saepe diximus, sanctae Trinitatis, ex duabus naturis cognoscendum, hoc est in deitate et humanitate perfectum, non antea existente carne et postea unita Verbo, sed in ipso Deo Verbo initium, ut esset, accipiente. Ideo enim quia Verbi ex materno corpore caro sumpsit initium, salva proprietate et veritate utriusque naturae (cf. DS 293) hoc est divinitatis atque humanitatis, Dei Filium Dominum nostrum Iesum Christum catholice confitemur, omni posthac commutatione vel confusione submota. Neque enim naturas in eo aliter agnoscimus, nisi differentias intellegentes et confitentes divinitatis atque humanitatis. Sed nec duas personas in Christo intellegimus per id quod dicimus duas naturas, ut adunationis divisionem facere videamur et sit, quod absit, quaternitas, non trinitas, sicut Nestorius sentit insanus, nec confundimus easdem unitas naturas, cum unam personam Christi confitemur, ut Eutyches impius credit. Tomum vero papae Leonis omnesque epistolas nec non et quattuor synodos, Nicaenam, Constantinopolitanam et Ephesenam primam et Calchidonensem (= Chalcedon.), sicut Romana hactenus suscepit et veneratur Ecclesia, sequimur, amplectimur atque servamus.

Denzinger (latin) 402

Vigile, Edit de l'empereur Justinien à Ménas patriarche de Constantinople, publié dans le Synode de Constantinople en 543; Anathématismes contre Origene

403 203 Can. 1. Si quis dicit aut sentit, praeexistere hominum animas, utpote quae antea mentes fuerint et sanctae virtutes, satietatemque cepisse divinae contemplationis, et in deterius conversas esse, atque idcirco refrixisse a Dei caritate, et inde psuchas graece, id est, animas esse nuncupatas, demissasque esse in corpora supplicii causa: anathema sit.

404 204 Can. 2. Si quis dicit aut sentit, Domini animam prius exstitisse, atque unitam fuisse Deo Verbo ante incarnationem et generationem ex virgine, an. s.

405 205 Can.3. Si quis dicit aut sentit, primum formatum esse corpus Domini nostri Jesu Christi in utero beatae Virginis, ac postea unitum ei esse Deum Verbum, et animam, utpote quae ante fuisset, an. s.

406 206 Can. 4. Si quis dicit aut sentit, omnibus caelestibus ordinibus assimilatum esse Deum Verbum, cherubim que factum esse ipsis cherubim, et seraphim ipsis seraphim, ac omnibus plane supernis virtutibus similem esse factum, an. s.

407 207 Can. 5. Si quis dicit aut sentit, in resurrectione corpora hominum orbiculata suscitari, nec confitetur nos suscitari rectos, an. s.

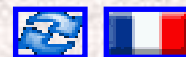
408 208 Can. 6. Si quis dicit <aut sentit>, caelum, et solem, et lunam, et stellas et aquas, quae super caelos sunt, animatas et ratione praeditas (materiales) esse quasdam virtutes, an. s.

409 209 Can. 7. Si quis dicit aut sentit, Dominum Christum in futuro saeculo crucifixum iri pro daemonibus, sicuti et pro hominibus, an. s.

410 210 Can. 8. Si quis dicit aut sentit, vel finitam esse Dei potestatem, vel eum tanta fecisse, quanta comprehendere et cogitare (-!) potuit vel creaturas Deo coaerernas esse (-!), an. s.

411 211 Can. 9 Si quis dicit aut sentit, ad tempus esse daemonum et impiorum hominum supplicium, eiusque finem aliquando futurum, sive restitutionem et redintegrationem esse (fore) daemonum aut impiorum hominum, an. s.

Vigile, Ep. 'Dum in sanctae' ad univ. populum Dei,

5 février 552; Professio fidei Vigilii papae

412 Sciant igitur universi nos illam fidem praedicare, tenere ac defendere, quam ab Apostolis

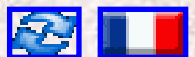
traditam et per successores eorum inviolabiliter custditam reverenda Nicaena synodus CCCXVIII patrum Sancto Spiritu sibi revelante suscipiens redegit in symbolum ac deinde tres aliae sanctae synodi, id est Constantinopolitana ... Ephesena ... Calchidonensis (= Chalcedon.) .. . ediderunt.

413 Hinc est quod Dominus noster contra errorum huiusmodi feritatem pastorale caelitus armavit officium, quod beatissimo Petro apostolo trina praeceptione commendans ait: 'Pasce oves meas' (Jo 21,15). Et recte illi pascendarum est cura commissa, cuius fidei praeclara confessio Domini est laudata.... eundem ipsum (Christum) hominis esse filium Deique sub mirabili interrogationis responsionisque brevitate confessus est 'Tu es Christus filius Dei vivi' (Mt 16, 16), sacratissimae scilicet mysterium incarnationis eius aperiens, dum in unitate personae, servata geminae proprietate naturae, homo idemque Deus esset, quod ex matre semper virgine sumpsit in tempore, et quod natus ex patre est ante saecula, permaneret. Inconfuse autem et indivise atque inconvertibiliter et substantialiter uniens sibi carnem Deus Verbum Emmanuel noster, qui lege et profetia (prophetia) adnuntiantibus expectabatur, advenit. 'Verbum ergo caro factum est et habitavit in nobis' (Jo 1,14), totus in suis, totus in nostris, adsumens ex vulva carnem cum anima rationali et intellectuali... Humanitatis sumpsit initium, ut nos aeternitatis suae faceret coheredes; nostrae consors dignatus est esse naturae, ut nos suae immortalitatis faceret esse participes; pauper factus est, cum esset dives, ut eius inopia ditaremur; omnia quae nostra sunt, evacuato noxarum nostrarum chirographo condonavit (cf. Col 2, 13s)... id peragens ..., ut 'mediator Dei et hominum homo Christus Iesus' (I Tim 2, 5) maledicto quo primus homo terrenus mortis vinculis tenebatur, adstrictus, secundus homo caelestis (1 Cor 15, 47), dum mortem morte calcaret, absolveret.

414 Passus est pro nobis Dei Filius, crucifixus carne est, mortuus carne est et die tertio resurrexit, ut divina impassibili permanente natura et carnis nostrae veritate servata unius eiusdemque Domini Dei nostri Jesu Christi et passiones et miracula fateamur, ut glorificationem Capitis nostri totius Ecclesiae corpus aspiciens, quales primitias in Capite nostro, id est in Christo Deo ac Domino, intueretur ex mortuis, tales in his qui eius membra sunt, in futurae gloriae praestoletur adventum. Ipse igitur Redemptor noster sedet ad dexteram Patris, unus idemque sine confusione utriusque naturae, sine divisione personae et ex duabus atque in duabus creditus permanensque naturis, inde venturus iudicare vivos et mortuos.

415 Pater autem cum eodem unigenito Filio et Spiritu Sancto unus est in deitate et aequalis indiscretaeque naturae. Huius fidei plenitudinem Dominus noster post resurrectionem mandavit Apostolis dicens: 'Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti' (Mt 28, 19). 'In nomine', inquit (dixit), non in nominibus, ut in quibus una virtus, una potestas, una deitas, una aeternitas, una gloria, una omnipotentia, una beatitudo, una operatio est unaque natura, unius quoque nominis existat integritas. Nihil in deitate quippe discretum est, cum tantum personarum proprietates manifesta distinctione signetur. Totum ergo quod Trinitas est, permanet consubstantialis et indiscreta divinitas.

[Vigile, Constitutum \(I\) 'Inter innumeras sollicitudines' de](#)

[tribus Capitulis ad Justinianum imperatorem, 14 mai 553;](#)

[Damnatio errorum Nestorianismi de humanitate Christi](#)

416 1. Si quis servata inconvertibilitate naturae divinae non confitetur Verbum carnem factum et ex ipsa conceptione de utero Virginis humanae naturae sibi secundum

subsistentiam unisse principia, sed tamquam cum existenti iam homine fuerit Deus Verbum, ut per hoc non sancta Virgo vere Dei genitrix esse credatur, sed verbo tenus appelletur, anathema sit.

417 2. Si quis secundum subsistentiam unitatem naturarum in Christo factam denegat, sed seorsum existenti homini tamquam uni iustorum inhabitare Deum Verbum, et non ita confitetur naturarum secundum subsistentiam unitatem, ut Deus Verbum cum adsumpta carne una permanserit permaneatque subsistentia sine persona, an. s.

418 3. Si quis voces evangelicas et apostolicas in uno Christo ita dividit, ut etiam naturarum in ipso unitarum divisionem introducat, an. s.

419 4. Si quis unum Iesum Christum verum Dei et eundem verum hominis Filium futurorum ignorantiam aut diei ultimi iudicii habuisse dicit et tanta scire potuisse, quanta ei deitas quasi alteri cuidam inhabitans revelabat, an. s.

420 5. Si quis illud Apostoli, quod est in Ep. ad Hebraeos (5, 8 et 7) dictum, quod experimento cognovit oboedientiam et cum clamore forti et lacrimis preces supplicationesque obtulit ad eum, qui salvum illum posset a morte facere, tamquam nudo deitate Christo deputans, qui laboribus virtutis perfectus sit, ut ex hoc duos introducere Christos vel duos Filios videatur, et non unum eundemque credit Christum Dei et hominis Filium ex duabus et in duabus naturis inseparabilibus indivisisque confitendum atque adorandum, an. s.

Concile de Constantinople II (oecum. V), Session VIII

2 juin 553, Canons

421 213 (Trinitas divina) Can. 1. Si quis non confitetur Patris, et Filii, et Spiritus Sancti unam naturam sive substantiam, et unam virtutem et potestatem, trinitatem consubstantialem, unam deitatem in tribus subsistentiis sive personis adorandam, talis anathema sit. Unus enim Deus et Pater, ex quo omnia; et unus Dominus Iesus Christus, per quem omnia; et unus Spiritus Sanctus, in quo omnia.

422 214 Can. 2. Si quis non confitetur Dei Verbi duas esse nativitates, unam quidem ante saecula ex patre sine tempore incorporaliter alteram vero in ultimis diebus eiusdem ipsius, qui de caelis descendit, et incarnatus de sancta gloriosa Dei Genitrice et semper Virgine Maria, natus est ex ipsa, talis an. s.

423 215 Can.3. Si quis dicit, alium esse Deum Verbum qui miracula fecit, et alium christum qui passus est, vel Deum Verbum cum Christo nascente de muliere, vel in ipso esse ut alterum in altero, et non unum eundemque Dominum nostrum Iesum Christum, Dei Verbum incarnatum et hominem factum, et ejusdem ipsius miracula et passiones quas voluntarie carne sustinuit, talis an. s.

424 216 Can. 4. Si quis dicit, secundum gratiam, vel secundum operationem, vel secundum dignitatem, vel secundum aequalitatem honoris, vel secundum auctoritatem, aut relationem, aut affectum, aut virtutem, unionem Dei Verbi ad hominem factam esse, vel secundum bonam voluntatem, quasi quod placuit Deo Verbo homo, eo quod bene visum est ei de ipso, sicut Theodorus insipiens dicit: vel secundum homonymiam, per quam Nestoriani Deum Verbum Filium et Christum vocantes, et hominem separatim Christum et Filium nominantes, et duas personas evidenter dicentes, per solam nominationem, et honorem, et dignitatem, et adorationem, unam personam, unum Filium, et unum Christum confingunt dicere: sed non confitetur unitatem Dei Verbi ad carnem animatam anima rationabili et intellectuali,

secundum compositionem sive secundum subsistentiam factam esse, sicut sancti Patres docuerunt, et ideo unam eius subsistentiam compositam, qui est Dominus (noster) Jesus Christus, unus de Sancta Trinitate, talis an. s.

425 216 Cum enim multis modis unitas intelligitur, qui impietatem Apollinarii et Eutychetis sequuntur, interemptionem eorum quae convenerunt colentes, unionem secundum confusionem dicunt. Theodori autem et Nestorii sequaces, divisione gaudentes, affectualem unitatem introducunt. Sancta Dei Ecclesia utriusque perfidiae impietatem reiciens, unionem Dei Verbi ad carnem secundum compositionem confitetur, quod est secundum subsistentiam. Unio enim per compositionem in mysterio Christi non solum inconfuse ea, quae convenerunt, conservat, sed nec divisionem suscipit.

426 217 Can. 5. Si quis unam subsistentiam Domini nostri Jesu Christi sic intelligit, tamquam susipientem plurimarum subsistentiarum significationem, et per hoc introducere conatur in mysterio Christi duas subsistentias, seu duas personas, et duarum personarum, quas introducit, unam personam dicit secundum dignitatem, et honorem, et adorationem, sicut Theodorus et Nestorius insanientes conscripserunt; et calumniatur sanctam Chalcedonensem Synodum tamquam secundum istum impium intellectum unius subsistentiae utentem vocabulo, sed non confitetur Dei Verbum carni secundum subsistentiam unitum esse, et propter hoc unam eius subsistentiam, seu unam personam, et sic et sanctum Chalcedonense Concilium unam subsistentiam Domini nostri Jesu Christi confessum esse, talis an. s. Nec enim adiectionem personae vel subsistentiae suscepit sancta Trinitas ex incarnato uno de sancta Trinitate Deo Verbo.

427 218 Can. 6. Si quis abusive et non vere Dei genitricem dicit sanctam gloriosam semper Virginem Mariam, vel secundum relationem, quasi homine puro nato, sed non Deo Verbo incarnato et nato ex ipsa, referenda autem, sicut illi dicunt, hominis nativitate ad Deum Verbum, eo quod cum homine erat nascente, et calumniatur sanctam Chalcedonensem Synodum, tamquam secundum istum impium intellectum, quem Theodorus exsecrandus adinvenit, Dei genitricem Virginem dicentem, vel qui hominis genitricem vocat, aut Christotocon, id est, Christi genitricem, tamquam si Christus Deus non esset, et non proprie et vere Dei genitricem ipsam confitetur, eo quod ipse qui ante saecula ex Patre natus est Deus Verbum, in ultimis diebus ex ipsa incarnatus et natus est, et sic pie et sanctam Chalcedonensem Synodum eam esse confessam, talis an. s.

428 219 Can. 7. Si quis in duabus naturis dicens, non ut in deitate et humanitate, unum Dominum nostrum Iesum Christum cognosci confitetur, ut per hoc significet differentiam naturarum, in quibus inconfuse ineffabilis unio facta est, neque Deo Verbo in carnis naturam transmutato, neque carne in Verbi naturam transducta (manet enim utrumque hoc quod est natura, etiam facta unitate secundum subsistentiam), sed pro divisione per partem, talem excipit vocem in mysterio Christi, vel numerum naturarum confitendo in eodem Domino nostro Jesu Christo Deo Verbo incarnato, non intellectu tantummodo differentiam excipit earum, ex quibus et compositus est, non interemptam propter unitatem (unus enim ex utroque, et per unum utraque), sed in hoc numero utitur ut separatim unaquaque natura suam habente subsistentiam, talis an. s.

429 220 Can. 8. Si quis ex duabus naturis deitatis et humanitatis confitens unitatem factam esse, vel unam naturam Dei Verbi incarnatam dicens, non sic ea excipit sicut Patres docuerunt, quod ex divina natura et humana, unionem secundum subsistentiam facta, unus Christus effectus est, sed ex talibus vocibus unam naturam sive substantiam deitatis et carnis Christi introducere conatur, talis an. s.

430 220 Secundum subsistentiam enim dicentes unigenitum Deum Verbum carni unitum esse non confusionem aliquam naturarum in se invicem factam esse dicimus, sed magis permanente utraque hoc quod est, unitum esse carni Deum Verbum intelligimus. Propter

quod et unus est Christus, Deus et homo, idem ipse consubstantialis Patri secundum deitatem, et consubstantialis nobis idem ipse secundum humanitatem. Aequaliter enim et eos qui per partem dividunt vel incidunt, et eos qui confundunt divinae dispensationis mysterium Christi, reicit et anathematizat Dei Ecclesia.

431 221 Can.9. Siquis in duabus naturis adorari dicit Christum, ex quo duas adorationes introducunt, separatim Deo Verbo, et separatim homini: vel si quis ad interemptionem carnis vel confusionem deitatis et humanitatis, unam naturam sive substantiam eorum quae convenerunt introducens, sic Christum adorat, sed non una adoratione Deum Verbum incarnatum cum propria ipsius carne adorat, sicut ab initio Dei Ecclesiae traditum est, talis an. s.

432 222 Can. 10. Si quis non confitetur, Dominum nostrum Iesum Christum qui crucifixus est carne, Deum esse verum, et Dominum gloriae, et unum de Sancta Trinitate, talis an. s.

433 223 Can. 11. Si quis non anathematizat Arium, Eunomium, Macedonium, Apollinarium, Nestorium, Eutychem, Origenem cum impiis eorum conscriptis, et alios omnes haereticos, qui condemnati et anathematizati sunt a sancta catholica et apostolica Ecclesia et a praedictis sanctis quattuor Conciliis, et eos, qui similia praedictis haereticis sapuerunt vel sapiunt et usque ad mortem in sua impietate permanserunt vel permanent, talis an. s.

434 224 Can.12. Si quis defendit impium Theodorum Mopsuestenum, qui dixit alium esse Deum Verbum, et alium Christum a passionibus animae et desideriis carnis molestias patientem, et a deterioribus paulatim recedentem, et sic ex profectu operum melioratum, et a conversatione immaculatum factum, et tamquam purum hominem baptizatum esse in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti, et per baptismum Sancti Spiritus gratiam accepisse, et filiationem meruisse, et ad similitudinem imperialis imaginis in persona Dei Verbi adorari, et post resurrectionem immutabilem cogitationibus et impeccabilem omnino factum fuisse. Et iterum dixit idem impius Theodorus, talem factam esse unionem Dei Verbi ad Christum, qualem dixit Apostolus de viro et muliere: "erunt duo in carne una" (Eph 5.31). Et super alias innumerabiles blasphemias ausus est dicere, quod post resurrectionem, cum insufflasset Dominus discipulis et dixisset: "Accipite Spiritum Sanctum" (Jo 20.22), non dedit eis Spiritum Sanctum, sed figuratim tantummodo insufflavit. Iste enim et confessionem, quam fecit Thomas, cum palpasset manus et latus Domini post resurrectionem dicens: "Dominus meus et Deus meus" (Jo 20.28), inquit non esse dictam a Thomas de Christo (nec enim dicit Theodorus Deum esse Christum), sed ad miraculum resurrectionis stupefactum Thomam glorificasse Deum, qui Christum resuscitavit.

435 225 Et, quod peius est, etiam in interpretatione, quam in Actus Apostolorum scripsit Theodorus, similem fecit Christum Platoni, et Manichaeo, et Epicuro, et Marcioni, dicens: Quod sicut illorum unusquisque ex dogmate, quod invenit, suos discipulos fecit vocari Platonicos et Manichaeos et Epicureos et Marcionistas: simili modo et cum Christus dogma invenisset, ex ipso Christianos vocari. Si quis igitur defendit praedictum impium Theodorum et impia eius conscripta, in quibus tam praedictas quam alias innumerabiles blasphemias effudit contra magnum Deum et Salvatorem Iesum Christum et non anathematizat eum, et impia eius conscripta, et omnes qui suscipiunt vel defendunt eum, et dicunt orthodoxe eum exposuisse, et qui scripserunt pro eo, et eadem illi sapuerunt, vel scribunt pro eo, vel impiis eius conscriptis et eos qui similia illi sapiunt, vel aliquando sapuerunt, et usque ad mortem permanserunt vel permanent in tali impietate, talis an. s.

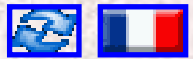
436 226 Can. 13. Si quis defendit impia Theodori conscripta, quae Contra rectam fidem et contra primam Ephesinam sanctam Synodum, et sanctum Cyrillum et duodecim eius capitula (cf. *252-263) exposuit, et omnia quae conscripsit pro Theodoro et Nestorio impiis, et pro aliis qui eadem praedictis Theodoro et Nestorio sapuerunt, defendens eos et eorum impietate " et propter hoc impios vocans doctores Ecclesiae, qui unitatem secundum

subsistentiam Dei Verbi ad carnem confitentur, et non anathematizat ea, et eos qui similia eis sapuerunt, vel sapiunt insuper autem et omnes, qui scripserunt contra rectam fidem, et sanctum Cyrillum et duodecim eius capitula et usque ad mortem in tali impietate permanserunt, talis an. s.

437 227 Can. 14. Si quis defendit epistolam, quam dicitur Ibas ad Marin Persam haereticum scripsisse, quae abnegat quidem Deum Verbum de sancta Dei genitrice semper virgine Maria incarnatum, hominem factum esse, dicit autem purum hominem ex ipsa natum esse, quem templum vocat, ut alius sit Deus Verbum, et alius homo, et sanctum Cyrillum, qui rectam fidem Christianorum praedicavit, tamquam haereticum et similiter Apollinario impio scripsisse criminatur, et inculpat primam Ephesinam sanctam Synodum tamquam sine examinatione et quaestione Nestorium condemnantem, et duodecim capitula sancti Cyrilli (DS 252-263) impia et contraria rectae fidei vocat eadem impia epistola, et defendit Theodorum et Nestorium, et impia eorum dogmata et conscripta. Si quis igitur memoratam impiam epistolam defendit, et non anathematizat eam, et defensores eius, et eos, qui dicunt eam rectam esse, vel partem eius, et eos, qui scripserunt vel scribunt pro ea, vel pro impietate quae in ea continetur, et praesumunt eam defendere vel insertam ei impietatem nomine sanctorum Patrum vel sancti Chalcedonensis Concilii, et in his usque ad mortem permanent, talis an. s.

438 228 Cum igitur haec ita recte confessi sumus, quae tradita nobis sunt tam a divinis Scripturis, quam a sanctorum Patrum doctrina, et ab his quae definita sunt de una eademque fide a praedictis sanctis quattuor Conciliis, facta autem a nobis et condemnatione contra haereticos et eorum impietatem, nec non etiam contra eos, qui defenderunt vel defendunt praedicta impia tria capitula, et permanserunt in suo errore, vel qui permanent; si quis conatus fuerit contra haec, quae pie disposuimus, vel tradere vel docere vel scribere, si quidem episcopus vel clericus sit, iste tamquam aliena a sacerdotibus et statu ecclesiastico faciens, denudabitur episcopatu vel clericatu: si autem monachus vel laicus sit, anathematizabitur.

[Pélage I, Ep. " Humani generis " à Childebert 1er, roi](#)

[3 février 561](#)

443 228a (De consummatione mundi.) Quem credo et confiteor...sicut ascendit in caelos, ita venturum iudicare vivos et mortuos. Omnes enim homines ab Adam usque ad consummationem saeculi natos et mortuos cum ipso Adam eiusque uxore, qui non ex aliis parentibus nati sunt, sed alter de terra, alter (altera) autem de costa viri (cf Gn 2, 7 22) creati sunt, tunc resurrecturos esse confiteor et adstare " ante tribunal Christi, ut recipiat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bona sive mala " (Rom 14, 10; 2 Cor 5 10) et iustos quidem per largissimam gratiam Dei, utpote vasa misericordiae in gloriam preparata " (cf Rom 9.23) aeternae vitae praemiis donaturum, in societate videlicet angelorum absque ullo iam lapsus sui metu sine fine victuros; iniquos autem arbitrio voluntatis propriae " vasa irae apta in interitum " (Rom 9. 22) permanentes, qui viam Domini aut non agnoverunt aut cognitam diversis capti praevaricationibus reliquerunt, in poenis aeterni atque inexstinguibilis ignis, ut sine fine ardeant, iustissimo iudicio traditurum. Haec est igitur fides mea et spes, quae in me dono misericordiae Dei est, pro qua maxime paratos esse debere beatus Petrus Apostolus praecipit (praecepit) ad respondendum omni poscenti nos rationem (cf Pet1 3, 15).

441 (De Trinitate divina.)

Credo igitur in unum Deum, Patrem et Filium et Spiritum Sanctum: Patrem scilicet omnipotentem, sempiternum, ingenitum; Filium vero, ex eiusdem Patris substantia vel natura genitum, ante omne omnino vel temporis vel aevi cuiusquam initium, id est (al.: de

omnipotente) omnipotentem, aequalem, consempternum et consubstantialem Genitori; Spiritum quoque Sanctum, omnipotentem, utriusque, Patri scilicet ac Filio, aequalem, consempternum atque consubstantialem; qui ex Patre intemporaliter procedens, Patris est Filiique Spiritus: Hoc est, tres personas sive tres subsistentias unius essentiae sive naturae, unius virtutis, unius operationis, unius beatitudinis atque unius potestatis; ut trina sit unitas, et una sit Trinitas, iuxta vocis dominicae veritatem, dicentis: 'Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti' (Mt 28, 19 s). 'In nomine', inquit, non 'in (-!) nominibus', ut et unum Deum per indistinctum divinae essentiae nomen ostenderet et personarum discretionem suis demonstratam proprietatibus edoceret (cf. DS 415); quia dum tribus unum deitatis nomen est, aequalitas ostenditur personarum, et rursus aequalitas personarum nihil extraneum, nihil accedens in eis permittit intelligi: ita ut et unusquisque eorum verus perfectusque sit Deus, et omnes tres simul unus verus perfectusque sit Deus (al.: -!) videlicet ex plenitudine divinitatis nihil minus in singulis, nihil amplius intellegatur in tribus.

442 (De Filio Dei incarnato.)

Ex hac autem sancta et beatissima atque consubstantiali Trinitate credo atque confiteor unam personam, id est Filium Dei, pro salute humani generis novissimis temporibus descendisse de caelo, nec patriam sedem nec mundi gubernacula relinquentem, et superveniente in beata virgine Maria Sancto Spiritu atque obumbrante ei virtute Altissimi, eundem Verbum ac Filium Dei in utero eiusdem sanctae virginis Mariae clementer ingressum et de carne eius sibi unisse carnem anima rationali et intellectuali animatam: nec ante creatam esse carnem, et postea supervenisse Filium Dei, sed, sicut scriptum est, 'sapientia aedificante sibi domum' (Prov 9, 1) mox carnem in utero Virginis, mox Verbi Dei carnem factam exindeque sine ulla permutatione aut conversione Verbi carnisque naturae, Verbum ac Filium Dei factum hominem, unum in utraque natura, divina scilicet et humana, Christum Iesum Deum verum eundemque verum hominem processisse, id est natum esse, servata integritate maternae virginitatis: quia sic eum Virgo permanens genuit, quemadmodum Virgo concepit. Propter quod eandem beatam virginem Mariam Dei genitricem verissime confitemur: peperit enim incarnatum Dei Verbum. Est ergo unus atque idem Iesus Christus verus Filius Dei et idem ipse verus filius hominis, perfectus in deitate, et idem ipse perfectus in humanitate, utpote totus in suis et idem ipse totus in nostris (cf. DS 293); sic per secundam nativitatem sumens ex homine matre quod non erat, ut non desisteret esse quod per primam, qua ex Patre natus est, erat. Propter quod eum ex duabus et in duabus, manentibus indivisis inconfusisque credimus esse naturis: indivisis quidem, quia et post adumptionem naturae nostrae unus Christus Filius Dei permansit et permanet: inconfusis autem, quia sic in unam personam atque subsistentiam adunatas credimus esse naturas, ut utriusque proprietate servata, neutra converteretur in alteram. Ac propterea, sicut saepe diximus, unum eundemque Christum esse verum Filium Dei, et eundem ipsum verum filium hominis confitemur, consubstantialem Patri secundum deitatem, et consubstantialem nobis eundem secundum humanitatem, per omnia nobis similem absque peccato; passibilem carne, eundem ipsum impassibilem deitate. Quem sub Pontio Pilato sponte pro salute nostra passum esse carne confitemur, crucifixum carne, mortuum carne, resurrexisse tertia die, glorificata et incorruptibili eadem carne, et ... ascendisse in caelos, sedere etiam ad dexteram Patris.

[Pélage I, Ep. encycl. 'Vas electionis' ad universum populum Dei](#)

[cc. 557](#)

444 De sanctis vero quattuor conciliis, id est Nicaeno trecentorum decem et octo (Patrum), Constantinopolitano centum quinquaginta, Epheseno primo ducentorum, sed et (de) Calchedonensi (Chalcedonensi) sexcentorum triginta, ita me protegente divina misericordia

sensisse et usque ad terminum vitae meae sentire toto animo et tota virtute profiteor, ut eas in sanctae fidei defensione et damnationibus haeresum atque haereticorum, utpote Sancto firmatas Spiritu, omnimoda devotione custodiam; quarum firmitatem, quia universalis Ecclesiae firmitas est, ita me tueri ac defendere profiteor, sicut eas decessores meos defendisse non dubium est. In quibus illum maxime et sequi et imitari desidero, quem Calchedonensis synodi auctorem novimus exstitisse (Leo I pp.), qui suo congruens nomini eius se membrum, qui de tribu Iuda leo exstitit (cf. Apoc 5, 5), vivacissima fidei sollicitudine evidenter ostendit. Similem igitur suprascriptis synodis reverentiam me semper exhibiturum esse confido, et quicumque ab eisdem quattuor conciliis absoluti sunt, me esse orthodoxos habiturum, nec umquam in vita mea ... aliquid de sanctae et verae praedicationis eorum auctoritate minuere. Sed et canones, quos Sedes Apostolica suscipit, sequor et veneror ... Epistolas etiam beatae recordationis papae Caelestini, ... et Agapiti pro defensione fidei catholicae et pro firmitate suprascriptarum quattuor synodorum et contra haereticos .. me custodire profiteor, et omnes, quos ipsi damnaverunt, habere damnatos, et quos ipsi receperunt, praecipue venerabiles episcopos Theodoretum et Ibam, me inter orthodoxos venerari .

[Pélage I, Ep. 'Admonemus ut' ad Gaudentium episc. Volaterrae,](#)

[inter Sept. 558 et 2. Febr. 559](#)

445 229 De haereticis (ad catholicam fidem reversuris, de quibus) ... Nos consulendos esse duxisti, ... utrum baptizandi sint an tantummodo reconciliandi, haec tuam volumus observantiam custodire...: ... quia in nomine solummodo Christi una etiam mersione se asserunt baptizari, evangelicum vero praeceptum ... nos admonet, in nomine Trinitatis, trina etiam mersione sanctum baptisma unicuique tribuere, dicente Domino nostro discipulis suis: 'Ite, baptizate omnes gentes in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti' (Mt 28, 19), si re vera hi de praefatis haereticis ... solummodo se in nomine Domini baptizatos fuisse forsitan confitentur, sine cuiusquam dubitationis ambiguo eos ad catholicam fidem venientes sanctae Trinitatis nomine baptizabis. Sin vero ... manifesta confessione claruerit, quod in Trinitatis fuerint nomine baptizati, sola reconciliationis inpensae gratia (al.: gratia impensa) catholicae sociare fidei maturabis ...

[Pélage I, Ep. 'Adeone te' ad \(Iohannem\) episc., ineunte a. 559](#)

446 230 Adeone te in summo sacerdotii gradu positum catholicae fefellit veritas matris, ut non statim schismaticum te conspiceres, cum a Sedibus Apostolicis recessisses? Adeone populis ad praedicandum positus non legeras super Apostolorum principem a Christo Deo nostro Ecclesiam esse fundatam, et ita fundamentum ut portae adversus ipsam inferi praevalere non possunt (al.: possent) (cf. Mt 16, 18)? Quod si legeras, ubinam praeter ipsum esse credebas Ecclesiam, in quo uno omnes scilicet Apostolicae Sedes sunt, quibus pariter, sicut illi, qui claves acceperat, ligandi solvendique potestas indulta est? Sed idcirco uni primum, quod daturus erat, etiam (in) omnibus dedit, ut, secundum beati Cypriani martyris id ipsum exponentis sententiam, una esse monstretur Ecclesia. Quo ergo tu, carissime iam in Christo, ab ista divisus errabas, vel quam salutis tuae tenebas spem?

[Pélage I, Ep. 'Relegentes autem' ad Valerianum patricium,](#)

[Mart.](#)

aut init. Apr. 559

447 Nec licuit aliquando nec licebit, particularem synodum ad diiudicandum generalem synodum congregari. Sed quotiens aliqua de universali synodo aliquibus dubitatio nascitur, ad recipiendam de eo quod non intellegunt rationem aut sponte ii qui salutem animae suae desiderant, ad Apostolicas Sedes pro percipienda ratione conveniunt, aut, si forte ... ita obstinati et contumaces exstiterint ut doceri non velint, eos ab eisdem Apostolicis Sedibus aut attrahi ad salutem quoquomodo necesse est, aut, ne aliorum perditio esse possint, secundum canones per saeculares opprimi potestates.

Concile de Braga I; 561: anathématismes, principalement contre

les Priscillianistes

451 231 1. Si quis Patrem et Filium et Spiritum Sanctum non confitetur tres personas unius esse substantiae et virtutis ac potestatis, sicut catholica (et apostolica) Ecclesia docet, sed unam tantum dicit et solitariam esse personam, ita ut ipse sit Pater qui Filius, ipse etiam sit Paraclitus Spiritus, sicut Sabellius et Priscillianus dixerunt, anathema sit.

452 232 2. Si quis extra sanctam Trinitatem alia nescio quae divinitatis nomina introducit, dicens quod in ipsa divinitate sit trinitas trinitatis, sicut Gnostici et Priscillianus (-i) dixerunt, an. s.

453 233 3. Si quis dicit, Filium Dei Dominum nostrum, antequam ex Virgine nasceretur, non fuisse, sicut Paulu Samosatenus et Photinus et Priscillianus dixerunt, an. s.

454 234 4. Si quis natalem Christi secundum carnem non vere honorat, sed honorare se simulat, ieiunans in eodem die et in Dominico, quia Christum in vera hominis natura natum esse non credit (credit), sicut Cerdon, Marcion, Manichaeus et Priscillianus dixerunt (-!), an. s.

455 235 5. Si quis animas humanas vel angelos ex Dei credit substantia exstitisse, sicut Manichaeus et Priscillianus dixerunt, an. s.

456 236 6. Si quis animas humanas dicit prius in caelesti habitatione peccasse et pro hoc in corpora humana in terra deiectas, sicut Priscillianus dixit, an. s.

457 237 7. Si quis dicit, diabolum non fuisse prius (bonum) angelum a Deo factum, nec Dei opificium fuisse naturam eius, sed dicit eum ex chao et (-!) tenebris emersisse nec aliquem sui habere auctorem, sed ipsum esse principium atque substantiam mali, sicut Manichaeus et Priscillianus dixerunt, an. s.

458 238 8. Si quis credit, quia aliquantas in mundo creaturas diabolus fecerit et tonitrua et fulgura et tempestates et siccitates ipse diabolus sua auctoritate faciat, sicut Priscillianus dixit, an. s.

459 239 9. Si quis animas et corpora humana fatalibus stellis (animas humanas fatali signo) credit adstringi, sicut pagani et Priscillianus dixerunt, an. s.

460 240 10. Si quis duodecim signa vel sidera (de sideribus), quae mathematici observare solent, per singula animi (animae) vel corporis membra disposita (dissipata) credunt et

nominibus Patriarcharum adscripta dicunt, sicut Priscillianus dixit, an. s.

461 241 11. Si quis coniugia humana damnat et procreationem nascentium perhorrescit, sicut Manichaeus et Priscillianus dixerunt, an. s.

462 242 12. Si quis plasmationem humani corporis diaboli dicit esse figmentum, et conceptiones in uteris matrum operibus dicit daemonum figurari, propter quod et resurrectionem carnis non credit, sicut Manichaeus et Priscillianus dixerunt, an. s.

463 243 13. Si quis dicit, creationem universae carnis non opificium Dei sed malignorum esse angelorum, sicut Manichaeus et Priscillianus dixerunt, an. s.

464 244 14. Si quis immundos putat cibos carniū, quos Deus in usus hominum dedit, et, non propter afflictionem corporis sui, sed quasi immunditiam putans, ita ab eis absteineat, ut ne olera cocta cum carnibus praegustet, sicut Manichaeus et Priscillianus dixerunt, an. s.

245 17. Si quis Scripturas, quas Priscillianus secundum suum depravavit errorem, vel tractatus Dictinii, quos ipse Dictinius, antequam converteretur, scripsit, vel quaecunque haereticorum scripta sub nomine Patriarcharum, Prophetarum vel Apostolorum suo errori consona confinixerunt legit et impia eorum figmata sequitur aut defendit, A. S.

Denzinger (latin) 402

Denzinger (latin) 464

Pélage II, Ep. 'Quod ad dilectionem' ad episcopos schismaticos

Istriae, c. 585

246 Nostis (enim) in evangelio Dominum proclamantem : Simon, Simon, ecce satanas expetivit vos, ut cribraret sicut triticum : ego autem rogavi pro te Patrem, ut non deficiat fides tua ; et tu conversus confirma fratres tuos (Lc 22, 31 sq). Considerate, carissimi, quia Veritas mentiri non potuit nec fides PETRI in aeternum quassari poterit vel mutari. Nam cum omnes discipulos diabolus ad cribrandum poposcerit, pro solo PETRO se Dominus rogasse testatur et ab eo ceteros voluit confirmari; cui etiam pro maiori dilectione, quam prae ceteris Domino exhibebat, pascendarum ovium sollicitudo commissa est (cf. Io 21, 15 sqq); cui et claves regni coelorum tradidit et super quem suam Ecclesiam aedificaturum esse promisit nec portas inferni adversus eam praevalere testatus est (Mt 16,16sqq). Sed quia inimicus humani generis usque in finem saeculi non quiescit in Domini Ecclesiam bono semini superseminare zizania (Mt 13,25), ideoque, ne forte quisquam maligno studio aliqua de fidei nostrae integritate diaboli instigatione fingere praesumpserit et argumentari, et ex hoc vestri fortasse videantur animi perturbari, necessarium iudicavimus per praesentem epistolam nostram, et ad viscera vos matris Ecclesiae ut reverti debeatis, cum lacrimis exhortari, et de nostrae fidei integritate vobis satisfactionem mittere. ... (Confirmata fide Synodorum NICAENAE, CONSTANTINOPOL. I, EPHESINAE I, et praecipue CHALCEDONENSIS, necnon epistolae dogmaticae LEONIS ad Flavianum, sic pergit :) Si quis autem contra hanc fidem aut sapit aut credit aut docere praesumit, secundum eorundem Patrum sententiam damnatum atque anathematizatum se esse cognoscat. ... Considerate (ergo), quia quicumque in pace et unitate Ecclesiae non fuerit, Deum habere non poterit (Gal. 3, 7). ...

Pélage II, Ep. 'Dilectionis vestrae' ad episcopos schismaticos

Istriae, a. 585 aut 586

468 247 Ubi namque sit Ecclesia constituta, licet ipsius Domini voce in sancto evangelio sit apertum, quid tamen beatus Augustinus eiusdem dominicae memor sententiae definierit, audiamus. In his namque, ait, esse Dei Ecclesiam constitutam, qui Sedibus Apostolicis per successionem praesulum praesidere noscuntur, et quicumque ab earumdem Sedium se communionem vel auctoritate suspenderit, esse in schismate demonstratur. Et post alia: 'Positus foris, etiam pro Christi nomine mortuus eris. Inter membra Christi patere pro Christo haerens corpori; pugna pro capite (Inter membra Christi non numeraberis; patere pro Christo; haerens corpori pugna pro capite)'.

469 247 Sed et beatus Cyprianus ... inter alia sic dicit: 'Exordium ab unitate proficiscitur, et primatus Petro datur, ut una Christi Ecclesia et cathedra monstretur; et pastores sunt omnes, sed grex unus ostenditur, qui ab Apostolis unanimi consensione pascatur'. Et post pauca: 'Hanc Ecclesiae unitatem qui non tenet, tenere se fidem credit ? Qui cathedram Petri, super quam Ecclesia fundata est (cf: Mt 16, 18), deserit et resistit, in Ecclesia se esse confidit?' ... Cum Deo manere non possunt, qui esse in Ecclesia Dei unanimiter noluerunt: ardeant licet

flammis et ignibus traditi, vel obiecti bestiis animam suam ponant non erit illa fidei corona, sed poena perfidiae; nec exigitur (Cypr.: religiosae virtutis exitus) gloriosus, sed desperationis interitus. Occidi talis potest, coronari non potest. ... Peius schismatis crimen est quam quod hi, qui sacrificaverunt; qui tamen in paenitentia criminis constituti Deum plenissimis satisfactionibus deprecantur. Illic Ecclesia quaeritur et rogatur; hic Ecclesiae repugnatur. Illic qui lapsus est, sibi tantum nocuit; hic qui schisma facere conatur, multos secum trahendo decipit. Illic animae unius est damnum; hic periculum plurimorum. Certe peccasse se hic intellegit et lamentatur et plangit; ille tumens in peccato suo et ipsis sibi delictis placens, a matre filios segregat, oves a pastore sollicitat, Dei sacramenta disturbat, et cum lapsus semel peccaverit, hic quotidie peccat. Postremo lapsus martyrium postmodum consecutus, potest regni promissa percipere; hic, si extra Ecclesiam fuerit occisus, ad Ecclesiae non potest praemia pervenire.

Conc. de Toleda III, commencé le 8 mai 589

470 Confitemur esse Patrem, qui genuerit ex sua substantia Filium sibi coequalem et coaeternum, non tamen ut ipse idem sit natus et genitor (natus ingenitus), sed persona alius sit Pater, qui genuit, alius sit Filius, qui fuerit generatus, unius tamen uterque substantiae divinitate subsistat: Pater, ex quo sit Filius, ipse vero ex nullo sit alio, Filius, qui debeat (habeat) Patrem, sed sine initio et sine diminutione in ea quia Patri coequalis et coaeternus est, divinitate subsistat. Spiritus aequae Sanctus confitendus a nobis et praedicandus est a Patre et a Filio procedere et cum Patre et Filio unius esse substantiae; tertiam vero in Trinitate Spiritus Sancti esse personam, qui tamen communem habeat cum Patre et Filio divinitatis essentiam. Haec enim sancta Trinitas unus est Deus, Pater et Filius et Spiritus Sanctus, cuius bonitate, omnis (hominis) licet bona sit condita creatura (natura), per assumptam tamen a Filio humani habitus formam a damnata progenie reformamur ad beatitudinem pristinam.

Saint Grégoire I le Grand, Ep. 'Considernati mihi' aux

patriarches, février 591

472 ... Sicut sancti Evangelii quattuor libros, sic quattuor concilia suscipere et venerari me fateor: Nicaenum scilicet, in quo perversum Aarii dogma destruitur; Constantinopolitanum quoque, in quo Eunomii et Macedonii error vincitur, Ephesenum etiam primum, in quo Nestorii impietas iudicatur, Chalcedonense vero, in quo Eutychis Dioscorique pravitas reprobatur, tota devotione complector, integerrima roboratione custodio: quia in his, velut in quadrato lapide, sanctae fidei structura consurgit et cuiuslibet vitae atque actionis existat, quisquis eorum soliditatem non tenet, etiam si lapis esse cernitur, tamen extra aedificium iacet. Quintum quoque concilium pariter veneror, in quo Epistola quae Ibae dicitur erroris plena reprobatur, Theodorus (Mopsuestenus) personam Mediatoris Dei et hominum in duabus subsistentiis separans ad impietatis perfidiam cecidisse vincitur, scripta quoque Theodoretii, per quae beati Cyrilli (Alex.) fides reprehenditur, ausu dementiae prolata refutantur. Cunctas vero quae praefata veneranda concilia personas respuunt, respuo, quae venerantur, amplector, quia dum universali sunt consensu sunt constituta, se et non illa destruit, quisquis praesumit aut solvere quos religant aut ligare quos solvunt. Quisquis ergo aliud sapit, anathema sit.

Saint Grégoire I le Grand, Ep. 'O quam bona' ad Virgillum episc.

[Arelat., 12 août 595](#)

473 ... Agnovi quod in Galliarum vel Germaniae partibus nullus ad sacrum ordinem sine commodi datione perveniat. Quod si ita est, flens dico, gemens denuntio, quia cum sacerdotalis ordo intus cecidit, foris quoque diu stare non poterit. Scimus quippe ex Evangelio, quid Redemptor noster per semetipsum fecerit, quia ingressus templum cathedras vendentium columbas evertit (Cf. Mt 21, 12). Columbas enim vendere est de Spiritu Sancto, quem Deus omnipotens consubstantialem sibi per impositionem manuum hominibus tribuit, commodum temporale percipere. Ex quo, ut praedixi, malo iam innuitur, quid sequatur, quia qui in templo Dei columbas vendere praesumpserunt, eorum, Deo iudice, cathedrae ceciderunt. - Qui videlicet error in subditis cum augmento propagatur. Nam ipse quoque, qui pretio ad sacrum honorem (ordinem) perducitur, iam in ipsa proventus sui radice vitiat, paratior est aliis venumdare quod emit. Et ubi est quod scriptum est: 'Gratis accepistis, gratis date' (Mt 10, 8)? Et cum prima contra sanctam Ecclesiam simoniaca haeresis sit exorta, cur non perpenditur, cur non videtur, quia eum, quem quis cum pretio ordinat, provehendo agit, ut haereticus fiat?

[Saint Grégoire I le Grand, Ep. 'Sicut aqua' ad Eulogium patr.](#)

[Alexandr., août 600](#)

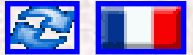
474 248 De eo ..., quod scriptum est, quia 'diem et horam neque Filius neque angeli sciunt' (cf. Mc 13, 32), omnino recte vestra sanctitas sensit, quoniam non ad eundem Filium iuxta hoc quod caput est, sed iuxta corpus eius quod nos sumus, est certissime referendum. Qua de re multis in locis Augustinus eo sensu utitur. Dicit quoque et aliud, quod de eodem Filio possit intelligi, quia omnipotens Deus aliquando more loquitur humano, sicut ad Abraham dicit: 'Nunc cognovi, quia times Deum (cf. Gn 22, 12), non quia se Deus tunc timeri cognoverit, sed quia tunc eundem Abraham fecit agnoscere, quia Deum timeret. Sicut enim nos diem laetum dicimus, non quod ipse dies laetus sit, sed quia nos laetos facit, ita et omnipotens Filius nescire se dicit diem, quem nesciri facit, non quod ipse nesciat, sed quia hunc sciri minime permittat.

475 248 Unde et Pater solus dicitur scire, quia consubstantialis et Filius ex eius natura, qua est super angelos, habet ut hoc sciat, quod angeli ignorant. Unde et hoc intelligi subtilius potest, quia incarnatus Unigenitus factusque pro nobis homo perfectus in natura quidem humanitatis novit diem et horam iudicii, sed tamen hunc non ex natura humanitatis novit. Quod ergo in ipsa novit, non ex ipsa novit, quia Deus homo factus diem et horam iudicii per deitatis suae potentiam novit. ... Itaque scientiam, quam ex humanitatis natura non habuit, ex qua cum angelis creatura fuit, hanc se cum angelis, qui creaturae sunt, habere denegavit. Diem ergo et horam iudicii scit Deus et homo; sed ideo, quia Deus est homo.

476 248 Res autem valde manifesta est, quia quisquis Nestorianus non est, Agnoita esse nullatenus potest. Nam qui ipsam Dei Sapientiam fatetur incarnatam, qua mente valet dicere esse aliquid, quod Dei Sapientia ignoret? Scriptum est: 'In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum. Omnia per ipsum facta sunt' (Jo 1,13). Si omnia, procul dubio etiam dies iudicii et hora. Quis ergo ita desipiat, ut dicere praesumat, quia Verbum Patris fecit quod ignorat? Scriptum quoque est: Sciens Iesus, quia omnia dedit ei Pater in manus (Jo 13,3). Si omnia, profecto et iudicii diem et horam. Quis ergo ita stultus est, ut dicat, quia accepit Filius in manibus quod nescit? De eo vero loco, in quo mulieribus de Lazaro dicit: 'Ubi posuistis eum?' (Jo 11,34), ipsa specialiter sensimus, quae sensistis, quia si negant scisse Dominum, ubi fuerat Lazarus sepultus, atque ideo requisisse, procul dubio

compelluntur fateri quia nescivit Dominus, in quibus locis se Adam et Eva post culpam absconderant, cum in paradiso dixit: 'Adam, ubi es?' (cf. Gn 3, 9), aut cum Cain corripit dicens: 'Ubi est Abel frater tuus?' (Gn 4, 9). Qui si nesciebat, cur protinus adiunxit: 'Sanguis fratris tui de terra clamat ad me'?

[Saint Grégoire le Grand, Ep. 'Litterarum tuarum primordia' ad](#)

[Serenum episc. Massiliensem, octobre 600](#)

477 Perlatum ... ad Nos fuerat, quod ... Sanctorum imagines sub hac quasi excusatione, ne adorari debuissent, confringeres (confregeris). Et quidem quia eas adorari vetuisses, omnino laudamus; fregisse vero reprehendimus.... Aliud est enim, picturam adorare, aliud, (per) picturae historia (historiam) quid sit adorandum, addiscere. Nam quod legentibus scriptura, hoc idiotis praestat pictura cernentibus. quia in ipsa (etiam) ignorantes vident quod (quid) sequi debeant, in ipsa legunt qui litteras nesciunt; unde (et) praecipue gentibus pro lectione pictura est.... Si quis imagines facere voluerit, minime prohibe, adorare (adorari) vero imagines omnimodis evita (modis omnibus veta). Sed hoc sollicite fraternitas tua admoneat, ut ex visione rei gestae ardorem compunctionis percipiant et in adoratione solius omnipotentis sanctae Trinjtatis humiliter prosternantur.

[Saint Grégoire le Grand, Ep. 'Quia caritati nihil' ad episcopos](#)

[Iberiae \(Georgiae\), vers le 22 juin 601](#)

478 249 Ab antiqua Patrum institutione didicimus, ut quilibet apud haeresim in Trinitatis nomine baptizantur, cum ad sanctam Ecclesiam redeunt, aut unctione chrismatis aut impositione manus aut sola professione fidei ad sinum matris Ecclesiae revocentur. Unde Arianos per impositionem manus Occidens, per unctionem vero sancti chrismatis ad ingressum Ecclesiae catholicae Oriens reformat. Monophysitas vero et alios ex sola vera confessione recipit, quia sanctum baptisma, quod sunt apud haereticos consecuti, tunc in eis vires emundationis accipit, cum vel illi per impositionem manus Spiritum Sanctum acceperint vel isti per professionem verae fidei sanctae et universalis Ecclesiae visceribus fuerint uniti. Hi vero haeretici, qui in Trinitatis nomine minime baptizantur, sicut sunt Bonosiaci et Catafrigae, quia et illi Christum Dominum non credunt et isti Sanctum Spiritum perverso sensu esse quendam pravum hominem Montanum credunt, ... cum ad sanctam Ecclesiam veniunt, baptizantur, quia baptisma non fuit, quod in errore positi in sanctae Trinitatis nomine minime perceperunt. Nec potest hoc ipsum iteratum dici baptisma, quod, sicut dictum est, in Trinitatis nomine non erat datum.... Absque ulla dubitatione eos (scl. Nestorianos reversos) Sanctitas vestra, servatis eis propriis ordinibus, in suo coetu recipiat, ut, dum ... per mansuetudinem nullam eis contrarietatem vel difficultatem de propriis suis ordinibus facitis, eos ab antiqui hostis ore rapiatis.

479 250 Non autem prius in utero Virginis caro concepta est, et postmodum divinitas venit in carne; sed mox (ut) Verbum venit in utero (uterum), mox Verbum, servata propriae virtute naturae, factum est caro.... Nec ante conceptus et postmodum unctus est; sed hoc ipsum de Spiritu Sancto ex carne Virginis concipi a Sancto Spiritu ungueri (ungi) fuit.

Saint Grégoire le Grand, Ep. 'Qui sincera' ad Paschasium

episc. Neapolit., Novembre 602

480 Qui sincera intentione extraneos ad christianam religionem, ad fidem cupiunt rectam adducere, blandimentis debent, non asperitatibus, studere, ne quorum mentem reddita plana (ad planum) ratio poterat provocare, pellat procul adversitas. Nam quicumque aliter agunt et eos sub hoc velamine a consueta ritus sui volunt cultura suspendere, suas illi magis quam Dei probantur causas attendere. Iudaei siquidem Neapolim habitantes questi Nobis sunt asserentes, quod quidam eos a quibusdam feriarum suarum solemnibus irrationabiliter nitantur arcere, ne illis sit licitum, festivitatum suarum solemnities colere, sicut eis nunc usque et parentibus eorum longis retro temporibus licuit observare vel colere. Quod si ita se veritas habet, supervacuae rei videntur operam adhibere. Nam quid utilitatis est, quando, etsi contra longum usum fuerint vetiti, ad fidem illis et conversionem nihil proficit ? Aut cur Iudaeis, qualiter caeremonias suas colere debeant, regulas ponimus, si per hoc eos lucrari non possumus? Agendum ergo est, ut ratione potius et mansuetudine provocati sequi nos velint, non fugere, ut eis ex eorum Codicibus ostendentes quae dicimus ad sinum matris Ecclesiae Deo possimus adiuvante convertere. Itaque fraternitas tua eos monitis quidem, prout potuerit Deo adiuvante, ad convertendum accendat et de suis illos solemnitatibus inquietari denuo non permittat, sed omnes festivitates feriasque suas, sicut hactenus ... tenuerunt, liberam habeant observandi celebrandique licentiam.

Concile de Toledé IV, commencé le 5 décembre 638

485 (cap.1) Secundum divinas Scripturas et doctrinam, quam a sanctis Patribus accepimus, Patrem et Filium et Spiritum Sanctum unius deitatis atque substantiae confitemur; in personarum diversitate trinitatem credentes, in divinitate unitatem praedicantes, nec personas confundimus nec substantiam separamus. Patrem a nullo factum vel genitum dicimus, Filium a Patre non factum sed genitum asserimus, Spiritum vero Sanctum nec creatum nec genitum, sed procedentem ex Patre et Filio profiteamur, ipsum autem Dominum nostrum Jesum Christum Filium Dei et creatorem omnium, ex substantia Patris ante saecula genitum, descendisse ultimo tempore pro redemptione mundi a Patre, qui numquam desiit esse cum Patre; incarnatus est enim ex Spiritu Sancto et sancta gloriosa Dei genitrice virgine Maria et natus ex ipsa solus; idem Christus Dominus Iesus unus de sancta Trinitate anima et carne perfectum sine peccato suscipiens hominem, manens quod erat, assumens quod non erat, aequalis Patri secundum divinitatem, minor Patri secundum humanitatem, habens in una persona duarum naturarum proprietates; naturae enim in illo duae, Deus et homo, non autem duo filii et dii duo, sed idem una persona in utraque natura; perferens passionem et mortem pro nostra salute, non in virtute divinitatis, sed in infirmitate humanitatis, descendit ad inferos, ut sanctos, qui ibidem tenebantur, erueret, devictoque mortis imperio resurrexit; assumptus deinde in caelos venturus est in futuro ad iudicium vivorum et mortuorum; cuius morte et sanguine mundati remissionem peccatorum consecuti sumus, resuscitandi ab eo in die novissima in ea qua nunc vivimus carne et in ea qua resurrexit idem Dominus forma, percepturi ab ipso, alii pro iustitiae meritis vitam aeternam, alii pro peccatis supplicii aeterni sententiam. - Haec est catholicae Ecclesiae fides, hanc confessionem conservamus atque tenemus, quam quisquis firmissime custodierit perpetuam salutem habebit.

486 (cap. 17) Apocalypsim librum multorum conciliorum auctoritas et synodica sanctorum praesulum Romanorum decreta Iohannis Evangelistae esse perscribunt (prae-) et inter divinos libros recipiendum constituerunt, et quia (quam) plurimi sunt, qui eius auctoritatem non recipiunt arque (eumque) in ecclesia Dei praedicare contemnunt. Si quis eum deinceps

aut non receperit aut a Pascha usque ad Pentecosten Missarum tempore in ecclesia non praedicaverit, excommunicationis sententiam habebit.

Honorius I, Ep. 'Scripta fraternitatis' ad Sergium patr., 634

487 251 ... Duce Deo perveniemus usque ad mensuram rectae fidei, quam apostoli veritatis Scripturarum sanctarum funiculo extenderunt: Confitentes Dominum Iesum Christum, mediatorem Dei et hominum (cf. 1 Tim 2, 5), operatum divina media humanitate Verbo Dei naturaliter (gr.: hypostaticae) unita, eundemque operatum humana ineffabiliter atque singulariter assumpta carne (gr.: in-) discrete, inconfuse atque inconvertibiliter plena divinitate..., ut nimirum stupenda mente mirabiliter manentibus utrarumque naturarum differentiis cognoscatur (caro passibilis divinitati) uniri ... Unde et unam voluntatem fatemur Domini nostri Iesu Christi, quia profecto a divinitate assumpta est nostra natura, non culpa; illa profecto, quae ante peccatum creata est, non quae post praevaricationem vitiata. Christus enim ... sine peccato conceptus de Spiritu Sancto etiam absque peccato est partus de sancta et immaculata Virgine Dei genitrice, nullum experiens contagium vitiatae naturae... Nam lex alia in membris, aut voluntas diversa non fuit vel contraria Salvatori, quia super legem natus est humanae condicionis... Quia Dominus Iesus Christus, Filius ac Verbum Dei, 'per quem facta sunt omnia' (Jo 1,3), ipse sit unus operator divinitatis atque humanitatis, plenae sunt sacrae litterae luculentius demonstrantes. Utrum autem propter opera divinitatis et humanitatis, una an geminae operationes debeant derivatae dici vel intelligi, ad nos ista pertinere non debent; reliquentes ea grammaticis, qui solent parvulis exquisita derivando nomina venditare. Nos enim non unam operationem vel duas Dominum Iesum Christum eiusque Sanctum Spiritum sacris litteris percepimus, sed multiformiter cognovimus operatum.

488 252 ... Quantum ad dogma ecclesiasticum pertinet, quae tenere vel praedicare debemus propter simplicitatem hominum et amputandas inextricabiles quaestionum ambages..., non unam vel duas operationes in mediatore Dei et hominum definire, sed utrasque naturas in uno Christo unitate naturali copulatas, cum alterius communicatione operantes atque operatrices confiteri debemus, et divinam quidem, quae Dei sunt, operantem, et humanam, quae carnis sunt, exsequentem non divide, neque confuse, aut convertibiliter, Dei naturam in hominem et humanam in Deum conversam edocentes: sed naturarum differentias integras confitentes. . . Auferentes ergo. . . scandalum novellae adinventionis, non nos oportet unam vel duas operationes definientes praedicare; sed pro una, quam quidam dicunt, operatione oportet nos unum operatorem Christum Dominum in utrisque naturis veridice confiteri: et pro duabus operationibus, ablato geminae operationis vocabulo, ipsas potius duas naturas, i. e. divinitatis et carnis assumptae, in una persona unigeniti Dei Patris inconfuse, indivise, atque inconvertibiliter nobiscum praedicare propria operantes.

Concile de Toledé VI, commencé le 9 janvier 638

490 Credimus et confitemur sacratissimam et omnipotentissimam Trinitatem, Patrem et Filium et Spiritum Sanctum, unum Deum solum non solitarium, unius essentiae, virtutis, potestatis, maiestatis uniusque naturae, discretam inseparabiliter personis, indiscretam essentialiter substantia deitatis creatricem omnium creaturarum; Patrem ingenitum, increatum, fontem et originem totius divinitatis; Filium a Patre intemporaliter ante omnem creaturam sine initio genitum, non creatum; nam nec Pater umquam sine Filio nec Filius existit sine Patre, sed tamen Filius Deus de Patre Deo, non Pater Deus de Filio Deo, Pater Filii non Deus de Filio; ille autem Filius Patris et Deus de Patre, per omnia coaequalis Patri, Deus verus de Deo vero; Spiritum vero Sanctum neque genitum neque creatum, sed de Patre Filioque procedentem utriusque esse Spiritum; ac per hoc substantialiter unum sunt, quia et

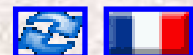
unus ab utroque procedit. In hac autem Trinitate tanta est unitas substantiae, ut pluralitate careat et aequalitatem teneat, nec minor in singulis quam in omnibus, nec maior in omnibus quam in singulis maneat personis.

491 Ex his igitur tribus divinitatis personis solum Filium fatemur ad redemptionem humani generis propter culparum debita, quae per inoboedientiam Adae originaliter et nostro libero arbitrio contraxeramus, resolvenda, a secreto Patris arcanoque prodiisse, et hominem sine peccato de sancta semper virgine Maria assumpsisse, ut idem Filius Dei Patris esset filius hominis, Deus perfectus et homo perfectus ut homo et Deus esset unus Christus naturis in duabus, in persona unus, ne quaternitas trinitati accederet, si in Christo persona geminata esset. Ergo a Patre et Spiritu Sancto inseparabiliter discretus est persona, ab homine autem assumpto natura; item cum eodem homine unus exstat persona, cum Patre et Spiritu Sancto natura, ac sicut diximus, ex duabus naturis et una persona unus est Dominus noster Jesus Christus in forma divinitatis aequalis Patri, in forma servi minor Patre; hinc enim est vox eius in Psalmo (21, 11): 'De ventre matris meae Deus meus es tu'. Natus itaque a Deo sine matre, natus a virgine sine patre solus, 'Verbum caro factum est et habitavit in nobis' (Jo 1,14); et cum tota cooperata sit Trinitas formationem suscepti hominis, quoniam inseparabilia sunt opera Trinitatis, solus tamen accepit hominem in singularitate personae, non in unitate divinae naturae, in id quod est proprium Filii, non quod commune Trinitati; nam si naturam hominis Deique alteram in altera confudisset, tota Trinitas corpus assumpsisset, quoniam constat naturam Trinitatis esse unam, non tamen personam.

492 Hic igitur Dominus Jesus Christus missus a Patre, suscipiens quod non erat, nec amittens quod erat, inviolabilis de suo, mortalis de nostro, venit in hunc mundum peccatores salvos facere et credentes iustificare, faciensque mirabilia, traditus est propter delicta nostra, mortuus est propter expiationem nostram, resurrexit propter iustificationem nostram, cuius livore sanati (Is 53, 5), cuius morte Deo Patri reconciliati, cuius resurrectione sumus resuscitati, quem etiam venturum in fine exspectamus saeculorum et cum resurrectione omnium aequissimo suo iudicio redditurum iustis praemia et impiis poenas.

493 Ecclesiam quoque catholicam credimus sine macula in opere et absque ruga (cf. Eph 5, 23-27) in fide corpus eius esse, regnumque habituram cum capite suo omnipotente Christo Iesu, postquam hoc corruptibile induerit incorruptionem et mortale immortalitatem (I Cor 15, 53) 'ut sit Deus omnia in omnibus' (ib. 15, 28). Hac fide corda purificantur (cf. Act 15, 9), hac haereses extirpantur, in hac omnis Ecclesia collocata iam in regno caelesti et degens in saeculo praesenti gloriatur, et non est in alia fide salus: 'Nec enim nomen aliud est sub caelo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri' (Act 4,12).

[Jean IV, Ep. 'Dominus qui dixit' ad Constantinum III imp.](#)

[\(Apologia pro Honorio papa\), 641](#)

496 253 Sergius rev. mem. patriarcha praedicto sanctae record. Romanae urbis pontifici (Honorio) significavit, quod quidam in Redemptore nostro Domino Iesu Christo duas contrarias dicerent voluntates; quo praefatus papa comperto rescripsit ei, quia Salvator noster, sicut esset monadicus unus, ita et mirabiliter super omne genus hominum conceptus et natus esset. Ex sancta quoque ipsius incarnata dispensatione docebat, quia Redemptor noster, sicut esset Deus perfectus, ita esset et homo perfectus: ut, quam primus homo per praevaricationem amisit, sine aliquo peccato natus primae imaginis nobilem originem renovaret. Natus ergo est secundus Adam nullum habens nascendo vel cum hominibus conversando peccatum; etenim Verbum caro factum in similitudine carnis peccati omnia nostra suscepit, nullum reatus vitium ferens ex traduce praevaricationis exortum...

Ergo unus et solus est sine peccato mediator Dei et hominum homo Christus Iesus (cf. I Tim 2,5), qui in mortuis liber conceptus et natus est. In dispensatione itaque sanctae carnis suae duas numquam habuit contrarias voluntates, nec repugnavit voluntati mentis eius voluntas carnis ipsius.... Unde scientes, quod nullum in eo, cum nasceretur et conversaretur, esset omnino peccatum, decenter dicimus et veraciter confitemur, unam voluntatem in sanctae ipsius dispensationis humanitate, et non duas contrarias mentis et carnis praedicamus, secundum quod quidam haeretici velut in puro homine delirare noscuntur.

497 253 Secundum hunc igitur modum ... (Honorius papa Sergio) scripsisse dignoscitur, quia in Salvatore nostro duae voluntates contrariae, i. e. in membris ipsius (cf. Rom 7, 23), penitus non consistunt, quoniam nihil vitii traxit ex praevaricatione primi hominis.... Sed ne quis nonnumquam minus intellegens reprehendat, quamobrem de humana tantum natura, et non etiam de divina natura, (Honorius) docere sciatur: . . . debet qui super hoc ambigit scire, quoniam ad hoc facta est responsio ad iam dicti patriarchae interrogationem. Praeterea et hoc fieri solet, ut scilicet ubi est vulnus, ibi medicinale occurrat auxilium. Nam et beatus Apostolus hoc saepe fecisse dignoscitur, se secundum auditorum consuetudinem praeparans; et aliquando quidem de suprema natura docens, de humana penitus tacet; aliquando vero de humana dispensatione disputans, mysterium divinitatis eius non tangit...

498 Praedictus ergo decessor meus docens de mysterio incarnationis Christi dicebat, non fuisse in eo, sicut in nobis peccatoribus, mentis et carnis contrarias voluntates. Quod quidam ad proprium sensum convertentes, divinitatis eius et humanitatis unam eum voluntatem docuisse suspicati sunt, quod veritati omnimodis est contrarium.

Concile du Latran, 5-31 octobre 649, sous saint Martin I

500 et duas eiusdem sicuti naturas unitas inconfuse, ita et duas naturales voluntates, divinam et humanam, in approbatione perfecta et indiminuta eundem veraciter esse perfectum Deum et hominem perfectum secundum veritatem, eundem atque unum Dominum nostrum et Deum Iesum Christum, utpote volentem et operantem divine et humane nostram salutem, (dein continuatur Symb. Chalc.: cf DS 302; le présent passage est inséré entre 'Iesum Christum:' et 'sicut ante prophetae')

Canones

501 254 Can 1. Si quis secundum sanctos Patres non confitetur proprie et veraciter Patrem et Filium et Spiritum Sanctum, trinitatem in unitate et unitatem in trinitate, hoc est, unum Deum in tribus subsistentiis consubstantialibus et aequalis gloriae, unam eandemque trium deitatem, naturam, substantiam, virtutem, potentiam, regnum, imperium, voluntatem, operationem, inconditam. sine initio, incomprehensibilem, immutabilem, creatricem omnium et protectricem (...), condemnatus sit.

502 Can.2. Si quis sec. sanctos Patres non confitetur proprie et secundum veritatem ipsum unum sanctae et consubstantialis et venerandae Trinitatis Deum Verbum e caelo descendisse, et incarnatum ex Spiritu Sancto et Maria semper virgine, et hominem factum, crucifixum carne, propter nos sponte passum sepultumque, et resurrexisse tertia die, et ascendisse in caelos, atque sedentem in dextera Patris, et venturum iterum cum gloria paterna cum assumpta ab eo atque animata intellectualiter carne eius, iudicare vivos et mortuos, condemnatus sit.

503 256 Can. 3. Si quis secundum sanctos Patres non confitetur proprie et secundum veritatem Dei genitricem sanctam semperque Virginem et immaculatam Mariam, utpote

ipsum Deum Verbum specialiter et veraciter, qui a Deo Patre ante omnia saecula natus est, in ultimis saeculorum absque semine concepisse ex Spiritu Sancto, et incorruptibiliter eam (eum?) genuisse, indissolubili permanente et post partum eiusdem virginitate, condemnatus sit (v.D.218).

504 257 Can.4. Si quis sec. s. patres non confitetur... ipsius et unius Domini nostri et Dei Jesu Christi duas natiuitates, tam ante saecula ex Deo et Patre incorporaliter et sempiternaliter, quamque de sancta virgine semper Dei genitrice Maria corporaliter in ultimis saeculorum, atque unum eundemque Dominum nostrum Jesum Christum consubstantialem Deo et Patri secundum deitatem, et consubstantialem homini et matri secundum humanitatem, atque eundem passibilem carne et impassibilem deitate, circumscriptum corpore, incircumscriptum deitate, eundem inconditum et conditum, terrenum et caelestem, visibilem et intelligibilem, capabilem et incapabilem, ut toto homine eodemque et Deo totus homo reformaretur, qui sub peccato cecidit, condemnatus sit.

505 258 Can.5. Si quis sec. s. Patres non confitetur... unam naturam Dei Verbi incarnatam, per hoc quod incarnata dicitur nostrarum substantia perfecte in Christo Deo et indiminate, absque tantummodo peccato significata, condemnatus sit.

506 259 Can. 6: Si quis secundum sanctos Patres non confitetur proprie et secundum veritatem, ex duabus et in duabus naturis substantialiter unitis inconfuse et indivise unum eundemque esse Dominum et Deum Jesum Christum, condemnatus sit.

507 260 Can. 7. Si quis secundum sanctos Patres non confitetur proprie et secundum veritatem substantialem differentiam naturarum inconfuse et indivise in eo salvatam, condemnatus sit (v. D. 148).

508 261 Can. 8: Si quis secundum sanctos Patres non confitetur proprie et secundum veritatem naturarum substantialem unionem indivise et inconfuse in eo cognitam, condemnatus sit.

509 262 Can. 9. Si quis secundum sanctos Patres non confitetur proprie et secundum veritatem naturales proprietates deitatis eius et humanitatis indiminate in eo et sine deminoratione salvatas, condemnatus sit.

510 263 Can. 10. Si quis secundum sanctos Patres non confitetur proprie et secundum veritatem duas unius eiusdemque Christi Dei nostri voluntates cohaerenter unitas, divinam et humanam, ex hoc quod per utramque eius naturam voluntarius naturaliter idem consistit nostrae salutis (addunt editores: operator), condemnatus sit.

511 264 Can. 11. Si quis secundum sanctos Patres non confitetur proprie et secundum veritatem duas unius eiusdemque Christi Dei nostri operationes cohaerenter unitas, divinam et humanam, ab eo quod per utramque eius naturam operator naturaliter idem existit nostrae salutis, condemnatus sit.

512 265 Can. 12. Si quis secundum scelerosos haereticos unam Christi Dei nostri voluntatem confitetur et unam operationem, in peremptionem sanctorum Patrum confessionis, et abnegationem eiusdem Salvatoris nostri dispensationis, condemnatus sit.

513 266 Can. 13. Si quis secundum scelerosos haereticos in Christo Deo in unitate substantialiter salvatis et a sanctis Patribus nostris pie praedicatis duabus voluntatibus et duabus operationibus, divina et humana, contra doctrinam Patrum, et unam voluntatem atque unam operationem confitetur, condemnatus sit.

514 267 Can. 14. Si quis secundum scelerosos haereticos cum una voluntate et una operatione, quae ab haereticis impie confitetur, et duas voluntates pariterque et operationes,

hoc est, divinam et humanam, quae in ipso Christo Deo in unitate salvantur, et a sanctis Patribus orthodoxe in ipso praedicantur, denegat et respuit, condemnatus sit.

515 268 Can. 15. Si quis secundum scelerosos haereticos deivirilem operationem, quod Graeci dicunt theandriken, unam operationem insipienter suscipit, non autem duplicem esse confitetur secundum sanctos Patres, hoc est divinam et humanam, aut ipsam deivirilis quae posita est, novam vocabuli dictionem unius esse designativam, sed non utriusque mirificae et gloriosae unitiois demonstrativam, condemnatus sit.

516 269 Can. 16. Si quis secundum scelerosos haereticos in peremptione salvatis in Christo Deo essentialiter in unitione, et (a) sanctis Patribus pie praedicatis duabus voluntatibus et duabus operationibus, hoc est, divina et humana, dissensiones et divisiones insipienter mysterio dispensationis eius innectit, et propterea evangelicas et apostolicas de eodem Salvatore voces non uni eidemque personae et essentialiter tribuit eidem ipsi Domino et Deo nostro Jesu Christo secundum beatum Cyrillum, ut ostendatur Deus esse et homo idem naturaliter, condemnatus sit.

517 270 Can. 17. Si quis secundum sanctos Patres non confitetur proprie et secundum veritatem omnia, quae tradita sunt et praedicata sanctae catholicae et apostolicae Dei Ecclesiae, perindeque a sanctis Patribus et venerandis universalibus quinque Conciliis usque ad unum apicem verbo et mente, condemnatus sit.

518 271 Can. 18. Si quis sec. s. Patres consonanter nobis pariterque fide non respuit et anathematizat anima et ore omnes, quos respuit et anathematizat nefandissimos haereticos cum omnibus impiis eorum conscriptis usque ad unum apicem sancta Dei Ecclesia catholica et apostolica, hoc est, sanctae et universales quinque Synodi et consonanter omnes probabiles Ecclesiae Patres,

519 271 (Can. 18. Si quis sec. s. Patres consonanter nobis pariterque fide non respuit et anathematizat anima et ore omnes...) - id est, Sabellium, Arium, Eunomium, Macedonium, Apollinarem. Polemonem, Eutychem, Dioscurum, Timotheum Aelurum, Severum, Theodosium, Colluthum, Themistium, Paulum Samosatenum, Diodorum, Theodorum, Nestorium, Theodulum Persam, Origenem, Didymum, Evagrium, et compendiose omnes reliquos haereticos (Commemorantur insuper Monotheletae Theodorus episc. Pharanitanus, Cyrus patr. Alex., Sergius patr. C'politani eiusque successores Pyrrhus et Paulus, edictum Heraclii imp., " Ecthesis " a Sergio in favorem monotheletismi compositum (a. 638) et Constantini III (alias Constantis II appellati) " Typus " quo " Ecthesis " quidem revocata doctrina vero dyotheletica taciturnitate constricta est) -

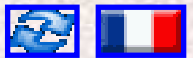
520 272 Si quis igitur, iuxta quod dictum est, consonanter nobis omnia haec impiissima haereseos illorum dogmata, et ea, quae pro illis aut in definitione eorum a quolibet impie conscripta sunt, et denominatos haereticos, Theodorum dicimus, Cyrum et Sergium, Pyrrhum et Paulum, non respuit et anathematizat, utpote catholicae Ecclesiae rebelles existentes: aut si quis aliquem de his, qui ab illis vel similibus eorum in scripto vel sine scripto quocumque modo vel loco aut tempore temere depositi sunt aut condemnati, utpote similia eis minime credentem, sed sanctorum Patrum nobiscum confitentem doctrinam, uti condemnatum habet aut omnino depositum, sed non arbitratur huiusmodi quicumque fuerit, hoc est, sive episcopus, aut presbyter, vel diaconus, sive alterius cuiuscunque ecclesiastici ordinis, aut monachus, vel laicus, pius et orthodoxus et catholicae Ecclesiae propugnatorum, atque in ipso firmius consolidatum, in quo vocatus est a Domino ordine, illos autem impios atque detestabilia eorum pro hoc iudicia, vel sententias vacuas et invalidas atque infirmas, magis autem profanas et execrabiles vel reprobabiles arbitratur, huiusmodi condemnatus sit.

521 273 Can. 19. Si quis ea, quae scelerosi haeretici sapiunt, indubitanter professus atque intelligens, per inanem proterviam dicit haec pietatis esse dogmata, quae tradi derunt ab

initio speculatores et ministri verbi, hoc est dicere, sanctae et universales quinque Synodi, calumniis utique ipsos sanctos Patres et memoratas sanctas quinque Synodos, in deceptione simplicium, vel susceptione suae profanae perfidiae, huiusmodi condemnatus sit.

522 274 Can. 20. Si quis secundum scelerosos haereticos quocunque modo, aut verbo, aut tempore, aut loco terminos removens illicite, quos posuerunt firmiter sancti catholicae Ecclesiae Patres (Prov22, 28), id est, sanctae et universales quinque Synodi, novitates temere exquirere, et fidei alterius expositiones, aut libellos, aut epistolas, aut conscripta, aut subscriptiones, aut testimonia falsa, aut synodos, aut gesta monumentorum, aut ordinationes vacuas ecclesiasticae regulae incognitas aut loci servaturas incongruas et irrationabiles, et compendiose, si quid aliud impiissimis haereticis consuetum est agere, per diabolicam operationem tortuose et callide agit contra pias orthodoxorum catholicae Ecclesiae, hoc est dicere, paternas eius et synodales praedicationes, ad eversionem sincerissimae in Dominum Deum nostrum confessionis, et usque in finem sine poenitentia permanet haec impie agens, huiusmodi in saecula saeculorum condemnatus sit, " et dicat omnis populus: fait fait " (Ps 105, 48).

Denzinger (latin) 464

Denzinger (latin) 525

Concile de Toledé XI, commencé le 7 novembre 675; Symbole

525 275 (1) Confitemur et credimus sanctam atque ineffabilem Trinitatem, Patrem et Filium et Spiritum Sanctum, unum Deum naturaliter esse unius substantiae, unius naturae, unius quoque maiestatis atque virtutis.

(2) Et Patrem quidem non genitum, non creatum, sed ingenitum profitemur. Ipse enim a nullo originem ducit, ex quo et Filius nativatem et Spiritus Sanctus processionem accepit. Fons ergo ipse et origo est totius divinitatis.

(3) Ipse quoque Pater est essentiae suae qui de ineffabili substantia Filium (al.: Pater, essentia quidem ineffabilis, substantiae suae Filium) ineffabiliter genuit nec tamen aliud quam quod ipse est, genuit: Deus Deum, lux lucem; ab ipso est ergo " omnis paternitas in caelo et in terra " (Eph 3,15).

526 276 (4) **Filium** quoque de substantia Patris sine initio ante saecula natum, nec tamen factum esse fatemur: quia nec Pater sine Filio, nec Filius aliquando exstitit sine Patre.

(5) Et tamen non sicut Filius de Patre, ita Pater de Filio, quia non Pater a Filio, sed Filius a Patre generationem accepit. Filius ergo Deus de Patre, Pater autem Deus, sed non de Filio; Pater quidem Filii, non Deus de Filio: ille autem Filius Patris et Deus de Patre. Aequalis tamen per omnia Filius Deo Patri: quia nec nasci coepit aliquando, nec desiit.

(6) Hic etiam unius cum Patre substantiae creditur, propter quod et omoousioV Patri dicitur, hoc est eiusdem cum Patre substantiae; omoV enim graece unum, ousia vero substantia dicitur, quod utrumque coniunctum sonat 'una substantia'. Nec enim de nihilo, neque de aliqua alia substantia, sed de Patris utero, id est, de substantia eius idem Filius genitus vel natus esse credendus est.

(7) Sempiternus ergo Pater, sempiternus et Filius. Quod si semper Pater fuit, semper habuit Filium, cui Pater esset: et ob hoc Filium de Patre natum sine initio confitemur.

(8) Nec enim eundem Filium Dei, pro eo, quod de Patre sit genitus, desectae naturae portiunculam nominamus; sed perfectum Patrem, perfectum Filium sine diminutione, sine desectione genuisse asserimus, quia solius divinitatis est inaequalem Filium non habere.

(9) Hic etiam Filius Dei natura est Filius, non adoptione, quem Deus Pater nec voluntate nec necessitate genuisse credendus est; quia nec ulla in Deo necessitas capit (al. cadit), nec voluntas sapientiam praeventit.

527 277 (10) **Spiritum** quoque **Sanctum**, qui est tertia in Trinitate persona, unum atque aequalem cum Deo Patre et Filio credimus esse Deum, unius substantiae, unius quoque esse naturae: non tamen genitum vel creatum, sed ab utrisque procedentem, amborum esse Spiritum.

(11) Hic etiam Spiritus Sanctus nec ingenitus nec genitus creditur: ne aut si ingenitum dixerimus, duos Patres dicamus, aut si genitum, duos Filios praedicare monstremur: qui tamen nec Patris tantum nec Filii tantum, sed simul Patris et Filii Spiritus dicitur.

(12) Nec enim de Patre procedit in Filium, vel de Filio procedit ad sanctificandam creaturam, sed simul ab utrisque processisse monstratur; quia caritas sive sanctitas amborum esse agnoscitur.

(13) Hic igitur Spiritus Sanctus missus ab utrisque sicut Filius (a Patre) creditur; sed minor a Patre et Filio non habetur, sicut Filius propter assumptam carnem minorem se Patre et Spiritu Sancto esse testatur.

528 278 (14) Haec est sanctae Trinitatis relata narratio: quae non triplex, sed Trinitas et dici et credi debet. Nec recte dici potest, ut in uno Deo sit Trinitas, sed unus Deus Trinitas.

(15) In relativis vero personarum nominibus Pater ad Filium, Filius ad Patrem, Spiritus

Sanctus ad utrosque refertur: quae cum relative tres personae dicantur, una tamen natura vel substantia creditur

(16) Nec sicut tres personas, ita tres substantias praedicamus, sed unam substantiam tres autem personas.

(17) Quod enim Pater est, non ad se, sed ad Filium est; et quod Filius est, non ad se, sed ad Patrem est; similiter et Spiritus Sanctus non ad se, sed ad Patrem et Filium relative refertur: in eo quod Spiritus Patris et Filii praedicatur.

(18) Item cum dicimus Deum ("Deus"), non ad aliquid dicitur, sicut Pater ad Filium vel Filius ad Patrem vel Spiritus Sanctus ad Patrem et Filium, sed ad se specialiter dicitur Deus.

529 279 (19) Nam et si de singulis personis interrogemur, Deum necesse est fateamur. Deus ergo Pater, Deus Filius, Deus Spiritus Sanctus singulariter dicitur: nec tamen tres dii, sed unus est Deus.

(20) Item et Pater omnipotens et Filius omnipotens et Spiritus Sanctus omnipotens singulariter dicitur: nec tamen tres omnipotentes, sed unus omnipotens, sicut et unum lumen, unumque principium praedicatur.

(21) Singulariter ergo, et unaquaeque persona plenus Deus et totae tres personae unus Deus confitetur (sic!) et creditur: una illis vel indivisa atque aequalis Deitas, maiestas sive potestas, nec minoratur in singulis, nec augetur in tribus; quia nec minus aliquid habet, cum unaquaeque persona Deus singulariter dicitur, nec amplius, cum totae tres personae unus Deus enuntia(n)tur.

530 280 (22) Haec ergo sancta Trinitas, quae unus et verus est Deus, nec recedit a numero, nec capitur numero. In relatione enim personarum numerus cernitur; in divinitatis vero substantia, quid numeratum sit, non comprehenditur. Ergo (in) hoc solum numerum insinuant, quod ad invicem sunt et in hoc numero carent, quod ad se sunt.

(23) Nam ita huic sanctae Trinitati unum naturale convenit nomen ut in tribus personis non possit esse plurale. Ob hoc ergo credimus illud in sacris litteris dictum: "Magnum Dominus noster et magna virtus eius et sapientiae eius non est numerus" (Ps 146, 5).

(24) Nec quia tres has personas esse diximus unum Deum, eundem esse Patrem quem Filium, vel esse Filium eum, qui est Pater, aut eum, qui Spiritus Sanctus est, vel Patrem vel Filium dicere poterimus.

(25) Non enim ipse est Pater qui Filius, nec Filius ipse qui Pater, nec Spiritus Sanctus ipse qui est vel Pater vel Filius, cum tamen ipsum sit Pater quod Filius, ipsum Filius quod Pater, ipsum Pater et Filius quod Spiritus Sanctus: id est, natura unus Deus.

(26) Cum enim dicimus non ipsum esse Patrem quem Filium, ad personarum distinctionem refertur. Cum autem dicimus ipsum esse Patrem quod Filium, ipsum Filium quod Patrem, ipsum Spiritum Sanctum quod Patrem et Filium, ad naturam, qua Deus est, vel substantiam pertinere monstratur, quia substantia unum sunt: personas enim distinguimus, non deitatem separamus.

531 (27) Trinitatem igitur in personarum distinctione agnoscimus, unitatem propter naturam vel substantiam profiteamur, Tria ergo ista unum sunt, natura scilicet, non persona.

(28) Nec tamen tres istae personae separabiles aesti mandae sunt, cum nulla ante aliam, nulla post aliam, nulla sine alia vel exstitisse, vel quidpiam operasse aliquando credatur.

(29) Inseparabiles enim inveniuntur et in eo quod sunt, et in eo quod faciunt: quia inter generantem Patrem et generatum Filium vel procedentem Spiritum Sanctum nullum fuisse credimus temporis intervallum, quo aut genitor genitum aliquando praecederet, aut genitus genitori deesset, aut procedens Spiritus Patre vel Filio posterior appareret.

(30) Ob hoc ergo inseparabilis et inconfusa haec Trinitas a nobis et praedicatur et creditur. Tres igitur personae istae dicuntur, iuxta quod maiores definiunt, ut agnoscantur, non ut separentur.

(31) Nam si attendamus illud, quod Scriptura sancta dicit de Sapientia: "Splendor est lucis aeternae" (Sap 7,26): sicut splendorem luci videmus inseparabiliter inhaerere, sic confitemur Filium a Patre separari non posse.

(32) Tres ergo illas unius atque inseparabilis naturae personas sicut non confundimus, ita separabiles nullatenus praedicamus.

532 (33) Quando quidem ita nobis hoc dignata est ipsa Trinitas evidenter ostendere, ut etiam in his nominibus, quibus voluit sigillatim personas agnosci, unam sine altera non permittat intelligi: nec enim Pater absque Filio cognoscitur, nec sine Patre Filius invenitur.

(34) Relatio quippe ipsa vocabuli personalis personas separari vetat, quas etiam, dum non simul nominat, simul insinuat. Nemo autem audire potest unumquodque istorum nominum, in quo non intelligere cogatur et alterum.

(35) Cum igitur haec tria sint unum et unum tria, est tamen unicuique personae manens sua proprietas. Pater enim aeternitatem habet sine nativitate, Filius aeternitatem cum nativitate, Spiritus vero Sanctus processionem sine nativitate cum aeternitate.

533 282 (36) De his tribus personis solam Filii personam pro liberatione humani generis hominem verum sine peccato de sancta et immaculata Maria Virgine credimus assumpsisse, de qua novo ordine novaque nativitate est genitus; novo ordine, quia invisibilis divinitate, visibilis monstratur in carne; nova autem nativitate est genitus, quia intacta virginitas et virilem coitum nescivit et foecundatam per Spiritum Sanctum carnis materiam ministravit.

(37) Qui partus virginis nec ratione colligitur, nec exemplo monstratur; quod si ratione colligitur, non est mirabile; si exemplo, non erit singulare.

(38) Nec tamen Spiritus Sanctus Pater esse credendus est Filii, pro eo quod Maria eodem Spiritu Sancto obumbrante concepit: ne duos patres Filii videamur asserere, quod utique nefas est dici.

534 283 (39) In quo mirabili conceptu, aedificante sibi Sapientia domum, " Verbum caro factum est et habitavit in nobis " (Jo 1,14). Nec tamen Verbum ipsum ita in carne conversum atque mutatum est, ut desisteret Deus esse, qui homo esse voluisset; sed ita Verbum caro factum est, ut non tantum ibi sit Verbum Dei et hominis caro, sed etiam rationalis hominis anima; atque hoc totum et Deus dicatur propter Deum et homo propter hominem.

(40) In quo Dei Filio duas credimus esse naturas; unam divinitatis, alteram humanitatis, quas ita in se una Christi persona univit, ut nec divinitas ab humanitate, nec humanitas a divinitate possit aliquando seiungi.

(41) Unde perfectus Deus, perfectus et homo in unitate personae unus (unius) est Christus; nec tamen, quia duas diximus in Filio esse naturas, duas causabimus in eo esse personas; ne Trinitati, quod absit, accedere videatur quaternitas.

(42) Deus enim Verbum non accepit personam hominis, sed naturam, et in aeternam personam divinitatis temporalem accepit substantiam carnis.

535 284 (43) Item cum unius substantiae credamus esse Patrem et Filium et Spiritum Sanctum, non tamen dicimus, ut huius Trinitatis unitatem Maria Virgo genuerit, sed tantummodo Filium, qui solus naturam nostram in unitate personae suae assumpsit.

(44) Incarnationem quoque huius Filii Dei tota Trinitas operasse credenda est, quia inseparabilia sunt opera Trinitatis. Solus tamen Filius formam servi accepit (cf Phil 2.7) in singularitate personae, non in unitate divinae naturae, in id quod est proprium Filii, non quod commune Trinitati:

(45) quae forma illi ad unitatem personae coaptata est, id est ut Filius Dei et Filius hominis unus sit Christus. Item idem Christus in his duabus naturis, tribus exstat substantiis: Verbi, quod ad solius Dei essentiam referendum est, corporis et animae, quod ad verum hominem pertinet.

536 (46) Habet igitur in se geminam substantiam divinitatis suae et humanitatis nostrae.

(47) Hic tamen per hoc quod de Deo Patre sine initio prodiit, natus tantum, (nam) neque factus, neque praedestinatus accipitur; per hoc tamen quod de Maria Virgine natus est, et natus et factus et praedestinatus esse credendus est.

(48) Ambae tamen in illo generationes mirabiles, quia et de Patre ante saecula sine matre est genitus, et in fine saeculorum de matre sine patre est generatus; qui tamen secundum quod Deus est, creavit Mariam, secundum quod homo, creatus est a Maria: ipse et pater Mariae matris et filius.

(49) Item per hoc quod Deus, est aequalis Patri; per hoc quod homo, minor est Patre.

(50) Item et maior et minor seipso esse credendus est: in forma enim Dei etiam ipse Filius se ipso maior est, propter humanitatem assumptam, qua divinitas maior est; in forma autem

servi se ipso minor est, id est, humanitate, quae minor divinitate accipitur.

(51) Nam sicut per assumptam carnem non tantum a Patre, sed a seipso minor accipitur, ita secundum divinitatem quae aequalis (coaequalis) est Patri, et ipse et Pater maior est homine, quem sola Filii persona assumpsit.

537 (52) Item in eo, quod quaeritur, utrum posset Filius sic aequalis et minor esse Spiritu Sancto, sicut Patri nunc aequalis, nunc minor (Patre) creditur esse, respondemus: Secundum formam Dei aequalis est Patri et Spiritui Sancto, secundum formam servi minor est et a Patre et a Spiritu Sancto: quia nec Spiritus Sanctus nec Deus Pater, sed sola Filii persona suscepit carnem, per quam minor esse creditur illis personis duabus.

(53) Item hic Filius a Deo Patre et Spiritu Sancto inseparabiliter discretus creditur esse persona, ab homine autem assumpto (assumpta) natura. Item cum homine exstat persona, cum Patre vero et Spiritu Sancto natura divinitatis sive substantia.

538 (54) Missus tamen Filius non solum a Patre, sed a Spiritu Sancto missus esse credendus est: in eo quod ipse per prophetam dicit: 'Et nunc Dominus misit me et Spiritus eius' (cf. Is 48,16).

(55) A seipso quoque missus accipitur: pro eo quod inseparabilis non solum voluntas, sed operatio totius Trinitatis agnoscitur.

(56) Hic enim, qui ante saecula unigenitus est vocatus, temporaliter primogenitus factus est: unigenitus propter deitatis substantiam, primogenitus propter assumptae carnis naturam.

539 284 (57) In qua suscepta hominis forma juxta evangelicam veritatem sine peccato conceptus, sine peccato natus, sine peccato mortuus creditur, qui solus pro nobis "peccatum est factus" (cf Cor2 5.21), id est, sacrificium pro peccatis nostris.

(58) Et tamen passionem ipsam, salva divinitate sua, pro delictis nostris sustinuit, motique adjudicatus et cruci veram carnis mortem excepit, tertio quoque die virtute propria sua suscitatus e sepulchro surrexit.

540 (59) Hoc ergo exemplo Capitis nostri confitemur veram fieri resurrectionem carnis omnium mortuorum.

(60) Nec in aërea vel qualibet alia carne (ut quidam delirant) surrecturos nos credimus, sed in ista qua vivimus, consistimus et movemur.

(61) Peracto huius sanctae resurrectionis exemplo idem Dominus noster atque Salvator paternam ascendendo sedem repetiit, de qua numquam per divinitatem discessit.

(62) Illic ad dexteram Patris sedens, exspectatur in finem saeculorum iudex omnium vivorum et mortuorum.

(63) Inde cum sanctis omnibus (Angelis et hominibus) veniet ad faciendum iudicium, reddere unicuique mercedis propriae debitum, prout quisque gesserit incorpore nositus sive bonum, sive malum (cf 2 Cor 5, 10).

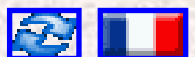
(64) Ecclesiam sanctam catholicam pretio sui sanguinis comparatam cum eo credimus in perpetuum regnaturam.

(65) Intra cuius gremium constituti unum baptisma credimus et confitemur in remissionem omnium peccatorum. (66) Sub qua fide et resurrectionem mortuorum veraciter redimus et futuri saeculi gaudia exspectamus.

(67) Hoc tantum orandum nobis est et petendum. ut, cum peracto finitoque Iudicio tradiderit Filius regnum Deo Patri (cf. I Cor 15, 24), participes nos efficiat regni sui, ut per hanc fidem, qua illi inhaesimus, cum illo sine fine regnemus.

541 (68) Haec est confessionis nostrae fides exposita, per quam omnium haereticorum dogma perimitur, per quam fidelium corda mundantur, per quam etiam ad Deum gloriose acceditur... (ascenditur in saecula saeculorum. Amen).

[Saint Agathon, Ep. 'Consideranti mihi' ad imperatores,](#)

[27 mars 680](#)

542 Hic igitur status est evangelicae atque apostolicae fidei regularisque traditionis, ut confitentes sanctam et inseparabilem Trinitatem, id est Patrem et Filium et Spiritum Sanctum, unius esse deitatis, unius naturae et substantiae sive essentiae, unius eam praedicemus et naturalis voluntatis, virtutis, operationis, dominationis, maiestatis, potestatis et gloriae. Et quidquid de eadem sancta Trinitate essentialiter dicitur, singulari numero tamquam de una natura trium consubstantialium personalrum comprehendamus regulari ratione hoc instituti.

543 Cum vero de uno earumdem trium personarum ipsius sanctae Trinitatis Filio Dei, Deo Verbo, et de mysterio adorandae eius secundum carnem dispensationis confitemur, omnia duplicia unius eiusdemque Domini Salvatoris nostri Iesu Christi secundum evangelicam traditionem asserimus, id est, duas eius naturas praedicamus, divinam scilicet et humanam, ex quibus et in quibus etiam post admirabilem atque inseparabilem unionem subsistit. Et unamquamque eius naturam, proprietatem naturalem habere confitemur, et habere divinam omnia quae divina sunt et humanam omnia quae humana sunt absque ullo peccato. Et utrasque unius eiusdem Dei Verbi incarnati, id est, humanati, inconfuse, inseparabiliter, immutabiliter esse cognoscimus, sola intelligentia, quae unita sunt, discernente, propter confusionis dumtaxat errorem. Aequaliter enim et divisionis et commisionis detestamur blasphemiam.

544 Cum duas autem naturas duasque naturales voluntates et duas naturales operationes confitemur in uno Domino nostro Iesu Christo, non contrarias eas nec adversas ad alterutram dicimus ... nec tamquam separatas in duabus personis vel subsistentiis, sed duas dicimus eundemque Dominum n. Iesum Christum, sicut naturas, ita et naturales in se voluntates et operationes habere, divinam scilicet et humanam: divinam quidem voluntatem et operationem habere ex aeterno cum coessentiali Patre communem; humanam temporaliter ex nobis cum nostra natura susceptam....

545 Porro apostolica Christi Ecclesia... ex proprietatibus naturalibus unamquamque harum Christi naturarum perfectam esse cognoscit, et quidquid ad proprietates naturarum pertinet, duplicia omnia confitetur, quia ipse Dn. n. Iesus Christus et Deus perfectus est et homo perfectus est et ex duabus et in duabus naturis... Consequenter itaque... duas etiam naturales voluntates in eo et duas naturales operationes esse confitetur et praedicat. Nam si personalem quisquam intelligat voluntatem, dum tres personae in sancta Trinitate dicuntur, necesse est, ut et tres voluntates personales et tres personales operationes (quod absurdum est et nimis profanum) dicerentur. Sin autem, quod fidei christianae veritas continet, naturalis voluntas est, ubi una haec natura dicitur sanctae et inseparabilis Trinitatis, consequenter et una naturalis voluntas et una naturalis operatio intelligenda est. Ubi vero in una persona Domini n. Iesu Christi Mediatoris Dei et hominum duas naturas, id est divinam et humanam, confitemur, in quibus et post admirabilem adunationem consistit, sicut duas unius eiusdemque naturas, ita et duas naturales voluntates duasque naturales operationes eius regulariter confitemur.

[Conc. romanum Ep. dogmat. synodalis 'Omnium bonorum spes' ad](#)

[imperatores, 27 mars 680](#)

546 Credentes in Deum Patrem... et in Filium eius... et in Spiritum Sanctum, Dominum et vivificantem, ex Patre procedentem, cum Patre et Filio coadorandum et conglorificandum: Trinitatem in unitate, et unitatem in Trinitate, unitatem quidem essentiae, Trinitatem vero personarum sive subsistentiarum; Deum Patrem confitentes, Deum Filium, Deum Spiritum

Sanctum, non tres deos, sed unum Deum, Patrem et Filium et Spiritum Sanctum; non trium nominum subsistentiam, sed trium subsistentiarum unam substantiam; quorum una essentia sive substantia vel natura, id est, una deitas, una aeternitas, una potestas, unum imperium, una gloria, una adoratio, una essentialis eiusdem sanctae et inseparabilis Trinitatis voluntas et operatio, quae omnia condidit, dispensat et continet.

547 Confitemur autem unum eiusdem sanctae coessentialis Trinitatis, Deum Verbum, qui ante saecula de Patre natus est, in ultimis saeculorum temporibus pro nobis nostraque salute descendisse de caelis, et incarnatum de Spiritu Sancto et sancta, immaculata semperque virgine gloriosa Maria, domina nostra, vere et proprie Dei genitrice, secundum carnem scilicet ex ea natum et vere hominem factum, eundem Deum verum eundemque hominem verum, Deum quidem ex Deo Patre, hominem autem ex virgine matre, incarnatum ex ea carne animam habente rationalem et intellectualem; consubstantialiem eundem Deo Patri secundum Deitatem, consubstantialiemque nobis eundem ipsum secundum humanitatem, et per omnia similem nobis absque solo peccato, crucifixum pro nobis sub Pontio Pilato, passum sepultumque et resurgentem...

548 288 Unum quippe eundemque Dominum nostrum Iesum Christum, Filium Dei unigenitum, ex duabus et in duabus substantiis inconfuse, incommutabiliter, indivise, inseparabiliter subsistere cognoscimus nusquam sublata differentia naturarum propter unionem, sed potius salva proprietate utriusque naturae et in unam personam unamque subsistentiam concurrente, non in dualitatem personarum dispertitum vel diversum, neque in unam compositam naturam confusum: sed unum eundemque Filium unigenitum, Deum Verbum, Dominum nostrum Iesum Christum, neque alium in alio, neque alium et alium, sed eundem ipsum in duabus naturis, id est, in Deitate et humanitate, et post subsistentialem adunationem cognoscimus: quia neque Verbum in carnis naturam conversum est, neque caro in Verbi naturam transformata est: permansit enim utrumque, quod naturaliter erat: differentiam quippe adunatarum in eo naturarum sola contemplatione discernimus, ex quibus inconfuse, inseparabiliter et incommutabiliter est compositus: unus enim ex utrisque et per unum utraque, quia simul sunt et altitudo deitatis et humilitas carnis, servante utraque natura etiam post adunationem sine defectu proprietatem suam, et 'operante utraque forma cum alterius communiione quod proprium habet; Verbo operante quod Verbi est, et carne exsequente quod carnis est: quorum unum coruscat miraculis, aliud succumbit iniuriis.' (DS 294). Unde consequenter, sicut duas naturas, sive substantias, id est deitatem et humanitatem, inconfuse, indivise, incommutabiliter eum habere veraciter confitemur, ita quoque et duas naturales voluntates et duas naturales operationes habere, utpote perfectum Deum et perfectum hominem, unum eundemque ipsum Dominum Iesum Christum (DS 501 ss.) pietatis nos regula instruit, quia hoc nos apostolica atque evangelica traditio, sanctorumque Patrum magisterium, quos sancta apostolica atque catholica Ecclesia et venerabiles Synodi suscipiunt, instituisse monstratur.

[Concile de Constantinople III \(oecum. VI\); Sess. XIII,](#)

[28 mars 681](#)

550 Retractantes dogmaticas epistolas, quae tamquam a Sergio quondam patriarcha huius a Deo conservandae regiae urbis scriptae sunt tam ad Cyrum, qui tunc fuerat episcopus Phasidis, quam ad Honorium quondam papam antiquae Romae, similiter autem et epistolam ab illo, id est Honorio, rescriptam ad eundem Sergium (cf. DS 487), hasque invenientes omnino alienas exsistere ab apostolicis dogmatibus et a definitionibus sanctorum conciliorum et cunctorum probabilium Patrum, sequi vero falsas doctrinas haereticorum: eas omnino abiicimus et tamquam animae noxias exsecramur.

551 Quorum autem, id est eorumdem, impia exsecramur dogmata, horum et nomina a sancta Dei Ecclesia proiici iudicavimus, id est Sergii..., qui aggressus est de huiusmodi impio dogmate conscribere, Cyri Alexandriae, Pyrrhi, Pauli et Petri, qui et ipsi praesulatu functi sunt in sede huius a Deo conservandae civitatis et similia iis senserunt; ad haec et Theodori quondam episcopi Pharani, quarum omniurn suprascriptarum personarum mentionem fecit Agatho, sanctissimus ac ter beatissimus papa antiquae Romae in suggestione, quam fecit ad piissimum... imperatorem (DS 542ss) eosque abiecit utpote contraria rectae fidei nostrae sentientes, quos anathemati submitti detinimus.

552 Cum iis vero simul proiici a sancta Dei catholica Ecclesia simulque anathematizari praevidimus et Honorium, qui fuerat papa antiquae Romae, eo quod invenimus per scripta, quae ab eo facta sunt ad Sergium, quia in omnibus eius mentem secutus est et impia dogmata confirmavit.

553 289 Quae praesens sancta et univesalis Synodus fideliter suscipiens et expansis manibus amplectens tam suggestionem, quae a sanctissimo ac beatissimo Agathone Papa antiquae Romae facta est ad Constantinum, piissimum atque fidelissimum nostrum imperatorem, quae nominatim abiecit eos, qui docuerunt vel praedicaverunt, sicut superus dictum est, unam voluntatem et unam operationem in incarnationis dispensatione Domini nostri Jesu Christi veri Dei nostri (cf DS548), adaeque amplexa est et alteram synodalem suggestionem, quae missa est a sacro Concilio, quod est sub eodem sanctissimo Papa centum viginti quinque Deo amabilium episcoporum, ad ejus a Deo instructam tranquillitatem, utpote consonantes sancto Chalcedonensi Concilio (cf DS300ss) et tomo sacerrimi ac beatissimi Papae ejusdem antiquae Romae Leonis, qui directus est ad sanctum Flavianum (cf DS290ss), quem et columnam rectae fidei hujusmodi Synodus appellavit.

554 290 Ad haec et synodicis epistolis, quae scripta sunt a beato Cyrillo adversus impium Nestorium et ad orientales episcopos: (Synodus) assecuta quoque sancta V universalis Concilia et sanctos atque probabiles Patres, consonanterque confitetur definiens Dominum nostrum Jesum Christum verum Deum nostrum, unum de sancta et consubstantiali et vitae originem praebente Trinitate, perfectum in deitate, et perfectum eundem in humanitate, Deum vere et hominem vere, eundem ex anima rationali et corpore; consubstantiali Patri secundum deitatem, et consubstantiali nobis secundum humanitatem, per omnia similem nobis absque peccato (Heb 4.15).

555 290 ante saecula quidem ex Patre genitum secundum deitatem, in ultimis diebus autem eundem propter nos et propter nostram salutem de Spiritu Sancto et Maria Virgine proprie et veraciter Dei genitrice secundum humanitatem, unum eundemque Christum Filium Dei unigenitum in duabus naturis inconfuse, inconvertibiliter, inseparabiliter, indivise cognoscendum, nusquam extinctaz harum naturarum differentia propter unionem, salvataque magis proprietate utriusque naturae, et in unam personam, et in unam subsistentiam concurrente, non in duas personas partitum vel divisum, sed unum eundemque unigenitum Filium Dei Verbum Dominum Jesum Christum, juxta quod olim Prophetiae de eo et ipse nos Dominus JesusChristus erudivit, et sanctorum Patrum nobis tradidit symbolum.

556 291 Et duas naturales voluntates in eo, et duas naturales operationes indivise, inconvertibiliter, inseparabiliter, inconfuse secundum sanctorum Patrum doctrinam adaeque praedicamus; et duas naturales voluntates non contrarias, absit, juxta quod impii asseruerunt haeretici, sed sequentem ejus humanam voluntatem et non resistentem vel eluctantem, sed potius et subjectam divinae ejus atque omnipotenti voluntati. Oportebat enim carnis voluntatem moveri, subici vero voluntati divinae, juxta sapientissimum Athanasium. Sicut enim ejus caro Dei Verbi dicitur et est, ita et naturalis carnis ejus voluntas propria Dei Verbi dicitur et est, sicut ipse ait: Quia descendi de caelo, non ut faciam voluntatem meam, sed ejus qui misit me Patris (Jo 6.38), suam propriam dicens voluntatem, quae erat carnis ejus.

Nam et caro propria ejus facta est. Quemadmodum enim sanctissima atque immaculata animata ejus caro deificata non est perempta, sed in proprio sui statu et ratione permansit: ita et humana ejus voluntas deificata non est perempta, salvata est autem magis, secundum deiloquum Gregorium dicentem: "Nam illius velle, quod in Salvatore intelligitur, non est contrarium Deo, deificatum totum" (Oratio 30, c.12).

557 Duas vero naturales operationes indivise, inconvertibiliter, inconfuse, inseparabiliter in eodem Domino nostro Jesu Christo vero Deo nostro glorificamus, hoc est, divinam operationem et humanam operationem, secundum divinum praedcatorem Leonem apertissime asserentem: " agit enim utraque forma cum alterius communione quod proprium est, Verbo scilicet operante quod Verbi est, et carne exsequente quod carnis est " (cf DS 294). Nec enim in quoquam unam dabimus naturalem operationem Dei et creaturae, ut neque quod creatum est, in divinam educamus essentiam, neque quod eximium est divinae naturae, ad competentem creaturis locum deiciamus. Unius enim ejusdemque tam miracula quamque passiones cognoscimus, secundum aliud et aliud earum ex quibus est, naturarum et in quibus habet esse, sicut admirabilis inquit Cyrillus. (DS 558) Undique igitur inconfusum atque indivisum conservantes, brevi voce cuncta proferimus: unum sanctae Trinitatis et post incarnationem Dominum nostrum Jesum Christum verum Deum nostrum esse credentes, asserimus, duas ejus esse naturas in una ejus radiantes subsistentia, in qua tam miracula quamque passiones per omnem sui dispensativam conversationem, non per phantasiam, sed veraciter demonstravit, ob naturalem differentiam in eadem una subsistentia cognoscendam, dum cum alterius communione utraque natura indivise et inconfuse propria vellet atque operaretur: juxta quam rationem et duas naturales voluntates et operationes confitemur, ad salutem humani generis convenienter in eo concurrentes.

559 293 His igitur cum omni undique cautela atque diligentia a nobis formati, definimus, aliam fidem nulli licere proferre aut conscribere componereve aut sapere vel etiam aliter docere. Qui vero praesumpserint fidem alteram componere vel proferre vel docere, vel tradere aliud symbolum volentibus converti ad agnitionem veritatis ex gentilitate vel Judaismo aut ex qualibet haeresi : aut qui novitatem vocis, vel sermonis ad inventionem ad subversionem eorum, quae nunc a nobis determinata sunt introducere: hos siquidem episcopi fuerint aut clerici, alienos esse, episcopos quidem ab episcopatu, clericos vero a clero: sin autem monachi fuerint vel laici, etiam anathematizari eos.

[Saint Léon II, Ep. 'Regi regum' à l'empereur Constantin IV,](#)

[août 682](#)

561 Cognovimus enim, quod sancta et universalis et magna sexta Synodus (C'politana III) eadem, quae et universum concilium assidens huic Sanctae Sedi Apostolicae (Romanam a.680) ... senserit, ... atque concorditer nobiscum confessa est: Unum esse de sancta et inseparabili Trinitate nostrum Dominum Jesum Christum, ex duabus et in duabus naturis inconfuse, inseparabiliter, indivise consistentem, ut vere Deum perfectum et hominem perfectum eumdem ipsum, salvaque proprietate uniuscuiusque in eo convenientium naturarum, eumdem ipsum divina operatum ut hominem, absque solo peccato: et duas idcirco naturales voluntates duasque naturales operationes eum habere veraciter praedicavit, per quae principaliter et naturarum eius veritas demonstratur, usque ad cognoscendam profecto differentiam, quarum sunt naturarum, ex quibus et in quibus unus idemque Dominus noster Iesus Christus consistit; per quae revera probavimus, hanc sanctam... sextam Synodum ... apostolicam praedicationem inoffenso pede fuisse secutam, sanctorumque et universalium quinque conciliorum definitionibus in omnibus consentientem, nihil super statuta orthodoxae fidei augentem aut minuentem, sed regiam et evangelicam semitam rectissime

gradientem, et in his atque per eos sacrorum dogmatum lima et probabiliū catholicāe Ecclesiae Patrum doctrina servata est...

562 Et quia (Synodus C'polit.) definitionem rectae fidei... plenissime praedicavit, quam et Apostolica Sedes beati Petri Apostoli... veneranter suscepit, idcirco et Nos, et per Nostrum officium haec veneranda Sedes Apostolica concorditer ac unanimiter his quae definita sunt ab ea consentit et beati Petri auctoritate confirmat ...

563 Pariterque anathematizamus novi erroris inventores, id est Theodorum Pharanitanum episcopum, Cyrum Alexandrinum, Sergium, Pyrrhum . . . necnon et Honorium, qui hanc apostolicam Ecclesiam non apostolicae traditionis doctrina lustravit, sed profana prodicione immaculatam fidem subvertere conatus est (graeca recensio: = maculari permisit).

Concile de Toledé XIV, 14-20 novembre 684

564 (c. 8) At nunc nos... (fidelibus) praedicamus, brevi admodum definitione collecta, ut in una (enim) Christi Filii Dei persona duarum naturarum individuas proprietates agnoscant, sicut indivisas atque inseparabiles, ita inconfusas et inconvertibiles permanere, unam deitatis alteram hominis, unam qua ex Deo Patre est genitus, alteram qua ex Maria virgine generatus (generatur). Utraque ergo ei generatio plena utraque perfecta, nihil minus ex deitate habens, nihil imperfectum ex humanitate suscipiens, non naturarum geminatione divisus, non persona geminatus, sed plenus Deus plenusque homo absque omni peccato in singularitate personae unus est Christus. Unus igitur in utraque natura consistens et divinitatis signis effulget et humanitatis passionibus subiacet. Nec enim alter ex Patre, alter ex matre est genitus, cum tamen aliter de Patre, aliter de matre sit natus: ipse tamen in utroque naturarum genere non divisus, sed unus idemque et Dei et hominis filius; ipse vivit moriens, ipse moritur vivens; ipse impassibilis patiens ipse passioni non subiacens nec deitate succumbens nec humanitate passioni se subtrahens; habens ex deitatis natura non posse mori, habens ex humanitatis substantia et nolle et posse mori; ex una immortalis habetur, ex altera mortalium condicione resolvitur; habens in aeterna divinitatis voluntate quod (quo) susceptum hominem sumeret, habens in suscepti hominis voluntate, ut humana voluntas Deo subdita esset. Unde et ipse dicit ad Patrem: 'Pater, non mea voluntas, sed tua fiat' (Lc 22,42), alteram videlicet ostendens voluntatem divinitatis qua susceptus est homo, alteram hominis qua oboediendum est Deo. - (c. 9) Et ideo secundum harum duarum differentiam naturarum, duarum quoque inseparabilium proprietates praedicandae sunt voluntatum et operum. - (c. 10)... Si quis igitur Iesu Christo Dei Filio ex utero Mariae virginis nato aliquid aut divinitatis imminuit aut de suscepta humanitate subducit, excepta sola lege peccati, et eum non verum Deum hominemque perfectum in una persona subsistentem sincerissime credit, anathema sit.

Denzinger (latin) 525

Denzinger (latin) 566

Concile de Toledé XV, commencé le 11 mai 688

566 294 (1)... Invenimus, quod in libro illo Responsionis fidei nostrae, quem per Petrum regionarium Romanae Ecclesiae miseramus, id primum capitulum iam dicto papae (Benedicto II) incaute visum fuisset a nobis positum, ubi nos secundum divinam essentiam diximus: 'Voluntas genuit voluntatem, sicut et sapientia sapientiam'; quod vir ille in incuriosa lectionis transcurusione praeteriens existimavit haec ipsa nomina iuxta relativum, aut secundum comparisonem humanae mentis nos posuisse: et ideo ipsa renotatione sua ita nos admonere iussus est, dicens: 'Naturali ordine cognoscimus, quia verbum ex mente originem ducit, sicut ratio et voluntas, et converti non possunt ut dicatur: quia sicut verbum et voluntas de mente procedit, ita et mens de verbo aut voluntate; et ex ista comparatione visum est Romano Pontifici, voluntatem ex voluntate non posse dici'. Nos autem non secundum hanc comparisonem humanae mentis, nec secundum relativum, sed secundum essentiam diximus: Voluntas ex voluntate, sicut et sapientia ex sapientia. Hoc enim est Deo esse, quod velle: hoc velle, quod sapere. Quod tamen de homine dici non potest. Aliud quippe est homini id, quod est sine velle, et aliud velle etiam sine sapere. In Deo autem non est ita, quia simplex ita natura est, et ideo hoc est illi esse, quod velle, quod sapere...

567 295 (4) Ad secundum quoque retractandum capitulum transeuntes, quo idem Papa incaute nos dixisse putavit, tres substantias in Christo Dei Filio profiteri: sicut nos non pudebit, quae sunt vera defendere, ita forsitan quosdam pudebit, quae vera sunt ignorare. Quis enim nesciat, unumquemque hominem duabus constare substantiis, animae scilicet et corporis? (Provocatur ad 2 Cor 4, 16 et Ps 62, 2)...

(5) Contra quam regulam invenimus item in Scripturis aut carne plerumque nominata totum hominem posse intelligi aut anima sola interdum nominata totius hominis perfectionem agnosci. Quapropter natura divina humanae sociata naturae possunt et tres proprie et duae tropice appellari substantiae. Sed aliud est, cum per proprietatem totus homo exprimitur, aliud, cum a parte totus intelligitur. Est enim quidam modus locutionis, qui frequenter in Scripturis divinis positus invenitur, quo significatur a parte totum : hic etiam tropus apud grammaticos 'synecdoche' dicitur.

Concile de Toledé XVI, commencé le 2 mai 693; Symbole

568 (art. 1) Credimus et confitemur omnium creaturarum, quae trinis rerum machinis continentur, auctricem atque conservatricem individuum Trinitatem:

(2) id est Patrem, qui est totius fons et origo divinitatis; Filium, qui est plena imago Dei propter expressam in se paternae claritatis unionem, ante omnium saeculorum eventum ex Patris intimo ineffabiliter genitus; Spiritum vero Sanctum ex Patre Filioque absque aliquo initio procedentem.

569 (3) Qui tres, quamquam personarum discernantur distinctione, numquam tamen separantur potentiae maiestate : inseparabilis nempe aequalitatis eorum insinuat divinitas. Et tamen, quamvis Pater genuerit Filium, nec ideo Filius sit idem qui Pater, neque Pater sit ipse qui Filius, sed nec Spiritus Sanctus Pater sit Filiusque, sed tantum Patris Filiique Spiritus eidem Patri et Filio etiam ipse coequalis.

(4) Nequaquam in hac sancta Trinitate quicquam creatum servum famulumque convenit

credi, nec adventitium vel subintroductum tamquam ei aliquando acciderit, quod constet eam aliquando minime habuisse, concedet autumari....

(6) Quarum tamen personarum, quamvis in hoc, quod ad se sunt, nulla possit separabilitas inveniri, in hoc vero, quod ad distinctionem adinet, sunt quaedam, quae specialius unicuique possint pertinere personae: scilicet, quod Pater a nullo originem sumpsit, Filius Patre generante existit, Spiritus quoque Sanctus ex Patris Filiique unione procedit....

(10) Et ista dicentes non personarum confundimus proprietates, nec unionem substantiae separamus; nihil etiam in eadem sancta Trinitate maius aut minus credere oportet nihilque etiam imperfectum atque mutabile. ...

570 (12) Idcirco sunt quaedam, quae in hac sancta Trinitate indiscrete oporteat confiteri. In hoc etenim, quod ad se sunt Pater et Filius et Spiritus Sanctus, indiscrete unus Deus credendus est Pater cum Filio et Spiritu Sancto. Quod vero ad relativum adinet, discrete personarum trium est praedicanda proprietas, Evangelista praedicante: Ite, docete omnes gentes in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti (cf. Mt 28,19). Relativum etenim dicitur, quod una ad aliam persona referatur; nam quando dicitur Pater, Filii nihilominus persona signatur, et cum dicitur Filius, Pater ei sine dubio inesse monstratur.

(13) At nunc, quoniam Spiritus Sancti vocabulum, quo non tota Trinitas significatur, sed tertia quae est in Trinitate persona, quomodo secundum relativum ad Patris Filiique referatur personam, nequaquam apertissime pateat pro id scilicet, quia sicut dicimus Spiritum Sanctum Patris non consequenter dicimus Patrem Spiritus Sancti, ne Filius Spiritus Sanctus intellegatur; in aliis tamen vocabulis, quibus eiusdem Sancti Spiritus signatur persona, ad relativum pertinere dinoscitur.

(14) Igitur 'donum' specialiter Spiritum Sanctum accipimus, quae in sancta praenoscutur Trinitate tertia esse persona pro eo quod a Patre Filioque, cum quibus unius essentiae per omnia creditur, fidelibus condonetur: quapropter cum dicitur 'donum donatoris' et 'donator doni', relativum haud dubie declaratur: quod etiam de ipso vocabulo Spiritus Sancti inculpabiliter est credendum.

571 (16) Unde, licet inseparabilia sint opera Trinitatis, tamen fideliter profiteamur..., quod non tota Trinitas suscepit carnem, sed solus Filius Dei, qui est ante saecula ex Dei Patris substantia genitus, in fine saeculorum de virgine Maria evangelio est teste enixus, qui ait: 'Verbum caro factum est et habitavit in nobis' (Jo I,14)....

(18) ... Angeli oraculum, cum Spiritum Sanctum superventurum in ea dicit, et virtutem Altissimi, qui est Dei Patris Filius, obumbraturum eam praemonuit (cf: Lc 1,35), eiusdem Filii carni totam Trinitatem cooperatricem esse monstravit.

(19) Quae scilicet virgo sicut ante conceptionem obtinuit virginitatis pudorem, ita post partum nullam sensit integritatis corruptionem; nam virgo concepit, virgo peperit, et post partum incorruptelae pudorem sine interceptione obtinuit. ...

572 (22) Ipse vero Dei Filius ab ingenito Patre genitus, a vero verus, a perfecto perfectus, ab uno unus, a toto totus, Deus sine initio, perfectum hominem de sancta et inviolata Maria semper virgine adsumpsisse est manifestus.

(23) Cui etiam, sicut hominis perfectionem adscribimus, ita duas ei voluntates inesse, unam divinitatis suae, aliam humanitatis nostrae, nihilominus credimus:

(24) quod etiam per quatuor Evangelistarum oracula eiusdem Redemptoris nostri affatu evidentissime declaratur; sic enim fatus est dicens: 'Pater mi, si possibile est transeat a me calix iste; verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu' vis (Mt 26, 39); et iterum: Non veni voluntatem meam facere, sed voluntatem eius, qui misit me (cf. Jo 6, 38) . . .

(25) Quibus etiam adlocutionibus demonstrat suam voluntatem ad hominem retulisse adsumptum, Patris ad divinitatem, in qua est idem unus et aequalis cum Patre: quippe quantum ad divinitatis adinet unitatem, non est alia voluntas Patris, alia Filii; una enim est voluntas, ubi una persistit divinitas. Quantum autem ad hominis naturam adsumpti alia est voluntas deitatis suae, alia etiam humanitatis nostrae.

(26) Proinde in hoc quod ait: 'Non sicut ego volo, sed sicut tu' (Mt 26, 39), patule ostendit non velle id fieri quod voluntate humani loquebatur affectus, sed propter quod ad terras paterna voluntate descenderat, cuius tamen Patris voluntas nequaquam contraria Filii

voluntati exstitit, quia quibus est divinitas una, non potest esse voluntas diversa; et ubi in natura nihil potest diversitatis accidere, ibi nihilominus enumerantur generaliter aliqua numerosa.

573 296 (27) Igitur huius voluntatis sanctae vocabulum, quamvis per comparativam similitudinem Trinitatis, qua dicitur memoria, intelligentia et voluntas, ad personam Sancti referatur Spiritus, secundum hoc autem, quod ad se dicitur, substantialiter praedicatur.

(28) Nam voluntas Pater, voluntas Filius, voluntas Spiritus Sanctus, quemadmodum Deus est Pater, Deus est Filius, Deus est Spiritus Sanctus, et multa alia similia, quae secundum substantiam dici ab his, qui catholicae fidei veridici cultores existunt, nulla ratione ambiguntur.

(29) Et sicut est catholicum dici Deum de Deo, lumen de lumine, lucem de luce, ita verae fidei est proba adsertio, voluntatem dici de voluntate, sicut sapientiam de sapientia, essentiam de essentia: et veluti Deus Pater genuit Filium Deum, ita voluntas Pater genuit Filium voluntatem.

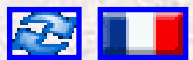
(30) Itaque quamquam secundum essentiam Pater voluntas, Filius voluntas, Spiritus Sanctus voluntas, non tamen secundum relativum unus esse credendus est, quoniam alius est Pater qui refertur ad Filium, alius Filius qui refertur ad Patrem, alius Spiritus Sanctus qui pro eo quod de Patre Filioque procedit, ad Patrem Filiumque refertur: non aliud, sed alius; quia quibus est unum esse in deitatis natura, his est in personarum distinctione specialis proprietas. ...

574 (35) Exemplum nobis sua resurrectione impendens, sicut ille vivificans nos post duos dies tertio vivus resurrexit a mortuis, sic nos etiam in huius saeculi fine resurrecturos usquequaque credamus. Non in aeria, vel in phantasticae visionis umbra, ut quorundam improbanda opinio praestruit, sed in veridicae carnis substantia, in qua nunc sumus et vivimus, ac tempore iudicii coram Christo et sanctis angelis eius adstantes unusquisque referet corporis sui propria, prout gessit, sive bonum, sive malum, recepturus ab eo aut pro propriis actibus interminabilis beatitudinis regnum, aut pro suis sceleribus perpetuae damnationis interitum.

575 (36) Huius etenim fidei Ecclesia sancta catholica, baptismatis aqua abluta, Christi sanguine pretioso redempta, quae neque in fide habet rugam neque maculosi perfert operis notam (cf. Eph 5,23-27), insignibus pollet, virtutibus cluit (al.: claruit), Sanctique Spiritus donis referta coruscat.

(37) Quae etiam cum Iesu Christo Domino nostro capite suo, cuius corpus esse nequaquam ambigitur, est perenniter regnatura atque omnes, qui nunc in ea minime consistunt sive constiterint aut ab ea recesserunt sive recesserint aut peccata in ea relaxari diffidentiae malo negaverint, nisi paenitudinis ope ad eam redierint et quaeque Nicaena synodus..., Constantinopolitanus conventus ..., Epheseni primi concilii amplecti auctoritas sanxit atque Chalcedone sanctorum una nimitas vel reliquorum conciliorum sive etiam omnium venerabilium Patrum in fide sana recte viventium edicta custodire praecipiant, absque aliquo dubietatis naevo non crediderint, perpetuae damnationis sententia ulciscuntur atque in fine saeculi cum diabolo eiusque sociis ignivomis rogis cremabuntur.

[Saint Grégoire II, Ep. 'Desiderabilem mihi' ad S. Bonifatium,](#)

[22 Nov. 726](#)

580 296a Quosdam baptizatos absque interrogatione symboli ab adulteris et indignis presbyteris fassus es. In his tua dilectio teneat antiquum morem Ecclesiae: quia, quisquis in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti baptizatus est, rebaptizari liceat minime; non enim in nomine baptizantis, sed in nomine Trinitatis huius gratiae donum percepit. Et teneatur, quod Apostolus dicit: Unus Deus, una fides, unum baptisma (Cf. Eph 4, 5). Doctrinam vero spirit(u)

alem talibus studiosius ut impertias demandamus.

Saint Grégoire II, Lettre à l'empereur Léon III

(entre 726 et 730)

581 (Versio:) Et dicis nos lapides et parietes ac tabellas adorare. Non ita est, ut dicis, imperator; sed ut memoria nostra excitetur, et ut custodia et imperita crassaque mens nostra erigatur et in altum provehatur per eos, quorum haec nomina et quorum appellationes et quorum hae sunt imagines; et non tamquam deos, ut tu inquis; absit! Non enim spem in illis habemus. Ac si quidem imago sit Domini, dicimus : Domine Iesu Christe Fili Dei, succurre et salva nos! Sin autem sanctae matris eius, dicimus Sancta Dei genitrix Domini mater, intercede apud Filium tuum verum Deum nostrum, ut salvas faciat animas nostras! Sin vero martyr: Sancte Stephane, qui pro Christo sanguinem tuum fudisti, qui ut protomartyr loquendi confidentiam habes, intercede pro nobis! Et de quovis martyre, qui passus est martyrium, ita dicimus. tales per illos preces offerimus. Nec ita est, uti dicis, imperator quasi deos martyres appellemus.

Saint Grégoire III, Ep. 'Magna nos habuit' à saint Boniface,

évêque, vers 732

296b Illi quippe, qui baptizati sunt per diversitatem et declinationem linguarum gentilitatis, tamen, quod in nomine Trinitatis baptizati sunt, oportet eos per manus impositionis (impositionem) et sacri chrismatis confirmari.

582 Eosdemque, quos a paganis baptizatos esse asseruisti, si ita habetur, ut denuo baptizes in nomine Trinitatis, mandamus.... Nam et eos, qui se dubitant fuisse baptizatos an non, vel qui a presbytero Iovi mactanti et immolaticias carnes vescenti, ut baptizentur praecipimus.

583 Pro obeuntibus quippe consuluisse dinosceris, si liceat oblationes offerre. Sancta sic tenet Ecclesia, ut quisque pro suis mortuis vere christianis offerat oblationes atque presbyter eorum faciat memoriam. Et quamvis omnes peccatis subiaceamus, congruit, ut sacerdos pro mortuis catholicis memoriam faciat et intercedat. Non tamen pro impiis, quamvis christiani fuerint, tale quid agere licebit.

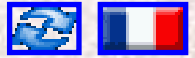
586 (2) Repperimus (in Bonifatii ep. ad papam)...., quod talia a te nobis referantur, quasi Nos corruptores simus canonum et Patrum rescindere traditiones quaeramus, ac per hoc, quod absit, cum nostris clericis in simoniacam haeresim incidamus, accipientes et compellentes quorum pallia tribuimus (compellentes, ut in quibus pallia tribuimus), ut (-!) nobis praemia largiantur, expetentes ab illis pecunias.... (Admonetur Bonifatius, ne tale quid iterum scribar), quia fastidiosum a Nobis et iniuriosum suscipitur, dum illud nobis ingeritur quod Nos omnino detestamur. Absit enim a Nobis et a nostris clericis, ut donum, quod per Spiritus Sancti gratiam suscepimus, pretio venundemus... anathematizantes namque omnes, quicumque ausi fuerint donum Sancti Spiritus pretio venundare.

Concile romain, Action III, 25 octobre 745

587 ... Clemens, qui per suam stultitiam sanctorum Patrum statuta (scripta) respuit vel omnia synodalia acta (parvipendit), inferens etiam Christianis judaismum, dum praedicet fratris defuncti accipere uxorem (uxorem posse in matrimonium iungi), insuper et Dominum Iesum Christum descendentem ad inferos omnes (-!) pios et impios exinde praedicat (simul inde) abstraxisse, ab omni sit (-!) sacerdotali officio nudatus (deponatur) et anathematis vinculo obligatus (obligetur).

[Saint Zacharias, Ep. 'Virgilius et Sedonius' ad S. Bonifatium,](#)

[1 juillet 746 \(745?\)](#)

588 297 Retulerunt quippe, quod fuerit in eadem provincia sacerdos, qui latinam linguam penitus ignorabat et, dum baptizaret, nesciens latini eloquii, infringens linguam diceret: 'Baptizo te in nomine Patria et Filia et Spiritus Sancti'. Ac per hoc tua reverenda fraternitas consideravit rebaptizare. Sed... si ille qui baptizavit, non errorem introducens aut haeresim, sed pro sola ignorantia Romanae locutionis infringendo linguam, ut supra fati sumus, baptizans dixisset, non possumus consentire, ut denuo baptizentur...

[Saint Zacharias, Ep. 'Sacris liminibus' à saint Boniface,](#)

[1 mai 748](#)

589 297a In illa (Anglorum synodo) tale decretum et iudicium firmissime praeceptum et diligenter demonstratum esse dignoscitur, ut quicumque sine invocatione Trinitatis lotus fuisset, quod sacramentum regenerationis non haberet. Quod omnino verum est; quia si mersus in fonte baptismatis quis fuerit sine invocatione Trinitatis, perfectus non est, nisi fuerit in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti baptizatus. ... Hoc quoque observari (observasse) in supradicta synodo sacerdotes, ut, qui vel unam de Trinitate personam in baptismo non nominaret, illud baptismum esse non posse, quod pro certo verum est, quia qui unum ex sancta Trinitate confessus non fuerit, perfectus Christianus esse non potest.

[Etienne II \(III\), 'Responsa Carisiaca' \(Quiercy\), a. 754](#)

592 (Resp. XIV.) De illo presbytero, qui baptizavit isto modo sic rustice: In nomine Patris mergo et Filii mergo et Spiritus Sancti mergo, et ipse presbyter nescit, si episcopus fuit qui eum benedixit: hic, qui ordinationem suam ignorat, omnino abiiciendus est...; infantes vero illi, quos baptizavit, licet rustice, quia in nomine sanctae Trinitatis sunt baptizati, in eo permaneant baptismo.

[Hadrien I, Ep. 'Pastoralibus curis' ad patriarch. Tarasium, 785](#)

298 ... Pseudosyllogus ille, qui sine Apostolica Sede... factus est adversus venerabilium Patrum traditionem contra divinas imagines, anathematizetur praesentibus apocrisiariis nostris..., et Domini nostri Iesu Christi sermo compleatur, quia: 'portae inferi non praevalerunt adversus eam' (Mt 16,18); et rursus: 'Tu es Petrus ...' (Mt 16, 18-19). Cuius sedes in omnem terrarum orbem primatum tenens refulget, et caput omnium ecclesiarum Dei

consistit.

Hadrien I, Ep. "Institutio universalis" aux évêques d'Espagne,

(entre 785 et 791)

595 299 ... De partibus vestris pervenit ad nos lugubre capitulum, quod quidam episcopi ibidem degentes, videlicet Eliphandus et Ascaricus cum aliis eorum consentaneis, Filium Dei adoptivum confiteri non erubescunt, quod nullus quamlibet haeresiarcha talem blasphemiam ausus est oblatrare, nisi perfidus ille Nestorius, qui purum hominem Dei confessus est Filium...

596 300 Illud autem, quod alii ex ipsis dicunt, quod praedestinatio ad vitam sive ad mortem in Dei sit potestate et non nostra; isti dicunt 'Ut quid conamur vivere, quod in Dei est potestate?'; alii iterum dicunt: 'Ut quid rogamus Deum, ne vincamur tentatione, quod in nostra est potestate, quasi libertate arbitrii?' Revera enim nullam rationem reddere vel accipere valent, ignorantes beati Fulgentii episcopi ad Eugipium presbyterum contra sermonem cuiusdam Pelagiani opuscula directa: 'Opera ergo misericordiae ac iustitiae praeparavit Deus in aeternitate incommutabilitatis suae...; praeparavit ergo iustificandis hominibus merita; praeparavit iisdem glorificandis et praemia; malis vero non praeparavit voluntates malas aut opera mala, sed praeparavit eis iusta et aeterna supplicia. Haec est aeterna praedestinatio futurorum operum Dei, quam, sicut nobis apostolica doctrina semper insinuari cognoscimus, sic etiam fiducialiter praedicamus.'

Hadrien I, Ep. 'Instituio universalis' ad episcopos Hispaniae,

785

301 Porro, dilectissimi, diversa capitula, quae ex illis audivimus partibus, id est: quod multi dicentes se catholicos esse, communem vitam gerentes cum Iudaeis et non baptizatis paganis, tam in escis quamque in potu seu in diversis erroribus nihil pollui se iniquunt: et illud, quod inhibitum est, ut nulli liceat iugum ducere cum infidelibus; ipsi enim filias suas cum alio benedicent, et sic populo gentili tradentur et quod sine examinatione praefati presbyteri, ut praesint, ordinantur: et alius quoque immanis invaluit error perniciosus, ut, etiam vivente viro, mulieres sibi in conubio sortiantur ipsi pseudosacerdotes, simulque et de libertate arbitrii, et alia multa, sicut de illis audivimus partibus, quae longum est dici. ...

Concile de Nicée II (oecum. VII; 787); Action VII,

13 octobre 787; Definitio de sacris imaginibus

600 302 (definitio) ... Regiae quasi continuati semitae, sequentesque divinitus inspiratum sanctorum Patrum nostrorum magisterium, et catholicae traditionem Ecclesiae (nam Spiritus Sancti hanc esse novimus, qui nimirum in ipsa inhabitat), definimus in omni certitudine ac diligentia, sicut figuram pretiosae ac vivificae crucis, ita venerabiles ac sanctas imagines proponendas tam quae de coloribus et tessellis, quam quae ex alia materia congruenter in sanctis Dei ecclesiis, et sacris vasis et vestibulis, et in parietibus ac tabulis, domibus et viis: tam videlicet imaginem Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, quam intemeratae Dominae nostrae sanctae Dei genitricis, honrobiliumque Angelorum, et omnium Sanctorum

simul et almorum virorum.

601 302 Quanto enim frequentius per imaginalem formationem videntur, tanto, qui has contemplantur, alacrius eriguntur ad primitivorum earum memoriam et desiderium, ad osculum et ad honorariam his adorationem tribuendam, non tamen ad veram latriam, quae secundum fidem est quaeque solam divinam naturam decet, impartendam: ita ut istis, sicuti figurae pretiosae ac vivificae crucis, et sanctis evangeliiis, et reliquis sacris monumentis, incensorem et luminum oblatio ad harum honorem efficiendum exhibeatur, quemadmodum et antiquis pia consuetudinis erat. Imaginis enim honor ad primitivum transit: et qui adorat imaginem, adorat in ea depicti subsistentiam.

602 303 (probatio) Sic enim robur obtinet sanctorum Patrum nostrorum doctrina, id est, traditio sanctae catholicae Ecclesiae, quae a finibus usque ad fines terrae suscepit evangelium. Sic Paulum, qui in Christo locutus est (cf Cor2 2.17), et omnem divinum apostolicum coetum et paternam sanctitatem exsequimur tenentes traditiones (Thess2 2.14), quas accepimus. Sic triumphales Ecclesiae propheticè canimus hymnos: Gaude satis, filia Sion, praedica, filia Jerusalem: jucundare et laetare ex toto corde tuo. Abstulit Dominus a te injustitias adversantium tibi: redemit te de manu inimicorum tuorum. Dominus rex in medio tui: non videbis mala ultra (Soph 3.14s: Sptg) et pax in te in tempus aeternum.

603 304 (Sanctio) Eos ergo, qui audent aliter sapere aut docere aut secundum scelestos haereticas traditiones spernere et novitatem quamlibet excogitare, vel proicere aliquid ex his, quae sunt Ecclesiae deputata, sive evangelium, sive figuram crucis, sive imaginalem picturam, sive sanctas reliquias martyris; aut excogitare prave aut astute ad subvertendum quidquam ex legitimis traditionibus Ecclesiae catholicae; vel etiam quasi communibus uti sacris vasis aut venerabilibus monasteriis: si quidem episcopi aut clerici fuerint, deponi praecipimus; monachos autem vel laicos a communione segregari.

Concile de Nicée II (oecum. VII); Action VIII, 23 octobre

787

604 305 Can. 3. Omnis electio a principibus facta episcopi aut presbyteri aut diaconi irrita maneat secundum regulam (Can. apost. 30), quae dicit: Si quis episcopus saecularibus potestatibus usus, ecclesiam per ipsos obtineat, deponatur, et segregentur omnes, qui illi communicant. Oportet enim, ut, qui provehendus est in episcopum, ab episcopis eligatur, quemadmodum a sanctis Patribus, qui apud Nicaeam convenerunt, in regula (Can. Nicaen. 4) definitum est, quae dicit: Episcopum convenit maxime quidem ab omnibus qui sunt in provincia, episcopis ordinari. Si autem hoc difficile fuerit aut propter instantem necessitatem aut propter itineris longitudinem, tribus tamen omnimodis in idipsum convenientibus, et aliis per litteras consentientibus, tunc consecratio fiat. Firmitas autem eorum, quae geruntur, per unamquamque provinciam metropolitano tribuatur antistiti.

605 306 Nos venerandas imagines recipimus. Nos (eos), qui ita non sentiunt, anathemati subiicimus...

606 307 Si quis Christum Deum nostrum circumscriptum non confitetur secundum humanitatem, anathema sit.

607 Si quis evangelicas historias imaginibus expressas non admittit, an. sit.

608 Si quis ipsas non salutatur, cum sint in nomine Domini et Sanctorum eius anathema sit.

609 308 Si quis omnem ecclesiasticam traditionem sive scriptam sive non scriptam reicit,

anathema sit.

Hadrien I, Ep. "Si tamen licet" aux évêques d'Espagne

(793 ou 794)

610 309 Materia autem causalis perfidiae inter cetera reicienda de adoptione Jesu Christi Fili Dei secundum carnem falsis argumentationibus digesta, pefidorum verborum ibi stramina incomposito calamo legebantur. Hoc catholica Ecclesia nunquam credidit, numquam docuit, numquam male credentibus assensum praebuit. ...

611 309 Ipse enim (Christus) de se innotuit, cujus filius esset, cum Patris nomen se asserit hominibus adnuntiasset. Ait enim: "Manifestavi nomen tuum hominibus, quos dedisti mihi de mundo" (Jo 17.6). Nomen paternum tunc manifestavit hominibus, cum se Patris Filium verum et non putativum, proprium innotuit et non adoptivum. Sed notandum quod dicitur: "hominibus, quos dedisti mihi". Non enim isti ex illis hominibus, quos ei Pater dederat et immo quos ille cum Patre ante mundi constitutionem elegerat, qui eum adoptivum et non proprium Filium confitentur, quasi alienus aliquando a Patre fuerit aut per carnis extraneus ab eo factus esset adsumptionem, cum, ut Verbum caro fieret, una exstiterit Patris Filiique voluntas, sicut scriptum est: "Ut facerem voluntatem tuam; Deus meus, volui" (Ps 39.9). Hinc alias dicit: "Ascendo ad Patrem meum et Patrem vestrum" (Jo 20.17). Distincte enim dixit "meum" et "vestrum", ejus videlicet non per gratiam, sed per naturam, noster vero per gratiam adoptionis. Porro numquam non fuit Filius, quia numquam non fuit Pater. Semper eum et ubique distincte Patrem appellat. "Pater" inquit "meus usque modo operatur, et ego operor" (Jo 5.17), et rursus: "Pater, clarifica Filium tuum, ut Filius tuus clarificet te" (Jo 17.1), et: "Pater meus quod dedit mihi, majus omnibus est" (Jo 10.29). Quodsi secundum eorum callidam tergiversationem cuncta, quae protulimus, ad divinitatem tantummodo Filii Dei referenda opinantur, dicant, ubi umquam communi affectu dixerit nobiscum "Pater noster". "Scit enim", inquit "Pater vester, quid vobis opus est" (Mt 6.8). Non ait "noster", quasi nobiscum adoptatus per gratiam. Et alibi "Estote ergo et vos perfecti, sicut et Pater vester caelestis perfectus est" (Mt 5.48). Cur non dixit "noster"? Quia aliter noster et aliter suus. Hinc rursus ait: "Si vos, cum sitis mali, nostis bona dare filiis vestris, quanto magis Pater vester de caelo dabit spiritum bonum petentibus se?" (Lc 11.13) et cetera. hinc Paulus, vas electionis, ait: "Proprio Filio suo non pepercit Deus, sed pro nobis omnibus tradidit illum" (Rom 8.32). Scimus enim, quia non est traditus secundum divinitatem, sed secundum id quod homo verus erat.

310 ... Adoptivum eum Filium, quasi purum hominem, calamitati(s) humanae subiectum et, quod pudet dicere, servum eum, impii et ingrati tantis beneficiis, liberatorem nostrum non pertimescitis venenosa fauce susurrare. ... Cur non veremini, queruli detrectatores, Deo odibiles, illum servum nuncupare, qui vos de servitute diaboli liberavit? ... Nam etsi in umbra prophetiae dictus est servus (cf. Ib 1,8sq) propter servilis formae conditionem, quam sumpsit ex Virgine, ... hoc nos ... intelligimus et secundum historiam de sancto Iob et allegorice de Christo dictum. ...

Concile de Francfort (Frankfurt / Main), 794; Ep. synod. des

évêques de France aux autorités d'Espagne

612 311 ... Invenimus enim in libelli vestri principio scriptum, quod posuistis vos:

"Confitemur et credimus Deum Dei Filium ante omnia tempora sine initio ex Patre genitum, coaeternum et consubstantialem, non adoptione, sed genere". Item post pauca eodem loco legebatur: "Confitemur et credimus eum factum ex muliere, factum sub lege (cf Gal 4.4), non genere esse Filium Dei, sed adoptione, non natura, sed gratia". Ecce serpens inter pomifera paradisi latitans ligna, ut incautos quosque decipiat...

613 312 Quod etiam et in sequentibus adjunxistis, in professione Nicaeni symboli non invenimus dictum, in Christo duas naturas et tres substantias (cf DS 567), et "homo deificus et Deus humanatus". Quid est natura hominis, nisi anima et corpus? vel quid est inter naturam et substantiam, ut tres substantias necesse sit nobis dicere, et non magis simpliciter, sicut sancti Patres dixerunt, confiteri Dominum nostrum Jesum Christum DEum verum et verum hominem in una persona? Mansit vero persona Filii in sancta Trinitate, cui personae humana accessit natura, ut esset una persona, Deus et homo, non homo deificus et humanatus Deus, sed Deus homo et homo Deus: propter unitatem personae unus Dei Filius, et idem hominis Filius, perfectus Deus, perfectus homo. Perfectus homo non est nisi anima et corpore... , nec negamus et nos, Christo haec tria veraciter inesse, divinitatem scilicet, animam et corpus. Sed quia vere Deus et homo dicitur, in Dei nomine totum quod Dei est designatur, in hominis vero totum quicquid hominis intelligitur. Ideo sufficit, in eo unam perfectam divinitatis et alteram perfectam humanitatis confiteri substantiam. ... Consuetudo ecclesiastica solet in Christo duas substantias nominare, Dei videlicet et hominis. ...

614 313 Si ergo Deus verus est, qui de Virgine natus est, quomodo tunc potest adoptivus esse vel servus? Deum enim nequaquam audetis confiteri servum vel adoptivum: et si eum propheta servum nominasset, non tamen ex condicione servitutis, sed ex humilitatis obedientia, qua factus est Patri "oboediens usque ad mortem" (Phil 2.8).

615 314 Can.1. ... In primordio capitulorum exortum est de impia ac nefanda haeresi Eliphandi, Toletanae sedis episcopi, et Felicis, Orgellitanae, eorumque sequacibus, qui imale sentientes in Dei Filio asserebant adoptionem: quam omnes qui supra sanctissimi Patres et respicientes una voce contradixerunt atque hanc haeresim funditus a sancta Ecclesia eradicandam statuerunt.

[Concile de Frioul \(foroiuliense\) \(796 ou 797\),](#)

[Symbole De Trinitate divina](#)

616 (Post Symb. C'opolitanum sequitur:) Sanctam autem, perfectam inseparabilem et ineffabilem veramque Trinitatem, i. e. Patrem et Filium et Spiritum Sanctum, individuum confiteor in unitate naturae, quia trinus et unus est Deus: trinus nimirum per distinctionem personarum unus vero per substantiam inseparabilem deitatis. Has igitur tres personas . . . non putativas vel quasi suspicabiles tantum, sed veras, subsistentes, coaeternas, coaequales credimus et consubstantiales...

617 Nam Pater verus Deus, vere et proprie Pater est, qui genuit ex se, i. e. ex sua substantia, intemporaliter et sine initio verum Filium, coaeternum, consubstantialem et coaequalem sibi. -Et Filius verus Deus, vere et proprie est Filius, qui ante omnia saecula genitus est de Patre intemporaliter et absque ullo initio... Et numquam fuit Pater sine Filio, nec Filius sine Patre... -Spiritus namque Sanctus verus Deus, vere et proprie Spiritus Sanctus est: non genitus nec creatus, sed ex Patre Filioque intemporaliter et inseparabiliter procedens. Consubstantialis, coaeternus et aequalis Patri Filioque semper est, erat et erit. Et numquam fuit Pater aut Filius sine Spiritu Sancto, nec Spiritus Sanctus sine Patre et (vel) Filio.

618 Et idcirco inseparabilia sunt semper opera Trinitatis, et nihil est in sancta Trinitate diversum aliquid aut dissimile vel inaequale: non divisum naturaliter, non confusum personaliter, nihil maius aut minus, non anterior, non posterior, non inferior, non superior; sed una et aequalis potestas, par gloria, sempiterna et coaeterna consubstantialisque maiestas...

619 314a De hac autem ineffabili Trinitate sola Verbi Dei persona, i.e. Filius, ... descendit de caelis, unde numquam recesserat; Incarnatus est de Spiritu Sancto et semper virgine Maria verus homo factus, verusque permanet Deus. (D 314a) Nec obfuit humana et temporalis nativitas divinae illi et intemporalis nativitati, sed in una Christi Jesu persona verus Dei verusque hominis Filius, non alter hominis Filius, alter Dei, sed unus idemque Dei homnisque Filius, in utraque natura, divina scilicet et humana, Deus verus et homo verus, non putativus Dei Filius, sed verus; non adoptivus, sed proprius, quia numquam fuit propter hominem quem adsumpsit a Patre alienus. Solus enim sine peccato natus est homo, quoniam solus est incarnatus de Spiritu Sancto et immaculata Virgine novus homo. Consubstantialis Deo Patri in sua, i.e. divina; consubstantialis etiam matri, sine sorde peccati, in nostra, i.e. humana. et ideo in utraque natura proprium eum et non adoptivum Dei Filium confitemur, quia inconfusibiliter et inseparabiliter adsumpto homine unus idemque est Dei et hominis Filius. Naturaliter Patri secundum divinitatem, naturaliter matri secundum humanitatem; proprius tamen Patri in utroque...

Denzinger (latin) 566

Denzinger (latin) 620

Conc. Ticinense (Pavia), a. 850

620 315 (8) Illud quoque salutare sacramentum, quod commendat Jacobus Apostolus dicens: 'Infirmatur quis ... remittetur ei' (Iac 5,14s), solerti praedicatione populis innotescendum est: magnum sane ac valde appetendum mysterium, per quod, si fideliter poscitur, et peccata remittuntur, et consequenter corporalis salus restituitur... Hoc tamen sciendum, quia, si is, qui infirmatur, publicae paenitentiae mancipatus est, non potest huius mysterii consequi medicinam, nisi prius reconciliatione percepta communionem corporis et sanguinis Christi meruerit. Cui enim reliqua sacramenta interdicta sunt, hoc uno nulla ratione uti conceditur.

Conc. Carisiacum (Quiercy-sur-Oise), mai 853

621 316 Cap. 1. Deus omnipotens hominem sine peccato rectum cum libero arbitrio condidit, et in paradiso posuit quem in sanctitate iustitiae permanere voluit. Homo libero arbitrio male utens peccavit et cecidit, et factus est 'massa perditionis' totius humani generis. Deus autem bonus et iustus elegit ex eadem massa perditionis secundum praescientiam suam quos per gratiam praedestinavit (Rom 8, 29 ss; Eph 1, 11) ad vitam, et vitam illis praedestinavit aeternam : ceteros autem, quos iustitiae iudicio in massa perditionis reliquit, perituros praescivit, sed non ut perirent praedestinavit; poenam autem illis quia iustus est, praedestinavit aeternam. Ac per hoc unam Dei praedestinationem tantummodo dicimus, quae aut ad donum pertinet gratiae aut ad retributionem iustitiae.

622 317 Cap. 2. Libertatem arbitrii in primo homine perdidimus, quam per Christum Dominum nostrum recepimus : et habemus liberum arbitrium ad bonum, praeventum et adiutum gratia, et habemus liberum arbitrium ad malum, desertum gratia. Liberum autem habemus arbitrium, quia gratia liberatum et gratia de corrupto sanatum.

623 318 Cap. 3. Deus omnipotens 'omnes homines' sine exceptione 'vult salvos fieri' (I Tim 2, 4), licet non omnes salventur. Quod autem quidam salvantur, salvantis est donum : quod autem quidam pereunt, pereuntium est meritum.

624 319 Cap.4. Christus Jesus D.N., sicut nullus homo est, fuit vel erit, cujus natura in illo assumpta non fuerit, ita nullus est, fuit vel erit homo, pro quo passus non fuerit; licet non omnes passionis ejus mysterio redimantur. Quod vero omnes passionis ejus mysterio non redimuntur, non respicit ad magnitudinem et pretii copiositatem, sed ad infidelium et ad non credentium ea fide "quae per dilectionem operatur" (Gal 5.6), respicit partem; quia poculum humanae salutis, quod confectum est infirmitate nostra et virtute divina, habet quidem in se, ut omnibus prosit: sed si non bibitur, non medetur.

Conc. Valentinum (Valence), 8 janvier 855

625 320 Can. 1. ... Novitates vocum et praesumptivas garrulitates, unde potius inter fratres contentionum et scandalorum fomes excitari potest, quam aedificatio ulla timoris Dei succrescere, cum studio omni devitamus. Indubitanter autem doctoribus pie et recte

tractantibus verbum veritatis, ipsisque sacrae Scripturae lucidissimis expositoribus, id est Cypriano, Hilario, Ambrosio, Hieronymo, Augustino, ceterisque in catholica pietate quiescentibus, reverenter auditum et obtemperanter intellectum submittimus, et pro viribus, quae ad salutem nostram scripserunt, amplectimur. Nam de praescientia Dei, et de praedestinatione, et de quaestionibus aliis, in quibus fratrum animi non parum scandalizati probantur, illud tantum firmissime tenendum esse credimus quod ex maternis Ecclesiae visceribus nos hausisse gaudemus.

626 321 Can. 2. 'Deum praescire et praescisse aeternaliter et bona, quae boni erant facturi, et mala, quae mali sunt gesturi', quia vocem Scripturae dicentis habemus: 'Deus aeternae, qui absconditorum es cognitor, qui nosti omnia antequam fiant' (Dn 13, 42), fideliter tenemus; et placet tenere, 'bonos praescisse omnino per gratiam suam bonos futuros, et per eandem gratiam aeterna praemia accepturos : malos praescisse per propriam malitiam malos futuros, et per suam iustitiam aeterna ultione damnandos' : ut secundum Psalmistam: 'Quia potestas Dei est, et Domini misericordia, ut reddat unicuique secundum opera sua' (Ps 61, 12 s), et sicut apostolica doctrina se habet: 'His quidem, qui secundum patientiam boni operis gloriam et honorem et incorruptionem quaerunt, vitam aeternam : his autem, qui (sunt) ex contentione, et qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira et indignatio, tribulatio et angustia in omnem animam hominis operantis malum' (Rom 2, 7ss). In eodem sensu idem alibi : 'In revelatione', inquit, 'Domini nostri Jesu Christi de caelo cum angelis virtutis eius, in igne flammae dantis vindictam his, qui non noverunt Deum, et qui non oboediunt evangelio Domini nostri Jesu Christi, qui poenas dabunt in interitu aeternas, ... cum venerit glorificari in Sanctis suis et admirabilis fieri in omnibus, qui crediderunt' (2 Thess 1, 7ss).

627 321 Nec prorsus ulli malo praescientiam Dei imposuisse necessitatem, ut aliud esse non posset, sed quod ille futurus erat ex propria voluntate, sicuti Deus, qui novit omnia antequam fiant, praescivit ex sua omnipotenti et incommutabili majestate. " Nec ex praeiudicio ejus aliquem, sed ex merito propriae iniquitatis credimus condemnari'. 'Nec ipsos malos ideo perire, quia boni esse non potuerunt; sed quia boni esse noluerunt, suoque vitio in massa damnationis vel merito originali vel etiam actuali permanserunt'.

628 322 Can. 3. Sed et de praedestinatione Dei placuit, et fideliter placet, iuxta auctoritatem apostolicam, quae dicit: 'An non habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere aliud vas in honorem, aliud vero in contumeliam ?' (Rom 9, 21) ubi et statim subiungit : 'Quod si volens Deus ostendere iram et notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia vasa irae aptata sive praeparata in interitum, ut ostenderet divitias gratiae suae in vasa misericordiae, quae praeparavit in gloriam' (Rom 9, 22 s) : fidenter fatemur praedestinationem electorum ad vitam, et praedestinationem impiorum ad mortem: in electione tamen salvandorum misericordiam Dei praecedere meritum bonum : in damnatione autem periturorum meritum malum praecedere iustum Dei iudicium. 'Praedestinatione autem Deum ea tantum statuuisse, quae ipse vel gratuita misericordia vel iusto iudicio facturus erat' secundum Scripturam dicentem: 'Qui fecit, quae futura sunt' (Is 45, 11: Septg.) : in malis vero ipsorum malitiam praescivisse, quia ex ipsis est, non praedestinasse, quia ex illo non est.

629 322 Poenam sane maium meritum eorum sequentem, uti Deum, qui omnia prospicit, praescivisse et praedestinasse, quia iustus est, apud quem est, ut sanctus Augustinus ait, de omnibus omnino rebus tam fixa sententia quam certa praescientia. Ad hoc siquidem facit Sapientis dictum : 'Parata sunt derisoribus iudicia, et mallei percutientes stultorum corporibus' (Prv 19, 29). De hac immobilitate praescientiae praedestinationis Dei, per quam apud eum futura iam facta sunt, etiam apud Ecclesiasten bene intelligitur dictum: Cognovi, quod omnia opera, quae fecit Deus, perseverent in perpetuum. Non possumus his addere nec auferre, quae fecit Deus, ut timeatur (Eccle 3,14). 'Verum aliquos ad malum praedestinos esse divina potestate', videlicet ut quasi aliud esse non possint, non solum non credimus, sed

etiam si sunt, qui tantum mali credere velint cum omni detestatione', sicut Arausica(na) Synodus, 'illis anathema dicimus' (DS 397).

630 323 Can. 4. Item de **redemptione** sanguinis Christi, propter nimium errorem, qui de hac causa exortus est, ita ut quidam, sicut eorum scripta indicant, etiam pro illis impiis, qui a mundi exordio usque ad passionem Domini in sua impietate mortui aeterna damnatione puniti sunt, effusum eum definiant. contra illud propheticum: Ero mors tua, o mors, morsus tuus ero, inferne " (Os 13, 14): illud nobis simpliciter et fideliter tenendum ac docendum placet iuxta evangelicam et apostolicam veritatem, quod pro illis hoc datum pretium teneamus, de quibus ipse Dominus noster dicit: " Sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis, ut omnis qui credit in ipso (ipsum), non pereat, sed habeat vitam aeternam. Sic enim Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret: ut omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam aeternam (Io 3,14 ss), et Apostolus: " Christus ", inquit, 'semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata' (Hebr 9,28).

631 323 Porro capitula- (-quattuor, quae a concilio fratrum nostrorum minus prospecte suscepta sunt, propter inutilitatem vel etiam noxietatem, et errorem contrarium veritati: sed et alia-) XIX syllogismis ineptissime conclusa et, licet iactetur, nulla saeculari litteratura nitentia, in quibus commentum diaboli potius quam argumentum aliquod fidei deprehenditur, a pio auditu fidelium penitus explodimus, et ut talia et similia caveantur per omnia, auctoritate Spiritus Sancti interdiciamus: novarum etiam rerum introductores, ne districtius feriantur, castigandos esse censemus.

632 324 Can. 5. Item firmissime tenendum credimus, quod omnis multitudo fidelium 'ex aqua et Spiritu Sancto' (Jo 3, 5) regenerata, ac per hoc veraciter Ecclesiae incorporata, et iuxta doctrinam apostolicam in morte Christi baptizata (Rom 6, 3), in eius sanguine sit a peccatis suis abluta : quia nec in eis potuit esse vera regeneratio, nisi fieret et vera redemptio : cum in Ecclesiae sacramentis nihil sit cassum, nihil ludificatorium, sed prorsus totum verum, et ipsa sui veritate ac sinceritate subnixum. Ex ipsa tamen multitudine fidelium et redemptorum alios salvari aeterna salute, quia per gratiam Dei in redemptione sua fideliter permanent, ipsius Domini sui vocem in corde ferentes: 'Qui ... perseveraverit usque in finem, hic salvus erit' (Mt 10,22 et 24,13): alios, quia noluerunt permanere in salute fidei, quam initio acceperunt, redemptionisque gratiam potius irritam facere prava doctrina vel vita, quam servare elegerunt, ad plenitudinem salutis et ad perceptionem aeternae beatitudinis nullo modo pervenire. (Provocatur ad Rom 6, 3; Col 3, 27; Hebr 10, 22s 26 28s).

633 325 Can 6. Item de gratia, per quam salvantur credentes, et sine qua rationalis creatura numquam beate vixit, et de libero arbitrio per peccatum in primo homine infirmato, sed per gratiam Domini Iesu fidelibus eius redintegrato et sanato, id ipsum constantissimi et fide plena fatemur, quod sanctissimi Patres auctoritate sacrarum Scripturarum nobis tenendum reliquerunt, quod Africana (DS 222), quod Arausica(na) (DS 370ss) Synodus professa est, quod beatissimi Pontifices Apostolicae Sedis (DS 238ss) catholica fide tenuerunt : sed et de natura et gratia, in aliam partem nullo modo declinare praesumentes. Ineptas autem quaestiunculas, et aniles pene fabulas (I Tim 4, 7), Scotorumque pultes puritati fidei nauseam inferentes quae periculosissimis et gravissimis temporibus, ad cumulum laborum nostrorum, usque ad scissionem caritatis miserabiliter et lacrimabiliter succreverunt, ne mentes christianae inde corrumpantur et excidant a simplicitate et castitate fidei, quae est in Christo (2 Cor 11, 3) Jesu, penitus respuimus, et ut fraterna caritas cavendo a talibus auditum castiget, Domini Christi amore monemus.

[Saint Nicolas I, Conc. Romain, 860 et 863](#)

326 Cap. 5. Si quis dogmata, mandata, interdicta, sanctiones vel decreta pro catholica fide, pro ecclesiastica disciplina, pro correctione fidelium, pro emendatione sceleratorum vel interdictione imminentium vel futurorum malorum a Sedis Apostolicae praeside salubriter promulgata contempserit, anathema sit.

Concile Romain (Saint Nicolas I), 862

635 327 Cap.1 (7). Veraciter quidem credendum est et omnimodis profitendum, quia Dominus noster Iesus Christus Deus et Dei Filius passionem crucis tantummodo secundum carnem sustinuit, deitate autem impassibilis mansit, ut apostolica docet auctoritas et sanctorum Patrum luculentissime doctrina ostendit.

636 328 Cap. 2 (8). His (Hi) autem, qui aiunt, quia Redemptor noster et Dominus (-!) Iesus Christus et Dei Filius passionem crucis secundum deitatem sustinuit, quod (quoniam) impium est et catholicis mentibus execrabile, anathema sit (sint).

637 329 Cap. 9 (4). Omnibus enim, qui dicunt, quod hi, qui sacrosancti fonte baptismatis credentes in Patrem et Filium Sanctumque Spiritum renascuntur, non aequaliter originali abluantur delicto, anathema sit.

Saint Nicolas I, Ep. 'Proposueramus quidem' à l'empereur

Michel, 28 septembre 865

638 330 ... Neque ab Augusto neque ab omni clero neque a regibus neque a populo iudex iudicabitur... 'Prima Sedes non iudicabitur a quoquam'...

639 331 Ubinam legistis, imperatores antecessores vestros in synodalibus conventibus interfuisse, nisi forsitan in quibus de fide tractatum est, quae universalis est, quae omnium communis est, quae non solum ad clericos, verum etiam ad laicos et ad omnes omnino pertinet Christianos ? ... Quanto magis ad potioris auctoritatis iudicium tenditur querimonia, tanto adhuc amplius maius culmen petendum est, quousque gradatim perveniatur ad eam Sedem, cuius causa aut a se, negotiorum meritis exigentibus, in melius commutatur, aut solius Dei sine quaestione reservatur arbitrio.

640 332 Porro si Nos non audieritis, restat, ut sitis apud Nos necessario, quales Dominus noster Iesus Christus hos haberi praecepit, qui Ecclesiam Dei audire contempserint, praesertim cum Ecclesiae Romanae privilegia, Christi ore in b. Petro firmata, in Ecclesia ipsa disposita, antiquitus observata et a sanctis universalibus synodis celebrata atque a cuncta Ecclesia iugiter venerata, nullatenus possint minui, nullatenus infringi, nullatenus commutari, quoniam fundamentum quod Deus posuit, humanus non valet amovere conatus, et quod Deus statuit, firmum validumque consistit.... Ista igitur privilegia huic sanctae Ecclesiae a Christo donata, a synodis non donata, sed iam solummodo celebrata et venerata, nos cogunt nosque compellunt 'omnium habere sollicitudinem ecclesiarum' Dei (cf. 2 Cor 11,28)...

641 333 Quoniam, cum secundum canones, ubi est maior auctoritas, iudicium inferiorum sit deferendum, ad dissolvendum scilicet vel ad roborandum : patet profecto Sedis Apostolicae, cuius auctoritate maior non est, iudicium a nemine fore retractandum (cf. DS 232), 'neque cuiquam de eius liceat iudicare iudicio. Siquidem ad illam de qualibet mundi parte canones appellari voluerunt, ab illa autem nemo sit appellare permissus'... Ergo de iudicio Romani praesulis non retractando, quia nec mos exigit, quod diximus comprobato, non negamus

eiusdem Sedis sententiam posse in melius commutari, cum aut sibi subreptum aliquid fuerit, aut ipsa pro consideratione aetatum vel temporum seu gravium necessitatum dispensatorie quiddam ordinare decreverit. quoniam et egregium Apostolum Paulum quaedam fecisse dispensatorie legimus, quae postea reprobasse dinoscitur; quando tamen illa, Romana videlicet Ecclesia, discretissima consideratione fieri delegerit, non quando ipsa, quae bene sunt diffinita, retractari renuerit...

642 333 Vos autem, quaesumus, nolite praeiudicium Dei Ecclesiae irrogare : illa quippe nullum imperio vestro praeiudicium infert, cum magis pro stabilitate ipsius aeternam divinitatem exoret et pro incolumitate vestra et perpetua salute iugi devotione precetur. Nolite, quae sua sunt, usurpare; nolite, quae ipsi soli commissa sunt, velle surripere, scientes, quia tanto nimirum a sacris debet omnis mundanarum rerum administrator esse remotus, quanto quemlibet ex catalogo clericorum et militantium Deo nullis convenit negotiis saecularibus implicari. Denique hi, quibus tantum humanis rebus et non divinis praeesse permissum est, quomodo de his, per quos divina ministrantur, iudicare praesumant, penitus ignoramus. Fuerunt haec ante adventum Christi, ut quidam typice reges simul et sacerdotes existerent; quod sanctum Melchisedech fuisse sacra prodit historia, quodque in membris suis diabolus imitatus, utpote qui semper quae divino cultui conveniunt sibimet tyrannico spiritu vindicare contendit, ut pagani imperatores iidem et 'maximi pontifices' dicerentur. Sed cum ad verum ventum est eundem regem atque pontificem, ultra sibi nec imperator iura pontificatus arripuit, nec pontifex nomen imperatorium usurpavit. Quoniam idem 'Mediator Dei et hominum homo Christus Iesus' (I Tim 2, 5) sic actibus propriis et dignitatibus distinctis officia potestatis utriusque discrevit, propria volens medicinali humilitate sursum efferri, non humana superbia rursus in inferna demergi, ut et christiani imperatores pro aeterna vita pontificibus indigerent, et pontifices pro cursu temporalium tantummodo rerum imperialibus legibus uterentur: quatenus spiritalis actio carnalibus distaret incursibus, et ideo militans Deo minime se negotiis saecularibus implicaret, ac vicissim non ille rebus divinis praesidere videretur, qui esset negotiis saecularibus implicatus: ut et modestia utriusque ordinis curaretur, ne extolletur utroque suffultus, et competens qualitatibus actionum specialiter professio aptaretur.

Saint Nicolas I, Resp. 'Ad consulta vestra' aux Bulgares,

13 novembre 866

643 334 Cap 3... Sufficiat secundum leges solus eorum consensus, de quorum coniunctionibus agitur; qui consensus si solus in nuptiis forte defuerit, cetera omnia, etiam cum ipso coitu celebrata, frustrantur, Joanne Chrysostomo magno doctore testante, qui ait: 'Matrimonium non facit coitus, sed voluntas'.

644 334a Cap. 15. Interrogatis, utrum homines illi, qui hoc ab illo (pseudo-presbytero) baptismo receperunt, Christiani sint an iterum baptizari debeant. Sed si in nomine summae ac individuae Trinitatis baptizati fuere, Christiani profecti sunt et eos, a quocumque Christiano baptizati sunt, iterato baptizari non convenit; quoniam ... 'baptismum ... sive ab adultero vel a fure fuerit datum, ad percipientem munus pervenit illibatam'. (DS 356)... Et ideo mali (malus) bona ministrando non aliis sed sibi detrimenti cumulum ingerunt (ingerit), ac per hoc certum est quia quos ille Graecus baptizavit, nulla portio laesionis attingit, propter illud: 'Hic est qui baptizat' (Jo 1, 33), id est Christus, et iterum : 'Deus incrementum dat' (1 Cor 3, 7), subauditur : et non homo.

645 Cap. 71. Non potest aliquis (sacerdos adulter) quantumcumque pollutus sit, sacramenta divina polluere, quae purgatoria cunctorum remedia contagionum existunt. Nec potest solis

radius per cloacas et latrinas transiens aliquid exinde contaminationis attrahere; proinde qualiscumque sacerdos sit, quae sancta sunt coinquinare non potest; idcirco ab eo, usquequo episcoporum iudicio reprobetur, communio percipienda est : quoniam mali bona ministrando se tantummodo laedunt, et cerea fax accensa sibi quidem detrimentum praestat, aliis vero lumen in tenebris administrat... Sumite igitur intrepide ab omni sacerdote Christi mysteria, quoniam omnia in fide purgantur.

646 335 Cap. 104. A quodam Judaeo, nescitis utrum christiano an pagano, multos in patria vestra baptizatos asseritis, et quid de his sit agendum consulitis. Hi profecto, si in nomine sanctae Trinitatis vel tantum in nomine Christi, sicut in Actibus Apostolorum (2, 38; 19, 5) legimus, baptizati sunt (unum quippe idemque est, ut sanctus exponit Ambrosius), constat eos non esse denuo baptizandos: sed primum, utrum christianus aut paganus ipse Judaeus exstiterit, vel si postmodum factus fuerit christianus, investigandum est, quamvis non praetereundum esse credamus, quid beatus de baptismo dicat Augustinus : 'Jam satis' inquit 'ostendimus ad baptismum, qui verbis evangelicis consecratur, non pertinere cuiusquam vel dantis vel accipientis errorem sive de Patre sive de Filio sive de Spiritu Sancto aliter sentiat quam doctrina caelestis insinuat', et iterum: 'Sunt etiam quidam ex eo numero, qui adhuc nequiter vivant aut etiam in haeresibus vel in gentilium superstitionibus iaceant, et tamen etiam illic 'novit Dominus, qui sunt eius' (2 Tim 2, 19). Namque in illa ineffabili praescientia multi, qui foris videntur, intus sunt'. Et alio loco: 'Etiam corde tardiores, quantum existimo, intelligunt baptismum Christi nulla perversitate hominis sive dantis sive accipientis posse violari'; et rursus : 'Potest tamen' ait tradere separatus, sicut potest habere separatus, sed quam perniciose tradere; ille autem cui tradit potest salubriter accipere, si ipse non separatus accipiat'.

647 Cap. 41. De his (iis) autem, qui christianitatis bonum suscipere renuunt, ... nihil aliud scribere possumus vobis, nisi ut eos ad fidem rectam monitis, exhortationibus et ratione illos potius quam vi, quod vane sapiant, convincatis... Porro illis violentia, ut credant, nullatenus inferenda est. Nam omne quod ex voto non est, bonum esse non potest (affertur Ps 53,8; 118,108; 27,7); ultronea quippe Deus obsequia et exhiberi tantum ab ultroneis praecipit : nam si vim inferre voluisset, nullus omnipotentiae illius resistere potuisset.

648 Cap. 86. Si fur vel latro deprehensus fuerit, et negaverit quod si impingitur, asseritis apud vos, quod iudex caput eius verberibus tundat et aliis stimulis ferreis, donec veritatem depromat, ipsius latera pungat; quam rem nec divina lex nec humana prorsus admittit, cum non invita, sed spontanea debeat esse confessio, nec sit violenter elicienda, sed voluntarie proferenda; denique, si contigerit vos etiam illis poenis illatis nihil de his, quae passo in crimen obiciuntur, penitus invenire, nonne saltem tunc erubescitis, et quam impie iudicetis agnoscitis? Similiter autem, si homo criminatus, talia passus sustinere non valens, dixerit se perpetrasse quod non perpetravit: ad quem, rogo, tantae impietatis magnitudo revolvitur nisi ad eum, qui hunc talia cogit mendaciter confiteri ? Quamvis non confiteri noscatur, sed loqui, qui hoc ore profert, quod corde non tenet! ... Porro cum liber homo crimine fuerit appetitus, nisi iam pridem repertus est alicuius sceleris reus, aut tribus testibus convictus poenae succumbit, aut si convinci non potuerit, ad Evangelium sacrum, quod sibi obicitur, minime commisisse iurans absolvitur, et deinceps huic negotio finis imponitur, quemadmodum crebro dictus Apostolus gentium attestatur: 'Omnis' inquit 'controversiae eorum finis ad confirmationem est iuramentum' (Hebr 6, 16).

[Concile de Constantinople IV \(oecum. VIII\), Sessio X,](#)

[28 février 870; Canons](#)

650 336 Can. 1. Per aequam et regiam divinae iustitiae viam inoffense incedere volentes, veluti quasdam lampades semper lucentes et illuminantes gressus nostros, qui secundum Deum sunt, sanctorum Patrum definitiones et sensus retinere debemus.

651 336 Quapropter et has ut 'secundum eloquia' secundum magnum et sapientissimum Dionysium arbitrantes et existimantes, etiam de eis cum divino David promptissime canamus : 'Mandatum Domini lucidum illuminans oculos' (Ps 18, 9: citatur et Ps 118,105; Prv 6, 23; Is 26, 9: Septg)... Luci enim veraciter assimilatae sunt divinorum canonum hortationes et dehortationes, secundum quod discernitur melius a peiore et expediens atque proficuum ab eo, quod non expedire, sed et obesse dignoscitur.

652 336 Igitur regulas, quas sanctae catholicae et apostolicae Ecclesiae tam a sanctis famosissimis Apostolis quam ab orthodoxorum universalibus necnon et localibus conciliis vel etiam a quolibet deiloquo Patre ac magistro Ecclesiae traditae sunt, servare ac custodire profiteamur; his et propriam vitam et mores regentes et omnem sacerdotii catalogum, sed et omnes, qui Christiano censentur vocabulo, poenis et damnationibus et e diverso receptionibus ac iustificationibus, quae per illas prolatae sunt et definitae, subiici canonicè decernentes; tenere quippe traditiones, quas accepimus sive per sermonem sive per epistolam (cf. 2 Thess 2, 14) Sanctorum, qui antea fulserunt, Paulus admonet aperte, magnus Apostolus.

653 337 Can. 3. Sacram imaginem Domini nostri Jesu Christi et omnium Liberatrix et Salvatoris, aequo honore cum libro sanctirum Evangeliorum adorari decernimus.

654 337 Sicut enim per syllabarum eloquia, quae in libro feruntur, salutem consequemur omnes, ita per colorum imaginariam operationem et sapientes et idiotae cuncti ex eo, quod in promptu est, perfruuntur utilitate; quae enim in syllabis sermo, haec et scriptura, quae in coloribus est, praedicat et commendat; et dignum est, ut secundum congruentiam rationis et antiquissimam traditionem propter honorem, quia ad principalia ipsa referentur, etiam derivative iconae honorentur et adorentur aequè ut sanctirum sacer Evangeliorum liber atque typus pretiosae crucis.

655 337 Si quis ergo non adorat iconam Salvatoris Christi, non videat formam ejus, quando veniet in gloria paterna glorificari et glorificare sanctos suos (cf Thess2 1.10); sed alienus sit a communione ipsius et claritate;

656 337 similiter autem et imaginem intemerate matris ejus et Dei genitricis Mariae; insuper et iconas sanctorum Angelorum depingimus, quemadmodum eos figurat verbis divina Scriptura; sed et laudabilissimorum Apostolorum, Prophetarum, martyrum et sanctorum virorum, simul et omnium Sanctorum, et honoramus et adoramus. ( ) Et qui sic se non habent, anathema sint a Patre et Filio et Spiritu Sancto.

657 338 Can. 11. Veteri et Novo Testamento unam animam rationabilem et intellectualem habere hominem docente et omnibus deiloquis Patribus et magistris Ecclesiae eandem opinionem asseverantibus: in tantum impietatis quidam, maiorum inventionibus dantes operam, devenerunt, ut duas eum habere animas impudenter dogmatizare et quibusdam irrationabilibus conatibus ... propriam haeresim confirmare pertentent.

658 338 Itaque sancta haec et universalis Synodus ... talis impietatis inventores et patratores et his similia sentientes magna voce anathematizat, et definit atque promulgat, neminem prorsus habere vel servare quoquo modo statuta huius impietatis auctorum. Si autem quis contraria gerere praesumpserit huic sanctae et magnae Synodo, anathema sit et a fide atque cultura Christianorum alienus.

659 339 Can. 12. (graece non exstat) Apostolicis et synodicis canonibus promotiones et consecrationes episcoporum et potentia et praeceptione principum factas penitus

interdicentibus, concordantes definimus et sententiam nos quoque proferimus, ut, si quis episcopus per versutiam vel tyrannidem principum huiusmodi dignitatis consecrationem susceperit, deponatur omnimodis, utpote qui non ex voluntate Dei et ritu ac decreto ecclesiastico, sed ex voluntate carnalis sensus ex hominibus et per homines Dei domum possidere voluit vel consensit.

660 340 Can. 17 (lat.). Illud autem tamquam perosum quiddam ab auribus nostris repulimus, quod a quibusdam imperitis dicitur, non posse synodum absque principali praesentia celebrari : cum nusquam sacri canones convenire saeculares principes in conciliis sanxerint, sed solos antistites. Unde nec interfuisse illos synodis, exceptis conciliis universalibus, invenimus : neque enim fas est, saeculares principes spectatores fieri rerum, quae sacerdotibus Dei nonnumquam eveniunt ...

661 341 Can. 21. (Haec pars graece non exstat) Dominicum sermonem, quem Christus sanctis Apostolis et discipulis suis dixit, quia: 'Qui vos recipit, me recipit' (Mt 10, 40); 'et qui vos spernit, me spernit' (Lc 10, 16), ad omnes etiam, qui post eos secundum ipsos facti sunt Summi Pontifices et pastorum principes in Ecclesia catholica dictum esse credentes definimus, neminem prorsus mundi potentium quemquam eorum, qui patriarchalibus sedibus praesunt, inhonorare aut movere a proprio throno tentare, sed omni reverentia et honore dignos iudicare; praecipue quidem sanctissimum Papam senioris Romae, deinceps autem Constantinopoleos patriarcham, deinde vero Alexandriae ac Antiochiae atque Hierosolymorum; sed nec alium quemcunque conscriptiones contra sanctissimum Papam senioris Romae ac verba complicare et componere sub occasione quasi diffamatorum quorundam criminum; quod et nuper Photius fecit et multo ante Dioscorus.

662 341 Quisquis autem tanta iactantia et audacia usus fuerit, ut secundum Photium vel Dioscorum in scriptis vel sine scriptis iniurias quasdam contra sedem Petri, Apostolorum principis, moveat, aequalem et eandem quam illi condemnationem recipiat.

663 341 Si vero quis aliqua saeculi potestate fruens vel potens, pellere tentaverit praefatum Apostolicae cathedrae Papam aut aliorum patriarcharum quemquam, anathema sit.

664 341 Porro si Synodus universalis fuerit congregata, et facta fuerit etiam de sancta Romanorum Ecclesia quaevis ambiguitas et controversia oportet venerabiliter et cum convenienti reverentia de proposita quaestione sciscitari et solutionem accipere aut proficere ut profectum facere, non tamen audacter sententiam dicere contra Summos senioris Romae Pontifices.

[Jean VIII, Ep. 'Unum est' aux princes de Sardaigne,](#)

[vers septembre 873](#)

668 Unum est, unde vos modicum paterno more debeamus monere; quod nisi emendaveritis, grande peccatum incurritis, et ob hoc, sicut speratis, non lucra, sed magis vobis dam(p)na augebitis. Igitur Graecorum studiis, sicut didicimus, multi a paganis captivi sublatis in vestris partibus venundantur et a vestratibus empti sub iugo servitutis tenentur; cum constet pium et sanctum esse, veluti Christianos decet, ut, cum eos vestrates ab ipsis Graecis emerint, pro amore Christi liberos esse dimittant, et non ab hominibus, sed ab ipso Domino nostro Iesu Christo mercedem accipiant. Unde vos exhortamur et paterno amore praecipimus, ut, cum captivos aliquos ab ipsis redemeritis, pro salute animae vestrae liberos eos abire sinatis.

Saint Etienne V (VI), Ep. 'Consuluisti de infantibus'

ad Ludbertum archiep. Maguntinum (Mainz), inter 887-888

670 Consuluisti de infantibus, qui in uno lecto cum parentibus dormientes mortui reperiuntur, utrum ferro candente an (aut) aqua fervente seu alio quolibet examine parentes se purificare debeant eos non oppressisse. Monendi namque sunt et protestandi parentes, ne tam tenellos secum in uno collocent lecto, ne (nec) negligentia qualibet provenient suffocentur vel opprimantur, unde ipsi homicidii rei inveniantur. Nam ferri candentis vel aquae ferventis examinatione confessionem extorqueri a quolibet sacri non censent canones; et quod sanctorum Patrum documento sancitum non est, superstitiosa adinventione non est praesumendum. Spontanea enim confessione vel testium approbatione publicata delicta, habita prae oculis Dei timore, commissa sunt regimini nostro iudicare; occulta vero et incognita illius sunt iudicio relinquenda, 'qui solus novit corda filiorum hominum' (cf. 3 Reg 8, 39). Hi autem qui probantur vel confitentur talis reatus se noxios, tua eos castiget moderatio, quia si conceptum in utero qui per aborsus (abortum) deleverit, homicida est, quanto magis qui unius saltem diei puerulum peremerit, homicidam se esse excusare nequibit?

Jean XV, Ep. Enc. 'Cum conventus esset' ad episcopos et abbates

Galliae et Germaniae, 3 février 993

675 342 (2) ... Communi consilio decrevimus, memoriam illius, id est sancti Udalrici episcopi, affectu piissimo, devotione fidelissima venerandam : quoniam sic adoramus et colimus reliquias martyrum et confessorum, ut eum, cuius martyres et confessores sunt, adoremus; honoramus servos, ut honor redundet in Dominum, qui dixit: 'Qui vos recipit, me recipit' (Mt 10,40): ac proinde nos qui fiduciam nostrae iustitiae non habemus, illorum precibus et meritis apud clementissimum Deum iugiter adiuvemur, quia divina saluberrima praecepta. et sanctorum canonum ac venerabilium Patrum instabant efficaciter documenta omnium ecclesiarum pio considerationis intuitu, immo apostolici moderaminis annisu, utilitatum commoditatem atque firmitatis perficere integritatem, quatenus memoria Udalrici iam praefati venerabilis episcopi divino cultui dicata existat, et in laudibus Dei devotissime persolvendis semper valeat proficere.

Denzinger (latin) 620

Denzinger (latin) 675

Saint Léon IX, Ep. " Congratulamur vehementer " à Pierre, patriarche d'Antioche, 13 avril 1053; Profession de Foi

680 343 Firmiter (enim) credo sanctam Trinitatem, Patrem et Filium et Spiritum Sanctum, unum Deum omnipotentem esse, totamque in Trinitate deitatem coessentialem et consubstantialem, coaeternam et coomnipotentem, uniusque voluntatis, potestatis et maiestatis: creatorem omnium creaturarum, ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia (Rom 11, 36), quae sunt in caelo et in terra, visibilia et invisibilia. Credo etiam singulas quasque in Sancta Trinitate personas unum Deum verum, plenum et perfectum.

681 344 Credo quoque ipsum Dei Patris Filium, Verbum Dei aeternaliter natum ante omnia tempora de Patre, consubstantialem, coomnipotentem et coaequalem Patri per omnia in divinitate, temporaliter natum de Spiritu Sancto ex Maria semper virgine, cum anima rationali: duas habentem natiuitates, unam ex Patre aeternam, alteram ex matre temporalem: duas voluntates et operationes habentem: Deum verum et hominem verum: proprium in utraque natura atque perfectum: non commixtionem atque divisionem passum, non adoptivum, neque phantasticum: unicum et unum Deum, Filium Dei in duabus naturis, sed in unius personae singularitate: impassibilem et immortalem divinitate, sed in humanitate pro nobis et pro nostra salute passum vera carnis passione et sepultum, ac resurrexisse a mortuis die tertia vera carnis resurrectione: propter quam confirmandam cum discipulis nulla indigentia cibi, sed sola voluntate et potestate, comedisse: die quadragesimo post resurrectionem cum carne, qua surrexit, et animam ascendisse in caelum et sedere in dextera Patris, inde decimo die misisse, Spiritum Sanctum, et inde, sicut ascendit, venturum iudicare vivos et mortuos, et redditurum unicuique secundum opera sua.

682 345 Credo etiam Spiritum Sanctum, plenum et perfectum verumque Deum, a Patre et Filio procedentem, coaequalem et coessentialem et coomnipotentem et coaeternum per omnia Patri et Filio, per prophetas locutum.

683 346 Hanc sanctam et individuum Trinitatem non tres Deos, sed in tribus personis et in una natura sive essentia unum Deum omnipotentem, aeternum, invisibilem et incommutabilem ita credo et confiteor, ut Patrem ingenitum, Filium unigenitum, Spiritum Sanctum nec genitum nec ingenitum, sed a Patre et Filio procedentem, veraciter praedicem.

684 347 (Varia:) Credo sanctam, catholicam et apostolicam, unam esse veram Ecclesiam, in qua unus datur baptismus et vera omnium remissio peccatorum. Credo etiam veram resurrectionem eiusdem carnis, quam nunc gesto, et vitam aeternam.

685 348 Credo etiam Novi et Veteris Testamenti, legis et Prophetarum et Apostolorum unum esse auctorem, Deum et Dominum omnipotentem. Deum praedestinasse solummodo bona, praescivisse autem bona malaque. Gratiam Dei praevenire et subsequi hominem credo et profiteor, ita tamen, ut liberum arbitrium rationali creaturae non denegem. Animam non esse partem Dei, sed ex nihilo creatam, et absque baptisate originali peccato obnoxiam, credo et praedico.

686 349 Porro anathematizo omnem haeresim extollentem se adversus sanctam Ecclesiam

catholicam, pariterque eum, quicumque aliquas scripturas praeter eas, quas catholica Ecclesia recipit, in auctoritate habendas esse crediderit vel veneratus fuerit. Quattuor Concilia omnimode recipio et velut quattuor evangelia veneror: quia per quattuor partes mundi universalis Ecclesia, in his tanquam in quadro lapide, fundata consistit (cf. DS 472).... Pari modo recipio et veneror reliqua tria Concilia.... Quidquid supradicta septem sancta et universalialia Concilia senserunt et collaudaverunt, et sentio et collaudo, et quoscunque anathematizaverunt, anathematizo.

[Saint Léon IX, Ep. 'Ad splendidum nitentis' ad S. Petrum](#)

[Damiani, a. 1054](#)

687 ... Oportet, sicut desideras, Apostolicam Nostram interponamus auctoritatem, quatenus scrupulosam legentibus auferamus dubietatem, et constet omnibus certum, Nostro iudicio placuisse quaecumque continet ipse libellus (Gomorrhianus) diabolico igni velut aqua oppositus. Igitur ne caenosae libidinis impunita licentia pervagetur, necesse est Apostolicae severitatis congrua reprehensione refellatur, et tamen aliquod tentamentum in austeritate ponatur.

688 Ecce omnes illi, qui quavis quattuor generum quae dicta sunt foeditate polluuntur, prospecta aequitatis censura ab omnibus immaculatae Ecclesiae gradibus tam sacrorum canonum quam Nostro iudicio depelluntur. Sed Nos humanius agentes eos qui vel propriis manibus vel (invicem) inter se egerunt semen, vel etiam inter femora profuderunt, et non longo usu nec cum pluribus, si voluptatem refrenaverint et digna paenitudine probrosa commissa luerint, admitti ad eosdem gradus, in quibus in scelere manentes, non permanentes, fuerant, divinae miserationi confisi, volumus atque etiam iubemus; ablata aliis spe recuperationis sui ordinis, qui vel per longa tempora secum sive cum aliis vel cum pluribus, brevi licet tempore, quolibet duorum foeditatis genere, quae descriperas, maculati vel, quod est horrendum dictu et auditu, in terga prolapsi sunt. Contra quod Nostrum Apostolicae sanctionis decretum si quis ausus fuerit vel iudicare vel latrare, ordinis sui se noverit periculo agere.

[Conc. Romanum \(Nicolas II\), a. 1059; Professio fidei in](#)

[Eucharistiam Berengario praescripta](#)

690 Ego Berengarius ... cognoscens veram et apostolicam fidem, anathematizo omnem haeresim, praecipue eam, de qua hactenus infamatus sum: quae adstruere conatur, panem et vinum, quae in altari ponuntur post consecrationem solummodo sacramentum, et non verum corpus et sanguinem Domini nostri Iesu Christi esse, nec posse sensualiter, nisi in solo sacramento, manibus sacerdotum tractari vel frangi vel fidelium dentibus atteri. Consentio autem sanctae Romanae Ecclesiae et Apostolicae Sedi, et ore et corde profiteor de sacramento dominicae mensae eam fidem me tenere, quam dominus et venerabilis papa Nicolaus et haec sancta Synodus auctoritate evangelica et apostolica tenendam tradidit mihi que firmavit: scilicet panem et vinum, quae in altari ponuntur, post consecrationem non solum sacramentum, sed etiam verum corpus et sanguinem Domini nostri Iesu Christi esse, et sensualiter, non solum sacramento, sed in veritate, manibus sacerdotum tractari et frangi et fidelium dentibus atteri, iurans per sanctam et homousion Trinitatem et per haec sacrosancta Christi evangelia. Eos vero, qui contra hanc fidem venerint, cum dogmatibus et sectatoribus suis, aeterno anathemate dignos esse pronuntio.

Saint Léon IX, Ep. 'In terra pax hominibus' ad Michaellem

Cerularium et Leonem Acridanum, 2 septembre 1053

350 Cap. 5. ... Dicimini Apostolicam et Latinam Ecclesiam nova praesumptione atque incredibili audacia nec auditam nec convictam palam damnasse, pro eo maxime, quod de azymis audeat commemorationem Dominicae passionis celebrare. Ecce incauta reprehensio vestra, ecce non bona gloriatio vestra, quando ponitis in coelum os vestrum, cum lingua vestra, transiens in terra (PS 72, 9), humanis argumentationibus et coniecturis antiquam fidem confodere ac subvertere molitur. ...

351 Cap. 7. ... Sancta Ecclesia super petram, id est Christum, et super PETRUM vel Cepham, filium Ioannis, qui prius Simon dicebatur, aedificata, quia inferi portis, disputationibus scilicet haereticorum, quae vanos ad interitum introducunt, nullatenus foret superanda ; sic pollicetur ipsa Veritas, per quam sunt vera, quaecunque sunt vera: 'Portae inferi non praevallebunt adversus eam' (Mt 16,18). Cuius promissionis effectum se precibus impetrasse a Patre idem Filius protestatur, dicendo ad PETRUM: 'Simon, ecce Satanas' etc. (Lc 22, 31). Erit ergo quisquam tantae dementiae, qui orationem illius, cuius velle est posse, audeat in aliquo vacuum putare ? Nonne a Sede principis Apostolorum, Romana videlicet Ecclesia, tam per eundem PETRUM, quam per successores suos, reprobata et convicta atque expugnata sunt omnium haereticorum commenta, et fratrum corda in fide PETRI, quae hactenus nec defecit, nec usque in finem deficiet, sunt confirmata ?

352 Cap. 11. ... Praeiuudicium faciendo summae Sedi de qua nec iudicium licet facere cuiquam hominum, anathema accepistis ab universis Patribus omnium venerabilium Conciliorum. ...

353 Cap. 32. ... Sicut cardo immobilis permanens ducit et reducit ostium, sic PETRUS et sui successores liberum de omni Ecclesia habent iudicium, cum nemo debeat eorum dimovere statum, quia 'Summa Sedes a nemine iudicatur' (v. D 330 sqq.).

Conc. (minus) Lateranense (Nicolas II), avril 1060

691 354 Domnus papa Nicolaus synodo in basilica Constantiniana praesidens dixit: (1) Erga simoniacos nullam misericordiam in dignitate servanda habendam esse decernimus; sed iuxta canonum sanctiones et decreta sanctorum Patrum eos omnino damnamus, ac deponendos esse apostolica auctoritate sancimus.

692 354 (2) De iis autem, qui non per pecuniam, sed gratis sunt a simoniacis ordinati, quia quaestio a longo tempore est diutius ventilata, omnem nodum (modum) dubietatis absolvimus: ita ut super hoc capitulo neminem deinceps ambigere permittamus.... Eos, qui usque modo gratis sunt a simoniacis consecrati, ... in acceptis ordinibus manere permittimus ... Ita tamen auctoritate sanctorum Apostolorum Petri et Pauli omnimodis interdicimus, ne aliquando aliquis successorum Nostrorum ex hac Nostra permissione regulam sibi vel alicui assumat vel praefigat: quia non hoc (hoc non) auctoritas antiquorum Patrum iubendo aut concedendo promulgavit, sed temporis nimia necessitas permittendum a Nobis extorsit.

693 (3) De cetero autem si quis hinc in posterum ab eo, quem simoniacum esse non dubitat, se consecrari permiserit, et consecrator et consecratus non disparem damnationis sententiam subeat, sed uterque depositus paenitentiam agat et privatus a propria dignitate

persistat.

694 (5) Nicolaus episcopus episcopis omnibus: Statuimus decretum de simoniaca tripartita haeresi, id est (1.) de simoniacis simoniace ordinatoribus (ordinantibus) vel ordinatis, (2.) et de simoniacis simoniace a non simoniacis, (3.) et simoniacis non simoniace a simoniacis: Simoniaci simoniace ordinati vel ordinatores secundum ecclesiasticos canones a proprio gradu decident. Simoniaci quoque simoniace a non simoniacis ordinati similiter ab officio male accepto removeantur. Simoniacos autem non simoniace a simoniacis ordinatos misericorditer per manus impositionem pro temporis necessitate concedimus in officio permanere.

[Alexandre II, Ep. 'Super causas' ad Rainaldum episc. Cumanum,](#)

[a. 1063](#)

695 Super causas Guillandi (Gissandi) presbyteri tui de morte episcopi sui, prae(de)cessoris tui, infamati, in medium consulimus... si certi accusatores defuerint, tunc dictante iustitia, sine omni controversia, presbyter quaecumque ob hoc iniuste amisit, ac sacerdotium accipiat et integra beneficia, purgationem tamen antea, duobus sibi sacerdotibus iunctis, ubi accusator cessaverit, eundem ex se praeberere suo committimus arbitrio. Vulgarem denique ac nulla canonica sanctione fultam legem, ferventis scilicet sive frigidae aquae ignitique ferri contactum aut cuiuslibet popularis inventionis (quia fabricante haec sunt omnino ficta invidia) nec ipsum exhibere nec aliquo te modo volumus postulare immo apostolica auctoritate prohibemus firmissime.

[Alexandre II, Ep. 'Licet ex' ad Landulfum princ. Benevent.,](#)

[a. 1065](#)

698 Licet ex devotionis studio non dubitamus procedere, quod nobilitas tua Judaeos ad christianitatis cultum disponit adducere, tamen quia id inordinato videris studio agere, necessarium duximus, admonendo tibi litteras nostras dirigere. Dominus enim noster Jesus Christus nullum legitur ad sui servitium violenter coegisse, sed humili exhortatione, reservata unicuique proprii arbitrii libertate, quoscumque ad vitam praedestinavit aeternam non iudicando, sed proprium sanguinem fundendo ab errore revocasse.... Item beatus Gregorius, ne eadem gens ad fidem violentia trahatur, in quadam sua epistola interdicat.

[Conc. Romain \(Saint Grégoire VII\), Iusiurandum Berengarii](#)

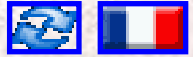

[Turon., 11 février 1079](#)

700 355 Ego Berengarius corde credo et ore confiteor, panem et vinum, quae ponuntur in altari, per mysterium sacrae orationis et verba nostri Redemptoris substantialiter converti in veram et propriam ac vivificatricem carnem et sanguinem Iesu Christi Domini nostri et post consecrationem esse verum Christi corpus, quod natum est de Virgine et quod pro salute mundi oblatum in cruce pependit, et quod sedet ad dexteram Patris, et verum sanguinem Christi, qui de latere eius effusus est, non tantum per signum et virtutem sacramenti, sed in

proprietate naturae et veritate substantiae. Sicut in hoc Brevi continetur et ego legi et vos intelligitis, sic credo, nec contra hanc fidem ulterius docebo. Sic me Deus adiuvet et haec sacra (sancta Dei) Evangelia.

[Bienheureux Urbain II, Ep. 'Debent subditi' ad Petrum episc.](#)

[Pistor. et Rusticum abb. Vallumbros., a. 1088](#)

701 ... Daibertum a Guezelone licet simoniaci non simoniace eiusdem confessione reperimus in diaconum ordinatum, et b. Innocentii papae sententia constat declaratum, quod Guezelon haereticus, quem constat ab haereticis ordinatum, quia nihil habuit, dare nihil potuit ei, cui manus imposuit. Nos igitur tanti Pontificis auctoritate firmati, Damasi papae testimonio roborati, qui ait: 'Reiterari oportere, quod male actum est', Daibertum, ab haereticis corpore et spiritu digressum atque utilitati Ecclesiae pro viribus insudantem, ex integro, Ecclesiae necessitate ingruente, diaconum constituimus. Quod non reiterationem existimari censemus, sed tantum integram diaconii dationem, quoniam quidem, ut praediximus, qui nihil habuit, nihil dare potuit.

[Bienheureux Urbain II, Ep.'Gaudemus filii' ad Lanzonem,](#)

[Rodulfum etc., 1 février 1091](#)

702 Illud sane omni modo requirendum est, utrum (Poppo) per manus Trevirensis illius dicti archiepiscopi simoniace fuerit in diaconem ordinatus. Quidquid enim ab eo extraordinarie indigneque suscepit, Nos Sancti Spiritus iudicio irritum esse censemus, ut eosdem ordines ab aliquo sortiatur episcopo catholico praesenti auctoritate praecipimus. Talis enim ordinator, cum nihil habuerit, dare nihil potuit.

[Conc. Beneventanum \(Bienheureux Urbain II\),](#)

[coeptum 18. Mart. 1091](#)

703 356 Can. 1. Nullus deinceps in episcopum eligatur, nisi qui in sacris ordinibus religiose inventus est. Sacros autem ordines dicimus diaconatum ac presbyteratum. Hos siquidem solos primitiva legitur Ecclesia habuisse; super his solum praeceptum habemus Apostoli.

[Conc. \(minus\) Lateranense \(Pascal II\), 1102](#)

704 357 Anathematizo omnem haeresim et praecipue eam, quae statum praesentis Ecclesiae perturbat, quae docet et adstruit : anathema contemnendum et Ecclesiae ligamenta spernenda esse. Promitto autem oboedientiam Apostolicae Sedis Pontifici Domino Paschali eiusque successoribus sub testimonio Christi et Ecclesiae, affirmans quod affirmat, damnans quod damnat sancta et universalis Ecclesia.

Conc. Guastallense (Pascal II), 22 octobre 1106

705 358 (4) Per multos iam annos regni Teutonici latitudo ab Apostolicae Sedis unitate divisa est. In quo nimirum schismate tantum periculum factum est, ut, quod cum dolore dicimus, vix pauci sacerdotes aut clerici catholici in tanta terrarum latitudine reperiantur. Tot igitur (ergo) filiis in hac strage iacentibus, christianae pacis necessitas exigit, ut super hos (hoc) materna Ecclesiae viscera aperiantur. Patrum itaque (ergo) nostrorum exemplis et script(ur)is instructi, qui diversis temporibus Novatianos, Donatistas et alios haereticos in suis ordinibus susceperunt: praefati regni episcopos in schismate ordinatos, nisi aut invasores aut simoniaci aut criminosi comprobentur, in officio episcopali suscipimus. Id ipsum de clericis cuiuscumque ordinis constituimus, quos vita scientiaque commendat.

Conc. (minus) Lateranense (Pascal II), 7 Mart. 1110

706 Can. 9 (al. 4). Quicumque res naufragorum diripiunt, ut raptores et fratrum necatores ab Ecclesiae liminibus (limitibus) excludantur.

707 Can. 10 (Cc. Plac. 1) Quae de simoniacis statuta sunt, Nos quoque Sancti Spiritus iudicio ex apostolica auctoritate firmamus. (2) Quidquid igitur vel in sacris ordinibus vel in ecclesiasticis rebus (vel) data vel firmata (promissa) pecunia, (lingua aut obsequio) requisitum est, Nos irritum esse et nullas umquam vires obtinere censemus. (4) Qui vero scienter (se) a simoniacis consecrari, immo exsecrari passi sunt, eorum ordinationem (consecrationem) omnino irritam decernimus.

708 Can. 15 (Cc. Plac. 13). Illud quoque praecipimus, quod pro chrismate, baptismo et sepultura nihil umquam exigatur.

Conc. (oecum. IX) Latran I (Calliste II); canons, 27 mars 1123

710 359 Can. 1. 'Sanctorum Patrum exempla sequentes' et officii nostri debita innovantes, 'ordinari quemquam per pecuniam in Ecclesia Dei vel promoveri, auctoritate Sedis Apostolicae modis omnibus prohibemus. Si quis vero in Ecclesia ordinationem vel promotionem taliter adquisierit, acquisita (-!) prorsus careat dignitate'.

711 360 Can. 3 (al. 7). Presbyteris, diaconibus vel subdiaconibus concubinarum et uxorum contubernia penitus interdicimus et aliarum mulierum cohabitationem, praeter quas Synodus Nicaena (can. 3) propter solas necessitudinum causas habitare permisit, videlicet matrem, sororem, amitam vel materteram aut alias huiusmodi, de quibus nulla valeat iuste suspicio oriri.

712 361 Can. 4 (al. 8). Praeterea iuxta beatissimi Stephani (papae) sanctionem statuimus, ut laici, quamvis religiosi sint, nullam tamen de ecclesiasticis rebus aliquid disponendi habeant facultatem ; sed secundum Apostolorum canones (can. 38, al. 39) omnium negotiorum ecclesiasticorum curam episcopus habeat et ea velut Deo contemplante dispenset. (Al. can. 9) Si quis ergo principum aut laicorum aliorum dispositionem (dispensationem vel donationem rerum) sive possessionem ecclesiasticarum rerum (possessionum ecclesiasticarum) sibi vindicaverit, ut sacrilegus iudicetur.

362 Can. 5. 'coniunctiones consanguineorum fieri prohibemus : quoniam eas et divinae et saeculi prohibent leges. Leges enim divinae hoc agentes et eos, qui ex eis prodeunt, non solum eiciunt, sed maledictos appellant ; vero saeculi infames tales (eos) vocant et ab

hereditate repellunt. Nos itaque, Patres nostros sequentes, infamia eos notamus et infames esse censemus.'

363 Can. 10. Nullus in episcopum, nisi canonice electum ad consecrandum manus mittat. Quodsi praesumpserit, et consecratus et consecrator absque recuperationis spe deponatur.

[Conc. \(oecum. X\) Latran II \(Innocent II\), coeptum 4. Apr. 1139;](#)

canons

715 364 Can. 2. Si quis praebendam, vel prioratum, seu decanatum, aut honorem, vel promotionem aliquam ecclesiasticam, seu quodlibet sacramentum ecclesiasticum, utpote chrisma vel oleum sanctum, consecrationes altarium vel ecclesiarum, interveniente exsecrabili ardore avaritiae per pecuniam acquisivit : honore male acquisito careat, et emptor atque venditor et interventor nota infamiae percellantur. Et nec pro pastu, nec sub obtentu alicuius consuetudinis ante vel post a quoquam aliquid exigatur, vel ipse dare praesumat : quoniam simoniacum est; sed libere et absque imminutione aliqua, collata sibi dignitate atque beneficio perfruatur.

716 365 Can. 13. Porro detestabilem et probrosam, divinis et humanis legibus per Scripturam in Veteri et in Novo Testamento abdicatam, illam, inquam, insatiabilem foeneratorum rapacitatem damnamus, et ab omni ecclesiastica consolatione sequestramus, praecipientes, ut nullus archiepiscopus, nullus episcopus vel cuiuslibet ordinis abbas, seu quivis in ordine et clero, nisi cum summa cautela usurarios recipere praesumat, sed in tota vita infames habeantur et, nisi resipuerint, christiana sepultura priventur.

717 366 Can. 22. 'Sane quia inter cetera unum est, quod sanctam maxime perturbat Ecclesiam, falsa videlicet paenitentia, confratres nostros et presbyteros admonemus, ne falsis paenitentiis laicorum animas decipi et in infernum pertrahi patiantur. Falsam autem paenitentiam esse constat, cum spretis pluribus, de uno solo paenitentia agitur: aut cum sic agitur de uno, ut non discedatur ab alio. Unde scriptum est: 'Qui totam legem observaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus (Jac 2,10): scilicet quantum ad vitam aeternam. Sicut enim, si peccatis esset omnibus involutus, ita, si in uno tantum maneat, aeternae vitae ianuam non intrabit. Falsa etiam fit paenitentia cum paenitens ab officio vel curiali vel negotiali non recedit, quod sine peccato agi nulla ratione praevalet; aut si odium in corde gestetur, aut si offenso cuilibet non satisfiat, aut si offendentis offensus non indulgeat aut si arma quis contra iustitiam gerat.'

718 367 Can 23. 'Eos autem, qui religiositatis speciem simulantes, Domini corporis et sanguinis sacramentum, baptisma puerorum, sacerdotium et ceteros ecclesiasticos ordines et legitimarum damnant foedera nuptiarum, tanquam haereticos ab Ecclesia Dei pellimus et damnamus et per potestates exteras coerceri praecipimus. Defensores quoque ipsorum eiusdem damnationis vinculo innodamus.'

[Concile de Sens, commencé le 2 juin 1140 \(1141?\); erreurs de](#)

[Pierre Abélard](#)

721 368 1. Quod Pater sit plena potentia, Filius quaedam potentia, Spiritus Sanctus nulla

potentia.

722 369 2. Quod Spiritus Sanctus non sit de substantia (omnipotentia) Patris (aut Filii), immo anima mundi.

370 (3- Quod Spiritus Sanctus sit anima mundi.)

723 371 3 (4). Quod Christus non assumpsit carnem, ut nos a iugo diaboli liberaret.

724 372 4 (5). Quod neque Deus et homo, neque haec persona quae Christus est, sit tertia persona in Trinitate.

725 373 5 (6). Quod liberum arbitrium per se sufficiat (sufficit) ad aliquod bonum.

726 374 6 (7). Quod ea solummodo possit (potest) Deus facere, quae facit (-!), vel dimittere, quae dimittit (-!), vel eo modo tantum, vel eo tempore, (quo facit) et non alio.

727 375 7 (8). Quod Deus nec debeat nec possit mala impedire.

728 376 8 (9). Quod non contraximus culpam ex Adam, sed poenam tantum.

729 377 9 (10). Quod non peccaverunt, qui Christum ignorantes crucifixerunt (, et) 10. (-!) Quod non sit (est) culpae adscribendum, quicquid fit per ignorantiam.

731 378 11. Quod in Christo non fuerit spiritus timoris Domini

732 379 12. Quod potestas ligandi atque solvendi Apostolis tantum data sit, et (-!) non successoribus eorum (-!).

733 380 13. Quod propter opera nec melior nec peior efficiatur homo.

734 381 14. Quod ad Patrem, quia (qui) ab alio non est, proprie vel specialiter attineat omnipotentia (operatio), non etiam sapientia et benignitas.

735 382 15. Quod etiam castus timor excludatur a futura vita.

736 383 16. Quod diabolus immittat suggestiones (suggestionem) per appositionem (operationem) lapidum vel herbarum.

737 384 17. Quod adventus in fine saeculi posset (possit) attribui Patri.

738 385 18. Quod anima Christi perse non descendit ad inferos, sed per potentiam tantum.

739 386 19. Quod neque opus neque voluntas neque concupiscentia neque delectatio, quae (cum) movet eam, peccatum sit, nec debemus eam velle exstingui (velle eam exstinguere).

[Innocent II, Ep. 'Testante Apostolo' ad Henricum episc. Senon.,](#)

[16 juillet 1140](#)

387 Nos itaque, qui in cathedra Sancti PETRI, cui a Domino dictum est : 'Et tu aliquando conversus confirma fratres tuos' (Lc 22, 32), licet indigni, residere conspicimur, communicato fratrum nostrorum episcoporum cardinalium consilio, destinata nobis a vestra discretione

capitula et universa ipsius Petri (Abaelard) dogmata sanctorum canonum auctoritate cum suo auctore damnavimus, eique tanquam haeretico perpetuum silentium imposuimus. Universos quoque erroris sui sectatores et defensores a fidelium consortio sequestrandos et excommunicationis vinculo innodandos esse censemus.

Innocent II, Ep. 'Apostolicam Sedem' ad episc. Cremonensem, tp.

incerto

741 388 Presbyterum, quem sine unda baptismatis extremum diem clausisse significasti, quia in sanctae matris Ecclesiae fide et Christi nominis confessione perseveravit, ab originali peccato solutum et caelestis patriae gaudium esse adeptum asserimus incunctanter. Lege super octavo libro Augustini de civitate Dei, ubi inter cetera legitur: 'Baptismus invisibiliter ministratur, quem non contemptus religionis, sed terminus necessitatis excludit'. Librum etiam beati Ambrosii de obitu Valentiniani idem asserentis revolve. Sopitis ergo quaestionibus, doctorum Patrum sententias teneas, et in ecclesia tua iuges preces hostiasque Deo offerri iubeas pro presbytero memorato.

Conc. Remense (Reims) (Eugene III), coeptum 21. Mart. 1148

745 'De primo tantum (capitulo) Romanus Pontifex diffinivit, ne aliqua ratio in theologia inter naturam et personam divideret, neve Deus divina essentia diceretur ex sensu ablativi tantum, sed etiam nominativi.'

Alexandre III, Ep. 'Ex litteris tuis' ad soldanum Iconii

residentem, 1169

748 (Maria) concepit nempe sine pudore, peperit sine dolore, et hinc migravit sine corruptione, iuxta verbum angeli, immo Dei per angelum, ut plena, non semiplena, gratiae esse probaretur; et (ut) Deus Filius eius antiquum quod pridem docuit mandatum fideliter adimpleret, videlicet patrem et matrem honore praevenire, et ne caro Christi virginea, quae de carne matris virginis assumpta fuerat, a tota discreparet.

Alexandre III, Ep. 'Cum in nostra' ad Guilelmum archiep.

Senon., 28. Maii 1170

749 Cum in Nostra esses olim praesentia constitutus, tibi viva voce iniunximus, ut suffraganeis tuis Parisius tibi ascitis ad abrogationem pravae doctrinae Petri quondam Parisiensis episcopi, qua dicitur quod Christus secundum quod est homo, non est aliquid, omnino intenderes et efficacem operam adhiberes. Inde siquidem est, quod fraternitati tuae per Apostolica scripta mandamus, quatenus... suffraganeos tuos Parisius convoces et una cum illis et aliis... praescriptam doctrinam studeas penitus abrogare et a magistris scholaribus ibidem in theologia studentibus Christum sicut perfectum Deum, sic et perfectum hominem ex anima et corpore consistentem praecipias edoceri.

Conc. Remense, sous Eugene III, Professio fidei de Trinitate ;

1148

389 1. Credimus et confitemur simplicem naturam divinitatis esse Deum, nec aliquo sensu catholico posse negari, quin divinitas sit Deus et Deus divinitas. Si vero dicitur: Deum sapientia sapientem, magnitudine magnum, aeternitate aeternum, unitate unum, divinitate Deum esse et alia huiusmodi: credimus nonnisi ea sapientia, quae est ipse Deus, sapientem esse; nonnisi ea magnitudine quae est ipse Deus, magnum esse; nonnisi ea aeternitate quae est ipse Deus, aeternum esse; nonnisi ea unitate quae est ipse Deus, unum esse; nonnisi ea divinitate Deum, quae est ipse: id est, seipso sapientem, magnum, aeternum, unum Deum.

390 2. Cum de tribus personis loquimur, Patre, Filio et Spiritu Sancto, ipsas unum Deum, unam divinam substantiam esse fatemur. Et e converso cum de uno Deo, una divina substantia loquimur, ipsum unum Deum, unam divinam substantiam esse tres personas confitemur.

391 3. Credimus (et confitemur) solum Deum Patrem et Filium et Spiritum Sanctum aeternum esse, nec aliquas omnino res, sive relationes, sive proprietates, sive singularitates vel unitates dicantur, et huiusmodi alia, adesse Deo, quae sint ab aeterno, quae non sint Deus.

392 4. Credimus (et confitemur) ipsam divinitatem, sive substantiam divinam sive naturam dicas, incarnatam esse, sed in Filio.

Conc. Turonense (Tours), coeptum 19 mai 1163

747 (Cap. 2) Plures clericorum, et quod maerentes dicimus, eorum quoque qui praesens saeculum professione vocis et habitu reliquerunt, dum communes usuras, quasi manifestius damnatas, exhorrent, commodata pecunia indigentibus possessiones eorum in pignus accipiunt, et provenientes fructus percipiunt ultra sortem. Idcirco generalis Concilii decrevit auctoritas, ut nullus amodo constitutus in clero vel hoc vel aliud genus usurae exercere praesumat. Et si quis (hactenus) alicuius possessionem data pecunia sub hac specie vel condicione in pignus acceperit, si sortem suam, deductis expensis, de fructibus iam perceperit, absolute possessionem restituat debitori. Si autem aliquid minus habet, eo recepto, possessio libere ad dominum revertatur. Quodsi post huiusmodi constitutum in clero quisquam extiterit qui detestandis usurarum lucris insistat, ecclesiastici officii periculum patiatur, nisi forte Ecclesiae beneficium fuerit, quod redimendum ei hoc modo de manu laici videatur.

Lettre Cum Christus du pape Alexandre III à l'archevêque de

Reims, 18 février 1177

750 393 Cum Christus perfectus Deus perfectus homo sit, mirum est, qua temeritate quisquam audet dicere, quod Christus non sit aliquid secundum quod homo. Ne autem tanta possit in ecclesia Dei (dici) abusio suboriri vel error induci, (...) mandamus, quatenus (...) auctoritate Nostra sub anathemate interdicas, ne quis de cetero dicere audeat, Christum non

esse aliquid secundum quod homo, quia sicut verus Deus, ita verus est homo ex anima rationali et humana carne subsistens.

Alexandre III, Ep. 'In civitate tua' ad archiep. Ianuensem,

tp. incerto

753 394 In civitate tua dicis saepe contingere, quod, cum quidam piper, seu cinnamomum, seu alias merces comparant, quae tunc ultra quinque libras non valent, et promittunt se illis, a quibus illas merces accipiunt, sex libras statuto termino soluturos. Licet autem contractus huiusmodi ex tali forma non possit censeri nomine usurarum, nihilominus tamen venditores peccatum incurrunt, nisi dubium sit, merces illas plus minusve solutionis tempore valituras: et ideo cives tui salutis suae bene consulerent, si a tali contractu cessarent, cum cogitationes hominum omnipotenti Deo nequeant occultari.

Alexandre III, Ep. 'Ex publico instrumento' ad episc.

Brixiensem, tp. incerto

754 395 Quia praefata mulier, licet a praefato viro desponsata fuerit, adhuc tamen, sicut asserit, ab ipso est incognita, fraternitati tuae per apostolica scripta praecipiendo mandamus, quatenus, si praedictus vir mulierem ipsam carnaliter non cognoverit, et eadem mulier, sicut ex parte tua nobis proponitur, ad religionem transire voluerit, recepta ab ea sufficienti cautione, quod vel ad religionem transire vel ad virum suum redire infra duorum mensium spatium debeat, ipsam contradictione et appellatione cessante a sententia (excommunicationis), qua tenetur, absolvas ita, quod, si ad religionem transierit, uterque restituat alteri, quod ab eo noscitur recepisse, et vir ipse, ea religionis habitum assumente, ad alia vota licentiam habeat transeundi. Sane quod Dominus in Evangelio dicit, non licere viro, nisi ob causam fornicationis uxorem suam dimittere (Mt 5, 32; 19, 9), intelligendum est, secundum interpretationem sacri eloquii, de his, quorum matrimonium carnali copula est consummatum, sine qua matrimonium consummari non potest, et ideo, si praedicta mulier non fuit a viro suo cognita, licitum est (sibi) ad religionem transire.

Alexandre III, Ep. (fragm.) 'Verum post' ad archiep. Salernit.,

tp. incerto

755 396 Post consensum legitimum de praesenti licitum est alteri, altero etiam repugnante, eligere monasterium, sicut Sancti quidem de nuptiis vocati fuerunt, dummodo carnalis commixtio non intervenerit inter eos: et alteri remanenti, si commonitus continentiam servare noluerit, licitum est ad secunda vota transire; quia cum non fuissent una caro simul effecti, satis potest unus ad Deum transire, et alter in saeculo remanere...

756 397 Si (inter virum et mulierem) legitimus consensus... interveniat de praesenti, ita quidem, ut unus alterum in suo mutuo consensu verbis consuetis expresse recipiat.... sive sit iuramentum interpositum sive non, non licet mulieri alii nubere. Et si nupserit, etiamsi carnalis copula sit secuta, ab eo separari debet, et, ut ad primum redeat, ecclesiastica districtione compelli, quamvis alii aliter sentiant, et aliter etiam a quibusdam

praedecessoribus nostris sit aliquando iudicatum.

Denzinger (latin) 675

Denzinger (latin) 756

Alexandre III, Ep. (fragm.) ad Pontium episc. Claromont. (?),

tp. incerto

757 398 Si quis sane puerum ter in aqua immerserit in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, Amen, et non dixerit: 'Ego baptizo te in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, Amen', non est puer baptizatus (al.: Si quis - sane puerum tunc merserit dicendo: 'In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti': si non dixerit: 'Ego te baptizo', talis immersio non potest dici baptismus).

758 399 De quibus dubium est, an baptizati fuerint, baptizantur his verbis praemissis: 'Si baptizatus es, non te baptizo; sed, si nondum baptizatus es, ego te baptizo, etc.'

Conc. (oecum. XI) Latran III, 5 - 19 (22)? Mart. 1179

751 400 Cap. 10. Monachi non pretio recipiantur in monasterio... Si quis autem exactus pro sua receptione aliquid dederit, ad sacros ordines non ascendat. Is autem, qui acceperit, officii sui privatione mulctetur.

401 Cap. 27. Sicut ait beatus LEO, 'licet ecclesiastica disciplina, sacerdotali contenta iudicio, cruentas non efficiat ultiones : catholicorum tamen principum constitutionibus adiuvatur, ut saepe quaerant homines salutare remedium, dum corporale super se metuunt evenire supplicium'. Eapropter, quia in Gasconia, Albegesio et partibus Tolosanis et aliis locis ita haereticorum, quos alii Catharos, alii Patarenos, alii Publicanos, alii aliis nominibus vocant, invaluit damnata perversitas, ut iam non in occulto, sicut aliqui, nequitiam suam exercent, sed suum errorem publice manifestent et ad suum consensum simplices attrahant et infirmos: eos et defensores et receptatores eorum anathemati decernimus subiacere, et sub anathemate prohibemus, ne quis eos in domibus vel in terra sua tenere vel fovere vel negotiationem cum eis exercere praesumat.

Conc. Veronense (Lucius III), exeunte Oct.-init. Nov. 1184

760 omnem haeresim, quocumque nomine censeatur, per huius Constitutionis seriem auctoritate apostolica condemnamus: In primis ergo Catharos et Patarinos et eos qui se Humiliatos vel Pauperes de Lugduno, falso nomine, mentiuntur, Passaginos, Iosepinos, Arnaldistas, perpetuo decernimus anathemati subiacere.

761 402 Et quoniam nonnulli sub specie pietatis... auctoritatem sibi vindicant praedicandi..., omnes, qui vel prohibiti vel non missi, praeter auctoritatem ab Apostolica Sede vel episcopo loci susceptam publice vel privatim praedicare praesumpserint, et universos, qui de sacramento corporis et sanguinis Domini nostri Iesu Christi vel de baptismo seu de peccatorum confessione, matrimonio vel reliquis ecclesiasticis sacramentis aliter sentire aut docere non metuunt, quam sacrosancta Romana Ecclesia praedicat et observat, et generaliter quoscumque eadem Romana Ecclesia vel singuli episcopi per dioeceses suas cum consilio

clericorum, vel clerici ipsi, Sede vacante, cum consilio, si oportuerit, vicinorum episcoporum haereticos iudicaverint, pari vinculo perpetui anathematis innodamus.

Lucius III, Ep. 'Dilectae in Christo' ad Simonem episc.

Meldensem (Meaux), tp. incerto

762 ... Priorissa et conventus de Colonantia a Sede Apostolica quaesierunt, si iuvenis quidam, conversus earum, genitalibus destitutus, in pre sbyterum possit de permissione canonum ordinari. Nos itaque in hoc articulo distinctionem volentes canonicam observari, fraternitati tuae per Apostolica scripta mandamus, quatenus inquiras diligentius veritatem, si ab hostibus sectus fuerit vel a medicis aut nesciens carnis vitio reluctari ipse sibi manum iniecerit. Priores enim admittunt canones (cf. DSS 128a), si alias idoneus fuerit, tertium velut homicidam sui statuunt puniendum.

Urbain III, Ep. 'Consuluit nos' ad presbyterum Brixensem,

tp. incerto

764 403 Consuluit nos tua devotio, an ille in iudicio animarum quasi usurarius debeat iudicari, qui non alias mutuo traditurus, eo proposito mutuam pecuniam credit, ut, licet omni conventionem cessante, plus tamen sorte recipiat; et utrum eodem reatu criminis involvatur, qui ut vulgo dicitur, non aliter parabolam iuramenti concedit, donec, quamvis sine exactione, emolumentum aliquod inde percipiat; et an negotiator poena consimili debeat condemnari, qui merces suas longe maiore pretio distrahit, si ad solutionem faciendam prolixioris temporis dilatio prorogetur, quam si ei in continenti pretium persolvatur. Verum quia, quid in his casibus tenendum sit, ex evangelio Lucae manifeste cognoscitur, in quo dicitur: Date mutuum, nihil inde sperantes (cf. Lc 6, 35): huiusmodi homines pro intentione lucri, quam habent, cum omnis usura et superabundantia prohibeatur in lege, iudicandi sunt male agere, et ad ea, quae taliter sunt accepta, restituenda in animarum iudicio efficaciter inducendi.

Innocent III, Ep. 'Cum apud sedem' ad Ymbertum archiep.

Arelat., 15 juillet 1198

766 404 Consulisti nos, utrum mutus et surdus alicui possint matrimonialiter copulari. Ad quod fraternitati tuae taliter respondemus, quod, cum prohibitorium sit edictum de matrimonio contrahendo, ut quicumque non prohibetur, per consequentiam admittatur, et sufficiat ad matrimonium solus consensus illorum, de quorum quarumque coniunctionibus agitur: videtur, quod, si talis velit contrahere, sibi non possit vel debeat denegari, cum, quod verbis non potest, signis valeat declarare.

Innocent III, Ep. 'Ex parte tua' ad episc. Mutinensem, a. 1200

776 404 In matrimoniis de cetero contrahendis illud te volumus observare, ut, postquam inter legitimas personas consensus legitimus intervenerit de praesenti, qui sufficit in talibus

iuxta canonicas sanctiones et, si solus defuerit, cetera, etiam cum ipso coitu celebrata, frustrantur si personae iunctae legitime cum aliis postea de facto contrahant, quod prius de iure factum fuerat, non poterit irritari.

Innocent III, Ep. 'Sicut universitatis' ad Acerbum consulem

Florentinum, 30 octobre 1198

767 Sicut universitatis conditor Deus duo magna luminaria in firmamento caeli constituit, luminare maius, ut praeesset diei, et luminare minus, ut praeesset nocti, sic ad firmamentum universalis Ecclesiae, quae caeli nomine nuncupatur, duas magnas instituit dignitates: maiorem, quae quasi diebus animabus praeesset, et minorem, quae quasi noctibus praeesset corporibus, quae sunt pontificalis auctoritas et regalis potestas. Porro sicut luna lumen suum a sole sortitur, quae revera minor est illo quantitate simul et qualitate, situ pariter et effectum, sic regalis potestas ab auctoritate pontificali suae sortitur dignitatis splendorem; cuius conspectui quanto magis inhaeret, tanto maiori lumine decoratur, et quo plus ab eius elongatur aspectu, eo plus deficit (al. vitiose: proficit) in splendore.

Innocent III, Ep. 'Quanto te magis' ad Ugonem episc.

Ferrariensem, 1 mai 1199

768 405 Tua fraternitas intimavit, quod altero coniugum ad haeresim transeunte, qui relinquitur, ad secunda vota desiderat convolare et filios procreare, quod utrum possit fieri de iure, per tuas Nos duxisti litteras consulendos. Nos igitur consultationi tuae de communi fratrum Nostrorum consilio respondentes distinguimus, licet quidam praedecessor noster (scl. Caelestinus III) sensisse aliter videatur, an ex duobus infidelibus alter ad fidem catholicam convertatur, vel ex duobus fidelibus alter labatur in haeresim vel decidat in gentilitatis errorem. Si enim alter infidelium coniugum ad fidem catholicam convertatur, altero vel nullo modo, vel saltem non sine blasphemia divini nominis, vel ut eum pertrahat ad mortale peccatum, ei cohabitare volente: qui relinquitur, ad secunda, si voluerit, vota transibit; et in hoc casu intelligimus, quod ait Apostolus: 'Si infidelis discedit, discedat: frater enim vel soror non est servituti subiectus in huiusmodi' (cf. I Cor 7, 15). Et canonem etiam, in quo dicitur: Quod 'contumelia creatoris solvit ius matrimonii circa eum, qui relinquitur'.

769 406 Si vero alter fidelium coniugum vel labatur in haeresim vel transeat ad gentilitatis errorem, non credimus, quod in hoc casu is qui relinquitur, vivente altero possit ad secundas nuptias convolare licet in hoc casu maior appareat contumelia creatoris. Nam etsi matrimonium verum quidem inter infideles existat, non tamen est ratum: inter fideles autem verum quidem et ratum existit: quia sacramentum fidei, quod semel est admissum, numquam amittitur, sed ratum efficit coniugii sacramentum, ut ipsum in coniugibus illo durante perduret.

Innocent III, Ep. 'Cum ex iniuncto' ad Metenses (Metz),

12 juillet 1199

770 (Significavit Nobis episcopus Metensis,) quod tam in dioecesi quam urbe Metensi

laicorum et mulierum multitudo non modica, tracta quodammodo desiderio Scripturarum, Evangelia, Epistolas Pauli, Psalterium, Moralia, Iob et plures alios libros sibi fecit in Gallico sermone transferri; ... (quo vero factum est,) ut secretis conventionibus talia inter se laici et mulieres eructare praesumant et sibi invicem praedicare: qui etiam asperrantur eorum consortium, qui se similibus non immiscent ... Quidam etiam ex eis simplicitatem sacerdotum suorum fastidiunt; et cum ipsis per eos verbum salutis proponitur, se melius habere in libellis suis et prudentius se posse id eloqui, submurmurant in occulto. Licet autem desiderium intelligendi divinas Scripturas et secundum eas studium adhortandi reprehendendum non sit, sed potius commendandum, in eo tamen apparent merito arguendi, quod tales occulta conventicula sua celebrant, officium sibi praedicationis usurpant, sacerdotum simplicitatem eludunt et eorum consortium asperrantur qui talibus non inhaerent.... Deus enim ... in tantum odit opera tenebrarum, ut (Apostolis) ... praeceperit dicens: 'Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine...' (Mt 10, 27); per hoc manifeste denuntians, quod evangelica praedicatio non in occultis conventiculis, sicut haeretici faciunt, sed in ecclesia iuxta morem catholicum est publice proponenda. ...

771 Arcana vero fidei sacramenta non sunt passim omnibus exponenda, cum non passim ab omnibus possint intelligi, sed eis tantum qui ea fideli possunt concipere intellectu. Propter quod simplicioribus inquit Apostolus: 'Quasi parvulis in Christo lac potum dedi vobis, non escam' (I Cor 3, 2). ... Tanta est enim divinae Scripturae profunditas, ut non solum simplices et illiterati, sed etiam prudentes et docti non plene sufficiant ad ipsius intelligentiam indagandam. Propter quod dicit Scriptura: 'Quia multi defecerunt scrutantes scrutiny' (Ps 63, 7). Unde recte fuit olim in lege divina statutum, ut bestia, quae montem (Sinai) tetigerit, lapidetur (cf. Hebr 12, 20; Ex 19, 12 s), ne videlicet simplex aliquis vel et indoctus praesumat ad sublimitatem Scripturae sacrae pertingere vel eam aliis praedicare. Scriptum est enim: 'Altiora te ne quaesieris' (Eccli 3, 22). Propter quod dicit Apostolus: 'Non plus sapere quam oporteat sapere, sed sapere ad sobrietatem' (Rom 12, 3). Sicut enim multa sunt membra corporis, omnia vero membra non eundem actum habent, ita multi sunt ordines in Ecclesia, sed non omnes idem habent officium, quia secundum Apostolum 'alios quidem Dominus dedit apostolos, alios prophetas, alios autem doctores etc.' (Eph 4, 11). Cum igitur doctorum ordo sit quasi praecipuus in Ecclesia, non debet sibi quisquam indifferenter praedicationis officium usurpare.

Innocent III, Const. 'Licet perfidia Iudaeorum',

15 septembre 1199

772 Licet perfidia Iudaeorum sit multipliciter improbanda, quia tamen per eos fides nostra veraciter comprobatur, non sunt a fidelibus graviter opprimendi ... Sicut ergo Iudaeis non debet esse licentia in synagogis suis, ultra quam permissum est lege, praesumere, ita in his, quae sunt illis concessa, nullum debent praeiudicium sustinere. Nos ergo, licet in sua magis velint duritia perdurare quam vaticinia prophetarum et Legis arcana (al.: prophetarum verba et suarum Scripturarum arcana) cognoscere atque ad christianae fidei notitiam pervenire, quia tamen Nostrae postulant defensionis auxilium, ex christianae pietatis mansuetudine, praedecessorum Nostrorum fel. mem. Calixti (II.), Eugenii (III.), Alexandri (III.), Clementis (III.) et Caelestini (III.) Romanorum Pontificum vestigiis inhaerentes, ipsorum petitionem admittimus eisque protectionis Nostrae clypeum indulgemus.

773 Statuimus enim (etiam), ut nullus Christianus invitos vel nolentes eos ad baptismum per violentiam venire compellat; sed si eorum quilibet sponte ad Christianos fidei causa confugerit, postquam voluntas eius fuerit patefacta, sine qualibet efficiatur calumnia Christianus. Veram quippe christianitatis fidem habere non creditur, qui ad Christianorum

baptisma non spontaneus sed invitus cognoscitur pervenire. Nullus etiam Christianus sine potestatis terrae iudicio personas eorum nequiter laedere vel res eorum violenter auferre praesumat aut bonas quas hactenus in ea, in qua habitant regione, habuerint consuetudines immutare. Praeterea, in festivitatum suarum celebratione quisquam fustibus vel lapidibus eos ullatenus non perturbet, nec aliquis ab eis indebita (coacta) servitia exigere vel extorquere contendat nisi ea quae ipsi praeteritis facere temporibus consueverunt. Ad haec, malorum hominum pravitati et avaritiae obviantes, decernimus, ut nemo coemeterium Iudaeorum mutilare audeat vel minuere, sive obtentu pecuniae corpora effodere iam humata... (Excommunicantur ii, qui hoc decretum violant.) Eos autem dumtaxat huius protectionis praesidio volumus communiri, qui nihil machinari praesumpserint in subversionem fidei christianae.

Innocent III, Ep. 'Apostolicae Sedis primatus' ad (Iohannem)

patriarcham C'polit., 12 novembre 1199

774 Apostolicae Sedis primatus, quem non homo, sed Deus, immo verius Deus homo constituit, multis quidem et evangelicis et apostolicis testimoniis comprobatur, a quibus postmodum constitutiones canonicae processerunt, concorditer asserentes sacrosanctam Ecclesiam in beato Petro Apostolorum principe consecratam quasi magistram et matrem ceteris praeeminere. Hic enim ... audire promeruit: 'Tu es Petrus ... tibi dabo claves regni caelorum' (Mt 16, 18 s). Nam licet primum et praecipuum Ecclesiae fundamentum sit unigenitus Dei Filius Jesus Christus, iuxta quod dicit Apostolus 'Quia fundamentum positum est, praeter quod aliud poni non potest, quod est Christus Jesus' (I Cor 3, 11), secundum tamen et secundarium Ecclesiae fundamentum est Petrus, etsi non tempore primus, auctoritate tamen praecipuus inter ceteros, de quibus Paulus Apostolus inquit: 'Iam non estis hospites et advenae, sed estis cives sanctorum et domestici Dei, supraedificati supra fundamentum Apostolorum et Prophetarum' (Eph 2, 20). ... Huius etiam primatum Veritas per se ipsam expressit, cum inquit ad eum: 'Tu vocaberis Cephas' (Io 1, 42): quod etsi 'Petrus' interpretetur, 'caput' tamen exponitur, ut sicut caput inter cetera membra corporis, velut in quo viget plenitudo sensuum, obtinet principatum, sic et Petrus inter Apostolos et successores ipsius inter universos Ecclesiarum praelatos praerogativa praecellerent dignitatis, vocatis sic ceteris in partem sollicitudinis, ut nihil eis de potestatis plenitudine deperiret. Huic Dominus oves suas pascendas vocabulo tertio repetito commisit, ut alienus a grege dominico censeatur, qui eum etiam in successoribus suis noluerit habere pastorem. Non enim inter has et illas oves distinxit, sed simpliciter inquit: 'Pasce oves meas' (Jo 21, 17), ut omnes omnino intelligantur ei esse commissae. ... (Explicando allegorice Jo 21, 7:) Cum enim mare mundum designet (juxta Ps 103, 25), per hoc, quod Petrus se misit in mare, privilegium expressit pontificii singularis, per quod universum orbem susceperat gubernandum, ceteris Apostolis ut vehiculo navis contentis, cum nulli eorum universus fuerit orbis commissus, sed singulis singulae provinciae vel Ecclesiae potius deputatae. (Simile argumentum allegoricum deducitur ex Mt 14, 28 ss:) Per hoc quod Petrus super aquas maris incessit, super universos populos se potestatem accepisse monstravit.

775 Pro eo Dominus se orasse fatetur...: 'Ego pro te rogavi, Petre, ut non deficiat fides tua. Et tu aliquando conversus, confirma fratres tuos' (Lc 22, 32), ex hoc innuens manifeste, quod successores ipsius a fide catholica nullo umquam tempore deviarent, sed revocarent magis alios et confirmarent etiam haesitantes, per hoc sic ei confirmandi alios potestatem indulgens, ut aliis necessitatem imponeret obsequendi. ... Huic praeterea dictum ... legisti: 'Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in caelis; et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in caelis' (Mt 16, 19). Quod si omnibus etiam Apostolis simul dictum esse reperias, non tamen aliis sine ipso, sed ipsi sine aliis attributam esse cognosces ligandi

et solvendi a Domino facultatem, ut quod non alii sine ipso, ipse sine aliis posset ex privilegio sibi collato a Domino et concessa plenitudine potestatis...: Ipse (Petrus vidit) ... vas quoddam velut linteum magnum quattuor initiis in terram de caelo submitti, quod omnia quadrupedia et serpentina terrae ac caeli volatilia continebat (Act 10, 9 ss). ... Et vox ad eum est facta secundo: 'Quod Deus purificavit, tu commune ne dixeris'. Per quod innuitur manifeste, quod Petrus praelatus fuerit populis universis, cum vas illud orbem, et universitas contentorum in eo universas significet tam Iudaeorum quam gentium nationes. ...

Innocent III, Ep. 'Gaudemus in Domino' ad episc. Tiberiadensem,

initio 1201

777 407 Utrum pagani uxores accipientes in secundo ve1 tertio vel ulteriore gradu sibi coniunctas sic coniuncti debeant post conversionem suam insimul remanere vel ab invicem separari, edoceri per scriptum Apostolicum postulasti. Super quo fraternitati tuae taliter respondemus, quod, cum sacramentum coniugii apud fideles et infideles existat, quemadmodum ostendit Apostolus dicens: 'Si quis frater infidelem habet uxorem, et haec consentit habitare cum eo, non illam dimittat' (cf. I Cor 7, 12); et in praemissis gradibus a paganis quoad eos matrimonium licite sit contractum, qui constitutionibus canonicis non arctantur (Quid enim ad nos, secundum Apostolum eundem, 'de his, quae foris sunt, iudicare?' (cf I Cor 5, 12)): in favorem praesertim christianae religionis et fidei, a cuius perceptione per uxores se deserere timentes viri possunt facile revocari, fideles huiusmodi matrimonialiter copulati libere possunt et licite remanere coniuncti, cum per sacramentum baptismi non solvantur coniugia, sed crimina dimittantur.

778 408 Quia vero pagani circa plures insimul feminas affectum dividunt coniugalem, utrum post conversionem omnes, vel quam ex omnibus retinere valeant, non immerito dubitatur. Verum absonum hoc videtur et inimicum fidei christianae, cum ab initio una costa in unam feminam sit conversa, et Scriptura divina testetur, quod 'propter hoc relinquet homo patrem et matrem et adhaerebit uxori suae, et erunt duo in carne una' (Eph 5, 31; Gn 2, 24; cf. Mt 19, 5); non dixit 'tres vel plures', sed duo: nec dixit: 'adhaerebit uxoribus', sed uxori. Nec ulli unquam licuit insimul plures uxores habere, nisi cui fuit divina revelatione concessum, quae mos quandoque, interdum etiam fas censetur, per quam sicut Iacob a mendacio, Israelitae a furto, et Samson ab homicidio, sic et Patriarchae et alii viri iusti, qui plures leguntur simul habuisse uxores, ab adulterio excusantur. Sane veridica haec sententia probatur etiam de testimonio Veritatis testantis in Evangelio: 'Quicumque dimiserit uxorem suam (, nisi) ob fornicationem, et aliam duxerit, moechatur' (Mt 19, 9; cf. Mc 10, 11). Si ergo uxore dimissa duci alia de iure non potest, fortius et ipsa retenta per quod evidenter apparet, pluralitatem in utroque sexu, cum non ad imparia judicentur circa matrimonium, reprobendam.

779 408 Qui autem secundum ritum suum legitimam repudiavit uxorem, cum tale repudium Veritas in Evangelio reprobaverit, numquam ea vivente licite poterit aliam, etiam ad fidem Christi conversus, habere, nisi post conversionem ipsius illa renuat cohabitare cum ipso, aut etiamsi consentiat, non tamen absque contumelia creatoris, vel ut eum pertrahat ad mortale peccatum, in quo casu restitutionem petenti, quamvis de iniusta spoliatione constaret, restitutio negaretur: quia secundum Apostolum frater aut soror non est in huiusmodi subiectus servituti (cf. I Cor 7, 15). Quod si conversum ad fidem et illa conversa sequatur, antequam propter causas praedictas legitimam ille ducat uxorem, eam recipere compelletur. Quamvis quoque secundum evangelicam veritatem, qui duxerit dimissam, moechatur (Mt 19, 9): non tamen dimissor poterit obicere fornicationem dimissae, pro eo, quod nupsit alii post repudium, nisi alias fuerit fornicata.

Innocent III, Ep. 'Ex parte tua' ad Andream archiep. Lund, 12

janvier 1206

786 409 Nos nolentes a praedecessorum Nostrorum vestigiis in hoc articulo subito declinare, qui respondere consulti, antequam matrimonium sit per carnalem copulam consummatum, licere alteri coniugum, reliquo etiam inconsulto, ad religionem transire, ita quod reliquus extunc legitime poterit alteri copulari: hoc ipsum tibi consulimus observandum.

Innocent III, Ep. 'Maiores Ecclesiae causas' ad Ymbertum

archiep. Arelat., exeunte a. 1201

780 410 ... Asserunt enim, parvulis inutiliter baptisma conferri... Respondemus, quod baptisma circumcisione successit... Unde, sicut anima circumcisi de populo suo non peribat (Gn 17,14), sic, qui ex aqua fuerit et Spiritu sancto renatus, regni caelorum introitum obtinebit (Jo 3, 5) ... Etsi originalis culpa remittebatur per circumcisionis mysterium, et damnationis periculum vitabatur, non tamen perveniebatur ad regnum caelorum, quod usque ad mortem Christi fuit omnibus obseratum; sed per sacramentum baptismi Christi sanguine rubricati culpa remittitur, et ad regnum caelorum etiam pervenitur, cuius ianuam Christi sanguis fidelibus suis misericorditer reseravit. Absit enim, ut universi parvuli pereant, quorum quotidie tanta multitudo moritur quin et ipsis misericors Deus, qui neminem vult perire, aliquod remedium procuraverit ad salutem ... Quod opposcentes inducunt, fidem aut caritatem aliasque virtutes parvulis, utpote non consentientibus, non infundi, a plerisque non conceditur absolute..., aliis asserentibus per virtutem baptismi parvulis quidem culpam remitti, sed gratiam non conferri; nonnullis vero dicentibus, et dimitti peccatum, et virtutes infundi, habentibus illas quoad habitum (cf. DS 904), non quoad usum, donec perveniant ad aetatem adultam.... Dicimus distinguendum, quod peccatum est duplex: originale scilicet et actuale: originale, quod absque consensu contrahitur, et actuale, quod committitur cum consensu. Originale igitur, quod sine consensu contrahitur, sine consensu per vim remittitur sacramenti; actuale vero, quod cum consensu contrahitur, sine consensu minime relaxatur.... Poena originalis peccati est carentia visionis Dei, actualis vero poena peccati est gehennae perpetuae cruciatus...

781 411 Id est religioni christianae contrarium, ut semper invitus et penitus contradicens ad recipiendam et servandam Christianitatem aliquis compellatur. Propter quod inter invitum et invitum, coactum et coactum alii non absurde distinguunt, quod is, qui terroribus atque suppliciis violenter attrahitur, et, ne detrimentum incurrat, baptismi suscipit sacramentum, talis quidem sicut et is, qui fecte ad baptismum accedit, characterem suscipit Christianitatis impressum et ipse tamquam conditionaliter volens, licet absolute non velit, cogendus est ad observantiam fidei christianae.... Ille vero, qui numquam consentit, sed penitus contradicit, nec rem nec characterem suscipit sacramenti, quia plus est expresse contradicere, quam minime consentire: sicut nec ille notam alicuius reatus incurrit, qui contradicens penitus et reclamans thurificare idolis cogitur violenter. Dormientes autem et amentes, si prius quam amentiam incurrerent aut dormirent, in contradictione persisterent: quia in eis intelligitur contradictionis propositum perdurare, etsi fuerint sic immersi, characterem non suscipiunt sacramenti; secus autem si prius catechumeni exstissent et habuissent propositum baptizandi; unde tales in necessitatis articulo consuevit Ecclesia baptizare. Tunc ergo characterem sacramentalis imprimat operatio, cum obicem voluntatis contrariae non invenit

obsistentem.

Innocent III, Ep. 'Cum Marthae circa' ad Iohannem quondam

archiep. Lugdun., 29. Nov. 1202

782 414 Quaesivisti siquidem, quis formae (al.: quae sit forma) verborum, quam ipse Christus expressit, cum in corpus et sanguinem suum panem transsubstantiavit et vinum, (cum) illud in canone Missae, quo Ecclesia utitur generalis, adiecerit, quod nullus Evangelistarum legitur expressisse... In canone Missae sermo iste videlicet 'mysterium fidei' verbis ipsi(u)s interpositus invenitur. ... Sane multa tam de verbis quam de factis dominicis invenimus ab Evangelistis omissa, quae Apostoli vel supplevisse verbo vel facto expressisse leguntur. ... Ex eo autem verbo, de quo movit tua fraternitas quaestionem, videlicet 'mysterium fidei', munimentum erroris quidam trahere putaverunt, dicentes in sacramento altaris non esse corporis Christi et sanguinis veritatem, sed imaginem tantum, et speciem et figuram, pro eo, quod Scriptura interdum commemorat, id, quod in altari suscipitur, esse sacramentum et mysterium et exemplum. Sed tales ex eo laqueum erroris incurrunt, quod nec auctoritates Scripturae convenienter intelligunt, nec sacramenta Dei suscipiunt reverenter, Scripturas et virtutem Dei pariter nescientes (cf. Mt 22, 29). ... Dicitur tamen 'mysterium fidei', quoniam et aliud ibi creditur, quam cernatur, et aliud cernitur, quam credatur. Cernitur enim species panis et vini, et creditur veritas carnis et sanguinis Christi, ac virtus unitatis et caritatis. ...

783 415 Distinguendum est tamen subtiliter inter tria, quae sunt in hoc sacramento discreta, videlicet formam visibilem, veritatem corporis et virtutem spiritualem. Forma est panis et vini, veritas carnis et sanguinis, virtus unitatis et caritatis. Primum est 'sacramentum et non res'. Secundum est 'sacramentum et res'. Tertium est 'res et non sacramentum'. Sed primum est sacramentum geminae rei. Secundum autem est sacramentum unius, et alterius res existit. Tertium vero est res gemini sacramenti. Credimus igitur, quod formam verborum, sicut in canone reperitur, et a Christo Apostoli, et ab ipsis eorum acceperint successores. ...

784 416 Quaesivisti etiam, utrum aqua cum vino in sanguinem convertatur. Super hoc autem opiniones apud scholasticos variantur. Aliquibus enim videtur, quod, cum de latere Christi duo praecipua fluxerint sacramenta, redemptionis in sanguine ac regenerationis in aqua, in illa duc vinum et aqua, quae commiscentur in calice, divina virtute mutantur. ... Alii vero tenent, quod aqua cum vino transsubstantiatur in sanguinem, cum in vinum transeat mixta vino. ... Praeterea potest dici, quod aqua non transit in sanguinem, sed remanet prioris vini accidentibus circumfusa.... Illud autem est nefarium opinari, quod quidam dicere praesumpserunt, aquam videlicet in phlegma converti. ... Verum inter opiniones praedictas illa probabilior iudicatur, quae asserit, aquam cum vino in sanguinem transmutari. (cf. DS 798).

Innocent III, Ep. 'Cum venisset' ad Basilium archiep.

Trinovitanum (Trnovo Bulgar.) 25. Febr. 1204

785 419 Per frontis chrisimationem manus impositio designatur, quae alio nomine dicitur confirmatio, quia per eam Spiritus Sanctus ad augmentum datur et robur. Unde cum ceteras unctiones simplex sacerdos vel presbyter valeat exhibere, hanc non nisi summus sacerdos, i. e. episcopus, debet conferre, quia de solis Apostolis legitur, quorum vicarii sunt episcopi,

quod per manus impositionem Spiritum Sanctum dabant (cf. Act 8, 14 ss).

Innocent III, Ep. 'Non ut apponeres' ad Thoriam archiep.

Nidrosiensem (Trondheim in Norvegia), 1. Mart. 1206

787 412 Postulasti, utrum parvuli sint pro Christianis habendi, quos, in articulo mortis constitutos, propter aquae penuriam et absentiam sacerdotis, aliquorum simplicitas in caput ac pectus ac inter scapulas pro baptismo salivae conspersione linivit. Respondemus, quod cum in baptismo duo semper, videlicet 'verbum et elementum', necessario requirantur, iuxta quod de verbo Veritas ait: Euntes in mundum etc. (Mc 16, 15; cf. Mt 28, 19), eademque dicat de elemento: Nisi quis etc. (Jo 3, 5), dubitare non debes, illos verum non habere baptismum, in quibus non solum utrumque praedictorum, sed eorum alterum est omissum.

Innocent III, Ep. 'Debitum officii pontificalis' ad Bertoldum

(sive Bertrandum) episc. Metensem, 28. Aug. 1206

788 413 Sane ... intimasti, quod quidam Iudaeus in mortis articulo constitutus, cum inter Iudaeos tantum existeret, in aquam seipsum immersit dicendo: 'Ego baptizo me in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti (, Amen)'. Nunc autem quaeris, utrum idem Iudaeus in devotione christianae fidei perseverans debeat baptizari. Nos autem ... respondemus, quod, cum inter baptizantem et baptizatum debeat esse discretio, sicut ex verbis Domini colligitur evidenter, dicentis Apostolis: (Ite,) baptizate omnes gentes ... (cf: Mt 28, 19), memoratus Iudaeus est denuo ab alio baptizandus, ut ostendatur, quod alius est, qui baptizatur, et alius, qui baptizat ... Quamvis, si talis continuo decessisset, ad (caelestem) patriam protinus evolasset propter sacramenti fidem, etsi non propter fidei sacramentum.

Innocent III, Ep. 'De homine qui' ad rectores fraternitatis

Romanae, 22. Sept. 1208

789 418 Quaesivistis (enim) a Nobis, quid de incauto presbytero videatur, qui cum se sciat in mortali crimine constitutum, missarum sollemnia, quae non potest propter necessitatem quamlibet intermittere, propter sui facinoris conscientiam dubitat celebrare ... peractisque ceteris circumstantiis missam celebrare se fingit, et suppressis verbis, quibus conficitur corpus Christi, panem et vinum tantummodo pure sumit. ... Cum ergo falsa sint abicienda remedia, quae veris sunt periculis graviora: licet is, qui pro sui criminis conscientia reputat se indignum, ab huiusmodi sacramento reverenter debeat abstinere ac ideo peccet graviter, si se ingerat irreverenter ad illud, gravius tamen procul dubio videtur offendere, qui sic fraudulenter illud praesumpserit simulare; cum ille culpam vitando, dum facit, in solius misericordis Dei manum incidat iste vero culpam faciendo, dum vitat, non solum Deo, cui non veretur illudere, sed et populo, quem decipit, se adstringat.

Innocent III, Ep. " Ejus exemplo " à l'archevêque de Tarragone,

18 décembre 1208; Profession de foi prescrite aux Vaudois

790 420-421 Pateat omnibus fidelibus, quod ego Durandus de Osca (Valdesius) ... et omnes fratres nostri (mei) corde credimus fide intelligimus, ore confitemur et simplicibus verbis affirmamus: Patrem et Filium et Spiritum Sanctum tres personas esse, unum Deum totamque (deitatis) Trinitatem coessentialem et consubstantialem et coaeternalem et (co-) omnipotentem, et singulas quasque in Trinitate personas plenum Deum (et totas tres personas unum Deum), sicut in " Credo in Deum " (Symh. Apost. *30), in " Credo in unum Deum " (Symb. C'pol. *150) et in " Quicumque vult " (Symb. ps.-Athanas. *75s) continetur. - Patrem quoque et Filium et Spiritum Sanctum unum Deum, de quo nobis sermo, esse creatorem, factorem, gubernatorem et (loco congruo et tempore) dispositorem omnium corporalium et spiritualium (-!), visibilium et invisibilium, (caelestium et aerarium, aquaticarum et terrenarum) corde credimus et ore confitemur. Novi et Veteris Testamenti (, id est Legis Moysi et Prophetarum et Apostolorum) unum eundemque (et Deum) auctorem credimus esse Deum (-!), qui in Trinitate, ut dictum est, permanens, de nihilo (-!) cuncta (omnia) creavit; Johannemque Baptistam ab eo (ipso) missum esse sanctum et iustum et in utero matris suae Spiritu Sancto repletum.

791 422 Incarnationem divinitatis non in Patre neque in Spiritu Sancto factam, sed in Filio tantum, corde credimus et ore confitemur; ut qui erat in divinitate Dei Patris Filius, Deus veus ex Patre, esset in humanitate hominis filius (et) homo verus ex matre, veram carnem habens ex visceribus matris et animam humanam rationabilem, simul (in eo) utriusque naturae, id est Deus et homo, una persona, unus Filius, unus Christus, unus Deus cum Patre et Spiritu Sancto, omnium auctor et rector, natus ex virgine Maria vera carnis nativitate; manducavit et bibit, dormivit et fatigatus ex itinere quievit, (qui) passus est vera carnis suae passione, (et) mortuus (est) vera corporis sui morte, et resurrexit vera carnis suae resurrectione et vera animae ad corpus (-!) resumptione; in qua postquam manducavit et bibit, ascendit in caelum, sedet ad dexteram Patris et in eadem venturus est judicare vivos et mortuos (corde credimus...).

792 423 Corde credimus et ore confitemur (-!) unam Ecclesiam non haeticorum, sed sanctam Romanam (-!) catholicam, (sanctam,) apostolicam (et immaculatam), extra quam neminem salvari credimus.

793 424 Sacramenta quoque, quae in ea celebrantur, inaestimabili atque invisibili virtute Spiritus Sancti cooperante, licet a peccatore sacerdote ministrentur, dum Ecclesia eum recipit, in nullo reprobamus, nec ecclesiasticis officiis vel benedictionibus ab eo celebratis detrahimus, sed benevolo animo tamquam a iustissimo amplectimur, quia non nocet malitia episcopi vel presbyteri neque ad baptismum infantis neque ad Eucharistiam consecrandam nec ad cetera ecclesiastica officia subditis celebrata (-!).

794 424 Approbamus ergo baptismum infantium, qui (ut) si defuncti fuerint post baptismum, antequam peccata committant, fatemur eos salvari et credimus; et (-!) in baptisate (vero) omnia peccata, tam illud originale peccatum contractum quam illa, quae voluntarie com missa sunt, dimitti credimus. - Confirmationem (quoque) ab episcopo factam, id est impositionem manuum, sanctam et venerande esse accipiendam (venerandam accipiendam esse) censemus. - Sacrificium, id est panem et vinum, post consecrationem esse verum (-!) corpus et verum (-!) sanguinem Domini nostri (-!) Jesu Christi, firmiter et indubitanter corde puro (-!) credimus et simpliciter verbis fidelibus (-!) affirmamus, in quo nihil a bono maius nec a malo minus perfici credimus (perficitur) sacerdote; quia non in merito consecrantis, sed in verbo efficitur Creatoris et in virtute Spiritus Sancti. Unde firmiter credimus et confitemur, quod quantumcumque quilibet honestus, religiosus, sanctus et prudens sit, non potest nec debet Eucharistiam consecrare nec altaris Sacrificium conficere, nisi sit presbyter, a visibili et

tangibili episcopo regulariter ordinatus. Ad quod officium tria sunt, ut credimus, necessaria : scilicet certa persona, id est presbyter ab episcopo, ut praediximus, ad illud proprie officium constitutus, et illa sollemnia verba, quae a sanctis Patribus in canone sunt expressa, et fidelis intentio proferentis; ideoque firmiter credimus et fatemur, quod quicumque sine proecedenti ordinatione episcopali, ut praediximus, credit et contendit, se posse sacrificium Eucharistiae facere, haereticus est et perditionis Core et suorum complicum est particeps atque consors (Nm 16), et ab omni sancta Romana Ecclesia segregandus (-!). - Peccatoribus vere (corde) paenitentibus (et ore confitentibus et opere secundum Scripturas satisfacientibus) veniam concedi a Deo credimus (a Deo posse consequi concedimus) et eis libentissime communicamus. - Unctionem infirmorum cum oleo consecrato veneramur. - Coniugia carnalia esse contrahenda, secundum Apostolum (cf. I Cor 7) non negamus, ordinarie vero contracta disiungere omnino prohibemus. Hominem quoque cum sua coniuge salvari credimus et fatemur (-!), nec etiam secunda et ulteriora (-!) matrimonia condemnamus (damnamus).

795 425 Carnium perceptionem minime culpamus (-! Vd. infra DS 797). Non condemnamus iuramentum, imo credimus puro corde, quod cum veritate et iudicio et iustitia licitum sit iurare (-!). (Additum a. 1210: De potestate saeculari asserimus, quod sine peccato mortali potest iudicium sanguinis exercere, dummodo ad inferendam vindictam non odio, sed iudicio, non incaute, sed consulte procedat).

796 426 Praedicationem necessariam valde et laudabilem esse credimus, tamen ex auctoritate vel licentia Summi Pontificis vel praelatorum permissione illam credimus exercendam. In omnibus vero locis, ubi manifeste haeretici manent et Deum et fidem sanctae Romanae Ecclesiae abdicant et blasphemant, credimus, quod disputando et exhortando modis omnibus secundum Deum debeamus illos confundere et eis verbo Dominico, veluti Christi et Ecclesiae adversariis, fronte usque ad mortem libera contraire (-!). Ordines vero ecclesiasticos et omne quod in sancta Romana (-!) Ecclesia sancitum legitur aut canitur, humiliter collaudamus et fideliter veneramur.

797 427 Diabolum non per condicionem, sed per arbitrium malum factum esse credimus. (Carnium perceptionem minime culpamus.) Corde credimus et ore confitemur huius carnis quam (circum)gestamus, et non alterius, resurrectionem. Iudicium quoque per Jesum Christum (-!) futurum et singulos pro iis quae in hac carne gesserunt, recepturos vel poenas vel praemia, firmiter credimus et affirmamus Eleemosynas (et) sacrificium ceteraque beneficia fidelibus posse p r o d e s s e d e f u n c t i s credimus (non dubitamus). (Et quia fides secundum Iacobum Apostolum " sine operibus mortua est " (Jac 2, 17), saeculo abrenuntiavimus. et quae habebamus, velut a Domino consultum est, pauperibus erogavimus et pauperes esse decrevimus, ita ut de crastino solliciti es5e non curamus (Mt 6, 34), nec aurum nec argentum vel aliquid tale praeter victum et vestitum quotidianum a quoquam accepturi sumus. Consilia quoque evangelica velut praecepta servare proposuimus.) Remanentes (autem) in saeculo et sua possidentes, eleemosynas et cetera beneficia ex rebus suis agentes praecepta Domini servantes salvari (eos omnino) fatemur et credimus. Decimas, primitias et oblationes ex praecepto Domini credimus clericis persolvendas (-!) (Quapropter discretionem vestram omnino deposci mus, quod si forte contigerit aliquos venire ad vestras partes, dicentes se esse ex nobis, si hanc fidem non habuerint, ipsos ex nostris non fore pro certo sciatis.)

Denzinger (latin) 756

Denzinger (latin) 797

Innocent III, 'In quadam Nostra' ad Ugonem Episc. Ferrar.

5 mars 1209

798 417 In quadam Nostra decretali epistola (DS 784) asseris te legisse, illud fuisse nefarium opinari, quod quidam dicere praesumpserunt, in sacramento videlicet Eucharistiae aquam in phlegma converti; nam de latere Christi non aquam, sed humorem aquaticum mentiuntur exiisse. Licet autem hoc magnos et authenticos viros sensisse recenseas, quorum opinionem dictis et scriptis hactenus es secutus, ex quo tamen Nos in contrarium sentimus, Nostrae compelleris sententiae consentire... Nam si non fuisset aqua, sed phlegma, quod de latere Salvatoris exivit, ille, qui vidit et testimonium veritati perhibuit (Cf. Io 19, 35), profecto non aquam, sed phlegma, dixisset. ... Restat igitur, ut qualiscumque fuerit illa aqua, sive naturalis sive miraculosa, sive de novo divina virtute creata sive de componentibus ex parte aliqua resoluta procul dubio vera fuit.

Innocent III, Ep. 'Licet apud' ad Henricum episc. Argentorat.,

9 janvier 1212

799 Licet apud iudices saeculares vulgaria exercentur iudicia, ut aquae frigidae vel ferri candentis sive duelli, huiusmodi tamen iudicia Ecclesia non admisit, cum scriptum sit in lege divina: 'Non tentabis Dominum Deum tuum' (Dt 6, 16; Mt 4, 7).

Concile Latran IV (oecum. XII), 11 - 30 novembre 1215 (sous

Innocent III); cap. 1 de fide catholica; Définition contre les

Albigéois et les Cathares

800 428 Firmiter credimus et simpliciter confitemur, quod unus solus est verus Deus, aeternus, immensus et incommutabilis, incomprehensibilis omnipotens et ineffabilis, Pater et Filius et Spiritus Sanctus: tres quidem personae, sed una essentia, substantia seu natura simplex omnino: Pater a nullo, Filius a Patre solo, ac Spiritus Sanctus pariter ab utroque: absque initio, semper ac sine fine: Pater generans, Filius nascens, et Spiritus Sanctus procedens: consubstantiales et coaequales et coomnipotentes et coaeterni: unum universorum principium: creator omnium visibilium et invisibilium, spiritualium et corporalium: qui sua omnipotenti virtute simul ab initio temporis utramque de nihilo condidit creaturam, spiritualem et corporalem, angelicam videlicet et mundanam: ac deinde humanam, quasi communem ex spiritu et corpore constitutam. Diabolus enim et alii daemones a Deo quidem natura creati sunt boni, sed ipsi per se facti sunt mali. Homo vero diaboli suggestionem peccavit. Haec sancta Trinitas, secundum communem essentiam

individua, et secundum personales proprietates discreta, primo per Moysen et sanctos Prophetas aliosque famulos suos, iuxta ordinatissimam dispositionem temporum, doctrinam humano generi tribuit salutarem.

801 429 Et tandem unigenitus Dei Filius Jesus Christus, a tota Trinitate communiter incarnatus, ex Maria semper Virgine Spiritus Sancti cooperatione conceptus, verus homo factus, ex anima rationali et humana carne compositus, una in duabus naturis persona, viam vitae manifestius demonstravit. Qui cum secundum divinitatem sit immortalis et impassibilis, idem ipse secundum humanitatem factus est passibilis et mortalis: qui(n) etiam pro salute humani generis in ligno crucis passus et mortuus, descendit ad infernos, resurrexit a mortuis et ascendit in caelum: sed descendit in anima, et resurrexit in carne: ascenditque pariter in utroque: venturus in fine saeculi, iudicaturus vivos et mortuos, et redditurus singulis secundum opera sua, tam reprobis quam electis: qui omnes cum suis propriis resurgent corporibus, quae nunc gestant, ut recipiant secundum opera sua, sive bona fuerint sive mala, illi cum diabolo poenam perpetuam, et isti cum Christo gloriam sempiternam.

802 430 Una vero est fidelium universalis Ecclesia, extra quam nullus omnino salvatur, in qua idem ipse sacerdos est sacrificium Iesus Christus, cuius corpus et sanguis in sacramento altaris sub speciebus panis et vini veraciter continentur, transsubstantiatis pane in corpus, et vino in sanguinem potestate divina: ut ad perficiendum mysterium unitatis accipiamus ipsi de suo, quod accepit ipse de nostro. Et hoc utique sacramentum nemo potest conficere, nisi sacerdos, qui rite fuerit ordinatus, secundum claves Ecclesiae, quas ipse concessit Apostolis eorumque successoribus Iesus Christus. Sacramentum vero baptismi (quod ad Dei invocationem et individuae Trinitatis videlicet Patris, et Filii, et Spiritus Sancti, consecratur in aqua) tam parvulis, quam adultis in forma Ecclesiae a quocumque rite collatum proficit ad salutem. Et si post susceptionem baptismi quisquam prolapsus fuerit in peccatum, per veram potest semper paenitentiam reparari. Non solum autem virgines et continentes, verum etiam coniugati, per rectam fidem et operationem bonam placentes Deo, ad aeternam merentur beatitudinem pervenire.

Cap. 2 De errore abbatis Joachim

803 431 Damnamus ergo et reprobamus libellum seu tractatum, quem Abbas Joachim edidit contra Magistrum Petrum Lombardum, de unitate seu essentia Trinitatis, appellans ipsum haereticum et insanum pro eo, quod in suis dixit Sententiis: " Quoniam quaedam summa res est Pater, et Filius, et Spiritus Sanctus, et illa non est generans, neque genita, neque procedens. " Unde asserit, quod ille non tam Trinitatem, quam quaternitatem astruebat in Deo, videlicet tres personas, et illam communem essentiam quasi quartam; manifeste protestans, quod nulla res est, quae sit Pater et Filius et Spiritus Sanctus; nec est essentia, nec substantia nec natura: quamvis concedat, quod Pater et Filius et Spiritus Sanctus sunt una essentia, una substantia unaque natura. Verum unitatem huiusmodi non veram et propriam, sed quasi collectivam et similitudinariam esse fatetur, quemadmodum dicuntur multi homines unus populus, et multi fideles una Ecclesia iuxta illud: Multitudinis credentium erat cor unum et anima una (Act 4, 32); et: Qui adhaeret Deo, unus spiritus est cum illo (I Cor 6, 17); item: " Qui . . . plantat, et qui rigat, unum sunt " (I Cor 3, 8); et: Omnes unum corpus sumus in Christo (Rom 12, 5); rursus in libro Regum (3 Reg 22, 5): Populus meus et populus tuus unum sunt. Ad hanc autem suam sententiam astruendam illud potissimum verbum inducit, quod Christus de fidelibus inquit in Evangelio: " Volo, Pater, ut sint unum in nobis, sicut et nos unum sumus, ut sint consummati in unum " (Jo 17, 22 s). Non enim (ut ait) fideles Christi sunt unum, i e. quaedam una res, quae communis sit omnibus, sed hoc modo sunt unum, id est una Ecclesia, propter catholicae fidei unitatem, et tandem unum regnum, propter unionem indissolubilis caritatis quemadmodum in canonica Joannis Apostoli epistola legitur Quia " tres sunt, qui testimonium dant in caelo, Pater, et Filius, et Spiritus

Sanctus: et hi tres unum sunt " (1 Jo 5, 7), statimque subiungitur: " Et tres sunt, qui testimonium dant in terra: Spiritus, aqua et sanguis et hi tres unum sunt " (1 Jo 5, 8), sicut in quibusdam codicibus invenitur.

804 432 Nos autem, sacro approbante Concilio, credimus et confitemur cum Petro Lombardo, quod una quaedam summa res est, incomprehensibilis quidem et ineffabilis, quae veraciter est Pater, et Filius, et Spiritus Sanctus; tres simul personae, ac singillatim quaelibet earundem: et ideo in Deo solummodo Trinitas est, non quaternitas quia quaelibet trium personarum est illa res, videlicet substantia, essentia seu natura divina: quae sola est universorum principium, praeter quod aliud inveniri non potest: et illa res non est generans, neque genita, nec procedens, sed est Pater, qui generat, et Filius, qui gignitur, et Spiritus Sanctus, qui procedit: ut distinctiones sint in personis, et unitas in natura.

805 432 Licet igitur " alius sit Pater, alius Filius, alius Spiritus Sanctus, non tamen aliud ": sed id quod est Pater, est Filius et Spiritus Sanctus idem omnino ut secundum orthodoxam et catholicam fidem consubstantiales esse credantur. Pater enim ab aeterno Filium generando, suam substantiam ei dedit, iuxta quod ipse testatur: 'Pater quod dedit mihi, maius omnibus est' (Jo 10, 29). Ac dici non potest, quod partem substantiae suae illi dederit, et partem ipse sibi retinuerit, cum substantia Patris indivisibilis sit, utpote simplex omnino sed nec dici potest, quod Pater in Filium transtulerit suam substantiam generando, quasi sic dederit eam Filio, quod non retinuerit ipsam sibi alioquin desiisset esse substantia, Patet ergo, quod sine ulla diminutione Filius nascendo substantiam Patris accepit, et ita Pater et Filius habent eandem substantiam: et sic eadem res est Pater et Filius. nec non et Spiritus Sanctus ab utroque procedens.

806 432 Cum vero Veritas pro fidelibus suis orat ad Patrem, Volo (inquiens) " ut ipsi sint unum in nobis, sicut et nos unum sumus " (Jo 17, 22): hoc nomen " unum " pro fidelibus quidem accipitur, ut intelligatur unio caritatis in gratia, pro personis vero divinis, ut attendatur identitatis unitas in natura, quemadmodum alibi Veritas ait: 'Estote perfecti, sicut et Pater vester caelestis perfectus est' (Mt 5, 48), ac si diceret manifestius: 'Estote perfecti' perfectione gratiae, 'sicut Pater vester caelestis perfectus est' perfectione naturae, utraque videlicet suo modo quia inter creatorem et creaturam non potest similitudo notari, quin inter eos maior sit dissimilitudo notanda. Si quis igitur sententiam vel doctrinam praefati Ioachim in hac parte defendere vel approbare praesumpserit, tamquam haereticus ab omnibus confutetur.

807 433 In nullo tamen propter hoc Florensi monasterio (cuius ipse Ioachim exstitit institutor) volumus derogari: quoniam ibi et regularis est institutio, et observantia salutaris: maxime, cum ipse Ioachim omnia scripta sua nobis assignari mandaverit, Apostolicae Sedis iudicio approbanda seu etiam corrigenda, dictans epistolam, quam propria manu subscripsit, in qua firmiter confitetur, se illam fidem tenere, quam Romana tenet Ecclesia, quae (disponente Domino) cunctorum fidelium mater est et magistra.

808 433 Reprobamus etiam et condemnamus perversissimum dogma impii Almarici, cuius mentem sic pater mendacii excaecavit, ut eius doctrina non tam haeretica censenda sit, quam insana.

[3. De haereticis \(waldensibus\)](#)

809 434 Quia vero 'nonnulli sub specie pietatis, virtutem eius (iuxta quod ait Apostolus) abnegantes (cf. 2 Tim 3, 5), auctoritatem sibi vindicant praedicandi, cum idem Apostolus dicat: 'Quomodo ... praedicabunt, nisi mittantur?' (Rom 10, 15), omnes, qui prohibiti vel non missi, praeter auctoritatem ab Apostolica Sede vel catholico episcopo loci susceptam, publice

vel privatim praedicationis officium usurpare praesumpserint (DS 761), excommunicationis vinculo innodentur : et nisi quantocius resipuerint, alia competenti poena plectantur.

4. De superbia Graecorum contra Latinos

810 435 Licet Graecos, in diebus nostris ad oboedientiam Sedis Apostolicae revertentes, fovere ac honorare velimus, mores ac ritus eorum, in quantum cum Domino possumus, sustinendo, in his tamen illis deferre nec volumus nec debemus, quae periculum generant animarum et ecclesiasticae derogant honestati. Postquam enim Graecorum ecclesia cum quibusdam complicibus et fautoribus suis ab oboedientia Sedis Apostolicae se subtraxit, in tantum Graeci coeperunt abominari Latinos, quod inter alia, quae in derogationem eorum impie committebant, si quando sacerdotes Latini super eorum celebrassent altaria, non prius ipsi sacrificare volebant in illis, quam ea tamquam per hoc inquinata lavissent; baptizatos etiam a Latinis ipsi Graeci rebaptizare ausu temerario praesumebant: et adhuc, sicut accepimus, quidam hoc agere non verentur. Volentes ergo tantum scandalum ab Ecclesia Dei amovere, sacro suadente Concilio districte praecipimus, ut talia de cetero non praesumant, conformantes se tamquam oboedientiae filii sacrosanctae Romanae Ecclesiae matri suae, ut sit 'unum ovile et unus pastor' (Jo 10, 16). Si quis autem quid tale praesumpserit, excommunicationis mucrone percussus ab omni officio et beneficio ecclesiastico deponatur.

811 436 Antiqua patriarchalium sedium privilegia renovantes, sacra universali Synodo approbante, sancimus, ut post Romanam Ecclesiam, quae disponente Domino super omnes alias ordinariae potestatis obtinet principatum, utpote mater universorum Christi fidelium et magistra, Constantinopolitana primum, Alexandrina secundum, Antiochena tertium, Hierosolymitana quartum locum obtineant.

812 437 Omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, omnia sua solus peccata saltem semel in anno fideliter confiteatur proprio sacerdoti, et iniunctam sibi paenitentiam pro viribus studeat adimplere, suscipiens reverenter ad minus in Pascha Eucharistiae sacramentum, nisi forte de consilio proprii sacerdotis ob aliquam rationabilem causam ad tempus ab eius perceptione duxerit abstinendum: alioquin et vivens ab ingressu ecclesiae arceatur et moriens christiana careat sepultura. Unde hoc salutare statutum frequenter in ecclesiis publicetur, ne quisquam ignorantiae caecitate velamen excusationis assumat. Si quis autem alieno sacerdoti voluerit iusta de causa sua confiteri peccata, licentiam prius postulet et obtineat a proprio sacerdote, cum aliter ille ipsum non possit absolvere vel ligare.

813 437 Sacerdos autem sit discretus et cautus, ut more periti medici superinfundat vinum et oleum (cf. Lc 10, 34) vulneribus sauciati, diligenter Inquirens et peccatoris circumstantias et peccati, quibus prudenter intelligat, quale debeat ei praeberere consilium et cuiusmodi remedium adhibere, diversis experimentis utendo ad sanandum (salvandum) aegrotum.

814 438 Caveat autem omnino, ne verbo aut signo aut alio quovis modo aliquatenus prodat peccatorem : sed si prudentiore consilio indiguerit, illud absque ulla expressione personae caute requirat, quoniam qui peccatum in paenitentiali iudicio sibi detectum praesumpserit revelare, non solum a sacerdotali officio deponendum decernimus, verum etiam ad agendam perpetuam paenitentiam in arctum monasterium detrudendum.

815 ... Ceterum cum anima sit multo pretiosior corpore, sub interminatione anathematis prohibemus, ne quis medicorum pro corporali salute aliquid aegroto suadeat, quod in periculum animae convertatur.

Cap. 41. De continuatione bonae fidei in omni praescriptione

816 439 Quoniam 'omne quod non est ex fide, peccatum est' (Rom 14, 23), synodali iudicio diffinimus, ut nulla valeat absque bona fide praescriptio tam canonica quam civilis, cum generaliter sit omni constitutione atque consuetudini derogandum, quae absque mortali peccato non potest observari. Unde oportet, ut, qui praescribit, in nulla temporis parte rei habeat conscientiam alienae.

51. De poena contrahentium clandestina matrimonia

817 Praedecessorum Nostrorum inhaerendo vestigiis, clandestina coniugia penitus inhibemus; prohibentes etiam, ne quis sacerdos talibus interesse praesumat. Quare specialem quorundam locorum consuetudinem ad alia generaliter prorogando statuimus, ut, cum matrimonia fuerint contrahenda, in ecclesiis per presbyteros publice proponantur, competenti termino praefinito, ut infra illum, qui voluerit et valuerit, legitimum impedimentum opponat. Et ipsi presbyteri nihilominus investigent, utrum aliquod impedimentum obsistat. ...

62. De reliquiis Sanctorum

818 440 Cum ex eo, quod quidam Sanctorum reliquias exponunt venales et eas passim ostendunt, christianae religioni detractum sit saepius: ne posterum detrahatur, praesenti decreto statuimus, ut antiquae reliquiae amodo extra capsam nullatenus ostendantur nec exponantur venales. Inventas autem de novo nemo publice venerari praesumat, nisi prius auctoritate Romani Pontificis fuerint approbatae. Praelati vero de cetero non permittant illos, qui ad eorum ecclesias causa venerationis accedunt, vanis figmentis aut falsis decipi documentis, sicut et in plerisque locis occasione quaestus fieri consuevit.

819 ... Quia per indiscretas et superfluas indulgentias, quas quidem ecclesiarum praelati facere non verentur, et claves Ecclesiae contemnuntur et paenitentialis satisfactio enervatur, decernimus, ut, cum dedicatur basilica, non extendatur indulgentia ultra annum ...; ac deinde in anniversario dedicationis tempore 40 dies de iniunctis paenitentis indulgentia remissio non excedat. Hunc quoque dierum numerum indulgentiarum litteris praecipimus moderari, quae pro quibuslibet causis aliquoties conceduntur, cum Romanus Pontifex, qui plenitudinem obtinet potestatis, hoc in talibus moderamen consueverit observare.

63. De simonia

820 ... In plerisque locis et a plurimis personis quasi columbas in templo vendentibus fiunt exactiones et extorsiones turpes et pravae pro consecrationibus episcoporum, benedictionibus abbatum et ordinibus clericorum: estque taxatum, quantum sit isti vel illi quantumve alteri vel alii persolvendum; et, ad cumulum damnationis maioris, quidam turpitudinem et pravitatem huiusmodi nituntur defendere per consuetudinem longo tempore observatam. Tantum igitur abolere volentes abusum, consuetudinem huiusmodi, quae magis dicenda est corruptela, penitus reprobamus: firmiter statuentes, ut pro iis sive conferendis sive collatis nemo aliquid quocumque praetextu exigere ac extorquere praesumat. Alioquin et qui receperit et qui dederit huiusmodi pretium omnino damnatum, cum Giezi (cf. 4 Reg 5, 20-27) et Simone (cf. Act 8, 9-24) condemnetur.

[Honorius III, Ep. 'Perniciosus valde' ad Olaum archiep. Upsal,](#)[H13](#)[décembre 1220](#)

822 441 Perniciosus valde, sicut audivimus, in tuis partibus inolevit abusus, videlicet, quod in maiore quantitate de aqua ponitur in sacrificio quam de vino: cum secundum rationabilem consuetudinem Ecclesiae generalis plus in ipso sit de vino quam de aqua ponendum. Ideoque fraternitati tuae per Apostolica scripta mandamus, quatenus id non de cetero facias nec in tua provincia fieri patiaris.

[Grégoire IX, Ep. 'Ab Aegyptiis argentea' ad theologos Paris.,](#)[7 juillet 1228](#)

824 442 ... Et quidem theologicus intellectus quasi vir habet praeesse cuilibet facultati et quasi spiritus in carnem dominium exercere ac eam in viam dirigere rectitudinis, ne aberret. ... Sane tacti dolore cordis intrinsecus (cf. Gn 6, 6) amaritudine repleti sumus absynthii (cf. Thr 3, 15), quod ... quidam apud vos ... 'positos a Patribus terminos' (cf. Prv 22, 28) profana transferre satagunt novitate; caelestis paginae intellectum, sanctorum Patrum studiis certis expositionum terminis limitatae, quos transgredi non solum est temerarium, sed profanum, ad doctrinam philosophicam naturalium inclinando, ad ostentationem scientiae, non profectum aliquem auditorum, ut sic videantur non theodocti seu theologi, sed theophanti. Cum enim theologiam secundum approbatas traditiones Sanctorum exponere debeant et non carnalibus armis, sed 'Deo potentibus destruere omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, et captivum in obsequium Christi omnem reducere intellectum'(2 Cor 10, 4s): ipsi doctrinis variis et peregrinis abducti (Hebr 13, 9) redigunt caput in caudam (Dt 28, 13 441 et ancillae cogunt famulari reginam, videlicet documentis terrenis caeleste, quod est gratiae, tribuendo naturae. Profecto, scientiae naturalium plus debito insistentes, 'ad infirma et egena elementa' mundi ... reversi et eis 'denuo servientes' (cf. Gal 4, 9) tamquam imbecilles in Christo, 'lacte, non solido cibo' (Hebr 5, 12 s) vescuntur, et videntur cor nequaquam gratia stabilisse (Hebr 13, 9); propter quod 'spoliati gratuitis et in suis naturalibus vulnerati', ad memoriam non reducunt illud Apostoli ...: 'Profanas vocum novitates et falsi nominis scientiae opiniones devita, quam quidam appetentes exciderunt a fide' (I Tim 6, 20s). O improvidi et tardi corde in omnibus, quae divinae gratiae assertores, Prophetae videlicet, Evangelistae ac Apostoli, sunt locuti (Lc 24, 26), cum natura per se quicquam ad salutem non possit, nisi gratia sit adiuta (v. D 105 108). Dicant praesumptores huiusmodi, qui doctrinam naturalium amplexantes verborum folia et non fructus auditoribus suis apponunt, quorum mentes quasi siliquis pastae vacuae remanent et inanes, et eorum anima non potest in crassitudine delectari (Is 55, 2), eo quod sitibunda et arida aqis Siloî currentibus cum silentio (Is 8, 6) non potatur: sed eis potius, quae de torrentibus philosophicis hauriuntur, de quibus dicitur: Quo plus sunt potae, plus sitiuntur aquae, quia satietatem non afferunt, sed anxietatem potius et laborem; nonne, dum ad sensum doctrinae philosophorum ignorantium Deum sacra eloquia divinitus inspirata extortis expositionibus, immo distortis inflectunt, iuxta Dagon arcam foederis collocant (1 Rg 5, 2) et adorandam in templo Domini statuunt imaginem Antiochi? Et dum fidem conantur plus debito ratione adstruere naturali, nonne illam reddunt quodammodo inutilem et inanem? Quoniam 'fides non habet meritum, cui humana ratio praebet experimentum'. Credit denique

intellecta natura, sed fides ex sui virtute gratuita intellegentia credita comprehendit, quae audax et improba penetrat, quo naturalis nequit attingere intellectus. Dicant huiusmodi naturalium sectatores, ante quorum oculos gratia videtur proscripta, quod Verbum, quod erat in principio apud Deum, factum est caro et habitavit in nobis (Io 1), estne gratiae an naturae? Absit de cetero, ut pulcherrima mulierum (Cant 6, 9) a praesumptoribus stibi peruncta oculos (4 Reg 9, 30) coloribus adulterinis fucetur, et quae a suo sponso circumamicta varietatibus (Ps 44,10), et ornata monilibus (Is 61,10) procedit splendida ut regina, consutis philosophorum semicinctiis, veste sordida induatur. Absit, ut boves foedae ac confectae macie, quae nullum dant saturutatis vestigium, speciosas devorent (Gn 41, 18sqg), crassasque consumant.

443 Ne igitur huiusmodi dogma temerarium et perversum ut cancer serpat (2 Tim 2,17) et inficiat plurimos oporteatque filios perditos plorare Rachelem (Ir 31, 15), praesentium vobis auctoritate mandamus et districte praecipimus, quatenus, praedicta vesania penitus abdicata sine fermento mundanae scientiae doceatis theologiam puritatem, non 'adulterantes verbum Dei' (2 Cor 2, 17) philosophorum figmentis, ne circa altare Dei videamini lucum velle contra praeceptum Domini plantare, et mellis commixtione sacrificium fermentare doctrinae, in sinceritatis et veritatis azymis (1 Cor 5, 8) exhibendum. Sed contenti terminis a Patribus institutis, mentes auditorum vestrorum fructu coelestis eloquii saginetis, ut foliis verborum semotis limpidas aquas et puras tendentes ad hoc principaliter, ut vel fidem adstruant vel mores informant, hauriant de fontibus Salvatoris (Is 12, 3): quibus refecti interna crassitudine delectentur.

Grégoire IX, Damnatio haereticorum variorum, (Ex forma

anathematis edita 20. Aug. 1229(?).)

444 'Excommunicamus et anathematizamus (...) universos haereticos' : Catharos, Patarenos, Pauperes de Lugduno, Passaginos, Iosepinos, Arnaldistas, Speronistas et alios, 'quibuscunque nominibus censeantur : facies quidem habentes diversas, sed caudas ad invicem colligatas (Iud 15, 4), quia de vanitate conveniunt in idipsum'.

Grégoire IX, Ep. 'Consultationi tuae' ad archiep. Barenssem,

12 novembre 1231

825 Consultationi tuae taliter respondemus, quod eos, qui extra tempora statuta sacros ordines receperunt, characterem non est dubium recepisse, quos pro transgressione huiusmodi, primo eis paenitentia imposita competenti, sustinere poteris in susceptis ordinibus ministrare.

Grégoire IX, Ep. 'Presbyter et diaconus' ad Olaum episc.

GLund., 9

décembre 1232

826 445 Presbyter et diaconus cum ordinantur, manus impositionem tactu corporali, ritu ab Apostolis introducto (cf. 1 Tim 4,14; 5, 22; 2 Tim 1, 6; Act 6, 6), recipiunt; quod si omissum fuerit, non est aliquatenus iterandum, sed statuto tempore ad huiusmodi ordines conferendos, caute supplendum quod per errorem exstitit praetermissum. Suspendio autem manuum debet fieri, cum oratio super caput effunditur ordinandi.

Grégoire IX, Decr. fragm. 'Si condiciones', inter a. 1227-1234

827 446 Si condiciones contra substantiam coniugii inserantur, puta, si alter dicat alteri: 'contraho tecum, si generationem prolis evites', vel: 'donec inveniam aliam honore vel facultatibus digniorem', aut: 'si pro quaestu adulterandam te tradas': matrimonialis contractus, quantumcumque sit favorabilis, caret effectu; licet aliae condiciones appositae in matrimonio, si turpes aut impossibiles fuerint, debeant propter eius favorem pro non adiectis haberi.

Grégoire IX, Ep. 'Naviganti vel' ad fratrem R.,

inter a. 1227-1234

828 448 Naviganti vel eunti ad nundinas certam mutuans pecuniae quantitatem, eo quod suscipit in se periculum, recepturus aliquid ultra sortem usurarius (non?) est censendus. Ille quoque, qui dat X solidos, ut alio tempore totidem sibi grani, vini et olei mensurae reddantur: quae, licet tunc plus valeant, utrum plus vel minus solutionis tempore fuerint valiturae, verisimiliter dubitatur: non debet ex hoc usurarius reputari. Ratione huius dubii etiam excusatur, qui pannos, granum, vinum, oleum vel alias merces vendit, ut amplius, quam tunc valeant, in certo termino recipiat pro eisdem, si tamen ea tempore contractus non fuerat venditurus.

Grégoire IX, Ep. 'Cum sicut ex' ad Sigurdum archiep.

Nidrosiensem (Trondheim in Norvegia), 8 juillet 1241

829 447 Cum, sicut ex tua relatione didicimus, nonnunquam propter aquae penuriam infantes terrae tuae contingat in cerevisia baptizari: tibi tenore praesentium respondemus, quod cum secundum doctrinam evangelicam oporteat ex aqua et Spiritu Sancto renasci (Jo 3, 5), non debent reputari rite baptizati, qui in cerevisia baptizantur.

Innocent IV, Ep. 'Sub catholicae professione' ad episcop.

Tusculanum, Ap. Sedis legatum apud Graecos, 6 mars 1254

830 449 3 (al. 4). 1. Circa haec itaque sic deliberatio nostra resedit, ut Graeci eiusdem regni in unctionibus, quae circa baptismum fiunt, morem Ecclesiae Romanae teneant et observent.-2. Ritus vero seu consuetudo, quam habere dicuntur, ungenti per totum baptizantium corpora, si tolli sine scandalo, vel removeri non potest, cum, sive fiat sive non, quantum ad baptismi efficaciam vel effectum non multum referat, toleretur.-3. Nec refert etiam, utrum in

frigida, vel calida aqua baptizent, cum parem vim et effectum in utraque baptismum habere asseverare dicantur.

831 450 4 (5). Soli autem episcopi consignent chrismate in frontibus baptizatos, quia huius unctio non debet nisi per episcopos exhiberi. Quoniam soli Apostoli, quorum vices gerunt episcopi, per manus impositionem, quam confirmatio vel frontis chrismatio repraesentat, Spiritum Sanctum tribuisse leguntur.-5. Singuli quoque episcopi in suis ecclesiis, in die Coenae Domini, possunt, secundum formam Ecclesiae, chrisma conficere, ex balsamo quidem et oleo olivarum. Nam Spiritus Sancti donum in chrismatis unctione confertur. Et columba utique, quae ipsum designat Spiritum, olivae ramum ad arcam legitur retulisse. Sed si suum antiquum ritum in hoc Graeci potius servare voluerint, videlicet quod patriarcha una cum archiepiscopis et episcopis eius suffraganeis, et archiepiscopi cum suffraganeis suis, simul chrisma conficiant, in tali eorum consuetudine tolerantur.

832 451 6. Nullus autem per sacerdotes vel confessores pro satisfactione paenitentiae unctione aliqua solummodo inungatur.

833 451 7. Infirmis vero iuxta verbum Iacobi Apostoli (Iac 5, 14 s) unctio exhibeatur extrema.

834 452 8 (6). Porro in appositione aquae, sive frigidae, sive calidae, vel tepidae, in altaris sacrificio, suam si velint consuetudinem Graeci sequantur, dummodo credant et asserant, quod servata canonis forma, conficiatur pariter de utraque.-9. Sed Eucharistiam in die Coenae Domini consecratam usque ad annum, praetextu infirmorum ut de illa videlicet ipsos communicent, non reservent. Liceat tamen eis, pro infirmis ipsis, corpus Christi conficere, ac per quindecim dies, et non longiori temporis spatio, conservare; ne per diutinam ipsius reservationem, alteratis forsitan speciebus, reddatur minus habile ad sumendum: licet veritas et efficacia semper eadem omnino remaneat, nec ulla umquam diuturnitate, seu volubilitate temporis evanescat.

835 453 18 (14). De fornicatione autem, quam solutus cum soluta committit, quin sit mortale peccatum, non est aliquatenus ambigendum, cum tam fornicarios, quam adulteros a regno Dei Apostolus asserat alienos (cf. I Cor 6, 9s).

836 454 19 (15). Ad haec volumus et expresse praecipimus, quod episcopi Graeci septem ordines secundum morem Ecclesiae Romanae de cetero conferant, cum hucusque tres de minoribus circa ordinandos neglexisse, vel praetermisisse dicantur. Illi tamen, qui iam sunt taliter ordinati per eos, propter nimiam ipsorum multitudinem, in sic susceptis ordinibus tolerantur.

837 455 20 (16). Quia vero secundum Apostolum, mulier mortuo viro ab ipsius est lege soluta, ut nubendi cui vult in Domino liberam habeat facultatem (Rom 7, 2; 1 Cor 7, 39), secundas, et tertias, ac ulteriores etiam nuptias Graeci non reprehendant aliquatenus, nec condemnent, sed potius illas approbent inter personas, quae alias licite ad invicem matrimonio iungi possunt. Secundo tamen nubentes presbyteri nullatenus benedicant.

838 456 (De sorte defunctorum) 23 (18). Denique cum Veritas in Evangelio asserat, quod si quis in Spiritum Sanctum blasphemiam dixerit, neque in hoc saeculo, neque in futuro dimittetur ei (Mt 12, 32); per quod datur intellegi quasdam culpas in praesenti, quasdam vero in futuro saeculo relaxari, et Apostolus dicat, quod 'uniuscuiusque opus, quale sit, ignis probabit', et 'cuius opus arserit, detrimentum patietur; ipse autem salvus erit; sic tamen quasi per ignem' (I Cor 3, 13 15), et ipsi Graeci vere ac indubitanter credere ac affirmare dicantur, animas illorum, qui, suscepta paenitentia, ea non peracta, vel qui sine mortali peccato, cum venialibus tamen et minutis decedunt, purgari post mortem, et posse suffragiis Ecclesiae adiuvari: Nos, quia locum purgationis huiusmodi dicunt non fuisse sibi ab eorum

doctoribus certo et proprio nomine indicatum, illum quidem iuxta traditiones et auctoritates sanctorum Patrum 'Purgatorium' nominantes volumus, quod de cetero apud ipsos isto nomine appelletur. Illo enim transitorio igne peccata utique, non tamen criminalia seu capitalia, quae prius per paenitentiam non fuere remissa, sed parva et minuta purgantur, quae post mortem etiam gravant, si in vita fuerunt relaxata.

839 457 -24 (19). Si quis autem absque paenitentia in peccato mortali decedit, hic procul dubio aeternae gehennae ardoribus perpetuo cruciatur.-25 (20). Animae vero parvulorum post baptismi lavacrum, et adultorum etiam in caritate decedentium, qui nec peccato, nec ad satisfactionem aliquam pro ipso tenentur, ad patriam protinus transvolant sempiternam.

Alexandre IV, Const. 'Romanus Pontifex de summi'

5 octobre 1256

840 458 (Libello Guilelmi) studiose perlecto et mature et districte examinato, Nobisque de hoc plenaria facta relatione ab eis, quia (quod) in ipso quaedam perversa et reproba, contra potestatem et auctoritatem Romani Pontificis et coepiscoporum suorum,

841 458 et nonnulla contra illos, qui propter Deum sub ar(c)tissima paupertate mendicant, mundum cum suis opibus voluntaria inopia superantes;

842 458 alia vero contra eos, qui salutem animarum zelantes ardentem, et sacris studiis procurantes, multos in Ecclesia Dei operantur spirituales profectus, et magnum faciunt ibi fructum;

843 459 quaedam autem contra salutem (salutarem) pauperum seu mendicantium religiosorum statum, sicut sunt dilecti filii Fratres Praedicatorum, et Minores, qui vigore spiritus, saeculo cum suis divitiis derelicto, ad solam caelestem patriam tota intentione suspirant, necnon et alia plura inconvenientia, digna utique confutatione ac confusione perpetua, manifeste comperimus contineri.

844 459 Quia (Quodque) etiam idem libellus magni scandali seminarium, et multae turbationis materia existebat, et inducebat etiam dispendium animarum, cum retraheret a devotione solita, et consueta eleemosynarum largitione, ac a conversione, et religionis ingressu fideles: Nos libellum eundem, qui sic incipit: 'Ecce videntes clamabunt foris', quique secundum ipsius titulum 'Tractatus brevis de periculis novissimorum temporum' nuncupatur, tamquam iniquum, scelestum et execrabilem, et institutiones ac documenta in eo tradita, utpote prava, falsa et nefaria, de Fratrum Nostrorum consilio, auctoritate Apostolica reprobamus et in perpetuum condemnamus...

Denzinger (latin) 797

Denzinger (latin) 846

Urbain IV, Ep. encycl. 'Transiturus de hoc mundo', 11 août 1264

846 In institutione quidem huius sacramenti dixit ipse Apostolis: 'Hoc facite in meam commemorationem' (Lc 22, 19), ut praecipuum et insigne memoriale sui amoris eximii, quo nos dilexit, esset nobis hoc praecelsum et venerabile sacramentum. Memoriale, inquam, mirabile ..., in quo innovata sunt signa et mirabilia immutata, in quo habetur omne delectamentum ..., in quo utique vitae suffragium consequimur et salutis. Hoc est memoriale ... salvificum, in quo gratam redemptionis nostrae recensemus memoriam, in quo a malo retrahimur et in bono confortamur et ad virtutum et gratiarum proficimus incrementa, in quo profecto proficimus ipsius corporali praesentia Salvatoris. Alia namque, quorum memoriam agimus, spiritu menteque complectimur, sed non propter hoc realem eorum praesentiam obtinemus. In hac vero sacramentali Christi commemoratione Iesus Christus praesens sub alia quidem forma, in propria vero substantia est nobiscum. Adscensus enim in caelum dixit Apostolis et eorum sequacibus: 'Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi' (Mt 28, 20), benigna ipsos promissione confortans, quod remaneret et esset cum eis etiam praesentia corporali.

847 ... Transcendens omnem plenitudinem largitatis, omnem modum dilectionis excedens, attribuit se in cibum. O singularis et admiranda liberalitas, ubi donator venit in donum, et datum est idem penitus cum datore! ... Dedit igitur nobis se in pabulum, ut, quia per mortem homo corruerat, et per cibum relevaretur ad vitam. ... Gustus sauciavit, et gustus sanavit. Vide, quia, unde vulnus est ortum, prodiit et medela, et, unde mors subiit, exinde vita evenit. De illo siquidem gustu dicitur: 'Quaecumque die comederis, morte morieris' (Gen 2, 17); de isto vero legitur: 'Si quis comederit ex hoc pane, vivet in aeternum' (Jo 6, 52). ... Decens quoque liberalitas exstitit et conveniens operatio, ut Verbum Dei aeternum, quod rationabilis creaturae cibus est et refectio, factum caro, se rationabili creaturae carni et corpori, homini videlicet, in edulium largiretur. ... Hic panis sumitur, sed vere non consumitur; manducatur, sed non transmutatur, quia in edentem minime transformatur, sed, si digne recipitur, sibi recipiens conformatur.

Clément IV, Ep. 'Quanto sincerius' ad Maurinum archiep.

Narbon., 28 octobre 1267

849 (Pervenit ad Nostrum auditum quod tu ...) dixisti corpus Domini nostri Iesu Christi sanctissimum essentialiter in altari non esse, sed tantum sicut signatum sub signo, et hanc celebrem esse opinionem Parisius (= Parisiis) adiecisti. Repsit autem hic sermo ... et ad Nos postremo perveniens scandalizavit Nos plurimum, nec facile Nobis exstitit credere talia te dixisse, quae haeresim continent manifestam et illius sacramenti derogant veritati, in quo fides eo negotiatur utilius, quo sensum superat, intellectum captivat et suis legibus subiicit rationem. ... Firmiter teneas, quod communiter tenet Ecclesia ..., sub speciebus scilicet panis et vini post sacra verba iuxta ritum Ecclesiae ore sacerdotis prolata, esse vere, realiter et essentialiter corpus et sanguinem Domini nostri Iesu Christi, licet localiter sit in caelo.

[Concile de Lyon II \(oecum. XIV\), 7 mai - 17 juillet 1274 \(sous](#)

[le Bienheureux Grégoire X\); Session II, 18 mai 1274:](#)

[Constitution "de summa Trinitate et fide catholica"](#)

850 460 *Fideli ac devota professione fatemur, quod Spiritus Sanctus aeternaliter ex Patre et Filio, non tanquam ex duobus principiis, sed tanquam ex uno principio, non duabus spirationibus, sed unica spiratione procedit: hoc professa est hactenus, praedicavit et docuit, hoc firmiter tenet, praedicat, profitetur et docet sacrosancta Romana Ecclesia, mater omnium fidelium et magistra: hoc habet orthodoxorum Patrum atque Doctorum Latinorum pariter et Graecorum incommutabilis et vera sententia. Sed quia nonnulli propter irrefragabilis praemissae veritatis ignorantiam in errores varios sunt prolapsi: Nos huiusmodi erroribus viam praeccludere cupientes, sacro approbante Concilio, damnamus et reprobamus, qui negare praesumpserint, aeternaliter Spiritum Sanctum ex Patre et Filio procedere sive etiam temerario ausu asserere, quod Spiritus Sanctus ex Patre et Filio, tanquam ex duobus principiis, et non tanquam ex uno, procedat.*

[Conc. \(oecum. XIV\) Lyon II \(Bienheureux Grégoire X\);](#)

[Session IV, 6 juil. 1274: Michaelis imp. Ep. ad Gregorium pp](#)

851 461 (Professio generalis) *Credimus sanctam Trinitatem, Patrem et Filium et Spiritum Sanctum, unum Deum omnipotentem totamque in Trinitate deitatem, coessentialem et consubstantialem, coaeternam, et coomnipotentem, unius voluntatis, potestatis et maiestatis, creatorem omnium creaturarum, a quo omnia, in quo omnia, per quem omnia, quae sunt in caelo et in terra, visibilia, invisibilia, corporalia et spiritualia. Credimus singulam quamque in Trinitate personam unum verum Deum, plenum et perfectum.*

852 462 *Credimus ipsum Filium Dei, Verbum Dei, aeternaliter natum de Patre, consubstantialem, coomnipotentem et aequalem per omnia Patri in divinitate, temporaliter natum de Spiritu Sancto et Maria semper Virgine, cum anima rationali; duas habentem nativitates, unam ex Patre nativatem aeternam, alteram ex matre temporalem: Deum verum et hominem verum, proprium in utraque natura atque perfectum, non adoptivum, nec phantasticum, sed unum et unicum Filium Dei, in duabus et ex duabus naturis, divina scilicet et humana, in unius personae singularitate, impassibilem et immortalem divinitate, sed in humanitate pro nobis et salute nostra passum vera carnis passione, mortuum et sepultum, et descendisse ad inferos, ac tertia die resurrexisse a mortuis vera carnis resurrectione, die quadragesima post resurrectionem cum carne, qua resurrexit, et anima ascendisse in caelum et sedere ad dextram Dei Patris, inde venturum iudicare vivos et mortuos, et redditurum unicuique secundum opera sua, sive bona fuerint sive mala.*

853 463 *Credimus et Spiritum Sanctum, plenum et perfectum verumque Deum ex Patre Filioque procedentem, coaequalem et consubstantialem et coomnipotentem et coaeternum per omnia Patri et Filio. Credimus hanc sanctam Trinitatem non tres Deos, sed unicum Deum omnipotentem, aeternum et invisibilem et incommutabilem.*

854 464 *Credimus sanctam catholicam et apostolicam unam esse veram Ecclesiam, in qua unum datur sanctum baptisma et vera omnium remissio peccatorum. Credimus etiam veram*

resurrectionem huius carnis, quam nunc gestamus, et vitam aeternam. Credimus etiam Novi et Veteris Testamenti, Legis, ac Prophetarum et Apostolorum, unum esse auctorem Deum ac Dominum omnipotentem.

855 464 (Additio specialis contra errores Orientalium) Haec est vera fides catholica, et hanc in supradictis articulis tenet et praedicat sacrosancta Romana Ecclesia. Sed propter diversos errores, a quibusdam ex ignorantia et ab aliis ex malitia introductos, dicit et praedicat: Eos, qui post baptismum in peccata labuntur, non rebaptizandos, sed per veram paenitentiam suorum consequi veniam peccatorum.

856 464 (De sorte defunctorum) Quod si vere paenitentes in caritate decesserint, antequam dignis paenitentiae fructibus de commissis satisfecerint et omissis: eorum animas poenis purgatoriis seu catharteriis, sicut nobis frater Iohannes (Parastron O. F. M.) explanavit, post mortem purgari: et ad poenas huiusmodi relevandas prodesse eis fidelium vivorum suffragia, Missarum scilicet sacrificia, orationes et eleemosynas et alia pietatis officia, quae a fidelibus pro aliis fidelibus fieri consueverunt secundum Ecclesiae instituta.

857 464 - Illorum autem animas, qui post sacrum baptismum susceptum nullam omnino peccati maculam incurrerunt, illas etiam, quae post contractam peccati maculam, vel in suis manentes corporibus, vel eisdem exutae, prout superius dictum est, sunt purgatae, mox in caelum recipi.

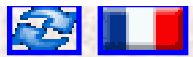
858 464 - Illorum autem animas, qui in mortali peccato vel cum solo originali decedunt, mox in infernum descendere, poenis tamen disparibus puniendas.

859 464 - Eadem sacrosancta Ecclesia Romana firmiter credit et firmiter asseverat, quod nihilominus in die iudicii omnes homines ante tribunal Christi cum suis corporibus comparebunt, reddituri de propriis factis rationem (cf: Rom 14, 10s).

860 465 Tenet etiam et docet eadem sancta Romana Ecclesia, septem esse ecclesiastica sacramenta, unum scilicet baptismum, de quo dictum est supra; aliud est sacramentum confirmationis, quod per manuum impositionem episcopi conferunt, chrismando renatos; aliud est paenitentia, aliud Eucharistia, aliud sacramentum ordinis, aliud est matrimonium, aliud extrema unctio, quae secundum doctrinam beati Iacobi infirmantibus adhibetur. Sacramentum Eucharistiae ex azymo conficit eadem Romana Ecclesia, tenens et docens, quod in ipso sacramento panis vere transsubstantiatur in corpus et vinum in sanguinem Domini nostri Iesu Christi. De matrimonio vero tenet, quod nec unus vir plures uxores simul, nec una mulier permittitur habere plures viros. Soluta vero legitimo matrimonio per mortem coniugum alterius, secundas et tertias deinde nuptias successive licitas esse dicit, si impedimentum canonicum aliud ex causa aliqua non obsistat.

861 466 Ipsa quoque sancta Romana Ecclesia summum et plenum primatum et principatum super universam Ecclesiam catholicam obtinet; quem se ab ipso Domino in beato Petro Apostolorum principe sive vertice, cuius Romanus Pontifex est successor, cum potestatis plenitudine recepisse veraciter et humiliter recognoscit. Et sicut prae ceteris tenetur fidei veritatem defendere: sic et si quae de fide subortae fuerint quaestiones, suo debent iudicio definiri. Ad quam potest gravatus quilibet super negotiis ad ecclesiasticum forum pertinentibus appellare: et in omnibus causis ad examen ecclesiasticum spectantibus ad ipsius potest iudicium recurri: et eidem omnes ecclesiae sunt subiectae, ipsarum praelati oboedientiam et reverentiam sibi dant. Ad hanc autem sic potestatis plenitudo consistit, quod ecclesias ceteras ad sollicitudinis partem admittit; quarum multas et patriarchales praecipue diversis privilegiis eadem Romana Ecclesia honoravit, sua tamen observata praerogativa tum in generalibus conciliis, tum in aliquibus aliis semper salva.

[Boniface VIII, Bulla 'Saepe sanctam Ecclesiam', 1 août 1296](#)

866 Accepimus namque, quod nonnullae personae se contra sanctam catholicam Ecclesiam erigentes, etiam sexus feminei, dogmatizant se ligandi et solvendi claves habere, paenitentias audiunt et a peccatis absolvunt, conventicula non solum diurna faciunt, sed nocturna, in quibus de suis pravitatibus conferunt, ... et praedicare praesumunt; tonsura clericali contra ritum Ecclesiae abutentes, Spiritum Sanctum se dare per impositionem manuum mentiuntur; et exhibendam (supple: reverentiam ? oboedientiam ?) soli Deo et non alteri cuiuscumque fuerit condicionis, dignitatis et status. Efficaciores etiam illas orationes affirmant, quae a nudatis toto corpore offeruntur; ... et in dicta sancta Ecclesia ligandi atque solvendi fore abnegant potestatem ... Quapropter huiusmodi sectam ... damnatam et haereticam nuntiamus.

[Boniface VIII, Bulla 'Antiquorum habet', 22 février 1300](#)

868 467 Antiquorum habet fida relatio, quod accedentibus ad honorabilem basilicam principis Apostolorum de Urbe concessae sunt magnae remissiones et indulgentiae peccatorum. Nos igitur ... huiusmodi remissiones et indulgentias omnes et singulas ratas et gratas habentes, ipsas auctoritate Apostolica confirmamus et approbamus ... Nos de omnipotentis Dei misericordia et eorundem Apostolorum eius meritis et auctoritate confisi, de fratrum Nostrorum consilio et Apostolicae plenitudine potestatis omnibus ... ad basilicas ipsas accedentibus reverenter, vere paenitentibus et confessis . . . in huiusmodi praesenti et quolibet centesimo secuturo annis non solum plenam et largiorem, immo plenissimam omnium suorum concedemus et concedimus veniam peccatorum ...

[Boniface VIII, Bulla 'Unam sanctam', 18 novembre 1302](#)

870 468 Unam sanctam Ecclesiam catholicam et ipsam apostolicam urgente fide credere cogimur et tenere, nosque hanc firmiter credimus et simpliciter confitemur, extra quam nec salus est nec remissio peccatorum ...; quae unum corpus mysticum repraesentat, cuius corporis caput Christus, Christi vero Deus. In qua 'unus Dominus, una fides et unum baptisma' (Eph 4, 5). Una nempe fuit diluvii tempore arca Noe, unam Ecclesiam praefigurans, quae in uno cubito consummata unum, Noe videlicet, gubernatorem habuit et rectorem, extra quam omnia subsistentia super terram legimus fuisse deleta.

871 468 Hanc autem veneramus et unicam, dicente Domino in Propheta: Erue a framea, Deus, animam meam, et de manu canis unicam meam' (Ps 21, 21). Pro anima enim, id est pro se ipso, capite simul oravit et corpore, quod corpus unicam scl. Ecclesiam nominavit, propter sponsi, fidei, sacramentorum et caritatis Ecclesiae unitatem. Haec est 'tunica' illa Domini 'inconsutilis' (Jo 19, 23), quae scissa non fuit, sed sorte provenit.

872 468 Igitur Ecclesiae unius et unicae unum corpus, unum caput, non duo capita quasi monstrum, Christus videlicet et Christi vicarius Petrus Petrique successor, dicente Domino ipsi Petro: 'Pasce oves meas' (Io 21, 17). 'Meas', inquit, et generaliter, non singulariter has vel illas: per quod commisisse sibi intelligitur universas. Sive ergo Graeci sive alii se dicant Petro eiusque successoribus non esse commissos: fateantur necesse est se de ovibus Christi non esse, dicente Domino in Joanne, 'unum ovile, unum et unicum esse pastorem' (Jo 10, 16).

873 469 In hac eiusque potestate duos esse gladios, spiritualem videlicet et temporalem,

evangelicis dictis instruimur (Provocatur ad Lc 22, 38 et Mt 26, 52) ... Uterque ergo est in potestate Ecclesiae, spiritualis scilicet gladius et materialis. Sed is quidem pro Ecclesia, ille vero ab Ecclesia exercendus. Ille sacerdotis, is manu regum et militum, sed ad nutum et patientiam sacerdotis. Oportet autem gladium esse sub gladio, et temporalem auctoritatem spirituali subiici potestati. ... Spiritualem et dignitate et nobilitate terrenam quamlibet praecellere potestatem, oportet tanto clarius nos fateri, quanto spiritualia temporalia antecellunt. ... Nam Veritate testante, spiritualis potestas terrenam potestatem instituere habet, et iudicare, si bona non fuerit. ... Ergo si deviat terrena potestas, iudicabitur a potestate spirituali; sed, si deviat spiritualis minor, a suo superiore; si vero suprema, a solo Deo, non ab homine poterit iudicari, testante Apostolo: 'Spiritualis homo iudicat omnia, ipse autem a nemine iudicatur' (1 Cor 2, 15).

874 469 Est autem haec auctoritas, etsi data sit homini et exerceatur per hominem, non humana, sed potius divina potestas, ore divino Petro data, sibique suisque successoribus in ipso Christo, quem confessus fuit petra firmata, dicente Domino ipsi Petro: 'Quodcumque ligaveris' etc. (Mt 16, 19). Quicumque igitur huic potestati a Deo sic ordinatae 'resistit, Dei ordinationi resistit' (Rom 13, 2), nisi duo, sicut Manichaeus, fingat esse principia, quod falsum et haereticum iudicamus, quia, testante Moyse, non in principiis, sed 'in principio caelum Deus creavit et terram' (cf. Gn 1, 1).

469 Porro subesse Romano Pontifici omni humanae creaturae declaramus, dicimus, diffinimus omnino esse de necessitate salutis.

[Benoît XI, Const. 'Inter cunctas sollicitudines',](#)

[17 février 1304](#)

875 470 ... Licet ... de necessitate non sit, iterum eadem confiteri peccata, tamen, quia propter erubescendum, quae magna est paenitentiae pars, ut eorundem peccatorum iteretur confessio, reputamus salubre: districte iniungimus, ut Fratres (Praedicatores et Minores) ipsi confitentes attente moneant, et in suis praedicationibus exhortentur, quod suis sacerdotibus saltem semel confiteantur in anno, asserendo, id ad animarum profectum procul dubio pertinere.

[Concile de Vienne \(oecum. XV; sous Clément V; 1311-1312\);](#)

[Session III, 6 mai 1312; Constitution "Ad nostrum qui";](#)

[erreurs des Bégards et des Béguines sur l'état de perfection](#)

891 471 (1) Quod homo in vita praesenti tantum et talem perfectionis gradum potest acquirere, quod reddetur penitus impeccabilis et amplius in gratia proficere non valebit: nam, ut dicunt, si quis semper posset proficere, posset aliquis Christo perfectior inveniri.

892 472 (2) Quod ieiunare non oportet hominem nec orare, postquam gradum perfectionis huiusmodi fuerit assecutus, quia tunc sensualitas est ita perfecte spiritui et rationi subiecta, quod homo potest libere corpori concedere quidquid placet.

893 473 (3) Quod illi, qui sunt in praedicto gradu perfectionis et spiritu libertatis, non sunt humanae subiecti oboedientiae, nec ad aliqua praecepta Ecclesiae obligantur; quia (ut

asserunt) 'ubi spiritus Domini, ibi libertas' (2 Cor 3, 17).

894 474 (4) Quod homo potest ita finalem beatitudinem secundum omnem gradum perfectionis in praesenti assequi, sicut eam in vita obtinebit beata.

895 475 (5) Quod quaelibet intellectualis natura in se ipsa naturaliter est beata, quodque anima non indiget lumine gloriae, ipsam elevante ad Deum videndum et eo beate fruendum.

896 476 (6) Quod se in actibus exercere virtutum est hominis imperfecti, et perfecta anima licentiat a se virtutes.

897 477 (7) Quod mulieris osculum, cum ad hoc natura non inclinet, est mortale peccatum; actus autem carnalis, cum ad hoc natura inclinet, peccatum non est, maxime cum tentatur exercens.

898 478 (8) Quod in elevatione corporis Jesu Christi non debent assurgere nec eidem reverentiam exhibere: asserentes, quod esset imperfectioniseisdem, si a puritate et altitudine suae contemplationis tantum descenderent, quod circa ministerium (al.: mysterium) seu sacramentum Eucharistiae aut circa passionem humanitatis Christi aliqua cogitent.

899 478 (Censura:) Nos sacro approbante Concilio sectam ipsam cum praemissis erroribus damnamus et reprobamus omnino inhibentes districtius, ne quis ipsos de cetero teneat, approbet vel defendat.

Constitutio "Fidei Catholicae"

900 480 (De duabus naturis Christi.)

Fidei catholicae fundamento, praeter quod, teste Apostolo, nemo potest aliud ponere (I Cor 3, 11), firmiter inhaerentes, aperte cum sancta matre Ecclesia confitemur, unigenitum Dei Filium in iis omnibus, in quibus Deus Pater existit, una cum Patre aeternaliter subsistentem, partes nostrae naturae simul unitas, ex quibus ipse in se verus Deus existens fieret verus homo, humanum videlicet corpus passibile et animam intellectivam seu rationalem, ipsum corpus vere per se et essentialiter informantem, assumpsisse ex tempore in virginali thalamo ad unitatem suae hypostasis et personae.

901 480 (De vulnere lateris Christi.)

Et quod in hac assumpta natura ipsum Dei Verbum pro omnium operanda salute non solum affigi cruci et in ea mori voluit, sed etiam emisso iam spiritu perforari lancea sustinuit latus suum, ut exinde profluentibus undis aquae et sanguinis formaretur unica et immaculata ac virgo sancta mater Ecclesia, coniux Christi, sicut de latere primi hominis soporati Eva sibi in coniugium est formata, ut sic certae figurae primi et veteris Adae, qui secundum Apostolum 'est forma futuri' (cf. Rom 5, 14), in nostro novissimo Adam, id est Christo, veritas responderet. Haec est, inquam, veritas, illius praegrans aquilae vallata testimonio, quam propheta vidit Ezechiel animalibus ceteris evangelicis transvolantem, beati Iohannis videlicet, Apostoli et Evangelistae, qui sacramenti huius rem gestam narrans et ordinem in Evangelio suo dixit: 'Ad Iesum autem cum venissent, ut viderunt eum iam mortuum, non fregerunt eius crura, sed unus militum lancea latus eius aperuit, et continuo exivit sanguis et aqua; et qui vidit, testimonium perhibuit, et verum est testimonium eius, et ille scit, quia vera dicit, ut (et) vos credatis' (Io 19, 33 ss). Nos igitur ad tam praeclarum testimonium ac sanctorum Patrum et Doctorum communem sententiam apostolicae considerationis, ad quam dumtaxat haec declarare pertinet, aciem convertentes, sacro approbante Concilio, declaramus, praedictum Apostolum et Evangelistam Ioannem rectum in praemissis factae rei ordinem tenuisse, narrando, quod Christo 'iam mortuo unus militum lancea latus eius aperuit'.

902 481 (De anima ut forma corporis.)

Porro doctrinam omnem seu positionem temere asserentem, aut vertentem in dubium, quod substantia animae rationalis seu intellectivae vere ac per se humani corporis non sit forma, velut erroneam ac veritati catholicae inimicam fidei, praedicto sacro approbante Concilio reprobamus: definientes, ut cunctis nota sit fidei sinceræ veritas ac praecludatur universis erroribus aditus, ne subintrent, quod quisquis deinceps asserere, defendere seu tenere pertinaciter praesumpserit, quod anima rationalis seu intellectiva non sit forma corporis humani per se et essentialiter, tamquam haereticus sit censendus.

903 482 (De effectu baptismi.)

Ad hoc baptismum unicum baptizatos omnes in Christo regenerans est, sicut unus Deus ac fides unica ab omnibus fideliter confitendum, quod celebratum in aqua in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti credimus esse tam adultis quam parvulis communiter perfectum remedium ad salutem.

904 483 Verum quia quantum ad effectum baptismi in parvulis reperiuntur doctores quidam theologi opiniones contrarias habuisse, quibusdam ex ipsis dicentibus, per virtutem baptismi parvulis quidem culpam remitti, sed gratiam non conferri, aliis econtra asserentibus, quod et culpa iisdem in baptismo remittitur, et virtutes ac informans gratia infunduntur quoad habitum (v. D. 410), etsi non pro illo tempore quoad usum: Nos autem attendentes generalem efficaciam mortis Christi, quae per baptismum applicatur pariter omnibus baptizatis, opinionem secundam, quae dicit, tam parvulis quam adultis conferri in baptismo informantem gratiam et virtutes, tanquam probabiliorem, et dictis Sanctorum et doctorum modernorum theologiae magis consonam et concordem, sacro approbante Concilio duximus eligendam.

Constitutio 'Ex gravi ad nos'

906 479 ... Si quis in illum errorem inciderit, ut pertinaciter affirmare praesumat, exercere usuras non esse peccatum, decernimus eum velut haereticum puniendum.

Constitutio 'Exivi de paradiso'

908 ... Succrevit non parum scrupulosa quaestio inter fratres, videlicet: utrum ex suae professione regulae obligentur ad arctum et tenuem sive pauperem usum rerum, quibusdam ... dicentibus quod, sicut quoad dominium rerum habent ex voto abdicationem arctissimam, ita ipsis quoad usum arctitudo maxima et exilitas est indicta; aliis in contrarium asserentibus, quod ex professione sua ad nullum usum pauperem qui non exprimat in regula obligantur, licet teneantur ad usum moderatum temperantiae, sicut et magis ex condecienti, quam ceteri christiani. Volentes itaque conscientiarum praedictorum fratrum providere quieti ..., declarando dicimus, quod fratres Minores ex professione suae regulae specialiter obligantur ad arctos usus seu pauperes, qui in ipsorum regula continentur, et eo obligationis modo, sub quo continet seu ponit regula dictos usus. Dicere autem, sicut aliqui asserere perhibentur, quod haereticum sit, tenere usum pauperem includi vel non includi sub voto evangelicae paupertatis, praesumptuosum et temerarium iudicamus.

Jean XXII, Const. 'Gloriosam Ecclesiam', 23 janvier 1318

910 484 12... Praedicti temeritatis atque impietatis filii, ut habet fide digna relatio, ad eam sunt mentis inopiam devoluti, quod adversus praeclarissimam et saluberrimam christianae fidei veritatem impie sentiunt, sacramenta Ecclesiae veneranda contemnunt et in gloriosum

Ecclesiae Romanae primatum, cunctis nationibus percellendum, ab ipso conterendi citius impetu caeci furoris impingunt...

911 485 (1) 14. Primus itaque error, qui de istorum officina tenebrosa prorumpit, duas fingit ecclesias, unam carnalem, divitiis pressam, effluentem divitiis (al.: deliciis), sceleribus maculatam, cui Romanum praesulem aliosque inferiores praelatos dominari asserunt; aliam spiritualem, frugalitate mundam, virtute decoram, paupertate succinctam, in qua ipsi soli eorumque complices continentur, cui etiam ipsi spiritualis vitae merito, si qua fides est adhibenda mendaciis, principantur. ...

912 486 (2) 16. Secundus error, quo praedictorum insolentium conscientia maculatur, venerabiles Ecclesiae sacerdotes aliosque ministros sic iurisdictionis et ordinis (BullTau: -!) clamitat auctoritate desertos, ut nec sententias ferre, nec sacramenta conficere, nec subiectum populum instruere valeant vel docere, illos fingentes omni ecclesiastica potestate privatos, quos a sua perfidia viderint alienos: quia apud ipsos solos (ut ipsi somniant) sicut spiritualis vitae sanctitas, sic auctoritas perseverat, in qua re Donatistarum sequuntur errorem...

913 487 (3) 18. Tertius istorum error in Waldensium errore coniurat, quoniam et ii et illi in nullum eventum asserunt fore iurandum, dogmatizantes mortalis criminis contagione pollui et poena teneri, quos contigerit iuramenti religione constringi...

914 488 (4) 20. Quarta huiusmodi impiorum blasphemia de praedictorum Waldensium venenato fonte prorumpens, sacerdotes rite etiam et legitime secundum formam Ecclesiae ordinatos, quibuslibet tamen criminibus pressos, non posse conficere vel conferre ecclesiastica sacramenta confingit...

915 489 (5) 22. Quintus error sic istorum hominum mentes obcaecat, ut Evangelium Christi in se solis hoc in tempore asserant esse completum, quod hactenus (ut ipsi somniant) obtectum fuerat, immo prorsus extinctum...

916 490 24. Multa sunt alia, quae isti praesumptuosi homines contra coniugii venerabile sacramentum garrere dicuntur, multa, quae de cursu temporum et fine saeculi somniant, multa, quae de Antichristi adventu, quae iamiam instare asserunt, flebili vanitate divulgant. Quae omnia, quia partim haeretica, partim insana, partim fabulosa cognoscimus, damnanda potius cum suis auctoribus, quam stilo prosequenda aut refellenda censemus...

[Jean XXII, Const. 'Vas electionis', 24 juillet 1321](#)

921 491 (1) Quod confessi fratribus, habentibus licentiam generalem audiendi confessiones, tenentur eadem peccata, quae confessi fuerant, iterum confiteri proprio sacerdoti.

922 492 (2) Quod stante Statuto (Cc. Lateran. IV, DS 812) 'Omnis utriusque sexus' edito in concilio generali Romano (ita DenCh; al.: Romanus) Pontifex non potest facere, quod parochiani non teneantur confiteri omnia peccata sua semel in anno proprio sacerdoti, quem dicit esse parochialem curatum; immo nec Deus posset hoc facere: quia, ut dicebat, implicat contradictionem.

923 493 (3) Quod Papa non potest dare generalem potestatem audiendi confessiones, immo nec Deus, quin confessus habenti generalem licentiam teneatur iterum confiteri suo proprio sacerdoti, quem dicit esse (ut praemittitur) parochialem curatum.

924 493 (Censura:) ... Comperimus, praemissos articulos doctrinam non sanam, sed periculosam multum et veritati contrariam continere. Quos etiam articulos omnes... magister

Ioannes... revocavit... Omnes articulos et quemlibet eorum tamquam falsos et erroneos et a doctrina sana devios auctoritate Apostolica damnamus et reprobamus de fratrum Nostrorum consilio..., doctrinam ipsis contrariam veram esse et catholicam asserentes...

Jean XXII, Ep. 'Nequaquam sine dolore' ad Armenios,

21 novembre 1321

925 (Docet Romana Ecclesia)... illorum vero animas, qui post sacramentum baptismatis susceptum nullam omnino peccati maculam incurrerunt, illas etiam, quae post contractam peccati maculam vel in suis manentes corporibus vel eisdem exutae et purgatae, in caelum mox recipi.

926 493a - Illorum autem animas, qui in mortali peccato vel cum solo originali decedunt, mox in infernum descendere, poenis tamen ac locis disparibus puniendas.

Jean XXII, Const. 'Cum inter nonnullos', 12 novembre 1323

930 494 Cum inter nonnullos viros scholasticos saepe contingat in dubium revocari, utrum pertinaciter affirmare, Redemptorem nostrum ac Dominum Iesum Christum eiusque Apostolos in speciali non habuisse aliqua nec in communi etiam, haereticum sit censendum, diversa et adversa etiam sentientibus circa illud: Nos, huic concertationi finem imponere cupientes, assertionem huiusmodi pertinacem - cum Scripturae sacrae, quae in plerisque locis ipsos nonnulla habuisse asserit, contradicat expresse, ipsamque Scripturam sacram, per quam utique fidei orthodoxae probantur articuli, quoad praemissa fermentum aperte supponat continere mendacii, ac per consequens, quantum in ea est, eius in totum fidem evacuans, fidem catholicam reddat, eius probationem adimens, dubiam et incertam - deinceps erroneam fore censendam et haereticam, de fratrum Nostrorum consilio hoc perpetuo declaramus edicto.

931 494 Rursus in posterum pertinaciter affirmare, quod Redemptori nostro praedicto eiusque Apostolis, iis quae ipsos habuisse Scriptura sacra testatur, nequaquam ius ipsis utendi competierit, nec illa vendendi seu donandi ius habuerint aut ex ipsis alia acquirendi, quae tamen ipsos de praemissis fecisse Scriptura sacra testatur seu ipsos potuisse facere supponit expresse; cum talis assertio ipsorum usum et gesta evidenter includat, in praemissis non iusta: quod utique de usu, gestis seu factis Redemptoris nostri Dei Filii sentire nefas est, sacrae Scripturae contrarium et doctrinae catholicae inimicum: assertionem ipsam pertinacem, de fratrum Nostrorum consilio, deinceps erroneam fore censendam merito ac haereticam declaramus.

Jean XXII, Const. 'Licet iuxta doctrinam' ad episc. urbis

Worcester, 23 octobre 1327

941 495 (1) Quod illud, quod de Christo legitur in Evangelio beati Matthaei (17, 26), quod ipse solvit tributum Caesari, quando staterem sumptum ex ore piscis illis qui petebant didrachma iussit dari (dare), hoc facit non condescensive e liberalitate sive pietate (suae pietatis), sed necessitate coactus. (Inde in bulla ex mente Marsilii concluditur:) Quod omnia temporalia Ecclesiae subsunt Imperatori, et ea potest accipere velut sua.

942 496 (2) Quod beatus Petrus Apostolus non plus auctoritatis habuit quam alii Apostoli habuerunt (non fuit plus caput Ecclesiae quam quilibet aliorum Apostolorum), nec aliorum Apostolorum fuit caput (-!). Item quod Christus nullum caput dimisit Ecclesiae, nec aliquem suum vicarium fecit.

943 497 (3) Quod ad Imperatorem spectat, Papam corrigere, instituere et destituere ac punire (corrigere Papam et punire, ac instituere et destituere).

944 498 (4) Quod omnes sacerdotes, sive sit Papa, sive archiepiscopus, sive sacerdos simplex (quicumque), sunt ex institutione Christi auctoritatis et iurisdictionis aequalis. (Sed quod unus habet plus alio, hoc est secundum quod Imperator concessit plus vel minus et, sicut concessit, revocare potest.)

945 499 (5) Quod (Papa vel) tota Ecclesia simul iuncta (sumpta) nullum hominem (quantumcumque sceleratum) punire potest punitione coactiva, nisi concedat hoc Imperator (nisi Imperator daret eis auctoritatem).

946 500 (Censura:) Articulos praedictos ... velut sacrae Scripturae contrarios et fidei catholicae inimicos, haereticos, seu haereticales et erroneos, necnon et praedictos Marsilium et Ioannem haereticos, immo haeresiarchas fore manifestos et notorios sententialiter declaramus.

Jean XXII, Const. 'In agro dominico', 27 mars 1329

950 Ex inquisitione... auctoritate... Coloniensis archiepiscopi prius facta et tandem auctoritate Nostra in Romana curia renovata comperimus, evidenter constare per confessionem eiusdem Ekardi, quod ipse praedicavit, dogmatizavit et scripsit viginti sex articulos, tenorem qui sequitur continentes:

951 501 (1) Interrogatus quandoque, quare Deus mundum non prius pro duxerit, respondit tunc, sic nunc, quod Deus non potuit primo (legendum: prius! Ita Echardus.) producere mundum, quia res non potest agere, antequam sit; unde quam cito Deus fuit, tam cito mundum creavit.

952 502 (2) Item concedi potest mundum fuisse ab aeterno.

953 503 (3) Item simul et semel, quando Deus fuit, quando Filium sibi coaeternum per omnia coaequalem Deum genuit, etiam mundum creavit.

954 504 (4) Item in omni opere, etiam malo, malo, inquam, tam poenae quam culpae, manifestatur et relucet aequaliter gloria Dei.

955 505 (5) Item vituperans quempiam vituperio ipso peccato vituperii laudat Deum, et quo plus vituperat et gravius peccat, amplius Deum laudat.

956 506 (6) Item Deum ipsum quis blasphemando Deum laudat.

957 507 (7) Item quod petens hoc aut hoc, malum petit et male, quia negationem boni et negationem Dei petit, et orat Deum sibi negari.

958 508 (8) Qui non intendunt res, nec honores, nec utilitatem, nec devotionem internam, nec sanctitatem, nec praemium, nec regnum caelorum, sed omnibus his renuntiaverunt, etiam quod suum est, in illis hominibus honoratur Deus.

- 959 509** (9) Ego nuper cogitavi, utrum ego vellem aliquid recipere a Deo vel desiderare: ego volo de hoc valde bene deliberare, quia ubi ego essem accipiens a Deo, ibi essem ego sub eo vel infra eum, sicut unus famulus vel servus, et ipse sicut dominus in dando, et sic non debemus esse in aeterna vita.
- 960 510** (10) Nos transformamur totaliter in Deum et convertimur in eum; simili modo sicut in sacramento panis convertitur in corpus Christi, sic ego convertor in eum, quod ipse operatur me suum esse unum, non simile. Per viventem Deum verum est, quod ibi nulla est distinctio.
- 961 511** (11) Quidquid Deus Pater dedit Filio suo unigenito in humana natura, hoc totum dedit mihi. Hic nihil excipio, nec unionem nec sanctitatem, sed totum dedit mihi sicut sibi.
- 962 512** (12) Quidquid dicit sacra Scriptura de Christo, hoc etiam totum verificatur de omni bono et divino homine.
- 963 513** (13) Quidquid proprium est divinae naturae, hoc totum proprium est homini iusto et divino; propter hoc iste homo operatur, quidquid Deus operatur, et creavit una cum Deo caelum et terram, et est generator Verbi aeterni, et Deus sine tali homine nesciret quidquam facere.
- 964 514** (14) Bonus homo debet sic conformare voluntatem suam voluntati divinae, quod ipse velit quidquid Deus vult. Quia Deus vult aliquo modo me peccasse, nollem ego, quod ego peccata non commissem et haec est vera paenitentia.
- 965 515** (15) Si homo commisisset mille peccata mortalia, si talis homo esset recte dispositus, non deberet velle se ea non commisisse.
- 966 516** (16) Deus proprie non praecipit actum exteriorem.
- 967 517** (17) Actus exterior non est proprie bonus nec divinus, nec operatur ipsum Deus proprie neque parit.
- 968 518** (18) Afferamus fructum actuum non exteriorum, qui nos bonos non faciunt, sed actuum interiorum, quos Pater in nobis manens facit et operatur.
- 969 519** (19) Deus animas amat, non opus extra.
- 970 520** (20) Quod bonus homo est unigenitus Filius Dei.
- 971 521** (21) Homo nobilis est ille unigenitus Filius Dei, quem Pater aeternaliter genuit.
- 972 522** (22) Pater generat me suum filium et eundem filium. Quidquid Deus operatur, hoc est unum; propter hoc generat ipse me suum filium sine omni distinctione.
- 973 523** (23) Deus est unus omnibus modis et secundum omnem rationem, ita ut in ipso non sit invenire aliquam multitudinem in intellectu vel extra intellectum. Qui enim duo videt vel distinctionem videt, Deum non videt, Deus enim unus est extra numerum et supra numerum nec ponit in unum (lege: numerum) cum aliquo. Sequitur (scl. loco posteriore): nulla igitur distinctio in ipso Deo esse potest aut intelligi.
- 974 524** (24) Omnis distinctio est a Deo aliena, neque in natura neque in personis; probatur: quia natura ipsa est una et hoc unum, et quaelibet persona est una et idipsum unum, quod natura.
- 975 525** (25) Cum dicitur: 'Simon, diligis me plus his?' (Io 21, 15 s), sensus est, id est plus

quam istos, et bene quidem, sed non perfecte. In primo enim et secundo et (, in) plus et minus et (-!) gradus est et ordo, in uno autem nec gradus est nec ordo. Qui igitur diligit Deum plus quam proximum, bene quidem, sed nondum perfecte.

976 526 (26) Omnes creaturae sunt unum purum nihil: non dico, quod sint quid modicum vel aliquid, sed quod sint unum purum nihil.

Obiectum praeterea exstitit dicto Ekardo, quod praedicaverat alios duos articulos sub his verbis:

977 527 (1) Aliquid est in anima, quod est increatum et increabile; si tota anima esset talis, esset increata et increabilis, et hoc est intellectus.

978 528 (2) Quod Deus non est bonus neque melior neque optimus; ita male dico, quandocumque voco Deum bonum, ac si ego album vocarem nigrum.

979 529 (Censura:) ... quia ... invenimus primos quindecim memoratos articulos et duos etiam alios ultimos tam ex suorum sono verborum quam ex suarum connexionem sententiarum errorem seu labem haeresis continere, alios vero undecim, quorum primus incipit 'Deus non praecipit' etc. (prop. 16), reperimus nimis male sonare et multum esse temerarios de haeresique suspectos, licet cum multis expositionibus et suppletionibus sensum catholicum formare valeant vel habere: ne articuli huiusmodi seu contenta in eis corda simplicium ... inficere valeant, ...

529 Nos ... praefatos quindecim primos articulos et duos alios ultimos tamquam haereticos, dictos vero alios undecim tamquam male sonantes, temerarios, et suspectos de haeresi, ac nihilominus libros quoslibet seu opuscula eiusdem Ekardi, praefatos articulos seu eorum aliquem continentes, damnamus et reprobamus expresse.

980 Porro ... volumus notum esse, quod, prout constat per publicum instrumentum inde confectum, praefatus Ekardus in fine vitae suae fidem catholicam profitens praedictos viginti sex articulos, quos se praedicasse confessus exstitit, necnon quaecumque alia per eum scripta et docta ..., quae possent generare in mentibus fidelium sensum haereticum vel erroneum ac verae fidei inimicum, quantum ad illum sensum revocavit ac etiam reprobavit ..., determinationi Apostolicae Sedis et Nostrae tam se quam scripta sua et dicta omnia summittendo.

Denzinger (latin) 846

Denzinger (latin) 990

Jean XXII, Bulla 'Ne super his', 3 décembre 1334

990 Ne super his (hiis), quae de animabus purgatis separatis a corporibus (an citra resumptionem corporum divinam essentiam illa visione, videlicet quam vocat facialem Apostolus, videant) tam per Nos quam per nonnullos alios in praesentia Nostra recitando sacram Scripturam ac originalia dicta Sanctorum vel alias ratiocinando saepius dicta sunt, aliter quam per Nos dicta et intellecta fuerint et intelligantur ac dicantur, auribus valeant fidelium inculcari, ecce quod Nostram intentionem, quam cum sancta Ecclesia catholica circa haec habemus et habuimus, serie praesentium ut sequitur declaramus.

991 Fatemur siquidem et credimus, quod animae purgatae separatae a corporibus sunt in caelo, caelorum regno et paradiso et cum Christo in consortio angelorum congregatae et vident Deum de communi lege ac divinam essentiam facie ad faciem clare, in quantum status et condicio compatitur animae separatae. Si vero alia vel aliter circa materiam huiusmodi per Nos dicta fuerint quoquomodo, illa in habitu fidei catholicae diximus ac recitando et conferendo dixisse asserimus et volumus esse dicta. Insuper si qua alia sermocinando, conferendo, dogmatizando, docendo seu alio quovis modo diximus circa ea quae fidem concernunt catholicam, sacram Scripturam aut bonos mores, ea in quantum sunt consona fidei catholicae, determinationi Ecclesiae, sacrae Scripturae ac bonis moribus, approbamus, alias autem illa haberi volumus pro non dictis, et ea minime approbamus, sed in quantum essent a praemissis fide catholica, determinatione Ecclesiae, sacra Scriptura vel bonis moribus aut aliquo ipsorum dissonantia, reprobamus et nihilominus omnia dicta et scripta Nostra de quacumque materia ubicumque et in quocumque loco ac in quocumque statu, quem habemus vel habuerimus hactenus, submittimus determinationi Ecclesiae ac successorum Nostrorum.

Benoît XII, Const. 'Benedictus Deus', 29 janvier 1336

1000 530 (Visio Dei beatifica.)

Hac in perpetuum valitura Constitutione auctoritate Apostolica diffinimus: quod secundum communem Dei ordinationem animae sanctorum omnium (hominum), qui de hoc mundo ante D'ni N. Iesu Christi passionem decesserunt, nec non sanctorum Apostolorum, martyrum, confessorum, virginum et aliorum fidelium defunctorum post sacrum ab eis Christi baptisma susceptum, in quibus nihil purgabile fuit, quando decesserunt, nec erit, quando decedent etiam in futurum, vel si tunc fuerit aut erit aliquid purgabile in eisdem, cum post mortem suam fuerint purgatae, ac quod animae puerorum eodem Christi baptisate renatorum et baptizandorum cum fuerint baptizati, ante usum liberi arbitrii decedentium, mox post mortem suam et purgationem praefatam in illis, qui purgatione huius modi indigebant, etiam ante resumptionem suorum corporum et iudicium generale post ascensionem Salvatoris Domini nostri Iesu Christi in caelum, fuerunt, sunt et erunt in caelo, caelorum regno et paradiso caelesti cum Christo, sanctorum Angelorum consortio congregatae, ac post Domini Iesu Christi passionem et mortem viderunt et vident divinam essentiam visione intuitiva et etiam faciali, nulla mediante creatura in ratione obiecti visi se habente, sed divina essentia immediate se nude, clare et aperte eis ostendente, quodque sic videntes eadem divina essentia perfruuntur, necnon quod ex tali visione et fruitione eorum animae, qui iam

decesserunt, sunt vere beatae et habent vitam et requiem aeternam, et etiam (animae) illorum, qui postea decedent, eandem divinam videbunt essentiam ipsaque perfruentur ante iudicium generale;

1001 530 ac quod visio huiusmodi divinae essentiae eiusque fruitio actus fidei et spei in eis evacuant, prout fides et spes propri(a)e theologicae sunt virtutes; quodque, postquam inchoata fuerit vel erit talis intuitiva ac facialis visio et fruitio in eisdem, eadem visio et fruitio sine aliqua intercisione (intermissione) seu evacuatione praedictae visionis et fruitionis continuata exstitit et continuabitur usque ad finale iudicium et ex tunc usque in sempiternum.

1002 531 (Infernum. - Iudicium generale.)

Diffinimus insuper, quod secundum Dei ordinationem communem animae decedentium in actuali peccato mortali mox post mortem suam ad inferna descendunt, ubi poenis infernalibus cruciantur, et quod nihilominus in die iudicii omnes homines 'ante tribunal Christi' cum suis corporibus comparebunt, reddituri de factis propriis rationem, 'ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum sive malum' (2 Cor 5, 10).

Benoît XII, Libellus " Cum dudum " aux Arméniens, 1341

1006 532 4. Item quod Armeni dicunt et tenent, quod peccatum primorum parentum personale ipsorum tam grave fuit, quod omnes eorum filii semine eorum propagati usque ad Christi passionem merito dicti peccati personalis ipsorum damnati fuerunt et in inferno post mortem detrusi, non propter hoc, quod ipsi ex Adam aliquod peccatum originale contraxerint, cum dicant pueros nullum omnino habere originale peccatum, nec ante Christi passionem nec post; sed dicta damnatio ante Christi passionem eos sequebatur ratione gravitatis peccati personalis, quod commiserunt Adam et Eva, transgrediendo divinum praeceptum is datum: sed post Domini passionem, in qua peccatum primorum arentum deletum fuit, pueri, qui nascuntur ex filiis Adam, non sunt uamnationi addicti, nec in inferno ratione dicti peccati sunt detrudendi, quia Christus totaliter peccatum primorum parentum delevit in sua passione.

1007 533 5. Item quod quidam magister Armenorum vocatus Mechit(a)riz, qui interpretatur paraclitus, de novo introduxit et docuit, quod anima humana filii propagatur ab anima patris sui, sicut corpus a corpore, et angelus etiam unus ab alio, quia cum anima humana rationalis existens, et angelus existens intellectualis naturae, sint quaedam lumina spiritualia, ex se ipsis propagant alia lumina spiritualia...

1008 534 6. Item dicunt Armeni, quod animae puerorum, qui nascuntur ex christianis parentibus post Christi passionem, si moriantur antequam baptizentur, vadunt ad paradysum terrestrem, in quo fuit Adam ante peccatum; animae vero puerorum, qui nascuntur ex parentibus non christianis post Christi passionem et moriuntur sine baptismo, vadunt ad loca, ubi sunt animae parentum ipsorum...

1009 8. Item Armeni dicunt quod animae puerorum baptizatorum et animae multum perfectorum hominum post generale (!) iudicium intrabunt in regnum caelorum, ubi carebunt omni malo poenali huius vitae. ... Non tamen videbunt Dei essentiam, quia nulla creatura eam videre potest; sed videbunt claritatem Dei, quae ab eius essentia emanat, sicut lux solis emanat a sole et tamen non est sol.

1010 535 17. Item quod Armeni communiter tenent, quod in alio saeculo non est purgatorium animarum, quia, ut dicunt, si christianus confiteatur peccata sua, omnia peccata eius et poenae peccatorum ei dimittuntur. Nec etiam ipsi orant pro defunctis, ut eis in alio saeculo peccata dimittantur, sed generaliter orant pro omnibus mortuis, sicut pro beata Maria, Apostolis. ...

1011 536 18. Item quod Armeni credunt et tenent, quod Christus descendit de caelo et incarnatus fuit propter hominum salutem non pro eo, quod filii propagati ex Adam et Eva post peccatum eorum ex eis contrahant originale peccatum, a quo per Christi incarnationem et mortem salventur, cum nullum tale peccatum dicant esse in filiis Adae: sed dicunt quod Christus propter salutem hominum est incarnatus et passus, quia per suam passionem filii Adam, qui dictam passionem praecesserunt, fuerunt liberati ab inferno, in quo erant non ratione originalis peccati quod in eis esset, sed ratione gravitatis peccati personalis primorum parentum. Credunt etiam, quod Christus propter salutem puerorum qui nati fuerunt post eius passionem, incarnatus fuit et passus, quia per suam passionem destruxit totaliter infernum. ...

1012 537 19. ... in tantum dicunt (Armeni), quod (dicta) concupiscentia carnis est peccatum et malum, quod parentes etiam christiani, quando matrimonialiter concumbunt, committunt peccatum..., quia actum matrimonialem dicunt esse peccatum et etiam matrimonium. ...

1013 538 40. Alii vero dicunt, quod episcopi et presbyteri Armenorum nihil faciunt ad peccatorum remissionem nec principaliter nec ministerialiter sed solus Deus peccata remittit: nec episcopi vel presbyteri adhibentur ad faciendam dictam peccatorum remissionem, nisi quia ipsi acceperunt potestatem loquendi a Deo et ideo, cum absolvunt, dicunt: 'Deus dimittat tibi peccata tua'; vel: 'Ego dimitto tibi peccata tua in terra et Deus dimittat tibi in caelis'.

1014 539 42. Item Armeni dicunt et tenent, quod sola Christi passio sine omni alio Dei dono, etiam gratificante, sufficit ad peccatorum remissionem: nec dicunt, quod ad peccatorum remissionem faciendam requiratur gratia Dei gratificans, vel iustificans, nec quod in sacramentis novae legis detur gratia gratificans.

540 48. Item Armeni dicunt et tenent, quod, si Armeni committant semel quodcunque crimen, quibusdam exceptis, ecclesia eorum potest absolvere eos, quantum ad culpam et poenam de dictis criminibus: sed si aliquis postea committeret iterum dicta crimina, absolvi non posset per eorum ecclesiam.

1015 541 49. Item dicunt, quod si aliquis... accipiat tertiam (uxorem), vel quartam et deinceps, non potest absolvi per eorum ecclesiam, quia dicunt, quod tale matrimonium fornicatio est. ...

1016 542 58. Item quod Armeni dicunt et tenent, quod ad hoc, quod sit baptismus verus, ista tria requiruntur, scilicet aqua, crisma... et Eucharistia; ita quod, si aliquis baptizaret in aqua aliquem dicendo: 'Ego te baptizo in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, Amen', et postea non inungeretur (dicto) chrismate, non esset baptismus. Si etiam non daretur ei Eucharistiae sacramentum, baptizatus non esset. ...

543 64. Item Catholicon minoris Armeniae dicit, quod sacramentum confirmationis nihil valet, et si valet aliquid, ipse dedit licentiam presbyteris suis, ut idem sacramentum conferant.

1017 66. Item omnes Armeni communiter dicunt et tenent, quod per verba posita in canone Missae, quando dicitur per sacerdotem 'Accipit panem et gratias agens fregit et dedit suis sanctis electis et recumbentibus discipulis dicens: Accipite et manducate ex hoc omnes, hoc est Corpus meum ...; similiter et calicem accipiens ... dicens: Accipite et bibite ex hoc omnes, hic est Sanguis meus ... in remissionem peccatorum' non conficitur nec ipsi conficere intendunt Corpus et Sanguinem Christi, sed solum dicunt verba recitative, recitando scilicet quod Dominus fecit, quando sacramentum instituit. Et post dicta verba dicit sacerdos multas orationes positas in eorum canone, et post dictas orationes venit ad locum, ubi sic in eorum canone dicitur: 'Adoramus, supplicamus et petimus a te, benigne Deus, mitte in nobis et in hoc propositum donum, coessentialem tibi Spiritum Sanctum, per quem panem benedictum Corpus veraciter efficies Domini nostri et Salvatoris Jesu Christi' - et dicta verba dicit

sacerdos ter, deinde dicit sacerdos super calicem et vinum benedictum: 'Sanguinem veraciter efficies D'ni N. et Salvatoris Jesu Christi', et per haec verba (sic dictae 'Epiclesis') credunt, quod conficiantur Corpus Christi et Sanguis.

1018 544 67. Item quod Armeni non dicunt, quod post dicta verba consecrationis panis et vini sit facta transsubstantiatio panis et vini in verum corpus Christi et sanguinem, quod natum fuit de Virgine Maria et passum et resurrexit; sed tenent, quod illud sacramentum sit exemplar vel similitudo aut figura veri corporis et sanguinis Domini: ... propter quod ipsi sacramentum Altaris non vocant corpus et sanguinem Domini, sed hostiam vel sacrificium vel communionem. ...

1019 545 68. Item Armeni dicunt et tenent, quod si presbyter vel episcopus ordinatus committat fornicationem, etiam in secreto, perdit potestatem conficiendi et ministrandi omnia sacramenta. ...

1020 546 70. Item Armeni non dicunt nec tenent, quod sacramentum Eucharistiae digne susceptum operetur in suscipiente peccatorum remissionem, vel poenarum debitarum peccato relaxationem, vel quod per ipsum detur gratia Dei vel eius augmentum: sed ... corpus Christi intrat in eius corpus et in ipsum convertitur, sicut alia alimenta convertuntur in alimentato. ...

547 92. Item quod apud Armenos non sunt nisi tres ordines, scilicet acolythatus, diaconatus et presbyteratus: quos ordines conferunt episcopi promissa vel accepta pecunia. Et eodem modo dicti ordines presbyteratus et diaconatus confirmantur, scilicet per manus impositionem, dicendo quaedam verba hoc solummodo mutato, quod in ordinatione diaconi exprimitur ordo diaconatus, et in ordinatione presbyteri ordo presbyteratus. Nullus autem episcopus apud eos potest ordinare alium episcopum nisi solus Catholicum.

548 95. Item quod Catholicum minoris Armeniae dedit potestatem cuidam presbytero, ut posset ordinare in diaconos, quos vellet de subiectis. ...

549 109. Item quod apud Armenos nullus punitur de quocunque errore, quem teneat ...

Clément VI, Bulla iubilaei 'Unigenitus Dei Filius', 27 janvier

1343

1025 550 Unigenitus Dei Filius... 'factus nobis a Deo sapientia, iustitia, sanctificatio et redemptio' (cf. I Cor 1, 30), 'non per sanguinem hircorum aut vitulorum, sed per proprium sanguinem introivit semel in sancta, aeterna redemptione inventa' (Hebr 9, 12). 'Non enim corruptibilibus auro et argento, sed sui ipsius agni incontaminati et immaculati pretioso sanguine nos redemit' (cf. I Petr 1, 18 s), quem in ara crucis innocens immolatus non guttam sanguinis modicam, quae tamen propter unionem ad Verbum pro redemptione totius humani generis suffecisset, sed copiose velut quoddam profluvium noscitur effudisse ita, ut 'a planta pedis usque ad verticem capitis nulla sanitas' (cf. Is 1, 6) inveniretur in ipso. Quantum ergo exinde, ut nec supervacua inanis aut superflua tantae effusionis miseratio redderetur, thesaurum militanti Ecclesiae acquisivit, volens suis thesaurizare filiis pius Pater, ut sic sit 'infinite thesaurus hominibus, quo qui usi sunt, Dei amicitiae participes sunt effecti' (cf. Sap 7, 14).

1026 551 Quem quidem thesaurum... per beatum Petrum caeli clavigerum, eiusque successores, suos in terris vicarios, commisit fidelibus salubriter dispensandum, et pro piis ac rationabilibus causis, nunc pro totali, nunc pro partiali remissione poenae temporalis pro

peccatis debitae, tam generaliter, quam specialiter (prout cum Deo expedire cognoscerent), vere paenitentibus et confessis misericorditer applicandum.

1027 552 Ad cuius quidem thesauri cumulum Beatae Dei Genitricis omniumque electorum a primo justo usque ad ultimum merita adminiculum praestare noscuntur; de cuius consumptione seu minutione non est aliquatenus formidandum, tam propter infinita Christi (ut praedictum est) merita, quam pro eo, quod quanto plures ex ejus applicatione trahuntur ad justitiam, tanto magis accrescit ipsorum cumulus meritorum;

Clément VI, Schedula revocationis Parisiis praestitae,

25 novembre 1347; Errores philosophici Nicolai de Ultricurua

1028 553 1. ... Quod de rebus per apparentia naturalia quasi nulla certitudo potest haberi; illa tamen modica potest in brevi haberi tempore, si homines convertant intellectum suum ad res, et non ad intellectum Aristotelis et commentatoris.

1029 554 2. ... Quod non potest evidenter evidentia praedicta ex una re inferri vel concludi alia res, vel ex non-esse unius non-esse alterius.

1030 555 3. ... Quod propositiones: 'Deus est', 'Deus non est', penitus idem significant, licet alio modo.

1031 556 9. ... Quod certitudo evidentiae non habet gradus.

1032 557 10. ... Quod de substantia materiali alia ab anima nostra non habemus certitudinem evidentiae.

1033 558 11. ... Quod excepta certitudine fidei non erat alia certitudo nisi certitudo primi principii vel quae in primum principium potest resolvi.

1034 559 14. ... Quod nescimus evidenter, quod alia a Deo possint esse causa alicuius effectus - quod aliqua causa causet efficienter, quae non sit Deus - quod aliqua causa efficiens naturalis sit vel esse possit.

1035 560 15. ... Quod nescimus evidenter, utrum aliquis effectus sit vel esse possit naturaliter productus.

1036 561 17. ...Quod nescimus evidenter, quod in aliqua productione concurrat subiectum.

1037 562 21. ...Quod quacumque re demonstrata nullus scit evidenter, quin excedat nobilitate omnes alias.

1038 563 22. ...Quod quacumque re demonstrata nullus scit evidenter, quin ipsa sit Deus, si per Deum intelligamus ens nobilissimum.

1039 564 25. ...Quod aliquis nescit evidenter, quin ista possit rationabiliter concedi: 'Si aliqua res est producta, Deus est productus'.

1040 565 26. ... Quod non potest evidenter ostendi, quin quaelibet res sit aeterna.

1041 566 30. ... Quod istae consequentiae non sunt evidentes: 'Actus intelligendi est: ergo intellectus est. Actus volendi est: igitur voluntas est'.

1042 567 31. ... Quod non potest evidenter ostendi, quin omnia, quae apparent, sint vera.

1043 568 32. ... Quod Deus et creatura non sunt aliquid.

1044 39. ... Quod universum est perfectissimum secundum se et secundum omnes partes suas, et quod nulla imperfectio potest esse in toto nec in partibus, et propter hoc oportet tam totum quam partes esse aeterna nec transire de non-esse in esse, nec e converso, quia ad istud sequitur necessario in universo vel in partibus eius imperfectio.

1045 569 40. ... Quod quidquid est in universo, est melius ipsum quam non ipsum.

1046 42. ... Quod praemiatio bonorum et punitio malorum per hoc fit, quia quando corpora atomalia segregantur, remanet quidam spiritus, qui dicitur intellectus, et alius, qui dicitur sensus, et isti spiritus, sicut in bono se habebant in optima dispositione, sic se habebunt infinities secundum quod illa individua infinities congregabuntur, et sic in hoc bonus praemiabitur, malus autem punietur, quia infinities, quando iterabitur congregatio suorum atomalium, habebit semper suam malam dispositionem. Vel potest, dicit (Nicolaus de U.), aliter poni, quia illi duo spiritus bonorum, quando dicitur corrumpi suppositum eorum, fiunt praesentes alteri supposito constituto ex atomis perfectioribus. Et tunc, cum tale suppositum sit maioris flexionis et perfectionis, idcirco intelligibilia magis quam prius veniunt ad eos.

1047 43. ... Quod esse corruptibile includit repugnantiam et contradictionem.

1048 570 53. ... Quod hoc est primum principium et non aliud: 'Si aliquid est, aliquid est'.

1049 58. ... Quod Deus potest praecipere rationali creaturae quod habeat ipsum odio, et ipsa oboediens plus meretur quam si ipsum diligeret ex praecepto, quoniam hoc faceret cum maiori conatu et magis contra propriam inclinationem.

Clément VI, Ep. 'Super quibusdam' ad (Mekhithar =)

Consolatorem, Catholicon Armeniorum, 29 septembre 1351

1050 570a ... Quaerimus:

1., si creditis tu et ecclesia Armenorum, quae tibi obedit, omnes illos, qui in baptismo eandem fidem catholicam receperunt, et postmodum a communione fidei eiusdem Ecclesiae Romanae, quae una sola catholica est, recesserunt vel recedent in futurum esse schismaticos et haereticos, si pertinaciter divisi a fide ipsius Romanae Ecclesiae perseverent.

1051 570b 2., petimus, si creditis tu et Armeni tibi obedientes, quod nullus homo viatorum extra fidem ipsius Ecclesiae et obedientiam Pontificum Romanorum poterit finaliter salvus esse.

1052 570c In secundo vero capitulo ... quaerimus:

1., si credidisti, credis vel credere es paratus cum ecclesia Armenorum, quae tibi obedit, quod beatus Petrus plenissimam potestatem iurisdictionis acceperit super omnes fideles Christianos a Domino Iesu Christo: et quod omnis potestas iurisdictionis, quam in certis terris et provinciis et diversis partibus orbis specialiter et particulariter habuerunt Judas Thaddaeus et ceteri Apostoli, subiecta fuerit plenissime auctoritati et potestati, quam super quoscumque in Christum credentes in omnibus partibus orbis beatus Petrus ab ipso Domino Iesu Christo accepit: et quod nullus Apostolus vel quicumque alius super omnes Christianos nisi solus Petrus plenissimam potestatem accepit.

1053 *570d 2.*, si credidisti, tenuisti vel credere ac tenere paratus es cum Armenis tibi subiectis, quod omnes Romani Pontifices, qui beato Petro succedentes canonice intraverunt et canonice intrabunt, ipsi beato Petro Romano Pontifici successerint et succedent in eadem plenitudine, iurisdictione potestatis, quam ipse beatus Petrus accepit a Domino Jesu Christo super totum et universum corpus Ecclesiae militantis.

1054 *570e 3.*, si credidistis et creditis tu et Armeni tibi subiecti, Romanos Pontifices qui fuerunt, et Nos qui sumus Pontifex Romanus, ac illos qui in posterum successive erunt, tamquam legitimos et potestate plenissimos Christi vicarios, omnem potestativam iurisdictionem, quam Christus ut caput conforme in humana vita habuit, immediate ab ipso Christo super totum ac universum corpus militantis Ecclesiae accepisse.

1055 *570f 4.*, si credidisti et credis, quod omnes Romani Pontifices qui fuerunt, Nos qui sumus, et alii qui erunt in posterum, ex plenitudine potestatis et auctoritatis praemissae potuerunt, possumus et poterunt immediate per Nos et eos de omnibus tamquam de iurisdictione Nostra ac eorum subditis iudicare et ad iudicandum quoscumque voluerimus ecclesiasticos iudices constituere et delegare.

1056 *570g 5.*, Si credidisti et credis, quod in tantum fuerit, sit et erit suprema et praeeminens auctoritas et iuridica potestas Romanorum Pontificum qui fuerunt, Nostri qui sumus, et illorum qui in posterum erunt, ut a nemine iudicari potuerint, potuerimus neque in posterum poterunt; sed soli Deo iudicandi servati fuerint, servemur et servabuntur: et quod a sententiis et iudiciis Nostris non potuerit neque possit nec poterit ad aliquem iudicem alium appellari.

1057 *570h 6.*, si credidisti et adhuc credis, plenitudinem potestatis Romani Pontificis se extendere in tantum, quod patriarchas, catholicon, archiepiscopos, episcopos, abbates et quoscumque praelatos alios de dignitatibus, in quibus fuerint constituti, possit ad alias dignitates maioris vel minoris iurisdictionis transferre, vel exigentibus eorum criminibus ipsos degradare et deponere, excommunicare et Satanae tradere (cf. 1 Cor 5, 5).

1058 *570i 7.*, si credidisti et adhuc credis, pontificalem auctoritatem non posse nec debere subici cuicumque imperiali et regali aut alteri saeculari potestati quantum ad institutionem iudicalem, correctionem vel destitutionem.

1059 *570k 8.*, si credidisti et credis, Romanum Pontificem solum posse sacros generales canones condere, plenissimam indulgentiam dare visitantibus limina Apostolorum Petri et Pauli vel ad Terram Sanctam accedentibus, aut quibuscumque fidelibus vere et plene paenitentibus et confessis.

1060 *570l 9.*, si credidisti et credis, omnes, qui se contra fidem Romanae Ecclesiae erexerunt et in finali impaenitentia mortui fuerunt, damnatos fuisse et ad perpetua infernorum supplicia descendisse.

1061 *570 10.*, si credidisti et adhuc credis, Romanum Pontificem circa administrationem sacramentorum Ecclesiae, salvis semper illis, quae sunt de integritate et necessitate sacramentorum, posse diversos ritus ecclesiarum Christi tolerare, et etiam concedere, ut serventur.

1062 *570 11.*, si credidisti et credis, Armenos, qui Romano Pontifici in diversis partibus orbis obediunt et formas et ritus Romanae Ecclesiae in administratione sacramentorum et in ecclesiasticis officiis, ieiuniis et aliis caerimoniis studiose et cum devotione observant, bene agere et illa agendo vitam aeternam mereri.

1063 *570 12.*, si credidisti et credis, neminem de dignitate episcopali ad archiepiscopalem,

patriarchalem vel catholicon posse transferri auctoritate propria, nec etiam auctoritate cuiuscumque principis saecularis, sive rex fuerit sive imperator, vel quicumque alius fultus qualicumque potestate et dignitate terrena.

1064 570 13., si credidisti et adhuc credis, solum Romanum Pontificem, dubiis emergentibus circa fidem catholicam, posse per determinationem authenticam, cui sit inviolabiliter adhaerendum finem imponere, et esse verum et catholicum quidquid ipse auctoritate clavium sibi traditarum a Christo determinat esse verum, et quod determinat esse falsum et haereticum, sit (sic) censendum.

1065 570 14., si credidisti et credis, Novum et Vetus Testamentum in omnibus libris, quos Romanae Ecclesiae nobis tradidit auctoritas, veritatem indubiam per omnia continere...

1066 570 ... Quaerimus, si credidisti et credis, purgatorium esse, ad quod descendunt animae decedentium in gratia, quae nondum per completam paenitentiam de suis satisfecerunt peccatis.

1067 570 Item si credidisti et credis, quod igne crucientur ad tempus, et quod mox purgatae, etiam citra diem iudicii, ad veram et aeternam beatitudinem perveniant, quae in faciali Dei visione et dilectione consistit.

1068 571 Responsiones dedisti, quae nos inducunt, ut a te sequentia requiramus:

1. de consecratione chrismatis, si credis, quod per nullum sacerdotem, qui non est episcopus, chrisma potest rite et debite consecrari.

1069 572 2., si credis, quod sacramentum confirmationis per alium quam per episcopum non potest ex officio ordinarie ministrari.

1070 573 3., si credis, quod solum per Romanum Pontificem, plenitudinem potestatis habentem, possit dispensatio sacramenti confirmationis presbyteris, qui non sunt episcopi, committi.

1071 574 4., si credis, quod chrismati per quoscumque sacerdotes, qui non sunt episcopi neque a Romano Pontifice super hoc commissionem seu concessionem aliquam receperunt, iterum per episcopum vel episcopos sint chrismandi.

1072 574a Post praedicta omnia, mirari cogimur vehementer, quod in quadam Epistola quae incipit 'Honorabilibus in Christo Patribus' subtrahis de LIII primis capitulis capitula XIV:

1. Quod Spiritus Sanctus procedit a Patre et Filio.

1073 574a 3. Quod parvuli ex primis parentibus contrahunt originale peccatum.

1074 574a 6. Quod animae ex toto purgatae separatae a suis orporibus manifeste Deum vident.

1075 574a 9. Quod animae decedentium in mortali peccato in infernum descendant.

1076 574a 12. Quod baptismus deleat originale et actuale peccatum.

1077 574a 13. Quod Christus non destruxit descendendo ad inferos inferiorem infernum.

1078 574a 15. Quod angeli a Deo fuerunt creati boni.

1079 574a 30. Quod effusio sanguinis animalium nullam operatur remissionem peccatorum.

1080 574a 32. Quod non iudicent comestores piscium et olei in diebus ieiuniorum.

1081 574a 39. Quod in Ecclesia catholica baptizati, si efficiantur infideles et post modum convertantur, non sunt iterum baptizandi.

1082 574a 40. Quod parvuli ante octavum diem possunt baptizari, et quod baptismus non potest esse in liquore alio quam in vera aqua.

1083 574a 42 Quod corpus Christi post verba consecrationis sit idem numero quod corpus natum de Virgine et immolatum in cruce.

1084 574a 45 Quod nullus, etiam sanctus, corpus Christi potest conficere nisi sit sacerdos.

1085 574a 46 Quod est de necessitate salutis, confiteri proprio sacerdoti vel de licentia eius, omnia peccata mortalia perfecte et distincte.

Bienheureux Urbain V, Schedula revocationis Dionysio Foullechat

iniunctae, vi Const. 'Ex supernae clementiae', 23 dec. 1368

a) Cedula (primae) revocationis (31 janvier 1365)

1087 575 (Art. 4, conclusio 3) Quod haec benedicta, immo superbenedicta lex et dulcissima, videlicet lex amoris ... omnem aufert proprietatem et dominium ...: - revoco tamquam falsam, erroneam et haeticam, quia Christus et Apostoli illam legem perfectissime tenuerunt, et multi alii statuum diversorum legem hanc ... tenuerunt ..., qui proprietatem et dominium habuerunt ...

1088 (Correlarium 1) Quod haec lex (amoris) desponsat duo pronomina possessiva, videlicet 'meum' et 'tuum' ... - (Corr. 2) Quod non minus facit omnia communia perfecta caritas quam extrema necessitas ... - Dico nunc, quod ista duo correlaria, ut sequuntur ex praedicta conclusione, sunt falsa.

1089 (Corr. 4) Quod hanc legem dedit Christus discipulis suis principaliter ad actualiter exsequendum, non solum habitualiter... - Istud correlarium intelligendo hanc legem amoris ut auferentem omnem proprietatem et dominium, sicut conclusio dicit, sic intellectum reputo falsum, erroneum et haeticum et contra determinationem Ecclesiae ...

1090 576 (Concl. 4) Quod actualis abdicatio cordialis voluntatis et temporalis potestatis, domini seu auctoritatis, statum perfectissimum ostendit et efficit ... - Istam universaliter intellectam reputo falsam, erroneam et haeticam...

1091 577 1091 (Corr.1) Quod Christus non abdicasse huiusmodi possessionem et ius in temporalibus, non habetur ex nova lege, immo potius oppositum (cf. Mt 8, 20). - (Corr. 2) Quod hanc legem pro regula perfectionis Christus docuit et exemplo firmavit... - Ista duo correlaria revoco tamquam falsa, erronea et haetica, et contra determinationem Decretalis domini Ioannis papae XXII, quae incipit 'Quia quorumdam'.

1092 (Corr. 4) Quod abdicatio rerum temporalium secundum animi praeparationem nullam aut valde imperfectam et fragilem ostendit et efficit perfectionem ...: - revoco tamquam falsum et scandalosum.

1093 Respondendo (cuidam baccalario dicenti)... quod Christus talia non abdicavit, illud negavi, et dixi, quod Christus nihil sibi retinuit. - Ista duo dicta revoco tamquam falsa et haetica, quia Christus oculos habuit propter infirmos, a fidelibus oblata conservans...

1094 (Correl. ultimum) Quod non plus curavit Christus de temporalibus quam faciunt divites de pauperibus... - Nunc dico quod Christus de temporalibus curavit, quia non omnia abdicavit...

b) propositiones additae ad alteram revocationem

(12 avr. 1369)

1095 Quod Christus in morte sua omnia simpliciter abdicavit. - Istam reputo tamquam falsam, erroneam et haeticam.

1096 Quod quando corpus (Christi) in sepulcro mansit, ibi caritas abstulit ab eo omnem proprietatem et dominium. - Istam revocavi tamquam falsam, erroneam et haeticam.

1097 Quod tunc vacavit sedes generalis Domini usque ad diem istam: ... - revoco tamquam falsam et erroneam.

Grégoire XI, Ep. Cardinalium Inquis. ad archiep. Tarracon. et

Caesaro August., 8 août 1371

1101 578 1. Quod si hostia consecrata cadat seu proiciatur in cloacam, lutum seu aliquem turpem locum, quod, speciebus remanentibus, sub eis esse desinit corpus Christi et redit substantia panis.

1102 579 2. Quod si hostia consecrata a mure corrodatur seu a bruto sumatur, quod, remanentibus dictis speciebus, sub eis desinit esse corpus Christi et redit substantia panis.

1103 580 3. Quod si hostia consecrata a iusto vel a peccatore sumatur, quod, dum species dentibus teritur, Christus ad caelum rapitur et in ventrem hominis non traicitur.

Grégoire XI, Bulla 'Salvator humani generis' ad archiep.

Rigensem eiusque suffraganeos, 8 avril 1374

1110 ... Universis Christi fidelibus per Apostolica scripta mandamus, quod ipsis scriptis seu legibus reprobatis de cetero non utantur... : (Art. I) Quidquid homo fecerit extra iudicium, quantumcumque hoc sit notorium, se liberare poterit per suum iuramentum, nec contra talem valet aliquod testimonium.

1111 (6) Quod si quis fuerit interfectus (in) spolio vel furto, pro quo consanguineus interfecti se praebeat ad duellum, talis per duellum repellit omne testimonium, nec talis mortuus tunc sine duello poterit convinci.

1112 (7) Quod si duo dictant in iudicio simul contrarias sententias, tunc quicumque talium habuerit maiorem sequelam, talis sententiam obtinebit.

1113 (8) Quod quicumque fuerit appellatus ad duellum secundum istius libri formam, talis non potest negare duellum, nisi sic appellans minus bene natus fuerit quam appellatus.

1114 (9) Quod quicumque per(di)dit ius suum ratione furti vel spolii, talis incusatus secundo de furto vel spolio non potest se liberare iuramento, sed electionem habet ad ferrum ignitum aut aquam bullientem vel ad duellum. Huius quidem articuli pars ultima, quae ad ferrum ignitum etc. electionem concedit, est erronea.

1115 (12) Quod heres non tenetur de furto vel spolio perpetrato per illum, cui succedit in

hereditate, respondere: quod erroneum est saltem in foro conscientiae.

1116 (Censura: Scripta damnantur tamquam) falsa, temeraria, iniqua et iniusta et in quibusdam haeretica (haec verba desunt in Ep. ad Carolum IV imp. de eadem re) et schismatica et contra bonos mores existens periculosaque animabus.

Denzinger (latin) 990

Denzinger (latin) 1116

Grégoire XI, Conclusiones Iohannis Wyclif, damnatae in Ep.

'Super periculosis' ad episcopos Cantuar. et London.,

22 mai 1377

1121 - 1. Totum genus concurrentium, citra Christum, non habet potestatem simpliciter ordinandi, ut Petrus et omne genus suum dominetur politice super mundum.

1122 2. Deus non potest dare homini pro se et heredibus suis in perpetuum civile dominium.

1123 3. Chartae humanitatis adinventae de hereditate olim perpetua sunt impossibiles.

1124 4. Quilibet existens in gratia gratifice et fideliter nedum habet ius, sed in re habet omnia Dei.

1125 5. Homo potest solum ministratorie dare tam naturali filio quam imitationis in schola Christi, tam temporale dominium quam aeternum.

1126 6. Si Deus est, domini temporales possunt legitime ac meritorie auferre bona fortunae ab Ecclesia delinquente.

1127 7. Numquid Ecclesia est in tali statu vel non, non est meum discutere sed dominorum temporalium examinare et, posito casu, confidenter agere et in poena(m) damnationis eius temporalia auferre.

1128 8. Scimus quod non est possibile, quod vicarius Christi pure ex bullis suis vel ex illis cum voluntate et consensu suo et sui collegii quemquam habilitet vel inhabilitet.

1129 9. Non est possibile hominem excommunicari, nisi prius et principaliter excommunicetur a se ipso.

1130 10. Nemo ad sui deteriorationem excommunicatur, suspenditur vel aliis censuris cruciatur nisi in causa Dei.

1131 11. Maledictio vel excommunicatio non ligat simpliciter, nisi quantum fertur in adversarium legis Christi.

1132 12. Non est exemplificata potestas a Christo suis discipulis excommunicandi subditos, praecipue propter negationem temporalium, sed e contra.

1133 13. Discipuli Christi non habent potestatem coacte exigere temporalia per censuras.

1134 14. Non est possibile de potentia Dei absoluta, quod si papa vel alius praetendat se quovis modo solvere vel ligare, eo ipso solvit et ligat.

1135 15. Credere debemus quod solum tunc solvit vel ligat, quando se conformat legi Christi.

1136 16. Hoc debet catholice credi: quilibet sacerdos rite ordinatus habet potestatem sufficienter sacramenta quaelibet conferendi, et per consequens quemlibet contritum a peccato quolibet absolvendi.

1137 17. Licet regibus, auferre temporalia a viris ecclesiasticis, ipsis abutentibus habitualiter.

1138 18. Sive domini temporales sive sancti papae sive Caput Ecclesiae, qui est Christus, dotaverint Ecclesiam bonis fortunae vel gratiae, et excommunicaverint eius temporalia auferentes, licet tamen propter condicionem implicitam delicto proportionabili eam temporalibus spoliare.

1139 19. Ecclesiasticus, immo Romanus Pontifex, potest legitime a subditis et laicis corripri, etiam accusari.

Boniface IX, Bullae papales spectantes privilegium monasterii

S.Osithae in Essexia conferendi ordines maiores;

a) Bulla 'Sacrae religionis' ad abbatem et Conventum monasterii

1 février 1400

1145 Sacrae religionis, sub qua dilecti filii abbas et Conventus monasterii Apostolorum Petri et Pauli ac S. Osithae Virginis et Martyris in Essexia Ordinis S. Augustini Londoniensis dioecesis devotum et sedulum exhibent Altissimo famulatum, promeretur honestas, ut votis eorum ..., quantum cum Deo possumus, favorabiliter annuamus. Hinc est quod Nos, ipsorum abbatis et Conventus in hac parte supplicationibus inclinati, ut idem abbas et successores sui in perpetuum abbates eiusdem monasterii pro tempore existentes omnibus et singulis Canonicis praesentibus et futuris professis eiusdem monasterii omnes minores necnon subdiaconatus, diaconatus et presbyteratus ordines statutis a iure temporibus conferre libere et licite valeant et quod dicti Canonici sic per dictos abbates promoti in sic susceptis ordinibus libere et licite ministrare possint, quibuscumque constitutionibus Apostolicis et aliis contrariis in contrarium editis quibuscumque quacumque firmitate roboratis nequaquam obstantibus, eisdem abbati et successoribus suis ac eorum Canonicis auctoritate Apostolica tenore praesentium indulgemus. Ipsi abbati et Conventui de uberius dono gratiae concedentes et eadem auctoritate decernentes quod si forsan imposterum gratias aut indulgentias seu privilegia vel alias quascumque concessionem seu Litteras Apostolicas de huiusmodi ordinibus conferendis vel suscipiendis aut de alia quacumque materia seu re per Sedem Apostolicam vel praedicta auctoritate imperpetuum vel ad certum tempus praedictis abbati et Conventui vel aliis quibuscumque in partibus Angliae vel alibi concessa per eandem Sedem in genere vel in specie revocari, restringi aut minui contigerit, per hoc praesens indulgentia nullatenus revocetur, restringatur aut in aliquo quomodolibet minuatur. Sed praesentes Litterae, nisi de ipsis plena et expressa de verbo ad verbum mentio habeatur, in omni sui permaneant roboris firmitate, constitutionibus... concessis et contrariis non obstantibus quibuscumque.

b) Bulla 'Apostolicae Sedis' ad idem monasterium

6 février 1403

1146 Apostolicae Sedis providentia circumspecta nonnumquam concessa seu ordinata per eam cassat, revocat et annullat, prout... praesertim cathedralium ac praelatorum illis praesidentium statui id conspicit utiliter expedire. Dudum siquidem Nos ad dilectorum filiorum abbatis et Conventus monasterii S. Osithae O. S. Aug. Londoniensis dioecesis petitionis instantiam (l) ut ipse abbas et successores sui abbates dicti monasterii ... mitra, anulo et omnibus aliis pontificalibus insigniis libere uti, quodque in dicto monasterio ... ac parochialibus et aliis ecclesiis ad ipsos ... pertinentibus, quamvis ipsis pleno iure non subessent, benedictionem sollemnem post Missarum, Vesperorum et Matutinorum sollemnia, dummodo in benedictione huiusmodi aliquis antistes vel Sedis Apostolicae legatus praesens non esset, elargiri possent per quasdam primo, (2) et deinde, ut abbas et successores praefati omnibus et singulis Canonicis praesentibus et futuris Professis eiusdem monasterii omnes minores necnon subdiaconatus, diaconatus et presbyteratus ordines statutis a iure temporibus conferre libere et licite valerent, fel. record. Alexandri pp. IV praedecessoris Nostri quae incipit 'Abbates' et aliis quibuscumque constitutionibus Apostolicis contrariis nequaquam obstantibus, eisdem abbati et successoribus auctoritate Apostolica de speciali gratia per quasdam alias Litteras Nostras (DS 1145) duximus indulgendum prout in praedictis Litteris plenius continetur. Cum autem, sicut exhibita Nobis nuper pro parte Ven. Fratris Nostri Roberti episcopi Londoniensis petitio continebat, monasterium praefatum, in quo idem episcopus ius obtinet patronatus, per quosdam ipsius episcopi praedecessores... fundatum exstiterit ac Litterae et indulta huiusmodi in gravem ipsius episcopi et iurisdictionis suae ordinariae ac Ecclesiae Londoniensis laesionem vergere dignoscantur, pro parte eiusdem episcopi Nobis fuit humiliter supplicatum, ut suae et eiusdem Ecclesiae indemnitati consulere in praemissis de benignitate Apostolica dignaremur. Nos super his ... providere volentes, huiusmodi supplicationibus inclinati Litteras et indulta huiusmodi auctoritate Apostolica ex certa scientia tenore praesentium revocamus, cassamus et irritamus ac nullius esse volumus roboris vel momenti.

[Conc. \(oecum. XVI\) de Constance; Session VIII, 4 mai 1415;](#)

[Décret confirmé par le pape le 22 février 1418; erreurs de](#)

[Jean Wyclif](#)

1151 581 1. Substantia panis materialis et similiter substantia vini materialis remanent in sacramento altaris.

1152 582 2. Accidentia panis non manent sine subiecto in eodem sacramento.

1153 583 3. Christus non est in eodem sacramento identice et realiter (in) propria praesentia corporali.

1154 584 4. Si episcopus vel sacerdos existat in peccato mortali, non ordinat, non consecrat, non conficit, non baptizat.

1155 585 5. Non est fundatum in Evangelio, quod Christus Missam ordinaverit.

1156 586 6. Deus debet oboedire diabolo.

1157 587 7. Si homo fuerit debite contritus, omnis confessio exterior est sibi superflua et inutilis.

1158 588 8. Si Papa sit praescitus et malus, et per consequens membrum diaboli, non habet

potestatem super fideles sibi ab aliquo datam, nisi forte a Caesare.

1159 589 9. Post Urbanum VI non est aliquis recipiendus in Papam, sed vivendum est more Graecorum sub legibus propriis.

1160 590 10. Contra Scripturam sacram est, quod viri ecclesiastici habeant possessiones.

1161 591 11. Nullus praelatus debet aliquem excommunicare, nisi prius sciat eum excommunicatum a Deo: et qui sic excommunicat, fit ex hoc haereticus vel excommunicatus.

1162 592 12. Praelatus excommunicans clericum, qui appellavit ad regem vel ad concilium regni, eo ipso traditor est regis et regni.

1163 593 13. Illi, qui dimittunt praedicare sive audire verbum Dei propter excommunicationem hominum, sunt excommunicati, et in Dei iudicio traditores Christi habebuntur.

1164 594 14. Licet alicui diacono vel presbytero praedicare verbum Dei absque auctoritate Sedis Apostolicae sive episcopi catholici.

1165 595 15. Nullus est dominus civilis, nullus est praelatus, nullus est episcopus, dum est in peccato mortali (cf. DS 1230).

1166 596 16. Domini temporales possunt ad arbitrium suum auferre bona temporalia ab Ecclesia, possessionatis habitualiter delinquentibus, id est ex habitu, non solum actu delinquentibus.

1167 597 17. Populares possunt ad suum arbitrium dominos delinquentes corrigere.

1168 598 18. Decimae sunt purae eleemosynae, et possunt parochiani propter peccata suorum praelatorum ad libitum suum eas auferre.

1169 599 19. Speciales orationes, applicatae uni personae per praelatos vel religiosos, non plus prosunt eidem, quam generales, ceteris paribus.

1170 600 20. Conferens eleemosynam Fratibus est excommunicatus eo facto.

1171 601 21. Si aliquis ingreditur religionem privatam qualemcumque, tam possessionatorum quam mendicantium, redditur ineptior et inhabilior ad observationem mandatorum Dei.

1172 602 22. Sancti, instituentes religiones privatas, sic instituendo peccaverunt.

1173 603 23. Religiosi viventes in religionibus privatis non sunt de religione christiana. (Censura in utroque textu (i.e. 23 et 24) ibi addita:) Prima pars est scandalosa et praesumptuosa, pro quanto sic generaliter et indistincte loquitur; et secunda erronea, pro quanto asserit mendicitatem fratribus non licere.

1174 604 24. Fratres tenentur per laborem manuum victum acquirere, et non per mendicitatem. - (Censura in utroque textu (i.e. 23 et 24) ibi addita:) Prima pars est scandalosa et praesumptuosa, pro quanto sic generaliter et indistincte loquitur; et secunda erronea, pro quanto asserit mendicitatem fratribus non licere.

1175 605 25. Omnes sunt simoniaci, qui se obligant orare pro aliis, eis in temporalibus subvenientibus.

1176 606 26. Oratio praesciti nulli valet.

- 1177** 607 27. Omnia de necessitate absoluta eveniunt.
- 1178** 608 28. Confirmatio iuvenum, clericorum ordinatio, locorum consecratio reservantur Papae et episcopis propter cupiditatem lucri temporalis et honoris.
- 1179** 609 29. Universitates, studia, collegia, graduationes, et magisteria, in iisdem sunt vana gentilitate introducta; tantum prosunt Ecclesiae, sicut diabolus.
- 1180** 610 30. Excommunicatio Papae vel cuiuscumque praelati non est timenda, quia est censura antichristi.
- 1181** 611 31. Peccant fundantes claustra, et ingredienti sunt viri diabolici.
- 1182** 612 32. Ditare clerum est contra regulam Christi.
- 1183** 613 33. Silvester papa et Constantinus imperator errarunt Ecclesiam dotando.
- 1184** 614 34. Omnes de ordine mendicantium sunt haeretici, et dantes eis eleemosynas sunt excommunicati.
- 1185** 615 35. Ingredientes religionem aut aliquem ordinem eo ipso inhabiles sunt ad observanda divina praecepta (cf. DS 1171), et per consequens ad perveniendum ad regnum caelorum, nisi apostataverint ab iisdem.
- 1186** 616 36. Papa cum omnibus clericis suis possessionem habentibus sunt haeretici, eo quod possessiones habent, et consentientes eis, omnes videlicet domini saeculares et ceteri laici.
- 1187** 617 37. Ecclesia Romana est synagoga satanae (cf. Apo 2, 9), nec Papa est proximus et immediatus vicarius Christi et Apostolorum.
- 1188** 618 38. Decretales epistolae sunt apocryphae, et seducunt a fide Christi, et clerici sunt stulti, qui student eis.
- 1189** 619 39. Imperator et domini saeculares sunt seducti a diabolo, ut Ecclesiam ditarent bonis temporalibus.
- 1190** 620 40. Electio Papae a cardinalibus a diabolo est introducta.
- 1191** 621 41. Non est de necessitate salutis credere, Romanam Ecclesiam esse supremam inter alias ecclesias. - (Censura:) Error, si per Romanam Ecclesiam intelligatur universalis Ecclesia aut concilium generale, aut pro quanto negaret primatum Summi Pontificis super alias Ecclesias particulares.
- 1192** 622 42. Fatuum est credere indulgentiis (-as) Papae et episcoporum.
- 1193** 623 43. Iuramenta illicita sunt, quae fiunt ad corroborandum humanos contractus et commercia civilia.
- 1194** 624 44. Augustinus, Benedictus et Bernardus damnati sunt, nisi paenituerint de hoc, quod habuerunt possessiones et instituerunt et intraverunt religiones: et sic, a Papa usque ad ultimum religiosum, omnes sunt haeretici.
- 1195** 625 45. Omnes religiones indifferenter introductae sunt a diabolo.

Session XIII, 15 juin 1415; Décret confirmé par Martin V

le 1 septembre 1425

1198 626 Cum in nonnullis mundi partibus quidam temerarie asserere praesumant, populum christianum debere sacrum Eucharistiae sacramentum sub utraque panis et vini specie suscipere, et non solum sub specie panis, sed etiam sub specie vini populum laicum passim communicent, etiam post coenam vel alias non ieiunum, et communicandum esse pertinaciter asserant contra laudabilem Ecclesiae consuetudinem rationabiliter approbatam, quam tamquam sacrilegam damnabiliter reprobare conantur: hinc est, quod hoc praesens Concilium... declarat, decernit et diffinit, quod licet Christus post coenam instituerit et suis discipulis administraverit sub utraque specie panis et vini hoc venerabile sacramentum, tamen hoc non obstante sacrorum canonum auctoritas laudabilis et approbata consuetudo Ecclesiae servavit et servat, quod huiusmodi sacramentum non debet confici post coenam, neque a fidelibus recipi non ieiunis, nisi in casu infirmitatis aut alterius necessitatis a iure vel Ecclesia concessa vel admissa.

1199 626 Et sicut haec consuetudo ad evitandum aliqua pericula et scandala rationabiliter introducta est, sic potuit simili aut maiori ratione introduci aut rationabiliter observari, quod, licet in primitiva Ecclesia huiusmodi sacramentum reciperetur a fidelibus sub utraque specie, tamen postea a conficientibus sub utraque specie et a laicis tantummodo sub specie panis suscipiatur (al.: Et similiter quod licet in primitiva Ecclesia huiusmodi sacramentum reciperetur a fidelibus sub utraque specie: tamen haec consuetudo ad evitandum aliqua pericula et scandala est rationabiliter introducta, quod a conficientibus sub utraque specie, et a laicis tantummodo sub specie panis suscipiatur), cum firmissime credendum sit et nullatenus dubitandum, integrum Christi corpus et sanguinem tam sub specie panis quam sub specie vini veraciter contineri. Unde, cum huiusmodi consuetudo ab Ecclesia et sanctis Patribus rationabiliter introducta et diutissime observata sit, habenda est pro lege, quam non licet reprobare aut sine Ecclesiae auctoritate pro libito innovare (immutare).

1200 626 Quapropter dicere, quod hanc consuetudinem aut legem observare sit sacrilegum aut illicitum, censeri debet erroneum, et pertinaciter asserentes oppositum praemissorum tamquam haeretici arcendi sunt...

Session XV, 6 juillet 1415; Décret confirmé par le pape

le 22 février 1418; Erreurs de Jean Hus

1201 627 1. Unica est sancta universalis Ecclesia, quae est praedestinatorum universitas. Et infra sequitur: Universalis sancta Ecclesia tantum est una, sicut tantum unus est numerus omnium praedestinatorum.

1202 628 2. Paulus numquam fuit membrum diaboli, licet fecit quosdam actus actibus ecclesiae malignantium consimiles.

1203 629 3. Praesciti non sunt partes Ecclesiae, cum nulla pars eius finaliter excidat (Bulla: -et) ab ea, eo quod praedestinationis caritas, quae ipsam ligat, non excidit (Bulla: -et) (cf. I Cor 13, 8).

1204 630 4. Duae naturae, divinitas et humanitas, sunt unus Christus.

1205 631 5. Praescitus, etsi aliquando est in gratia secundum praesentem iustitiam, tamen numquam est pars sanctae Ecclesiae; et praedestinatus semper manet membrum Ecclesiae, licet aliquando excidat a gratia adventitia, sed non a gratia praedestinationis.

1206 632 6. Sumendo Ecclesiam pro convocatione praedestinatorum, sive fuerint in gratia, sive non secundum praesentem iustitiam, isto modo Ecclesia est articulus fidei.

1207 633 7. Petrus non est nec fuit caput Ecclesiae sanctae catholicae.

1208 634 8. Sacerdotes quomodolibet criminoso viventes, sacerdotii polluunt potestatem, et sicut filii infideles sentiunt infideliter de septem sacramentis Ecclesiae, de clavibus, officiis, censuris, moribus, caeremoniis, et sacris rebus Ecclesiae, veneratione reliquiarum, indulgentiis et ordinibus.

1209 635 9. Papalis dignitas a Caesare inolevit, et Papae praefectio (Bulla: perfectio) et institutio a Caesaris potentia emanavit.

1210 636 10. Nullus sine revelatione assereret rationabiliter de se vel alio, quod esset caput ecclesiae particularis, nec Romanus Pontifex est caput Romanae Ecclesiae (Bulla: particularis).

1211 637 11. Non oportet credere, quod iste, quicumque est Romanus Pontifex, sit caput cuiuscumque particularis ecclesiae sanctae, nisi Deus eum praedestinaverit.

1212 638 12. Nemo gerit vicem Christi vel Petri, nisi sequatur eum in moribus: cum nulla alia sequela sit pertinentior, nec aliter recipiat a Deo procuratoriam potestatem; quia ad illud officium vicariatus requiritur et morum conformitas et instituentis auctoritas.

1213 639 13. Papa non est verus et manifestus successor Apostolorum principis Petri, si vivit moribus contrariis Petro: et si quaerit avaritiam, tunc est vicarius Iudae Iscarioth. Et pari evidetia Cardinales non sunt veri et manifesti successores collegii aliorum Apostolorum Christi, nisi vixerint more Apostolorum, servantes mandata et consilia Domini nostri Jesu Christi.

1214 640 14. Doctores ponentes, quod aliquis per censuram ecclesiasticam emendandus, si corrigi noluerit, saeculari iudicio est tradendus, pro certo sequuntur in hoc pontifices, scribas et pharisaeos, qui Christum non volentem eis oboedire in omnibus, dicentes: 'Nobis non licet interficere quemquam' (Jo 8, 31), ipsum saeculari iudicio tradiderunt; et tales sunt homicidae graviores quam Pilatus.

1215 641 15. Oboedientia ecclesiastica est oboedientia secundum adinventionem sacerdotum Ecclesiae praeter expressam auctoritatem Scripturae.

1216 642 16. Divisio immediata humanorum operum est: quod sunt vel virtuosa vel vitiosa, quia si homo est vitiosus et agit quidquam, tunc agit vitiose; et si est virtuosus et agit quidquam, tunc agit virtuose; quia sicut vitium, quod crimen dicitur seu mortale peccatum, inficit universaliter actus hominis vitiosi, sic virtus vivificat omnes actus homini virtuosi.

1217 643 17. Sacerdotes Christi viventes secundum legem eius, et habentes Scripturae notitiam et affectum ad aedificandum populum, debent praedicare non obstante praetensa excommunicatione. Et infra: Quod si Papa vel aliquis praelatus mandat sacerdoti sic disposito non praedicare, non debet subditus oboedire.

1218 644 18. Quilibet praedicantis officium de mandato accipit, qui ad sacerdotium accedit; et illud mandatum debet exsequi, praetensa excommunicatione non obstante.

1219 645 19. Per censuras ecclesiasticas excommunicationis, suspensionis et interdicti ad sui

exaltationem clerus populum laicalem sibi suppeditat, avaritiam multiplicat, malitiam protegit, et viam praeparat antichristo. Signum autem evidens est, quod ab antichristo tales procedunt censurae, quas vocant in suis processibus fulminationes, quibus clerus principalissime procedit contra illos, qui denudant nequitiam antichristi, qui clerum pro se maxime usurpabit.

1220 646 20. Si Papa est malus et praesertim, si est praescitus, tunc ut Iudas Apostolus est diabolus, fur, et filius perditionis, et non est caput sanctae militantis Ecclesiae, cum nec sit membrum eius.

1221 647 21. Gratia praedestinationis est vinculum, quo corpus Ecclesiae et quodlibet eius membrum iungitur Christo capiti insolubiliter.

1222 648 22. Papa vel praelatus malus et praescitus est aequivoce pastor, et vere fur et latro.

1223 649 23. Papa non debet dici 'sanctissimus', etiam secundum officium quia alias rex deberet etiam dici sanctissimus secundum officium, et tortores et praecones dicerentur sancti, immo etiam diabolus deberet dici sanctus, cum sit officarius Dei.

1224 650 24. Si Papa vivat Christo contrarie, etiamsi ascenderet per ritam et legitimam electionem secundum constitutionem humanam vulgatam, tamen aliunde ascenderet quam per Christum, dato etiam quod intraret per electionem a Deo principaliter factam; nam Iudas Iscariothes rite et legitime est electus a Deo Christo Iesu ad episcopatum et tamen ascendit aliunde in ovile ovium.

1225 651 25. Condemnatio 45 articulorum Iohannis Wicleff, per doctores facta, est irrationabilis et iniqua et male facta: ficta est causa per eos allegata, videlicet ex eo quod 'nullus eorum sit catholicus, sed quilibet eorum aut est haereticus, aut erroneus, aut scandalosus'.

1226 652 26. Non eo ipso, quod electores, vel maior pars eorum consenserint viva voce secundum ritum hominum in personam aliquam, eo ipso illa persona est legitime electa, vel eo ipso est verus et manifestus successor vel vicarius Petri Apostoli, vel alterius Apostoli in officio ecclesiastico: unde, sive electores bene vel male elegerint, operibus electi debemus credere: nam eo ipso, quo quis copiosius operatur meritorie ad profectum Ecclesiae, habet a Deo ad hoc copiosius facultatem.

1227 653 27. Non est scintilla apparentiae, quod oporteat esse unum caput in spiritualibus regens Ecclesiam, quod semper cum Ecclesia ipsa militante conversetur et conservetur.

1228 654 28. Christus sine talibus monstruosis capitibus per suos veraces discipulos sparsos per orbem terrarum melius suam Ecclesiam regularet.

1229 655 29. Apostoli et fideles sacerdotes Domini strenue in necessariis ad salutem regularunt Ecclesiam, antequam Papae officium foret introductum : sic facerent, deficiente per summe possibile Papa, usque ad diem iudicii.

1230 656 30. Nullus est dominus civilis, nullus est praelatus, nullus est episcopus, dum est in peccato mortali (cf: *1165).

[Conc. \(oecum. XVI\) de Constance; Session XVI, 6 juillet 1415;](#)

[Décret 'Quilibet tyrannus'](#)

1235 690 'Quilibet tyrannus potest et debet licite et meritorie occidi per quemcumque vasallum suum vel subditum, etiam per clanculares insidias, et subtiles blanditias et adulationes, non obstante quocumque praestito iuramento seu confoederatione factis cum eo, non exspectata sententia vel mandato iudicis cuiuscumque' ... erroneam esse in fide et in moribus, ipsamque tamquam haereticam, scandalosam, et ad fraudes, deceptiones, mendacia, proditiones, periuria viam dantem reprobatur et condemnat. Declaratur insuper, decernitur et diffinit, quod pertinaciter doctrinam hanc perniciosissimam asserentes sunt haeretici.

Martin V, Bulle 'Inter cunctas', 22 février 1418;

Interrogations pour les Wyclifites et les Hussites

1247 657 5. Item, utrum credat, teneat et asserat, quod quodlibet Concilium generale, et etiam Constantiense, universalem Ecclesiam repraesentet.

1248 658 1248 6. Item, utrum credat, quod illud, quod sacrum Concilium Constantiense, universalem Ecclesiam repraesentans, approbavit et approbat in favorem fidei, et ad salutem animarum, quod hoc est ab universis Christi fidelibus approbandum et tenendum: et quod condemnavit et condemnat esse fidei vel bonis moribus contrarium, hoc ab iisdem esse tenendum pro condemnato, credendum et asserendum.

1249 659 7. Item, utrum credat, quod condemnationes Iohannis Wicleff, Iohannis Hus et Hieronymi de Praga, factae de personis eorum, libris et documentis per sacrum generale Constantiense Concilium, fuerint rite et iuste factae, et a quolibet catholico pro talibus tenendae et firmiter asserendae.

1250 660 8. Item, utrum credat, teneat, asserat, Iohannem Wicleff de Anglia, Iohannem Hus de Bohemia et Hieronymum de Praga fuisse haereticos et pro haereticis nominandos ac deputandos, et libros et doctrinas eorum fuisse et esse perversos, propter quos et quas, et eorum pertinacias per sacrum Concilium Constantiense pro haereticis sunt condemnati.

1251 661 11. Item, specialiter litteratus interrogetur, utrum credat, sententiam sacri Constantiensis Concilii super quadraginta quinque Iohannis Wicleff, et Iohannis Hus triginta articulis superius descriptis latam, fore veram et catholicam: scilicet, quod supradicti quadraginta quinque articuli Joannis Wicleff et Iohannis Hus triginta non sunt catholici sed quidam ex eis sunt notorie haeretici, quidam erronei, alii temerarii et seditiosi, alii piarum aurium offensivi.

1252 662 12. Item, utrum credat et asserat, quod in nullo casu sit licitum iurare.

1253 663 13. Item, utrum credat, quod ad mandatum iudicis iuramentum de veritate dicenda, vel quodlibet aliud ad causam opportunum, etiam pro purificatione infamiae faciendum, sit licitum.

1254 664 14. Item, utrum credat, quod periurium scienter commissum, ex quacumque causa vel occasione, pro conservatione vitae corporalis propriae vel alterius, etiam in favorem fidei, sit mortale peccatum.

1255 665 15. Item, utrum credat, quod deliberato animo contemnens ritum Ecclesiae, caeremonias exorcismi et catechismi, aquae baptismatis consecratae, peccet mortaliter.

1256 666 16. Item, utrum credat, quod post consecrationem sacerdotis in sacramento altaris

sub velamento panis et vini non sit panis materialis et vinum materiale, sed idem per omnia Christus, qui fuit in cruce passus et sedet ad dexteram Patris.

1257 667 17. Item, utrum credat et asserat, quod facta consecratione per sacerdotem, sub sola specie panis tantum, et praeter speciem vini, sit vera caro Christi et sanguis et anima et deitas et totus Christus, ac idem corpus absolute et sub unaqualibet illarum specierum singulariter.

1258 668 18. Item, utrum credat, quod consuetudo communicandi personas laicales sub specie panis tantum, ab Ecclesia universali observata, et per sacrum Concilium Constantiae approbata, sit servanda sic, quod non liceat eam reprobare aut sine Ecclesiae auctoritate pro libito immutare. Et quod dicentes pertinaciter oppositum praemissorum, tamquam haeretici vel sapientes haeresim, sint arcendi et puniendi.

1259 669 19. Item, utrum credat, quod christianus contemnens susceptionem sacramentorum confirmationis, vel extremae unctionis, aut solemnizationis matrimonii, peccet mortaliter.

1260 670 1260 20. Item, utrum credat, quod christianus ultra contritionem cordis, habita copia sacerdotis idonei, soli sacerdoti de necessitate salutis confiteri teneatur, et non laico seu laicis quantumcumque bonis et devotis.

1261 671 21. Item, utrum credat, quod sacerdos in casibus sibi permissis possit peccatorem confessum et contritum a peccatis absolvere, et sibi paenitentiam iniungere.

1262 672 22. Item, utrum credat, quod malus sacerdos cum debita materia et forma et cum intentione faciendi, quod facit Ecclesia, vere conficiat, vere absolvat, vere baptizet, vere conferat alia sacramenta.

1263 673 23. Item, utrum credat, quod beatus Petrus fuerit vicarius Christi, habens potestatem ligandi et solvendi super terram.

1264 674 24. Item, utrum credat, quod Papa canonice electus, qui pro tempore fuerit, eius nomine proprio expresso, sit successor beati Petri, habens supremam auctoritatem in Ecclesia Dei.

1265 675 25. Item, utrum credat, auctoritatem iurisdictionis Papae, archiepiscopi et episcopi in solvendo et ligando esse maiorem auctoritate simplicis sacerdotis, etiam si curam animarum habeat.

1266 676 26. Item, utrum credat, quod Papa omnibus Christianis vere contritis et confessis ex causa pia et iusta possit concedere indulgentias in remissionem peccatorum, maxime pia loca visitantibus et ipsis manus suas porrigentibus adiutrices.

1267 677 27. Et utrum credat, quod ex tali concessione visitantes ecclesias ipsas et manus adiutrices eis porrigentes huiusmodi indulgentias consequi possint.

1268 678 28. Item, utrum credat, quod singuli episcopi suis subditis secundum limitationem sacrorum canonum huiusmodi indulgentias concedere possint.

1269 679 29. Item, utrum credat et asserat, licitum esse Sanctorum reliquias et imagines a Christi fidelibus venerari.

1270 680 30. Item, utrum credat, religiones ab Ecclesia approbatas, a sanctis Patribus rite et rationabiliter introductas.

1271 31. Item, utrum credat, quod Papa vel alius praelatus, propriis nominibus Papae pro tempore expressis, vel ipsorum vicarii, possint suum subditum ecclesiasticum sive saecularem propter inoboedientiam sive contumaciam excommunicare, ita quod talis pro excommunicato sit habendus.

1272 682 32. Item, utrum credat, quod inoboedientia sive contumacia excommunicatorum crescente, praelati vel eorum vicarii in spiritualibus habeant potestatem aggravandi et reaggravandi, interdictum ponendi et brachium saeculare invocandi; et quod illis censuris per inferiores sit oboediendum.

1273 683 33. Item, utrum credat, quod Papa vel alii praelati et eorum vicarii in spiritualibus habeant potestatem sacerdotes et laicos inoboedientes et contumaces excommunicandi, ab officio, beneficio, ingressu ecclesiae et administratione ecclesiasticorum sacramentorum suspendendi.

1274 684 34. Item, utrum credat, quod liceat personis ecclesiasticis absque peccato huius mundi habere possessiones et bona temporalia.

1275 685 35. Item, utrum credat, quod laicis ipsa ab eis auferre potestate propria non liceat; immo quod sic auferentes, tollentes et invadentes bona ipsa ecclesiastica sint tamquam sacrilegi puniendi, etiam si male viverent personae ecclesiasticae bona huiusmodi possidentes.

1276 686 36. Item, utrum credat, quod huiusmodi ablatio et invasio, cuicumque sacerdoti, etiam male viventi, temere vel violenter facta vel illata, inducat sacrilegium.

1277 687 37. Item, utrum credat, quod liceat laicis utriusque sexus, viris scilicet et mulieribus, libere praedicare verbum Dei.

1278 688 38. Item, utrum credat, quod singulis sacerdotibus libere liceat praedicare verbum Dei, ubicumque, quandocumque et quibuscumque placuerit, etiam si non sint missi.

1279 689 39. Item, utrum credat, quod omnia peccata mortalia, et specialiter manifesta, sint publice corrigenda et exstirpanda.

[Martin V, Bulla 'Gerentes ad vos' ad abbatem monasterii](#)

[Cisterciensis Alzelle in Saxonia, 16 novembre 1427](#)

1290 Gerentes ad vos et monasterium vestrum paternae dilectionis affectum, ad commoda vestra libenter intendimus ac petitionibus vestris illis praesertim, quibus dispendiis vestris occurritur, facilem impertimur assensum. Hinc est quod Nos volentes vos et monasterium ipsum praerogativa gratiae prosequi et honoris tibi fili abbas, quotiens hoc hinc ad quinquennium opportunum fuerit, singulas ecclesias ad tuam et tuorum Conventus collationem, provisionem, praesentationem seu quamvis aliam dispositionem communiter et divisim pertinentes ac membra dicti monasterii in dioecesi Misnensi (Meissen) consistentia eorumque cimeteria, sanguine vel semine polluta reconciliandi necnon singulis monachis eiusdem monasterii ac personis tibi abbati subiectis omnes etiam sacros ordines conferendi, dioecesani loci licentia super hoc minime requisita, constitutionibus et ordinationibus Apostolicis ceterisque contrariis nequaquam obstantibus, auctoritate Apostolica tenore praesentium licentiam concedimus et etiam facultatem.

Denzinger (latin) 1116

Denzinger (latin) 1290

Concile de Florence (oecum. XVII), 26 février 1439 - août (?)

445; sous Eugene IV; Bulle d'union des Grecs "Laetentur caeli": 6 juillet 1439

1300 691 (De processione Spiritus Sancti.)

In nomine igitur Sanctae Trinitatis, Patris et Filii et Spiritus Sancti, hoc sacro universali approbante Florentino Concilio, diffinimus, ut haec fidei veritas ab omnibus Christianis credatur et suscipiatur, sicque omnes profiteantur, quod Spiritus Sanctus ex Patre et Filio aeternaliter est, et essentiam suam suumque esse subsistens habet ex Patre simul et Filio, et ex utroque aeternaliter tamquam ab uno principio et unica spiratione procedit (cf Cc. Lugdun. II: *850);

1301 691 declarantes, quod id, quod sancti Doctores et Patres dicunt, ex Patre per Filium procedere Spiritum Sanctum, ad hanc intelligentiam tendit, ut per hoc significetur, Filium quoque esse secundum Graecos quidem causam, secundum Latinos vero principium subsistentiae Spiritus Sancti, sicut et Patrem. Et quoniam omnia, quae Patris sunt, Pater ipse unigenito Filio suo gignendo dedit, praeter esse Patrem, hoc ipsum quod Spiritus Sanctus procedit ex Filio, ipse Filius a Patre aeternaliter habet, a quo etiam aeternaliter genitus est.

1302 691 Diffinimus insuper, explicationem verborum illorum 'Filioque' veritatis declarandae gratia, et imminente tunc necessitate, licite ac rationabiliter Symbolo fuisse appositam.

1303 692 Item, in azymo sive fermentato pane triticeo corpus Christi veraciter confici; sacerdotesque in altero ipsum Domini corpus conficere debere, unumquemque scilicet iuxta suae Ecclesiae sive occidentalis sive orientalis consuetudinem.

1304 693 (De sorte defunctorum.)

Item, si vere paenitentes in Dei caritate decesserint, antequam dignis paenitentiae fructibus de commissis satisfecerint et omissis, eorum animas poenis purgatoriis post mortem purgari: et ut a poenis huiusmodi releventur, prodesse eis fidelium vivorum suffragia, Missarum scilicet sacrificia, orationes et eleemosynas, et alia pietatis officia, quae a fidelibus pro aliis fidelibus fieri consueverunt secundum Ecclesiae instituta.

1305 693 - Illorumque animas, qui post baptisma susceptum nullam omnino peccati maculam incurrerunt, illas etiam, quae post contractam peccati maculam, vel in suis corporibus, vel eisdem exutae corporibus, prout superius dictum est, sunt purgatae, in caelum mox recipi et intueri clare ipsum Deum trinum et unum, sicuti est, pro meritorum tamen diversitate alium alio perfectius.

1306 693 - Illorum autem animas, qui in actuali mortali peccato vel solo originali decedunt, mox in infernum descendere, poenis tamen disparibus puniendas (cf. DS 856-858).

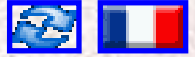
1307 694 (Ordo sedium patriarch.; primatus Rom.)

Item diffinimus, sanctam Apostolicam Sedem, et Romanum Pontificem, in universum orbem

tenere primatum, et ipsum Pontificem Romanum successorem esse beati Petri principis Apostolorum et verum Christi vicarium, totiusque Ecclesiae caput et omnium Christianorum patrem ac doctorem exsistere; et ipsi in beato Petro pascendi, regendi ac gubernandi universalem Ecclesiam a Domino nostro Jesu Christo plenam potestatem traditam esse; quemadmodum etiam in gestis oecumenicorum Conciliorum et in sacris canonibus continetur.

1308 Renovantes insuper ordinem traditum in canonibus ceterorum venerabilium patriarcharum, ut patriarcha Constantinopolitanus secundus sit post sanctissimum Romanum Pontificem, tertius vero Alexandrinus, quartus autem Antiochenus, et quintus Hierosolymitanus, salvis videlicet privilegiis omnibus et iuribus eorum.

[Conc. \(oecum XVII\) Florentinum, Decr. 'Moyses vir Dei' contra](#)

[Conc. Basileense, 4 septembre 1439](#)

1309 (Synodales Concilii Basileensis) ... tres propositiones quas fidei veritates vocant, quasi Nos et omnes principes ac praelatos et alios fideles et devotos Apostolicae Sedis haereticos facerent, protulerunt, quarum tenor sequitur in haec verba: 'Veritas de potestate concilii generalis universam Ecclesiam repraesentantis supra papam et quemlibet alterum declarata per Constanciense et hoc Basiliense generalia concilia, est veritas fidei catholicae. Veritas haec, quod papa concilium generale universalem Ecclesiam repraesentans actu legitime congregatum super declaratis in praefata veritate, aut aliquo sine eius consensu nullatenus auctoritate potest dissolvere, aut ad aliud tempus prorogare, aut de loco ad locum transferre, est veritas catholica. Veritatibus praedictis pertinaciter repugnans est censendus haereticus.' (Reprobatio:) ... ipsasque propositiones superius descriptas iuxta pravum ipsorum Basiliensium intellectum quem facto demonstrant, veluti sano S. Scripturae et sanctorum patrum et ipsius constanciensis Concilii sensui contrarium necnon praefatam assertam declarationis seu privationis sententiam cum omnibus inde secutis et quae in futurum sequi possent, tamquam impias et scandalosas necnon in manifestam Dei Ecclesiae scissuram ac omnis ecclesiastici ordinis et christiani principatus confusionem tendentes, ipso sacro approbante Concilio damnamus et reprobamus, ac damnatas et reprobatas nuntiamus.

1310 695 Quinto, ecclesiasticorum sacramentorum veritatem pro ipsorum Armenorum tam praesentium quam futurorum faciliore doctrina sub hac brevissima redigimus formula. Novae Legis septem sunt sacramenta: videlicet baptismus, confirmatio, Eucharistia, Paenitentia, extrema unctio, ordo et matrimonium, quae multum a sacramentis differunt Antiquae Legis. Illa enim non causabant gratiam, sed eam solum per passionem Christi dandam esse figurabant: haec vero nostra et continent gratiam, et ipsam digne suscipientibus conferunt.

1311 695 - Horum quinque prima ad spiritualem uniuscuiusque hominis in seipso perfectionem, duo ultima ad totius Ecclesiae regimen multiplicationemque ordinata sunt. Per baptismum enim spiritualiter renascimur; per confirmationem augetur in gratia, et roboramur in fide; renati autem et roborati nutrimur divina Eucharistiae alimonia. Quod si per peccatum aegritudinem incurrimus animae, per paenitentiam spiritualiter sanamur: spiritualiter etiam et corporaliter, prout animae expedit, per extremam unctionem; per ordinem vero Ecclesia gubernatur et multiplicatur spiritualiter, per matrimonium corporaliter augetur.

1312 695 - Haec omnia sacramenta tribus perficiuntur, videlicet rebus tamquam materia, verbis tamquam forma, et persona ministri conferentis sacramentum cum intentione faciendi, quod facit Ecclesia: quorum si aliquod desit, non perficitur sacramentum.

1313 695 - Inter haec sacramenta tria sunt: baptismus, confirmatio et ordo, quae characterem, id est, spirituale quoddam signum a ceteris distinctivum, imprimunt in anima indelebile. Unde in eadem persona non reiterationem. Reliqua vero quattuor characterem non imprimunt, et reiterationem admittunt.

1314 696 Primum omnium sacramentorum locum tenet sanctum baptisma, quod vitae spiritualis ianua est : per ipsum enim membra Christi ac de corpore efficimur Ecclesiae. Et cum per primum hominem mors introierit in universos (cf: Rom 5, 12), nisi ex aqua et Spiritu renascamur, non possumus ut inquit Veritas, in regnum caelorum introire (cf. Jo 3, 5). Materia huius sacramenti est aqua vera et naturalis : nec refert, frigida sit an calida. Forma autem est: Ego te baptizo in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Non tamen negamus, quin et per illa verba: 'Baptizetur (falso in plurimis ed.: baptizatur) talis servus Christi in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti', vel 'Baptizatur manibus meis talis in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti', verum perficiatur baptisma; quoniam cum principalis causa, ex qua baptisma virtutem habet, sit sancta Trinitas, instrumentalis autem sit minister, qui tradit exterius sacramentum: si exprimitur actus, qui per ipsum exercetur ministrum, cum sanctae Trinitatis invocatione, perficitur sacramentum.

1315 696 - Minister huius sacramenti est sacerdos, cui ex officio competit baptizare. In causa autem necessitatis non solum sacerdos vel diaconus, sed etiam laicus vel mulier, immo etiam paganus et haereticus baptizare potest, dummodo formam servet Ecclesiae et facere intendat, quod facit Ecclesia.

1316 696 - Huius sacramenti effectus est remissio omnis culpae originalis et actualis, omnis quoque poenae, quae pro ipsa culpa debetur. Propterea baptizatis nulla pro peccatis praeteritis iniungenda est satisfactio: sed morientes, antequam culpam aliquam committant, statim ad regnum caelorum et Dei visionem perveniunt.

1317 697 Secundum sacramentum est confirmatio; cuius materia est chrisma confectum ex oleo, quod nitorem significat conscientiae, et balsamo, quod odorem significat bonae famaе, per episcopum benedicto. Forma autem est : Signo te signo crucis, et confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti.

1318 697 - Ordinarius minister est episcopus. Et cum ceteras unctiones simplex sacerdos valeat exhibere, hanc non nisi episcopus debet conferre: quia de solis Apostolis legitur, quorum vicem tenent episcopi, quod per manus impositionem Spiritum Sanctum dabant, quemadmodum Actuum Apostolorum lectio manifestat: Cum enim audissent, inquit, Apostoli, qui erant Hierosolymis, quia recepisset Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum et Ioannem. Qui cum venissent, oraverunt pro eis, ut acciperent Spiritum Sanctum: nondum enim in quemquam illorum venerat, sed baptizati tantum erant in nomine Domini Iesu. Tunc imponebant manus super illos, et accipiebant Spiritum Sanctum (cf. Act 8 ,14 ss). Loco autem illius manus impositionis in Ecclesia datur confirmatio. Legitur tamen aliquando per Apostolicae Sedis dispensationem ex rationabili et urgente admodum causa simplicem sacerdotem chrismate per episcopum confecto hoc administrasse confirmationis sacramentum.

1319 697 Effectus autem huius sacramenti est, quia in eo datur Spiritus Sanctus ad robur, sicut datus est Apostolis in die Pentecostes, ut videlicet Christianus audacter Christi confiteatur nomen. Ideoque in fronte, ubi verecundiae sedes est, confirmandus inungitur, ne Christi nomen confiteri erubescat et praecipue crucem eius, quae Iudaeis quidem est scandalum, gentibus autem stultitia (cf. 1 Cor 1, 23) secundum Apostolum; propter quod signo crucis signatur.

1320 698 Tertium est Eucharistiae sacramentum, cuius materia est panis triticeus, et vinum de vite, cui ante consecrationem aqua modicissima admisceri debet. Aqua autem ideo

admiscetur, quoniam iuxta testimonia sanctorum Patrum ac Doctorum Ecclesiae pridem in disputatione exhibita creditur, ipsum Dominum in vino aqua per mixto hoc instituisse sacramentum. Deinde, quia hoc convenit dominicae passionis repraesentationi. Inquit enim beatus Alexander Papa, quintus (successor) a beato Petro: 'In sacramentorum oblationibus, quae intra Missarum solemnia Domino offeruntur, panis tantum et vinum aqua permixtum in sacrificium offerantur. Non enim debet in calice Domini aut vinum solum aut aqua sola offerri, sed utrumque permixtum: quia utrumque, id est, sanguis et aqua, ex latere Christi profluxisse legitur (cf. Jo 19, 34)'. Tum etiam, quod convenit ad significandum huius sacramenti effectum, qui est unio populi christiani ad Christum. Aqua enim populum significat, secundum illud Apocalypsis: Aquae multae, populi multi (cf. Apc 17,15). Et Iulius Papa, secundus (successor) post beatum Silvestrum, ait: 'Calix dominicus iuxta canonum praeceptum vino et aqua permixtus debet offerri, quia videmus in aqua populum intelligi, in vino vero ostendi sanguinem Christi. Ergo cum in calice vinum et aqua miscetur, Christo populus adunatur, et fidelium plebs ei, in quem credit, copulatur et iungitur.' Cum ergo tam sancta Romana Ecclesia a beatissimis Apostolis Petro et Paulo edocta, quam reliquae omnes Latinorum Graecorumque ecclesiae, in quibus omnis sanctitatis et doctrinae lumina claruerunt, ab initio nascentis Ecclesiae sic servaverint et modo servant, inconueniens admodum videtur, ut alia quaevis regio ab hac universali et rationabili discrepet observantia. Decernimus igitur, ut etiam ipsi Armeni se cum universo orbe christiano conforment, eorumque sacerdotes in calicis oblatione paululum aquae, prout dictum est, vino admisceant.

1321 698 Forma huius sacramenti sunt verba Salvatoris, quibus hoc confecit sacramentum; sacerdos enim in persona Christi loquens hoc conficit sacramentum. Nam ipsorum verborum virtute substantia panis in corpus Christi, et substantia vini in sanguinem convertuntur: ita tamen, quod totus Christus continetur sub specie panis et totus sub specie vini. Sub qualibet quoque parte hostiae consecratae et vini consecrati, separatione facta, totus est Christus.

1322 698 Huius sacramenti effectus, quem in anima operatur digne sumentis, est adunatio hominis ad Christum. Et quia per gratiam homo Christo incorporatur et membris eius unitur, consequens est, quod per hoc sacramentum in sumentibus digne gratia augeatur; omnemque effectum, quem materialis cibus et potus quoad vitam agunt corporalem, sustentando, augendo, reparando et delectando, sacramentum hoc quoad vitam operatur spirituales; in quo, ut inquit Urbanus (IV) Papa (DS 846) gratiam Salvatoris nostri recensemur memoriam, a malo retrahimur, confortamur in bono, et ad virtutum et gratiarum proficimus incrementum.

1323 699 Quartum sacramentum est paenitentia, cuius quasi materia sunt actus paenitentis, qui in tres distinguuntur partes. Quarum prima est cordis contritio; ad quam pertinet, ut doleat de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cetero. Secunda est oris confessio; ad quam pertinet, ut peccator omnia peccata, quorum memoriam habet, suo sacerdoti confiteatur integraliter. Tertia est satisfactio pro peccatis secundum arbitrium sacerdotis; quae quidem praecipue fit per orationem, ieiunium et eleemosynam. Forma huius sacramenti sunt verba absolutionis, quae sacerdos profert, cum dicit: Ego te absolvo; minister huius sacramenti est sacerdos habens auctoritatem absolvendi vel ordinariam vel ex commissione superioris. Effectus huius sacramenti est absolutio a peccatis.

1324 700 Quintum sacramentum est extrema unctio, cuius materia est oleum olivae per episcopum benedictum. Hoc sacramentum nisi infirmo, de cuius morte timetur, dari non debet; qui in his locis ungendus est: in oculis propter visum, in auribus propter auditum, in naribus propter odoratum, in ore propter gustum vel locutionem, in manibus propter tactum, in pedibus propter gressum, in renibus propter delectationem ibidem vigentem. Forma huius sacramenti est haec: 'Per istam sanctam unctionem et suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Dominus, quicquid deliquisti per visum', et similiter in aliis membris.

1325 700 - Minister huius sacramenti est sacerdos. Effectus vero est mentis sanatio et, in quantum animae expedit, ipsius etiam corporis. De hoc sacramento inquit beatus Iacobus

Apostolus: 'Infirmatur quis in vobis ? Inducat presbyteros Ecclesiae, ut orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini; et oratio fidei salvabit infirmum, et alleviabit eum Dominus, et si in peccatis sit, dimittentur ei' (Iac 5, 14s).

1326 701 Sextum est sacramentum ordinis, cuius materia est illud, per cuius traditionem confertur ordo: sicut presbyteratus traditur per calicis cum vino et patenae cum pane porrectionem; diaconatus vero per libri Evangeliorum dationem; subdiaconatus vero per calicis vacui cum patena vacua superposita traditionem et similiter de aliis per rerum ad ministeria sua pertinentium assignationem. Forma sacerdotii talis est: 'Accipe potestatem offerendi sacrificium in Ecclesia pro vivis et mortuis, in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti'. Et sic de aliorum ordinum formis, prout in Pontificali Romano late continetur. Ordinarius minister huius sacramenti est episcopus. Effectus augmentum gratiae, ut quis sit idoneus Christi minister.

1327 702 Septimum est sacramentum matrimonii, quod est signum coniunctionis Christi et Ecclesiae secundum Apostolum dicentem 'Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo et in Ecclesia' (Eph 5, 32). Causa efficiens matrimonii regulariter est mutuus consensus per verba de praesenti expressus. Assignatur autem triplex bonum matrimonii. Primum est proles suscipienda et educanda ad cultum Dei. Secundum est fides, quam unus coniugum alteri servare debet. Tertium indivisibilitas matrimonii, propter hoc quod significat indivisibilem coniunctionem Christi et Ecclesiae. Quamvis autem ex causa fornicationis liceat tori separationem facere, non tamen aliud matrimonium contrahere fas est, cum matrimonii vinculum legitime contracti perpetuum sit.

1328 His omnibus explicatis praedicti Armenorum oratores nomine suo et sui patriarchae et omnium Armenorum, hoc saluberrimum synodale decretum cum omnibus suis capitulis, declarationibus, diffinitionibus, traditionibus, praeceptis et statutis omnemque doctrinam in ipso descriptam necnon quicquid tenet et docet Sancta Sedes Apostolica et Romana Ecclesia, cum omni devotione et obedientia acceptant, suscipiunt et amplectuntur. Illos quoque Doctores et sanctos Patres, quos Ecclesia Romana approbat, ipsi reverenter suscipiunt. Quascunque vero personas et quicquid ipsa Ecclesia Romana reprobatur et damatur, ipsi pro reprobatis et damnatis habent.

[Concile de Florence \(oecum. XVII\), 26 février 1439 - août](#)

[\(?\)](#)

[1445; sous Eugene IV; Bulle d'union des Coptes et des](#)

[Ethiopiens, " Cantate Domino ", 4 février 1442 \(1441 dans le](#)

[style de Florence\)](#)

1330 703 Sacrosancta Romana Ecclesia, Domini et Salvatoris nostri voce fundata, firmiter credit, profitetur et praedicat, unum verum Deum omnipotentem, incommutabilem et aeternum, Patrem et Filium et Spiritum Sanctum, unum in essentia, trinum in personis: Patrem ingenitum, Filium ex Patre genitum, Spiritum Sanctum ex Patre et Filio procedentem. Patrem non esse Filium aut Spiritum Sanctum; Filium non esse Patrem aut Spiritum Sanctum; Spiritum Sanctum non esse Patrem aut Filium: sed Pater tantum Pater est, Filius tantum Filius est, Spiritus Sanctus tantum Spiritus Sanctus est. Solus Pater de substantia sua genuit Filium, solus Filius de solo Patre est genitus, solus Spiritus Sanctus simul de Patre

procedit et Filio. Hae tres Personae sunt unus Deus, et non tres dii: quia trium est una substantia una essentia, una natura, una divinitas, una immensitas una aeternitas omniaque sunt unum, ubi non obviat relationis oppositio.

1331 704 'Propter hanc unitatem Pater est totus in Filio, totus in Spiritu Sancto; Filius totus est in Patre, totus in Spiritu Sancto; Spiritus Sanctus totus est in Patre, totus in Filio. Nullus alium aut praecedit aeternitate aut excedit magnitudine, aut superat potestate. Aeternum quippe et sine initio est, quod Filius de Patre exstitit; et aeternum ac sine initio est, quod Spiritus Sanctus de Patre Filioque procedit.' Pater quidquid est aut habet, non habet ab alio, sed ex se; et est principium sine principio. Filius quidquid est aut habet, habet a Patre, et est principium de principio. Spiritus Sanctus quidquid est aut habet, habet a Patre simul et Filio. Sed Pater et Filius non duo principia Spiritus Sancti, sed unum principium: sicut Pater et Filius et Spiritus Sanctus non tria principia creaturae, sed unum principium.

1332 705 Quoscumque ergo adversa et contraria sentientes damnat, reprobatur et anathematizat et a Christi corpore quod est Ecclesia, alienos esse denuntiat. Hinc damnat Sabellium personas confundentem et ipsarum distinctionem realem penitus auferentem. Damnatur Arianos, Eunomianos, Macedonianos solum Patrem Deum verum esse dicentes, Filium autem et Spiritum Sanctum in creaturarum ordine collocantes. Damnatur et quoscumque alios, gradus seu inaequalitatem in Trinitate facientes.

1333 706 Firmissime credit, profitetur et praedicat, unum verum Deum, Patrem et Filium et Spiritum Sanctum, esse omnium visibilium et invisibilium *c r e a t o r e m*: qui quando voluit, bonitate sua universas, tam spirituales quam corporales, condidit creaturas: bonas quidem, quia a summo bono factae sunt, sed mutabiles, quia de nihilo factae sunt, nullamque mali asserit esse naturam, quia omnis natura, in quantum natura est, bona est.

1334 706 Unum atque eundem Deum Veteris et Novi Testamenti, hoc est, Legis et Prophetarum atque Evangelii profitetur auctorem: quoniam eodem Spiritu Sancto inspirante utriusque Testamenti Sancti locuti sunt: quorum libros suscipit et veneratur, qui titulis sequentibus continentur:

1335 706 Quinque Moysi, id est Genesi, Exodo, Levitico, Numeris, Deuteronomio; Josue, Judicum, Ruth, Quatuor Regum, Duobus Paralipomenon, Esdra, Neemia, Tobia, Judith, Hester, Job, Psalmis David, Parabolis, Ecclesiaste, Canticis Cantorum, Sapientia, Ecclesiastico, Isaya, Jeremia, Baruch, Ezechiele, Daniele, Duodecim Prophetis Minoribus id est Osee, Johele, Amos, Abdia, Jona, Michea, Naum, Abachuc, Sophonia, Ageo, Zacharia, Malachia; Duobus Machabeorum, Quatuor Evangeliiis Mathaei, Marci, Lucae, Johannis; Quatuordecim Epistolis Pauli, Ad Romanos, Duabus ad Corinthios, Ad Galatas, Ad Ephesios, Ad Philipenses, Duabus ad Thesalonicenses, Ad Colocenses, Duabus ad Timotheum, Ad Titum, Ad Philomenon, Ad Hebraeos; Petri duabus; Tribus Johannis; Una Jacobi; Una Judae; Actibus Apostolorum et Apocalypsi Johannis.

1336 707 - Propterea Manichaeorum anathematizat insaniam, qui duo prima principia posuerunt, unum visibilium, aliud invisibilium; et alium Novi Testamenti Deum, alium Veteris esse dixerunt.

(décret pour les Jacobites)

1337 708 Firmiter credit, profitetur et praedicat, unam ex Trinitate personam, verum Deum, Dei Filium ex Patre genitum, Patri consubstantialem et coaeternum, in plenitudine temporis, quam divini consilii inscrutabilis altitudo disposuit, propter salutem humani generis veram hominis integramque naturam ex immaculato utero Mariae Virginis assumpsisse et sibi in unitatem personae copulasse tanta unitate, ut quidquid ibi Dei est, non sit ab homine separatum; et quidquid est hominis, non sit a deitate divisum; sitque unus et idem indivisus, utraque natura in suis proprietatibus permanente, Deus et homo, Dei Filius et hominis filius,

aequalis Patri secundum divinitatem, minor Patre secundum humanitatem: immortalis et aeternus ex natura divinitatis, passibilis et temporalis ex conditione assumptae humanitatis.

1338 709 Firmiter credit, profitetur et praedicat, Dei Filium in assumpta humanitate ex Virgine vere natum, vere passum, vere mortuum et sepultum, vere ex mortuis resurrexisse, in caelum ascendisse, sedereque ad dexteram Patris, et venturum in fine saeculorum ad vivos mortuos que iudicandos.

1339 710 Anathematizat autem, exsecratur et damnat omnem haeresim contraria sapientem. Et primo damnat Ebionem, Cerinthum, Marcionem, Paulum Samosatenum, Photinum omnesque similiter blasphemantes, qui percipere non valentes unionem personalem humanitatis ad Verbum, Jesum Christum Dominum nostrum verum Deum esse negaverunt: ipsum purum hominem confitentes, qui divinae gratiae participatione majore, quam sanctioris vitae merito suscepisset, divinus homo diceretur.

1340 710 Anathematizat etiam Manichaeum cum sectatoribus suis, qui Dei Filium non verum corpus, sed phantasticum sumpsisse somniantes, humanitatis in Christo veritatem penitus sustulerunt.

1341 710 Necnon Valentinum asserentem, Dei Filium nihil de Virgine Matre cepisse, sed corpus caeleste sumpsisse atque ita transisse per uterum Virginis, sicut per aquaeductum defluens aqua transcurrit.

1342 710 Arium etiam, qui asserens, corpus ex Virgine assumptum anima caruisse, voluit loco animae fuisse deitatem.

1343 710 Apollinarem quoque, qui intelligens, si anima corpus informans negetur in Christo, humanitatem veram ibidem non fuisse, solam posuit animam sensitivam, sed deitatem Verbi vicem rationalis animae tenuisse.

1344 710 Anathematizat etiam Theodorum Mopsuestenum atque Nestorium asserentes, humanitatem Dei Filio unitam esse per gratiam et ob id duas in Christo esse personas, sicut duas fatentur esse naturas, cum intelligere non valerent, unionem humanitatis ad Verbum hypostaticam exstitisse, et propterea negarent verbi subsistentiam accepisse. Nam secundum hanc blasphemiam non Verbum caro factum est, sed Verbum per gratiam habitavit in carne: hoc est, non Dei Filius homo factus est, sed magis Dei Filius habitavit in homine.

1345 710 Anathematizat etiam, exsecratur et damnat Eutychem archimandritam: qui cum intelligeret, juxta Nestorii blasphemiam veritatem incarnationis excludi, et propterea oportere, quod ita Dei Verbo unita esset humanitas, ut deitatis et humanitatis una esset eademque persona, ac etiam capere non posset, stante pluralitate naturarum, unitatem personae: sicut deitatis et humanitatis in Christo unam posuit esse personam, ita unam asseruit esse naturam, volens ante unionem dualitatem fuisse naturarum, sed in unam naturam in assumptione transiisse, maxima blasphemia et impietate concedens aut humanitatem in deitatem, aut deitatem in humanitatem esse conversam.

1346 710 Anathematizat etiam, exsecratur et damnat Macarium Antiochenum omnesque similia sapientes, qui, licet vere de naturarum dualitate et personae unitate sentiret, tamen circa Christi operationes enormiter oberravit (aberravit) dicens, in christo utriusque naturae unam fuisse operationem unamque voluntatem. Hos omnes cum haeresibus suis anathematizat sacrosancta Romana Ecclesia, affirmans in Christo duas esse voluntates duasque operationes.

1347 711 Firmiter credit, profitetur et docet, neminem unquam ex viro feminaque conceptum a diaboli dominatu fuisse liberatum, nisi per fidem mediatoris Dei et hominum

Jesu Christi Domini nostri: qui sine peccato conceptus, natus et mortuus, humani generis hostem, peccata nostra delendo, solus sua morte prostravit, et regni caelestis introitum, quem primus homo peccato proprio cum omni successione perdiderat, reseravit: quem aliquando venturum omnia Veteris Testamenti sacra sacrificia, sacramenta, ceremoniae praesignunt.

1348 712 Firmiter credit, profitetur et docet, legalia Veteris Testamenti, seu Mosaicae legis, quae dividuntur in ceremonias, sacra sacrificia, sacramenta, quia significandi alicuius futuri gratia fuerant instituta, licet divino cultui illa aetate congruerunt, significato per illa Domino nostro Jesu Christo adveniente cessasse, et Novi Testamenti sacramenta coepisse. Quemcumque etiam post passionem in legalibus spem ponentem et illis velut ad salutem necessariis se subdentem, quasi Christi fides sine illis salvare non posset, peccasse mortaliter. Non tamen negat a Christi passione usque ad promulgatum Evangelium illa potuisse servari, dum tamen minime ad salutem necessaria crederentur, sed post promulgatum Evangelium sine interitu salutis aeternae asserit non posse servari. Omnes ergo post illud tempus circumcisionis et sabbati reliquorumque legalium observatores alienos a Christi fide denuntiat et salutis aeternae minime posse esse participes, nisi aliquando ab iis erroribus resipiscant. Omnibus igitur, qui christiano nomine gloriantur, praecipit omnino, quocumque tempore, vel ante vel post baptismum, a circumcissione cessandum; quoniam sive quis in ea spem ponat, sive non, sine interitu salutis aeternae observari omnino non potest.

1349 712 Circa pueros vero propter periculum mortis, quod potest saepe contingere, cum ipsis non possit alio remedio subveniri, nisi per sacramentum baptismi, per quod eripiuntur a diaboli dominatu et in Dei filios adoptantur, admonet, non esse per quadraginta aut octoginta dies seu aliud tempus iuxta quorundam observantiam sacrum baptisma differendum, sed quamprimum commode fieri potest, debere conferri: ita tamen, quod mortis imminente periculo mox sine ulla dilatione baptizentur, etiam per laicum vel mulierem, in forma Ecclesiae, si desit sacerdos, quemadmodum in decreto Armenorum plenius continetur (DS 1315).

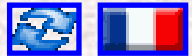
1350 713 Firmiter credit, profitetur et praedicat, omnem creaturam Dei bonam, 'nihilque reiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur' (1 Tim 4, 4), quia, iuxta verbum Domini (Mt 15, 11), 'non quod intrat in os, coinquinat hominem'; illamque Mosaicae legis ciborum mundorum et immundorum differentiam ad ceremonialia asserit pertinere, quae surgente Evangelio transierunt et efficacia esse desierunt. Illam etiam Apostolorum prohibitionem 'ab immolatis simulacrorum et sanguine et suffocato' (Act 15, 29) dicit illi tempori congruisse, quo ex Judaeis atque gentilibus, qui antea diversis ceremoniis moribusque vivebant, una surgebat Ecclesia, ut cum Judaeis etiam gentiles aliquid communiter observarent, et in unum Dei cultum fidemque conveniendi praeberetur occasio et dissensionis materia tolleretur: cum Judaeis propter antiquam consuetudinem sanguis et suffocatum abominabilia viderentur et esu immolati poterant arbitrari gentiles ad idololatriam redituros. Ubi autem eo usque propagata est christiana religio, ut nullus in ea Judaeus carnalis appareat, sed omnes ad Ecclesiam transeuntes in eisdem ritus Evangelii ceremoniasque conveniant, credentes 'omnia munda mundis' (Tit 1, 15): illius apostolicae prohibitionis causa cessante, etiam cessavit effectus. Nullam itaque cibi naturam condemnandam esse denuntiat, quem societas admittit humana: nec inter animalia discernendum per quemcumque, sive virum sive mulierem, et quocumque genere mortis intereant: quamvis pro salute corporis, pro virtutis exercitio, pro regulari et ecclesiastica disciplina possint et debeant multa non negata dimitti, quia, iuxta Apostolum, 'omnia licent, sed non omnia expediunt' (I Cor 6, 12; 10, 22).

1351 714 Firmiter credit, profitetur et praedicat, 'nullos extra catholicam Ecclesiam existentes (intra cath. E. non exs.), non solum paganos', sed nec Judaeos aut haereticos atque schismaticos, aeternae vitae fieri posse participes; sed in ignem aeternum ituros, 'qui paratus est diabolo et angelis eius' (Mt 25, 41), nisi ante finem vitae eidem fuerint aggregati: tantumque valere ecclesiastici corporis unitatem, ut solum in ea manentibus ad salutem

ecclesiastica sacramenta proficiant, et ieiunia, eleemosynae ac cetera pietatis officia et exercitia militiae christianae praemia aeterna parturiant. 'Neminemque, quantascumque eleemosynas fecerit, etsi pro Christi nomine sanguinem effuderit, posse salvari, nisi in catholicae Ecclesiae gremio et unitate permanserit'.

1352 715 Verum quia in suprascripto decreto Armenorum non est explicata forma verborum, quibus in consecratione corporis et sanguinis Domini sacrosancta Romana Ecclesia, Apostolorum Petri et Pauli doctrina et auctoritate firmata, semper uti consuevit, illam praesentibus duximus inserendam. In consecratione corporis Domini hac utitur forma verborum: 'Hoc est enim corpus meum'; sanguinis vero: 'Hic est enim calix sanguinis mei, novi et aeterni testamenti, mysterium fidei, qui pro vobis et pro multis effundetur in remissionem peccatorum'. Panis vero triticeus, in quo sacramentum conficitur, an eo die, an antea decoctus sit, nihil omnino refert: dummodo enim panis substantia maneat, nullatenus dubitandum est, quin post praedicta verba consecrationis corporis a sacerdote cum intentione conficiendi prolata, mox in verum Christi corpus transsubstantietur.

1353 Quoniam nonnullos asseritur quartas nuptias tamquam condemnatas respuere, ne peccatum, ubi non est, esse putetur, cum secundum Apostolum mortuo viro mulier sit ab eius lege soluta, et nubendi, cui vult, in Domino habeat facultatem (cf. Rom 7, 3; I Cor 7, 39), nec distinguat, mortuo primo, secundo vel tertio, declaramus non solum secundas ac tertias, sed et quartas atque ulteriores, si aliquod canonicum impedimentum non obstat, licite contrahi posse. Commendatiores tamen dicimus, si ulterius a coniugio abstinentes in castitate permanserint, quia, sicut virginitatem viduitati, ita nuptiis castam viduitatem laude ac merito praeferendam esse censemus.

Denzinger (latin) 1290

Denzinger (latin) 1353

Calliste III, Const. 'Regimini universalis' ad episcopum

Magdeburg., Naumburg. et Halberstad., 6 mai 1455

1355 716 ... Nobis nuper exhibita petitio continebat, quod licet a tanto tempore, cuius contrarii memoria non existit, in diversis Alemanniae partibus, pro communi hominum utilitate, inter habitatores et incolas partium earundem talis inoleverit hactenusque observata fuerit... consuetudo, quod ipsi habitatores et incolae, sive illi ex eis, quibus id pro suis statu et indemnitatibus expedire visum fuerit, super eorum bonis, domibus, agris, praediis, possessionibus et hereditatibus annuos marcarum, florenorum, seu grossorum monetae in partibus illis currentis redditus seu census vendentes, pro singulis ex marcis florenis sive grossis huiusmodi ab eis, qui illas vel illos, sive redditus sive census ipsos emerint, certum competens pretium in numerata pecunia secundum temporis qualitatem, prout ipsi vendentes et ementes in contractibus super his inter se firmaverunt, et recipere soliti fuere, illa ex domibus, terris, agris, praediis, possessionibus et hereditatibus praedictis, qui (legendum: quae) in huiusmodi contractibus expressi (-ae) fuerunt, praedictorum solutione reddituum et censuum efficaciter obligantes, in illorum vendentium favorem, hoc adiecto, quod ipsi pro rata, qua huiusmodi per eos receptam dictis ementibus restituerent in toto vel in parte pecuniam, a solutione reddituum seu censuum huiusmodi restitutam pecuniam contingentium liberi forent penitus et immunes, sed iidem ementes, etiamsi bona, domus, terrae, agri, possessiones hereditates huiusmodi processu temporis ad omnimodae destructionis sive desolationis reducerentur opprobrium, pecuniam ipsam etiam agendo repetere non valerent.

1356 716 - Apud aliquos tamen haesitationis versatur scrupulus, an huiusmodi contractus liciti sint censendi. Unde nonnulli, illos usurarios fore praetendentes, occasionem quaerunt redditus et census huiusmodi ab eis debitos non solvendi...

1357 716 Nos igitur... ad omne super his ambiguitatis tollendum dubium, praefatos contractus licitos iurique conformes et vendentes eosdem ad ipsorum solutionem censuum et reddituum iuxta dictorum contractuum tenores, remoto contradictionis obstaculo, efficaciter teneri, auctoritate Apostolica praesentium serie declaramus.

Pie II, Bulla 'Exsecrabilis', 18 janvier 1460

(style Floren. 1459)

1375 717 Exsecrabilis et pristinis temporibus inauditus tempestate nostra inolevit abusus, ut a Romano Pontifice, Iesu Christi vicario, cui dictum est in Persona beati Petri 'Pasce oves meas' (Jo 21, 17), et 'Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in caelis' (Mt 16, 19), nonnulli spiritu rebellionis imbuti, non sanioris cupiditate iudicii, sed commissi evasione peccati ad futurum concilium provocare praesumant. ... Volentes igitur hoc pestiferum virus a Christi Ecclesia procul pellere ..., huiusmodi provocationes damnamus et tamquam erroneas ac detestabiles reprobamus.

Pie II, Propositiones damnatae in Ep. 'Cum sicut accepimus',

14 novembre 1459; Errores Zanini de Solcia

1361 717a (1) Mundum naturaliter consumi et finiri debere, humiditatem terrae et aëris calore solis consumente, ita ut elementa accendantur.

1362 717b (2) Et omnes Christianos salvandos esse.

1363 717c (3) Deum quoque alium mundum ab isto creasse, et in eius tempore multos alios viros et mulieres exstitisse, et per consequens Adam primum hominem non fuisse.

1364 717d (4) Item Jesum Christum non pro redemptione ob amorem humani generis, sed stellarum necessitate passum et mortuum esse.

1365 717e (5) Item Jesum Christum, Moysen et Mahometem mundum pro suarum libito voluntatum rexisse.

1366 717f (6) Necnon eundem Dominum nostrum Jesum illegitimum, et in hostia consecrata non quoad humanitatem, sed divinitatem dumtaxat existere.

1367 717g (7) Extra matrimonium luxuriam non esse peccatum, nisi legum positivarum prohibitione, easque propterea minus bene disposuisse, et sola prohibitione ecclesiastica se fraenari, quominus Epicuri opinionem ut veram sectaretur.

1368 717h (8) Praeterea rem auferre alienam non esse peccatum mortale etiam domino invito.

1369 717i (9) Legem denique Christianam per successionem alterius legis finem habituram, quemadmodum Lex Moysi per Legem Christi terminata fuit.

Pie II, Bulla 'Ineffabilis summi providentia Patris',

1 août 1464

1385 718 ... Auctoritate Apostolica tenore praesentium statuimus et ordinamus, quod nulli Fratrum praedictorum (Minorum et Praedicatorum) deinceps liceat de supradicta dubietate disputare, praedicare, vel publice aut private verbum facere, seu aliis suadere, quod videlicet haereticum vel peccatum sit tenere vel credere, sanguinem ipsum sacratissimum (ut praemittitur) triduo passionis eiusdem Domini nostri Iesu Christi ab ipsa divinitate quomodolibet fuisse vel non fuisse divisum vel separatum, donec super dubietatis huiusmodi decisione quid tenendum sit, fuerit per Nos et Sedem Apostolicam definitum.

Sixte IV, Propositiones Petri de Rivo, damnatae in Bulla 'Ad

Christi vicarii', 3 janvier 1474: Schedules revocationis

1391 719 (1) Elisabeth Luc. 1, cum loquitur beatæ Mariae Virgini dicens: 'Beata quae credidisti, quoniam perficientur in te, quae dicta sunt tibi a Domino' (Lc 1, 45), innuere

videtur, illas propositiones, scilicet 'Pariet filium et vocabis nomen eius Jesum; hic erit magnus' etc. (Lc 1, 31s), nondum habere veritatem.

1392 720 (2) Item Luc. ult. Christus post resurrectionem dicens: 'Necesse est impleri omnia, quae scripta sunt in lege Moysis et Prophetis et Psalmis de me' (Lc 24, 44), videtur innuisse, quod tales propositiones vacuae erant veritatis.

1393 721 (3) Item ad Hebr. 10, ubi Apostolus inquit: 'Umbram habens lex futurorum bonorum' et 'non ipsam imaginem rerum' (Hebr 10, 1), innuere videtur, quod propositiones Veteris Legis, quae erant de futuro, nondum habebant determinatam veritatem.

1394 722 (4) Item, quod non sufficit ad veritatem propositionis de futuro, quod res erit, sed requiritur, quod inimpedibiliter erit.

1395 (5) Item necesse est dicere alterum duorum: aut quod in articulis fidei de futuro non est praesens et actualis veritas, aut quod significatum eorum per potentiam divinam non potuit impediri. (DS 1396) (Censura:) scandalosae et a catholicae fidei semita deviae.

723 (5) Item necesse est dicere alterum duorum: aut quod in articulis fidei de futuro non est praesens et actualis veritas, aut quod significatum eorum per potentiam divinam non potuit impediri.

1396 723 (Censura:) scandalosae et a catholicae fidei semita deviae.

Sixte IV, Bulla 'Salvator noster' in favorem ecclesiae S. Petri

Xanctonensis, 3 août 1476

1398 723a Et ut animarum salus eo tempore potius procuretur, quo magis aliorum egent suffragiis et quo minus sibi ipsis proficere valent, auctoritate Apostolica de thesauro Ecclesiae animabus in purgatorio exsistentibus succurrere volentes, quae per caritatem ab hac luce Christo unitae decesserunt ac quae, dum viverent, sibi ut huiusmodi indulgentia suffragaretur, meruerunt, paterno cupientes affectu, quantum cum Deo possumus, de divina misericordia confisi ac de plenitudine potestatis concedimus pariter ac indulgemus, ut si qui parentes, amici aut ceteri Christi fideles pietate commoti pro ipsis animabus purgatorio igni pro expiatione poenarum eisdem secundum divinam iustitiam debitarum expositis, durante dicto decennio pro reparatione ecclesiae Xanctonensi(s) certam pecuniarum quotam aut valorem iuxta decani et capituli dictae ecclesiae aut nostri collectoris ordinationem dictam ecclesiam visitando dederint aut per nuntios ab eisdem deputandos durante dicto decennio miserint, volumus ipsam plenariam remissionem per modum suffragii (vd. DS 1405s) ipsis animabus purgatorii, pro quibus dictam quotam pecuniarum aut valorem persolverint, ut praefertur, pro relaxatione poenarum valere ac suffragari.

Sixte IV, Const. 'Cum praeexcelsa', 27 février 1477

('1476' st. cur.)

1400 734 Cum praeexcelsa meritorum insignia, quibus regina caelorum, Virgo Dei genitrix gloriosa, sedibus praelata aethereis, sideribus quasi stella matutina praeerutilat, devotae considerationis indagine perscrutamur ...: dignum, quin potius debitum reputamus, universos Christi fideles, ut omnipotenti Deo (cuius providentia eiusdem Virginis humilitatem ab aeterno

respiciens, pro reconcilianda suo auctori humana natura lapsu primi hominis aeternae morti obnoxia, eam sui Unigeniti habitaculum Sancti Spiritus praeparatione constituit, ex qua carnem nostrae mortali tatis pro redemptione populi sui assumeret, et immaculata Virgo nillilominus post partum remaneret) de ipsius immaculatae Virginis mira conceptione gratias et laudes referant, et instituta propterea in Dei Ecclesia Missas et alia divina officia dicant, et illis intersint, indulgentiis et peccatorum remissionibus invitare, ut exinde fiant eiusdem Virginis meritis et intercessione divinae gratiae aptiores.

Sixte IV, Ep. encycl. 'Romani Pontificis provida', 27 nov. 1477

1405 Cum Nobis relatum esset, in publicatione indulgentiae per Nos alias ecclesiae Xanctonensi concessae (DS 1398), plura scandala ... fuisse exorta praedicantesque... occasione dictae indulgentiae, quam animabus in purgatorio existentibus per modum suffragii concessimus, nonnullos scripta Nostra male interpretantes publice asseruisse atque asserere, non esse ultra opus, pro animabus ipsis orare aut pia suffragia facere. Ex quo quam plurimi a bene agendo retrahebantur. Nos scandalis et erroribus huiusmodi... obviare volentes per Brevia Nostra ad ... praelatos scripsimus, ut Christi fidelibus declarent, ipsam plenam indulgentiam pro animabus existentibus in purgatorio per modum suffragii per Nos fuisse concessam, non ut per indulgentiam praedictam Christi fideles ipsi a piis et bonis operibus revocarentur, sed ut illa in modum suffragii animarum saluti prodesset; perindeque ea indulgentia proficeret, acsi devotae orationes piaequae eleemosynae pro earundem animarum salute dicerentur et offerrentur.

1406 Nuper vero non sine gravi animi Nostri displicentia intelleximus, nonnullos minus recte et longe aliter quam intentio Nostra fuerit aut sit, huiusmodi verba interpretatos esse. ... Non enim Nos ... ad praelatos scripsimus et declaravimus, supradictam indulgentiam plenariam animabus in purgatorio existentibus, acsi fierent pro eisdem devotae orationes piaequae eleemosynae efficerentur, videre prodesse, non quod intenderemus, prout nec intendimus, neque etiam inferre vellemus, indulgentiam non plus proficere aut valere quam eleemosynae et orationes, aut eleemosynas et orationes tantum proficere tantumque valere quantum indulgentia per modum suffragii, cum sciamus orationes et eleemosynas et indulgentiam per modum suffragii longe distare; sed eam 'perinde' valere diximus, id est, per eum modum, 'ac si' id est per quem orationes et eleemosynae valent. Et quoniam orationes et eleemosynae valent tamquam suffragia animabus impensa, Nos, quibus plenitudo potestatis ex alto est attributa, de thesauro universalis Ecclesiae qui ex Christi Sanctorumque eius meritis constat, Nobis commisso, auxilium et suffragium animabus purgatorii afferre cupientes supradictam concessimus indulgentiam, ita tamen, ut fideles ipsi pro eisdem animabus suffragium darent, quod ipsae defunctorum animae per se nequeant adimplere. Haec in scriptis Nostris sensimus et sentimus...

1407 Ut igitur sanctum et laudabile desiderium hoc Nostrum a nullo potest iure damnari, etiam intentio et sana mens, quae non nisi ad apertum bonum intendit, impugnari per ambiguitatis medium non debet, cum secundum theologicae disciplinae rationem quaecumque propositio dubium intellectum in se continens semper in eo sensu sit accipienda in quo vera redditur locutio. Quamobrem... praesentium tenore motu proprio decernimus et declaramus, in quibuscumque scriptis Nostris semper Nostrae intentionis fuisse et nunc esse: ipsam plenariam indulgentiam per modum suffragii animabus in purgatorio existentibus concessam sic valere et suffragari, quemadmodum communis Doctorum schola eas valere et suffragari concedit.

Osma, damnatae in Bulla 'Licet ea quae de nostro mandato',

9 août 1479

1411 724 (1) Confessionem peccatorum in specie, ex universalis Ecclesiae realiter statuto, non divino iure compertam fore (Complut. 2.: Quod conf. de pecc. in specie fuerit ex aliquo statuto universalis Ecclesiae, non de iure divino).

1412 725 (2) Peccata mortalia quoad culpam et poenam alterius saeculi absque confessione, sola cordis contritione (supplendum ex (3): deleri) (Complut. 1: ... alterius saeculi delentur per solam cordis contritionem sine ordine ad claves),

1413 726 (3) pravas vero cogitationes sola displicentia deleri (3: Quod pravae cogit. confiteri non debent, sed sola displ. delentur sine ordine ad claves).

1414 727 (4) Quod confessio secreta sit, necessario non exigi (4: Confessio debet esse secreta, i. e. de peccatis secretis, non de manifestis).

1415 728 (5) Non peracta paenitentia, confitentes absolvi non debere (5: Non sunt absolvendi paenitentes, nisi peracta prius paenitentia eis iniuncta).

1416 729 (6) Romanum Pontificem purgatorii poenam remittere (suppl. ex (7): non posse) (6: Papa non potest indulgere alicui vivo poenam purgatorii),

1417 731 (7) et super his, quae universalis Ecclesia statuit, dispensare non posse (=8).

1418 732 (8) Sacramentum quoque paenitentiae, quantum ad collationem gratiae, naturae, non autem institutionis Novi vel Veteris Testamenti existere (9: ... qu. ad coll. gratiae, sacramentum naturae est, non alicuius institutionis Vet. vel N. T.).

1419 733 (Censura in Bulla 6) Pro potioris cautelae suffragio, omnes et singulas propositiones praedictas falsas, sanctae catholicae fidei contrarias, erroneas et scandalosas et ab evangelica veritate penitus alienas, sanctorum quoque Patrum decretis et aliis Apostolicis constitutionibus contrarias fore ac manifestam haeresim continere... declaramus.

Sixte IV, Const. 'Grave nimis', 4 septembre 1483

1425 735 Sane cum s. Romana Ecclesia de intemeratae semperque Virginis Mariae conceptione publice festum solemniter celebret, et speciale ac proprium super hoc officium ordinaverit : nonnulli, ut accepimus, diversorum ordinum praedicatores in suis sermonibus ad populum publice per diversas civitates et terras affirmare hactenus non erubuerunt, et quotidie praedicare non cessant, omnes illos, qui tenent aut asserunt, eandem gloriosam et immaculatam Dei genitricem absque originalis peccati macula fuisse conceptam, mortaliter peccare, vel esse haereticos, eiusdem immaculatae conceptionis officium celebrantes, audientesque sermones illorum, qui eam sine huiusmodi macula conceptam esse affirmant, peccare graviter.

1426 735 ... Nos igitur huiusmodi temerariis ausibus ... obviare volentes motu proprio, non ad alicuius Nobis super hoc oblatae petitionis instantiam, sed de Nostra mera deliberatione et certa scientia, huiusmodi assertiones ... qui affirmare praesumerent, eos, qui crederent aut tenerent, eandem Dei genitricem ab originalis peccati macula in sua conceptione praeservatam fuisse, propterea alicuius haeresis labe pollutos fore vel mortaliter peccare, aut huiusmodi officium conceptionis celebrantes seu huiusmodi sermones audientes alicuius peccati reatum incurrere, utpote falsas et erroneas et a veritate penitus alienas, editosque desuper libros praedictos, id continentes, quoad hoc auctoritate Apostolica tenore

praesentium reprobamus et damnamus; ... (sed reprehenduntur etiam ii), qui ausi fuerint asserere, contrariam opinionem tenentes, videlicet gloriosam Virginem Mariam cum originali peccato fuisse conceptam, haeresis crimen vel peccatum incurrere mortale, cum nondum sit a Romana Ecclesia et Apostolica Sede decisum...

Innocent VIII, Bulla 'Exposcit tuae devotionis' ad Iohannem abb.

monasterii Cistertii (Citeaux), Cabillon. dioec., 9 avr 1489

1435 ... Cum itaque sicut exhibita Nobis nuper pro parte tua petitio continebat, ex privilegiis et indultis Apostolicis tibi et aliorum quatuor monasteriorum praedictorum abbatibus pro tempore existentibus, ut, omnes ordines minores personis Ordinis eiusdem intra monasteria praedicta conferre ac pallas altaris et alia ornamenta ecclesiastica benedicere ac mitra et anulo et aliis pontificalibus insigniis uti, nec non in ipsis et aliis monasteriis et prioratibus illis subiectis, ac in parochialibus et aliis ecclesiis ad eos communiter vel divisim pertinentibus, quamvis eis pleno iure non subessent, benedictionem sollemnem, post Missarum, Vesperarum et Matutinarum sollemnia, dummodo in benedictione huiusmodi aliquis antistes vel Apostolicae Sedis legatus praesens non foret, elargiri, ... obtenta valerent, ... concessum fuerit ...: Nos qui Ordinem ipsum prae ceteris in visceribus gerimus charitatis et illum intendimus non minoribus gratiis et privilegiis quam praedecessores Nostri fecerunt, decorare, tuis in hac parte supplicationibus inclinati, tibi et successoribus tuis, ac dictis abbatibus aliorum quatuor monasterium praedictorum nunc et pro tempore existentibus, ut de cetero perpetuis futuris temporibus, praedicta et quaecumque alia vestimenta ac ornamenta ecclesiastica ... benedicere, et calices consecrare ... ac altaria ... in quibuslibet locis dicti Ordinis, chrismate sacra prius ab aliquo catholico antistite recepto consecrare, et etiam benedictionem sollemnem post Missarum, Vesperarum et Matutinarum sollemnia ... elargiri, ac, ne monachi dicti Ordinis pro suscipiendis Subdiaconatus et Diaconatus ordinibus extra claustrum hinc inde discurrere cogantur, tibi et successoribus tuis, ut quibuscumque dicti Ordinis monachis, aliis vero quatuor abbatibus praefatis ac eorum successoribus, ut suorum monasteriorum praedictorum religiosi, quos ad id idoneos repereritis, Subdiaconatus et Diaconatus ordines huiusmodi alias rite conferre, ... libere et licite possitis et possunt, auctoritate Apostolica et ex certa scientia tenore praesentium de speciali dono gratiae indulgemus.

Conc. (oecum. XVIII) Latran V (continuation sous Léon X),

Sessio VIII, 19 décembre 1513: Bulla 'Apostolici regiminis'

1440 738 Cum ... zizaniae seminator ... nonnullos perniciosissimos errores, a fidelibus semper explosos, in agro Domini superseminare et augere sit ausus, de natura praesertim animae rationalis, quod videlicet mortalis sit, aut unica in cunctis hominibus, et nonnulli temere philosophantes, secundum saltem philosophiam verum id esse asseverent : contra huiusmodi pestem opportuna remedia adhibere cupientes, hoc sacro approbante Concilio damnamus et reprobamus omnes asserentes animam intellectivam mortalem esse, aut unicam in cunctis hominibus, et haec in dubium vertentes, cum illa non solum vere per se et essentialiter humani corporis forma existat, sicut in canone felicitis recordationis Clementis papae V praedecessoris Nostri in (generali) Viennensi Concilio edito continetur (DS 902), verum et immortalis, et pro corporum quibus infunditur multitudine singulariter

multiplicabilis, et multiplicata, et multiplicanda sit...

1441 738 Cumque verum vero minime contradicat, omnem assertionem veritati illuminatae fidei contrariam omnino falsam esse definimus (cf. DS 3017); et, ut aliter dogmatizare non liceat, districtius inhibemus: omnesque huiusmodi erroris assertionibus inhaerentes veluti damnatissimas haereses seminantes per omnia ut detestabiles et abominabiles haereticos et infideles, catholicam fidem labefactantes, vitandos et puniendos fore decernimus.

Sessio X, 4 mai 1515: Bulla 'Inter multiples'

1442 (Disputantium de montibus pietatis alii censuerunt) eos montes non esse licitos, in quibus aliquid ultra sortem pro libra, decurso certo tempore, per ministros huius montis ab ipsis pauperibus, quibus mutuuum datur, exigitur, et propterea ab usurarum crimine... mundos non evadere, cum Dominus noster, Luca Evangelista testante (Lc 6, 34 s), aperto nos praecepto obstrinxerit, ne ex dato mutuo quidquam ultra sortem sperare debeamus. Ea enim propria est usurarum interpretatio, quando videlicet ex usu rei, quae non germinat, nullo labore, nullo sumptu nullove periculo lucrum fetusque conquiri studetur...

1443 (Alii autem e contra asserunt, illos montes licitos esse, dummodo) ratione mutui nihil petatur. ...; pro indemnitate tamen eorumdem montium, impensarum videlicet ministrorum eorumdem ac rerum omnium ad illorum necessariam conservationem pertinentium, absque montium huiusmodi lucro, idque moderatum et necessarium ab his, qui ex huiusmodi mutuo commodum suscipiunt, licite ultra sortem exigi et capi posse nonnihil licere, cum regula iuris habeat, quod qui commodum sentit, onus quoque sentire debeat, praesertim si Apostolica accedat auctoritas. Quam quidem sententiam a fel. record. Paulo II, Sixto IV, Innocentio VIII, Alexandro VI et Iulio II Romanis Pontificibus praedecessoribus Nostris probatam ... esse ostendunt.

1444 Nos ... providere volentes alterius quidem partis, iustitiae zelum ne vorago aperiretur usurarum, alterius, pietatis et veritatis amorem, ut pauperibus subveniretur: ... sacro approbante Concilio, declaramus et definimus, montes pietatis antedictos per respublicas institutos et auctoritate Sedis Apostolicae ... confirmatos, in quibus pro eorum impensis et indemnitate aliquid moderatum ad solas ministrorum impensas et aliarum rerum ad illorum conservationem, ut praefertur, pertinentium. pro eorum indemnitate dumtaxat, ultra sortem absque lucro eorumdem montium recipitur, neque speciem mali praeferre nec peccandi incentivum praestare neque ullo pacto improbari, quin immo meritorium esse ac laudari et probari debere tale mutuuum et minime usurarium putari... Omnes autem ..., qui contra praesentis declarationis et sanctionis formam de cetero praedicare seu disputare verbo vel scriptis ausi fuerint, excommunicationis latae sententiae poenam ... incurrere volumus.

Sessio XI, 19 décembre 1516: Bulla 'Pastor aeternus gregem.'

1445 740 ... Nos a tam nefariae Sanctionis (pragmaticae Bituricensis) et contentorum in ea revocatione retrahi aut desistere salva conscientia... non posse aut debere censemus. Nec illud Nos movere debet, quod Sanctio ipsa et in ea contenta in Basileensi Concilio edita et, ipso Concilio instante, a Bituricensi Congregatione recepta et acceptata fuerunt, cum ea omnia post translationem eiusdem Basileensis Concilii per fel. mem. Eugenium IV (Ferraram 18 septembre 1437) factam, a Basileensi Conciliabulo facta exstiterint ac propterea nullum robur habere potuerint, cum etiam solum Romanum Pontificem pro tempore existentem tamquam auctoritatem super omnia concilia habentem, conciliorum indicendorum, transferendorum ac dissolvendorum plenum ius et potestatem habere nedum ex sacrae Scripturae testimonio, dictis sanctorum Patrum ac aliorum Romanorum Pontificum etiam,

praedecessorum Nostrorum, sacrorumque canonum decretis, sed propria etiam eorundem conciliorum confessione manifeste constet...

Léon X, Decr. "Cum postquam" à Cajetan de Vio, Légat du Pape,

9 novembre 1518

1447 740a ... Ne de cetero quisquam ignorantiam doctrinae Romanae Ecclesiae circa hujusmodi indulgentias et illarum efficaciam allegare aut ignorantiae hujusmodi praetextu se excusare, aut protestatione conficta se juvare, sed ut ipsi de notorio mendacio ut culpabiles convinci et merito damnari possint, per praesentem tibi significandum duximus, Romanam Ecclesiam, quam reliquae tamquam matrem sequi tenentur, tradidisse:

1448 740a Romanum Pontificem, Petri clavigeri successorem et Jesu Christi in terris vicarium, potestate clavium, quarum est aperire regnum caelorum tollendo illius in Christi fidelibus impedimenta (culpam scilicet et poenam pro actualibus peccatis debitam, culpam quidem mediante sacramento poenitentiae, poenam vero temporalem pro actualibus peccatis secundum divinam justitiam debitam mediante ecclesiastica indulgentia), posse pro rationabilibus causis concedere eisdem Christi fideibus, qui caritate jungente membra sunt Christi, sive in hac vita sint, sive in purgatorio, indulgentias ex superabundantia meritorum Christi et sanctorum; ac tam pro vivis quam pro defunctis Apostolica auctoritate indulgentiam concedendo, thesaurum meritorum Jesu Christi et Sanctorum dispensare, per modum absolutionis indulgentiam ipsam conferre, vel per modum suffragii illam transferre consuevisse. Ac propterea omnes, tam vivos quam defunctos, qui veraciter omnes indulgentias hujusmodi consecuti fuerint, a tanta temporali poena, secundum divinam justitiam pro peccatis suis actualibus debita liberari, quanta concessae et acquisitae indulgentiae aequivalet.

1449 740a Et ita ab omnibus teneri et praedicari debere sub excommunicationis latae sententiae poena ... auctoritate Apostolica earumdem tenore praesentium decernimus.

Léon X, Bulle 'Exsurge Domine', 15 juin 1520;

erreurs de Martin Luther

1451 741 1. Haeretica sententia est, sed usitata, sacramenta Novae Legis iustificantem gratiam illis dare, qui non ponunt obicem.

1452 742 2. In puero post baptismum negare remanens peccatum, est Paulum et Christum simul conculcare.

1453 743 3. Fomes peccati, etiamsi nullum adsit actuale peccatum, moratur exeuntem a corpore animam ab ingressu caeli.

1454 744 4. Imperfecta caritas morituri fert secum necessario magnum timorem, qui se solo satis est facere poenam purgatorii, et impedit introitum regni.

1455 745 5. Tres esse partes poenitentiae: contritionem, confessionem et satisfactionem, non est fundatum in sacra Scriptura nec antiquis sanctis christianis doctoribus.

1456 746 6. Contritio, quae paratur per discussionem, collationem et detestationem peccatorum, qua quis recogitat annos suos in amaritudine animae suae, ponderando peccatorum gravitatem, multitudinem, foeditatem, amissionem aeternae beatitudinis, ac aeternae damnationis acquisitionem, haec contritio facit hypocritam, immo magis peccatorem.

1457 747 7. Verissimum est proverbium et omnium doctrina de contritionibus huc usque data praestantius: 'De cetero non facere, summa paenitentia: optima paenitentia, nova vita.'

1458 748 8. Nullo modo praesumas confiteri peccata venialia, sed nec omnia mortalia, quia impossibile est, ut omnia mortalia cognoscas. Unde in primitiva Ecclesia solum manifesta mortalia confitebantur.

1459 749 9. Dum volumus omnia pure confiteri, nihil aliud facimus, quam quod misericordiae Dei nihil volumus relinquere ignoscendum.

1460 750 10. Peccata non sunt ulli remissa, nisi remittente sacerdote credat sibi remitti; immo peccatum maneret, nisi remissum crederet: non enim sufficit remissio peccati et gratiae donatio, sed oportet etiam credere esse remissum.

1461 751 11. Nullo modo confidas absolvi propter tuam contritionem, sed propter verbum Christi: 'Quodcumque solveris' etc. (Mt 16,19). Hinc, inquam, confide, si sacerdotis obtinueris absolutionem, et crede fortiter te absolutum, et absolutus vere eris, quidquid sit de contritione.

1462 752 12. Si per impossibile confessus non esset contritus, aut sacerdos non serio, sed ioco absolveret, si tamen credat se absolutum, verissime est absolutus.

1463 753 13. In sacramento paenitentiae ac remissione culpae non plus facit Papa aut episcopus, quam infimus sacerdos: immo, ubi non est sacerdos, aequae tantum quilibet Christianus, etiamsi mulier aut puer esset.

1464 754 14. Nullus debet sacerdoti respondere, se esse contritum, nec sacerdos requirere.

1465 755 15. Magnus est error eorum, qui ad sacramenta Eucharistiae accedunt huic innixi, quod sint confessi, quod non sint sibi conscii alicuius peccati mortalis, quod praemiserint orationes suas et praeparatoria omnes illi iudicium sibi manducant et bibunt. Sed si credant et confidant, se gratiam ibi consecuturos, haec sola fides facit eos puros et dignos.

1466 756 16. Consultum videtur, quod Ecclesia in communi Concilio statueret, laicos sub utraque specie communicandos: nec Bohemi communicantes sub utraque specie sunt haeretici, sed schismatici.

1467 757 17. Thesauri Ecclesiae, unde Papa dat indulgentias, non sunt merita Christi et Sanctorum.

1468 758 18. Indulgentiae sunt piae fraudes fidelium, et remissiones bonorum operum; et sunt de numero eorum, quae licent, et non de numero eorum, quae expediunt (cf. 1 Cor 6, 12).

1469 759 19. Indulgentiae his, qui veraciter eas consequuntur, non valent ad remissionem poenae pro peccatis actualibus debitae apud divinam iustitiam.

1470 760 20. Seducuntur credentes indulgentias esse salutes et ad fructum spiritus utiles.

1471 761 21. Indulgentiae necessariae sunt solum publicis criminibus, et proprie

conceduntur duris solummodo et impatientibus.

1472 762 22. Sex generibus hominum indulgentiae nec sunt necessariae nec utiles: videlicet mortuis seu morituris, infirmis, legitime impeditis, his, qui non commiserunt crimina, his, qui crimina commiserunt, sed non publica, his, qui meliora operantur.

1473 763 23. Excommunicationes sunt tantum externae poenae nec privant hominem communibus spiritualibus Ecclesiae orationibus.

1474 763 24. Docendi sunt Christiani plus diligere excommunicationem quam timere.

1475 765 25. Romanus Pontifex, Petri successor, non est Christi vicarius super omnes totius mundi ecclesias ab ipso Christo in beato Petro institutus.

1476 766 26. Verbum Christi ad Petrum: 'Quodcumque solveris super terram' etc.. (Mt 16) extenditur dumtaxat ad ligata ab ipso Petro.

1477 767 27. Certum est, in manu Ecclesiae aut Papae prorsus non esse statuere articulos fidei, immo nec leges morum seu bonorum operum.

1478 768 28. Si Papa cum magna parte Ecclesiae sic vel sic sentiret, nec etiam erraret; adhuc non est peccatum aut haeresis, contrarium sentire, praesertim in re non necessaria ad salutem, donec fuerit per Concilium universale alterum reprobatum, alterum approbatum.

1479 769 29. Via nobis facta est enervandi auctoritatem Conciliorum, et libere contradicendi eorum gestis, et iudicandi eorum decreta, et confidenter confitendi quidquid verum videtur, sive probatum fuerit sive reprobatum a quocumque Concilio.

1480 770 30. Aliqui articuli Johannis Hus condemnati in Concilio Constantiensi sunt christianissimi, verissimi et evangelici, quos nec universalis Ecclesia posset damnare.

1481 771 31. In omni opere bono iustus peccat.

1482 772 32. Opus bonum optime factum est veniale peccatum.

1483 773 33. Haereticos comburi est contra voluntatem Spiritus.

1484 774 34. Proeliari adversus Turcas est repugnare Deo visitanti iniquitates nostras per illos.

1485 775 35. Nemo est certus, se non semper peccare mortaliter, propter occultissimum superbiae vitium.

1486 776 16. Liberum arbitrium post peccatum est res de solo titulo et dum facit quod in se est, peccat mortaliter.

1487 777 37. Purgatorium non potest probari ex sacra Scriptura, quae sit in canone.

1488 778 38. Animae in purgatorio non sunt securae de earum salute, saltem omnes: nec probatum est ullis aut rationibus aut Scripturis, ipsas esse extra statum merendi vel augendae caritatis.

1489 779 39. Animae in purgatorio peccant sine intermissione quamdiu quaerunt requiem et horrent poenas.

1490 780 40. Animae ex purgatorio liberatae suffragiis viventium minus beantur, quam si per se satisfecissent.

1491 781 41. Praelati ecclesiastici et principes saeculares non male facerent si omnes saccos mendicitatis delerent.

1492 781 (Censura:) Praefatos omnes et singulos articulos seu errores tamquam, ut praemittitur, respective haereticos, aut scandalosos, aut falsos, aut piarum aurium offensivos, vel simplicium mentium seductivos, et veritati catholicae obviantes, damnamus, reprobamus, atque omnino reicimus.

Denzinger (latin) 1353

Denzinger (latin) 1492

[Paul III, Breve 'Pastorale officium' ad archiep. Tolet.,](#)

[29 mai 1537](#)

1495 Ad Nostrum siquidem pervenit auditum, quod ... Carolus (V) Romanorum imperator... ad reprimendos eos, qui cupiditate aestuantes contra humanum genus inhumanum gerunt animum, publico edicto omnibus sibi subiectis prohibuit, ut quisquam Occidentales aut Meridionales Indos in servitum redigere aut eos bonis suis privare praesumat. Hos igitur attendentes Indos ipsos, licet extra gremium Ecclesiae existant, non tamen sua libertate aut rerum suarum dominio privatos vel privandos esse, cum homines ideoque fidei et salutis capaces sint, non servitute delendos, sed praedicationibus et exemplis ad vitam invitandos fore, ac praeterea Nos talium impiorum tam nefarios ausus reprimere et ne iniuriis et damnis exasperati ad Christi fidem amplectendam duriores efficiantur providere cupientes circumspectioni tuae ... mandamus, quatenus... universis et singulis uniuscuiusque dignitatis... existentibus sub excommunicationis latae sententiae poena ... districtius inhibeas, ne praefatos Indos quomodolibet in servitum redigere aut eos bonis suis spoliare quoquomodo praesumant.

[Paul III, Const. 'Altitudo divini consilii', 1 juin 1537](#)

1497 Super eorum (Indorum Occidentalium) vero matrimonium hoc observandum decernimus, ut, qui ante conversionem plures iuxta eorum mores habebant uxores, et non recordantur quam primo acceperint, conversi ad fidem, unam ex illis accipiant, quam voluerint, et cum ea matrimonium contrahant per verba de praesenti, ut moris est; qui vero recordantur, quam primo acceperint, aliis dimissis, eam retineant.

[Conc. \(oecum. XIX\) de Trente; Sessio III, 4 février 1546;](#)

[Decretum de Symbolo fidei](#)

1500 782 Haec sacrosancta oecumenica et generalis Tridentina Synodus, in Spiritu Sancto legitime congregata, in ea praesidentibus eisdem tribus Apostolicae Sedis legatis, magnitudinem rerum tractandarum considerans, praesertim earum, quae duobus illis capitibus de exstirpandis haeresibus et moribus reformandis continentur, quorum causa praecipue est congregata, ... Symbolum fidei, quo sancta Romana Ecclesia utitur, tamquam principium illud, in quo omnes, qui fidem Christi profitentur, necessario conveniunt, ac fundamentum firmum et unicum, contra quod portae inferi numquam praevalerunt (cf. Mt 16,18), totidem verbis, quibus in omnibus ecclesiis legitur, exprimendum esse censuit. (Sequitur Symbolum 'Nicaeno- Constantinopolitanum' : DS 150).

[Concile de Trente \(XIXeme oecum.\), Decretum de libris sacris](#)

etde traditionibus recipendis, 8 avril 1546

1501 783 Sacrosancta oecumenica et generalis Tridentina Synodus, in Spiritu Sancto legitime congregata, ... hoc sibi perpetuo ante oculos proponens, ut sublatis erroribus puritas ipsa Evangelii in Ecclesia conservetur, quod promissum ante per Prophetas in Scripturis sanctis Dominus noster Jesus Christus Dei Filius proprio ore primum promulgavit, deinde per suos Apostolos tamquam fontem omnis salutaris veritatis et morum disciplinae 'omni creaturae praedicari' (Mc 16.15) jussit; perspicuensque, hanc veritatem et disciplinam contineri in libris scriptis et sine scripto traditionibus, quae ab ipsius Christi ore ab Apostolis acceptae, aut ab ipsis Apostolis Spiritu Sancto dictante quasi per manus traditae ad nos usque pervenerunt, orthodoxorum Patrum exempla secuta, omnes libros tam Veteris quam Novi Testamenti, cum utriusque Unus Deus sit auctor, nec non traditiones ipsas, tum ad fidem, tum ad mores pertinentes, tamquam vel ore tenus a Christo, vel a Spiritu Sancto dictatas et continua successione in Ecclesia catholica conservatas, pari pietatis affectu ac reverentia suscipit et veneratur. Sacrorum vero librorum indicem huic decreto adscribendum censuit, ne cui dubitatio suboriri possit, quinam sint, qui ab ipsa Synodo suscipiuntur. Sunt vero infra scripti.

1502 784 Testamenti Veteris: Quinque Moisis, id est Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium; Iosue, Iudicum, Ruth, quatuor Regum, duo Paralipomenon, Esdrae primus et secundus, qui dicitur Nehemias, Tobias, Iudith, Esther, Iob, Psalterium Davidicum centum quinquaginta psalmodum, Parabolae, Ecclesiastes, Canticum Canticorum, Sapientia, Ecclesiasticus, Isaias, Ieremias cum Baruch, Ezechiel, Daniel, duodecim Prophetae minores, id est Osea, Ioel, Amos, Abdias, Ionas, Michaeas, Nahum, Habacuc, Sophonias, Aggaeus, Zacharias, Malachias; duo Machabaeorum primus et secundus.

1503 784 Testamenti Novi: Quatuor Evangelia, secundum Matthaeum, Marcum, Lucam, Ioannem; Actus Apostolorum a Luca Evangelista conscripti, quatuordecim epistolae Pauli Apostoli, ad Romanos, duae ad Corinthios, ad Galatas, ad Ephesios, ad Philippenses, ad Colossenses, duae ad Thessalonicenses, duae ad Timotheum, ad Titum, ad Philemonem, ad Hebraeos; Petri Apostoli duae, Ioannis Apostoli tres, Jacobi Apostoli una, Judae Apostoli una, et Apocalypsis Joannis Apostoli.

1504 784 Si quis autem libros ipsos integros cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia catholica legi consueverunt et in veteri vulgata latina editione habentur, pro sacris et canonicis non susceperit, et traditiones praedictas sciens et prudens contempserit: anathema sit.

1505 784 Omnes itaque intelligant, quo ordine et via ipsa Synodus post iactum fidei confessionis fundamentum sit progressura, et quibus potissimum testimoniis ac praesidiis in confirmandis dogmatibus et instaurandis in Ecclesia moribus sit usura.

1506 785 Insuper eadem sacrosancta Synodus considerans, non parum utilitatis accedere posse Ecclesiae Dei, si ex omnibus latinis editionibus, quae circumferuntur sacrorum librorum, quaenam pro authentica habenda sit, innotescat: statuit et declarat, ut haec ipsa vetus et vulgata editio, quae longo tot saeculorum usu in ipsa Ecclesia probata est, in publicis lectionibus, disputationibus praedicationibus et expositionibus pro authentica habeatur et quod nemo illam reicere quovis praetextu audeat vel praesumat (cf. DS 3825).

1507 786 Praeterea ad coercenda petulantia ingenia decernit, ut nemo, suae prudentiae innixus, in rebus fidei et morum, ad aedificationem doctrinae christianae pertinentium,

sacram Scripturam ad suos sensus contorquens, contra eum sensum, quem tenuit et tenet sancta mater Ecclesia, cujus est judicare de vero sensu et interpretatione Scripturarum sanctarum, aut etiam contra unanimem consensum Patrum ipsam Scripturam sacram interpretari audeat, etiamsi hujusmodi interpretationes nullo umquam tempore in lucem edendae forent...

1508 786 Sed et impressoribus modum in hac parte, ut par est, imponere volens... statuit, ut posthac sacra Scriptura, potissimum vero haec ipsa vetus et Vulgata editio quam emendatissime imprimatur, nullique liceat imprimere vel imprimi facere quosvis libros de rebus sacris sine nomine auctoris, neque illos in futurum vendere aut etiam apud se retinere, nisi primum examinati probatique fuerint ab Ordinario...

[Conc. \(oecum. XIX\) de Trente; Sessio V, 17 juin 1546;](#)

[Decretum de peccato originali](#)

1510 787 Ut fides nostra catholica, 'sine qua impossibile est placere Deo' (Hebr 11,6), purgatis erroribus in sua sinceritate integra et illibata permaneat, et ne populus christianus 'omni vento doctrinae circumferatur' (Eph 4, 14), cum serpens ille antiquus, humani generis perpetuus hostis, inter plurima mala, quibus Ecclesia Dei his nostris temporibus perturbatur, etiam de peccato originali eiusque remedio non solum nova, sed etiam vetera dissidia excitaverit: sacrosancta oecumenica et generalis Tridentina Synodus... iam ad revocandos errantes et nutantes confirmandos accedere volens, sacrarum Scripturarum et sanctorum Patrum ac probatissimorum conciliorum testimonia et ipsius Ecclesiae iudicium et consensum secuta, haec de ipso peccato originali statuit, fatetur ac declarat:

1511 788 1. Si quis non confitetur, primum hominem Adam, cum mandatum Dei in paradiso fuisset transgressus, statim sanctitatem et iustitiam, in qua constitutus fuerat, amisisse incurrisseque per offensam praevaricationis huiusmodi iram et indignationem Dei atque ideo mortem, quam antea illi comminatus fuerat Deus, et cum morte captivitatem sub eius potestate, 'qui mortis' deinde 'habuit imperium' (Hebr 2, 14), hoc est diaboli, 'totumque Adam per illam praevaricationis offensam secundum corpus et animam in deterius commutatum fuisse' (cf. DS 371): anathema sit.

1512 789 2. 'Si quis Adae praevaricationem sibi soli et non eius propagini asserit nocuisse', acceptam a Deo sanctitatem et iustitiam, quam perdidit sibi soli et non nobis etiam eum perdidisse; aut inquinatum illum per inoboedientiae peccatum 'mortem' et poenas 'corporis tantum in omne genus humanum transfudisse, non autem et peccatum, quod mors est animae': an. s. 'cum contradicat Apostolo dicenti: 'Per unum hominem peccatum intravit in mundum, et per peccatum mors et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt' (Rom 5, 12: cf. DS 372).

1513 790 3. Si quis hoc Adae peccatum, quod origine unum est et propagatione, non imitatione transfusum omnibus inest unicuique proprium, vel per humanae naturae vires, vel per aliud remedium asserit tolli, quam per meritum unius mediatoris Domini nostri Jesu Christi (cf DS 1340), qui nos Deo reconciliavit in sanguine suo, "factus nobis justitia, sanctificatio et redemptio" (Cor1 1.30); aut negat, ipsum Christi Jesu meritum per baptismi sacramentum, in forma Ecclesiae rite collatum, tam adultis quam parvulis applicari: an. s. Quia "non est aliud nomen sub caelo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri" (Act 4.12). Unde illa vox: "Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi" (cf Jo 1.29). Et illa: "Quicumque baptizati estis, Christum induistis" (Gal 3.27).

1514 791 4. "Si quis parvulos recentes ab uteris matrum baptizandis negat", etiam si fuerint a baptizatis parentibus orti, "aut dicit, in remissionem quidem peccatorum eos baptizari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod regenerationis lavacro necesse sit expiari" ad vitam aeternam consequendam, "unde fit consequens, ut in eis forma baptismatis in remissionem peccatorum non vera, sed falsa intelligatur: an. s. Quoniam non aliter intelligendum est id, quod dicit Apostolus: 'per unum hominem peccatum intravit in mundum, et per peccatum mors, et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt' (Rom 5.12), nisi quemadmodum ecclesia catholica ubique diffusa semper intellexit. Propter hanc enim regulam fidei, ex traditione Apostolorum, "etiam parvuli, qui nihil peccatorum in semetipsis adhuc committere potuerunt, ideo in remissionem peccatorum veraciter baptizantur, ut in eis regeneratione mundetur, quod generatione contraxerunt" (cf D.102). "Nisi enim quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei" (Jo 3.5).

1515 792 5. Si quis per Iesu Christi Domini nostri gratiam, quae in baptizate confertur, reatum originalis peccati remitti negat, aut etiam asserit non tolli totum id, quod veram et propriam peccati rationem habet, sed illud dicit tantum radi aut non imputari : an. s. In renatis enim nihil odit Deus, quia 'nihil est damnationis iis, qui vere consepulti sunt cum Christo per baptismum in mortem' (Rom 6, 4), qui 'non secundum carnem ambulant' (Rom 8,1), sed veterem hominem exuentes et novum, qui secundum Deum 'creatus est, induentes' (cf: Eph 4,22ss; Col 3,9s), innocentes, immaculati, puri, innoxii ac Deo dilecti filii effecti sunt, 'heredes quidem Dei, coheredes autem Christi' (Rom 8,17), ita ut nihil prorsus eos ab ingressu caeli remoretur. Manere autem in baptizatis concupiscentiam vel fomitem, haec sancta Synodus fatetur et sentit; quae cum ad agonem relicta sit, nocere non consentientibus et viriliter per Christi Iesu gratiam repugnantibus non valet. Quin immo 'qui legitime certaverit, coronabitur' (2 Tim 2,5). Hanc concupiscentiam, quam aliquando Apostolus 'peccatum' (cf. Rom 6,12ss; 7,7 14-20) appellat, sancta Synodus declarat, Ecclesiam catholicam numquam intellexisse, peccatum appellari, quod vere et proprie in renatis peccatum sit, sed quia ex peccato est et ad peccatum inclinatum. Si quis autem contrarium senserit: an. s.

1516 792 6. Declarat tamen haec ipsa sancta Synodus, non esse suae intentionis, comprehendere in hoc decreto, ubi de peccato originali agitur, beatam et immaculatam Virginem Mariam Dei genitricem, sed observandas esse constitutiones felicis recordationis Sixti Papae IV, sub poenis in eis constitutionibus contentis, quas innovat (DS 1400, 1425s).

Conc. (oecum. XIX) de Trente; Sessio VI, 13 janvier 1547;

Decretum de iustificatione

1520 792a Cum hoc tempore, non sine multarum animarum iactura et gravi ecclesiasticae unitatis detrimento, erronea quaedam disseminata sit de iustificatione doctrina: ad laudem et gloriam omnipotentis Dei, Ecclesiae tranquillitatem et animarum salutem sacrosancta oecumenica et generalis Tridentina synodus ... exponere intendit omnibus Christifidelibus veram sanamque doctrinam ipsius iustificationis, quam 'sol iustitiae' (Mal 4,2) Christus Iesus, 'fidei nostrae auctor et consummator' (cf. Hebr 12,2), docuit, Apostoli tradiderunt et catholica Ecclesia Spiritu Sancto suggerente, perpetuo retinuit; districtius inhibendo, ne deinceps audeat quisquam aliter credere, praedicare aut docere, quam praesenti decreto statuitur ac declaratur.

1521 793 Primum declarat sancta Synodus, ad iustificationis doctrinam probe et sincere intelligendam oportere, ut unusquisque agnoscat et fateatur, quod, cum omnes homines in

praevaricatione Adae innocentiam perdidissent (Rom 5, 12; 1 Cor 15, 22; cf. DS 239), 'facti immundi' (Is 64, 6) et (ut Apostolus inquit) 'natura filii irae' (Eph 2, 3), quemadmodum in decreto de peccato originali exposuit, usque adeo 'servi erant peccati' (Rom 6, 20) et sub potestate diaboli ac mortis, ut non modo gentes per vim naturae (can. 1), sed ne Iudaei quidem per ipsam etiam litteram Legis Moysi inde liberari aut surgere possent, tametsi in eis liberum arbitrium minime exstinctum (can. 5) esset, viribus licet attenuatum et inclinatum (cf. DS 378).

1522 794 Cap.2. "De dispensatione et mysterio adventus Christi" -

Quo factum est, ut caelestis Pater, "Pater misericordiarum et Deus totius consolationis" (Cor2 1.3), Christum Jesum (can. 1) Filium suum, et ante Legem et Legis tempore multis sanctis Patribus declaratum ac promissum (cf Gen 49.10-18), cum venit beata illa "plenitudo temporis" (Eph 1.10; Gal 4.4), ad homines miserit, ut et Iudaeos, qui sub Lege erant, redimeret, et "gentes, quae non sectabantur justitiam, justitiam apprehenderent" (Rom 9.30), atque omnes "adoptionem filiorum reciperent" (Gal 4.5). Hunc, "proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius, pro peccatis nostris" (Rom 3.25), "non solum autem pro nostris, sed etiam pro totius mundi" (Jo1 2.2).

1523 795 Cap.3. "Qui per Christum justificantur" - Verum etsi ille "pro omnibus mortuus est" (Cor2 5.15), non omnes tamen mortis ejus beneficium recipiunt, sed ii dumtaxat, quibus meritum passionis ejus communicatur. Nam sicut revera homines, nisi ex semine Adae propagati nascerentur, non nascerentur injusti, cum ea propagatione per ipsum, dum concipiuntur, propriam injustitiam contrahant: ita nisi in Christo renascerentur, numquam justificarentur (can. 2 et 10), cum ea renascentia per meritum passionis ejus gratia, qua justi fiunt, illis tribuatur. Pro hoc beneficio Apostolus gratias nos semper agere hortatur Patri, "qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine" (Col 1.12), et eripuit de potestate tenebrarum, transtulitque in regnum Filii dilectionis suae, in quo habemus redemptionem et remissionem peccatorum (Col 1.13s).

1524 796 Cap. 4. Quibus verbis iustificationis impii descriptio insinuat, ut sit translatio ab eo statu, in quo homo nascitur filius primi Adae, in statum gratiae et 'adoptionis filiorum' (Rom 8,15) Dei, per secundum Adam Iesum Christum Salvatorem nostrum; quae quidem translatio post Evangelium promulgatum sine lavacro regenerationis (can. 5 de bap.) aut eius voto fieri non potest, sicut scriptum est: 'Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei' (Jo 3,5).

Cap. 5. "De necessitate praeparationis ad justificationem in adultis, et unde sit"

1525 797 Declarat praeterea, ipsius justificationis exordium in adultis a Dei per Christum Jesum praeveniente gratia (can.3) sumendum esse, hoc est, ab ejus vocatione, qua nullis eorum existentibus meritis vocantur, ut qui per peccata a Deo aversi erant, per ejus excitantem atque adjuvantem gratiam ad convertendum se ad suam ipsorum justificationem, eidem gratiae libere (can. 4 et 5) assentiendo et cooperando, disponantur, ita ut, tangente Deo cor hominis per Spiritus Sancti illuminationem, neque homo ipse nihil omnino agat, inspirationem illam recipiens, quippe qui illam et abicere potest, neque tamen sine gratia Dei movere se ad justitiam coram illo libera sua voluntate possit (can.3). Unde in sacris Litteris cum dicitur: "Convertimini ad me, et ego convertar ad vos" (Zach 1.3), libertatis nostrae admonemur; cum respondemus: "Converte nos, Domine, ad te, et convertemur" (Lam 5.21), Dei nos gratiam praeveniri confitemur.

1526 798 Disponuntur autem ad ipsam iustitiam (can. 7 et 9), dum excitati divina gratia et adiuti, fidem 'ex auditu' (cf. Rom 10, 17) concipientes, libere moventur in Deum, credentes, vera esse, quae divinitus revelata et promissa sunt (can. 12-14), atque illud in primis, a Deo iustificari impium per gratiam eius, 'per redemptionem, quae est in Christo Iesu' (Rom 3,24), et dum, peccatores se esse intelligentes, a divinae iustitiae timore, quo utiliter concutiuntur (can. 8), ad considerandam Dei misericordiam se convertendo, in spem eriguntur, fidentes,

Deum sibi propter Christum propitium fore, illumque tamquam omnis iustitiae fontem diligere incipiunt ac propterea moventur adversus peccata per odium aliquod et detestationem (can. 9), hoc est, per eam paenitentiam, quam ante baptismum agi oportet (cf. Act 2, 38); denique dum proponunt suscipere baptismum, inchoare novam vitam et servare divina mandata.

1527 798 De hac dispositione scriptum est: 'Accedentem ad Deum oportet credere, quia est et quod inquirentibus se remunerator sit' (Hebr 11, 6), et 'Confide, fili, remittuntur tibi peccata tua' (Mt 9, 2; Mc 2, 5), et: 'Timor Domini expellit peccatum' (Eccli 1, 27), et: 'Paenitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum, et accipietis donum Spiritus Sancti' (Act 2, 38), et: 'Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, docentes eos servare quaecumque mandavi vobis' (Mt 28, 19), denique: 'Praeparate corda vestra Domino' (I Rg 7, 3).

1528 799 Cap.7. "Quid sit justificatio impii, et quae ejus causae". - Hanc dispositionem seu praeparationem justificatio ipsa consequitur, quae non est sola peccatorum remissio (can. 11), sed et sanctificatio et renovatio interioris hominis per voluntariam susceptionem gratiae et donorum, unde homo ex injusto fit justus et ex inimico amicus, ut sit "heres secundum spem vitae aeternae" (Tit 3.7).

1529 799 Hujus justificationis causae sunt: finalis quidem gloria Dei et Christi ac vita aeterna; efficiens vero misericors Deus, qui gratuito abluit et sanctificat (Cor1 6.11) signans et ungens Spiritu promissionis Sancto, qui est pignus hereditatis nostrae (cf Eph 1.13s); meritoria autem dilectissimus Unigenitus suus, Dominus noster Iesus Christus, qui "cum essemus inimici" (cf Rom 5.10), "propter nimiam caritatem, qua dilexit nos" (Eph 2.4), sua sanctissima passione in ligno crucis nobis justificationem meruit (can. 10), et pro nobis Deo Patri satisfacit; instrumentalis item sacramentum baptismi, quod est "sacramentum fidei", sine qua nulli unquam contigit justificatio. demum unica formalis causa est "Justitia Dei, non qua ipse justus est, sed qua nos justos facit" (can. 10 et 11), qua videlicet ab eo donati renovamur spiritu mentis nostrae, et non modo reputamur, sed vere justus nominamur et sumus, justitiam in nobis recipientes unusquisque suam, secundum mensuram, quam "Spiritus Sanctus partitur singulis prout vult" (Cor1 12.11), et secundum propriam cujusque dispositionem et cooperationem.

1530 800 Quamquam enim nemo possit esse justus, nisi cui merita passionis Domini nostri Iesu Christi communicantur, id tamen in hac impii justificatione fit, dum ejusdem sanctissimae passionis merito per Spiritum Sanctum caritas Dei diffunditur in cordibus (cf Rom 5.5) eorum, qui justificantur, atque ipsis inhaeret (can. 11). Unde in ipsa justificatione cum remissione peccatorum haec omnia simul infusa accipit homo per Iesum Christum, cui inseritur: fidem, spem et caritatem.

1531 800 Nam fides, nisi ad eam spes accedat et caritas, neque unit perfecte cum Christo, neque corporis ejus vivum membrum efficit. Qua ratione verissime dicitur, "fidem sine operibus mortuam" (cf Jac 2.17ss) et otiosam esse (can. 19), et "in Christo Iesu neque circumcisionem aliquid valere, neque praeputium, sed fidem quae per caritatem operatur" (Gal 5.6; 6.15). Hanc fidem ante baptismi sacramentum ex Apostolorum traditione catechumeni ab Ecclesia petunt, cum petunt "fidem vitam aeternam praestantem", quam sine spe et caritate fides praestare non potest. unde et statim verbum Christi audiunt: "si vis ad vitam ingredi, serva mandata" (Mt 19.17; can. 18-20). Itaque veram et christianam justitiam accipientes, eam ceu primam stolam (cf Lc 15.22) pro illa, quam Adam sua inobedientia sibi et nobis perdidit, per Christum Iesum illis donatam, candidam et immaculatam jubentur statim renati conservare, ut eam perferant ante tribunal Domini nostri Iesu Christi et habeant vitam aeternam.

1532 801 Cum vero Apostolus dicit, justificari hominem " per fidem " (can.9), et " gratis

" (Rom 3.22,24), ea verba in eo sensu intelligenda sunt, quem perpetuus Ecclesiae catholicae consensus tenuit et expressit, ut scilicet per fidem ideo justificari dicamur, quia " fides est humanae salutis initium " Rituale Romanum, Ordo Bapt. n.1 fundamentum et radix omnis justificationis, " sine qua impossibile est placere Deo " (Heb 11.6) et ad filiorum ejus consortium pervenire; gratis autem justificari ideo dicamur, quia nihil eorum, quae justificationem praecedunt, sive fides, sive opera, ipsam justificationis gratiam promeretur; " si enim gratia est, jam non ex operibus; alioquin (ut idem Apostolus inquit) gratia jam non est gratia " (Rom 11.6).

1533 802 Cap 9. Quamvis autem necessarium sit credere, neque remitti, neque remissa umquam fuisse peccata, nisi gratis divina misericordia propter Christum: nemini tamen fiduciam et certitudinem remissionis peccatorum suorum iactanti et in ea sola quiescenti peccata dimitti vel dimissa esse dicendum est, cum apud haereticos et schismaticos possit esse, immo nostra tempestate sit et magna contra Ecclesiam catholicam contentione praedicetur vana haec et ab omni pietate remota fiducia (can. 12).

1534 802 Sed neque illud asserendum est, oportere eos, qui vere iustificati sunt absque ulla omnino dubitatione apud semetipsos statuere, se esse iustificatos, neminemque a peccatis absolvi ac iustificari, nisi eum, qui certo credat, se absolutum et iustificatum esse, atque hac sola fide absolutionem et iustificationem perfici (can. 14), quasi qui hoc non credit, de Dei promissis deque mortis et resurrectionis Christi efficacia dubitet. Nam sicut nemo pius de Dei misericordia, de Christi merito deque sacramentorum virtute et efficacia dubitare debet: sic quilibet, dum seipsum suamque propriam infirmitatem et indispositionem respicit, de sua gratia formidare et timere potest (can. 13), cum nullus scire valeat certitudine fidei, cui non potest subesse falsum, se gratiam Dei esse consecutum.

1535 803 Cap 10.

Sic ergo iustificati et 'amici Dei' ac 'domestici' (Io 15, 15; Eph 2, 19) facti, 'euntes de virtute in virtutem' (Ps 83, 8), 'renovantur (ut Apostolus inquit) de die in diem' (2 Cor 4, 16), hoc est, 'mortificando membra carnis' (Col 3, 5) suae et exhibendo ea arma iustitiae (Rom 6, 13 19) in sanctificationem per observationem mandatorum Dei et Ecclesiae: in ipsa iustitia per Christi gratiam accepta, 'cooperante fide bonis operibus' (cf. Iac 2, 22), crescunt atque magis iustificantur (can. 24 et 32), sicut scriptum est: 'Qui iustus est, iustificetur adhuc' (Apc 22, 11), et iterum: 'Ne verearis usque ad mortem iustificari' (Eccli 18,22), et rursus: 'videtis, quoniam ex operibus iustificatur homo et non ex fide tantum' (Iac 2, 24). Hoc vero iustitiae incrementum petit sancta Ecclesia, cum orat: 'Da nobis, Domine, fidei, spei et caritatis augmentum' (Dom. 13 post Pent., or.).

1536 804 Cap. 11. Nemo autem, quantumvis iustificatus, liberum se esse ab observatione mandatorum (can. 20) putare debet; nemo temeraria illa et a Patribus sub anathemate prohibita voce uti, Dei praecepta homini iustificato ad observandum esse impossibilia (can. 18 et 22; cf. DS 397). 'Nam Deus impossibilia non iubet, sed iubendo monet, et facere quod possis, et petere quod non possis', et adiuvat ut possis; 'cuius mandata gravia non sunt' (I Jo 5, 3), cuius 'iugum suave est et onus leve' (cf. Mt 11, 30). Qui enim sunt filii Dei, Christum diligunt: qui autem diligunt eum, (ut ipsemet testatur) servant sermones eius (Jo 14, 23), quod utique cum divino auxilio praestare possunt.

1537 804 - Licet enim in hac mortali vita quantumvis sancti et iusti in levia saltem et quotidiana, quae etiam venialia (can. 23) dicuntur, peccata quandoque cadant, non propterea desinunt esse iusti. Nam iustorum illa vox est et humilis et verax: 'Dimitte nobis debita nostra' (Mt 6, 12: cf DS 229s). Quo fit, ut iusti ipsi eo magis se obligatos ad ambulandum in via iustitiae sentire debeant, quo 'liberati iam a peccato, servi autem facti Deo' (cf. Rom 6, 22), 'sobrie et iuste et pie viventes' (Tit 2, 12), proficere possunt per Christum Iesum, per quem accessum habuerunt in gratiam istam (Rom 5, 2). Deus namque sua gratia semel

iustificatos 'non deserit, nisi ab eis prius deseratur'.

1538 804 Itaque nemo sibi in sola fide (can. 9 19 20) blandiri debet, putans fide sola se heredem esse constitutum hereditatemque consecuturum, etiamsi Christo non compatiatur, ut et glorificetur (cf. Rom 8, 17). Nam et Christus ipse (ut inquit Apostolus), 'cum esset Filius Dei, didicit ex his, quae passus est, oboedientiam, et consummatus factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis aeternae' (Hebr 5, 8 s). Propterea Apostolus ipse monet iustificatos dicens: 'Nescitis, quod ii, qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed unus accipit bravium? Sic currite, ut comprehendatis. Ego igitur sic curro, non quasi in incertum, sic pugno, non quasi aerem verberans, sed castigo corpus meum et in servitatem redigo, ne forte, cum aliis praedicaverim, ipse reprobus efficiar' (1 Cor 9, 24 ss). Item princeps Apostolorum Petrus: 'Satagite, ut per bona opera certam vestram vocationem et electionem faciatis; haec enim facientes non peccabitis aliquando' (2 Petr 1, 10).

1539 804 - Unde constat, eos orthodoxae religionis doctrinae adversari, qui dicunt, iustum in omni bono opere saltem venialiter peccare (can. 25; cf: DS 1481s), aut (quod intolerabilius est) poenas aeternas mereri; atque etiam eos, qui statuunt, in omnibus operibus iustos peccare, si in illis, suam ipsorum socordiam excitando et sese ad currendum in stadio cohortando, cum hoc, ut in primis glorificetur Deus, mercedem quoque intuentur aeternam (can. 26 31), cum scriptum sit: 'Inclinavi cor meum ad faciendas iustificationes tuas propter retributionem' (Ps 118, 112), et de Moyse dicat Apostolus, quod 'aspiciebat in remuneratione (m)' (Hebr 11, 26).

1540 805 Nemo quoque, quamdiu in hac mortalitate vivitur, de arcano divinae praedestinationis mysterio usque adeo praesumere debet, ut certo statuatur, se omnino esse in numero praedestinatorum (can. 15), quasi verum esset, quod iustificatus aut amplius peccare non possit (can. 23), aut, si peccaverit, certam sibi resipiscentiam promittere debeat. Nam, nisi ex speciali revelatione, sciri non potest, quos Deus sibi elegerit (can. 16).

1541 806 Similiter de perseverantiae munere (can. 16), de quo scriptum est: 'Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit' (Mt 10, 22; 24, 13) (quod quidem aliunde haberi non potest, nisi ab eo, qui 'potens est eum, qui stat, statuere' (cf Rom 14, 4), ut perseveranter stet, et eum, qui cadit, restituere), nemo sibi certi aliquid absoluta certitudine polliceatur, tametsi in Dei auxilio firmissimam spem collocare et reponere omnes debent. Deus enim, nisi ipsi illius gratiae defuerint, sicut coepit opus bonum, ita perficiet, operans velle et perficere (Phil 2, 13; can. 22). Verumtamen qui se existimant stare, videant, ne cadant (I Cor 10, 12), et cum timore ac tremore salutem suam operentur (Phil 2, 12), in laboribus, in vigiliis, in eleemosynis, in orationibus et oblationibus, in ieiuniis et castitate (cf. 2 Cor 6, 3ss). Formidare enim debent, scientes, quod in spem (cf. I Petr 1, 3) gloriae et nondum in gloriam renati sunt, de pugna, quae superest cum carne, cum mundo, cum diabolo, in qua victores esse non possunt, nisi cum Dei gratia Apostolo obtemperent dicenti: 'Debites sumus non carni, ut secundum carnem vivamus. Si enim secundum carnem vixeritis, moriemini. Si autem spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis' (Rom 8, 12 s).

1542 1542 Qui vero ab accepta iustificationis gratia per peccatum exciderunt, rursus iustificari poterunt (can. 29), cum excitante Deo per paenitentiae sacramentum merito Christi amissam gratiam recuperare procuraverint. Hic enim iustificationis modus est lapsi reparatio, quam 'secundam post naufragium deperditae gratiae tabulam' sancti Patres apte nuncuparunt. Etenim pro iis, qui post baptismum in peccata labuntur, Christus Iesus sacramentum instituit paenitentiae, cum dixit: 'Accipite Spiritum Sanctum; quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt' (Io 20, 22 23).

1543 1543 - Unde docendum est, christiani hominis paenitentiam post lapsum multo aliam esse a baptismati, eaque contineri non modo cessationem a peccatis, et eorum detestationem, aut 'cor contritum et humiliatum' (Ps 50, 19), verum etiam et eorundem

sacramentalem confessionem, saltem in voto et suo tempore faciendam, et sacerdotalem absolutionem, itemque satisfactionem per ieiunium, eleemosynas, orationes et alia pia spiritualis vitae exercitia, non quidem pro poena aeterna, quae vel sacramento vel sacramenti voto una cum culpa remittitur sed pro poena temporali (can. 30), quae (ut sacrae Litterae docent) non tota semper, ut in baptismo fit, dimittitur illis, qui gratiae Dei, quam acceperunt, ingrati Spiritum Sanctum contristaverunt (cf. Eph 4, 30) et templum Dei violare (cf. 1 Cor 3,17) non sunt veriti. De qua paenitentia scriptum est: 'Memor esto, unde excideris, age paenitentiam, et prima opera fac' (Apc 2, 5), et iterum: 'Quae secundum Deum tristitia est, paenitentiam in salutem stabilem operatur' (2 Cor 7, 10), et rursus: 'Paenitentiam agite' (Mt 3,2; 4,17), et: 'Facite fructus dignos paenitentiae' (Mt 3, 8).

15. 'Quolibet mortali peccato amitti gratiam, sed non fidem'

1544 808 Adversus etiam hominum quorundam callida ingenia, qui 'per dulces sermones et benedictiones seducunt corda innocentium' (Rom 16, 18), asserendum est, non modo infidelitate (can. 27), per quam et ipsa fides amittitur, sed etiam quocumque alio mortali peccato, quamvis non amittatur fides (can. 28), acceptam iustificationis gratiam amitti: divinae legis doctrinam defendendo, quae a regno Dei non solum infideles excludit, sed et fideles quoque 'fornicarios, adulteros, molles, masculorum concubitores, fures, avaros, ebriosos, maledicos, rapaces' (cf. 1 Cor 6,9s), ceterosque omnes, qui letalia committunt peccata, a quibus cum divinae gratiae adiumento abstinere possunt et pro quibus a Christi gratia separantur (can. 27).

16. 'De fructu iustificationis, hoc est, de merito bonorum operum, deque ipsius meriti ratione'

1545 809 Hac igitur ratione iustificatis hominibus, sive acceptam gratiam perpetuo conservaverint, sive amissam recuperaverint, proponenda sunt Apostoli verba: Abundate in omni opere bono, 'scientes, quod labor vester non est inanis in Domino' (1 Cor 15, 58); 'non enim iniustus est Deus, ut obliviscatur operis vestri et dilectionis, quam ostenditis in nomine ipsius' (Hebr 6, 10), et: 'Nolite amittere confidentiam vestram, quae magnam habet remunerationem' (Hebr 10, 35). Atque ideo bene operantibus 'usque in finem' (Mt 10, 22) et in Deo sperantibus proponenda est vita aeterna, et tamquam gratia filiis Dei per Christum Iesum misericorditer promissa, et 'tamquam merces' ex ipsius Dei promissione bonis ipsorum operibus et meritis fideliter reddenda (can. 26 et 32). Haec est enim illa corona iustitiae, quam post suum certamen et cursum repositam sibi esse aiebat Apostolus, a iusto iudice sibi reddendam, non solum autem sibi, sed et omnibus qui diligunt adventum eius (2 Tim 4, 7s).

1546 809 Cum enim ille ipse Christus Iesus tamquam 'caput in membra' (Eph 4, 15) et tamquam 'vitis in palmites' (Jo 15, 5) in ipsos iustificatos iugiter virtutem influat, quae virtus bona eorum opera semper antecedit, comitatur et subsequitur, et sine qua nullo pacto Deo grata et meritoria esse possent (can. 2): nihil ipsis iustificatis amplius deesse credendum est, quominus plene illis quidem operibus, quae in Deo sunt facta, divinae legi pro huius vitae statu satisfacisse, et vitam aeternam suo etiam tempore (si tamen in gratia decesserint (Apc 14, 13)) consequendam vere promeruisse censeantur (can. 32), cum Christus Salvator noster dicat: Si quis biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in aeternum, sed fiet in eo fons aquae salientis in vitam aeternam (Jo 4, 14).

1547 809 Ita neque propria nostra iustitia tamquam ex nobis propria statuitur, neque ignoratur aut repudiatur iustitia Dei (Rom 10, 3); quae enim iustitia nostra dicitur, quia per eam nobis inhaerentem iustificamur (can. 10 et 11), illa eadem Dei est, quia a Deo nobis infunditur per Christi meritum.

1548 810 Neque vero illud omittendum est, quod, licet bonis operibus in sacris Litteris usque adeo tribuatur, ut etiam qui uni ex minimis suis potum aquae frigidae dederit, promittat Christus, eum non esse sua mercede cariturum (Mt 10,42), et Apostolus testetur, id quod in praesenti est momentaneum et leve tribulationis nostrae, supra modum in sublimitate

aeternum gloriae pondus operari in nobis (2 Cor 4,17): absit tamen, ut christianus homo in se ipso vel confidat vel gloriatur et non in Domino (cf. 1 Cor 1,31; 2 Cor 10,17), cuius tanta est erga omnes homines bonitas, ut eorum velit esse merita (can. 32), quae sunt ipsius dona (DS 248).

1549 810 Et quia 'in multis offendimus omnes' (Iac 3, 2; can. 23), unusquisque sicut misericordiam et bonitatem, ita severitatem et iudicium ante oculos habere debet, neque se ipsum aliquis, etiam si nihil sibi conscius fuerit, iudicare, quoniam omnis hominum vita non humano iudicio examinanda et iudicanda est, sed Dei, qui 'illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium, et tunc laus erit unicuique a Deo' (I Cor 4, 4s), qui, ut scriptum est, reddet unicuique secundum opera sua (Rom 2, 6).

1550 810 Post hanc catholicam de iustificatione doctrinam (can. 33), quam nisi quisque fideliter firmiterque receperit, iustificari non poterit, placuit sanctae Synodo hos canones subiungere, ut omnes sciant, non solum quid tenere et sequi, sed etiam quid vitare et fugere debeant.

Denzinger (latin) 1492

Denzinger (latin) 1551

Canones de iustificatione

1551 811 Can. 1. Si quis dixerit, hominem suis operibus, quae vel per humanae naturae vires, vel per Legis doctrinam fiant, absque divina per Christum Jesum gratia posse iustificari coram Deo: anathema sit (cf. DS 1521).

1552 812 Can. 2. Si quis dixerit, ad hoc solum divinam gratiam per Christum Jesum dari, ut facilius homo iuste vivere ac vitam aeternam promereri possit, quasi per liberum arbitrium sine gratia utrumque, sed aegre tamen et difficulter possit: an. s. (cf: DS 1524s).

1553 813 Can. 3. Si quis dixerit, sine praeveniente Spiritus Sancti inspiratione atque eius adiutorio hominem credere, sperare et diligere aut paenitere posse, sicut oportet, ut ei iustificationis gratia conferatur: an. s. (DS 1525).

1554 814 Can. 4. Si quis dixerit, liberum hominis arbitrium a Deo motum et excitatum nihil cooperari assentiendo Deo excitanti atque vocanti, quo ad obtinendam iustificationis gratiam se disponat ac praeparet, neque posse dissentire, si velit, sed velut inanime quoddam nihil omnino agere mereque passive se habere: an. s. (cf. DS 1525).

1555 815 Can. 5. Si quis liberum hominis arbitrium post Adae peccatum amissum et extinctum esse dixerit, aut rem esse de solo titulo, immo titulum sine re, figmentum denique a satana inventum in Ecclesiam: an. s. DS 1521 1525 1486).

1556 816 Can. 6. Si quis dixerit, non esse in potestate hominis vias suas malas facere, sed mala opera ita ut bona Deum operari, non permissive solum, sed etiam proprie et per se, adeo ut sit proprium eius opus non minus proditio Judae quam vocatio Pauli: an. s.

1557 817 Can. 7. Si quis dixerit, opera omnia, quae ante iustificationem fiunt, quacumque ratione facta sint, vere esse peccata vel odium Dei mereri, aut quanto vehementius quis nititur se disponere ad gratiam, tanto eum gravius peccare: an. s. (cf. DS 1526).

1558 818 Can. 8. Si quis dixerit, gehennae metum, per quem ad misericordiam Dei de peccatis dolendo confugimus vel a peccando abstinemus, peccatum esse aut peccatores peiores facere: an. s. (cf. DS 1526 1456).

1559 819 Can. 9. Si quis dixerit, sola fide impium iustificari, ita ut intelligat, nihil aliud requiri, quo ad iustificationis gratiam consequendam cooperetur, et nulla ex parte necesse esse, eum suae voluntatis motu praeparari atque disponi: an. s. (cf. DS 1532 1538 1465 1460 s).

1560 820 Can. 10. Si quis dixerit, homines sine Christi justitia, per quam nobis meruit, iustificari, aut per eam ipsam formaliter justos esse: an. s.

1561 821 Can. 11. Si quis dixerit, homines iustificari vel sola imputatione iustitiae Christi, vel sola peccatorum remissione, exclusa gratia et caritate, quae in cordibus eorum per Spiritum Sanctum diffundatur atque illis inhaereat, aut etiam gratiam, qua iustificamur, esse tantum favorem Dei: an. s. (cf. DS 1528ss 1545s).

1562 822 Can. 12. Si quis dixerit, fidem iustificantem nihil aliud esse quam fiduciam divinae

misericordiae peccata remittentis propter Christum, vel eam fiduciam solam esse, qua iustificamur: an. s. (cf. DS 1533s).

1563 823 Can. 13. Si quis dixerit, omni homini ad remissionem peccatorum assequendam necessarium esse, ut credat certo et absque ulla haesitatione propriae infirmitatis et indispositionis, peccata sibi esse remissa: an. s. (cf. DS 1533s 1460ss).

1564 824 Can. 14. Si quis dixerit, hominem a peccatis absolvi ac iustificari ex eo, quod se absolvi ac iustificari certo credat, aut neminem vere esse iustificatum, nisi qui credit se esse iustificatum, et hac sola fide absolutionem et iustificationem perfici an. s. (cf. DS 1533s 1460ss).

1565 825 Can. 15. Si quis dixerit, hominem renatum et iustificatum teneri ex fide ad credendum, se certo esse in numero praedestinatorum: an. s. (cf. DS 1540).

1566 826 Can. 16. Si quis magnum illud usque in finem perseverantiae donum se certo habiturum absoluta et infallibili certitudine dixerit, nisi hoc ex speciali revelatione didicerit: an. s. (cf. DS 1540s).

1567 827 Can. 17. Si quis iustificationis gratiam non nisi praedestinitis ad vitam contingere dixerit, reliquos vero omnes, qui vocantur, vocari quidem, sed gratiam non accipere, utpote divina potestate praedestinos ad malum: an. s.

1568 828 Can. 18. Si quis dixerit, Dei praecepta homini etiam iustificato et sub gratia constituto esse ad observandum impossibilia: an. s. (cf. DS 1536).

1569 829 Can. 19. Si quis dixerit, nihil praeceptum esse in Evangelio praeter fidem, cetera esse indifferentia, neque praecepta, neque prohibita, sed libera, aut decem praecepta nihil pertinere ad Christianos: an. s. (cf. DS 1536s).

1570 830 Can. 20. Si quis hominem iustificatum et quantumlibet perfectum dixerit non teneri ad observantiam mandatorum Dei et Ecclesiae, sed tantum ad credendum, quasi vero Evangelium sit nuda et absoluta promissio vitae aeternae, sine condicione observationis mandatorum: an. s. (cf. DS 1536s).

1571 831 Can. 21. Si quis dixerit, Christum Iesum a Deo hominibus datum fuisse ut redemptorem, cui fidant, non etiam ut legislatorem, cui obediant: an. s.

1572 832 Can. 22. Si quis dixerit, iustificatum vel sine speciali auxilio Dei in accepta iustitia perseverare posse, vel cum eo non posse: an. s. (cf. DS 1541).

1573 833 Can. 23. Si quis hominem semel iustificatum dixerit amplius peccare non posse, neque gratiam amittere, atque ideo eum, qui labitur et peccat, numquam vere fuisse iustificatum; aut contra, posse in tota vita peccata omnia etiam venialia vitare, nisi ex speciali Dei privilegio, quemadmodum de beata Virgine tenet Ecclesia: an. s. (cf. DS 1537 1549).

1574 834 Can. 24. Si quis dixerit, iustitiam acceptam non conservari atque etiam non augeri coram Deo per bona opera, sed opera ipsa fructus solummodo et signa esse iustificationis adeptae non etiam ipsius augendae causam: an. s. (cf. DS 1535).

1575 835 Can. 25. Si quis in quolibet bono opere iustum saltem venialiter peccare dixerit, aut (quod intolerabilius est) mortaliter, atque ideo poenas aeternas mereri, tantumque ob id non damnari, quia Deus ea opera non imputet ad damnationem: an. s. (Cf. DS 1539 1481s).

1576 836 Can. 26. Si quis dixerit, justos non debere pro bonis operibus, quae in Deo fuerint facta, expectare et sperare aeternam retributionem a Deo per ejus misericordiam et Jesu

Christi meritum, si bene agendo et divina mandata custodiendo usque in finem perseveraverint: an. s.

1577 837 Can. 27. Si quis dixerit, nullum esse mortale peccatum nisi infidelitatis, aut nullo alio quantumvis gravi et enormi praeterquam infidelitatis peccato semel acceptam gratiam amitti: an. s. (cf. DS 1544).

1578 838 Can. 28. Si quis dixerit, amissa per peccatum gratia simul et fidem semper amitti, aut fidem, quae remanet, non esse veram fidem, licet non sit viva, aut eum, qui fidem sine caritate habet, non esse Christianum: an. s. (cf. DS 1544).

1579 839 Can. 29. Si quis dixerit, eum, qui post baptismum lapsus est, non posse per Dei gratiam resurgere; aut posse quidem, sed sola fide, amissam iustitiam recuperare sine sacramento paenitentiae, prout sancta Romana et universalis Ecclesia, a Christo Domino et eius Apostolis edocta, hucusque professa est, servavit et docuit: an. s. (cf. DS 1542s).

1580 840 Can. 30. Si quis post acceptam iustificationis gratiam cuilibet peccatori paenitenti ita culpam remitti et reatum aeternae poenae deleri dixerit, ut nullus remaneat reatus poenae temporalis, exsolvendae vel in hoc saeculo vel in futuro in purgatorio, antequam ad regna caelorum aditus patere possit: an. s. (cf. DS 1543).

1581 841 Can. 31 Si quis dixerit, iustificatum peccare, dum intuitu aeternae mercedis bene operatur: an. s. (cf. DS 1539).

1582 842 Can. 32. Si quis dixerit, hominis iustificati bona opera ita esse dona Dei, ut non sint etiam bona ipsius iustificati merita, aut ipsum iustificatum bonis operibus, quae ab eo per Dei gratiam et Jesu Christi meritum (cujus vivum membrum est) fiunt, non vere mereri augmentum gratiae, vitam aeternam et ipsius vitae aeternae (si tamen in gratia decesserit) consecutionem, atque etiam gloriae augmentum: an. s.

1583 843 Can. 33. Si quis dixerit, per hanc doctrinam catholicam de iustificatione, a sancta Synodo hoc praesenti decreto expressam, aliqua ex parte gloriae Dei vel meritis Jesu Christi Domini nostri derogari, et non potius veritatem fidei nostrae, Dei denique ac Christi Iesu gloriam illustrari: an. s.

[Concile de Trente \(XIXeme oecuménique\), Session VII, 3 mars](#)

[C1547,](#)

[Décret De Sacramentis](#)

1600 843a Ad consummationem salutaris de justificatione doctrinae, quae in praecedenti proxima sessione uno omnium patrum consensu promulgata fuit, consentaneum visum est, de sanctissimis Ecclesiae sacramentis agere, per quae omnis vera iustitia vel incipit, vel coepta augetur, vel amissa reparatur. Propterea sacrosancta oecumenica et generalis Tridentina Synodus... ad errores eliminandos, et extirpandas haereses, quae circa ipsa sanctissima sacramenta hac nostra tempestate, tum de damnatis olim a Patribus nostris haeresibus suscitatae, tum etiam de novo adinventae sunt, quae catholicae Ecclesiae puritati et animarum saluti magnopere officiunt: sanctarum Scripturarum doctrinae, apostolicis traditionibus atque aliorum conciliorum et Patrum consensui inhaerendo, hos praesentes canones statuendos et decernendos censuit, reliquos, qui supersunt ad coepti operis

perfectionem, deinceps (divino Spiritu adjuvante) editura.

1601 844 Can. 1. Si quis dixerit, sacramenta novae Legis non fuisse omnia a Jesu Christo Domino nostro instituta, aut esse plura vel pauciora, quam septem, videlicet baptismum, confirmationem, Eucharistiam, paenitentiam, extremam unctionem, ordinem et matrimonium, aut etiam aliquod horum septem non esse vere et proprie sacramentum: anathema sit.

1602 845 Can. 2. Si quis dixerit, ea ipsa novae Legis sacramenta a sacramentis antiquae Legis non differre, nisi quia caeremoniae sunt aliae et alii ritus externi: an. s.

1603 846 Can. 3. Si quis dixerit, haec septem sacramenta ita esse inter se paria, ut nulla ratione aliud sit alio dignius: an. s.

1604 847 Can. 4. Si quis dixerit, sacramenta novae Legis non esse ad salutem necessaria, sed superflua, et sine eis aut eorum voto per solam fidem homines a Deo gratiam iustificationis adipisci, licet omnia singulis necessaria non sint: an. s.

1605 848 Can. 5. Si quis dixerit, haec sacramenta propter solam fidem nutriendam instituta fuisse: an. s.

1606 849 Can. 6. Si quis dixerit, sacramenta novae Legis non continere gratiam, quam significant, aut gratiam ipsam non ponentibus obicem non conferre (cf. DS 1451), quasi signa tantum externa sint acceptae per fidem gratiae vel iustitiae, et notae quaedam christianae professionis, quibus apud homines discernuntur fideles ab infidelibus: an. s.

1607 850 Can. 7. Si quis dixerit, non dari gratiam per huiusmodi sacramenta semper et omnibus, quantum est ex parte Dei, etiamsi rite ea suscipiant, sed aliquando et aliquibus: an. s.

1608 851 Can. 8. Si quis dixerit, per ipsa novae Legis sacramenta ex opere operato non conferri gratiam, sed solam fidem divinae promissionis ad gratiam consequendam sufficere: an. s.

1609 852 Can. 9. Si quis dixerit, in tribus sacramentis, baptismo scilicet, confirmatione et ordine, non imprimi characterem in anima, hoc est signum quoddam spirituale et indelebile, unde ea iterari non possunt: an. s.

1610 853 Can. 10. Si quis dixerit, Christianos omnes in verbo et omnibus sacramentis administrandis habere potestatem: an. s.

1611 854 Can. 11. Si quis dixerit, in ministris, dum sacramenta conficiunt et conferunt, non requiri intentionem, saltem faciendi quod facit Ecclesia: an. s. (cf. DS 1262).

1612 855 Can. 12. Si quis dixerit, ministrum in peccato mortali existentem, modo omnia essentialia, quae ad sacramentum conficiendum aut conferendum pertinent, servaverit, non conficere aut conferre sacramentum : an. s. (cf: DS 1154).

1613 856 Can. 13. Si quis dixerit, receptos et approbatos Ecclesiae catholicae ritus in sollemni sacramentorum administratione adhiberi consuetos aut contemni, aut sine peccato a ministris pro libito omitti, aut in novos alios per quemcumque ecclesiarum pastorem mutari posse: an. s.

[Canones De sacramento baptismi](#)

1614 857 Can. 1. Si quis dixerit, baptismum Ioannis habuisse eandem vim cum baptismo Christi: an. s.

1615 858 Can. 2. Si quis dixerit, aquam veram et naturalem non esse de necessitate baptismi, atque ideo verba illa Domini nostri Iesu Christi: 'Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto' (Jo 3, 5) ad metaphoram aliquam detorserit: an. s.

1616 859 Can 3 Si quis dixerit, in Ecclesia Romana (quae omnium ecclesiarum mater est et magistra) non esse veram de baptismi sacramento doctrinam : an. s.3

1617 860 Can 4. Si quis dixerit, baptismum, qui etiam datur ab haereticis in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, cum intentione faciendi quod facit Ecclesia, non esse verum baptismum: an. s.

1618 861 Can. 5. Si quis dixerit, baptismum liberum esse, hoc est non necessarium ad salutem : an. s. (cf. DS 1524)

1619 862 Can 6. Si quis dixerit, baptizatum non posse, etiamsi velit, gratiam amittere, quantumcumque peccet, nisi nolit credere: an. s. (cf: DS 1544).

1620 863 Can. 7. Si quis dixerit, baptizatos per baptismum ipsum solius tantum fidei debitores fieri, non autem universae legis Christi servandae: an. s.

1621 864 Can. 8. Si quis dixerit, baptizatos liberos esse ab omnibus sanctae Ecclesiae praeceptis, quae vel scripta vel tradita sunt, ita ut ea observare non teneantur, nisi se sua sponte illis summittere voluerint: an. s.

1622 865 Can. 9. Si quis dixerit, ita revocandos esse homines ad baptismi suscepti memoriam, ut vota omnia, quae post baptismum fiunt, vi promissionis in baptismo ipso iam factae irrita esse intelligant, quasi per ea et fidei, quam professi sunt, detrahatur, et ipsi baptismo: an. s.

1623 866 Can. 10. Si quis dixerit, peccata omnia, quae post baptismum fiunt, sola recordatione et fide suscepti baptismi vel dimitti vel venialia fieri: an. s.

1624 867 Can 11. Si quis dixerit, verum et rite collatum baptismum iterandum esse illi, qui apud infideles fidem Christi negaverit, cum ad paenitentiam convertitur: an. s.

1625 868 Can. 12. Si quis dixerit, neminem esse baptizandum nisi ea aetate qua Christus baptizatus est, vel in ipso mortis articulo: an. s.

1626 869 Can. 13. Si quis dixerit, parvulos eo, quod actum credendi non habent, suscepto baptismo inter fideles computandos non esse, ac propterea, cum ad annos discretionis pervenerint, esse rebaptizandos, aut praestare omitti eorum baptismum, quam eos non actu proprio credentes baptizari in sola fide Ecclesiae: an. s.

1627 870 Can. 14. Si quis dixerit, huiusmodi parvulos baptizatos, cum adoleverint, interrogandos esse, an ratum habere velint, quod patrini eorum nomine, dum baptizarentur, polliciti sunt, et ubi se nolle responderint, suo esse arbitrio relinquendos nec alia interim poena ad christianam vitam cogendos, nisi ut ab Eucharistiae aliorumque sacramentorum perceptione arceantur, donec resipiscant: an. s.

Canones De sacramento confirmationis

1628 871 Can. 1. Si quis dixerit, confirmationem baptizatorum otiosam caeremoniam esse et

non potius verum et proprium sacramentum, aut olim nihil aliud fuisse, quam catechesim quandam, qua adolescentiae proximi fidei suae rationem coram Ecclesia exponebant: an. s.

1629 872 Can. 2. Si quis dixerit, iniurios esse Spiritui Sancto eos, qui sacro confirmationis chrismati virtutem aliquam tribuunt: an. s.

1630 873 Can. 3. Si quis dixerit, sanctae confirmationis ordinarium ministrum non esse solum episcopum, sed quemvis simplicem sacerdotem: an. s.

Sessio XIII, 11 octobre 1551; Decretum de ss. Eucharistia

1635 873a Sacrosancta oecumenica et generalis Tridentina Synodus..., etsi in eum finem non absque peculiari Spiritus Sancti ductu et gubernatione convenerit, ut veram et antiquam de fide et sacramentis doctrinam exponeret, et ut haeresibus omnibus et aliis gravissimis incommodis, quibus Dei Ecclesia misere nunc exagitur et in multas ac varias partes scinditur, remedium afferret, hoc praesertim iam inde a principio in votis habuit, ut stirpitus convelleret zizania execrabilium errorum et schismatum quae inimicus homo his nostris calamitosis temporibus in doctrina fidei, usu et cultu sacrosanctae Eucharistiae superseminavit, quam alioqui Salvator noster in Ecclesia sua tamquam symbolum reliquit eius unitatis et caritatis, qua Christianos omnes inter se coniunctos et copulatos esse voluit. Itaque eadem sacrosancta synodus, sanam et sinceram illam de venerabili hoc et divino Eucharistiae sacramento doctrinam tradens, quam semper catholica Ecclesia ab ipso Iesu Christo Domino nostro et eius Apostolis erudita, atque a Spiritu Sancto illi 'omnem veritatem in dies suggerente' (cf. Jo 14, 26) edocta retinuit et ad finem usque saeculi conservabit, omnibus Christi fidelibus interdicit, ne posthac de sanctissima Eucharistia aliter credere, docere aut praedicare audeant, quam ut est hoc praesenti decreto explicatum atque definitum.

1636 874 Principio docet sancta Synodus et aperte ac simpliciter profitetur, in almo sanctae Eucharistiae sacramento post panis et vini consecrationem Dominum nostrum Iesum Christum verum Deum atque hominem vere, realiter ac substantialiter (can. I) sub specie illarum rerum sensibilium contineri. Neque enim haec inter se pugnant, ut ipse Salvator noster semper ad dextram Patris in caelis assideat iuxta modum existendi naturalem, et ut multis nihilominus aliis in locis sacramentaliter praesens sua substantia nobis adsit, ea existendi ratione quam etsi verbis exprimere vix possumus possibilem tamen esse Deo, cogitatione per fidem illustrata assequi possumus et constantissime credere debemus.

1637 874 Ita enim maiores nostri omnes, quotquot in vera Christi Ecclesia I fuerunt, qui de sanctissimo hoc sacramento disseruerunt, apertissime professi sunt, hoc tam admirabile sacramentum in ultima Coena Redemptorem nostrum instituisse, cum post panis vinique benedictionem se suum ipsius corpus illis praebere ac suum sanguinem disertis ac perspicuis verbis testatus est; quae verba a sanctis Evangelistis commemorata (Mt 26, 26 ss; Mc 14, 22 ss; Lc 22, 19 s), et a divo Paulo postea repetita (1 Cor 11, 23ss), cum propriam illam et apertissimam significationem prae se ferant, secundum quam a Patribus intellecta sunt, indignissimum sane hagium est, ea a quibusdam contentiosis et pravis hominibus ad fictitios et imaginarios tropos, quibus veritas carnis et sanguinis Christi negatur, contra universum Ecclesiae sensum detorqueri, quae, tamquam columna et firmamentum veritatis (I Tim 3, 15), haec ab impiis hominibus excogitata commenta velut satanica detestata est, grato semper et memori animo praestantissimum hoc Christi beneficium agnoscens.

1638 875 Ergo Salvator noster, discessurus ex hoc mundo ad Patrem, sacramentum hoc instituit, in quo divitias divini sui erga homines amoris velut effudit, 'memoriam faciens mirabilium suorum' (Ps 110, 4) et in illius sumptione colere nos 'sui memoriam' (1 Cor 11,

24) praecepit suamque 'annuntiare mortem, donec ipse ad iudicandum mundum veniat' (cf. 1 Cor 11, 26). Sumi autem voluit sacramentum hoc tamquam spiritualem animarum cibum (Mt 26, 26), quo alantur et confortentur (can. 5) viventes vita illius, qui dixit: 'Qui manducat me, et ipse vivet propter me' (Io 6, 58), et tamquam antidotum, quo liberemur a culpis quotidianis et a peccatis mortalibus praeservemur. Pignus praeterea id esse voluit futurae nostrae gloriae et perpetuae felicitatis, adeoque symbolum unius illius corporis, cuius ipse caput (1 Cor 11, 3; Eph 5, 23) existit, cuique nos, tamquam membra, arctissima fidei, spei et caritatis conexione adstrictos esse voluit, ut 'idipsum omnes diceremus, nec essent in nobis schismata' (cf. 1 Cor 1, 10).

3. 'De excellentia ss. Eucharistiae super reliqua sacramenta

1639 876 Commune hoc quidem est sanctissimae Eucharistiae cum ceteris sacramentis, 'symbolum esse rei sacrae et invisibilis gratiae formam visibilem'; verum illud in ea excellens et singulare reperitur, quod reliqua sacramenta tunc primum sanctificandi vim habent, cum quis illis utitur: at in Eucharistia ipse sanctitatis auctor ante usum est (can. 4).

1640 876 Nondum enim Eucharistiam de manu Domini Apostoli susceperant (Mt 26, 26; Mc 14, 22), cum vere tamen ipse affirmaret corpus suum esse, quod praebebat; et semper haec fides in Ecclesia Dei fuit, statim post consecrationem verum Domini nostri corpus verumque eius sanguinem sub panis et vini specie una cum ipsius anima et divinitate existere: sed corpus quidem sub specie panis et sanguinem sub vini specie ex vi verborum, ipsum autem corpus sub specie vini et sanguinem sub specie panis animamque sub utraque, vi naturalis illius conexione et concomitantiae, qua partes Christi Domini, qui iam ex mortuis resurrexit non amplius moriturus (Rom 6, 9), inter se copulantur, divinitatem porro propter admirabilem illam eius cum corpore et anima hypostaticam unionem (can. 1 et 3).

1641 876 - Quapropter verissimum est, tantundem sub alterutra specie atque sub utraque contineri. Totus enim et integer Christus sub panis specie et sub quavis ipsius speciei parte, totus item sub vini specie et sub eius partibus existit (can. 3).

1642 877 Quoniam autem Christus redemptor noster corpus suum id, quod sub specie panis offerebat (cf Mt 26.26ss; Mc 14.22ss; Lc 22.19s; 1 Co 11.24ss), vere esse dixit, ideo persuasum semper in Ecclesia Dei fuit, idque nunc denuo sancta haec Synodus declarat: per consecrationem panis et vini conversionem fieri totius substantiae panis in substantiam corporis Christi Domini nostri, et totius substantiae vini in substantiam sanguinis ejus. quae conversio convenienter et proprie a sancta catholica Ecclesia transsubstantiatio est appellata (can.2).

1643 878 Nullis itaque dubitandi locus relinquitur, quin omnes Christi fideles pro more in catholica Ecclesia semper recepto patriae cultum, qui vero Deo debetur, huic sanctissimo sacramento in veneratione exhibeant (can.6). Neque enim ideo minus est adorandum, quod fuerit a Christo Domino, ut sumatur (cf Mt 26.26ss), institutum. Nam illum eundem Deum praesentem in eo adesse credimus, quem Pater aeternus introducens in orbem terrarum dicit: "Et adorent eum omnes Angeli Dei" (Heb 1.6; ex Ps 96.7), quem Magi procidentibus adoraverunt (cf Mt 2.11), quem denique in Galilea ab Apostolis adoratum fuisse Scriptura testatur (cf Mt 28.17).

1644 878 Declarat praeterea sancta Synodus, pie et religiose admodum in Dei Ecclesiam inductum fuisse hunc morem, ut singulis annis peculiari quodam et festo die praecelsum hoc et venerabile sacrementum singulari veneratione ac solemnitate celebraretur, utque in processionibus reverenter et honorifice illud per vias et loca publica circumferetur. Aequissimum est enim, sacros aliquos statutos esse dies, cum Christiani omnes singulari ac rara quadam significatione gratos et memores testentur animos erga communem Dominum

et Redemptorem pro tam ineffabili et plane divino beneficio, quo mortis ejus victoria et triumphus repraesentatur. Atque sic quidem oportuit victricem veritatem de mendacio et haeresi triumphum agere, ut eius adversarii, in conspectu tanti splendoris et in tanta universae Ecclesiae laetitia positi, vel debilitati et fracti tabescant, vel pudore affecti et confusi aliquando resipiscant.

1645 879 Consuetudo asservandi in sacrario sanctam Eucharistiam adeo antiqua est, ut eam saeculum etiam Nicaeni Concilii agnoverit. Porro deferri ipsam sacram Eucharistiam ad infirmos, et in hunc usum diligenter in ecclesiis conservari, praeterquam quod cum summa aequitate et ratione conjunctum est, tum multis in conciliis praeceptum invenitur, et vetustissimo catholicae Ecclesiae more est observatum. Quare sancta haec Synodus retinendum omnino salutarem hunc et necessarium morem statuit(can.7).

Cap. 7. 'De praeparatione, quae adhibenda est, ut digne quis s. Eucharistiam percipiat'

1646 880 Si non decet ad sacras ullas functiones quempiam accedere nisi sancte, certe, quo magis sanctitas et divinitas caelestis huius sacramenti viro christiano comperta est, eo diligentius cavere ille debet, ne absque magna reverentia et sanctitate (can. 11) ad id percipiendum accedat, praesertim cum illa plena formidinis verba apud Apostolum legamus: 'Qui manducat et bibit indigne, iudicium sibi manducat et bibit, non diiudicans corpus Domini' (1 Cor 11, 29). Quare communicare volenti revocandum est in memoriam eius praeceptum: 'Probet autem seipsum homo' (1 Cor 11, 28).

1647 880 Ecclesiastica autem consuetudo declarat, eam probationem necessariam esse, ut nullus sibi conscius peccati mortalis, quantumvis sibi contritus videatur, absque praemissa sacramentali confessione ad sacram Eucharistiam accedere debeat. Quod a Christianis omnibus, etiam ab iis sacerdotibus, quibus ex officio incubuerit celebrare, haec sancta Synodus perpetuo servandum esse decrevit, modo non desit illis copia confessoris. Quod si necessitate urgente sacerdos absque praevia confessione celebraverit, quam primum (cf. DS 2058) confiteatur.

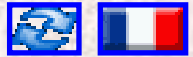
1648 881 Quoad usum autem recte et sapienter patres nostri tres rationes hoc sanctum sacramentum accipiendi distinxerunt. Quosdam enim docuerunt sacramentaliter dumtaxat id sumere, ut peccatores; alios tantum spiritualiter, illos nimirum, qui voto propositum illum caelestem panem edentes, fide viva, "quae per dilectionem operatur" (Gal 5.6), fructum ejus et utilitatem sentiunt; tertios porro sacramentaliter simul et spiritualiter (can.8); ii autem sunt, qui ita se prius probant et instruunt, ut "vestem nuptialem induti" (cf Mt 22.11ss) ad divinam hanc mensam accedant. In sacramentali autem sumptione semper in Ecclesia Dei mos fuit, ut laici a sacerdotibus communionem acciperent, sacerdotes autem celebrantes se ipsos communicarent (can.10); qui mos tamquam ex traditione apostolica descendens jure ac merito retineri debet.

1649 882 Demum autem paterno affectu admonet sancta Synodus, hortatur, rogat et obsecrat 'per viscera misericordiae Dei nostri' (Lc 1, 78), ut omnes et singuli, qui christiano nomine censentur, in hoc 'unitatis aliquando conveniant et concordent, memoresque tantae maiestatis et tam eximii amoris Iesu Christi Domini nostri, qui dilectam animam suam in nostrae salutis pretium, et carnem suam nobis dedit ad manducandum (Jo 6, 48 ss), haec sacra mysteria corporis et sanguinis eius ea fidei constantia et firmitate, ea animi devotione, ea pietate et cultu credant et venerentur, ut panem illum supersubstantialem (Mt 6,11) frequenter suscipere possint, et is vere eis sit animae vita et perpetua sanitas mentis, 'cuius vigore confortati' (3 Rg 19, 8) ex huius miserae peregrinationis itinere ad caelestem patriam pervenire valeant, eundem 'panem Angelorum' (Ps 77, 25), quem modo sub sacris velaminibus edunt, absque ullo velamine manducaturi.

1650 882 Quoniam autem non est satis veritatem dicere, nisi detegantur et refellantur

errores: placuit sanctae Synodo hos canones subiungere, ut omnes, iam agnita doctrina catholica, intelligant quoque, quae (ab) illis haereses caveri vitarique debeant.

Canones de ss. Eucharistiae sacramento

1651 883 Can. 1. Si quis negaverit, in sanctissimae Eucharistiae sacramento contineri vere, realiter et substantialiter, corpus et sanguinem una cum anima et divinitate Domini nostri Jesu Christi ac proinde totum Christum; sed dixerit, tantummodo esse in eo ut in signo vel figura, aut virtute: anathema sit (cf. DS 1636 1640).

1652 884 Can. 2. Si quis dixerit, in sacrosancto Eucharistiae sacramento remanere substantiam panis et vini una cum corpore et sanguine Domini nostri Jesu Christi, negaveritque mirabilem illam et singularem conversionem totius substantiae panis in corpus et totius substantiae vini in sanguinem, manentibus dumtaxat speciebus panis et vini, quam quidem conversionem catholica Ecclesia aptissime transsubstantiationem appellat: an. s. (cf. DS 1642).

1653 885 Can. 3. Si quis negaverit, in venerabili sacramento Eucharistiae sub unaquaque specie et sub singulis cuiusque speciei partibus separatione facta totum Christum contineri: an. s. (cf. DS 1641).

1654 886 Can. 4. Si quis dixerit, peracta consecratione in admirabili Eucharistiae sacramento non esse corpus et sanguinem Domini nostri Jesu Christi, sed tantum in usu, dum sumitur, non autem ante vel post, et in hostiis seu particulis consecratis, quae post communionem reservantur vel supersunt, non remanere verum corpus Domini: an. s. (cf. DS 1639 s).

1655 887 Can. 5. Si quis dixerit, vel praecipuum fructum sanctissimae Eucharistiae esse remissionem peccatorum, vel ex ea non alios effectus provenire: an. s. (cf. DS 1638).

1656 888 Can. 6. Si quis dixerit, in sancto Eucharistiae sacramento Christum unigenitum Dei Filium non esse cultu latriae etiam externo adorandum, atque ideo nec festiva peculiari celebritate venerandum, neque in processionibus secundum laudabilem et universalem Ecclesiae sanctae ritum et consuetudinem solemniter circumgestandum, vel non publice, ut adoretur, populo proponendum, et ejus adoratores esse ido(lo)latras: an. s. (cf DS 1643s).

1657 889 Can. 7. Si quis dixerit, non licere sacram Eucharistiam in sacrario reservari, sed statim post consecrationem adstantibus necessario distribuendam; aut non licere, ut illa ad infirmos honorifice deferatur: an. s. (cf. DS 1645).

1658 890 Can. 8. Si quis dixerit, Christum in Eucharistia exhibitum spiritualiter tantum manducari, et non etiam sacramentaliter ac realiter: an. s. (cf. DS 1648).

1659 891 Can. 9. Si quis negaverit, omnes et singulos Christi fideles utriusque sexus, cum ad annos discretionis pervenerint, teneri singulis annis saltem in Paschate ad communicandum iuxta praeceptum sanctae matris Ecclesiae: an. s. (cf. DS 812).

1660 892 Can. 10. Si quis dixerit, non licere sacerdoti celebranti se ipsum communicare: an. s. (cf. DS 1648).

1661 893 Can. 11. Si quis dixerit, solam fidem esse sufficientem praeparationem ad sumendum sanctissimae Eucharistiae sacramentum (cf. DS 1645): an. s. Et, ne tantum Sacramentum indigne atque ideo in mortem et condemnationem sumatur, statuit atque declarat ipsa sancta Synodus, illis, quos conscientia peccati mortalis gravat, quantumcumque etiam se contritos existiment, habita copia confessoris necessario praemittendam esse

confessionem sacramentalem. Si quis autem contrarium docere, praedicare vel pertinaciter asserere, seu etiam publice disputando defendere praesumpserit, eo ipso excommunicatus existat (cf. DS 1647).

Sessio XIV, 25 novembre 1551; Doctrina de sacramento

paenitentiae

1667 893a Sacrosancta oecumenica et generalis Tridentina Synodus..., quamvis in decreto de iustificatione (DS 1542s 1579) multus fuerit de paenitentiae sacramento propter locorum cognationem necessaria quadam ratione sermo interpositus: tanta nihilominus circa illud nostra hac aetate diversorum errorum est multitudo, ut non parum publicae utilitatis retulerit, de eo exactiorem et pleniorum definitionem tradidisse, in qua, demonstratis et convulsis Spiritus Sancti praesidio universis erroribus, catholica veritas perspicua et illustris fieret; quam nunc sancta haec synodus Christianis omnibus perpetuo servandam proponit.

1668 894 Si ea in regeneratis omnibus gratitudo erga Deum esset, ut iustitiam in baptismo ipsius beneficio et gratia susceptam constanter tuerentur, non fuisset opus, aliud ab ipso baptismo sacramentum ad peccatorum remissionem esse institutum (can 2). Quoniam autem Deus, dives in misericordia (Eph 2, 4), cognovit figmentum nostrum (Ps 102, 14), illis etiam vitae remedium contulit, qui sese postea in peccati servitute et daemonis potestatem tradidissent, sacramentum videlicet poenitentiae (can. 1), quo lapsis post baptismum beneficium mortis Christi applicatur.

1669 894 Fuit quidem poenitentia universis hominibus, qui se mortali aliquo peccato inquinassent, quovis tempore ad gratiam et iustitiam assequendam necessaria, illis etiam, qui baptismi sacramento ablui petivissent, ut perversitate abiecta et emendata tantam Dei offensionem cum peccati odio et pio animi dolore detestarentur. Unde Propheta ait: 'Convertimini et agite poenitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris; et non erit vobis in ruinam iniquitas' (Ez 18, 30). Dominus etiam dixit: 'Nisi poenitentiam egeritis, omnes similiter peribitis' (Lc 13, 3). Et princeps Apostolorum Petrus peccatoribus baptismo initiandis poenitentiam commendans dicebat: 'Poenitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum (Act 2, 38).

1670 894 Porro nec ante adventum Christi poenitentia erat sacramentum, nec est post adventum illius cuiquam ante baptismum. Dominus autem sacramentum poenitentiae tunc praecipue instituit, cum a mortuis excitatus insufflavit in discipulos suos, dicens: 'Accipite Spiritum Sanctum; quorum remisistis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt' (Io 20, 22sq). Quo tam insigni facto et verbis tam perspicuis potestatem remittendi et retinendi peccata, ad reconciliandos fideles post baptismum lapsos, Apostolis et eorum legitimis successoribus fuisse communicatam, universorum Patrum consensus semper intellexit (can.3), et Novatianos remittendi potestatem olim pertinaciter negantes, magna ratione Ecclesia catholica tanquam haereticos explosit atque condemnavit. Quare verissimum hunc illorum verborum Domini sensum sancta haec Synodus probans et recipiens damnat eorum commentitias interpretationes, qui verba illa ad potestatem praedicandi verbum Dei et Christi Evangelium annuntiandi contra huiusmodi sacramenti institutionem falso detorquent.

1671 895 Ceterum hoc sacramentum multis rationibus a baptismo differre dignoscitur (can. 2). Nam praeterquam quod materia et forma, quibus sacramenti essentia perficitur, longissime dissidet: constat certe, baptismi ministrum iudicem esse non oportere, cum Ecclesia in neminem iudicium exerceat, qui non prius in ipsam per baptismi ianuam fuerit ingressus. 'Quid enim mihi, inquit Apostolus, de iis, qui foris sunt, iudicare?' (1 Cor 5, 12).

Secus est de domesticis fidei, quos Christus Dominus lavacro baptismi sui corporis membra (cf. 1 Cor 12, 13) semel effecit. Nam hos, si se postea crimine aliquo contaminaverint, non iam repetito baptismo ablui, cum id in Ecclesia catholica nulla ratione liceat, sed ante hoc tribunal tamquam reos sisti voluit, ut per sacerdotum sententiam non semel, sed quoties ab admissis peccatis ad ipsum paenitentes confugerint, possent liberari.

1672 895 - Alius praeterea est baptismi, et alius paenitentiae fructus. Per baptismum enim Christum induentes (cf. Gal 3, 27) nova prorsus in illo efficimur creatura, plenam et integram peccatorum omnium remissionem consequentes: ad quam tamen novitatem et integritatem per sacramentum paenitentiae, sine magnis nostris fletibus et laboribus, divina id exigente iustitia, pervenire nequaquam possumus, ut merito paenitentia 'laboriosus quidam baptismus' a sanctis Patribus dictus fuerit. Est autem hoc sacramentum paenitentiae lapsis post baptismum ad salutem necessarium, ut nondum regeneratis ipse baptismus (can. 6).

1673 896 Docet praeterea sancta Synodus, sacramenti paenitentiae formam, in qua praecipue ipsius vis sita est, in illis ministri verbis positam esse: Ego te absolvo, etc.; quibus quidem de Ecclesiae sanctae more preces quaedam laudabiliter adiunguntur, ad ipsius tamen formae essentiam nequaquam spectant, neque ad ipsius sacramenti administrationem sunt necessariae. Sunt autem quasi materia huius sacramenti ipsius paenitentis actus, nempe contritio, confessio et satisfactio (can. 4). Qui quatenus in paenitente ad integritatem sacramenti, ad plenamque et perfectam peccatorum remissionem ex Dei institutione requiruntur, hac ratione paenitentiae partes dicuntur.

1674 896 - Sane vero res et effectus huius sacramenti, quantum ad eius vim et efficaciam pertinet, reconciliatio est cum Deo, quam interdum in viris piis et cum devotione hoc sacramentum percipientibus conscientiae pax ac serenitas cum vehementi spiritus consolatione consequi solet.

1675 896 - Haec de partibus et effectu huius sacramenti sancta Synodus tradens simul eorum sententias damnat, qui paenitentiae partes incussos conscientiae terrores et fidem esse contendunt (can. 4).

1676 897 Contritio, quae primum locum inter dictos paenitentis actus habet, animi dolor ac detestatio est de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cetero. Fuit autem quovis tempore ad impetrandam veniam peccatorum hic contritionis motus necessarius, et in homine post baptismum lapso ita demum praeparat ad remissionem peccatorum, si cum fiducia divinae misericordiae et voto praestandi reliqua coniunctus sit, quae ad rite suscipiendum hoc sacramentum requiruntur. Declarat igitur sancta Synodus, hanc contritionem non solum cessationem a peccato et vitae novae propositum et inchoationem, sed veteris etiam odium continere, iuxta illud: 'Proicite a vobis omnes iniquitates vestras, in quibus praevaricati estis, et facite vobis cor novum et spiritum novum' (Ez 18, 31). Et certe, qui illos Sanctorum clamores consideraverit: 'Tibi soli peccavi, et malum coram te feci' (Ps 50, 6); 'Laboravi in gemitu meo; lavabo per singulas noctes lectum meum' (Ps 6, 7); 'Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animae meae' (Is 38, 15), et alios huius generis, facile intelliget, eos ex vehementi quodam anteactae vitae odio et ingenti peccatorum detestatione manasse.

1677 898 Docet praeterea, etsi contritionem hanc aliquando caritate perfectam esse contingat hominemque Deo reconciliare, priusquam hoc sacramentum actu suscipiatur, ipsam nihilominus reconciliationem ipsi contritioni sine sacramenti voto, quod in illa includitur, non esse adscribendam.

1678 898 Illam vero contritionem imperfectam (can. 5), quae attritio dicitur, quoniam vel ex turpitudinis peccati consideratione vel ex gehennae et poenarum metu communiter concipitur, si voluntatem peccandi excludat cum spe veniae, declarat non solum non facere

hominem hypocritam et magis peccatorem (cf. DS 1456), verum etiam donum Dei esse et Spiritus Sancti impulsus, non adhuc quidem inhabitantis, sed tantum moventis, quo paenitens adiutus viam sibi ad iustitiam parat. Et quamvis sine sacramento paenitentiae per se ad iustificationem perducere peccatorem nequeat, tamen eum ad Dei gratiam in sacramento paenitentiae impetrandam disponit. Hoc enim timore utiliter concussi Ninivitae ad Jonae praedicationem plenam terroribus paenitentiam egerunt et misericordiam a Domino impetrarunt (cf. Ion 3). Quamobrem falso quidam calumniantur catholicos scriptores, quasi tradiderint, sacramentum paenitentiae absque bono motu suscipientium gratiam conferre, quod numquam Ecclesia Dei docuit nec sensit. Sed et falso docent contritionem esse extortam et coactam, non liberam et voluntariam (can. 5).

1679 899 Ex institutione sacramenti paenitentiae iam explicata universa Ecclesia semper intellexit, institutam etiam esse a Domino integram peccatorum confessionem (cf. Iac 5, 16; 1 Jo 1, 9 (Lc 17, 14)), et omnibus post baptismum lapsis iure divino necessariam existere (can. 7), quia Dominus noster Iesus Christus, e terris ascensus ad caelos, sacerdotes sui ipsius vicarios reliquit (Mt 16, 19; 18, 18; Io 20, 23), tamquam praesides et iudices, ad quos omnia mortalia crimina deferantur, in quae Christi fideles ceciderint, quo pro potestate clavium remissionis aut retentionis peccatorum sententiam pronuntient. Constat enim, sacerdotes iudicium hoc incognita causa exercere non potuisse, neque aequitatem quidem illos in poenis iniungendis servare potuisse, si in genere dumtaxat, et non potius in specie ac singillatim sua ipsi peccata declarassent.

1680 899 Ex his colligitur, oportere a paenitentibus omnia peccata mortalia, quorum post diligentem sui discussionem conscientiam habent, in confessione recenseri, etiamsi occultissima illa sint et tantum adversus duo ultima decalogi praecepta commissa (Ex 20, 17; Act 5, 28), quae nonnumquam animum gravius sauciant, et periculosiora sunt iis, quae in manifesto admittuntur. Nam venialia, quibus a gratia Dei non excludimur et in quae frequentius labimur, quamquam recte et utiliter citraque omnem praesumptionem in confessione dicantur (can. 7), quod piorum hominum usus demonstrat : taceri tamen citra culpam multisque aliis remediis expiari possunt. Verum, cum universa mortalia peccata, etiam cogitationis, homines 'irae filios' (Eph 2, 3) et Dei inimicos reddant, necessum est omnium etiam veniam cum aperta et verecunda confessione a Deo quaerere. Itaque dum omnia, quae memoriae occurrunt, peccata Christi fideles confiteri student procul dubio omnia divinae misericordiae ignoscenda exponunt (can. 7). Qui vero secus faciunt et scienter aliqua retinent, nihil divinae bonitati per sacerdotem remittendum proponunt. 'Si enim erubescat aegrotus vulnus medico detegere, quod ignorat medicina non curat'.

1681 899 Colligitur praeterea, etiam eas circumstantias in confessione explicandas esse, quae speciem peccati mutant (can. 7), quod sine illis peccata ipsa nec a paenitentibus integre exponantur, nec iudicibus innotescant, et fieri nequeat, ut de gravitate criminum recte censere possint et poenam, quam oportet, pro illis paenitentibus imponere. Unde alienum a ratione est docere, circumstantias has ab hominibus otiosis excogitatas fuisse, aut unam tantum circumstantiam confitendam esse, nempe peccasse in fratrem.

1682 900 Sed et impium est, confessionem, quae hac ratione fieri praecipitur, impossibilem dicere (can. 8), aut carnificinam illam conscientiarum appellare; constat enim, nihil aliud in Ecclesia a paenitentibus exigi, quam ut, postquam quisque diligentius se excusserit et conscientiae suae sinus omnes et latebras exploraverit, ea peccata confiteatur, quibus se Dominum et Deum suum mortaliter offendisse meminerit; reliqua autem peccata, quae diligenter cogitanti non occurrunt, in universum eadem confessione inclusa esse intelliguntur; pro quibus fideliter cum Propheta dicimus: 'Ab occultis meis munda me, Domine' (Ps 18, 13). Ipsa vero huiusmodi confessionis difficultas ac peccata detegendi verecundia gravis quidem videri posset, nisi tot tantisque commodis et consolationibus levaretur, quae omnibus digne ad hoc sacramentum accedentibus per absolutionem certissime conferuntur.

1683 901 Ceterum, quoad modum confitendi secreto apud solum sacerdotem, etsi Christus non vetuerit, quin aliquis in vindictam suorum scelerum et sui humiliationem, cum ob aliorum exemplum tum ob Ecclesiae offensae aedificationem, delicta sua publice confiteri possit: non est tamen hoc divino praecepto mandatum, nec satis consulte humana aliqua lege praeciperetur, ut delicta, praesertim secreta, publica essent confessione aperienda (can. 6). Unde cum a sanctissimis et antiquissimis Patribus magno unanimique consensu secreta confessio sacramentalis, qua ab initio Ecclesia sancta usa est et modo etiam utitur, fuerit semper commendata, manifeste refellitur inanis eorum calumnia, qui eam a divino mandato alienam et inventum humanum esse, atque a Patribus in Concilio Lateranensi (IV) congregatis initium habuisse, docere non verentur (can. 8); neque enim per Lateranense Concilium Ecclesia statuit, ut Christi fideles confiterentur, quod iure divino necessarium et institutum esse intellexerat, sed ut praeceptum confessionis saltem semel in anno ab omnibus et singulis, cum ad annos discretionis pervenissent, impleretur. Unde iam in universa Ecclesia cum ingenti animarum fidelium fructu observatur mos ille salutaris confitendi sacro illo et maxime acceptabili tempore Quadragesimae, quem morem haec sancta Synodus maxime probat et amplectitur tamquam pium et merito retinendum (can. 8; cf. DS 812).

1684 902 Circa ministrum autem huius sacramenti declarat sancta Synodus falsas esse et a veritate Evangelii penitus alienas doctrinas omnes, quae ad alios quosvis homines praeter episcopos et sacerdotes (can. 10) clavium ministerium perniciose extendunt, putantes verba illa Domini: 'Quaecumque alligaveritis super terram, erunt ligata et in caelo, et quaecumque solveritis super terram, erunt soluta et in caelo' (Mt 18,18), et : 'Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis retenta sunt' (Jo 20, 23), ad omnes Christi fideles indifferenter et promiscue contra institutionem huius sacramenti ita fuisse dicta, ut quivis potestatem habeat remittendi peccata, publica quidem per correptionem, si correptus acquieverit, secreta vero per spontaneam confessionem cuicumque factam. Docet quoque, etiam sacerdotes, qui peccato mortali tenentur, per virtutem Spiritus Sancti in ordinatione collatam tamquam Christi ministros functionem remittendi peccata exercere, eosque prave sentire, qui in malis sacerdotibus hanc potestatem non esse contendunt.

1685 902 Quamvis autem absolutio sacerdotis alieni beneficii sit dispensatio tamen non est solum nudum ministerium vel annuntiandi Evangelium vel declarandi remissa esse peccata: sed ad instar actus iudicialis, quo ab ipso velut a iudice sententia pronuntiatur (can. 9). Atque ideo non debet paenitens adeo sibi de sua ipsius fide blandiri, ut, etiamsi nulla illi adsit contritio, aut sacerdoti animus serio agendi et vere absolvendi desit, putet tamen se propter suam solam fidem vere et coram Deo esse absolutum. Nec enim fides sine paenitentia remissionem ullam peccatorum praestaret, nec is esset nisi salutis suae negligentissimus, qui sacerdotem ioco se absolventem cognosceret, et non alium serio agentem sedulo requireret (Cf. DS 1462).

1686 903 Quoniam igitur natura et ratio iudicii illud exposcit, ut sententia in subditos dumtaxat feratur, persuasum semper in Ecclesia Dei fuit et verissimum esse Synodus haec confirmat, nullius momenti absolutionem eam esse debere, quam sacerdos in eum profert, in quem ordinariam aut subdelegatam non habet iurisdictionem.

1687 903 Magnopere vero ad christiani populi disciplinam pertinere sanctissimis Patribus nostris visum est, ut atrociora quaedam et graviora crimina non a quibusvis, sed a summis dumtaxat sacerdotibus absolverentur. Unde merito Pontifices Maximi, pro suprema potestate sibi in Ecclesia universa tradita, causas aliquas criminum graviore suo potuerunt peculiari iudicio reservare. Neque dubitandum esset, quando omnia, quae a Deo sunt, ordinata sunt, quia hoc idem episcopis omnibus in sua cuique dioecesi, in aedificationem tamen, non in destructionem (2 Cor 13, 10) liceat pro illis in subditos tradita supra reliquos inferiores sacerdotes auctoritate, praesertim quoad illa, quibus excommunicationis censura annexa est. Hanc autem delictorum reservationem consonum est divinae auctoritati non tantum in

externa politia, sed etiam coram Deo vim habere (can. 11).

1688 903 Verumtamen pie admodum, ne hac ipsa occasione aliquis pereat, in eadem Ecclesia Dei custoditum semper fuit, ut nulla sit reservatio in articulo mortis, atque ideo omnes sacerdotes quoslibet paenitentes a quibusvis peccatis et censuris absolvere possunt; extra quem articulum sacerdotes cum nihil possint in casibus reservatis, id unum paenitentibus persuadere nitantur, ut ad superiores et legitimos iudices pro beneficio absolutionis accedant.

1689 904 Demum quoad satisfactionem, quae ex omnibus paenitentiae partibus, quemadmodum a Patribus nostris christiano populo fuit perpetuo tempore commendata, ita una maxime nostra aetate summo pietatis praetextu impugnatur ab iis, qui speciem pietatis habent, virtutem autem eius abnegarunt (cf. 2 Tim 3, 5), sancta Synodus declarat, falsum omnino esse et a verbo Dei alienum, culpam a Domino numquam remitti, quin universa etiam poena condonetur (can. 12 et 15). Perspicua enim et illustria in sacris Litteris exempla (cf. Gn 3, 16ss; Nm 12, 14s; 20, 11s; 2 Rg 12, 13s, etc.) reperiuntur, quibus praeter divinam traditionem hic error quam manifestissime revincitur.

1690 904 Sane et divinae iustitiae ratio exigere videtur, ut aliter ab eo in gratiam recipiantur, qui ante baptismum per ignorantiam deliquerint; aliter vero, qui semel a peccati et daemonis servitute liberati, et accepto Spiritus Sancti dono, scientes 'templum Dei violare' (1 Cor 3, 17) et 'Spiritum Sanctum contristare' (Eph 4, 30) non formidaverint. Et divinam clementiam decet, ne ita nobis absque ulla satisfactione peccata dimittantur, ut occasione accepta, peccata leviora putantes, velut iniurii et 'contumeliosi Spiritui Sancto' (Hebr 10, 29), in graviora labamur, 'thesaurizantes nobis iram in die irae' (Rom 2, 5: Iac 5, 3). Procul dubio enim magnopere a peccato revocant, et quasi freno quodam coercent hae satisfactoriae poenae, cautioresque et vigilantiores in futurum paenitentes efficiunt; medentur quoque peccatorum reliquiis, et vitiosos habitus male vivendo comparatos contrariis virtutum actionibus tollunt. Neque vero securior ulla via in Ecclesia Dei umquam existimata fuit ad amovendam imminentem a Domino poenam, quam ut haec paenitentiae opera (Mt 3, 2 8; 4, 17; 11, 21, etc.) homines cum vero animi dolore frequentent. Accedit ad haec, quod dum satisfaciendo patimur pro peccatis, Christo Iesu, qui pro peccatis nostris satisfacit (cf. Rom 5, 10; 1 Jo 2, 1s), 'ex quo omnis nostra sufficientia est' (cf. 2 Cor 3, 5), conformes efficimur, certissimam quoque inde arrham habentes, quod, si compatimur, et conglorificabimur (cf. Rom 8, 17).

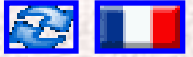
1691 904 Neque vero ita nostra est satisfactio haec, quam pro peccatis nostris exsolvimus, ut non sit per Christum Iesum; nam qui ex nobis tamquam ex nobis nihil possumus, eo cooperante, 'qui nos confortat, omnia possumus' (cf. Phil 4, 13). Ita non habet homo, unde gloriatur; sed omnis gloriatio (cf. 1 Cor 1, 31; 2 Cor 10, 17; Gal 6, 14) nostra in Christo est, 'in quo vivimus' (cf. Act 17, 28), in quo meremur, in quo satisfacimus, 'facientes fructus dignos paenitentiae' (cf. Lc 3, 8), qui ex illo vim habent, ab illo offeruntur Patri, et per illum acceptantur a Patre (can. 13 s).

1692 905 Debent ergo sacerdotes Domini, quantum spiritus et prudentia suggesserit, pro qualitate criminum et paenitentium facultate, salutare et convenientes satisfactiones iniungere, ne, si forte peccatis conniveant et indulgentius cum paenitentibus agant, levissima quaedam opera pro gravissimis delictis iniungendo, alienorum peccatorum participes efficiantur (cf. I Tim 5, 22). Habeant autem prae oculis, ut satisfactio, quam imponunt, non sit tantum ad novae vitae custodiam et infirmitatis medicamentum, sed etiam ad praeteritorum peccatorum vindictam et castigationem: nam claves sacerdotum non ad solvendum dumtaxat, sed et ad ligandum concessas (cf. Mt 16, 19; 18, 18; Jo 20, 23; can. 15) etiam antiqui Patres et credunt et docent. Nec propterea existimarunt, sacramentum paenitentiae esse forum irae vel poenarum; sicut nemo umquam catholicus sensit, ex huiusmodi nostris satisfactionibus vim meriti et satisfactionis Domini nostri Iesu Christi vel

obscurari vel aliqua ex parte imminui; quod dum Novatores intelligere volunt, ita optimam paenitentiam novam vitam esse docent (cf. DS 1457), ut omnem satisfactionis vim et usum tollant (can. 13).

9. 'De operibus satisfactionis'

1693 906 Docet praeterea, tantam esse divinae munificentiae largitatem, ut non solum poenis sponte a nobis pro vindicando peccato susceptis, aut sacerdotis arbitrio pro mensura delicti impositis, sed etiam (quod maximum amoris argumentum est) temporalibus flagellis a Deo inflictis et a nobis patienter toleratis apud Deum Patrem per Christum Jesum satisfacere valeamus (can. 13).

Denzinger (latin) 1551

Denzinger (latin) 1694

b) Doctrina de sacramento extremae unctionis

1694 907 Visum est autem sanctae Synodo, praecedenti doctrinae de paenitentia adiungere ea, quae sequuntur de sacramento extremae unctionis, quod non modo paenitentiae, sed et totius christianae vitae, quae perpetua paenitentia esse debet, consummativum existimatum est a Patribus. Primum itaque circa illius institutionem declarat et docet, quod clementissimus Redemptor noster, qui servis suis quovis tempore voluit de salutaribus remediis adversus omnia omnium hostium tela esse prospectum, quemadmodum auxilia maxima in sacramentis aliis praeparavit, quibus Christiani conservare se integros, dum viverent, ab omni graviore spiritus incommodo possint: ita extremae unctionis sacramento finem vitae tamquam firmissimo quodam praesidio munivit (can. 1). Nam etsi adversarius noster occasiones per omnem vitam quaerat et captet, ut devorare (cf. 1 Petr 5, 8) animas nostras quoquo modo possit: nullum tamen tempus est, quo vehementius ille omnes suae versutiae nervos intendat ad perdendos nos penitus, et a fiducia etiam, si possit, divinae misericordiae deturbandos, quam cum impendere nobis exitum vitae prospicit (perspicit).

1695 908 Instituta est autem sacra haec unctio infirmorum tmquam vere et proprie sacramentum Novi Testamenti a Christo Domino nostro, apud Marcum quidem insinuatam (Mc 6.13), per Jacobum autem Apostolum ac Domini fratrem fidelibus commendatam ac promulgatam (can.1). "Infirmatur, inquit, quis in vobis? Inducat presbyteros Ecclesiae, et orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini; et oratio fidei salvabit infirmum, et alleviabit eum Dominus; et, si in peccatis sit, dimittentur ei" (Jac 5.14,15). Quibus verbis, ut ex apostolica traditione per manus accepta Ecclesia didicit, docet materiam, formam, proprium ministrum et effectum hujus salutaris sacramenti. Intellexit enim Ecclesia, materiam esse oleum ab episcopo benedictum; nam unctio aptissime Spiritus SAncti gratiam, qua invisibiliter anima aegrotantis inungitur, repraesentat; formam deinde esse illa verba: "Per istam unctionem", etc.

Cap. 2. 'De effectu huius sacramenti'

1696 909 Res porro et effectus huius sacramenti illis verbis explicatur: Et oratio fidei salvabit infirmum, et alleviabit eum Dominus; et, si in peccatis sit, dimittentur ei (Iac 5, 15.) Res etenim haec gratia est Spiritus Sancti, cuius unctio delicta, si qua(e) sint adhuc expianda, ac peccati reliquias abstergit, et aegroti animam alleviat et confirmat (can. 2), magnam in eo divinae misericordiae fiduciam excitando, qua infirmus sublevatus et morbi incommoda ac labores levius fert, et tentationibus daemonis 'calcaneo insidiantis' (Gn 3, 15) facilius resistit, et sanitatem corporis interdum, ubi saluti animae expedierit, consequitur.

1697 910 Jam vero, quod attinet ad praescriptionem eorum, qui et suscipere et ministrare hoc sacramentum debent, haud obscure fuit illud etiam in verbis praedictis traditum. Nam et ostenditur illic, proprios huius sacramenti ministros esse Ecclesiae presbyteros (can. 4), quo nomine eo loco non aetate seniores aut primores in populo intelligendi veniunt, sed aut episcopi aut sacerdotes ab ipsis rite ordinati per 'impositionem manuum presbyterii' (I Tim 4, 14; can. 4).

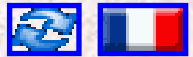
1698 910 - Declaratur etiam, esse hanc unctionem infirmis adhibendam, illis vero praesertim, qui tam periculose decumbunt, ut in exitu vitae constituti videantur, unde et sacramentum exeuntium nuncupatur. Quod si infirmi post susceptam hanc unctionem

convaluerint, iterum huius sacramenti subsidio iuvare poterunt, cum in aliud simile vitae discrimen inciderint.

1699 910 Quare nulla ratione audiendi sunt, qui contra tam apertam et dilucidam Apostoli Iacobi sententiam (Jac 5, 14) docent, hanc unctionem vel figmentum esse humanum vel ritum a Patribus acceptum, nec mandatum Dei nec promissionem gratiae habentem (can. 1); et qui illam iam cessasse asserunt, quasi ad gratiam curationum dumtaxat in primitiva Ecclesia referenda esset; et qui dicunt, ritum et usum, quem sancta Romana Ecclesia in huius sacramenti administratione observat, Iacobi Apostoli sententiae repugnare atque ideo in alium commutandum esse; et denique, qui hanc extremam unctionem a fidelibus sine peccato contemni posse affirmant (can. 3). Haec enim omnia manifestissime pugnant cum perspicuis tanti Apostoli verbis. Nec profecto Ecclesia Romana, aliarum omnium mater et magistra, aliud in hac administranda unctione, quantum ad ea, quae huius sacramenti substantiam perficiunt, observat, quam quod beatus Iacobus praescripsit. Neque vero tanti sacramenti contemptus absque ingenti scelere et ipsius Spiritus Sancti iniuria esse posset.

1700 910 Haec sunt, quae de paenitentiae et extremae unctionis sacramentis haec sancta oecumenica Synodus profitetur et docet, atque omnibus Christi fidelibus credenda et tenenda proponit. Sequentes autem canones inviolabiliter servandos esse tradit, et asserentes contrarium perpetuo damnat et anathematizat.

Canones de sacramento paenitentiae

1701 911 Can. 1. Si quis dixerit, in catholica Ecclesia paenitentiam non esse vere et proprie sacramentum pro fidelibus, quoties post baptismum in peccata labuntur, ipsi Deo reconciliandis, a Christo Domino nostro institutum: anathema sit (cf. DS 1668ss).

1702 912 Can. 2. Si quis sacramenta confundens, ipsum baptismum paenitentiae sacramentum esse dixerit, quasi haec duo sacramenta distincta non sint, atque ideo paenitentiam non recte 'secundam post naufragium tabulam' appellari: an. s. (cf. DS 1671 s 1542).

1703 913 Can. 3. Si quis dixerit, verba illa Domini Salvatoris: "Accipite Spiritum Sanctum; quorum remisistis peccata, remittuntur eis; et quorum retinueritis, retenta sunt" (Jo 20.22s), non esse intelligenda de potestate remittendi et retinendi peccata in sacramento paenitentiae, sicut Ecclesia catholica ab initio semper intellexit; detorserit autem, contra institutionem huius sacramenti, ad auctoritatem praedicandi Evangelium: an. s. (cf D.894).

1704 914 Can. 4. Si quis negaverit, ad integram et perfectam peccatorum remissionem requiri tres actus in paenitente quasi materiam sacramenti paenitentiae, videlicet contritionem, confessionem et satisfactionem, quae tres paenitentiae partes dicuntur; aut dixerit, duas tantum esse paenitentiae partes, terrores scilicet incussos conscientiae agnito peccato, et fidem conceptam ex Evangelio vel absolute, qua credit quis sibi per Christum remissa peccata: an. s. (cf. DS 1673 1675).

1705 915 Can. 5. Si quis dixerit, eam contritionem, quae paratur per discussionem, collectionem et detestationem peccatorum, qua quis recogitat annos suos in amaritudine animae suae (Is 38, 15), ponderando peccatorum suorum gravitatem, multitudinem, foeditatem, amissionem aeternae beatitudinis, et aeternae damnationis incursum, cum proposito melioris vitae, non esse verum et utilem dolorem, nec praeparare ad gratiam, sed facere hominem hypocritam et magis peccatorem; demum illam esse dolorem coactum et non liberum ac voluntarium: an. s. (cf. DS 1676 1456).

1706 916 Can. 6. Si quis negaverit, confessionem sacramentalem vel institutam vel ad salutem necessariam esse iure divino; aut dixerit, modum secretae confitendi soli sacerdoti, quem Ecclesia catholica ab initio semper observavit et observat, alienum esse ab institutione et mandato Christi, et inventum esse humanum: an. s. (cf. DS 1679ss).

1707 917 Can. 7. Si quis dixerit, in sacramento poenitentiae ad remissionem peccatorum necessarium non esse iure divino confiteri omnia et singula peccata mortalia, quorum memoria cum debita et diligenti praemeditatione habeatur, etiam occulta, et quae sunt contra duo ultima decalogi praecepta, et circumstantias, quae peccati speciem mutant; sed eam confessionem tantum esse utilem ad erudiendum et consolandum poenitentem, et olim observatam fuisse tantum ad satisfactionem canonicam imponendam; aut dixerit, eos, qui omnia peccata confiteri student, nihil relinquere velle divinae misericordiae ignoscendum; aut demum non licere confiteri peccata venialia : an. s. (cf. DS 1679ss).

1708 918 Can. 8. si quis dixerit, confessionem omnium peccatorum, qualem Ecclesia servat, esse impossibilem, et traditionem humanam a piis abolendam; aut ad eam non teneri omnes et singulos utriusque sexus Christi fideles iuxta magni Concilii Lateranensis constitutionem, semel in anno et ob id suadendum esse Christi fidelibus, ut non confiteantur tempore Quadragesimae : an. s. (cf. DS 1682s).

1709 919 Can. 9. Si quis dixerit, absolutionem sacramentalem sacerdotis non esse actum iudiciale, sed nudum ministerium pronuntiandi et declarandi, remissa esse peccata confitenti, modo tantum credat se esse absolutum aut sacerdos non serio, sed ioco absolvat; aut dixerit non requiri confessionem poenitentis, ut sacerdos ipsum absolvere possit : an. s. (cf. DS 1685 1462).

1710 920 Can. 10. Si quis dixerit, sacerdotes, qui in peccato mortali sunt, potestatem ligandi et solvendi non habere; aut non solos sacerdotes esse ministros absolutionis, sed omnibus et singulis Christi fidelibus esse dictum: 'Quaecumque ligaveritis super terram, erunt ligata et in caelo et quaecumque solveritis super terram, erunt soluta et in caelo' (Mt 18 18); et 'Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis retenta sunt' (Jo 20, 23), quorum verborum virtute quilibet absolvere possit peccata, publica quidem per correptionem dumtaxat, si correptus acquieverit, secreta vero per spontaneam confessionem : an. s. (cf. DS 1684).

1711 921 Can. 11. Si quis dixerit, episcopos non habere ius reservandi sibi casus nisi quoad externam poenitentiam, atque ideo casuum reservationem non prohibere, quominus sacerdos a reservatis vere absolvat: an. s. (cf. DS 1687).

1712 922 Can. 12. Si quis dixerit, totam poenam simul cum culpa remitti semper a Deo, satisfactionemque poenitentium non esse aliam quam fidem, qua apprehendunt Christum pro eis satisfecisse: an. s. (cf. DS 1689).

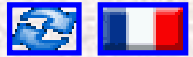
1713 923 Can. 13. Si quis dixerit, pro peccatis, quoad poenam temporalem, minime Deo pro Christi merita satisfieri poenis ab eo inflictis et patienter toleratis vel a sacerdote injunctis, sed neque sponte susceptis, ut jejuniis, orationibus, eleemosynis vel aliis etiam petatis operibus, atque ideo optimam poenitentiam esse tantum novam vitam: an. s.

1714 924 Can. 14. Si quis dixerit, satisfactiones, quibus poenitentes per Christum Jesum peccata redimunt, non esse cultus Dei, sed traditiones hominum, doctrinam de gratia et verum Dei cultum atque ipsum beneficium mortis Christi obscurantes: an. s. (cf. DS 1692).

1715 925 Can. 15. Si quis dixerit, claves Ecclesiae esse datas tantum ad solvendum, non etiam ad ligandum, et propterea sacerdotes, dum imponunt poenas confitentibus, agere contra finem clavium et contra institutionem Christi; et fictionem esse, quod, virtute clavium

sublata poena aeterna, poena temporalis plerumque exsolvenda remaneat: an s. (cf. DS 1692).

Canones de extrema unctione

1716 926 Can. 1. Si quis dixerit, extremam unctionem non esse vere et proprie sacramentum a Christo Domino nostro institutum (cf. Mc 6, 13) et a beato Jacobo Apostolo promulgatum (Iac 5, 14), sed ritum tantum acceptum a Patribus, aut figmentum humanum: anathema sit (cf. DS 1695 1699).

1717 927 Can. 2. Si quis dixerit, sacram infirmorum unctionem non conferre gratiam, nec remittere peccata, nec alleviare infirmos, sed iam cessasse, quasi olim tantum fuerit gratia curationum: an. s. (cf. DS 1699 1696).

1718 928 Can. 3. Si quis dixerit, extremae unctionis ritum et usum, quem observat sancta Romana Ecclesia, repugnare sententiae beati Jacobi Apostoli, ideoque eum mutandum, posseque a Christianis absque peccato contemni: an. s. (cf. DS 1699).

1719 929 Can. 4. Si quis dixerit, presbyteros Ecclesiae, quos beatus Iacobus adducendos esse ad infirmum inungendum hortatur, non esse sacerdotes ab episcopo ordinatos, sed aetate seniores in quavis communitate, ob idque proprium extremae unctionis ministrum non esse solum sacerdotem : an. s. (cf. DS 1697).

Sessio XXI, 16 juillet 1562; Doctrina de communionem sub utraque

specie et parvulorum

Prooemium

1725 929a Sacrosancta oecumenica et generalis Tridentina Synodus ..., cum de tremendo et sanctissimo Eucharistiae sacramento varia diversis in locis errorum monstra nequissimi daemonis artibus circumferantur, ob quae in nonnullis provinciis multi a catholicae Ecclesiae fide atque obedientia videantur discessisse: censuit, ea, quae ad communionem sub utraque specie et parvulorum pertinent, hoc loco exponenda esse. Quapropter cunctis Christifidelibus interdicit, ne posthac de iis aliter vel credere vel docere vel praedicare audeant, quam est iis decretis explicatum atque definitum.

Cap. 1. 'Laicos et clericos non conficientes non adstringi iure divino ad communionem sub utraque specie'

1726 930 Itaque sancta ipsa Synodus a Spiritu Sancto, qui Spiritus est sapientiae et intellectus, Spiritus consilii et pietatis (Is 11, 2), edocta atque ipsius Ecclesiae iudicium et consuetudinem secuta, declarat ac docet, nullo divino praecepto laicos et clericos non conficientes obligari ad Eucharistiae sacramentum sub utraque specie sumendum, neque ullo pacto salva fide dubitari posse, quin illis alterius speciei communio ad salutem sufficiat.

1727 930 Nam etsi Christus Dominus in ultima Coena venerabile hoc sacramentum in panis et vini speciebus instituit et Apostolis tradidit (cf. Mt 26, 26 ss; Mc 14, 22 ss; Lc 22, 19 s; 1 Cor 11, 24s): non tamen illa institutio et traditio eo tendunt, ut omnes Christi fideles statuto Domini ad utramque speciem accipiendam adstringantur (can. 1 et 2). Sed neque ex sermone

illo apud Ioannem sexto recte colligitur, utriusque speciei communionem a Domino praeceptam esse (can. 3), utcumque iuxta varias sanctorum Patrum et Doctorum interpretationes intelligatur. Namque qui dixit: 'Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis' (Jo 6, 54), dixit quoque: 'Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in aeternum' (Jo 6, 52). Et qui dixit: 'Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam aeternam' (Jo 6, 55), dixit etiam: 'Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita' (Jo 6, 52); et denique qui dixit: 'Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, in me manet, et ego in illo' (Jo 6, 57), dixit nihilominus: 'Qui manducat hunc Panem, vivet in aeternum' (Jo 6, 58).

2. 'Ecclesiae potestas circa dispensationem sacramenti Eucharistiae'

1728 931 Praeterea declarat, hanc potestatem perpetuo in Ecclesia fuisse, ut in sacramentorum dispensatione, salva illorum substantia, ea statueret vel mutaret, quae suscipientium utilitati seu ipsorum sacramentorum venerationi, pro rerum, temporum et locorum varietate, magis expedire iudicaret. Id autem Apostolus non obscure visus est innuisse, cum ait: 'Sic nos existimet homo ut ministros Christi et dispensatores mysteriorum Dei' (1 Cor 4, 1); atque ipsum quidem hac potestate usum esse, satis constat, cum in multis aliis, tum in hoc ipso sacramento, cum ordinatis nonnullis circa eius usum, 'Cetera, inquit, cum venero, disponam' (1 Cor 11, 34). Quare agnoscens sancta mater Ecclesia hanc suam in administratione sacramentorum auctoritatem, licet ab initio christianae religionis non infrequens utriusque speciei usus fuisset, tamen progressu temporis latissime iam mutata illa consuetudine, gravibus et iustis causis adducta, hanc consuetudinem sub altera specie communicandi approbavit et pro lege habendam decrevit, quam reprobare aut sine ipsius Ecclesiae auctoritate pro libito mutare non licet (Can. 2).

3. 'Totum et integrum Christum ac verum sacramentum sub qualibet specie sumi'

1729 932 Insuper declarat, quamvis Redemptor noster, ut antea dictum est, in suprema illa Coena hoc sacramentum in duabus speciebus instituerit et Apostolis tradiderit: tamen fatendum esse, etiam sub altera tantum specie totum atque integrum Christum verumque sacramentum sumi, ac propterea, quod ad fructum attinet, nulla gratia necessaria ad salutem eos defraudari, qui unam speciem solam accipiunt (can. 3).

1730 933 Denique eadem sancta Synodus docet, parvulos usus rationis carentes nulla obligari necessitate ad sacramentalem Eucharistiae communionem (can.4), siquidem per baptismi "lavacrum regenerati" (Tit 3.5) et Christo incorporati adeptam jam filiorum Dei gratiam in illa aetate amittere non possunt. Neque ideo tamen damnanda est antiquitas, si eum morem in quibusdam locis aliquando servavit. Ut enim sanctissimi illi Patres sui facti probabilem causam pro illius temporis ratione habuerunt, ita certe eos nulla salutis necessitate id fecisse sine controversia credendum est.

[Canones de communione sub utraque specie et parvulorum](#)

1731 934 Can. 1. Si quis dixerit, ex Dei praecepto vel ex necessitate salutis omnes et singulos Christi fideles utramque speciem sanctissimi Eucharistiae sacramenti sumere debere: anathema sit (cf. DS 1726s).

1732 935 Can. 2. Si quis dixerit, sanctam Ecclesiam catholicam non iustis causis et

rationibus adductam fuisse, ut laicos atque etiam clericos non conficientes sub una panis tantummodo specie communicaret, aut in eo errasse: an. s. (cf. DS 1728).

1733 936 Can. 3. Si quis negaverit, totum et integrum Christum, omnium gratiarum fontem et auctorem, sub una panis specie sumi, quia, ut quidam falso asserunt, non secundum ipsius Christi institutionem sub utraque specie sumatur: an. s. (cf. DS 1726s).

1734 937 Can. 4. Si quis dixerit, parvulis, antequam ad annos discretionis pervenerint, necessariam esse Eucharistiae communionem: an. s. (cf. DS 1730).

Doctrina de ss. Missae sacrificio

1738 937a Sacrosancta oecumenica et generalis Tridentina Synodus..., ut vetus, absoluta atque omni ex parte perfecta de magno Eucharistiae mysterio in sancta catholica Ecclesia fides atque doctrina retineatur et in sua puritate, propulsatis erroribus atque haeresibus, conservetur: de ea, quatenus verum et singulare sacrificium est, Spiritus Sancti illustratione edocta, haec, quae sequuntur, docet, declarat et fidelibus populis praedicanda decernit.

Cap.1. 'De institutione sacrosancti Missae sacrificii'

1739 938 Quoniam sub priori Testamento (teste Apostolo Paulo) propter Levitici sacerdotii imbecillitatem consummatio non erat, oportuit (Deo Patri misericordiarum ita ordinante) sacerdotem alium "secundum ordinem Melchisedech" (Gen 14.18; Ps 109.4; Heb 7.11) surgere, Dominum nostrum Jesum Christum, qui posset omnes, quotquot sanctificandi essent, consummare (Heb 10.4) et ad perfectum adducere.

1740 938 Is igitur Deus et Dominus noster, etsi semel seipsum in ara crucis, morte intercedente, Deo Patri oblaturus erat, ut aeternam illis (illic) redemptionem operaretur: quia tamen per mortem sacerdotium extinguendum non erat (Heb 7.24,27), in Coena novissima, "qua nocte tradebatur" (Cor1 11.13), ut dilectae sponsae suae Ecclesiae visibile (sicut hominum natura exigit) relinqueret sacrificium, quo cruentum illud semel in cruce peragendum repraesentaretur ejusque memoria in finem usque saeculi permaneret, atque illius salutaris virtus in remissionem eorum, quae a nobis quotidie committuntur, peccatorum applicaretur: "sacerdotem secundum ordinem Melchisedech se in aeternum" (Ps 109.4) constitutum declarans, corpus et sanguinem suum sub speciebus panis et vini Deo Patri obtulit ac sub earundem rerum symbolis Apostolis (quos tunc Novi Testamenti sacerdotes constituebat), ut sumerent, tradidit, et eisdem eorumque in sacerdotio successoribus, ut offerent, praecipit per haec verba: "Hoc facite in meam commemorationem", etc. (Lc 22.19; Cor1 11.24), uti semper catholica Ecclesia intellexit et docuit (can. 2.).

1741 938 Nam celebrato veteri Pascha, quod in memoriam exitus de Aegypto multitudo filiorum Israel immolabat (Ex 12.1ss), novum instituit Pascha, se ipsum ab Ecclesia per sacerdotes sub signis visibilibus immolandum in memoriam transitus si ex hoc mundo ad Patrem, quando per sui sanguinis effusionem nos redemit "eripuitque de potestate tenebrarum et in regnum suum transtulit" (Col 1.13).

1742 939 Et haec quidem illa munda oblatio est, quae nulla indignitate aut malitia offerentium inquinari potest, quam Dominus per Malachiam nomini suo, quod magnum futurum esset in gentibus, in omni loco mundam offerendam praedixit (Mal 1.11), et quam non obscure innuit Apostolus Paulus Corinthiis scribens, cum dicit, non posse eos, qui participatione mensae daemoniorum polluti sint, mensae Domini participes fieri (Cor1 10.21), per mensam altare utrobique intelligens. Haec denique illa est, quae per varias sacrificiorum, naturae et Legis tempore (Gen 4.4; 8.20; 12.8; 22; Ex: passim), similitudines figurabatur,

utpote quae bona omnia per illa significata veluti illorum omnium consummatio et perfectio complectitur.

Cap.2. 'Sacrificium visibile esse propitiatorium pro vivis et defunctis'

1743 940 Et quoniam in divino hoc sacrificio, quod in Missa peragitur, idem ille Christus continetur et incruente immolatur, qui in ara crucis "semel seipsum cruenta obtulit" (Heb 9.14,27): docet sancta Synodus, sacrificium istud vere propitiatorium esse (can.3), per ipsumque fieri, ut, si cum vero corde et recta fide, cum metu ac reverentia, contriti ac paenitentes ad Deum "accedamus, misericordiam consequamur et gratiam inveniamus in auxilio opportuno" (Heb 4.16). Hujus quippe oblatione placatus Dominus, gratiam et donum paenitentiae concedens, crimina et peccata etiam ingentia dimittit. Una enim eademque est hostia, idem nunc offerens sacerdotum ministerio, qui se ipsum tunc in cruce obtulit, sola offerendi ratione diversa. Cujus quidem oblationis (cruentae, inquam) fructus per hanc incruentam uberrime percipiuntur: tantum abest, ut illi per hanc quovis modo derogetur (can.4). Quare non solum pro fidelium vivorum peccatis, poenis, satisfactionibus et aliis necessitatibus, sed et pro defunctis in Christo, nondum ad plenum purgatis, rite juxta Apostolorum traditionem offertur (can. 3).

Cap. 3. De Missis in honorem Sanctorum

1744 941 Et quamvis in honorem et memoriam Sanctorum nonnullas interdum Missas Ecclesia celebrare consueverit, non tamen illis sacrificium offerri docet, sed Deo soli, qui illos coronavit (can. 5). Unde 'nec sacerdos dicere solet: Offero tibi sacrificium, Petre et Paule', sed, Deo de illorum victoriis gratias agens, eorum patrocinia implorat, 'ut ipsi pro nobis intercedere dignentur in caelis, quorum memoriam facimus in terris'.

Cap. 4. Utrum missam celebrare conveniet

1745 942 Et cum sancta sancte administrari conveniat, sitque hoc omnium sanctissimum sacrificium: ecclesia catholica, ut digne reverenterque offerretur ac perciperetur, sacrum canonem multis ante saeculis instituit, ita ab omni errore purum (can.6), ut nihil in eo contineatur, quod non maxime sanctitatem ac pietatem quandam redoleat mentesque offerentium in Deum erigat. Is enim constat cum ex ipsis Domini verbis, tum ex Apostolorum traditionibus ac sanctorum quoque Pontificum piis institutionibus.

Cap. 5. "De solemnibus Missae sacrificii caeremoniis"

1746 Cumque natura hominum ea sit, ut non facile queat sine adminiculis exterioribus ad rerum divinarum mediationem sustolli, propterea pia mater Ecclesia ritus quosdam, ut scilicet quaedam submissa voce (can. 9), alia vero elatiore in Missa pronuntiarentur, instituit; caeremonias item adhibuit (can. 7), ut mysticas benedictiones, lumina, thymiamata, vestes aliaque id genus multa ex apostolica disciplina et traditione, quo et majestas tanti sacrificii commendaretur, et mentes fidelium per haec visibilia religionis et pietatis signa ad rerum altissimarum, quae in hoc sacrificio latent, contemplationem excitarentur.

Cap. 6. De Missa, in qua solus sacerdos communicat

1747 944 Optaret quidem sacrosancta Synodus, ut in singulis Missis fideles adstantes non solum spirituali affectu, sed sacramentali etiam Eucharistiae perceptione communicarent, quo ad eos sanctissimi huius sacrificii fructus uberius proveniret; nec tamen, si id non semper fiat,

propterea Missas illas, in quibus solus sacerdos sacramentaliter communicat, ut privatas et illicitas damnat (can. 8), sed probat atque commendat, si quidem illae quoque Missae vere communes censeri debent, partim quod in eis populus spiritualiter communicet, partim vero, quod a publico Ecclesiae ministro non pro se tantum, sed pro omnibus fidelibus qui ad Corpus Christi pertinent, celebrentur.

Cap. 7. De aqua in calice offerendo vino miscenda

1748 945 Monet deinde sancta Synodus, praeceptum esse ab Ecclesia sacerdotibus, ut aquam vino in calice offerendo miscerent (can. 9), tum quod Christum Dominum ita fecisse credatur, tum etiam quia e latere eius aqua simul cum sanguine exierit (Jo 19, 34), quod sacramentum hac mixtione recolitur. Et cum 'aquae' in Apocalypsi beati Joannis populi dicantur (Apc 17, 1 15), ipsius populi fidelis cum capite Christo unio repraesentatur.

Cap 8. De Missa vulgari lingua passim non celebranda, et mysteriis eius populo explicandis

1749 946 Etsi Missa magnam contineat populi fidelis eruditionem, non tamen expedire visum est Patribus, ut vulgari passim lingua celebraretur (can. 9). Quamobrem, retento ubique cuiusque ecclesiae antiquo et a sancta Romana Ecclesia, omnium ecclesiarum matre et magistra, probato ritu, ne oves Christi esuriant, neve 'parvuli panem petant et non sit, qui frangat eis' (cf. Thr 4, 4): mandat sancta Synodus pastoribus et singulis curam animarum gerentibus, ut frequenter inter Missarum celebrationem vel per se vel per alios, ex his, quae in Missa leguntur exponant atque inter cetera sanctissimi huius sacrificii mysterium aliquod declarent, diebus praesertim Dominicis et festis.

[Concile de Trente \(XIXeme oecuménique\), Session XXII,](#)

[17 septembre 1562, Doctrine De ss. Missae sacrificio](#)

1750 947 Quia vero adversus veterem hanc in sacrosancto Evangelio, Apostolorum traditionibus sanctorumque Patrum doctrina fundatam fidem hoc tempore multi disseminati sunt errores, multaque a multis docentur et disputantur: sacrosancta Synodus, post multos gravesque his de rebus mature habitos tractatus, unanimi patrum omnium consensu, quae huic purissimae fidei sacraeque doctrinae adversantur, damnare et a sancta Ecclesia eliminare per subjectos hos canones constituit.

[Canones de ss. Missae sacrificio](#)

1751 948 Can. 1. Si quis dixerit, in Missa non offerri Deo verum et proprium sacrificium, aut quod offerri non sit aliud quam nobis Christum ad manducandum dari: an. s.

1752 949 Can. 2. Si quis dixerit, illis verbis: 'Hoc facite in meam commemorationem' (Jo 22, 19; 1 Cor 11, 24), Christum non instituisse Apostolos sacerdotes, aut non ordinasse, ut ipsi aliique sacerdotes offerrent corpus et sanguinem suum: an. s. (cf. DS 1740).

1753 950 Can. 3. Si quis dixerit, Missae sacrificium tantum esse laudis et gratiarum actionis, aut nudam commemorationem sacrificii in cruce peracti, non autem propitiatorium; vel soli prodesse sumenti; neque pro vivis et defunctis, pro peccatis, poenis, satisfactionibus et aliis necessitatibus offerri debere: an. s. (cf. DS 1743).

1754 951 Can. 4. Si quis dixerit, blasphemiam irrogari sanctissimo Christi sacrificio in cruce peracto per Missae sacrificium, aut illi per hoc derogari: an. s. (cf. DS 1743).

1755 952 Can. 5. Si quis dixerit, imposturam esse, Missas celebrari in honorem Sanctorum et pro illorum intercessione apud Deum obtinenda, sicut Ecclesia intendit: an. s. (cf. DS 1744).

1756 953 Can. 6. Si quis dixerit, canonem Missae errores continere ideoque abrogandum esse: an. s. (cf. DS 1745).

1757 954 Can. 7. Si quis dixerit, caeremonias, vestes et externa signa, quibus in Missarum celebratione Ecclesia catholica utitur, irritabula impietatis esse magis quam officia pietatis: an. s. (cf. DS 1746).

1758 955 Can. 8. Si quis dixerit, Missas, in quibus solus sacerdos sacramentaliter communicat, illicitas esse ideoque abrogandas: an. s. (cf. DS 1747).

1759 956 Can. 9. Si quis dixerit, Ecclesiae Romanae ritum, quo submissa voce pars canonis et verba consecrationis proferuntur, damnandum esse; aut lingua tantum vulgari Missam celebrari debere; aut aquam non miscendam esse vino in calice offerendo, eo quod sit contra Christi institutionem: an. s. (cf. DS 1746 1748 s).

1760 Insuper cum eadem sacrosancta Synodus superiori sessione duos articulos alias propositos et tum nondum discussos, videlicet: - An rationes, quibus sancta catholica Ecclesia adducta fuit, ut communicaret laicos atque etiam non celebrantes sacerdotes sub una panis specie, ita sint retinendae, ut nulla ratione calicis usus cuiquam sit permittendus, - et: An, si honestis et christianae caritati consentaneis rationibus concedendus alicui vel nationi vel regno calicis usus videatur, sub aliquibus condicionibus concedendus sit, et quaenam illae sint, in aliud tempus, oblata sibi occasione, examinandos atque diffiniendos reservaverit: nunc eorum, pro quibus petitur, saluti optimum consultum volens, decrevit, integrum negotium ad Sanctissimum Dominum esse referendum prout praesenti decreto refert; qui pro sua singulari prudentia id efficiat, quod utile rei publicae christianae et salutare petentibus usum calicis fore iudicaverit.

[Sessio XXIII, 15 juillet 1563: Doctrina de sacramento ordinis](#)

1763 956a Vera et catholica doctrina de sacramento ordinis ad condemmandos errores nostri temporis, a sancta Synodo Tridentina decreta et publicata sessione (sub Pio IV) septima.

1764 957 Sacrificium et sacerdotium ita Dei ordinatione conjuncta sunt, ut utrumque in omni lege exstiterit. Cum igitur in Novo Testamento sanctum Eucharistiae sacrificium visibile ex Domini institutione catholica Ecclesia acceperit: fateri etiam oportet, in ea novum esse visibile et externum sacerdotium (can. 1), in quod vetus translatum est (cf Heb 7.12ss). Hoc autem ab eodem Domino Salvatore nostro institutum esse (can.3), atque Apostolis eorumque successoribus in sacerdotio potestatem traditam consecrandi, offerendi et ministrandi corpus et sanguinem ejus, nec non et peccata dimittendi et retinendi, sacrae Litterae ostendunt, et catholicae Ecclesiae traditio semper docuit (can.1).

1765 958 Cum autem divina res sit tam sancti sacerdotii ministerium, consentaneum fuit, quo dignius et maiore cum veneratione exerceri posset, ut in Ecclesiae ordinatissima dispositione plures et diversi essent ministrorum ordines (Mt 16, 19; Lc 22, 19; Jo 20, 22s),

qui sacerdotio ex officio deservirent, ita distributi, ut, qui iam clericali tonsura insigniti essent, per minores ad maiores ascenderent (can. 2). Nam non solum de sacerdotibus, sed et de diaconis sacrae Litterae apertam mentionem faciunt (Act 6, 5; I Tim 3, 8 ss; Phil 1, 1) et, quae maxime in illorum ordinatione attendenda sunt, gravissimis verbis docent; et ab ipso Ecclesiae initio sequentium ordinum nomina atque uniuscuiusque eorum propria ministeria, subdiaconi scilicet, acolythi, exorcistae, lectoris et ostiarii in usu fuisse cognoscuntur, quamvis non pari gradu. Nam subdiaconatus ad maiores ordines a Patribus et sacris Conciliis refertur, in quibus et de aliis inferioribus frequentissime legimus.

1766 959 Cum Scripturae testimonio, apostolica traditione et Patrum unanimi consensu perspicuum sit, per sacram ordinationem, quae verbis et signis exterioribus perficitur, gratiam conferri: dubitare nemo debet, ordinem esse vere et proprie unum ex septem sanctae Ecclesiae sacramentis (can.3). Inquit enim Apostolus: "Admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, quae est in te per impositionem manuum mearum. Non enim dedit nobis Deus spiritum timoris, sed virtutis et dilectionis et sobrietatis" (2 Tim 1.6,7; cf 1 Tim 4.14).

1767 960 Quoniam vero in sacramento ordinis, sicut et in baptismo et confirmatione, character imprimitur (can. 4), qui nec deleri nec auferri potest: merito sancta Synodus damnat eorum sententiam, qui asserunt, Novi Testamenti sacerdotes temporariam tantummodo potestatem habere, et semel rite ordinatos iterum laicos effici posse si verbi Dei ministerium non exercent (can. 1). Quod si quis omnes Christianos promiscue Novi Testamenti sacerdotes esse, aut omnes pari inter se potestate spirituali praeditos affirmet: nihil aliud facere videtur quam ecclesiasticam hierarchiam, quae est 'ut castrorum acies ordinata' (cf: Ct 6, 3), confundere (can. 6), perinde ac si, contra beati Pauli doctrinam, omnes Apostoli, omnes Prophetae, omnes Evangelistae, omnes Pastores, omnes sint Doctores (cf. 1 Cor 12, 29; Eph 4, 11).

1768 960 Proinde sancta Synodus declarat, praeter ceteros ecclesiasticos gradus episcopos, qui in Apostolorum locum successerunt, ad hunc hierarchicum ordinem praecipue pertinere, et 'positos' (sicut idem Apostolus ait) 'a Spiritu Sancto regere Ecclesiam Dei' (Act 20, 28), eosque presbyteris superiores esse, ac sacramentum confirmationis conferre, ministros Ecclesiae ordinare, atque alia pleraque peragere ipsos posse, quarum functionum potestatem reliqui inferioris ordinis nullam habent (can. 7).

1769 960 Docet insuper sancta Synodus, in ordinatione episcoporum, sacerdotum et ceterorum ordinum nec populi nec cuiusvis saecularis potestatis et magistratus consensum sive vocationem sive auctoritatem ita requiri ut sine ea irrita sit ordinatio; quin potius decernit, eos, qui tantummodo a populo aut saeculari potestate ac magistratu vocati et instituti ad haec ministeria exercenda ascendunt, et qui ea propria temeritate sibi sumunt, omnes non Ecclesiae ministros, sed 'fures et latrones, per ostium non ingressos' (cf. Jo 10, 1), habendos esse (can. 8).

1770 960 Haec sunt, quae generatim sacrae Synodo visum est Christifideles de sacramento ordinis docere. His autem contraria certis et propriis canonibus in hunc, qui sequitur, modum damnare constituit, ut omnes, ante Christo, fidei regula utentes, in tot errorum tenebris catholicam veritatem facilius agnoscere et tenere possint.

Denzinger (latin) 1694

Denzinger (latin) 1771

Canones de sacramento ordinis

1771 961 Can. 1. Si quis dixerit, non esse in Novo Testamento sacerdotium visibile et externum, vel non esse potestatem aliquam consecrandi et offerendi verum corpus et sanguinem Domini, et peccata remittendi et retinendi, sed officium tantum et nudum ministerium praedicandi Evangelium, vel eos, qui non praedicant, prorsus non esse sacerdotes: anathema sit (cf. DS 1764 1767).

1772 962 Can. 2. Si quis dixerit, praeter sacerdotium non esse in Ecclesia catholica alios ordines, et maiores et minores, per quos velut per gradus quosdam in sacerdotium tendatur: an. s. (cf. DS 1765).

1773 963 Can. 3. Si quis dixerit, ordinem sive sacram ordinationem non esse vere et proprie sacramentum a Christo Domino institutum, vel esse figmentum quoddam humanum, excogitatum a viris rerum ecclesiasticarum imperitis, aut esse tantum ritum quendam eligendi ministros verbi Dei et sacramentorum: an. s. (cf. DS 1766).

1774 964 Can. 4. Si quis dixerit, per sacram ordinationem non dari Spiritum Sanctum, ac proinde frustra episcopos dicere: Accipe Spiritum Sanctum; aut per eam non imprimi characterem; vel eum, qui sacerdos semel fuit, laicum rursus fieri posse: an. s. (cf. DS 1767).

1775 965 Can. 5. Si quis dixerit, sacram unctionem, qua Ecclesia in sancta ordinatione utitur, non tantum non requiri, sed contemnendam et perniciosam esse, similiter et alias ceremonias: an. s.

1776 966 Can. 6. Si quis dixerit, in Ecclesia catholica non esse hierarchiam, divina ordinatione institutam, quae constat ex episcopis, presbyteris et ministris an. s. (cf. DS 1768).

1777 967 Can. 7. Si quis dixerit, episcopos non esse presbyteris superiores; vel non habere potestatem confirmandi et ordinandi, vel eam, quam habent, illis esse cum presbyteris communem; vel ordines ab ipsis collatos sine populi vel potestatis saecularis consensu aut vocatione irritos esse; aut eos, qui nec ab ecclesiastica et canonica potestate rite ordinati nec missi sunt, sed aliunde veniunt, legitimos esse verbi et sacramentorum ministros: an. s. (cf. DS 1768 s).

1778 968 Si quis dixerit, episcopos, qui auctoritate Romani Pontificis assumuntur non esse legitimos et veros episcopos, sed figmentum humanum: an. s.

Sessio XXIV, 11 novembre 1563; De sacramento matrimonii

1797 969 Matrimonii perpetuum indissolubilemque nexum primus humani generis parens divini Spiritus instinctu pronuntiavit, cum dixit: 'Hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea. Quamobrem relinquet homo patrem suum et matrem, et adhaerebit uxori suae, et erunt duo in carne una' (Gn 2, 23 s; cf. Eph 5, 31).

1798 969 Hoc autem vinculo duos tantummodo copulari et coniungi, Christus Dominus apertius docuit, cum postrema illa verba, tamquam a Deo prolata, referens dixit: 'Itaque iam non sunt duo, sed una caro' (Mt 19, 6), statimque eiusdem nexus firmitatem, ab Adamo tanto ante pronuntiatam, his verbis confirmavit: 'Quod ergo Deus mconiunxit, homo non separet' (Mt 19, 6; Mc 10, 9).

1799 969 Gratiam vero, quae naturalem illum amorem perficeret, et indissolubilem unitatem confirmaret, coniugesque sanctificaret, ipse Christus, venerabilium sacramentorum institutor atque perfector, sua nobis Passione promeruit. Quod Paulus Apostolus innuit, dicens: 'Viri, diligite uxores vestras, sicut Christus dilexit Ecclesiam, et se ipsum tradidit pro ea' (Eph 5, 25), mox subiungens: 'Sacramentum hoc magnum est; ego autem dico, in Christo et in Ecclesia' (Eph 5, 32).

1800 970 Cum igitur matrimonium in lege evangelica veteribus connubiis per Christum gratia praestet: merito inter Novae Legis sacramenta annumerandum sancti Patres nostri, Concilia et universalis Ecclesiae traditio semper docuerunt; adversus quam impii homines huius saeculi insanientes, non solum perperam de hoc venerabili sacramento senserunt, sed de more suo, praetextu Evangelii libertatem carnis introducentes, multa ab Ecclesiae catholicae sensu et ab Apostolorum temporibus probata consuetudine aliena, scripto et verbo asseruerunt, non sine magna Christifidelium iactura. Quorum temeritati sancta et universalis Synodus cupiens occurrere, insigniores praedictorum schismaticorum haereses et errores, ne plures ad se trahat perniciose eorum contagio, exterminandos duxit, hos in ipsos haereticos eorumque errores decernens anathematismos.

Canones de sacramento matrimonii

1801 971 Can. 1. Si quis dixerit, matrimonium non esse vere et proprie unum ex septem Legis evangelicae sacramentis, a Christo Domino institutum, sed ab hominibus in Ecclesia inventum, neque gratiam conferre: anathema sit (cf. DS 1800).

1802 972 Can. 2. Si quis dixerit, licere Christianis plures simul habere uxores, et hoc nulla lege divina esse prohibitum (Mt 19, 9 ss): an. s. (cf. DS 1798).

1803 973 Can. 3. Si quis dixerit, eos tantum consanguinitatis et affinitatis gradus, qui Levitico (18, 6 ss) exprimuntur, posse impedire matrimonium contrahendum, et dirimere contractum; nec posse Ecclesiam in nonnullis illorum dispensare, aut constituere, ut plures impediunt et dirimant: an. s. (cf. DS 1559).

1804 974 Can. 4. Si quis dixerit, Ecclesiam non potuisse constituere impedimenta matrimonii dirimentia vel in iis constituendis errasse: an. s.

1805 975 Can. 5. Si quis dixerit, propter haeresim, aut molestam cohabitationem, aut affectatam absentiam a coniuge dissolvi posse matrimonii vinculum: an. s.

1806 976 Can. 6. Si quis dixerit, matrimonium ratum, non consummatum, per solemnem religionis professionem alterius coniugum non dirimi: an. s.

1807 977 Can. 7. Si quis dixerit, Ecclesiam errare, cum docuit et docet, iuxta evangelicam et apostolicam doctrinam (cf. Mc 10; 1 Cor 7), propter adulterium alterius coniugum matrimonii vinculum non posse dissolvi, et utrumque, vel etiam innocentem, qui causam adulterio non dedit, non posse, altero coniuge vivente, aliud matrimonium contrahere, moecharique eum, qui dimissa adultera aliam duxerit, et eam, quae dimisso adultero alii nupserit: an. s.

1808 978 Can. 8. Si quis dixerit, Ecclesiam errare, cum ob multas causas separationem inter

coniuges quoad thorum, seu quoad cohabitationem ad certum incertumve tempus, fieri posse decernit: an. s.

1809 979 Can. 9. Si quis dixerit, clericos in sacris ordinibus constitutos, vel regulares castitatem solemniter professos, posse matrimonium contrahere, contractumque validum esse, non obstante lege Ecclesiastica vel voto, et oppositum nil aliud esse, quam damnare matrimonium; posseque omnes contrahere matrimonium, qui non sentiunt se castitatis (etiamsi eam voverint) habere donum: an. s. Cum Deus id recte petentibus non deneget, 'nec patiat, nos supra id, quod possumus, tentari' (1 Cor 10, 13).

1810 980 Can. 10. Si quis dixerit, statum conjugalem anteponendum esse statui virginitatis vel caelibatus, et non esse melius ac beatius, manere in virginitate aut caelibatu, quam iungi matrimonio (cf: Mt 19, 11s; 1 Cor 7, 25s 38 40): an. s.

1811 981 Can. 11. Si quis dixerit, prohibitionem solemnitatis nuptiarum certis anni temporibus superstitionem esse tyrannicam, ab ethnicorum superstitione profectam; aut benedictiones et alias ceremonias, quibus Ecclesia in illis utitur, damnaverit: an. s.

1812 982 Can. 12. Si quis dixerit, causas matrimoniales non spectare ad iudices ecclesiasticos: an. s. (DS 2598 2659).

Canones super reformatione circa matrimonium: Decr. 'Tametsi'

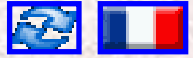
1813 990 Cap. 1. (Motivum et tenor legis) Tametsi dubitandum non est, clandestina matrimonia, libero contrahentium consensu facta, rata et vera esse matrimonia, quamdiu Ecclesia ea irrita non fecit, et proinde iure damnandi sint (lege: sunt) illi, ut eos sancta Synodus anathemate damnat, qui ea vera ac rata esse negant, quique falso affirmant, matrimonia a filiis familias sine consensu parentum contracta irrita esse, et parentes ea rata vel irrita facere posse: nihilominus sancta Dei Ecclesia ex iustissimis causis illa semper detestata est atque prohibuit.

1814 990 Verum, cum sancta Synodus animadvertat, prohibitiones illas propter hominum inoboedientiam iam non prodesse, et gravia peccata perpendat, quae ex eisdem clandestinis coniugiis ortum habent, praesertim vero eorum, qui in statu damnationis permanent, dum priore uxore, cum qua clam contraxerant, relicta, cum alia palam contrahunt, et cum ea in perpetuo adulterio vivunt; cui malo cum ab Ecclesia, quae de occultis non iudicat, succurri non possit, nisi efficacius aliquod remedium adhibeatur, idcirco sacri Lateranensis Concilii (IV) sub Innocentio III celebrati (DS 817) vestigiis inhaerendo praecipit, ut in posterum, antequam matrimonium contrahatur, ter a proprio contrahentium parochus tribus continuis diebus festivis in ecclesia inter Missarum solemnias publice denuntietur, inter quos matrimonium sit contrahendum; quibus denuntiationibus factis, si nullum legitimum opponatur impedimentum, ad celebrationem matrimonii in facie Ecclesiae procedatur, ubi parochus, viro et muliere interrogatis, et eorum mutuo consensu intellecto, vel dicat: 'Ego vos in matrimonium coniungo, in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti', vel aliis utatur verbis, iuxta receptum uniuscuiusque provinciae ritum.

1815 991 (Restrictio legis) Quod si aliquando probabilis fuerit suspicio, matrimonium malitiose impediri posse, si tot praecesserint denuntiationes: tunc vel una tantum denuntiatio fiat, vel saltem parochus et duobus vel tribus testibus praesentibus matrimonium celebretur; deinde ante illius consummationem denuntiationes in ecclesia fiant, ut, si aliqua subsunt impedimenta, facilius detegantur, nisi Ordinarius ipse expedire iudicaverit, ut praedictae denuntiationes remittantur, quod illius prudentiae et iudicio sancta Synodus relinquit.

1816 992 (Sanctio) Qui aliter quam praesente parochi, vel alio sacerdote de ipsius parochi seu Ordinarii licentia, et duobus vel tribus testibus matrimonium contrahere attentabunt: eos sancta Synodus ad sic contrahendum omnino inhabiles reddit, et huiusmodi contractus irritos et nullos esse decernit, prout eos praesenti decreto irritos facit et annullat.

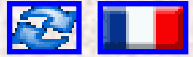
Concile de Trente (XIXeme oecum.), Session XXV; Decretum de

purgatorio, 3 décembre 1563

1820 983 Cum catholica Ecclesia, Spiritu Sancto edocta, ex sacris Litteris et antiqua Patrum traditione in sacris Conciliis et novissime in hac oecumenica Synodo docuerit, purgatorium esse (v.D.840), animasque ibi detentas fidelium suffragiis, potissimum vero acceptabili altaris sacrificio iuari (v. D. 940, 950): praecipit sancta Synodus episcopis, ut sanam de purgatorio doctrinam, a sanctis Patribus et sacris Conciliis traditam, a Christifidelibus credi, teneri, doceri et ubique praedicari diligenter studeant. Apud rudem vero plebem difficiliores ac subtiliores quaestiones, quaeque ad aedificationem non faciunt (cf. 1 Tim 1, 4), et ex quibus plerumque nulla fit pietatis accessio, a popularibus concionibus secludantur. Incerta item, vel quae specie falsi laborant, evulgari ac tractari non permittant. Ea vero, quae ad curiositatem quandam aut superstitionem spectant, vel turpe lucrum sapiunt, tanquam scandala et fidelium offendicula prohibeant...

Decretum de invocatione, veneratione et reliquiis Sanctorum,

et sacris imaginibus, 3 décembre 1563

1821 984 Mandat sancta Synodus omnibus episcopis et ceteris docendi munus curamque sustinentibus, ut iuxta catholicae et apostolicae Ecclesiae usum, a primaevis christianae religionis temporibus receptum, sanctorumque Patrum consensionem et sacrorum Conciliorum decreta: imprimis de Sanctorum intercessionem, invocationem, reliquiarum honore, et legitimo imaginum usu fideles diligenter instruant, docentes eos, Sanctos, una cum Christo regnantes, orationes suas pro hominibus Deo offerre; bonum atque utile esse, suppliciter eos invocare et ob beneficia impetranda a Deo per Filium eius Iesum Christum Dominum nostrum, qui solus noster Redemptor et Salvator est, ad eorum orationes, opem auxiliumque confugere; illos vero, qui negant, Sanctos, aeterna felicitate in coelo fruantes, invocandos esse; aut qui asserunt, vel illos pro hominibus non orare, vel eorum, ut pro nobis etiam singulis orent, invocationem esse idololatriam, vel pugnare cum verbo Dei, adversarique honori " unius mediatoris Dei et hominum Jesu Christi " (cf 1 Tim 2, 5); vel stultum esse, in coelo regnantibus voce vel mente supplicare: impie sentire.

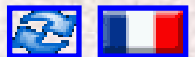
1822 985 Sanctorum quoque martyrum et aliorum cum Christo viventium sancta corpora, quae viva membra fuerunt Christi et templum Spiritus Sancti (cf Cor1 3.16; 6.19; Cor2 6.16), ab ipso ad aeternam vitam suscitanda et glorificanda, a fidelibus veneranda esse, per quae multa beneficia a Deo hominibus praestantur: iat ut affirmantes, Sanctorum reliquiis venerationem atque honorem non deberi, vel eas aliaque sacra monumenta a fidelibus inutiliter honorari, atque eorum opis impetrandae causa Sanctorum memorias frustra frequentari: omnino damnandos esse, prout jampridem eos damnavit et nunc etiam damnat Ecclesia.

1823 986 Imagines porro Christi, Deiparae Virginis et aliorum Sanctorum, in templis praesertim habendas et retinendas, eisque debitum honorem et venerationem impertiendam, non quod credatur inesse aliqua in iis divinitas vel virtus, propter quam sint colendae, vel quod ab eis sit aliquid petendum, vel quod fiducia in imaginibus sit figenda, veluti olim fiebat a gentibus, quae in idolis spem suam collocabant (cf Ps 134.15ss): sed quoniam honos qui eis exhibetur, refertur ad prototypa, quae illae repraesentant: ita ut per imagines, quas osculamuret coram quibus caput aperimus et procumbimus, Christum adoremus, et Sanctis, quorum illae similitudinem gerunt, veneremur. Id quod Conciliorum, praesertim vero secundae Nicaenae Synodi, decretis contra imaginum oppugnatores est sanctitum (cf DS 600ss);

1824 987 Illud vero diligenter doceant episcopi, per historias mysteriorum nostrae redemptionis, picturis vel aliis similitudinibus expressas, erudiri et confirmari populum in articulis fidei commemorandis et assidue recolendis; tum vero ex omnibus sacris imaginibus magnum fructum percipi, non solum quia admonetur populus beneficiorum et munerum, quae a Christo sibi collata sunt, sed etiam, quia Dei per Sanctos miracula et salutaria exempla oculis fidelium subiciuntur, ut pro iis Deo gratias agant, ad Sanctorumque imitationem vitam moresque suos componant, excitenturque ad adorandum ac diligendum Deum, et ad pietatem colendam. Si quis autem his decretis contraria docuerit aut senserit: an. s.

1825 988 In has autem sanctas et salutare observationes si qui abusus irrepserint: eos prorsus aboleri sancta Synodus vehementer cupit, ita ut nullae falsi dogmatis imagines et rudibus periculosi erroris occasionem praebentes statuatur. Quod si aliquando historias et narrationes sacrae Scripturae, cum id indoctae plebi expediet, exprimi et figurari contigerit: doceatur populus, non propterea divinitatem figurari, quasi corporeis oculis conspici, vel coloribus aut figuris exprimi possit. Omnis porro superstitio in Sanctorum invocatione, reliquiarum veneratione et imaginum sacro usu tollatur, omnis turpis quaestus eliminetur, omnis denique lascivia vitetur. . . Haec ut fidelius observentur, statuit sancta Synodus, nemini licere, ullo in loco... ullam insolitam ponere vel ponendam curare imaginem, nisi ab episcopo approbata fuerit. Nulla etiam admittenda esse nova miracula, nec novas reliquias recipiendas nisi... approbante episcopo.

[Decretum de reformatione generali, 3 décembre 1563](#)

1830 Cap. 19 (De duello seu monomachia). Detestabilis duellorum usus, fabricante diabolo introductus, ut cruenta corporum morte animarum etiam perniciem lucretur, ex christiano orbe penitus exterminetur. Imperator, reges... et quocumque alio nomine domini temporales, qui locum ad monomachiam in terris suis inter Christianos concesserint, eo ipso sint excommunicati... Qui vero pugnam commiserint, et qui eorum patrini vocantur, excommunicationis ... ac perpetuae infamiae poenam incurrant et ut homicidae iuxta sacros canones puniri debeant, et, si in ipso conflictu decesserint, perpetuo careant ecclesiastica sepultura.

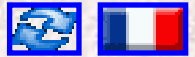
[Decretum de indulgentiis, 4 décembre 1563](#)

1835 989 Cum potestas conferendi indulgentias a Christo Ecclesiae concessa sit, atque huiusmodi potestate divinitus sibi tradita (cf. Mt 16,19; 18,18) antiquissimis etiam temporibus illa usa fuerit: sacrosancta Synodus indulgentiarum usum, christiano populo maxime salutarem et sacrorum conciliorum auctoritate probatum, in Ecclesia retinendum esse docet et praecipit, eosque anathemate damnat, qui aut inutiles esse asserunt, vel eas concedendi in Ecclesia potestatem esse negant. In his tamen concedendis moderationem... adhiberi cupit,

ne nimia facilitate ecclesiastica disciplina enervetur. Abusus vero, qui in his irrepserunt et quorum occasione hoc indulgentiarum nomen ab haereticis blasphematur, emendatos et correctos cupiens: praesenti decreto generaliter statuit, pravos quaestus omnes pro his consequendis... omnino abolendos esse.

[Bulla confirmationis Conc. Tridentini 'Benedictus Deus',](#)

[26 janvier 1564 \('1563' stilo curiali\)](#)

1847 - Tandem consecuti sumus, quod nec diuturnis nec nocturnis curis elaborare destitimus quodque a Patre luminum (Iac 1, 17) assidue precati sumus. Cum enim eam in urbem undique ex christiani nominis nationibus convenisset - Nostris convocata litteris et sua etiam ipsorum pietate excitata - episcoporum et aliorum insignium praelatorum maxima et oecumenico concilio digna frequentia, ... Nobis adeo concilii libertati faventibus, ut etiam de rebus Sedi Apostolicae proprie reservatis liberum ipsi Concilio arbitrium per litteras ad legatos Nostros scriptas ultro permiserimus, quae de sacramentis et aliis rebus, quae quidem necessariae visae sint, tractanda, diffinienda et statuenda restabant ad confutandas haereses, ad tollendos abusus et emendandos mores, a sacrosancta Synodo summa libertate diligentiaque tractata et accurate ac mature admodum definita, explicata, statuta sunt...

1848 Cum autem ipsa sancta Synodus, pro sua erga Sedem Apostolicam reverentia, antiquorum etiam conciliorum vestigiis inhaerens, decretorum suorum omnium, quae Nostro et praedecessorum Nostrorum tempore facta sunt, confirmationem a Nobis petierit, decreto de ea re in publica sessione facto : Nos ... postulatione ipsius Synodi cognita, habita super hac re cum venerab. Fratribus Nostris S. R. E. cardinalibus deliberatione matura, Sanctique Spiritus in primis auxilio invocato, cum ea decreta omnia catholica et populo christiano utilia ac salutaria esse cognovissemus: ad Dei omnipotentis laudem, de eorumdem Fratrum Nostrorum consilio et assensu, in consistorio Nostro secreto illa omnia et singula auctoritate Apostolica hodie confirmavimus et ab omnibus Christifidelibus suscipienda ac servanda esse decrevimus...

1849 Ad vitandum praeterea perversionem et confusionem, quae oriri posset, si unicuique liceret, prout ei liberet, in decreta Concilii commentarios et interpretationes suas edere: Apostolica auctoritate inhibemus omnibus... : ne quis sine auctoritate Nostra audeat ullos commentarios, glossas, annotationes, scholia ullumve omnino interpretationis genus super ipsius Concilii decretis quocumque modo edere aut quidquam quocumque nomine, etiam sub praetextu maioris decretorum corroborationis aut executionis aliove quaesito colore statuere.

1850 Si cui vero in eis aliquid obscurius dictum et statutum fuisse eamque ob causam interpretatione aut decisione aliqua egere visum fuerit : ascendat ad locum, quem Dominus elegit, ad Sedem videlicet Apostolicam, omnium fidelium magistram, cuius auctoritatem etiam ipsa sancta Synodus tam reverenter agnovit. Nos enim difficultates et controversias, si quae ex eis decretis ortae fuerint, nobis declarandas et decidendas, quemadmodum ipsa quoque sancta Synodus decrevit, reservamus...

['Regulae Tridentinae' de libris prohibitis, confirmatae in](#)

[Const. 'Dominici gregis custodiae', 24 mars 1564](#)

1851 Regula I: Libri omnes, quos ante annum 1515 aut Summi Pontifices aut Concilia

oecumenica damnarunt, et in hoc Indice non sunt, eodem modo damnati esse censeantur, sicut olim damnati fuerunt.

1852 Regula II: Haeresiarcharum libri, tam eorum, qui post praedictum annum (1515) haereses invenerunt vel suscitaverunt, quam qui haeticorum capita aut duces sunt vel fuerunt, ... omnino prohibentur. Aliorum autem haeticorum libri, qui de religione quidem ex professo tractant, omnino damnantur. Qui vero de religione non tractant, a theologis catholicis... examinati et approbati permittuntur...

1853 Regula III: Versiones scriptorum etiam ecclesiasticorum, quae hactenus editae sunt a damnatis auctoribus, modo nihil contra sanam doctrinam contineant, permittuntur. Librorum autem Veteris Testamenti versiones viris tantum doctis et piis iudicio episcopi concedi poterunt, modo huiusmodi versionibus tamquam elucidationibus vulgatae editionis ad intelligendam sacram Scripturam, non autem tamquam sano textu utantur. Versiones vero Novi Testamenti ab auctoribus primae classis huius Indicis facta nemini concedantur, quia utilitatis parum, periculi vero plurimum lectoribus ex earum lectione manare solet. Si quae vero annotationes cum huiusmodi quae permittuntur versionibus vel cum vulgata editione circumferuntur, expunctis locis suspectis a facultate theologica alicuius Universitatis catholicae aut Inquisitione generali, permitti eisdem poterunt, quibus et versiones....

1854 Regula IV: Cum experimento manifestum sit, si sacra Biblia vulgari lingua passim sine discrimine permittantur, plus inde ob hominum temeritatem detrimenti quam utilitatis oriri, hac in parte iudicio episcopi aut inquisitoris stetur, ut cum consilio parochi vel confessarii Bibliorum a catholicis auctoribus versorum lectionem in vulgari lingua eis concedere possint, quos intellexerint ex huiusmodi lectione non damnum, sed fidei atque pietatis augmentum capere posse...

1855 Regula V: Libri illi, qui haeticorum auctorum opera interdum prodeunt, in quibus nulla vel pauca de suo apponunt, sed aliorum dicta colligunt, cuiusmodi sunt lexica, concordantiae, apophthegmata..., si quae habeant, quae purgatione indigeant, illis episcopi... consilio sublatis aut emendatis, permittantur.

1856 Regula VI: Libri vulgari idiomate de controversiis inter catholicos et haeticos nostri temporis disserentes non passim permittantur, sed idem de iis servetur, quod de bibliis vulgari lingua scriptis statutum est. Qui vero de ratione bene vivendi, contemplandi, confitendi ac similibus argumentis vulgari sermone conscripti sunt, si sanam doctrinam contineant, non est, cur prohibeantur...

1857 Regula VII: Libri, qui res lascivas seu obscenas ex professo tractant, narrant aut docent, cum non solum fidei, sed et morum, qui huiusmodi librorum lectione facile corrumpi solent, ratio habenda sit, omnino prohibentur. ... Antiqui vero ab ethnicis conscripti propter sermonis elegantiam et proprietatem permittuntur : nulla tamen ratione pueris praelegendi erunt.

1858 Regula VIII: Libri, quorum principale argumentum bonum est, in quibus tamen obiter aliqua inserta sunt, quae ad haesim seu impietatem, divinationem seu superstitionem spectant, a catholicis theologis ... expurgati concedi possunt. ...

1859 Regula IX: Libri omnes et scripta geomantiae, hydromantiae, aeromantiae, pyromantiae, oneiromantiae, chiromantiae, necromantiae, sive in quibus continentur sortilegia, veneficia, auguria, auspicia, incantationes artis magicae, prorsus reiiciuntur. Episcopi vero diligenter provideant, ne astrologiae iudiciariae libri, tractatus, indices legantur vel habeantur, qui de futuris contingentibus successibus, fortuitisve casibus aut iis actionibus, quae ab humana voluntate pendent, certi aliquid eventurum affirmare audent. ...

1860 Regula X: In librorum aliarumve scripturarum impressione servetur, quod in Concilio Lateranensi (V) sub Leone X, sess. X, statutum est. (Sequuntur praecepta disciplinaria particularia pro librorum auctoribus, bibliopolis, bibliothecis).

1861 Ad extremum vero omnibus fidelibus praecipitur, ne quis audeat contra harum regularum praescriptum aut huius Indicis prohibitionem libros aliquos legere aut habere. Quod si quis libros haereticorum vel cuiusvis auctoris scripta, ob haeresim vel ob falsi dogmatis suspicionem damnata atque prohibita, legerit sive habuerit, statim in excommunicationis sententiam incurrat. ...

[Pie IV, Bulle " Injunctum nobis ", 13 novembre 1564;](#)

[Profession de foi tridentine](#)

1862 994 Ego N- firma fide credo et profiteor omnia et singula, quae continentur in Symbolo fidei (C'polit.: cf. *150), quo sancta Romana Ecclesia utitur, videlicet: ( )Credo in unum Deum Patrem omnipotentem, factorem caeli et terrae, visibilium omnium et invisibilium; et in unum Dominum Jesum Christum, Filium Dei unigenitum, et ex Patre natum ante omnia saecula, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum non factum, consubstantialem Patri; per quem omnia facta sunt; qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit de caelis, incarnatus est de Spiritu Sancto ex Maria Virgine, et homo factus est; Crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato, passus et sepultus est; et resurrexit tertia die secundum Scripturas, et ascendit in caelum, sedet ad dexteram Patris, et iterum venturus est cum gloria iudicare vivos et mortuos, cuius regni non erit finis; et in Spiritum Sanctum Dominum et vivificantem, qui ex Patre Filioque procedit; qui cum Patre et Filio simul adoratur et conglorificatur; qui locutus est per Prophetas; et unam sanctam catholicam et apostolicam Ecclesiam. Confiteor unum baptisma in remissionem peccatorum, et exspecto resurrectionem mortuorum, et vitam venturi saeculi. Amen.

1863 995 Apostolicas et ecclesiasticas traditiones reliquasque ejusdem Ecclesiae observationes et constitutiones firmissime admitto et amplector. Item sacram Scripturam juxta eum sensum, quem tenuit et tenet sancta mater Ecclesia, cujus est iudicare de vero sensu et interpretatione sacrarum Scripturarum, admitto, nec eam umquam, nisi juxta unanimem consensum Patrum accipiam et interpretabor.

1864 996 Profiteor quoque septem esse vere et proprie sacramenta Novae Legis a Iesu Christo Domino nostro instituta atque ad salutem humani generis, licet non omnia singulis, necessaria, scilicet baptismum, confirmationem, Eucharistiam, paenitentiam, extremam unctionem, ordinem et matrimonium, illaque gratiam conferre, et ex his baptismum, confirmationem et ordinem sine sacrilegio reiterari non posse. Receptos quoque et approbatos Ecclesiae catholicae ritus in supradictorum omnium sacramentorum solemnem administrationem recipio et admitto.

1865 996 Omnia et singula, quae de peccato originali et de iustificatione in sacrosancta Tridentina Synodo definita et declarata fuerunt, amplector et recipio.

1866 997 Profiteor pariter in Missa offerri Deo verum, proprium et propitiatorium sacrificium pro vivis et defunctis, atque in sanctissimo Eucharistiae sacramento esse vere, realiter et substantialiter corpus et sanguinem una cum anima et divinitate Domini nostri Jesu Christi, fierique conversionem totius substantiae panis in corpus, et totius substantiae vini in sanguinem, quam conversionem catholica Ecclesia transsubstantiationem appellat. Fateor etiam sub altera tantum specie totum atque integrum Christum verumque sacramentum sumi.

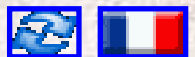
1867 998 Constanter teneo purgatorium esse, animasque ibi detentas fidelium suffragiis juvari; similiter et Sanctos una cum Christo regnantes venerandos atque invocandos esse, eosque orationes Deo pro nobis offerre, atque eorum reliquias esse venerandas. firmiter asero, imagines Christi ac Deiparae semper Virginis, nec non aliorum Sanctorum, habendas et retinendas esse, atque eis debitum honorem ac venerationem impertiendam; indulgentiarum etiam potestatem a Christo in Ecclesia relictam fuisse, illarumque usum christiano populo maxime salutarem esse affirmo.

1868 999 Sanctam catholicam et apostolicam Romanam Ecclesiam omnium ecclesiarum matrem et magistram agnosco; Romanoque Pontifici, beati Petri Apostolorum principis successori ac Jesu Christi vicario, veram oboedientiam spondeo ac iuro.

1869 1000 Cetera item omnia a sacris canonibus et oecumenicis Conciliis, ac praecipue a sacrosancta Tridentina Synodo (et ab oecumenico Concilio Vaticano), tradita, definita ac declarata (praesertim de Romani Pontificis Primatu et infallibili magisterio), indubitanter recipio atque profiteor; simulque contraria omnia, atque haereses quascumque ab Ecclesia damnatas et reiectas et anathematizatas ego pariter damno, reicio, et anathematizo.

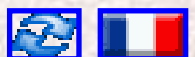
1870 1000 Hanc veram catholicam fidem, extra quam nemo salvus esse potest, quam in praesenti sponte profiteor et veraciter teneo, eandem integram et immaculatam usque ad extremum vitae spiritum constantissime, Deo adiuvante, retinere et confiteri atque a meis subditis vel illis, quorum cura ad me in munere meo spectabit, teneri, doceri et praedicari, quantum in me erit, curaturum, ego idem N. spondeo, voveo ac iuro: sic me Deus adiuvet, et haec sancta Dei Evangelia.

[Pie IV, Const. 'Cum quorundam hominum', 7 août 1555](#)

1880 993 (cupientes admonere omnes), qui hactenus asseruerunt, dogmatizarunt vel crediderunt, Deum omnipotentem non esse trinum in personis et incomposita omnino indivisaque unitate substantiae et unum unamet simplici divinitatis essentia; aut Dominum nostrum non esse Deum verum eiusdem substantiae per omnia cum Patre et Spiritu Sancto; aut eundem secundum carnem non esse conceptum in utero beatissimae semperque Virginis Mariae de Spiritu Sancto, sed sicut ceteros homines ex semine Ioseph; aut eundem Dominum ac Deum nostrum Jesum Christum non subisse acerbissimam crucis mortem, ut nos a peccatis et ab aeterna morte redimeret et Patri ad vitam aeternam reconciliaret; aut eandem beatissimam Virginem Mariam non esse veram Dei matrem, nec perstisse semper in virginitatis integritate, ante partum scilicet, in partu et perpetuo post partum, ex parte omnipotentis Dei Patris et Filii et Spiritus Sancti Apostolica auctoritate requirimus et monemus...

[Saint Pie V, Bulla 'Ex omnibus afflictionibus', 1 octobre 1567;](#)

[Errores Michaelis Baii de hominis natura et de gratia](#)

1901 1001 1. Nec angeli nec primi hominis adhuc integri merita recte vocantur gratia.

1902 1002 2. Sicut opus malum ex natura sua est mortis aeternae meritorium, sic bonum opus ex natura sua est vitae aeternae meritorium.

1903 1003 3. Et bonis angelis et primo homini, si in statu illo perseverasset usque ad

ultimum vitae, felicitas esset merces, et non gratia.

1904 1004 4. Vita aeterna homini integro et angelo promissa fuit intuitu bonorum operum, et bona opera ex lege naturae ad illam consequendam per se sufficiunt.

1905 1005 5. In promissione facta (et) angelo et primo homini continetur naturalis iustitiae constitutio, qua pro bonis operibus, sine alio respectu, vita aeterna iustis promittitur.

1906 1006 6. Naturali lege constitutum fuit homini, ut, si in oboedientia perseveraret, ad eam vitam pertransiret, in qua mori non posset.

1907 1007 7. Primi hominis integri merita fuerunt primae creationis munera; sed iuxta modum loquendi Scripturae sacrae non recte vocantur gratia; quo fit, ut tantum merita, non etiam gratia, debeant nuncupari.

1908 1008 8. In redemptis per gratiam Christi nullum inveniri potest bonum meritum, quod non sit gratis indigno collatum.

1909 1009 9. Dona concessa homini integro et angelo, forsitan non improbanda ratione, possunt dici gratia : sed quia, secundum usum (sacrae) Scripurae, nomine gratiae ea tantum munera intelliguntur, quae per Jesum (Christum) male merentibus et indignis conferuntur, ideo neque merita neque merces, quae illis redditur gratia dici debet.

1910 1010 10. Solutionem (Solutio) poenae temporalis, quae peccato dimisso saepe remanet, et corporis resurrectionem (-io) proprie non nisi meritis Christi adscribendam esse (adscribenda est).

1911 1011 11. Quod pie et iuste in hac vita mortali usque in finem vitae conversati vitam consequimur aeternam, id non proprie gratiae Dei, sed ordinationi naturali statim initio creationis constitutae iusto Dei iudicio deputandum est : neque in hac retributione bonorum ad Christi meritum respicitur, sed tantum ad primam institutionem generis humani, in qua lege naturali constitutum est, ut iusto Dei iudicio oboedientiae mandatorum vita aeterna reddatur.

1912 1012 12. Pelagii sententia est : opus bonum, citra gratiam adoptionis factum, non est regni caelestis meritorium.

1913 1013 13. Opera bona, a filiis adoptionis facta, non accipiunt rationem meriti ex eo, quod fiunt per spiritum adoptionis inhabitantem corda filiorum Dei, sed tantum ex eo, quod sunt conformia legi, quodque per ea praestatur oboedientia legi.

1914 1014 14. Opera bona iustorum non accipiunt in die iudicii extremi ampliorem mercedem, quam iusto Dei iudicio mererentur (mereantur) accipere.

1915 1015 15. Docet rationem meriti non consistere (Ratio meriti non consistit) in eo, quod, qui bene operatur, habeat gratiam et inhabitantem Spiritum Sanctum, sed in eo solum, quod oboedit divinae legi, quam sententiam saepius repetit et multis rationibus probat fere toto libro (-!).

1916 1016 16. In eodem libro saepius repetit quod (-!) non est vera legis oboedientia, quae fit sine caritate.

1917 1017 17. Dicit sentire (Sentiunt) cum Pelagio, qui dicunt, esse necessarium ad rationem meriti, ut homo per gratiam adoptionis sublimetur ad statum deificum.

1918 1018 18. Dicit (-!) opera catechumenorum, ut fidem et paenitentiam ante remissionem

peccatorum factam, esse (sunt) vitae aeternae merita : quam vitam non consequentur catechumeni, nisi prius praecedentium delictorum impedimenta tollantur.

1919 1019 19. Videtur insinuare quod (- !) opera iustitiae et temperantiae, quae Christus fecit, ex dignitate personae operantis non traxerunt majorem valorem.

1920 1020 20. Nullum est peccatum ex natura sua veniale, sed omne peccatum meretur poenam aeternam.

1921 1021 21. Humanae naturae sublimatio et exaltatio in consortium divinae naturae debita fuit integritati primae condicionis, et proinde naturalis dicenda est, et non supernaturalis.

1922 1022 22. Cum Pelagio sentiunt, qui textum Apostoli ad Romanos secundo: 'Gentes, quae legem non habent, naturaliter ea, quae legis sunt, faciunt' (Rom 2, 14) intelligunt de gentibus fidei gratiam non habentibus.

1923 1023 23. Absurda est sententia eorum, qui dicunt, hominem ab initio dono quodam supernaturali et gratuito, supra condicionem naturae suae fuisse exaltatum, ut fide, spe et caritate Deum supernaturaliter coleret.

1924 1024 24. A vanis et otiosis hominibus, secundum insipientiam philosophorum, excogitata est sententia (quae ad Pelagianismum reicienda est), hominem ab initio sic constitutum, ut per dona naturae superaddita fuerit largitate conditoris sublimatus et ad Dei filium adoptatus, et ad Pelagianismum reicienda est illa sententia (-!).

1925 1025 25. Omnia opera infidelium sunt peccata, (26) et philosophorum virtutes sunt vitia.

1926 1026 26. (27). Integritas primae creationis non fuit indebita humanae naturae exaltatio, sed naturalis eius condicio, quam sententiam repetit ... per plura capitula (-!).

1927 1027 27. (28). Liberum arbitrium, sine gratiae Dei adiutorio, non nisi ad peccandum valet.

1928 1028 28 (29). Pelagianus est error, dicere, quod liberum arbitrium valet ad ullum peccatum vitandum.

1929 1029 29. (30A). Non soli 'fures' ii sunt et 'latrones', qui Christum viam et 'ostium' veritatis et vitae negant, sed etiam quicumque 'aliunde' quam per ipsum in viam iustitiae (hoc est ad aliquam iustitiam) 'conscendi' (cf. Io 10,1) posse dicunt (docent),

1930 1030 30. (30B). aut tentationi ulli, sine gratiae ipsius adiutorio, resistere hominem posse, sic ut in eam non inducatur aut (ac) ab ea non superetur.

1931 1031 31. Caritas perfecta et sincera, quae est ex (de) 'corde puro et conscientia bona et fide non ficta' (I Tim 1, 5), tam in catechumenis quam in paenitentibus potest esse sine remissione peccatorum.

1932 1032 32. Caritas illa, quae est plenitudo legis, non est semper coniuncta cum remissione peccatorum.

1933 1033 33. Catechumenus iuste, recte et sancte vivit, et mandata Dei observat, ac legem implet per caritatem, ante obtentam remissionem peccatorum, quae in baptismi lavacro demum percipitur.

1934 1034 34. Distinctio illa duplicis amoris, naturalis videlicet, quo Deus amatur ut auctor

naturae, et gratuiti, quo Deus amatur ut beatificator, vana est et commentitia et ad illudendum sacris Litteris et plurimis veterum testimoniis excogitata.

1935 1035 35. Omne, quod agit peccator vel servus peccati, peccatum est.

1936 1036 36. Amor naturalis, qui ex viribus naturae exoritur, ex sola philosophia per elationem praesumptionis humanae, cum iniuria crucis Christi defenditur a nonnullis doctoribus.

1937 1037 37. Cum Pelagio sentit, qui boni aliquid naturalis, hoc est, quod ex naturae solis viribus ortum ducit, agnoscit.

1938 1038 38. Omnis amor creaturae rationalis aut vitiosa est cupiditas, qua mundus diligitur, quae a Iohanne prohibetur, aut laudabilis illa caritas, qua 'per Spiritum Sanctum in corde diffusa' (Rom 5,5) Deus amatur.

1939 1039 39. Quod voluntarie fit, etiam si necessario fiat, libere tamen fit.

1940 1040 40. In omnibus suis actibus peccator servit dominanti cupiditati.

1941 1041 41. Is libertatis modus, qui est a necessitate, sub libertatis nomine non reperitur in Scripturis, sed solum nomen libertatis a peccato.

1942 1042 42. Iustitia, qua iustificatur per fidem impius, consistit formaliter in oboedientia mandatorum, quae est operum iustitia; non autem in gratia aliqua animae infusa, qua adoptatur homo in filium Dei et secundum interiorem hominem renovatur ac divinae naturae consors efficitur, ut, sic per Spiritum Sanctum renovatus, deinceps bene vivere et Dei mandatis oboedire possit.

1943 1043 43. In hominibus paenitentibus ante sacramentum absolutionis et in catechumenis ante baptismum est vera iustificatio, separata tamen a remissione peccatorum.

1944 1044 44. operibus plerisque, quae a fidelibus fiunt, (solum) ut mandatis Dei pareant, cuiusmodi sunt oboedire parentibus, depositum reddere, ab homicidio, a furto, a fornicatione abstinere, iustificantur quidem homines, quia sunt legis oboedientia et vera legis iustitia; non tamen iis obtinent incrementa virtutum.

1945 1045 45. sacrificium Missae non alia ratione est sacrificium, quam generali illa, qua 'omne opus, quod fit, ut sancta societate Deo homo inhaereat'.

1946 1046 46. (46A). Ad rationem et definitionem peccati non pertinet voluntarium, nec definitionis quaestio est, sed causae et originis, utrum omne peccatum debeat esse voluntarium.

1947 1047 47. (46B). Unde peccatum originis vere habet rationem peccati sine ulla relatione ac respectu ad voluntatem, a qua originem habuit.

1948 1048 48. (47A). Peccatum originis est habituali parvuli voluntate voluntarium, et habitualiter dominatur parvulo(s) eo quod non gerit contrarium voluntatis arbitrium.

1949 1049 49. (47B). Et ex habituali voluntate dominante fit, ut parvulus decedens sine regenerationis sacramento, quando usum rationis consecutus erit, actualiter Deum odio habeat, Deum blasphemet et legi Dei repugnet.

1950 1050 50. (48). Prava desideria, quibus ratio non consentit, et quae homo invitus patitur, sunt prohibita praecepto : 'Non concupisces' (cf. Ex 20, 17).

- 1951** 1051 51. (49). Concupiscentia sive lex membrorum, et prava eius desideria, quae inviti sentiunt homines, sunt vera legis inoboedientia.
- 1952** 1052 52. (50). Omne scelus eius est condicionis, ut suum auctorem et omnes posteros eo modo inficere possit, quo infecit prima transgressio.
- 1953** 1053 53. (51). Quantum est ex vi transgressionis, tantum meritorum malorum a generante contrahunt, qui cum minoribus nascuntur vitiis, quam qui cum maioribus.
- 1954** 1054 54. (52). Definitiva haec sententia, Deum homini nihil impossibile praecepisse, falso tribuitur Augustino, cum Pelagii sit.
- 1955** 1055 55. (53). Deus non potuisset ab initio talem creare hominem, qualis nunc nascitur.
- 1956** 1056 56 (54A). In peccato duo sunt, actus et reatus; transeunte autem actu, nihil manet, nisi reatus sive obligatio ad poenam.
- 1957** 1057 57. (54B). Unde in sacramento baptismi aut sacerdotis absolutione proprie reatus peccati dumtaxat tollitur, et ministerium sacerdotum solum liberat a reatu.
- 1958** 1058 58. (55). Peccator paenitens non vivificatur ministerio sacerdotis absolventis, sed a solo Deo, qui, paenitentiam suggerens et inspirans, vivificat eum et resuscitat: ministerio autem sacerdotis solum reatus tollitur.
- 1959** 1059 59. (56). Quando per eleemosynas aliaque paenitentiae opera Deo satisfacimus pro poenis temporalibus, non dignum pretium Deo pro peccatis nostris offerimus, sicut quidam errantes autumant (nam alioqui essemus, saltem aliqua ex parte, redemptores); sed aliquid facimus, cuius intuitu Christi satisfactio nobis applicatur et communicatur.
- 1960** 1060 60. (57). Per passiones Sanctorum in indulgentiis communicatas non proprie redimuntur nostra delicta; sed per communionem caritatis nobis eorum passiones impertiuntur, ut digni simus, qui pretio sanguinis Christi a poenis pro peccatis debitis liberemur.
- 1961** 1061 61. (58). Celebris illa doctorum distinctio, divinae legis mandata bifariam impleri, altero modo, quantum ad praeceptorum operum substantiam tantum, altero, quantum ad certum quendam modum, videlicet, secundum quem valeant operantem perducere ad regnum aeternum (hoc est ad modum meritorium), commentitia est et explodenda.
- 1962** 1062 62. (59). Illa quoque distinctio, qua opus dicitur bifariam bonum, vel quia ex obiecto et omnibus circumstantiis rectum est et bonum (quod moraliter bonum appellari consuevit (appellare consueverunt)), vel quia est meritorium regni aeterni, eo quod fit (sit) a vivo Christi membro per Spiritum caritatis, reicienda putatur (est).
- 1963** 1063 63. (60). Similiter (Sed) et illa distinctio duplicis iustitiae, alterius, quae fit per Spiritum caritatis inhabitantem, alterius, quae fit ex inspiratione quidem Spiritus Sancti cor ad paenitentiam excitantis, sed nondum cor inhabitantis et in eo caritatem diffundentis, qua divinae legis iustificatio impleatur, odiosissime et pertinacissime (similiter) reicitur.
- 1964** 1064 64. (61). Denique (Item) et illa distinctio duplicis vivificationis, alterius, qua vivificatur peccator, dum ei paenitentia(-ae) et vitae novae propositum et inchoatio per Dei gratiam inspiratur, alterius, qua vivificatur, qui vere iustificatur et palmes vivus in vite Christo efficitur, pariter commentitia est et Scripturis minime congruens.
- 1965** 1065 65. (62). Non nisi Pelagiano errore admitti potest usus aliquis liberi arbitrii bonus

sive non malus, et gratiae Christi iniuriam facit, qui ita sentit et docet.

1966 1066 66. (63). Sola violentia repugnat libertati hominis naturali.

1967 1067 67. (64). Homo peccat etiam damnabiliter in eo, quod necessario facit.

1968 1068 68. (65). Infidelitas pure negativa in his, in quibus Christus non est praedicatus, peccatum est.

1969 1069 69. (66). Iustificatio impii fit formaliter per oboedientiam legis, non autem per occultam communicationem et inspirationem gratiae, quae per eam iustificatos faciat implere legem.

1970 1070 70. (67). Homo existens in peccato mortali, sive in reatu aeternae damnationis, potest habere veram caritatem: et caritas etiam perfecta potest consistere cum reatu aeternae damnationis.

1971 1071 71. (68). Per contritionem, etiam caritate perfectam (cum caritate perfecta) et cum voto suscipiendi sacramentum coniunctam, non remittitur crimen, extra casum necessitatis aut martyrii, sine actuali susceptione sacramenti.

1972 1072 72. 169). Omnes omnino iustorum afflictiones sunt ultiones peccatorum ipsorum: unde et Iob et martyres, quae passi sunt, propter peccata sua passi sunt.

1973 1073 73. (70). Nemo, praeter Christum, est absque peccato originali: hinc Beata Virgo mortua est propter peccatum ex Adam contractum, omnesque eius afflictiones in hac vita sicut et aliorum iustorum fuerunt ultiones peccati actualis vel originalis.

1974 1074 74. (71). Concupiscentia in renatis relapsis in peccatum mortale, in quibus iam dominatur, peccatum est, sicut et alii habitus pravi.

1975 1075 75. (72). Motus pravi concupiscentiae sunt, pro statu hominis vitiiati, prohibiti praecepto : 'Non concupisces' (Ex 20, 17); unde homo eos sentiens, et non consentiens, transgreditur praeceptum: 'Non concupisces', quamvis transgressio in peccatum non deputetur.

1976 1076 76. (73). Quamdiu aliquid concupiscentiae carnalis in diligente est, non facit praeceptum: 'Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo' (Dt 6, 5; Mt 22, 37).

1977 1077 77. (74). Satisfactiones laboriosae iustificatorum non valent expiare de condigno poenam temporalem restantem post culpam condonatum.

1978 1078 78. (75). Immortalitas primi hominis non erat gratiae beneficium, sed naturalis condicio.

1979 1079 79. (76). Falsa est doctorum sententia, primum hominem potuisse a Deo creari et institui sine iustitia naturali.

1980 1080 (censura:) Quas quidem sententias stricto coram Nobis examine ponderatas, quamquam nonnullae aliquo pacto sustineri possent in rigore et proprio verborum sensu ab assertoribus intento haereticas, erroneas, suspectas, temerarias, scandalosas et in pias aures offensionem immittentes respective, ac quaecumque super iis verbo scriptoque emissa, praesentium auctoritate damnamus, circumscribimus et abolemus.

Denzinger (latin) 1771

Denzinger (latin) 1981

Saint Pie V, Const. 'In eam pro nostro', 28 janvier 1571

1981 1081 Primum (igitur) damnamus ea omnia cambia, quae ficta (al. sicca) nominantur et ita confinguntur, ut contrahentes ad certas nundinas seu ad alia loca cambia celebrare simulent, ad quae loca ii, qui pecuniam recipiunt, litteras quidem suas cambii tradunt, sed non mittuntur, vel ita mittuntur, ut transacto tempore, unde processerant, inanes referantur, aut etiam nullis huiusmodi litteris traditis, pecunia ibi denique cum interesse repositur, ubi contractus fuerat celebratus : nam inter dantes et recipientes usque a principio ita convenerat, vel certe talis intentio erat, neque quisquam est, qui in nundinis, aut locis supradictis, huiusmodi litteris receptis solutionem faciat. Cui malo simile etiam illud est, cum pecuniae sive depositi sive alio nomine ficti cambii traduntur, ut postea eodem in loco vel alibi cum lucro restituantur.

1982 1082 Sed et in ipsis cambiis, quae realia appellantur, interdum, ut ad nos perfertur, camposores praestitutum solutionis terminum, lucro ex tacita vel expressa conventionem recepto seu etiam tantummodo promisso, differunt. Quae omnia nos usuraria esse declaramus et, ne fiant, districtius prohibemus.

Saint Pie V, Const. 'Romani Pontificis', 2 août 1571

1983 Cum... Indis in sua infidelitate manentibus plures permittantur uxores, quas ipsi etiam levissimis de causis repudiant, hinc factum est quod recipientibus baptismum permissum sit permanere cum ea uxore, quae simul cum marito baptizata existit; et quia saepenumero contingit illam non esse primam coniugem, unde tam ministri (sacramentorum) quam episcopi gravissimis scrupulis torquentur, existimantes illud non esse verum matrimonium: sed quia durissimum est separare eos ab uxoribus, cum quibus ipsi Indi baptismum susceperunt, maxime quia difficillimum foret primam coniugem reperire: ideo Nos, statui dictorum Indorum paterno affectu benigne consulere atque ipsos episcopos et ministros ab huiusmodi scrupulis eximere volentes, motu proprio et ex certa scientia Nostra ac Apostolicae potestatis plenitudine, ut Indi, sicut praemittitur, baptizati et in futurum baptizandi cum uxore, quae cum ipsis fuerit baptizata et baptizabitur, remanere valeant, tamquam cum uxore legitima, aliis dimissis, Apostolica auctoritate tenore praesentium, declaramus, matrimoniumque huiusmodi inter eos legitime consistere.

Grégoire XIII, Décret pour l'Eglise gréco-russe, 1575;

Profession de foi prescrite aux grecs

1985 1083 Ego N. firma fide credo et profiteor omnia et singula quae continentur in Symbolo fidei, quo sancta Romana Ecclesia utitur, videlicet: Credo in unum Deum . . . (ut in Symbolo Constantinopolitano, DS 150).

1986 1084 Credo etiam, suscipio atque profiteor ea omnia, quae sacra oecumenica Synodus Florentina super unione occidentalis et orientalis Ecclesiae definivit et declaravit, videlicet

quod Spiritus Sanctus a Patre et Filio aeternaliter est; et essentiam suam suumque esse subsistens habet ex Patre simul et Filio, et ex utroque aeternaliter, tamquam ab uno principio et unica spiratione procedit; cum id, quod sancti Doctores et Patres dicunt, ex Patre per Filium procedere Spiritum Sanctum, ad hanc intelligentiam tendat, ut per hoc significetur, Filium quoque esse secundum Graecos quidem causam secundum Latinos vero principium subsistentiae Spiritus Sancti, sicut et Patrem. Cumque omnia quae Patris sunt, ipse Pater unigenito Filio suo gignendo dederit, praeter esse Patrem, hoc ipsum quod Spiritus Sanctus procedit ex Filio, ipse Filius a Patre aeternaliter habet, a quo aeternaliter etiam genitus est. Illamque verborum illorum " Filioque " explicationem, veritatis declarandae gratia, et imminente tunc necessitate, licite ac rationabiliter Symbolo fuisse appositam... (Sequitur textus ex Decr. unionis Graecorum DS 1303 1307 Conc. Florentini.).

1987 1085 Insuper profiteor ac recipio alia omnia, quae ex decretis sacrae oecumenicae generalis Synodi Tridentinae sacrosancta Romana et Apostolica Ecclesia, etiam ultra contenta in supradictis fidei Symbolis, profitenda ac recipienda proposuit atque praescripsit, ut sequitur. Apostolicas... (et cetera omnia, ut in Professione fidei Tridentina DS 1863ss).

Grégoire XIII, Const. 'Populis ac nationibus', 25 janvier 1585

1988 Populis ac nationibus nuper ex gentilitatis errore ad fidem catholicam conversis expedit indulgere circa libertatem contrahendi matrimonia, ne homines, continentiae servandae minime assueti, propterea minus libenter in fide persistent, et alios illorum exemplo ab eius perceptione deterreant. Quoniam igitur saepe contingit multos utriusque sed praecipue virilis sexus infideles, post contracta gentili ritu matrimonia, ... ab hostibus captos, a patriis finibus et propriis coniugibus in remotissimas regiones exterminari, adeo ut tam ipsi, captivique, qui in patria remanent, si postea ad fidem convertantur, coniuges infideles tam longo locorum intervallo disiunctos, an sine contumelia Creatoris secum cohabitare velint, ut par est, monere nequeant, vel quia interdum ad hostiles et barbaras provincias ne nuntiis quidem accessus pateat, vel quia ignorent prorsus in quas regiones fuerint transvecti, vel quia itineris longitudo magnam afferat difficultatem: idcirco Nos, attendentes huiusmodi connubia inter infideles contracta, vera quidem, non tamen adeo rata censi, ut necessitate suadente dissolvi non possint, ... locorum Ordinariis et parochis ... concedimus facultatem dispensandi (super interpellatione) cum quibuscumque utriusque sexus Christifidelibus incolis dictarum regionum et serius ad fidem conversis, qui ante baptismum susceptum matrimonium contraxerunt, ut eorum quilibet, superstite coniuge infideli, et eius consensu minime requisito, aut responso non exspectato, matrimonia cum quovis fidei alterius etiam ritus contrahere et in facie Ecclesiae sollempnizare et in eis postea carnali copula consummatis quoad vixerint remanere licite valeant : dummodo constet etiam summarie et extraiudicialiter, coniugem, ut praefertur, absentem moneri legitime non posse, aut monitum intra tempus in eadem monitione praefixum suam voluntatem non significasse; quae quidem matrimonia, etiamsi postea innotuerit coniuges priores infideles suam voluntatem iuste impeditos declarare non potuisse, et ad fidem etiam tempore transacti secundi matrimonii conversos fuisse, nihilominus rescindi numquam debere, sed valida et firma prolemque inde suscipiendam legitimam fore decernimus.

Clément VIII, Decr. ad omnes Superiores regulares, 26 mai 1593

1989 (c. 4) Tam Superiores pro tempore existentes quam confessarii, qui postea ad superioritatis gradum fuerint promoti, caveant diligentissime, ne ea notitia, quam de aliorum peccatis in confessione habuerunt, ad exteriorem gubernationem utantur. Atque ita per

quoscumque Regularium Superiores, quicumque illi sint, observari mandamus.

Clément VIII, Instr. 'Presbyteri Graeci', 30 août 1595

1990 Presbyteri Graeci baptizatos chrismate in fronte non consignent, et ideo ab ipsis in ordine baptismi apud eorum Euchologium praetermittantur, quae sequuntur post illa verba... 'Et post orationem', etc. ubi habetur forma huius consignationis...

1991 1. Episcopi Latini infantes seu alios baptizatos a presbyteris Graecis de facto chrismate in fronte consignatos confirmant, et tutius videtur, ut cum cautela et sub condicione id faciant, videlicet: N., si es confirmatus, ego te non confirmo, sed si non es confirmatus, ego consigno te signo crucis et confirmo te chrismate salutis in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti; praesertim vero, cum verisimiliter dubitari potest, quod ab episcopis Graecis fuerint baptizati.

1992 1086 3... Non sunt cogendi presbyteri Graeci, olea sancta praeter chrisma ab episcopis Latinis dioecesanis accipere, cum huiusmodi olea ab eis in ipsa oleorum et sacramentorum exhibitione, ex vetere ritu, conficiantur seu benedicantur.... Chrisma autem quod non nisi ab episcopo, etiam iuxta eorum ritum, benedici potest, cogantur accipere.

1993 1087 (4) Ordinati ab episcopis schismaticis, a1ias rite ordinatis, servata debita forma, recipiunt quidem ordinem, sed non executionem.

Decr. S. Officii, (sous Clément VIII); 20 juin 1602

1994 1088 Sanctissimus Dn. ... propositionem, scilicet 'licere per litteras seu internuntium confessario absenti peccata sacramentaliter confiteri et ab eodem absente absolutionem obtinere', uti falsam, temerariam et scandalosam damnavit ac prohibuit, praecepitque, ne deinceps ista propositio publicis privatisve lectionibus, concionibus et congressibus doceatur, neve umquam tamquam aliquo casu probabilis defendatur, imprimatur aut ad praxim quovis modo deducatur.

Decr. S. Officii, 7 juin 1603

1995 1089 Qu.: An doctrina Patris Suarez, contenta in tomo IV Commentariorum suorum in 3am Partem D. Thomae disp. 21, sect. 4, ubi post publicationem decreti a Sanctissimo D. N. anno elapso de mense Iunii emanati, circa materiam confessionis sacramentalis, de eadem materia ac de sensu dicti decreti disputat, sit aperte contraria dispositioni eiusdem decreti? Resp: Cum verba praecitati decreti clare ac ex ipsorum forma ostendant, Sanctissimum damnasse non solum sententiam asserentem licere ab absente sacerdote absolutionem obtinere, sed etiam licere confessario absenti peccata sacramentaliter confiteri, verbumque 'licere' ex adiunctis aliis dilucide contrahatur ad significandum illicitum quod est contra institutionem et essentiam sacramenti (ut ipsemet Suarez veritate coactus fatetur), merumque figmentum sit, nullum habens in verbis decreti verisimile fundamentum, dicere quod ibi damnatur tota illa hypothetica solum copulativum, videlicet per modum unius, debueritque eadem hypothetica damnanda concipi cum particula copulativa, et non disiunctiva, ut ex proprietate sermonis utrumque membrum subiiceret censurae ac damnationi, et non tantum unum vel aliud, et inanis sit praetextus arguere ab eo casu, dum super solis signis datis paenitentiae, relatis sacerdoti advenienti, datur iamiam morituro absolutio ad confessionem peccatorum absenti sacerdoti factam, cum omnino diversam

contineat difficultatem: ideo praefati domini censuerunt praedictam P. Suarez doctrinam aperte pugnare cum definitione Sanctissimi.

Paul V, Formula pro finiendis disputationibus de auxiliis ad

Praepositos Generales O. Pr. et S. I. missa, 5 septembre 1607

1997 1090 In negotio de auxiliis facta est potestas a Summo Pontifice cum disputantibus tum consultoribus redeundi in patrias aut domus suas : additumque est, fore, ut Sua Sanctitas declarationem et determinationem, quae exspectabatur, opportune promulgaret. Verum ab eodem Ss. Domino serio admodum vetitum est, in quaestione hac pertractanda ne quis partem suae oppositam aut qualificaret aut censura quapiam notaret... Quin optat etiam, ut verbis asperioribus amaritiem animi significantibus invicem abstineant.

Decr. S. Off., (sous Urbain VIII); 23 juillet 1639

1998 Circa baptismum datum Alegretae annorum trium circiter filiae hebraeae... invitis parentibus, ... (cardinales) censuerunt parvulam puellam esse vere baptizatam, concurrente materia, forma et intentione, baptismum probari unico teste, et quamvis filii Hebraeorum non possint invitis parentibus baptizari, si tamen de facto baptizentur, valet baptismus et character imprimitur; filiam baptizatam penes Christianos alendam; mulierem baptizantem acriter monendam, ut in posterum caveat a similibus; notificandum vero populo, non licere invitis parentibus filios Hebraeorum baptizare, quia, licet finis sit bonus, media autem non licita, potissimum stante Bulla Iulii III imponente poenam 1000 ducatorum et suspensionis baptizantibus filios Hebraeorum invitis parentibus.

Una cum relatione de ultima Congregatione de auxiliis repertum est etiam manuscriptum allocutionis Pauli V destinatae legato regis Hispaniae die 26. Iul. 1611, quae apprime ad eandem libertatem docendi spectat ideoque meretur, ut magis in extenso adnotetur (ed. G. Schneemann, op. supra cit., 295s) - retinetur modus scribendi originalis italicus antiquior quandoque permixtus cum latino - : ... Che si e sopraseduto in esso (scl. decidendi aliquid in qu. de auxiliis) per tre ragioni: La prima per accertare bene et perche il tempo insegna et mostra la verita delle cose, come quello che e gran giudice et censore delle cose. La seconda perche si l'una et l'altra parte conviene nella sostanza con la verita cattolica, cioe che Dio con la efficacia della sua grazia ci fa fare et facit de nolentibus volentes et flectit et immutat hominum voluntates, del che ci e questione, ma solo sono discrepanti nel modo, perche i Dominicani dicono che predetermina la nostra volonta fisice, hoc est realiter et efficienter, et i Gesuiti tengono che lo fa congrue et moraliter, opinioni che l'una et l'altra si possono defendere. La terza perche in questi tempi in che ci sono tante heresie conviene molto conservare et mantenere la riputazione et credito di queste due religioni, e con discreditare una puo seguire gran danno. Se si dicesse che converra sapere qual fede si ha da tenere in questa materia, si risponde che sia da seguitare et tenere la dottrina del Concilio Tridentino nella sessione VI de iustificatione che e chiara et dilucida et in che consiste l'errore et heresia dei Pelagiani et Semipelagiani et quello di Calvino et insegna la dottrina cattolica che e necessario che il libero arbitrio sia mosso, eccitato et adjuvato dalla gratia di Iddio et puo liberamente assentire et dissentire et non entra in questa questione del modo che opera la gratia, la quale fu tocca dal Concilio et fu lasciata come inutile et non necessaria, imitando in cio Celestino primo, che avendo difinito alcuni questioni o proposizioni in questa materia disse, che alcune altre difficilioris et subtilioris (naturae) sicuti non audebat condemnare ita et nolebat adstruere (cf. DS 249).

Decr. S. Officii, (sous Innocent X); 24 janvier 1647

1999 1091 Sanctissimus Dn. ... propositionem hanc: 'S. Petrus et S. Paulus sunt duo Ecclesiae principes, qui unicum efficiunt', vel : 'sunt duo Ecclesiae catholicae coryphaei ac supremi duces summa inter se unitate coniuncti', vel : 'sunt geminus universalis Ecclesiae vertex, qui in unum divinissime coaluerunt', vel : 'sunt duo Ecclesiae summi pastores ac praesides, qui unicum caput constituunt', ita explicatam, ut ponat omnimodam aequalitatem inter S. Petrum et S. Paulum sine subordinatione et subiectione S. Pauli ad S. Petrum in potestate suprema et regimine universalis Ecclesiae, haeticam censuit et declaravit.

Innocent X, Const. 'Cum occasione' ad univ. fideles,

31 mai 1653; Errores Cornelii Jansenii de gratia

2001 1092 1. Aliqua Dei praecepta hominibus iustis volentibus et conantibus, secundum praesentes quas habent vires, sunt impossibilia; deest quoque illis gratia, qua possibilia fiant (cf: DS 1954).

2002 1093 2. Interiori gratiae in statu naturae lapsae numquam resistitur.

2003 1094 3. Ad merendum et demerendum in statu naturae lapsae non requiritur in homine libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione.

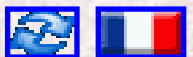
2004 1095 4. Semipelagiani admittebant praevenientis gratiae interioris necessitatem ad singulos actus, etiam ad initium fidei; et in hoc erant haeretici, quod vellent eam gratiam talem esse, cui posset humana voluntas resistere vel obtemperare.

2005 1096 5. Semipelagianum est dicere, Christum pro omnibus omnino hominibus mortuum esse aut sanguinem fudisse.

2006 (Censura) Propos. 1: temerariam, impiam, blasphemam, anathemate damnatam et haeticam declaramus et uti talem damnamus. - 2: haeticam... - 3: haeticam ... - 4: falsam et haeticam ... - 5: falsam, temerariam, scandalosam, et intellectam eo sensu, ut Christus pro salute dumtaxat praedestinatorum mortuus sit, impiam, blasphemam, contumeliosam, divinae pietati derogantem et haeticam ...

2007 Non intendentes tamen per hanc declarationem et definitionem super praedictis quinque propositionibus factam approbare ullatenus alias opiones quae continentur in praedicto libro Cornelii Jansenii.

Decr. S. Officii, (sous Innocent X); 23 avril 1654

2008 1097 Cum tam Romae quam alibi circumferantur quaedam asserta, acta, manuscripta et forsitan typis excusa Congregationum habitaram coram fel. rec. Clemente VIII et Paulo V super quaestione de auxiliis divinae gratiae tam sub nomine Francisci Pegnae, olim Rotae Romanae decani, quam Fr. Thomae de Lemos O. Praed. aliorumque praelatorum et theologorum, qui ut asseritur, praedictis interfuerunt Congregationibus, necnon quoddam autographum seu exemplar assertae Constitutionis eiusdem Pauli V super definitione praedictae quaestionis de auxiliis, ac damnationis sententiae seu sententiarum Ludovici Molinae Soc. Iesu : eadem Sanctitas sua praesenti hoc decreto declarat ac decernit,

praedictis assertis, actis, tam pro sententia Fratrum Ord. S. Dominici quam Ludovici Molinae aliorumque Soc. Iesu religiosorum, et autographo sive exemplari praedictae assertae Constitutionis Pauli V nullam omnino esse fidem adhibendam ; neque ab alterutra parte seu a quocumque alio allegari posse vel debere : sed super quaestione praedicta observanda esse decreta Pauli V et Urbani VIII suorum praedecessorum (cf. DS 19970).

[Alexandre VII, Const. 'Ad sanctam beati Petri sedem',](#)

16 octobre 1656

2010 5. Cum ... nonnulli iniquitatis filii praedictas quinque propositiones vel in libro praedicto eiusdem Cornelii Iansenii non reperiri, sed fecte et pro arbitrio compositas esse, vel non in sensu ab eodem intento damnatas fuisse asserere magno cum Christi fidelium scandalo non reformident,

2011 6. Nos, qui omnia quae hac in re gesta sunt sufficienter et attente perspeximus, utpote qui (qua cardinalis et commissarius) ... omnibus illis congressibus interfuimus, in quibus Apostolica auctoritate eadem causa discussa est, ea profecto diligentia, qua maior desiderari non posset, quamcumque dubitationem super praemissis in posterum auferre volentes, ... praeinsertam Innocentii praedec. Nostri constitutionem, declarationem et definitionem harum serie confirmamus, approbamus et innovamus,

2012 1098 et quinque illas propositiones ex libro praememorati Cornelii Jansenii episcopi Iprensis, cui titulus est Augustinus, excerptas ac in sensu ab eodem Cornelio Iansenio intento damnatas fuisse, declaramus et definimus, ac uti tales, inusta scilicet eadem singulis nota, quae in praedicta declaratione et definitione unicuique illarum si(n)gillatim inuritur, iterum damnamus...

[Resp. S. Officii, \(sous Alexandre VII\); 11 février 1661](#)

2013 5005 Qu.: An confessarius sollicitando propter parvitatem materiae sit denuntiandus ?
Resp.: Cum in rebus venereis non detur parvitas materiae, et, si daretur, in re praesenti non dari (detur?), censuerunt esse denuntiandum, et opinionem contrariam non esse probabilem.

[Alexandre VII, Breve 'Sollicitudo omnium ecclesiarum';](#)

8 décembre 1661

2015 1100 I. Vetus est Christi fidelium erga eius beatissimam matrem Virginem Mariam pietas sentientium, eius animam in primo instanti creationis atque infusionis in corpus fuisse speciali Dei gratia et privilegio, intuitu meritorum Iesu Christi eius filii, humani generis Redemptoris, a macula peccati originalis praeservatam immunem, atque in hoc sensu eius conceptionis festivitatem sollempni ritu colentium et celebrantium; crevitque horum numerus post editas a fel. rec. Sixto pp. IV ... constitutiones (DS 1400 1425 a Conc. Trid. innovatas: DS 1516). ... Aucta rursus et propagata fuit pietas haec, ... ita ut, accedentibus quoque plerisque celebrioribus academiis ad hanc sententiam, iam fere omnes catholici eam complectantur.

2016 1100 2. Et quia ex occasione contrariae assertionis in contionibus, lectionibus,

conclusionibus et actibus publicis, quod nempe eadem beatissima Virgo Maria fuerit concepta cum peccato originali, oriebantur in populo christiano cum magna Dei offensa scandala, iurgia et dissensiones, recol. mem. Paulus pp. V etiam praedecessor Noster vetuit horum opinionem praefatae sententiae contrariam publice doceri aut praedicari. Quam prohibitionem piae mem. Gregorius pp. XV similiter praedecessor Noster ad privata etiam colloquia extendit, mandans insuper in favorem eiusdem sententiae, ut in sacrosanctae Missae sacrificio ac divino Officio celebrandis tam publice quam privatim non alio quam 'conceptionis' nomine uti quicumque debeant.

2017 1100 4. Nos, considerantes quod sancta Romana Ecclesia de intemeratae semperque Virginis Mariae Conceptione festum sollemniter celebrat et speciale ac proprium super hoc Officium olim ordinavit ... volentesque laudabili huic pietati et devotioni et festo ac cultui ... favere, ... (Decreta) edita in favorem sententiae asserentis, animam beatae Mariae Virginis in sui creatione et in corpus infusione Spiritus Sancti gratia donatam et a peccato originali praeservatam fuisse ... innovamus.

[Alexandre VII, Const. 'Regiminis apostolici', 15 février 1665](#)

('1664' st. cur.)

2020 1099 'Ego N. Constitutioni Apostolicae Innocentii X, datae die 31. maii 1653, et Constitutioni Alexandri VII, datae die 16. Octobris 1656, Summorum Pontificum, me subicio, et quinque propositiones ex Cornelii Jansenii libro, cui nomen Augustinus, excerptas, et in sensu ab eodem auctore intento, prout illas per dictas Constitutiones Sedes Apostolica damnavit, sincero animo reicio ac damno, et ita iuro: Sic me Deus adiuvet, et haec sancta Dei evangelia.'

[Propositiones XLV damnatae in Decretis S. Officii \(sous](#)

[Alexandre VII\); Errores doctrinae moralis laxioris;](#)

[prop. 1-28, décret V du 24 sept. 1665; 29-45, du 18 mars 1666](#)

2021 1101 1. Homo nullo umquam vitae suae tempore tenetur elicere actum fidei, spei et caritatis ex vi praeceptorum divinatorum ad eas virtutes pertinentium.

2022 1102 2. Vir equestris ad duellum provocatus potest illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat.

2023 1103 3. Sententia asserens, Bullam 'Coenae' solum prohibere absolutionem haeresis et aliorum criminum, quando publica sunt, et id non derogare facultati Tridentini, in qua de occultis criminibus sermo est, anno 1629, 18. Iulii in Consistorio sacrae Congregationis Eminentissimorum Cardinalium visa et tolerata est.

2024 1104 4. Praelati regulares possunt in foro conscientiae absolvere quoscumque saeculares ab haeresi occulta et ab excommunicatione propter eam incursa.

2025 1105 5. Quamvis evidenter tibi constet, Petrum esse haereticum, non teneris denuntiare, si probare non possis.

2026 1106 6. Confessarius, qui in sacramentali confessione tribuit paenitenti chartam postea

legendam, in qua ad venerem incitat, non censetur sollicitasse in confessione, ac proinde non est denunciandus.

2027 1107 7. Modus evadendi obligationem denunciandae sollicitationis est, si sollicitatus confiteatur cum sollicitante: hic potest ipsum absolvere absque onere denunciandi.

2028 1108 8. Duplicatum stipendium potest sacerdos pro eadem Missa licite accipere, applicando petenti partem etiam specialissimam fructus ipsimet celebranti correspondentem, idque post decretum Urbani VIII.

2029 1109 9. Post decretum Urbani potest sacerdos, cui Missae celebrandae traduntur, per alium satisfacere, collato illi minori stipendio, alia parte stipendii sibi retenta.

2030 1110 10. Non est contra iustitiam, pro pluribus sacrificiis stipendium accipere, et sacrificium unum offerre. Neque etiam est contra fidelitatem etiamsi promittam promissione, etiam iuramento firmata, danti stipendium, quod pro nullo alio offeram.

2031 1111 11. Peccata in confessione omissa seu oblita ob instans periculum vitae aut ob aliam causam, non tenemur in sequenti confessione exprimere.

2032 1112 12. Mendicantes possunt absolvere a casibus episcopis reservatis, non obtenta ad id episcoporum facultate.

2033 1113 13. Satisfacit praecepto annuae confessionis, qui confitetur regulari episcopo praesentato, sed ab eo iniuste reprobato.

2034 1114 14. Qui facit confessionem voluntarie nullam, satisfacit praecepto Ecclesiae (cf. DS 2155).

2035 1115 15. Paenitens propria auctoritate substituere sibi alium potest, qui loco ipsius paenitentiam adimpleat.

2036 1116 16. Qui beneficium curatum habent, possunt sibi eligere in confessarium simplicem sacerdotem non approbatum ab Ordinario.

2037 1117 17. Est licitum religioso vel clerico, calumniatorem gravia crimina de se vel de sua religione spargere minantem occidere, quando alius modus defendendi non suppetit: uti suppetere non videtur, si calumniator sit paratus vel ipsi religioso, vel eius religioni publice et coram gravissimis viris praedicta impingere, nisi occidatur.

2038 1118 18. Licet interficere falsum accusatorem, falsos testes ac etiam iudicem, a quo iniqua certo imminet sententia, si alia via non potest innocens damnum evitare.

2039 1119 19. Non peccat maritus occidens propria auctoritate uxorem in adulterio deprehensam.

2040 1120 20. Restitutio a Pio V imposita beneficiatis non recitantibus non debetur in conscientia ante sententiam declaratoriam iudicis, eo quod sit poena.

2041 1121 21. Habens capellaniam collativam, aut quodvis aliud beneficium ecclesiasticum, si studio litterarum vacet, satisfacit suae obligationi, si officium per alium recitet.

2042 1122 22. Non est contra iustitiam, beneficia ecclesiastica non conferre gratis: quia collator conferens illa beneficia ecclesiastica pecunia interveniente non exigit illam pro collatione beneficii, sed veluti pro emolumento temporali, quod tibi conferre non tenebatur.

2043 1123 23. Frangens ieiunium Ecclesiae, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi ex

contemptu vel inoboedientia hoc faciat, puta quia non vult se subicere praecepto.

2044 1124 24. Mollities, sodomia et bestialitas sunt peccata eiusdem speciei infimae; ideoque sufficit dicere in confessione, se procurasse pollutionem.

2045 1125 25. Qui habuit copulam cum soluta, satisfacit confessionis praecepto dicens : Commisi cum soluta grave peccatum contra castitatem, non explicando copulam.

2046 1126 26. Quando litigantes habent pro se opiniones aequae probabiles, potest iudex pecuniam accipere pro ferenda sententia in favorem unius prae alio.

2047 1127 27. Si liber sit alicuius iunioris et moderni, debet opinio censi probabilis, dum non constet, reiectam esse a Sede Apostolica tamquam improbabilem.

2048 1128 28. Populus non peccat, etiamsi absque ulla causa non recipiat legem a principe promulgatam.

2049 1129 29. In die ieiunii qui saepius modicum quid comedit, etiamsi notabilem quantitatem in fine comederit, non frangit ieiunium.

2050 1130 30. Omnes officiales, qui in republica corporaliter laborant, sunt excusati ab obligatione ieiunii, nec debent se certificare an labor sit compatibilis cum ieiunio.

2051 1131 31. Excusantur absolute a praecepto ieiunii omnes illi, qui iter agunt equitando, utcumque iter agunt, etiamsi iter necessarium non sit et etiamsi iter unius diei conficiant.

2052 1132 32. Non est evidens, quod consuetudo non comedendi ova et lactinia in Quadragesima obliget.

2053 1133 33. Restitutio fructuum ob omissionem Horarum suppleri potest per quascumque eleemosynas, quas antea beneficiarius de fructibus sui beneficii fecerit.

2054 1134 34. In die Palmarum recitans officium paschale satisfacit praecepto.

2055 1135 35. Unico officio potest quis satisfacere duplici praecepto pro die praesenti et crastino.

2056 1136 36. Regulares possunt in foro conscientiae uti privilegiis suis, quae sunt expresse revocata per Concilium Tridentinum.

2057 1137 37. Indulgentiae concessae regularibus et revocatae a Paulo V hodie sunt revalidatae.

2058 1138 38. Mandatum Tridentini, factum sacerdoti sacrificanti ex necessitate cum peccato mortali, confitendi 'quamprimum' (cf. DS 1647), est consilium, non praeceptum.

2059 1139 39. Illa particula 'quamprimum' intelligitur, cum sacerdos suo tempore confitebitur.

2060 1140 40. Est probabilis opinio, quae dicit, esse tantum veniale osculum habitum ob delectationem carnalem et sensibilem, quae ex osculo oritur, secluso periculo consensus ulterioris et pollutionis.

2061 1141 41. Non est obligandus concubinarius ad eiciendam concubinam, si haec nimis utilis esset ad oblectamentum concubinarium, vulgo 'regalo', dum, deficiente illa (Sanchez illo) nimis aegre ageret vitam, et aliae epulae taedio magno concubinarium afficerent, et alia famula nimis difficile inveniretur.

2062 1142 42. Licitum est mutuanti, aliquid ultra sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem usque ad certum tempus.

2063 1143 43. Annum legatum pro anima relictum non durat plus quam per decem annos.

2064 1144 44. Quoad forum conscientiae, reo correcto eiusque contumacia cessante, cessant censurae.

2065 1145 45. Libri prohibiti 'donec expurgentur', possunt retineri usque dum adhibita diligentia corrigantur.

(censura S. Off.) ut minimum scandalosae.

Decr. S. Officii, 5 mai 1667, (sous Alexandre VII)

2070 1146 (Circa controversiam:) an illa attritio, quae concipitur ex metu gehennae, excludens voluntatem peccandi, cum spe veniae, ad impetrandam gratiam in sacramento paenitentiae requirat insuper aliquem actum dilectionis Dei, asserentibus quibusdam, negantibus aliis, et invicem adversam sententiam censurantibus: ... Sanctitas Sua ... praecipit ... ut, si deinceps de materia attritionis praefatae scribent vel libros aut scripturas edent vel docebunt vel praedicabunt vel alio quovis modo paenitentes aut scholares ceterosque erudiant, non audeant alicuius theologicae censurae alteriusve iniuriae aut contumeliae nota taxare alterutram sententiam, sive negantem necessitatem aliqualis dilectionis Dei in praefata attritione ex metu gehennae concepta, quae hodie inter scholasticos communior videtur, sive asserentem dictae dilectionis necessitatem, donec ab hac Sancta Sede fuerit aliquid hac in re definitum.

Decr. Cgr. S. Concilii, (sous Innocent XI), 12 février 1679

2090 1147 Etsi frequens quotidianusque sacrosanctae Eucharistiae usus a SS. Patribus fuerit semper in Ecclesia probatus: numquam tamen aut saepius illam percipiendi aut ab ea abstinendi certos singulis mensibus aut hebdomadis dies statuerunt, quos nec Concilium Tridentinum praescripsit, sed, quasi humanam infirmitatem secum reputaret, nihil praecipiens, quid cuperet tantum indicavit, cum inquit: 'Optaret quidem sacrosancta Synodus, ut in singulis Missis fideles adstantes sacramentali Eucharistiae perceptione communicarent' (DS 1747). Idque non immerito: multiplices enim sunt conscientiarum recessus, variae ob negotia spiritus alienationes; multae contra gratiae et Dei dona parvulis concessa, quae cum humanis oculis scrutari non possimus, nihil certe de cuiusque dignitate atque integritate et consequenter de frequentiore aut quotidiano vitalis panis esu potest constitui.

2091 1147 Et propterea quod ad negotiatores ipsos attinet, frequens ad sacram alimoniam percipiendam accessus confessoriorum secreta cordis explorantium iudicio est relinquendus, qui ex conscientiarum puritate et frequentiae fructu et ad pietatem processu laicis negotiatoribus et coniugatis, quod prospicient eorum saluti profuturum, id illis praescribere debebunt.

2092 1147 In coniugatis autem hoc amplius animadvertant, cum beatus Apostolus nolit eos 'invicem fraudari, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacent orationi' (cf. I cor 7, 5), eos serio admoneant, tanto magis ob sacratissimae Eucharistiae reverentiam continentiae vacandum purioreque mente ad caelestium epularum communionem esse conveniendum.

2093 1148 In hoc igitur pastorum diligentia potissimum invigilabit, non ut a frequenti aut quotidiana sacrae communionis sumptione unica praecepti formula aliqui deterreantur, aut sumendi dies generaliter constituentur, sed magis quid singulis permittendum, per se aut parochos seu confessarios sibi decernendum putet; illudque omnino prohibeat ut nemo a sacro convivio, seu frequenter seu quotidie accesserit, repellatur...

2094 1149 Proderit etiam praeter parochorum et confessoriorum diligentiam opera quoque concionatorum uti et cum eis constitutum habere, ut cum fideles ad sanctissimi Sacramenti frequentiam (quod facere debent) accesserint (al.: accenderint), statim de magna ad illud sumendum praeparatione orationem habeant, generatimque ostendant, eos, qui ad frequentiore[m] aut quotidianam salutiferi cibi sumptionem devoto studio excitantur, debere, sive laici negotiatores sint, sive coniugati, sive quicumque alii, suam agnoscere infirmitatem, ut dignitate Sacramenti ac divini iudicii formidine discant caelestem mensam, in qua Christus est, revereri; et si quando se minus paratos senserint, ab ea abstinere seque ad maiorem praeparationem accingere.

2095 1150 Porro episcopi et parochi seu confessarii redarguant asserentes, communionem quotidianam esse de iure divino...

Denzinger (latin) 1981

Propositiones LXV damnatae in Decr. S. Officii 2 mars 1679,

(sous Innocent XI); Errores doctrinae moralis laxioris

2101 1151 1. Non est illicitum, in sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore sacramenti, relicta tutiore, nisi id vetet lex, conventio aut periculum gravis damni incurrendi. Hinc sententia probabili tantum utendum non est in collatione baptismi, ordinis sacerdotalis aut episcopalis.

2102 1152 2. Probabiliter existimo, iudicem posse iudicare iuxta opinionem etiam minus probabilem.

2103 1153 3. Generatim, dum probabilitate sive intrinseca sive extrinseca quantumvis tenui, modo a probabilitatis finibus non exeatur, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus.

2104 1154 4. Ab infidelitate excusabitur infidelis non credens, ductus opinione minus probabili.

2105 1155 5. An peccet mortaliter, qui actum dilectionis Dei semel tantum in vita eliceret, condemnare non audemus.

2106 1156 6. Probabile est, ne singulis quidem rigore quinquenniis per se obligare praeceptum caritatis erga Deum.

2107 1157 7. Tunc solum obligat, quando tenemur iustificari, et non habemus aliam viam, qua iustificari possumus.

2108 1158 8. Comedere et bibere usque ad satietatem ob solam voluptatem non est peccatum, modo non obsit valetudini; quia licite potest (quis) appetitus naturalis suis actibus frui.

2109 1159 9. Opus coniugii ob solam voluptatem exercitum omni penitus caret culpa ac defectu veniali.

2110 1160 10. Non tenemur proximum diligere actu interno et formali.

2111 1161 11. Praecepto proximum diligendi satisfacere possumus per solos actus externos.

2112 1162 12. Vix in saecularibus invenies, etiam in regibus, superfluum statui. Et ita vix aliquis tenetur ad eleemosynam, quando tenetur tantum ex superfluo statui.

2113 1163 13. Si cum debita moderatione facias, potes absque peccato mortali de vita alicuius tristari, et de illius morte naturali gaudere, illam inefficaci affectu petere et desiderare, non quidem ex displicentia personae, sed ob aliquod temporale emolumentum.

2114 1164 14. Licitum est, absoluto desiderio cupere mortem patris, non quidem ut malum patris, sed ut bonum cupientis; quia nimirum ei obventura est pinguis hereditas.

2115 1165 15. Licitum est filio gaudere de parricidio parentis a se in ebrietate perpetrato, propter ingentes divitias inde ex hereditate consecutas.

2116 1166 16. Fides non censetur cadere sub praeceptum speciale et secundum se.

2117 1167 17. Satis est actum fidei semel in vita elicere.

2118 1168 18. Si (a) potestate publica quis interrogetur, fidem ingenuo confiteri, ut Deo et fidei gloriosum consulo : tacere ut peccaminosum per se non damno.

2119 1169 19. Voluntas non potest efficere, ut assensus fidei in se ipso sit magis firmus, quam mereatur pondus rationum ad assensum impellentium.

2120 1170 20. Hinc potest quis prudenter repudiare assensum, quem habebat, supernaturalem.

2121 1171 21. Assensus fidei supernaturalis et utilis ad salutem stat cum notitia solum probabili revelationis, immo cum formidine, qua quis formidet, ne non sit locutus Deus.

2122 1172 22. Nonnisi fides unius Dei necessaria videtur necessitate medii, non autem explicita Remuneratoris.

2123 1173 23. Fides late dicta ex testimonio creaturarum similive motivo ad iustificationem sufficit.

2124 1174 24. Vocare Deum in testem mendacii levis non est tanta irreverentia, propter quam velit aut possit damnare hominem.

2125 1175 25. Cum causa licitum est iurare sine animo iurandi, sive res sit levis sive gravis.

2126 1176 26. Si quis vel solus vel coram aliis, sive interrogatus sive propria sponte, sive recreationis causa, sive quocumque alio fine iuret, se non fecisse aliquid, quod revera fecit, intelligendo intra se aliquid aliud, quod non fecit, vel aliam viam (diem) ab ea, in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum, revera non mentitur nec est periurus.

2127 1177 27. Causa iusta utendi his amphibologiis est, quoties id necessarium aut utile est ad salutem corporis, honorem, res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum, ita ut veritatis occultatio censeatur tunc expediens et studiosa.

2128 1178 28. Qui mediante commendatione vel munere ad magistratum vel officium publicum promotus est, poterit cum restrictione mentali praestare iuramentum, quod de mandato regis a similibus solet exigi, non habito respectu ad intentionem exigentis; quia non tenetur fateri crimen occultum.

2129 1179 29. Urgens metus gravis est causa iusta sacramentorum administrationem simulandi.

2130 1180 30. Fas est viro honorato occidere invasorem, qui nititur calumniam inferre, si aliter haec ignominia vitari nequit : idem quoque dicendum si quis impingat alapam vel fuste percutiat et post impactam alapam vel ictum fustis fugiat.

2131 1181 31. Regulariter occidere possum furem pro conservatione unius aurei.

2132 1182 32. Non solum licitum est defendere defensione occisiva, quae actu possidemus, sed etiam, ad quae ius inchoatum habemus et quae nos possessuros speramus.

2133 1183 33. Licitum est tam heredi quam legatario, contra iniuste impedientem, ne vel

hereditas adeatur vel legata solvantur, se taliter defendere sicut et ius habenti in cathedram vel praebendam, contra earum possessionem iniuste impediendam.

2134 1184 34. Licet procurare abortum ante animationem foetus, ne puella deprehensa gravida occidatur aut infametur.

2135 1185 35. Videtur probabile, omnem foetum (quamdiu in utero est) carere anima rationali et tunc primum incipere eandem habere, cum paritur : ac consequenter dicendum erit, in nullo abortu homicidium committi.

2136 1186 36. Permissum est furari, non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi.

2137 1187 37. Famuli et famulae domesticae possunt occulte heris suis surripere ad compensandam operam suam, quam maiorem iudicant salario, quod recipiunt.

2138 1188 38. Non tenetur quis sub poena peccati mortalis restituere, quod ablatum est per pauca furta, quantumcumque sit magna summa totalis.

2139 1189 39. Qui alium movet aut inducit ad inferendum grave damnum tertio, non tenetur ad restitutionem istius damni illati.

2140 1190 40. Contractus mohatra licitus est, etiam respectu eiusdem personae et cum contractu retrovenditionis praevis inchoato cum intentione lucri.

2141 1191 41. Cum numerata pecunia pretiosior sit numeranda, et nullus sit, qui non maioris faciat pecuniam praesentem quam futuram, potest creditor aliquid ultra sortem a mutu(at)ario exigere et eo titulo ab usura excusari.

2142 1192 42. Usura non est, dum ultra sortem aliquid exigitur tamquam ex benevolentia et gratitudine debitum, sed solum si exigatur tamquam ex iustitia debitum.

2143 1193 43. Quidni nonnisi veniale sit, detrahentis auctoritatem magnam sibi noxiam falso crimine elidere?

2144 1194 44. Probabile est, non peccare mortaliter, qui imponit falsum crimen alicui, ut suam iustitiam et honorem defendat. Et si hoc non sit probabile, vix ulla erit opinio probabilis in theologia.

2145 1195 45. Dare temporale pro spirituali non est simonia, quando temporale non datur tamquam pretium, sed dumtaxat tamquam motivum conferendi vel efficiendi spirituale, vel etiam quando temporale sit solum gratuita compensatio pro spirituali, aut e contra.

2146 1196 46. Et id quoque locum habet, etiamsi temporale sit principale motivum dandi spirituale; immo etiamsi sit finis ipsius rei spiritualis, sic ut illud pluris aestimetur quam res spiritualis.

2147 1197 47. Cum dicit Concilium Tridentinum, eos alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, qui, nisi quos digniores et Ecclesiae magis utiles ipsi iudicaverint, ad ecclesias promovent: Concilium vel primo videtur per hoc 'digniores' non aliud significare velle, nisi dignitatem eligendorum, sumpto comparativo pro positivo; vel secundo locutione minus propria ponit 'digniores', ut excludat indignos, non vero dignos; vel tandem loquitur tertio, quando fit concursus.

2148 1198 48. Tam clarum videtur, fornicationem secundum se nullam involvere malitiam, et solum esse malam, quia interdicta, ut contrarium omnino rationi dissonum videatur.

2149 1199 49. Mollities iure naturae prohibita non est. Unde, si Deus eam non interdixisset, saepe esset bona et aliquando obligatoria sub mortali.

2150 1200 50. Copula cum coniugata, consentiente marito, non est adulterium ; adeoque sufficit in confessione dicere, se esse fornicatum.

2151 1201 51. Famulus, qui submissis humeris scienter adiuvat herum suum ascendere per fenestras ad stuprandam virginem, et multoties eidem subservit deferendo scalam, aperiendo ianuam, aut quid simile cooperando non peccat mortaliter, si id faciat metu notabilis detrimenti, puta ne a domino male tractetur, ne torvis oculis aspiciatur, ne domo expellatur.

2152 1202 52. Praeceptum servandi festa non obligat sub mortali, seposito scandalo, si absit contemptus.

2153 1203 53. Satisfacit praecepto Ecclesiae de audiendo Sacro, qui duas eius partes, immo quattuor simul a diversis celebrantibus audit.

2154 1204 54. Qui non potest recitare Matutinum et Laudes, potest autem reliquas Horas, ad nihil tenetur; quia maior pars trahit ad se minorem.

2155 1205 55. Praecepto communionis annuae satisfit per sacrilegam Domini manducationem (cf. DS 2034).

2156 1206 56. Frequens confessio et communio, etiam in his, qui gentiliter vivunt, est nota praedestinationis.

2157 1207 57. Probabile est, sufficere attritionem naturalem, modo honestam.

2158 1208 58. Non tenemur confessario interroganti fateri peccati alicuius consuetudinem.

2159 1209 59. Licet sacramentaliter absolvere dimidiate tantum confessos ratione magni concursus paenitentium, qualis verbi gratia potest contingere in die magnae alicuius festivitatis aut indulgentiae.

2160 1210 60. Paenitenti habenti consuetudinem peccandi contra legem Dei, naturae aut Ecclesiae, etsi emendationis spes nulla appareat, nec est neganda nec differenda absolutio, dummodo ore proferat, se dolere et proponere emendationem.

2161 1211 61. Potest aliquando absolvi, qui in proxima occasione peccandi versatur, quam potest et non vult omittere, quin immo directe et ex proposito quaerit aut ei se ingerit.

2162 1212 62. Proxima occasio peccandi non est fugienda, quando causa aliqua utilis aut honesta non fugiendi occurrit.

2163 1213 63. Licitum est quaerere directe occasionem proximam peccandi pro bono spirituali vel temporali nostro vel proximi.

2164 1214 64. Absolutionis capax est homo, quantumvis laboret ignorantia mysteriorum fidei, et etiamsi per negligentiam, etiam culpabilem, nesciat mysterium sanctissimae Trinitatis et Incarnationis Domini nostri Jesu Christi.

2165 1215 65. Sufficit illa mysteria semel credidisse.

2166 (Censura:) Omnes propositiones damnatae et prohibitae sicut iacent, ut minimum tamquam scandalosae et in praxi perniciosae.

2167 1216 (Conclusio Decreti:) Tandem, ut ab iniuriis contentionibus doctores seu

scholastici aut alii quicumque in posterum se abstineant, et ut paci et caritati consulatur, idem Sanctissimus in virtute sanctae oboedientiae eis praecipit, ut tam in libris imprimendis ac manuscriptis, quam in thesibus, disputationibus ac praedicationibus caveant ab omni censura et nota, necnon a quibuscumque conviciis contra eas propositiones, quae adhuc inter catholicos hinc inde controvertuntur, donec a Sancta Sede, re cognita, super iisdem propositionibus iudicium proferatur.

Decr. S. Officii, (sous Innocent XI); 23 novembre 1679

2170 1217 1. Deus donat nobis omnipotentiam suam, ut ea utamur, sicut aliquis donat alteri villam vel librum.

2171 1218 2. Deus subicit nobis suam omnipotentiam. (Censura: Prohibentur uti) temerariae ad minimum et novae.

2175 Facta relatione per Patrem Lauream contentorum in litteris Patris Thirsi Gonzalez Soc. Iesu, Ssmo D. N. directis, Em'mi Domini dixerunt quod scribatur per Secretarium Status Nuntio Apostolico Hispaniarum ut significet dicto Patri Thirso, quod Sanctitas Sua benigne accepit ac, non sine laude perlectis eius litteris, mandavit ut ipse libere et intrepide praedicet, doceat et calamo defendat opinionem magis probabilem, nec non viriliter impugnet sententiam eorum qui asserunt quod in concursu minus probabilis opinionis cum probabiliore sic cognita et iudicata, licitum sit sequi minus probabilem eumque certum faciat, quod quidquid favore opinionis magis probabilis egerit et scripserit, gratum erit Sanctitati Suae.

2176 Iniungatur Patri Generali Societatis Iesu de ordine Sanctitatis Suae, ut non modo permittat eiusdem Patribus Societatis scribere pro opinione magis probabili et impugnare sententiam asserentium, quod in concursu minus probabilis opinionis cum probabiliore sic cognita et iudicata, licitum sit sequi minus probabilem, verum etiam scribat omnibus Universitatibus Societatis, mentem Sanctitatis Suae esse ut quilibet, prout sibi libuerit, libere scribat pro opinione magis probabili et impugnet contrariam praedictam; eisque iubeat ut mandato Sanctitatis Suae omnino se submittant.

2177 (Additum in autographo S. Officii:) Die 8 Julii 1680.

Renunciato praedicto Ordine Sanctitatis Suae Patri Generali Societatis Iesu per Assessorem, respondit, se in omnibus quanto citius pariturum, licet nec per ipsum, nec per suos Praedecessores fuerit umquam interdictum scribere pro opinione magis probabili, eamque docere.

Instructio S. Officii (Schema a cardinali Hieronymo Casanate

elaboratum), (sous Innocent XI), cc. octobre 1682

2181 1. Nemini igitur orationi meditativae sive contemplativae addicto liceat vocalem orationem a Christo Domino institutam, ab Apostolis servatam et ab Ecclesia catholica perenni successione in omnibus divinis ministeriis semper adhibitam, vel despiciere vel tamquam inutilem et in comparatione meditativae aut contemplativae inanem deprimere; sed docente propheta in hymnis et canticis Dominum esse laudandum, eam omnes cum mentali pariter et contemplativa laudent atque commendent.

2182 2. Cum vero in domo Patris caelestis mansiones multae sint (cf. Io 14, 2), meditationi vacantes eorumque directores nullo modo contemplationi studentes despiciant aut otiosos

vocent aut, quod peius est, aliqua haeresis labe notent; sed donis cuique eorum a Deo per meditationem collatis sancte et pie utantur et fruuntur; praecipue cum contemplationis gratiam saepe summi, saepe minimi, saepius remoti aliquando etiam coniugati percipiant.

2183 3. Contemplativi pariter meditativos non contemnant, cum regulariter per meditationis gradus ad contemplationis apicem perveniatur; sed omnes glorificent cum caritate Deum, Dominum nostrum Iesum Christum, scientes quod non habet aliquid viriditatis ramus boni operis, si non manet in radice caritatis.

2184 4. Licet autem nemo a contemplationis gratia, auxiliante Deo, repellatur, animadvertendum tamen magnopere est per directores animarum, ne omnis aetas, gradus, sexus aut condicio ad huius doctrinae et exercitii praxim indistincte admittatur, sed prius mensuram spiritus, quid ferre quidve agere valeat, assidua observatione pensent, ut alios ad meditationem, alios ad contemplationem, iuxta uniuscuiusque spiritum, perducant.

2185 5. Ut autem doctrina de oratione contemplativa, qua fidelium animae ad summam cum Deo unionem eleventur, purgatis erroribus, integra et illibata permaneat, caveant inprimis contemplativi asserere aut tenere, solius Dei praesentiam in omni loco esse obiectum contemplationis seu orationis quam quietis vocant: cum omnia meditationis obiecta possint, licet diverso modo, esse obiecta contemplationis; neque pariter audeant asserere, eos numquam qui meditatione se exercent, ad aliquem perfectionis gradum ascendere posse, nisi ad contemplationis orationem transierint.

2186 6. Et quia per incarnationem et passionem Domini nostri Iesu Christi salvati et liberati sumus, caveant contemplativi, ne, voluntarie atque ex industria, eiusdem Domini nostri vitae, gestorum, passionis et redemptionis mysteriorum obliviscantur aut eorumdem considerationem inutilem et contemplationis statui contrariam esse asseverent; immo eorum considerationi, ad exemplum omnium Sanctorum, pro loci et temporis opportunitate sedulo incumbant.

2187 7. Neque Christi Domini Beatissimaeque eius Matris Mariae Virginis ceterorumque Sanctorum, qui cum Deo regnant in caelis et pro nobis in hac lacrymarum valle constitutis orant, imagines et simulacra, tam externa quam interna, velut contemplationi inutilia a mente et oculis removeant; licet aliquando, in actu contemplationis tantum, et quando mens nostra caelestibus donis perfusa ad divinarum rerum contemplationem attrahitur, ne anima distrahatur, liceat a figuris pro tunc recedere.

2188 8. Et quia perfectae contemplationis exercitium in eo praecipue versatur, ut anima in contemplationis actu nihil aliud agat, immo cum pro tunc omnium creaturarum oblivione ad Deum aut divina in sublimium virtutum fidei, spei et caritatis, quibus Deus praecipue colitur consideratione elevetur, nullo modo meditativi audeant aut praesumant contemplativos tamquam otiosos et desides in vulgus sugillare.

2189 9 Meminerint praeterea tam contemplativi quam meditativi, minime se exemptos esse ab observatione praeceptorum Dei et Ecclesiae immo omnes, velut servi erga dominos et uxores erga viros suos, stricte teneri ad observantiam mandatorum, quae secundum cuiusque statum servari debent, cum virtus orationis ad humilitatem et oboedientiam, non vero ad superbiam et elationem, perducatur.

2190 10. Idem pariter docendum et tenendum est de clericis tam saecularibus quam regularibus, pariterque de monialibus: ne praetextu meditationis sive contemplationis praesumant se ab ecclesiasticis obligationibus, regularibus votis, institutis aut regulis eximi aut liberari, cum ab eorum observantia, quamvis ad aliquem perfectum orandi gradum pervenerint, nullo modo probentur exempti.

2191 11. Ab externis autem religionis et pietatis officiis, quae a fidelibus in Ecclesia catholica exerceri solent, quemadmodum sunt sacramentorum et sacramentalium usus, ecclesiarum visitatio et ieiuniorum observantia, contionum auditio et reliqua spiritualis sive corporalis misericordiae opera, sciant cuncti, contemplativi aequae ac meditativi, minime esse exemptos, immo magno fore fidelibus scandalo, si praedictorum mandatorum aliqua ab eis, praetextu contemplationis seu meditationis, negligantur.

2192 12. Impium prorsus et christiana puritate indignum est asserere, non esse resistendum tentationibus, neque imputari contemplativis ipsa peccata, quae ab eis, dum contemplant, committuntur, sub falsa opinione, quod tunc non ipsi contemplativi, sed diabolus per eorum membra talia operetur. Impium pariter est asserere, huiusmodi peccata non esse per contemplativos in sacramento paenitentiae aperienda et Ecclesiae clavibus subiicienda. Impium denique, quod simpliciter necessaria sit ad salutem oratio mentalis sive meditativa sive contemplativa.

Decr. S. Officii, 18 novembre 1682

2195 1220 Propositio: 'Scientia ex confessione acquisita uti licet, modo fiat sine directa aut indirecta revelatione et gravamine paenitentis, nisi aliud multo gravius ex non usu sequatur, in cuius comparatione prius merito contemnatur', addita deinde explicatione sive limitatione, quod sit intelligenda de usu scientiae ex confessione acquisitae cum gravamine paenitentis, seclusa quacumque revelatione, atque in casu, quo multo maius (t. orig.: gravius) gravamen eiusdem paenitentis ex non usu sequeretur. **C e n s u r a:** Dictam propositionem, quatenus admittit usum dictae scientiae cum gravamine paenitentis, omnino prohibendam esse, etiam cum dicta explicatione sive limitatione.

Innocent XI, Propositiones damnatae in Decr. S. Officii,

28 août, et in Const. 'Caelestis Pastor', 20 novembre 1687

2201 1221 1. oportet (hominem suas) potentias annihilare, et haec est via interna.

2202 1222 2. Velle operari active, est Deum offendere, qui vult esse (ipse) solus agens : et ideo opus est, seipsum in Deo totum (et) totaliter derelinquere et postea permanere velut corpus exanime.

2203 1223 3. Vota de aliquo faciendo sunt perfectionis impeditiva.

2204 1224 4. Activitas naturalis est gratiae inimica, impeditque Dei operationes et veram perfectionem; quia Deus operari vult in nobis sine nobis.

2205 1225 5. Nihil operando anima se annihilat et ad suum principium redit et ad suam originem, quae est essentia Dei, in qua transformata remanet ac divinizzata, et Deus tunc in se ipso remanet; quia tunc non sunt amplius duae res unitae, sed una tantum, et hac ratione Deus vivit et regnat in nobis, et anima seipsam annihilat in esse operativo.

2206 1226 6. Via interna est illa, in qua non cognoscitur nec lumen, nec amor, resignatio; et non oportet Deum cognoscere, et hoc modo recte proceditur.

2207 1227 7. Non debet anima cogitare nec de praemio, nec de punitione, nec de paradiso, nec de inferno, nec de morte, nec de aeternitate.

2208 1228 8. Non debet velle scire, an gradiatur cum voluntate Dei, an cum eadem voluntate resignata maneat necne; nec opus est, ut velit cognoscere suum statum nec proprium nihil; sed debet ut corpus exanime manere.

2209 1229 9. Non debet anima reminisci nec sui, nec Dei, nec cuiuscumque rei, et in via interna omnis reflexio est nociva, etiam reflexio ad suas actiones humanas et ad proprios defectus.

2210 1230 10. Si propriis defectibus alios scandalizet, non est necessarium reflectere, dummodo non adsit voluntas scandalizandi: et ad proprios defectus non posse reflectere, gratia Dei est.

2211 1231 11. Ad dubia quae occurrunt, an recte procedatur necne, non opus est reflectere.

2212 1232 12. Qui suum liberum arbitrium Deo donavit, de nulla re debet curam habere, nec de inferno, nec de paradiso; nec debet desiderium habere propriae perfectionis, nec virtutum, nec propriae sanctitatis, nec propriae salutis, cuius spem expurgare debet.

2213 1233 13. Resignato Deo libero arbitrio, eidem Deo relinquenda est cogitatio et cura de omni re nostra, et relinquere, ut faciat in nobis, sine nobis, solam divinam voluntatem.

2214 1234 14. Qui divinae voluntati resignatus est, non convenit, ut a Deo rem aliquam petat; quia petere est imperfectio, cum sit actus propriae voluntatis et electionis, et est velle, quod divina voluntas nostrae conformetur, et non quod nostra divinae: et illud Evangelii: 'Petite et accipietis' (Jo 16, 24), non est dictum a Christo pro animabus internis, quae nolunt habere voluntatem; immo huiusmodi animae eo perveniunt, ut non possint a Deo rem aliquam petere.

2215 1235 15. Sicut non debent a Deo rem aliquam petere, ita nec illi ob rem aliquam gratias agere debent; quia utrumque est actus propriae voluntatis.

2216 1236 16. Non convenit indulgentias quaerere pro poena propriis peccatis debita; quia melius est divinae iustitiae satisfacere, quam divinam misericordiam quaerere: quoniam illud ex puro Dei amore procedit, et istud ab amore nostri interessato, nec est res Deo grata nec meritoria, quia est velle crucem fugere.

2217 1237 17. Tradito Deo libero arbitrio, et eidem relicta cura et cogitatione animae nostrae, non est amplius habenda ratio tentationum; nec eis alia resistentia fieri debet nisi negativa, nulla adhibita industria; et si natura commovetur, oportet sinere ut commoveatur, quia est natura.

2218 1238 18. Qui in oratione utitur imaginibus, figuris, speciebus et propriis conceptibus, non adorat Deum in spiritu et veritate (Jo 4, 23).

2219 1239 19. Qui amat Deum eo modo, quo ratio argumentatur aut intellectus comprehendit, non amat verum Deum.

2220 1240 20. Asserere, quod in oratione opus est sibi per discursum auxilium ferre et per cogitationes, quando Deus animam non alloquitur, ignorantia est. Deus numquam loquitur, eius locutio est operatio, et semper in anima operatur, quando haec suis discursibus, cogitationibus et operationibus eum non impedit.

2221 1241 21. In oratione opus est manere in fide obscura et universali, cum quiete et oblivione cuiuscumque cogitationis particularis ac distinctae attributorum Dei ac Trinitatis, et sic in Dei praesentia manere ad illum adorandum et amandum eique inserviendum; sed absque productione actuum, quia Deus in his sibi non complacet.

2222 1242 22. Cognitio haec per fidem non est actus a creatura productus, sed est cognitio a Deo creaturae tradita, quam creatura se habere non cognoscit, nec postea cognoscit illam se habuisse; et idem dicitur de amore.

2223 1243 23. Mystici cum S. Bernardo vel auctore, 'Scalae claustralis', sub nomine ejusdem Bernardi (in 'Scala Claustralium') distinguunt quattuor gradus: lectionem, meditationem, orationem, et contemplationem infusam. Qui semper in primo sistit, numquam ad secundum pertransit. Qui semper in secundo persistit, numquam ad tertium pervenit, qui est nostra contemplatio acquisita, in qua per totam vitam persistendum est, dummodo Deus animam non trahat (absque eo, quod ipsa id exspectet) ad contemplationem infusam; et hac cessante, anima regredi debet ad tertium gradum et in ipso permanere, absque eo, quod amplius redeat ad secundum aut primum.

2224 1244 24. Qualescumque cogitationes in oratione occurrant, etiam impurae, etiam contra Deum, Sanctos, fidem et sacramenta, si voluntarie non nutriantur nec voluntarie expellantur, sed cum indifferentia et resignatione tolerantur; non impediunt orationem fidei, immo eam perfectiorem efficiunt, quia anima tunc magis divinae voluntati resignata remanet.

2225 1245 25. Etiam si superveniat somnus et dormiatur, nihilominus fit oratio et contemplatio actualis; quia oratio et resignatio, resignatio et oratio idem sunt, et dum resignatio perdurat, perdurat et oratio.

2226 1246 26. Tres illae viae: purgativa, illuminativa et unitiva, sunt absurdum maximum, quod dictum fuerit in mystica, cum non sit nisi unica via, scilicet via interna.

2227 1247 27. Qui desiderat et amplectitur devotionem sensibilem, non desiderat nec quaerit Deum, sed seipsum; et male agit, cum eam desiderat et eam habere conatur, qui per viam internam incedit, tam in locis sacris quam in diebus solemnibus.

2228 1248 28. Taedium rerum spiritualium bonum est, siquidem per illud purgatur amor proprius.

2229 1249 29. Dum anima interna fastidit discursus de Deo et virtutes et frigida remanet, nullum in se ipsa sentiens fervorem, bonum signum est.

2230 1250 30. Totum sensibile, quod experimur in vita spirituali, est abominabile, spurcum et immundum.

2231 1251 31. Nullus meditativus veras virtutes exercet internas; quae non debent a sensibus cognosci. Opus est amittere virtutes.

2232 1252 32. Nec ante nec post communionem alia requiritur praeparatio aut gratiarum actio (pro istis animabus internis), quam permanentia in solita resignatione passiva, quia supplet modo perfectiore omnes actus virtutum, qui fieri possunt et fiunt in via ordinaria. Et si hac occasione communionis insurgunt motus humiliationis, petitionis aut gratiarum actionis, reprimendi sunt, quoties non dignoscatur, eos esse ex impulsu speciali Dei: alias sunt impulsus naturae nondum mortuae.

2233 1253 33. Male agit anima, quae procedit per hanc viam internam, si in diebus solemnibus vult aliquo conatu particulari excitare in se devotum aliquem sensum, quoniam animae internae omnes dies sunt aequales, omnes festivi. Et idem dicitur de locis sacris, quia huiusmodi animabus omnia loca sunt aequalia.

2234 1254 34. Verbis et lingua gratias agere Deo, non est pro animabus internis, quae in silentio manere debent, nullum Deo impedimentum opponendo (apponendo), quod operetur

in illis; et quo magis Deo se resignant, experiuntur, se non posse orationem dominicam seu Pater noster recitare.

2235 1255 35. Non convenit animabus hujus viae internaе, quod faciant operationes, etiam virtuosas, ex propria electione et activitate: alias non essent mortuae. Nec debent elicere actus amoris erga beatam Virginem, Sanctos aut humanitatem Christi: quia, cum ista objecta sensibilia sint, talis est amor erga illa.

2236 1256 36. Nulla creatura, nec beata Virgo, nec Sancti sedere debent in nostro corde: quia solus Deus vult illud occupare et possidere.

2237 1257 37. In occasione tentationum, etiam furiosarum, non debet anima elicere actus explicitos virtutum oppositarum, sed debet in supradicto amore et resignatione permanere.

2238 1258 38. Crux voluntaria mortificationum pondus grave est et infructuosum, ideoque dimittenda.

2239 1259 39. Sanctiora opera et paenitentiae, quas peregerunt Sancti, non sufficiunt ad removendam ab anima vel unicam adhaesionem.

2240 1260 40. Beata Virgo nullum umquam opus exterius peregit, et tamen fuit Sanctis omnibus sanctior. Igitur ad sanctitatem perveniri potest absque opere exteriori.

2241 1261 41. Deus permittit et vult ad nos humiliandos et ad veram transformationem perducendos, quod in aliquibus animabus perfectis, etiam non arreptitiis, daemon violentiam inferat earum corporibus, easque actus carnales committere faciat, etiam in vigilia et sine mentis offuscatione, movendo physice earum (illarum) manus et alia membra contra earum voluntatem. Et idem dicitur quoad alios actus per se peccaminosos: in quo casu non sunt peccata, quia in his non adest consensus.

2242 1262 42. Potest dari casus, quod huiusmodi violentiae ad actus carnales contingant eodem tempore ex parte duarum personarum, scilicet maris et feminae, et ex parte utriusque sequatur actus.

2243 1263 43. Deus praeteritis saeculis sanctos efficiebat tyrannorum ministerio; nunc vero eos efficit sanctos ministerio daemonum, qui causando in eis praedictas violentias facit, ut illi seipsos magis despiciant atque annihilent et se Deo resignent.

2244 1264 44 Iob blasphemavit, et tamen non peccavit labiis suis; quod (quia) fuit ex daemonis violentia.

2245 1265 45. Sanctus Paulus huiusmodi daemonis violentias in suo corpore passus est; unde scripsit: Non quod volo bonum, hoc ago; sed, quod nolo malum, hoc facio (Rom 7, 19).

2246 1266 46. Huiusmodi violentiae sunt medium magis proportionatum ad annihilandam animam, et ad eam ad veram transformationem et unionem perducendam, nec alia superest via: et haec est via facilior et tutior.

2247 1267 47. Cum huiusmodi violentiae occurrunt, sinere oportet, ut satanas operetur, nullam adhibendo industriam nullumque proprium conatum, sed permanere debet homo in suo nihilo; et etiamsi sequantur pollutiones et actus obscoeni propriis manibus, et etiam peiora, non opus est seipsum inquietare, sed foras emittendi sunt scrupuli, dubia et timores; quia anima fit magis illuminata, magis roborata magisque candida et acquiritur sancta libertas; et prae omnibus non opus est haec confiteri (, et sanctissime fit non confitendo,) quia hoc pacto superatur daemon, et acquiritur thesaurus pacis.

- 2248** 1268 48. Satanas, qui huiusmodi violentias causat (infert), suadet deinde, gravia esse delicta, ut anima se inquietet, ne in via interna ulterius progrediatur: unde ad eius vires enervandas melius est ea non confiteri, quia non sunt peccata, nec etiam venialia.
- 2249** 1269 49. Iob ex violentia daemonis se propriis manibus polluebat eodem tempore, quo mundas habebat ad Deum preces, sic interpretando locum ex capite XVI Iob (cf. Iob 16, 18).
- 2250** 1270 50. David, Jeremias et multi ex sanctis Prophetis huiusmodi violentias patiebantur harum impurarum operationum externarum.
- 2251** 1271 51. In sacra Scriptura multa sunt exempla violentiarum ad actus externos peccaminosos; uti illud de Samsone, qui per violentiam seipsum occidit cum Philistaeis (Iudc 16, 29 s), coniugium iniit cum alienigena (Iudc 14, 1 ss), et cum Dalila meretrice fornicatus est (Iudc 16, 4 ss), quae alias erant prohibita et peccata fuissent; de Iuditha, quae Holoferni mentita fuit (Iudth 11, 4 ss); de Elisaeo, qui pueris maledixit (4 Reg 2, 24); de Elia, qui combussit duos (-!) duces cum turmis regis Achab (cf. 4 Reg 1, 10 ss). An vero fuerit violentia immediate a Deo peracta vel daemonum ministerio, ut in aliis animabus contingit, in dubio relinquitur.
- 2252** 1272 52. Cum huiusmodi violentiae, etiam impurae, absque mentis offuscatione accidunt, tunc anima Deo potest uniri, et de facto semper magis unitur.
- 2253** 1273 53. Ad cognoscendum in praxi, an aliqua operatio in aliis personis fuerit violenta (violentia) regula, quam de hoc habeo, nedum sunt protestationes animarum illarum, quae protestantur, se dictis violentiis non consensisse aut iurare non posse, quod in iis consenserint, et videre quod sint animae, quae proficiunt in via interna; sed regulam sumerem a lumine quodam, actuali cognitione humana ac theologica superiori, quod me certo cognoscere facit cum interna securitate (certitudine), quod talis operatio est violenta: et certus sum, quod hoc lumen a Deo procedit, quia ad me pervenit (provenit) coniunctum cum certitudine, quod a Deo proveniat, et mihi nec umbram dubii relinquit in contrarium: eo modo, quo interdum contingit, quod Deus aliquid revelando eodem tempore animam certam reddit, quod ipse sit, qui revelat, et anima in contrarium non potest dubitare.
- 2254** 1274 54. Spirituales vitae ordinariae in hora mortis se delusos invenient et confusos (et) cum omnibus passionibus in alio mundo purgandis.
- 2255** 1275 55. Per hanc viam internam pervenitur, etsi multa cum sufferentia, ad purgandas et exstinguendas omnes passiones, ita quod nihil amplius sentitur, nihil, nihil: nec ulla sentitur inquietudo, sicut corpus mortuum, nec anima se amplius commoveri sinit.
- 2256** 1276 56. Duae leges et duae cupiditates (animae una, et amoris proprii altera) tamdiu perdurant, quamdiu perdurat amor proprius: unde quando hic purgatus est et mortuus, uti fit per viam internam, non adsunt amplius illae duae leges et duae cupiditates, nec ulterius lapsus aliquis incurritur, nec aliquid sentitur amplius, ne quidem veniale peccatum.
- 2257** 1277 57. Per contemplationem acquisitam pervenitur ad statum non faciendi amplius peccata, nec mortalia nec venialia.
- 2258** 1278 58. Ad huiusmodi statum pervenitur non reflectendo amplius ad proprias operationes; quia defectus ex reflexione oriuntur.
- 2259** 1279 59. Via interna seiuncta est a confessione, a confessariis et a casibus conscientiae, a theologia et philosophia.
- 2260** 1280 60. Animabus proVectis, quae reflexionibus mori incipiunt, et eo etiam perveniunt, ut sint mortuae, Deus confessionem aliquando efficit impossibilem et supplet ipse

tanta gratia praeservante, quantam in sacramento reciperent: et ideo huiusmodi animabus non est bonum in tali casu ad sacramentum paenitentiae accedere, quia id est (in) illis impossibile.

2261 1281 61. Anima, cum ad mortem mysticam pervenit, non potest amplius aliud velle, quam quod Deus vult, quia non habet amplius voluntatem, et Deus illi eam abstulit.

2262 1282 62. Per viam internam pervenitur ad continuum statum immobilem in pace imperturbabili.

2263 1283 63. Per viam internam pervenitur etiam ad mortem sensuum: quin immo signum, quod quis in statu nihilitatis maneat, id est mortis mysticae, est, si sensus exteriores non repraesentent amplius res sensibiles, unde sint ac si non essent, quia non perveniunt ad faciendum, quod intellectus ad eas se applicet.

2264 1284 64. Theologus minorem dispositionem habet quam homo rudis ad statum contemplativi: primo, quia non habet fidem adeo puram, secundo, quia non est adeo humilis; tertio, quia non adeo curat propriam salutem; quarto, quia caput refertum habet phantasmatis, speciebus, opinionibus et speculationibus, et non potest in illum ingredi verum lumen.

2265 1285 65. Praepositis oboediendum est in exteriori, et latitudo voti oboedientiae religiosorum tantummodo ad exterius pertingit. In interiore vero aliter res se habet, ubi (quo) solus Deus et director intrant.

2266 1286 66. Risu digna est nova quaedam doctrina in Ecclesia Dei, quod anima quoad internum gubernari debeat ab episcopo: quod si episcopus non sit capax, anima ipsum cum suo direttore adeat. Novam dico doctrinam; quia nec sacra Scriptura, nec concilia, nec canones, nec bullae, nec Sancti, nec auctores eam umquam tradiderunt nec tradere possunt: quia Ecclesia non iudicat de occultis, et anima ius habet et facultatem eligendi quemcumque sibi visum fuerit.

2267 1287 67. Dicere, quod internum manifestandum est exteriori tribunali praepositorum, et quod peccatum sit id non facere, est manifesta deceptio: quia Ecclesia non iudicat de occultis, et propriis animabus praeiudicant his deceptionibus et simulationibus.

2268 1288 68. In mundo non est facultas nec iurisdictio ad praeciendum, ut manifestentur epistolae directoris quoad internum animae: et ideo opus est animadvertere, quod hoc est insultus satanae, etc.

2269 (Censura:) Quas quidem propositiones tamquam haereticas (3 13-15 41-53), suspectas (haeresi proximas: 21 23 57 60s; haeresim sapientes: 2 4-10 12 16-19 31s 35s 55s 58) et erroneas (4-6 8-10 13-19 21s 24 32 35 41-53 58), scandalosas (6s 9-11 14-20 24s 30-52 54 58-60 63s 66), blasphemias (10 14s 41-53 60), piarum aurium offensi v as (6 30 58), temerarias (11 14s 17-20 23s 26s 30-35 38s 41-68), christianae disciplinae relaxativas (10 16 21s 24s 31 35 38s 41-52 59 65s) et eversivas (iurisditionis eccl.: 68) et seditiosas (65) respective... damnavimus... Praeterea... damnavimus omnes libros omniaque opera quocumque loco et idiomate impressa necnon omnia manuscripta eiusdem Michaelis de Molinos.

Denzinger (latin) 2269

Alexandre VIII, Articuli cleri Gallicani (19 mars 1682) irriti

declarati in Const. 'Inter multiplices', 4 août 1690

2281 1322 1.- Beato Petro eiusque successoribus Christi vicariis ipsique Ecclesiae rerum spiritualium et ad aeternam salutem pertinentium, non autem civilium ac temporalium a Deo traditam potestatem, dicente Domino: 'Regnum meum non est de hoc mundo' (Jo 18, 36), et iterum: 'Reddite ergo, quae sunt Caesaris, Caesari, et quae sunt Dei, Deo' (Lc 20, 25), ac proinde stare Apostolicum illud: 'Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit; non est enim potestas nisi a Deo; quae autem sunt, a Deo ordinatae sunt; itaque qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit' (Rom 13, 1s). Reges ergo et principes in temporalibus nulli ecclesiasticae potestati Dei ordinatione subici, neque auctoritate clavium Ecclesiae directe vel indirecte deponi, aut illorum subditos eximi a fide atque oboedientia, ac praestito fidelitatis sacramento solvi posse: eamque sententiam publicae tranquillitati necessariam, nec minus Ecclesiae quam Imperio utilem, ut verbo Dei, Patrum traditioni et Sanctorum exemplis consonam, omnino retinendam.

2282 1323 2. Sic inesse Apostolicae Sedi ac Petri successoribus, Christi vicariis, rerum spiritualium plenam potestatem, ut simul valeant atque immota consistant sanctae oecumenicae Synodi Constantiensis a Sede Apostolica comprobata ipsorumque Romanorum Pontificum ac totius Ecclesiae usu confirmata atque ab ecclesia Gallicana perpetua religione custodita decreta de auctoritate Conciliorum generalium, quae sessione quarta et quinta continentur, nec probari a Gallicana ecclesia, qui eorum decretorum, quasi dubiae sint auctoritatis ac minus approbata, robur infringant aut ad solum schismatis tempus Concilii dicta detorqueant.

2283 1324 3. Hinc Apostolicae potestatis usum moderandum per canones Spiritu Dei conditos et totius mundi reverentia consecratos; valere etiam regulas, mores et instituta a regno et ecclesia Gallicana recepta, patrumque terminos manere inconcussos, atque id pertinere ad amplitudinem Apostolicae Sedis, ut statuta et consuetudines tantae Sedis et ecclesiarum consensione firmatae propriam stabilitatem obtineant.

2284 1325 4. In fidei quoque quaestionibus praecipuas Summi Pontificis esse partes, eiusque decreta ad omnes et singulas ecclesias pertinere, nec tamen irreformabile esse iudicium nisi Ecclesiae consensus accesserit.

2285 1326 (Sent. iudicialis Bullae:) Omnia et singula, quae tam quoad extensionem iuris regaliae, quam quoad declarationem de potestate ecclesiastica ac quattuor in ea contentas propositiones in supradictis Comitibus Cleri Gallicani a. 1682 habitis acta et gesta fuerunt, cum omnibus et singulis mandatis, arrestis, confirmationibus, declarationibus, epistolis, edictis et decretis a quibusvis personis sive ecclesiasticis sive laicis, quomodolibet qualificatis, quavis auctoritate et potestate, etiam individuum expressionem requirente, fungentibus, editis seu publicatis ... ipso iure nulla, irrita, invalida, inania, viribusque et effectu penitus et omnino vacua ab ipso initio fuisse et esse ac perpetuo fore, neminemque ad illorum seu cuiuslibet eorum, etiamsi iuramento vallata sint, observantiam teneri ... tenore praesentium declaramus.

Decr. S. Officii, (sous Alexandre VIII), 24 août 1690

2290 1289 1. Bonitas obiectiva consistit in convenientia obiecti cum natura rationali: formalis vero in conformitate actus cum regula morum. Ad hoc sufficit, ut actus moralis tendat in finem ultimum interpretative. Hunc homo non tenetur amare neque in principio neque in decursu vitae suae moralis.

2291 1290 2. Peccatum philosophicum seu morale est actus humanus disconveniens naturae rationali et rectae rationi; theologicum vero et mortale est transgressio libera divinae legis. Philosophicum, quantumvis grave, in illo, qui Deum vel ignorat vel de Deo actu non cogitat, est grave peccatum, sed non est offensa Dei, neque peccatum mortale dissolvens amicitiam Dei, neque aeterna poena dignum.

2292 1290 (Censura:) Propos. 1: Declarata et damnata uti haeretica. - 2. scandalosa, temeraria, piarum aurium offensiva et erronea.

Decr. S. Officii, 7 décembre 1690; Errores Jansenistarum

2301 1291 1. In statu naturae lapsae ad peccatum mortale (Viva: formale) et demeritum sufficit illa libertas, qua voluntarium ac liberum fuit in causa sua, peccato originali et voluntate Adami peccantis.

2302 1292 2. Tametsi detur ignorantia invincibilis iuris naturae, haec in statu naturae lapsae operantem ex ipsa non excusat a peccato formali.

2303 1293 3. Non licet sequi opinionem (probabilem) vel inter probabiles probabilissimam.

2304 1294 4. Christus dedit semetipsum pro nobis oblationem Deo, non pro solis electis, sed pro omnibus et solis fidelibus.

2305 1295 5. Pagani, Judaei, haeretici aliique huius generis nullum omnino accipiunt a Jesu Christo influxum: adeoque hinc recte inferes, in illis esse voluntatem nudam et inermem sine omni gratia sufficienti.

2306 1296 6. Gratia sufficiens statui nostro non tam utilis, quam perniciosa est, sic, ut proinde merito possimus petere: A gratia sufficienti libera nos, Domine.

2307 1297 7. Omnis humana actio deliberata est Dei dilectio vel mundi: si Dei caritas Patris est; si mundi, concupiscentia carnis, hoc est, mala est.

2308 1298 8. Necesse est, infidelem in omni opere peccare.

2309 1299 9. Revera peccat, qui odio habet peccatum mere ob eius turpitudinem et disconvenientiam cum natura, sine ullo ad Deum offensum respectu.

2310 1300 10. Intentio, qua quis detestatur malum et prosequitur bonum mere, ut caelestem obtineat gloriam, non est recta nec Deo placens.

2311 1301 11. Omne, quod non est ex fide christiana supernaturali, quae per dilectionem operatur, peccatum est.

2312 1302 12. Quando in magnis peccatoribus deficit omnis amor, deficit etiam fides: et etiamsi videantur credere, non est fides divina, sed humana.

2313 1303 13. Quisquis etiam aeternae mercedis intuitu Deo famulatur, caritate si caruerit vitio non caret, quoties intuitu licet beatitudinis operatur.

2314 1304 14. Timor gehennae non est supernaturalis.

2315 1305 15. Attritio, quae gehennae et poenarum metu concipitur, sine dilectione benevolentiae Dei propter se, non est bonus motus ac supernaturalis.

2316 1306 16. Ordinem praemittendi satisfactionem absolutioni induxit non politia aut institutio Ecclesiae, sed ipsa Christi lex et praescriptio, natura rei id ipsum quodammodo dictante.

2317 1307 17. Per illam praxim mox absolvendi ordo paenitentiae est inversus.

2318 1308 18. Consuetudo moderna quoad administrationem sacramenti paenitentiae, etiamsi eam plurimorum hominum sustentet auctoritas et multi temporis diuturnitas confirmet, nihilominus ab Ecclesia non habetur pro usu sed abusu.

2319 1309 19. Homo debet agere tota vita paenitentiam pro peccato originali.

2320 1310 20. Confessiones apud religiosos factae pleraeque vel sacrilegae sunt vel invalidae.

2321 1311 21. Parochianus potest suspicari de mendicantibus, qui eleemosynis communibus vivunt, de imponenda nimis levi et incongrua paenitentia seu satisfactione ob quaestum seu lucrum subsidii temporalis.

2322 1312 22. Sacrilegi sunt iudicandi, qui ius ad communionem percipiendam praetendunt, antequam condignam de delictis suis paenitentiam egerint.

2323 1313 23. Similiter arcendi sunt a sacra communione, quibus nondum inest amor Dei purissimus et omnis mixtionis expers.

2324 1314 24. Oblatio in templo, quae fiebat a beata Virgine Maria in die purificationis suae per duos pullos columbarum, unum in holocaustum et alterum pro peccatis, sufficienter testatur, quod indiguerit purificatione, et quod filius (qui offerebatur), etiam macula matris maculatus esset, secundum verba legis.

2325 1315 25. Dei Patris (Viva: sedentis) simulacrum nefas est christiano in templo collocare.

2326 1316 26. Laus, quae defertur Mariae ut Mariae, vana est.

2327 1317 27. Valuit aliquando baptismus sub hac forma collatus: " In nomine Patris etc. ", praetermissis illis: " Ego te baptizo.

2328 1318 28. Valet baptismus collatus a ministro, qui omnem ritum externum formamque baptizandi observat, intus vero in corde suo apud se resolvit: Non intendo, quod facit Ecclesia.

2329 1319 29. Futilis et toties convulsa est assertio de Pontificis Romani supra Concilium oecumenicum auctoritate atque in fidei quaestionibus decernendis infallibilitate.

2330 1320 30. Ubi quis invenerit doctrinam in Augustino clare fundatam, illam absolute potest tenere et docere, non respiciendo ad ullam Pontificis Bullam.

2331 1321 31. Bulla URBANI VIII " In eminenti " est subreptitia.

2332 1321 (Censura: Damnatae et prohibitae tamquam) temerariae, scandalosae, male sonantes, iniuriosae, haeresi proximae, haeresim sapientes, erroneae, schismaticae, et haereticae respective.

[Resp. S. Officii ad Missionarios Capucc., \(sous Innocent XII\),](#)

[23 juillet 1698](#)

2340 5006 Qu.: An matrimonium inter apostatas a fide, et antea rite baptizatos, post apostasiam, publice more gentilium vel Mahumetanorum initum, sit vere matrimonium et sacramentum. Resp.: Si adsit pactum dissolubilitatis, non esse matrimonium neque sacramentum; si vero non adsit, esse matrimonium et sacramentum.

[Innocent XII, Bref 'Cum alias ad apostolatus', 12 mars 1699;](#)

[Errores Francisci de Fénelon de amore erga Deum](#)

2351 1327 1. Datur habitualis status amoris Dei, qui est caritas pura et sine ulla admixtione motivi proprii interesse. Neque timor poenarum, neque desiderium remunerationum habent amplius in eo partem. Non amatur amplius Deus propter meritum, neque propter perfectionem, neque propter felicitatem in eo amando inveniendam.

2352 1328 2. In statu vitae contemplativae sive unitivae amittitur omne motivum interessatum timoris et spei.

2353 1329 3. Id, quod est essentielle in directione animae, est non aliud facere, quam sequi pedetentim gratiam cum infinita patientia, praecautione et subtilitate. Oportet se intra hos limites continere, ut sinatur Deus agere, et numquam ad purum amorem ducere, nisi quando Deus per unctionem interiorum incipit aperire cor huic verbo, quod adeo durum est animabus adhuc sibimet affixis, et adeo potest illas scandalizare aut in perturbationem conicere.

2354 1330 4. In statu sanctae indifferentiae anima non habet amplius desideria voluntaria et deliberata propter suum interesse, exceptis iis occasionibus, in quibus toti suae gratiae fideliter non cooperatur.

2355 1331 5. In eodem statu sanctae indifferentiae nihil nobis, omnia Deo volumus. Nihil volumus, ut simus perfecti et beati propter interesse proprium; sed omnem perfectionem ac beatitudinem volumus, in quantum Deo placet efficere, ut velimus res istas impressione suae gratiae.

2356 1332 6. In hoc sanctae indifferentiae statu nolumus amplius salutem ut salutem propriam, ut liberationem aeternam, ut mercedem nostrorum meritorum, ut nostrum interesse omnium maximum; sed eam volumus voluntate plena, ut gloriam et beneplacitum Dei, ut rem, quam ipse vult, et quam nos vult velle propter ipsum.

2357 1333 7. Derelictio non est nisi abnegatio seu sui ipsius renuntiatio, quam Jesus Christus a nobis in Evangelio requirit, postquam externa omnia reliquerimus. Ista nostri ipsorum abnegatio non est nisi quoad interesse proprium ... Extremae probationes, in quibus haec abnegatio seu sui ipsius derelictio exerceri debet, sunt tentationes, quibus Deus aemulator vult purgare amorem, nullum ei ostendendo perfugium neque ullam spem quoad

suum interesse proprium, etiam aeternum.

2358 1334 8. Omnia sacrificia, quae fieri solent ab animabus quam maxime disinteressatis circa earum aeternam beatitudinem, sunt condicionalia. ... Sed hoc sacrificium non potest esse absolutum in statu ordinario. In uno extremarum probationum casu hoc sacrificium fit aliquo modo absolutum.

2359 1335 9. In extremis probationibus potest animae invincibiliter persuasum esse persuasione reflexa, et quae non est intimus conscientiae fundus, se iuste reprobata esse a Deo.

2360 1336 10. Tunc anima divisa a semetipsa exspirat cum Christo in cruce, dicens: 'Deus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?' (Mt 27, 46.) In hac involuntaria impressione desperationis conficit sacrificium absolutum sui interesse proprii quoad aeternitatem.

2361 1337 11. In hoc statu anima amittit omnem spem sui proprii interesse; sed numquam amittit in parte superiore, id est in suis actibus directis et intimis, spem perfectam, quae est desiderium disinteressatum promissionum.

2362 1338 12. Director tunc potest huic animae permittere, ut simpliciter acquiescat iacturae sui proprii interesse et iustae condemnationi, quam sibi a Deo indictam credit.

2363 1339 13. Inferior Christi pars in cruce non communicavit superiori suas involuntarias perturbationes.

2364 1340 14. In extremis probationibus pro purificatione amoris fit quaedam separatio partis superioris animae ab inferiore. ... In ista separatione actus partis inferioris manant ex omnino caeca et involuntaria perturbatione: nam totum, quod est voluntarium et intellectuale, est partis superioris.

2365 1341 15. Meditatio constat discursivis actibus, qui a se invicem facile distinguuntur. ... Ista compositio actuum discursivorum et reflexorum est propria exercitatio amoris interessati.

2366 1342 16. Datur status contemplationis adeo sublimis adeoque perfectae, ut fiat habitualis: ita ut, quoties anima actu orat, sua oratio sit contemplativa, non discursiva. Tunc non amplius indiget redire ad meditationem eiusque actus methodicos.

2367 1343 17. Animae contemplativae privantur intuitu distincto, sensibili et reflexo Jesu Christi duobus temporibus diversis: primo in fervore nascente earum contemplationis; secundo anima amittit intuitum Jesu Christi in extremis probationibus.

2368 1344 18. In statu passivo exercentur omnes virtutes distinctae, non cogitando, quod sint virtutes. In quolibet momento aliud non cogitatur, quam facere id, quod Deus vult, et amor zelotypus simul efficit, ne quis amplius sibi virtutem velit nec umquam sit adeo virtute praeditus, quam cum virtuti amplius affixus non est.

2369 1345 19. Potest dici in hoc sensu, quod anima passiva et disinteressata nec ipsum amorem vult amplius, quatenus est sua perfectio et sua felicitas, sed solum quatenus est id, quod Deus a nobis vult.

2370 1346 20. In confitendo debent animae transformatae sua peccata detestari et condemnare se et desiderare remissionem suorum peccatorum non ut propriam purificationem et liberationem, sed ut rem, quam Deus vult et vult nos velle propter suam gloriam.

2371 1347 21. Sancti mystici excluserunt a statu animarum transformatarum exercitationes

virtutum.

2372 1348 22. Quamvis haec doctrina (de puro amore) esset pura et simplex perfectio evangelica in universa traditione designata, antiqui pastores non proponebant passim multitudini iustorum, nisi exercitia amoris interessati eorum gratiae proportionata.

2373 1349 23. Purus amor ipse solus constituit totam vitam interiorem; et tunc evadit unicum principium et unicum motivum omnium actuum, qui deliberati et meritorii sunt.

2374 1349 (Censura:) ... Librum praedictum ..., quippe ex cuius lectione et usu fideles sensim in errores ab Ecclesia catholica iam damnatos induci possent, ac insuper tamquam continentem propositiones, sive in obvio earum verborum sensu sive attentata sententiarum connexionem, temerarias (1s8 10 15-20 22), scandalosas (7 10 12 19-21), male sonantes (4-6 23), piarum aurium offensivas (8 18), in praxi perniciosas (2 14 17) ac etiam erroneas (1-7 10s 13 17-19 22s) respective, tenore praesentium damnamus et reprobamus ipsiusque libri impressionem... prohibemus.

Resp. S. Officii ad episc. Quebecensem, (sous Clément XI),

25 janvier 1703

2380 1349a Qu.: Utrum, antequam adulto conferatur baptisma, minister ei teneatur explicare omnia fidei nostrae mysteria, praesertim si est moribundus, quia hoc perturbaret mentem illius? An non sufficeret, si moribundus promitteret fore ut, ubi e morbo convalescet, instruendum se curet, ut in praxim redigat, quod ei praescriptum fuerit? Resp.: Non sufficere promissionem, sed missionarium teneri adulto, etiam moribundo, qui incapax omnino non sit, explicare mysteria fidei, quae sunt necessaria necessitate medii, ut sunt praecipue mysteria Trinitatis et Incarnationis.

10 mai 1703

2381 1349b Qu. 2: An possit baptizari adultus rudis et stupidus, ut contigit in barbaro, si ei detur sola Dei cognitio et aliquorum eius attributorum, praesertim iustitiae remunerativae et vindicativae, iuxta hunc Apostoli locum: Accedentem ad Deum oportet credere, quia est et remunerator est (cf. Hebr 11, 6), ex quo infertur, adultum barbarum in certo casu urgentis necessitatis posse baptizari, quamvis non credat explicite in Iesum Christum. Resp.: Missionarium non posse baptizare non credentem explicite in Dominum Iesum Christum, sed teneri illum instruere de omnibus iis, quae sunt necessaria necessitate medii iuxta captum baptizandi.

2382 1349b Qu. 8: Utrum conferendum sit viaticum aut extrema unctio moribundis adultis, quos aliquando baptismi capaces credimus, non autem Communionis aliorumque sacramentorum? Resp.: Non esse administrandum viaticum neophyto moribundo, nisi saltem discernat cibum spiritualem a corporali, cognoscendo et credendo in sacra hostia praesentiam Christi Domini. Non esse pariter conferendum sacramentum extremae unctionis neophyto moribundo quem missionarius capax baptismi credidit, nisi saltem idem habeat aliquam intentionem recipiendi sacram unctionem in beneficium animae pro mortis tempore ordinatam.

Clément XI, Const. 'Vineam Domini Sabaoth', 16 juillet 1705

2390 1350 (6 vel 25). Ut quaevis imposterum erroris occasio penitus praecidatur, atque omnes catholicae Ecclesiae filii Ecclesiam ipsam audire non tacendo solum (nam et impii in

tenebris conticescunt (1 Reg 2,9)) sed et interius obsequendo, quae vera est orthodoxi hominis oboedientia, condiscant: hac Nostra perpetuo valitura constitutione, oboedientiae, quae praeinsertis Apostolicis constitutionibus debetur, obsequioso illo silentio nequaquam satisfieri; sed damnatum in quinque praefatis propositionibus Ianseniani libri sensum, quem illarum verba prae se ferunt, ut praefertur, ab omnibus Christi fidelibus ut haereticum, non ore solum, sed et corde reici ac damnari debere; nec alia mente, animo aut credulitate supradictae formulae subscribi licite posse, ita ut, qui secus aut contra quoad haec omnia et singula senserint, tenuerint, praedicaverint, verbo vel scripto docuerint aut asseruerint, tamquam praefatarum Apostolicarum constitutionum transgressores omnibus et singulis illarum censuris et poenis omnino subiaceant, eadem auctoritate Apostolica decernimus, declaramus, statuimus et ordinamus.

Clément XI, Const. 'Unigenitus Dei Filius', 8 septembre 1713;

Errores iansenistici Paschasii Quesnel

2400 (2) ... Perspicue novimus summam huiusmodi libri perniciem ideo potissimum progredi et invalescere, quod eadem intus lateat et velut improba sanies non nisi secto ulcere foras erumpat, cum ipse liber primo aspectu legentes specie quadam pietatis illiciat ...

2401 1351 (3) 1. Quid aliud remanet animae, quae Deum atque ipsius gratiam amisit, nisi peccatum et peccati consecutiones, superba paupertas et segnis indigentia, hoc est generalis impotentia ad laborem, ad orationem et ad omne opus bonum? - Exstat haec propositio in Observationibus moralibus Quesnelli ad Lc 16, 3.

2402 1352 2. Iesu Christi gratia, principium efficax boni cuiuscumque generis, necessaria est ad omne opus bonum; absque illa non solum nihil fit, sed nec fieri potest. - Jo 15, 5: ed. 1693.

2403 1353 3. In vanum, Domine, praecipis, si tu ipse non das, quod praecipis. - Act 16.10.

2404 1354 4. Ita, Domine, omnia possibilea sunt ei, cui omnia possibilea facis, eadem operando in illo. - Mc 9, 22.

2405 1355 5. Quando Deus non emollit cor per interiorem unctionem gratiae suae, exhortationes et gratiae exteriores non inserviunt nisi ad illud magis obdurandum. - Rom 9, 18: ed. 1693.

2406 1356 6. Discrimen inter foedus iudaicum et christianum est, quod in illo Deus exigit fugam peccati et implementum legis a peccatore, relinquendo illum in sua impotentia: in isto vero Deus peccatori dat quod iubet, illum sua gratia purificando. - Rom 11, 27.

2407 1357 7. Quae utilitas pro homine in vetere foedere, in quo Deus illum reliquit eius propriae infirmitati, imponendo ipsi suam legem? Quae vero felicitas non est admitti ad foedus, in quo Deus nobis donat quod petit a nobis? - Hebr 8, 7.

2408 1358 8. Nos non pertinemus ad novum foedus, nisi in quantum participes sumus ipsius novae gratiae, quae operatur in nobis id, quod Deus nobis praecipit. - Hebr 8, 10.

2409 1359 9. Gratia Christi est gratia suprema, sine qua confiteri Christum numquam possumus, et cum qua numquam illum abnegamus. - 1 Cor 12, 3: ed. 1693.

2410 1360 10. Gratia est operatio manus omnipotentis Dei, quam nihil impedire potest aut

retardare. - Mt 20, 34.

2411 1361 11. Gratia non est aliud quam voluntas omnipotens Dei iubentis et facientis, quod iubet. - Mc 2, 11.

2412 1362 12. Quando Deus vult salvare animam, quocumque tempore, quocumque loco, effectus indubitabilis sequitur voluntatem Dei. - Mc 2, 12.

2413 1363 13. Quando Deus vult animam salvam facere et eam tangit interiore gratiae suae manu, nulla voluntas humana ei resistit. - Lc 5, 13: ed. 1693.

2414 1364 14. Quantumcumque remotus a salute sit peccator obstinatus, quando Jesus se ei videndum exhibet lumine salutari suae gratiae, oportet ut se dedat, accurrat, sese humiliet et adoret Salvatorem suum. - Mc 5, 67: ed. 1693.

2415 1365 15. Quando Deus mandatum suum et suam externam locutionem comitatur unctione sui Spiritus et interiore vi gratiae suae, operatur illam in corde oboedientiam, quam petit. - Lc 9, 60.

2416 1366 16. Nullae sunt illecebrae, quae non cedant illecebris gratiae; quia nihil resistit Omnipotenti. - Act 8, 12.

2417 1367 17. Gratia est vox illa Patris, quae homines interius docet ac eos venire facit ad Iesum Christum : quicumque ad eum non venit, postquam audivit vocem exteriorum Filii, nullatenus est doctus a Patre. - Jo 6, 45.

2418 1368 18. Semen verbi, quod manus Dei irrigat, semper affert fructum suum. - Act 11, 21.

2419 1369 19. Dei gratia nihil aliud est quam eius omnipotens voluntas: haec est idea, quam Deus ipse nobis tradit in omnibus suis Scripturis. - Rom 14. 4 - ed. 1693.

2420 1370 20. Vera gratiae idea est, quod Deus vult sibi a nobis oboediri, et oboeditur; imperat, et omnia fiunt; loquitur tamquam Dominus, et omnia sibi submissa sunt.- Mc 4, 39.

2421 1371 21. Gratia Jesu Christi est gratia fortis, potens, suprema, invincibilis, utpote quae est operatio voluntatis omnipotentis, sequela et imitatio operationis Dei incarnantis et resuscitantis Filium suum. 2 Cor 5, 21: ed. 1693.

2422 1372 22. Concordia omnipotentis operationis Dei in corde hominis cum libero ipsius voluntatis consensu demonstratur illico nobis in incarnatione, veluti in fonte atque architypo omnium aliarum operationum misericordiae et gratiae, quae omnes ita gratuitaae atque ita dependentes a Deo sunt, sicut ipsa originalis operatio. - Lc 1, 48.

2423 1373 23. Deus ipse nobis ideam tradidit omnipotentis operationis suae gratiae, eam significans per illam, quae creaturas e nihilo producit et mortuis reddit vitam. - Rom 4, 17.

2424 1374 24. Iusta idea, quam centurio habet de omnipotentia Dei et Jesu Christi in sanandis corporibus solo motu suae voluntatis, est imago ideae, quae haberi debet de omnipotentia suae gratiae in sanandis animabus a cupiditate. - Lc 7, 7.

2425 1375 25. Deus illuminat animam et eam sanat aequae ac corpus sola sua voluntate : iubet, et ipsi obtemperatur. - Lc 18, 42.

2426 1376 26. Nullae dantur gratiae nisi per fidem. - Lc 8, 48.

2427 1377 27. Fides est prima gratia et fons omnium aliarum. - 2 Pt 1, 3.

- 2428** 1378 28. Prima gratia, quam Deus concedit peccatori, est peccatorum remissio. - Mc 11, 25.
- 2429** 1379 29. Extra Ecclesiam nulla conceditur gratia. - Lc 10, 35 36.
- 2430** 1380 30. Omnes, quos Deus vult salvare per Christum, salvantur infallibiliter. - Jo 6, 40.
- 2431** 1381 31. Desideria Christi semper habent suum effectum: pacem intimo cordium infert, quando eis illam optat. - Jo 20, 19.
- 2432** 1382 32. Jesus Christus se morti tradidit ad liberandum pro semper suo sanguine primogenitos, id est electos, de manu angeli exterminatoris. - Gal 4, 4-7.
- 2433** 1383 33. Proh, quantum oportet bonis terrenis et sibimetipsi renuntiasset, ad hoc, ut quis fiduciam habeat sibi, ut ita dicam, appropriandi Christum Jesum, eius amorem, mortem et mysteria; ut facit sanctus Paulus dicens : 'Qui dilexit me, et tradidit semetipsum pro me'. - Gal 2, 20.
- 2434** 1384 34. Gratia Adami non producebat nisi merita humana. - 2 Cor 5, 21 : ed. 1 693.
- 2435** 1385 35. Gratia Adami est sequela creationis et erat debita naturae sanae et integrae. - 2 Cor 5, 21.
- 2436** 1386 36. Differentia essentialis inter gratiam Adami et status innocentiae ac gratiam christianam est, quod primam unusquisque in propria persona recepisset, ista vero non recipitur, nisi in persona Jesu Christi resuscitati, cui nos uniti sumus. - Rom 7, 4.
- 2437** 1387 37. Gratia Adami, sanctificando illum in semetipso, erat illi proportionata: gratia christiana, nos sanctificando in Jesu Christo, est omnipotens et digna Filio Dei. - Eph 1, 6.
- 2438** 1388 38. Peccator non est liber nisi ad malum sine gratia Liberatoris. -Lc 8, 9.
- 2439** 1389 39. Voluntas, quam gratia non praevenit, nihil habet luminis nisi ad aberrandum, ardoris nisi ad se praecipitandum, virium nisi ad se vulnerandum, est capax omnis mali et incapax ad omne bonum. - Mt 20, 34.
- 2440** 1390 40. Sine gratia nihil amare possumus nisi ad nostram condemnationem. - 2 Thess 3, 18: ed. 1693.
- 2441** 1391 41. Omnis cognitio Dei, etiam naturalis, etiam in philosophis ethnicis, non potest venire nisi a Deo ; et sine gratia non producit nisi praesumptionem, vanitatem et oppositionem ad ipsum Deum loco affectuum adorationis, gratitudinis et amoris. - Rom 1, 19.
- 2442** 1392 42. Sola gratia Christi reddit hominem aptum ad sacrificium fidei ; sine hoc nihil nisi impuritas, nihil nisi indignitas. - Act 11, 9.
- 2443** 1393 43. Primus effectus gratiae baptismalis est facere, ut moriamur peccato, adeo ut spiritus, cor, sensus non habeant plus vitae pro peccato, quam homo mortuus habeat pro rebus mundi. - Rom 6, 2: ed. 1693.
- 2444** 1394 44. Non sunt nisi duo amores, unde volitiones et actiones omnes nostrae nascuntur : amor Dei, qui omnia agit propter Deum, quemque Deus remuneratur, et amor, quo nos ipsos ac mundum diligimus, qui, quod ad Deum referendum est, non refert et propter hoc ipsum fit malus. - Jo 5, 29.
- 2445** 1395 45. Amore Dei in corde peccatorum non amplius regnante necesse est, ut in eo

carnalis regnet cupiditas omnesque actiones eius corrumpat. - Lc 15, 13: ed. 1693.

2446 1396 46. Cupiditas aut caritas usum sensuum bonum vel malum faciunt. - Mt 5, 28.

2447 1397 47. Oboedientia legis profluere debet ex fonte, et hic fons est caritas. Quando Dei amor est illius principium interius, et Dei gloria eius finis, tunc purum est, quod apparet exterius; alioquin non est nisi hypocrisis aut falsa iustitia. - Mt 25, 26: ed. 1693.

2448 1398 48. Quid aliud esse possumus, nisi tenebrae, nisi aberratio et nisi peccatum, sine fidei lumine, sine Christo et sine caritate? -Eph 5, 8.

2449 1399 49. Ut nullum peccatum est sine amore nostri, ita nullum est opus bonum sine amore Dei. - Mc 7, 22 23.

2450 1400 50. Frustra clamamus ad Deum: 'Pater mi', si spiritus caritatis non est ille, qui clamat. - Rom 8, 15.

2451 1401 51. Fides iustificat, quando operatur, sed ipsa non operatur nisi per caritatem. - Act 13, 39.

2452 1402 52. Omnia alia salutis media continentur in fide tamquam in suo germine et semine ; sed haec fides non est absque amore et fiducia. - Act 10, 43.

2453 1403 53. Sola caritas christiano modo facit (actiones christianas) per relationem ad Deum et Jesum Christum. - Col 3, 14.

2454 1404 54. Sola caritas est, quae Deo loquitur; eam solam Deus audit. - 1 Cor 13, 1.

2455 1405 55. Deus non coronat nisi caritatem: qui currit ex alio impulsu et ex alio motivo, in vanum currit. - 1 Cor 9, 24.

2456 1406 56. Deus non remunerat nisi caritatem: quoniam caritas sola Deum honorat. - Mt 25, 36.

2457 1407 57. Totum deest peccatori, quando ei deest spes; et non est spes in Deo, ubi non est amor Dei. - Mt 27, 5.

2458 1408 58. Nec Deus est nec religio, ubi non est caritas. - 1 Jo 4, 8.

2459 1409 59. Oratio impiorum est novum peccatum; et quod Deus illis concedit, est novum in eos iudicium. Jo 10.25 : ed. 1693

2460 1410 60. Si solus supplicii timor animat paenitentiam, quo haec est magis violenta, eo magis ducit ad desperationem. - Mt 27, 5.

2461 1411 61. Timor non nisi manum cohibet, cor autem tamdiu peccato addicitur, quamdiu ab amore iustitiae non ducitur. - Lc 20, 19.

2462 1412 62. Qui a malo non abstinet nisi timore poenae, illud committit in corde suo et iam est reus coram Deo. - Mt 21, 46.

2463 1413 63. Baptizatus adhuc est sub lege sicut Judaeus, si legem non adimpleat, aut adimpleat ex solo timore. - Rom 6, 14.

2464 1414 64. Sub maledicto legis numquam fit bonum; quia peccatur sive faciendo malum sive illud non nisi ob timorem evitando. - Gal 5, 18.

2465 1415 65. Moyses, Prophetae, sacerdotes et doctores Legis mortui sunt absque eo, quod ullum Deo dederint filium, cum non effecerint nisi mancipia per timorem. - Mc 12, 19.

2466 1416 66. Qui vult Deo appropinquare, nec debet ad ipsum venire cum brutalibus passionibus neque adduci per instinctum naturalem aut per timorem sicuti bestiae, sed per fidem et per amorem sicuti filii. - Hebr 12, 20: ed. 1693.

2467 1417 67. Timor servilis non sibi repraesentat Deum nisi ut dominum durum, imperiosum, iniustum, intractabilem. - Lc 19, 21: ed. 1693.

2468 1418 68. Dei bonitas abbreviavit viam salutis, claudendo totum in fide et precibus. - Act 2, 21.

2469 1419 69. Fides, usus, augmentum et praemium fidei, totum est donum purae liberalitatis Dei. - Mc 9, 22.

2470 1420 70. Numquam Deus affligit innocentes; et afflictiones semper serviunt vel ad puniendum peccatum vel ad purificandum peccatorem. - Jo 9, 3.

2471 1421 71. Homo ob sui conservationem potest sese dispensare ab ea lege, quam Deus condidit propter eius utilitatem. - Mc 2, 28.

2472 1422 72. Nota Ecclesiae christianae est, quod sit catholica, comprehendens et omnes angelos caeli et omnes electos et iustos terrae et omnium saeculorum. - Hebr 12, 22-24.

2473 1423 73. Quid est Ecclesia, nisi coetus filiorum Dei manentium in eius sinu, adoptatorum in Christo, subsistentium in eius persona, redemptorum eius sanguine, viventium eius spiritu, agentium per eius gratiam, et exspectantium gratiam futuri saeculi ? - 2 Thess 1, 1s: ed. 1693.

2474 1424 74. Ecclesia sive integer Christus incarnatum Verbum habet ut caput, omnes vero Sanctos ut membra. - 1 Tim 3, 16.

2475 1425 75. Ecclesia est unus solus homo compositus ex pluribus membris, quorum Christus est caput, vita, subsistentia et persona; unus solus Christus compositus ex pluribus Sanctis, quorum est sanctificator. - Eph 2, 14-16.

2476 1426 76. Nihil spatiosius Ecclesia Dei: quia omnes electi et iusti omnium saeculorum illam componunt. - Eph 2, 22.

2477 1427 77. Qui non ducit vitam dignam filio Dei et membro Christi, cessat interius habere Deum pro Patre et Christum pro capite. - 1 Jo 2, 24: ed. 1693.

2478 1428 78. Separatur quis a populo electo, cuius figura fuit populus Judaicus et caput est Jesus Christus, tam non vivendo secundum Evangelium quam non credendo Evangelio. - Act 3, 23.

2479 1429 79. Utile et necessarium est omni tempore, omni loco et omni personarum generi, studere et cognoscere spiritum, pietatem et mysteria sacrae Scripturae. - 1 Cor 14, 5.

2480 1430 80. Lectio sacrae Scripturae est pro omnibus. - Act 8, 28.

2481 1431 81. Obscuritas sancta verbi Dei non est laicis ratio dispensandi se ipsos ab eius lectione. - Act 8, 31.

2482 1432 82. Dies Dominicus a Christianis debet sanctificari lectionibus pietatis et super omnia sanctarum Scripturarum. Damnosum est, velle Christianum ab hac lectione retrahere.

- Act 15, 21.

2483 1433 83. Est illusio sibi persuadere, quod notitia mysteriorum religionis non debeat communicari feminis lectione sacrorum librorum. Non ex feminarum simplicitate, sed ex superba virorum scientia ortus est Scripturarum abusus, et natae sunt haereses. - Jo 4, 26.

2484 1434 84. Abripere e Christianorum manibus Novum Testamentum seu eis illud clausum tenere auferendo eis modum illud intelligendi, est illis Christi os obturare. - Mt 5, 2.

2485 1435 85. Interdicere Christianis lectionem sacrae Scripturae, praesertim Evangelii, est interdicere usum luminis filiis lucis et facere, ut patiantur speciem quandam excommunicationis. - Lc 11, 33: ed. 1693.

2486 1436 86. Eripere simplici populo hoc solatium iungendi vocem suam voci totius Ecclesiae (cf. DS 2666), est usus contrarius praxi apostolicae et intentioni Dei. - 1 Cor 14, 16.

2487 1437 87. Modus plenus sapientia, lumine et caritate est dare animabus tempus portandi cum humilitate et sentiendi statum peccati, petendi spiritum paenitentiae et contritionis, et incipiendi ad minus satisfacere iustitiae Dei, antequam reconcilientur. - Act 8, 9.

2488 1438 88. Ignoramus, quid sit peccatum et vera paenitentia, quando volumus statim restitui possessioni bonorum illorum, quibus nos peccatum spoliavit, et detrectamus separationis istius ferre confusionem. - Lc 17, 11, 12.

2489 1439 89. Quartus decimus gradus conversionis peccatoris est, quod, cum sit iam reconciliatus, habet ius assistendi sacrificio Ecclesiae. - Lc 15, 23.

2490 1440 90. Ecclesia auctoritatem excommunicandi habet, ut eam exerceat per primos pastores de consensu saltem praesumpto totius corporis. - Mt 18, 17.

2491 1441 91. Excommunicationis iniustae metus numquam debet nos impedire ab implendo debito nostro; numquam eximus ab Ecclesia, etiam quando hominum nequitia videmur ab ea expulsi, quando Deo, Jesu Christo, atque ipsi Ecclesiae per caritatem affixi sumus. - Jo 9, 22 23.

2492 1442 92. Pati potius in pace excommunicationem et anathema iniustum, quam prodere veritatem, est imitari sanctum Paulum; tantum abest, ut sit erigere se contra auctoritatem aut scindere unitatem. - Rom 9, 3.

2493 1443 Jesus quandoque sanat vulnera, quae praeceps primorum pastorum festinatio infligit sine ipsius mandato. Jesus restituit, quod ipsi inconsiderato zelo rescindunt. - Jo 18, 11.

2494 1444 94. Nihil peiorem de Ecclesia opinionem ingerit eius inimicis, quam videre illic dominatum exerceri supra fidem fidelium, et foveri divisiones propter res, quae nec fidem laedunt nec mores. - Rom 14, 16.

2495 1445 95. Veritates eo devenerunt, ut sint lingua quasi peregrina plerisque Christianis, et modus eas praedicandi est veluti idioma incognitum; adeo remotus est a simplicitate Apostolorum, et supra communem captum fidei; neque satis advertitur, quod hic defectus sit unum ex signis maxime sensibilibus senectutis Ecclesiae et irae Dei in filios suos. - 1 Cor 14, 21.

2496 1446 96. Deus permittit, ut omnes potestates sint contrariae praedicatoribus veritatis, ut eius victoria attribui non possit nisi divinae gratiae. - Act 17, 8.

2497 1447 97. Nimis saepe contingit, membra illa, quae magis sancte ac magis stricte unita Ecclesiae sunt, respici atque tractari tamquam indigna, ut sint in Ecclesia, vel tamquam ab ea separata ; sed 'iustus vivit ex fide' (Rom 1, 17), et non ex opinione hominum. - Act 4, 11.

2498 1448 98. Status persecutionis et poenarum, quas quis tolerat tamquam haereticus, flagitiosus et impius, ultima plerumque probatio est et maxime meritoria, utpote quae facit hominem magis conformem Jesu Christo - Lc 22, 37.

2499 1449 99. Pervicacia, praeventio, obstinatio in nolendo aut aliquid examinare aut agnoscere, se fuisse deceptum, mutant quotidie quoad multos in odorem mortis id, quod Deus in sua Ecclesia posuit, ut in ea esset odor vitae, verbi gratia bonos libros, instructiones, sancta exempla, etc. - 2 Cor 2, 16.

2500 1450 100. Tempus deplorabile, quo creditur honorari Deus persequendo veritatem eiusque discipulos! Tempus hoc advenit. ... Haberi et tractari a religionis ministris tamquam impium et indignum omni commercio cum Deo, tamquam membrum putridum, capax corrumpendi omnia in societate Sanctorum, est hominibus piis morte corporis mors terribilior. Frustra quis sibi blanditur de suarum intentionum puritate et zelo quodam religionis, persequendo flamma ferroque viros probos, si propria passione est excaecatus aut abreptus aliena, propterea quod nihil vult examinare. Frequenter credimus sacrificare Deo impium, et sacrificamus diabolo Dei servum. - Jo 16, 2.

2501 1451 101. Nihil spiritui Dei et doctrinae Jesu Christi magis opponitur, quam communia facere iuramenta in Ecclesia; quia hoc est multiplicare occasiones peierandi, laqueos tendere infirmis et idiotis, et efficere, ut nomen et veritas Dei aliquando deserviant consilio impiorum. - Mt 5, 37.

2502 1451 (Censura:) ... Propositiones praeinsertas tamquam falsas, captiosas, male sonantes, piarum aurium offensivas, scandalosas, perniciosas, temerarias, Ecclesiae et eius praxi iniuriosas, neque in Ecclesiam solum, sed etiam in potestates saeculi contumeliosas, seditiosas, impias, blasphemias, suspectas de haeresi ac haeresim ipsam sapientes, necnon haereticis et haeresibus ac etiam schismati faventes, erroneas, haeresi proximas, pluries damnatas, ac demum haereticas, variasque haereses et potissimum illas, quae in famosis Jansenii propositionibus, et quidem in eo sensu, in quo hae damnatae fuerunt, acceptis continentur, manifeste innovantes respective... declaramus, damnamus et reprobamus.

Denzinger (latin) 2269

Denzinger (latin) 2502

Clément XII, Bulla 'Apostolicae providentiae officio',

2 octobre 1733; De libertate in modo explicandi efficaciam gratiae

2509 1097 1 . ... Mentem tamen (Clementis XI et Benedicti XIII) praedecessorum Nostrorum compertam habentes, nolumus aut per Nostras aut per ipsorum laudes Thomisticae scholae delatas, quas iterato Nostro iudicio comprobamus et confirmamus, quicquam esse detractum ceteris catholicis scholis diversa ab eadem in explicanda divinae gratiae efficacia sentientibus, quarum etiam erga S. Sedem praeclara sunt merita, quominus sententias ea de re tueri pergant, quas hactenus palam et libere ubique etiam in huius almae Urbis luce docuerunt et propugnarunt.

2510 2. Quamobrem ... prohibemus sub iisdem poenis, ne vel scribendo vel docendo vel disputando vel alia qualibet occasione notam aut censuram ullam theologiam iisdem scholis diversa sentientibus inurere aut earum sententiis conviciis et contumeliis incessere audeant, donec de iisdem controversiis haec S. Sedes aliquid definiendum ac pronuntiandum censuerit.

Clément XII, Litt. Ap. 'In eminenti apostolatus specula',

28 avril 1738; De societatibus clandestinis

2511 (1) ... Nobis innotuit longe lateque progredi atque in dies invalescere nonnullas societates, coetus, conventus, collectiones, aggregationes seu conventicula vulgo de 'liberi Muratori' seu 'Francs Massons', aut alia quavis nomenclatura pro idiomatum varietate nuncupata, in quibus cuiuscumque religionis et sectae homines, affectata quadam contenti honestatis naturalis specie, arcto aequae ac impervio foedere secundum leges et statuta sibi condita invicem consociantur, quaeque simul clam operantur tum districto iureiurando ad sacra Biblia interposito tum gravium poenarum exaggeratione inviolabili silentio obtegere adstringuntur. Verum cum ea sit sceleris natura, ut se ipsum prodat et clamorem edat sui indicem, hinc societates seu conventicula praedicta vehementem adeo fidelium suspicionem ingesserunt, ut iisdem aggregationibus nomen dare apud prudentes et probos idem omnino sit ac pravitate et perversionis notam incurrere; nisi enim male agerent, tanto nequaquam odio lucem haberent. Qui quidem rumor eo usque percrebuit, ut in plurimis regionibus memoratae societates per saeculi potestates tamquam regnorum securitati adversantes proscriptae ac provide eliminatae iam pridem exstiterint.

2512 (2) Nos itaque animo volentes gravissima damna, quae ut plurimum ex huiusmodi societatibus seu conventiculis nedum temporalis rei publicae tranquillitati verum etiam spirituali animarum saluti inferuntur atque idcirco tum civilibus tum canonicis minime cohaerere sanctionibus, cum divino eloquio doceamur, ... vigilandum esse, ne huiusmodi hominum genus veluti fures domum perfodiant, ... ne videlicet simplicium corda pervertant, ... ad latissimam quae iniquitatibus impune patrandis inde aperiri posset viam obstruendam aliisque de iustis ac rationabilibus causis Nobis notis easdem societates ... de 'liberi Muratori' seu 'Francs Massons' aut alio quocumque nomine appellata de nonnullorum ... cardinalium

consilio ac etiam motu proprio ... deque Apostolicae potestatis plenitudine damnanda et prohibenda esse statuimus...

[Benoît XIV, Declaratio 'Matrimonia quae in locis',](#)

[4 novembre 1741; De matrimoniis clandestinis](#)

2515 1452 Matrimonia, quae in locis Foederatorum Ordinum dominio in Belgio subiectis iniri solent sive inter haereticos ex utraque parte, sive inter haereticum ex una parte virum et catholicam feminam ex alia, aut viceversa, non servata forma a sacro Tridentino Concilio praescripta (Decr. 'Tametsi' DS 1813ss), utrum valida habenda sint necne, diu multumque disceptatum est animis hominum ac sententiis in diversa distractis; id quod satis uberem anxietatis ac periculorum sementem per multos annos subministravit...

2516 1453 (1) ... Sanctissimus D. N.... hanc nuper declarationem et instructionem exarari praecepit, qua veluti certa regula ac norma omnes Belgii antistites, parochi earumque regionum missionarii, et vicarii apostolici deinceps in huiusmodi negotiis uti debeant.

2517 1454 (2) Primo scilicet, quod attinet ad matrimonia ab haereticis inter se in locis Foederatorum Ordinum dominio subiectis celebrata, non servata forma per Tridentinum praescripta, licet Sanctitas Sua non ignoret, alias in casibus quibusdam particularibus et attentis tunc expositis circumstantiis sacram Congregationem Concilii pro eorum invaliditate respondisse, aequae tamen compertum habens, nihil adhuc generatim et universe super eiusmodi matrimoniis fuisse ab Apostolica Sede definitum, et alioquin oportere omnino, ad consulendum universis fidelibus in iis locis degentibus et plura avertenda gravissima incommoda, quid generaliter de hisce matrimoniis sentiendum sit declarare: ... declaravit statuitque, matrimonia in dictis Foederatis Belgii provinciis inter haereticos usque modo contracta, quaeque imposterum contrahentur, etiamsi forma a Tridentino praescripta non fuerit in iis celebrandis servata, dummodo aliud non obstiterit canonicum impedimentum, pro validis habenda esse; adeoque si contingat, utrumque coniugem ad catholicae Ecclesiae sinum se recipere, eodem quo antea coniugali vinculo ipsos omnino teneri, etiamsi mutuus consensus coram parochio catholico ab eis non renovetur; sin autem unus tantum ex coniugibus, sive masculus sive femina, convertatur, neutrum posse, quamdiu alter superstes erit, ad alias nuptias transire.

2518 1455 (3) Quod vero spectat ad ea coniugia, quae pariter in iisdem Foederatis Belgii provinciis absque forma a Tridentino statuta contrahuntur a catholicis cum haereticis, sive catholicus vir haereticam feminam in matrimonium ducat, sive catholica femina haeretico viro nubat: dolens imprimis quam maxime Sanctitas Sua, eos esse inter catholicos, qui insano amore turpiter dementati ab hisce detestabilibus conubiis, quae sancta mater Ecclesia perpetuo damnavit atque interdixit, ex animo non abhorrent et prorsus sibi abstinendum non ducunt, ... (animarum pastores) serio graviterque hortatur et monet, ut catholicos utriusque sexus ab huiusmodi nuptiis in propriarum animarum perniciem ineundis quantum possint absterreant, easdemque nuptias omni meliore modo intervertere atque efficaciter impedire satagant. At si forte aliquod huius generis matrimonium, Tridentini forma non servata, ibidem contractum iam sit, aut in posterum (quod Deus avertat) contrahi contingat, declarat Sanctitas Sua, matrimonium huiusmodi, alio non occurrente canonico impedimento, validum habendum esse, et neutrum ex coniugibus, donec alter eorum supervixerit, ullatenus posse sub obtentu dictae formae non servatae novum matrimonium inire; id vero debere sibi potissime in animum inducere coniugem catholicum, sive virum sive feminam, ut pro gravissimo scelere quod admisit, paenitentiam agat ac veniam a Deo precetur, coneturque pro viribus alterum coniugem a vera fide deerrantem ad gremium catholicae Ecclesiae

pertrahere eiusque animam lucrari, quod porro ad veniam de patrato crimine impetrandam opportunissimum foret, sciens de cetero, ut mox dictum est, se istius matrimonii vinculo perpetuo ligatum iri.

2519 1456 (4) (Idem valet)... etiam de similibus matrimoniis extra fines domini eorundem Foederatorum Ordinum contractis ab iis, qui addicti sunt legionibus seu militaribus copiis, quae ab iisdem Foederatis Ordinibus transmitti solent ad custodiendas muniendasque arces conterminas vulgo dictas di Barriera: ita quidem, ut matrimonia ibi praeter Tridentini formam sive inter haereticos utrimque sive inter catholicos et haereticos inita valorem suum obtineant, dummodo uterque coniux ad easdem copias sive legiones pertineat...

2520 1457 (5) Tandem circa coniugia, quae contrahuntur vel in regionibus principum catholicorum ab iis, qui in provinciis Foederatis domicilium habent, vel in Foederatis provinciis ab habentibus domicilium in regionibus catholicorum principum, nihil Sanctitas Sua de novo decernendum aut declarandum esse duxit, volens, ut de iis iuxta canonica iuris communis principia probatasque in similibus casibus alias editas a sacra Congregatione Concilii resolutiones, ubi disputatio contingat, decidatur, et ita declaravit statuitque ac (ab) omnibus in posterum servari praecepit.

[Benoît XIV, Const. 'Etsi pastoralis' pro Italo-Graecis,](#)

[26 mai 1742](#)

2522 1458 3 (n.1). Episcopi Latini infantes seu alios in suis dioecesibus baptizatos a presbyteris Graecis absolute chrismate in fronte consignatos confirmant, cum neque per praedecessores Nostros neque per Nos Graecis presbyteris in Italia et insulis adiacentibus, ut infantibus baptizatis sacramentum confirmationis conferant, facultas concessa sit aut concedatur; quin immo usque ab anno a fel. rec. Clemente VIII, praedecessore Nostro, fuit presbyteris Italo-Graecis expresse interdictum, ne baptizatos chrismate consignent (DS 1990).

2523 (n.4) Quamvis confirmati a simplici sacerdote cogendi non sunt eiusmodi confirmationis sacramentum ab episcopo suscipere, si ex tali coactione scandala oriri possent: cum sacramentum confirmationis eiusmodi necessitatem non habeat, ut sine eo salvus quis esse non possit, monendi tamen sunt ab Ordinariis locorum, eos gravis peccati reatu teneri, si cum possunt ad confirmationem accedere, illam renuunt ac negligunt.

2524 5 (n.2) Infirmis ... unctio exhibeatur extrema. (n.3) Nec refert, utrum eadem extrema unctio per unum vel plures presbyteros fiat ubi huiusmodi viget consuetudo; dummodo credant et asserant, illud sacramentum, servata debita materia et forma, ab uno presbytero valide et licite confici. (n.4) Idem sacerdos materiam adhibere formamque pronuntiare respective debet; ac propterea qui ungit, idem dicat formam respondentem, nec alius unget et alius formam pronuntiet.

[Benoît XIV, Const. " Nuper ad nos ", 16 mars 1743;](#)

[profession de foi prescrite aux orientaux](#)

2525 1459 5.... Ego N. firma fide credo et profiteor omnia et singula quae continentur in Symbolo fidei, quo sancta Romana Ecclesia utitur, videlicet: Credo in unum Deum...(Symb. C'politanum, DS 150 vel DS 1862).

2526 1460 Veneror etiam et suscipio universales Synodos, prout sequitur, videlicet: Nicaenam primam, et profiteor, quod in ea contra Arium damnatae memoriae definitum est, Dominum Jesum Christum esse Filium Dei ex Patre natum unigenitum, id est ex substantia Patris natum, non factum, consubstantialem Patri, atque impias illas voces recte in eadem Synodo damnatas esse, 'quod aliquando non fuerit', aut 'quod factus sit ex iis, quae non sunt, aut ex alia substantia vel essentia', aut 'quod sit mutabilis vel convertibilis Filius Dei'.

2527 1461 Constantinopolitanam primam (DS 150ss), secundam in ordine, et profiteor, quod in ea contra Macedonium damnatae memoriae definitum est, Spiritum Sanctum non esse servum, sed Dominum, non creaturam, sed Deum, ac unam habentem cum Patre et Filio deitatem.

2528 1462 Ephesinam primam (DS 250ss), tertiam in ordine, et profiteor, quod in ea contra Nestorium damnatae memoriae definitum est, divinitatem et humanitatem ineffabili et incomprehensibili unione in una persona Filii Dei unum nobis Jesum Christum constituisse, eaque de causa beatissimam Virginem vere esse Dei genitricem.

2529 1463 Chalcedonensem (DS 300ss), quartam in ordine, et profiteor, quod in ea contra Eutychem et Dioscorum, ambos damnatae memoriae, definitum est, unum eundemque Filium Dei Dominum nostrum Jesum Christum perfectum esse in deitate, et perfectum in humanitate, Deum verum, et hominem verum ex anima rationali et corpore, consubstantialem Patri secundum deitatem, eundem consubstantialem nobis secundum humanitatem, per omnia nobis similem absque peccato; ante saecula quidem de Patre genitum secundum deitatem, in novissimis autem diebus eundem propter nos et propter nostram salutem ex Maria Virgine Dei genitrice secundum humanitatem unum eundemque Christum Filium Dominum unigenitum in duabus naturis inconfuse, immutabiliter, indivise, inseparabiliter agnoscendum, nusquam sublata differentia naturarum propter unionem, magisque salva proprietate utriusque naturae in unam personam atque substantiam concurrente, non in duas personas partitum aut divisum, sed unum eundemque Filium et Unigenitum Deum Verbum Dominum Jesum Christum : item eiusdem Domini nostri Jesu Christi divinitatem, secundum quam consubstantialis est Patri et Spiritu Sancto, impassibilem esse et immortalem, eundem autem crucifixum et mortuum tantummodo secundum carnem, ut pariter definitum est in dicta Synodo et (in) epistola S. Leonis Romani Pontificis (cf. DS 290ss), cuius ore beatum Petrum Apostolum locutum esse Patres in eadem Synodo acclamaverunt, per quam definitionem damnatur impia haeresis illorum, qui Trisagio ab angelis tradito (scl. Is 6, 3) et in praefata Chalcedonensi Synodo decantato: 'Sanctus Deus, sanctus fortis, sanctus immortalis, miserere nobis', addebant: 'qui crucifixus es pro nobis' atque adeo divinam naturam trium personarum passibilem asserebant et mortalem.

2530 1464 Constantinopolitanam secundam (DS 421ss), quintam in ordine in qua praefatae Chalcedonensis Synodi definitio renovata est.

2531 1465 Constantinopolitanam tertiam (DS 550ss), sextam in ordine, et profiteor, quod in ea contra Monothelitas definitum est, in uno eodemque Domino nostro Jesu Christo duas esse naturales voluntates et duas naturales operationes indivise, inconvertibiliter, inseparabiliter, inconfuse, et humanam ejus voluntatem non contrariam, sed subjectam divinae ejus atque omnipotenti voluntati.

2532 1466 Nicaenam secundam (DS 600ss), septimam in ordine, et profiteor, quod in ea *contra Iconoclastas* definitum est, imagines Christi ac Deiparae Virginis, necnon aliorum Sanctorum habendas et retinendas esse, atque eis debitum honorem et venerationem impertiendam.

2533 1467 Constantinopolitanam quartam (DS 650ss), octavam in ordine, et profiteor, in ea

Photium merito fuisse damnatum et sanctum Ignatium Patriarcham restitutum.

2534 1468 Veneror et suscipio omnes alias universales Synodos auctoritate Romani Pontificis legitime celebratas et confirmatas, et praesertim Florentinam Synodum (DS 1300ss); et profiteor, quae in ea definita sunt (quae sequuntur, partim verbotenus allegata, partim excerpta sunt ex Decr. unionis Graecorum et ex Decr. pro Armenis eiusdem Concilii)....

2535 1469 Pariter veneror et suscipio Tridentinam Synodum (DS 1500ss), et profiteor, quae in ea definita et declarata sunt, et praesertim offerri Deo in Missa verum, proprium et propitiatorium sacrificium, pro vivis et defunctis, atque in sanctissimo Eucharistiae sacramento, iuxta fidem, quae semper in Ecclesia Dei fuit, contineri vere, realiter et substantialiter corpus et sanguinem una cum anima et divinitate Domini nostri Jesu Christi ac proinde totum Christum, fierique conversionem totius substantiae panis in corpus et totius substantiae vini in sanguinem, quam conversionem catholica Ecclesia aptissime transsubstantiationem appellat, et sub unaquaque specie, et singulis cuiusque speciei partibus, separatione facta, totum Christum contineri.

2536 1470 Item septem esse Novae Legis sacramenta a Christo Domino nostro instituta ad salutem humani generis, quamvis non omnia singulis necessaria, videlicet baptismum, confirmationem, Eucharistiam, paenitentiam, extremam unctionem, ordinem et matrimonium: illaque gratiam conferre, et ex his baptismum, confirmationem et ordinem (sine sacrilegio) iterari non posse. Item baptismum esse necessarium ad salutem, ac proinde, si mortis periculum immineat, mox sine ulla dilatione conferendum esse, et a quocumque et quodcumque sub debita materia et forma et intentione collatum esse validum. Item sacramenti matrimonii vinculum indissolubile esse, et quamvis propter adulterium, haeresim aut alias causas possit inter coniuges thori et cohabitationis separatio fieri, non tamen illis aliud matrimonium contrahere fas esse.

2537 1471 Item apostolicas et ecclesiasticas *traditiones* suscipiendas esse et venerandas. *Indulgentiarum* etiam potestatem a Christo Ecclesiae relictam fuisse, illarumque usum christiano populo maxime salutarem esse.

2538 1472 Pariter, quae de peccato originali, de iustificatione de sacrorum librorum tam Veteris quam Novi Testamenti indice et interpretatione in praefata Tridentina Synodo definita sunt, suscipio et profiteor.

2539 (Jussu Leonis XIII, Decreto S. Cgr. de Propag. Fide, 16 Iul. 1878, hic additur: Item veneror et suscipio oecumenicam synodum Vaticanam, atque omnia ab eadem tradita, definita et declarata, praesertim de Romani Pontificis primatu ac de eius infallibili magisterio, firmissime amplector et profiteor.)

2540 1473 Cetera item omnia suscipio et profiteor, quae recipit et profitetur sancta Romana Ecclesia, simulque contraria omnia, et schismata et haereses ab eadem Ecclesia damnatas, reiectas et anathematizatas ego pariter damno, reicio et anathematizo. Insuper Romano Pontifici beati Petri principis Apostolorum successori ac Jesu Christi vicario veram oboedientiam spondeo ac iuro. Hanc fidem catholicae Ecclesiae, extra quam nemo salvus esse potest, etc. (ut in professione fidei Tridentina, DS 1870ss).

[Benoît XIV, Breve 'Suprema omnium Ecclesiarum', 7 juillet 1745](#)

2543 1474 (1) Pervenit (enim) haud ita pridem ad aures Nostras, nonnullos istarum partium confessarios falsa zeli imagine seduci se passos, sed a zelo secundum scientiam (cf: Rom 10,

2) longe aberrantes, perversam quandam et perniciosam praxim in audiendis Christi fidelium confessionibus et in saluberrimo paenitentiae sacramento administrando invehere atque introducere coepisse: ut videlicet, si forte in paenitentes incidissent socium criminis habentes, ab iisdem paenitentibus socii huiusmodi seu complicitis nomen passim exquirere, atque ad illud sibi revelandum non inducere modo suadendo conarentur, sed quod detestabilius est, denuntiata quoque, nisi revelarent, absolutionis sacramentalis negatione prorsus adigerent atque compellerent; immo etiam complicitis eiusdem nedum nomen, sed habitationis insuper locum sibi exigerent designari: quam illi quidem intolerandam imprudentiam tum procurandae complicitis correctionis aliorumque bonorum colligendorum specioso praetextu colorare, tum emendicatis quibusdam doctorum opinionibus defendere non dubitarent; cum revera opiniones huiusmodi vel falsas et erroneas sequendo, vel veras et sanas male applicando, perniciem tam suis quam paenitentium animabus consciscerent, ac sese praeterea plurium gravium damnorum, quae inde facile consecutura fore praevidere debuerant, reos coram Deo aeterno iudice constituerent. ...

2544 1474 (3) (Censura:) Nos autem, ne in tam gravi animarum discrimine ulla ex parte Apostolico Nostro ministerio deesse videamur, neve mentem hac super re Nostram apud vos obscuram aut ambiguam esse sinamus: notum vobis esse volumus, memoratam superius praxim penitus reprobendam esse, eandemque a Nobis per praesentes Nostras in forma Brevis litteras reprobari atque damnari tamquam scandalosam et perniciosam, ac tam famae proximorum quam ipsi etiam sacramento iniuriosam, tendentemque ad sacrosancti sigilli sacramentalis violationem atque ab eiusdem paenitentiae sacramenti tantopere proficuo et necessario usu fideles abalienantem.

[Benoît XIV, Ep. encycl. 'Vix pervenit' ad ep'os Italiae,](#)

[1 novembre 1745](#)

2546 1475 (3) 1. (Conceptus usurae). Peccati genus illud, quod usura vocatur, quodque in contractu mutui propriam suam sedem et locum habet in eo est repositum, quod quis ex ipsomet mutuo, quod suapte natura tantundem dumtaxat reddi postulat, quantum receptum est, plus sibi reddi velit, quam est receptum, ideoque ultra sortem lucrum aliquod, ipsius ratione mutui, sibi deberi contendat. Omne propterea huiusmodi lucrum, quod sortem superet, illicitum et usurarium est.

2547 1476 2. Neque vero ad istam labem purgandam ullum arcessiri subsidium poterit vel ex eo, quod id lucrum non excedens et nimium sed moderatum, non magnum sed exiguum sit; vel ex eo, quod is, a quo id lucrum solius causa mutui deposcitur, non pauper sed dives existat, nec datam sibi mutuo summam relicturus otiosam, sed ad fortunas suas amplificandas vel novis coemendis praediis vel quaestuosis agitandis negotiis utilissime sit impensurus. Contra mutui siquidem legem, quae necessario in dati atque redditi aequalitate versatur, agere ille convincitur, quisquis, eadem aequalitate semel posita, plus aliquid a quolibet vi mutui ipsius, cui per aequale iam satis est factum, exigere adhuc non veretur: proindeque, si acceperit, restituendo erit obnoxius ex eius obligatione iustitiae, quam commutativam appellant, et cuius est in humanis contractibus aequalitatem cuiusque propriam et sancte servare et non servatam exacte reparare.

2548 1477 3. Per haec autem nequaquam negatur, posse quandoque una cum mutui contractu quosdam alios, ut aiunt, titulos, eosdemque ipsimet universim naturae mutui minime innatos et intrinsecos forte concurrere ex quibus iusta omnino legitimaque causa consurgat quiddam amplius supra sortem ex mutuo debitam rite exigendi. Neque item negatur posse multoties pecuniam ab unoquoque suam per alios diversae prorsus naturae a

mutui natura contractus recte collocari et impendi, sive ad proventus sibi annuos conquirendos, sive etiam ad licitam mercaturam et negotiationem exercendam honestaque indidem lucra percipienda.

2549 1478 4. Quemadmodum vero, in tot eiusmodi diversis contractuum generibus, si sua cuiusque non servatur aequalitas, quidquid plus iusto recipitur, si minus ad usuram (eo quod omne mutuum, tam apertum quam palliatum, absit), at certe ad aliam veram iniustitiam restituendi onus pariter afferentem spectare compertum est: ita, si rite omnia peragantur et ad iustitiae libram exigantur, dubitandum non est, quin multiplex in iisdem contractibus licitus modus et ratio suppetat humana commercia et fructuosam ipsam negotiationem ad publicum commodum conservandi ac frequentandi. Absit enim a Christianorum animis, ut per usuras aut similes alienas iniurias florere posse lucrosa commercia existiment; cum contra ex ipso oraculo divino discamus, quod 'iustitia elevat gentem, miseros autem facit populos peccatum' (Prv 14. 34).

2550 1479 5. Sed illud diligenter animadvertendum est, falso sibi quemquam et nonnisi temere persuasurum, reperiri semper ac praesto ubique esse vel una cum mutuo titulos alios legitimos, vel, secluso etiam mutuo, contractus alios iustos, quorum vel titulorum vel contractuum praesidio, quotiescumque pecunia, frumentum aliudve id generis alteri cuicumque creditur, toties semper liceat auctarium moderatum ultra sortem integram salvamque recipere. Ita si quis senserit, non modo divinis documentis et catholicae Ecclesiae de usura iudicio, sed ipsi etiam humano communi sensui ac naturali rationi procul dubio adversabitur. Neminem enim id saltem latere potest, quod multis in casibus tenetur homo simplici ac nudo mutuo alteri succurrere, ipso praesertim Christo Domino edocente: 'Volenti mutuari a te, ne avertaris' (Mt 5, 42): et quod similiter multis in circumstantiis, praeter unum mutuum, alteri nulli vero iustoque contractui locus esse possit. Quisquis igitur suae conscientiae consultum velit, inquiret prius diligenter oportet, verene cum mutuo iustus alius titulus, verene iustus alter a mutuo contractus occurrat, quorum beneficio, quod quaerit lucrum, omnis labis expers et immune reddatur.

[Benoît XIV, Instructio 'Postremo mense', 28 février 1747:](#)

[De baptismo infantium invitis parentibus](#)

2552 1480 3. ... Primo (enim) expendetur, utrum invitis parentibus ac reluctantibus Hebraei infantes baptizari licite possint. Secundo, si hoc nefas esse dixerimus, an casus unquam contingat aliquis, in quo id fieri non modo possit, sed etiam liceat planeque deceat. Tertio, baptismum Hebraeis infantibus tunc impertitum, cum fas non sit, ratumne an vero irritum haberi debeat. Quarto, quid sit faciendum, cum infantes Hebraei afferuntur, ut baptizentur, aut compertum sit, eos iam fuisse sacro baptisate initiatos : demum, quomodo probari possit, eosdem aquis salutaribus iam lustratos fuisse.

1481 4. De primo primae partis capite si sermo sit, utrum nempe dissentientibus parentibus Hebraei infantes baptizari possint, aperte asserimus, hoc iam a S. Thoma tribus in locis definitum fuisse, nempe in Quodl. 2, a. 7; in (S. th.) IIa IIae, q. 10, a. 12, ubi ad examen revocans quaestionem in Quodlibetis propositam: 'Utrum pueri Iudaeorum et aliorum infidelium sint invitis parentibus baptizandi', ita respondet: 'Respondeo dicendum. quod maximam habet auctoritatem Ecclesiae consuetudo, quae semper est in omnibus aemulanda, etc. Hoc autem Ecclesiae usus nunquam habuit, quod Iudaeorum filii invitis parentibus baptizarentur ...'; atque ita ait in IIIa, q. 68, a. 10: 'Respondeo dicendum, quod pueri infidelium filii ... si nondum habent usum liberi arbitrii, secundum ius naturale sunt sub cura parentum, quamdiu ipsi sibi providere non possunt ..., et ideo contra iustitiam naturalem

esset, si tales pueri invitis parentibus baptizarentur; sicut etiam si aliquis habens usum rationis baptizaretur invitus. Esset etiam periculosum. ...'

2553 1482 5. Scotus in IV Sent. dist. 4, q. 9, n. 2 et in quaestionibus relatis ad n. 2 censuit laudabiliter posse principem imperare, ut invitis etiam parentibus Hebraeorum atque infidelium infantuli baptizentur, dummodo id potissimum prudenter caveatur, ne iidem infantes a parentibus occidantur. ... Praevaluit (tamen) in tribunalibus S. Thomae sententia ... atque inter theologos canonumque peritos vulgatio est. ...

2554 1483 7. Hoc igitur posito, quod nefas sit Hebraeorum infantes reluctante parentum arbitrio baptizare, nunc iuxta ordinem initio propositum descendere iam oportet ad alteram partem: an videlicet contingere umquam possit occasio aliqua, in qua id liceat et conveniat. ...

2555 1484 8. ... Cum id eveniat, ut ab aliquo Christiano Hebraeorum puer morti proximus reperiatur, rem opinor laudabilem Deoque gratam is certe efficiet, qui salutem puero aqua lustrali praebeat immortalem. ...

2556 1485 9. Si item eveniret, ut puer aliquis Hebraeus proiectus esset atque a parentibus derelictus, communis omnium sententia est pluribus quoque confirmata iudiciis, eum baptizari oportere, reclamantibus etiam repetentibusque parentibus. ...

2557 1486 14. Postquam casus magis obvios exposuimus, in quibus nostra haec regula prohibet, Hebraeorum infantes invitis parentibus baptizari, aliquas insuper declarationes addimus ad hanc regulam pertinentes, quarum haec prima est : si parentes desint, infantes vero alicujus Hebraei tutelae commissi fuerint, eos sine tutoris assensu licite baptizari nullo modo posse, cum omnis parentum potestas ad tutores pervenerit. ... 15. Secunda est, si pater christianae militiae nomen daret iuberetque infantem filium baptizari; eum quidem vel matre Hebraea dissentiente baptizandum esse, cum filius non sub matris, sed sub patris potestate sit habendus. ... 16. Tertia est: quamvis mater filios sui iuris non habeat, tamen ad Christi fidem si accedat et infantem offerat baptizandum, tametsi pater Hebraeus reclamet, eum nihilominus aqua baptismatis abluendum esse. ... 17. Quarta est, quod si pro certo habeatur, parentum voluntatem esse infantium baptismati necessariam, quoniam sub appellatione parentum locum quoque habet paternus avus: ... hinc necessario sequitur, ut, si avus paternus catholicam fidem amplexus sit ac nepotem ferat ad sacri lavacri fontem, quamvis mortuo iam patre mater Hebraea repugnet, tamen infans sit absque dubio baptizandus ...

2558 1487 18. Fictitia res non est, quod aliquando pater Hebraeus se velle catholicam religionem amplecti praedicet ac se ipsum filiosque infantes baptizandos offerat, postmodum vero sui se consilii paeniteat abnuatque filium baptizari. Id Mantuae evenit. ... Res ad examen deducta est in Congregatione S. Officii, ac Pontifex die 24 septembris a. 1699 ... decrevit, quod 'duo filii infantes, alter scilicet triennis, alter quinquennis baptizentur. Alii, nempe filius octo annorum et filia duodecim, collocentur in domo Catechumenorum, si ea Mantuae adsit, sin minus apud piam honestamque personam ad effectum explorandi ipsorum voluntatem eosque instruendi'. ...

2559 1488 19. Sunt quoque aliqui infideles suos infantes Christianis offerre soliti, ut aquis salubribus abluantur, non tamen Christi ut stipendia mereantur, neque ut originalis culpa eorum ex anima deleatur: sed id faciunt indigna quadam superstitione ducti, quod nempe baptismi beneficio existimant eosdem a malignis spiritibus, a foetore aut morbo aliquo liberandos. ...

2560 21. Cum ad theologos canonumque peritos huius quaestionis examen transisset, varii casus propositi ac discussi fuerunt. Infideles aliqui, cum hoc sibi in animum induxissent, baptismi gratia infantes suos a morbis daemonumque vexationibus liberatum iri, eo

dementiae adducti sunt, ut mortem quoque minitati sint catholicis sacerdotibus qui, utpote eorum pravae mentis conscii, baptismum eorumdem liberis constantissime denegabant. ... (Quidam) sentiunt omnibus conferri baptismum posse, mors ut evitetur, dum materia solum, non autem forma, adhibeatur. At huic sententiae refragatur congregatio S. Officii coram Pontifice habita die 5 septembre 1625: (DS 2561) 'Sacra Congregatio universalis Inquisitionis habita coram Sanctissimo, relatis Litteris episcopi Antibarensis, in quibus supplicabat pro resolutione infrascripti dubii: An, cum sacerdotes coguntur a Turcis, ut baptizent eorum filios, non ut christianos efficiant, sed pro corporali salute, ut liberentur a foetore, comitali morbo, maleficiorum periculo et lupis, an in tali casu possint saltem fecte eos baptizare, adhibita baptismi materia sine debita forma ? Respondit negative, quia baptismus est ianua sacra mentorum ac protestatio fidei, nec ullo modo fingi potest'. ...

1489 21. Cum ad theologos canonumque peritos huius quaestionis examen transisset, varii casus propositi ac discussi fuerunt. Infideles aliqui, cum hoc sibi in animum induxissent, baptismi gratia infantes suos a morbis daemonumque vexationibus liberatum iri, eo dementiae adducti sunt, ut mortem quoque minitati sint catholicis sacerdotibus qui, utpote eorum pravae mentis conscii, baptismum eorumdem liberis constantissime denegabant. ... (Quidam) sentiunt omnibus conferri baptismum posse, mors ut evitetur, dum materia solum, non autem forma, adhibeatur. At huic sententiae refragatur congregatio S. Officii coram Pontifice habita die 5 septembre 1625:

2561 1489 'Sacra Congregatio universalis Inquisitionis habita coram Sanctissimo, relatis Litteris episcopi Antibarensis, in quibus supplicabat pro resolutione infrascripti dubii: An, cum sacerdotes coguntur a Turcis, ut baptizent eorum filios, non ut christianos efficiant, sed pro corporali salute, ut liberentur a foetore, comitali morbo, maleficiorum periculo et lupis, an in tali casu possint saltem fecte eos baptizare, adhibita baptismi materia sine debita forma ? Respondit negative, quia baptismus est ianua sacra mentorum ac protestatio fidei, nec ullo modo fingi potest'. ...

2562 1490 29. ... Ad eos itaque spectat hic sermo noster, qui baptismo, neque a parentibus neque ab aliis, qui ius in eos habeant, offeruntur, sed ab aliquo nullam habente auctoritatem. De iis praeterea agitur, quorum casus non comprehenduntur sub ea dispositione, quae sinit baptismum conferri, etiamsi maiorum consensus desit: hoc quidem in casu baptizari non debent, sed ad illos remitti, quorum in potestate ac fide sunt legitime constituti. Quod si iam sacramento initiati essent, aut detinendi sunt aut ab Hebraeis parentibus recuperandi tradendique Christi fidelibus, ut ab illis pie sancteque informentur; hic enim baptismi licet illiciti, tamen veri validique, effectus est. ...

[Benoît XIV, Ep. 'Dum praeterito' ad supremum inquisitorem](#)

[Hispan. 31 juillet 1748;](#)

[De libertate docendi in quaestionibus de auxiliis](#)

Denzinger (latin) 2502

Denzinger (latin) 2564

2564 1090 Tu scis in celeberrimis quaestionibus de praedestinatione et gratia et de modo conciliandi humanam libertatem cum omnipotentia Dei multiples esse in scholis opiniones. Thomistae traducuntur uti destructores humanae libertatis et uti sectatores nedum Jansenii sed etiam Calvinii; sed cum ipsi obiectis apprime satisfaciant, nec eorum sententia fuerit umquam a Sede Apostolica reprobata, in ea Thomistae impune versantur, nec fas est ulli Superiori ecclesiastico in praesenti rerum statu eos a sua sententia remove. Augustiniani traducuntur tamquam sectatores Baii et Jansenii. Reponunt ipsi, se humanae libertatis fautores esse, et oppositiones pro viribus eliminant, cumque eorum sententia usque adhuc a Sede Apostolica damnata non sit, nemo est qui non videat, a nullo praetendi posse, ut a sua sententia discedant. Sectatores Molinae et Suaresii a suis adversariis proscribuntur, perinde ac si essent Semipelagiani; Romani Pontifices de hoc Moliniano systemate usque adhuc Judicium non tulerunt, et idcirco in eius tuitione (ipsi libere) prosequuntur et prosequi possunt.

2565 Uno verbo, episcopi et inquisitores non notas (i.e. qualificationes seu censuras), quas doctores inter se digladiantes sibi invicem opponunt, attendere debent, sed an notae invicem oppositae sint a Sede Apostolica reprobatae. Haec libertati scholarum favet, haec nullum ex propositis modis conciliandi humanam libertatem cum divina omnipotentia usque adhuc reprobavit. Episcopi et inquisitores, cum se dat occasio, eodem modo se gerant, etiam si uti privatae personae unius potius quam alterius sententiae sint sectatores. Nos ipsi etsi uti privati doctores in theologicis rebus uni faveamus opinioni, ut Summi Pontifices tamen oppositum non reprobamus nec sinimus ab aliis reprobari.

[Benoît XIV, Breve 'Singulari nobis' ad Henricum card. ducem](#)

[Eborac., 9 février 1749; De incorporatione in Ecclesiam vi](#)

[baptismi](#)

2566 12. ... Haereticus aliquem baptizando, si formam adhibeat, et materiam legitimam, ... is sacramenti caractere insignitur. ...

2567 13. Deinde id etiam compertum est, eum qui baptisma ab haeretico rite suscepit, illius vi Ecclesiae catholicae membrum effici; privatus siquidem baptizantis error hac eum felicitate privare nequit, si sacramentum conferat in fide verae Ecclesiae, atque eius instituta servet in his quae pertinent ad validitatem baptismi. Egregie hoc confirmat Suarez in sua Fidei catholicae defensione contra errores sectae Anglicanae lib.I cap.24, ubi probat baptizatum Ecclesiae membrum fieri, hoc etiam addens, quod si haereticus, quod saepius accidit, infantem lustret impotem ad fidei actum eliciendum, hoc impedimento non est, quominus ille habitum fidei cum baptismo accipiat.

2568 14. Postremo exploratum habemus, ab haereticis baptizatos, si ad eam aetatem venerint, in qua bona a malis dispicere per se possint atque erroribus baptizantis adhaereant, illos quidem ab Ecclesiae unitate repelli, iisque bonis orbari omnibus, quibus fruuntur in Ecclesia versantes, non tamen ab eius auctoritate et legibus liberari, ut sapienter Gonzalez disserit in Cap. 'Sicut' n. 12 de haereticis.

2569 15. Hoc quidem in transfugis ac perduellibus observatum videmus, quos leges civiles a

fideliū subditorū privilegiis omnino excludunt. Leges quoque ecclesiasticae privilegia clericalia iis clericis non concedunt, qui sacrorum canonum iussa negligunt. Nemo autem sentit, aut perduelles aut clericos canonum violatores suorum principum aut praelatorum auctoritati non subiacere.

2570 16. Haec exempla, ni fallimur, pertinent ad quaestionem; ut enim illi, sic haeretici Ecclesiae subditi sunt et legibus ecclesiasticis tenentur.

[Benoît XIV, Const. 'Detestabilem', 10 novembre 1752;](#)

Errores de duello

2571 1491 1. Vir militaris, qui, nisi offerat vel acceptet duellum, tamquam formidolosus, timidus, abiectus et ad officia militaria ineptus haberetur, indeque officio, quo se suosque sustentat, privaretur, vel promotionis alias sibi debitae ac promeritae spe perpetuo carere deberet, culpa et poena vacaret, sive offerat sive acceptet duellum.

2572 1492 2. Excusari possunt etiam honoris tuendi vel humanae vilipensionis vitandae gratia duellum acceptantes, vel ad illud provocantes, quando certo sciunt, pugnam non esse secuturam utpote ab aliis impediendam.

2573 1493 3. Non incurrit ecclesiasticas poenas ab Ecclesia contra duellantes latas dux vel officialis militiae, acceptans duellum ex gravi metu amissionis famae et officii.

2574 1494 4. Licitum est, in statu hominis naturali, acceptare et offerre duellum ad servandas cum honore fortunas, quando alio remedio earum iactura propulsari nequit.

2575 1495 5. Asserta licentia pro statu naturali applicari etiam potest statui civitatis male ordinatae, in qua nimirum vel negligentia vel malitia magistratus iustitia aperte denegatur.

(Censura: Damnatae ac prohibitae tamquam) falsae, scandalosae ac perniciosae.

[Clément XIII, Resp. S. Officii ad episc. Coccinensem;](#)

De privilegio Paulino; 1 août 1759

2580 Expos.: Saepe contingit, ut ex duobus infidelibus alter convertatur ad fidem alter converti quidem tunc nolit, consentiat tamen cohabitare cum fidei sine contumelia Creatoris et quin eum pertrahat ad mortale peccatum, immo promittat se quoque fidem postea amplexaturum, quod ob aliquam specialem rationem aliquamdiu differre necessarium ducit. Quare fidelis infidelem non dimittit, sed cohabitare pergunt ut coniuges, idque ad longum tempus et aliquos etiam annos: at postea infidelis, mutata voluntate, non solum converti non vult, sed tentat fidelem pertrahere ad idolorum cultum, vel discedit, nec iam consentit habitare cum illo, immo ad alias nuptias ipse transit.

2581 Qu.: 1. An in hoc casu possit etiam fidelis derelictus discedere et ad alias nuptias transire, habeatque hic locum privilegium ab Apostolo promulgatum: 'Si infidelis discedit, discedat' (I Cor 7, 15)? Resp.: Ad 1. In casu de quo agitur: affirmative.

2582 2. An id solum habeat locum, quando infidelis discedit odio fidei, an etiam quando discedit propter discordias vel aliam causam a fide diversam? Resp.: Ad. 2. Cum militet ex

parte coniugis conversi favor fidei, eo potest uti quacumque ex causa, dummodo iusta sit, nimirum si non dederit iustum ac rationabile motivum alteri coniugi discedendi, ita tamen, ut tunc solum intelligatur solutum iugum vinculi matrimonialis cum infideli, quando coniux conversus (renuente altero post interpellationem converti) transit ad alia vota fidei.

2583 3. An etiam possit fidelis transire ad alias nuptias, quando infidelis quacumque de causa ab eo discessit nec sciri potest, vivat adhuc necne. Resp.: Ad. 3 Praemittendam esse interpellationem, qua intimetur coniugi infideli, an velit converti, a qua interpellatione Apostolica Sedes iustis de causis dispensat.

2584 4. An fidelis, qui ex dispensatione valide contraxit matrimonium cum infideli, transire possit ad alias nuptias, si infidelis discedat vel cohabitare nolit vel eum pertrahat ad mortale peccatum? Resp.: Ad 4. Si fidelis, praevia dispensatione, contraxit matrimonium cum infideli, censetur illud contraxisse cum explicita condicione, dummodo nimirum infidelis secum cohabitare velit absque contumelia Creatoris: quare, si infidelis non servat supradictam condicionem, adhibenda sunt iuris remedia ad hoc, ut eam servet; alias separari debent quoad torum et cohabitationem, non tamen quoad vinculum; quocirca in casu de quo agitur, coniuge infideli superstite, non potest fidelis ad alia vota transire.

2585 5. An aliquo, et quanto tempore possit fidelis post conversionem cohabitare cum infideli, quin privetur potestate transeundi ad alias nuptias? Resp.: Ad 5. Conversus ad fidem in ipso conversionis momento non intelligitur solutus a vinculo matrimonii cum infideli adhuc superstite contracti, sed tunc acquirit tantummodo ius transeundi ad alias nuptias cum coniuge tamen fidei, idque si coniux infidelis renuat post interpellationem converti. Ceterum tunc solum coniugii vinculum dissolvitur, quando coniux conversus transit cum effectu ad alias nuptias. Si autem coniux conversus ante susceptionem baptismi habeat plures uxores, et prima recusat amplecti fidem: tunc legitime potest quamlibet ex illis retinere, dummodo fidelis fiat; sed in hoc casu contrahentes mutuum consensum coram paroco et testibus renovare debent.

Clément XIV, Instructio pro simplici sacerdote administrante

sacramentum confirmationis ex S. Sedis Ap. delegatione,

4 mai 1774

2588 Etsi iuxta sacrosancti Tridentini Concilii definitionem (sess. VII, De confirm., can. 3: DS 1630) solus episcopus est ordinarius huius sacramenti minister, solet tamen quandoque iustis de causis Sedes Apostolica simplici sacerdoti tamquam extraordinario ministro facultatem tribuere illud conferendi. Sacerdos igitur, cui facultas haec fuerit concessa, in primis curet apud se habere Chrisma per catholicum antistitem cum eadem S. Sede communionem habentem confectum, ac sciat, sibi numquam licere, sine eo confirmationem administrare vel illud ab episcopis haereticis aut schismaticis recipere (cf. DS 215).

Pie VI, Rescr. ad Card. Fransckenberg archiepis. Mechlin. et

episcopos Belgii ; 13 juillet 1782

1496 ... Non (ideo) recedendum nobis est ab uniformi praedecessorum nostrorum sententia

et ab ecclesiastica disciplina quae non probant matrimonia inter partes utrimque haereticas vel inter catholicam unam et haereticam alteram, idque multo minus casu, quo dispensatione in aliquo gradu opus sit. ...

2590 1497 ... Si praemissa... admonitione ad avocandam partem catholicam ab illicito matrimonio, ipsa nihilominus in voluntate illud contrahendi persistat, et matrimonium infallibiliter secuturum praevideatur, poterit tunc parochus catholicus materialem suam exhibere praesentiam, sic tamen, ut sequentes observare teneatur cautelas: Primo, ut non assistat tali matrimonio in loco sacro, nec aliqua veste ritum sacrum praeferente indutus, neque recitabit super contrahentes preces aliquas ecclesiasticas, et nullo modo ipsis benedicet. Secundo, ut exigat et recipiat a contrahente haeretico declarationem in scriptis, qua cum iuramento, praesentibus duobus testibus, qui debebunt et ipsi subscribere, obliget se ad permittendum comparti usum liberum religionis catholicae et ad educandum in eadem omnes liberos nascituros sine ulla sexus distinctione. ... Tertio, ut et ipse contrahens catholicus declarationem edat a se et duobus testibus subscriptam, in qua cum iuramento promittat, non tantum se numquam apostaturum a religione sua catholica, sed educaturum in ipsa omnem prolem nascituram, et procuraturum se efficaciter conversionem alterius contrahentis acatholici.

1498 Quarto, quod attinet proclamationes decreto Caesareo imperatas, quas episcopi reprehendunt actus esse civiles potius quam sacros, respondemus: cum praeordinatae illae sint ad futuram celebrationem matrimonii et ex consequenti positivam eidem cooperationem contineant, quod utique excedit simplicis tolerantiae limites, non posse nos, ut hae fiant, annuere. ...

1499 Superest nunc de uno adhuc puncto loquendum, super quo licet non simus expresse interrogati, silentio tamen illud praetereundum non credimus, utpote quod in praxi nimis frequenter possit accidere, hoc scilicet: an contrahens catholicus, postea volens sacramentorum particeps fieri, ad ea debeat admitti? Ad quod dicimus, dum idem ille demonstrabit, poenitere se peccaminosae suae coniunctionis, poterit hoc ipsi concedi, modo ante confessionem sincere declaret, procuraturum se conversionem coniugis haereticae, renovare se promissionem de educanda prole in religione orthodoxa et reparaturum se scandalum aliis fidelibus datum. Si tales condiciones concurrant, non repugnamus nos, quominus pars catholica sacramentorum fiat particeps.

2592 1500 Non ille (Ioseph. Val. Eybel) veritus est 'fanaticam' turbam appellare, quam prospiciebat ad aspectum Pontificis in has voces erupturam: hominem eum esse, qui claves regni caelorum cum ligandi solvendique potestate a Deo acceperit, cui non alius episcopus exaequari valeat, a quo ipsi episcopi auctoritatem suam recipiant, quemadmodum ipse a Deo supremam suam potestatem accepit; eundem porro vicarium esse Christi, caput Ecclesiae visibile, iudicem supremum fidelium.

2593 1500 An ergo, quod horribile dictu, fanatica fuerit vox ipsa Christi claves regni caelorum cum ligandi solvendique potestate Petro pollicentis (Mt 16,19) ...? An fanatica dicenda tot sollemnia totiesque repetita Pontificum Conciliorumve decreta, quibus illi damnati sunt, qui negarent, in beato Petro Apostolorum principe successorem eius Romanum Pontificem constitutum a Deo caput Ecclesiae visibile ac vicarium Jesu Christi, ei regendae Ecclesiae plenam potestatem traditam, veramque ab omnibus qui christiani nomine censentur oboedientiam deberi; atque vim eam esse primatus, quem divino iure obtinet, ut ceteris episcopis non honoris tantum gradu, sed et supremae potestatis amplitudine antecellat? Quo magis deploranda est praeceps ac caeca hominis temeritas, qui ... (sequentes errores) instaurare studuerit ... ac per multas ambages insinuarit:

2594 1500 quemlibet episcopum vocatum a Deo ad gubernationem Ecclesiae non minus quam papam, nec minore praeditum esse potestate: Christum eandem per sese Apostolis

omnibus potestatem dedisse; quidquid aliqui credant obtineri et concedi solum a Pontifice, posse idipsum, sive a consecratione sive ab ecclesiastica iurisdictione pendeat, perinde obtineri a quolibet episcopo;

2595 1500 voluisse Christum Ecclesiam reipublicae more administrari; ei quidem regimini opus esse praeside pro bono unitatis, verum qui non audeat se aliorum qui simul regunt negotiis implicare; privilegium tamen habeat negligentes cohortandi ad sua implenda munia; vim primatus hac una praerogativa contineri supplendi aliorum negligentiae, prospiciendi conservationi unitatis hortationibus et exemplo; Pontifices nil posse in aliena dioecesi praeterquam extraordinario casu;

2596 1500 Pontificem caput esse, quod vim suam ac firmitatem teneat ab Ecclesia;

2597 1500 licitum sibi fecisse Pontifices, violandi iura episcoporum, reservandique sibi absolutiones, dispensationes, decisiones, appellationes, collationes beneficiorum, alia uno verbo munia omnia, quae singulatim recenset atque velut indebitas ac episcopis iniurias reservationes traducit.

[Pie VI, Ep. 'Deessemus nobis' ad episc. Motulensem,](#)

[16 septembre 1788](#)

2598 1500a Ignotum nobis non est quosdam adesse, qui saecularium principum auctoritati plus nimio tribuentes et verba huius canonis (Cc. Trid. sess. XXIV, De matrim., can. 12: DS 1812) captiose interpretantes illud defendendum susceperunt, ut, quoniam Tridentini patres hac dicendi formula usi non fuerint: ad solos iudices ecclesiasticos aut omnes causas matrimoniales - potestatem reliquerint iudicibus laicis cognoscendi saltem causas matrimoniales, quae sunt meri facti. Sed scimus etiam hanc captiunculam et fallax hoc cavillandi genus omni fundamento destitui. Verba enim canonis ita generalia sunt, omnes ut causas comprehendant et complectantur. Spiritus vero sive ratio legis adeo late patet, ut nullum exceptioni aut limitationi locum relinquat.. Si enim hae causae non alia ratione pertinent ad unum Ecclesiae iudicium, nisi quia contractus matrimonialis est vere et proprie unum ex septem Legis evangelicae sacramentis, sicut haec sacramenti ratio communis est omnibus causis matrimonialibus, ita omnes hae causae spectare unice debent ad iudices ecclesiasticos.

[Pie VI, Const. 'Auctorem fidei' ad univ. fideles, 28 août 1794;](#)

[Errores Synodi Pistoriensis](#)

2600 ... Postquam Synodus haec Pistoriensis e latebris erupit, in quibus - aliquamdiu abdita delituit, nemo fuit de summa religione pie sapienterque sentiens, qui non continuo adverterit, hoc fuisse auctorum consilium, ut quae antea per multiplices libellos pravarum doctrinarum semina sparserant, ea in unum velut corpus compingerent, proscriptos dudum errores suscitant, Apostolicis quibus proscripti sunt decretis fidem auctoritatemque derogarent. (Surgenti malo comprimendo studentes)... Synodum ab episcopo editam primum quattuor episcopis aliisque adiunctis e clero saeculari theologis examinandam commisimus; tum etiam plurium S.R.E cardinalium aliorumque episcoporum congregationem deputavimus, qui totam actorum seriem diligenter perpenderent, loca inter se dissita conferrent, excerptas sententias

discuterent. Quorum suffragia coram Nobis voce et scripto edita excepimus; qui et Synodum universe reprobendam et plurimas inde collectas propositiones, alias quidem per sese, alias attendita sententiarum connexionem plus minus acribus censuris perstringendas censuerunt; quorum auditis perpensisque animadversionibus illud quoque Nobis curae fuit, ut selecta ex tota Synodo praecipua quaedam pravarum doctrinarum capita, ad quae potissimum fusae per Synodum reprobandae sententiae directe vel indirecte referuntur, in certum deinceps ordinem redigerentur, eisdemque sua cuique peculiaris censura subiiceretur. (Ad depellendam subdolanam excusationem,) quod quae alicubi durius dicta exciderint, ea locis aliis planius explicata aut etiam correcte reperiantur, ... non alia potior via inita est, quam ut iis exponendis sententiis, quae sub latibulo ambiguitatis periculosam suspiciosamque involvunt discrepantiam sensuum, perversa significatio notaretur, cui subesset error, quem catholica sententia reprobaret. ...

2601 1501 1. Propositio, quae asserit, 'postremis hisce saeculis sparsam esse generalem obscurationem super veritates gravioris momenti, spectantes ad religionem, et quae sunt basis fidei et moralis doctrinae Jesu Christi': haeretica.

2602 1502 2. Propositio, quae statuit, 'potestatem a Deo datam Ecclesiae, ut communicaretur pastoribus, qui sunt eius ministri pro salute animarum'; sic intellecta, ut a communitate fidelium in pastores derivetur ecclesiastici ministerii ac regiminis potestas: - haeretica.

2603 1503 3. Insuper, quae statuit, 'Romanum Pontificem esse caput ministeriale' sic explicata, ut Romanus Pontifex non a Christo in persona beati Petri, sed ab Ecclesia potestatem ministerii accipiat, qua velut Petri successor, verus Christi vicarius ac totius Ecclesiae caput pollet in universa Ecclesia: - haeretica.

2604 1504 4. Propositio affirmans, 'abusum fore auctoritatis Ecclesiae, transferendo illam ultra limites doctrinae ac morum, et eam extendendo ad res exteriores, et per vim exigendo id, quod pendet a persuasionem et corde', tum etiam, 'multo minus ad eam pertinere, exigere per vim exteriorem subiectionem suis decretis'; quatenus indeterminatis illis verbis 'extendendo ad res exteriores' notet velut abusum auctoritatis Ecclesiae usum eius potestatis acceptae a Deo, qua usi sunt et ipsimet Apostoli in disciplina exteriore constituenda et sancienda: - haeretica.

2605 1505 5. Qua parte insinuat, Ecclesiam non habere auctoritatem subiectionis suis decretis exigendae aliter quam per media, quae pendent a persuasionem; quatenus intendat, Ecclesiam 'non habere collatam sibi a Deo potestatem, non solum dirigendi per consilia et suasionem, sed etiam iubendi per leges, ac devios contumacesque exteriore iudicio ac salubribus poenis coercendi atque cogendi': - inducens in systema alias damnatum ut haeticum.

2606 1506 6. Doctrina synodi, qua profitetur, 'persuasum sibi esse, episcopum accepisse a Christo omnia iura necessaria pro bono regimine suae dioecesis'; perinde ac si ad bonum regimen cuiusque dioecesis necessariae non sint superiores ordinationes spectantes sive ad fidem et mores sive ad generalem disciplinam, quarum ius est penes Summos Pontifices et Concilia generalia pro universa Ecclesia: - schismatica, ad minus erronea.

2607 1507 7. Item, in eo quod hortatur episcopum 'ad prosequendam naviter perfectiorem ecclesiasticae disciplinae constitutionem'; idque, 'contra omnes contrarias consuetudines, exemptiones, reservationes, quae adversantur bono ordini dioecesis, maiori gloriae Dei et maiori aedificationi fidelium'; per id quod supponit, episcopo fas esse proprio suo iudicio et arbitratu statuere et decernere contra consuetudines, exemptiones, reservationes, sive quae in universa Ecclesia, sive etiam in unaquaque provincia locum habent, sine venia et

interventu superioris hierarchicae potestatis, a qua inductae sunt aut probatae et vim legis obtinent: - inducens in schisma et subversionem hierarchici regiminis, erronea.

2608 1508 8. Item, quod et sibi persuasum esse ait, 'iura episcopi a Jesu Christo accepta pro gubernanda Ecclesia nec alterari nec impediri posse, et ubi contigerit, horum iurium exercitium quavis de causa fuisse interruptum, posse semper episcopum ac debere in originalia sua iura regredi, quotiescumque id exigit maius bonum suae ecclesiae'; in eo, quod innuit, iurium episcopalium exercitium nulla superiore potestate praepediri aut coerceri posse, quandocumque episcopus proprio iudicio censuerit, minus id expedire maiori bono suae ecclesiae: - inducens in schisma et subversionem hierarchici regiminis, erronea.

2609 1509 9. Doctrina, quae statuit, 'reformationem abusuum circa ecclesiasticam disciplinam in synodis dioecesanis ab episcopo et parochis aequaliter pendere ac stabiliri debere, ac sine libertate decisionis indebitam fore subiectionem, suggestionibus et Jussionibus episcoporum': - falsa, temeraria, episcopalis auctoritatis laesiva, regiminis hierarchici subversiva, favens haeresi Arianae a Calvino innovatae.

2610 1510 10. Item doctrina, qua parochi aliive sacerdotes in synodo congregati pronuntiantur una cum episcopo iudices fidei, et simul innuitur, iudicium in causis fidei ipsis competere iure proprio, et quidem etiam per ordinationem accepto: - falsa, temeraria, ordinis hierarchici subversiva, detrahens firmitati definitionum iudiciorumve dogmaticorum Ecclesiae, ad minus erronea.

2611 1511 11. Sententia enuntians, vetere maiorum instituto, ab apostolicis usque temporibus ducto, per meliora Ecclesiae saecula servato, receptum fuisse, 'ut decreta, aut definitiones, aut sententiae etiam maiorum sedium non acceptarentur, nisi recognitae fuissent et approbatae a synodo dioecesana': - falsa, temeraria, derogans pro sua generalitate oboedientiae debitae constitutionibus Apostolicis, tum et sententiis ab hierarchica superiore legitima potestate manantibus, schisma fovens et haeresim.

2612 1512 12. Assertiones Synodi complexive acceptae circa decisiones in materia fidei ab aliquot saeculis emanatas, quas perhibet velut decreta ab una particulari ecclesia vel paucis pastoribus profecta, nulla sufficienti auctoritate suffulta, nata corrumpendae puritati fidei ac turbis excitandis, intrusa per vim, e quibus inflicta sunt vulnera nimium adhuc recentia: - falsae, captiosae, temerariae, scandalosae, in Romanos Pontifices et Ecclesiam iniuriosae, debitae Apostolicis constitutionibus oboedientiae derogantes, schismaticae, perniciosae, ad minus erroneae.

2613 1513 13. Propositio relata inter acta Synodi, quae innuit, Clementem IX pacem Ecclesiae reddidisse per approbationem distinctionis iuris et facti in subscriptione formularii ab Alexandro VII praescripti: - falsa, temeraria, Clementi IX iniuriosa.

2614 1514 14. Quatenus vero ei distinctioni suffragatur, eiusdem fautores laudibus extollendo et eorum adversarios vituperando: - temeraria, perniciosa, Summis Pontificibus iniuriosa, schisma fovens et haeresim.

2615 1515 15. Doctrina, quae proponit Ecclesiam 'considerandam velut unum corpus mysticum coagmentatum ex Christo capite et fidelibus, qui sunt eius membra per unionem ineffabilem, qua mirabiliter evadimus cum ipso unus solus sacerdos, una sola victima, unus solus adorator perfectus Dei Patris in spiritu et veritate'; intellecta hoc sensu, ut ad corpus Ecclesiae non pertineant nisi fideles, qui sunt perfecti adoratores in spiritu et veritate: - haeretica.

2616 1516 16. Doctrina Synodi de statu felicitatis innocentiae, qualem eum repraesentat in Adamo ante peccatum, complectentem non modo integritatem, sed et iustitiam interiorum

cum impulsu in Deum per amorem caritatis, atque primaevam sanctitatem aliqua ratione post lapsum restitutam; quatenus complexive accepta innuit, statum illum sequelam fuisse creationis, debitum ex naturali exigentia et condicione humanae naturae, non gratuitum Dei beneficium: falsa, alias damnata in Baio (DS 1901ss), et Quesnellio (DS 2434ss), erronea, favens haeresi Pelagianae.

2617 1517 17. Propositio his verbis enuntiata: 'Edocti ab Apostolo, spectamus mortem non iam ut naturalem condicionem hominis, sed revera ut iustam poenam culpae originalis'; quatenus sub nomine Apostoli subdole allegato insinuat, mortem, quae in praesenti statu inflictata est velut iusta poena peccati per iustam subtractionem immortalitatis, non fuisse naturalem condicionem hominis, quasi immortalitas non fuisset gratuitum beneficium, sed naturalis condicio: - captiosa, temeraria, Apostolo iniuriosa, alias damnata (DS 1978).

2618 1518 18. Doctrina Synodi enuntians, 'post lapsum Adami Deum annuntiasse promissionem futuri liberatoris, et voluisse consolari genus humanum per spem salutis, quam Jesus Christus allaturus erat'; tamen 'Deum voluisse, ut genus humanum transiret per varios status, antequam veniret plenitudo temporum'; ac primum, ut in statu naturae 'homo relictus propriis luminibus disceret de sua caeca ratione diffidere, et ex suis aberrationibus moveret se ad desiderandum auxilium superioris luminis'; doctrina, ut iacet, captiosa, atque intellecta de desiderio adiutorii superioris luminis in ordine ad salutem promissam per Christum, ad quod concipiendum homo relictis suis propriis luminibus supponatur sese potuisse movere: - suspecta, favens haeresi Semipelagianae.

2619 1519 19. Item, quae subiungit, hominem sub Lege, 'cum esset impotens ad eam observandam, praevaricatorem evasisse, non quidem culpa Legis, quae sanctissima erat, sed culpa hominis, qui sub Lege sine gratia magis magisque praevaricator evasit: superadditque, Legem, si non sanavit cor hominis, effecisse, ut sua mala cognosceret, et de sua infirmitate convictus desideraret gratiam mediatoris'; qua parte generaliter innuit, hominem praevaricatorem evasisse per inobservantiam Legis, quam impotens esset observare, quasi 'impossibile aliquid potuerit imperare, qui iustus est, aut damnaturus sit hominem pro eo, quod non potuit evitare, qui pius est': - falsa, scandalosa, impia, in Baio damnata (DS 1954).

2620 1520 20. Qua parte datur intelligi, hominem sub lege sine gratia potuisse concipere desiderium gratiae mediatoris ordinatum ad salutem promissam per Christum; quasi 'non ipsa gratia faciat, ut invocetur a nobis' (Cc. Araus. II, can. 3 (DS 373): - propositio, ut iacet, captiosa, suspecta, favens haeresi Semipelagianae.

2621 1521 21. Propositio, quae asserit, 'lumen gratiae, quando sit solum, non praestare, nisi ut cognoscamus infelicitatem nostri status et gravitatem nostri mali; gratiam in tali casu producere eundem effectum, quem Lex producebat: ideo necesse esse, ut Deus creet in corde nostro sanctum amorem, et inspiret sanctam delectationem contrariam amori in nobis dominantanti; hunc amorem sanctum, hanc sanctam delectationem esse proprie gratiam Jesu Christi, inspirationem caritatis, qua cognita sancto amore faciamus; hanc esse illam radicem, e qua germinantur bona opera; hanc esse gratiam Novi Testamenti, quae nos liberat a servitute peccati, constituit filios Dei'; quatenus intendat, eam solam esse proprie gratiam Jesu Christi, quae creet in corde sanctum amorem et quae facit, ut faciamus, sive etiam, qua homo liberatus a servitute peccati constituitur filius Dei; et non sit etiam proprie gratia Christi ea gratia, qua cor hominis tangitur per illuminationem Spiritus Sancti (Cc. Trid. sess. VI c. 5 (DS 1525)) nec vera detur interior gratia Christi cui resistitur: - falsa, captiosa, inducens in errorem in secunda propositione Jansenii damnatum ut haereticum, eumque renovans (DS 2002).

2622 1522 22. (...)

2623 1523 23. Doctrina Synodi de duplici amore dominantis cupiditatis et caritatis

dominantis enuntians, hominem sine gratia esse sub virtute peccati ipsumque in eo statu per generalem cupiditatis dominantis influxum omnes suas actiones inficere et corrumpere; quatenus insinuat, in homine dum est sub servitute sive in statu peccati, destitutus gratia illa, qua liberatur a servitute peccati et constituitur filius Dei, sic dominari cupiditatem, ut per generalem huius influxum omnes illius actiones in se inficiantur et corrumpantur, aut opera omnia, quae ante iustificationem fiunt, quacumque ratione fiant, sint peccata; quasi in omnibus suis actibus peccator serviat dominanti cupiditati: - falsa, perniciose, inducens in errorem a Tridentino damnatum ut haereticum, iterum in Baio damnatum art. 40 (DS 1557 1940).

2624 1524 24. Qua vero parte inter dominantem cupiditatem et caritatem dominantem nulli ponuntur affectus medii, a natura ipsa insiti suapteque natura laudabiles qui una cum amore beatitudinis naturalique propensione ad bonum 'remanserunt velut extrema lineamenta et reliquiae imaginis Dei'; perinde ac si 'inter dilectionem divinam, quae nos perducit ad regnum, et dilectionem humanam illicitam, quae damnatur', non daretur 'dilectio humana licita, quae non reprehenditur': - falsa alias damnata (DS 1938 2307).

2625 25. Doctrina, quae timorem poenarum generatim perhibet 'dumtaxat non posse dici malum, si saltem pertingit ad cohibendam manum'; quasi timor ipse gehennae, quam fides docet peccato infligendam, non sit in se bonus et utilis, velut donum supernaturale ac motus a Deo inspiratus praeparans ad amorem iustitiae: - falsa, temeraria perniciose, divinis donis iniuriosa, alias damnata (cf. DS 1456), contraria doctrinae Concilii Tridentini (cf. DS 1526 1678), tum et communi Patrum sententiae, 'opus esse', iuxta consuetum ordinem praeparationis ad iustitiam, 'ut intret timor primo, per quem veniat caritas: timor medicamentum, caritas sanitas.

2626 1526 26. Doctrina, quae velut fabulam Pelagianam explodit locum illum inferorum (quem limbi puerorum nomine fideles passim designant), in quo animae decedentium cum sola originali culpa poena damni citra poenam ignis puniantur; perinde ac si hoc ipso, quod, qui poenam ignis remonent, inducerent locum illum et statum medium expertem culpae et poenae inter regnum Dei et damnationem aeternam, qualem fabulabantur Pelagiani: - falsa, temeraria, in scholas catholicas iniuriosa.

2627 1527 27. Deliberatio Synodi. quae praetextu adhaesionis ad antiquos canones in casu dubii baptismatis propositum suum declarat de omittenda formae conditionalis mentione: - temeraria, praxi, legi auctoritati Ecclesiae contraria.

2628 1528 28. Propositio Synodi, qua, postquam statuit, 'victimae participationem esse partem sacrificio essentialem', subiungit 'non tamen se damnare ut illicitas Missas illas, in quibus adstantes sacramentaliter non communicant, ideo quia isti participant, licet minus perfecte de ipsa victima, spiritu illam recipiendo'; quatenus insinuat, ad sacrificii essentialitatem deesse aliquod in eo sacrificio, quod peragatur sive nullo adstante, sive adstantibus, qui nec sacramentaliter nec spiritualiter de victima participant; et quasi damnandae essent ut illicitae Missae illae, in quibus, solo sacerdote communicante, nemo adsit, qui sive sacramentaliter sive spiritualiter communicet: - falsa, erronea, de haeresi suspecta eamque sapiens.

2629 1529 29. Doctrina Synodi, qua parte tradere instituens fidei doctrinam de ritu consecrationis remotis quaestionibus scholasticis circa modum quo Christus est in Eucharistia, a quibus parochos docendi munere fungentes abstinere hortatur, duobus his tantum propositis 1) Christum post consecrationem vere, realiter, substantialiter esse sub speciebus; 2) tunc omnem panis et vini substantiam cessare, solis remanentibus speciebus, prorsus omittit ullam mentionem facere transsubstantiationis seu conversionis totius substantiae panis in corpus, et totius substantiae vini in sanguinem quam velut articulum fidei Tridentinum Concilium definivit (Ds 1642 1652), et quae in solemni fidei professione continetur (DS 1866); quatenus per inconsultam istiusmodi suspiciosamque omissionem

notitia subtrahitur tum articuli ad fidem pertinentis, tum etiam vocis ab Ecclesia consecratae ad illius tuendam professionem adversus haereses, tenditque adeo ad eius oblivionem inducendam, quasi ageretur de quaestione mere scholastica: - perniciose, derogans expositioni veritatis catholicae circa dogma transsubstantiationis, favens haereticis.

2630 1530 30. De applicatione fructus sacrificii;" 30. Doctrina Synodi, qua, dum profitetur 'credere, sacrificii oblationem extendere se ad omnes, ita tamen, ut in liturgia fieri possit specialis commemoratio aliquorum tam vivorum quam defunctorum, precando Deum peculiariter pro ipsis', dein continuo subicit: 'non tamen, quod credamus, in arbitrio esse sacerdotis applicare fructus sacrificii cui vult, immo damnamus hunc errorem velut magnopere offendentem iura Dei, qui solus distribuit fructus sacrificii cui vult, et secundum mensuram, quae ipsi placet': unde et consequenter traducit velut 'falsam opinionem invectam in populum, quod illi, qui eleemosynam subministrant sacerdoti sub condicione, quod celebret unam Missam, specialem fructum ex ea percipiant'; sic intellecta, ut, praeter peculiarem commemorationem et orationem, specialis ipsa oblatio seu applicatio sacrificii, quae fit a sacerdote, non magis prosit ceteris paribus illis, pro quibus applicatur, quam aliis quibusque; quasi nullus specialis fructus proveniret ex speciali applicatione, quam pro determinatis personis aut personarum ordinibus faciendam commendat ac praecipit Ecclesia, speciatim a pastoribus pro suis ovibus, quod velut ex divino praecepto descendens a sacra Tridentina Synodo (sess. XXIII, De reform. c. 1) diserte est expressum - falsa, temeraria, perniciose, Ecclesiae iniuriosa, inducens in errorem alias damnatum in Wicleffo (DS 1169).

2631 1531 31. Propositio Synodi enuntians, conveniens esse, pro divinorum officiorum ordine et antiqua consuetudine, ut in unoquoque templo unum tantum sit altare, sibique adeo placere morem illum restituere: - temeraria, perantiquo, pio, multis abhinc saeculis in Ecclesia, praesertim Latina, vigenti et probato mori iniuriosa.

2632 1532 32. Item, praescriptio vetans, ne super altaria sacrarum reliquiarum thecae floresve apponantur: - temeraria, pio ac probato Ecclesiae mori iniuriosa.

2633 1533 33. Propositio Synodi, qua cupere se ostendit, ut causae tollerentur, per quas ex parte inducta est oblivio principiorum ad liturgiae ordinem spectantium, 'revocando illam ad maiorem rituum simplicitatem, eam vulgari lingua exponendo et elata voce proferendo'; quasi vigens ordo liturgiae ab Ecclesia receptus et probatus aliqua ex parte manasset ex oblivione principiorum, quibus illa regi debet: - temeraria, piarum aurium offensiva, in Ecclesiam contumeliosa, favens haereticorum in eam conviciis.

2634 1534 34. Declaratio Synodi, qua, postquam praemisit, ordinem paenitentiae canonicae sic ad Apostolorum exemplum ab Ecclesia statutum fuisse ut esset communis omnibus, nec tantum pro punitione culpa, sed praecipue pro dispositione ad gratiam, subdit, se 'in ordine illo mirabili et augusto totam agnoscere dignitatem sacramenti adeo necessarii, liberam a subtilitatibus, quae ipsi decursu temporis adiunctae sunt'; quasi per ordinem, quo sine peracto canonicae paenitentiae cursu hoc sacramentum per totam Ecclesiam administrari consuevit, illius fuisset dignitas imminuta: - temeraria, scandalosa, inducens in contemptum dignitatis sacramenti, prout per Ecclesiam totam consuevit administrari, Ecclesiae ipsi iniuriosa.

2635 1535 35. Propositio his verbis concepta: 'Si caritas in principio semper debilis est, de via ordinaria ad obtinendum augmentum huius caritatis oportet, ut sacerdos praecedere faciat eos actus humiliationis et paenitentiae, qui fuerunt omni aetate ab Ecclesia commendati: redigere hos actus ad paucas orationes aut ad aliquod ieiunium post iam collatam absolutionem, videtur potius materiale desiderium conservandi huic sacramento nudum nomen paenitentiae, quam medium illuminatum et aptum ad augendum illum fervorem caritatis, qui debet praecedere absolutionem; longe quidem absumus ab improbanda praxi imponendi paenitentias etiam post absolutionem adimplendas: si omnia

nostra bona opera semper adiunctos habent nostros defectus, quanto magis vereri debemus, ne plurimas imperfectiones admiserimus in difficillimo et magni momenti opere nostrae reconciliationis'; quatenus innuit, paenitentias, quae imponuntur adimplendae post absolutionem, spectandas potius esse velut supplementum pro defectibus admissis in opere nostrae reconciliationis, quam ut paenitentias vere sacramentales et satisfactorias pro peccatis confessis; quasi, ut vera ratio sacramenti, non nudum nomen servetur, oporteat de via ordinaria, ut actus humiliationis et paenitentiae, qui imponuntur per modum satisfactionis sacramentalis, praecedere debeant absolutionem: - falsa, temeraria, communi praxi Ecclesiae iniuriosa, inducens in errorem haereticali nota in Petro de Osma confixum (DS 1415; cf. DS 2316).

2636 1536 36. Doctrina Synodi, qua, postquam praemisit, 'quando habebuntur signa non aequivoca amoris Dei dominantis in corde hominis, posse illum merito iudicari dignum, qui admittatur ad participationem sanguinis Jesu Christi, quae fit in sacramentis, subdit, supposititias conversiones, quae fiunt per attritionem, nec efficaces esse solere nec durabiles', consequenter 'pastorem animarum debere insistere signis non aequivocis caritatis dominantis, antequam admittat suos paenitentes ad sacramenta'; quae signa, ut deinde tradit (17), 'pastor deducere poterit ex stabili cessatione a peccato et fervore in operibus bonis'; quem insuper 'fervorem caritatis' perhibet (De paenit. 10) velut dispositionem, quae 'debet praecedere absolutionem'; sic intellecta, ut non solum contritio imperfecta, quae passim attritionis nomine donatur, etiam quae iuncta sit cum dilectione, qua homo incipit diligere Deum tamquam omnis iustitiae fontem (cf: DS 1526), nec modo contritio caritate formata, sed et fervor caritatis dominantis, et ille quidem diuturno experimento per fervorem in operibus bonis probatus, generaliter et absolute requiratur, ut homo ad sacramenta et speciatim paenitentes ad absolutionis beneficium admittantur: - falsa, temeraria, quietis animarum perturbativa, tutae ac probatae in Ecclesia praxi contraria, sacramenti efficaciae detrahens et iniuriosa.

2637 1537 37. Doctrina Synodi, quae de auctoritate absolvendi accepta per ordinationem enuntiat, 'post institutionem dioecesium et parochiarum conveniens esse, ut quisque iudicium hoc exercent super personas sibi subditas sive ratione territorii sive iure quodam personali, propterea quod aliter confusio induceretur et perturbatio'; quatenus post institutas dioeceses et parochias enuntiat tantummodo, 'conveniens esse ad praecavendam confusionem, ut absolvendi potestas exercentur super subditos'; sic intellecta, tamquam ad validum usum huius potestatis non sit necessaria ordinaria vel subdelegata illa iurisdictio, sine qua Tridentinum (DS 1686s) declarat, nullius momenti esse absolutionem a sacerdote prolatam: - falsa, temeraria, perniciose, Tridentino contraria et iniuriosa, erronea.

2638 1538 38. Item, doctrina, qua, postquam Synodus professa est, 'se non posse non admirari illam adeo venerabilem disciplinam antiquitatis, quae (ut ait) ad paenitentiam non ita facile et forte numquam eum admittebat, qui post primum peccatum et primam reconciliationem relapsus esset in culpam, subiungit, per timorem perpetuae exclusionis a communione et pace, etiam in articulo mortis, magnum frenum illis iniectum iri, qui parum considerant malum peccati et minus illud timent': - contraria can. 13 Concilii Nicaeni I (DS 129), Decretali Innocentii I ad Exsuperium Tolos. (DS 212), tum et Decretali Caelestini I ad episcopos Vienn. et Narbonen. provinciae (DS 236), redolens pravitatem, quam in ea Decretali sanctus Pontifex exhorret.

2639 1539 39. Declaratio Synodi de peccatorum venialium confessione, quam optare se ait non tantopere frequentari, ne nimium contemptibiles reddantur huiusmodi confessiones: - temeraria, perniciose, Sanctorum ac piorum praxi a sacro Concilio Tridentino probatae (DS 1680) contraria.

2640 1540 40. Propositio asserens, 'indulgentiam secundum suam praecisam notionem aliud non esse quam remissionem partis eius paenitentiae, quae per canones statuta erat

peccanti'; quasi indulgentia praeter nudam remissionem poenae canonicae non etiam valeat ad remissionem poenae temporalis pro peccatis actualibus debitae apud divinam iustitiam: - falsa, temeraria, Christi meritis iniuriosa, dudum in art. 19 Lutheri damnata (DS 1469).

2641 1541 41. Item in eo, quod subditur, 'scholasticos suis subtilitatibus inflatos invexisse thesaurum male intellectum meritorum Christi et Sanctorum, et clarae notioni absolutionis a poena canonica substituisse confusam et falsam applicationis meritorum'; quasi thesauri Ecclesiae, unde Papa dat indulgentias, non sint merita Christi et Sanctorum: - falsa, temeraria, Christi et Sanctorum meritis iniuriosa dudum in art. 17 Lutheri (DS 1467) damnata.

2642 1542 42. Item in eo, quod superaddit 'luctuosius adhuc esse, quod chimaerea isthaec applicatio transferri volita sit in defunctos' : - falsa, temeraria, piarum aurium offensiva, in Romanos Pontifices et in praxim et sensum universalis Ecclesiae iniuriosa inducens in errorem haereticali nota in Petro de Osma confixum (DS 1416), iterum damnatum in art. 22 Lutheri (DS 1472).

2643 1543 43. In eo demum, quod impudentissime invehitur in tabellas indulgentiarum, altaria privilegiata. etc.: - temeraria, piarum aurium offensiva, scandalosa, in Summos Pontifices atque in praxim tota Ecclesia frequentatam contumeliosa.

2644 1544 44. Propositio Synodi asserens, 'reservationem casuum nunc temporis aliud non esse quam improvidum ligamen pro inferioribus sacerdotibus, et sonum sensu vacuum pro paenitentibus assuetis non admodum curare hanc reservationem': - falsa, temeraria, male sonans, perniciosa, Concilio Tridentino contraria (DS 1687), superioris hierarchicae potestatis laesiva.

2645 1545 45. Item, de spe, quam ostendit, fore, 'ut reformato Rituali et ordine paenitentiae nullum amplius locum habiturae sint huiusmodi reservationes'; prout attentata generalitate verborum innuit, per reformationem Ritualis et ordinis paenitentiae factam ab episcopo vel synodo aboleri posse casus, quos Tridentina Synodus (sess. XIV, c. 7 (DS 1687)) declarat Pontifices maximos potuisse pro suprema potestate sibi in universa Ecclesia tradita peculiari suo iudicio reservare: - propositio falsa, temeraria, Concilio Tridentino et summorum Pontificum auctoritati derogans et iniuriosa.

2646 1546 46. Propositio asserens, 'effectum excommunicationis exteriorem dumtaxat esse, quia tantummodo natura sua excludit ab exteriori communicatione Ecclesiae; quasi excommunicatio non sit poena spiritualis, ligans in caelo, animas obligans: - falsa, perniciosa, in art. 23 Lutheri damnata (DS 1473), ad minus erronea.

2647 1547 47. Item, quae tradit, necessarium esse iuxta leges naturales et divinas, ut sive ad excommunicationem sive ad suspensionem praecedere debeat examen personale; atque adeo sententias dictas ipso facto non aliam vim habere, nisi seriae comminationis sine ullo actuali effectu: - falsa, temeraria, perniciosa, Ecclesiae potestati iniuriosa, erronea.

2648 1548 48. Item, quae pronuntiat, 'inutilem ac vanam esse formulam nonnullis abhinc saeculis inductam absolvendi generaliter ab excommunicationibus, in quas fidelis incidere potuisset'; - falsa, temeraria, praxi Ecclesiae iniuriosa.

2649 1549 49. Item, quae damnat ut nullas et invalidas 'suspensiones ex informata conscientia': - falsa, perniciosa, in Tridentinum iniuriosa.

2650 1550 50. Item, in eo, quod insinuat, soli episcopo fas non esse uti potestate, quam tamen ei defert Tridentinum (sess. XIV, c. 1 de reform.), suspensionis 'ex informata conscientia' legitime infligendae: - iurisdictionis praelatorum Ecclesiae laesiva.

2651 1551 51. Doctrina Synodi, quae perhibet, in promovendis ad ordines hanc de more et

instituto veteris disciplinae rationem servari consuevisse, 'ut si quis clericorum distinguebatur sanctitate vitae, et dignus aestimabatur, qui ad ordines sacros ascenderet, ille solitus erat promoveri ad diaconatum vel sacerdotium, etiamsi inferiores ordines non suscepisset: neque tum talis ordinatio dicebatur per saltum, ut postea dictum est'.

2652 1552 52. Item, quae innuit, non alium titulum ordinationum fuisse, quam deputationem ad aliquod speciale ministerium, qualis praescripta est in Concilio Chalcedonensi (can. 6); subiungens (6), quamdiu Ecclesia sese his principiis in delectu sacrorum ministrorum conformavit, ecclesiasticum ordinem floruisse; verum beatos illos dies transiisse, novaque principia subinde introducta, quibus corrupta fuit disciplina in delectu ministrorum sanctuarii.

2653 1553 53. Item, quod inter haec ipsa corruptionis principia refert, quod recessum sit a vetere instituto, quo, ut ait (5), Ecclesia insistens Apostoli vestigiis neminem ad sacerdotium admittendum statuerat, nisi qui conservasset innocentiam baptismalem: quatenus innuit, corruptam fuisse disciplinam per decreta et instituta: 1) Sive quibus ordinationes per saltum vetitae sunt; 2) Sive quibus pro ecclesiarum necessitate et commoditate probatae sunt ordinationes sine titulo specialis officii, velut speciatim a Tridentino ordinatio ad titulum patrimonii, salva oboedientia, qua sic ordinati ecclesiarum necessitatibus deservire debent iis obeundis officiis, quibus pro loco ac tempore ab episcopo admoti fuerint, quemadmodum ab apostolicis temporibus in primitiva Ecclesia fieri consuevit; 3) Sive quibus iure canonico facta est criminum distinctio, quae delinquentes reddunt irregulares; quasi per hanc distinctionem Ecclesia recesserit a spiritu Apostoli, non excludendo generaliter et indistincte ab ecclesiastico ministerio omnes quoscumque, qui baptismalem innocentiam non conservassent: - doctrina singulis suis partibus falsa, temeraria, ordinis pro ecclesiarum necessitate et commoditate inducti perturbativa, in disciplinam per canones et speciatim per Tridentini decreta probatam iniuriosa.

2654 1554 54. Item, quae velut turpem abusum notat umquam praetendere eleemosynam pro celebrandis Missis et sacramentis administrandis sicuti et accipere quemlibet proventum dictum 'stolae' et generatim quodcumque stipendium et honorarium, quod suffragiorum aut cuiuslibet parochialis functionis occasione offerretur; quasi turpis abusus crimine notandi essent ministri Ecclesiae, dum secundum receptum et probatum Ecclesiae morem et institutum utuntur iure promulgato ab Apostolo accipiendi temporalia ab his, quibus spiritualia ministrantur (Gal 6, 6): - falsa, temeraria, ecclesiastici ac pastoralis iuris laesiva, in Ecclesiam eiusque ministros iniuriosa.

2655 1555 55. Item, qua vehementer optare se profitetur, ut aliqua ratio inveniretur minutuli cleri (quo nomine inferiorum ordinum clericos designat) a cathedralibus et collegiatis submovendi, providendo aliter, nempe per probos et provectoris aetatis laicos, congruo assignato stipendio ministerio inserviendi Missis et aliis officiis velut acolythi, etc., ut olim inquit, fieri solebat, quando eius generis officia non ad meram speciem pro maioribus ordinibus suscipiendis redacta erant; quatenus reprehendit institutum, quo cavetur, ut minorum ordinum functiones per eos tantum praestentur exerceanurve, qui in illis constituti adscriptive sunt, idque ad mentem Tridentini (sess. XXIII, De reform. c. 17) 'ut sanctorum ordinum a diaconatu ad ostiariatum functiones ab apostolicis temporibus in Ecclesia laudabiliter receptae et in pluribus locis aliquamdiu intermissae iuxta sacros canones revocentur, nec ab haereticis tamquam otiosae traducantur': - suggestio temeraria, piarum aurium offensiva, ecclesiastici ministerii perturbativa, servandae quoad fieri potest in celebrandis mysteriis decentiae imminutiva in minorum ordinum munera et functiones, tum in disciplinam per canones et speciatim per Tridentinum probatam iniuriosa, favens haereticorum in eam conviciis et calumniis.

2656 1556 56. Doctrina, quae statuit, conveniens videri in impedimentis canonicis quae proveniunt ex delictis in iure expressis, ullam umquam nec concedendam nec admittendam

esse dispensationem: - aequitatis et moderationis canonicae a sacro Concilio Tridentino probatae laesiva auctoritati et iuribus Ecclesiae derogans.

2657 1557 57. Praescriptio Synodi, quae generaliter et indiscriminatim velut abusum reicit quamcumque dispensationem, ut plus quam unum residentiale beneficium uni eidemque conferatur; item, in eo quod subiungit, certum sibi esse iuxta Ecclesiae spiritum plus quam uno beneficio tametsi simplici neminem frui posse: - pro sua generalitate, derogans moderationi Tridentini (Decreta de reform.: sess. VII, c. 5 et sess. XXIV c. 17).

2658 1558 58. Propositio, quae statuit, sponsalia proprie dicta actum mere civilem continere, qui ad matrimonium celebrandum disponit, eademque civilium legum praescripto omnino subiacere: quasi actus disponens ad sacramentum non subiaceat sub hac ratione iuri Ecclesiae: - falsa, iuris Ecclesiae quoad effectus etiam e sponsalibus vi canonicarum sanctionum profluentes laesiva, disciplinae ab Ecclesia constitutae derogans.

2659 1559 59. Doctrina Synodi asserens, 'ad supremam civilem potestatem dumtaxat originarie spectare, contractui matrimonii apponere impedi menta eius generis, quae ipsum nullum reddunt dicunturque dirimentia': quod 'ius originarium' praeterea dicitur cum 'iure dispensandi essentialiter conexum'; subiungens, 'supposito assensu vel coniventia principum, potuisse Ecclesiam iuste constituere impedimenta dirimentia ipsum contractum matrimonii'; quasi Ecclesia non semper potuerit ac possit in Christianorum matrimoniis iure proprio impedimenta constituere, quae matrimonium non solum impediunt, sed et nullum reddant quoad vinculum, quibus Christiani obstricti teneantur etiam in terris infidelium, in eisdemque dispensare: canonum 3 4 9 12 sessionis XXIV Concilii Tridentini eversiva, haeretica (DS 1803ss).

2660 1560 60. Item rogatio Synodi ad potestatem civilem, ut 'e numero impedimentorum tollat cognationem spiritualem atque illud, quod dicitur publicae honestatis, quorum origo reperitur in collectione Justiniani'; tum ut 'restringat impedimentum affinitatis et cognationis, ex quacunque licita aut illicita coniunctione provenientis, ad quartum gradum iuxta civilem computationem per lineam lateralem et obliquam; ita tamen, ut spes nulla relinquatur dispensationis obtinendae'; quatenus civili potestati ius attribuit sive abolendi sive restringendi impedimenta Ecclesiae auctoritate constituta vel comprobata; item qua parte supponit, Ecclesiam per potestatem civilem spoliari posse iure dispensandi super impedimentis ab ipsa constitutis vel comprobatis: - libertatis ac potestatis Ecclesiae subversiva, Tridentino contraria, ex haereticali supra damnato principio profecta (DS 1803ss).

2661 1561 61. Propositio, quae asserit, 'adorare directe humanitatem Christi, magis vero aliquam eius partem, fore semper honorem divinum datum creaturae'; quatenus per hoc verbum directe intendat reprobare adorationis cultum, quem fideles dirigunt ad humanitatem Christi, perinde ac si talis adoratio, qua humanitas ipsaque caro vivifica Christi adoratur, non quidem propter se et tamquam nuda caro, sed prout unita divinitati, foret honor divinus impertitus creaturae, et non potius una eademque adoratio, qua Verbum incarnatum cum propria ipsius carne adoratur (Cc. C'polit. II, can. 9 (DS 431; cf. DS 259)): - falsa, captiosa, pio ac debito cultui humanitati Christi a fidelibus praestito ac praestando detrahens et iniuriosa.

2662 1562 62. Doctrina, quae devotionem erga sacratissimum Cor Jesu reicit inter devotiones, quas notat velut novas, erroneas aut saltem periculosas; intellecta de hac devotione, qualis est ab Apostolica Sede probata: - falsa, temeraria, pernicioza, piarum aurium offensiva, in Apostolicam Sedem iniuriosa.

2663 1563 63. Item, in eo, quod cultores Cordis Jesu hoc etiam nomine arguit, quod non advertant, sanctissimam carnem Christi, aut eius partem aliquam, aut etiam humanitatem totam cum separatione aut praecisione a divinitate adorari non posse cultu latriae; quasi

fideles Cor Jesu adorarent cum separatione vel praecisione a divinitate, dum illud adorant ut est cor Jesu, cor nempe personae Verbi, cui inseparabiliter unitum est, ad eum modum, quo exsanguis corpus Christi in triduo mortis sine separatione aut praecisione a divinitate adorabile fuit in sepulcro: - captiosa, in fideles Cordis Christi cultores iniuriosa.

2664 1564 64. Doctrina, quae velut superstitiosam universe notat 'quamcumque efficaciam, quae ponatur in determinato numero precum et piarum salutationum'; tamquam superstitiosa censenda esset efficacia, quae sumitur non ex numero in se spectato, sed ex praescripto Ecclesiae certum numerum precum vel externarum actionum praefinientis pro indulgentiis consequendis, pro adimplendis paenitentibus, et generatim pro sacro et religioso cultu rite et ex ordine peragendo: - falsa, temeraria, scandalosa, perniciosa, pietati fidelium iniuriosa, Ecclesiae auctoritati derogans, erronea.

2665 1565 65. Propositio enuntians, 'irregularem strepitum novarum institutionum, quae dictae sunt exercitia vel missiones...., forte numquam aut saltem perraro eo pertingere, ut absolutam conversionem operentur; et exteriores illos commotionis actus, qui apparere, nil aliud fuisse quam transeuntia naturalis concussionis fulgura': - temeraria, male sonans, perniciosa, mori pie ac salutariter per Ecclesiam frequentato et in verbo Dei fundato iniuriosa.

2666 1566 66. Propositio asserens, 'fore contra apostolicam praxim et Dei consilia, nisi populo faciliores viae pararentur vocem suam iungendi cum voce totius Ecclesiae'; intellecta de usu vulgaris linguae in liturgicas preces inducendae: - falsa, temeraria, ordinis pro mysteriorum celebratione praescripti perturbativa, plurium malorum facile productrix.

2667 1567 67. Doctrina perhibens, a lectione sacrarum Scripturarum non nisi veram impotentiam excusare; subiungens, ultro se prodere obscuracionem, quae ex huiusce praeepti neglectu orta est super primarias veritates religionis: - falsa, temeraria, quietis animarum perturbativa, alias in Quesnellio damnata (DS 2479ss).

2668 1568 68. Laudatio, qua summopere Synodus commendat Quesnelli commentationes in Novum Testamentum aliaque aliorum Quesnellianis erroribus faventium opera, licet proscripita, eademque parochis proponit, ut ea tamquam solidis religionis principiis referta in suis quisque paroeciis populo post reliquas functiones perlegant: - falsa, scandalosa, temeraria, seditiosa, Ecclesiae iniuriosa, schisma fovens et haeresim .

2669 1569 69. Praescriptio, quae generaliter et indistincte inter imagines ab Ecclesia auferendas, velut rudibus erroris occasionem praebentes, notat imagines Trinitatis incomprehensibilis: - propter sui generalitatem, temeraria, ac pio per Ecclesiam frequentato mori contraria, quasi nullae exstent imagines sanctissimae Trinitatis communiter approbatae ac tuto permittendae.

2670 1570 70. Item, doctrina et praescriptio generatim reprobans omnem specialem cultum, quem alicui speciatim imagini solent fideles impendere, et ad ipsam potius quam ad aliam confugere: - temeraria, perniciosa, pio per Ecclesiam frequentato mori, tum et illi providentiae ordini iniuriosa, quo 'ita Deus nec in omnibus memoriis Sanctorum ista fieri voluit, qui dividit propria unicuique prout vult'.

2671 1571 71. Item, quae vetat, ne imagines, praesertim beatae Virginis, ullis titulis distinguantur, praeterquam denominationibus, quae sint analogae mysteriis, de quibus in sacra Scriptura expressa fit mentio: quasi nec adscribi possent imaginibus piae aliae denominationes, quas vel in ipsismet publicis precibus Ecclesia probat et commendat: - temeraria, piarum aurium offensiva, venerationi beatae praesertim Virgini debitae iniuriosa.

2672 1572 72. Item, quae velut abusum extirpari vult morem, quo velatae asservantur certae imagines: - temeraria, frequentato in Ecclesia et ad fidelium pietatem fovendam

inducto mori contraria.

2673 1573 73. Propositio enuntians, novorum festorum institutionem ex neglectu in veteribus observandis et ex falsis notionibus naturae et finis earundem solemnitatum originem duxisse: - falsa, temeraria, scandalosa, Ecclesiae iniuriosa, favens haereticorum in dies festos per Ecclesiam celebratos conviciis.

2674 1574 74. Deliberatio Synodi de transferendis in diem dominicum festis per annum institutis, idque pro iure, quod persuasum sibi esse ait episcopo competere super disciplinam ecclesiasticam in ordine ad res mere spirituales: ideoque et praeceptum Missae audiendae abrogandi diebus, in quibus ex pristina Ecclesiae lege viget etiamnum id praeceptum; tum etiam in eo, quod superaddit de transferendis in Adventum episcopali auctoritate ieiuniis per annum ex Ecclesiae praecepto servandis; quatenus adstruit, episcopo fas esse iure proprio transferre dies ab Ecclesia praescriptos pro festis ieiuniisve celebrandis, aut indictum (al. inductum) Missae audiendae praeceptum abrogare: - propositio falsa, iuris Conciliorum generalium et Summorum Pontificum laesiva, scandalosa, schismati favens.

2675 1575 75. Doctrina, quae perhibet, beatis temporibus nascentis Ecclesiae iuramenta visa esse a documentis divini praeceptoris atque ab aurea evangelica simplicitate adeo aliena, ut 'ipsummet iurare sine extrema et ineluctabili necessitate reputatus fuisset actus irreligiosus, homine christiano indignus'; insuper 'continuatam Patrum seriem demonstrare iuramenta communi sensu pro vetitis habita fuisse'; indeque progreditur ad improbanda iuramenta, quae curia ecclesiastica iurisprudentiali feudalis, ut ait, normam secuta, in investituris et in sacris ipsis episcoporum ordinationibus adoptavit; statuique, adeo implorandam a saeculari potestate legem pro abolendis iuramentis, quae in curiis etiam ecclesiasticis exiguntur pro suscipiendis muniis et officiis et generatim pro omni actu curiali: - falsa, Ecclesiae iniuriosa, iuris ecclesiastici laesiva, disciplinae per canones inductae et probatae subversiva.

2676 1576 76. Insectatio, qua Synodus scholasticam exagitat velut eam, quae 'viam aperuit inveniendis novis et inter se discordantibus systematibus quoad veritates maioris pretii, ac demum adduxit ad probabilismum et laxismum'; quatenus in scholasticam reicit privatorum vitia, qui abuti ea potuerunt aut abusi sunt: - falsa, temeraria, in sanctissimos viros et doctores, qui magno catholicae religionis bono scholasticam excoluere, iniuriosa, favens infestis in eam haereticorum conviciis.

2677 1577 77. Item, in eo, quod subdit, 'mutationem formae regiminis ecclesiastici, qua factum est, ut ministri Ecclesiae in oblivionem venirent suorum iurium, quae simul sunt eorum obligationes, eo demum rem adduxisse, ut obliterari faceret primitivas notiones ministerii ecclesiastici et sollicitudinis pastoralis'; quasi per mutationem regiminis congruentem disciplinae in Ecclesia constitutae et probatae obliterari umquam potuerit et amitti primitiva notio ecclesiastici ministerii pastoralisve sollicitudinis: - propositio falsa, temeraria, erronea.

2678 1578 78. Praescriptio Synodi de ordine rerum tractandarum in collationibus, qua, posteaquam praemisit, 'in quolibet articulo distinguendum id, quod pertinet ad fidem et ad essentiam religionis, ab eo, quod est proprium disciplinae, subiungit, in hac ipsa (disciplina) distinguendum quod est necessarium aut utile ad retinendos in spiritu fideles, ab eo quod est inutile aut onerosius quam libertas filiorum novi foederis patiatur, magis vero ab eo, quod est periculosum aut noxium, utpote inducens ad superstitionem et materialismum'; quatenus pro generalitate verborum comprehendat et praescripto examini subiciat etiam disciplinam ab Ecclesia constitutam et probatam, quasi Ecclesia, quae Spiritu Dei regitur, disciplinam constituere posset non solum inutilem et onerosiorem quam libertas christiana patiatur, sed et periculosam, noxiam, inducentem in superstitionem et materialismum: - falsa, temeraria, scandalosa, perniciose, piarum aurium offensiva, Ecclesiae ac Spiritui Dei, quo ipsa regitur, iniuriosa, ad minus erronea.

2679 1579 79. Assertio, quae conviciis et contumeliis insectatur sententias in scholis catholicis agitas, et de quibus Apostolica Sedes nihil adhuc definiendum aut pronuntiandum censuit: - falsa, temeraria, in scholas catholicas iniuriosa, debitae Apostolicis Constitutionibus oboedientiae derogans.

2680 1580 80. Regula I, quae statuit universe et indiscriminatim: 'statum regularem aut monasticum natura sua componi non posse cum animarum cura cumque vitae pastoralis muneribus, nec adeo in partem venire posse ecclesiasticae hierarchiae, quin ex adverso pugnet cum ipsiusmet vitae monasticae principiis'; - falsa, perniciose in sanctissimos Ecclesiae Patres et Praesules, qui regularis vitae instituta cum clericalis ordinis muneribus consociarunt, iniuriosa, pio, vetusto, probato Ecclesiae mori Summorumque Pontificum sanctionibus contraria: quasi 'monachi, quos morum gravitas et vitae ac fidei institutio sancta commendat', non rite, nec modo sine religionis offensione, sed et cum multa utilitate Ecclesiae 'clericorum officiis aggregentur.'

2681 1581 81. Item, in eo, quod subiungit, sanctos Thomam et Bonaventuram sic in tuendis adversus summos homines mendicantium institutis versatos esse, ut in eorum defensionibus minor aestus, accuratio maior desideranda fuisset: - scandalosa, in sanctissimos doctores iniuriosa, impiis damnatorum auctorum contumeliis favens.

2682 1582 82. Regula II, 'multiplicationem ordinum ac diversitatem naturaliter inferre perturbationem et confusionem'; item, in eo quod praemittit 4, regularium 'fundatores', qui post monastica instituta prodierunt, 'ordines superaddentes ordinibus, reformationes reformationibus, nihil aliud effecisse, quam primariam mali causam magis magisque dilatare'; intellecta de ordinibus et institutis a Sancta Sede probatis, quasi distincta piorum munerum varietas, quibus distincti ordines addicti sunt, natura sua perturbationem et confusionem parere debeat: - falsa, calumniosa, in sanctos fundatores eorumque fideles alumnos, tum et in ipsos Summos Pontifices iniuriosa.

2683 1583 83. Regula III, qua, postquam praemisit, 'parvum corpus degens intra civilem societatem, quin vere sit pars eiusdem parvamque monarchiam figit in statu, semper esse periculosum', subinde hoc nomine criminatur privata monasteria, communis instituti vinculo sub uno praesertim capite consociata, velut speciales totidem monarchias civili reipublicae periculosas et noxias: - falsa, temeraria, regularibus institutis a Sancta Sede ad religionis profectum approbatis iniuriosa, favens haereticorum in eadem instituta insectationibus et calumniis.

2684 1584 84. Art. I. De uno dumtaxat ordine in Ecclesia retinendo, ac de seligenda prae ceteris regula sancti Benedicti, cum ob sui praestantiam tum ob praeclara illius ordinis merita, sic tamen, ut in his, quae forte occurrent temporum conditioni minus congrua, instituta vitae ratio apud Portum-Regium lucem praeferat ad explorandum, quid addere, quid detrahare conveniat;

2685 1585 Art. II. Ne compotes fiant ecclesiasticae hierarchiae, qui se huic ordini adiunxerint; nec ad sacros ordines promoveantur, praeterquam ad summum unus vel duo, initiandi tamquam curati vel capellani monasterii, reliquis in simplici laicorum ordine remanentibus;

2686 1586 Art. III. Unum (Acta: unicum) in unaquaque civitate admittendum monasterium, idque extra moenia civitatis in locis abditioribus et remotioribus collocandum;

2687 1587 Art. IV. Inter occupationes vitae monasticae pars sua labori manuum inviolate servanda, relicto tamen congruo tempore psalmodiae impendendo, aut etiam si cui libuerit litterarum studio; psalmodia deberet esse moderata, quia nimia eius prolixitas parit

praecipitantiam, molestiam, evagationem; quo plus auctae sunt psalmodiae, orationes, preces, tantundem peraequa proportione omni tempore imminutus fervor est sanctitasque regularium;

2688 1588 Art. V. Nulla foret admittenda distinctio monachos inter sive choro, sive ministeriis addictos; inaequalitas isthaec gravissimas omni tempore lites excitavit ac discordias, et a communitatibus regularium spiritum caritatis expulit;

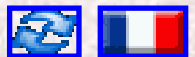
2689 1589 Art. VI. Votum perpetuae stabilitatis numquam tolerandum; non illud norant veteres monachi, qui tamen Ecclesiae consolatio et christianismi ornamentum exstiterunt: vota castitatis, paupertatis et oboedientiae non admittentur instar communis et stabilis regulae. Si quis ea vota, aut omnia, aut aliqua facere voluerit, consilium et veniam ab episcopo postulabit, qui tamen numquam permittet, ut perpetua sint nec anni fines excedent; tantummodo facultas dabitur ea renovandi sub iisdem condicionibus;

2690 1590 Art. VII. Omnem episcopus habebit inspectionem in eorum vitam, studia, progressum in pietate; ad ipsum pertinebit monachos admittere et expellere, semper tamen accepto contubernalium consilio;

2691 1591 Art. VIII. Regulares ordinum, qui adhuc remanent, licet sacerdotes, in hoc monasterium admitti etiam possent, modo in silentio et solitudine propriae sanctificationi vacare cuperent; quo casu dispensationi locus fieret in generali regula n. II statuta, sic tamen, ne vitae institutionem sequantur ab aliis discrepantem, adeo ut non plus quam una aut ad summum duae in diem Missae celebrentur, satisque ceteris sacerdotibus esse debeat una cum communitate concelebrare;

2692 1592 (... Item pro reformatione monialium ...)

2693 1593 85. Propositio enuntians, qualemcumque cognitionem ecclesiasticae historiae sufficere, ut fateri quisque debeat, convocationem concilii nationalis unam esse ex viis canonicis, qua finiantur in Ecclesia respectivarum nationum controversiae spectantes ad religionem; sic intellecta, ut controversiae ad fidem et mores spectantes in Ecclesia quacumque subortae per nationale concilium irrefragabili iudicio finiri valeant; quasi inerrantia in fidei et morum quaestionibus nationali concilio competeret: - schismatica, haeretica.

Denzinger (latin) 2564

Denzinger (latin) 2694

Mandata et sanctiones Bullae

2694 1594 Mandamus igitur omnibus utriusque sexus Christi fidelibus, ne de dictis propositionibus et doctrinis sentire, docere, praedicare praesumant, contra quam in hac Nostra Constitutione declaratur: ita ut, quicumque illas vel earum aliquam coniunctim vel divisim docuerit, defenderit, ediderit aut de eis, etiam disputando, publice vel privatim tractaverit, nisi forsitan impugnando, ecclesiasticis censuris aliisque contra similia perpetrantes a iure statutis poenis ipso facto absque alia declaratione subiaceat.

2695 1595 Ceterum, per hanc expressam praefatarum propositionum et doctrinarum reprobationem alia in eodem libro contenta nullatenus approbare intendimus: cum praesertim in eo complures deprehensae fuerint propositiones et doctrinae, sive illis, quae supra damnatae sunt, affines, sive quae communis ac probatae cum doctrinae et disciplinae temerarium contemptum tum maxime infensum in Romanos Pontifices et Apostolicam Sedem animum prae se ferunt.

2696 1595 Duo vero speciatim notanda censemus, quae de augustissimo sanctissime Trinitatis mysterio, 2 Decreti de fide, si non pravo animo, imprudentius certe Synodo exciderunt, quae facile rudes praesertim et incautos in fraudem impellere valeant:

2697 1596 Primum, dum posteaquam rite praemisit, Deum in suo Esse unum et simplicissimum permanere, continuo subiungens, ipsum Deum in tribus personis distingui, perperam discedit a communi et probata in christianae doctrinae institutionibus formula, qua Deus unus quidem " in tribus personis distinctis " dicitur, non " in tribus personis distinctus ": cuius formulae commutatione hoc vi verborum subrepat erroris periculum, ut essentia divina distincta in personis putetur, quam fides catholica sic unam in personis distinctis confitetur, ut eam simul profiteatur in se prorsus indistinctam.

2698 1597 Alterum quod de ipsismet tribus divinis personis tradit, eas secundum earum proprietates personales et incommunicabiles exactius loquendo exprimi seu appellari Patrem, " Verbum " et Spiritum Sanctum: quasi minus propria et exacta foret appellatio " Filii ", tot Scripturae locis consecrata, voce ipsa Patris e caelis et e nube delapsa, tum formula baptismi a Christo praescripta, tum et praeclara illa confessione, qua " beatus " ab ipsomet Christo Petrus est pronuntiatus; ac non potius retinendum esset, quod, edoctus ab Augustino, angelicus praeceptor vicissim ipse docuit, in nomine Verbi eandem proprietatem importari, quae in nomine Filii, dicente nimirum Augustino: Eo dicitur Verbum, quo Filius.

2699 1598 Neque silentio praetereunda insignis et fraudis plena Synodi temeritas, quae pridem improbatam ab Apostolica Sede Conventus Gallicani declarationem (DS 2281ss) anni 1682 ausa sit non amplissimis modo laudibus exornare, sed, quo maiorem illi auctoritatem conciliaret, eam in decretum 'de fide' inscriptum insidiosè includere, articulos in illa contentos palam adoptare, et quae sparsim per hoc ipsum decretum tradita sunt, horum articulorum publica et solemni professione obsignare. Quo sane non solum gravior longe se Nobis offert de Synodo, quam praedecessoribus Nostris fuerit de comitiis illis expostulandi ratio, sed et ipsimet Gallicanae ecclesiae non levis iniuria irrogatur, quam dignam Synodus existimaverit, cuius auctoritas in patrociniū vocaretur errorum, quibus illud est contaminatum decretum.

2700 1599 Quamobrem, quae acta Conventus Gallicani, mox ut prodierunt praedecessor Noster venerabilis Innocentius XI per Litteras in forma Brevis ('Paternae caritati') die 11.

Aprilis anni 1682, post autem expressius Alexander VIII Constitutione 'Inter multiplices' die 4. Aug. 1690 (DS 2281ss) pro apostolici sui muneris ratione improbarunt, resciderunt, nulla et irrita declararunt; multo fortius exigit a Nobis pastoralis sollicitudo, recentem horum factam in Synodo tot vitiis affectam adoptionem velut temerariam, scandalosam ac praesertim post edita praedecessorum Nostrorum decreta huic Apostolicae Sedi summopere iniuriosam reprobare ac damnare, prout eam praesenti hac Nostra Constitutione reprobamus et damnamus ac pro reprobata et damnata haberi volumus.

[Pie VII, Breve 'Etsi fraternitatis' ad archiep. Mogunt., 8](#)

octobre 1803

2705 1600 Resp. S. P'cis ad quaedam dubia: Sententiam laicorum tribunalium et catholicorum conventuum, a quibus praesertim matrimoniorum nullitas declaratur eorumque vinculi attentatur dissolutio, nullum robur vimque prorsus nullam penes Ecclesiam consequi posse. ...

2706 1601 Gravissimum commissuros scelus suumque sacrum ministerium prodituros esse eos parochos, qui has nuptias sua praesentia probarent suaque benedictione firmarent. Neque enim illae nuptiae dicendae sunt, sed potius adulterina conubia. ...

[Pie VII, Ep. 'Magno et acerbo' ad archiepisc. Mohilovensem,](#)

8 Sept. 1816

1602 Magno et acerbo dolore confecti sumus, ubi accepimus exitiosum consilium haud ita primum susceptum, quo sacratissimi Bibliorum libri novis ac praeter saluberrimas Ecclesiae regulas editis interpretationibus iisque callide in pravos sensus contortis vernacula qualibet lingua passim pervulgantur. Namque ab aliqua iam ex perlatis ad Nos huiusmodi versionibus animadvertimus eam in purioris doctrinae sanctitatem parari perniciem, ut facile fideles ex iis fontibus letale ebibant venenum, ex quibus haurire debuissent aquas sapientiae salutaris (Eccli 15, 3). ...

2710 1603 Obversari ... tibi debuisset ante oculos, ... 'si sacra Biblia vulgari lingua passim sine discrimine permittantur, plus inde detrimenti quam utilitatis oriri (DS 1853). Porro Romana Ecclesia solam Vulgatam editionem ex notissimo Tridentini Concilii praescripto (DS 1506) suscipiens, aliarum linguarum versiones respuit, easque tantum permittit, quae cum adnotationibus ex Patrum et catholicorum doctorum scriptis opportune depromptis eduntur, ne tantus thesaurus pateat novitatum corruptelis, atque ut Ecclesia toto orbe diffusa sit labii unius et sermonum eorundem (Gn 11, 1).

2711 1604 Sane cum in vernaculo sermone creberrimas animadvertamus vicissitudines, varietates, commutationesque, profecto ex immoderata biblicarum versionum licentia immutabilitas illa convelleretur, quae divina decet testimonia, et fides ipsa nutaret, cum praesertim ex unius syllabae ratione quandoque de dogmatis veritate dignoscatur. In id proinde pravas teterrimasque machinationes suas conferre in more habuerunt haeretici, ut editis vernaculis Bibliis (de quorum tamen mira varietate ac discrepantia ipsi se invicem accusant et carpunt) suos quisque errores sanctiore divini eloquii apparatu obvolutos per insidias obtruderent. 'Non (T. orig.: neque) enim natae sunt haereses, inquiebat S. Augustinus, nisi dum Scripturae bonae intelliguntur non bene, et quod in eis non bene

intelligitur etiam temere et audacter asseritur.' Quod si viros pietate et sapientia spectatissimos in Scripturarum interpretatione haud raro defecisse dolemus, quid non timendum, si imperito vulgo, qui ut plurimum non delectu aliquo, sed temeritate quadam iudicat, translatae in vulgarem quamcumque linguam Scripturae libere pervolvendae traderentur?...

2712 (Provocatur dein ad celebrem Innocentii III epistolam ad fideles Ecclesiae Metensis: 'Arcana vero fidei sacramenta . . . sapere ad sobrietatem': DS 771).

1605-1606 At notissimae sunt non mox laudati Innocentii III solum, sed et Pii IV, Clementis VIII et Benedicti XIV Constitutiones. ... Sed quae sit Ecclesiae mens de Scripturae lectione atque interpretatione noscat luculentissime fraternitas tua ex praeclara alterius praedecessoris Nostri Clementis XI Constitutione 'Unigenitus', qua illae doctrinae diserte improbantur, quibus utile ac necessarium asserebatur omni tempori, omni loco et omni personarum generi cognoscere mysteria sacrae Scripturae, cuius lectio esse pro omnibus adstruebatur, damnosumque esse christianum populum ab eadem retrahere, immo Christi os fidelibus obturari, cum ex ipsorum manibus Novum Testamentum abripiatur (cf. DS 2479-2485).

[Pie VII, Resp. S. Paenitentiariae, 23 avril 1822](#)

2715 Qu.: Potestne pia uxor permittere, ut maritus suus ad eam accedat postquam experientia ipsi constiterit eum more nefando Onan se gerere..., praesertim si uxor denegando se exponat periculo saevitiarum aut timeat, ne maritus ad meretrices accedat? Resp.: Cum in proposito casu mulier e sua quidem parte nihil contra naturam agat detque operam rei licitae, tota autem actus inordinatio ex viri malitia procedat, qui loco consummandi retrahit se et extra vas effundit, ideo si mulier post debitas admonitiones nihil proficiat, vir autem instet, minando verbera aut mortem aut alias graves saevitias, poterit ipsa (ut probati theologi docent) citra peccatum passive se praebere, cum in his rerum adiunctis ipsa viri sui peccatum simpliciter permittat idque ex gravi causa quae eam excuset; quoniam caritas qua illud impedire teneretur, cum tanto incommodo non obligat.

[Pie VII, Breve 'Adorabile Eucharistiae' ad patriarch. Antioch.](#)

[et episcopus Graeco-Melchitarum, 8 mai 1822](#)

2718 (Non levis doloris et metus causa exstiterunt disseminantes) novam illam opinionem a schismaticis hominibus propugnatam qua docetur formam, qua vivificum hoc ... sacramentum perficitur, non in solis Jesu Christi verbis consistere, quibus sacerdotes tam Latini quam Graeci in consecratione utuntur, sed ad perfectam consummatamque consecrationem addi oportere eam precum formulam, quae memorata verba apud nos praecurrit, in vestra autem liturgia subsequitur.... In virtute sanctae oboedientiae ... praecipimus ... ut non audeant deinceps ... tueri eam opinionem, quae tradit ad admirabilem illa conversionem totius substantiae panis in substantiam Corporis Christi, et totius substantiae vini in substantiam Sanguinis eius necesse esse, praeter Christi verba, eam etiam ecclesiasticam precum formulam recitare, quam saepe iam memoravimus...

[Léon XII, Ep. encycl. 'Ubi primum', 5 mai 1824](#)

2720 (Secta quaedam) blandam pietatis et liberalitatis speciem prae se ferens tolerantismum (sic enim aiunt) seu indifferentismum profitetur atque extollit non modo in rebus civilibus, de quo non est Nobis sermo, verum etiam in religionis negotio, docens amplam unicuique libertatem a Deo factam esse, ut quae cuique secta iuxta suum privatum iudicium vel opinio arriserit, eam quisque sine salutis periculo amplecti vel adoptare valeat. (Contra hoc affertur Rom 16,17s.).

1607 ... Hostium nostrorum iniquitas eousque progreditur, ut praeter colluviem perniciosorum librorum religioni per se infestam, in religionis detrimentum vertere nitantur etiam sacras Litteras ad religionis ipsius aedificationem divinitus nobis datas. Non vos latet, Venerabiles Fratres Societatem quandam, dictam vulgo biblicam, per totum orbem audacter vagari, quae spretis sanctorum Patrum traditionibus, et contra notissimum TRIDENTINI Concilii decretum (cf. D 786), in id collatis viribus ac modis omnibus intendit, ut in vulgares linguas nationum omnium sacra vertantur vel potius pervertantur Biblia. ...

1608 Ad quam pestem avertendam praedecessores Nostri plures ediderunt Constitutiones ... (e.g. PIUS VII; cf. D 1602sqq). ... Nos quoque pro apostolico Nostro munere hortamur vos, Venerabiles Fratres, ut gregem vestrum a letiferis hisce pascuis amovere omnimode satagatis. Arguite, obsecrate, instate opportune, importune, in omni patientia et doctrina (2 Tim 4, 2), ut fideles vestri regulis nostrae Indicis Congregationis adamussim inhaerentes sibi persuadeant 'si sacra Biblia vulgari lingua passim sine discrimine permittantur, plus inde ob hominum temeritatem detrimenti quam utilitatis oriri'. Quam veritatem et experientia commonstrat, et praeter ceteros Patres declaravit S. Augustinus his verbis: 'Non enim ...' (cf. D 1604).

Pie VIII, Resp. S. Pontif. ad episc. Rhedonensem, 18 août 1830

2722 *1609* Expos.: (Dissentiunt confessarii de liceitate lucri percepti) ex pecunia negotiatoribus mutuo data, ut ea ditescant. De sensu Epistolae encyclicae 'Vix pervenit' acriter disputatur. Ex utraque parte momenta afferuntur ad tuendam eam, quam quisque amplexus est, sententiam, tali lucro faventem aut contrariam. Inde querelae, dissensiones, denegatio sacramentorum plerisque negotiatoribus isti ditescendi modo inhaerentibus, et innumera damna animarum.

2723 *1609* Ut animarum damnis occurrant, nonnulli confessarii mediam inter utramque sententiam viam se posse tenere arbitrantur. Si quis ipsos consulat de istiusmodi lucro, illum ab eo deterrere conantur. Si paenitens perseveret in consilio pecuniam mutuo dandi negotiatoribus, et obiciat, sententiam tali mutuo faventem multos habere patronos et insuper non fuisse damnatam a Sancta Sede non semel ea de re consulta: tunc isti confessarii exigunt, ut paenitens promittat se filiali oboedientia obtemperaturum iudicio Summi Pontificis, si intercedat quaecumque sit; nec, hac promissione obtenta, absolutionem denegant quamvis probabiliorem credant opinionem contrariam tali mutuo. Si paenitens non confiteatur de lucro ex pecunia sic mutuo data, et videatur in bona fide: isti confessarii, etiamsi aliunde noverint ab eo perceptum esse aut etiam nunc percipi istiusmodi lucrum, eum absolvunt, nulla ea de re interrogatione facta, quando timent, ne paenitens admonitus restituere aut a tali lucro abstinere recuset.

2724 *1610* Qu.: 1. Utrum possit horum posteriorum confessariorum agendi rationem probare? 2. Utrum alios confessarios rigidiores ipsum adeuntes consulendi causa possit hortari, ut istorum agendi rationem sequantur, donec S. Sedes expressum ea de quaestione iudicium ferat? Resp. S. Pontificis: Ad 1. Non esse inquietandos. - Ad 2. Provisum in primo.

Grégoire XVI, Resp. S. Paenitentiariae ad archiep. Vesuntion.,

5 juillet 1831; De auctoritate S. Alphonsi de Ligorio in re

morali

2725 Qu.: Ludovicus Franc. Aug. card. de Rohan-Chabot, archiep. Vesuntionensis (Besançon), doctrinae Sapientiam et unitatem fovere nititur apud omnes dioecesis suae qui curam gerunt animarum; quorum nonnullis impugnantibus ac prohibentibus theologiam moralem B. Alphonsi M. a Ligorio tamquam laxam nimis, periculosam saluti et sanae morali contrariam, S. Paenitentiariae oraculum requirit suppliciter, ac ipsi unius theologiae professoris (scl. Th. Gousset) dubia proponit solvenda:

2726 1. Utrum sacrae theologiae professor opiniones, quas in sua theologia morali profitetur B. Alphonsus a Ligorio, tuto sequi ac profiteri possit ? Resp. (cfirm. a S. P'ce 22 juillet 1831): Ad 1. Affirmative, quin tamen ad inde reprehendendi censeantur, qui opiniones ab aliis probatis auctoribus traditas sequuntur.

2727 2. An sit inquietandus confessarius, qui omnes B. Alphonsi a Ligorio sequitur opiniones in praxi s. paenitentiae tribunalis, hac sola ratione quod a Sede Apostolica nihil in operibus illius censura dignum repertum fuerit ? - Confessarius, de quo in dubio, non legit opera B. Doctoris nisi ad cognoscendam accurate eius doctrinam, non perpendens momenta rationesve, quibus variae nituntur opiniones; sed existimat se tuto agere eo ipso quod doctrinam, quae nihil censura dignum continet, prudenter judicare queat sanam esse, tutam nec ullatenus sanctitati evangelicae contrariam. Resp. (cfirm. a S. P'ce 22 juillet 1831): Ad 2. Negative, habita ratione mentis S. Sedis circa approbationem scriptorum Servorum Dei ad effectum canonizationis.

Declaratio S. Officii de usura, circa responsum aliquod Pii

DVIII

sous Grégoire XVI ; 31 août 1831

1611 A. Ad dubia episcopi Vivariensis : 1. 'An praefatum iudicium Sanctissimi Pontificis intelligendum sit, ut verba ipsius sonant, et separatim a titulo legis principis, de quo Eminentissimi Cardinales loquuntur in his responsis, ita ut unice agatur de mutuo negotiatoribus facto. 2. 'An titulus ex lege principis, de quo Eminentissimi Cardinales, sic intelligendus sit, ut sufficiat legem principis declarare, licitum esse cuique convenire de lucro ex solo mutuo facto, sicut fit in codice civili Francorum, quin dicat se concedere ius tale lucrum percipiendi.' Congregatio S. Officii responadit 31. Aug. 1831 : Provisum in decretis feriae IV, d. 18. Aug. 1830, atque dentur decreta.

Grégoire XVI, Ep. encycl. 'Mirari vos arbitramur', 15 août 1832

2730 1613 Alteram nunc persequimur causam malorum uberrimam, quibus afflicti in praesens comploramus Ecclesiam, indifferentismum scilicet, seu pravam illam opinionem, ... qualibet fidei professione aeternam posse animae salutem comparari, si mores ad recti

honestique normam exigantur. ... Atque ex hoc putidissimo indifferentismi fonte absurda illa fluit ac erronea sententia seu potius deliramentum, asserendam esse ac vindicandam cuilibet libertatem conscientiae.

2731 1614 Cui quidem pestilentissimo errori viam sternit plena illa atque immoderata libertas opinionum, quae in sacrae et civilis rei labem late grassatur, dictitantibus per summam impudentiam nonnullis, aliquid ex ea commodi in religionem promanare. At 'quae peior mors animae quam libertas erroris?' inquebat Augustinus. ...

1615 Neque laetiora et religioni et principatui ominari possemus ex eorum votis, qui Ecclesiam a regno separari mutuamque imperii cum sacerdotio concordiam abrumpi discipiunt. Constat quippe, pertimesci ab impudentissimae libertatis amatoribus concordiam illam, quae semper rei et sacrae et civili fausta exstitit ac salutaris...

2732 1616 Eos imprimis affectu paterno complexi, qui ad sacras praesertim disciplinas et ad philosophicas quaestiones animum appulere, hortatores auctoresque iisdem sitis, ne solius ingenii sui viribus freti imprudenter a veritatis semita in viam abeant impiorum, Meminerint Deum esse sapientiae ducem emendatoremque sapientium (cf. Sap 7, 15), ac fieri non posse, ut sine Deo Deum discamus, qui per Verbum docet homines scire Deum.

[Grégoire XVI, Encycl. 'Singulari nos affecerant gaudio' ad](#)

[episcopus Galliarum, 25 juin 1834](#)

1617 Ceterum lugendum valde est, quoniam prolabantur humanae rationis deliramenta, ubi quis novis rebus studeat atque contra Apostoli monitum nitatur plus sapere quam oporteat sapere (cf. Rom 12, 3), sibique nimium praefidens veritatem quaerendam autemet extra catholicam Ecclesiam, in qua absque vel levissimo erroris coeno ipsa invenitur, quaeque idcirco 'columna ac firmamentum veritatis' (1 Tim 3, 15) appellatur et est. Probe autem intelligitis Venerabiles Fratres, Nos hic loqui etiam de fallaci illo haud ita pridem invecto philosophiae systemate plane improbando, quo ex proiecta et effrenata novitatum cupiditate veritas, ubi certo consistit, non quaeritur sanctisque et apostolicis traditionibus posthabitis doctrinae aliae inanes, fuites incertaeque, nec ab Ecclesia probatae adsciscuntur, quibus veritatem ipsam fulciri ac sustineri vanissimi homines perperam arbitrantur.

[Grégoire XVI, Bref " Dum acerbissimas ", 26 septembre 1835;](#)

[erreurs de George Hermes](#)

1618 Ad augendas, quibus diu noctuque ob id (scil. persecutiones Ecclesiae) premimur, angustias illud etiam calamitosissimum ac summopere deplorandum accedit, quod inter eos, qui pro religione editis operibus certant, nonnulli simulate se intrudere audeant, qui similiter pro eadem videri volunt et ostentant se dimicare, ut retenta religionis specie, veritate autem despecta, facilius possint 'per philosophiam' seu per vanas eorum philosophicas commentationes 'et inanem fallaciam' (Col 2, 8) incautos seducere atque pervertere, hinc et populos decipere fidentiusque inimicis palam saevientibus adiutrices porrigere manus. Quapropter, ut nobis impiae et insidiosae quorundam horum scriptorum molitiones innotuerunt, non distulimus per nostras Encyclicas aliasque Apostolicas Litteras callida eorum et prava denuntiare consilia erroresque damnare, simul et exitiales patefacere fraudes, quibus divinam Ecclesiae constitutionem et ecclesiasticam disciplinam, immo et totum ipsum

publicum ordinem funditus evertere vaferime contendunt. Et quidem tristissimo facto comprobatum est, eos deposito tandem simulationis velo perduellionis vexillum contra quamcumque a Deo constitutam potestatem alte iam extulisse.

2738 1619 Verum non haec sola subest gravissima lugendi causa. Praeter enim eos, qui omnium catholicorum scandalo se perduellibus devoverunt, ad amaritudinum nostrarum cumulum in theologicum etiam studium prodire videmus, qui novitatis cupidine et aestu " semper discentes et nunquam ad scientiam veritatis pervenientes "(2Ti 3,7) magistri existunt erroris, quia veritatis discipuli non fuerunt. (DS 2738) Peregrinis quippe improbandisque doctrinis sacra ipsi inficiunt studia et publicum etiam, si quod tenent in scholis et academiis, docendi magisterium profanare non dubitant, ipsumque, quod tueri se iactant, sacratissimum adulterare dignoscuntur fidei depositum. Atque inter huiusmodi erroris magistros ex constanti et fere communi per Germaniam fama adnumeratur Georgius Hermes, utpote qui audacter a regio, quenn universa traditio et SS. Patres in exponendis ac vindicandis fidei veritatibus tramitem stravere, deflectens, quin et superbe contemnens et damnans, tenebrosam ad errorem omnigenum viam moliatur in dubio positivo tanquam basi omnis theologiae inquisitionis et in principio, quod statuit, rationem principem normam ac unicum medium esse, quo horno assequi possit supernaturalium veritatum cognitionem....

2739 1620 (Judicatum est, auctorem in suis) operibus contexere absurda et a doctrina catholicae Ecclesiae aliena; praesertim vero circa naturam fidei et credendorum regulam, circa sacram Scripturam, traditionem revelationem et Ecclesiae magisterium, circa motiva credibilitatis circa argumenta, queis existentia Dei adstrui confirmarique consuevit, circa ipsius Dei essentiam, sanctitatem, iustitiam, libertatem, eiusdemque finem in operibus, quae a theologis vocantur ad extra, necnon circa gratiae necessitatem, eiusdemque ac donorum distributionem, retributionem praemiorum, et poenarum inflictionem, circa protoparentum statum, peccatum originale, ac hominis lapsi vires;

2740 1620 eosdemque libros tamquam continentes doctrinas et propositiones respective falsas, temerarias, captiosas, in scepticismum et indifferentismum inducentes, erroneas, scandalosas, in catholicas scholas iniuriosas, fidei divinae eversivas, haeresim sapientes ac alias ab Ecclesia damnatas, prohibendos et damnandos esse censuerunt.

[Grégoire XVI, Resp. S. Officii ad episc. Nicaeensem,](#)

[17 janvier 1838](#)

2743 1612 Qu. (9 septembre 1837): An paenitentes, qui moderatum lucrum solo legis titulo ex mutuo dubia vel mala fide perceperunt, absolvi sacramentaliter possint, nullo imposito restitutionis onere, dummodo de patrato ob dubiam vel malam fidem peccato sincere doleant et filiali oboedientia parati sint stare mandatis S. Sedis? Resp.: Affirmative, dummodo parati sint stare mandatis S. Sedis.

[Grégoire XVI, Const. 'In supremo apostolatus fastigio',](#)

[3 décembre 1839; De servitute hominum tollenda](#)

2745 ... Ad Nostram pastorem sollicitudinem pertinere animadvertimus, ut fideles ab inhumano Nigritarum seu aliorum quorumcumque hominum mercatu avertere penitus studeamus. ... Fuerunt subinde ex ipso fidelium numero, qui sordidioris lucri cupidine turpiter

obcaecati in dissitis remotisque terris Indos, Nigritas miserose alios in servitutum redigere seu instituto ampliatoque commercio eorum qui captivi facti ab aliis fuerant, indignum horum facinus iuvare non dubitarent. Haud sane praetermiserunt plures glor. mem. Romani Pontifices praecessores Nostri reprehendere graviter pro suo munere illorum rationem utpote spirituali ipsorum saluti noxiam et christiano nomini probrosam; ex qua etiam illud consequi pervidebant, ut infidelium gentes ad veram nostram religionem odio habendam magis magisque obfirmarentur. (Recoluntur documenta supra in nota indicata).

2746 Hae quidem praedecessorum Nostrorum sanctiones et curae profuerunt, Deo bene iuvante, non parum Indis aliisque praedictis a crudelitate invadentium seu mercatorum christianorum cupiditate tutandis, non ita tamen, ut Sancta haec Sedes de plene suorum in id studiorum exitu laetari posset, cum immo commercium Nigritarum, etsi nonnulla ex parte imminutum, adhuc tamen a christianis pluribus exercentur. Quare Nos tantum huiusmodi probrum a cunctis christianorum finibus avertere cupientes... auctoritate Apostolica omnes cuiuscumque condicionis christifideles admonemus et obtestamur in Domino vehementer, ne quis audeat in posterum vexare aut spoliare suis bonis aut in servitutum redigere vel aliis talia in eos patrantibus auxilium aut favorem praestare seu exercere inhumanum illud commercium, quo Nigritae, tamquam si non homines sed pura putaque animantia forent in servitutum utcumque redacti, sine ullo discrimine contra iustitiae et humanitatis iura emuntur, venduntur ac durissimis interdum laboribus exantlandis devoentur...

Grégoire XVI, Resp. S. Cgr. Indulgentiarum, 28 juillet 1840; De

efficientia indulgentiae altaris privilegiati

2750 Qu.: Utrum per indulgentiam altari privilegiato adnexam intelligenda sit indulgentia plenaria animam statim liberans ab omnibus purgatorii poenis, an vero tantum indulgentia quaedam secundum divinae misericordiae beneplacitum applicanda? Resp.: Per indulgentiam altari privilegiato adnexam, si spectetur mens concedentis et usus clavium potestatis, intelligendam esse indulgentiam plenariam, quae animam statim liberet ab omnibus purgatorii poenis; si vero spectetur applicationis effectus, intelligendam esse indulgentiam, cuius mensura divinae beneplacito et acceptioni respondet.

Theses a Ludovico Eugenio Bautain iussu sui episcopi

subscriptae, 8 sept. 1840 (et 18 nov. 1835); (sous Grégoire

XVI); Theses de fide et ratione oppositae fideismo

2751 1622 1. Le raisonnement peut prouver avec certitude l'existence de Dieu et l'infinité de ses perfections (-!). - La foi, don du ciel, suppose (est postérieure à) la révélation; elle ne peut donc pas convenablement (- !) être alléguée vis-a-vis d'un athée en preuve de l'existence de Dieu (cf. DS 2812).

2752 1623 2. La divinité de la (La) révélation mosaïque se prouve avec certitude par la tradition orale et écrite de la synagogue et du christianisme.

2753 1624 3 . La preuve, (de la révélation chrétienne) tirée des miracles de Jésus-Christ, sensible et frappante pour les témoins oculaires, n'a point perdu sa force et son éclat vis--vis

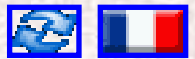
des générations subséquentes. Nous trouvons cette preuve en toute certitude dans l'authenticité du Nouveau Testament (-!), dans la tradition orale et écrite de tous les chrétiens. C'est par cette double tradition que nous devons la démontrer l'incrédule qui la rejette (ceux qui la rejettent) ou a ceux (-!) qui sans l'admettre encore, la désirent.

2754 1625 4. On n'a pas (point) le droit d'attendre d'un incrédule qu'il admette la résurrection de notre divin Sauveur, avant de lui en avoir administré des preuves certaines; et ces preuves sont déduites (de la même tradition) par le raisonnement.

2756 1626 5. Sur ces questions diverses, la raison précède la foi et doit nous y conduire (L'usage de la raison précède la foi, et y conduit l'homme par la révélation et la grâce) (cf. DS 2813).

2757 1627 6. Quelque faible et obscure que soit devenue la raison par le péché originel, il lui reste assez de clarté et de force pour nous guider avec certitude l'existence de Dieu, la révélation faite aux Juifs par MoÛse, et aux chrétiens par notre adorable Homme-Dieu (La raison peut prouver avec certitude l'authenticité de la révélation faite aux Juifs par MoÛse et aux chrétiens par Jésus-Christ).

Resp. S. Paenitentiariae, 8 juin 1842 (sous Grégoire XVI);

De usu onanistico matrimonii

2758 Qu.: 1) An coniuges, qui matrimonio eo utuntur modo, ut conceptionem praecaveant, actum per se moraliter malum exercent ? Resp.: Ad 1) Cum tota actus deordinatio ex viri malitia procedat, qui, loco consummandi, retrahit se et extra vas effundit: ideo si mulier post debitas admonitiones nihil proficiat, vir autem instet minando verbera aut mortem, poterit ipsa, ut probati theologi docent, citra peccatum simpliciter permittere, idque ex gravi causa, quae eam excusat; quoniam caritas, qua illud impedire tenetur, cum tanto incommodo non obligat.

2759 2) Si actus habendus sit ut moraliter malus, an coniuges de illo se non accusantes considerari possint tamquam in ea constituti bona fide quae eos a gravi culpa excuset ? Resp.: Ad 2 et 3) ... confessarius revocet in mentem adagium illud: sancta sancte esse tractanda; atque etiam verba perpendat S. Alphonsi de Ligorio, viri docti et harum rerum peritissimi, qui in Praxi confessariorum, (cap. I) IV n. 41, inquit: 'Circa autem peccata coniugum respectu ad debitum coniugale, ordinarie loquendo, confessarius non tenetur nec decet interrogare nisi uxores, an illud reddiderint, modestiori modo quo possit... De aliis taceat, nisi interrogatus fuerit'. Necnon alios probatos auctores consulere non omittat.

2760 3) An probanda sit agendi ratio confessariorum, qui, ne coniugatos offendant, illos circa modum, quo iuribus matrimonii utuntur, non interrogant ? Resp.: Ad 2 et 3) ... confessarius revocet in mentem adagium illud: sancta sancte esse tractanda; atque etiam verba perpendat S. Alphonsi de Ligorio, viri docti et harum rerum peritissimi, qui in Praxi confessariorum, (cap. I) IV n. 41, inquit: 'Circa autem peccata coniugum respectu ad debitum coniugale, ordinarie loquendo, confessarius non tenetur nec decet interrogare nisi uxores, an illud reddiderint, modestiori modo quo possit... De aliis taceat, nisi interrogatus fuerit'. Necnon alios probatos auctores consulere non omittat.

Resp. S. Officii, 14 septembre 1842 (sous Grégoire XVI);

De materia unctionis infirmorum

2762 1629 Qu.: An in casu necessitatis parochus ad validitatem sacramenti extremae unctionis uti possit oleo a se benedicto? Resp.: (cfirm. a S. Office): Negative, ad formam Decreti (S. Officii) 13 janvier 1611 (coram Paulo V)

2763 1628 Propositio: Quod nempe sacramentum extremae unctionis oleo episcopali benedictione non consecrato ministrari valide possit: Declar. S. Officii: propositionem esse temerariam et errori proximam.

De religionis christianae demonstrabilitate

2765 1622 ... Nous promettons pour aujourd'hui et pour l'avenir:

I. de ne jamais enseigner que, avec les seules lumieres de la droite raison, abstraction faite de la révélation divine, on ne puisse donner une véritable démonstration de l'existence de Dieu;

2766 1622 2. qu'avec la raison seule on ne puisse démontrer la spiritualité et l'immortalité de l'me, ou toute autre vérité purement naturelle rationnelle ou morale;

2767 1622 3. qu'avec la raison seule on ne puisse avoir la science des principes ou de la métaphysique, ainsi que des vérités qui en dépendent, comme science tout fait distincte de la théologie surnaturelle qui se fonde sur la révélation divine;

2768 1622 4. que la raison ne puisse acquérir une vraie et pleine certitude des motifs de crédibilité, c'est--dire de ces motifs qui rendent la révélation divine évidemment croyable, tels que sont spécialement les miracles et les prophéties, et particulièrement la résurrection de Jésus-Christ;

2769 1622 5. que la religion chrétienne ne puisse s'adapter a toute forme légitime de gouvernement politique, tout en restant la même religion chrétienne et catholique, complètement indifférente a toutes les formes du régime politique, ne favorisant pas l'une plus que l'autre, et n'en excluant aucune.

Grégoire XVI, Ep. encycl. 'Inter praecipuas machinationes',

8 mai 1844; De versionibus s. Scripturae

2771 1630 ... Neque denique ignoratis, quanta vel diligentia vel sapientia opus sit transferenda fideliter in aliam linguam eloquia Domini; ut nihil proinde facilius contingat, quam ut in eorundem versionibus per societates biblicas multiplicatis gravissimi ex tot interpretum vel imprudentia vel fraude inserantur errores; quos ipsa porro illarum multitudo et varietas diu occultat in perniciem multorum. Ipsarum tamen societatum parum aut nihil omnino interest, si homines Biblia illa vulgaribus sermonibus interpretata lecturi in alios potius quam alios errores dilabantur, dummodo assuescant paulatim ad liberum de Scripturarum sensu iudicium sibimet ipsis vindicandum, atque ad contemnendas traditiones divinas ex Patrum doctrina in Ecclesia catholica custoditas, ipsumque Ecclesiae magisterium repudiandum.

1631 Hunc in finem biblici iidem socii Ecclesiam sanctamque hanc PETRI Sedem calumniari

non cessant, quasi a pluribus iam saeculis fidelem populum a sacrarum Scripturarum cognitione arcere conetur ; cum tamen plurima exstent eademque luculentissima documenta singularis studii, quo recentioribus ipsis temporibus Summi Pontifices, ceterique illorum ductu catholici antistites usi sunt, ut catholicorum gentes ad Dei eloquia scripta et tradita impensius erudirentur.

2772 1632 Iis in regulis, quae a Patribus a Tridentina Synodo delectis conscriptae et a Pio IV (DS 1854) ... approbatae Indicique librorum prohibitorum praemissae sunt, generali sanctione statutum legitur, ut Biblia vulgari sermone edita non aliis permitterentur, nisi quibus illorum lectio ad fidei atque pietatis augmentum profutura iudicaretur. Huic eidem regulae nova subinde propter perseverantes haereticorum fraudes cautione constrictae ea demum auctoritate Benedicti XIV adiecta declaratio est, ut permessa porro habeatur lectio vulgarium versionum, quae ab Apostolica Sede approbatae, aut cum annotationibus desumptis ex sanctis Ecclesiae Patribus vel ex doctis catholicisque viris editae fuerint ...

Denzinger (latin) 2694

Denzinger (latin) 2772

[Pie IX, Ep. encycl. 'Qui pluribus', 9 novembre 1846;](#)

[De errore rationalismi](#)

2775 1634 (Noscitis, christiani nominis hostes docere:) commentitia esse et hominum inventa sacrosancta nostrae religionis mysteria, catholicae Ecclesiae doctrinam humanae societatis bono et commodis adversari (cf. DS 2940), ac vel ipsum Christum et Deum eiurare non extimescant. Et quo facilius populis illudant atque incautos praesertim et imperitos decipiant et in errores secum abripiant, sibi unis prosperitatis vias notas esse comminiscuntur, sibi que philosophorum nomen arrogare non dubitant, perinde quasi philosophia, quae tota in naturae veritate investiganda versatur, ea respuere debeat, quae supremus et clementissimus ipse totius naturae auctor Deus singulari beneficio et misericordia hominibus manifestare est dignatus, ut veram ipsi felicitatem et salutem assequantur.

2776 1635 Hinc praepostero sane et fallacissimo argumentandi genere numquam desinunt humanae rationis vim et excellentiam appellare, extollere contra sanctissimam Christi fidem, atque audacissime blaterant, eam humanae refragari rationi (cf. DS 2906). Quo certe nihil dementius, nihil magis impium, nihil contra ipsam rationem magis repugnans fingi vel excogitari potest. Etsi enim fides sit supra rationem, nulla tamen vera dissensio nullumque dissidium inter ipsas inveniri umquam potest, cum ambae ab uno eodemque immutabilis aeternaeque veritatis fonte, Deo optimo maximo, oriuntur atque ita sibi mutuam opem ferant, ut recta ratio fidei veritatem demonstret, tueatur, defendat, fides vero rationem ab omnibus erroribus liberet eamque divinarum rerum cognitione mirifice illustret, confirmet atque perficiat.

2777 1636 Neque minore certe fallacia, Venerabiles Fratres, isti divinae revelationis inimici humanum progressum summis laudibus efferentes in catholicam religionem temerario plane ac sacrilego ausu illum inducere vellent, perinde ac si ipsa religio non Dei, sed hominum opus esset aut philosophicum aliquod inventum, quod humanis modis perfici queat. In istos tam miserre delirantes percommode quidem cadit, quod Tertullianus sui temporis philosophis merito exprobrabat: 'qui stoicum et platicum et dialecticum Christianismum protulerunt'. Et sane cum sanctissima nostra religio non ab humana ratione fuerit inventa, sed a Deo hominibus clementissime patefacta, tum quisque vel facile intelligit, religionem ipsam ex ejusdem Dei loquentis auctoritate omnem suam vim acquirere neque ab humana ratione deduci aut perfici umquam posse.

2778 1637 Humana quidem ratio, ne in tanti momenti negotio decipiatur et erret, divinae revelationis factum diligenter inquirat oportet, ut certo sibi constet, Deum esse locutum, ac eidem, quemadmodum sapientissime docet Apostolus, 'rationabile obsequium' exhibeat (Rom 12, 1). Quis enim ignorat vel ignorare potest, omnem Deo loquenti fidem esse habendam, nihilque rationi ipsi magis consentaneum esse, quam iis acquiescere firmiterque adhaerere, quae a Deo, qui nec falli nec fallere potest, revelata esse constiterit?

2779 1638 (Motiva credibilitatis religionis christianae) Sed quam multa, quam mira, quam splendida praesto sunt argumenta, quibus humana ratio luculentissime evinci omnino debet, divinam esse Christi religionem et 'omne dogmatum nostrorum principium radicem desuper

ex caelorum Domino accepisse', ac propterea nihil fide nostra certius, nihil securius, nihil sanctius exstare, et quod firmioribus innitatur principiis. Haec scilicet fides vitae magistra, salutis index, vitiorum omnium expultrix ac virtutum foecunda parens et altrix, divini sui auctoris et consummatoris Christi Jesu nativitate, vita, morte, resurrectione, sapientia, prodigiis, vaticinationibus confirmata, supernae doctrinae luce undique refulgens ac coelestium divitiarum ditata thesauris, tot prophetarum praedictionibus, tot miraculorum splendore, tot martyrum constantia, tot Sanctorum gloria vel maxime clara et insignis, salutes proferens Christi leges, ac maiores in dies ex crudelissimis ipsis persecutionibus vires acquirens, universum orbem terra marique, a solis ortu usque ad occasum, uno Crucis vexillo pervasit atque idolorum profigata fallacia, errorum depulsa caligine triumphisque cuiusque generis hostibus, omnes populos, gentes, nationes, utcumque immanitate barbaras ac indole, moribus, legibus, institutis diversas, divinae cognitionis lumine illustravit, atque suavissimo ipsius Christi iugo subiecit, annuntians omnibus pacem, annuntians bona (cf. Is 52, 7). Quae certe omnia tanto divinae sapientiae ac potentiae fulgore undique collucent, ut cuiusque mens et cogitatio vel facile intelligat, christianam fidem Dei opus esse.

2780 1639 (obligatio credendi) Itaque humana ratio ex splendidissimis hisce aequae ac firmissimis argumentis clare aperteque cognoscens, Deum eiusdem fidei auctorem existere, ulterius progredi nequit, sed quavis difficultate ac dubitatione penitus abiecta atque remota, omne eidem fidei obsequium praebeat oportet, cum pro certo habeat, a Deo traditum esse, quidquid fides ipsa hominibus credendum et agendum proponit.

2781 Atque hinc plane apparet, in quanto errore illi etiam versentur, qui ratione abutentes ac Dei eloquia tamquam humanum opus existimantes, proprio arbitrio illa explicare, interpretari temere audent, cum Deus ipse vivam constituerit auctoritatem, quae verum legitimumque caelestis suae revelationis sensum doceret, constabili ret omnesque controversias in rebus fidei et morum infallibili iudicio dirimeret, ne fideles circumferantur omni vento doctrinae in nequitia hominum ad circumventionem erroris. Quae quidem viva et infallibilis auctoritas in ea tantum viget Ecclesia, quae a Christo Domino supra Petrum, totius Ecclesiae caput, principem et pastorem, cuius fidem numquam defecturam promisit, aedificata suos legitimos semper habet Pontifices sine intermissione ab ipso Petro ducentes originem, in eius cathedra collocatos et eiusdem etiam doctrinae, dignitatis, honoris ac potestatis heredes et vindices. Et quoniam ubi Petrus, ibi Ecclesia, ac Petrus per Romanum Pontificem loquitur et semper in suis successoribus vivit et iudicium exercet ac praestat quaerentibus fidei veritatem, idcirco divina eloquia eo plane sensu sunt accipienda, quem tenuit ac tenet haec Romana beatissimi Petri cathedra, quae, omnium Ecclesiarum mater et magistra (DS 1616), fidem a Christo Domino traditam, integram inviolatamque semper servavit eamque fideles edocuit, omnibus ostendens salutis semitam et incorruptae veritatis doctrinam.

Ceteris illius temporis erroribus

2782 Jam vero probe noscitis, Ven. Fr., alia errorum monstra et fraudes, quibus huius saeculi filii catholicam religionem et divinam Ecclesiae auctoritatem... oppugnare et tum sacrae tum civilis potestatis iura conculcare conantur:

2783 Huc spectant ... clandestinae illae sectae e tenebris ad rei tum sacrae tum publicae exitium et vastitatem emersae atque a Romanis Pontificibus decessoribus Nostris iterato anathemate damnatae suis Apostolicis Litteris, quas Nos Apostolicae nostrae potestatis plenitudine confirmamus. ...

2784 Hoc volunt vaferrimae biblicae societates, quae... divinarum scripturarum libros contra ss. Ecclesiae regulas vulgaribus quibusque linguis translatos ac perversis saepe explicationibus interpretatos cuiusque generis hominibus etiam rudioribus gratuito impertiri, obtrudere non cessant, ut divina traditione, Patrum doctrina et catholicae Ecclesiae

auctoritate reiecta, omnes eloquia Domini privato suo iudicio interpretentur eorumque sensum pervertant atque ita in maximos elabantur errores. Quas societates ... Gregorius XVI. ... reprobavit, et nos pariter damnatas esse volumus.

2785 Huc spectat horrendum ac vel ipsi naturali rationis lumini maxime repugnans de cuiuslibet religionis indifferentia systema (Indifferentismus), quo isti veteratores, omni virtutis et vitii, veritatis et erroris, honestatis et turpitudinis sublato discrimine, homines in cuiusvis religionis cultu aeternam salutem assequi posse comminiscuntur. ...

2786 huc infanda ac vel ipsi naturali iuri maxime adversa de communismo, uti vocant, doctrina, qua semel admissa omnium iura, res, proprietates ac vel ipsa humana societas funditus everterentur.

[Decr. S. Officii, \(sous Pie IX\); 21 mai 1851; De usu onanistico](#)

[matrimonii](#)

2791 Qu.: Qua nota digna sint tres propositiones sequentes: 1. Ob rationes honestas coniugibus uti licet matrimonio eo modo quo usus est Onan (Gn 38, 8ss). Resp.: Ad. 1 Scandalosa, erronea et iuri naturali matrimonii contraria.

2792 2. Probabile est istum matrimonii usum non esse prohibitum iure naturali. Resp.: Ad 2. Scandalosa, et alias implicite condemnata ab Innocentio XI propos. 49 (DS 2149).

2793 3. Nusquam expedit interrogare de hac materia utriusque sexus coniuges, etiamsi prudenter timeatur, ne coniuges, sive uxor sive uterque abutantur matrimonio. Resp.: Ad 3. Propositio ut iacet, est falsa, nimis laxa et in praxi periculosa.

[Pie IX, Alloc. 'Acerbissimum vobiscum', 27 septembre 1852](#)

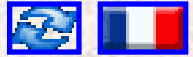
1640 Nihil dicimus de alio illo decreto, quo matrimonii sacramenti mysterio, dignitate, sanctitate omnino despecta eiusque institutione et natura prorsus ignorata et eversa, atque Ecclesiae in sacramentum idem potestate penitus sprete, proponebatur iuxta iam damnatos haereticorum errores atque adversus catholicae Ecclesiae doctrinam, ut matrimonium tanquam civilis tantum contractus haberetur et in variis casibus divortium proprie dictum sanciretur (cf. D 1767) omnesque matrimoniales causae ad laica deferrentur tribunalia et ab illis iudicarentur (cf. D 1774); cum nemo ex catholicis ignoret aut ignorare possit, matrimonium esse vere et proprie unum ex septem evangelicae Legis sacramentis a Christo Domino institutum, ac propterea inter fideles matrimonium dari non posse, quin uno eodemque tempore sit sacramentum, atque idcirco quamlibet aliam inter Christianos viri et mulieris praeter sacramentum coniunctionem, cuiuscunque etiam civilis legis vi factam, nihil aliud esse nisi turpem atque exitialem concubinatum ab Ecclesia tantopere damnatum, ac proinde a coniugali foedere sacramentum separari nunquam posse (cf. D 1773), et omnino spectare ad Ecclesiae potestatem ea omnia decernere, quae ad idem matrimonium quovis modo possunt pertinere.

[Resp. S. Officii, \(sous Pie IX\); 6 \(19\) avril 1853; De usu](#)

[onanistico matrimonii](#)

2795 Qu. 1) An usus imperfectus matrimonii, sive onanistice sive condomistice (seu adhibito nefario instrumento vulgo 'condom') fiat, prout in casu, sit licitus? 2) An uxor sciens in congressu condomistico possit passive se praeberere? Resp. (decr. 6., publ. 19 avril): Ad 1) Negative; est enim intrinsece malus. Ad 2) Negative; daret enim operam rei intrinsece illicitae.

[Pie IX, Bulla 'Ineffabilis Deus', 8 décembre 1854](#)

2800 Ineffabilis Deus... ab initio et ante saecula Unigenito Filio suo matrem, ex qua caro factus in beata temporum plenitudine nasceretur, elegit atque ordinavit, tantoque prae creaturis universis est prosecutus amore, ut in illa una sibi propensissima voluntate complacuerit. Qua propter illam longe ante omnes Angelicos Spiritus cunctosque Sanctos caelestium omnium charismatum copia de thesauro divinitatis de prompta ita mirifice cumulavit, ut ipsa ab omni prorsus peccati labe semper libera ac tota pulcra et perfecta eam innocentiae et sanctitatis plenitudinem prae se ferret, qua maior sub Deo nullatenus intelligitur, et quam praeter Deum nemo assequi cogitando potest.

2801 Et quidem decebat omnino, ut perfectissimae sanctitatis splendoribus semper ornata fulgeret, ac vel ab ipsa originalis culpa labe plane immunis amplissimum de antiquo serpente triumphum referret tam venerabilis mater, cui Deus Pater unicum Filium suum quem de corde suo aequalem sibi genitum tamquam seipsum diligit, ita dare disposuit, ut naturaliter esset unus idemque communis Dei Patris et Virginis Filius, et quam ipse Filius substantialiter facere sibi matrem elegit, et de qua Spiritus Sanctus voluit et operatus est, ut conciperetur et nasceretur ille, de quo ipse procedit.

2802 Christi enim Ecclesia, sedula depositorum apud se dogmatum custos et vindex, nihil in his umquam permutat, nihil minuit, nihil addit, sed omni industria vetera fideliter sapienterque tractando si qua antiquitus informata sunt et Patrum fides sevit, ita limare, expolire studet, ut prisca illa caelestis doctrinae dogmata accipiant evidentiam, lucem, distinctionem, sed retineant plenitudinem, integritatem, proprietatem, ac in suo tantum genere crescant, in eodem scilicet dogmate, eodem sensu eademque sententia.

2803 1641 ... Ad honorem sanctae et individuae Trinitatis, ad decus et ornamentum Virginis Deiparae, ad exaltationem fidei catholicae et christianae religionis augmentum, auctoritate Domini nostri Jesu Christi, beatorum Apostolorum Petri et Pauli ac Nostra declaramus, pronuntiamus et definimus, doctrinam. quae tenet, beatissimam Virginem Mariam in primo instanti suae conceptionis fuisse singulari omnipotentis Dei gratia et privilegio, intuitu meritorum Christi Jesu Salvatoris humani generis, ab omni originalis culpa labe praeservatam immunem, esse a Deo revelatam atque idcirco ab omnibus fidelibus firmiter constanterque credendam.

2804 1641 Quapropter si qui secus ac a Nobis definitum est, quod Deus avertat praesumpserint corde sentire, ii noverint ac porro sciant, se proprio iudicio condemnatos, naufragium circa fidem passos esse et ab unitate Ecclesiae defecisse, ac praeterea facto ipso suo semet poenis a iure statutis subiicere, si, quod corde sentiunt, verbo aut scripto vel alio quovis externo modo significare ausi fuerint.

[Pie IX, Alloc. " Singulari quadam ", 9 décembre 1854; sur le](#)

[rationalisme et l'indifférentisme; \(omis dans DS\)](#)

Sunt praeterea, Venerabiles Fratres, viri quidam eruditione praestantes, qui religionem munus esse fatentur longe praestantissimum a Deo hominibus datum, humanam nihilominus rationem tanto habent in pretio, tantopere extollunt, ut vel ipsi religioni aequiparandam stultissime putent. Hinc ex vana ipsorum opinione theologicae disciplinae perinde ac philosophicae tractandae sunt (v. n. 1708); cum tamen illae fidei dogmatibus innitantur, quibus nihil firmitus, nihil stabilius, istae vero humana explicentur atque illustrentur ratione, qua nihil incertius, utpote quae varia est pro ingeniorum varietate, innumerisque fallaciis et praestigiis obnoxia. Ita quidem reiecta Ecclesiae auctoritate difficillimis quibusque reconditisque quaestionibus latissimus patuit campus, ratioque humana infirmis suis confisa viribus licentius excurrans turpissimos in errores lapsa est, quos hic referre nec vacat nec lubet, quippe vobis probe cognitos atque exploratos, quique in religionis et civilis rei detrimentum illudque maximum redundarunt. Quamobrem istis hominibus, qui plus aequo vires efferunt humanae rationis, ostendere oportet, plane id esse contrarium verissimae illi sententiae Doctoris gentium: " Si quis putet se aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit " (Gal 6, 8). Demonstrandum illis est, quanta sit arrogantiae pervestigare mysteria, quae revelare nobis dignatus est clementissimus Deus, eademque assequi complectique audere humanae mentis imbecillitate et angustiis, cum longissime ea vires excedant nostri intellectus, qui ex Apostoli eiusdem dicto captivandus est in obsequium fidei (cf. 2 Cor 10.5).

Atque huiusmodi humanae rationis sectatores seu cultores potius, qui eam sibi certam veluti magistram proponunt eiusque ductu fausta sibi omnia pollicentur, obliti certe sunt, quam grave et acerbum ex culpa primi parentis inflictum sit vulnus humanae naturae, quippe quod et obfusae tenebrae menti et prona effecta ad malum voluntas. Hinc celeberrimi ex antiquissima aetate philosophi quamvis multa praeclare scripserint, doctrinas tamen suas gravissimis erroribus contaminarunt; hinc assiduum illud certamen, quod in nobis experimur, de quo loquitur Apostolus: " Sentio in membris meis legem repugnantem legi mentis meae " (Rom 7.23).

Nunc quando ex originis labe in universos Adami posteros propagata extenuatum esse constet rationis lumen, et ex pristino iustitiae atque innocentiae statu miserrime deciderit humanum genus, ecquis satis esse rationem ducat ad assequendam veritatem? Ecquis, in tantis periculis atque in tanta virium infirmitate ne labatur et corruat, necessaria sibi neget ad salutem religionis divinae et gratiae coelestis auxilia? Quae quidem auxilia benignissime iis largitur Deus, qui humili prece eadem flagitent, cum scriptum sit " Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam " (Jac 4,6). Idcirco conversus olim ad Patrem Christus Dominus altissima veritatum arcana patefacta haud esse affirmavit " prudentibus et sapientibus huius saeculi ", qui ingenio doctrinaque sua superbiunt et praestare negant obsequium fidei, sed vero humilibus ac simplicibus hominibus, qui fidei divinae oraculo nituntur et conquiescunt (Cf Mt 11, 25; Lc 10.21).

Salutare hoc documentum eorum animis inculcetur oportet, qui humanae rationis vim usque adeo exaggerant, illius ut ope mysteria ipsa scrutari audeant atque explicare, quo nihil ineptius, nihil insanius. Revocare illos contendite a tanta mentis perversitate, exponentes nimirum, nihil esse praestabilius a providentia Dei concessum hominibus, quam fidei divinae auctoritatem, hanc nobis esse quasi facem in tenebris, hanc ducem quam sequamur ad vitam, hanc necessariam prorsus esse ad salutem, utpote quod " sine fide . . . impossibile est placere Deo " (Heb 11.6), et " qui... non crediderit, condemnabitur " (Mc 16.16)

1646 Errorem alterum nec minus exitiosum aliquas catholici orbis partes occupasse non sine moerore novimus animisque insedissem plerumque catholicorum, qui bene sperandum de aeterna illorum omnium salute putant qui in vera Christi Ecclesia nequaquam versantur (cf. D 1717). Idcirco percontari saepenumero solent, quaenam futura post obitum sit eorum sors et conditio, qui catholicae fidei minime addicti sunt, vanissimisque adductis rationibus responsum praestolantur, quod pravae huic sententiae suffragetur. Absit, Venerabiles Fratres,

ut misericordiae divinae, quae infinita est, terminos audeamus apponere; absit, ut perscrutari velimus arcana consilia et iudicia Dei, quae sunt abyssus multa (Ps 35, 7), nec humana queunt cogitatione penetrari. Quod vero apostolici Nostri muneris est, episcopalem vestram et sollicitudinem et vigilantiam excitatam volumus, ut, quantum potestis contendere, opinionem illam impiam aequae ac funestae ab hominum mente propulsetis, nimirum quavis in religione reperiri posse aeternae salutis viam. Ea qua praestatis sollertia ac doctrina demonstretis commissis curae vestrae populis, miserationi ac iustitiae divinae dogmata catholicae fidei neutiquam adversari.

1647 Tenendum quippe ex fide est, extra apostolicam Romanam Ecclesiam salvum fieri neminem posse, hanc esse unicam salutis arcam, hanc qui non fuerit ingressus, diluvio periturum; sed tamen pro certo pariter habendum est, qui verae religionis ignorantia laborent, si ea sit invincibilis, nulla ipsos obstringi huiusce rei culpa ante oculos Domini. Nunc vero quis tantum sibi arroget, ut huiusmodi ignorantiae designare limites queat iuxta populorum, regionum, ingeniorum aliarumque rerum tam multarum rationem et varietatem? Enimvero cum soluti corporeis hisce vinculis videbimus Deum sicuti est (1 Io 3, 2), intelligemus profecto, quam arcto pulchroque nexu misratio ac iustitia divina copulentur; quamdiu vero in terris versamur mortali hac gravati mole, quae hebetat animam, firmissime teneamus ex catholica doctrina unum Deum esse, unam fidem, unum baptisma (Eph 4,6); ulterius inquirendo progredi nefas est.

1648 Ceterum prout caritatis ratio postulat, assiduas fundamus preces, ut omnes quaquaversus gentes ad Christum convertantur, communique hominum saluti pro viribus inserviamus, neque enim abbreviata est manus Domini (Is 59, 1), gratiaeque coelestis dona nequaquam illis defutura sunt, qui hac luce recreari sincero animo velint et postulent. Huiusmodi veritates defigendae altissime sunt fidelium mentibus, ne falsis corrumpi queant doctrinis eo spectantibus, ut religionis foveant indifferentiam, quam ad exitium animarum serpere latius videmus ac roborari.

[Decr. S. Cgr. Indicis, 11 \(15\) juin 1855; Theses contra](#)

[traditionalismum Augustini Bonnetty](#)

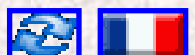
2811 *1649* 1. Etsi fides sit supra rationem, nulla tamen vera dissensio, nullum dissidium inter ipsas inveniri umquam potest, cum ambae ab uno eodemque immutabili veritatis fonte, Deo optimo maximo, orientur atque ita sibi mutuam opem ferant' (DS 2776: cf. DS 3019).

2812 *1650* 2. Ratiocinatio Dei existentiam, animae spiritualitatem, hominis libertatem cum certitudine probare potest. Fides posterior est revelatione, proindeque ad probandam Dei existentiam contra atheum, ad probandam animae rationalis spiritualitatem ac libertatem contra naturalismi ac fatalismi sectatorem allegari convenienter nequit (cf. DS 2751 2754).

2813 *1651* 3. Rationis usus fidem praecedat et ad eam hominem ope revelationis et gratiae conducit (cf. DS2755).

2814 *1652* 4. Methodus, qua usi sunt D. Thomas, D. Bonaventura et alii post ipsos scholastici, non ad rationalismum ducit, neque causa fuit, cur apud scholas hodiernas philosophia in naturalismum et pantheismum impingeret. Proinde non licet in crimen doctoribus et magistris illis vertere, quod methodum hanc, praesertim approbante vel saltem tacente Ecclesia, usurpaverint.

[Instructio S. Officii ad episc. Mallensem \(Vic. Ap. Siam.\),](#)

4 juillet 1855; De privilegio Paulino

2817 ... Vetitum omnino est christianam nubere pagano; quod si, praevia dispensatione disparitatis cultus a S. Sede obtenta, quandoque eiusmodi matrimonium fieri contingat, notum est illud indissolubile futurum quoad vinculum, et solum aliquando quoad torum posse dissolvi.... Numquam proinde, vivente viro illo infidele, licet concubinario, poterit christiana mulier secundas inire nuptias.

2818 Si vero agatur de uxore pagana alicuius pagani concubinariii, quae convertitur, tunc facta interpellatione (ut supra), si renuat converti aut cohabitare absque iniuria Creatoris, ac proinde desinere a concubinato (qui sine iniuria Creatoris certe haberi nequit), potuerit uti privilegio in favorem fidei concesso.

2819 Generatim, si coniugis conversio praecesserit matrimonium cum infideli, praevia dispensatione Apostolica initum, nullo modo illo frui potest privilegio in favorem fidei concesso; si vero matrimonium praecesserit conversionem, tunc pars conversa poterit uti eo privilegio, servatis servandis, prout dictum est.

2820 Animadvertendum est etiam, quoad impedimenta dirimentia, ignorantiam invincibilem aut bonam fidem haud sufficere, ut valide contrahatur matrimonium. Etsi quandoque (quod tamen raro credendum est in praxi) illa ignorantia et bona fides excusare valeat a peccato, tamen numquam efficere potest matrimonium validum, quod obice dirimente fuerit initum.

Litt. encycl. S. Officii ad episcopos, (sous Pie IX);

4 août 1856

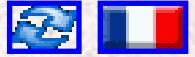
2823 1653 ... Nonnullae iam hac de re a Sancta Sede datae sunt responsiones ad peculiare casus, quibus reprobantur tamquam illicita illa experimenta, quae ad finem non naturalem, non honestum, non debitis mediis assequendum ordinantur; unde in similibus casibus decretum est feria IV, 21. Aprilis 1841: 'Usum magnetismi, prout exponitur, non licere'. Similiter quosdam libros eiusmodi errores pervicaciter disseminantes prohibendos censuit S. Congregatio.

2824 1653 Verum quia praeter particulares casus de usu magnetismi generatim agendum erat, hinc per modum regulae sic statutum fuit feria IV, 28. Iulii 1847: 'Remoto omni errore, sortilegio, explicita aut implicita daemonis invocatione, usus magnetismi, nempe merus actus adhibendi media physica aliunde licita, non est moraliter vetitus, dummodo non tendat ad finem illicitum, aut quomodolibet pravum. Applicatio autem principiorum et mediorum pure physicorum ad res et effectus vere supernaturales, ut physice explicentur, non est nisi deceptio omnino illicita et haereticalis'.

2825 1654 Quamquam generali hoc decreto satis explicetur licitudo aut illicitudo in usu aut abusu magnetismi, tamen adeo crevit hominum malitia ut, neglecto licito studio scientiae, potius curiosa sectantes magna cum animarum iactura ipsiusque civilis societatis detrimento ariolandi divinandive principium quoddam se nactos gloriantur. Hinc somnambulismi et clarae intuitionis, uti vocant, praestigiis mulierculae illae, gesticulationibus non semper verecundis abreptae, se invisibilia quaeque conspiciere effutiunt, ac de ipsa religione sermones instituire animas mortuorum evocare, responsa accipere, ignota ac longinqua detegere aliaque id genus superstitiosa exercere ausu temerario praesumunt, magnum quaestum sibi ac dominis

suis divinando certo consecuturæ. In hisce omnibus quacumque demum utantur arte vel illusionem, cum ordinentur media physica ad effectus non naturales, reperitur deceptio omnino illicita et hæreticalis et scandalum contra honestatem morum.

[Pie IX, Bref "Eximiam tuam" à l'archevêque de Cologne,](#)

[15 juin 1857](#)

2828 1655 ... Etenim non sine dolore apprime noscimus, in iisdem operibus erroneum ac perniciosissimum et ab hac Apostolica Sede sæpe damnatum rationalismi systema ampliter dominari; itemque noscimus, in iisdem libris ea inter alia non pauca legi, quæ a catholica fide sinceraque explicatione de unitate divinæ substantiæ in tribus distinctis sempiternisque Personis non minimum aberrant; In compertis pariter habemus, neque meliora neque accuratiora esse, quæ traduntur de sacramento Verbi incarnati deque unitate divinæ Verbi personæ in duabus naturis divina et humana. Noscimus, iisdem libris lædi catholicam sententiam ac doctrinam de homine, qui corpore et anima ita absolvatur, ut anima eaque rationalis sit vera per se atque immediata corporis forma. Neque ignoramus, ea iisdem libris doceri et statui, quæ catholice doctrinæ de suprema Dei libertate a quavis necessitate soluta in rebus procreandis plane adversantur.

2829 1656 Atque illud etiam vel maxime improbandum ac damnandum, quod Guentherianis libris humanæ rationi et philosophiæ, quæ in religionis rebus non dominari, sed ancillari omnino debent, magisterii jus temere attribuitur, ac propterea omnia perturbentur, quæ firmissima manere debent tum de distinctione inter scientiam et fidem, tum de perenni fidei immutabilitate, quæ una semper atque eadem est, dum philosophia humanæque disciplinæ neque semper sibi constant neque sunt a multiplici errorum varietate immunes.

2830 1657 Accedit, nec ea sanctos Patres reverentia haberi, quam Conciliorum canones præscribunt quamque splendidissima Ecclesiæ lumina omnino promerentur, nec ab iis in catholicas scholas dicteris abstineri, quæ recolendæ memoriæ Pius VI decessor Noster solemniter damnavit (v. D.1576).

2831 1658 Neque silentio præteribimus, in Guentherianis libris vel maxime violari sanam loquendi formam, ac si liceret verborum Apostoli Pauli oblivisci (2 Tim 1, 13) aut horum, quæ gravissime monuit Augustinus : 'Nobis ad certam regulam loqui fas est, ne verborum licentia etiam de rebus, quæ his significantur, impiam gignat opinionem'.

[Pie IX, Litt. Ap. 'Dolore haud mediocri' ad episc.](#)

[ratislaviensem \(Breslau\), 30 avril 1860; De anima rationali](#)

[qua principio vitali hominis ; \(D 1655 nota\)](#)

2833 Notatum ... est, Baltzerum ..., cum omnem controversiam ad hoc revocasset, sitne corpori vitæ principium proprium, ab anima rationali re ipsa discretum, eo temeritatis progressum esse, ut oppositam sententiam et appellaret hæreticam et pro tali habendam esse multis verbis argueret. Quod quidem non possumus non vehementer improbare, considerantes hanc sententiam, quæ unum in homine ponit vitæ principium, animam scilicet rationalem, a qua corpus quoque et motum et vitam omnem et sensum accipiat, in Dei

Ecclesia esse communissimam atque Doctoribus plerisque, et probatissimis quidem maxime, cum Ecclesiae dogmate ita videri coniunctam, ut huius sit legitima solaque vera interpretatio, nec proinde sine errore in fide possit negari.

Instr. S. Officii ad Vic. Ap. Tche-Kiang., 1 (3) août 1860

(sous Pie IX); De dispositione in subiecto baptismi requisito

2835 Expos.: (Missionarius, consulere volens tam reverentiae sacramenti quam saluti aeternae infirmi iam morituri, confert) baptismum sub hac condicione: 'si tu es vere dispositus', expresse intendens se non baptizare sepositis bonis dispositionibus. Qu.: Utrum talis modus conferendi baptismum licitus sit vel non?

2836 Resp.: Explorata res est, tres in adulto requiri dispositiones ad baptismum rite suscipiendum: fidem nempe, paenitentiam et intentionem illum percipiendi. Fides profecto necessaria est qua adultus debet esse sufficienter instructus, iuxta propriae intelligentiae mensuram, de mysteriis christianae religionis, et ea firmiter credere; et necessaria item est paenitentia, qua debet peccata sua dolere et actum elicere vel contritionis vel attritionis; ac tertio necessario requiritur intentio seu voluntas suscipiendi hoc sacramentum, eaque deficiente non imprimatur in adulto baptismatis character.

2837 At enim vero fides et paenitentia in adulto requiruntur, ut licite sacramentum suscipiat et fructum sacramenti consequatur; intentio vero necessaria est ad illud valide consequendum, adeo ut qui baptizatur adultus sine fide ac paenitentia illicite quidem, at valide baptizatur, et contra, qui baptizatur absque voluntate sacramentum suscipiendi nec licite nec valide baptizatur.

2838 Hisce praemissis facile erit dignoscere, missionarium in proposito casu non bene se gessisse, quando baptismum administrans adulto moribundo, eodem calculo habuit dispositiones requisitas ad baptismum licite administrandum et eas quae ad illum valide percipiendum necessario requiruntur. In dubio enim, utrum adultus morti proximus sufficienter instructus sit de fidei mysteriis et ea sufficienter crediderit, atque in dubio, utrum ipsum anteactae vitae sincere paeniteat, cum mortis necessitas urgeat, sacramentum absolute administrare ei debet absque ulla condicione. In dubio vero, utrum ipse vere intendat baptismum suscipere, si praevio diligenti examine de hac intentione adhuc dubitetur, baptismus conferri debet sub condicione: dummodo sit capax baptismi. ...

2839 Praeterea nec bene se gessit missionarius, quando baptismum conferens sub condicione, intendit se non baptizare sepositis bonis dispositionibus in suscipiente baptismum. nam in casu missionarius debet tantum intendere se baptizare quatenus suscipiens sit capax baptismi, id est illum sincere percipere velit.

Decr. S.Officii, 18 septembre 1861 (sous Pie IX); Errores

Ontologistarum (Qu.: Utrum sequentes propositiones tuto tradi

possint: Censura S. Off.: Negative.)

2841 1. Immediata Dei cognitio, habitualis saltem, intellectui humano essentialis est, ita ut sine ea nihil cognoscere possit: siquidem est ipsum lumen intellectuale.

2842 1660 2. Esse illud, quod in omnibus et sine quo nihil intelligimus, est esse divinum.

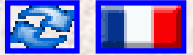
2843 1661 3. Universalia a parte rei considerata a Deo realiter non distinguuntur.

2844 1662 4. Congenita Dei tamquam entis simpliciter notitia omnem aliam cognitionem eminenti modo involvit, ita ut per eam omne ens, sub quocumque respectu cognoscibile est, implicite cognitum habeamus.

2845 1663 5. Omnes aliae ideae non sunt nisi modificationes ideae, qua Deus tamquam ens simpliciter intelligitur.

2846 1664 6. Res creatae sunt in Deo tamquam pars in toto, non quidem in toto formali, sed in toto infinito, simplicissimo, quod suas quasi partes absque ulla sui divisione et diminutione extra se ponit.

2847 1665 Creatio sic explicari potest: Deus ipso actu speciali, quo se intelligit et vult tamquam distinctum a determinata creatura, homine v. g., creaturam producit.

Denzinger (latin) 2772

Denzinger (latin) 2847

Pie IX, Ep. 'Gravissimas inter' ad archiepisc.

Monaco-Frisingensem, 11 décembre 1862

1666 Gravissimas inter acerbitates, quibus undique premimur, in hac tanta temporum perturbatione et iniquitate vehementer dolemus, cum noscamus, in variis Germaniae regionibus reperiri nonnullos catholicos etiam viros, qui sacram theologiam ac philosophiam tradentes minime dubitant quandam inauditam adhuc in Ecclesia docendi scribendique libertatem inducere, novasque et omnino improbandas opiniones palam publiceque profiteri et in vulgus disseminare.

1667 Hinc non levi moerore affecti fuimus, Venerabilis Frater, ubi tristissimus ad Nos venit nuntius, presbyterum Iacobum Frohschammer in ista Monacensi Academia philosophiae doctorem huiusmodi docendi scribendique licentiam prae ceteris adhibere, eumque suis operibus in lucem editis perniciosissimos tueri errores. Nulla igitur interposita mora, Nostrae Congregationi libris notandis praepositae mandavimus, ut praecipua volumina, quae eiusdem presbyteri Frohschammer nomine circumferuntur, cum maxima diligentia sedulo perpenderet, et omnia ad Nos referret. Quae volumina germanice scripta titulum habent : Introductio in philosophiam, De libertate scientiae, Athenaeum, quorum primum anno 1858, alterum anno 1861, tertium vero vertente hoc anno 1862 istis Monacensibus typis est in lucem editum. Itaque eadem Congregatio ... iudicavit, auctorem in pluribus non recte sentire eiusque doctrinam a veritate catholica aberrare.

2850 *1668* (S. Cgr. Indicis iudicavit, auctorem a catholica veritate aberrare) ex duplici praesertim parte, et primo quidem quod auctor tales humanae rationi tribuat vires, quae rationi ipsi minime competunt, secundo vero, quod eam omnia opinandi et quidquid semper audendi libertatem eidem rationi concedat, ut ipsius Ecclesiae jura, officium et auctoritas de medio omnino tollantur.

2851 *1669* Namque auctor in primis edocet, philosophiam, si recta eius habeatur notio, posse non solum percipere et intelligere ea christiana dogmata, quae naturalis ratio cum fide habet communia (tamquam commune scilicet perceptionis obiectum), verum etiam ea, quae christianam religionem fidemque maxime et proprie efficiunt, ipsumque scilicet supernaturalem hominis finem et ea omnia, quae ad ipsum spectant, atque sacratissimum Dominicae Incarnationis mysterium ad humanae rationis et philosophiae provinciam pertinere rationemque, dato hoc obiecto, suis propriis principiis scienter ad ea posse pervenire. Etsi vero aliquam inter haec et illa dogmata distinctionem auctor inducat, et haec ultima minore iure rationi attribuat, tamen clare aperteque docet, etiam haec contineri inter illa, quae veram propriamque scientiae seu philosophiae materiam constituunt.

2852 *1669* Quocirca ex eiusdem auctoris sententia concludi omnino possit ac debeat, rationem in abditissimis etiam divinae sapientiae ac bonitatis, immo etiam et liberae eius voluntatis mysteriis, licet posito revelationis obiecto, posse ex se ipsa, non iam ex divinae auctoritatis principio, sed ex naturalibus suis principiis et viribus ad scientiam seu certitudinem pervenire. Quae auctoris doctrina quam falsa sit et erronea, nemo est, qui ... non illico videat ...

2853 1670 Namque si isti philosophiae cultores vera ac sola rationis et philosophicae disciplinae tuerentur principia et iura, debitis certe laudibus essent prosequendi. Siquidem vera ac sana philosophia nobilissimum suum locum habet, cum eiusdem philosophiae sit, veritatem diligenter inquirere humanamque rationem, licet primi hominis culpa obtenebratam, nullo tamen modo exstinctam, recte ac sedulo excolere illustrare, eiusque cognitionis obiectum ac permultas veritates percipere, bene intelligere, promovere, earumque plurimas, uti Dei existentiam, naturam, attributa, quae etiam fides credenda proponit, per argumenta ex suis principiis petita demonstrare, vindicare, defendere, atque hoc modo viam munire ad haec dogmata fide rectius tenenda et ad illa etiam reconditiora dogmata, quae sola fide percipi primum possunt, ut illa aliquo modo a ratione intelligantur. Haec quidem agere atque in his versari debet severa et pulcherrima verae philosophiae scientia.

2854 1671 At vero in hoc gravissimo sane negotio tolerare numquam possumus, ut omnia temere permisceantur, utque ratio illas etiam res, quae ad fidem pertinent, occupet atque perturbet, cum certissimi omnibusque notissimi sint fines, ultra quos ratio numquam suo iure est progressa vel progredi potest. Atque ad huiusmodi dogmata ea omnia maxime et apertissime spectant, quae supernaturalem hominis elevationem ac supernaturale ejus cum Deo commercium respiciunt atque ad hunc finem revelata noscuntur. Et sane cum haec dogmata sint supra naturam, idcirco naturali ratione ac naturalibus principiis attingi non possunt. Numquam siquidem ratio suis naturalibus principiis ad huiusmodi dogmata scienter tractanda effici potest idonea. Quod si haec isti temere asseverare audeant, sciant, se certe non a quorumlibet doctorum opinione, sed a communi et numquam immutata Ecclesiae doctrina recedere.

2855 1672 Ex divinis enim Litteris et sanctorum Patrum traditione constat, Dei quidem existentiam multasque alias veritates ab iis etiam, qui fidem nondum susceperunt, naturali rationis lumine cognosci (cf. Rom 1), sed illa reconditiora dogmata Deum solum manifestasse, dum notum facere voluit 'mysterium, quod absconditum fuit a saeculis et generationibus' (Col 1, 26)...

2856 1673 ...Sancti Patres in Ecclesiae doctrina tradenda continenter distinguere curarunt rerum divinarum notionem, quae naturalis intelligentiae vi omnius est communis, ab illarum rerum notitia, quae per Spiritum Sanctum fide suscipitur, et constanter docuerunt, per hanc ea nobis in Christo revelari mysteria, quae non solam humanam philosophiam, verum etiam angelicam naturalem intelligentiam transcendunt, quaeque etiamsi divina revelatione innotuerint et ipsa fide fuerint suscepta, tamen sacro adhuc ipsius fidei velo tecta et obscura caligine obvoluta permanent, quamdiu in hac mortali vita peregrinamur a Domino.

2857 1673 Ex his omnibus patet, alienam omnino esse a catholicae Ecclesiae doctrina sententiam, qua idem Frohschammer asserere non dubitat, omnia indiscriminatim christianae religionis dogmata esse obiectum naturalis scientiae seu philosophiae, et humanam rationem historice tantum excultam, modo haec dogmata ipsi rationi tamquam obiectum proposita fuerint, posse ex suis naturalibus viribus et principio ad veram de omnibus etiam reconditioribus dogmatibus scientiam pervenire. (cf. DS 2909)

2858 1674 Nunc vero in memoratis eiusdem auctoris scriptis alia dominatur sententia, quae catholicae Ecclesiae doctrinae ac sensui plane adversatur. Etenim eam philosophiae tribuit libertatem, quae non scientiae libertas, sed omnino reprobanda et intoleranda philosophiae licentia sit appellanda. Quadam enim distinctione inter philosophum et philosophiam facta, tribuit philosopho ius et officium se submittendi auctoritati, quam veram ipse probaverit, sed utrumque philosophiae ita denegat, ut, nulla doctrinae revelatae ratione habita, asserat, ipsam numquam debere ac posse auctoritati se submittere.

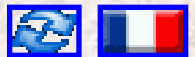
2859 1674 Quod esset tolerandum et forte admittendum, si haec dicerentur de iure tantum, quod habet philosophia, suis principiis seu methodo ac suis conclusionibus uti, sicut et aliae

scientiae, ac si eius libertas consisteret in hoc suo iure utendo, ita ut nihil in se admitteret, quod non fuerit ab ipsa suis condicionibus acquisitum aut fuerit ipsi alienum. Sed haec iusta philosophiae libertas suos limites noscere et experiri debet. Numquam enim non solum philosopho, verum etiam philosophiae licebit aut aliquid contrarium dicere iis, quae divina revelatio et Ecclesia docet, aut aliquid ex eisdem in dubium vocare propterea, quod non intelligit, aut iudicium non suscipere, quod Ecclesiae auctoritas de aliqua philosophiae conclusione, quae hucusque libera erat, proferre constituit.

2860 1675 Accedit etiam, ut idem auctor philosophiae libertatem seu potius effrenatam licentiam tam acriter tam temere propugnet, ut minime vereatur asserere, Ecclesiam non solum non debere in philosophiam umquam animadvertere, verum etiam debere ipsius philosophiae tolerare errores eique relinquere, ut ipsa se corrigat (cf. DS 2911), ex quo evenit, ut philosophi hanc philosophiae libertatem necessario participant atque ita etiam ipsi ab omni lege solvantur. ...

2861 1676 Quocirca Ecclesia ex potestate sibi a divino suo auctore commissa non solum ius, sed officium praesertim habet, non tolerandi, sed proscribendi ac damnandi omnes errores, si ita fidei integritas et animarum salus postulaverint, et omni philosopho, qui Ecclesiae filius esse velit, ac etiam philosophiae id officium incumbit, nihil umquam dicere contra ea, quae Ecclesia docet, et ea retractare, de quibus eos Ecclesia monuerit. Sententiam autem, quae contrarium edocet, omnino erroneam et ipsi fidei, Ecclesiae eiusque auctoritati vel maxime iniuriosam esse edicimus et declaramus.

[Pie IX, Ep. encycl. 'Quanto conficiamur moerore' ad episcopos](#)

[Italiae, 10 août 1863; De indifferentismo](#)

2865 1677 Iterum commemorare et reprehendere oportet gravissimum errorem, in quo nonnulli catholici misere versantur, qui homines in erroribus viventes et a vera fide atque a catholica unitate alienos ad aeternam vitam pervenire posse opinantur (Cf. DS 2917). Quod quidem catholicae doctrinae vel maxime adversatur.

2866 1677 Notum Nobis vobisque est, eos, qui invincibili circa sanctissimam nostram religionem ignorantia laborant, quique naturalem legem eiusque praecepta in omnium cordibus a Deo insculpta sedulo servantes ac Deo oboedire parati, honestam rectamque vitam agunt, posse, divinae lucis et gratiae operante virtute, aeternam consequi vitam, cum Deus, qui omnium mentes, animos, cogitationes habitusque plane intuetur, scrutatur et noscit, pro summa sua bonitate et clementia minime patiat, quempiam aeternis puniri suppliciis, qui voluntariae culpae reatum non habeat.

2867 1677 Sed notissimum quoque est catholicum dogma, neminem scilicet extra catholicam Ecclesiam posse salvari, et contumaces adversus eiusdem Ecclesiae auctoritatem, definitiones, et ab ipsius Ecclesiae unitate atque a Petri successore Romano Pontifice, cui vineae custodia a Salvatore est commissa, pertinaciter divisos aeternam non posse obtinere salutem. ...

[Pie IX, Encycl. 'Quanto conficiamur moerore' ad episcopos](#)

[Italiae, 10 août 1863](#)

1678 Absit vero, ut catholicae Ecclesiae filii ullo unquam modo inimici sint iis, qui eisdem fidei caritatisque vinculis nobiscum minime sunt coniuncti, quin immo illos sive pauperes sive aegrotantes sive aliis quibusque aerumnis afflictos omnibus christianae caritatis officiis prosequi et adiuvare semper studeant, et in primis ab errorum tenebris, in quibus misere iacent, eripere atque ad catholicam veritatem et ad amantissimam matrem Ecclesiam reducere contendant, quae maternas suas manus ad illos amanter tendere eosque ad suum sinum revocare nunquam desinit, ut in fide, spe et caritate fundati ac stabiles et 'in omni opere bono fuctificantes' (Col 1, 10) aeternam assequantur salutem.

Pie IX, Ep. 'Tuas libenter' ad archiep. Monaco-Frisingensem

(Munchen-Freising), 21 décembre 1863

2875 *1679* Noscebamus... nonnullos ex catholicis, qui severioribus disciplinis excolendis operam navant, humani ingenii viribus nimium fidentes errorum periculis haud fuisse absterritos, ne in asserenda fallaci et minime sincera scientiae libertate abriperentur ultra limites, quos praetergredi non sinit oboedientia debita erga magisterium Ecclesiae ad totius revelatae veritatis integritatem servandam divinitus institutum. Ex quo evenit, ut huiusmodi catholici misere decepti et iis saepe consentiant, qui contra huius Apostolicae Sedis ac Nostrarum Congregationum decreta declamant ac blaterant, ea liberum scientiae progressum impedire (cf. DS 2912), et periculo se exponunt sacra illa frangendi oboedientiae vincula, quibus ex Dei voluntate eidem Apostolicae huic obstringuntur Sedi, quae a Deo ipso veritatis magistra et vindex fuit constituta.

2876 *1680* Neque ignorabamus, in Germania etiam falsam valuisse opinionem adversus veterem scholam et adversus doctrinam summorum illorum Doctorum (cf D.1713), quos propter admirabilem eorum sapientiam et vita sanctitatem universalis veneratur Ecclesia. Qua falsa opinione ipsius Ecclesiae auctoritas in discrimen vocatur, quandoquidem ipsa Ecclesia non solum per tot continentia saecula permisit, ut ex eorundem Doctorum methodo et ex principiis communi omnium catholicarum scholarum consensu sancitis theologica excoleretur scientia, verum etiam saepissime summis laudibus theologiam eorum doctrinam extulit illamque veluti fortissimum fidei propugnaculum et formidanda contra suos inimicos arma vehementer commendavit...

2877 *1681* Equidem cum omnes eiusdem conventus viri ... asseruerint, scientiarum progressum et felicem exitum in devitandis ac refutandis miserrimae nostrae aetatis erroribus omnino pendere ab intima erga veritates revelatas adhaesione, quas catholica docet Ecclesia, ipsi noverunt ac professi sunt illam veritatem, quam veri catholici scientiis excolendis et evolvendis dediti semper tenuere ac tradiderunt. Atque hac veritate innixi potuerunt ipsi sapientes ac veri catholici viri scientias easdem tuto excolere, explanare easque utiles certasque reddere. Quod quidem obtineri non potest, si humanae rationis lumen finibus circumscriptum eas quoque veritates investigando, quas propriis viribus et facultatibus assequi potest, non veneretur maxime, ut par est infallibile et increatum divini intellectus lumen, quod in christiana revelatione undique mirifice elucet. Quamvis enim naturales illae disciplinae suis propriis ratione cognitis principiis nitantur, catholici tamen earum cultores divinam revelationem veluti reatricem stellam prae oculis habeant oportet, qua praelucente sibi a syrtibus et erroribus caveant, ubi in suis investigationibus et commentationibus animadvertant posse se illis adduci, ut saepissime accidit, ad ea proferenda, quae plus minusve adversentur infallibili rerum veritati, quae a Deo revelatae fuere.

2878 *1682* Hinc dubitare nolumus, quin ipsius conventus viri commemoratam veritatem noscentes ac profitentes, uno eodemque tempore plane reicere ac reprobare voluerint

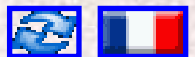

recentem illam ac praeposteram philosophandi rationem, quae etiamsi divinam revelationem veluti historicum factum admittat, tamen ineffabiles veritates ab ipsa divina revelatione propositas humanae rationis investigationibus supponit, perinde ac si illae veritates rationi subiectae essent vel ratio suis viribus et principiis posset consequi intelligentiam et scientiam omnium supernarum sanctissimae fidei nostrae veritatum et mysteriorum, quae ita supra humanam rationem sunt, ut haec numquam effici possit idonea ad illa suis viribus et ex naturalibus suis principiis intelligenda aut demonstranda (cf. DS 2909).

2879 1683 Dum vero debitas illis deferimus laudes, quod professi sint veritatem, quae ex catholicae fidei obligatione necessario oritur, persuadere Nobis volumus, noluisse obligationem, qua catholici magistri ac scriptores omnino adstringuntur, coarctare in iis tantum, quae ab infallibili Ecclesiae iudicio veluti fidei dogmata ab omnibus credenda proponuntur (v. D. 1722). Atque etiam Nobis persuademus, ipsos noluisse declarare, perfectam illam erga revelatas veritates adhaesionem, quam agnoverunt necessariam omnino esse ad verum scientiarum progressum assequendum et ad errores confutandos, obtineri posse, si dumtaxat dogmatibus ab Ecclesia expresse definitis fides et obsequium adhibeatur. Namque etiamsi ageretur de illa subiectione, quae fidei divinae actu est praestanda, limitanda tamen non esset ad ea, quae expressis oecumenicorum Conciliorum aut Romanorum Pontificum huiusque Sedis decretis definita sunt, sed ad ea quoque extendenda, quae ordinario totius Ecclesiae per orbem dispersae magisterio tanquam divinitus revelata traduntur ideoque universali et constanti consensu a catholicis theologis ad fidem pertinere retinentur.

2880 1684 Sed cum agatur de illa subiectione, qua ex conscientia ii omnes catholici obstringuntur, qui in contemplatrices scientias incumbunt, ut novas suis scriptis Ecclesiae afferant utilitates, idcirco eiusdem conventus viri recognoscere debent, sapientibus catholicis haud satis esse, ut praefata Ecclesiae dogmata recipiant ac venerentur, verum etiam opus esse, ut se subiciant decisionibus, quae ad doctrinam pertinentes a Pontificiis Congregationibus proferuntur, tum iis doctrinae capitibus, quae communi et constanti Catholicorum consensu retinentur ut theologicae veritates et conclusiones ita certae, ut opiniones eisdem doctrinae capitibus adversae quamquam haereticae dici nequeant, tamen aliam theologiam mereantur censuram.

[Ep. S. Officii ad episcopos Angliae, 16 septembre 1864](#)

[\(sous](#)

[Pie IX\); De unitate Ecclesiae, contra theoriam ramorum](#)

2885 1685 (societas ad procurandam christianitatis unitatem Londinii a. 1857 erecta expresse profitetur:) tres videlicet christianas communionem romano-catholicam, graeco-schismaticam et anglicanam, quamvis invicem separatas ac divisas, aequo tamen iure catholicum nomen sibi vindicare. Aditus igitur in illam patet omnibus ubique locorum degentibus tum catholicis, tum graeco-schismaticis, tum anglicanis, ea tamen lege, ut nemini liceat de variis doctrinae capitibus, in quibus dissentiunt, quaestionem movere, et singulis fas sit propriae religiosae confessionis placita tranquillo animo sectari. Sociis vero omnibus preces ipsa recitandas et sacerdotibus sacrificia celebranda indicit iuxta suam intentionem: ut nempe tres memoratae christianae communionem, utpote quae, prout supponitur, Ecclesiam catholicam omnes simul iam constituunt, ad unum corpus efformandum tandem aliquando coeant. ...

2886 1686 Fundamentum, cui ipsa innititur, huiusmodi est, quod divinam Ecclesiae constitutionem susque deque vertit. Tota enim in eo est, ut supponat veram Jesu Christi

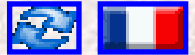
Ecclesiam constare partim ex Romana Ecclesia per universum orbem diffusa et propagata, partim vero ex schismate photiano et ex anglicana haeresi, quibus aequae ac Ecclesiae Romanae 'unus sit Dominus, una fides et unum baptisma' (cf. Eph 4, 5). ...

2887 1686 Nihil certe viro catholico potius esse debet, quam ut inter Christianos schismata et dissensiones a radice evellantur, et Christiani omnes sint 'solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis' (Eph 4, 3). ... At quod Christifideles et ecclesiastici viri, haereticorum ductu, et quod peius est, iuxta intentionem haeresi quam maxime pollutam et infectam pro christiana unitate orent, tolerari nullo modo potest.

2888 1686 Vera Jesu Christi Ecclesia quadruplici nota quam in Symbolo credendam asserimus, auctoritate divina constituitur et dignoscitur: et quaelibet ex hisce notis ita cum aliis cohaeret, ut ab iis nequeat sejungi; hinc fit, ut quae vere est et dicitur catholica, unitatis simul, sanctitatis et apostolicae successionis praerogativa debeat effulgere. Ecclesia igitur catholica una est unitate conspicua perfectaue orbis terrae et omnium gentium, ea profecto unitate, cuius principium, radix et origo indefectibilis est beati Petri Apostolorum principis, eiusque in Cathedra Romana successorum suprema auctoritas et 'potior principalitas'. Nec alia est Ecclesia catholica, nisi quae super unum Petrum aedificata in unum conexum corpus atque compactum (Eph 4, 16) unitate fidei et caritatis assurgit. ...

1687 Praeterea inde quoque a Londinensi societate fideles abhorrere summopere debent, quod conspirantes in eam et indifferentismo favent et scandalum ingerunt.

[Pie IX, Encycl. 'Quanta cura', 8 décembre 1864](#)

1688 Etsi (autem) haud omiserimus potissimos huiusmodi errores saepe proscribere et reprobare, tamen catholicae Ecclesiae causa animarumque salus Nobis divinitus commissa atque ipsius humanae societatis bonum omnino postulant, ut iterum pastorem vestram sollicitudinem excitemus ad alias pravas profligandas opiniones, quae ex eisdem erroribus veluti ex fontibus erumpunt. Quae falsae ac perversae opiniones eo magis detestandae sunt, quod eo potissimum spectant, ut impediatur et amoveatur salutaris illa vis, quam catholica Ecclesia ex divini sui auctoris institutione et mandato libere exercere debet usque ad consummationem saeculi (Mt 28, 20) non minus erga singulos homines quam erga nationes, populos summosque eorum principes, utque de medio tollatur mutua illa inter sacerdotium et imperium consiliorum societas et 'concordia, quae rei cum sacrae tum civili fausta semper exstitit ac salutaris'.

1689 Etenim probe noscitis, Venerabiles Fratres, hoc tempore non paucos reperiri, qui civili consortio impium absurdumque naturalismi, uti vocant, principium applicantes audent docere, 'optimam societatis publicae rationem civilemque progressum omnino requirere, ut humana societas constituatur et gubernetur nullo habito ad religionem respectu, ac si ea non existeret, vel saltem nullo facto veram inter falsasque religiones discrimine'. Atque contra sacrarum Litterarum, Ecclesiae sanctorumque Patrum doctrinam asserere non dubitant, 'optimam esse conditionem societatis, in qua imperio non agnoscitur officium coercendi sancitis poenis violatores catholicae religionis, nisi quatenus pax publica postulet'.

1690 Ex qua omnino falsa socialis regiminis idea haud timent erroneam illam fovere opinionem catholicae Ecclesiae, animarumque saluti maxime exitialem, a rec. mem. GREGORIO XVI praedecessore Nostro deliramentum appellatam, nimirum 'libertatem conscientiae et cultuum esse proprium cuiuscunque hominis ius, quod lege proclamari et asseri debet in omni recte constituta societate, et ius civibus inesse ad omnimodam libertatem nulla vel ecclesiastica vel civili auctoritate coarctandam, quo suos conceptus quoscunque sive voce, sive typis, sive alia ratione palam publiceque manifestare ac declarare

valeant'. Dum vero id temere affirmant, haud cogitant et considerant, quod libertatem perdicionis praedicant, et quod 'si humanis persuasionibus semper disceptare sit liberum, nunquam deesse poterunt, qui veritati audeant resultare et de humanae (al. mundanae) sapientiae loquacitate confidere, cum hanc nocentissimam vanitatem quantum debeat fides et sapientia christiana vitare, ex ipsa Domini nostri Iesu Christi institutione cognoscat'.

2890 1691 Quoniam, ubi a civili societate fuit amota religio ac repudiata divinae revelationis doctrina et auctoritas, vel ipsa germana iustitiae humanique iuris notio tenebris obscuratur et amittitur, atque in verae iustitiae legitimique iuris locum materialis substituitur vis, inde liquet, cur nonnulli certissimis sanae rationis principiis penitus neglectis posthabitisque audeant conclamare, 'voluntatem populi, publica, quam dicunt, opinione vel alia ratione manifestatam constituere supremam legem ab omni divino humanoque iure solutam, et in ordine politico facta consummata eo ipso, quod consummata sunt, vim iuris habere'. Verum ecquis non videt planeque sentit, hominum societatem religionis ac verae iustitiae vinculis solutam nullum aliud profecto propositum habere posse, nisi scopum comparandi cumulandique opes nullamque aliam in suis actionibus legem sequi, nisi indomitam animi cupiditatem inserviendi propriis voluptatibus et commodis? ...

1692 Eapropter huiusmodi homines acerbo sane odio insectantur religiosas familias quamvis de re christiana, civili ac litteraria summopere meritas, et blaterant, easdem nullam habere legitimam existendi rationem, atque ita haereticorum commentis plaudunt. Nam, ut sapientissime rec. mem. PIUS VI decessor Noster docebat, 'regularium abolitio laedit statum publicae professionis consiliorum evangelicorum, laedit vivendi rationem in Ecclesia commendatam tanquam apostolicae doctrinae consentaneam, laedit ipsos insignes fundatores, quos super altaribus veneramus, qui nonnisi a Deo inspirati eas constituerunt societates'.

2891 1693 Neque contenti amovere religionem a publica societate volunt religionem ipsam a privatis etiam arcere familiis. Etenim funestissimum communismi et socialismi docentes ac profitentes errorem asserunt 'societatem domesticam seu familiam totam suae existientiae rationem a iure dumtaxat civili mutuari; proindeque ex lege tantum civili dimanare ac pendere iura omnia parentum in filios, cum primis vero ius institutionis educationisque curandae'.

1694 Etenim funestissimum communismi et socialismi docentes ac profitentes errorem asserunt 'societatem domesticam seu familiam totam suae existientiae rationem a iure dumtaxat civili mutuari; proindeque ex lege tantum civili dimanare ac pendere iura omnia parentum in filios, cum primis vero ius institutionis educationisque curandae'.

2892 1695 Quibus impiis opinionibus machinationibusque in id praecipue intendunt fallacissimi isti homines, ut salutifera catholicae Ecclesiae doctrina ac vis a iuventutis institutione et educatione prorsus eliminetur.

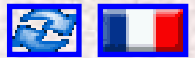
2893 1696 Alii instaurantes prava ac toties damnata novatorum commenta insigni impudentia audent Ecclesiae et huius Apostolicae Sedis supremam auctoritatem a Christo Domino ei tributam civilis auctoritatis arbitrio subicere, et omnia eiusdem Ecclesiae et Sedis iura denegare circa ea, quae ad exteriorem ordinem pertinent.

2894 1697 Namque ipsos minime pudet affirmare: Ecclesiae leges non obligare in conscientia, nisi cum promulgantur a civili potestate; acta et decreta Romanorum Pontificum ad religionem et Ecclesiam spectantia indigere sanctione et approbatione vel minimum assensu potestatis civilis; constitutiones Apostolicas, quibus damnantur clandestinae societates, sive in eis exigatur sive non exigatur iuramentum de secreto servando, earumque asseclae et fautores anathemate mulctantur, nullam habere vim in illis orbis regionibus, ubi eiusmodi aggregationes tolerantur a civili gubernio. ...

2895 1698 Neque erubescunt palam publiceque profiteri haereticorum effatum et principium, ex quo tot perversae oriuntur sententiae atque errores. Dictitant enim 'Ecclesiasticam potestatem non esse iure divino distinctam et independentem a potestate civili, neque eiusmodi distinctionem et independentiam servari posse, quin ab Ecclesia invadantur et usurpentur essentialia iura potestatis civilis'. Atque silentio praeterire non possumus eorum audaciam, qui ... contendunt 'illis Apostolicae Sedis iudiciis et decretis, quorum obiectum ad bonum generale Ecclesiae eiusdemque iura ac disciplinam spectare declaratur, dummodo fidei morumque dogmata non attingat, posse assensum et oboedientiam detrectari absque peccato et absque ulla catholicae professionis iactura.

2896 1699 Itaque omnes et singulas pravas opiniones ac doctrinas singillatim hisce litteris commemoratas auctoritate Nostra Apostolica reprobamus, proscribimus atque damnamus, easque ab omnibus catholicae Ecclesiae filiis veluti reprobatas, proscriptas atque damnatas omnino habere volumus et mandamus.

[Pie IX, Syllabus Pii IX, seu Collectio errorum in diversis](#)

[Actis Pii IX proscriptorum, editus 8 décembre 1864](#)

[I. Pantheismus, naturalismus et rationalismus absolutus](#)

2901 1701 1. Nullum supremum, sapientissimum, providentissimumque Numen divinum existit, ab hac rerum universitate distinctum, et Deus idem est ac rerum natura et idcirco immutationibus obnoxius, Deusque reapse fit in homine et mundo, atque omnia Deus sunt et ipsissimam Dei habent substantiam; ac una eademque res est Deus cum mundo et proinde spiritus cum materia, necessitas cum libertate, verum cum falso, bonum cum malo et iustum cum iniusto (26').

2902 1702 2. Neganda est omnis Dei actio in homines et mundum (26').

2903 1703 3. Humana ratio, nullo prorsus Dei respectu habito, unicus est veri et falsi, boni et mali arbiter, sibi ipsi est lex et naturalibus suis viribus ad hominum ac populorum bonum curandum sufficit (26').

2904 1704 4. Omnes religionis veritates ex nativa humanae rationis vi derivant; hinc ratio est princeps norma, qua homo cognitionem omnium cuiuscunque generis veritatum assequi possit ac debeat (1' 17' 26').

2905 1705 5. Divina revelatio est imperfecta et idcirco subjecta continuo et indefinito progressui, qui humanae rationis progressui respondeat.

2906 1706 6. Christi fides humanae refragatur rationi; divinaque revelatio non solum nihil prodest, verum etiam nocet hominis perfectioni (1' 26').

2907 1707 7. Prophetiae et miracula in sacris Litteris exposita et narrata sunt poetarum commenta, et christianae fidei mysteria philosophicarum investigationum summa; et utriusque Testamenti libris mythica continentur inventa; ipseque Jesus Christus est mythica fictio (1' 26').

[II. Rationalismus moderatus](#)

2908 1708 8. Cum ratio humana ipsi religioni aequiparetur, idcirco theologicae disciplinae perinde ac philosophicae tractandae sunt (13').

2909 1709 9. Omnia indiscriminatim dogmata religionis christianae sunt obiectum naturalis scientiae seu philosophiae; et humana ratio historice tantum excolta potest ex suis naturalibus viribus et principiis ad veram de omnibus etiam reconditioribus dogmatibus scientiam pervenire, modo haec dogmata ipsi rationi tamquam obiectum proposita fuerint (27' 30' (vd. DS 2878)).

2910 17010 10. Cum aliud sit philosophus, aliud philosophia, ille ius et officium habet se submittendi auctoritati, quam veram ipse probaverit; at philosophia neque potest neque debet ulli sese submittere auctoritati (27' 30' (vd. DS 2856s)).

2911 1711 11. Ecclesia non solum non debet in philosophiam umquam animadvertere, verum etiam debet ipsius philosophiae tolerare errores eique relinquere, ut ipsa se corrigat (27' (vd. DS 2860)).

2912 1712 12. Apostolicae Sedis Romanarumque Congregationum decreta liberum scientiae progressum impediunt (30' (vd. DS 2875)).

2913 1713 13. Methodus et principia, quibus antiqui Doctores scholastici Theologiam excoluerunt, temporum nostrorum necessitatibus scientiarumque progressui minime congruunt (v. D.1680).

2914 1714 14. Philosophia tractanda est nulla supernaturalis revelationis habita ratione (30').

NB. Cum rationalismi systemate cohaerent quoad maximam partem errores Antonii Guenther, qui damnantur in 19' et 21'.

III. Indifferentismus, latitudinarismus

2915 1715 15. Liberum cuique homini est eam amplecti ac profiteri religionem, quam rationis lumine quis ductus veram putaverit (8' 26').

2916 1716 16. Homines in cuiusvis religionis cultu viam aeternae salutis reperire aeternamque salutem assequi possunt (1' 3' 17').

2917 1717 17. Saltem bene sperandum est de aeterna illorum omnium salute, qui in vera Christi Ecclesia nequaquam versantur (13' 28' (vd. DS 2805s 2865ss)).

2918 1718 18. Protestantismus non aliud est quam diversa verae eiusdem christianae religionis forma, in qua aequae ac in Ecclesia catholica Deo placere datum est (5').
...reprobantur in 1' 4' 5' 13' 28'.

V. Errores de Ecclesia eiusque iuribus

2919 1719 19. Ecclesia non est vera perfectaue societas plane libera, nec pollet suis propriis et constantibus iuribus sibi a divino suo fundatore collatis sed civilis potestatis est definire, quae sint Ecclesiae iura ac limites, intra quos eadem iura exercere queat (13' 23' 26').

2920 1720 20. Ecclesiastica potestas suam auctoritatem exercere non debet absque civilis

gubernii venia et assensu (25').

2921 1721 21. Ecclesia non habet potestatem dogmatice definiendi, religionem catholicae Ecclesiae esse unice veram religionem (8').

2922 1722 22. Obligatio, qua catholici magistri et scriptores omnino adstringuntur, coarctatur in iis tantum, quae ab infallibili Ecclesiae iudicio veluti fidei dogmata ab omnibus credenda proponuntur (30' (vd. DS 2879)).

2923 1723 23. Romani Pontifices et Concilia oecumenica a limitibus suae potestatis recesserunt, iura principum usurparunt atque etiam in rebus fidei et morum definiendis errarunt (8').

2924 1724 24. Ecclesia vis inferendae potestatem non habet neque potestatem ullam temporalem directam vel indirectam (9').

2925 1725 25. Praeter potestatem episcopatus inhaerentem, alia est attributa temporalis potestas a civili imperio vel expresse vel tacite concessa, revocanda propterea, cum libuerit, a civili imperio (9').

2926 1726 26. Ecclesia non habet nativum ac legitimum ius acquirendi ac possidendi (18' 29').

2927 1727 27. Sacri Ecclesiae ministri Romanusque Pontifex ab omni rerum temporalium cura ac dominio sunt omnino excludendi (26').

2928 1728 28. Episcopis, sine gubernii venia, fas non est vel ipsas apostolicas Litteras promulgare (18').

2929 1729 29. Gratiae a Romano Pontifice concessae existimari debent tamquam irritae, nisi per gubernium fuerint imploratae (18').

2930 1730 30. Ecclesiae et personarum ecclesiasticarum immunitas a iure civili ortum habuit (8').

2931 1731 31. Ecclesiasticum forum pro temporalibus clericorum causis sive civilibus sive criminalibus omnino de medio tollendum est, etiam in consulta et reclamante Apostolica Sede (12' 18').

2932 1732 32. Absque ulla naturalis iuris et aequitatis violatione potest abrogari personalis immunitas, qua clerici ab onere subeundae exercendaeque militiae eximuntur; hanc vero abrogationem postulat civilis progressus maxime in societate ad formam liberioris regiminis constituta (32').

2933 1733 33. Non pertinet unice ad ecclesiasticam iurisdictionis potestatem proprio ac nativo iure dirigere theologicarum rerum doctrinam (30').

2934 1734 34. Doctrina comparantium Romanum Pontificem principi libero et agenti in universa Ecclesia doctrina est, quae medio aevo praevaluit (9').

2935 1735 35. Nihil vetat, alicuius Concilii generalis sententia aut universorum populorum facto summum Pontificatum ab Romano episcopo atque Urbe ad alium episcopum aliamque civitatem transferri (9').

2936 1736 36. Nationalis concilii definitio nullam aliam admittit disputationem, civilisque administratio rem ad hosce terminos exigere potest (9').

2937 1737 37. Institui possunt nationales ecclesiae ab auctoritate Romani Pontificis subductae planeque divisae (23' 24').

2938 1738 38. Divisioni Ecclesiae in orientalem atque occidentalem nimia Romanorum Pontificum arbitria contulerunt (9').

Denzinger (latin) 2847

Denzinger (latin) 2938

VI. Errores de societate civili tum in se tum in suis ad

Ecclesiam relationibus spectata

2939 1739 39. Reipublicae status, utpote omnium iurium origo et fons, iure quodam pollet nullis circumscripto limitibus (26').

2940 1740 40. Catholicae Ecclesiae doctrina humanae societatis bono et commodis adversatur (1' (vd. DS 2775) 4').

2941 1741 41. Civili potestati vel ab infideli imperante exercitae competit potestas indirecta negativa in sacra; eidem proinde competit nedum ius quod vocant 'exsequatur', sed etiam ius 'appellationis', quam nuncupant, 'ab abusu' (9').

2942 1742 42. In conflictu legum utriusque potestatis ius civile praevalet (9').

2943 1743 43. Laica potestas auctoritatem habet rescindendi, declarandi ac faciendi irritas solemnes conventiones (vulgo 'Concordata') super usu iurium ad ecclesiasticam immunitatem pertinentium cum Sede Apostolica initas sine huius consensu, immo et ea reclamante (7' 23').

2944 1744 44. Civilis auctoritas potest se immiscere rebus, quae ad religionem, mores et regimen spirituale pertinent. Hinc potest de instructionibus iudicare, quas Ecclesiae pastores ad conscientiarum normam pro suo munere edunt, quin etiam potest de divinorum sacramentorum administratione et dispositionibus ad ea suscipienda necessariis decernere (7' 26).

2945 1745 45. Totum scholarum publicarum regimen, in quibus iuventus christiana alicuius reipublicae instituitur, episcopalibus dumtaxat seminariis aliqua ratione exceptis, potest ac debet attribui auctoritati civili, et ita quidem attribui, ut nullum alii cuicumque auctoritati recognoscatur ius immiscendi se in disciplina scholarum, in regimine studiorum, in graduum collatione, in delectu aut approbatione magistrorum (7' 10').

2946 1746 46. Immo in ipsis clericorum seminariis methodus studiorum adhibenda civili auctoritati subicitur (18').

2947 1747 47. Postulat optima civilis societatis ratio, ut populares scholae, quae patent omnibus cuiusque e populo classis pueris, ac publica universim instituta, quae litteris severioribusque disciplinis tradendis et educationi iuventutis curandae sunt destinata, eximantur ab omni Ecclesiae auctoritate, moderatrice vi et ingerentia, plenoque civilis ac politicae auctoritatis arbitrio subiciantur ad imperantium placita et ad communium aetatis opinionum amussim (31').

2948 1748 48 Catholicis viris probari potest ea iuventutis instituendae ratio, quae sit a catholica fide et ab Ecclesiae potestate seiuncta, quaeque rerum dumtaxat naturalium scientiam ac terrenae socialis vitae fines tantummodo vel saltem primario spectet (31').

2949 1749 49. Civilis auctoritas potest impedire, quominus sacrorum antistites et fideles populi cum Romano Pontifice libere ac mutuo communicent (26').

2950 1750 50. Laica auctoritas habet per se ius praesentandi episcopos et potest ab illis exigere, ut ineant dioecesium procuracionem, antequam ipsi canonicam a Sancta Sede institutionem et Apostolicas Litteras accipiant (18').

2951 1751 51. Immo laicum gubernium habet ius deponendi ab exercitio pastoralis ministerii episcopos, neque tenetur oboedire Romano Pontifici in iis, quae episcopatum et episcoporum respiciunt institutionem (8' 12').

2952 1752 52. Gubernium potest suo iure immutare aetatem ab Ecclesia praescriptam pro religiosa tam mulierum quam virorum professione omnibusque religiosis familiis indicere, ut neminem sine suo permissu ad solemnia vota nuncupanda admittant (18').

2953 1753 53 Abrogandae sunt leges, quae ad religiosarum familiarum statum tutandum earumque iura et officia pertinent; immo potest civile gubernium iis omnibus auxilium praestare, qui a suscepto religiosae vitae instituto deficere ac solemnia vota frangere velint; pariterque potest religiosas easdem familias perinde ac collegiatas ecclesias et beneficia simplicia etiam iuris patronatus penitus exstinguere, illorumque bona et redditus civilis potestatis administrationi et arbitrio subicere et vindicare (12' 14' 15').

2954 1754 54. Reges et principes non solum ab Ecclesiae iurisdictione eximuntur, verum etiam in quaestionibus iurisdictionis dirimendis superiores sunt Ecclesia (8').

2955 1755 55. Ecclesia a statu statusque ab Ecclesia seiungendus est (12').

VII. Errores de ethica naturali et christiana

2956 1756 56. Morum leges divina haud egent sanctione, minimeque opus est, ut humanae leges ad naturae ius conformentur aut obligandi vim a Deo accipiant (26').

2957 1757 57. Philosophicarum rerum morumque scientia, item civiles leges possunt et debent a divina et ecclesiastica auctoritate declinare (26').

2958 1758 58. Aliae vires non sunt agnoscendae nisi illae, quae in materia positae sunt, et omnis morum disciplina honestasque collocari debet in cumulandis et augendis quovis modo divitiis ac in voluptatibus explendis (26' 28').

2959 1759 59. Ius in materiali facto consistit, et omnia hominum officia sunt nomen inane, et omnia humana facta iuris vim habent (26').

2960 1760 60. Auctoritas nihil aliud est, nisi numeri et materialium virium summa (26').

2961 1761 61. Fortunata facti iniustitia nullum iuris sanctitati detrimentum affert (24').

2962 1762 62. Proclamandum est et observandum principium, quod vocant de non-interventu (22').

2963 1763 63. Legitimis principibus oboedientiam detractare, immo et rebellare licet (1' 2' 5' 20').

2964 1764 64. Tum cuiusque sanctissimi iuramenti violatio, tum quaelibet scelesta flagitiosaque actio sempiternae legi repugnans non solum haud est improbanda, verum etiam omnino licita summisque laudibus efferenda, quando id pro patriae amore agatur (4').

VIII. Errores de matrimonio christiano

2965 1765 65. Nulla ratione ferri potest, Christum evexisse matrimonium ad dignitatem sacramenti (9').

2966 1766 66. Matrimonii sacramentum non est nisi quid contractui accessorium ab eoque separabile, ipsumque sacramentum in una tantum nuptiali benedictione situm est (9').

2967 1767 67. Iure naturae matrimonii vinculum non est indissolubile, et in variis casibus divortium proprie dictum auctoritate civili sanciri potest (9' 12').

2968 1768 68. Ecclesia non habet potestatem impedimenta matrimonium dirimentia inducendi, sed ea potestas civili auctoritati competit, a qua impedimenta existantia tollenda sunt (8').

2969 1769 69. Ecclesia sequioribus saeculis dirimentia impedimenta inducere coepit, non iure proprio, sed illo iure usa, quod a civili potestate mutuata erat (9').

2970 1770 70. Tridentini canones, qui anathematis censuram illis inferunt, qui facultatem impedimenta dirimentia inducendi Ecclesiae negare audeant (DS 1803s), vel non sunt dogmatici vel de hac mutuata potestate intelligendi sunt (9').

2971 1771 71. Tridentini forma (vd. DS 1813ss) sub infirmitatis poena non obligat, ubi lex civilis aliam formam praestituat et velit hac nova forma interveniente matrimonium valere (9').

2972 1772 72. Bonifatius VIII votum castitatis in ordinatione emissum nuptias nullas reddere primus asseruit (9').

2973 1773 73. Vi contractus mere civilis potest inter Christianos constare veri nominis matrimonium, falsumque est, aut contractum matrimonii inter Christianos semper esse sacramentum, aut nullum esse contractum, si sacramentum excludatur (9' 11' 12' 23').

2974 1774 74. Causae matrimoniales et sponsalia suapte natura ad forum civile pertinent (9' 12').

N. B. Huc facere possunt duo alii errores de clericorum caelibatu abolendo et de statu matrimonii statui virginitatis anteferendo. (Contra hos vd.) 1' et 8'.

IX. Errores de civili Romani Pontificis principatu

2975 1775 75. De temporalis regni cum spirituali compatibilitate disputant inter se christianae et catholicae Ecclesiae filii (9').

2976 1776 76. Abrogatio civilis imperii, quo Apostolica Sedes potitur, ad Ecclesiae libertatem felicitatemque vel maxime conduceret (4' 6').

NB. (Effata hac de re vd. etiam in) 4' 6' 20' 22' 24' 26'.

X. Errores, qui ad liberalismum hodiernum referuntur

2977 1777 77. Aetate hac nostra non amplius expedit, religionem catholicam haberi

tamquam unicam status religionem, ceteris quibuscumque cultibus exclusis (16').

2978 1778 78. Hinc laudabiliter in quibusdam catholici nominis regionibus lege cautum est, ut hominibus illuc immigrantibus liceat publicum proprii cuiusque cultus exercitium habere (12').

2979 1779 79. Enimvero falsum est, civilem cuiusque cultus libertatem, itemque plenam potestatem omnibus attributam quaslibet opiniones cogitationesque palam publiceque manifestandi conducere ad populorum mores animosque facilius corrumpendos ac indifferentismi pestem propagandam (18').

2980 1780 80. Romanus Pontifex potest ac debet cum progressu, cum liberalismo et cum recenti civilitate sese reconciliare et componere (24').

Instructio S. Paenitentiariae, 15 juin 1866; De matrimonio

civili

2990 (2) S. Paenitentiarie superfluum putat in memoriam cuiusque revocare, quod est ss. religionis nostrae notissimum dogma, nimirum matrimonium unum esse ex septem sacramentis a Christo Dno. institutis, proindeque ad Ecclesiam ipsam, cui idem Christus divinorum suorum mysteriorum dispensationem commisit, illius directionem unice pertinere, tum etiam superfluum putat in cuiusque memoriam revocare formam a s. Tridentina Synodo praescriptam (Sess. XXIV, De reform. matr., c. 1: DS 1813ss), sine cuius observantia in locis, ubi illa promulgata fuit, valide contrahi matrimonium nequaquam posset.

2991 (3) Sed ex hisce aliisque axiomatibus et catholicis doctrinis debent animarum pastores practicas instructiones conficere, quibus etiam fidelibus id persuadeant, quod (Pius IX) in Consistorio secreto 27. Sept. 1852 proclamabat: 'Inter fideles matrimonium dari non posse quin uno eodemque tempore sit sacramentum; atque idcirco quamlibet aliam inter christianos viri et mulieris praeter sacramentum coniunctionem, etiam civilis legis vi factam, nihil aliud esse nisi turpem atque exitialem concubinatum'.

2992 (4) Atque hinc facile deducere poterunt, civilem actum coram Deo eiusque Ecclesia, nedum ut sacramentum, verum nec ut contractum haberi ullo modo posse; et quemadmodum civilis potestas ligandi quemquam fidelium in matrimonio incapax est, ita et solvendi incapax esse, ideoque ... sententiam omnem de separatione coniugum legitimo matrimonio coram Ecclesia coniunctorum a laica potestate latam, nullius valoris esse; et coniugem, qui eiusmodi sententia abutens alii se personae coniungere auderet, fore verum adulterum: quemadmodum esset verus concubinarius, qui vi tantum civilis actus in matrimonio persistere praesumeret; atque utrumque absolute indignum esse, donec haud resipiscat ac praescriptionibus Ecclesiae se subiiciens ad paenitentiam convertatur.

2993 (5) (Conceditur tamen ad poenas vitandas, ob prolis bonum et ad polygamiae periculum avertendum, ut) fideles, postquam matrimonium legitime contraxerint coram Ecclesia, se sistant actum lege decretum exsecuturi, ea tamen intentione: sistendo se Gubernii Officiali nil aliud faciant quam ut civilem caeremoniam exsequantur.

Pie IX, Litt. Ap. 'Jam vos omnes' ad omnes Protestantes

aliosque A catholicos, 13 septembre 1868

2997 Nemo inficiari ac dubitare potest, ipsum Christum Jesum, ut humanis omnibus generationibus redemptionis suae fructus applicaret, suam hic in terris supra Petrum unicum aedificasse Ecclesiam, id est unam, sanctam, catholicam, apostolicam, eique necessariam omnem contulisse potestatem, ut integrum inviolatumque custodiretur fidei depositum ac eadem fides omnibus populis, gentibus, nationibus traderetur, ut per baptismum omnes in mysticum suum Corpus cooptarentur homines, ... utque eadem Ecclesia, quae mysticum suum constituit Corpus, in sua propria natura semper stabilis et immota usque ad consummationem saeculorum permaneret...

2998 Nunc vero qui accurate consideret ac meditetur condicionem, in qua versantur variae et inter se discrepantes religiosas societates seiunctae a catholica Ecclesia, ... vel facile sibi persuadere debeat, neque aliam peculiarem ex eisdem societatibus neque omnes simul coniunctas ullo modo constituere et esse illam unam et catholicam Ecclesiam, quam Christus Dominus aedificavit, constituit et esse voluit, neque membrum aut partem eiusdem Ecclesiae ullo modo dici posse, quandoquidem sunt a catholica unitate visibiliter divisae. Cum enim eiusmodi societates careant viva illa et a Deo constituta auctoritate, quae homines res fidei morumque disciplinam praesertim docet eosque dirigit ac moderatur in iis omnibus, quae ad aeternam salutem pertinent, tum societates ipsae in suis doctrinis continenter variarunt, et haec mobilitas ac instabilitas apud easdem societates numquam cessat. Quisque vel facile intelligit... id vel maxime adversari Ecclesiae a Christo Domino institutae...

2999 Quamobrem ii omnes, qui Ecclesiae catholicae unitatem et veritatem non tenent, occasionem amplectantur huius Concilii, quo Ecclesia catholica, cui eorum Maiores adscripti erant, novum intimae unitatis et inexpugnabilis vitalis sui roboris exhibet argumentum, ac indigentibus eorum cordis respondentes ab eo statu se eripere studeant, in quo de sua propria salute securi esse non possunt.

[Concile Vatican I \(XXeme oecuménique\), Session III, 24 avril](#)

[1870, Constitution "Dei Filius"](#)

3000 1781 ... Nunc autem, sedentibus Nobiscum et iudicantibus universi orbis episcopis, in hanc oecumenicam Synodum auctoritate Nostra in Spiritu Sancto congregatis, innixi Dei Verbo scripto et tradito, prout ab Ecclesia catholica sancte custoditum et genuine expositum accepimus, ex hac Petri cathedra in conspectu omnium salutarem Christi doctrinam profiteri et declarare constituimus, adversis erroribus potestate Nobis a Deo tradita proscriptis atque damnatis.

[Cap. 1. De Deo rerum omnium creatore](#)

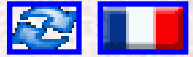
3001 1782 Sancta catholica apostolica Romana ecclesia credit et confitetur, unum esse Deum verum et vivum, creatorem ac Dominum caeli et terrae, omnipotentem, aeternum, immensum, incomprehensibilem, intellectu ac voluntate omnique perfectione infinitum; qui cum sit una singularis, simplex omnino et incommutabilis substantia spiritualis, praedicandus est re et essentia a mundo distinctus, in se et ex se beatissimus, et super omnia, quae praeter ipsum sunt et concipi possunt, ineffabiliter excelsus (can. 1-4).

3002 1783 Hic solus verus Deus bonitate sua et "omnipotenti virtute" non ad augendam suam beatitudinem nec ad acquirendam, sed ad manifestandam perfectionem suam per bona, quae creaturis impertitur, liberrimo consilio "simul ab initio temporis utramque de nihilo

condidit creaturam, spiritualem et corporalem, angelicam videlicet et mundanam, ac deinde humanam quasi communem ex spiritu et corpore constitutam (Conc. Lateran. IV: cf D.800; infra can. 2 et 5).

3003 1784 Universa vero, quae condidit, Deus providentia sua tuetur atque gubernat, 'attingens a fine usque ad finem fortiter et disponens omnia suaviter' (cf. Sap 8, 1). 'Omnia enim nuda et aperta sunt oculis eius' (Hebr 4, 13), ea etiam, quae libera creaturarum actione futura sunt.

Cap. 2. De revelatione

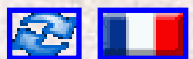
3004 1785 Eadem sancta mater Ecclesia tenet et docet, Deum, rerum omnium principium et finem, naturali humanae rationis lumine e rebus creatis certo cognosci posse; 'invisibilia enim ipsius, a creatura mundi, per ea quae facta sunt, intellecta, conspiciuntur' (Rom 1, 20): attamen placuisse eius sapientiae et bonitati, alia eaque supernaturali via se ipsum ac aeterna voluntatis suae decreta humano generi revelare, dicente Apostolo: 'Multifariam multisque modis olim Deus loquens patribus in Prophetis novissime diebus istis locutus est nobis in Filio' (Hebr 1, 1 s; can. 1).

3005 1786 Huic divinae revelationitribuendum quidem est, ut ea, quae in rebus divinis humanae rationi per se impervia non sunt, in praesenti quoque generis humani condicione ab omnibus expedite, firma certitudine et nullo admixto errore cognosci possint. Non hac tamen de causa revelatio absolute necessaria dicenda est, sed quia Deus ex infinita bonitate sua ordinavit hominem ad finem supernaturalem, ad participanda scilicet bona divina, quae humanae mentis intelligentiam omnino superant; siquidem 'oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quae praeparavit Deus iis, qui diligunt illum' (I Cor 2, 9; can. 2 et 3).

3006 1787 Haec porro supernaturalis revelatio, secundum universalis Ecclesiae fidem a sancta Tridentina Synodo declaratam continetur "in libris scriptis et sine scripto traditionibus, quae ipsius Christi ore ab Apostolis acceptae, aut (ab) ipsis Apostolis Spiritu Sancto dictante quasi per manus traditae, ad nos usque pervenerunt" (cf D.783). Qui quidem veteris et Novi testamenti libri integri cum omnibus suis partibus, prout in ejusdem Concilii decreto recensentur, et in veteri Vulgata latina editione habentur, pro sacris et canonicis suscipiendi sunt. Eos vero Ecclesia pro sacris et canonicis habet, non ideo, quod sola humana industria concinnati, sua deinde auctoritate sint approbati; nec ideo dumtaxta, quod revelationem sine errore contineant; sed propterea, quod Spiritu Sancto inspirante conscripti Deum habent auctorem, atque uti tales ipsi Ecclesiae traditi sunt (can.4).

3007 1788 Quoniam vero, quae sancta Tridentina Synodus de interpretatione divinae Scripturae ad coercenda petulantia ingenia salubriter decrevit, a quibusdam hominibus prave exponuntur, Nos idem decretum renovantes hanc illius mentem esse declaramus, ut in rebus fidei et morum ad aedificationem doctrinae christianae pertinentium is pro vero sensu sacrae Scripturae habendus sit, quem tenuit ac tenet sancta mater Ecclesia, cujus est judicare de vero sensu et interpretatione Scripturarum sanctarum; atque ideo nemini licere contra hunc sensum aut etiam contra unanimem consensum Patrum ipsam Scripturam sacram interpretari.

Cap. 3. De fide

3008 1789 Cum homo a Deo tanquam creatore et Domino suo totus dependeat et ratio creata increatae Veritati penitus subiecta sit, plenum revelanti Deo intellectus et voluntatis obsequium fide praestare tenemur (can. 1). Hanc vero fidem, quae ,humanae salutis initium

est' (cf. D.801), Ecclesia catholica profitetur, virtutem esse supernaturalem, qua, Dei aspirante et adiuvente gratia, ab eo revelata vera esse credimus, non propter intrinsecam rerum veritatem naturali rationis lumine perspectam, sed propter auctoritatem ipsius Dei revelantis, qui nec falli nec fallere potest (can.2). " Est enim fides, testante Apostolo, sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium " (Heb 11,1).

3009 1790 Ut nihilominus fidei nostrae obsequium rationi consentaneum (cf. Rom 12,1) esset, voluit Deus cum internis Spiritus Sancti auxiliis externa iungi revelationis suae argumenta, facta scilicet divina, atque imprimis miracula et prophetias, quae cum Dei omnipotentiam et infinitam scientiam luculenter commonstrent, divinae revelationis signa sunt certissima et omnium intelligentiae accommodata (can.3et4). Quare tum Moyses et Prophetae, tum ipse maxime Christus Dominus multa et manifestissima miracula et prophetias ediderunt; et de Apostolis legimus: " Illi autem profecti praedicaverunt ubique Domino cooperante et sermonem confirmlante sequentibus signis " (Mc 16,20). Et rursum scriptum est: " Habemus firmiorem propheticum sermonem, cui benefacitis attendentes quasi lucernae lucenti in caliginoso loco " (2 Petr 1, 19).

3010 1791 Licet autem fidei assensus nequaquam sit motus animi caecus: nemo tamen " evangelicae praedicationi consentire " potest, sicut oportet ad salutem consequendam, " absque illuminatione et inspiratione Spiritus Sancti, qui dat omnibus suavitatem in consentiendo et credendo veritati " (Conc. Araus., v. D. 178 sqq). Quare fides ipsa in se, etiamsi per caritatem non operatur, (cf. Gal 5,6), donum Dei est, et actus eius est opus ad salutem pertinens, quo homo liberam praestat ipsi Deo oboedientiam gratiae eius, cui resistere posset, consentiendo et cooperando (cf. D. 797 sq; can. 5).

3011 1792 Porro fide divina et catholica ea omnia credenda sunt, quae in verbo Dei scripto vel tradito continentur et ab Ecclesia sive solemnii iudicio sive ordinario et universali magisterio tamquam divinitus revelata credenda proponuntur.

3012 1793 Quoniam vero " sine fide . . . impossibile est placere Deo " (Hebr 11,6) et ad filiorum eius consortium pervenire, ideo nemini unquam sine illa contigit iustificatio, nec ullus, nisi in ea " perseveraverit usque in finem " (Mt 10,22; 24,13), vitam aeternam assequetur. Ut autem officio veram fidem amplectendi in eaque constanter perseverandi satisfacere possemus, Deus per Filium suum unigenitum Ecclesiam instituit, suaeque institutionis manifestis notis instruxit, ut ea tanquam custos et magistra verbi revelati ab omnibus posset agnosci.

3013 1794 Ad solam enim catholicam Ecclesiam ea pertinent omnia, quae ad evidentem fidei christianae credibilitatem tam multa et tam mira divinitus sunt disposita. Quin etiam Ecclesia per se ipsa, ob suam nempe admirabilem propagationem, eximiam sanctitatem et inexhaustam in omnibus bonis foecunditatem, ob catholicam unitatem invictamque stabilitatem magnum quoddam et perpetuum est motivum credibilitatis et divinae suae legationis testimonium irrefragabile.

3014 1794 Quo fit, ut ipsa veluti signum levatum in nationes (cf. Is 11, 12) et ad se invitet, qui nondum crediderunt, et filios suos certiores faciat, firmissimo niti fundamento fidem, quam profitentur. Cui quidem testimonio efficax subsidium accedit ex superna virtute. Etenim benignissimus Dominus et errantes gratia sua excitat atque adiuvat, ut 'ad agnitionem veritatis venire' (I Tim 2, 4) possint, et eos, quos 'de tenebris transtulit in admirabile lumen suum' (cf. 1 Petr 2, 9), in hoc eodem lumine ut perseverent, gratia sua confirmat, non deserens, nisi deseratur (Cf. DS 1537). Quocirca minime par est condicio eorum, qui per caeleste fidei donum catholicae veritati adhaeserunt, atque eorum, qui ducti opinionibus humanis falsam religionem sectantur; illi enim, qui fidem sub Ecclesiae magisterio susceperunt, nullam umquam habere possunt iustam causam mutandi aut in dubium fidem eandem revocandi (can. 6). Quae cum ita sint, 'gratias agentes Deo Patri, qui dignos nos fecit

in partem sortis sanctorum in lumine' (Col 1, 12), tantam ne negligamus salutem, sed 'aspicientes in auctorem fidei et consummatorem Jesum' (Hebr 12, 2) 'teneamus spei nostrae confessionem indeclinabilem' (Hebr 10, 23).

Cap.4 " de fide et ratione "

3015 1795 Hoc quoque perpetuus Ecclesiae catholicae consensus tenuit et tenet duplicem esse ordinem cognitionis non solum principio, sed obiecto etiam distinctum: principio quidem, quia in altero naturali ratione, in altero fide divina cognoscimus; obiecto autem, quia praeter ea, ad quae naturalis ratio pertingere potest, credenda nobis proponuntur mysteria in Deo abscondita, quae, nisi revelata divinitus, innotescere non possunt (can. 1). Quocirca Apostolus, qui a gentibus Deum " per ea, quae facta sunt " (Rom 1, 20), cognitum esse testatur, disserens tamen de gratia et veritate, quae " per Jesum Christum facta est " (cf. Jo 1, 17), pronuntiat: " Loquimur Dei sapientiam in mysterio, quae abscondita est, quam praedestinavit Deus ante saecula in gloriam nostram, quam nemo principum huius saeculi cognovit . . . , nobis autem revelavit Deus per Spiritum suum: Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda Dei " (I Cor 2. 7,8,10). Et ipse Unigenitus confitetur Patri, quia abscondit haec a sapientibus et prudentibus, et revelavit ea parvulis (cf Mt 11, 25).

3016 1796 Ac ratio quidem, fide illustrata, cum sedulo pie et sobrie quaerit, aliquam Deo dante mysteriorum intelligentiam eamque fructuosissimam assequitur tum ex eorum, quae naturaliter cognoscit, analogia, tum e mysteriorum ipsorum nexu inter se et cum fine hominis ultimo; numquam tamen idonea redditur ad ea perspicenda instar veritatum, quae proprium ipsius obiectum constituunt, Divina enim mysteria suapte natura intellectum creatum sic excedunt, ut etiam revelatione tradita et fide suscepta ipsius tamen fidei velamine contacta et quadam quasi caligine obvoluta maneant, quamdiu in hac mortali vita " peregrinamur a Domino: per fidem enim ambulamus et non per speciem " (2 Cor 5, 6s). " .

3017 1797 Verum etsi fides sit supra rationem, nulla tamen umquam inter fidem et rationem vera dissensio esse potest: cum idem Deus, qui mysteria revelat et fidem infundit, animo humano rationis lumen indiderit, Deus autem negare se ipsum non possit, nec verum vero umquam contradicere. Inanis autem huius contradictionis species inde potissimum oritur, quod vel fidei dogmata ad mentem Ecclesiae intellecta et exposita non fuerint vel opinionum commenta pro rationis effatis habeantur. 'Omnem' igitur 'assertionem veritati illuminatae fidei contrariam omnino falsam esse definimus' (Cc. Lateran. V: DS 1441).

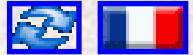
3018 1798 Porro Ecclesia, quae una cum apostolico munere docendi mandatum accepit fidei depositum custodiendi, jus etiam et officium divinitus habet falsi nominis scientiam (1 Tim 6.20) proscribendi, ne quis decipiatur per philosophiam et inanem fallaciam (cf Col 2.8; can.2). Quapropter omnes Christiani fideles huiusmodi opiniones, quae fidei doctrinae contrariae esse cognoscuntur, maxime si ab Ecclesia reprobatae fuerint, non solum prohibentur tamquam legitimae scientiae conclusiones defendere, sed pro erroribus potius, qui fallacem veritatis speciem prae se ferant, habere tenentur omnino.

3019 1799 Neque solum fides et ratio inter se dissidere numquam possunt, sed opem quoque sibi mutuam ferunt, cum recta ratio fidei fundamenta demonstret eiusque lumine illustrata rerum divinarum scientiam excolat, fides vero rationem ab erroribus liberet ac tueatur eamque multiplici cognitione instruat. Quapropter tantum abest, ut Ecclesia humanarum artium et disciplinarum culturae obsistat, ut hanc multis modis iuvet atque promoveat. Non enim commoda ab iis ad hominum vitam dimanantia aut ignorat aut despicit; fatetur immo, eas, quemadmodum a 'Deo scientiarum Domino' (cf I Reg 2, 3) profectae sunt, ita, si rite pertractentur, ad Deum iuvante eius gratia perducere. Nec sane ipsa vetat, ne huiusmodi disciplinae in suo quaque ambitu propriis utantur principiis et propria methodo;

sed iustam hanc libertatem agnoscens, id sedulo cavet, ne divinae doctrinae repugnando errores in se suscipiant, aut fines proprios transgressae ea, quae sunt fidei, occupent et perturbent.

3020 1800 Neque enim fidei doctrina, quam Deus revelavit, velut philosophicum inventum proposita est humanis ingeniis perficienda, sed tamquam divinum depositum Christi Sponsae tradita, fideliter custodienda et infallibiliter declaranda. Hinc sacrorum quoque dogmatum is sensus perpetuo est retinendus, quem semel declaravit sancta mater Ecclesia, nec umquam ab eo sensu altioris intelligentiae specie et nomine recedendum (can.3). " Crescat igitur... et multum vehementerque proficiat, tam singulorum quam omnium, tam unius hominis quam totius Ecclesiae, aetatum ac saeculorum gradibus, intelligentia, scientia, sapientia: sed in suo dumtaxat genere, in eodem scilicet dogmate, eodem sensu eademque sententia ".

Canones; 1. De Deo rerum omnium creatore

3021 1801 I. Si quis unum verum Deum visibilium et invisibilium creatorem et Dominum negaverit: anathema sit (cf. DS 3001).

3022 1802 2. Si quis praeter materiam nihil esse affirmare non erubuerit: an. s. (cf: DS 3002).

3023 1803 3. Si quis dixerit, unam eandemque esse Dei et rerum omnium substantiam vel essentiam: an. s. (cf. DS 3001).

3024 1804 4. Si quis dixerit, res finitas tum corporeas tum spirituales aut saltem spirituales e divina substantia emanasse, aut divinam essentiam sui manifestatione vel evolutione fieri omnia, aut denique Deum esse ens universale seu indefinitum, quod sese determinando constituat rerum universitatem in genera, species et individua distinctam: an. s.

3025 1805 5. Si quis non confiteatur, mundum resque omnes, quae in eo continentur, et spirituales et materiales secundum totam suam substantiam a Deo ex nihilo esse productas, aut Deum dixerit non voluntate ab omni necessitate libera, sed tam necessario creasse, quam necessario amat se ipsum, aut mundum ad Dei gloriam conditum esse negaverit: an. s.

2. De revelatione

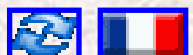

3026 1806 1. Si quis dixerit, Deum unum et verum, creatorem et Dominum nostrum, per ea, quae facta sunt, naturali rationis humanae lumine certo cognosci non posse: anathema sit (cf. DS 3004).

3027 1807 2. Si quis dixerit, fieri non posse aut non expedire, ut per revelationem divinam homo de Deo cultuque ei exhibendo doceatur: an. s.

3028 1808 3. Si quis dixerit, hominem ad cognitionem et perfectionem, quae naturalem superet, divinitus evehi non posse, sed ex se ipso ad omnis tandem veri et boni possessionem iugi profectu pertingere posse et debere: an. s.

3029 1809 4. Si quis sacrae Scripturae libros integros cum omnibus suis partibus, prout illos sancta Tridentina Synodus recensuit (DS 1501ss), pro sacris et canonicis non susceperit aut eos divinitus inspiratos esse negaverit: an. s.

3. De fide

3031 1810 1. Si quis dixerit, rationem humanam ita independentem esse, ut fides ei a Deo imperari non possit: anathema sit (cf. DS 3008).

3032 1811 2. Si quis dixerit, fidem divinam a naturali de Deo et rebus moralibus scientia non distingui, ac propterea ad fidem divinam non requiri, ut revelata veritas propter auctoritatem Dei revelantis credatur: an. s. (cf. DS 3008).

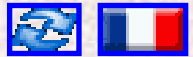
3033 1812 3. Si quis dixerit, revelationem divinam externis signis credibilem fieri non posse, ideoque sola interna cuiusque experientia aut inspiratione privata homines ad fidem moveri debere: an. s. (cf. DS 3009).

3034 1813 4. Si quis dixerit, miracula nulla fieri posse, proindeque omnes de iis narrationes, etiam in sacra Scriptura contentas, inter fabulas vel mythos ablegandas esse; aut miracula certo cognosci numquam posse nec iis divinam religionis christianae originem rite probari : an. s. (cf. DS 3009).

3035 1814 5. Si quis dixerit, assensum fidei christianae non esse liberum sed argumentis humanae rationis necessario produci; aut ad solam fidem vivam, quae per caritatem operatur (Gal 5, 6), gratiam Dei necessariam esse: an. s. (cf. DS 3010).

3036 1815 6. Si quis dixerit, parem esse condicionem fidelium atque eorum, qui ad fidem unice veram nondum pervenerunt, ita ut catholici iustam causam habere possint fidem, quam sub Ecclesiae magisterio iam susceperunt, assensu suspenso in dubium vocandi, donec demonstrationem scientificam credibilitatis et veritatis fidei suae absolverint an. s. (cf. DS 3014).

4. Fides et ratio

3041 1816 1. Si quis dixerit, in revelatione divina nulla vera et proprie dicta mysteria contineri, sed universa fidei dogmata posse per rationem rite excultam e naturalibus principiis intelligi et demonstrari: anathema sit (cf: DS 3015s).

3042 1817 2. Si quis dixerit, disciplinas humanas ea cum libertate tractandas esse, ut earum assertiones, etsi doctrinae revelatae adversentur, tamquam verae retineri neque ab Ecclesia proscribi possint: an s. (cf DS3017).

3043 1818 3. Si quis dixerit, fieri posse, ut dogmatibus ab Ecclesia propositis aliquando secundum progressum scientiae sensus tribuendus sit alius ab eo, quem intellexit et intelligit Ecclesia: an. s. (cf. DS3020).

1819 Itaque supremi pastoralis Nostri officii debitum exsequentes, omnes Christi fideles, maxime vero eos, qui praesunt vel docendi munere funguntur, per viscera Iesu Christi obtestamur, necnon eiusdem Dei et Salvatoris nostri auctoritate iubemus, ut ad hos errores a sancta Ecclesia arcendos et eliminandos, atque purissimae fidei lucem pandendam studium et operam conferant.

1820 Quoniam vero satis non est, haereticam pravitatem devitare, nisi ii quoque errores diligenter fugiantur, qui ad illam plus minusve accedunt, omnes officii monemus, servandi etiam Constitutiones et Decreta, quibus pravae eiusmodi opiniones, quae isthic diserte non enumerantur, ab hac Sancta Sede proscriptae et prohibitae sunt.

Denzinger (latin) 2938

Denzinger (latin) 3043

Concile Vatican I (oecum. XX) 8 décembre 1869 - 20 octobre 1870

(sous Pie IX); Sessio IV, 18 juillet 1870: Constitutio

dogmatica 'Pastor aeternus' de Ecclesia Christi

3050 *1821* Pastor aeternus et episcopus animarum nostrarum (1 Petr 2, 25), ut salutiferum redemptionis opus perenne redderet, sanctam aedificare Ecclesiam decrevit, in qua veluti in domo Dei viventis fideles omnes unius fidei et caritatis vinculo continerentur. Quapropter, priusquam clarificaretur, rogavit Patrem non pro Apostolis tantum, sed et pro eis, qui credituri erant per verbum eorum in ipsum, ut omnes unum essent, sicut ipse Filius et Pater unum sunt (cf. Io 17, 20 s). Quemadmodum igitur Apostolos, quos sibi de mundo elegerat, misit, sicut ipse missus erat a Patre (Jo 20, 21): ita in Ecclesia sua pastores et doctores usque ad consummationem saeculi (Mt 28, 20) esse voluit.

3051 *1821* Ut vero episcopatus ipse unus et indivisus esset, et per cohaerentes sibi invicem sacerdotes credentium multitudo universa in fidei et communionis unitate conservaretur, beatum Petrum ceteris Apostolis praeponens in ipso instituit perpetuum utriusque unitatis principium ac visibile fundamentum, super cuius fortitudinem aeternum exstrueretur templum, et Ecclesiae caelo inferenda sublimitas in huius fidei firmitate consurgeret.

3052 *1821* Et quoniam portae inferi ad evertendam, si fieri posset, Ecclesiam, contra eius fundamentum divinitus positum maiore in dies odio undique insurgunt, Nos ad catholici gregis custodiam, incolumitatem, augmentum, necessarium esse iudicamus, sacro approbante Concilio, doctrinam de institutione, perpetuitate ac natura sacri Apostolici primatus, in quo totius Ecclesiae vis ac soliditas consistit, cunctis fidelibus credendam et tenendam, secundum antiquam atque constantem universalis Ecclesiae fidem, proponere, atque contrarios, dominico gregi adeo perniciosos errores proscribere et condemnare.

Cap. 1. De apostolici primatus in beato Petro institutione

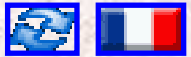

3053 *1822* Docemus itaque et declaramus, iuxta Evangelii testimonia primatum iurisdictionis in universam Dei Ecclesiam immediate et directe beato Petro Apostolo promissum atque collatum a Christo Domino fuisse. Unum enim Simonem, cui iam pridem dixerat: 'Tu vocaberis Cephas' (Jo 1, 42), postquam ille suam edidit confessionem inquam: 'Tu es Christus, Filius Dei vivi', solemnibus his verbis allocutus est Dominus: 'Beatus es, Simon Bar Iona: quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui in caelis est. Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam, et portae inferi non praevalerunt adversus eam: et tibi dabo claves regni caelorum. Et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in caelis: et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in caelis' (Mt 16, 16ss). Atque uni Simoni Petro contulit Iesus post suam resurrectionem summi pastoris et rectoris iurisdictionem in totum suum ovile dicens; 'Pasce agnos meos', 'Pasce oves meas' (Io 21, 15ss).

3054 1822 Huic tam manifestae sacrarum Scripturarum doctrinae, ut ab Ecclesia catholica semper intellecta est, aperte opponuntur pravae eorum sententiae, qui constitutam a Christo Domino in sua Ecclesia regiminis formam pervertentes negant, solum Petrum prae ceteris Apostolis sive seorsum singulis sive omnibus simul vero proprioque iurisdictionis primatu fuisse a Christo instructum; aut qui affirmant, eundem primatum non immediate directeque ipsi beato Petro, sed Ecclesiae et per hanc illi ut ipsius Ecclesiae ministro delatum fuisse.

3055 (Canon.) Si quis igitur dixerit, beatum Petrum Apostolum non esse a Christo Domino constitutum Apostolorum omnium principem et totius Ecclesiae militantis visibile caput; vel eundem honoris tantum, non autem verae propriaeque iurisdictionis primatum ab eodem Domino nostro Jesu Christo directe et immediate accepisse: anathema sit.

2. De perpetuitate primatus beati Petri in Romanis

Pontificibus

3056 Quod autem in beato Apostolo Petro princeps pastorum et pastor magnus ovium Dominus Christus in perpetuam salutem ac perenne bonum Ecclesiae instituit, id eodem auctore in Ecclesia, quae fundata super petram ad finem saeculorum usque firma stabit, iugiter durare necesse est. 'Nulli' sane 'dubium, immo saeculis omnibus notum est, quod sanctus beatissimusque Petrus, Apostolorum princeps et caput fideique columna et Ecclesiae catholicae fundamentum, a Domino nostro Iesu Christo, Salvatore humani generis ac Redemptore, claves regni accepit: qui ad hoc usque tempus et semper in suis successoribus', episcopis sanctae Romanae Sedis, ab ipso fundatae eiusque consecratae sanguine 'vivit' et praesidet et 'iudicium exercet'.

3057 Unde quicumque in hac cathedra Petro succedit, is secundum Christi ipsius institutionem primatum Petri in universam Ecclesiam obtinet. 'Manet ergo dispositio veritatis, et beatus Petrus in accepta fortitudine petrae perseverans suscepta Ecclesiae gubernacula non reliquit.' Hac de causa ad Romanam Ecclesiam 'propter potentiorem principalitatem necesse' semper fuit 'omnem convenire Ecclesiam, hoc est eos, qui sunt undique fideles', ut in ea sede, e qua 'venerandae communionis iura' in omnes dimanant, tamquam membra in capite consociata in unam corporis compagem coalescerent.

3058 (Canon.) Si quis ergo dixerit, non esse ex ipsius Christi Domini institutione seu iure divino, ut beatus Petrus in primatu super universam Ecclesiam habeat perpetuos successores: aut Romanum Pontificem non esse beati Petri in eodem primatu successorem: anathema sit.

3. De vi et ratione primatus Romani Pontificis

3059 1826 Quapropter apertis innixi sacrarum Litterarum testimoniis, et inhaerentes tum praedecessorum Nostrorum, Romanorum Pontificum, tum Conciliorum generalium disertis perspicuisque decretis, innovamus oecumenici Concilii Florentini definitionem, qua credendum ab omnibus Christi fidelibus est, 'sanctam Apostolicam Sedem, et Romanum Pontificem in universum orbem tenere primatum, et ipsum Pontificem Romanum successorem esse beati Petri, principis Apostolorum, et verum Christi vicarium totiusque Ecclesiae caput et omnium Christianorum patrem ac doctorem existere; et ipsi in beato Petro pascendi, regendi ac gubernandi universalem Ecclesiam a Domino nostro Iesu Christo plenam potestatem traditam esse; quemadmodum etiam in gestis oecumenicorum conciliorum et in sacris canonibus continetur' (DS 1307).

3060 1827 Docemus proinde et declaramus, Ecclesiam Romanam, disponente Domino, super omnes alias ordinariae potestatis obtinere principatum, et hanc Romani Pontificis jurisdictionis potestatem, quae vere episcopalis est, immediatam esse: erga quam cujuscumque ritus et dignitatis pastores atque fideles, tam seorsum singuli quam simul omnes, officio hierarchicae subordinationis veraeque oboedientiae obstringuntur, non solum in rebus, quae ad fidem et mores, sed etiam in iis, quae ad disciplinam et regimen Ecclesiae per totum orbem diffusae pertinent; ita ut, custodita cum Romano Pontifice tam communionis quam ejusdem fidei professionis unitate, Ecclesia Christi sit unus grex sub uno summo pastore. Haec est catholicae veritatis doctrina, a qua deviare salva fide atque salute nemo potest.

3061 1828 Tantum autem abest, ut haec Summi Pontificis potestas officiat ordinariae ac immediatae illi episcopalis iurisdictionis potestati, qua episcopi, qui positi a Spiritu Sancto (cf. Act 20, 28) in Apostolorum locum successerunt, tamquam veri pastores assignatos sibi greges singuli singulos pascunt et regunt, ut eadem a supremo et universali pastore asseratur, roboretur ac vindicetur, secundum illud sancti Gregorii Magni: 'Meus honor est honor universalis Ecclesiae. Meus honor est fratrum meorum solidus vigor. Tum ego vere honoratus sum, cum singulis quibusque honor debitus non negatur'.

3062 1829 Porro ex suprema illa Romani Pontificis potestate gubernandi universam Ecclesiam ius eidem esse consequitur, in huius sui muneris exercitio libere communicandi cum pastoribus et gregibus totius Ecclesiae, ut iidem ab ipso in via salutis doceri ac regi possint. Quare damnamus ac reprobamus illorum sententias, qui hanc supremi capitis cum pastoribus et gregibus communicationem licite impediri posse dicunt aut eandem reddunt saeculari potestati obnoxiam, ita ut contendat, quae ab Apostolica Sede vel eius auctoritate ad regimen Ecclesiae constituuntur, vim ac valorem non habere, nisi potestatis saecularis placito confirmetur.

3063 1830 Et quoniam divino Apostolici primatus iure Romanus Pontifex universae Ecclesiae praeest, docemus etiam et declaramus, eum esse iudicem supremum fidelium, et in omnibus causis ad examen ecclesiasticum spectantibus ad ipsius posse iudicium recurri (DS 861); Sedis vero Apostolicae cuius auctoritate maior non est, iudicium a nemine fore retractandum, neque cuiquam de eius licere iudicare iudicio (cf. DS 638ss). Quare a recto veritatis tramite aberrant, qui affirmant, licere ab iudiciis Romanorum Pontificum ad oecumenicum concilium tamquam ad auctoritatem Romano Pontifice superiorem appellare.

3064 1831 (canon.) Si quis itaque dixerit, Romanum Pontificem habere tantummodo officium inspectionis vel directionis, non autem plenam et supremam potestatem iurisdictionis in universam Ecclesiam, non solum in rebus, quae ad fidem et mores, sed etiam in iis, quae ad disciplinam et regimen Ecclesiae per totum orbem diffusae pertinent; aut eum habere tantum potiores partes, non vero totam plenitudinem huius supremae potestatis; aut hanc eius potestatem non esse ordinariam et immediatam sive in omnes ac singulas ecclesias sive in omnes et singulos pastores et fideles: anathema sit.

4. De Romani Pontificis infallibili magisterio

3065 1832 Ipso autem Apostolico primatu, quem Romanus Pontifex tamquam Petri principis Apostolorum successor in universam Ecclesiam obtinet, supremam quoque magisterii potestatem comprehendi, haec Sancta Sedes semper tenuit, perpetuus Ecclesiae usus comprobatur, ipsaque oecumenica Concilia, ea imprimis, in quibus Oriens cum Occidente in fidei caritatisque unionem conveniebat, declaraverunt.

3066 1833 Patres enim Concilii Constantinopolitani quarti, maiorum vestigiis inhaerentes, hanc solemnem ediderunt professionem: 'Prima salus est, rectae fidei regulam custodire (...)

Et quia non potest Domini nostri Iesu Christi praetermitti sententia dicentis: 'Tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam' (Mt 16, 18) haec, quae dicta sunt, rerum probantur effectibus, quia in Sede Apostolica immaculata est semper catholica reservata religio, et sancta celebrata doctrina. Ab huius ergo fide et doctrina separari minime cupientes (...) speramus, ut in una communione, quam Sedes Apostolica praedicat, esse mereamur, in qua est integra et vera christianae religionis soliditas' (cf. DS 363s).

3067 1834 Approbante vero Lugdunensi Concilio secundo Graeci professi sunt: 'sanctam Romanam Ecclesiam summum et plenum primatum et principatum super universam Ecclesiam catholicam obtinere quem se ab ipso Domino in beato Petro Apostolorum principe sive vertice, cuius Romanus Pontifex est successor, cum potestatis plenitudine recepisse veraciter et humiliter recognoscit; et sicut prae ceteris tenetur fidei veritatem defendere, sic et, si quae de fide subortae fuerint quaestiones, suo debent iudicio definiri' (cf. DS 861).

3068 1835 Florentinum denique Concilium definivit: 'Pontificem Romanum verum Christi vicarium totiusque Ecclesiae caput et omnium Christianorum patrem et doctorem existere; et ipsi in beato Petro pascendi, regendi ac gubernandi universalem Ecclesiam a Domino nostro Iesu Christo plenam potestatem traditam esse' (DS 1307).

3069 Huic pastorali muneri ut satisfacerent, praedecessores Nostri indefessam semper operam dederunt, ut salutaris Christi doctrina apud omnes terrae populos propagaretur, parique cura vigilarunt, ut, ubi recepta esset, sincera et pura conservaretur. Quocirca totius orbis antistites, nunc singuli, nunc in Synodis congregati, longam ecclesiarum consuetudinem et antiquae regulae formam sequentes, ea praesertim pericula, quae in negotiis fidei emergebant, ad hanc Sedem Apostolicam retulerunt, ut ibi potissimum resarcirentur damna fidei, ubi fides non potest sentire defectum. Romani autem Pontifices, prout temporum et rerum condicio suadebat, nunc convocatis oecumenicis Conciliis aut explorata Ecclesiae per orbem dispersae sententia, nunc per Synodos particulares, nunc aliis, quae divina suppeditabat providentia, adhibitis auxiliis, ea tenenda definiverunt, quae sacris Scripturis et apostolicis traditionibus consentanea, Deo adiutore, cognoverant.

3070 Neque enim Petri successoribus Spiritus Sanctus promissus est, ut eo revelante novam doctrinam patefacere, sed ut, eo assistente, traditam per Apostolos revelationem seu fidei depositum sancte custodirent et fideliter exponerent. Quorum quidem apostolicam doctrinam omnes venerabiles Patres amplexi et sancti Doctores orthodoxi venerati atque secuti sunt; plenissime scientes, hanc sancti Petri Sedem ab omni semper errore illibatam permanere, secundum Domini Salvatoris nostri divinam pollicitationem discipulorum suorum principi factam: "Ego rogavi pro te, ut non deficiat fides tua: et tu aliquando conversus confirma fratres tuos" (Lc 22.32).

3071 1837 Hoc igitur veritatis et fidei numquam deficientis charisma Petro eiusque in hac cathedra successoribus divinitus collatum est, ut excelso suo munere in omnium salutem fungerentur, ut universus Christi grex per eos ab erroris venenosa esca aversus, caelestis doctrinae pabulo nutriretur, ut, sublata schismatis occasione, Ecclesia tota una conservaretur, atque suo fundamento innixa, firma adversus inferi portas consisteret.

3072 1838 At vero cum hac ipsa aetate, qua salutifera Apostolici muneris efficacia vel maxime requiritur, non pauci inveniantur, qui illius auctoritati obtrebant, necessarium omnino esse censemus, praerogativam, quam unigenitus Dei Filius cum summo pastoralis officio coniungere dignatus est, solemniter asserere.

3073 1839 Itaque Nos traditioni a fidei christianae exordio perceptae fideliter inhaerendo, ad Dei Salvatoris nostri gloriam, religionis catholicae exaltationem et christianorum populorum salutem, sacro approbante Concilio, docemus et divinitus revelatum dogma esse definimus:

3074 1839 Romanum Pontificem, cum ex cathedra loquitur, id est, cum omnium Christianorum pastoris et doctoris munere fungens pro suprema sua Apostolica auctoritate doctrinam de fide vel moribus ab universa Ecclesia tenendam definit, per assistentiam divinam ipsi in beato Petro promissam, ea infallibilitate pollere, qua divinus Redemptor Ecclesiam suam in definienda doctrina de fide vel moribus instructam esse voluit; ideoque eiusmodi Romani Pontificis definitiones ex sese, non autem ex consensu Ecclesiae, irreformabiles esse.

3075 1840 (Canon.) Si quis autem huic Nostrae definitioni contradicere, quod Deus avertat, praesumpserit : anathema sit.

Resp. S. Officii ad Vic. Ap. Oceaniae Centralis (sous Pie IX),

18 décembre 1872; De fide et intentione ministri sacramentorum

3100 Qu.: 1. Utrum baptismus ab illis haereticis (Methodistis) administratus sit dubius propter defectum intentionis faciendi quod voluit Christus, si expresse declaratum fuerit a ministro, antequam baptizet baptismum nullum habere effectum in animam?

3101 2. Utrum dubius sit baptismus sic collatus, si praedicta declaratio non expresse facta fuerit immediate, antequam baptismus conferretur sed illa saepe pronuntiata fuerit a ministro, et illa doctrina aperte praedicetur in illa secta?

3102 Resp.: Porro haec dubia iampridem agitata fuisse, ac pro validitate baptismi fuisse responsum, videre potes apud Benedictum XIV De synodis dioecesis. lb.VII cap.VI n.9, ubi haec habentur: 'Caveat episcopus, ne incertam et dubiam pronuntiet baptismi validitatem hoc tantum nomine, quod haereticus minister, a quo fuit collatus, cum non credat per regenerationis lavacrum deleri peccata, illud non contulerit in remissionem peccatorum, atque ideo non habuerit intentionem illud conficiendi, prout a Christo Domino fuerit constitutum ...' Cuius rei ratio perspicue traditur a Card. Bellarmino De sacramentis in genere lb.1 cap.27 n.13, ubi (contra asserentes, Conc. Tridentinum in sess.VII can.11 (DS 1611) definivisse, non esse ratum sacramentum, nisi minister intendat non solum actum, sed etiam finem sacramenti, i.e. illud propter quod sacramentum est institutum,) haec subdit: '... Concilium enim in toto canone 11 non nominat finem sacramenti, neque dicit oportere ministrum intendere quod Ecclesia intendit, sed quod Ecclesia facit. Porro, quod Ecclesia facit, non finem, sed actionem significat. ... Ex quo est, quod Innocentius IV, in cap. 2 De baptismo n.9 ait, validum esse baptismum collatum a saraceno, de quo notum est non credere per immersionem aliquid fieri nisi madefactionem, dummodo intenderit facere, quod ceteri baptizantes faciunt.

Conclusio Responsi: Ad 1. Negative: quia non obstante errore quoad effectus baptismi non excluditur intentio faciendi quod facit Ecclesia. Ad 2. Provisum in primo.

Instructio S. Cgr. de Propaganda Fide, a. 1873 (sous Pie IX)

3105 Conclusio (ex omnibus resolutionibus in Instruktionibus allatis): 1. Generatim loquendo de lucro ex mutuo, nihil omnino percipi inde posse vi mutui, seu immediate et praecise ratione ipsius.

3106 2. Aliquid ultra sortem percipere licitum esse, si forte titulus aliquis extrinsecus, non mutui naturae universim coniunctus et innatus, mutuo accedat.

3107 3. Deficientibus licet aliis quibuslibet titulis, cuiusmodi sunt lucrum cessans, damnun emergens, atque periculum amittendae sortis, vel assumendi insolitos labores pro sortis recuperatione, unum quoque legis civilis titulum ceu sufficientem in praxi haberi posse, tum a fidelibus, tum ab eorum confessariis, quibus proinde suos paenitentes hac super re inquietare non licet, donec quaestio haec sub iudice pendeat nec S. Sedes ipsam explicite definierit.

3108 4. Praxis huius tolerantiam minime extendi posse sive ad cohonestandam usuram quamvis modicam erga pauperes sive usuram immodicam ac naturalis aequitatis limites excedentem.

3109 5. Denique, quaenam usurae quantitas dicenda sit immodica et excessiva, quaenam iusta ac moderata, universim determinari non posse cum hoc dimetiri oporteat in singulis casibus, respectu habito ad omnes et singulas circumstantias locorum, personarum ac temporum.

[Pie IX, Encycl. 'Etsi multa luctuosa', 21 novembre 1873](#)

1841 Fides (tamen) docet et humana ratio demonstrat, duplicem existere rerum ordinem simulque binas distinguendas esse potestates in terris, alteram naturalem, quae humanae societatis tranquillitati et saecularibus negotiis prospiciat, alteram vero, cuius origo supra naturam est, quae praeest civitati Dei, nimirum Ecclesiae Christi, ad pacem animarum et salutem aeternam divinitus instituta. Haec autem duplicis potestatis officia sapientissime ordinata sunt, ut reddantur, quae sunt Dei, Deo, et propter Deum, quae sunt Caesaris Caesari (Mt 22, 21); qui 'ideo magnus est, quia coelo minor est; illius enim est ipse, cuius (et) coelum est et omnis creatura'. A quo certe divino mandato nunquam deflexit Ecclesia, quae semper et ubique fidelium suorum animis ingerere contendit obsequium, quod inviolabiliter servare debent erga supremos principes eorumque iura quoad saecularia; docuitque cum Apostolo, esse principes non timori boni operis sed mali, iubens fideles subditos esse non solum propter iram, quia princeps gladium portat vindex in iram ei qui malum agit, sed etiam propter conscientiam, quia in officio suo Dei minister est (Rom 13, 8sq). Hunc autem principum metum ipsa cohibuit ad opera mala, eundem plane excludens a divinae legis observantia, memor eius quod fideles docuit beatus PETRUS : 'Nemo vestrum patiat ut homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor ; si autem ut Christianus, non erubescat, glorificet autem Deum in isto nomine (1 Petr 4, 15sq).

[Pie IX, Encycl. 'Quod nunquam' ad episcopos Borussiae,](#)

[6 février 1876](#)

1842 ... Partes Nostri muneris implendas intendimus per hasce litteras aperta testatione denuntianTes omnibus, ad quos ea res pertinet, et universo catholico orbi, leges illas irritas esse, utpote quae divinae Ecclesiae constitutioni prorsus adversantur. Non enim potentes huius saeculi praefecit Dominus sacrorum antistitibus in iis quae ad sanctum ministerium attinent ; sed beatum PETRUM, cui non modo agnos, sed et oves suas pascendas commendavit (cf. Io 21, 16 17); proindeque a nulla quantumvis sublimi saeculi potestate episcopali officio privari possunt ii 'quos Spiritus Sanctus posuit episcopos regere Ecclesiam Dei' (Act 20, 28). ... Illud autem sciant qui vobis infesti sunt, quod renuentes vos praestare Caesari, quae Dei sunt, nullam regiae auctoritati iniuriam allaturi estis, et nihil ex ea detracturi ; scriptum est enim 'Oboedire oportet Deo magis quam hominibus' (Act 5, 29); ac simul noverint, unumquemque vestrum tributum et obsequium Caesari dari paratum esse,

non propter iram, sed propter conscientiam (Rom 13, 5 sq) in iis, quae civili subsunt imperio et potestati. ...

Responsa ad Ep. circularem cancellarii Bismarck Decretum Conc.

Vaticani de Rom. Pontifice interpretantem, Jan.-Mart. 1875.

De iurisdictione Romani Pontificis et episcoporum;

a) Declaratio collectiva episcoporum Germaniae, Jan-Fev 1875

3112 (Versio latina) Epistola circularis asserit quoad decreta Concilii Vaticani : 'Hisce decretis papa facultate donatus est, vindicandi sibi in singulis quibusque dioecesibus iura episcopalia et substituendi potestatem papalem potestati territoriali episcopali.' 'Jurisdictio episcopalis absorpta est iurisdictione papali.' 'Papa non iam, sicut hucusque, determinata quaedam iura sibi reservata exercet sed omnis plenitudo iurium episcopaliū est in eius manibus.' 'Per se in locum cuiusque episcopi subrogatus est, et ab eo solo dependet, num etiam in praxi quolibet momento eius locum occupare velit respectu guberniorum civilium.' 'Episcopi iam non sunt nisi eius instrumenta, sunt officiales propria sua responsabilitate destituti;' 'Respectu guberniorum civilium facti sunt officiales principis independentis extranei, et quidem talis principis, qui vi infallibilitatis absolutissimus est, plus quam quilibet alius monarchus absolutus mundi.' Omnes illae theses fundamento carent et contradicunt tam verbis quam sensui vero Decretorum Conc. Vaticani a papa, episcopatu, repraesentantibus scientiarum catholicarum saepius declarato.

3113 Est quidem secundum haec decreta potestas iurisdictionis ecclesiastica papae potestas suprema, ordinaria et immediata, suprema potestas gubernandi papae a Jesu Christo Filio Dei in Petro communicata, quae extenditur directe in totam Ecclesiam, proinde etiam in singulas quasque dioeceses et omnes fideles, ut conservetur unitas fidei, disciplinae et regiminis Ecclesiae, neque est facultas ex solis aliquibus iuribus reservatis consistens. Haec vero non est nova doctrina, sed veritas fidei catholicae semper agnita ..., quae Conc. Vaticanum contra errores Gallicanorum, Jansenistarum, Febronianorum ... renovavit et confirmavit. Secundum hanc catholicam Ecclesiae doctrinam papa est episcopus Romanus, non episcopus cuiuslibet alterius urbis aut dioecesis, non est episcopus Coloniensis aut Vratislaviensis, etc. Sed quia Episcopus Romanus simul est papa, id est pastor et caput totius Ecclesiae, caput omnium episcoporum omniumque fidelium, eiusque potestas papalis non solum viget in casibus quibusdam exceptionalibus, sed omni tempore locoque valet et obligat. In tali munere constitutus papa invigilare debet, ut quisque episcopus obligationes muneris sui integre impleat, et ubi episcopus impeditur aut alia necessitas id exposcit, S. P'ci ius et officium competit, non quidem qua episcopus dioecesis de qua agitur, sed qua papa omnia ea in eadem (dioecesi) disponere, quae eius administrationem attinet. ...

3114 Decreta Concilii Vaticani ne umbram quidem fundamenti praebent assertioni, papam eisdem factum esse principem absolutum, et quidem vi infallibilitatis absolutissimum, 'plus quam ullum in mundo monarchum absolutum'. Primo, dominium potestatis ecclesiasticae Pontificis essentialiter diversum est ab illo principatu civili monarchi; neque ullo modo plena ac summa potestas domini alicuius territorii quoad res civiles a catholicis negatur. Sed praeterea neque quoad res ecclesiasticas papa monarchus absolutus nuncupari potest, quippe cum subordinatus sit iuri divino et obstrictus sit iis, quae Christus pro Ecclesia sua disposuit. Non potest mutare constitutionem Ecclesiae a fundatore divino datam ad modum legislatoris civilis qui potest mutare constitutionem rei publicae. Constitutio Ecclesiae in omnibus

essentialibus fundatur in ordinatione divina ideoque immunis est ab omni arbitraria dispositione humana.

3115 Vi eiusdem institutionis divinae, in quo fundatur munus Summi Pontificis, existit etiam episcopatus, competunt eidem iura et officia vi dispositionis ab ipso Deo promanantis, ad quae mutanda Summo Pontifici neque ius neque potestas prostat. Decreta Vaticana ergo plane erronee intelliguntur, coniiciendo, iisdem 'iurisdictionem episcopalem a papali absorptam esse', papam 'per se in locum cuiusque episcopi subrogatum esse', episcopos remanere solummodo 'instrumenta papae, Officiales eius sine propria responsabilitate'. ... Quod in specie hanc assertionem (modo dictam) attinet ... necesse est, ut eam acerrime reiiciamus, profecto non Ecclesia catholica ea (societas) est, in qua illud axioma immorale et despoticum susceptum sit, quo enuntiatur, mandato superioris in quovis casu tolli propriam responsabilitatem.

3116 Denique opinio, papam 'vi suae infallibilitatis esse principem absolutissimum', supponit conceptum omnino erroneum dogmatis infallibilitatis papalis. Sicut Concilium Vaticanum nitidis et expressis verbis enuntiavit et ex rerum natura per se patet, haec restringitur ad proprietatem summi magisterii papalis: id vero coincidit cum ambitu magisterii infallibilis ipsius Ecclesiae et est ligatum ad doctrinam in s. Scriptura et in traditione contentam necnon ad definitiones a magisterio ecclesiastico iam latas. Hac (infallibilitate) proinde quoad negotia gubernii papae nihil omnino mutatum est.

b) Litt. Ap. 'Mirabilis illa constantia' ad Germaniae episc.

3117 ... Gloriam Ecclesiae vos continuastis, Ven. Fr., dum germanum Vaticani Concilii definitionum sensum a vulgata quadam circulari epistola captiosa commentatione detortum restituendum suscepistis, ne fideles deciperet et, in invidiam conversus, ansam praebere videretur machinationibus obiciendis libertati electionis novi Pontificis. Equidem ea est perspicuitas et soliditas declarationis vestrae, ut, cum nihil desiderandum relinquat, amplissimis tantum gratulationibus Nostris occasionem suppeditare deberet; nisi gravius etiam testimonium exposceret a Nobis versuta quarundam ephemeridum vox, quae, ad restituendam refutatae a vobis epistolae vim, conata est lucubrationi vestrae fidem derogare, suadendo, emollitam et minime propterea respondentem huiusce Sedis Apostolicae menti probatam a vobis fuisse conciliarium definitionum doctrinam. Nos itaque vafram hanc et calumniosam insinuationem ac suggestionem reiicimus; cum declaratio vestra nativam referat catholicam ac propterea sacri Concilii et huius Sanctae Sedis sententiam luculentis et ineluctabilibus rationum momentis scitissime munitam et nitide sic explicatam, ut honesto cuilibet ostendere valeat, nihil prorsus esse in impetitis definitionibus, quod novum sit aut quidquam immutet in veteribus relationibus quodque obtentum aliquem praebere possit urgendae vexationi Ecclesiae ...

Decr. S. Officii, 7 juillet 1875 (sous Pie IX);

De explicatione transsubstantiationis

3121 1843 Qu.: Utrum tolerari possit explicatio transsubstantiationis in ss. Eucharistiae sacramento, quae sequentibus propositionibus comprehenditur: 1. Sicut formalis ratio hypostaseos est per se esse seu per se subsistere, ita formalis ratio substantiae est in se esse et actualiter non sustentari in alio tamquam primo subiecto; probe enim ista duo discernenda sunt : esse per se (quae est formalis ratio hypostaseos), et esse in se (quae est formalis ratio substantiae).

3122 1844 2. Quare sicut natura humana in Christo non est hypostasis, quia non per se subsistit, sed est assumpta ab hypostasi superiore divina, ita substantia finita, ex. gr. substantia panis, desinit esse substantia eo solum et absque alia sui mutatione, quod in alio supernaturaliter sustentatur, ita ut iam non in se sit, sed in alio ut in primo subiecto.

3123 1845 3. Hinc transsubstantiatio seu conversio totius substantiae panis in substantiam corporis Christi Domini nostri explicari potest hac ratione, quod corpus Christi, dum fit substantialiter praesens in Eucharistia, sustentat naturam panis, quae hoc ipso et absque alia sui mutatione desinit esse substantia, quia iam non est in se, sed in alio sustentante; adeoque manet quidem natura panis, sed in ea cessat formalis ratio substantiae; et ideo non duae sunt substantiae, sed una sola nempe corporis Christi.

3124 1846 4. Igitur in Eucharistia manent materia et forma elementorum panis; verum iam in alio supernaturaliter existentes rationem substantiae non habent, sed habent rationem supernaturalis accidentis, non quasi ad modum naturalium accidentium afficerent corpus Christi, sed eo dumtaxat, quod a corpore Christi modo, quo dictum est, sustentantur. Resp.: Prout hic exponitur, tolerari non posse.

[Instr. S. Officii ad episc. Nesqualliensem \(sous Pie IX\),](#)

[24 janvier 1877; De fide et intentione ministri sacramentorum](#)

3126 ... Novit Amplitudo Tua, dogma fidei esse baptismum a quocumque sive schismatico sive haeretico sive etiam infideli administratum validum esse habendum, dummodo in eiusdem administratione singula concurrerint, quibus sacramentum perficitur, scilicet debita materia, praescripta forma, et persona ministri cum intentione faciendi quod facit Ecclesia. Hinc consequitur errores peculiare, quos ministrantes sive privatim sive etiam publice profitentur, nihil officere posse validitati baptismi vel cuiuscumque sacramenti. ... Immo ... peculiare errores ministrantium per se et propria ratione neque excludunt illam intentionem, quam minister sacramentorum debet habere, faciendi nempe quod facit Ecclesia (Recolitur Resp. S. Off. 18 décembre 1872, cf. DS 3100ss.). Videt igitur Ampl. Tua, errores (haereticorum) ... non esse impossibiles cum illa intentione, quam sacramentorum ministri de necessitate eorundem sacramentorum tenentur habere, faciendi nempe quod facit Ecclesia vel faciendi quod Christus voluit ut fieret; et eosdem errores per se non posse inducere generalem praesumptionem contra validitatem sacramentorum in genere et baptismi in specie, ita ut ea ipsa sola statui possit practicum principium omnibus casibus applicandum, vi cuius quasi a priori, ut aiunt, baptismus sit iterum conferendus.

[Pie IX, Alloc. 'Luctuosis exagitati', 12 mars 1877](#)

1847 ... Nos novissime declarare coacti fuimus, tolerari posse, ut acta canonicae institutionis eorundem episcoporum laicae potestati exhibeantur, ad occurrendum, quantum in Nobis est, funestissimis rerum adiunctis, in quibus non amplius agebatur de temporalium bonorum possessione, sed ipsae fidelium conscientiae, earum pax, animarum procuratio et salus, quae suprema Nobis lex est, in apertum discrimen vocabantur. Verum in hoc quod egimus ad gravissima pericula removenda, palam ac iterum agnosci volumus, Nos iniustam eam legem, quae regium placitum vocatur, omnino improbare ac detestari, aperte declarantes, per ipsam laedi divinam Ecclesiae auctoritatem eiusque libertatem violari ... (cf. D 1829).

Denzinger (latin) 3043

Denzinger (latin) 3128

3128 1848 Qu.: 'An baptismum sub condicione conferri debeat haereticis, qui se convertunt ad religionem catholicam, a quocumque loco proveniant et ad quamcumque sectam pertineant?' Resp.: 'Negative. Sed in conversione haereticorum, a quocumque loco vel a quacumque secta venerint, inquirendum de validitate baptismi in haeresi suscepti. Instituto igitur in singulis casibus examine, si compertum fuerit, aut nullum aut nulliter collatum fuisse, baptizandi erunt absolute. Si autem pro tempore et locorum ratione, investigatione peracta, nihil sive pro validitate sive pro invaliditate detegatur aut adhuc probabile dubium de baptismi validitate supersit, tum sub condicione secreto baptizentur. Demum si constiterit validum fuisse, recipiendi erunt tantummodo ad abiurationem seu professionem fidei.'

[Léon XIII, Ep. encyc1. 'Quod apostolici muneris',](#)

28 décembre 1878

3130 1849 Ex Evangelicis documentis ea est hominum aequalitas, ut omnes eandem naturam sortiti ad eandem filiorum Dei celsissimam dignitatem vocentur, simulque et uno eodemque fine omnibus praestituto singuli secundum eandem legem iudicandi sint, poenas aut mercedem pro merito consecuturi.

3131 1849 Inaequalitas tamen iuris et potestatis ab ipso naturae auctore dimanat, 'ex quo omnis paternitas in caelis et in terra nominatur' (Eph 3, 15). Principum autem et subditorum animi mutuis officiis et iuribus secundum catholicam doctrinam ac praecepta ita devinciuntur, ut et imperandi temperetur libido et oboedientiae ratio facilis, firma et nobilissima efficiatur. ...

3132 1849 Si tamen quandoque contingat temere et ultra modum publicam a principibus potestatem exerceri, catholicae Ecclesiae doctrina in eos insurgere proprio Marte non sinit, ne ordinis tranquillitas magis magisque turbetur neve societas maius exinde detrimentum capiat. Cumque res eo devenerint, ut nulla alia spes salutis affulgeat, docet, christianae patientiae meritis et instantibus ad Deum precibus remedium esse maturandum. - Quodsi legislatorum ac principum placita aliquid sanciverint aut iusserint, quod divinae aut naturali legi repugnet, christiani nominis dignitas et officium atque apostolica sententia suadent, oboediendum esse magis Deo quam hominibus (Act 5, 29). ...

3133 1849 Publicae autem ac domesticae tranquillitati catholica sapientia, naturalis divinaeque legis praeceptis suffulta, consultissime providit etiam per ea, quae sentit ac docet de iure dominii et partitione bonorum, quae ad vitae necessitatem et utilitatem sunt comparata. Cum enim socialistae ius proprietatis tamquam humanum inventum naturali hominum aequalitati repugnans traducant, et communionem bonorum affectantes, pauperiem haud aequo animo esse perferendam, et ditiorum possessiones ac iura impune violari posse arbitrentur : Ecclesia multo satius et utilius inaequalitatem inter homines, corporis ingeniique viribus naturaliter diversos, etiam in bonis possidendis agnoscit, et ius proprietatis ac dominii, ab ipsa natura profectum, intactum cuilibet et inviolatum esse iubet; novit enim furtum ac rapinam a Deo, omnis iuris auctore ac vindice, ita fuisse prohibita, ut aliena vel conspiciere (al. concupiscere) non liceat, furesque et raptores, non secus ac adulteri et idololatrae, a caelesti regno excludantur (I Cor 6, 9s).

1852 Nec tamen idcirco pauperum curam negligit, aut ipsorum necessitatibus consulere pia mater praetermittit : quin immo materno illos complectens affectu, et probe noscens eos gerere ipsius Christi personam, qui sibi praestitum beneficium putat, quod vel in minimum pauperem a quopiam fuerit collatum, magno illos habet in honore, omni qua potest ope sublevat ; domos atque hospitia iis excipiendis et curandis ubique terrarum curat erigenda eaque in suam recipit tutelam. Gravissimo divites urget praecepto, ut quod superest pauperibus tribuant, eosque divino terret iudicio, quo, nisi egenorum inopiae succurrant, aeternis sint suppliciis mulctandi. Tandem pauperum animos maxime recreat ac solatur, sive exemplum Christi obiciens, qui, cum esset dives, propter nos egenus factus est (2 Cor 8, 9), sive eiusdem verba recolens, quibus pauperes beatos (Mt 5, 3) edixit et aeternae beatitudinis praemia sperare iussit.

Léon XIII, Ep. encycl. 'Aeterni Patris', 4 août 1879

3135 Equidem non tantam humanae philosophiae vim et auctoritatem tribuimus, ut cunctis omnino erroribus propulsandis... parem esse iudicemus: sicut enim ... per admirabile fidei lumen 'non persuasibilibus humanae sapientiae verbis' diffusum, 'sed in ostensione spiritus et virtutis' (1 Cor 2,4) orbi terrarum contigit, ut primaevae dignitati restitueretur; ita etiam in praesens ab omnipotenti potissimum virtute et auxilio Dei exspectandum est, ut mortalium mentes ... resipiscant. Sed neque spernenda neve posthabenda sunt naturalia adiumenta, quae divinae sapientiae beneficio ... hominum generi suppetunt; quibus in adiumentis rectum philosophiae usum constat esse praecipuum. Non enim frustra rationis lumen humanae menti Deus inseruit, et tantum abest, ut superaddita fidei lux intelligentiae virtutem exstinguat aut imminuat, ut potius perficiat, auctisque viribus, habilem ad maiora reddat.

3136 Ac primo quidem philosophia, si rite a sapientibus usurpetur, iter ad veram fidem quodammodo sternere et munire valet, suorumque alumnorum animos ad revelationem suscipiendam convenienter praeparare. ... Et sane benignissimus Deus in eo quod pertinet ad res divinas, non eas tantum veritates lumine fidei patefecit, quibus attingendis impar humana intelligentia est, sed nonnullas etiam manifestavit, rationi non omnino impervias, ut scilicet, accedente Dei auctoritate, statim et sine aliqua erroris admixtione omnibus innotescerent. Ex quo factum est, ut quaedam vera, quae vel divinitus ad credendum proponuntur, vel cum doctrina fidei arctis quibusdam vinculis colligantur, ipsi ethnicorum sapientes, naturali tantum ratione praelucente cognoverint, aptisque argumentis demonstraverint ac vindicaverint. ... Haec autem vera, vel ipsis ethnicorum sapientibus explorata, vehementer est opportunum in revelatae doctrinae commodum utilitatemque convertere, ut reipsa ostendatur, humanam quoque sapientiam, atque ipsum adversariorum testimonium, fidei christianae suffragari. ...

3137 Solidissimis (ope philosophiae) positis fundamentis, perpetuus et multiplex adhuc requiritur philosophiae usus, ut sacra theologia naturam, habitum, ingeniumque verae scientiae suscipiat atque induat. In hac enim nobilissima disciplinarum magnopere necesse est, ut multae ac diversae caelestium doctrinarum partes in unum veluti corpus colligantur, ut suis quaeque locis convenienter dispositae, et ex propriis principiis derivatae apto inter se nexu cohaereant; demum ut omnes et singulae suis iisque invictis argumentis confirmentur. - Nec silentio praetereunda aut minimi facienda est accuratior illa atque uberior rerum quae creduntur cognitio et ipsorum fidei mysteriorum, quoad fieri potest, aliquanto lucidior intelligentia, quam Augustinus aliique Patres et laudarunt et assequi studuerunt, quamque ipsa Vaticana Synodus (Const. de fide cath., c.4: DS 3016) fructuosissimam esse decrevit. ...

3138 Postremo hoc quoque ad disciplinas philosophicas pertinet, veritates divinitus traditas religiose tueri, et iis qui oppugnare audeant resistere. Quam ad rem, magna est philosophiae laus, quod fidei propugnaculum ac veluti firmum religionis munimentum habeatur. Est quidem, sicut Clemens Alexandrinus testatur, 'per se perfecta et nullius indiga Servatoris

doctrina, cum sit Dei virtus et sapientia. Accedens autem graeca philosophia veritatem non facit potentiolem; sed cum debiles efficiat sophistarum adversus eam argumentationes et propulset dolosas adversus veritatem insidias, dicta est vineae apta sepes et vallus'. ...

3139 Inter scholasticos Doctores omnium princeps et magister longe eminet Thomas Aquinas: qui, uti Caietanus animadvertit, veteres 'Doctores sacros quia summe veneratus est, ideo intellectum omnium quodammodo sortitus est'. Illorum doctrinas, velut dispersa cuiusdam corporis membra, in unum Thomas collegit et coagmentavit, miro ordine digessit et magnis incrementis ita adauxit, ut catholicae Ecclesiae singulare praesidium et decus iure meritoque habeatur. ...

3140 Nos igitur, dum edicimus, libenti gratoque animo excipiendum esse quidquid sapienter dictum, quidquid utiliter fuerit a quopiam inventum atque excogitatum, vos omnes... quam enixe hortamur, ut ad catholicae fidei tutelam et decus, ad societatis bonum, ad scientiarum omnium incrementum auream S. Thomae sapientiam restituatis et quam latissime propagetis. Sapientiam sancti Thomae dicimus: si quid enim est a Doctoribus scholasticis vel nimia subtilitate quaesitum vel parum considerate traditum, si quid cum exploratis posterioris aevi doctrinis minus cohaerens vel denique quoquo modo non probabile id nullo pacto in animo est aetati nostrae ad imitandum proponi.

[Léon XIII, Ep. encycl. 'Arcanum divinae sapientiae'](#)

10 février 1880

3142 1853 (Universalis traditio docet) Christum Dominum ad sacramenti dignitatem evexisse matrimonium, simulque effecisse, ut coniuges caelesti gratia, quam merita eius pepererunt, saepti ac muniti, sanctitatem in ipso coniugio adipiscerentur, atque in eo, ad exemplar mystici connubii sui cum Ecclesia mire conformato, et amorem, qui est naturae consentaneus, perfecisse et viri ac mulieris individuum suapte natura societatem divinae caritatis vinculo validius coniunxisse. ... - Similiter Apostolis auctoribus didicimus unitatem perpetuamque firmitatem quae ab ipsa requirebatur nuptiarum origine, sanctam esse et nullo tempore violabilem Christum iussisse. ...

3143 1853 Neque iis dumtaxat, quae commemorata sunt, christiana eius perfectio absolutioque continetur. Nam primo quidem nuptiali societati excelsius quiddam et nobilius propositum est quam antea fuisset: ea enim spectare iussa est non modo ad propagandum genus humanum, sed ad ingenerandam Ecclesiae sobolem, 'cives Sanctorum et domesticos Dei' (cf. Eph 2,19). ... Secundo loco sua utrique coniugum sunt officia definita, sua iura integre descripta. Eos scilicet ipsos necesse est sic esse animo semper affectos, ut amorem maximum, constantem fidem, sollers assiduamque praesidium alteri alterum debere intelligant. Vir est familiae princeps et caput mulieris; quae tamen, quia caro est de carne illius et os de ossibus eius, subiiciatur pareatque viro in morem non ancillae, sed sociae: ut scilicet oboedientiae praestitae nec honestas nec dignitas absit. In eo autem qui praeest et in hac quae paret, cum imaginem uterque referant alter Christi, altera Ecclesiae, divina caritas esto perpetua moderatrix officii. ...

3144 Christus igitur, cum ad talem et tantam excellentiam matrimonia renovavisset, totam ipsorum disciplinam Ecclesiae credidit et commendavit. Quae potestatem in coniugia christianorum omni cum tempore tum loco exercuit, atque ita exercuit, ut illam propriam eius esse appareret, nec hominum concessu quaesitam, sed auctoris sui voluntate divinitus adeptam. ... Simili modo ius matrimonii aequabile inter omnes atque unum omnibus est constitutum, vetere inter servos et ingenuos sublato discrimine; exaequata viri et uxoris iura;

etenim, ut aiebat Hieronymus, 'apud nos, quod non licet feminis, aequè non licet viris, et eadem servitus pari condicione censetur': atque illa eadem iura ob remunerationem benevolentiae et vicissitudinem officiorum stabiliter firmata; adserta et vindicata mulierum dignitas; vetitum viro poenam capitis de adultera sumere iuratumque fidem libidinose atque impudice violare. Atque illud etiam magnum est, quod de potestate patrumfamilias Ecclesia, quantum oportuit, limitaverit, ne filiis et filiabus coniugii cupidis quidquam de iusta libertate minueretur; quod nuptias inter cognatos et affines certis gradibus nullas esse posse decreverit, ut nimirum supernaturalis coniugum amor latiore se campo diffunderet; quod errorem et vim et fraudem, quantum potuit, a nuptiis prohibenda curaverit; quod sanctam pudicitiam thalami, quod securitatem personarum, quod coniugiorum decus, quod religionis incolumitatem sarta tecta esse voluerit. Denique tanta vi, tanta providentia legum divinum istud institutum communiit, ut nemo sit rerum aequus existimator, quin intelligat, hoc etiam ex capite quod ad coniugia refertur, optimam esse humani generis custodem ac vindicem Ecclesiam ...

3145 1854 Neque quemquam moveat illa tantopere a Regalistis praedicata distinctio, vi cuius contractum nuptialem a sacramento disiungunt, eo sane consilio, ut, Ecclesiae reservatis sacramenti rationibus, contractum tradant in potestatem arbitriumque principum civitatis. Etenim non potest huiusmodi distinctio, seu verius distractio, probari; cum exploratum sit, in matrimonio christiano contractum a sacramento non esse dissociabilem; atque ideo non posse contractum verum et legitimum consistere, quin sit eo ipso sacramentum. Nam Christus Dominus dignitate sacramenti auxit matrimonium; matrimonium autem est ipse contractus, si modo sit factus iure.

3146 1854 Huc accedit, quod ob hanc causam matrimonium est sacramentum quia est sacrum signum et efficiens gratiam, et imaginem referens mysticarum nuptiarum Christi cum Ecclesia. Istarum autem forma ac figura illo ipso exprimitur summae coniunctionis vinculo, quo vir et mulier inter se conligantur, quodque aliud nihil est, nisi ipsum matrimonium. Itaque apparet, omne inter christianos iustum coniugium in se et per se esse sacramentum: nihilque magis abhorrere a veritate, quam esse sacramentum decus quoddam adiunctum, aut proprietatem allapsam extrinsecus, quae a contractu disiungi ac disparari hominum arbitratu queat.

[Resp. S. Paenitentiariae, \(sous Léon XIII\), 16 juin 1880](#)

3148 Qu.: An licitus sit usus matrimonii illis tantum diebus, quibus difficilior est conceptio?
Resp.: Coniuges praedicto modo utentes inquietandos non esse posseque confessarium sententiam de qua agitur, illis coniugibus caute tamen, insinuare, quos alia ratione a detestabili onanismi crimine abducere frustra tentaverit.

[Léon XIII, Ep. encycl. 'Diuturnum illud', 29 juin 1881](#)

3150 1855 Etsi homo arrogantia quadam et contumacia incitatus frenos imperii depellere saepe contendit, numquam tamen assequi potuit, ut nemini pareret. Praeesse aliquos in omni consociatione hominum et communitate cogit ipsa necessitas. ... Interest autem attendere hoc loco, eos, qui reipublicae praefuturi sint, posse in quibusdam causis voluntate iudicioque deligi multitudinis non adversante neque repugnante doctrina catholica. Quo sane delectu designatur princeps, non conferuntur iura principatus: neque mandatur imperium, sed statuitur, a quo sit gerendum. - Neque hic quaeritur de rerum publicarum modis: nihil enim est, cur non Ecclesiae probetur aut unius aut plurium principatus, si modo iustus sit, et in communem utilitatem intentus. Quamobrem, salva iustitia, non prohibentur populi illud sibi

genus comparare reipublicae, quod aut ipsorum ingenio aut maiorum institutis moribusque magis apte conveniat.

3151 1856 Ceterum ad politicum imperium quod attinet, illud a Deo proficisci recte docet Ecclesia. ... Qui civilem societatem a libero hominum consensu natam volunt, ipsius imperii ortum ex eodem fonte petentes, de iure suo inquirunt aliquid unumquemque cecidisse et voluntate singulos in eius se contulisse potestatem, ad quem summa illorum iurium pervenisset. Sed magnus est error non videre, id quod manifestum est, homines cum non sint solivagum genus, citra liberam ipsorum voluntatem ad naturalem communitatem esse natos: ac praeterea pactum, quod praedicant, est aperte commenticium et fictum, neque ad impertiendum valet politicae potestati tantum virium, dignitatis, firmitudinis, quantum tutela reipublicae et communes civium utilitates requirunt. Ea autem decora et praesidia universa tunc solum est habiturus principatus, si a Deo, augusto sanctissimoque fonte, manare intelligatur. ...

3152 1857 Una illa hominibus causa est non parendi, si quid ab iis postuletur, quod cum naturali aut divino iure aperte repugnet: omnia enim, in quibus naturae lex vel Dei voluntas violatur, aequae nefas est imperare et facere. Si cui igitur usuveniat, ut alterutrum malle cogatur, scilicet aut Dei aut principum iussa negligere, Iesu Christo parendum est reddere iubenti 'quae sunt Caesaris, Caesari, quae sunt Dei, Deo' (Mt 22, 21), atque ad exemplum Apostolorum animose respondendum: 'Oboedire oportet Deo magis quam hominibus' (Act 5, 29). ...

1858 Profecto Ecclesia Christi neque principibus potest esse suspecta neque populis invisita. Principes quidem ipsa monet sequi iustitiam nullaque in re ab officio declinare: at simul eorum roborat multisque rationibus adiuvat auctoritatem. Quae in genere rerum civilium versantur, ea in potestate supremoque imperio eorum esse agnoscit et declarat in iis, quorum iudicium, diversam licet ob causam, ad sacram civilemque pertinet potestatem, vult existere inter utramque concordiam, cuius beneficio funestae utrique contentiones devitantur.

[Decr. S. Cgr. indicis, \(sous Léon XIII\), 5 \(30\) décembre 1881](#)

3154 Qu.: 1. Utrum libri ad S. Indicis Congregationem delati et ab eadem dimissi seu non prohibiti, censi debeant immunes ab omni errore contra fidem et mores.

3155 2. Et quatenus negative, utrum libri dimissi seu non prohibiti a S. Indicis Congregatione, possint tum philosophice tum theologice citra temeritatis notam impugnari.

Resp. (cfirm. a S. P'ce 28 décembre): Ad 1: Negative. - Ad 2: Affirmative.

[Léon XIII, Ep. encycl. 'Humanum genus', 20 avril 1884](#)

3156 Simulare et velle in occulto latere, obligare sibi homines tamquam mancipia, tenacissimo nexu nec satis declarata causa, alieno addictos arbitrio ad omne facinus adhibere...: immanitas quaedam est, quam rerum natura non patitur. Quapropter societatem de qua loquimur cum iustitia et naturali honestate pugnare, ratio et veritas ipsa convincit. (Ex supra dictis indiciis) erumpit illud, quod est consiliorum suorum ultimum, scilicet evertere funditus omnem eam quam instituta christiana pepererunt disciplinam religionis reique publicae, novamque (disciplinam) ad ingenium suum extruere, ductis e medio naturalismo fundamentis et legibus.

3157 Hac quae diximus aut dicturi sumus, de secta Massonica intelligi oportet spectata in

genere suo et quatenus sibi cognatas foederatasque complectitur societates, non autem de sectatoribus earum singulis. In quorum numero utique possunt esse nec pauci, qui quamvis culpa non careant quod sese istius modi implicuerint societatibus, tamen nec sint flagitiose factorum per se ipsi participes et illud ultimum ignorent quod illae nituntur adipisci. Similiter ex consociationibus ipsis nonnullae fortasse nequaquam probant conclusiones quasdam extremas, quas, cum ex principiis communibus necessario consequantur, consentaneum esset amplectari, nisi per se foeditate sua turpitudine ipsa deterreret.

3158 1859 Nomen sectae Massonum dare nemo sibi quapiam de causa licere putet, si catholica professio et salus sua tanti apud eum sit, quanti esse debet.

[Instr. S. Off. 'Ad gravissima avertenda', \(sous Léon XIII\),](#)

[10 mai 1884](#)

3159 1860 (3) Ne quis vero errori locus fiat, cum diiudicandum erit, quaenam ex his perniciosis sectis censurae, quae vero prohibitioni tantum obnoxiae sint, certum imprimis est, excommunicatione latae sententiae mulctari massonicam aliasque eius generis sectas, quae ... contra Ecclesiam vel legitimas potestates machinantur, sive id clam sive palam fecerint, sive exegerint sive non a suis asseclis secreti servandi iuramentum.

3160 1861 (4) Praeter istas sunt et aliae sectae prohibitae atque sub gravis culpae reatu vitandae, inter quas praecipue recensendae illae omnes, quae a sectatoribus secretum nemini pandendum et omnimodam oboedientiam occultis ducibus praestandam iureiurando exigunt. Animadvertendum insuper est, adesse nonnullas societates, quae, licet certo statui nequeat, pertineant necne ad has, quas memoravimus, dubiae tamen et periculi plenae sunt tum ob doctrinas quas profitentur, tum ob agendi rationem, quam sequuntur ii, quibus ducibus ipsae coaluerunt et reguntur ...

[Resp. S. Off. ad episc. Pictav. \(Poitiers\) \(sous Léon XIII\),](#)

[\(28\) 31 mai 1884](#)

3162 Qu.: 1. Potestne medicus rogatus a duellantibus duello assistere cum intentione citius finem pugnae imponendi, vel simpliciter vulnera ligandi ac curandi, quin incurrat excommunicationem Summo Pontifici simpliciter reservatam? 2. Potestne saltem, quin duello sit praesens, in domo vicina vel in loco propinquo sistere, proximus ac paratus ad praebendum suum ministerium, si duellantibus opus fuerit? 3. Quid de confessario in iisdem condicionibus? Resp.: Ad 1. Non posse, et excommunicationem incurri. Ad 2. et 3. Quatenus ex conducto fiat, item non posse et excommunicationem incurri.

[Léon XIII, Ep. encycl. 'Immortale Dei', 1 novembre 1885](#)

3165 Insitum homini natura est, ut in civili societate vivat: is enim necessarium vitae cultum et paratum, itemque ingenii atque animi perfectionem cum in solitudine adipisci non possit, provisum divinitus est, ut ad coniunctionem congregationemque hominum nasceretur cum domesticam, tum etiam civilem, quae suppeditare vitae sufficientiam perfectam sola potest. Quoniam vero non potest societas ulla consistere, nisi si aliquis omnibus praesit, efficaci similique movens singulos ad commune propositum impulsione, efficitur, civili hominum

communitati necessariam esse auctoritatem, qua regatur: quae, non secus ac societas, a natura proptereaque a Deo ipso oriatur auctore. - Ex quo illud consequitur, potestatem publicam per se ipsam non esse nisi a Deo (cf. Rom 13, 1)... - Ius autem imperii per se non est cum ulla reipublicae forma necessario copulatum: aliam sibi vel aliam assumere recte potest, modo utilitatis bonique communis reapse efficientem.

3166 Sicut Iesus Christus in terras venit, ut homines 'vitam habeant ...' (Jo 10,10), eodem modo Ecclesia propositum habet tamquam finem salutem animorum sempiternam: ob eamque rem talis est natura sua, ut porrigat sese ad totius complexum gentis humanae, nullis nec locorum nec temporum limitibus circumscripta. ...

3167 Haec societas, quamvis ex hominibus constet, non secus ac civilis communitas, tamen propter finem sibi constitutum atque instrumenta, quibus ad finem contendit, supernaturalis est et spiritualis: atque ideo distinguitur ac differt a societate civili: et, quod plurimum interest, societas est genere et iure perfecta, cum adiumenta ad incolumitatem actionemque suam necessaria voluntate beneficioque Conditoris sui, omnia in se et per se ipsa possideat. Sicut finis, quo tendit Ecclesia, longe nobilissima est, ita eius potestas est omnium praestantissima, neque imperio civili potest haberi inferior aut eidem esse ullo modo obnoxia.

3168 1866 Itaque Deus humani generis procurationem inter duas potestates partitus est, scilicet ecclesiasticam et civilem, alteram quidem divinis, alteram humanis rebus praepositam. Utraque est in suo genere maxima: habet utraque certos, quibus contineatur, terminos eosque sua cuiusque natura causaque proxima definitos; unde aliquis velut orbis circumscribitur, in quo sua cuiusque actio iure proprio versetur. Sed quia utriusque imperium est in eosdem, cum usu venire possit, ut res una atque eadem, quamquam aliter atque aliter, sed tamen eadem res ad utriusque ius iudiciumque pertineat, debet providentissimus Deus, a quo sunt ambae constitutae, utriusque itinera recte atque ordine composuisse. ... Itaque inter utramque potestatem quaedam intercedat necesse est ordinata colligatio; quae quidem coniunctioni non immerito comparatur, per quam anima et corpus in homine copulantur. ... Quidquid igitur est in rebus humanis quoquo modo sacrum, quidquid ad salutem animorum cultumve Dei pertinet, sive tale illud sit natura sua, sive rursus tale intelligatur propter causam, ad quam refertur, id est omne in potestate arbitrioque Ecclesiae: cetera vero, quae civile et politicum genus complectitur, rectum est civili auctoritati esse subiecta, cum Iesus Christus iusserit, quae Caesaris sint, reddi Caesari, quae Dei, Deo (Mt 22, 21). ...

3169 1867 Ecclesiam vero etiam in suorum officiorum munere potestati civili velle esse subiectam, magna quidem iniuria, magna temeritas est, Hoc facto perturbatur ordo, quia quae naturalia sunt praeponuntur iis, quae sunt supra naturam: tollitur aut certe magnopere minuitur frequentia bonorum, quibus, si nulla re impediretur, communem vitam Ecclesia compleret; praetereaque via ad inimicitias munitur et certamina, quae, quantam utrique reipublicae perniciem afferant, nimis saepe eventus demonstravit.

3170 1868 Ex iis autem Pontificum praescriptis illa omnino intelligi necesse est, ortum publicae potestatis a Deo ipso, non a multitudine repeti oportere: seditionum licentiam cum ratione pugnare: officia religionis nullo loco numerare, vel uno modo esse in disparibus generibus affectos, nefas esse privatis hominibus, nefas civitatibus: immoderatam sentiendi sensusque palam iactandi potestatem non esse in civium iuribus neque in rebus gratia patrociniisque dignis ulla ratione ponendam.

3171 1869 Similiter intelligi debet, Ecclesiam societatem esse, non minus quam ipsam civitatem, genere et iure perfectam: neque debere qui summam imperii teneant, committere, ut sibi servire aut subesse Ecclesiam cogant, aut minus esse sinant ad suas res agendas liberam, aut quicquam de ceteris iuribus detrahant, quae in ipsam a Iesu Christo collata sunt.

3172 1870 In negotiis autem mixti iuris, maxime esse secundum naturam, itemque

secundum Dei consilia non secessionem alterius potestatis ab altera, multoque minus contentionem, sed plane concordiam, eamque cum causis proximis congruentem, quae causae utramque societatem genuerunt. - Haec quidem sunt, quae de constituendis temperandisque civitatibus ab Ecclesia catholica praecipuntur.

3173 1871 Quibus tamen dictis decretisque si recte diiudicari velit, nulla per se reprehenditur ex variis reipublicae formis, ut quae nihil habent, quod doctrinae catholicae repugnet, eademque possunt si sapienter adhibeantur et iuste, in optimo statu tueri civitatem.

3174 1872 Immo neque illud per se reprehenditur, participem plus minus esse populum reipublicae: quod ipsum certis in temporibus certisque legibus potest non solum ad utilitatem, sed etiam ad officium pertinere civium.

3175 1873 Insuper neque causa iusta nascitur, cur Ecclesiam quisquam criminetur aut esse in lenitate facilitateque plus aequo restrictam aut ei, quae germana et legitirna sit, libertati inimicam.

3176 1874 Revera si divini cultus varia genera eodem iure esse, quo veram religionem, Ecclesia iudicat non licere, non ideo tamen eos damnat rerum publicarum moderatores, qui, magni alicuius adipiscendi boni aut prohibendi causa mali, moribus atque usu patienter ferunt, ut ea habeant singula in civitate locum.

3177 1875 Atque illud quoque magnopere cavere Ecclesia solet, ut ad amplexandam fidem catholicam nemo invitus cogatur, quia quod sapienter Augustinus monet: 'Credere non potest (homo) nisi volens.'

3178 1876 Simili ratione nec potest Ecclesia libertatem probare eam, quae fastidium gignat sanctissimarum Dei legum debitamque potestati legitimae oboedientiam exuat. Est enim licentia verius quam libertas: rectissimeque ab Augustino 'libertas perditionis', a Petro Apostolo 'velamen malitiae' (I Petr 2, 16) appellatur: immo, cum sit praeter rationem, vera servitus est: 'qui enim facit peccatum, servus est peccati' (Jo 8, 34). Contra illa germana est atque expetenda libertas, quae, si privatim spectetur, erroribus et cupiditatibus, teterrimis dominis, hominem servire non sinit: si publice, civibus sapienter praeest, facultatem augendorum commodorum large ministrat remque publicam ab alieno arbitrio defendit.

3179 1877 - Atqui honestam hanc et homine dignam libertatem Ecclesia probat omnium maxime, eamque ut tueretur in populis firmam atque integram, eniti et contendere nunquam destitit. - Revera quae res in civitate plurimum ad communem salutem possunt; quae sunt contra licentiam principum populo male consulentium utiliter institutae; quae summam rempublicam vetant in municipalem vel domesticam rem importunius invadere; quae valent ad decus, ad personam hominis, ad aequabilitatem iuris in singulis civibus conservandam: earum rerum omnium Ecclesiam catholicam vel inventricem vel auspicem vel custodem semper fuisse superiorum aetatum monumenta testantur. Sibi igitur perpetuo consentiens, si ex altera parte libertatem respuit immodicam, quae et privatis et populis in licentiam vel in servitutem cadit, ex altera volens et libens amplectitur res meliores, quas dies afferat, si vere prosperitatem contineant huius vitae, quae quoddam est velut stadium ad alteram eamque perpetuo mansuram.

1878 -Ergo quod inquirunt, Ecclesiam recentiori civitatum invidere disciplinae, et quaecunque horum temporum ingenium peperit, omnia promiscue repudiare, inanis est et ieiuna calumnia. Insaniam quidem repudiat opinionum, improbat nefaria seditionum studia illumque nominatim habitum animorum, in quo initia perspiciuntur voluntarii discessus a Deo; sed quia omne, quod verum est, a Deo proficisci necesse est, quidquid indagando veri attingatur, agnoscit Ecclesia velut quoddam divinae mentis vestigium. Cumque nihil sit in rerum natura veri, quod doctrinis divinitus traditis fidem abroget, multa, quae adrogent, omnisque possit

inventio veri ad Deum ipsum vel cognoscendum vel laudandum impellere, idcirco quidquid accedat ad scientiarum fines proferendos, gaudente et libente Ecclesia semper accedet : eademque studiose, ut solet, sicut alias disciplinas, ita illas etiam fovebit ac provehet, quae positae sunt in explicatione naturae.

1879 Quibus in studiis non adversatur Ecclesia, si quid mens repererit novi: non repugnat, quin plura quaerantur ad decus commoditatemque vitae: immo inertiae desidiaequae inimica magnopere vult, ut hominum ingenia uberes ferant exercitatione et cultura fructus; incitamenta praebet ad omne genus artium atque operum: omniaque harum rerum studia ad honestatem salutemque virtute sua dirigens, impedire nititur, quominus a Deo bonisque coelestibus sua hominem intelligentia atque industria deflectat. ...

1880 Itaque in tam difficili rerum cursu catholici homines, si Nos, ut oportet, audierint, facile videbunt, quae sua cuiusque sint tam in opinionibus quam in factis officia. - Et in opinando quidem, quaecunque Pontifices Romani tradiderunt vel tradituri sunt, singula necesse est et tenere iudicio stabili comprehensa, et palam, quoties res postulaverit, profiteri. Ac nominatim de iis quas libertates vocant novissimo tempore quaesitas, oportet Apostolicae Sedis stare iudicio, et quod ipsa senserit, idem sentire singulos. Cavendum, ne quem fallat honesta illarum species: cogitandumque quibus ortae initiis, et quibus passim sustententur atque alantur studiis. Satis iam est experiendo cognitum, quarum illae rerum effectrices sint in civitate: eos quippe passim genuere fructus, quorum probos viros et sapientes iure poeniteat. Si talis alicubi aut reapse sit aut fingatur cogitatione civitas, quae christianum nomen insectetur proterve et tyrannice, cum eaque conferatur genus id reipublicae recens, de quo loquimur, poterit hoc videri tolerabilius. Principia tamen, quibus nititur, sunt profecto eiusmodi, sicut ante diximus, ut per se ipsa probari nemini debeant.

1881 Potest autem aut in privatis domesticisque rebus aut in publicis actio versari. - Privatim quidem primum officium est, praeceptis evangelicis diligentissime conformare vitam et mores, nec recusare, si quid christiana virtus exigat ad patiendum tolerandumque paulo difficilius. Debent praeterea singuli Ecclesiam sic diligere ut communem matrem eiusque et servare oboedienter leges et honori servire et iura salva velle conarique, ut ab iis, in quos quisque aliquid auctoritate potest, pari pietate colatur atque ametur.

1881 Illud etiam publicae salutis interest, ad rerum urbanarum administrationem conferre sapienter operam : in eaque studere maxime et efficere, ut adolescentibus ad religionem, ad probos mores informandis ea ratione, qua aequum est Christianis, publice consultum sit: quibus ex rebus magnopere pendet singularum salus civitatum.

1883 Item catholicorum hominum operam ex hoc tanquam angustiore campo longius excurrere ipsamque summam rempublicam complecti generatim utile est atque honestum. Generatim eo dicimus, quia haec praecepta Nostra gentes universas attingunt. Ceterum potest alicubi accidere, ut maximis iustissimisque de causis rempublicam capessere in muneribusque politicis versari nequaquam expediat. Sed generatim, ut diximus, nullam velle rerum publicarum partem attingere tam esset in vitio, quam nihil ad communem utilitatem afferre studii, nihil operae: eo vel magis, quod catholici homines ipsius, quam profitentur, admonitione doctrinae ad rem integre et ex fide gerendam impelluntur. Contra, ipsis otiosis, facile habenas accepturi sunt ii, quorum opiniones spem salutis haud sane magnam afferant. Idque esset etiam cum pernicie coniunctum christiani nominis: propterea quod plurimum possent, qui male essent in Ecclesiam animati, minimum, qui bene.

1884 Quamobrem perspicuum est, ad rempublicam adeundi causam esse iustam catholicis: non enim adeunt neque adire debent ob eam causam, ut probent quod est hoc tempore in rerum publicarum rationibus non honestum ; sed ut has ipsas rationes, quoad fieri potest, in bonum publicum transferant sincerum atque verum, destinatum animo habentes, sapientiam virtutemque catholicae religionis tanquam saluberrimum succum ac sanguinem in omnes

reipublicae venas inducere. ...

1885 ... Ne animorum coniunctio criminandi temeritate dirimatur, sic intelligant universi : integritatem professionis catholicae consistere nequaquam posse cum opinionibus ad naturalismum vel rationalismum accedentibus, quarum summa est tollere funditus instituta christiana hominisque stabilire in societate principatum, posthabito Deo. - Pariter non licere aliam officii formam privatim sequi, aliam publice ita scilicet, ut Ecclesiae auctoritas in vita privata observetur, in publica respuatur. Hoc enim esset honesta et turpia coniungere hominemque secum facere digladiantem, cum contra debeat sibi semper constare, neque ulla in re ullove in genere vitae a virtute christiana deficere.

1886 Verum si quaeratur de rationibus mere politicis, de optimo genere reipublicae, de ordinandis alia vel alia ratione civitatibus, utique de his rebus potest honesta esse dissensio. Quorum igitur cognita ceteroqui pietas est animusque decreta Sedis Apostolicae oboedienter accipere paratus, iis vitio verti dissentaneam de rebus quas diximus sententiam iustitia non patitur: multoque est maior iniuria, si in crimen violatae suspectaeve fidei catholicae, quod non semel factum dolemus adducantur.

1887 Omninoque istud praeceptum teneant, qui cogitationes suas solent mandare litteris, maximeque ephemeridum auctores. In hac quidem de rebus maximis contentione nihil est intestinis concertationibus, vel partium studiis relinquendum loci, sed conspirantibus animis studiisque id debent universi contendere, quod est commune omnium propositum, religionem remque publicam conservare. Si quid igitur dissidiorum antea fuit, oportet voluntaria quadam oblivione conterere; si quid temere, si quid iniuria actum, ad quoscunque demum ea culpa pertineat, compensandum est caritate mutua, et praecipuo quodam omnium in Apostolicam Sedem obsequio redimendum.

1888 Hac via duas res praeclarissimas catholici consecuturi sunt, alteram, ut adiutores sese impertiant Ecclesiae in conservanda propagandaque sapientia christiana; alteram, ut beneficio maximo afficiant societatem civilem, cuius malarum doctrinarum cupiditatumque causa magnopere periclitatur salus.

Denzinger (latin) 3128

Denzinger (latin) 3185

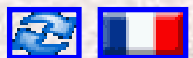
Resp. S. Paenitentiariae (sous Léon XIII), 10 mars 1886

3185 Expos.: (Orator, diversum agendi modum confessoriorum quoad interrogationes de usu matrimonii onanistico exponens, primum breviter recolit, quae hac in re praesertim in Responso S. Paenitentiariae 14 décembre 1876 ad parochum dioec. Andegav. (Angers) declarata sunt:) ... Constat, non esse licitum, favere paenitentium errori, qui a multis bona fides dicitur, nec talem bonam fidem creare. Constat etiam non satisfacere muneri suo eos confessarios, qui, quando paenitens solummodo accusat onanismum, altum silentium servant, et finita confessione peccatorum, illum verbis generalibus ad contritionem excitant illique asserenti, se detestari omne peccatum lethale, sanctam absolutionem impertiuntur. Constat praeterea, omni reprehensione carere eos confessarios, qui (intra limites (decentiae) ... quoad interrogationes...) non omittunt quemcumque paenitentem, sive sponte sive ex interrogatione prudenter facta, confessum de onanismo, reprehendere, non secus ac de aliis gravibus peccatis, ... nec illum absolvunt, nisi sufficientibus signis monstret se dolere de praeterito et habere propositum non amplius onanistice agendi. - (Remanent vero dubia quae sequuntur:)

3186 Qu.: 1. Quando adest fundata suspicio, paenitentem, qui de onanismo omnino silet, huic crimini esse addictum, num confessario liceat a prudenti et discreta interrogatione abstinere, eo quod praevideat, plures a bona fide exturbandos, multosque sacramenta deserturos esse ? - Annon potius teneatur confessarius prudenter ac discrete interrogare ? Resp.: Ad 1. Regulariter negative ad primam partem; affirmative ad ad secundam.

3187 2. An confessarius, qui sive ex spontanea confessione sive ex prudenti interrogatione cognoscit paenitentem esse onanistam, teneatur illum de huius peccati gravitate, aequae ac de aliorum peccatorum mortalium, monere... eique absolutionem tunc solum impertiri, cum sufficientibus signis constet eumdem dolere de praeterito et habere propositum non amplius onanistice agendi ? Ad 2. Affirmative, iuxta doctrinam probatorum auctorum.

Decr. S. Officii (sous Léon XIII), 19 mai 1886

3188 1863 Qu.: 1. An licitum sit nomen dare societatibus, quibus propositum est, promovere usum comburendi hominum cadavera ? 2. An licitum sit, mandare, ut sua aliorumve cadavera comburantur? Resp. (cfirm. a S. P'ce): Ad 1- Negative, et si agatur de societatibus Massonicae sectae filialibus, incurri poenas contra hanc latas. - Ad 2 Negative.

3190 1865 Expos.: A nonnullis Galliarum episcopis sequentia dubia S. R. et U. Inquisitioni proposita sunt: In epistola S. R. et U. Inquis. 25. Iuni 1885 ad omnes in Gallica ditione Ordinarios circa civilis divortii legem ita decernitur: 'Attentis gravissimis rerum, temporum ac locorum adiunctis tolerari posse, ut qui magistratus obtinent et advocati causas matrimoniales in Gallia agant, quin officio cedere teneantur', condiciones adiecit, quarum secunda haec est: 'Dummodo ita animo comparati sint tum circa valorem et nullitatem coniugii, tum circa separationem corporum, de quibus causis iudicare coguntur, ut numquam proferant sententiam, neque proferendam defendant vel ad eam provocent vel excitent divino aut ecclesiastico juri repugnantem.'

3191 1865 Qu.: 1. An recta sit interpretatio per Gallias diffusa ac etiam typis data, iuxta quam satisfacit conditioni praecitatae iudex, qui, licet matrimonium aliquod validum sit coram Ecclesia, ab illo matrimonio vero et constanti omnino abstrahit, et applicans legem civilem pronuntiat, locum esse divortio, modo solos effectus civiles solumque contractum civilem abrumpere mente intendat, eaque sola respiciant termini prolatae sententiae? Aliis terminis, an sententia sic lata dici possit divino aut ecclesiastico iuri non repugnans? Resp. (cfirm. a S. P'ce): Negative ad 1.

3192 1865 2. Postquam iudex pronuntiavit locum esse divortio, an possit syndicus (gallice: le maire) et ipse solos effectus civiles solumque civilem contractum intendens, ut supra exponitur, divortium pronuntiare quamvis matrimonium validum sit coram Ecclesia. Resp. (cfirm. a S. P'ce): Negative ad 2.

3193 1865 3. Pronuntiato divortio, an possit idem syndicus coniugem ad alias nuptias transire attentantem civiliter cum alio iungere, quamvis matrimonium prius validum sit coram Ecclesia vivatque altera pars? Resp. (cfirm. a S. P'ce): Negative ad 3.

[Decr. S. Officii \(sous Léon XIII\), 15 décembre 1886](#)

3195 1864 Quoties agatur de iis, quorum corpora non propria ipsorum, sed aliena voluntate cremationi subiiciantur, Ecclesiae ritus et suffragia adhiberi posse tum domi tum in ecclesia, non autem usque ad cremationis locum, remoto scandalo. Scandalum vero removeri etiam poterit, si notum fiat, cremationem non propria defuncti voluntate electam fuisse.

3196 1864 - At ubi agatur de iis, qui propria voluntate cremationem elegerunt, et in hac voluntate certo et notorie usque ad mortem perseverarunt, attento Decreto feria IV 19 mai 1886 (DS 3188) agendum cum iis iuxta normas Ritualis Romani, tit. 'Quibus non licet dare ecclesiasticam sepulturam'. In casibus autem particularibus, in quibus dubium vel difficultas oriatur, consulendus erit Ordinarius. ...

[Resp. S. Officii ad episc. Carcasson. \(sous Léon XIII\),](#)

[8 mai 1887](#)

3198 1937 Qu.: (Utrum ad periculum corruptionis vini praecavendum remedia quae sequuntur sint licita et quodnam praeferendum:) 1. Vino naturali addatur parva quantitas 'd'eau-de-vie'; 2. Ebulliatur vinum ad 65 altitudinis gradus. Resp.: Praeferendum vinum prout secundo loco exponitur.

[Decr. S. Officii 'Post obitum' \(sous Léon XIII\),](#)

[14 décembre 1887; Errores Antonii de Rosmini-Serbati](#)

3201 1891 1. In ordine rerum creaturarum immediate manifestatur humano intellectui aliquid divini in se ipso, huiusmodi nempe, quod ad divinam naturam pertineat.

3202 1892 2. Cum divinum dicimus in natura, vocabulum istud 'divinum' non usurpamus ad significandum effectum non divinum causae divinae neque mens nobis est loqui de 'divino'

quodam, quod tale sit per participationem.

3203 1893 3. In natura igitur universi, id est in intelligentiis, quae in ipso sunt, aliquid est, cui convenit denominatio divini non sensu figurato, sed proprio. - Est actualitas non distincta a reliquo actualitatis divinae.

3204 1894 4. Esse indeterminatum, quod procul dubio notum est omnibus intelligentiis, est divinum illud, quod homini in natura manifestatur.

3205 1895 5. Esse, quod homo intuetur, necesse est, ut sit aliquid entis necessarii et aeterni, causae creantis, determinantis ac finientis omnium entium contingentium atque hoc est Deus.

3206 1896 6. In esse, quod praescindit a creaturis et a Deo, quod est esse indeterminatum, atque in Deo, esse non indeterminato, sed absoluto, eadem est essentia.

3207 1897 7. Esse indeterminatum intuitionis, esse initiale, est aliquid Verbi, quod mens Patris distinguit non realiter, sed secundum rationem a Verbo.

3208 1898 8. Entia finita, quibus componitur mundus, resultant ex duobus elementis, id est ex termino reali finito et ex esse initiali, quod eidem termino tribuit formam entis.

3209 1899 9. Esse, obiectum intuitionis, est actus initialis omnium entium. - Esse initiale est initium tam cognoscibilium quam subsistentium : est pariter initium Dei, prout a nobis concipitur, et creaturarum.

3210 1900 10. Esse virtuale et sine limitibus est prima ac simplicissima omnium entitatum, adeo ut quaelibet alia entitas sit composita, et inter ipsius componentia semper et necessario sit esse virtuale. - Est pars essentialis omnium omnino entitatum, utut cogitatione dividantur.

3211 1901 11. Quidditas (id quod res est) entis finiti non constituitur eo, quod habet positivi, sed suis limitibus. Quidditas entis infiniti constituitur entitate, et est positiva; quidditas vero entis finiti constituitur limitibus entitatis, et est negativa.

3212 1902 12. Finita realitas non est, sed Deus facit eam esse addendo infinitae realitati limitationem. - Esse initiale fit essentia omnis entis realis. - Esse, quod actuatur naturas finitas, ipsis coniunctum, est recisum a Deo.

3213 1903 13. Discrimen inter esse absolutum et esse relativum non illud est, quod intercedit substantiam inter et substantiam, sed aliud multo maius; unum enim est absolute ens, alterum est absolute non-ens. At hoc alterum est relative ens, Cum autem ponitur ens relativum, non multiplicatur absolute ens; hinc absolutum et relativum absolute non sunt unica substantia, sed unicum esse; atque hoc sensu nulla est diversitas esse, immo habetur unitas esse.

3214 1904 14. Divina abstractione producitur esse initiale primum finitorum entium elementum; divina vero imaginatione producitur reale finitum seu realitates omnes, quibus mundus constat.

3215 1905 15. Tertia operatio esse absoluti mundum creantis est divina synthesis, id est unio duorum elementorum: quae sunt esse initiale, commune omnium finitorum entium initium, atque reale finitum, seu potius diversa realia finita, termini diversi eiusdem esse initialis. Qua unione creantur entia finita.

3216 1906 16. Esse initiale per divinam synthesim ab intelligentia relatum, non ut intelligibile, sed mere ut essentia, ad terminos finitos reales, efficit, ut existant entia finita

subiective et realiter.

3217 1907 17. Id unum efficit Deus creando, quod totum actum esse creaturarum integre ponit: hic igitur actus proprie non est factus, sed positus.

3218 1908 18. Amor, quo Deus se diligit etiam in creaturis et qui est ratio, qua se determinat ad creandum, moralem necessitatem constituit, quae in ente perfectissimo semper inducit effectum: huiusmodi enim necessitas tantummodo in pluribus entibus imperfectis integram relinquit libertatem bilateralem.

3219 1909 19. Verbum est materia illa invisibilis, ex qua, ut dicitur Sap 11, 18, creatae fuerunt res omnes universi.

3220 1910 20. Non repugnat, ut anima humana generatione multiplicetur, ita ut concipiatur, eam ab imperfecto, nempe a gradu sensitivo, ad perfectum, nempe ad gradum intellectivum, procedere.

3221 1911 21. Cum sensitivo principio intuibile fit esse, hoc solo tactu, hac sui unione, principium illud antea solum sentiens, nunc simul intelligens, ad nobiliorem statum evehitur, naturam mutat, ac fit intelligens, subsistens atque immortale.

3222 1912 22. Non est cogitatu impossibile, divina potentia fieri posse, ut a corpore animato dividatur anima intellectiva, et ipsum adhuc maneat animale; maneret nempe in ipso, tamquam basis puri animalis, principium animale, quod antea in eo erat veluti appendix.

3223 1913 23. In statu naturali anima defuncti existit perinde ac non existeret; cum non possit ullam super se ipsam reflexionem exercere, aut ullam habere sui conscientiam, ipsius condicio similis dici potest statui tenebrarum perpetuarum et somni sempiterni.

3224 1914 24. Forma substantialis corporis est potius effectus animae atque interior terminus operationis ipsius: propterea forma substantialis corporis non est ipsa anima. - Unio animae et corporis proprie consistit in immanenti perceptione, qua subiectum intuens ideam, affirmat sensibile, postquam in hac eius essentiam intuitum fuerit.

3225 1915 25. Revelato mysterio SS. Trinitatis, potest ipsius existentia demonstrari argumentis mere speculativis, negativis quidem et indirectis, huiusmodi tamen, ut per ipsa veritas illa ad philosophicas disciplinas revocetur, atque fiat propositio scientifica sicut ceterae: si enim ipsa, negaretur, doctrina theosophica purae rationis non modo in completa maneret, sed etiam omni ex parte absurditatibus scatens annihilaretur.

3226 1916 26. Tres supremae formae esse, nempe subiectivitas, obiectivitas, sanctitas, seu realitas, idealitas, moralitas, si transferantur ad esse absolutum, non possunt aliter concipi nisi ut personae subsistentes et viventes. Verbum, quatenus obiectum amatum, et non quatenus Verbum id est obiectum in se subsistens per se cognitum, est persona Spiritus Sancti.

3227 1917 27. In humanitate Christi humana voluntas fuit ita rapta a Spiritu Sancto ad adhaerendum Esse obiectivo, id est Verbo, ut illa Ipsi integre tradiderit regimen hominis, et Verbum illud personaliter assumpserit, ita sibi uniens naturam humanam. Hinc voluntas humana desiit esse personalis in homine, et cum sit persona in aliis hominibus, in Christo remansit natura.

3228 1918 28. In christiana doctrina Verbum, character et facies Dei, imprimatur in animo eorum, qui cum fide suscipiunt baptismum Christi. - Verbum, id est character, in anima impressum, in doctrina christiana, est Esse reale (infinite) per se manifestum, quod deinde novimus esse secundam personam SS. Trinitatis.

3229 1919 29. A catholica doctrina, quae sola est veritas, minime alienam putamus hanc coniecturam: In eucharistico Sacramento substantia panis et vini fit vera caro et verus sanguis Christi, quando Christus eam facit terminum sui principii sentientis, ipsamque sua vita vivificat: eo ferme modo, quo panis et vinum vere transsubstantiantur in nostram carnem et sanguinem, quia fiunt terminus nostri principii sentientis.

3230 1920 30. Peracta transsubstantiatione, intelligi potest corpori Christi glorioso partem aliquam adiungi in ipso incorporatam, indivisam pariterque gloriosam.

3231 1921 31. In sacramento Eucharistiae vi verborum corpus et sanguis Christi est tantum ea mensura, quae respondet quantitati ('a quel tanto') substantiae panis et vini, quae transsubstantiatur: reliquum corporis Christi ibi est per concomitantiam.

3232 1922 32. Quoniam qui 'non manducat carnem Filii hominis et bibit eius sanguinem, non habet vitam in se' (Jo 6, 54), et nihilominus qui moriuntur cum baptismo aquae, sanguinis aut desiderii, certo consequuntur vitam aeternam, dicendum est, his qui in hac vita non comederunt corpus et sanguinem Christi, subministrari hunc caelestem cibum in futura vita, ipso mortis instanti. - Hinc etiam Sanctis Veteris Testamenti potuit Christus descendens ad inferos se ipsum communicare sub speciebus panis et vini, ut aptos eos redderet ad visionem Dei.

3233 1923 33. Cum daemones fructum possederint, putarunt se ingressuros in hominem, si de illo ederet; converso enim cibo in corpus hominis animatum, ipsi poterant libere ingredi animalitatem, i. e. in vitam subiectivam huius entis, atque ita de eo disponere sicut proposuerant.

3234 1924 34. Ad praeservandam B. V. Mariam a labe originis, satis erat, ut incorruptum maneret minimum semen in homine, neglectum forte ab ipso daemone, e quo incorrupto semine de generatione in generationem transfuso, suo tempore oriretur Virgo Maria.

3235 1925 35. Quo magis attenditur ordo iustificationis in homine, eo aptior apparet modus dicendi scripturalis, quod Deus peccata quaedam tegit aut non imputat. - Iuxta Psalmistam (Ps 31, 1) discrimen est inter iniquitates, quae remittuntur, et peccata, quae teguntur: illae, ut videtur sunt culpae actuales et liberae, haec vero sunt peccata non eorum, qui pertinent ad populum Dei, quibus propterea nullum afferunt nocumentum.

3236 1926 36. Ordo supernaturalis constituitur manifestatione esse in plenitudine suae formae realis; cujus communicationis seu manifestationis effectus est sensus ('sentimento') deiformis, qui inchoatus in hac vita constituit lumen fidei et gratiae, completus in altera vita constituit lumen gloriae.

3237 1927 37. Primum lumen reddens animam intelligentem est esse ideale; alterum primum lumen est etiam esse, non tamen mere ideale, sed subsistens ac vivens: illud abscondens suam personalitatem ostendit solum suam obiectivitatem: at qui videt alterum (quod est Verbum), etiamsi per speculum et in aenigmate, videt Deum.

3238 1928 38. Deus est obiectum visionis beatificae, in quantum est auctor operum ad extra.

3239 1929 39. Vestigia sapientiae ac bonitatis, quae in creaturis relucent, sunt comprehensoribus necessaria; ipsa enim in aeterno exemplari collecta sunt ea Ipsius pars, quae ab illis videri possit ('che e loro accessibile'), ipsaque argumentum praebent laudibus, quas in aeternum Deo Beati concinunt.

3240 1930 40. Cum Deus non possit, nec per lumen gloriae, totaliter se communicare entibus finitis, non potuit essentiam suam comprehensoribus revelare et communicare, nisi

eo modo, qui finitis intelligentiis sit accommodatus: scilicet Deus se illis manifestat, quatenus cum ipsis relationem habet, ut eorum creator, provisor, redemptor, sanctificator.

3241 1930a (Censura, cfirm. a S. P'ce: Has propositiones S. Officium) in proprio auctoris sensu reprobandas ac proscribendas esse iudicavit, prout hoc generali decreto reprobatur, damnatur, proscribit...

[Léon XIII, Litt. encycl. 'Libertas praestantissimum'](#)

20 juin 1888

3245 Libertas, praestantissimum naturae bonum, idemque intelligentia aut ratione utentium naturarum unice proprium, hanc tribuit homini dignitatem, ut sit in manu consilii sui obtineatque actionum suarum potestatem. Verumtamen eiusmodi dignitas plurimum interest, qua ratione geratur. ... Sane integrum est homini parere rationi, morale bonum sequi, ad summum finem suum recta contendere. Sed idem potest ad omnia alia deflectere, fallacesque bonorum imagines persecutus, ordinem debitum perturbare et in interitum ruere voluntarium. ...

3246 Libertatem nemo altius praedicat nec constantius asserit Ecclesia catholica, quae (id) ... tuetur ut dogma. Neque id solum: sed contradicentibus haereticis... (nominantur Manichaei, adversarii Concilii Tridentini, Jansenistae, Fatalistae) patrocinium libertatis Ecclesia suscepit hominisque tam grande bonum ab interitu vindicavit.

3247 Cur homini lex necessaria sit, in ipso eius arbitrio, scilicet in hoc, nostrae ut voluntates a recta ratione ne discrepent, prima est causa, tamquam in radice, quaerenda. ... Talis (lex) est princeps omnium lex naturalis, quae scripta est et insculpta in hominum animis singulorum, quia ipsa est humana ratio recte facere iubens et peccare vetans. Ista vero humanae rationis praescriptio vim habere legis non potest, nisi quia altioris est vox atque interpretis rationis, cui mentem libertatemque nostram subiectam esse oporteat. Vis enim legis cum ea sit, officia imponere et iura tribuere, tota in auctoritate nititur, hoc est: in vera potestate statuendi officia describendique iura, item poenis praemiisque imperata sancienda: quae quidem omnia in homine liquet esse non posse, si normam actionibus ipse suis summus sibi legislator daret. Ergo consequitur, ut naturae lex sit ipsa lex aeterna, insita in iis qui ratione utuntur, eosque inclinans ad debitum actum et finem, eaque est ipsa aeterna ratio Creatoris universumque mundum gubernantis Dei.

3248 Quod ratio lexque naturalis in hominibus singulis, idem efficit in consociatis lex humana ad bonum commune civium promulgata. Ex hominum legibus aliae in eo versantur quod est bonum malumve natura. ... Sed istiusmodi decreta nequaquam ducunt ab hominum societate principium, ... sed potius ipsi hominum societati antecedunt, omninoque sunt a lege naturali ac propterea a lege aeterna repetenda. ... Alia vero civilis potestatis praescripta non ex naturali iure statim et proxime, sed longius et oblique consequuntur, resque varias definiunt, de quibus non est nisi generatim atque universe natura cautum. ... Iamvero peculiaribus hisce vivendi regulis prudenti ratione inventis legitimaque potestate propositis lex humana proprii nominis continetur. ... Ex eo intelligitur, omnino in aeterna Dei lege normam et regulam positam esse libertatis, nec singulorum dumtaxat hominum sed etiam communitatis et coniunctionis humanae.

3249 Igitur in hominum societate libertas veri nominis non est in eo posita, ut agas quod lubet. ... sed in hoc, ut per leges civiles expeditius possis secundum legis aeternae praescripta vivere. Eorum vero qui praesunt, non in eo sita libertas est, ut imperare temere et ad libidinem queant. ... sed humanarum vis legum haec debet esse, ut ab aeterna lege

manare intelligentur nec quidquam sancire, quod non in ea, velut in principio universi iuris, contineatur.

3250 Illa (libertas) magnopere praedicatur, quam conscientiae libertatem nominant : quae si ita accipiatur, ut suo cuique arbitrato aequae liceat Deum colere, (aut) non colere, argumentis quae supra allata sunt, satis convicitur. - Sed potest etiam in hanc sententiam accipi, ut homini ex conscientia officii, Dei voluntatem sequi et iussa facere, nulla re impediente, in civitate liceat. Haec quidem vera, haec digna filiis Dei libertas, quae humanae dignitatem personae honestissime tuetur, est omni vi iniuriaeque maior: eademque Ecclesiae semper optata ac praecipue cara. Huius generis libertatem sibi constanter vindicavere Apostoli ...

3251 (Ecclesia) nihil quidem impertiens iuris nisi iis quae vera quaeque honesta sint, non recusat quominus quidpiam a veritate iustitiaeque alienum ferat tamen publica potestas, scilicet maius aliquod vel vitandi causa malum, vel adipiscendi aut conservandi bonum. Ipse providentissimus Deus cum infinitae sit bonitatis, idemque omnia possit, sinit tamen esse in mundo mala, partim ne ampliora impediatur bona, partim ne maiora mala consequantur. In regendis civitatibus Rectorem mundi par est imitari : quin etiam cum singula mala prohibere auctoritas hominum non possit, debet 'multa concedere atque impunita relinquere, quae per divinam tamen providentiam vindicantur, et recte' Verumtamen in eiusmodi rerum adiunctis, si communis boni causa, et hac tantum causa, potest vel etiam debet lex hominum ferre toleranter malum, tamen nec potest nec debet id probare aut velle per se: quia malum per se cum sit boni privatio, repugnat bono communi, quod legislator, quoad optime potest, velle ac tueri debet. Et hac quoque in re ad imitandum sibi lex humana proponat Deum necesse est, qui in eo quod mala esse in mundo sinit, 'neque vult mala fieri, neque vult mala non fieri, sed vult permittere mala fieri, et hoc est bonum'. Quae Doctoris Angelici sententia brevissime continet de malorum tolerantia doctrinam.

[Léon XIII, Encycl. 'Libertas, praeseantissimum', 20 juin 1888](#)

1931 ... Multi (denique) rei sacrae a re civili distractionem non probant ; sed tamen faciendum censent, ut Ecclesia obsequatur tempori et flectat se atque accommodet ad ea, quae in administrandis imperiis hodierna prudentia desiderat. Quorum est honesta sententia, si de quadam intelligatur aequa ratione, quae consistere cum veritate iustitiaeque possit : nimirum ut, explorata spe magni alicuius boni, indulgentem Ecclesia sese impertiat idque temporibus largiatur, quod salva officii sanctitate potest. - Verum secus est de rebus ac doctrinis, quas demutatio morum ac fallax iudicium contra fas invexerint. ...

3252 1932 Itaque ex dictis consequitur, nequaquam licere petere, defendere largiri cogitandi, scribendi, docendi, itemque promiscuam religionum libertatem, veluti iura totidem, quae homini natura dederit. Nam si vere natura dedisset, imperium Dei detrectari ius esset, nec ulla temperari lege libertas humana posset. - Similiter consequitur, ista genera libertatis posse quidem, si iustae causae sint, tolerari, definita tamen moderatione, ne in libidinem atque insolentiam degenerent. ...

3253 1933 Ubi dominatus premat aut impendeat eiusmodi, qui oppressam iniusta vi teneat civitatem, vel carere Ecclesiam cogat libertate debita, fas est aliam quaerere temperationem reipublicae, in qua agere cum libertate concessum sit : tunc enim non illa expeditur immodica et vitiosa libertas, sed sublevatio aliqua salutis omnium causa quaeritur, et hoc unice agitur, ut, ubi rerum malarum licentia tribuitur, ibi potestas honeste faciendi ne impediatur.

3254 1934 Atque etiam malle reipublicae statum populari temperatum genere non est per se contra officium, salva tamen doctrina catholica de ortu atque administratione publicae potestatis. Ex variis reipublicae generibus, modo sint ad consulendum utilitati civium per se

idonea, nullum quidem Ecclesia respuit: singula tamen vult, quod plane idem natura iubet, sine iniuria cuiusquam, maximeque integris Ecclesiae iuribus, esse constituta. ...

1935 Ad res publicas gerendas accedere, nisi alicubi ob singularem rerum temporumque conditionem aliter caveatur, honestum est : immo vero probat Ecclesia, singulos operam suam in communem afferre fructum, et quantum quisque industria potest, tueri, conservare, augere rempublicam.

3255 *1936* Neque illud Ecclesia damnat, velle gentem suam nemini servire nec externo, nec domino, si modo fieri incolumi iustitia queat. Denique nec eos reprehendit, qui efficere volunt, ut civitates suis legibus vivant civesque quam maxima augendorum commodorum facultate donentur. Civicarum sine intemperantia libertatum semper esse Ecclesia fautrix fidelissima consuevit : quod testantur potissimum civitates Italicae, scilicet prosperitatem, opes, gloriam nominis municipali iure adeptae, quo tempore salutaris Ecclesiae virtus in omnes reipublicae partes nemine repugnante pervaserat.

[Resp. S. Officii ad archiep. Cameracensem \(sous Léon XIII\),](#)

[14 \(19\) août 1889; D 1889-1890](#)

3258 In scholis catholicis tuto doceri non posse, licitam esse operationem chirurgicam, quam 'craniotomiam' appellant, sicut declaratum fuit die 28. Maii 1884, et quamcumque chirurgicam operationem directe occisivam fetus vel matris gestantis.

[Léon XIII, Encycl. 'Sapientiae chnstianae', 10 janvier 1890](#)

1936a Esse in usu vitae plura ac maiora catholicorum officia, quam eorum, qui sint fidei catholicae aut perperam compotes aut omnino expertes, dubitari non potest. ... Christianam fidem homo, ut debet, complexus, hoc ipso Ecclesiae ut ex ea natus subicitur eiusque fit societatis maximae sanctissimaeque particeps, quam summa cum potestate regere, sub invisibili capite Christo Iesu, Romani Pontificis proprium est munus. - Nunc vero si civitatem, in qua editi susceptique in hanc lucem sumus, praecipue diligere tuerique iubemur lege naturae usque eo, ut civis bonus vel mortem pro patria oppetere non dubitet, officium est Christianorum longe maius, simili modo esse in Ecclesiam semper affectos. Est enim Ecclesia civitas sancta Dei viventis, Deo ipso nata, eodemque auctore constituta : quae peregrinatur quidem in terris, sed vocans homines et erudiens atque deducens ad sempiternam in coelis felicitatem. Adamanda igitur patria est, unde vitae mortalis usuram accipimus: sed necesse est, caritate Ecclesiam praestare, cui vitam animae debemus perpetuo mansuram : quia bona animi corporis bonis rectum est anteponere, multoque, quam erga homines, sunt erga Deum officia sanctiora.

1936b Ceterum, vere si iudicare volumus, supernaturalis amor Ecclesiae patriaeque caritas naturalis, geminae sunt ab eodem sempiterno principio profectae caritates, cum ipse sit utriusque auctor et causa Deus : ex quo consequitur, non posse alterum officium pugnare cum altero. ... Nihilominus horum officiorum ordo, vel calamitate temporum vel iniquiore hominum voluntate, aliquando pervertitur. Nimirum incidunt causae, cum aliud videtur a civibus respublica, aliud a christianis religio postulare; idque non alia sane de causa, quam quod rectores reipublicae sacram Ecclesiae potestatem aut nihil pensi habent aut sibi volunt esse subiectam. ... Si reipublicae leges aperte discrepent cum iure divino, si quam Ecclesiae imponant iniuriam, aut iis, quae sunt de religione, officiis contradicant, vel auctoritatem Iesu

Christi in Pontifice Maximo violent, tum vero resistere officium est, parere scelus: idque cum ipsius reipublicae iniuria coniunctum, quia peccatur in rempublicam, quidquid in religione delinquitur.

1936c Neque est, quod opponat quisquam, Ecclesiae conservatorem et vindicem Iesum Christum nequaquam opera hominum indigere. Non enim inopia virium, sed magnitudine bonitatis vult ille, ut aliquid a nobis conferatur operae ad salutis, quam ipse peperit, obtinendos adipiscendosque fructus. Huiusce partes officii primae sunt, catholicam doctrinam profiteri aperte et constanter, eamque, quoad quisque potest, propagare. ... Profecto praedicandi, hoc est docendi, munus iure divino penes magistros est, quos 'Spiritus Sanctus posuit episcopos regere Ecclesiam Dei' (Act 20,28), maximeque penes Pontificem Romanum, Iesu Christi vicarium, Ecclesiae universae summa cum potestate praepositum, credendorum, agendorum magistrum. Nihilominus nemo putet, industriam nonnullam eadem in re ponere privatos prohiberi, eos nominatim, quibus ingenii facultatem Deus cum studio bene merendi dedit: qui, quoties res exigat, commode possunt non sane doctoris sibi partes assumere, sed ea, quae ipsi acceperint, impertire ceteris, magistrorum voci resonantes tamquam imago. Quin immo privatorum opera visa est Patribus Concilii VATICANI usque adeo opportuna ac frugifera, ut prorsus deprecendam iudicarint: 'Omnes Christi fideles ... operam conferant.' (cf. D 1819). -Ceterum serere fidem catholicam auctoritate exempli, professionisque constantia praedicare, quisque se posse ac debere meminerit. - In officiis igitur, quae nos iungunt Deo atque Ecclesiae, hoc est numerandum maxime, ut in veritate christiana propaganda propulsandisque erroribus elaboret singulorum, quoad potest, industria.

Léon XIII, Ep. encycl. 'Quamquam pluries', 15 août 1889

3260 Cur beatus Iosephus nominatim habeatur Ecclesiae patronus vicissimque plurimum sibi Ecclesia de eius tutela patrociniisque polliceatur, causae illae sunt rationesque singulares, quod is vir fuit Mariae, et pater, ut putabatur, Iesu Christi. Hinc omnis eius dignitas, gratia, sanctitas, gloria profectae. Certe Matris Dei tam in excelso dignitas est ut nihil fieri maius queat. Sed tamen, quia intercessit Iosepho cum Virgine beatissima maritale vinculum, ad illam praestantissimam dignitatem, qua naturis creatis omnibus longissime Deipara antecellit, non est dubium, quin accesserit ipse ut nemo magis. Est enim coniugium societas necessitudoque omnium maxima, quae natura sua adiunctam habet bonorum unius cum altero communicationem. Quocirca si sponsum Virgini Deus Iosephum dedit, dedit profecto non modo vitae socium, virginitatis testem, tutorem honestatis, sed etiam excelsae dignitatis eius ipso coniugali foedere participem. - Similiter augustissima dignitate unus eminent inter omnes, quod divino consilio custos Filii Dei fuit, habitus hominum opinione pater. Qua ex re consequens erat, ut Verbum Dei Iosepho modeste subesset, dictoque esset audiens omnemque adhiberet honorem, quem liberi adhibeant parenti suo necesse est.

3261 Iamvero ex hac duplici dignitate officia sponte sequebantur, quae patribusfamilias natura praescripsit, ita quidem, ut domus divinae, cui Iosephus praeerat, custos idem et curator et defensor esset legitimus ac naturalis. Cuiusmodi officia ac munia ille quidem, quoad suppeditavit vita mortalis, revera exercuit. ...

3262 Atqui domus divina, quam Iosephus velut potestate patria gubernavit initia exorientis Ecclesiae continebat. Virgo sanctissima quemadmodum Iesu Christi genitrix, ita omnium est christianorum mater, quippe quos ad Calvariae montem inter supremos Redemptoris cruciatus generavit; itemque Iesus Christus tamquam primogenitus est christianorum, qui ei sunt adoptione ac redemptione fratres.

3263 Quibus rebus causa nascitur, cur beatissimus Patriarcha commendatam sibi peculiari quadam ratione sentiat multitudinem christianorum, ex quibus constat Ecclesia, scilicet

innumerabilis isthaec perque omnes terras fusa familia, in quam, quia vir Mariae et pater est Jesu Christi, paterna propemodum auctoritate pollet. Est igitur consentaneum et beato Iosepho apprime dignum, ut sicut ille olim Nazarethanam familiam, quibuscumque rebus usuvenit, sanctissime tueri consuevit, ita nunc patrocínio caelesti Ecclesiam Christi tegat ac defendat.

Denzinger (latin) 3185

Denzinger (latin) 3263

Resp. S. Officii ad episc. Massiliensem (sous Léon XIII),

30 juillet 1890; De vino ad Missam adhibendo

3264 1938 In pluribus Galliae partibus, maxime si eae ad meridiem sitae reperiantur, vinum album, quod incruento Missae sacrificio inservit, tam debile est ac impotens, ut diu conservari non valeat, nisi eidem quaedam spiritus vini ('spirito alcool') quantitas admisceatur. Qu.: 1. An istiusmodi commixtio licita sit? 2. Et, si affirmative, quatenus quantitas huiusmodi materiae extraneae vino adiungi permittatur? 3. In casu affirmativo, requiriturne spiritus vini ex vino puro seu ex vitis fructu extractus? Resp. (cfirm. a S. P'ce 31 juillet): Dummodo spiritus ('alcool') extractus fuerit ex genimine vitis, et quantitas alcoholica addita una cum ea, quam vinum, de quo agitur, naturaliter continet, non excedat proportionem duodecim pro centum, et admixtio fiat, quando vinum est valde recens, nihil obstare, quominus idem vinum in Missae sacrificio adhibeatur.

Léon XIII, Litt. encycl. 'Rerum novarum', 15 mai 1891

3265 Possidere res privatim ut suas, ius est homini a natura datum. ... Neque est, cur providentia introducatur reipublicae: est enim homo, quam respublica, senior: quocirca ius ille suum ad vitam corpusque tuendum habere natura ante debuit, quam civitas ulla coisset. ... Res enim eas, quae ad conservandam vitam maximeque ad perficiendam requiruntur, terra quidem cum magna largitate fundit, sed fundere ex se sine hominum cultu et curatione non posset. Iamvero cum in paradisi naturae bonis industriam mentis viresque corporis homo insumat, hoc ipso applicat ad sese eam naturae corporeae partem, quam ipse percoluit, in qua velut formam quandam personae suae impressam reliquit; ut omnino rectum esse oporteat, eam partem ab eo possideri uti suam, nec ullo modo ius ipsius violare cuiquam licere. ...

3266 Jura vero istiusmodi, quae in hominibus insunt singulis, multo validiora intelliguntur esse, si cum officiis hominum in convictu domestico apta et connexa spectentur. ... Quod igitur demonstravimus ius dominii personis singularibus natura tributum, id, transferri in hominem, qua caput est familiae, oportet: immo tanto ius est illud validius quanto persona humana in convictu domestico plura complectitur. Sanctissima naturae lex est, ut victu omnique cultu paterfamilias tueatur, quos ipse procreavit: idemque illuc a natura ipsa deducitur, ut velit liberis suis, quippe qui paternam referunt et quodam modo producant personam, acquirere et parare, unde se honeste possint in ancipiti vitae cursu a misera fortuna defendere. Id vero efficere non alia ratione potest, nisi fructuosarum possessione rerum, quas ad liberos hereditate transmittat...

3267 1938b Justa possessio pecuniarum a iusto pecuniarum usu distinguitur. Bona privatim possidere, quod paulo ante vidimus ius est homini naturale: eoque uti iure, maxime in societate vitae, non fas modo est, sed plane necessarium. ... At vero si illud quaeratur, qualem esse usum bonorum necesse sit, Ecclesia quidem sine ulla dubitatione respondet: 'Quantum ad hoc, non debet homo habere res exteriores ut proprias, sed ut communes, ut scilicet de facili aliquis eas communicet in necessitate aliorum. Unde Apostolus dicit: 'Divitibus

huius saeculi praecipue ... facile tribuere, communicare' (I Tim 6, 17s)'. Nemo certe opitulari aliis de eo iubetur, quod ad usus pertineat cum suos tum suorum necessarios: immo nec tradere aliis, quo ipse egeat ad id servandum, quod personae conveniat, quodque deceat. ... Sed ubi necessitati satis et decoro datum, officium est de eo, quod superat, gratificari indigentibus. 'Quod superest, date eleemosynam' (Lc 11, 41). Non iustitiae, excepto in rebus extremis, officia ista sunt, sed caritatis christianae, quam profecto lege agendo petere ius non est. Sed legibus iudiciisque hominum lex antecedit iudiciumque Christi Dei, qui multis modis suadet consuetudinem largiendi... et collatam negatamve iudicaturus (Mt 25, 34s).

3268 Duas velut notas habet in homine labor natura insitas, nimirum ut personalis sit, quia vis agens adhaeret personae, atque eius omnino est propria, a quo exercetur, et eius est utilitati nata: deinde ut sit necessarius, ob hanc causam, quod fructus laboris est homini opus ad vitam tuendam: vitam autem tueri ipsa rerum, cui maxime parendum, natura iubet.

3269 Iamvero si ex ea dumtaxat parte spectetur, quod personalis est, non est dubium, quin integrum opifici sit pactae mercedis angustius finire modum: quemadmodum enim operas dat ille voluntate, sic et operarum mercede vel tenui vel plane nulla contentus esse voluntate potest.

3270 Sed longe aliter iudicandum, si cum ratione personalitatis ratio coniungitur necessitatis, cogitatione quidem, non re, ab illa separabilis. Reapse manere in vita, commune singulis officium est, cui scelus est deesse. Hinc ius reperiendarum rerum, quibus vita sustentatur, necessario nascitur: quarum rerum facultatem infimo cuique non nisi quaesita labore merces suppeditat. Esto igitur, ut opifex atque herus libere in idem placitum, ac nominatim in salarii modum consentiant: subest tamen semper aliquid ex iustitia naturali, idque libera paciscentium voluntate maius et antiquius, scilicet alendo opifici, frugi quidem et bene morato, haud imparem esse mercedem oportere. Quod si necessitate opifex coactus, aut mali peioris metu permotus duriozem condicionem accipiat, quae, etiamsi nolit, accipienda sit, quod a domino vel a redemptore operum imponitur, istud quidem est subire vim, cui iustitia reclamat. ...

3271 Mercedem si ferat opifex satis amplam, ut ea se uxoremque et liberos tueri commodum queat, facile studebit parsimoniae, si sapit, efficietque, quod ipsa videtur natura monere, ut detractis sumptibus, aliquid etiam redundet, quo sibi liceat ad modicum censum pervenire. ... Non tamen ad haec commoda perveniri nisi ea condicione potest, ut privatus census ne exhauriatur immanitate tributorum et vectigalium. Ius enim possidendi privatim bona cum non sit lege hominum, sed natura datum, non ipsum abolere, sed tantummodo ipsius usum temperare et cum communi bono componere auctoritas publica potest. Faciat ergo iniuste atque inhumane, si de bonis privatorum plus aequo, tributorum nomine, detraxerit...

1938d Vulgo coiri ejus generis societates, sive tota ex opificibus conflatas, sive ex utroque ordine mixtas gratum est : optandum vero, ut numero et actuosa virtute crescant. ... Privatas enim societates inire concessum est homini iure naturae: est autem ad praesidium iuris naturalis instituta civitas, non ad interitum ; eoque si civium coetus sociari vetuerit, plane secum pugnantia agat propterea, quod tam ipsa quam coetus privati uno hoc e principio nascuntur, quod homines sunt natura congregabiles. - Incidunt aliquando tempora, cum ei generi communitatum rectum sit leges obsistere : scilicet si quidquam ex instituto persequantur, quod cum probitate, cum iustitia, cum reipublicae salute aperte dissideat.

Léon XIII, Ep. 'Pastoralis officii' ad episcopos Germaniae et

Austriae, 12 septembre 1891

3272 1939 Utraque divina lex, tum ea quae naturalis rationis lumine, tum quae Litteris divino afflatu perscriptis promulgata est, districte vetant ne quis extra causam publicam hominem interimat aut vulneret, nisi salutis suae defendendae causa, necessitate coactus. At qui ad privatum certamen provocant vel oblatum suscipiunt, hoc agunt, huc animum viresque intendunt, nulla necessitate adstricti, ut vitam eripiant aut saltem vulnus inferant adversario. Utraque porro divina lex interdicit, ne quis temere vitam proiciat suam, gravi et manifesto obiciens discrimini, cum id nulla officii aut caritatis magnanimae ratio suadeat; haec autem caeca temeritas, vitae contemptrix, plane inest in natura duelli. Quare obscurum nemini aut dubium esse potest, in eos, qui privatim proelium conserunt singulare, utrumque cadere et scelus alienae cladis et vitae propriae discrimen voluntarium. Demum vix ulla pestis est, quae a civilis vitae disciplina magis abhorreat et iustum civitatis ordinem pervertat, quam permissa civibus licentia, ut sui quisque assertor iuris privata vi manuque et honoris, quem violatum putet, ultor existat. ...

3273 1940 Neque illis, qui oblatum certamen suscipiunt, iusta suppetit excusatio metus, quod timeant se vulgo segnes haberi, si pugnam detrectent. Nam si officia hominum ex falsis vulgi opinionibus dimetienda essent, non ex aeterna recti iustique norma, nullum esset naturale ac verum inter honestas actiones et flagitiose facta discrimen. Ipsi sapientes ethnici et norunt et tradiderunt, fallacia vulgi iudicia spernenda esse a forti et constanti viro. Iustus potius et sanctus timor est, qui avertit hominem ab iniqua caede eumque facit de propria et fratrum salute sollicitum. Immo qui inania vulgi aspernatur iudicia, qui contumeliarum verbera subire mavult, quam ulla in re officium deserere, hunc longe maiore atque excelsiore animo esse perspicitur, quam qui ad arma procurrit lacessitus iniuria. Quin etiam, si recte diiudicari velit, ille est unus, in quo solida fortitudo eluceat, illa, inquam, fortitudo, quae virtus vere nominatur et cui gloria comes est non fucata, non fallax. Virtus enim in bono consistit rationi consentaneo, et nisi quae in iudicio nitatur approbantis Dei, stulta omnis est gloria.

[Léon XIII, Ep. encycl. 'Octobri mense', 22 septembre 1891](#)

3274 1940a Filius Dei aeternus, cum ad hominis redemptionem et decus, hominis naturam vellet suscipere, eaque re mysticum quoddam cum universo humano genere initurus esset conubium, non id ante perfecit, quam liberrima consensio accessisset designatae matris, quae ipsius generis humani personam quodammodo agebat, ad eam illustrem verissimamque Aquinatis sententiam: 'Per annuntiationem expectabatur consensus Virginis loco totius humanae naturae'. Ex quo non minus vere proprieque affirmare licet, nihil prorsus de permagno illo omnis gratiae thesauro, quem attulit Dominus, siquidem 'gratia et veritas per Jesum Christum facta est' (Jo 1, 17), nihil nobis, nisi per Mariam, Deo sic volente, impertiri; ut, quo modo ad summum Patrem nisi per Filium nemo potest accedere, ita fere nisi per matrem accedere nemo possit ad Christum.

3275 2271 Talem (Mariam) nobis praestitit Deus, cui, hoc ipso, quod Unigenae sui matrem elegit, maternos plane indidit sensus, aliud nihil spirantes nisi amorem et veniam; talem facto suo Iesus Christus ostendit, cum Mariae subesse et obtemperare ut matri filius sponte voluit; talem de cruce praedicavit, cum universitatem humani generis in Joanne discipulo, curandam ei fovendamque commisit (Jo 19, 26s); talem denique se dedit ipsa, quae eam immensi laboris hereditatem, a moriente Filio relictam, magno complexa animo, materna in omnes officia confestim coepit impendere.

[Resp. S. Officii ad archiep. Friburg. \(sous Léon XIII\),](#)

27 juillet 1892

3276 Qu.: 1. Utrum liceat sacramenta morientium ministrare fidelibus, qui massonicae quidem sectae non adhaerent nec eius ducti principiis, sed aliis rationibus moti corpora sua post mortem cremanda mandarunt, si hoc mandatum retractare nolint? Resp.: Ad 1. Si moniti renuant, negative. Ut vero fiat aut omittatur monitio, serventur regulae a probatis auctoribus traditae, habita praesertim ratione scandali vitandi.

3277 2. Utrum liceat pro fidelibus, quorum corpora non sine ipsorum culpa cremata sunt, Missae sacrificium publice offerre vel etiam privatim applicare, itemque foundationes ad hunc finem acceptare? Ad 2. Circa publicam s. Missae applicationem negative; circa privatam, affirmative.

3278 3. Utrum liceat cadaverum cremationi cooperari, sive mandato ac consilio, sive praestita opera, ut medicis, officialibus, operariis in crematorio inservientibus? Et utrum hoc liceat saltem, si fiat in quadam necessitate aut ad evitandum magnum damnum? Ad 3. Numquam licere formaliter cooperari mandato vel consilio. Tolerari autem aliquando posse materialem cooperationem, dummo 1. crematio non habeatur pro signo protestativo massonicae sectae; 2 non aliquid in ipsa contineatur, quod per se directe atque unice exprimat reprobationem catholicae doctrinae et approbationem sectae; 3 neque constet, officiales et operarios catholicos ad opus adstringi vel vocari in contemptum catholicae religionis. Ceterum quamvis in hisce casibus relinquendi sunt in bona fide, semper tamen monendi sunt, ne cremationi cooperari intendant.

3279 4. Utrum liceat taliter cooperantibus ministrare sacramenta, si ab hac cooperatione desistere nolunt aut desistere non posse affirmant? Ad 4. Provisum in praecedenti. Et detur Decr. 15 décembre 1886 (DS 3195s).

Léon XIII, Ep. encycl. 'Providentissimus Deus',

18 novembre 1893

3280 1941 (Magister ad docendum sumet exemplar) versionem Vulgatam, quam Concilium Tridentinum 'in publicis lectionibus, disputationibus, praedicationibus et expositionibus pro authentica' habendam decrevit (cf. DS 1506) atque etiam commendat quotidiana Ecclesiae consuetudo. Neque tamen non sua habenda erit ratio reliquarum versionum, quas christiana laudavit usurpavitque antiquitas, maxime codicum primigeniorum. Quamvis enim, ad summam rei quod spectat, ex dictionibus Vulgatae hebraea et graeca bene eluceat sententia, attamen si quid ambigue, si quid minus accurate inibi elatum sit, 'inspectio praecedentis linguae', suasore Augustino, proficiet. ...

3281 1942 ...Patrum doctrinam Synodus Vaticana amplexa est, quando Tridentinum decretum de divini verbi scripti interpretatione renovans hanc illius mentem esse declaravit, ut 'in rebus fidei et morum, ad aedificationem doctrinae christianae pertinentium, is pro vero sensu sacrae Scripturae habendus sit, quem tenuit ac tenet sancta mater Ecclesia, cuius est iudicare de vero sensu et interpretatione Scripturarum sanctarum; atque ideo nemini licere contra hunc sensum aut etiam contra unanimem consensum Patrum ipsam Scripturam sacram interpretari' (vd DS 1507 3007).

3282 1942 Qua plena sapientiae lege nequaquam Ecclesia pervestigationem scientiae biblicae retardat aut coercet; sed eam potius ab errore integram praestat, plurimumque ad veram adiuvat progressionem. Nam privato cuique doctori magnus patet campus, in quo,

tutis vestigiis, sua interpretandi industria praeclare certet Ecclesiaeque utiliter. In locis quidem divinae Scripturae, qui expositionem certam et definitam adhuc desiderant, effici ita potest ex suavi Dei providentis consilio, ut quasi praeparato studio iudicium Ecclesiae maturetur; in locis vero iam definitis potest privatus doctor aequae prodesse, si eos vel enucleatius apud fidelium plebem et ingeniosius apud doctos edisserat vel insignius evincat ab adversariis. ...

3283 1943 In ceteris analogia fidei sequenda est, et doctrina catholica qualis ex auctoritate Ecclesiae accepta, tamquam Summa norma est adhibenda. ...

3284 1944 Iamvero sanctorum Patrum, quibus 'post Apostolos sancta Ecclesia plantatoribus, rigatoribus, aedificatoribus, pastoribus, nutritoribus crevit', summa auctoritas est, quotiescumque testimonium aliquod biblicum, ut ad fidei pertinens morumve doctrinam uno eodemque modo explicant omnes: nam ex ipsa eorum consensione, ita ab Apostolis secundum catholicam fidem traditum esse nitide eminent. ... Neque ideo tamen viam sibi (exegeta) putet obstructam, quominus, ubi iusta causa adfuerit, inquirendo et exponendo vel ultra procedat, modo praeceptioni illi ab Augustino sapienter propositae religiose obsequatur, videlicet a litterali et veluti obvio sensu minime discedendum nisi qua eum vel ratio tenere prohibeat vel necessitas cogat dimittere.

3285 1945 Ceterorum interpretum catholicorum est minor quidem auctoritas; attamen, quoniam Bibliorum studia continuum quendam progressum in Ecclesia habuerunt, istorum pariter commentariis suis tribuendus est honor, ex quibus multa opportune peti liceat ad refellenda contraria, ad difficiliora enodanda.

3286 1946 Sacrae Scripturae magistris necesse est atque theologos addecet eas linguas cognitatas habere, quibus libri canonici sunt primitus ab hagiographis exarati. ... Hos autem ipsos eiusdem rei gratia doctiores esse oportet atque exercitiores in vera artis criticae disciplina: perpera enim et cum religionis damno inductum est artificium, nomine honestatum criticae sublimioris, quo ex solis internis, uti loquuntur, rationibus cuiuspiam libri origo, integritas, auctoritas diiudicata emergant. Contra perspicuum est, in quaestionibus rei historicae, cuiusmodi origo et conservatio librorum, historiae testimonia valere prae ceteris eaque esse quam studiosissime et conquirenda et excutienda: illas vero rationes internas plerumque non esse tanti, ut in causam, nisi ad quandam confirmationem, possint advocari. ...

3287 1947 Scripturae sacrae doctori cognitio naturalium rerum bono erit subsidio, quo huius quoque modi captiones in divinos libros instructas facilius detegat et refellat. - Nulla quidem theologum inter et physicum vera dissensio intercesserit, dum suis uterque finibus se contineant, id caventes secundum S. Augustini monitum, 'ne aliquid temere et incognitum pro cognito asserant'. Sin tamen dissenserint, quemadmodum se gerat theologus, summatim est regula ab eodem oblata: 'Quidquid, inquit, ipsi de natura rerum veracibus documentis demonstrare potuerint, ostendamus nostris Litteris non esse contrarium : quidquid autem de quibuslibet suis voluminibus his nostris Litteris, id est catholicae fidei, contrarium protulerint, aut aliqua etiam facultate ostendamus aut nulla dubitatione credamus esse falsissimum'.

3288 1947 De cuius aequitate regulae in consideratione sit primum, scriptores sacros seu verius 'Spiritus Dei, qui per ipsos loquebatur, noluisse ista (videlicet intimam adspectabilium rerum constitutionem) docere homines, nulli saluti profutura'; quare eos, potius quam explorationem naturae recta persequantur, res ipsas aliquando describere et tractare aut quodam translationis modo aut sicut communis sermo per ea ferebat tempora hodieque de multis fert rebus in quotidiana vita ipsos inter homines scientissimos. Vulgari autem sermone cum ea primo proprieque efferantur, quae cadant sub sensus, non dissimiliter scriptor sacer (monuitque et Doctor Angelicus) 'ea secutus est, quae sensibilibus apparent', seu quae Deus ipse, homines alloquens, ad eorum captum significavit humano more.

3289 1948 Quod vero defensio Scripturae sanctae agenda strenue est, non ex eo omnes aequae sententiae tuendae sunt, quas singuli Patres aut qui deinceps interpretes in eadem declaranda ediderint: qui prout erant opiniones aetatis, in locis edisserendis, ubi physica aguntur, fortasse non ita semper iudicaverunt ex veritate, ut quaedam posuerint, quae nunc minus probentur. Quocirca studiose dignoscendum in illorum interpretationibus, quatenus reapse tradant tamquam spectantia ad fidem aut cum ea maxime copulata, quatenus unanimi tradant consensu; namque 'in his quae de necessitate fidei non sunt licuit Sanctis diversimode opinari, sicut et nobis', ut est S. Thomae sententia. Qui et alio loco prudentissime habet: 'Mihi videtur tutius esse, huiusmodi, quae philosophi communiter senserunt et nostrae fidei non repugnant, nec sic esse asserenda ut dogmata fidei, etsi aliquando sub nomine philosophorum introducantur, nec sic esse neganda tamquam fidei contraria, ne sapientibus huius mundi occasio contemnendi doctrinam fidei praebeatur'. Sane, quamquam ea, quae speculatores naturae certis argumentis certa iam esse (EnchB.-!) affirmarint, interpres ostendere debet nihil Scripturis recte explicatis obsistere. ...

3290 1949 Haec ipsa deinde ad cognatas disciplinas, ad historiam praesertim, iuvabit transferri.

3291 1950 Fieri quidem potest, ut quaedam librariis in codicibus describendis minus recte exciderint; quod considerate iudicandum est nec facile admittendum, nisi quibus locis rite sit demonstratum; fieri etiam potest, ut germana alicuius loci sententia permaneat anceps; cui enodandae multum afferent optimae interpretandi regulae: at nefas omnino fuerit aut inspirationem ad aliquas tantum sacrae Scripturae partes coangustare aut concedere sacrum ipsum errasse auctorem. Nec enim toleranda est eorum ratio, qui ex istis difficultatibus sese expediunt, id nimirum dare non dubitantes, inspirationem divinam ad res fidei morumque, nihil praeterea, pertinere, eo quod falso arbitrentur, de veritate sententiarum cum agitur, non adeo exquirendum, quatenus dixerit Deus, ut non magis perpendatur, quam ob causam ea dixerit.

3292 1951 Etenim libri omnes atque integri, quos Ecclesia tamquam sacros et canonicos recipit, cum omnibus suis partibus, Spiritu Sancto dictante conscripti sunt; tantum vero abest, ut divinae inspirationi error ullus subesse possit, ut ea per se ipsa non modo errorem excludat omnem, sed tam necessario excludat et respuat quam necessarium est, Deum, summam Veritatem, nullius omnino erroris auctorem esse.

3293 1952 Haec est antiqua et constans fides Ecclesiae, sollemni etiam sententia in Conciliis definita Florentino (vd. DS 1334) et Tridentino (vd. DS 1501ss), confirmata denique atque expressius declarata in Concilio Vaticano, a quo absolute edictum: 'Veteris et Novi Testamenti libri Deum habent auctorem' (DS 3006)- Quare nihil admodum refert, Spiritum Sanctum assumpsisse homines tamquam instrumenta ad scribendum, quasi, non quidem primario auctori, sed Scriptoribus inspiratis quidpiam falsi elabi potuerit. Nam supernaturali ipse virtute ita eos ad scribendum excitavit et movit, ita scribentibus adstitit, ut ea omnia eaque sola, quae ipse iuberet, et recte mente conciperent et fideliter conscribere vellent et apte infallibili veritate exprimerent : secus non ipse esset auctor sacrae Scripturae universae. ... Atque adeo Patribus omnibus et Doctoribus persuasissimum fuit, divinas Litteras, quales ab hagiographis editae sunt, ab omni omnino errore esse immunes, ut propterea non pauca illa, quae contrarii aliquid vel dissimile viderentur afferre ..., non subtiliter minus quam religiose componere inter se et conciliare studuerint; professi unanimes, libros eos et integros et per partes a divino aequae esse afflatu, Deumque ipsum per sacros auctores elocutum nihil admodum a veritate alienum Ponere potuisse. Ea valeant universe quae idem Augustinus ad Hieronymum scripsit : '...Si aliquid in eis offendero Litteris, quod videatur contrarium veritati, nihil aliud quam vel mendosum esse codicem, vel interpretem non assecutum esse quod dictum est, vel me minime intellexisse non ambigam'. ...

3294 1953 ... Permulta enim ex omni doctrinarum genere sunt diu multumque contra Scripturam iactata, quae nunc, utpote inania, penitus obsolescere; item non pauca de quibusdam Scripturae locis (non proprie ad fidei morumque pertinentibus regulam) sunt quondam interpretando proposita, in quibus rectius postea vidit acrior quaedam investigatio. Nempe opinionum commenta delet dies; sed 'veritas manet et invalescit in aeternum'.

[Resp. S. Officii ad episc. Krishnaghurenssem \(sous Léon XIII\),](#)

[18 juillet 1894](#)

3296 Q. (28 aout 1886): 1. An possint baptizari filii infidelium, in periculo, non vero in articulo mortis constituti? 2. An iidem possint saltem baptizari, quando non est spes eos denuo revisendi? 3. Quid, si valde prudenter dubitetur, quod ex infirmitate, qua actu afficiuntur, non vivant, sed moriantur ante aetatem discretionis? 4. An baptizari possint filii infidelium in periculo vel articulo mortis constituti, de quibus dubitatur, an attigerint statum discretionis, et non adest opportunitas eos docendi in rebus fidei? Resp.: Ad 1-3: Affirmative; ad 4: Contentur missionarii eos instruere eo meliori modo quo fieri possit; secus baptizentur sub condicione.

[Resp. S. Off. ad archiep. Camerac. \(Cambrai\) \(sous Léon XIII\),](#)

[24 juillet 1895](#)

3298 1890a Expos.: Titius medicus, cum ad praegnantem graviter decumbentem vocabatur, passim animadvertibat, lethalis morbi causam aliam non subesse praeter ipsam praegnationem, hoc est fetus in utero praesentia. Una igitur, ut matrem a certa atque imminente morte salvaret praesto ipsi erat via, procurandi scilicet abortum seu fetus electionem. Viam hanc consueto ipse inibat, adhibitis tamen mediis et operationibus per se atque immediate non quidem ad id tendentibus, ut in materno sinu fetus occiderent, sed solummodo ut vivus, si fieri posset, ad lucem ederetur, quamvis proxime moriturus, utpote qui immaturus omnino adhuc esset. Iamvero lectis, quae die 19. Augusti 1889 Sancta Sedes ad Cameracenses archiepiscopos rescripsit: 'tuto doceri non posse' licitam esse quamcumque operationem directe occisivam fetus, etiam si hoc necessarium foret ad matrem salvandam: dubius haeret Titius circa liceitatem operationum chirurgicarum, quibus non raro ipse abortum hucusque procurabat, ut praegnantes graviter aegrotantes salvaret. Qu.: Titius petit: Utrum enuntiatis operationes in repetitis dictis circumstantiis instaurare tuto possit. Resp. (cfirm. a S. P'ce 25 juillet): Negative, iuxta alia Decreta diei scl. 28 mai 1884 et 19 aout 1889.

[Léon XIII, Ep. encycl. 'Satis cognitum', 29 juin 1896](#)

3300 (Ecclesia) quidem, si extremum illud quod vult causaeque proximae sanctitatem efficientes spectentur, profecto est spiritualis; si vero eos consideres, quibus cohaeret, resque ipsas quae ad spiritualia dona perducunt, externa est necessarioque conspicua. ... Quibus de causis Ecclesiam cum corpus, tum etiam 'corpus Christi' tam crebro sacrae Litterae nominant: 'Vos autem estis corpus Christi' (I Cor 12, 27). Propter eam rem quod corpus est, oculis cernitur Ecclesia; propterea quod est Christi, vivum corpus est actuosum et vegetum, quia (Christus) eam tuetur ac sustentat. ... Quemadmodum autem in animantibus principium vitae

in occulto est ac penitus abditum, indicatur tamen atque ostenditur motu actuque membrorum, sic in Ecclesia supernaturalis principium vitae perspicue ex iis, quae ab ipsa aguntur, apparet.

3301 Ex quo consequitur, in magno eodemque pernicioso errore versari, qui ad arbitrium suum fingunt Ecclesiam atque informant quasi latentem minimeque conspicuam; item qui perinde habent atque institutum quoddam humanum cum temperatione quadam disciplinae ritibusque externis, et sine perenni communicatione munerum gratiae divinae, sine rebus iis, quae haustam a Deo vitam quotidiana atque aperta significatione testentur. Nimirum alterutram esse posse Iesu Christi Ecclesiam tam repugnat, quam solo corpore vel anima sola constare hominem. Complexio copulatioque earum duarum velut partium prorsus est ad veram Ecclesiam necessaria, sic fere ut ad naturam humanam intima animae corporisque coniunctio. Non est Ecclesia intermortuum quiddam, sed Corpus Christi vita supernaturali praeditum. Sicut Christus Caput et exemplar, non omnis est, si in eo vel humana dumtaxat Spectetur natura visibilis... vel divina tantummodo natura invisibilis, ... sed unus est ex utraque et in utraque natura cum visibili tum invisibili sic corpus eius mysticum non vera Ecclesia est nisi propter eam rem quod eius partes conspicuae vim vitamque ducunt ex donis supernaturalibus rebusque ceteris, unde propria ipsarum ratio ac natura efflorescit.

3302 1954 In diiudicanda statuendaque natura unitatis multos varius error de via deflectit. Ecclesiae quidem non solum ortus, sed tota constitutio ad rerum voluntate libera effectarum pertinet genus: quocirca ad id, quod revera gestum est, iudicatio est omnis revocanda, exquirendumque non sane, quo pacto una esse Ecclesia queat, sed quo unam esse is voluit, qui condidit.

3303 1955 Iamvero, si ad id respicitur, quod gestum est, Ecclesiam Iesus Christus non talem finxit formavitque, quae communitates plures complecteretur genere similes, sed distinctas neque iis vinculis alligatas, quae Ecclesiam individuum atque unicam efficerent eo plane modo, quo 'Credo unam ... Ecclesiam' in Symbolo fidei profiteremur ... Sane Iesus Christus de aedificio eiusmodi mystico cum loqueretur, Ecclesiam non commemorat nisi unam quam appellat suam: 'aedificabo Ecclesiam meam' (Mt 16, 18). Quaecumque praeter hanc cogitetur alia, cum non sit per Iesum Christum condita, Ecclesia Christi vera esse non potest ... Itaque partem per Iesum Christum salutem simulque beneficia omnia, quae inde proficiscuntur, late fundere in omnes homines atque ad omnes propagare aetates debet Ecclesia. Quocirca ex voluntate auctoris sui unicam in omnibus terris in perpetuitate temporum esse necesse est...

3304 Illud accedit, quod Ecclesiam Filius Dei mysticum corpus suum decrevit fore, quocum ipse velut Caput coniungeretur, ad similitudinem corporis humani quod suscepit. ... Sicut igitur mortale corpus sibi sumpsit unicum, quod obtulit ad cruciatus et necem, ut liberationis humanae pretium exsolveret, sic pariter unum habet corpus mysticum, in quo et cuius ipsius opera facit sanctitatis salutisque aeternae homines compotes : 'Ipsam (Christum) dedit (Deus) caput supra omnem Ecclesiam, quae est corpus ipsius' (Eph 1, 22s.). Dispersa membra atque seiuncta non possunt eodem cum capite, unum simul effectura corpus, cohaerere. Atqui Paulus 'omnia autem' inquit 'membra corporis cum sint multa, unum tamen corpus sunt : ita et Christus' (1 Cor 12, 12). Propterea corpus istud mysticum 'compactum' ait esse 'et connexum ... Caput Christus: ex quo totum corpus compactum, et connexum per omnem iuncturam subministrationis, secundum operationem in mensuram uniuscuiusque membri' (Eph 4, 15s.). Quamobrem dispersa a membris ceteris siqua membra vagantur, cum eodem atque unico capite conglutinata esse nequeunt. ... Est igitur Ecclesia Christi unica et perpetua : quicumque seorsum eant, aberrant a voluntate et praescriptione Christi Domini relictoque salutis itinere ad interitum digrediuntur.

3305 At vero qui unicam condidit, is idem condidit unam : videlicet eiusmodi, ut quotquot in ipsa futuri essent, arctissimis vinculis sociati tenerentur ita prorsus, ut unam gentem, unum regnum, corpus unum efficerent : 'unum corpus et unus spiritus ...' (Eph 4, 4). ... Tanta

autem inter homines ac tam absolutae concordiae necessarium fundamentum est convenientia coniunctioque mentium. ...

(In hunc finem) instituit Jesus Christus in Ecclesia vivum, authenticum, idemque perenne magisterium, quod suapte potestate auxit, spiritu veritatis instruxit, miraculis confirmavit, eiusque praecepta doctrinae aequae accipi ac sua voluit gravissimeque imperavit. - Quoties igitur huius verbo magisterii edicitur, traditae divinitus doctrinae complexu hoc contineri vel illud, id quisque debet certo credere verum esse : si falsum esse ullo modo posset, illud consequatur, quod aperte repugnat, erroris in homine ipsum esse auctorem Deum: 'Domine, si error est, a te decepti sumus'. ...

3306 1957 Sicut ad unitatem Ecclesiae, quatenus est coetus fidelium necessario unitas fidei requiritur, ita ad ipsius unitatem, quatenus est divinitus constituta societas, requiritur iure divino unitas regiminis, quae unitatem communionis efficit. ...

1958 At vero quo modo doctrina caelestis nunquam fuit privatorum arbitrio ingeniove permissa, sed principio a Iesu tradita, deinceps ei separatim, de quo dictum est, commendata magisterio, sic etiam non singulis e populo christiano, verum delectis quibusdam data divinitus facultas est perficiendi atque administrandi divina mysteria una cum regendi gubernandique potestate. ...

1959 Quapropter mortales Iesus Christus, quotquot essent et quotquot essent futuri, universos advocavit, ut ducem se eundemque servatorem sequerentur, non tantum seorsum singuli, sed etiam consociati atque invicem re animisque iuncti, ut ex multitudine populus exsisteret iure sociatus; fidei, finis, rerum ad finem idonearum communione unus, uni eidemque subiectus potestati. ... Ergo Ecclesia societas est ortu divina: fine, rebusque fini proxime admoventibus supernaturalis : quod vero coalescit hominibus, humana communitas est. ...

3307 Si Petri eiusque successorum plena ac summa potestas est (quod loco antecedenti fuse demonstratum est), ea tamen ne putetur sola. Nam qui Petrum Ecclesiae fundamentum posuit, idem elegit 'duodecim ... quos et Apostolos nominavit' (Lc 6,13). Quo modo Petri auctoritatem in Romano Pontifice perpetuam manere necesse est, sic episcopi, quod succedunt Apostolis, horum potestatem ordinariam hereditate capiunt, ita ut intimam Ecclesiae constitutionem ordo episcoporum necessario attingat. Quamquam vero neque plenam neque universalem ii neque summam obtinent auctoritatem, non tamen vicarii Romanorum Pontificum putandi, quia potestatem gerunt sibi propriam, verissimeque populorum quos regunt, antistites ordinarii dicuntur.

3308 1960 Sed episcoporum ordo tunc (tantum) rite, ut Christus iussit, colligatus cum Petro putandus, si Petro subsit eique pareat; secus in multitudinem confusam ac perturbatam necessario delabitur. Fidei et communionis unitati rite conservandae, non gerere honoris causa priores partes, non curam agere satis est; sed omnino auctoritate est opus vera eademque summa, cui obtemperet tota communitas. ... Hinc illae de beato Petro singulares veterum locutiones, quae in summo dignitatis potestatisque gradu locatum luculenter praedicant. Appellunt passim 'principem coetus discipulorum', 'sanctorum Apostolorum principem', 'chori illius coryphaeum', 'os Apostolorum omnium' 'caput illius familiae', 'orbis totius praepositum', 'inter Apostolos primum', 'Ecclesiae columen'. ...

3309 1961 Illud vero abhorret a veritate et aperte repugnat constitutioni divinae, iurisdictioni Romanorum Pontificum episcopos subesse singulos ius esse, universos ius non esse. Haec enim omnis est causa ratioque fundamenti, ut unitatem stabilitatemque toti potius aedificio quam partibus eius singulis tueatur. ... Hanc vero, de qua dicimus, (Romanorum Pontificum) in ipsum episcoporum collegium potestatem... agnoscere ac testari nullo tempore Ecclesia destitit (Allegantur inter alia DS 641 1445). ... Sane claves regni caelorum uni creditas Petro,

item ligandi solvendique potestatem Apostolis una cum Petro collatam sacrae Litterae testantur; at vero summam potestatem sine Petro et contra Petrum unde Apostoli acceperint, nusquam est testatum. ... Neque vero potestati geminae eosdem subesse confusionem habet administrationis. Tale quicquam suspicari primum sapientia Dei prohibemur, cuius consilio est temperatio isthaec regiminis constituta. Illud praeterea animadvertendum, tum rerum ordinem mutuasque necessitudines perturbari, si bini magistratus in populo sint eodem gradu, neutro alteri obnoxio. Sed Romani Pontificis potestas summa est, universalis, planeque sui iuris: episcoporum vero certis circumscripta finibus nec plane sui iuris: 'Inconveniens est, quod duo aequaliter super eundem gregem constituentur. Sed quod duo, quorum unus alio principalior est, super eandem plebem constituentur, non est inconveniens, et secundum hoc super eandem plebem immediate sunt et sacerdos parochialis et episcopus et papa'.

3310 1962 Romani autem Pontifices, officii sui memores, maxime omnium conservari volunt, quidquid est in Ecclesia divinitus constitutum: propterea quemadmodum potestatem suam ea, qua par est, cura vigilantiaque tuentur, ita et dedere et dabunt constanter operam, ut sua episcopis auctoritas salva sit. Immo quidquid episcopis tribuitur honoris, quidquid obsequii, id omne sibimet ipsis tributum deputant.

Denzinger (latin) 3263

Denzinger (latin) 3310

Resp. S. officii ad quendam episc. Brasil. (sous Léon XIII),

5 août 1896; D 1937 nota

3312 1937 Expos.: ... Uva his in locis adeo debilis et aquosa est, ut ad tolerabile vinum habendum aliquid sacchari e planta quam vulgo 'canna de assugar' appellamus, musto admisceri debeat. ... Cognita Responsione S. Rom. et Univ. Inquisitionis, 25 juin 1891 lata, dubitationes ortae sunt: Qu.: Utrum sic confectum vinum pro s. Missae sacrificio tuto adhiberi valeat? Resp. (cfirm. a S. P'ce, 7 aout): Loco sacchari extracti e canna saccharina, vulgo 'canna de assugar', addendum potius esse spiritum alcool, dummodo ex genimine vitis extractus fuerit et eius quantitas, addita cum ea quam vinum de quo agitur naturaliter continet, haud excedat proportionem 12 pro centum; huiusmodi vero admixtio fiat, quando fermentatio tumultuosa, ut aiunt, defervescere inceperit.

Resp. S. officii ad archiep. Tarracon. (sous Léon XIII),

5 août 1896; D 1937 nota

3313 Qu.: 1. Utrum... vinis (exportandis) praesertim dulcibus, pro eorumdem conservatione, tantum spiritus seu 'alcool' ex uva deprompti addi queat, ut ad 17 circiter vel 18 vis alcoolicae gradus increscant, quin cessent exinde esse materia apta pro Missae sacrificio? 2 Utrum licitum sit ad s. Missae sacrificium conficiendum uti vino ex musto obtento, quod ante fermentationem vinosam per evaporationem igneam condensatum est? Resp. (cfirm. a S. P'ce, 7 aout): Ad 1. Dummodo... spiritus extractus fuerit ex genimine vitis, et quantitas alcoolica adiungenda una cum ea quam vinum de quo agitur naturaliter continet, non excedat proportionem 17 vel 18 pro centum, et admixtio fiat, quando fermentatio tumultuosa, ut aiunt, defervescere inceperit, nihil obstare, quominus idem vinum in Missae sacrificio adhibeatur. Ad 2. Licere, dummodo decoctio huiusmodi fermentationem alcoolicam haud excludat, ipsaque fermentatio naturaliter obtineri possit et de facto obtineatur.

Léon XIII, Ep. 'Apostolicae curae et caritatis',

13 septembre 1896; De ordinationibus Anglicanis

3315 1963 In ritu cuiuslibet sacramenti conficiendi et administrandi iure discernunt inter partem ceremoniam et partem essentialem, quae materia et forma appellari consuevit. Omnesque norunt, sacramenta novae Legis utpote signa sensibilia atque gratiae invisibilis efficientia, debere gratiam et significare quam efficiunt, et efficere quam significant (cf. DS 1310 1606). Quae significatio, etsi in toto ritu essentiali, in materia scilicet et forma, haberi debet, praecipue tamen ad formam pertinet; cum materia sit pars per se non determinata, quae per illam determinatur. Idque in sacramento ordinis manifestius apparet, cuius conferendi materia, quatenus hoc loco se dat considerandam, est manuum impositio; quae

quidem nihil definitum per se significat, et aequae ad quosdam ordines, aequae ad confirmationem usurpatur.

3316 1964 Iamvero verba, quae ad proximam usque aetatem habentur passim ab Anglicanis tamquam forma propria ordinationis presbyteralis, videlicet 'Accipe Spiritum Sanctum', minime sane significant definite ordinem sacerdotii vel eius gratiam, et potestatem, quae praecipue est potestas consecrandi et offerendi verum corpus et sanguinem Domini, eo sacrificio, quod non est nuda commemoratio sacrificii in cruce peracti (DS 1753). Forma huiusmodi aucta quidem est postea iis verbis : ad officium et opus presbyteri; sed hoc potius convincit, Anglicanos vidisse ipsos, primam eam formam fuisse mancā neque idoneam rei. Eadem vero adiectio, si forte quidem legitimam significationem apponere formae posset, serius est inducta, elapso iam saeculo post receptum Ordinale Eduardianum : cum propterea, hierarchia exstincta, potestas ordinandi iam nulla esset. ...

3317 1965 De consecratione episcopali similiter est. Nam formulae 'Accipe Spiritum Sanctum' non modo serius annexa sunt verba 'ad officium et opus episcopi', sed etiam de iisdem, ut mox dicemus, iudicandum aliter est quam in ritu catholico. Neque rei proficit quidquam advocasse praefationis precem Omnipotens Deus: cum ea pariter deminuta sit verbis, quae summum sacerdotium declarent. Sane nihil huc attinet explorare, utrum episcopatus complementum sit sacerdotii, an ordo ab illo distinctus : aut collatus, ut aiunt, per saltum, scilicet homini non sacerdoti, utrum effectum habeat necne. At ipse procul dubio, ex institutione Christi, ad sacramentum ordinis verissime pertinet, atque est praecellenti gradu sacerdotium; quod nimirum et voce sanctorum Patrum et rituali nostra consuetudine summum sacerdotium, sacri ministerii summa nuncupatur. Inde fit ut, quoniam sacramentum ordinis verumque Christi sacerdotium a ritu Anglicano penitus extrusum est, atque adeo in consecratione episcopali eiusdem ritus nullo modo sacerdotium confertur, nullo item modo episcopatus vere ac iure possit conferri: eoque id magis, quia in primis episcopatus muniis illud scilicet est ministros ordinandi in sanctam Eucharistiam et sacrificium. ...

Ad rectam vero plenamque Ordinalis anglicani aestimationem, praeter ista per aliquas eius partes notata, nihil profecto tam valet quam si probe aestimetur quibus adiunctis rerum conditum sit et publice constitutum. Longum est singula persequi, neque est necessarium : eius namque aetatis memoria satis diserte loquitur, cuius animi essent in Ecclesiam catholicam auctores Ordinalis, quos adsciverint fautores ab heterodoxis sectis, quo demum consilia sua referrent. Nimis enimvero scientes quae necessitudo inter fidem et cultum, inter legem credendi et legem supplicandi intercedat, liturgiae ordinem, specie quidem redintegrandae eius formae primaevae, ad errores Novatorum multis modis deformarunt. Quamobrem toto Ordinali non modo nulla est aperta mentio sacrificii, consecrationis, sacerdotii potestatisque consecrandi et sacrificium offerendi; sed immo omnia huiusmodi rerum vestigia, quae superessent in precepcionibus ritus catholici non plane reiectis, sublata et deleta sunt de industria, quod supra attigimus.

Ita per se apparet nativa Ordinalis indoles ac spiritus, uti loquuntur. Hinc vero ab origine ducto vitio, si valere ad usum ordinationum minime potuit, nequaquam decursu aetatum, cum tale ipsum permanserit, futurum fuit ut valeret. Atque ii egerunt frustra qui inde a temporibus Caroli I conati sunt admittere aliquid sacrificii et sacerdotii, nonnulla dein ad Ordinale facta accessione, frustra quoque similiter contendit pars ea Anglicanorum non ita magna, recentiore tempore coalita, quae arbitratur posse idem Ordinale ad sanam rectamque sententiam intelligi et deduci. Vana, inquam, fuere et sunt huiusmodi conata: idque hac etiam de causa, quod, si qua quidem verba, in Ordinali anglicano ut nunc est, porrigant se in ambiguum, ea tamen sumere sensum eundem nequeunt quem habent in ritu catholico. Nam semel novato ritu ut vidimus, quo nempe negetur vel adulteretur sacramentum Ordinis et a quo quaevis notio repudiata sit consecrationis et sacrificii, iam minime constat 'Accipe Spiritum Sanctum', qui Spiritus, cum gratia nimirum sacramenti, in animam infunditur:

minimeque constant verba illa 'ad officium et opus presbyteri' vel 'episcopi' ac similia, quae restant nomina sine re quam instituit Christus.

3318 *1966* Cum hoc igitur intimo formae defectu coniunctus est defectus intentionis, quam aequè necessario postulat, ut sit sacramentum. De mente vel intentione, utpote quae per se quiddam est interius, Ecclesia non iudicat: at quatenus extra proditur, iudicare de ea debet. Iamvero cum quis ad sacramentum conficiendum et conferendum materiam formamque debitam serio ac rite adhibuit, eo ipso censetur id nimirum facere intendisse quod facit Ecclesia. Quo sane principio innititur doctrina quae tenet, esse vere sacramentum vel illud quod ministerio hominis haeretici aut non baptizati, dummodo ritu catholico, conferatur. Contra, si ritus immutetur, eo manifesto consilio, ut alius inducatur ab Ecclesia non receptus, utque id repellatur quod facit Ecclesia et quod ex institutione Christi ad naturam attinet sacramenti, tunc palam est, non solum necessariam sacramento intentionem deesse, sed intentionem immo haberi sacramento adversam et repugnantem.

3319 ... (Consultores S. officii) ad unum consensere, propositam causam iam pridem ab Ap. Sede plene fuisse et cognitam et iudicatam. ... (Verum optimum duximus) eamdem rem auctoritate Nostra rursus declarari...

Itaque (Pontificum praedecessorum decreta) confirmantes ac veluti renovantes, auctoritate Nostra, motu proprio, certa scientia pronuntiamus et declaramus, ordinationes ritu Anglicano actas irritas prorsus fuisse et esse omninoque nullas.

[Léon XIII, Ep. encycl. 'Fidentem piumque', 20 septembre 1896](#)

3320 Certissime quidem perfecti Conciliatoris nomen et partes alii nulli conveniunt quam Christo, quippe qui unus, homo idem et Deus, humanum genus summo Patri in gratiam restituerit: 'Unus mediator Dei et hominum, homo Christus Iesus...' (1 Tim 2, 5s). At vero si 'nihil prohibet', ut docet Angelicus, 'aliquos alios secundum quid dici mediatores inter Deum et homines, prout scilicet cooperantur ad unionem hominis cum Deo dispositive et ministerialiter' cuiusmodi sunt Angeli Sanctique caelites, prophetae et utriusque Testamenti sacerdotes, profecto eiusdem gloriae decus Virgini excelsae cumulatius convenit.

3321 *1940b* Nemo etenim unus cogitari quidem potest, qui reconciliandis Deo hominibus parem atque illa operam vel umquam contulerit vel aliquando sit collaturus. Nempe ipsa ad homines in sempiternum ruentes exitium Servatorem adduxit, iam tum scilicet cum pacifici sacramenti nuntium ab Angelo in terras allatum admirabili assensu 'loco totius humanae naturae' excepit; ipsa est, de qua natus est Iesus (Mt 1,16), vera scilicet eius mater, ob eamque causam digna et peraccepta ad Mediatorem mediatrix.

[Resp. S. Officii \(sous Léon XIII\), 17 mars 1897](#)

3323 Qu.: An adhiberi possit artificialis mulieris fecundatio ? Resp. (cfrm. a S. P'ce 26 mars) : Non licere.

[Léon XIII, Ep. encycl. 'Divinum illud munus', 9 mai 1897](#)

3325 Periculum (errandi de Trinitate) ex eo fit, ne in fide aut in cultu vel divinae inter se Personae confundantur vel unica in ipsis natura separetur; ... Quare Innocentius XII, decessor Noster, sollemnia quaedam honori Patris propria postulantis omnino negavit.

Quod si singula Incarnati Verbi mysteria certis diebus festis celebrantur, non tamen proprio ullo festo celebratur Verbum secundum divinam tantum naturam : atque ipsa etiam Pentecostes sollemnia non ideo inducta antiquitus sunt, ut Spiritus Sanctus per se simpliciter honoraretur, sed ut eiusdem recoleretur adventus sive externa missio. Quae quidem omnia sapienti consilio sancita sunt, ne quis forte a distinguendis Personis ad divinam essentiam distinguendam prolaberetur. Quin etiam Ecclesia, ut in fidei integritate filios contineret, sanctissimae Trinitatis festum instituit, quod Iohannes XXII (a 1331) deinde iussit ubique agendum ... Multaque rem confirmant. Cultus enim, qui sanctis Caelitibus, atque Angelis, qui Virgini Deiparae, qui Christo tribuitur, is demum in Trinitatem ipsam redundat et desinit.

3326 Aptissimeque Ecclesia ea divinitatis opera, in quibus potentia excellit, tribuere Patri, ea, in quibus excellit sapientia, tribuere Filio, ea, in quibus excellit amor, Spiritui Sancto tribuere consuevit. Non quod perfectiones cunctae atque opera extrinsecus edita Personis divinis communia non sint; sunt enim 'indivisa opera Trinitatis, sicut et indivisa est Trinitatis essentia', quia, uti tres Personae divinae 'inseparabiles sunt, ita inseparabiliter operantur': verum quod ex comparatione quadam et propemodum affinitate, quae inter opera ipsa et Personarum proprietates intercedit, ea alteri potius quam alteris addicuntur sive, ut aiunt, appropriantur: 'Sicut similitudine vestigii vel imaginis in creaturis inventa, utimur ad manifestationem divinarum Personarum, ita et essentialibus attributis; et haec manifestatio Personarum per essentialia attributa appropriatio dicitur'. Hoc modo Pater, qui est 'principium totius Deitatis', idem causa est effectrix universitatis rerum et Incarnationis Verbi et sanctificationis animarum, 'ex ipso sunt omnia' : ex ipso, propter Patrem. Filius autem, Verbum Imago Dei, idem est causa exemplaris, unde res omnes formam et pulchritudinem, ordinem et concentum imitantur; qui exstitit nobis veritas, vita, hominis cum Deo reconciliator, 'per ipsum sunt omnia' : per ipsum, propter Filium. Spiritus vero Sanctus idem est omnium rerum causa ultima, eo quia sicut in fine suo voluntas lateque omnia conquiescunt, non aliter ille, qui divina bonitas est ac Patris ipsa Filiique inter se caritas, arcana ea opera de salute hominum ... complet et perficit, 'in ipso sunt omnia': in ipso, propter Spiritum Sanctum.

3327 Sane in operibus Dei externis illud eximie praestat Incarnati Verbi Mysterium, in quo divinarum perfectionum sic enitet lux ut quidquam supra ne cogitari quidem possit ... Hoc igitur tantum opus, etsi totius Trinitatis fuit, attamen Spiritui Sancto tamquam proprium adscribitur: ita ut de Virgine sic Evangelia commemorent : 'Inventa est in utero habens de Spiritu Sancto', et 'Quod in ea natum est, de Spiritu Sancto est' (Mt 1, 18 20). ... Divini autem Spiritus opera non solum conceptio Christi effecta est, sed eius quoque sanctificatio animae, quae unctio in sacris libris nominatur (Act 10, 38): atque adeo omnis actio 'praesente spiritu peragebatur' praecipueque sacrificium eius sui: 'Per Spiritum Sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo' (Hebr 9,14). Ista qui perpenderit, nihil erit ei mirum, quod charismata omnia almi Spiritus in animam Christi affluerint. ... Itaque Spiritus Sancti et praesentia conspicua super Christum et virtute intima in anima eius duplex eiusdem Spiritus praesignificatur missio, ea nimirum, quae in Ecclesia manifesto patet, et ea, quae in animis iustorum secreto illapsu exercetur.

3328 Ecclesia, quae iam concepta, ex latere ipso secundi Adami velut in cruce dormientis orta erat, sese in lucem hominum insigni modo primitus dedit die celeberrima Pentecostes. Ipsaque die beneficia sua Spiritus Sanctus in mystico Christi Corpore prodere coepit. ... Ita plane eveniebat illud extremum Christi ad Apostolos suos promissum de Spiritu Sancto mittendo, qui doctrinae, ipso afflante, traditae completurus ipse esset et quodammodo obsignaturus depositum: '... cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem' (Jo 16,12s). ... quam quidem veritatem impertit ac largitur Ecclesiae, auxilio praesentissimo providens, ut ipsa ne ulli unquam errori obnoxia sit, utque divinae doctrinae germina alere copiosius in dies possit et frugifera praestare ad populorum salutem. Et quoniam populorum salus... postulat, ut haec (Ecclesia) munus idem in perpetuitatem

temporum persequatur, perennis idcirco vita atque virtus a Spiritu Sancto suppetit, quae Ecclesiam conservat augetque (citatur Jo 16, 16s.). Ab ipso namque episcopi constituuntur, quorum ministerio non modo filii generantur, sed etiam patres, sacerdotes videlicet, ad eam regendam enutriendamque... Utrique autem, episcopi et sacerdotes, insigni Spiritus munere id habent, ut peccata pro potestate deleant (Citatur Jo 20,22s). Porro Ecclesiam opus esse plane divinum, alio nullo argumento praeclarius constat quam charismatum, quibus undique illa ornatur splendore et gloria, auctore nimirum et datore Spiritu Sancto. Atque hoc affirmare sufficiat, quod cum Christus Caput sit Ecclesiae, Spiritus Sanctus sit eius Anima: 'Quod est in corpore nostro anima, id est Spiritus Sanctus in Corpore Christi quod est Ecclesia'.

3329 Certum quidem est, in ipsis etiam hominibus iustis qui ante Christum fuerunt, insedissee per gratiam Spiritum Sanctum, quemadmodum de prophetis, de Zacharia, de Ioanne Baptista, de Simeone et Anna scriptum accepimus; quippe in Pentecoste non ita se Spiritus Sanctus tribuit, 'ut tunc primum esse Sanctorum inhabitator inciperet, sed ut copiosius inundaret, cumulans sua dona, non inchoans, nec ideo novus opere, quia ditior largitate'. Verum, si et illi in filiis Dei numerabantur, condicione tamen perinde erant ac servi, quia etiam filius 'nihil differt a servo', quousque est 'sub tutoribus et actoribus' (Gal 4,1s.) : ac, praeterquam quod iustitia in illis non erat nisi ex Christi meritis adventuri, communicatio Spiritus Sancti post Christum facta multo est copiosior, propemodum ut arram pretio vincit res pacta atque ut imagini longe praestat veritas. ...

3330 Regenerationis et renovationis initia sunt homini per baptisma ; in quo sacramento... illabitur primum Spiritus Sanctus eamque (animam) similem sibi facit. 'Quod natum est ex Spiritu, spiritus est'(Jo 3,7). Uberiusque per sacram confirmationem ad constantiam et robur christianae vitae sese dono dat idem Spiritus ... Ipse (Sp. S.) non modo affert nobis divina munera, sed eorumdem est auctor, atque etiam munus ipse est supremum; qui a mutuo Patris Filiique amore procedens, iure habetur et nuncupatur 'altissimi donum Dei'. Cuius doni natura et vis quo illustrius pateat, revocare oportet ea quae in divinis Litteris tradita sacri doctores explicaverunt, Deum videlicet adesse rebus omnibus in eisque esse 'per potentiam, in quantum omnia eius potestati subduntur; per praesentiam, in quantum omnia nuda sunt et aperta oculis eius; per essentiam, in quantum adest omnibus ut causa essendi'. At vero in homine est Deus non tantummodo ut in rebus, sed eo amplius cognoscitur ab ipso et diligitur; cum vel duce natura bonum sponte amemus, cupiamus, conquiramus. Praeterea Deus ex gratia insidet animae iustae tamquam in templo, modo penitus intimo et singulari; ex quo etiam sequitur ea necessitudo caritatis, qua Deo adhaeret anima coniunctissime, plus quam amico possit benevolenti maxime et dilecto, eoque plene suaviterque fruitur.

3331 Haec autem mira coniunctio, quae suo nomine inhabitatio dicitur, condicione tantum seu statu ab ea discrepans, qua caelites Deus beando complectitur, tametsi verissime efficitur praesenti totius Trinitatis numine, 'ad eum veniemus et mansionem apud eum faciemus' (Io 14, 23), attamen de Spiritu Sancto tamquam peculiaris praedicatur. Siquidem divinae et potentiae et sapientiae vel in homine improbo apparent vestigia; caritatis, quae propria Spiritus veluti nota est, alius nemo nisi iustus est particeps.

[Resp. S. Officii \(sous Léon XIII\), 30 mars 1898; De fide et](#)

[intentione ad baptismum requisitis](#)

3333 1966a Qu.: Utrum missionarius conferre possit baptismum in articulo mortis mahumedano adulto, qui in suis erroribus supponitur in bona fide: 1. Si habeat adhuc plenam advertentiam, tantum illum adhortando ad dolorem et ad confidentiam, minime loquendo de nostris mysteriis ex timore, ut ipsis non crediturus sit. Resp. (cfirm. a S. P'ce, 1 avril): Ad 1

et 2. Negative, i. e. non licere huiusmodi mahumedanis... sive absolute sive condicionate administrare baptismum; et dentur Decreta S. officii ad episc. Quebecensem d. 25 janvier et 10 mai 1703 et Instr. S. officii, ad Vic. Ap. Tche-Kiang 1 aout 1860 (DS 2380ss 2835ss).

3334 1966a 2. Quamcumque habeat advertentiam, nihil ei dicendo, cum ex una parte supponitur illi non deesse contritionem, ex alia vero prudens non esse loqui cum eo de nostris mysteriis. Resp. (cfirm. a S. P'ce, 1 avril): Ad 1 et 2. Negative, i. e. non licere huiusmodi mahumedanis... sive absolute sive condicionate administrare baptismum; et dentur Decreta S. officii ad episc. Quebecensem d. 25 janvier et 10 mai 1703 et Instr. S. officii, ad Vic. Ap. Tche-Kiang 1 aout 1860 (DS 2380ss 2835ss).

3335 1966a 3. Si iam advertentiam amiserit, nihil prorsus ei dicendo. Ad 3: De mahumedanis moribundis et sensibus iam destitutis respondendum ut in Decr. S. Officii 18 septembre 1850 ad episc. Perthensem; id est: 'Si antea dederint signa velle baptizari, vel in praesenti statu aut nutu aut alio modo eandem dispositionem ostenderint, baptizari posse sub condicione, quatenus tamen missionarius, cunctis rerum adiunctis inspectis, ita prudenter iudicaverit.

[Resp. S. Officii ad episc. Sinaloensem, 4 mai 1898; De modis](#)

[extrahendi fetum](#)

3336 1890b Qu. eritne licita partus acceleratio, quoties ex mulieris arctitudine impossibilis evaderet fetus egressio suo naturali tempore ? Resp. (cfirm. a S. P'ce 6 mai): Ad 1. Partus accelerationem per se illicitam non esse, dummodo perficiatur iustis de causis et eo tempore ac modis, quibus ex ordinariis contingentibus matris et fetus vitae consulatur.

3337 1890b 2. Et si mulieris arctitudo talis sit, ut neque partus praematurus possibilis censeatur, licebitne abortum provocare aut caesaream suo tempore perficere operationem? Ad 2. Quoad primam partem: negative, iuxta decretum feria IV, 24. Iulii 1895, de abortus illicite. - Ad secundum vero quod spectat : nihil obstare, quominus mulier, de qua agitur, caesariae operationi suo tempore subiciatur.

3338 1890b 3. Estne licita laparatomia, quando agitur de praegnatione extra-uterina, seu de ectopicis conceptibus? Ad 3. Necessitate cogente, licitam esse laparatomiam ad extrahendos e sinu matris ectopicos conceptus, dummodo et fetus et matris vitae, quantum fieri potest, serio et opportune provideatur.

[Léon XIII, Ep. encycl. 'Caritatis studium' ad episcopos](#)

[Scotiae, 25 juillet 1898](#)

3339 Necessitatem ... sacrificii vis ipsa et natura religionis continet. ... Remotisque sacrificiis nulla nec esse nec cogitari religio potest. Lege veteri non est lex inferior Evangelii; immo multo praestantior, quia id cumulate perfecit, quod illa inchoarat. Iamvero sacrificium in Cruce factum praesignificabant sacrificia in Testamento veteri usitata, multo ante quam Christus nasceretur: post eius ascensum in caelum idem illud sacrificium sacrificio eucharistico continuatur. Itaque vehementer errant, qui hoc perinde respuunt, ac si veritatem virtutemque sacrificii deminuat, quod Christus, cruci suffixus, fecit; 'semel oblatus ad multorum exhaurienda peccata' (Hebr 9, 28). Omnino perfecta atque absoluta illa expiatio

mortalium fuit; nec ullo modo altera, sed ipsa illa in sacrificio eucharistico inest. Quoniam enim sacrificalem ritum comitari in omne tempus religioni oportebat, divinissimum fuit Redemptoris consilium, ut sacrificium, semel in Cruce consummatum, perpetuum et perenne fieret. Huius autem ratio perpetuitatis inest in sacratissima Eucharistia, quae non similitudinem inanem memoriamve tantum rei affert, sed veritatem ipsam, quamquam specie dissimili, proptereaque huius sacrificii efficientia sive ad impetrandum sive ad expiandum ex morte Christi tota fluit.

Léon XIII, Ep. 'Testem benevolentiae' ad archiep. Baltimor.,

22 janvier 1899

3340 1967 Novarum igitur, quas diximus, opinionum id fere constituitur fundamentum : quo facilius qui dissident ad catholicam sapientiam traducantur, debere Ecclesiam ad adulti saeculi humanitatem aliquanto propius accedere, ac, veteri relaxata severitate, recens investis populorum placitis ac rationibus indulgere. Id autem non de vivendi solum disciplina, sed de doctrinis etiam, quibus fidei depositum continetur intelligendum esse multi arbitrantur. Opportunum enim esse contendunt ad voluntates discordium alliciendas, si quaedam doctrinae capita quasi levioris momenti, praetermittantur, aut molliantur ita, ut non eundem retineant sensum, quem constanter tenuit Ecclesia. - Id porro, ... quam improbando sit consilio excogitatum, haud longo sermone indiget; si modo doctrinae ratio atque origo repetatur, quam tradit Ecclesia. Ad rem Vaticana Synodus: 'Neque enim... recedendum' (DS 3020)...

3341 1968 Aetatum vero praeteritarum omnium historia testis est, Sedem hanc Apostolicam, cui non magisterium modo, sed supremum etiam regimen totius Ecclesiae tributum est, constanter quidem 'in eodem dogmate, eodem sensu eademque sententia' (vd. DS 3020 et nt.) haesisse; at vivendi disciplinam ita semper moderari consuevisse, ut, divino incolumi iure, diversarum adeo gentium, quas amplectitur, mores et rationes numquam neglexerit. Id Si postulet animorum salus, nunc etiam facturam quis dubitet ? - Non hoc tamen privatorum hominum arbitrio definiendum, qui fere specie recti decipiuntur; sed Ecclesiae iudicium esse oportet. ...

1969 In causa tamen de qua loquimur, dilecte Fili Noster, plus affert periculi estque magis catholicae doctrinae disciplinaeque infestum consilium illud, quo rerum novarum sectatores arbitrantur, libertatem quandam in Ecclesiam esse inducendam, ut, constricta quodammodo potestatis vi ac vigilantia, liceat fidelibus suo cuiusque ingenio actuosaeque virtuti largius aliquanto indulgere. ...

3342 1970 Externum magisterium omne ab iis, qui christianae perfectioni adipiscendae studere velint, tamquam superfluum, immo etiam minus utile reicitur: ampliora, aiunt, atque uberiora nunc quam elapsis temporibus in animos fidelium Spiritus Sanctus influit charismata, eosque medio nemine docet arcano quodam instinctu atque agit. ...

3343 1971 Maxime in excolendis virtutibus Spiritus Sancti praesidio opus est omnino; verum qui nova sectari adamant, naturales virtutes praeter modum efferunt, quasi hae praesentis aetatis moribus ac necessitatibus respondeant aptius, iisque exornari praestet, quod hominem paratiorem ad agendum ac strenuiorem faciant. - Difficile quidem intellectu est, eos, qui christiana sapientia imbuantur, posse naturales virtutes supernaturalibus anteferre maioremque illis efficacitatem ac fecunditatem tribuere. ...

3344 1972 Cum hac de naturalibus virtutibus sententia alia cohaeret admodum, qua christiana virtutes universae in duo quasi genera dispertiuntur, in passivas, ut aiunt, atque

activas; adduntque, illas in elapsis aetatibus convenisse melius, has cum praesenti magis congruere. ... Christianas autem virtutes alias temporibus aliis accommodatas esse is solum velit, qui Apostoli verba non meminerit; 'Quos praescivit, hos et praedestinavit conformes fieri imaginis Filii sui' (Rom 8, 29). Magister et exemplar sanctitatis omnis Christus est; ad cuius regulam aptari omnes necesse est, quotquot avent beatorum sedibus inseri. Iamvero, haud mutatur Christus progredientibus saeculis, sed idem heri et hodie et in saecula (Hebr 13, 8). Ad omnium igitur aetatum homines pertinet illud: 'Discite a me, quia mitis sum et humilis corde' (Mt 11, 29); nulloque non tempore Christus se nobis exhibet factum oboedientem usque ad mortem (Phil 2, 8); valetque quavis aetate Apostoli sententia: 'Qui ... sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis et concupiscentiis' (Gal 5, 24)...

3345 1973 Ex quo virtutum evangelicarum veluti contemptu, quae perperam passivae appellantur, pronum erat sequi, ut religiosae etiam vitae despectus sensim per animos pervaderet. Atque id novarum opinionum fautoribus commune esse, conicimus ex eorum sententiis quibusdam circa vota, quae ordines religiosi nuncupant. Aiunt enim illa ab ingenio aetatis nostrae dissidere plurimum, utpote quae humanae libertatis fines coerceant; esseque ad infirmos animos magis quam ad fortes apta; nec admodum valere ad christianam perfectionem humanaeque consociationis bonum, quin potius utriusque rei obstare atque officere. ...

1974 Postremo, ne nimiis moremur, via quoque et ratio, qua catholici adhuc sunt usi ad dissidentes revocandos, deserenda edicitur aliaque in posterum adhibenda. ... Quodsi e diversis rationibus verbi Dei eloquendi ea quandoque praeferenda videatur, qua ad dissidentes non in templis dicant, sed privato quovis honesto loco, nec ut qui disputent, sed ut qui amice colloquantur, res quidem reprehensione caret: modo tamen ad id muneris auctoritate episcoporum ii destinentur, qui scientiam integritatemque suam antea ipsis probaverint. ...

3346 1975 Ex his igitur, quae huc usque disseruimus, patet, ... non posse Nobis opiniones illas probari, quarum summam Americanismi nomine nonnulli indicant.

1976 Una unitate doctrinae sicut unitate regiminis eaque catholica est Ecclesia : cuius quoniam Deus in cathedra beati PETRI centrum ac fundamentum esse statuit, iure Romana dicitur ; ubi enim Petrus, ibi Ecclesia. Quamobrem quicumque catholico nomine censi vult, is verba Hieronymi ad DAMASUM Pontificem usurpare ex veritate debet : 'Ego nullum primum nisi Christum sequens beatitudini tuae, id est cathedrae PETRI, communionem consocior : super illam petram aedificatam Ecclesiam (Mt 16, 18) scio; quicumque tecum non colligit, spargit' (Mt 12, 30).

[Léon XIII, Litt. encycl. 'Annum sacrum', 25 mai 1899](#)

3350 Amplissimum istud maximumque obsequii et pietatis testimonium (scl. actus devovendi genus humanum Ss. Cordi Iesu) omnino convenit Iesu Christo, quia ipse princeps est ac Dominus summus. Videlicet imperium eius non est tantummodo in gentes catholici nominis, aut in eos solum, qui sacro baptismo rite abluti, utique ad Ecclesiam, si spectetur ius, pertinent, quamvis vel error opinionum devios agat vel dissensio a caritate seiungat, sed complectitur etiam quotquot numerantur christianae fidei expertes, ita ut verissime in potestate Christi sit universitas generis humani. Nam qui Dei Patris Unigenitus est eandemque habet cum ipso substantiam, 'splendor gloriae et figura substantiae eius' (Hebr 1, 3), huic omnia cum Patre communia necesse est propterea quoque rerum omnium summum imperium. Ob eam rem Dei Filius de se ipse apud Prophetam 'Ego autem' effatur 'constitutus sum rex super Sion montem sanctum eius. - Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Postula a me et dabo tibi gentes hereditatem tuam, et possessionem

tuam terminos terrae' (Ps 2, 6ss). Quibus declarat, se potestatem a Deo accepisse cum in omnem Ecclesiam, quae per Sion montem intelligitur, tum in reliquum terrarum orbem, qua eius late termini proferuntur. Quo autem summa ista potestas fundamento nitatur, satis illa docent: 'Filius meus es tu'. Hoc enim ipso quod omnium Regis est Filius, universae potestatis est heres: ex quo illa 'Dabo tibi gentes hereditatem tuam'. Quorum sunt ea similia, quae habet Paulus Apostolus: 'Quem constituit heredem universorum' (Hebr 1, 2).

3351 Illud autem considerandum maxime, quid affirmaverit de imperio suo Iesus Christus ... suis ipse verbis. Quaerenti enim Romano praesidi 'Ergo rex es tu?' sine ulla dubitatione respondit: 'Tu dicis quia rex sum ego' (Io 18, 37). Atque huius magnitudinem potestatis et infinitatem regni illa ad Apostolos apertius confirmant: 'Data est mihi omnis potestas in caelo et in terra' (Mt 28, 18). Si Christo data potestas omnis, necessario consequitur, imperium eius summum esse oportere, absolutum, arbitrio nullius obnoxium, nihil ut ei sit nec par nec simile; cumque data sit in caelo et in terra, debet sibi habere caelum terrasque parentia. Re autem vera ius istud singulare sibique proprium exercuit, iussis nimirum Apostolis evulgare doctrinam suam, congregare homines in unum corpus Ecclesiae per lavacrum salutis, leges denique imponere, quas recusare sine salutis sempiternae discrimine nemo posset.

3352 Neque tamen sunt in hoc omnia. Imperat Christus non iure tantum nativo, quippe Dei Unigenitus, sed etiam quaesito. Ipse enim 'eripuit nos de potestate tenebrarum' (Col 1, 13) idemque 'dedit redemptionem semetipsum pro omnibus' (I Tim 2, 6). Ei ergo facti sunt 'populus acquisitionis' (Petr 2, 9) non solum et catholici et quotquot christianum baptisma rite accepere, sed homines singuli et universi. ... Cur autem ipsi infideles potestate dominatuque Iesu Christi teneantur, causam S. Thomas rationemque edisserendo docet. Cum enim de iudiciali eius potestate quaesisset, num ad homines porrigatur universos, affirmassetque 'iudiciaria potestas consequitur potestatem regiam', plane concludit: 'Christo omnia sunt subiecta quantum ad potestatem, etsi nondum sunt ei subiecta quantum ad executionem potestatis'. Quae Christi potestas et imperium in homines exercetur per veritatem, per iustitiam, maxime per caritatem.

3353 Quoniamque inest in Sacro Corde symbolum atque expressa imago infinitae Iesu Christi caritatis, quae movet ipsa nos ad amandum mutuo, ideo consentaneum est dicare se Cordi eius augustissimo: quod tamen nihil aliud est quam dedere atque obligare se Iesu Christo, quia quidquid honoris, obsequii, pietatis divino Cordi tribuitur, vere et proprie Christo tribuitur ipsi.

Denzinger (latin) 3310

Denzinger (latin) 3353

Resp. S. Off. ad archiep. Ultraiect. (Utrecht) (sous Léon XIII), 21 août 1901

3356 1977 Expos.: Plures medici in nosocomiis aut alibi casu necessitatis infantes praecipue in utero matris, baptizare solent aqua cum hydrargyro bichlorato corrosivo (gallice: chloride de mercure) permixta. Componitur fere haec aqua solutione unius partis huius chloreti hydrargici in mille partibus aquae, eaque solutione aquae potio venefica est. Ratio vero, cur hac mixtura utantur, est, ne matris uterus morbo afficiatur. Qu.: 1. Estne baptisma cum huiusmodi aqua administratum certo an dubie validum? 2. Estne licitum ad omne morbi periculum vitandum huiusmodi aqua sacramentum baptismatis administrare? 3. Licetne etiam tum hac aqua uti, quando sine ullo morbi periculo aqua pura adhiberi potest? Resp. (cfirm. a s. P'ce, 23 aout): Ad 1. Providebitur in 2s. Ad 2. Licere, ubi verum adest morbi periculum. Ad 3. Negative.

Resp. S. Off. ad Fac. theol. Univ. Marianopol. (sous Léon XIII), 5 mars 1902

3358 1890c Qu.: Utrum aliquando liceat e sinu matris extrahere fetus ectopicos adhuc immaturos, nondum exacto sexto mense post conceptionem? Resp.: Negative, iuxta Decr. 4 mai 1898, vi cuius fetus et matris vitae, quantum fieri potest, serio et opportune providendum est; quoad vero tempus, iuxta idem Decretum, orator meminerit, nullam partus accelerationem licitam esse, nisi perficiatur tempore ac modis, quibus ex ordinarie contingentibus matris ac fetus vitae consulatur.

Léon XIII, Ep. encycl. 'Mirae caritatis', 28 mai 1902

3360 Beneficia porro ex Eucharistia manantia qui... consideret, illud sane praestare atque eminere intelliget, quo cetera quaecumque sunt continentur: ex ipsa nempe vitam in homines, quae vere vita est, influere: 'Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita' (Jo 6, 52). Non uno modo ... Christus est vita ...: statim namque ut in terris ... apparuit, nemo quidem ignorat vim quamdam continuo erupisse ordinis rerum prorsus novi procreatricem eamque in venas omnes societatis civilis et domesticae permanasse...; quod autem praecipuum, hominum animos et studia ad veritatem religionis sanctitatemque morum traducta atque adeo vitam homini communicatam caelestem plane ac divinam. ... - At vero, quoniam haec ipsa de qua dicimus vita expressam habet similitudinem cum vita hominis naturali, sicut altera cibo alitur ac viget, ita alteram sustentari cibo suo et augeri oportet. Apte hic (cibus) facit revocare, quo quidem Christus tempore ac modo moverit animos hominum et adduxerit, ut panem vivum, quem daturus erat,... exciperent. ... 'Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in aeternum...' (Io 6, 52). Graviter porro praecepti ita ipse convincit: 'Amen, amen, dico vobis, nisi manducaveritis carnem Filii hominis et biberitis

eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis' (Jo 6,54).

3361 1978 Absit igitur pervagatus ille error perniciosissimus opinantium, Eucharistiae usum ad eos fere amandandum esse, qui vacui curis angustique animo conquirere instituant in quodam vitae religiosioris proposito. Ea quippe res, qua nihil sane nec excellentius nec salutaris, ad omnes omnino, cuiuscumque demum muneris praestantiae sint, attinet, quotquot velint (neque unus quisquam non velle debet) divinae gratiae in se fovere vitam. cuius ultimum est adeptio vitae cum Deo beatae.

3362 ... Vel signa ipsa quibus huiusmodi constat sacramentum peropportuna coniunctionis incitamenta sunt. Qua de re S. Cyprianus: '... Quando Dominus corpus suum panem vocat de multorum granorum adunatione congestum, populum nostrum quem portabat indicat adunatum; et quando sanguinem suum vinum appellat de botris atque acinis plurimis expressum atque in unum coactum, gregem item nostrum significat commixtione adunatae multitudinis copulatum'. Similiter Angelicus Doctor ex Augustini sententia: "Dominus noster corpus et sanguinem suum in eis rebus commendavit, quae ad unum aliquid rediguntur ex multis; namque aliud, scl.panis, ex multis granis in unum constat, aliud, scl. vinum, in unum ex multis acinis confluit', et ideo Augustinus alibi dicit: 'O sacramentum pietatis, o signum unitatis, o vinculum caritatis'. Quae omnia confirmantur Concilii Tridentini sententia, Christum Eucharistiam Ecclesiae reliquisse 'tamquam symbolum eius unitatis et caritatis, qua Christianos omnes inter se coniunctos et copulatos esse voluit ... symbolum unius illius corporis, cuius ipse caput existit...' (DS 1635 1638). Idque edixerat Paulus : 'Quoniam unus panis, unum corpus multi sumus, omnes qui de uno pane participamus' (I Cor 10, 17). ...

3363 Mutuae praeterea inter vivos caritatis gratia, cui a sacramento eucharistico tantum accedit roboris et incrementi, Sacrificii praesertim virtute ad omnes permanat qui in Sanctorum communione numerantur. Nihil est enim aliud Sanctorum communio... nisi mutua auxilii, expiationis, precum, beneficiorum communicatio inter fideles vel caelesti patria potitos vel igni piaculari addictos vel adhuc in terris peregrinantes, in unam coalescentes civitatem, cuius caput Christus, cuius forma caritas. Hoc autem fide est ratum, etsi soli Deo Sacrificium augustum offerri liceat, tamen etiam honori Sanctorum in caelis cum Deo regnantium, qui illos coronavit, celebrari posse ad eorum patrocinium nobis conciliandum atque etiam, ut ab Apostolis traditum, ad labes fratrum abolendas, qui, iam in Domino mortui, nondum plane sint expiati. ...

3364 Ipsum (sacramentum Eucharistiae) denique est velut anima Ecclesiae, ad quod ipsa sacerdotalis gratiae amplitudo per varios ordinum gradus dirigitur. Indidemque haurit habetque Ecclesia omnem virtutem suam et gloriam, omnia divinatorum charismatum ornamenta, bona omnia: quae propterea summam curarum in eo collocat, ut fidelium animos ad intimam cum Christo coniunctionem per sacramentum Corporis et Sanguinis eius instruat et adducat.

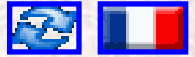
[Saint Pie X, Litt. encycl. 'Ad diem illum', 2 février 1904](#)

3370 1978a Ex hac autem Mariam inter et Christum communione dolorum ac voluntatis 'promeruit' illa, 'ut reparatrix perditis orbis dignissime fieret', atque ideo universorum munerum dispensatrix, quae nobis Jesus nece et sanguine comparavit. - Equidem non diffitemur horum erogationum munerum privato proprioque iure esse Christi; siquidem et illa eius unius morte sunt parta, et Ipse pro potestate mediator Dei atque hominum est. Attamen, pro ea quam diximus dolorum atque aerumnarum Matris cum Filio communione, hoc Virgini augustae datum est, ut sit 'totius terrarum orbis potentissima apud unigenitum Filium suum mediatrix et conciliatrix'. Fons igitur Christus est, 'et de plenitudine eius nos omnes accepimus' (Io 1, 16); 'ex quo totum corpus et connexum per omnem iuncturam

subministrationis... augmentum corporis facit in aedificationem sui in caritate' (Eph 4, 16). Maria vero... 'aquaeductus est' aut etiam collum, per quod corpus cum capite iungitur. Patet itaque abesse profecto plurimum, ut nos Deiparae supernaturalis gratiae efficiendae vim tribuamus, quae Dei unius est. Ea tamen, quoniam universis sanctitate praestat coniunctioneque cum Christo atque a Christo ascita in humanae salutis opus, de congruo, ut aiunt, promeret nobis, quae Christus de condigno pro meruit, estque princeps largiendarum gratiarum ministra.

[Resp. Commiss. de re Biblica \(sous saint Pie X\),](#)

[13 février 1905](#)

3372 1979 Utrum ad enodandas difficultates, quae occurrunt in nonnullis sacrae Scripturae textibus, qui facta historica referre videntur, liceat exegetae catholico asserere, agi in his de citatione tacita vel implicita documenti ab auctore non inspirato conscripti, cuius asserta omnia auctor inspiratus minime approbare aut sua facere intendit, quaeque ideo ab errore immunia haberi non possunt? Resp. (cfirm. a S. P'ce 13. Febr.): Negative, excepto casu, in quo, salvis sensu ac iudicio Ecclesiae, solidis argumentis probetur: 1. Hagiographum alterius dicta vel documenta revera citare, et 2. eadem nec probare nec sua facere, ita ut iure censeatur non proprio nomine loqui.

[Resp. Commiss. de Re Biblica, 23 juin 1905](#)

3373 1980 Qu.: Utrum admitti possit tamquam principium rectae exegeseos sententia, quae tenet, sacrae Scripturae libros, qui pro historicis habentur, sive totaliter sive ex parte non historiam proprie dictam et obiective veram quandoque narrare, sed speciem tantum historiae prae se ferre ad aliquid significandum a proprie litterali seu historica verborum significatione alienum? Resp. (cfirm. a S. P'ce): Negative, excepto tamen casu non facile nec temere admittendo, in quo, Ecclesiae sensu non refragante eiusque salvo iudicio solidis argumentis probetur, Hagiographum voluisse non veram et proprie dictam historiam tradere sed sub specie et forma historiae parabolam, allegoriam, vel sensum aliquem a proprie litterali seu historica verborum significatione remotum proponere.

[Decr. 'Sacra Tridentina Synodus', sous saint Pie X,](#)

[16 \(20\) décembre 1905](#)

3375 1981 Desiderium vero Iesu Christi et Ecclesiae, ut omnes Christifideles quotidie ad sacrum convivium accedant, in eo potissimum est, ut Christifideles per sacramentum Deo coniuncti robur inde capiant ad compescendam libidinem, ad leves culpas quae quotidie occurrunt abluendas, et ad graviora peccata, quibus humana fragilitas est obnoxia, praecavenda: non autem praecipue, ut Domini honori ac venerationi consulatur, nec, ut summentibus id quasi merces aut praemium sit suarum virtutum. Unde S. Tridentinum Concilium Eucharistiam vocat 'antidotum, quo liberemur a culpis quotidianis et a peccatis mortalibus praeservemur' (cf. DS 1638).

3376 1982 Defervescente interim pietate ac potissimum Ianseniana lue undequaque grassante disputari coeptum est de dispositionibus, quibus ad frequentem et quotidianam

communione accedere oporteat, atque alii prae aliis maiores ac difficiliores tamquam necessarias expostularunt. Huiusmodi disceptationes id effecerunt, ut perpauci digni haberentur qui ss. Eucharistiam quotidie sumerent et ex tam salutifero sacramento pleniores effectus haurirent, contentis ceteris eo refici aut semel in anno aut singulis mensibus, vel unaquaque ad summum hebdomada. Quin etiam eo severitatis ventum est, ut a frequentanda caelesti mensa integri coetus excluderentur, uti mercatorum, aut eorum, qui essent matrimonio coniuncti.

3377 Nonnulli tamen in contrariam abierunt sententiam. Hi arbitrati communionem quotidianam iure divino esse praeceptam, ne dies ulla praeteriret a communione vacua, ... etiam feria VI in Parasceve Eucharistiam sumendam censebant et ministrabant.

3378 1983 Ad haec Sancta Sedes officio proprio non defuit (cf. DS 2090ss 2323)... Virus tamen Iansenianum, quod bonorum etiam animos infecerat, sub specie honoris ac venerationis Eucharistiae debiti, haud penitus evanuit. Quaestio de dispositionibus ad frequentandam recte ac legitime communionem S. Sedis declarationibus supervixit; quo factum est, ut nonnulli etiam boni nominis theologi raro et positis compluribus condicionibus quotidianam communionem fidelibus permitti posse censuerint.

1984 ... Sanctitas vero Sua, cum ipsi maxime cordi sit, ut ... christianus populus ad sacrum convivium perquam frequenter et etiam quotidie advocetur eiusque fructibus amplissimis potiatur, quaestionem praedictam huic s. Ordini examinandam ac definiendam commisit. ... (Hinc Congreg. S. Conc. d. 16. Dec. 1905) ea quae sequuntur statuit ac declaravit:

3379 1985 1. Communio frequens et quotidiana... omnibus Christifidelibus cuiusvis ordinis aut condicionis pateat, ita ut nemo, qui in statu gratiae sit et cum recta piaque mente ad s. mensam accedat, impediri ab ea possit.

3380 1986 2. Recta autem mens in eo est, ut qui ad s. mensam accedit, non usui aut vanitati aut humanis rationibus indulgeat, sed Dei placito satisfacere velit, ei arctius caritate coniungi ac divino illo pharmaco suis infirmitatibus ac defectibus occurrere.

3381 1987 3. Etsi quam maxime expediat, ut frequenti et quotidiana communione utentes venialibus peccatis, saltem plene deliberatis, eorumque affectu sint expertes, sufficit nihilominus, ut culpae mortalibus vacent, cum proposito, se numquam in posterum peccaturos. ...

3382 1988 4. ... Curandum est, ut sedula ad s. communionem praeparatio antecedit et congrua gratiarum actio inde sequatur iuxta uniuscuiusque vires, condicionem ac officia.

3383 1989 5. ... Confessarii consilium intercedat. Caveant tamen confessarii, ne a frequenti seu quotidiana communione quemquam avertant, qui in Statu gratiae reperiatur et recta mente accedat. ...

1990 ... 9. Denique post promulgatum hoc Decretum omnes ecclesiastici scriptores a quavis contentiosa disputatione circa dispositiones ad frequentem et quotidianam communionem absterneant...

[Decr. 'Provida sapientique cura', sous saint Pie X,](#)

[18 janvier 1906](#)

3385 1991 ... I. In universo hodierno Imperio Germaniae caput 'Tametsi' Concilii Tridentini

(DS 1813ss), quamvis in pluribus locis sive per expressam publicationem sive per legitimam observantiam nondum fuerit certo promulgatum et inductum, tamen inde a die festo Paschae (i. e. a die 15. Aprilis) huius anni 1906 omnes catholicos etiam hucusque immunes a forma Tridentina servanda, ita adstringat, ut inter se non aliter quam coram paroco et duobus vel tribus testibus validum matrimonium celebrare possint (cf. DS 3468ss).

3386 1992 II. Matrimonia mixta, quae a catholicis cum haereticis vel schismaticis contrahuntur, graviter sunt manentque prohibita, nisi accedente iusta gravique causa canonica, datis integre, formiter, utrimque legitimis cautionibus, per partem catholicam dispensatio super impedimento mixtae religionis rite fuerit obtenta. Quae quidem matrimonia, dispensatione licet impetrata, omnino in facie Ecclesiae coram paroco ac duobus tribusve testibus celebranda sunt, adeo ut graviter delinquant, qui coram ministro acatholico vel coram solo civili magistratu vel alio quolibet modo clandestino contrahunt. Immo si qui catholici in matrimoniis istis mixtis celebrandis ministri acatholici operam exquirunt vel admittunt, aliud patrant delictum et canonicis censuris subiacent.

3387 1993 Nihilominus matrimonia mixta in quibusvis Imperii Germanici provinciis et locis, etiam in iis, quae iuxta Romanarum Congregationum decisiones vi irritanti capitis 'Tametsi' certo hucusque subiecta fuerunt non servata forma Tridentina iam contracta vel (quod Deus avertat) in posterum contrahenda, dummodo nec aliud obstet canonicum impedimentum, nec sententia nullitatis propter impedimentum clandestinitatis ante diem festum Paschae huius anni legitime lata fuerit et mutuus coniugum consensus usque ad dictam diem perseveraverit, pro validis omnino haberi volumus idque expresse declaramus, definimus atque decernimus.

3388 1994 III. Ut autem iudicibus ecclesiasticis tuta norma praesto sit, hoc idem iisdemque sub condicionibus et restrictionibus declaramus, statuimus ac decernimus de matrimoniis acatholicorum, sive haereticorum sive schismaticorum, inter se in iisdem regionibus non servata forma Tridentina hucusque contractis vel in posterum contrahendis; ita ut, si alter vel uterque acatholicorum coniugum ad fidem catholicam convertatur, vel in foro ecclesiastico controversia incidat de validitate matrimonii duorum acatholicorum cum quaestione validitatis matrimonii ab aliquo catholico contracti vel contrahendi conexa, eadem matrimonia ceteris paribus pro omnino validis pariter habenda sint. ...

[Saint Pie X, Encycl. 'Vehementer nos' ad clerum et populum](#)

[Galliae, 1 février 1908](#)

1995 ... Nos pro suprema quam obtinemus divinitus auctoritate sancitam legem, quae rempublicam Gallicanam seorsum ab Ecclesia separat, reprobamus ac damnamus ; idque ob eas quas exposuimus causas: quod maxima afficit iniuria Deum, quem solemniter eiurat, principio declarans rempublicam cuiusvis religiosi cultus expertem ; quod naturae ius gentiumque violat et publicam pactorum fidem; quod constitutioni divinae et rationibus intimis et libertati adversatur Ecclesiae; quod iustitiam evertit, ius opprimendo domini multiplici titulo ipsaque conventionem legitime quaesitum; quod graviter Apostolicae Sedis dignitatem ac personam Nostram, episcoporum ordinem, clerum et catholicos Gallos offendit. Propterea de rogatione, latatione, promulgatione eiusdem legis vehementissime expostulamus; in eaque testamur nihil quicquam inesse momenti ad infirmanda Ecclesiae jura, nulla hominum vi ausuque mutabilia.

[Decr. S. Officii, sous saint Pie X, 25 avril 1906](#)

3391 1996 Cum... quaesitum fuerit, ut unica determinaretur formula brevis in administratione sacramenti Extremae Unctionis in casu mortis imminetis, ... (Inquisitores) decreverunt: In casu verae necessitatis sufficere formam: 'Per istam sanctam unctionem indulgeat tibi Dominus, quidquid deliquisti. Amen'.

Resp. Commiss. de re Biblica, sous saint Pie X, 27 juin 1906

3394 1997 Qu. 1 : Utrum argumenta a criticis congesta ad impugnandam authenticam mosaicam sacrorum librorum, qui Pentateuchi nomine designantur, tanti sint ponderis, ut, posthabitis quampluribus testimoniis utriusque Testamenti collective sumptis, perpetua consensione populi iudaici, Ecclesiae quoque constanti traditione nec non indiciis internis, quae ex ipso textu eruuntur, ius tribuant affirmandi, hos libros non Moysen habere auctorem, sed ex fontibus maxima ex parte aetate mosaica posterioribus fuisse confectos? Resp.: Negative.

3395 1998 Qu. 2: Utrum mosaica authentia Pentateuchi talem necessario postulet redactionem totius operis, ut prorsus tenendum sit, Moysen omnia et singula manu sua scripsisse vel amanuensibus dictasse an etiam eorum hypothesis permitti possit, qui existimant, eum opus ipsum a se sub divinae inspirationis afflatu conceptum alteri vel pluribus scribendum commisisse, ita tamen, ut sensa sua fideliter redderent, nihil contra suam voluntatem scriberent, nihil omitterent; ac tandem opus hac ratione confectum, ab eodem Moyse principe inspiratoque auctore probatum, ipsiusmet nomine vulgaretur? Resp.: Negative ad primam partem; affirmative ad secundam.

3396 1999 Qu. 3: Utrum absque praeiudicio mosaicae authenticae Pentateuchi concedi possit, Moysen ad suum conficiendum opus fontes adhibuisse, scripta videlicet documenta vel orales traditiones, ex quibus secundum peculiarem scopum sibi propositum et sub divinae inspirationis afflatu nonnulla hauserit eaque ad verbum vel quoad sententiam contracta vel amplificata ipsi operi inseruerit? Resp.: Affirmative.

3397 2000 Qu. 4: Utrum salva substantialiter mosaica authentia et integritate Pentateuchi admitti possit, tam longo saeculorum decursu nonnullas ei modificationes obvenisse, uti: additamenta post Moysi mortem vel ab auctore inspirato apposita vel glossas et explicationes textui interiectas, vocabula quaedam et formas e sermone antiquato in sermonem recentiorem translatas, mendosas demum lectiones vitio amanuensium adscribendas, de quibus fas sit ad normas artis criticae disquirere et iudicare? Resp.: Affirmative, salvo Ecclesiae iudicio.

Resp. Commiss. de re Biblica, sous saint Pie X, 29 mai 1907

3398 2110 Qu. 1: Utrum ex constanti, universali ac solemniori Ecclesiae traditione iam a saeculo II decurrente, prout maxime eruitur: a) ex SS. Patrum, scriptorum ecclesiasticorum, imo etiam haereticorum, testimoniis et allusionibus, quae, cum ab Apostolorum discipulis vel primis successoribus derivasse oportuerit, necessario nexu cum ipsa libri origine cohaerent; b) ex recepto semper et ubique nomine auctoris quarti Evangelii in canone et catalogis sacrorum Librorum; c) ex eorundem Librorum vetustissimis manuscriptis, codicibus et in varia idiomatica versionibus; d) ex publico usu liturgico inde ab Ecclesiae primordiis toto orbe obtinente; praescindendo ab argumento theologico, tam solido argumento historico demonstratur Ioannem Apostolum et non alium quarti Evangelii auctorem esse agnoscendum, ut rationes a criticis in oppositum adductae hanc traditionem nullatenus infirment? Resp.: Affirmative.

3399 2111 Qu. 2: Utrum etiam rationes internae, quae eruuntur ex textu quarti Evangelii seiunctim considerato, ex scribentis testimonio et Evangelii ipsius cum I Epistola Ioannis Apostoli manifesta cognatione, censendae sint confirmare traditionem, quae eidem Apostolo quartum Evangelium indubitanter attribuit? - Et utrum difficultates, quae ex collatione ipsius Evangelii cum aliis tribus desumuntur, habita prae oculis diversitate temporis, scopi et auditorum, pro quibus vel contra quos auctor scripsit, solvi rationabiliter possint, prout SS. Patres et exegetae catholici passim praestiterunt? Resp.: Affirmative ad utramque partem.

3400 2112 Qu. 3: Utrum, non obstante praxi, quae a primis temporibus in universa Ecclesia constantissime viguit, arguendi ex quarto Evangelio tamquam ex documento proprie historico, considerata nihilominus indole peculiari eiusdem Evangelii et intentione auctoris manifesta illustrandi et vindicandi Christi divinitatem ex ipsis factis et sermonibus Domini, dici possit, facta narrata in quarto Evangelio esse totaliter vel ex parte conficta ad hoc, ut sint allegoriae vel symbola doctrinalia, sermones vero Domini non prorrie et vere esse ipsius Domini sermones, sed compositiones theologicas scriptoris, licet in ore Domini positas? Resp.: Negative.

[Decr. S. Officii 'Lamentabili', sous saint Pie X,](#)

[3 juillet 1907](#)

3401 2001 1. Ecclesiastica lex, quae praescribit subicere praeviae censurae libros divinas respicientes Scripturas, ad cultores critices aut exegeteos scientificae Librorum Veteris et Novi Testamenti non extenditur.

3402 2002 2. Ecclesiae interpretatio sacrorum Librorum non est quidem spernenda, subiacet tamen accuratiori exegetarum iudicio et correctioni.

3403 2003 3. Ex iudiciis et censuris ecclesiasticis contra liberam et cultiorem exegesim latis colligi potest, fidem ab Ecclesia propositam contradicere historiae, et dogmata catholica cum verioribus christianae religionis originibus componi reipsa non posse.

3404 2004 4. Magisterium Ecclesiae ne per dogmaticas quidem definitiones genuinum sacrarum Scripturarum sensum determinare potest.

3405 2005 5. Cum in deposito fidei veritates tantum revelatae contineantur, nullo sub respectu ad Ecclesiam pertinet iudicium ferre de assertionibus disciplinarum humanarum.

3406 2006 6. In definiendis veritatibus ita collaborant discens et docens Ecclesia, ut docenti Ecclesiae nihil supersit, nisi communes discentis opinationes sancire.

3407 2007 7. Ecclesia, cum proscribit errores, nequit a fidelibus exigere ullum internum assensum, quo iudicia a se edita complectantur.

3408 2008 8. Ab omni culpa immunes existimandi sunt, qui reprobationes a Sacra Congregatione Indicis aliisque Sacris Romanis Congregationibus latas nihili pendunt.

3409 2009 9. Nimam simplicitatem aut ignorantiam prae se ferunt, qui Deum credunt vere esse Scripturae sacrae auctorem.

3410 2010 10. Inspiratio librorum Veteris Testamenti in eo consistit, quod scriptores israelitae religiosas doctrinas sub peculiari quodam aspectu, gentibus parum noto aut ignoto, tradiderunt.

- 3411** 2011 11. Inspiratio divina non ita ad totam Scripturam sacram extenditur, ut omnes et singulas eius partes ab omni errore praemuniat.
- 3412** 2012 12. Exegeta, si velit utiliter studiis biblicis incumbere, imprimis quamlibet praeconceptam opinionem de supernaturali origine Scripturae sacrae seponere debet, eamque non aliter interpretari quam cetera documenta mere humana.
- 3413** 2013 13. Parabolas evangelicas ipsimet Evangelistae ac Christiani secundae et tertiae generationis artificiose digesserunt, atque ita rationem dederunt exigui fructus praedicationis Christi apud Iudaeos.
- 3414** 2014 14. In pluribus narrationibus non tam quae vera sunt Evangelistae retulerunt, quam quae lectoribus, etsi falsa, censuerunt magis proficua.
- 3415** 2015 15. Evangelia usque ad definitum constitutumque canonem continuis additionibus et correctionibus aucta fuerunt; in ipsis proinde doctrinae Christi non remansit nisi tenue et incertum vestigium.
- 3416** 2016 16. Narrationes Ioannis non sunt proprie historia, sed mystica Evangelii contemplatio; sermones in eius Evangelio contenti sunt meditationes theologicae circa mysterium salutis, historica veritate destitutae.
- 3417** 2017 17. Quartum Evangelium miracula exaggeravit, non tantum ut extraordinaria magis apparent, sed etiam ut aptiora fierent ad significandum opus et gloriam Verbi Incarnati.
- 3418** 2018 18. Ioannes sibi vindicat quidem rationem testis de Christo; re tamen vera non est nisi eximius testis vitae christianae, seu vitae Christi in Ecclesia exeunte primo saeculo.
- 3419** 2019 19. Heterodoxi exegetae fidelius expresserunt sensum verum Scripturarum quam exegetae catholici.
- 3420** 2020 20. Revelatio nihil aliud esse potuit quam acquisita ab homine suae ad Deum relationis conscientia.
- 3421** 2021 21. Revelatio, objectum fidei catholicae constituens, non fuit cum Apostolis completa.
- 3422** 2022 22. Dogmata, quae Ecclesia perhibet tamquam revelata, non sunt veritates e caelo delapsae, sed sunt interpretatio quaedam factorum religiosorum, quam humana mens laborioso conatu sibi comparavit.
- 3423** 2023 23. Existere potest et re ipsa existit oppositio inter facta, quae in sacra Scriptura narrantur, eisque innixa Ecclesiae dogmata; ita ut criticus tamquam falsa reicere possit facta, quae Ecclesia tamquam certissima credit.
- 3424** 2024 24. Reprobandus non est exegeta, qui praemissas adstruit, ex quibus sequitur, dogmata historice falsa aut dubia esse, dummodo dogmata ipsa directe non neget.
- 3425** 2025 25. Assensus fidei ultimo innititur in congerie probabilitatum.
- 3426** 2026 26. Dogmata fidei retinenda sunt tantummodo iuxta sensum practicum, id est tamquam norma praeceptiva agendi, non vero tamquam norma credendi.
- 3427** 2027 27. Divinitas Jesu Christi ex Evangeliiis non probatur; sed est dogma, quod conscientia christiana e notione Messiae deduxit.

3428 2028 28. Jesus, cum ministerium suum exercebat, non in eum finem loquebatur, ut doceret se esse Messiam, neque ejus miracula eo spectabent, ut id demonstraret.

3429 2029 29. Concedere licet, Christum, quem exhibet historia, multo inferiorem esse Christo, qui est obiectum fidei.

3430 2030 30. In omnibus textibus evangelicis nomen Filius Dei aequivalet tantum nomini Messias, minime vero significat Christum esse verum et naturalem Dei Filium.

3431 2031 31. Doctrina de Christo, quam tradunt Paulus, Joannes et Concilia Nicaenum, Ephesinum, Chalcedonense, non est ea, quam Jesus docuit, sed quam de Jesu concepit conscientia christiana.

3432 2032 32. Conciliari nequit sensus naturalis textuum evangeliorum cum eo, quod nostri theologi docent de conscientia et scientia infallibili Jesu Christi.

3433 2033 33. Evidens est cuique, qui praeconceptis non ducitur opinionibus, Jesum aut errorem de proximo messianico adventu fuisse professum, aut majorem partem ipsius doctrinae in Evangeliiis synopticis contentae authenticitate carere.

3434 2034 34. Criticus nequit asserere Christo scientiam nullo circumscriptam limite nisi facta hypothese, quae historice haud concipi potest quaeque sensui morali repugnant, nempe Christum uti hominem habuisse scientiam Dei et nihilominus noluisse notitiam tot rerum communicare cum discipulis ac posteritate.

3435 2035 35. Christus non semper habuit conscientiam suae dignitatis messianicae.

3436 2036 36. Resurrectio Salvatoris non est proprie factum ordinis historici, sed factum ordinis mere supernaturalis nec demonstratum nec demonstrabile, quod conscientia christiana sensim ex aliis derivavit.

3437 2037 37. Fides in resurrectionem Christi ab initio fuit non tam de facto ipso resurrectionis, quam de vita Christi immortalis apud Deum.

3438 2038 38. Doctrina de morte piaculari Christi non est evangelica, sed tantum paulina.

3439 2039 39. Opiniones de origine sacramentorum, quibus Patres Tridentini imbuti erant quaeque in eorum canones dogmaticos procul dubio influxum habuerunt, longe distant ab iis, quae nunc penes historicos rei christianae indagatores merito obtinent.

3440 2040 40. Sacramenta ortum habuerunt ex eo, quod Apostoli eorumque successores ideam aliquam et intensionem Christi, suadentibus et moventibus circumstantiis et eventibus, interpretati sunt.

3441 2041 41. Sacramenta eo tantum spectant, ut in mentem hominis revocent praesentiam Creatoris semper beneficam.

3442 2042 42. Communitas christiana necessitatem baptismi induxit, adoptans illum tamquam ritum necessarium eique professionis christianae obligationes annectens.

3443 2043 43. Usus conferendi baptismum infantibus evolutio fuit disciplinaria, quae una ex causis exstitit, ut sacramentum resolveretur in duo, in baptismum scilicet et paenitentiam.

3444 2044 44. Nihil probat ritum sacramenti confirmationis usurpatum fuisse ab Apostolis: formalis autem distinctio duorum sacramentorum, baptismi scilicet et confirmationis, haud spectat ad historiam christianismi primitivi.

3445 2045 45. Non omnia, quae narrat Paulus de institutione Eucharistiae (I Cor 11, 23-25), historice sunt sumenda.

3446 2046 46. Non adfuit in primitiva Ecclesia conceptus de christiano peccatore auctoritate Ecclesiae reconciliato, sed Ecclesia nonnisi admodum lente huiusmodi conceptui assuevit. Immo etiam postquam paenitentia tamquam Ecclesiae institutio agnita fuit, non appellabatur sacramenti nomine, eo quod haberetur uti sacramentum probrosum.

3447 2047 47. Verba Domini: 'Accipite Spiritum Sanctum; quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt' (Io 20,22 23), minime referuntur ad sacramentum paenitentiae, quidquid Patribus Tridentinis asserere placuit.

3448 2048 48. Iacobus in sua epistola (Iac 5, 14s) non intendit promulgare aliquod sacramentum Christi, sed commendare pium aliquem morem, et si in hoc more forte cernit medium aliquod gratiae, id non accipit eo rigore, quo acceperunt theologi, qui notionem et numerum sacramentorum statuerunt.

3449 2049 49. Coena christiana paulatim indolem actionis liturgicae assumente, hi, qui Coenae praeesse consueverant, characterem sacerdotalem acquisiverunt.

3450 2050 50. Seniores, qui in Christianorum coetibus invigilandi munere fungebantur, instituti sunt ab Apostolis presbyteri aut episcopi ad providendum necessariae crescentium communitatum ordinationi ; non proprie ad perpetuandam missionem et potestatem Apostolicam.

3451 2051 51. Matrimonium non potuit evadere sacramentum novae legis nisi serius in Ecclesia; siquidem, ut matrimonium pro sacramento haberetur, necesse erat, ut praecederet plena doctrinae de gratia et sacramentis theologica explicatio.

3452 2052 52. Alienum fuit a mente Christi Ecclesiam constituere veluti societatem super terram per longam saeculorum seriem duraturam ; quin immo in mente Christi regnum caeli una cum fine mundi iamiam adventurum erat.

3453 2053 53. Constitutio organica Ecclesiae non est immutabilis; sed societas christiana perpetuae evolutioni aequae ac societas humana est obnoxia.

3454 2054 54. Dogmata, sacramenta, hierarchia, tum quod ad notionem tum quod ad realitatem attinet, non sunt nisi intelligentiae christianae interpretationes evolutionesque, quae exiguum germen in Evangelio latens externis incrementis auxerunt perfec(er)eruntque.

3455 2055 55. Simon Petrus ne suspicatus quidem umquam est, sibi a Christo demandatum esse primatum in Ecclesia.

3456 2056 56. Ecclesia Romana non ex divinae providentiae ordinatione, sed ex mere politicis condicionibus caput omnium Ecclesiarum effecta est.

3457 2057 57. Ecclesia sese praebet scientiarum naturalium et theologicarum progressibus infensam.

3458 2058 58. Veritas non est immutabilis plus quam ipse homo, quippe quae cum ipso, in ipso et per ipsum evolvitur.

3459 2059 59. Christus determinatum doctrinae corpus omnibus temporibus cunctisque hominibus applicabile non docuit, sed potius inchoavit motum quendam religiosum diversis temporibus ac locis adaptatum vel adaptandum.

3460 2060 60. Doctrina christiana in suis exordiis fuit iudaica, sed facta est per successivas evolutiones primum paulina, tum ioannica, demum hellenica et universalis.

3461 2061 61. Dicitur potest absque paradoxo, nullum Scripturae caput, a primo Genesis ad postremum Apocalypsis, continere doctrinam prorsus identicam illi, quam super eadem re tradit Ecclesia et idcirco nullum Scripturae caput habere eundem sensum pro critico ac pro theologo.

3462 2062 62. Praecipui articuli Symboli Apostolici non eandem pro Christianis primorum temporum significationem habebant, quam habent pro christianis nostri temporis.

3463 2063 63. Ecclesia sese praebet imparem ethicae evangelicae efficaciter tuendae, quia obstinate adhaeret immutabilibus doctrinis, quae cum hodiernis progressibus componi nequeunt.

3464 2064 64. Progressus scientiarum postulat, ut refoventur conceptus doctrinae christianae de Deo, de creatione, de revelatione, de persona Verbi Incarnati, de redemptione.

3465 2065 65. Catholicismus hodiernus cum vera scientia componi nequit, nisi transformetur in quendam christianismum non dogmaticum, id est in protestantismum latum et liberalem.

3466 2065a Censura S. P'cis: 'Sanctitas Sua Decretum Eminentissimorum Patrum adprobavit et confirmavit, ac omnes et singulas supra recensitas propositiones ceu reprobatae ac proscriptae ab omnibus haberi mandavit.'

Denzinger (latin) 3353

Denzinger (latin) 3466

Decr. S. Cgr. Concilii 'Ne temere', sous saint Pie X,

2 août 1907

3468 2066 De sponsalibus. I. Ea tantum sponsalia habentur valida et canonicos sortiuntur effectus, quae contracta fuerint per scripturam sub signatam a partibus et vel a parochus aut loci Ordinario, vel saltem a duobus testibus....

3469 2067 De matrimonio. III. Ea tantum matrimonia valida sunt, quae contrahuntur coram parochus vel loci Ordinario vel sacerdote ab alterutro delegato et duobus saltem testibus....

3470 2068 VII. Imminente mortis periculo, ubi parochus vel loci Ordinarius vel sacerdos ab alterutro delegatus haberi nequeat, ad consulendum conscientiae et (si casus ferat) legitimationi prolis matrimonium contrahi valide ac licite potest coram quolibet sacerdote et duobus testibus.

3471 2069 VIII. Si contingat, ut in aliqua regione parochus locive Ordinarius aut sacerdos ab eis delegatus, coram quo matrimonium celebrari queat, haberi non possit eaque rerum condicio a mense iam perseveret, matrimonium valide ac licite iniri potest emissio a sponsis formali consensu coram duobus testibus...

3472 2070 XI 1. Statutis superius legibus tenentur omnes in catholica Ecclesia baptizati et ad eam ex haeresi aut schismate conversi (licet sive hi sive illi ab eadem postea defecerint), quoties inter se sponsalia vel matrimonia ineant.

3473 2070 2. Vigent quoque pro iisdem de quibus supra catholicis, si cum acatholicis sive baptizatis sive non baptizatis, etiam post obtentam dispensationem ab impedimento mixtae religionis vel disparitatis cultus sponsalia vel matrimonium contrahunt; nisi pro aliquo particulari loco aut regione aliter a S. Sede sit statutum.

3474 2070 3. Acatholici sive baptizati sive non baptizati, si inter se contrahunt, nullibi ligantur ad catholicam sponsalium vel matrimonii formam servandam. Cum ASS inde ab vol. 37 (1904/05) et ASS, quae a. 1908 in eorum locum successerunt, editionem actorum Ap. Sediceps ipsi textui inserere, si est sive longior sive ex dissitis locis excerptus.

Saint Pie X, Encycl. 'Pascendi dominici gregis',

8 septembre 1907

2071 Quia ... modernistarum (sic enim iure in vulgus audiunt) callidissimum artificium est, ut doctrinas suas non ordine digestas proponant atque in unum collectas, sed sparsas veluti atque invicem seiunctas, ut nimirum ancipites et quasi vagi videantur, cum e contra firmi sint et constantes; praestat, Venerabiles Fratres, doctrinas easdem uno hic conspectu exhibere primum nexumque indicare, quo invicem coalescunt, ut deinde errorum causas scrutemur ac remedia ad averruncandam perniciem praescribamus. ... Ut autem in abstrusiore re ordinatim

procedamus, illud ante omnia notandum est, modernistarum quemlibet plures agere personas ac veluti in se commiscere, (I.) philosophum nimirum, (II.) credentem, (III.) theologum, (IV.) historicum, (V.) criticum, (VI.) apologetam, (VII.) instauratorem: quas singulatim omnes distinguere oportet, qui eorum systema rite cognoscere et doctrinarum antecessiones consecutionesque pervidere velit.

3475 2072 Philosophiae religiosae fundamentum in doctrina illa modernistae ponunt, quam vulgo agnosticis vocant. Vi huius humana ratio phaenomenis omnino includitur, rebus videlicet, quae apparent eaque specie, qua apparent : earundem praetergredi terminos nec ius nec potestatem habet. Quare nec ad Deum se erigere potis est, nec illius existentiam, ut per ea, quae videntur, agnoscere. Hinc infertur, Deum scientiae obiectum directe nullatenus esse posse; ad historiam vero quod attinet, Deum subiectum historicum minime censendum esse. - His autem positis, quid de naturali theologia, quid de motivis credibilitatis, quid de externa revelatione fiat, facile quisque perspiciet. Ea nempe modernistae penitus e medio tollunt et ad intellectualismum amandant. ...

3476 2073 (Ex agnosticis deducunt:) atheam debere esse scientiam itemque historiam; in quarum finibus non nisi phaenomenis possit esse locus, exturbato penitus Deo et quidquid divinum est.

3477 Hic tamen agnosticis in disciplina modernistarum non nisi ut pars negans habenda est : positiva, ut aiunt, in immanentia vitali constituitur. Harum nempe ad aliam ex altera sic procedunt.

- Religio, sive ea naturalis est sive supra naturam, ceu quodlibet factum explicationem aliquam admittat oportet. Explicatio autem, naturali theologia deleta adituque ad revelationem ob reiecta credibilitatis argumenta intercluso, immo etiam revelatione qualibet externa penitus sublata, extra hominem inquiritur frustra. Est igitur in ipso homine quaerenda : et quoniam religio vitae quaedam est forma, in vita omnino hominis reperienda est. Ex hoc immanentiae religiosae principium asseritur. Vitalis porro cuiuscumque phaenomeni, cuiusmodi religionem esse iam dictum est, prima veluti motio ex indigentia quapiam seu impulsione est repetenda: primordia vero, si de vita pressius loquamur, ponenda sunt in motu quodam cordis, qui sensus dicitur. Eam ob rem, cum religionis obiectum sit Deus, concludendum omnino est, fidem, quae initium est ac fundamentum cuiusvis religionis, in sensu quodam intimo collocari debere, qui ex indigentia divini oriatur. Haec porro divini indigentia, quia non nisi certis aptisque in complexibus sentitur, pertinere ad conscientiae ambitum ex se non potest; latet autem primo infra conscientiam, seu, ut mutuato vocabulo a moderna philosophia loquuntur, in subconscientia. ...

3478 2075 In eiusmodi enim sensu modernistae non fidem tantum reperiunt; sed, cum fide inque ipsa fide, prout illam intelligunt, revelationi locum esse affirmant. ... Cum fidei Deus obiectum sit aequae et causa, revelatio illa et de Deo pariter et a Deo est; habet Deum videlicet revelantem simul ac revelatum. Hinc autem, Ven. Fr., affirmatio illa modernistarum perabsurda, qua religio quaelibet pro diverso aspectu naturalis una ac supernaturalis dicenda est. Hinc conscientiae ac revelationis promiscua significatio. Hinc lex, qua conscientia religiosa ut regula universalis traditur, cum revelatione penitus aequanda, cui subesse omnes oporteat, supremam etiam in Ecclesia potestatem, sive haec doceat, sive de sacris disciplinave statuatur.

3479 2076 Incognoscibile, de quo loquuntur, non se fidei sistit ut nudum quid aut singulare; sed contra in phaenomeno aliquo arcte inhaerens, quod, quamvis ad campum scientiae aut historiae pertinet, ratione tamen aliqua praetergreditur. ... Tum vero fides, ab incognoscibili allecta, quod cum phaenomeno iungitur, totum ipsum phaenomenon complectitur ac sua vita quodammodo permeat. Ex hoc autem duo consequuntur. Primum, quaedam phaenomeni transfiguratio per relationem scilicet supra veras illius condiciones, qua aptior fiat materia ad

induendam divini formam, quam fides est inductura. Secundum, phaenomeni eiusdem aliquapiam, sic vocare liceat, defiguratio inde nata, quod fides illi loci temporisque adiunctis exempto tribuit, quae reapse non habet; quod usuvenit praecipue, cum de phaenomenis agitur exacti temporis, eoque amplius, quo sunt vetustiora. Ex gemino hoc capite binos iterum modernistae eruunt canones, qui alteri additi iam ex agnosticismo habito critices historicae fundamenta constituunt.

3480 Exemplo res illustrabitur, sitque illud e Christi persona petitum. In persona Christi, aiunt, scientia atque historia nil praeter hominem offendunt. Ergo vi primi canonis ex agnosticismo deducti ex eius historia quidquid divinum redolet, delendum est. Porro vi alterius canonis Christi persona historica transfigurata est a fide: ergo subducendum ab ea, quidquid ipsam evehit supra condiciones historicas. Demum vi tertii canonis eadem persona Christi a fide defigurata est: ergo removenda sunt ab illa sermones, acta, quidquid, uno verbo, ingenio statui, educationi eius, loco ac tempori, quibus vixit, minime respondet.

3481 Religiosus igitur sensus, qui per vitalem immanentiam e latebris subconscientiae erumpit, germen est totius religionis ac ratio pariter omnium, quae in religione quavis fuere aut sunt futura. ...

In sensu illo, inquit, quem saepius nominavimus, quoniam sensus est, non cognitio, Deus quidem se homini sistit; verum confuse adeo ac permixte, ut a subiecto credente vix aut minime distinguatur. Necesse igitur est aliquo eundem sensum collustrari lumine, ut Deus inde omnino exiliat ac secernatur. Id nempe ad intellectum pertinet, cuius est cogitare et analysim instituere; per quem homo vitalia phaenomena in se exurgentia in species primum traducit, tum autem verbis significat. Hinc vulgata modernistarum enuntiatio : debere religiosum hominem fidem suam cogitare. ...

3482 2078 In eiusmodi autem negotio mens dupliciter operatur; primum, naturali actu et spontaneo, redditque rem sententia quadam simplici ac vulgari; secundo vero, reflexe ac penitius, vel, ut aiunt, cogitationem elaborando, eloquiturque cogitata secundariis sententiis, derivatis quidem a prima illa simplici, limatioribus tamen ac distinctioribus. Quae secundariae sententiae, si demum a supremo Ecclesiae magisterio sancitae fuerint, constituent dogma.

3483 2079 Sic igitur in modernistarum doctrina ventum est ad caput quoddam praecipuum, videlicet ad originem dogmatis atque ad ipsam dogmatis naturam. Originem enim dogmatis ponunt quidem in primigeniis illis formulis simplicibus, quae quodam sub respectu necessariae sunt fidei; nam revelatio, ut reapse sit, manifestam Dei notitiam in conscientia requirit. Ipsum tamen dogma secundariis proprie contineri formulis affirmare videntur.... (Formularum eiusmodi non alius est finis) quam modum suppeditare credenti, quo sibi suae fidei rationem reddat. Quamobrem mediae illae sunt inter credentem eiusque fidem : ad fidem autem quod attinet, sunt inadaequatae eius obiecti notae, vulgo symbola vocitant; ad credentem quod spectat, sunt mera instrumenta. - ... Obiectum autem sensus religiosi, utpote quod absoluto continetur, infinitos habet aspectus, quorum modo hic, modo alius apparere potest. Similiter homo, qui credit aliis uti potest condicionibus. Ergo et formulas, quas dogma appellamus, vicissitudini eidem subesse oportet ac propterea varietati esse obnoxias. Ita vero ad intimam evolutionem dogmatis expeditum est iter.

2080 Evolvi tamen ac mutari dogma non posse solum, sed oportere, et modernistae ipsi perfracte affirmant, et ex eorum sententiis aperte consequitur. - Nam inter praecipua doctrinae capita hoc illi habent, quod ab immanentiae vitalis principio deducunt : formulas religiosas, ut religiosae reapse sint nec solum intellectus commentationes, vitales esse debere vitamque ipsam vivere sensus religiosi. Quod non ita intelligendum est quasi hae formulae, praesertim si mere imaginativae sint pro ipso religioso sensu inventae; nihil enim refert admodum earum originis, ut etiam numeri vel qualitatis: sed ita, ut eas religiosus sensus mutatione aliqua, si opus est, adhibita vitaliter sibi adiungat. Scilicet, ut aliis dicamus, necesse est, ut formula primitiva acceptetur a corde ab eoque sanciat; itemque sub cordis

ductu sit labor, quo secundariae formulae progignuntur. Hinc accidit, quod debeant hae formulae, ut vitales sint, ad fidem pariter et ad credentem accommodatae esse ac manere. Quamobrem, si quavis ex causa huiusmodi accommodatio cesset, amittunt illae primigenias notiones ac mutari indigent. - Haec porro formularum dogmaticarum cum sit vis ac fortuna instabilis, mirum non est, illas modernistis tanto esse ludibrio ac despectui; qui nihil e contra loquuntur atque extollunt nisi religiosum sensum vitamque religiosam. Ideo et Ecclesiam audacissime carpunt tanquam devio itinere incedentem, quod ab externa formularum significatione religiosam vim ac moralem minime distinguat, et formulis notione carentibus casso labore ac tenacissime inhaerens religionem ipsam dilabi permittat. - Caeci equidem et duces caecorum (Mt 16,14), qui superbo scientiae nomine inflati usque eo insaniunt, ut aeternam veritatis notionem et germanum religionis sensum pervertant: novo invecto systemate, quo, ex projecta et effrenata novitatum cupiditate, veritas, ubi certo consistit, non quaeritur, sanctisque et apostolicis traditionibus posthabitis, doctrinae aliae inanes, futiles, incertae nec ab Ecclesia probatae adsciscuntur; quibus veritatem ipsam fuciri ac sustineri vanissimi homines arbitrantur. . Atque haec, Venerabiles Fratres, de modernista ut philosopho.

3484 2081 Modernistae credenti ratum ac certum est, realitatem divini reapse in se ipsam exsistere nec prorsus a credente pendere. Quod si postules, in quo tandem haec credentis assertio nitatur, reponent: in privata cuiusque hominis experientia...: in sensu religioso quendam esse agnoscendum cordis intuitum; quo homo ipsam, sine medio, Dei realitatem attingit tantamque de existentia Dei haurit persuasionem deque Dei tum intra tum extra hominem actione, ut persuasionem omnem, quae ex scientia peti possit, longe antecellat. Veram igitur ponunt experientiam eamque rationali qualibet experientia praestantiorum. ...

2082 Quam hic longe absumus a catholicis institutis. Commenta eiusmodi a VATICANA Synodo improbata iam vidimus (cf. D 2072). - His semel admissis una cum erroribus ceteris iam memoratis, quo pacto ad atheismum pateat via, inferius dicemus. Nunc statim advertisse iuverit, ex hac experientiae doctrina coniuncta alteri de symbolismo religionem quamlibet, ethnicorum minime excepta, ut veram esse habendam. Quidni etenim in religione quavis experientiae huiusmodi occurrant? Occurrisse vero non unus asserit. Quo iure autem modernistae veritatem experientiae abnuent, quam turca affirmet, verasque experientias unis catholicis vindicabunt? Neque id reapse modernistae denegant; quin immo, subobscuri alii, alii apertissime, religiones omnes contendunt esse veras. Secus autem sentire nec posse manifestum est. Nam religioni cuiquam quo tandem ex capite secundum illorum praecepta foret falsitas tribuenda? Certe vel ex fallacia sensus religiosi vel quod falsiloqua sit formula ab intellectu prolata. Atqui sensus religiosus unus semper idemque est, etsi forte quandoque imperfectior; formula autem intellectus ut vera sit, sufficit, ut religioso sensui hominique credenti respondeat, quidquid de huius perspicuitate ingenii esse queat. Unum ad summum in religionum diversarum conflictu modernistae contendere forte possint, catholicam utpote vividiorum plus habere veritatis: itemque christiano nomine digniorem eam esse, ut quae christianismi exordiis respondeat plenius. ...

2083 Est aliud praeterea in hoc doctrinae capite, quod catholicae veritati est omnino infestum. - Nam istud de experientia praeceptum ad traditionem etiam transfertur, quam Ecclesia huc usque asseruit, eamque prorsus adimit. Enimvero modernistae sic traditionem intelligunt, ut sit originalis experientiae quaedam cum aliis communicatio per praedicationem ope formulae intellectivae. Cui formulae propterea, praeter vim, ut aiunt, repraesentativam, suggestivam quandam adscribunt virtutem, tum in eo, qui credit, ad sensum religiosum forte torpentem excitandum instaurandamque experientiam aliquando habitam, tum in eis, qui nondum credunt, ad sensum religiosum primo gignendum et experientiam producendam. Sic autem experientia religiosa late in populos propagatur; nec tantummodo in eos, qui nunc sunt, per praedicationem, sed in posteros etiam tam per libros quam per verborum de aliis in alios replicationem. - Haec vero experientiae communicatio radices quandoque agit vigetque,

senescit quandoque statim ac moritur. Vigere autem modernistis argumentum veritatis est; veritatem enim ac vitam promiscue habent. Ex quo inferre denuo licebit: religiones omnes quotquot exstant veras esse, nam secus nec viverent.

3485 2084 (606) (Ordinem statuendo inter fidem et scientiam, secundum modernistas) Fides id unice spectat, quod scientia incognoscibilis sibi esse profitetur. Hinc ... scientia versatur in phaenomenis, ubi nullus fidei locus; fides e contra versatur in divinis, quae scientia penitus ignorat. Unde demum conficitur, inter fidem et scientiam numquam esse posse discidium ... Quibus si qui forte obiciant, quaedam in aspectabili occurrere natura rerum, quae ad fidem etiam pertineant, uti humanam Christi vitam, negabunt. Nam, etsi haec phaenomenis accensentur, tamen quatenus vita fidei imbuuntur, et a fide, quo supra dictum est modo, transfigurata ac defigurata fuerunt (cf: DS 3479s), a sensibili mundo sunt abrepta et in divini materiam translata. Quamobrem poscenti ulterius, an Christus (607) vera patrarit miracula vereque futura praesenserit, an vere revixerit atque in caelum conscenderit, scientia agnostica abnuet, fides affirmabit; ex hoc tamen nulla erit inter utramque pugna. Nam abnuet alter ut philosophus philosophos alloquens, Christum scilicet unice contemplatus secundum realitatem historicam; affirmabit alter ut credens cum credentibus locutus, Christi vitam spectans prout iterum vivitur a fide et in fide.

3486 2085 Ex his tamen fallitur vehementer, qui reputet posse opinari, fidem et scientiam alteram sub altera nulla penitus ratione esse subiectam. Nam de scientia quidem recte vereque existimabit; secus autem de fide, quae non uno tantum, sed triplici ex capite scientiae subici dicenda est. Primum namque advertere oportet, in facto quovis religioso, detracta divina realitate quamque de illa habet experientiam, qui credit, cetera omnia, praesertim vero religiosas formulas, phaenomenorum ambitum minime transgredi, atque ideo cadere sub scientiam. - Praeterea, quamvis dictum est Deum solius fidei esse obiectum, id de divina quidem realitate concedendum est, non tamen de idea Dei. Haec quippe scientiae subest; quae dum in ordine, ut aiunt, logico philosophatur, quidquid etiam absolutum est attingit atque ideale. Quocirca philosophia seu scientia cognoscendi de idea Dei jus habet eamque in sui evolutione moderandi et, si quid extrarium invaserit, corrigendi. Hinc modernistarum effatum: evolutionem religiosam cum morali et intellectuali componi debere, videlicet, ut quidam tradit, quem magistrum sequuntur, eisdem subdi. - Accedit demum quod homo dualitatem in se ipse non patitur: quamobrem credentem quaedam intima urget necessitas fidem cum scientia sic componendi ut a generali ne discrepet idea, quam scientia exhibet de hoc mundo universo. Sic ergo conficitur, scientiam a fide omnino solutam esse, fidem contra, utut scientiae extranea praedicetur, eidem subesse.

2086 Quod profecto apertius patebit intuenti, quo pacto modernistae agant accommodate omnino ad ea, quae docent. Multa enim ab eis contrarie videntur scripta vel dicta, ut quis facile illos aestimet ancipites atque incertos. Verumtamen consulte id et considerate accidit, ex opinione scilicet quam habent de fidei atque scientiae seiunctione mutua. Hinc in eorum libris quaedam offendimus, quae catholicis omnino probet, quaedam, aversa pagina, quae rationalistam dictasse autumes. Hinc historiam scribentes, nullam de divinitate Christi mentionem iniciunt, ad contionem vero in templis eam firmissime profitentur. Item enarrantes historiam Concilia et Patres nullo loco habent, catechesim autem si tradunt, illa atque illos cum honore afferunt. Hinc etiam exegesim theologiam et pastoraalem a scientifica et historica secernunt. Similiter ex principio, quod scientia a fide nullo pacto pendeat, cum de philosophia, de historia, de critica disserunt, Lutheri sequi vestigia non exhorrentes (cf. D 769), despicientiam praeceptorum catholicorum, sanctorum Patrum, oecumenicarum Synodorum magisterii ecclesiastici omnimodis ostentant; de qua si carpantur, libertatem sibi adimi conqueruntur. Professi demum fidem esse scientiae subiciendam, Ecclesiam passim aperteque reprehendunt, quod sua dogmata philosophiae opinionibus subdere et accommodare obstinatissime renuat: ipsi vero veteri ad hunc finem theologia sublata, novam invehere contendunt, quae philosophorum delirationibus obsecundet.

3487 2087 ... Modernista theologus eisdem utitur principiis, quae usui philosopho esse vidimus, illaque ad credentem aptat: principia inquit immanentiae et symbolismi. Sic autem rem expeditissime perficit. Traditur a philosopho, principium fidei esse immanens; a credente additur, hoc principium Deum esse; concludit ipse: Deus ergo est immanens in homine. Hinc immanentia theologica. Iterum: philosopho certum est, repraesentationes obiecti fidei esse tantum symbolicas; credenti pariter certum est, fidei obiectum esse Deum in se; theologus igitur colligit: repraesentationes divinae realitatis esse symbolicas. Hinc symbolismus theologicus. ...

2088 Huic vero immanentiae pronuntiato aliud adicitur, quod a permanentia divina vocare possumus : quae duo inter se eo fere modo differunt, quo experientia privata ab experientia per traditionem transmissa. Exemplum rem collustrabit : sitque ab Ecclesia et sacramentis deductum. Ecclesia, inquit, et sacramenta a Christo ipso instituta minime credenda sunt. Cavet id agnosticus, qui in Christo nil praeter hominem novit, cuius conscientia religiosa, ut ceterorum hominum, sensim efformata est, cavet lex immanentiae, quae externas, ut aiunt, applicationes respuit; cavet item lex evolutionis, quae, ut germina evolantur, tempus postulat et quandam adiunctorum sibi succedentium seriem : cavet demum historia, quae talem reapse rei cursum fuisse ostendit. Attamen Ecclesiam et sacramenta mediate a Christo fuisse instituta retinendum est. Qui vero ? Conscientias christianas omnes in Christi conscientia virtute quodammodo inclusas affirmant ut in semine planta. Quoniam autem germina vitam seminis vivunt, Christiani omnes vitam Christi vivere dicendi sunt. Sed Christi vita secundum fidem divina est : ergo et Christianorum vita. Si igitur haec vita decursu aetatum Ecclesiae et sacramentis initium dedit, iure omnino dicitur initium huiusmodi esse a Christo ac divinum esse. Sic omnino conficiunt divinas esse etiam Scripturas sacras, divina dogmata. - His porro modernistarum theologia ferme absolvitur. Brevis profecto supellex, sed ei perabundans, qui profiteatur, scientiae, quidquid praeceperit, semper esse obtemperandum. - Horum ad cetera, quae dicemus, applicationem quisque facile per se viderit.

3488 2089 Fidei autem cum multa sint germina, praecipua vero Ecclesia, dogma, sacra et religiones, Libri quos sanctos nominamus, de his quoque quid modernistae doceant, inquirendum. - Atque ut dogma initium ponamus, huius quae sit origo et natura iam supra indicatum est. (cf. DS 3482). Oritur illud ex impulsione quadam seu necessitate, vi cuius qui credit in suis cogitatis elaborat, ut conscientia tam sua quam aliorum illustretur magis. Est hic labor in rimando totus expoliendoque primigeniam mentis formulam, non quidem in se illam secundum logicam explicationem, sed secundum circumstantia, seu, ut minus apte ad intelligendum inquit, vitaliter. Inde fit ut, circa illam, secundariae quaedam, ut iam innuimus, sensim enascantur formulae (cf. DS 3482s); quae postea in unum corpus coagmentatae vel in unum doctrinae aedificium, cum a magisterio publico sancitae fuerint utpote communi conscientiae respondententes, dicuntur dogma. Ab hoc discernendae sunt probe theologorum commentationes. ...

3489 2089 De cultu sacrorum haud foret multis dicendum, nisi eo quoque nomine sacramenta venirent; de quibus maximi modernistarum errores. Cultum ex duplici impulsione seu necessitate oriri perhibent... Altera est ad sensibile quiddam religioni tribuendum, altera ad eam proferendam, quod fieri utique nequaquam possit sine forma quadam sensibili et consecrantibus actibus, quae sacramenta dicimus. Sacramenta autem modernistis nuda sunt symbola seu signa, quamvis non vi carentia. Quam vim ut indicent, exemplo ipsi utuntur verborum quorundam, quae vulgo fortunam dicuntur sortita, eo quod virtutem conceperint ad notiones quasdam propagandas robustas maximeque percellentes animos. Sicut ea verba ad notiones, sic sacramenta ad sensum religiosum ordinata sunt: nihil praeterea. Clarius profecto dicerent, si sacramenta unice ad nutriendam fidem instituta affirmarent. Hoc tamen Tridentina Synodus damnavit: 'Si quis dixerit, haec sacramenta propter solam fidem

nutriendam instituta fuisse, anathema sit' (DS 16051).

3490 2090 (Sacros Libros) ad modernistarum scita definire probe quis possit: syllogem experientiarum non cuique passim advenientium, sed extraordinariarum atque insignium, quae in quapiam religione sunt habitae. ... Quamvis experientia sit praesentis temporis, posse tamen illam de praeteritis aequae ac de futuris materiam sumere, prout videlicet, qui credit, vel exacta rursus per recordationem in modum praesentium vivit, vel futura per praeoccupationem. Id autem explicat, quomodo historici quoque et apocalyptici in Libris sacris censerique queant. - Sic igitur in hisce Libris Deus quidem loquitur per credentem; sed, uti fert theologia modernistarum, per immanentiam solummodo et permanentiam vitalem.

3491 2090 Quaeremus, quid tum de inspiratione? Haec, respondent, ab impulsione illa, nisi forte vehementia, nequaquam secernitur, qua credens ad fidem suam verbo scriptovae aperiendam adigitur. Simile quid habemus in poetica inspiratione; quare quidam aiebat: 'Est Deus in nobis, agitante calescimus illo.' Hoc modo Deus initium dici debet inspirationis sacrorum Librorum.

3492 2091 (De Ecclesia imaginantes) ponunt initio eam ex duplici necessitate oriri, una in credente quovis, in eo praesertim, qui primigeniam ac singularem aliquam sit nactus experientiam, ut fidem suam cum aliis communicet; altera, postquam fides communis inter plures evaserit, in collectivitate ad coalescendum in societatem et ad commune bonum tuendum, augendum, propagandum. Quid igitur Ecclesia? Partus est conscientiae collectivae seu consociationis conscientiarum singularium, quae vi permanentiae vitalis a primo aliquo credente pendeant, videlicet, pro catholicis a Christo.

2092 Sed enim non intra domesticos tantum parietes habet Ecclesia, quibuscum amice cohaerere illam oporteat; habet et extra. Non una namque ipsa occupat mundum; occupant aequae consociationes aliae, quibuscum commercium et usus necessario intercedat. Quae iura igitur, quae sint Ecclesiae officia cum civilibus consociationibus, determinandum est etiam, nec aliter determinandum nisi ex ipsius Ecclesiae natura, qualem nimirum modernistae nobis descripsere. - In hoc autem eisdem plane regulis utuntur, quae supra pro scientia atque fide sunt allatae. Ibi de obiectis sermo erat, hic de finibus. Sicut igitur ratione obiecti fidem ac scientiam extraneas ab invicem vidimus, sic status et Ecclesia alter ab altera extranea sunt ob fines, quos persequuntur, temporalem ille, haec spiritualem. Licuit profecto alias temporale spirituali subici; licuit de mixtis quaestionibus sermonem interseri, in quibus Ecclesia ut domina ac regina intererat, quia nempe Ecclesia a Deo sine medio, ut ordinis supernaturalis est auctor, instituta ferebatur. Sed iam haec a philosophis atque historicis respuuntur. Status ergo ab Ecclesia dissociandus, sicut etiam catholicus a cive. Quamobrem catholicus quilibet, quia etiam civis, ius atque officium habet, Ecclesiae auctoritate neglecta, eius optatis, consiliis praeceptisque posthabitis, spretis immo reprehensionibus, ea persequendi, quae civitatis utilitati conducere arbitretur. Viam ad agendum civi praescribere praetextu quolibet, abusus Ecclesiasticae potestatis est, toto nisu reiiciendus. - Ea nimirum, Venerabiles Fratres, unde haec omnia dimanant, eadem profecto sunt, quae PIUS VI decessor Noster in Constitutione apostolica Auctorem fidei solemniter damnavit (cf. D 1502sq).

2093 Sed modernistarum scholae satis non est, debere Statum ab Ecclesia seiungi. Sicut fidem, quoad elementa, ut inquiunt, phaenomenica scientiae subdi oportet, sic in temporalibus negotiis Ecclesiam subesse Statui. Hoc quidem illi aperte nondum forte asserunt; ratiocinationis tamen vi coguntur admittere. Posito etenim, quod in temporalibus rebus Status possit unus, si accidat credentem intimis religionis actibus haud contentum in externos exilire, ut puta administrationem susceptionemve sacramentorum, necesse erit haec sub Status dominium cadere. Ecquid tum de ecclesiastica auctoritate? Cum haec nisi per externos actus non explicetur: Statui, tota quanta est, erit obnoxia. Hac nempe consecutione coacti, multi e protestantibus liberalibus cultum omnem sacrum externum, quin etiam externam quamlibet religiosam consociationem e medio tollunt, religionemque, ut aiunt,

individualement invehere adnituntur. - Quod si modernistae nondum ad haec palam progrediuntur, petunt interea, ut Ecclesia, quo ipsi impellunt, sua se sponte inclinet seseque ad civiles formas aptet. Atque haec de auctoritate disciplinari. - Nam de doctrinali et dogmatica potestate longe peiora sunt ac perniciosiora, quae sentiunt. De magisterio Ecclesiae sic scilicet commentantur. Consociatio religiosa in unum vere coalescere nequaquam potest, nisi una sit consociatorum conscientia unaque, qua utantur, formula. Utraque autem haec unitas mentem quandam quasi communem expostulat, cuius sit reperire ac determinare formulam, quae communi conscientiae rectius respondeat; cui quidem menti satis auctoritatis inesse oportet ad formulam, quam statuent, communitati imponendam. In hac porro coniunctione ac veluti fusione tum mentis formulam eligentis, tum potestatis eandem perscribentis, magisterii ecclesiastici notionem modernistae collocant. Cum igitur magisterium ex conscientis singularibus tandem aliquando nascatur, et publicum officium in earundem conscientiarum commodum mandatum habeat, consequitur necessario, illud ab eisdem conscientis pendere ac proinde ad populares formas esse inflectendum. Quapropter singularium hominum conscientias prohibere, quominus impulsiones, quas sentiunt, palam aperteque profiteantur, et criticae viam praepedire, qua dogma ad necessarias evolutiones impellat, potestatis ad utilitatem permissae non usus est, sed abusus. - Similiter in usu ipso potestatis modus temperatioque sunt adhibenda. Librum quemlibet auctore inscio notare ac proscribere nulla explicatione admissa, nulla disceptatione, tyrannidi profecto est proximum. - Quare hic etiam medium est quoddam iter reperiendum, ut auctoritati simul ac libertati integra sint iura. Interea temporis catholico sic est agendum, ut auctoritatis quidem observantissimum se publice profiteatur, suo tamen obsequi ingenio non intermittat. - Generatim vero sic de Ecclesia praescribunt : quoniam ecclesiasticae potestatis finis ad spiritualia unice pertinet, externum apparatus omnem esse tollendum, quo illa ad intuentium oculos magnificentius ornatur. In quo illud sane negligitur, religionem, etsi ad animos pertineat, non tamen unice animis concludi ; et honorem potestati impensum in Christum institutorem recidere. ...

3493 2094 Principium (explicandi modernistice fidem) hic generale est: in religione, quae vivat, nihil variabile non esse atque idcirco variandum. Hinc gressum faciunt ad illud, quod in eorum doctrinis fere caput est, videlicet ad evolutionem. Dogma igitur, Ecclesia, sacrorum cultus, libri, quos ut sanctos veremur, quin etiam fides ipsa, nisi intermortua haec omnia velimus, evolutionis teneri legibus debent.

2095 In evolutionis doctrina ut adhuc sistamus, illud praeterea est advertendum, quod, etsi indigentiae seu necessitates ad evolutionem impellunt, his tamen unis acta, evolutio, transgressa facile traditionis fines atque ideo a primigenio vitali principio avulsa, ad ruinam potius quam ad progressionem traheret. Hinc modernistarum mentem plenius secuti, evolutionem ex conflictione duarum virium evenire dicemus, quarum altera ad progressionem agit, altera ad conservationem retrahit. - Vis conservatrix viget in Ecclesia contineturque traditione. Eam vero exserit religiosa auctoritas; idque tam iure ipso, est enim in auctoritatis natura traditionem tueri, tam re, auctoritas namque a commutationibus vitae reducta stimulis ad progressionem pellentibus nihil aut vix urgetur. E contra vis ad progrediendum rapiens atque intimis indigentis respondens latet ac molitur in privatorum conscientis, illorum praecipue, qui vitam, ut inquiunt, propius atque intimius attingunt. - En hic, Venerabiles Fratres, doctrinam illam exitiosissimam efferre caput iam cernimus, quae laicos homines in Ecclesiam subinfert ut progressionis elementa. - Ex convento quodam et pacto inter binas hasce vires, conservatricem et progressionis fautricem, inter auctoritatem videlicet et conscientias privatorum, progressus ac mutationes oriuntur. Nam privatorum conscientiae, vel harum quaedam, in conscientiam collectivam agunt, haec vero in habentes auctoritatem cogitque illos pactiones conflare atque in pacto manere. - Ex his autem pronum est intelligere, cur modernistae mirentur adeo, cum reprehendi se vel puniri sciunt. Quod eis culpa vertitur, ipsi pro officio habent religioso explendo. Necessitates conscientiarum nemo melius novit quam ipsi, eo quod propius illas attingunt, quam ecclesiastica auctoritas. Eas

igitur necessitates omnes quasi in se colligunt: unde loquendi publice ac scribendi officio devinciuntur. Carpat eos, si volet auctoritas; ipsi conscientia officii fulciuntur intimaque experientia norunt non sibi reprehensiones deberi, sed laudes. Utique non ipsos latet progressionem sine certaminibus haud fieri, nec sine victimis certamina: sint ergo ipsi pro victimis sicut prophetae et Christus. Nec ideo quod male habentur auctoritati invident: suum illam exsequi munus ultro concedunt. Queruntur tantum, quod minime exaudiuntur; sic enim cursus animorum tardatur: hora tamen rumpendi moras certissime veniet, nam leges evolutionis coerceri possunt, infringi omnino non possunt. Instituto ergo itinere pergunt: pergunt, quamvis redarguti et damnati; incredibilem audaciam fucatae demissionis velamine obducentes. Cervices quidem simulate inflectunt; manu tamen atque animo, quod susceperunt persequuntur audacius. Sic autem volentes omnino prudentesque agunt: tum quia tenent, auctoritatem stimulandam esse, non evertendam; tum quia necesse illis est intra Ecclesiae septa manere, ut collectivam conscientiam sensim immutent: quod tamen cum aiunt, fateri se non advertunt conscientiam collectivam ab ipsis dissidere, atque ideo nullo eos iure illius se interpretes venditare ... (Allegantur dein et explicantur, quae habentur in hoc Enchiridio D 1636 1705 1800.) - Sed postquam in modernismi assectatoribus philosophum, credentem, theologum observavimus, iam nunc restat, ut pariter historicum, criticum, apologetam, reformatorem spectemus.

3494 2096 Modernistarum quidam, qui componendis historiis se dedunt, solliciti magnopere videntur, ne credantur philosophi ...: ne scilicet cuiquam sit opinio, eos praeiudicatis imbui philosophiae opinionibus nec esse propterea, ut aiunt, omnino obiectivos. Verum tamen est, historiam illorum aut criticen meram loqui philosophiam; quaeque ab iis inferuntur, ex philosophicis eorum principiis iusta ratiocinatione concludi. ... Primi tres huiusmodi historicorum aut criticorum canones, ut diximus, eadem illa sunt principia, quae supra ex philosophis attulimus: nimirum agnosticismus, theorema de transfiguratione rerum per fidem, itemque aliud, quod de defiguratione dici posse visum est. Iam consecutiones ex singulis notemus.

3495 2096 Ex agnosticismo historia non aliter ac scientia unice de phaenomenis est. Ergo tam Deus quam quilibet in humanis divinus interventus ad fidem reiciendus est, utpote ad illam pertinens unam. Quapropter, si quid occurrat duplici constans elemento, divino atque humano, cuiusmodi sunt Christus, Ecclesia, sacramenta aliaque id genus multa, sic partiendum erit ac secernendum, ut, quod humanum fuerit, historiae, quod divinum, tribuatur fidei. Ideo vulgata apud modernistas discretio inter Christum historicum et Christum fidei, Ecclesiam historiae et Ecclesiam fidei, sacramenta historiae et sacramenta fidei, aliaque similia passim.

3496 2096 - Deinde hoc ipsum elementum humanum, quod sibi historicum sumere videmus, quale illud in monumentis apparet, a fide per transfigurationem ultra condiciones historicas elatum dicendum est. Adiectiones igitur a fide factas rursus secernere oportet, easque ad fidem ipsam amandare atque ad historiam fidei: sic, cum de Christo agitur, quidquid conditionem hominis superat sive naturalem, prout a psychologia exhibetur, sive ex loco atque aetate, quibus ille vixit, conflatum.

3497 2096 - Praeterea ex tertio philosophiae principio res etiam, quae historiae ambitum non excedunt, cribro veluti cernunt, eliminantque omnia ac pariter ad fidem amandant, quae ipsorum iudicio in factorum logica, ut inquirunt, non sunt vel personis apta non fuerint. Sic volunt Christum ea non dixisse, quae audientis vulgi captum excedere videntur.

3498 2097-2098 Ut autem historia ab philosophia, sic critice ab historia suas accipit conclusiones. Criticus namque ... monumenta partitur bifariam. Quidquid post dictam triplicem obtruncationem superat reali historiae assignat; cetera ad fidei historiam seu internam ablegat. Has enim binas historias accurate distinguunt; et historiam fidei, quod bene notatum volumus, historiae reali, ut realis est, opponunt. Hinc, ut iam diximus, geminus

Christus: realis alter, alter, qui numquam reapse fuit, sed ad fidem pertinet. ... Monumentis, ut diximus, bifariam distributis, adest iterum philosophus cum suo dogmate vitalis immanentiae; atque omnia edicit, quae sunt in Ecclesiae historia per vitalem emanationem esse explicanda.

2099 Tum denuo philosopho locus est ; qui iniungit historico sua studia sic exercere, uti evolutionis praecepta legesque praescribunt. Ad haec historicus monumenta iterum scrutari; inquirere curiose in adiuncta conditionesque, quibus Ecclesia per singulas aetates sit usa, in eius vim conservatricem, in necessitates tam internas quam externas, quae ad progrediendum impellerent, in impedimenta, quae obfuerunt, uno verbo, in ea quaecunque, quae ad determinandum faxint, quo pacto evolutionis leges fuerint servatae. Post haec tandem explicationis historiam per extrema veluti lineamenta describit. Succurrit criticus aptatque monumenta reliqua. Ad scriptionem adhibetur manus: historia confecta est. - Cui iam, petimus haec historia inscribenda? Historicone an critico? Neutri profecto; sed philosopho. Tota ibi per apriorismum res agitur: et quidem per apriorismum haeresibus scatentem. Miseret sane hominum eiusmodi, de quibus Apostolus diceret: 'Evanuerunt in cogitationibus suis ... dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt' (Rom 1, 21 22) at bilem tamen commovent cum Ecclesiam criminantur monumenta sic permiscere ac temperare, ut suae utilitati loquantur. Nimirum affingunt Ecclesiae, quod sua sibi conscientia apertissime improbari sentiunt.

2100 Ex illa porro monumentorum per aetates partitione ac dispositione sequitur sua sponte, non posse libros sacros iis auctoribus tribui, quibus reapse inscribuntur. Quam ob causam modernistae passim non dubitant asserere, illos eosdem libros Pentateuchum praesertim ac prima tria Evangelia, ex brevi quadam primigenia narratione, crevisse gradatim accessionibus, interpositionibus nempe in modum interpretationis sive theologicae sive allegoricae, vel etiam iniectis ad diversa solummodo inter se iungenda. - Nimirum, ut paucis clariusque dicamus, admittenda est vitalis evolutio librorum sacrorum, nata ex evolutione fidei eidemque respondens. - Addunt vero huius evolutionis vestigia adeo esse manifesta, ut illius fere historia describi possit. Quin immo et reapse describunt tam non dubitanter, ut suis ipsos oculis vidisse crederes scriptores singulos, qui singulis aetatibus ad libros sacros amplificandos admorint manum. - Haec autem ut confirmet, criticen, quam textualem nominant, adiutricem appellant; nitunturque persuadere, hoc vel illud factum aut dictum non suo esse loco, aliasque eiusmodi rationes proferunt. Diceres profecto eos narrationum aut sermonum quosdam quasi typos praestituisse sibi, unde certissime iudicent, quid suo, quid alieno stet loco. - Hac via qui apti esse queant ad decernendum, aestimet qui volet. Verumtamen qui eos audiat de suis exercitationibus circa sacros libros affirmantes, unde tot ibi incongrue notata datum est deprehendere, credet fere nullum ante ipsos hominum eosdem libros voluisse, neque hos infinitam propemodum Doctorum multitudinem quaquaversus rimatam esse, ingenio plane et eruditione et sanctitudine vitae longe illis praestantiores. Qui equidem Doctores sapientissimi tantum abfuit, ut Scripturas sacras ulla ex parte reprehenderent, ut immo, quo illas scrutabantur penitius, eo maiores divino Numini agerent gratias, quod ita cum hominibus loqui dignatum esset. Sed heu, non iis adiumentis Doctores nostri in sacros libros incubuerunt, quibus modernistae; scilicet magistram et ducem non habuere philosophiam, quae initia duceret a negatione Dei, nec se ipsi iudicandi normam sibi delegerunt. - Iam igitur patere arbitramur, cuiusmodi in re historica modernistarum sit methodus. Praeit philosophus, illum historicus excipit, pone ex ordine legunt critice tum interna tum textualis. Et quia primae causae hoc competit, ut virtutem suam cum sequentibus communicet, evidens fit, criticen eiusmodi non quampiam esse criticen, sed vocari iure agnosticam, immanentistam, evolutionistam : atque ideo, qui eam profitetur eaque utitur, errores eidem implicitos profiteri et catholicae doctrinae adversari. - Quam ob rem mirum magnopere videri possit, apud catholicos homines id genus critices adeo hodie valere. Id nempe geminam habet causam : foedus in primis, quo historici criticique huius generis arctissime inter se iunguntur varietate gentium ac religionum dissensione posthabita: tum vero audacia maxima qua, quae quisque effutiat, ceteri uno ore extollunt et scientiae

progressioni tribuunt; qua, qui novum portentum aestimare per se volet facto agmine adoriuntur; qui neget, ignorantiae accusent, qui amplectitur ac tuetur, laudibus exornent. Inde haud pauci decepti, qui, si rem attentius considerarent, horrerent. - Ex hoc autem praepotenti errantium dominio, ex hac levium animorum incauta assensione quaedam circumstantis aeris quasi corruptio gignitur, quae per omnia permeat luemque diffundit.

3499 2101 (Apologeta) apud modernistas dupliciter a philosopho et ipse pendet. Non directe primum, materiam sibi sumens historiam, philosopho, ut vidimus, praecipiente conscriptam: directe dein, mutuatus ab illo dogmata ac iudicia. Inde illud vulgatum in schola modernistarum praeceptum, debere novam apologesin controversias de religione dirimere historicis inquisitionibus et psychologis. ...

3500 2101 Finis, quem sibi assequendum praestituit, hic est: hominem fidei adhuc expertem eo adducere, ut eam de catholica religione experientiam assequatur, quae ex modernistarum scitis unicum fidei est fundamentum. ... Ad hoc, ostendere necessum est, catholicam religionem, quae modo est, eam omnino esse, quam Christus fundavit, seu non aliud praeter progredientem eius germinis explicationem, quod Christus invexit. Primo igitur germen illud quale sit, determinandum. Idipsum porro hac formula exhiberi volunt: Christum adventum regni Dei nuntiasse, quod brevi foret constituendum, eiusque ipsum fore Messiam, actorem nempe divinitus datum atque ordinatorem. Post haec demonstrandum, qua ratione id germen, semper immanens in catholica religione ac permanens sensim ac secundum historiam sese evolverit aptaritque succedentibus adiunctis, ex iis ad se vitaliter trahens quidquid doctrinalium, cultualium, ecclesiasticarum formarum sibi esset utile; interea vero impedimenta si quae occurrerent superans, adversarios profligans insectationibus quibusvis pugnisque superstes. Postquam autem haec omnia, impedimenta nimirum, adversarios, insectationes, pugnas itemque vitam fecunditatemque Ecclesiae id genus fuisse monstratum fuerit, ut, quamvis evolutionis leges in eiusdem Ecclesiae historia incolumes appareant, non tamen eidem historiae plene explicandae sint pares; incognitum coram stabit, suaque sponte se offeret. - Sic illi. In qua tota ratiocinatione unum tamen non advertunt, determinationem illam germinis primigenii deberi unice apriorismo philosophi agnostici et evolutionistae, et germen ipsum sic gratis ab eis definiri, ut eorum causae congruat.

2102 Dum tamen catholicam religionem recitatis argumentationibus asserere ac suadere elaborant apologetae novi, dant ultro et concedunt, plura in ea esse quae animos offendant. Quin etiam non obscura quadam voluptate in re quoque dogmatica errores contradictionesque reperire se palam dicitant: subdunt tamen haec non solum admittere excusationem, sed, quod mirum esse oportet, iuste ac legitime esse prolata. Sic etiam secundum ipsos in sacris libris plurima in re scientifica vel historica errore afficiuntur. Sed, inquiunt, non ibi de scientiis agi aut historia, verum de religione tantum ac re morum. Scientiae illic et historia integumenta sunt quaedam, quibus experientiae religiosae et morales obteguntur, ut facilius in vulgus propagarentur; quod quidem vulgus cum non aliter intelligeret, perfectior illi scientia aut historia non utilitati sed nocimento fuisset. Ceterum, addunt, libri sacri, quia natura sunt religiosi, vitam necessario vivunt: iam vitae sua quoque est veritas et logica, alia profecto a veritate et logica rationali, quin immo alterius omnino ordinis, veritas scilicet comparationis ac proportionis tum ad medium (sic ipsi dicunt), in quo vivitur, tum ad finem, ob quem vivitur. Demum eo usque progrediuntur, ut nulla adhibita temperatione asserant, quidquid per vitam explicatur, id omne verum esse ac legitimum. - Nos equidem, Venerabiles Fratres, quibus una atque unica est veritas, quique sacros libros sic aestimamus, quod Spiritu Sancto inspirante conscripti Deum habent auctorem (cf. D 1787), hoc idem esse affirmamus ac mendacium utilitatis seu officiosum ipsi Deo tribuere, verbisque Augustini asserimus: Admisso semel in tantum auctoritatis fastigium officioso aliquo mendacio, nulla illorum librorum particula remanebit, quae non, ut cuique videbitur vel ad mores difficilis vel ad fidem incredibilis, eadem perniciosissima regula ad mentientis auctoris consilium officiumque referatur. Unde fiet quod idem sanctus Doctor adiungit: In eis, scilicet Scripturis, quod vult

quisque credet, quod non vult non credet. - Sed modernistae apologetae progrediuntur alacres. Concedunt praeterea, in sacris libris eas subinde ratiocinationes occurrere ad doctrinam quamquam probandam, quae nullo rationali fundamento regantur ; cuiusmodi sunt, quae in prophetiis nituntur. Verum has quoque defendunt quasi artificia quaedam praedicationis, quae a vita legitima fiunt. Quid amplius ? Permittunt, immo vero asserunt, Christum ipsum in indicando tempore adventus regni Dei manifeste errasse: neque id mirum, inquiunt, videri debet; nam et ipse vitae legibus tenebatur. - Quid post haec de Ecclesiae dogmatibus ? Scitent haec etiam apertis oppositionibus: sed praeterquam quod a logica vitali admittuntur, veritati symbolicae non adversantur; in iis quippe de infinito agitur, cuius infiniti sunt respectus. Demum, adeo haec omnia probant tumenturque, ut profiteri non dubitent, nullum Infinito honorem haberi excellentiorem quam contradicentia de ipso affirmando. - Probata vero contradictione, quid non probabitur ?

2103 Attamen qui nondum credat, non obiectivis solum argumentis ad fidem disponi potest, verum etiam subiectivis. Ad quem finem modernistae apologetae ad immanentiae doctrinam revertuntur. Elaborant nempe, ut homini persuadeant, in ipso atque in intimis eius naturae ac vitae recessibus celari cuiuspiam religionis desiderium et exigentiam, nec religionis cuiuscunque, sed talis omnino, qualis catholica est; hanc enim postulari prorsus inquiunt ab explicatione vitae perfecta. - Hic autem queri vehementer Nos iterum oportet, non desiderari e catholicis hominibus, qui quamvis immanentiae doctrinam ut doctrinam reiciunt, ea tamen pro apologesi utuntur; idque adeo incauti faciunt, ut in natura humana non capacitatem solum et convenientiam videantur admittere ad ordinem supernaturalem quod quidem apologetae catholici opportunis adhibitis temperationibus demonstrarunt semper, sed germanam verique nominis exigentiam. - Ut tamen verius dicamus, haec catholicae religionis exigentia a modernistis invehitur, qui volunt moderatiores audiri. Nam qui integralistae appellari queunt, ii homini nondum credenti ipsum germen, in ipso latens, demonstrari volunt, quod in Christi conscientia fuit atque ab eo hominibus transmissum est. - Sic igitur, Venerabiles Fratres, apologeticam modernistarum methodum, summatim descriptam, doctrinis eorum plane congruentem agnoscimus ; methodum profecto uti etiam doctrinas, errorum plenas, non ad aedificandum aptas, sed ad destruendum, non ad catholicos efficiendos, sed ad catholicos ipsos ad haeresim trahendos, immo etiam ad religionis cuiuscunque omnimodam eversionem.

2104 (VII.) Pauca demum superant addenda de modernista ut reformator est. Iam ea, quae hucusque locuti sumus, abunde manifestant, quanto et quam acri innovandi studio hi homines ferantur. Pertinet autem hoc studium ad res omnino omnes, quae apud catholicos sunt. - Innovari volunt philosophiam in sacris praesertim Seminariis; ita ut, amandata philosophia scholasticorum ad historiam philosophiae inter cetera quae iam obsoleverunt systemata, adolescentibus moderna tradatur philosophia, quae una vera nostraeque aetati respondens. - Ad theologiam innovandam, volunt, quam nos rationalem dicimus, habere fundamentum modernam philosophiam. Positivam vero theologiam niti maxime postulant in historia dogmatum. - Historiam quoque scribi et tradi expetunt ad Suam methodum praescriptaque moderna. - Dogmata eorundemque evolutionem cum scientia et historia componenda edicunt. - Ad catechesim quod spectat, ea tantum in catecheticis libris notari postulant dogmata, quae innovata fuerint sintque ad vulgi captum. - Circa sacrorum cultum minuendas inquiunt externas religiones prohibendumve, ne crescant. Quamvis equidem alii, qui symbolismo magis favent, in hac re indulgentiores se praebeant. - Regimen Ecclesiae omni sub respectu reformandum clamitunt, praecipue tamen sub disciplinari ac dogmatico. Ideo intus forisque cum moderna, ut aiunt, conscientia componendurn, quae tota ad democratiam vergit: ideo inferiori clero ipsisque laicis suae in regimine partes tribuendae, et collecta nimium contractaque in centrum auctoritas dispertienda. - Romam consilia sacris negotiis gerendis immutari pariter volunt; in primis autem tum quod a sancto Officio tum quod ab appellatur. - Item ecclesiastici regiminis actionem in re politica et sociali variandam contendunt, ut simul a civilibus or nationibus exsulet eisdem tamen se aptet, ut suo illas

spiritu imbuat. - In re rnorum illud asciscunt americanistarum scitum, activas virtutes passivis anteponi oportere atque ill prae istis exercitatione promoveri (cf. n- 1967). - Clerum sc comparatum petunt, ut veterem referat demissionem animi et paupertatem, cogitatione insuper et facto cum modernismi praeceptis consentiat. - Sunt demum, qui magistris protestantibus dicto lubentissime audientes sacrum ipsum in saceld tio coelibatum sublatum desiderent. - Quid igitur in Eccl!sia intactum relinquunt, quod non ab ipsis nec secundum ipsorum pronuntiata sit reformandum ?

2105 In tota hac modernistarum doctrina exponenda, Venerabiles Fratres, videbimur forte alicui diutius immorati. Id tamen omnino oportuit, tum ne, ut assolet, de ignoratione rerum suarum ab illis reprehendamus; tum ut pateat, cum de modernismo est quaestio, non de vagis doctrinis agi nulloque inter se nexu coniunctis, verum de uno compactoque veluti corpore, in quo si unum admittas, cetera necessario sequantur. Ideo didactica fere ratione usi sumus, nec barbara aliquando respuimus verba, quae modernistae usurpant. Iam systema universum uno quasi obtutu respicientes, nemo mirabitur, si sic illud definimus, ut omnium haereseon collectum esse affirmemus. Certe si quis hoc sibi proposuisset, omnium, quotquot fuerunt circa fidem errores, succum veluti ac sanguinem in unum conferre, rem nunquam plenius perfecisset, quam modernistae perfecerunt. Immo vero tanto hi ulterius progressi sunt, ut non modo catholicam religionem, sed omnem penitus, quod iam innuimus, religionem deleverint. Hinc enim rationalistarum plausus: hinc qui liberius apertiusque inter rationalistas loquuntur, nullos se efficaciores quam modernistas auxiliares invenisse gratulantur.

2106 Redeamus enimvero tantisper, Venerabiles Fratres, ad exitiosissimam illam agnosticisimam doctrinam. Ea scilicet, ex parte intellectus, omnis ad Deum via praecluditur homini, dum aptior sterni putatur ex parte cuiusdam animi sensus et actionis. Sed hoc quam perperam, quis non videat? Sensus enim animi actioni rei respondet, quam intellectus vel externi sensus proposuerint. Demito intellectum ; homo externos sensus, ad quos iam fertur, proclivius sequetur. Perperam iterum ; nam phantasiae quaevis de sensu religioso communem sensum non expugnabunt: communi autem sensu docemur, perturbationem aut occupationem animi quamquam, non adiumento sed impedimento esse potius ad investigationem veri, veri inquimus ut in se est; nam verum illud alterum subiectivum, fructus interni sensus et actionis, si quidem ludendo est aptum, nihil admodum homini confert, cuius scire maxime interest, sit necne extra ipsum Deum, cuius in manus aliquando incidet. - Exerientiam enimvero tanto operi adiutricem inferunt. Sed quid haec ad sensum illum animi adiciat ? Nil plane praeter quam quod vehementiorem faciat; ex qua vehementia fiat proportione firmior persuasio de veritate obiecti. Iam haec duo profecto non efficiunt, ut sensus ille animi desinat esse sensus, neque eius immutant naturam semper deceptioni obnoxiam, nisi regatur intellectu; immo vero illam confirmant et iuvant, nam sensus quo intensior, eo potiore iure est sensus.

2107 Cum vero de religioso sensu hic agamus deque experientia in eo contenta, nostis probe, Venerabiles Fratres, quanta in hac re prudentia sit opus, quanta item doctrina, quae ipsam regat prudentiam. Nostis ex animorum usu, quorundam praecipue, in quibus eminet sensus : nostis ex librorum consuetudine, qui de ascensi tractant ; qui quamvis modernistis in nullo sunt pretio, doctrinam tamen longe solidiorem subtilioremque ad observandum sagacitatem prae se ferunt, quam ipsi sibi arrogant. Equidem Nobis amentis esse videtur aut saltem imprudentis summopere, pro veris nulla facta investigatione experientias intimas habere, cuiusmodi modernistae venditant. Cur vero, ut per transcursum dicamus, si harum experientiarum tanta vis est ac firmitas, non eadem tribuatur illi, quam plura catholicorum milia se habere asserunt de devio itinere, quo modernistae incedunt ? Haec ne tantum falsa atque fallax ? Hominum autem pars maxima hoc firmiter tenet tenebitque semper, sensu solum et experientia, nullo mentis ductu atque lumine, ad Dei notitiam pertingi nunquam posse. Restat ergo iterum atheismus ac religio nulla.

2108 Nec modernistae meliora sibi promittant ex asserta symbolismi doctrina. Nam si quaevis intellectualia, ut inquit, elementa nihil nisi Dei symbola sunt, ecquid symbolum non sit ipsum Dei nomen aut personalitatis divinae? Quod si ita, iam de divina personalitate ambigi poterit patetque ad pantheismum via. - Eodem autem, videlicet ad purum putumque pantheismum, ducit doctrina alia de immanentia divina. Etenim hoc quaerimus : an eiusmodi immanentia Deum ab homine distinguat necne. Si distinguit, quid tum a catholica doctrina differt, aut doctrinam de externa revelatione cur reicit? Si non distinguit, pantheismum habemus. Atqui immanentia haec modernistarum vult atque admittit omne conscientiae phaenomenon ab homine ut homo est proficisci. Legitima ergo ratiocinatio inde infert unum idemque esse Deum cum homine: ex quo pantheismus.

2109 Distinctio demum, quam praedicant inter scientiam et fidem, non aliam admittit consecutionem. Objectum enim scientiae in cognoscibilis realitate ponunt ; fidei e contra in incognoscibilis. Iamvero incognoscibile inde omnino constituitur, quod inter obiectam materiam et intellectum nulla adsit proportio. Atqui hic proportionis defectus nunquam, nec in modernistarum doctrina, auferri potest. Ergo incognoscibile credenti aequae ac philosopho incognoscibile semper manebit. Ergo si qua habebitur religio, haec erit realitatis incognoscibilis; quae cur etiam mundi animus esse nequeat, quem rationalistae quidam admittunt, non videmus profecto. - Sed haec modo sufficiant, ut abunde pateat, quam multiplici itinere doctrina modernistarum ad atheismum trahat et ad religionem omnem abolendam. Equidem protestantium error primus hac via gradum iecit; sequitur modernistarum error; proxime atheismus ingredietur (Assignatis demum horum errorum causis - curiositate, superbia, verae philosophiae ignorantia - traduntur regulae quaedam de fovendis et ordinandis studiis philosophicis, theologicis, profanis, atque de caute eligendis magistris etc.)

Denzinger (latin) 3466

Denzinger (latin) 3500

Saint Pie X, Litt. motu proprio 'Praestantia Scripturae',

18 novembre 1907

3503 2113 (Sunt, qui) non eo, quo par est, obsequio sententias eiusmodi, quamquam a Pontifice probatas, exceperint aut excipiant. Quapropter declarandum illud praecipendumque videmus, quemadmodum declaramus in praesens expresseque praecipimus, universos omnes conscientiae obstringi officio sententiis Pontificalis Consilii de re biblica, sive quae adhuc sunt emissae, sive quae posthac edentur perinde ac Decretis Sacrarum Congregationum pertinentibus ad doctrinam probatisque a Pontifice, se subiciendi ; nec posse notam tum detrectatae oboedientiae tum temeritatis devitare aut culpa propterea vacare gravi, quotquot verbis scriptisve sententias has tales impugnent; idque praeter scandalum, quo offendant, ceteraque quibus in causa esse coram Deo possint, aliis, ut plurimum, temere in his errateque pronuntiatis.

2114 Ad haec, audentiores quotidie spiritus complurium modernistarum repressuri, qui sophismatis artificiisque omne genus vim efficacitatemque nituntur adimere, non Decreto solum 'Lamentabili sane exitu', quod V nonas Iulias anni vertentis S. R. et U. Inquisitio, Nobis iubentibus, edidit (cf. D 2001 sqq), verum etiam Litteris Encyclicis Nostris 'Pascendi Dominici gregis', datis die VIII mensis Septembris istius eiusdem anni (cf. D 2071 sqq), auctoritate Nostra Apostolica iteramus confirmamusque tum Decretum illud Congregationis Sacrae Supremae, tum Litteras eas Nostras Encyclicas, addita excommunicationis poena adversus contradictores; illudque declaramus ac decernimus, si quis, quod Deus avertat, eo audaciae progrediatur, ut quamlibet e propositionibus, opinionibus doctrinisque in alterutro documento, quod supra diximus, improbatis tueatur, censura ipso facto plecti Capite Docentes Constitutionis Apostolicae Sedis irrogata, quae prima est in excommunicationibus latae sententiae Romano Pontifici simpliciter reservatis. Haec autem excommunicatio salvis poenis est intelligenda, in quas, qui contra memorata documenta quidpiam commiserint, possint uti propagatores defensoresque haeresum incurrere, si quando eorum propositiones, opiniones doctrinaeve haereticae sint, quod quidem de utriusque illius documenti adversariis plus semel usuvenit, tum vero maxime, cum modernistarum errores, id est omnium haereseon collectum, propugnant.

Resp. Commiss. de re Biblica, sous saint Pie X, 29 juin 1908

3505 2115 Qu. 1: Utrum doceri possit, vaticinia, quae leguntur in libro Isaiae - et passim in Scripturis -, non esse veri nominis vaticinia, sed vel narrationes post eventum confictas, vel, si ante eventum praenuntiatum quidpiam agnosci opus sit, id prophetam non ex supernaturali Dei futurorum praescii revelatione, sed ex his, quae iam contigerunt, felici quadam sagacitate et naturalis (EnchB: naturali) ingenii acumine, coniciendo praenuntiasse ? Resp.: Negative.

3506 2116 Qu. 2: Utrum sententia, quae tenet, Isaiam ceterosque prophetas vaticinia non edidisse nisi de his, quae in continenti vel post non grande temporis spatium eventura erant, conciliari possit cum vaticiniis, imprimis messianicis et eschatologicis, ab eisdem prophetis de longinquo certo editis, necnon cum communi sanctorum Patrum sententia concorditer

asserentium, prophetas ea quoque praedixisse, quae post multa saecula essent implenda?
Resp.: Negative.

3507 2117 Qu. 3. Utrum admitti possit, prophetas non modo tamquam correctores pravitatis humanae divinique verbi in profectum audientium praecones, verum etiam tamquam praenuntios eventuum futurorum, constanter alloqui debuisse auditores non quidem futuros, sed praesentes et sibi aequales, ita ut ab ipsis plane intelligi potuerint; proindeque secundam partem libri Isaiae (cap XL-LXVI), in qua vates non Iudaeos Isaiae aequales, at Iudaeos in exilio Babylónico lugentes veluti inter ipsos vivens alloquitur et solatur, non posse ipsum Isaiam iamdiu emortuum auctorem habere, sed oportere eam ignoto cuidam vati inter exsules viventi assignare? Resp.: Negative.

3508 2118 Qu. 4: Utrum, ad impugnandam identitatem auctoris libri Isaiae, argumentum philologicum, ex lingua stiloque desumptum, tale sit censendum, ut virum gravem, criticae artis et hebraicae linguae peritum, cogat in eodem libro pluralitatem auctorum agnoscere? Resp.: Negative.

3509 2119 Qu. 5: Utrum solida prostent argumenta, etiam cumulative sumpta, ad evincendum Isaiae librum non ipsi soli Isaiae, sed duobus, imo pluribus auctoribus esse tribuendum? Resp.: Negative.

[Saint Pie X, Encycl. 'Communium rerum', 21 avril 1909](#)

... Philosophiae (igitur) munus est praecipuum, in perspicuo ponere fidei nostrae rationabile obsequium (Rom 12, 1), et, quod inde consequitur, officium adiungendae fidei auctoritati divinae altissima mysteria proponenti quae plurimis testata veritatis indiciis, credibilia facta sunt nimis (Ps 92, 5). Longe aliud ab hoc Theologiae munus est, quae divina revelatione nititur et in fide solidiores efficit eos, qui christiani nominis honore se gaudere fatentur ; nullus quippe Christianus debet disputare, quomodo, quod catholica Ecclesia corde credit et ore confitetur, non sit; sed semper eandem fidem indubitanter tenendo, amando et secundum illam vivendo, humiliter quantum potest, quaerere rationem, quomodo sit. Si potest intelligere, Deo gratias agat; si non potest, non immittat cornua ad ventilandum (1 Mac 7, 46), sed submittat caput ad venerandum.

[Resp. Commiss. de re Biblica, sous saint Pie X, 30 juin 1909](#)

3512 2121 Utrum varia systemata exegetica, quae ad excludendum sensum litteralem historicum trium priorum capitum libri Geneseos excogitata et scientiae fuco propugnata sunt, solido fundamento fulciantur? Resp.: Negative.

3513 2122 Qu. 2: Utrum, non obstantibus indole et forma historica libri Geneseos, peculiari trium priorum capitum inter se et cum sequentibus capitibus nexu, multiplici testimonio Scripturarum tum Veteris tum Novi Testamenti, unanimi fere sanctorum Patrum sententia ac traditionali sensu, quem, ab Israelitico etiam populo transmissum, semper tenuit Ecclesia, doceri possit: praedicta tria capita Geneseos continere non rerum vere gestarum narrationes, quae scilicet obiectivae realitati et historicae veritati respondeant; sed vel fabulosa ex veterum populorum mythologiis et cosmogoniis deprompta et ab auctore sacro, expurgato quovis polytheismi errore, doctrinae monotheisticae accomodata; vel allegorias et symbola, fundamento obiectivae realitatis destituta, sub historiae specie ad religiosas et philosophicas veritates inculcandas proposita, vel tandem legendas ex parte historicas et ex parte fictitias ad animorum instructionem et aedificationem libere compositas ? Resp.: Negative ad utramque partem.

3514 2123 Qu. 3: Utrum speciatim sensus litteralis historicus vocari in dubium possit, ubi agitur de factis in eisdem capitibus enarratis, quae christianae religionis fundamenta attingunt: uti sunt, inter cetera, rerum universarum creatio a Deo facta in initio temporis; peculiaris creatio hominis ; formatio primae mulieris ex primo homine; generis humani unitas, originalis protoparentum felicitas in statu iustitiae, integritatis et immortalitatis, praeceptum a Deo homini datum ad eius obedientiam probandam; divini praecepti, diabolo sub serpentis specie suasore, transgressio; protoparentum deiectio ab illo primaevo innocentiae statu; nec non Reparatoris futuri promissio ? Resp.: Negative.

3515 2124 Qu.4: Utrum in interpretandis illis horum capitum locis, quos Patres et Doctores diverso modo intellexerunt, quin certi quippiam definitique tradiderint, liceat salvo Ecclesiae iudicio servataque fidei analogia, eam, quam quisque prudenter probaverit, sequi tuerique sententiam? Resp.: Affirmative.

3516 2125 Qu. 5: Utrum omnia et singula, verba videlicet et phrases, quae in praedictis capitibus occurrunt, semper et necessario accipienda sint sensu proprio, ita ut ab eo discedere numquam liceat, etiam cum locutiones ipsae manifesto appareant improprie, seu metaphorice vel anthropomorphice usurpatae, et sensum proprium vel ratio tenere prohibeat vel necessitas cogat dimittere ? Resp. Negative.

3517 2126 Qu. 6: Utrum, praesupposito litterali et historico sensu, nonnullorum locorum eorundem capitum interpretatio allegorica et prophetica, praefulgente sanctorum Patrum et Ecclesiae ipsius exemplo, adhiberi sapienter et utiliter possit? Resp.: Affirmative.

3518 2127 Qu. 7: Utrum, cum in conscribendo primo Geneseos capite non fuerit sacri auctoris mens intimam adspectabilium rerum constitutionem ordinemque creationis completum scientifico more docere, sed potius suae genti tradere notitiam popularem, prout communis sermo per ea ferebat tempora, sensibus et captui hominum accommodatam, sit in horum interpretatione adamussim semperque investiganda scientifici sermonis proprietates ? Resp.: Negative.

3519 2128 Qu. 8: Utrum in illa sex dierum denominatione atque distinctione, de quibus in Geneseos capite primo, sumi possit vox YUm (dies) sive sensu proprio pro die naturali, sive sensu improprio pro quodam temporis spatio, deque huiusmodi quaestione libere inter exegetas disceptare liceat? Resp.: Affirmative.

Resp. Commiss. de re Biblica, 1 mai 1910

3521 2129 Qu. 1: Utrum appellationes Psalmi David, Hymni David, Liber psalmodum David, Psalterium Davidicum, in antiquis collectionibus et in Conciliis ipsis usurpatae ad designandum Veteris Testamenti Librum CL Psalmorum; sicut etiam plurium Patrum et Doctorum sententia, qui tenuerunt, omnes prorsus Psalterii psalmos uni David esse adscribendos, tantam vim habeant, ut Psalterii totius unicus auctor David haberi debeat ? Resp.: Negative.

3522 2130 Qu. 2: Utrum ex concordantia textus hebraici cum graeco textu Alexandrino aliisque vetustis versionibus argui iure possit, titulos psalmodum hebraico textui praefixos antiquiores esse versione sic dicta LXX virorum; ac proinde si non directe ab auctoribus ipsis psalmodum, a vetusta saltem iudaica traditione derivasse? Resp.: Affirmative.

3523 2131 Qu. 3: Utrum praedicti psalmodum tituli, iudaicae traditiones testes, quando nulla ratio gravis est contra eorum genuinitatem, prudenter possint in dubium revocari? Resp.: Negative.

3524 2132 Qu. 4: Utrum, si considerentur sacrae Scripturae haud infrequentia testimonia circa naturalem Davidis peritiam, Spiritus Sancti charismate illustratam, in componendis carminibus religiosis, institutiones ab ipso conditae de cantu psalmodiarum liturgico, attributiones psalmodiarum ipsi factae tum in Veteri Testamento, tum in Novo, tum in ipsis inscriptionibus, quae psalmis ab antiquo praefixae sunt; insuper consensus Judaeorum, Patrum et Doctorum Ecclesiae, prudenter denegari possit, praecipuum Psalterii carminum Davidem esse auctorem, vel contra affirmari pauca dumtaxat eidem regio Psalterii carmina esse tribuenda? Resp.: Negative ad utramque partem.

3525 2133 Qu. 5: Utrum in specie denegari possit Davidica origo eorum psalmodiarum, qui in Veteri vel Novo Testamento diserte sub Davidis nomine citantur, inter quos prae ceteris recensendi veniunt psalmus 2 'Quare fremuerunt gentes'; psalmus 15 'Conserva me, Domine'; psalmus 17 'Diligam te, Domine, fortitudo mea'; Psalmus 31 'Beati, quorum remissae sunt iniquitates'; psalmus 68 'Salvum me fac, Deus'; psalmus 109 'Dixit Dominus Domino meo'? Resp.: Negative.

3526 2134 Qu. 6: Utrum sententia eorum admitti possit, qui tenent, inter psalterii psalmodias nonnullos esse sive Davidis sive aliorum auctorum, qui propter rationes liturgicas et musicales, oscitantiam amanuensium, aliasve incompertas causas in plures fuerint divisi vel in unum conjuncti; itemque alios esse psalmodias, uti 'Miserere mei, Deus', qui ut melius aptarentur circumstantiis historicis vel solemnitatibus populi iudaici, leviter fuerint retractati vel modificati, subtractione aut additione unius alteriusve versiculi, salva tamen totius textus sacri inspiratione? Resp.: Affirmative ad utramque partem.

3527 2135 Qu. 7: Utrum sententia eorum inter recentiores scriptorum, qui indiciis dumtaxat internis innixi vel minus recta sacri textus interpretatione demonstrare conati sunt, non paucos esse psalmodias post tempora Esdrae et Nehemiae, quinimo aevo Machabaeorum, compositos, probabiliter sustineri possit? Resp.: Negative.

3528 2136 Qu. 8: Utrum ex multiplici sacrorum Librorum Novi Testamenti testimonio et unanimi Patrum consensu, fatentibus etiam iudaicae gentis scriptoribus, plures agnoscendi sint psalmi prophetici et messianici, qui futuri Liberatoris adventum, regnum, sacerdotium, passionem, mortem et resurrectionem vaticinati sunt; ac proinde reicienda prorsus eorum sententia sit, qui indolem psalmodiarum propheticam ac messianicam pervertentes, eadem de Christo oracula ad futuram tantum sortem populi electi praenuntiandam coarctant? Resp. Affirmative ad utramque partem.

[Decr. S. Cgr. de Sacram. 'Quam singulari', sous saint Pie X,](#)

[8 août 1910](#)

3530 2137 I. Aetas discretionis tum ad confessionem tum ad s. communionem ea est, in qua puer incipit ratiocinari, hoc est circa septimum annum, sive supra, sive etiam infra. Ex hoc tempore incipit obligatio satisfaciendi utrique praecepto confessionis et communionis (vd. DS 812).

3531 2138 II. Ad primam confessionem et ad primam communionem necessaria non est plena et perfecta doctrinae christianae cognitio. Puer tamen postea debet integrum catechismum pro modo suae intelligentiae gradatim addiscere.

3532 2139 III. Cognitio religionis, quae in puero requiritur, ut ipse ad primam communionem convenienter se praeparet, ea est, qua ipse fidei mysteria necessaria necessitate medii pro

suo captu percipiat, atque eucharisticum panem a communi et corporali distinguat, ut ea devotione, quam ipsius fert aetas, ad ss. Eucharistiam accedat.

3533 2140 IV. Obligatio praecepti confessionis et communionis, quae puerum gravat, in eos praecipue recidit, qui ipsius curam habere debent, hoc est in parentes, in confessarium, in institutores et in parochum. Ad patrem vero, aut ad illos, qui vices eius gerunt, et ad confessarium, secundum Catechismum Romanum, pertinet admittere puerum ad primam communionem.

2141 V. Semel aut pluries in anno curent parochi indicere atque habere communionem generalem puerorum, ad eamque non modo novensiles admittere, sed etiam alios, qui parentum confessariive consensu, ut supra dictum est, iam antea primitus de altari sancta libarunt. Pro utrisque dies aliquot instructionis et praeparationis praemittantur.

3534 2142 VI. Puerorum curam habentibus omni studio curandum est ut post primam communionem iidem pueri ad sacram mensam saepius accedant, et, si fieri possit, etiam quotidie, prout Christus Iesus et mater Ecclesia desiderant (cf. DS 3375ss), utque id agant ea animi devotione, quam talis fert aetas. ...

3535 2143 VII. Consuetudo non admittendi ad confessionem pueros, aut numquam eos absolvendi, cum ad usum rationis pervenerint, est omnino improbanda.

3536 2144 VIII. Detestabilis omnino est abusus non ministrandi Viaticum et extremam unctionem pueris post usum rationis eosque sepeliendi ritu parvulorum.

Saint Pie X, Litt. motu proprio 'Sacrorum antistitum',

1 Septembre 1910 ; Jusiurandum contra errores modernismi

3537 2145 Ego N. N. firmiter amplector ac recipio omnia et singula, quae ab inerranti Ecclesiae magisterio definita, adserta ac declarata sunt, praesertim ea doctrinae capita, quae huius temporis erroribus directo adversantur.

3538 2145 Ac primum quidem: Deum, rerum omnium principium et finem naturali rationis lumine 'per ea quae facta sunt' (cf. Rom 1, 20) , hoc est, per visibilia creationis opera, tamquam causam per effectus, certo cognosci, adeoque demonstrari etiam posse, profiteor.

3539 2145 Secundo: externa revelationis argumenta, hoc est facta divina, in primisque miracula et prophetias admitto et agnosco tanquam signa certissima divinitus ortae christianae religionis, eademque teneo aetatum omnium atque hominum, etiam huius temporis, intelligentiae esse maxime accommodata.

3540 2145 Tertio: firma pariter fide credo Ecclesiam, verbi revelati custodem et magistram, per ipsum verum atque historicum Christum, cum apud nos degeret, proxime ac directo institutam eandemque super Petrum, apostolicae hierarchiae principem, eiusque in aevum successores aedificatam.

3541 2145 Quarto: fidei doctrinam ab Apostolis per orthodoxos Patres eodem sensu eademque semper sententia ad nos usque transmissam, sincere recipio; ideoque prorsus reicio haereticum commentum evolutionis dogmatum, ab uno in alium sensum transeuntium, diversum ab eo, quem prius habuit Ecclesia; pariterque damno errorem omnem, quo, divino deposito, Christi Sponsae tradito ab eaque fideliter custodiendo, sufficitur philosophicum inventum, vel creatio humanae conscientiae, hominum conatu sensim efformatae et in

posterum indefinito progressu perficiendae.

3542 2145 Quinto: certissime teneo ac sincere profiteor, fidem non esse caecum sensum religionis e latebris subconscientiae erumpentem, sub pressione cordis et inflexionis voluntatis moraliter informatae, sed verum assensum intellectus veritati extrinsecus acceptae 'ex auditu' quo nempe, quae a Deo personali, creatore ac Domino nostro dicta, testata et revelata sunt, vera esse credimus, propter Dei auctoritatem summe veracis.

3543 2146 Me etiam qua par est, reverentia subicio totoque animo adhaereo damnationibus, declarationibus, praescriptis omnibus, quae in Encyclicis litteris 'Pascendi' (DS 34755s) et in Decreto 'Lamentabili' (DS 3401ss) continentur praesertim circa eam quam historiam dogmatum vocant.

3544 2146 Idem reprobō errorem affirmantium, propositam ab Ecclesia fidem posse historiae repugnare, et catholica dogmata, quo sensu nunc intelliguntur, cum verioribus christianae religionis originibus componi non posse.

3545 2146 Damno quoque ac reicio eorum sententiam, qui dicunt christianum hominem eruditorem induere personam duplicem, aliam credentis, aliam historici, quasi liceret historico ea retinere, quae credentis fidei contradicant, aut praemissas adstruere, ex quibus consequatur, dogmata esse aut falsa aut dubia, modo haec directo non denegentur.

3546 2146 Reprobō pariter eam Scripturae sanctae diiudicandae atque interpretandae rationem, quae, Ecclesiae traditione, analogia fidei et Apostolicae Sedis normis posthabitis, rationalistarum commentis inhaeret, et criticem textus velut unicum supremamque regulam haud minus licenter quam temere amplectitur.

3547 2146 Sententiam praeterea illorum reicio, qui tenent, doctori disciplinae historicae theologicae tradendae aut iis de rebus scribenti seponendam prius esse opinionem ante conceptam sive de supernaturali origine catholicae traditionis, sive de promissa divinitus ope ad perennem conservationem uniuscuiusque revelati veri; deinde scripta Patrum singulorum interpretanda solis scientiae principiis, sacra qualibet auctoritate seclusa, eaque iudicii libertate, qua profana quaevis monumenta solent investigari.

3548 2147 In universum denique me alienissimum ab errore profiteor, quo modernistae tenent in sacra traditione nihil inesse divini, aut, quod longe deterius, pantheistico sensu illud admittunt, ita ut nihil iam restet nisi nudum factum et simplex, communibus historiae factis aequandum: hominum nempe sua industria, solertia, ingenio scholam a Christo eiusque Apostolis inchoatam per subsequentes aetates continuantium.

3549 2147 Proinde fidem Patrum firmissime retineo et ad extremum vitae spiritum retinebo, de charismate veritatis certo, quod est, fuit eritque semper in 'episcopatus ab Apostolis successione', non ut id teneatur, quod melius et aptius videri possit secundum suam cuiusque aetatis culturam, sed ut 'numquam aliter credatur, numquam aliter' intelligatur absoluta et immutabilis veritas ab initio per Apostolos praedicata.

3550 2147 Haec omnia spondeo me fideliter, integre sincereque servaturum et inviolabiliter custoditurum, nusquam ab iis sive in docendo sive quomodolibet verbis scriptisque deflectendo. Sic spondeo, sic iuro, sic me Deus adiuvet et haec sancta Dei Evangelia.

[Saint Pie X, Ep. 'Ex quo, nono' ad Delegatos Ap. Byzantii, in](#)

[Graecia, Aegypto, Mesopot., etc., 26 décembre 1910](#)

3553 2147a Non minus temere quam falso huic opinioni fit aditus, dogma de processione Spiritus Sancti a Filio haudquaquam ex ipsis Evangelii verbis profluere, aut antiquorum Patrum fide comprobari;

3554 2147a pariter imprudentissime in dubium revocatur, utrum sacra de Purgatorio ac de Immaculata Beatae Mariae Virginis Conceptione dogmata a sanctis viris priorum saeculorum agnita fuerint ; - ...

3555 2147a de Ecclesiae constitutione... primo renovatur error a decessore Nostro Innocentio X iamdiu damnatus (Cf. DS 1999), quo suadetur, S. Paulum haberi tamquam fratrem omnino parem S. Petro ; - deinde non minori falsitate incitur persuasio, Ecclesiam catholicam non fuisse primis saeculis principatum unius, hoc est monarchiam; aut primatum Ecclesiae Romanae nullis validis argumentis inniti.

3556 2147a Sed nec... intacta relinquitur catholica doctrina de sanctissimo Eucharistiae Sacramento, cum praefracte docetur, sententiam suscipi posse, quae tenet, apud Graecos verba consecratoria effectum non sortiri, nisi iam prolata oratione illa, quam epiclesim vocant, cum tamen compertum sit, Ecclesiae minime competere ius circa ipsam sacramentorum substantiam quidpiam innovandi; cui haud minus absonum est, validam habendam esse Confirmationem a quovis presbytero collatam (cf. DS 2522). (Censura: Notantur tamquam) graves errores.

Resp. Commiss. de re Biblica, sous saint Pie X, 19 juin 1911

3561 2148 Qu. 1: Utrum, attento universali et a primis saeculis constanti Ecclesiae consensu, quem luculenter ostendunt diserta Patrum testimonia, codicum Evangeliorum inscriptiones, sacrorum Librorum versiones vel antiquissimae, et catalogi a sanctis Patribus, ab ecclesiasticis scriptoribus, a Summis Pontificibus et Conciliis traditi, ac tandem usus liturgicus Ecclesiae orientalis et occidentalis, affirmari certo possit et debeat, Matthaeum, Christi Apostolum, revera Evangelii sub eius nomine vulgati esse auctorem ? Resp.: Affirmative.

3562 2149 Qu. 2: Utrum traditionis suffragio satis fulciri censenda sit sententia, quae tenet, Matthaeum et ceteros Evangelistas in scribendo praecessisse et primum Evangelium patrio sermone a Judaeis palaestinensibus tunc usitato, quibus opus illud erat directum, conscripsisse ? Resp.: Affirmative ad utramque partem.

3563 2150 Qu. 3: Utrum redactio huius originalis textus differri possit ultra tempus eversionis Jerusalem, ita ut vaticinia, quae de eadem eversione ibi leguntur, scripta fuerint post eventum; aut, quod allegari solet Irenaei testimonium, incertae et controversae interpretationis, tanti ponderis sit existimandum, ut cogat reicere eorum sententiam, qui congruentius traditioni censent, eandem redactionem etiam ante Pauli in Urbem adventum fuisse confectam? Resp.: Negative ad utramque partem.

3564 2151 Qu. 4: Utrum sustineri vel probabiliter possit illa modernorum quorundam opinio, iuxta quam Matthaeus non proprie et stricte Evangelium composuisset, quale nobis est traditum, sed tantummodo collectionem aliquam dictorum seu sermonum Christi, quibus tamquam fontibus usus esset alius auctor anonymus, quem Evangelii ipsius redactorem faciunt? Resp.: Negative.

3565 2152 Qu. 5: Utrum ex eo, quod Patres et ecclesiastici scriptores omnes, immo Ecclesia ipsa iam a suis incunabulis unice usi sunt, tamquam canonico graeco textu Evangelii sub Matthaei nomine cogniti, ne iis quidem exceptis, qui Matthaeum Apostolum patrio scripsisse

sermone expresse tradiderunt, certo probari possit, ipsum Evangelium graecum identicum esse quoad substantiam cum Evangelio illo, patrio sermone ab eodem Apostolo exarato? Resp.: Affirmative.

3566 2153 Qu. 6: Utrum ex eo, quod auctor primi Evangelii scopum prosequitur praecipue dogmaticum et apologeticum, demonstrandi nempe Iudaeis Jesum esse Messiam a prophetis praenuntiatum et a Davidica stirpe progenitum, et quod insuper in disponendis factis et dictis, quae enarrat et refert, non semper ordinem chronologicum tenet, deduci inde liceat, ea non esse ut vera recipienda; aut etiam affirmari possit, narrationes gestorum et sermonum Christi, quae in ipso Evangelio leguntur, alterationem quamdam et adaptationem sub influxu prophetiarum Veteris Testamenti et adultioris Ecclesiae status subisse, ac proinde historicae veritate haud esse conformes? Resp.: Negative ad utramque partem.

3567 2154 Qu. 7: Utrum speciatim solido fundamento destitutae censi iure debeant opiniones eorum, qui in dubium revocant authenticitatem historicam duorum priorum capitum, in quibus genealogia et infantia Christi narrantur, sicut et quarumdam in re dogmatica magni momenti sententiarum, uti sunt illae, quae respiciunt primatum Petri (Mt 16, 17-19), formam baptizandi cum universali missione praedicandi Apostolis traditam (Mt 28, 19 20), professionem fidei Apostolorum in divinitatem Christi (Mt 14, 33), et alia huiusmodi, quae apud Matthaeum peculiari modo enuntiata occurrunt? Resp.: Affirmative.

Resp. Commiss. de re Biblica, 26 juin 1912

3568 2155 Qu.1: Utrum luculentum traditionis suffragium, inde ab Ecclesiae primordiis mire consentiens ac multiplici argumento firmatum, nimirum disertis sanctorum Patrum et scriptorum ecclesiasticorum testimoniis, citationibus et allusionibus in eorumdem scriptis occurrentibus veterum haereticorum usu, versionibus Librorum Novi Testamenti codicibus manuscriptis antiquissimis et pene universis, atque etiam internis rationibus ex ipso sacrorum Librorum textu desumptis, certo affirmare cogat, Marcum, Petri discipulum et interpretem, Lucam vero medicum, Pauli adiutorem et comitem, revera Evangeliorum, quae ipsis respective attribuuntur, esse auctores ? Resp.: Affirmative.

3569 2156 Qu. 2: Utrum rationes, quibus nonnulli critici demonstrare nituntur, postremos duodecim versus Evangelii Marci (Mc 16, 9-20) non esse ab ipso Marco conscriptos, sed ab aliena manu appositos, tales sint, quae ius tribuant affirmandi, eos non esse ut inspiratos et canonicos recipiendos: vel saltem demonstrent, versuum eorumdem Marcum non esse auctorem? Resp.: Negative ad utramque partem.

3570 2157 Qu. 3: Utrum pariter dubitare liceat de inspiratione et canonicitate narrationum Lucae de infantia Christi (Lc 1-2); aut de apparitione Angeli Iesum confortantis et de sudore sanguineo (Lc 22, 43s); vel solidis saltem rationibus ostendi possit -quod placuit antiquis haereticis et quibusdam etiam recentioribus criticis arridet - easdem narrationes ad genuinum Lucae Evangelium non pertinere? Resp.: Negative ad utramque partem.

3571 2158 Qu. 4: Utrum rarissima illa et prorsus singularia documenta, in quibus Canticum 'Magnificat' (Lc 1, 46ss) non B. Virgini Mariae, sed Elisabeth tribuitur, ullo modo praevalere possint ac debeant contra testimonium concurs omnium fere codicum tum graeci textus originalis tum versionum, necnon contra interpretationem quam plane exigunt non minus contextus, quam ipsius Virginis animus et constans Ecclesiae traditio? Resp.: Negative.

3572 2159 Qu.5: utrum, quoad ordinem chronologicum Evangeliorum, ab ea sententia recedere fas sit, quae, antiquissimo aequae ac constanti traditionis testimonio roborata, post Matthaeum, qui omnium primus Evangelium suum patrio sermone conscripsit, Marcum ordine

secundum et Lucam tertium scripsisse testatur ; aut huic sententiae adversari vicissim censenda sit eorum opinio, quae asserit, Evangelium secundum et tertium ante graecam primi Evangelii versionem esse compositum? Resp.. Negative ad utramque partem.

3573 2160 Qu. 6: Utrum tempus compositionis Evangelium Marci et Lucae usque ad urbem Ierusalem eversam differre liceat; vel, eo quod apud Lucam prophetia Domini circa huius urbis eversionem magis determinata videatur, ipsius saltem Evangelium obsidione iam inchoata fuisse conscriptum, sustineri possit? Resp.: Negative ad utramque partem.

3574 2161 Qu. 7: Utrum affirmari debeat, Evangelium Lucae praecessisse librum Actuum Apostolorum; et cum hic liber, eodem Luca auctore (Act 1, 1s), ad finem captivitatis Romanae Apostoli fuerit absolutus (Act 28, 30s), eiusdem Evangelium non post hoc tempus fuisse compositum? Resp.: Affirmative.

3575 2162 Qu. 8: Utrum, prae oculis habitis tum traditionis testimoniis, tum argumentis internis, quoad fontes, quibus uterque Evangelista in conscribendo Evangelio usus est, in dubium vocari prudenter queat sententia, quae tenet Marcum iuxta praedicationem Petri, Lucam autem iuxta praedicationem Pauli scripsisse; simulque asserit, iisdem Evangelistis praesto fuisse alios quoque fontes fide dignos, sive orales sive etiam iam scriptis consignatos? Resp.: Negative.

3576 2163 Qu. 9: Utrum dicta et gesta, quae a Marco iuxta Petri praedicationem accurate et quasi graphice enarrantur, et a Luca assecuto omnia a principio diligenter per testes fide plane dignos, quippe qui ab initio ipsi viderunt et ministri fuerunt semonis (Lc 1, 2s), sincerissime exponuntur, plenam sibi eam fidem historicam iure vindicent quam eidem semper praestitit Ecclesia; an e contrario eadem facta et gesta censenda sint historica veritate, saltem ex parte, destituta, sive quod scriptores non fuerint testes oculares, sive quod apud utrumque Evangelistam defectus ordinis ac discrepantia in successione factorum haud raro deprehendantur; sive quod, cum tardius venerint et scripserint, necessario conceptiones menti Christi et Apostolorum extraneas aut facta plus minusve iam imaginatione populi inquinata referre debuerint, sive demum quod dogmaticis ideis praeconceptis, quisque pro suo scopo, indulserint? Resp.: Affirmative ad primam partem; negative ad alteram.

3577 2164 Qu. 1: Utrum, servatis quae iuxta praecedenter statuta omnino servanda sunt, praesertim de authenticitate et integritate trium Evangeliorum Matthaei, Marci et Lucae, de identitate substantiali Evangelii graeci Matthaei cum eius originali primitivo, necnon de ordine temporum, quo eadem scripta fuerunt, ad explicandum eorum ad invicem similitudines aut dissimilitudines, inter tot varias oppositasque auctorum sententias, liceat exegetis libere disputare et ad hypotheses traditionis sive scriptae sive oralis vel etiam dependentiae unius a praecedenti seu a praecedentibus appellare? Res p.: Affirmative.

3578 2165 Qu. 2: Utrum ea, quae superius statuta sunt, si servare censi debeant, qui, nullo fulti traditionis testimonio nec historico argumento, facile amplectuntur hypothesim vulgo 'duorum fontium' nuncupatam, quae compositionem Evangelii graeci Matthaei et Evangelii Lucae ex eorum potissimum dependentia ab Evangelio Marci et a collectione sic dicta sermonum Domini contendit explicare; ac proinde eam libere propugnare valeant? Resp.: Negative ad utramque partem.

[Resp. Commiss. de re Biblica, 12 juin 1913](#)

3581 2166 Qu. 1: Utrum, perspecta potissimum Ecclesiae universae traditione usque ad primaevos ecclesiasticos scriptores assurgente, attentisque internis rationibus libri Actuum sive in se sive in sua ad tertium Evangelium relatione considerati et praesertim mutua

utriusque prologi affinitate et connexione (Lc 1, 1-4; Act 1, 1s), uti certum tenendum sit, volumen, quod titulo Actus Apostolorum, seu Praxeis Apostolorum, praenotatur, Lucam Evangelistam habere auctorem? Resp.: - Affirmative.

3582 2167 Qu. 2: Utrum criticis rationibus, desumptis tum ex lingua et stilo, tum ex enarrandi modo, tum ex unitate scopi et doctrinae, demonstrari possit librum Actuum Apostolorum uni dumtaxat auctori tribui debere; ac proinde eam recentiorum scriptorum sententiam, quae tenet, Lucam non esse libri auctorem unicum, sed diversos esse agnoscendos eiusdem libri auctores, quovis fundamento esse destitutam? Resp.: Affirmative ad utramque partem.

3583 2168 Qu. 3: Utrum, in specie, pericopae in Actis conspicuae, in quibus, abrupto usu tertiae personae, inducitur prima pluralis ('WirStucke'), unitatem compositionis et authenticitatem infirmant; vel potius historice et philologice consideratae eam confirmare dicendae sint? Resp.: Negative ad primam partem; affirmative ad secundam.

3584 2169 Qu. 4: Utrum ex eo, quod liber ipse, vix mentione facta biennii primae romanae Pauli captivitatis, abrupte clauditur, inferri liceat, auctorem volumen alterum deperditum conscripsisse, aut conscribere intendisse, ac proinde tempus compositionis libri Actuum longe possit post eandem captivitatem differri; vel potius iure et merito retinendum sit, Lucam sub finem primae captivitatis Romanae Apostoli Pauli librum absolvisse? Resp.: Negative ad primam partem; affirmative ad secundam.

3585 2170 Qu. 5: Utrum, si simul considerentur tum frequens ac facile commercium, quod procul dubio habuit Lucas cum primis et praecipuis ecclesiae Palaestinae fundatoribus nec non cum Paulo, gentium Apostolo, cuius et in evangelica praedicatione adiutor et in itineribus comes fuit, tum solita eius industria et diligentia in exquirendis testibus rebusque suis oculis observandis, tum denique plerumque evidens et mirabilis consensus libri Actuum cum ipsis Pauli epistolis et cum sincerioribus historiae monumentis, certo teneri debeat, Lucam fontes omni fide dignos prae manibus habuisse eosque accurate, probe et fideliter adhibuisse, adeo ut plenam auctoritatem historicam sibi iure vindicet? Resp.: Affirmative.

3586 2171 Qu. 6: Utrum difficultates, quae passim obici solent tum ex factis supernaturalibus a Luca narratis, tum ex relatione quorundam sermonum, qui, cum sint compendiose traditi, censentur conficti et circumstantiis adaptati, tum ex nonnullis locis ab historia sive profana sive biblica apparenter saltem dissentientibus, tum demum ex narrationibus quibusdam, quae sive cum ipso Actuum auctore sive cum aliis auctoribus sacris pugnare videntur, tales sint, ut auctoritatem Actuum historicam in dubium revocare vel saltem aliquomodo minuere possint? Resp.: Negative.

3587 2172 Qu. 1: Utrum, prae oculis habita Ecclesiae traditione inde a primordiis universaliter firmiterque perseverante, prout multimodis ecclesiastica monumenta vetusta testantur, teneri certo debeat, epistolas, quae pastorales dicuntur, nempe ad Timotheum utramque et aliam ad Titum, non obstante quorundam haereticorum ausu, qui eas, utpote suo dogmati contrarias, de numero paulinarum epistolarum, nulla reddita causa, eraserunt, ab ipso Apostolo Paulo fuisse conscriptas et inter genuinas et canonicas perpetuo recensitas? Resp.: Affirmative.

3588 2173 Qu. 2: Utrum hypothesis sic dicta fragmentaria a quibusdam recentioribus criticis invecta et varie proposita, qui nulla ceteroquin probabili ratione, immo inter se pugnantibus contendunt, epistolas pastorales posteriori tempore ex fragmentis epistolarum sive ex epistolis paulinis deperditis ab ignotis auctoribus fuisse contextas et notabiliter auctas, perspicuo et firmissimo traditionis testimonio aliquod vel leve praeiudicium inferre possit? Resp.: Negative.

3589 2174 Qu. 3: Utrum difficultates, quae multifariam obici solent sive ex stilo et lingua auctoris, sive ex erroribus praesertim Gnosticorum, qui uti iam tunc serpentes describuntur, sive ex statu ecclesiasticae hierarchiae, quae iam evoluta supponitur, aliaeque huiuscemodi in contrarium rationes sententiam, quae genuinitatem epistolarum pastoralium ratam certamque habet, quomodolibet infirmant? Resp.: Negative.

3590 2175 Qu. 4: Utrum, cum non minus ex historicis rationibus quam ex Ecclesiastica traditione, sanctorum Patrum orientalium et occidentalium testimoniis consona, necnon ex indiciis ipsis, quae tum ex abrupta conclusione libri Actuum, tum ex paulinis epistolis Romae conscriptis et praesertim ex secunda ad Timotheum facile eruuntur, uti certa haberi debeat sententia de duplici romana captivitate Apostoli Pauli ; tuto affirmari possit epistolas pastorales conscriptas esse in illo temporis spatio, quod intercedit inter liberationem a prima captivitate et mortem Apostoli ? Resp.: Affirmative.

Denzinger (latin) 3500

Denzinger (latin) 3591

Resp. Commiss. de re Biblica, 24 juin 1914

3591 2176 Qu. 1: Utrum dubiis, quae primis saeculis, ob haereticorum imprimis abusum, aliquorum in Occidente animos tenuere circa divinam inspirationem ac paulinam originem epistolae ad Hebraeos, tanta vis tribuenda sit, ut, attenta perpetua, unanimi ac constanti orientalium Patrum affirmatione, cui post saeculum IV totius occidentalis Ecclesiae plenus accessit consensus; perpensis quoque Summorum Pontificum sacrorumque conciliorum, Tridentini praesertim, actis, necnon perpetuo Ecclesiae universalis usu, haesitare liceat, eam non solum inter canonicas - quod de fide definitum est -, verum etiam inter genuinas Apostoli Pauli epistolas certo recensere ? Resp.: Negative.

3592 2177 Qu. 2: Utrum argumenta, quae desumi solent sive ex insolita nominis Pauli absentia et consueti exordii salutationisque omissione in epistola ad Hebraeos - sive ex eiusdem linguae graecae puritate, dictionis ac stili elegantia et perfectione, - sive ex modo, quo in ea Vetus Testamentum allegatur et ex eo arguitur, - sive ex differentiis quibusdam, quae inter huius ceterarumque Pauli epistolarum doctrinam existere praetenduntur, aliquomodo eiusdem paulinam originem infirmare valeant ; an potius perfecta doctrinae ac sententiarum consensio, admonitionum et exhortationum similitudo, necnon locutionum ac ipsorum verborum concordia a nonnullis quoque acatholicis celebrata, quae inter eam et reliqua Apostoli gentium scripta observantur, eandem paulinam originem commonstrent atque confirment? Resp.: Negative ad primam partem; affirmative ad alteram.

3593 2178 Qu. 3: Utrum Paulus Apostolus ita huius epistolae auctor censendus sit, ut necessario affirmari debeat, ipsum eam totam non solum Spiritu Sancto inspirante concepisse et expressisse verum etiam ea forma donasse, qua prostat ? Resp.: Negative, salvo ulteriori Ecclesiae iudicio.

Decr. S. Cgr. Studiorum, sous saint Pie X, 27 juillet 1914

3601 1. Potentia et actus ita dividunt ens, ut quidquid est, vel sit actus purus, vel ex potentia et actu tamquam primis atque intrinsecis principiis necessario coalescat.

3602 2. Actus, utpote perfectio, non limitatur nisi per potentiam, quae est capacitas perfectionis. Proinde in quo ordine actus est purus, in eodem nonnisi illimitatus et unicus existit; ubi vero est finitus ac multiplex, in veram incidit cum potentia compositionem.

3603 3. Quapropter in absoluta ipsius esse ratione unus subsistit Deus, unus est simplicissimus, cetera cuncta quae ipsum esse participant, naturam habent qua esse coarctatur, ac tamquam distinctis realiter principiis, essentia et esse constant.

3604 4. Ens quod denominatur ab esse, non univoce de Deo ac de creaturis dicitur, nec tamen prorsus aequivoce, sed analogice, analogia tum attributionis tum proportionalitatis.

3605 5. Est praeterea in omni creatura realis compositio subiecti subsistentis cum formis secundario additis, sive accidentibus: ea vero, nisi esse realiter in essentia distincta reciperetur, intelligi non posset.

3606 6. Praeter absoluta accidentia est etiam relativum, sive ad aliquid. Quamvis enim ad aliquid non significet secundum propriam rationem aliquid alicui inhaerens, saepe tamen causam in rebus habet, et ideo realem entitatem distinctam a subiecto.

3607 7. Creatura spiritualis est in sua essentia omnino simplex. Sed re manet in ea compositio duplex: essentiae cum esse et substantiae cum accidentibus.

3608 8. Creatura vero corporalis est quoad ipsam essentiam composita potentia et actu; quae potentia et actus ordinis essentiae, materiae et formae nominibus designantur.

3609 9. Earum partium neutra per se esse habet, nec per se producitur vel corrumpitur, nec ponitur in praedicamento nisi reductive ut principium substantiale.

3610 10. Etsi corpoream naturam extensio in partes integrales consequitur, non tamen idem est corpori esse substantiam et esse quantum. Substantia quippe ratione sui indivisibilis est, non quidem ad modum puncti, sed ad modum eius quod est extra ordinem dimensionis. Quantitas vero, quae extensionem substantiae tribuit, a substantia realiter differt, et est veri nominis accidens.

3611 11. Quantitate signata materia principium est individuationis, id est numericae distinctionis, quae in puris spiritibus esse non potest, unius individui ab alio in eadem natura specifica.

3612 12. Eadem efficitur quantitate, ut corpus circumscriptive sit in loco, et in uno tantum loco de quacumque potentia per hunc modum esse possit.

3613 13. Corpora dividuntur bifariam: quaedam enim sunt viventia, quaedam expertia vitae. In viventibus, ut in eodem subiecto pars movens et pars mota per se habeantur, forma substantialis, animae nomine designata, requirit organicam dispositionem seu partes heterogeneas.

3614 14. Vegetalis et sensilis ordinis animae nequaquam per se subsistunt, nec per se producuntur, sed sunt tantummodo ut principium quo vivens est et vivit, et cum a materia se totis dependeant, corrupto composito, eo ipso per accidens corrumpuntur.

3615 15. Contra, per se subsistit anima humana, quae, cum subiecto sufficienter disposito potest infundi, a Deo creatur, et sua natura incorruptibilis est atque immortalis.

3616 16. Eadem anima rationalis ita unitur corpori, ut sit eiusdem forma substantialis unica, et per ipsam habet homo ut sit homo et animal et vivens et corpus et substantia et ens. Tribuit igitur anima homini omnem gradum perfectionis essentialem; insuper communicat corpori actum essendi, quo ipsa est.

3617 17. Duplicis ordinis facultates, organicae et inorganicae, ex anima humana per naturalem resultantiam emanant: priores, ad quas sensus pertinet, in composito subiectantur, posteriores in anima sola. Est igitur intellectus facultas ab organo intrinsece independens.

3618 18. Immaterialitatem necessario sequitur intellectualitas, et ita quidem, ut secundum gradus elongationis a materia sint quoque gradus intellectualitatis. Adaequatum intellectionis obiectum est communiter ipsum ens; proprium vero intellectus humani in praesenti statu unionis, quidditatibus abstractis a condicionibus materialibus continetur.

3619 19. Cognitionem ergo accipimus a rebus sensibilibus. Cum autem sensibile non sit intelligibile in actu, praeter intellectum formaliter intelligentem admittenda est in anima virtus

activa, quae species intelligibiles a phantasmatis abstrahat.

3620 20. Per has species directe universalia cognoscimus, singularia sensu attingimus, tum etiam intellectu per conversionem ad phantasmata; ad cognitionem vero spiritualium per analogiam ascendimus.

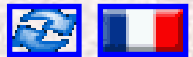
3621 21. Intellectum sequitur, non praecedit, voluntas, quae necessario appetit id quod sibi praesentatur tamquam bonum ex omni parte explens appetitum, sed inter plura bona, quae iudicio mutabili appetenda proponuntur, libere eligit. Sequitur proinde electio iudicium practicum ultimum; at quod sit ultimum, voluntas efficit.

3622 22. Deum esse neque immediata intuitionem percipimus, neque a priori demonstramus, sed utique a posteriori, hoc est, per ea quae facta sunt, ducto argumento ab effectibus ad causam: videlicet, a rebus quae moventur et sui motus principium adaequatum esse non possunt, ad primum motorem immobilem; a processu rerum mundanarum e causis inter se subordinatis ad primam causam incausatam; a corruptilibus quae aequaliter se habent ad esse et non esse, ad ens absolute necessarium; ab iis quae secundum minoratas perfectiones essendi, vivendi, intelligendi, plus et minus sunt, vivunt, intelligunt, ad eum qui est maxime intelligens, maxime vivens, maxime ens; denique, ab ordine universi ad intellectum separatum, qui res ordinavit, disposuit, et dirigit ad finem.

3623 23. Divina essentia, per hoc quod exercitae actualitati ipsius esse identificatur, seu per hoc quod est ipsum Esse subsistens, in sua veluti metaphysica ratione bene nobis constituta proponitur, et per hoc idem rationem nobis exhibet suae infinitatis in perfectione.

3624 24. Ipsa igitur puritate sui esse, a finitis omnibus rebus secernitur Deus. Inde infertur primo, mundum non nisi per creationem a Deo procedere potuisse; deinde virtutem creativam, qua per se primo attingitur ens in quantum ens, nec miraculose ulli finitae naturae esse communicabilem; nullum denique creatum agens in esse cuiuscumque effectus influere, nisi motione accepta a prima Causa.

[Benoît XV, Litt. encycl. 'Ad beatissimi Apostolorum'](#),

[1 novembre 1914](#)

3625 (576) Ubi potestas legitima quid certo praeceperit, nemini fas esto negligere praeceptum, propterea quia non probetur sibi: sed quod cuique videatur, id quisque subiiciat eius auctoritati, cui subest eique ex officii conscientia pareat. - Item nemo privatus, vel libris diariisve vulgandis vel sermonibus publice habendis, se in Ecclesia pro magistro gerat. Norunt omnes, cui sit a Deo magisterium Ecclesiae datum: huic igitur integrum ius esto pro arbitrato loqui, cum voluerit; ceterorum officium est, loquenti religiose obsequi dictoque audientes esse. In rebus autem, de quibus, salva fide ac disciplina, - cum Apostolicae Sedis iudicium non intercesserit - in utramque partem disputari potest, dicere, quid sentiat idque defendere, sane nemini non licet. Sed ab his disputationibus omnis intemperantia sermonis absit, quae graves afferre potest offensiones caritati; suam quisque tueatur libere quidem, sed modeste, sententiam; nec sibi (577) putet fas esse, qui contrariam teneant, eos, hac ipsa tantum causa, vel suspectae fidei arguere vel non bonae disciplinae. ... Vis et natura catholicae fidei est eiusmodi, ut nihil ei possit addi, nihil demi: aut omnis tenetur aut omnis abiicitur.

3626 (578) (Abhorreant homines catholici non solum ab erroribus Modernismi iterum condemnatis), sed ab ingenio etiam seu spiritu, ut aiunt, Modernistarum: quo spiritu qui agitur, is quidquid sapiat vetustatem, fastidiose respuit, avide autem ubivis nova conquirat: in ratione loquendi de rebus divinis, in celebritate divini cultus, in catholicis institutis, in

privata ipsa exercitatione pietatis. Ergo sanctam haberi volumus eam maiorum legem: 'Nihil innovetur nisi quod traditum est' (cf. DS 110); quae lex tametsi inviolate servanda est in rebus fidei, tamen ad eius normam dirigenda sunt etiam, quae mutationem pati possunt, quamquam in his ea quoque regula plerumque valet: Non nova, sed noviter.

Resp. Commiss. de re Biblica, sous Benoît XV, 18 juin 1915

3628 2179 Qu. 1: Utrum ad solvendas difficultates, quae in epistolis sancti Pauli aliorumque Apostolorum occurrunt, ubi de 'Parousia', ut aiunt, seu de secundo adventu Domini nostri Iesu Christi sermo est, exegetae catholico permissum sit asserere, Apostolos, licet sub inspiratione Spiritus Sancti nullum doceant errorem, proprios nihilominus humanos sensus exprimere, quibus error vel deceptio subesse possit? Resp.: Negative.

3629 2180 Qu. 2: Utrum, prae oculis habitis genuina muneris apostolici notione et indubia sancti Pauli fidelitate erga doctrinam Magistri, dogmate item catholico de inspiratione et inerrantia sacrarum Scripturarum, quo omne id, quod hagiographus asserit, enuntiat, insinuat, retineri debet assertum, enuntiatum, insinuatum a Spiritu Sancto; perpensis quoque textibus epistolarum Apostoli in se consideratis, modo loquendi ipsius Domini apprime consonis, affirmare oporteat, Apostolum Paulum in scriptis suis nihil omnino dixisse, quod non perfecte concordet cum illa temporis Parousiae ignorantia, quam ipse Christus hominum esse proclamavit? Resp.: Affirmative.

3630 2181 Qu. 3: Utrum attenta locutione graeca 'hmeis oi zwntes oi perileipomenoi' ; perpensa quoque expositione Patrum imprimis sancti Iohannis Chrysostomi, tum in patrio idiomate, tum in epistolis Paulinis versatissimi, liceat tamquam longius petitam et solido fundamento destitutam reicere interpretationem in scholis catholicis traditionalem (ab ipsis quoque novatoribus saeculi XVI retentam), quae verba sancti Pauli in cap. IV epist. I ad Thessalonicenses, vv. 15-17, explicat, quin ullo modo involvat affirmationem Parousiae tam proximae, ut Apostolus seipsum suosque lectores adnumeret fidelibus illis, qui superstites ituri sunt obviam Christo? Resp.: Negative.

Decr. S. Officii, sous Benoît XV, 29 mars (8 avril) 1916

3632 Cum recentioribus praesertim temporibus pingi atque diffundi coepissent imagines beatissimam Virginem Mariam indutam vestibus sacerdotalibus, ... cardinales... die 15 Jan. 1913 decreverunt : Imaginem B. M. Virginis vestibus sacerdotalibus indutae esse reprobendam.

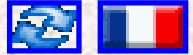
Resp. S. Paenitentiarum, 3 avril 1916

3634 Qu.: Utrum mulier alicui actioni mariti, qui, ut voluptati indulgeat, crimen Onan aut Sodomitarum committere vult, illique sub mortis poena aut gravium molestiarum minatur, nisi obtemperet, cooperari licite possit? Resp.: a) Si maritus in usu coniugii committere vult crimen Onan effundendo scilicet semen extra vas post inceptam copulam idemque minetur uxori aut mortem aut graves molestias, nisi perversae eius voluntati sese accommodet, uxor ex probatorum theologorum sententia licite potest hoc in casu sic cum marito suo coire, quippe cum ipsa ex parte sua det operam rei et actioni licitae, peccatum autem mariti permittat ex gravi causa, quae eam excusat, quoniam caritas, qua illud impedire teneretur, cum tanto incommodo non obligat. b) At si maritus committere cum ea velit Sodomitarum crimen, cum hic sodomiticus coitus actus sit contra naturam ex parte utriusque coniugis sic

coeuntis isque doctorum omnium iudicio graviter malus, hinc nulla plane de causa ne mortis quidem vitandae licite potest uxor hac in re impudico suo marito morem gerere.

Resp. S. Officii ad varios loc. Ordinarios, 17 mai 1916

3635 2181a Qu.: I An schismaticis materialibus in mortis articulo constitutis, bona fide sive absolutionem sive extremam unctionem petentibus, ea sacramenta conferri possint sine abiuratione errorum ? Resp.: Negative, sed requiri, ut meliori quo fieri possit modo errores reiciant et professionem fidei faciant.

3636 2181a Qu. 2: An schismaticis in mortis articulo sensibus destitutis absolutio et extrema unctio conferri possit ? Resp.: Sub condicione affirmative, praesertim si ex adiunctis conicere liceat, eos implicite saltem errores suos reicere, remoto tamen efficaciter scandalo, manifestando scilicet adstantibus, Ecclesiam supponere, eos in ultimo momento ad unitatem rediisse.

Resp. S. Paementariae, sous Benoît XV, 3 juin 1916

3638 Qu.: I. Utrum mulier casu, quo vir ad onanismum exercendum uti velit instrumento, ad positivam resistantiam teneatur? Resp.- Ad 1. Affirmative.

3639 2. Si negative, utrum sufficient ad resistantiam passivam ex parte mulieris cohonestandam rationes aequae graves ac pro onanismo naturali (sine instrumento) vel potius omnino necessariae sint rationes praegravissimae ? Resp. -Ad 2. Provisum in primo.

3640 3. Utrum ut tutiore tramite tota haec materia evolvatur et edoceatur, vir talibus utens instrumentis, oppressori vere debeat equiparari, cui proinde mulier eam resistantiam opponere debeat, quam virgo invasori ? Resp. -Ad 3. Affirmative.

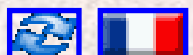
Resp. S. Officii, sous Benoît XV, 24 avril 1917

3642 2182 Qu.: An liceat per Medium, ut vocant, vel sine Medio, adhibito vel non hypnotismo, locutionibus aut manifestationibus spiritisticis quibuscumque adsistere, etiam speciem honestatis vel pietatis praeseferentibus, sive interrogando animas aut spiritus, sive audiendo responsa, sive tantum aspiciendo, etiam cum protestatione tacita vel expressa, nullam cum malignis spiritibus partem se habere velle. Resp.: (cfirm. a S. P'ce, 26 avril): Negative in omnibus.

3645 Qu.: Utrum tuto doceri possint sequentes propositiones: 1. Non constat, fuisse in anima Christi inter homines degentis scientiam, quam habent beati seu comprehensores. (D.2183) 2. Nec certa dici potest sententia, quae statuit, animam Christi nihil ignoravisse, sed ab initio cognovisse in Verbo omnia, praeterita, praesentia et futura, seu omnia quae Deus scit scientia visionis. (D.2184) 3. Placitum quorundam recentiorum de scientia animae Christi limitata, non est minus recipiendum in scholis catholicis, quam veterum sententia de scientia universali. (D.2185) Resp. (Cfirm a S. P'ce, 6 juin): Negative.

Resp. S. Officii, 16 (18) juillet 1919

3648 2189 Qu.: An doctrinae, quas hodie theosophicas dicunt, componi possint cum doctrina

catholica; ideoque an liceat nomen dare societatibus theosophicis, earum conventibus interesse, ipsarumque libros, ephemerides, diaria, scripta legere. Resp. (cfirm. a S. P'ce 17 juillet): Negative in omnibus.

Benoît XV, Ep. encycl. 'Spiritus Paraclitus', 15 septembre 1920

3650 (389) Nullam profecto in scriptis Doctoris Maximi (S. Hieronymi) paginam reperies, unde non liqueat, eum cum universa catholica Ecclesia firmiter constanterque tenuisse, libros sacros Spiritu Sancto inspirante conscriptos Deum habere auctorem atque ut tales ipsi Ecclesiae traditos esse (cf. DS 3006). Asseverat nimirum Codicis sacri libros Spiritu Sancto inspirante vel suggerente vel insinuante vel etiam dictante compositos esse, immo ab ipso conscriptos et editos; sed nihil praeterea dubitat, quin singuli eorum auctores, pro sua quisque natura atque ingenio, operam afflanti Deo libere navarint. Etenim non modo id universe affirmat, quod omnibus sacris scriptoribus commune est, ipsos in scribendo Dei spiritum secutos, ut omnis sensus omniumque sententiarum Scripturae Deus causa princeps habendus sit, sed etiam quod uniuscuiusque proprium est, accurate dispicit. ... (390) Quam quidem Dei cum homine communitatem laboris ad unum idemque opus conficiendum Hieronymus comparatione illustrat artificis, qui in aliqua re factitanda organo seu instrumento utitur...

3651 Quod si etiam inquirimus, qua ratione haec Dei, uti causae principis, virtus atque actio in hagiographum sit intelligenda, cernere licet, inter Hieronymi verba et communem de inspiratione catholicam doctrinam nihil omnino interesse, cum ipse teneat, Deum gratia collata, scriptoris menti lumen praeferre ad verum quod attinet 'ex persona Dei' hominibus proponendum; voluntatem praeterea movere atque ad scribendum impellere; ipsi denique peculiariter continenterque adesse, donec librum perficiat.

3652 2186 (394) ... Illorum comprobamus consilium, qui, ut semetipsos aliosque ex difficultatibus sacri Codicis expediant, ad eas diluendas, omnibus studiorum et artis criticae freti subsidiis, novas vias atque rationes inquirunt; at misere a proposito aberrabunt, si decessoris Nostri praescripta neglexerint et certos fines 'terminosque a Patribus constitutos praeterierint' (cf. Prov 22, 28). Quibus sane praeceptis et finibus nequaquam recentiorum illorum continetur opinio, qui, inducto inter elementum Scripturae primum seu religiosum et secundarium seu profanum discrimine, inspirationem quidem ipsam ad omnes sententias, immo etiam ad singula Bibliorum verba pertinere volunt, sed eius effectus, atque in primis erroris immunitatem absolutamque veritatem, ad elementum primum seu religiosum contrahunt et coangustant. Eorum enim sententia est, id unum, quod ad religionem spectet, a Deo in Scripturis intendi ac doceri; reliqua vero, quae ad profanas disciplinas pertineant et doctrinae revelatae quasi quaedam externa divinae veritatis vestis inserviant, permitti tantummodo et scriptoris imbecillitati relinqui. ... (Has opiniones nullo modo repugnare contendunt doctrinis Leonis XIII), cum is hagiographum in naturalibus rebus secundum externam speciem, utique fallacem, loqui declaraverit (cf. DS 3288). Id vero quam temere, quam falso affirmetur, ex ipsis Pontificis verbis manifesto apparet. Neque enim ab externa rerum specie ... ulla falsi labes divinis litteris adspersitur, quandoquidem sensus in iis rebus proxime (395) cognoscendis, quarum sit propria ipsorum cognitio, minime decipi dogma est sanae philosophiae. Praeterea (Leo XIII), quovis inter elementum primum et secundarium, ut vocant, remoto discrimine omnique ambiguitate sublata, luculenter ostendit, longissime a vero abesse illorum opinionem, qui arbitrantur 'de veritate sententiarum cum agitur, non adeo exquirendum, quatenam dixerit Deus, ut non magis perpendatur, quam ob causam ea dixerit' (DS 3291); idemque docet divinum afflatum ad omnes Bibliorum partes sine ullo delectu ac discrimine proferri nullumque in textum inspiratum errorem incidere posse: 'At nefas omnino fuerit aut inspirationem ad aliquas tantum s. Scripturae partes coangustare aut concedere sacrum ipsum errasse auctorem.' (vd. DS 3291).

3653 2187 Neque minus ab Ecclesiae doctrina... ii dissentiunt, qui partes Scripturarum historicas non factorum absoluta inniti veritate arbitratur, sed tantummodo relativa, quam vocant, et concordi vulgi opinione: idque non verentur ex ipsis Leonis Pontificis verbis inferre, propterea quod principia de rebus naturalibus statuta ad disciplinas historicas transferri posse dixerit (DS 3290). Itaque contendunt, hagiographos, uti in physicis secundum ea quae apparerent locuti sint, ita eventa ignaros rettulisse, prouti haec e communi vulgi sententia vel falsis aliorum testimoniis constare viderentur, neque fontes scientiae suae indicasse neque aliorum enarrationes fecisse suas.

3654 2188 (397) (Alii) nimis facile ad citationes, quas vocant implicitas, vel ad narrationes specietenus historicas confugiunt; aut genera quaedam litterarum in libris sacris inveniri contendunt, quibuscum integra ac perfecta verbi divini veritas componi nequeat; aut de Bibliorum origine ita opinantur, ut eorundem labet vel prorsus pereat auctoritas.

[Decr. S. Officii, sous Pie XI, 22 novembre 1922](#)

3660 Qu.: 1. An tolerari possit, confessarios sponte sua docere praxim copulae dimidiatae, illamque suadere promiscue omnibus paenitentibus, qui timent, ne proles numerosior nascatur? Resp. (cfirm. a S. P'ce 23. Nov.): Ad 1. Negative.

3661 2. An carpendus sit confessarius, qui, omnibus remediis ad paenitentem matrimonio abutentem ab hoc malo frustra tentatis, docet exercere copulam dimidiatam ad peccata mortalia praecavenda ? Resp. (cfirm. a S. P'ce 23. Nov.): Ad 2. Affirmative.

3662 3. An carpendus sit confessarius, qui in circurnstantiis sub 2. copulam dimidiatam paenitenti aliunde notam suadet vel paenitenti interroganti, num hic modus licitus sit, respondet simpliciter licere absque ulla restrictione seu explicatione ? Resp. (cfirm. a S. P'ce 23. Nov.): Ad 3. Affirmative.

[Pie XI, Encycl. 'Ubi arcano', 23 décembre 1922](#)

2190 Quod si terrenis hisce negotiis mereque politicis moderandis, sine ratione, se immiscere nefas putat Ecclesia, eadem tamen iure suo contendit, ne quid inde causae praetendat civilis potestas, sive altioribus illis bonis, quibus salus hominum sempiterna continetur quoquo modo obsistendi, sive damnum perniciemve iniquis legibus iussisque intentandi, sive divinam Ecclesiae ipsius constitutionem labefactandi, sive denique sacra Dei iura in civili hominum communitate conculcandi.

[Pie XI, Litt. encyc. " Studiorum ducem ", 29 juin 1923](#)

3665 2191 Nos autem, quae et decessores Nostri in primisque Leo XIII et Pius X decreverunt et Nosmetipsi anno superiore mandavimus, ea omnia volumus sedulo attendant inviolateque servant ii praesertim, quicumque in clericorum scholis maiorum disciplinarum magisteria obtinent. Iidem vero sibi persuadeant, tum se suo officio satisfacturos itemque exspectionem Nostram expleturos esse, si cum Doctorem Aquinatem, scripta eius diu multumque volutando, adamare coeperint, amoris huius flagrantiam cum alumnis disciplinae suae, ipsumque Doctorem interpretando, communicent, idoneosque eos reddant ad simile studium in aliis excitandum.

3666 2192 Scilicet inter amatores sancti Thomae, quales omnes decet esse Ecclesiae filios,

qui in studiis optimis versantur, honestam illam quidem cupimus iusta in libertate aemulationem, unde studia progrediuntur, intercedere, at obtrectationem nullam, quae nec veritati suffragatur et unice ad dissolvenda valet vincula caritatis. Sanctum igitur unicuique eorum esto, quod in Codice iuris canonici praecipitur (can. 1366 2), ut 'philosophiae rationalis ac theologiae studia et alumnorum in his disciplinis institutionem professores omnino pertractent ad Angelici Doctoris rationem, doctrinam et principia, eaque sancte teneant'; atque ad hanc normam ita se omnes gerant, ut eum ipsi suum vere possint appellare magistrum.

3667 2192 At ne quid eo amplius alii ab aliis exigant, quam quod ab omnibus exigit omnium magistra et mater Ecclesia: neque enim in iis rebus, de quibus in scholis catholicis inter melioris notae auctores in contrarias partes disputari solet, quisquam prohibendus est eam sequi sententiam, quae sibi verisimilior videatur.

[Pie XI, Litt. Ap. 'Infinita Dei misericordia', 29 maii 1924](#)

3670 2193 Quod scilicet Hebraei Anno Sabbatico, bonis recuperatis, quae in aliorum ius cesserant, 'ad possessionem suam' revertebantur ; quod servi 'ad familiam pristinam' (Lev 25, 10) sese liberi recipiebant et debitorum aes alienum condonabatur, id omne apud nos feliciter piaculari anno contingit atque efficitur. Quicumque enim paenitendo Apostolicae Sedis salutaria iussa, iubilaeo magno vertente, perficiunt, iidem, tum eam, quam peccando amiserant, meritorum donorumque copiam ex integro reparant ac recipiunt, tum de asperrimo Satanae dominatu sic eximuntur, ut libertatem repetant, 'qua Christus nos liberavit' (Gal 4, 31), tum denique poenis omnibus, quas pro culpis vitiisque suis luere debuerant, ob cumulatissima Christi Iesu, B. Mariae Virginis Sanctorumque merita plene exsolvuntur.

[Decr. S. Cgr. Concilii, sous Pie XI, 13 juin 1925](#)

3672 Qu.: An declarationes S. Cgr. Concilii anni 1890 (9. Aug.) et 1923 (10. Febr.), quibus mensurae in universitatibus Germaniae usitatae quae speciali nomine 'Bestimmungs-Mensuren' vocantur, poenis ecclesiasticis subiiciuntur, illas tantum mensuras respiciant, iuxta nonnullorum recentiorum sententiam, quae cum periculo gravis vulneris committuntur, vel etiam complectantur eas, quae sine periculo gravis vulneris fiunt in casu? Resp. (cfirm. a S. P'ce, 20. Iun.): Negative ad primam partem, affirmative ad alteram.

[Pie XI, Litt. encycl. 'Quas primas', 11 décembre 1925](#)

3675 (595) Ut translata verbi significatione 'rex' appellaretur Christus - ob summum excellentiae gradum, quo inter omnes res creatas praestat atque eminet, iam diu communiterque usu venit. Ita enim fit ut regnare is in mentibus hominum dicatur ..., in voluntatibus item hominum. ... Cordium denique rex Christus agnoscitur... (596) Verum, ut rem pressius ingrediamur, nemo non videt, nomen potestatemque regis, propria quidem verbi significatione, Christo homini vindicari oportere; nam, nisi quatenus homo est, a Patre potestatem et honorem et regnum accepisse (Dan 7, 13s) dici nequit, quandoquidem Dei Verbum, cui eadem est cum Patre substantia, non potest omnia cum Patre non habere communia, proptereaque ipsum in res creatas universas summum atque absolutissimum imperium. (Demonstratur dein Christum esse regem, ex s. Scriptura praesertim Num 24, 19; Ps 2; 44,7; 71,7s; Is 9,6s; Ier 23,3; Dan 2,44; 7,13s; Zach 9,9; Lc 1,32s; Mt 28,18; Apc 1,5; 19,16; Hebr 1,2).

3676 2194 (598) Quo autem haec Domini nostri dignitas et potestas fundamento consistat, apte Cyrillus Alexandrinus animadvertit: 'Omnium, ut verbo dicam, creaturarum dominatum obtinet, non per vim extortum, nec aliunde invectum, sed essentia sua et natura' ; scilicet eius principatus illa nititur unione mirabili, quam hypostaticam appellant. Unde consequitur, non modo ut Christus ab angelis et hominibus Deus sit adorandus, sed etiam ut eius imperio Hominis angeli et homines pareant et subiecti sint: nempe ut vel solo (599) hypostaticae unionis nomine Christus potestatem in universas creaturas obtineat. - At vero quid possit iucundius nobis suaviusque ad cogitandum accidere, quam Christum nobis iure non tantum nato, sed etiam quaesito, scilicet redemptionis, imperare (cf. DS 3352)? Servatori enim nostro quanti steterimus, obliviosi utinam homines recolant omnes: 'Non enim corruptibilibus auro vel argento redempti estis. ...: sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi et incontaminati' (1 Petr 1, 18-19). Iam nostri non sumus, cum Christus 'pretio magno' (1 Cor 6, 20) nos emerit; corpora ipsa nostra membra sunt Christi (ibid. 15).

3677 2195 Iamvero, ut huius vim et naturam principatus paucis declarem, dicere vix attinet, triplici eum potestate contineri, qua si caruerit, principatus vix intelligitur. ... Est catholica fide credendum, Christum Jesum hominibus datum esse utique Redemptorem, cui fidant, at una simul legislatorem, cui obediant (Cc. Trid. sess. VI, can. 21: DS 1571). Ipsum autem evangelia non tam leges condidisse narrant, quam leges condentem inducunt. ... Iudiciariam vero potestatem sibi a Patre attributam ipse Iesus Iudaeis, de sabbati requiete per mirabilem debilis hominis sanationem violata criminantibus, denuntiat: 'Neque enim Pater iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit Filio' (Jo 5, 22). In quo id etiam comprehenditur - quoniam res a iudicio disiungi nequit -, ut praemia et poenas hominibus adhuc viventibus iure suo deferat. At praeterea potestas illa, quam executionis vocant, Christo adiudicanda est, utpote cuius imperio parere omnes necesse sit, et ea quidem denuntiata contumacibus irrogatione suppliciorum, quae nemo possit effugere.

3678 2195 (600) Verumtamen eiusmodi regnum praecipuo quodam modo et spirituale esse et ad spiritualia pertinere, cum ea, quae ex Bibliis supra protulimus, verba planissime ostendant, tum Christus Dominus sua agendi ratione confirmat. Siquidem non una data occasione, cum Iudaei, immo vel ipsi Apostoli, per errorem censerent, fore ut Messias populum in libertatem vindicaret regnumque Israel restitueret vanam ipse opinionem ac spem adimere et convellere, rex a circumfusa admirantium multitudine renuntiandus, et nomen et honorem fugiendo latendoque detrectare; coram praeside romano edicere, regnum suum 'de hoc mundo' (Io 18, 36) non esse. Quod quidem regnum tale in evangeliiis proponitur, in quod homines paenitentiam agendo ingredi parent, ingredi vero nequeant nisi per fidem et baptismum, qui, etsi est ritus externus, interiorum tamen regenerationem significat atque efficit; opponitur unice regno Satanae et potestati tenebrarum, et ab asseclis postulat, non solum ut, abalienato a divitiis rebusque terrenis animo, morum praeferant lenitatem et esuriant sitiisque iustitiam, sed etiam ut semet ipsos abnegent et crucem suam tollant. Cum autem Christus et Ecclesiam Redemptor sanguine suo acquisiverit et Sacerdos se ipse pro peccatis hostiam obtulerit perpetuoque offerat cui non videatur regium ipsum munus utriusque illius naturam muneris induere ac participare?

3679 2196 Turpiter ceteroquin erret, qui a Christo homine rerum civilium quarumlibet imperium abiudicet, cum is a Patre ius in res creatas absolutissimum sic obtineat, ut omnia in suo arbitrio sint posita. At tamen, quoad in terris vitam traduxit, ab eiusmodi dominatu exercendo se prorsus abstinuit, atque, ut humanarum rerum possessionem procuracionemque olim contempsit, ita eas possessoribus et tum permisit et hodie permittit. In quo perbelle illud: 'Non eripit mortalia, qui regna dat caelestia'. Itaque principatus Redemptoris nostri universos complectitur homines; quam ad rem verba imm. mem. decess. N. Leonis XIII Nostra libenter facimus: 'Videlicet imperium eius non est tantummodo in gentes catholici nominis, aut in eos (601) solum, qui, sacro baptismo abluti, utique ad Ecclesiam, si spectetur

ius, pertinent, quamvis error opinionum devios agat, vel dissensio a caritate seiungat: sed complectitur etiam quotquot numerantur christianae fidei expertes, ita ut verissime in potestate Iesu Christi sit universitas generis humani' (DS 3350). Nec quicquam inter singulos hac in re et convictiones domesticas civilesque interest, quia homines societate coniuncti nihilo sunt minus in potestate Christi quam singuli. Idem profecto fons privatae ac communis salutis: 'Et non est in alio aliquo salus; nec aliud nomen est sub caelo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri' (Act 4, 12). ...

2197 Iam si Christum Regem ab universitate catholici nominis coli iusserimus, eo ipso et horum temporum necessitati prospecturi et pesti, quae societatem hominum infecit, praecipuum quoddam remedium adhibitori sumus. Pestem dicimus aetatis nostrae laicismum, quem vocant eiusdemque errores et nefarios conatus. ... Christi enim in omnes gentes imperium negari coeptum; negatum, quod ex ipso Christi iure existit, ius Ecclesiae docendi humanum genus, ferendi leges, regundi populos, ad aeternam utique beatitatem perducendos. Tum vero paulatim Christi religio aequari cum falsis, in eodemque genere, prorsus indecore, poni; deinceps civili potestati subici, arbitrioque principum ac magistratum fere permitti; ulterius ii progredi, qui naturalem quamdam religionem, naturalem quendam animi motum pro divina religione substitui oportere cogitarent. Nec civitates defuere, quae censerent, posse se Deo carere, et religionem suam in impietate negligentiaque Dei esse positam.

Denzinger (latin) 3591

Denzinger (latin) 3680

Instructio S. Officii, sous Pie XI, 19 juillet 1926

3680 Cum non pauci etiam inter catholicos barbarum hunc morem nedum christianae, sed et naturalis erga defunctorum corpora pietatis sensui constantique Ecclesiae ... disciplinae plane repugnantem veluti unum e potioribus hodierni ut aiunt civilis progressus scientiaeque valetudinis tuendae meritis celebrare non dubitent, ... (Christifideles docendi sunt,) hoc reapse consilio a christiani nominis hostibus cadaverum cremationem laudari ac propagari, ut, animis a mortis consideratione speque corporum resurrectionis paulatim aversis, materialismo sternatur via. Quamvis igitur cadaverum crematio, quippe non absolute mala, in extraordinariis rerum adiunctis ex certa gravique boni publici ratione permitti queat et revera permittatur, communiter tamen ac veluti ex regula ordinarie eidem operam vel favorem praestare, impium et scandalosum ideoque graviter illicitum esse nemo non videt. (Connotatur CdIC 1203 1).

Declaratio S. Officii, sous Pie XI, 2 juin 1927

3681 2198 Qu.: Utrum tuto negari aut saltem in dubium revocari possit, esse authenticum textum s. Iohannis in Epistola I, cap. 5 vs. 7, qui sic se habet: 'Quoniam tres sunt, qui testimonium dant in caelo: Pater, Verbum et Spiritus Sanctus: et hi tres unum sunt'? S. Officium ad hoc dubium 13. Ian. 1897 Responsum dederat: Negative.

3682 2198 Declaratione 2 juin 1927 S. Officium illud Resp. retractavit: Decretum hoc latum est, ut coerceretur audacia privatorum doctorum ius sibi tribuentium, authenticam commatis Ioannei aut penitus reiiciendi aut ultimo iudicio suo saltem in dubium vocandi. Minime vero impedire voluit, quominus scriptores catholici rem plenius investigarent atque, argumentis hinc inde accurate perpensis, cum ea, quam rei gravitas requirit, moderatione et temperantia, in sententiam genuinitati contrariam inclinarent, modo profiterentur, se paratos esse stare iudicio Ecclesiae, cui a Iesu Christo munus demandatum est, sacras Litteras non solum interpretandi, sed etiam fideliter custodiendi.

Decr. S. Officii, sous Pie XI, 8 juillet 1927

2199 An liceat catholicis interesse vel favere acatholicorum conventibus, coetibus, concionibus, aut societatibus, quae eo spectant, ut omnes christianum nomen utcumque sibi vindicantes uno religionis foedere consocientur? Resp.: Negative, atque standum omnino decreto ab hac ipsa Suprema S. Congregatione die 4. Iulii 1919 edito De participatione catholicorum societati 'ad procurandam christianitatis unitatem' (cf. AAS 11 (1919) 309).

Pie XI, Litt. encycl. 'Mortalium animos', 6 janvier 1928

3683 Quod ad res credendas attinet, discrimine illo uti nequaquam licet, quod inter capita fidei fundamentalia et non fundamentata, quae vocant, induci placuit, quasi altera recipi ab omnibus debeant, libera, contra, fidelium assensioni permitti altera queant; supernaturalis

enim virtus fidei causam formalem habet Dei revelantis auctoritatem, quae nullam distinctionem eiusmodo patitur. ... Neque enim, quod eiusmodi veritates alias aliis aetatibus vel proxime superioribus sollemni Ecclesia decreto sanxit ac definivit, eaedem idcirco non aequae certae, non aequae credendae; nonne Deus illas omnes revelavit? Etenim Ecclesiae magisterium - quod divino consilio in terris constitutum est, ut revelatae doctrinae cum incolumes ad perpetuitatem consisterent tum ad cognitionem hominum facile tutoque traducerentur - quamquam per Romanum Pontificem et episcopos cum eo communionem habentes cotidie exercetur, id tamen complectitur munus, ut, si quando aut haereticorum erroribus atque oppugnationibus obsisti efficacius aut clarius subtiliusque explicata sacrae doctrinae capita in fidelium mentibus imprimi oporteat, ad aliquid tum sollemnibus ritibus decretisque definiendum opportune procedat. Quo quidem extraordinario magisterii usu nullum sane inventum inducitur nec quidquam additur novi ad earum summam veritatum, quae in deposito revelationis, Ecclesiae divinitus tradito, saltem implicite continentur, verum aut ea declarantur, quae forte adhuc obscura compluribus videri possint aut ea tenenda de fide statuuntur, quae a nonnullis ante in controversiam vocabantur.

[Ex Const. Apost. 'Divini cultus', 20 décembre 1928](#)

2200 Divini cultus sanctitatem tuendi cum Ecclesia a Conditorum Christo munus acceperit, eiusdem est profecto, salva quidem sacrificii et sacramentorum substantia, ea praecipere - caeremonias nempe, ritus, formulas, preces, cantum -, quibus ministerium illud augustum et publicum optime regatur, cuius peculiare nomen est Liturgia, quasi actio sacra praecellenter. Atque res utique sacra est Liturgia; per eam enim ad Deum evehimur ipsique coniungimur, fidem nostram testamur nosque gravissimo ei obligamur officio ob accepta beneficia et auxilia, quibus perpetuo indigemus. Hinc intima quaedam necessitudo inter dogma et Liturgiam sacram, itemque inter cultum christianum et populi sanctificationem. Quapropter Coelestinus I fidei canonem expressum censebat in venerandis Liturgiae formulis; ait enim: 'Legem credendi lex statuat supplicandi. Cum enim sanctarum plebium praesules mandata sibimet legatione fungantur, apud divinam clementiam humani generis agunt causam, et tota secum Ecclesia congemiscente postulant et precantur.' (cf. D 139).

[Decr. S. Officii, sous Pie XI, 24 juillet \(2 août\) 1929](#)

3684 2201 Qu: Utrum licita sit masturbatio directe procurata, ut obtineatur sperma, quo contagiosus morbus 'blenorragia' detegatur et, quantum fieri potest, curetur. Resp. (cfirm. a S. P'ce 26. Iul.): Negative.

[Pie XI, Encycl. 'Divini illius magistri', 31 décembre 1929](#)

2202 Quoniam omnis educandi ratio ad eam spectat hominis conformationem, quam is in hac mortali vita adipiscatur oportet, ut destinatum sibi a Creatore finem supremum contingat, liquido patet, ut nulla veri nominis educatio esse potest, quae ad finem ultimum non ordinetur tota, ita, praesenti hoc rerum ordine Dei providentia constituto, postquam scilicet se ipse in Unigenito suo revelavit, qui unus 'via, veritas et vita' (Io 14, 6) est, plenam perfectamque educationem dari non posse, nisi eam, quae christiana vocatur. ...

3685 2203 (52) Educandi munus non singulorum hominum, sed necessario societatis est. Tres vero numerantur societates necessariae, inter se distinctae, at, Deo volente, congruenter copulatae, quibus quidem homo ab ortu suo adscribitur: harum duae, domestica nempe ac civilis consortio, naturalis ordinis; ac tertia, Ecclesia nimirum, supernaturalis.

Primum obtinet locum domesticus convictus, qui, cum ab ipso Deo ad eiusmodi propositum constitutus ac comparatus sit, ut sobolis procreandae educandaeque curam habeat, idcirco natura sua, adeoque iuribus sibi propriis, civili societati (53) antecedit. Nihilo setius familia ideo imperfecta est societas, quia non omnibus iis rebus est praedita, quibus nobilissimum propositum suum perfecte assequatur ; civilis autem congregatio, cum omnia in sua facultate sint ad destinatum sibi finem, videlicet ad commune terrestres hujus vitae bonum, necessaria, societas est numeris omnibus absoluta ac perfecta; hac igitur de causa domestico convictui eadem praestat, qui quidem in civili solummodo consortione institutum suum tuto riteque absolvere potest. Tertia denique societas, in qua homines, per baptismatis lavacrum, divinae gratiae vitam ingrediuntur, Ecclesia est, supernaturalis quidem societas universum humanum genus complectens, atque in se perfecta, cum sibi omnia suppetant ad finem suum, sempiternam nempe hominum salutem, consequendum, ideoque in suo ordine suprema. Consequens est, educationem, quae ad totum respicit hominem, qua hominem singillatim quaque societatis humanae participem, sive in naturae sive in divinae gratiae ordine constitutum, ad necessarias has societates tres, fini cuiusque proprio congruenter, pro praesenti ordine divinitus constituto aequabiliter pertinere.

3686 2204 (53) Ac primo loco, praestantiore quodam modo ea ad Ecclesiam pertinet, duplici scilicet titulo ordinis supernaturalis, quem Deus ipsi tantummodo contulit, adeoque potiore omnino ac validiore quam quilibet alius naturalis ordinis titulus. Prima iuris huiusmodi ratio in suprema magisterii auctoritate ac munere nititur, quod divinus Ecclesiae Conditor eidem tradidit (Mt 28, 18-20)... (54) Altera iuris ratio e supernaturali illo oritur matris munere, quo Ecclesia, purissima Christi sponsa, divinae gratiae vitam hominibus largitur, eamque sacramentis praeceptisque suis alit ac provehit. Merito igitur S. Augustinus ait: 'Non habebit Deum patrem, qui Ecclesiam noluerit habere matrem'. ...

3687 2205 (55) Litteras igitur, scientias et artes, quatenus ad christianam educationem ad omnemque suam de animarum salute operam sunt necessariae vel utiles, Ecclesia promovet, suas etiam scholas, instituta sua condendo sustentandoque, ubi quaevis disciplina tradatur et ad quemlibet eruditionis gradum fiat aditus. Nec putanda est ab materno eius magisterio aliena ipsa, quam vocant, physica educatio, cum ea quoque id habeat, ut christianae educationi aut prodesse aut nocere possit....

3688 2205 (56) Est praeterea Ecclesiae et ius, quod abdicare, et officium, quod deserere nequit, pro tota vigilandi educatione, qualiscumque filiis suis, scilicet fidelibus, in institutis vel publicis vel privatis impertitur, non modo quod attinet ad religiosam, quae ibidem tradatur, doctrinam, sed etiam quod ad quamlibet aliam disciplinam rerumve ordinationem, quatenus cum religione morumque praeceptis aliquid habeant necessitudinis. ...

3689 2206 (58) ... Cum praecipuo eiusmodi Ecclesiae iure ... etiam iura omnino congruunt et familiae et civitatis, immo vel ipsa quae in singulis civibus insunt ad iustam quod attinet cum scientiae, tum rationis ac disciplinae in ea pervestiganda, tum denique cuiusvis culturae animorum profanae libertatem. Etenim, ut talis concordiae causam atque originem, nulla mora, declaremus, supernaturalis ordo, in quo iura Ecclesiae nituntur, tantum abest, ut naturalem ordinem, ad quem alia pertinent, quae memoravimus, iura, destruat atque extenuet, ut, contra, eundem extollat ac perficiat quorum quidem ordinum alter auxilium et quasi complementum alteri praestat, suae cuiusque naturae ac dignitati consentaneum, cum ambo a Deo profluant, qui non constare sibi non potest . ...

3690 2207 (58) Atque primum cum Ecclesiae munere familiae munus mirifice concordat, cum utraque a Deo simillime proficiscatur. Namque (59) cum familia, in naturali ordine, Deus proxime fecunditatem communicat, principium vitae ideoque principium educationis ad vitam, una simul cum auctoritate, quae est ordinis principium. ... Habet igitur familia proxime a Creatore munus proptereaque ius prolis educandae; quod quidem ius cum abici nequeat, quia cum gravissimo officio coniunctum, tum cuius societatis civilis et reipublicae iuri antecedit,

eaque de causa nulli in terris potestati illud infringere licet. ... (Contra illud ius ii omnes pugnant) quotquot affirmare audent, (60) prolem ante ad Civitatem quam ad familiam pertinere, et Civitati ius esse educandi absolutum. (Refelluntur verbis Leonis XIII:) 'Filii sunt aliquid patris et velut paternae amplificatio quaedam personae, proprieque loqui si volumus, non ipsi per se, sed per communitatem domesticam, in qua generati sunt, civilem ineunt ac participant societatem'. Itaque 'patria potestas est eiusmodi, ut nec exstingui neque absorberi a republica possit, quia idem et commune habet cum ipsa hominum vita principium'. ... Unde tamen non sequitur, ius educandi quo parentes fruuntur, absolutum esse atque imperiosum, utpote quod et fini supremo et legi naturali divinaeque coniunctissime subiiciatur. ...

3691 2208 (62) Ex hoc educandi munere, quod imprimis ad Ecclesiam familiamque pertinet, cum maximae utilitates, uti vidimus, in societatem universam dimanant, tum nullum damnum veris propriisque reipublicae iuribus quod ad civium educationem attinet, secundum ordinem a Deo statutum, obvenire potest. Haec iura ab ipso naturae auctore societati civili tribuuntur, non paternitatis titulo, uti Ecclesiae ac familiae, sed propter auctoritatem, quae in eadem inest ad commune bonum in terris promovendum, qui quidem est finis eius proprius.

3692 2209 Ex his sequitur educationem non eodem modo ad societatem civilem, quo ad Ecclesiam familiamve, pertinere, sed alio plane, qui scilicet fini eius proprio respondeat. Hic autem finis, idest commune bonum temporalis ordinis, in pace ac securitate consistit, quibus familiae singulique cives in suis exercendis iuribus fruuntur, simulque in maxima, quae in mortali hac vita esse potest, spiritualium fluxarumque rerum copia, omnium quidem opera atque consensione assequenda.

(63) Duplex igitur est civilis auctoritatis munus, quae est in republica: tuendi nempe atque provehendi, minime vero familiam singulosque cives quasi absorbendi vel se in eorum locum substituendi.

3693 2209 Quamobrem, quod ad educationem spectat, ius est vel, ut rectius loquamur, officium est reipublicae tutandi suis legibus antecedens familiae ius - quod supra memoravimus - christiano nempe more prolem educandi, adeoque supernaturali Ecclesiae iuri in christianam eiusmodi educationem obsequendi. Itemque civitatis est, hoc ius in prole ipsa tueri, si quando parentum opera - ob eorum vel inertiam vel imperitiam vel indignitatem - aut physice aut moraliter fortasse desit; siquidem ipsorum ius educandi, ut supra diximus, non absolutum est atque imperiosum, sed a naturali et divina lege dependens, ob eamque rem non modo auctoritati et iudicio Ecclesiae subiectum, sed etiam vigilantiae ac tutelae, pro communi bono, civitatis; neque enim familia perfecta est societas, quae necessaria omnia in se habeat ad se cumulate planeque perficiendam.

3694 2210 Praecipue vero civitatis est, ut commune bonum postulat, educationem ipsam iuventutis atque eruditionem pluribus modis promovere. Primum ac per se, operae ab Ecclesia familiis que susceptae favendo atque opitulando, quae, quam sit efficax, historia usuque rerum comprobatur; deinde operam ipsam perficiendo, ubi ea deest vel haud sufficit; scholas quoque et instituta propria condendo; civitas enim magis quam ceteri opibus pollet, quas sibi pro communibus omnium necessitatibus traditas, aequum omnino est et consentaneum ut in eorum utilitatem, a quibus accepit, impendat. Praeterea praecipere civitas potest ac proinde curare, ut cives omnes cum civilia et nationalia iura perdiscant, tum a (64) scientia, doctrina morum physicisque ludis instructi sint, quantum decet atque hisce nostris temporibus commune bonum reapse postulat. Verumtamen plane liquet, eo civitatem officio teneri, ut, in publica privataque educatione atque eruditione omnibus his modis provehenda, non solum nativa Ecclesiae et familiae iura christiane educandi vereatur, sed etiam iustitiae, quae suum cuique tribuit, parere. Itaque nefas est, civitatem educationis institutionisque causam ita ad se redigere totam, ut familiae, contra christianae conscientiae officia vel contra quam legitime malint, physice aut moraliter ad civitatis ipsius scholas liberos suos mittere cogantur.

3695 2210 Attamen id non prohibet, quominus, ob rectam rei publicae administrationem vel pacem domi forisque defendendi causa ... scholas civitas instituat quas dixeris praeparatorias ad quaedam sua officia, ad militiam praesertim, dummodo ab Ecclesiae et familiae iuribus laedendis in iis, quae ad eas pertinent, se absteineat. Nec immerito equidem id Nos iterum hic admonemus; hac enim aetate nostra - qua nationalismus quidam, cum immoderatus et fallax tum paci veri nominis prosperitatisque infensus, gliscere coepit - modi omnes excedi solent in physica educatione, quam vocant, adolescentulorum (atque interdum puellarum, contra ipsam humanarum rerum naturam) militari more ordinanda ... Quamquam non hoc loco rectum disciplinae habitum iustamque animi audaciam, sed quidquid immodicum est Nos reprehensum volumus, uti violentiae spiritum, qui quidem aliud omnino est atque animi fortitudo nobilissimusque militaris virtutis sensus pro patriae ac publici ordinis defensione...

3696 2211 Iamvero non solum iuventutis, sed etiam aetatum omnium et condicionum ad civilem societatem statumque educatio pertinet, (65) quae civica appellari potest, quaeque, pro parte, ut aiunt, positiva, in eo consistit, ut hominibus ad societatem eiusmodi pertinentibus res publice proponantur, quae, et mentes cognitionibus rerumque imaginibus imbuendo et sensus percillendo, voluntates ad honestum invitent et morali quadam necessitate perducant; pro negativa autem ut ea praecaveat atque impediat, quae sibi adversantur.

2212 Neque ... oblivisci unquam licebit, christiane educandum totum esse hominem, quantus est, nimirum in unam naturam per spiritum et corpus coalescentem omnibusque animi et corporis partibus instructum, quae vel a natura proficiscuntur vel ipsam excedunt qualem demum ex recta ratione et ex divinis oraculis cognoscimus; hominem scilicet, quem a pristina nobilitate delapsus, Christus redemit in eamque supernaturalem dignitatem restituit, ut adoptivus filius Dei esset, minime tamen iis redditus praeter naturam privilegiis, ex quibus ante et corpus immortale et animus aequus fuerat atque integer. Unde factum, ut quae foeda in hominum naturam ab Adami culpa profluxere, praesertim voluntatis infirmitas effrenataeque animi cupiditates, in homine supersint. Et profecto " stultitia colligata est in corde pueri, et virga disciplinae fugabit eam " (Prv 22, 15). A pueritia igitur voluntatis inclinationes, si pravae, cohibendae, sin autem bonae, promovendae sunt, ac praesertim puerorum mens imbuatur doctrinis a Deo profectis et animus divinae gratiae auxiliis roboretur oportet, quae si defuerint, nec suis quisque moderari cupiditatibus poterit neque ad absolutionem perfectionemque disciplina atque informatio ab Ecclesia adduci, quam ideo Christus coelestibus doctrinis ac divinis sacramentis instruxit ut efficax omnium hominum esset magistra.

2213 Quam ob rem omnis disciplina puerilis, quaecumque, meris naturae viribus contenta, ea respuit aut negligit quae ad vitam christianam rite informandam divinitus conferunt, falsa pleneque erroris est; omnisque via et ratio educandae iuventutis, quae labis a protoparentibus ad omnem posteritatem transmissae divinaeque gratiae rationem nullam aut vix ullam habet, propterea in solis naturae viribus tota nititur a veritate prorsus aberrat. Huc fere pertinent, quae nostris temporibus, palam proferuntur, variis quidem nominibus, doctrinae, quarum est, totum ferme cuiuslibet eruditionis fundamentum in eo ponere, ut pueris integrum sit sese informare ipsos ingenio atque arbitrato plane suo, vel repudiatis maiorum praeceptorumve consiliis omnique lege atque ope humana et divina prorsus posthabita. Quae tamen omnia si suis finibus ita circumscribantur, ut novi huiusmodi magistri velint, adolescentes in suam ipsorum eruditionem eo magis propriam quoque operam atque industriam conferre, quo plus aetate et rerum cognitione progrediantur, itemque ut a puerorum educatione omnis vis atque asperitas removeatur, quam nihilominus iusta correctio non redolet, verum id quidem, at minime novum, cum id ipsum et Ecclesia docuerit et christiani praeceptores, more a maioribus tradito, retinuerint, Deum imitati, qui omnes creatas vult res praecipueque omnes homines navare sibi operam, secundum propriam

ipsorum naturam, quia divina Sapientia ' attingit a fine usque ad finem fortiter et disponit omnia suaviter' (Sap 8, 1) ...

3697 2214 (71) ... Bene multi et stulte et periculose eam tenent provehantque educandi rationem, quae sexualis putide dicitur, cum iidem perperam sentiant, posse se, per artes mere naturales et quovis amoto religionis pietatisque praesidio, adolescentibus a voluptate et luxuria praecavere, scilicet hos omnes, nullo sexus discrimine, vel publice, lubricis initiando instruendoque doctrinis, immo, quod peius est, mature occasionibus obiciendo, ut eorum animus, eiusmodi rebus - quemadmodum ipsi aiunt - assuetus, quasi ad pubertatis pericula obdurescat. In eo autem isti homines graviter errant, quod nativam humanae naturae fragilitatem non agnoscunt neque legem illam membris nostris insitam, quae, ut verbis utamur Pauli Apostoli, mentis legi repugnat (cf. Rom 7, 23), idque praeterea temere infitiantur quod usu quotidiano didicimus, iuvenes nempe prae aliis in turpia saepius incidere non tam ob mancā mentis cognitionem, quam ob infirmitatem voluntatis illecebris obnoxiae atque divinis auxiliis destitutae. Qua de re prorsus difficili, si quidem, omnibus perpensis, adolescentem aliquem tempestive ab iis moneri oporteat, quibus Deus educandi pueros officium commisit cum gratiis opportunis coniunctum, illae profecto cautiones et artes sunt adhibendae, christianis (72) institutoribus non ignotae. ...

3698 2215 Aequae vero fallax atque christianae institutioni infensa illa adolescentem instruendi ratio habenda est, quam vulgo coeducationem appellant. ... Alter ... et alter sexus a Dei sapientia ad hoc sunt constituti, ut in familia et societate mutuo se compleant et in unum quid apte coalescant, ob illud ipsum corporis animique discrimen, quo inter se differunt, quod idcirco in educatione atque institutione tenendum, imo fovendum est per aptam distinctionem ac separationem, (73) aetatibus ac condicionibus congruentem. Eiusmodi vero praecepta, ad christianae prudentiae praescriptum, tempestive atque opportune servanda sunt non modo in scholis omnibus, praesertim per trepidos adolescentiae annos, unde totius ferme futurae vitae ratio omnino pendet, sed etiam in gymnasticis ludis atque exercitationibus.

2216 Ad perfectam autem educationem assequendam curare opus est, ut quae omnia pueros, dum instituuntur, circumsaepiunt, ea proposito apte respondeant. Et profecto quod primum ex necessitate naturae puerum rite conformandum circumdat, ipsa eius familia habenda est, ad hoc demum munus a Deo constituta. Quapropter eam tandem institutionem constantem atque tutissimam iure existimabimus, quae in recte composita ac bene morata familia recipitur, eoque efficacior et constantior, quo magis parentes, potissimum, ac domestici pueris virtutis praebeant exemplo...

2217 Infirmis autem humanae naturae viribus, deterioris ob avitam culpam factae, Deus, quae est bonitate, uberibus suae gratiae auxiliis consuluit eaque praeterea, quam animis expiandis atque ad sanctitatem evehendis multiplicem habet Ecclesia adminiculorum copiam: Ecclesia, inquam, magna illa Christi familia, quae est idcirco educatrix cum singulis familiis ita congruens ac coniuncta quam quae maxime. ...

2218 Quod autem novae progenies omnibus iis artibus ac disciplinis instruendae essent, quibus civilis convictus proficit ac florescit, et sola ad id familia minime sufficeret, propterea publica gymnasia ortum habuerunt, primum tamen - diligenter attendite - Ecclesiae familiaeque in unum conspirantium opera, multo autem post, reipublicae. Quapropter litterarum sedes ac scholae, si, ad historiae fidem, earum originem inspiciamus, natura sua tamquam subsidium ac fere complementum Ecclesiae simul et familiae exstiterunt: consequens igitur est, publicas scholas non solum familiae atque Ecclesiae repugnare non posse, sed etiam cum utraque, quantum res patitur, congruere oportere, ita nempe ut tria haec - schola familia, Ecclesia - unum fere christianae institutionis sacrarium efficere videantur, nisi velimus scholam a suo plane proposito aberrare et in adolescentium pestem atque perniciem converti. ...

2219 Inde necessario consequitur, per scholas, quas neutras vel laicas nuncupant, omne fundamentum christianae educationis disici atque everti, utpote a quibus religio omnino removeatur; quae ceterum scholae nullo modo nisi specie neutrae erunt, cum religioni plane infensae reapse aut sint aut futurae sint. Longum est neque vero oportet ea repetere, quae decessores nostri, praesertim PIUS IX et LEO XIII, aperte declararunt, quorum in tempora potissimum incidit, ut gravissima huiusmodi laicismi pestis in scholas publicas invaderet. Eorum Nos expostulationes iteramus ac confirmamus, itemque sacrorum Canonum praescripta, quibus catholici adolescentes prohibentur ne scholas cum neutras tum mixtas, eas scilicet ad quas, nullo discrimine, catholici et acatholici instituendi conveniunt, quavis de causa frequentent; quas tamen adire licebit, prudenti dumtaxat Ordinarii iudicio, in certis quibusdam tantum temporumque conditionibus, modo peculiare cautiones adhibeantur. Neque illa tolerari potest schola (praesertim si ea 'unica' sit ad eamque omnes pueri accedere teneantur), in qua, etsi sacrae praecepta doctrinae separatim catholicis traduntur, tamen catholici non sunt magistri, qui pueros catholicos acatholicosque communiter litteris atque artibus imbuunt.

2220 Neque enim, quia doctrina religionis in aliqua schola (plerumque nimis parce) impertitur, idcirco haec iuribus Ecclesiae ac familiae satisfacit et digna fit, quae ab alumnis catholicis celebretur; nam ut hoc quaevis schola revera praestet, omnino oportet, ut tota institutio ac doctrina, scholae ordinatio tota, nempe magistri, studiorum ratio, libri, ad quamvis disciplinam quod pertinet, christiano spiritu, sub ductu maternaque Ecclesiae vigilantia, sic imbuti sint ac polleant, ut religio ipsa totius instituendi rationis cum fundamentum tum fastigium constituat; neque hoc solum in scholis, in quibus doctrinae elementa, sed in iis etiam, ubi altiores disciplinae traduntur. 'Necesse est', ut LEONIS XIII verbis utamur, 'non modo certis horis doceri iuvenes religionem, sed reliquam institutionem omnem pietatis sensus redolere. Id si desit, si sacer hic habitus non doctorum animos ac discentium pervadat foveatque, exiguae capientur ex qualibet doctrina utilitates, damna saepe consequentur haud exigua'. ...

2221 Quicquid autem ad scholam catholicam in filiorum suorum usum provehendam ac tuendam a Christifidelibus agitur, opus religionis sine ulla dubitatione est, proptereaque potissimum 'Actionis Catholicae' munus; ita ut paterno animo Nostro pergratae sint, sintque praecipuis laudibus dignae sodalitates illae omnes, quae multifariam in opus tam necessarium peculiari modo ac studiosissime incumbunt. Quapropter alte denuntietur et bene ab omnibus animadvertatur atque agnoscat, Christifideles, catholicam scholam filiis quaerendo suis, nusquam gentium opus admittere politicae factionis, sed fungi religionis officio, quod sua ipsorum conscientia necessario postulat, iisdemque eam esse mentem, non ut filios suos a reipublicae disciplina atque spiritu distrahant, immo ut ad id ipsum, perfectissimo modo atque nationis utilitati accommodatissimo, conforment, cum catholicus veri nominis, a catholica quidem doctrina instructus, hoc ipso optimus civis, cultor patriae, publicae auctoritati sincera fide obtemperans, sub quavis legitima regiminis forma, reperiatur.

2222 Salutaris autem scholarum efficientia non tam rectis legibus quam magistris rectis tribuenda est, qui, egregie parati atque suam quisque callentes disciplinam discipulis tradendam, mentis quidem animique laudibus ornati, quas munus sane gravissimum postulat, casta et divina caritate erga iuvenes sibi commissos flagrent, perinde ac Iesum Christum eiusque Ecclesiam diligunt, - quorum illi sunt filii carissimi - atque hoc ipso sincere bonum verum familiarum ac patriae cordi habent. Praeclaris igitur afficimur solaciis gratoque divinam Bonitatem prosequimur animo, cum videamus ad sodales religiosos et religiosas virgines, quotquot docendis pueris adolescentibusque se devovent, tot tamque probos accedere utriusque sexus praeceptores, eosdemque - ad animum sanctius excolendum in congregationes quoque et sodalitates proprias coeuntes, quae tamquam nobilissimum validumque 'Actionis Catholicae' praesidium laudandae ac promovendae sunt -, utilitatis immemores suae, enixe constanterque illi operam dare quam 'artem artium et scientiam

scientiarum' sanctus Gregorius Nazianzenus vocat, scilicet iuvenes regundi ac conformandi. Cum tamen in eos quoque illud divini Magistri quadret : 'Mensis quidem multa,, operarii autem pauci' (Mt 9, 37), tales christianae educationis artifices - quorum institutio pastoribus animarum summisque religiosorum ordinum moderatoribus magnopere curae esse debet - Dominum mensis, multos ut alios mittat, supplicibus precibus exoramus.

2223 Oportet praeterea, adolescentis educatio, quippe qui sit 'cereus in vitium flecti', in quacumque consuetudine vitae ipse se habeat, dirigatur et custodiatur, malas removendo occasiones, bonas autem opportune sufficiens, in animi remissionibus et in delectu sodalium, quia 'corrumpunt mores bonos colloquia mala' (1 Cor 15, 33). ... Eiusmodi tamen custodia ac vigilantia, quam adhibere oportere diximus, minime postulat, ut iuvenes ab hominum commercio segregentur, quibuscum vita degenda animaeque saluti consulendum erit, sed tantum ut muniantur et christiane firmentur, hodie quam maxime, adversus illecebras erroresque mundi, qui, ad illud Ioannis, totus est concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum et superbia vitae (1 Io 2, 16); ita ut, quemadmodum de priscis christianis Tertullianus scripsit, tales nostri se habeant, quales christianos esse nullo non tempore decet, 'compossessores mundi, non erroris'.

2224 Eo proprie ac proxime intendit christiana educatio, ut, divina cum gratia conspirando germanum atque perfectum christianum efficiat hominem: ut Christum scilicet ipsum exprimat atque effingat in illis, qui sint baptisate renati, ad illud Apostoli vividum : ' Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis (Gal 4, 19). Vitam enim supernaturalem germanus christianus vivere debet in Christo : 'Christus vita vestra' (col 3, 4), eandemque in omnibus rebus gerendis manifestare, 'ut et vita Jesu manifestetur in carne nostra mortali' (2 Cor 4, 11). Quae cum ita sint, summam ipsam humanorum actuum, quod attinet ad efficientiam sensuum et spiritus, ad intellectionem et ad mores, ad singulos et ad societatem domesticam atque civilem, christiana educatio totam complectitur, non autem ut vel minime extenuet, verum ut secundum Iesu Christi exempla et doctrinam extollat, regat, perficiat. Itaque verus Christianus, christiana educatione conformatus, alius non est ac supernaturalis homo, qui sentit, iudicat, constanter sibi congruenter operatur, ad rectam rationem, exemplis doctrinaque Iesu Christi supernaturaliter collustratam : scilicet, homo germana animi firmitate insignis. Neque enim quisquis sibi consentit et sui propriique tenax propositi agit, is solido ingenio est, sed unus ille, qui aeternas iustitiae rationes sequitur, ut agnovit ethnicus ipse poÏta, 'iustum' una simul 'et tenacem propositi virum' extollens; quae, ceterum, iustitiae rationes integre servari nequeunt, nisi Deo tribuatur - ut fit a vero christiano - quidquid Deo debetur. ... Sincerus christianus tantum abest, ut res in hac vita gerendas abdicet et naturales vires comprimatur, ut, contra, has alat ac perficiat cum vita supernaturali ita copulando, ut ipsam naturalem vivendi rationem exornet efficacioribusque foveat adiumentis, non modo ad spiritualia atque aeterna, sed etiam ad ipsius naturalis vitae necessitates congruentibus. ...

[Pie XI, Litt. Encycl. 'Casti connubii' 31 décembre 1930](#)

3700 2225 (541) Primum quidem id maneat immotum et inviolabile fundamentum: Matrimonium non humanitus institutum neque instauratum esse, sed divinitus; non ab hominibus, sed ab ipso auctore naturae Deo atque eiusdem naturae restitutoris Christo Domino legibus esse communitum, confirmatum, elevatum; quae proinde leges nullis hominum placitis, nulli ne ipsorum quidem coniugum contrario convento obnoxiae esse possint (cf. Gn 1, 27s; 2, 22s; Mt 19, 3ss; Eph 5, 23ss; Cc. Trid.: DS 1797ss).

3701 2225 At, quamquam matrimonium suapte natura divinitus est institutum, tamen humana quoque voluntas suas in eo partes habet easque nobilissimas; nam singulare quodque matrimonium, prout est coniugalis coniunctio inter hunc virum et hanc mulierem,

non oritur nisi ex libero utriusque sponsi consensu: qui quidem liber voluntatis actus, quo utraque pars tradit et acceptat ius coniugii proprium, ad verum matrimonium constituendum tam necessarius est, ut nulla humana potestate suppleri valeat. Haec tamen libertas eo tantum spectat, ut constet, utrum contrahentes re vera matrimonium inire et cum hac persona inire velint an non; libertati vero hominis matrimonii natura penitus subducitur, ita, ut, si quis semel matrimonium contraxerit, divinis eius legibus et essentialibus proprietatibus subiciatur. Nam Angelicus Doctor de fide et prole disserens, 'haec (542), inquit, in matrimonio ex ipsa pactione coniugali causantur, ita quod, si aliquid contrarium his exprimeretur in consensu, qui matrimonium facit, non esset verum matrimonium'. ...

3702 2226 Exinde iam constat legitimam quidem auctoritatem iure pollere atque adeo cogi officio coercendi, impediendi, puniendi turpia coniugia, quae rationi ac naturae adversantur; sed cum de re agatur ipsam hominis naturam consequente, non minus certo constat...: 'In deligendo genere vitae non est dubium, quin in potestate sit arbitrioque singulorum alterutrum malle: aut Iesu Christi sectari de virginitate consilium, aut maritali se vinclo obligare. Ius coniugii naturale et primigenum homini adimere, causamve nuptiarum praecipuam, Dei auctoritate initio constitutam, quoquo modo circumscribere lex hominum nulla potest: 'Crescite et multiplicamini' (Gn 1, 28).'

3703 2227 (543) Quae vero quantaque sint haec veri matrimonii bona divinitus data dum exponere aggredimur, (S. Augustini Nobis) verba occurrunt...: 'Haec omnia bona sunt, propter quae nuptiae bonae sunt: proles, fides, sacramentum.' Quae tria capita qua ratione luculentissimam totius de christiano connubio doctrinae summam continere iure dicantur, ipse sanctus Doctor diserte declarat, cum ait: 'In fide attenditur, ne praeter vinculum coniugale cum altero vel altera concumbatur; in prole, ut amanter suscipiatur, benigne nutriatur, religiose educetur; in sacramento autem, ut coniugium non separetur, et dimissus aut dimissa, nec causa prolis, alteri coniugatur. Haec est tamquam regula nuptiarum, qua vel naturae decoratur fecunditas vel incontinentiae regitur pravitas.'

3704 2228 (1. Bonum prolis.) Itaque primum inter matrimonii bona locum tenet proles. Et sane ipse humani generis Creator, qui pro sua benignitate hominibus in vita propaganda administris uti voluit, id docuit, cum in paradiso, matrimonium instituens, protoparentibus et per eos omnibus futuris coniugibus dixit: 'Crescite et multiplicamini et replete terram' (Gn 1, 28). ...

3705 (544) Christiani vero parentes intelligant praeterea, se non iam solum ad genus humanum in terra propagandum et conservandum, immo vero, non ad quoslibet veri Dei cultores educandos destinari, sed ad pariendam Ecclesiae Christi subolem, ad 'cives Sanctorum et domesticos Dei' (Eph 2,19) procreandos, ut populus Dei et Salvatoris nostri cultui addictus in dies augeatur. Etsi enim christiani coniuges, quamvis ipsi sanctificati, sanctificationem in prolem transfundere non valent, immo naturalis generatio vitae facta est mortis via, qua originale peccatum transeat in prolem; aliquid tamen quodammodo participant de primaevo illo paradisi coniugio, cum eorum sit, propriam subolem Ecclesiae offerre, ut ab illa matre filiorum Dei fecundissima per (545) lavacrum baptismatis ad supernaturalem iustitiam regeneretur, et vivum Christi membrum, immortalis vitae particeps, atque aeternae gloriae... heres tandem fiat. ... Procreationis autem beneficio bonum prolis haud sane absolvitur, sed alterum accedat oportet, quod debita prolis educatione continetur. ...

Procreationis autem beneficio bonum prolis haud sane absolvitur, sed alterum accedat oportet, quod debita prolis educatione continetur. ...

3706 2231 (546) (2. Bonum fidei.) Alterum matrimonii bonum, quod diximus ab Augustino commemoratum, est bonum fidei, quae est mutua coniugum in contractu coniugali implendo fidelitas, ut, ex hoc contractu divina lege sancito alteri coniugi unice debetur, id neque ei

denegetur neque cuius permittatur; neque ipsi coniugi concedatur quod, utpote divinis iuribus ac legibus contrarium et a fide coniugali maxime alienum, concedi numquam potest. Quapropter haec fides in primis postulat absolutam coniugii unitatem, quam in protoparentum matrimonio Creator ipse praestituit, cum illud noluerit esse nisi inter unum virum et mulierem unam. Et quamquam deinde hanc primaevam legem supremus legislator Deus ad tempus aliquantum relaxavit, nullum tamen dubium est, quin illam (547) pristinam perfectamque unitatem ex integro restituerit omnemque dispensationem abrogaverit evangelica Lex, ut Christi verba et constans Ecclesiae sive docendi sive agendi modus palam ostendunt ...

3707 2232 Haec autem, quae a S. Augustino aptissime appellatur 'castitatis fides', et faciliior et multo etiam iucundior ac nobilior efflorescet ex altero capite praestantissimo: ex coniugali scilicet amore, qui omnia coniugalis vitae officia pervadit et quemdam tenet in christiano coniugio principatum (548) nobilitatis. ... Caritatem igitur dicimus, non carnali tantum citiusque evanescente inclinatione innixam, neque in blandis solum verbis, sed etiam in intimo animi affectu positam atque, - siquidem 'probatio dilectionis exhibitio est operis', - opere externo comprobata. Hoc autem opus in domestica societate non modo mutuum auxilium complectitur, verum etiam ad hoc extendatur oportet, immo hoc in primis intendat, ut coniuges inter se iuventur ad interiorem hominem plenius in dies conformandum perficiendumque; ita ut per mutuam vitae consortionem in virtutibus magis magisque in dies proficiant, et praecipue in vera erga Deum proximosque caritate crescant, in qua denique 'universa Lex pendet et Prophetiae' (Mt 22, 40). ... Haec mutua coniugum interior conformatio, hoc assiduum sese invicem perficiendi studium, verissima quadam ratione, ut docet Catechismus Romanus, etiam primaria matrimonii causa et ratio dici potest, si tamen (549) matrimonium non pressius ut institutum ad prolem rite procreandam educandamque, sed latius ut totius vitae communio, consuetudo, societas accipiatur.

3708 Firmata denique huius caritatis vinculo domestica societate, floreat in ea necesse est ille, qui ab Augustino vocatur 'ordo amoris' - Qui quidem ordo et viri primatum in uxorem et liberos, et uxoris promptam nec invitam subiectionem obtemperacionemque complectitur, quam commendat Apostolus his verbis: 'Mulieres viris suis subditae sint sicut Domino; quoniam vir caput est mulieris, sicut Christus caput est Ecclesiae' (Eph 5, 22s).

3709 Haec autem obtemperatio non libertatem negat neque aufert, quae ad mulierem tam pro humanae personae praestantia, quam pro nobilissimis uxoris, matris, sociae muneribus pleno iure pertinet; neque obsecundare eam iubet quibuslibet viri optatis, ipsi forte rationi vel uxoris dignitati minus congruentibus; nec denique uxorem aequiparandam docet personis, quae in iure minores dicuntur, quibus ob maturioris iudicii defectum vel rerum humanarum imperitiam liberum suorum iurium exercitium concedi non solet; sed vetat exaggeratam illam licentiam, quae familiae bonum non curat, vetat in hoc familiae corpore cor separari a capite, cum maximo totius corporis detrimento et proximo ruinae periculo. Si enim vir est caput, mulier est cor, et sicut ille principatum tenet regiminis, haec amoris principatum sibi ut proprium vindicare potest et debet. Haec dein uxoris viro suo obtemperatio, ad gradum et modum quod attinet, varia esse potest pro variis personarum, locorum, temporum condicionibus; immo si vir officio (550) suo defuerit, uxoris est vices eius in dirigenda familia supplere. At ipsam familiae structuram eiusque legem praecipuam, a Deo constitutam et firmatam, evertere aut tangere numquam et nusquam licet. (Citantur hic Leonis XIII verba: 'Vir est familiae princeps ... caritas esto perpetua moderatrix officii': (DS 3143).

3710 2234 (3. Bonum sacramenti.) Attamen tantorum beneficiorum summa completur et quasi cumulatur illo christiani coniugii bono, quod Augustini verbo nuncupavimus sacramentum, quo denotatur et vinculi indissolubilitas et contractus in efficax gratiae signum per Christum facta elatio atque consecratio. Et primo quidem, indissolubilem foederis nuptialis firmitatem ipse Christus urget dicendo: 'Quod Deus coniunxit, homo non separet' (Mt 19, 6); et: 'Omnis, qui dimittit uxorem suam, et alteram ducit, moechatur: et qui dimissam a viro

ducit, moechatur' (Lc 16, 18). (551) In hac autem indissolubilitate S. Augustinus hoc quod vocat 'bonum sacramenti' ponit apertis his verbis: 'In sacramento autem (attenditur), ut coniugium non separetur, et dimissus aut dimissa, nec causa prolis, alteri coniungatur.'

3711 2235 Atque haec inviolabilis firmitas, quamquam non eadem perfectissimaque mensura ad singula, ad omnia tamen vera coniugia pertinet: nam illud Domini: 'Quod Deus coniunxit, homo non separet', cum de protoparentum connubio, cuiusvis futuri coniugii prototipo, dictum sit, ad omnia prorsus vera matrimonia spectare necesse est. ...

3712 2236 (552) Quod si exceptioni, etsi rarissimae, haec firmitas obnoxia videatur, ut in quibusdam coniugiis naturalibus solum inter infideles initis vel, si inter Christifideles, ratis illis quidem, sed nondum consummatis, ea exceptio non ex hominum voluntate pendet, neque potestatis cuiuslibet mere humanae, sed ex iure divino, cuius una custos atque interpretis est Ecclesia Christi. Nulla tamen, neque ullam ob causam, facultas huiusmodi cadere umquam poterit in matrimonium christianum ratum atque consummatum. In eo enim, quemadmodum maritali foedus plene perficitur, ita maxima quoque ex Dei voluntate firmitas atque indissolubilitas, nulla hominum auctoritate relaxanda, elucet. Huius autem divinae voluntatis intimam rationem si reverenter investigare velimus, ... facile eam inveniemus in mystica christiani connubii significatione, quae in consummato inter fideles matrimonio plene perfecteque habetur. Teste enim Apostolo christianorum connubium perfectissimam illam refert coniunctionem, quae Christum inter et Ecclesiam intercedit: 'Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico, in Christo et in Ecclesia' (Eph 5, 32): quae quidem coniunctio, quamdiu Christus vivet et Ecclesia per ipsum, nulla profecto separatione umquam dissolvi poterit. ...

3713 2237 (554) Verum hoc sacramenti bono, praeter indissolubilem firmitatem, multo etiam celsiora emolumenta continentur, per ipsam sacramenti vocem aptissime designata: christianis enim hoc non inane et vacuum est nomen, cum Christus Dominus 'sacramentorum institutor atque perfectior' (Cc.Trid. sess. XXIV: DS 1799), suorum fidelium matrimonium ad verum et proprium Novae Legis Sacramentum provehendo, illud re vera effecerit peculiaris illius interioris gratiae signum et fontem qua eius 'naturalem illum amorem perficeret, et indissolubilem unitatem confirmaret, coniugesque sanctificaret' (ibid.) Et quoniam Christus ipsum coniugalem inter fideles validum consensum signum gratiae constituit, ratio sacramenti cum christiano coniugio tam intime coniungitur, ut nullum inter baptizatos verum matrimonium esse possit, 'quin sit eo ipso sacramentum'. ...

3714 2237 Hoc enim sacramentum, in iis, qui obicem, ut aiunt, non opponunt, non solum permanens vitae supernaturalis principium, gratiam scilicet sanctificantem auget, sed etiam peculiaris addit dona, bonos animi motus, gratiae germina, (555) naturae vires augendo ac perficiendo, ut coniuges... perficere valeant, quidquid ad statum coniugalem... pertinet; ius denique iis concedit ad actuale gratiae auxilium toties impetrandum, quotiescumque ad munera huius status adimplenda eo indigent.

2238 Attamen, cum divinae providentiae in ordine supernaturali lex sit, ut homines ex sacramentis, quae post adeptum rationis usum recipiant, fructum plenum, non colligant, nisi gratiae respondeant, gratia matrimonii magna ex parte talentum inutile, in agro reconditum, manebit, nisi coniuges supernaturales vires exercent ac recepta gratiae semina colant atque evolvant. Si autem, faciendo quod in se est, ad gratiam se dociles praebeant, sui status onera ferre atque officia implere poterunt eruntque tanto sacramento roborati et sanctificati et quasi consecrati. Nam, ut S. Augustinus docet, sicut per baptismum et ordinem homo deputatur et iuvatur sive ad vitam christiano more degendam sive ad sacerdotale munus gerendum, eorumque sacramentali auxilio nunquam destituitur, eodem fere modo (quamquam non per characterem sacramentalem) fideles, qui semel matrimonii vinculo iuncti fuerint eius sacramentali adiutorio ac ligamine privari nunquam possunt. Quin immo, ut addit idem S. Doctor, vinculum illud sacrum, etiam adulteri facti, secum trahunt, quamquam non iam ad

gratiae gloriam, sed ad noxam criminis 'sicut apostata anima, velut de coniugio Christi recedens, etiam fide perdita, sacramentum fidei non amittit, quod lavacro regenerationis accepit'. Iidem vero coniuges, aureo sacramenti ligamine non constricti sed ornati, non impediti sed roborati, omnibus viribus ad hoc nitantur, ut suum connubium non solum per sacramenti vim et significationem, sed etiam per ipsorum mentem ac mores sit semper et maneat viva imago fecundissimae illius unionis Christi cum Ecclesia, quae est venerandum profecto perfectissimae caritatis mysterium. ...

3715 (557) Praecipua (malorum) radix in eo est quod matrimonium non ab (558) auctore naturae institutum neque a Christo Domino in veri sacramenti dignitatem evectum, sed ab hominibus inventum vocitent ... (Hinc consecraria:) Leges ... quibus connubium regatur, cum sola hominum voluntate sint parta, ei soli subesse, ideoque pro humano lubitu et humanarum rerum vicissitudinibus condi, immutari, abrogari et posse et debere, generativam autem vim, quippe quae in ipsa natura nitatur, et sacratiorem esse et latius patere quam matrimonium... Hisce principiis innixi quidam eo devenerunt, ut nova effingerent coniunctionum genera ad praesentes hominum ac temporum rationes, ut opinantur, accommodata, quae totidem novas matrimonii species esse volunt: aliud ad tempus, aliud ad experimentum, aliud amicale quod plenam (559) matrimonii licentiam omniaque iura sibi vindicat, dempto tamen indissolubili vinculo et prole exclusa, nisi partes suam vitae communionem et consuetudinem in pleni iuris matrimonium deinde converterint. ...

3716 2239 De prole sit sermo, quam multi molestum connubii onus vocare audent, quamque a coniugibus, non per honestam continentiam (etiam in matrimonio, utroque consentiente coniuge, permissam), sed vitiando naturae actum, studiose arcendam praecipiunt. Quam quidem facinorosam licentiam alii sibi vindicant, quod prolis pertaesi solam sine onere voluptatem explere cupiunt, alii quod dicunt, se neque continentiam servare, neque ob suas vel matris vel rei familiaris difficultates prolem admittere posse. At nulla profecto ratio, ne gravissima quidem, efficere potest, ut quod intrinsece est contra naturam, id cum natura congruens et honestum fiat. Cum autem actus coniugii suapte natura proli generandae sit destinatus, qui, in eo exercendo, naturali hac eum vi atque virtute de industria destituunt, contra naturam agunt et turpe quid atque intrinsece inhonestum operantur. Quare mirum non est, ipsas quoque s. Litteras testari, divinam Maiestatem summo prosequi odio hoc nefandum facinus illudque interdum morte punisse, ut memorat S. Augustinus: 'Illicite namque et turpiter etiam cum legitima uxore concumbitur, ubi prolis (560) conceptio devitatur. Quod faciebat Onan, filius Iudae, et occidit illum propter hoc Deus (cf. Gn 38, 8-10)'.

3717 2240 Cum igitur quidam, a christiana doctrina iam inde ab initio tradita neque umquam intermissa manifesto recedentes, aliam nuper de hoc agendi modo doctrinam solemniter praedicandam censuerint, Ecclesia catholica, cui ipse Deus morum integritatem honestatemque docendam et defendendam commisit, in media hac morum ruina posita, ut nuptialis foederis castimoniam a turpi hac labe immunem servet, in signum legationis suae divinae, altam per os Nostrum extollit vocem atque denuo promulgat: quemlibet matrimonii usum, in quo exercendo, actus, de industria hominum, naturali sua vitae procreandae vi destituatur, Dei et naturae legem infringere, et eos, qui tale quid commiserint, gravis noxae labe commaculari. Sacerdotes igitur, qui confessionibus audiendis dant operam, aliosque, qui curam animarum habent, pro suprema Nostra auctoritate et omnium animarum salutis cura, admonemus, ne circa gravissimam hanc Dei legem fideles sibi commissos errare sinant, et multo magis, ut ipsi se ab huiusmodi falsis opinionibus immunes custodiant, neve in iis ullo modo conniveant. ...

3718 2241 (561) Optime etiam novit sancta Ecclesia, non raro alterum ex coniugibus pati potius, quam patrare peccatum, cum ob gravem omnino causam perversionem recti ordinis permittit, quam ipse non vult, eumque ideo sine culpa esse, modo etiam tunc caritatis legem meminerit et alterum a peccando arcere et remove ne negligat. Neque contra naturae

ordinem agere ii dicendi sunt coniuges, qui iure suo recta et naturali ratione utuntur, etsi ob naturales sive temporis sive quorundam defectuum causas nova inde vita oriri non possit. Habentur enim tam in ipso matrimonio, quam in coniugalis iuris usu etiam secundarii fines, ut sunt mutuus adiutorium mutuusque fovendus amor et concupiscentiae sedatio, quos intendere coniuges minime vetantur, dummodo salva semper sit intrinseca illius actus natura ideoque eius ad primum finem debita ordinatio. ... Cavendum omnino est, ne funestae externarum rerum condiciones multo funestiori errori occasionem praebeant. Nullae enim exurgere possunt difficultates, quae mandatorum Dei, actus, ex interiore natura sua malos, vetantium, obligationi derogare queant; in omnibus vero rerum adiunctis semper possunt coniuges, gratia Dei roborati, ... castitatem a turpi hac macula (562) illibatam in coniugio conservare (Provocatur ad Cc. Trid., sess. VI, c. 11 (DS 1536) et ad propositionem 1 Iansenii damnatam (DS 2001)).

3719 2242 (562) Aliud ... gravissimum commemorandum est facinus, quo vita prolis, in sinu materno reconditae, attentatur. Id autem permissum volunt alii et matris patrisve beneplacito relictum; alii tamen illicitum dicunt, nisi pergraves accedant causae, quas medicae, socialis, eugenicae 'indicationis' nomine appellant. Hi omnes quod ad poenales reipublicae leges attinet, quibus genitae necdum natae prolis peremptio prohibetur, exigunt, ut quam singuli, alii aliam, defendunt 'indicationem' eandem etiam leges publicae agnoscant et ab omni poena liberam declarent. Immo nec desunt qui postulent, ut ad has letiferas sectiones magistratus publici praebeant auxiliatrices manus ...

3720 2243 Quod vero attinet ad indicationem medicam et therapeuticam - ut eorum verbis utamur - iam diximus, Venerabiles Fratres, quantopere Nos misereat matris, cui ex naturae officio gravia imminent sanitatis, immo ipsius vitae pericula: at quae possit umquam causa valere ad ullo (563) modo excusandam directam innocentis necem? De hac enim hoc loco agitur. Sive ea matri infertur sive proli, contra Dei praeceptum est vocemque naturae: 'Non occides!' (Ex 20, 13.) Res enim aequae sacrae utriusque vita, cuius opprimendae nulla esse umquam poterit ne publicae quidem auctoritati facultas. Ineptissime autem haec contra innocentes repetitur e iure gladii, quod in solos reos valet; neque ullum viget hic cruentae defensionis ius contra iniustum aggressorem (nam quis innocentem parvulum iniustum aggressorem vocet?); neque ullum adest 'extremae necessitatis ius' quod vocant, quodque usque ad innocentis directam occisionem pervenire possit. In utraque igitur et matris et prolis vita tuenda ac servanda probi expertique medici cum laude enitentur; contra, nobili medicorum nomine et laude indignissimos se ii probarent, quotquot alterutri, per speciem medicandi, vel falsa misericordia moti, ad mortem insidiarentur. ...

3721 2244 Quae autem afferuntur pro sociali et eugenica indicatione, licitis honestisque modis et intra debitos limites, (564) earum quidem rerum ratio haberi potest et debet; at necessitatibus, quibus eae innituntur, per occisionem innocentium providere velle absonum est praeceptoque divino contrarium, apostolicis etiam verbis promulgato: 'Non esse facienda mala, ut eveniant bona' (Cf. Rom 3, 8).

3722 2246 (564) Sunt enim qui, de finibus eugenicis nimium solliciti, non solum salubria quaedam dent consilia ad futurae prolis valetudinem ac robur tutius procurandum - quod rectae rationi utique contrarium non est - sed cuilibet alii etiam altioris ordinis fini eugenicum anteponant, et coniugio auctoritate publica prohiberi velint eos omnes, ex quibus, secundum disciplinae suae normas et coniecturas, propter hereditariam transmissionem, mancam vitiosamque prolem generatum iri censent, etiamsi iidem sint ad matrimonium ineundum per se apti. Quin immo naturali illa facultate, ex lege, eos, vel invitos medicorum opera privari volunt; neque id ad cruentam sceleris commissi poenam (565) publica auctoritate repetendam, vel ad futura reorum crimina praecavenda, sed contra omne ius et fas ea magistratibus civilibus arrogata facultate, quam numquam habuerunt nec legitime habere possunt. Quicumque ita agunt, perperam dant oblivioni, sanctiorem esse familia statu,

hominesque in primis non terrae et tempori, sed caelo et aeternitati generari. Et fas profecto non est, homines, matrimonii ceteroqui capaces, quos, adhibita etiam omni cura et diligentia, nonnisi mancarn genituros esse prolem conicitur, ob eam causam gravi culpa onerare, si coniugium contrahant, quamquam saepe matrimonium iis dissuadendum est. Publici vero magistratus in subditorum membra directam potestatem habent nullam; ipsam igitur corporis integritatem, ubi nulla intercesserit culpa nullaque adsit cruentae poenae causa, directo laedere et attingere nec eugenicis nec ullis aliis de causis possunt umquam. ...

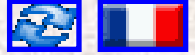
3723 2246 Ceterum, quod ipsi privati homines in sui corporis membra dominatum alium non habeant, quam qui ad eorum naturales fines pertineat, nec possint ea destruere aut mutilare aut alia via ad naturales functiones se ineptos reddere, nisi quando bono totius corporis aliter provideri nequeat, id christiana doctrina statuit atque ex ipso humanae rationis lumine omnino constat.

2247 Quicumque ... nuptialis fidei et castimoniae nitorem scribendo dicendoque obscurant, iidem errorum magistri fidam honestamque mulieris viro obtemperationem facile labefactant. Audacius etiam complures ex iis indignam illam esse alterius coniugis erga alterum servitutem effutiunt ; aequalia inter coniuges omnia esse iura ; quae cum unius servitute violentur, quandam mulieris emancipationem superbissime praedicant peractam esse vel peragendam. Hanc autem triplicem sive in domestica societate regenda, sive in re familiari administranda sive in prolis vita arcenda vel perimenda statuunt, et socialem, oeconomicam, physiologicam vocant : physiologicam quidem, quatenus mulieres ab oneribus uxoris, sive coniugalibus, sive maternis, pro sua libera voluntate solutas aut solvendas volunt (hanc autem non emancipationem, sed nequam facinus esse iam satis diximus) ; oeconomicam vero, qua volunt mulierem etiam inscio et repugnante viro, libere posse sua sibi negotia habere, gerere, administrare, liberis, marito familiaque tota posthabit; socialem denique, quatenus ab uxore curas domesticas sive liberorum sive familiae remonent, ut, iis neglectis, suo ingenio indulgere valeat, et negotiis officiisque etiam publicis addicatur.

2248 At ne haec quidem est vera mulieris emancipatio neque illa rationi congruens et dignissima libertas, quae christianae nobilisque mulieris et uxoris muneri debetur; potius est muliebris ingenii et maternae dignitatis corruptio et totius familiae perversio, qua maritus privatur uxore, proles matre, domus familiaque tota vigili semper custode. Quin immo in ipsius mulieris perniciem vertitur haec falsa libertas et non naturalis cum viro aequalitas; nam si mulier ab regia illa descendit sede, ad quam per Evangelium intra domesticos parietes evecta est, brevi in veterem servitutem (sin minus specie, re tamen vera) redigetur, fietque, ut apud ethnicos erat, merum viri instrumentum. Aequalitas autem illa iurium, quae tantopere exaggeratur et praetenditur, in iis quidem agnosci debet, quae propria sunt personae ac dignitatis humanae, quaeque nuptialem pactionem consequuntur et coniugio sunt insita; in iisque profecto uterque coniux eodem omnino iure gaudet eodemque debito tenetur ; in ceteris, inaequalitas quaedam et temperatio adesse debet, quam familiae bonum ac debita domesticae societatis et ordinis unitas firmitasque postulant. Sicubi tamen sociales et oeconomicae condiciones mulieris nuptae, ob mutatos conversationum humanarum modos et usus, aliquo pacto mutari debent, auctoritatis publicae est, civilia uxoris iura ad huius temporis necessitates et indigentias aptare, habita quidem ratione eorum, quae exigunt diversa sexus feminei indoles naturalis, morum honestas, commune familiae bonum, modo etiam essentialis ordo societatis domesticae incolumis maneat, qui altiore quam humana, id est, divina auctoritate atque sapientia conditus est, et nec legibus publicis nec privatis beneplacitis mutari potest.

3724 (572) Neopaganismi fautores, tristi rerum usu nihil edocti, in sacram coniugii indissolubilitatem legesque eam iuvantes acrius in dies invehi pergunt, ac licere divortia decernendum esse contendunt, ut alia scilicet, eaque humanior, lex obsoletis legibus sufficiatur. ... (573) Verum, contra has quoque insanias omnes stat... una lex Dei certissima,

a Christo amplissime confirmata, nullis hominum decretis vel scitis populorum, nulla legumlatorum voluntate debilitanda: 'Quod Deus conjunxit, homo non separet' (Mt 19, 6). Quod quidem si iniuria homo separaverit, irritum id prorsus fuerit; iure propterea Christus ipse asseveravit 'Omnis qui dimittit uxorem suam et alteram ducit, moechatur; et qui dimissam a viro ducit, moechatur' (Lc 16, 18). Et haec Christi verba quodcumque respiciunt matrimonium, etiam naturale tantum et legitimum; omni enim vero matrimonio convenit illa indissolubilitas, qua illud partium beneplacito et omni saeculari potestati, ad vinculi solutionem quod pertinet, est omnino subtractum.

Denzinger (latin) 3680

Denzinger (latin) 3724

Ex decreto S. Officii, sous Pie XI, 21 mars 1931

2251 I) An probari queat methodus, quam vocant, 'educationis sexualis' vel etiam 'initiationis sexualis' ? Resp.: Negative; et servandam omnino in educatione iuventutis methodum ab Ecclesia sanctisque viris hactenus adhibitam et a SS.mo Domino Nostro in Encyclicis Litteris 'De christiana iuventae educatione' datis sub die 31. Decembris 1929 (cf. D 2214) commendatam. Curandam scilicet imprimis plenam, firmam, nunquam intermissam iuventae utriusque sexus religiosam institutionem; excitandam in ea angelicae virtutis aestimationem, desiderium, amorem ; eique summopere inculcandum, ut instet orationi, sacramentis poenitentiae et SS. mae Eucharistiae sit assidua, Beatam Virginem, sanctae puritatis matrem, filiali devotione prosequatur eiusque protectioni totam se committat ; periculosas lectiones, obscoena spectacula, improborum conversationem et quaslibet peccandi occasiones sedulo devitet. Proinde nullo modo probari possunt, quae ad novae methodi propugnationem, postremis hisce praesertim temporibus, etiam a nonnullis catholicis auctoribus, scripta sunt et in lucem edita.

2253 II) Quid sentiendum de theoria sic dicta 'eugenica', sive 'positiva' sive 'negativa', deque indicatis ab ea mediis ad humanam progeniem in melius provehendam, posthabitis legibus seu naturalibus seu divinis seu ecclesiasticis ad matrimonium singulorumque iura spectantibus? Resp.: Eam esse omnino improbandam et habendam pro falsa et damnata, ut in Encyclicis Litteris de matrimonio christiano 'Casti connubii' datis sub die 31. Decembris 1930 (cf. D 2245 sq).

Pie XI, Litt. encycl. 'Quadragesimo anno', 15 mai 1931

3725 2253 (190) (Ante quam explanetur doctrina socialis Ecclesiae) illud prae stituendum est, ... ius officiumque Nobis inesse de rebus istis socialibus et oeconomicis suprema auctoritate iudicandi. Profecto Ecclesiae non haec fuit demandata provincia, homines ad fluxam solum et caducam felicitatem dirigendi, sed ad aeternam; immo 'terrenis hisce negotiis sine ratione se immiscere nefas putat Ecclesia'. Ast renuntiare nullatenus potest muneri sibi a Deo concredito, ut auctoritatem interponat Suam non iis quidem, quae artis sunt, ad quae neque mediis aptis est instructa nec officio praedita, sed in iis omnibus, quae ad regulam morum referuntur.... Nam, etsi oeconomica res et moralis disciplina in suo quaeque ambitu suis utuntur principiis, error tamen est, oeconomicum ordinem et moralem ita dissitos ac inter se alienos dicere, ut ex hoc ille nulla ratione pendeat.

3726 2254 (191) (Indoles et individualis et socialis.) Primo igitur pro comperto et explorato habeatur, neque Leonem (XIII) neque eos, qui Ecclesia duce et magistra docuere, theologos, negasse umquam vel in dubium vocasse duplicem dominii rationem, quam individualem vocant et socialem, prout singulos respicit vel ad bonum spectat commune; sed semper uno ore affirmasse, a natura seu a Creatore ipso ius dominii privati hominibus esse tributum, cum ut sibi familiaeque singuli providere possint, tum ut, huius instituti ope, bona, quae Creator universae hominum familiae destinavit, huic fini vere inserviant, quae (192) omnia obtineri nullo modo possunt nisi certo et determinato ordine servato. Itaque duplex in quem impingi potest scopulus naviter cavendus est. Nam sicut ex negata vel extenuata iuris proprietatis indole sociali et publica in 'individualismum' quem dicunt ruitur aut ad eum acceditur, ita

privata ac individuali eiusdem iuris indole repulsa vel attenuata in 'collectivismum' properetur vel saltem eiusdem placita attingantur necesse est.

3727 2255 (Obligationes dominio inhaerentes.)... Fundamenti instar praemittendum est, quod Leo XIII constituit, ius nempe proprietatis ab eius usu distingui (Cf. DS 3267). Etenim possessionum divisionem sancte servare neque proprii domini limites excedendo alienum ius invadere iustitia illa iubet, quae commutativa audit; dominos autem re sua non uti nisi honeste, non huius est iustitiae, sed aliarum virtutum, quarum officia 'lege agendo petere ius non est' (ibid.). Quare immerito pronuntiant quidam, dominium honestumque eius usum iisdem contineri limitibus; multoque magis a veritate abhorret, ipso abusu vel non-usu ius proprietatis perimi aut amitti. ...

3728 2256 (193) (Quid res publica possit.) Re vera hominibus hac in re non solum sui proprii commodi, sed etiam communis boni esse rationem habendam, ex ipsa domini quam diximus indole individuali simul et sociali deducitur. Officia vero haec singillatim definire, ubi id necessitas postulaverit neque ipsa lex naturalis praestiterit, eorum est, qui rei publicae praesunt. Quapropter quid, considerata boni communis vera necessitate, eis qui possident liceat, quid illicitum sit in suorum bonorum usu, publica auctoritas, lege naturali et divina semper praelucente, sciscere potest accuratius. Immo vero Leo XIII sapienter docuerat 'industriarum hominum institutisque populorum esse a Deo permissam privatarum possessionum descriptionem'. ... Reipublicae tamen suo munere pro arbitrio fungi non licere in aperto est. Semper enim ipsum naturale ius et possidendi privatim et haereditate transmittendi bona intactum inviolatumque maneat oportet, quippe quod respublica auferre nequeat; 'est enim homo quam res publica senior' (DS 3265), atque etiam 'convictus domesticus et cogitatione et re prior quam civilis coniunctio'.

3729 2257 (194) (obligationes circa redditus liberos.) Neque omnimodo hominis arbitrio redditus eius liberi relinquuntur; ii scilicet, quibus ad vitam convenienter atque decore sustentandam non eget: quin immo gravissimo divites teneri praecepto eleemosynae, beneficentiae, magnificentiae exercendae, sacra Scriptura sanctique Ecclesiae Patres apertissimis verbis assidue denuntiant. Largiores autem impendere proventus, ut quaestuosae operae commoditas abunde fiat, modo ea opera ad bona vere utilia comparanda insumatur, illustre ac temporum necessitatibus apprime aptum opus virtutis magnificentiae esse censendum, ex Angelici Doctoris principiis argumentando colligimus.

3730 2258 (Tituli domini acquirendi.) Acquiri autem dominium primitus et occupatione rei nullius et industria seu specificatione quam vocant, cum omnium temporum traditio, tum Leonis decessoris Nostri doctura luculenter testantur. Neque enim ulla fit cuiquam iniuria, quidquid in contrarium nonnulli effutiunt cum res in medio posita, seu quae nullius sit, occupatur; industria vero quae ab homine proprio nomine exerceatur, cuiusque ope nova species aut augmentum rei accesserit, ea una est, quae hos fructus laboranti addicit.

3731 2259 Longe alia est ratio operae, quae aliis locata in re aliena exercetur. Cui quidem id maxime congruit, quod 'verissimum' esse Leo XIII inquit, 'non aliunde nisi ex opificum labore gigni divitias civitatum'. ... (195) Hinc fit, ut nisi quis in re sua laborem exerceat, cum opera alterius tum res alterius consociari debeant: neutra enim sine altera quidquam efficit. ...

3732 2260 (196) (Principium directivum iustae attributionis.) ... Utrique (classes sociales) praemoneri debuerunt decessoris Nostri sapientissimis verbis: 'Utrumque inter privatos distributa, inservire omnium utilitati terra non cessat'. ... Quamobrem divitiae, quae per incrementa oeconomico-socialia iugiter amplificantur, singulis personis et hominum classibus ita attribuantur oportet, ut salva sit illa, quam Leo XIII laudat, communis omnium utilitas seu, aliis verbis, ut immune servetur societatis universae commune bonum. Hac iustitiae socialis lege, altera classis alteram ab emolumentorum participatione excludere vetatur. Non minus igitur illam violat locupletium classis, cum veluti curarum expers in suis fortunis

aequum rerum ordinem illum putat, quo sibi (197) totum, operario nihil obveniat, quam proletaria classis, cum propter laesam iustitiam vehementer incensa et in unum suum ius, cuius est conscia, male vindicandum nimis prona, omnia utpote suis manibus effecta sibi flagitat ideoque dominium ac reditus seu proventus, qui labore non sint quaesiti, cuiuscumque generis ii sunt, aut cuiuscumque muneris in humano convictu vicem praestant, non aliam ob causam, nisi quia talia sunt, impugnat et abolere contendit. Nec praetereundum est hac in re inepte aequae ac immerito a quibusdam Apostolum appellari dicentem: 'Si quis non vult operari, nec manducet' (2 Thess 3, 10); sententiam enim Apostolus fert in eos, qui ab opere abstinere, etsi laborare possunt et debent, monetque, tempore ac viribus sive corporis sive animi sedulo utendum neque alios gravandos, cum ipsi nobis providere possimus. Laborem autem unicum esse titulum recipiendi victum aut proventus haudquaquam Apostolus docet (cf. 2 Thess 3, 8-10).

3733 2261 (199) (Salariatus non vi sua iniustus.) Ac primum quidem, qui operae conducendae locandaeque contractum vi sua iniustum ac proinde in eius locum societatis contractum sufficiens esse pronuntiant, absona profecto dicunt et prave calumniantur Decessorem Nostrum, cuius Litterae Encyclicae 'salarium' non solum recipiunt, sed in eo ad normas iustitiae regendo diutius versantur. Hodiernis tamen humanae consortionis condicionibus consultius fore reputamus, si, quoad eius fieri possit, contractus operae per societatis contractum aliquantum temperetur. ... Ita operarii officialesque consortes fiunt domini vel curationis, aut de lucris perceptis aliqua ratione participant.

3734 2262 (Unde iusta portio aestimanda.) Mercedis vero iustam portionem non ex uno, sed ex pluribus nominibus esse aestimandam iam sapienter Leo XIII edixerat illis verbis: 'Ut mercedis statuatur ex aequitate modus, causae sunt considerandae plures'. ... (Operae indoles et individualis et socialis.) Sicut domini, ita operae, eius praecipue quae alteri locatur, praeter personalem seu individualem, socialem (200) quoque rationem esse considerandam liquido deprehenditur: nisi enim corpus vere sociale et organicum constet, nisi socialis et iuridicus ordo operae exercitium tueatur, nisi variae artes, quarum aliae ab aliis dependent inter se conspirent ac mutuo compleant, nisi, quod maius est, consociantur ac quasi in unum convenient intellectus, res, opera, nequit fructus suos gignere efficientia hominum. Haec ergo nec iuste aestimari neque ad aequalitatem rependi poterit, eius natura sociali et individuali posthabita. (Tria capita respicienda) Ex hac autem duplici nota, quae operae humanae insita natura est, gravissima emanant consectaria, quibus salarium regi et determinari debet.

3735 2263 (a. Operarii eiusque familiae sustentatio.) Ac primum quidem merces operario suppeditanda est, quae ad illius eiusque familiae sustentationem par sit. Aequum sane est, reliquam quoque familiam pro viribus suis ad communem omnium sustentationem conferre, ut videre est in agricolarum praesertim, sed etiam in multis artificum et minorum mercatorum familiis, ast nefas est, infantili aetate feminaeque debilitate abuti. Domi potissimum vel in iis, quae domui adjacent, matresfamilias operam navent suam in domesticas curas incumbendo. Pessimus vero est abusus et omni conatu auferendus, quod matresfamilias ob patris salarii tenuitatem extra domesticos parietes quaestuosam artem exercere coguntur, curis officiisque peculiaribus ac praesertim infantium institutione neglectis. ...

3736 2264 (201) (b. Officinae condicio.) Officinae etiam eiusque susceptoris ratio habenda est in mercedis magnitudine statuenda; iniuste enim immodica salaria exquirerentur, quae absque sui exitio atque ex eo consecutura operariorum calamitate, officina tolerare non potest. Quamquam si ob segnitiam vel ignaviam aut technici et oeconomici progressus incuriam minus lucrum facit, non haec iusta reputanda est causa mercedis operariis minuendae. Quod si ipsi officinae non tanta vis pecuniae redit, quanta aequae mercedi operariis solvendae sit satis, quia aut oneribus iniustis opprimitur aut opus artificio partum minoris quam iustum est cogitur vendere, qui eam sic vexant, gravis piaculi rei sunt; iusta enim mercede hi privant operarios, qui necessitate adstricti, aequa minorem accipere

compelluntur. ...

3737 2265 (c. Communis boni necessitas) Denique publico bono oeconomico mercedis magnitudo attemperanda est. Quantopere ad hoc commune bonum conferat, operarios officialesque, mercedis aliqua parte, quae necessariis sumptibus supersit, seposita, ad modicum censum paulatim pervenire, superius iam exposuimus; sed aliud praetereundum non est vix minoris momenti, nostrisque temporibus apprime necessarium, ut iis nempe, qui laborare et valent et volunt laborandi opportunitas praebeatur. ... (202) Alienum est igitur a iustitia sociali, ut proprii emolumenti gratia et posthabita boni communis ratione opificum salaria nimis deprimantur aut extollantur: eademque postulat, ut consiliorum et voluntatum consensione, quantum fieri potest, salaria ita regantur, ut quam plurimi operam locare convenientesque fructus ad vitae sustentationem percipere possint.

3738 (203) Etsi verum est, ... ob mutatas rerum condiciones multa nunc nonnisi a magnis consociationibus posse praestari, quae superiore aetate a parvis etiam praebebantur, fixum tamen immotumque manet in philosophia morali gravissimum illud principium: Sicut quae a singularibus hominibus proprio Marte et propria industria possunt perfici, nefas est eisdem eripere et communitati demandare, ita quae a minoribus et inferioribus communitatibus effici praestarique possunt ea ad maiorem et altiore societatem avocare iniuria est simulque grave damnum ac recti ordinis perturbatio; cum socialis quaevis opera vi naturae sua subsidium afferre membris corporis socialis debeat, numquam vero eadem destruere et absorbere. ...

Quare sibi animo persuasum habeant, qui rerum potiuntur: quo perfectius servato hoc 'subsidiarii' officii principio, hierarchicus inter diversas consociationes ordo vigerit, eo praestantior fore socialem et auctoritatem et efficientiam eoque felicior laetiorque rei publicae statum.

3739 2267 (204) ('ordinum' mutua conspiratio, ('classium' oppositarum disceptatione superat)) In reficiendos igitur 'ordines' ars politica socialis incumbat necesse est. Perfecta sanatio tum tantum efflorescet, cum... socialis corporis membra bene instructa constituentur: 'ordines' nimirum, quibus inserantur homines non pro munere, quod quis in mercatu laboris habeat, sed pro diversis partibus socialibus, quas singuli exercent. Natura enim duce fit, ut, ... qui in eandem artem vel professionem incumbunt, - sive oeconomica est sive alterius generis, - collegia seu corpora quaedam efficiant adeo ut haec consortia iure proprio utentia a multis, sin minus essentialia societati civili, at saltem naturalia dici consueverint. ...

3740 2268 (205) (Libertas coalitionis.) Iam vero, quemadmodum municipii incolae ad fines maxime varios consociationes condere solent, quibus nomen dandi aut secus unicuique est ampla potestas, ita qui in eadem arte versantur, consociationes pariter liberas alii cum aliis inibunt ad fines aliqua ratione cum ipsa arte exercenda connexos. ... Satis habemus, id unum inculcare: liberam esse homini facultatem, non solum has consociationes condendi, quae iuris et ordinis sunt privati, sed etiam eam in iis 'libere optandi disciplinam, easque leges, quae maxime conducere ad id, quod propositum est, judicentur'. Eadem affirmanda est libertas consociationes instituendi, quae singularum (206) artium limites excedant.)

3741 2269 (Directivum oeconomiae principium instaurandum.) Aliud praeterea est curandum, valde cum priore cohaerens. Quemadmodum unitas societatis humanae inniti non potest oppositione 'classium', ita rei oeconomicae rectus ordo non potest permitti libero virium certamini. Liberum certamen, quamquam dum certis finibus contineatur, aequum sit et sane utile, rem oeconomicam dirigere plane nequit; id quod eventus satis superque comprobavit, postquam pravi individualistici spiritus placita executioni sunt mandata ... (Principii directivi) vices oeconomicus potentatus ... multo minus gerere potest, cum hic praeceps quaedam vis et potentia vehemens sit, quae ... regi non potest a se ipso. Altiora igitur et nobiliora exquirenda sunt, quibus hic potentatus severe integreque gubernetur socialis nimirum iustitia et caritas socialis.

3742 2270 (215) Haec edicimus: sive ut doctrina, sive ut factum historicum, sive ut 'actio' consideretur socialismus, si vere manet socialismus, etiam postquam veritati et iustitiae in his, quae diximus, concessit, componi cum Ecclesiae catholicae dogmatibus non potest: siquidem ipsam societatem fingit a christiana veritate quam maxime alienam.

3743 2270 (Societatem atque hominis indolem socialem fingit alienissima a christiana veritate.) Nam secundum christianam doctrinam homo, sociali natura praeditus, in his terris collocatur, ut in societate et sub auctoritate a Deo ordinata (cf: Rom 13, 1) vitam ducens, omnes suas facultates in laudem et gloriam Creatoris sui plene excolat evolvatque, atque artis aliusve vocationis suae munere fideliter fungendo temporalem simul et aeternam sibi comparet felicitatem. Socialismus autem, sublimis huius, cum hominis tum societatis, finis penitus ignarus et incuriosus, solius commodi causa humanam consortionem autumat esse institutam. ...

3744 2270 (216) (Catholicus et socialista pugnancia dicunt.) Quodsi socialismus, ut omnes errores, aliquid in se veritatis admisit (quod quidem Summi Pontifices numquam sunt inficiati), nititur tamen doctrina de humana societate, ipsi propria, a vero Christianismo absona. Socialismus religiosus, socialismus christianus pugnancia dicunt: nemo potest simul catholicus probus esse et veri nominis socialista. ...

[Resp. S. Paenitentiariae, sous Pie XI, 20 juillet 1932](#)

3748 Qu.: An licita in se sit praxis coniugum, qui, cum ob iustas et graves causas prolem honesto modo evitare malint, ex mutuo consensu et motivo honesto a matrimonio utendo abstinent praeterquam diebus, quibus secundum quorundam recentiorum theoremata (sc. Ogino-Knaus) ob rationes naturales conceptio haberi non potest? Resp.: Provisum est per Resp. S. Paenitentiariae 16 juin 1880 (DS 3148).

[Resp. Commiss. de re Biblica, sous Pie XI, 1 juillet 1933](#)

3750 2272 Qu. 1. Utrum viro catholico fas sit, maxime data interpretatione authentica Principum Apostolorum (Act 2, 24-33; 13, 35-37), verba Psalmi 15, 10-11 'Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. Notas mihi fecisti vias vitae', sic interpretari, quasi auctor sacer non sit locutus de resurrectione Domini Nostri Jesu Christi ? Resp.: Negative.

3751 2273 Qu. 2: Utrum asserere liceat verba Iesu Christi, quae leguntur apud S. Matthaeum 16, 26: 'Quid prodest homini, si mundum universum lucretur, animae vero suae detrimentum patiat? Aut quam dabit homo commutationem pro anima sua?', et pariter ea, quae habentur apud S. Lucam 9, 25: 'Quid enim proficit homo, si lucretur universum mundum, se autem ipsum perdat et detrimentum sui faciat?', sensu litterali non respicere aeternam salutem animae, sed solum vitam temporalem hominis, non obstantibus ipsorum verborum tenore eorumque contextu, necnon unanimi interpretatione catholica ? Resp.: Negative.

[Pie XI, Encycl. 'Ad catholici sacerdotii' 20 décembre 1935](#)

Nulla non tempore genus humanum sacerdotum necessitatem expertum est, virorum scilicet, qui, ex officio legitime concredito, Dei hominumque conciliatores essent, quorum totius vitae

munus illas complecteretur rationes, quae ad aeternum Numen pertineant, quique preces, piacula, sacrificia societatis nomine offerrent, quae ipsamet revera publice religionem colere iubetur, Deum ut supremum dominum ac primum principium agnoscere, ut finem ultimum sibi proponere, immortales eidem grates agere, eundemque propitium reddere. Siquidem penes omnes populos, quorum mores in comperto sunt, modo contra sanctissimas humanae naturae leges facere ne cogantur, sacrorum administri habentur, quamvis saepenumero vanis superstitionibus serviant ; itemque ubicumque aliquam profitentur homines religionem, ubicumque aras erigunt, nedum ibi sacerdotibus careant, peculiari eos honore venerantur. Attamen, cum divina affulsit Revelatio, multo equidem maiore dignitate insignitum est sacerdotale munus ; quam profecto dignitatem arcano quodam modo praenuntiat Melchisedech (cf. Gn 14,18) sacerdos ac rex, cuius exemplum Paulus Apostolus ad Iesu Christi personam ac sacerdotium refert (cf. Hebr 6, 10; 6, 20; 7, 1-11 15). Quodsi est sacrorum administer, secundum praeclaram eiusdem Pauli sententiam, 'ex hominibus assumptus', at 'pro hominibus constituitur in iis quae sunt ad Deum' (Hebr 5,1): illius nempe officium non res spectat humanas ac fluxas, quantumvis aestimatione laudeque dignae videantur, sed divinas easdemque aeternas. ... In sacris Veteris Testamenti litteris sacerdotio per normas constituto, quas Moyses Dei instinctu ac nutu ductus promulgavit, peculiaria officia, munera, ritus attribuuntur. Veteris Testamenti sacerdotium maiestatem gloriamque suam non aliunde sumebat, nisi quod illud praenuntiabat novi aeternique Testamenti a Iesu Christo datum, veri scilicet Dei verique hominis sanguine constitutum. Gentium Apostolus, de christiani sacerdotii amplitudine, dignitate ac munere summatim presseque agens, hisce verbis sententiam suam veluti scalpro exprimit : 'Sic nos existimet homo ut ministros Christi et dispensatores mysteriorum Dei' (1Cor 4, 1).

3755 2275 (10) Minister Christi sacerdos: divini igitur Redemptoris quasi instrumentum est, ut mirabilem eius operam, quae superna efficacitate universum hominum convictum redintegrans, eum ad excellentiorem cultum traduxit, per tempora persequi valeat. Quin immo ipse, quod iure meritoque dicere sollemne habemus, 'alter est Christus', cum eius gerat personam secundum illud: 'Sicut misit me Pater, et ego mitto vos' (Io 20, 21)...

3756 2275 (15) Istiusmodi potestates, peculiari sacramento sacerdoti collatae, cum ex indelebili forma oriantur eius animo impressa, qua, illius instar, cuius sacerdotium participat, 'sacerdos in aeternum' (Ps 109, 4) factus est, non caducae sunt ac fluxae, sed stabiles atque perpetuae. Etiam si, ob humanam infirmitatem, in errores sit et in dehonestamenta prolapsus, numquam tamen sacerdotalem hanc formam suo ex animo delere poterit. Ac praeterea ... nova etiam peculiarique gratia, peculiarique ope adaugetur, per quas quidem - si modo divinitus efficienti caelestium donorum virtuti, adiutrici liberaque opera sua, fideliter obsecundaverit - digne profecto nec deiectus animo poterit arduis suscepti ministerii officiis respondere. ...

3757 2276 (18) Sacerdos denique, hac etiam in re Iesu Christi munus persequens, qui 'erat pernoctans in oratione Dei' (Lc 6, 12) et 'semper vivit ad interpellandum pro nobis' (cf. Hebr 7, 25), publicus ex officio exstat ad Deum pro nobis deprecator: eidem in mandatis est non modo proprium verumque altaris sacrificium Ecclesiae nomine caelesti Numini offerre, sed etiam 'sacrificium laudis' (Ps 49, 14) communesque preces; is nempe psalmis, supplicationibus et canticis, quae magna ex parte a sacris Litteris mutuatur, quotidie iterum atque iterum debitum Deo adorationis munus persolvit, atque necessarium eiusmodi impetrationis officium pro hominibus perficit. ...

3758 2276 Si vel privata supplicatio tam sollemnibus pollet magnisque a Iesu Christo datis pollicitationibus (cf. Mt 7, 7-11; Mc 11, 24, Lc 11, 9-13), at preces, quae Ecclesiae (19) nomine, dilectae nempe Redemptoris sponsae, ex officio funduntur, maiore procul dubio vi virtuteque fruuntur.

Resp. S. Officii, sous Pie XI, 11 août 1936

3760 Expos.: ... Chirurgica operatio, qua sterilizatio obtinetur, non quidem est 'actio intrinsece mala quoad substantiam actus' et ideo licita esse potest, si quando ad salutem et sanitatem curandam est necessaria. Si autem ideo peragitur, ut proles procreatio impediatur est 'actio intrinsece mala ex defectu iuris in agente', cum neque homo privatus neque auctoritas publica directum in membra corporis dominium habeat quod eo usque extendatur.

3761 Haec a S. Pontifice explicitis verbis proposita doctrina ex integro ad legem sterilizationis, de qua agitur, applicanda est. Quod vero hac lege proles manca arcenda praescribatur ob finem mere eugenicum, vel potius ad praecavenda damna oeconomica aut talia alterius generis mala, ad rem id non facit, neque supplet defectum iuris in agente, propterea praescripta sterilizationis operatio dici debet et est intrinsece iniusta.

3762 Licet ergo finis legis qui est: procurare valetudinem et robur futurae proles, et arcere prolem mancam, improbandus non sit, reprobati debet ex integro legis obiectum, i.e. medium quod ad finem obtinendum praescribitur. (His consideratis, S. Officium 15. Iulii 1936 Resp. dedit:)

3763 1) Sterilizatio, eum in finem facta, ut proles arceatur, est actio intrinsece mala ob defectum iuris in agente; quapropter ipsa lege naturae prohibetur, sive auctoritate privata sive auctoritate publica sit peragenda.

3764 2) ... 'Lex ad praecavendam prolem transmissione hereditaria mancam' in quantum huiusmodi sterilizationem sive petendam sive exsequendam praescribit, est vero bono communi contraria, iniusta, neque ullam in conscientia gignere potest obligationem.

3765 3) Hanc legem approbare, commendare, auctoritative per sententiam iudicalem... applicare in ordine ad sterilizationem exsequendam, item approbare... sterilizationem ipsam in ordine ad prolem praecavendam: est approbare... rem intrinsece malam, ideoque est inhonestum et illicitum.

Pie XI, Litt. encycl. 'Divini Redemptoris', 19 mars 1937

3771 (78) (Homini) spiritualis atque immortalis animus inest; idemque, quemadmodum persona est mirandis prorsus corporis mentisque dotibus a summo Creatore praedita, ita reapse 'microcosmos' ex veterum scriptorum sententia ea de causa vocari potest, quod inanimarum immensitatem rerum longissime evincit ac superat. Non modo in hac mortali vita, sed in perpetuo etiam mansura supremus ei finis est unice Deus; et cum per sanctitatis effectricem gratiam ad filii Dei dignitatem evector sit, in mystico Iesu Christi corpore cum divino regno coniungitur. Quod consequens est, multiplicia ei impertiit caeleste numen ac varia munera: ut vitae corporisque integritatis iura; ut iura itidem cum res adipiscendi necessarias tum ad finem ultimum via rationeque contendendi sibi a Deo propositum; ut denique iura et ineundae societatis et privata bona possidendi et eorum fruendi usu. - Praeterea, ut maritale coniugium, ita eius naturalis usus ex divina ordinatione oriuntur; itemque domestici convictus constitutio (79) eiusque praecipua munera non ex humano arbitrio neque ex oeconomicis rationibus, sed a summo ipso omnium Creatore proficiscuntur. ...

3772 At Deus pari modo hominem ad civilem consortionem natum conformatumque voluit, quam profecto sua ipsius natura postulat. Societas enim ex divini Creatoris consilio naturale praesidium est, quo quilibet civis possit ac debeat ad propositam sibi metam assequendam

uti; quandoquidem Civitas homini, non homo Civitati existit. Id tamen non ita intelligendum est, quemadmodum ob suam individualismi doctrinam Liberales quos vocant asseverant; qui quidem communitatem immoderatis singulorum commodis inservire iubent : sed ita potius, ut omnes, ex eo quod cum societate composito ordine copulantur, terrenam possint per mutuam navitatis conspirationem veri nominis prosperitatem attingere; utque per humanum consortium privatae illae publicaeque animi dotes hominibus natura insitae floeant ac vigeant, quae temporarias peculiareque utilitates exsuperant, divinamque praeferunt in civili ordinatione perfectionem, quod quidem in singulis hominibus contingere ullo modo nequit. Quod idcirco etiam homini inservit, ut hanc divinae perfectionis imaginem agnoscat acceptamque Creatori referat...

3773 Iamvero, quemadmodum homo officia illa repudiare non potest, quibus Dei iussu civili societati obstringitur, atque adeo publicae rei moderatores iure pollent, si idem obtemperacioni huic non legitime obsistit. eum ad officium persolvendum coŕcendi; ita pari modo societas iis iuribus civem spoliare non potest a Creatore Deo eidem impertitis, quorum praestantiora (80) supra breviter attigimus, neque eorumdem usum ex arbitrio impossibilem reddere. Quapropter e mentis nostrae ratione oritur eidemque consentaneum est, ut terrenae res omnes homini usui utilitatisque sint, ideoque per eum ad Creatorem referantur. ... Dum igitur Communistarum effata personam humanam ita extenuant, ut civium cum societate necessitudines praepostere subvertant, humana mens, contra, ac divina revelatio eam tam sublime extollunt. ... Leo XIII de oeconomicis socialibusque rationibus deque operariorum causa... effectrices normas edidit; quas Nos quidem... nostrorum temporum condicionibus necessitatibusque accommodavimus. In quibus Litteris ... de peculiari privatarum possessionum natura, ad singulos et ad societatem quod attinet, distincte definiteque et humani laboris iura dignitatemque designavimus et mutuas eorum auxilii adiumentique necessitudines, qui vel rem impertiunt vel dant operam, et mercedem denique, quae opificibus ex districta iustitia debetur, sibi suaeque familiae necessaria.

3774 2277 (92) Verum enim vero, praeter iustitiam, quam commutativam vocant, socialis etiam iustitia colenda est, quae quidem ipsa officia postulat, quibus neque artifices neque heri se subducere possunt. Atqui socialis iustitiae est id omne ab singulis exigere, quod ad commune bonum necessarium sit. Ut autem, ad quamlibet viventis corporis compagem quod attinet, in universum consultum non est, nisi singulis membris ea omnia tribuantur, quibus eadem indigeant ad suas partes explendas; ita, ad communitatis constitutionem temperationemque quod pertinet, totius societatis bono prospici non potest, nisi singulis membris, hominibus videlicet personae dignitate ornatis, illud omne impertiatur, quod iisdem opus sit, ad sociale munus cuiusque suum exercendum. Si igitur iustitiae sociali provisum fuerit, ex oeconomicis rebus uberes enascentur actuosae navitatis fructus, qui in tranquillitatis ordine maturescent, Civitatisque vim firmitudinemque ostendent; quemadmodum humani corporis valetudo ex imperturbata, plena fructuosaque eius opera dignoscitur. Neque satis sociali iustitiae factum erit, nisi opifices et sibimet ipsis et familiae cuiusque suae victum tuta ratione ex accepta, rei consentanea, mercede praebere poterunt; nisi iisdem facultas dabitur modicam quamdam fortunam sibi comparandi, ad illud communis paupertatis ulcus vitandum, quod tam late diffunditur; nisi denique opportuna erunt in eorum commodum inita consilia, quibus iidem, per publica vel privata cautionis instituta, suae ipsorum senectuti, infirmitati operisque vacationi consulere queant.

3775 Docuistis, Ecclesiam, etiam cum gravi suo incommodo, pacis atque ordinis fautricem esse, omnemque iniustam rebellionem vel violentiam contra constitutas potestates condemnare. Ceterum apud vos affirmatum quoque est, si quando potestates ipsae iustitiam ac veritatem manifeste impugnent, ita ut vel fundamenta auctoritatis evertant, non videri cur improbari debeant cives illi, qui in unum coalescant ad tuendos semet ipsos nationemque servandam, licita atque idonea auxilia adhibentes contra eos, qui imperio abutantur ad rem publicam labefactandam.

3776 Quod si huius quaestionis solutio a singularibus rerum adiunctis necessario pendet, nonnulla tamen principia sunt in lumine collocanda:

1. Vindicationes eiusmodi rationem medii seu finis relativi habent, non finis ultimi atque absoluti.
2. Eaedem, tamquam media, esse debent actiones licitae, neque intrinsece malae.
3. Cum ipsas ad finem idoneas et adaequatas esse oporteat, eatenus adhibendae sunt, quatenus ad propositum finem ex integro vel ex parte conducant, ita tamen, ut maiora damna communitati et iustitiae non afferant, quam ipsa damna resarcienda.
4. Usus vero talium mediorum et plenum civilium politicorumque iurium exercitium, cum causas quoque ordinis mere temporalis technicique aut violentae defensionis complectantur, non attingunt directe munus Catholicae Actionis, licet ad eandem officium pertineat catholicos viros instruendi ad propria iura recte exercenda, eademque ex communis boni necessitate iustis modis vindicanda.
5. Clerus et Actio Catholica, - cum ob missionem pacis amorisque sibi concreditam omnes homines 'in vinculo pacis' (Eph 4, 3) devincire teneantur, - plurimum ad nationis prosperitatem conferre debent, tum civium classiumque coniunctionem maxime fovendo, tum obsecundando omnibus socialibus inceptis, quae a Christi doctrina moralique lege non discordent.

Denzinger (latin) 3724

Denzinger (latin) 3780

Pie XII, Litt. encycl. 'Summi pontificatus', 20 octobre 1939

3780 2279 (423) Compertum omnino est primum altio remque malorum fontem, quibus hodierna afflicta civitas, ex eo scatere, quod universalis de morum probitate pemegetur ac reiiciatur norma, cum in privata singulorum vita, tum in ipsa re publica atque in mutuis necessitudinum rationibus, quae inter gentes nationesque intercedunt; ipsa videlicet naturalis lex detrectatione oblivioneque obruitur.

3781 2279 Haec naturalis lex veluti fundamento innititur Deo, omnipotenti omnium creatore ac patre, eodemque et supremo perfectissimoque legum latore et sapientissimo iustissimoque humanarum actionum vindice. Cum temere aeternum renuitur Numen, iam cuiuslibet honestatis principium labat nutans, iamque naturae vox silet vel pedetemptim debilitatur, quae indoctos etiam ac vel eos edocet, qui nondum ad civilis cultus usum pervenerunt, quid fas sit, quid nefas, quid liceat quidque non liceat; eosque admonet se aliquando coram Supremo Iudice de bene maleque factis suis rationem reddituros. ...

3782 (431) Divina posthabita auctoritate eiusque legis imperio, id necessario consequitur, ut civilis potestas absolutissima nullique obnoxia iura usurpet, quae ad summum Creatorem unice pertinent, utque in eiusdem Creatoris locum suffecta, rem publicam vel civium communitatem efferat quasi supremam totius humanae vitae metam maximamque normam in iuris morumque ordine habendam; atque adeo omnes prohibeat (432) quominus ad naturalis rationis christianaeque conscientiae praecepta refugiant. ... (433) Eo igitur nobilissimo munere fungitur res publica, ut, in nationis vita, privata singulorum incepta et opera recognoscat, temperet atque promoveat, eaque ad commune omnium bonum convenienter dirigat, quod quidem non ex alicuius arbitrio neque solummodo a terrena civilis societatis prosperitate, veluti a primaria ratione sua definiatur, sed ex naturali potius hominis perfectione congruenter provehenda, ad quam civitas ipsa a supremo Creatore quasi instrumentum atque praesidium, destinatur. ...

3783 2281 (437) Opinatio illa, Venerabiles Fratres, quae imperium paene infinitum rei publicae attribuit, non internae tantum nationum vitae et auctioribus componendis incrementis perniciosus error evadit, sed mutuis etiam populorum rationibus detrimentum affert; quandoquidem unitatem illam infringit, qua civitates universae inter se contineantur oportet, gentium iura vi firmitateque exiit, atque, viam sternens ad aliena violanda iura, pacate una simul tranquilleque vivere perdifficile reddit.

3784 2281 Etenim hominum genus, quamquam ex naturalis ordinis a Deo statuta lege in civium classes disponitur, itemque in nationes civitatesque, quae ad suam quod attinet interni regiminis temperationem, aliae ab aliis non pendent, mutuis tamen in iuridicali ac morali re vinculis obstringitur, et in universam magnamque coalescit populorum congregationem, quae ad assequendum omnium gentium bonum destinatur ac peculiaribus regitur normis, quae et unitatem tutantur, et ad res quotidie magis prosperas dirigunt.

3785 2281 Iam vero nemo est qui non videat asseverata illa rei publicae iura, absolutissima nullique prorsus obnoxia, legi huic naturali et insitae omnino adversari, eademque funditus refellere; itemque patet eadem iura illas legitime initas necessitudines, quibus nationes inter se coniunguntur, civitatis moderatorum (438) arbitrio permittere, ac praepedire quominus

recta habeatur animorum omnium consensio ac mutua adiutricis operae collatio. ...

3786 2281 Ceterum ius gentium idcirco a divino iure vindicare, ut in rei publicae moderatorum arbitrio veluti fundamento unice innitatur, nihil aliud significat quam illud ipsum ex honoris sui suaque firmitatis solio detrudere, idemque nimio concitatoque privati publicique commodi studio permittere, quod non alio contendit, nisi ut propria iura efferat, aliena deneget.

Decr. S. Officii, sous Pie XII, 21 (24) février 1940

3788 2283 Qu.: An licita sit directa sterilizatio sive perpetua sive temporanea, sive viri sive mulieris? Resp. (cfirm. a S. P'ce 22. Febr.): Negative, et quidem prohiberi lege naturae, eamque, quod sterilizationem eugenicam attinet, Decreto 21. Mart. 1931 reprobata iam esse.

Decr. S. Officii, 27 novembre (2 décembre) 1940

3790 2284 Qu.: Num licitum sit, ex mandato auctoritatis publicae, directe occidere eos, qui, quamvis nullum crimen morte dignum commiserint tamen ob defectus psychicos vel physicos nationi prodesse iam non valent eamque potius gravare eiusque vigori ac robori obstare censentur? Resp. (cfirm a S. P'ce 1 décembre): Negative, cum sit iuri naturali ac divino positivo contrarium.

Litt. Commissionis de re Biblica ad episcopos Italiae,

sous Pie XII, 20 août 1941

3792 (1) Scriptor anonymus, quamvis affirmet pro forma, sensum litteralem esse 'fundamentum interpretationis biblicae', de facto propugnat exegesim omnino subiectivam et allegoricam. ... Etsi est propositio de fide, tenere tamquam principium fundamentale, S. Scripturam praeter sensum litteralem continere etiam sensum spirituales sive typicum, sicut edocetur in praxi Domini nostri et Apostolorum, nihilominus non omnis sententia vel narratio continet sensum typicum, eratque gravis excessus scholae Alexandrinae praetendentis invenire ubique sensum symbolicum, etiam cum damno sensus litteralis et historici. Sensus spiritualis seu typicus, praeterquam quod fundari debet in sensu litterali, demonstrandus est sive ex usu Domini nostri, Apostolorum, scriptorum inspiratorum sive ex usu traditionali sanctorum Patrum et Ecclesiae, imprimis in s. liturgia, cum sit 'lex orandi, lex credendi'. Applicatio largior sacrorum textuum potest quidem iustificari ex intentione aedificandi in hominibus et in operibus asceticis; sed sensus resultans ex accommodationibus vel felicissimis, si non demonstratur, sicut supra dictum est, non potest dici vere et stricte sensus S. Scripturae neque qua inspiratus hagiographo a Deo.

3793 Anonymus vero, qui nullam illarum distinctionum elementarium curat, elucubrationes suae phantasiae ut sensum Biblicae inferre studet, ut 'veras sapientiae Domini communicationes spirituales', et ignorando momentum capitale sensus litteralis, exegetas catholicos calumniis afficit, quasi considerent solum sensum litteralem idque 'modo mere humano, sumendo eum solum materialiter, prout sonunt verba.' ... Tali modo reicit regulam auream Doctorum Ecclesiae tam clare formulatam ab Aquinate: Omnes sensus fundantur super unum, scilicet litteralem, ex quo solo potest trahi argumentum'; quam regulam Summi

Pontifices sanxerunt, et consecrarunt praescribentes, ut praeprimis inquiratur cum omni cura sensus litteralis. Sic e. gr. Leo XIII: 'Propterea cum studio perpendendi quid ipsa verba valeant, quid consecutio rerum velit, quid locorum similitudo aut talia cetera, externa quoque appositae eruditionis illustratio societur'... Sic et Benedictus XV: 'Ipsa Scripturae verba perdiligenter consideremus, ut certo constet, quidnam sacer scriptor dixerit'; dein ... commendat, ut exegetae 'modeste temperateque e litterali sententia ad altiora exsurgant.' Uterque denique Summus Pontifex... iisdem S. Hieronymi verbis utens insistit in obligatione exegetae: 'commentatoris officium esse, non quid ipse velit, sed quid sentiat ille, quem interpretatur, exponere'.

3794 (2) Conc. Tridentinum contra confusionem novis traductionibus in latina et in vernacula lingua tum propagatis causatam in Ecclesia Occidentali usum publicum versionis latinae communis sancitum voluit, iustificando illud ex usu saeculari in eadem Ecclesia vigente, minime vero voluit deprimere auctoritatem versionum antiquarum in Ecclesia Orientali elaboratarum, imprimis illius LXX interpretum ab ipsis Apostolis adhibitae, nedum textuum originalium auctoritatem, et restitit cuidam Patrum (synodali) parti, qui postulaverant usum exclusivum Vulgatae ut solius authenticae. Anonymus vero asserit vi decreti Tridentini possideri in versione latina textum, qui superior omnibus aliis textibus declaratus sit, exegetasque reprehendit, eos Vulgatam interpretari velle ope textus originalis aliarumque versionum antiquarum. Secundum eum decretum illud praebet 'certitudinem sacri textus', ita ut Ecclesiae non sit curae 'amplius investigare authenticas Dei litteras', idque non solum in rebus fidei et morum, sed sub omni respectu (etiam litterario, geographico, chronologico, etc.).

3795 Talis vero praetentio non est solum contra sensum communem, qui non admittet umquam, acsi versio possit textum originalem auctoritate superare, sed est etiam contra mentem Patrum Concilii, uti ex Actis apparet ; ipsi enim Concilio persuasum erat necessarium esse, ut ipsa Vulgata revideatur et corrigatur, quod opus Summis Pontificibus exsequendum commisit. Idem id perfecerunt, sicut et ex mente gravissimorum collaboratorum Concilii editionem correctam vs. LXX curaverunt..., et dein mandaverunt editionem Veteris Testamenti graeci. ... Est etiam aperte contra praeceptum Encyclicae 'Providentissimus': 'Neque tamen non sua habenda erit ratio reliquarum versionum, quas christiana laudavit usurpavitque antiquitas, maxime codicum primigeniorum'.

3796 Ut summatim dicamus: Conc. Tridentinum Vulgatam declaravit 'authenticam' in sensu iuridico, id est quatenus respicitur 'vis probativa in rebus fidei et morum', minime vero excludit possibles divergentias in textu originali et in antiquis versionibus...

[Pie XII, allocution du 30 nov. 1941 à l'Acad. Pont. des](#)

[sciences](#)

2285 In summo gradu scalae viventium collocatus est a Deo homo, anima spirituali praeditus, princeps et supremus regni animalium. Multiplices investigationes tum paleontologiae tum biologiae et morphologiae circa alias quaestiones originem hominis spectantes hucusque nihil positive clari et certi protulerunt. Non restat igitur nisi futuro relinquere responsum quaesitum, num aliquando scientia revelatione illuminata et ducta allatura sit securas et definitivas solutiones quaestionis adeo gravis.

[Pie XII, Litt. encycl. 'Mystici corporis', 29 juin 1943](#)

3800 (200) Sicut in natura rerum non ex qualibet membrorum congerie constituitur corpus, sed organis, uti aiunt, instructum sit oportet seu membris, quae non eundem actum habeant ac sint apto ordine composita: ita Ecclesia ea maxime de causa corpus dicenda est, quod recta consentaneaue coalescit partium temperatione coagmentationeque, ac diversis est sibi que invicem congruentibus membris instructa (Adfertur descriptio Ecclesiae ap. Rom 12, 14).

3801 Minime autem reputandum est, hanc ordine digestam seu 'organicam', ut aiunt, Ecclesiae corporis structuram solis hierarchiae gradibus absolvi ac definiri, vel, ut opposita sententia tenet, unice ex charismaticis constare; qui quidem donis prodigialibus instructi numquam sunt in Ecclesia defuturi. ...

3802 2286 (202) In Ecclesiae autem membris reapse ii soli annumerandi sunt, qui regenerationis lavacrum receperunt veramque fidem profitentur, neque a Corporis compage semet ipsos misere separarunt, vel ob gravissima admissa a legitima auctoritate seiuncti sunt. 'Etenim in uno Spiritu, ait Apostolus, omnes nos in unum Corpus baptizati sumus sive Iudaei sive gentiles, sive (203) servi sive liberi' (I Cor 12, 13). Sicut igitur in vero christifidelium coetu unum tantummodo habetur Corpus, unus Spiritus, unus Dominus et unum baptisma, sic haberi non potest nisi una fides (cf. Eph 4, 5); atque adeo qui Ecclesiam audire renuerit, iubente Domino habendus est ut ethnicus et publicanus (cf. Mt 18, 17). Quamobrem qui fide vel regimine invicem dividuntur, in uno eiusmodi Corpore, atque uno eius divino Spiritu vivere nequeunt.

3803 2286 Neque existimandum est, Ecclesiae corpus... hoc etiam terrenae peregrinationis tempore ex membris tantummodo sanctitate praestantibus constare, vel ex solo eorum coetu exsistere, qui a Deo sint ad sempiternam felicitatem praedestinati (cf. DS 1201 1203 1205s 1221 2408 2463 2472-2478). ... Siquidem non omne admissum etsi grave scelus eiusmodi est, ut - sicut schisma vel haeresis vel apostasia faciunt - suapte natura hominem ab Ecclesiae corpore separet. Neque ab iis omnis vita recedit, qui, licet caritatem divinamque gratiam peccando amiserint (cf. DS 1544 1578 1963s) atque adeo superni promeriti iam non capaces evaserint, fidem tamen christianamque spem retinent, ac caelesti luce collustrati intimis Spiritus Sancti suasionibus impulsionibusque ad salutarem instigantur timorem et ad precandum suique lapsus paenitentium divinitus excitantur.

3804 2287 (211) (Sicut universalis Ecclesia, ita et peculiare eius communitates, i.e. Ecclesiae particulares) a Christo Iesu proprii uniuscuiusque episcopi voce potestateque reguntur. Quamobrem sacrorum antistites non solum eminentiora universalis Ecclesiae membra habendi sunt, ut qui singulari prorsus nexu iunguntur, cum divino totius Corporis Capite, atque adeo iure vocantur 'partes membrorum Domini primae' ; sed ad propriam cuiusque dioecesim quod spectat, utpote veri pastores assignatos sibi greges singuli singulos Christi nomine pascunt ac regunt (cf. DS 3061); id tamen dum faciunt, (212) non plane sui iuris sunt, sed sub debita Romani Pontificis auctoritate positi, quamvis ordinaria iurisdictionis potestate fruuntur, immediate sibi ab eodem Pontifice Summo impertita. Quapropter ut Apostolorum ex divina institutione successores a populo venerandi sunt.

3805 (212) ... Nec tamen putandum est, Christum Caput, cum tam sublimi in loco sit positum, opem non requirere Corporis. Etenim de mystico quoque hoc Corpore illud asseverandum est, quod Paulus de humana concretione asseverat: 'Non potest dicere... caput pedibus: non estis mihi necessarii' (I Cor 12, 21). Liquido utique patet, christifideles divini Redemptoris ope omnino egere, cum (213) ipse dixerit: 'Sine me nihil potestis facere' (Jo 15, 5), et cum ... omne mystici huius Corporis incrementum in aedificationem sui ex Christo Capite sit (cf. Eph 4, 16; Col 2, 19). Attamen hoc quoque retinendum est, quamvis mirandum prorsus videatur, Christum nempe requirere membra sua. Idque primo quidem, quatenus Iesu Christi persona a Summo geritur Pontifice, qui ne pastoralis officii onere obruatur, alios non paucos in sollicitudinis suae partes vocare debet, ac quotidie est totius comprecantis

Ecclesiae adiutorio relevandus. Ac praeterea Servator noster, prout ipse per se non adspectabili modo Ecclesiam regit, a mystici vult sui Corporis membris adiuvari in exsequendo redemptionis opere. Quod tamen non ex eius indigentia debilitateque accidit, sed ex eo potius, quod ipsemet ad maiorem intemeratae suae Sponsae honorem rem ita disposuit. Dum enim, in cruce emoriens, immensum redemptionis thesaurum Ecclesiae suae, nihil ea conferente, dilargitus est, ubi de eiusmodi thesauro distribuendo agitur, id efficiendae sanctitatis opus non modo cum intaminata sua Sponsa communicat, sed ex eius etiam opera vult quodammodo oriri.

3806 (217) ... Corporis Christi nominatio non ex eo solum explicanda est, quod Christus mystici sui Corporis Caput est dicendus, (218) sed ex eo etiam, quod ita Ecclesiam sustinet et ita in Ecclesia quodammodo vivit, ut ipsa quasi altera Christi persona existat. ... Nobilissima tamen eiusmodi appellatio non ita accipienda est, ac si ineffabile illud vinculum, quo Dei Filius concretam assumpsit humanam naturam ad universam pertineat Ecclesiam (cf. DS 3816), sed in eo posita est, quod Servator noster bona maxime sibi propria ita cum Ecclesia sua communicat, ut haec secundum totam vitae suae rationem, tam adspectabilem quam arcanam, Christi imaginem quam perfectissime exprimat. Nam per iuridicam, ut aiunt, missionem, qua divinus Redemptor Apostolos in mundum misit, sicut ipse missus erat a Patre (cf. Jo 17, 18; 20, 21), ipse est, qui per Ecclesiam baptizat, docet, regit, solvit, ligat, offert, sacrificat. Ea vero altiore donatione, interna ac sublimi prorsus ... Christus Dominus Ecclesiam superna sua vita vivere iubet, totum eius Corpus divina virtute sua permeat, et singula membra secundum locum, quem in Corpore occupant, eo fere modo alit ac sustentat, quo cohaerentes sibi palmites vitis nutrit facitque frugiferos.

3807 2288 (218) Quodsi divinum hoc, a Christo datum, vitae virtutisque principium attente consideramus, prout ipsum fontem constituit (219) cuiusvis doni gratiaeque creatae, facile intellegimus illud nihil aliud esse nisi Paraclitum Spiritum, qui a Patre Filioque procedit, quique peculiari modo 'Spiritus Christi' seu 'Spiritus Filii' dicitur (Rom 8,9; 2 Cor 3,17; Gal 4,6)... Dum Christus solummodo hunc Spiritum non ad mensuram accepit (cf. Io 3,34), membris tamen mystici Corporis non nisi secundum mensuram donationis Christi ex ipsius Christi plenitudine impertitur (cf. Eph 1,8; 4,7). Ac postquam Christus in Cruce clarificatus est, eius Spiritus cum Ecclesia uberrima effusione communicatur, ut ipsa eiusque singula membra magis in dies magisque Servatori nostro adsimulentur. Spiritus Christi est, qui nos adoptivos Dei filios effecit (cf. Rom 8, 14-17; Gal 4, 6-7), ut aliquando 'omnes revelata facie gloriam Domini speculantes, in eandem imaginem transformemur a claritate in claritatem' (2 Cor 3,18).

3808 2288 Huic autem Christi Spiritui tamquam non adspectabili principio id quoque attribuendum est, ut omnes Corporis partes tam inter sese, quam cum excelso Capite suo coniungantur, totus in Capite cum sit, totus in Corpore, totus in singulis membris; quibus pro diversis eorum muneribus atque officiis, pro maiore vel minore quo fruuntur spiritualis sanitatis gradu, diversis rationibus praesens est atque adsistit. Ille est, qui caelesti vitae halitu in omnibus corporis partibus cuiusvis est habendus actionis vitalis ac reapse salutaris principium. Ille est, qui licet per se ipse in omnibus membris habeatur, in iisdemque divinitus agat, in inferioribus tamen etiam per superiorum ministerium (220) operatur; ille denique est, qui dum Ecclesiae nova semper in dies, sua afflante gratia, incrementa parit, membra tamen, a Corpore omnino abscissa, renuit sanctitatis gratia inhabitare. Quam quidem Iesu Christi Spiritus praesentiam operationemque... Leo XIII Encycl. Litt. 'Divinum illud' per haec verba presse nervoseque significavit: 'Hoc affirmare sufficiat, quod cum Christus Caput sit Ecclesiae, Spiritus Sanctus sit eius anima.'

3809 (221) Iam . . . in sua luce ponere cupimus, Christi Corpus, quod est Ecclesia, mysticum esse appellandum.... Non autem una de causa haec vox adhibenda est; quandoquidem per illam sociale Ecclesiae Corpus, cuius Christus Caput est ac moderator, internosci potest a

physico eius Corpore, quod e Deipara Virgine natum nunc ad Patris dexteram sedet velisque eucharisticis delitescit, ac discerni potest, quod ob hodiernos errores maioris momenti est, a naturali quovis corpore sive physico sive, ut aiunt, morali.

3810 Dum enim in naturali corpore unitatis principium ita partes iungit, ut propria, quam vocant, subsistentia singulae prorsus careant, contra in mystico Corpore mutuae coniunctionis vis, etiamsi intima, membra ita inter se copulat, ut singula omnino fruantur persona propria. Accedit quod, si totius et singulorum membrorum mutuam inter se rationem (222) consideramus, in physico quolibet viventi corpore totius concretionis emolumento membra singula universa postremum unice destinantur, dum socialis quaelibet hominum compages, si modo ultimum utilitatis finem inspicimus, ad omnium et uniuscuiusque membri profectum, utpote personae sunt, postremum ordinantur. ...

3811 Quodsi mysticum comparamus cum morali, ut aiunt, corpore, tum etiam animadvertendum est non leve quiddam interesse, sed aliquid summi momenti inter utrumque summaeque gravitatis. In hoc enim quod morale vocant, nihil aliud est unitatis principium nisi finis communis communisque omnium in eundem finem per socialem auctoritatem conspiratio; dum in mystico de quo agimus Corpore conspirationi huic internum aliud adiungitur principium, quod tam in universa compage quam in singulis eius partibus reapse existens virtuteque pollens talis est excellentiae, ut ratione sui omnia unitatis vincula, quibus vel physicum vel morale corpus copuletur, in immensum prorsus evincat. Hoc est ... aliquid non naturalis, sed supemi ordinis, immo in semet ipso infinitum omnino atque increatum: Divinus nempe Spiritus qui ... 'unus et idem numero, totam Ecclesiam replet et unit'.

3812 2289 Ejusmodi vero amantissima cognitio, qua divinus Redemptor a primo Incarnationis suae momento nos prosecutus est, studiosam quamlibet humanae mentis vim exsuperat; quandoquidem per beatam illam visionem, qua vixdum in Deiparae sinu exceptus, fruebatur, omnia mystici Corporis membra continenter perpetuoque sibi praesentia habet, suoque complectitur salutifero amore.

3813 (230) (Christus in nobis est) per Spiritum suum, quem nobiscum communicat et per quem ita in nobis operatur, ut quaecumque a Spiritu Sancto in animis peraguntur, etiam a Christo ibi peracta dicantur oporteat. ... Ex eadem autem Spiritus Christi communicatione efficitur, ut ... Ecclesia veluti plenitudo constituatur et complementum Redemptoris, Christus vero quoad omnia in Ecclesia quodammodo adimpleatur. Quibus quidem verbis ipsam attigimus rationem, cur... (231) Caput mysticum quod Christus est, et Ecclesia, quae hisce in terris veluti alter Christus eius personam gerit, unum novum hominem constituent, quo in salutifero crucis opere perpetuando caelum et terra iunguntur; Christum dicimus Caput et Corpus, Christum totum.

3814 2290 (231) Id omnibus commune et inconcussum esto, si a germana ve lint doctrina, a rectoque Ecclesiae magisterio non aberrare: omnem nempe reiciendum esse mysticae huius coagmentationis modum, quo christifideles, quavis ratione, ita creaturarum rerum ordinem praetergrediantur, atque in divina perperam invadant, ut vel una sempiterni Numinis attributio de iisdem tamquam propria praedicari queat. Ac praeterea certissimum illud firma mente retineant, hisce in rebus omnia esse habenda Sanctissimae Trinitati communia, quatenus eadem Deum ut supremam efficientem causam respiciant.

3815 2290 Animadvertant quoque necesse est, hac in causa de occulto mysterio agi, quod in hoc terrestri exilio, velamine quolibet detectum, omnino introspecti, humanaque lingua significari numquam possit. In habitare quidem Divinae Personae dicuntur, quatenus in creatis animantibus intellectu praeditis imperscrutabili modo praesentes, ab iisdem per cognitionem et amorem (232) attingantur; quadam tamen ratione omnem naturam transcendente, ac penitus intima et singulari. Ad quam quidem intuendam ut parumper

saltem accedamus, non illa via ac ratio neglegenda est, quam Vaticana Synodus (sess. III, Const. de fide cath., cap. 4; DS 3015) in id genus rebus valde commendat; quae quidem ad hauriendam lucem contendens, qua Dei arcana paullisper saltem internoscantur, id assequitur, mysteria eadem inter se comparans et cum supremo fine, quo dirigantur. Opportune igitur sapientissimus decessor Noster fel. rec. Leo XIII, cum de hac nostra cum Christo coniunctione deque Divino nos inhabitante Paraclito loqueretur, ad beatam illam visionem oculos convertit, qua aliquando in caelis haec eadem mystica copulatio consummationem suam perfectionemque consequetur. 'Haec mira coniunctio, inquit, quae suo nomine inhabitatio dicitur, condicione tantum seu statu ab ea discrepat, qua caelites Deus beando complectitur.' Qua quidem visione, modo prorsus ineffabili fas erit Patrem, Filium Divinumque Spiritum mentis oculis superno lumine auctis contemplari, divinarum Personarum processione aeternum per aevum proxime adsistere, ac simillimo illi gaudio beari, quo beata est sanctissima et indivisa Trinitas.

3816 (234) ... Non enim desunt, qui haud satis considerantes, Paulum apostolum translata tantummodo verborum significatione hac in re fuisse locutum, nec peculiare ac proprias corporis physici, moralis, mystici significationes, ut omnino oportet, distinguentes, perversum aliquod inducunt unitatis commentum; quandoquidem divinum Redemptorem et Ecclesiae membra in physicam unam personam coire et coalescere iubent, et dum hominibus divina attribuunt, Christum Dominum erroribus humanaeque in malum proclivitati obnoxium faciunt. A qua quidem doctrinae fallacia quemadmodum catholica fides sanctorumque Patrum praecepta prorsus abhorrent, ita pariter gentium Apostoli mens ac sententia omnino refugit, qui, quamvis Christum eiusque mysticum Corpus mira inter se coagmentatione coniungat, alterum tamen alteri, ut Sponsam Sponsae, opponit (cf. Eph 5, 22 s).

3817 Nec minus a veritate aberrat periculosus eorum error, qui ex arcana omnium nostrum cum Christo coniunctione insanum quendam, ut aiunt, quietismum deducere conantur; quo quidem spiritualis omnium Christianorum vita eorumque ad virtutem progressio Divini Spiritus actioni unice attribuuntur, ea nempe seclusa ac posthabita, quae a nobis eidem praestari debet, socia ac veluti adiutrice opera. Nemo profecto infitiri potest Sanctum Iesu Christi Spiritum unum esse fontem, ex quo superna omnis vis in Ecclesiam in eiusque membra profluat... Attamen, quod homines in sanctitatis operibus constanter perseverent, quod in gratia in virtuteque alacri animo proficiant, quod denique non modo ad christianae perfectionis apicem strenue contendant, sed ceteros quoque ad eam assequendam pro viribus excitent, haec omnia caelestis Spiritus operari non vult, nisi iidem homines quotidiana actuosaque navitate suas partes agant. 'Non enim dormientibus', ait Ambrosius, 'divina beneficia, sed observantibus deferuntur'. Namque, si in mortali (235) nostro corpore haud intermissa exercitatione membra roborantur ac vigescunt, multo profecto magis id contingit in sociali Iesu Christi Corpore, in quo singula membra propria cuiusque libertate, conscientia agendique ratione fruuntur. Quam ob rem, qui dixit: 'Vivo autem, iam non ego: vivit vero in me Christus' (Gal 2, 20), idem asseverare non dubitavit: 'Gratia eius (hoc est Dei) in me vacua non fuit, sed abundantius illis omnibus laboravi: non ego autem, sed gratia Dei mecum' (I Cor 15, 10). Omnino igitur perspicuum est fallacibus hisce doctrinis mysterium de quo agimus non in spiritualem christifidelium profectum, sed in eorum ruinam miserrime verti.

3818 Quod ex falsis etiam eorum placitis evenit, qui asseverant, non tanti esse faciendam frequentem admissorum venialium, ut aiunt, confessionem, cum praestet potius generalis illa confessio, quam singulis diebus Sponsa Christi cum filiis suis sibi in Domino coniunctis, per sacerdotes faciat ad altare Dei accessuros. Pluribus utique modis ... haec admissa expiari possunt; sed ad alacriorem quotidie per virtutis iter progressionem faciendam maxime commendatum volumus pium illum, non sine Spiritus Sancti instinctu ab Ecclesia inductum, crebrae confessionis usum, quo recta sui ipsius cognitio augetur, christiana crescit humilitas, morum eradicatur pravitas, spirituali neglegentiae torporique obsistitur, conscientia purificatur, roboratur voluntas, salutaris animorum moderatio procuratur atque ipsius

sacramenti vi augetur gratia.

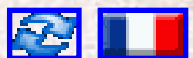
3819 (Redarguuntur praeterea ii,) qui precibus nostris omnem veri nominis impetrandi vim denegant vel qui ... insinuare conantur, supplicationes ad Deum privatim admotas parvi esse faciendas, cum publicae potius, Ecclesiae nomine (236) adhibitae, reapse valeant, quippe quae a mystico proficiscantur Iesu Christi Corpore. ...

3820 Non desunt postremo, qui dicunt supplicationes nostras non ad ipsam Iesu Christi personam, sed ad Deum potius vel ad aeternum Patrem per Christum esse dirigendas, cum Servator noster, prout mystici sui Corporis Caput, 'mediator Dei et hominum' (I Tim 2,5) solummodo sit habendus. Attamen id non solum Ecclesiae menti adversatur christianorumque consuetudini, sed veritate etiam offendit. Christus enim... secundum utramque naturam una simul totius Ecclesiae est Caput; ac ceteroquin ipse sollemniter asseveravit; 'Si quid petieritis me in nomine meo, hoc faciam' (Jo 14,14). Et quamvis (237) in eucharistico praesertim sacrificio - in quo Christus, cum sacerdos ipsemet et hostia sit, conciliatoris munere peculiari modo fungitur - orationes ad aeternum Patrem per Unigenitum suum plerumque admoveantur, nihilo secius non raro ... ad divinum quoque Redemptorem preces adhibentur...

3821 (242) (Invitantur ii,) qui ad adspectabilem non pertinent Catholicae Ecclesiae compagem, ut ... (243) ... ab eo statu se eripere studeant, in quo de sempiterna cuiusque propria salute securi esse non possunt; quandoquidem, etiamsi inscio quodam desiderio ac voto ad mysticum Redemptoris Corpus ordinentur, tot tamen tantisque caelestibus muneribus adiumentisque carent, quibus in Catholica solummodo Ecclesia frui licet. Ingrediuntur igitur catholicam unitatem et nobiscum omnes in una Iesu Christi Corporis compagine coniuncti ad unum Caput in gloriosissimae dilectionis societate concurrant. ...

3822 At si cupimus ... totius mystici Corporis comprecationem admoventi Deo, ut aberrantes omnes in unum Iesu Christi ovile quam primum ingrediuntur, profiteamur tamen, omnino necessarium esse, id sponte libenterque fieri, cum nemo credat nisi volens. Quam ob rem si qui non credentes, eo reapse compelluntur, ut Ecclesiae aedificium intrent ut ad altare accedant sacramentaque suscipiant, ii procul dubio veri christifideles non fiunt; fides enim, sine qua 'impossibile est placere Deo' (Hebr 11,6) liberrimum esse debet obsequium intellectus et voluntatis (cf. 3008). Si igitur aliquando contingat, ut, contra constantem Apostolicae huius Sedis doctrinam (cf. DS 3176); CdC 1351), ad amplexandam catholicam fidem aliquis adigatur invitus, id Nos facere non possumus quin, pro officii Nostri conscientia, reprobemus...

[Pie XII, Litt. encycl. 'Divino afflante Spiritu',](#)

[30 septembre 1943](#)

3825 2292 (309) Quod autem Vulgatam Tridentina Synodus (cf. DS 1506) esse voluit latinam conversionem, 'qua omnes pro authentica uterentur', id quidem, ut omnes norunt, latinam solummodo respicit Ecclesiam, eiusdemque publicum Scripturae usum, ac nequaquam, procul dubio, primigeniorum textuum auctoritatem et vim minuit. Neque enim de primigeniis textibus tunc agebatur, sed de latinis quae illa aetate circumferebantur conversionibus, inter quas idem Concilium illam iure praeferendam edixit, quae 'longo tot saeculorum usu in ipsa Ecclesia probata est'. Haec igitur praecellens Vulgatae auctoritas seu, ut aiunt, authenticitas non ob criticas praesertim rationes a Concilio statuta est sed ob illius potius legitimum in Ecclesiis usum, per tot saeculorum decursum habitum; quo quidem usu demonstratur eandem, prout intellexit et intellegit Ecclesia, in rebus fidei ac morum ab omni prorsus esse errore immunem; ita ut, ipsa Ecclesia testante et confirmante, in

disputationibus, lectionibus concionibusque tuto ac sine errandi periculo proferri possit; atque adeo eiusmodi authentia non primario nomine critica, sed iuridica potius vocatur. Quapropter haec Vulgatae in rebus doctrinae auctoritas minime vetat - immo id hodie fere postulat -, quominus eadem haec doctrina ex primigeniis etiam textibus comprobetur et confirmetur, atque etiam quominus passim in auxilium iidem textus vocentur, quibus recta Sacrarum Litterarum significatio ubique magis in dies patefiat atque explanetur. Ac ne id quidem Tridentini Concilii decreto prohibetur, quominus nempe ad christifidelium usum et bonum et ad faciliorem divini eloquii intellegentiam, conversiones in vulgatas linguas conficiantur, eaeque etiam ex ipsis (310) primigeniis textibus, ut iam multis in regionibus, approbante Ecclesiae auctoritate, laudabiliter factum esse novimus.

3826 2293 (310) Linguarum antiquarum cognitione et criticae artis subsidiis egregie instructus, exegeta catholicus ad illud accedat munus, quod ex omnibus ei impositis summum est, ut nempe germanam ipsam Sacrorum Librorum sententiam reperiat atque exponat. Quo in opere exsequendo ante oculos habeant interpretes sibi illud omnium maximum curandum esse, ut clare dispiciant ac definiant, quis sit verborum biblicorum sensus, quem litteralem vocant. Hanc litteralem verborum significationem omni cum diligentia per linguarum cognitionem iidem eruant, ope adhibita contextus, comparisonisque cum assimilibus locis; quae quidem omnia in profanorum quoque scriptorum interpretatione in auxilium vocari solent, ut auctoris mens luculenter pateat. Sacrarum autem Litterarum exegetae, memores de verbo divinitus inspirato heic agi, cuius custodia et interpretatio ab ipso Deo Ecclesiae commissa est, non minus diligenter rationem habeant explanationum et declarationum magisterii Ecclesiae, itemque explicationis a sanctis Patribus datae, atque etiam 'analogiae fidei', ut Leo XIII in Encycl. Litt. 'providentissimus Deus' (cf. DS 3283) sapientissime animadvertit... Non tantum... eas res exponant, quae ad historiam, archaeologiam, philologiam, ad aliasque huiusmodi disciplinas spectent; sed, illis quidem opportune allatis, quantum ad exegesin conferre possint, ostendant potissimum, quae sit singulorum librorum vel textuum theologica doctrina de rebus fidei et morum, ita ut haec eorum explanatio non modo theologos doctores adiuvet ad fidei dogmata proponenda confirmandaque, sed sacerdotibus etiam adiumento sit ad doctrinam christianam coram populo enucleandam, ac fidelibus denique omnibus ad vitam sanctam homineque christiano dignam agendam adserviat.

3827 2293 (311) Talem cum dederint interpretationem, imprimis, ut diximus, theologicam, efficaciter illos ad silentium redigent, qui, asseverantes se vix quidquam in biblicis commentariis invenire, quod mentem ad Deum extollat, animum enutriet, interiorem vitam promoveat, ad spiritualem quamdam et mysticam, ut aiunt, interpretationem confugiendum esse dictitant (cf. DS 3792ss). ...

3828 2293 Non omnis sane spiritualis sensus a Sacra Scriptura excluditur. Quae enim in Vetere Testamento dicta vel facta sunt, ita a Deo sapientissime sunt ordinata atque disposita, ut praeterita spirituali modo ea praesignificarent, quae in novo gratiae foedere essent futura. Quare exegeta, sicut litteralem, ut aiunt, verborum significationem, quam hagiographus intenderit atque expresserit, reperire atque exponere debet, ita spiritualem etiam, dummodo rite constet illam a Deo fuisse datam. Deus enim solummodo spiritualem hanc significationem et novisse potuit, et nobis revelare. Iamvero eiusmodi sensum in Sanctis Evangeliiis nobis indicat, nosque edocet divinus ipse Servator; hunc etiam, Magistri exemplum imitati, Apostoli loquendo scribendoque profitentur hunc perpetuo tradita ab Ecclesia doctrina ostendit; hunc denique antiquissimus liturgiae usus declarat, ubicumque rite adhiberi potest notum illud pronuntiatum: Lex precandi lex credendi est (cf. DS 246: Legem credendi ...). Hunc igitur spiritualem sensum, a Deo ipso intentum et ordinatum, exegetae catholici ea diligentia patefaciant ac proponant, quam divini verbi dignitas exposcit; alias autem translatae rerum significationes ne tamquam genuinum Sacrae Scripturae sensum proferant, religiose caveant.

3829 2294 (314) Interpres igitur omni cum cura, ac nulla quam recentiores pervestigaciones attulerint luce neglecta dispicere enitatur, quae propria fuerit sacri scriptoris indoles ac vitae condicio, qua floruerit aetate, quos fontes adhibuerit sive scriptos sive ore traditos, quibusque sit usus formis dicendi. Sic enim satius cognoscere poterit, quis hagiographus fuerit, quidque scribendo significare voluerit. Neque enim quemquam latet summam Interpretandi normam eam esse, qua perspiciatur et definiatur quid scriptor dicere intenderit.

3830 2294 Quisnam autem sit litteralis sensus, in veterum orientalium auctorum verbis et scriptis saepenumero non ita in aperto est ut apud nostrae aetatis scriptores... (315) Veteres enim Orientales, ut quod in mente haberent exprimerent, non semper iisdem formis iisdemque dicendi modis utebantur, quibus nos hodie, sed illis potius, qui apud suorum temporum et locorum homines usu erant recepti. Hi quinam fuerint, exegeta non quasi in antecessum statuere potest, sed accurata tantummodo antiquarum Orientis litterarum pervestigatione ... Haec eadem pervestigatio id quoque iam lucide comprobavit, israeliticum populum inter ceteras Orientis veteres nationes in historia rite scribenda, tam ob antiquitatem, quam ob fidelem rerum gestarum relationem singulariter praestitisse; quod quidem ex divinae inspirationis charismate atque ex peculiari historiae biblicae fine, qui ad religionem pertinet, profecto eruitur. Nihilominus etiam apud Sacros Scriptores, sicut apud ceteros antiquos, certas quasdam inveniri exponendi narrandique artes, certos quosdam idiotismos, linguis praesertim semiticis proprios, approximationes quae dicuntur, ac certos loquendi modos hyperbolicos, immo interdum etiam paradoxa, quibus res menti firmiter imprimantur, nemo sane miretur, qui de inspiratione biblica recte sentiat. A Libris enim Sacris nulla aliena est illarum loquendi rationum, quibus apud veteres gentes, praesertim apud Orientales, humanus sermo ad sententiam exprimendam uti solebat, ea tamen condicione, ut adhibitum dicendi genus Dei sanctitati et veritati haudquaquam repugnet, quemadmodum, pro sagacitate sua, iam ipse Angelicus Doctor hisce verbis animadvertit: 'In Scriptura divina (316) traduntur nobis per modum, quo homines solent uti.' ... Non raro enim, ... cum sacros Auctores ab historiae fide aberrasse, aut res minus accurate rettulisse obiurgando nonnulli iactant, nulla alia de re agi comperitur, nisi de suetis illis nativis antiquorum dicendi narrandique modis, qui in mutuo hominum inter se commercio passim adhiberi solebant, ac reapse licito communique more adhibebantur.

3831 (317) Nostri igitur rerum biblicarum cultores in hanc quoque rem animum debita diligentia intendant neque quidquam omittant, quod novitatis attulerint cum archaeologia tum antiqua rerum gestarum historia priscarumque litterarum scientia quodque aptum sit, quo melius veterum scriptorum mens eorumque ratiocinandi, narrandi scribendique modus, forma et ars cognoscatur ... Omnis enim humana cognitio etiamsi non sacra ut suam habet quasi insitam dignitatem et excellentiam - quippe quae sit quaedam finita participatio infinitae cognitionis Dei - ita novam altiolemque dignitatem et quasi consecrationem assequitur, cum ad res ipsas divinas clariore luce collustrandas adhibetur. ... (319) Catholicus interpres actuoso fortique suae disciplinae amore actus ac sanctae matri Ecclesiae sincere devotus neutquam retineri debet, quominus difficiles quaestiones hucusque nondum enodatas iterum atque iterum aggrediatur ..., ut ... et certis quoque profanarum disciplinarum conclusionibus debito modo satisfaciat. Horum autem strenuorum ... operariorum conatus non solummodo aequo iustoque animo, sed summa etiam cum caritate iudicandos esse ceteri omnes Ecclesiae filii meminerint; qui quidem ab illo haud satis prudenti studio abhorreere debent, quo quidquid novum est, ob hoc ipsum censetur esse impugnandum aut in suspensionem adducendum. Illud enim imprimis ante oculos habeant, in normis ac legibus ab Ecclesia datis de fidei morumque doctrina agi; atque inter multa illa, quae in sacris libris, legalibus, historicis, sapientialibus et propheticis proponuntur, pauca tantum esse, quorum sensus ab Ecclesiae auctoritate declaratus sit, neque plura ea esse, de quibus unanimis sanctorum Patrum sit sententia. Multa igitur remanent, eaque gravissima, in quibus edisserendis et explanandis catholicorum interpretum acumen et ingenium libere exerceri potest ac debet, ut ad omnium utilitatem, ad maiorem in dies doctrinae sacrae profectum et ad Ecclesiae defensionem et honorem ex suo

quisque viritim conferat.

Denzinger (latin) 3780

Denzinger (latin) 3832

Instructio S. Paenitentiariae, sous Pie XII, 25 mars 1944

3832 (Ad dubia removenda quoad facultatem) impertiendi in quibusdam rerum adiunctis absolutionem sacramentalem generali formula seu communi absolutione, sine praevia peccatorum confessione a singulis Christi fidelibus peracta, S. Paenitentiarie (declarat):

3833 1. Sacerdotes, licet ad confessiones sacramentales excipiendas adprobati non sint, facultate fruuntur absolvendi generali modo atque una simul: a) Milites imminenti aut commisso proelio, prout in morte constitutos, quando, sive prae militum multitudine sive prae temporis angustia, singuli audiri nequeunt. Si tamen rerum adiuncta eiusmodi sint, ut vel moraliter impossibile vel admodum difficile videatur, milites absolvere imminenti aut commisso proelio, tunc licet eos absolvere statim ac necessarium iudicabitur. b) Cives et milites instante mortis periculo, durantibus hostilibus incursionibus.

3834 2. Praeter casus, in quibus agitur de mortis periculo, non licet sacramentaliter absolvere plures una simul, aut singulos dimidiate tantum confessos, ratione tantum magni concursus paenitentium, qualis verbi gratia potest contingere in die magnae alicuius festivitatis aut indulgentiae (cf. prop. 59 ex damn. ab Innoc. XI a. 1679 (DS 2159)): licet vero, si accedat alia gravis omnino et urgens necessitas, gravitati praecepti divini integritatis confessionis proportionata, vb.gr. si paenitentes secus nulla sua culpa diu gratia sacramentali et sacra communione carere cogantur.

3835 4. (Inter alia, paenitentes monendi sunt,) omnino necesse esse, ut qui absolutionem turmatim acceperint, in primo deinceps suscipiendo paenitentiae sacramento, gravia singula peccata sua rite confiteantur, quae non antea confessi fuerint.

3836 5. Sacerdotes aperte fideles doceant, eos graviter prohiberi, ne, quamvis sibi conscii sint culpa mortalis, nondum in confessione recte accusatae et remissae, et obligatio integre lethalia peccata confitendi urgeat ex lege sive divina sive ecclesiastica, de industria declinent huic obligationi satisfacere, occasionem exspectantes, qua absolutio turmatim detur.

3837 7. Si tempus suppetat, haec absolutio sueta atque integra formula in plurali numero impertienda est; secus vero haec brevior formula adhiberi potest: 'Ego vos absolvo ab omnibus censuris et peccatis in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti.'

Decr. S. Officii, sous Pie XII, 29 mars (1 avril) 1944

3838 2295 Expos.. (In nonnullis scriptis asseritur) finem primarium matrimonii non esse prolis generationem, vel fines secundarios non esse fini primario subordinatos, sed ab eo independentes. Hisce in elucubrationibus primarius coniugii finis alius ab aliis designatur, ut ex. gr.: coniugum per omnimodam vitae actionisque communionem complementum ac personalis perfectio; coniugum mutuus amor atque unio fovenda ac perficienda per psychicam et somaticam propriae personae traditionem; et huiusmodi alia plura. In iisdem scriptis interdum verbis in documentis Ecclesiae occurrentibus (uti sunt v. gr. finis primarius, secundarius) sensus tribuitur, qui cum his vocibus, secundum communem theologorum

usum, non congruit. Qu.: An admitti possit quorundam recentiorum sententia, qui vel negant finem primarium matrimonii esse prolis generationem et educationem, vel docent fines secundarios fini primario non esse essentialiter subordinatos, sed esse aequae principales et independentes?

Resp. (cfirm. a S. P'ce 30. Mart.): Negative.

[Decr. S. officii, sous Pie XII, 19. \(21.\) juillet 1944](#)

3839 2296 Qu.: Quid sentiendum de systemate Millenarismi mitigati, docentis scilicet Christum Dominum ante finale iudicium sive praevia sive non praevia plurium iustorum resurrectione, visibiliter in hanc terram regnandi causa esse venturum. Resp. (cfirm. a S. P'ce 20. Iul.): Systema Millenarismi mitigati tuto doceri non posse.

[Pie XII, Litt. encycl. 'Mediator Dei', 20 novembre 1947](#)

3840 2297 (528) In omni actione liturgica una cum Ecclesia praesens adest divinus eius Conditor; praesens adest Christus in Augusto altaris sacrificio, cum in administri sui persona, tum maxime sub eucharisticis speciebus; praesens adest in sacramentis virtute sua, quam in eadem transfundit utpote efficiendae sanctitatis instrumenta; praesens adest denique in Deo admotis laudibus ac supplicationibus, secundum illud: 'Ubi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum' (Mt 18,20).

3841 2298 Sacra igitur Liturgia cultum publicum constituit, quem Redemptor noster, Ecclesiae Caput, caelesti Patri habet, quemque christifidelium societas Conditori suo et per ipsum aeterno Patri tribuit; utque omnia breviter perstringamus, integrum constituit publicum cultum (529) mystici Iesu Christi Corporis, Capitis nempe membrorumque eius.

3842 2298 (530) Universus autem, quem Ecclesia Deo adhibet, cultus, ut externus, ita internus esse debet. Externus quidem; nam id natura postulat hominis, qui ex animo corporeque constat ...; ac divinus cultus non tantum ad singulos pertinet, sed ad humanam etiam consortionem atque adeo (531) socialis sit oportet ... Id denique Mystici Corporis unitatem peculiari modo patefacit... At praecipuum divini cultus elementum internum esse debet: oportet enim semper in Christo vivere eidemque se totum dedere, ut in eo, cum eo et per eum debita caelesti Patri attribuat gloria.

3843 2298 (532) Quamobrem a vera ac germana sacrae Liturgiae notione ac sententia omnino ii aberrant, qui eam utpote divini cultus partem iudicent externam solummodo ac sensibus obiectam, vel quasi decorum quemdam caerimoniarum apparatus; nec minus ii aberrant, qui eam veluti meram legum praeceptorumque summam reputent, quibus ecclesiastica hierarchia iubeat sacros instrui ordinarique ritus.

3844 (532) Efficacitas, si de eucharistico sacrificio ac de sacramentis agitur, ex opere operato potius ac primo loco oritur. Si vero vel actionem illam consideramus intaminatae Iesu Christi Sponsae, qua eadem precibus sacrisque caerimoniis eucharisticum adornat sacrificium et sacramenta, vel si de 'sacramentalibus' ac de ceteris ritibus agitur, quae ab ecclesiastica instituta sunt hierarchia, tum efficacitas habetur potius ex opere operantis Ecclesiae, quatenus ea sancta est atque arctissime cum suo Capite coniuncta operatur.

3845 Quam ad rem cupimus ..., ut animum intendatis vestrum ad novas illas cogitandi iudicandique rationes de christiana pietate, quam 'obiectivam' vocant; quae quidem rationes, dum mystici Corporis mysterium itemque veracem gratiae actionem sanctitatis effectricem

divinosque sacramentorum et eucharistici sacrificii actus in perspicuo (533) ponere conantur, eo tamen contendere videntur, ut 'subiectivam' seu 'personalem' quam dicunt pietatem vel imminuant vel omnino praetermittant... Christus (per sacramenta et per sacrificium suum) nullo non tempore humanum genus expiat Deoque consecrat. Ea igitur 'obiectiva'. . . virtute pollent, quae reapse animos nostros divinae Iesu Christi vitae facit participes. Ideo non ex nostra, sed ex divina virtute eis effectrix illa vis inest, quae membrorum pietatem cum Capitis pietate coniungit eademque quodammodo reddit totius communitatis actionem. Quibus ex acutis argumentis nonnulli concludunt, christiana omnis pietas in mystici Corporis Christi mysterio consistat oportere, nulla habita 'personali' seu 'subiectiva' ut aiunt ratione atque adeo cetera religionis opera negligenda reputant, quae cum sacra Liturgia arcte non devinciantur et extra cultum publicum absolvantur. Quas tamen circa duplicis pietatis genera conclusiones, quamvis optima sint quae supra proponuntur principia, fallaces omnino esse, insidiosas ac perniciosissimas nemo est qui non videat. Utique retinendum est sacramenta altarisque sacrificium intimam habere in semet ipsis virtutem, utpote quae sint ipsius Christi actiones, ... verumtamen ut eadem debitam efficaciam habeant, opus est prorsus, ut rectae animi nostri dispositiones accedant.

3846 2299 (537) In spirituali igitur vita nulla intercedere potest discrepantia vel repugnantia inter divinam illam actionem, quae ad perpetuandam redemptionem nostram gratiam in animos infundit, ac sociam laboriosamque hominis operam, quae donum Dei vacuum non reddat oportet (cf. 2 Cor 6,1); itemque inter externi sacramentorum ritus efficacitatem, quae ex opere operato oritur, atque eorum bene merentem actum, qui eadem impertiunt vel suscipiunt, quem quidem actum opus operantis vocamus; ac pari modo publicas supplicationes inter privatasque preces; inter rectam agendi rationem supernarumque contemplationem rerum; inter vitam asceticam ac Liturgiae pietatem; ac denique inter ecclesiasticae hierarchiae iurisdictionem legitimumque magisterium ac potestatem illam, quae proprie sacerdotalis dicitur, quaeque in sacro exercetur ministerio.... Procul dubio liturgica precatio, cum publica sit inclitae Iesu Christi Sponsae supplicatio, privatis precibus potiore excellentia praestat. Quae tamen potior excellentia neutiquam significat duo haec precandi genera inter se discrepare vel repugnare. Uno enim eodemque cum sint studio animata, una simul etiam confluunt ac componuntur secundum illud 'omnia et in omnibus Christus' (Col 3, 11), ad idemque contendunt propositum, donec in nobis formetur Christus (cf. Gal 4, 19).

3847 (547) Christianae religionis caput ac veluti centrum sanctissimae Eucharistiae mysterium est, quam olim Summus Sacerdos Christus instituit, quamque per suos ministros perpetuo in Ecclesia renovari iubet. ... (548) Altaris sacrificium non mera est ac simplex Iesu Christi cruciatuum ac mortis commemoratio, sed vera ac propria sacrificatio, qua quidem per incruentam immolationem Summus Sacerdos id agit quod iam in cruce fecit, semet ipsum aeterno Patri hostiam offerens acceptissimam. ...

3848 Dissimilis tamen ratio est, qua Christus offertur. In cruce enim totum semet ipsum suosque Deo obtulit dolores ; victimae vero immolatio per cruentam mortem libera voluntate obitam effecta est. In ara autem, ob gloriosum humanae naturae suae statum, 'mors illi ultra non dominabitur' (Rom 6,9), ideoque sanguinis effusio haud possibilis est; verumtamen ex divinae sapientiae consilio Redemptoris nostri sacrificatio per externa signa, quae sunt mortis indices, mirando quodam modo ostenditur. Siquidem per panis 'transsubstantiationem' in corpus vinique in sanguinem Christi, ut eius corpus reapse praesens habetur, ita eius cruor: eucharisticae autem species, sub quibus adest, cruentam corporis et sanguinis separationem figurant. Itaque memorialis demonstratio eius mortis, (549) quae reapse in Calvariae loco accidit, in singulis altaris sacrificiis iteratur quandoquidem per distinctos indices Christus Iesus in statu victimae significatur atque ostenditur.

3849 2300 (552) Expediit... christifideles omnes animadvertant, summo sibi officio esse summaeque dignitati, eucharisticum participare sacrificium. (553) (Tamen) non idcirco

sacerdotali etiam potestate fruuntur.

3850 2300 (Falsus conceptus sacerdotii fidelium:) Sunt enim ..., qui... doceant (cf. DS 1767), in Novo Testamento sacerdotii nomine id solummodo venire, quod ad omnes spectet, qui sacri fontis lavacro expiati fuerint; itemque praeceptum illud, quo Iesus Christus in novissima cena id Apostolis commiserat faciendum, quod ipse fecerat, ad cunctam directo pertinere christifidelium Ecclesiam; atque exinde, deinceps tantum, hierarchicum consecutum esse sacerdotium. Quapropter populum autumant vera perfrui sacerdotali potestate, sacerdotem autem solummodo agere ex delegato a communitate munere. Quamobrem Eucharisticum Sacrificium veri nominis 'concelebrationem' existimant, ac reputant expedire potius ut sacerdotes una cum populo adstantes 'concelebrent', quam ut privatim Sacrificium offerant absente populo. (Contra haec) in memoriam revocandum esse ducimus, sacerdotem nempe idcirco tantum populi vices agere, quia personam gerit Dni. n. Iesu Christi, quatenus membrorum omnium Caput est, pro iisdem semet ipsum offert, ideoque ad altare accedere ut ministrum Christi, Christo inferiorem, superiorem autem populo. Populum contra, quippe (554) qui nulla ratione divini Redemptoris personam sustineat neque conciliator sit inter seipsum et Deum, nullo modo iure sacerdotali frui posse. - Quae quidem fidei certitudine constant; at praeterea christifideles etiam divinam offerre hostiam, diversa tamen ratione, dicendi sunt.

3851 2300 (Verus conceptus sacerdotii fidelium:) 'Non solum', ita Innocentius III, 'offerunt sacerdotes, sed et universi fideles: nam quod specialiter adimpletur ministerio sacerdotum, hoc universaliter agitur voto fidelium'. Ac ... (S. Robertus Bellarminus:) 'Sacrificium' inquit 'in persona Christi principaliter offertur. Itaque ista oblatio, consecrationem subsequens, est quaedam testificatio, quod tota Ecclesia consentiat in oblationem a Christo factam, et simul cum illo offerat'. Eucharistici quoque Sacrificii ritus ac preces haud minus clare significant atque ostendunt victimae oblationem una cum populo a sacerdotibus fieri... (555) Nec mirum est christifideles ad huiusmodi dignitatem elevari. Baptismatis enim lavacro, generali titulo christiani in mystico Corpore membra efficiuntur Christi sacerdotis, et 'characterem' qui eorum in animo quasi insculpitur, ad cultum divinum deputantur; atque adeo ipsius Christi sacerdotium pro sua condicione participant. ...

3852 2300 At est etiam intima ratio, cur christiani omnes, ii praesertim qui altari adsunt, offerre dicantur. Qua in re gravissima ne perniciosus oriatur error, offerendi vocem propriae significationis terminis circumscribamus oportet. Incruenta enim illa immolatio, qua consecrationis verbis prolatis Christus in statu victimae super altare praesens redditur, ab ipso solo sacerdote perficitur, prout Christi personam sustinet, non vero prout christifidelium personam gerit. At idcirco quod sacerdos divinam victimam altari superponit, eandem Deo Patri qua oblationem defert ad gloriam Sanctissimae Trinitatis et in bonum totius Ecclesiae. Hanc autem restricti nominis oblationem christifideles suo modo duplicique ratione participant: quia nempe non tantum per sacerdotis manus, sed etiam una cum ipso quodammodo Sacrificium (556) offerunt: qua quidem participatione, populi quoque oblatio ad ipsum liturgicum refertur cultum.

3853 2300 (Redarguuntur dein tamquam 'superlaciones traiectionesque' opiniones eorum, qui) illa omnino sacrificia reprobant, quae privatim ac non adstante populo offerantur ... (item quae eodem tempore pluribus in altaribus offerantur.) (557) Perperam hac in re ad sociale eucharistici sacrificii indolem provocatur. Quotiescumque enim sacerdos id renovat, quod divinus Redemptor in novissima cena peregit, reapse sacrificium consummatur: quod quidem sacrificium semper et ubique itemque necessario ac suapte natura publico et sociali munere fruitur quandoquidem is, qui illud immolat, et Christi et christifidelium, cuius divinus Redemptor est Caput, nomine agit, atque illud Deo offert pro Ecclesia sancta catholica, ac pro vivis et defunctis.

3854 (562) Augustum altaris sacrificium divinae dapis communionem concluditur. Attamen ...

ad eius sacrificii integritatem habendam requiritur solummodo, ut sacerdos caelesti pabulo reficiatur, non autem, ut populus etiam - quod ceteroquin summopere optandum est - ad sacram synaxim accedat. (Recoluntur errores in hac re iam reiecti ; refelluntur deinde asserentes) (563) heic agi non de sacrificio solummodo, sed de sacrificio ac cena fraternae communitatis, atque sacram synaxim ponant, communiter actam, quasi totius celebrationis culmen. Etenim etiam atque etiam animadvertendum est, eucharisticum sacrificium suapte natura incruentam esse divinae victimae immolationem, quae quidem mystico modo ex sacrarum specierum separatione patet, ex earumque oblatione aeterno Patri peracta. Sacra autem synaxis ad idem integrandum ad idemque augusti sacramenti communione participandum pertinet; dumque administro sacrificanti omnino necessaria est, christifidelibus est tantummodo enixe commendanda.

3855 2297 (580)...Liturgicus annus... non frigida atque iners earum rerum repraesentatio est, quae ad praeterita tempora pertinent, vel simplex ac nuda superioris aetatis rerum recordatio. Sed potius est Christus ipse, qui in sua Ecclesia perseverat, quique immensae misericordiae suae iter pergit, quod quidem in hac mortali vita, cum pertransiit benefaciendo (cf. Act 10, 38), ipse pietissimo eo consilio incepit, ut hominum animi mysteria sua attingerent ac per eadem quodammodo viverent; quae profecto mysteria non incerto ac subobscurum eo modo, quo recentiores quidam scriptores effutiunt, sed quo modo catholica doctrina nos docet, praesentia continenter adsunt atque operantur; quandoquidem, ex Ecclesiae Doctorum sententia, et eximia sunt christianae perfectionis exempla, et divinae gratiae sunt fontes ob merita deprecationesque Christi, et effectu suo in nobis perdurant, cum singula secundum indolem cuiusque suam salutis nostrae causa suo modo existant.

3857 2301 1. Sacramentum Ordinis a Christo Domino institutum, quo traditur spiritualis potestas et confertur gratia ad rite obeunda munia ecclesiastica, unum esse idemque pro universa Ecclesia, catholica fides profitetur. ... Neque his a Christo Domino institutis Sacramentis Ecclesia saeculorum cursu alia Sacramenta substituit vel substituere potuit, cum, ut Concilium Tridentinum (cf. DS 1601 1728) docet, septem Novae Legis Sacramenta sint omnia a Iesu Christo Domino Nostro instituta et Ecclesiae nulla competat potestas in 'substantiam Sacramentorum', id est in ea quae, testibus divinae revelationis fontibus, ipse Christus Dominus in signo sacramentali servanda statuit. ...

3858 2301 Constat autem inter omnes Sacramenta Novae Legis, utpote signa sensibilia atque gratiae invisibilis efficientia, debere gratiam et significare quam efficiunt et efficere quam significant. Iamvero effectus, qui sacra Diaconatus, Presbyteratus et Episcopatus Ordinatione produci ideoque significari debent, potestas scilicet et gratia, in omnibus Ecclesiae universalis diversorum temporum et regionum ritibus sufficienter significati inveniuntur manuum impositione et verbis eam determinantibus. Insuper nemo est qui ignoret Ecclesiam Romanam semper validas habuisse Ordinationes graeco ritu collatas absque instrumentorum traditione, ita ut in ipso Concilio Florentino, in quo Graecorum cum Ecclesia Romana unio peracta est, minime Graecis impositum sit, ut ritum Ordinationis mutarent vel illi instrumentorum traditionem insererent: immo voluit Ecclesia ut in ipsa Urbe Graeci secundum proprium ritum ordinarentur. Quibus colligitur, etiam secundum mentem ipsius Concilii Florentini (cf. DS 1326), traditionem instrumentorum non ex ipsius Domini Nostri Jesu Christi voluntate ad substantiam et ad validitatem huius Sacramenti requiri. Quod si ex Ecclesiae voluntate et praescripto eadem aliquando fuerit necessaria ad valorem quoque, omnes norunt Ecclesiam quod statuit etiam mutare et abrogare valere.

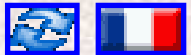
3859 2301 4. Quae cum ita sint, divino lumine invocato, suprema Nostra Apostolica Auctoritate et certa scientia declaramus et, quatenus opus sit, decernimus et disponimus: Sacrorum Ordinum Diaconatus, Presbyteratus et Episcopatus materiam eamque unam esse manuum impositionem : formam vero itemque unam esse verba applicationem huius materiae determinantia, quibus univoce significantur effectus sacramentales - scilicet

potestas Ordinis et gratia Spiritus Sancti -, quaeque ab Ecclesia qua talia accipiuntur et usurpantur. Hinc consequitur ut declarem, sicut revera ad omnem controversiam auferendam et ad conscientiarum anxietatibus viam praecludendam Apostolica Nostra Auctoritate declaramus, et, si umquam aliter legitime dispositum fuerit, statuimus instrumentorum traditionem saltem in posterum non esse necessariam ad Sacrorum Diaconatus, Presbyteratus et Episcopatus Ordinum validitatem.

3860 2301 5. De materia autem et forma in uniuscuiusque Ordinis collatione, eadem suprema Nostra Apostolica auctoritate, quae sequuntur decernimus et constituimus: In Ordinatione Diaconali materia est Episcopi manus impositio quae in ritu istius Ordinationis una occurrit. Forma autem constat verbis 'Praefationis' quorum haec sunt essentialia ideoque ad valorem requisita: 'Emitte in eum, quaesumus Domine, Spiritum Sanctum, quo in opus ministerii tui fideliter exsequendi septiformis gratiae tuae munere roboretur.' In Ordinatione Presbyterali materia est Episcopi prima manuum impositio quae silentio fit, non autem eiusdem impositionis per manus dexterarum extensionem continuatio, nec ultima cui coniunguntur verba: 'Accipe Spiritum Sanctum: quorum remiseris peccata etcetera.' Forma autem constat verbis 'Praefationis' quorum haec sunt essentialia ideoque ad valorem requisita: 'Da, quaesumus, omnipotens Pater, in hunc famulum tuum Presbyterii dignitatem; innova in visceribus eius spiritum sanctitatis, ut acceptum a Te, Deus, secundi meriti munus obtineat censuramque morum exemplo suae conversationis insinuet.' Denique in Ordinatione seu Consecratione Episcopali materia est manuum impositio quae ab Episcopo consecratore fit. Forma autem constat verbis 'Praefationis', quorum haec sunt essentialia ideoque ad valorem requisita: 'Comple in Sacerdote tuo ministerii tui summam, et ornamentis totius glorificationis instructum caelestis unguenti rore sanctifica' ...

3861 2301 6. Ne vero dubitandi praebeatur occasio, praecipimus ut impositio manuum in quolibet Ordine conferendo caput Ordinandi physice tangendo fiat, quamvis etiam tactus moralis ad Sacramentum valide conficiendum sufficiat. ... Huius Nostrae Constitutionis dispositiones vim retroactivam non habent. ...

[Ep. Secretarii Commiss. de re Biblica ad card. Suhard,](#)

[archiep. Paris., sous Pie XII, 16 janvier 1948](#)

3862 2302 (45) (Decreta Commissionis de re Biblica ulteriori investigatione rei Biblicae obstare nolunt.)

cf. textus in lingua gallica

[Decr, S. Officii, sous Pie XII, 28 juin \(1 juillet\) 1949](#)

3865 Qu.: 1. Utrum licitum sit, partibus communistarum nomen dare vel eisdem favorem praestare (cf. DS 3930). 2. Utrum licitum sit edere, propagare vel legere libros, periodica diaria vel folia, quae doctrinae vel actioni communistarum patrocinantur, vel in eis scribere; 3. Utrum christifideles, qui actus, de quibus in n.1 et 2, scienter et libere posuerint, ad sacramenta admitti possint 4. Utrum christifideles, qui communistarum doctrinam materialisticam et antichristianam profitentur, et in primis qui eam defendunt vel propagant, ipso facto, tamquam apostatae a fide catholica, incurrant in excommunicationem speciali modo Sedi Apostolicae reservatam. Resp (cfirm a S. P'ce 30 juin): Ad 1. Negative: Communismus enim est materialisticus et antichristianus; communistarum autem duces, etsi verbis quandoque profitentur se religionem non oppugnare, re tamen, sive doctrina sive

actione, Deo veraeque religioni et Ecclesiae Christi sese infensos esse ostendunt. Ad 2. Negative: Prohibentur enim ipso iure (cf. CdIC 1399). Ad 3. Negative, secundum ordinaria principia de sacramentis denegandis iis, qui non sunt dispositi.

Ad 4. Affirmative.

Ep. S. Officii ad archiep. Bostoniensem, sous Pie XII,

8 août 1949

3866 ... Inter ea autem, quae semper Ecclesia praedicavit et praedicare numquam desinet illud quoque infallibile effatum continetur, quo edocemur 'extra Ecclesiam nullam esse salutem'. Est tamen hoc dogma intelligendum eo sensu, quo id intelligit Ecclesia ipsa. Non enim privatis iudiciis explicanda dedit Salvator noster ea, quae in fidei deposito continentur, sed ecclesiastico magisterio.

3867 Et primum quidem Ecclesia docet, hac in re agi de severissimo praecepto Iesu Christi. Ipse enim expressis verbis Apostolis suis imposuit, ut docerent omnes gentes, servare omnia quae ipse mandaverat. Inter mandata autem Christi non minimum locum illud occupat, quo baptismo iubemur incorporari in Corpus mysticum Christi, quod est Ecclesia, et adhaerere Christo eiusque vicario, per quem ipse in terra modo visibili gubernat Ecclesiam. Quare nemo salvabitur, qui sciens Ecclesiam a Christo divinitus fuisse institutam, tamen Ecclesiae sese subiicere renuit vel Romano Pontifici, Christi in terris vicario, denegat oboedientiam.

3868 Neque enim in praecepto tantummodo dedit Salvator, ut omnes gentes intrarent Ecclesiam, sed statuit quoque Ecclesiam medium esse salutis, sine quo nemo intrare valeat regnum gloriae caelestis.

3869 Infinita sua misericordia Deus voluit, ut illorum auxiliorum salutis quae divina sola institutione, non vero intrinseca necessitate, ad finem ultimum ordinantur, tunc quoque certis in adiunctis effectus ad salutem necessarii obtineri valeant, ubi voto solummodo vel desiderio adhibeantur. Quod in sacrosancto Tridentino Concilio claris verbis enuntiatum videmus tum de sacramento regenerationis tum de sacramento paenitentiae (DS 1524 1543).

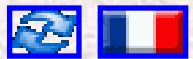
3870 Idem autem suo modo dici debet de Ecclesia, quatenus generale ipsa auxilium salutis est. Quandoquidem ut quis aeternam obtineat salutem non semper exigitur, ut reapse Ecclesiae tamquam membrum incorporetur, sed id saltem requiritur, ut eidem voto et desiderio adhaereat. Hoc tamen votum non semper explicitum sit oportet, prout accidit in catechumenis, sed ubi homo invincibili ignorantia laborat, Deus quoque implicitum votum acceptat, tali nomine nuncupatum, quia illud in ea bona animae dispositione continetur, qua homo voluntatem suam Dei voluntati conformem velit.

3871 Quae clare docentur in (Pii XII Litt. encycl.) ... De mystico Iesu Christi Corpore. In iisdem enim Summus Pontifex nitide distinguit inter eos, qui re Ecclesiae tamquam membra incorporantur, atque eos, qui voto tantummodo Ecclesiae adhaerent.... 'In Ecclesiae autem membris reapse ii soli adnumerandi sunt, qui regenerationis lavacrum receperunt veramque fidem profitentur neque a Corporis compage semet ipsos misere separaverunt vel, ob gravissima admissa, a legitima auctoritate seiuncti sunt' (DS 3802). Circa finem autem earundem Litterarum encyclicarum, amantissimo animo eos ad unitatem invitans, qui ad Ecclesiae catholicae compagem non pertinent, illos commemorat, 'qui inscio quodam desiderio ac voto ad Mysticum Redemptoris Corpus ordinentur', quos minime a salute aeterna excludit, ex altera tamen parte in tali statu versari asserit, 'in quo de sempiterna cuiusque propria salute securi esse non possunt ... quandoquidem tot tantisque caelestibus muneribus adiumentis carent quibus in catholica solummodo Ecclesia frui licet' (DS 3821).

3872 Quibus verbis providentibus tam eos reprobant, qui omnes solo voto implicito Ecclesiae adhaerentes a salute aeterna excludunt, quam eos, qui falso asserunt, homines in omni religione aequaliter salvari posse (cf. DS 2806 2865). Neque etiam putandum est, quodcumque votum Ecclesiae ingrediendae sufficere, ut homo salvetur. Requiritur enim ut votum, quo quis ad Ecclesiam ordinetur, perfecta caritate informetur; nec votum implicitum effectum habere potest, nisi homo fidem habeat supernaturalem (Allegatur Hebr 11,6 et Conc. Trid., sess. n c. 8: DS 1532).

3873 Ex praedictis clarum igitur est, ea quae in commentario 'From the Housetops', fasc. III, tamquam genuina Ecclesiae catholicae doctrina proponuntur, ab eadem longe distare et esse valde nociva tam iis qui intra quam iis qui foris sunt. ... Itaque intelligi non potest, quomodo Institutum 'St. Benedict Center' sibi cohaereat, quod, cum se scholam catholicam profiteatur ac talem haberi velit, re tamen vera praescriptis can. 1381 et 1382 Cod. Iur. Can. non conformetur, idemque fons existat discordiarum et rebellionis contra auctoritatem ecclesiasticam et turbationis multarum conscientiarum causa. Item non intelligitur, quomodo religiosus vir, scl. P. Feeney, se 'defensorem fidei' exhibeat simulque impugnare non dubitet catechetica institutionem a legitimis auctoritatibus propositam. ...

[Resp. S. Officii, sous Pie XII, 28 décembre 1949](#)

3874 2304 Qu.: Utrum, in diiudicandis causis matrimonialibus, baptismus in sectis Discipulorum Christi, Presbyterianorum, Congregationalistarum, Baptistarum, Methodistarum collatus, posita necessaria materia et forma, praesumendus sit invalidus ob defectum requisitae in ministro intentionis faciendi quod facit Ecclesia vel quod Christus instituit an vero praesumendus sit validus, nisi in casu particulari contrarium probetur.' Resp.: Negative ad primam partem; affirmative ad secundam.

[Pie XII, Litt. encycl. 'Humani generis', 12 août 1950](#)

3875 2305 (561) ... Licet humana ratio, simpliciter loquendo, veram et certam cognitionem unius Dei personalis, mundum providentia sua tuentis ac gubernantis, necnon naturalis legis a Creatore nostris animis inditae, suis naturalibus viribus ac lumine assequi revera possit, nihilominus non pauca obstant, quominus eadem ratio hac sua nativa facultate efficaciter fructuoseque utatur. Quae enim ad Deum pertinent et ad rationes spectant, quae inter homines Deumque intercedunt, veritates sunt rerum sensibilibus ordinem omnino (562) transcendentis, quae, cum in vitae actionem inducuntur eamque informant, sui devotionem suique abnegationem postulant. Humanus autem intellectus in talibus veritatibus acquirendis difficultate laborat tum ob sensuum imaginationisque impulsus, tum ob pravos cupiditates ex peccato originali ortas. Quo fit ut homines in rebus huiusmodi libenter sibi suadeant esse falsa vel saltem dubia, quae ipsi nolint esse vera.

3876 2305 Quapropter divina 'revelatio' moraliter necessaria dicenda est, ut ea, quae in rebus religionis et morum rationi per se impervia non sunt, in praesenti quoque humani generis condicione, ab omnibus expedite, firma certitudine et nullo admixto errore cognosci possint (cf. DS 3005). Quin immo mens humana difficultates interdum pati potest etiam in certo iudicio 'credibilitatis' efformando circa catholicam fidem, quamvis tam multa ac mira signa externa divinitus disposita sint quibus vel solo naturali rationis lumine divina christianae religionis origo certo probari possit. Homo enim sive praeiudicatis ductus opinionibus sive cupidinibus ac mala voluntate instigatus, non modo externorum signorum evidentiae, quae prostat, sed etiam supernis afflatibus quos Deus in animos ingerit nostros, renuere ac

resistere potest.

3877 2305 (562) (Sunt qui evolutionis systema) absque prudentia ac discretione admissum ad omnium rerum originem pertinere contendant, atque audacter indulgeant opinationi monisticae ac pantheisticae mundi universi continuae evolutioni obnoxii. Qua quidem opinatione fautores communismi libenter fruuntur ut suum 'materialismum dialecticum' efficacius propugnent et evehant, omni notione theistica ex animis avulsa.

3878 2306 (563) Huiusmodi evolutionis commenta, quibus omne, quod absolutum, firmum, immutabile est, repudiatur, viam straverunt novae aberranti philosophiae, quae cum 'idealismo', 'immanentismo' ac 'pragmatismo' contendens 'existentialismi' nomen nacta est, utpote quae, immutabilibus rerum essentiis posthabitis, de singulorum 'exsistentia' tantum sollicita sit. Accedit falsus quidam 'historicismus', qui solis humanae vitae eventibus inhaerens, cuiusvis veritatis legisque absolutae fundamenta subvertit, cum ad res philosophicas tum ad christiana etiam dogmata quod attinet.

3879 2308 Iamvero theologis ac philosophis catholicis, quibus grave incumbit munus divinam humanamque veritatem tuendi animisque inserendi hominum, has opinationes plus minusve e recto itinere aberrantes neque ignorare neque neglegere licet. Quin immo ipsi easdem opinationes perspectas habeant oportet, tum quia morbi non apte curantur nisi rite praecogniti fuerint, tum quia nonnumquam in falsis ipsis commentis aliquid veritatis latet, tum denique quia eadem animum provocant ad quasdam (564) veritates, sive philosophicas sive theologicas, sollertius perscrutandas ac perpendendas....

3880 2308 Et quemadmodum olim fuerunt, qui rogarent num translaticia Ecclesiae apologetica ratio obstaculum constitueret potius quam auxilium ad animos Christo lucrandos, ita hodie non desunt qui eo usque procedere audeant ut serio quaestionem moveant num theologia eiusque methodus, quales in scholis ecclesiastica approbante auctoritate vigent, non modo perficiendae, verum etiam omnino reformandae sint, ut regnum Christi quocumque terrarum, inter homines cuiusvis culturae vel cuiusvis opinionis religiosae efficacius propagetur. Quodsi iidem ad nihil aliud intenderent quam ad disciplinam ecclesiasticam eiusque methodum hodiernis condicionibus ac necessitatibus, nova quadam inducta ratione, aptius (565) accommodandas, nulla fere esset causa timendi ; at vero imprudenti aestuantes 'irenismo', nonnulli veluti obices ad fraternam unitatem restaurandam ea putare videntur, quae ipsis legibus ac principiis a Christo datis innituntur itemque institutis ab eo conditis, vel quae munimina ac fulcimina exstant integritatis fidei...

3881 2309 Quod autem ad theologiam spectat, quorundam consilium est dogmatum significationem quam maxime extenuare; ipsumque dogma a loquendi ratione in Ecclesia jamdiu recepta et a philosophicis notionibus penes catholicos doctores vigentibus liberare, ut in catholica exponenda doctrina ad Sacrae Scripturae sanctorumque Patrum dicendi modum redeatur. Spem ipsi fovant fore ut dogma elementis denudatum, quae extrinsecus a divina revelatione esse dicunt, fructuose comparetur cum eorum opinionibus dogmaticis qui ab Ecclesiae unitate sejuncti sint, utque hac via pedetemptim perveniatur ad assimilanda sibi invicem dogma catholicum et placita dissidentium.

3882 2310 Accedit quod, catholica doctrina ad hanc redacta condicionem, viam sterni autumant, qua, hodiernis necessitatibus (566) satisfaciendo, hodiernae etiam philosophiae notionibus dogma exprimi possit, sive 'immanentismi' sive 'idealismi' sive 'existentialismi' aliusve systematis. Quod idcirco etiam fieri posse ac debere audaciores quidam affirmant, quia fidei mysteria numquam notionibus adaequate veris significari posse contendunt, sed tantum notionibus 'approximativis', ut aiunt, ac semper mutabilibus, quibus veritas aliquatenus quidem indicetur, sed necessario quoque deformetur. Quapropter non absurdum esse putant, sed necesse omnino esse ut theologia pro variis philosophiis, quibus decursu temporum tamquam suis utitur instrumentis, novas antiquis substituat notiones, ita

ut diversis quidem modis, ac vel etiam aliqua ratione oppositis, idem tamen, ut aiunt, valentibus, easdem divinas veritates humanitus reddat. Addunt etiam historiam dogmatum consistere in reddendis variis sibi que succedentibus formis, quas veritas revelata induerit, secundum diversas doctrinas et opiniones quae saeculorum decursu ortae fuerint.

3883 Patet autem ex iis, quae diximus, huiusmodi molimina non tantum ducere ad 'relativismum' dogmaticum, quem vocant, sed illum iam reapse continere; cui quidem despectus doctrinae communiter traditae eorumque vocabulorum, quibus eadem significatur, satis superque favet. Nemo sane est qui non videat huiusmodi notionum vocabula cum in scholis tum ab ipsius Ecclesiae Magisterio adhibita, perfici et perpoliri posse; ac notum praeterea est Ecclesiam in iisdem vocibus adhibendis non semper constantem fuisse. Liquet etiam Ecclesiam non cuilibet systemati philosophico, brevi temporis spatio vigenti, devinciri posse: sed ea quae communi consensu a catholicis doctoribus composita per plura saecula fuere ad aliquam dogmatis intellegentiam attingendam, tam caduco fundamento procul dubio non nituntur. Nituntur enim principiis ac notionibus ex vera rerum creaturarum cognitione deductis; in quibus quidem deducendis cognitionibus humanae menti veritas divinitus revelata, quasi stella, per Ecclesiam illuxit. Quare mirum non est aliquas huiusmodi notiones a Conciliis Oecumenicis non solum (567) adhibitas, sed etiam sancitas esse, ita ut ab eis discedere nefas sit. ... Despectus autem vocabulorum ac notionum quibus theologi scholastici uti solent, sponte ducit ad enervandam theologiam, ut aiunt speculativam, quam, cum ratione theologica innitatur, vera certitudine carere existimant.

3884 2313 Magisterium ab ipsis tamquam progressionis sufflamen ac scientiae obex exhibetur, ab acatholicis vero quibusdam jam veluti injustum frenum consideratur quo excultiores aliqui theologi a disciplina sua innovanda detineantur. Et quamquam hoc sacrum Magisterium, in rebus fidei et morum, cuilibet theologo proxima et universalis veritatis norma esse debet, utpote cui Christus Dominus totum depositum fidei - Sacras nempe Litteras ac divinam 'traditionem' - et custodiendum et tuendum et interpretandum concredidit, attamen officium, quo fideles tenentur illos quoque fugere errores, qui ad haeresim plus minusve accedant, ideoque 'etiam constitutiones et decreta servare, quibus pravae huiusmodi opiniones a Sancta Sede proscriptae et prohibitae sunt' (CIC 1324; cf D.1820), nonnunquam ita ignorantur ac si non habeatur.

3885 2313 Neque putandum est, ea quae in Encyclicis Litteris proponuntur, assensum per se non postulare, cum in iis Pontifices supremam sui Magisterii potestatem non exercent. Magisterio enim ordinario haec docentur, de quo illud etiam valet: 'Qui vos audit, me audit' (Lc 10.16); ac plerumque quae in Encyclicis Litteris proponuntur et inculcantur, jam aliunde ad doctrinam catholicam pertinent. Quodsi Summi Pontifices in actis suis de re hactenus controversa data opera sententiam ferunt, omnibus patet rem illam, secundum mentem ac voluntatem eorumdem Pontificum, quaestionem liberae inter theologos disceptationis jam haberi non posse.

3886 2314 Verum quoque est, theologis semper redeundum esse ad divinae revelationis fontes; eorum enim est indicare qua ratione ea quae a vivo Magisterio docentur, in Sacris Litteris et in divina " traditione ", sive explicite, sive implicite inveniantur. Accedit quod uterque doctrinae divinitus revelatae fons tot tantoquesque continet thesauros veritatis, ut numquam reapse exhauriatur. Quapropter sacrorum fontium studio sacrae disciplinae semper juvenescunt; dum contra speculatio, quae ulteriorem sacri depositi inquisitionem negligit, ut experiundo novimus, sterilis evadit. Sed hac de causa theologia etiam positiva, quam dicunt, scientiae dumtaxat historicae aequari nequit. Una enim cum sacris ejusmodi fontibus Deus Ecclesiae suae Magisterium dedit, ad ea quoque illustranda et enucleanda, quae in fidei deposito non nisi obscure ac velut implicite continentur. Quod quidem depositum nec singulis christifidelibus nec ipsis theologis divinus Redemptor concredidit authentice interpretandum, sed soli Ecclesiae Magisterio. Si autem hoc suum munus Ecclesiae exercet, sicut saeculorum

decursu saepenumero factum est, sive ordinario sive extraordinario ejusdem muneris exercitio, patet omnino falsam esse methodum, qua ex obscuris clara explicentur, quin immo contrarium omnes sequi ordinem necesse esse. Quare Decessor Noster imm. mem. Pius IX, docens nobilissimum theologiae munus illud esse, quod ostendat quomodo ab Ecclesia definita doctrina contineatur in fontibus, non absque gravi causa illa addidit verba: 'eo ipso sensu, quo definita est'.

3887 2315 Plura etiam a nonnullis proponuntur vel mentibus instillantur in detrimentum divinae auctoritatis Sacrae Scripturae. Etenim sensum definitionis Concilii Vaticani de Deo Sacrae Scripturae auctore audacter quidam pervertunt; atque sententiam, jam pluries reprobata, renovant, secundum quam Sacrarum Litterarum immunitas errorum ad ea solummodo, quae de Deo ac de rebus moralibus et religiosis traduntur, pertineat. Immo perperam loquuntur de sensu humano Sacrorum Librorum sub quo sensus eorum divinus lateat, quem solum infallibilem declarant. In Sacra Scriptura interpretanda nullam haberi volunt rationem analogiae fidei ac "traditionis", Ecclesiae; ita ut Sanctorum Patrum et sacri Magisterii doctrina quasi ad trutinam Sacrae Scripturae, ratione mere humanan ab exegetis explicatae, sit revocanda, potius quam eadem Sacra Scriptura exponenda sit ad mentem Ecclesiae, quae a Christo Domino totius depositi veritatis divinitus revelatae custos ac interpres constituta est.

3888 2316 (570) Ac praeterea sensus litteralis Sacrae Scripturae eiusque expositio a tot tantisque exegetis, vigilante Ecclesia, elaborata, ex commenticiis eorum placitis, novae cedere debent exegesi, quam symbolicam ac spiritualem appellant; et qua Sacra Biblia Veteris Testamenti, quae hodie in Ecclesia tamquam fons clausus lateant, tandem aliquando omnibus aperiantur. Hac ratione asseverant difficultates omnes evanescere, quibus ii tantummodo praepediantur, qui sensui litterali Scripturarum adhaereant.

3889 2316 Quae quidem omnia quam aliena sint a principiis ac normis hermeneuticis a decessoribus Nostris fel. rec. Leone XIII in Encyclicis Litteris 'Providentissimus', et a Benedicto XV in Enc. Litt. 'Spiritus Paraclitus', itemque a Nobis ipsis in Enc. Litt. 'Divino afflante Spiritu' rite statutis nemo est qui non videat.

3890 2317 (570) Ac mirum non est huiusmodi novitates, ad omnes fere theologiae partes quod attinet, iam venenosos peperisse fructus. In dubium revocatur humanam rationem, absque divinae 'revelationis' divinaeque gratiae auxilio, argumentis ex creatis rebus deductis demonstrare posse Deum personalem existere; negatur mundum initium habuisse, atque contenditur creationem mundi necessariam esse, cum ex necessaria liberalitate divini amoris procedat; aeterna et infallibilis liberarum actionum hominum praescientia Deo item denegatur; quae quidem Vaticani Concilii declarationibus adversantur (DS 3001-3003).

3891 2318 Quaestio etiam a nonnullis agitur num Angeli creaturae personales sint; numque materia a spiritu essentialiter differat. Alii veram 'gratuitatem' ordinis supernaturalis corrumpunt, cum autument Deum entia intellectu praedita condere non posse, quin eadem ad beatificam visionem ordinet et vocet. Nec satis; nam peccati originalis notio, definitionibus Tridentinis posthabitis, pervertitur, unaque simul peccati in universum, prout est Dei offensa, itemque satisfactionis a Christo pro nobis exhibitae. Nec desunt qui contendant transsubstantiationis (571) doctrinam, utpote antiquata notione philosophica substantiae innixam, ita emendandam esse ut realis Christi praesentia in Ss. Eucharistia ad quemdam symbolismum reducatur, quatenus consecratae species, nonnisi signa efficacia sint spiritualis praesentiae Christi eiusque intimae coniunctionis cum fidelibus membris in Corpore mystico.

3892 2320 (571) In comperto est quanti Ecclesia humanam rationem faciat quod pertinet ad existentiam unius Dei personalis certo demonstrandam, itemque ad ipsius christianae fidei fundamenta signis divinis invicte comprobanda; parique modo ad legem, quam Creator animis hominum indidit, rite exprimendam; ac denique ad aliquam mysteriorum

intellegentiam assequendam eamque fructuosissimam. Hoc tamen munus ratio tum solum apte ac tuto absolvere poterit, cum debito modo exculta fuerit ; nempe cum fuerit sana illa philosophia imbuta quae veluti patrimonium iam dudum exstat a superioribus christianis aetatibus traditum, atque adeo altioris etiam ordinis auctoritatem habet, quia ipsum Magisterium Ecclesiae, eius principia ac praecipua asserta, a viris magni ingenii paulatim patefacta ac (572) definita, ad ipsius divinae 'revelationis' trutinam vocavit. Quae quidem philosophia in Ecclesia agnita ac recepta, et verum sincerumque cognitionis humanae valorem tuetur, et metaphysica inconcussa principia - rationis nempe sufficientis, causalitatis, et finalitatis - ac demum certae et immutabilis veritatis assecutionem.

3893 2321 In hac philosophia plura sane exponuntur, quibus res fidei et morum neque directe nec indirecte attinguntur, quaeque propterea Ecclesia liberae peritorum disceptationi permittit ; at quoad alia plura, praesertim quoad principia assertaque praecipua, quae supra memoravimus, eadem libertas non viget. Etiam in huiusmodi essentialibus quaestionibus, philosophiam quidem aptiore ac ditiore veste induere licet, efficacioribus dictionibus communire, quibusdam scholarum adminiculis minus aptis, exuere, sanis quoque quibusdam elementis progredientis humanae lucubrationis caute locupletare ; numquam tamen eam subvertere fas est, vel falsis principiis contaminare, vel quasi magnum quidem, sed obsoletum existimare monumentum. Non enim veritas omnisque eius philosophica declaratio in dies mutari possunt, cum potissimum agatur de principiis humanae menti per se notis, vel de sententiis illis, quae tum saeculorum sapientia, tum etiam divinae 'revelationis' consensu ac fulcimine innituntur.

3894 (573) Quae si bene perspecta fuerint, facile patebit cur Ecclesia exigat ut futuri sacerdotes philosophicis disciplinis instruantur 'ad Angelici Doctoris rationem, doctrinam et principia', quandoquidem plurium saeculorum experientia probe noscit Aquinatis methodum ac rationem sive in tironibus erudiendis, sive in absconditis veritatibus pervestigandis, singulari praestantia eminere. ... (D 2323) Hac de causa quam maxime deplorandum est, philosophiam in Ecclesia receptam ac agnitam hodie a nonnullis despectui haberi, ita ut antiquata quoad formam, rationalistica, ut aiunt, quoad cogitandi processum, impudenter renuntietur. Dictitant enim, hanc nostram philosophiam perperam opinionem tueri, metaphysicam absolute veram exsistere posse ; dum contra asseverant, res, praesertim transcendentis, non aptius exprimi posse quam disparatis doctrinis, quae sese mutuo compleant, quamvis sibi invicem quodammodo opponantur.

3895 2326 (575) Non pauci expostulant ut catholica religio earumdem disciplinarum quam plurimum rationem habeat. Quod sane laude dignum est ubi de factis agitur reapse demonstratis ; caute tamen accipiendum est ubi potius de 'hypothesibus' sit quaestio, etsi aliquo modo humana scientia innixis, quibus doctrina attingitur in Sacris Litteris vel in 'traditione' contenta. Quodsi tales coniecturales opiniones doctrinae a Deo revelatae directe vel indirecte adversentur, tum huiusmodi postulatum nullo modo admitti potest.

3896 2327 Quamobrem Ecclesiae Magisterium non prohibet quominus 'evolutionismi' doctrina, quatenus nempe de humani corporis origine inquit ex iam existente ac vivente materia oriundi - animas enim a Deo immediate creari catholica fides nos retinere iubet - pro hodierno humanarum disciplinarum et sacrae theologiae statu, investigationibus ac disputationibus peritorum in utroque campo hominum pertractetur, ita (576) quidem ut rationes utriusque opinionis, faventium nempe, vel obstantium, debita cum gravitate, moderatione ac temperantia perpendantur ac diiudicentur; dummodo omnes parati sint ad Ecclesiae iudicio obtemperandum, cui a Christo munus demandatum est et Sacras Scripturas authentice interpretandi et fidei dogmata tuendi. Hanc tamen disceptandi libertatem nonnulli temerario ausu transgrediuntur, cum ita sese gerant quasi si ipsa humani corporis origo ex iam existente ac vivente materia per indicia hucusque reperta ac per ratiocinia ex iisdem indiciis deducta, iam certa omnino sit ac demonstrata ; atque ex divinae revelationis fontibus

nihil habeatur, quod in hac re maximam moderationem et cautelam exigit.

3897 2328 Cum vero de alia coniecturali opinione agitur, videlicet de polygenismo, quem vocant, tum Ecclesiae filii eiusmodi libertate minime fruuntur. Non enim christifideles eam sententiam amplecti pos sunt, quam qui retinent asseverant vel post Adam hisce in terris veros homines exstitisse, qui non ab eodem prouti omnium protoparente naturali generatione originem duxerint, vel Adam significare multitudinem quamdam protoparentum; cum nequaquam appareat quomodo huiusmodi sententia componi queat cum iis quae fontes revelatae veritatis et acta Magisterii Ecclesiae proponunt de peccato originali, quod procedit ex peccato vere commisso ab uno Adamo, quodque generatione in omnes transfusum, inest unicuique proprium (cf. Rom 5,12-19 ; DS 1511-1514).

3898 2329 Quemadmodum autem in biologicis et anthropologicis disciplinis, ita etiam in historicis sunt qui limites et cautelas ab Ecclesia statuta audacter transgrediantur. Ac peculiari modo deploranda est quaedam nimio liberior libros historicos Veteris Testamenti interpretandi ratio, cuius fautores Epistolam haud ita multo ante a Pontificio Consilio de re biblica Archiepiscopo Parisiensi datam ad suam defendendam causam immerito referunt (cf. DS 3862ss). Haec enim Epistula aperte monet undecim priora (577) capita Geneseos, quamvis cum historicae compositionis rationibus proprie non conveniant, quibus eximii rerum gestarum scriptores graeci et latini, vel nostrae aetatis periti usi fuerint, nihilominus quodam vero sensu, exegetis amplius investigando ac determinando, ad genus historiae pertinere ; eademque capita, oratione simplici ac figurata mentique populi parum exculti accomodata, tum praecipuas veritates referre, quibus aeterna nostra procuranda salus innitur, tum etiam popularem descriptionem originis generis humani populique electi. Si quid autem hagiographi antiqui ex narrationibus popularibus hauserint (quod quidem concedi potest), numquam obliviscendum est eos ita egisse divinae inspirationis afflatu adiutos, quo in seligendis ac diiudicandis documentis illis ab 'omni errore immunes praemuniebantur.

3899 2330 Quae autem ex popularibus narrationibus in Sacris Litteris recepta sunt, ea cum mythologiis aliisve id genus minime aequanda sunt, quae magis ex effusa imaginatione procedunt quam ex illo veritatis ac simplicitatis studio, quod in Sacris Libris Veteris etiam Testamenti adeo elucet ut hagiographi nostri antiquos profanos scriptores aperte praecellere dicendi sint.

Denzinger (latin) 3832

Denzinger (latin) 3900

Pie XII, Const. Ap. 'Munificentissimus Deus', 1 novembre 1950

3900 2331 (767) Haec omnia Sanctorum Patrum ac theologorum argumenta considerationesque Sacris Litteris tamquam ultimo fundamento nituntur ; quae quidem almam Dei Matrem nobis veluti (768) ante oculos proponunt divino Filio suo coniunctissimam, eiusque semper participantem sortem. Quamobrem quasi impossibile videtur eam cernere, quae Christum concepit, peperit, suo lacte aluit, eumque inter ulnas habuit pectorique obstrinxit suo, ab eodem post terrestrem hanc vitam, etsi non anima, corpore tamen separatam. Cum Redemptor noster Mariae Filius sit, haud poterat profecto, utpote divinae legis observator perfectissimus, praeter Aeternum Patrem, Matrem quoque suam dilectissimam non honorare. Atqui, cum eam posset tam magno honore exornare, ut eam a sepulcri corruptione servaret incolumem, id reapse fecisse credendum est.

3901 2331 Maxime autem illud memorandum est, inde a saeculo II, Mariam Virginem a Sanctis Patribus veluti novam Hevam proponi novo Adae, etsi subiectam, arctissime coniunctam in certamine illo adversus inferorum hostem, quod, quemadmodum in protoevangelio (Gn 3, 15) praesignificatur, ad plenissimam deventurum erat victoriam de peccato ac de morte, quae semper in gentium Apostoli scriptis inter se copulantur (Rom 5 et 6; I Cor 15, 21-26; 54-57). Quamobrem, sicut gloriosa Christi anastasis essentialis pars fuit ac postremum huius victoriae tropaeum, ita Beatae Virginis commune cum Filio suo certamen virginei corporis 'glorificatione' concludendum erat ; ut enim idem Apostolus ait, 'cum... mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo, qui scriptus est : absorpta est mors in victoria' (I Cor 15,54).

3902 2331 Idcirco augusta Dei Mater, Iesu Christo, inde ab omni aeternitate, 'uno eodemque decreto' praedestinationis, arcano modo coniuncta, immaculata in suo conceptu, in divina maternitate sua integerrima virgo, generosa Divini Redemptoris socia, qui plenum de peccato eiusque consecrariis deportavit triumphum, id tandem assecuta est, quasi supremam suorum privilegiorum coronam, ut a sepulcri corruptione servaretur immunis, utque, quemadmodum iam Filius suus, devicta morte, corpore (769) et anima ad supernam Caeli gloriam eveheretur, ubi Regina refulgeret ad eiusdem sui Filii dexteram, immortalis saeculorum Regis (I Tim 1, 17).

3903 2333 (770) Quapropter... ad Omnipotentis Dei gloriam, qui peculiarem benevolentiam suam Mariae Virgini dilargitus est, ad sui Filii honorem, immortalis saeculorum Regis ac peccati mortisque victoris, ad eiusdem augustae Matris augendam gloriam et ad totius Ecclesiae gaudium exultationemque, auctoritate Domini Nostri Iesu Christi, Beatorum Apostolorum Petri et Pauli ac Nostra pronuntiamus, declaramus et definimus divinitus revelatum dogma esse : Immaculatam Deiparam semper Virginem Mariam, expleto terrestri vitae cursu, fuisse corpore et anima ad caelestem gloriam assumptam.

3904 2333 Quamobrem, si quis, quod Deus avertat, id vel negaret vel in dubium vocare voluntarie ausus fuerit, quod a Nobis definitum est, noverit se a divina ac catholica fide prorsus defecisse.

Pie XII, Litt. encycl. 'Sempiternus Rex', 8 septembre 1951

3905 2334 Quamvis nihil prohibeat quominus humanitas Christi, etiam psychologica via ac ratione, altius investigetur, tamen in arduis huius generis studiis non desunt qui plus aequo vetera linquant, ut nova astruant et auctoritate ac definitione Chalcedonensis Concilii perperam utantur, ut a se elucubrata suffulciant. Hi humanae Christi naturae statum et condicionem ita provehant ut eadem reputari videatur subiectum quoddam sui iuris, quasi in ipsius Verbi persona non subsistat. At Chalcedonense Concilium, Ephesino prorsus congruens, lucide asserit utramque Redemptoris nostri naturam 'in unam personam atque subsistentiam' convenire vetatque duo in Christo poni individua ita ut aliquis 'homo assumptus', integrae autonomiae compos penes Verbum collocetur.

[Monitum S. Officii, sous Pie XII, 30 juin 1952](#)

3907 2335 (Animadvertit Ap. Sedes non paucos hodiernos scriptores) de vita coniugali agentes, passim palam et minute ad singula eam spectantia inverecunde descendere; praeterea nonnullos actum quemdam, 'amplexum reservatum' nuncupatum, describere, laudare et suadere. Ne in re tanti momenti, quae matrimonii sanctitatem et animarum salutem respicit, munere suo deficiat, S. Cgr. S. Officii, de expresso mandato Pii XII, omnes praedictos scriptores graviter monet, ut ab huiusmodi agendi ratione desistant. ... Sacerdotes autem, in cura animarum et in conscientiis dirigendis, numquam, sive sponte sive interrogati, ita loqui praesumant, quasi ex parte legis christianae contra 'amplexum reservatum' nihil esset obiiciendum.

[Pie XII, Litt. encycl. 'Fulgens corona', 8 septembre 1953](#)

3908 ... Si incensissimum suavissimumque consideramus amorem, quo Deus Matrem Filii sui unigeniti procul dubio prosecutus est ac prosequitur, qua ratione vel solummodo arbitrari possumus eam fuisse, etsi brevissimo temporis spatio, peccato obnoxiam divinaque gratia privatam ? Poterat certe Deus, Redemptoris meritorum intuitu, hoc praeclarissimo privilegio eam donare ; id igitur factum non esse ne opinari quidem possumus. Decebat siquidem Redemptoris Matrem talem esse, ut exstaret, quantum fieri posset, ipso digna ; atqui digna non fuisset, si hereditaria labe infecta, etsi primo tantum conceptionis suae momento, teterrimae fuisset Satanae dominationi subiecta.

3909 Neque asseverari potest hac de causa minui redemptionem Christi, quasi iam non ad universam pertineat Adami subolem ; atque adeo aliquid de ipsius divini Redemptoris munere ac dignitate detrahi. Etenim si rem funditus diligenterque perspicimus, facile cernimus Christum Dominum perfectissimo quodam modo divinam Matrem suam revera redemisse, cum, ipsius meritorum intuitu, eadem a Deo praeservata esset a quavis hereditaria peccati labe immunis. Quamobrem infinita Iesu Christi dignitas eiusque universalis redemptionis munus hoc doctrinae capite non extenuatur vel remittitur, sed augetur quam maxime.

3910 Immerito igitur acatholici et novatores non pauci hac etiam de causa nostram reprehendunt atque improbant erga Deiparam Virginem pietatem, quasi nos aliquid ex cultu uni Deo ac Iesu Christo debito subducamus ; cum contra, quidquid honoris venerationisque caelesti Matri nostrae tribuimus, id procul dubio in divini eius Filii decus redundet, non modo quod ex ipso (582) omnes gratiae omniaque dona vel excelsa, ut e primo fonte oriuntur, sed etiam quod 'gloria filiorum patres eorum' (Prov 17, 6).

[Pie XII, Litt. encycl. 'Sacra virginitas', 25 mars 1954](#)

3911 2336 Recentius autem eorum sententiam maerenti animo reprobavimus qui eo usque procedunt ut coniugium asseverent unum (176) esse, quod naturale personae humanae incrementum debitamque perfectionem tueri possit. Nonnulli enim affirmant divinam gratiam, a matrimonii sacramento ex opere operato impertitam, ita coniugii usum sanctum reddere, ut instrumentum evadat ad singulos animos cum Deo coniungendos efficacius quam virginitas ipsa, quandoquidem matrimonium christianum, non autem virginitas, sacramentum est. Quam quidem doctrinam utpote falsam ac detrimentosam denuntiamus. Utique enim hoc sacramentum divinam sponsis impertit gratiam ad coniugale officium sancte obeundum ; utique mutui amoris nexum confirmat, quibus iidem una invicem continentur ; verumtamen non ad id institutum est ut coniugii usum veluti instrumentum reddat per se magis aptum ad sponsorum animos caritatis vinculo cum Deo ipso coniungendos (cf. DS 3838). Nonne potius Apostolus Paulus coniugibus ius agnoscit a matrimonii usu se abstinendi ad tempus, ut vacent orationi (cf. 1 Cor 7,5), idcirco quia eiusmodi abstinencia liberiores reddit animum, qui velit caelestibus Deique supplicationibus se dedere ?

3912 2336 Deinde asseverari non potest - ut quidam faciunt - 'mutuum adiutorium', quod sponsi in christianis nuptiis quaerunt, opem esse perfectiorem quam solitudinem, ut aiunt, cordis virginum et caelibum, ad propriam sanctitatem assequendam. Nam, quamquam ii omnes, qui perfectae castitatis institutum amplexi sunt, humano huiusmodi amore se abdicaverunt, nihilo secius hac de causa affirmari non potest eos ob hanc eandem privationem suam reddidisse humanam personam quasi imminutam ac despoliatam. Ii enim a caelestium ipso munerum Datore spirituale aliquid accipiunt, quod quidem illud in immensum exsuperat 'mutuum adiutorium' a coniugibus sibi invicem impertitum.

[Pie XII, Litt. encycl. 'Ad caeli Reginam', 11 octobre 1954](#)

3913 (633)... Praecipuum, quo regalis Mariae dignitas innititur, principium procul dubio est divina eius maternitas. Quandoquidem enim in s. Litteris de Filio, quem Virgo concipiet, haec sententia legitur: 'Filius Altissimi vocabitur, et dabit illi Dominus Deus sedem David patris eius et regnabit in domo Iacob in aeternum et regni eius non erit finis' (Lc 1, 32s), ac praeterea Maria 'mater Domini' (Lc 1, 43) nuncupatur, inde facile eruitur, ipsam quoque esse reginam, quippe quae Filium genuerit, qui eodem momento quo conceptus est propter hypostaticam humanae naturae cum Verbo unionem, rex, etiam ut homo, erat et rerum omnium Dominus. Itaque iure meritoque S. Iohannes Damascenus haec scribere potuit: 'Vere omnis creaturae Domina facta est, cum Creatoris Mater exstitit'; parique modo affirmari potest, primum qui regium Mariae munus caelesti ore nuntiavit, ipsum fuisse Gabrielem archangelum.

3914 Attamen beatissima Virgo Maria non tantum ob divinam suam maternitatem Regina est dicenda, sed etiam, quia ex Dei voluntate in aeternae salutis nostrae opere eximias habuit partes. 'Quid possit iucundius nobis suaviusque ad cogitandum accidere quam Christum nobis iure non tantum nato, sed etiam acquisito (634), scilicet redemptionis imperare? ... (cf. DS 3676) Iamvero in hoc perficiendo redemptionis opere beatissima Virgo Maria profecto fuit cum Christo intime consociata ... Etenim, 'sicut Christus eo quod nos redemit, speciali titulo Dominus est ac Rex noster, ita et beata Virgo, propter singularem modum, quo ad nostram redemptionem concurrat, et substantiam suam ministrando, et illum pro nobis voluntarie offerendo, nostramque salutem singulariter desiderando, petendo, procurando'.

3915 Quibus ex rationibus huiusmodi argumentum eruitur si Maria, in spirituali procuranda salute, cum Iesu Christo, ipsius salutis principio, ex Dei placito sociata fuit, et quidem simili quodam modo, quo Heva fuit cum Adam, mortis principio, consociata, ita ut asseverari possit nostrae salutis opus secundum quandam 'recapitulationem' peractum fuisse, in qua genus (635) humanum, sicut per virginem morti adstrictum fuit, ita per virginem salvatur; si praeterea asseverari itidem potest, hanc gloriosissimam Dominam ideo fuisse Christi matrem

delectam, 'ut redimendi generis humani consors efficeretur', et si reapse 'ipsa fuit, quae vel propriae vel hereditariae labis expers, arctissime semper cum Filio suo coniuncta, eundem in Golgotha, una cum maternorum iurium maternique amoris sui holocausto, nova veluti Heva, pro omnibus Aadae filiis, miserando eius lapsu foedatis, aeterno Patri obtulit', inde procul dubio concludere licet, quemadmodum Christus, novus Adam, non tantum quia Dei Filius est, Rex dici debet, sed etiam, quia Redemptor noster est, ita quodam analogiae modo, beatissimam Virginem esse Reginam non tantummodo, quia mater Dei est, verum etiam, quod nova veluti Heva cum novo Adam consociata fuit.

3916 Iamvero plena, propria et absoluta significatione, unus Iesus Christus, Deus et homo, Rex est; attamen Maria quoque, quamvis temperato modo et analogiae ratione, utpote Christi Dei mater, socia in divini Redemptoris opera, et in eius cum hostibus pugna in eiusque super omnes adepta victoria, regalem participat dignitatem. Ex hac enim cum Christo Rege coniunctione splendorem celsitudinemque attingit, qua creatarum rerum omnium excellentiam exsuperat; ex hac cum Christo coniunctione regalis facultas oritur, qua ipsa potest divini Redemptoris regni dispensare thesauros; ex hac denique cum Christo coniunctione materni eius patrocinii apud Filium et Patrem elicitur exhausta numquam efficacia.

3917 Nullum igitur dubium est, Mariam sanctissimam dignitate sua super omnes res creatas excellere itemque super omnes post Filium suum obtinere primatum. ... (636) Ad hunc excellentissimum intellegendum dignitatis gradum, quem Deiparens super creata omnia adepta est, considerare iuvat, sanctam Dei Geneticem iam in primo temporis momento quo concepta fuit, tali gratiarum abundantia repletam fuisse, ut Sanctorum omnium gratiam superaret. ... Praeterea beata Virgo non solummodo supremum, post Christum, excellentiae ac perfectionis gradum obtinuit, verum etiam aliquam illius efficacitatis participationem, qua eius Filius ac Redemptor noster in mentes et in voluntates hominum regnare iure meritoque dicitur.

3917a

The Sacred Congregation particularly raises its voice utterly to condemn and reject as intrinsically evil the application of pessaries (sterilet, diaphragm) by married couples in the exercise of their marital rights. Furtherhore, Ordinaries shall not permit the faithful to be told or taught that no serious objection may be made according to the principles of Christian law, if a husband co-operates materially only with his wife who uses such a device. Confessors and spiritual directors who hold the contrary and thus guide the consciences of the faithful are straying far from the paths of truth and moral righteousness.

[Instructio S. Officii, sous Pie XII, 2 février 1956](#)

3918 Contra doctrinam moralem eiusque applicationem in Ecclesia catholica traditam... spargi coepit systema ethicum, quod plerumque nomine cuiusdam 'Ethicae situationis' venit ... Auctores, qui hoc systema sequuntur, decisivam et ultimam agendi normam statuunt non esse ordinem obiectivum rectum, naturae lege determinatum et ex hac lege certo cognitum, sed intimum aliquod mentis uniuscuiusque individui iudicium ac lumen, quo ei in concreta situatione posito innotescit quid sibi agendum sit. Haec igitur hominis ultima decisio secundum eos non est, sicut ethica obiectiva apud auctores maioris momenti tradita docet, legis obiectivae ad particularem casum applicatio, attentis simul ac ponderatis secundum regulas prudentiae particularibus 'situationis' adiunctis, sed immediatum illud internum lumen et iudicium. Hoc iudicium saltem multis in rebus ultimatim nulla norma obiectiva extra hominem posita atque ab eius persuasione subiectiva independente, quoad suam obiectivam rectitudinem ac veritatem est mensuratum neque mensurandum neque mensurabile, sed sibi

ipsi plene sufficit.

3919 Secundum hos auctores 'naturae humanae' conceptus traditionalis non sufficit, sed recurrendum est ad conceptum naturae humanae 'existentis', qui quoad plurima non habet valorem obiectivum absolutum, sed relativum tantum ideoque mutabilem, exceptis fortasse illis paucis elementis atque principiis, quae ad humanam naturam metaphysicam (absolutam (145) et immutabilem) spectant. Eiusdem valoris tantum relativi est traditionalis conceptus 'legis naturae'. Perplura autem, quae hodie circumferuntur tamquam legis naturae postulata absoluta, nituntur secundum eorum opinionem... in dicto conceptu naturae existentis, ideoque non sunt nisi relativa et mutabilia atque omni semper situationi adaptari queunt.

3920 Acceptis atque ad rem deductis his principiis dicunt... homines in sua quisque conscientia non imprimis secundum leges obiectivas sed mediante lumine illo interno individuali secundum intuitionem personalem iudicantes, quid ipsis in praesenti situatione agendum sit, a multis conflictibus ethicis aliter insolubilibus praeservari vel facile liberari.

3921 Multa, quae in huius 'Ethicae situationis' systemate statuuntur, rei veritati sanaeque rationis dictamini contraria sunt, relativismi et modernismi vestigia produunt, a doctrina catholica per saecula tradita longe aberrant. (Sequitur prohibitio defendendi illam doctrinam).

Litt. encycl. 'Haurietis aguas', 15 mai 1956

3922 (316) (Constat causam, cur Ecclesia sacratissimo Cordi Jesu cultum patriae tribuit,) duplicem esse: Altera nempe, quae ad cetera quoque pertinet sacrosancta Iesu Christi corporis membra, eo principio innititur, quo novimus eius Cor, utpote nobilissimam humanae naturae partem, divini Verbi personae hypostatice coniungi; ideoque ei tribuendum esse eundem adorationis cultum, quo Ecclesia personam ipsius Filii Dei incarnati honorat. ... Altera vero (causa), quae peculiari modo ad divini Redemptoris Cor pertinet ac peculiari itidem ratione postulat patriae cultum eidem tribuendum, ex eo oritur quod Cor eius, magis quam cetera omnia eius corporis membra, immensae eius caritatis erga hominum genus naturalis index seu symbolus est. 'Inest in sacro Corde ... symbolum atque expressa imago infinitae Iesu Christi caritatis, quae movet ipsa nos ad amandum mutuo'...

3923 (323) (Christus) reapse humanam naturam, individuum, integram et perfectam, quae in purissimo Mariae Virginis sinu ex Spiritus Sancti virtute concepta est, divinae personae suae coniunxit. Nihil igitur ei defuit humanae naturae, quam sibi Dei Verbum copulavit, eam ipse profecto assumpsit nullo modo imminutam, nullo modo immutatam ad spiritualia et ad corporea quod attinet: hoc est intelligentia ac voluntate ditatam ceterisque internis externisque cognoscendi facultatibus, itemque sensuum appetitu omnibusque naturalibus impulsionibus (Allegantur documenta DS 293 301 355). Quapropter cum nullo modo dubitari possit Iesum Christum (324) verum adeptum esse corpus omnibus qui eidem proprii sunt affectibus pollens, in quibus quidem ceteris omnibus amor praestat, nullum pari modo dubium esse potest eum physico nostroque simili corde praeditum fuisse, cum sine excellentissimo hoc corporis membro hominum vita, ad affectus etiam quod attinet, haberi non posset...

3924 (327) Quamobrem iure meritoque Incarnati Verbi Cor praecipuus consideratur index et symbolus triplicis illius amoris, quo, divinus Redemptor aeternum Patrem hominesque universos continenter adamat. Symbolus nempe est divini illius amoris, quem cum Patre et Spiritu Sancto communicat, sed qui tamen in ipso tantum, utpote in Verbo, quod caro factum est, per caducum et fragile humanum corpus nobis manifestatur. ... symbolus praeterea est incensissimae illius caritatis, quae, eius in animum infusa, humanam ditat Christi (328) voluntatem, et cuius actus duplici scientia perfectissima collustratur et dirigitur, hoc est beata et indita vel infusa. Ac denique - idque modo magis naturali ac directo - sensibilis quoque

affectus symbolus est, cum Jesu Christi corpus, in sinu Virginis Mariae Spiritus Sancti opera formatum sentiendi percipiendique vi polleat perfectissima, magis utique quam cetera omnia hominum corpora.

3925 (343) Itaque a re corporali, quae est Cor Christi Jesu, eiusque naturali significatione, nobis licet ... ascendere non solum ad contemplandum eius amorem qui sensibus percipiatur, sed altius etiam ad considerandum et adorandum celsissimum amorem infusum; ac denique ad meditandum et adorandum amorem divinum Verbi incarnati; quandoquidem e fide, qua credimus utramque naturam, humanam (344) ac divinam, in persona Christi esse unitam, mente concipere possumus necessitudines illas arctissimas, quae inter sensibilem amorem physici Cordis Iesu intercedunt, et duplicem amorem, spiritualem quidem, humanum scilicet ac divinum. Hi enim amores non tantum una simul existentes dicendi sunt in adorabili persona divini Redemptoris, sed etiam inter se naturali nexu coniuncti, quatenus divino humanus sensibilisque subiiciuntur, atque illius analogicam similitudinem referunt. Non autem contendimus Cor Iesu ita esse intellegendum. ut in eo habeatur et adoretur imago formalis quae dicitur, seu signum perfectum et absolutum eius amoris divini, cum intima huius essentia nullo modo adaequari possit quavis creata imagine; sed christifidelis, Cor Jesu excolens, una cum Ecclesia signum adorat et quasi vestigium caritatis divinae. ... Necesse est ergo, ut in hoc doctrinae capite tanti momenti tantaque prudentiae unusquisque animo semper teneat veritatem naturalis symboli, quo physicum Cor Iesu ad personam Verbi refertur, totam niti in veritate primaria hypostaticae unionis; si quis autem verum esse hoc negaverit, falsas opiniones ... restauret, utpote quae uni personae in Christo, utraque tamen natura distincta manente et integra, adversentur.

3926 (352) ... Curent christifideles, ut eidem (cultui Ss. Cordis Jesu) cultus etiam erga Immaculatum Dei Genitricis Cor arcte copuletur. Cum enim ex Dei voluntate in humanae redemptionis peragendo opere Beatissima Virgo Maria cum Christo fuerit indivulse coniuncta, adeo ut ex Iesu Christi caritate eiusque cruciatibus cum amore doloribusque ipsius Matris intime consociatis sit nostra salus profecta, congruit omnino, ut a christiano populo, quippe qui a Christo per Mariam divinam vitam sit adeptus, post debita erga Sacratissimum Cor Iesu exhibita obsequia, etiam Cordi amantissimo caelestis Matris adiuncta pietatis, amoris, grati expiantisque animi studia praestentur.

[Decr. S. Officii, 8 mars \(23 mai\) 1957](#)

3928 Qu.: An plures sacerdotes valide Missae sacrificium concelebrent, si unus tantum eorum verba 'Hoc est corpus meum' et 'Hic est sanguis meus' super panem et vinum proferat, ceteri vero verba Domini non proferant, sed, celebrante sciente et consentiente, intentionem habeant et manifestent sua faciendi verba et actiones eiusdem. Resp.: (cfirm. a. S. P'ce 18 mars): Negative ; nam ex institutione Christi ille solus valide celebrat, qui verba consecratoria pronuntiat.

Denzinger (latin) 3900

Denzinger

Symboles et définitions de la foi catholique, Enchiridion Symbolorum, ou Denzinger. Edition 37. Ce document ne comporte que les numéros 1 à 3930, soit jusqu'à la réponse de Jean XXIII à propos de l'élection de députés qui soutiennent le communisme

Table des matières

PREMIERE PARTIE

SYMBOLES DE FOI (1-76)

Symbole de foi

- 1 Lettre des apôtres (version éthiopienne).
- 2 Papyrus liturgique de Dêr-Balyzeh. (liturgie du 4ème s).
Constitutions de l'Eglise égyptienne, vers 500.
- 3 a) Version copte : symbole baptismal.
- 4 b) Version éthiopienne sous forme interrogative.
- 5 c) Version éthiopienne sous forme affirmative.
- 6 Symbole baptismal de l'Eglise arménienne(Petit symbole de foi)

SYMBOLES STRUCTURES

I. Schéma trinitaire tripartite.

A- FORMULES OCCIDENTALES

Symbole des Apôtres

- Hippolyte de Rome , " Traditio apostolica " (version latine).
- 10 Psautier du roi Aethelstan. (livre liturgique début IXs).
- 12 Codex Laudianus. (Codex des VI-VIIs)
Ambroise, évêque de Milan : Explanatio Symboli.
- 13 Augustin : Sermon 213 ("Sermo Guelferbytanus") lors de la
tradition du symbole
- 14 Pierre Chrysologue : Sermons 57-62.
- 15 Tyrannius Rufinus : Expositio (ou Commentarius) in symbolum.
- 17 Missel et sacramentaire de Florence.(VIIs)
Nicéas, évêque de Remesiana: explication du symbole.

- 19** Augustin : Sermon 215 lors de la reddition du symbole.
- 21** Pseudo-Augustin (Quodvultdeus de Carthage) : Sermons sur le symbole.
- 23** Ildefonse de Tolède : De cognitione baptismi. (659-669)
Fragments d'un symbole gaulois plus ancien,
- 27** Missale Gallicanum Vetus : Sermon (9 de Césaire d'Arles) sur le symbole
Pirmin : Collection de textes de divers livres canoniques.
- 28** Antiphonaire de Bangor.
- 29** Ordo baptismal romain
- 30** Formes interrogatives brèves du Symbole baptismal
Sacramentarium Gelasianum.

36 **B. FORMULES ORIENTALES**

Symboles Locaux

- Eusèbe, évêque de Césarée : Lettre à son diocèse, 325.
- 40** Cyrille, évêque de Jérusalem : Catéchèse VI-XVIII, vers 348.
- 41** Epiphane, évêque de Salamine : " Ancoratus ", 374.
- 42** a) Forme brève. (peut-être interpolée voir [Can.150>150])
- 43** b) Forme longue. (proche du symbole de Nicée cf. aussi
- 44** [Can.46>46] [Can.48>48])
- 45** (Pseudo) Athanase : 'Erméneia eis to sumbolon'.
- 47** Grand symbole de foi de l'Eglise arménienne.
- 50** Symbole baptismal d'Antioche (fragments).
- 51** Théodore, évêque de Mopsueste : Catéchèses I-X, (381-392).
Apophtegmes de Macaire le Grand.(300-390)

55 **Symboles Contenus dans des Collections de**

Canons

Orientales

- Constitutions apostoliques. vers 380.
- 60** Testament de Notre Seigneur Jésus Christ.
- 61** Constitutions de l'Eglise égyptienne. Cf. [Can.3>3]
- 62** a) Version copte : profession de foi après le baptême.
b) Version éthiopienne : profession de foi après le baptême.
- 63** (cf. [Can.4>4])
Canons d'Hippolyte.

64

II. Schéma bipartite trinitaire-christologique.

Formule appelée " Fides Damasi. "

72

Symbole " Clemens Trinitas ".

74

Symbole ." Quicumque ", dit d'Athanase.

76

DEUXIEME PARTIE

DOCUMENTS DU MAGISTERE DE L'EGLISE (101-3997)

PIERRE : 30 ? - 67 ?

LIN : 67 - 76 (79 ?)

ANACLET : 76 (80 ,) - 90 (88 ?)

CLEMENT 1er DE ROME : 92 (88 ?)-101 (97 ?)

Lettre aux Corinthiens, vers 96.

101

L'ordre parmi les membres de l'Eglise

102

L'autorité de l'Eglise romaine

EVARISTE : 101 (97 ?) - 105 ?

ALEXANDRE 1er : 105 (107 ?) - 115 (116 ?)

Xyste (SIXTE) 1er : 115 (116s) - 125 ?

TELESPHORE : 125 ? - 136 ?

HYGIN : 136 ? - 140 ?

PIE 1er : 140 ? - 155 ?

ANICET : 155 ? - 166

SOTER : 166 ? - 174 (175 ?)

ELEUTHERE : 174 (175 ?) - 189 ?

VICTOR 1er : 189 - 198 (199 ?)

ZEPHIRIN : 198 (199 ?)-217

Déclarations dogmatiques de Zéphirin et de Calixte.

105 Le Verbe fait chair (authenticité douteuse)

CALIXTE Ier : 217 (218 ?) - 222(223)

URBAIN Ier : 222 ? - 230

PONTIEN : Juillet août 230 - 28 septembre 235

ANTERUS : 21 (22 ?) novembre 235 - 3

janvier 236

FABIEN : 10 janvier 236 - 20 janvier 250

CORNEILLE : mars 251-juin (septembre ?) 253

Lettre . " Quantam sollicitudinem ". à l'évêque Cyprien de

108 Carthage, 251.

Lettre (de Corneille)à l'évêque Fabien d'Antioche, 251.

109 Les ministères et les états dans l'Eglise

LUCIUS : 25 (26 ?) juin 253 - 5 mars 254

ETIENNE Ier : 12 (28 ?) mai 254 - 2 août 257

Lettre (fragment) à Cyprien de Carthage. 256.

110 Baptême des hérétiques

Lettre (fragment) aux évêques d'Asie Mineure, 256.

111 Baptême des hérétiques.

XYTE (SIXTE) II : 30 ? août 257 - 6 août 258

DENYS : 22 juillet 259 (260 ?)-27 (26 ?)

décembre 268

Lettre (fragment) à Denys, l'évêque d'Alexandrie, 262.

112 Trinité et Incarnation

115**FELIX Ier : 5 (3 ?) janvier 269 - 30****décembre 274****EUTYCHIEN : 4 (3 ?) janvier 275 - 8 (7 ?)****décembre 283****CAIUS : 17 (16 ?) décembre 283 - 22 avril****295 (296 ?)****MARCELLIN : 30 juin 295 (296 ?)-25 octobre****(15 janvier ?) 3**

Concile d'Elvire (Espagne), 300-303

117 Indissolubilité du mariage118 Célibat des clercs120 Baptême et confirmation121**MARCEL Ier : mai-juin 308 (307 ?)-16****janvier 309 (308 ?)****EUSEBE : 18 avril 309 (310 ?) - 17 août****309 (310 ?)****MILTIADE (MELCHIADE) : 2 juin 310 (311****?) - 11 janvier 31****SILVESTRE Ier : 31 janvier 314 - 31****décembre 335**

1er. concile d'Arles, commencé le 1er août 314.

123 Baptême des hérétiques**1er concile de NICEE (1er oecuménique)****19 juin-25 août 325**125 Profession de foi de Nicée, 19 juin 325.126 Canons.127 Baptême des hérétiques128 Castration129 Viatique pour les mourants
Lettre synodale aux Egyptiens

130 L'hérésie d'Arius
Autres canons du 1er Concile de Nicée

131 **MARC : 18 janvier - 7 octobre 336**

JULES Ier : 6 février 337-12 avril 352

Lettre aux Antiochiens, 341.

132 La prééminence du Siège romain.
Concile de Serdique, vers 343.

133 Ordonnance des Eglises et prééminence du Siège romain

135 lettre du concile de Serdique. 'Quod semper' au pape Jules 1er,
vers 343.

136 La prééminence du Siège romain

LIBERE : 17 mai 352-24 septembre 366

138 Condamnation d'Athanase et professions de foi
a) Lettre " Studens paci " aux Evêques d'Orient.
b) 1ère profession de foi de Sirmium (351) souscrite par

139 Libère en 357.

141 c) Lettre " Pro deifico " aux évêques d'Orient, printemps 357.

142 d) Lettre " Quia scio " à Ursace, Valens et Germinius, 357.

143 e) Lettre " Non doceo " à Vincentius, 357.

DAMASE Ier : 1er OCTOBRE 366 - 11

DECEMBRE 384

144 Fragments de lettres à des évêques d'Orient vers 374.
Trinité

146 L'incarnation, contre les apollinaristes

147 L'Esprit Saint et l'incarnation du Verbe
Lettre " Per filium meum " à l'évêque Paulin d'Antioche, 375.

148 L'incarnation du Verbe divin
Lettre " Oti te apostolike cathedra " aux évêques d'Orient, vers 375

149 Condamnation de l'apollinarisme

1er concile de CONSTANTINOPLE (2e concile Oecuménique)

mai-30 juillet 381

150 Profession de foi de Constantinople.
Canons, 9 juillet 381.

151 Condamnation de diverses hérésies
Concile de Rome. 382.
a) " Tomus Damasi " ou profession de foi à l'évêque Paulin
d'Antioche, 152

152 Trinité et Incarnation

177 b) " Decretum Damasi "

178 Le Saint-Esprit

179 Le canon de la sainte écriture

**SIRICE : décembre 384 (12 janvier
385 ?)-26 novembre**

Lettre " Directa ad decessorem " à l'évêque Himère de
Tarragone, 10 février 385.

181 Prééminence et autorité doctrinale de l'évêque de Rome

183 Baptême des hérétiques

184 La nécessité du baptême

185 Le célibat des clercs

**3eme concile de
Carthage, 28 août 397**

186 Le canon des saintes Ecritures

**ANASTASE Ier : 27 novembre
399-402 (19 décembre 40**

**1er. concile de Tolède,
septembre 400 (405 ?)**

a) Chapitre

187 La consécration du chrême
b) " Symbolum Toletanum " (400) " et sa forme plus longue
comme " Libellus in modum symboli " de l'évêque Pastor de
Palencia (477).

188 Profession de foi contre les erreurs des priscillianistes

208 Lettre " Dat mihi " à l'évêque Venerius de Milan, vers 401.

209 La question de l'orthodoxie du pape Libère.

INNOCENT Ier : 21 (22 ?)

décembre 402 -12 mars

Lettre " Etsi tibi " à l'évêque Victrice de Rouen, 15 février 404.

211 Baptême des hérétiques

212 Lettre " Consulenti tibi " à l'Evêque Exupère de Toulouse, 20 février 405

La réconciliation au moment de la mort

213 Le canon des saintes Ecritures et les livres apocryphes
Lettre " Magna me gratulatio ". à Rufus et à d'autres évêques de Macédoine, 13 d

214 La forme du baptême
Lettre " Si instituta ecclesiastica " à l'évêque Decentius de Gubbio, 19 mars 41

215 Le ministre de la confirmation.

216 Onction des malades
In requirendis, aux évêques du concile de Carthage, 27 janvier 417.

217 La prééminence du Siège de Rome
Lettre " Inter ceteras Ecclesiae Romanae " à Silvanus et aux autres pères du concile de Milève, 27 janvier 417.

218 La prééminence du Siège romain

219 La nécessité du baptême

ZOSIME : 18 mars 417-26

décembre 418

Lettre "Quamvis Patrum" au concile de Carthage, 21 mars 418.

221 L'autorité doctrinale de l'évêque de Rome
15eme (ou 16eme) concile de Carthage, commencé le 1er mai 418.

222 Péché originel

225 Grâce

230 Epistula tractoria aux Eglises orientales, entre juin et août 418.

231 Le péché originel

BONIFACE Ier : 29 décembre

418-4 septembre 422

Lettre " Retro maioribus " à l'évêque Rufus de Thessalie, 11 mars 422.

232 La prééminence du Siège romain
Lettre " Institutio " aux évêques de Thessalie, 11 mars 422.

233 La prééminence du Siège romain
Lettre " Manet beatum " à Rufus et aux autres évêques de
Macédoine, etc., 11 mar

234 La prééminence du Siège romain

235 **CELESTIN Ier : 10**

septembre 422 - 27 juil

Lettre Cuperemus quidem aux évêques des provinces de Vienne
et de Narbonne, 26 juillet 428.

236 La réconciliation à l'heure de la mort
Lettre " Apostolici verba ". aux évêques de Gaule. mai 431.

237 L'autorité d'Augustin.

238 Chapitres pseudo-célestiniens ou " Indiculus ".
La grâce

249 **Concile d'EPHESE (3e**

Oecuménique)

22 juin -

septembre 431

1ere session des cyrilliens, 22 juin 431.

a) 2eme lettre de Cyrille d'Alexandrie à Nestorius

250 L'Incarnation du Fils de Dieu

251 b) 2. lettre de Nestorius à Cyrille
L'union des natures dans le Christ

c) Anathèmes de Cyrille d'Alexandrie, joints à la lettre du
concile
d'Alexandrie, à Nestorius (3e lettre de Cyrille à Nestorius).

252 L'union des natures dans le Christ

263 d) Sentence du concile contre Nestorius.

264 Condamnation du nestorianisme
6eme session des cyrilliens, 22 juillet 431.

265 L'attachement a la profession de foi de Nicée.

266 7e session des cyrilliens, 31 août (?) 431 ; Lettre synodale.

267 Condamnation du pélagianisme.

268 **XISTE (SIXTE) III : 31 juillet 432 - 19**

août 440

Formule d'union entre Cyrille d'Alexandrie et les évêques
de l'Eglise d'Antioche, printemps 433.

271 Les deux natures en Christ

273 **LEON Ier LE GRAND : 29 septembre**

440-10 novembre

Lettre Ut nobis gratulationem aux évêques de Campanie,

280 Picenum et Tuscie, 10 octobre 443.

Usure

281 Lettre " Quanta fraternitati " à l'évêque Anastase de Thessalie, en 446

282 La hiérarchie et la monarchie ecclésiastiques.

Lettre " Quam laudabiliter " à l'évêque Turribius d'Astorga, 21 Juillet 447.

283 Les erreurs des priscillianistes en général.

284 La Trinité divine, contre les modalistes

285 La nature de l'âme humaine.

286 La nature du démon.

Lettre " Lectis dilectionis tuae " à l'évêque Flavien de Constantinople (" Tomus (I) Leonis "), 13 juin 449.

290 L'Incarnation du Verbe de Dieu

295 Lettre " Licet per nostros " à Julien de Cos, 13 juin 449.

296 L'Incarnation du Fils de Dieu

299 **Concile de CHALCEDOINE (4e**

Oecuménique)

8 octobre - début de novembre 451

5eme session, 22 octobre 451 : profession de foi de Chalcédoine.

300 Les deux natures dans le Christ

304 7eme session : canons.

Simonie

305 Mariage mixte et réception du baptême dans l'hérésie

306 Lettre synodale au pape Léon 1er, début de novembre 451

Lettre " Sollicitudinis quidem tuae " à l'évêque Théodore de

308 Fréjus. 11 juin 452

Le sacrement de la pénitence.

310 Lettre " Regressus ad nos " à l'évêque Nicétas d'Aquilée, 21 Mars 458.

311 Le deuxième mariage de veuves putatives.

315 Le caractère non réitérable du baptême.

316 Lettre " Promississe me memini " à l'empereur Léon 1er, 17 août 458.

317 Les deux natures dans le Christ

- 318** 319-320. Lettre " Frequenter quidem " à l'évêque Néo de Ravenne, 24 octobre 458.
- 319** Le baptême douteux et celui conféré par des hérétiques.
- 320** 321-322. Lettre " Epistolae fraternitatis " à l'évêque Rusticus de Narbonne, 458
- 321** Le caractère d'obligation des voeux religieux.
- 322** Lettre " Magna indignatione " à tous les évêques de Campanie,
323 etc., 6 mars 459.
La confession secrète
Statuta Ecclesiae Antiqua, milieu ou fin du Vème siècle.
- 325** L'examen de la foi avant l'ordination épiscopale
- 326** L'imposition des mains, signe extérieur de l'ordination.

329 **HILAIRE : 19 novembre**

461-29 février 46

SIMPLICIUS : 3 mars

468-10 mars 483

Concile d'Arles, 473 : Lettre de soumission du prêtre Lucidus.

- 330** Grâce et prédestination
- 342** Lettre " Quantum presbyterorum " à l'évêque Acace de Constantinople, 10 janvier
- 343** L'autorité des évêques romains et des conciles oecuméniques

FELIX II : 13 mars

483-1er mars 492

Lettre " Quoniam pietas " à l'empereur Zénon, 1er août 484.

- 345** La liberté de l'Eglise

GELASE Ier : 1er mars

347 **492-21 novembre 496**

Lettre " Famuli vestrae pietatis " à l'empereur Anastase 1er 494.
Le double pouvoir suprême sur terre

- 348** Concile de Rome : Actes de l'absolution de Misenus, 13 mai 495
Le Pouvoir de l'Eglise de pardonner les péchés

- 349** Traité " Ne forte " sur le lien de l'anathème, 495.
La rémission des péchés
Tout ce que
Decretum Gelasianum, ou Lettre décrétale sur les livres à recevoir et à ne pas recevoir, date incertaine.

350 La prééminence du Siège romain

352 L'autorité des conciles ocuméniques

353 Livres qui doivent être reçus

354 Livres qui ne doivent pas être reçus

355 Traité . " Necessarium quoque " contre Eutychès et Nestorius.
date incertaine.
Les deux natures en Christ

ANASTASE II :

356 **24 novembre 496-17**

Lettre " Exordium pontificatus mei " à l'empereur Anastase 1er,
fin de 496

La validité des sacrements conférés par des schismatiques.

Lettre " In prolixitate epistolae " à l'évêque Laurentius de
Lignido (Illyrie),

357 Profession de foi

359 Lettre " Bonum atque iucundum " aux évêques de Gaule, 23 août 498

360 L'origine de l'âme et le péché originel

361 **SYMMAQUE : 22 novembre 498-19**

362 **juillet 514**

Lettre " Ad augustae memoriae " à l'empereur Anastase 1er,
entre 506 et 512.

Le double pouvoir suprême sur terre

HORMISDAS : 20 juillet

514-6 août 523

" Libellus fidei " du pape Hormisdas, envoyé à Constantinople
le 11 août 515

363 Profession de foi contre les erreurs christologiques

366 Lettre " Sicut ratione " à l'évêque africain Possessor, 13 août 520
Autorités en matière de doctrine de la grâce
" Inter ea quae " à l'empereur Justin. 26 mars 521.

367 La Trinité divine

368 L'incarnation du Verbe divin

369**JEAN 1er : 13 août****523-18 mai 526****FELIX III : 12 juillet****526-22 septembre**

2ème concile d'Orange, commencé le 3 juillet 529.

370

a) Préambule

b) Canons

371

Le péché originel

373

La grâce.

395

c) Conclusion de Césaire d'Arles.

396

Grâce, coopération de l'homme et prédestination

397**BONIFACE****II : 22 septembre**

Lettre " Per filium nostrum " à l'évêque Césaire d'Arles, 25 janvier 531

398

Confirmation du 2e concile d'Orange

400**JEAN II : 2 Janvier****533-8 mai 535**

Lettre " Olim quidem " aux sénateurs de Constantinople, mars 534

401

Communication des idiomes

402**AGAPET Ier: 13mai****535-22avril 536****SILVERE : 1er juin****536-11 novembre 537****VIGILE : 11 novembre****537-7 juin 555**

Edit de l'empereur Justinien au patriarche Menas de Constantinople, publié au concile de Constantinople de 543.

403

Anathématismes contre Origène

411

Lettre " Dum in sanctae " à l'ensemble du peuple de Dieu, 5 février 552.

412

Profession de foi du pape Vigile

415 Constitution (1) ,Inter innumeras sollicitudines sur les "Trois Chapitres", à l'empereur Justinien, 14 mai 553. Condamnation des erreurs du Nestorianisme concernant

416 l'humanité du Christ

420 **2e Concile de CONSTANTINOPE**

(5e oecuménique) 5 mai-2 juin 553

421-438. 8ème session, 2 Juin 553 : canons

421 Anathématismes contre les Trois Chapitres.

438 **PELAGE 1er :**

16 avril 556 - 3 m

Lettre " Humani generis " au roi Childebert 1er, 3 février 557

441 Fides Pelagii

443 Lettre circulaire " Vas electionis " à tout le peuple de Dieu, vers 557.

444 L'autorité des conciles oecuméniques

445 Lettre " Admonemus ut " à l'évêque Gaudentius de Volterra, entre septembre 558 et février 559.
La forme du baptême.

446 Lettre " Adeone te " à l'évêque (Jean), début de 559.
La nécessité de l'unité avec le Siège apostolique.
Lettre " Relegentes autem " au patricien Valérien, mars ou avril 559.

447 Le pape interprète des décrets de conciles

JEAN III : 17 juillet

561-13 juillet 574

1er concile de Braga (Portugal), commencé le 1er mai 561
anathématismes contre les priscillianistes et d'autres.

451 La Trinité et le Christ.

455 La création et le gouvernement du monde

464**BENOIT Ier : 2 Juin****575-30 juillet 579****PELAGE II : 26 novembre****579-7 février 590**

Lettre " Dilectioni vestrae " au évêques schismatiques d'Istrie, 585 ou 586

468 La nécessité de l'union avec le Siège romain.**469** 3ème concile de Tolède, commencé le 8 mai 589**470** profession de foi du roi Reccared.
La Trinité divine.**GREGOIRE Ier LE GRAND : 3****septembre 590-12 ma**

Lettre " Consideranti mihi " aux patriarches. Février 591.

472 L'autorité des conciles oecuméniques.**473** Lettre " O quam bona " à l'évêque Virgile d'Arles, 12 août 595.
La simonie

Lettre " Sicut aqua " au patriarche Euloge d'Alexandrie, août 600

474 La science du Christ (contre les Agnoètes)**476** Lettre " Litterarum tuarum primordia " à l'évêque Serenus de
Marseille, octobre**477** Le droit des fidèles de vénérer les images des saints
Lettre " Quia caritati nihil " aux évêques d'Ibérie (Georgie),
vers le 22 juin 6**478** Baptême et ordres sacrés des hérétiques.**479** Le moment de l'union hypostatique.

Lettre " Qui sincera " à l'évêque Paschase de Naples. novembre 602,

480 La tolérance à l'égard des convictions religieuses différentes**SABINIEN : 13****septembre 604 - 22 févri****BONIFACE III : 19****février - 12 novembr****BONIFACE IV : 25 août****608 - 8 mai 615****DEUSDEDIT (Adéodat****Ier) : 19 octobre 61**

BONIFACE V : 23**décembre 619 - 25 octob****HONORIUS Ier : 27****octobre 625-12 octobre**

4ème concile de Tolède, commencé le 5 décembre 633 : chapitres.

485 Profession de foi trinitaire et christologique.

486 L'Apocalypse de Jean, Livre des saintes Ecritures.
Lettre " Scripta fraternitatis " au patriarche Serge de Constantinople, 634

487 Les deux volontés et opérations dans le Christ.
Lettre " Scripta dilectissimi filii " à Serge de Constantinople.

488 Les deux opérations du Christ.
6ème Concile de Tolède, commencé le 9 janvier 638.

490 La Trinité et le Fils de Dieu, le Sauveur fait chair.

493 **SEVERIN : 28 mai - 2 août 640**

JEAN IV : 24 décembre 640-12 octobre 642

Lettre " Dominus qui dixit ", à l'empereur Constantin III (Défense du pape Honorius), printemps 641.

La signification des paroles d'Honorius concernant les deux volontés

498 **THEODORE Ier : 24 novembre 642 -**

14 mai 649

MARTIN 1er : 5 juillet 649-17

juin 653 (16 septemb

Concile du Latran, 5-31 octobre 649.

500 a) Profession de foi.
Les deux volontés et opérations dans le Christ

501 b) Canons.
Condamnation d'erreurs concernant la Trinité et le Christ

[522](#)**EUGENE 1er : 10 août 654 - 2(3 ?)****juin 657****VITALIEN : 30 juillet 657 - 27****janvier 672****ADEODAT II : 11 avril 672-17 (16 ?)****juin 676**

11ème " concile de Tolède, commencé le 7 novembre 675
profession de foi.

[525](#)

La Trinité divine.

[533](#)

L'incarnation.

[539](#)

La Rédemption.

[540](#)

Le sort de l'homme après la mort.

[541](#)**DONUS : 2 novembre 676 - 11****avril 678****AGATHON : 27 juin 678 - 10****janvier 681**[542](#)

Lettre " consideranti mihi " aux empereurs, 27 mars 680
La Trinité divine.

[543](#)

Le Verbe de Dieu devenu chair.

[545](#)

Concile de Rome, Lettre synodale "omnium bonorum spes"

[546](#)

aux empereurs, 27 mars
La Trinité divine.

[547](#)

Le Verbe de Dieu devenu chair.

[548](#)**3e concile de CONSTANTINOPE****(6e oecuménique)****7 novembre 680-16 septembre 681.**[550](#)

Condamnation des monothélètes et du pape Honorius 1er

[552](#)

18ème session, 16 septembre 681.

[553](#)

Définition des deux vouloirs et opérations dans le Christ.

[559](#)**LEON II : 17 août 682-3****juillet 683**

Lettre " regi regum " à l'empereur Constantin IV vers août 682

[563](#)**BENOIT II : 26 juin 684-8 mai 685**

14ème Concile de Tolède, 14-20 novembre 684.

[564](#)

Les propriétés des deux natures dans le Christ.

JEAN V : 23 juillet 685 - 2 août 686**CONON : 21 octobre 686 - 21****septembre 687****SERGE Ier : 15 décembre 687-8****septembre 701**15ème Concile de Tolède, commencé le 11 mai 688
apologie de Julien[566](#)

Déclaration au sujet de la Trinité divine et de l'Incarnation

[568](#)

La Trinité divine.

[571](#)

Le Christ, le Fils de Dieu incarné.

[574](#)

La résurrection des morts.

[575](#)**JEAN VI : 30 octobre 701 - 11****janvier 705****JEAN VII : 1er mars 705 - 18****octobre 707****SISINNIUS : 15 janvier - 4 février 708****CONSTANTIN Ier : 25 mars 708 - 9****avril 715****GREGOIRE II : 19 mai 715-11 février 731**

Lettre " desiderabilem mihi " à Boniface 22 novembre 726.

[580](#)

Forme et ministre du baptême.

Lettre " ta grammata " à l'empereur Léon III, entre 726 et 730

581 La vénération des saintes images

GREGOIRE III : 18 mars 731-28 (29 ?)

novembre 741

Lettre " Magna nos habuit " à l'évêque Boniface, vers 732.

582 Le baptême de validité douteuse.

583 Sacrifice de la messe pour des défunts.

ZACHARIE : 10(3?) décembre 741-22(15?)

586 **mars 752**

Lettre " Suscipientes sanctissimae fraternitatis "
à l'archevêque Boniface de Mayence, 5 novembre 744.
Simonie

587 Concile de Rome, 3ème session, 25 octobre 745.
La descente du Christ au enfers.

588 Lettre " Virgilius et Sedonius " à l'archevêque Boniface de Mayence,
1er juillet 746 (745 ?).
L'intention et la forme requises pour le baptême.

589 Lettre " Sacris liminibus ", à l'archevêque Boniface de
Mayence, 1er mai 748.
L'intention et la forme requises pour le baptême

ETIENNE II (III) : 26 mars 752-26

avril 757

Réponses de Qierzy (Oise), 754

592 La forme du baptême.

PAUL Ier : 29 mai 757 - 28 juin 767

ETIENNE III (IV) : 7 août 768 -

24 janvier 772

ADRIEN Ier : 9 février 772-25

décembre 795

Lettre " Institutio universalis " aux évêques d'Espagne, entre
785 et 791.

595 L'erreur des adoptianistes.

596 La prédestination**2e Concile de NICEE****(7e Oecuménique)****24 septembre****- 23 octobre 787**

7e session, 13 octobre 787.

600 Définition concernant les saintes images**603** 8ème session, 23 octobre 787.**604** Les élections aux ministères sacrés**605** Sur les images, l'humanité du Christ et la tradition de l'Eglise**609** Lettre " Si tamen licet " aux évêques d'Espagne, entre 793 et 794.**610** L'hérésie de l'adoptianisme**611** Concile de Francfort (Main), vers juin 794.**612** a) Lettre synodale des évêques du royaume franc aux évêques d'Espagne.**614** b) Capitulaire du concile.**615** Condamnation des adoptianistes.**LEON III : 27 décembre****795-12 juin 816**

Concile de Frioul, 796 ou 797 : profession de foi.

616 La Trinité divine.**618** rien n'est**619** Le Christ, le Fils de Dieu par nature, non par adoption.**ETIENNE IV : 22 juin 816 - 24 janvier 817****PASCAL Ier : 25 janvier 817 - 11****février 824****EUGENE II : février - mai 824 - août 827****VALENTIN : août - septembre 827****GREGOIRE IV : septembre (?)827 -****janvier 844****SERGE II : janvier 844 - 27 janvier 847****LEON IV : 10 avril 847-17 juillet 855**

Concile de Pavie, 850.

620 Le sacrement de l'onction des malades.
Concile de Quierzy, Mai 853

621 Le libre arbitre de l'homme et la prédestination.

624 Concile de Valence, 8 janvier 855.

625 La prédestination.

633 **BENOIT III : juillet 855-17**

avril 858

NICOLAS Ier : 24 avril 858-13

novembre 867

Concile de Rome, 862.

635 L'hérésie des théopaschites

637 L'effet du baptême

638 Lettre " Proposueramus quidem " à l'empereur Michel, 28 septembre 865

642 Réponses " Ad consulta vestra " aux Bulgares, 13 novembre 866.

643 La forme essentielle du mariage.

644 Forme et ministre du baptême.

647 Aucun emploi de la force dans l'acceptation de la foi.

648 L'aveu d'un crime ne doit pas être extorqué par la torture.

HADRIEN II : 14 décembre 867-14

décembre 872

4e Concile de CONSTANTINOPLÉ (8ème oecuménique)

5 octobre 869- 28 février 870

10ème session, 28 février 870 : canons.

650 La tradition, règle pour la foi.

653 La vénération des saintes images.

657 L'unicité de l'âme humaine.

659 La liberté dans la direction de l'Eglise.

661 La prééminence romaine parmi les sièges patriarcaux.

664 **JEAN VIII : 14 décembre 872-16**

décembre 882

Lettre " Unum est " aux princes de Sardaigne, vers septembre 873.

668 L'esclavage de personnes humaines doit être aboli

MARIN Ier : 16 décembre 882-15

mai 884

ADRIEN III : 17 mai

884-septembre 885

ETIENNE V (VI) : septembre

885-14 septembre 891

Lettre " Consuluisti de infantibus ", à l'archevêque Ludbert de Mayence, entre 8

670 Condamnation des ordalies.

FORMOSE : 6 octobre 891-4

avril 896

BONIFACE VI : avril 896

ETIENNE VI (VII) : mai

896-août 897

ROMANUS : août - novembre 897

THEODORE II : décembre 897

JEAN IX : janvier 898-janvier 900

BENOIT IV : janvier (février ?)

900-juillet 903

LEON V : juillet - septembre 903

SERGE III : 29 janvier 904-14

avril 911

ANASTASE III : avril 911-juin 913

LANDO : juillet 913-février 914

JEAN X : mars 914-mai 928

LEON VI : mai - décembre 928

ETIENNE VII (VIII) : décembre

928-février 931

JEAN XI : février/mars

931-décembre 935

LEON VII : 3 janvier 936-13

juillet 939

ETIENNE VIII (IX) : 14 juillet

939-octobre 942

MARIN II : 30 octobre 942-mai 946

AGAPET II : 10 mai 946-décembre 955

JEAN XII : 16 décembre

955-14 mai 964

LEON VIII : 6 (4 ?) décembre

963-1er mars 965

BENOIT V : 22 mai 964-4

juillet 966

JEAN XIII : 1er octobre

965-6 septembre 972

BENOIT VI : 19janvier

973-juin 974

BENOIT VII : octobre

974-10 juillet 983

JEAN XIV : décembre

983-20 août 984

JEAN XV : août

985-mars 996

Encyclique " Cum conventus esset " aux évêques et aux abbés de France et d'Allemagne, 3 février 993.

675 La vénération des saints**GREGOIRE V : 3 mai 996 - 18****février 999****SILVESTRE II : 2 avril 999 - 12****mai 1003****JEAN XVII : juin - décembre 1003****JEAN XVIII : janvier 1004 -****juillet 1009****SERGE IV : 31 juillet 1009 - 12 mai 1012****BENOIT VIII : 18 mai 1012 - 9 avril 1024****JEAN XIX avril - mai 1024 - 1032****BENOIT IX : 1032 - 1044****SILVESTRE III : 20 janvier - 10****février 1045****BENOIT IX : 10 avril - 1er mai 1045****GREGOIRE VI : 5 mai 1045 - 20 décembre 1046****CLEMENT II : 25 décembre 1046 - 9 octobre 1047****BENOIT IX : 8 novembre 1047 - 17****juillet 1048****DAMASE II : 17 juillet - 9 août 1048****LEON IX : 12 février 1049-19 avril 1054**

Lettre " Congratulamur vehementer " à Pierre patriarche

680 d'Antioche, 13 avril 10
Profession de foi.**686** Lettre " Ad splendidum nitentis ", à Pierre Damien, 1054.

687 La malice des égarements sexuels

VICTOR II : 16 avril

1055-28 juillet 1057

ETIENNE IX (X) : 3 août

1057-29 mars 1058

NICOLAS II : 6 décembre 1058-27

juillet 1061

Concile de Rome 1059.

690 La profession de foi en l'Eucharistie prescrite à Béranger
Concile du Latran, avril 1060.

691 Ordinations simoniaques

694 **ALEXANDRE II : 1er octobre 1061-21
avril 1073.**

Lettre " Super causas " à l'évêque Reinald de Côme, 1063.

695 Condamnation des ordalies.
Lettre " Licet ex " au prince Landolfe de Bénévent, 1065.

698 Tolérance à l'égard de la conviction religieuse d'autrui.

GREGOIRE VII : 22 avril 1073-25 mai 1085

Concile de Rome profession de foi de Bérenger de Tours,
11 février 1079.

700 La présence eucharistique du Christ.

VICTOR III : 24 mai 1086-16 septembre 1087

URBAIN II : 12 mars 1088-29 juillet 1099

Lettre " Debent subditi " à l'évêque Pierre de Pistoia et à
l'abbé Rusticus de Vallombreuse, 1088.

701 L'invalidité de l'ordination reçue d'un simoniaque

702 Lettre " Gaudemus filii " à Lanzo, Rudolf et d'autres, 1er
février 1091.

L'invalidité de l'ordination reçu d'un simoniaque.
Concile de Bénévent, commencé le 18 mars 1091.

703 Le caractère sacramentel du diaconat

PASCAL II : 14 août 1099-21

janvier 1118

Concile du Latran, carême 1102.

704 L'obéissance à l'Eglise.
Concile de Guastalla, 22 Octobre 1106

705 Ordinations hérétiques et simoniaques
Concile du Latran, 7 mars 1110.

706 Pillage des naufragés et simonie.

708 **GELASE II : 24.1.1118 - 28.1.1119**

CALIXTE II : 2.2.1119 - 13.12.1124

1er concile du LATRAN (9e oecuménique)

18-27 mars-(6 avril ?)1123

Canons, 27 mars 1123

710 Simonie, célibat, investiture.

712 **HONORIUS II :15.12.1124 - 13.2.1130**

INNOCENT II :14.2.1130 - 24.9.1143

2e concile du LATRAN (10ème oecuménique)

commencé le 4 avril 1139

715 Simonie et usure

717 Fausse pénitence et existence des sacrements.

718 Concile de Sens. commencé le 2 juin 1140 (1141 ?).

721 Erreurs de Pierre Abélard.

739 Lettre " Apostolicam Sedem " à l'évêque de Crémone, date incertaine.

741 Le baptême de désir

CELESTIN II : 26 septembre

1143-8 mars 1144

LUCIUS II : 12 mars 1144-15

février 1145

EUGENE III : 15 février

1145-8 juillet 1153

Concile de Reims, commencé le 21 mars 1148

745 La Trinité divine

ANASTASE IV : 12 juillet 1153-3

décembre 1154.

ADRIEN IV : 4 décembre 1154-1er

septembre 1159.

ALEXANDRE III : 7 septembre

1159-30 août 1181

747 Concile de Tours, commencé le 19 mai 1163.
Le prêt à intérêt.

748 Lettre "Ex litteris tuis" au sultan qui réside à Iconium, 1169.
Le corps de Marie non corrompu après sa mort.

749 Lettre " Cum in nostra " à l'archevêque Guillaume de Sens, 28
mai 1170.
L'erreur de Pierre Lombard concernant l'humanité du Christ.

750 Lettre " Cum Christus " à l'archevêque Guillaume de Reims, 18
février 1177.
L'erreur concernant l'humanité du Christ.

3e concile du

LATRAN (11e oecum

5-19 (22?) mar

751 3e session, 19 ou 22 mars
Simonie

753 Lettre " In civitate tua " à l'archevêque de Gènes, date incertaine.
Contrat de vente illicite

754 Lettre " Ex publico instrumento " A l'évêque de Brescia, date incertaine.
Le lien du mariage
Lettre (fragments) " Verum post " à l'archevêque de Salerne, date incertaine.

755 L'effet du consentement matrimonial.

756 Lettre (fragment) à l'évêque Pontius de Clermont (?), date incertaine.

757 La forme du baptême.

758 **LUCIUS III : 1er septembre 1181**

- 25 novembre 118

Concile de Vérone, fin octobre - début novembre 1184.
Condamnation des erreurs des sectes laïques au sujet du

760 pouvoir de la hiérarch

761 Lettre " Dilectae in Christo " à l'Evêque Simon de Meaux, date

762 incertaine
Castration

URBAIN III : 25 novembre 1185 -

19/20 octobre 1187

764 Lettre "Consuluit nos" à un prêtre de Brescia, date incertaine.
Usure.

GREGOIRE VIII : 21 octobre-17

décembre 1187

CLEMENT III : 19 décembre

1187-mars 1191

CELESTIN III : 30 mars 1191-8

janvier 1198

INNOCENT III : 8 janvier 1198-16

juillet 1216

Lettre " Cum apud sedem " à l'archevêque Humbert d'Arles, 15 juillet 1198

766 La forme sacramentelle du mariage.
Lettre " Sicut universitatis " au consul Acerbus de Florence, 30 octobre 1198.

- 767** Le double pouvoir suprême sur terre
Lettre " Quanto te magis " à l'évêque Hugues de Ferrare, 1er mai 1199.
- 768** Le lien du mariage et le privilège Paulin
- 769** Lettre " Cum ex iniuncto " aux habitants de Metz, 12 juillet 1199.
La nécessité du magistère de l'Eglise pour l'interprétation
- 770** de l'Ecriture
- 771** Constitution " Licet perfidia Iudaeorum ", 15 septembre 1199.
- 772** Tolérance à l'égard de ceux dont la foi est autre.
- 773** Lettre " Apostolicae Sedis primatus " au patriarche de Constantinople, 12 novemb
- 774** La prééminence du Siège romain
- 775** Lettre Ex parte tua, à l'évêque de Modène, 1200.
- 776** La forme sacramentelle du mariage.
Lettre " Gaudeamus in Domino " à l'évêque de Tibériade, début de 1201.
- 777** Les mariages des païens et le privilège paulin.
- 779** Lettre " Maiores Ecclesiae causas " à l'archevêque Humbert d'Arles, fin de 1201
- 780** L'effet du baptême, en particulier le caractère.
- 781** Lettre " Cum Marthae circa " à l'archevêque Jean de Lyon, 29 novembre 1202.
- 782** La forme sacramentelle de l'eucharistie.
- 783** Les éléments de l'eucharistie.
- 784** L'eau mêlée au vin lors du sacrifice de la messe.
Lettre " Cum venisset " à l'archevêque Basile de Tarnovo (Bulgarie), 25 février
- 785** Le ministre de la confirmation.
Lettre " Ex parte tua " à l'archevêque André de Lund, 12 janvier 1206.
- 786** La dissolution d'un mariage valide par la profession religieuse
Lettre " Non ut apponeres " à l'archevêque Thorias de Trondheim (Norvège)
- 787** La matière du baptême
Lettre " Debitum officii pontificalis " à l'évêque Bertold (Bertrand) de Metz, 2
- 788** Le ministre du baptême et le baptême de désir.
Lettre " De homine qui " aux dirigeants de la Fraternité romaine, 22 septembre 1
- 789** Célébration simulée de la messe.
Lettre " Eius exemplo " à l'archevêque de Tarragone, 18 décembre 1208.
- 790** La profession de foi prescrite aux Vaudois.
- 797** Lettre " In quadam nostra " à l'évêque Hugues de Ferrare, 5 mars 1209.

798 L'eau mêlée au vin de messe.
Lettre " Licet apud " à l'évêque Henri de Strasbourg, 9 janvier 1212.

799 Les jugements de Dieu

4e concile du LATRAN

(12eme Oecuménique)

11-30 novembre 1215

Chap. 1 - La foi catholique

800 Définition contre les albigeois et les cathares

803 Chap. 2. La fausse doctrine de Joachim de Flore.
La Trinité

808 Chap. 3. A propos des hérétiques (Vaudois).

809 La nécessité de la mission canonique.
Chap. 4. L'insolence des Grecs envers les Latins.

810 Le mépris à l'égard des rites sacramentels de l'Eglise latine.
Chap. 5. Le rang des patriarches.

811 La prééminence du Siège romain.
Chap. 21. L'obligation de se confesser, le secret de la confession,
la réception de la communion à Pâques.

812 L'obligation de la confession annuelle et de la communion Pascale.

814 Chap. 22. Les malades doivent veiller à leur âme avant de
veiller à leur corps.

815 Moyens interdits pour rétablir la santé.
Chap. 41. La nécessité de la bonne foi pour la prescription.

816 La bonne foi nécessaire pour la prescription.
Chap. 51. L'interdiction des mariages clandestins.

817 Les mariages clandestins ne sont pas permis.
Chap. 62. Les reliques des saints.

818 Usage indigne des reliques.

819 Abus concernant les indulgences.

820 Chap. 63. Simonie.

HONORIUS III : 18 juillet

1216 - 18 mars 1227

Lettre " Perniciosus valde " à l'archevêque Olaf d'Uppsala, 13 décembre 1220.

822 L'eau mêlée au vin lors du sacrifice de la messe.

GREGOIRE IX : 19 mars 1227 - 22

août 1241

Lettre " Ab Aegyptiis argentea " aux théologiens de Paris, 7 juillet 1228.

824 Le maintien de la terminologie et de la tradition théologiques.
Lettre " Consultationi tuae " à l'archevêque de Bari, 12 Novembre 1231.

825 Le caractère sacramentel reçu dans l'ordination.
Lettre " Presbyter et diaconus " à l'évêque Olaf de Lund, 9 décembre 1232.

826 Matière et forme de l'ordination.
Décret fragmentaire "Si condiciones", entre 1227 et 1234.

827 L'invalidité d'un mariage sous condition.

828 Lettre " Naviganti vel " au frère R., entre 1227 et 1234.
Usure.
Lettre " Cum sicut ex " à l'archevêque Sigurd de Trondheim (Norvège), 8 juillet

829 La matière du baptême.

CELESTIN IV : 25 octobre -

10 novembre 1241

INNOCENT IV : 25 juin 1243 -

7 décembre 1254

1er concile de LYON (13ème oecuménique) 28 juin-17juillet 1245

830 Les rites et les doctrines qui doivent être inculqués aux Grecs.

839 **ALEXANDRE IV : 12 décembre**

1254 - 25 mai 126

Constitution " Romanus Pontifex de summi, " 5 octobre 1256.

840 Erreurs de Guillaume de Saint-Amour au sujet des moines mendiants

841 contre le pouvoir et l'autorité du pontife romain et de ses coévêques,

844 **URBAIN IV : 29 août**

1261 - 2 octobre 12

Bulle " Transiturus de hoc mundo ", 11 août 1264.

846 L'eucharistie comme mémorial du Christ.

847 L'Eucharistie, aliment de l'âme.

CLEMENT IV : 5 Février 1265-29

novembre 1268.

Lettre " Quanto sincerius " à l'archevêque Maurin de Narbonne,
28 octobre 1267.

849 La présence réelle du Christ dans l'eucharistie.

GREGOIRE X : 1er

septembre 1271 - 10 janv

2e concile de LYON (14e oecuménique) 7 mai - 17 juillet 1274.
2e session, 18 mai 1274 : constitution sur la Trinité
souveraine et la foi cat

850 La procession du Saint-Esprit.

4e session, 6 juillet 1274, lettre de l'empereur Michel au
pape Grégoire X.

851 Profession de foi de l'empereur Michel Paléologue.

855 (Ajouts particuliers contre les erreurs des Orientaux).

861

INNOCENT V : 21

janvier-22 juin 1276

ADRIEN V : 11

juillet-18 août 1276

JEAN XXI : 8 septembre

1276-20 mai 1277

NICOLAS III : 25 novembre

1277-22 août 1280

MARTIN IV : 22 février

1281-28 mars 1285

HONORIUS IV : 2 avril

1285-3 avril 1287

NICOLAS IV : 22 février

1288-4 avril 1292

CÉLESTIN V : 5 juillet-13

décembre 1294

BONIFACE VIII : 24 décembre**1294-11 octobre 1303**

Bulle " Saepe sanctam ecclesiam ", 1er Août 1296.

866 Erreurs de la secte laïque du nouvel Esprit
Bulle " Antiquorum habet ", 22 février 1300.**868** Indulgences.
Bulle " Unam sanctam ", 18 novembre 1302.**870** L'unicité de l'Eglise
corps dont**873** Le pouvoir spirituel de l'Eglise.**875** **BENOIT XI : 22 octobre****1303-7 juillet 13**

Constitution, " Inter cunctas sollicitudines " 17 février 1304.

880 La réitération de la confession.**CLEMENT V : 5 juin 1305-20****avril 1314**Concile de VIENNE (15e oecuménique) 16 octobre 1311-6 mai 1312
3e session, 6 mai 1312.

a) Constitution "Ad nostrum qui".

891 Erreurs des Bégards et des Béguines concernant l'état de
perfection.**899** b) Constitution " Fidei catholica ".**900** Erreurs attribuée à Pierre Olivi.**906** c) Constitution "Ex gravi ad Nos".
L'usure

d) Constitution "Exivi de paradiso".

908 Erreur concernant l'obligation du voeu de pauvreté (franciscaine).**JEAN XXII : 7 août****1316-4 décembre 1334**

Constitution " Gloriosam Ecclesiam ", 23 janvier 1318.

910 L'Eglise et les sacrements, contre les Fraticelles.**916** Constitution " Vas electionis " 24 juillet 1321.
Erreurs de Jean de Polliaco concernant la juridiction en**921** matière de confession**924** Lettre " Nequaquam sine dolore " aux Arméniens 21 novembre 1321

- [925](#) Le sort des défunts
- [926](#) Constitution " Cum inter nonnullos " 12 novembre 1323.
- [930](#) Erreurs des spirituels au sujet de la pauvreté du Christ.
- [931](#) Constitution " Licet iuxta Doctrinam " à l'évêque de Worcester 23/10/1327
- [941](#) Erreurs de Marsile de Padoue concernant la constitution de l'Eglise
- [946](#) Constitution " In agro dominico " 27 Mars 1329.
- [950](#) Erreurs d'Eckhart concernant le rapport de Dieu au monde et à l'homme.
- [980](#) Bulle " Ne super bis " 3 décembre 1334.
- [990](#) Rétractation de Jean XXII - La béatitude des saints.

[991](#) **BENOIT XII : 20 décembre 1334**
- 25 avril 1342

Constitution " Benedictus Deus " 29 Janvier 1336

- [1000](#) Le sort de l'homme après la mort.
- [1002](#) Ecrit " cum dudum " aux Arméniens - Août 1341
- [1006](#) Erreurs reprochées aux Arméniens

[1020](#) **CLEMENT VI : 7 Mai 1342 -**
6 Décembre 1352

Bulle jubilaire " Unigenitus Dei Filius " 27 Janvier 1343.

- [1025](#) Le trésor des mérites du Christ qui doit être distribué par l'Eglise.
- [1027](#) Rétractation de Nicolas d'Autrecourt, 25 Novembre 1347.
- [1028](#) Erreurs philosophiques de Nicolas d'Autrecourt
- [1049](#) Lettre " Super quibusdam,, à Mekhitar (Consolator), catholicos des Arméniens, 29
- [1050](#) La prééminence du Siège romain.
- [1066](#) Le purgatoire
- [1068](#) Matière et ministre de la confirmation.
- [1072](#) Doctrines qui s'opposent à des erreurs particulières des Arméniens.

[1085](#)**INNOCENT VI : 18 Décembre****1352 - 12 Septemb****URBAIN V : 28 Septembre****1362 - 19 Décembre**

Rétractation imposée à Denys Foullechat par la constitution " Ex supernae clementiae " du 23 décembre 1368.

[1087](#) Erreurs concernant l'état de perfection et 1a pauvreté[1095](#) Propositions ajoutées pour la seconde rétractation (12 avril 1369).[1097](#)**GREGOIRE XI : 30 Décembre****1370 - 26/27 mars**

Lettre des cardinaux de l'inquisition aux archevêques de Tarragone et Saragosse,
Erreurs de Pierre de Bonageta et de Jean de Latone concernant

[1101](#) l'eucharistie.[1103](#) Bulle " Salvator humani generis " à l'archevêque de Riga et à ses suffragants, 8[1110](#) Principes de droit erronés contenus dans le " Miroir des Saxons "[1116](#) Erreurs de John Wyclif, condamnées dans la lettre " Super periculosis " aux évêques de Cantorbéry et de Londres, 22 mai 1377[1121](#) Erreurs de John Wyclif concernant la disposition des biens temporels[1139](#)**URBAIN VI: 8****avril 1378-15 octobre****BONIFACE IX: 2 novembre****1389-1er octobre 1404**

Bulles pontificales concernant le privilège du monastère Sainte-Osyth,
dans l'Essex, de conférer les ordres majeurs, 1400 et 1403
Pouvoir d'ordonner accordé à des prêtres

[1145](#) Bulle " sacrae religionis " 1er février 1400

1146 Bulle " Apostolicae Sedis ", 6 février 1403

INNOCENT VII : 17 octobre

1404-6 novembre 14

GRÉGOIRE XII: 30

novembre 1406-4 juillet

CONCILE de CONSTANCE (16ème oecuménique)

5 décembre 1414-22 avril 1418

8ème session, mai 1415 : décret confirmé par le Pape Martin V
le 22 Février 14

1151 Erreurs de John Wyclif

1195 13ème session, 15 juin 1415 : décret " Cum in nonnullis " confirmé par le pape Martin V, le 1er septembre 1425.

1198 Décret sur la communion sous les seules espèces du pain.

1200 15me session, 6 juillet 1415 décret confirmé par Martin V le 22 février 1418.

1201 Erreurs de Jean Hus

1230 15ème session, 6 juillet 1415 : décret " Quilibet tyrannus "

1235 Proposition erronée concernant le tyrannicide.

MARTIN V : 11

novembre 1417-20 fév

Bulle " Inter cunctas " 22 février 1418

1247 Questionnaire destiné aux wyclifites et aux hussites

1279 Bulle " Gerentes ad vos " à l'abbé du monastère cistercien Alzelle en Saxe, 16

1290 Pouvoir d'ordonner accordé à des prêtres.

EUGENE IV : 3 mars 1431-23 février 1447

CONCILE DE FLORENCE (17e oecuménique) 26 février 1439-août (?)

1308 Décret " Moyses vir Dei " contre le concile de Bâle, 4 septembre 1439.

1309 La dépendance du concile général par rapport au pape.
Bulle sur l'union avec les Arméniens, " Exsultate Deo ", 22 novembre 1439.
Décret pour les Arméniens.

1328 Bulle sur l'union avec les coptes et les Ethiopiens, " Cantate Domino ",
4 février 1442 (1441 selon le comput de Florence)

1330 Décret pour les jacobites.

1353**NICOLAS V : 6 mars****1447 - 24/25 mars****CALIXTE III : 8****avril 1455 - 6 Aoû**

Constitution " Regimini universalis " à l'Evêque de Magdebourg,
Naumbourg et Hal

1355 Usure et contrat de cens**1357****PIE II : 19****Août 1458 - 14 Août**

Propositions condamnées de Zaninus de Solcia dans la lettre "
cum sicut accepimu
14 novembre 1459.

1361 Erreurs de Zaninus de Solcia.**1369** Bulle " Exsecrabilis " 18 janvier 1460 (1459 selon le comput florentin).**1375** L'appel du pape à un concile général
Bulle " Ineffabilis summi Providentia Patris ", 1er Août 1464**1385** Le sang du Christ dans les trois jours de la mort**PAUL II : 30 août****1464-26 juillet****SIXTE IV : 9****août 1471 - 12 août**

Propositions de Pierre de Rivo condamnées dans la bulle " Ad
Christi vicarii"
du 3 janvier 1474 texte de rétractation.

1391 Erreurs concernant la vérité d'événements futurs.**1396** Bulle " Salvator noster " en faveur de l'église de Saint Pierre de Saintes, 3 Ao**1398** Indulgences pour les défunts.
Constitution " Cum praeexcelsa " 27 février 1477 (1476 selon le
comput de la cur**1400** L'immaculée Conception de Marie.
Encyclique " Romani Pontificis Provida ", 27 Novembre 1477.**1405** Le sens des mots " per modum suffragii " ('par mode de suffrage')**1407** Propositions de Pierre d'Osma condamnées dans la bulle
"Licet ea quae de nostro mandato ", 9 août 1479.**1411** Erreurs concernant la confession sacramentelle et les indulgences

1419 Constitution " Grave nimis ", 4 Septembre 1483

1425 L'Immaculée Conception de Marie.

1426 **INNOCENT VIII :**
29 août 1484-25 j

Bulle " Exposit tuae devotionis " à Jean de Cirey, abbé du monastère de Citeaux, diocèse de Chalon-sur-Saône, 9 avril 1489

1435 L'étendue du pouvoir d'ordre du prêtre.

ALEXANDRE VI: 11 août

1492-18 août 1503

PIE III : 22

septembre-18 octobre 150

JULES II : 31 octobre

1503-21 février

5ème concile du LATRAN (18e oecuménique) 3 mai 1512-16 mars 1517
Continuation du 5ème concile du Latran sous LÉON X

LEON X : 11 mars

1513-1er décembre 15

8 ème session : bulle " Apostolici regiminis ".

1440 Doctrine concernant l'âme humaine, contre les néo- aristotéliens

1441 10ème session, 4 mai 1515 : bulle " Inter multiplices "

1442 L'usure et les monts de piété.

1444 11ème session, 19 décembre 1516 - Bulle " Pastor aeternus gregem ".

1445 Le rapport entre le pape et le concile.

Décret "Cum postquam" à Cajetan de Vio, légat du pape, 9

1447 novembre 1518
Indulgences

1449 Bulle " Exsurge Domine ", 15 juin 1520.

1451 Erreurs de Martin Luther.

[1492](#)**ADRIEN VI: 9 janvier****1522-14 septembre 1523****CLÉMENT VII : 19 novembre****1523-25 septembre 1534****PAUL III: 13 octobre****1534-10 novembre 1549**

Bref " Pastorale officium "à l'archevêque de Tolède, 29 Mai 1537

[1495](#) Le droit de l'homme à la liberté et à la propriété
Constitution " Altitudo divini consilii", 1er juin 1537.[1497](#) " Privilegium fidei "**CONCILE DE****TRENTE (19ème oecumén****13****Décembre 1545-4 décemb**[1500](#) 3ème session 4 février 1546 - Décret sur le symbole de foi
4ème session : 8 avril 1546[1501](#) a) Décret sur la réception des livres saints et des traditions.[1505](#) b) Décret sur l'édition de la Vulgate et la manière[1506](#) d'interpréter la sainte Ecr[1510](#) 5ème session, 17 juin 1546 : décret sur le péché originel.[1520](#) 6ème session, 13 janvier 1547 : décret sur la justification
Préambule[1521](#) Chap. 1. Impuissance de la nature et de la Loi à justifier
les hommes.[1522](#) Chap. 2. L'économie et le mystère de la venue du Christ[1523](#) Chap. 3. Ceux qui sont justifiés par le Christ
Chap. 4. Esquisse d'une description de la justification de[1524](#) l'impie. Son mode d
Chap. 5. Nécessité pour les adultes d 'une préparation à la[1525](#) justification. Son[1526](#) Chap. 6. Mode de la préparation[1528](#) Chap. 7 La justification de l'impie et ses causes.[1531](#) Chap. 8. Comment comprendre que l'impie est justifié par la[1532](#) foi et gratuitement[1533](#) Chap. 9. Contre la vaine confiance des hérétiques[1535](#) Chap. 10. L'accroissement de la grâce reçue

Chap. 11. L'observation des commandements. Sa nécessité et sa

- 1536** possibilité.
- 1539** Chap. 12. On doit se garder d'une présomption téméraire
- 1540** concernant la prédesti
- 1541** Chap. 13. Le don de la persévérance
- 1542** Chap. 14. Ceux qui sont tombés et leur relèvement
- 1544** Chap. 15. Tout péché mortel fait perdre la grâce, mais non la foi.
Chap. 16. Le fruit de la justification : le mérite, les
- 1545** bonnes oeuvres. Sa nat
- 1551** Canons sur la justification.
- 1600** 7ème session, 3 Mars 1547, décret sur les sacrements
Préambu1e
- 1601** Canons sur les sacrements en général.
- 1614** Canons sur le sacrement de baptême
- 1627** qu'il soit anathème.
- 1628** Canons sur le sacrement de confirmation.
- 1629** qu'il soit
- 1630** Continuation du Concile de Trente sous Jules III

JULES

III: 7 février 15

- 13ème session, 11 octobre 1551 : décret sur le sacrement de
- 1635** l'eucharistie.
Préambule
Chap. 1. La présence réelle de notre Seigneur Jésus Christ
- 1636** dans le très saint s
- 1638** Chap. 2. Raison de l'institution de ce très saint sacrement
Chap. 3. Excellence de la très sainte eucharistie par rapport
- 1639** aux autres sacrem
- 1642** Chap. 4. La transsubstantiation
Chap. 5. Le culte et la vénération qui sont dus à ce très
- 1643** saint sacrement.
- 1645** Chap. 7. La préparation à apporter pour qu'on reçoive
- 1646** dignement la sainte eucha
- 1648** Chap. 8. L'usage de ce sacrement admirable
- 1651** Canons sur le saint sacrement de l'eucharistie.
- 1661** 14ème session, 25 novembre 1551
- 1667** Doctrine sur le sacrement de la pénitence
- 1668** Chapitre 1. Nécessité et institution du sacrement de la pénitence
- 1671** Chapitre 2. Différence entre le sacrement de la pénitence et
le baptême.

1673 Chapitre 3. Les parties et les fruits de ce sacrement.

1676 Chapitre 4 La contrition

1679 Chapitre 5. La confession

1684 Chapitre 6. Le ministre de ce sacrement et l'absolution.

1686 Chapitre 7. La réservation des cas

1689 Chapitre 8. Nécessité et fruit de la satisfaction.

1694 Doctrine sur le sacrement de l'extrême-onction.

Préambule

1695 Chapitre 1. L'institution du sacrement de l'extrême-onction

1696 Chapitre 2. L'effet de ce sacrement

Chapitre 3. Le ministre de ce sacrement et le temps où l'on

1697 doit l'administrer

1700 Canons sur les deux doctrines

1701 Canons sur le très saint sacrement de la pénitence

1716 Canons sur le sacrement de l'extrême-onction.

1719

MARCEL II :

9 avril - 18 mai

PAUL IV : 23

mai 1555- 18 Août

continuation et fin du Concile de Trente sous Pie IV

PIE IV : 25

1725

Décembre 1559-9 décembre

Préambule

Chapitre 1. Les laïcs et les clercs qui ne célèbrent pas ne sont pas tenus

1726 de droit divin à la communion sous les deux espèces

1727 Chapitre 2. Le pouvoir de l'Eglise dans l'administration du

1728 sacrement de l'euc

Chapitre 3. Sous chaque espèce, le Christ est reçu totalement

1729 et entièrement,

Chapitre 4. Les enfants ne sont pas obligés à la communion

1730 sacramentelle

1731 Canons sur la communion sous les deux espèces et la communion des enfants

1734 22ème session, 17 septembre 1562

1738 a) Doctrines et canons sur le sacrifice de la messe.

Préambule.

- [1739](#) Chapitre 1. L'institution du sacrifice de la messe
- [1742](#) Chapitre 2. Le sacrifice visible, expiation pour les vivants
- [1743](#) et les morts.
- [1744](#) Chapitre 3. Messes en l'honneur des saints.
- [1745](#) Chapitre 4. Le canon de la messe
- [1746](#) Chapitre 5. Les cérémonies du sacrifice de la messe
- [1747](#) Chapitre 6 . La messe à laquelle seule le prêtre communie
- [1748](#) Chapitre 7. L'eau mêlée au vin.
Chapitre 8. Rejet de la langue vulgaire dans la messe ;
- [1749](#) explication de ses mys
- [1750](#) Chapitre 9. Remarques préalables aux canons qui suivent.
- [1751](#) Canons sur le très saint sacrifice de la messe
- [1760](#) Décret sur la demande de concession du calice.
23e session, 15 juillet 1563-doctrine et canons sur le
- [1763](#) sacrement de l'ordre.
- [1764](#) Chapitre 1. L'institution du sacerdoce de la Nouvelle Alliance.
- [1765](#) Chapitre 2. Les sept degrés de l'ordre.
- [1766](#) Chapitre 3. La sacramentalité de l'ordre
- [1767](#) Chapitre 4. La hiérarchie ecclésiastique et l'ordination.
- [1771](#) Canons sur le sacrement de l'ordre
- [1778](#) 24ème session, 11 novembre 1563.
- [1797](#) Doctrine et canons sur le sacrement de mariage
- [1801](#) Canons sur le sacrement du mariage.
- [1813](#) Canons sur la réforme du mariage : décret " Tametsi "
- [1816](#) 25ème session, 3 et 4 décembre 1563
- [1820](#) décret sur le purgatoire, 3 décembre 1563
Décret sur l'invocation, la vénération et les reliques des saints,
- [1821](#) et sur les saintes images, 3 décembre 1563.
- [1830](#) Décret de réformation générale, 3 décembre 1563
Duel
- [1835](#) Décret sur les indulgences, 4 décembre 1563
- [1847](#) La dépendance du concile oecuménique par rapport au pape
- [1862](#) Profession de foi tridentine
- [1880](#) Trinité et Incarnation
- [1901](#) Erreurs de Michel Bajus concernant la nature de l'homme et la grâce

[1983](#)

GREGOIRE XIII:

13 mai 1572-10 avr

[1985](#) Profession de foi prescrite pour les Grecs

[1987](#) Constitution "Populis ac nationibus", 25 janvier 1585

[1988](#) Privilège paulin

SIXTE V : 24 avril 1585-27

août 1590

URBAIN VII : 15-27

septembre 1590

GREGOIRE XIV : 5 décembre 1590-17

octobre 1591

INNOCENT IX : 29 octobre - 30

décembre 1591

[1989](#) Sauvegarde du secret de la confession

[1990](#) La faculté de bénir le chrême et de confirmer

[1992](#) Décret du Saint-Office, 20 juin 1602

[1994](#) Confession et absolution d'un absent

[1995](#)

LEON

XI : 1er avril - 2

PAUL V :

16 mai 1605-28 ja

[1997](#) La liberté d'enseigner en matière d'aides de la grâce

GREGOIRE XV : 9 février 1621-8

juillet 1623

URBAIN VIII : 6 août

1623-29 juillet 1644

[1998](#) Le baptême des enfants conféré contre la volonté des parents

[1999](#) Erreur concernant la double tête de l'Eglise
Constitution " Cum occasione " à tous les fidèles, 31 mai 1653

[2001](#) Erreurs de Cornelius Jansen au sujet de la grâce.

[2007](#) Décret du Saint-Office, 23 avril 1654

2008 La liberté d'enseigner en matière d'aides de la grâce

ALEXANDRE VII :

7 avril 1655-22 m

Constitution "Ad sanctam beati Petri sedem", 16 octobre 1656.
Le jugement de l'Eglise concernant le sens des termes de

2010 Cornelius Jansen

2012 Réponse du Saint-Office, 11 février 1661

2013 Pas de matière légère dans le domaine sexuel

2015 L'Immaculée Conception de Marie

2017 Constitution "Regiminis apostolici", 15 février 1665 (1664
selon le comput de la

2020 Formulaire de soumission proposé aux jansénistes
Erreurs d'une doctrine morale laxiste

2065 Décret du Saint-Office, 5 mai 1667

2070 Liberté d'enseigner au sujet de l'attrition

CLEMENT XI : 20 juin 1667-9

décembre 1669

CLEMENT X : 29 avril 1670-22

juillet 1676

INNOCENT XI : 21 septembre

1676-12 août 1689

Décret de la Sacrée Congrégation du Concile " Cum ad aures ",
12 février 1679.

2090 La communion fréquente et quotidienne

2095 65 propositions, condamnées dans le décret du Saint-Office du
2/3/1679.

2101 Erreurs d'une doctrine morale plus laxiste

2165 Décret du Saint-Office, 23 novembre 1670

2170 Erreurs concernant le don de la toute-puissance

2175 Probabilisme et probabilliorisme

2181 Contemplation et médiation. - Erreurs du quiétisme

2195 Erreur concernant le secret de la confession

2201 Erreurs quiétistes de Miguel de Molinos

[2268](#)**ALEXANDRE VIII : 6 octobre****1689 - 1er février**[2281](#) Articles gallicans concernant les droits du pape[2285](#) Décret du Saint-Office, 24 août 1690[2290](#) Erreurs sur le bien moral et sur le péché philosophique[2292](#) Décret du Saint-Office, 7 décembre 1690[2301](#) Erreurs des jansénistes[2331](#)**INNOCENT XII : 12 JUILLET****1691-27 septembre**Réponse du Saint-Office à des missionnaires capucins, 23
Juillet 1698[2340](#) Le mariage comme sacrement[2351](#) Erreurs de François de Fénelon concernant l'amour de Dieu[2374](#)**CLEMENT XI : 23 novembre****1700 - 19 Mars 17**

Réponse du Saint-Office à l'évêque de Québec, 25 janvier 1703.

[2380](#) Vérités nécessaires à croire, parce que communiquant le salut
Réponse du Saint-Office à l'évêque de Québec, 10 mai 1703.[2381](#) La foi et l'intention chez celui qui reçoit le sacrement[2382](#) Constitution " Vineam Domini Sabaoth ", 16 juillet 1705[2390](#) Le silence obéissant concernant les faits dogmatiques
Constitution " Unigenitus Dei Filius ", 8 septembre 1713.[2400](#) Erreurs jansénistes de Pasquier Quesnel[2502](#)**INNOCENT XIII : 8 mai****1721-7 mars 1724****BENOÎT XIII: 29 mai 1724-21****février 1730****CLEMENT XII : 12 juillet****1730-6 février 1740**

Bulle " Apostolicae providentiae officio ", 2 octobre 1733

[2509](#) Liberté d'enseigner en matière d'efficacité de la grâce[2510](#) Lettre apostolique "In eminenti apostolatus specula", 28 avril 1738

2511 Francs-maçons

2513

BENOIT XIV : 17 août 1740-3

mai 1758

Déclaration "Matrimonia quae in locis", 4 Novembre 1741

2515 Mariages clandestins

2522 Le sacrement de la confirmation

2524 Extrême-onction

Constitution "Nuper ad Nos", 16 mars 1743.

2525 La profession de foi prescrite aux Orientaux

2543 Le nom du complice ne doit pas être demandé

2546 Encyclique "Vix pervenit" aux évêques d'Italie, 1er novembre 1745.
Usure

2550 Instruction "Postremo mense", 28 février 1747.

2552 Le baptême d'enfants contre la volonté des parents

2559 Le baptême des enfants dans une mauvaise intention

2561 Le baptême de petits enfants présentés par quelqu'un qui n'a

2562 pas autorité

Lettre " Dum praeterito " au grand Inquisiteur d'Espagne, 31 juillet 1748.

2564 Liberté d'enseigner en matière d'aides de la grâce

2565 Bref "Singulari nobis" au cardinal Henry, duc d'York, 9 février 1749.

2566 L'incorporation dans l'Eglise par le baptême

2570 Constitution "Detestabilem", 10 novembre 1752

2571 Erreurs au sujet du duel

2575

CLÉMENT XIII : 6 juillet

1758-2 février 1769

Réponse du Saint-Office à l'évêque de Cochin (Inde), 1er août 1759.

2580 Privilège paulin

2585

CLÉMENT XIV: 19 mai 1769-22

2588**septembre 1774**

Instruction pour le prêtre qui confère le sacrement de la confirmation par manda
du Siège apostolique, 4 mai 1774.
Le prêtre ministre de la confirmation

PIE VI : 15 Février**1775-29 août 1799**

Lettre "Exsequando nunc" aux évêques de Belgique, 13 juillet 1782.

2590

L'assistance de curés à des mariages mixtes.
Bref "Super soliditate Petrae", 28 novembre 1786.

2592

Erreurs du fébronianisme concernant le pouvoir suprême du pape

2598

Lettre "Deessemus nobis" à l'évêque de Mottola, 16 septembre 1788.
La compétence de l'Eglise en matière de mariage
Constitution "Auctorem fidei" à tous les fidèles, 28 août 1794.

Erreurs du Synode de Pistoie**2600**

Avant propos

2601

De l'obscurcissement des vérités dans l'Eglise
Du pouvoir attribué à la communauté de l'Eglise pour être

2602

communiqué par elle

2603

De la dénomination "tête ministérielle" attribuée au pontife
romain
Du pouvoir de l'Eglise d'établir et de sanctionner une

2604

discipline extérieure

2606

Les droits indûment attribués aux évêques

2608

Le droit faussement attribué aux prêtres de l'ordre inférieur

2609

pour des décrets

2611

Calomnies contre quelques décisions en matière de foi prises

2612

depuis quelques s

2613

De la paix dite de Clément IX

2615

De la formation du corps de l'Eglise.

2616

De l'état d'innocence

2617

De l'immortalité considérée comme la condition naturelle de
l'homme.

2618

De la condition de l'homme dans l'état de nature

2619

De la condition de l'homme sous la loi.

2621

De la grâce illuminante et excitante

2622

De la foi comme première grâce

2623

Du double amour

- [2625](#) De la crainte servile
- [2626](#) De la peine de ceux qui meurent avec le seul péché originel
- [2627](#) De la forme sacramentelle accompagnée d'une condition
- [2628](#) De la participation à la victime dans le sacrifice de la messe
- [2629](#) De l'efficacité du rite de la consécration
- [2630](#) De l'application du fruit du sacrifice
- [2631](#) De l'ordonnance convenable à observer dans le culte
- [2634](#) De l'ordonnance de la pénitence
- [2635](#) De la disposition préalable nécessaire pour admettre
- [2636](#) des pénitents à la réconciliation
- [2637](#) Du pouvoir d'absoudre
- [2639](#) De la confession des péchés véniels
- [2640](#) Des indulgences
- [2644](#) De la réserve des cas
- [2646](#) Des censures
- [2651](#) De l'ordination
- [2658](#) Des fiançailles et du mariage
- [2661](#) De l'adoration de l'humanité du Christ
- [2664](#) De l'ordre prescrit pour l'accomplissement de pieux exercices
- [2665](#) De la manière d'unir la voix du peuple à la voix de l'Eglise
- [2666](#) dans la prière publique
- [2667](#) De la lecture de la sainte Ecriture.
- [2668](#) De la lecture publique des livres proscrits dans l'Eglise
- [2669](#) Des images sacrées
- [2673](#) Des fêtes
- [2675](#) Des serments
- [2676](#) Des conférences ecclésiastiques
- [2678](#) Reproches à l'encontre de certaines opinions soutenues
- [2679](#) jusqu'à maintenant dans les écoles catholiques
Des trois règles posées par le synode pour être le fondement de la
- [2680](#) réforme des réguliers
- [2683](#) Du système ou de l'ensemble des ordonnances tirées des règles susdites,
- [2684](#) ramené aux huit articles suivants pour la réforme des réguliers
- [2692](#) De même pour la réforme des moniales
- [2693](#) De la convocation d'un concile national
- [2694](#) Commandements et sanctions de la bulle

[2700](#)**Pie VII : 14 mars****1800-20 août 1823**

Bref "Etsi fraternitatis" à l'archevêque de Mayence, 8 octobre 1803.

[2705](#) La tentative de dissolution d'un mariage[2706](#) LETTRE "Magno et acerbo " à l'archevêque de Moghilev, 3 septembre 1816.[2710](#) Traduction de la Bible[2712](#) Réponse de la Sacrée Pénitencerie : 23 avril 1822.[2715](#) L'usage onaniste du mariage

Bref "Adorable Eucharistiae" au patriarche d'Antioche et aux évêques

[2718](#) des Grecs melkites, 8 mai 1822.

La non efficacité de l'épiclèse pour la consécration

LEON XII : 28**septembre 1823-10 février**

Encyclique "Ubi primum" 5 mai 1824

[2720](#) Indifférentisme**PIE VIII : 31 mars 1829-30****novembre 1830**[2722](#) Réponse du pape à l'évêque de Rennes, 18 août 1830.
Usure[2724](#)**GREGOIRE XVI ; 2 février****1831 - 1er juin**

Réponse de la Sacrée Pénitencerie à l'archevêque de Besançon, 5 juillet 1831.

[2725](#) L'autorité d'Alphonse de Liguori dans le domaine moral[2727](#) Encyclique "Mirari vos arbitramur", 15 août 1832[2730](#) Indifférentisme et rationalisme[2738](#) Erreurs de Georg Hermes[2743](#) Réponse du Saint-Office à l'évêque de Nice, 17 janvier 1838.
Usure

Constitution "In supremo apostolatus fastigio", 3 décembre 1839

[2745](#) Demande d'abolition de l'esclavage[2746](#) Réponse de la Sacrée Congrégation des indulgences, 28 juillet 1840.

- 2750** L'efficacité de l'indulgence à un autel privilégié
Thèses signées par Louis-Eugène Bautain à la demande de son évêque,
les 18 novembre 1835 et 8 septembre 1840
Thèse sur la foi et sur la raison contre le fidéisme
- 2756** Réponse de la Sacrée Pénitencerie, 8 juin 1842
- 2758** L'usage onaniste du mariage
- 2760** Réponse du Saint-Office 14 septembre 1842
- 2762** La matière de l'onction des malades
- 2763** La possibilité de démontrer les présupposés naturels de la religion chrétienne et le rapport de celle-ci au
- 2765** gouvernement civil.
- 2769** Encyclique "Inter praecipuas machinationes", 8 mai 1844.
- 2771** Traductions des Ecritures

2772 **PIE IX : 16 juin**

1846-7 février 1878

Encyclique "Qui Pluribus", 9 novembre 1846

- 2775** L'erreur du rationalisme
- 2778** Le vrai rapport entre la raison humaine et la foi
- 2781** L'infaillibilité du pape
- 2782** Autres erreurs de ce temps
- 2785** Décret du Saint-Office, 21 mai 1851
- 2791** Usage onaniste du mariage
- 2795** Bulle "Ineffabilis Deus", 8 décembre 1854
- 2800** L'éminence de Marie en général
- 2802** Le caractère homogène du développement du dogme
- 2803** Définition de l'Immaculée Conception de Marie
- 2804** Décret de la Sacrée Congrégation de l'Index, 11 (15) juin 1855.
- 2811** Thèses contre le traditionalisme de Bonnetty.
- 2817** Privilège paulin
- 2820** Encyclique du Saint-Office aux évêques, 4 août 1856.
- 2823** Abus du magnétisme
- 2825** Bref "Eximiam tuam" à l'archevêque de Cologne, 15 juin 1857.
- 2828** Erreurs de Anton Günther
- 2831** Lettre apostolique "Dolore haud mediocri" à l'évêque de Breslau, 30 avril 1860.
- 2833** L'âme rationnelle comme principe de vie de l'homme
Instruction du Saint-Office au vicaire apostolique de Tche-Kiang, 1er (3) août

- 2835** Réception régulière du baptême
Question : Une telle manière de conférer le baptême est-elle
- 2836** licite ou non?
- 2839** Décret du Saint-Office, 18 septembre 1861
Erreurs des ontologistes.
- 2847** Lettre "Gravissimas inter" à l'archevêque de Munich-Freising,
11 décembre 1862.
- 2850** Erreurs de Jakob Frohschammer concernant la liberté de la science
- 2861** Encyclique "Quanto conficiamur moerore" aux évêques d'Italie,
10 août 1863
- 2865** L'indifférentisme
- 2867** Lettre "Tuas libenter" à l'archevêque de Munich-Freising, 21
décembre 1863
- 2875** Soumission au magistère de l'Eglise
- 2880** Lettre du Saint-Office aux évêques d'Angleterre, 16 septembre 1864.
- 2885** L'unicité de l'Eglise
- 2888** Encyclique "Quanta cura", 8 décembre 1864.
- 2890** Naturalisme et socialisme
- 2892** L'indépendance de l'autorité de l'Eglise par rapport à
- 2893** l'autorité civile.
- 2896** Syllabus de Pie IX, ou Catalogue d'erreurs qui ont été condamnées
dans différentes déclarations de Pie IX, publié le 8 décembre 1864
- 2901** Par. I Panthéisme, naturalisme et rationalisme absolu
- 2908** Par. II. Rationalisme modéré
- 2915** Par. III. Indifférentisme, latitudinarisme.
- 2918** Par. IV. Socialisme, communisme, sociétés secrètes, bibliques,
clérico- libéral
- 2919** Par. V. Erreurs concernant l'Eglise et ses droits
- 2938** Par. VI. Erreurs touchant la société civile considérée aussi
- 2939** bien en elle- même
- 2956** Par. VII. Erreurs concernant la morale naturelle et chrétienne
- 2965** Par. VIII. Erreurs concernant le mariage chrétien
- 2975** Par. IX. Erreurs concernant la souveraineté civile du pontife
romain
- 2977** Par. X. Erreurs qui se rapportent au libéralisme d'aujourd'hui
- 2980** Instruction de la Sacrée Pénitencerie, 15 janvier 1866.
- 2990** Le mariage civil
- 2993** Lettre apostolique "Iam vos omnes" à tous les protestants et
aux autres non- cat
- 2997** La Nécessité de l'Eglise pour le salut

2999**1er concile du VATICAN****(20e oecuménique)****8 décembre 1869-20****octobre 1870**

3ème session, 1870 : constitution dogmatique "Dei Filius" sur

3000 la foi catholique.

Préambule

Chap. 1. Dieu créateur de toutes choses

3001 Le Dieu unique, parfait, distinct du monde.**3002** L'acte de la création : sa perfection, sa fin et son effet.**3003** La Providence divine

Chap. 2 La Révélation

3004 Le fait de la Révélation surnaturelle**3005** Sa nécessité**3006** Ses sources**3007** Son interprète : l'Eglise

Chap. 3. La foi

3008 Ce qu'est la foi**3009** La foi est conforme à la raison**3010** La foi, un don de Dieu**3011** L'objet de la foi**3012** La nécessité de la foi**3013** Les secours extérieurs et intérieurs de la foi**3014** Chap. 4. La foi et la raison**3015** Deux ordres de connaissances**3016** La part de la raison dans l'élaboration de la vérité surnaturelle**3017** Pas d'opposition entre foi et raison**3019** L'aide mutuelle que s'apportent la foi et la raison**3020** Ce qu'est le progrès dans la science théologique

Canons

1. Dieu, créateur de toutes choses

3021 Contre toutes les erreurs concernant l'existence de Dieu créateur.**3022** Contre le matérialisme**3023** Contre le Panthéisme et ses différentes formes**3024** Contre Panthéistes et matérialistes contre les Günthériens,**3025** et les Hermésiens.

2. La Révélation

3026 Contre ceux qui nient la théologie naturelle**3027** Contre le déisme

- 3028** Contre le rationalisme sans limites
- 3029** Contre la critique de la Bible par les rationalistes
3. La foi
- 3031** Contre l'autonomie de la raison
- 3033** Contre le fidéisme
- 3034** Contre l'agnosticisme et le mythologisme
- 3035** Contre les hermésiens
- 3041** 4. La foi et la raison
- 3044** Epilogue
- 3045** 4ème session, 18 juillet 1870 : première constitution dogmatique "Pastor aeternus"
- 3050** Préambule sur l'institution et le fondement de l'Eglise
- 3053** Chap. 1 - L'institution de la primauté apostolique en saint Pierre.
- 3056** Chap. 2. La perpétuité de la primauté de saint Pierre.
- 3059** Chap. 3. Pouvoir et nature de la primauté du pontife romain
- 3065** Chap. 4. Le magistère infaillible du pontife romain
- 3075** Réponse du Saint-Office au vicaire apostolique d'Océanie centrale, 18 décembre 1
- 3100** Foi et intention du ministre du sacrement
- 3102** Instruction de la Sacrée Congrégation pour la propagation de la foi, 1873.
- 3105** Gains perçus pour un prêtre
- 3109** Réponses à la dépêche circulaire du chancelier Bismarck au sujet de l'interprétation de la constitution "Pastor aeternus" de Vatican I - Janvier - Mars 1875.
La juridiction du pape et des évêques
a) Déclaration commune des évêques d'Allemagne,
- 3112** janvier-février 1875.
- 3116** b) Lettre apostolique "Mirabilis illa constantia" aux
- 3117** évêques d'Allemagne, 4
Décret du Saint-Office, 7 juillet 1875.
- 3121** La doctrine de la transsubstantiation dans l'eucharistie.
- 3124** Instruction du Saint-Office à l'évêque de Nesqually, 24 janvier 1877.
- 3126** Foi et intention du ministre du sacrement.
Décret du Saint-Office, 20 novembre 1878.
- 3128** Le baptême conféré de façon absolue et sous condition
Encyclique " Quod apostolici muneris ", 28 décembre 1878
- 3130** Les droits de l'homme dans la société.
- 3133** Encyclique " Aeterni patris", 4 août 1879.
- 3135** L'importance de la philosophie pour l'affermissement de la foi
- 3138** L'excellence de la méthode scolastique et l'autorité qui

- 3139** revient à Thomas d'Aq
- 3140** Encyclique "Arcanum divinae sapientiae" 10 février 1880.
- 3142** La nature du mariage chrétien.
- 3144** Le pouvoir de l'Eglise sur le mariage chrétien
- 3146** Réponse de la Sacrée Pénitencerie, 16 juin 1880.
La décision est importante pour le jugement à porter sur la
- 3148** méthode Knaus- Ogi
L'observance des périodes infécondes
Encyclique "Diuturnum illud", 29 juin 1881.
- 3150** Le pouvoir dans la société civile
- 3152** Décret de la Congrégation de l'index, 5 (10) décembre 1881.
La liberté d'attaquer des ouvrages qui ont été retirés de la
procédure
- 3154** par la Congrégation de l'Index
- 3155** Encyclique "Humanum genus", 20 avril 1884.
- 3156** Francs-maçons
- 3158** Instruction du Saint-Office "Ad gravissima avertenda", 10 mai 1884.
- 3159** Francs - Maçons
- 3160** Réponse du Saint-Office à l'évêque de Poitiers, (28) 31 mai 1884.
- 3162** L'assistance du médecin ou du confesseur à un duel
Réponse de la Sacrée Pénitencerie, 10 mars 1886.
- 3185** L'usage onaniste du mariage
- 3187** Décret du Saint-Office, 19 mai 1886.
- 3188** Crémation des corps
Décret du Saint-Office, 27 mai 1886.
- 3190** Divorce Civil
- 3193** Décret du Saint-Office, le 15 décembre 1886.
- 3195** Crémation des corps
- 3196** Réponse du Saint-Office à l'évêque de Carcassonne, 8 mai 1887.
- 3198** Le vin de messe
Décret du Saint-Office "Post obitum", 14 décembre 1887.
- 3201** Erreurs d'Antonio ROSMINI-SERBATI
- 3241** Réponse du Saint-Office à l'archevêque de Cambrai, 14 (19) août
- 3258** 1889.
Craniotomie
Encyclique "Quamquam pluries", 15 août 1889.
- 3260** La place de saint Joseph dans l'économie du salut
- 3263** Réponse du Saint-Office à l'évêque de Marseille, 30 juillet 1890.
- 3264** Le vin de messe.
Lettre "pastoralis officii" aux évêques d'Allemagne et
- 3272** d'Autriche - 12 septembre
Duel

- 3273** Encyclique "Octobri mense", 22 septembre 1891.
- 3274** Marie médiatrice des grâces
- 3275** Réponse du Saint-Office à l'archevêque de Fribourg, 27 juillet 1892.
- 3276** Crémation des corps
- 3279** Encyclique "Providentissimus Deus", 18 novembre 1893.
- 3280** Les autorités pour l'interprétation de la sainte Ecriture.
- 3284** Réponse du Saint-Office à l'évêque de Srinagar (Inde), 18 juillet 1894.
- 3296** Le baptême d'enfants de parents infidèles
- 3298** Réponse du Saint-Office à l'archevêque de Cambrai, 24 juillet 1895.
Avortement
Réponse du Saint-Office à un évêque du Brésil, 5 août 1896
- 3312** Le vin de messe
Réponse du Saint-Office à l'archevêque de Tarragone, 5 août 1896.
- 3313** Le vin de messe
Lettre "Apostolicae curae et caritatis", 13 septembre 1896
- 3315** Ordinations anglicanes
- 3319** Encyclique "identem piumque", 20 septembre 1896.
- 3320** Marie médiatrice des grâces
- 3321** Réponse du Saint-Office, 17 mars 1897.
- 3323** fécondation artificielle
Réponse du Saint-Office, 30 mars 1898.
- 3333** La foi et l'intention requises pour le baptême.
- 3335** Réponse du Saint-Office à l'évêque de Sinaloa (Mexique), 4 mai 1898.
- 3336** Différentes manières d'extraire un fœtus
- 3338** Encyclique "Caritatis studium" aux évêques d'Écosse, 25 juillet 1898
- 3339** L'identité du sacrifice de la croix et du sacrifice de la messe
Lettre "Testem benevolentiae" à l'archevêque de Baltimore, 22 janvier 1899.
L'erreur de l'adaptation des doctrines de la foi à la
- 3340** conception moderne.
- 3343** Le dédain des vertus surnaturelles et des vertus passives
- 3346** Encyclique "Annum sacrum", 25 mai 1899.
- 3350** Le pouvoir royal du Christ
- 3353** Le très saint Coeur de Jésus, objet de vénération
Réponse du Saint-Office à l'archevêque d'Utrecht, 21 août 1901.
- 3356** La matière du baptême
Réponse du Saint-Office à la faculté de théologie de l'université de Montréal, 5

3358 Différentes manières d'extraire un foetus**Pie X: 4 août****1903-20 août 1914**

Encyclique "Ad diem illum", 2 février 1904.

3370 Marie médiatrice des grâces

Réponse de la Commission biblique, 13 février 1905.

3372 "Citations implicites" dans l'Ecriture

Réponse de la Commission biblique, 23 juin 1905.

3373 Les parties apparemment historiques seulement de l'Ecriture

Décret "Sacra Tridentina Synodus", 16 (20) décembre 1905.

3375 La communion eucharistique quotidienne.**3383** Décret "Provida sapientique cura", 18 janvier 1906.

La législation tridentine concernant la conclusion non

3385 publique du mariage.**3388** Décret du Saint-Office, 25 avril 1906**3391** La forme nécessaire de l'onction des malades

Réponse de la Commission biblique, 27 juin 1906

3394 L'authenticité mosaïque du Pentateuque**3397** Réponse de la Commission biblique, 29 mai 1907**3398** L'auteur et la vérité historique du quatrième évangile**3400** Décret du Saint-Office "Lamentabili", 3 juillet 1907.

Erreurs des modernistes

3401 L'émancipation de l'exégèse par rapport au magistère de l'Eglise**3409** L'inspiration ou l'inerrance de la sainte Ecriture**3420** La conception de la Révélation et du dogme**3427** Le Christ.**3439** Les sacrements.**3452** La Constitution de l'Eglise**3466** Décret de la Sacrée Congrégation du concile "Ne temere", 2 août 1907.**3468** Fiançailles et mariage**3474** Motu proprio " Praestantia Scripturae", 18 novembre 1907.**3503** L'autorité des décisions de la Commission biblique

Réponse de la Commission biblique. 29 juin 1908

3505 Caractère et auteur du livre d'Isaïe**3509** Réponse de la Commission biblique, 30 juin 1909.**3512** Le caractère historique des premiers chapitres de la Genèse**3519** Réponse de la Commission biblique, 1er mai 1910.**3521** Auteur et date de rédaction des Psaumes.

- 3528** Décret de la Sacrée Congrégation des sacrements "Quam singulari", 8 août 1910.
- 3530** La communion et l'onction des malades chez les enfants
- 3536** Motu proprio "Sacrorum antistitum", 1er septembre 1910
- 3537** Serment anti-moderniste
- 3550** Lettre "Ex quo, nono" aux délégués apostoliques à Byzance, en Grèce, en Egypte, en Mésopotamie, etc., 26 décembre 1910
- 3553** Erreurs des Orientaux
- 3556** Réponse de la commission biblique, 19 juin 1911
Auteur, date de composition et vérité historique de
- 3561** l'évangile selon Matthieu.
- 3567** Réponse de la Commission biblique, 26 juin 1912.
I. Auteur, date de composition et vérité historique des
- 3568** évangiles selon Marc et
- 3576** II. La question synoptique, ou les rapports mutuels entre les
- 3577** trois premiers é
- 3578** Réponse de la Commission biblique, 12 juin 1913.
- 3581** I. Auteur, date de composition et vérité historique des Actes des Apôtres
- 3586** II Auteur, intégrité et date de composition des épîtres pastorales de
- 3587** l'apôtre Paul
- 3590** Réponse de la Commission biblique, 24 juin 1914.
- 3591** Auteur et date de composition de l'épître aux Hébreux
- 3593** Décret de la Sacrée Congrégation des études, 27 juillet 1914.
- 3601** Thèses approuvées de philosophie thomiste

3624

BENOIT XV : 3

septembre 1914-22 janv

Réponse de la commission biblique, 18 juin 1915.

- 3628** La deuxième venue du Christ dans les épîtres pauliniennes.
- 3630** Décret du Saint-Office, 29 mars (8 avril) 1916.
- 3632** Rejet des images représentant Marie en vêtements sacerdotaux.
Réponse de la sacrée Pénitencerie, 3 avril 1916
- 3634** L'usage onaniste du mariage
Réponse du Saint-Office à divers Ordinaires des lieux, 17 mai 1916.
- 3635** Les derniers sacrements pour les schismatiques
- 3636** Réponse de la Sacrée Pénitencerie, 3 juin 1916
- 3638** L'usage onaniste du mariage à l'aide de moyens artificiels

- 3642** Réponse du Saint-Office, 24 avril 1917.
Spiritisme
Décret du Saint-Office, 5 juin 1918
- 3645** La science de l'âme du Christ.
- 3647** Réponse du Saint-Office, 16 (18) Juillet 1919
Doctrines théosophiques
Encyclique "Spiritus Parac1itus", 15 septembre 1920.
- 3650** L'inspiration de la sainte Ecriture

PIE XI: 6

février 1922-10 févr

Décret du Saint-Office, 22 novembre 1922.

- 3660** L'acte sexuel à moitié accompli
- 3662** Encyclique "Studiorum ducem", 29 juin 1923.
- 3665** L'autorité de l'enseignement de Thomas d'Aquin
- 3667** Lettre apostolique "Infinita Dei misericordia", 29 mai 1924.
- 3670** La reviviscence des mérites et des dons
Décret de la Sacrée Congrégation du concile, 13 juin 1925.
- 3672** Quasi-duels dits Bestimmungs-Mensuren
Encyclique "Quas primas", 11 décembre 1925.
- 3675** La dignité royale et la puissance du Christ homme
- 3679** Instruction du Saint-Office, 19 juin 1926.
- 3680** Crémation des corps
Déclaration du Saint-Office, 2 juin 1927.
- 3681** Le " Comma Johanneum "
- 3682** Décret du Saint-Office, 24 juillet (2 août) 1929.
- 3684** Masturbation directe
Réponse de la Sacrée Pénitencerie, 20 juillet 1932.
- 3748** Le recours exclusif aux périodes infécondes
Réponse de la Commission biblique, 1er juillet 1933.
- 3750** Fausse interprétation de @Ps 16,10@ s, @Mt 16,26 ; Lc 9,25@
- 3751** Réponse du Saint-Office. 11 août 1936.
- 3760** Stérilisation
- 3765** Encyclique "Firmissimam constantiam" aux évêques des Etats-Unis du Mexique, 28 m
- 3775** La résistance contre l'abus du pouvoir étatique
- 3776** Décret du Saint-Office, 21 (24) février 1940.
- 3788** Stérilisation
Décret du Saint-Office, 27 novembre (2 décembre) 1940.
- 3790** La mise à mort directe d'innocents sur ordre de l'autorité publique
lettre de la Commission biblique aux évêques d'Italie, 20 août 1941.

- 3792** Le sens littéral et le sens spirituel de l'Écriture
- 3794** Le sens du décret de Trente concernant l'autorité de la Vulgate.
- 3796** Instruction de la Sacrée Pénitencerie, 25 mars 1944.
- 3832** L'absolution générale
- 3837** Décret du Saint-Office, 29 mars (1er avril) 1944.
- 3838** Les fins du mariage
Décret du Saint-Office, 19 (21) juillet 1944.
- 3839** Millénarisme
lettre du secrétaire de la Commission biblique à l'archevêque de Paris, le cardi
- 3862** Questions critiques du Pentateuque
- 3864** Décret du Saint-Office, 28 juin (1er juillet) 1949.
- 3865** Décret contre le communisme
Lettre du Saint-Office à l'archevêque de Boston, 8 août 1949.
- 3866** La nécessité de l'Église pour le salut
- 3873** Allocution au 4è Congrès des médecins catholiques, 29 septembre 1949.
Fécondation artificielle
Réponse du Saint-Office, 28 décembre 1949.
- 3874** L'intention du ministre du sacrement
Constitution apostolique "Munificentissimus Deus", 1er novembre 1950
- 3900** Définition de l'Assomption de Marie au ciel
- 3904** Encyclique "Sempiternus Rex", 8 septembre 1951.
- 3905** L'humanité du Christ
Monitum du Saint-Office, 30 juin 1952.
- 3907** Relations sexuelles qui évitent l'orgasme.
Encyclique "Fulgens corona", 8 septembre 1953.
- 3908** La Rédemption de Marie
- 3910** Encyclique " Ad caeli Reginam " , 11 octobre 1954.
- 3913** La dignité royale de Marie
- 3917** Décret du Saint-Office, 2 avril 1955.
Contraception
Instruction du Saint-Office, 2 février 1956
- 3918** Morale de situation
- 3921** Encyclique "Haurietis aquas", 15 mai 1956
- 3922** La vénération du Cœur de Jésus
- 3926** La maternité de Marie
Décret du Saint-Office, 8 mars (23 mai) 1957.

3928 Validité de la concélébration**JEAN XXIII: 28****octobre 1958-3 juin 19**

Réponse du Saint-Office, 25 mars (4 avril) 1959.

3930 Election de députés qui soutiennent le communisme
Encyclique Pacem in Terris, 11 avril 1963**2e Concile du Vatican****(21e oecuménique)****11 octobre 1962-8****décembre 1965****Paul VI: 21 juin****1963-6 août 1978****Jean-Paul Ier: 26 août 1978-28****septembre 1978****Jean-Paul II : depuis le****16 octobre 1978****Autres versions disponibles** **Latin**

Ictus 3

[Plan du site](#) - [En résumé](#)

Bienvenue! Nous sommes heureux de vous inviter à naviguer sur notre site, pour découvrir un maximum d'éléments de notre grand projet, déjà bien établi, au service de l'Eglise.

Derniers articles

BIBLIA CLERUS EN TÉLÉCHARGEMENT GRATUIT

Vous pouvez télécharger gratuitement la version complète de Biblia Clerus.
[Voir en ligne...](#)

24 mars 2006
par [AB](#)

ABSENT JUSQU'EN AOÛT

Pour accompagner mes

paroissiens militaires, je pars 6 mois en Afghanistan. Le site sera ralenti pendant ce temps-là !

[Voir en ligne...](#)

1er février 2006
par [AB](#)

CALENDRIER LITURGIQUE PERPÉTUEL

Ictus vous propose un calendrier liturgique perpétuel, avec les lectures de chaque jour.
[Voir en ligne...](#)

21 décembre 2005
par [AB](#)

Accueil du site

[Site web Ictuswin](#)

[Version 2](#)

[Résolution de problèmes](#)

[Utilisation :](#)

[Consultation](#)

[Ictus 3 :](#)

[Base de textes](#)

[Commander un exemplaire](#)

[Droits d'auteurs](#)

[Mises à jour](#)

[Moteur de recherches](#)

[Versions spéciales :](#)

[Biblia Clerus](#)

[Ictus 3 - Kephass](#)

[Vox Orantis](#)

Brèves

Octobre 2005:

[Paiement effectué avec succès !](#)

Septembre 2004:

[La revue Képhas présente Ictus](#)

Août 2004:

[Forum sur le site catho.org](#)

Juillet 2004:

[Le site Ictus 2 est mort !](#)

[Autres brèves](#)

Derniers commentaires

TÉLÉCHARGEMENT ENFIN DISPONIBLE

Téléchargez
gratuitement
les mises à
jour pour Ictus.
[Voir en ligne...](#)

21 décembre 2005
par [AB](#)

PRÉSENTATIONS INTERACTIVES

Comment
copier/
coller ?

Utiliser les onglets ?
Faire des recherches ?
Quelques animations
vous aident à utiliser le
moteur de recherche.
[Voir en ligne...](#)

18 octobre 2005
par [AB](#)

suite:

<u>Test : Ictus 3 tourne sous Linux avec Wine !</u>	6 septembre 2005
<u>Pas de version hébreu analysée ?</u>	28 août 2005
<u>Diffusion gratuite avec Kephaz</u>	25 juillet 2005
<u>Ictus 3 sous Linux</u>	25 juillet 2005
<u>Le site catho.org fait peau neuve</u>	5 avril 2005
<u>Pour cause d'absence : site en veille jusqu'à Pâques 2005 !</u>	20 novembre 2004
<u>Accès sentences canoniques Grec et hébreu</u>	19 novembre 2004
<u>Difficultés pour copier/coller un passage ?</u>	4 novembre 2004
<u>Manuale Vox Orantis in Italiano</u>	28 octobre 2004
<u>Per l'attivazione dei documenti Vox Orantis</u>	28 octobre 2004
<u>Pour activer les documents Vox Orantis</u>	28 octobre 2004
<u>Liste des documents présents</u>	26 octobre 2004
<u>Première diffusion de Biblia Clerus</u>	15 octobre 2004

[Update ?](#)

> [Biblia Clerus en téléchargement gratuit](#)
> [Biblia Clerus en téléchargement gratuit](#)
[Erreur de flux](#)
> [Téléchargement enfin disponible](#)
[EAccess Violation](#)
[Pas de calendrier](#)
[Voisin pour quelques mois](#)
> [Calendrier liturgique perpétuel](#)
[problème d'installation](#)

<u>Lenteur avec Wifi</u>	8 octobre 2004
<u>Nouveau site Catho.org</u>	12 août 2004
<u>Impossible mise à jour de la version 2.5</u>	18 juillet 2004
<u>Ressources officielles Ictus 2</u>	11 juillet 2004
<u>Cosa è Vox Orantis®</u>	10 luglio 2004
<u>Qu'est-ce que Vox Orantis ?</u>	10 juillet 2004
<u>Echange du CD Ictus 2</u>	9 juillet 2004
<u>Commander par chèque</u>	9 juillet 2004
<u>Commander par Internet</u>	9 juillet 2004
<u>Mode d'emploi</u>	9 juillet 2004
<u>Présentation</u>	9 juillet 2004

1996 Denzinger

PREMIERE PARTIE

SYMBOLES DE FOI (1-76)

Symbole de foi

Lettre des apôtres (version éthiopienne).

1

(oeuvre apocryphe, écrite vers 160-170)

au Père, souverain de l'Univers, et en Jésus Christ (notre Sauveur), et au Saint-Esprit (Paraclet), et en la sainte Eglise, et en la rémission des péchés.

Papyrus liturgique de Dêr-Balyzeh. (liturgie du 4ème s).

2

(Fragment du VIe découvert en Haute Egypte, contient la liturgie du milieu du IVe. Le symbole semble plus ancien).

Je crois en Dieu Père tout-puissant, et en son Fils, unique engendré, notre Seigneur Jésus Christ et en l'Esprit Saint, et en la résurrection de la chair, dans la sainte Eglise catholique.

Constitutions de l'Eglise égyptienne, vers 500.

a) Version copte : symbole baptismal.

3

(remontent à la traditio apostolica d'Hippolyte de Rome voir [Can. 10](#))

Je crois en un seul Dieu vrai, Père tout-puissant, et en son Fils, unique engendré, Jésus Christ, notre Seigneur et sauveur, et en son Saint-Esprit qui donne vie à toute chose, Trinité consubstantielle, une seule divinité, une seule puissance, un seul règne, une seule foi, un seul baptême (cf. [Ep 4,5](#) dans la sainte Eglise catholique et apostolique, en une vie éternelle. Amen.

b) Version éthiopienne sous forme interrogative.

4

Crois-tu en un seul Dieu, le Père tout-puissant, et en son Fils unique Jésus Christ, notre Seigneur et sauveur et en l'Esprit Saint qui donne vie à toute la création, la Trinité égale en divinité, et un seul Seigneur, un seul règne, une seule foi, un seul baptême (cf. [Ep 4,5](#)) dans la sainte Eglise catholique et une vie éternelle ?

c) Version éthiopienne sous forme affirmative.

5

Je crois en un seul Dieu, le Père, souverain de toutes choses, et en un seul Fils, le Seigneur Jésus Christ, et au Saint-Esprit, et en la résurrection de la chair, et en la sainte Eglise une, catholique.

Symbole baptismal de l'Eglise arménienne (Petit symbole de foi)

6

Nous croyons en la très sainte Trinité, au Père, et au Fils, et au Saint- Esprit, en l'Annonciation par Gabriel, (en la conception de Marie,) en la naissance du Christ, au baptême, (en la fête) en la Passion (volontaire), en la crucifixion, la sépulture durant trois jours, la Résurrection (bienheureuse), en l'Ascension divine, en la session à la droite du Père, en la venue terrible (et glorieuse) - nous professons et croyons (nous croyons et professons).

SYMBOLES STRUCTURES

I. Schéma trinitaire tripartite.

A- FORMULES OCCIDENTALES

Symbole des Apôtres

Hippolyte de Rome , " Traditio apostolica " (version latine).

(presbytre de Rome, compose vers 215-217)

10

(Crois-tu en Dieu, le Père tout-puissant ?) Crois-tu au Christ Jésus, le Fils de Dieu, qui est né par le Saint-Esprit de Marie, la Vierge, et a été crucifié sous Ponce Pilate, et est mort, et a été

enseveli, et est ressuscité le troisième jour vivant d'entre les morts, et est monté aux cieux, et siège à la droite du Père, et qui viendra juger les vivants et les morts ? Crois-tu en l'Esprit-Saint, et la Sainte Eglise et la résurrection de la chair ?

Psautier du roi Aethelstan. (livre liturgique début IXs).

Ce symbole fait partie des formes les plus anciennes

11

Je crois en Dieu, le Père tout-puissant, et en Christ Jésus, son Fils, l'unique engendré, notre Seigneur, qui est né de l'Esprit Saint et de Marie la Vierge, qui a été crucifié sous Ponce Pilate et a été enseveli, et qui le troisième jour est ressuscité d'entre les morts, est monté aux cieux, et siège à la droite du Père d'où il vient juger les vivants et les morts; et en l'Esprit Saint, la sainte Eglise, la rémission des péchés, la résurrection de la chair (la vie éternelle).

Codex Laudianus. (Codex des VI-VII s)

12

Je crois en Dieu, le Père tout-puissant, et en Christ Jésus Christ), son Fils unique, notre Seigneur, qui est né de l'Esprit Saint et de Marie, la Vierge, qui sous Ponce Pilate a été crucifié et enseveli, le troisième jour est ressuscité d'entre les morts, est monté aux cieux, siège à la droite du Père, d'où il viendra juger les vivants et les morts ; et en l'Esprit Saint, la sainte Eglise (catholique), la rémission des péchés, la résurrection de la chair.

Ambroise, évêque de Milan : Explanatio Symboli.

sans doute transcrite par un scribe selon St Ambroise avant 397

13

Je crois en Dieu, le Père tout puissant et en Jésus Christ, son Fils unique, notre Seigneur, qui est né du Saint-Esprit, de Marie la Vierge, a souffert sous Ponce Pilate, est mort, a été enseveli, le troisième jour est ressuscité d'entre les morts, est monté aux cieux, siège à la droite du Père, d'où il viendra juger les vivants et les morts ; et en l'esprit Saint, la sainte Eglise, la rémission des péchés, la résurrection de la chair.

Augustin : Sermon 213 ("Sermo Guelferbytanus") lors de la

tradition du symbole

Sermons 212 à 215 citent le même symbole à peu près, vers 392

14

Je crois en Dieu, le père tout-puissant, et en Jésus Christ, son Fils unique, notre Seigneur, qui est né de l'Esprit Saint et de la Vierge Marie (a souffert) sous Ponce Pilate a été crucifié et enseveli, le troisième jour est ressuscité d'entre les morts, est monté au ciel, siège à la droite du Père, d'où il viendra pour juger les vivants et les morts ; et en l'Esprit Saint, en la sainte Eglise, la rémission des péchés, la résurrection de la chair.

[Pierre Chrysologue : Sermons 57-62.](#)

Evêque de Ravenne de 433 à 458

15

Je crois en Dieu, le Père tout-puissant, et en Christ Jésus, son Fils unique, notre Seigneur, qui est né de l'Esprit Saint, de Marie la Vierge, qui sous Ponce Pilate a été crucifié et enseveli, le troisième jour est ressuscité d'entre les morts, est monté aux cieux, siège à la droite du Père, d'où il viendra juger les vivants et les morts.

Je crois (60 : nous croyons) en l'Esprit Saint, la sainte Eglise (62 : catholique), la rémission des péchés, la résurrection de la chair, la vie éternelle.

[Tyrannius Rufinus : Expositio \(ou Commentarius\) in symbolum.](#)

écrit vers 404, symbole d'Aquilée, sa patrie

16

Je crois en Dieu, le Père tout-puissant, invisible et impassible, et en Jésus Christ, son Fils unique, notre Seigneur, qui est né par l'Esprit Saint de Marie la Vierge, qui a été crucifié sous Ponce Pilate et enseveli, est descendu aux enfers, le troisième jour est ressuscité des morts, est monté aux cieux, siège à la droite du Père, d'où il viendra juger les vivants et les morts ; et en l'Esprit Saint, la sainte Eglise, la rémission des péchés, la résurrection de cette chair.

[Missel et sacramentaire de Florence.\(VIIs\)](#)

17

Je crois en Dieu, le Père tout-puissant, et en Jésus Christ, son Fils unique, notre Seigneur, né du Saint-Esprit et de Marie la Vierge, qui a été crucifié sous Ponce Pilate et a été enseveli, le troisième jour est ressuscité d'entre les morts, est monté au ciel, siège à la droite du Père, d'où il viendra juger les vivants et les morts ; et en l'Esprit Saint, en la sainte Eglise, en la rémission des péchés, la résurrection de la chair.

[Nicétas, évêque de Remesiana: explication du symbole.](#)

(IVs en Mésie))

19

Je crois en Dieu, le Père tout-puissant, le créateur du ciel et de la terre, et en son Fils Jésus Christ, notre Seigneur né de l'Esprit Saint et de la Vierge Marie, qui a souffert sous Ponce Pilate, a été crucifié, est mort le troisième jour est ressuscité vivant d'entre les morts, est monté aux cieux, siège à la droite du Père, d'où il viendra juger les vivants et les morts, et en l'Esprit Saint, la sainte Eglise catholique, la communion des saints, la rémission des péchés, la résurrection de la chair et la vie éternelle.

[Augustin : Sermon 215 lors de la reddition du symbole.](#)

(Afrique V-VIs voir [Can.14](#))

21

Nous croyons en Dieu, le Père tout-puissant, le créateur de toutes choses, le roi des siècles, immortel et invisible.

Nous croyons également en son Fils, notre Seigneur Jésus Christ, né par l'Esprit Saint de la Vierge Marie, qui a été crucifié sous Ponce Pilate, est mort et a été enseveli, est ressuscité le troisième jour d'entre les morts, siège à la droite de Dieu, le Père, d'où il viendra juger les vivants et les morts.

Nous croyons également en l'Esprit Saint, la rémission des péchés, la vie éternelle par la sainte Eglise catholique.

[Pseudo-Augustin \(Quodvultdeus de Carthage\) : Sermons sur le symbole.](#)

(entre 437 et 453)

22

Je crois en Dieu, le Père tout-puissant, créateur de tout ce qui est, roi des siècles, immortel et invisible. Je crois également en son Fils Jésus Christ, (son Fils unique, notre Seigneur,) qui est né par l'Esprit Saint de la Vierge Marie, (qui) a été crucifié sous Ponce Pilate et a été enseveli, est ressuscité le troisième jour d'entre les morts, a été emporté aux cieus (est monté au ciel) et siège à la droite du Père (de Dieu), d'où il viendra juger les vivants et les morts. Je crois également en l'Esprit Saint, la rémission des péchés, la résurrection de la chair en vue de (et la) vie éternelle par la sainte Eglise.

[Ildefonse de Tolède : De cognitione baptismi. \(659-669\)](#)

23

Je crois (Crois-tu..?) en Dieu, le Père tout-puissant, et en Jésus Christ, son Fils unique, notre Dieu et Seigneur, qui est né de l'Esprit Saint et (de) Marie la Vierge, qui a souffert sous Ponce Pilate, a été crucifié et enseveli, est descendu aux enfers, le troisième jour est ressuscité vivant d'entre les morts, est monté aux cieus, siège à la droite de Dieu le Père tout-puissant (du Père), d'où il viendra juger les vivants et les morts. Je crois (Crois-tu...?) en l'Esprit saint, la sainte Eglise catholique, la rémission de tous les péchés, la résurrection de la (de cette) chair et la vie éternelle.

[Fragments d'un symbole gaulois plus ancien,](#)

(Cyprien, Ev. de Toulon vers 530 + Fauste, Ev. de Riez vers 470)

25

Je crois en Dieu, le Père tout-puissant. Je crois également en Jésus Christ, son Fils unique engendré, notre Seigneur, qui, conçu de l'Esprit Saint, est né de Marie la Vierge a souffert sous Ponce Pilate, a été crucifié et enseveli, le troisième jour est ressuscité d'entre les morts, est monté aux cieus, siège à la droite du Père, d'où il viendra juger les vivants et les morts.

26

Je crois également en l'Esprit Saint, la sainte Eglise, la communion des saints, la rémission des péchés, la résurrection de la chair, la vie éternelle.

Missale Gallicanum Vetus : Sermon (9 de Césaire d'Arles) sur le

symbole

27

Je crois en Dieu, le Père tout-puissant, créateur du ciel et de la terre. Je crois également en Jésus Christ, son Fils, unique engendré, éternel, qui a été conçu de l'Esprit Saint, est né de Marie la Vierge, a souffert sous Ponce Pilate, a été crucifié, est mort et a été enseveli, est descendu aux enfers ; le troisième jour il est ressuscité d'entre les morts, est monté aux cieux, siège à la droite de Dieu le Père tout-puissant, d'où il viendra juger les vivants et les morts.

Je crois au Saint-Esprit, la sainte Eglise catholique, la communion des saints, la rémission des péchés, la vie éternelle.

Pirmin : Collection de textes de divers livres canoniques.

(Gaule Narbonnaise vers 720)

28

Crois-tu en Dieu, le Père tout-puissant, créateur du ciel et de la terre ?

Crois-tu également en Jésus Christ, son Fils unique, notre Seigneur, qui a été conçu de l'Esprit Saint, est né de Marie la Vierge, a souffert sous Ponce Pilate, a été crucifié, est mort, a été enseveli, est descendu aux enfers, le troisième jour est ressuscité d'entre les morts, est monté aux cieux, siège à la droite de Dieu le Père tout-puissant, d'où il viendra juger les vivants et les morts ?

Crois-tu en l'Esprit Saint, la sainte Eglise catholique, la communion des saints, la rémission des péchés, la résurrection de la chair, la vie éternelle ?

Antiphonaire de Bangor.

(manuscrit vers 680-690 en Irlande du nord)

29

Je crois en Dieu, le Père tout-puissant, invisible, le créateur de toutes les créatures visibles et invisibles

Je crois également en Jésus Christ, son Fils unique, notre Seigneur, le Dieu tout-puissant, conçu de l'Esprit Saint, né de Marie la Vierge, qui a souffert sous Ponce Pilate, qui, crucifié et enseveli, le troisième jour est ressuscité d'entre les morts, est monté aux cieux et siège à la droite de Dieu le Père tout puissant, d'où il viendra juger les vivants et les morts.

Je crois également en l'Esprit Saint, Dieu tout-puissant, qui a une unique substance avec le Père et le Fils, que l'Eglise catholique est sainte, la rémission des péchés, la communion des saints, la résurrection de la chair.

Je crois en une vie éternelle après la mort et en la vie éternelle dans la gloire du Christ. Tout cela est ma foi en Dieu.

Ordo baptismal romain

(" Ordo Romanus " XI, éd. Andrieu ; VII, éd. Mabillon). (forme complète à partir du IXs)

30

(1) Je crois en Dieu, le Père tout-puissant, créateur du ciel et de la terre,
 (2) et en Jésus Christ, son Fils unique, notre Seigneur
 (3) qui a été conçu de l'Esprit Saint, est né de Marie la Vierge,
 (4) a souffert sous Ponce Pilate, a été crucifié, est mort et a été enseveli, est descendu aux enfers, (5) le troisième jour est ressuscité d'entre les morts, (6) est monté aux cieux, siège à la droite de Dieu le Père tout-puissant, (7) d'où il viendra juger les vivants et les morts.
 (8) Je crois en l'Esprit Saint, (9) (je crois) la sainte Eglise catholique, la communion des saints, (10) la rémission des péchés, (11) la résurrection de la chair, (12) (et) la vie éternelle.

Formes interrogatives brèves du Symbole baptismal

Sacramentarium Gelasianum.

(pratique romaine liturgique vers le Vis, origine plus ancienne)

36

Crois-tu en Dieu, le Père tout-puissant (le créateur du ciel et de la terre) ?

Crois-tu également (et) en Jésus Christ, son Fils unique, notre Seigneur, qui est né et qui a souffert ?

Crois-tu également en l'Esprit Saint, la Sainte Eglise (catholique), la rémission des péchés, la résurrection de la chair (la vie éternelle) ?

B. FORMULES ORIENTALES

Symboles Locaux

Eusèbe, évêque de Césarée : Lettre à son diocèse, 325.

(Eusèbe ayant été baptisé sous cette forme, symbole vers 250?)

40

Nous croyons en un seul Dieu, Père tout-puissant, créateur de toutes les choses visibles et invisibles.

Et en un seul Seigneur Jésus Christ, le Verbe de Dieu, Dieu de Dieu, lumière de lumière, vie de vie, Fils, unique engendré, premier-né de toutes les créatures, engendré du Père avant tous les siècles, par qui également tout a été fait, qui, pour notre salut s'est incarné et a demeuré parmi les hommes, a souffert, le troisième jour est ressuscité monté vers le Père, et viendra à nouveau dans la gloire juger les vivants et les morts. Nous croyons également en un seul Esprit Saint.

Cyrille, évêque de Jérusalem : Catéchèse VI-XVIII, vers 348.

(texte reconstitué à partir de catéchèses)

41

Nous croyons en un seul Dieu, Père tout-puissant, créateur du ciel et de la terre, de toutes les choses visibles et invisibles. (Et) en un seul Seigneur Jésus Christ, le Fils de Dieu, l'unique engendré, qui a été engendré du Père vrai Dieu avant tous les siècles, par qui tout a été fait, qui (est descendu, est devenu chair et) s'est fait homme, a été crucifié (et a été enseveli et) est ressuscité (d'entre les morts) le troisième jour, est monté aux cieux, siège à la droite du Père, et viendra dans la gloire juger les vivants et les morts ; son règne n'aura pas de fin. (Et) en un seul Saint-Esprit, le Paraclet, qui a parlé dans les prophètes, et en un seul baptême de conversion pour la rémission des péchés, et en une seule Eglise sainte et catholique, et en une résurrection de la chair, et en une vie éternelle.

[Epiphane, évêque de Salamine : " Ancoratus ", 374.](#)

[a\) Forme brève. \(peut-être interpolée voir \[Can.150>150\]](#)

42

Nous croyons en un seul Dieu, Père tout-puissant, créateur du ciel et de la terre, de toutes les choses visibles et invisibles.

Et en un seul Seigneur Jésus Christ, le Fils de Dieu, l'unique engendré qui a été engendré du Père avant tous les siècles, c'est-à-dire de la substance du père, lumière de lumière, vrai Dieu de vrai Dieu, engendré non pas créé, consubstantiel au Père, par qui tout a été fait, aux cieux et sur la terre,

qui pour nous les hommes et pour notre salut est descendu des cieux, s'est incarné de l'Esprit Saint et de Marie la Vierge, et s'est fait homme, a été crucifié pour nous sous Ponce Pilate, a souffert et a été enseveli, est ressuscité le troisième jour selon les Ecritures et est monté aux cieux, siège à la droite du Père et reviendra en gloire juger les vivants et les morts, et son Règne n'aura pas de fin.

Et en l'Esprit Saint, qui est Seigneur et donne la vie, qui procède du Père, qui avec le Père et le Fils est coadoré et coglorifié, qui a parlé par les prophètes ; en une seule Eglise sainte, catholique et apostolique ; nous confessons un seul baptême pour la rémission des péchés, nous attendons la résurrection des morts et la vie du monde à venir. Amen.

43

Quant à ceux qui affirment : " il fut un temps où il n'était pas ", et " avant d'être engendré il n'était pas ", ou qu'il a été créé à partir du néant, ou qui disent que le Fils de Dieu est d'une autre substance ou essence, ou qu'il est soumis au changement ou à l'altération, ceux-là l'Eglise catholique les frappe d'anathème.

[b\) Forme longue. \(proche du symbole de Nicée cf. aussi](#)

[\[Can.46>46\] \[Can.48>48\]](#)

44

Nous croyons en un seul Dieu, Père tout-puissant, créateur de toutes les choses visibles et invisibles ;

et en un seul Seigneur Jésus Christ, le Fils de Dieu, engendré de Dieu le Père, unique engendré, c'est-à-dire de la substance du Père, Dieu de Dieu, lumière de lumière, vrai Dieu de vrai Dieu, engendré non pas créé, consubstantiel au Père, par qui tout a été fait aux cieux et sur la terre, les choses visibles et invisibles, qui pour les hommes et pour notre salut, est descendu et s'est incarné, c'est-à-dire a été engendré parfaitement de Marie la sainte

toujours vierge par l'Esprit Saint ; il s'est fait homme, c'est-à-dire a pris l'homme complet, l'âme, le corps et l'esprit et tout ce qu'est l'homme, à l'exception du péché, sans venir d'une semence d'homme ni dans un homme, mais il s'est formé pour lui-même une chair, réalisant une unique unité sainte ; non à la manière dont il respirait, parlait et agissait dans les prophètes mais en se faisant parfaitement homme (" car le Verbe s'est fait chair ", sans subir aucun changement, ni transformer sa nature divine en nature humaine) ; il l'a unie à sa perfection sainte et à sa divinité unique (car un seul est le Seigneur Jésus Christ, et non pas deux, le même est Dieu, le même, Seigneur, le même, roi) ; mais le même a souffert dans la chair, est ressuscité, est monté aux cieux dans ce même corps, siège dans la gloire à la droite du Père, viendra dans ce même corps, en gloire, pour juger les vivants et les morts; et son Règne n'aura pas de fin;

et nous croyons au Saint-Esprit, qui a parlé dans la Loi et a prêché par les prophètes, qui est descendu au Jourdain, parle dans les apôtres et habite dans les saints ; et nous croyons en lui en ce sens qu'il est Esprit Saint, Esprit de Dieu, Esprit parfait, Esprit Paraclet, incréé, qui procède du Père, qui est reçu du Fils et en qui il est cru ; nous croyons en une seule Eglise catholique et apostolique, et en un seul baptême de conversion, en une résurrection des morts et en un juste jugement des âmes et des corps, et en un Royaume des cieux et en une vie éternelle.

45

Mais ceux qui affirment qu'il fut un temps où le Fils ou le Saint-Esprit n'étaient pas, ou qu'ils ont été créés à partir du néant, ou qu'ils sont d'une autre substance ou essence, ou qui disent que le Fils de Dieu ou le Saint-Esprit sont soumis au changement ou à l'altération, ceux-là l'Eglise catholique et apostolique, votre mère et la nôtre, les frappe d'anathème ; et nous anathématisons aussi ceux qui ne confessent pas la résurrection des morts, ainsi que toutes les hérésies qui ne relèvent pas de cette foi droite.

(Pseudo) Athanase : 'Erméneia eis to sumbolon'.

(attribution à Athanase (avant 373) déniée; voir plutôt [Can. 48](#))

46

Nous croyons en un seul Dieu, Père tout-puissant, créateur des choses visibles et invisibles. Et en un seul Seigneur Jésus Christ, le Fils de Dieu, engendré du Père, Dieu de Dieu, lumière de lumière, vrai Dieu de vrai Dieu, engendré non pas créé, consubstantiel au Père, par qui tout a été fait au ciel et sur la terre, les choses visibles et invisibles ; qui pour nous les hommes et pour notre salut est descendu, s'est incarné et s'est fait homme, c'est-à-dire a été engendré parfaitement de Marie toujours vierge par l'Esprit Saint ; le corps, l'âme, l'esprit et tout ce qu'ont les hommes, à l'exception du péché, il l'a possédé en vérité non selon l'apparence ; il a souffert, c'est-à-dire a été crucifié, a été enseveli, est ressuscité le troisième jour et est monté aux cieux dans ce même corps ; il siège en gloire à la droite du Père et il vient en gloire dans ce même corps pour juger les vivants et les morts ; son Règne n'aura pas de fin.

Nous croyons également en l'Esprit Saint, qui n'est pas d'une autre nature que le Père et le Fils, mais qui est consubstantiel au Père et au Fils, qui est incréé, parfait et Paraclet, qui a parlé dans la Loi, dans les prophètes et dans (les apôtres et) les évangiles ; qui est descendu au Jourdain, qui parlera (a parlé) aux apôtres et qui habite dans les saints. Et nous croyons en cette seule et unique Eglise catholique et apostolique, en un seul baptême de conversion et de rémission des péchés, en une résurrection des morts, en un jugement éternel des corps et des âmes, en un Royaume des cieux et en une vie éternelle.

47

Mais ceux qui affirment qu'il fut un temps où le Fils n'était pas, ou qu'il fut un temps où le

Saint-Esprit n'était pas, ou qu'il a été créé de rien, ou qui disent que le Fils de Dieu ou l'Esprit Saint est d'une autre substance ou essence, qu'il est soumis au changement ou à l'altération, ceux-là nous les frappons d'anathème, parce que notre mère catholique l'Eglise apostolique, les frappe d'anathème ; nous anathématisons également ceux qui ne confessent pas la résurrection de la chair (des morts) et toute hérésie, c'est-à-dire ce qui ne tiennent pas cette loi de la sainte et unique Eglise catholique.

Grand symbole de foi de l'Eglise arménienne.

(symbole utilisé dans la messe, peut-être début IVs ? [Can.44](#))

48

Nous croyons en un seul Dieu, Père tout-puissant, créateur du ciel et de la terre, des choses visibles et invisibles. Et en un seul Seigneur Jésus Christ, le Fils de Dieu, engendré du Père, unique engendré (c'est-à-dire de la substance du Père) avant tous les siècles, Dieu de Dieu, lumière de lumière, vrai Dieu de vrai Dieu, engendré non pas créé, consubstantiel au Père, par qui tout a été fait. ce qui est au ciel (dans les cieux) et ce qui est sur la terre, le visible et l'invisible ; qui pour nous les hommes et pour notre salut est descendu des cieux, s'est incarné et s'est fait homme (est né) parfaitement de Marie la Vierge sainte par l'Esprit Saint ; d'elle (de celle-ci) il a pris chair, esprit, âme (chair, âme, esprit) et tout ce qui est en l'homme (qu'est l'homme il l'a possédé) en vérité et non selon l'apparence ; il a souffert, a été crucifié et enseveli, est ressuscité le troisième jour, est monté au ciel (aux cieux) dans ce même corps ; il siège à la droite du Père et vient dans ce même corps, dans la gloire du Père, pour juger les vivants et les morts ; et son Règne n'aura pas de fin.

Nous croyons (également) en l'Esprit Saint, qui est incréé, parfait, qui a parlé à travers la Loi, les prophètes et les évangélistes (dans la Loi, les prophètes et les évangiles), qui est descendu au Jourdain, qui a annoncé à l'apôtre (aux apôtres) et a habité (habite) dans les saints. Nous croyons (également) en la seule et unique Eglise catholique et apostolique, au seul baptême en vue de la conversion en la rémission (l'expiation) et le pardon des péchés, en une résurrection des morts, en un jugement éternel des âmes et des corps, en un Règne et en une vie éternelle.

49

Mais ceux qui affirment : " il fut un temps où le Fils de Dieu n'était pas , " ou " il fut un temps où l'Esprit Saint n'était pas ", ou qu'ils ont (il a) été créé(s) de rien, ou qui disent que le Fils de Dieu ou aussi l'Esprit Saint sont (il est) d'une autre substance ou essence, ou qu'ils sont (il est) soumis au changement et à l'altération, ceux-là l'Eglise catholique apostolique les frappe d'anathème.

Symbole baptismal d'Antioche (fragments).

50

d'après le texte grec

Nous croyons en un seul et unique vrai Dieu, le Père tout- puissant, créateur de toutes les choses visibles et invisibles. Et en notre Seigneur Jésus Christ, son Fils, unique engendré et premier-né de toute la création, qui a été engendré de lui avant tous les siècles, et non pas créé

vrai Dieu de vrai Dieu, consubstantiel au Père, par qui les temps ont été ordonnés et tout a été fait, qui à cause de nous est descendu et est né de Marie la sainte (toujours) vierge et qui a été crucifié sous Ponce Pilate, a été enseveli, et est ressuscité le troisième jour selon les Ecritures ; et il est monté aux cieux, et viendra à nouveau pour juger les vivants et les morts,

et en la rémission des péchés, et (en) une résurrection des morts, et en une vie éternelle.

d'après le texte latin(dans Cassien)

Je crois en un seul et unique vrai Dieu, le Père tout-puissant, créateur de toutes les créatures visibles et invisibles. Et en notre Seigneur Jésus Christ, son Fils, unique engendré et premier-né toute la création, qui est né de lui avant tous les siècles et non pas créé, vrai Dieu de vrai Dieu, consubstantiel au Père, par qui les temps ont été ordonnés et tout a été fait, qui à cause de nous est venu et est né de Marie la Vierge, et qui a été crucifié sous Ponce Pilate, a été enseveli, et est ressuscité le troisième jour selon les Ecritures ; et il est monté aux cieux, et viendra à nouveau pour juger les vivants et les morts...

[Théodore, évêque de Mopsueste : Catéchèses I-X, \(381-392\).](#)

51

Nous croyons en un seul Dieu, Père tout-puissant, créateur de toutes les choses visibles et invisibles. Et en un seul Seigneur Jésus Christ le Fils de Dieu, l'unique engendré, le premier-né de toute la création, qui a été engendré du Père avant tous les siècles, non pas créé, vrai Dieu de vrai Dieu, consubstantiel à son Père, par qui les temps ont été ordonnés et tout a été fait, qui pour nous les hommes et pour notre salut est descendu des cieux, s'est incarné et s'est fait homme ; il est né de Marie la Vierge, et a été crucifié sous Ponce Pilate, a été enseveli, est ressuscité le troisième jour selon les Ecritures, est monté aux cieux, siège à la droite du Père, et reviendra juger les vivants et les morts. Et en un seul Esprit Saint, qui procède du Père, Esprit qui donne la vie ; nous confessons un seul baptême, une seule Eglise sainte catholique, la rémission des péchés, la résurrection de la chair et une vie éternelle.

[Apophtegmes de Macaire le Grand.\(300-390\)](#)

(noyau prénicéen, ajouts nicéens + final paraphrase libre!)

55

Je crois en un seul Dieu, Père tout-puissant. Et en son Verbe consubstantiel, par lequel il a créé les siècles qui, lorsque les temps furent accomplis, pour enlever le péché, est demeuré dans la chair qu'il s'est préparée de la Vierge sainte Marie (et s'est incarné de la Vierge sainte), qui a été crucifié pour nous, est mort, a été enseveli est ressuscité le troisième jour, (est monté aux cieux) siège à la droite du Père (de Dieu le Père), et reviendra dans le temps à venir pour juger les vivants et morts. Et en l'Esprit Saint, qui est consubstantiel au Père et à son Verbe (au Verbe de Dieu). Mais nous voulons croire également (Et) en une résurrection de l'âme et du corps, (des morts), comme le dit l'apôtre : " (semé corruptible, il ressuscite dans la gloire,) semé corps psychique il ressuscite corps spirituel ". voir [1Co 15,42-44](#)

[Symboles Contenus dans des Collections de](#)

[Canons](#)

[Orientales](#)

Constitutions apostoliques. vers 380.

(composition en Syrie ? ou Constantinople ? ajoutée à Tradition apostolique d'Hippolyte)

60

Je crois et je suis baptisé en l'unique inengendré, seul vrai Dieu, tout- puissant, Père du Christ, créateur et auteur de toutes choses, de qui sont toutes choses.

Et au Seigneur Jésus, le Christ, son Fils monogène, le premier-né de toute créature, engendré avant les siècles par la prédilection du Père, non pas créé, par qui tout a été fait, au ciel et sur la terre, le visible et l'invisible ;

dans les derniers jours il est descendu des cieus et a pris chair, engendré de la sainte Vierge Marie, il a vécu saintement selon les lois de Dieu son Père, il a été crucifié sous Ponce Pilate, et il est mort pour nous, et il est ressuscité des morts après sa Passion le troisième jour, et il est monté aux cieus et s'est assis à la droite du Père, et il reviendra dans la gloire lors de l'accomplissement des temps pour juger les vivants et les morts ; son Règne n'aura pas de fin.

Je suis baptisé aussi en l'Esprit Saint, c'est-à-dire le Paraclet, qui a agi en tous les saints depuis le commencement et qui ensuite a été envoyé également aux apôtres d'auprès du Père selon la promesse de notre Sauveur et Seigneur Jésus Christ, et après les autres à tous ceux qui croient dans la sainte Eglise catholique et apostolique, en la résurrection de la chair, en la rémission des péchés, en un Royaume des cieus et en la vie du siècle à venir.

Testament de Notre Seigneur Jésus Christ.

(compilation au Vs tirée d'Hippolyte de Rome cf. [Can.10](#))

61

Crois-tu en Dieu, le Père tout-puissant ?

Crois-tu également en Jésus Christ, le Fils de Dieu, qui vient du Père, qui depuis le commencement est avec Dieu, qui est né de Marie la Vierge par l'Esprit Saint, qui a été crucifié sous Ponce Pilate, est mort, est ressuscité le troisième jour, à nouveau vivant, d'entre les morts, est monté au ciel, siège à la droite du Père, et qui viendra juger les vivants et les morts ?

Crois-tu également en l'Esprit Saint, en la Sainte Eglise ?

Constitutions de l'Eglise égyptienne. Cf. [Can.3>3]

a) Version copte : profession de foi après le baptême.

62

Tu crois en notre Seigneur Jésus Christ, le Fils unique de Dieu le Père, qui, d'une manière admirable, est devenu homme à cause de nous en une unité inconcevable par son Esprit Saint de Marie la Vierge sainte, sans la semence de l'homme, et qu'il a été crucifié pour nous sous Ponce Pilate, est mort en même temps pour notre salut selon sa volonté, est ressuscité le troisième jour, a libéré ceux qui étaient enchaînés, est monté aux cieus, siège à la droite de son Père bon dans les hauteurs, et vient à nouveau juger les vivants et les morts selon sa révélation et son Règne.

Et tu crois en l'Esprit Saint, bon et qui donne la vie, qui purifie tout, dans la sainte Eglise.

b) Version éthiopienne : profession de foi après le baptême.

(cf. [Can.4>4])

63

Crois-tu au nom de Jésus Christ, notre Seigneur, le Fils Unique de Dieu le Père, qu'il est devenu homme par un miracle inconcevable du Saint- Esprit et de la Vierge Marie, sans la semence de l'homme, et qu'il a été crucifié aux jours de Ponce Pilate, est mort en même temps pour notre salut selon sa volonté, est ressuscité le troisième jour d'entre les morts, a libéré ceux qui étaient enchaînés, est monté aux cieux, siège à la droite du Père et viendra juger les vivants et les morts selon sa révélation et son Règne ?

Crois-tu en l'Esprit Saint, bon et qui purifie, et en la sainte Eglise ? Et crois-tu en la résurrection de la chair qui attend tous les hommes en un Règne et en un jugement éternel ?

1996 Denzinger

Citations de
DS 2:

Magistère

Catéchisme:
[192](#)

Catechismus:
[194](#)

Citations de
DS 11:

Magistère

Catéchisme:
[192 496](#)

Catechismus:
[194 496](#)

Citations de
DS 41:

Magistère

Catéchisme:
[192 496](#)

Catechismus:
[194 496](#)

Citations de
DS 42-43:

Magistère

Catéchisme:
[192](#) [496](#)

Catechismus:
[194](#) [496](#)

Citations de
DS 44:

Magistère

Catéchisme:
[192](#) [496](#)

Catechismus:
[194](#) [496](#)

1996 Denzinger 63

Canons d'Hippolyte.

(remaniement égyptien d'Hippolyte vers 350 ?)

64

Crois-tu en Dieu, le Père tout-puissant ?

Crois-tu en Jésus Christ, le Fils de Dieu, que Marie, la Vierge, a engendré du Saint-Esprit (qui est venu pour sauver le genre humain,) qui a été crucifié (pour nous) sous Ponce Pilate, est mort et qui est ressuscité d'entre les morts le troisième jour, et qui est monté aux cieux, qui siège à la droite du Père et viendra juger les vivants et les morts ?

Crois-tu en l'Esprit Saint (paraclet qui procède du Père et du Fils) ?

II. Schéma bipartite

trinitaire-christologique.

Formule appelée " Fides Damasi. "

(fin du Vs dans le Sud de la France?)

71

Nous croyons en un seul Dieu, Père tout-puissant, et en notre unique Seigneur Jésus Christ, le Fils de Dieu, et en un (seul) Dieu Esprit Saint. Ce ne sont pas trois dieux, mais le Père, le Fils et l'Esprit Saint que nous vénérons et confessons comme un seul Dieu : nous ne confessons pas le Dieu unique comme s'il était solitaire, ni comme si le même était le Père pour lui-même et était lui-même également le Fils, mais nous confessons que le Père est celui qui a engendré, et que le Fils est celui qui a été engendré ; quand au Saint-Esprit il n'est ni engendré, ni non engendré, ni créé, ni fait, mais procède du Père et du Fils, coéternel, coégal et coopérateur du Père et du Fils, puisqu'il est écrit : " Par la parole du Seigneur les cieux ont été affermis ", c'est-à-dire par le Fils de Dieu, " et toute leur solidité par le souffle de sa bouche " [Ps 33,6](#), et dans un autre passage : Envoie ton Esprit, et ils seront créés, et tu renouvelleras la face de la terre (voir [Ps 104,30](#)). C'est pourquoi dans le nom du Père, du Fils et de l'Esprit Saint nous confessons un seul Dieu, parce que " Dieu " est le nom de la puissance, non de la propriété. Le nom propre pour le Père est " Père ", le nom propre pour le Fils est " Fils ", et le nom propre pour l'Esprit Saint est " Esprit Saint ". Et dans cette Trinité nous croyons un seul Dieu, parce qu'est d'un unique Père ce qui, avec le Père, est d'une même nature, d'une même substance, d'une même puissance. Le Père a engendré le Fils non pas selon la volonté, ni selon la nécessité, mais selon la nature.

72

Aux derniers temps le Fils est descendu du Père pour nous sauver et accomplir les Ecritures,

lui qui n'a jamais cessé d'être avec le Père, et il a été conçu du Saint-Esprit et est né de Marie la Vierge, a pris chair, âme et esprit, c'est-à-dire l'homme complet ; et il n'a pas perdu ce qu'il était mais a commencé à être ce qu'il n'était pas ; mais en sorte que s'il est parfait en ce qui est sien, il est également véritable en ce qui est nôtre.

En effet, lui qui était Dieu est né homme , et celui qui est né homme a opéré comme Dieu; et celui qui a opéré comme Dieu, meurt comme un homme ; et celui qui est mort comme un homme ressuscite comme Dieu. Après avoir vaincu l'empire de la mort, il est ressuscité le troisième jour avec la chair avec laquelle il était né, avait souffert et est mort ; il est monté vers le Père, et siège à sa droite dans la gloire qu'il possédait et possède toujours. Nous croyons que nous avons été purifiés dans sa mort et dans son sang pour être ressuscités par lui au dernier jour dans cette chair dans laquelle nous vivons maintenant ; et nous sommes dans l'attente que nous obtiendrons de lui, soit la vie éternelle en récompense de notre bon mérite, soit la peine du supplice éternel pour nos péchés. Lis cela, tiens-le fermement, sou mets ton âme à cette foi. Ainsi tu obtiendras du Christ Seigneur la vie et la récompense.

Symbole " Clemens Trinitas ".

(au cours du V ou VI^s dans le Sud de la France puis en Espagne)

73

La Trinité clémente est une seule divinité. C'est pourquoi le Père et le Fils et l'Esprit Saint sont une seule source, une seule substance, une seule force, une seule puissance. Nous ne disons pas que Dieu Père et Dieu Fils et Dieu Esprit Saint sont trois dieux, mais nous les confessons avec une grande piété comme un seul. Car tout en nommant trois personnes, nous confessons d'une voix catholique et apostolique qu'il y a une seule substance. C'est pourquoi : Père, Fils et Esprit Saint, et " les trois sont un " (voir [1Jn 5,7](#)). Trois, ni confondus, ni divisés, mais à la fois conjoints de façon distincte et distincts dans la conjonction ; unis dans la substance, mais distincts par leurs noms ; conjoints dans la nature mais distincts dans les personnes ; égaux en divinité, pleinement semblables dans la majesté, concordant dans la Trinité, participant à la gloire. Ils sont un d'une manière telle que nous ne doutons pas qu'ils sont également trois ; ils sont trois d'une manière telle que nous confessons qu'ils ne peuvent pas être séparés l'un de l'autre. C'est pourquoi il n'est pas douteux que l'offense faite à l'un est un outrage fait à tous, parce que la louange de l'un se rapporte à la gloire de tous.

74

" Ceci en effet est selon la doctrine des évangiles et des apôtres un point principal de notre foi, à savoir que notre Seigneur Jésus Christ et Fils de Dieu n'est séparé du Père ni par la confession de l'honneur, ni par la vertu de la puissance, ni par la divinité de la substance, ni par un intervalle temporel ". Et c'est pourquoi si quelqu'un dit du Fils de Dieu, qui était aussi bien vrai Dieu que vrai homme, à l'exception seulement du péché, qu'il lui a manqué quelque chose, soit en son humanité, soit en sa divinité, il doit être considéré comme impie et comme étranger à l'Eglise catholique et apostolique.

Symbole ." Quicumque ", dit d'Athanase.

(probable origine entre 430 et 500 dans le Sud de la France?)

75

(1) Quiconque veut être sauvé, doit avant tout tenir la foi catholique : (2) celui qui ne la garde pas intègre et inviolée ira, sans aucun doute, à sa perte éternelle.
(3) Or la foi catholique consiste en ceci : nous vénérons un seul Dieu dans la Trinité et la

Trinité dans l'unité, (4) sans confondre les personnes ni diviser la substance : (5) autre en effet est la personne du Père, autre celle (la personne) du Fils, autre celle (la personne) de l'Esprit Saint ; (6) mais le Père, le Fils et l'Esprit Saint ont une même divinité, une gloire égale, une même éternelle majesté.

(7) Comme est le Père, tel est le Fils, tel (aussi) l'Esprit Saint : (8) incréé est le Père, incréé le Fils, incréé l'Esprit Saint ; (9) immense est le Père, immense le Fils, immense l'Esprit Saint : (10) éternel est le Père, éternel le Fils, éternel l'Esprit Saint ; (11) et cependant ils ne sont pas trois éternels, mais un seul éternel ; (12) ni non plus trois incréés, ni trois immenses, mais un seul incréé (immense) et un seul immense (incréé). (13) De même tout-puissant est le Père, tout-puissant le Fils, tout puissant l'Esprit Saint ; (14) et cependant ils ne sont pas trois tout-puissants, mais un seul tout-puissant. (15) Ainsi le Père est Dieu, le Fils est Dieu, l'Esprit Saint est Dieu ; (16) et cependant ils ne sont pas trois dieux, mais un seul Dieu. (17). Ainsi le Père est Seigneur, le Fils est Seigneur, l'Esprit Saint est Seigneur ; (18) et cependant ils ne sont pas trois Seigneurs, mais il y a un seul Seigneur : (19) car de même que la vérité chrétienne nous commande de confesser chacune des personnes en particulier comme Dieu et Seigneur, (20) de même la religion catholique nous interdit de dire qu'il ya trois dieux ou trois seigneurs.

(21) Le père n'a été fait par personne, ni créé, ni engendré ; (22) le Fils est du Père seul, non pas fait, ni créé, mais engendré ; (23) l'Esprit Saint est du Père et du Fils, non pas fait, ni créé, ni engendré, mais il procède. (24) Donc un seul Père, non pas trois Pères ; un seul Fils, non pas trois Fils, un seul Esprit Saint, non pas trois Esprits Saints. (25) Et dans cette Trinité rien n'est antérieur ou postérieur, rien n'est plus grand ou moins grand, (26) mais toutes les trois personnes sont coéternelles et coégales, (27) si bien qu'en tout, comme il a déjà été dit plus haut, on doit vénérer aussi bien l'unité dans la Trinité que la Trinité dans l'unité (28) Celui donc qui veut être sauvé doit penser cela de la Trinité.

76

(29) Mais il est nécessaire au salut éternel de croire fidèlement aussi en l'incarnation de notre Seigneur Jésus Christ. (30) C'est donc la foi droite que de croire et de confesser que notre Seigneur Jésus Christ, Fils de Dieu, est Dieu et homme (aussi bien Dieu qu'il est également homme) : (31) il est Dieu, engendré de la substance du Père avant les siècles, et homme né de la substance de la mère dans le temps ; (32) Dieu parfait, homme parfait, composé d'une âme raisonnable et d'une chair humaine ; (33) égal au Père selon la divinité, inférieur au Père selon l'humanité ; (34) bien qu'il soit Dieu et homme, il n'y a pas cependant deux Christ, mais un seul Christ ; (35) un, non pas parce que la divinité s'est changée en chair (dans la chair), mais parce que l'humanité a été assumée en Dieu ; (36) un absolument, non par un mélange de substance, mais par l'unité de personne. (37) En effet de même que l'âme raisonnable et le corps font un homme un, de même Dieu et l'homme font un seul Christ. (38) Il a souffert pour notre salut, il est descendu aux enfers, le troisième jour il est ressuscité des morts, (39) il est monté aux cieux, il siège à la droite du Père, d'où il viendra juger les vivants et les morts. (40) A sa venue tous les hommes ressusciteront avec (dans) leurs corps et rendront compte chacun de leurs actes ; (41) ceux qui ont bien agi iront dans la vie éternelle, mais ceux qui auront mal agi, au feu éternel. (42) Telle est la foi catholique : si quelqu'un ne la croit pas fidèlement et fermement, il ne pourra être sauvé.

DEUXIEME PARTIE

DOCUMENTS DU MAGISTERE DE L'EGLISE (101-3997)

PIERRE : 30 ? - 67 ?

LIN : 67 - 76 (79 ?)

ANACLET : 76 (80 ,) - 90 (88 ?)

CLEMENT 1er DE ROME : 92 (88 ?)-101 (97 ?)

Lettre aux Corinthiens, vers 96.

(lettre occasionnée par des troubles dans la communauté ; des presbytres avaient été privés injustement de leur ministère)

L'ordre parmi les membres de l'Eglise

101

(Chap.40, n.1)... après nous être penchés sur les profondeurs de la connaissance divine, nous devons faire avec ordre tout ce que le Maître a ordonné d'accomplir selon les temps fixés. (2) Il a ordonné que les offrandes et les fonctions liturgiques s'accomplissent non pas au hasard ou sans ordre, mais à des temps et des moments déterminés. (3) Où et par qui il veut qu'elles soient accomplies, lui-même l'a déterminé par sa décision souveraine, afin que toutes choses se passent dans l sainteté selon son bon plaisir et soient agréables à sa volonté. (4) Donc ceux qui présentent leurs offrandes aux temps marqués sont agréés et heureux, car en suivant les préceptes du Maître ils ne se trompent pas. (5) Car au grand prêtre ont été dévolues des fonctions qui lui sont particulières, aux lévites sont imposés des services particuliers. Celui qui est laïque est lié par les préceptes propres aux laïques. (Chap. 41, n.1) Que chacun de nous, frères, plaise (rende grâce) à Dieu " à son rang particulier ". [1Co 15,23](#) selon une conscience droite, avec dignité, sans enfreindre les règles qui ont été déterminées pour sa fonction...

(Chap. 42, n.1) Les apôtres ont reçu pour nous la bonne nouvelle par le Seigneur Jésus Christ ; Jésus, le Christ, a été envoyé par Dieu. (2) Donc le Christ vient de Dieu, les apôtres viennent du Christ ; les deux choses sont sorties en bel ordre de la volonté de Dieu. (3) Ils ont reçu des instructions et, remplis de certitude par la résurrection de notre Seigneur Jésus Christ, affermis par la Parole de Dieu, avec la pleine certitude de l'Esprit Saint, ils sont partis annoncer la bonne nouvelle que le Royaume de Dieu allait venir. (4) Ils prêchaient dans les campagnes et dans les villes et ils établissaient les prémices, ils les éprouvaient par l'Esprit, afin d'en faire les évêques et les diacres des futurs croyants.

L'autorité de l'Eglise romaine

102

(Chap. 7, n.1) Pour vous avertir, nous vous écrivons...

(Chap. 58, n.2) Recevez nos recommandations et vous ne vous en repentirez pas.

(Chap. 59, n.1) Mais si quelques-uns désobéissent à ce que nous leur avons dit de sa part

(du Christ), qu'ils sachent qu'ils s'engagent dans une faute et des dangers considérables. (2) Quant à nous, nous serons innocents de ce péché.

(Chap. 63, n.2) Vous nous procurerez en effet joie et allégresse si vous obéissez à ce que nous avons écrit par le Saint Esprit, si vous coupez court aux colères coupables que vous inspire la jalousie, selon l'invitation à la paix et à la concorde que nous vous adressons dans cette lettre.

EVARISTE : 101 (97 ?) - 105 ?

ALEXANDRE Ier : 105 (107 ?) - 115 (116 ?)

XYTE (SIXTE) Ier : 115 (116s) - 125 ?

TELESPHORE : 125 ? - 136 ?

HYGIN : 136 ? - 140 ?

PIE Ier : 140 ? - 155 ?

ANICET : 155 ? - 166

SOTER : 166 ? - 174 (175 ?)

ELEUTHERE : 174 (175 ?) - 189 ?

VICTOR Ier : 189 - 198 (199 ?)

ZEPHIRIN : 198 (199 ?)-217

Déclarations dogmatiques de Zéphirin et de Calixte.

Le Verbe fait chair (authenticité douteuse)

105

Mais il (Calixte) amena Zéphirin lui-même à affirmer publiquement : " Je ne connais qu'un seul Dieu, le Christ Jésus, et en dehors de lui nul autre qui fût engendré et qui ait souffert ". Mais en disant alors : " Ce n'est pas le Père qui est mort, mais le Fils ", il (Calixte) maintint indéfiniment la querelle au sein du peuple.

CALIXTE Ier : 217 (218 ?) - 222(223)

URBAIN Ier : 222 ? - 230

PONTIEN : Juillet août 230 - 28 septembre 235

ANTERUS : 21 (22 ?) novembre 235 - 3

janvier 236

FABIEN : 10 janvier 236 - 20 janvier 250

CORNEILLE : mars 251-juin (septembre ?) 253

Lettre . " Quantam sollicitudinem " . à l'évêque Cyprien de Carthage, 251.

108

" Nous savons... que Corneille a été élu évêque de la très sainte Eglise catholique par Dieu le tout-puissant et par le Christ notre Seigneur ; nous confessons notre erreur ; nous avons été victimes d'une imposture ; nous avons été circonvenus par la perfidie et des bavardages trompeurs ; car même si nous paraissions être comme dans une certaine communion avec un homme schismatique et hérétique, notre coeur fut toujours dans l'Eglise ; nous n'ignorons pas en effet qu'il n'y a qu'un seul Dieu, et qu'un seul Christ Seigneur que nous avons confessé, un seul Esprit Saint, et qu'il ne doit y avoir qu'un seul évêque (préposé) dans l'Eglise catholique.

Lettre (de Corneille) à l'évêque Fabien d'Antioche, 251.

Les ministères et les états dans l'Eglise

109

Le vengeur de l'Evangile (Novatien) ne savait-il donc pas qu'il doit y avoir un seul évêque dans une Eglise catholique ? Dans celle-ci, il ne l'ignorait pas - comment l'aurait-il fait - il y a quarante-six presbytres, sept diacres, sept sous-diacres, quarante deux acolytes, cinquante deux exorcistes, lecteurs et portiers, plus de quinze cents veuves et indigents, que la grâce et la philanthropie du Maître nourrissent tous.

LUCIUS : 25 (26 ?) juin 253 - 5 mars 254

ETIENNE Ier : 12 (28 ?) mai 254 - 2 août 257

Lettre (fragment) à Cyprien de Carthage. 256.

Baptême des hérétiques

110

(Chap. 1)... " S'il en est donc qui viennent à vous de quelque hérésie, qu'on n'innove pas sinon selon ce qui a été transmis, qu'on leur impose la main pour la pénitence, puisque les hérétiques eux-mêmes, lorsque l'un des leurs vient à un autre groupe ne baptisent pas, mais l'admettent simplement à leur communion. "

(Ces paroles du pape Etienne, Cyprien les rejette et poursuit:)

(Chap. 2) (Etienne) a défendu de baptiser dans l'Eglise quelqu'un qui vient de quelque hérésie, c'est-à-dire qu'il tient tous les baptêmes des hérétiques pour authentiques et légitimes.

Lettre (fragment) aux évêques d'Asie Mineure, 256.

Baptême des hérétiques.

111

(Chap. 18) " Mais... le nom du Christ a grand avantage pour la foi et pour la sanctification par le baptême, de sorte que quiconque, et où que ce soit, a été baptisé au nom du Christ, reçoit aussitôt la grâce du Christ. "

(Firmilien écrit dans la même lettre ce qui suit au sujet de la décision d'Etienne 1er :)

(Chap. 5)... Etienne disait cela, comme si les apôtres avaient interdit que soient baptisés ceux qui viennent de l'hérésie, et avaient transmis cela pour que cela soit gardé par ceux qui suivraient...

(Chap.8)... Etienne et ceux qui partagent son sentiment prétendent que la rémission des péchés et la seconde naissance peuvent avoir lieu dans le baptême des hérétiques chez qui, comme ils le confessent eux-mêmes, l'Esprit Saint n'est pas...

(Chap. 9)... ils pensent qu'il ne faut pas demander quel est celui qui a baptisé, parce que celui qui a été baptisé a pu recevoir la grâce par l'invocation de la Trinité des noms du Père et du Fils et de l'Esprit Saint... Ils disent que celui qui a été baptisé au-dehors peut obtenir la grâce du baptême par sa disposition d'esprit et par sa foi.

(Chap. 17)... Etienne, qui se vante de détenir par succession la chaire de Pierre, n'est animé d'aucun zèle contre les hérétiques, puisqu'il leur accorde un pouvoir de grâce non pas petit mais grand, de sorte qu'il dit et qu'il assure que par le sacrement du baptême ils effacent les souillures du vieil homme, qu'ils pardonnent les anciens péchés de mort, qu'ils font des fils de Dieu par la régénération céleste, et qu'ils renouvellent par la sanctification du bain divin en vue de la vie éternelle.

XYSTE (SIXTE) II : 30 ? août 257 - 6 août 258

DENYS : 22 juillet 259 (260 ?)-27 (26 ?)

décembre 268

Lettre (fragment) à Denys, l'évêque d'Alexandrie, 262.

Trinité et Incarnation

112

(Chap. 1) Ensuite je dois m'adresser à ceux qui divisent, séparent et détruisent la monarchie, l'enseignement le plus vénérable de l'Eglise de Dieu, en trois puissances et hypostases séparées et en trois divinités. J'ai appris en effet que certains, qui prêchent et enseignent chez vous la Parole divine, professent cette opinion. Ils s'opposent diamétralement, dirais-je, à la pensée de Sabellius. Lui blasphème en disant que le Fils est le Père, et réciproquement. Eux prêchent en quelque manière trois dieux, en divisant la sainte unité en trois hypostases étrangères l'une à l'autre et totalement séparées. Il est, en effet, nécessaire que le Verbe divin soit uni au Dieu de l'univers, et il faut que l'Esprit Saint demeure et habite en Dieu ; il est nécessaire, d'ailleurs, que la Trinité divine soit récapitulée et ramenée à un seul, comme à un sommet, c'est-à-dire le Dieu tout-puissant de l'univers. La doctrine de l'insensé Marcion, qui coupe et divise la monarchie en trois principes, est un enseignement diabolique et non celui des vrais disciples du Christ, ni de ceux qui se plaisent aux enseignements du Sauveur. Car ceux-ci savent bien que la Trinité était prêchée dans la divine Ecriture, mais que ni l'Ancien Testament ni le Nouveau ne prêchent trois dieux.

113

(Chap. 2) On ne blâmera pas moins ceux qui soutiennent que le Fils est une créature et qui pensent que le Seigneur a été fait comme l'une des choses qui ont été faites, alors que les paroles divines attestent à son sujet une génération adaptée et appropriée, mais non une fabrication et une création. Ce n'est donc pas n'importe quel blasphème, mais le plus grand, de dire que le Seigneur est en quelque sorte une chose façonnée. Car si le Fils est devenu, c'est donc qu'il y eut un temps où il n'était pas ; mais il est de toujours s'il est dans le Père, comme il le dit lui-même [Jn 14,10s](#), si le Christ est le Verbe, la Sagesse et la Puissance - car que le Christ le soit, les saintes Ecritures le disent [Jn 1,14](#) [1Co 1,24](#), comme vous le savez ; or ce sont là des puissances de Dieu. Si donc le Fils a été fait, il y eut un temps où cela n'était pas ; et il y eut donc un moment où Dieu était sans cela ; ce qui est totalement insensé.

114

Et dois-je dissenter davantage à ce sujet devant vous, face à des hommes remplis de l'Esprit et qui savent bien les incohérences qui surgissent lorsqu'il est dit que le Fils est une créature ? Ceux qui promeuvent cette opinion ne me semblent pas les avoir eues à l'esprit, et donc avoir manqué totalement la vérité, puisque ce passage : " Le Seigneur m'a créé comme le commencement de ses voies ", [Pr 8,22](#)(LXX.) : ils l'ont compris autrement que ne le veut l'Ecriture divine et prophétique. Car il n'existe pas, comme vous le savez une seule signification de " il a créé ". En effet, " il a créé " doit être entendu au sens de " il a établi à la tête des oeuvres faites par lui ", mais faites par le Fils lui-même..

Mais " il a créé " n'est pas dit ici au sens de " il a fait ". Il y a en effet une différence entre " créer " et " faire ". Ce père qui est le tien, ne t'a-t-il pas acquis, fait et créé ? [Dt 32,6](#) (LXX.) dit Moïse dans le grand cantique du Deutéronome. A ceux là, quelqu'un pourrait dire aussi : O hommes insensés, il est donc quelque chose de fait, " le premier-né de toute la création " [Col 1,15](#) " celui qui est né du sein avant l'étoile du matin " [Ps 110,3](#) (LXX.), celui qui a dit, comme la Sagesse, " avant toutes les collines il m'a engendré ", [Pr 8,25](#) (LXX.) ? On peut trouver aussi beaucoup de passages de paroles divines dans lesquels il est dit que le Fils a été engendré, mais non qu'il a été fait. Pour ces raisons, ceux qui osent lire que son engendrement divin et ineffable est une création, sont clairement convaincus de préférer des

mensonges au sujet de l'engendrement du Seigneur.

115

(Chap. 3) Il ne faut donc pas partager en trois divinités l'admirable et divine unité, ni porter atteinte à la dignité et à la souveraine grandeur de Dieu en parlant de " faire " mais il faut croire en Dieu le Père tout-puissant et en son Fils Jésus Christ et au Saint-Esprit : le Verbe est uni au Dieu de l'univers. Car il dit : " Moi et le Père, nous sommes un " [Jn 10,30](#) et " Je suis dans le Père et le Père est en moi " [Jn 14,10](#). C'est ainsi que la Trinité divine et la sainte prédication de la monarchie seront sauvegardées.

FELIX Ier : 5 (3 ?) janvier 269 - 30

décembre 274

EUTYCHIEN : 4 (3 ?) janvier 275 - 8 (7 ?)

décembre 283

CAIUS : 17 (16 ?) décembre 283 - 22 avril

295 (296 ?)

MARCELLIN : 30 juin 295 (296 ?)-25 octobre

(15 janvier ?) 3

Concile d'Elvire (Espagne), 300-303

Indissolubilité du mariage

117

Can. 9. De même une femme croyante, qui a quitté son mari croyant adultère et qui épouse un autre, il sera interdit qu'elle l'épouse ; si elle l'épouse néanmoins, elle ne recevra pas la communion avant que celui qu'elle a abandonné ait quitté d'abord le monde ; à moins que peut-être la contrainte de la maladie ne pousse à la lui donner.

Célibat des clercs

118

Can. 27. Un évêque, ainsi que tout autre clerc, n'aura avec lui que sa soeur ou sa fille si elle est consacrée à Dieu ; il a été décidé qu'en aucune manière il n'aura avec lui une étrangère.

119

Can. 33. Il a été décidé d'imposer l'interdiction absolue suivante aux évêques, aux presbytres et aux diacres, ainsi qu'aux clercs qui assurent le ministère : ils s'abstiendront de leurs épouses et n'engendreront pas d'enfants ; quiconque le fera, sera chassé du rang des clercs.

Baptême et confirmation

120

Can. 38. Lorsqu'on navigue au loin ou s'il n'est pas d'église à proximité, un fidèle qui a gardé intact son baptême et qui n'est pas bigame, peut baptiser un catéchumène qui se trouve dans la contrainte d'une maladie, mais de telle sorte que s'il survit, il le conduise auprès de l'évêque afin qu'il puisse être parfait par l'imposition des mains.

121

Can. 77. Si un diacre dirigeant le peuple en a baptisé quelques-uns sans l'évêque ou le presbytre, l'évêque devra les parfaire par la bénédiction ; mais s'ils ont quitté le monde avant cela, quelqu'un pourra être juste en vertu de la foi avec laquelle il aura cru.

MARCEL Ier : mai-juin 308 (307 ?)-16

janvier 309 (308 ?)

EUSEBE : 18 avril 309 (310 ?) - 17 août

309 (310 ?)

MILTIADE (MELCHIADE) : 2 juin 310 (311

?) - 11 janvier 311

SILVESTRE Ier : 31 janvier 314 - 31

décembre 335

1er. concile d'Arles, commencé le 1er août 314.

Baptême des hérétiques

123

Can. 9 (8). A propos des Africains qui pratiquent une règle qui leur est propre, celle de rebaptiser, il a été décidé que si quelqu'un vient de l'hérésie à l'Eglise, on l'interroge sur le symbole, et que si on voit avec certitude qu'il a été baptisé dans le Père et le Fils et l'Esprit Saint, on lui impose seulement les mains pour qu'il reçoive l'Esprit Saint. Mais si, interrogé, il ne répond pas en proclamant cette Trinité qu'on le rebaptise.

1er concile de NICEE (1er oecuménique)

19 juin-25 août 325

Profession de foi de Nicée, 19 juin 325.

125

Version grecque

Nous croyons en un seul Dieu, Père tout-puissant, créateur de tous les êtres visibles et invisibles,
 et en un seul Seigneur Jésus Christ, le Fils de Dieu,
 engendré du père, unique engendré, c'est-à-dire de la substance du Père, Dieu de Dieu, lumière de lumière, vrai Dieu de vrai Dieu, engendré non pas créé, consubstantiel au Père, par qui tout a été fait, ce qui est dans le ciel et ce qui est sur la terre, qui à cause de nous les hommes et à cause de notre salut est descendu et s'est incarné, s'est fait homme, a souffert et est ressuscité le troisième jour, est monté aux cieux, viendra juger les vivants et les morts, et en l'Esprit Saint.

Version latine

Nous croyons en un seul Dieu, Père tout-puissant, créateur de tous les êtres visibles et invisibles.
 Et en notre seul Seigneur, Jésus Christ le Fils de Dieu, né du Père, unique engendré, c'est-à-dire de la substance du Père, Dieu de Dieu, lumière de lumière, vrai Dieu de vrai Dieu, né, non pas créé, d'une unique substance avec le Père (ce qu'en grec on appelle homoousios), par qui tout a été fait, ce qui est dans le ciel et ce qui est sur la terre, qui à cause de notre salut est descendu et s'est incarné, s'est fait homme, a souffert et est ressuscité le troisième jour, est monté au cieux, viendra juger le vivants et les morts. Et en l'Esprit Saint.

126 Version grecque

Ceux qui disent : " Il était un temps où il n'était pas " et " Avant d'avoir été engendré, il n'était pas " et " il est devenu à partir de ce qui n'était pas " ou d'une autre hypostase ou substance, ou qui affirment que le Fils de Dieu est créé ou susceptible de changement ou d'altération, ceux-là l'Eglise catholique et apostolique les anathématise.

Version latine

Ceux qui disent : " Il était un temps où il n'était pas " et " Avant d'être né il n'était pas " et " il est devenu à partir de ce qui n'était pas ", ou qui disent que Dieu est d'une autre substance ou essence ou qu'il est susceptible de changement ou d'altération, ceux-là l'Eglise catholique et apostolique les anathématise.

Canons.

Baptême des hérétiques

127

8. Au sujet de ceux qui s'appellent eux-mêmes les purs, mais qui voudraient entrer ensemble dans l'Eglise catholique et apostolique, il a paru bon au saint et grand concile qu'on leur impose les mains et qu'ainsi ils demeurent dans le clergé ; mais avant tout ils promettent par écrit de se conformer aux décrets de l'Eglise catholique et de les suivre, c'est-à-dire de garder la communion avec ceux qui se sont mariés en deuxièmes noces et avec ceux qui ont failli dans la persécution ...

(texte complémentaire de NICEE absent de DENZINGER)

... mais qui font pénitence de leurs fautes. Ils seront donc tenus de suivre en tout l'enseignement de l'Eglise catholique. Par conséquent, lorsque, dans les villages ou dans les villes, il ne se trouve que des clercs de leur parti, ils doivent rester dans le clergé et dans leur charge ; mais si un prêtre ou un évêque catholique se trouvait parmi eux, il est évident que l'évêque de l'Eglise catholique devra conserver la dignité épiscopale, tandis que celui qui a été décoré du titre d'évêque par les cathares n'aura droit qu'aux honneurs réservés aux prêtres, à moins que l'évêque ne trouve bon de le laisser jouir de l'honneur du titre (épiscopal). S'il ne le veut pas, qu'il lui donne une place de chorévêque ou de prêtre, afin qu'il paraisse faire réellement partie du clergé, et qu'il n'y ait pas deux évêques dans une ville.

9. Si quelques-uns ont été, sans enquête, élevés à la prêtrise ou si, au cours de l'enquête, ils ont avoué leurs crimes, l'imposition des mains faites contrairement à ce que le canon ordonne, n'est pas admise, car l'Eglise catholique veut des hommes d'une réputation intacte.

10. Les 'lapsi' qui auront été ordonnés soit que ceux qui les ordonnaient ne connussent pas leur chute, soit qu'ils la connussent, ne font pas exception aux lois de l'Eglise ; ils seront exclus dès que l'on aura connaissance de cette illégalité.

11. Quant à ceux qui ont faibli pendant la persécution de Licinius, sans y être poussés par nécessité ou par la confiscation de leurs biens ou par un danger quelconque, le Concile décide qu'on les traitera avec ménagement, quoique, à la vérité ils ne s'en soient pas montrés dignes. Ceux d'entre eux qui sont véritablement repentants et qui sont déjà baptisés, doivent faire pénitence pendant trois ans avec les 'audientes' et sept ans avec les 'substrati' ; ils pourront pendant les deux années suivantes assister avec le peuple au saint sacrifice, mais sans prendre part à l'offrande.

12. Ceux qui, appelés par la grâce ont d'abord proclamé leur foi abandonnant le ceinturon, mais qui ensuite, semblables à des chiens retournant à leurs vomissements, vont jusqu'à donner de l'argent et des présents pour être réintégrés dans le service public, ceux-là devront rester trois ans parmi les 'audientes' et dix ans parmi les 'substrati'. Mais pour ces pénitents, il faut avoir soin d'étudier leurs sentiments et leur genre de contrition. En effet, ceux d'entre eux qui, avec crainte, larmes, patience et bonnes oeuvres, montrent ainsi par des faits la sincérité d'un retour réel, après avoir accompli le temps de leur pénitence parmi les 'audientes' pourront être admis avec ceux qui prient, et il dépend même de l'évêque de les traiter avec encore plus d'indulgence. Quant à ceux qui supportent avec indifférence (leur exclusion de l'Eglise) et qui pensent que cette pénitence est suffisante pour expier leurs fautes, ceux-là seront tenus à faire tout le temps prescrit.

128

19. A l'égard des paulianistes qui font retraite ensuite vers l'Eglise catholique, la décision a été prise de les rebaptiser en toute hypothèse. Dans le cas où certains d'entre eux étaient auparavant membres du clergé, s'ils apparaissent irréprochables et au-dessus de tout soupçon, qu'une fois rebaptisés, ils soient ordonnés par l'évêque de l'Eglise catholique..

20. Comme quelques-uns plient le genou le dimanche et au jour de la Pentecôte, le saint Concile a décidé que, pour observer une règle uniforme, tous devraient adresser leurs prières à Dieu en restant debout.

1996 Denzinger 63

Citations de
DS 75-76:

Magistère

Dominum et vivificantem:
[67](#)

Catéchisme:
[192](#) [1035](#)

Catechismus:
[192](#) [266](#) [1035](#)

Citations de
DS 123-125:

Magistère

Dominus Iesus:
[10](#)

Catechismus:
[242](#) [465](#)

Citations de
DS 127-130:

Magistère

Catéchisme:
[465](#)

Catechismus:
[465](#)

Castration

1. Si quelqu'un a subi de la part de médecins une opération qu'il reste dans le clergé ; mais si quelqu'un s'est châtré lui-même, alors qu'il était en bonne santé, il convient qu'il cesse d'être rangé dans le clergé, et à l'avenir on ne devra admettre aucun de ceux qui auront agi ainsi. Mais, de même que ce qui vient d'être dit ne regarde évidemment que ceux qui font la chose de propos délibéré et qui osent se châtrer eux-mêmes, de même, si certains ont été rendus eunuques par des barbares ou par leurs maîtres et que par ailleurs ils se trouvent dignes, ceux-là, la règle ecclésiastique les admet dans le clergé.

2. Soit par nécessité, soit à cause des instances de quelques personnes, plusieurs choses contraires à la règle ecclésiastique se sont produites ; ainsi, on a accordé le bain spirituel et avec le baptême, la dignité épiscopale ou sacerdotale à des hommes qui avaient à peine passé de la vie païenne à la foi, et qui n'avaient été instruits que pendant très peu de temps ; il est juste qu'à l'avenir on n'agisse plus ainsi, car il faut du temps au catéchumène (en vue du baptême) et après le baptême une plus longue épreuve (en vue des ordres). Elle est sage la parole de l'Apôtre disant [1Tm 3,6](#) que l'évêque ne soit pas néophyte, de peur que par orgueil il ne tombe dans le jugement et dans le piège du démon. Si dans la suite un clerc se rend coupable d'une faute grave, constatée par deux ou trois témoins, il doit cesser d'appartenir au clergé. Celui qui agit contre cette ordonnance et qui se montre désobéissant à l'égard de ce grand concile est en danger de perdre sa cléricature.

3. Le grand Concile défend absolument aux évêques, aux prêtres, aux diacres, en un mot à tous les membres du clergé d'avoir (avec eux) une personne du sexe, à moins que ce soit une mère, une soeur, une tante, ou enfin les seules personnes qui échappent à tout soupçon.

4. L'évêque doit être établi par tous ceux (les évêques) de l'éparchie (province) , si une nécessité urgente, ou la longueur du chemin s'y oppose, trois (évêques) au moins doivent se réunir et procéder à la cheirotonie (sacre), munis de la permission écrite des absents. La confirmation de ce qui s'est fait revient de droit dans chaque éparchie, au métropolitain.

5. Pour ce qui est des excommuniés clercs ou laïques, la sentence portée par les évêques de chaque province doit avoir force de loi, conformément à la règle prescrivant que celui qui a été excommunié par l'un ne doit pas être admis par les autres. Il faut cependant s'assurer que l'évêque n'a pas porté cette sentence d'excommunication par étroitesse d'esprit, par esprit de contradiction ou par quelque sentiment de haine. Afin que cet examen puisse avoir lieu, il a paru bon d'ordonner que dans chaque province, on tînt deux fois par an un concile, qui se composera de tous les évêques de la province ; ils feront toutes les enquêtes nécessaires pour que chacun voie que la sentence d'excommunication a été justement portée pour une désobéissance constatée et jusqu'à ce qu'il plaise à l'assemblée des évêques d'adoucir ce jugement. Ces conciles devront se tenir l'un avant le carême, pour que, ayant éloigné tout sentiment peu élevé, nous puissions présenter à Dieu une offrande agréable; et le second dans l'automne.

Viatique pour les mourants

129

13. A l'égard de ceux qui achèvent leur route ici-bas, la loi ancienne et canonique sera encore observée maintenant, de sorte que celui qui achève sa route ne soit pas privé du dernier et du plus nécessaire viatique, Si, dans un état désespéré, il obtient la communion avec l'Eglise

et participe à l'offrande, et qu'ensuite il soit à nouveau compté au nombre des vivants, il se tiendra parmi ceux qui ont communion la prière seule. En général, pour n'importe quel mourant demandant de participer à l'eucharistie, que l'évêque après vérification lui donne part (à l'offrande).

14. Le saint et grand Concile ordonne que les catéchumènes qui ont failli soient seulement 'audientes' pendant trois ans ; ils pourront ensuite prier avec les autres catéchumènes.

15. Les troubles nombreux et les divisions ont fait trouver bon d'abolir la coutume qui, contrairement à la règle, s'est établie dans certains pays, c'est-à-dire de défendre aux évêques, aux prêtres et aux diacres de passer d'une ville dans une autre. Si quelqu'un osait agir contre la présente ordonnance et suivre l'ancien errement, la translation serait frappée de nullité, et il devrait revenir dans l'Eglise pour laquelle il avait été ordonné évêque ou prêtre.

16. Les prêtres, les diacres, ou en général les clercs qui, par légèreté, et n'ayant plus sous les yeux la crainte de Dieu, abandonnent au mépris des lois ecclésiastiques, leur Eglise, ne doivent, en aucune façon, être reçus dans une autre ; on doit les forcer de toutes manières à revenir dans leur diocèse, et s'ils s'y refusent, on doit les excommunier. Si quelqu'un ose, pour ainsi dire, voler un sujet qui appartient à un autre (évêque) et s'il ose ordonner ce clerc pour sa propre Eglise sans la permission de l'évêque auquel appartient ce clerc, l'ordination sera non avenue.

17. Comme plusieurs clercs, remplis d'avarice et d'un esprit d'usure et oubliant la parole sacrée : " Il n'a pas donné son argent à intérêt " [Ps 15,5](#), exigent en véritables usuriers un taux d'intérêt par mois, le saint et grand Concile décide que si quelqu'un, après la publication de cette ordonnance, prend des intérêts pour n'importe quel motif, ou fait ce métier d'usurier de n'importe quelle autre manière, ou s'il réclame la moitié et plus, ou s'il se livre à quelque autre manière de gain scandaleux, celui-là doit être chassé du clergé et son nom rayé de la liste.

18. Il est venu à la connaissance du saint et grand Concile que, dans certains endroits et dans certaines villes, des diacres distribuaient l'Eucharistie aux prêtres, quoiqu'il soit contraire aux canons et à la coutume de faire distribuer le Corps du Christ à ceux qui offrent le sacrifice par ceux qui ne peuvent l'offrir; le Concile a appris également que quelques diacres recevaient l'Eucharistie, même avant des évêques. Tout cela doit cesser ; les diacres doivent se tenir dans les limites de leurs attributions, se souvenir qu'ils sont les serviteurs des évêques, et ne viennent qu'après les prêtres. Ils ne doivent recevoir la communion qu'après les prêtres, ainsi que l'ordre l'exige, que ce soit un évêque ou un prêtre qui la leur distribue. Les diacres ne doivent pas non plus s'asseoir parmi les prêtres, cela est contre la règle et contre l'ordre. Si quelqu'un refuse d'obéir aux présentes prescriptions, il sera suspendu du diaconat.

[Lettre synodale aux Egyptiens](#)

[L'hérésie d'Arius](#)

130

(Chap. 1, n 2) Avant toutes choses, on examina ce qui concerne l'impiété et l'iniquité d'Arius et de ses partisans et à l'unanimité il a été jugé bon de frapper d'anathème son opinion impie, les paroles et les expressions blasphématoires dont il se servait pour blasphémer le Fils de Dieu, en disant qu' " il vient du néant ", qu' " avant d'avoir été engendré il n'était pas " qu'" il était un temps où il n'était pas " et en disant que le Fils de Dieu était de par sa libre volonté capable du mal comme de la vertu et en l'appelant un et créé et un être fait. Tout cela, le saint concile l'a frappé d'anathème, ne supportant même pas d'entendre l'énormité de cette opinion impie, de cette déraison et de ces paroles de blasphème.

Autres canons du 1er Concile de Nicée

(ces textes n'apparaissent pas dans DENZINGER)

131

6. Que l'ancienne coutume en usage en Egypte, dans la Lybie et la Pentapole soit maintenue, c'est-à-dire que l'évêque d'Alexandrie conserve juridiction sur toutes (ces provinces), car il y a le même rapport que pour l'évêque de Rome. On doit de même conserver aux Eglises d'Antioche et des autres éparchies (provinces) leurs anciens droits. Il est bien évident que, si quelqu'un est devenu évêque sans l'approbation du métropolitain, le Concile lui ordonne de renoncer à son épiscopat. Mais l'élection ayant été faite par tous avec discernement et d'une manière conforme aux règles de l'Eglise, si deux ou trois font opposition par pur esprit de contradiction, ce sera la majorité qui l'emportera.

7. Comme la coutume et l'ancienne tradition portent que l'évêque d'Aelia doit être honoré, qu'il obtienne la préséance d'honneur sans préjudice cependant de la dignité qui revient à la métropole.

MARC : 18 janvier - 7 octobre 336

JULES Ier : 6 février 337-12 avril 352

Lettre aux Antiochiens, 341.

La prééminence du Siège romain.

132

(22).Car s'il y a eu, comme vous le dites, faute de leur part, il fallait juger l'affaire selon les canons de l'Eglise et non pas comme il a été fait. Vous deviez nous écrire à tous, afin que soit décrété par tous ce qui était juste. Il s'agissait d'évêques; et d'Eglises qui ne sont pas n'importe lesquelles, mais des Eglises qui ont été gouvernées par les apôtres eux-mêmes. Au sujet de l'Eglise d'Alexandrie, pourquoi ne nous a-t-on pas écrit ? Ignorez- vous donc que la coutume était qu'on nous écrive d'abord, et que de là soit proclamé ensuite ce qui était juste. Si une suspicion pesait sur l'évêque d'Alexandrie, il aurait fallu en prévenir l'Eglise d'ici.

Concile de Serdique, vers 343.

Ordonnance des Eglises et prééminence du Siège romain

133

(Recension latine)

Can. 3a L'évêque Ossius dit : cela aussi (...doit être ajouté..): qu'aucun évêque ne voyage d'une province à une autre province dans laquelle se trouvent des évêques, à moins qu'il n'y soit invité par ses frères, de manière que nous n'ayons pas l'air d'avoir fermé la porte de la charité.

A cela aussi il faut pourvoir : si dans une province un évêque devait avoir un litige avec un autre évêque, son frère, qu'aucun des deux n'appelle à l'aide des évêques d'une autre

province. Mais si un évêque a été condamné dans une cause et s'il pense que sa cause est bonne pour être jugée à nouveau, honorons s'il vous plaît la mémoire du très saint apôtre Pierre : que ceux qui ont examiné la cause, ou bien les évêques qui résident dans la province voisine, écrivent à l'évêque de Rome ; et si celui-ci juge qu'il faut réviser le procès, qu'il soit révisé et qu'il : donne des juges. Si par contre il estime la cause telle qu'on ne doive pas reprendre ce qui a été fait, ce qu'il aura décidé sera confirmé. Cela plaît-il à tous ? Le synode répondit : oui.

(recension grecque)

3. L'évêque Ossius dit : cela aussi doit être ajouté, qu'aucun évêque ne voyage de sa province à une autre province dans laquelle se trouvent des évêques, à moins qu'il y soit invité par ses frères, de manière que nous n'ayons pas l'air de fermer les portes de la charité. Il faut pourvoir de même à ce que si dans une province un évêque devait avoir un litige avec son frère et coévêque, aucun des deux n'appelle à l'aide des évêques d'une autre province pour arbitrer. Mais s'il apparaît qu'un des évêques a été condamné dans une cause et s'il pense que sa cause n'est pas une cause mauvaise mais bonne pour être jugée à nouveau, honorons s'il plaît à Votre Charité la mémoire de l'apôtre Pierre : que ceux qui ont prononcé le jugement écrivent à (Jules) l'évêque de Rome, pour que les évêque voisins de la province, si nécessaire, renouvellent le jugement, et il doit nommer des arbitres. Mais s'il ne peut pas être montré que la cause est telle qu'elle requiert une reprise de la procédure, le jugement prononcé ne doit pas être suspendu, mais celui qui l'a été doit demeurer en l'état.

134

(Recension latine)

(Isid. 5) L'évêque Gaudentius dit : s'il vous en convient il faut ajouter à cette décision que vous avez prise et qui est pleine de sainteté : si un évêque a été déposé par le jugement évêques qui résident dans le voisinage et qu'il a déclaré qu'il devait traiter l'affaire qui dans la ville de Rome, alors après l'appel de celui qui a été considéré comme déposé, un autre évêque ne doit absolument pas être ordonné à sa place dans la même cathèdre tant que la cause n'aura pas été arrêtée par un jugement de l'évêque de Rome.

(recension grecque)

L'Evêque Gaudentius dit : s'il semble bon, il est nécessaire d'ajouter à cette décision que tu as prise et qui est pleine de pure charité : si un évêque a été déposé par le jugement des évêques qui résident dans le voisinage et qu'il déclare qu'il lui revient encore une fois de se défendre, aucun autre ne doit être établi dans la cathèdre avant que l'évêque des Romains en décidé et arrêté une disposition.

135

(Recension latine) (Can. 3b) (Isid.)

L'évêque Ossius dit : or il a plu que, si un évêque a été accusé et si les évêques de la région assemblés l'ont jugé et déchu de son rang, et s'il apparaît qu'il a fait appel et s'est réfugié auprès du bienheureux évêque de l'Eglise romaine, et si ce dernier a voulu qu'il soit entendu et qu'il a pensé qu'il était juste de renouveler l'examen, qu'il daigne écrire à ces évêques qui sont dans la province voisine de sa frontière pour qu'ils examinent tout soigneusement et qu'ils décident selon ce qui leur semblera véridique, à leur foi.

Mais si quelqu'un , demande que la cause soi entendue à nouveau et décide par sa supplique l'évêque de Rome à envoyer un presbytre a latere, il sera dans le pouvoir de l'évêque de décider ce qu'il veut ou ce qu'il estime nécessaire : s'il décide qu'il fallait envoyer des presbytres qui jugeraient en même temps que les évêques avec l'autorité de celui qui les aura envoyés, ce sera laissé à sa convenance. Mais s'il croit que les évêques suffisaient pour mettre un terme à et l'affaire, il fera selon ce qu'il aura jugé en son très sage conseil.

(Recension grecque)

5. L'évêque Ossius dit : il a plu que si un évêque a été dénoncé et si les évêques de la région

assemblés l'ont déchu de son rang et si comme accusé il s'est réfugié auprès du bienheureux évêque de l'Eglise des Romains, et si celui-ci veut l'entendre et pense qu'il est juste de renouveler l'examen de l'affaire, qu'il daigne écrire à ces évêques qui sont voisins de la province pour qu'ils examinent tout consciencieusement et avec soin, et qu'ils prononcent un jugement selon ce qui leur semblera véridique, à leur foi.

Mais si quelqu'un demande que sa cause soit entendue à nouveau et qu'il apparaît qu'il décide par sa supplique l'évêque des romains à envoyer des presbytres à latere, ce sera dans le pouvoir de l'évêque si cela lui semble juste ; et s'il décide qu'il est nécessaire d'en envoyer pour juger en même temps que les évêques avec l'autorité de celui qui les aura envoyés, qu'il décide aussi cela. Mais s'il croit que les évêques suffisent pour examiner l'affaire et pour juger l'évêque, il doit faire selon ce qui semblera juste en son très sage conseil. Les évêques répondirent : oui à ce qui fut dit.

[lettre du concile de Serdique. 'Quod semper' au pape Jules 1er,](#)

[vers 343.](#)

[La prééminence du Siège romain](#)

136

Ce qui apparaîtra le meilleur et comme convenant le mieux, c'est ceci : que de toutes les diverses provinces les prêtres du Seigneur fassent rapport à la tête, c'est-à-dire au Siège de l'apôtre Pierre.

[LIBERE : 17 mai 352-24 septembre 366](#)

[Condamnation d'Athanase et professions de foi](#)

138

[a\) Lettre " Studens paci " aux Evêques d'Orient.](#)

Dans le souci de la paix et de la concorde entre les Eglises, après avoir reçu la lettre écrite par Votre Charité à l'évêque Jules de bienheureuse mémoire au sujet de la personne d'Athanase et des autres, et suivant la tradition des prédécesseurs, j'ai envoyé en députation les presbytres de la ville de Rome, Lucius, Paul et Helianus à Alexandrie, auprès d'Athanase susnommé, pour qu'il vienne à Rome afin que soit établi en sa présence à son encontre ce qui correspond à la discipline de l'Eglise. Je lui ai fait transmettre également par les presbytres susdits une lettre dans laquelle il était dit que, s'il ne venait pas, il devait savoir qu'il serait exclu de la communion avec l'Eglise romaine. A leur retour, les presbytres rapportèrent qu'il refusait de venir. Finalement je me suis conformé à la lettre de Votre Charité, que vous nous avez adressée au sujet dudit Athanase, et cette lettre que j'ai composée dans le souci de l'unanimité avec vous, doit vous faire savoir que je suis en paix avec vous tous et avec tous les évêques de l'Eglise catholique, mais que ledit Athanase est exclu de la communion avec moi, c'est-à-dire de la communion avec l'Eglise romaine, et de l'échange des lettres ecclésiastiques.

b) 1ère profession de foi de Sirmium (351) souscrite par

Libère en 357.

139

Nous croyons en un seul Dieu, le Père tout-puissant, celui qui a créé et fait toute chose, de qui toute paternité tient son nom, au ciel et sur la terre (voir [Ep 3,15](#)) ; et en son Fils unique, notre Seigneur Jésus Christ, engendré du Père avant tous les siècles, Dieu de Dieu, lumière de lumière, par qui tout a été fait, au ciel et sur la terre, les choses visibles et invisibles ; il est Verbe et Sagesse, lumière véritable et vie ; devenu homme à cause de nous dans les derniers jours, et né de la sainte Vierge, et crucifié, et mort et enseveli ; et ressuscité d'entre les morts le troisième jour enlevé au ciel, assis à la droite du Père ; et qui viendra à la consommation du temps pour juger les vivants et les morts et donner à chacun selon ses œuvres ; son Règne est sans fin et continue pour l'éternité des siècles ; car il demeurera assis à ta droite du Père, non seulement dans ce siècle, mais aussi dans le siècle à venir ; et en l'Esprit Saint, c'est-à-dire au Paraclet qu'il avait promis aux apôtres d'envoyer après sa montée aux cieux, et qu'il envoya pour les enseigner et les exhorter en toutes choses ; et par lui sont sanctifiées aussi les âmes de ceux qui croient sincèrement en lui.

140

1. Mais ceux qui disent que le Fils vient du néant, ou d'une autre hypostase, et non de Dieu, qu'il fut un temps ou une durée où il n'était pas, la sainte Eglise catholique les tient pour étrangers à elle.
2. A nouveau nous disons, si quelqu'un dit que le Père et le Fils sont deux dieux, qu'il soit anathème.
3. Et si quelqu'un dit que le Christ, comme Fils de Dieu, est Dieu avant tous les temps, mais ne confesse pas qu'il a aidé Dieu dans la création de toutes choses, qu'il soit anathème.
4. Si quelqu'un ose dire que le non-engendré ou une partie de lui est né de Marie, qu'il soit anathème.
5. Si quelqu'un dit que le Fils est avant Marie selon la prescience, et non qu'engendré du Père avant les siècles il est auprès de Dieu, et que par lui toutes choses ont été faites, qu'il soit anathème.
6. Si quelqu'un dit que la substance de Dieu se dilate ou se contracte, qu'il soit anathème.
7. Si quelqu'un dit que la substance de Dieu dilatée fait le Fils, ou appelle Fils la dilatation de sa substance, qu'il soit anathème.
8. Si quelqu'un appelle le Fils de Dieu Verbe intérieur ou proféré, qu'il soit anathème.
9. Si quelqu'un dit que le fils de Marie est seulement un homme, qu'il soit anathème.
10. Si quelqu'un, nommant celui qui est de Marie Dieu et homme, entend par là le Dieu non engendré, qu'il soit anathème.
11. Si la parole " Je suis Dieu, le premier, et je suis après tout cela, et en dehors de moi il n'est pas de Dieu " [Is 44,6](#) qui a été dite pour l'anéantissement des idoles et de ceux qui ne sont pas des dieux, quelqu'un la conçoit à la manière des juifs en excluant l'unique engendré de Dieu avant les siècles, qu'il soit anathème.
12. Si quelqu'un entend " le Verbe est devenu chair " [Jn 1,14](#) et pense que le Verbe a été changé en chair, ou dit qu'il a pris chair en se soumettant à un changement, qu'il soit anathème.
13. Si quelqu'un entend que le Fils unique de Dieu a été crucifié et dit que la divinité a subi une corruption, ou une souffrance, ou un changement, ou une diminution, ou un anéantissement, qu'il soit anathème.
14. Si quelqu'un dit que la parole " Faisons l'homme " ([Gn 1,26](#) n'a pas été dite par le Père au

Fils, mais que Dieu a parlé lui-même à lui-même, qu'il soit anathème.

15. Si quelqu'un dit que ce n'est pas le Fils qui a été vu par Abraham [Gn 18,1-22](#) mais le Dieu non engendré ou une partie de celui-ci, qu'il soit anathème.

16. Si quelqu'un dit que ce n'est pas le Fils qui a lutté avec Jacob comme un homme [Gn 32,25-31](#), mais le Dieu non engendré ou une partie de celui-ci, qu'il soit anathème.

17. Si quelqu'un ne comprend pas la parole " Le Seigneur fit pleuvoir du feu du Seigneur " [Gn 19,24](#) du Père et du Fils, mais dit que lui-même a fait pleuvoir de lui-même, qu'il soit anathème.

18. Si quelqu'un entend que le Père est Seigneur et que le Fils est Seigneur et que le Père et le Fils sont Seigneur, et, parce que le Seigneur fit (pleuvoir) du Seigneur, parle de deux dieux, qu'il soit anathème. Car nous ne plaçons pas le Fils au même rang que le Père, mais disons qu'il est subordonné au Père. Car le Fils n'est pas descendu sur Sodome sans la volonté du Père, et il n'a pas fait pleuvoir de lui-même, mais du Seigneur, c'est-à-dire sous l'instigation du Père ; et il n'est pas assis à la droite de lui-même, mais il entend le Père qui dit : 'Assieds-toi à ma droite' [Ps 110,1](#).

19. Si quelqu'un dit que le Père et le Fils et le Saint-Esprit sont une seule personne, qu'il soit anathème.

20. Si quelqu'un qui appelle l'Esprit Saint Paraclet dit qu'il est le Dieu non engendré, qu'il soit anathème.

21. Si quelqu'un ne dit pas, comme le Seigneur nous l'a enseigné, que le Paraclet est un autre que le Fils, car il dit : " Et le Père vous enverra un autre Paraclet que je demanderai " [Jn 14,16](#), qu'il soit anathème.

22. Si quelqu'un dit que l'Esprit Saint est une partie du Père et du Fils, qu'il soit anathème.

23. Si quelqu'un appelle le Père et le Fils et le Saint-Esprit trois dieux, qu'il soit anathème.

24. Si quelqu'un dit que le Fils de Dieu a été fait selon la volonté de Dieu comme l'une des créatures, qu'il soit anathème.

25. Si quelqu'un dit que le Fils a été engendré contre la volonté du Père, qu'il soit anathème. Car ce n'est pas forcé, par une nécessité de la nature, sans le vouloir, que le Père a engendré le Fils ; mais aussitôt qu'il l'a voulu, il l'a montré engendré de lui-même, en dehors des temps et impassible.

26. Si quelqu'un appelle le Fils non engendré et sans commencement, en parlant ainsi de deux êtres non engendrés, et en faisant deux dieux, qu'il soit anathème. Car la tête, qui est le principe de tout, est le Fils ; et la tête qui est le principe du Christ, est Dieu ; de cette manière nous ramenons tout avec piété par le Fils à l'unique principe de tout qui est sans commencement.

27. Et à nouveau nous exprimons ensemble avec soin le sens de la doctrine chrétienne, et nous disons : si quelqu'un ne dit pas que le Christ Dieu, Fils de Dieu, était avant tous les temps, coopérateur du Père pour la création de toutes choses, mais qu'il dit que c'est au moment où il est né de Marie qu'il a été appelé Christ et Fils et qu'il a reçu commencement de l'être divin, qu'il soit anathème.

c) Lettre " Pro deifico " aux évêques d'Orient, printemps 357.

141

(Lettre de Libère :) (1) En raison de la crainte qui est l'oeuvre de Dieu : votre foi sainte est connue de Dieu et des hommes de bonne volonté [Lc 2,14](#). Comme le dit la Loi : jugez de façon juste, fils des hommes [Ps 58,2](#) je n'ai pas défendu Athanase, mais parce que l'évêque Jules, mon prédécesseur d'heureuse mémoire l'avait accueilli, j'ai craint d'être considéré comme ayant manqué à mes devoirs en quelque façon. Mais dès que j'ai reconnu, lorsqu'il a plu à Dieu que vous l'avez condamné à juste titre, j'en suis venu rapidement à être en accord avec vos jugements. De même j'ai fait porter par notre frère Fortunatien à l'empereur Constance une lettre à son sujet, c'est-à-dire au sujet de sa condamnation. Athanase se

trouvant donc exclu de la communion avec nous tous et ses lettres ne devant plus être reçues par moi, je dis que je suis dans la paix et l'unanimité avec vous tous et avec tous les évêques d'Orient, c'est-à-dire de toutes les provinces.

(2) Pour que vous sachiez mieux encore que dans ma lettre j'exprime la vraie foi : parce que mon seigneur et frère Démophile a daigné dans sa bienveillance exposer votre foi catholique qui a été discutée, exposée et acceptée à Sirmium par de nombreux frères et coévêques (c'est par là l'hérésie arienne, j'ai noté cela, non l'apostat, Libère ce qui suit :) par tous ceux qui étaient présents, je l'ai acceptée volontiers (saint Hilaire l'anathématise : que je t'anathématise aussi, Libère et tes consorts), je ne l'ai contredite en rien, et j'y ai donné mon assentiment ; je la suis et je la tiens (une deuxième fois anathème, et une troisième fois, traître Libère). J'ai donc cru devoir prier votre sainteté, puisque vous me voyez à présent être en accord avec vous en tout, de daigner oeuvrer d'un commun effort à ce que je sois libéré de l'exil, et que je revienne au siège qui m'a été confié par Dieu.

d) Lettre " Quia scio " à Ursace, Valens et Germinius, 357.

142

(1) Puisque je sais que vous êtes des fils de la paix et que vous aimez la concorde et l'unanimité, pour cette raison, non pas sous l'effet d'une contrainte - Dieu m'en est témoin - mais pour le bien de la paix et de la concorde que l'on préfère au martyre, je me tourne vers vous par cette lettre, très chers frères dans le Seigneur. Que votre prudence sache qu'Athanase qui était évêque de l'Eglise d'Alexandrie (a été condamné par moi) avant que, selon la lettre des évêques d'Orient (j'écrive) à la cour du saint empereur (qu')il a été exclu également de la communion avec l'Eglise romaine, comme en est témoin tout le presbyterium de l'Eglise romaine. C'est là la seule raison pour laquelle j'ai paru envoyer de façon tardive seulement une lettre à son sujet à nos frères et coévêques orientaux, afin que mes légats, que j'avais envoyés de la ville de Rome à la cour, et les évêques qui furent déportés, et nous-mêmes avec eux, soient rappelés si possible de l'exil.

(2) Mais je veux aussi que vous sachiez que j'ai demandé au frère Fortunatien (de transmettre) au très clément empereur la lettre (que j'ai faite aux évêques d'Orient, pour qu'ils sachent eux-mêmes aussi qu'avec eux je suis séparé de la communion avec Athanase. Je crois que pour le bien de la paix sa piété la recevra avec gratitude... Que Votre Charité reconnaisse que j'ai fait cela d'un coeur bienveillant et innocent. C'est pourquoi je me tourne vers vous par cette lettre et je vous adjure par le Dieu tout-puissant et par le Christ Jésus son Fils, notre Dieu et Seigneur, de daigner) vous présenter (auprès du très clément empereur) Constance Auguste et de le prier que, pour le bien de la paix et de la concorde dans lesquelles sa piété trouve toujours sa joie, il veuille me faire revenir à l'Eglise qui m'a été confiée par Dieu, pour que durant le temps de sa vie l'Eglise romaine ne souffre d'aucun tourment.

e) Lettre " Non doceo " à Vincentius, 357.

143

(2) J'ai cru devoir faire savoir à ta Sainteté qu'au sujet de ce conflit je me suis éloigné de la personne d'Athanase, et que j'ai envoyé à nos frères et coévêques d'Orient une lettre à son sujet. C'est pourquoi, puisque nous aussi, selon la volonté de Dieu, nous sommes en paix avec tous, tu voudras bien rendre visite à tous les évêques de Campanie et le leur faire savoir. Avec une lettre de vous, faites parvenir un écrit de leur part à l'empereur très clément au sujet de l'unanimité et de la paix avec nous, de sorte que je puisse moi aussi être libéré de la tristesse. ... Nous sommes en paix avec tous les évêques d'Orient et avec vous. ...

DAMASE Ier : 1er OCTOBRE 366 - 11

DECEMBRE 384

Fragments de lettres à des évêques d'Orient vers 374.

Trinité

144

Pour cette raison, frères, cette Jéricho qui est la figure des voluptés du siècle, s'écroule sous les clameurs et ne se relève plus, parce que tous, d'une seule bouche, nous disons que la Trinité est d'une unique puissance, d'une unique majesté, d'une unique divinité, d'une unique ousie, si bien que nous disons qu'il est une puissance inséparable et cependant trois personnes, qui ne reviennent pas à elles-mêmes et ne sont pas diminuées,... mais qui demeurent toujours ; et aussi qu'il n'est pas de degrés de puissance, ni de temps de provenance différents, que le Verbe n'est pas proféré en sorte que nous écarterions la génération, ni imparfait en sorte qu'il manquerait à sa personne la nature du Père ou la plénitude de la divinité ; et aussi que le Fils n'est pas dissemblable par l'oeuvre, ni dissemblable par la puissance ou dissemblable en tout point, ni non plus qu'il tient son existence d'ailleurs, mais qu'il est né de Dieu non pas comme un faux Dieu, mais qu'il a été engendré vrai Dieu du vrai Dieu, vraie lumière de la vraie lumière, si bien qu'on ne le considère ni comme diminué, ni comme dissemblable, car l'unique engendré a la splendeur de la lumière éternelle [Sg 7,26](#), parce que dans l'ordonnance de la nature la lumière ne peut pas être sans l'éclat, ni l'éclat sans la lumière ; il est aussi l'image du Père, car qui l'a vu a vu aussi le Père [Jn 14,9](#) ; le même, pour notre Rédemption, est sorti de la Vierge pour naître homme complet pour l'homme complet qui avait péché. C'est pourquoi nous affirmons que le Fils de Dieu a pris aussi l'homme complet.

145

Nous professons également que l'Esprit Saint est incréé et d'une unique majesté, d'une unique ousie, d'une unique puissance avec Dieu Père et notre Seigneur Jésus Christ. Et il ne mérite pas l'injure d'être une créature, lui qui a été envoyé pour créer, comme l'assurait le saint prophète en disant : " Envoie ton Esprit, et elles seront créées " [Ps 103,30](#). Ensuite un autre affirma de même : " L'Esprit divin qui m'a fait " (voir [Jb 33,4](#)). Car on ne doit pas séparer quant à la divinité celui qui est uni dans l'opération et dans la rémission des péchés.

L'incarnation, contre les apollinaristes

146

Nous nous étonnons certes de ce qu'on dise de certains des nôtres que bien qu'ils semblent avoir une intelligence orthodoxe de la Trinité, ils ne pensent pas juste cependant... au sujet du sacrement de notre salut. On affirme en effet qu'ils disent que notre Seigneur et Sauveur a pris de la Vierge Marie un homme incomplet, c'est-à-dire sans esprit. Hélas, quel voisinage, dans cette conception, avec les ariens ! Ces derniers disent que la divinité est incomplète dans le Fils de Dieu, les premiers affirment de façon mensongère que l'humanité est incomplète dans le Fils de l'homme. Mais si un homme incomplet a été pris, incomplet est notre salut, parce que ce n'est pas l'homme tout entier qui a été sauvé. Et pourquoi aura été dite cette parole du Seigneur : " Le Fils de l'homme est venu sauver ce qui était perdu " [Mt](#)

[18,11](#) ? Tout entier, c'est-à-dire dans l'âme et dans le corps, dans l'esprit et dans toute la nature de sa substance. Si donc l'homme tout entier était perdu, il était nécessaire que ce qui était perdu fût sauvé ; mais s'il a été sauvé sans l'esprit, alors il apparaîtra, contre la foi de l'Évangile, que ce n'est pas tout ce qui était perdu qui a été sauvé ; or à un autre endroit le Sauveur lui-même dit : vous vous irritez contre moi parce que j'ai guéri tout l'homme (voir [Jn 7,23](#)). Du reste c'est bien dans l'esprit de l'homme que la faute originelle et la totalité de la perte ont leur lieu. Car si le sens qui fait choisir le bien et le mal n'avait pas péri d'abord, il ne mourrait pas : comment donc admettre que n'aurait pas dû être sauvé entièrement ce dont on reconnaît qu'il a péché en tout premier ? Quant à nous, qui savons que nous avons été sauvés complètement et parfaitement, conformément à la profession de foi de l'Église catholique, nous professons que Dieu parfait a assumé un homme complet.

LATINA

1996 Denzinger 128

L'Esprit Saint et l'incarnation du Verbe

147 De même qu'en toutes choses nous tenons inviolable la foi de Nicée, sans en détourner les mots ou en fausser le sens, que nous croyons en la Trinité d'une essence coéternelle et unique, et que nous ne séparons en rien l'Esprit Saint mais le vénérons avec le Père et le Fils, parfait en tout, en pouvoir, en honneur, en majesté et en divinité, de même nous avons confiance que la plénitude du Verbe de Dieu, non pas proféré mais né, non pas qui demeure dans le Père en sorte qu'il n'est pas, mais qui est parfait et subsiste d'éternité en éternité, a pris et sauvé le pécheur complet, c'est-à-dire en sa totalité.

Lettre " Per filium meum " à l'évêque Paulin d'Antioche, 375.

L'incarnation du Verbe divin

148

...Il faut confesser que la Sagesse elle-même, le Verbe, le Fils de Dieu, a pris le corps, l'âme et l'esprit, c'est-à-dire l'Adam tout entier, et, pour parler plus expressément, tout notre vieil homme à l'exception du péché. De même qu'en confessant qu'il a pris un corps humain nous ne lui ajoutons pas par là les passions vicieuses des hommes, de même en disant qu'il a pris l'âme et l'esprit de l'homme nous ne disons pas par là qu'il a été soumis au péché des pensées humaines. Mais si quelqu'un affirme que le Verbe a pris la place de l'esprit humain dans la chair du Seigneur, l'Eglise catholique l'anathématise, comme aussi ceux qui confessent deux fils dans le Sauveur, l'un avant l'Incarnation, et l'autre après avoir pris chair de la Vierge, et qui ne confessent pas le même Fils de Dieu avant et après.

Lettre " Oti te apostolike cathedra " aux évêques d'Orient, vers 375

Condamnation de l'apollinarisme

149

vous devez donc savoir que depuis longtemps nous avons condamné l'infâme Timothée, le disciple d'Apollinaire l'Hérétique, en même temps que sa doctrine impie, et nous ne croyons aucunement que ce qu'il a laissé ait une influence quelconque à l'avenir. ... Le Christ en effet, le Fils de Dieu notre Seigneur, a donné par sa propre Passion au genre humain le salut en toute sa plénitude, afin de libérer de tout péché tout l'homme pris dans les péchés. Si donc quelqu'un dit qu'il avait une part moindre à la divinité ou à l'humanité, il se montre lui-même rempli de l'esprit du diable, comme le fils de la géhenne. Pourquoi donc me demandez-vous à nouveau la condamnation de Timothée ? Il a été condamné ici également par jugement du Siège apostolique... en même temps que son maître Apollinaire...

1er concile de CONSTANTINOPLE (2e concile Oecuménique)

mai-30 juillet 381

Profession de foi de Constantinople.

150

(Version grecque)

Nous croyons en un seul , Dieu Père tout-puissant, créateur du ciel et de la terre, de toutes les choses visibles et invisibles,
 et en un seul Seigneur Jésus Christ, le Fils de Dieu, l'unique engendré, qui a été engendré du Père avant tous les siècles, lumière de lumière, vrai Dieu de vrai Dieu, engendré non pas créé, consubstantiel au Père, par qui tout a été fait ;
 qui à cause de nous les hommes et à cause de notre salut est descendu des cieux, s'est incarné de l'Esprit Saint et de la Vierge Marie et s'est fait homme ; a été crucifié pour nous sous Ponce Pilate, a souffert et a été enseveli, est ressuscité le troisième jour selon les Ecritures et est monté aux cieux, siège à la droite du Père et reviendra en gloire juger les vivants et les morts : et son Règne n'aura pas de fin ;
 et en l'Esprit Saint, qui est Seigneur et donne la vie, qui procède du Père, qui avec le Père et le Fils est coadoré et coglorifié, qui a parlé par les prophètes : en une seule sainte Eglise, catholique et apostolique. Nous confessons un seul baptême pour la rémission des péchés ; nous attendons la résurrection des morts et la vie du monde à venir. Amen.

(Version latine)

Je crois en un seul Dieu Père tout-puissant créateur du ciel et de la terre, de toutes les choses visibles et invisibles.
 Et en un seul Seigneur Jésus Christ, le Fils unique de Dieu, et né du Père avant tous les siècles, Dieu de Dieu, lumière de lumière, vrai Dieu de vrai Dieu, engendré non pas créé, consubstantiel au Père, par qui tout a été fait ;
 qui à cause de nous les hommes et à cause de notre salut est descendu des cieux, s'est incarné de l'Esprit Saint de la Vierge Marie et s'est fait homme ; il a même été crucifié pour nous sous Ponce Pilate, a souffert et a été enseveli, est ressuscité le troisième jour selon les Ecritures et est monté au ciel ; il siège à la droite du Père et reviendra en gloire juger les vivants et les morts ; et son Règne n'aura pas de fin.
 Et en l'Esprit Saint, qui est Seigneur et donne la vie, qui procède du Père et du Fils, qui avec le Père et le Fils est également coadoré et coglorifié, qui a parlé par les prophètes. Et en une seule sainte Eglise catholique et apoostolique. Je confesse un seul baptême pour la rémission des péchés. Nous attendons la résurrection des morts et la vie du monde à venir. Amen

Canons, 9 juillet 381.

Condamnation de diverses hérésies

151

1. Ne pas abroger la foi des 318 Pères réunis à Nicée en Bithynie, mais que celle-ci demeure en vigueur : et anathématiser toute hérésie : particulièrement celle des Eunomiens, c'est à dire des Anoméens, celle des Ariens ou Eudoxiens, celle des Semi-Ariens ou Pneumatomaques, celle des Sabelliens, celle des Marcelliens, celle des Photiniens et celle des Apollinaristes.

2. Que les évêques d'un diocèse n'interviennent pas dans les Eglises qui leur sont étrangères ni ne mettent de désordre dans les Eglises, mais que, conformément aux canons, l'évêque d'Alexandrie administre seulement les affaires de l'Egypte, les évêques de l'Orient, seulement celles du diocèse oriental, en maintenant les prérogatives reconnues par les canons de Nicée à l'Eglise d'Antioche ; que les évêques du diocèse d'Asie administrent seulement les affaires de l'Asie, ceux du Pont, seulement celles du Pont, et ceux de la Thrace, seulement celles de la Thrace. S'ils ne sont pas appelés, les évêques ne sortiront pas de leur diocèse pour imposer les mains ou pour d'autres fonctions ecclésiastiques. Si on observe ce canon, il est clair que le synode de l'éparchie est compétent dans son éparchie, selon les déterminations de Nicée. Quant aux Eglises de Dieu qui sont parmi les peuples barbares, il convient qu'elles soient administrées selon la coutume mise en vigueur par les Pères.

3. L'Evêque de Constantinople doit avoir la primauté d'honneur après l'évêque de Rome, car cette ville est la nouvelle Rome.

4. A propos de Maxime le Cynique et des désordres qui, à cause de lui, se sont produits à Constantinople, (nous déclarons) que Maxime n'a jamais été et qu'il n'est pas évêque, ni que ceux qu'il a ordonnés à quelque degré du clergé ne l'ont été ; tout ce qui a été fait à son égard ou qu'il a fait lui-même est sans valeur.

Concile de Rome. 382.

a) " Tomus Damasi " ou profession de foi à l'évêque Paulin

d'Antioche, 152

Trinité et Incarnation

152

Parce que après le concile de Nicée a surgi cette erreur, et que certains osèrent dire d'une bouche sacrilège que l'Esprit Saint a été fait par le Fils :

153

(1) Nous anathématisons ceux qui ne proclament pas en toute liberté qu'il possède une seule puissance, une seule substance avec le Père et le Fils.

154

(2) Nous anathématisons aussi ceux qui suivent l'erreur de Sabellius, en disant que le Père est le même que le Fils.

155

(3) Nous anathématisons Arius et Eunomius qui, égaux en impiété quoique différents dans leurs paroles, affirment que le Fils et le Saint- Esprit sont des créatures.

156

(4) Nous anathématisons les macédoniens qui, issus de la racine d'Arius, n'ont pas modifié la perfidie mais seulement le nom.

157

(5) Nous anathématisons Photin qui renouvelle l'hérésie d'Ebion et qui professe que le Seigneur Jésus Christ est seulement de Marie.

158

(6) Nous anathématisons ceux qui affirment deux Fils, existant l'un avant les siècles, et

l'autre après l'assomption de la chair de la Vierge.

159

(7) Nous anathématisons ceux qui disent que le Verbe de Dieu a habité dans une chair humaine à la place d'une âme raisonnable spirituelle, parce que le Fils et Verbe de Dieu n'a pas été dans son corps à la place d'une âme raisonnable et spirituelle, mais c'est notre âme (raisonnable et spirituelle) que, sans péché, il a prise et sauvée.

160

(8) Nous anathématisons ceux qui affirment que le Verbe, le Fils de Dieu, est une extension ou une contraction, et séparé du Père, sans substance, et qu'il aura une fin.

161

(9) Ceux aussi qui sont allés d'Eglise en Eglise, nous les tenons pour exclus de la communion avec nous jusqu'à ce qu'ils soient retournés dans les cités où ils ont été établis d'abord. Et si quelqu'un, lorsqu'un autre a émigré, a été ordonné à sa place de son vivant, celui qui a quitté sa cité sera sans dignité sacerdotale jusqu'au moment où son successeur reposera dans le Seigneur.

162

(10) Si quelqu'un ne dit pas que le Père est toujours, que le Fils est toujours, que le Saint-Esprit est toujours, il est hérétique.

163

(11) Si quelqu'un ne dit pas que le Fils est né du Père, c'est-à-dire de sa substance divine, il est hérétique.

164

(12) Si quelqu'un ne dit pas que le Fils de Dieu est vrai Dieu, comme son Père est vrai Dieu, qu'il peut tout, qu'il sait tout et qu'il est égal au Père, il est hérétique.

165

(13) Si quelqu'un dit que le Fils, quand il était sur la terre dans la chair, n'était pas avec le Père aux cieux, il est hérétique.

166

(14) Si quelqu'un dit que dans la souffrance de la croix c'est Dieu qui ressentait la douleur, et non la chair et l'âme dont le Christ, Fils de Dieu, s'était revêtu - la forme d'esclave qu'il avait prise, comme dit l'Ecriture (voir [Ph 2,7](#)) il est dans l'erreur.

167

(15) Si quelqu'un ne dit pas qu'il siège à la droite du Père dans la chair dans laquelle il viendra juger les vivants et les morts, il est hérétique.

168

(16) Si quelqu'un ne dit pas que l'Esprit Saint est vraiment et proprement du Père comme le Fils, qu'il est de la substance divine et qu'il est vrai Dieu, il est hérétique.

169

(17) Si quelqu'un ne dit pas que le Saint-Esprit peut tout qu'il sait tout, qu'il est partout, comme le Fils et le Père il est hérétique.

170

(18) Si quelqu'un dit que le Saint-Esprit est une créature ou qu'il a été fait par le Fils, il est hérétique.

171

(19) Si quelqu'un ne dit pas que le Père a fait toutes choses, c'est-à-dire, les visibles et les invisibles, par le Fils et le Saint-Esprit, il est hérétique.

172

(20) Si quelqu'un ne dit pas que le Père, le Fils et le Saint Esprit ont une seule divinité, un seul pouvoir, une seule majesté, une seule puissance, une seule gloire et souveraineté, un seul Royaume, une seule volonté et une seule vérité il est hérétique.

173

(21) Si quelqu'un ne dit pas que sont vraies les trois Personnes du Père, du Fils et du Saint-Esprit, qu'elles sont égales, toujours vivantes, contenant toutes les choses visibles et invisibles, puissantes sur tout, jugeant tout, vivifiant tout créant tout, conservant tout, il est hérétique.

174

(22) Si quelqu'un ne dit pas que le Saint-Esprit doit être adoré par toute créature, comme le Fils et le Père, il est hérétique.

175

(23) Si quelqu'un pense de façon juste à propos du Père et du Fils, mais ne pense pas de façon juste à propos de l'Esprit, il est hérétique, parce que tous les hérétiques qui pensent mal au sujet du Fils de Dieu et de l'Esprit Saint se trouvent dans l'impiété des juifs et des païens,

176

(24) Si quelqu'un, en disant que le Père est Dieu, que son Fils est Dieu et que le Saint-Esprit est Dieu, partage, et veut dire ainsi des dieux et non pas Dieu, à cause de l'unique divinité et puissance, que nous croyons et savons appartenir au Père, au Fils et au Saint-Esprit ; s'il excepte le Fils ou l'Esprit Saint, en estimant que seul le Père doit être dit Dieu, et que c'est ainsi qu'il croit en un seul Dieu, il est hérétique en tous ces points ; il est même juif. Car le nom de dieux a été disposé et donné par Dieu à tous les anges et à tous les saints. Mais pour le Père, le Fils et l'Esprit Saint, leur unique et égale divinité fait que ce n'est pas l'appellation de dieux, mais de Dieu, qui nous est montrée et indiquée pour que nous y croyions. Car nous sommes baptisés uniquement dans le Père, le Fils et l'Esprit Saint et non pas au nom des archanges ou des anges, comme les hérétiques ou les juifs ou même les païens insensés.

177

Tel est le salut des chrétiens : croyant à la Trinité, c'est-à-dire au Père et au Fils et au Saint-Esprit, baptisés en elle, nous devons croire fermement qu'elle est une seule et vraie divinité et puissance, majesté et substance.

b) " Decretum Damasi "

Le Saint-Esprit

178

Tout d'abord il faut traiter de l'Esprit septiforme qui repose sur le Christ. L'Esprit de sagesse : le Christ est la force de Dieu et la sagesse de Dieu [1Co 1,24](#) L'Esprit d'intelligence : Je te donnerai l'intelligence et je t'instruirai dans la voie dans laquelle tu marcheras [Ps 31,8](#). L'Esprit de conseil : Et son nom sera appelé messenger du grand conseil [Is 9,6](#) LXX. L'Esprit de force : comme plus haut, force de Dieu et sagesse de Dieu [1Co 1,24](#) L'Esprit de science: en

raison de l'éminence de la science du Christ Jésus [Ep 3,19](#) [Ph 3,8](#), l'envoyé. L'Esprit de vérité : Moi je suis la voie, la vie et la vérité [Jn 14,6](#). L'Esprit de crainte (de Dieu) : Le commencement de la sagesse est la crainte de Dieu [Ps 110,10](#) [Pr 9,10](#).

Multiforme cependant est la distribution des noms du Christ : Seigneur, parce que Esprit ; Verbe, parce que Dieu ; Fils, parce que unique né du Père ;... prophète, parce qu'il a révélé les choses futures ; " l'Esprit Saint en effet n'est pas l'Esprit du Père seulement, ou du Fils seulement, mais l'Esprit du Père et du Fils ; il est écrit en effet : si quelqu'un aime le monde, l'Esprit du Père n'est pas en lui (voir [1Jn 2,15](#) [Rm 8,9](#)) ; de même il est écrit : quiconque ' n'a pas l'Esprit du Christ, celui-là ne lui appartient pas' [Rm 8,9](#) c'est par cette nomination du Père et du Fils qu'est reconnu l'Esprit Saint " dont le Fils lui-même dit dans l'Evangile : l'Esprit Saint procède du Père [Jn 15,26](#) et : il recevra de ce qui est à moi et il vous l'annoncera [Jn 16,14](#)

Le canon de la sainte écriture

179

Il nous faut maintenant parler des divines Ecritures, de ce que reçoit l'Eglise catholique universelle et de ce qu'elle doit éviter.

On commence par l'ordre de l'Ancien Testament. Genèse, un livre ; Exode, un livre ; Lévitique, un livre ; Nombres, un livre ; Deutéronome, un livre ; Josué, un livre ; Juge un livre ; Ruth, un livre ; Rois, quatre livres ; Paralipomènes, deux livres ; 150 Psaumes (psautier), un livre ; Salomon, trois livres ; Proverbes, un livre ; Ecclésiaste, un livre ; Cantique des Cantiques, un livre ; encore Sagesse, un livre ; Ecclésiastique, un livre.

Puis l'ordre des prophètes. Isaïe, un livre ; Jérémie, un livre, avec Cinoth, c'est-à-dire ses Lamentations ; Ezéchiel un livre ; Daniel, un livre ; Osée, un livre ; Amos, un livre ; Michée, un livre ; Joël, un livre ; Abdias, un livre ; Jonas, un livre ; Nahum, un livre ; Habacuc, un livre ; Sophonie, un livre ; Aggée, un livre ; Zacharie, un livre ; Malachie, un livre.

Puis l'ordre des histoires. Job, un livre ; Tobie, un livre ; Esdras, deux livres ; Esther, un livre ; Judith, un livre ; Maccabées, deux livres.

Puis l'ordre des Ecritures du Nouveau et éternel Testament, que l'Eglise sainte et catholique (romaine) reçoit (et vénère). Evangiles (quatre livres) : un livre selon Matthieu ; un livre selon Marc ; un livre selon Luc ; un livre selon Jean (de même les Actes des Apôtres, un livre.)

Les épîtres de (l'apôtre) Paul, au nombre de quatorze : une aux Romains ; deux aux Corinthiens ; une aux Ephésiens ; deux aux Thessaloniciens ; une aux Galates ; une aux Philippiens ; une aux Colossiens ; deux à Timothée ; une à Tite ; une à Philémon ; une aux Hébreux.

De même l'Apocalypse, livre un.

Et les Actes des Apôtres, un livre (voir plus haut).

Puis les épîtres canoniques, au nombre de sept : deux de l'apôtre Pierre ; une épître de l'apôtre Jacques ; une épître de l'apôtre Jean ; deux épîtres de l'autre Jean, le presbytre ; une épître de l'apôtre Jude, le zélote. Fin du canon du Nouveau Testament.

SIRICE : décembre 384 (12 janvier

385 ?)-26 novembre

Lettre " Directa ad decessorem " à l'évêque Himère de

Tarragone, 10 février 385.

Prééminence et autorité doctrinale de l'évêque de Rome

181

(Introduction, Par. 1)... Nous ne refusons pas à ta demande la réponse qui convient, puisque eu égard à Notre charge, Nous n'avons pas la liberté de pouvoir dissimuler ou taire quelque chose, puisque plus qu'à tous Nous incombe le zèle pour la religion chrétienne. Nous portons les charges de tous ceux qui peinent, et plus encore : les porte en Nous le bienheureux apôtre Pierre dont Nous croyons avec confiance qu'il Nous protège et Nous garde en toutes choses comme l'héritier de son ministère...

182

(Chap. 15, Par 20) Maintenant Nous encourageons encore et encore le propos de ta fraternité d'observer les canons et de garder les décrets édictés, pour que ce que Nous avons écrit en réponse à ta demande, tu fasses en sorte que cela soit porté à la connaissance de tous nos coévêques, et non pas de ceux-là seulement qui se trouvent dans ta province ; mais ce qui a été déterminé par Nous selon une ordonnance salutaire doit être envoyé aussi, accompagné de ta lettre, à tous les évêques de Carthage, de la Bétie, de Lusitanie et de Galice. Et bien qu'aucun prêtre du Seigneur n'ait la liberté d'ignorer les décisions du Siège apostolique ou les déterminations vénérables des canons, il pourra être néanmoins très utile et - compte tenu de l'ancienneté de ton sacerdoce - très glorieux pour ta Charité, que ce qui t'a été écrit à titre spécial en termes généraux soit porté, par ton souci de l'unanimité, à la connaissance de tous nos frères : afin que qui a été édicté par Nous, non pas de façon inconsidérée mais de façon circonspecte, avec une grande prudence et longue réflexion, demeure inviolé, et qu'à l'avenir soit fermée la voie des excuses, laquelle ne pourra plus être ouverte à personne auprès de Nous.

Baptême des hérétiques

183

(Chap. 1, Par 2) (Tu as fait savoir)...que beaucoup de ceux qui ont été baptisés par les ariens impies se hâtent vers l'Eglise catholique, et que certains parmi nos frères veulent les baptiser à nouveau : cela n'est pas permis ; car que cela se fasse, l'Apôtre l'interdit (voir [Ep 4,5 He 6,4](#)), les canons s'y opposent, et les décrets généraux envoyés aux provinces par mon prédécesseur Libère d'heureuse mémoire après l'annulation du concile de Rimini l'interdisent aussi. Nous les recevons dans la communauté des catholiques avec les novatiens et d'autres hérétiques, comme cela été décidé au synode, par la seule invocation de l'Esprit septiforme et moyennant l'imposition des mains de l'évêque - ce qui est observé également par tout l'Orient et l'Occident ; vous aussi vous ne devez pas désormais vous écarter de ce chemin, si vous ne voulez pas être séparés de la communauté avec nous par une sentence synodale.

La nécessité du baptême

184

(Chap. 2, Par 3) Sans vouloir cependant amoindrir le respect sacré qui s'attache à Pâques, Nous prescrivons d'administrer sans délai le baptême aux enfants qui, du fait de leur âge, ne peuvent pas encore parler, ou aux personnes qui se trouvent dans une nécessité quelconque

de recevoir le saint baptême, de peur qu'il ne s'ensuive un détriment pour nos âmes si, par suite de notre refus de la fontaine du salut à ceux qui le désiraient, certains mourants venaient à perdre le Royaume et la vie. Quiconque de même se trouve menacé d'un naufrage, d'une invasion ennemie, ou de quelque maladie mortelle, qu'il soit admis, aussitôt qu'il le demande, au bénéfice de la régénération sollicitée. L'erreur jusqu'ici dans ce domaine doit suffire ; à présent que tous les prêtres s'en tiennent à la règle susdite, s'ils ne veulent pas être arrachés à la solidité du roc apostolique sur lequel le Christ a construit toute l'Eglise.

Le célibat des clercs

185

(Chap. 7, Par 8). Nous avons appris en effet que beaucoup de prêtres du Christ et de lévites, longtemps après leur consécration, ont procréé une descendance aussi bien de leur propre mariage que d'un commerce honteux, et qu'ils défendent leur méfait en prétextant qu'on lit dans l'Ancien Testament que la permission d'engendrer est accordée aux prêtres et aux ministres.

(Contre cet argument le pontife romain objecte :) (Par 9) Pourquoi a-t-il même été enjoint aux prêtres d'habiter loin de leur maison, au temple, l'année de leur tour de service ? Pour la raison qu'ils ne devaient avoir de commerce charnel pas même avec leurs femmes, de manière à briller par la pureté de leur conscience et à offrir ainsi un sacrifice agréable à Dieu. (Par 10) C'est pourquoi après nous avoir illuminé par sa venue, le Seigneur Jésus atteste à son tour dans l'Evangile qu'il est venu accomplir la Loi et non l'abolir [Mt 5,17](#). Et pour cette raison il a voulu que la forme de l'Eglise dont il est l'Epoux, brille de la splendeur de la chasteté, de manière qu'il puisse la trouver... " sans tache ni ride " (Ep 5,27) au jour du jugement, lorsqu'il viendra à nouveau. Par la loi indissoluble de ces dispositions nous sommes tous liés, prêtres et lévites, pour que du jour de notre ordination nous consacrons nos coeurs et nos corps à la sobriété et à la chasteté, de sorte que nous plaisons au Seigneur notre Dieu dans les sacrifices que nous offrons quotidiennement.

3eme concile de

Carthage, 28 août 397

Le canon des saintes Ecritures

186

(Il a été décidé).qu'en dehors des Ecritures canoniques rien ne doit être lu dans l'Eglise sous le nom de divines Ecritures. Or sont écritures canoniques : Genèse, Exode, Lévitique, Nombres, Deutéronome, Jésus Nave, Juges, Ruth, quatre livres des Rois, deux livres des Chroniques, Job, le Psautier de David, cinq livres de Salomon, douze livres des Prophètes, Esaïe, Jérémie, Daniel, Ezéchiel, Tobie, Judith, Esther, deux livres d'Esdras, deux livres des Maccabées.

Quant au Nouveau Testament : quatre livres des évangiles, un livre des Actes des Apôtres, treize épîtres de l'apôtre Paul, du même une aux Hébreux, deux de Pierre, trois de Jean (voir [Can. 179](#) , une de Jacques, une de Jude, l'Apocalypse de Jean. (est ajouté dans un manuscrit :)... l'Eglise d'outre-mer doit être consultée pour la confirmation de ce canon.

ANASTASE Ier : 27 novembre

399-402 (19 décembre 40

1er. concile de Tolède,

septembre 400 (405 ?)

a) Chapitre

La consécration du chrême

187

Can. 20. (1) Bien qu'on observe presque partout qu'en dehors de l'évêque personne ne consacre le chrême, parce qu'on dit qu'en certains lieux ou certaines provinces des presbytres consacrent le chrême, il a été décidé néanmoins qu'à partir de ce jour aucun autre en dehors de l'évêque ne consacre le chrême et le distribue aux diocèses, et cela de la manière suivante : de chaque église des diacres ou des sous-diacres seront envoyés à l'évêque avant le jour de Pâques, pour qu'on puisse disposer le jour de Pâques du chrême consacré et distribué par l'évêque. (2) L'évêque a le droit sans nul doute de consacrer le chrême à tout moment, mais absolument rien ne doit être fait sans que l'évêque le sache ; or il a été décrété que le diacre ne fait pas la chrismation, mais que le presbytre la fait en l'absence de l'évêque, et en sa présence si celui-ci l'en a chargé.

b) " Symbolum Toletanum " (400) " et sa forme plus longue

comme " Libellus in modum symboli " de l'évêque Pastor de

Palencia (477).

Profession de foi contre les erreurs des priscillianistes

188

Nous croyons en l'unique vrai Dieu, le Père et le Fils et l'Esprit Saint, le créateur des choses visibles et invisibles, par qui tout a été fait au ciel et sur la terre. Celui-ci est l'unique Dieu et celle-ci est l'unique Trinité du nom divin (de la substance divine). (Mais) le Père n'est pas le Fils lui-même, mais il a un Fils qui n'est pas le Père. Le Fils n'est pas le Père, mais il est le Fils de Dieu de (la) nature (du Père). Et l'Esprit est le Paraclet, qui n'est ni le Père lui-même ni le Fils, mais qui procède du Père (et du Fils). Le Père est donc non engendré, le Fils est engendré, le Paraclet n'est pas engendré mais procède du Père (et du Fils). C'est le Père dont on a entendu la voix du haut des cieux : celui-ci est mon Fils bien-aimé, en qui j'ai mis ma complaisance ; écoutez-le [Mt 17,5](#) [2P 1,17](#) voir [Mt 3,17](#). C'est le Fils qui dit : je suis sorti du Père, et je suis venu de Dieu dans ce monde (voir [Jn 16,28](#) . C'est le Paraclet lui-même (l'Esprit Paraclet) dont le Fils dit : si je ne pars pas vers le Père le Paraclet ne viendra pas à

vous [Jn 16,7](#). Cette Trinité distincte dans les personnes est une seule substance, vertu, puissance, majesté (unie par sa vertu et sa puissance et sa majesté), indivisible et sans différence; en dehors d'elle (nous le croyons) il n'est pas de nature divine, soit d'un ange, soit d'un esprit, soit d'une puissance dont on puisse croire qu'elle est Dieu,

189

Ce Fils de Dieu par conséquent, Dieu, né du Père avant tout commencement, a été sanctifié dans le sein de la bienheureuse Vierge Marie (le sein de la Vierge Marie), et d'elle, engendré sans la semence d'un homme, il a pris une humanité véritable (c'est-à-dire que deux natures, à savoir de la divinité et de la chair, se sont unies totalement en une seule personne) à savoir le (notre) Seigneur Jésus Christ (Et) il n'avait pas un corps maginaire ou fait d'une simple forme (d'un fantôme), mais entier (et vrai) : Et il a eu faim et a eu soif, et a ressenti la douleur et a pleuré, et a ressenti toutes les blessures du corps (a supporté toutes les injures du corps). A la fin il a été crucifié (par les juifs), est mort et a été enseveli, (et) le troisième jour il est ressuscité ; après cela il a conversé avec les (ses) disciples et le quarantième jour (après la résurrection) il est monté aux cieux (au ciel). Ce Fils de l'homme est appelé également " Fils de Dieu ", " mais le Fils de Dieu est appelé " Dieu , " non " Fils de l'homme " (Mais le Fils de Dieu, Dieu, est appelé Fils de l'homme).

190

Mais nous croyons en la résurrection de la chair humaine (qu'il y aura une résurrection pour la chair humaine). Mais l'âme de l'homme n'est pas une substance divine ou une part de Dieu, mais une créature qui n'est pas tombée de par la volonté divine (nous l'appelons une créature qui a été créée par la volonté divine).

191

1. Mais (donc) si quelqu'un dit et (ou) croit que ce n'est pas par le Dieu tout-puissant que ce monde et tous ses agencements ont été faits, qu'il soit anathème.

192

2. Si quelqu'un dit et (ou) croit que Dieu le père est même que le Fils ou le Paraclet, qu'il soit anathème.

193

3. Si quelqu'un... croit que le Dieu Fils (Fils de Dieu) est le même que le Père ou le Paraclet, qu'il soit anathème.

194

4. Si quelqu'un... croit que le Paraclet Esprit est le Père ou le Fils, qu'il soit anathème.

195

5. Si quelqu'un... croit que l'homme Jésus Christ n'a pas été assumé par le Fils de Dieu (que seule la chair, sans une âme, a été prise par le Fils de Dieu), qu'il soit anathème.

196

6 Si quelqu'un... croit que le Fils de Dieu a souffert comme Dieu (le Christ ne peut pas être né), qu'il soit anathème.

197

7. Si quelqu'un... croit que l'homme Jésus Christ était un homme impassible (la divinité du Christ était sujette au changement et à la souffrance), qu'il soit anathème.

198

8. Si quelqu'un... croit qu'autre est le Dieu de la Loi ancienne, autre celui des évangiles, qu'il soit anathème.

199

9. Si quelqu'un... croit que le monde a été fait par un autre Dieu que (et non pas par) celui dont il est écrit : au commencement Dieu a fait le ciel et la terre (voir [Gn 1,1](#)) qu'il soit anathème.

200

10. Si quelqu'un... croit que les corps humains ne ressusciteront pas après la mort, qu'il soit anathème.

201

11. Si quelqu'un..., croit que l'âme humaine est une portion de Dieu ou de la substance de Dieu, qu'il soit anathème.

202

12. Si quelqu'un croit qu'en dehors des Ecritures que l'Eglise catholique a reçues, d'autres doivent être tenues comme ayant autorité ou s'il les vénère (si quelqu'un... croit qu'en dehors des Ecritures que l'Eglise catholique reçoit, d'autres doivent être considérées comme ayant autorité ou être vénérées), qu'il soit anathème.

203

(13. Si quelqu'un... croit qu'il y a dans le Christ une seule nature de la divinité et de la chair, qu'il soit anathème.)

204

(14. Si quelqu'un... croit qu'il existe quelque chose qui peut s'étendre au- dehors de la Trinité divine, qu'il soit anathème.)

205

(15. Si quelqu'un estime qu'on doit croire à l'astrologie ou aux mathématiques (sic !), qu'il soit anathème. (voir [Can.460](#)).

206

(16. Si quelqu'un... croit que les mariages qui sont tenus pour licites selon la Loi divine, sont abominables, qu'il soit anathème.)

207

(17. Si quelqu'un... croit que ce n'est pas seulement pour mortifier le corps qu'il faut s'abstenir de la chair des oiseaux ou des bêtes qui sont donnés pour qu'on s'en nourrisse, qu'il soit anathème.)

208

(18. Si quelqu'un adhère aux erreurs de la secte de Priscillien ou qu'il les professe, de sorte que dans le baptême salutaire il fait autre chose, contre le siège de saint Pierre, qu'il soit anathème.)

[Lettre " Dat mihi " à l'évêque Venerius de Milan, vers 401.](#)

[La question de l'orthodoxie du pape Libère.](#)

209

Une très grande joie m'est donnée par le fait, qui est l'oeuvre du Christ, que l'Italie victorieuse dans tout l'univers, enflammée d'un zèle et d'un empressement divins, a gardé

intègre la foi transmise par les apôtres et établie par les anciens, et cela au moment, il est vrai, où Constance de divine mémoire a régné victorieux sur l'univers, et que la faction arienne n'a pu insinuer aucune hérésie et introduire ainsi ses souillures, parce que notre Dieu, nous le croyons, a veillé à ce que cette foi sainte et immaculée ne soit pas altérée par le blasphème d'hommes infâmes : cette foi qui avait été examinée et définie lors de la rencontre du synode de Nicée par de Saints hommes et par des évêques déjà réunis dans le repos des saints. Pour elle ils ont volontiers accepté l'exil, ceux qui alors se sont montrés de saints évêques, à savoir Denys, à cause de cela serviteur de Dieu, un homme instruit par l'enseignement divin, et ceux de sainte mémoire qui ont suivi son exemple, Libère, l'évêque de l'Eglise romaine, de même Eusèbe de Verceil, Hilaire de Gaule, pour ne pas parler de ceux, nombreux, qui ont pu préférer être fixés sur la croix plutôt que de blasphémer Dieu le Christ comme y poussait l'hérésie arienne, ou d'appeler le Fils de Dieu, Dieu le Christ, une créature du Seigneur.

(Suit la condamnation des livres d'Origène d'Alexandrie Traduits en latin par Ruffin, voir [353](#))

INNOCENT Ier : 21 (22 ?)

décembre 402 -12 mars

Lettre " Etsi tibi " à l'évêque Victrice de Rouen, 15 février 404.

Baptême des hérétiques

211

(Chap. 8, Par 11) (Il est bon de veiller)... à ce que ceux qui viennent des novatiens ou des montanistes soient reçus seulement par l'imposition des mains ; car bien que l'ayant été par des hérétiques, ils ont cependant été baptisés au nom du Christ.

1996 Denzinger 147

Citations de
DS 148:

Magistère

Gaudium et Spes:
22

Citations de
DS 149:

Magistère

Catéchisme:
[471](#)

Catechismus:
[471](#)

Citations de
DS 150-177:

Magistère

Ad Gentes:

[4](#)

Redemptoris Missio:

[4](#)

Dominus Iesus:

[1](#)

Catéchisme:

[242](#) [245](#)

Catechismus:

[167](#) [184](#) [242](#) [243](#) [245](#) [263](#) [279](#) [291](#) [325](#) [456](#) [485](#) [519](#) [652](#) [664](#) [685](#) [687](#) [702](#) [1680](#)

Citations de
DS 178-180:

Magistère

Dei Verbum:

[5](#)

Catéchisme:

[120](#)

Catechismus:

[120](#)

La Genèse

1 Récits des origines

Premier récit de la création

¹ Au commencement Dieu créa le ciel et la terre. ² La terre était informe et vide; les ténèbres couvraient l'abîme, et l'Esprit de Dieu se mouvait au-dessus des eaux.

³ Dieu dit: " Que la lumière soit! " et la lumière fut. ⁴ Et Dieu vit que la lumière était bonne; et Dieu sépara la lumière et les ténèbres. ⁵ Dieu appela la lumière jour, et les ténèbres Nuit. Et il y eut un soir, et il y eut un matin; ce fut le premier jour.

⁶ Dieu dit: " Qu'il y ait un firmament entre les eaux, et qu'il sépare les eaux d'avec les eaux. " ⁷ Et Dieu fit le firmament, et il sépara les eaux qui sont au-dessous du firmament d'avec les eaux qui sont au-dessus du firmament. Et cela fut ainsi. ⁸ Dieu appela le firmament Ciel. Et il y eut un soir et il y eut un matin; ce fut le second jour.

⁹ Dieu dit: " Que les eaux qui sont au-dessous du ciel se rassemblent en un seul lieu, et que le sec paraisse. " Et cela fut ainsi. ¹⁰ Dieu appela le sec Terre, et il appela Mer l'amas des eaux. Et Dieu vit que cela était bon. ¹¹ Puis Dieu dit: " Que la terre fasse pousser du gazon des herbes portant semence, des arbres a fruit produisant, selon leur espèce, du fruit ayant en soi sa semence, sur la terre. " Et cela fut ainsi. ¹² Et la terre fit sortir du gazon, des herbes portant semence selon leur espèce, et des arbres produisant, selon leur espèce, du fruit ayant en soi sa semence. Et Dieu vit que cela était bon. ¹³ Et il y eut un soir, et il y eut un matin; ce fut le troisième jour.

¹⁴ Dieu dit: " Qu'il y ait des luminaires dans le firmament du ciel pour séparer le jour et la nuit; qu'ils soient des signes, qu'ils marquent les époques, les jours et les années, ¹⁵ et qu'ils servent de luminaires dans le firmament du ciel pour éclairer la terre. " Et cela fut ainsi. ¹⁶ Dieu fit les deux grands luminaires, le plus grand luminaire pour présider au jour, le plus petit luminaire pour présider à la nuit; il fit aussi les étoiles. ¹⁷ Dieu les plaça dans le firmament du ciel pour éclairer la terre, pour présider au jour et à la nuit, ¹⁸ et pour séparer la lumière et les ténèbres. Et Dieu vit que cela était bon. ¹⁹ Et il y eut un soir, et il y eut un matin ce fut le quatrième jour.

²⁰ Dieu dit: " Que les eaux foisonnent d'une multitude d'êtres vivants, et que les oiseaux volent sur la terre, sur la face du firmament du ciel. " ²¹ Et Dieu créa les grands animaux

aquatiques, et tout être vivant qui se meut, foisonnant dans les eaux, selon leur espèce, et tout volatile ailé selon son espèce. ²² Et Dieu vit que cela était bon. Et Dieu les bénit, en disant: " Soyez féconds et multipliez, et remplissez les eaux de la mer, et que les oiseaux multiplient sur la terre. " ²³ Et il y eut un soir, et il y eut un matin: ce fut le cinquième jour.

²⁴ Dieu dit: " Que la terre fasse sortir des êtres animés selon leur espèce, des animaux domestiques, des reptiles et des bêtes de la terre selon leur espèce. " ²⁵ Et cela fut ainsi. Dieu fit les bêtes de la terre selon leur espèce, les animaux domestiques selon leur espèce, et tout ce qui rampe sur la terre selon son espèce. Et Dieu vit que cela était bon.

²⁶ Puis Dieu dit: " Faisons l'homme à notre image, selon notre ressemblance, et qu'il domine sur les poissons de la mer, sur les oiseaux du ciel, sur les animaux domestiques et sur toute la terre, et sur les reptiles qui rampent sur la terre. "

²⁷ Et Dieu créa l'homme à son image; il le créa à l'image de Dieu: il les créa mâle et femelle.

²⁸ Et Dieu les bénit, et il leur dit: " Soyez féconds, multipliez, remplissez la terre et soumettez-la, et dominez sur les poissons de là mer, sur les oiseaux du ciel et sur tout animal qui se meut sur la terre. "

²⁹ Et Dieu dit: " Voici que je vous donne toute herbe portant semence à la surface de toute la terre, et tout arbre qui porte un fruit d'arbre ayant semence; ce sera pour votre nourriture.

³⁰ Et à tout animal de la terre, et à tout oiseau du ciel, et à tout ce qui se meut sur la terre, ayant en soi un souffle de vie, je donne toute herbe verte pour nourriture. " Et cela fut ainsi.

³¹ Et Dieu vit tout ce qu'il avait fait, et voici cela était très bon. Et il y eut un soir, et il y eut un matin: ce fut le sixième jour.

² ¹ Ainsi furent achevés le ciel et la terre, et toute leur armée. ² Et Dieu eut achevé le septième jour son oeuvre qu'il avait faite, et il se reposa le septième jour de toute son oeuvre qu'il avait faite. ³ Et Dieu bénit le septième jour et le sanctifia, parce qu'en ce jour-là il s'était reposé de toute l'oeuvre qu'il avait créée en la faisant,

⁴ - Voici l'histoire du ciel et de la terre quand ils furent créés, lorsque Yahweh Dieu eut fait une terre et un ciel.

Deuxième récit de la création

⁵ Il n'y avait encore sur la terre aucun arbrisseau des champs, et aucune herbe des champs n'avait encore germé; car Yahweh Dieu n'avait pas fait pleuvoir sur la terre, et il n'y avait pas d'homme pour cultiver le sol. ⁶ Mais une vapeur montait de la terre et arrosait toute la surface du sol. ⁷ Yahweh Dieu forma l'homme de la poussière du sol, et il souffla dans ses narines un souffle de vie, et l'homme devint un être vivant.

⁸ Puis Yahweh Dieu planta un jardin en Eden du côté de l'Orient, et il y mit l'homme qu'il avait formé. ⁹ Et Yahweh Dieu fit pousser du sol toute espèce d'arbres agréables à voir et bons à manger, et l'arbre de la vie au milieu du jardin, et l'arbre de la connaissance du bien et du mal. ¹⁰ Un fleuve sortait d'Eden pour arroser le jardin, et de là il se partageait en

quatre bras. ¹¹ Le nom du premier est Phison; c'est celui qui entoure tout le pays d'Hévilath, où se trouve l'or. ¹² Et l'or de ce pays est bon; là aussi se trouvent le bdellium et la pierre d'onyx. ¹³ Le nom du second fleuve est Géhon; c'est celui qui entoure toute la terre de Cousch. ¹⁴ Le nom du troisième est le Tigre; c'est celui qui coule à l'orient d'Assur. Le quatrième fleuve est l'Euphrate. ¹⁵ Yahweh Dieu prit l'homme et le plaça dans le jardin d'Eden pour le cultiver et pour le garder. ¹⁶ Et Yahweh Dieu donna à l'homme cet ordre: ¹⁷ " Tu peux manger de tous les arbres du jardin; mais tu ne mangeras pas de l'arbre de la connaissance du bien et du mal, car le jour où tu en mangeras, tu mourras certainement. "

¹⁸ Yahweh Dieu dit: " Il n'est pas bon que l'homme soit seul; je lui ferai une aide semblable à lui." ¹⁹ Et Yahweh Dieu, qui avait formé du sol tous les animaux des champs et tous les oiseaux du ciel, les fit venir vers l'homme pour voir comment il les appellerait, et pour que tout être vivant portât le nom que lui donnerait l'homme. ²⁰ Et l'homme donna des noms à tous les animaux domestiques, aux oiseaux du ciel et à tous les animaux des champs; mais il ne trouva pas pour l'homme une aide semblable à lui. ²¹ Alors Yahweh Dieu fit tomber un profond sommeil sur l'homme, qui s'endormit, et il prit une de ses côtes et referma la chair à sa place. ²² De la côte qu'il avait prise de l'homme, Yahweh Dieu forma une femme, et il l'amena à l'homme.

²³ Et l'homme dit: " Celle-ci cette fois est os de mes os et chair de ma chair! Celle-ci sera appelée femme, parce qu'elle a été prise de l'homme. " ²⁴ C'est pourquoi l'homme quittera son père et sa mère, et s'attachera à sa femme, et ils deviendront une seule chair.

²⁵ Ils étaient nus tous deux, l'homme et sa femme, sans en avoir honte.

La chute

³ ¹ Le serpent était le plus rusé de tous les animaux des champs que Yahweh Dieu ait faits. Il dit à la femme: " Est-ce que Dieu aurait dit: " Vous ne mangerez pas de tout arbre du jardin? "

² La femme répondit au serpent: " Nous mangeons du fruit des arbres du jardin. ³ Mais du fruit de l'arbre qui est au milieu du jardin, Dieu a dit: Vous n'en mangerez point et vous n'y toucherez point, de peur que vous ne mouriez. " ⁴ Le serpent dit à la femme: " Non, vous ne mourrez point; ⁵ mais Dieu sait que, le jour où vous en mangerez, vos yeux s'ouvriront et vous serez comme Dieu, connaissant le bien et le mal. "

⁶ La femme vit que le fruit de l'arbre était bon à manger, agréable à la vue et désirable pour acquérir l'intelligence; elle prit de son fruit et en mangea; elle en donna aussi à son mari qui était avec elle, et il en mangea. ⁷ Leurs yeux à tous deux s'ouvrirent et ils connurent qu'ils étaient nus; et, ayant cousu des feuilles de figuier, ils s'en firent des ceintures.

⁸ Alors ils entendirent la voix de Yahweh Dieu passant dans le jardin à la brise du jour, et l'homme et sa femme se cachèrent de devant Yahweh Dieu au milieu des arbres du jardin. ⁹ Mais Yahweh Dieu appela l'homme et lui dit: " Où es-tu? " Il répondit: " ¹⁰ J'ai entendu ta voix, dans le jardin, et j'ai eu peur, car je suis nu; et je me suis caché. " ¹¹ Et Yahweh Dieu

dit: " Qui t'a appris que tu es nu? Est-ce que tu as mangé de l'arbre dont je t'avais défendu de manger? " ¹² L'homme répondit: " La femme que vous avez mise avec moi m'a donné du fruit de l'arbre, et j'en ai mangé. " Yahweh Dieu dit à la femme: ¹³ " Pourquoi as-tu fait cela? " La femme répondit: " Le serpent m'a trompée, et j'en ai mangé. "

¹⁴ Yahweh Dieu dit au serpent: " Parce que tu as fait cela, tu es maudit entre tous les animaux domestiques et toutes les bêtes des champs; tu marcheras sur ton ventre, et tu mangeras la poussière tous les jours de ta vie. "

¹⁵ Et je mettrai une inimitié entre toi et la femme, entre ta postérité et sa postérité; celle-ci meurtrira à la tête, et tu la meurtriras au talon. "

¹⁶ " A la femme il dit: " je multiplierai tes souffrances, et spécialement celles de ta grossesse; tu enfanteras des fils dans la douleur; ton désir se portera vers ton mari, et il dominera sur toi. "

¹⁷ Il dit à l'homme: " Parce que tu as écouté la voix de ta femme, et que tu as mangé de l'arbre au sujet duquel je t'avais donné cet ordre: Tu n'en mangeras pas, le sol est maudit à cause de toi. C'est par un travail pénible que tu en tireras , ta nourriture, tous les jours de ta vie; "

¹⁸ il te produira des épines et des chardons, et tu mangeras l'herbe des champs. "

¹⁹ C'est à la sueur de ton visage que tu mangeras du pain, jusqu'à ce que tu retournes à la terre, parce que c'est d'elle que tu as été pris; car tu es poussière et tu retourneras en poussière. "

²⁰ Adam donna à sa femme le nom d'Eve, parce qu'elle a été la mère de tous les vivants. ²¹

Yahweh Dieu fit à Adam et à sa femme des tuniques de peau et les en revêtit. ²² Et Yahweh Dieu dit: " Voici que l'homme est devenu comme l'un de nous, pour la connaissance du bien et du mal. Maintenant, qu'il n'avance pas sa main, qu'il ne prenne pas aussi de l'arbre de vie, pour en manger et vivre éternellement. " ²³ Et Yahweh Dieu le fit sortir du jardin d'Éden, pour qu'il cultivât la terre d'où il avait été pris. ²⁴ Et il chassa l'homme, et il mit à l'orient du jardin d'Éden les Chérubins et la flamme de l'épée tournoyante, pour garder le chemin de l'arbre de vie. "

Caïn et Abel

⁴ ¹ Adam connut Eve, sa femme; elle conçut et enfanta Caïn, et elle dit " j'ai acquis un homme avec le secours de Yahweh! " ² Elle enfanta encore Abel, son frère. Abel fut pasteur de brebis, et Caïn était laboureur. "

³ Au bout de quelque temps, Caïn offrit des produits de la terre en oblation à Yahweh; ⁴ Abel, de son côté, offrit des premiers-nés de son troupeau et de leur graisse. ⁵ Yahweh regarda Abel et son offrande; mais il ne regarda pas Caïn et son offrande. ⁶ Caïn en fut très irrité et son visage fut abattu. ⁷

Yahweh dit à Caïn: " Pourquoi es-tu irrité, et pourquoi ton visage est-il abattu? Si tu fais bien, ne seras-tu pas agréé? Et si tu ne fais pas bien, le péché ne se couche-t-il pas à ta porte? Son désir se tourne vers toi; mais toi, tu dois dominer sur lui. "

⁸ Caïn dit à Abel, son frère: " Allons aux champs. " Et, comme ils étaient dans les champs,

Caïn s'éleva contre Abel, son frère, et le tua. ⁹ Et Yahweh dit à Caïn: " Où est Abel, ton frère? " Il répondit: " Je ne sais pas; suis-je le gardien de mon frère?" ¹⁰ Yahweh dit " Qu'as-tu fait? La voix du sang de ton frère crie de la terre jusqu'à moi. ¹¹ Maintenant tu es maudit de la terre, qui a ouvert sa bouche pour recevoir de ta main le sang de ton frère. ¹² Quand tu cultiveras la terre, elle ne donnera plus ses fruits; tu seras errant et fugitif sur la terre. " ¹³ Caïn dit à Yahweh: " Ma peine est trop grande pour que je la puisse supporter. ¹⁴ Voici que vous me chassez aujourd'hui de cette terre, et je serai caché loin de votre face; je serai errant et fugitif sur la terre, et quiconque me trouvera me tuera. " ¹⁵ Yahweh lui dit " Eh bien, si quelqu'un tue Caïn, Caïn sera vengé sept fois. " Et Yahweh mit un signe sur Caïn, afin que quiconque le rencontrerait ne le tuât pas. ¹⁶ Puis Caïn s'éloigna de devant Yahweh, et il habita dans le pays de Nod, à l'orient d'Eden.

La descendance de Caïn

¹⁷ Caïn connut sa femme; elle conçut et enfanta Hénoch. Et il se mit à bâtir une ville qu'il appela Hénoch, du nom de son fils. ¹⁸ Irad naquit à Hénoch, et il engendra Maviaël; Maviaël engendra Mathusaël, et Mathusaël engendra Lamech. ¹⁹ Lamech prit deux femmes; le nom de l'une était Ada, et celui de la seconde Sella. ²⁰ Ada enfanta Jabel: il a été le père de ceux qui habitent sous des tentes et au milieu de troupeaux. ²¹ Le nom de son frère était Jubal: il a été le père de tous ceux qui jouent de la harpe et du chalumeau. ²² Sella, de son côté, enfanta TubalCaïn, qui forgeait toute espèce d'instruments tranchants d'airain et de fer. La soeur de Tubal-Caïn était Noéma. ²³ Lamech dit à ses femmes: Ada et Sella, entendes ma vola, femmes de Lamech, écoutez ma parole J'ai tué un homme pour ma blessure, et un jeune homme pour ma meurtrissure. ²⁴ Caïn sera vengé sept fois, et Lamech soixante-dix-sept fois.

Seth et ses descendants

²⁵ Adam connut encore sa femme; elle enfanta un fils et l'appela Seth, car, dit-elle, " Dieu m'a donné une postérité à la place d'Abel, que Caïn a tué. " ²⁶ Seth eut aussi un fils, qu'il appela Enos. Ce fut alors que l'on commença à invoquer le nom de Yahweh.

Adam et sa descendance

¹ Voici le livre de l'histoire d'Adam. Lorsque Dieu créa Adam, il le fit à la ressemblance de Dieu. ² Il les créa mâle et femelle, et il les bénit, et il leur donna le nom d'Homme, lorsqu'ils furent créés. ³ Adam vécut cent trente ans, et il engendra un fils à sa ressemblance, selon son image, et il

lui donna le nom de Seth. ⁴ Les jours d'Adam, après qu'il eut engendré Seth, furent de huit cents ans, et il engendra des fils et des filles. ⁵ Tout le temps qu'Adam vécut fut de neuf cent trente ans, et il mourut.

⁶ Seth vécut cent cinq ans, et il engendra Enos. ⁷ Après qu'il eut engendré Enos, Seth vécut huit cent sept ans, et il engendra des fils et des filles. ⁸ Tout le temps que Seth vécut fut de neuf cent douze ans, et il mourut.

⁹ Enos vécut quatre-vingt-dix ans, et il engendra Caïnan. ¹⁰ Après qu'il eut engendré Caïnan, Enos vécut huit cent quinze ans, et il engendra des fils et des filles. ¹¹ Tout le temps qu'Enos vécut fut de neuf cent cinq ans, et il mourut.

¹² Caïnan vécut soixante-dix ans, et il engendra Malaléel. ¹³ Après qu'il eut engendré Malaléel, Caïnan vécut huit cent quarante ans, et il engendra des fils et des filles. ¹⁴ Tout le temps que Caïnan vécut fut de neuf cent dix ans, et il mourut.

¹⁵ Malaléel vécut soixante-cinq ans, et il engendra Jared. ¹⁶ Après qu'il eut engendré Jared, Malaléel vécut huit cent trente ans, et il engendra des fils et des filles. ¹⁷ Tout le temps que Malaléel vécut fut de huit cent quatre-vingt-quinze ans, et il mourut.

¹⁸ Jared vécut cent soixante-deux ans, et il engendra Hénoch. ¹⁹ Après qu'il eut engendré Hénoch, Jared vécut huit cents ans, et il engendra des fils et des filles. ²⁰ Tout le temps que Jared vécut fut de neuf cent soixante-deux ans, et il mourut.

²¹ Hénoch vécut soixante-cinq ans, et il engendra Mathusalem. ²² Après qu'il eut engendré Mathusalem, Hénoch marcha avec Dieu trois cents ans, et il engendra des fils et des filles. ²³ Tout le temps qu'Hénoch vécut fut de trois cent soixante-cinq ans. ²⁴ Hénoch marcha avec Dieu, et on ne le vit plus, car Dieu l'avait pris.

²⁵ Mathusalem vécut cent quatre-vingt-sept ans, et il engendra Lamech. ²⁶ Après qu'il eut engendré Lamech, Mathusalem vécut sept cent quatre-vingt-deux ans, et il engendra des fils et des filles. ²⁷ Tout le temps que Mathusalem vécut fut de neuf cent soixante-neuf ans, et il mourut.

²⁸ Lamech vécut cent quatre-vingt-deux ans, et il engendra un fils. ²⁹ Il lui donna le nom de Noé, en disant: " Celui-ci nous soulagera de nos fatigues et du travail pénible de nos mains, provenant de ce sol qu'a maudit Yahweh. " ³⁰ Après qu'il eut engendré Noé,

Lamech vécut cinq cent quatre-vingt-quinze ans, et il engendra des fils et des filles. ³¹ Tout le temps que Lamech vécut fut de sept cent soixante-dix-sept ans, et il mourut.

³² Noé, âgé de cinq cents ans, engendra Sem, Cham et Japheth.

Les héros antédiluviens

⁶ ¹ Lorsque les hommes eurent commencé à être nombreux sur la surface de la terre, et qu'il leur fut né des filles, ² les fils de Dieu virent que les filles des hommes étaient belles, et ils en prirent pour femmes parmi toutes celles qui leur plurent. ³ Et Yahweh dit: " Mon esprit ne demeurera pas toujours dans l'homme, car l'homme n'est que chair, et ses jours seront de cent vingt ans. "

⁴ Or, les géants étaient sur la terre en ces jours-là, et cela après que les fils de Dieu furent venus vers les filles des hommes, et qu'elles leur eurent donné des enfants: ce sont là les héros renommés dès les temps anciens.

Noé seul juste

⁵ Yahweh vit que la méchanceté des hommes était grande sur la terre, et que toutes les pensées de leur cœur se portaient chaque jour uniquement vers le mal. ⁶ Et Yahweh se repentit d'avoir fait l'homme sur la terre, et il fut affligé dans son cœur, ⁷ et il dit: " J'exterminerai de dessus la terre l'homme que j'ai créé, depuis l'homme jusqu'aux animaux domestiques, aux reptiles et aux oiseaux du ciel, car je me repens de les avoir faits. " ⁸ Mais Noé trouva grâce aux yeux de Yahweh.

⁹ Voici l'histoire de Noé. Noé était un homme juste, intègre parmi les hommes de son temps; ¹⁰ Noé marchait avec Dieu. Noé engendra trois fils, Sem, Cham et Japheth. ¹¹ Or la terre se corrompit devant Dieu et se remplit de violence. ¹² Dieu regarda la terre, et voici qu'elle était corrompue, car toute chair avait corrompu sa voie sur la terre.

Le déluge: construction de l'arche

¹³ Alors Dieu dit à Noé: " La fin de toute chair est venue devant moi, car la terre est pleine de violence à cause d'eux; je vais les détruire, ainsi que la terre. ¹⁴ Fais-toi une arche de bois résineux; tu la feras composée de cellules et tu l'enduiras de bitume en dedans et en dehors. ¹⁵ Voici comment tu la feras: la longueur de l'arche sera de trois cents coudées, sa largeur de cinquante coudées et sa hauteur de trente. ¹⁶ Tu feras à l'arche une ouverture, à laquelle tu donneras une coudée depuis le toit; tu établiras une porte sur le côté de l'arche, et tu feras un premier, un second et un troisième étage de cellules.

¹⁷ Et moi, je vais faire venir le déluge, une inondation de la terre, pour détruire de dessous le ciel toute chair ayant en soi souffle de vie; tout ce qui est sur la terre périra. ¹⁸ Mais j'établirai mon alliance avec toi; et tu entreras dans l'arche, toi et tes fils, ta femme et les femmes de tes fils avec toi. ¹⁹ De tout ce qui vit, de toute chair, tu feras entrer dans l'arche deux de chaque espèce, pour les conserver en vie avec toi; ce sera un mâle et une femelle.

²⁰ Des oiseaux des diverses espèces, des animaux domestiques des diverses espèces, et de toutes les espèces d'animaux qui rampent sur le sol, deux de toute espèce viendront vers toi, pour que tu leur conserves la vie. ²¹ Et toi, prends de tous les aliments que l'on mange et fais-en provision près de toi, afin qu'ils te servent de nourriture, ainsi qu'à eux. " ²² Noé se mit à l'oeuvre; il fit tout ce que Dieu lui avait ordonné.

Le déluge: préparatifs et début

7 ¹ Yahweh dit à Noé: " Entre dans l'arche, toi et toute ta maison, car je t'ai vu juste devant moi au milieu de cette génération. ² De tous les animaux purs, tu en prendras avec toi sept paires, des mâles et leurs femelles, et de tous les animaux qui ne sont pas purs, tu en prendras deux, un mâle et sa femelle; ³ sept paires aussi des oiseaux du ciel, des mâles et leurs femelles, pour conserver en vie leur race sur la face de toute la terre. ⁴ Car, encore sept jours et je ferai pleuvoir sur la terre pendant quarante jours et quarante nuits, et j'exterminerai de la face de la terre tous les êtres que j'ai faits. " ⁵ Noé fit tout ce que Yahweh lui avait ordonné.

⁶ Il avait six cents ans quand eut lieu le déluge, une inondation de la terre.

⁷ Noé entra dans l'arche avec ses fils, sa femme et les femmes de ses fils pour échapper aux eaux du déluge. ⁸ Des animaux purs et de ceux qui ne sont pas purs, des oiseaux et de tout ce qui rampe sur le sol, ⁹ chaque paire, mâle et femelle, vint vers Noé dans l'arche, comme Dieu l'avait ordonné à Noé. ¹⁰ Et, au bout de sept jours, les eaux du déluge se répandirent sur la terre.

¹¹ L'an six cent de la vie de Noé, au deuxième mois, le dix-septième jour du mois, en ce jour-là, toutes les sources du grand abîme jaillirent et les écluses du ciel s'ouvrirent, ¹² et la pluie tomba sur la terre durant quarante jours et quarante nuits. ¹³ Ce même jour, Noé entra dans l'arche, avec Sem, Cham et Japhet, fils de Noé, la femme de Noé et les trois femmes de ses fils avec eux, ¹⁴ eux et toutes les bêtes des diverses espèces, tous les animaux domestiques des diverses espèces, tous les reptiles des diverses espèces qui rampent sur la terre, et tous les oiseaux des diverses espèces, tous les petits oiseaux, tout ce qui a des ailes. ¹⁵ Ils vinrent vers Noé dans l'arche, deux à deux, de toute chair ayant souffle de vie. ¹⁶ Ils arrivaient mâle et femelle, de toute chair, comme Dieu l'avait ordonné à Noé. Et Yahweh ferma la porte sur lui.

[Le déluge: la crue](#)

¹⁷ Le déluge fut quarante jours sur la terre; les eaux grossirent et soulevèrent l'arche, et elle s'éleva au-dessus de la terre. ¹⁸ Les eaux crûrent et devinrent extrêmement grosses sur la terre, et l'arche flotta sur les eaux. ¹⁹ Les eaux, ayant grossi de plus en plus, couvrirent toutes les hautes montagnes qui sont sous le ciel tout entier. ²⁰ Les eaux s'élevèrent de quinze coudées au-dessus des montagnes qu'elles recouvraient.

²¹ Toute chair qui se meut sur la terre périt: oiseaux, animaux domestiques, bêtes sauvages, tout ce qui rampe sur la terre, ainsi que tous les hommes. ²² De tout ce qui existe sur la terre sèche, tout ce qui a souffle de vie dans les narines mourut. ²³ Tout être qui se trouve sur la face du sol fut détruit, depuis l'homme jusqu'à l'animal domestique, jusqu'aux reptiles et jusqu'aux oiseaux du ciel; ils furent exterminés de la terre, et il ne resta que Noé et ce qui était avec lui dans l'arche.

²⁴ Les eaux furent hautes sur la terre pendant cent cinquante jours.

Le déluge: la décrue

8 ¹ Dieu se souvint de Noé, de toutes les bêtes et de tous les animaux domestiques qui étaient avec lui dans l'arche, et Dieu fit passer un vent sur la terre, et les eaux baissèrent; ² les sources de l'abîme et les écluses du ciel se fermèrent, et la pluie cessa de tomber du ciel. ³ Les eaux se retirèrent de dessus la terre, allant et revenant, et elles s'abaissèrent au bout de cent cinquante jours. ⁴ Au septième mois, le dix-septième jour du mois, l'arche s'arrêta sur les montagnes d'Ararat. ⁵ Les eaux allèrent se retirant jusqu'au dixième mois; et, au dixième mois, le premier jour du mois, apparurent les sommets des montagnes. ⁶ Au bout de quarante jours, Noé ouvrit la fenêtre qu'il avait faite à l'arche, ⁷ et lâcha le corbeau, qui sortit, allant et revenant, jusqu'à ce que les eaux fussent séchées au-dessus de la terre. ⁸ Il lâcha ensuite la colombe d'auprès de lui, pour voir si les eaux avaient diminué de la surface de la terre. ⁹ Mais la colombe, n'ayant pas trouvé où poser la plante de son pied, revint vers lui dans l'arche; parce qu'il y avait encore des eaux à la surface de toute la terre. Il étendit la main et, l'ayant prise, il la fit rentrer auprès de lui dans l'arche. ¹⁰ Il attendit encore sept autres jours, et il lâcha de nouveau la colombe hors de l'arche, ¹¹ et la colombe revint vers lui sur le soir, et voici, une feuille d'olivier toute fraîche était dans son bec; et Noé reconnut que les eaux ne couvraient plus la terre. ¹² Il attendit encore sept autres jours, et il lâcha la colombe; et elle ne revint plus vers lui. ¹³ L'an six cent un, au premier mois, le premier jour du mois, les eaux avaient séché sur la terre. Noé ôta la couverture de l'arche et regarda, et voici, la surface du sol avait séché. ¹⁴ Au second mois, le vingt-septième jour du mois, la terre fut sèche.

Sortie de l'arche et sacrifice de Noé

¹⁵ Alors Dieu parla à Noé, en disant: ¹⁶ " Sors de l'arche, toi et ta femme, tes fils et les femmes de tes fils avec toi. ¹⁷ Toutes les bêtes de toute chair, qui sont avec toi, oiseaux, animaux domestiques, et tous les reptiles qui rampent sur la terre, fais-les sortir avec toi; qu'ils se répandent sur la terre, qu'ils soient féconds et multiplient sur la terre. " ¹⁸ Noé sortit, lui et ses fils, sa femme et les femmes de ses fils. ¹⁹ Toutes les bêtes, tous les reptiles et tous les oiseaux, tous les êtres qui se meuvent sur la terre, selon leurs espèces, sortirent de l'arche. ²⁰ Noé construisit un autel à Yahweh et, ayant pris de tous les animaux purs et de tous les oiseaux purs, il offrit des holocaustes sur l'autel. ²¹ Yahweh sentit une odeur agréable, et Yahweh dit en son coeur: " Je ne maudirai plus désormais la terre à cause de l'homme, parce que les pensées du coeur de l'homme sont mauvaises dès sa jeunesse, et je ne frapperai plus tout être vivant, comme je l'ai fait. ²² Désormais, tant que la terre durera, les semailles et la moisson, le froid et le chaud, l'été et l'hiver, le jour et la nuit ne cesseront point. "

L'ordre nouveau

⁹ ¹ Dieu bénit Noé et ses fils et leur dit " Soyez féconds, multipliez et remplissez la terre. ² Vous serez craints et redoutés de toute bête de la terre, de tout oiseau du ciel, de tout ce qui se ment sur la terre et de tous les poissons de la mer ils sont livrés entre vos, mains. ³ Tout ce qui se meut et qui a vie vous servira de nourriture; je vous donne tout cela, comme je vous avais donné l'herbe verte. ⁴ Seulement vous ne mangerez point de chair avec son âme, c'est-à-dire avec son sang. ⁵ Et votre sang à vous, j'en demanderai compte à cause de vos âmes, j'en demanderai compte à toute bête; de la main de l'homme, de la main de l'homme qui est son frère, je redemanderai l'âme de l'homme.

⁶ Quiconque aura versé le sang de l'homme, par l'homme son sang sera versé, car Dieu a fait l'homme à son image. ⁷ Vous, soyez féconds et multipliez; répandez-vous sur la terre et vous y multipliez."

Alliance de Dieu avec Noé et les habitants de la terre

⁸ Dieu dit encore à Noé et à ses fils avec lui: ⁹ " Et moi, je vais établir mon alliance avec vous et avec votre postérité après vous, ¹⁰ avec tous les êtres vivants qui sont avec vous, oiseaux, animaux domestiques et toutes les bêtes de la terre avec vous, depuis tous ceux qui sont sortis de l'arche Jusqu'à toute bête de la terre. ¹¹ J'établis mon alliance avec vous: aucune chair ne sera plus détruite par les eaux du déluge, et il n'y aura plus de déluge pour ravager la terre. "

¹² Et Dieu dit: " Voici le signe de l'alliance que je mets entre moi et vous, et tous les êtres vivants qui sont avec vous, pour toutes les générations à venir. ¹³ J'ai mis mon arc dans la nue, et il deviendra signe d'alliance entre moi et la terre. ¹⁴ Quand j'assemblerai des nuées au-dessus de la terre, l'arc apparaîtra dans la nue, ¹⁵ et je me souviendrai de mon alliance entre moi et vous et tout être vivant, de toute chair, et les eaux ne deviendront plus un déluge détruisant toute chair. ¹⁶ L'arc sera dans la nue et, en le regardant, je me souviendrai de l'alliance éternelle qui existe entre Dieu et tous les êtres vivants, de toute chair, qui sont sur la terre. " ¹⁷ Et Dieu dit à Noé: " Tel est le signe de l'alliance que j'ai établie entre moi et toute chair qui est sur la terre. "

Noé et ses fils

¹⁸ Les fils de Noé qui sortirent de l'arche étaient Sem, Chan et Japheth; et Cham était père de Chanaan. ¹⁹ Ces trois sont les fils de Noé, et c'est par eux que fut peuplée toute la terre. ²⁰ Noé, qui était cultivateur, commença à planter de la vigne. ²¹ Ayant bu du vin, il s'enivra,

et il se découvrit au milieu de sa tente. ²² Cham, père de Chanaan, vit la nudité de son père, et il alla le rapporter dehors à ses deux frères. ²³ Alors Sem avec Japheth prit le manteau de Noé et, l'ayant mis sur leurs épaules, ils marchèrent à reculons et couvrirent la nudité de leur père. ²⁴ Comme leur visage était tourné en arrière, ils ne virent pas la nudité de leur père. Lorsque Noé se réveilla de son ivresse, il apprit ce que lui avait fait son plus jeune fils, et il dit:

²⁵ Maudit soit Chanaan! Il sera pour ses frères le serviteur des serviteurs!

²⁶ Puis il dit: Béni soit Yahweh, Dieu de Sem, et que Chanaan soit son serviteur!

²⁷ Que Dieu donne de l'espace à Japheth, qu'il habite dans les tentes de Sem, et que Chanaan soit son serviteur!

²⁸ Noé vécut après le déluge trois cent cinquante ans. ²⁹ Tous les jours de Noé furent de neuf cent cinquante ans, et il mourut.

Origine des nations répandues sur la terre

¹⁰ ¹ Voici la postérité des fils de Noé, Seul, Cham et Japheth. Il leur naquit des fils après le déluge.

² Fils de Japheth: Gomer, Magog, Madaï, Javan, Thubal, Mosoch et Tiras. ³ Fils de Gomer: Ascéneç, Riphath et Thogorma. ⁴ Fils de Javan: Elisa et Tharsis, Cetthim et Dodanim. ⁵ C'est d'eux que viennent les peuples dispersés dans les îles des nations, dans leurs divers pays, chacun selon sa langue, selon leurs familles, selon leurs nations. ⁶ Fils de Cham: Chus, Mesraïm, Phuth et Chanaan. ⁷ Fils de Chus: Saba, Hévila, Sabatha, Regma et Sabathaca. Fils de Regma: Saba et Dadan. ⁸ Chus engendra Nemrod: celui-ci fut le premier un homme puissant sur la terre. ⁹ Ce fut un vaillant chasseur devant Yahweh; c'est pourquoi l'on dit: " Comme Nemrod, vaillant chasseur devant Yahweh. " ¹⁰ Le commencement de son empire fut Babel, Arach, Achad et Chalanné au pays de Sennaar. ¹¹ De ce pays il alla en Assur, et bâtit Ninive, Rechoboth-ir, Chalé, ¹² et Résen, entre Ninive et Chalé; c'est la grande ville. ¹³ Mesraïm engendra les Ludim, les Anamim, les Laabim, les Nephthuim, ¹⁴ les Phétrusim, les Chasluim, ¹⁴ d'où sont sortis les Philistins, et les Caphtorim. ¹⁵ Chanaan engendra Sidon, son premier-né, et Heth, ¹⁶ ainsi que les Jébuséens, les Amorrhéens, les Gergéséens, les Hévéens, ¹⁷ les Aracéens, les Sinéens, les Aradiens, les Samaréens ¹⁸ et les Hamathéens. Ensuite les familles des Chananéens se répandirent dans le pays, ¹⁹ et le territoire des Chananéens alla depuis Sidon, dans la direction de Gérare, jusqu'à Gaza; et, dans la direction de Sodome, Gomorrhe, Adama, et Séboïm, jusqu'à Lésa. ²⁰ Tels sont les fils de Cham selon leurs familles, selon leurs langues, dans leurs divers pays, dans leurs nations.

²¹ Des fils naquirent aussi à Sem, qui est le père de tous les fils d'Héber et le frère aîné de Japheth. ²³ Fils de Sem: Elam, Assur, Arphaxad, Lud et Aram. ²³ Fils d'Aram: Us, Hul, Géther et Mes. ²⁴ Arphaxad engendra Salé, et Salé engendra Héber. ²⁵ Et il naquit à Héber

deux fils: le nom de l'un était Phaleg, parce que de son temps la terre était partagée, et le nom de son frère était Jectan. ²⁶ Jectan engendra Elmodad, Saleph, Asarmoth, ²⁷ Jaré, Aduram, Uzal, Décla, Ebal, ²⁸ Abimaël, Saba, Ophir, Hévila et Jobab. ²⁹ Tous ceux-là sont fils de Jectan. ³⁰ Le pays qu'ils habitèrent fut la montagne d'Orient, à partir de Mésa, dans la direction de Séphar. ³¹ Tels sont les fils de Sem, selon leurs familles, selon leurs langues, dans leurs divers pays, selon leurs nations. ³² Telles sont les familles des fils de Noé selon leurs générations, dans leurs nations. C'est d'eux que sont sorties les nations qui se sont répandues sur la terre après le déluge.

Genèse (CP) 1

Citations de
DS 191-208:

Magistère

Fides et Ratio:

52

Lettre " Consulenti tibi " à l'Evêque Exupère de Toulouse, 20

février 405

212

La réconciliation au moment de la mort

(Chap. 2)... Il a été demandé comment il faut se comporter à l'égard de ceux qui, après le baptême, se sont livrés sans relâche à la volupté charnelle et qui, à la fin de leur vie demandent à la fois la pénitence et la réconciliation dans la communion.

A leur endroit la prescription ancienne est plus sévère ; l'autre, récente, plus douce, par mesure de miséricorde. En effet suivant l'ancienne coutume on tenait à ce que leur soit accordée la pénitence, mais que la communion soit refusée. En effet, en ces temps lointains où les persécutions étaient fréquentes l'on refusait à bon droit la communion, de peur qu'en raison d'une paix obtenue trop facilement, les fidèles sûrs de leur réconciliation ne se laissent aller plus encore à l'apostasie ; mais la pénitence leur était accordée pour ne pas tout leur refuser, et la dureté des temps rendait le pardon plus difficile.

Mais après que notre Seigneur eut rendu la paix à ses Eglises et que la terreur fut passée, l'on décida d'accorder la communion aux mourants - laquelle sera comme un viatique, grâce à la miséricorde divine, pour ceux qui vont trépasser, pour ne pas donner l'impression de suivre la dureté et la rigueur de l'hérétique Novatien qui niait la possibilité du pardon. On accordera donc la communion avec la pénitence in extremis : ainsi les hommes dont nous avons parlé, au moins à leurs derniers instants, et avec le consentement de notre Seigneur, seront défendus contre la damnation éternelle.

Le canon des saintes Ecritures et les livres apocryphes

213

(Chap. 7) Les livres qui ont été reçus dans le canon sont indiqués dans un bref appendice. C'est là (ce) que tu as désiré te voir indiquer :

Cinq livres de Moïse, c'est-à-dire Genèse, Exode, Lévitique, Nombres, Deutéronome, et un de Josué, un des Juges, quatre livres des Rois, en même temps Ruth, seize livres des Prophètes, cinq livres de Salomon, le Psautier.

De même les livres des histoires : un livre de Job, un de Tobie, un d'Esther, un de Judith, deux des Maccabées, deux d'Esdras, deux des Chroniques.

De même ceux du Nouveau Testament : quatre des évangiles, 13 (14) épîtres de l'apôtre Paul, trois épîtres de Jean, deux épîtres de Pierre, (une épître de Jude), une épître de Jacques, les Actes des Apôtres, l'Apocalypse de Jean.

Quant au reste, qui figure soit sous le nom de Matthieu ou sous celui de Jacques le Mineur, soit sous celui de Pierre et de Jean, ce qui a été écrit par un certain Leukios, (ou sous le nom d'André, ce qui l'a été par les philosophes Xenocharides et Léonidas,) ou sous le nom de Thomas, et s'il existe d'autres écrits, non seulement il faut le rejeter, mais comme tu le sais, le condamner.

Lettre " Magna me gratulatio ". à Rufus et à d'autres évêques

de Macédoine, 13 d

La forme du baptême

214

(On explique pourquoi selon les canons 8 et 19 de Nicée [Can.127-128](#) il faut rebaptiser les paulianistes qui reviennent à l'Eglise mais non les novatiens :)

(Chap. 5, Par 10) Qu'il existe une distinction entre ces deux hérésies, la raison le fait apparaître, car les paulianistes ne baptisent pas du tout au nom du Père et du Fils et de l'Esprit Saint, et les novatiens baptisent dans ces mêmes noms redoutables et vénérables, et chez eux jamais n'a été mise en cause l'unité de la puissance divine, c'est-à-dire du Père et du Fils et de l'Esprit Saint.

Lettre " Si instituta ecclesiastica " à l'évêque Decentius de

Gubbio, 19 mars 41

Le ministre de la confirmation.

215

(Chap. 3, Par 6) Pour ce qui est de la confirmation des enfants, on sait qu'elle ne doit pas être faite par un autre que l'évêque. Les presbytres en effet, bien que prêtres du second rang, n'ont pas le degré suprême du pontificat. Que ce pontificat revienne seulement aux évêques, pour qu'ils Consignent ou transmettent l'Esprit Paraclet, non seulement la coutume de l'Eglise l'atteste, mais également ce passage des Actes des Apôtres qui rapporte que Pierre et Jean furent envoyés pour transmettre l'Esprit Saint à ceux qui étaient déjà baptisés (voir [Ac 8,14-17](#)). Aux presbytres en effet il est permis, lorsqu'ils baptisent soit sans l'évêque, soit en présence de l'évêque, d'oindre les baptisés de chrême, mais qui aura été consacré par l'évêque ; mais non de signer le front avec cette même huile, ce qui revient aux seuls évêques lorsqu'ils transmettent l'Esprit Paraclet. Les paroles cependant je ne puis les dire, pour ne pas sembler révéler (le mystère) plutôt que de répondre à une demande.

Onction des malades

216

(Chap. 8, Par. II) Puisque ta charité a voulu consulter au sujet de ceci comme du reste, mon fils, le diacre Célestin, a ajouté dans sa lettre que ta charité mentionnait ce qui est écrit dans l'épître de saint Jacques : " Quelqu'un parmi vous est-il malade? Qu'il appelle les presbytres de l'Eglise et qu'ils prient sur lui, après l'avoir oint d'huile au nom du Seigneur. La prière de la foi sauvera le patient et le Seigneur le relèvera. S'il a commis des péchés, ils lui seront remis " [Jc 5,14-15](#). Il n'y a pas de doute qu'il faille l'entendre et le comprendre des fidèles malades qui peuvent être oints de l'huile sainte du chrême, laquelle étant confectionnée par l'évêque, il est permis non seulement aux prêtres, mais aussi à tous les chrétiens d'en user pour faire l'onction, dans leurs nécessités personnelles, ou celles des leurs.

Par ailleurs, cette addition nous semble superflue : on se demande si l'évêque peut faire ce qui est certainement permis aux presbytres. Car la raison pour laquelle on parle des presbytres est que les évêques, empêchés par d'autres occupations, ne peuvent se rendre chez tous les malades. Mais si un évêque en a la possibilité, et s'il juge que quelqu'un mérite d'être visité par lui, il peut le bénir et lui faire l'onction du chrême sans difficulté, puisque c'est lui qui fait le chrême. On ne peut en faire l'onction sur les pénitents, parce qu'elle est de l'ordre du sacrement. Car ceux auxquels on refuse les autres sacrements, comment penser qu'on puisse leur en concéder un de cette espèce ?

Inquirendis, aux évêques du concile de Carthage, 27 janvier 417.

La prééminence du Siège de Rome

217

(Chap. 1) En Nous consultant sur les choses divines ... fidèles aux exemples de la tradition ancienne, ...vous avez affirmé la vigueur de votre esprit religieux de la vraie façon, pas moins maintenant où vous demandez conseil qu'auparavant lorsque vous vous êtes prononcés, vous qui avez approuvé de vous en rapporter à notre jugement, sachant ce qui est dû au Siège apostolique, puisque Nous tous qui sommes établis en cette place désirons suivre l'Apôtre de qui est issu l'épiscopat et toute l'autorité de ce nom. C'est en le suivant que Nous avons appris à condamner le mal comme à approuver ce qui est louable, comme ce que vous avez estimé dans la vigilance de votre office sacerdotal, à savoir qu'on ne doit pas fouler aux pieds les ordonnances des Pères ; car ceux-ci, dans une pensée plus divine qu'humaine, avaient décrété que n'importe quelle affaire à traiter, fût-ce des provinces les plus éloignées et les plus retirées, ne serait pas considérée comme finie avant d'avoir été portée à la connaissance de ce Siège, pour qu'il confirmât de toute son autorité les justes sentences et que les autres Eglises - comme les eaux qui jaillissent de leur source originelle et qui s'écoulent dans toutes les régions du monde par de purs ruisseaux venus de la source non corrompue - reçoivent de lui ce qu'elles prescriront et sachent qui elles doivent purifier et qui, souillé d'une fange ineffaçable, ne recevra pas l'eau digne des corps purs.

Lettre " Inter ceteras Ecclesiae Romanae " à Silvanus

et aux autres pères du concile de Milève, 27 janvier 417.

La prééminence du Siège romain

218

(Chap. 2) Avec diligence donc, et comme il convient, vous avez consulté les arcanes de la charge apostolique - de la charge, dis-je, de celui à qui appartient " en dehors des choses extérieures, la sollicitude de toutes les Eglises " [2Co 11,28](#) - au sujet de la position à tenir dans des questions douteuses, et vous vous êtes conformé en cela à ce qui est la règle ancienne, laquelle, vous le savez, a toujours été observée avec moi par l'univers entier... Pourquoi avez-vous aussi confirmé cela par votre agir, si ce n'est parce que vous savez que des réponses coulent toujours de la source apostolique dans toutes les provinces, pour ceux qui en font la requête ? Surtout chaque fois qu'est débattue une affaire de foi, je pense que tous nos frères et coévêques ne doivent en référer Pierre, c'est-à-dire au garant de son nom et de sa charge, comme l'a fait maintenant Votre Charité pour demander ce qui peut être

profitable à toutes les Eglises ensemble dans le monde entier. Elles doivent en effet devenir plus prudentes, lorsqu'elles voient que, selon la relation du double synode, les inventeurs du mal sont séparés de la communion de par les déterminations de notre jugement.

La nécessité du baptême

219

(Chap. 5) ... que les petits enfants peuvent, même sans la grâce du baptême, jouir des récompenses de la vie éternelle, cela est stupide au plus haut point. Si, en effet, ils ne mangent pas la chair du Fils de l'homme et ne boivent pas son sang, ils n'auront pas la vie en eux (voir [Jn 6,53](#)). Ceux qui soutiennent que ces enfants l'auront sans être renés, me paraissent vouloir rendre vain le baptême lui-même, en prêchant qu'ils ont ce que la foi professe ne pouvoir leur être conféré que par le baptême.

Si donc, comme ils le veulent, il n'y a aucune fâcheuse conséquence à ne pas renaître, il leur faut aussi professer que les saintes eaux de la nouvelle naissance ne servent à rien. Mais, la vérité peut avoir rapidement raison de la doctrine erronée de ces hommes vains avec les paroles que le Seigneur dit dans l'Evangile : " Laissez venir à moi les petits enfants et ne les empêchez pas ; car c'est à leurs pareils qu'appartient le Royaume des cieus. (voir [Mt 19,14](#) [Mc 10,14](#) [Lc 18,16](#) .

ZOSIME : 18 mars 417-26

décembre 418

Lettre "Quamvis Patrum" au concile de Carthage, 21 mars 418.

L'autorité doctrinale de l'évêque de Rome

221

(N. 1) Bien que la tradition des pères ait reconnu au Siège apostolique une telle autorité que personne n'a osé mettre en cause son jugement, et qu'elle ait toujours observé cela par des canons et des règles, et que, par ses lois, la discipline ecclésiastique en vigueur jusqu'ici manifeste au nom de Pierre, dont elle descend elle-même, la révérence qui convient : ... (3) Bien que donc Pierre soit l'origine d'une telle autorité et que les décrets suivants de tous les anciens confirment que l'Eglise romaine est affermie par toutes les lois et coutumes aussi bien humaines que divines - et vous ne l'ignorez pas, mais vous l'avez appris, frères très chers, et comme prêtres vous devez savoir que Nous en dirigeons la région et que nous détenons aussi le pouvoir de son nom - : (4) et alors que Nous aurions une telle autorité que personne ne pourrait débattre encore une fois de notre décision, Nous n'avons rien fait cependant que Nous n'aurions pas, de notre propre mouvement, porté à votre connaissance par notre lettre ; concédant cela à la fraternité et consultant ensemble, non pas parce que Nous n'aurions pas su ce qui doit être fait, ou que Nous aurions fait quelque chose qui déplairait parce que cela irait contre l'utilité de l'Eglise, mais Nous voulions avoir traité ensemble avec vous à son sujet (de Célestin qui est accusé).

15eme (ou 16eme) concile de Carthage, commencé le 1er mai

418.

Péché originel

222

Can. 1, Il a été décidé par tous les évêques... rassemblé au saint concile de Carthage : Quiconque dit qu'Adam, premier homme, a été créé mortel de telle sorte que, qu'il péchât ou non, il devait mourir corporellement, c'est-à-dire que quitter son corps ne serait pas une conséquence du péché mais une nécessité de nature, qu'il soit anathème.

223

Can. 2. Il a été décidé de même : Quiconque nie que les tout- petits doivent être baptisés, ou dit que c'est pour la rémission des péchés qu'on les baptise, mais qu'ils n'ont rien, eux du péché originel d'Adam que le bain de la régénération aurait à expier, ce qui a pour conséquence que pour eux la formule du baptême " en rémission des péchés " , n'a pas un sens vrai mais faux, qu'il soit anathème. Car on ne peut pas comprendre autrement ce que dit l'Apôtre : " Par un seul homme, le péché est entré dans le monde, et par le péché, la mort, et ainsi la mort a passé dans tous les hommes, tous ayant péché en lui " [Rm 5,12](#) sinon de la manière dont l'Eglise catholique répandue par toute la terre l'a toujours compris. C'est en effet à cause de cette règle de foi que même les tout-petits, qui n'ont pas pu commettre encore par eux-mêmes quelque péché, sont cependant vraiment baptisés en rémission des péchés pour que la régénération purifie en eux ce que la génération leur a apporté.

224

Can. 3. Il a été décidé de même : Quiconque dit que le Seigneur a dit " Dans la maison de mon Père il y a plusieurs demeures " [Jn 14,2](#) pour qu'on comprenne qu'il y a dans le Royaume des cieus un certain lieu, se trouvant au milieu ou ailleurs, où vivent bienheureux les petits enfants qui ont quitté cette vie sans le baptême sans lequel ils ne peuvent pas entrer dans le Royaume des cieus qui est la vie éternelle, qu'il soit anathème. Car puisque le Seigneur dit : " A moins que quelqu'un soit rené d'eau et d'Esprit Saint, il n'entre pas dans le Royaume des cieus " [Jn 3,5](#) : quel catholique doutera que sera un compagnon du diable celui qui n'a pas mérité d'être cohéritier du Christ ? Celui en effet qui n'est pas à droite se trouvera sans nul doute placé à gauche.

Grâce

225

Can. 3. Il a été décidé de même : Quiconque dit que la grâce de Dieu, qui justifie l'homme par notre Seigneur Jésus Christ, vaut uniquement pour la rémission des péchés déjà commis, mais non pour aider à n'en plus commettre, qu'il soit anathème.

226

Can. 4. De même : Quiconque dit que cette même grâce de Dieu par notre Seigneur Jésus Christ nous aide à ne plus pécher en ce sens seulement qu'elle nous révèle et nous ouvre l'intelligence des commandements, en sorte que nous sachions ce que nous devons désirer et ce que nous devons éviter, mais qu'elle ne nous donne nullement l'amour et la force de faire aussi ce que nous avons reconnu comme notre devoir, qu'il soit anathème. Car, puisque l'Apôtre dit : " La science enfle, mais la charité édifie " [1Co 8,1](#), il est très impie de croire que nous avons la grâce du Christ pour la science qui enfle et que nous ne l'avons pas pour la charité qui édifie, puisque c'est également un don de Dieu de savoir ce que nous devons faire et d'avoir l'amour pour le faire. Ainsi, la charité qui édifie empêche que la science ne nous

enfle. Comme il est écrit de Dieu : " Il enseigne la science à l'homme " [Ps 94,10](#), il est aussi écrit : " La charité vient de Dieu " [1Jn 4,7](#).

227

Can. 5. 11 a été décidé de même : Quiconque dit que la grâce de la justification nous est précisément donnée pour pouvoir accomplir plus facilement par elle ce que nous devons faire par notre libre arbitre, en sorte que, si la grâce n'était pas donnée, nous pourrions pourtant, quoique avec moins de facilité, observer sans elle les commandement de Dieu, qu'il soit anathème.

Lorsqu'il parle du fruit des commandements, le Seigneur ne dit pas : " Sans moi, vous pouvez le faire plus difficilement ", mais: " Sans moi, vous ne pouvez rien faire " [Jn 15,5](#).

228

Can. 6. Il a été décidé de même : l'apôtre saint Jean dit : " Si nous disons que nous n'avons pas de péché, nous nous abusons nous-mêmes et la vérité n'est pas en nous. [1Jn 1,8](#).

Quiconque pense qu'il faut l'entendre ainsi : c'est humilité que l'on doit dire que nous avons le péché, mais non parce que c'est la vérité, qu'il soit anathème. Car l'apôtre ajoute immédiatement : " Si nous confessons nos péchés il est assez fidèle et juste pour remettre nos péchés et nous purifier de toute injustice " [1Jn 1,9](#). Ce passage fait suffisamment voir que cela n'est pas dit seulement par humilité mais aussi en vérité. Car l'apôtre pouvait dire : " Si disons : nous n'avons pas de péché, nous nous vantons et l'humilité n'est pas en nous " Mais en disant : " Nous nous abusons et la vérité n'est pas en nous ", il montre assez que celui qui se déclare sans péché ne dit pas le vrai, mais le faux.

229

Can. 7. Il a été décidé de même : Quiconque dit que, dans la prière du Seigneur, les saints disent : " Remets-nous nos dettes " [Mt 6,12](#) non pour eux- mêmes, puisqu'ils n'ont déjà plus besoin de faire cette demande, mais pour les autres de leur peuple qui sont pécheurs, et que c'est la raison pour laquelle chacun des saints ne dit pas : " Remets-moi mes dettes " mais " Remets-nous nos dettes " ce qui fait comprendre que le juste demande plus pour autrui que pour lui-même qu'il soit anathème. Ce saint et ce juste était l'apôtre saint Jacques, quand il disait : " Tous, nous péchons en bien des choses " [Jc 3,2](#) Pourquoi ajouter " tous " sinon pour que le mot soit d'accord avec le Psaume où se lit : " N'entre pas en jugement avec ton serviteur. car nul vivant n'est justifié devant toi " [Ps 143,2](#) ; et dans la prière du très sage Salomon : " Il n'y a aucun homme qui n'ait péché " [1R 8,46](#) et dans le livre du saint homme Job : " Il suspend l'activité des hommes, pour que tout homme reconnaisse sa faiblesse [Jb 37,7](#) ; également le saint et juste Daniel, lorsqu'il disait au pluriel : " Nous avons péché et nous avons commis l'iniquité " , et d'autres paroles qu'il confesse dans la vérité et l'humilité ; pour qu'on ne pense pas, comme certains le croient, qu'il parle alors non pas de ses péchés, mais plutôt de ceux de son peuple, il ajoute: " Quand... je priais et que je confessais mes péchés et les péchés de mon peuple " au Seigneur, mon Dieu, il n'a pas voulu dire " nos péchés " mais il a dit les " péchés de son peuple " et les " siens " car, prophète, il voyait par avance qu'il se trouverait des hommes qui le comprendraient bien mal.

230

Can. 8. Il a été décidé de même : Ces paroles de la prière du Seigneur où nous disons : " Remets-nous nos dettes " [Mt 6,12](#), tous ceux qui veulent que les saints les disent par humilité et non en vérité, qu'ils soient anathèmes. Qui donc admettrait que quelqu'un qui prie mente, non seulement aux hommes, mais au Seigneur lui-même, en déclarant de ses lèvres qu'il veut qu'il lui soit pardonné, et qui dit en son coeur qu'il n'a pas de dettes à se faire remettre.

418.**Le péché originel****231**

Le Seigneur est fidèle dans ses paroles [Ps 145,13](#), et son baptême, en sa réalité et en ses paroles, c'est-à-dire par ce qui est fait, par la confession de foi et par la vraie rémission des péchés, contient la même plénitude pour tout sexe, tout âge et toute condition de l'homme. Nul en effet ne devient libre s'il n'est esclave du péché, et ne peut être dit sauvé que celui qui auparavant était véritablement captif du péché, comme il est écrit : " Si le Fils vous a libérés, vous serez vraiment libres ". [Jn 8,36](#). Par lui en effet nous renaissions spirituellement, par lui nous sommes crucifiés au monde. Par sa mort est déchiré ce décret de mort (voir [Col 2,14](#)) qui a été contracté par propagation, et qui a été introduit par Adam pour nous tous et transmis à toute âme - décret auquel tous ceux, sans exception, qui sont nés sont soumis avant d'être libérés par le baptême.

BONIFACE Ier : 29 décembre**418-4 septembre 422****Lettre " Retro maioribus " à l'évêque Rufus de Thessalie, 11****mars 422.****La prééminence du Siège romain****232**

(Chap. 2).. Nous avons envoyé au synode (de Corinthe)... des directives écrites pour que tous les frères comprennent qu'on ne doit pas débattre à nouveau de ce que nous avons jugé. Jamais en effet il n'a été permis de traiter à nouveau de ce qui a été décidé une fois par le Siège apostolique.

Lettre " Institutio " aux évêques de Thessalie, 11 mars 422.**La prééminence du Siège romain****233**

(Chap. 1). L'institution de l'Eglise universelle naissante prit son départ dans le titre d'honneur du bienheureux Pierre en qui consiste son gouvernement et son couronnement. C'est de sa source en effet qu'a coulé la discipline dans toutes les Eglises, lorsque la vénération de la religion croissait déjà. Les préceptes du concile de Nicée n'attestent rien d'autre ; il n'a pas osé en effet établir quelque chose au-dessus de lui, car il voyait que rien ne pouvait être placé au-dessus de son rang, et enfin il savait que tout lui était accordé par la parole du Seigneur. Cette (Eglise romaine) est donc avec certitude pour toutes les Eglises répandues

par le monde entier comme la tête de ses membres ; si quelqu'un se sépare d'elle, qu'il soit éloigné de la religion chrétienne, puisqu'il a cessé de se trouver dans ce même assemblage.

Lettre " Manet beatum " à Rufus et aux autres évêques de

Macédoine, etc., 11 mar

La prééminence du Siège romain

234

Demeure au bienheureux apôtre Pierre, de par la parole du Seigneur, la sollicitude reçue de lui pour l'ensemble de l'Eglise, laquelle, comme il le sait, a été fondée sur lui selon le témoignage de l'Evangile. Et jamais une position d'honneur ne peut être exempte de soucis, puisqu'il est sûr que toutes choses dépendent de sa réflexion. ... Qu'il n'arrive pas aux prêtres du Seigneur que l'un d'entre eux tombe dans la faute de tenter quelque chose par une usurpation nouvelle, et qu'il devienne l'ennemi des décisions des anciens, alors qu'il sait qu'il a pour rival en particulier celui auprès de qui notre Christ a placé le souverain sacerdoce ; et quiconque se dresse pour l'outrager ne pourra être un habitant du Royaume des cieux. " A toi, dit-il, je donnerai les clés du Royaume des cieux " [Mt 16,19](#) dans lequel nul n'entrera sans la faveur du portier.

235

Puisque le lieu l'exige, recensez s'il vous plaît les déterminations des canons, et vous trouverez quel est après l'Eglise romaine le deuxième siège, et quel est le troisième. ... Jamais personne n'a levé la main avec audace contre l'éminence apostolique dont il n'est pas permis de réviser le jugement, personne ne s'est dressé contre elle s'il ne voulait pas être jugé. Les dites grandes Eglises observent les dignités par les canons : celles d'Alexandrie et d'Antioche (voir le 1er concile de Nicée, [can. 6](#)) ; car elles ont connaissance du droit de l'Eglise. Elles observent, dis-je, les décisions des anciens, en accordant leur bonne grâce en toutes choses comme ils reçoivent cette grâce en retour : celle dont ils savent qu'ils Nous la doivent dans le Seigneur qui est notre paix.

Mais puisque la chose le demande, on montrera par des documents que les Eglises des Orientaux surtout, dans les grandes affaires qui rendaient nécessaire un débat de plus grande ampleur, ont toujours consulté le Siège romain et lui ont demandé aide chaque fois que cela était nécessaire.

(suivent des exemples d'appels et de requêtes dans l'affaire d'Athanase et de Pierre d'Alexandrie, de l'Eglise d'Antioche, de Nectaire de Constantinople et des Orientaux séparés au temps d'Innocent 1er.)

CELESTIN Ier : 10

septembre 422 - 27 juil

Lettre Cuperemus quidem aux évêques des provinces de Vienne

et de Narbonne, 26 juillet 428.

La réconciliation à l'heure de la mort

236

2) Nous avons appris que la pénitence était refusée aux mourants, et que l'on ne répondait pas aux désirs de ceux qui, au moment de leur mort, désiraient qu'on vienne en aide à leur âme par ce remède. Nous restons horrifiés, nous l'avouons, devant l'impiété de ceux qui osent mettre en doute la bonté de Dieu. Comme si Dieu ne pouvait pas secourir tous les pécheurs qui se tournent vers lui, à n'importe quel moment, et comme s'il ne pouvait pas délivrer l'homme, chancelant sous le poids de ses péchés, du fardeau dont il souhaite être débarrassé. Je vous le demande : que signifie ceci, sinon apporter une nouvelle mort à celui qui va mourir et tuer son âme, en se comportant de telle sorte qu'elle ne puisse plus être purifiée ? Or Dieu est toujours disposé au pardon ; il invite à la pénitence et déclare : " Le pécheur, quel que soit le jour où il se sera converti, son péché ne lui sera plus imputé " [Ez 33,16](#). ... Puisque c'est Dieu qui sonde les cœurs, il ne faut refuser à aucun moment la pénitence à qui la demande. ...

Lettre " Apostolici verba ". aux évêques de Gaule. mai 431.

L'autorité d'Augustin.

237

Chap. 2. Augustin, homme de sainte mémoire par sa vie et ses mérites, nous l'avons toujours eu en communion avec nous et jamais ne fût-ce que la rumeur d'une suspicion ne l'a atteint ; et nous nous souvenons qu'il avait en son temps un si grand savoir, qu'auparavant déjà mes prédécesseurs l'ont toujours considéré comme faisant partie des maîtres les meilleurs.

Chapitres pseudo-célestiniens ou " Indiculus ".

La grâce

238

Puisque certains, qui tirent gloire du nom de catholiques, en demeurant par méchanceté ou par ignorance, dans les idées condamnées des hérétiques, osent s'opposer aux pieux argumentateurs, et que, tout en condamnant sans hésitation Pélagie et Célestius, ils accusent faussement nos maîtres d'avoir dépassé la mesure nécessaire et qu'ils déclarent vouloir uniquement suivre et reconnaître ce que le très saint Siège du bienheureux apôtre Pierre a, par le ministère de ses évêques, sanctionné et enseigné contre les ennemis de la grâce de Dieu, il a fallu rechercher exactement le jugement des chefs de l'Eglise romaine sur l'hérésie qui avait surgi de leur temps, et les idées qu'ils ont estimé nécessaire d'avoir sur la grâce de Dieu contre les très néfastes défenseurs du libre arbitre. Nous y avons joint aussi quelques sentences des conciles africains : celles que les évêques Apostoliques ont certainement faites leurs en les approuvant. Pour que donc ceux qui doutent en quelque point puissent s'instruire plus complètement, nous publions, en un bref résumé (Indiculus), les constitutions des saints pères. Celui qui n'est pas trop porté à la dispute pourra reconnaître que le résultat de toutes ces discussions est inclus dans les phrases brèves des autorités alléguées et qu'il ne lui reste plus motif à contredire, s'il croit et dit avec les catholiques.

239

Chap. 1. Dans la prévarication d'Adam, tous les hommes ont perdu leur pouvoir naturel et

leur innocence, et aucun ne peut, par son libre arbitre, remonter de l'abîme de cette ruine si la grâce du Dieu qui fait miséricorde ne le relève, comme le déclare le pape Innocent, d'heureuse mémoire, dans son épître au concile de Carthage : " Victime un jour de son libre arbitre, en usant de ses biens inconsidérément, l'homme tombe dans les profondeurs de la prévarication, où il s'enfoncé, et il ne trouve rien qui puisse lui permettre d'en sortir. Trompé pour toujours par sa liberté, il demeurerait écrasé sous le poids de cette ruine si ensuite ne le relevait, par sa grâce, la venue du Christ, qui a lavé tout péché passé dans le bain du baptême par la purification d'une nouvelle naissance " .

240

Chap. 2. Personne n'est bon par soi-même, si celui qui seul est bon ne le fait participer à lui-même. C'est ce que nous déclare dans la même lettre la sentence du même pape : " Pourrons-nous désormais attendre quelque chose de bon d'esprits qui pensent qu'ils doivent leur bonté à eux-mêmes, sans regarder celui dont ils reçoivent chaque jour la grâce, dans la confiance où ils sont de pouvoir l'obtenir sans lui ? "

241

Chap. 3. Personne, même renouvelé par la grâce du baptême, n'est capable de surmonter les embûches du diable, ni de vaincre les concupiscences de la chair, s'il ne reçoit de l'aide quotidienne de Dieu la persévérance dans une bonne vie. C'est ce que confirme la doctrine du même pasteur dans ces mêmes pages où il dit: " Bien que Dieu ait racheté l'homme de ses péchés passés, parce qu'il sait qu'il y aura des moyens de le redresser, même après ces fautes, en donnant chaque jour ces remèdes sans lesquels, si nous ne nous appuyons pas avec confiance sur eux, nous ne pourrions en aucune façon vaincre nos erreurs humaines. Il est en effet nécessaire que, comme nous sommes vainqueurs avec son aide, sans son aide, nous soyons vaincus " .

242

Chap. 4. Que personne n'use de son libre arbitre, sinon grâce au Christ, le même maître l'a déclaré dans la lettre envoyée au concile de Milève [219](#) : " Prends garde enfin, perverse doctrine d'esprits très pervers, que sa liberté même a si bien trompé le premier homme que, tandis qu'il s'est servi plus mollement de son frein, sa présomption l'a fait tomber dans la prévarication. Il n'eût pu en être délivré si, dans le dessein de le régénérer, la venue du Christ n'avait restauré l'état de la liberté première " .

243

Chap. 5. Tous les efforts, toutes les oeuvres et tous les mérites des saints doivent être rapportés à la gloire et à la louange de Dieu. Personne ne lui plaît sinon grâce à ce qu'il a donné lui-même. C'est vers cette idée que nous dirige l'autorité décisive du pape Zosime, d'heureuse mémoire, lorsque, écrivant aux évêques de l'univers entier, il dit : " Pour nous, c'est par une motion divine (tous les biens doivent être en effet rapportés à leur auteur, de qui ils proviennent) que nous avons tout remis à la conscience de nos frères et collègues les évêques " . Les évêques d'Afrique vénérèrent avec tant d'honneur cette parole, où rayonnait la lumière d'une très sincère vérité, qu'ils écrivirent ainsi à leur auteur : " Cette phrase des lettres que vous avez pris soin d'envoyer à toutes les provinces, en disant : " Pour nous, c'est par une motion divine, etc. ", nous avons considéré que vous la disiez pour pourfendre rapidement, comme en passant, avec le glaive dégainé de la vérité, ceux qui exaltent la liberté du libre arbitre contre l'aide de Dieu. Qu'avez-vous fait avec un si libre arbitre sinon tout rapporter à notre humble conscience ? Et cependant, vous avez vu avec sincérité et sagesse que vous faisiez cela par une motion divine, et vous l'avez dit avec véracité et courage. C'est pourquoi, puisque " la volonté est préparée par le Seigneur " [Pr 8,35](#) LXX ; voir [Can.374](#) , lui-même touche les coeurs de ses fils par ses inspirations paternelles, pour qu'ils fassent quelque bien. " Car tous ceux qu'anime l'Esprit de Dieu sont fils de Dieu " [Rm 8,14](#) ; ainsi, nous ne pensons pas que notre libre arbitre nous manque et nous ne doutons

pas que, dans chacun des bons mouvements de la volonté humaine, l'aide du Saint-Esprit ne soit prévalente " .

244

Chap. 6. Dieu agit dans le coeur des hommes et dans le libre arbitre lui-même, de sorte qu'une sainte pensée, un pieux dessein et tout mouvement de volonté bonne viennent de Dieu : nous pouvons quelque bien grâce à celui sans lequel nous ne pouvons rien [Jn 15,5](#). Le même docteur, Zosime, nous a formés à le dire, lorsqu'il parlait aux évêques de l'univers entier du secours de la grâce divine : " Y a-t-il donc un temps, dit-il, où nous n'ayons pas besoin de son secours ? En tout acte, toute situation, toute pensée, tout mouvement, notre aide et protecteur doit être invoqué ". C'est orgueil, pour la nature humaine, de se targuer de quelque chose, alors que l'Apôtre proclame : " Ce n'est pas contre des adversaires de chair et de sang que nous avons à lutter, mais contre les principautés et les puissances de l'air, contre les esprits du mal des espaces célestes " [Ep 6,12](#). Et comme il dit encore : " Malheureux homme que je suis ! Qui me délivrera de ce corps qui me voue à la mort ? La grâce de Dieu par notre Seigneur Jésus Christ " [Rm 7,24](#). Et encore : " C'est par la grâce de Dieu que je suis ce que je suis, et sa grâce envers moi n'a pas été stérile ; mais j'ai travaillé plus qu'eux tous : pas moi, mais la grâce de Dieu qui est avec moi " [1Co 15,10](#).

245

Chap. 7. Nous acceptons aussi comme un bien propre, pour ainsi dire, du Siège apostolique, ce qui a été décidé dans les décrets du concile de Carthage (418) dans son troisième chapitre : " Quiconque dit que la grâce de Dieu, qui justifie l'homme par notre Seigneur Jésus-Christ, vaut uniquement pour la rémission des péchés déjà commis, mais non pour aider à n'en plus commettre, qu'il soit anathème. "

Et de nouveau dans le quatrième chapitre : " Quiconque dit que la grâce de Dieu par notre Seigneur Jésus-Christ nous aide à ne plus pécher en ce sens seulement qu'elle nous révèle et nous ouvre l'intelligence des commandements, en sorte que nous sachions ce que nous devons désirer et ce que nous devons éviter, mais qu'elle ne nous donne nullement l'amour et la force de faire aussi ce que nous avons reconnu comme notre devoir, qu'il soit anathème. Car, puisque l'Apôtre dit " La science enfle, mais la charité édifie " [1Co 8,1](#) il est très impie de croire que nous avons la grâce du Christ pour la science qui enfle et que nous ne l'avons pas pour la charité qui édifie, puisque c'est également un don de Dieu de savoir ce que nous devons faire et d'avoir l'amour pour le faire. Ainsi la charité qui édifie empêche que la science nous enfle. Comme il est écrit de Dieu : " Il enseigne la science à l'homme " [Ps 94,10](#), il est aussi écrit : " La Charité vient de Dieu " [1Jn 4,7](#).

Et de même au cinquième chapitre : " Quiconque dit que la grâce de la justification nous est précisément donnée pour pouvoir accomplir plus facilement par elle ce que nous devons faire par notre libre arbitre, en sorte que, si la grâce n'était pas donnée, nous pourrions pourtant, quoique avec moins de facilité, observer sans elle les commandements de Dieu, qu'il soit anathème. Lorsqu'il parle du fruit des commandements, le Seigneur ne dit pas " Sans moi vous pouvez le faire plus difficilement ", mais : " Sans moi, vous ne pouvez rien faire " [1Jn 15,5](#).

246

Chap. 8. Outre ces décisions inviolables du très saint Siège apostolique par lesquelles nos saints pères, en rejetant l'orgueil de cette néfaste nouveauté, ont enseigné que les commandements de la bonne volonté, l'accroissement des efforts louables et la persévérance en eux jusqu'à la fin sont à attribuer à la grâce du Christ, considérons aussi les mystères des prières dites par les prêtres. Transmis par les apôtres, ils sont célébrés uniformément dans le monde entier et dans toute l'Eglise catholique, pour que la loi de la prière constitue la loi de la foi.

Lorsque ceux qui président aux saintes assemblées accomplissent la mission qui leur a été

confiée, ils présentent à la clémence divine la cause du genre humain et, toute l'Eglise gémissant avec eux, ils demandent et ils prient pour que la foi soit donnée aux infidèles, pour que les idolâtres soient délivrés des erreurs qui les laissent sans Dieu, pour que le voile qui couvre le cœur des Juifs disparaisse, et que la lumière de la vérité luise sur eux, pour que les hérétiques se repentent et acceptent la foi catholique, pour que les schismatiques reçoivent l'esprit d'une charité ranimée, pour qu'à ceux qui sont tombés soient donnés les remèdes de la pénitence, pour qu'enfin aux catéchumènes conduits aux sacrements de la régénération soit ouvert le palais de la miséricorde céleste.

Ces demandes ne sont pas adressées à Dieu formellement ni vainement : les faits le montrent effectivement. Car Dieu daigne attirer nombre de victimes de toutes sortes d'erreurs ; " arrachés à la puissance des ténèbres, il les fait passer dans le Royaume de son Fils bien-aimé " [Col 1,13](#) et, " de vases de colère ", il en fait " des vases de miséricorde " [Rm 9,22-23](#). Tout cela est si fortement ressenti comme l'oeuvre de Dieu que l'action de grâces continuelle et la louange de sa gloire sont adressées à Dieu qui fait ces choses, pour avoir illuminé et corrigé ces hommes.

247

Chap. 9. Contemplons aussi d'un regard diligent ce que la sainte Eglise fait uniformément pour les baptisés dans le monde entier. Quand des enfants ou des adolescents viennent au sacrement de la régénération, ils n'accèdent pas à la fontaine de vie avant que l'esprit immonde n'ait été expulsé d'eux par les exorcismes et les exsufflations des prêtres ; afin que soit vraiment mis en lumière comment " le prince de ce monde est jeté dehors " [Jn 12,31](#) comment " d'abord l'homme fort est ligoté " [Mt 12,29](#), comment ensuite " on lui prend ses biens " [Mc 3,27](#) passés en possession du vainqueur qui " a emmené captive la captivité " [Ep 4,8](#) et qui " fait des dons aux hommes " [Ps 68,19](#)

248

Ces règles de l'Eglise et ces preuves fondées sur l'autorité divine nous ont tellement confirmés, avec l'aide du Seigneur, que nous professons que Dieu est l'auteur de tous les bons mouvements et des bonnes actions, de tous les efforts et de toutes les vertus qui, depuis les commencements de la foi, nous font tendre vers Dieu. Nous ne doutons pas que sa grâce prévienne tous les mérites de l'homme. Par lui, nous commençons à " vouloir " et à " faire " quelque bien [Ph 2,13](#)

Cette aide et ce secours de Dieu n'enlèvent certes pas le libre arbitre, mais ils le libèrent, pour que d'obscur il soit lumineux, de pervers il soit droit, de languissant il soit sain, d'imprudent il soit sage. Si grande est en effet la bonté de Dieu pour tous les hommes qu'il veut que nos mérites soient ses propres dons, et qu'il nous donnera une récompense éternelle pour ce qu'il nous a prodigué. Il agit en nous pour que nous voulions et fassions ce qu'il veut, et il ne souffre pas que demeure en nous inactif ce qu'il nous a donné pour nous en servir. non pas pour le négliger. afin que nous soyons aussi les coopérateurs de la grâce de Dieu. Si nous voyons quelque chose s'alanguir en nous par suite de notre lâcheté, recourons instamment à celui qui guérit toutes nos langueurs et rachète notre vie de la mort [Ps 103,3-4](#), lui à qui nous disons chaque jour : " Ne nous induis pas en tentation, mais délivre-nous du mal " [Mt 6,13](#)

249

Chap. 10. Pour les points plus profonds et plus difficiles des questions qui se posent, et qu'ont traitées au plus large ceux qui ont résisté aux hérétiques, nous n'osons pas les mépriser, pas plus que nous ne jugeons nécessaire de les alléguer, car pour confesser la grâce de Dieu, à l'oeuvre miséricordieuse de qui rien absolument ne saurait échapper, nous croyons suffisant

ce que ces écrits nous ont enseigné, en accord avec les règles du Siège apostolique déjà mentionnées, si bien que nous ne considérons plus comme catholique ce qui se présenterait comme contraire aux sentences déterminées ci-avant.

1996 Denzinger 211

**Citations de
DS 215-216:**

Magistère

Lumen Gentium:
[28](#)

Catéchisme:
[1510](#)

Catechismus:
[1510](#)

Citations de
DS 222-230:

Magistère

Catéchisme France:
119

Citations de
DS 238-246:

Magistère

Catechismus:
1124

Citations de
DS 247-251:

Magistère

Mulieris Dignitatem:

[4](#)

Catéchisme:

[466](#) [495](#)

Catechismus:

[168](#) [466](#) [495](#)

Concile d'EPHESE (3e

Oecuménique)

22 juin -

septembre 431

1ere session des cyrilliens, 22 juin 431.

a) 2eme lettre de Cyrille d'Alexandrie à Nestorius

L'Incarnation du Fils de Dieu

250

Nous ne disons pas en effet que la nature du Verbe par suite d'une transformation est devenue chair, ni non plus qu'elle a été changée en un homme complet, composé d'une âme et d'un corps, mais plutôt ceci : le Verbe, s'étant uni selon l'hypostase une chair animée d'une âme raisonnable, est devenu homme d'une manière indicible et incompréhensible et a reçu le titre de Fils d'homme, non par simple vouloir ou bon plaisir, ni non plus parce qu'il en aurait pris seulement le personnage ; et nous disons que différentes sont les natures rassemblées en une véritable unité, et que des deux il est résulté un seul Christ et un seul Fils, non que la différence des natures ait été supprimée par l'union, mais plutôt parce que la divinité et l'humanité ont formé pour nous l'unique Seigneur Christ et Fils par leur ineffable et indicible concours dans l'unité.

Ainsi, bien qu'il subsiste avant les siècles et qu'il ait été engendré par le Père, il est dit aussi avoir été engendré selon la chair par une femme, non point que sa nature divine ait commencé à être en la sainte Vierge, ni qu'elle ait eu nécessairement besoin d'une seconde naissance par elle après celle qu'il avait reçue du Père, car c'est légèreté et ignorance de dire que celui qui existe avant les siècles et est coéternel au Père a besoin d'une seconde génération pour exister, - mais puisque c'est pour nous et pour notre salut qu'il s'est uni selon l'hypostase l'humanité, et qu'il est né de la femme, on dit qu'il a été engendré d'elle selon la chair.

251

(ce numéro est subdivisé en sous-chapitres : 251a ; 251b ; 251c ; 251d ; 251e)

Car ce n'est pas un homme ordinaire qui a d'abord été engendré de la sainte Vierge et sur lequel ensuite le Verbe serait descendu, mais c'est pour avoir été uni à son humanité dès le sein même qu'il est dit avoir subi la génération charnelle, en tant qu'il s'est approprié la génération de sa propre chair. C'est ainsi que nous disons qu'il a souffert et qu'il est ressuscité, non pas que le Dieu Verbe ait souffert en sa propre nature les coups, les trous des

clous et les autres blessures (car la divinité est impassible, puisqu'elle est incorporelle); mais puisque le corps qui est devenu le sien propre, a souffert tout cela, on dit encore une fois que c'est lui (le Verbe) qui a souffert pour nous : l'Impassible était dans le corps qui souffrait Et c'est de la même façon que nous pensons au sujet de sa mort. Car le Verbe de Dieu est par nature immortel, incorruptible, vie et vivifiant. Mais encore une fois puisque son propre corps a, par la grâce de Dieu, goûté la mort pour tout homme, comme dit Paul [He 2,9](#), on dit qu'il a souffert la mort pour nous : non qu'il ait fait l'expérience de la mort en ce qui regarde sa propre nature (ce serait folie de dire cela ou de le penser), mais parce que, comme je l'ai dit à l'instant, sa chair a goûté la mort. Ainsi, sa chair étant ressuscitée, on parle de la résurrection du Verbe, non point que le Verbe soit tombé dans la corruption, non certes, mais encore une fois parce que son corps est ressuscité. ...

C'est ainsi qu'ils (les saints pères) se sont enhardis à nommer la sainte Vierge Mère de Dieu, non que la nature du Verbe ou sa divinité ait reçu le début de son existence à partir de la sainte Vierge, mais parce qu'a été engendré d'elle son saint corps animé d'une âme raisonnable, corps auquel le Verbe s'est uni selon l'hypostase et pour cette raison est dit avoir été engendré selon la chair.

b) 2. lettre de Nestorius à Cyrille

L'union des natures dans le Christ

- 251a

(Chap. 3) Je crois (nous croyons) donc, disent-ils (les saints pères) en notre Seigneur Jésus Christ, son Fils, son unique. Observe comment ils ont posé d'abord comme des fondements " Seigneur ", " Jésus ", " Christ ", " unique engendré ", " Fils ", ces noms communs à la divinité et à l'humanité, et édifient ensuite la tradition de l'Incarnation, de la Résurrection et de la Passion ; leur but était, une fois posés certains noms significatifs communs à l'une et à l'autre nature, qu'on ne divise pas ce qui se rapporte à la filiation et à la seigneurie, et que dans l'unicité de la filiation ce qui se rapporte aux natures ne soit pas non plus en péril de disparaître par confusion.

- 251b

(Chap. 4) Cela, Paul le leur avait en effet enseigné qui, faisant mention de la divine Incarnation et sur le point d'ajouter la Passion, commence par poser ce nom de Christ commun aux natures, comme je l'ai dit un peu plus haut, puis ajoute le discours relatif aux deux natures. Que dit-il en effet : " Ayez entre vous les mêmes sentiments qui furent dans le Christ Jésus. Lui, qui existant en forme de Dieu ne retint pas jalousement le rang qui l'égalait à Dieu, Mais (pour ne pas tout citer en détail) il devint obéissant jusqu'à la mort et à la mort de la croix " [Ph 2,5 Ph 8](#)). Ainsi, comme il allait faire mention de la mort, pour qu'on n'en tirât pas la conclusion que le Dieu Verbe est passible, il pose ce nom de Christ, comme une appellation signifiant la substance impassible et passible dans une personne unique, impassible par la divinité, passible par la nature corporelle.

- 251c

(Chap. 5) Bien que je puisse en dire long sur ce sujet et tout d'abord qu'à propos de l'économie ces saints pères n'ont même pas fait mention de génération mais d'Incarnation, je sens que ma promesse de brièveté dans mon préambule refrène mon discours et qu'elle m'amène au second point de Ta Charité. J'y louais la division des natures selon la raison de l'humanité et de la divinité et leur conjonction en une seule personne ; et aussi que tu dis que le Dieu Verbe n'a pas eu besoin d'une seconde génération à partir de la femme et que tu

confesses que la divinité n'est pas susceptible de pâtir. Tout cela est orthodoxe parce que vrai et contraire aux fausses opinions de toutes les hérésies touchant les natures du Seigneur. Si le reste contient une sagesse cachée, incompréhensible aux oreilles des lecteurs, il appartient à ta pénétration de le savoir : pour moi en tout cas, cela m'a paru renverser ce qui précède. Celui en effet qui avait été précédemment proclamé impassible et non susceptible d'une seconde génération, était présenté de nouveau, je ne sais comment, comme passible et nouvellement créé, comme si les qualités par nature inhérentes au Dieu Verbe avaient été détruites par la conjonction avec le Temple, ou que ce fût peu de chose aux yeux des hommes que le Temple sans péché et inséparable de la nature divine eût subi génération et mort pour les pécheurs, ou qu'il ne fallût pas croire à la voix du Seigneur criant aux juifs : " Détruisez ce Temple et je le relèverai en trois jours " [Jn 2,19](#) et non pas : " Détruisez ma divinité, et elle se relèvera en trois jours."

- 251d

(Chap. 6)... En tout lieu de la divine Ecriture, quand elle fait mention de l'économie du Seigneur, la génération et la Passion qui sont présentées ne sont pas celles de la divinité, mais de l'humanité du Christ, en sorte que la sainte Vierge doive être appelée d'une dénomination plus exacte mère du Christ et non Mère de Dieu. Ecoute aussi ces paroles de l'Evangile qui proclament : " Livre de la génération de Jésus Christ, est-il dit, fils de David, fils d'Abraham " [Mt 1,1](#) Il est donc clair que le Dieu Verbe n'était pas fils de David. Apprends, s'il te plaît, un autre témoignage : " Jacob a engendré Joseph l'époux de Marie, de laquelle a été engendré Jésus qu'on appelle le Christ " [Mt 1,16](#) Examine encore une autre voix qui nous atteste : " Voici quelle fut la génération de Jésus Christ. Comme Marie sa mère avait été fiancée à Joseph, elle se trouva enceinte par l'opération de l'Esprit Saint " [Mt 1,18](#). Qui supposerait que la divinité du Fils unique fût une créature de l'Esprit ? Et que dire de ce mot : " La mère de Jésus était là " [Jn 2,1](#). Et encore : " Avec Marie la mère de Jésus " [Ac 1,14](#), et " Ce qui a été engendré en elle vient de l'Esprit Saint " [Mt 1,20](#) et : " Prends l'enfant et sa mère et fuis vers l'Egypte " [Mt 2,13](#) et:

Au sujet de son Fils qui est né de la race de David selon la chair " [Rm 1,3](#) et au sujet de la Passion de nouveau : " Dieu, ayant envoyé son Fils dans une ressemblance à la chair de péché et en raison du péché, a condamné le Péché dans la chair " [Rm 8,3](#) et encore : " Le Christ est mort pour nos péchés " [1Co 15,3](#) et : " Le Christ a souffert en sa chair " [1P 4,1](#), et: " Ceci est " non ma divinité, mais " mon corps rompu pour vous " [1Co 11,24](#).

- 251e

(Chap. 7) Et comme une infinité d'autres voix témoignent au genre humain qu'il ne faut pas regarder la divinité du Fils comme récente ou comme susceptible de souffrance corporelle, mais bien la chair unie à la nature de la divinité (d'où vient que le Christ se nomme lui-même Seigneur de David et son fils : " Quel est votre sentiment, dit-il, sur le Christ ? De qui est-il fils ? " Ils lui disent : " de David ". Jésus leur répondit : " Comment donc David, sous l'action de l'Esprit le nomme-t-il Seigneur, disant : le Seigneur a dit à mon Seigneur : Assieds-toi à ma droite " [Mt 22,42-44](#), dans la pensée qu'il est totalement fils de David selon la chair, mais Seigneur de David selon la divinité), il est bon et conforme à la tradition évangélique de confesser que le corps est le Temple de la divinité du Fils et un Temple uni selon une suprême et divine conjonction, en sorte que la nature de la divinité s'approprie ce qui appartient à ce Temple ; mais au nom de cette appropriation, attribuer au Verbe jusqu'aux propriétés de la chair conjointe, je veux dire la génération, la souffrance et la mortalité, c'est le fait, frère, d'une pensée ou égarée par les Grecs, ou malade de la folie d'Apollinaire, d'Arius et des autres hérésies, ou plutôt c'est quelque chose de plus grave que celles-ci. Car de toute nécessité ceux qui se laissent entraîner par le mot " appropriation " devront faire communier le Dieu Verbe à l'allaitement, à cause de l'appropriation, le faire participer à la croissance

progressive et à la crainte au moment de la Passion et le mettre dans le besoin de l'assistance d'un ange. Et je passe sous silence la circoncision, le sacrifice, la sueur, la faim, toutes choses qui, attachées à la chair, sont adorables comme étant survenues à cause de nous, mais qui, si elles sont attribuées à la divinité, sont mensongères et cause pour nous, en tant que calomniateurs, d'une juste condamnation.

c) Anathèmes de Cyrille d'Alexandrie, joints à la lettre du concile

d'Alexandrie, à Nestorius (3e lettre de Cyrille à Nestorius).

L'union des natures dans le Christ

252

1. Si quelqu'un ne confesse pas que l'Emmanuel est Dieu en vérité et que pour cette raison la sainte Vierge est Mère de Dieu (car elle a engendré charnellement le Verbe de Dieu fait chair), qu'il soit anathème.

253

2. Si quelqu'un ne confesse pas que le Verbe issu du Dieu Père a été uni selon l'hypostase à la chair et qu'il est un unique Christ avec sa propre chair, c'est-à-dire le même tout à la fois Dieu et homme, qu'il soit anathème.

254

3. Si quelqu'un, au sujet de l'unique Christ, divise les hypostases après l'union, les conjuguant selon la seule conjonction de la divinité, de la souveraineté ou de la puissance, et non plutôt par la rencontre selon une union physique, qu'il soit anathème.

255

4. Si quelqu'un répartit entre deux personnes ou hypostases les paroles contenues dans les évangiles et les écrits des apôtres, qu'elles aient été prononcées par les saints sur le Christ ou par lui sur lui-même, et lui attribue les unes comme à un homme considéré séparément à part du Verbe issu de Dieu, et les autres au seul Verbe issu du Dieu Père parce qu'elles conviennent à Dieu, qu'il soit anathème.

256

5. Si quelqu'un ose dire que le Christ est un homme théophore et non pas plutôt Dieu en vérité en tant que Fils unique et par nature, selon que le Verbe s'est fait chair et a pris part de la même façon que nous au sang et à la chair, qu'il soit anathème.

257

6. Si quelqu'un dit que le Verbe issu du Dieu père est le Dieu ou le Maître du Christ et ne confesse pas plutôt que le même est tout à la fois Dieu et homme, étant donné que le Verbe s'est fait chair selon les Ecritures, qu'il soit anathème.

258

7. Si quelqu'un dit que Jésus en tant qu'homme a été mû par le Dieu Verbe et que la gloire du Fils unique lui a été attribuée comme à un autre subsistant à part lui, qu'il soit anathème.

259

8. Si quelqu'un ose dire que l'homme assumé doit être coadoré et coglorifié avec le Dieu

Verbe et qu'il doit être coappelé Dieu comme un autre avec un autre (car chaque fois l'addition du mot " avec " forcera de concevoir la chose ainsi) et n'honore pas plutôt l'Emmanuel d'une seule adoration et ne lui adresse pas une seule glorification, selon que le Verbe s'est fait chair, qu'il soit anathème.

260

9. Si quelqu'un dit que l'unique Seigneur Jésus Christ a été glorifié par l'Esprit, comme s'il avait utilisé un pouvoir étranger qui lui venait de l'Esprit et qu'il a reçu de lui le pouvoir d'agir contre les esprits impurs et d'accomplir ses signes divins parmi les hommes, et ne dit pas plutôt que cet Esprit, par lequel il a opéré les signes divins, était le sien propre, qu'il soit anathème.

261

10. La sainte Ecriture dit que le Christ a été le grand prêtre et l'apôtre de notre confession de foi (voir [He 3,1](#)) et qu'il s'est offert lui-même pour nous en parfum d'agréable odeur au Dieu et Père. Si donc quelqu'un dit que notre grand prêtre et apôtre n'a pas été le Verbe lui-même issu de Dieu quand il est devenu chair et homme semblable à nous, mais qu'il a été un autre proprement distinct de lui, un homme né de la femme ; ou si quelqu'un dit qu'il a présenté l'offrande pour lui-même et non pas plutôt pour nous seuls (car celui qui n'a pas connu la péché ne saurait avoir besoin de l'offrande), qu'il soit anathème.

262

11. Si quelqu'un ne confesse pas que la chair du Seigneur est vivifiante et qu'elle est la propre chair du Verbe issu du Dieu Père mais prétend qu'elle est celle de quelqu'un d'autre, distinct de lui et conjoint à lui selon la dignité ou qu'il a reçu seulement l'habitation divine ; et s'il ne confesse pas plutôt qu'elle est vivifiante, comme nous l'avons dit, parce qu'elle a été la propre chair du Verbe qui a le pouvoir de vivifier toutes choses, qu'il soit anathème.

263

12. Si quelqu'un ne confesse pas que le Verbe de Dieu a souffert dans la chair, qu'il a été crucifié dans la chair, qu'il a goûté la mort dans la chair et qu'il a été le premier-né d'entre les morts, en tant qu'il est la vie et vivifiant comme Dieu, qu'il soit anathème.

d) Sentence du concile contre Nestorius.

Condamnation du nestorianisme

264

Comme le très honoré Nestorius, entre autres choses, n'a ni voulu obéir à notre citation ni même reçu les très saints et religieux évêques que nous lui avons envoyés, nous avons été forcés d'en venir à l'examen des impiétés qu'il a proférées, et comme, par ses lettres, par les écrits de lui qui ont été lus et par les propos qu'il a récemment tenus en cette métropole, et sur lesquels nous avons des témoignages, nous l'avons pris en flagrant délit de penser et de prêcher de manière impie, contraints tant par les canons que par la lettre de notre très saint père et collègue dans le ministère Célestin, évêque de l'Eglise de Rome, nous en sommes venus, non sans beaucoup de larmes, à cette triste sentence contre lui : Notre Seigneur Jésus Christ, blasphémé par lui, a décidé par le très saint présent concile que le dit Nestorius est désormais déchu de la dignité épiscopale et séparé de tout le corps sacerdotal.

6eme session des cyrilliens, 22 juillet 431.

L'attachement a la profession de foi de Nicée.

265

... Le saint concile a décidé qu'il n'est permis à personne de professer, ou d'écrire, ou de composer une confession de foi autre que celle définie par les saints pères réunis à Nicée avec le Saint-Esprit. ...

266

Si certains, évêques, clercs ou laïcs, étaient convaincus d'accepter, de partager ou d'enseigner les doctrines contenues dans l'exposé du prêtre Charisius au sujet de l'Incarnation du Fils unique de Dieu, ou bien encore celles, néfastes et déformées de Nestorius... qu'ils tombent sous le coup de la sentence de ce saint concile oecuménique.

7e session des cyrilliens, 31 août (?) 431 ; Lettre synodale.

Condamnation du pélagianisme.

267

1. Le métropolitain d'une éparchie qui se sépare de ce saint concile oecuménique... ou qui a partagé les opinions de Célestius ou les partagera à l'avenir, celui-là ne peut plus agir en aucune façon contre les évêques de l'éparchie, alors qu'il se trouve désormais exclu par le concile de toute communion ecclésiastique et suspendu de toute activité.

268

4. Si certains clercs s'étaient séparés et osaient partager en privé ou publiquement les opinions de Nestorius ou de Célestius, il a été jugé qu'ils sont eux aussi déposés par le saint concile.

XISTE (SIXTE) III : 31 juillet 432 - 19

août 440

Formule d'union entre Cyrille d'Alexandrie et les évêques

de l'Eglise d'Antioche, printemps 433.

Les deux natures en Christ

271

Ce que nous pensons et disons au sujet de la Vierge Mère de Dieu et du mode de l'Incarnation du Fils unique de Dieu, nous le dirons brièvement et autant qu'il est nécessaire, non pour ajouter quelque chose, mais pour vous en assurer pleinement, comme nous le tenons depuis le commencement, pour l'avoir reçu des divines Ecritures et de la tradition des saints pères, sans rien ajouter à la foi qui a été exposée par les saints pères de Nicée. Comme nous l'avons déjà dit, elle suffit à la connaissance de la vraie foi et à la réfutation de

toute erreur hérétique. Nous parlerons donc sans avoir l'audace d'aborder ce qui est inaccessible, mais, en confessant notre propre faiblesse, nous fermerons la bouche à ceux qui veulent nous attaquer parce que nous scrutons ce qui est au-dessus de l'homme.

272

Nous confessons donc notre Seigneur Jésus-Christ, Fils unique de Dieu, Dieu parfait et homme parfait, fait d'une âme raisonnable et d'un corps, engendré du Père avant les siècles en sa divinité, et à la fin des jours le même pour nous et pour notre salut, né de la Vierge Marie en son humanité ; le même consubstantiel au Père en sa divinité et consubstantiel à nous en son humanité. Car des deux natures l'union s'est faite ; c'est pourquoi nous confessons un seul Christ, un seul Fils, un seul Seigneur. Et à cause de cette notion d'une union sans mélange, nous confessons que la sainte vierge est Mère de Dieu, parce que le Verbe de Dieu s'est fait chair et s'est fait homme, et que dès la conception il s'est uni le Temple qu'il a pris d'elle.

273

Quant aux expressions des évangiles et des apôtres au sujet du Seigneur, nous savons que les théologiens appliquent les unes indifféremment, parce qu'elles visent l'unique personne, mais qu'ils distinguent les autres parce qu'elles visent les deux natures, et qu'ils attribuent à la divinité du Christ celles qui conviennent à Dieu, et à son humanité celles qui marquent son abaissement.

LEON Ier LE GRAND : 29 septembre

440-10 novembre

Lettre Ut nobis gratulationem aux évêques de Campanie,

Picenum et Tuscie, 10 octobre 443.

Usure

280

(Chap.3). Nous avons estimé également ne pas devoir passer sous silence le fait que certains, qui sont captivés par l'envie d'un gain honteux, se livrent à des trafics usuraires, et veulent s'enrichir par le prêt à intérêt ; et que cela vaille, je ne veux pas dire pour ceux qui sont établis dans un office clérical, mais aussi pour des laïcs qui veulent être appelés chrétiens, nous le déplorons beaucoup. Nous décrétons que l'on sévise plus vivement contre ceux qui en auront été trouvés coupables, afin que soit éloignée toute occasion de pécher.

281

(Chap.4) Nous avons estimé également devoir rappeler qu'aucun clerc ne doit tenter de pratiquer le prêt à intérêt, pas plus au nom d'autrui qu'en son propre nom : il ne convient pas en effet de commettre un forfait pour soi-même en vue de l'avantage d'autrui. Nous devons considérer et pratiquer seulement ce prêt à intérêt qui consiste en ce que ce que nous accordons ici avec miséricorde, nous pouvons le recevoir à nouveau du Seigneur qui accordera avec abondance ce qui demeurera toujours.

Lettre " Quanta fraternitati " à l'évêque Anastase de

Thessalie, en 446

La hiérarchie et la monarchie ecclésiastiques.

282

(Chap.11)... La conjonction de tout le corps opère une seule et même santé, une seule et même beauté ; et cette conjonction demande l'unanimité de tout le corps mais exige en particulier la concorde des prêtres. Bien qu'ils aient une dignité commune, le rang n'est pas le même car même parmi les bienheureux apôtres il y eut dans un honneur semblable une certaine différence de pouvoir ; et si l'élection de tous fut la même, il fut donné à l'un seulement d'être au-dessus des autres. De ce modèle est issue également une distinction entre les évêques, et par une sage disposition il a été fait en sorte que tous ne revendiquent pas tout pour eux-mêmes mais que dans chaque province il y en ait dont l'avis doit être tenu pour premier parmi les frères et que de même certains, qui sont institués dans des villes plus importantes, portent une sollicitude plus grande ; par eux la charge universelle de l'Eglise doit confluer vers l'unique Siège de Pierre et rien, nulle part, ne doit être séparé de son chef.

Lettre " Quam laudabiliter " à l'évêque Turribius d'Astorga, 21

Juillet 447.

Les erreurs des priscillianistes en général.

283

(L'impiété des priscillianistes) a surgi même dans les ténèbres du paganisme, en sorte que par les pratiques secrètes et impies des arts magiques et les tromperies vaines des astrologues, ils fondèrent la foi de la religion et la règle des moeurs sur le pouvoir des démons et l'effet des astres. S'il était permis de croire et d'enseigner cela, la récompense ne serait plus due aux vertus, ni le châtement aux vices, et toutes les ordonnances, non seulement des lois humaines mais également des commandements divins, se trouveraient dissoutes ; car il ne pourrait plus y avoir de jugement, ni sur les actes bons, ni sur les actes mauvais, si une nécessité du destin poussait le mouvement de l'esprit vers chacun des deux côtés, et si tout ce qui est fait par les hommes ne relevait pas des hommes mais des astres. ...

C'est à juste titre que nos pères... ont agi avec fermeté pour que cet égarement impie soit chassé de toute l'Eglise : les princes du monde également ont abominé à ce point cette folie sacrilège, qu'ils ont abattu son auteur (Priscillien) par l'épée des lois publiques, en même temps que la plupart de ses disciples. Ils voyaient en effet que le lien des mariages serait entièrement défait, et que de même la Loi divine et humaine serait subvertie, s'il était permis à de tels hommes de vivre avec une telle profession en quelque lieu que ce soit. Pendant longtemps cette sévérité a profité à la douceur ecclésiastique, laquelle, même si elle se contente du jugement des prêtres et évite les peines sanglantes, reçoit néanmoins l'aide des décrets sévères des princes chrétiens, puisqu'on voit parfois recourir au remède spirituel ceux qui craignent le supplice corporel.

284

La Trinité divine, contre les modalistes

(Chap. 1) C'est pourquoi, dans un premier chapitre, on montre quelle opinion impie ont de la Trinité divine ceux qui affirment que les personnes du Père, du Fils et de l'Esprit Saint sont une seule et identique personne, comme si le même Dieu était nommé tantôt Père, tantôt Fils, tantôt Esprit Saint; il n'y aurait pas un qui engendre, un autre qui est engendré, un autre qui procède des deux ; mais cette unité singulière, recevable en tant que dénomination, ne saurait l'être de trois personnes. Ce type de blasphème leur vient de l'opinion de Sabellius, dont les disciples sont justement appelés patripassiens ; car si le Fils est celui qui est le Père, la croix du Fils est la passion du Père, et tout ce que le Fils a enduré dans la forme d'esclave en obéissant au Père, le Père en personne l'a totalement éprouvé en soi.

Cette affirmation est indubitablement contraire à la foi catholique qui professe si fortement l'identité de la substance de la Trinité divine, qu'elle croit que le Père et le Fils et l'Esprit Saint sont indivis sans confusion, sont éternels sans être soumis au temps, sont égaux sans différence, car ce n'est pas une même personne mais une même essence qui réalise l'unité dans la Trinité...

La nature de l'âme humaine.

285

(Chap. 5) Dans un cinquième chapitre est rapportée leur conception selon laquelle l'âme de l'homme serait d'une substance divine et la nature de notre condition ne se distinguerait pas de la nature de son créateur. Cette impiété... la foi catholique la condamne : elle sait en effet qu'il n'est pas de créature aussi sublime et aussi éminente, pour laquelle Dieu serait sa nature propre. Car ce qui est de lui-même est cela même qu'il est lui-même, et ce n'est pas autre chose que le Fils et l'Esprit Saint. En dehors de cette unique divinité, consubstantielle, éternelle et immuable de la très haute Trinité, il n'est absolument rien parmi les créatures qui n'ait été créé de rien à son commencement.

Aucun des hommes n'est la vérité, aucun la sagesse, aucun la justice ; mais beaucoup ont part à la vérité, à la sagesse et à la justice. Mais seul Dieu n'a pas besoin de participer à quoi que ce soit : tout ce qui à son sujet est cru de façon juste, de quelque manière que ce soit, n'est pas qualité mais essence. A qui est sans changement, rien ne s'ajoute et rien n'est enlevé, car à ce qui est éternel l'être appartient toujours en propre. C'est pourquoi il renouvelle tout en demeurant en lui-même, et il n'a rien reçu qu'il n'ait lui-même donné.

La nature du démon.

286

(Chap. 6) La sixième remarque concerne leur affirmation selon laquelle le diable n'a jamais été bon et que sa nature n'est pas l'ouvrage de Dieu, mais qu'il a émergé du chaos et des ténèbres, parce qu'il n'a aucun créateur mais qu'il est lui-même le principe et la substance de tout mal ; mais la vraie foi... professe que la substance de toutes les créatures spirituelles ou corporelles est bonne, et que le mal n'a pas de nature parce que Dieu, qui est le créateur de l'univers, n'a rien fait que de bon. De ce fait le diable serait bon s'il était resté dans l'état où il a été fait. Mais ayant mal usé de son excellence naturelle et " n'étant pas demeuré dans la vérité " [Jn 8,44](#) il n'est pas passé à une substance contraire mais il s'est séparé du souverain bien auquel il devait rester uni, de même que ceux qui affirment cela se précipitent eux-mêmes de ce qui est vrai dans ce qui est faux, et s'en prennent à la nature pour ce qu'ils ont commis intentionnellement, et sont condamnés du fait de leur perversité volontaire. Le mal sera d'ailleurs en eux-mêmes et le mal lui-même ne sera pas la substance mais le châtement pour la substance.

Lettre " Lectis dilectionis tuae " à l'évêque Flavien de

Constantinople (" Tomus (I) Leonis "), 13 juin 449.

L'Incarnation du Verbe de Dieu

290

(Chap. 2) Ignorant donc ce qu'il devait penser sur l'Incarnation du Verbe de Dieu..., il aurait dû au moins écouter d'une oreille attentive la confession commune et unanime, par laquelle l'universalité des fidèles fait profession de croire " en Dieu le Père tout-puissant et en Jésus Christ son Fils unique, notre Seigneur, qui est né de l'Esprit Saint et de la Vierge Marie " (confession de foi apostolique) cf [Can.12](#) ...

Quand on croit en effet en un Dieu tout-puissant et Père, on démontre que son Fils lui est coéternel, ne différant en rien de son Père, puisqu'il est né Dieu de Dieu, tout-puissant du Tout-Puissant, coéternel de l'Eternel, pas postérieur dans le temps, pas inférieur quant au pouvoir, pas dissemblable en gloire, pas séparé quant à l'essence.

291

Mais ce même Fils unique et éternel d'un Père éternel est né de l'Esprit Saint et de la Vierge Marie, naissance dans le temps qui n'a rien diminué, rien ajouté à la naissance divine et éternelle, mais s'est tout entière employée à refaire l'homme, qui avait été trompé, afin que celui-ci vainquît la mort et détruisît par sa propre force le diable qui détenait l'empire de la mort. Nous ne pouvions, en effet, l'emporter sur l'auteur du péché et de la mort, si celui que ni le péché n'a pu contaminer ni la mort retenir, n'avait assumé notre nature et ne l'avait faite sienne.

Oui, il a donc été conçu du Saint-Esprit dans le sein la Vierge Mère, qui l'a mis au monde, sa virginité étant sauve tout comme elle avait été sauve quand elle l'a conçu.

292

Ou bien peut-être a-t-il (Eutychès) pensé que notre Seigneur Jésus Christ n'a pas été de notre nature pour la raison que l'ange envoyé à la bienheureuse Marie a dit : " L'Esprit Saint viendra sur toi et la puissance du Très- Haut te couvrira de son ombre, et c'est pourquoi l'être saint qui naîtra de toi sera appelé Fils de Dieu " [Lc 1,35](#), en sorte que, la conception de la Vierge ayant été une opération divine, la chair de l'être conçu n'a pas été de la nature de celle qui concevait ? Mais il ne faut pas comprendre cette génération singulièrement merveilleuse et merveilleusement singulière en ce sens que ce qui est le propre de l'espèce ait été écarté par la nouveauté de sa création. La fécondité de la Vierge est un don de l'Esprit Saint, mais un corps réel a été tiré de son corps. Et la Sagesse se bâtissant une maison [Pr 9,1](#) le Verbe s'est fait chair et a habité parmi nous [Jn 1,14](#) ce qui veut dire dans cette chair qu'il a prise de l'homme et qu'il a animée du souffle de la vie rationnelle.

293

(Chap. 3) Ainsi donc, étant maintenues sauvées les propriétés de l'une et l'autre nature réunies dans une seule personne, l'humilité a été assumée par la majesté, la faiblesse par la force, la mortalité par l'éternité, et, pour acquitter la dette de notre condition, la nature inviolable s'est unie à la nature passible, en telle sorte que, comme il convenait à notre guérison, un seul et même " médiateur de Dieu et des hommes, l'homme Christ Jésus. [1Tm 2,5](#), fût tout à la fois capable de mourir d'une part, et de l'autre incapable de mourir. C'est donc dans la nature intacte d'un homme vrai que le vrai Dieu est né, complet dans ce qui lui est propre, complet dans ce qui nous est propre. Par " ce qui nous est propre ", nous voulons

dire la condition dans laquelle le créateur nous a établis au commencement et qu'il a assumée pour la restaurer ; car de ce que le trompeur a apporté et que l'homme trompé a accepté, il n'y a nulle trace dans le Sauveur...

Il a assumé la forme du serviteur sans la souillure du péché, enrichissant l'humain sans diminuer le divin, parce que cet anéantissement par lequel l'invisible s'est rendu visible, été inclination de sa miséricorde, non déficience de sa puissance.

294

(Chap. 4) Voici donc que le Fils de Dieu entre dans ces lieux les plus bas du monde, descendant du trône céleste sans pourtant quitter la gloire de son Père, engendré dans un nouvel ordre, par une nouvelle naissance. Un nouvel ordre parce que invisible en ce qui est sien, il a été rendu visible en ce qui est nôtre ; infini il a voulu être contenu ; subsistant avant tous les temps, il a commencé d'exister dans le temps ; Seigneur de l'univers, il a voilé d'ombre l'immensité de sa majesté, il a pris la forme de serviteur ; Dieu impassible, il n'a pas dédaigné d'être homme passible, immortel, de se soumettre aux lois de la mort. Engendré par une naissance nouvelle, parce que la virginité inviolée, sans connaître la concupiscence, a fourni la matière de la chair. De la mère du Seigneur fut assumée la nature, non la faute, et dans le Seigneur Jésus Christ engendré du sein d'une vierge, la merveilleuse naissance ne fait pas que sa nature soit différente de la nôtre. Car celui qui est vrai Dieu est, le même, vrai homme. Dans cette unité il n'y a pas de mensonge, dès lors que l'humilité de l'homme et l'élévation de la divinité s'enveloppent l'une l'autre. Car de même que Dieu n'est pas changé par la miséricorde, de même l'homme n'est pas absorbé par la dignité. Car chacune des deux formes accomplit sa tâche propre dans la communion avec l'autre, le Verbe opérant ce qui est du Verbe, la chair effectuant ce qui est de la chair. Un des deux respandit de miracles, l'autre succombe aux outrages. Et de même que le Verbe ne cesse pas d'être en égalité de gloire avec le Père, de même la chair ne se dérobe pas à la nature de notre race.

295

...Ce n'est pas acte de même nature que dire " Moi et le Père nous sommes un. [Jn 10,30](#) et dire : " Le Père est plus grand que moi " [Jn 14,28](#) Car bien que dans le Seigneur Jésus Christ la personne de Dieu et de l'homme soit une, autre chose est ce par quoi les outrages sont communs à l'un et à l'autre, autre chose ce par quoi la gloire leur est commune. De ce qui est nôtre, en effet, il tient l'humanité, inférieure au Père, du Père il tient la divinité, égale au Père.

1996 Denzinger 249

Citations de
DS 252-263:

Magistère

Catéchisme:
[468](#)

Catechismus:
[468](#)

Citations de
DS 283-295:

Magistère

Dei Verbum:
[12](#)

Dominus Iesus:
[10](#)

Catéchisme:
[247](#) [299](#) [499](#)

Catechismus:
[247](#) [299](#)

Catéchisme France:
[144](#) [244](#)

Lettre " Licet per nostros " à Julien de Cos, 13 juin 449.

L'Incarnation du Fils de Dieu

296

(Chap. 1)...En vous et en nous il est une seule instruction et une même doctrine du Saint-Esprit, et si quelqu'un ne la reçoit pas, il n'est pas membre du corps du Christ, et il ne peut pas se glorifier de cette tête dans laquelle, comme il l'affirme, sa nature n'existe pas. ...

297

(Chap. 2)... Ce qui appartient à la divinité, la chair ne l'a pas diminué, et ce qui appartient à l'humanité, la divinité ne l'a pas aboli. Le même en effet était à la fois éternel de par le Père, et temporel de par la mère, inviolable dans sa puissance, passible dans notre humanité ; dans la divinité de la Trinité il était d'une unique et même nature avec le Père et l'Esprit Saint, mais en assumant l'homme il n'était pas d'une unique substance, mais d'une unique et même personne, en sorte que le même était riche dans la pauvreté, tout-puissant dans l'abaissement, impassible dans le supplice, immortel dans la mort. Car le Verbe ne s'est pas changé en chair ou en âme par quelque partie de lui-même, puisque la nature simple et immuable de la divinité est toujours entière dans son essence, qu'elle ne connaît ni diminution ni augmentation d'elle-même, et qu'elle rend la nature assumée à ce point bienheureuse qu'elle demeure glorifiée dans celle qui glorifie. Pourquoi paraîtrait-il inconvenant ou impossible que le Verbe et la chair ainsi que l'âme soient l'unique Jésus Christ ou l'unique Fils de Dieu et de l'homme, alors que la chair et l'âme, dont les natures sont dissemblables font une unique personne même dans l'Incarnation du Verbe ?...

Donc ni le Verbe n'a été changé en chair, ni la chair en Verbe, mais les deux demeurent dans un seul et un seul est dans les deux, non divisé par la diversité, non confondu un mélange, ni l'un du Père, l'autre de la mère, mais le même autrement du Père avant tout commencement, autrement de la mère à la fin des siècles, pour qu'il soit " médiateur de Dieu et des hommes, l'homme Jésus Christ. [1Tm 2,5](#) afin qu'habite en lui " corporellement la plénitude de la divinité " [Col 2,9](#), car c'est une promotion de celui qui a été assumé, et non de celui qui assume, si " Dieu l'a exalté... " [Ph 2,9-11](#)

298

(Chap. 3)... Je pense que lorsqu'il (Eutychès) dit cela (à savoir qu'avant l'Incarnation il y avait dans le Christ deux natures, mais après l'Incarnation une seule), il est persuadé que l'âme que le Sauveur a prise séjournait dans les cieux avant de naître de la Vierge Marie, et que le verbe se l'est unie dans le sein. Mais cela les esprits et les oreilles catholiques ne le supportent pas, parce que le Seigneur, lorsqu'il vint du ciel, n'a rien montré qui fit partie de notre condition. Il n'a pas pris une âme qui aurait existé auparavant, ni une chair qui n'aurait pas été du corps de la mère : car notre nature n'a pas été assumée de telle sorte qu'elle aurait été d'abord créée pour être ensuite assumée, mais de telle sorte qu'elle fût créée par l'assomption elle-même. Dès lors ce qui à juste titre a été condamné chez Origène (voir), qui affirmait que les âmes, avant d'être insérées dans le corps, n'auraient pas seulement la vie, mais qu'il en émanerait également des activités diverses, doit nécessairement être puni aussi chez celui-là, à moins qu'il ne préfère renoncer à son opinion.

299

Bien qu'en effet la nativité de notre Seigneur selon la chair ait certains traits qui lui sont propres et par lesquels elle dépasse les commencements de la condition humaine, soit parce que seul il a été conçu et est né sans concupiscence (de l'Esprit Saint) de la vierge inviolée, soit parce qu'il est sorti du sein de la mère de telle sorte que tout à la fois la fécondité a fait naître et la virginité est demeurée, sa chair pour autant n'était pas d'une autre nature que la nôtre, et ce n'est pas dans un commencement autre que celui des autres hommes que l'âme lui a été insufflée : une âme qui n'est pas plus excellente du fait d'une différence de genre, mais du fait de l'éminence de la vertu.

Il n'avait rien en effet qui fût opposé à sa chair, et aucune discorde des désirs n'a engendré de conflit des volontés ; les sens du corps se fortifiaient sans la loi du péché et, sous la direction de la divinité et de l'Esprit, la vérité de ce qu'il ressentait n'a pas été tentée par la séduction et n'a pas reculé devant les injures. L'homme vrai a été uni au vrai Dieu, et il n'a pas été amené du ciel selon une âme qui aurait existé auparavant, ni créé de rien selon la chair, car il a la même personne dans la divinité du Verbe, et possède dans le corps et dans l'âme la nature commune avec nous. Il ne serait pas en effet le médiateur de Dieu et des hommes si le même, à la fois Dieu et homme, n'était pas un seul et en vérité dans l'un et dans l'autre.

Concile de CHALCEDOINE (4e

Oecuménique)

8 octobre - début de novembre 451

5eme session, 22 octobre 451 : profession de foi de Chalcédoine.

Les deux natures dans le Christ

300

(préambule à la définition. A la suite des professions de foi de Nicée et de Constantinople :) Or donc, pour une connaissance complète et une confirmation de la religion, il eût suffi de ce sage et salutaire Symbole de la grâce divine car il donne un enseignement parfait sur le Père, le Fils et le Saint- Esprit et il expose l'Incarnation du Sauveur à ceux qui la reçoivent avec foi. Mais voici que ceux qui tentent de rejeter la prédication de la vérité par leurs propres hérésies ont donné naissance à des nouveautés : les uns ont osé rejeter le mot de Mère de Dieu au sujet de la Vierge ; les autres introduisent une confusion et un mélange et imaginent de façon insensée que la chair et la divinité ne font qu'une seule nature et disent de façon monstrueuse que, du fait de la confusion, la nature divine du Fils est passible pour cette raison, voulant leur fermer la porte à toute machination contre la vérité, le saint et grand concile oecuménique, aujourd'hui présent, enseignant la doctrine inébranlable prêchée depuis le commencement, a défini qu'avant tout la confession de foi des 318 pères devait demeurer en dehors de toute atteinte.

Et il ratifie l'enseignement transmis sur la substance de l'Esprit par les 150 pères réunis plus tard dans la ville impériale à cause de ceux qui combattaient contre l'Esprit Saint; enseignement que ces pères ont fait connaître à tous, non qu'ils aient voulu ajouter un point manquant aux propositions antécédentes, mais parce qu'ils voulaient clarifier par le témoignage des Ecritures leur pensée sur le Saint-Esprit contre ceux qui tentaient de rejeter sa Seigneurie. D'autre part, à cause de ceux qui tentent de défigurer le mystère de

l'économie et qui, dans leur sottise impudente, disent que celui qu'a enfanté la Sainte Vierge Marie n'est qu'un simple homme, le concile a reçu les lettres synodiques du bienheureux Cyrille, qui fut pasteur de l'Eglise d'Alexandrie, à Nestorius et aux évêques d'Orient, comme très propres à réfuter les insanités de Nestorius... A ces lettres il a joint à bon droit, pour la confirmation des doctrines orthodoxes, la lettre que le bienheureux et très saint archevêque Léon, qui préside à la très grande et ancienne Rome, a écrite au défunt archevêque Flavien pour la suppression de la perversité d'Eutychès [Can.290-295](#) , en tant que cette lettre s'accorde à la confession du grand Pierre et qu'elle est là comme une sorte de colonne commune contre ceux qui tiennent des opinions fausses.

Il s'oppose en effet à ceux qui tentent de diviser le mystère de l'économie en une dualité de fils ; il repousse loin de l'assemblée des prêtres ceux qui osent dire passible la divinité du Fils unique ; il s'élève contre ceux qui imaginent, à propos des deux natures du Christ, un mélange ou une confusion ; il chasse ceux qui disent dans leur délire que la forme d'esclave que le Christ a reçue pour lui de nous est céleste ou de quelque autre substance ; et il anathématise ceux qui inventent la fable de deux natures du Seigneur avant l'union, mais n'en imaginent plus qu'une seule après l'union.

301

(Définition) Suivant donc les saints pères, nous enseignons tous unanimement que nous confessons un seul et même Fils, notre Seigneur Jésus Christ, le même parfait en divinité, et le même parfait en humanité, le même vraiment Dieu et vraiment homme (composé) d'une âme raisonnable et d'un corps, consubstantiel au Père selon la divinité et le même consubstantiel à nous selon l'humanité, en tout semblable à nous sauf le péché (voir [He 4,15](#)), avant les siècles engendré du Père selon la divinité, et aux derniers jours le même (engendré) pour nous et notre salut de la Vierge Marie, Mère de Dieu selon l'humanité,

302

un seul et même Christ, Fils, Seigneur, l'unique engendré, reconnu en deux natures, sans confusion, sans changement, sans division et sans séparation, la différence des natures n'étant nullement supprimée à cause de l'union, la propriété de l'une et l'autre nature étant bien plutôt gardée et concourant à une seule personne et une seule hypostase, un Christ ne se fractionnant ni se divisant en deux personnes, mais un seul et même Fils, unique engendré, Dieu Verbe, Seigneur Jésus Christ, selon que depuis longtemps les prophètes l'ont enseigné de lui, que Jésus Christ lui-même nous l'a enseigné, et que le Symbole des pères nous l'a transmis.

303

(Sanction) Tout ceci ayant donc été formulé par nous avec la plus scrupuleuse exactitude et diligence, le saint concile oecuménique a défini qu'il n'était permis à personne de professer, de rédiger ou de composer une autre confession de foi, ni de penser ou d'enseigner autrement...

[7eme session : canons.](#)

[Simonie](#)

304

Can. 2. Si un évêque faisait une ordination pour de l'argent et mettait en vente la grâce invendable, et Ordonnait pour de l'argent un évêque, un chorévêque, un prêtre, un diacre ou quelqu'un de ceux qui sont comptés parmi le clergé, ou nommait pour de l'argent un économe, un avoué, un administrateur ou en général quelqu'un de la liste officielle, poussé

par sa propre et honteuse cupidité, que celui qui entreprend une telle chose s'expose, si le fait est prouvé, à perdre son propre rang ; et que celui qui a été ordonné ne tire aucun profit de l'ordination ou de la promotion obtenue par commerce, mais qu'il perde la dignité ou la charge acquise pour de l'argent. Si de plus il apparaissait que quelqu'un s'est entremis pour ces profits honteux et prohibés, que celui-là aussi, s'il est clerc, soit déchu de son propre rang et, s'il est laïc ou moine, soit frappé d'anathème.

305

[Mariage mixte et réception du baptême dans l'hérésie](#)

Can 14. Comme dans quelques éparchies on a permis aux lecteurs et aux chantres de se marier, le saint concile a décidé qu'il n'était permis à aucun d'eux d'épouser une femme hérétique. Ceux qui ont eu des enfants de pareils mariages, s'ils ont déjà fait baptiser leurs progénitures chez les hérétiques, doivent les conduire à la communion de l'Eglise catholique ; si ces enfants ne sont pas encore baptisés, ils ne peuvent pas les faire baptiser chez les hérétiques, ni les donner en mariage à un hérétique, à un juif ou à un païen, à moins naturellement que la personne qui doit se marier à la partie orthodoxe ne promette de passer à la foi orthodoxe. Si quelqu'un transgresse cette décision du saint concile, qu'il soit soumis aux peines canoniques.

306

[Lettre synodale au pape Léon 1er, début de novembre 451](#)

La prééminence du Siège romain ...Qu'est-ce qui en effet donne plus de joie que la foi ?... Cette foi, le Sauveur lui-même nous l'a transmise depuis les temps anciens en disant : " Allez. enseignez toutes les nations... " [Mt 28,19](#) ; toi-même tu l'as gardée comme une chaîne d'or qui, au commandement de celui qui ordonne, vient jusqu'à nous, en étant pour tous l'interprète de la voix du bienheureux Pierre, et en procurant à tous la bénédiction de sa foi. Nous servant donc nous aussi de toi avec fruit comme d'un guide vers ce bien, nous avons montré aux enfants de l'Eglise l'héritage de la vérité... en faisant connaître d'un même coeur et d'un même esprit la confession de la foi. Et nous étions dans un même choeur, faisant nos délices, comme dans un banquet royal, des nourritures spirituelles que le Christ, par tes écrits, a préparés aux convives du festin, et nous pensions voir l'époux céleste en convive parmi nous. Car si là où deux ou trois sont rassemblés en son nom il est présent, comme il le dit, au milieu d'eux [Mt 18,20](#), quelle familiarité n'a-t-il pas manifestée alors aux cinq cent vingt prêtres qui ont placé la connaissance de la confession de la foi plus haut que leur patrie et que les fatigues ? Eux que, comme la tête le fait pour les membres, tu as conduits en ceux qui tenaient ta place en faisant connaître ton conseil excellent...

[Lettre " Sollicitudinis quidem tuae " à l'évêque Théodore de](#)

[Fréjus. 11 juin 452](#)

308

[Le sacrement de la pénitence.](#)

(Chap. 2). La miséricorde de Dieu aux formes multiples a si bien remédié aux fautes humaines, que ce n'est pas par la grâce du baptême seulement mais également par le remède de la pénitence qu'est rendu l'espoir de la vie éternelle de sorte que ceux qui ont souillé les dons de la régénération, s'ils se reconnaissent coupables, puissent parvenir à la rémission de leurs forfaits ; les dispositions de la bonté divine sont ainsi faites que le pardon de Dieu ne peut être obtenu que par la supplication des prêtres. " Le médiateur de Dieu et des hommes, l'homme Jésus Christ " [Mt 1](#) a transmis à ceux qui sont préposés à l'Eglise le pouvoir d'accorder la pénitence aux pécheurs repentants, et, lorsqu'ils se sont purifiés par une satisfaction salutaire, de les admettre à la communion des sacrements en leur ouvrant la porte de la réconciliation...

309

(Chap.4) Pour eux qui en cas de nécessité et dans l'imminence d'un péril implorent le secours de la pénitence et d'une réconciliation rapide, il ne faut leur refuser ni l'expiation ni la réconciliation, car il ne nous appartient pas de poser des limites ou des délais à la miséricorde de Dieu auprès de qui nulle conversion véritable n'attend longtemps le pardon.

310

(Chap.5) Il faut donc que tout chrétien se remette au jugement de sa conscience pour qu'il ne diffère pas de jour en jour la conversion à Dieu, pour qu'il ne fixe pas à la fin de sa vie le temps où il satisfera... et, alors qu'il pouvait mériter le pardon par une satisfaction plus complète, qu'il ne choisisse pas les angoisses d'un moment où la confession du pénitent et la réconciliation procurée par le prêtre n'auront qu'une petite place. Cependant, comme je l'ai dit, il faut porter secours à la détresse de ceux-là, en ne leur refusant ni la pénitence ni la grâce de la communion lorsque, même privés du secours de la voix, ils les réclament par des signes sans équivoque. Mais si la violence de la maladie pèse si fortement sur eux qu'ils ne soient plus capables de manifester en présence du prêtre ce qu'ils demandaient peu auparavant, les témoignages des fidèles présents devront leur servir à recevoir à la fois le bienfait de la pénitence et celui de la réconciliation...

[Lettre " Regressus ad nos " à l'évêque Nicéas d'Aquilée,](#)

[21](#)

[Mars 458.](#)

[Le deuxième mariage de veuves putatives.](#)

311

(Chap.1) Puisque vous dites que du fait de la défaite dans la guerre et des très graves attaques de l'ennemi certains mariages ont été désunis, en sorte qu'après que les hommes eurent été emmenés en captivité, leurs femmes restèrent abandonnées, et que, pensant que leurs époux avaient été tués ou croyant qu'ils ne seraient jamais libérés de leur servitude, contraintes par la solitude elles se sont engagées dans un mariage avec d'autres, et parce que maintenant qu'avec l'aide le Dieu l'état des choses s'est changé en mieux certains de ceux que l'on croyait avoir péri sont revenus, ta charité hésite manifestement à juste titre quant à ce que nous devons ordonner au sujet des femmes qui se sont unies à d'autres hommes.

Mais parce que nous savons qu'il est écrit que la femme est unie à l'homme par Dieu (voir [Pr 19,14](#)), et que nous connaissons également le commandement selon lequel ce que Dieu a uni, l'homme ne doit pas le séparer [Mt 19,6](#) il est nécessaire que nous croyions que les unions des noces légitimes doivent être rétablies, et qu'après qu'ont été écartés les maux

infligés par l'ennemi, soit rendu à chacun ce qu'il avait de façon légitime ; et il faut s'appliquer de tout son zèle à ce que chacun reçoive ce qui est sien.

312

(Chap. 2) Il ne faut pas cependant considérer comme coupable et tenir pour un intrus dans le droit d'autrui, celui qui a joué le rôle de ce mari dont on pensait qu'il n'existait plus. De cette manière bien des choses qui appartenaient à ceux qui ont été emmenés en captivité ont pu passer dans le droit d'autrui, et pourtant il correspond pleinement à la justice que cela leur soit rendu à leur retour. Et si cela est observé s'agissant de propriétés ou encore de maisons ou de possessions, ne faut-il pas d'autant plus, en rétablissant les mariages, faire en sorte que ce qui a été perturbé par la fatalité de la guerre soit rétabli par le remède de la paix ?

313

(Chap.3) Et c'est pourquoi, si des hommes qui sont revenus après une longue captivité persévèrent à ce point dans l'amour de leurs femmes qu'ils désirent qu'elles reviennent dans l'union avec eux, il faut renoncer à ce que la nécessité a provoqué, et le considérer comme exempt de faute, et rétablir ce qu'exige la fidélité.

314

(Chap.4) Mais si certaines femmes sont tellement prises d'amour pour leurs maris ultérieurs qu'elles préfèrent être attachées à eux plutôt que de revenir à la communauté légitime, elles doivent être blâmées à bon droit, en étant privées de la communion ecclésiastique : car au lieu d'une chose excusable elles ont choisi la souillure d'une faute, en montrant que leur a plu dans leur incontinence ce qu'un juste pardon aurait pu expier...

Le caractère non réitérable du baptême.

315

(Chap.6) Quant à ceux... que la crainte a poussés ou que l'erreur a incités à réitérer le baptême, et qui maintenant reconnaissent qu'ils ont agi contre le sacrement de la foi catholique, il leur faut observer la règle selon laquelle ils n'entrent en communauté avec nous que par le remède de la pénitence, et qu'ils ne reçoivent l'unité de la communion que par l'imposition des mains de l'évêque...

316

(Chap.7) Car ceux qui ont reçu le baptême d'hérétiques alors qu'auparavant ils n'avaient pas été baptisés, ne doivent être confirmés que par l'invocation de l'Esprit Saint et l'imposition des mains, car ils n'ont reçu que la forme du baptême sans la vertu de la sanctification. Et cette règle, comme vous le savez, nous prescrivons qu'elle doit être observée dans toutes les Eglises, à savoir que le bain une fois reçu ne doit être violé par aucune réitération puisque l'apôtre dit : " Un seul Seigneur, une seule foi, un seul baptême " [Ep 4,5](#). Leur ablution ne doit être altérée par aucune réitération, mais, nous l'avons dit, seule la sanctification par l'Esprit Saint doit être invoquée, afin que ce que nul ne reçoit chez les hérétiques, on le reçoive des prêtres catholiques.

Lettre " Promisise me memini " à l'empereur Léon 1er, 17 août 458.

Les deux natures dans le Christ

317

(Chap.6) Même s'il y a donc dans l'unique Seigneur Jésus Christ, vrai Fils de Dieu et vrai Fils d'homme, une seule personne du Verbe et de la chair qui, sans séparation ni division, accomplit des actions communes, il faut cependant que les qualités des opérations elles-mêmes soient bien comprises, et l'on peut voir avec une foi sincère à quoi est élevée l'humilité de la chair et à quoi s'abaisse la sublimité de la divinité, ce que la chair ne fait pas sans le Verbe, et ce qu'est ce que le Verbe ne réalise pas sans la chair...

Bien que depuis ce commencement où le Verbe s'est fait chair dans le sein de la Vierge il n'ait donc jamais existé aucune division entre les deux formes, et que tout au long de la croissance du corps à tout moment les actions fussent celles d'une unique personne, ce qui a été fait sans séparation nous ne le confondons pas pour autant par un mélange, mais nous percevons de par la qualité des oeuvres ce qui appartient à chaque forme...

318

(Chap.8) Bien que donc le Seigneur Jésus Christ soit un, et qu'en lui une seule et même personne soit celle de la vraie divinité et de la vraie humanité, nous reconnaissons néanmoins que l'exaltation par laquelle, comme le dit le Docteur des nations, Dieu l'a exalté et lui a donné un nom qui est au-dessus de tout nom (voir [Ph 2,9](#) s), se rapporte à cette forme qui devait être enrichie par le surcroît d'une glorification si grande. Dans la forme de Dieu en effet le Fils était égal au Père, et entre celui qui a engendré et l'unique engendré il n'y avait pas de distinction dans l'essence, ni aucune différence de majesté ; et par le mystère de l'Incarnation le Verbe n'avait rien perdu qui aurait dû lui être rendu par ce don du Père. Mais la forme du serviteur, par laquelle la divinité impassible a accompli le sacrement de sa grande miséricorde, est l'abaissement humain qui fut élevé dans la gloire de la puissance divine, alors que dès la conception même de la Vierge la divinité et l'humanité avaient été liées en une telle unité que les choses divines n'ont pas été faites sans l'homme, ni les choses humaines sans Dieu.

319-320. Lettre " Frequenter quidem " à l'évêque Néo de

Ravenne, 24 octobre 458.

Le baptême douteux et celui conféré par des hérétiques.

319

(1)... Par l'information donnée par certains frères nous avons appris que certains captifs revenant libres à leurs domiciles - et qui étaient tombés en captivité à un âge où ils ne pouvaient avoir une connaissance sûre de rien - demandent le remède du baptême, mais ne peuvent pas se souvenir, du fait de l'ignorance due au bas âge, s'ils ont reçu le mystère de ce baptême et les sacrements, et que pour cette raison, du fait de ce souvenir occulté, leurs âmes sont mises en danger parce que, sous couvert de précaution, la grâce leur est refusée - celle-ci ne leur étant pas accordée parce qu'on pense qu'elle a déjà été accordée.

Puisque pour cette raison la crainte de certains frères, non sans raison, a hésité à accorder à de telles personnes les sacrements du mystère du Seigneur, nous avons reçu, comme nous l'avons dit, cette requête formelle...

Tout d'abord nous devons pour cela veiller à ne pas causer, en nous attachant à l'apparence de la précaution, un dommage aux âmes qui doivent être régénérées. Qui en effet sera à ce point attaché à ses suppositions qu'il affirme comme vrai ce qui - puisqu'il n'est plus de preuve - n'est supposé qu'en raison d'une opinion douteuse ?

C'est pourquoi si celui qui désire la régénération ne se souvient pas avoir été baptisé et qu'un autre ne peut pas non plus témoigner à ce sujet, parce qu'il ne sait pas s'il a été sanctifié, il n'y a rien qui permette au péché de s'insinuer, car sur ce point de sa conscience n'est

coupable ni celui qui est sanctifié, ni celui qui sanctifie.

Nous savons certes qu'il s'agit d'un forfait inexpiable lorsque quelqu'un, selon les pratiques des hérétiques condamnées par les saints pères, est contraint de se soumettre deux fois au baptême qui a été accordé une fois à ceux qui doivent être régénérés ; car à cela s'oppose la doctrine catholique qui nous proclame une seule divinité dans la Trinité, une seule confession dans la foi, un seul sacrement dans le baptême [Ep 4,5](#). Mais dans ce cas rien n'est à craindre puisqu'il ne peut pas y avoir forfait de réitération lorsqu'on ne sait pas du tout si cela a été fait...

320

(2) Mais s'il était établi que quelqu'un a été baptisé par les hérétiques, le sacrement de la régénération ne doit d'aucune manière être réitéré pour lui, et il ne doit être conféré que ce que qui y a fait défaut : que par l'imposition des mains de l'évêque il obtienne la force du Saint-Esprit.

321-322. Lettre " Epistolas fraternitatis " à l'évêque Rusticus

de Narbonne, 458

Le caractère d'obligation des voeux religieux.

321

(Question 14) La résolution d'un moine qui a été prise par sa propre décision ou volonté ne peut pas être abandonnée sans péché. Car ce que quelqu'un promet à Dieu, il doit aussi s'en acquitter [Dt 23,21 Ps 50,14](#). C'est pourquoi celui qui a délaissé la promesse de la solitude et qui est passé au service armé ou au mariage, doit être purifié en satisfaisant à la pénitence publique, car si le service armé peut être sans mal et le mariage honnête, c'est une transgression que d'avoir délaissé le choix de ce qui est meilleur.

322

(Question 15) Si des jeunes filles, qui n'ont pas été contraintes par un commandement de leurs parents mais ont pris par une décision libre la résolution et le vêtement de la virginité, choisissent ensuite le mariage, elles pêchent, même si aucune consécration n'est encore venue s'y ajouter.

Lettre " Magna indignatione " à tous les évêques de Campanie,

etc., 6 mars 459.

323

La confession secrète

(Chap.2) J'ordonne qu'on doit absolument faire disparaître aussi cette audace contraire à la règle apostolique, qui est commise par certains, je l'ai appris récemment, par une usurpation illicite. Pour la pénitence que demandent les fidèles, qu'on ne lise pas en public un écrit sur lequel figurent en détail leurs péchés, puisqu'il suffit d'indiquer aux prêtres seuls par une confession secrète la culpabilité des consciences. Sans doute paraît-elle louable, cette foi totale qui, par crainte de Dieu, n'a pas peur de rougir devant les hommes ; cependant -

puisque les péchés de tous ceux qui demandent la pénitence ne sont pas tels qu'ils ne craignent pas de les voir publiés - on supprimera une coutume si peu louable, de manière qu'un grand nombre ne soit pas tenu écarté des remèdes de la pénitence aussi longtemps qu'ils rougissent ou craignent de voir leurs actions révélées à leurs ennemis, et pour lesquelles, selon la disposition de la loi, ils peuvent être punis. Il suffit en effet de cette confession qui est d'abord faite devant Dieu, puis aussi devant le prêtre, lequel se présente en intercesseur pour les péchés des pénitents. Enfin plusieurs pourront alors être amenés à la pénitence si la conscience de celui qui confesse son péché n'est pas rendue publique aux oreilles du peuple.

Statuta Ecclesiae Antiqua, milieu ou fin du Vème siècle.

L'examen de la foi avant l'ordination épiscopale

325

Celui qui doit être ordonné évêque sera examiné auparavant pour savoir si... il est prudent en matière d'intelligence des Ecritures, s'il a de l'expérience quant aux dogmes de l'Eglise et surtout, s'il affirme avec des mots simples les enseignements de la foi, c'est-à-dire en confirmant que le Père et le Fils et l'Esprit Saint sont un seul Dieu et en enseignant que toute la divinité dans la Trinité est de même essence, de même substance, de même éternité et de même toute-puissance ; s'il confesse chacune des personnes dans la Trinité comme pleinement Dieu et toutes les trois personnes un seul Dieu ; s'il croit que l'Incarnation divine est advenue non pas dans le Père ni dans l'Esprit Saint mais seulement dans le Fils, en sorte que lui, qui dans la divinité était le Fils de Dieu le Père, est devenu en l'homme le Fils de l'homme sa mère, vrai Dieu du Père et vrai homme de la mère, tenant la chair du sein de la mère, et une âme humaine raisonnable ; en même temps sont en lui les deux natures, à savoir homme et Dieu et il est une seule personne, un seul Fils, un seul Christ, un seul Seigneur, le créateur de tout ce qui est, avec le Père et l'Esprit Saint l'auteur et le Seigneur et le créateur (celui qui régit) de toutes les créatures ; qui a souffert de la vraie souffrance de la chair, qui est mort de la vraie mort de son corps, est ressuscité de la vraie résurrection de la chair et de la vraie reprise de l'âme, en laquelle il viendra juger les vivants et les morts. Il faut lui demander également s'il croit que l'auteur et Dieu du Nouveau et de l'Ancien Testament, c'est-à-dire de la Loi, des prophètes et des apôtres, est un seul et le même ; s'il croit que le diable n'est pas devenu mauvais en raison de sa condition, mais librement. Il faut lui demander aussi s'il croit à la résurrection de cette chair que nous portons et non d'une autre ; s'il croit en un jugement à venir, et que chacun recevra des châtiments ou la gloire pour ce qu'il a fait dans cette chair ; s'il ne désapprouve pas les noces ; s'il ne condamne pas les remariages ; s'il ne blâme pas la consommation de viandes ; s'il reçoit à la communion les pécheurs réconciliés ; s'il croit que dans le baptême tous les péchés, c'est-à-dire aussi bien celui qui est contracté à l'origine que ceux qui ont été commis volontairement, sont pardonnés ; si en dehors de l'Eglise catholique nul ne sera sauvé. Lorsque, ayant été examiné sur tous ces points, il aura été trouvé pleinement instruit, alors, avec le consentement des clercs et des laïcs, et tous les évêques de la province étant rassemblés,... qu'il soit ordonné évêque.

L'imposition des mains, signe extérieur de l'ordination.

326

Récapitulation de l'ordination de ceux qui ont un office dans l'Eglise :
Can. 90 (2). Lorsqu'un évêque est ordonné, deux évêques posent et tiennent le livre des évangiles sur sa nuque (tête), et pendant que l'un dit sur lui la bénédiction, tous les autres

évêques présents doivent toucher sa tête de leurs mains.

327

Can. 91 (3). Lorsqu'un presbytre est ordonné, pendant que l'évêque le bénit et tient ses mains sur sa tête, tous les autres presbytres présents doivent également tenir leur main sur la tête à côté des mains de l'évêque.

328

Can. 92 (4). Lorsqu'un diacre est ordonné, seul l'évêque qui le bénit doit poser ses mains sur sa tête : car il n'est pas sacré pour le sacerdoce mais pour le ministère.

329

Can.93 (5). Lorsqu'un sous-diacre est ordonné, parce qu'il ne reçoit pas l'imposition des mains, il recevra de la main de l'évêque la patène vide et le calice vide. Mais il recevra de la main de l'archidiacre l'aiguière avec de l'eau, le bassin et le manuterge.

HILAIRE : 19 novembre

461-29 février 46

SIMPLICIUS : 3 mars

468-10 mars 483

Concile d'Arles, 473 : Lettre de soumission du prêtre Lucidus.

Grâce et prédestination

330

Votre correction est le salut de tous et votre décision un remède. C'est pourquoi j'estime un souverain remède de me disculper en accusant mes erreurs passées et de revenir à l'innocence par une confession salutaire. Dès lors, selon les récents statuts du vénérable concile, je condamne avec vous cette opinion qui dit que le travail de l'obéissance humaine n'a pas à être uni à la grâce divine ;

331

qui dit qu'après la chute du premier homme le libre arbitre de sa volonté a été totalement détruit ;

332

qui dit que le Christ notre Seigneur et Sauveur n'a pas subi la mort pour le salut de tous ;

333

qui dit que la prescience de Dieu pousse violemment l'homme à la mort ou que ceux qui sont perdus le sont par la volonté de Dieu ;

334

qui dit qu'après avoir légitimement reçu le baptême meurt en Adam quiconque a péché ;

335

qui dit que les uns sont assignés à la mort, les autres prédestinés à la vie ;

336

qui dit que d'Adam jusqu'au Christ aucun des gentils n'a été sauvé par la première grâce de Dieu, c'est-à-dire par la loi de nature, en vue de la venue du Christ, du fait que chez tous le libre arbitre a été perdu dans le premier père ;

337

qui dit que les patriarches et les prophètes ou les plus grands des saints, même avant le temps de la Rédemption, ont vécu dans les demeures du paradis ;

338

qui dit qu'il n'y a pas de feu ni d'enfer.

339

Tout cela, je le condamne comme impie et comme totalement sacrilège. Je soutiens la grâce de Dieu en ce sens que je maintiens uni l'effort de l'homme et l'action de la grâce et que je déclare que la liberté de la volonté humaine n'est pas détruite, mais atténuée et affaiblie, que celui qui est sauvé peut être en danger, et que celui qui périt aurait pu être sauvé.

340

De même le Christ, notre Dieu et Sauveur, pour ce qui est de l'abondance de sa bonté, a payé pour tous la rançon de la mort, et il veut aussi que nul ne périsse, lui qui est le Sauveur de tous les hommes, surtout des croyants, riche à l'égard de tous ceux qui l'invoquent [Rm 10,12](#). Et parce que en ces choses si importantes on doit satisfaire à la conscience, je me souviens avoir dit auparavant que le Christ n'est venu que pour ceux dont il savait à l'avance qu'ils croiraient (référence est faite à [Mt 20,28](#) [Mt 26,28](#) [He 9,27](#) . Mais maintenant, en raison de l'autorité des saints témoignages qui se trouvent en abondance dans le domaine des saintes Ecritures et qui sont dévoilés de par la doctrine des anciens, je confesse volontiers que le Christ est venu également pour ceux qui sont perdus, car ils se sont perdus contre sa volonté. Et il ne convient pas que la richesse de la bonté infinie et les bienfaits divins soient limités à ceux-là seulement qui manifestement sont sauvés. Car si nous disons que le Christ n'a apporté de remèdes qu'à ceux qui sont sauvés, nous donnerons l'impression d'absoudre ceux qui ne sont pas sauvés, lesquels, on le sait, doivent être punis pour avoir méprisé la Rédemption.

341

J'affirme également qu'au cours des temps et de l'ordonnance des siècles, les uns ont été sauvés par la Loi de la grâce, d'autres par la Loi de Moïse, d'autres par la Loi naturelle que Dieu a inscrite dans les coeurs de tous (voir [Rm 2,15](#)) dans l'espérance de la venue du Christ, mais que depuis le commencement du monde personne n'a été libéré de l'enchaînement originel, sinon par l'intercession du sang sacré.

342

Je confesse également que les feux éternels et les flammes de l'enfer sont préparés pour les péchés mortels ; car les fautes humaines qui demeurent jusqu'à la fin sont suivies à juste titre du jugement divin qu'encourent justement ceux qui n'ont pas cru cela de tout leur coeur, Priez pour moi, saints seigneurs et pères apostoliques. Moi, le presbytre Lucidus, j'ai souscrit cette lettre de ma main, et ce qui y est assuré, je l'affirme, et ce qui est condamné, je le condamne.

1996 Denzinger 295

Citations de
DS 308-309:

Magistère

Catéchisme France:
239

**Citations de
DS 300-306:**

Magistère

Dei Verbum:

[8](#)

Fides et Ratio:

[80](#)

Mulieris Dignitatem:

[4](#)

Novo millennio ineunte:

[21](#)

Dominus Iesus:

[6](#) [10](#)

Catéchisme:

[467](#)

Catechismus:

[467](#)

Catéchisme France:

[239](#)

Citations de
DS 310:

Magistère

Catéchisme France:
239

Citations de
DS 311-316:

Magistère

Catéchisme France:
239

Citations de
DS 317-318:

Magistère

Dominus Iesus:
10

**Citations de
DS 325-329:**

Magistère

Catéchisme:
[650](#)

Catechismus:
[650](#)

1996 Denzinger 342

Lettre " Quantum presbyterorum " à l'évêque Acace de

Constantinople, 10 janvier

L'autorité des évêques romains et des conciles oecuméniques

343

(Par.3, Chap.2) Puisque la doctrine de nos prédécesseurs de sainte mémoire, contre laquelle il n'est pas permis de disputer, existe, et que quiconque pense de façon juste n'a donc pas besoin d'être enseigné par de nouvelles explications, mais que tout est clair et parfait par quoi quelqu'un qui a été séduit par des hérétiques pourra être instruit, ou par quoi quelqu'un qui doit être planté dans la vigne du Seigneur pourra être enseigné, implore la foi du prince très clément et fais qu'il rejette le propos de tenir un synode...(6(3)) Je demande donc, frère très cher, que l'on résiste de toutes les manières aux tentatives de gens scélérats de tenir un synode ; on n'en a jamais convoqué que lorsque dans des esprits faussés a surgi quelque chose de nouveau ou que quelque chose de douteux est apparu dans l'explication des dogmes : pour qu'à ceux qui en traitent en vue du bien commun, s'il existe une obscurité, l'autorité de la délibération des prêtres vienne apporter la lumière, comme a contraint de le faire l'impiété d'Arius d'abord, puis celle de Nestorius et enfin celle de Dioscore et d'Eutychès. Et il faut inculquer qu'il est exécration - ce dont veuille nous préserver la miséricorde du Christ notre Dieu et Sauveur - de réhabiliter des condamnés contre les jugements des prêtres du Seigneur du monde entier et des deux princes régnants...

FELIX II : 13 mars

483-1er mars 492

Lettre " Quoniam pietas " à l'empereur Zénon, 1er août 484.

La liberté de l'Eglise

345

Puisque même chez les nations barbares et qui ignorent le nom de Dieu, la liberté de n'importe quelle légation est toujours considérée comme sacro-sainte par le droit des gens, même pour la mise en oeuvre d'entreprises purement humaines, chacun sait qu'à plus forte raison elle aurait dû être intégralement sauvegardée par un empereur romain et chrétien, surtout dans les affaires religieuses. ...

Mais je pense que ta piété, prête à s'assujettir à ses propres lois plutôt que de s'y opposer, devrait de même obéir aux célestes décrets, et ne pas oublier que sa suprématie sur les

choses humaines ne peut s'étendre aux choses divines qu'elle doit recevoir, sans aucun doute possible, des mains des dispensateurs établis par Dieu. Je pense qu'il t'est certainement utile de laisser, au cours de ton principat, l'Eglise catholique vivre selon ses lois, et de ne permettre à personne de faire obstacle à sa liberté, à elle qui t'a rendu le pouvoir royal. Il est sûr en effet que la prospérité de tes affaires t'impose, quand il s'agit des intérêts de Dieu, de faire effort, ainsi qu'il l'a voulu, pour soumettre ta volonté aux prêtres du Christ et ne pas la faire prévaloir sur eux: tu dois d'autre part apprendre de ceux qui y sont préposés les mystères sacrés, et non pas les enseigner ; te plier à l'organisation de l'Eglise, et non pas lui prescrire des règles d'un droit humain, ni vouloir régner sur ses décisions, elle à qui Dieu a voulu par le joug d'un religieux dévouement soumettre ta clémence. Il est à craindre en effet que par les infractions aux dispositions du ciel, on n'en vienne à mépriser celui qui en est l'auteur.

GELASE Ier : 1er mars

492-21 novembre 496

347

Lettre " Famuli vestrae pietatis " à l'empereur Anastase 1er 494.

Le double pouvoir suprême sur terre

(2) Il y a deux principes par lesquels ce monde est régi principalement : l'autorité sacrée des pontifes et le pouvoir royal ; et parmi les deux la charge des prêtres est d'autant plus lourde qu'ils doivent rendre compte devant la justice divine de ceux-là mêmes qui sont les rois. Tu le sais en effet, fils très clément : bien que ta dignité te place au-dessus du genre humain, tu inclines cependant, par un devoir religieux, ta tête devant ceux qui sont chargés des choses divines et tu attends d'eux les moyens de te sauver ; et pour recevoir les célestes mystères et les dispenser comme il convient, tu dois, tu le sais aussi, selon la règle de la religion, te soumettre plutôt que diriger. Par conséquent, en tout cela tu dépends de leur jugement et tu ne dois pas vouloir les réduire à ta volonté.

Si en effet, pour ce qui concerne les règles de l'ordre public, les chefs religieux admettent que l'empire t'a été donné par une disposition d'en haut et obéissant eux-mêmes à tes lois, ne voulant pas, au moins dans les affaires de ce monde, paraître aller contre... une décision exclue, dans quels sentiments ne faut-il pas, je t'en prie, obéir à ceux qui sont chargés de dispenser les vénérables mystères ?

C'est pourquoi, de même qu'elle n'est pas légère, la menace qui pèse sur les pontifes qui n'ont pas parlé pour le culte de Dieu, comme ils le doivent, ainsi n'est-il pas négligeable le danger - puisse-t-il ne pas exister- encouru par ceux qui, alors qu'ils devraient obéir, méprisent. Et s'il est normal que le coeur des fidèles se soumette à tous les prêtres en général qui s'acquittent convenablement de leurs divines fonctions, combien plus l'unanimité doit-elle se faire autour du préposé à ce siège, à qui la divinité suprême a voulu donner la prééminence sur tous les prêtres et que la piété universelle de l'Eglise a dans la suite constamment célébré ?

(3) C'est là que ta piété se rend compte avec évidence que jamais personne sous aucun prétexte humain ne peut s'élever au-dessus de la situation privilégiée de celui que la voix du

Christ a placé au-dessus de tous, que l'Eglise vénérable a toujours reconnu et tient dévotement au premier rang. Elles peuvent être empêchées par des présomptions humaines, les décisions du jugement divin, mais vaincues, elles ne sauraient l'être par aucune puissance de qui que ce soit.

348

Concile de Rome : Actes de l'absolution de Misenus, 13 mai 495

Le Pouvoir de l'Eglise de pardonner les péchés

Puisque le Dieu tout-puissant et miséricordieux a voulu qu'aucune âme qui le désire ne se voie refuser le secours par la miséricorde de l'Eglise, il n'est pas douteux que c'est par l'effet d'une disposition de Dieu lui-même et d'un repentir inspiré par Dieu qu'on traite de sa réception (de Misenus) au moment où une nécessité qui ne doit pas être différée pousse également à l'accorder, d'autant que notre Seigneur a ordonné au bienheureux Pierre avant les autres : " Tout ce que tu lieras sur terre, sera lié aussi dans les cieux, et tout ce que tu délieras sur terre sera délié aussi dans les cieux " [Mt 16,19](#) ; comme il est établi également que rien n'est exclu de ces paroles, tout sans distinction peut être lié par le ministère de la dispensation apostolique, et tout par conséquent peut également être absous par lui, surtout lorsque par là doit être donné plus encore à tous un exemple de la véritable miséricorde apostolique, afin que tous ceux qui ont été condamnés, s'ils viennent à résipiscence et qu'ils s'éloignent de l'erreur... ne doutent pas que par l'absolution ils seront délivrés de leur condamnation...

C'est pourquoi, autant qu'avec la permission du Seigneur c'est dans le pouvoir de l'homme, nous voulons offrir des remèdes à celui qui le désire, en laissant au jugement divin tout ce qui dépasse la mesure de notre possibilité. Et ils ne pourront pas nous faire reproche de pardonner l'offense d'une transgression à des vivants - ce que l'Eglise peut en raison de la largesse de Dieu - alors qu'ils demandent que nous accordions également le pardon à ceux qui sont morts - ce qui manifestement n'est pas dans notre pouvoir. Car puisqu'il est dit : " ce que tu lieras sur terre " ceux dont il est établi qu'ils ne sont plus sur terre, il les a réservés à son propre jugement et non à celui des hommes ; et l'Eglise n'a pas l'audace de revendiquer pour elle-même ce dont elle voit que cela n'a pas été accordé aux bienheureux apôtres eux-mêmes ; car autre est le cas de ceux qui sont encore en vie, autre celui des défunts.

349

Traité " Ne forte " sur le lien de l'anathème, 495.

La rémission des péchés

(5) Le Seigneur a dit qu'à ceux qui pèchent contre l'Esprit Saint il ne sera pardonné ni ici-bas, ni dans le siècle à venir [Mt 12,32](#). Mais pour combien, qui ont péché contre l'Esprit Saint comme divers hérétiques... et qui sont revenus à la foi catholique, voyons-nous qu'ils ont reçu le pardon ici-bas pour leur blasphème et que pour l'avenir aussi ils ont conçu l'espoir d'obtenir miséricorde ? Pour autant le jugement du Seigneur n'est pas dépourvu de vérité et on ne le considérera aucunement comme annulé, car pour ceux qui continuent d'être cela, il est maintenu sans pouvoir jamais être annulé, tandis qu'il ne peut pas s'appliquer à ceux qui

sont devenus autres, puisqu'il n'a pas été prononcé sur ceux-là.

C'est ainsi que la parole du bienheureux apôtre Jean a elle aussi sa logique : il existe un péché qui conduit à la mort : je ne dis pas qu'il faut prier pour celui-là ; et il existe un péché qui ne conduit pas à la mort : Je dis qu'il faut prier pour celui-là [Mt 1 Jn 5,16s](#). Il existe un péché qui conduit à la mort pour ceux qui demeurent dans ce péché ; il existe un péché qui ne conduit pas à la mort pour ceux qui quittent ce péché. Car il n'est pas de péché pour lequel l'Eglise ne prie pas pour qu'il soit remis, ou dont elle ne puisse absoudre ceux qui s'en éloignent, ou qu'elle ne puisse remettre à ceux qui font pénitence par le pouvoir qui lui a été donné par Dieu - elle à qui il a été dit

[Tout ce que](#)

vous remettrez sur terre... (voir [Jn 20,23](#)) ; " Tout ce que vous délierez sur terre, sera délié aussi au ciel " [Mt 18,18](#). En cela sont compris tous les péchés, qu'elle qu'en soit l'importance et qu'elle qu'en soit la nature, mais n'en demeure pas moins vrai le jugement par lequel il est dit que jamais ne sera délié celui qui continue à y persévérer, mais que le sera celui qui après cela s'en sera détaché.

[Decretum Gelasianum, ou Lettre décrétale sur les livres à](#)

[recevoir et à ne](#)

[pas recevoir, date incertaine.](#)

[La prééminence du Siège romain](#)

350

Après (toutes ces) Ecritures prophétiques, évangéliques et apostoliques (que nous avons mentionnées plus haut) et sur lesquelles l'Eglise catholique, par la grâce de Dieu, est fondée, nous avons estimé devoir souligner également ceci, à savoir que si c'est bien à l'Eglise catholique répandue par tout l'univers que revient l'unique chambre nuptiale du Christ, pour autant la sainte Eglise romaine n'est pas placée devant les autres Eglises par des édits de synodes, mais elle a reçu la primauté de par la parole évangélique du Seigneur et Sauveur disant : Tu es Pierre, et sur cette pierre je bâtirai mon Eglise, et les portes de l'enfer ne prévaudront pas contre elle, et je te donnerai les clés du Royaume des cieux, et tout ce que tu auras lié sur terre sera lié aussi au ciel, et tout ce que tu auras délié sur terre sera délié aussi au ciel s.

A cela s'est ajouté également la compagnie du très bienheureux Apôtre Paul, le vase d'élection : ce n'est pas à un autre moment, comme le disent sottement les hérétiques, mais au même moment, le même jour, par une mort glorieuse avec Pierre, qu'il a été couronné en combattant, dans la ville de Rome, sous l'empereur Néron : et de la même manière ils ont consacré au Christ l'Eglise romaine susdite, et par leur présence et leur triomphe vénérable ils l'ont placée avant toutes les autres villes dans le monde entier.

351

Le premier siège de l'apôtre Pierre est donc l'Eglise romaine qui n'a ni tache, ni ride, ni rien de semblable [Ep 5,27](#). Le deuxième siège cependant fut consacré à Alexandrie au nom du bienheureux Pierre par le disciple et évangéliste Marc... Comme troisième est tenu en honneur le siège du bienheureux apôtre Pierre à Antioche, puisqu'il y a habité avant de venir

à Rome, et que là est apparu pour la première fois le nom de " chrétiens " pour la race nouvelle (voir [Ac 11,26](#)).

L'autorité des conciles ocuméniques

352

Et bien que personne ne puisse poser d'autre fondement que celui qui a été posé et qui est Jésus Christ (voir [1Co 3,11](#)), l'Eglise sainte, c'est-à-dire l'Eglise romaine, n'interdit pas que pour son édification, outre les Ecritures de l'Ancien et du Nouveau Testament que nous recevons selon la règle, soient reçus également ces autres écrits, à savoir : le saint synode de Nicée... ; (le saint synode de Constantinople... lors duquel l'hérétique Macedonius a reçu la condamnation méritée) ; le saint synode d'Ephèse... ; le saint synode de Chalcedoine... (Mais également d'autres synodes, s'il en est, qui ont été tenus par les saints pères jusqu'à aujourd'hui et dont nous avons décrété qu'ils doivent être observés et reçus outre l'autorité de ces quatre.)

Livres qui doivent être reçus

353

De même les ouvrages du bienheureux martyr Cyprien, archevêque de Carthage. De même les ouvrages... (sont mentionnés de la même manière : Grégoire de Naziance, Basile le Grand, Athanase d'Alexandrie, Jean Chrysostome, Théophile d'Alexandrie, Cyrille d'Alexandrie, Hilaire de Poitiers, Ambroise, Augustin, Jérôme, Prosper d'Aquitaine). De même la lettre du bienheureux pape Léon destinée à Flavien, évêque de Constantinople ; quiconque, s'agissant de son texte, discute ne serait-ce qu'un seul iota et qui ne le reçoit pas avec vénération en toutes ses parties, qu'il soit anathème. De même nous décidons que doivent être lus les ouvrages et traités de tous les pères orthodoxes... qui n'ont dévié en rien de la communion de l'Eglise romaine.

De même que doivent être reçues avec vénération les lettres décrétales que les bienheureux papes ont écrites à divers moments depuis la ville de Rome pour conseiller divers pères. De même les actes des saints martyrs... Mais selon une coutume ancienne et selon une prudence particulière, ils ne sont pas lus dans la sainte Eglise romaine, parce que les noms de ceux qui les ont écrits sont totalement inconnus et qu'ils sont considérés par les non-croyants et par les ignorants comme superflus ou comme moins appropriés que ne l'était la réalité des faits... C'est pourquoi..., pour qu'il n'y ait pas même la moindre occasion de moquerie, ils ne sont pas lus dans la sainte Eglise romaine. Néanmoins, avec ladite Eglise, nous vénérons avec une entière dévotion tous les martyrs ainsi que leurs glorieux combats qui sont mieux connus de Dieu que des hommes.

De même nous recevons avec une pleine vénération les vies de Paul, Antoine, Hilarion, et de tous les ermites, mais seulement celles qu'a composées le très bienheureux Jérôme.

(La suite de l'énumération contient l'avertissement suivant) : si cela parvient entre les mains des catholiques, que précède cette phrase du bienheureux apôtre Paul : " Examinez tout, retenez ce qui est bon " . De même Ruffin, un homme religieux, a publié de nombreux livres d'un ouvrage ecclésiastique et il a interprété également certaines Ecritures.

Mais parce que le vénérable Jérôme l'a blâmé en certaines choses, à propos du libre arbitre, nous pensons ce que nous savons qu'a pensé ledit bienheureux Jérôme, et cela n'est pas vrai seulement pour Ruffin, mais également pour tous ceux que cet homme souvent mentionné blâme dans son zèle pour Dieu et dans la piété de la foi. - De même nous recevons comme devant être lues certaines oeuvres d'Origène que le très bienheureux Jérôme ne rejette pas. Mais tout le reste, nous disons que cela doit être rejeté avec son auteur. ...

Livres qui ne doivent pas être reçus

354

Le reste, qui a été composé ou proclamé par des hérétiques ou des schismatiques, l'Eglise catholique et apostolique ne le reçoit d'aucune manière.

(suit une longue liste d'Apocryphes, aussi bien au sens restreint, c'est-à-dire d'écrits pseudo-canoniques, qu'au sens large, d'écrits grevés d'une hérésie.)

Tout cela et ce qui y est semblable, qu'ont enseigné ou écrit... les hérésiarques dont les noms n'ont pas du tout été retenus, nous le déclarons non seulement comme rejeté mais également comme éliminé par toute l'Eglise romaine, catholique et apostolique, et comme condamné pour toujours, avec leurs auteurs et leurs lecteurs, par le lien indissoluble de l'anathème.

355

Traité . " Necessarium quoque " contre Eutychès et Nestorius.

date incertaine.

Les deux natures en Christ

(Chap. 4) Il est vrai que le Seigneur Jésus Christ est un seul et même, homme entièrement Dieu en même temps que Dieu entièrement homme, et tout ce qui appartient à l'humanité, le Dieu homme le fait sien, et tout ce qui appartient à Dieu, l'homme Dieu le possède ; cependant pour que ce sacrement demeure et qu'il ne puisse être défait par aucun côté, il reste comme homme entier ce qu'est Dieu, en sorte que comme Dieu entier il reste ce qu'est l'homme...

ANASTASE II :

24 novembre 496-17

356

Lettre " Exordium pontificatus mei " à l'empereur Anastase 1er,

fin de 496

La validité des sacrements conférés par des schismatiques.

(Chap. 7) Conformément à l'usage de l'Eglise catholique, ta très sainte sérénité voudra bien

reconnaître qu'aucun de ceux qu'a baptisés Acace ou qu'il a ordonnés prêtres ou lévites conformément aux canons, n'est affecté par quelque dommage en raison du nom d'Acace, en sorte que peut-être la grâce du sacrement transmise par un homme inique paraîtrait moins assurée. En effet, même si le baptême... a été conféré par un adultère ou par un voleur, il parvient comme un don intact à celui qui le reçoit, car cette voix qui a parlé par la colombe exclut toute tache provenant d'une souillure humaine lorsqu'elle dit : " C'est lui qui baptise... " [Lc 3,16](#). Car si les rayons de ce soleil visible, même en traversant les lieux les plus répugnants, ne sont tachés par aucune souillure provenant d'un contact, à plus forte raison la force de ce soleil qui a fait le soleil visible ne sera-t-elle pas limitée par l'indignité du ministre...

(Chap. 9, autres 8) C'est pourquoi celui-là aussi..., en administrant en mal des choses bonnes, ne s'est nui qu'à lui-même. Car le sacrement inviolable qui a été donné par lui a gardé pour les autres la perfection de sa vertu.

[Lettre " In prolixitate epistolae " à l'évêque Laurentius de](#)

[Lignido \(Illyrie\),](#)

[Profession de foi](#)

357

Nous confessons donc que notre Seigneur Jésus Christ, le Fils unique de Dieu, est né du Père selon la divinité sans commencement avant tous les siècles, mais qu'en ces derniers temps le même est devenu chair de la sainte Vierge Marie et homme complet moyennant une âme rationnelle et la réception d'un corps, consubstantiel au Père selon la divinité et consubstantiel à nous selon l'humanité. Car des deux natures complètes l'unité a été faite de façon ineffable. C'est pourquoi l'unique Christ, nous le confessons à la fois Fils de Dieu et Fils d'homme, unique engendré du Père et premier-né d'entre les morts ; car nous savons qu'il est le créateur de toutes choses, et qu'après le consentement de la Vierge sainte, lorsqu'elle dit à l'ange : " Voici la servante du Seigneur, qu'il me soit fait selon ta parole " [Lc 1,38](#), il a daigné se construire d'elle, de façon ineffable, un temple, et qu'il se l'est uni à lui-même ; ce corps il ne l'a pas amené coéternel de sa substance depuis le ciel, mais, de la pâte de notre substance, c'est-à-dire de la Vierge. En le prenant et en l'unissant à soi, Dieu, le Verbe, n'a pas été changé en chair et il n'est pas apparu non plus comme un être imaginaire, mais il a conservé son essence de façon immuable et sans changement, et il s'est uni à soi les prémices de notre nature. Car le commencement, Dieu Verbe, a daigné dans sa grande bonté unir à soi ces prémices de notre nature, lui qui s'est montré, non pas mélangé, mais un seul et même dans les deux natures selon qu'il est écrit : " Détruisez ce temple, et en trois jours je le relèverai " [Jn 2,19](#). Le Christ en effet est détruit selon ma substance qu'il a prise, et il relève son propre temple détruit, et cela selon la substance divine selon laquelle il est aussi le créateur de toutes choses.

358

Jamais cependant après la résurrection de notre nature unie à lui il ne s'est séparé de son temple, et il ne peut pas non plus s'en séparer en raison de son ineffable bonté ; au contraire le Seigneur Jésus Christ lui-même est aussi bien passible qu'impassible, passible selon l'humanité, impassible selon la divinité. Dieu, le Verbe, a donc reconstruit son temple, et en lui il a opéré la résurrection et le renouvellement de notre nature. Et celle-ci le Seigneur Christ l'a montrée à ses disciples, après être ressuscité des morts, en disant : " Touchez moi et voyez, car un esprit n'a ni chair ni os comme vous me voyez en avoir " [Lc 24,39](#). Il n'a pas dit " comme vous dites que je suis " mais avoir, pour que l'on considère aussi bien qui

possède que qui est possédé, et que l'on voie que ce n'est pas un mélange ou un changement ou une transformation mais une unité qui s'est faite. C'est pourquoi il a montré également les marques - des clous et la blessure faite par la lance, et il a mangé avec les disciples afin de montrer en toutes choses comment en lui notre nature est ressuscitée et renouvelée ; et parce que selon la substance de la divinité bienheureuse il est sans changement, sans transformation, impassible, immortel, sans avoir besoin de rien, il a accompli toutes les souffrances et il a permis qu'elles soient infligées à son temple qu'il a relevé par sa propre force ; et par la propre perfection de son temple, il a opéré la rénovation de notre nature.

359

Mais ceux qui affirment que le Christ est un homme apparent ou que Dieu est passible, ou qu'il s'est transformé en chair, ou qu'il n'avait pas un corps uni à lui, ou qu'il l'a fait descendre du ciel, ou qu'il était une vision, ou qui, en qualifiant Dieu le Verbe de mortel, disent qu'il avait besoin d'être ressuscité par le Père, ou qu'il a pris un corps sans âme ou un homme sans esprit, ou que les deux substances du Christ ont été confondues dans un mélange pour faire une unique substance, et qui ne confessent pas que notre Seigneur Jésus Christ est deux natures sans confusion mais une unique personne, et donc un seul Christ et de même un seul Fils, ceux-là l'Eglise catholique et apostolique les anathématise.

[Lettre " Bonum atque iucundum " aux évêques de Gaule, 23 août 498](#)

[L'origine de l'âme et le péché originel](#)

360

(Chap. 1, Par 2) (Certains hérétiques affirment que), de même qu'ils lui transmettent les corps à partir d'une excrétion matérielle, les parents donnent aussi au genre humain le souffle de l'âme... (Par 4). Comment donc, contre l'affirmation divine que l'âme des hommes a été faite à l'image de Dieu, pensent-ils avec une intelligence trop charnelle, que l'âme se communique par l'union d'êtres humains alors que l'action de celui qui a fait cela depuis le commencement aujourd'hui encore ne cesse pas, comme il l'a dit lui-même : " Mon Père agit encore et j'agis " (voir [Jn 5,17](#)) ?...

(Par. 5) Car ils devraient également comprendre ce qui est écrit : " Celui qui vit éternellement a créé tout ensemble " [Si 18,1](#). Si donc, avant que l'Écriture n'ait disposé, suivant les espèces particulières, ordre et raison en chacune des créatures, il agit " potentiellement ", ce qu'on ne saurait nier, et " à titre de cause dans une oeuvre qui se déroule au cours du temps ", ils feraient bien d'accepter une saine doctrine : celui qui infuse les âmes et celui qui " appelle ce qui n'est pas pour que cela soit " (Voir [Rm 4,17](#) .

361

(Chap. 4, Par 13) S'ils pensent peut-être qu'ils parlent pieusement et bien en croyant pouvoir dire que les âmes sont transmises par les parents puisqu'elles sont profondément enfoncées dans le péché, ils doivent, en opérant une sage séparation, distinguer ceci, à savoir que les parents ne peuvent transmettre autre chose que le fruit de leur mauvaise témérité, c'est-à-dire la faute et la peine du péché, ce qui se voit clairement dans la descendance qui provient de cette transmission: les hommes naissent mauvais et déformés. C'est à cela seulement, on le voit clairement, que Dieu n'a aucune part, lui qui, voulant éviter de les voir tomber dans un fatal malheur, le leur a interdit par la terreur de la mort et le leur a prédit. C'est pourquoi, en parlant de transmission, on voit clairement ce qui est transmis par les parents et ce que, du début à la fin, Dieu a fait et fait encore.

SYMMAQUE : 22 novembre 498-19

juillet 514

362

Lettre " Ad augustae memoriae " à l'empereur Anastase Ier,
entre 506 et 512.

Le double pouvoir suprême sur terre

(8) Comparons donc la dignité de l'empereur avec celle du pontife : elles diffèrent dans la mesure même où le premier a la charge des choses humaines, l'autre de celles de Dieu. Toi, l'empereur, c'est par le pontife que tu es baptisé, c'est de sa main que tu communies, ce sont ses prières que tu implorés, sa bénédiction que tu espères, c'est à lui que tu demandes ta pénitence. En somme, toi, tu as l'administration des choses humaines, et il te fait participer, lui, aux dons de Dieu. De sorte que sa dignité est au moins égale, pour ne pas dire supérieure. ...

Que le monde assiste à cette instance, sous le regard de Dieu et de ses anges ; oui, soyons en spectacle à tout ce siècle, en sorte que les prêtres trouvent là l'exemple d'une vie sans reproche et les empereurs, celui d'une pieuse modération. C'est en effet surtout à nos deux fonctions que ressortit l'administration du genre humain, et il ne devrait rien se trouver en elles qui pût offenser la divinité, d'autant plus que les deux dignités semblent devoir être perpétuelles et qu'ainsi l'on doit trouver des deux côtés sollicitude pour le genre humain. Je t'en prie, ô empereur, souviens-toi que tu es un homme, de façon à pouvoir user de ce pouvoir qui t'a été concédé par Dieu ; en effet bien que cela soit advenu selon le jugement des hommes, il faut cependant que cela soit examiné selon le jugement de Dieu.

Peut-être vas-tu dire qu'il est écrit que nous devons être soumis à tout pouvoir (voir [Tt 3,1](#)). Mais pour nous, nous reconnaissons, en les mettant à leur place, les autorités humaines, tant qu'elles ne dressent pas leur volonté contre Dieu. D'ailleurs, si tout pouvoir vient de Dieu, c'est plus vrai encore de celui qui s'est vu assigner la charge des affaires divines. Respecte Dieu en nous et nous, nous respectons Dieu en toi.

HORMISDAS : 20 juillet

514-6 août 523

" Libellus fidei " du pape Hormisdas, envoyé à Constantinople

le 11 août 515

Profession de foi contre les erreurs christologiques

363

(1) La condition première du salut est de garder la règle de la foi juste et de ne s'écarter d'aucune façon des décrets des pères. Et parce qu'il n'est pas possible de négliger la parole de notre Seigneur Jésus Christ qui dit : " Tu es Pierre, et sur cette pierre, je bâtirai mon Eglise " [Mt 16,18](#), ce qui a été dit est prouvé par les faits ; car la religion catholique a toujours été gardée sans tache auprès du Siège apostolique.

364

(2) Ne voulant donc nous séparer d'aucune façon de cette espérance et de cette foi, et suivant en toutes choses ce qu'ont décrété les pères, nous anathématisons tous les hérétiques, et principalement l'hérétique Nestorius qui fut jadis évêque de la ville de Constantinople, condamné au concile d'Ephèse par Célestin, le pape de la ville de Rome, et par saint (l'homme vénérable) Cyrille, l'évêque de la ville d'Alexandrie ; avec celui-ci (de même) nous anathématisons Eutychès et Dioscore d'Alexandrie, condamnés au saint synode de Chalcédoine que nous suivons et embrassons (qui, suivant le saint concile de Nicée, a proclamé la foi apostolique)

(3) Nous y ajoutons (nous exécutons également) le criminel Timothée, surnommé Aelure, ainsi que son disciple et partisan en toutes choses Pierre d'Alexandrie ; et de même nous condamnons (également) et nous anathématisons Acace, jadis évêque de Constantinople, condamné par le Siège apostolique, leur complice et partisan, et ceux qui sont restés en communion avec eux ; car (Acace), s'étant joint à leur communion, a mérité la même sentence de condamnation. De même nous condamnons Pierre d'Antioche avec tous ceux qui l'ont suivi et les partisans de ceux qui ont été mentionnés plus haut.

365

(4) (Mais) c'est pourquoi nous recevons et approuvons toutes les lettres du bienheureux pape Léon, qu'il a écrites touchant la religion chrétienne. Comme nous le disons plus haut, suivant en toutes choses le Siège apostolique et prêchant tout ce qu'il a décrété, j'espère (donc) mériter de rentrer dans la communion avec vous que prêche le Siège apostolique, communion dans laquelle réside, entière et vraie (et parfaite) la solidité de la religion chrétienne ; nous promettons (je promets) aussi que (à l'avenir) les noms de ceux qui sont séparés de la communion de l'Eglise catholique, c'est-à-dire qui ne sont pas en accord avec le Siège apostolique, ne seront pas lus durant les saints mystères. (Mais si je tentais de dévier en quoi que ce soit de ma profession de foi, je confesse que, selon mon propre jugement, je serais un complice de ceux que j'ai condamnés.) (5) Cette profession de foi je l'ai souscrite de ma propre main, et je l'ai transmise (envoyée) à toi, Hormisdas, le saint et vénérable pape de la ville de Rome...

366

Lettre " Sicut ratione " à l'évêque africain Possessor, 13 août 520

Autorités en matière de doctrine de la grâce

(Chap. 5) Ce que l'Eglise Romaine, c'est-à-dire catholique, suit et observe s'agissant du libre arbitre et de la grâce de Dieu, on peut sans doute le trouver abondamment dans divers livres du bienheureux Augustin, en particulier (dans ceux adressés) à Hilaire et à Prosper ; mais on

trouve aussi dans les archives ecclésiastiques des Chapitres relatifs à la question, que nous enverrons s'ils y manquent et que vous les considérez comme nécessaires, bien que celui qui considère avec soin les paroles de l'Apôtre connaît clairement ce qu'il doit suivre.

" Inter ea quae " à l'empereur Justin. 26 mars 521.

La Trinité divine

367

(Chap. 7) Car si la Trinité est Dieu, c'est-à-dire Père, Fils et Esprit Saint, et que Dieu cependant est un seul, en particulier puisque le Législateur dit : " Ecoute Israël, le Seigneur ton Dieu est un seul Dieu " [Dt 6,4](#) celui qui tient une autre conception divise nécessairement la divinité en plusieurs ou en particulier impute la passion à l'essence de la Trinité elle-même ; et... cela veut dire soit, à la manière du paganisme impie, introduire plusieurs dieux, soit transférer une souffrance sensible à cette nature qui est exempte de toute souffrance.

(Chap. 8) Une est la sainte Trinité ; elle n'est pas multipliée par le nombre, elle ne croît pas par une augmentation et elle ne peut pas être comprise par l'intelligence, et ce qu'est Dieu ne peut pas être disjoint par une séparation. Qui par conséquent pourrait tenter de faire subir une division impie à ce mystère de la substance éternelle et impénétrable qu'aucune nature, même des créatures invisibles, ne peut explorer, et ramener les arcanes du mystère divin à un calcul à la manière humaine ? Adorons le Père et le Fils et l'Esprit Saint, la substance distinctement indistincte, incompréhensible et indicible de la Trinité ; et même si la raison , y admet un nombre de personnes, l'unité cependant ne l'admet pas pour l'essence ; et de même que nous gardons les propriétés de la nature divine, de même nous voulons garder aussi ce qui est propre à chacune des personnes, en sorte que l'unicité de la divinité ne soit pas déniée aux personnes, et que ce qui est propre aux noms ne soit pas non plus transféré à l'essence.

(Chap. 9) Grand et incompréhensible est le mystère de la Trinité ; Dieu Père, Dieu Fils, Dieu Esprit Saint, Trinité indivise ; et cependant on sait que c'est le propre du Père d'engendrer le Fils ; que c'est le propre du Fils de Dieu qu'il soit né du Père égal au Père, et on sait aussi ce qu'est le propre de l'Esprit Saint.

LATINA

1996 Denzinger 342

Citations de
DS 330-342:

Magistère

Dei Verbum:

8

Citations de
DS 350-354:

Magistère

Lumen Gentium:
[50](#)

**Citations de
DS 357-359:**

Magistère

Catéchisme:
[650](#)

Catechismus:
[650](#)

**Citations de
DS 367-369:**

Magistère

Catéchisme:
[650](#)

Catechismus:
[650](#)

1996 Denzinger 368

L'incarnation du Verbe divin

368

(Chap. 10) Or le propre du Fils de Dieu est que... dans les derniers temps le Verbe est devenu chair et a habité parmi nous (voir [Jn 1,14](#)), les deux natures s'étant unies sans aucune confusion dans le sein de la Vierge Marie, Mère de Dieu, de telle sorte que lui, qui était avant les temps le Fils de Dieu, est devenu Fils d'homme et est né dans le temps à la manière des hommes, ouvrant, en naissant, le sein de la mère, et, en vertu de la divinité, ne blessant pas la virginité de la mère.

(Chap. 11) Il est pleinement digne de la naissance de Dieu, le mystère selon lequel celui qui a fait qu'il soit conçu sans semence, ait préservé la naissance de toute altération, en préservant ce qu'il était du Père et en montrant ce qu'il a reçu de la mère. ...

369

(Chap. 12) Le même en effet est Dieu et homme, non pas, comme le disent ceux qui ne croient pas, par l'introduction d'une quatrième personne, mais le Fils de Dieu lui-même est Dieu et homme, le même est puissance et faiblesse, humilité et majesté, qui rachète et qui a été vendu, attaché à la croix et accordant le Royaume des cieux, tel dans notre faiblesse qu'il a pu être mis à mort, tel dans sa puissance qu'il n'a pas pu être détruit par la mort.

(Chap. 13) Il a été enseveli parce qu'il a voulu naître comme homme, et parce qu'il était semblable au Père, il est ressuscité: souffrant des blessures et sauvant les souffrants, l'un parmi les morts et vivificateur des mourants, descendant aux enfers et ne quittant pas le sein du Père. C'est pourquoi aussi cette âme qu'il a laissée du fait de la condition commune, il l'a reprise bientôt en vertu de sa force singulière et de la puissance admirable.

JEAN 1er : 13 août

523-18 mai 526

FELIX III : 12 juillet

526-22 septembre

2ème concile d'Orange, commencé le 3 juillet 529.

a) Préambule

370

Il est venu à notre connaissance que certains, dans leur simplicité, veulent parler de la grâce

et du libre arbitre sans guère de précaution et d'une façon qui ne correspond pas à la règle de la foi catholique. C'est pourquoi, conformément à l'exhortation et à la volonté du Siège apostolique, il nous a paru juste et raisonnable de devoir produire et souscrire de nos mains, pour qu'ils soient observés par tous, ces quelques chapitres qui nous ont été transmis par le Siège apostolique et que les Pères anciens ont rassemblés des livres des saintes Ecritures, afin d'enseigner ceux qui pensent autrement qu'on le doit...

b) Canons

Le péché originel

371

Can. 1. Si quelqu'un dit que, par l'offense résultant de la prévarication d'Adam, l'homme n'a pas été tout entier, dans son corps et dans son âme, " changé dans un état pire ", et s'il croit que le corps seul a été assujéti à la corruption cependant que la liberté de l'âme demeurerait intacte, trompé par l'erreur de Pélagé, il contredit l'Ecriture qui dit : " l'âme qui a péché périra " [Ez 18,20](#) et : " Ignorez-vous que si vous vous livrez à quelqu'un comme esclave, pour lui obéir, vous êtes esclave de celui à qui vous obéissez ? ". [Rm 6,16](#) et : " On est esclave de celui par qui on s'est laissé vaincre " [2P 2,19](#).

372

Can. 2. Si quelqu'un affirme que la prévarication d'Adam n'a nui qu'à lui seul et non à sa descendance, ou s'il déclare que c'est seulement la mort corporelle, peine du péché, et non le péché, mort de l'âme, qui par un seul homme a passé dans tout le genre humain, il attribue une injustice à Dieu en contredisant l'Apôtre qui dit : " Par un seul homme, le péché est entré dans le monde, et ainsi la mort a passé dans tous les hommes, tous ayant péché en lui " [Rm 5,12](#).

La grâce.

373

Can.3 Si quelqu'un dit que la grâce de Dieu peut être donnée à la demande de l'homme et que ce n'est pas la grâce elle-même qui nous fait demander, il contredit le prophète Isaïe ou l'Apôtre qui dit comme lui : " J'ai été trouvé par ceux qui ne me cherchaient pas, je me suis rendu visible pour ceux qui ne m'interrogeaient pas " [Rm 10,20](#) ; voir [Is 65,1](#).

374

Can.4. Si quelqu'un prétend que Dieu attend notre vouloir pour nous purifier du péché, et s'il n'admet pas que même notre volonté de purification est un effet de l'infusion et de l'opération du Saint-Esprit en nous, il résiste au Saint-Esprit lui-même qui dit par Salomon : " La volonté est préparée par le Seigneur " [Pr 8,35](#) LXX et à l'Apôtre en sa prédication salutaire: " C'est Dieu qui opère en nous le vouloir et le faire, selon son bon plaisir " (voir [Ph 2,13](#) .

375

Can.5. Si quelqu'un dit que l'accroissement de la foi comme aussi son commencement, et l'attrait de la croyance par lequel nous croyons en celui qui justifie l'impie et qui nous fait parvenir à la régénération du saint baptême, ne sont pas en nous un don de la grâce, c'est-à-dire par une inspiration du Saint-Esprit qui redresse notre volonté en l'amenant de l'infidélité à la foi et de l'impiété à la piété, mais qu'il nous sont naturels, il s'avère l'adversaire des

dogmes apostoliques, puisque saint Paul dit : " Nous avons confiance que celui qui a commencé en vous cette belle oeuvre la mènera à son terme jusqu'au jour du Christ Jésus " [Ph 1,6](#) et ceci : " Il vous a été donné non seulement de croire au Christ, mais encore de souffrir pour lui " [Ph 1,29](#) et : " c'est par la grâce que vous êtes sauvés, moyennant la foi, et cela ne vient pas de vous : c'est le don de Dieu " [Ep 2,8](#). Ceux qui déclarent naturelle la foi par laquelle nous croyons en Dieu en viennent à considérer, d'une certaine manière, comme fidèles tous ceux qui sont étrangers à l'Eglise du Christ.

376

Can.6. Si quelqu'un dit que la miséricorde nous est donnée par Dieu lorsque, sans la grâce, nous croyons, nous voulons, nous désirons, nous faisons des efforts, nous travaillons, nous prions, nous veillons, nous étudions, nous demandons, nous cherchons, nous frappons à la porte et qu'il ne confesse pas que notre foi, notre volonté et notre capacité d'accomplir ces actes comme il le faut se font en nous par l'infusion et l'inspiration du Saint- Esprit ; s'il subordonne l'aide de la grâce à l'humilité ou à l'obéissance de l'homme et s'il n'admet pas que c'est le don de la grâce elle-même qui nous permet d'être obéissants et humbles, il résiste à l'Apôtre qui dit : " Qu'as-tu que tu n'aies reçu ? " [1Co 4,7](#) et : " C'est par la grâce de Dieu que je suis ce que je suis " [1Co 15,10](#).

377

Can.7. Si quelqu'un affirme qu'il peut par la seule force de la nature concevoir, comme il convient, une bonne pensée touchant le salut de la vie éternelle ou la choisir ou donner son assentiment à la prédication du salut de l'Evangile, sans l'illumination et l'inspiration du Saint-Esprit qui donne à tous son onction lorsqu'ils adhèrent et croient à la vérité, il est trompé par un esprit d'hérésie et ne comprend pas la parole que Dieu a dite dans l'Evangile: " Sans moi vous ne pouvez rien faire " [Jn 15,5](#), ni ce mot de l'Apôtre : " Ce n'est pas que nous soyons par nous-mêmes capables de concevoir quelque chose comme venant de nous, mais c'est de Dieu que vient toute notre capacité " [2Co 3,5](#)

378

Can. 8. Si quelqu'un prétend que certains peuvent arriver à la grâce du baptême par la miséricorde, d'autres par le libre arbitre, dont il est clair qu'il est vicié en tous ceux qui sont nés de la prévarication du premier homme, il démontre qu'il est étranger à la vraie foi. Il affirme en effet que ce libre arbitre n'a pas été affaibli en tous par le péché du premier homme, ou au moins il croit qu'il a été lésé seulement, de telle sorte que néanmoins certains hommes peuvent encore d'eux-mêmes, sans révélation divine, conquérir le mystère du salut éternel. Combien cette doctrine est contraire, le Seigneur le montre, qui atteste que ce ne sont pas certains mais personne qui peut venir à lui " si le Père ne l'a attiré " (Voir [Jn 6,44](#)), comme il dit aussi à Pierre : " Tu es bienheureux, Simon, fils de Jonas, parce que ce ne sont pas la chair et le sang qui te l'ont révélé mais mon Père qui est dans les cieux " [Mt 16,17](#) l'Apôtre dit aussi : " Personne ne peut dire : 'Jésus est Seigneur', si ce n'est dans l'Esprit Saint ". [1Co 12,3](#)

379

Can. 9. "L'aide de Dieu. C'est par un don de Dieu que nous avons de bonnes pensées, et que nous préservons nos pas du mensonge et de l'injustice ; chaque fois en effet que nous faisons le bien, Dieu opère en nous et avec nous pour que nous opérions "

380

Can. 10. L'aide de Dieu. Les régénérés et les saints doivent eux aussi toujours implorer l'aide de Dieu pour parvenir à la fin bonne ou pour pouvoir persévérer dans le bien.

381

Can. 11. " Le caractère d'obligation des voeux. Personne ne consacrerait dignement à Dieu quoi que ce soit, s'il n'avait reçu de lui ce qu'il consacre " comme il est écrit : " Et ce que nous avons reçu de ta main, nous te le donnons " [1Ch 29,14](#).

382

Can. 12." Comment Dieu nous aime. Dieu nous aime tels que nous serons par son don, non tels que nous sommes par notre mérite ".

383

Can. 13. Le rétablissement du libre arbitre. Le libre arbitre blessé dans le premier homme ne peut être rétabli que par la grâce du baptême ; " ce qui a été perdu, celui-là seul peut le rendre qui a pu le donner. Aussi la Vérité elle-même dit : " Quand le Fils vous aura délivrés, alors vous serez vraiment libres " [Jn 8,36](#).

384

Can. 14. " Nul misérable ne peut être affranchi de sa misère, si grande qu'elle soit, s'il n'est prévenu par la miséricorde de Dieu ", comme le dit le Psalmiste : " Que ta miséricorde vienne vite au-devant de moi, Seigneur " [Ps 78,8](#) et encore : " Mon Dieu, sa miséricorde viendra au-devant de moi " [Ps 58,11](#).

385

Can. 15." Par rapport à l'état dans lequel Dieu l'avait formé, Adam a été changé mais en pire, par son iniquité. Par rapport à l'état dans lequel l'iniquité l'a fait, le fidèle est changé, mais en mieux, par la grâce de Dieu. Le premier changement est dû au premier pécheur, le second " changement " selon le Psalmiste, " est dû à la droite du Très-Haut " (voir [Ps 77,11](#) .

386

Can. 16. " Nul ne doit se glorifier de ce qu'il possède comme s'il ne l'avait pas reçu d'un autre, ou croire l'avoir reçu simplement parce qu'une lettre est apparue de l'extérieur pour être lue, ou a résonné pour être entendue. Car comme le dit l'Apôtre : " Si la justice vient de la loi, alors le Christ est mort en vain " [Ga 2,21](#) : " montant en haut il a emmené captive la captivité, il a donné ses dons aux hommes " (voir [Ep 4,8 Ps 68,19](#). Tout ce qu'on possède, on le tient de là ; quiconque nie l'avoir reçu de là ne le possède pas vraiment ou se verra enlever ce qu'il possède " [Mt 25,29](#).

387

Can. 17. " La force chrétienne. La force des païens est produite par la cupidité terrestre mais la force des chrétiens l'est par la grâce de Dieu " répandue dans nos coeurs ", non par la volonté du libre arbitre qui vient de nous, mais " par l'Esprit Saint qui nous a été donné " [Rm 5,5](#).

388

Can. 18. " On ne peut prévenir la grâce par aucun mérite. Aux bonnes oeuvres, s'il en est, la récompense est due ; mais la grâce, qui n'est pas due, précède pour qu'elles soient ".

389

Can. 19. " Nul ne peut être sauvé si Dieu ne fait pas miséricorde. Même si la nature humaine était demeurée dans l'intégrité dans laquelle elle a été créée, elle n'aurait pas pu la conserver elle-même sans le secours de son créateur ; si donc elle ne peut garder, sans la grâce de Dieu, le salut qu'elle a reçu, comment pourrait-elle, sans la grâce de Dieu, réparer ce qu'elle a perdu ? "

390

Can. 20. " L'homme ne peut rien de bon sans Dieu. Dieu fait dans l'homme beaucoup de

choses bonnes que l'homme ne fait pas ; mais l'homme ne fait aucune chose bonne que Dieu ne lui ait donné de faire "

391

Can. 21. " Nature et grâce. De même qu'à ceux qui, voulant être justifiés par la Loi, tombèrent hors de la grâce, l'Apôtre dit avec raison : " Si la justice vient de la Loi, alors le Christ est mort en vain " [Ga 2,21](#), de même on dit avec raison à ceux qui pensent que la grâce, que la foi au Christ recommande et reçoit, est la nature : si la justice vient de la nature, " alors le Christ est mort en vain ". La Loi en effet était déjà là et ne justifiait pas, et la nature aussi était là et ne justifiait pas. C'est pourquoi le Christ n'est pas mort en vain, afin que la Loi fût accomplie par celui qui a dit : " Je ne suis pas venu détruire la Loi, mais l'accomplir " [Mt 5,17](#), et afin que la nature perdue par Adam fût réparée par celui qui a dit être venu " pour chercher et sauver ce qui était perdu " [Lc 19,10](#).

392

Can. 22. " Ce qui est propre à l'homme. Nul n'a en propre que le mensonge et le péché. Mais si quelqu'un possède un tant soi peu de vérité et de justice, il le tient de cette source divine vers laquelle, égarés dans le désert d'ici-bas, nous devons soupirer pour que, humectés en quelque sorte par elle de quelques gouttes, nous ne défailions pas en chemin ".

393

Can. 23. " La volonté de Dieu et de l'homme. C'est leur volonté que font les hommes, non celle de Dieu, lorsqu'ils font ce qui déplaît à Dieu ; mais lorsqu'ils font ce qu'ils veulent, pour servir la volonté divine, même si c'est en voulant qu'ils font ce qu'ils font, c'est cependant la volonté de celui qui prépare et ordonne ce qu'ils veulent "

394

Can. 24. " Les sarments de la vigne. Les sarments sont dans la vigne sans rien donner à la vigne, mais en recevant d'elle ce qui les fait vivre : car la vigne est dans les sarments en sorte qu'elle leur fournit l'aliment nécessaire à leur vie et qu'elle ne reçoit rien d'eux. Et c'est pourquoi l'un et l'autre : avoir le Christ qui demeure en soi et demeurer dans le Christ, sont utiles aux disciples, non au Christ. Car lorsqu'un sarment a été coupé, un autre peut surgir de la racine vivante ; mais celui qui a été coupé ne peut pas vivre sans la racine " (voir [Jn 15,5-8](#)).

395

Can. 25. " L'amour dont nous aimons Dieu. Aimer Dieu est entièrement un don de Dieu. Lui qui aime sans être aimé, a donné de l'aimer. Sans plaire nous avons été aimés afin qu'advienne en nous de quoi plaire. Car il a répandu dans nos coeurs la charité, l'Esprit [Rm 5,5](#) du Père et du Fils, Esprit que nous aimons en même temps que le Père et le Fils ".

c) Conclusion de Césaire d'Arles.

Grâce, coopération de l'homme et prédestination

396

Ainsi, selon les sentences de la sainte Ecriture alléguées plus haut et les définitions des anciens Pères, nous devons avec l'aide de Dieu, prêcher et croire que le péché du premier homme a tellement dévié et affaibli le libre arbitre que personne, depuis, ne peut aimer Dieu comme il faut ni croire ni faire le bien pour Dieu si la grâce de la miséricorde divine ne l'a prévenu. C'est pourquoi nous croyons qu'Abel le juste et Noé et Abraham et Isaac et Jacob et toute la multitude des saints d'autrefois, n'ont pas reçu cette admirable foi, dont saint Paul

les loue dans sa prédication [He 11,1](#) (et ss), par la bonté de la nature donnée primitivement à Adam, mais par la grâce de Dieu.

Cette grâce, nous savons et nous croyons que pour tous ceux qui désirent être baptisés, même après la venue du Seigneur, elle ne se trouve pas dans le libre arbitre, mais qu'elle est conférée par la libéralité du Christ, selon la parole, déjà souvent répétée, que saint Paul prêche : " Il vous a été donné non seulement de croire au Christ, mais encore de souffrir pour lui, [Ph 1,29](#), et ceci : " Dieu qui a commencé en vous cette belle oeuvre la mènera à son terme jusqu'au jour de notre Seigneur " [Ph 1,6](#), et ceci : " C'est par la grâce que vous êtes sauvés, moyennant la foi, et cela ne vient pas de vous ; c'est le don de Dieu " [Ep 2,8](#), et ce que l'Apôtre dit de lui-même : " Il m'a été fait miséricorde, pour que je sois fidèle " [1Co 7,25](#) [1Co 1](#) ; il ne dit pas : " parce que j'étais ", , mais " pour que je sois ". Et ce texte : " Qu'as-tu que tu n'aies reçu ? " [1Co 1](#), et celui-ci : " Tout don de valeur et tout cadeau parfait descend du Père des lumières " [Jc 1,17](#), et ceci :

Personne n'a rien qui ne lui ait été donné d'en haut " [Jn 3,27](#). Innombrables sont les témoignages des saintes Ecritures, qu'on pourrait citer pour prouver la grâce. Le souci de la brièveté les a fait omettre ; à vrai dire, beaucoup de textes ne seront pas utiles à qui un petit nombre ne suffit pas.

397

Nous croyons aussi, selon la foi catholique, qu'après avoir reçu la grâce par le baptême tous les baptisés peuvent et doivent accomplir, avec l'aide et la coopération du Christ, tout ce qui concerne le salut de leur âme, s'ils veulent fidèlement y travailler. Non seulement nous ne croyons pas que certains hommes soient prédestinés au mal par la puissance divine, mais s'il était des gens qui veuillent croire une telle horreur, nous leur disons avec toute notre réprobation : anathème !

Nous confessons et nous croyons aussi pour notre salut que, dans toute bonne oeuvre, ce n'est pas nous qui commençons et qui sommes ensuite aidés par la miséricorde de Dieu, mais que c'est lui, sans aucun bon mérite préalable de notre part, qui d'abord nous inspire et la foi et l'amour, pour que nous recherchions fidèlement le sacrement du baptême et qu'après le baptême nous puissions accomplir avec son aide ce qui lui plaît. C'est pourquoi nous devons croire très nettement que la foi si admirable du larron appelé par le Seigneur à la patrie du paradis [Lc 23,43](#), celle du centurion Corneille à qui l'ange du Seigneur fut envoyé [Ac 10,3](#) et celle de Zachée qui mérita de recevoir le Seigneur en personne , ne fut pas un don de la nature, mais un don de la libéralité de la grâce divine.

BONIFACE

II : 22 septembre

Lettre " Per filium nostrum " à l'évêque Cesaire d'Arles, 25

janvier 531

Confirmation du 2e concile d'Orange

398

(Chap. 1)... Nous n'avons pas tardé à donner une réponse catholique à la requête que tu as composée avec un souci louable de la foi. Tu rapportes en effet que certains évêques des Gaules acquiescent certes au fait que tous les autres biens proviennent de la grâce de Dieu, mais qu'ils entendent que la foi par laquelle nous croyons au Christ relève de la nature et non pas de la grâce ; et - chose qu'il est impie de dire - elle serait restée pour les hommes depuis Adam au pouvoir du libre arbitre, et même maintenant, elle ne serait pas conférée à chacun par la libéralité de la miséricorde divine ; tu demandes que, pour écarter toute ambiguïté, nous confirmions par l'autorité du Siège apostolique cette profession de foi par laquelle, au contraire, vous définissez que la juste foi dans le Christ et le commencement de toute volonté bonne sont inspirés, selon la vérité catholique, aux sens de chacun par la grâce prévenante de Dieu.

399

(Chap. 2). Et parce qu'il est avéré que de nombreux pères, et avant tous les autres l'évêque Augustin de bienheureuse mémoire, mais également nos prédécesseurs, évêques du Siège apostolique, en ont traité si amplement que désormais il ne devrait faire de doute pour personne que la foi elle-même aussi nous vient de la grâce, nous avons pensé pouvoir renoncer à une réponse développée ; d'autant que selon les propos de l'Apôtre que tu as cités et dans lesquels il dit : " J'ai obtenu la miséricorde d'être croyant " [1Co 7,25](#), et ailleurs : " Il vous a été donné, à propos du Christ, non seulement de croire, mais également de souffrir pour lui " [Ph 1,29](#), il apparaît avec évidence que la foi par laquelle nous croyons en Christ, tout comme tous les biens, sont accordés à chaque homme en raison du don de la grâce d'en haut et non en raison du pouvoir de la nature humaine.

Et cela nous nous réjouissons de ce que ta Fraternité également, en tenant colloque avec certains prêtres des Gaules, l'ait pensé conformément à la foi catholique : à savoir au sujet de ces points pour lesquels ils ont défini d'un consentement unanime, ainsi que tu l'as rapporté, que la foi avec laquelle nous croyons en Christ est conférée par la grâce prévenante de la divinité ; ajoutant même que selon Dieu il n'y a absolument rien de bon que quelqu'un pourrait vouloir, ou commencer, ou faire, ou mener à son terme sans la grâce de Dieu, puisque notre Sauveur dit : " Sans moi vous ne pouvez rien faire " [Jn 15,5](#). Car il est certain et catholique que pour tous les biens, dont le plus éminent est la foi, même lorsque nous ne voulons pas encore, la miséricorde de Dieu nous prévient pour que nous voulions, elle est en nous lorsque nous voulons, et même suit pour que nous demeurions dans la foi, comme le dit le prophète David : " Mon Dieu, sa miséricorde me devancera " [Ps 59,11](#) ; et encore : " Ma miséricorde est avec lui " [Ps 89,25](#) ; et ailleurs : " Sa miséricorde me suit " [Ps 23,6](#). De même le bienheureux Paul dit aussi : " Qui lui a donné le premier, pour qu'il lui soit donné en retour ? Car tout est de lui, et par lui, et en lui " [Rm 11,35](#) (et ss.).

400

C'est pourquoi nous nous étonnons beaucoup de ce que ceux qui pensent à l'opposé sont accablés jusqu'à aujourd'hui encore par les restes de l'ancienne erreur, en sorte qu'ils croient qu'on vient au Christ non pas par le bienfait de Dieu, mais par celui de la nature ; et ils disent que le bien de la nature elle-même qui, on le sait, a été corrompu par le péché d'Adam, est davantage l'auteur de notre foi que le Christ ; et ils ne comprennent pas qu'ils contredisent la parole du Seigneur qui dit : " Personne ne vient à moi, à moins que cela lui ait été donné par mon Père " [Jn 6,44](#) ; mais qu'ils s'opposent également au bienheureux Paul qui s'écrie à l'adresse des Hébreux : " Courons vers le combat qui nous est proposé, en considérant celui qui est l'auteur et le consommateur de la foi, Jésus Christ, [He 12,1](#) (et ss). Puisqu'il en est ainsi, nous ne pouvons pas trouver ce qu'ils veulent attribuer à la volonté humaine, sans la grâce de Dieu, pour la foi au Christ, puisque le Christ est l'auteur et le consommateur de la foi. - (Chap. 3) C'est pourquoi... nous approuvons votre profession de foi écrite plus haut comme s'accordant avec les règles catholiques des pères.

JEAN II : 2 Janvier

533-8 mai 535

Lettre " Olim quidem " aux sénateurs de Constantinople, mars 534

Communication des idiomes

401

(L'empereur Justinien) a fait savoir que des controverses avaient surgi à propos des trois questions suivantes : (I) Si le Christ notre Dieu peut être dit " un de la Trinité ", c'est-à-dire une personne sainte des trois personnes de la sainte Trinité. (II) Si le Christ Dieu, impassible selon la divinité, a souffert dans la chair. (III) Si Marie, toujours vierge, doit être appelée proprement et véritablement Mère de notre Seigneur et Dieu le Christ...

(L'expression " un de la Trinité a souffert "). Que le Christ est vraiment un de la sainte Trinité, c'est-à-dire une sainte personne ou substance, que les Grecs appellent hypostase, des trois personnes de la sainte Trinité, nous les montrons clairement par ces témoignages (sont cités entre autres [Gn 3,22](#) [1Co 8,6](#) la profession de foi de Nicée [Can.125-126](#) .

(Le Christ, " Dieu qui a souffert dans la chair "). Mais que Dieu a souffert dans la chair, nous voulons malgré tout le confirmer par ces témoignages [Dt 28,66](#) [Jn 14,6](#) [Mt 3,8](#) [Ac 3,15](#) [Ac 20,28](#) [1Co 2,8](#) Cyrille d'Alexandrie, anathème 12 [Can.263](#) ; Léon 1er, Tome à Flavien [Can.290- 295](#) ; entre autres).

(Le titre " Mère de Dieu "). Nous enseignons qu'il est juste que Marie, glorieuse, sainte et toujours vierge, soit appelée par les catholiques, en un sens propre et véritable, Mère de Dieu et Mère de Dieu le Verbe incarné en elle. Car, en un sens propre et véritable, c'est le même, incarné en ces derniers temps, qui a daigné naître de la sainte et glorieuse Vierge sa mère. C'est pourquoi, le Fils de Dieu s'étant, en un sens propre et véritable, incarné en elle et étant né d'elle, nous confessons qu'en un sens propre et véritable elle est la Mère de Dieu qui s'est incarné et qui est né d'elle. En un sens propre, pour qu'on ne croie pas que le Seigneur Jésus ait reçu le nom de Dieu comme un titre d'honneur ou de faveur, comme l'a pensé Nestorius en sa sottise. En un sens véritable, pour qu'on ne croie pas qu'il ait pris une chair imaginaire ou irréaliste en quelque façon, comme l'a affirmé Eutychès en son impiété.

402

(Résumé de la christologie) Par là est donc montré clairement ce qu'attendait l'empereur, ce à quoi est attachée l'Eglise romaine et qu'elle tient en honneur, à savoir que le Christ notre Seigneur, comme nous l'avons souvent dit, est l'un de la sainte Trinité, qu'il doit être reconnu comme de deux natures, c'est-à-dire complet dans la divinité et dans l'humanité, la chair n'ayant pas existé auparavant pour s'unir ensuite au Verbe, mais recevant en Dieu Verbe lui-même le commencement qui la fait exister. Pour la raison en effet que la chair du Verbe a pris son commencement du corps de la mère, les propriétés et la vérité de chacune des natures, à savoir de la divinité et de l'humanité, étant sauvées (voir [293](#)), nous confessons de façon catholique Fils de Dieu notre Seigneur Jésus Christ, tout changement et toute confusion ultérieurs étant écartés. Car nous ne reconnaissons les natures en lui qu'en considérant et en confessant les différences de la divinité et de l'humanité. Mais par le fait que nous parlons de deux natures nous ne reconnaissons pas deux personnes dans le Christ, de telle façon que nous semblions opérer une division de l'union et qu'il y ait - loin de nous une telle pensée ! -

une quaternité et non une trinité, comme le pense Nestorius dans sa folie ; et nous ne confondons pas non plus ces natures unies lorsque nous confessons l'unique personne du Christ, comme le pense Eutychès dans son impiété. Mais tout comme l'Eglise romaine a reçu et vénéré jusqu'ici le Tomus du pape Léon et toutes ses lettres, ainsi que les quatre conciles de Nicée, de Constantinople, le premier d'Ephèse et celui de Chalcedoine, nous les suivons, nous les embrassons et nous les observons.

AGAPET Ier: 13mai

535-22avril 536

SILVERE : 1er juin

536-11 novembre 537

VIGILE : 11 novembre

537-7 juin 555

A l'instigation de l'impératrice Théodora le pape Silvère fut déposé, et le 29 mars Vigile fut déclaré son successeur. Ce n'est qu'après que Silvère eut démissionné le 11 novembre que Vigile fut légitime.

Edit de l'empereur Justinien au patriarche Menas

de Constantinople, publié au concile de Constantinople de 543.

Anathématismes contre Origène

403

1. Si quelqu'un dit ou pense que les âmes des hommes préexistent, en ce sens qu'elles étaient auparavant des esprits et de saintes puissances qui, lassées de la contemplation de Dieu, se seraient tournés vers un état inférieur ; que, pour ce motif, s'étant refroidies ( ) dans leur amour de Dieu et dès lors ayant été appelées âmes ( ), elles auraient été envoyées dans des corps pour leur châtement, qu'il soit anathème.

404

2. Si quelqu'un dit ou tient que l'âme du Seigneur a d'abord existé et qu'elle a été unie au Dieu Verbe avant de s'incarner et de naître de la Vierge, qu'il soit anathème.

405

3. Si quelqu'un dit ou tient que le corps de notre Seigneur Jésus Christ a d'abord été formé dans le sein de la sainte Vierge et qu'ensuite Dieu le Verbe et l'âme, déjà existante, lui ont

été unie, qu'il soit anathème.

406

4. Si quelqu'un dit ou tient que le Verbe de Dieu est devenu semblable à tous les ordres célestes, en devenant un chérubin pour les chérubins et un séraphin pour les séraphins, en devenant semblable à toute les puissances d'en haut, qu'il soit anathème.

407

5. Si quelqu'un dit ou tient que lors de la résurrection, les corps des humains ressusciteront en forme de sphère, et ne confesse pas que nous ressuscitons debout, qu'il soit anathème.

408

6. Si quelqu'un dit ou tient que le ciel, le soleil, la lune, les étoiles et les eaux qui sont au-dessus des cieux sont des forces animées et raisonnables (matérielles), qu'il soit anathème.

409

7. Si quelqu'un dit ou tient que le Christ Seigneur sera dans le siècle à venir crucifié pour les démons, comme pour les hommes, qu'il soit anathème.

410

8. Si quelqu'un dit ou tient que la puissance de Dieu est limitée, ou qu'il a créé autant qu'il pouvait étreindre et penser, ou que les créatures sont coéternelles à Dieu, qu'il soit anathème.

411

9. Si quelqu'un dit ou pense que le châtiment des démons et des impies est temporaire, et qu'il prendra fin après un certain temps, ou bien qu'il y aura restauration des démons et des impies, qu'il soit anathème.

[Lettre " Dum in sanctae " à l'ensemble du peuple de Dieu,](#)

5

[février 552.](#)

Le pape qui s'était enfui à Chalcédoine pour échapper à l'empereur, s'oppose par ces lettres aux menées monophysites de l'empereur.

[Profession de foi du pape Vigile](#)

412

Que tous sachent par conséquent que nous prêchons, tenons et proclamons cette foi qui a été transmise par les apôtres et gardée inviolée par leurs successeurs, que le vénérable synode des 318 pères de Nicée a reçu avec la lumière du Saint-Esprit et à laquelle il a donné la forme d'un symbole, et qu'ont publiée ensuite les trois autres saints synodes, à savoir ceux de Constantinople... d'Ephèse... de Chalcédoine.

413

C'est ainsi que notre Seigneur, contre la sauvagerie des erreurs de cette sorte, a équipé du haut du ciel le ministère pastoral qu'il a confié au bienheureux apôtre Pierre par une triple injonction en disant : " Pais mes agneaux " . Et c'est à juste titre que le soin de les paître a été confié à celui dont la profession de foi excellente a été louée par la bouche du Seigneur. ... dans la brièveté admirable d'une question et d'une réponse il a confessé qu'un seul et même (Christ) est Fils d'homme et Fils de Dieu : " Tu es le Christ, le Fils du Dieu

vivant ". [Mt 16,16](#), exprimant par là le mystère de la très sainte Incarnation, puisque dans l'unité de la personne et en gardant la propriété des deux natures il était à la fois homme et Dieu, et qu'il demeurait ce qu'il a pris dans le temps de sa mère toujours vierge et ce qu'il est avant les siècles en étant né du Père.

Mais en s'unissant la chair, sans confusion, sans division, sans changement et substantiellement, Dieu Verbe, notre Emmanuel qui était attendu grâce à l'annonce de la Loi et des prophètes, est venu. " Le Verbe s'est donc fait chair et il a habité parmi nous, [Jn 1,14](#), tout entier dans ce qui est sien, tout entier dans ce qui est nôtre, prenant du sein maternel une chair avec une âme rationnelle et intellectuelle...

Il a pris un commencement dans l'humanité pour faire de nous les cohéritiers de son éternité ; il a daigné partager le sort de notre nature pour nous faire participer à son immortalité ; il est devenu pauvre bien qu'il fût riche pour que nous soyons enrichis par sa pauvreté (voir [2Co 8,9](#)) ; il a annulé le document accusateur de nos forfaits et a pardonné tout ce qui est nôtre (voir [Col 2,13](#) s)..., faisant en sorte... que le " médiateur de Dieu et des hommes, l'homme Jésus Christ " [1Tm 2,5](#) libère de la malédiction dans laquelle le premier homme, terrestre, était tenu captif des liens de la mort, en étant le deuxième homme, céleste [1Co 15,47](#) qui écrase la mort par la mort.

414

Le Fils de Dieu a souffert pour nous, a été crucifié dans la chair, est mort dans la chair et est ressuscité le troisième jour afin que, puisque la nature divine impassible demeurait et que la vérité de notre chair était maintenue, nous professions aussi bien les souffrances que les miracles de l'unique et même Seigneur, notre Dieu Jésus Christ, afin que en considérant la glorification de notre Tête, ce que le corps de toute l'Eglise a discerné en prémices d'entre les morts dans notre Tête, à savoir dans le Christ Dieu et Seigneur, il l'attende aussi en ceux qui sont ses membres pour la venue de la gloire future. Notre rédempteur lui-même par conséquent siège à la droite du Père, un seul et même sans confusion des deux natures, sans division de la personne, et demeurant, nous le croyons, de deux natures et en deux natures, et de là il viendra juger les vivants et les morts.

415

Mais le Père est avec ce même Fils unique engendré et avec l'Esprit Saint un seul dans la divinité et d'une nature égale et sans distinction. La plénitude de cette foi, notre Seigneur l'a commandée aux apôtres après la résurrection en disant : " Allez, enseignez toutes les nations, les baptisant au nom du Père et du Fils et de l'Esprit Saint' [Mt 28,19](#) Il dit "au nom", il n'a pas dit "aux noms", afin que en ceux en qui il y a une unique force, une unique puissance, une unique divinité, une unique éternité, une unique gloire unique toute-puissance, une unique béatitude, une unique opération et une unique nature, demeure aussi l'intégrité d'un unique nom. Car rien dans la divinité n'est différent, puisque seule la propriété manifeste des personnes est désignée par la distinction. Tout donc qu'est la Trinité demeure une divinité consubstantielle et sans différence.

1996 Denzinger 368

**Citations de
DS 371-395:**

Magistère

Catéchisme:
[406](#)

Catechismus:
[406](#)

Catéchisme France:
[119](#)

**Citations de
DS 396-397:**

Magistère

Catéchisme:
[1037](#)

Catechismus:
[1037](#)

**Citations de
DS 403-411:**

Magistère

Fides et Ratio:
[52](#)

Catéchisme:
[1035](#)

Catechismus:
[1035](#)

Citations de
DS 412-415:

Magistère

Catéchisme:
[233](#)

Catechismus:
[233](#)

1996 Denzinger 415

Constitution (1) ,Inter innumeras sollicitudines

sur les "Trois Chapitres", à l'empereur Justinien, 14 mai 553.

Condamnation des erreurs du Nestorianisme concernant

l'humanité du Christ

416

1. Si quelqu'un, l'inconvertibilité de la nature divine étant sauve, ne confesse pas que le Verbe s'est fait chair et que, dès sa conception même dans le sein de la Vierge, il s'est uni selon l'hypostase les principes de la nature humaine, mais dit que Dieu le Verbe était comme avec un homme déjà existant, si bien qu'ainsi on ne croirapas que la sainte Vierge est vraiment Mère de Dieu, mais que cette appellation n'est que verbale, qu'il soit anathème.

417

2. Si quelqu'un nie que l'unité des natures dans le Christ est faite selon l'hypostase, mais dit au contraire que Dieu le Verbe habite dans un homme ayant une existence séparée comme dans un des justes, et dès lors ne confesse pas l'unité des natures selon l'hypostase, en sorte que Dieu le Verbe est demeuré et demeure, avec la chair qu'il a assumée, une seule hypostase ou personne, qu'il soit anathème.

418

3. Si quelqu'un, dans l'unique Christ, divise les paroles de l'Évangile et des apôtres, en sorte qu'il introduit ainsi une division des natures qui sont unies en lui, qu'il soit anathème.

419

4. Si quelqu'un dit que l'unique Jésus Christ, vrai Fils de Dieu et vrai Fils d'homme, était dans l'ignorance de l'avenir ou du jour du jugement dernier, et qu'il n'a pu savoir que ce que la divinité habitant en lui comme dans quelqu'un d'autre lui révélait, qu'il soit anathème.

420

5. Si quelqu'un, à propos du passage de l'Apôtre dans l'épître aux Hébreux [He 5,7](#) s, où il est dit que le Christ a connu par expérience ce qu'était obéir, et présenté, dans un grand cri et des larmes, des prières et des supplications à celui qui pouvait le sauver de la mort, attribue ce passage au Christ comme dépouillé de sa divinité, devenu parfait par les efforts de la vertu, de sorte qu'il semble introduire ainsi deux Christs ou deux Fils ; et s'il ne croit pas qu'il faut confesser et adorer un seul et même Christ, Fils de Dieu et Fils d'homme, de deux natures et en deux natures inséparables et indivisées, qu'il soit anathème.

2e Concile de CONSTANTINOPE

(5e oecuménique) 5 mai-2 juin 553

421-438. 8ème session, 2 Juin 553 : canons

Anathématismes contre les Trois Chapitres.

421

1. Si quelqu'un ne confesse pas une seule nature ou substance du Père, du Fils et du Saint-Esprit, une seule puissance et un seul pouvoir, une Trinité consubstantielle, une seule divinité adorée en trois hypostases ou personnes, qu'un tel homme soit anathème.

Car il y a un seul Dieu et Père, de qui sont toutes choses, un seul Esprit Saint, en qui sont toutes choses.

422 2. Si quelqu'un ne confesse pas qu'il y a deux générations du Dieu Verbe, l'une avant les siècles, du Père, intemporelle et incorporelle, l'autre aux derniers jours, du même Verbe qui est descendu des cieux et s'est incarné de la sainte et glorieuse Mère de Dieu toujours vierge et qui a été engendré d'elle, qu'un tel homme soit anathème.

423

3. Si quelqu'un dit qu'autre est le Verbe de Dieu qui a fait des miracles et autre le Christ qui a souffert, ou dit que le Dieu Verbe est uni avec le Christ né d'une femme [Ga 4,4](#), ou qu'il est en lui comme un autre dans un autre ; mais qu'il n'est pas un seul et le même, notre Seigneur Jésus Christ, le Verbe de Dieu incarné et fait homme, et le même à la fois auteur des miracles et sujet de souffrances qu'il a volontairement endurées dans la chair, qu'un tel homme soit anathème.

424

4. Si quelqu'un dit que c'est selon la grâce ou selon l'opération ou selon l'égalité d'honneur, ou selon l'autorité, ou par transfert, relation ou puissance que s'est faite l'union du Dieu Verbe avec l'homme ; ou selon la bienveillance, comme si le Dieu Verbe s'était complu en l'homme qui aurait eu de sa folie ;
ou selon l'homonymie selon laquelle les nestoriens, en appelant le Dieu Verbe Jésus et Christ et en nommant l'homme pris à part Christ et Fils, parlant manifestement de deux personnes, feignant de parler et d'une seule personne et d'un seul Christ seulement au point de vue de l'appellation, de l'honneur, de la dignité et de l'adoration ;
mais s'il ne confesse pas que l'union du Dieu Verbe à la chair animée par une âme raisonnable et pensante s'est réalisée selon la composition, c'est-à-dire selon l'hypostase, :
comme l'ont enseigné les saints Pères ; et s'il ne confesse pas pour cette raison son unique hypostase, réalité qu'est le Seigneur Jésus Christ, un de la sainte Trinité, qu'un tel homme soit anathème.

425

Car cette union a été comprise de nombreuses manières ; les uns, sectateurs de l'impiété d'Apollinaire et d'Eutychès, partisans de la disparition des éléments qui se sont réunis, prônent une union par confusion ; les autres, pensant comme Théodore et Nestorius, favorables à la division, introduisent une union de relation ; cependant, la sainte Eglise de Dieu, rejetant l'impiété des deux hérésies, confesse l'union du Dieu Verbe à la chair selon la composition, c'est-à-dire selon l'hypostase. En effet, l'union par composition dans le mystère du Christ conserve non seulement sans confusion les éléments réunis, mais encore n'admet pas la division.

426

5. Si quelqu'un admet l'unique hypostase de notre Seigneur Jésus Christ comme si celle-ci

impliquait le sens de plusieurs hypostases, et essaie par ce moyen d'introduire au sujet du mystère du Christ deux hypostases ou deux personnes, et qu'après avoir introduit deux personnes, il parle d'une personne, selon la dignité, l'honneur ou l'adoration, comme l'ont écrit dans leur folie Théodore et Nestorius ; et s'il calomnie le saint concile de Chalcédoine, comme si celui-ci avait employé l'expression " une seule hypostase " dans ce sens impie ; et s'il ne confesse pas que le Verbe de Dieu s'est uni à la chair selon l'hypostase et que, dès lors, il n'y a qu'une seule hypostase ou personne, et que c'est dans ce sens que le saint concile de Chalcédoine a confessé une seule hypostase de notre Seigneur Jésus Christ, qu'un tel homme soit anathème.

Car la sainte Trinité n'a pas reçu l'adjonction d'une personne ou hypostase, même après l'Incarnation de l'un de la sainte Trinité, le Verbe de Dieu.

427

6. Si quelqu'un dit que c'est en un sens impropre et non véritable que la sainte, glorieuse et toujours vierge Marie est Mère de Dieu ou qu'elle l'est par transfert, comme si un simple homme avait été engendré d'elle, mais non pas au sens où le Verbe de Dieu s'est incarné ; mais la génération de l'homme à partir de Marie étant selon eux attribuée par transfert au Dieu Verbe en tant qu'uni à l'homme qui est né et s'il calomnie le saint concile de Chalcédoine en disant que celui-ci déclare la Vierge Mère de Dieu dans le sens impie imaginé par Théodore ;

ou si quelqu'un l'appelle mère de l'homme ou mère du Christ, comme si le Christ n'était pas Dieu,

mais ne confesse pas qu'elle est proprement et en vérité Mère de Dieu, parce que le Dieu Verbe, engendré du Père avant les siècles, s'est incarné à partir d'elle dans les derniers jours et que c'est avec ce sentiment religieux que le saint concile de Chalcédoine l'a confessée Mère de Dieu, qu'un tel homme soit anathème.

428

7. Si quelqu'un, disant " en deux natures ", ne confesse pas que dans la divinité et l'humanité est reconnu notre seul Seigneur Jésus Christ, pour signifier par là la différence des natures à partir desquelles s'est réalisée sans confusion l'union ineffable, sans que le Verbe ait été transformé dans la nature de la chair ni que la chair soit passée dans la nature du Verbe (car chacun demeure ce qu'il est par nature, même après la réalité de l'union selon l'hypostase), mais s'il prend une telle expression, au sujet du mystère du Christ, dans le sens d'une division en parties ;

ou si, confessant le nombre des natures dans notre unique Seigneur, Jésus Christ, Dieu Verbe incarné, il ne prend pas Selon la seule considération conceptuelle la différence des principes dont il est constitué, différence qui n'est pas supprimée par l'union (car un seul est des deux et les deux par un seul, mais s'il utilise le nombre au point d'avoir des natures séparées, chacune avec sa propre hypostase, qu'un tel homme soit anathème.

429

8. Si quelqu'un, confessant que l'union de la divinité et de l'humanité s'est faite de deux natures, ou parlant d'une seule nature incarnée du Dieu Verbe, ne prend pas ces formules au sens où les saints Pères les ont enseignées, c'est-à-dire que, l'union selon l'hypostase s'étant faite à partir de la nature divine et de la nature humaine, il en est résulté un Christ un; mais si, à l'aide de ces expressions, il entreprend d'introduire une seule nature ou substance de la divinité et de la chair du Christ, qu'un tel homme soit anathème.

430

Car, lorsque nous disons que le Verbe Fils unique s'est uni selon l'hypostase, nous n'affirmons pas qu'il s'est produit une sorte de fusion mutuelle des natures ; nous pensons que le Verbe s'est uni à la chair, chacune des natures demeurant plutôt ce qu'elle était. C'est pourquoi un est le Christ, Dieu et homme, le même consubstantiel au Père selon sa divinité, consubstantiel à nous selon son humanité. Car l'Eglise de Dieu rejette et anathématise

également ceux qui divisent ou découpent en parties le mystère de la divine économie du Christ et ceux qui y introduisent une confusion.

431

9. Si quelqu'un dit que le Christ est adoré en deux natures, à partir de quoi il introduit deux adorations, l'une propre au Dieu Verbe, l'autre propre à l'homme ; ou si quelqu'un, dans l'intention de supprimer la chair ou de confondre la divinité et l'humanité, forme l'idée monstrueuse d'une seule nature ou substance des principes réunis et adore ainsi le Christ : mais n'adore pas d'une seule adoration le Dieu Verbe incarné avec sa propre chair, comme l'Eglise l'a reçu dès le début, qu'un tel homme soit anathème.

432

10. Si quelqu'un ne confesse pas que celui qui a été crucifié dans la chair, notre Seigneur Jésus Christ, est vrai Dieu, Seigneur de la gloire et l'un de la sainte Trinité, qu'un tel homme soit anathème.

433

11. Si quelqu'un n'anathématise pas Arius, Eunome, Macédonius, Apollinaire, Nestorius, Eutychès et Origène ainsi que leurs écrits impies, et tous les autres hérétiques condamnés et anathématisés par la sainte Eglise catholique et apostolique et les quatre saints conciles susdits, ainsi que tous ceux qui ont tenu ou tiennent des opinions semblables à celles des hérétiques susdits et qui ont persisté jusqu'à la mort dans leur propre impiété, qu'un tel homme soit anathème.

434

12. Si quelqu'un prend la défense de l'impie Théodore de Mopsueste qui affirme qu'un autre est le Dieu Verbe et un autre le Christ qui, troublé par les passions de l'âme et les désirs de la chair, s'est peu à peu libéré des attraits inférieurs et ainsi, rendu meilleur par le progrès de ses oeuvres et devenu tout à fait irréprochable par son comportement, a été baptisé comme un simple homme au nom du Père, du Fils et du Saint-Esprit ; et, par le baptême, a été jugé digne de recevoir la grâce du Saint-Esprit et de l'adoption filiale ; et, à l'égal d'une image royale, est adoré en la personne du Dieu Verbe ; et après sa résurrection est devenu immuable en ses pensées et totalement impeccable.

Le même impie Théodore a dit encore que l'union du Dieu Verbe au Christ a été du même ordre que celle dont parle l'Apôtre pour l'homme et la femme : " Ils seront deux en une seule chair " [Ep 5,31](#).

Et en plus de ses autres innombrables blasphèmes, il a osé dire qu'après la Résurrection, quand le Seigneur a soufflé sur ses disciples en disant : " Recevez l'Esprit-Saint " [Jn 20,22](#), il ne leur a pas donné l'Esprit-Saint, mais n'a soufflé sur eux qu'en apparence ; et cet homme dit aussi que la confession de Thomas, lorsqu'il toucha les mains et le côté du Seigneur après la Résurrection, le " Mon Seigneur et mon Dieu " [Jn 20,28](#), Thomas ne l'a pas dit à propos du Christ, mais que stupéfait devant la merveille de la Résurrection, Thomas a loué Dieu qui avait ressuscité le Christ.

435

Pis encore dans l'interprétation qu'il a donnée des Actes des Apôtres, le même Théodore compare le Christ à Platon, à Mani, à Epicure et à Marcion ; comme chacun d'eux, dit-il, après avoir inventé sa propre doctrine, a fait donner à ses disciples le nom de platoniciens, de manichéens, d'épicuriens et de marcionites, de la même manière, après que le Christ eut aussi inventé une doctrine, c'est d'après lui que l'on nomme les chrétiens.

Si donc quelqu'un prend la défense du susdit très impie Théodore et de ses écrits impies, dans lesquels il a répandu les blasphèmes mentionnés et d'autres innombrables contre notre grand Dieu et Sauveur Jésus Christ, et qu'il ne l'anathématise pas ainsi que ses écrits impies et ceux qui le reçoivent, prennent sa défense ou disent que ses exposés sont orthodoxes, et

ceux qui ont écrit en sa faveur et en faveur de ses écrits impies, ceux aussi qui ont ou ont pu avoir des opinions semblables et qui sont demeurés jusqu'au bout dans une telle hérésie, qu'il soit anathème.

436

13. Si quelqu'un prend la défense des ouvrages impies de Theodoret contre la foi véritable, contre le premier et saint concile d'Ephèse, contre saint Cyrille et ses douze chapitres (voir) ; de tout ce qu'il a écrit en faveur des impies Théodore, Nestorius et des autres qui ont les mêmes opinions que les susdits Théodore et Nestorius et qui les reçoivent, eux et leur impiété ; et si à cause d'eux il traite d'impies les docteurs de l'Eglise qui estiment que l'union du Dieu Verbe s'est faite selon l'hypostase ;

et s'il n'anathématise pas les écrits impies mentionnés, ceux qui ont eu ou ont les mêmes opinions qu'eux, tous ceux qui ont écrit contre la foi orthodoxe ou contre saint Cyrille et ses douze chapitres, et qui ont fini dans une pareille impiété, qu'un tel homme soit anathème.

437

14. Si quelqu'un prend la défense de la lettre qui, dit-on, a été écrite par Ibas à Maris le Perse, où l'on nie que le Dieu Verbe incarné de Marie, la sainte Mère de Dieu toujours vierge, soit devenu homme ; où l'on déclare que c'est un simple homme qui a été engendré d'elle, un homme qu'on appelle Temple, comme si l'un était le Dieu Verbe et l'autre l'homme ; où saint Cyrille, le héraut de la vraie foi des chrétiens orthodoxes, est accusé d'être hérétique et d'avoir écrit les mêmes erreurs que l'impie Apollinaire ; où il est reproché au premier saint concile d'Ephèse d'avoir déposé Nestorius sans jugement et sans enquête. Cette même lettre impie qualifie les douze chapitres de saint Cyrille [252-263](#) d'impies et de contraires à la foi droite et justifie Théodore et Nestorius ainsi que leurs doctrines et leurs écrits impies.

Si donc quelqu'un prend la défense de la lettre mentionnée et ne l'anathématise pas ainsi que ceux qui la défendent et disent qu'elle est orthodoxe, au moins en partie, ceux qui ont écrit ou écrivent en sa faveur ou en faveur des impiétés qu'elle contient au nom des saints Pères et du saint concile de Chalcédoine et qui demeurent jusqu'à la fin dans ces erreurs, qu'un tel homme soit anathème.

438

Après que nous avons donc ainsi confessé tous ces points que nous avons reçus de la sainte Ecriture, de l'enseignement des saints Pères et des définitions portées à propos de la foi une et identique par les quatre saints conciles susdits ; après que nous avons porté condamnation contre les hérétiques et leur impiété, et aussi contre l'impiété de ceux qui ont justifié ou justifient les trois chapitres mentionnés et qui ont persévéré ou persévèrent dans leur propre erreur ; au cas où quelqu'un entreprendrait de transmettre, d'enseigner ou d'écrire ce qui est en opposition aux déclarations que nous avons formulées, s'il est évêque ou inscrit dans le clergé, puisqu'il agirait de manière incompatible avec l'état sacerdotal et ecclésiastique, il sera privé de l'épiscopat ou de la cléricature ; s'il est moine ou laïc, il sera anathématisé.

[PELAGE 1er :](#)

[16 avril 556 - 3 m](#)

[Lettre " Humani generis " au roi Childebert 1er, 3 février 557](#)

Fides Pelagii

441

(La Trinité divine) Je crois donc en un seul Dieu, Père, Fils et Esprit Saint: c'est-à-dire au Père tout-puissant, éternel, non engendré ; au

Fils engendré de la substance ou nature de ce même Père, avant tout commencement d'un temps ou d'une éternité quelconque, c'est-à-dire (du Tout-Puissant) tout-puissant, égal, coéternel et consubstantiel à celui qui l'a engendré ; également en l'Esprit Saint, tout-puissant, égal aux deux, c'est-à-dire au Père et au Fils, coéternel et consubstantiel ; qui procédant du Père en dehors du temps, est l'Esprit du Père et du Fils ; donc en trois personnes ou trois hypostases d'une unique essence ou nature, d'une unique force, d'une unique opération, d'une unique béatitude et d'une unique puissance ; c'est ainsi que l'unité est trine et la Trinité est une, selon la vérité de la parole du Seigneur qui dit: " Allez, enseignez toutes les nations, les baptisant au nom du Père et du Fils et de l'Esprit Saint. [Mt 28,19](#). Il dit " au nom " et non pas " aux noms ", afin tout à la fois de montrer l'unique Dieu par le nom indistinct de l'essence divine, et de faire connaître la distinction des personnes manifestées par leurs propriétés (voir [415](#)) ; car par le fait que les trois ont un seul nom quant à la divinité se manifeste l'égalité des personnes, et inversement l'égalité des personnes ne permet pas que l'on reconnaisse en elles quelque chose qui leur serait étranger ou qui viendrait s'ajouter à elles, de sorte que chacun d'eux est vraiment et parfaitement Dieu, et que tous les trois sont vraiment et parfaitement un seul Dieu, c'est-à-dire qu'on doit reconnaître en chacun la plénitude de la divinité sans qu'il n'y manque rien en chacun et sans qu'il y ait quoi que ce soit de plus dans les trois.

442

(Le Fils de Dieu incarné). Mais de cette Trinité sainte, très bienheureuse et consubstantielle, je crois et je professe qu'une seule personne, à savoir le Fils de Dieu, est descendu du ciel aux derniers temps pour le salut du genre humain mais sans quitter le trône du Père et le gouvernement du monde ; et lorsque l'Esprit Saint est descendu sur la bienheureuse Vierge Marie et que la puissance du Très-Haut l'a couverte de son ombre, ce même Verbe et Fils de Dieu entré avec clémence dans le sein de cette même Vierge sainte Marie, et s'est uni la chair de sa chair, animée par une âme raisonnable et intellectuelle ; et la chair n'a pas été créée auparavant, le Fils de Dieu venant sur elle ensuite, mais comme il est écrit : " Lorsque la Sagesse s'est édifié une demeure " [Pr 9,11](#) aussitôt la chair dans le sein de la Vierge s'est faite chair du Verbe de Dieu ; et c'est pourquoi le Verbe et Fils de Dieu est devenu homme sans aucun changement ou conversion de la nature du Verbe et de la chair, un seul et même dans l'une et l'autre nature, la divine et l'humaine et ainsi le Christ Jésus a paru, c'est-à-dire est né, vrai Dieu et, le même, vrai homme, la virginité de la mère étant gardée intacte ; car elle l'a engendré en demeurant vierge tout comme elle l'a conçu vierge. C'est pourquoi nous confessons la même bienheureuse Vierge Marie Mère de Dieu en toute vérité, car elle a enfanté le Verbe incarné de Dieu.

Il y a donc un seul et même Christ Jésus, vrai Fils de Dieu et le même qui est vrai Fils d'homme, parfait en divinité le même parfait en humanité, puisqu'il est tout entier dans ce qui est sien et, le même, tout entier en ce qui est nôtre (voir [293](#)) ; par la seconde nativité il a pris de la mère humaine ce qu'il n'était pas, mais sans cesser d'être ce qu'il était par la première, celle par laquelle il est né du Père. C'est pourquoi nous croyons qu'il est de deux et en deux natures qui demeurent sans division ni confusion : sans division puisque après l'assomption de notre nature aussi l'unique Christ est demeuré et demeure le Fils de Dieu ; sans confusion, parce que nous croyons que les natures ont été unies dans une unique personne et hypostase de façon telle que, la propriété de chacune étant sauvegardée, aucune des deux ne s'est changée en l'autre. Et c'est pourquoi, comme nous l'avons souvent dit, nous confessons qu'un seul et même Christ est vrai Fils de Dieu et que le même est vrai Fils d'homme, consubstantiel au Père selon la divinité, et le même consubstantiel à nous selon

l'humanité, semblable à nous tout à l'exception du péché ; passible dans la chair et le même impassible dans la divinité.

Nous professons que sous Ponce Pilate il a librement souffert pour notre salut dans la chair, qu'il a été crucifié dans la chair, qu'il est mort dans la chair, qu'il est ressuscité le troisième jour dans la même chair, glorifiée et incorruptible, et... qu'il est monté aux cieux, et qu'il siège aussi à la droite du Père.

443

(L'accomplissement du monde). Je le crois et je professe... que de même qu'il est monté aux cieux, il viendra juger les vivants et les morts. Tous les hommes en effet qui sont nés et qui sont morts depuis Adam jusqu'à la consommation des siècles avec Adam lui-même et sa femme qui ne sont pas nés d'autres parents mais qui ont été créés, l'un de la terre, l'autre de la côte de l'homme (voir [Gn 2,7](#) [Gn 2,22](#) , je professe qu'ils ressusciteront alors et qu'ils se tiendront " devant le tribunal du Christ, afin de recevoir chacun le prix de ce qu'il aura fait dans son corps, soit en bien, soit en mal " [Rm 14,10](#) [2Co 5,10](#) ; et les justes, comme des " vases de miséricorde préparés pour la gloire " (voir [Rm 9,23](#) , il les récompensera par la grâce surabondante de Dieu avec les récompenses de la vie éternelle, et ils vivront sans fin dans la société des anges, sans crainte aucune de retomber ; quant aux impies qui, par le choix de leur propre volonté, demeurent comme des " vases de colère, destinés à la perdition " [Rm 9,22](#), qui soit n'ont pas reconnu la voix du Seigneur, soit l'ont reconnue mais l'ont abandonnée à nouveau parce que séduits par des transgressions de toute sorte, il les livrera par son très juste jugement aux peines du feu éternel et inextinguible afin qu'ils brûlent sans fin. Telle est donc ma foi et mon espérance, qui est en moi par un don de la miséricorde de Dieu ; et pour elle, comme nous le prescrit le bienheureux apôtre Pierre, nous devons être prêts surtout à répondre à quiconque nous demande d'en rendre raison (voir [1P 3,5](#))

[Lettre circulaire " Vas electionis " à tout le peuple de Dieu,](#)

[vers 557.](#)

[L'autorité des conciles oecuméniques](#)

444

S'agissant des quatre saints conciles, c'est-à-dire celui de Nicée des trois cent dix-huit (pères), celui de Constantinople des cent cinquante, le premier d'Ephèse des deux cents, mais aussi (au sujet de) celui de Chalcédoine des six cent trente, je professe avoir conduit mes pensées sous la protection de la miséricorde divine et de faire ainsi jusqu'à la fin de ma vie, de tout coeur et de toute ma force, en sorte de les préserver avec une pleine dévotion dans la défense de la sainte foi et les condamnations des hérésies et des hérétiques, puisque ces pensées ont été confirmées par le Saint-Esprit ; je professe que leur solidité, parce qu'elle est la solidité de toute l'Eglise, je la protégerai et la défendrai comme il n'est pas douteux que mes prédécesseurs l'ont fait. En cela je désire suivre et imiter surtout celui dont nous savons qu'il fut l'auteur du concile de Chalcédoine (le pape Léon 1er), qui conformément à son nom s'est montré clairement, par son zèle très ardent pour la foi, un membre de ce lion qui a surgi de la tribu de Juda (voir [Ap 5,5](#)). De même je suis donc convaincu de ce que je manifesterai toujours la même révérence pour les synodes susmentionnés, que tous ceux qui ont été absous par ces quatre conciles, je les tiendrai pour orthodoxes, et que jamais dans ma vie... je n'ôterai quoi que ce soit à l'autorité de leur prédication sainte et vraie. Mais je suis et je vénère également les canons que le Siège apostolique accepte... Je professe que je garde également les lettres du pape Célestin de bienheureuse mémoire...et d'Agapet,

pour la défense de la foi catholique, pour la solidité des quatre synodes susdits et contre les hérétiques, et tous ceux qu'ils ont condamnés, je les tiens pour condamnés, et tous ceux qu'ils ont reçus, en particulier les vénérables évêques Théodoret et Ibas, je les vénère parmi les orthodoxes.

445

Lettre " Admonemus ut " à l'évêque Gaudentius de Volterra,

entre septembre 558 et février 559.

La forme du baptême.

A propos des hérétiques (qui veulent revenir à la foi catholique, au sujet desquels)... tu as pensé devoir nous consulter.... pour savoir s'ils doivent être baptisés ou seulement réconciliés, nous voulons que ta déférence garde ceci... :... ils affirment qu'ils sont baptisés seulement au nom du Christ et par une seule immersion, mais le précepte de l'Evangile.... nous avertit de conférer à chacun le saint baptême au nom de la Trinité et par une triple immersion, puisque notre Seigneur dit à ses disciples : " Allez, baptisez toutes les nations au nom du Père et du Fils et de l'Esprit Saint [Mt 28,19](#) ; c'est pourquoi, si de fait les personnes faisant partie des hérétiques susdits... devaient reconnaître n'avoir été baptisés qu'au seul nom du Seigneur, s'ils viennent à la foi catholique, tu les baptiseras, sans l'incertitude d'aucun doute, ou nom de la sainte Trinité. Mais... s'ils affirment clairement par une profession manifeste qu'ils ont été baptisés au nom de la Trinité, tu t'empresseras de les unir à la foi catholique par la seule grâce de la réconciliation qui leur sera accordée.

446

Lettre " Adeone te " à l'évêque (Jean), début de 559.

La nécessité de l'unité avec le Siège apostolique.

Toi qui es placé au degré le plus haut du sacerdoce, la vérité de la mère catholique t'a-t-elle manqué à ce point que tu ne te sois pas considéré aussitôt comme schismatique lorsque tu t'es écarté des Sièges apostoliques ? Toi qui es établi pour prêcher aux peuples, n'as-tu pas lu que l'Eglise a été fondée par le Christ notre Dieu sur le prince des apôtres, et sur un fondement tel que les portes de l'enfer ne pourront prévaloir contre elle (voir [Mt 16,18](#) ? Et si tu l'as lu, où crois-tu que soit l'Eglise, sinon auprès de celui en qui seul se trouvent tous les Sièges apostoliques auxquels, comme à celui qui a reçu les clés, a été accordé le pouvoir de lier et de délier ? Mais ce qu'il voulait d'abord donner à un seul, il l'a également donné à tous, pour que, conformément à la parole du bienheureux martyr Cyprien qui explique cela, il soit manifesté que l'Eglise est une. Où donc as-tu erré, séparé d'elle, très cher frère dans le Christ, ou quelle espérance en ton salut avais-tu ?

Lettre " Relegentes autem " au patricien Valérien, mars ou

avril 559.

Le pape interprète des décrets de conciles

447

Il n'a jamais été permis et il ne sera jamais permis qu'un concile particulier se réunisse pour porter un jugement sur un concile général. Mais chaque fois qu'un doute s'élève pour certains au sujet d'un concile universel - pour se voir fournir des éclaircissements au sujet de ce qu'ils ne comprennent pas - soit ceux qui désirent le salut pour leur âme viennent d'eux-mêmes auprès des Sièges apostoliques pour être éclairés, soit... s'ils devaient être à ce point obstinés et opiniâtres qu'ils ne veulent pas être enseignés, il est nécessaire qu'ils soient tirés vers le salut de toutes les manières par ces mêmes Sièges apostoliques, ou qu'ils soient poursuivis par les pouvoirs séculiers conformément aux canons, de manière à ne pas pouvoir être une cause de perdition pour d'autres.

JEAN III : 17 juillet

561-13 juillet 574

1er concile de Braga (Portugal), commencé le 1er mai 561

anathématismes contre les priscillianistes et d'autres.

La Trinité et le Christ.

451

1. Si quelqu'un ne confesse pas que le Père et le Fils et l'Esprit Saint sont trois personnes d'une seule substance, force et puissance, comme l'enseigne l'Eglise catholique et apostolique, mais dit qu'il sont une seule personne seulement et solitaire, en sorte que le Père serait le même que le Fils et que le même aussi serait l'Esprit Paraclet, comme l'ont dit Sabellius et Priscilien, qu'il soit anathème.

452

2. Si quelqu'un introduit en dehors de la sainte Trinité on ne sait quels autres noms de la divinité, en disant qu'il y a dans la divinité elle-même une trinité de trinité, comme l'ont dit les gnostiques et Priscilien, qu'il soit anathème.

453

3. Si quelqu'un dit que le Fils de Dieu, notre Seigneur n'a pas existé avant de naître de la Vierge, comme l'ont dit Paul de Samosate, Photin et Priscilien, qu'il soit anathème.

454

4. Si quelqu'un n'honore pas le jour de la naissance du Christ selon la chair, mais fait semblant de l'honorer, et qu'il jeûne ce jour et le dimanche parce qu'il ne croit pas que le Christ est né dans la vraie nature de l'homme, comme l'ont dit Cerdon, Marcion, Mani et Priscilien, qu'il soit anathème.

La création et le gouvernement du monde

455

5. Si quelqu'un croit que les âmes humaines ou les anges proviennent de la substance de Dieu, comme l'ont dit Mani et Priscillien, qu'il soit anathème.

456

6. Si quelqu'un dit que les âmes humaines ont d'abord péché dans les demeures célestes et que c'est pour cela qu'elles ont été précipitées sur terre dans des corps humains, comme l'a dit Priscillien, qu'il soit anathème.

457

7. Si quelqu'un dit que le diable n'a pas été d'abord un ange bon, créé par Dieu, et que sa nature n'est pas l'oeuvre de Dieu, mais qu'il dit qu'il a émergé des ténèbres, que personne ne l'a fait, mais qu'il est lui-même le principe et la substance du mal, comme Mani et Priscillien l'ont dit, qu'il soit anathème.

458

8. Si quelqu'un croit que le diable a fait quelques créatures dans le monde et qu'il a produit le tonnerre, les éclairs, les tempêtes et les sécheresses par sa propre puissance comme Priscillien l'a dit qu'il soit anathème.

459

9. Si quelqu'un pense que les âmes humaines sont liées à des astres qui règlent leur destinée, comme les païens et Priscillien l'ont dit, qu'il soit anathème.

460

10. Si quelqu'un croit que les douze signes des astres que les astrologues ont coutume d'observer sont disposés selon les divers membres de l'âme ou du corps, et dit qu'ils sont attribués aux noms des patriarches, comme l'a dit Priscillien, qu'il soit anathème.

461

11. Si quelqu'un condamne le mariage humain et abhorre la procréation des enfants, comme Mani et Priscillien l'ont dit, qu'il soit anathème.

462

12. Si quelqu'un dit que la formation du corps humain est l'oeuvre du diable et que la conception dans le sein maternel est le travail des démons, et si, pour ce motif, il ne croit pas à la résurrection de la chair, comme Mani et Priscillien l'ont dit, qu'il soit anathème.

463

13. Si quelqu'un dit que la création de toute chair n'est pas l'oeuvre de Dieu, mais des mauvais anges, comme Priscillien l'a dit, qu'il soit anathème.

464

14. Si quelqu'un estime impures les viandes que Dieu a données à l'homme pour son usage et s'il s'abstient d'en manger, non pour châtier son corps mais parce qu'il les considère comme impure et qu'il ne goûte pas même les légumes cuits avec de la viande, comme l'ont dit Mani et Priscillien, qu'il soit anathème.

BENOIT Ier : 2 Juin

575-30 juillet 579

PELAGE II : 26 novembre

579-7 février 590

Lettre " Dilectioni vestrae " au évêques schismatiques

d'Istrie, 585 ou 586

La nécessité de l'union avec le Siège romain.

1996 Denzinger 415

**Citations de
DS 421-438:**

Magistère

Directoire pour la catechèse:
[99](#)

Catéchisme:
[253](#) [258](#) [468](#) [499](#)

Catechismus:
[253](#) [258](#) [468](#) [499](#)

**Citations de
DS 451-464:**

Magistère

Fides et Ratio:

52

Catéchisme:

299

Catechismus:

299

1996 Denzinger 468

468

Bien que ressorte clairement de la parole du Seigneur lui-même dans le saint Evangile où se trouve le fondement de l'Eglise, écoutons néanmoins ce qu'a déterminé le bienheureux Augustin en se souvenant de cette même parole. L'Eglise de Dieu est fondée, dit-il, sur ceux qui sont reconnus en raison de la succession des évêques, comme ayant présidé des Sièges apostoliques ; et quiconque s'est séparé de la communion ou de l'autorité de ces sièges, il est montré qu'il se trouve dans le schisme. Et après d'autres choses : " te tenant au-dehors, tu seras mort également pour le nom du Christ. Parmi les membres du Christ, souffre pour le Christ en étant attaché au corps ; combats pour la tête (Tu ne seras pas compté parmi les membres du Christ, souffre pour le Christ, en étant attaché au corps combats pour la tête).

469

Mais le bienheureux Cyprien lui aussi... dit entre autres choses ceci : " Le commencement procède de l'unité et le primat est donné à Pierre pour qu'il soit montré que l'Eglise du Christ et la chaire font un " ; et pasteurs, tous le sont, mais le troupeau est montré comme étant un seul, ce troupeau qui doit être mené à la pâture par les apôtres dans un accord unanime. Et peu après : " Celui qui ne tient pas cette unité de l'Eglise, croit-il qu'il tient la foi ? Celui qui déserte la chaire de Pierre sur laquelle est fondée l'Eglise [Mt 16,18](#) et lui résiste, se flatte-t-il d'être dans l'Eglise ? "...

Ils ne peuvent pas demeurer avec Dieu, ceux qui n'ont pas voulu vivre de façon unanime dans l'Eglise de Dieu ; et même s'ils brûlent dans les flammes, s'ils exposent leur vie au bûcher et aux bêtes, ils n'obtiendront pas la couronne de la foi, mais le châtiment de leur mauvaise foi, ni la gloire finale, mais la mort du désespoir. Un tel homme peut être mis à mort, il ne peut recevoir la couronne "...

" Le crime du schisme est pire que le crime de ceux qui ont sacrifié ; ceux-ci du moins se soumettent à la pénitence de leur crime et implorent Dieu en acquittant pleinement les satisfactions requises. Ici on cherche l'Eglise et on lui adresse sa demande, là on combat l'Eglise. Ici celui qui a failli n'a nui qu'à lui-même ; là celui qui s'efforce de faire un schisme entraîne avec lui beaucoup de gens dans l'erreur. Ici il n'y a de dommage que pour une seule âme, là le péril est pour le grand nombre. Celui-ci, du moins, reconnaît qu'il a péché et pleure et se lamente ; celui-là s'enorgueillit de sa faute, se complaît dans son délit, sépare les enfants de la mère, détourne les brebis de leur pasteur, bouleverse les sacrements de Dieu, et alors que celui qui a failli n'a péché qu'une fois, celui-là pêche tous les jours. Enfin celui qui a failli, s'il obtient le martyr après coup, peut recevoir les promesses du Royaume ; celui-ci, s'il est mis à mort en dehors de l'Eglise, ne peut pas parvenir aux récompenses de l'Eglise. "

3ème concile de Tolède, commencé le 8 mai 589

profession de foi du roi Reccared.

470

La Trinité divine.

Nous confessons qu'il y a un Père, qui a engendré de sa substance le Fils qui lui est coégal et coéternel, non pas cependant que le même soit né et ait engendré (né non engendré) mais

de telle sorte que selon la personne autre est le Père qui a engendré, et autre le Fils, qui a été engendré et que cependant, selon la divinité, les deux sont d'une même substance : le Père, de qui est le Fils, n'est lui-même d'aucun autre ; le Fils, qui a un Père, existe cependant sans commencement ni diminution dans cette divinité, parce qu'il est coégal et coéternel au Père. De même nous devons confesser et prêcher que l'Esprit procède du Père et du Fils, et qu'avec le Père et le Fils il est d'une unique substance ; la troisième personne dans la Trinité est celle de l'Esprit Saint, qui cependant possède l'essence de la divinité en commun avec le Père et le Fils. Cette sainte Trinité est en effet un seul Dieu, Père et Fils et Esprit Saint, et par sa bonté toute créature (la nature de l'homme) certes a été créée bonne, mais par la forme de l'aspect humain prise par le Fils, de la génération damnée nous sommes rétablis dans la béatitude première.

GREGOIRE Ier LE GRAND : 3

septembre 590-12 ma

Lettre " Consideranti mihi " aux patriarches. Février 591.

L'autorité des conciles oecuméniques.

472

...De même que les quatre livres du saint Evangile, je confesse que je reçois et vénère les quatre conciles : j'embrasse en effet avec une entière dévotion et je garde avec un plein assentiment celui de Nicée où est détruite la doctrine perverse d'Arius ; celui de Constantinople également où est réfutée l'erreur d'Eunome et de Macedonius, de même le premier d'Ephèse où est jugée l'impiété de Nestorius et celui de Chalcedoine où est condamnée l'erreur d'Eutychès et de Dioscore; car sur eux s'élève, comme sur une pierre quadrangulaire, l'édifice de la sainte foi, sur eux s'appuie l'édifice de toute vie et de toute action ; et quiconque ne tient pas leur solidité, même s'il est considéré comme une pierre, gît cependant en dehors de l'édifice.

Je vénère de même le cinquième concile où est condamnée la lettre dite d'Ibas comme pleine d'erreurs, où Théodore (de Mopsueste) qui sépare la personne du Médiateur de Dieu et des hommes en deux hypostases est convaincu d'être tombé dans le crime de l'impiété, et où sont rejetés également les écrits de Théodoret qui sont le fait d'une entreprise folle, et par lesquels est blâmée la foi du bienheureux Cyrille. Toutes les personnes que les vénérables conciles susdits rejettent, je les rejette, ceux qu'ils vénèrent, je les reconnais ; car puisqu'ils sont fondés sur un consensus universel, c'est lui-même et non pas ceux-là que détruit quiconque a l'audace soit de délier ceux qu'ils lient, soit de lier ceux qu'ils délient. Si donc quelqu'un pense autrement, qu'il soit anathème.

Lettre " O quam bona " à l'évêque Virgile d'Arles, 12 août 595.

La simonie

473

...J'ai appris que dans les régions des Gaules et de la Germanie nul ne parvient à l'ordre sacré

sans accorder un cadeau approprié. S'il en est ainsi, je le dis en pleurant, et je le proclame dans les gémissements : si l'ordre sacerdotal s'est effondré du dedans, il ne pourra pas tenir longtemps au-dehors. Nous savons en effet de par l'Evangile ce que notre Rédempteur a fait lui-même : lorsqu'il est entré dans le Temple, il a renversé les sièges des vendeurs de colombes [Mt 21,12](#). Vendre des colombes signifie en effet percevoir un avantage temporel du Saint-Esprit que le Dieu tout-puissant confère aux hommes comme consubstantiel à lui par l'imposition des mains. Ce qui résulte de ce mal, comme je l'ai dit, est déjà indiqué ; car ceux qui ont l'audace de vendre des colombes dans le Temple de Dieu, leurs sièges sont tombés selon le jugement de Dieu.

Cette erreur en effet s'amplifie et se propage chez les subordonnés. Car celui qui est conduit à l'honneur (l'ordre) sacré en échange d'un paiement est déjà corrompu à la racine même de sa promotion, et il est davantage disposé à vendre à d'autres ce qu'il a acheté. Et où est alors ce qui est écrit : "Vous avez reçu gratuitement, donnez gratuitement" [Mt 10,8](#) ?

Et puisque l'hérésie simoniaque a surgi comme la première hérésie contre la sainte Eglise, pourquoi ne considère-t-on pas, pourquoi ne voit-on pas que si on ordonne quelqu'un contre un paiement, on fait, en le promouvant, qu'il devient hérétique ?

[Lettre " Sicut aqua " au patriarche Euloge d'Alexandrie, août 600](#)

[La science du Christ \(contre les Agnoètes\)](#)

474

Pour ce qui concerne ... le passage de l'Ecriture selon lequel " ni le Fils ni les anges ne connaissent le jour et l'heure " (voir [Mc 13,32](#) , votre Sainteté pense très justement qu'il n'est pas à rapporter à ce même Fils considéré comme tête, mais considéré en son corps que nous sommes... A ce sujet Augustin fait usage en beaucoup d'endroits de cette signification. Il dit autre chose également, qu'on peut entendre de ce même Fils, à savoir que le Dieu tout-puissant parle parfois de façon humaine, par exemple lorsqu'il dit à Abraham : " Maintenant je sais que tu crains Dieu " ([Gn 22,12](#) non pas que Dieu ait alors appris qu'il était craint, mais parce que, par lui, Abraham a reconnu alors qu'il craignait Dieu. Comme nous parlons d'un jour heureux, non pas parce que le jour lui-même est heureux, mais parce qu'il nous rend heureux, de même le Fils tout-puissant dit qu'il ignore le jour que lui-même fait ignorer, non qu'il l'ignore, mai parce qu'il ne permet absolument pas qu'on le connaisse.

475

D'où on dit aussi que seul le Père sait, parce que le Fils, qui lui est consubstantiel, de par sa nature, par laquelle il est au-dessus des anges, a le pouvoir de savoir ce que les anges ignorent. D'où on peut comprendre ceci plus subtilement en disant que le Fils unique incarné, fait pour nous homme parfait, a connu le jour et l'heure du jugement dans la nature humaine et ne l'a pourtant pas connu de par la nature humaine. Ce qu'il a donc connu en elle, il ne l'a pas connu par elle, car c'est par la puissance de sa divinité que le Dieu fait homme a connu le jour et l'heure du jugement...

C'est pourquoi la science qu'il n'avait pas de par la nature humaine, qui le faisait créature avec les anges, il a refusé de l'avoir avec les anges qui sont des créatures. Le Dieu homme connaît donc le jour et l'heure du jugement, mais précisément parce que Dieu est homme.

476

La chose est des plus claires, car quiconque n'est pas nestorien ne peut nullement être agnoète. En effet, celui qui confesse que la Sagesse de Dieu elle-même s'est incarnée, comment va-t-il pouvoir dire qu'il y a quelque chose qu'ignore la Sagesse de Dieu ? Il est

écrit : " Au commencement était le Verbe, et le Verbe était Dieu. Tout a été fait par lui " [Jn 1,1-3](#). Si c'est " tout " c'est sans aucun doute aussi le jour et l'heure du jugement. Qui donc est assez fou pour oser dire que le Verbe du Père a fait ce qu'il ignorait ? Il est écrit encore : Jésus sachant que le Père avait tout remis entre ses mains [Jn 13,3](#). Si c'est " tout " c'est manifestement aussi le jour et l'heure du jugement. Qui donc est assez sot pour dire que le Fils a reçu dans ses mains ce qu'il ne connaît pas ?

S'agissant du passage dans lequel il dit aux femmes à propos de Lazare : " Où l'avez-vous déposé ? " [Jn 11,34](#), nous avons pensé exactement ce que vous avez pensé, à savoir que s'ils disent que le Seigneur ne savait pas où Lazare était enseveli et qu'il a demandé pour cette raison, ils sont contraints sans aucun doute de reconnaître que le Seigneur ne savait pas en quels lieux s'étaient cachés Adam et Eve après leur péché lorsqu'au paradis il dit : " Adam, où es-tu ? " [Gn 3,9](#), ou lorsqu'il fait reproche à Cain en disant : " Où est Abel ton frère ? " [Gn 4,9](#). S'il ne le savait pas, pourquoi a-t-il ajouté aussitôt : " Le sang de ton frère crie de la terre vers moi " ?

[Lettre " Litterarum tuarum primordia " à l'évêque Serenus de](#)

[Marseille, octobre](#)

[Le droit des fidèles de vénérer les images des saints](#)

477

Il Nous a été rapporté... que tu aurais brisé des images des saints, en avançant cette excuse qu'elles ne doivent pas être adorées. Nous louons pleinement, certes, que tu aies interdit qu'elles soient adorées ; mais nous blâmons que tu les aies brisées... Une chose en effet est d'adorer une image, autre chose est d'apprendre, par ce que l'image raconte, ce qui doit être adoré. Car ce que sont les Ecritures pour ceux qui savent lire, cela l'image le réalise pour les simples qui la regardent, puisque les ignorants voient en effet ce à quoi ils doivent s'attacher, et qu'y lisent ceux qui ne connaissent pas les lettres ; c'est pourquoi, pour les peuples principalement, l'image tient la place de la lecture...

Si quelqu'un veut faire des images, ne l'interdis aucunement; mais adorer les images, évite-le de toutes les manières. Que ta fraternité au contraire exhorte instamment à ce que la vision de ce qui s'est passé leur fasse ressentir l'ardeur du repentir, et qu'ils se prosternent humblement dans l'adoration de la seule Trinité toute-puissante et sainte.

[Lettre " Quia caritati nihil " aux évêques d'Ibérie \(Georgie\),](#)

[vers le 22 juin 6](#)

[Baptême et ordres sacrés des hérétiques.](#)

478

Nous avons appris de l'enseignement ancien des Pères que tous ceux qui ont été baptisé dans l'hérésie au nom de la Trinité, lorsqu'ils reviennent à la sainte Eglise, doivent être rappelés dans le sein de la mère Eglise soit par l'onction du chrême, soit par l'imposition de la main,

soit par la simple profession de la foi. C'est pourquoi l'Occident régénère les ariens par l'imposition de la main, l'Orient par l'onction du saint chrême en vue de l'entrée dans l'Eglise catholique. Mais les monophysites et d'autres, elle les reçoit par la seule profession vraie de la foi, parce que le saint baptême qu'ils ont obtenu chez les hérétiques reçoit alors en eux les forces de la purification lorsque les uns ont reçu l'Esprit Saint par l'imposition de la main, et que les autres ont été unis au sein de l'Eglise sainte et universelle par la profession de la vraie foi.

Quant aux hérétiques qui n'ont pas été baptisés au nom de la Trinité, comme par exemple les bonosiens et les cataphrygiens, parce que les uns ne croient pas au Christ Seigneur, et que les autres croient faussement que le Saint-Esprit est un homme dépravé du nom de Montan, on les baptise lorsqu'ils viennent à la sainte Eglise parce que ce qu'ils ont reçu, lorsqu'ils étaient dans l'erreur, sans le nom de la Sainte Trinité, n'était pas un baptême. Et on ne peut pas non plus appeler cela un baptême réitéré, puisque, comme il a été dit, le premier n'était pas donné au nom de la Trinité...

Votre Sainteté doit les (les nestoriens) recevoir sans aucune hésitation dans sa communauté en gardant leurs ordres, afin que...en ne suscitant pas par votre mansuétude, d'opposition ou de difficulté au sujet de leurs ordres, vous les arrachiez à la gueule de l'antique ennemi.

[Le moment de l'union hypostatique.](#)

479

Or la chair n'a pas été d'abord conçue dans le sein de la Vierge, et ensuite la divinité est venue dans la chair ; mais aussitôt que le Verbe est venu dans le sein, le Verbe s'est fait chair en gardant la vertu de sa propre nature. ... Et il n'a pas non plus été d'abord conçu et ensuite oint ; mais être conçu de l'Esprit Saint de la chair de la Vierge était la même chose qu'être oint par le Saint-Esprit.

[Lettre " Qui sincera " à l'évêque Paschase de Naples. novembre 602,](#)

[La tolérance à l'égard des convictions religieuses différentes](#)

480

Ceux qui, avec une intention droite, désirent amener des gens étrangers à la religion chrétienne, à la foi juste, doivent s'y efforcer par des paroles de bonté et non pas par des paroles dures, en sorte que l'inimitié ne repousse pas au loin ceux dont l'esprit aurait pu être mis en mouvement par l'indication d'une raison claire. Car tous ceux qui agissent autrement, et qui sous ce couvert veulent les éloigner de la pratique habituelle de leur rite, il s'avère qu'ils travaillent à leur propre cause plus qu'à celle de Dieu. Des juifs en effet qui habitent Naples se sont plaints auprès de Nous en disant que certains s'efforçaient de façon irraisonnée de les empêcher d'accomplir certaines célébrations de leurs fêtes, en sorte qu'il ne leur soit plus permis d'accomplir les célébrations de leurs fêtes comme il leur était permis depuis longtemps, ainsi qu'à leurs parents, de les observer ou de les accomplir. S'il en est vraiment ainsi, ces gens semblent mettre leurs efforts dans une entreprise vaine. Car quelle utilité y a-t-il à cela dès lors que, même si on le leur interdit au rebours d'un long usage, ils n'y trouvent aucun profit pour la foi et la conversion ? Ou pourquoi établissons-nous des règles pour les juifs quant à la manière dont ils doivent accomplir leurs cérémonies, si nous ne pouvons pas les gagner par là ?

Il faut donc faire en sorte qu'encouragés plutôt par la raison et la douceur, ils veuillent nous

suivre et non pas nous fuir, pour que, leur expliquant par les Ecritures ce que nous disons, nous puissions avec l'aide de Dieu les convertir au sein de la mère Eglise. C'est pourquoi, que ta fraternité les enflamme à la conversion par des monitions, autant qu'elle le peut avec l'aide de Dieu, et qu'elle ne permette pas à nouveau qu'ils soient inquiétés à cause de leurs célébrations ; qu'ils aient au contraire une entière liberté d'observer et de célébrer leurs festivités et leurs fêtes, comme ils l'ont fait jusqu'ici.

SABINIEN : 13

septembre 604 - 22 févri

BONIFACE III : 19

février - 12 novembr

BONIFACE IV : 25 août

608 - 8 mai 615

DEUSDEDIT (Adéodat

Ier) : 19 octobre 61

BONIFACE V : 23

décembre 619 - 25 octob

HONORIUS Ier : 27

octobre 625-12 octobre

4ème concile de Tolède, commencé le 5 décembre 633 : chapitres.

Profession de foi trinitaire et christologique.

485

(Chap. 1) Conformément aux Ecritures divines et à la doctrine que nous avons reçues des saints Pères, nous confessons que le Père et le Fils et l'Esprit Saint sont d'une unique divinité et substance ; croyant en la trinité dans la diversité des personnes et prêchant l'unité dans la

divinité, nous ne confondons pas les personnes et nous ne séparons pas non plus la substance. Nous disons que le Père n'a été engendré par personne, nous affirmons que le Fils n'a pas été fait par le Père, mais engendré ; de l'Esprit Saint nous confessons qu'il n'a été ni fait ni engendré, mais qu'il procède du Père et du Fils ; notre Seigneur Jésus Christ lui-même, le Fils de Dieu et créateur de tout, a été engendré avant les siècles de la substance du Père, dans les derniers temps, pour la Rédemption du monde, il est descendu du Père, lui qui n'a jamais cessé d'être avec le Père ; il s'est incarné en effet de l'Esprit Saint et de la sainte et glorieuse Vierge Marie, Mère de Dieu, et seul il est né d'elle ; le même Seigneur Jésus Christ, l'un de la sainte Trinité, a pris l'homme complet dans son âme et sa chair, sans péché, restant ce qu'il était, assumant ce qu'il n'était pas, égal au Père selon la divinité, moindre que le Père selon l'humanité, ayant en une unique personne les propriétés des deux natures ; il y avait en effet en lui deux natures, Dieu et homme : non pas deux fils et deux dieux, mais le même était une seule personne dans les deux natures ; il a enduré la Passion et la mort pour notre salut, non pas dans la force de la divinité, mais dans la faiblesse de l'humanité ; il est descendu aux enfers pour délivrer les saints qui y étaient retenus, et ayant vaincu le pouvoir de la mort, il est ressuscité ; monté ensuite aux cieux, il viendra dans l'avenir pour juger les vivants et les morts ; purifiés par sa mort et par son sang, nous avons obtenu la rémission des péchés, pour être ressuscités par lui au dernier jour dans la chair dans laquelle nous vivons maintenant, et dans la forme dans laquelle le Seigneur est ressuscité ; les uns recevront de lui la vie éternelle pour les mérites de la justice, les autres la condamnation à la peine éternelle pour leurs péchés. Telle est la foi de l'Eglise catholique, cette profession de foi nous la gardons et la tenons, et quiconque la gardera très fermement aura le salut éternel.

[L'Apocalypse de Jean, Livre des saintes Ecritures.](#)

486

(Chap. 17) L'autorité de nombreux conciles et les décrets synodiques des saints évêques romains attribuent le livre de l'Apocalypse à l'évangéliste Jean, et ont commandé qu'il soit reçu parmi les livres divins. Et parce qu'il en est beaucoup qui ne reçoivent pas son autorité et qui négligent de l'annoncer dans l'Eglise de Dieu, si quelqu'un désormais soit ne le reçoit pas, soit ne l'annonce pas dans l'Eglise durant les messes de Pâques à Pentecôte, il sera excommunié.

[Lettre " Scripta fraternitatis " au patriarche Serge de](#)

[Constantinople, 634](#)

[Les deux volontés et opérations dans le Christ.](#)

487

Sous la conduite de Dieu nous parviendrons à la mesure de la juste foi que les apôtres de la vérité ont répandue par la règle des saintes Ecritures : confessant que le Seigneur Jésus Christ, médiateur de Dieu et des hommes [1Tm 2,5](#) a opéré ce qui est divin moyennant l'humanité unie au Verbe de Dieu selon la nature (grec : selon l'hypostase) et que le même a opéré ce qui est humain par la chair assumée de façon ineffable et unique et remplie par la divinité de façon distincte (grec : sans distinction), sans confusion et sans changement... en sorte que manifestement, avec un très grand étonnement de l'esprit, on reconnaît que (la chair capable de souffrance) s'unit (à la divinité), tandis que les différences des deux natures demeurent de façon admirable...

C'est pourquoi nous confessons, également une seule volonté de notre Seigneur Jésus Christ,

parce que de fait notre nature, non pas la faute, a été assumée par la divinité : à savoir cette nature qui a été créée avant le péché, et non celle qui a été viciée après la transgression. Le Christ en effet... conçu de l'Esprit Saint sans péché, est né de même sans péché de la Vierge sainte et immaculée, Mère de Dieu, sans avoir connu aucun contact avec la nature viciée... Car il n'y avait pas dans ses membres d'autre loi, ni une volonté différente et contraire au Sauveur, puisqu'il est né sans être soumis à la loi de l'humaine condition...

Que le Seigneur Jésus Christ, Fils et Verbe de Dieu " par qui tout a été fait " [Jn 1,3](#) soit lui-même l'unique opérateur de la divinité et de l'humanité, les saintes Ecritures dans leur entier le démontrent clairement. Quant à savoir si en raison des oeuvres de la divinité et de l'humanité il faut dire ou concevoir une seule ou deux opérations dérivées, cela ne doit pas nous importer ; nous laissons cela aux grammairiens qui ont coutume de vendre aux petits enfants des termes acquis par dérivation. Quant à nous, nous n'avons pas appris des Ecritures que le Seigneur Jésus Christ et son Esprit Saint a une seule ou deux opérations, mais nous avons reconnu qu'il a opéré de façon multiforme.

[Lettre " Scripta dilectissimi filii " à Serge de Constantinople.](#)

[Les deux opérations du Christ.](#)

488

En ce qui concerne la doctrine de l'Eglise et ce que nous devons tenir et enseigner, à cause de la simplicité des hommes et pour mettre fin aux obscurités inextricables des controverses..., nous devons non pas définir une seule ou deux opérations dans le médiateur de Dieu et des hommes, mais confesser que les deux natures, unies d'une unité de nature dans l'unique Christ, opèrent et agissent chacune en lien avec l'autre, c'est-à-dire que la divine opère ce qui est de Dieu, et l'humaine accomplit ce qui est de la chair : enseignant que, sans division et sans confusion ni changement, la nature de Dieu s'est changée en l'homme, et la nature humaine en Dieu, mais confessant que les différences des natures demeurent intactes.

Voulant donc... écarter le scandale de l'invention nouvelle nous ne devons pas définir et prêcher une seule ou deux opérations, mais au lieu de l'unique opération qu'affirment certains, nous devons confesser en vérité l'unique Christ Seigneur qui opère dans les deux natures ; et au lieu des deux opérations, écartant le terme de double opération, il faut proclamer bien plutôt avec nous que les deux natures elles-mêmes, c'est-à-dire celle de la divinité et celle de la chair assumée, opèrent ce qui leur est propre dans la personne unique du Fils unique de Dieu Père, sans confusion, ni division, et sans changement.

[6eme Concile de Tolède, commencé le 9 janvier 638.](#)

[La Trinité et le Fils de Dieu, le Sauveur fait chair.](#)

490

Nous croyons et confessons la Trinité très sainte et toute- puissante, le Père et le Fils et l'Esprit Saint, un seul Dieu non solitaire, d'une seule essence, force, puissance, majesté, et d'une unique nature, inséparablement distincte dans les personnes, indistincte quant à l'essence dans la substance de la divinité, créatrice de toutes les créatures ; le Père, non engendré, increé, est la source et l'origine de toute la divinité ; le Fils a été engendré, non créé, par le Père intemporellement avant toute créature sans commencement ; car le Père n'a jamais existé sans le Fils, ni le Fils sans le Père, cependant le Fils est Dieu à partir de Dieu Père, et le Père n'est pas Dieu à partir de Dieu Fils, le Père du Fils n'est pas Dieu à partir du

Fils ; mais celui-ci est le Fils du Père et Dieu à partir du Père, égal en tout au Père, vrai Dieu de vrai Dieu ; l'Esprit Saint cependant n'est ni engendré ni créé, mais l'Esprit des deux qui procède du Père et du Fils ; et par là ils sont un par la substance, parce qu'un seul procède des deux. Mais dans cette Trinité il est une telle unité de substance qu'elle est dénuée de pluralité et qu'elle conserve l'égalité, et qu'elle n'est pas moindre en chacune des personnes qu'en toutes, ni plus grande en toutes qu'en chacune.

491

De ces trois personnes de la divinité, nous le confessons, seul le Fils, pour la Rédemption du genre humain, afin de supprimer les dettes du péché que nous avons contractées au commencement par la désobéissance d'Adam, est sorti du secret et du mystère du Père, et a assumé de Marie, la sainte toujours Vierge, l'homme sans péché, en sorte que le même Fils de Dieu Père est aussi Fils d'homme, Dieu parfait et homme parfait, en sorte que l'unique Christ est homme et Dieu en deux natures, un seul dans la personne, afin qu'à la Trinité ne vienne pas s'ajouter une quaternité si dans le Christ la personne était dédoublée. Il est donc inséparablement distinct du Père et de l'Esprit Saint par la personne, mais de l'homme assumé, il l'est par la nature, et notre Seigneur Jésus Christ est, comme nous l'avons dit, un seul de deux natures et dans une seule personne, égal au Père dans la forme de la divinité, moindre que le Père dans la forme d'esclave ; c'est à partir de là qu'il faut comprendre sa parole dans le Psaume [Ps 22,11](#) : " Du sein de ma mère tu es mon Dieu ". Lui seul par conséquent est né de Dieu sans mère, et né de la Vierge sans père, et " Le Verbe s'est fait chair et il a habité parmi nous " [Jn 1,14](#) ; et bien que la Trinité entière ait coopéré à la formation de l'homme assumé, parce que les oeuvres de la Trinité sont inséparables, seul cependant il a assumé l'homme dans la singularité de la personne, non dans l'unité de la nature divine, en ce qui est propre au Fils, non en ce qui est commun à la Trinité ; car s'il avait mêlé l'une en l'autre la nature de l'homme et celle de Dieu, toute la Trinité aurait assumé le corps, puisqu'il est établi que la nature de la Trinité est une seule, mais non la personne.

492

Ce Seigneur Jésus Christ fut donc envoyé par le Père, prenant ce qu'il n'était pas, et ne perdant pas ce qu'il était, ne pouvant subir d'atteinte en raison de ce qui est sien, mortel en raison de ce qui est nôtre, et il est venu dans ce monde pour sauver les pécheurs et justifier ceux qui croient, et lui qui faisait des miracles, il fut livré en raison de nos forfaits, est mort pour notre expiation ; il est ressuscité pour notre justification ; par ses blessures nous sommes sauvés [Is 53,5](#), réconciliés par sa mort avec Dieu le Père, et ressuscités par sa Résurrection ; nous attendons aussi qu'il vienne à la fin des siècles, pour, en même temps que la résurrection de tous, donner aux justes leur récompense et aux impies leur châtement, selon son très juste jugement.

493

Nous croyons aussi que l'Eglise catholique, sans tache dans son oeuvre ni ride [Ep 5,23-27](#) dans la foi, est son corps, et qu'elle obtiendra le Règne avec sa Tête, Jésus Christ le tout-puissant, après que cette réalité corruptible aura revêtu l'incorruptibilité, et cette réalité mortelle l'immortalité [1Co 15,43](#), afin que Dieu soit tout en tous', [1Co 15,28](#).

Par cette foi les cœurs sont purifiés [Ac 15,9](#), par elle les hérésies sont extirpées, en elle l'Eglise tout entière séjourne déjà dans le Règne céleste et se glorifie tant qu'elle demeure dans le siècle présent ; et il n'est pas de salut dans une autre foi : " Car il n'y a sous le ciel aucun nom offert aux hommes dans lequel il faut que nous soyons sauvés " [Ac 4,12](#)

JEAN IV : 24 décembre 640-12 octobre 642

Lettre " Dominus qui dixit ", à l'empereur Constantin III

(Défense du pape Honorius), printemps 641.

La signification des paroles d'Honorius concernant les deux

volontés

496

Le patriarche Serge de bienheureuse mémoire a fait savoir au pontife de la ville de Rome susdit, de sainte mémoire (Honorius), que certains affirmaient qu'il y avait dans notre Seigneur et Sauveur Jésus Christ deux volontés contraires ; ayant appris cela, ledit pape lui répondit que de même que notre Sauveur est une unité unique, de même aussi il a été conçu et est né miraculeusement au-dessus de tout genre humain. Et en raison de sa sainte économie incarnée, il enseignait que notre Rédempteur, de même qu'il est Dieu parfait est aussi homme parfait, pour que, né sans aucun péché, il rétablisse la noblesse de l'état originel que le premier homme avait perdu par la transgression. Il est donc né comme le second Adam, n'ayant aucun péché, ni du fait de la naissance, ni du fait de ses rapports avec les hommes ; car le Verbe fait chair dans la ressemblance avec la chair de péché a pris tout ce qui est nôtre, sans porter aucune culpabilité encourue de par la transmission de la transgression....

L'unique et seul médiateur sans péché de Dieu et des hommes est donc l'homme Christ Jésus [1Tm 2,5](#), qui a été conçu et est né libre au milieu des morts. Dans l'économie de sa chair sainte il n'avait donc jamais deux volontés opposées, et jamais la volonté de sa chair n'a contredit la volonté de son esprit...

Puisque donc nous savons qu'en lui, lorsqu'il est né et qu'il était en rapport avec les hommes, il n'y avait absolument aucun péché, nous déclarons, comme il convient, et nous confessons en vérité une seule volonté dans l'humanité de son économie sainte, et nous ne prêchons pas deux volontés contraires, de l'esprit et de la chair, comme dans un simple homme, à la façon dont manifestement le prétendent dans leur délire certains hérétiques.

497

C'est de cette façon donc qu'il apparaît... qu'il (le pape Honorius) a écrit (à Serge), à savoir que dans notre Sauveur il n'y a d'aucune manière deux volontés opposées, c'est-à-dire dans ses membres [Rm 7,23](#) puisqu'il n'a contracté aucun défaut de la transgression du premier homme.

Mais pour que nul, de moindre intelligence, ne blâme (Honorius) de ce qu'il ne parle que de la nature humaine et non pas également de la nature divine... celui qui en débat doit savoir qu'il s'agit d'une réponse donnée à une question dudit patriarche. Pour le reste aussi on a coutume d'appliquer l'aide de la médecine là où se trouve la blessure. Et le bienheureux Apôtre lui aussi, manifestement, l'a souvent fait lorsqu'il s'adaptait à l'habitude des auditeurs ; tantôt, lorsqu'il parle de la nature la plus éminente, il se tait totalement quant à la nature humaine ; tantôt, traitant de l'économie humaine, il ne touche pas le mystère de sa divinité...

498

Mon prédécesseur susdit disait donc, dans son enseignement sur le mystère de l'Incarnation du Christ, qu'il n'a pas existé en lui, comme en nous pécheurs, deux volontés contraires, de l'esprit et de la chair. Ce que certains ont retourné en leur propre conception, et ils ont pensé qu'il aurait enseigné une seule volonté de sa divinité et de son humanité, ce qui est totalement contraire à la vérité.

LATIN

1996 Denzinger 468

Citations de
DS 474-476:

Magistère

Catéchisme:
[473](#)

Catechismus:
[473](#)

Citations de
DS 485-486:

Magistère

Catéchisme:
[633](#)

Catechismus:
[633](#)

Citations de
DS 490-493:

Magistère

Catéchisme:
[245](#)

Catechismus:
[245](#)

1996 Denzinger 498

THEODORE 1er : 24 novembre 642 -

14 mai 649

MARTIN 1er : 5 juillet 649-17

juin 653 (16 septemb

Concile du Latran, 5-31 octobre 649.

a) Profession de foi.

500

LATIN

Les deux volontés et opérations dans le Christ

(Texte Latin)

et de même que nous confessons ses deux natures unies sans confusion, de même aussi ses deux volontés naturelles, la divine et l'humaine, pour confirmer parfaitement et sans amoindrissement qu'un seul et même, Jésus Christ notre Seigneur et Dieu, est vraiment Dieu parfait et homme parfait en toute vérité, et qu'ainsi il a voulu et opéré divinement et humainement notre salut.

(texte grec)

et de même que nous confessons ses deux natures unies sans confusion ni division, de même conformément aux natures, deux volontés, la divine et l'humaine, ainsi que deux opérations naturelles, la divine et l'humaine, cela pour confirmer parfaitement et sans omission que le même et unique Jésus Christ, notre Seigneur et Dieu, est vraiment par nature Dieu parfait et homme parfait, à l'exception du péché, et qu'ainsi il voulait et opérait divinement et humainement notre salut.

501

LATIN

b) Canons.

Condamnation d'erreurs concernant la Trinité et le Christ

Can. 1. Si quelqu'un ne confesse pas, selon les saints Pères, en un sens propre et véritable, le Père et le Fils et le Saint-Esprit, trinité dans l'unité et unité dans la trinité, c'est-à-dire un seul Dieu en trois hypostases consubstantielles et de même gloire, et pour les trois une seule

et même divinité, nature, substance, puissance, Seigneurie, royauté, autorité, volonté, opération, incréée, sans commencement, inconcevable, immuable, créatrice de tous les êtres et qui les protège, qu'il soit condamné.

(texte grec). Si quelqu'un ne confesse pas, selon les saints Pères, en un sens propre et véritable, le Père et le Fils et l'Esprit Saint, trinité dans l'unité et unité dans la trinité, c'est-à-dire un seul Dieu en trois hypostases consubstantielles et de même gloire, et pour les trois une seule et même divinité, nature, puissance, seigneurie, royauté, autorité, volonté, opération, souveraineté, incréée, sans commencement, sans limite, immuable, créatrice des êtres et qui les tient ensemble dans sa providence, qu'il soit condamné.

502

Can. 2. Si quelqu'un ne confesse pas, selon les saints Pères, en un sens propre et véritable qu'un de la sainte, consubstantielle et adorable Trinité, Dieu le Verbe lui-même, est descendu du ciel, s'est incarné de l'Esprit Saint et de Marie toujours vierge, s'est fait homme dans la chair, a été crucifié pour nous, a été enseveli, est ressuscité le troisième jour, est monté au ciel et siège à la droite du Père ; reviendra avec la gloire du Père avec la chair prise par lui et animée par l'intellect, pour juger les vivants et les morts, qu'il soit condamné.

(texte grec). Si quelqu'un ne confesse pas, selon les saints Pères, en un sens propre et véritable, que l'un de la sainte, consubstantielle et adorable Trinité, Dieu Verbe lui-même est descendu des cieux, s'est incarné de l'Esprit Saint et de Marie, la toute sainte, toujours vierge, s'est fait homme, a été crucifié dans la chair volontairement pour nous et notre salut, a souffert, a été enseveli, est ressuscité le troisième jour, est monté aux cieux et siège à la droite du Père, avec la chair qu'il a prise et qui est animée par l'intellect, pour juger les vivants et les morts, qu'il soit condamné.

503

Can. 3. Si quelqu'un ne confesse pas, selon les saints Pères, en un sens propre et véritable, Mère de Dieu la sainte, toujours vierge et immaculée Marie, puisque c'est en un sens propre et véritable Dieu Verbe lui-même, engendré de Dieu le Père avant tous les siècles, qu'elle a, dans les derniers temps, conçu du Saint-Esprit sans semence et enfanté sans corruption, sa virginité demeurant inaltérable aussi après l'enfantement, qu'il soit condamné.

(texte grec). Si quelqu'un ne confesse pas, selon les saints Pères, en un sens propre et véritable, Mère de Dieu la sainte, toujours vierge, et immaculée Marie, puisque c'est en un sens propre et véritable Dieu Verbe lui-même, engendré de Dieu le Père avant tous les siècles, qu'elle a, dans les derniers temps, conçu du Saint-Esprit sans semence et enfanté sans corruption, sa virginité demeurant inaltérée aussi après l'enfantement, qu'il soit condamné.

504

Can. 4. Si quelqu'un ne confesse pas, selon les saints Pères, en un sens propre et véritable, deux naissances du seul et unique Jésus Christ, notre Seigneur et Dieu, aussi bien avant les siècles de Dieu le Père, incorporelle et éternelle, que de Marie, sainte et toujours vierge, Mère de Dieu, corporelle, à la fin des temps, et un seul et même Jésus Christ, notre Seigneur et Dieu, consubstantiel à Dieu Père selon la divinité, et, consubstantiel à l'homme et à la mère selon l'humanité, et le même capable de souffrir en la chair, ne pouvant souffrir en la divinité, limité en son corps, illimité en sa divinité, le même créé et incréé, terrestre et céleste, visible et intelligible, concevable et inconcevable, pour que par le même, à la fois homme complet et Dieu, fût restauré l'homme complet qui était tombé au pouvoir du péché, qu'il soit condamné.

(texte grec). Si quelqu'un ne confesse pas, selon les saints Pères, en un sens propre et véritable, qu'il y a deux naissances du seul et unique Jésus Christ notre Seigneur, l'une avant les siècles, de Dieu le Père, incorporelle et éternelle, l'autre de Marie, sainte, toujours vierge, dans la chair, dans ces derniers temps, et un seul et même Jésus Christ notre Seigneur et Dieu, consubstantiel à Dieu le Père selon la divinité, consubstantiel à la Vierge et mère selon l'humanité, et le même capable de souffrir en la chair, ne pouvant souffrir en la divinité,

limité en son corps, illimité en son esprit, le même incréé et créé, terrestre et céleste, visible et intelligible, concevable et inconcevable, pour que par le même, à la fois homme complet et Dieu, fût restauré l'homme complet qui était tombé au pouvoir du péché, qu'il soit condamné.

505

Can. 5. Si quelqu'un ne confesse pas, selon les saints Pères, en un sens propre et véritable, une seule nature incarnée du Dieu Verbe, dans ce sens qu'on dit que notre substance est devenue chair complètement et sans restriction dans le Christ Dieu, à la seule exception du péché, qu'il soit condamné.

(Texte grec). Si quelqu'un ne confesse pas, selon les saints Pères, en un sens propre et véritable, que " une seule nature du Dieu Verbe devenue chair " signifie, à travers l'expression " devenue chair ", la substance conforme à nous complètement et sans restriction dans le Christ Dieu lui-même, à la seule exception du péché, qu'il soit condamné.

506

Can. 6. Si quelqu'un ne confesse pas, selon les saints Pères, en un sens propre et véritable, que de deux et en deux natures, substantiellement unies, sans confusion et sans division, est un seul et même Seigneur et Dieu Jésus Christ, qu'il soit condamné.

(texte grec). Si quelqu'un ne confesse pas, selon les saints Pères, en un sens propre et véritable, que de deux natures, divinité et humanité, et en deux natures, divinité et humanité, unies selon l'hypostase sans confusion et sans division, est un seul et même Seigneur et Dieu Jésus Christ, qu'il soit condamné.

507

Can.7. Si quelqu'un ne confesse pas, selon les saints Pères, en un sens propre et véritable, que la différence substantielle des natures est sauvegardée en lui sans confusion et sans division, qu'il soit condamné.

(texte grec). Si quelqu'un ne confesse pas, selon les saints Pères, en un sens propre et véritable, que la différence substantielle des natures, après leur union ineffable par laquelle existe le seul et unique Jésus Christ, est sauvegardée en lui sans confusion et sans division, qu'il soit condamné.

508

Can. 8. Si quelqu'un ne confesse pas, selon les saints Pères, en un sens propre et véritable, que l'union substantielle des natures est reconnue en lui sans division et sans confusion, qu'il soit condamné.

(texte grec). Si quelqu'un ne confesse pas, selon les saints Pères, en un sens propre et véritable, que l'union des natures selon la conjonction, ou, pour dire vrai, selon l'hypostase, à partir desquelles existe le seul et unique Christ, est reconnue en lui sans division et sans confusion, qu'il soit condamné.

509

Can. 9. Si quelqu'un ne confesse pas, selon les saints Pères, en un sens propre et véritable, que les propriétés naturelles de sa divinité et de son humanité sont sauvegardées en lui de façon constante et sans diminution, qu'il soit condamné.

(texte grec). Si quelqu'un ne confesse pas, selon les saints Pères, en un sens propre et véritable, que les propriétés naturelles de la divinité du Christ sont sauvegardées en lui de façon constante et sans diminution pour confirmer vraiment qu'il est, le même, selon la nature, Dieu parfait et homme parfait, qu'il soit condamné.

510

Can. 10. Si quelqu'un ne confesse pas, selon les saints Pères, en un sens propre et véritable, deux volontés du même et unique Christ notre Dieu unies dans un même accord, la divine et l'humaine, du fait que par chacune de ses deux natures le même a voulu, par nature, notre salut, qu'il soit condamné.

(texte grec). Si quelqu'un ne confesse pas, selon les saints Pères, en un sens propre et véritable, deux volontés du même et unique Christ Dieu, unies dans un plein accord, la divine et l'humaine, puisque selon chacune de ses deux natures il était, par nature, à même de vouloir notre salut, qu'il soit condamné.

511

Can. 11. Si quelqu'un ne confesse pas, selon les saints Pères, en un sens propre et véritable, deux opérations, unies dans un plein accord, du même et unique Christ notre Dieu, la divine et l'humaine, puisque selon chacune des deux natures il est, par nature, l'opérateur de notre salut, qu'il soit condamné.

(texte grec). Si quelqu'un ne confesse pas, selon les saints Pères, en un sens propre et véritable, deux opérations du même et unique Christ Dieu, unies dans un plein accord, la divine et l'humaine, puisque selon chacune de ses deux natures il opère notre salut, qu'il soit condamné.

512

Can. 12. Si quelqu'un confesse, selon les hérétiques impies, une seule volonté et une seule opération du Christ notre Dieu, et par là supprime ce que confessent les saints Pères, et nie l'économie de celui qui est notre Sauveur, qu'il soit condamné.

(texte grec). Si quelqu'un confesse, selon les hérétiques impies, une seule nature, une seule volonté, une seule opération de la divinité et de l'humanité du Christ, renversant ainsi ce que confessent les saints Pères et niant l'économie de celui qui est notre Sauveur, qu'il soit condamné.

513

Can. 13. Si quelqu'un selon les hérétiques impies, alors que dans le Christ Dieu deux volontés et deux opérations, la divine et l'humaine, sont sauvegardées substantiellement dans l'unité et enseignées pieusement par nos saints Pères, professe, contre la doctrine des saints Pères, une seule volonté et une seule opération, qu'il soit condamné.

(texte grec). Si quelqu'un selon les hérétiques impies, en même temps que les deux volontés et opérations, la divine et l'humaine, qui en Christ Dieu sont sauvegardées substantiellement dans l'unité et confessées pieusement par nos saints Pères, commande de professer aussi, contre leur doctrine, une seule opération, qu'il soit condamné.

514

Can. 14. Si quelqu'un, selon les hérétiques impies, en même temps qu'une seule volonté et une seule opération professées par les hérétiques dans leur impiété, nie et repousse également les deux volontés ainsi que les deux opérations, c'est-à-dire la divine et l'humaine, qui dans le même Christ Dieu sont sauvegardées dans l'unité et enseignées par les saints Pères, qu'il soit condamné.

(texte grec). Si quelqu'un, selon les hérétiques impies, en même temps qu'une seule volonté et une seule opération professées par les hérétiques dans leur impiété dans le Christ Dieu, nie et repousse également les deux volontés et les deux opérations, c'est-à-dire la divine et l'humaine, qui dans le même Christ sont sauvegardées physiquement dans l'unité et enseignées en lui de façon orthodoxe par les saints Pères, qu'il soit condamné.

515

Can. 15. Si quelqu'un, selon les hérétiques impies, considère dans sa folie l'opération divino-humaine que les grecs appellent " théandrique " comme une seule et même opération, mais ne la confesse pas, selon les saints Pères, comme double, c'est-à-dire divine et humaine, ou considère que cette nouvelle appellation " divino-humaine " désigne une seule opération, mais ne signifie pas l'union admirable et glorieuse des deux, qu'il soit condamné.

(texte grec). Si quelqu'un, selon les hérétiques impies, considère dans sa folie l'opération théandrique comme une seule mais ne le confesse pas, selon les saints Pères, comme double, c'est-à-dire divine et humaine, ou considère que cette nouvelle appellation " théandrique "

désigne une seule opération, mais ne signifie pas l'union admirable et surnaturelle des deux, qu'il soit condamné.

516

Can. 16. Si quelqu'un, selon les hérétiques impies, pour abolir les deux volontés et les deux opérations, c'est-à-dire la divine et l'humaine, qui en Christ sont sauvegardées substantiellement dans l'union et ont été enseignées pieusement par les saints Pères, lie dans sa folie des oppositions et des divisions au mystère de son économie, et pour cette raison ne rapporte pas les paroles évangéliques et apostoliques sur ce même Sauveur à la seule et même personne, et substantiellement le même Seigneur Jésus Christ notre Dieu, conformément au bienheureux Cyrille, pour qu'on voie qu'il est, le même, par nature Dieu et homme, qu'il soit condamné.

(texte grec). Si quelqu'un, selon les hérétiques impies, pour abolir les deux volontés et les deux opérations, la divine et l'humaine, qui en Christ Dieu sont sauvegardées substantiellement dans l'union et sont enseignées pieusement par les saints Pères, introduit dans sa folie des oppositions et des divisions dans le mystère, et pour cette raison n'attribue pas les paroles des évangiles et des apôtres sur ce Sauveur au seul et même notre Seigneur Jésus Christ, conformément au bienheureux Cyrille, pour certifier que le même est par nature Dieu et vraiment homme, qu'il soit condamné.

517

Can. 17. Si quelqu'un ne confesse pas, selon les saints Pères, en un sens propre et véritable, tout ce qui a été transmis et prêché à la sainte Eglise de Dieu, catholique et apostolique, tant par les saints Pères eux-mêmes que par les cinq vénérables conciles universels, jusqu'au dernier détail, dans les mots et dans l'esprit, qu'il soit condamné.

(texte grec) . Si quelqu'un ne confesse pas, selon les saints Pères, en un sens propre et véritable, tout ce qui a été transmis et prêché à la sainte Eglise de Dieu, catholique et apostolique, tant par les saints Pères eux-mêmes que par les cinq conciles oecuméniques reconnus, jusqu'au dernier détail, dans les mots et dans l'esprit, qu'il soit condamné.

518

Can. 18. Si quelqu'un ne rejette pas et n'anathématise pas selon les saints Pères, en accord avec nous et dans la même foi, de son âme et de sa bouche, tous ceux que la sainte Eglise de Dieu, catholique et apostolique - c'est-à-dire les cinq saints conciles universels et d'une manière concordante tous les Pères de l'Eglise éprouvés - rejette et anathématise comme hérétiques les plus abominables, avec tous leurs écrits impies, jusqu'au dernier détail, (texte grec). Si quelqu'un ne rejette pas et n'anathématise pas selon les saints Pères, en accord avec nous et de la même foi, de son âme et de sa bouche, tous ceux que la sainte Eglise de Dieu, catholique et apostolique - c'est-à-dire les cinq saints conciles oecuméniques et tous les Pères de l'Eglise reconnus qui pensent de même - rejette et anathématise comme hérétiques impies, avec tous leurs écrits impies, jusqu'au dernier détail,

519

à savoir, Sabellius, Arius, Eunome, Macédonius, Apollinaire, Polémon, Eutychès, Dioscore, Timothée Aelure, Sévère, Théodose, Colluthus, Themistius, Paul de Samosate, Diodore, Théodore, Nestorius, le Perse Théodore, Origène, Didyme, Evagre et tous les autres hérétiques pris ensemble...

(texte grec) - à savoir, Sabellius, Arius, Eunome, Macédonius, Apollinaire, Polémon, Eutychès, Dioscore, Timothée Aelure, Sévère, Théodose, Colluthus, Themistius, Paul de Samosate, Diodore, Théodore, Nestorius, le Perse Théodore, Origène, Didyme, Evagre et tous les autres hérétiques pris ensemble...

520

si donc quelqu'un... ne rejette pas et n'anathématise pas les doctrines très impies de leur hérésie et ce qui a été écrit de façon impie par qui que ce soit en leur faveur ou pour les

expliquer, ainsi que les dits hérétiques, à savoir Théodore, Cyrus, Serge, Pyrrhus et Paul... ou si quelqu'un considère comme condamné ou même déposé un de ceux qui ont été déposés et condamnés par ceux-là ou par d'autres qui leur sont semblables parce qu'il ne pense aucunement la même chose que ceux-là, mais confesse avec nous la doctrine des saints Pères, et s'il ne le considère pas, bien au contraire... comme un combattant pieux et orthodoxe de l'Eglise catholique et qu'il considère... comme tels bien plutôt ces impies et leurs décisions détestables à ce sujet et leurs sentences nulles, sans effet et invalides, et plus encore impies, exécrables et réprouvées, qu'un tel homme soit condamné.

(texte grec) si donc quelqu'un... ne rejette pas et n'anathématise pas les doctrines très impies de leur hérésie et ce qui a été écrit de façon impie par qui que ce soit en leur faveur ou pour leur défense ainsi que les dits hérétiques, à savoir Théodore, Cyrus, Serge, Pyrrhus et Paul... ou si quelqu'un considère comme déposé ou même condamné un de ceux qui ont été déposés ou condamnés par ceux-là ou par d'autres qui pensent de même que ceux-là parce qu'il ne pense pas ce qu'ils pensent, mais confesse avec nous la doctrine des saints Pères, et s'il ne le considère pas, bien au contraire... comme un combattant pieux et orthodoxe de l'Eglise catholique et qu'il considère... comme tels bien plutôt ces impies et leurs décisions injustes à ce sujet et leurs sentences vaines, sans effet et invalides, et plus encore impies, exécrables et réprouvées, qu'un tel homme soit condamné.

521

Can. 19. Si quelqu'un professe et pense manifestement ce que tiennent les hérétiques impies et qu'il dit dans son impudence vaine que tels sont les enseignements de la piété que ceux qui observent et servent la Parole - c'est-à-dire les cinq saints conciles universels - ont transmis depuis le commencement, et calomnie ainsi les saints Pères eux-mêmes et les cinq saints conciles susmentionnés afin de tromper les simples ou de défendre sa propre perfidie impie, qu'un tel homme soit condamné.

(texte grec). Si quelqu'un pense et enseigne manifestement ce que tiennent les hérétiques impies et qu'il dit dans sa précipitation insensée que tels sont les enseignements de la piété que ceux qui observent et servent la Parole - c'est-à-dire les cinq saints conciles oecuméniques - ont transmis depuis le commencement, et calomnie ainsi les saints Pères eux-mêmes et les cinq saints conciles oecuméniques susmentionnés afin de tromper les simples et de défendre sa propre foi erronée et impie, qu'un tel homme soit condamné.

522

Can. 20. Si quelqu'un selon les hérétiques impies, de quelque façon que ce soit... déplace de façon illicite les bornes que les saints Pères de l'Eglise catholique - c'est-à-dire les cinq saints conciles universels - ont déterminées de façon irrévocable et recherche de façon téméraire des nouveautés et des présentations d'une autre foi, ou des livres, ou des lettres, ou des écrits, ou des signatures, ou de faux témoignages, ou des synodes, ou des actes de débats, ou des ordinations vaines non reconnues par les canons ecclésiastiques, ou des délégations qui ne conviennent pas et sans fondement, et si d'une façon générale, comme ont coutume de faire les hérétiques, quelqu'un fait quelque chose d'autre par son activité diabolique et par des voies détournées et rusées contre les prédications pieuses des orthodoxes de l'Eglise catholique - c'est-à-dire de ses saints Pères et de ses synodes - afin de détruire la confession sincère de notre Seigneur et Dieu Jésus Christ, et qu'il persiste jusqu'à la fin, sans repentir, dans ces agissements impies, qu'un tel homme soit condamné pour les siècles des siècles, " et que tout le peuple dise : qu'il en soit ainsi ". [Ps 106,48](#)

(texte grec). Si quelqu'un selon les hérétiques impies, de quelque façon que ce soit... déplace de façon illicite les bornes que les saints Pères de l'Eglise catholique - c'est-à-dire les cinq saints conciles oecuméniques - ont déterminés de façon irrévocable et recherche de façon téméraire des nouveautés et des présentations d'une autre foi, ou des formules, ou des lois, ou des statuts, ou des livres, ou des rapports, ou des lettres, ou des écrits, ou des signatures, ou de faux témoignages, ou des synodes, ou des actes de débats, ou des impositions des mains vaines non reconnues par les canons ecclésiastiques, ou des

délégations ou délégués sans légalité ou contraires aux canons, et si d'une façon générale, comme ont coutume de faire les hérétiques impies, quelqu'un fait quelque chose d'autre par son activité diabolique et par des voies détournées et rusées contre les prédications pieuses et orthodoxes de l'Eglise catholique - c'est-à-dire de ses Pères et de ses conciles - afin de détruire la confession sincère de notre Seigneur et Dieu Jésus Christ, et qu'il persiste jusqu'à la fin, sans repentir, dans ces agissements impies, qu'un tel homme soit condamné pour les siècles des siècles, " et que tout le peuple dise : qu'il en soit ainsi " [Ps 106,48](#)

EUGENE Ier : 10 août 654 - 2(3 ?)

juin 657

VITALIEN : 30 juillet 657 - 27

janvier 672

ADEODAT II : 11 avril 672-17 (16 ?)

juin 676

11ème " concile de Tolède, commencé le 7 novembre 675

profession de foi.

La Trinité divine.

525

(1) Nous confessons et nous croyons que la sainte et ineffable Trinité, Père, Fils et Esprit Saint, est un seul Dieu par nature, d'une seule substance, d'une seule nature, ainsi que d'une seule majesté et puissance.

(2) Et nous professons que le Père n'est ni engendré ni créé, mais qu'il est inengendré. Il ne tire en effet son origine de personne, lui de qui le Fils a reçu la naissance et l'Esprit Saint la procession. Il est donc lui-même source et origine de toute la divinité.

(3) Il est aussi le Père de sa propre essence, lui qui de son ineffable substance a engendré ineffablement le Fils, et cependant n'a pas engendré autre chose que ce qu'il est lui-même (lui, le Père, à savoir son essence ineffable, a engendré aussi de façon ineffable le Fils de sa substance) : Dieu (a engendré Dieu), la lumière, la lumière, de lui donc est " toute paternité au ciel et sur la terre " [Ep 3,15](#)

526

(4) Nous affirmons aussi que le Fils est né de la substance du Père sans commencement, avant les siècles et cependant il n'a pas été fait : car ni le Père n'a jamais existé sans le Fils, ni le Fils jamais sans le Père.

(5) Et cependant, le Père n'est pas du Fils comme le Fils du Père, parce que le Père n'a pas

reçu du Fils la génération, mais le Fils l'a reçue du Père. Le Fils est donc Dieu issu du Père, mais le Père n'est pas Dieu issu du Fils. Père du Fils, il n'est pas Dieu par le Fils. Celui-ci est Fils du Père et Dieu par le Père. Le Fils est cependant égal en toutes choses à Dieu, le Père, parce qu'il n'a jamais ni commencé ni cessé de naître.

(6) Nous croyons aussi qu'il a une seule substance avec le Père ; c'est pourquoi on dit qu'il est homoousios au Père, c'est-à-dire de même substance que le Père ; en grec en effet homos signifie " un " et ousia " substance " ; les deux mots joints font " une seule substance ". On doit croire que le Fils a été engendré et qu'il est né non de rien ni d'une autre substance, mais du sein du Père, c'est-à-dire de sa substance.

(7) Éternel est donc le Père, éternel est le Fils. Si le Père a toujours été, il a toujours eu un Fils dont il était le Père ; c'est pourquoi nous confessons que le Fils est né du Père sans commencement.

(8) Cependant ce même Fils de Dieu, de ce qu'il a été engendré du Père, nous ne l'appelons pas une " partie de sa nature divisée ", mais nous affirmons que le Père parfait a engendré son Fils parfait sans diminution ni division, parce qu'il appartient à la divinité seule de n'avoir pas un Fils inégal.

(9) Ce Fils est Fils de Dieu par nature, non par adoption, et nous devons croire que le Père ne l'a engendré ni par volonté ni par nécessité, car en Dieu aucune nécessité n'existe et la volonté ne précède pas la sagesse.

527

(10) Nous croyons aussi que l'Esprit Saint, qui est la troisième personne dans la Trinité, est Dieu, un et égal au Père et au Fils, de même substance et aussi de même nature : il n'est cependant ni engendré ni créé, mais il procède de l'un et de l'autre, il est l'Esprit de tous deux.

(11) Nous croyons aussi que l'Esprit n'est ni inengendré, ni engendré, de sorte qu'on ne considère pas, si nous le disons inengendré, que nous affirmons deux Pères, ou si nous le disons engendré, que nous prêchons deux Fils ; cependant on ne dit pas qu'il est seulement l'Esprit du Père mais à la fois l'Esprit du Père et du Fils.

(12) Car il ne procède pas du Père vers le Fils ni ne procède du Fils pour sanctifier les créatures, mais il apparaît bien comme ayant procédé à la fois de l'un et de l'autre, parce qu'il est reconnu comme la charité ou la sainteté de tous deux.

(13) Nous croyons donc que le Saint-Esprit est envoyé par les deux, comme le Fils l'est par le Père ; mais il n'est pas considéré comme moindre que le Père et le Fils, à la manière dont le Fils atteste qu'il est moindre que le Père et l'Esprit Saint à cause de la chair qu'il a prise.

528

(14) Voici comment parler de la sainte Trinité : on doit dire qu'elle n'est pas triple mais trine. On ne peut dire justement que la Trinité soit en un seul Dieu mais qu'un seul Dieu est Trinité.

(15) Dans les noms des personnes qui expriment les relations, le Père est référé au Fils, le Fils au Père, le Saint-Esprit aux deux : quand on parle des trois personnes en considérant les relations, on croit cependant qu'ils sont une seule nature ou substance.

(16) Nous n'affirmons pas trois substances comme nous affirmons trois personnes, mais une seule substance et trois personnes.

(17) En effet, le Père est Père, non par rapport à lui-même mais par rapport au Fils ; le Fils est Fils, non par rapport à lui-même, mais par rapport au Père. De même, le Saint-Esprit ne se réfère pas par rapport à lui-même mais au Père et au Fils, parce qu'il est appelé l'Esprit du Père et du Fils.

(18) De même, quand nous disons " Dieu ", nous n'exprimons pas une relation à un autre, comme celle du Père au Fils ou du Fils au Père ou du Saint-Esprit au Père et au Fils mais " Dieu " est dit spécialement en référence à lui-même.

529

(19) Si on nous interroge sur chacune des personnes, nous devons confesser qu'elle est Dieu.

On dit que le Père est Dieu, que le Fils est Dieu, que le Saint-Esprit est Dieu, chacun en particulier ; cependant ce ne sont pas trois dieux, mais un seul Dieu.

(20) De même, on dit que le Père est tout-puissant, que le Fils est tout-puissant, que le Saint-Esprit est tout-puissant ; cependant ce ne sont pas trois tout-puissants, mais un seul Tout-Puissant, comme nous professons une seule lumière et un seul principe.

(21) Nous confessons et croyons que chacune personne en particulier est pleinement Dieu et que toutes trois sont un seul Dieu : elles ont une divinité, une majesté, une puissance unique, indivisée, égale, qui ne diminue pas en chacun et qui n'augmente pas dans les trois ; car elle n'est pas moindre quand chaque personne est appelée Dieu en particulier ; elle n'est pas plus grande quand les trois personnes sont appelées un seul Dieu.

530

(22) Cette sainte Trinité, qui est un seul vrai Dieu, n'est pas hors du nombre mais elle n'est pas enfermée dans le nombre. Dans les relations des personnes, le nombre apparaît ; dans la substance de la divinité, on ne peut saisir quelque chose qu'on puisse dénombrer. Il y a donc indication de nombre uniquement dans les rapports qu'elles ont entre elles, mais il n'y a pas pour elles de nombre, en tant qu'elles sont référées à elles-mêmes.

(23) Il faut donc un nom de nature à cette sainte Trinité, tel qu'il ne puisse être utilisé au pluriel dans les trois personnes. Pour cela nous croyons ce que l'Écriture dit : " Grand est notre Seigneur et grande est sa puissance et sa sagesse n'a pas de nombre " [Ps 147,5](#)

(24) Ce n'est pas parce que nous disons que ces trois personnes sont un seul Dieu, que nous pouvons dire que le Père est le même que le Fils ou que le Fils est le Père, ou que celui qui est le Saint-Esprit est le Père ou le Fils.

(25) Car celui qui est le Fils n'est pas le Père, et celui qui est le Père n'est pas le Fils, ni le Saint-Esprit n'est celui qui est le Père ou le Fils ; cependant, le Père est cela même qu'est le Fils, le Fils cela même qu'est le Père, le Père et le Fils cela même qu'est le Saint-Esprit, c'est-à-dire un seul Dieu par nature.

(26) Car lorsque nous disons que le Père n'est pas celui-là même qui est le Fils nous nous référons à la distinction des personnes. Mais quand nous disons que le Père est cela même qu'est le Fils, le Fils cela même qu'est le Père, le Saint-Esprit cela même qu'est le Père et le Fils, nous exprimons que cela appartient à la nature ou à la substance par laquelle Dieu est, parce qu'ils sont substantiellement un : nous distinguons en effet les personnes, mais nous ne divisons pas la divinité.

531

(27) Nous reconnaissons donc la Trinité dans la distinction des personnes ; l'unité, nous la professons à cause de la nature ou substance. Ces trois sont donc un comme nature, non comme personne.

(28) Cependant il ne faut pas concevoir ces trois personnes comme séparables, puisque nous croyons qu'aucune n'a jamais existé, n'a jamais accompli quelque oeuvre ni avant l'autre ni après l'autre ni sans l'autre.

(29) Elles sont inséparables en effet aussi bien en ce qu'elles sont qu'en ce qu'elles font, car entre le Père qui engendre, le Fils lui est engendré et l'Esprit Saint qui procède, nous ne croyons pas qu'il y ait quelque intervalle de temps par lequel celui qui engendre aurait précédé un moment l'engendré, ou l'engendré aurait manqué à celui qui engendre, ou le Saint-Esprit, en procédant, serait apparu comme venant après le Père et le Fils.

(30) C'est pourquoi nous déclarons et croyons cette Trinité inséparable et distincte. Nous parlons de trois personnes, selon ce qu'ont défini nos Pères, pour qu'elles soient connues comme telles, non pour qu'elles soient séparées.

(31) Car si nous considérons ce que la sainte Écriture dit de la Sagesse : " Elle est la splendeur de la lumière éternelle " [Sg 7,26](#), de même que nous voyons la splendeur ne faire qu'un avec la lumière, inséparablement, de même nous confessons que le Fils ne peut être séparé du Père.

(32) De même que nous ne confondons pas ces trois personnes, dont la nature est une et

inséparable, nous déclarons aussi qu'elles ne sont absolument pas séparables.

532

(33) Car la Trinité elle-même a daigné nous montrer cela si clairement que, même dans les noms dont elle a voulu que chaque personne fut désignée, elle n'a pas permis qu'on comprenne l'une sans l'autre : le Père en effet ne peut être connu sans le Fils et le Fils n'est pas découvert sans le Père.

(34) La relation elle-même en effet, dans sa dénomination personnelle, empêche de séparer les personnes et, quand elle ne les nomme pas ensemble, elle les indique ensemble.

Personne ne peut entendre l'un de ces noms qu'il ne soit forcé de comprendre aussi l'autre.

(35) Ces trois étant donc un et cet un étant trois, chaque personne garde cependant sa propriété. Le Père a l'éternité sans naissance, le Fils l'éternité avec la naissance, et le Saint-Esprit la procession sans naissance, avec l'éternité.

533

1996 Denzinger 498

**Citations de
DS 501-522:**

Magistère

Catéchisme:
[476](#) [496](#) [499](#)

Catechismus:
[476](#) [496](#)

**Citations de
DS 525-541:**

Magistère

Catéchisme:

[192](#) [245](#) [253](#) [254](#) [255](#) [650](#)

Catechismus:

[194](#) [245](#) [253](#) [254](#) [255](#) [650](#)

L'incarnation.

(36) Nous croyons que, de ces trois personnes, seule la personne du Fils a pris une nature humaine véritable, sans péché, de la sainte et immaculée Vierge Marie, pour la libération du genre humain ; il est né d'elle selon un nouvel ordre, selon une nouvelle naissance : un nouvel ordre, parce que invisible en sa divinité il paraît visible en la chair ; nouvelle naissance, parce qu'une virginité intacte n'a pas connu le contact de l'homme et a fourni la matière de son corps fécondé par l'Esprit Saint.

(37) Cet enfantement de la Vierge, la raison ne peut le comprendre ; aucun exemple ne l'éclaire. Si la raison le comprend, il n'est pas admirable ; si des exemples l'éclairent, il ne sera plus particulier.

(38) Il ne faut pas cependant croire que le Saint-Esprit est le Père du Fils, du fait que Marie a conçu sous l'ombre de ce même Saint-Esprit, car nous ne devons pas avoir l'air d'affirmer que le Fils a deux Pères : il est certainement impie de le dire.

534

(39) Dans cette conception admirable, la Sagesse, s'étant bâti une demeure, " le Verbe s'est fait chair et il a habité, parmi nous " [Jn 1,14](#). Cependant, ce Verbe ne s'est pas transformé ni changé dans la chair, en sorte que celui qui voulait être homme cessât d'être Dieu ; mais " Le Verbe s'est fait chair de telle sorte qu'il y a en lui non seulement le Verbe de Dieu et la chair de l'homme, mais encore une âme humaine raisonnable et que tout est appelé Dieu à cause de Dieu et homme à cause de l'homme.

(40) Dans le Fils de Dieu, nous croyons qu'il y a deux natures, celle de la divinité et celle de l'humanité, que l'unique personne du Christ a unies en lui de telle sorte qu'il est impossible de jamais séparer la divinité de l'humanité et l'humanité de la divinité.

(41) Dès lors, le Christ est Dieu parfait et homme parfait dans l'unité d'une seule personne ; néanmoins, en disant qu'il y a deux natures dans le Fils nous ne faisons pas qu'il y ait deux personnes en lui, de peur qu'à la Trinité - ce qu'à Dieu ne plaise ! - ne vienne s'ajouter une quaternité.

(42) Car Dieu le Verbe n'a pas pris la personne de l'homme, mais sa nature, et dans la personne éternelle de la divinité, il a pris la substance temporelle de la chair.

535

(43) De même nous croyons que le Père, le Fils et le Saint-Esprit ont une unique substance, sans dire pourtant que la Vierge Marie ait enfanté l'unité de cette Trinité : elle n'a enfanté que le Fils, qui seul a pris notre nature dans l'unité de sa personne.

(44) Nous devons croire aussi que l'Incarnation du Fils de Dieu a été réalisée par la Trinité tout entière car les oeuvres de la Trinité ne peuvent être divisées. Cependant le Fils seul a pris la forme d'esclave [Ph 2,7](#) dans la singularité d'une personne, non dans l'unité de la nature divine ; dans ce qui est propre au Fils, non dans ce qui est commun à la Trinité :

(45) cette forme a été jointe à l'unité de la personne, en sorte que le Fils de Dieu et le Fils de l'homme sont un seul Christ. De même le Christ, dans ses deux natures, est fait de trois substances, celle du Verbe, qu'il faut rapporter à l'essence de Dieu uniquement, celles du corps et de l'âme qui appartiennent à l'homme véritable.

536

(46) Il a donc en lui la double substance de sa divinité et de notre humanité.

(47) Parce qu'il est venu de Dieu le Père sans commencement, on dit seulement qu'il est né, car il n'a pas été fait ni prédestiné ; mais parce qu'il est né de la Vierge Marie, on doit croire qu'il est né, a été fait et a été prédestiné.

(48) Cependant en lui les deux générations sont admirables, parce qu'il a été engendré du Père, sans mère, avant les siècles, et parce qu'à la fin des siècles il a été engendré d'une mère, sans père. En tant qu'il est Dieu, il a créé Marie; en tant qu'il est homme, il a été créé par Marie. Il est le père et le fils de Marie sa mère.

(49) De même du fait qu'il est Dieu, il est égal au Père ; du fait qu'il est homme, il est moindre que le Père.

(50) De même nous devons croire qu'il est plus et moins que lui-même : dans la forme de Dieu, le Fils est plus que lui-même, parce qu'il a pris l'humanité, à qui la divinité est supérieure ; mais dans la forme d'esclave, il est moins que lui-même, c'est-à-dire dans l'humanité qui est reconnue inférieure à la divinité.

(51) Car de même que la chair qu'il a prise le fait moins, non seulement que son Père, mais que lui-même, de même selon sa divinité par laquelle il est égal au Père, lui-même et le Père sont plus que l'homme, que seule la personne du Fils a assumé.

537

(52) De même, cherche-t-on si le Fils pourrait être à la fois égal au Saint- Esprit et plus grand que lui, comme l'on croit qu'il est tantôt égal au Père et tantôt moindre que le Père, nous répondrons : selon la forme de Dieu, il est égal au Père et au Saint-Esprit ; selon la forme d'esclave, il est moindre que le Père et le Saint-Esprit, parce que ni le Saint-Esprit ni Dieu le Père, mais seule la personne du Fils s'est incarnée, et eu égard à cette chair, nous croyons qu'il est moindre que ces deux autres personnes.

(53) De même nous croyons que ce Fils, en tant que personne, est distinct, mais inséparable du Père et du Saint-Esprit ; en tant que nature il est distinct de la nature humaine qu'il a prise. De même, avec la nature humaine, il constitue une personne ; avec le Père et le Saint-Esprit, il est la nature ou substance de la divinité.

538

(54) Cependant nous devons croire que le Fils n'a pas été envoyé seulement par le Père, mais par le Saint-Esprit, car lui-même dit par le Prophète : " Voici que maintenant le Seigneur m'a envoyé ainsi que son Esprit " [Is 48,16](#).

(55) On reconnaît aussi qu'il a été envoyé par lui-même, car indivisible est non seulement la volonté mais l'opération de la Trinité tout entière.

(56). Celui qui a été appelé unique avant les siècles est devenu le premier- né dans le temps : unique en raison de l'essence divine, premier- né en raison de la nature de chair qu'il a prise.

539

La Rédemption.

(57) Dans la forme d'homme qu'il a prise, nous croyons, qu'il est, selon la vérité de l'Evangile, conçu sans péché, né sans péché, mort sans péché, lui qui seul " s'est fait péché " pour nous [Is 2](#), c'est-à-dire sacrifice pour nos péchés.

(58) Néanmoins, il a subi la Passion pour nous, sa divinité demeurant intacte, il a été condamné à mort, a eu sur la croix une vraie mort de la chair ; et le troisième jour, relevé par sa propre puissance, il a surgi du tombeau.

540

Le sort de l'homme après la mort.

(59) Ainsi l'exemple de notre chef nous fuit confesser qu'il y a une véritable résurrection de la chair pour tous les morts.

(60) Nous ne croyons pas que nous ressusciterons dans un corps aérien ou dans quelque autre espèce de chair, selon les divagations de certains, mais dans cette chair avec laquelle nous vivons, nous existons et nous nous mouvons.

(61) Notre Seigneur et Sauveur ayant fourni le modèle de cette sainte résurrection, a regagné par son Ascension le trône paternel que sa divinité n'avait jamais abandonné.

(62) Siégeant là, à la droite du Père, il est attendu pour la fin des siècles comme juge de tous les vivants et de tous les morts.

(63) De là il viendra avec tous les saints pour juger et rendre à chacun le salaire qui lui est personnellement dû, selon ce que chacun aura accompli quand il était en son corps, soit en bien, soit en mal [2Co 5,10](#).

(64) Nous croyons que la sainte Eglise catholique, rachetée au prix de son sang, régnera avec lui pour toujours.

(65) Rassemblés au sein de cette Eglise, nous croyons et professons un seul baptême en rémission de tous les péchés.

(66) Dans cette foi, nous croyons sincèrement à la résurrection des morts et nous attendons les joies du siècle à venir.

(67) Il ne nous reste qu'à demander ceci dans notre prière : lorsque, après l'exécution et la fin du jugement, le Fils aura remis son Royaume à Dieu son Père [1Co 15,24](#), qu'il nous y fasse participer, afin que, par cette foi qui nous unit à lui, nous régions avec lui sans fin.

541

(68) Tel est l'exposé de la foi que nous professons. Par elle, les doctrines de tous les hérétiques sont anéanties ; par elle, les coeurs des fidèles sont purifiés ; par elle, on arrive glorieusement à Dieu...

[DONUS : 2 novembre 676 - 11](#)

[avril 678](#)

[AGATHON : 27 juin 678 - 10](#)

[janvier 681](#)

[Lettre " consideranti mihi " aux empereurs, 27 mars 680](#)

542

[La Trinité divine.](#)

Voici donc en quoi consiste la foi évangélique et apostolique et la tradition qui est la règle : nous confessons que la Trinité sainte et indivisible, c'est- à-dire le Père et le Fils et l'Esprit Saint, est d'une unique divinité, d'une unique nature et substance ou essence, et nous

proclamons également qu'elle est d'une unique volonté naturelle, d'une unique force, opération, seigneurie, majesté, puissance et gloire. Et tout ce qui est dit de cette même sainte Trinité quant à l'essence instruits en cela par la doctrine qui est la règle, nous voulons le comprendre au singulier comme de l'unique nature des trois personnes consubstantielles.

543

[Le Verbe de Dieu devenu chair.](#)

Mais lorsque nous professons notre foi au sujet de l'une de ces mêmes trois personnes de cette Trinité sainte le Fils de Dieu, Dieu Verbe, et du mystère de son économie adorable dans la chair, nous expliquons, conformément à la tradition de l'Évangile, tout ce qui appartient à l'unique et même Seigneur, notre Sauveur Jésus Christ, d'une double manière c'est-à-dire que nous proclamons ses deux natures, à savoir la divine et l'humaine, à partir desquelles et dans lesquelles il existe également après l'union admirable et inséparable. Nous confessons également que chacune de ses natures a sa propriété naturelle : que la divine possède tout ce qui est divin, et l'humaine tout ce qui est humain, à l'exception du péché. Et nous reconnaissons que les deux appartiennent à l'unique et même Dieu, Verbe incarné, c'est-à-dire devenu homme, sans confusion, sans séparation, sans changement - l'intelligence seule discernant ce qui est uni, en raison de l'erreur que représenterait la confusion. Car nous rejetons de la même façon le blasphème de la division et celui du mélange.

544

Mais lorsque nous confessons deux natures ainsi que deux volontés naturelles et deux opérations naturelles dans notre unique Seigneur Jésus Christ, nous ne disons ni qu'elles sont contraires ou qu'elles s'opposent l'une à l'autre..., ni qu'elles sont comme séparées en deux personnes ou hypostases, mais nous disons que le même Jésus Christ, de même qu'il a deux natures, a également en lui deux volontés et deux opérations naturelles : c'est-à-dire qu'il a la volonté et l'opération divine en commun de toute éternité avec le Père coessentiel, et que la volonté et l'opération humaine il les a prises temporellement de nous avec notre nature. ...

545

De plus l'Église apostolique du Christ .. reconnaît, en raison des propriétés naturelles, que chacune de ces natures du Christ est complète, et tout ce qui a trait aux propriétés des natures, elle le confesse comme donné deux fois, puisque notre Seigneur Jésus Christ lui-même est aussi bien Dieu complet qu'homme complet, aussi bien à partir qu'en deux natures...

En conséquence... elle confesse donc et proclame qu'il y a aussi en lui deux volontés naturelles et deux opérations naturelles. Car si quelqu'un comprenait la volonté comme personnelle, il faudrait aussi, puisqu'on parle de trois personnes dans la sainte Trinité, qu'on parle de trois volontés personnelles et de trois opérations personnelles (ce qui est absurde et totalement impie). Mais si, comme le comporte la vérité de la foi chrétienne, la volonté est naturelle, là où l'on parle de cette unique nature de la Trinité sainte et inséparable, il faudra reconnaître aussi, par conséquent, une unique volonté naturelle et une unique opération naturelle. Mais là où nous confessons dans l'unique personne de notre Seigneur Jésus Christ, le médiateur de Dieu et des hommes [1Tm 2,5](#), deux natures, à savoir la divine et l'humaine, dans lesquelles il existe également après l'union admirable, de même que nous confessons deux natures de l'unique et même, nous confessons également ses deux volontés naturelles et ses deux opérations naturelles.

[Concile de Rome, Lettre synodale "omnium bonorum spes"](#)

aux empereurs, 27 mars

546

La Trinité divine.

Nous croyons en Dieu Père... et en son Fils... et en l'Esprit Saint, Seigneur et qui donne la vie, qui procède du Père, qui est coadoré et coglorifié avec le Père et le Fils : la Trinité dans l'unité et l'unité dans la Trinité, c'est-à-dire l'unité de l'essence, mais la Trinité des personnes ou hypostases ; Nous confessons Dieu Père, Dieu Fils et Dieu Esprit Saint, non pas trois dieux, mais un seul Dieu, Père et Fils et Esprit Saint ; non pas l'hypostase de trois noms, mais une seule substance des trois hypostases ; elles possèdent une seule essence ou substance ou nature, c'est-à-dire une unique divinité, une unique éternité, une unique puissance, une unique seigneurie, une unique gloire, une unique adoration, une unique volonté essentielle et une unique opération de la même Trinité sainte et indivisible, qui a tout créé, l'ordonne et le conserve.

Le Verbe de Dieu devenu chair.

547

Nous confessons que l'un de cette même Trinité sainte et coessentielle, Dieu Verbe, qui est né du Père avant les siècles, dans les derniers temps est descendu des cieux pour nous et pour notre salut, et est devenu chair de l'Esprit Saint et de la Sainte, immaculée et glorieuse Marie, toujours vierge, notre Dame, vraiment et proprement Mère de Dieu selon la chair, c'est-à-dire qu'il est né d'elle et est devenu vraiment homme ; le même est vrai Dieu et le même est homme vrai, Dieu de Dieu Père, mais homme de la Vierge mère, incarné de cette chair qui avait une âme rationnelle et intellectuelle ; le même est consubstantiel à Dieu selon la divinité et consubstantiel à nous selon l'humanité, semblable à nous en tout à l'exception du seul péché ; il a été crucifié pour nous sous Ponce Pilate, a souffert et a été enseveli et est ressuscité...

548

Nous reconnaissons donc qu'un seul et même Jésus Christ notre Seigneur, Fils de Dieu unique engendré, existe de deux et en deux substances sans confusion, sans changement, sans division et sans séparation, la différence des natures n'étant jamais supprimée du fait de l'union, mais au contraire les propriétés des deux natures restant sauves et concourant en une unique personne et une unique hypostase ; il n'est pas partagé ou divisé en une dualité de personnes, ni confondu en une unique nature composée : mais nous reconnaissons qu'un seul et même Fils unique, Dieu Verbe, notre Seigneur Jésus Christ, n'est ni un autre dans un autre, ni un autre et un autre, mais le même en deux natures, c'est-à-dire dans la divinité et l'humanité, y compris après l'union hypostatique ; car ni le Verbe n'a été changé en la nature de la chair, ni la chair n'a été transformée en la nature du Verbe les deux en effet sont demeurés ce qu'ils étaient par nature car la différence des natures unies en lui, à partir desquelles il est composé sans confusion, sans séparation, sans changement, nous ne la reconnaissons que par la réflexion : un seul en effet à partir des deux, et les deux par un seul parce que l'élévation de la divinité aussi bien que l'humilité de la chair sont en même temps, chacune des deux natures gardant intacte sa propriété y compris après l'union, et " l'une et l'autre forme faisant en communion avec l'autre ce qui lui est propre : le Verbe opérant ce qui appartient au Verbe, et la chair exécutant ce qui appartient à la chair : l'un resplendit dans les miracles, l'autre succombe sous les outrages ".[294](#)

Par conséquent, de même que nous confessons qu'il a véritablement deux natures ou

substances, c'est-à-dire la divinité et l'humanité, sans confusion, sans division et sans changement, de même aussi nous confessons qu'il a deux volontés naturelles aussi bien que deux opérations, puisque la règle de la piété nous apprend qu'un seul et même Seigneur Jésus Christ est Dieu parfait et homme parfait [501-522](#) ; car il nous est montré que cela a été établi par la tradition apostolique et évangélique et l'enseignement des saints Pères que reconnaissent la sainte Eglise catholique et apostolique et les vénérables synodes.

3e concile de CONSTANTINOPLE

(6e oecuménique)

7 novembre 680-16 septembre 681.

Condamnation des monothélètes et du pape Honorius Ier

550

Après avoir examiné les lettres dogmatiques écrites par Serge, jadis patriarche de cette ville impériale et confiée à la protection de Dieu, à Cyrus, alors évêque de Phasis, ainsi qu'à Honorius, jadis pape de l'ancienne Rome, comme aussi la lettre écrite par celui-ci, Honorius, en réponse à ce même Serge [487](#) , et après avoir trouvé qu'elles contredisent totalement les enseignements apostoliques et les commandements des saints conciles et de tous les saints Pères reconnus, et qu'elles suivent bien plutôt les fausses doctrines des hérétiques, nous les rejetons totalement et nous les abominons comme dommageables pour les âmes.

551

Quant à ceux c'est-à-dire ceux-là même dont nous rejetons les doctrines impies, nous avons jugé que leurs noms également devaient être bannis de la sainte Eglise, à savoir les noms de Serge... qui a commencé à écrire au sujet de cette doctrine impie, de Cyrus d'Alexandrie, de Pyrrhus, de Paul et de Pierre, et de ceux qui ont présidé sur le siège de cette ville confiée à la protection de Dieu et qui ont pensé comme ceux-là ; ensuite également celui de Théodore, jadis évêque de Pharan ; toutes ces personnes ont été mentionnées par Agathon, le pape très saint et trois fois bienheureux de l'ancienne Rome, dans sa lettre à... l'empereur [542-545](#) et rejetées par lui comme ayant pensé contrairement à notre foi orthodoxe ; et nous décrétons que ceux- là sont également soumis à l'anathème.

552

Mais avec eux nous sommes d'avis de bannir aussi de la sainte Eglise de Dieu Honorius, jadis pape de l'ancienne Rome, et de le frapper d'anathème, parce que nous avons trouvé dans la lettre écrite par lui à Serge qu'il a suivi en tout l'opinion de celui-ci et qu'il a confirmé ses enseignements impies.

18ème session, 16 septembre 681.

Définition des deux vouloirs et opérations dans le Christ.

553

Le présent saint concile oecuménique a reçu fidèlement et accueilli à bras ouverts la relation faite par le très saint et bienheureux pape de l'ancienne Rome Agathon à notre très religieux et fidèle empereur Constantin, qui a nommément rejeté ceux qui ont prêché et enseigné, comme on l'a montré plus haut, une seule volonté et une seule activité dans l'économie du Christ notre vrai Dieu fait chair (voir [542-545](#) ; de la même manière il a reçu aussi l'autre relation synodale envoyée sous le même pape très saint par le saint synode des cent vingt-cinq évêques aimés de Dieu à Sa Sérénité divinement sage (voir [546- 548](#)). Ca ces relations étaient en accord avec le saint concile de Chalcedoine (voir [300-306](#) et avec le Tome de Léon, le très saint et bienheureux pape de la même ancienne Rome, adressé à Saint Flavien (voir [290- 295](#) , que ce concile a appelé colonne de l'orthodoxie.

554

Elles étaient en accord aussi avec les lettres synodales écrites par le bienheureux Cyrille contre l'impie Nestorius et envoyées aux évêques orientaux. Suivant donc les cinq conciles saints et oecuméniques, et les saints Pères approuvés, celui-ci définit et confesse unanimement notre Seigneur Jésus Christ, notre vrai Dieu, un de la sainte, consubstantielle et vivifiante Trinité, parfait en divinité, et parfait, le même, en humanité ; vraiment Dieu, et vraiment homme, le même, fait d'une âme raisonnable et d'un corps ; consubstantiel au Père selon la divinité, et consubstantiel à nous, le même, selon l'humanité ; en tout semblable à nous, sauf le péché [He 4,15](#)

555

Engendré du Père avant les siècles selon la divinité, et dans les derniers jours, pour nous et pour notre salut, le même, de l'Esprit Saint et de la Vierge Marie, laquelle est de plein droit et véritablement Mère de Dieu, selon l'humanité ; un seul et même Christ, Fils, Seigneur, unique engendré, reconnu en deux natures sans confusion, sans changement, sans séparation, sans division ; la différence des natures n'étant nullement supprimée à cause de l'union, la propriété de chaque nature étant bien plutôt sauvegardée et concourant à une seule personne et une seule hypostase ; il n'est ni partagé ni divisé en deux personnes, mais il est un seul et même Fils, unique engendré, Dieu Verbe, Seigneur Jésus Christ, selon que depuis longtemps les prophètes l'ont dit de lui, que Jésus le Christ lui-même nous l'a enseigné et que le Symbole des saints Pères nous l'a transmis [301](#) .

556

Nous proclamons de la même manière en lui, selon l'enseignement des saints Pères, deux volontés ou vouloirs naturels et deux activités naturelles, sans division, sans changement, sans partage et sans confusion. Les deux vouloirs naturels ne sont pas, comme l'ont dit les hérétiques impies, opposés l'un à l'autre, loin de là. Mais son vouloir humain suit son vouloir divin et tout- puissant, il ne lui résiste pas et ne s'oppose pas à lui, il s'y soumet plutôt. Il fallait que le vouloir de la chair fût mû et fût soumis au vouloir divin, selon le très sage Athanase. Car de même que sa chair est dite et qu'elle est la chair du Dieu Verbe, de même le vouloir naturel de sa chair est dit et il est le propre vouloir du Dieu Verbe, comme lui-même déclare : " Je suis descendu du ciel, non pour faire mon vouloir, mais le vouloir du Père qui m'a envoyé " [Jn 6,38](#) Il déclare sien le vouloir de sa chair, puisque la chair est devenue sienne. Car de même que sa chair animée, toute sainte et immaculée, n'a pas été supprimée en étant divinisée, mais qu'elle est demeurée dans sa propre limite et dans sa raison d'être, de même son vouloir humain en étant divinité n'a pas été supprimé. Il a été plutôt sauvegardé, selon le mot de Grégoire le Théologien : " Car l'acte de volonté de celui que l'on considère en tant que Sauveur n'est pas opposé à Dieu, étant totalement divinisé ".

557

Nous glorifions deux activités naturelles, sans division, sans changement, sans partage, sans

confusion, en notre Seigneur Jésus Christ, notre vrai Dieu, c'est-à-dire une activité divine et une activité humaine, selon Léon l'inspiré de Dieu, qui affirme très clairement : " Chaque nature fait en communion avec l'autre ce qui lui est propre, le Verbe opérant ce qui est du Verbe, et le corps exécutant ce qui est du corps " [294](#) . En effet nous n'accorderons pas qu'il y ait une seule activité naturelle de Dieu et de la créature de peur d'élever le créé à la substance divine et d'abaisser la sublimité de la nature divine au niveau qui convient aux êtres engendrés. Car nous reconnaissons que les miracles et les souffrances sont ceux d'un seul et du même, selon l'une et l'autre nature dont il est composé et dans lesquelles il a son être, comme l'a dit l'admirable Cyrille. (cf. [255](#) [260](#) [271-273](#) [423](#))

558

Conservant totalement ce qui est sans confusion ni division, nous proclamons le tout dans une formule concise : croyant que l'un de la Trinité est aussi après l'Incarnation notre Seigneur Jésus Christ, notre vrai Dieu, nous disons qu'il a deux natures brillant dans son unique hypostase. En elle, tout au long de son existence selon l'économie, il a manifesté ses miracles et ses souffrances, non pas en apparence, mais en vérité. La différence naturelle en cette unique hypostase même se reconnaît à ce que l'une et l'autre nature veut et opère ce qui lui est propre en communion avec l'autre. Pour cette raison nous glorifions deux vouloirs et deux activités naturels concourant l'un avec l'autre au salut du genre humain.

559

Après avoir formulé ces points avec une précision et une justesse totales, nous définissons qu'il n'est permis à personne de proposer une autre confession de foi, c'est-à-dire de l'écrire, de la composer, de la méditer ou de l'enseigner à d'autres. Quant à ceux qui oseraient composer une autre confession de foi, diffuser, enseigner, ou transmettre un autre symbole à ceux qui veulent se convertir du paganisme, du judaïsme ou de quelque hérésie que ce soit à la connaissance de la vérité, ou introduire un nouveau langage ou une expression inventée afin d'infirmier les points que nous venons de définir, s'ils étaient évêques ou clercs, ils seraient exclus, les évêques de l'épiscopat et les clercs du clergé ; s'ils étaient moines ou laïcs, ils seraient frappés d'anathème.

[LEON II : 17 août 682-3](#)

[juillet 683](#)

[Lettre " regi regum " à l'empereur Constantin IV vers août 682](#)

Confirmation des décisions du 3ème concile de Constantinople contre les monothélètes et le Pape Honorius 1er.

561

Nous avons appris en effet que le saint et grand synode universel (Constantinople III) a pensé de même que tout le concile réuni autour de ce saint Siègre apostolique (Concile de Rome 680)... et qu'il a confessé en accord avec nous :

Que notre seigneur Jésus Christ est l'un de la sainte et indivisible Trinité, qui existe à partir et en deux natures, sans confusion, sans séparation, sans division ; qu'il est, un seul et même, Dieu parfait et homme parfait , la propriété de chacune des deux natures qui se joignent en lui demeurant sauvées ; qu'un seul et même a opéré les choses divines en tant que Dieu, et qu'il a opéré inséparablement les choses humaines en tant qu'homme, à l'exception du seul

péché ; et le concile a affirmé en vérité que pour cette raison il a également deux volontés naturelles et deux opérations naturelles par lesquelles est manifestée principalement aussi la vérité de ses natures, pour qu'on reconnaisse en effet clairement la différence, à quelle nature elles appartiennent, à partir desquelles et dans lesquelles existe un seul et même notre Seigneur Jésus Christ ; en raison de cela nous avons effectivement reconnu... que ce saint... sixième synode... s'est attaché sans défaillance à la prédication apostolique, qu'il est en accord en tout avec la définition des cinq saints conciles universels, et qu'il n'a rien ajouté ni retranché aux déterminations de la vraie foi, mais qu'il s'est avancé avec une grande droiture sur le chemin royal et évangélique ; et en eux et par eux a été gardée l'élaboration des saints dogmes et la doctrine des Pères éprouvés de l'Eglise catholique...

562

Et parce que (le synode de Constantinople) a proclamé dans toute sa plénitude... la définition de la foi juste que le Siège apostolique du bienheureux apôtre Pierre, lui aussi... a reçue avec vénération, pour cette raison Nous aussi et, par notre ministère, ce vénérable Siège apostolique, d'un accord unanime, Nous donnons notre assentiment à ce qui a été défini par lui, et Nous le confirmons par l'autorité du bienheureux Pierre...

563

Et de la même manière Nous anathématisons les inventeurs de la nouvelle erreur, à savoir Théodore, l'évêque de Pharan, Cyrus d'Alexandrie, Serge, Pyrrhus ...de même aussi que Honorius qui n'a pas purifié cette Eglise apostolique par l'enseignement de la tradition apostolique, mais a tenté de subvertir la foi immaculée en une trahison impie (texte grec : a permis que l'Eglise immaculée soit souillée par une trahison impie).

BENOIT II : 26 juin 684-8 mai 685

14ème Concile de Tolède, 14-20 novembre 684.

Les propriétés des deux natures dans le Christ.

564

(chap. 8) Mais maintenant... nous prêchons (aux fidèles), en le résumant en une brève définition, qu'ils doivent reconnaître en effet que les propriétés indivisibles des deux natures demeurent dans l'unique personne du Christ, Fils de Dieu, sans division et sans séparation, comme aussi sans confusion et sans changement, l'une de la divinité, l'autre de l'homme, l'une dans laquelle il a été engendré de Dieu le Père, l'autre dans laquelle il est né de Marie la Vierge. L'une et l'autre de ses naissances est donc complète, l'une et l'autre est parfaite, ne possédant rien de moins de la divinité ne prenant rien d'imparfait de l'humanité ; il n'est pas divisé par le doublement des natures, il n'est pas redoublé dans la personne, mais Dieu parfait et homme parfait, sans aucun péché, il est l'unique Christ dans la singularité de la personne.

Existant donc comme un seul dans les deux natures, il resplendit dans les signes de la divinité et est soumis aux souffrances de l'humanité. Ce n'est pas un autre en effet qui a été engendré du Père et un autre de la mère, bien qu'il soit né autrement du Père et de la mère : toutefois le même n'est pas divisé entre les deux genres de natures mais, un seul et même, il est à la fois Fils de Dieu et Fils d'homme ; il vit bien qu'il meure, et il meurt bien qu'il vive ; il est impassible bien qu'il souffre ; il ne succombe pas à la souffrance ; il n'y est pas soumis dans la divinité et il ne s'y soustrait pas dans l'humanité ; la nature de la divinité lui donne de ne pas pouvoir mourir, la substance de l'humanité lui donne de ne pas vouloir mourir et de le

pouvoir ; de par l'une des conditions il est tenu pour immortel, de par l'autre, celle des mortels, il meurt ; c'est par la volonté éternelle de la divinité qu'il assuma l'homme qu'il a pris ; c'est par la volonté de l'homme qu'il a pris que la volonté humaine est soumise à Dieu. C'est pourquoi lui-même dit au Père : " Père, non pas ma volonté, mais que la tienne soit faite " [Lc 22,42](#), montrant ainsi que l'une est la volonté divine par laquelle l'homme a été assumé, l'autre la volonté de l'homme par laquelle on doit obéir à Dieu.

(Chap. 9) C'est pourquoi, conformément à la différence de ces deux natures, il faut aussi proclamer les propriétés de deux volontés et activités inséparables.

(Chap. 10) ... Si donc quelqu'un soit enlève quelque chose de la divinité à Jésus Christ, le Fils de Dieu né du sein de la Vierge Marie, soit soustrait quelque chose à l'humanité qu'il a prise, à la seule exception de la loi du péché, et s'il ne croit pas de façon sincère qu'il existe comme vrai Dieu et homme parfait en une unique personne, qu'il soit anathème.

[JEAN V : 23 juillet 685 - 2 août 686](#)

[CONON : 21 octobre 686 - 21](#)

[septembre 687](#)

[SERGE Ier : 15 décembre 687-8](#)

[septembre 701](#)

[15ème Concile de Tolède, commencé le 11 mai 688](#)

[apologie de Julien](#)

[Déclaration au sujet de la Trinité divine et de l'Incarnation](#)

566

(1) ... Nous avons appris que dans ce Liber responsionis fidei nostrae que nous avons envoyé à l'Eglise romaine par le régional Pierre, il apparaissait audit Pape (Benoît II) que le premier chapitre avait été établi par nous de façon imprudente, là nous avons dit à propos de l'essence divine : " La volonté a engendré la volonté comme la sagesse la sagesse " ; cela, cet homme l'a négligé dans une lecture hâtive, et c'est pourquoi il a pensé que nous aurions employé ces expressions de façon relative ou au sens d'une comparaison avec l'esprit humain ; et c'est pourquoi il fut conduit à nous admonester dans sa réplique en disant : " Nous savons par l'ordre naturel que le verbe tire son origine de l'esprit, comme la raison et la volonté ; et on ne peut pas renverser ces termes en disant : comme le verbe et la volonté procèdent de l'esprit, de même aussi l'esprit procède du verbe ou de la volonté " ; et c'est à cause de cette comparaison que le pontife romain a pensé qu'on ne pouvait pas dire " volonté de la volonté " (ex voluntate).

Quant à nous, ce n'est pas au sens de cette comparaison avec l'esprit humain, ni au sens relatif, mais selon l'essence que nous avons dit : la volonté de la volonté (ex voluntate), comme aussi la sagesse de la sagesse (ex sapientia). Pour Dieu en effet être est la même

chose que vouloir, et vouloir la même chose que savoir. Cela on ne peut pas le dire de l'homme. Car pour l'homme autre chose est ce qu'il est sans vouloir, et autre chose de vouloir même sans savoir. Mais il n'en est pas ainsi en Dieu, parce que sa nature est ainsi simple ; et c'est pourquoi pour lui être est la même chose que vouloir et savoir...

567

(4) Pour passer aussi à l'examen du deuxième chapitre dans lequel le même pape a pensé que nous aurions dit de façon imprudente que nous professions trois substances dans le Christ, le Fils de Dieu : de même que nous n'avons pas eu honte de défendre ce qui est vrai, de même certains peut-être ont-ils eu honte d'ignorer ce qui est vrai. Car qui ne saurait pas que chaque homme est fait de deux substances, à savoir de l'âme et du corps ? cf. [2Co 4,16](#)
[Ps 62,21](#)

(5) Contrairement à cette règle nous trouvons de même dans les Ecritures qu'on peut comprendre l'homme tout entier lorsque habituellement est mentionnée la chair, ou qu'on peut entendre la perfection de l'homme tout entier lorsque parfois n'est mentionnée que l'âme. C'est pourquoi la nature divine et la nature humaine qui y est associée peuvent aussi bien être dites trois substances au sens propre que deux substances au sens figuré. Mais autre chose est d'exprimer tout l'homme par une propriété, autre chose est de l'entendre tout entier à partir d'une partie. Il existe en effet une façon de parler que l'on trouve utilisée souvent dans les saintes Ecritures, par laquelle le tout est désigné à partir d'une partie : aussi cet emploi figuré est-il appelé par les grammairiens " synecdoque ".

LATINA

1996 Denzinger 533

Citations de
DS 550-559:

Magistère

Gaudium et Spes:
[22](#)

Catéchisme:
[475](#)

Catechismus:
[475](#)

La Trinité divine.

568

(Art. 1) Nous croyons et confessons que celle qui est l'auteur de toutes les créatures contenues dans le triple édifice du monde et qui les conserve est la Trinité indivisible (2) à savoir le Père, qui est la source et l'origine de toute la divinité ; le Fils, qui est l'image complète de Dieu parce que a été exprimée en lui l'union avec la gloire du Père engendré de façon ineffable du sein du Père avant la venue de tous les siècles ; et l'Esprit Saint qui procède du Père et du Fils sans aucun commencement.

569

(3) Bien que ces trois soient séparées par la distinction des personnes, jamais cependant elles ne sont séparée dans la majesté de la puissance : leur divinité en effet est montrée comme étant d'une égalité inséparable. Et cependant, bien que le Père ait engendré le Fils, le Fils pour autant n'est pas le même que le Père, ni le Père le même que Fils, et l'Esprit Saint n'est pas non plus le Père et le Fils, mais seulement l'Esprit du Père et du Fils, lui-même égal au Père et au Fils. (4) On ne doit croire aucunement qu'il y a dans cette sainte Trinité quelque chose qui soit créé, esclave et serviteur ; de même on ne doit pas affirmer que quelque chose d'adventice ou de subreptice y serait en quelque sorte survenu dont il serait établi qu'à un moment elle ne l'aurait pas eu. ...

(6) Bien que pour ces personnes, en ce qu'elles sont par rapport à elles-mêmes, aucune possibilité de séparation ne puisse être trouvée, il existe cependant, quant à ce qui a trait à la distinction, quelque chose qui peut se rapporter à chacune de façon particulière : à savoir que le Père ne tient son origine de personne, que le Fils existe parce que le Père engendre, et que l'Esprit Saint procède de l'union du Père et du Fils. ...

(10) Et lorsque nous disons cela, nous ne confondons pas les propriétés des personnes, et nous ne séparons pas non plus l'unité de la substance ; et de même on ne doit pas croire que dans cette sainte Trinité quelque chose serait plus grand ou plus petit, ni que quelque chose serait imparfait ou susceptible de changement. ...

570

(12) C'est pourquoi il existe quelque chose qui dans cette sainte Trinité doit être confessé sans distinction. En cela en effet que le Père et le Fils et l'Esprit Saint sont chacun pour eux-mêmes, le Père doit être cru sans distinction comme un seul Dieu avec le Fils et l'Esprit Saint. Mais pour ce qui a trait à la relation, la propriété des trois personnes doit être proclamée de façon distincte, comme le proclame l'Évangéliste : Allez, enseignez toutes les nations au nom du Père et du Fils et de l'Esprit Saint [Mt 28,19](#), On parle en effet de " relation " pour autant qu'une personne se réfère à l'autre ; en effet quand on dit " Père ", on n'en dit pas moins la personne du Fils, et quand on dit " Fils " il est montré que le Père est indubitablement présent en lui.

(13) Mais avec le terme " Esprit Saint " par lequel n'est pas désignée toute la Trinité mais la troisième personne qui est dans la Trinité, il n'apparaît pas tout à fait clairement comment, au sens de la relation, il se rapporte à la personne du Père et du Fils ; en effet si nous parlons de l'Esprit Saint du Père, nous ne parlons pas de façon corrélatrice du Père de l'Esprit Saint, de manière qu'on ne comprenne pas l'Esprit Saint comme Fils ; cependant pour d'autres termes par lesquels est désignée la personne de l'Esprit Saint, on voit clairement qu'ils comportent la relation. (14) C'est comme " don " en particulier que nous concevons l'Esprit

Saint dont on sait qu'il est la troisième personne de la Trinité, pour la raison qu'il est donné aux croyants par le Père et le Fils avec lesquels, selon la foi, il est d'une unique essence ; c'est pourquoi si on parle du " don du donateur " et du " donateur du don ", on explique sans nul doute la relation ; cela, pour échapper à tout blâme, on doit le croire aussi du terme " Esprit Saint " lui-même.

Le Christ, le Fils de Dieu incarné.

571

(16) C'est pourquoi, bien que les oeuvres de la Trinité soient inséparables, nous professons cependant dans la foi... que ce n'est pas la Trinité tout entière qui a pris chair, mais seulement le Fils de Dieu qui a été engendré de la substance de Dieu Père avant les siècles, et qui à la fin des siècles est né de la Vierge Marie selon le texte de l'Évangile qui dit : " Le Verbe s'est fait chair et il a habité parmi nous. [Jn 1,14](#)... (18) ... La prophétie de l'ange qui dit que l'Esprit Saint viendrait sur elle et que la puissance du Très-Haut, qui est le Fils de Dieu le Père, la couvrirait de son ombre [Lc 1,35](#) montre que la Trinité tout entière coopère avec la chair du Fils. (19) De même en effet que la Vierge a gardé avant la conception la pudeur de la virginité, de même après la naissance elle n'a connu aucune atteinte à son intégrité ; car elle a conçu vierge, elle a enfanté vierge, et après la naissance elle a conservé la pudeur de l'incorruption sans qu'elle lui soit enlevée. ...

572

(22) Que le Fils de Dieu, engendré du Père non engendré, vrai du vrai, parfait du parfait, un de l'un, tout du tout, Dieu sans commencement, ait pris un homme parfait de Marie, la sainte et inviolée toujours vierge, cela est manifeste. (23) De même que nous lui attribuons la perfection de l'homme, de même nous croyons tout autant que sont en lui deux volontés, l'une de sa divinité, l'autre de notre humanité ; (24) cela est rendu pleinement manifeste par les paroles des quatre évangélistes lorsque parle notre Rédempteur ; il a en effet parlé ainsi : " Mon Père, s'il est possible que ce calice s'éloigne de moi ; mais non pas comme je veux mais comme toi " tu veux [Mt 26,39](#) ; et encore : Je ne suis pas venu faire ma volonté, mais la volonté de celui qui m'a envoyé [Jn 6,38](#)...

(25) Par ces paroles il montre aussi qu'il a référé sa volonté à l'homme qu'il a assumé, et celle du Père à la divinité dans laquelle le même est un et égal avec le Père : car pour ce qui a trait à l'unité de la divinité, la volonté du Père n'est pas une autre que celle du Fils ; il y a en effet une seule volonté là où il existe une seule divinité. Mais pour ce qui a trait à la nature de l'homme assumé, autre est la volonté de sa divinité, autre est celle de notre humanité.

(26) C'est pourquoi en disant :

Non pas comme je veux, mais comme toi ", [Mt 26,39](#), il montre clairement qu'il ne veut pas qu'advienne ce qu'il disait selon la volonté du sentiment humain, mais ce pour quoi, selon la volonté du père, il était descendu sur terre ; mais cette volonté du Père n'est aucunement contraire à la volonté du Fils, car pour ceux pour qui la divinité est une, la volonté ne peut pas être diverse et là où il ne peut pas exister de diversité dans la nature, on peut néanmoins énumérer en termes généraux des choses qu'on peut nombrer.

573

(27) C'est pourquoi, même s'il est vrai que, du fait d'une similitude comparable selon laquelle la Trinité est appelée mémoire, intelligence et volonté, ce mot " sainte volonté " est rapporté à la personne du Saint-Esprit, dès lors qu'on l'utilise en lui-même, il est dit selon la substance. (28) En effet, le Père est volonté, le Fils est volonté, l'Esprit Saint est volonté, de même que le Père est Dieu, que le Fils est Dieu et que l'Esprit Saint est Dieu, et beaucoup d'autres choses semblables qui sont dites selon la substance par ceux qui vénèrent en vérité la foi catholique, sans qu'il y ait aucune ambiguïté. (29) Et de même qu'il est catholique de

dire : " Dieu de Dieu ", " lumière de lumière ", " clarté de clarté ", de même c'est une affirmation juste de la foi catholique de dire : " volonté de volonté " comme sagesse de sagesse, essence d'essence ; et de même que Dieu, le Père, a engendré Dieu, le Fils, de même la volonté, le Père, a engendré la volonté, le Fils. (30) Et bien que selon l'essence le Père est volonté, le Fils volonté, l'Esprit Saint volonté, on ne doit pas croire cependant que selon la relation ils sont un seul ; car un autre est le Père qui se réfère au Fils, un autre le Fils qui se réfère au Père, un autre l'Esprit Saint qui, parce qu'il procède du Père et du Fils, se réfère au Père et au Fils : non pas quelque chose d'autre, mais un autre ; car ceux qui ont en propre d'être un dans la nature de la divinité, ont une propriété particulière dans la distinction des personnes...

La résurrection des morts.

574

(35) De même que par sa Résurrection il nous a donné un exemple et que, nous vivifiant, après deux jours il est ressuscité le troisième jour, vivant d'entre les morts, de même nous voulons croire de toutes les façons que nous aussi nous ressusciterons à la fin des temps, non pas sous forme d'une ombre aérienne ou en celle d'une vision imaginaire, comme l'affirme l'opinion à réprover de certains, mais dans la substance de la chair véritable dans laquelle nous nous trouvons et vivons à présent ; et au temps du jugement nous nous tiendrons devant le Christ et ses saints anges, et chacun rapportera ce qu'il a fait dans son corps, soit en bien, soit en mal [2Co 5,10](#), et il recevra de lui, soit pour ses actions le Règne et la béatitude sans fin, soit pour ses méfaits la mort de la damnation éternelle.

575

; L'éminence et la nécessité de l'Eglise du Christ

(36) La sainte Eglise catholique qui a cette foi, lavée par l'eau du baptême, rachetée par le précieux sang du Christ, qui n'a pas de ride dans sa foi et ne porte pas la tache d'une oeuvre impure [Ep 5,23-27](#), est en effet riche de marques d'honneur, brille par sa vertu et resplendit des dons de l'Esprit Saint. (37) Avec le Christ Jésus notre Seigneur, sa tête dont elle est le corps sans aucun doute, elle régnera pour toujours ; et tous ceux qui maintenant ne se trouvent pas en elle ou qui ne s'y seront pas trouvés, qui en sont séparés ou s'en seront séparés, ou tous ceux qui, dans le mal du manque de foi, auront nié que les péchés y sont remis, ceux là, s'ils ne reviennent pas à elle à l'aide de la pénitence et s'ils ne croient pas d'une foi entachée d'aucun doute tout ce que le synode de Nicée..., l'assemblée de Constantinople... et l'autorité du premier concile d'Ephèse a décidé d'embrasser, et que la volonté unanime des saints pères à Chalcedoine ou des autres conciles, ou encore de tous les saints pères qui ont vécu dans la foi juste, prescrivent de garder, ils sont châtiés par une sentence de damnation éternelle, et seront brûlés à la fin des temps avec le diable et ses consorts sur un bûcher enflammé.

JEAN VI : 30 octobre 701 - 11

janvier 705

JEAN VII : 1er mars 705 - 18

octobre 707

SISINNIUS : 15 janvier - 4 février 708

CONSTANTIN Ier : 25 mars 708 - 9

avril 715

GREGOIRE II : 19 mai 715-11 février 731

Lettre " désiderabilem mihi " à Boniface 22 novembre 726.

Forme et ministre du baptême.

580

Tu as fait savoir que certains ont été baptisés sans interrogation sur le Symbole par des prêtres adultères et indignes. En cette affaire, ta charité doit tenir l'antique coutume de l'Eglise : si quelqu'un a été baptisé au nom du Père et du Fils et de l'Esprit Saint, il n'est permis d'aucune manière de le rebaptiser ; ce n'est pas en effet au nom de celui qui baptise, mais au nom de la Trinité qu'il a reçu le don de cette grâce. Et il faut tenir ce que dit l'Apôtre : un seul Dieu, une seule foi, un seul baptême [Ep 4,5](#). Mais nous te prescrivons de donner à ceux-là, avec plus de zèle encore un enseignement spirituel.

Lettre " ta grammata " à l'empereur Léon III, entre 726 et 730

La vénération des saintes images

581

Et tu affirmes que nous nous prosternons devant des pierres, des murs et des planches de bois. Il n'en est rien, ô empereur ; nous y trouvons un rappel et un stimulant : ils élèvent vers le ciel notre esprit lourd et épais, ce qui est la raison d'être de leurs noms, de leurs titres inscrits, de leurs traits distinctifs ; mais nous n'en faisons pas des dieux, comme tu le prétends - et puisse cela ne pas arriver ! - car nous ne mettons pas notre espérance en eux. Et si c'est une image du Seigneur, nous disons: eigneur Jésus Christ, Fils de Dieu, secours-nous et sauve-nous. Si c'en est une de sa sainte Mère, nous disons: Toi qui as porté Dieu, sainte Mère du Seigneur, intercède auprès de ton fils, notre vrai Dieu, pour le salut de nos âmes. Et pour un martyr : saint Etienne, premier martyr, toi qui as versé ton sang pour le Christ, puisque tu peux lui parler librement, intercède pour nous. Et pour tous ceux qui dans le martyre ont témoigné de leur foi, voilà ce que nous disons, voilà les prières que nous adressons par leur intercession ; et il n'est pas vrai, comme tu le prétends, ô empereur, que nous appellions " dieux " les martyrs.

GREGOIRE III : 18 mars 731-28 (29 ?)

novembre 741

Lettre " Magna nos habuit " à l'évêque Boniface, vers 732.

Le baptême de validité douteuse.

582

Pour ce qui concerne ceux dont tu as dit qu'ils ont été baptisés par des païens, s'il en est ainsi, nous te commandons de les baptiser à nouveau au nom de la Trinité. ... Mais nous te prescrivons aussi que soient baptisés également ceux qui doutent s'ils ont été baptisés ou non, ou qui l'ont été par un presbytre qui sacrifie à Jupiter et qui mange des viandes immolées.

Sacrifice de la messe pour des défunts.

583

Tu as cherché à savoir s'il est permis de présenter des oblations pour des défunts. La sainte Eglise tient que chacun peut présenter des oblations pour ses morts véritablement chrétiens, et que les presbytres peuvent faire mémoire d'eux. Et bien que tous nous soyons soumis au péché, il convient que le prêtre fasse mémoire des catholiques défunts et intercède pour eux. Mais cela, il ne sera pas permis de le faire pour des impies, même s'ils ont été chrétiens.

ZACHARIE : 10(3?) décembre 741-22(15?)

mars 752

586

Lettre " Suscipientes sanctissimae fraternitatis ".

à l'archevêque Boniface de Mayence, 5 novembre 744.

Simonie

(2) Nous avons trouvé (dans une lettre de Boniface au pape)... qu'il nous a été rapporté par toi que nous serions des corrupteurs des canons et que nous chercherions à abroger les traditions des Pères, et que par là - ce qu'à Dieu ne plaise ! - nous succomberions avec nos clercs à l'hérésie simoniaque, en acceptant des récompenses ou en demandant à ceux à qui nous conférons le pallium de nous accorder des récompenses en leur demandant de l'argent, ... (Il est demandé à Boniface de ne pas écrire à nouveau de telles choses), parce que nous considérons cela comme outreucidant et injurieux si on nous attribue ce que nous abominons totalement. Loin de nous et de nos clercs la pensée de vendre pour de l'argent ce que nous avons reçu par la grâce de l'Esprit Saint. ... Nous anathématisons en effet tous ceux

qui oseraient vendre pour de l'argent un don de l'Esprit Saint.

Concile de Rome, 3ème session, 25 octobre 745.

587

La descente du Christ au enfers.

...Clément, qui dans sa stupidité rejette les déterminations des saints Pères et tous les actes synodaux, et qui introduit aussi pour les chrétiens le judaïsme lorsqu'il affirme qu'on peut prendre pour femme la veuve d'un frère défunt, et qui de surcroît proclame aussi que le Seigneur Jésus Christ, en descendant aux enfers. en a arraché à la fois les pieux et les impies, doit être dépouillé de tout office sacerdotal et jeté dans les liens de l'anathème.

588

Lettre " Virgilius et Sedonius " à l'archevêque Boniface de Mayence,

1er juillet 746 (745 ?).

L'intention et la forme requises pour le baptême.

Ils ont rapporté en effet qu'il y avait dans cette province un prêtre qui ignorait totalement la langue latine et qui, lorsqu'il baptisait, ne connaissant pas la prononciation latine, disait en déformant la langue : " Baptizo te in nomine Patria et Filia et Spiritus Sancti ". Et pour cette raison ta vénérable fraternité a pensé à rebaptiser. Mais... si celui qui a baptisé, en baptisant, a prononcé comme nous venons de dire non pas pour introduire une erreur ou une hérésie, mais seulement par ignorance du parler romain, nous ne pouvons pas accepter qu'ils soient baptisés à nouveau...

589

Lettre " Sacris liminibus ", à l'archevêque Boniface de

Mayence, 1er mai 748.

L'intention et la forme requises pour le baptême

Dans ce (synode des Anglais) on a manifestement prescrit de façon ferme et démontré avec soin la décision et la résolution selon laquelle quiconque a été purifié sans l'invocation de la Trinité n'avait pas le sacrement de la régénération. Ce qui est tout à fait vrai ; car si quelqu'un a été plongé dans la fontaine du baptême sans l'invocation de la Trinité, il n'est pas parfait, s'il n'a pas été baptisé au nom du Père et du Fils et de l'Esprit Saint. ... Les prêtres du synode susdit ont voulu que soit observé également que si quelqu'un, lors du baptême, omet de nommer l'une seulement des Personnes de la Trinité, cela ne peut pas être un baptême, ce qui est certainement vrai ; car celui qui n'a pas confessé un seul de la sainte Trinité, ne

peut pas être un chrétien parfait.

ETIENNE II (III) : 26 mars 752-26

avril 757

Réponses de Qierzy (Oise), 754

La forme du baptême.

592

(Réponse 14). Pour ce qui concerne ce presbytre qui a baptisé de façon si grossière : Je plonge au nom du Père, et je plonge au nom du Fils et je plonge au nom de l'Esprit Saint, et qui même comme prêtre ne sait pas si c'est un évêque qui l'a béni : celui-là, qui est dans l'ignorance quant à son ordination, il doit absolument être déposé... ; mais les enfants qu'il a baptisés, bien que de façon grossière, puisqu'ils ont été baptisés au nom de la sainte Trinité, qu'ils demeurent dans ce baptême.

PAUL Ier : 29 mai 757 - 28 juin 767

ETIENNE III (IV) : 7 août 768 -

24 janvier 772

ADRIEN Ier : 9 février 772-25

décembre 795

Lettre " Institutio universalis " aux évêques d'Espagne, entre

785 et 791.

L'erreur des adoptianistes.

595

... De votre région est venue jusqu'à nous la nouvelle attristante que quelques évêques qui y séjournent, à savoir Eliphand et Ascaricus avec d'autres qui sont en accord avec eux, ne rougissent pas de confesser le Fils de Dieu comme fils adoptif, lors même qu'aucun

hérésiarque n'a osé proférer un tel blasphème, à l'exception de ce Nestorius impie qui confessait le Fils de Dieu comme un simple homme. ...

La prédestination

596

Mais ce que disent d'autres dans leurs rangs, à savoir que la prédestination à la vie ou à la mort est au pouvoir de Dieu et non au nôtre ; les uns disent : " Pourquoi nous efforçons-nous de vivre, puisque cela est au pouvoir de Dieu ? " d'autres disent: " Pourquoi prions-nous Dieu de ne pas être vaincus par la tentation, puisque cela est en notre pouvoir, de par le libre arbitre ? "

En vérité ils ne peuvent ni le justifier, ni entendre raison, puisqu'ils ne connaissent pas les écrits du bienheureux Fulgence au presbytre Eugippius contre le propos d'un pélagien: " Dieu a donc préparé dans l'éternité de son immutabilité des oeuvres de miséricorde et de justice... ; il a donc préparé des mérites pour les hommes qui doivent être justifiés ; pour les mêmes, qui doivent être glorifiés, il a préparé aussi des récompenses ; mais pour les méchants il n'a pas préparé des volontés mauvaises ou des oeuvres mauvaises, mais il leur a préparé des supplices justes et éternels. Telle est la prédestination éternelle des oeuvres à venir de Dieu, et nous l'annonçons avec autant de confiance que nous savons qu'elle nous est toujours proposée par la doctrine apostolique ".

2e Concile de NICEE

(7e Oecuménique)

24 septembre

- 23 octobre 787

7e session, 13 octobre 787.

Définition concernant les saintes images

600

... Avançant sur la voie royale et nous attachant à l'enseignement divinement inspiré de nos saint Pères et à la tradition de l'Eglise catholique, dont nous reconnaissons qu'elle est celle de l'Esprit habitant en elle, nous décidons ceci, avec toute la précision et la justesse possibles : comme pour la représentation de la précieuse et vivifiante croix, qu'on place les vénérables et saintes images, mosaïques ou oeuvres faites de toute autre matière convenable, dans les saintes églises de Dieu, sur les objets ou vêtements sacrés, les murs et des tableaux, dans les maisons et les chemins ; l'image de notre Seigneur, Dieu et Sauveur Jésus Christ, celle de notre Dame sans tache, la sainte Mère de Dieu, celle des anges, dignes de notre respect, celle de tous les saints et justes.

601

En effet, plus on les voit, grâce à leur représentation par l'image, plus en contemplant leurs

images on est amené à se rappeler et à aimer les modèles originaux et à leur donner salutations et respectueuse vénération ; non pas l'adoration véritable propre à notre foi, qui convient à la nature divine seule, mais comme on le fait pour la représentation de la glorieuse et vivifiante croix, pour les saints évangiles et tous les autres objets sacrés ; et on fera en leur honneur des encensements et l'apport de lumières, selon la pieuse coutume des Anciens. Car " l'honneur rendu à l'image s'en va au modèle original " et celui qui vénère l'image vénère en elle la personne de celui qu'elle représente.

602

Ainsi sont confirmés l'enseignement de nos saints Pères, la tradition de l'Eglise catholique, Eglise qui d'un bout à l'autre de la terre a accueilli l'Evangile ; ainsi nous nous attachons à Paul, qui parlait dans le Christ [2Co 2,17](#) à toute la divine assemblée des apôtres et à la sainteté de nos Pères, tenant fermement les traditions que nous avons reçues [2Th 2,15](#) ; ainsi nous chantons prophétiquement les hymnes célébrant la victoire de l'Eglise : " Réjouis-toi, fille de Sion, élève la voix, fille de Jérusalem, réjouis-toi et jubile de tout ton coeur ; le Seigneur a fait disparaître autour de toi les injustices de tes adversaires, tu es délivrée de la main de tes ennemis ; le Seigneur est roi au milieu de toi ; tu ne verras plus le malheur ", et la paix sera sur toi pour toujours [So 3,14ss.](#) .

603

Ceux qui osent penser ou enseigner autrement, ou à la suite des hérétiques maudits mépriser les traditions de l'Eglise et imaginer quelque nouveauté, ou rejeter l'un des objets consacrés offerts à l'Eglise, évangiles, représentations de la croix, tableau ou saintes reliques d'un martyr ; ou imaginer de tortueuses et fourbes manoeuvres pour renverser quelque chose dans les légitimes traditions de l'Eglise catholique ; ou encore faire servir à des usages profanes les objets sacrés ou les saints monastères : tous ceux-là, s'ils sont évêques ou clercs, nous ordonnons de les déposer ; s'ils sont moines ou laïcs, de les exclure de la communion.

8ème session, 23 octobre 787.

Les élections aux ministères sacrés

604

Toute élection d'un évêque, d'un prêtre ou d'un diacre faite par des princes demeure nulle, selon le canon (canon des apôtres 30) qui dit : Si un évêque recourant à des princes séculiers entre par eux en possession d'une église, qu'il soit déposé, et que soient excommuniés tous ceux qui acceptent sa communion. Car celui qui doit être élevé à l'épiscopat doit être élu par des évêques, comme il a été décidé par les saints Pères réunis à Nicée, dans le canon (can. 4) qui dit : le plus convenable est qu'un évêque soit établi par tous les évêques de la province ; si la chose se révélait difficile, soit en raison d'une nécessité urgente, soit à cause de la longueur de la route, il faut de toute façon que trois évêques se réunissent au même endroit - les absents donnant aussi leur suffrage et exprimant leur consentement par écrit -, et fassent alors l'ordination. La pleine autorité sur ce qui se fait est donnée dans chaque province au métropolitain.

Sur les images, l'humanité du Christ et la tradition de l'Eglise

605

Nous admettons les vénérables images ; ceux qui ne jugent pas ainsi, nous les soumettons à

l'anathème,...

606

Si quelqu'un ne confesse pas que le Christ notre Dieu est l'imité (homologue) selon l'humanité, qu'il soit anathème...

607

Si quelqu'un n'admet pas les présentations de l'Évangile qui se font par des images, qu'il soit anathème.

608

Si quelqu'un ne salue pas ces images, faites au nom du Seigneur et de ses saints, qu'il soit anathème.

609

Si quelqu'un rejette toute la tradition ecclésiastique écrite ou non écrite, qu'il soit anathème...

Lettre " Si tamen licet " aux évêques d'Espagne, entre 793 et 794.

L'hérésie de l'adoptianisme

610

La justification avancée pour l'hérésie de l'adoption de Jésus Christ, le Fils de Dieu, doit être rejetée comme d'autres choses parce que s'appuyant sur des argumentations fausses ; on peut y lire l'ivraie des paroles hérétiques, d'une plume désordonnée. Cela l'Église catholique ne l'a jamais cru, ne l'a jamais enseigné, et jamais elle n'a donné son assentiment à ceux qui croyaient cela faussement..

611

Lui-même en effet (le Christ) a fait savoir au sujet de lui-même de qui il est le fils, lorsqu'il dit qu'il a annoncé aux hommes le nom du Père. Il dit en effet : " J'ai manifesté ton nom aux hommes, que tu m'as donnés du milieu du monde " [Jn 17,6](#). Le nom du Père, il l'a jadis manifesté aux hommes, lorsqu'il s'est fait connaître comme le Fils véritable, non putatif, propre et non adoptif. Mais il faut remarquer qu'il est dit : " aux hommes que tu m'as donnés ". De ces hommes en effet que le Père lui avait donnés, et même qu'il avait élus avant la constitution du monde, ne font pas partie ceux qui le confessent comme le fils adoptif et non comme son propre Fils, comme si un moment il avait été étranger au Père, ou s'il s'était éloigné de lui en prenant chair, alors que c'était une unique volonté du Père et du Fils que le Verbe devienne chair, comme il est écrit : " Que je fasse ta volonté ; mon Dieu, je l'ai voulu " [Ps 40,9](#).

C'est pourquoi il dit ailleurs : " Je monte vers mon Père et votre Père " [Jn 20,17](#) Il dit en effet de façon précise " mon " et " votre ", c'est-à-dire le sien non pas par grâce mais par nature, mais le nôtre par la grâce de l'adoption. En outre jamais le Fils n'a pas été, parce que jamais le Père n'a pas été. Toujours et partout il l'appelle expressément son Père. " Mon Père, dit-il, est à l'oeuvre jusqu'à présent, et moi aussi je suis à l'oeuvre " [Jn 5,17](#) ; et encore : " Père, glorifie ton Fils, pour que ton fils te glorifie " [Jn 17,1](#), et : " Ce que mon Père m'a donné, est plus grand que tout " [Jn 10,29](#)

Mais si dans leurs tergiversations pleines d'astuce ils pensent que tout ce que nous avons avancé ne doit être rapporté qu'à la divinité du Fils de Dieu, qu'ils disent où il a jamais dit

d'un commun sentiment avec nous " notre Père ". " Votre Père, dit-il, sait en effet ce qui vous est nécessaire " [Mt 6,8](#). Il ne dit pas " notre ", comme s'il avait été adopté avec nous par grâce. Et ailleurs : " Soyez donc parfaits vous aussi, comme votre Père des cieux est parfait " [Mt 5,48](#). Pourquoi n'a-t-il pas dit " notre " ? Parce qu'il est autrement le nôtre, et autrement le sien. Alors il dit encore : " Si vous, qui êtes mauvais, savez donner de bonnes choses à vos enfants, combien plus votre Père céleste donnera l'esprit bon à ceux qui le prient ? " [Lc 11,13](#) etc. Alors Paul, le vase d'élection, dit: " Dieu n'a pas épargné son propre Fils, mais il l'a livré pour nous tous " [Rm 8,32](#). Nous savons en effet qu'il n'a pas été livré selon la divinité, mais selon qu'il était un homme véritable.

Concile de Francfort (Main), vers juin 794.

a) Lettre synodale des évêques du royaume franc aux évêques

d'Espagne.

612

.. Nous avons en effet trouvé par écrit au début de votre lettre que vous affirmez : " Nous confessons et croyons que Dieu, le Fils de Dieu, a été engendré du Père avant tous les siècles et sans commencement, coéternel et consubstantiel, non par adoption mais selon la descendance ". De même on a lu peu après au même endroit : " Nous confessons et croyons que, fait de la femme, fait sous la loi [Ga 4,4](#), il n'est pas Fils de Dieu selon la descendance mais par adoption, non par nature mais par grâce. " Voilà le serpent qui se tient caché entre les arbres fruitiers du paradis afin de tromper tous les imprudents...

613

De même ce que vous avez ajouté dans ce qui suit, nous ne l'avons pas trouvé affirmé dans la profession de foi du symbole de Nicée : " dans le Christ deux natures et trois substances " [Lettre " regi regum " à l'empereur Constantin IV vers août 682](#) et " homme déifié " et " Dieu humanisé ". Qu'est la nature de l'homme, sinon âme et corps ? ou quelle différence entre " nature " et " substance ", de sorte qu'il faudrait parler de trois substances et non pas plus simplement, comme le disent les saints Pères, confesser notre Seigneur Jésus Christ vrai Dieu et vrai homme en une seule personne ?

Mais la personne du Fils est demeurée dans la sainte Trinité; à cette personne s'est jointe la nature humaine, en sorte qu'il y a une unique personne, Dieu et homme, non pas un homme divinisé et un Dieu humanisé, mais Dieu homme et homme Dieu : en raison de l'unité de la personne, un seul Fils de Dieu, et le même Fils d'homme, Dieu parfait, homme parfait. L'homme n'est parfait qu'avec l'âme et le corps ... ; nous non plus nous ne nions pas que dans le Christ ces trois sont vraiment présents, à savoir la divinité, l'âme et le corps. Mais parce qu'il est appelé en vérité Dieu et homme, dans le nom de " Dieu " est désigné tout ce qui est de Dieu, et dans celui d'" homme " est entendu tout ce qu'est l'homme. C'est pourquoi il suffit de confesser en lui l'une et l'autre : la substance parfaite de la divinité, et la substance parfaite de l'humanité ... La coutume ecclésiastique a l'habitude de nommer dans le Christ deux substances, à savoir celle de Dieu et celle de l'homme....

614

S'il est donc Dieu véritable, celui qui est né de la Vierge, comment peut-il être fils adoptif ou esclave ? Car vous n'osez aucunement confesser Dieu comme esclave ou comme fils adoptif ; et même si le prophète l'a appelé esclave, ce n'est pas en raison de la condition de servitude mais en raison de l'obéissance de l'humilité par laquelle il est devenu pour le Père " obéissant

jusqu'à la mort " [Ph 2,8](#).

b) Capitulaire du concile.

Condamnation des adoptianistes.

615

Can. 1... Au début des chapitres on a commencé par l'hérésie impie et blasphématoire de l'évêque Eliphand de Tolède et de Félix d'Urgel et de leurs adeptes, qui dans leur pensée fausse affirmaient pour le Fils de Dieu une adoption : ce qu'ont contredit d'une seule voix et ont rejeté tous les très saints Pères susdits, et ils décidèrent que cette hérésie devait être éradiquée complètement de la sainte Eglise.

LEON III : 27 décembre

795-12 juin 816

Concile de Frioul, 796 ou 797 : profession de foi.

La Trinité divine.

616

(Après le symbole de Constantinople suit ceci) : Mais la sainte Trinité, parfaite, inséparable, ineffable et vraie, c'est-à-dire le Père et le Fils et l'Esprit Saint, je la confesse sans division dans l'unité de la nature, parce que Dieu est trine et un ; à savoir trine par la distinction des personnes, un par la substance inséparable de la divinité. Nous croyons donc que ces trois personnes... ne sont pas en apparence seulement ou comme conjecturées, mais vraies, subsistantes, coéternelles, coégales et consubstantielles...

617

Car le Père, vrai Dieu, est vraiment et proprement Père, qui à partir de lui-même, c'est-à-dire de sa substance, a engendré en dehors du temps et sans commencement le vrai Fils, coéternel, consubstantiel et coégal à lui.

Et le Fils, vrai Dieu, est vraiment et proprement Fils, qui a été engendré du Père tous les siècles. ... Et jamais le Père n'a été sans le Fils, ni le Fils sans le Père. ...

618

Et l'Esprit Saint, vrai Dieu, est vraiment et proprement Esprit Saint : ni engendré, ni créé, mais procédant en dehors du temps et inséparablement du Père et du Fils. Il a été, est et sera toujours consubstantiel, coéternel et égal au Père et au Fils. Et jamais le Père ou le Fils n'a été sans l'Esprit Saint, ni l'Esprit Saint sans le Père et le Fils.

Et c'est pourquoi les oeuvres de la Trinité sont toujours inséparables, et il n'y a dans la Trinité rien de divers, de dissemblable ou d'inégal

rien n'est

1996 Denzinger 568

Citations de
DS 568-575:

Magistère

Catéchisme:
499

Citations de
DS 587:

Magistère

Catéchisme:
[633](#)

Catechismus:
[633](#)

Citations de
DS 600-603:

Magistère

Lumen Gentium:

[51](#)

Catéchisme:

[476](#) [477](#) [1161](#) [1674](#) [2132](#)

Catechismus:

[476](#) [477](#) [1161](#) [1674](#) [2132](#)

**Citations de
DS 616-619:**

Magistère

Catéchisme:
[503](#)

Catechismus:
[503](#)

---

rien n'est

divisé dans la nature, rien n'est confondu dans les personnes, rien n'est plus grand ou plus petit, rien n'est antérieur ou postérieur, rien n'est supérieur ; mais une puissance unique et égale, une même majesté, pour toujours, coéternelle et consubstantielle...

Le Christ, le Fils de Dieu par nature, non par adoption.

619

Mais de cette Trinité ineffable, seule la personne du Verbe, c'est-à-dire le Fils... est descendu des cieux dont il ne s'est jamais éloigné. Il s'est incarné de l'Esprit Saint et est devenu vrai homme de Marie toujours vierge, et il demeure vrai Dieu.

Et la naissance humaine et dans le temps n'a pas porté préjudice à cette naissance hors du temps, mais le vrai Fils de Dieu et le vrai Fils d'homme sont dans l'unique personne du Christ Jésus ; ce n'est pas un autre qui est Fils d'homme et un autre qui est Fils de Dieu, mais un seul et même est Fils de Dieu et Fils d'homme, dans les deux natures, la divine et l'humaine, vrai Dieu et vrai homme ; il n'est pas Fils de Dieu putatif, mais vrai ; non pas fils adoptif, mais le propre Fils, car jamais la nature humaine qu'il a prise ne l'a éloigné du Père.

Lui seul en effet est né homme sans péché, puisque seul il s'est incarné, homme nouveau, de l'Esprit Saint et de la Vierge immaculée. Il est consubstantiel à Dieu Père en sa nature, c'est-à-dire divine ; consubstantiel aussi à la mère, sans la souillure du péché, en notre nature, c'est-à-dire la nature humaine. C'est pourquoi nous confessons que dans chacune des deux natures, il est le propre Fils de Dieu et non pas son fils adoptif, parce que, sans confusion et sans séparation, après avoir pris la nature humaine, un seul et même est Fils de Dieu et Fils d'homme. Il est fils du père par nature selon la divinité, et Fils de la mère par nature selon l'humanité, mais proprement Fils du Père en l'un et l'autre.

ETIENNE IV : 22 juin 816 - 24 janvier 817

PASCAL Ier : 25 janvier 817 - 11

février 824

EUGENE II : février - mai 824 - août 827

VALENTIN : août - septembre 827

GREGOIRE IV : septembre (?)827 -

janvier 844

SERGE II : janvier 844 - 27 janvier 847

LEON IV : 10 avril 847-17 juillet 855

Concile de Pavie, 850.

Le sacrement de l'onction des malades.

620

(8) Ce sacrement salutaire aussi que recommande l'apôtre Jacques en disant : " L'un de vous est-il malade ?.. il lui sera pardonné " [Jc 5,14](#) doit être porté à la connaissance des peuples par une prédication adroite : c'est en effet un mystère grand et très désirable, par lequel, s'il est demandé dans la foi, le péché est remis et par suite aussi la santé corporelle rétablie. ... Mais il faut savoir que si celui qui est malade est livré à la pénitence publique, il ne peut pas recevoir le remède de ce mystère, à moins qu'ayant d'abord obtenu la réconciliation, il ait pu recevoir le corps et le sang du Christ. Car à celui à qui les autres sacrements sont interdits, il ne sera en aucun cas permis d'user de celui-là.

Concile de Quierzy, Mai 853

Le libre arbitre de l'homme et la prédestination.

621

Chap. 1. Dieu tout-puissant a créé l'homme droit, sans péché, et avec le libre arbitre, et il l'a placé dans le paradis, voulant qu'il demeure dans la sainteté de la justice, L'homme, ayant mal usé de son libre arbitre, a péché et est tombé, et il est devenu " masse de perdition " (St Augustin), de tout le genre humain. Mais Dieu, bon et juste, a choisi parmi cette masse de perdition, selon sa prescience, ceux qu'il a prédestinés par grâce [Rm 8,29](#) [Ep 1,11](#) à la vie, et il les a prédestinés à la vie éternelle ; les autres, ceux que le jugement de sa justice a hissés dans la masse de perdition, il a su par avance qu'ils seraient perdus, mais il ne les a pas prédestinés à la perdition ; cependant il les a prédestinés à une peine éternelle parce qu'il est juste. Et pour cela nous parlons d'une seule prédestination, qui a trait soit au don de la grâce, soit à la rétribution de la justice.

622

Chap. 2. Nous avons perdu le libre arbitre dans le premier homme et nous l'avons reçu par le Christ notre Seigneur, et le libre arbitre, nous l'avons pour le bien, prévenu et aidé par la grâce, et le libre arbitre, nous l'avons pour le mal, abandonné par la grâce. Mais le libre arbitre nous l'avons, parce qu'il est libéré par la grâce et guéri de la corruption par la grâce.

623

Chap. 3. Dieu tout-puissant veut que " tous les hommes " sans exception " soient sauvés " [1Tm 2,4](#), bien que tous ne soient pas sauvés. Que certains se sauvent, c'est le don de celui qui sauve ; que certains se perdent, c'est le salaire de ceux qui se perdent.

624

Chap. 4. De même qu'il n'y a eu, qu'il n'y a ou qu'il n'y aura aucun homme dont la nature n'ait été assumée dans le Christ Jésus notre Seigneur, de même il n'y a, il n'y a eu et il n'y aura aucun homme pour qui il n'ait pas souffert, bien que tous pourtant ne soient pas rachetés par le mystère de sa Passion. Que tous ne soient pas rachetés par le mystère de sa Passion ne concerne ni la grandeur ni l'abondance du rachat, mais la partie des infidèles et de ceux qui ne croient pas de cette foi qui " agit par la charité " [Ga 5,6](#) ; car la coupe du salut de l'humanité, faite de notre faiblesse et de la puissance divine, contient bien ce qui est utile à tous ; mais si l'on n'y boit pas, on n'est pas guéri.

[Concile de Valence, 8 janvier 855.](#)**[La prédestination.](#)****625**

Can. 1... Les nouveautés dans les expressions et les bavardages présomptueux qui peuvent avoir davantage pour résultat d'attiser les braises des disputes et des scandales entre frères que de susciter une quelconque édification dans la crainte de Dieu, nous les évitons en y mettant tout notre effort. Sans hésitation cependant nous prêtons écoute avec révérence et nous soumettons notre intelligence avec obéissance aux docteurs qui traitent la parole de vérité de façon pieuse et juste, et à ceux qui ont expliqué les saintes Ecritures de façon particulièrement lumineuse, c'est-à-dire à Cyprien, Hilaire, Ambroise, Jérôme, Augustin et aux autres qui reposent dans la piété catholique, et de toute nos forces nous embrassons ce qu'ils ont écrit pour notre salut. En effet, au sujet de la prescience de Dieu et de la prédestination, et des autres questions à propos desquelles il est apparu que les frères ont éprouvé un scandale qui n'est pas minime, nous croyons qu'il ne faut tenir très fermement que ce que pour notre joie nous avons puisé du sein maternel de l'Eglise.

626

Can. 2. Nous tenons fidèlement que "Dieu sait et a su par avance de toute éternité et le bien que feraient les bons, et le mal que commettraient les méchants", car nous avons la parole de l'Ecriture qui dit : " Dieu éternel qui connais les choses cachées, qui connais toutes choses avant qu'elles soient " ; et il nous plaît de tenir qu'"il a su par avance, absolument, que les bons seraient bons par sa grâce, et qu'ils recevraient par cette même grâce les récompenses éternelles ; qu'il a su par avance que les méchants seraient mauvais par leur propre malice, et qu'ils seraient condamnés par sa justice au châtement éternel " ; comme selon le Psalmiste : " Parce que Dieu a la puissance et le Seigneur la miséricorde qui rend à chacun selon ses oeuvres " [Ps 62,12](#) ss., et comme il en va dans la doctrine apostolique : " A ceux qui par la persévérance à bien faire recherchent gloire, honneur et incorruptibilité, la vie éternelle ; mais a ceux qui par révolte n'acquiescent pas à la vérité, mettant leur confiance dans l'injustice, colère et indignation, tribulation et angoisse pour toute âme humaine qui commet le mal " [Rm 2,7-10](#).

Dans le même sens le même dit ailleurs : " Dans la révélation de notre Seigneur Jésus Christ depuis le ciel avec les anges de sa puissance, tirant vengeance dans un feu de flammes de ceux qui ne connaissent pas Dieu et qui n'obéissent pas à l'Evangile de notre Seigneur Jésus Christ, qui subiront des peines éternelles dans la ruine,...lorsqu'il viendra pour être glorifié en ses saints et pour être admiré dans tous ceux qui auront cru " [2Th 1,7-10](#)

627

Au reste la prescience de Dieu n'a imposé à aucun méchant une nécessité qui l'eût empêché d'être autre, mais ce que celui-ci serait de par sa propre volonté, en tant que Dieu qui sait

toutes choses avant qu'elles soient, il l'a su par avance en raison de sa majesté toute-puissante et immuable. " Nous ne croyons pas non plus que quelqu'un est condamné en raison d'un jugement qu'il (Dieu) a porté par avance, mais qu'il l'est en raison de sa propre iniquité ". " Et ces méchants ne périssent pas parce qu'ils n'ont pas pu être bons, mais parce qu'ils n'ont pas voulu être bons et que par leur vice ils sont demeurés dans la masse de damnation, soit par démérite originel, soit aussi par démérite actuel ".

628

Can. 3. Au sujet de la prédestination également nous avons décidé, et nous nous y tenons fidèlement, selon l'autorité apostolique qui dit : " Le potier n'a-t-il pas le pouvoir de faire de la même masse une masse destinée à être un vase noble, et un autre destiné à un usage vil ? " [Rm 9,21](#), en ajoutant aussitôt : " Si donc Dieu voulant montrer sa colère et manifester sa puissance, a supporté avec beaucoup de patience les vases de colère prêts ou préparés pour la perdition, afin de montrer les richesses de sa grâce dans les vases de miséricorde qu'il a préparés pour la gloire " [Rm 9,22](#) ss. : nous affirmons avec confiance la prédestination des élus à la vie, et la prédestination des impies à la mort ; dans l'élection cependant de ceux qui doivent être sauvés la miséricorde de Dieu précède le mérite, tandis que dans la damnation de ceux qui doivent périr le démérite précède le juste jugement de Dieu. " Par la prédestination Dieu a seulement déterminé ce que lui-même ferait soit par miséricorde gratuite, soit par juste jugement ", selon l'Écriture qui dit : " Il a fait ce qui sera " [Is 45,118](#); chez les méchants cependant il a su par avance leur malice, parce qu'elle provient d'eux ; il ne l'a pas prédestinée, parce qu'elle ne provient pas de lui.

629

Mais la peine qui suit leur démérite, en tant que Dieu qui voit tout par avance, il l'a sue et destinée à l'avance parce qu'il est juste, lui, auprès de qui se trouve, comme le dit Saint Augustin, pour absolument toute chose aussi bien un jugement fixé qu'une prescience certaine. A cela correspond la parole du Sage : " Les jugements sont préparés pour les moqueurs et les masses qui frappent pour les corps des insensés " [Pr 19,29](#).

De cette immuabilité de la prescience et de la prédestination de Dieu, par laquelle auprès de lui les choses futures sont déjà advenues, la parole de l'Écclésiaste peut elle aussi bien se comprendre : " J'ai reconnu que toutes les oeuvres que Dieu a faites demeurent pour toujours. Nous ne pouvons rien ajouter ni rien retrancher de ce que Dieu a fait pour qu'on le craigne " [Qo 3,14](#). " Mais qu'il y ait des hommes prédestinés au mal par la puissance divine ", de telle sorte que pour ainsi dire ils ne puissent pas être autre chose, " non seulement nous ne le croyons pas, mais s'il en est qui voulaient croire une chose aussi mauvaise, avec toute notre détestation ", comme aussi le concile d'Orange, " nous leur disons : anathème " [397](#) .

630

Chap. 4. De même au sujet de la Rédemption par le sang du Christ : en raison de la très grande erreur qui a surgi à ce sujet, au point que certains, comme leurs écrits l'indiquent, définissent qu'il a été versé également pour ces impies qui, depuis le commencement du monde jusqu'à la Passion du Seigneur, sont morts dans leur impiété et ont été punis de la damnation éternelle, et cela contre cette parole prophétique : " Je serai ta mort, ô mort, je serai ton fléau, en fer " [Os 13,14](#), nous avons décidé qu'il faut tenir et enseigner simplement et fidèlement selon la vérité de l'Évangile et des apôtres que nous devons tenir que ce prix a été donné pour ceux-là seulement dont notre Seigneur lui-même dit : " De même que Moïse a élevé le serpent dans le désert, de même le Fils de l'homme doit être élevé pour que tout homme qui croit en lui ne périsse pas mais ait la vie éternelle. Dieu en effet a tant aimé le monde qu'il a donné son Fils unique, pour que tout homme qui croit en lui ne périsse pas, mais ait la vie éternelle " [Jn 3,14-16](#), et l'Apôtre dit : " Le Christ a été offert une fois pour toutes pour enlever les péchés de beaucoup " [He 9,28](#).

631

Quant aux - (quatre chapitres qui ont été imprudemment acceptés par le concile de nos frères, en raison de leur inutilité et même de leur nocivité, et de l'erreur contraire à la vérité ; mais aussi aux autres) - dix- neuf chapitres, résultant de raisonnements ineptes et qui - même si on s'en vante - ne s'appuient sur aucune érudition séculière, dans lesquels on trouve davantage une invention du diable qu'un argument quelconque de la foi : nous les éloignons totalement de l'ouïe pieuse des fidèles, et pour que ceux-ci soient gardés en tout de telles choses et d'autres semblables, nous les interdisons par l'autorité du Saint-Esprit ; nous estimons aussi que ceux qui introduisent des nouveautés doivent être châtiés pour n'être pas frappés plus sévèrement encore.

632

De même nous croyons qu'il faut tenir très fermement que toute la multitude des fidèles qui a été régénérée " de l'eau et de l'Esprit Saint " [Jn 3,5](#), qui par là a été vraiment incorporée à l'Eglise et, selon la doctrine apostolique, baptisée dans la mort du Christ [Rm 6,3](#) a été lavée de ses péchés dans son sang ; car il n'aurait pas pu y avoir de vraie régénération en eux s'il n'y avait pas eu aussi une vraie Rédemption ; il n'y a rien en effet dans les sacrements de l'Eglise qui soit vain, rien qui soit trompeur, mais tout est vrai et soutenu par sa vérité et sa sincérité.

Toutefois de cette multitude même des fidèles et des rachetés, les uns sont sauvés par un salut éternel, parce que par la grâce de Dieu ils sont demeurés fidèles dans sa Rédemption, portant dans leur coeur la parole du Seigneur lui-même : " Celui... qui aura persévéré jusqu'à la fin, celui-là sera sauvé " [Mt 10,22](#) [Mt 24,13](#) ; les autres, qui n'ont pas voulu demeurer dans le salut de la foi qu'ils ont reçue au début, et qui ont préféré annuler la grâce de la Rédemption par une doctrine ou une vie dépravées plutôt que de la conserver, ne parviennent d'aucune manière à la plénitude du salut et à l'obtention de la béatitude éternelle. [Rm 6,3](#) [Ga 3,27](#) [He 10,22](#) [He 26,28](#).

633

Chap.6. De même au sujet de la grâce par laquelle sont sauvés ceux qui croient, et sans laquelle la créature raisonnable n'a jamais vécu de façon bienheureuse, et au sujet du libre arbitre blessé par le péché dans le premier homme mais rétabli et guéri par la grâce du Seigneur Jésus, nous confessons de la façon la plus ferme et d'une foi pleine cela même que les saints Pères sur l'autorité des saintes Ecritures nous ont enseigné à tenir, ce qu'ont professé le concile africain [222](#) et celui d'Orange [370-397](#) , ce que les très bienheureux pontifes du Siège apostolique [238-249](#) ont tenu par la foi catholique, et au sujet de la nature et de la grâce également nous ne nous permettons d'aucune manière d'aller dans une autre direction.

Quant aux arguties ineptes et aux commérages de vieilles femmes [1Tm 4,7](#) et quant à la bouillie des disciples de Scot qui répugne jusqu'à la nausée à la pureté de la foi - en ce qui en ces temps très dangereux et difficiles, et pour augmenter encore notre labeur, s'est accru de façon misérable et déplorable jusqu'à rompre la charité -, nous le rejetons complètement pour que les esprits chrétiens n'en soient pas corrompus et ne dévient pas de la simplicité et de la pureté de la foi qui est dans le Christ Jésus [2Co 11,3](#) et dans la charité du Christ nous exhortons la charité fraternelle à réfréner son ouïe en se gardant de telles choses.

[BENOIT III : juillet 855-17](#)

[avril 858](#)

NICOLAS Ier : 24 avril 858-13

novembre 867

Concile de Rome, 862.

L'hérésie des théopaschites

635

Chap. 1 (7). Il faut certes croire réellement et professer à tous égards que notre seigneur Jésus Christ, Dieu et Fils de Dieu, a enduré la Passion de la croix seulement selon la chair, mais qu'en sa divinité il est demeuré impassible, comme l'enseigne l'autorité apostolique et la splendide doctrine des très saints Pères.

636

Chap. 2. (8) Quant à ceux qui disent que notre Rédempteur et Seigneur Jésus Christ et Fils de Dieu a enduré la Passion de la croix selon la divinité, ce qui est impie et exécration pour des esprits catholiques, qu'ils soient anathèmes.

L'effet du baptême

637

Chap.9 (4). Tous ceux qui disent que ceux qui sont renés de la source du très saint baptême en croyant au Père et au Fils et au Saint-Esprit, ne sont pas également lavés du péché originel, qu'ils soient anathèmes.

Lettre " Proposueramus quidem " à l'empereur Michel, 28

septembre 865

638

...Le juge ne sera jugé ni par l'empereur, ni par tout le clergé, ni par les rois, ni par le peuple... " Le premier Siège ne sera jugé par personne "...

639

Où donc avez-vous lu que les empereurs, vos prédécesseurs, auraient pris part aux assemblées synodales à l'exception peut-être de celles dans lesquelles il a été traité de la foi, qui est universelle, qui est commune à tous, qui ne concerne pas seulement les clercs, mais également les laïcs et en fait tous les chrétiens ?... Plus une plainte est adressée au jugement d'une autorité supérieure, plus il faut se tourner vers une instance plus élevée, jusqu'à ce que, pas à pas, on parvienne à ce Siège dont le jugement est soit modifié en mieux par lui-même, si l'importance de l'affaire l'exige, soit réservé, sans interrogation, au seul jugement de Dieu.

640

En outre, si vous ne Nous écoutez pas, il en résultera que nécessairement vous serez pour Nous tels que notre Seigneur prescrit de considérer ceux qui dédaignent écouter l'Eglise de

Dieu ; d'autant plus que les privilèges de l'Eglise romaine, confirmés par la bouche du Christ dans le bienheureux Pierre, disposés dans l'Eglise elle-même, reconnus depuis les temps anciens, célébrés par les saints synodes universels, et vénérés constamment par toute l'Eglise, ne peuvent d'aucune manière être diminués, limités et modifiés, car le fondement que Dieu a posé, une entreprise humaine ne peut pas l'écartier et ce que Dieu a établi tient de façon ferme et solide... Ces privilèges donc, conférés à cette sainte Eglise par le Christ qui n'ont pas été conférés par les synodes, mais seulement célébrés et vénérés par eux... Nous contraignent et Nous poussent à " avoir la sollicitude de toutes les Eglises " de Dieu [2Co 11,28](#) ..

641

Car puisque selon les canons le jugement des instances inférieures doit être déféré à l'autorité supérieure pour être annulé ou confirmé, il est manifeste que le jugement du Siège apostolique, pour lequel il n'y a pas d'autorité plus grande, ne doit être réexaminé par personne [232](#) , " et qu'il n'est permis à personne de juger de son jugement. Car les canons ont voulu qu'on fasse appel auprès de lui de toutes les parties du monde ; mais il n'est permis à personne de faire appel de son jugement "...

Si donc on admet que ce qui a trait au jugement de l'évêque de Rome ne doit plus être examiné - car la coutume le veut elle aussi -, nous ne nions pas que le jugement de ce Siège puisse être modifié en mieux lorsque quelque chose lui a échappé, ou que lui-même, compte tenu des circonstances et du moment, ou en raison d'une grave nécessité, avait décidé d'ordonner quelque chose de façon exceptionnelle, car l'excellent apôtre Paul a lui aussi, comme nous le lisons, fait certaines choses de façon exceptionnelle qu'ensuite, nous le savons, il a réprovoquées ; mais dans le cas seulement où celle-ci, à savoir l'Eglise romaine, après examen attentif, a ordonné que cela soit fait, et non quand elle-même a refusé que ce qui a été bien défini soit examiné à nouveau...

642

Quant à vous, nous le demandons, ne portez pas préjudice à l'Eglise de Dieu : car elle, elle ne porte aucun préjudice à votre empire puisque, au contraire, elle supplie la divinité éternelle pour sa stabilité, et qu'elle prie, avec une dévotion incessante, pour votre conservation et votre salut. Ne vous arroyez pas ce qui lui revient : ne cherchez pas à lui enlever ce qui a été commis à elle seule : car vous le savez, autant il ne convient pas à un clerc, à un homme au service de Dieu, de se mêler aux affaires du siècle, autant assurément un homme chargé des affaires de ce monde doit rester à l'écart des choses sacrées.

Enfin Nous ignorons absolument comment ceux à qui il est permis seulement de présider aux choses humaines et non aux choses divines, osent juger ceux qui s'occupent de ces choses divines. Cela a existé avant la venue du Christ, lorsque certains étaient de façon exemplaire à la fois rois et prêtres; l'histoire sainte rapporte que saint Melchisédech l'a été [Gn 14,18](#) et cela le diable l'a imité dans ses membres, lui qui toujours cherche à revendiquer pour lui-même, de façon tyrannique, ce qui revient au culte divin, de sorte que les empereurs païens furent appelés en même temps " Souverains pontifes ". Mais dès que l'on fut parvenu à celui qui est à la fois le roi et le pontife véritable, l'empereur ne s'est plus arrogé les droits du pontificat, ni le pontife le nom impérial.

Car le même " médiateur de Dieu et des hommes, l'homme Christ Jésus " [1Tm 2,5](#) a séparé les fonctions des deux pouvoirs selon des activités propres et des dignités distinctes - voulant qu'elles soient portées vers le haut par leur propre - humilité, et non pas ramenées vers les profondeurs par l'orgueil humain - en sorte que les empereurs aient besoin des pontifes pour la vie éternelle et que les pontifes fassent usage des lois de l'empereur pour le cours des affaires purement temporelles : afin que l'activité spirituelle soit loin des incursions charnelles, et que donc celui qui est au service de Dieu ne se mêle d'aucune manière des affaires séculières [2Tm 3,4](#) et que d'autre part l'on ne voie pas présider aux affaires divines celui qui est mêlé aux affaires séculières ; en sorte que tout à la fois il soit pourvu à la

modestie des deux ordres, afin qu'ils ne s'élèvent pas en s'appuyant sur l'un et l'autre, et que la fonction soit adaptée à chaque fois à ce que sont les actions.

Réponses " Ad consulta vestra " aux Bulgares, 13 novembre

866.

La forme essentielle du mariage.

643

Chap. 3... Il suffira selon les lois du seul consentement de ceux dont on considère l'union ; si ce seul consentement devait faire défaut lors des noces, tout le reste, même réalisé avec l'union charnelle elle-même, sera vain, comme l'atteste le grand docteur Jean Chrisostome qui dit : " Ce qui fait le mariage, ce n'est pas l'union charnelle, mais le consentement ".

Forme et ministre du baptême.

644

Chap. 15. Vous demandez si les hommes qui ont reçu le baptême de ce (pseudo- prêtre) sont chrétiens ou s'ils doivent être baptisés à nouveau. Mais s'ils ont été baptisés au nom de la Trinité très haute et indivisible, ils sont réellement chrétiens, et quel qu'ait été le chrétien par qui ils ont été baptisés, il ne convient pas qu'ils soient baptisés à nouveau ; car... " le baptême... même conféré par un adultère ou par un voleur, parvient comme un don intact à celui qui le reçoit " [356](#) ...

Et c'est pourquoi le méchant, lorsqu'il procure le bien, ce n'est pas aux autres mais à lui-même qu'il fait subir un surcroît de dommage ; et c'est pourquoi il est certain que ceux que ce Grec a baptisés, aucune part de la blessure ne les atteint, en raison de ceci : " C'est lui qui baptise " [Jn 1,33](#), c'est-à-dire le Christ, et encore : " Dieu donne la croissance " [1Co 3,7](#), sous-entendu : et non pas l'homme.

645

Chap. 71. Personne, aussi impur qu'il soit, ne peut rendre impurs les sacrements divins, qui sont le remède qui purifie de toutes les souillures. De même un rayon de soleil qui passe par les cloaques et les latrines ne peut pas en recevoir de souillure ; aussi, quelle que soit la qualité du prêtre, il ne peut pas polluer ce qui est saint ; c'est pourquoi, jusqu'au moment où il sera rejeté par un jugement des évêques, on doit recevoir de lui la communion, car lorsque les méchants procurent un bien, c'est à eux-mêmes seulement qu'ils portent un tort, et une torche qui est allumée cause certes une perte à elle-même, mais aux autres elle donne la lumière dans les ténèbres... Recevez donc avec intrépidité le mystère du Christ de tout prêtre, car tout est purifié dans la foi.

646

Chap. 104. Vous dites que dans votre patrie beaucoup ont été baptisés par un juif - vous ne savez pas s'il est chrétien ou païen - et vous demandez quelle conduite avoir à leur sujet. Si ceux-ci ont été vraiment baptisés au nom de la sainte Trinité ou seulement au nom du Christ, comme nous le lisons dans les Actes des Apôtres [1Co 2,38](#) [1Co 19,5](#) (car c'est là une seule et même chose comme l'expose Ambroise), il est établi qu'ils ne doivent pas être baptisés à nouveau ; mais d'abord il faut rechercher si ce juif était chrétien ou païen, ou s'il est devenu chrétien ensuite, encore que nous croyions qu'il ne faut pas négliger ce que le bienheureux Augustin dit du baptême : " Nous l'avons déjà assez démontré, dit-il, le baptême qui est consacré par les paroles de l'Évangile n'est pas mis en jeu par l'erreur du ministre qui a sur le Père, le Fils ou le Saint-Esprit une opinion différente de ce qu'enseigne la doctrine céleste " ,

et à nouveau : " Il en est aussi dans ce nombre certains qui mènent une vie scandaleuse ou même qui traînent dans l'hérésie ou dans les superstitions des gentils ; et pourtant même là " le Seigneur connaît les siens " [2Tm 2,19](#). Car dans cette ineffable prescience de Dieu, beaucoup de ceux qui paraissent au- dehors sont au-dedans " .

Et dans un autre passage : " Même des esprits assez lents comprennent, comme je le pense, que nulle perversité humaine, du ministre ou du sujet, ne peut faire violence au baptême du Christ " ; et encore : " Quelqu'un qui est séparé peut transmettre, comme quelqu'un qui est séparé peut posséder, mais transmettre de manière funeste ; quant à celui à qui il transmet, il peut recevoir pour son salut si lui-même ne reçoit pas en étant séparé.

Aucun emploi de la force dans l'acceptation de la foi.

647

Chap. 41. Au sujet de ceux qui refusent de recevoir le bien du christianisme, nous ne pouvons rien vous écrire d'autre, sinon que vous devez les convaincre d'accéder à la vraie foi par des monitions, des exhortations et des instructions, plutôt que de les convaincre par la force de ce que leur pensée est vanité.

Par ailleurs, en aucune manière, il ne doit leur être fait violence pour qu'ils croient. Car tout ce qui ne provient pas d'un désir, ne peut être bon [Ps 53,8](#) [Ps 118,108](#) [Ps 27,7](#) ; Dieu commande en effet une soumission volontaire, et qui soit manifestée par des volontaires seulement, car s'il avait voulu mettre en oeuvre la force, personne n'aurait pu résister à sa toute- puissance.

L'aveu d'un crime ne doit pas être extorqué par la torture.

648

Chap. 86. Vous dites que chez vous, lorsqu'un voleur ou un brigand a été pris et qu'il a nié ce qui lui est reproché, le juge frappe sa tête avec des verges et pique ses flancs avec des pointes de fer jusqu'à ce qu'il produise la vérité ; cela, ni la Loi divine, ni la loi humaine ne l'admet, d'aucune manière, car un aveu ne doit pas être involontaire mais spontané, et il ne doit pas être provoqué par la violence mais proféré de façon volontaire ; s'il arrive en fin de compte qu'après avoir infligé ces tourments vous ne trouviez absolument rien de ce qui est reproché à celui qui les a subis, ne rougissez-vous pas au moins alors et ne reconnaissez-vous pas de quelle façon impie vous jugez ?

Et de même si un homme accusé, qui a subi cela et qui ne peut pas le supporter, dit qu'il a perpétré ce qu'il n'a pas perpétré: ers qui, je le demande, se retourne toute l'ampleur d'une telle impiété, sinon vers celui qui l'a contraint à avouer cela de façon mensongère ? Pourtant on sait qu'il n'avoue pas, mais qu'il parle, celui qui dit de sa bouche ce qu'il n'a pas dans son coeur !...

Par ailleurs lorsqu'un homme libre a été appréhendé pour un crime et que - à moins qu'il ait déjà été trouvé coupable d'un crime auparavant, ou que, confondu par trois témoins, il subisse la peine, ou qu'il n'ait pas pu être confondu - il jure sur le saint Evangile qui lui est présenté qu'il ne l'a pas commis, il sera absous, et ensuite il sera mis un terme à cette affaire comme l'atteste l'apôtre des nations plusieurs fois mentionné lorsqu'il dit : " pour confirmer le terme qui est mis à toute controverse entre eux, il y a le serment "

HADRIEN II : 14 décembre 867-14

décembre 872

4e Concile de CONSTANTINOPE (8ème oecuménique)

5 octobre 869- 28 février 870

10ème session, 28 février 870 : canons.

La tradition, règle pour la foi.

650

(traduction du bibliothécaire Anastase)

Can. 1. Désireux de marcher sans encombre sur la voie droite et royale de la justice divine, nous devons garder comme flambeaux toujours brillants, illuminant nos pas qui vont à la suite de Dieu, les ordonnances et la pensée des saints Pères.

(Version grecque abrégée : " VGA " - 1. Désireux de marcher sans encombre sur la voie droite et royale de la justice divine, nous devons garder comme des flambeaux toujours brillants les ordonnances et la pensée des saints Pères ;

651

C'est pourquoi, à l'instar du grand et très sage Denys, nous les regardons et les considérons comme une seconde Parole divine ; et de même, à leur sujet, nous chantons avec le plus vif empressement, avec le divin David : " Le commandement lumineux de Dieu, clarté pour les yeux ". [Ps 19,9](#) [Ps 119,105](#) [Pr 6,23](#) [Is 26,9](#) ..

C'est en effet à la lumière qu'à juste titre sont comparées les recommandations et les interdictions des canons divins, c'est grâce à eux que l'on distingue le meilleur du pire, et que l'on discerne ce qui est utile et profitable de ce qui n'est pas utile mais nuisible.

652

Donc, les règles qui ont été transmises à la sainte Eglise catholique et apostolique tant par les saints et très illustres apôtres que par les conciles oecuméniques et locaux des orthodoxes, ou même par n'importe quel Père porte- parole de Dieu et docteur de l'Eglise, nous déclarons les observer et les garder.

Réglant sur eux nos mœurs et notre propre vie, nous décrétons que l'ensemble des prêtres ainsi que ceux qui sont comptés sous le nom de chrétiens, son canoniquement soumis aux peines et condamnations, et, à l'opposé, aux réintégrations et aux justifications qui ont été définies par ces règles ;

de fait, à conserver les traditions que nous avons reçues oralement ou par écrit des saints qui brillèrent autrefois, le grand Apôtre nous exhorte ouvertement . (VGA - donc les règles qui ont été transmises à la sainte Eglise catholique et apostolique tant par les saints et très illustres apôtres que par les conciles oecuméniques orthodoxes ou locaux, ou même par un Père porte-parole de Dieu et docteur de l'Eglise, nous déclarons les observer et les garder. De fait, à conserver les traditions que nous avons reçues oralement ou par écrit des saints qui brillèrent autrefois, le grand apôtre Paul nous exhorte ouvertement [2Th 2,15.](#))

1996 Denzinger 618

**Citations de
DS 621-624:**

Magistère

Catéchisme:
[605](#)

Catechismus:
[605](#)

Citations de
DS 643-648:

Magistère

Catéchisme:
1256

Citations de
DS 650-664:

Magistère

Catéchisme:
[367](#)

Catechismus:
[367](#)

1996 Denzinger 653

La vénération des saintes images.

653

Can. 3. Nous décrétons que l'image sacrée de notre Seigneur Jésus Christ, libérateur et sauveur de tous les hommes, doit être vénérée avec les mêmes honneurs que le livre des saints évangiles. (VGA - 3. Nous décrétons que l'image de notre Seigneur Jésus Christ doit être vénérée avec les mêmes honneurs que le livre des saints évangiles).

654

En effet, de même que, grâce aux paroles qui se composent des syllabes contenues dans le livre, nous parvenons tous au salut, de même, grâce à l'action que ces images exercent par leurs couleurs, tous, les savants aussi bien que les ignorants, tirent un utile parti de ce qu'ils ont sous les yeux. En effet, ce qui est dit dans les syllabes, l'expression qui emploie les couleurs le proclame et le rehausse ; et il convient, conformément à la raison et à la plus antique tradition, à cause de l'honneur - parce qu'il renvoie aux modèles eux-mêmes - qu'indirectement les images soient honorées, et vénérées comme le livre sacré des saints évangiles et la figure de la précieuse croix. (VGA - En effet, de même que, grâce aux paroles contenues dans le livre, tous parviennent au salut, de même grâce à l'action que ces images exercent par leurs couleurs, tous, les savants aussi bien que les ignorants, tirent un utile parti de ce qu'ils ont sous les yeux. En effet, ce qui est dit dans les syllabes, l'écriture en couleurs elle aussi le proclame et le représente par les couleurs).

655

Donc, si quelqu'un ne vénère pas l'image du Christ Sauveur, il n'en verra pas non plus la forme, quand il viendra dans la gloire de son Père pour être glorifié et glorifier ses saints [2Th 1,10](#) ; qu'il soit tenu à l'écart de sa communion et de sa gloire. (VGA - Donc si quelqu'un ne vénère pas l'image du Christ Sauveur, il ne verra pas non plus sa forme lors de la deuxième venue).

656

Il en sera de même pour qui ne vénère pas l'image de Marie sa mère immaculée et mère de Dieu. Nous peignons en outre les images des saints anges, comme la divine Ecriture les représente par des mots ; nous honorons et vénérons aussi les images des apôtres dignes de tant de louanges, des prophètes, des martyrs, des hommes consacrés, et de tous les saints. Que ceux qui ne se conduisent pas ainsi soient anathèmes au nom du Père, du Fils, et du Saint-Esprit. (VGA - Nous honorons et vénérons de même l'image de sa mère immaculée et les images des saints anges comme la divine Ecriture les représente par des mots, et aussi celles de tous les saints ; et que tous ceux qui ne se conduisent pas ainsi soient anathèmes).

L'unicité de l'âme humaine.

657

Can. 11. Alors que l'Ancien et le Nouveau Testament enseignent que l'homme a une seule âme raisonnable et intellectuelle, et que tous les Pères et docteurs porte-parole de Dieu dans l'Eglise affirment la même doctrine, des individus, consacrant leurs efforts à inventer des

maux, en sont venus à un tel degré d'impiété qu'ils enseignent impudemment que l'homme a deux âmes, et qu'ils tentent... d'affermir leur hérésie par des efforts irrationnels. (VGA - 10. Alors que l'Ancien et le Nouveau Testament enseignent que l'homme a une seule âme raisonnable et intellectuelle, et que que tous les Pères et les docteurs porte-parole de Dieu dans l'Eglise affirment la même doctrine, des individus enseignent que l'homme a deux âmes, et affermissent leur hérésie par des démonstrations insensées).

658

C'est pourquoi ce saint concile oecuménique ... anathématise d'une voix puissante les inventeurs et fauteurs d'une telle impiété, ainsi que ceux qui partagent leur point de vue ; le concile définit et promulgue qu'absolument personne ne doit posséder ni conserver d'une quelconque manière les textes des auteurs de cette impiété.

Si quelqu'un a l'audace d'agir à l'encontre de ce grand et saint concile, qu'il soit anathème, et exclu de la foi et de la religion chrétiennes. (VGA - C'est pourquoi ce saint concile oecuménique anathématise d'une voix puissante les auteurs d'une telle impiété, ainsi que ceux qui partagent leur point de vue.

Si quelqu'un à l'avenir a l'audace de dire le contraire, qu'il soit anathème.

La liberté dans la direction de l'Eglise.

659

Can. 12. (n'existe plus en grec - VGA -) Comme les canons apostoliques et conciliaires interdisent formellement les promotions et consécrations d'évêques accomplies sous l'influence et avec la recommandation des archontes, nous déclarons nous aussi et décidons, en accord avec ces canons, que si un évêque, grâce à la fourberie ou à la tyrannie des puissants, reçoit de cette façon la consécration de sa dignité, il sera de toute manière déposé, comme un homme qui non pas selon la volonté de Dieu, mais d'après la volonté du sentiment charnel, a voulu posséder ou a accepté la maison de Dieu de la part des hommes et par l'intermédiaire des hommes.

660

Can. 17. (lat.) Par ailleurs, nous avons rejeté loin de nos oreilles comme une affirmation odieuse ce propos tenu par des ignorants : un synode ne peut être tenu sans la présence d'un archonte. En effet, jamais les saints canons n'ont prescrit la présence des princes séculiers aux synodes, mais seulement celle des évêques. Aussi constatons-nous que les archontes n'ont jamais participé aux conciles, à l'exception des conciles oecuméniques : en effet il ne faut pas que les archontes séculiers soient témoins de ce qui arrive parfois aux prêtres de Dieu. (VGA - 12 Il est venu à nos oreilles qu'un synode ne peut pas être tenu sans la présence de l'archonte. Mais jamais les saints canons ne prescrivent que les archontes séculiers soient présents aux synodes, mais seulement les évêques. Aussi nous ne constatons pas non plus qu'ils aient été présents, à l'exception des conciles oecuméniques : en effet, il ne faut pas que les archontes séculiers soient témoins de ce qui arrive aux prêtres de Dieu).

La prééminence romaine parmi les sièges patriarcaux.

661

Can. 21 (n'existe pas en grec - VGA). La parole de Dieu, que le Christ a dite aux saints apôtres et à ses disciples : " Qui vous reçoit me reçoit " [Mt 10,40](#) " et qui vous méprise me méprise " [Lc 10,16](#), nous croyons qu'elle a été adressée aussi à tous ceux qui, après eux et à leur exemple, sont devenus souverains pontifes et chefs de pasteurs dans l'Eglise catholique. Nous ordonnons donc qu'absolument aucun des puissants de ce monde n'outrage ni tente de chasser de son trône l'un de ceux qui occupent les sièges patriarcaux, mais qu'au contraire

chacun les juge dignes de tout honneur et respect, avant tout le très saint pape de l'ancienne Rome, ensuite le patriarche de Constantinople, puis ceux d'Alexandrie, d'Antioche et de Jérusalem. En outre, que personne ne rédige ni ne compose des écrits et des discours contre le très saint pape de l'ancienne Rome, sous prétexte de prétendues fautes qu'il aurait commises ; ce qu'a fait récemment Photius, et Dioscore bien avant lui.

662

Quiconque donc montrera assez de présomption et d'audace pour adresser par écrit ou sans écrit des insultes au siège de Pierre, le premier des apôtres, comme l'ont fait Photius et Dioscore, subira une condamnation pareille et identique à la leur. (VGA -

13. Quiconque montrera assez d'audace pour adresser par écrit ou sans écrit des insultes au siège de Pierre, le premier des apôtres, comme l'ont fait Photius et Dioscore, subira une condamnation identique à la leur).

663

Si quelqu'un jouissant de quelque pouvoir séculier, ou si quelque puissant tente de chasser du Siège apostolique le susdit pape ou l'un des autres patriarches, qu'il soit anathème.

664

De plus, si l'on réunit un concile oecuménique, et s'il apparaît quelque contestation à propos de la sainte Eglise des Romains, ou quelque controverse, il faut, respectueusement et avec la révérence voulue, s'informer sur le point litigieux, puis adopter une solution dont on tire profit ou dont les autres tirent profit, mais ne jamais, avoir l'audace de prononcer une sentence contre les souverains pontifes de l'ancienne Rome. (VGA - Mais si l'on réunit un concile oecuménique et s'il apparaît quelque contestation à propos de l'Eglise des romains, on peut, avec prudence et avec la révérence voulue, s'informer sur le point litigieux, et trouver de l'aide ou aider, mais ne jamais avoir l'audace de porter une accusation contre les Evêques de l'ancienne Rome).

JEAN VIII : 14 décembre 872-16

décembre 882

Lettre " Unum est " aux princes de Sardaigne, vers septembre 873.

L'esclavage de personnes humaines doit être aboli

668

Il est une chose pour laquelle nous devons paternellement vous admonester ; si vous ne la corrigez pas, vous encourrez un grand péché, et par elle ce ne sont pas les gains que vous accroîtrez, comme vous l'espérez, mais bien plutôt les dommages. Comme nous l'avons appris, à l'instigation des Grecs, beaucoup qui ont été enlevés captifs par les païens sont donc vendus dans vos régions et, après avoir été achetés par vos compatriotes, ils sont gardés sous le joug de l'esclavage ; alors qu'il est avéré qu'il est pieux et saint, comme il convient pour des chrétiens, que lorsqu'ils les ont achetés des Grecs, vos compatriotes les renvoient libres pour l'amour du Christ, et qu'ils reçoivent leur récompense non pas des hommes, mais de notre Seigneur Jésus Christ lui-même. C'est pourquoi nous vous exhortons et nous vous commandons, avec un amour paternel, si vous leur avez acheté des captifs, de les laisser

aller libres pour le salut de votre âme.

MARIN Ier : 16 décembre 882-15

mai 884

ADRIEN III : 17 mai

884-septembre 885

ETIENNE V (VI) : septembre

885-14 septembre 891

Lettre " Consuluisti de infantibus ", à l'archevêque Ludbert de

Mayence, entre 8

Condamnation des ordalies.

670

Tu nous as consulté au sujet des petits enfants qui, dormant dans un même lit avec leurs parents, sont trouvés morts, pour savoir si les parents doivent se purifier par le fer ardent ou par l'eau bouillante ou par une autre épreuve pour attester qu'ils ne les ont pas étouffés. Les parents en effet doivent être avertis et conjurés de ne pas placer des enfants aussi tendres dans le même lit qu'eux, de crainte que, s'ils se produit une imprudence, ils soient étouffés ou écrasés, et que de ce fait eux-mêmes soient trouvés coupables d'homicide. Car, qu'un aveu soit extorqué à quelqu'un par le fer ardent ou par l'eau bouillante, les saints canons ne l'approuvent pas ; et ce qui n'a pas été établi par les saints Pères ne doit pas être présumé par une invention superstitieuse.

Des délits rendus publics par un aveu spontané ou par l'attestation de témoins ont en effet été confiés à notre gouvernement pour être jugés, puisqu'on avait sous les yeux la crainte de Dieu ; mais ce qui est caché et inconnu doit être laissé au jugement de Celui " qui seul connaît les cœurs des fils des hommes. [1R 8,39](#).

Mais ceux dont il est prouvé qu'ils sont coupables d'un tel forfait ou qui en font l'aveu, ta charité doit les châtier ; car si celui qui a détruit par avortement ce qui a été conçu dans le sein est homicide, combien plus celui qui a tué un petit enfant âgé d'un jour au moins ne pourra-t-il pas s'excuser d'être un meurtrier.

FORMOSE : 6 octobre 891-4

avril 896

BONIFACE VI : avril 896

ETIENNE VI (VII) : mai

896-août 897

ROMANUS : août - novembre 897

THEODORE II : décembre 897

JEAN IX : janvier 898-janvier 900

BENOIT IV : janvier (février ?)

900-juillet 903

LEON V : juillet - septembre 903

SERGE III : 29 janvier 904-14

avril 911

ANASTASE III : avril 911-juin 913

LANDO : juillet 913-février 914

JEAN X : mars 914-mai 928

LEON VI : mai - décembre 928

ETIENNE VII (VIII) : décembre

928-février 931

JEAN XI : février/mars

931-décembre 935

LEON VII : 3 janvier 936-13

juillet 939

ETIENNE VIII (IX) : 14 juillet

939-octobre 942

MARIN II : 30 octobre 942-mai 946

AGAPET II : 10 mai 946-décembre 955

JEAN XII : 16 décembre

955-14 mai 964

(En raison de la déposition de Jean XII (4/12/963) et de Benoît V (23/6/964) la liste des papes est scindée. Etant donné qu'il y a controverse sur le point de savoir quel est chaque fois le pape légitime. on indique les deux)

LEON VIII : 6 (4 ?) décembre

963-1er mars 965

BENOIT V : 22 mai 964-4

juillet 966

JEAN XIII : 1er octobre

965-6 septembre 972

BENOIT VI : 19 janvier

973-juin 974

BENOIT VII : octobre**974-10 juillet 983****JEAN XIV : décembre****983-20 août 984****JEAN XV : août****985-mars 996**

**Encyclique " Cum conventus esset " aux évêques et aux abbés
de France et d'Allemagne, 3 février 993.**

La vénération des saints**675**

(2).. D'un commun conseil nous avons décrété que sa mémoire - celle du saint évêque Ulrich - doit être vénérée d'une pieuse affection et d'une dévotion fidèle : car lorsque nous révérons et vénérons les reliques des martyrs et des confesseurs, c'est celui dont ils sont les martyrs et les confesseurs que nous révérons ; nous honorons les serviteurs, pour que l'honneur déborde vers le Seigneur qui a dit : " Qui vous reçoit, me reçoit " [Mt 10,40](#), et qu'ainsi nous, qui n'avons pas confiance en notre propre justice, par leurs prières et leurs mérites, nous ayons toujours un secours auprès du Dieu très clément ; car les préceptes divins très salutaires et les enseignements des saints canons et des vénérables Pères - en tenant compte avec piété de l'avis de toutes les Eglises, mais aussi grâce à l'appui du gouvernement apostolique - ont poussé de façon instante à ce que l'on parvienne à une solution utile et sûre, de manière que la mémoire du vénérable évêque Ulrich déjà évoqué soit vouée au culte divin, et qu'elle puisse être toujours profitable lors de l'accomplissement très dévot de la louange de Dieu.

GREGOIRE V : 3 mai 996 - 18**février 999****SILVESTRE II : 2 avril 999 - 12****mai 1003**

JEAN XVII : juin - décembre 1003

JEAN XVIII : janvier 1004 -

juillet 1009

SERGE IV : 31 juillet 1009 - 12 mai 1012

BENOIT VIII : 18 mai 1012 - 9 avril 1024

JEAN XIX avril - mai 1024 - 1032

BENOIT IX : 1032 - 1044

(Déposé pour la première fois en 1044 après avoir retrouvé son siège à deux reprises. en 1045 et en 1047, il fut déposé à nouveau)

SILVESTRE III : 20 janvier - 10

février 1045

BENOIT IX : 10 avril - 1er mai 1045

GREGOIRE VI : 5 mai 1045 - 20 décembre 1046

CLEMENT II : 25 décembre 1046 - 9 octobre 1047

BENOIT IX : 8 novembre 1047 - 17

juillet 1048

DAMASE II : 17 juillet - 9 août 1048

LEON IX : 12 février 1049-19 avril 1054

Lettre " Congratulamur vehementer " à Pierre patriarche

d'Antioche, 13 avril 10

680

Profession de foi.

Je crois fermement ... que la sainte Trinité, le Père, le Fils et l'Esprit Saint, est un seul Dieu tout-puissant, et que toute la divinité dans la Trinité est coessentielle et consubstantielle, de même éternité et de même toute- puissance, d'une unique volonté, puissance et majesté : créateur de toutes les créatures, de qui, par qui, en qui sont toutes choses [Rm 11,36](#), celles qui sont dans le ciel et celles qui sont sur la terre, les choses visibles et invisibles. Je crois également que chacune des personnes qui sont dans la sainte Trinité, sont un seul Dieu véritable, plein et parfait.

681

Je crois également que le Fils de Dieu Père, le Verbe de Dieu, qui est né du Père de toute éternité avant tous les temps, consubstantiel au Père en tout, de même toute-puissance et coégal en divinité, est né, dans le temps, de l'Esprit Saint, de Marie toujours vierge, avec une âme rationnelle ; il a deux naitivités, l'une éternelle du Père, l'autre temporelle de la mère ; il a deux volontés et deux opérations ; il est vrai Dieu et vrai homme, propre dans chacune des natures et parfait, n'ayant subi ni mélange ni division ; ni fils adoptif, ni être imaginaire ; Dieu unique et un, Fils de Dieu en deux natures, mais dans la singularité d'une unique personne ; impassible et immortel en divinité, il a cependant souffert dans l'humanité pour nous et pour notre salut d'une vraie passion de la chair et a été enseveli ; et il st ressuscité des morts le troisième jour d'une vraie Résurrection de la chair ; pour la confirmer il a mangé avec les disciples, non pas par besoin de nourriture, mais uniquement par sa volonté et sa puissance ; le quarantième jour après la Résurrection il est monté au ciel avec la chair avec laquelle il est ressuscité et avec l'âme, et il siège à la droite du Père ; de là, le dixième jour, il a envoyé l'Esprit Saint et de là il viendra, comme il est monté, pour juger les vivants et les morts, et il rétribuera chacun selon ses oeuvres.

682

Je crois aussi en l'Esprit Saint, pleinement, parfaitement et vraiment Dieu, qui procède du Père et du Fils, égal et coessential en tout au Père et au Fils, de même toute-puissance et de même éternité en tout, qui a parlé par les prophètes.

683

Cette Trinité sainte et indivise, non pas trois dieux, mais en trois personnes et en une unique nature ou essence, un seul Dieu tout- puissant, éternel, invisible et sans changement, je la crois et la confesse en professant vraiment que le Père est non engendré, le Fils unique engendré, l'Esprit Saint ni engendré ni non engendré, mais procédant du Père et du Fils.

684

(Divers :) Je crois que la sainte Eglise catholique et apostolique est l'unique vraie Eglise, dans laquelle est donné l'unique baptême et la vraie rémission de tous les péchés. Je crois aussi en la vraie résurrection de cette chair que je porte maintenant, et en la vie éternelle.

685

Je crois également que le Dieu et Seigneur tout-puissant Est l'unique auteur de l'Ancien et du Nouveau Testament, de la Loi, des prophètes et des apôtres ; que Dieu a prédestiné seulement les choses bonnes, mais qu'il a su à l'avance les bonnes et les mauvaises. Je crois et je professe que la grâce de Dieu prévient et suit l'homme, de telle sorte cependant que je ne dénie pas le libre arbitre à la créature raisonnable. Je crois et je proclame que l'âme n'est pas une partie de Dieu mais qu'elle est créée de rien et que sans le baptême elle est soumise

au péché originel.

686

En outre j'anathématise toute hérésie qui se lève contre la sainte Eglise catholique, et de même quiconque aura cru qu'il faut considérer comme ayant autorité d'autres écritures que celles que l'Eglise catholique reçoit, ou qui les aura vénérées.

Je reçois à tous les égards les quatre conciles et les vénère comme les quatre Evangiles ; car l'Eglise universelle se tient dans les quatre parties du monde fermement établies sur eux, comme sur une pierre quadrangulaire [472](#) ... De la même manière je reçois et je vénère les trois autres conciles... Tout ce que les sept conciles susdits, saints et universels, ont tenu et ont approuvé, je le tiens et l'approuve, et tous ceux qu'ils ont anathématisés, je les anathématise.

[Lettre " Ad splendidum nitentis ", à Pierre Damien, 1054.](#)

La malice des égarements sexuels

687

... Il convient que, comme tu le désires, nous fassions intervenir notre autorité apostolique de manière à enlever aux lecteurs tout doute inquiet, et pour qu'il soit établi pour tous que tout ce que contient cet écrit (le Liber Gomorrhianus), qui s'oppose au feu diabolique comme de l'eau, a plu à notre jugement. Afin donc que ne se répande pas, impunie, la licence d'un désir immonde, il est nécessaire qu'elle soit repoussée par le blâme de la sévérité apostolique qui convient, et que soit entreprise une tentative de rigueur à leur égard.

Voici, tous ceux qui se souillent par l'une des abominations des quatre sortes qui sont mentionnées, sont chassés de tous les degrés de l'Eglise immaculée par la censure équitable qui est prévue, et cela selon le jugement des saints canons comme selon le nôtre. Mais parce que nous agissons avec une grande humanité, nous voulons et commandons, confiants en la divine miséricorde, que ceux qui, soit avec leurs mains, soit entre eux, ont fait jaillir leur semence, ou qui l'ont répandue entre les cuisses, et qui ne l'ont pas fait par une longue habitude ou avec plusieurs, s'ils ont réfréné leur sensualité et s'ils ont expié leurs actes infâmes par une juste pénitence, soient admis dans ces mêmes degrés dans lesquels ils ne seraient pas demeurés pour toujours s'ils étaient demeurés dans leur forfait ; aux autres doit être enlevé l'espoir de retrouver leur rang: à ceux qui, soit pendant longtemps avec eux-mêmes ou avec

d'autres, soit avec plusieurs, même pendant peu de temps, se seront souillés par l'une des deux abominations que tu décris, ou qui - chose abominable à dire et à entendre - se sont mis sur le dos d'autrui. Si quelqu'un devait oser juger notre décret de sanction apostolique ou aboyer contre lui, qu'il sache qu'agissant ainsi il met en péril son propre rang.

[VICTOR II : 16 avril](#)

[1055-28 juillet 1057](#)

[ETIENNE IX \(X\) : 3 août](#)

[1057-29 mars 1058](#)

NICOLAS II : 6 décembre 1058-27

juillet 1061

Concile de Rome 1059.

La profession de foi en l'Eucharistie prescrite à Béranger

690

Moi Bérenger... je reconnais la foi vraie et apostolique, j'anathématise toute hérésie, en particulier celle dont j'ai été accusé jusqu'ici: elle ose affirmer que le pain et le vin qui sont posés sur l'autel, après la consécration sont seulement un sacrement et non le vrai corps et le vrai sang de notre Seigneur Jésus Christ, et qu'ils ne peuvent pas être tenus ou brisés par les mains des prêtres ou broyés par les dents des fidèles de façon sensible, sinon dans le seul sacrement. Or je suis en accord avec la sainte Eglise romaine et avec le Siège apostolique, et je professe de bouche et de coeur qu'au sujet du sacrement de la table du Seigneur je tiens cette foi que le seigneur et vénérable pape Nicolas et ce saint concile, par l'autorité évangélique et apostolique a transmise pour être tenue et m'a confirmée : à savoir que le pain et le vin qui sont posés sur l'autel, après la consécration ne sont pas seulement un sacrement, mais également le vrai corps et le vrai sang de notre Seigneur Jésus Christ et qu'ils sont touchés et brisés par les mains des prêtres et broyés par les dents des fidèles de façon sensible, non pas seulement dans le sacrement, mais en vérité ; je le juge par la Trinité sainte et consubstantielle, et par les très saints évangiles du Christ. Quant à ceux qui se dressent contre cette foi, j'affirme qu'avec leurs doctrines et leurs disciples ils sont dignes de l'anathème éternel.

Concile du Latran, avril 1060.

Ordinations simoniaques

691

Le seigneur pape Nicolas qui présidait le synode dans la basilique de Constantin dit : (Par 1) Nous décidons qu'aucune miséricorde ne doit être exercée à l'encontre des simoniaques pour ce qui est du maintien de leur rang ; au contraire nous les condamnons conformément aux sanctions des canons et des décrets des saints Pères, et nous décrétons en vertu de l'autorité apostolique qu'ils doivent être déposés.

692

(Par 2) Pour ce qui est de ceux qui ont été ordonnés par des simoniaques, non pour de l'argent mais gratuitement - car cette question a été débattue depuis longtemps -, nous dénouons tout noeud de doute en ce que nous ne permettons pas qu'à l'avenir quelqu'un ait encore des doutes au sujet de ce chapitre. ... Ceux qui jusqu'ici ont été consacrés gratuitement par des simoniaques..., nous permettons qu'ils demeurent dans les ordres qu'ils ont reçus.

Cependant en vertu de l'autorité des saints apôtres Pierre et Paul, nous interdisons de toutes les manières qu'un de nos successeurs tire ou établisse une règle pour lui-même ou pour quelqu'un de cette permission que nous avons donnée : car ce n'est pas l'autorité des Pères anciens qui a promulgué cela en l'ordonnant ou en le concédant, mais c'est la détresse trop

grande du temps qui nous a contraint à le permettre.

693

(Par 3) Pour le reste, si quelqu'un désormais permet qu'il soit consacré par quelqu'un dont il ne doute pas qu'il est simoniaque, celui qui consacre aussi bien que celui qui est consacré ne doivent pas faire l'objet d'une sentence de condamnation inégale, mais tous deux doivent être déposés, faire pénitence, et demeurer privés de leur dignité.

694

(Par. 5) L'évêque Nicolas à tous les évêques : Nous avons émis un décret au sujet de la triple hérésie simoniaque : à savoir au sujet des simoniaques qui ordonnent ou qui ont été ordonnés de façon simoniaque, des simoniaques qui ont été ordonnés de façon simoniaque par des non-simoniaques, et des simoniaques qui ont été ordonnés de façon non simoniaque par des simoniaques :

Les simoniaques qui ont été ordonnés ou qui ordonnent de façon simoniaque doivent être déchus de leur degré conformément aux canons ecclésiastiques. De même les simoniaques qui ont été ordonnés de façon simoniaque par des non-simoniaques doivent être écartés de la même manière de l'office acquis de mauvaise manière. Quant aux simoniaques qui ont été ordonnés de façon non simoniaque par des simoniaques, nous concédons en raison des nécessités du temps que par miséricorde ils peuvent demeurer dans leur office par imposition des main.

ALEXANDRE II : 1er octobre 1061-21

avril 1073.

Lettre " Super causas " à l'évêque Reinald de Côme, 1063.

Condamnation des ordalies.

695

Nous avons consulté publiquement au sujet de ton presbytre Guilandus (Gisandus) soupçonné du meurtre de son évêque, ton prédécesseur... S'il n'existe pas d'accusateurs qui soient certains, alors, selon ce que dicte la justice et sans qu'il y ait de controverse, le presbytre doit recevoir à nouveau tout ce qu'il a perdu pour cette raison de façon injuste, aussi bien le sacerdoce que la totalité de ses bénéfices ; mais nous laissons à ton jugement, s'il n'y a pas d'accusateur, qu'il présente de lui-même une justification à deux prêtres qui lui sont liés.

Enfin nous voulons que tu n'utilises pas toi-même et que tu ne demandes d'aucune manière la loi populaire et appuyée par aucune sanction canonique, à savoir le contact d'eau bouillante ou glacée, ou d'un fer ardent, ou toute invention populaire (car ce sont de purs inventions où l'envie est à l'oeuvre) bien plus nous le prohibons très fermement en vertu de l'autorité apostolique.

Lettre " Licet ex " au prince Landolfe de Bénévent, 1065.

Tolérance à l'égard de la conviction religieuse d'autrui.

698

Bien que nous ne doutions pas que ce soit par un effet du zèle de la dévotion que ton excellence ordonne de mener les juifs au culte de la chrétienté, nous n'en avons pas moins estimé nécessaire de t'envoyer notre lettre pour t'admonester, puisque tu sembles le faire par un zèle désordonné. Notre Seigneur Jésus Christ en effet, comme on le lit, n'a contraint personne à son service par force, mais, toute liberté de juger par lui-même étant laissée à chacun, tous ceux qu'il a prédestinés à la vie éternelle il ne les a pas rappelés de l'erreur en jugeant, mais en répandant son propre sang. ...

De même le bienheureux Grégoire interdit dans une de ses lettres que ce même peuple soit amené à la foi par la violence

(cf. [480](#)).

[GREGOIRE VII : 22 avril 1073-25 mai 1085](#)

[Concile de Rome profession de foi de Bérenger de Tours,](#)

[11 février 1079.](#)

[La présence eucharistique du Christ.](#)

700

Moi Bérenger, je crois de coeur et confesse de bouche que le pain et le vin qui sont sur l'autel sont, par le mystère de la prière sainte et par les paroles de notre Rédempteur, changés substantiellement en la chair véritable, propre et vivifiante, et au sang de notre Seigneur Jésus Christ, et qu'après la consécration ils sont le vrai corps du Christ, qui est né de la Vierge, qui, offert pour le salut du monde, a été suspendu à la croix, qui siège à la droite du Père, ainsi que le vrai sang du Christ qui a coulé de son côté, non pas de façon figurative seulement et par la vertu du sacrement, mais dans sa nature propre et dans la vérité de la substance. Comme ce bref exposé le contient, comme je l'ai lu et comme vous le comprenez, ainsi je le crois et je n'enseignerai plus désormais contre cette foi. Que Dieu me vienne en aide et ces saints évangiles de Dieu.

[VICTOR III : 24 mai 1086-16 septembre 1087](#)

[URBAIN II : 12 mars 1088-29 juillet 1099](#)

[Lettre " Debent subditi " à l'évêque Pierre de Pistoia et à](#)

[l'abbé Rusticus de Vallombreuse, 1088.](#)

[L'invalidité de l'ordination reçue d'un simoniaque](#)

701

... Comme nous l'avons appris par son aveu, Daibert a été certes ordonné diacre par le simoniac Guezelo, mais non de façon simoniac, et par le jugement du bienheureux pape Innocent il fut déclaré, on le sait, qu'en tant qu'hérétique, Guezelo, dont il est établi qu'il fut ordonné par des hérétiques, du moment qu'il n'avait rien, n'a rien pu donner à celui à qui il a imposé les mains. Confirmés par l'autorité d'un si grand pape et fortifiés par le témoignage du pape Damase qui dit : " Il faut réitérer ce qui a été mal fait ", puisque les besoins de l'Eglise sont pressants, nous établissons à nouveau comme diacre Daibert qui s'est détaché de corps et d'âme des hérétiques, et qui s'applique de toutes ses forces au bien de l'Eglise. Nous estimons que cela ne doit pas être considéré comme une réitération, mais seulement comme une pleine collation du diaconat, puisque, comme nous le disions, celui qui n'avait rien n'a rien pu donner.

LATIN

1996 Denzinger 653

Citations de
DS 700:

Magistère

Mysterium Fidei:
52

1996 Denzinger 701

Lettre " Gaudemus filii " à Lanzo, Rudolf et d'autres, 1er février 1091.

702

L'invalidité de l'ordination reçu d'un simoniaque.

Ceci cependant doit être examiné absolument, à savoir si (Poppo) a été ordonné de façon simoniaque par les mains dudit archevêque de Trèves. En effet, tout ce qu'il a reçu de lui de façon extraordinaire et indigne, nous le tenons pour nul selon le jugement du Saint-Esprit, et en vertu de l'autorité présente en nous, nous ordonnons qu'il reçoive ces ordres d'un évêque catholique. Quelqu'un, en effet, qui ordonne et qui n'a rien n'a rien à donner.

Concile de Bénévent, commencé le 18 mars 1091.

Le caractère sacramental du diaconat

703

Can. 1. Nul désormais ne peut être élu évêque s'il n'a pas été trouvé pieux dans les ordres sacrés. Or nous appelons ordres sacrés le diaconat et le presbytérat. De ceux-là en effet on lit que l'Eglise primitive les avait ; pour eux seuls nous avons un précepte de l'Apôtre.

PASCAL II : 14 août 1099-21

janvier 1118

Concile du Latran, carême 1102.

L'obéissance à l'Eglise.

704

J'anathématise toute hérésie et principalement celle qui perturbe l'état présent de l'Eglise, qui enseigne et qui affirme qu'il faut négliger un anathème et dédaigner les lois de l'Eglise. Et je promets obéissance au pontife du Siège apostolique, au seigneur Pascal et à ses successeurs, en prenant à témoin le Christ et l'Eglise, affirmant ce qu'affirme l'Eglise sainte et universelle, et condamnant ce qu'elle condamne.

Concile de Guastalla, 22 Octobre 1106

Ordinations hérétiques et simoniaques

705

(4) Depuis de nombreuses années déjà l'étendue de l'empire teutonique est séparée de l'unité du Siège apostolique. Or dans ce schisme le danger est devenu tellement grand - nous le disons avec une grande douleur - qu'à peine on trouve encore quelques prêtres ou clercs catholiques dans des contrées aussi étendues. Puisque donc beaucoup de fils se trouvent jetés dans cette dévastation, la nécessité de la paix chrétienne exige que le cœur maternel de l'Eglise s'ouvre sur eux.

Instruits par les exemples et les écrits de nos Pères qui, à différentes époques, ont reçu dans leurs ordres des novatiens, des donatistes et d'autres hérétiques, nous recevons dans l'office épiscopal les évêques de cet empire qui ont été ordonnés dans le schisme, à moins qu'ils se révèlent être des intrus, des simoniaques ou des criminels. Nous déterminons la même chose pour les clercs, quel que soit leur ordre, que leur vie et leur science recommandent.

Concile du Latran, 7 mars 1110.

Pillage des naufragés et simonie.

706

Can. 9 . Quiconque pille les biens des naufragés, qu'il soit exclu du seuil de l'Eglise comme les pillards et les fraticides.

707

Can. 10 . Ce qui a été décidé pour les simoniaques, nous aussi nous le confirmons selon le jugement du Saint-Esprit de par notre autorité apostolique. (2) Aussi tout ce qui été acquis, soit dans les ordres sacrés, soit dans les affaires ecclésiastiques, moyennant la promesse ou le don d'argent, nous décidons que cela est nul et ne peut jamais avoir aucune valeur. (4) Quant à ceux qui sciemment ont accepté d'être consacrés - ou mieux : profanés- par des simoniaques, nous déclarons leur consécration totalement nulle.

708

Can. 15 . Nous prescrivons également que pour le chrême, le baptême et la sépulture rien ne sera jamais exigé.

GELASE II : 24.1.1118 - 28.1.1119

CALIXTE II : 2.2.1119 - 13.12.1124

1er concile du LATRAN (9e oecuménique)

18-27 mars-(6 avril ?)1123

Canons, 27 mars 1123

Simonie, célibat, investiture.

710

Can. 1 " Suivant l'exemple des saints Pères ", et renouvelant le devoir de notre charge, nous défendons de toute manière, par l'autorité du Siège apostolique, que l'on ordonne ou promeuve qui que ce soit dans l'Eglise de Dieu pour de l'argent. Si quelqu'un a obtenu dans l'Eglise ordination ou promotion de cette manière, qu'il soit totalement privé de la dignité obtenue.

711

Can. 3 (autres 7). Nous interdisons absolument aux prêtres, aux diacres et aux sous-diacres d'avoir sous leur toit des concubines ou des épouses et de cohabiter avec d'autres femmes, à l'exception de celles dont le concile de Nicée (Can.3) a permis qu'elles habitent avec eux en raison seulement des nécessités, à savoir la mère, la soeur, la tante paternelle ou maternelle ou d'autres femmes semblables, ne pouvant donner lieu à aucun soupçon justifié.

712

Can.4 (autres 8). En outre, conformément à l'ordonnance du bienheureux pape Etienne, nous statuons que les laïcs, si religieux qu'ils soient, n'ont aucun pouvoir de disposer en quoi que ce soit des biens ecclésiastiques ; mais, selon les Canons des apôtres (can.38, autres 39), que l'évêque ait la charge de toutes les affaires ecclésiastiques et les dispense comme sous le regard de Dieu. (Autres can. 9) Si donc l'un des princes ou des autres laïcs s'était arrogé le droit de disposer, de donner ou de posséder des biens ecclésiastiques, qu'il soit regardé comme sacrilège.

HONORIUS II :15.12.1124 - 13.2.1130

INNOCENT II :14.2.1130 - 24.9.1143

2e concile du LATRAN (10ème oecuménique)

commencé le 4 avril 1139

Simonie et usure

715

Can. 2. Si poussé par l'exécrable passion de l'avarice quelqu'un a acquis à prix d'argent une prébende, un prieuré, un doyenné, un honneur ou une promotion ecclésiastique ou quelque réalité sacrée de l'Eglise, comme le saint chrême, l'huile sainte, la consécration d'autels ou d'églises, il sera privé de l'honneur mal acquis ; et acheteur aussi bien que vendeur et intermédiaire seront frappés d'infamie. Et ni pour la subsistance, ni sous le couvert de quelque coutume, rien ne sera exigé de personne avant ou après, et le bénéficiaire lui-même

ne donnera rien, car c'est de la simonie ; mais il jouira librement et sans aucune atténuation de la dignité et du bénéfice qui lui ont été conférés.

716

Can. 13. Détestable et scandaleuse au regard des lois divines et humaines et rejetée par l'Écriture dans l'Ancien et le Nouveau Testament est l'insatiable rapacité des usuriers : aussi la condamnons-nous et l'excluons-nous de toute consolation de l'Église, ordonnant qu'aucun archevêque, aucun évêque ou abbé de quelque ordre que ce soit ou aucun clerc ordonné n'ose admettre des usuriers aux sacrements sans une extrême prudence. Qu'ils soient tenus pour infâmes toute leur vie et privés de sépulture ecclésiastique s'ils ne viennent pas à résipiscence.

Fausse pénitence et existence des sacrements.

717

Can. 22. " Parmi d'autres, une chose trouble profondément la sainte Église : la fausse pénitence ; nous demandons donc à nos frères dans l'épiscopat et aux prêtres de ne pas souffrir que les âmes des laïcs soient trompées par les fausses pénitences et ainsi enchaînées en enfer. Il appert qu'il y a fausse pénitence lorsque, méprisant la plupart des péchés, on ne fait pénitence que d'un seul, ou lorsqu'on ne le fait que d'un seul sans renoncer à un autre. Aussi est-il écrit : " Celui qui a observé toute la loi, mais trébuche sur un seul point, devient coupable de tous " [Jc 2, 10](#), c'est-à-dire en ce qui concerne la vie éternelle. En effet, qu'il ait été impliqué dans tous les péchés, ou qu'il persiste seulement dans un seul, il ne franchira pas la porte de la vie éternelle.

Il y a aussi fausse pénitence lorsque le pénitent ne renonce pas à une charge curiale ou commerciale qu'il ne peut en aucune manière exercer sans péché, ou si la haine habite son cœur, ou s'il ne rend pas satisfaction à celui qu'il a offensé, ou si étant offensé il ne pardonne pas à l'offenseur, ou si l'on prend les armes contre la justice ".

718

Can. 23. " Quant à ceux qui, sous couleur de religion, condamnent le sacrement du corps et du sang du Seigneur, le baptême des enfants, le sacerdoce, et les autres ordres ecclésiastiques ainsi que le lien des mariages légitimes, nous les chassons de l'Église de Dieu et les condamnons comme hérétiques, et nous ordonnons qu'ils soient soumis à la contrainte des pouvoirs séculiers. Nous lions aussi par le lien de la même condamnation ceux qui prennent leur défense. "

Concile de Sens. commencé le 2 juin 1140 (1141 ?).

Erreurs de Pierre Abélard.

721

1. Le Père est la puissance pleine, le Fils a une certaine puissance, l'Esprit Saint n'est aucune puissance.

722

2. L'Esprit Saint n'est pas de la substance du Père, mais l'âme du monde.

723

3. Le Christ n'a pas assumé la chair pour nous libérer du joug du diable.

724

4. Ni le Dieu-et-homme, ni cette personne qu'est le Christ n'est la troisième personne de la Trinité.

725

5. Le libre arbitre suffit par lui-même pour un certain bien.

726

6. Dieu peut faire seulement ce qu'il fait, et permettre ce qu'il permet, ou seulement de cette manière ou à ce moment et non autrement.

727

7. Dieu ne doit ni ne peut empêcher le mal.

728

8. D'Adam nous n'avons pas contracté la faute, mais seulement la peine.

729

9. Ceux-là n'ont pas péché qui ont crucifié le Christ sans le savoir.

730

10. Ce qui est fait par ignorance ne doit pas être imputé à faute.

731

11. Dans le Christ il n'y avait pas l'esprit de la crainte du Seigneur.

732

12. Le pouvoir de lier et de délier a été donné seulement aux apôtres, et non à leurs successeurs.

733

13. De par les oeuvres, l'homme ne devient ni meilleur ni pire.

734

14. Au Père, parce qu'il n'est d'aucun autre, appartient au sens propre et spécial la toute-puissance, mais non pas également la sagesse et la bonté.

735

15. La crainte religieuse également est exclue de la vie future.

736

16. Le diable suscite des inspirations par l'apposition de pierres ou d'herbes.

737

17. La venue à la fin des siècles pourrait être attribuée au Père.

738

18. L'âme du Christ n'est pas descendue aux enfers par elle-même, mais seulement par sa puissance.

739

19. Ni l'oeuvre ni la volonté, ni la concupiscence ni le plaisir qui la meut n'est péché, et nous ne devons pas vouloir qu'elle soit éteinte.

[Lettre " Apostolicam Sedem " à l'évêque de Crémone, date incertaine.](#)

Le baptême de désir

741

Le presbytre dont tu as dit qu'il a fini ses jours sans l'eau du baptême, nous affirmons sans hésiter que puisqu'il a persévéré dans la foi de la sainte Mère l'Eglise et dans la profession du nom du Christ, il a été libéré du péché originel et a obtenu la joie de la patrie céleste. Lis en outre le huitième livre De civitate Dei d'Augustin où on lit entre autres : " Le baptême est administré de façon invisible lorsque ce n'est pas le mépris de la religion mais la barrière de la nécessité qui l'exclut ". Ouvre également le livre du bienheureux Ambroise De obitu Valentiani qui affirme la même chose. Les questions s'étant donc apaisées, tiens les conceptions des Pères docteurs, et fais présenter constamment dans ton Eglise des prières et des offrandes pour le presbytre que tu as mentionné.

CELESTIN II : 26 septembre

1143-8 mars 1144

LUCIUS II : 12 mars 1144-15

février 1145

EUGENE III : 15 février

1145-8 juillet 1153

Concile de Reims, commencé le 21 mars 1148

La Trinité divine

745

" Au sujet du premier (chapitre) seulement le pontife romain décida, afin qu'aucun concept en théologie n'opère une séparation entre nature et personne, et afin qu'on ne parle pas de Dieu comme " essence divine " au sens d'un ablatif seulement, mais également au sens d'un nominatif. "

ANASTASE IV : 12 juillet 1153-3

décembre 1154.

ADRIEN IV : 4 décembre 1154-1er

septembre 1159.

ALEXANDRE III : 7 septembre

1159-30 août 1181

Concile de Tours, commencé le 19 mai 1163.

747

Le prêt à intérêt.

(Chap. 2) Plusieurs parmi les clercs, et nous le disons avec peine, parmi ceux également qui par la profession et l'habit ont quitté le siècle présent, reculent certes devant le prêt à intérêt usuel parce qu'il est plus clairement condamné, mais prennent en gage les biens de ceux qui sont dans le besoin et auxquels ils ont prêté de l'argent, et en perçoivent les fruits produits au-delà du capital prêté.

C'est pourquoi l'autorité du concile général a décrété que désormais nul qui est établi dans le clergé ne doit avoir l'audace de pratiquer cette sorte de prêt à intérêt ou une autre. Et si quelqu'un jusqu'ici a reçu en gage le bien de quelqu'un après lui avoir donné de l'argent selon cette clause ou avec cette condition, il doit restituer son bien au débiteur sans condition si, déduction faite des dépenses, il a déjà perçu son capital des fruits produits. Et s'il a un déficit, après qu'il l'a perçu, le bien doit être restitué libre à son maître.

Mais si après ce décret il devait y avoir quelqu'un du clergé qui persévère dans ces gains usuraires détestables, que son office ecclésiastique soit en péril, à moins qu'il ne se soit agi d'un bénéfice de l'Eglise qu'il aura pensé devoir racheter de cette manière de la main d'un laïc.

Lettre "Ex litteris tuis" au sultan qui réside à Iconium, 1169.

748

Le corps de Marie non corrompu après sa mort.

(Marie) en effet a conçu sans déshonneur, a donné naissance sans douleur, et s'en est allée d'ici sans corruption, selon la parole de l'ange, ou mieux : de Dieu par l'ange, pour qu'il soit manifeste qu'elle est pleine et non demi-pleine de grâce, et que Dieu, le Fils, accomplisse fidèlement le commandement ancien qu'il avait jadis enseigné, à savoir d'honorer le père et la mère, et pour que la chair virginale du Christ qui a été assumée de la chair de la mère vierge n'en diffère pas totalement.

Lettre " Cum in nostra " à l'archevêque Guillaume de Sens, 28

mai 1170.

L'erreur de Pierre Lombard concernant l'humanité du Christ.

Lorsque jadis tu as été établi dans ta charge en notre présence, nous t'avons enjoint de vive voix de réunir auprès de toi, à Paris, tes évêques suffragants et d'oeuvrer de façon efficace pour que soit éloignée la doctrine fautive de Pierre, l'ancien évêque de Paris, dans laquelle il est dit que le Christ, en tant qu'il est homme, n'est pas un quelque chose. Telle est la raison pour laquelle nous demandons à ta fraternité par rescrit apostolique que... tu convoques tes suffragants à Paris, et qu'avec eux et d'autres hommes religieux et prudents tu t'appliques à abroger totalement la doctrine susdite, et que tu prescribes que les maîtres et les étudiants qui se consacrent à la théologie enseignent que le Christ, de même qu'il est Dieu parfait, est également homme parfait composé d'une âme et d'un corps.

Lettre " Cum Christus " à l'archevêque Guillaume de Reims, 18

février 1177.

L'erreur concernant l'humanité du Christ.

Etant donné que le Christ, Dieu parfait, est homme parfait, il est étonnant de voir avec quelle témérité quelqu'un ose dire que le Christ n'est pas un quelque chose en tant qu'il est homme. Pour empêcher que puisse se répandre dans l'Eglise une telle tromperie ou qu'y soit introduite une erreur, nous ordonnons à ta fraternité par rescrit apostolique... qu'en vertu de notre autorité et sous peine d'anathème tu interdises à quiconque d'oser affirmer désormais que le Christ n'est pas quelque chose en tant qu'homme puisque de même qu'il est vrai Dieu il est également vrai homme, subsistant à partir d'une âme rationnelle et d'une chair humaine.

3e concile du

LATRAN (11e oecum

5-19 (22?) mar

3e session, 19 ou 22 mars

Simonie

Chap. 10. On ne recevra pas de moines dans un monastère contre de l'argent... Si quelqu'un, après avoir été expulsé, à donné quelque somme d'argent pour être reçu, il n'ira pas jusqu'aux ordres sacrés ; celui qui aura reçu cet argent sera puni par la privation de sa charge.

[Lettre " In civitate tua " à l'archevêque de Gènes, date incertaine.](#)

753

[Contrat de vente illicite](#)

Tu dis que dans ta ville il arrive souvent que certains se procurent du poivre, de la cannelle ou d'autres marchandises qui à ce moment-là ne valent pas plus de cinq livres, et qu'ils promettent qu'à une date déterminée ils paieront six livres à ceux de qui ils ont reçu ces marchandises. Mais même si un tel contrat ne peut pas être qualifié du nom d'usure en raison d'une telle forme, les vendeurs n'en encourent pas moins un péché, à moins qu'il existe un doute sur le point de savoir si ces marchandises vaudront plus ou moins au moment du paiement, et c'est pourquoi tes concitoyens prendraient bien soin de leur salut s'ils s'abstenaient de contrats de cette sorte, car les pensées des hommes ne peuvent pas être cachées au Dieu tout-puissant.

[Lettre " Ex publico instrumento " A l'évêque de Brescia, date incertaine.](#)

754

[Le lien du mariage](#)

Parce que la femme susdite, certes, a été épousée par l'homme susdit, mais que selon ses dires elle n'a pas été unie à lui jusqu'ici, nous demandons à ta fraternité, en l'ordonnant par un écrit apostolique, que si l'homme susdit n'a pas connu cette femme charnellement et que cette femme, comme tu nous le fais savoir, veut entrer dans un ordre religieux, et après avoir reçu d'elle la garantie suffisante que dans l'espace de deux mois elle devra soit entrer dans un ordre religieux, soit retourner auprès de son époux, tu l'absolves sans opposition et sans appel possibles de la sentence (d'excommunication) par laquelle elle est liée, en sorte que si elle entre dans un ordre religieux, chacun rende à l'autre ce qu'il a manifestement reçu de lui, et que l'homme lui-même, si elle prend l'habit religieux, ait la permission de contracter un autre mariage. Car ce que dit le Seigneur dans l'Evangile, à savoir qu'il n'est pas permis à l'homme de renvoyer sa femme sauf pour impudicité [Mt 5,32](#) [Mt 19,9](#) doit être entendu, selon l'interprétation de la sainte parole, de ceux dont le mariage a été consommé par l'union charnelle sans laquelle le mariage ne peut pas être consommé, et c'est pourquoi si ladite femme n'a pas été connue par le mari, il lui est permis d'entrer en religion.

[Lettre \(fragments\) " Verum post " à l'archevêque de Salerne,](#)

[date incertaine.](#)

[L'effet du consentement matrimonial.](#)

755

Après le consentement légitime 'de praesenti' il est licite à l'un, même si l'autre s'y oppose, de choisir le monastère, comme d'ailleurs des saints ont été éloignés des noces par un appel, aussi longtemps du moins qu'aucune union charnelle n'a existé entre eux ; et si l'autre qui reste, malgré une monition, ne veut pas garder la continence, il lui est permis de s'engager dans un deuxième mariage ; car puisqu'ils ne sont pas devenus une seule chair, l'un peut parfaitement passer à Dieu et l'autre demeurer dans le siècle.

756

Si (entre un homme et une femme) intervient un consentement légitime 'de praesenti'..., en sorte que l'un reçoit expressément l'autre comme son époux par consentement mutuel et avec les paroles habituelles... qu'il y ait eu un serment ou non, il n'est pas permis à la femme d'épouser un autre. Et si elle a épousé, et même si l'union charnelle a suivi, elle doit être séparée de celui-là et être contrainte par la sévérité ecclésiastique à revenir au premier, et cela même si d'autres pensent autrement et si certains de nos prédécesseurs aussi ont pu en juger autrement.

[Lettre \(fragment\) à l'évêque Pontius de Clermont \(?\), date](#)

[incertaine.](#)

[La forme du baptême.](#)

757

Si quelqu'un plonge un enfant trois fois dans l'eau au nom du Père et du Fils et de l'Esprit Saint, Amen, et qu'il ne dit pas : " Je te baptise au nom du Père et du Fils et de l'Esprit Saint, Amen ", l'enfant n'est pas baptisé.

758

Mais ceux pour lesquels il existe un doute s'ils ont été baptisés, ils seront baptisés en faisant précéder ces mots : " Si tu es baptisé, je ne te baptise pas ; mais si tu n'es pas encore baptisé, je te baptise, etc... "

[LUCIUS III : 1er septembre 1181](#)

[- 25 novembre 118](#)

[Concile de Vérone, fin octobre - début novembre 1184.](#)

Condamnation des erreurs des sectes laïques au sujet du

pouvoir de la hiérarch

760

Par cette constitution, en vertu de l'autorité apostolique, nous condamnons toute hérésie, quel que soit le nom par lequel elle peut être désignée : en premier lieu nous décrétons donc que sont soumis à un anathème perpétuel les cathares et les patarins, et ceux qui s'appellent mensongèrement d'un faux nom humiliés ou pauvres de Lyon, passagiens, joséphins et arnoldistes.

761

Et parce que certains sous l'apparence de la piété... s'arrogent l'autorité de prêcher... nous lions par le même lien de l'anathème tous ceux qui, alors que cela leur était interdit ou qu'ils n'étaient pas envoyés, osent prêcher de façon privée ou publique sans en avoir reçu le pouvoir du Siège apostolique ou de l'évêque du lieu, et tous ceux qui ne craignent pas de penser et d'enseigner autrement au sujet du sacrement du corps et du sang de notre Seigneur Jésus Christ, ou du baptême ou de la confession des péchés, du mariage ou des autres sacrements de l'Eglise, que ce que prêche et observe la très sainte Eglise romaine, ainsi que, d'une façon générale, tous ceux que cette même Eglise romaine ou les divers évêques dans leurs diocèses avec le conseil des clercs, ou les clercs eux-mêmes lorsque le Siège était vacant, ont jugés hérétiques, si nécessaire, avec le conseil des évêques voisins.

Lettre " Dilectae in Christo " à 1'Evêque Simon de Meaux, date

incertaine

Castration

762

La prieure et le couvent de Colonantia ont interrogé le Siège apostolique sur le point de savoir si un homme jeune, à qui ont été enlevés les organes sexuels, peut être ordonné au presbytérat avec la permission des canons.

Soucieux de voir observée en cette affaire la distinction canonique, Nous chargeons par cet écrit Apostolique ta fraternité de rechercher la vérité avec une grande diligence, afin de savoir s'il a été castré par des ennemis ou par des médecins, ou s'il a lui-même porté la main sur lui-même parce qu'il n'a pas su s'opposer au vice de la chair. Les canons admettent en effet les premiers [128](#) (a) s'ils sont aptes par ailleurs mais ils commandent que le troisième soit puni comme ayant été homicide pour lui-même.

URBAIN III : 25 novembre 1185 -

19/20 octobre 1187

Lettre "Consuluit nos" à un prêtre de Brescia, date incertaine.

Usure.**764**

Ta bonté Nous a interrogé sur le point de savoir si dans le jugement des âmes il faut considérer comme un usurier celui qui, parce que autrement il ne prêterait pas, prête de l'argent dans la conviction que, même sans l'existence de tout contrat, il recevra plus que son capital ; ou si quelqu'un encourt la même punition si, comme on le dit communément, il ne donne pas son assentiment à un serment jusqu'à ce que, même sans l'exiger, il en tire quelque avantage ; et si un marchand doit être condamné de la même peine s'il vend ses marchandises à un prix bien plus élevé lorsque le laps de temps qui va jusqu'au paiement est notablement plus long, que dans le cas où le prix d'achat lui est payé aussitôt. Mais puisqu'on apprend clairement dans l'évangile de Luc à quoi il faut s'en tenir dans ces cas, lorsqu'il y est dit : " Prêtez sans rien espérer en retour " [Lc 6,35](#), il faut juger que de telles personnes agissent mal à cause de leur intention de lucre - car toute usure et tout surplus dans la restitution sont défendus par la loi -, et dans le jugement des âmes ils doivent être poussés fermement à restituer ce qu'ils ont acquis de cette manière.

GREGOIRE VIII : 21 octobre-17

décembre 1187

CLEMENT III : 19 décembre

1187-mars 1191

CELESTIN III : 30 mars 1191-8

janvier 1198

INNOCENT III : 8 janvier 1198-16

juillet 1216

Lettre " Cum apud sedem " à l'archevêque Humbert d'Arles, 15

juillet 1198

La forme sacramentelle du mariage.

766

Tu nous as demandé si un muet et un sourd peuvent contracter un mariage. A cela Nous

répondons ainsi à ta fraternité : étant donné que ce qui est édicté au sujet d'un mariage qui doit être contracté est de l'ordre de la prohibition, de sorte que quiconque à qui il n'est pas prohibé peut donc y être admis, et qu'il suffit pour le mariage du seul consentement de ceux dont l'union est en cause, il apparaît que si une telle personne veut contracter un mariage, cela le peut ni ne doit lui être refusé, car ce qu'elle ne peut pas déclarer par des mots, elle peut le faire par des signes.

Lettre " Sicut universitatis " au consul Acerbus de Florence,

30 octobre 1198.

Le double pouvoir suprême sur terre

767

De même que Dieu, le créateur de l'univers, a fixé deux grands luminaires au firmament du ciel, le plus grand pour qu'il préside au jour, le plus petit pour qu'il préside à la nuit, de même il a établi au firmament de l'Eglise universelle qui est appelée " ciel " deux grandes dignités ; une plus grande pour que, comme pour le jour, elle préside aux âmes, et une plus petite pour que, comme pour les nuits, elle préside aux corps, et ce sont l'autorité pontificale et le pouvoir royal. En outre : de même que la lune reçoit la lumière du soleil, et qu'en vérité elle est plus petite que lui aussi bien quant à sa grandeur que quant à sa qualité, et aussi bien quant à sa situation que quant à son effet, de même aussi le pouvoir royal reçoit de l'autorité pontificale la splendeur de sa dignité ; plus il s'attache à la regarder, plus il est paré d'une grande lumière, et plus il en éloigne son regard, plus il perd de sa splendeur.

Lettre " Quanto te magis " à l'évêque Hugues de Ferrare, 1er

mai 1199.

Le lien du mariage et le privilège Paulin

768

Ta fraternité Nous a fait savoir par sa lettre que l'un des conjoints passant à l'hérésie, celui qui est abandonné souhaite s'engager dans un deuxième mariage et procréer des enfants ; et tu as pensé devoir Nous demander par ta lettre si cela peut se faire à bon droit.

Pour répondre à ta question, et sur le conseil commun de nos frères, nous distinguons entre deux cas, même si l'un de nos prédécesseurs (Célestin III) semble avoir pensé autrement : celui de deux infidèles dont l'un se convertit à la foi catholique, et celui de deux fidèles dont l'un tombe dans l'hérésie ou chute dans l'erreur des infidèles. En effet si l'un des conjoints non croyants se convertit à la foi catholique tandis que l'autre ne veut d'aucune manière cohabiter avec lui, du moins pas sans blasphémer le nom de Dieu ou pour l'inciter au péché mortel, celui qui est abandonné s'engagera dans un second mariage s'il le veut ; et c'est en fonction de ce cas que nous comprenons ce que dit l'Apôtre : " Si le non-croyant veut se séparer, qu'il se sépare : le frère en effet ou la soeur ne sont soumis à aucune obligation dans ce cas " [1Co 7,15](#) ; et de même le canon qui dit: " L'injure faite au créateur brise le lien du mariage de celui qui est abandonné " .

769

Mais si l'un des conjoints croyants tombe dans l'hérésie ou passe à l'erreur du paganisme,

nous ne pensons pas que dans ce cas celui qui est abandonné peut s'engager dans de secondes noces aussi longtemps que l'autre vit, même si manifestement dans ce cas une injure plus grande est faite au créateur. Car même s'il existe incontestablement un vrai mariage entre deux non-croyants, il n'est cependant pas scellé ; mais entre croyants il est incontestablement vrai et scellé : car le sacrement de la foi (baptême) une fois conféré n'est jamais perdu, et il scelle le sacrement du mariage en sorte qu'il perdure dans les conjoints aussi longtemps que demeure le premier.

[Lettre " Cum ex iniuncto " aux habitants de Metz, 12 juillet 1199.](#)

[La nécessité du magistère de l'Eglise pour l'interprétation de l'Ecriture](#)

770

Notre vénérable frère, l'évêque de Metz, Nous a fait savoir par sa lettre qu'aussi bien dans le diocèse que dans la ville de Metz un nombre assez important de laïcs et de femmes, attirés en quelque sorte par le désir des Ecritures, s'est fait traduire en langue française les évangiles, les épîtres de Paul, le Psautier, les Moralia sur Job et plusieurs autres livres ; ... (il en est résulté) que dans des rencontres secrètes des laïcs et des femmes osent éructer entre eux et se prêcher mutuellement, et ils méprisent également la compagnie de ceux qui ne se mêlent pas à de telles choses... Certains d'entre eux méprisent aussi la simplicité de leurs prêtres, et lorsque la parole du salut leur est proposée par ces derniers, ils murmurent en cachette qu'ils possèdent mieux dans leurs écrits et qu'ils sont capables de l'exprimer de façon plus judicieuse.

Même si le désir de comprendre les Ecritures divines et le souci d'exhorter en conformité avec elles ne doit pas être blâmé mais bien au contraire recommandé, ces gens méritent néanmoins d'être blâmés de ce qu'ils tiennent leurs conventicules secrets, qu'ils s'arrogent la fonction de prêcher, qu'ils raillent la simplicité des prêtres et qu'ils dédaignent la compagnie de ceux qui ne s'attachent pas à de telles pratiques. Dieu en effet... hait à ce point les oeuvres des ténèbres qu'il a commandé et dit (aux apôtres) : " Ce que je vous dis dans l'ombre, dites-le au grand jour ; ce que vous entendez dans le creux de l'oreille proclamez-le sur les toits ", [Mt 10,27](#) ; par là il fait savoir clairement que la prédication de l'Evangile doit être proposée non pas dans des conventicules secrets, comme le font les hérétiques, mais publiquement dans l'Eglise, conformément à l'usage catholique. ...

771

Mais les mystères cachés de la foi ne doivent pas être exposés partout à tous, parce qu'ils ne peuvent pas être compris par tous, mais à ceux-là seulement qui peuvent les saisir par une intelligence croyante ; c'est pourquoi l'apôtre dit aux simples : " Comme à de petits enfants en Christ, c'est du lait que je vous ai fait boire, non de la nourriture solide " [1Co 3,2](#) ...

Telle est en effet la profondeur de la sainte Ecriture que non seulement les gens simples et non cultivés, mais même ceux qui sont sages et doctes ne sont pas pleinement capables d'en scruter le sens. C'est pourquoi l'Ecriture dit : " Car beaucoup de ceux qui cherchent ont défailli dans leur recherche ". [Ps 64,7](#) Aussi est-ce à juste titre qu'il a été établi jadis dans la Loi divine qu'un animal qui a touché la Montagne (du Sinaï) doit être lapidé [He 12,20 Ex 19,12](#) ss., afin qu'en effet aucun homme simple ou inculte n'ait la présomption de toucher à la sublimité de la sainte Ecriture ou de la prêcher à d'autres. Il est écrit en effet : " Ne cherche pas ce qui est trop haut pour toi " [Si 3,22](#). C'est pourquoi l'Apôtre dit : " Ne

recherchez pas plus que ce qu'il faut rechercher, mais recherchez la sobriété " [Rm 12,3](#). De même en effet que le corps compte de nombreux membres, mais que tous les membres n'ont pas la même activité, de même l'Eglise compte de nombreux états, mais tous n'ont pas la même charge, car selon l'Apôtre " Le Seigneur a donné les uns comme apôtres, les autres comme prophètes, mais d'autres comme docteurs, etc. " [Ep 4,11](#). Or l'état de docteur est en quelque sorte le principal dans l'Eglise et c'est pourquoi nul ne doit s'arroger de façon indistincte la charge de la prédication.

LATIN

1996 Denzinger 701

1996 Denzinger 771

Constitution " Licet perfidia Iudaeorum ", 15 septembre 1199.

Tolérance à l'égard de ceux dont la foi est autre.

772

Bien que l'incrédulité des juifs doive être réprouvée de multiples manières, cependant, parce que par eux notre foi se trouve confirmée en vérité, ils ne doivent pas être lourdement opprimés par les fidèles... De même qu'il ne doit pas être permis aux juifs, dans leurs synagogues, de présumer quelque chose qui aille au-delà de ce qui est permis par la Loi, de même ils ne doivent pas subir de préjudice en ce qui leur est permis.

Aussi, même s'ils préfèrent demeurer dans leur endurcissement plutôt que de connaître les prédictions des prophètes et les mystères de la Loi, et de parvenir à la connaissance de la foi chrétienne, puisqu'ils demandent l'aide de notre défense, poussés par la mansuétude de la piété chrétienne, Nous suivons la trace de nos prédécesseurs d'heureuse mémoire, Calixte (II), Eugène (III), Alexandre (III), Clément (III) et Célestin (III). Nous accueillons leur requête, et leur accordons le bouclier de notre protection.

773

Nous ordonnons en effet qu'aucun chrétien ne doit les contraindre par la force à venir au baptême à leur corps défendant ou contre leur volonté ; mais si l'un d'entre eux vient librement chercher refuge auprès de la foi chrétienne, après que sa volonté aura été éprouvée, qu'il devienne chrétien sans aucune vexation. Car on ne croit pas qu'a la foi véritable de la chrétienté quelqu'un dont on sait que ce n'est pas de façon spontanée, mais contre son gré, qu'il vient au baptême des chrétiens. De même aucun chrétien ne doit se permettre de léser leur personne sans scrupule en dehors d'un jugement du seigneur du lieu, ou d'enlever leurs biens par la force, ou de modifier les bons usages qui étaient les leurs jusque-là dans la région qu'ils habitent. En outre, que personne, d'aucune façon, ne les trouble à coups de bâton ou de pierres lors de la célébration de leurs fêtes, et que personne ne cherche à exiger d'eux des services qui ne sont pas dus, ou à les y obliger, à l'exception de ceux qu'ils avaient eux-mêmes coutume de rendre dans le passé. De plus, pour parer à la dépravation et à l'appétit du gain d'hommes mauvais, Nous décrétons que personne ne doit avoir l'audace de violer un cimetière juif, ou de le mépriser, ou encore de déterrer des corps déjà inhumés pour trouver de l'argent, ... (sont excommuniés ceux qui violent ce décret). Cependant Nous voulons que ceux-là seulement bénéficient de cette protection qui ne se permettent pas de se livrer à des machinations en vue de subvertir la foi chrétienne.

Lettre " Apostolicae Sedis primatus " au patriarche de

Constantinople, 12 novemb

La prééminence du Siège romain

774

La primauté du Siège apostolique, qui a été établie non pas par un homme mais par Dieu, et

de façon plus juste encore par le Dieu homme, est confirmée en vérité par de nombreux témoignages aussi bien des évangiles que des apôtres, d'où ont procédé par la suite les dispositions canoniques qui affirment de façon unanime que la très sainte Eglise consacrée dans le bienheureux Pierre, le prince des apôtres, a la prééminence sur les autres comme leur maîtresse et leur mère. C'est lui en effet... qui a mérité d'entendre : " Tu es Pierre... Je te donnerai les clés du Royaume des cieux " [Mt 16,18](#) s.

En effet, bien que le premier fondement de l'Eglise et le principal soit le Fils unique de Dieu Jésus Christ, selon ce que dit l'Apôtre : " Car un fondement a été posé, en dehors duquel aucun autre ne peut être posé, et qui est le Christ Jésus " [1Co 3,11](#), Pierre n'en est pas moins le second fondement de l'Eglise et qui vient au deuxième rang et s'il n'est pas non plus le premier dans le temps, par son autorité, il n'en a pas moins la prééminence parmi les autres dont l'apôtre Paul dit : "Vous n'êtes plus des étrangers, ni des émigrés, vous êtes concitoyens des saints et de la famille de Dieu, édifiés sur le fondement des apôtres et des prophètes " [Ep 2,20](#)...

Sa primauté, la Vérité elle-même l'a exprimée également par elle-même lorsqu'elle a dit : " Tu seras appelé Cephass " [Jn 1,42](#) : même si cela est traduit par " Pierre ", il n'en est pas moins présenté comme la " tête " de sorte que, de même que la tête a la prééminence parmi les autres membres du corps, puisque aussi bien c'est en elle que vit la plénitude des sens, de même aussi Pierre excelle parmi les apôtres par l'éminence de sa dignité, et ses successeurs parmi tous ceux qui président aux Eglises, tandis que les autres sont appelés à avoir part à la sollicitude en sorte que rien n'est perdu par eux de la plénitude de leur pouvoir. C'est à lui que le Seigneur a confié le souci de paître ses brebis par une parole répétée par trois fois, de sorte qu'est considéré comme étranger au troupeau du Seigneur celui qui ne veut pas l'avoir aussi pour pasteur en ses successeurs. Il n'a pas distingué en effet entre telles brebis et telles autres, mais il a dit simplement : " Pais mes brebis " [Jn 21,17](#), afin qu'on comprenne qu'absolument toutes lui ont été confiées.

[Jn 21,7](#) est expliqué de façon allégorique) : Etant donné que la mer désigne le monde [Ps 104,25](#)... par le fait qu'il s'est jeté à la mer, Pierre a manifesté le privilège du pouvoir singulier du pontife, par lequel il avait assumé le gouvernement de l'univers entier, tandis que les autres apôtres étaient comme contenus dans un navire, puisqu'à aucun d'entre eux l'univers entier n'avait été confié, mais qu'à chacun étaient assignées des provinces particulières, ou plutôt des Eglises déterminées.

...(Une preuve allégorique analogue est tirée de [Mt 14,28-31](#) par le fait que Pierre a marché sur les eaux de la mer, il a montré qu'il a reçu le pouvoir sur tous les peuples.

775

Qu'il ait prié pour lui, le Seigneur le reconnaît lorsqu'il dit au moment de la Passion : " J'ai prié pour toi, Pierre, afin que ta foi ne défaille pas. Et toi, quand tu seras converti, fortifie tes frères " [Lc 22,32](#) ; par là il signifiait manifestement que jamais ses successeurs ne dévièrent de la foi catholique, mais que bien plutôt ils y rappelleraient d'autres et aussi qu'ils confirmeraient les hésitants, et il lui accorda le pouvoir d'en confirmer d'autres par le fait qu'il impose aux autres la nécessité d'obéir. ...

Il lui a dit également... comme tu l'as lu : " Tout ce que tu lieras sur la terre sera lié aussi aux cieux, et tout ce que tu délieras sur la terre sera délié aussi aux cieux ", [Mt 16,19](#). Mais si tu trouves que cela a été dit en même temps à tous les apôtres, cela ne l'a pas été aux autres sans lui : mais tu reconnaîtras qu'à lui a été donné par le Seigneur, sans les autres, le pouvoir de lier et de délier, en sorte que ce que les autres ne peuvent pas sans lui, lui-même, du fait du privilège qui lui a été transmis par le Seigneur et de la plénitude du pouvoir qui lui a été accordée, il le peut sans les autres. ...

(Pierre) vit le ciel ouvert et descendre un vase, comme un grand linge qu'on fait descendre du ciel vers la terre, tenu aux quatre coins, et qui contenait tous les quadrupèdes et les serpents de la terre et tous les oiseaux du ciel [Ac 10,9-12](#) ... Et une voix lui dit pour la

première fois : " Ce que Dieu a rendu pur, ne l'appelle pas immonde. " Par là est manifestement indiqué que Pierre fut établi à la tête de tous les peuples, puisque ce vase signifie l'univers, et tout ce qui y est contenu, la totalité des nations, des juifs aussi bien que des païens. ...

[Lettre Ex parte tua, à l'évêque de Modène, 1200.](#)

[La forme sacramentelle du mariage.](#)

776

Nous voulons que pour les mariages qui à l'avenir seront contractés, tu observes ceci : si, après qu'est intervenu entre personnes légitimes un consentement 'de praesenti' - lequel dans de tels cas suffit, conformément aux déterminations canoniques ; et si lui seul fait défaut, même dans le cas où cela a été réalisé par l'union charnelle, tout le reste est en vain -, des personnes unies de façon légitime contractent ensuite de facto avec d'autres, ce qui auparavant a été fait selon le droit ne peut pas être rendu caduc.

[Lettre " Gaudeamus in Domino " à l'évêque de Tibériade, début](#)

[de 1201.](#)

[Les mariages des païens et le privilège paulin.](#)

777

Si des païens qui épousent des femmes apparentées à eux au deuxième, troisième, ou à un autre degré, en étant apparentées ainsi, doivent demeurer ensemble après leur conversion, ou s'ils doivent être séparés : telle est la question au sujet de laquelle tu demandes à être informé par un écrit apostolique.

A ce sujet Nous donnons à ta fraternité la réponse suivante : étant donné que le sacrement du mariage existe pour les fidèles et les non- croyants, comme le montre l'Apôtre lorsqu'il dit : " Si un frère a une femme non croyante et qu'elle consent à vivre avec lui, qu'il ne la répudie pas " [1Co 7,12](#) ; et puisque dans les degrés de parenté précités le mariage a été contracté de façon licite par des non-croyants qui ne sont pas tenus par les déterminations canoniques (que nous importe, selon le même Apôtre, " de juger ceux qui sont au- dehors ? " [1Co 5,12](#) : pour cette raison, et pour favoriser surtout la religion et la foi chrétiennes que les hommes pourraient facilement être dissuadés d'embrasser par les femmes, si celles-ci craignaient d'être répudiées, des fidèles engagés dans les liens du mariage de cette façon pourront demeurer licitement et librement unis, puisque le sacrement du baptême ne dissout pas les mariages mais enlève les péchés.

778

Mais parce que des païens répartissent l'affection conjugale entre plusieurs femmes en même temps, ce n'est pas sans raison qu'on se demande si, après la conversion, ils peuvent les garder toutes, ou laquelle d'entre elles. Mais cela semble être contraire et hostile à la foi chrétienne, puisque dès le commencement une seule côte a été changée en une seule femme, et que l'Écriture divine atteste que " pour cette raison l'homme quittera son père et sa mère et s'attachera à sa femme, et ils seront une seule chair " [Ep 5,3](#) [Gn 2,24](#) [Mt 19,5](#) ; elle ne dit pas " trois ou plusieurs " mais " deux " ; et elle ne dit pas non plus : " il s'attachera à des femmes ", mais " à la femme ". Et il n'a jamais été permis à quiconque d'avoir en

même temps plusieurs femmes si cela ne lui a pas été concédé par une révélation divine, considérée parfois comme une coutume, parfois même comme un droit, et par laquelle de même que Jacob a été disculpé de sa tromperie, les Israélites du vol et Samson du meurtre, de même aussi les patriarches et d'autres hommes justes qui, comme on peut le lire, avaient plusieurs femmes, sont disculpés de l'adultère.

Mais cette conception est également manifestée comme pleinement véridique par le témoignage de la Vérité qui atteste dans l'Evangile : " Si quelqu'un répudie sa femme, sauf en cas de fornication, et en épouse une autre, il est adultère " [Mt 19,9](#); cf. [Mc 10,11](#)). Si donc, lorsque la femme a été répudiée, le droit empêche d'en épouser une autre, à plus forte raison si elle a été gardée ; par quoi il apparaît clairement que pour les deux sexes - car ils ne sont pas considérés différemment - la pluralité en matière de mariage doit être réprouvée.

779

Mais si quelqu'un a répudié sa femme légitime selon son rite, puisque la Vérité a réprouvé une telle répudiation dans l'Evangile, il ne pourra jamais licitement en avoir une autre du vivant de celle-ci, même s'il se convertit à la foi en Christ, à moins que celle-ci, après la conversion, refuse de cohabiter avec lui, ou si elle y consent, mais non sans blasphémer le créateur ou l'inciter au péché mortel ; dans ce cas celle qui demanderait le rétablissement dans ses droits, et même s'il était établi qu'il y a eu spoliation injuste, se verrait refuser ce rétablissement : car selon l'Apôtre le frère ou la soeur ne sont soumis à aucune obligation dans ce cas [1Co 7,15](#).

Mais si quelqu'un est converti à la foi et que celle-ci le suit en s'étant convertie elle aussi, avant qu'il ait pris une épouse légitime pour les raisons susdites, il doit être contraint à la reprendre. Il est vrai que selon la vérité de l'Evangile celui qui épouse une femme répudiée commet l'adultère [Mt 19,9](#), mais celui qui a répudié ne peut pas reprocher la fornication à celle qui a été répudiée parce que, après la répudiation, elle en a épousé un autre, à moins qu'elle ait fornicé ailleurs.

[Lettre " Maiores Ecclesiae causas " à l'archevêque Humbert](#)

[d'Arles, fin de 1201](#)

[L'effet du baptême, en particulier le caractère.](#)

780

... Ils affirment en effet que le baptême est conféré aux petits enfants de façon inutile. ... Nous répondons que le baptême a succédé à la circoncision. ... C'est pourquoi, de même que l'âme du circoncis n'était pas retranchée de son peuple [Gn 17,14](#), de même celui qui sera né à nouveau de l'eau et de l'Esprit Saint, obtiendra d'entrer dans le Royaume des cieux [Jn 3,5](#). Bien que la faute originelle fût remise par le mystère de la circoncision, et que le péril de la condamnation fût écarté, on ne parvenait pas cependant au Royaume des cieux qui demeurerait fermé à tous jusqu'à la mort du Christ ; mais par le sacrement du baptême rougi par le sang du Christ, la faute est remise et l'on parvient également au Royaume des cieux dont le sang du Christ a ouvert miséricordieusement la porte à ses fidèles. On ne peut admettre en effet que tous les petits enfants, dont tant meurent chaque jour, périssent sans que le Dieu de miséricorde, qui veut que personne ne périsse, leur ait procuré à eux aussi un moyen de salut...

Ce que disent les adversaires, à savoir que la foi ou la charité ou les autres vertus ne sont pas infusées aux petits enfants puisqu'ils ne donnent pas leur consentement, n'est pas concédé par la plupart en un sens absolu... ; d'autres affirment que par la vertu du baptême la faute leur est remise, mais que la grâce ne leur est pas conférée ; quelques-uns cependant

disent que le péché leur est pardonné et que les vertus leur sont infusées, qu'ils les ont cependant comme une disposition [904](#) mais qu'ils n'en ont pas l'usage jusqu'à ce qu'ils soient parvenus à l'âge adulte...

Nous disons : il faut distinguer qu'il y a un double péché : à savoir le péché originel et le péché actuel, l'originel qu'on contracte sans consentement et l'actuel qui est commis avec consentement. L'originel donc, qui est contracté sans consentement, est remis sans consentement en vertu du sacrement ; mais l'actuel, qui est contracté avec consentement, n'est nullement remis sans consentement... La peine du péché originel est la privation de la vision de Dieu, mais la peine du péché actuel est le supplice de la géhenne éternelle....

781

Il est contraire à la religion chrétienne que quelqu'un qui le refuse de façon permanente et qui s'y oppose de façon constante soit contraint à accepter et à observer le christianisme. C'est pourquoi d'autres distinguent, non sans raison, entre volonté contraire et volonté contraire, et entre contraint et contraint, car celui qui, amené par force, grâce à des moyens de terreur et des supplices, reçoit le sacrement du baptême pour éviter ces dommages, tout de même que celui qui accède au baptême de mauvaise foi reçoit l'empreinte du caractère chrétien et, en tant que voulant sous condition, et bien que ne voulant pas absolument, il doit être obligé à observer la foi chrétienne....

Mais celui qui n'a jamais consenti, et qui a toujours été opposé, ne reçoit ni la réalité ni le caractère du sacrement, parce que contredire expressément est plus que ne pas consentir du tout ; de même n'encourt la marque d'aucune culpabilité celui qui, bien qu'il y contredise de façon constante et s'y oppose, est contraint par la violence de sacrifier aux idoles.

Quant à ceux qui dorment et à ceux qui n'ont pas l'usage de la raison, si avant de perdre la raison ou s'être endormi ils persistent à s'opposer, comme il est visible que pour eux la décision de s'opposer est durable, même s'ils ont été baptisés dans cet état, ils ne reçoivent pas le caractère du sacrement ; il en irait autrement si auparavant ils avaient été catéchumènes et s'ils avaient l'intention d'être baptisés ; c'est pourquoi l'Eglise a coutume de les baptiser en cas de nécessité. Alors l'acte sacramentel imprime le caractère, puisqu'il ne rencontre pas l'obstacle posé par la résistance d'une volonté contraire.

[Lettre " Cum Marthae circa " à l'archevêque Jean de Lyon, 29](#)

[novembre 1202.](#)

[La forme sacramentelle de l'eucharistie.](#)

782

Tu as demandé en effet qui, s'agissant de la forme des paroles que le Christ lui-même a exprimées lorsqu'il a transsubstantié le pain et le vin en son corps et son sang, a ajouté ce mot dans le canon de la messe qu'utilise l'ensemble de l'Eglise, et qu'aucun des évangélistes n'a exprimé, comme on peut le lire. ... Dans le canon de la messe ce mot, à savoir " mystère de la foi ", se trouve en effet inséré dans ces paroles. ...

Certes nous voyons bien des choses, des paroles ainsi que des actes du Seigneur, qui ont été omises par les évangélistes et que, comme on peut lire, les apôtres ont complétées oralement ou exprimées par leur action. ...

Or dans ce mot qui a incité ta fraternité à poser la question, à savoir " mystère de la foi ", certains ont pensé pouvoir trouver un appui pour une erreur, en disant que dans le sacrement de l'autel ce n'est pas vraiment la vérité du corps et du sang du Christ qui est présente, mais seulement une image, une apparence et une figure, et cela parce que l'Écriture indique parfois que ce qui est reçu sur l'autel est un sacrement, un mystère et un

exemple. Mais ceux- là sont pris dans les lacets de l'erreur parce qu'ils ne comprennent pas comme il convient l'autorité de l'écriture et qu'ils ne reçoivent pas avec respect les sacrements de Dieu puisqu'ils ignorent aussi bien les Écritures et la puissance de Dieu [Mt 22,29](#)...

On dit cependant " mystère de la foi " parce ce que autre chose y est cru que ce qui est vu et qu'autre chose est vu que ce qui est cru. On voit en effet les espèces du pain et du vin, et l'on croit la vérité de la chair et du sang du Christ, ainsi que la vertu de l'unité et de la charité.

Les éléments de l'eucharistie.

783

Il faut cependant distinguer soigneusement trois choses qui sont différentes dans ce sacrement, à savoir la forme visible, la vérité du corps et la vertu spirituelle. La forme est celle du pain et du vin, la vérité celle de la chair et du sang, la vertu celle de l'unité et de la charité. Le premier est " sacrement et non réalité ", le deuxième est " sacrement et réalité ", le troisième est " réalité et non sacrement ". Mais le premier est sacrement d'une double réalité ; le deuxième est sacrement de l'un et réalité de l'autre ; le troisième est la réalité d'un double sacrement. Nous croyons donc que la forme des paroles telle qu'elle se trouve dans le canon, les apôtres l'ont reçue du Christ, et leurs successeurs de ceux-ci...

L'eau mêlée au vin lors du sacrifice de la messe.

784

Tu as demandé également si l'eau en même temps que le vin est changée en sang. A ce sujet les opinions varient parmi les scolastiques. Certains en effet pensent que, puisque du côté du Christ ont coulé les deux sacrements principaux, celui de la Rédemption dans le sang et celui de la régénération dans l'eau, le vin et l'eau qui sont mêlés dans le calice sont changés dans ces deux-là par la vertu divine... D'autres en revanche tiennent que l'eau est transsubstantiée en sang avec le vin, puisque mêlée au vin elle devient vin... En outre on peut dire que l'eau ne devient pas vin, mais qu'elle reste entourée par les accidents du vin antérieur... Mais il est impie de penser ce que certains ont eu la présomption de penser, à savoir que l'eau est changée en glaire...

Cependant parmi les opinions mentionnées ci-dessus, celle-là est considérée comme plus probable, qui affirme que l'eau est changée en sang avec le vin [798](#) .

Lettre " Cum venisset " à l'archevêque Basile de Tarnovo

(Bulgarie), 25 février

Le ministre de la confirmation.

785

Par chrismation du front on désigne l'imposition des mains qui porte également le nom de confirmation, parce que par elle l'Esprit Saint est donné en vue de la croissance et de la force. C'est pourquoi si le simple prêtre, ou presbytre, peut procéder à d'autres onctions, celle-ci ne doit être conférée que par le grand prêtre, c'est-à-dire l'évêque, car c'est des seuls apôtres, dont les évêques sont les vicaires, qu'il est dit qu'ils donnent l'Esprit Saint par l'imposition des mains [Ac 8,14-25](#).

Lettre " Ex parte tua " à l'archevêque André de Lund, 12

janvier 1206.

La dissolution d'un mariage valide par la profession religieuse

786

Nous ne voulons pas dévier subitement dans cette affaire des traces de nos prédécesseurs qui, ayant été consultés, ont répondu qu'avant la consommation d'un mariage par l'union charnelle, il est permis à l'autre conjoint - même sans le consulter - d'entrer en religion, de sorte que celui qui reste peut ensuite s'unir à un autre de façon légitime : c'est pourquoi nous te conseillons d'observer cela même.

Lettre " Non ut apponeres " à l'archevêque Thorias de Trondheim

(Norvège)

La matière du baptême

787

Tu as demandé s'il faut considérer comme des chrétiens des enfants qui, s'étant trouvés à l'article de la mort et par manque d'eau et en l'absence d'un prêtre, ont été frottés d'aspersions de salive sur la tête et la poitrine et entre les épaules de par la naïveté de certains, en guise de baptême. Nous répondons que puisque dans le baptême deux choses sont toujours requises, à savoir " la parole et l'élément " selon ce que la Vérité dit au sujet de la parole : " Allez dans le monde entier, baptisez toutes les nations au nom du Père et du Fils et du Saint-Esprit " *Mc 16,15 Mt 28,19*, et selon ce que la même dit au sujet de l'élément : " Celui qui n'est pas rené d'eau et d'Esprit Saint n'entrera pas dans le Royaume des cieux " *Jn 3,5*, tu ne dois pas douter qu'ils n'ont pas un vrai baptême, non seulement ceux chez qui sont omises les deux choses, mais également ceux chez qui est omise l'une d'elles.

Lettre " Debitum officii pontificalis " à l'évêque Bertold

(Bertrand) de Metz, 2

Le ministre du baptême et le baptême de désir.

788

Tu m'as très sagement fait savoir par ta lettre qu'un juif qui s'est trouvé à l'article de la mort, et parce qu'il vivait parmi des juifs seulement, s'est plongé lui-même dans l'eau en disant : " Je me baptise au nom du Père et du Fils et du Saint-Esprit ". Or tu me demandes si ce juif, qui persévère dans la foi chrétienne, doit être baptisé. Quant à nous, nous répondons ainsi à ta fraternité : étant donné qu'il doit y avoir distinction entre celui qui baptise et celui qui est baptisé, comme le montrent à l'évidence les paroles du Seigneur disant aux apôtres : " Baptisez toutes les nations au nom du Père et du Fils et de

L'Esprit Saint " [Mt 28, 19](#) le juif dont il est question doit être baptisé à nouveau par un autre, pour qu'il apparaisse qu'autre est celui qui est baptisé, autre celui qui baptise... Cependant s'il était décédé aussitôt, il aurait rejoint immédiatement la patrie en raison de sa foi au sacrement, même si ce n'avait pas été en raison du sacrement de la foi.

[Lettre " De homine qui " aux dirigeants de la Fraternité](#)

[romaine, 22 septembre 1](#)

[Célébration simulée de la messe.](#)

789

Vous nous avez demandé en effet ce qui nous semble d'un presbytre imprudent qui, parce qu'il sait se trouver en état de péché mortel et conscient de sa faute, hésite à célébrer les solennités de la messe que pour une raison donnée il ne peut pas omettre... ayant accompli toutes les autres cérémonies, feint de célébrer la messe et, ayant supprimé les paroles par lesquelles est réalisé le corps du Christ, consomme seulement du pain et du vin... Etant donné donc que doivent être rejetés les faux remèdes qui sont plus graves que les vrais périls : bien que celui qui se considère indigne parce qu'il est conscient de sa faute, doit s'abstenir avec révérence de ce sacrement et pèche donc gravement s'il s'en approche sans révérence, il n'est pas douteux que semble commettre une faute plus grave encore celui qui ose ainsi le simuler de façon trompeuse ; car le premier, qui évite la faute en la commettant, tombe entre les mains de la seule miséricorde de Dieu, tandis que le deuxième, qui commet la faute en l'évitant, se rend coupable non seulement envers Dieu dont il ne craint pas de se moquer, mais également envers le peuple qu'il trompe.

[Lettre " Eius exemplo " à l'archevêque de Tarragone, 18](#)

[décembre 1208.](#)

[La profession de foi prescrite aux Vaudois.](#)

790

Que tous les croyants sachent que moi, Durant de Osca... et tous nos frères, nous croyons de notre coeur, nous reconnaissons par la foi, nous confessons de notre bouche et nous affirmons par ces mots simples :

Le Père et le Fils et l'Esprit Saint sont trois personnes, un seul Dieu, et toute la Trinité est coessentielle, consubstantielle, coéternelle et toute- puissante, et chacune des personnes dans la Trinité est pleinement Dieu, comme il est contenu dans le " Je crois en Dieu " [30 150 75](#) .

Nous croyons également de notre coeur et confessons de notre bouche que le Père et le Fils et l'Esprit Saint, un seul Dieu dont nous parlons, a créé, a fait, gouverne et ordonne toutes choses corporelles et spirituelles, visibles et invisibles.

Nous croyons que l'auteur du Nouveau et de l'Ancien Testament est un seul et même : Dieu qui, comme il est dit, demeurant dans la Trinité, a créé toutes choses de rien ; et que Jean Baptiste a été envoyé par lui, saint et juste, et rempli de l'Esprit Saint dans le sein de sa mère.

791

Nous croyons de notre coeur et nous confessons de notre bouche que l'Incarnation ne s'est pas faite dans le Père ni dans l'Esprit Saint, mais dans le Fils seulement ; de sorte que celui qui était en divinité le Fils de Dieu le Père, était, en humanité, le Fils de l'homme, vrai homme de la mère, ayant une vraie chair des entrailles de la mère et une âme humaine raisonnable ; en même temps des deux natures, c'est-à-dire Dieu et homme, une seule personne, un seul Fils, un seul Christ, un seul Dieu avec le Père et l'Esprit Saint, auteur de tout et qui dirige tout, né de la Vierge Marie d'une vraie naissance de chair ; il a mangé et bu, il a dormi, et fatigué après la route, il s'est reposé ; il a souffert d'une vraie Passion de sa chair, est mort de la vraie mort de son corps, et est ressuscité de la vraie Résurrection de sa chair et d'un vrai retour de l'âme au corps ; dans cette chair, après avoir mangé et bu, il est monté au ciel, siège à la droite du Père, et il viendra en elle pour juger les vivants et les morts.

792

Nous croyons de notre coeur et confessons de notre bouche une seule Eglise, non celle des hérétiques, mais la sainte Eglise romaine, catholique, apostolique, en dehors de laquelle nous croyons que personne n'est sauvé.

793

De même nous ne rejetons d'aucune manière les sacrements qui sont célébrés en elle, et auxquels l'Esprit Saint coopère par sa vertu inestimable et invisible, même s'ils sont administrés par un prêtre pécheur, du moment que l'Eglise le reconnaît ; et nous ne méprisons pas non plus les actes ecclésiastiques et les bénédictions accomplies par lui, mais nous les acceptons d'un coeur bienveillant comme s'ils venaient du plus juste des hommes, car la malice d'un évêque ou d'un prêtre ne nuit ni au baptême d'un enfant, ni à la consécration de l'eucharistie, ni aux autres offices ecclésiastiques célébrés pour leurs sujets.

794

Nous approuvons donc le baptême des enfants, et s'ils sont morts après le baptême, avant d'avoir commis des péchés, nous confessons et croyons qu'ils sont sauvés ; et nous croyons que dans le baptême tous les péchés sont remis, aussi bien le péché originel qui a été contracté que ceux qui ont été commis volontairement.

Nous estimons que la confirmation faite par l'évêque, c'est-à-dire l'imposition des mains, est sainte et doit être reçue avec vénération.

795

Nous croyons fermement et inébranlablement d'un coeur sincère, et nous affirmons simplement par nos paroles pleines de foi, que le sacrifice, c'est-à-dire le pain et le vin, est, après la consécration, le vrai corps et le vrai sang de notre Seigneur Jésus Christ, et que rien de plus n'y est accompli par un bon prêtre et rien de moins par un mauvais prêtre, car cela n'est pas réalisé par le mérite de celui qui consacre, mais par la parole du Créateur et la vertu de l'Esprit Saint. C'est pourquoi nous croyons et confessons fermement que personne si honnête, si religieux, si saint, et si prudent qu'il soit, ne peut ni ne doit consacrer l'eucharistie ni réaliser le sacrifice de l'autel, à moins d'être prêtre et ordonné régulièrement par un évêque visible et tangible. Pour cet office, trois choses sont nécessaires, nous le croyons : une personne déterminée, c'est-à-dire un prêtre établi particulièrement pour cet office par l'évêque, comme nous l'avons dit ; ces paroles solennelles qui sont exprimées par les saints Pères dans le canon ; et l'intention de foi de celui qui les profère ; c'est pourquoi nous croyons et confessons fermement que quiconque, sans l'ordination par l'évêque comme nous l'avons dit, croit et prétend pouvoir réaliser le sacrifice de l'eucharistie, est un hérétique ; il participe et a part à la perdition de Coré et de ses complices [Nb 16](#), et il doit être séparé de la sainte Eglise romaine.

Nous croyons qu'aux pécheurs qui se repentent vraiment le pardon est accordé par Dieu, et c'est avec grande joie que nous sommes en communion avec eux.

Nous vénérons l'onction des infirmes avec de l'huile.

Nous ne nions pas que des mariages charnels doivent être contractés, selon l'Apôtre [1Co 7](#), et nous défendons absolument de rompre ceux qui l'ont été régulièrement. Nous croyons et confessons qu'un homme peut aussi être sauvé avec sa femme, et nous ne condamnons pas non plus les secondes et d'autres noces.

Nous ne réprouvons d'aucune manière la consommation de viandes. Nous ne condamnons pas le serment, bien plus, nous croyons d'un coeur sincère qu'il est permis de jurer selon la vérité, le jugement et la justice. (addition de 1210 : Au sujet du pouvoir séculier, nous affirmons qu'il peut, sans péché mortel, exercer un jugement portant effusion de sang, pourvu que, pour exercer la vindicte, il ne procède pas par la haine mais par un jugement, ni avec imprudence mais avec modération.).

796

Nous croyons que la prédication est très nécessaire et louable, cependant nous croyons qu'elle doit s'effectuer en vertu de l'autorité ou avec la permission du souverain pontife ou des prélats. Mais dans tous les lieux où demeurent des hérétiques manifestes qui renient et blasphèment Dieu et la foi de l'Eglise romaine, nous croyons que nous devons, selon la volonté de Dieu, les confondre par la dispute et l'exhortation, et nous opposer à eux avec la Parole du Seigneur, le front haut et jusqu'à la mort, comme à des adversaires du Christ et de l'Eglise.

Les ordinations ecclésiastiques et tout ce qui est lu ou chanté selon ce qui a été établi, nous l'approuvons avec humilité et nous le vénérons dans la foi.

797

Nous croyons que le diable n'est pas devenu mauvais de par sa condition, mais par son libre arbitre.

Nous croyons de tout coeur et nous confessons de vive voix la résurrection de cette chair qui est nôtre et non pas celle d'un autre.

Nous croyons et affirmons fermement qu'il y aura aussi un jugement par Jésus Christ et que chacun, selon ce qu'il aura fait dans cette chair, recevra des peines ou des récompenses.

Nous croyons que les aumônes, le sacrifice et d'autres bienfaits peuvent bénéficier aux défunts.

Ceux qui restent dans le monde et possèdent des biens, nous professons et croyons qu'ils seront sauvés s'ils donnent des aumônes et d'autres bienfaits de ce qu'ils possèdent, et s'ils observent les commandements de Dieu. Nous croyons que selon le précepte du Seigneur, les dîmes, les prémices et les offrandes doivent être acquittées aux clercs.

1996 Denzinger 771

Citations de
DS 782-784:

Magistère

Dei Verbum:
7 9 11

Citations de
DS 790-797:

Magistère

Catéchisme:
[1576](#)

Catechismus:
[1576](#)

1996 Denzinger 797

Lettre " In quadam nostra " à l'évêque Hugues de Ferrare, 5

mars 1209.

L'eau mêlée au vin de messe.

798

Tu dis avoir lu dans une de nos lettres décrétales [784](#) qu'il était impie de penser ce que certains ont eu la présomption de dire, à savoir que dans le sacrement de l'eucharistie l'eau est changée en glaire ; ils affirment en effet faussement que ce n'est pas de l'eau qui est sortie du côté du Christ, mais une humeur aqueuse. Mais même si tu avances que cela a été pensé par des hommes importants et dignes de foi, dont tu as suivi jusqu'ici l'opinion en paroles et par écrit, les raisons qui font que Nous pensons le contraire te contraindront néanmoins de donner ton assentiment à notre conception....

En effet si cela n'avait pas été de l'eau mais de la glaire qui a coulé du côté du Sauveur, celui qui a vu et qui a rendu témoignage à la vérité [Jn 19,3](#) ss. n'aurait certainement pas dit " de l'eau " mais " de la glaire "...

Il reste donc que cette eau, quelle qu'elle ait été, naturelle ou miraculeuse, créée de façon nouvelle par la vertu divine ou tirée des composantes de quelque partie, était sans aucun doute de l'eau véritable.

Lettre " Licet apud " à l'évêque Henri de Strasbourg, 9 janvier

1212.

Les jugements de Dieu

799

Même si chez les juges séculiers sont pratiqués des jugements populaires, comme celui de l'eau froide, du fer ardent ou du duel, l'Eglise cependant n'accepte pas des jugements de cette sorte, car il est écrit dans la Loi divine: " Tu ne tenteras pas le Seigneur ton Dieu " [Dt 6,16](#) [Mt 4,7](#).

4e concile du LATRAN

(12eme Oecuménique)

11-30 novembre 1215

Chap. 1 - La foi catholique

Définition contre les albigeois et les cathares

800

Nous croyons fermement et confessons avec simplicité qu'il y a un seul et unique vrai Dieu, éternel et immense, tout-puissant, immuable, qui ne peut être ni saisi ni dit, Père et Fils et Saint-Esprit, trois personnes, mais une seule essence, substance ou nature absolument simple. Le Père ne vient de personne, le Fils vient du seul Père et le Saint-Esprit également de l'un et de l'autre, toujours, sans commencement et sans fin. Le Père engendrant, le Fils naissant et le Saint-Esprit procédant, consubstantiels et semblablement égaux, également tout-puissants, également éternels. Unique principe de toutes choses, créateur de toutes les choses visibles et invisibles, spirituelles et corporelles, qui, par sa force toute-puissante, a tout ensemble créé de rien dès le commencement du temps l'une et l'autre créature, la spirituelle et la corporelle, c'est-à-dire les anges et le monde, puis la créature humaine faite à la fois d'esprit et de corps. En effet le diable et les autres démons ont été créés par Dieu bons par nature ; mais ce sont eux qui se sont rendus eux-mêmes mauvais. Quant à l'homme, c'est à l'instigation du démon qu'il a péché.

Cette sainte Trinité, indivise selon son essence commune et distincte selon les propriétés des personnes, a donné au genre humain la doctrine du salut par Moïse, par les saints prophètes et par ses autres serviteurs, selon une disposition des temps parfaitement ordonnée.

801

Enfin, le Fils unique de Dieu, Jésus Christ, incarné par une oeuvre commune de toute la Trinité, conçu de Marie toujours Vierge par la coopération du Saint-Esprit, fait homme véritable composé d'une âme raisonnable et d'une chair humaine, une seule personne en deux natures, a montré plus manifestement la voie de la vie. Alors que, selon la divinité, il est immortel et incapable de souffrir, il s'est fait lui-même, selon l'humanité, capable de souffrir et mortel ; bien plus pour le salut du genre humain, il a souffert et est monté au ciel ; mais il est descendu en son âme et ressuscité en son corps et est monté en l'une et l'autre également ; il viendra à la fin des temps juger les vivants et les morts et rendre à chacun selon ses oeuvres, aussi bien aux réprouvés qu'aux élus. Tous ressusciteront avec leur propre corps qu'ils ont maintenant, pour recevoir, selon ce qu'ils auront mérité en faisant le bien ou en faisant le mal, les uns un châtement sans fin avec le diable, les autres une gloire éternelle avec le Christ.

802

Il y a une seule Eglise universelle des fidèles, en dehors de laquelle absolument personne n'est sauvé, et dans laquelle le Christ est lui-même à la fois le prêtre et le sacrifice, lui dont le corps et le sang, dans le sacrement de l'autel, sont vraiment contenus sous les espèces du pain et du vin, le pain étant transsubstantié au corps et le vin au sang par la puissance divine, afin que, pour accomplir le mystère de l'unité, nous recevions nous-mêmes de lui ce qu'il a reçu de nous. Et assurément ce sacrement, personne ne peut le réaliser, sinon le prêtre qui a été légitimement ordonné selon le pouvoir des clés de l'Eglise que Jésus Christ lui-même a accordé aux apôtres et à leurs successeurs.

Le sacrement du baptême qui s'effectue dans l'eau en invoquant la Trinité indivise, c'est-à-dire le Père, le Fils et le Saint-Esprit légitimement conféré par qui que ce soit selon la forme de l'Eglise aussi bien aux enfants qu'aux adultes sert au salut.

Et si, après avoir reçu le baptême, quelqu'un est tombé dans le péché, il peut toujours être rétabli dans son état par une vraie pénitence. Ce ne sont pas seulement les vierges et les continents, mais aussi les gens mariés qui, plaisant à Dieu par une foi droite et de bonnes

oeuvres, méritent de parvenir à la vie éternelle.

Chap. 2. La fausse doctrine de Joachim de Flore.

La Trinité

803

Nous condamnons donc et nous réprouvons l'opuscule ou traité que l'abbé Joachim a publié contre maître Pierre Lombard au sujet de l'unité ou de l'essence de la Trinité, l'appelant hérétique et insensé à cause de ce qu'il a dit dans ses sentences : " Il y a une réalité suprême qui est Père et Fils et Saint-Esprit, et celle-ci n'engendre pas, n'est pas engendrée et ne procède pas ".

D'où il affirme que celui-ci a érigé en Dieu non pas tant une trinité qu'une quaternité, c'est-à-dire trois personnes et en quelque sorte une quatrième qui serait cette essence commune, alors qu'il professe manifestement qu'il n'y a aucune réalité, ni essence, ni substance, ni nature qui soit Père et Fils et Saint-Esprit, bien qu'il concède que Père et Fils et Saint-Esprit sont une seule essence, une seule substance et une seule nature. Mais il reconnaît qu'une telle unité n'est ni vraie ni propre, mais en quelque sorte collective et analogique, de la même manière qu'on dit que beaucoup d'hommes sont un seul peuple et beaucoup de fidèles une seule Eglise, conformément à ce qui est dit : " La multitude des croyants était un seul coeur et une seule âme " [Ac 4,32](#) et " Celui qui s'attache à Dieu est un seul esprit " [1Co 6,17](#) avec lui ; et encore: " Celui qui arrose et celui qui plante ne font qu'un " [1Co 3,8](#) ; et tous " nous sommes un seul corps dans le Christ " [Rm 12,5](#) ; et encore, dans le livre des Rois : " Ton peuple et mon peuple sont une même chose " [1R 22,5](#) ; Vulgate ; voir [Rt 1,16](#).

Mais pour fonder cette affirmation il a surtout recours à ce que le Christ dit des fidèles dans l'Evangile : " Je veux Père, qu'en nous ils soient un comme nous aussi nous sommes un, afin qu'ils soient parfaitement un " [Jn 17,22](#) ss.. En effet, dit-il, les fidèles du Christ ne sont pas un, c'est-à-dire une seule réalité qui serait commune à tous ; ils sont seulement un, c'est-à-dire une seule Eglise à cause de l'unité de la foi catholique et un seul Royaume à cause de l'union dans une charité indissoluble. De la même manière, on lit dans l'épître canonique de Jean : " Car ils sont trois qui rendent témoignage dans le ciel, le Père et le Verbe et le Saint-Esprit, et ces trois sont un " [1Jn 5,7](#) ; et Jean ajoute aussitôt : " Et ils sont trois qui rendent témoignage sur la terre, l'esprit, l'eau et le sang, et ces trois sont un " [1Jn 5,8](#) selon ce qu'on trouve dans certains manuscrits.

804

Quant à nous, avec l'approbation du saint concile universel, nous croyons et confessons avec maître Pierre qu'il y a une seule réalité suprême, qui ne peut être saisie ni dite, qui est véritablement Père et Fils et Saint-Esprit, les trois personnes ensemble et chacune d'elles en particulier. C'est pourquoi il y a en Dieu seulement Trinité et non pas quaternité, parce que chacune des trois personnes est cette réalité, c'est-à-dire la substance, l'essence et la nature divine. Elle seule est le principe de toutes choses, en dehors duquel aucun autre principe ne peut être trouvé. Et cette réalité n'engendre pas, n'est pas engendrée et ne procède pas, mais c'est le Père qui engendre, le Fils qui est engendré et le Saint-Esprit qui procède, en sorte qu'il y a distinction dans les personnes et unité dans la nature.

805

Donc "bien que le Père soit autre, autre le Fils, autre le Saint-Esprit, il n'a cependant pas une autre réalité", mais ce qu'est le Père, le Fils l'est et le Saint-Esprit, absolument la même chose, en sorte que, conformément à la foi orthodoxe et catholique, nous croyons qu'ils sont consubstantiels. En effet, le Père, en engendrant le Fils de toute éternité, lui a donné sa

substance, ce même Fils en témoigne : "Ce que m'a donné le Père est plus grand que tout" [Jn 10,29](#)

Et on ne peut pas dire qu'il lui a donné une partie de sa substance et en a retenu une partie pour lui-même, puisque la substance du Père est indivisible, étant absolument simple. Mais on ne peut pas dire que le Père a transféré sa substance dans le Fils en l'engendrant, comme s'il l'avait donnée à un fils sans la retenir pour lui-même : autrement il aurait cessé d'être substance. Il est donc clair que le Fils, en naissant, a reçu la substance du Père sans aucune diminution de celle-ci et que, ainsi, le Père et le Fils ont la même substance et, ainsi encore, sont une même réalité le Père et le Fils et aussi le Saint- Esprit qui procède de l'un et de l'autre.

806

Donc, lorsque la Vérité prie le Père pour ses fidèles en disant: "Je veux qu'eux-mêmes soient un en nous comme nous sommes un" [Jn 17,22](#), ce mot "un" est pris pour les fidèles en ce sens qu'il signifie l'union de la charité dans la grâce, et pour les personnes divines en ce sens qu'est soulignée l'unité de l'identité dans la nature, comme le dit ailleurs la Vérité : "Soyez parfaits comme votre Père céleste est parfait". [Mt 5,48](#), comme s'il était dit plus clairement : "Soyez parfaits, de la perfection de la grâce", " comme votre Père céleste est parfait " de la perfection de la nature, chacun à sa manière. Car si grande que soit la ressemblance entre le Créateur et la créature, on doit encore noter une plus grande dissemblance entre eux.

Si quelqu'un ose donc défendre ou approuver sur ce point l'affirmation ou la doctrine du susdit Joachim, qu'il soit réfuté par tous comme hérétique.

807

Cependant nous ne voulons en rien par cela faire tort au monastère de Flore, qui a été institué par Joachim lui-même, parce que l'institution en est régulière et l'observance salutaire. Et cela d'autant plus que ce même Joachim nous a fait remettre tous ses écrits afin qu'ils soient approuvés ou corrigés par le jugement du Siège apostolique, dictant une lettre, signée de sa main, dans laquelle il confesse fermement tenir la foi que tient l'Eglise romaine, mère et maîtresse de tous les fidèles par la disposition du Seigneur.

808

Nous réprouvons aussi et condamnons l'opinion extravagante de l'impie Amalric, dont le père du mensonge a tellement aveuglé l'esprit que sa doctrine ne doit pas tant être regardée comme hérétique que comme insensée.

Chap. 3. A propos des hérétiques (Vaudois).

La nécessité de la mission canonique.

809

Parce que " certains ", selon ce que dit l'Apôtre, " ayant les apparences de la piété, mais en reniant la force " [2Tm 3,5](#), s'arrogent le droit de prêcher, alors que le même Apôtre dit : "Comment prêcheront-ils s'ils ne sont pas envoyés ?" [Rm 10,15](#), tous ceux à qui cela a été défendu ou qui n'ont pas été envoyés, et qui oseraient usurper, en public ou en privé, l'office de la prédication sans autorisation donnée par le Siège apostolique ou par l'évêque catholique du lieu " [761](#) , seront frappés d'excommunication ; s'ils ne viennent pas promptement à résipiscence, ils seront châtiés par une autre peine appropriée.

Chap. 4. L'insolence des Grecs envers les Latins.

Le mépris à l'égard des rites sacramentels de l'Eglise latine.

810

Bien que nous voulions encourager et honorer les Grecs qui, de nos jours, reviennent à l'obéissance du Siège apostolique en acceptant, autant que nous le pouvons dans le Seigneur, leurs habitudes et leurs rites, nous ne voulons ni ne devons pourtant pas tolérer chez eux ce qui met les âmes en danger et déroge à l'honnêteté ecclésiastique. En effet, après que l'Eglise grecque avec certains complices et partisans se fut soustraite à l'obéissance au Siège apostolique, les Grecs se sont mis à abominer tellement les Latins que, entre autres pratiques impies marquant leur mépris à leur égard, s'il arrivait que des prêtres latins célèbrent sur leurs autels, ils ne voulaient eux-mêmes offrir le saint sacrifice sur ces autels avant de les avoir d'abord lavés, comme s'ils avaient été souillés par ce seul fait. Et même, dans une audace téméraire, ces mêmes Grecs osaient rebaptiser ceux qui avaient été baptisés par les Latins ; et nous avons appris que, encore maintenant, certains ne craignent pas de le faire. Voulant donc écarter de l'Eglise de Dieu un si grand scandale, sur le conseil du saint concile, nous ordonnons absolument qu'ils n'osent plus désormais agir ainsi, se conformant, en fils obéissants, à leur mère la sainte Eglise romaine, afin qu'il y ait "un seul troupeau et un seul pasteur" *Jn 10,16*.

Si quelqu'un devait agir de cette façon, il serait frappé du glaive de l'excommunication et déposé de tout office et bénéfice ecclésiastique.

Chap. 5. Le rang des patriarches.

La prééminence du Siège romain.

811

Renouvelant les anciens privilèges des sièges patriarcaux, avec l'approbation du saint concile universel, nous prescrivons ce qui suit : après l'Eglise romaine qui, le Seigneur en disposant ainsi, détient la primauté du pouvoir ordinaire sur toutes les autres Eglises en tant que mère et maîtresse de tous les chrétiens, l'Eglise de Constantinople détiendra la première place, celle d'Alexandrie la deuxième, celle d'Antioche la troisième, celle de Jérusalem la quatrième.

Chap. 21. L'obligation de se confesser, le secret de la confession,

la réception de la communion à Pâques.

L'obligation de la confession annuelle et de la communion Pascale.

812

Tout fidèle de l'un et l'autre sexe, après avoir atteint l'âge de raison, confessera personnellement et fidèlement tous ses péchés au moins une fois par an à son curé, s'appliquera, dans la mesure de ses forces, d'accomplir la pénitence qui lui sera imposée, recevant avec respect au moins à Pâques le sacrement de l'eucharistie, à moins que, sur le conseil de son curé et pour quelque raison valable, il juge qu'il lui faut s'en abstenir pour un temps ; sinon, il sera empêché d'entrer dans l'église de son vivant et sera privé de sépulture

chrétienne à sa mort, afin que personne ne puisse avoir d'excuse pour son ignorance. Si quelqu'un veut, pour une juste cause, confesser ses péchés à un autre prêtre, il devra d'abord demander et obtenir la permission de son curé, puisque autrement cet autre prêtre ne pourrait l'absoudre ou le lier.

813

Que ce prêtre soit un homme de discernement et prudent afin que, comme un médecin expérimenté, il répande le vin et l'huile sur les plaies du blessé [Lc 10,14](#) s'enquérant diligemment des circonstances concernant et le pécheur et le péché ; il comprendra ainsi, avec prudence, quels conseils il doit lui donner, quel remède apporter en usant de moyens divers pour guérir le malade.

814

Il prendra grandement garde de ne jamais trahir le pécheur par un mot, un signe ou de quelque manière ; mais s'il a besoin d'un avis plus éclairé, il le demandera prudemment sans rien révéler de la personne ; car si quelqu'un osait révéler un péché qui lui a été découvert au tribunal de la pénitence, nous décrétons, non seulement qu'il doit être déposé du ministère sacerdotal, mais encore qu'il soit voué, à perpétuité, à faire pénitence dans un monastère de stricte observance.

Chap. 22. Les malades doivent veiller à leur âme avant de veiller à leur corps.

Moyens interdits pour rétablir la santé.

815

En outre l'âme étant beaucoup plus précieuse que le corps, nous défendons sous peine d'anathème qu'un médecin conseille à un malade pour le salut du corps quelque chose qui deviendrait un danger pour l'âme.

Chap. 41. La nécessité de la bonne foi pour la prescription.

La bonne foi nécessaire pour la prescription.

816

Parce que " tout ce qui ne procède pas de la foi est péché " [Rm 14,23](#), nous définissons cela par sentence synodale : sans bonne foi, aucune prescription n'est valide, qu'elle soit canonique ou civile, puisque, d'une manière générale, on doit déroger à toute constitution et à toute coutume qui ne peuvent être observées sans péché mortel. Il faut donc que celui qui prescrit n'ait à aucun moment conscience d'avoir une chose appartenant à autrui.

Chap. 51. L'interdiction des mariages clandestins.

Les mariages clandestins ne sont pas permis.

817

Suivant les pas de nos prédécesseurs, nous interdisons formellement les mariages

clandestins, défendant aussi que n'importe quel prêtre ose être présent à de tels mariages. C'est pourquoi, étendant une coutume propre à certains lieux à tous les autres, nous statuons que, lorsque des mariages doivent être contractés, ils seront publiquement annoncés dans les églises par les prêtres, dans un délai convenable fixé à l'avance, au cours duquel celui qui en aurait la volonté et la capacité pourrait opposer un empêchement légitime. Néanmoins les prêtres rechercheront eux-mêmes si quelque empêchement fait obstacle au mariage. ...

Chap. 62. Les reliques des saints.

Usage indigne des reliques.

818

La religion chrétienne est trop souvent dénigrée parce que certains exposent des reliques des saints pour les vendre ou en faire ostention n'importe où. Pour que cela ne se produise pas à l'avenir, nous statuons par le présent décret que les reliques anciennes ne soient plus exposées hors de leur reliquaire ni montrées pour être vendues. Quant à celles qui ont été nouvellement trouvées, que personne ne les vénère publiquement si elles n'ont pas été auparavant approuvées par l'autorité du pontife romain. A l'avenir, que les responsables ne permettent pas que ceux qui viennent dans leurs églises en vue de vénérer des reliques ne soient trompés par de vaines fictions ou de faux documents, comme on a eu l'habitude de le faire en plusieurs lieux en vue d'un gain.

Abus concernant les indulgences.

819

... Parce que, par suite d'indulgences indiscrettes ou superflues que ne craignent pas d'octroyer certains prélats, le pouvoir des clés de l'Eglise est méprisé et la satisfaction pénitentielle est privée de sa force, nous décrétons que, lorsque est dédiée une basilique, l'indulgence ne dépassera pas un an... ; ensuite, lors de l'anniversaire de la dédicace, que la rémission pour les pénitences imposées ne dépasse pas quarante jours. Nous ordonnons que les lettres d'indulgence, qui sont accordées pour des raisons variées, doivent aussi se conformer à ce nombre de jours, puisque le pontife romain, qui détient la plénitude du pouvoir, a l'habitude de suivre cette règle en ce domaine.

Chap. 63. Simonie.

820

... En de nombreux endroits de nombreuses personnes - semblables aux vendeurs de colombes dans le Temple - commettent de honteuses et exécrables exactions et extorsions pour la consécration des évêques, la bénédiction des abbés et l'ordination des clercs. On tarifie ce qui doit être payé à celui-ci ou à celui-là, à tel ou tel autre ; et, comble de perdition, certains s'efforcent de justifier cette honte et cette dépravation au nom d'une coutume observée de longue date.

Voulant donc abolir un si grand abus, nous réprouvons totalement une telle coutume dont le vrai nom est corruption ; nous statuons formellement que, pour la collation ou la réception des ordres, personne n'ose exiger et extorquer quelque chose sous quelque prétexte que ce soit ; sinon, aussi bien celui qui aura reçu que celui qui aura donné une telle somme absolument interdite sera condamné avec Guéhazi [2R 5,20-27](#) et Simon [Ac 8,9-24](#).

HONORIUS III : 18 juillet

1216 - 18 mars 1227

Lettre " Perniciosus valde " à l'archevêque Olaf d'Uppsala, 13 décembre 1220.

L'eau mêlée au vin lors du sacrifice de la messe.

822

Comme nous l'avons entendu, un abus très pernicieux s'est développé dans ta région, à savoir que lors du sacrifice on utilise une plus grande quantité d'eau que de vin : car selon la coutume bien fondée de l'ensemble de l'Eglise, il faut utiliser plus de vin que d'eau. C'est pourquoi Nous ordonnons à ta fraternité par lettre apostolique que désormais tu ne le fasses plus, et que tu n'admettes pas que cela se fasse dans ta province.

GREGOIRE IX : 19 mars 1227 - 22

août 1241

Lettre " Ab Aegyptiis argentea " aux théologiens de Paris, 7 juillet 1228.

Le maintien de la terminologie et de la tradition théologiques.

824

Il appartient certes à l'intelligence théologique de présider comme l'homme en quelque sorte à n'importe quelle faculté et, comme l'esprit le fait pour la chair, d'exercer son pouvoir sur elle et de la diriger dans la voie de la droiture en sorte qu'elle ne s'égare pas. ... En vérité nous sommes frappés intérieurement de douleur dans notre coeur [Gn 6,6](#) et saturés de l'amertume de l'absinthe [Lm 3,15](#) de ce que... certains chez vous .. s'occupent avec ardeur à déplacer par des nouveautés impies, " les bornes posées par les Pères " [Pr 22,28](#) ; en effet, la compréhension de l'Ecriture céleste qui est délimitée, de par les efforts des saints Pères, par les bornes de l'interprétation qu'il n'est pas seulement téméraire mais impie de transgresser, ils la tournent en doctrine philosophique concernant les choses naturelles, de manière à faire montre de leur Science et non pas pour le profit des auditeurs, en sorte qu'ils n'apparaissent pas comme des hommes qui enseignent Dieu ou des théologiens, mais comme des hommes qui médisent de Dieu.

En effet, bien qu'ils doivent exposer la doctrine de Dieu selon les traditions reconnues des saints et non pas avec des armes charnelles, mais avec des armes " dont la puissance vient de Dieu, capables de détruire toute puissance hautaine qui se dresse contre la connaissance de Dieu et de faire captive toute pensée pour l'amener à obéir au Christ " [2Co 10,4](#) s, séduits par des doctrines diverses et étrangères [He 13,9](#), ils font de la tête la queue [Dt 28,13](#) [Dt 28,44](#) et contraignent la reine à se mettre au service de la servante, c'est-à-dire ce qui est céleste au service des doctrines terrestres, en attribuant à la nature ce qui appartient à la grâce. De fait, s'occupant des choses de la nature plus qu'il ne convient, revenus... aux éléments faibles et pauvres du monde et les servant à nouveau [Ga 4,9](#), comme des faibles en Christ ils se nourrissent " de lait et non d'une nourriture solide " [He 5,12](#) et ils ne semblent pas avoir fortifié leur coeur par la grâce [He 13,9](#) ; c'est pourquoi, " dépouillés des dons gratuits et blessés dans leurs dons naturels ", ils ne se remémorent pas cette parole de l'Apôtre... : " Evite les nouveautés et les expressions impies et les opinions d'une science mensongère ; pour l'avoir recherchée, certains se sont écartés de la foi " [1Tm 6,20](#) s... Et lorsqu'ils s'efforcent plus qu'il ne convient de prouver la foi par la raison naturelle, ne la rendent-ils pas en quelque sorte inutile et vaine ? Car " la foi n'a pas de mérite si la raison humaine lui fournit la preuve ". La nature en effet croit ce qu'elle a compris, mais la foi saisit ce qui est cru par sa propre force et par la compréhension que lui donne la grâce, elle qui pénètre avec audace et témérité ce que l'intelligence naturelle est incapable d'atteindre.

[Lettre " Consultationi tuae " à l'archevêque de Bari, 12](#)

[Novembre 1231.](#)

[Le caractère sacramentel reçu dans l'ordination.](#)

825

A ta consultation nous répondons ainsi : ceux qui ont reçu les ordres sacrés en dehors des temps fixés ont reçu sans aucun doute le caractère ; après qu'une pénitence appropriée leur aura été imposée pour cette transgression, tu pourras admettre qu'ils exercent leur ministère dans les ordres reçus.

[Lettre " Presbyter et diaconus " à l'évêque Olaf de Lund, 9](#)

[décembre 1232.](#)

[Matière et forme de l'ordination.](#)

826

Lorsque le presbytre et le diacre sont ordonnés, ils reçoivent l'imposition des mains par contact corporel, selon le rite établi par les apôtres [1Tm 4,14](#) [1Tm 5,22](#) [2Tm 1,6](#) [Ac 6,6](#) ; mais si cela a été omis, il n'y a pas lieu de le réitérer d'une quelconque manière, mais au temps fixé pour conférer ces ordres on suppléera prudemment ce qui a été omis par erreur. Cependant les mains doivent être levées lorsque la prière est répandue sur la tête de l'ordinand.

[Décret fragmentaire "Si condiciones", entre 1227 et 1234.](#)

L'invalidité d'un mariage sous condition.

827

Lorsque sont insérées des conditions contraires à la substance du mariage, par exemple si l'un dit à l'autre " je contracte (mariage) avec toi si tu évites d'engendrer des descendants ", ou " jusqu'à ce que j'en trouve une autre plus digne par l'honneur ou la fortune ", ou " si tu te livres à l'adultère contre rétribution ", le contrat de mariage, tout bienvenu qu'il puisse être, est dépourvu d'effet ; cependant d'autres conditions ajoutées au mariage, si elles sont déshonnêtes ou irréalisables, doivent être tenues pour non ajoutées en raison de la faveur (du droit) dont il jouit.

Lettre " Naviganti vel " au frère R., entre 1227 et 1234.

Usure.

828

Quelqu'un qui prête une somme d'argent déterminée à un autre qui se rend à un marché, par terre ou par mer, et qui, parce qu'il accepte un risque pour lui-même, entend recevoir quelque chose au-delà du capital, doit (ne doit pas ?) être considéré comme usurier. De même celui qui donne dix sols pour qu'à un autre moment lui soient rendues autant de mesures de grain, de vin et d'huile à propos desquelles, même si elles valent alors davantage, on peut douter avec vraisemblance si au moment du paiement elles vaudront plus ou moins, ne doit pas à cause de cela être considéré comme usurier. En raison de ce doute est excusé également celui qui vend du drap, du grain, du vin, de l'huile et d'autres marchandises pour recevoir davantage pour elles à un moment donné que ce qu'elles valent au moment même (du contrat), à condition cependant de n'avoir pas été sur le point de les vendre à un autre moment du contrat.

Lettre " Cum sicut ex " à l'archevêque Sigurd de Trondheim

(Norvège), 8 juillet

La matière du baptême.

829

Etant donné que, comme nous l'avons appris de ton rapport, il arrive parfois que par manque d'eau des enfants de ton pays soient baptisés avec de la cervoise, nous te répondons par la présente que puisque selon l'enseignement de l'Evangile on doit naître d'eau et d'Esprit Saint [Jn 3,5](#), ceux qui ont été baptisés avec de la cervoise doivent être considérés comme n'ayant pas été baptisés de façon régulière.

CELESTIN IV : 25 octobre -

10 novembre 1241

INNOCENT IV : 25 juin 1243 -

7 décembre 1254

1er concile de LYON (13ème oecuménique) 28 juin-17juillet 1245

Lettre "Sub catholicae professione" à l'évêque de Tusculum, légat du Siège apostolique auprès des Grecs, 6 mars 1254.

Les rites et les doctrines qui doivent être inculqués aux Grecs.

830

Par 3 (autres Par. 4). 1. A ce sujet notre réflexion nous a conduit à décider que les Grecs de ce royaume (Chypre), pour ce qui est des onctions qui sont habituellement faites en lien avec le baptême, doivent suivre et observer la coutume de l'Eglise romaine.

2. Mais si le rite ou la coutume qu'ils disent être les leurs - à savoir d'oindre entièrement le corps de ceux qui doivent être baptisés - ne peut pas être supprimé ou écarté sans scandale, on le tolérera puisqu'il importe peu pour l'effet ou l'efficacité du baptême que cela soit fait ou non.

3. De même il importe peu qu'ils baptisent dans de l'eau froide ou de l'eau chaude, puisque selon leurs dires le baptême a sa vertu et son effet dans les deux cas.

831

4 (Par 5). Seuls les évêques cependant doivent marquer le front des baptisés avec le chrême, puisque cette onction ne doit être conférée que par les évêques. Car, ainsi qu'on peut le lire, seuls les apôtres, dont les évêques tiennent la place, ont conféré l'Esprit Saint par l'imposition des mains que représente la confirmation ou la chrismation du front [Ac 8,14-25](#).

5. Les différents évêques peuvent également confectionner le chrême dans leurs Eglises le jour de la Cène du Seigneur et selon la forme de l'Eglise, c'est-à-dire avec du baume et de l'huile d'olive. Car dans l'onction avec le chrême est conféré le don de l'Esprit Saint. Et de fait, comme on peut le lire, la colombe qui désigne l'Esprit Saint lui-même a ramené dans l'arche un rameau d'olivier. Mais si à ce sujet les Grecs préfèrent garder leur rite ancien, à savoir que le patriarche avec les archevêques et ses évêques suffragants, et les archevêques avec leurs suffragants, confectionnent ensemble le chrême, cette coutume qui est la leur doit être tolérée.

832

6. Mais personne ne doit être simplement oint d'une onction par les prêtres ou les confesseurs à la place de la satisfaction lors de la pénitence.

833

7. Mais selon la parole de l'apôtre Jacques [Jc 5,14](#) s l'extrême-onction doit être conférée aux malades.

834

8 (Par. 6). En outre, lorsqu'ils ajoutent de l'eau, soit froide, soit chaude, soit tiède, lors du sacrifice de l'autel, les Grecs doivent suivre leur coutume s'ils le veulent, pourvu qu'ils croient et confessent que, la forme du canon étant respectée, le sacrifice est réalisé de la même manière à partir des deux.

9. Mais qu'ils ne conservent pas l'eucharistie consacrée le jour de la Cène du Seigneur durant toute l'année en prétextant les malades, c'est-à-dire pour leur donner la communion en la prenant de là. Cependant il leur sera permis de consacrer le corps du Christ pour ces malades et de le conserver durant quinze jours, pas davantage, pour que du fait d'une conservation plus longue les espèces ne risquent pas d'être altérées, et de devenir moins aptes à être consommées : même si la vérité et l'efficacité demeurent toujours pleinement les mêmes et qu'elles ne disparaissent jamais du fait d'une durée plus longue ou du temps qui passe.

835

18 (Par. 14) Pour ce qui est de la fornication commise par un célibataire avec une célibataire, on ne doit absolument pas douter qu'il s'agit d'un péché mortel, puisque l'Apôtre assure qu'aussi bien les fornicateurs que les adultères sont exclus du Royaume de Dieu [1Co 6,9](#) s.

836

19 (Par. 15). En outre nous voulons et prescrivons expressément que désormais les évêques grecs doivent conférer sept ordres conformément à l'usage de l'Eglise romaine, puisqu'on lit que jusqu'à présent ils ont négligé ou omis trois des ordres mineurs chez les ordinands. Mais ceux qui ont déjà été ordonnés de cette manière par eux, en raison de leur trop grand nombre ils seront tolérés dans les ordres reçus ainsi.

837

20 (Par. 16). Mais parce que selon l'apôtre une femme est libérée de sa loi après la mort du mari, de sorte qu'elle est entièrement libre d'épouser dans le Seigneur qui elle veut [Rm 7,2](#) [1Co 7,39](#), les Grecs ne doivent aucunement blâmer ou condamner les secondes et les troisièmes noces, et même d'autres, mais ils doivent bien plutôt les reconnaître entre personnes qui par ailleurs peuvent être unies licitement par un mariage.

21. Cependant les prêtres ne doivent en aucun cas bénir ceux qui se marient une seconde fois.

838

(Le sort des défunts) 23 (Par. 18). Enfin puisque la Vérité affirme dans l'Évangile que si quelqu'un a blasphémé contre l'Esprit Saint il ne lui sera pas pardonné, ni dans ce monde ni dans le monde à venir [Mt 12,32](#) - ce qui nous fait comprendre que certains sont déliés de leur faute dans le siècle présent, mais d'autres dans le siècle à venir- et que l'Apôtre dit que " le feu éprouvera l'oeuvre de chacun selon ce qu'elle est " et que " celui dont l'oeuvre est consumée en subira la perte, mais que lui-même sera sauvé, mais comme à travers le feu " [1Co 13,15](#) et puisqu'on dit que les Grecs eux-mêmes croient et affirment en toute vérité et sans aucun doute que les âmes de ceux qui meurent après avoir reçu la pénitence, mais sans l'avoir accomplie, ou qui meurent sans péché mortel mais avec des péchés véniels et minimes, sont purifiés après la mort et peuvent être aidés par les suffrages de l'Eglise, étant donné qu'ils disent qu'aucun nom certain et déterminé ne désigne chez leurs docteurs le lieu d'une telle purification, et puisque selon la tradition et l'autorité des saints Pères nous l'appelons " purgatoire ", Nous voulons que désormais il soit appelé ainsi chez eux. En effet ce feu temporaire purifie les péchés, non toutefois les péchés mortels ou capitaux qui n'auraient pas d'abord été remis par la pénitence, mais les péchés légers et minimes qui pèsent encore sur eux après leur mort, même s'ils ont été pardonnés pendant la vie.

839

24. (Par. 19). Mais si quelqu'un meurt sans pénitence en état de péché mortel, il ne fait pas de doute qu'il sera tourmenté pour toujours par les feux de l'enfer éternel.

25 (Par. 20). Mais les âmes des petits enfants qui meurent après le bain du baptême et celles des adultes qui meurent en état de charité, qui ne sont ni retenus par un péché ni tenus à telle ou telle satisfaction pour leur péché, passent immédiatement dans la patrie éternelle.

1996 Denzinger 797

**Citations de
DS 800-802:**

Magistère

Dominus Iesus:
[20](#)

Catéchisme:
[192](#) [202](#) [296](#) [299](#) [327](#) [391](#) [999](#) [1035](#) [1576](#)

Catechismus:
[202](#) [296](#) [299](#) [327](#) [391](#) [999](#) [1035](#) [1576](#)

Liturgie

Redemptionis Sacramentum:
[1108](#)

**Citations de
DS 803-808:**

Magistère

Fides et Ratio:

[84](#)

Mulieris Dignitatem:

[8](#)

Catéchisme:

[43](#) [253](#) [254](#)

Catechismus:

[43](#) [253](#) [254](#)

ALEXANDRE IV : 12 décembre

1254 - 25 mai 126

Constitution " Romanus Pontifex de summi, " 5 octobre 1256.

Erreurs de Guillaume de Saint-Amour au sujet des moines mendians

840

(L'écrit de Guillaume) a été lu par eux de façon attentive et examiné mûrement et avec rigueur, et il nous en a été fait une relation complète ; parce que nous avons appris qu'on y trouve manifestement certaines choses fausses et condamnables.

contre le pouvoir et l'autorité du pontife romain et de ses coévêques,

LATIN

841

et contre ceux qui, à cause de Dieu, mendient dans la pauvreté la plus rigoureuse, en surmontant ainsi le monde avec ses biens par une indigence volontaire ;

842

d'autres choses aussi contre ceux qui, animés d'un zèle ardent pour le salut des âmes et soucieux des études sacrées, opèrent dans l'Eglise de Dieu de nombreux progrès spirituels et y portent beaucoup de fruit ;

843

certaines contre l'état salubre des moines pauvres, ou mendians, que sont nos chers fils les frères prêcheurs et les frères mineurs qui, dans la force de l'Esprit, abandonnent le siècle avec ses richesses et n'aspirent de toutes leurs forces qu'à la seule patrie céleste ; ainsi que plusieurs autres choses inconvenantes et dignes par conséquent d'être rejetées et vouées à l'infamie pour toujours ;

844

et parce que cet écrit a été également la source d'un grand scandale, qu'il a donné lieu à beaucoup de trouble et qu'il a causé également des dommages aux âmes, puisqu'il a détourné les fidèles de la dévotion qui leur était familière, de leur libéralité habituelle en matière d'aumône, ainsi que de la conversion et de l'entrée en religion : sur le conseil de nos frères et en vertu de l'autorité apostolique Nous rejetons et condamnons pour toujours comme inique, sacrilège et exécration l'écrit qui commence ainsi : " Ecce videntes clamabunt foris ", et qui porte le titre " Tractatus brevis de periculis novissimorum

temporum " et les enseignements et les doctrines qu'il contient. Nous les condamnons comme erronés, faux et impies..

URBAIN IV : 29 août

1261 - 2 octobre 12

Bulle " Transitus de hoc mundo ", 11 août 1264.

L'eucharistie comme mémorial du Christ.

846

Or lors de l'institution de ce sacrement il dit lui-même aux apôtres : " Faites ceci en mémoire de moi " [Lc 22,19](#), afin que ce sacrement sublime et vénérable soit pour nous un mémorial éminent et insigne de l'amour extraordinaire par lequel il nous a aimés. Un mémorial admirable, dis-je... dans lequel nous obtenons sûrement une aide pour la vie et pour la mort. C'est là le mémorial...salvifique dans lequel nous faisons mémoire avec gratitude de notre Rédemption, dans lequel nous sommes éloignés du mal et confortés dans le bien, et progressons dans la croissance des vertus et des grâces, dans lequel en vérité nous progressons de par la présence corporelle du Sauveur lui-même.

D'autres réalités dont nous faisons mémoire, nous les embrassons par l'esprit et par l'intelligence, mais nous n'en possédons pas pour autant la présence réelle. Mais dans cette commémoration sacramentelle du Christ, Jésus Christ nous est présent, certes sous une autre forme, mais dans sa propre substance. Avant de monter au ciel il dit en effet aux apôtres et à leurs successeurs : " Voici, je suis avec vous jusqu'à la consommation des siècles " [Mt 28,20](#) et il les conforta par la promesse bienfaisante qu'il demeurera et sera aussi avec eux d'une présence corporelle.

L'Eucharistie, aliment de l'âme.

847

Dépassant toute plénitude de largesse, allant au-delà de toute mesure de l'amour, il se distribua en nourriture. O libéralité unique et admirable, où le donateur devient le don, et où ce qui est donné est pleinement identique à celui qui donne ! ...

Il s'est donc donné en nourriture pour que l'homme, qui avait été abattu par la mort, fût relevé par une nourriture à la vie... Manger a blessé et manger a guéri. Voici que de là où est née la blessure est venu aussi le remède, et de là où la mort s'est introduite est sortie aussi la vie. De ce manger- là en effet il est dit : " Du jour où tu en mangeras, de mort tu mourras " [Gn 2,17](#) mais de ce manger-ci on peut lire : " Celui qui aura mangé de ce pain vivra à jamais " [Jn 6,52](#)...

Ce fut aussi une libéralité qui convient et un acte approprié que le Verbe éternel de Dieu, qui est l'aliment et le réconfort de la créature raisonnable, s'étant fait chair se soit donné en nourriture à la chair et au corps de la créature raisonnable, c'est-à-dire à l'homme...Ce pain est consommé, mais il n'est pas épuisé ; il est mangé, mais il n'est pas changé, car il n'est nullement transformé en celui qui le mange, mais s'il est reçu dignement, celui qui le reçoit lui est conformé.

CLEMENT IV : 5 Février 1265-29

novembre 1268.

Lettre " Quanto sincerius " à l'archevêque Maurin de Narbonne,

28 octobre 1267.

La présence réelle du Christ dans l'eucharistie.

849

(Nous avons appris que tu...) as dit que le corps très saint de notre Seigneur Jésus Christ ne se trouve pas substantiellement sur l'autel, mais seulement comme ce qui est signifié l'est sous le signe, et que tu as ajouté qu'il s'agit là d'une opinion souvent entendue à Paris. Mais cette affirmation s'est répandue... et lorsque enfin elle est parvenue jusqu'à Nous, elle Nous a scandalisé au plus haut point ; et il n'a pas été facile pour Nous de croire que tu as dit de telles choses qui contiennent une hérésie manifeste et dérogent à la vérité de ce sacrement dans lequel la foi s'accomplit d'autant plus utilement qu'elle dépasse les sens, qu'elle tient captive l'intelligence, et qu'elle soumet la raison à ses lois...

Tiens fermement ce que l'Eglise tient en commun... à savoir que sous les espèces du pain et du vin, après que les paroles sacrées ont été dites par la bouche du prêtre, conformément au rite de l'Eglise, le corps et le sang de notre Seigneur Jésus Christ sont présents vraiment, réellement et substantiellement, bien que selon le lieu il se trouve au ciel.

GREGOIRE X : 1er

septembre 1271 - 10 janv

2e concile de LYON (14e oecuménique) 7 mai - 17 juillet 1274.

2e session, 18 mai 1274 : constitution sur la Trinité

souveraine et la foi cat

La procession du Saint-Esprit.

850

Nous professons avec fidélité et dévotion que le Saint-Esprit procède éternellement du Père et du Fils, non pas comme deux principes, mais comme d'un seul principe, non pas par deux spirations, mas par une seule et unique spiration. C'est ce que la sainte Eglise romaine, mère et maîtresse de tous les fidèles, a jusqu'à maintenant professé, prêché et enseigné ; c'est ce

qu'elle tient fermement, prêche, professe et enseigne ; c'est là l'immuable et véritable doctrine des Pères et des Docteurs orthodoxes, aussi bien latins que grecs.

Mais parce que certains, en raison d'une ignorance de la vérité irréfutable affirmée plus haut, sont tombés dans diverses erreurs, nous-mêmes désireux de fermer la route à des erreurs de ce genre, avec l'approbation du saint concile, nous condamnons et réprouvons tous ceux qui oseraient nier que le Saint-Esprit procède éternellement du Père et du Fils, ou qui même, dans une audace téméraire, iraient jusqu'à affirmer que le Saint-Esprit procède du Père et du Fils comme de deux principes et non comme d'un seul.

4e session, 6 juillet 1274, lettre de l'empereur Michel au

pape Grégoire X.

Profession de foi de l'empereur Michel Paléologue.

851

(Profession de foi). Nous croyons la sainte Trinité, Père, Fils et Esprit Saint, un seul Dieu tout-puissant, et que, dans la Trinité, toute la divinité est également essentielle, consubstantielle, également éternelle, également toute-puissante, qu'il y a en elle une seule volonté, une seule puissance, une seule majesté, qu'elle est le créateur de toutes les créatures, de qui, en qui, par qui sont toutes les choses qui sont dans le ciel et sur la terre, visibles, invisibles, corporelles et spirituelles. Nous croyons que chacune des personnes dans la Trinité est vraiment, pleinement et parfaitement Dieu.

852

Nous croyons le Fils de Dieu, Verbe de Dieu, né éternellement du Père, consubstantiel, également tout-puissant et égal en tout au Père en la divinité : né dans le temps, du Saint-Esprit et de Marie toujours vierge, avec une âme raisonnable. Il a deux naissances, une naissance éternelle, du Père, une naissance temporelle, de sa mère. Vrai Dieu et vrai homme, proprement et parfaitement en l'une et l'autre nature ; ni fils adoptif, ni fils en apparence, mais un seul et unique Fils de Dieu, en deux natures, et de deux natures, la divine et l'humaine, dans l'unité d'une seule personne, incapable de souffrir et immortel par sa divinité, mais qui dans son humanité, a souffert une vraie Passion corporelle, pour nous et pour notre salut ; il est mort, a été enseveli, est descendu aux enfers, et, et le troisième jour, est ressuscité des morts, sa chair étant vraiment ressuscitée, quarante jours après sa Résurrection, avec sa chair ressuscitée et son âme. Il est monté au ciel et il siège à la droite de Dieu le Père, d'où il viendra juger les vivants et les morts et rendra à chacun selon que ses oeuvres auront été bonnes ou mauvaises.

853

Nous croyons aussi le Saint-Esprit, pleinement, parfaitement et vraiment Dieu, procédant du Père et du Fils, égal en tout et consubstantiel, également tout-puissant, également éternel, en tout comme le Père et le Fils. Nous croyons que cette sainte Trinité n'est pas trois dieux, mais un unique Dieu tout-puissant, éternel, invisible et immuable.

854

Nous croyons aussi que l'Eglise, sainte, catholique et apostolique, est la seule vraie, dans laquelle se donne un saint baptême et la véritable rémission de tous les péchés. Nous croyons aussi à la vraie résurrection de cette chair qui est maintenant nôtre, et à la vie éternelle. Nous croyons aussi qu'il y a un seul auteur du Nouveau et de l'Ancien Testament, de la Loi, des prophètes et des apôtres, le Dieu et Seigneur tout-puissant.

(Ajouts particuliers contre les erreurs des Orientaux).

Telle est la vraie foi catholique que, dans les articles ci-dessus, tient et prêche la sainte Eglise romaine. Mais en raison de diverses erreurs que certains ont introduites par ignorance et d'autres par malice, elle dit et prêche : Ceux qui, après le baptême, tombent dans le péché, ne doivent pas être rebaptisés, mais obtiennent le pardon de leur péchés par une vraie pénitence.

856

(Le sort des défunts) Que si, vraiment pénitents, ils sont morts dans la charité, avant d'avoir satisfait, par de dignes fruits de pénitence, pour ce qu'ils ont commis ou omis, leurs âmes sont purifiées après la mort par des peines purgatoires et purifiantes, comme l'a expliqué notre frère Jean (Parastron, o.f.m.). Pour adoucir ces peines, les intercessions des fidèles vivants leur sont utiles, à savoir le sacrifice de la messe, les prières, les aumônes et les autres oeuvres de piété que les fidèles ont coutume de faire pour d'autres fidèles selon les institutions de l'Eglise.

857

Pour les âmes de ceux qui, après avoir reçu le saint baptême, n'ont contracté absolument aucune souillure du péché, pour celles aussi qui, après avoir contracté la souillure du péché ont été purifiées, soient lorsqu'elles demeuraient encore dans leurs corps, soit après s'en être dépouillées, comme on l'a dit plus haut, elles sont immédiatement reçues dans le ciel.

858

Pour les âmes de ceux qui meurent en état de péché mortel ou avec le seul péché originel, elles descendent immédiatement en enfer, où elles reçoivent cependant des peines inégales.

859

La même sainte Eglise romaine croit et affirme fermement que néanmoins, au jour du jugement, tous les hommes comparaitront avec leur corps devant le tribunal du Christ pour y rendre compte de leurs actions [Rm 14,10](#) s.

860

La même sainte Eglise romaine tient et enseigne encore qu'il y a sept sacrements de l'Eglise : le baptême, dont on a parlé plus haut ; un autre est le sacrement de la confirmation, que les évêques confèrent par l'imposition des mains en oignant les baptisés ; un autre la pénitence ; un autre est l'Eucharistie, un autre le sacrement de l'ordre, un autre le mariage, un autre l'extrême-onction qui, selon la doctrine du bienheureux Jacques, est administrée aux malades. La même Eglise romaine fait le sacrement de l'eucharistie avec du pain azyme ; elle tient et enseigne que, dans ce sacrement, le pain est vraiment transsubstantié en corps et le vin en sang de notre Seigneur Jésus Christ.

Sur le mariage, elle tient qu'un homme n'a pas le droit d'avoir simultanément plusieurs épouses, ni une femme plusieurs maris. Quand le mariage légitime est rompu par la mort d'un des conjoints, elle déclare que les secondes et, ensuite, les troisièmes noces sont successivement licites, si ne s'y oppose pas un autre empêchement canonique pour quelque raison.

861

Cette même sainte Eglise romaine possède aussi la primauté et autorité souveraine et entière sur l'ensemble de l'Eglise catholique. Elle reconnaît sincèrement et humblement l'avoir reçue, avec la plénitude du pouvoir, du Seigneur lui-même, en la personne du bienheureux Pierre, chef ou tête des apôtres, dont le pontife romain est le successeur. Et comme elle doit, avant

les autres, défendre la vérité de la foi, ainsi les questions qui surgiraient à propos de la foi doivent être définies par son jugement. N'importe quel accusé peut en appeler à elle, dans les affaires qui relèvent des tribunaux d'Eglise ; et dans toutes les causes qui touchent à la juridiction ecclésiastique, on peut recourir à son jugement. A elle sont soumises toutes les Eglises, dont les prélats lui rendent obéissance et révérence. Sa plénitude de pouvoir est si établie qu'elle admet les autres Eglises à partager sa sollicitude. Cette même Eglise romaine a honoré beaucoup d'Eglises, et surtout les Eglises patriarcales, de divers privilèges, sa prérogative étant cependant toujours sauve dans les conciles généraux comme en d'autres occasions.

INNOCENT V : 21

janvier-22 juin 1276

ADRIEN V : 11

juillet-18 août 1276

JEAN XXI : 8 septembre

1276-20 mai 1277

NICOLAS III : 25 novembre

1277-22 août 1280

MARTIN IV : 22 février

1281-28 mars 1285

HONORIUS IV : 2 avril

1285-3 avril 1287

NICOLAS IV : 22 février

1288-4 avril 1292

CÉLESTIN V : 5 juillet-13

décembre 1294

BONIFACE VIII : 24 décembre

1294-11 octobre 1303

Bulle " Saepe sanctam ecclesiam ", 1er Août 1296.

Erreurs de la secte laïque du nouvel Esprit

866

Nous avons appris en effet que certaines personnes - même de sexe féminin - qui s'érigent contre la sainte Eglise catholique, enseignent qu'elles auraient les clés pour lier et délier, qu'elles entendent les confessions et absolvent les péchés, qu'elles tiennent des assemblées, non seulement de jour mais de nuit, dans lesquelles elles s'entretiennent de leurs absurdités... et qu'elles ont l'audace de prêcher ; abusant de la tonsure cléricale, contrairement au rite de l'Eglise, elles prétendent donner le Saint-Esprit par l'imposition des mains et qu'il ne faudrait manifester (compléter : 'de révérence' ? 'd'obéissance' ?) qu'à Dieu seul et non à quelqu'un d'autre, quelle que soit sa condition, sa dignité et son état. Elles affirment également plus efficaces les prières présentées par des personnes au corps totalement dénudé ;... et nient qu'il y ait dans ladite Eglise le pouvoir de lier et de délier... C'est pourquoi nous déclarons cette secte...condamnée et hérétique.

Bulle " Antiquorum habet ", 22 février 1300.

Indulgences.

868

Une relation digne de foi des anciens rapporte qu'à ceux qui se rendaient à la vénérable basilique des princes des apôtres de la Ville, étaient accordées de grandes rémissions et indulgences des péchés.

Nous donc... qui considérons toutes et chacune de ces rémissions et de ces indulgences comme légitimes et bienvenues, nous les confirmons et les approuvons en vertu de l'autorité apostolique...

Confiants en la miséricorde de Dieu tout-puissant et dans les mérites et l'autorité de ces mêmes apôtres, sur le conseil de nos frères et en vertu de la plénitude du pouvoir apostolique, à tous ceux qui... se rendent avec respect dans ces basiliques, qui ont vraiment fait pénitence et se sont confessés,... dans la présente année et dans chaque centième année qui suivra, nous concéderons et nous concédons un pardon non seulement large et plénier, mais le plus plénier, de tous leurs péchés.

Bulle " Unam sanctam ", 18 novembre 1302.

L'unicité de l'Eglise

870

La foi nous oblige instamment à croire et à tenir une seule sainte Eglise catholique et en même temps apostolique, et nous la croyons fermement et la confessons simplement, elle hors de laquelle il n'y a pas de salut ni de rémission des péchés... ; elle représente l'unique corps mystique

corps dont

le Christ est la tête, Dieu cependant étant celle du Christ. En elle il y a " un seul Seigneur, une seule foi, et un seul baptême " [Ep 4,5](#). Unique en effet fut l'arche de Noé au temps du déluge, qui préfigurait l'unique Eglise ; achevée à une coudée, elle avait un seul pilote et chef, à savoir Noé, et hors d'elle, nous l'avons lu, tout ce qui subsistait sur terre fut détruit.

871

Nous la vénérons également comme l'unique, car le Seigneur dit dans le prophète : " Dieu, délivre mon âme de l'épée, et des pattes du chien mon unique " [Ps 22,2](#). Car il a prié à la fois pour l'âme, c'est-à-dire pour lui-même, la tête, et pour le corps, puisque le corps il l'a appelé l'unique, c'est-à-dire l'Eglise, à cause de l'unité de l'époux, de la foi, des sacrements, et de la charité de l'Eglise. Elle est cette " tunique sans couture " [Jn 19,23](#) du Seigneur qui n'a pas été déchirée, mais tirée au sort.

872

C'est pourquoi cette Eglise une et unique n'a qu'un seul corps, une seule tête, non pas deux têtes comme pour un monstre, à savoir le Christ et le vicaire du Christ, Pierre, et le successeur de Pierre, car le Seigneur dit à Pierre lui-même : " Pais mes brebis " [Jn 21,17](#). Il dit " mes " en général, et non telle ou telle en particulier, d'où l'on comprend que toutes lui ont été confiées. Si donc les Grecs ou d'autres disent qu'ils n'ont pas été confiés à Pierre et à ses successeurs, il leur faut reconnaître qu'ils ne font pas partie des brebis du Christ, car le Seigneur dit lui-même en Jean : " il y a un seul bercail, un seul et unique pasteur " [Jn 10,16](#).

Le pouvoir spirituel de l'Eglise.

873

Les paroles de l'Evangile nous l'enseignent : en elle et en son pouvoir il y a deux glaives, le spirituel et le temporel [Lc 22,38](#) [Mt 26,52](#) ..

Les deux sont donc au pouvoir de l'Eglise, le glaive spirituel et le glaive matériel. Cependant l'un doit être manié pour l'Eglise, l'autre par l'Eglise. L'autre par la main du prêtre, l'un par la main du roi et du soldat, mais au consentement et au gré du prêtre. Or il convient que le glaive soit sous le glaive, et que l'autorité temporelle soit soumise au pouvoir spirituel... Que le pouvoir spirituel doive l'emporter en dignité et en noblesse sur toute espèce de pouvoir terrestre, il nous faut le reconnaître d'autant plus nettement que les réalités spirituelles ont le pas sur les temporelles... Comme la Vérité l'atteste : il appartient au pouvoir spirituel d'établir le pouvoir terrestre, et de le juger s'il n'a pas été bon...

Si donc le pouvoir terrestre dévie, il sera jugé par le pouvoir spirituel ; et si un pouvoir spirituel inférieur dévie, il le sera par celui qui lui est supérieur ; mais si le pouvoir suprême dévie, c'est par Dieu seul et non par l'homme qu'il pourra être jugé, comme l'atteste l'Apôtre : " L'homme spirituel juge de tout, et n'est lui-même jugé par personne " [1Co 2,15](#).

874

Cette autorité cependant, bien que donnée à un homme et exercée par un homme, n'est pas un pouvoir humain, mais bien plutôt divin. Donné à Pierre de la bouche de Dieu, confirmé pour lui et ses successeurs dans le Christ lui-même qu'il a confessé, lui, le roc, lorsque le

Seigneur dit à Pierre lui-même : "Tout ce que tu lieras", etc. [Mt 16,19](#). Quiconque par conséquent résiste à ce pouvoir ordonné par Dieu, "résiste à ce que Dieu a ordonné" [Rm 13,2](#), à moins qu'il n' imagine, comme Manès, deux principes, ce que nous jugeons faux et hérétique, car au témoignage de Moïse ce n'est pas dans les principes, mais " dans le principe (que) Dieu a créé le ciel et la terre " [Gn 1,1](#).

875

En conséquence nous déclarons, disons et définissons qu'il est absolument nécessaire au salut, pour toute créature humaine, d'être soumise au pontife romain.

BENOIT XI : 22 octobre

1303-7 juillet 13

Constitution, " Inter cunctas sollicitudines " 17 février 1304.

La réitération de la confession.

880

Même s'il... n'est pas nécessaire de confesser à nouveau les péchés, Nous n'en demandons pas moins de façon ferme - car en raison de la honte qui représente une grande partie de la pénitence, Nous considérons qu'il est salutaire que soit réitérée la confession des mêmes péchés - que les frères (prêcheurs et mineurs) admonestent eux-mêmes les pénitents et les exhortent dans leurs prédications à se confesser au moins une fois l'an à leurs prêtres, en expliquant que cela fait partie sans aucun doute du progrès des âmes.

CLEMENT V : 5 juin 1305-20

avril 1314

Concile de VIENNE (15e oecuménique) 16 octobre 1311-6 mai 1312

3e session, 6 mai 1312.

a) Constitution "Ad nostrum qui".

Erreurs des Bégards et des Béguines concernant l'état de

perfection.

891

(1) Dans la vie présente l'homme pourrait atteindre un degré de perfection si élevé qu'il serait rendu incapable de pécher et ne pourrait davantage progresser dans la grâce. Car, disent-ils, si quelqu'un pouvait toujours progresser, il pourrait devenir plus parfait que le Christ.

892

(2) L'homme ne doit ni jeûner ni prier après avoir atteint ce degré de perfection, car la sensualité est alors si parfaitement soumise à l'esprit et à la raison, que l'homme peut librement consentir au corps ce qui lui plaît.

893

(3) Ceux qui ont atteint le degré mentionné de perfection et de liberté de l'esprit ne sont pas soumis à l'obéissance humaine et ne sont pas obligés d'obéir aux préceptes de l'Eglise, car, disent-ils, " là où est l'Esprit du Seigneur, là est la liberté " [2Co 3,17](#).

894

(4) L'homme peut atteindre dans la vie présente la béatitude finale dans toute sa perfection comme il l'obtiendra dans la vie bienheureuse.

895

(5) Toute âme intellectuelle est en elle-même naturellement bienheureuse et l'âme n'a pas besoin de la lumière de la gloire qui l'élève pour voir Dieu et en jouir dans la béatitude.

896

(6) La pratique des actes de vertu est le fait de l'homme imparfait et l'âme parfaite donne congé aux vertus.

897

(7) Embrasser une femme, lorsque la nature n'y incline pas, est un péché mortel, mais l'acte charnel, lorsque la nature y incline, n'est pas un péché surtout lorsque celui qui le pratique est tenté.

898

(8) Ils ne doivent pas se lever au moment de l'élévation du corps du Christ Jésus, ni lui manifester de la révérence, car ils affirment que ce serait pour eux une imperfection de descendre de la pureté et de l'élévation de leur contemplation pour accorder une pensée au ministère ou au sacrement de l'eucharistie ou à la Passion de l'humanité du Christ.

899

(Censure) Nous condamnons cette secte en même temps que ses erreurs, Nous les réprouvons complètement et Nous interdisons avec la plus grande rigueur que quelqu'un à l'avenir les soutienne, les approuve ou les défende.

b) Constitution " Fidei catholica ".

Erreurs attribuée à Pierre Olivi.

900

(Les deux natures du Christ.) En adhérant fermement au fondement de la foi catholique, auquel personne ne peut en substituer un autre, selon le témoignage de l'apôtre [1Co 3,11](#), Nous confessons ouvertement avec la sainte Mère Eglise que le Fils unique de Dieu, qui subsiste éternellement avec le Père en tout ce en quoi le Père existe comme Dieu, a assumé dans le temps et dans le sein virginal, en l'unité de son hypostase et personne, les parties de

notre nature qui lui sont en même temps unies, par lesquelles lui, qui existe en lui-même comme vrai Dieu, est devenu vrai homme, à savoir un corps humain passible et une âme intellectuelle ou rationnelle, informant véritablement par elle-même et de manière essentielle le corps lui-même.

901

(Le côté transpercé du Christ). Nous confessons aussi que non seulement le Verbe de Dieu lui-même a voulu être cloué sur une croix dans la nature ainsi assumée et y mourir pour accomplir le salut de tous, mais aussi que, après avoir rendu son esprit, il a enduré que son côté fût transpercé par une lance, afin que, du flot d'eau et de sang qui s'en écoulait [Jn 19,34](#), fût formée la sainte Mère Eglise, unique, immaculée et vierge, épouse du Christ à l'image d'Eve qui a été formée à partir du côté du premier homme endormi pour devenir son épouse [Gn 2,21](#), de sorte que, à la figure du premier et ancien Adam qui, selon l'Apôtre, "est la figure de celui qui était à venir" [Rm 5,14](#), à savoir dans le Christ.

Telle est, dis-je, la vérité appuyée par le témoignage de cet aigle très grand que le prophète Ezéchiel [Ez 1,4-28](#) a vu voler au-dessus des autres animaux évangéliques, c'est-à-dire le bienheureux Jean, apôtre et évangéliste, qui, en décrivant la réalité et l'ordre de ce mystère, dit dans son évangile : "Lorsqu'ils arrivèrent à Jésus, après avoir constaté qu'il était mort, ils ne lui brisèrent pas les jambes, mais l'un des soldats lui ouvrit le côté avec sa lance, et aussitôt il en sortit du sang et de l'eau. Et celui qui a vu en a rendu témoignage, et son témoignage est vrai, et lui sait qu'il a dit la vérité afin que vous croyiez" [Jn 19,33-35](#).

Attentif à ce témoignage autorisé et à l'explication que les Pères et docteurs ont donnée de l'observation apostolique, avec l'approbation du saint concile, Nous déclarons que l'apôtre et évangéliste Jean, déjà mentionné, a respecté l'ordre exact des faits dans ce qui précède, en relatant qu'un des soldats ouvrit avec sa lance le côté du Christ, alors que celui-ci était déjà mort.

902

(L'âme forme du corps). De plus, avec l'approbation du saint concile, Nous rejetons comme étant erronée et ennemie de la foi toute doctrine ou position qui affirme témérairement ou qui met en doute que la substance de l'âme rationnelle ou intellectuelle n'est pas vraiment et par elle-même forme du corps humain, et, pour que la vérité de l'authentique foi catholique soit connue de tous et que soit barrée la route conduisant à toutes les erreurs et que personne ne s'y engage, Nous définissons que doit être considéré comme hérétique quiconque osera désormais affirmer, soutenir ou tenir avec entêtement que l'âme rationnelle ou intellectuelle n'est pas forme du corps humain par elle-même et par essence.

903

(L'effet du baptême). Pour cette raison, tous doivent fidèlement confesser qu'un unique baptême régénère tous ceux qui sont baptisés dans le Christ comme il n'y a qu'un seul Dieu et une seule foi [Ep 4,5](#), et que, célébré dans l'eau au nom du Père, du Fils et du Saint-Esprit, Nous croyons qu'il est un remède parfait pour le salut aussi bien pour les adultes que pour les enfants.

904

Au vrai, en ce qui concerne l'effet du baptême chez les enfants, il se trouve des théologiens qui ont eu des opinions contraires, certains affirmant que, par l'efficacité du baptême, la faute était remise aux enfants, mais que la grâce ne leur était pas conférée ; d'autres au contraire que, par le baptême, la faute leur était remise et que les vertus et la grâce informante leur étaient infusées à l'état d'habitus [780](#).

Considérant l'efficacité générale de la mort du Christ, qui est également appliquée à tous les baptisés par le baptême, Nous avons décidé que la deuxième opinion, qui affirme que la grâce informante et les vertus sont conférées aux enfants comme aux adultes par le

baptême, doit être retenue comme plus probable et conforme aux affirmations des saints et des docteurs modernes en théologie.

c) Constitution "Ex gravi ad Nos".

L'usure

906

... Si quelqu'un tombe dans cette erreur au point d'avoir la présomption d'affirmer avec entêtement que ce n'est pas un péché de pratiquer l'usure, Nous décidons qu'il doit être puni comme hérétique.

d) Constitution "Exivi de paradiso".

Erreur concernant l'obligation du vœu de pauvreté (franciscaine).

908

Il a surgi parmi les frères une question qui n'est pas peu scrupuleuse, à savoir s'ils sont tenus, en vertu de la règle qu'ils professent, à un usage pauvre, restreint et parcimonieux des biens : certains d'entre eux croient et disent que, de même qu'ils ont complètement abandonné par vœu le droit de propriété sur les choses, de même la restriction et la parcimonie les plus grandes leur sont enjointes quant à leur usage ; au contraire, d'autres affirment qu'ils ne sont pas obligés par leur profession à un usage qui ne serait pas exprimé dans la règle, bien qu'ils soient tenus à un usage modéré selon la tempérance, qui leur convient encore davantage qu'aux autres chrétiens.

Désireux donc d'apporter le repos aux consciences desdits frères et de mettre un terme à leurs disputes, Nous disons par mode de déclaration que les Frères mineurs sont tenus, en vertu de leur profession, à cet usage restreint et pauvre qui est contenu dans leur règle, et selon le mode d'obligation contenue ou précisée dans la règle pour ledit usage. Nous jugeons présomptueux et téméraire de dire, comme certains semblent l'affirmer, qu'il est hérétique de considérer que l'usage pauvre est inclus ou n'est pas inclus dans le vœu de pauvreté évangélique.

JEAN XXII : 7 août

1316-4 décembre 1334

Constitution " Gloriosam Ecclesiam ", 23 janvier 1318.

L'Eglise et les sacrements, contre les Fraticelles.

910

Par 12 .... Lesdits fils de la témérité et de l'impiété sont tombés, comme le rapportent des indications dignes de foi, à un tel point de pauvreté de l'esprit qu'ils pensent de façon impie contre la vérité la plus éminente et la plus salutaire de la foi chrétienne, qu'ils méprisent les

sacrements vénérables de l'Eglise et que, poussés par le désir de la voir rapidement ruinée, ils cherchent, remplis d'une fureur aveugle, à ébranler la glorieuse primauté de l'Eglise romaine auprès de toutes les nations.

911

Par. 14. La première erreur donc qui sort de leur officine remplie de ténèbres invente deux Eglises, l'une charnelle, écrasée par les richesses, débordant de richesses et souillée de méfaits, et sur laquelle règnent, disent-ils, le pontife romain et les autres prélats inférieurs ; l'autre spirituelle, pure de par sa frugalité, ornée de vertus, ceinte par la pauvreté, dans laquelle ils se trouvent seuls avec leurs pareils, et à laquelle ils président également eux-mêmes de par le mérite d'une vie spirituelle, si du moins l'on peut faire crédit à leurs mensonges.

912

Par. 16. La deuxième erreur qui souille la conscience de ces gens arrogants clame très haut que les vénérables prêtres et les autres serviteurs de l'Eglise sont dénués à ce point du pouvoir de juridiction et d'ordre, qu'ils ne peuvent ni porter des sentences, ni accomplir les sacrements, ni instruire et enseigner le peuple qui leur est soumis, et ils prétendent que sont privés de tout pouvoir ecclésiastique ceux dont ils voient qu'ils sont étrangers à leur perfidie, puisque c'est auprès d'eux seuls (selon leurs divagations) que demeure la sainteté de la vie spirituelle et de ce fait l'autorité ; et en cela ils suivent l'erreur des donatistes.

913

Par. 18. Leur troisième erreur conspire avec l'erreur des vaudois, puisque les uns comme les autres affirment qu'on ne doit jurer dans aucun cas, et enseignent que sont souillés par la tache d'un péché mortel et voués au châtement ceux qui se trouveraient liés par les obligations d'un serment.

914

Par. 20. Le quatrième blasphème de ces impies, qui jaillit de la source empoisonnée des vaudois susdits, invente que des prêtres qui ont été ordonnés de façon régulière et légitime selon le rite de l'Eglise, mais qui sont chargés de quelque méfait, ne peuvent accomplir ou conférer les sacrements de l'Eglise.

915

Par. 22. La cinquième erreur aveugle à ce point l'esprit de ces hommes, qu'ils affirment que l'Evangile est accompli en eux seuls dans le temps présent, et que jusqu'ici (selon leurs divagations) il était voilé, voire totalement éteint.

916

Par. 24. Il est bien d'autres choses encore, dit-on, que ces hommes présomptueux déblatèrent contre le vénérable sacrement du mariage, beaucoup d'autres choses qu'ils affabulent au sujet du cours des temps et de la fin du monde, beaucoup de choses que dans leurs mensonges déplorables ils répandent dans le peuple au sujet de la venue de l'Antichrist dont ils affirment qu'elle est imminente. Tout cela, que nous considérons pour partie comme hérétique, pour partie comme malsain, pour partie comme inventé, Nous pensons qu'il faut le condamner avec ceux qui en sont les auteurs, plutôt que de l'évoquer ou de le réfuter par écrit.

Citations de
DS 850:

Magistère

Catéchisme:
[248](#)

Catechismus:
[248](#)

**Citations de
DS 851-861:**

Magistère

Catéchisme:

[192](#) [1017](#) [1022](#) [1032](#) [1035](#) [1059](#) [1113](#)

Catechismus:

[1017](#) [1022](#) [1032](#) [1035](#) [1059](#) [1113](#)

Citations de
DS 870-874:

Magistère

Dominus Iesus:
16

Citations de
DS 900-904:

Magistère

Fides et Ratio:

[52](#)

Veritatis Splendor:

[48](#)

Catéchisme:

[365](#)

Catechismus:

[365](#)

Catéchisme France:

[108](#)

Constitution " Vas electionis " 24 juillet 1321.

Erreurs de Jean de Polliaco concernant la juridiction en matière de confession

921

(1) - Celui qui s'est confessé à des frères qui ont la faculté générale d'entendre des confessions, est tenu de confesser à nouveau à son prêtre propre les mêmes péchés qu'il a confessés.

922

(2) - Aussi longtemps que vaut la prescription Omnis utriusque sexus du concile général [812](#), le pontife romain ne peut pas faire que des paroissiens ne soient pas tenus de confesser tous leurs péchés au moins une fois l'an à leur prêtre propre dont il est dit qu'il est le curé de la paroisse ; pas même Dieu ne pourrait le faire puisque comme il l'a dit, cela implique une contradiction.

923

(3) - Le pape ne peut pas donner un pouvoir général d'entendre les confessions, et pas même Dieu, sans que celui qui s'est confessé à quelqu'un qui possède une faculté générale soit tenu de se confesser à nouveau à son prêtre propre dont il est dit (comme cela est présupposé) qu'il est le curé de la paroisse.

924

(Censure) : ... Nous avons reconnu que les articles précités contiennent une doctrine qui n'est pas saine, mais très dangereuse et contraire à la vérité. Ces articles, le même maître Jean... les a rétractés tous, sans exception. Tous ces articles et chacun d'entre eux Nous les condamnons et les rejetons, sur le conseil de nos frères, en vertu de notre autorité apostolique, comme étant faux, erronés, s'éloignant de la saine doctrine, et Nous assurons que la doctrine qui leur est contraire est vraie et catholique...

Lettre " Nequaquam sine dolore " aux Arméniens 21 novembre 1321

Le sort des défunts

925

(L'Eglise romaine enseigne) ... Les âmes de ceux qui, après avoir reçu le sacrement du baptême, n'ont contracté absolument aucune souillure du péché, comme celles aussi qui après avoir contracté la souillure du péché ont été purifiées, soit lorsqu'elles demeuraient encore dans leurs corps, soit après s'en être dépouillées, sont immédiatement reçues dans le ciel.

926

Les âmes cependant de ceux qui meurent en état de péché mortel ou avec le seul péché originel, descendent immédiatement en enfer où elles reçoivent cependant des peines différentes en des lieux différents.

Constitution " Cum inter nonnullos " 12 novembre 1323.

Erreurs des spirituels au sujet de la pauvreté du Christ.

930

Puisqu'il arrive souvent chez certains scolastiques qu'on doute s'il faut considérer comme hérétique le fait d'affirmer avec obstination que notre Sauveur et Seigneur Jésus Christ et ses apôtres n'ont rien possédé, ni personnellement, ni en commun, et qu'ils ont à ce sujet des opinions diverses et même contradictoires : soucieux de mettre fin à cette controverse, Nous déclarons, conformément au conseil de nos frères, par cet édit perpétuel que cette affirmation obstinée,

- Etant donné qu'elle contredit expressément les saintes Ecritures qui affirment en beaucoup d'endroits qu'ils ont possédé certaines choses, et qu'elle implique ouvertement que l'Ecriture sainte elle-même, par laquelle en vérité sont authentifiés les articles de la foi orthodoxe, contient le ferment du mensonge pour ce qui vient d'être dit, et par conséquent, en détruisant entièrement la crédibilité qui est la sienne elle rend la foi catholique douteuse et incertaine en supprimant ce qui l'accrédite doit être considérée désormais comme erronée et hérétique.

931

Et encore (s 'il faut considérer comme hérétique) d'affirmer à l'avenir avec obstination qu'on ne doit pas reconnaître que notre Sauveur susdit et ses apôtres ont eu le droit d'user de ce dont l'Ecriture sainte atteste qu'ils le possédaient, et qu'ils n'avaient pas le droit de le vendre ou d'en faire don, ou de s'en servir pour acquérir autre chose, alors que la sainte Ecriture atteste qu'ils l'ont fait de ce qui a été mentionné, ou qu'ils auraient pu faire comme elle le donne à entendre expressément ;

- étant donné qu'une telle affirmation, qui n'est pas juste dans ses prémisses, inclut avec évidence ce qu'a été leur usage et ce qu'ils ont fait, - et qu'en tout cas penser cela de l'usage et des faits et gestes de notre Sauveur le Fils de Dieu est impie, contraire à la sainte Ecriture et ennemi de la doctrine catholique - Nous déclarons conformément au conseil de nos frères, que cette affirmation obstinée doit être considérée désormais à juste titre comme erronée et hérétique.

Constitution " Licet iuxta Doctrinam " à l'évêque de Worcester

23/10/1327

Erreurs de Marsile de Padoue concernant la constitution de

l'Eglise

941

(1) - Ce qu'on lit du Christ dans l'Evangile du bienheureux Matthieu [Mt 17,27](#) à savoir qu'il a payé le tribut à César lorsqu'il ordonna de donner un statère pris dans la bouche d'un poisson

à ceux qui demandaient un didrachme, il ne l'a pas fait par condescendance, en raison de la libéralité de sa piété, mais contraint par la nécessité.

942

(2) - Le bienheureux apôtre Pierre n'était pas davantage tête de l'Eglise que tous les autres apôtres, et n'avait pas davantage d'autorité que les autres apôtres ; et le Christ n'a laissé aucune tête à l'Eglise et n'a fait de personne son vicaire.

943

(3) - Il revient à l'empereur de corriger le pape et de le punir, de l'instituer et de le destituer.

944

(4) - Tous les prêtres, que ce soit le pape, un archevêque ou un simple prêtre, ont de par l'institution du Christ une autorité et une juridiction égales ; mais ce que l'on a de plus que l'autre correspond à ce que l'empereur a concédé en plus ou en moins, et, de même qu'il l'a concédé, il peut le révoquer.

945

(5) - Le pape ou l'Eglise prise tout entière ne peut pas punir un homme, quelque scélérat qu'il soit, par une punition contraignante, à moins que l'empereur leur en ait donné le pouvoir.

946

(Censure : les articles précités) ... Nous déclarons par jugement qu'ils sont contraires à la sainte Ecriture et ennemis de la foi catholique, hérétiques ou analogues à des hérésies et erronés, et que les susdits Marsile et Jean sont des hérétiques et même des hérésiarques manifestes et notoires.

Constitution " In agro dominico " 27 Mars 1329.

Erreurs d'Eckhart concernant le rapport de Dieu au monde et à l'homme.

950

De l'enquête ... faite d'abord par ordre... de l'archevêque de Cologne, et finalement reprise sur notre ordre à la Curie romaine, nous avons appris qu'il est établi de évidence par les aveux du même Eckhart qu'il a prêché, enseigné, écrit vingt-six propositions dont la teneur suit :

951

(1) - Comme on lui demandait un jour pourquoi Dieu n'avait pas produit le monde plus tôt, il répondit alors, comme encore maintenant, que Dieu n'avait pu produire le monde d'abord parce qu'une chose ne peut pas agir avant d'être par conséquent, dès que Dieu fut, il créa le monde.

952

(2) - De plus, on peut concéder que le monde a existé de toute éternité.

953

(3) - De plus, en même temps et à la fois, dès l'instant où Dieu fut et engendra le Fils, Dieu coéternel et coégal en toute choses, il créa aussi le monde.

954

(4) - De plus, en toute oeuvre, même mauvaise, je dis mauvaise aussi bien du mal de la peine que du mal de la faute se manifeste et brille également la gloire de Dieu.

955

(5) - De plus, celui qui injurie un autre loue Dieu par le péché même qu'il commet par ces injures, et il loue Dieu d'autant plus qu'il injurie davantage et qu'il pêche plus gravement.

956

(6) - De plus, celui qui blasphème Dieu lui-même loue Dieu

957

(7) - De plus, celui qui demande ceci ou cela demande le mal et demande mal, parce qu'il demande la négation du bien et la négation de Dieu, et prie Dieu de se nier soi-même.

958

(8) - Ceux qui cherchent ni les biens, ni les honneurs, ni l'agrément, ni le plaisir, ni l'utilité, ni la dévotion intérieure, ni la sainteté, ni la récompense, ni le Royaume des cieux, mais ont, au contraire, renoncé à tout cela, comme à tout ce qui est leur, dans ces hommes-là Dieu est honoré.

959

(9) - Je me suis demandé récemment si je voudrais recevoir ou désirer quelque chose de Dieu. Je veux y penser très sérieusement, parce que là où je serais en acceptant quelque chose de Dieu, je serais sous lui ou son inférieur, tel un serviteur ou un esclave, et lui-même, en donnant, serait comme un maître et ce n'est pas ainsi que nous devons être dans la vie éternelle.

960

(10) - Nous sommes totalement transformés en Dieu et changés en lui ; de la même manière que, dans le sacrement, le pain est changé en corps du Christ, je suis changé en lui, parce qu'il me fait son être un et non pas simplement semblable. Par le Dieu vivant, il est vrai que là il n'y a plus aucune distinction.

961

(11) - Tout ce que Dieu le Père a donné à son Fils unique dans la nature humaine, il me l'a donné tout entier. Ici je n'excepte rien : ni l'union ni la sainteté. Il me l'a donné tout entier comme il le lui a donné.

962

(12) - Tout ce que la sainte Ecriture dit du Christ se vérifie intégralement de tout homme bon et divin.

963

(13) - Tout ce qui est propre à la nature divine est aussi en totalité propre à l'homme juste et divin ; c'est pourquoi cet homme opère tout ce que Dieu opère et il a, en commun avec Dieu, créé le ciel et la terre et il est générateur du Verbe éternel et Dieu ne saurait rien faire sans un tel homme.

964

(14) - L'homme bon doit conformer sa volonté à la volonté de Dieu de telle façon qu'il veuille tout ce que Dieu veut : et puisque Dieu veut, en quelque sorte, que j'aie péché, je ne voudrais pas ne pas avoir commis de péchés, et c'est là la vraie pénitence.

965

(15) - Si un homme avait commis mille péchés mortels et que cet homme fût droitement disposé, il ne devrait pas vouloir ne pas les avoir commis.

966

(16) - Dieu ne commande à proprement parler aucun acte extérieur.

967

(17) - L'acte extérieur n'est proprement ni bon, ni divin, et ce n'est pas proprement Dieu qui l'opère ou le produit.

968

(18) - Portons le fruit non d'actes extérieurs qui ne nous rendent pas bons, mais des actes intérieurs que fait et opère le Père qui demeure en nous.

969

(19) - Dieu aime les âmes, non l'oeuvre extérieure.

970

(20) - L'homme bon est le Fils unique de Dieu.

971

(21) - L'homme noble est ce Fils unique de Dieu, que le Père a engendré de toute éternité.

972

(22) - Le Père m'engendre comme son fils et le même fils. Tout ce que Dieu opère, tout cela est un ; c'est pourquoi Il m'engendre comme son fils, sans aucune distinction.

973

(23) - Dieu est Un sous toutes les formes et sous tous les rapports, en sorte qu'il ne peut être trouvé en lui nulle multiplicité qu'elle soit réelle ou de raison. Quiconque voit dualité ou voit distinction ne voit pas Dieu, car Dieu est un, hors du nombre et au-dessus du nombre et il ne fait nombre avec rien. Il en résulte (à savoir dans un passage ultérieur) qu'il ne peut y avoir et l'on ne peut concevoir aucune distinction en Dieu lui-même.

974 (24) - Toute distinction est étrangère à Dieu dans la nature et dans les personnes. La preuve en est que la nature est une et Un, et chaque personne est également une et ce même Un que la nature.

975

(25) - Lorsqu'il est dit : "Simon, m'aimes-tu plus que tous ceux-ci ?" [Jn 21, 15](#) le sens "plus que tu aimes ceux-ci" est bon, mais non parfait. Car, dans le premier et le second, dans plus et moins, il y a une gradation et un ordre, mais dans l'unité il n'y a ni gradation ni ordre. Donc celui qui aime Dieu plus que son prochain aime bien, mais pas encore parfaitement.

976

(26) - Toutes les créatures sont un pur néant ; je ne dis pas qu'elles sont peu de chose ou quelque chose, mais qu'elles sont un pur néant.

On a, de plus, reproché audit Eckhart d'avoir prêché deux autres articles en ces termes :

977

(1) - il y a dans l'âme quelque chose qui est créée et incroyable ; si l'âme entière était telle, elle serait créé et incroyable ; et c'est cela l'intellect.

978

(2) - Dieu n'est ni bon, ni meilleur, ni le meilleur ; quand j'appelle Dieu bon, je parle aussi mal que si j'appelais noir ce qui est blanc.

979 (Censure)... Parce que Nous... avons trouvé que les quinze premiers articles mentionnés

et aussi les deux derniers, tant par les termes employés que par l'enchaînement de leurs idées, contiennent des erreurs ou sont entachés d'hérésie mais les onze autres, dont le premier commence par les mots " Dieu ne commande, etc. [966](#) Nous les avons trouvés tout à fait malsonnants, très téméraires et suspects d'hérésie, bien que, moyennant force explications et compléments, ils puissent prendre ou avoir un sens catholique : pour que des articles de ce genre ou leur contenu ne puissent continuer de corrompre les coeurs des gens simples qui les ont entendus,... Nous... condamnons et réprouvons expressément comme hérétiques les quinze premiers articles et les deux derniers, et comme malsonnants, téméraires et suspects d'hérésie les onze autres articles précités, et pareillement tous livres ou opuscules contenant lesdits articles ou l'un d'entre eux...

980

En outre ... Nous tenons à faire savoir, ainsi qu'il appert du protocole rédigé par la suite, que ledit Eckhart, confessant à la fin de sa vie la foi catholique, révoqua quant à leur sens et désavoua même les vingt- six articles précités qu'il reconnut avoir prêchés, de même que toutes autres choses écrites ou enseignées par lui... qui pourraient faire adopter aux esprits des fidèles un sens hérétique ou erroné et contraire à la vraie foi..., soumettant tant sa personne que tous ses écrits et toutes ses paroles à la décision du Siège apostolique, notre Siège.

Bulle " Ne super bis " 3 décembre 1334.

Rétractation de Jean XXII - La béatitude des saints.

990

Pour que ce qui a souvent été dit au sujet des âmes purifiées séparées du corps (si avant de reprendre les corps elles voient l'essence divine de cette vision que l'Apôtre appelle face à face), aussi bien par Nous que par certains autres en notre présence, par la citation de la sainte Ecriture et des dits authentiques des saints ou par d'autres raisonnements, n'en vienne pas à s'imprimer autrement dans les oreilles des fidèles qu'elles ont été dites et comprises, et qu'elles sont dites et comprises par Nous, voici que par la présente Nous déclarons comme suit la pensée qui est et qui était la nôtre, avec la sainte Eglise catholique, à ce sujet.

991

Nous professons donc et Nous croyons que les âmes purifiées séparées des corps sont rassemblées au ciel, dans le Royaume des cieus et au paradis, avec le Christ dans la compagnie des anges, et que, suivant la loi commune, elles voient Dieu et l'essence divine face à face et clairement, autant que le permet l'état et la condition de l'âme séparée. Mais si de façon quelconque sur cette matière autre chose avait été dit par Nous, ou dit autrement, Nous l'avons dit dans la disposition de la foi catholique, et Nous affirmons l'avoir dit ainsi en en traitant et en l'exposant, et Nous voulons que cela ait été dit ainsi. De plus : si au sujet de ce qui a trait à la foi catholique, à la sainte Ecriture ou aux bonnes moeurs, Nous avons dit d'autres choses dans la prédication, l'explication, la doctrine, l'enseignement ou d'une autre manière, Nous les approuvons pour autant qu'elles consonnent avec la foi catholique, la détermination de l'Eglise, la sainte Ecriture et les bonnes moeurs ; sinon Nous voulons que cela soit tenu comme n'ayant pas été dit, et Nous ne l'approuvons d'aucune manière, au contraire dans la mesure où cela n'était pas en accord avec ce que Nous avons mentionné - la foi catholique, la détermination de l'Eglise, la sainte Ecriture ou les bonnes moeurs, ou l'une de ces choses - Nous le réprouvons ; et de la même façon tout ce que Nous avons dit et écrit sur quelque matière que ce soit, où que ce soit, en quelque lieu que ce soit, et quel que soit ou qu'ait été notre état jusque- là, Nous le soumettons à la détermination de l'Eglise et de nos successeurs.

BENOIT XII: 20 décembre 1334

- 25 avril 1342

Constitution " Benedictus Deus " 29 Janvier 1336

Le sort de l'homme après la mort.

1000

(la vision béatifique de Dieu). Par cette constitution qui restera à jamais en vigueur, et en vertu de l'autorité apostolique nous définissons:

- que selon la disposition générale de Dieu, les âmes de tous les saints qui ont quitté ce monde avant la Passion de notre Seigneur Jésus Christ, ainsi que celles des saints apôtres, martyrs, confesseurs, vierges et autres fidèles morts après avoir reçu le saint baptême du Christ, en qui il n'y avait rien à purifier lorsqu'ils sont morts, et en qui il n'y aura rien à purifier lorsqu'ils mourront à l'avenir, ou s'il y a eu ou s'il y aura quelque chose à purifier, lorsque, après leur mort, elles auront été purifiées,

- et que les âmes des enfants régénérés par ce même baptême du Christ ou encore à baptiser, une fois qu'ils l'auront été, s'ils viennent à mourir avant d'user de leur libre arbitre, aussitôt après leur mort et la purification dont nous avons parlé pour celles qui en auraient besoin, avant même de reprendre leurs corps et avant même le jugement et cela depuis l'Ascension de notre Seigneur et Sauveur Jésus Christ au ciel, ont été, sont et seront au ciel, au Royaume des cieux et au paradis céleste avec le Christ, réunis dans la compagnie des saints anges,

et que depuis la Passion et la mort du Seigneur Jésus Christ elles ont vu et voient l'essence divine d'une vision intuitive et même face à face - dans la médiation d'aucune créature qui serait un objet de vision ; au contraire l'essence divine se manifeste à eux immédiatement à nu, clairement et à découvert -, et que par cette vision elles jouissent de cette même essence divine ; et qu'en outre, en raison de cette vision et de cette jouissance, les âmes de ceux qui sont déjà morts sont vraiment bienheureuses et possèdent la vie et le repos éternel, et que de même les âmes de ceux qui mourront dans la suite verront cette même essence divine et en jouiront avant le jugement général ;

1001

et que cette vision de l'essence divine et sa jouissance font disparaître en elles les actes de foi et d'espérance, dans la mesure où la foi et l'espérance sont des vertus proprement théologiques ;

et que, après qu'une telle vision intuitive face à face et une telle jouissance ont ou auront commencé, cette même vision et cette même jouissance existent de façon continue, sans interruption ni amoindrissement de cette vision et de cette intuition, et demeurent sans fin jusqu'au jugement dernier, et après lui pour toujours.

1002

(Enfer. - Jugement général.) En outre nous définissons que, selon la disposition générale de Dieu, les âmes de ceux qui meurent en état de péché mortel descendent aussitôt après leur mort en enfer, où elles sont tourmentées de peines éternelles, et que néanmoins au jour du jugement tous les hommes comparaitront avec leurs corps

"devant le tribunal du Christ " pour rendre compte de leurs actes personnels, " afin que chacun reçoive le salaire de ce qu'il aura fait pendant qu'il était dans son corps, soit en bien, soit en mal " [2Co 5,10](#).

Ecrit " cum dudum " aux Arméniens - Août 1341

Erreurs reprochées aux Arméniens

1006

4. De même les Arméniens disent et tiennent que le péché personnel des premiers parents eux-mêmes était si grave que tous leurs enfants engendrés de leur semence, jusqu'à la passion du Christ, ont été damnés en raison du péché personnel de ceux-là qu'on vient de dire, et qu'après leur mort ils furent précipités en enfer, non pas parce qu'ils auraient contracté eux-mêmes d'Adam un péché originel - puisqu'ils disent que les enfants n'ont absolument aucun péché originel, ni avant la Passion du Christ, ni après -, mais la damnation mentionnée les a atteints avant la Passion du Christ en raison de la gravité du péché personnel qu'ont commis Adam et Eve en transgressant le précepte divin qui leur avait été donné ; mais après la Passion du Christ dans laquelle le péché des premiers parents a été détruit, les enfants nés des fils d'Adam ne sont pas livrés à la damnation et ne doivent pas être précipités en enfer en raison du péché qui a été mentionné, puisque le Christ a détruit entièrement dans sa Passion le péché des premiers parents.

1007

5. De même un maître des Arméniens du nom de Mechitriz, ce qui se traduit par Paraclet, a de nouveau introduit et enseigné que l'âme humaine de l'enfant est propagée à partir de l'âme du père, comme le corps l'est à partir du corps, et aussi un ange à partir de l'autre ; car puisque l'âme humaine qui est douée de raison et l'ange qui est doué d'une nature intellectuelle sont en quelque sorte des lumières spirituelles, elles propagent par elles-mêmes d'autres lumières spirituelles.

1008

6. De même les Arméniens disent que les enfants qui naissent de parents chrétiens après la Passion du Christ, s'ils meurent avant d'être baptisés, vont au paradis terrestre dans lequel se trouvait Adam avant le péché ; quant aux âmes des enfants qui naissent de parents non chrétiens après la Passion du Christ et qui meurent sans le baptême, elles vont aux lieux où se trouvent les âmes de leurs parents.

1009

De même les Arméniens disent que les âmes des enfants baptisés et les âmes des hommes très parfaits entreront après le jugement général dans le Royaume des cieux où elles seront libres de tout mal de cette vie servant de peine... Cependant elles ne verront pas l'essence de Dieu, car aucune créature ne peut la voir ; mais elles verront l'éclat de Dieu qui émane de son essence de même que la lumière émane du soleil et pourtant n'est pas le soleil.

1010

17. De même les Arméniens tiennent communément qu'il n'y a pas de purgatoire des âmes dans l'autre monde puisque, disent-ils, si le chrétien reconnaît ses péchés, tous les péchés et les peines du péché lui sont remis. Ils ne prient pas non plus pour les défunts, pour que dans l'autre monde les péchés leur soient remis, mais ils prient de façon générale pour tous les morts, comme par exemple pour la bienheureuse Marie, les apôtres...

1011

18. De même les Arméniens croient et tiennent que le Christ est descendu du ciel et s'est incarné pour le salut des hommes non pas parce que les enfants nés d'Adam et d'Eve contractent d'eux, après leur péché, le péché originel dont ils sont sauvés par l'Incarnation et la mort du Christ - puisqu'ils disent qu'il n'existe aucun péché de cette sorte dans les fils d'Adam ; mais ils disent que le Christ s'est incarné et a souffert pour le salut des hommes parce que par sa Passion les fils d'Adam qui ont précédé ladite Passion ont été libérés de l'enfer dans lequel ils se trouvaient, non pas en raison du péché originel qui aurait été en eux, mais en raison de la gravité du péché personnel des premiers parents. Ils croient aussi que le Christ s'est incarné et a souffert pour le salut des enfants nés après sa Passion parce que par sa Passion il a totalement détruit l'enfer. ...

1012

19.... Ils affirment à ce point que... la concupiscence de la chair est un péché et un mal, que même des parents chrétiens, lorsqu'ils s'unissent maritalement, commettent un péché..., puisqu'ils disent que l'acte matrimonial et même le mariage sont un péché.

1013

40.... D'autres cependant disent que les évêques et les prêtres des Arméniens ne font rien pour la rémission des péchés, ni de façon principale, ni de façon ministérielle, mais que seul Dieu remet les péchés ; les évêques et les prêtres n'interviennent pour l'effectuation de cette rémission des péchés que parce qu'ils ont reçu de Dieu le pouvoir de prononcer ces paroles et qu'ils disent par conséquent, lorsqu'ils donnent l'absolution : " Que Dieu te remette tes péchés", ou : "Je te remets tes péchés sur terre, et que Dieu te les remette dans les cieux."

1014

42. De même les Arméniens disent et tiennent que seule la Passion du Christ, sans aucun autre don de Dieu, même rendant agréable à Dieu, suffit pour la rémission des péchés et ils ne disent pas que pour opérer la rémission des péchés est requise la grâce qui rend agréable à Dieu ou qui justifie, ni non plus que dans les sacrements de la Loi nouvelle est donnée la grâce qui rend agréable à Dieu.

1015

49. De même ils disent que si quelqu'un... prend une troisième (femme), ou une quatrième et ainsi de suite, il ne peut pas être absous par leur Eglise puisqu'ils disent qu'un tel mariage est de la fornication.

1016

58. De même les Arméniens disent et tiennent que pour qu'un baptême soit vrai, trois choses sont requises, à savoir de l'eau, du chrême... et l'eucharistie, de sorte que si quelqu'un en baptisait un autre et disait "Je te baptise au nom du Père et du Fils et de l'Esprit Saint, Amen", et qu'il ne serait pas oint ensuite de chrême, il ne serait pas baptisé... Et de même Si l'eucharistie ne lui était pas donnée, il ne serait pas baptisé.

1017

66. De même tous les Arméniens disent et tiennent communément que par les paroles qui se trouvent dans leur canon de la messe, lorsqu'il est dit par le prêtre : " Il prit du pain et rendit grâce, le rompit et le donna à ses disciples élus se trouvant à table : Prenez et mangez-en tous, ceci est mon Corps... ; de même il prit le calice... en disant Prenez et buvez- en tous, ceci est mon Sang ... en rémission des péchés", le Corps et le Sang du Christ ne sont pas réalisés, et qu'il n'ont pas non plus l'intention de les réaliser, et qu'ils ne disent ces paroles que par mode de récit, c'est-à-dire en récitant ce que le Seigneur a fait lorsqu'il a institué le sacrement. Et après lesdites paroles le prêtre dit beaucoup de prières qui se trouvent dans leur canon, et après ces prières il arrive à l'endroit où est dit ceci dans leur canon : " Nous t'adorons, nous te supplions et te demandons, Dieu très bon, envoie sur nous et sur ce don qui est présenté, l'Esprit qui t'est consubstantiel, par lequel du pain qui a été béni tu feras

vraiment le Corps de notre Seigneur et Sauveur Jésus Christ - et ces paroles le prêtre les dit trois fois, et ensuite le prêtre dit sur le calice et le vin qui a été béni " Tu feras vraiment le Sang de notre Seigneur et Sauveur Jésus Christ ", et ils croient que c'est par ces paroles (appelées " épiclèse") que sont réalisés le Corps et le Sang du Christ. ...

1018

67. De même les Arméniens ne disent pas qu'après les paroles de consécration mentionnées ci-dessus s'est produite une transsubstantiation du pain et du vin dans le vrai Corps et le vrai Sang du Christ qui est né de la Vierge Marie, qui a souffert et qui est ressuscité, mais ils tiennent que ce sacrement est une représentation, ou une similitude ou une figure du vrai Corps et du vrai Sang du Seigneur .. c'est pourquoi ils n'appellent pas le sacrement de l'autel Corps et Sang du Christ, mais hostie, sacrifice ou communion.

1019

68. De même les Arméniens disent et tiennent que si un prêtre ou un évêque ordonné se livre à la fornication, même en secret, il perd le pouvoir d'accomplir tous les sacrements et de les administrer.

1020

70. De même les Arméniens ne disent pas et ne tiennent pas que le sacrement de l'eucharistie reçu dignement opère la rémission des péchés en celui qui les reçoit, ou la remise des peines dues pour le péché, ou que par lui est donnée la grâce de Dieu ou son accroissement, mais ils disent seulement que .. le Corps du Christ entre dans son corps et se change en lui, de même que d'autres aliments se changent en celui qui a été alimenté.

CLEMENT VI : 7 Mai 1342 -

6 Décembre 1352

Bulle jubilaire " Unigenitus Dei Filius " 27 Janvier 1343.

Le trésor des mérites du Christ qui doit être distribué par

l'Eglise.

1025

Le Fils unique de Dieu... " qui. est devenu pour nous sagesse, justice, sanctification et Rédemption " [1Co 1,30](#), " non pas avec le sang des boucs ou des veaux, mais avec son propre sang, est entré une fois pour toutes dans le sanctuaire et nous a acquis une Rédemption éternelle " [He 9,12](#).

Car ce n'est par rien de corruptible, or ou argent, mais par son sang précieux, le sang de l'agneau pur et sans tache, qu'il nous a rachetés [1P 1,18](#) ss ; et ce sang, nous le savons, il l'a répandu, innocent immolé sur l'autel de la croix, non pas en une infime goutte, qui pourtant aurait suffi en raison de son union avec le Verbe à la Rédemption de tout le genre humain, mais en abondance, comme un fleuve, tellement que " de la plante des pieds au sommet de la tête plus rien d'intact" [Is 1,6](#) ne se trouvait en lui.

Il a donc acquis un trésor si grand à l'Eglise militante, pour que la miséricorde d'une telle

effusion ne soit pas inutile, vaine ou superflue ; en bon Père il a voulu amasser des trésors pour ses fils, afin que par là "les hommes eussent un inépuisable trésor, où ceux qui y puisent aient part à l'amitié de Dieu" [Sg 7,14](#).

1026

Ce trésor il a voulu qu'il soit dispensé aux fidèles pour leur salut par le bienheureux Pierre, porteur des clés au ciel, et ses successeurs, ses vicaires sur terre, et que, pour des motifs justes et raisonnables, afin de remettre tantôt partiellement tantôt complètement la peine temporelle due au péché, il soit appliqué miséricordieusement, en général comme en particulier (comme ils estimerait devant Dieu qu'il serait utile) à ceux qui, vraiment pénitents, se seraient confessés.

1027

A l'abondance de ce trésor contribuent, nous le savons, les mérites de la bienheureuse Mère de Dieu et de tous les élus, du premier juste jusqu'au dernier, et il ne faut pas craindre qu'il s'épuise ou qu'il diminue, aussi bien en raison des mérites infinis du Christ (comme il a été dit) que parce que plus il y d'hommes amenés à la justice lorsqu'on applique ce trésor, plus s'accroît l'abondance des mérites.

Rétractation de Nicolas d'Autrecourt, 25 Novembre 1347.

Erreurs philosophiques de Nicolas d'Autrecourt

1028

1... On ne peut avoir pour ainsi dire aucune certitude concernant les réalités moyennant les apparences naturelles mais on peut l'avoir rapidement de façon modique si les hommes tournent leur intellect vers les réalités et non pas vers l'intellect d'Aristote et du commentateur.

1029

2... On ne peut pas, en raison de l'évidence susdite, inférer ou conclure avec évidence d'une seule chose une autre chose, ou du non-être de l'une le non- être de l'autre.

1030

3... Les propositions " Dieu est " et " Dieu n'est pas " signifient totalement la même chose, bien que d'une autre manière.

1031

9... La certitude de l'évidence n'a pas de degrés.

1032

10... Nous n'avons pas la certitude de l'évidence au sujet d'une substance matérielle qui est autre chose que notre âme.

1033

11... A l'exception de la certitude de la foi il n'y avait pas d'autre certitude que la certitude du premier principe ou celle qui peut être ramenée au premier principe.

1034

14... Nous ne savons pas de façon évidente qu'autre chose que Dieu peut être la cause d'un effet quelconque - qu'une cause quelconque, qui n'est pas Dieu, cause de façon efficace - qu'il y a ou qu'il peut y avoir une cause efficiente naturelle quelconque.

1035

15... Nous ne savons pas avec évidence qu'un effet quelconque est ou peut être produit de façon naturelle.

1036

17... Nous ne savons pas avec évidence qu'un sujet concourt dans une production quelconque.

1037

21... Si une réalité quelconque est démontrée, nul ne sait de façon évidente qu'elle ne dépasse pas toutes les autres en excellence.

1038

22... Si une réalité quelconque est démontrée, nul ne sait de façon évidente qu'elle n'est pas Dieu, si par Dieu nous entendons l'être le plus excellent.

1039

25... Nul ne sait de façon évidente que ceci ne peut pas être concédé de façon raisonnable : " Si une réalité quelconque est produite, Dieu est produit."

1040

26... On ne peut pas montrer avec évidence que n'importe quelle réalité n'est pas éternelle.

1041

30... Ces déductions ne sont pas évidentes : " Il existe un acte d'intellection, donc il existe une intelligence. Il existe de vouloir, donc il existe une volonté."

1042

31... On ne peut pas montrer avec évidence que tout ce qui apparaît n'est pas vrai.

1043

32... Dieu et la créature ne sont pas quelque chose.

1044

39... L'univers est pleinement parfait en lui-même et en toutes ses parties, et il ne peut pas exister d'imperfection, ni dans le tout, ni dans les parties, et c'est pourquoi il faut que le tout aussi bien que les parties soient éternels, et qu'ils ne passent pas du non-être à l'être, ni inversement, parce qu'il résulte nécessairement de cela de l'imperfection dans l'univers ou dans ses parties.

1045

40... Tout ce qui est dans l'univers est mieux lui-même que non lui-même.

1046

42... La récompense des bons et la punition des mauvais se fait par ceci que, lorsque les corps faits d'atomes sont séparés, il reste un certain esprit appelé intellect, et un autre appelé sens ; et de même que dans le bon ces esprits se trouvaient dans la disposition la meilleure, de même ils se trouveront une infinité de fois, conformément au fait que ces atomes se rencontreront une infinité de fois ; et c'est en cela que le bon sera récompensé ; mais le mauvais sera puni parce que une infinité de fois, lorsque se répétera la rencontre de ses atomes, il aura toujours la disposition mauvaise. Ou bien, dit-il (Nicolas d'Autrecourt), on peut admettre d'une autre façon que ces deux esprits des bons, lorsqu'on dit que leur suppôt est détruit, deviennent présents à un autre suppôt constitué d'atomes plus parfaits. Et alors, du fait qu'un tel suppôt a plus de flexibilité et de perfection, ce qui est intelligible vient à eux davantage qu'auparavant.

1047

43... Le fait d'être corruptible inclut un antagonisme une contradiction.

1048

53... Ceci est le premier principe, et aucun autre : " Si quelque chose est, il est quelque chose. "

1049

58... Dieu peut commander à une créature rationnelle qu'elle doit le haïr, et si elle obéit, elle a plus de mérite que si elle l'aimait en raison d'un précepte, car elle le ferait avec un effort plus grand et davantage contre sa propre inclination.

LATINA

1996 Denzinger 916

Citations de
DS 950-980:

Magistère

Presbyterorum Ordinis:

2

Citations de
DS 990-991:

Magistère

Catéchisme:
[1022](#)

Catechismus:
[1022](#)

**Citations de
DS 1000-1002:**

Magistère

Catéchisme:

[1022](#) [1023](#) [1035](#)

Catechismus:

[1022](#) [1023](#) [1035](#)

Citations de
DS 1006-1020:

Magistère

Catéchisme:
[633](#)

Catechismus:
[633](#)

1996 Denzinger 1049

Lettre " Super quibusdam,, à Mekhitar (Consolator), catholicos des Arméniens, 29

La prééminence du Siège romain.

1050

Dans le premier chapitre de ta réponse... nous demandons : 1. Si vous croyez, toi et l'Eglise des Arméniens qui t'obéit, que ceux qui ont reçu dans le baptême la même foi catholique et qui ensuite se sont éloignés ou s'éloigneront de la communion de foi avec cette même Eglise romaine, qui est l'unique et seule catholique, sont schismatiques et hérétiques s'ils demeurent obstinément séparés de la foi de cette Eglise romaine.

1051

2. Nous demandons si vous croyez, toi et les Arméniens qui t'obéissent, qu'aucun homme dans la condition de pèlerin ne peut être sauvé à la fin en dehors de cette Eglise et l'obéissance aux pontifes romains.

1052

Dans le deuxième chapitre... nous demandons 1. Si tu as cru, crois ou es disposé à croire, toi et l'Eglise des Arméniens qui t'obéit, que le bienheureux Pierre a reçu du Seigneur Jésus Christ le pouvoir de juridiction le plus plénier sur tous les fidèles chrétiens ; et que tout pouvoir de juridiction que Judas Thaddée et d'autres apôtres ont eu de façon spéciale et particulière dans certains pays ou provinces et en diverses parties de l'univers, était soumis pleinement à l'autorité et au pouvoir que le bienheureux Pierre a reçus du Seigneur Jésus Christ lui-même dans toutes les parties de l'univers sur tous ceux qui croient au Christ ; et qu'aucun apôtre ou quiconque d'autre en dehors de Pierre n'a reçu le pouvoir plénier sur tous les chrétiens.

1053

2. Si tu crois et as tenu, ou si tu es disposé à croire et à tenir, toi et les Arméniens qui te sont soumis, que tous les pontifes romains qui, succédant au bienheureux Pierre, sont entrés ou entreront dans leur fonction conformément aux canons, ont succédé et succéderont au bienheureux pontife romain Pierre dans la même plénitude et le même pouvoir de juridiction que celle que Pierre lui-même a reçue du Seigneur Jésus Christ sur le corps entier de l'Eglise militante.

1054

3. Si tu as cru et crois, toi et les Arméniens qui te sont soumis, que ceux qui ont été les pontifes romains, et Nous qui sommes le pontife romain, et ceux qui le seront successivement, en tant que vicaires du Christ légitimes et très pléniers de par leur pouvoir, ont reçu directement du Christ, à l'égard du corps entier et universel de l'Eglise militante, toute la juridiction liée au pouvoir que le Christ, en tant que tête ayant la même forme, détenait dans la vie humaine.

1055

4. Si tu as cru et crois que tous ceux qui ont été les pontifes romains, Nous qui le sommes, et tous ceux qui le seront, ont pu, peuvent et pourront, en vertu de la plénitude du pouvoir et de l'autorité précitée, porter des jugements de façon immédiate, par Nous-mêmes et par eux-mêmes, au sujet de tous en tant qu'ils sont soumis à notre juridiction et à la leur, et instituer et déléguer comme juges ecclésiastiques tous ceux que Nous voudrions, pour qu'ils portent des jugements.

1056

5. Si tu as cru et crois que l'autorité suprême et prééminente et le pouvoir de juger de ceux qui étaient les pontifes romains, de Nous qui le sommes, et de ceux qui le seront, était, est et sera telle qu'eux et Nous n'ont pu, ne peuvent et ne pourront être jugés par personne ; mais qu'eux et Nous ont été, sommes et seront laissés au seul jugement de Dieu, et qu'il n'a pas été possible, qu'il n'est pas possible et qu'il ne sera pas possible de faire appel de nos sentences et de nos jugements à un autre juge, quel qu'il soit.

1057

6. Si tu as cru et crois encore maintenant que la plénitude du pouvoir du pontife romain s'étend si loin qu'il peut transférer les patriarches, le catholicos, les archevêques, les évêques, les abbés et n'importe quel autre prélat des dignités, quelles qu'elles soient, dans lesquelles ils ont été établis dans d'autres dignités comprenant une juridiction plus grande ou moindre, ou si leurs fautes l'exigent, les dégrader et les déposer, les excommunier ou les livrer à Satan [1Co 5,5](#).

1058

7. Si tu as cru et crois encore maintenant que l'autorité du pontife romain ne peut ni ne doit être soumise à aucun pouvoir séculier impérial, royal ou autre pour ce qui est de l'institution, de la remontrance ou de la destitution judiciaires.

1059

8. Si tu as cru et crois que seul le pontife romain peut établir les saints canons universels, accorder des indulgences plénières à ceux qui visitent les tombeaux des apôtres Pierre et Paul ou qui se rendent en pèlerinage en Terre sainte, ou à tous les fidèles qui, se repentant vraiment et pleinement, se seront confessés.

1060

9. Si tu as cru et crois que ceux qui se sont dressés contre la foi de l'Eglise romaine et qui à la fin sont morts sans repentir, ont été damnés et sont descendus vers les supplices éternels de l'enfer.

1061

10. Si tu as cru et crois encore maintenant que, s'agissant de l'administration des sacrements de l'Eglise, dès lors que reste toujours sauf ce qui fait partie de l'intégrité et de la nécessité des sacrements, le pontife romain peut tolérer divers rites des Eglises du Christ et aussi concéder qu'on les maintienne.

1062

11. Si tu as cru et crois que les Arméniens qui en diverses parties du monde obéissent au pontife romain et qui observent avec zèle et dévotion les formes et les rites de l'Eglise romaine dans l'administration des sacrements, le jeûne et d'autres cérémonies, agissent bien et qu'agissant ainsi ils méritent la vie éternelle.

1063

12. Si tu as cru et crois que personne ne peut être transféré de la dignité épiscopale à la dignité archiépiscopale, patriarcale ou à celle d'un catholicos en vertu de sa propre autorité ou l'autorité d'un prince séculier, qu'il soit roi ou empereur ou un autre qui s'appuie sur un

pouvoir et une dignité terrestre quelles qu'ils soient.

1064

13. Si tu as cru et crois encore maintenant que lorsque surgissent des doutes concernant la foi catholique, seul le pontife romain peut y mettre fin par une décision authentique à laquelle il faut adhérer de façon irrévocable, et qu'est vrai et catholique ce qu'en vertu de l'autorité des clés qui lui ont été remises par le Christ il détermine comme étant vrai, et que ce qu'il détermine comme étant faux et hérétique doit être considéré comme tel.

1065

14. Si tu as cru et crois que le Nouveau et l'Ancien Testament, dans tous les livres que nous a transmis l'autorité de l'Eglise romaine, contiennent en tout la vérité indubitable...

Le purgatoire

1066

Nous demandons si tu as cru et crois qu'il existe un purgatoire vers lequel descendent les âmes de ceux qui meurent en état de grâce, et qui n'ont pas encore satisfait pour leurs péchés par une entière pénitence.

1067

De même, si tu as cru et crois qu'elles ne sont tourmentées par le feu que pour un temps, et que dès leur purification, avant même le jour du jugement, elles parviennent à la béatitude véritable et éternelle qui consiste dans la vision de Dieu face à face et dans la dilection.

Matière et ministre de la confirmation.

1068

Tu as donné des réponses qui nous conduisent à t'interroger sur les points suivants :

1. au sujet de la consécration du chrême, si tu crois que le chrême ne peut pas être consacré selon les règles et comme il doit l'être par un prêtre qui n'est pas évêque.

1069

2. Si tu crois que le sacrement de la confirmation ne peut pas être administré ordinairement d'office par un autre qu'un évêque.

1070

3. Si tu crois que seul le pontife romain, qui dispose de la plénitude du pouvoir, peut accorder à des prêtres qui ne sont pas des évêques la permission d'administrer le sacrement de confirmation.

1071

4. Si tu crois que ceux qui ont reçu la chrismation des mains de prêtres qui ne sont pas évêques et qui n'ont reçu pour cela ni mandat ni permission du pontife romain, doivent recevoir à nouveau la chrismation de la main d'un évêque ou de plusieurs évêques.

Doctrines qui s'opposent à des erreurs particulières des

Arméniens.

1072

Après tout ce qui précède nous sommes conduits à nous étonner beaucoup de ce que dans une lettre qui commence par " Honorabilibus in Christo Patribus , tu passes sous silence quatorze chapitres parmi les cinquante-trois premiers chapitres :

1. L'Esprit Saint procède du Père et du Fils.

1073

3. Les petits enfants contractent le péché originel des premiers parents.

1074

6. Les âmes purifiées entièrement, séparées de leur corps, voient Dieu de façon manifeste.

1075

9. Les âmes de ceux qui meurent en état de péché mortel descendent en enfer.

1076

12. Le baptême détruit le péché mortel et le péché actuel.

1077

13. Le Christ, en descendant aux enfers, n'a pas détruit l'enfer.

1078

15. Les anges ont été créés bons par Dieu.

1079

30. L'effusion du sang des animaux n'opère aucune rémission des péchés.

1080

32. On ne doit pas juger ceux qui les jours de jeûne consomment des poissons et de l'huile.

1081

39. Ceux qui ont été baptisés dans l'Eglise catholique, s'ils deviennent des infidèles et qu'ils se convertissent plus tard, ne doivent pas être baptisés à nouveau.

1082

40. Les petits enfants peuvent être baptisés avant le huitième jour, et le baptême ne peut pas se faire dans un autre liquide que de l'eau véritable.

1083

42. Après les paroles de consécration le corps du Christ est numériquement le même que le corps né de la Vierge et immolé sur la croix.

1084

45. Personne, pas même un saint, ne peut réaliser le Corps du Christ s'il n'est pas prêtre.

1085

46. Il est nécessaire pour le salut de confesser à son prêtre propre, ou avec sa permission, tous les péchés mortels, sous forme complète et distincte.

INNOCENT VI : 18 Décembre

1352 - 12 Septemb

URBAIN V : 28 Septembre

1362 - 19 Décembre

Rétractation imposée à Denys Foullechat par la constitution

" Ex supernae clementiae " du 23 décembre 1368.

Erreurs concernant l'état de perfection et 1a pauvreté

1087

(Art. 4, conclusion 3) Que cette Loi très bénie et très douce, à savoir la Loi de l'amour, ... enlève toute propriété et tout droit de disposer...

- je le rétracte comme faux, erroné et hérétique, parce que le Christ et les apôtres ont observé cette loi de la façon la plus parfaite, et que bien d'autres, en des états divers, ... l'ont observée... qui possédaient du bien et avaient le droit d'en disposer. ...

1088

(Corollaire 1) Que cette Loi marie les deux pronoms possessifs, à savoir "mien" et "tien".

(Corollaire 2) Que la charité parfaite ne rend pas moins communes toutes choses que l'extrême nécessité.

Je dis maintenant que ces deux corollaires, tels qu'ils résultent de la conclusion mentionnée plus haut, sont faux.

1089

(Corollaire 4) Que le Christ a donné cette Loi aux disciples principalement pour qu'ils l'accomplissent en actes et non pas seulement par une disposition...

- Ce corollaire - Si on comprend cette Loi de l'amour en ce sens qu'elle enlève toute propriété et tout droit d'en disposer, comme le dit la conclusion - Si on le comprend ainsi, je le considère comme faux, erroné, hérétique et contraire à ce qu'a déterminé l'Eglise.

1090

(Conclusion 4) Que le renoncement effectif à la volonté du coeur et au pouvoir temporel, au droit de disposer ou à l'autorité manifeste et réalise l'état le plus parfait...

Cette conclusion, entendue en un sens général, je la considère comme fautive, erronée et hérétique...

1091

(Corollaire 1) Que le Christ n'a pas renoncé à une telle possession et au droit à des biens temporels, on ne le tient pas de la Loi nouvelle, mais bien plutôt le contraire... [Mt 8,20](#).

(Corollaire 2) Que cette Loi, le Christ l'a enseignée comme la règle de la perfection et l'a confirmée par l'exemple.

Ces deux corollaires je les rétracte comme faux, erronés et hérétiques, et comme contraires à ce qu'a déterminé la décrétale du seigneur pape Jean (XXII) qui commence par : "Quia quorumdam"

1092

(Corollaire 4) Que le renoncement aux biens temporels qui se rapporte à la préparation de l'esprit ne représente et ne réalise aucune perfection ou une perfection très imparfaite et fragile...

Cet article je le rétracte comme faux et scandaleux.

1093

Répondant à un bachelier (qui disait] ... que le Christ n'a pas renoncé à ces choses, j'ai nié cela et j'ai affirmé que le Christ n'a rien gardé pour soi.

Ces deux affirmations je les rétracte comme fausses et hérétiques, parce que le Christ avait des bourses pour les malades et qu'il conservait ce qui lui était donné par les fidèles...

1094

(Dernier corollaire) Que le Christ ne s'est pas préoccupé davantage des biens temporels que les riches le font des pauvres...

- Je dis maintenant que le Christ s'est préoccupé des biens temporels parce qu'il n'a pas renoncé à tout...

Propositions ajoutées pour la seconde rétractation (12 avril

1369).

1095

Quel le Christ, lors de sa mort, a renoncé absolument à tout.

- Cette proposition je la tiens pour fausse, erronée et hérétique.

1096

Que lorsque le corps (du Christ) se trouvait au tombeau, l'amour lui a enlevé là toute possession et tout droit d'en disposer.

- Cette proposition je la rétracte comme fausse, erronée et hérétique.

1097

Qu'alors le siège universel du Seigneur était vide jusqu'à ce jour...

- je le rétracte comme faux et erroné.

GREGOIRE XI : 30 Décembre

1370 - 26/27 mars

Lettre des cardinaux de l'inquisition aux archevêques de

Tarragone et Saragosse,

Erreurs de Pierre de Bonageta et de Jean de Latone concernant

l'eucharistie.

1101

1. Lorsqu'une hostie consacrée tombe ou est jetée dans un cloaque, dans la fange ou dans un

lieu infâme, même si les espèces demeurent, le Corps du Christ cesse de se trouver sous elles, et la substance du pain revient.

1102

2. Lorsqu'une hostie consacrée est rongée par une souris ou dévorée par une bête, même si les espèces demeurent, le Corps du Christ cesse de se trouver sous elle; , et la substance du pain revient.

1103

3. Lorsqu'une hostie consacrée est mangée par un juste ou par un pécheur, lorsque les espèces sont broyées par les dents, le Christ est enlevé au ciel et n'est pas acheminé dans le ventre de l'homme.

Bulle " Salvator humani generis " à l'archevêque de Riga et à

ses suffragants, 8

Principes de droit erronés contenus dans le " Miroir des Saxons "

1110

Par cet écrit apostolique nous demandons à tous les fidèles chrétiens de ne plus utiliser désormais ces écrits ou lois réprouvés...

(Art. 1) Quoi qu'un homme ait pu faire en dehors du tribunal, et quel qu'en soit le caractère notoire, il pourra s'en libérer par son serment (d'innocence), et contre celui-ci aucun témoignage n'a de valeur.

1111

(6) Si quelqu'un a été tué à l'occasion d'une rapine ou d'un vol, et qu'un consanguin de celui qui a été tué se présente pour lui pour un duel, celui-ci, par ce duel, repousse tout témoignage, et ce mort ne pourra pas être confondu sans duel.

1112

(7) Si deux personnes font en même temps devant le tribunal des affirmations contraires, alors celui d'entre eux qui aura le plus de partisans pourra faire prévaloir son affirmation.

1113

(8) Quiconque aura été provoqué en duel selon ce que détermine ce livre, ne pourra pas refuser le duel, à moins que celui qui provoque soit moins bien né que celui qui est provoqué.

1114

(9) Quiconque aura perdu son droit du fait d'un vol ou d'une rapine, s'il est accusé une seconde fois de vol ou de rapine il ne pourra pas se libérer par un serment (d'innocence), mais il a le choix entre le fer ardent, l'eau bouillante ou le duel. Or la dernière partie de cet article est erronée, qui permet le choix entre le fer ardent, etc. .

1115

(12) Un héritier n'est pas tenu de répondre du vol ou de la rapine perpétrés par celui dont il hérite : ce qui est erroné du moins dans le for de la conscience.

1116

(Censure : les écrits sont condamnés comme) faux, téméraires, iniques et injustes, et en certaines choses comme hérétiques, schismatiques, contraires aux bonnes moeurs et dangereux pour les âmes.

Erreurs de John Wyclif, condamnées dans la lettre " Super periculosus"

aux évêques de Cantorbéry et de Londres, 22 mai 1377

Erreurs de John Wyclif concernant la disposition des biens temporels

1121

1. Tout le genre humain dans son ensemble, à l'exception du Christ, n'a pas le pouvoir de déterminer purement et simplement que Pierre et toute sa race doivent dominer politiquement le monde pour toujours

1122

2. Dieu ne peut pas donner pour toujours à un homme, pour lui-même et pour ses héritiers, une souveraineté temporelle.

1123

3. Des chartes de l'humanité inventées en vue d'un héritage civil perpétuel sont impossibles.

1124

4. Quiconque se trouve dans la grâce de façon sérieuse et fidèle, n'a pas seulement le droit, mais a réellement tous les dons de Dieu.

1125

5. C'est comme un fief seulement qu'un homme peut donner une souveraineté, soit temporelle, soit éternelle, à un fils qu'il le soit de façon naturelle ou selon l'imitation dans l'école du Christ.

1126

6. S'il y a un Dieu, les seigneurs temporels peuvent enlever de façon légitime des biens de fortune à l'Eglise si elle commet des manquements.

1127

7. S'agissant de savoir si l'Eglise se trouve dans un tel état ou non, il ne m'appartient pas d'en discuter ; mais il appartient aux seigneurs temporels de l'examiner et, le cas échéant, d'agir hardiment et de lui enlever les biens temporels sous peine de damnation éternelle.

1128

8. Nous savons qu'il n'est pas possible que le vicaire du Christ confère ou enlève une capacité à quelqu'un simplement en vertu de ses bulles, ou en vertu de celles-ci avec sa volonté et son assentiment ainsi que de celui de son collègue.

1129

9. Il n'est pas possible qu'un homme soit excommunié s'il n'a pas été excommunié d'abord et surtout par lui-même.

1130

10. Personne n'est excommunié, suspendu ou tourmenté par d'autres censures pour le mettre dans un état pire, à moins qu'il s'agisse d'une affaire de Dieu.

1131

11. La malédiction ou l'excommunication ne lient pas purement et simplement, mais seulement lorsqu'elles sont portées contre un adversaire de la loi du Christ.

1132

12. Le Christ n'a pas enseigné par des exemples à ses disciples le pouvoir d'excommunier des subordonnés, surtout pas pour avoir récusé des biens temporels, mais bien au contraire.

1133

13. Les disciples du Christ n'ont pas le pouvoir d'exiger des biens temporels par la contrainte moyennant des censures.

1134

14. Il n'est pas possible de par la puissance absolue de Dieu que si le pape ou un autre prétend qu'il lie ou qu'il délie de n'importe quelle manière, il lie ou délie par là même.

1135

15. Nous devons croire qu'il ne lie ou délie que s'il se conforme à la loi du Christ.

1136

16. Ceci doit être cru de façon catholique : n'importe quel prêtre qui a été régulièrement ordonné a le pouvoir de conférer n'importe quel sacrement de façon suffisante, et par conséquent d'absoudre n'importe quel homme contrit de n'importe quel péché.

1137

17. Il est permis aux rois d'enlever des biens temporels à des hommes d'Eglise si ceux-ci en abusent de façon habituelle.

1138

18. Si des seigneurs temporels, des saints papes, ou la Tête de l'Eglise qui est le Christ, ont doté l'Eglise de biens de fortune et de grâce, et s'ils ont excommunié ceux qui lui enlèvent les biens temporels, il n'en est pas moins permis en raison d'une condition implicite, de la dépouiller des biens temporels s'il y a eu un délit proportionné.

1139

Un homme d'Eglise, et même le pontife romain, peut être légitimement réprimandé et même mis en accusation par des subordonnés et des laïcs.

URBAIN VI: 8

avril 1378-15 octobre

BONIFACE IX: 2 novembre

1389-1er octobre 1404

Bulles pontificales concernant le privilège du monastère

Sainte-Osyth,

dans l'Essex, de conférer les ordres majeurs, 1400 et 1403

Pouvoir d'ordonner accordé à des prêtres

Bulle " sacrae religionis " 1er février 1400

1145

L'honnêteté de la sainte piété avec laquelle les fils bien-aimés, l'abbé et l'assemblée du monastère des apôtres Pierre et Paul et de la sainte vierge et martyre Osyth de l'ordre de saint Augustin dans l'Essex, dans le diocèse de Londres, rendent au Très-Haut leur culte dévot et zélé, mérite que... pour autant que Nous le pouvons avec Dieu, Nous écoutons avec faveur leurs requêtes. C'est pourquoi, cédant aux supplications de l'abbé et de l'assemblée en cette affaire, Nous accordons par les présentes, en vertu de l'autorité apostolique, à ce même abbé, à ses successeurs et à leurs chanoines, que ce même abbé et ses successeurs pour toujours, les abbés de ce monastère, durant le temps où ils seront en fonction, peuvent conférer librement et licitement, aux temps prescrits par le droit, à tous et à chacun des chanoines de ce monastère qui ont fait, ou qui auront fait profession, tous les ordres mineurs ainsi que les ordres du sous-diaconat, du diaconat et du presbytérat, et que lesdits chanoines qui auront été promus par ces mêmes abbés pourront exercer librement et licitement leur fonction dans les ordres ainsi reçus, sans qu'aucune constitution apostolique ou aucun édit contraire le contredisant - confirmé par quelque authentification que ce soit - puisse y mettre obstacle de quelque manière que ce soit.

Comme un don gracieux plus riche encore, Nous concédons à l'abbé et à l'assemblée, et Nous décidons en vertu de cette même autorité, que s'il devait arriver à l'avenir que des grâces, des permissions, des privilèges ou d'autres concessions ou lettres apostoliques concernant la collation ou la réception de ces ordres ou une autre matière ou affaire qui ont été concédés par le Siège apostolique ou en vertu de l'autorité susdite de façon non perpétuelle ou pour un certain temps à l'abbé et à l'assemblée précités, ou à d'autres dans le pays d'Angleterre ou ailleurs, soient révoqués, restreints ou diminués par ce même Siège, de façon générale ou particulière,

pour autant la présente concession ne sera révoquée, restreinte ou diminuée d'aucune manière de ce fait. Au contraire, à moins qu'il n'en soit fait mention de façon complète, explicite et littérale, cette lettre gardera toute la vigueur de sa validité, sans qu'aucune constitution concédée... et aucun édit contraire y fasse obstacle.

Bulle " Apostolicae Sedis ", 6 février 1403

1146

La prévoyance circonspecte du Siège apostolique révoque et annule parfois ce qui a été concédé ou ordonné par elle, dans la mesure où... elle reconnaît que cela est d'une grande utilité, en particulier pour les cathédrales et pour les prélats qui y président. Il y a peu en effet Nous avons pensé devoir donner suite à la requête instante des fils bien-aimés, l'abbé et l'assemblée du monastère Sainte-Osyth de l'ordre de saint Augustin dans le diocèse de Londres, et permettre à ce même abbé et à ses successeurs, en vertu de l'autorité apostolique et comme une grâce spéciale, par une autre lettre venant de Nous [1145](#), comme

cela est dit de façon explicite dans cette lettre,

1 - tout d'abord que l'abbé lui-même et ses successeurs les abbés, durant le temps où ils sont en fonction, utilisent librement la mitre, l'anneau, et tous les autres insignes pontificaux, et que dans ledit monastère et dans les prieurés dépendant de ce monastère ainsi que dans les églises paroissiales ou autres qui relèvent d'eux - même si elles devaient ne pas leur être soumises de plein droit - ils donnent à l'occasion la bénédiction solennelle après la célébration de la messe, des vêpres ou des matines, pourvu que lors d'une telle bénédiction ne soient pas présents un évêque ou un légat du Siège apostolique,

2.- et ensuite que l'abbé et les successeurs susdits puissent conférer librement et licitement, aux temps prescrits par le droit, à tous et à chacun des chanoines qui ont fait ou auront fait profession, tous les ordres mineurs ainsi que les ordres du sous-diaconat, du diaconat et du presbytérat, sans que les constitutions de notre prédécesseur d'heureuse mémoire, le pape Alexandre IV, qui commence par "Abbatibus" et toute autre constitution apostolique y fasse obstacle de quelque façon que ce soit.

Cependant, étant donné que, comme le dit le contenu de la requête qui Nous est parvenue il y a peu de la part de notre vénérable frère Robert, l'évêque de Londres, le monastère susdit dans lequel ce même évêque a le droit de patronat a été fondé par certains prédécesseurs de cet évêque..., et que de telles lettres ou concessions ont pour effet de léser gravement l'évêque lui-même, sa juridiction ordinaire et l'Eglise de Londres, Nous avons été priés humblement par cet évêque de daigner, dans notre bonté apostolique, Nous soucier qu'il n'y ait pas de dommage pour lui et pour cette Eglise dans ce qui précède. Voulant pourvoir à cela... et cédant à ces demandes, en vertu de notre autorité apostolique et de par une science plus certaine, Nous révoquons, cassons et annulons par les présentes cette lettre et ces concessions, et Nous voulons qu'elles soient sans validité et sans portée.

INNOCENT VII : 17 octobre

1404-6 novembre 14

GRÉGOIRE XII: 30

novembre 1406-4 juillet

CONCILE de CONSTANCE (16ème oecuménique)

5 décembre 1414-22 avril 1418

8ème session, mai 1415 : décret confirmé par le Pape Martin V

le 22 Février 14

Erreurs de John Wyclif

1151

1. La substance du pain matériel de même que la substance du vin matériel subsistent dans le sacrement de l'autel.

1152

2. Les accidents du pain ne subsistent pas sans sujet dans le même sacrement.

1153

3. Le Christ n'est pas identiquement et réellement dans le même sacrement en sa propre personne corporelle.

1154

4. Si un évêque ou un prêtre est en état de péché mortel, il n'ordonne pas, n'accomplit pas le sacrement de l'autel, ne consacre pas et ne baptise pas.

1155

5. On ne trouve pas dans l'Évangile que le Christ ait ordonné de célébrer la messe.

1156

6. Dieu doit obéir au diable.

1157

7. Si quelqu'un a une contrition adéquate, toute confession extérieure est pour lui superflue et inutile.

1158

8. Si le pape est réprouvé (prescitus) et mauvais, et par conséquent membre du diable, il n'a pas de pouvoir sur les fidèles qui lui ait été donné par quelqu'un d'autre que, peut-être, César.

1159

9. Depuis Urbain VI, personne ne doit être accepté comme pape, mais il faut vivre à la façon des Grecs, sous ses propres lois.

1160

10. Il est contraire à la sainte Écriture que des hommes d'Église possèdent des biens.

1161

11. Aucun prélat ne doit excommunier quelqu'un, à moins de savoir auparavant qu'il a été excommunié par Dieu ; celui qui excommunie ainsi devient pour cette raison hérétique ou excommunié.

1162

12. Un prélat qui excommunie un clerc qui a fait appel au roi ou au conseil du royaume, est par cela même traître envers le roi et le royaume.

1163

13. Ceux qui cessent de prêcher ou d'entendre la Parole de Dieu en raison d'une excommunication par des hommes sont excommuniés, et ils seront considérés comme traîtres envers le Christ au jour du jugement.

1164

14. Il est permis à un diacre ou à un prêtre de prêcher la Parole de Dieu sans autorisation du Siège apostolique ou d'un évêque catholique.

1165

15. Nul n'est seigneur civil, nul n'est prélat, nul n'est évêque, alors qu'il est en état de péché mortel [1230](#) .

1166

16. Les seigneurs temporels peuvent, comme ils le veulent, enlever leurs biens temporels aux bénéficiaires ecclésiastiques qui sont fautifs de manière habituelle, c'est-à-dire qui sont fautifs par habitude, et non en acte seulement.

1167

17. Les gens du peuple peuvent corriger les seigneurs fautifs selon leur propre jugement.

1168

18. Les dîmes sont de simples aumônes, et les paroissiens peuvent les refuser selon leur bon vouloir à cause des péchés de leurs prélats.

1169

19. Les prières spéciales appliquées à une seule personne par les prélats ou par les religieux ne sont pas plus utiles à celle-ci que les prières générales, toutes choses étant égales.

1170

20. Celui qui fait l'aumône à des frères est de ce fait excommunié.

1171

21. Si quelqu'un entre dans quelque état religieux que ce soit, chez des possédants ou chez des mendiants, il en devient plus incapable et plus inapte à observer les commandements de Dieu.

1172

22. Les saints qui ont fondé des ordres religieux ont péché en les fondant.

1173

23. Les religieux qui vivent dans les ordres religieux ne font pas partie de la religion chrétienne.

1174

24. Les frères sont tenus de se procurer le vivre par le travail manuel, et non en mendiant. (Censure ajoutée ici dans les deux textes :) La première partie est scandaleuse et affirmée avec présomption dans la mesure où l'on parle ainsi d'une manière générale et sans faire de distinction la seconde est erronée, dans la mesure où elle affirme que la mendicité n'est pas permise aux frères.

1175

25. Tous ceux-là sont simoniaques qui s'obligent à prier pour d'autres qui leur viennent en aide temporellement.

1176

26. La prière d'un prescitus (réprouvé) n'a de valeur pour personne.

1177

27. Tout advient par nécessité absolue.

1178

28. C'est en raison de la convoitise d'un gain temporel et d'un honneur que la confirmation des jeunes, l'ordination des clercs, la consécration des lieux sont réservées au pape et aux évêques.

1179

29. Les universités, les studia, les collèges, l'octroi des grades et des fonctions de maître qu'on y exerce sont issus d'un vain paganisme et sont aussi utiles à l'Eglise que le diable.

1180

30. L'excommunication par le pape ou un quelconque prélat n'est pas à craindre, car elle est une sentence de l'Antéchrist.

1181

31. Ceux qui fondent des cloîtres pèchent et ceux qui y entrent sont des hommes diaboliques.

1182

32. Enrichir un clerc est contraire au commandement du Christ.

1183

33. Le pape Silvestre et l'empereur Constantin ont erré en dotant l'Eglise.

1184

34. Tous les membres des ordres mendiants sont des hérétiques et ceux qui leur font l'aumône sont excommuniés.

1185

35. Ceux qui entrent en religion ou dans un ordre sont par là même incapables d'observer les préceptes divins [1171](#) et, par conséquent, de parvenir au Royaume des cieux, à moins qu'ils en apostasient.

1186

36. Le pape et tous ses clercs qui possèdent des biens sont hérétiques du fait qu'ils possèdent des biens, de même que ceux qui sont d'accord avec eux, à savoir tous les seigneurs séculiers et les autres laïcs.

1187

37. L'Eglise romaine est la synagogue de Satan [Ap 2,9](#) et le pape n'est pas le vicaire immédiat et prochain du Christ et des apôtres.

1188

3. Les lettres décrétales sont apocryphes et éloignent de la foi au Christ, et les clercs qui les étudient sont stupides.

1189

39. L'empereur et les seigneurs séculiers ont été séduits par le diable afin de doter l'Eglise de biens temporels.

1190

40. L'élection du pape par les cardinaux a été introduite par le diable.

1191

41. Il n'est pas nécessaire au salut de croire que l'Eglise romaine est supérieure à toutes les autres. (Censure :) C'est une erreur si par Eglise romaine on entend l'Eglise universelle ou le concile général, ou dans la mesure où il nierait la primauté du souverain pontife sur les autres Eglises particulières.

1192

42. Il est insensé de croire aux indulgences du pape et des évêques.

1193

43. Les serments qui sont faits pour renforcer les contrats humains et les rapports civils sont illicites.

1194

44. Augustin, Benoît et Bernard ont été damnés s'ils ne se sont pas repentis d'avoir possédé des biens, d'avoir fondé des ordres religieux et d'y être entrés ; et ainsi, depuis le pape jusqu'au moindre religieux, tous sont hérétiques.

1195

45. Tous les ordres religieux sans distinction ont été introduits par le diable.

1996 Denzinger 1049

Citations de
DS 1050-1085:

Magistère

Catéchisme:
[633](#)

Catechismus:
[633](#)

Citations de
DS 1151-1195:

Magistère

Catéchisme:
[1584](#)

Catechismus:
[1584](#)

1996 Denzinger 1195

13ème session, 15 juin 1415 : décret " Cum in nonnullis "

confirmé par le pape Martin V, le 1er septembre 1425.

Décret sur la communion sous les seules espèces du pain.

1198

Certains ont la présomption d'affirmer témérement, dans certaines régions du monde, que le peuple chrétien doit recevoir le saint sacrement de l'eucharistie sous les deux espèces du pain et du vin, et que tous les laïcs doivent communier non seulement sous l'espèce du pain, mais aussi sous l'espèce du vin, même après avoir mangé ou sans être autrement à jeun ; et ils affirment obstinément qu'il faut communier à l'encontre de la louable coutume de l'Eglise, raisonnablement justifiée, qu'ils s'efforcent de récuser d'une manière condamnable comme étant sacrilège, en commençant par la tête.

Pour cette raison, le présent concile général de Constance déclare, décide et définit que, même si le Christ a institué ce vénérable sacrement après la Cène et l'a administré à ses apôtres sous les deux espèces du pain et du vin, toutefois, malgré cela, l'autorité louable des saints canons et la coutume approuvée de l'Eglise ont soutenu et soutiennent qu'un tel sacrement ne doit pas être accompli après un repas et qu'il ne doit pas être reçu par les fidèles qui ne seraient pas à jeun, si ce n'est dans le cas de maladie et d'une autre nécessité, concédé ou admis par le droit et par l'Eglise.

1199

Et de même que cette coutume a été raisonnablement établie pour éviter certains dangers et scandales, de même à plus forte raison une coutume similaire a-t-elle pu s'établir et être respectée, à savoir que, même si dans l'Eglise primitive ce sacrement était reçu par les fidèles sous les deux espèces, cependant il serait par la suite reçu par les célébrants sous les deux espèces, et par les laïcs sous l'espèce du pain seulement, puisqu'on doit très fermement croire et qu'on ne peut douter que le Corps et le Sang entiers du Christ soient vraiment contenus aussi bien sous l'espèce du pain que sous l'espèce du vin. Ainsi donc, puisque cette coutume a été raisonnablement établie par l'Eglise et par les saints Pères et qu'elle est observée depuis très longtemps, elle doit être considérée comme une loi qu'il n'est pas permis de récuser ni de changer à sa guise sans l'autorisation de l'Eglise.

1200

Pour cette raison, dire qu'il est sacrilège et illicite d'observer cette coutume ou loi doit être considéré comme erroné et ceux qui affirment obstinément le contraire de ce qui précède doivent être considérés comme hérétiques.

15me session, 6 juillet 1415 décret confirmé par Martin V le

22 février 1418.

Erreurs de Jean Hus

1201

1. La sainte Eglise universelle, constituée de l'ensemble des prédestinés, est unique. Plus bas, il poursuit : Il n'y a qu'une sainte Eglise universelle comme il n'y a qu'un seul ensemble de tous les prédestinés.

1202

2. Paul ne fut jamais membre du diable, bien qu'il ait commis certains actes semblables aux actes de l'Eglise des méchants.

1203

3. Les 'presciti' ne sont pas des parties de l'Eglise puisque aucune partie de celle-ci n'en est retranchée à la fin, étant donné que la charité de la prédestination, qui l'unifie, ne disparaît pas [1Co 13,8](#).

1204

4. Deux natures, la divinité et l'humanité, sont un seul Christ.

1205

5. Le 'prescitus', même s'il est en grâce selon la justice présente, ne fait cependant jamais partie de la sainte Eglise et le prédestiné demeure toujours membre de l'Eglise, même s'il déchoit parfois de la grâce adventice, mais non de la grâce de la prédestination.

1206

6. Si l'on conçoit l'Eglise comme l'assemblée des prédestinés, que celle-ci soit ou ne soit pas en grâce selon la justice présente, elle est de cette manière un article de foi.

1207

7. Pierre ne fut pas et il n'est pas la tête de la sainte Eglise catholique.

1208

8. Les prêtres vivant dans le péché de quelque façon que ce soit ternissent le pouvoir du sacerdoce et, comme des fils infidèles, ils ont une conception infidèle des sept sacrements des clés, des offices, des censures, des moeurs, des cérémonies et des choses saintes de l'Eglise, de la vénération des reliques, des indulgences et des ordres.

1209

9. La dignité papale s'est développée à partir de César, et la prééminence et l'institution du pape sont issues du pouvoir de César.

1210

10. Personne n'affirmerait raisonnablement à son propre sujet, ou au sujet d'un autre, sans une révélation qu'il est la tête d'une sainte église particulière ; et le pontife romain n'est pas la tête de l'Eglise romaine.

1211

11. Il ne faut pas croire que quelque pontife romain particulier est la tête de quelque sainte église particulière, à moins que Dieu ne l'ait prédestiné.

1212

12. Personne ne tient la place du Christ ou de Pierre, à moins de l'imiter par sa conduite : aucune autre façon de les suivre n'est plus pertinente et ne reçoit de Dieu le pouvoir d'agir à titre de procureur ; la conformité des moeurs et l'autorité de celui qui institue sont requises pour cet offre de vicaire.

1213

13. Le pape n'est pas le successeur vrai et manifeste du prince des apôtres, Pierre, s'il vit d'une manière contraire à celle de Pierre ; s'il est avide de biens, il est alors vicaire de Judas Iscariote. Pour la même raison évidente, les cardinaux ne sont pas les successeurs vrais et manifestes du collège des autres apôtres du Christ, à moins qu'ils ne vivent comme les apôtres en observant les commandements et les conseils de notre Seigneur Jésus-Christ.

1214

14. Les docteurs qui soutiennent que celui qui doit être corrigé par une censure ecclésiastique doit être livré au jugement séculier, s'il ne veut pas se corriger, suivent assurément ces grands prêtres, scribes et pharisiens, qui livrèrent au jugement séculier le Christ qui ne voulait pas leur obéir en tout, en disant : Il ne nous est pas permis de mettre quelqu'un à mort [Jn 18,31](#), en raison de quoi ceux-ci sont des homicides plus coupables que Pilate.

1215

15. L'obéissance ecclésiastique est une obéissance controuée par les prêtres de l'Eglise, en dehors de l'autorité expresse de l'Ecriture.

1216

16. La division immédiate entre les actes humains consiste en ce qu'ils sont ou vertueux ou vicieux : si un homme est vicieux, il agit de manière vicieuse en tous ses actes ; s'il est vertueux, il agit vertueusement en tous ses actes. Car, de même que le vice qui est appelé crime, ou péché mortel, infecte en totalité les actes de l'homme vicieux, de même la vertu vivifie tous les actes de l'homme vertueux.

1217

17. Le prêtre du Christ qui vit selon sa loi, possède une connaissance de l'Ecriture et désire édifier le peuple, doit prêcher, nonobstant une prétendue excommunication. Et, plus loin: si le pape ou quelque supérieur ordonne à un prêtre qui se trouve dans cette situation de ne pas prêcher, le subordonné ne doit pas obéir.

1218

18. Quiconque accède au sacerdoce reçoit par mandat la fonction de prêcher ; et il doit exercer ce mandat, nonobstant une prétendue excommunication.

1219

19. Par les sanctions ecclésiastiques d'excommunication, de suspense et d'interdit, le clergé se soumet pour sa propre exaltation le peuple laïc, multiplie l'avarice, protège la malice et prépare la voie à l'Antéchrist. Le signe évident en est que les sanctions, qu'on appelle fulminations dans leurs procès et dont le clergé se sert la plupart du temps contre ceux qui mettent à nu l'iniquité de l'Antéchrist, que le clergé s'est appropriée pour la plus grande part, proviennent de l'Antéchrist.

1220

20. Si le pape est mauvais, et surtout s'il est réprouvé, il est, comme Judas l'Isariote, un diable, un voleur et un fils de perdition, et non la tête de la sainte Eglise militante puisqu'il n'en est même pas membre.

1221

21. La grâce de la prédestination est le lien par lequel le corps de l'Eglise et chacun de ses membres sont liés indissolublement à la tête elle-même.

1222

22. Un pape ou un prélat mauvais réprouvé n'est pasteur que d'une manière équivoque ; en réalité, c'est un voleur et un brigand.

1223

23. Le pape ne doit pas être appelé très saint, même en raison de sa fonction, car alors le roi devrait être appelé très saint en raison de sa fonction, et les tortionnaires et les messagers seraient appelés très saints ; bien plus, le diable lui-même devrait être appelé très saint, puisqu'il tient sa fonction de Dieu.

1224

24. Si le pape vit d'une manière contraire au Christ, même s'il a été promu en vertu d'une élection correcte et légitime selon les règles humaines communes, cependant il a été promu autrement que par le Christ, étant donné qu'il n'a accédé à cette charge que par une élection faite principalement par Dieu. Car Judas Iscariote a été élu correctement et légitimement à l'apostolat par le Christ Jésus, et cependant "il s'est introduit dans la bergerie par une autre voie".

1225

25. La condamnation des quarante-cinq articles de Jean Wyclif faite par les docteurs est déraisonnable, inique et mauvaise, et le motif allégué par eux est inventé, à savoir qu'aucun de ces articles n'est catholique, mais que chacun est soit hérétique, soit erroné, soit scandaleux.

1226

26. Du fait que des électeurs ou la majorité d'entre eux se sont mis d'accord de vive voix sur une personne, conformément aux rites des hommes, cette personne n'est pas par le fait même légitimement élue, ou encore, elle n'est pas par là même le successeur ou le vicaire vrai et manifeste de l'apôtre Pierre ou d'un autre apôtre dans une fonction ecclésiastique. En conséquence, que les électeurs aient bien ou mal élu, nous devons nous fier aux oeuvres de l'élu. Car, du fait que quelqu'un agit davantage d'une façon méritoire pour le progrès de l'Eglise, il possède pour cela un plus grand pouvoir venant de Dieu.

1227

27. Il n'existe pas le moindre indice apparent qu'il faille une seule tête pour gouverner l'Eglise en matière spirituelle, (tête) qui devrait toujours être en rapport avec l'Eglise militante.

1228

28. Sans ces têtes monstrueuses, le Christ dirigerait mieux son Eglise par ses vrais disciples répandus par toute la terre.

1229

29. Les apôtres et les prêtres fidèles du Christ ont dirigé fermement l'Eglise pour les choses nécessaires au salut avant que la fonction de pape ne soit introduite ; et ils feraient ainsi jusqu'au jour du jugement, en cas de défaillance tout à fait possible du pape.

1230

30. Personne n'est seigneur civil, personne n'est prélat, personne n'est évêque, alors qu'il est en état de péché mortel [1165](#) .

15ème session, 6 juillet 1415 : décret " Quilibet tyrannus "

Proposition erronée concernant le tyrannicide.

1235

La proposition Tout tyran peut et doit licitement et méritoirement être tué par n'importe lequel de ses vassaux ou sujets, même en recourant à des pièges, à la flagornerie ou à la flatterie, nonobstant tout serment ou alliance contractée avec lui, et sans attendre la sentence ou l'ordre de quelque juge que ce soit, ... est erronée en matière de foi et de mœurs, et le concile la réproouve comme hérétique, scandaleuse, séditeuse et prêtant aux fraudes, aux tromperies, aux mensonges, aux trahisons et aux parjures. De plus il déclare, décide et définit que ceux qui soutiennent avec entêtement cette doctrine très pernicieuse sont hérétiques.

MARTIN V : 11

novembre 1417-20 fév

Bulle " Inter cunctas " 22 février 1418

Questionnaire destiné aux wyclifites et aux hussites

1247

5. De même s'il croit, tient et affirme que tout concile général, et aussi celui de Constance, représente l'Eglise universelle.

1248

6. De même s'il croit que le saint concile de Constance représentant l'Eglise universelle, a approuvé et approuve en faveur de la foi et pour le salut des âmes, cela doit être approuvé et tenu par tous les fidèles du Christ : et que ce qu'il a condamné et condamne comme contraire à la foi et aux bonnes mœurs, cela doit être tenu, cru et affirmé comme tel par tout catholique.

1249

7. De même s'il croit que les condamnations de John Wyclif d'Angleterre, de Jean Hus de Bohème et de Jérôme de Prague prononcées par le saint concile général de Constance concernant leurs personnes, leurs écrits et leurs doctrines, l'ont été de façon légitime et juste, et qu'elles doivent être tenues et affirmées fermement comme telles par tout catholique.

1250

8. De même s'il croit, tient et affirme que John Wyclif d'Angleterre, Jean Hus de Bohème et Jérôme de Prague ont été hérétiques et doivent être désignés et reconnus comme tels, et que leurs livres et leurs doctrines étaient et sont faux, et que c'est à cause d'eux et de leur obstination qu'ils ont été condamnés comme hérétiques par le saint concile de Constance.

1251

11. De même on demandera à un homme cultivé s'il croit que le jugement porté par le saint concile de Constance sur les quarante-cinq articles de John Wyclif et les trente de Jean Hus reproduits plus haut est vrai et catholique, c'est-à-dire que les quarante-cinq articles de John Wyclif et les trente de Jean Hus ne sont pas catholiques, mais que certains d'entre eux sont manifestement hérétiques, certains erronés, d'autres téméraires et séditeux, et que d'autres offensent les oreilles pies.

1252

12. De même s'il croit et affirme qu'il n'est licite dans aucun cas de prêter serment.

1253

13. De même s'il croit qu'il est licite de prêter serment de dire la vérité par mandat du juge, ou de le faire pour toute autre raison opportune, y compris pour se laver d'un déshonneur.

1254

14. De même s'il croit qu'un parjure commis sciemment, quelle qu'en soit la raison ou l'occasion, pour conserver sa propre vie ou celle d'autrui, même en faveur de la foi, est un péché mortel.

1255

15. De même s'il croit que quiconque, de façon délibérée, méprise le rite de l'Eglise, les cérémonies de l'exorcisme, du catéchisme et de la consécration de l'eau du baptême, commet un péché mortel.

1256

16. De même s'il croit qu'après la consécration faite par le prêtre il n'y a plus dans le sacrement de l'autel, sous le voile du pain et du vin, du pain et du vin matériels, mais en tout le même Christ qui a souffert sur la croix et qui siège à la droite du Père.

1257

17. De même s'il croit et affirme qu'après la consécration faite par le prêtre, sous la seule espèce du pain et indépendamment de l'espèce du vin, la vraie chair du Christ, son sang, son âme, sa divinité, tout le Christ est présent ; et que c'est le même corps absolument sous chacune de ces espèces prises séparément.

1258

18. De même s'il croit que la coutume observée par l'Eglise universelle, et approuvée par le saint concile de Constance de communier les personnes laïques uniquement sous l'espèce du pain, doit être respectée en ce sens qu'il n'est pas permis de la réprover ou de la modifier à son gré sans l'autorisation de l'Eglise. Et que ceux qui disent le contraire de ce qui précède doivent être écartés et punis comme hérétiques ou comme sentant l'hérésie.

1259

19. De même s'il croit qu'un chrétien qui méprise la réception des sacrements de la confirmation, de l'extrême-onction ou de la solennisation du mariage, commet un péché mortel.

1260

20. De même s'il croit qu'un chrétien est tenu, pour être nécessairement sauvé, en plus de la contrition de son cœur, quand il peut trouver un prêtre qualifié, de se confesser au prêtre seulement et non à un laïc ou à des laïcs, si bons et si pieux qu'ils soient.

1261

21. De même s'il croit que le prêtre, dans le cas où il a la juridiction, peut absoudre de ses péchés un pécheur qui les confesse et qui a la contrition, et qu'il peut lui imposer une pénitence.

1262

22. De même s'il croit qu'un mauvais prêtre qui, avec la matière et la forme prescrites, a l'intention de faire ce que fait l'Eglise, consacre vraiment l'eucharistie, absout vraiment, baptise vraiment, confère vraiment les autres sacrements.

1263

23. De même s'il croit que le bienheureux Pierre a été le vicaire du Christ, ayant le pouvoir de lier et de délier sur terre.

1264

24. De même s'il croit que le pape canoniquement élu, qui est celui du moment, après la proclamation de son nom propre est le successeur du bienheureux Pierre, ayant l'autorité suprême dans l'Eglise de Dieu.

1265

25. De même s'il croit que le pouvoir de juridiction du Pape, d'un archevêque ou d'un évêque, pour lier et délier, est plus grand que le pouvoir d'un simple prêtre, même ayant charge d'âme.

1266

26. De même s'il croit que le pape peut, pour de justes et pieuses raisons, concéder des indulgences pour la rémission des péchés à tous les chrétiens vraiment contrits qui se sont confessés, surtout à ceux qui visitent des saints lieux et qui leur tendent une main secourable.

1267

27. S'il croit que ceux qui, profitant d'une telle concession, visitent les églises et leur tendent une main secourable, peuvent recevoir les indulgences.

1268

28. De même s'il croit que les évêques peuvent concéder à leurs sujets, dans les limites des saints canons, des indulgences de cette sorte.

1269

29. De même s'il croit et affirme qu'il est permis que les reliques et les images des saints soient vénérées par les fidèles.

1270

30. De même s'il croit que les ordres reconnus par l'Eglise ont été introduits de façon légitime et raisonnable par les saints Pères.

1271

31. De même s'il croit que le pape ou un autre prélat, après mention du pape du moment, ou leurs vicaires, peuvent excommunier pour désobéissance leur sujet ecclésiastique ou séculier, et que celui-ci doit être considéré comme excommunié.

1272

32. De même s'il croit que si la désobéissance ou la révolte de l'excommunié s'accroît, les prélats ou leurs vicaires ont le pouvoir d'aggraver et d'aggraver encore, de jeter l'interdit et de faire appel au bras séculier, et que les sujets doivent obéir à ces censures.

1273

33. De même s'il croit que le pape et d'autres prélats et leurs vicaires pour les affaires spirituelles ont le pouvoir d'excommunier les prêtres et les laïcs désobéissants et révoltés, et de les suspendre de leur office, de leur bénéfice, de l'entrée dans l'église et de l'administration des sacrements.

1274

34. De même s'il croit qu'il est permis sans péché aux personnes ecclésiastiques d'avoir des possessions de ce monde et des biens temporels.

1275

35. De même s'il croit qu'il n'est pas permis aux laïcs de les leur enlever de leur propre initiative ; qu'au contraire, s'ils soustraient ces biens ecclésiastiques, les enlèvent et les occupent ainsi, ils doivent être punis comme sacrilèges, même si les personnes ecclésiastiques qui possèdent ces biens menaient mauvaise vie.

1276

36. De même s'il croit qu'une telle privation ou occupation, quel que soit le prêtre, même menant mauvaise vie, à qui elle aura été infligée ou imposée de façon téméraire et violente, implique un sacrilège.

1277

37. De même s'il croit qu'il est permis aux laïcs de l'un et l'autre sexe, à savoir aux hommes et aux femmes, de prêcher librement la Parole de Dieu.

1278

38. De même s'il croit qu'il est permis à tout prêtre de prêcher librement la Parole de Dieu, où, quand et à qui il le veut, même sans en avoir reçu la mission.

1279

39. De même s'il croit que tous les péchés mortels, et en particulier ceux qui sont manifestes, doivent être corrigés et extirpés publiquement.

Bulle " Gerentes ad vos " à l'abbé du monastère cistercien

Altzelle en Saxe, 16

Pouvoir d'ordonner accordé à des prêtres.

1290

Eprouvant pour vous et pour votre monastère le sentiment d'un amour paternel, Nous nous soucions volontiers de vos avantages et Nous acquiesçons de bonne grâce à vos requêtes, en particulier à celles par lesquelles il est répondu à vos préjudices. C'est pourquoi, voulant vous conférer à vous et au monastère lui-même une prérogative de grâce et d'honneur, Nous te concédons, à toi, mon fils abbé, en vertu de l'autorité apostolique et par les présentes, la permission et aussi la faculté - à chaque fois que cela sera opportun à partir de maintenant et pour cinq ans - de réconcilier toutes les églises qui dans leur entier ou en partie relèvent du droit de collation, de provision, de présentation et de tout autre droit qui est le tien et celui de l'assemblée des tiens ainsi que les membres dudit monastère qui se trouvent dans le diocèse de Meissen et leurs cimetières qui ont été souillés par du sang ou de la semence, comme aussi de conférer tous les ordres sacrés à tous les moines de ce même monastère et à toutes les personnes qui te sont soumises en tant qu'abbé, sans que soit requise pour cela la permission de l'évêque du lieu et nonobstant toute constitution ou tout édit apostoliques qui y seraient contraires.

EUGENE IV : 3 mars 1431-23 février 1447

CONCILE DE FLORENCE (17e oecuménique) 26 février 1439-août (?)

1445

Bulle sur l'union avec les Grecs, " Laetentur caeli ", 6 juillet 1439

Décret pour les Grecs.

1300

(La procession du Saint-Esprit.) Donc au nom de la sainte Trinité, du Père, du Fils et du Saint-Esprit, avec l'approbation de ce saint concile universel de Florence, nous définissons cette vérité de foi afin qu'elle soit crue et reçue par tous les chrétiens, et qu'ainsi tous le professent : que le Saint-Esprit est éternellement du Père et du Fils, et qu'il tient son essence et son être subsistant du Père et du Fils à la fois, et qu'il procède éternellement de l'un et de l'autre comme d'un seul principe et d'une spiration unique (voir le 2ème concile de Lyon [850](#)).

1301

déclarant que ce que disent les saints docteurs et les Pères, à savoir que le Saint-Esprit procède du Père par le Fils, tend à cette conception que par là est signifié que le Fils aussi est, selon les Grecs la cause, selon les Latins le principe de la subsistance du Saint-Esprit, aussi bien que le Père.

Et puisque tout ce qui est du Père, le Père lui-même l'a donné à son Fils unique en l'engendrant, sauf le fait d'être Père, ceci même que le Saint-Esprit procède du Fils, le Fils lui-même le tient éternellement du Père par lequel il a été aussi éternellement engendré.

1302

Nous définissons de plus l'explication contenue dans ces mots " et du Fils " a été ajoutée au symbole de façon licite et raisonnable afin d'éclairer la vérité et par une nécessité alors pressante.

1303

De même, dans le pain de froment, qu'il soit azyme ou fermenté, le Corps du Christ est véritablement formé et les prêtres doivent former le Corps même du Seigneur dans l'un ou l'autre de ces pains, c'est-à-dire selon la coutume de son Eglise, soit occidentale, soit orientale.

1304

(Le sort des défunt). De même, si ceux qui se repentent véritablement meurent dans l'amour de Dieu, avant d'avoir par des fruits dignes de leur repentir réparé leurs fautes commises par actions ou par omission, leurs âmes sont purifiées après leur mort par des peines purgatoires et, pour qu'ils soient relevés de peines de cette sorte, leur sont utiles les suffrages des fidèles vivants, c'est-à-dire : offrandes de messes, prières et aumônes et autres oeuvres de piété qui sont accomplies d'ordinaire par les fidèles pour d'autres fidèles, selon les prescriptions de l'Eglise.

1305

Et les âmes de ceux qui après avoir reçu le baptême n'ont été souillées d'absolument aucun péché, celles aussi qui après avoir été souillées par le péché, soit étant dans leurs corps, soit une fois dépouillées de ces mêmes corps, sont purifiées ainsi qu'il a été dit plus haut, elles sont aussitôt reçues au ciel et contemplent clairement Dieu trine et un lui-même, tel qu'il est ; toutefois certaines plus parfaitement que d'autres selon la diversité de leurs mérites.

1306

Quant aux âmes de ceux qui disparaissent en état effectif de péché mortel ou seulement originel, elles descendent aussitôt en enfer, pour y être punies cependant de peines inégales [856-858](#) .

1307

(Le rang des sièges patriarcaux ; le primat romain). De même nous définissons que le Saint-Siège apostolique et le pontife romain détiennent le primat sur tout l'univers et que le pontife romain est quant à lui le successeur du bienheureux Pierre prince des apôtres et le vrai vicaire du Christ, la tête de l'Eglise entière, le père et le docteur de tous les chrétiens, et que c'est à lui qu'a été transmis par notre Seigneur Jésus Christ, dans le bienheureux Pierre, le pouvoir plénier de paître, de diriger et de gouverner l'Eglise universelle, ainsi qu'il est contenu dans les actes des conciles oecuméniques et dans les saints canons.

1308

Nous renouvelons de plus l'ordre attesté par les canons pour les autres vénérables patriarches, de telle sorte que le patriarche de Constantinople soit le deuxième après le très saint pontife romain, celui d'Alexandrie le troisième, celui d'Antioche le quatrième et celui de Jérusalem le cinquième, étant bien sûr intacts tous leurs privilèges et leurs droits.

[Décret " Moyses vir Dei " contre le concile de Bâle, 4](#)

[septembre 1439.](#)

[La dépendance du concile général par rapport au pape.](#)

1309

(Les membres du concile de Bâle)... ont publié trois propositions qu'ils appellent des vérités de foi, déclarant en quelque sorte hérétiques nous et tous les princes, prélats et autres fidèles dévoués au Siège apostolique, et dont voici la teneur mot pour mot :

La vérité sur le pouvoir du concile général représentant l'Eglise universelle, déclaré supérieur à celui du pape et de n'importe quel autre par les conciles généraux de Constance et présentement de Bâle, est une vérité de foi catholique.

Cette vérité que le pape ne peut en aucune manière, de sa propre autorité, dissoudre un concile général représentant l'Eglise universelle légitimement réuni sur une des questions énoncées dans la précédente vérité ou sur l'une d'elles, ni le renvoyer à une autre date, ni le transférer en un autre lieu, sans le consentement de ce concile, est une vérité de foi catholique.

Qui s'oppose avec obstination aux précédentes vérités doit être considéré comme hérétique. (Condamnation :)... les propositions elles-mêmes recopiées ci-dessus selon l'interprétation perverse de ces gens de Bâle, qu'ils montrent par le fait, contraire à la saine intention de la sainte Ecriture, des saints Pères et du concile de Constance lui-même, sans oublier la prétendue sentence ci-dessus de déclaration ou de privation avec tout ce qui s'en est suivi et qui pourrait s'ensuivre à l'avenir, comme impies et scandaleuses, et aussi tendant à une scission manifeste de l'Eglise de Dieu et à la confusion de tout l'ordre ecclésiastique et du principat chrétien.

[Bulle sur l'union avec les Arméniens, " Exsultate Deo ", 22](#)

[novembre 1439.](#)

[Décret pour les Arméniens.](#)

(sont cités tout d'abord :

- 1 - la profession de Constantinople , avec l'insertion du 'Filioque' [150](#)
- 2 - la définition du Concile de Chalcédoine sur les deux natures dans le Christ [301-303](#)
- 3 - La définition du Concile sur les deux volontés du Christ [557](#)
- 4 - Le décret sur l'autorité du concile de Chalcédoine et de Léon le Grand.)

1310

En cinquième lieu nous avons résumé la vérité des sacrements de l'Eglise, pour une plus facile instruction des Arméniens actuels comme des futurs, sous la très brève formule suivante : les sacrements de la nouvelle Loi sont au nombre de sept, à savoir le baptême, la confirmation, l'eucharistie, la pénitence, l'extrême-onction, l'ordre et le mariage, qui diffèrent beaucoup des sacrements de l'ancienne Loi. Ceux-ci en effet n'étaient pas cause de la grâce, ils étaient seulement la figure de celle qui devait être donnée par la Passion du Christ. Les nôtres en revanche contiennent la grâce et la confèrent à ceux qui les reçoivent comme il convient.

1311

Les cinq premiers d'entre eux ont été ordonnés pour la perfection spirituelle de chaque homme en soi-même, les deux derniers pour la conduite et la multiplication de l'Eglise entière. Par le baptême en effet nous renaissions spirituellement ; par la confirmation nous croissons dans la grâce et nous sommes fortifiés par la foi. Nés à nouveau et fortifiés, nous sommes nourris par l'aliment de la divine eucharistie. Et si, par le péché, nous tombons dans une maladie de l'âme, nous sommes guéris spirituellement par la pénitence. Spirituellement et corporellement, selon qu'il convient à l'âme par l'extrême- onction. Mais par l'ordre l'Eglise est gouvernée et multipliée spirituellement, par le mariage elle est accrue corporellement.

1312

Tous ces sacrements sont accomplis par trois constituants : des choses qui en sont comme la matière, des paroles qui en sont comme la forme, et la personne du ministre qui confère le sacrement avec l'intention de faire ce que fait l'Eglise. Si l'un de ces constituants manque, le sacrement n'est pas accompli.

1313

Parmi ces sacrements il y en a trois, le baptême, la confirmation et l'ordre, qui impriment dans l'âme un caractère, c'est-à-dire un certain signe spirituel qui distingue de tous les autres, indélébile. C'est pourquoi ils ne sont pas réitérés dans la même personne. Les quatre autres n'impriment pas de caractère et admettent la réitération.

1314

La première place de tous les sacrements est tenue par le saint baptême, qui est la porte de la vie spirituelle ; par lui nous devenons membres du Christ et du corps de l'Eglise. Et comme par le premier homme la mort est entrée en tous [Rm 5,12](#), si nous ne renaissions pas par l'eau et l'esprit nous ne pouvons, comme dit la Vérité, entrer dans le Royaume des cieux [Jn 3,5](#).

La matière de ce sacrement est l'eau vraie et naturelle, et il n'importe pas qu'elle soit froide ou chaude.

Sa forme est : "moi je te baptise au nom du Père et du Fils et du Saint- Esprit. " Cependant nous ne nions pas que par les mots " que tel serviteur du Christ soit baptisé au nom du Père, du Fils et du Saint-Esprit", ou : "par mes mains est baptisé un tel au nom du Père, du Fils et du Saint- Esprit " ne soit accompli un véritable baptême. Puisque la cause principale d'où le baptême tient sa vertu est la sainte Trinité, la cause instrumentale le ministre qui donne le sacrement externe, si l'acte qui est exécuté par ce ministre est exprimé avec invocation de la sainte Trinité, le sacrement est accompli.

1315

Le ministre de ce sacrement est le prêtre à qui il incombe de par sa charge de baptiser ; mais en cas de nécessité, ce n'est pas seulement un prêtre ou un diacre, mais même un laïc ou une femme, bien plus un païen et un hérétique qui peut baptiser, pourvu qu'il respecte la forme de l'Eglise et ait l'intention de faire ce que fait l'Eglise.

1316

L'effet de ce sacrement est la rémission de toute faute originelle et actuelle, et de tout châtiment qui est dû pour cette faute ; par conséquent aucune réparation ne doit être imposée aux baptisés pour leurs péchés passés, mais s'ils meurent avant d'avoir commis une faute quelconque, ils parviennent aussitôt au Royaume des cieux et à la vision de Dieu.

1317

Le deuxième sacrement est la confirmation dont la matière est le chrême fait d'huile, qui signifie la lumière de la conscience, et de baume, qui signifie l'odeur de la bonne réputation, béni par l'évêque.

La forme est "Je te signe du signe de la croix et te confirme par le chrême du salut au nom du Père, du Fils et du Saint-Esprit. "

1318

Son ministre ordinaire est l'évêque. Et alors que le simple prêtre peut appliquer toutes les onctions, seul l'évêque doit conférer celle-ci, parce qu'on lit des seuls apôtres, dont les évêques tiennent le rôle, qu'ils donnaient le Saint-Esprit par l'imposition de la main comme le montre la lecture des Actes des Apôtres Car comme les apôtres, est-il dit, qui étaient à Jérusalem avaient appris que la Samarie avait reçu le Verbe de Dieu, ils envoyèrent vers eux Pierre et Jean qui une fois arrivés prièrent pour eux afin qu'ils reçoivent le Saint-Esprit; car il n'était encore venu en aucun d'eux, mais ils étaient baptisés seulement au nom du Seigneur Jésus ; alors ils leur imposaient la main et eux recevaient l'Esprit Saint " [Ac 8,14-17](#). Au lieu de cette imposition de la main, dans l'Eglise on donne la confirmation. On lit cependant quelquefois que par une dispense du Siège apostolique pour un motif raisonnable et tout à fait urgent un simple prêtre avec du chrême confectionné par l'évêque a administré le sacrement de confirmation.

1319

L'effet de ce sacrement est, parce que en lui est donné le Saint-Esprit pour la force, comme il a été donné aux apôtres le jour de la Pentecôte, qu'assurément le chrétien confesse audacieusement le nom du Christ. C'est pourquoi celui qui doit être confirmé est oint sur le front où est le siège de la pudeur, pour qu'il ne rougisse pas de confesser le nom du Christ et surtout sa croix qui est " scandale pour les juifs, mais pour les païens une folie" [1Co 1,23](#) selon l'Apôtre ; c'est à cause de cela qu'on se signe le front du signe de la croix.

1320

Le troisième sacrement est l'eucharistie, dont la matière est le pain de froment et le vin de la vigne, auquel avant la consécration doit être mêlé un tout petit peu d'eau. On y mêle de l'eau pour la raison que d'après les témoignages des saints Pères et docteurs de l'Eglise présentés récemment dans la discussion on croit que le Seigneur lui-même a institué ce sacrement au moyen de vin mêlé d'eau.

En outre parce que cela convient à la représentation de la Passion du Seigneur. Le bienheureux pape Alexandre, le cinquième à partir du bienheureux Pierre dit en effet " Dans les offrandes des sacrements qui au cours des solennités des messes sont offertes au Seigneur, que soient offerts en sacrifice seulement du pain et du vin mêlé d'eau. Car dans le calice du Seigneur on ne doit pas offrir seulement du vin ou seulement de l'eau, mais un mélange des deux, parce que les deux, c'est-à-dire le sang et l'eau ont coulé du flanc du

Christ, lit-on [Jn 19,34](#).

Puis aussi parce que cela convient pour signifier l'effet de ce sacrement qui est l'union du peuple chrétien au Christ. L'eau en effet signifie le peuple selon ce passage de l'Apocalypse : nombreuses eaux, nombreux peuples [Ap 17,15](#). Et le pape Jules, le deuxième après le bienheureux Silvestre, dit: " Le calice

du Seigneur selon la prescription des canons doit être offert mêlé de vin et d'eau, parce que nous voyons que par l'eau on entend le peuple, et par le vin on comprend le sang du Seigneur ; donc quand dans le calice se mêlent le vin et l'eau, le peuple est uni au Christ et la foule des fidèles est attachée et jointe à celui en qui elle croit."

Donc puisque la sainte Eglise romaine instruite par les très bienheureux apôtres Pierre et Paul aussi bien que toutes les autres Eglises des Latins et des Grecs, dans lesquelles ont brillé les lumières de toute sainteté et savoir, ont respecté cet usage depuis le commencement de l'Eglise naissante et le respectent aujourd'hui, il paraît tout à fait inconvenant qu'une autre région quelconque soit en désaccord avec cette observance universelle et raisonnable. Nous décrétons donc que les Arméniens, eux aussi, se conforment à tout le monde chrétien et que leurs prêtres, lors de l'offrande du calice, mêlent au vin un tout petit peu d'eau, comme il a été dit.

1321

La forme de ce sacrement, ce sont les paroles du Sauveur pour lesquelles il a effectué ce sacrement. Car le prêtre effectue ce sacrement en parlant en la personne du Christ. En effet par la vertu de ces paroles la substance du pain se change en corps du Christ et celle du vin en son sang, en sorte cependant que le Christ est contenu tout entier sous l'apparence du pain et tout entier sous l'apparence du vin. Sous n'importe quelle partie aussi de l'hostie consacrée et du vin consacré, une fois la séparation faite, le Christ est tout entier.

1322

L'effet de ce sacrement, qu'il opère dans l'âme de celui qui le reçoit dignement, est l'union de l'homme au Christ. Et parce que par la grâce l'homme est incorporé au Christ et uni à ses membres, il en résulte que par ce sacrement la grâce est accrue chez ceux qui le reçoivent dignement, et tout l'effet que la nourriture et la boisson matérielle produisent en ce qui concerne la vie corporelle, en la soutenant, l'accroissant, la réparant et la délectant, ce sacrement l'opère en ce qui concerne la vie spirituelle, car par lui, comme le dit le pape Urbain (IV); [846](#) , nous repassons en pensée le souvenir plein de grâce de notre Sauveur, nous sommes retirés du mal, confortés par le bien et nous progressons vers un surcroît de vertus et de grâces.

1323

Le quatrième sacrement est la pénitence, dont la matière en quelque sorte est constituée par les actes de pénitence qui se divisent en trois sortes : la première est la contrition du coeur à laquelle se rapporte la douleur du péché commis avec la résolution de ne plus pécher désormais. La deuxième est la confession de bouche pour laquelle il importe que le pécheur confesse intégralement à son prêtre tous les péchés dont il a le souvenir. La troisième est la réparation pour les péchés selon le jugement du prêtre ; elle se fait surtout par l'oraison, le jeûne et l'aumône.

La forme de ce sacrement ce sont les paroles de l'absolution que prononce le prêtre quand il dit : " Moi je t'absous ". Le ministre de ce sacrement est le prêtre ayant l'autorité pour absoudre soit ordinaire soit par délégation d'un supérieur. L'effet de ce sacrement est l'absolution des péchés.

1324

Le cinquième sacrement est l'extrême-onction dont la matière est l'huile d'olive bénite par l'évêque. Ce sacrement ne doit être donné qu'à un malade dont on craint la mort il doit être oint en ces endroits : sur les yeux à cause de la vue, sur les oreilles à cause de l'ouïe, sur les

narines à cause de l'odorat, sur la bouche à cause du goût et de la parole, sur les mains à cause du tact, sur les pieds à cause de la marche, sur les reins à cause de la délectation qui y a sa vigueur.

La forme de ce sacrement est celle-ci : " Par cette onction et sa miséricorde pleine de pitié, que le Seigneur te pardonne toutes les fautes que tu as commises par la vue " et pareillement sur tous les autres organes.

1325

Le ministre de ce sacrement est le prêtre. Quant à son effet il est la guérison de l'esprit et, pour autant que cela est utile à l'âme, celle aussi du corps. De ce sacrement le bienheureux apôtre Jacques dit : " L'un de vous est-il malade ? qu'il fasse venir les prêtres de l'église pour qu'ils prient sur lui, l'oignant avec de l'huile au nom du Seigneur ; et la prière de la foi sauvera le malade et le Seigneur le relèvera, et s'il est dans les péchés, ils lui seront remis " [Jc 5, 14](#).

1326

Le sixième est le sacrement de l'ordre dont la matière est ce par transmission de quoi est conféré l'ordre. Par exemple la prêtrise est transmise par l'acte de tendre le calice avec le vin et la patène avec le pain. Le diaconat par la dation du livre des évangiles et le sous-diaconat par la remise du calice vide avec la patène vide placée au-dessus. Et pareillement des autres par l'assignation des objets concernant leurs ministères.

La forme du sacerdoce est la suivante : " Reçois le pouvoir d'offrir le sacrifice dans l'Eglise pour les vivants et les morts, au nom du Père, du Fils et du Saint-Esprit. " Et ainsi des formes des autres ordres, comme elles sont contenues amplement dans le pontifical romain. Le ministre ordinaire de ce sacrement est l'évêque. Son effet est l'accroissement de la grâce, pour que quelqu'un soit ministre qualifié du Christ.

1327

Le septième est le sacrement du mariage qui est le signe de l'union du Christ et de l'Eglise selon l'Apôtre qui dit " C'est un grand sacrement, moi je vous le dis, dans le Christ et dans l'Eglise " [Ep 5, 32](#). La cause efficiente du mariage est régulièrement le consentement mutuel exprimé de vive voix par des paroles.

On assigne un triple bien au mariage. Le premier est d'avoir des enfants et de les élever en vue du culte de Dieu. Le deuxième est la fidélité que chacun des époux doit garder envers l'autre. Le troisième est l'indivisibilité du mariage, pour la raison qu'il signifie l'union indivisible du Christ et de l'Eglise. Et quoique, pour motif de fornication, il soit licite de faire la séparation de lit, il n'est pourtant pas permis de contracter un autre mariage, puisque le lien du mariage légitimement contracté est perpétuel.

(suivent : 6 - la profession de foi dite d'Athanase 7 - le décret d'union avec les Grecs ; 8 - un décret prescrivant que certaines fêtes doivent être célébrées en commun avec l'Eglise romaine ; ensuite tout se termine ainsi)

1328

Une fois ces points expliqués, les susdits orateurs des Arméniens en leur nom propre et au nom de leur patriarche et de tous les Arméniens acceptent, reconnaissent et embrassent avec une entière dévotion et obéissance ce très salubre décret synodal avec tous ses chapitres, déclarations, définitions, enseignements, prescriptions et statuts, et toute la doctrine enregistrée dans ce décret ainsi que tout ce que soutient et enseigne le Saint- Siège apostolique et l'Eglise romaine. Ils reconnaissent aussi avec respect les docteurs et saints Pères qu'approuve l'Eglise romaine. Et toutes les personnes et tout ce que l'Eglise romaine réprouve et condamne, eux aussi les tiennent pour réprouvés et condamnés.

1996 Denzinger 1195

Citations de
DS 1300-1308:

Magistère

Lumen Gentium:

[51](#)

Catéchisme:

[246](#) [248](#) [1022](#) [1031](#)

Catechismus:

[246](#) [248](#) [1022](#) [1031](#)

Catéchisme France:

[659](#)

Citations de
DS 1309-1328:

Magistère

Gaudium et Spes:
[48](#)

Christifideles laici:
[12](#)

Misericordia Dei:
[108](#)

Prêtres et laïcs:
[18](#)

Catéchisme:
[1113](#) [1213](#) [1256](#) [1263](#) [1303](#) [1510](#) [1520](#)

Catechismus:
[1113](#) [1213](#) [1263](#) [1303](#) [1510](#) [1520](#)

1996 Denzinger 1328

Bulle sur l'union avec les coptes et les Ethiopiens, " Cantate

Domino "

4 février 1442 (1441 selon le comput de Florence)

Décret pour les jacobites.

1330

La très sainte Eglise romaine, fondée par la voix de notre Seigneur et Sauveur, croit fermement, professe et prêche un seul vrai Dieu, tout-puissant, immuable et éternel ; le Père, le Fils et le Saint-Esprit ; un en essence, trine en personnes, le Père inengendré, le Fils engendré par le Père, le Saint-Esprit procédant du Père et du Fils ; le Père n'est pas le Fils ou le Saint-Esprit, le Saint-Esprit n'est pas le Père ou le Fils, mais le Père est seulement le Père, le Fils est seulement le Fils, le Saint-Esprit est seulement le Saint-Esprit. Le Père seul a engendré de sa substance le Fils. Le Fils seul est né du Père seul. Le Saint-Esprit seul procède à la fois du Père et du Fils. Ces trois personnes sont un seul Dieu, non trois dieux, parce que des trois une est la substance, une l'essence, une la nature, une la divinité, une l'infinité, une l'éternité, et toutes choses sont une, là où ne se rencontre pas l'opposition d'une relation.

1331

"En raison de cette unité le Père est tout entier dans le Fils, tout entier dans le Saint-Esprit, le Fils est tout entier dans le Père, tout entier dans le Saint-Esprit, le Saint-Esprit tout entier dans le Père, tout entier dans le Fils. Aucun ne précède l'autre par son éternité ou ne l'excède en grandeur ou ne le surpasse en pouvoir. Car c'est éternellement et sans commencement que le Fils naît du Père, et éternellement et sans commencement que le Saint-Esprit procède du Père et du Fils." Tout ce que le Père est ou a, il l'a non pas d'un autre, mais de soi et il est principe sans principe. Tout ce que le Fils est ou a, il l'a du Père, et il est principe issu d'un principe. Tout ce que le Saint-Esprit est ou a, il l'a à la fois du Père et du Fils. Mais le Père et le Fils ne sont pas deux principes du Saint-Esprit, mais un seul principe, de même que le Père, le Fils et le Saint-Esprit ne sont pas trois principes de la créature, mais un seul principe.

1332

Donc tous ceux qui pensent des choses opposées ou contraires, l'Eglise les condamne, les réprouve, les anathématise et les dénonce comme étrangers au corps du Christ qu'est l'Eglise. Par suite elle condamne Sabellius qui confond les personnes et ôte complètement la distinction réelle entre elles, elle condamne les ariens, les eunomiens, les macédoniens qui disent que le Père est seul vrai Dieu et placent le Fils et le Saint-Esprit au rang des créatures. Elle condamne aussi tous les autres qui établissent des degrés ou une inégalité dans la Trinité.

1333

Elle croit très fermement, professe et prêche que vrai Dieu, Père, Fils et Saint-Esprit, est le créateur de toutes choses visibles et invisibles, qui, quand il l'a voulu a créé par bonté toutes les créatures tant spirituelles que corporelles, bonnes assurément parce qu'elles ont été faites par le souverain Bien, mais muables, parce qu'elles ont été faites à partir du néant, et elle

affirme que le mal n'est pas de nature, parce que toute nature, en tant qu'elle est nature, est bonne.

1334

Elle professe qu'un seul et même Dieu est l'auteur de l'Ancien et du Nouveau Testament, c'est-à-dire de la Loi et des prophètes, et des évangiles, car c'est par l'inspiration du même Esprit Saint qu'ont parlé les saints de l'un et l'autre Testament, dont l'Eglise reconnaît et vénère les livres qui sont contenus sous les titres suivants.

1335

Cinq de Moïse, c'est-à-dire : Genèse, Exode, Lévitique, Nombres, Deutéronome ; Josué, Juges, Ruth, quatre livres des Rois, deux de Paralipomènes, Esdras, Néhémie, Tobie, Judith, Esther, Job, les Psaumes de David, les Paraboles, l'Ecclésiaste, les Cantiques des Cantiques, la Sagesse, l'Ecclésiastique, Isaïe, Jérémie, Baruch, Ezéchiel, Daniel, les douze petits prophètes, c'est-à-dire : Osée, Joël, Amos, Abdias, Jonas, Michée, Nahum, Habacuc, Sophonie, Aggée, Zacharie, Malachie, les deux livres des Maccabées, les quatre évangiles de Matthieu, de Marc, de Luc, de Jean ; les quatorze épîtres de Paul, aux Romains, les deux aux Corinthiens, aux Galates, aux Éphésiens, aux Philippiens, les deux aux Thessaloniens, aux Colossiens, les deux à Timothée et à Tite, à Philémon, aux Hébreux ; deux de Pierre ; trois de Jean ; une de Jacques ; une de Jude ; les Actes des Apôtres, et l'Apocalypse de Jean.

1336

C'est pourquoi elle anathématise la folie des manichéens qui ont posé deux premiers principes, l'un des choses visibles, l'autre des invisibles et ont dit qu'il y a un Dieu du Nouveau Testament et un autre de l'Ancien.

1337

Elle croit fermement, professe et prêche qu'une seule personne de la Trinité, vrai Dieu Fils de Dieu né du Père, consubstantiel et coéternel au Père, dans la plénitude de temps disposée par l'inscrutable profondeur du dessein divin a pour le salut du genre humain assumé dans le ventre immaculé de la Vierge Marie la vraie et entière nature d'un homme et se l'est attachée dans l'unité d'une personne avec une si profonde unité que tout ce qui en elle est de Dieu n'est pas séparé de l'homme et tout ce qui est de l'homme n'est pas divisé de la divinité, mais qu'il est un seul et même indivisible, chacune des deux natures subsistant dans ses propriétés, Dieu et homme, Fils de Dieu et Fils de l'homme égal au Père selon la divinité, inférieur au Père selon son humanité" (Profession de foi du Pseudo-Athanase : [Symbole ."](#) [Quicumque "](#), dit d'Athanase. , immortel et éternel de par la nature de la divinité, passible et temporel de par la condition de l'humanité assumée.

1338

Elle croit fermement, professe et prêche que le Fils de Dieu dans l'humanité assumée est véritablement né de la Vierge, a véritablement souffert, est véritablement mort et a été enseveli, est véritablement ressuscité d'entre les morts, est monté aux cieux, siège à la droite du Père, et viendra à la fin des siècles pour juger les vivants et les morts.

1339

Elle anathématise, exècre et condamne toute hérésie soutenant des thèses contraires. Et d'abord elle condamne Ebio, Cérinthe, Marcion, Paul de Samosate, Photin et tous ceux qui blasphèment semblablement qui, ne pouvant comprendre l'union personnelle de l'humanité au Verbe Jésus Christ, notre Seigneur, ont nié qu'il soit vrai Dieu, le reconnaissant seulement comme homme qui, par une participation plus grande à la grâce divine qu'il avait reçue par le mérite de sa vie plus sainte, s'était appelé homme divin.

1340

Elle anathématise aussi Mani et ses sectateurs qui, imaginant que le Fils de Dieu a assumé

non point un vrai corps, mais un corps apparent, ont entièrement supprimé la vérité dans le Christ.

1341

Et aussi Valentin qui prétend que le Fils de Dieu n'a rien pris de la Vierge Mère, mais a assumé un corps céleste et a traversé l'utérus de la Vierge comme s'écoule l'eau d'un aqueduc.

1342

Arius aussi qui, prétendant que le corps assumé au sortir de la Vierge manquait d'âme, a voulu qu'au lieu d'une âme il y ait eu la divinité.

1343

Apollinaire encore qui, comprenant que si l'on n'ait une âme qui informe le corps, il n'y avait pas non plus dans le Christ d'humanité véritable, a posé seulement une âme sensitive, mais dit que la divinité du Verbe tenait lieu d'âme rationnelle.

1344

Elle anathématise aussi Théodore de Mopsueste et Nestorius qui prétendent que l'humanité a été unie au Fils de Dieu par la grâce, et que pour cela il y a dans le Christ deux personnes, de même qu'ils professent qu'il y a deux natures, car ils ne pouvaient comprendre qu'il y ait eu union hypostatique de l'humanité au Verbe et pour cette raison n'aient qu'elle ait reçu la substance du Verbe. Car selon ce blasphème ce n'est pas le Verbe qui s'est fait chair, mais le Verbe par la grâce a habité dans la chair, c'est-à-dire que ce n'est pas le Fils de Dieu qui s'est fait homme, mais plutôt le Fils de Dieu qui a habité dans l'homme.

1345

Elle anathématise aussi, exècre et condamne l'archimandrite Eutychès, qui, comprenant que selon le blasphème de Nestorius la vérité de l'Incarnation est exclue et que par conséquent il faut que l'humanité ait été unie au Verbe de Dieu de telle sorte qu'il y eût une seule et même personne de la divinité et de l'humanité et de plus ne pouvant concevoir l'unité de la personne si la pluralité des natures restait, de même qu'il a posé qu'il y a dans le Christ une seule personne de la divinité et de l'humanité, il a de même prétendu qu'il y a une seule nature, admettant avec un blasphème et une impiété extrêmes ou bien que l'humanité s'était changée en divinité ou bien la divinité en humanité.

1346

L'Eglise anathématise aussi, exècre et condamne Macaire d'Antioche et tous ceux qui professent des thèses semblables, qui, tout en soutenant avec vérité la dualité des natures et l'unité de la personne, s'est pourtant démesurément trompé sur les opérations du Christ, disant que dans le Christ les deux natures n'avaient qu'une seule opération et une seule volonté. La sacro- sainte Eglise romaine anathématise tous ces hommes avec leurs hérésies, en affirmant qu'il y a dans le Christ deux volontés et deux opérations.

1347

Elle croit fermement, professe et enseigne que jamais être conçu d'un homme et d'une femme n'a été délivré de la domination du diable, sinon par la foi en notre Seigneur Jésus Christ médiateur entre Dieu et les hommes [1Tm 2,5](#), qui, conçu, né et mort sans péché, a seul par sa mort abattu l'ennemi du genre humain, en détruisant nôtres péchés, qui a de nouveau ouvert l'entrée du Royaume céleste que le premier homme avait perdue par son propre péché avec toute sa descendance, et dont la future venue a été annoncée par tous les saints sacrifices, sacrements et cérémonies de l'Ancien Testament.

1348

Elle croit fermement, professe et enseigne que les prescriptions légales de l'Ancien Testament

qui se divisent en cérémonies, saints sacrifices, sacrements, parce qu'ils avaient été institués pour signifier quelque chose de futur, bien qu'en ce temps-là ils aient été adaptés au culte divin, une fois venu notre Seigneur Jésus Christ qui était signifié par eux, ont pris fin et qu'ont commencé les sacrements du Nouveau Testament. Quiconque encore après la Passion met son espoir dans les prescriptions légales et se soumet à elles en les croyant nécessaires au salut, comme si la foi dans le Christ ne pouvait sauver sans elles, a péché mortellement. Elle ne nie pas cependant que, depuis la Passion du Christ jusqu'à la promulgation de l'Évangile, elles ont pu être respectées du moins dans la mesure où on les croyait si peu que ce fût nécessaires au salut. Mais, après la promulgation de l'Évangile, l'Église affirme qu'elles ne peuvent être respectées sans l'anéantissement du salut éternel. Donc elle dénonce comme étrangers à la foi du Christ tous ceux qui depuis ce temps-là observent la circoncision, le sabbat et les autres prescriptions légales, et affirme qu'ils ne peuvent pas du tout avoir part au salut éternel, sauf si un jour ils reviennent de ces erreurs. Donc à tous ceux qui se glorifient du nom de chrétiens, elle prescrit de manière absolue qu'à n'importe quel moment soit avant soit après le baptême il faut renoncer à la circoncision, que l'on place en elle ou non son espoir, elle ne peut être respectée sans anéantissement du salut éternel.

1349

Au sujet des enfants, en raison du péril de mort qui peut souvent se rencontrer, comme il n'est pas possible de leur porter secours par un autre remède que par le sacrement du baptême, par lequel ils sont arrachés à la domination du diable et sont adoptés comme enfants de Dieu, elle avertit qu'il ne faut pas différer le baptême pendant quarante ou quatre-vingts jours ou une autre durée, comme font certains, mais qu'il doit être conféré le plus tôt qu'il sera commodément possible, mais de telle sorte que, s'il y a péril de mort immédiat, ils soient baptisés sans aucun délai, même par un laïc ou une femme, dans la forme de l'Église, si un prêtre fait défaut, comme il est contenu plus complètement dans le décret des Arméniens [1315](#) .

1350

Elle croit fermement, professe et prêche que toute créature de Dieu est bonne " et que rien n'est à rejeter, si on le reçoit avec action de grâces " [1Tm 4,4](#), parce que selon la parole du Seigneur : " Ce n'est pas ce qui entre dans la bouche qui souille l'homme " [Mt 15,11](#), et elle affirme que la différence que fait la Loi de Moïse entre aliments purs et impurs appartient à ce qui est cérémoniel, qui avec l'apparition de l'Évangile s'est effacé et a cessé d'être efficace. Elle dit aussi que l'interdiction faite par les apôtres " des viandes immolées aux idoles, du sang, de la chair étouffée " [Ac 15,29](#), convenait à ce temps-là où, des juifs et des gentils qui vivaient avec des cérémonies et des mœurs différentes, naissait une seule Église, de sorte que, les gentils aussi observaient certaines choses en commun avec les juifs, et que l'occasion était offerte de se rassembler dans un même culte de Dieu et la même foi, et qu'un sujet de dissension était supprimé, puisque les juifs en raison de leur antique tradition considéraient comme abominable le sang et la chair étouffée, et on pouvait penser qu'en mangeant la viande immolée les gentils reviendraient à l'idolâtrie. Mais quand la religion chrétienne se fut propagée jusqu'à un point tel qu'on ne voyait plus en elle un seul juif charnel, mais que tous ceux qui passaient à l'Église communiaient dans les mêmes rites et cérémonies de l'Évangile, croyant qu'" aux purs tout est pur " [Tt 1,15](#) la cause de cette interdiction apostolique ayant cessé, elle prit fin.

Elle proclame donc qu'aucune sorte de nourriture qu'accepte la société humaine ne doit être condamnée, et qu'aucune distinction ne doit être faite entre les animaux par qui que ce soit, homme ou femme, et de quelque genre de mort qu'ils périssent, bien que pour la santé du corps, pour l'entraînement à la vertu, pour la discipline régulière et ecclésiastique beaucoup d'entre eux qui ne sont pas interdits doivent être écartés ; car selon l'Apôtre " toutes sont permises, mais toutes ne sont pas avantageuses " [1Co 6,12](#) [1Co 10,23](#)

1351

Elle croit fermement, professe et prêche qu'" aucun de ceux qui se trouvent en dehors de l'Eglise catholique, non seulement païens mais encore juifs ou hérétiques et schismatiques ne peuvent devenir participants à la vie éternelle, mais iront " dans le feu éternel qui est préparé par le diable et ses anges" [Mt 25,41](#) à moins qu'avant la fin de leur vie ils ne lui aient été agrégés ; elle professe aussi que l'unité du corps de l'Eglise a un tel pouvoir que les sacrements de l'Eglise n'ont d'utilité en vue du salut que pour ceux qui demeurent en elle, pour eux seuls jeûnes, aumônes et tous les autres devoirs de la piété et exercices de la milice chrétienne enfantent les récompenses éternelles, et que " personne ne peut être sauvé, si grandes que soient ses aumônes, même s'il verse son sang pour le nom du Christ, s'il n'est pas demeuré dans le sein et dans l'unité de l'Eglise catholique."

1352

Mais parce que dans le décret des Arméniens rapporté ci-dessus n'a pas été expliquée la formule qu'a toujours eu coutume d'employer, dans la consécration du Corps et du Sang du Seigneur la sacro-sainte Eglise romaine, affermie par la doctrine et l'autorité des apôtres Pierre et Paul, nous pensons qu'il faut l'introduire dans les présentes. Dans la consécration du Corps du Seigneur elle utilise cette formule : "Ceci est mon corps" ; dans celle du Sang: "Car ceci

est le calice de mon sang, nouvelle et éternelle alliance, mystère de foi, qui pour vous et pour beaucoup sera répandu en rémission des péchés."

Quant au pain de froment dans lequel s'accomplit le sacrement, il est absolument sans importance qu'il ait été cuit ce jour-là, ou plus tôt ; car pourvu que la substance du pain subsiste, il ne faut absolument pas douter que, après que les mots cités de la consécration du Corps ont été prononcés par le prêtre avec l'intention de l'accomplir, il sera aussitôt transsubstantié dans le vrai Corps du Christ.

1353

Puisque, assure-t-on, certains rejettent comme condamnées des quatrièmes noces, pour qu'on ne croie pas qu'il y ait un péché là où il n'y en a pas, comme selon l'Apôtre quand le mari est mort l'épouse est libérée de sa loi et a la permission d'épouser qui elle veut dans le Seigneur [Rm 7,2](#) [1Co 7,39](#) et qu'il ne distingue pas si le mort est son premier, son deuxième ou son troisième mari, nous déclarons que peuvent être licitement contractées non seulement des deuxièmes et des troisièmes, mais encore des quatrièmes et davantage, si n'y fait pas obstacle un empêchement canonique. Cependant nous disons que sont plus louables celles qui s'abstenant ensuite du mariage demeureront dans la chasteté, parce que nous estimons que si la virginité est préférable au veuvage, de même un chaste veuvage est loué, à juste titre comme préférable à des noces.

NICOLAS V : 6 mars

1447 - 24/25 mars

CALIXTE III : 8

avril 1455 - 6 Aoû

Constitution " Regimini universalis " à l'Evêque de Magdebourg,

Naumbourg et Hal

Usure et contrat de cens

1355

Une supplique qui Nous a été récemment adressée disait que depuis très longtemps, et de mémoire d'homme on ne se souvient plus du contraire, dans différentes parties de l'Allemagne, pour le bien commun des hommes parmi les habitants de ces contrées et ceux qui y séjournent, s'était établie et avait été gardée jusqu'à présent la coutume suivante : les habitants et les résidents, ceux du moins à qui leur condition ou leur avantage leur en suggérait l'utilité, avaient l'habitude de vendre les revenus ou rentes annuelles en marcs, florins et gros - monnaies qui ont cours dans ces pays - provenant de leurs biens, maisons, champs, fonds, possessions ou héritages et, pour chaque marc, florin ou gros, de recevoir en espèces des acquéreurs de ces revenus ou rentes un prix déterminé convenable, variant selon les époques, selon les conventions intervenues à ce sujet entre les vendeurs et les acheteurs eux-mêmes, hypothéquant de façon efficace par le paiement de ces revenus ou rentes ceux des biens, des terres, des champs, des fonds, des possessions et des héritages qui étaient expressément mentionnés dans ces contrats ; en faveur de ces vendeurs ; il était ajouté ceci :

Si ceux-ci restituent aux acheteurs en tout ou en partie la somme reçue d'eux, ils sont entièrement libres, en proportion de cette restitution, de l'obligation de payer les revenus ou rentes afférant à la somme restituée, mais que ces mêmes acheteurs, même si ces biens, maisons, terres, champs, possessions et héritages ont été entièrement détruits ou dévastés avec le temps, ne pouvaient pas recouvrer la somme versée elle-même, même en recourant aux tribunaux.

1356

Certains cependant sont hésitants et inquiets, se demandant si les contrats de ce genre doivent être considérés comme licites. C'est pourquoi certains qui les considèrent comme usuraires en prennent occasion pour refuser le paiement des revenus et des rentes qu'ils doivent. ...

1357

Nous donc..., pour lever à ce sujet toute équivoque et toute incertitude, en vertu de notre autorité apostolique, nous déclarons par les présentes que les contrats précités sont licites et conformes au droit, et que ces vendeurs, toute opposition cessant, sont tenus effectivement au paiement de ces rentes et de ces revenus conformément à la teneur des contrats en question.

PIE II : 19

Août 1458 - 14 Août

Propositions condamnées de Zaninus de Solcia dans la lettre "

cum sicut accepimu

14 novembre 1459.

Erreurs de Zaninus de Solcia.

1361

(1) Le monde doit être consumé et prendre fin de façon naturelle, la chaleur du soleil consumant l'humidité de la terre et de l'air en sorte que les éléments s'enflamment.

1362

(2) Et tous les chrétiens doivent être sauvés.

1363

(3) Et aussi : Dieu a créé un autre monde encore que celui-ci, et dans le temps de ce dernier il a existé beaucoup d'autres hommes et de femmes, et que par conséquent Adam n'a pas été le premier homme.

1364

(4) De même Jésus Christ n'a pas souffert et n'est pas mort pour la Rédemption par amour pour le genre humain mais en raison de l'influence nécessitante des astres.

1365

(5) De même : Jésus Christ, Moïse et Mahomet ont dirigé le monde selon leur bon plaisir.

1366

(6) De même : notre Seigneur Jésus Christ est né illégitime, et il n'est pas dans l'hostie consacrée selon l'humanité mais seulement selon la divinité.

1367

(7) La luxure en dehors du mariage n'est un péché qu'à raison de son interdiction par des lois positives, et c'est pourquoi elles ont moins bien réglé les choses, et c'est seulement par son interdiction par l'Eglise qu'il est empêché de suivre l'opinion d'Epicure comme vraie.

1368

(8) En outre : s'emparer de choses d'autrui n'est pas un péché mortel, même si cela se fait contre le gré du propriétaire.

1369

(9) Enfin la Loi chrétienne prendra fin de par la succession d'une autre loi, de même que la Loi de Moïse a pris fin de par la Loi du Christ.

Bulle " Exsecrabilis " 18 janvier 1460 (1459 selon le comput

florentin).

L'appel du pape à un concile général

1375

En ce temps de tempête est né cet abus exécrable et inconnu des temps anciens que certains, imbus d'esprit de rébellion, non pas par désir d'un jugement plus sain, mais pour échapper à un péché qu'ils ont commis, osent faire appel du pontife romain, le vicaire du Christ, à qui il a été dit dans la personne du bienheureux Pierre " Pais mes brebis " [Jn 21,17](#) et " Tout ce que tu auras lié sur terre sera lié aussi dans les cieux " [Mt 16,19](#), à un concile futur. ... C'est pourquoi, voulant rejeter loin de l'Eglise du Christ ce poison pernicieux..., nous condamnons les appels de cette sorte et nous les réprouvons comme erronés et détestables.

[Bulle " Ineffabilis summi Providentia Patris ", 1er Août 1464](#)

[Le sang du Christ dans les trois jours de la mort](#)

1385

.. En vertu de l'autorité apostolique Nous statuons et ordonnons par les présentes que désormais il ne sera plus permis à aucun des Frères précités (Mineurs et Prêcheurs) de disputer, de prêcher et de parler publiquement ou en privé au sujet de la question douteuse susdite, ou d'en persuader d'autres que c'est manifestement une hérésie ou un péché que de tenir ou de croire (comme il est présumé) que le très saint sang était à part ou séparé de quelque façon que ce soit de la divinité durant les trois jours de la Passion de notre Seigneur Jésus Christ, et cela jusqu'au moment où par une décision concernant ce doute il aura été défini par Nous et par le Siège apostolique ce qui doit être tenu.

[PAUL II : 30 août](#)

[1464-26 juillet](#)

[SIXTE IV : 9](#)

[août 1471 - 12 août](#)

[Propositions de Pierre de Rivo condamnées dans la bulle " Ad](#)

[Christi vicarii"](#)

[du 3 janvier 1474 texte de rétractation.](#)

[Erreurs concernant la vérité d'événements futurs.](#)

1391

(1) Lorsqu'en Luc 1 Elisabeth parle et dit à la bienheureuse Vierge Marie " Bienheureuse es-tu qui as cru, parce que s'accomplira en toi ce qui t'a été dit par le Seigneur " [Lc 1,45](#), elle semble donner à entendre que ces propositions, à savoir " Tu enfanteras un fils et tu lui

donneras nom de Jésus ; il sera grand " etc. [Lc 1,31](#) s. n'avaient pas encore de vérité.

1392

(2) De même : lorsqu'à la fin de Luc le Christ dit après la Résurrection " Il faut que s'accomplisse tout ce qui a été écrit de moi dans la Loi de Moïse, les prophètes et les Psaumes " [Lc 24,44](#), il semble avoir donné à entendre que de telles propositions étaient auparavant dénuées de vérité.

1393

(3) De même He 10 où l'Apôtre dit : " La loi a l'esquisse des biens à venir" et " non l'expression des réalités elles-mêmes " [He 10,1](#), il semble donner à entendre que les propositions de la Loi ancienne, qui portent sur le futur, n'avaient pas encore de vérité déterminée.

1394

(4) De même, qu'il ne suffit pas pour la vérité d'une proposition concernant le futur qu'une chose sera, mais 'il est requis qu'elle sera sans qu'il puisse y être mis obstacle.

1395

(5) De même il est nécessaire de dire l'un des deux ou bien qu'il n'y a pas dans les articles de foi concernant le futur de vérité présente ou actuelle, ou bien que ce qui est signifié par eux n'a pas pu être empêché par la volonté divine.

1396

(Censure :) scandaleuses et qui dévient du chemin de la foi catholique.

[Bulle " Salvator noster " en faveur de l'église de Saint Pierre](#)

[de Saintes, 3 Ao](#)

[Indulgences pour les défunts.](#)

1398

Et pour procurer le salut des âmes dans le temps surtout où plus que jamais elles ont besoin des suffrages des autres et où moins que jamais elles peuvent s'aider elles-mêmes, Nous voulons en vertu de notre autorité apostolique venir au secours, avec le trésor de l'Eglise, des âmes séjournant au purgatoire qui ayant quitté la lumière du jour unis au Christ par l'amour ont mérité, durant leur vie, que leur soit accordée une telle indulgence ; animés d'une affection paternelle, autant que Nous le pouvons avec Dieu, Nous concédons et accordons, confiants en la miséricorde divine et en la plénitude du pouvoir, que si des parents, des amis, ou d'autres fidèles du Christ animés par la piété, donnent - pour le bénéfice de ces âmes qui au purgatoire sont exposées au feu pour l'expiation des peines dues au péché - durant ladite période de dix ans et lors de la visite de l'église une somme déterminée ou une valeur en vue de la réfection de l'église de Saintes, selon ce qu'a ordonné le doyen et le chapitre de ladite église ou notre collecteur, ou s'ils l'envoient par un messenger à choisir par eux durant la même période de dix ans, Nous voulons que cette indulgence plénière par mode de suffrage [1405](#) vale pour la rémission des péchés de ces âmes du purgatoire pour lesquelles - comme il est présupposé - on aura acquitté ladite somme d'argent ou valeur, et qu'elle soit à leur bénéfice.

[Constitution " Cum praeexcelsa " 27 février 1477 \(1476 selon](#)

lecomput de la curL'immaculée Conception de Marie.**1400**

Lorsque nous scrutons, en recherchant avec une considération, les marques insurpassables des mérites grâce auxquels la reine des cieux, la glorieuse Marie Mère de Dieu portée dans les hauteurs du ciel, resplendit parmi les astres comme l'étoile du matin..., nous jugeons qu'il est digne, ou plutôt qu'il est un devoir, d'inviter tous les fidèles du Christ pour le pardon et la rémission de leurs péchés, à rendre grâces et louanges au Dieu tout-puissant pour l'admirable conception de la Vierge immaculée. Sa providence considérant de toute éternité l'humilité de cette Vierge, voulant réconcilier avec son Créateur la nature humaine assujettie à la mort par la chute du premier homme, en a fait la demeure de son Fils unique en la préparant par le Saint-Esprit ; d'elle il a pu prendre la chair de notre condition mortelle pour racheter son peuple, cependant qu'elle demeurerait vierge après son enfantement. Nous invitons les fidèles à célébrer la messe et les autres offices divins institués à cette fin dans l'Eglise de Dieu et à y assister, pour que, par les mérites et l'intercession de cette même Vierge, ils deviennent dignes de la grâce divine.

Encyclique " Romani Pontificis Provida ", 27 Novembre 1477.Le sens des mots " per modum suffragii " ('par mode de suffrage')**1405**

Il Nous a donc été rapporté ces derniers mois, qu'à l'occasion de la publication de l'indulgence concédée à une autre occasion à l'Eglise de Saintes [1398](#) , plusieurs scandales et dangers ont surgi, et que certains prédicateurs... ont mal interprété notre écrit, et qu'à l'occasion de l'indulgence susdite que Nous avons concédée par mode de suffrage pour les âmes du purgatoire, ils ont affirmé et affirment encore publiquement qu'il n'est plus nécessaire de prier ou de présenter de pieux suffrages pour ces âmes. De ce fait beaucoup ont été retenus de bien faire.

Voulant parer à de tels scandales et de telles erreurs en vertu de notre office de pasteur, Nous avons écrit par nos Brefs à divers prélats de cette région pour qu'ils expliquent aux fidèles du Christ que cette indulgence plénière par mode de suffrage pour les âmes séjournant au purgatoire, a été concédée par Nous non pas pour que les fidèles du Christ eux-mêmes soient retenus d'accomplir des oeuvres pies et bonnes, mais pour qu'elle profite par mode de suffrage au salut des âmes, et que cette indulgence profite autant que si des prières dévotes et des aumônes pies étaient faites ou offertes pour le salut de ces âmes.

1406

Il y a peu cependant Nous avons appris, non sans grand déplaisir pour notre coeur, que certains ont interprété ces paroles de façon moins juste et tout autrement que selon ce qu'a été et est notre intention. ... En effet Nous... n'avons pas écrit et expliqué aux prélats susdits que l'indulgence plénière précitée semble profiter autant aux âmes séjournant au purgatoire que si des prières dévotes étaient faites et des aumônes pies étaient faites ; non qu'il ait été ou qu'il soit dans notre intention ou que Nous voulions inférer que l'indulgence ne profite et ne peut pas davantage que les aumônes et les prières, ou que les aumônes et les prières

profitent et peuvent autant qu'une indulgence par mode de suffrage, puisque Nous savons que les prières et les aumônes sont très éloignées d'une indulgence par mode de suffrage ; mais Nous disions qu'elle vaut "autant", ce qui veut dire de la manière, "que si" ce qui veut dire de la manière dont valent mes prières et les aumônes. Et parce que les prières et les aumônes valent comme des suffrages accomplis pour les âmes, Nous, à qui est conférée d'en haut la plénitude du pouvoir, désireux d'apporter aux âmes du purgatoire aide et suffrage puisés dans le trésor de l'Eglise universelle qui consiste dans les mérites du Christ et de ses saints et qui Nous a été confié, Nous avons concédé l'indulgence susdite, de telle sorte cependant que les fidèles eux-mêmes présentent ces suffrages pour les âmes que les âmes des défunts ne peuvent plus présenter par elles-mêmes. C'est cela que Nous avons pensé et pensons dans nos écrits...

1407

De même que notre désir saint et louable ne peut donc être condamné par personne à bon droit, de même l'intention et la saine compréhension qui vise seulement un bien manifeste ne doivent pas être combattues par le moyen de l'ambiguïté, puisque selon la règle de la science théologique toute proposition qui contient en elle un sens douteux doit toujours être comprise selon le sens qui conduit à une affirmation vraie.

C'est pourquoi... par les présentes Nous décidons et déclarons de notre propre mouvement que dans tous nos écrits notre intention a toujours été et est aussi maintenant que cette indulgence plénière par mode de suffrage pour les âmes séjournant au purgatoire ainsi concédée, vaut et porte secours de la manière dont la position commune des docteurs reconnaît qu'elles valent et portent secours.

Propositions de Pierre d'Osma condamnées dans la bulle

"Licet ea quae de nostro mandato ", 9 août 1479.

Erreurs concernant la confession sacramentelle et les indulgences

1411

(1) La confession des péchés en détail, qui provient en réalité d'un statut de l'Eglise universelle, n'est pas connue de par le droit divin.

1412

(2) Pour ce qui est de la faute et de la peine, les péchés mortels sont effacés dans l'autre monde sans confession par la seule contrition du coeur,

1413

(3) et les pensées dépravées le sont par le seul déplaisir.

1414

(4) Que la confession soit secrète n'est pas exigé de façon nécessaire.

1415

(5) Ceux qui se confessent ne doivent pas être absous avant d'avoir accompli la pénitence.

1416

(6) Le pontife romain ne peut pas remettre les peines du purgatoire,

1417

(7) ni dispenser de ce qui a été déterminé par l'Eglise universelle.

1418

(8) Pour ce qui concerne la collation de la grâce, le sacrement de la pénitence est un sacrement de la nature, mais non de l'institution du Nouveau ou de l'Ancien Testament.

1419

(Censure :) Pour prendre une mesure de prudence plus grande, Nous déclarons... que les propositions précitées sont fausses, toutes et chacune, contraires à la sainte foi catholique, erronées et scandaleuses et totalement étrangères à la vérité de l'Évangile, et contraires aussi aux décrets des saints Pères et à d'autres constitutions apostoliques, et qu'elles contiennent une hérésie manifeste.

LATIN

1996 Denzinger 1328

**Citations de
DS 1330-1353:**

Magistère

Catéchisme:

[120](#) [248](#) [255](#) [258](#) [299](#) [1035](#)

Catechismus:

[120](#) [248](#) [255](#) [258](#) [299](#) [1035](#)

1996 Denzinger 1419

Constitution " Grave nimis ", 4 Septembre 1483

L'Immaculée Conception de Marie.

1425

Bien que la sainte Eglise romaine célèbre publiquement et solennellement la fête de la conception de l'immaculée et toujours Vierge Marie et qu'elle a institué un office spécial et particulier à son sujet, certains prédicateurs de divers ordres, comme Nous l'avons appris, n'ont pas eu honte jusqu'ici d'affirmer publiquement au peuple de diverses villes et régions, et ne cessent de prêcher chaque jour, que pèchent mortellement ou sont hérétiques tous ceux qui tiennent ou affirment que cette même glorieuse et immaculée Mère de Dieu a été conçue sans la tache du péché originel, et qu'ils pèchent mortellement ou sont hérétiques s'ils célèbrent l'office de cette Immaculée Conception et qu'ils écoutent les sermons de ceux qui affirment qu'elle a été conçue sans cette tache.

1426

... Dans l'intention de Nous opposer à ces hardiesses téméraires..., Nous réproouvons et condamnons - de notre propre mouvement, non à la demande d'une requête quelconque qui nous aurait été présentée à ce sujet, mais suite uniquement à notre propre délibération et de science certaine - ces assertions de ces prédicateurs et des autres, quels qu'ils soient, qui osent affirmer que ceux qui croient et tiennent que la mère de Dieu a été préservée du péché originel dans sa conception seraient à cause de cela entachés d'hérésie ou qu'ils pécheraient mortellement, ou que s'ils célèbrent cet office de la conception ou entendent ces sermons ils encourraient la faute d'un péché ; ces affirmations Nous les réproouvons et les condamnons par les présentes, en vertu de l'autorité apostolique, comme fausses, erronées et totalement contraires à la vérité, ainsi que les livres précités qui ont été publiés avec ce contenu ;... Nous soumettons à la même peine et à la même censure ceux qui osent affirmer que les tenants de l'opinion contraire, à savoir que la glorieuse Vierge Marie a été conçue sans le péché originel, se rendent coupables d'hérésie ou d'un péché mortel, puisque la chose n'a pas encore été décidée par l'Eglise romaine et par le Siège apostolique.

INNOCENT VIII :

29 août 1484-25 j

Bulle " Exposit tuae devotionis " à Jean de Cirey, abbé du

monastère de Citeaux,

diocèse de Chalon-sur-Saône, 9 avril 1489

L'étendue du pouvoir d'ordre du prêtre.

1435

Comme Nous l'a fait savoir une requête qui Nous a présentée il y a peu et venant de toi, il t'a été concédé, en vertu de privilèges et d'indults apostoliques, à toi et aux abbés des quatre monastères précités, pour le temps où ils exercent leur fonction, que soient en vigueur les autorisations de conférer tous les ordres mineurs aux personnes de cet ordre à l'intérieur des monastères précités, de bénir les nappes d'autel et d'autres ornements d'Eglise, de faire usage de la mitre, de l'anneau et des autres insignes pontificaux, ainsi que de donner dans leur propre monastère et dans les autres monastères ou prieurés qui leur sont soumis, et dans les églises paroissiales ou autres qui leur appartiennent en totalité ou en partie - même si elles ne devaient pas leur être soumises de plein droit -, la bénédiction solennelle après la célébration de la messe, des vêpres et des matines, dès lors qu'aucun évêque ou légat du Siège apostolique n'est présent lors d'une telle bénédiction... :

Nous qui entourons cet ordre avant les autres d'un amour affectueux et qui avons l'intention de le gratifier de grâces et de privilèges qui ne soient pas moindres que ce qu'ont accordé nos prédécesseurs, disposés à répondre à tes demandes sur ce point, Nous t'accordons par les présentes comme une faveur spéciale, en vertu de l'autorité apostolique et de science certaine, à toi et à tes successeurs et aux abbés susdits des autres quatre monastères précités, que maintenant et durant le temps où ils exerceront leur fonction, vous et eux vous pourrez à l'avenir, de façon libre et licite, bénir les vêtements et les ornements d'Eglise mentionnés ci-dessus et tous les autres..., consacrer les calices..., consacrer les autels en tous les lieux de l'ordre avec le saint chrême reçu auparavant d'un évêque catholique, et aussi donner la bénédiction solennelle après la célébration de la messe, des vêpres et des matines, et pour que les moines de l'ordre susdit ne soient pas contraints de courir de-ci, de-là en dehors du monastère pour recevoir les ordres du sous-diaconat et du diaconat, vous pourrez conférer régulièrement ces autres ordres du sous-diaconat et du diaconat à ceux que vous aurez trouvés aptes, toi et tes successeurs, à tous les moines de l'ordre susdit, et les quatre abbés précités et leurs successeurs aux religieux des monastères susmentionnés...

ALEXANDRE VI: 11 août

1492-18 août 1503

PIE III : 22

septembre-18 octobre 150

JULES II : 31 octobre

1503-21 février

5ème concile du LATRAN (18e oecuménique) 3 mai 1512-16 mars 1517

Continuation du 5ème concile du Latran sous LÉON X

LEON X : 11 mars

1513-1er décembre 15

8 ème session : bulle " Apostolici regiminis ".

Doctrine concernant l'âme humaine, contre les néo- aristotéliens

1440

De nos jours... le semeur de zizanie, l'antique ennemi du genre humain [Mt 13,25](#) a osé à nouveau semer et multiplier dans le champ du Seigneur des erreurs très pernicieuses, qui ont toujours été rejetées par les fidèles, au sujet de l'âme et principalement de l'âme raisonnable, à savoir que celle-ci serait mortelle et unique en tous les hommes. Et certains, s'adonnant à la philosophie avec témérité, soutiennent que cela est vrai, au moins selon la philosophie : Désirant appliquer un remède opportun contre cette peste, avec l'approbation de ce saint concile, Nous condamnons et réproouvons tous ceux qui affirment que l'âme intellectuelle est mortelle ou unique en tous les hommes, ou qui sont dans le doute à ce sujet.

En effet, non seulement celle-ci est vraiment, par soi et essentiellement forme du corps humain, comme il est dit dans le canon de notre prédécesseur, le pape Clément V, publié au concile de Vienne [902](#) , mais elle est à la vérité immortelle, sujette à la multiplicité selon la multiplicité des corps dans lesquels elle est infusée, effectivement multipliée et sujette à être multipliée dans l'avenir. ...

1441

Puisque la vérité ne peut aucunement être contraire à la vérité, Nous définissons donc comme étant complètement fausse toute assertion contraire à la vérité de la foi éclairée [3017](#) , et Nous interdisons avec la plus grande rigueur de permettre que soit enseignée une position différente. Et Nous décidons que tous ceux qui adhèrent à l'affirmation d'une telle erreur, en disséminant de la sorte les hérésies les plus condamnables, doivent être totalement évités et punis, comme étant de détestables et abominables hérétiques et infidèles qui ébranlent la foi catholique.

10ème session, 4 mai 1515 : bulle " Inter multiplices "

L'usure et les monts de piété.

1442

Certains maîtres et docteurs disent que ces monts ne sont pas licites lorsque, après un certain temps, les administrateurs de tels monts exigent des pauvres mêmes à qui le prêt est fait quelque chose de plus que le capital ; pour cette raison, ces monts n'échapperaient pas au crime d'usure... puisque notre Seigneur, comme l'atteste l'évangéliste Luc [Lc 6,34](#) ss., nous a obligés par un précepte clair à ne pas attendre d'un prêt plus que le capital. En effet, il

y a précisément usure lorsque, par suite de l'usage d'une chose qui ne produit pas de fruits, l'on s'efforce d'obtenir un surplus et un fruit sans effort, sans frais et sans risques. ...

1443

De nombreux autres maîtres et docteurs affirment... que, pour un bien si grand et si nécessaire à la chose publique, rien ne doit être exigé ni espéré en raison du seul prêt, mais que, pour indemniser ces mêmes monts pour les dépenses des mêmes administrateurs et pour tout ce qui se rattache à leur nécessaire entretien, il est permis, sans faire preuve de lucre et pourvu que ce soit nécessaire et modéré, d'exiger et de prélever quelque chose de la part de ceux qui sont avantagés par un tel prêt, puisque la règle de droit prévoit que celui qui profite du bienfait doit aussi porter le fardeau, en particulier lorsque l'autorité apostolique y consent. Ces derniers maîtres et docteurs montrent d'autre part que cette position a été approuvée par nos prédécesseurs, les pontifes romains d'heureuse mémoire, Paul II, Sixte IV, Innocent VIII, Alexandre VI et Jules II.

1444

Nous voulons donc Nous occuper de cette question comme il convient par souci de justice, d'une part, afin de ne pas ouvrir l'abîme de l'usure, par amour de la piété et de la vérité, d'autre part, afin de subvenir aux besoins des pauvres. En entretenant ces deux préoccupations, puisqu'elles paraissent concerner la paix et la tranquillité de toute république chrétienne, avec l'approbation du saint concile, Nous déclarons et définissons que les monts-de-piété déjà mentionnés, créés par les républiques et approuvés et confirmés depuis ce temps par l'autorité du Siège apostolique, dans lesquels, en compensation et en indemnisation des seules dépenses encourues pour leurs administrateurs et les autres choses qui concernent leur maintien, on reçoit quelque chose de modéré en plus du prêt, sans lucre et à titre d'indemnité, ne présentent pas d'apparence de mal, n'incitent pas au péché et ne doivent d'aucune façon être condamnés ; bien plus, Nous déclarons et définissons qu'un tel prêt est méritoire, qu'il doit être loué et approuvé, qu'il ne doit aucunement être réputé usuraire... Nous voulons que tous... ceux qui désormais oseront prêcher ou disputer, oralement ou par écrit, à l'encontre de la présente déclaration et décision... encourent la peine d'une excommunication déjà portée...

11ème session, 19 décembre 1516 - Bulle " Pastor aeternus gregem "

Le rapport entre le pape et le concile.

1445

Nous estimons ne pas pouvoir ni devoir, sans manquer à notre conscience..., être retenu ni empêché de révoquer cette (Pragmatique) Sanction (de Bourges) si néfaste, ni ce qu'elle contient.

Le fait que cette même Sanction et son contenu aient été publiés au concile de Bâle et que, pendant la tenue du concile, ils aient été reçus et acceptés par l'assemblée de Bourges, ne doit pas Nous impressionner puisque tout cela a été fait après le transfert du même concile de Bâle (à Ferrare, le 18 septembre 1437) par le pape Eugène IV, notre prédécesseur, par le conciliabule de Bâle... et ne pouvait donc plus avoir aucune valeur. En effet, non seulement au témoignage de la sainte Ecriture, des affirmations des saints Pères et des autres pontifes romains, nos prédécesseurs, et des décrets des saints canons, mais aussi du propre aveu de ces mêmes conciles, il apparaît clairement que seul le pontife romain en exercice, du fait qu'il a autorité sur tous les conciles, a plein droit et plein pouvoir de convoquer, de transférer et de dissoudre les conciles...

Décret "Cum postquam" à Cajetan de Vio, légat du pape, 9

novembre 1518

Indulgences

1447

... Pour qu'à l'avenir personne ne puisse alléguer qu'il ignore la doctrine de l'Eglise romaine sur ces indulgences et leur efficacité, ni s'excuser en prétextant l'ignorance, ni recourir à une protestation sans fondement, mais pour qu'on puisse convaincre ces gens d'être coupables de mensonge notoire et les condamner justement, Nous avons pensé devoir vous signifier par cette lettre ce que l'Eglise romaine, que les autres doivent suivre comme leur mère, a enseigné

1448

Le pontife romain, successeur de Pierre, détenteur des clés et vicaire de Jésus Christ sur terre, en vertu du pouvoir des clés qui ouvrent le Royaume des cieux en enlevant dans les fidèles ce qui y fait obstacle, c'est- à-dire la culpé et la peine due pour les péchés actuels : la culpé, au moyen du sacrement de pénitence, la peine temporelle due, selon la justice divine, au moyen de l'indulgence de l'Eglise, peut, pour de justes raisons, concéder à ces fidèles, membres du Christ par le lien de la charité, qu'ils soient en cette vie ou au purgatoire, des indulgences tirées de la surabondance des mérites du Christ et des saints. Quand, en vertu de son autorité apostolique, il concède l'indulgence pour les vivants comme pour les morts, il distribue selon sa coutume le trésor des mérites de Jésus Christ et des saints, en appliquant l'indulgence elle-même par l'absolution ou en l'appliquant par manière d'intercession.

C'est pourquoi tous ceux, vivants ou morts, qui ont reçu vraiment cette indulgence, sont libérés de la peine temporelle due, selon la justice divine, pour leurs péchés actuels, dans la mesure équivalente à l'indulgence concédée ou acquise.

1449

Et nous décrétons en vertu de l'autorité apostolique et par la teneur des présentes, qu'ainsi tous doivent penser et prêcher sous peine d'excommunication latae sententiae.

Bulle " Exsurge Domine ", 15 juin 1520.

Erreurs de Martin Luther.

1451

1. C'est une opinion hérétique, mais fréquente, que les sacrements de la Loi nouvelle donnent la grâce sanctifiante à ceux qui n'y mettent pas obstacle.

1452

2. Nier que le péché demeure dans un enfant après le baptême est fouler aux pieds tout à la fois Paul et le Christ.

1453

3. Le foyer du péché empêche l'entrée du ciel pour l'âme qui quitte son corps, même s'il n'y a pas de péché actuel.

1454

4. La charité imparfaite du mourant comprend nécessairement une grande crainte qui par elle-même suffit à entraîner la peine du purgatoire et qui empêche d'entrer au ciel.

1455

5. Les trois parties de la pénitence, contrition, confession et satisfaction, n'ont de fondement ni dans la sainte Ecriture, ni chez les saints docteurs anciens du christianisme.

1456

6. La contrition, que préparent la recherche, la récapitulation et la détestation des péchés, lorsqu'on repense à sa vie dans l'amertume de son coeur [Is 38,15](#), en pesant la gravité, le nombre et la laideur des péchés, en voyant la béatitude éternelle perdue et la damnation éternelle encourue, cette contrition rend hypocrite et même plus pécheur.

1457

7. Très vrai et plus excellent que tous les enseignements donnés jusqu'à ce jour sur les sortes de contrition est le proverbe : "Ne pas faire le mal à l'avenir est souveraine pénitence ; la meilleure pénitence, c'est la vie nouvelle."

1458

8. N'aie nullement la présomption de confesser les péchés véniels ni même tous les péchés mortels, car il est impossible que tu connaisses tous tes péchés mortels. Voilà pourquoi dans la primitive Eglise, on confessait seulement les péchés mortels manifestes.

1459

9. Quand nous voulons confesser tous nos péchés clairement, nous voulons équivalement ne rien laisser pardonner à la miséricorde de Dieu.

1460

10. Personne n'a ses péchés remis s'il ne croit qu'ils sont remis quand le prêtre les remet ; bien plus, le péché demeurerait si l'on ne croyait qu'il est remis ; car la remise des péchés et la donation de la grâce ne suffisent pas, mais il faut encore croire que le péché est remis.

1461

11. Tu ne dois nullement avoir confiance d'être absous à cause de ta contrition, mais à cause de la parole du Christ "Ce que tu délieras", etc. [Mt 16,19](#) C'est pourquoi, je te le dis, aie confiance si tu as obtenu l'absolution du prêtre, et crois fortement que tu es absous tu seras vraiment absous, quoi qu'il en soit de la contrition.

1462

12. Si par impossible un pénitent n'était pas contrit, ou si le prêtre ne l'absolvait pas sérieusement, mais par plaisanterie, si pourtant le pénitent se croit absous, il l'est en toute vérité.

1463

13. Dans le sacrement de pénitence et dans la rémission des péchés, le pape ou un évêque ne fait pas plus que le moindre des prêtres ; bien plus, là où il n'y aurait pas de prêtre, n'importe quel chrétien, même une femme ou un enfant, en peut tout autant.

1464

14. Personne n'est obligé de répondre au prêtre qu'il est contrit, et le prêtre ne doit pas le demander.

1465

15. Grande est l'erreur de ceux qui s'approchent du sacrement de l'eucharistie en ayant

confiance de s'être confessés, de n'être conscients d'aucun péché mortel, d'avoir fait précéder des prières et des préparations : tous ceux-là mangent et boivent leur jugement. Mais s'ils croient et s'ils ont confiance d'obtenir la grâce, cette seule foi les rend purs et dignes.

1466

16. Il semble opportun que l'Eglise décide dans un concile commun de donner la communion aux laïcs sous les deux espèces et les gens de Bohême qui communient sous les deux espèces ne sont pas des hérétiques mais des schismatiques.

1467

17. Les trésors de l'Eglise d'où le pape donne les indulgences, ne sont pas les mérites du Christ et des saints.

1468

18. Les indulgences sont une pieuse fraude pour les fidèles et une dispense des bonnes oeuvres ; elles sont du nombre des choses permises, pas du nombre des choses utiles.

1469

19. Les indulgences pour ceux qui les gagnent vraiment, n'ont pas de valeur pour remettre la peine due aux péchés actuels devant la justice de Dieu.

1470

20. Se fourvoient ceux qui croient que les indulgences sont salutaires et utiles au profit spirituel.

1471

21. Les indulgences ne sont nécessaires que pour les fautes graves publiques, et elles ne sont réellement accordées qu'aux gens endurcis et aux impatientes.

1472

22. Il est six espèces d'hommes pour lesquels les indulgences ne sont ni nécessaires ni utiles : les morts ou les moribonds, les malades, ceux qui ont un empêchement légitime, ceux qui n'ont pas commis de fautes graves ceux qui ont commis des fautes graves mais non publiques ceux qui font des oeuvres meilleures.

1473

23. Les excommunications ne sont que des peines extérieures et elles ne privent pas l'homme des prières spirituelles communes de l'Eglise.

1474

24. Il faut enseigner aux chrétiens d'aimer l'excommunication plutôt que de la craindre.

1475

25. Le pontife romain successeur de Pierre, n'est pas le vicaire du Christ établi par le Christ lui-même, dans la personne de Pierre, sur toutes les Eglises du monde entier.

1476

26. La parole du Christ à Pierre "tout ce que tu lieras sur la terre, etc." [Mt 16,19](#) s'étend uniquement à ce que Pierre lui-même a lié.

1477

27. Il est certain qu'il n'est aucunement au pouvoir de l'Eglise ou du pape d'établir des articles de foi, et moins encore des lois concernant les moeurs ou les bonnes oeuvres.

1478

28. Si le pape pensait de telle ou telle manière avec une grande partie de l'Eglise, il ne se

tromperait pas ; cependant, ce n'est ni un péché ni une hérésie de penser le contraire, surtout dans une question qui n'est pas nécessaire au salut, jusqu'à ce que le concile universel ait condamné une opinion et approuvé l'autre.

1479

29. Le chemin nous est ouvert pour énerver l'autorité des conciles, contredire leurs actes, juger leurs décrets, confesser avec confiance ce qui semble vrai, que cela ait été approuvé ou réprouvé par un concile quel qu'il soit.

1480

30. Certains articles de Jean Hus qui ont été condamnés au concile de Constance sont tout à fait chrétiens, très vrais et évangéliques : pas même l'Eglise entière ne pourrait les condamner.

1481

31. En toute oeuvre bonne le juste pèche.

1482

32. Une oeuvre bonne parfaitement accomplie est un péché véniel.

1483

33. Que des hérétiques aient été brûlés est contraire à la volonté de l'Esprit.

1484

34. Se battre contre les Turcs, c'est s'opposer à Dieu qui par eux visite nos iniquités.

1485

35. Personne n'est certain qu'il ne pèche pas sans cesse naturellement, en raison du vice très caché de l'orgueil.

1486

36. Le libre arbitre, après le péché, n'est quelque chose que de nom ; et aussi longtemps qu'il fait ce qui est en son pouvoir, il pèche mortellement.

1487

37. On ne peut pas prouver le purgatoire par un texte de la sainte Ecriture qui soit dans le canon.

1488

38. Les âmes du purgatoire ne sont pas sûres de leur salut, du moins pas toutes. Aucune raison et aucun texte d'Ecriture ne prouve qu'elles ne sont pas dans un état où elles méritent et où leur charité augmente.

1489

39. Les âmes du purgatoire ne cessent de pécher aussi longtemps qu'elles cherchent le repos et ont horreur des peines.

1490

40. Les âmes libérées du purgatoire grâce aux suffrages des vivants sont moins heureuses que si elles avaient satisfait par elles-mêmes.

1491

41. Les prélats ecclésiastiques et les princes séculiers n'agiraient pas mal s'ils détruisaient tous les mendiants.

1492

(Censure :) Tous et chacun des articles ou des erreurs précités, nous les condamnons, les réprouvons et les rejetons totalement, selon le cas, comme hérétiques, ou scandaleux, ou faux, ou comme offensant les oreilles pies ou comme induisant en erreur les esprits simples et comme opposés à la vérité catholique.

ADRIEN VI: 9 janvier

1522-14 septembre 1523

CLÉMENT VII : 19 novembre

1523-25 septembre 1534

PAUL III: 13 octobre

1534-10 novembre 1549

Bref " Pastorale officium "à l'archevêque de Tolède, 29 Mai 1537

Le droit de l'homme à la liberté et à la propriété

1495

Il est parvenu à notre connaissance que pour faire reculer ceux qui, bouillonnant de cupidité, sont animés d'un esprit inhumain à l'égard du genre humain, l'empereur des Romains Charles (V) a interdit par un édit public à tous ses sujets que qui que ce soit ait l'audace de réduire en esclavage les Indiens occidentaux ou ceux du Sud, ou de les priver de leurs biens.

Puisque Nous voulons que ces Indiens, même s'ils se trouvent en dehors du sein de l'Eglise, ne soient pas pour autant privés de leur liberté ou de la disposition de leurs biens, ou considérés comme devant l'être du moment que ce sont des hommes et par conséquent capables de croire et de parvenir au salut, qu'ils ne soient pas détruits par l'esclavage mais invités à la vie par des prédications et par l'exemple,

et puisque en outre Nous désirons contenir les entreprises si infâmes de ces impies et pourvoir à ce qu'ils ne soient pas moins enclins à embrasser la foi du Christ parce qu'ils auront été révoltés par les injustices et les torts qu'ils auront subis, Nous demandons... à ta prudence que tu... interdisses avec une très grande sévérité. sous peine d'excommunication portée d'avance, à tous et à chacun, quel que soit son rang. d'oser réduire en esclavage les Indiens précités, de quelque façon que ce soit, ou de les dépouiller de leurs biens.

Constitution " Altitudo divini consilii", 1er juin 1537.

" Privilegium fidei "

1497

S'agissant de leur (des Indiens) mariage, nous décrétons qu'il faut observer ceci : ceux qui avant la conversion avaient plusieurs femmes selon leurs coutumes et qui ne se souviennent pas quelle est celle qu'ils ont prise la première, lorsqu'ils se convertissent à la foi chrétienne prendront l'une d'entre elles - celle qu'ils voudront - et ils contracteront mariage avec elle par les paroles portant sur le présent comme il est de coutume ; mais ceux qui se souviennent quelle est celle qu'ils ont prise la première, garderont celle-ci en laissant les autres.

CONCILE DE

TRENTE (19ème oecumén

13

Décembre 1545-4 décemb

1ère période de Trente : 1ère - 8ème session - décembre 1545- 1547

Période de Bologne : 9ème et 10ème session : Mars 1547 (février 1548) - septembre 1549

2ème de Trente : 11 à 16ème session : mai 1551 - avril 1552

3ème de Trente : 17 à 25ème session : janvier 1562 - décembre 1563

3ème session 4 février 1546 - Décret sur le symbole de foi

1500

Ce saint concile oecuménique et général de Trente, réuni légitimement dans l'Esprit Saint, sous la présidence des trois légats du Siège apostolique, a considéré l'importance des choses à traiter, particulièrement celles qui sont comprises sous les titres de l'éradication des hérésies et de la réforme des moeurs, raisons principales de la réunion,

... a estimé qu'il fallait exprimer le Symbole de foi qu'utilise la sainte Eglise romaine comme étant le principe dans lequel se retrouvent nécessairement tous ceux qui professent la foi du Christ, et l'unique fondement contre lequel les portes de l'enfer ne prévaudront jamais [Mt 16,18](#), en reprenant les mots avec lesquels il est dit dans toutes les églises.

(suit le symbole de Nicée-Constantinople [150](#))

4ème session : 8 avril 1546

a) Décret sur la réception des livres saints et des traditions.

1501

Le saint concile oecuménique et général de Trente, légitimement réuni dans l'Esprit Saint, ... garde toujours devant les yeux le propos, en supprimant les erreurs, de conserver dans l'Eglise la pureté même de l'Evangile, lequel, promis auparavant par les prophètes dans les saintes Ecritures, a été promulgué d'abord par la bouche même de notre Seigneur Jésus Christ, Fils de Dieu qui ordonna ensuite qu'il soit prêché à toute créature par ses apôtres

comme source de toute vérité salutaire et de toute règle morale [Mt 16,15](#).

Il voit clairement aussi que cette vérité et cette règles sont contenues dans les livres écrits et dans les tradition non écrites qui, reçues par les apôtres de la bouche du Christ lui-même ou transmises comme de main en main par les apôtres sous la dictée de l'Esprit Saint, sont parvenues jusqu'à nous.

C'est pourquoi, suivant l'exemple des pères orthodoxes, le même saint concile reçoit et vénère avec le même sentiment de piété et le même respect tous les livres tant de l'Ancien Testament que du Nouveau Testament, puisque Dieu est l'auteur unique de l'un et de l'autre, ainsi que les traditions elles-mêmes concernant aussi bien la foi que les moeurs, comme ou bien venant de la bouche du Christ ou dictées par l'Esprit Saint et conservées dans l'Eglise catholique par une succession continue.

Il a jugé bon de joindre à ce décret une liste des livres saints, afin qu'aucun doute ne s'élève pour quiconque sur les livres qui sont reçus par le concile. Ces livres sont mentionnés ci-dessous.

1502

De l'Ancien Testament cinq livres de Moïse, c'est-à-dire la Genèse, l'Exode, le Lévitique, les Nombres, le Deutéronome ; les livres de Josué, des Juges, de Ruth, les quatre livres des Rois, les deux livres des Paralipomènes, le premier livre d'Esdras et le second, dit Néhémie, Tobie, Judith, Esther, Job, le psautier de David comprenant cent cinquante psaumes, les Proverbes, l'Ecclésiaste, le Cantique des Cantiques, la Sagesse, l'Ecclésiastique, Isaïe, Jérémie avec Baruch, Ezéchiel, Daniel, les douze petits prophètes, c'est-à-dire Osée, Joël, Amos, Abdias, Jonas, Michée, Nahum, Habacuc, Sophonie, Aggée, Zacharie, Malachie, les deux livres des Maccabées, le premier et le second.

1503

Du nouveau Testament : les quatre évangiles, selon Matthieu, Marc, Luc et Jean ; les Actes des Apôtres écrits par l'évangéliste Luc ; les quatorze épîtres de l'apôtre Paul, aux Romains, deux aux Corinthiens, aux Galates, aux Ephésiens, aux Philippiens, aux Colossiens deux aux Thessaloniciens, deux à Timothée, à Tite, à Philémon, aux Hébreux, deux de l'apôtre Pierre, trois de l'apôtre Jean, une de l'apôtre Jacques, une de l'apôtre Jude et l'Apocalypse de l'apôtre Jean.

1504

Si quelqu'un ne reçoit pas ces livres pour sacrés et canoniques dans leur totalité, avec toutes leurs parties, tels qu'on a coutume de les lire dans l'Eglise catholique et qu'on les trouve dans la vieille édition de la Vulgate latine ; s'il méprise en connaissance de cause et de propos délibéré les traditions susdites : qu'il soit anathème.

1505

Que tous comprennent ainsi l'ordre et la voie que le concile suivra, après avoir posé les fondements de la confession de la foi, et particulièrement les témoignages et les appuis dont il usera pour confirmer les dogmes et restaurer les moeurs dans l'Eglise.

[b\) Décret sur l'édition de la Vulgate et la manière](#)

[d'interpréter la sainte Ecr](#)

1506

De plus le même saint concile a considéré qu'il pourrait être d'une grande utilité pour l'Eglise de Dieu de savoir, parmi toutes les éditions latines des livres saints qui sont en circulation, celle que l'on doit tenir pour authentique : aussi statue-t-il et déclare-t-il que la vieille édition de la Vulgate, approuvée dans l'Eglise même par un long usage de tant de siècles, doit être

tenue pour authentique dans les leçons publiques, les discussions, les prédications et les explications, et que personne n'ait l'audace ou la présomption de la rejeter sous quelque prétexte que ce soit (3825).

1507

En outre. pour contenir les esprits indociles. il décrète que personne, dans les choses de la foi ou des moeurs concernant l'édifice de la foi chrétienne, ne doit, en s'appuyant sur un seul jugement, oser interpréter l'Écriture sainte en détournant celle-ci vers son sens personnel allant contre le sens qu'a tenu et que tient notre sainte Mère l'Église, elle à qui il revient de juger du sens et de l'interprétation véritables des saintes Écritures, ou allant encore contre le consentement unanime des Pères, même si des interprétations de ce genre ne devaient jamais être publiées. ...

1508

Mais le saint concile veut aussi, comme il est juste, imposer une règle en ce domaine aux imprimeurs... aussi décrète-t-il et statue-t-il que désormais la sainte Écriture, particulièrement cette édition ancienne de la Vulgate, soit imprimée le plus correctement possible ; qu'il ne soit permis à personne d'imprimer ou de faire imprimer tout livre traitant des choses sacrées sans nom d'auteur, ni de le vendre à l'avenir ou de le garder chez soi, si auparavant ces livres n'ont pas été examinés et approuvés par l'Ordinaire...

5ème session, 17 juin 1546 : décret sur le péché originel.

1510

Pour que notre foi catholique, " sans laquelle il est impossible de plaire à Dieu" [He 11,6](#), une fois débarrassée des erreurs, demeure intègre et sans tache dans sa pureté, et pour que le peuple chrétien ne soit pas "emporté à tout vent de doctrine" [Ep 4,14](#) - puisque l'antique serpent [Ap 12,9](#) [Ap 20,2](#), ennemi perpétuel du genre humain, parmi les nombreux maux qui troublent de nos jours l'Église de Dieu, a suscité au sujet du péché originel et de son remède non seulement de nouvelles, mais même d'anciennes querelles -, le saint concile oecuménique et général de Trente... veut entreprendre de ramener ceux qui errent et d'affermir ceux qui vacillent.

Aussi, suivant le témoignage des saintes Écritures, des saints Pères et des conciles les plus approuvés, ainsi que le jugement et l'accord de l'Église elle-même, il statue, confesse et déclare ce qui suit au sujet du péché originel.

1511

1. Si quelqu'un ne confesse pas que le premier homme, Adam, après avoir transgressé le commandement de Dieu dans le paradis, a immédiatement perdu la sainteté et la justice dans lesquelles il avait été établi et a encouru, par l'offense que constituait cette prévarication, la colère et l'indignation de Dieu et, par la suite, la mort dont il avait été auparavant menacé par Dieu, et avec la mort la captivité sous le pouvoir de celui qui ensuite "a eu l'empire de la mort, c'est-à-dire le diable" [He 2,14](#) ; et que par l'offense que constituait cette prévarication Adam tout entier, dans son corps et dans son âme a été changé en un état pire [371](#) : qu'il soit anathème.

1512

2. "Si quelqu'un affirme que la prévarication d'Adam n'a nui qu'à lui seul et non à sa descendance", et qu'il a perdu la sainteté et la justice reçues de Dieu pour lui seul et non aussi pour nous, ou que, souillé par le péché de désobéissance, "il n'a transmis que la mort" et les punitions "du corps à tout le genre humain, mais non pas le péché, qui est la mort de l'âme": qu'il soit anathème, " puisqu'il est en contradiction avec l'Apôtre qui dit: "Par un seul homme, le péché

est entré dans le monde, et par le péché, la mort et ainsi la mort a passé dans tous les hommes, tous ayant péché en lui" [Rm 5,12 372](#) .

1513

3. Si quelqu'un affirme que ce péché d'Adam - qui est un par son origine et. transmis par propagation héréditaire et non par imitation, est propre à chacun - , est enlevé par les forces de la nature humaine ou par un autre remède que le mérite de l'unique médiateur notre Seigneur Jésus Christ [1347](#) qui nous a réconciliés avec Dieu dans son sang [Rm 5,9](#) s, "devenu pour nous justice, sanctification et Rédemption" [1Co 1,30](#) ou s'il nie que ce mérite de Jésus Christ soit appliqué aussi bien aux adultes qu'aux enfants par le sacrement conféré selon la forme et l'usage de l'Eglise : qu'il soit anathème.

Car "il n'est pas d'autre nom sous le ciel qui ait été donné aux hommes par lequel nous devons être sauvés" [Ac 4,12](#). D'où cette parole : "Voici l'Agneau de Dieu, voici celui qui ôte les péchés du monde" [Jn 1,19](#), et celle-ci " Vous tous qui avez été baptisés. vous avez revêtu le Christ" [Ga 3,27](#)

1514

4. "Si quelqu'un nie que les tout-petits, qui viennent de naître de leur mère, doivent être baptisés", même s'ils viennent de parents baptisés. "ou bien dit qu'ils sont certes baptisés pour la rémission des péchés, mais qu'ils ne portent rien du péché originel venant d'Adam qu'il est nécessaire d'expié par le bain de régénération" pour obtenir la vie éternelle, " d'où il suit que pour eux la forme du baptême pour la rémission des péchés n'a pas un sens vrai, mais faux : qu'il soit anathème.

Car on ne peut pas comprendre autrement ce que dit l'Apôtre : "Par un seul homme le péché est entré dans le monde, et par le péché, la mort, et ainsi la mort a passé dans tous les hommes, tous ayant péché en lui" [Rm 5,12](#) si ce n'est comme l'a toujours compris l'Eglise catholique répandue en tous lieux. C'est en effet à cause de cette règle de foi venant de la tradition des apôtres " que même les tout-petits, qui n'ont pas encore pu commettre aucun péché par eux-mêmes, sont pourtant vraiment baptisés pour la rémission des péchés, afin que soit purifié en eux par la régénération ce qu'il ont contracté par la génération " [223](#) . En effet "nul, s'il ne renaît de l'eau et de l'Esprit Saint, ne peut entrer dans le Royaume de Dieu" [Jn 3,5](#).

1515

5. Si quelqu'un nie que, par la grâce de notre Seigneur Jésus Christ conférée au baptême, la culpabilité du péché originel soit remise, ou même s'il affirme que tout ce qui a vraiment et proprement caractère de péché n'est pas totalement enlevé, mais est seulement rasé ou non imputé : qu'il soit anathème.

En effet en ceux qui sont nés de nouveau rien n'est objet de la haine de Dieu, car "il n'y a pas de condamnation" [Rm 8,1](#) pour ceux qui sont vraiment "ensevelis dans la mort avec le Christ par le baptême" [Rm 6,4](#), " qui ne marchent pas selon la chair" [Rm 8,1](#). mais qui dépouillant le vieil homme et revêtant l'homme nouveau, qui a été créé selon Dieu [Ep 4,22-24](#) [Col 3,9](#) s, sont devenus innocents, sans souillure, purs, irréprochables et fils aimés de Dieu, "héritiers de Dieu et cohéritiers du Christ [Rm 8,17](#), en sorte que rien ne fasse obstacle à leur entrée au ciel.

Que la concupiscence ou le foyer du péché demeure chez les baptisés, ce saint concile le confesse et le pense ; cette concupiscence étant laissée pour être combattue, elle ne peut nuire à ceux qui n'y consentent pas et y résistent courageusement par la grâce du Christ. Bien plus, "celui qui aura lutté selon les règles sera couronné" [2Tm 2,5](#). Cette concupiscence, que l'Apôtre appelle parfois "péché " [Rm 6,12-15](#) [Rm 7,7](#) [Rm 7,14-20](#), le saint concile déclare que l'Eglise catholique n'a jamais compris qu'elle fût appelée péché parce qu'elle serait

vraiment et proprement péché chez ceux qui sont nés de nouveau, mais parce qu'elle vient du péché et incline au péché. Si quelqu'un pense le contraire : qu'il soit anathème.

1516

6. Cependant ce même saint concile déclare qu'il n'est pas dans son intention de comprendre dans ce décret, où il est traité du péché originel, la bienheureuse et immaculée Vierge Marie, Mère de Dieu, mais que l'on doit observer les constitutions du pape Sixte IV, d'heureuse mémoire, sous la menace des peines qui y sont contenues et il les renouvelle s,.

1996 Denzinger 1419

Citations de
DS 1440-1441:

Magistère

Fides et Ratio:

[52](#)

Veritatis Splendor:

[48](#)

Catéchisme:

[366](#)

Catechismus:

[366](#)

Catéchisme France:

[108](#) [658](#)

Citations de
DS 1501-1508:

Magistère

Dominus Iesus:

[8](#)

Liturgiam authenticam:

[932](#)

Catéchisme:

[120](#)

Catechismus:

[120](#)

**Citations de
DS 1510-1516:**

Magistère

Dominus Iesus:

[11](#)

Catéchisme:

[375](#) [390](#) [403](#) [404](#) [405](#) [406](#) [407](#) [1008](#) [1250](#) [1264](#) [1426](#) [2515](#)

Catechismus:

[375](#) [390](#) [403](#) [404](#) [405](#) [406](#) [407](#) [1008](#) [1250](#) [1264](#) [1426](#) [2515](#)

Catéchisme France:

[117](#)

6ème session, 13 janvier 1547 : décret sur la justification

Préambule

1520

Ce n'est pas sans la perte de nombreuses âmes et un grave détriment pour l'unité de l'Eglise que s'est répandue en notre temps une doctrine erronée concernant la justification. Aussi, pour la louange et la gloire du Dieu tout-puissant, pour la paix de l'Eglise et le salut des âmes, le saint concile oecuménique et général de Trente... se propose d'exposer à tous les chrétiens la véritable et sainte doctrine de la justification qu'a enseignée le Christ Jésus, soleil de justice [Mt 4,2](#), auteur de notre foi, qui la mène à sa perfection [He 12,2](#) que les apôtres nous ont transmise et que l'Eglise catholique, sous l'inspiration de l'Esprit Saint, a toujours conservée, en interdisant sévèrement que personne n'ose à l'avenir croire, prêcher ou enseigner autrement que ce qui est statué et déclaré par le présent décret.

Chap. 1. Impuissance de la nature et de la Loi à justifier

les hommes.

1521

En premier lieu, le saint concile déclare que, pour avoir une intelligence exacte et authentique de la doctrine de la justification, il faut que chacun reconnaisse et confesse que, tous les hommes ayant perdu l'innocence dans la prévarication d'Adam [Rm 5,12](#) [1Co 15,22](#) [239](#), "devenus impurs" [Is 64,6](#) et (comme le dit l'Apôtre) "enfants de colère par nature" [Ep 2,3](#) comme cela a été exposé dans le décret sur le péché originel, ils étaient à ce point "esclaves du péché" [Rm 6,20](#) et sous le pouvoir du diable et de la mort, que non seulement les païens, par la force de la nature [1551](#), mais aussi les juifs, par la lettre même de la Loi de Moïse, ne pouvaient se libérer ou se relever de cet état, même si le libre arbitre n'était aucunement éteint en eux [1555](#), bien qu'affaibli et dévié en sa force [378](#).

Chap. 2. L'économie et le mystère de la venue du Christ

1522

D'où il arriva que le Père céleste, "Père des miséricordes et Dieu de toute consolation" [2Co 1,3](#), envoya aux hommes le Christ Jésus, son Fils [1551](#), annoncé et promis aussi bien avant la Loi qu'au temps de la Loi à de nombreux saints Pères [Gn 49,10](#) [Gn 49,18](#), lorsque vint cette bienheureuse "plénitude des temps" [Ep 1,10](#) [Ga 4,4](#), afin que, d'une part, "il rachète les juifs sujets de la Loi" [Ga 4,5](#) et que, de l'autre, "les païens qui ne poursuivaient pas de justice, atteignent la justice" [Rm 9,30](#), et que tous reçoivent l'adoption filiale [Ga 4,5](#). C'est lui que "Dieu a établi victime propitiatoire par son sang moyennant la foi" [Rm 3,25](#) "pour nos péchés, non seulement pour les nôtres, mais aussi pour ceux du monde entier" [1Jn 2,2](#).

Chap. 3. Ceux qui sont justifiés par le Christ

1523

Mais, bien que lui soit " mort pour tous " [2Co 5,15](#), tous cependant ne reçoivent pas le bienfait de sa mort. mais ceux-là seulement auxquels le mérite de sa Passion est communiqué. En effet, de même qu'en toute vérité les hommes ne naîtraient pas injustes s'ils ne naissent de la descendance issue corporellement d'Adam, puisque, quand ils sont conçus, ils contractent une injustice personnelle par le fait qu'ils descendent corporellement de lui, de même ils ne seraient jamais justifiés s'ils ne renaissent pas dans le Christ , puisque, grâce à cette renaissance, leur est accordé par le mérite de sa Passion la grâce par laquelle ils deviennent justes. Pour ce bienfait l'Apôtre nous exhorte à toujours "rendre grâce au Père qui nous a rendus dignes d'avoir part à l'héritage des saints dans la lumière et nous a arrachés à la puissance des ténèbres et transférés dans le Royaume de son Fils bien-aimé, en qui nous avons la Rédemption et la rémission des péchés" [Col 1,12-14](#)

Chap. 4. Esquisse d'une description de la justification de

l'impie. Son mode d

1524

Ces mots esquissent une description de la justification de l'impie, comme étant un transfert de l'état dans lequel l'homme naît du premier Adam à l'état de grâce et d'adoption des fils de Dieu [Rm 8,15](#), par le second Adam, Jésus Christ, notre Sauveur. Après la promulgation de l'Evangile, ce transfert ne peut se faire sans le bain de la régénération [1618](#) ou le désir de celui-ci, selon ce qui est écrit "Nul ne peut entrer dans le Royaume de Dieu s'il ne renaît pas de l'eau et de l'Esprit Saint" [Jn 3,5](#).

Chap. 5. Nécessité pour les adultes d'une préparation à la

justification. Son

1525

Le concile déclare, en outre, que la justification elle-même chez les adultes a son origine dans la grâce prévenante de Dieu par Jésus Christ [1553](#) , c'est-à-dire dans un appel de Dieu par lequel ils sont appelés sans aucun mérite en eux. De la sorte, ceux qui s'étaient détournés de Dieu par leurs péchés, poussés et aidés par la grâce, se disposent à se tourner vers la justification que Dieu leur accorde, en acquiesçant et coopérant librement à cette même grâce [1554-1555](#) . De cette manière, Dieu touchant le coeur de l'homme par l'illumination de l'Esprit Saint, d'une part l'homme lui-même n'est pas totalement sans rien faire, lui qui accueille cette inspiration qu'il lui est possible de rejeter, d'autre part, pourtant, sans la grâce de Dieu, il ne lui est pas possible, par sa propre volonté, d'aller vers la justice en présence de Dieu [1553](#) . Aussi, lorsqu'il est dit dans la sainte Ecriture " Tournez- vous vers moi et moi je me tournerai vers vous" [Za 1,3](#)], notre liberté nous est rappelée ; lorsque nous répondons "Tourne-nous vers toi, Seigneur, et nous nous convertirons" [Lm 5,21](#), nous reconnaissons que la grâce de Dieu nous prévient.

Chap. 6. Mode de la préparation

1526

Les hommes sont disposés à la justice elle-même [1557- 1559](#) lorsque, poussés et aidés par la grâce divine, concevant en eux la foi qu'ils entendent prêcher [Rm 10,17](#), ils vont librement vers Dieu, croyant qu'est vrai tout ce qui a été divinement révélé et promis [1562-1564](#) et, avant tout que Dieu justifie l'impie " par sa grâce, au moyen de la Rédemption qui est dans le Christ Jésus" [Rm 3,24](#) ; lorsque, aussi, comprenant qu'ils sont pécheurs et passant de la crainte de la justice divine, qui les frappe fort utilement [1558](#) , à la considération de la miséricorde de Dieu, ils s'élèvent à l'espérance, confiants que Dieu, à cause du Christ, leur sera favorable, commencent à l'aimer comme source de toute justice, et, pour cette raison, se dressent contre les péchés, animés par une sorte de haine et de détestation [1559](#) , c'est-à-dire par cette pénitence que l'on doit faire avant le baptême [Ac 2,38](#) ; lorsque, enfin, ils se proposent de recevoir le baptême, de commencer une vie nouvelle et d'observer les commandements divins.

1527

De cette disposition il est écrit : "Celui qui approche de Dieu doit croire qu'il est et qu'il récompense ceux qui le cherchent" [He 11,6](#), et: "Aie confiance, mon fils, tes péchés te sont remis" [Mt 9,2](#), et "La crainte du Seigneur chasse les péchés" [Si 1,27](#), et: "Faites pénitence et que chacun de vous soit baptisé au nom de Jésus Christ, pour la rémission de ses péchés, et vous recevrez le don de l'Esprit Saint " [Ac 2,38](#), et "Allez donc, enseignez toutes les nations, les baptisant au nom du Père et du Fils et du Saint-Esprit, leur apprenant à observer tout ce que je vous ai commandé [Mt 28,19-20](#) et : "Préparez vos coeurs pour le Seigneur " [1S 7,3](#).

Chap. 7 La justification de l'impie et ses causes.

1528

Cette disposition ou préparation est suivie par la justification elle-même, qui n'est pas seulement rémission des péchés [1561](#) , mais à la fois sanctification et rénovation de l'homme intérieur par la réception volontaire de la grâce et des dons. Par là, d'injuste l'homme devient juste, d'ennemi ami, en sorte qu'il est "Héritier, en espérance, de la vie éternelle" [Tt 3,7](#)

1529

Les causes de cette justification sont celles-ci : cause finale, la gloire de Dieu et du Christ, et la vie éternelle ; cause efficiente : Dieu qui, dans sa miséricorde, lave et sanctifie gratuitement [1Co 6,11](#) par le sceau et l'onction [2Co 1,21-22](#) de l'Esprit Saint promis "qui est le gage de notre héritage" [Ep 1,13-14](#) ; cause méritoire : le Fils unique bien-aimé de Dieu, notre Seigneur Jésus Christ qui, "alors que nous étions ennemis" [Rm 5,10](#), "à cause du grand amour dont il nous a aimés" [Ep 2,4](#), par sa très sainte Passion sur le bois de la croix nous a mérité la justification [1560](#) et a satisfait pour nous à Dieu son Père ; cause instrumentale, le sacrement du baptême, "sacrement de la foi" sans laquelle il n'y a jamais eu de justification pour personne.

Enfin l'unique cause formelle est la justice de Dieu, "non pas celle par laquelle il est juste lui-même, mais celle par laquelle elle nous fait justes " [1560-1561](#) , c'est-à-dire celle par laquelle, l'ayant reçue en don de lui, nous sommes "renouvelés par une transformation spirituelle de notre esprit" [Ep 4,23](#) nous ne sommes pas seulement réputés justes, mais nous sommes dits et nous sommes vraiment justes [1Jn 3,1](#), recevant chacun en nous la justice, selon la mesure que l'Esprit Saint partage à chacun comme il le veut [1Co 12,11](#) et selon la

disposition et la coopération propres à chacun.

1530

En effet, bien que personne ne puisse être juste que si les mérites de la Passion de notre Seigneur Jésus Christ lui sont communiqués, c'est cependant ce qui se fait dans la justification de l'impie, alors que, par le mérite de cette très sainte Passion, la charité de Dieu est répandue par l'Esprit Saint dans les coeurs [Rm 5,5](#) de ceux qui sont justifiés et habite en eux [1561](#) . Aussi, avec la rémission des péchés, l'homme reçoit-il dans la justification même par Jésus Christ, en qui il est inséré, tous les dons suivants infus en même temps: la foi, l'espérance et la charité.

1531

Car la foi à laquelle ne se joignent ni l'espérance ni la charité n'unit pas parfaitement au Christ et ne rend pas membre vivant de son corps. Pour cette raison, l'on dit en toute vérité que la foi sans les oeuvres est morte et inutile [Jc 2,17-20](#) [1569](#) , et que dans le Christ Jésus ni la circoncision, ni l'incirconcision n'ont de valeur, mais la foi "qui opère par la charité" [Ga 5,6](#) [Ga 6,15](#).

C'est elle que, selon la tradition des apôtres, les catéchumènes demandent à l'Eglise avant le sacrement du baptême, quand ils demandent "la foi qui procure la vie éternelle " que, sans l'espérance et la charité, la foi ne peut procurer. Aussi entendent-ils immédiatement la parole du Christ : " Si tu veux entrer dans la vie, observe les commandements " [Mt 19,17](#) [1568-1570](#) . C'est pourquoi lorsqu'ils reçoivent la justice véritable et chrétienne, cette première robe [Lc 15,22](#) qui leur est donnée par le Christ à la place de celle que, par sa désobéissance, Adam a perdue pour lui et pour nous, il est ordonné aussitôt à ceux qui viennent de renaître de la conserver blanche et sans tache, pour l'apporter devant le tribunal de notre Seigneur Jésus Christ et avoir la vie éternelle.

[Chap. 8. Comment comprendre que l'impie est justifié par la](#)

[foi et gratuitement](#)

1532

Lorsque l'Apôtre dit que l'homme est "justifié par la foi" [1559](#) et gratuitement [Rm 3,22-24](#), il faut comprendre ces mots dans le sens où l'a toujours et unanimement tenu et exprimé l'Eglise catholique, à savoir que si nous sommes dits être justifiés par la foi, c'est parce que "la foi est le commencement du salut de l'homme", le fondement et la racine de toute justification, que sans elle "il est impossible de plaire à Dieu" [He 11,6](#) et de parvenir à partager le sort de ses enfants [2P 1,4](#) ; et nous sommes dits être justifiés gratuitement parce que rien de ce qui précède la justification, que ce soit la foi ou les oeuvres, ne mérite cette grâce de la justification. En effet " Si c'est une grâce, elle ne vient pas des oeuvres ; autrement (comme le dit le même Apôtre) la grâce n'est plus la grâce " [Rm 11,6](#).

[Chap. 9. Contre la vaine confiance des hérétiques](#)

1533

Bien qu'il soit indispensable de croire que les péchés ne sont et n'ont jamais été remis que gratuitement par miséricorde divine à cause du Christ, cependant personne ne doit, en se targuant de la confiance et de la certitude que ses péchés sont remis et en se reposant sur

cela, dire que ses péchés sont ou ont été remis, alors que cette confiance vaine et éloignée de toute piété peut exister chez des hérétiques et des schismatiques, bien plus que de notre temps elle existe et est prêchée à grand bruit contre l'Eglise catholique [1562](#) .

1534

Mais il ne faut pas non plus affirmer que tous ceux qui ont été vraiment justifiés doivent être sans aucune hésitation convaincus en eux- mêmes qu'ils ont été justifiés, ni que personne n'est absous de ses péchés et justifié, sauf celui qui croit avec certitude qu'il a été absous et justifié, et que c'est par cette seule foi que se réalise l'absolution et la justification [1564](#) , comme si celui qui ne croit pas cela mettrait en doute les promesses de Dieu et l'efficacité de la mort et de la Résurrection du Christ. En effet, de même qu'aucun homme pieux ne doit mettre en doute la miséricorde de Dieu, les mérites du Christ, la vertu et l'efficacité des sacrements, de même quiconque se considère lui-même, ainsi que sa propre faiblesse et ses mauvaises dispositions, peut être rempli d'effroi et de crainte au sujet de sa grâce [1563](#) , puisque personne ne peut savoir, d'une certitude de foi excluant toute erreur, qu'il a obtenu la grâce de Dieu.

Chap. 10. L'accroissement de la grâce reçue

1535

Ainsi donc, ceux qui ont été justifiés et sont devenus " amis de Dieu " et "membres de sa famille " [Jn 15,15](#) [Ep 2,19](#) marchant "de vertu en vertu" [Ps 83,8](#) se renouvellent (comme dit l'Apôtre) de jour en jour [2Co 4,16](#), c'est-à- dire en mortifiant les membres de leur chair [Col 3,5](#) et en les présentant comme des armes à la justice pour la sanctification [Rm 6,13-19](#), par l'observation des commandements de Dieu et de l'Eglise ; ils croissent dans cette justice reçue par la grâce du Christ, la foi coopérant aux bonnes oeuvres [Jc 2,22](#) et ils sont davantage justifiés (1574) ; [1582](#) , selon ce qui est écrit : "Celui qui est juste, sera encore justifié" [Ap 22,11](#) et aussi : " Ne crains pas d'être justifié jusqu'à la mort" [Si 18,22](#) et encore "Vous voyez que l'homme est justifié par les oeuvres et non par la foi seule" [Jc 2,24](#) Cet accroissement de justice, la sainte Eglise le demande quand elle dit dans la prière : "Seigneur, augmente en nous la foi, l'espérance et la charité."

Chap. 11. L'observation des commandements. Sa nécessité et sa

possibilité.

1536

Personne, si justifié soit-il, ne doit penser qu'il est libéré de l'observation des commandements [1570](#) . Personne ne doit user de cette expression téméraire et interdite sous peine d'anathèmes par les Pères, à savoir que pour l'homme justifié les commandements de Dieu sont impossibles à observer [1568](#) ; [1572](#) ; [397](#) . "Car Dieu ne commande pas de choses impossibles, mais en commandant il t'invite à faire ce que tu peux et à demander ce que tu ne peux pas ", et il t'aide pour que tu le puisses ; ses commandements ne sont pas pesants [1Jn 5,3](#), son joug est doux et son fardeau léger [Mt 11,30](#) En effet, ceux qui sont enfants de Dieu aiment le Christ ; ceux qui l'aiment (comme il en témoigne lui-même) gardent ses paroles [Jn 14,23](#) ce qui leur est toujours possible avec l'aide de Dieu.

1537

Bien qu'en cette vie mortelle, aussi saints et justes qu'ils soient, ils tombent parfois au moins dans les péchés légers et quotidiens, qu'on appelle aussi véniels [1573](#), ils ne cessent pas pour autant d'être justes. En effet l'expression humble et authentique des justes est celle-ci : "Remets-nous nos dettes" [Mt 6,12 229 ss.](#) .

C'est pourquoi les justes eux-mêmes doivent se sentir d'autant plus obligés à marcher dans la voie de la justice que, désormais " libérés du péché, devenus serviteurs de Dieu " [Rm 6,22](#), vivant "dans la tempérance, la justice et la piété " [Tt 2,12](#), ils peuvent progresser par le Christ Jésus qui leur a ouvert l'accès à cette grâce [Rm 5,2](#). Car ceux qu'il a justifiés une fois, "Dieu ne les abandonne pas, à moins qu'il ne soit d'abord abandonné par eux".

1538

C'est pourquoi personne ne doit se rassurer dans la foi seule [1559](#) ; [1569](#) ; [1570](#), pensant que par la foi seule il a été constitué héritier et obtiendra l'héritage, même s'il ne souffre pas avec le Christ pour être glorifié avec lui [Rm 8,17](#). Car le Christ lui-même (comme le dit l'Apôtre), "tout Fils de Dieu qu'il fût, a appris par ses souffrances à obéir, et, ayant tout accompli, est devenu cause de salut éternel pour tous ceux qui lui obéissent" [He 5,8-9](#).

C'est pourquoi l'Apôtre lui-même avertit ceux qui ont été justifiés en ces termes : " Ne savez-vous pas que, dans les courses du stade, tous courent, mais un seul obtient le prix ? Courez de manière à le remporter. Pour moi, donc, c'est ainsi que je cours, non à l'aventure ; c'est ainsi que je combats, non comme en frappant dans le vide. Mais je châtie mon corps et je le réduis en esclavage, de peur qu'après avoir prêché aux autres je ne sois moi-même éliminé" [1Co 9,24](#) ss. Et Pierre, le prince des Apôtres "Appliquez-vous à rendre certaine votre vocation et votre élection par vos bonnes oeuvres ; en agissant ainsi vous ne pécherez jamais" [2P 1,10](#).

1539

Il est par là évident qu'ils s'opposent à la doctrine orthodoxe de la religion ceux qui disent que, dans toute bonne action, le juste pèche au moins véniellement [1575](#) ; [1481](#) ss. ou (ce qui est plus intolérable) mérite les peines éternelles ; de même aussi ceux qui déclarent que les justes pèchent dans toutes leurs actions, si, voulant secouer en eux l'indolence et s'encourager à courir dans le stade, ils considèrent, en même temps que la glorification mise en premier lieu, la récompense éternelle [1576](#) ; [1581](#), alors qu'il est écrit : "J'ai disposé mon coeur à la pratique de tes prescriptions à cause de la récompense" [Ps 118,112](#), et que l'Apôtre dit de Moïse qu'il "avait les yeux fixés sur la récompense" [He 11,26](#).

Chap. 12. On doit se garder d'une présomption téméraire

concernant la prédesti

1540

Personne non plus, aussi longtemps qu'il vit dans la condition mortelle, ne doit présumer du mystère caché de la prédestination divine qu'il déclare avec certitude qu'il est absolument du nombre des prédestinés [1565](#), comme s'il était vrai qu'une fois justifié ou bien il ne puisse plus pécher [1573](#) ou bien, s'il venait à pécher, il doive se promettre une repentance certaine. Car, à moins d'une révélation spéciale, on ne peut savoir ceux que Dieu s'est choisis [1566](#).

Chap. 13. Le don de la persévérance

1541

Il en est de même du don de la persévérance [1566](#) . Il est écrit à son sujet : "Celui qui persévérera jusqu'à la fin sera sauvé" [Mt 10,22](#) [Mt 24,13](#): cela ne peut se faire que par celui qui "a le pouvoir de maintenir celui qui est debout pour qu'il continue de l'être" [Rm 14,4](#) et de relever celui qui tombe. Que personne donc ne se promette rien de sûr avec une certitude absolue, bien que tous doivent placer et faire reposer dans le secours de Dieu la plus ferme espérance. Car Dieu, s'ils ne sont pas infidèles à sa grâce, mènera à son terme la bonne oeuvre, comme il l'a déjà commencée [Ph 1,6](#), opérant en eux le vouloir et le faire [Ph 2,13](#) [1572](#) .

Pourtant, que ceux qui se croient être debout, veillent à ne pas tomber [1Co 10,12](#) et travaillent à leur salut avec crainte et tremblement [Ph 2,12](#) dans les fatigues, les veilles, les aumônes, les prières et les offrandes, dans le jeûne et la chasteté [2Co 6,5-6](#). Sachant, en effet, qu'ils sont nés de nouveau dans l'espérance de la gloire [1P 1,3](#) mais pas encore dans la gloire, ils doivent avoir des craintes concernant le combat qui leur reste contre la chair, contre le monde, contre le diable, combat dans lequel ils ne peuvent être vainqueurs que si, avec la grâce de Dieu, ils obéissent aux paroles de l'Apôtre: " Nous ne sommes plus tenu, vis-à-vis de la chair, de vivre selon la chair. Si vous vivez, en effet, selon la chair, vous mourrez. Mais si par l'Esprit vous faites mourir les oeuvres de la chair, vous vivrez " [Rm 8,12-13](#).

Chap. 14. Ceux qui sont tombés et leur relèvement

1542

Ceux qui, après avoir reçu la grâce de la justification, en sont déchus par le péché pourront être de nouveau justifiés [1579](#) lorsque, poussés par Dieu, ils feront en sorte de retrouver la grâce perdue au moyen du sacrement de la pénitence, grâce aux mérites du Christ. Ce mode de justification est le relèvement du pécheur, que les saints Pères ont fort bien appelé "la seconde planche après le naufrage qu'est la perte de la grâce". En effet pour ceux qui tombent dans le péché après le baptême, le Christ Jésus a institué le sacrement de la pénitence, lorsqu'il dit "Recevez le Saint-Esprit, à ceux à qui vous remettrez les péchés, ils seront remis, et ils seront retenus à ceux à qui vous les retiendrez " [Jn 20,22-23](#).

1543

Aussi faut-il enseigner que la pénitence du chrétien après une chute est très différente de la pénitence baptismale. Elle comprend non seulement l'abandon des péchés et leur détestation, ou "un coeur contrit et humilié" [Ps 50,19](#) mais aussi la confession sacramentelle de ceux-ci, ou du moins le désir de la faire en temps opportun, l'absolution par un prêtre, et, de plus, la satisfaction par le jeûne, les aumônes, les prières et autres pieux exercices de la vie spirituelle, non pour remettre la peine éternelle - laquelle est remise en même temps que la faute par le sacrement ou le désir du sacrement -, mais pour remettre la faute temporelle [1580](#) qui (comme l'enseigne l'Écriture sainte) n'est pas toujours totalement remise, comme elle l'est au baptême, à ceux qui, ingrats envers la grâce de Dieu qu'ils ont reçue, ont contristé l'Esprit Saint [Ep 4,30](#) et n'ont pas craint de violer le Temple de Dieu [1Co 3,17](#)

Il est écrit de cette pénitence : "Souviens-toi d'où tu es tombé, fais pénitence et reviens à tes premières oeuvres" [Ap 2,51](#) et aussi : "La tristesse selon Dieu produit une pénitence pour un salut durable" [2Co 7,10](#) et encore "Faites pénitence" [Mt 3,2](#) [Mt 4,17](#), et "Faites de dignes fruits de pénitence" [Mt 3,8](#) [Lc 3,8](#).

Chap. 15. Tout péché mortel fait perdre la grâce, mais non la foi.

1544

Contre les esprits rusés de certains hommes qui, "par de doux discours et des bénédictions, séduisent les coeurs simples" [Rm 16,18](#), il faut affirmer que la grâce de la justification, qui a été reçue, se perd non seulement par l'infidélité [1577](#), par laquelle se perd aussi la foi elle-même, mais aussi par n'importe quel péché mortel, bien qu'alors ne se perde pas la foi [1578](#). On défend ainsi la doctrine de la Loi divine qui exclut du Royaume de Dieu non seulement les infidèles, mais aussi les fidèles fornicateurs, adultères, efféminés, sodomites, voleurs, avarés, ivrognes, médisants, rapaces [1Co 6,9-10](#) et tous les autres qui commettent des péchés mortels dont, avec l'aide de la grâce divine, ils peuvent s'abstenir et à cause desquels ils sont séparés de la grâce du Christ [1577](#).

[Chap. 16. Le fruit de la justification : le mérite, les](#)

[bonnes oeuvres. Sa nat](#)

1545

C'est donc dans cette perspective qu'il faut proposer aux hommes justifiés, qu'ils aient sans cesse gardé la grâce reçue ou qu'ils l'aient recouvrée après l'avoir perdue, les mots de l'Apôtre : "Soyez riches de toute oeuvre bonne, sachant que votre labeur n'est pas vain dans le Seigneur" [1Co 15,58](#) car "Dieu n'est pas injuste au point d'oublier ce que vous avez fait et la charité dont vous avez fait preuve en son nom" [He 6,10](#), et : "Ne perdez pas votre confiance ; elle aura une grande récompense" [He 10,35](#). Et c'est pourquoi, à ceux qui agissent bien "jusqu'à la fin" [Mt 10,22](#) [Mt 24,13](#) et qui espèrent en Dieu, il faut proposer la vie éternelle à la fois comme la grâce miséricordieusement promise par le Christ Jésus aux fils de Dieu et "comme la récompense", que Dieu, selon la promesse qu'il a faite lui-même, accordera à leurs oeuvres bonnes et à leurs mérites [1576](#) ; [1582](#). Telle est, en effet, "la couronne de justice" dont l'Apôtre disait qu'elle lui était "réservée après son combat et sa course et lui serait donnée par le juste juge, non seulement à lui, mais aussi à tous ceux qui attendent avec amour son avènement" [2Tm 4,7-8](#).

1546

Le Christ Jésus lui-même communique constamment sa force à ceux qui ont été justifiés, comme la tête aux membres [Ep 4,15](#), comme le cep aux sarments [Jn 15,5](#) force qui toujours précède, accompagne et suit leurs bonnes oeuvres et sans laquelle celles-ci ne pourraient en aucune manière être agréables à Dieu et méritoires [1552](#). Aussi faut-il croire qu'il ne manque rien d'autre aux justifiés eux-mêmes pour qu'ils soient estimés avoir pleinement satisfait à la Loi de Dieu, dans les conditions de cette vie, par ces oeuvres qui ont été faites en Dieu [Jn 3,21](#), et avoir vraiment mérité d'obtenir, en son temps, la vie éternelle [1582](#), si toutefois ils meurent dans la grâce [Ap 14,13](#). Le Christ notre Sauveur ne dit-il pas : "Si quelqu'un boit de l'eau que je lui donnerai, il n'aura jamais soif ; elle deviendra en lui une source d'eau jaillissant pour la vie éternelle" [Jn 4,14](#) ?

1547

Ainsi notre justice personnelle n'est pas établie comme venant personnellement de nous [2Co 3,5](#) et la justice de Dieu n'est ni méconnue ni rejetée [Rm 10,3](#). En effet cette justice est dite nôtre, parce que nous sommes justifiés par cette justice qui habite en nous [1560](#) ; [1561](#) ; et cette même justice est celle de Dieu, parce qu'elle est répandue en nous par Dieu et par les mérites du Christ.

1548

Il ne faut pas omettre ceci : la sainte Ecriture attribue, certes, une telle valeur aux bonnes oeuvres que le Christ promet que même celui qui donne à l'un de ses plus petits un verre d'eau fraîche ne perdra pas sa récompense [Mt 10,42](#) [Mc 9,40](#) ; et l'Apôtre atteste que notre "légère tribulation d'un instant nous prépare au-delà de toute mesure un poids éternel de gloire dans les cieux" [2Co 4,17](#) Cependant, loin de nous de penser que le chrétien se confie ou se glorifie en lui-même et non pas dans le Seigneur [1Co 1,31](#) [2Co 10,17](#) dont la bonté envers les hommes est si grande qu'il veut que ses dons soient leurs mérites [1582](#) ; [248](#) .

1549

Et parce que " nous péchons tous en bien des choses [Jc 3,2](#) [1573](#) , chacun doit avoir devant les yeux non seulement la miséricorde et la bonté, mais aussi la sévérité et le jugement, et l'on ne doit pas se juger soi-même, même si on n'est conscient d'aucune faute. Car toute la vie des hommes doit être examinée et jugée non pas par un jugement d'homme, mais par celui de Dieu " qui éclairera les secrets des ténèbres et rendra manifestes les secrets des cœurs ; et alors chacun recevra de Dieu la louange qui lui revient " [1Co 4,4](#) s., lui qui, comme il est écrit, " rendra à chacun selon ses oeuvres" [Rm 2,6](#)

1550

Après avoir exposé la doctrine catholique concernant la justification [1583](#) , que chacun recevra fidèlement et fermement pour être justifié, le saint concile a jugé bon d'y joindre les canons suivants, pour que tous sachent non seulement ce qu'ils doivent tenir et suivre, mais aussi ce qu'ils doivent éviter et fuir.

[Canons sur la justification.](#)**1551**

1. Si quelqu'un dit que l'homme peut être justifié devant Dieu par ses oeuvres - que celles-ci soient accomplies par les forces de la nature humaine ou par l'enseignement de la loi - sans la grâce divine venant par Jésus Christ : qu'il soit anathème [1521](#) .

1552

2. Si quelqu'un dit que la grâce divine venant par Jésus Christ n'est donnée que pour que l'homme puisse plus facilement vivre dans la justice et mériter la vie éternelle, comme si, par le libre arbitre et sans la grâce, il pouvait parvenir à l'une et à l'autre chose, toutefois péniblement et difficilement : qu'il soit anathème [1524 ss](#) .

1553

3. Si quelqu'un dit que, sans l'inspiration prévenante du Saint-Esprit et sans son aide, l'homme peut croire, espérer et aimer, ou se repentir, comme il le faut, pour que lui soit accordée la grâce de la justification : qu'il soit anathème [1525](#) .

1554

4. Si quelqu'un dit que le libre arbitre de l'homme, mû et poussé par Dieu, ne coopère en rien quand il acquiesce à Dieu, qui le pousse et l'appelle à se disposer et préparer à obtenir la grâce de la justification, et qu'il ne peut refuser d'acquiescer, s'il le veut, mais que tel un être inanimé il ne fait absolument rien et se comporte purement passivement: qu'il soit anathème [1525](#) .

1555

5. Si quelqu'un dit que, après le péché d'Adam, le libre arbitre de l'homme a été perdu et

éteint, ou qu'il est une réalité qui n'en porte que le nom, bien plus un nom sans réalité, une fiction enfin introduite par Satan dans l'Eglise : qu'il soit anathème [1521](#) ; [1525](#) ; [1486](#)].

1556

6. Si quelqu'un dit qu'il n'est pas au pouvoir de l'homme de s'engager dans les voies du mal, mais que ses mauvaises comme ses bonnes actions sont l'oeuvre de Dieu, non seulement parce qu'il les permet, mais encore proprement et par lui-même, tellement que la trahison de Judas ne serait pas moins son oeuvre propre que la vocation de Paul : qu'il soit anathème.

1557

7. Si quelqu'un dit que toutes les oeuvres accomplies avant la justification, de quelque façon qu'elles le soient, sont vraiment des péchés et méritent la haine de Dieu, ou que plus on fait d'efforts pour se disposer à la grâce, plus on pèche gravement : qu'il soit anathème [1526](#) .

1558

8. Si quelqu'un dit que la crainte de l'enfer, par laquelle, en nous affligeant de nos péchés, nous nous réfugions dans la miséricorde de Dieu ou nous nous abstenons de pécher, est un péché ou rend les hommes encore pires : qu'il soit anathème [1526](#) ; [1456](#) .

1559

9. Si quelqu'un dit que l'impie est justifié par la seule foi, entendant par là que rien d'autre n'est requis pour coopérer à l'obtention de la grâce, et qu'il ne lui est en aucune manière nécessaire de se préparer et disposer par un mouvement de sa volonté : qu'il soit anathème [1532](#) ; [1538](#) ; [1465](#) ; [1460 ss](#) .

1560

10. Si quelqu'un dit que les hommes sont justifiés sans la justice du Christ, par laquelle il a mérité pour nous, ou qu'ils sont formellement justes par cette justice : qu'il soit anathème [1523](#) ; [1529](#) .

1561

11. Si quelqu'un dit que les hommes sont justifiés ou bien par la seule imputation de la justice du Christ, ou bien par la seule rémission des péchés, à l'exclusion de la grâce et de la charité qui est répandue dans leurs coeurs par l'Esprit Saint [Rm 5,5](#) et habite en eux, ou encore que la grâce par laquelle nous sommes justifiés est seulement la faveur de Dieu : qu'il soit anathème [1528-1531](#) [1545 ss](#) .

1562

12. Si quelqu'un dit que la foi qui justifie n'est rien d'autre que la confiance en la miséricorde divine, qui remet les péchés à cause du Christ, ou que c'est par cette seule confiance que nous sommes justifiés : qu'il soit anathème. [1533](#) .

1563

13. Si quelqu'un dit qu'il est indispensable à tout homme, pour obtenir la rémission des péchés, de croire avec certitude et sans aucune hésitation venant de sa faiblesse personnelle ou de son manque de disposition que ses péchés lui sont remis : qu'il soit anathème [1533 s](#) ; [1460-1464](#) .

1564

14. Si quelqu'un dit que l'homme est absous de ses péchés et justifié parce qu'il croit avec une certitude qu'il est absous et justifié, ou que n'est vraiment justifié que celui qui croit qu'il est justifié, et que cette seule foi réalise l'absolution et la justification : qu'il soit anathème. [1533 s](#) ; [1460-1464](#) .

1565

15. Si quelqu'un dit que l'homme né de nouveau et justifié est tenu par la foi de croire qu'il est certainement au nombre des prédestinés : qu'il soit anathème [1540](#) .

1566

16. Si quelqu'un dit avec une certitude absolue et infaillible qu'il aura certainement le grand don de la persévérance jusqu'à la fin [Mt 10,22](#) [Mt 24,13](#) à moins qu'il ne l'ait appris par une révélation spéciale : qu'il soit anathème [1540 s](#)

1567

17. Si quelqu'un dit que la grâce de la justification n'échoit qu'à ceux qui sont prédestinés à la vie et que tous les autres qui sont appelés, le sont assurément, mais ne reçoivent pas la grâce, parce que prédestinés au mal par la puissance divine : qu'il soit anathème.

1568

8. Si quelqu'un dit que les commandements de Dieu sont impossibles à observer même pour l'homme justifié et établi dans la grâce : qu'il soit anathème [1536s](#) .

1569

19. Si quelqu'un dit que rien n'est commandé dans l'Evangile en dehors de la foi, que les autres choses sont indifférentes, ni commandées, ni défendues, mais libres, ou que les dix commandements ne concernent pas les chrétiens : qu'il soit anathème [1536s](#) .

1570

20. Si quelqu'un dit que l'homme justifié, aussi parfait qu'il soit, n'est pas tenu d'observer les commandements de Dieu et de l'Eglise, mais seulement de croire, comme si l'Evangile était une pure et simple promesse de la vie éternelle sans la condition d'observer les commandements : qu'il soit anathème [1536s](#) .

1571

21. Si quelqu'un dit que le Christ Jésus a été donné par Dieu aux hommes comme rédempteur, en qui se confier, et non pas aussi comme législateur à qui obéir : qu'il soit anathème.

1572

22. Si quelqu'un dit que le justifié soit peut persévérer dans la justice sans un secours spécial de Dieu, soit ne le peut pas avec ce secours : qu'il soit anathème [1541](#) .

1573

23. Si quelqu'un dit que l'homme une fois justifié ne peut plus pécher ni perdre la grâce, et que donc celui qui tombe et pèche n'a jamais été vraiment justifié : ou, au contraire, qu'il peut dans toute sa vie éviter tous les péchés, même véniels, à moins que ce soit par un privilège spécial de Dieu, comme l'Eglise le tient au sujet de la bienheureuse Vierge : qu'il soit anathème [1537](#) ; [1549](#) .

1574

24. Si quelqu'un dit que la justice reçue ne se conserve pas et même ne s'accroît pas devant Dieu par les bonnes oeuvres, mais que ces oeuvres ne sont que le fruit et le signe de la justification obtenue et non pas aussi la cause de son accroissement : qu'il soit anathème [1535](#) .

1575

25. Si quelqu'un dit qu'en toute bonne oeuvre le juste pèche au moins véniellement ou (ce

qui est plus intolérable) mortellement, et qu'il mérite pour cela les peines éternelles ; qu'il n'est pas damné à cause de cela seulement, parce que Dieu n'impute pas ses oeuvres pour la damnation : qu'il soit anathème [1539](#) ; [1481s](#) .

1576

26. Si quelqu'un dit que, pour les bonnes oeuvres qu'ils ont faites en Dieu [Jn 3,21](#), les justes ne doivent pas attendre et espérer de rétribution éternelle de la part de Dieu, en raison de sa miséricorde et des mérites de Jésus Christ, s'ils persévèrent jusqu'à la fin à faire le bien et à garder les commandements divins [Mt 10,22](#) [Mt 24,13](#) : qu'il soit anathème [1538](#) .

1577

27. Si quelqu'un dit qu'il n'y a aucun péché mortel, sauf celui d'infidélité, ou que la grâce une fois reçue ne peut être perdue par aucun autre péché, aussi grave et énorme soit-il, sauf par celui de l'infidélité : qu'il soit anathème [1544](#) .

1578

28. Si quelqu'un dit qu'une fois la grâce perdue par le péché, en même temps la foi est pour toujours perdue ou que la foi qui reste n'est pas une vraie foi, puisqu'elle n'est pas vivante [Jc 2,26](#), ou bien que celui qui a la foi sans la charité n'est pas un chrétien : qu'il soit anathème [1544](#) .

1579

29. Si quelqu'un dit que celui qui est tombé après le baptême ne peut pas se relever avec la grâce de Dieu, ou qu'il peut certes recouvrer la justice perdue, mais par la seule foi, sans le sacrement de la pénitence, comme l'a jusqu'ici professé, gardé et enseigné la sainte Eglise romaine universelle, instruite par notre Seigneur et les apôtres : qu'il soit anathème [1542](#) .

1580

30. Si quelqu'un dit que, après avoir reçu la grâce de la justification, tout pécheur pénitent voit sa faute remise et sa condamnation à la peine éternelle annulée, en sorte que ne reste aucune condamnation à une peine temporelle à expier, ou dans ce monde ou dans le monde à venir au purgatoire, avant que ne puisse s'ouvrir l'entrée au royaume des cieux qu'il soit anathème [1543](#) .

1581

31. Si quelqu'un dit que le justifié pèche en faisant le bien en vue d'une récompense éternelle : qu'il soit anathème [1539](#) .

1582

32. Si quelqu'un dit que les bonnes oeuvres de l'homme justifié sont les dons de Dieu, en telle sorte qu'elles ne soient pas aussi de bons mérites de justifié ; ou que, par les bonnes oeuvres qu'il fait par la grâce de Dieu et les mérites du Christ (dont il est un membre vivant), le justifié ne mérite pas vraiment un accroissement de la grâce, la vie éternelle et (s'il meurt dans la grâce) l'entrée dans la vie éternelle, ainsi que l'accroissement de gloire : qu'il soit anathème [1548](#) , [1545-1550](#) .

1583

33. Si quelqu'un dit que, par cette doctrine catholique sur la justification exposée par le saint concile dans le présent décret, il fait tort en partie à la gloire de Dieu ou aux mérites de Jésus Christ notre Seigneur et non plutôt que sont ainsi mises en lumière la vérité de notre foi et la gloire de Dieu et du Christ Jésus : qu'il soit anathème.

1996 Denzinger 1516

**Citations de
DS 1520-1550:**

Magistère

Casti Connubii:

[58](#)

Pastores Dabo Vobis:

[25](#)

Reconciliatio paenitentia:

[17](#)

Veritatis Splendor:

[46](#) [49](#) [68](#) [102](#)

Directoire clergé:

[51](#)

Catéchisme:

[161](#) [615](#) [617](#) [1059](#) [1426](#) [1446](#) [1815](#) [1821](#) [1989](#) [1992](#) [1993](#) [2005](#) [2009](#)

Catechismus:

[161](#) [615](#) [617](#) [1059](#) [1426](#) [1446](#) [1815](#) [1821](#) [1989](#) [1992](#) [1993](#) [2005](#) [2009](#)

Catéchisme France:

[268](#)

**Citations de
DS 1551-1583:**

Magistère

Lumen Gentium:

[51](#)

Reconciliatio paenitentia:

[17](#)

Veritatis Splendor:

[37](#) [68](#) [76](#) [102](#)

Catéchisme:

[411](#) [1031](#) [1035](#) [1037](#) [2016](#) [2068](#)

Catechismus:

[411](#) [1035](#) [1037](#) [2016](#) [2068](#)

1996 Denzinger 1583

7ème session, 3 Mars 1547, décret sur les sacrements

Préambule

1600

Pour compléter cette doctrine salutaire sur la justification, promulguée lors de la précédente session avec le consentement unanime de tous les pères, il a paru à propos de traiter des sacrements très saints de l'Eglise. C'est par eux que toute véritable justice ou commence, ou, une fois commencée, s'accroît, ou, perdue, est réparée.

C'est pourquoi le saint concile oecuménique et général de Trente,...

veut éliminer les erreurs et extirper les hérésies qui, apparues de notre temps, concernant les très saints sacrements, sont nées d'hérésies autrefois condamnées par nos Pères ou bien même ont été découvertes, nuisant grandement à la pureté de l'Eglise catholique et, au salut des âmes, attaché à l'enseignement des saintes Ecritures, aux traditions apostoliques et à l'accord unanime des Pères des autres conciles, ce saint concile a décidé de statuer et de décréter les canons suivants. Ceux qui restent encore pour porter à son terme l'oeuvre commencée seront, avec l'aide de l'Esprit Saint, publiés plus tard.

Canons sur les sacrements en général.

1601

1. Si quelqu'un dit que les sacrements de la Loi nouvelle n'ont pas été tous institués par Jésus Christ notre Seigneur ou bien qu'il y en a plus ou moins que sept, à savoir : le baptême, la confirmation, l'eucharistie, la pénitence, l'extrême-onction, l'ordre et le mariage, ou encore que l'un de ces sept n'est pas vraiment et proprement un sacrement : qu'il soit anathème.

1602

2. Si quelqu'un dit que ces sacrements de la Loi nouvelle ne diffèrent des sacrements de la Loi ancienne que parce que les cérémonies sont autres et que sont autres les rites extérieurs : qu'il soit anathème.

1603

3. Si quelqu'un dit que ces sept sacrements sont si égaux entre eux que d'aucune façon l'un n'est plus digne que l'autre : qu'il soit anathème.

1604

4. Si quelqu'un dit que les sacrements de la Loi nouvelle ne sont pas nécessaires au salut, mais superflus, et que, sans eux ou sans le désir de ceux-ci, les hommes obtiennent de Dieu la grâce de la justification [1559](#), étant admis que tous ne sont pas nécessaires à chacun : qu'il soit anathème.

1605

5. Si quelqu'un dit que ces sacrements n'ont été institués que pour nourrir la foi : qu'il soit anathème.

1606

6. Si quelqu'un dit que les sacrements de la Loi nouvelle ne contiennent pas la grâce qu'ils signifient ou qu'ils ne confèrent pas cette grâce elle-même à ceux qui n'y mettent pas d'obstacle [1451](#) , comme s'ils n'étaient que les signes extérieurs de la grâce et de la justice reçus par la foi, et des marques de profession chrétienne par lesquelles les fidèles sont distingués des infidèles parmi les hommes : qu'il soit anathème.

1607

7. Si quelqu'un dit que par de tels sacrements la grâce n'est pas donnée toujours et à tous, pour ce qui est de Dieu, même s'ils sont reçus comme il convient, mais seulement parfois et à quelques-uns : qu'il soit anathème.

1608

8. Si quelqu'un dit que la grâce n'est pas conférée ex opere operato par ces sacrements de la Loi nouvelle, mais que seule la foi en la promesse divine suffit pour obtenir la grâce : qu'il soit anathème.

1609

9. Si quelqu'un dit que dans les trois sacrements du baptême, de la confirmation et de l'ordre n'est pas imprimé dans l'âme un caractère, c'est-à-dire une marque spirituelle et indélébile telle qu'on ne peut les réitérer : qu'il soit anathème.

1610

10. Si quelqu'un dit que tous les chrétiens ont pouvoir sur la parole et sur l'administration des sacrements : qu'il soit anathème.

1611

11. Si quelqu'un dit que chez les ministres, alors qu'ils réalisent et confèrent les sacrements, l'intention n'est pas requise de faire au moins ce que fait l'Eglise : qu'il soit anathème. [1262](#) .

1612

12. Si quelqu'un dit qu'un ministre en état de péché mortel, du moment qu'il observe tout ce qui est essentiel concernant la réalisation ou la collation du sacrement, en réalise ou ne confère par un sacrement : qu'il soit anathème [1154](#) .

1613

13. Si quelqu'un dit que les rites reçus et approuvés de l'Eglise catholique, en usage dans l'administration solennelle des sacrements, peuvent être ou méprisés ou omis sans péché, au gré des ministres, ou encore être changés en d'autres nouveaux par tout pasteur des églises : qu'il soit anathème.

Canons sur le sacrement de baptême

1614

1. Si quelqu'un dit que le baptême de Jean a eu la même force que le baptême du Christ : qu'il soit anathème.

1615

2. Si quelqu'un dit que l'eau vraie et naturelle n'est pas chose nécessaire pour le baptême et si, en conséquence, il détourne au sens d'une métaphore les paroles de notre Seigneur Jésus Christ : " Si l'on ne renaît pas de l'eau et de l'Esprit Saint" [Jn 3,5](#) : qu'il soit anathème.

1616

3. Si quelqu'un dit que dans l'Eglise romaine, qui est Mère et maîtresse de toutes les Eglises, ne se trouve pas la vraie doctrine sur le sacrement de baptême : qu'il soit anathème.

1617

4. Si quelqu'un dit que le baptême, même donné par des hérétiques au nom du Père et du Fils et du Saint-Esprit, avec l'intention de faire ce que fait l'Eglise, n'est pas un vrai baptême : qu'il soit anathème.

1618

5. Si quelqu'un dit que le baptême est libre, c'est-à-dire n'est pas nécessaire pour le salut : qu'il soit anathème [1524](#) .

1619

6. Si quelqu'un dit que le baptisé ne peut pas, même s'il le voulait, perdre la grâce, quelque nombreux que soient ses péchés, sauf s'il ne veut pas croire : qu'il soit anathème [1544](#) .

1620

7. Si quelqu'un dit que les baptisés, par leur baptême, ne sont pas obligés qu'à la foi, mais non à l'observation de toute la Loi du Christ : qu'il soit anathème.

1621

8. Si quelqu'un dit que les baptisés sont libres par rapport à tous les commandements de la sainte Eglise, aussi bien ceux qui sont écrits que ceux qui sont transmis, en sorte qu'ils ne soient tenus de les observer que s'ils veulent spontanément s'y soumettre : qu'il soit anathème.

1622

9. Si quelqu'un dit que l'on doit rappeler aux hommes le souvenir du baptême, de telle manière qu'ils comprennent que tous les vœux faits après le baptême sont nuls, en vertu de la promesse déjà faite lors du baptême lui-même, comme si ces vœux portaient atteinte et à la foi qu'ils ont alors professée et au baptême lui-même : qu'il soit anathème.

1623

10. Si quelqu'un dit que tous les péchés commis après le baptême sont remis ou rendus véniels par le seul souvenir et par la foi du baptême qui a été reçu : qu'il soit anathème.

1624

11. Si quelqu'un dit que le vrai baptême, conféré selon les rites, doit être réitéré pour celui qui a renié la foi du Christ parmi les infidèles, lorsqu'il s'est converti et a fait pénitence: qu'il soit anathème.

1625

12. Si quelqu'un dit que personne ne doit être baptisé qu'à l'âge où le Christ a été baptisé ou bien à l'article de la mort : qu'il soit anathème.

1626

13. Si quelqu'un dit que les petits enfants, par le fait qu'ils ne font pas acte de foi, ne doivent pas être comptés parmi les fidèles, après qu'ils ont reçu le baptême, et que, pour cette raison, ils doivent être rebaptisés quand ils sont arrivés à l'âge de discrétion, ou qu'il est préférable d'omettre leur baptême plutôt que de les baptiser dans la seule foi de l'Eglise, eux qui ne croient pas par un acte personnel de foi : qu'il soit anathème.

1627

14. Si quelqu'un dit que l'on doit demander à ces petits enfants ainsi baptisés, lorsqu'ils ont grandi, s'ils veulent ratifier ce que les parrains ont promis en leur nom quand ils ont été baptisés et que ceux qui répondent qu'ils ne le veulent pas, on doit les laisser à leur libre arbitre et ne les contraindre par aucune peine à une vie chrétienne, sauf en les écartant de la

réception de l'eucharistie et des autres sacrements jusqu'à ce qu'ils s'amendent

qu'il soit anathème.

Canons sur le sacrement de confirmation.

1628

1. Si quelqu'un dit que la confirmation des baptisés est une cérémonie vaine et non pas plutôt un sacrement véritable et proprement dit, ou qu'elle ne fut autrefois rien d'autre qu'une catéchèse, par laquelle ceux qui approchaient de l'adolescence rendaient compte de leur foi en présence de l'Eglise

qu'il soit

anathème.

1629

2. Si quelqu'un dit que font injure à l'Esprit Saint ceux qui attribuent quelque vertu au saint chrême de la confirmation: qu'il soit anathème.

1630

3. Si quelqu'un dit que le ministre ordinaire de la confirmation n'est pas l'évêque seul, mais n'importe quel simple prêtre : qu'il soit anathème [1318](#) .

Continuation du Concile de Trente sous Jules III

JULES

III: 7 février 15

13ème session, 11 octobre 1551 : décret sur le sacrement de

l'eucharistie.

Préambule

1635

Le saint concile oecuménique et général de Trente... s'est réuni, non sans être particulièrement conduit et gouverné par l'Esprit Saint, dans le but d'exposer la véritable et antique doctrine sur la foi et les sacrements et pour porter remède à toutes les hérésies et à tous les autres très graves dommages qui, aujourd'hui, troublent malheureusement l'Eglise de Dieu et la divisent en de nombreuses et diverses parties. Il a cependant, dès le début, eu spécialement à coeur d'arracher jusqu'à la racine l'ivraie des erreurs et schismes exécrables que l'ennemi, en ces temps malheureux qui sont les nôtres, a semé [Mt 13,15](#) dans la doctrine

de la foi, dans l'usage et le culte de la sainte eucharistie, elle que notre Seigneur a pourtant laissée dans son Eglise comme le symbole de cette unité et de cet amour par lesquels il a voulu que tous les chrétiens soient unis et reliés entre eux.

C'est pourquoi ce même saint concile, transmettant la saine et authentique doctrine concernant ce vénérable et divin sacrement de l'eucharistie, que l'Eglise catholique, instruite par Jésus Christ notre Seigneur lui-même et par les apôtres, enseignées par l'Esprit Saint lui rappelant de jour en jour la vérité tout entière [Jn 14,26](#), a toujours gardée et conservera jusqu'à la fin du monde, interdit à tous les chrétiens d'oser croire, enseigner ou prêcher désormais sur la très sainte eucharistie autre chose que ce qui est expliqué et défini par le présent décret.

Chap. 1. La présence réelle de notre Seigneur Jésus Christ

dans le très saint s

1636

En premier lieu, le saint concile enseigne et professe ouvertement et sans détour que, dans le vénérable sacrement de la sainte eucharistie, après la consécration du pain et du vin, notre Seigneur Jésus Christ, vrai Dieu et vrai homme, est vraiment, réellement et substantiellement [1651](#) contenu sous l'apparence de ces réalités sensibles. Il n'y a en effet aucune opposition à ce que notre Sauveur lui-même siège toujours dans les cieux à la droite du Père, selon un mode d'existence qui est surnaturel, et à ce que néanmoins il soit pour nous sacramentellement présent en de nombreux autres lieux en sa substance, par un mode d'existence que nous pouvons à peine exprimer par des mots, et que nous pouvons cependant reconnaître et constamment croire comme possible à Dieu [Mt 19,26](#) [Lc 18,27](#) par notre pensée éclairée par la foi.

1637

C'est ainsi en effet que tous nos ancêtres, qui ont tous été dans la véritable Eglise du Christ et ont traité de ce très saint sacrement, ont professé très ouvertement que notre Rédempteur a institué ce sacrement si admirable lors de la dernière Cène, lorsque, après avoir béni le pain et le vin, il attesta en termes clairs et précis qu'il leur donnait son propre Corps et son propre Sang. Ces paroles, rappelées par les saints évangélistes [Mt 26,26-29](#) [Mc 14,22-25](#) [Lc 22,19-20](#) et répétées ensuite par saint Paul [1Co 11,24-25](#), se présentent en un sens propre et très clair, selon ce que les Pères ont compris. Aussi est-ce le scandale le plus indigne de voir certains hommes querelleurs et pervers les ramener à des figures de style sans consistance et imaginaires, par lesquels est niée la vérité de la Chair et du Sang du Christ, contre le sentiment universel de l'Eglise, elle qui en tant que colonne et fondement de la vérité " [1Tm 3,15](#) déteste comme sataniques ces inventions imaginées par des hommes impies, elle qui reconnaît, d'un esprit qui sait toujours rendre grâce et se souvenir, cet insigne bienfait du Christ.

Chap. 2. Raison de l'institution de ce très saint sacrement

1638

Donc, notre Sauveur, allant quitter ce monde pour le Père, a institué ce sacrement dans lequel il a en quelque sorte répandu les richesses de son amour divin pour les hommes, " laissant un mémorial de ses merveilles " [Ps 110,4](#), et il nous a donné dans la réception de ce sacrement de célébrer sa mémoire [Lc 22,19](#) [1Co 11,24](#) et d'annoncer sa mort jusqu'à ce qu'il vienne [1Co 11,26](#) pour juger lui-même le monde.

Il a voulu ce sacrement comme aliment spirituel des âmes [Mt 26,26](#) qui nourrit et fortifie ceux qui vivent de sa vie [1655](#) , lui qui a dit "qui me mange vivra lui-même par moi " [Jn 6,57](#), et comme antidote nous libérant des fautes quotidiennes et nous préservant des péchés mortels.

Il a voulu, en outre, que ce soit le gage de notre gloire à venir et de notre félicité éternelle, en même temps qu'un symbole de cet unique corps dont il est lui-même la tête [1Co 11,3 Ep 5,23](#) et auquel Il a voulu que nous, en tant que ses membres, nous soyons attachés par les liens les plus étroits de la foi, de l'espérance et de la charité, en sorte que nous disions tous la même chose et qu'il n'y ait pas de divisions parmi nous [1Co 1,10](#).

Chap. 3. Excellence de la très sainte eucharistie par rapport

aux autres sacrem

1639

La très sainte eucharistie a, certes, ceci de commun avec les autres sacrements qu'elle est "le symbole d'une réalité sainte et la forme visible d'une grâce invisible ". Mais ce que l'on trouve en elle d'excellent et de particulier est que les autres sacrements ont la vertu de sanctifier lorsque quelqu'un y a recours, alors que dans l'eucharistie se trouve l'auteur même de la sainteté avant qu'on ne la reçoive [1654](#) .

1640

En effet, les apôtres n'avaient pas encore reçu l'eucharistie de la main du Seigneur [Mt 26,26](#) [Mc 14,22](#) qu'il affirmait pourtant que c'était vraiment son Corps qu'il présentait ; et ce fut toujours la foi dans l'Eglise de Dieu que, immédiatement après la consécration, le véritable Corps et le véritable Sang de notre Seigneur se trouvaient sous les espèces du pain et du vin en même temps que son âme et sa divinité. Certes, si le Corps se trouve sous l'espèce du pain, et le Sang sous l'espèce du vin par la vertu des paroles, le Corps lui-même est aussi sous l'espèce du vin, et le Sang sous l'espèce du pain, et l'âme sous les deux espèces, en vertu de cette connexion naturelle et de cette concomitance qui unissent entre elles les parties du Christ Seigneur qui, ressuscité des morts, ne meurt plus [Rm 6,9](#). La divinité est unie, à cause de cette admirable union hypostatique avec son corps et son âme [1651](#) ; [1653](#) .

1641

C'est pourquoi il est tout à fait vrai que le Christ est contenu sous l'une ou l'autre espèce et sous les deux espèces ensemble. En effet, le Christ est totalement et intégralement sous l'espèce du pain et sous n'importe quelle partie de cette espèce ; il est de même totalement sous l'espèce du vin et sous les parties de celle-ci [1653](#) .

Chap. 4. La transsubstantiation

1642

Parce que le Christ notre Rédempteur a dit qu'était vraiment son corps ce qu'il offrait sous l'espèce du pain [Mt 26,26-29](#) [Mc 14,22-25](#) [Lc 22,19](#) [1Co 11,24-26](#) on a toujours été persuadé dans l'Eglise de Dieu - et c'est ce que déclare de nouveau aujourd'hui ce saint concile - que par la consécration du pain et du vin se fait un changement de toute la substance du pain en la substance du corps du Christ notre Seigneur et de toute la substance du vin en la substance de son sang. Ce changement a été justement et proprement appelé, par la sainte

Eglise catholique, transsubstantiation [1652](#) .

Chap. 5. Le culte et la vénération qui sont dus à ce très

saint sacrement.

1643

C'est pourquoi il ne reste aucune raison de douter que tous les chrétiens selon la coutume reçue depuis toujours dans l'Eglise catholique, rendent avec vénération le culte de latrie, qui est dû au vrai Dieu, à ce très saint sacrement [1656](#) .

En effet, celui-ci ne doit pas être moins adoré parce qu'il a été institué par le Christ Seigneur pour nous nourrir [Mt 26,26-29](#). Car nous croyons qu'en lui est présent ce même Dieu que le Père éternel a introduit dans le monde en disant "Et que tous les anges de Dieu l'adorent " [He 1,6 Ps 96,7](#) lui que les mages ont adoré en se prosternant [Mt 2,11](#), lui enfin dont toute l'Ecriture témoigne qu'il fut adoré en Galilée par les apôtres [Mt 28,17 Lc 24,52](#)

1644

En outre, le saint concile déclare que la coutume a été pieusement et religieusement introduite dans l'Eglise de Dieu de célébrer chaque année, en un jour de fête particulier, ce sacrement éminent et vénérable dans une vénération et une solennité spéciales, et de porter celui-ci avec respect et honneur dans des processions à travers les rues et les places publiques. [846](#)

Il est, en effet, très juste qu'il y ait des jours saints fixés où tous les chrétiens, par des manifestations singulières et extraordinaires, attestent de leur reconnaissance et de leur mémoire envers leur commun Seigneur et Rédempteur pour un bienfait si ineffable et vraiment divin, par lequel sont représentés sa victoire et son triomphe sur la mort. Et ainsi a-t-il fallu que la vérité victorieuse du mensonge et de l'hérésie triomphe, pour que ses adversaires, placés face à une si grande splendeur et à la joie si grande de l'Eglise universelle, ou bien affaiblis et brisés dépérissent, ou bien, pris de honte et de confusion, viennent un jour à résipiscence.

Chap. 6. Le sacrement de la sainte eucharistie que l'on conserve et que l'on porte aux malades.

1645

La coutume de conserver la sainte eucharistie en un lieu sacré est si ancienne que le siècle du concile de Nicée la connaissait déjà. En outre, porter cette sainte eucharistie aux malades et, pour ce faire, la conserver soigneusement dans les églises non seulement est chose très équitable en même temps que conforme à la raison, mais est aussi prescrit par de nombreux conciles et observé par une très ancienne coutume de l'Eglise catholique. C'est pourquoi ce saint concile a statué qu'il fallait garder absolument cette coutume salutaire et nécessaire [1657](#) .

Chap. 7. La préparation à apporter pour qu'on reçoive

dignement la sainte eucha

1646

S'il ne convient pas que qui que ce soit s'approche d'une fonction sacrée si ce n'est

saintement, à coup sûr plus un chrétien découvre la sainteté et le caractère divin de ce sacrement céleste, plus il doit diligemment veiller à ne s'en approcher pour le recevoir qu'avec grand respect et sainteté [1661](#) , d'autant plus que nous lisons dans l'Apôtre ces mots pleins de crainte : " Qui mange et boit indignement, mange et boit sa condamnation, ne discernant pas le corps du Christ" [1Co 11,29](#). C'est pourquoi il faut rappeler à qui veut communier le commandement : "Que l'homme s'éprouve lui-même" [1Co 11,28](#)

1647

La coutume de l'Eglise montre clairement que cette épreuve est nécessaire pour que personne en ayant conscience d'un péché mortel, quelque contrit qu'il s'estime, ne s'approche de la sainte eucharistie sans une confession sacramentelle préalable.

Ce saint concile a décrété que cela devait être observé toujours par tous les chrétiens, même par les prêtres qui sont tenus par office de célébrer, du moment qu'ils peuvent avoir recours à un confesseur. Que si, en raison d'une nécessité urgente, un prêtre a dû célébrer sans confession préalable qu'il se confesse le plus tôt possible [2058](#) .

Chap. 8. L'usage de ce sacrement admirable

1648

Pour ce qui est de l'usage, nos pères ont justement et sagement distingué trois manières de recevoir ce saint sacrement. Ils ont enseigné que certains ne le reçoivent que sacramentellement en tant que pécheurs. D'autres ne le reçoivent que spirituellement : ce sont ceux qui, mangeant par le désir le pain céleste qui leur est offert avec cette "foi " vive " qui opère par la charité " [Ga 5,6](#), en ressentent le fruit et l'utilité. D'autres, enfin, le reçoivent à la fois sacramentellement et spirituellement [1658](#) : ce sont ceux qui s'éprouvent et se préparent de telle sorte qu'ils s'approchent de cette table divine après avoir revêtu la robe nuptiale [Mt 22,11-14](#).

Dans la réception sacramentelle, l'usage a toujours été dans l'Eglise de Dieu que les laïcs reçoivent la communion des prêtres et que les prêtres qui célèbrent se communient eux-mêmes [1560](#) ; cette coutume, en tant que venant de la tradition apostolique, doit être maintenue à juste titre et à bon droit.

1649

Enfin, avec une affection paternelle, le saint concile avertit, exhorte, demande et conjure, " par les entrailles de la miséricorde de Dieu" [Lc 1,78](#), tous et chacun de ceux qui portent le nom de chrétiens de se retrouver enfin désormais ne formant qu'un seul cœur, dans ce "signe", dans ce "lien de la charité ", dans ce symbole de l'accord des cœurs ; se souvenant de la majesté si grande et de l'amour si admirable de notre Seigneur Jésus Christ, qui a donné sa chère vie pour prix de notre salut et sa chair pour que nous la mangions [Jn 6,48-58](#) qu'ils croient et vénèrent les saints mystères de son Corps et de son Sang avec une foi si constante et ferme, avec un cœur si dévot, avec une piété et un respect tels qu'ils puissent recevoir fréquemment ce pain supersubstantiel [Mt 6,11](#). Qu'il soit vraiment la vie de leur âme et la santé perpétuelle de leur esprit ; que, fortifiés par sa vigueur [1R 19,8](#), ils soient à même de terminer le chemin de leur malheureux pèlerinage pour entrer dans la patrie céleste, où ils seront nourris sans aucun voile par ce pain des anges [Ps 77,25](#) qu'ils mangent seulement sous des voiles sacrés.

1650

Puisqu'il ne suffit pas de dire la vérité si l'on ne fait apparaître et si l'on ne réfute pas les erreurs, le saint concile a décidé d'ajouter les canons suivants pour que tous, une fois bien connue la doctrine catholique, comprennent aussi quelles hérésies doivent être écartées et

évitées.

Canons sur le saint sacrement de l'eucharistie.

1651

1. Si quelqu'un dit que dans le très saint sacrement de l'eucharistie ne sont pas contenus vraiment, réellement et substantiellement le Corps et le Sang en même temps que l'âme et la divinité de notre Seigneur Jésus Christ et, en conséquence, le Christ tout entier, mais dit qu'ils n'y sont qu'en tant que dans un signe ou en figure ou virtuellement qu'il soit anathème [1636](#) ; [1640](#) .

1652

2. Si quelqu'un dit que, dans le très saint sacrement de l'eucharistie, la substance du pain et du vin demeure avec le Corps et le Sang de notre Seigneur Jésus Christ, et s'il nie ce changement admirable et unique de toute la substance du pain en son Corps et de toute la substance du vin en son Sang, alors que demeurent les espèces du pain et du vin, changement que l'Eglise catholique appelle d'une manière très appropriée transsubstantiation : qu'il soit anathème [1642](#) .

1653

3. Si quelqu'un nie que, dans le vénérable sacrement de l'eucharistie, le Christ tout entier soit contenu sous chaque espèce et sous chacune des parties de l'une ou l'autre espèce, après leur séparation : qu'il soit anathème [1641](#) .

1654

4. Si quelqu'un dit que, une fois achevée la consécration, le Corps et le Sang de notre Seigneur Jésus Christ ne sont pas dans l'admirable sacrement de l'eucharistie, mais seulement quand on en use en le recevant, ni avant, ni après, et que le vrai Corps du Seigneur ne demeure pas dans les hosties ou les parcelles consacrées qui sont gardées ou restent après la communion : qu'il soit anathème [1639s](#) .

1655

5. Si quelqu'un dit ou bien que le fruit principal de la très sainte eucharistie est la rémission des péchés ou bien qu'elle ne produit pas d'autres effets : qu'il soit anathème [1638](#) .

1656

6. Si quelqu'un dit que, dans le saint sacrement de l'eucharistie, le Christ, Fils unique de Dieu, ne doit pas être adoré d'un culte de latrie, même extérieur et que, en conséquence, il ne doit pas être vénéré par une célébration festive particulière, ni être porté solennellement en procession selon le rite ou la coutume louables et universels de la sainte Eglise, ni être proposé publiquement à l'adoration du peuple, ceux qui l'adorent étant des idolâtres : qu'il soit anathème [1643s](#) .

1657

7. Si quelqu'un dit qu'il n'est pas permis de garder la sainte eucharistie dans le tabernacle, mais qu'elle doit nécessairement être distribuée aux assistants immédiatement après la consécration, ou qu'il n'est pas permis de la porter avec honneur aux malades : qu'il soit anathème [1645](#) .

1658

8. Si quelqu'un dit que le Christ présenté dans l'eucharistie est mangé seulement spirituellement et non pas aussi sacramentellement et réellement : qu'il soit anathème [1648](#) .

1659

9. Si quelqu'un nie que, une fois qu'ils ont atteint l'âge de discrétion, tous et chacun des chrétiens de l'un et l'autre sexe sont tenus de communier chaque année au moins à Pâques, conformément au commandement de notre sainte mère l'Eglise : qu'il soit anathème [812](#) .

1660

10. Si quelqu'un dit qu'il n'est pas permis au prêtre qui célèbre de se communier lui-même : qu'il soit anathème [1648](#) .

1661

11. Si quelqu'un dit que la foi seule est une préparation suffisante pour recevoir le sacrement de la très sainte eucharistie : qu'il soit anathème [1646](#) .

Et pour qu'un si grand sacrement ne soit pas reçu indignement et donc pour la mort et la condamnation, ce saint concile statue et déclare que ceux dont la conscience est chargée d'un péché mortel, quelque contrits qu'ils se jugent, doivent nécessairement au préalable se confesser sacramentellement, s'il se trouve un confesseur.

Si quelqu'un a l'audace d'enseigner, prêcher ou affirmer opiniâtement le contraire ou même le défendre dans des disputes publiques, qu'il soit par le fait même, excommunié [1647](#) .

14ème session, 25 novembre 1551**Doctrine sur le sacrement de la pénitence****1667**

Le saint concile oecuménique et général de Trente... a largement parlé, à l'occasion du décret sur la justification [1542s](#) ; [1579](#) , du sacrement de pénitence, une certaine nécessité l'exigeant à cause de la relation entre les sujets. Néanmoins la multitude d'erreurs diverses sur ce sacrement est si grande qu'il a jugé d'une utilité publique d'en donner une définition plus exacte et plus complète. Par là, une fois démasquées et repoussées toutes les erreurs, sous la protection de l'Esprit Saint, la vérité catholique deviendra claire et nette. C'est elle que ce saint concile expose à tous les chrétiens pour qu'ils la gardent toujours.

Chapitre 1. Nécessité et institution du sacrement de la pénitence**1668**

S'il y avait dans tous les régénérés une telle reconnaissance envers Dieu qu'ils gardent constamment la justice, reçue dans le baptême de sa bonté et de sa grâce, il n'aurait pas été besoin d'instituer un autre sacrement que celui du baptême pour la rémission des péchés [1702](#) . Mais parce que " Dieu, riche en miséricorde" [Ep 2,4](#), " sait de quoi nous sommes faits" [Ps 102,14](#) il a aussi donné un remède rendant la vie à ceux qui se sont ensuite livrés à l'esclavage du péché et au pouvoir du démon : le sacrement de la pénitence [1701](#) , par lequel le bienfait de la mort du Christ est appliqué à ceux qui sont tombés après le baptême.

1669

Pour tous les hommes qui se sont souillés de quelque péché mortel, la pénitence fut certes nécessaire en tout temps pour obtenir la grâce et la justice, même pour ceux qui avaient demandé à être lavés par le sacrement du baptême, pour que, ayant rejeté et amendé toute perversité, ils détestent une si grande offense faite à Dieu en ressentant en même temps la haine du péché et une sainte douleur dans leur âme. Aussi le prophète dit-il : "Convertissez-

vous et faites pénitence de toutes vos iniquités, et votre iniquité ne sera pas pour votre ruine" [Ez 18,30](#). Le Seigneur dit aussi : "Si vous ne faites pénitence, vous périrez tous de la même manière" [Lc 13,3](#). Et le chef des apôtres, Pierre, disait, en recommandant la pénitence aux pécheurs qui allaient recevoir le baptême : " Faites pénitence, et que chacun de vous soit baptisé " [Ac 2,38](#).

1670

Mais, avant la venue du Christ, la pénitence n'était pas un sacrement ; et après sa venue, elle n'en est un pour personne avant le baptême. Or le Seigneur a principalement institué ce sacrement de pénitence lorsque, ressuscité des morts, il souffla sur les disciples en disant : " Recevez l'Esprit Saint ; les péchés seront remis à ceux à qui vous les remettrez ; ils seront retenus à ceux à qui vous les retiendrez " [Jn 10,22-23](#).

Que, par un fait hors du commun et des paroles si claires, le pouvoir de remettre et de retenir les péchés, afin de réconcilier les fidèles tombés après le baptême, ait été communiqué aux apôtres et à leurs successeurs légitimes, les Pères l'ont toujours compris unanimement [1703](#) ; et l'Eglise a eu grandement raison de rejeter et de condamner comme hérétiques les novatiens qui, autrefois, niaient avec obstination le pouvoir de remettre les péchés.

C'est pourquoi ce saint concile, approuvant et faisant sienne cette signification très authentique des paroles du Seigneur, condamne les interprétations mensongères de ceux qui détournent faussement ces paroles pour les appliquer au pouvoir de prêcher la Parole de Dieu et l'Evangile du Christ et pour s'opposer à l'institution de ce sacrement.

Chapitre 2. Différence entre le sacrement de la pénitence et

le baptême.

1671

D'ailleurs on discerne que, par bien des aspects, ce sacrement diffère du baptême [1702](#) . En effet, outre le fait que la matière et la forme, qui constituent l'essence du sacrement, sont très différentes, il est absolument évident qu'il ne faut pas que le ministre du baptême soit un juge, puisque l'Eglise n'exerce de jugement sur personne qui ne soit d'abord entré dans l'Eglise par la porte du baptême. " Qu'ai-je à faire en effet (dit l'Apôtre) de juger ceux du dehors ? [1Co 5,12](#).

Il en va autrement de ceux qui sont de la famille de la foi [Ga 6,10](#) que le Seigneur Christ a faits une fois pour toutes membres de son corps par le bain du baptême [1Co 12,12-13](#). En effet il a voulu pour ceux-là que, s'ils se souillent ensuite de quelque faute, ils ne soient pas lavés par un baptême qu'on répéterait, puisque cela n'est en aucune façon permis dans l'Eglise catholique, mais qu'ils se présentent en coupables devant ce tribunal pour que, par la sentence des prêtres, ils puissent être libérés, non pas une seule fois, mais toutes les fois que, se repentant des péchés commis, ils cherchent refuge en lui.

1672

En outre, autre est le fruit du baptême et autre celui de la pénitence. En effet, revêtant le Christ par le baptême [Ga 3,27](#), nous devenons en lui une créature nouvelle, alors que nous obtenons une rémission pleine et entière de tous les péchés. Nous ne pouvons nullement parvenir à cette nouveauté et à cette intégrité par le sacrement de la pénitence, sans de grandes larmes et peines de notre part, ce qu'exige la justice divine. Aussi la pénitence a-t-elle été dite à juste titre par les Pères " un baptême laborieux ". Ce sacrement de la

pénitence est nécessaire au salut pour ceux qui sont tombés après le baptême, comme l'est le baptême lui-même pour ceux qui n'ont pas encore été régénérés [1706](#) .

1996 Denzinger 1583

**Citations de
DS 1600-1613:**

Magistère

Pastores Dabo Vobis:

[25](#)

Dominus Iesus:

[21](#)

Catéchisme:

[1113](#) [1114](#) [1121](#) [1127](#) [1128](#) [1129](#) [1272](#) [1280](#) [1304](#) [1584](#)

Catechismus:

[1113](#) [1114](#) [1121](#) [1127](#) [1128](#) [1129](#) [1272](#) [1280](#) [1304](#) [1584](#)

Catéchisme France:

[372](#) [375](#) [383](#) [384](#)

Liturgie

Redemptionis Sacramentum:

[1072](#)

Citations de
DS 1614-1627:

Magistère

Catéchisme:

[1257](#) [1272](#) [1280](#)

Catechismus:

[1257](#) [1272](#) [1280](#)

Oecuménisme:

[113](#) [114](#)

**Citations de
DS 1635-1650:**

Magistère

Mysterium Fidei:

[39](#) [40](#) [45](#) [46](#) [72](#)

Catéchisme:

[1376](#) [1377](#) [1394](#) [1413](#) [1436](#) [1457](#)

Catechismus:

[1376](#) [1377](#) [1394](#) [1413](#) [1436](#) [1457](#)

Catéchisme France:

[386](#) [417](#)

Liturgie

PGMR:

[1008](#)

Redemptionis Sacramentum:

[1164](#)

**Citations de
DS 1651-1661:**

Magistère

Mysterium Fidei:
[46](#)

Lettres du Jeudi Saint:
[2002](#)

Catéchisme:
[1374](#) [1413](#) [1457](#)

Catechismus:
[1374](#) [1413](#) [1457](#)

Liturgie

PGMR:
[1008](#)

Redemptionis Sacramentum:
[2005](#)

**Citations de
DS 1667-1693:**

Magistère

Misericordia Dei:

[106](#) [108](#)

Reconciliatio paenitentia:

[30](#) [31](#)

Directoire clergé:

[51](#)

Catéchisme:

[980](#) [1431](#) [1450](#) [1451](#) [1452](#) [1453](#) [1456](#) [1457](#) [1458](#) [1460](#) [1468](#)

Catechismus:

[980](#) [1431](#) [1450](#) [1451](#) [1452](#) [1453](#) [1456](#) [1457](#) [1458](#) [1460](#) [1468](#)

1996 Denzinger 1673

Chapitre 3. Les parties et les fruits de ce sacrement.

1673

Le saint concile enseigne en outre que la forme du sacrement de la pénitence, dans laquelle réside principalement sa vertu, est placée dans ces paroles du ministre : " Je t'absous, etc.", paroles auxquelles, selon la coutume de la sainte Eglise, sont ajoutées de manière louable certaines prières qui, cependant, ne concernent nullement l'essence de cette forme et ne sont pas nécessaires pour l'administration de ce sacrement.

Sont quasi-matière de ce sacrement les actes du pénitent lui-même : la contrition, la confession et la satisfaction [1704](#) . Dans la mesure où ces actes sont requis, parce que d'institution divine, chez le pénitent pour l'intégrité du sacrement, pour une pleine et parfaite rémission des péchés, ils sont dits pour cette raison parties de la pénitence.

1674

Pour ce qui concerne la vertu et l'efficacité du sacrement, la réconciliation avec Dieu en est la réalité et l'effet ; chez les hommes pieux et qui reçoivent ce sacrement avec dévotion, elle produit habituellement paix et sérénité en même temps que grande consolation spirituelle.

1675

En disant tout cela sur les parties et l'effet de ce sacrement, le saint concile condamne en même temps les affirmations de ceux qui prétendent que les terreurs qui s'emparent de la conscience et la foi sont des parties de la pénitence [1704](#) .

Chapitre 4 La contrition

1676

La contrition, qui tient la première place parmi les actes du pénitent dont il a été parlé, est une douleur de l'âme et une détestation du péché commis, avec le propos de ne pas pécher à l'avenir. En tout temps ce mouvement de contrition a été nécessaire pour obtenir le pardon des péchés ; dans celui qui est tombé après le baptême, il prépare encore à la rémission des péchés s'il est joint à la confiance en la miséricorde divine et au désir de faire tout le reste requis pour recevoir ce sacrement comme il convient.

Le saint concile déclare donc que cette contrition comprend non seulement l'abandon du péché, le propos et le début d'une vie nouvelle, mais aussi la haine de la vie ancienne, conformément à ces paroles : "Rejetez loin de vous toutes les iniquités par lesquelles vous avez prévarié, et faites-vous un cœur nouveau et un esprit nouveau " [Ez 18,31](#).

Et assurément celui qui aura considéré ces cris des saints : " Contre toi seul j'ai péché et en ta présence j'ai fait le mal " [Ps 50,6](#) ; "j'ai peiné en gémissant, chaque nuit, je baigne ma couche " [Ps 6,7](#) ; "je me rappellerai pour toi toutes mes années dans l'amertume de mon âme" [Is 38,15](#), et d'autres de ce genre, comprendra aisément qu'elles provenaient d'une violente haine de la vie passée et d'une très grande détestation des péchés.

1677

Le saint concile enseigne en outre que, même s'il arrive parfois que cette contrition soit rendue parfaite par la charité et réconcilie l'homme avec Dieu avant que ce sacrement ne soit

effectivement reçu, il ne faut néanmoins pas attribuer cette réconciliation à cette seule contrition sans le désir du sacrement, désir qui est inclus en elle.

1678

La contrition imparfaite [1705](#) , qu'on appelle attrition, parce qu'on la conçoit en général ou bien en considérant la laideur du péché ou bien par crainte de l'enfer et des châtements, si elle exclut la volonté de pécher jointe à l'espoir du pardon, le saint concile déclare que non seulement elle ne fait pas de l'homme un hypocrite et un plus grand pécheur [1456](#) , mais qu'elle est aussi un don de Dieu, une impulsion de l'Esprit Saint qui, n'habitant pas encore le pénitent, mais le mouvant seulement, lui vient en aide, pour qu'il prépare pour lui-même le chemin vers la justice. Et bien que sans le sacrement de la pénitence elle ne puisse pas par elle-même conduire le pécheur jusqu'à la justification, cependant elle le dispose à obtenir la grâce de Dieu dans le sacrement de la pénitence. C'est fort utilement frappés par cette crainte que les gens de Ninive firent une pénitence complète à la prédication terrifiante de Jonas et obtinrent miséricorde du Seigneur [Jon 3](#).

C'est pourquoi on calomnie faussement des écrivains catholiques, comme s'ils avaient enseigné que le sacrement de la pénitence conférait la grâce sans aucun bon mouvement de la part de ceux qui le reçoivent ; jamais l'Eglise de Dieu n'a enseigné ni pensé cela. Mais fausse est la doctrine qui enseigne que la contrition est extorquée et forcée, et non pas libre et volontaire [1705](#) .

Chapitre 5. La confession

1679

De l'institution du sacrement de la pénitence qu'on a déjà expliquée, l'Eglise universelle a toujours compris que l'entière confession des péchés avait été aussi instituée par le Seigneur [Jc 5,16](#) [1Jn 1,9](#) [Lc 5,14](#) et qu'elle était de droit divin nécessaire pour tous ceux qui sont tombés après le baptême [1707](#) . Alors qu'il allait monter de la terre au ciel, notre Seigneur Jésus Christ a laissé les prêtres pour tenir sa place [Mt 16,19](#) [Mt 18,18](#) [Jn 20,23](#) en tant que présidents et juges auxquels seraient déférées toutes les fautes mortelles dans lesquelles tomberaient les chrétiens, afin que, en vertu du pouvoir des clés, ils prononcent la sentence qui remet ou retient les péchés. Il est, en effet, évident que les prêtres ne pourraient exercer ce jugement si la cause ne leur était pas connue, et qu'ils ne pourraient agir équitablement dans l'injonction des peines si les pénitents déclaraient leurs péchés d'une manière générale et non pas plutôt en les spécifiant et en les précisant.

1680

Il ressort de cela que doivent être énumérés par les pénitents, dans la confession, tous les péchés mortels dont ils ont conscience à la suite d'un sérieux examen d'eux-mêmes, même si ces péchés sont très cachés et commis seulement contre les deux derniers commandements du Décalogue [Ex 20,17](#) [Dt 5,21](#) [Mt 5,28](#): parfois ceux-ci blessent plus gravement l'âme et sont plus dangereux que ceux qui sont faits à la vue des autres. Quant aux péchés véniels, qui ne nous excluent pas de la grâce de Dieu et dans lesquels nous tombons assez fréquemment, bien qu'il soit juste, utile et nullement présomptueux de les dire en confession [1707](#) , comme le montre la pratique des hommes pieux, ils peuvent cependant être tus sans qu'il y ait faute et être expiés par de nombreux autres remèdes. Mais comme tous les autres péchés mortels, même commis en pensée, rendent les hommes "enfants de colère" [Ep 2,4](#) et ennemis de Dieu, il est indispensable d'en chercher le pardon de la part de Dieu par une confession franche et pleine de confusion.

C'est pourquoi, en s'efforçant de confesser tous les péchés qui leur viennent en mémoire, les chrétiens les proposent tous, sans qu'on puisse en douter, au pardon de la miséricorde divine [1707](#) . Ceux qui font autrement et en cachent quelques-uns sciemment, ne proposent à la

bonté divine rien qui soit remis par l'intermédiaire du prêtre. "En effet, si le malade rougit de découvrir au médecin une plaie que celui-ci ignore, le médicament ne guérit pas."

1681

Il s'ensuit, en outre, que doivent aussi être expliquées en confession les circonstances qui changent l'espèce du péché [1707](#) , parce que sans elles ces péchés ne sont pas entièrement exposés par les pénitents ni connus des juges ; il ne peut se faire que ceux-ci soient à même de juger de la gravité des fautes et d'imposer aux pénitents la peine qu'il faut pour ces fautes. C'est donc sans raison que l'on enseigne que ces circonstances ont été inventées par des hommes désœuvrés ou qu'il ne faut confesser qu'une seule circonstance, par exemple qu'on a péché contre son frère.

1682

Il est aussi impie de dire que la confession que l'on prescrit de faire de cette manière est chose impossible [1708](#) ou de l'appeler torture des consciences ; il est, en effet, évident que, dans l'Eglise, il n'est rien exigé d'autre de la part des pénitents que, après s'être sérieusement examinés et après avoir exploré les replis et les coins secrets de la conscience, de confesser les péchés par lesquels on se souvient avoir mortellement offensé son Seigneur et son Dieu. Quant aux autres péchés qui ne se présentent pas à l'esprit de qui réfléchit sérieusement, il est entendu qu'ils sont compris dans l'ensemble de cette confession ; pour eux, nous disons avec foi les paroles du prophète : " Seigneur, purifie-moi de mes péchés cachés" La difficulté d'une telle confession et la honte de devoir découvrir ses péchés pourraient paraître lourdes si elles n'étaient pas allégées par le nombre et l'importance des avantages et des consolations que l'absolution apporte très certainement à tous ceux qui s'approchent dignement de ce sacrement.

1683

D'autre part, pour la manière de se confesser en secret à un prêtre seul, sans doute le Christ n'a-t-il pas défendu que l'on confesse publiquement ses fautes comme châtiment de ses fautes et acte d'humilité personnelle, aussi bien pour donner l'exemple aux autres, que pour édifier l'Eglise qui a été offensée. Cependant, ce précepte ne vient pas d'un commandement divin, et il serait peu prudent qu'une loi humaine commande qu'on doive révéler par une confession publique des fautes, surtout des fautes secrètes [1706](#) .

Aussi, les Pères les plus saints et les plus anciens, par un consentement général et unanime, ayant toujours recommandé la confession secrète sacramentelle, dont la sainte Eglise a usé depuis le commencement et use encore maintenant, est manifestement réfutée la vaine calomnie de ceux qui ne craignent pas d'enseigner qu'elle est étrangère au commandement divin, que c'est une invention humaine et qu'elle a commencé avec les Pères rassemblés lors du (IVème) concile du Latran [1708](#) . En effet, par le concile du Latran, l'Eglise n'a pas statué que les chrétiens se confessaient - elle avait compris que cela était nécessaire et institué de droit divin -, mais que le précepte de la confession serait accompli au moins une fois par an par tous et chacun de ceux qui auraient atteint l'âge de raison. D'où il vient que, dans l'Eglise universelle et avec un grand fruit pour les âmes, est observée cette coutume salubre de se confesser au temps saint et très propice du carême, coutume que ce saint concile approuve grandement et embrasse comme pieuse et à garder à juste titre [1708](#) ; [812](#) .

Chapitre 6. Le ministre de ce sacrement et l'absolution.

1684

Au sujet du ministre de ce sacrement, le saint concile déclare que sont fausses et entièrement étrangères à la vérité de l'Evangile toutes les doctrines qui étendent pernicieusement le ministère des clés à toutes sortes d'hommes en dehors des évêques et

des prêtres [1710](#) . Leurs auteurs pensent que ces paroles du Seigneur : "Tout ce que vous aurez lié sur la terre sera lié au ciel, ce que vous aurez délié sur la terre sera délié dans le ciel" [Mt 18,18](#) et : " A ceux à qui vous remettrez les péchés, ceux-ci seront remis ; à ceux à qui vous les aurez retenus, ceux-ci seront retenus" [Jn 20,23](#), ont été dites à tous les chrétiens indifféremment et indistinctement, en contradiction avec l'institution du sacrement, en sorte que n'importe qui ait le pouvoir de remettre les péchés, les péchés publics par la correction, avec l'accord de celui qui est corrigé, les péchés secrets par une confession spontanée faite à n'importe qui.

Le saint concile enseigne aussi que même les prêtre en état de péché mortel exercent, en tant que ministres du Christ la fonction de remettre les péchés par la vertu de l'Esprit Saint qu'ils ont reçue par l'ordination, et que c'est une opinion erronée de prétendre que ce pouvoir n'existe pas chez les mauvais prêtres.

1685

Bien que l'absolution du prêtre soit la dispensation d'un bienfait qui ne lui appartient pas, elle n'est pourtant pas le seul et simple ministère ou d'annoncer l'Évangile ou de déclarer que les péchés sont remis, mais elle est à l'image d'un acte judiciaire par où une sentence est prononcée par le prêtre comme par un juge [1709](#) .

C'est pourquoi le pénitent ne doit pas tellement s'appuyer sur sa propre foi qu'il pense que, même s'il n'y a en lui aucune contrition ou si le prêtre n'a pas l'intention d'agir sérieusement et de l'absoudre vraiment, il soit pourtant vraiment absous devant Dieu à cause de sa seule foi. En effet, la foi ne procurerait aucune rémission des péchés sans la pénitence, et il aurait une très grande négligence de son salut, celui qui saurait qu'un prêtre l'absout par plaisanterie et n'en rechercherait soigneusement un autre qui agisse avec sérieux [1462](#) .

Chapitre 7. La réservation des cas

1686

Donc, parce que la nature et la constitution d'un jugement demandent que la sentence soit portée sur des sujets, on a toujours été persuadé dans l'Église de Dieu - et ce concile confirme que cela est très vrai - que ne doit avoir aucune valeur l'absolution prononcée par un prêtre sur quelqu'un sur lequel il n'a pas de juridiction ordinaire ou déléguée.

1687

Mais un point a paru à nos très saints Pères concerner spécialement la discipline du peuple chrétien que certains péchés, des plus atroces et des plus graves, ne puissent être absous par n'importe quel prêtre, mais seulement par ceux du plus haut rang. Aussi est-ce à juste titre que les souverains pontifes, en vertu du pouvoir suprême qui leur a été donné dans l'Église universelle, ont pu réserver à leur jugement particulier certaines causes délictueuses plus graves.

Et l'on ne doit pas douter, puisque tout ce qui vient de Dieu a été disposé par ordre [Rm 13,1](#), que cela soit permis à chaque évêque dans son propre diocèse, " pour l'édification, non pour la destruction " [2Co 10,8](#) [2Co 13,10](#) en vertu de l'autorité qui leur a été donnée sur leurs sujets et qui dépasse celle des autres prêtres inférieurs, surtout pour les fautes auxquelles est attachée une censure d'excommunication. C'est en plein accord avec l'autorité divine que cette réservation des fautes a valeur non seulement dans la discipline extérieure, mais aussi devant Dieu [1711](#) .

1688

Néanmoins pour que personne ne vienne à périr à cause de cela, il a toujours été très pieusement maintenu dans l'Église de Dieu qu'il n'y a plus aucune réservation à l'heure de la mort et que, par suite, tous les prêtres peuvent absoudre tous les pénitents de tous les

péchés et censures possibles. Hors l'article de la mort, les prêtres, puisqu'ils ne peuvent rien dans les cas réservés, s'efforceront uniquement de persuader les pénitents de recourir aux juges supérieurs et légitimes pour bénéficier de l'absolution.

Chapitre 8. Nécessité et fruit de la satisfaction.

1689

Enfin pour ce qui est de la satisfaction : parmi toutes les parties de la pénitence, autant elle a été de tout temps recommandée au peuple chrétien par nos Pères, autant, à notre époque, elle est extrêmement attaquée, sous couvert essentiellement de piété, par ceux qui ont les apparences de la piété, mais renient ce qui en est la force [2Tm 3,5](#). Le saint concile déclare donc qu'il est totalement faux et contraire à la Parole de Dieu de dire que la faute n'est jamais remise par le Seigneur sans que la peine entière soit aussi gracieusement remise. On trouve, en effet, dans la sainte Ecriture des exemples évidents et bien connus qui, en dehors de la tradition divine, réfutent très manifestement cette erreur (voir [Gn 3,16-19 Nb 12,14 Nb 20,11 2S 12,13-14](#))

1690

Assurément le caractère de la justice divine semble exiger que ceux qui ont péché par ignorance avant le baptême rentrent en grâce autrement que ceux qui, une fois délivrés de l'esclavage du péché et du démon, après avoir reçu le don du Saint-Esprit, n'ont pas craint de violer sciemment le Temple de Dieu [1Co 3,17](#) et de contrister l'Esprit Saint [Ep 4,30](#).

Il convient que la clémence divine ne nous remette pas nos péchés sans aucune satisfaction si bien que, saisissant l'occasion et estimant nos péchés assez légers, nous tomberions dans de plus graves, faisant outrage et injure à l'Esprit Saint [He 10,29](#), et amassant contre nous des trésors de colère pour le jour de la colère [Rm 2,5 Jc 5,3](#). Sans aucun doute, en effet, ces peines expiatoires écartent grandement du péché, retiennent comme un frein, et rendent les pénitents plus prudents et plus vigilants pour l'avenir ; elles sont aussi un remède pour les séquelles du péché et enlèvent les habitudes vicieuses prises par une mauvaise vie en faisant accomplir des actions vertueuses opposées à ces habitudes.

Et aucune voie n'a jamais été estimée plus sûre dans l'Eglise de Dieu pour écarter la peine dont menace le Seigneur [Mt 3,2 Mt 3,8 Mt 4,17 Mt 11,21](#) que de se consacrer assidûment à ces oeuvres de pénitence avec une vraie douleur de cœur.

À cela s'ajoute que, en souffrant lorsque nous satisfaisons pour nos péchés, nous devenons conformes au Christ Jésus qui a satisfait pour nos péchés [Rm 5,10 Jn 2,1-2](#) lui de qui vient notre capacité [2Co 3,5](#), ayant aussi l'assurance très certaine que si nous souffrons avec lui, avec lui nous serons glorifiés [Rm 8,17](#)

1691

Mais cette satisfaction, que nous acquittons pour nos péchés, n'est pas nôtre de telle sorte qu'elle ne soit pas par Jésus Christ ; en effet nous qui, de nous-mêmes, ne pouvons rien qui vienne de nous, avec l'aide de celui qui nous rend forts, nous pouvons tout [Ph 4,13](#). Ainsi l'homme n'a rien dont il se glorifie, mais toute notre glorification est dans le Christ [1Co 1,31 2Co 10,17 Ga 6,14](#) en qui nous vivons [Ac 17,28](#), en qui nous méritons, en qui nous satisfaisons, faisant de dignes fruits de pénitence [Lc 3,8 Mt 3,8](#) qui tirent de lui leur force, sont offerts par lui au Père et sont acceptés grâce à lui par le Père [1713ss](#) .

1692

Les prêtres du Seigneur doivent donc, autant que l'esprit et la prudence le suggéreront, imposer les satisfactions salutaires et qui conviennent, en rapport avec la nature des péchés

et les possibilités des pénitents. S'ils venaient à fermer les yeux sur les péchés et à se montrer trop indulgents avec les pénitents en imposant des oeuvres très légères pour des fautes très graves, ils participeraient aux péchés des autres [1Tm 5,22](#). Qu'ils aient devant les yeux la pensée que la satisfaction qu'ils imposent ne vise pas seulement à sauvegarder la vie nouvelle et à guérir la faiblesse, mais aussi à venger et châtier les péchés passés. En effet, les anciens Pères eux aussi croient et enseignent que le pouvoir des clés a été accordé aux prêtres non pas seulement pour délier, mais aussi pour lier [Mt 16,19](#) [Mt 18,18](#) [Jn 20,23](#) [1705](#). Et ils n'ont pas, à cause de cela, estimé que le sacrement de la pénitence était un tribunal de colères et de peines - ce qu'aucun catholique n'a jamais pensé - ni que, par de telles satisfactions de notre part, était ou obscurcie ou diminuée en partie la force du mérite de notre Seigneur Jésus Christ. En ne voulant pas comprendre cela, les novateurs enseignent de telle manière que la meilleure pénitence est une vie nouvelle [1457](#), qu'ils suppriment toute force propre à la satisfaction et tout recours à celle-ci [1713](#).

Chapitre 9. Les oeuvres satisfactoires.

1693

Le concile enseigne encore que si étendue est la munificence divine, que non seulement les peines que nous nous infligeons spontanément en châtiment du péché ou qui sont imposées par la volonté du prêtre selon la mesure de la faute, mais aussi (ce qui est la plus grande marque d'amour) que les épreuves temporelles infligées par Dieu et supportées par nous dans la patience, peuvent satisfaire auprès de Dieu le Père par le Christ Jésus [1713](#).

Doctrine sur le sacrement de l'extrême-onction.

Préambule

1694

Il a semblé bon au saint concile d'ajouter a la doctrine précédente sur la pénitence ce qui suit sur le sacrement de l'extrême-onction, dont les Pères ont estimé qu'il était la consommation non seulement du sacrement de la pénitence, mais aussi de toute la vie chrétienne, qui doit être une pénitence perpétuelle.

C'est pourquoi voici d'abord ce qu'il déclare et enseigne au sujet de son institution. Notre très clément Rédempteur a voulu que ses serviteurs soient en tout temps pourvus de remèdes salutaires contre tous les traits de tous les ennemis. De même qu'il a préparé dans les autres sacrements les plus grands secours par lesquels les chrétiens pourraient se garder, tant qu'ils vivraient, indemnes de tout grave dommage spirituel, de même, par le sacrement de l'extrême-onction il a fortifié la fin de leur vie comme d'une très solide protection [1716](#). En effet bien que notre adversaire cherche et saisisse pendant toute notre vie des occasions lui permettant par tous les moyens de dévorer nos âmes [1P 5,8](#), il n'est cependant aucun temps où il tende avec plus de violence toutes les cordes de sa ruse pour nous perdre totalement et, s'il le pouvait, nous détourner aussi de la confiance en la miséricorde divine, que lorsqu'il voit que s'approche pour nous la fin de la vie.

Chapitre 1. L'institution du sacrement de l'extrême-onction

1695

Cette onction sainte des malades a été instituée par le Christ notre Seigneur comme étant véritablement un sacrement de la Nouvelle Alliance ; ce sacrement a été indiqué dans Marc [Mc 6,13](#), recommandé et promulgué par Jacques, apôtre et frère du Seigneur [1716](#).

"Quelqu'un parmi vous est-il malade ?, dit-il, qu'il appelle les presbytres de l'Eglise, et que ceux-ci prient sur lui après l'avoir oint d'huile au nom du Seigneur. La prière de la foi sauvera le malade et le Seigneur le soulagera ; et, s'il est dans les péchés, ceux-ci lui seront remis"
[Jc 5,14-15](#).

Par ces mots, comme l'Eglise l'a appris, transmis de main en main par la tradition apostolique, il enseigne quels sont la matière, la forme, le ministre propre et l'effet de ce sacrement salutaire. L'Eglise a, en effet, compris que la matière était l'huile bénie par l'évêque ; car l'onction représente très adéquatement la grâce de l'Esprit Saint, dont l'âme du malade est ointe invisiblement. Et la forme, ce sont ces mots : " Par cette onction, etc. "

Chapitre 2. L'effet de ce sacrement

1696

La réalité et l'effet de ce sacrement sont expliqués par ces mots : " La prière de la foi sauvera le malade et le Seigneur le soulagera ; et, s'il est dans les péchés, ceux-ci lui seront remis " [Jc 5,15](#). La réalité est, en effet, cette grâce du Saint-Esprit dont l'onction nettoie les fautes, si certaines sont encore à expier, et les séquelles du péché ; elle soulage et fortifie l'âme du malade [1717](#) , suscitant en lui une grande confiance en la miséricorde divine. Allégé par cette grâce, le malade d'une part supporte plus aisément les difficultés et les peines de la maladie, d'autre part résiste plus facilement aux tentations du démon qui cherche à le mordre au talon [Gn 3,15](#) parfois enfin, obtient la santé du corps, quand cela est utile au salut de l'âme.

Chapitre 3. Le ministre de ce sacrement et le temps où l'on

doit l'administrer

1697

Ce qui est prescrit concernant ceux qui doivent recevoir et administrer ce sacrement nous a été aussi transmis sans ambiguïté dans les paroles citées plus haut. Il nous y est en effet montré que les ministres de ce sacrement sont les presbytres de l'Eglise [1719](#) . Par ce nom il faut ici entendre non pas ceux qui sont plus âgés ou plus dignes dans le peuple, mais ou bien les évêques ou bien les prêtres régulièrement ordonnés par ceux-ci par " l'imposition des mains du presbyterium" [1Tm 4,14](#) [1719](#) .

1698

Il y est aussi déclaré que cette onction doit être faite aux malades, surtout à ceux qui sont en si grand danger qu'ils semblent arrivés au terme de la vie ; aussi est-il également appelé sacrement des mourants. Si les malades retrouvent la santé après cette onction, ils pourront de nouveau être aidés et soutenus par ce sacrement, au cas où leur vie se trouverait une autre fois en un danger semblable.

1699

C'est pourquoi il ne faut pour aucune raison écouter ceux qui enseignent, contrairement à l'affirmation si évidente et si claire de l'apôtre Jacques [Jc 5,14](#) s., que cette onction ou bien est une invention humaine ou bien est un rite reçu des Pères, qui ne s'appuie ni sur un commandement de Dieu ni sur une promesse de la grâce [1716](#) ; ni ceux qui affirment que cette onction est maintenant finie, comme si elle ne se rapportait qu'à la grâce des guérisons dans l'Eglise primitive ; ni ceux qui disent que le rite et l'usage observés par la sainte Eglise romaine dans l'administration de ce sacrement sont à l'opposé de ce que dit l'apôtre Jacques et doivent être changés ; ni, enfin, ceux qui affirment que les fidèles peuvent sans péché

mépriser cette extrême-onction [1718](#) .

En effet toutes ces propositions vont très manifestement à l'encontre des paroles claires d'un si grand apôtre. L'Eglise romaine, mère et maîtresse de toutes les autres, en administrant cette onction, ne fait assurément rien d'autre, pour ce qui touche à la substance du sacrement, que ce qu'a prescrit saint Jacques. On ne pourrait mépriser un si grand sacrement sans commettre un grand crime et sans faire injure à l'Esprit Saint lui-même.

1700

Tel est donc ce que ce saint concile oecuménique professe et enseigne sur les sacrements de pénitence et d'extrême-onction, et qu'il propose de croire et de tenir à tous les chrétiens. Il donne les canons suivants pour qu'ils soient inviolablement observés ; il condamne et anathématise à jamais ceux qui affirment le contraire.

Canons sur les deux doctrines

Canons sur le très saint sacrement de la pénitence

1701

1. Si quelqu'un dit que, dans l'Eglise catholique, la pénitence n'est pas vraiment et proprement un sacrement institué par le Christ notre Seigneur pour réconcilier avec Dieu les fidèles toutes les fois qu'ils tombent dans le péché après le baptême : qu'il soit anathème [1668-1670](#) .

1702

2. Si quelqu'un, confondant les sacrements, dit que le baptême lui-même est le sacrement de la pénitence, comme si ces deux sacrements n'étaient pas distincts, et qu'il n'est donc pas juste d'appeler la pénitence la " seconde planche du salut " : qu'il soit anathème [1542](#) ; [1671](#) .

1703

3. Si quelqu'un dit que ces paroles du Seigneur et Sauveur : " Recevez le Saint-Esprit : à ceux à qui vous remettrez les péchés, ceux-ci sont remis ; et à ceux à qui vous les retiendrez, ils seront retenus " [Jn 20,22-23](#), ne doivent pas être comprises du pouvoir de remettre et de retenir les péchés dans le sacrement de la pénitence, comme l'Eglise catholique l'a toujours compris dès le début, et, s'opposant à l'institution de ce sacrement, en détourne le sens pour qu'elles signifient le pouvoir de prêcher l'Evangile : qu'il soit anathème [1670](#) .

1704

4. Si quelqu'un nie que, pour une entière et parfaite rémission des péchés, trois actes sont requis chez le pénitent comme matière du sacrement de la pénitence, à savoir la contrition, la confession et la satisfaction, qui sont dites les trois parties de la pénitence ; ou s'il dit qu'il n'y a que deux parties de la pénitence : les terreurs qui frappent la conscience en reconnaissant son péché et la foi née de l'Evangile ou l'absolution par laquelle on croit les péchés remis par le Christ: qu'il soit anathème [1673](#) ; [1675](#) .

1705

5. Si quelqu'un dit que la contrition que préparent l'examen, le rappel et la détestation des péchés, et par laquelle on pense à ses années dans l'amertume de son coeur [Is 38,15](#), en pesant la gravité, l'abondance et la laideur de ses péchés, ainsi que la perte du bonheur éternel et la damnation éternelle encourue, avec le ferme propos d'une vie meilleure, que cette contrition n'est pas une douleur véritable et utile et ne prépare pas à la grâce, mais qu'elle rend l'homme hypocrite et davantage pécheur ; que, enfin, elle est une douleur

contrainte et non pas libre et volontaire : qu'il soit anathème [1456](#) ; [1676](#) .

1706

6. Si quelqu'un nie que la confession sacramentelle a été instituée ou est nécessaire pour le salut de droit divin ; ou s'il dit que se confesser secrètement à un prêtre seul - ce que l'Eglise catholique a toujours observé et observe depuis le début -, est contraire à l'institution et au commandement du Christ et que c'est une institution humaine : qu'il soit anathème [1679-1684](#) .

1707

7. Si quelqu'un dit que, dans le sacrement de la pénitence, pour la rémission des péchés, il n'est pas nécessaire, de droit divin, que l'on confesse tous et chacun des péchés mortels dont on se souvient après avoir réfléchi comme il se doit et sérieusement, même les péchés cachés et ceux qui sont contre les deux derniers commandements du Décalogue, ni les circonstances, qui changent l'espèce du péché, mais que cette confession ne sert seulement qu'à instruire et à consolider le pénitent, et qu'elle n'a jadis été utilisée que pour imposer une satisfaction canonique ; ou s'il dit que ceux qui s'efforcent de confesser tous leurs péchés ne veulent rien laisser au pardon de la miséricorde divine ; ou qu'enfin il n'est pas permis de confesser les péchés véniels : qu'il soit anathème [1679-1684](#) .

1708

8. Si quelqu'un dit que la confession de tous les péchés, telle que l'observe l'Eglise, est impossible et est une tradition humaine que les âmes pieuses doivent abolir ; ou que tous et chacun des chrétiens des deux sexes n'y sont pas tenus une fois par an, conformément à la constitution du grand concile du Latran, et que, pour cela, on doit persuader les chrétiens de ne pas se confesser au moment du carême : qu'il soit anathème [1682s](#) .

1709

9. Si quelqu'un dit que l'absolution sacramentelle du prêtre n'est pas un acte judiciaire, mais un simple ministère qui prononce et déclare que les péchés sont remis à celui qui les confesse, pourvu seulement qu'il croie qu'il est absous, ou si le prêtre ne l'absout pas sérieusement, mais par plaisanterie ; ou s'il dit que la confession du pénitent n'est pas requise pour que le prêtre puisse l'absoudre : qu'il soit anathème [1462](#) ; [1685](#) .

1710

10. Si quelqu'un dit que les prêtres en état de péché mortel n'ont pas le pouvoir de lier et de délier, ou que les prêtres ne sont pas seuls à être ministres de l'absolution, mais que c'est à tous et à chacun des chrétiens qu'il a été dit : " Tout ce que vous lierez sur la terre sera lié dans le ciel " [Mt 18,18](#) et : " à ceux à qui vous remettrez les péchés, ceux-ci seront remis, à ceux à qui vous les retiendrez, ils seront retenus " [Jn 20,23](#) ; qu'en vertu de ces paroles n'importe qui peut absoudre les péchés, les péchés publics au moins par la correction, avec l'accord de celui qui est corrigé, les péchés secrets par une confession spontanée : qu'il soit anathème [1684](#) .

1711

11. Si quelqu'un dit que les évêques n'ont pas le droit de réserver des cas, sauf pour ce qui relève de la discipline extérieure et que, par suite, la réservation des cas n'empêche pas un prêtre d'absoudre vraiment des cas réservés: qu'il soit anathème [1687](#) .

1712

12. Si quelqu'un dit que toute la peine est toujours remise par Dieu en même temps que la faute, et que la satisfaction des pénitents n'est pas autre chose que la foi par laquelle ils saisissent que le Christ a satisfait pour eux : qu'il soit anathème [1689](#) .

1713

13. Si quelqu'un dit que, pour ce qui est de la peine temporelle, on ne satisfait nullement à Dieu pour les péchés par les mérites du Christ ni par le moyen de peines infligées par Dieu et supportées avec patience, ni par le moyen de celles imposées par le prêtre, les prières, les aumônes ou les autres oeuvres de piété, et que, en conséquence, la meilleure pénitence est seulement une vie nouvelle : qu'il soit anathème [1690-1692](#) .

1714

14. Si quelqu'un dit que les satisfactions, par lesquelles les pénitents rachètent leurs péchés par Jésus Christ, ne sont pas un culte rendu à Dieu, mais des traditions humaines qui obscurcissent la doctrine de la grâce, le vrai culte rendu à Dieu et le bienfait même de la mort du Christ : qu'il soit anathème [1692](#) .

1715

15. Si quelqu'un dit que le pouvoir des clés n'a été donné à l'Eglise que pour délier et non aussi pour lier et que, à cause de cela, les prêtres, en imposant des peines à ceux qui se confessent, agissent à l'encontre de ce pouvoir et de l'institution du Christ ; et que c'est une invention de penser que, une fois la peine éternelle enlevée par le pouvoir des clés, il reste la plupart du temps une peine temporelle à expier : qu'il soit anathème [1692](#) .

1996 Denzinger 1673

**Citations de
DS 1694-1700:**

Magistère

Prières pour obtenir de Dieu la guérison:

[3](#)

Prêtres et laïcs:

[18](#)

Catéchisme:

[1510](#) [1511](#) [1512](#) [1516](#) [1523](#)

Catechismus:

[1510](#) [1511](#) [1512](#) [1516](#) [1523](#)

Catéchisme France:

[374](#)

**Citations de
DS 1701-1715:**

Magistère

Misericordia Dei:

[103](#) [107](#)

Reconciliatio paenitentia:

[30](#)

Catéchisme:

[1431](#) [1453](#) [1457](#) [1459](#) [1472](#)

Catechismus:

[1431](#) [1453](#) [1457](#) [1459](#) [1472](#)

Liturgie

Redemptionis Sacramentum:

[2005](#)

1996 Denzinger 1716

Canons sur le sacrement de l'extrême-onction.

1716

1. Si quelqu'un dit que l'extrême-onction n'est pas vraiment et proprement un sacrement institué par le Christ notre Seigneur [Mc 6, 13](#) et promulgué par l'apôtre saint Jacques [Jc 5, 14-15](#), mais seulement un rite reçu par les Pères ou un invention humaine qu'il soit anathème [1695](#) ; [1699](#) .

1717

2. Si quelqu'un dit que la sainte onction des malades ne confère pas la grâce, ne remet pas les péchés, ne soulage pas les malades, mais qu'elle n'existe plus, comme si elle avait été autrefois seulement une grâce de guérison : qu'il soit anathème [1696](#) ; [1699](#) .

1718

3. Si quelqu'un dit que le rite et l'usage de l'extrême-onction, observés par la sainte Eglise romaine, sont à l'opposé des paroles du saint apôtre Jacques et, par suite, doivent être changés ; qu'ils peuvent être méprisés sans péché par les chrétiens : qu'il soit anathème [1699](#) .

1719

4. Si quelqu'un dit que les presbytres de l'Eglise, que saint Jacques recommande de faire venir pour oindre un malade, ne sont pas des prêtres ordonnés par l'évêque, mais les plus âgés dans toute communauté et que, pour cette raison, le ministre propre de l'extrême-onction n'est pas le prêtre seul qu'il soit anathème [1697](#) .

MARCEL II :

9 avril - 1\8 ma

PAUL IV : 23

mai 1555- 18 Aoû

continuation et fin du Concile de Trente sous Pie IV

PIE IV : 25

Décembre 1559-9 décem

Préambule

1725

Le saint concile oecuménique et général de Trente... a pensé que, puisque, par les artifices du très pervers démon, se sont répandus en divers lieux différentes erreurs monstrueuses concernant le redoutable et très saint sacrement de l'eucharistie, erreurs qui semblent avoir écarté un grand nombre de la foi et de l'obéissance de l'Eglise catholique en certaines provinces, il fallait exposer ici ce qui concerne la communion sous les deux espèces et la communion des enfants. C'est pourquoi il est interdit à tous les chrétiens d'oser à l'avenir croire, enseigner ou prêcher à ce sujet autre chose que ce qui est expliqué et défini par les décrets suivants.

Chapitre 1. Les laïcs et les clercs qui ne célèbrent pas ne

sont pas tenus

de droit divin à la communion sous les deux espèces

1726

C'est pourquoi ce même saint concile, instruit par l'Esprit Saint, qui est "Esprit de sagesse et d'intelligence, Esprit de conseil et de piété" [Is 11,2](#), et suivant le jugement et la coutume de l'Eglise elle-même, déclare et enseigne qu'aucun commandement divin n'oblige les laïcs et les clercs qui ne célèbrent pas à recevoir le sacrement de l'eucharistie sous les deux espèces ; et que l'on ne peut en aucune façon douter, sans léser la foi, que la communion sous l'une des deux espèces leur suffise pour leur salut.

1727

En effet, sans doute, le Seigneur Christ, lors de la dernière Cène, a-t-il institué et donné aux apôtres ce vénérable sacrement sous les espèces du pain et du vin [Mt 26,26-29](#) [Mc 14,22-25](#) [Lc 22,19](#) [1Co 11,24](#). Cependant cette institution et ce don n'ont pas pour objet d'astreindre tous les chrétiens, par un décret du Seigneur, à recevoir les deux espèces [1731](#) ; [1732](#) . Et l'on ne conclut pas avec raison, des paroles que l'on trouve au chapitre 6 de Jean, que la communion sous les deux espèces a été commandée par le Seigneur [1733](#) , de quelque manière qu'on les comprenne en suivant les diverses interprétations des saints et des docteurs. En effet, celui qui a dit : "Si vous ne mangez la chair du Fils de l'homme et si vous ne buvez son sang, vous n'aurez pas la vie en vous " [Jn 6,53](#), a dit aussi : "Si quelqu'un mange de ce pain, il vivra éternellement" [Jn 6,58](#). Et celui qui a dit : "Qui mange ma chair et boit mon sang a la vie éternelle ", [Jn 6,54](#) et dit aussi " Le pain que je vous donnerai est ma chair pour la vie éternelle" [Jn 6,51](#). Enfin celui qui a dit : "Qui mange ma chair et boit mon sang demeure en moi et moi en lui" [Jn 6,56](#), a dit néanmoins : " Qui mange ce pain vivra éternellement" [Jn 6,58](#)

Chapitre 2. Le pouvoir de l'Eglise dans l'administration du

sacrement de l'euc

1728

Le concile déclare, en outre, que dans l'administration des sacrements il y eut toujours dans l'Eglise le pouvoir de décider ou de modifier, la substance de ces sacrements étant sauve, ce qu'elle jugerait mieux convenir à l'utilité de ceux qui les reçoivent et au respect des sacrements eux-mêmes, selon la diversité des choses, des temps et des lieux. Ce que l'Apôtre a semblé indiquer assez nettement en disant : " Que l'on nous considère comme des ministres du Christ et les dispensateurs des mystères de Dieu" [1Co 4,1](#). Et il est assez évident qu'il a lui-même usé de ce pouvoir aussi bien pour de nombreuses autres choses que pour ce sacrement lui-même, lorsqu'il dit, après avoir pris quelques ordonnances sur son usage : " Je réglerai le reste quand je viendrai " [1Co 11,34](#)

C'est pourquoi, bien qu'au début de la religion chrétienne l'usage des deux espèces n'ait pas été rare, cette coutume ayant très généralement changé avec le cours du temps, notre sainte Mère l'Eglise, sachant quelle autorité est la sienne dans l'administration des sacrements, fut amenée par des graves et justes causes à approuver cette coutume de communier sous l'une des deux espèces et à décréter que ce serait une loi qu'il n'est pas permis de blâmer ou de changer à son gré sans l'autorité de l'Eglise elle-même [1732](#) .

Chapitre 3. Sous chaque espèce, le Christ est reçu totalement

et entièrement,

1729

Il déclare en outre que, bien que notre Rédempteur, comme il a été dit plus haut, lors de la dernière Cène, ait institué et donné aux apôtres ce sacrement sous les deux espèces il faut pourtant reconnaître que même sous l'une des deux espèces seulement on reçoit le Christ totalement et entièrement ainsi que le sacrement en toute vérité, et qu'en conséquence, en ce qui concerne le fruit du sacrement, ceux qui reçoivent une seule espèce ne sont privés d'aucune grâce nécessaire au salut [1733](#) .

Chapitre 4. Les enfants ne sont pas obligés à la communion

sacramentelle

1730

Enfin le même saint concile enseigne qu'aucune nécessité n'oblige les enfants, qui n'ont pas l'âge de raison, à la communion sacramentelle de l'eucharistie [1734](#) , puisque régénérés par le bain du baptême [Tt 3,5](#) et incorporés au Christ, ils ne peuvent pas à cet âge perdre la grâce des enfants de Dieu qu'ils ont reçue.

Et pourtant il ne faut pas pour cela condamner l'Antiquité, si on y a parfois observé cette habitude en certains lieux. En effet, de même que ces très saints Pères ont eu un motif louable d'agir en raison de leur temps, de même faut-il très certainement croire sans contestations qu'ils ont agi ainsi sans qu'il y ait aucune nécessité pour le salut.

Canons sur la communion sous les deux espèces et la communion

des enfants

1731

1. Si quelqu'un dit que, en raison d'un commandement de Dieu ou par nécessité pour le salut, tous et chacun des chrétiens doivent recevoir les deux espèces du très saint sacrement de l'eucharistie : qu'il soit anathème [1726s](#) .

1732

2. Si quelqu'un dit que la sainte Eglise catholique n'a pas été amenée par de justes causes et raisons à ce que les laïcs, ainsi que les clercs qui ne célèbrent pas, ne communient que sous la seule espèce du pain, ou qu'elle a erré en cela qu'il soit anathème [1728](#) .

1733

3. Si quelqu'un nie que le Christ, source et auteur de toutes les grâces soit reçu totalement et entièrement sous la seule espèce du pain, parce que - comme certains l'affirment faussement - il n'est pas reçu sous les deux espèces conformément à l'institution du Christ lui-même : qu'il soit anathème [1726s](#) .

1734

4. Si quelqu'un dit que la communion eucharistique est nécessaire aux enfants avant qu'ils aient l'âge de raison : qu'il soit anathème [1730](#) .

22ème session, 17 septembre 1562

a) Doctrines et canons sur le sacrifice de la messe.

Préambule.

1738

Pour que l'on garde dans la sainte Eglise catholique la foi et la doctrine anciennes, absolues et en tout point parfaites sur le grand mystère de l'eucharistie, et qu'on les conserve dans leur pureté, après avoir repoussé erreurs et hérésies, le saint concile oecuménique et général de Trente... instruit par la lumière de l'Esprit Saint, enseigne, déclare et décrète ce qui suit, qui doit être prêché aux peuples fidèles, concernant l'eucharistie en tant que véritable et unique sacrifice.

Chapitre 1. L'institution du sacrifice de la messe

1739

Parce que la perfection n'avait pas été réalisée sous la première Alliance, au témoignage de l'apôtre Paul, en raison de la faiblesse du sacerdoce lévitique, il a fallu, Dieu le Père des miséricordes l'ordonnant ainsi, que se lève un autre prêtre " selon l'ordre de Melchisedech " [Ps 110,4](#) [He 5,6](#) [He 5,10](#) [He 7,11](#) [He 7,17](#) [Gn 14,18](#) notre Seigneur Jésus Christ, qui pourrait amener à la plénitude [He 10,14](#) et conduire à la perfection tous ceux qui devaient être sanctifiés.

1740

Sans doute, lui, notre Dieu et Seigneur, allait-il s'offrir lui-même une fois pour toutes à Dieu le Père sur l'autel de la croix par sa mort [He 7,27](#) afin de réaliser pour eux (là même) une Rédemption éternelle. Cependant, parce qu'il ne fallait pas que son sacerdoce fût éteint par la mort [He 7,24](#) lors de la dernière Cène, "la nuit où il fut livré" [1Co 11,23](#), il voulut laisser à l'Eglise, son épouse bien-aimée, un sacrifice qui soit visible (comme l'exige la nature humaine). Par là serait représenté le sacrifice sanglant qui devait s'accomplir une fois pour toutes sur la croix, le souvenir en demeurerait jusqu'à la fin du monde, et sa vertu salutaire serait appliquée à la rémission de ces péchés que nous commentons chaque jour. Se déclarant établi prêtre pour toujours selon l'ordre de Melchisedech [Ps 110,4](#) [He 5,6](#) [He 7,17](#) il offrit à Dieu le Père son Corps et son Sang sous les espèces du pain et du vin ; sous le symbole de celles-ci, il les donna aux apôtres (qu'il constituait alors prêtres de la Nouvelle Alliance) pour qu'ils les prennent ; et à ceux-ci ainsi qu'à leurs successeurs dans le sacerdoce, il ordonna de les offrir en prononçant ces paroles : "Faites ceci en mémoire de moi" [Lc 22,19](#) [1Co 11,24](#), etc., comme l'a toujours compris et enseigné l'Eglise catholique [1752](#) .

1741

En effet, ayant célébré la Pâque ancienne, que la multitude des enfants d'Israël immolait en souvenir de la sortie d'Egypte [Ex 12](#), il institua la Pâque nouvelle où lui-même doit être immolé par l'Eglise par le ministère des prêtres, sous des signes visibles en mémoire de son passage de ce monde à son Père, lorsque, par l'effusion de son sang il nous racheta et " nous arracha à la puissance des ténèbres et nous fit passer dans son Royaume" [Col 1,13](#)

1742

Et c'est là l'oblation pure, qui ne peut être souillée par aucune indignité ou malice de ceux qui l'offrent, dont le Seigneur a prédit par Malachie qu'elle devrait être offerte pure en tout lieu en son nom, qui serait grand parmi les nations [Mi 1,11](#), que l'apôtre Paul a désigné sans ambiguïté lorsque, écrivant aux Corinthiens, il dit : ceux qui se sont souillés en participant à la table des démons ne peuvent participer à la table du Seigneur [1Co 10,21](#) entendant par le mot "table", dans l'un et l'autre cas, l'autel. C'est elle enfin, qui, au temps de la nature et de la Loi, était figurée par les diverses images des sacrifices [Gn 4,4](#) [Gn 8,20](#) [Gn 12,8](#) [Gn 22,1-19](#) (Ex : passim), en tant que renfermant en elle tous les biens que ceux-ci signifiaient, en étant la consommation et la perfection de tous.

Chapitre 2. Le sacrifice visible, expiation pour les vivants

et les morts.

1743

Parce que, dans ce divin sacrifice qui s'accomplit à la messe, ce même Christ est contenu et immolé de manière non sanglante, lui qui s'est offert une fois pour toutes de manière sanglante sur l'autel de la croix [He 9,14](#) [He 9,27](#) le saint concile enseigne que ce sacrifice est vraiment propitiatoire [1753](#) , et que par lui il se fait que, si nous nous approchons de Dieu avec un cœur sincère et une foi droite, avec crainte et respect, contrits et pénitents, " nous obtenons miséricorde, et nous trouvons la grâce d'un secours opportun " [He 4,16](#) Apaisé par l'oblation de ce sacrifice, le Seigneur, en accordant la grâce et le don de la pénitence, remet les crimes et les péchés, même ceux qui sont énormes. C'est, en effet, une seule et même victime, c'est le même qui, s'offrant maintenant par le ministère des prêtres, s'est offert alors lui-même sur la croix, la manière de s'offrir étant seule différente.

Les fruits de cette oblation - celle qui est sanglante - sont reçus abondamment par le moyen de cette oblation non sanglante ; tant il s'en faut que celle-ci ne fasse en aucune façon tort à celle-là [1754](#) . C'est pourquoi, conformément à la tradition des apôtres, elle est légitimement offerte, non seulement pour les péchés, les peines, les satisfactions et les autres besoins des fidèles vivants, mais aussi pour ceux qui sont morts dans le Christ et ne sont pas encore pleinement purifiés [1753](#) .

[Chapitre 3. Messes en l'honneur des saints.](#)

1744

Bien que l'Eglise ait coutume de célébrer parfois quelques messes en l'honneur et en mémoire des saints, elle enseigne que ce n'est pourtant pas à eux que le sacrifice est offert, mais à Dieu seul qui les a couronnés [1755](#) . Aussi le prêtre n'a-t-il pas l'habitude de dire : "Je vous offre le sacrifice, Pierre et Paul ", mais, en rendant grâces à Dieu de leurs victoires, il implore leur protection, " pour que daignent intercéder pour nous dans les cieux ceux mêmes dont nous faisons mémoire sur la terre "

[Chapitre 4. Le canon de la messe](#)

1745

Comme il convient que les choses saintes soient saintement administrées et comme la plus sainte de toutes est ce sacrifice, pour qu'il soit offert et reçu avec dignité et respect, l'Eglise catholique a institué, il y a de nombreux siècles, le saint canon si pur de toute erreur [1756](#) , qu'il n'est rien en lui qui ne respire grandement la sainteté et la piété et n'élève vers Dieu l'esprit de ceux qui l'offrent. Il apparaît clairement, en effet, qu'il est fait soit des paroles mêmes du Seigneur, soit des traditions des apôtres et des pieuses instructions des saints pontifes.

[Chapitre 5. Les cérémonies du sacrifice de la messe](#)

1746

La nature humaine est telle qu'elle ne peut facilement s'élever à la méditation des choses divines sans les aides extérieures. C'est pourquoi notre pieuse Mère l'Eglise a institué certains rites, pour que l'on prononce à la messe certaines choses à voix basse [1759](#) et d'autres à voix plus haute. Elle a aussi introduit des cérémonies [1757](#) , telles que les bénédictions mystiques, les lumières, les encensements, les vêtements et de nombreuses autres choses de ce genre, reçues de l'autorité et de la tradition des apôtres. Par là serait soulignée la majesté d'un si grand sacrifice, et les esprits des fidèles seraient stimulés, par le moyen de ces signes visibles de religion et de piété, à la contemplation des choses les plus hautes qui sont cachées dans ce sacrifice.

[Chapitre 6 . La messe à laquelle seule le prêtre communie](#)

1747

Le saint concile souhaiterait, certes, que les fidèles assistant à chaque messe ne communient pas seulement par un désir spirituel, mais aussi par la réception sacramentelle de l'eucharistie, par quoi ils recueilleraient un fruit plus abondant de ce très saint sacrifice. Cependant, s'il n'en est pas toujours ainsi, il ne condamne pas pour cela, comme privées et illicites [1758](#) , les messes où seul le prêtre communie sacramentellement ; mais il les

approuve et les recommande, puisque ces messes doivent elles aussi être regardées comme vraiment publiques, en partie parce que le peuple y communit spirituellement, en partie parce qu'elles sont célébrées par un ministre public de l'Eglise, non pas pour lui seulement, mais pour tous les fidèles qui appartiennent au corps du Christ.

Chapitre 7. L'eau mêlée au vin.

1748

Le saint concile avertit ensuite que l'Eglise a prescrit aux prêtres de mêler de l'eau au vin que l'on doit offrir dans le calice [1759](#), aussi bien parce que l'on croit que le Seigneur Christ a fait ainsi que, aussi, parce que de son côté a coulé de l'eau en même temps que du sang [Jn 19,34](#), ce que le sacrement rappelle par ce mélange. Et puisque, dans l'Apocalypse de saint Jean, les eaux sont dites être les peuples [Ap 17,15](#), ainsi est représentée l'union du peuple fidèle avec le Christ, sa tête.

Chapitre 8. Rejet de la langue vulgaire dans la messe ;

explication de ses mys

1749

Bien que la messe contienne un grand enseignement pour le peuple fidèle, il n'a pas cependant paru bon aux pères qu'elle soit célébrée çà et là en langue vulgaire [1759](#). C'est pourquoi, tout en gardant partout le rite antique propre à chaque Eglise et approuvé par la sainte Eglise romaine, Mère et maîtresse de toutes les Eglises, pour que les brebis du Christ ne meurent pas de faim et que les petits ne demandent pas du pain et que personne ne leur en donne [Lm 4,4](#), le saint concile ordonne aux pasteurs et à tous ceux qui ont charge d'âme de donner quelques explications fréquemment, pendant la célébration des messes, par eux-mêmes ou par d'autres, à partir des textes lus à la messe, et, entre autres, d'éclairer le mystère de ce sacrifice, surtout les dimanches et les jours de fête.

Chapitre 9. Remarques préalables aux canons qui suivent.

1750

Mais parce que, aujourd'hui, contre cette foi ancienne fondée sur le saint Evangile, sur les traditions des apôtres et sur l'enseignement des saints Pères, de nombreuses erreurs se sont répandues, et quantité de choses ont été enseignées et discutées par quantité de gens, le saint concile, après avoir abondamment, sérieusement et mûrement traité de ces choses, à l'unanimité de tous les pères, a décidé de condamner et d'éliminer de la sainte Eglise ce qui va à l'encontre de cette foi très pure et de cette sainte doctrine, par les canons ci-dessous.

Canons sur le très saint sacrifice de la messe

1751

1. Si quelqu'un dit que, dans la messe, n'est pas offert à Dieu un véritable et authentique sacrifice ou qu'"être offert" ne signifie pas autre chose que le fait que le Christ nous est donné en nourriture : qu'il soit anathème.

1752

2. Si quelqu'un dit que par ces mots : " Faites ceci en mémoire de moi" [1Co 11,25](#) [1Co 11,24](#) le Christ n'a pas institué les apôtres prêtres, ou qu'il n'a pas ordonné qu'eux et les autres prêtres offrent son Corps et son Sang qu'il soit anathème [1470](#) .

1753

3. Si quelqu'un dit que le sacrifice de la messe n'est qu'un sacrifice de louange et d'action de grâces, ou simple commémoration du sacrifice accompli sur la croix, mais n'est pas un sacrifice propitiatoire ; ou qu'il n'est profitable qu'à celui-là seul qui reçoit le Christ et qu'il ne doit pas être offert pour les vivants et les morts, ni pour les péchés, les peines, les satisfactions et les autres nécessités : qu'il soit anathème [1743](#) .

1754

4. Si quelqu'un dit que, par le sacrifice de la messe, on commet un blasphème contre le très saint sacrifice du Christ accompli sur la croix ou qu'il en constitue un amoindrissement : qu'il soit anathème [1743](#) .

1755

5. Si quelqu'un dit que c'est une imposture de célébrer la messe en l'honneur des saints et pour obtenir leur intercession auprès de Dieu, comme l'entend l'Eglise : qu'il soit anathème [1744](#) .

1756

6. Si quelqu'un dit que le canon de la messe contient des erreurs et qu'il doit être abrogé : qu'il soit anathème [1745](#) .

1757

7. Si quelqu'un dit que les cérémonies, les vêtements et les signes extérieurs dont l'Eglise se sert dans la célébration de la messe sont plutôt des dérisions de l'impiété que des marques de piété : qu'il soit anathème [1746](#) .

1758

8. Si quelqu'un dit que les messes où seul le prêtre communie sacramentellement sont illicites et doivent donc être abrogées : qu'il soit anathème [1747](#) .

1759

9. Si quelqu'un dit que le rite de l'Eglise romaine, selon lequel une partie du canon et les paroles de la consécration sont prononcées à voix basse, doit être condamné ; ou que la messe ne doit être célébrée qu'en langue vulgaire ; ou que l'eau ne doit pas être mêlée, dans le calice, au vin que l'on doit offrir, parce que cela est contraire à l'institution du Christ : qu'il soit anathème [1746](#) ; [1748](#) .

[Décret sur la demande de concession du calice.](#)

1760

De plus, le même saint concile, dans sa dernière session, s'était réservé d'examiner et de définir en un autre temps, quand l'occasion s'en présenterait, deux articles qui lui avaient été proposés par ailleurs et n'avaient pas encore été discutés : Les raisons pour lesquelles la sainte Eglise catholique a été amenée à donner la communion aux laïcs et aussi aux prêtres qui ne célèbrent pas sous la seule espèce du pain doivent-elles être retenues en sorte que l'usage du calice ne soit permis à personne pour aucune raison? - et : Si l'usage du calice, pour des raisons honnêtes et conformes à la charité chrétienne, doit être accordé à un pays ou à un royaume, sous quelles conditions cela doit-il être concédé? et quelles sont ces

conditions?

Voulant maintenant pourvoir au mieux au salut de ceux pour qui la demande a été faite, le concile a décrété que toute l'affaire devrait être déferée à notre très Saint-Père, comme il le défère par le présent décret ; selon sa singulière prudence, celui-ci fera ce qu'il jugera devoir être utile pour les Etats chrétiens et salutaire pour ceux qui demandent l'usage du calice.

23e session, 15 juillet 1563-doctrine et canons sur le

sacrement de l'ordre.

1763

Doctrine véritable et catholique sur le sacrement de l'ordre pour condamner les erreurs de notre temps, décrétée par le concile de Trente et publiée dans la septième session (sous Pie IV).

Chapitre 1. L'institution du sacerdoce de la Nouvelle Alliance.

1764

Sacrifice et sacerdoce ont été si unis par une disposition de Dieu que l'un et l'autre ont existé dans toute loi. C'est pourquoi, comme l'Eglise catholique a reçu dans le Nouveau Testament, par une institution du Seigneur, le saint sacrifice visible de l'eucharistie, il faut aussi reconnaître qu'il y a en elle un nouveau sacerdoce visible et extérieur [1771](#) , dans lequel est passé l'ancien sacerdoce [He 7,12](#). Ce sacerdoce a été institué par ce même Seigneur, notre Sauveur [1773](#) ; aux apôtres et à leurs successeurs dans le sacerdoce a été donné le pouvoir de consacrer, d'offrir et d'administrer son Corps et son Sang, ainsi que celui de remettre et de retenir les péchés : voilà ce que montre l'Ecriture sainte et ce qu'a toujours enseigné la tradition de l'Eglise catholique [1771](#) .

Chapitre 2. Les sept degrés de l'ordre.

1765

Comme le ministère d'un si saint sacerdoce est une chose divine, il convenait, pour qu'il puisse être exercé plus dignement et avec un plus grand respect, qu'il y eût, dans la structure parfaitement ordonnée de l'Eglise, plusieurs ordres différents de ministères, qui seraient, par leur fonction, au service du sacerdoce, répartis de telle sorte que ceux qui auraient reçu la tonsure cléricale s'élèvent des ordres mineurs aux ordres majeurs [1772](#) .

En effet, la sainte Ecriture ne fait pas clairement mention seulement des prêtres, mais aussi des diacres ; elle enseigne, par les expressions les plus graves, ce à quoi il faut être très attentif en ordonnant ceux-ci [Ac 6,5](#) [Ac 21,8](#) [1Tm 3,8-13](#) [Ph 1,1](#) Dès le début de l'Eglise on sait qu'ont été en usage, bien qu'à des degrés divers, les noms des ordres suivants et les ministères propres à chacun d'eux: sous-diacres, acolytes, exorcistes, lecteurs et portiers. En effet le sous-diaconat est rattaché aux ordres majeurs par les Pères et les saints conciles, dans lesquels nous lisons très fréquemment des mentions concernant les autres ordres inférieurs.

Chapitre 3. La sacramentalité de l'ordre

1766

Comme le témoignage de l'Écriture, la tradition apostolique et l'accord des Pères montrent clairement que la sainte ordination, qui est donnée par des paroles et des signes extérieurs, confère la grâce, personne ne doit douter que l'ordre est vraiment et proprement l'un des sept sacrements de la sainte Église [1773](#) . L'Apôtre dit en effet : " Je t'exhorte à raviver la grâce de Dieu qui est en toi par l'imposition de mes mains. Car Dieu ne nous a pas donné un esprit de crainte, mais de force, d'amour et de modération" [2Tm 1,6](#) [1Tm 4,14](#)

Chapitre 4. La hiérarchie ecclésiastique et l'ordination.**1767**

Parce que, dans le sacrement de l'ordre, comme dans le baptême et la confirmation, est imprimé un caractère [1774](#) qui ne peut être ni détruit ni enlevé, le saint concile condamne à juste titre la pensée de ceux qui affirment que les prêtres du Nouveau Testament ont seulement un pouvoir temporaire, et qu'une fois ordonnés selon les règles, ils peuvent redevenir laïcs, s'ils n'exercent pas le ministère de la Parole de Dieu [1771](#) .

Si quelqu'un affirme que tous les chrétiens, sans distinction, sont les prêtres du Nouveau Testament, ou que tous sont dotés d'un même pouvoir spirituel entre eux, il semble ne rien faire d'autre que d'effacer la hiérarchie ecclésiastique [1776](#) , laquelle est comme " une armée rangée en bataille " [Ct 6,3](#) [Ct 6,9](#); comme si, à l'encontre de l'enseignement de saint Paul [1Co 12,28-29](#) [Ep 4,11](#) tous étaient apôtres et tous prophètes, tous évangélistes, tous pasteurs, tous docteurs.

1768

Aussi le saint concile déclare-t-il que, outre les autres degrés ecclésiastiques, les évêques, qui ont succédé aux apôtres, appartiennent à titre principal à cet ordre hiérarchique ; qu'ils ont été placés (comme dit le même apôtre) par l'Esprit Saint " pour gouverner l'Église de Dieu " [Ac 20,28](#) ; qu'ils sont supérieurs aux presbytres ; qu'ils confèrent le sacrement de la confirmation ; qu'ils ordonnent les ministres de l'Église ; qu'ils peuvent accomplir plusieurs autres choses pour lesquelles les autres d'un ordre inférieur n'ont aucun pouvoir [1777](#) .

1769

En outre, le saint concile enseigne que, dans l'ordination des évêques, des prêtres et des autres ordres, ne sont requis ni le consentement, ni l'appel, ni l'autorité du peuple ou de quelque puissance ou magistrature civile, comme si, sans cela, l'ordination était nulle. Bien plutôt, il décrète que ceux qui appelés et institués par le peuple ou par une puissance ou par une magistrature, s'élèvent à l'exercice de ce ministère, et ceux qui les prennent pour eux, dans leur témérité doivent être tenus, non pour des ministres de l'Église, mais pour des voleurs et des brigands qui ne sont pas entrés par la porte [Jn 10,1](#) ; [1778](#) .

1770

Tel est ce qu'il a semblé bon au saint concile d'enseigner d'une manière générale aux chrétiens sur le sacrement de l'ordre. Il a décidé de condamner de la manière suivante ce qui est contraire à des canons précis et propres, pour que, avec l'aide du Christ, tous, utilisant la règle de la foi, au milieu des ténèbres de tant d'erreurs, puissent connaître et tenir plus facilement la foi catholique.

Canons sur le sacrement de l'ordre**1771**

1. Si quelqu'un dit qu'il n'y a pas dans le Nouveau Testament de sacerdoce visible et

extérieur, ou qu'il n'y pas un pouvoir de consacrer et d'offrir le vrai Corps et le vrai Sang du Seigneur et de remettre ou de retenir les péchés, mais seulement une fonction et un simple ministère de la prédication de l'Évangile ; ou que ceux qui ne prêchent pas ne sont pas prêtres qu'il soit anathème [1764](#) ; [1767](#) .

1772

2. Si quelqu'un dit qu'en plus du sacerdoce il n'y a pas dans l'Église catholique d'autres ordres majeurs et mineurs, par lesquels, comme par degrés, on s'avance jusqu'au sacerdoce : qu'il soit anathème [1765](#) .

1773

3. Si quelqu'un dit que l'ordre ou la sainte ordination n'est pas vraiment et proprement un sacrement institué par le Christ Seigneur ; ou que c'est une invention humaine, imaginée par des hommes qui n'entendent rien aux choses de l'Église ; ou que c'est seulement un rite par lequel on choisit les ministres de la Parole de Dieu et des sacrements : qu'il soit anathème [1766](#) .

1774

4. Si quelqu'un dit que l'Esprit Saint n'est pas donné par la sainte ordination et que c'est donc en vain que les évêques disent : "Reçois l'Esprit Saint " ; ou que l'ordination n'imprime pas un caractère ; ou que celui qui est devenu prêtre une fois pour toutes peut redevenir laïc : qu'il soit anathème [1767](#) .

1775

5. Si quelqu'un dit que la sainte onction dont l'Église use au cours de l'ordination, non seulement n'est pas requise, mais doit être méprisée et est pernicieuse, et qu'il en est de même pour les autres cérémonies de l'ordre : qu'il soit anathème.

1776

6. Si quelqu'un dit qu'il n'y a pas dans l'Église catholique une hiérarchie instituée par une disposition divine, composée d'évêques, de prêtres et de ministres : qu'il soit anathème [1768](#) .

1777

7. Si quelqu'un dit que les évêques ne sont pas supérieurs aux prêtres ; ou qu'ils n'ont pas le pouvoir de confirmer et d'ordonner ; ou que le pouvoir qu'ils ont leur est commun avec les prêtres ; ou que les ordres conférés par eux sans l'accord ou l'appel du peuple ou de quelque puissance civile sont nuls ; ou que ceux qui n'ont pas été légitimement ordonnés ni envoyés par une autorité ecclésiastique et canonique, mais viennent d'ailleurs, sont des ministres légitimes de la Parole et des sacrements : qu'il soit anathème [1768s](#) .

1778

8. Si quelqu'un dit que les évêques qui sont choisis par l'autorité du pontife romain ne sont pas de légitimes et véritables évêques, mais une invention humaine : qu'il soit anathème.

[24ème session, 11 novembre 1563.](#)

[Doctrine et canons sur le sacrement de mariage](#)

1797

Sous l'inspiration du Saint-Esprit, le premier Père du genre humain a proclamé le lien perpétuel et indissoluble du mariage quand il a dit " Voilà maintenant l'os de mes os, la chair

de ma chair. C'est pourquoi l'homme quittera son père et sa mère et s'attachera à sa femme, et ils seront deux en une seule chair " [Gn 2,23](#) [Mt 19,5](#) [Ep 5,31](#).

1798

Que par ce lien ne sont unis que deux êtres, le Christ notre Seigneur l'a assez clairement enseigné lorsque, rappelant ces paroles comme prononcées par Dieu, il a dit : " C'est pourquoi ils ne sont plus deux, mais une seule chair" [Mt 19,6](#), et il confirma immédiatement après ces paroles, la solidité de ce lien proclamé si longtemps auparavant par Adam " Donc, ce que Dieu a uni, que l'homme ne le sépare pas " [Mt 19,6](#) [Mc 10,9](#).

1799

La grâce qui porterait cet amour naturel à sa perfection affirmerait cette unité indissoluble et sanctifierait les époux, le Christ lui-même, qui a institué et porté à leur perfection les vénérables sacrements, nous l'a méritée par sa Passion. C'est ce que l'apôtre Paul nous suggère quand il dit : " Maris, aimez vos femmes, comme le Christ a aimé l'Eglise et s'est livré lui-même pour elle" [Ep 5,25](#), en ajoutant aussitôt " Ce sacrement est grand, je le dis : dans le Christ et dans l'Eglise" [Ep 5,32](#).

1800

Comme le mariage dans la Loi évangélique l'emporte en grâce, par le Christ, sur les noces de l'ancienne Loi, c'est à juste titre que nos saints Pères, les conciles et la tradition de l'Eglise universelle ont toujours enseigné qu'il fallait le compter parmi les sacrements de la Loi nouvelle. Allant contre cette tradition, des hommes impies de ce siècle, déraisonnant, non seulement ont eu des opinions fausses sur ce vénérable sacrement, mais à leur habitude, introduisant la liberté de la chair sous le couvert de l'Evangile, par écrit et oralement, ont répandu nombre d'éléments étrangers au sentiment de l'Eglise catholique et aux coutumes approuvées depuis le temps des apôtres, et cela non sans grand dommage pour les fidèles. Désirant faire face à la témérité de ces hommes, le saint concile universel a jugé qu'il fallait exterminer les hérésies et erreurs notables des schismatiques susdits, pour que leur pernicieuse contagion n'en attire pas un grand nombre à eux aussi décrète-t-il contre ces hérétiques et leurs erreurs les anathématismes suivants.

1996 Denzinger 1716

Citations de
DS 1716-1719:

Magistère

Prêtres et laïcs:
[18](#)

Catéchisme:
[1510](#) [1516](#) [1520](#)

Catechismus:
[1510](#) [1516](#) [1520](#)

**Citations de
DS 1725-1730:**

Magistère

Catéchisme France:
[374](#)

Liturgie

PGMR:
[1104](#) [1105](#)

Redemptionis Sacramentum:
[1186](#)

**Citations de
DS 1738-1749:**

Magistère

Lumen Gentium:
[28](#) [28](#)

Mysterium Fidei:
[27](#) [29](#)

Catéchisme:
[1337](#) [1366](#) [1367](#) [1371](#)

Catechismus:
[1337](#) [1366](#) [1367](#) [1371](#)

Catéchisme France:
[419](#) [457](#) [465](#)

Liturgie

PGMR:
[1001](#) [1012](#) [1014](#) [1020](#) [1038](#)

Redemptionis Sacramentum:
[1147](#)

Citations de
DS 1750:

Liturgie

PGMR:
1001

**Citations de
DS 1751-1760:**

Magistère

Lettres du Jeudi Saint:
[2004](#)

Catéchisme:
[611](#)

Catechismus:
[611](#)

Liturgie

PGMR:
[1001](#) [1013](#)

**Citations de
DS 1763-1770:**

Magistère

Lumen Gentium:
[21](#) [28](#)

Directoire clergé:
[5](#) [17](#)

Catéchisme:
[611](#) [1582](#)

Catechismus:
[611](#) [1582](#)

Citations de
DS 1771-1778:

Magistère

Lumen Gentium:
[28](#)

Directoire clergé:
[5](#) [17](#)

Catéchisme:
[1583](#)

Catechismus:
[1583](#)

**Citations de
DS 1797-1800:**

Magistère

Dei Verbum:

[8](#)

Arcanum Divinae Sapientiae:

[11](#)

Casti Connubii:

[5](#) [20](#) [39](#) [138](#)

La communion Eucharistique des divorcés-remariés:

[106](#)

Accès à la communion:

[4](#)

Catéchisme:

[1617](#) [1661](#)

Catechismus:

[1617](#) [1661](#)

1996 Denzinger 1801

Canons sur le sacrement du mariage.

1801

1. Si quelqu'un dit que le mariage n'est pas vraiment et proprement l'un des sept sacrements de la Loi évangélique que le Christ notre Seigneur a institués, mais qu'il a été inventé dans l'Eglise par les hommes et qu'il ne confère pas la grâce : qu'il soit anathème [1800](#) .

1802

2. Si quelqu'un dit qu'il est permis aux chrétiens d'avoir en même temps plusieurs épouses, et que cela n'a été défendu par aucune Loi divine [Mt 19,9](#) : qu'il soit anathème [1798](#) .

1803

3. Si quelqu'un dit que seuls les degrés de consanguinité et d'affinité exprimés dans le Lévitique [Lv 18,6-18](#) peuvent empêcher de contracter mariage et rendent nul celui qui a été contracté, que l'Eglise ne peut dispenser d'aucun d'entre eux ni décider qu'un plus grand nombre soit cause d'empêchement et de nullité : qu'il soit anathème [2659](#) .

1804

4. Si quelqu'un dit que l'Eglise n'a pas pu établir des empêchements dirimant le mariage, ou qu'elle s'est trompée en les établissant : qu'il soit anathème.

1805

5. Si quelqu'un dit que le lien du mariage peut être rompu en raison de l'hérésie, ou bien d'une vie en commun insupportable, ou bien en l'absence voulue d'un conjoint : qu'il soit anathème.

1806

6. Si quelqu'un dit qu'un mariage contracté et non consommé n'est pas annulé par la profession religieuse solennelle de l'un des conjoints : qu'il soit anathème.

1807

7. Si quelqu'un dit que l'Eglise se trompe quand elle a enseigné et enseigne, conformément à l'enseignement de l'Evangile et de l'Apôtre [Mt 5,32](#) [Mt 19,9](#) [Mc 10,11-12](#) [Lc 16,18](#) [1Co 7,11](#) que le lien du mariage ne peut pas être rompu par l'adultère de l'un des époux, et que ni l'un ni l'autre, même l'innocent qui n'a pas donné motif à l'adultère, ne peut, du vivant de l'autre conjoint, contracter un autre mariage ; qu'est adultère celui qui épouse une autre femme après avoir renvoyé l'adultère et celle qui épouse un autre homme après avoir renvoyé l'adultère : qu'il soit anathème.

1808

8. Si quelqu'un dit que l'Eglise se trompe lorsqu'elle décrète que, pour de nombreuses raisons, les époux peuvent vivre séparés, sans vie conjugale ou sans vie en commun, pour un temps indéterminé ou déterminé : qu'il soit anathème.

1809

9. Si quelqu'un dit que les clercs qui ont reçu les ordres sacrés ou les réguliers qui ont fait profession solennelle de chasteté peuvent contracter mariage, qu'un tel mariage est valide,

malgré la Loi de l'Eglise ou leur vœu, et qu'affirmer le contraire n'est rien d'autre que condamner le mariage ; que peuvent contracter mariage tous ceux qui n'ont pas le sentiment d'avoir le don de chasteté (même s'ils en ont fait vœu) : qu'il soit anathème. Puisque Dieu ne refuse pas ce don à ceux qui le demandent comme il faut, et qu'il ne permet pas que nous soyons tentés au-dessus de nos forces [1Co 10,13](#).

1810

10. Si quelqu'un dit que l'état du mariage doit être placé au-dessus de l'état de virginité ou de célibat, et qu'il n'est ni mieux ni plus heureux de rester dans la virginité ou le célibat que de contracter mariage [Mt 19,11](#) [1Co 7,25](#) [1Co 7,38-40](#)

1811

11. Si quelqu'un dit que l'interdiction de la solennité des noces à des temps déterminés de l'année est une superstition tyrannique issue d'une superstition des païens, Ou s'il condamne les bénédictions et autres cérémonies dont use l'Eglise : qu'il soit anathème.

1812

12. Si quelqu'un dit que les causes matrimoniales ne relèvent pas des juges ecclésiastiques : qu'il soit anathème [2598](#) ; [2659](#) .

[Canons sur la réforme du mariage : décret " Tametsi "](#)

1813

Chap. 1 (Motif et teneur de la loi) On ne doit certes pas douter que les mariages clandestins, qui se sont faits avec le libre consentement des contractants, sont des mariages valides et véritables, tant que l'Eglise ne les a pas rendus invalides ; aussi est-ce à bon droit que doivent être condamnés, comme le saint concile les condamne par anathème, ceux qui nient que ces mariages sont véritables et valides et affirment faussement que les mariages contractés par les fils de famille, sans le consentement de leurs parents, sont invalides et que les parents peuvent les faire valides ou invalides. La sainte Eglise néanmoins, pour de très justes raisons, a toujours eu ces mariages en horreur et les a défendus.

1814

Mais le saint synode s'aperçoit que ces défenses ne servent plus à rien en raison de la désobéissance des hommes; il pèse la gravité des péchés venant de ces mariages clandestins, particulièrement pour ceux qui demeurent dans l'état de damnation lorsque, après avoir abandonné la première épouse avec laquelle ils avaient secrètement contracté mariage, ils contractent publiquement un mariage avec une autre et vivent avec elle en un perpétuel adultère ; l'Eglise qui ne porte pas de jugement sur les choses secrètes, ne peut apporter remède à ce mal qu'en recourant à un remède plus efficace. C'est pourquoi, mettant ses pas dans les pas du saint concile du Latran (IV) tenu sous Innocent III [817](#) , le concile ordonne ce qui suit. A l'avenir, avant que soit contracté un mariage, trois fois, trois jours de fête consécutifs, le curé des parties contractantes annoncera publiquement dans l'église, pendant la célébration des messes, entre qui le mariage doit être contracté. Ces annonces faites, si ne s'y oppose aucun empêchement légitime, on procédera à la célébration du mariage devant l'Eglise, après avoir interrogé l'homme et la femme ; une fois bien compris qu'il y a consentement mutuel de leur part, le curé dira : " Je vous unis par le mariage, au nom du Père, et du Fils et du Saint-Esprit " ; ou bien il se servira d'une autre formule, conformément au rite reçu de chaque province.

1815

(Restriction de la loi) S'il y avait un soupçon plausible que le mariage peut être empêché par

la mauvaise foi, s'il est précédé de tant d'annonces ; soit on ne fera qu'une seule annonce, soit même le mariage sera célébré en présence du curé et de deux ou trois témoins ; ensuite, avant la consommation du mariage, les annonces seront faites dans l'église afin que, s'il demeure quelques empêchements, ceux-ci soient plus facilement découverts, à moins que l'Ordinaire lui-même ne juge expédient d'omettre les susdites annonces, ce que le saint concile laisse à sa prudence et à son jugement.

1816

(Sanction) Quant à ceux qui entreprendront de contracter mariage autrement qu'en présence du curé ou d'un autre prêtre autorisé par le curé ou l'Ordinaire, et devant deux ou trois témoins, le saint concile les rend absolument inhabiles à contracter de la sorte et décrète que de tels contrats sont invalides et nuls, comme par le présent décret il les rend invalides et les annule.

25ème session, 3 et 4 décembre 1563

décret sur le purgatoire, 3 décembre 1563

1820

L'Eglise catholique, instruite par l'Esprit Saint, à partir de la sainte Ecriture et de la tradition ancienne des Pères, a enseigné dans les saints conciles et tout dernièrement dans ce concile oecuménique qu'il y a un purgatoire [1580](#) et que les âmes qui y sont retenues sont aidées par les suffrages des fidèles, et surtout par le sacrifice de l'autel si agréable à Dieu [1743](#) ; [1753](#) . Aussi le saint concile prescrit-il aux évêques de tout faire pour que la saine doctrine du purgatoire, transmise par les saints Pères et les saints conciles, soit l'objet de la foi des fidèles, que ceux-ci la gardent, et qu'elle soit enseignée et proclamée en tous lieux. On exclura des prédications populaires auprès des gens sans instruction les questions plus difficiles et subtiles, qui ne sont d'aucune utilité pour l'édification, et desquelles la plupart du temps la piété ne tire aucun profit. On ne permettra pas que soient divulgués et abordés des points incertains ou qui sont apparemment faux. On interdira, comme scandaleux et offensant pour les fidèles, tout ce qui relève d'une certaine curiosité ou de la superstition ou tout ce qui a indécemment un goût de lucre. ...

Décret sur l'invocation, la vénération et les reliques des saints,

et sur les saintes images, 3 décembre 1563.

1821

Le saint concile enjoint à tous les évêques et à tous les autres ayant la charge et le devoir d'enseigner que, conformément à l'usage de l'Eglise catholique et apostolique, reçu dès les premiers temps de la religion chrétienne, et conformément au sentiment unanime des saints Pères et aux décrets des saints conciles, ils instruisent diligemment les fidèles, particulièrement sur l'intercession des saints et leur invocation, les honneurs dus aux reliques et le légitime usage des images. Aussi leur enseigneront-ils que les saints qui règnent avec le Christ offrent à Dieu leurs prières pour les hommes qu'il est bon et utile de les invoquer humblement et, pour obtenir de Dieu des bienfaits par son Fils Jésus Christ notre Seigneur, qui est notre seule Rédempteur et Sauveur, de recourir à leurs prières, à leur aide et à leur assistance. Ceux qui nient que l'on doit invoquer les saints qui jouissent dans le ciel d'un bonheur éternel ; ou bien ceux qui affirment que ceux-ci ne prient pas pour les hommes ou

que les invoquer pour qu'ils prient pour chacun de nous est de l'idolâtrie, ou que cela va à l'encontre de la Parole de Dieu et s'oppose à l'honneur de Jésus Christ, seul médiateur entre Dieu et les hommes [1Tm 2,5](#) ; ou bien encore qu'il est stupide de supplier vocalement ou mentalement ceux qui règnent dans les cieux : tous ceux-là pensent d'une manière impie.

1822

Les fidèles doivent aussi vénérer les saints corps des martyrs et des autres saints qui vivent avec le Christ, eux qui ont été des membres vivants du Christ et le Temple du Saint-Esprit [1Co 3,16](#) [1Co 6,15](#) [1Co 6,19](#) [2Co 6,16](#) et qui seront ressuscités et glorifiés par lui pour la vie éternelle ; par eux Dieu accorde de nombreux bienfaits aux hommes. Aussi, ceux qui affirment qu'on ne doit ni honneur ni vénération aux reliques des saints, ou bien que c'est inutilement que les fidèles les honorent ainsi que les autres souvenirs sacrés, et qu'il est vain de visiter les lieux de leur martyre pour obtenir leur soutien, tous ceux-là doivent être totalement condamnés, comme l'Eglise les a déjà condamnés autrefois et les condamne encore aujourd'hui.

1823

De plus, on doit avoir et garder, surtout dans les églises, les images du Christ, de la Vierge Marie Mère de Dieu et des autres saints, et leur rendre l'honneur et la vénération qui leur sont dus. Non pas parce que l'on croit qu'il y a en elles quelque divinité ou quelque vertu justifiant leur culte, ou parce qu'on doit leur demander quelque chose ou mettre sa confiance dans des images, comme le faisaient autrefois les païens qui plaçaient leur espérance dans des idoles [Ps 135,15-17](#), mais parce que l'honneur qui leur est rendu renvoie aux modèles originaux que ces images représentent. Aussi, à travers les images que nous baisons, devant lesquelles nous nous découvrons et nous prosternons, c'est le Christ que nous adorons et les saints, dont elles portent la ressemblance, que nous vénérons. C'est ce qui a été défini par les décrets des conciles, spécialement du deuxième concile de Nicée, contre les adversaires des images [600-603](#) .

1824

Les évêques enseigneront avec soin que, par le moyen de l'histoire des mystères de notre Rédemption représentés par des peintures ou par d'autres moyens semblables, le peuple est instruit et affermi dans les articles de foi, qu'il doit se rappeler et vénérer assidûment. Et l'on retire aussi grand fruit de toutes les images saintes, non seulement parce que sont enseignés au peuple les bienfaits et les dons que lui confère le Christ, mais parce que, aussi, sont mis sous les yeux des fidèles les miracles de Dieu accomplis par les saints et les exemples salutaires donnés par ceux-ci de la sorte, ils en rendent grâce à Dieu, ils conforment leur vie et leurs moeurs à l'imitation des saints et sont poussés à adorer et aimer Dieu et à cultiver la piété. Si quelqu'un enseigne ou pense des choses contraires à ces décrets : qu'il soit anathème.

1825

Si certains abus s'étaient glissés dans ces saintes et salutaires pratiques, le saint concile désire vivement qu'ils soient entièrement abolis, en sorte qu'on expose aucune image porteuse d'une fausse doctrine et pouvant être l'occasion d'une erreur dangereuse pour les gens simples.

S'il arrive parfois que l'on exprime par des images les histoires et les récits de la sainte Ecriture, parce que cela sera utile pour des gens sans instruction, on enseignera au peuple qu'elles ne représentent pas pour autant la divinité, comme si celle-ci pouvait être vue avec les yeux du corps ou exprimée par des couleurs et par des formes.

On supprimera donc toute superstition dans l'invocation des saints, dans la vénération des reliques ou dans un usage sacré des images ; toute recherche de gains honteux sera éliminée ; enfin toute indécence sera évitée, en sorte que les images ne soient ni peintes ni ornées d'une beauté provocante...

Pour que cela soit plus fidèlement observé, le saint concile statue qu'il n'est permis à personne, dans aucun lieu... de placer ou faire placer une image inhabituelle, à moins que celle-ci n'ait été approuvée par l'évêque. On ne reconnaîtra pas de nouveaux miracles, on ne recevra pas de nouvelles reliques sans l'examen et l'approbation de l'évêque.

Décret de réformation générale, 3 décembre 1563

Duel

1830

Chap. 19. L'usage détestable du duel, introduit par les artifices du diable pour parvenir, par la mort sanglante des corps à la perte des âmes, devra être complètement banni de l'univers chrétien. L'empereur, les rois... et les seigneurs temporels, quel que soit leur nom, qui accorderaient sur leurs terres un endroit pour des combats singuliers entre chrétiens seront, par le fait même, excommuniés...

Quant à ceux qui se battent et à ceux qu'on appelle leurs parrains, ils encourront la peine de l'excommunication... et d'une infamie perpétuelle. Ils devront être punis comme homicides, conformément aux saints canons ; et s'ils meurent dans le combat lui-même, ils seront pour toujours privés de sépulture ecclésiastique.

Décret sur les indulgences, 4 décembre 1563

1835

Le pouvoir de conférer des indulgences ayant été accordé par le Christ à l'Eglise, et celle-ci ayant usé de ce pouvoir qui lui avait été divinement communiqué (voir [Mt 16,19](#) [Mt 18,18](#)), même dans les temps les plus anciens, le saint concile enseigne et ordonne que l'usage des indulgences, très salubre pour le peuple chrétien et approuvé par l'autorité de ce saint concile, soit conservé. Et il frappe d'anathème aussi bien ceux qui affirment qu'elles sont inutiles que ceux qui nient qu'il y ait dans l'Eglise le pouvoir de les accorder.

Cependant, il désire qu'on fasse preuve de mesure en les accordant... pour éviter que la discipline ecclésiastique ne soit affaiblie par une trop grande facilité. Désirant amender et corriger les abus qui s'y sont glissés, et à l'occasion desquels ce beau nom d'indulgences est blasphémé par les hérétiques, par le présent décret le saint concile statue d'une manière générale que doivent être absolument abolis tous les déplorables trafics d'argent en vue de les obtenir.

La dépendance du concile oecuménique par rapport au pape

1847

Enfin nous avons atteint ce à quoi nous n'avons pas cessé de travailler dans nos efforts de jour et de nuit, et ce que nous avons imploré avec persévérance du "Père des lumières " ([Jc 1,17](#)). En effet, après que - convoqués par notre lettre et poussés également par leur propre piété - un nombre très considérable, digne d'un concile oecuménique, d'évêques et d'autres prélats insignes venus de toutes les nations portant le nom de chrétiens se sont rassemblés de partout dans cette ville, ... Nous nous sommes montrés à ce point favorables à la liberté du concile que par une lettre à nos légats. Nous avons permis de notre propre initiative au concile lui-même de traiter librement même de questions à vrai dire réservées au Siège apostolique ; c'est ainsi que ce qui restait à traiter, à définir et à déterminer au sujet des

sacrements et d'autres choses qui apparaissaient nécessaires, afin de confondre les hérésies, de supprimer les abus et d'améliorer les mœurs, a été- traité en toute liberté et avec diligence par le très saint concile, et défini, expliqué et déterminé avec soin et avec une extrême pertinence...

1848

Mais puisque le saint concile lui-même, par révérence à l'égard du Siège apostolique et suivant les traces de conciles anciens, Nous a demandé par un décret édicté à ce sujet en session publique' de confirmer tous les décrets édictés par lui en notre temps et en celui de nos prédécesseurs, après avoir pris connaissance de la requête du concile, en avoir mûrement délibéré avec nos vénérables frères, les cardinaux de la sainte Eglise romaine, et invoqué surtout l'aide du Saint-Esprit, et après avoir constaté que tous ces décrets sont catholiques et utiles et salutaires pour le peuple chrétien, à la louange du Dieu tout-puissant et sur le conseil et avec l'approbation de nos frères, Nous les avons confirmés aujourd'hui, tous et chacun d'entre eux, dans notre consistoire secret, et Nous avons décidé qu'ils doivent être reçus et observés par tous les fidèles chrétiens.

1849

En outre, afin d'éviter le désordre ou la confusion qui pourraient naître s'il était permis à tout un chacun de publier, comme il l'entend, ses propres commentaires et interprétations des décrets du concile, Nous ordonnons à tous, en vertu de notre autorité apostolique..., que personne n'ait l'audace de publier sans notre autorisation des commentaires, gloses, annotations, explications, et toute autre forme d'interprétation des décrets de ce concile, de quelque manière que ce soit, ou de déterminer quoi que ce soit au nom de qui que ce soit même sous le prétexte d'une meilleure confirmation ou exécutions des décrets, ou en alléguant d'autres raisons éminentes.

1850

Mais s'il semble à quelqu'un que quelque chose y est dit ou déterminé de façon trop obscure, et que pour cette raison il apparaît qu'il est besoin d'une interprétation ou d'une décision, il doit monter vers le lieu que le Seigneur a choisi, c'est-à-dire vers le Siège apostolique, le maître de tous les fidèles, dont le concile lui-même a reconnu l'autorité avec révérence. Nous nous réservons en effet de clarifier et de décider les difficultés et les controverses que pourraient faire naître ces décrets, comme le saint concile en a lui-même décidé...

1851

Règle 1 : Tous les livres qui avant l'année 1515 ont condamné soit des papes soit des conciles oecuméniques, et qui ne figurent pas dans cet Index doivent être considérés comme condamnés de la même manière qu'ils l'ont été jadis.

1852

Règle 2 : Les livres des hérésiarques, aussi bien de ceux qui après l'année précitée ont inventé ou suscité des hérésies, que de ceux qui sont ou ont été les têtes et les chefs d'hérésie,... sont totalement prohibés. Les livres d'autres hérétiques, qui traitent explicitement de religion, sont totalement condamnés. Quant à ceux qui ne traitent pas de religion, ils sont permis s'ils ont été examinés et approuvés par des théologiens catholiques à la demande des évêques et des inquisiteurs.

1853

Règle 3 : Les traductions d'écrivains même ecclésiastiques qui jusqu'ici ont été publiées par des auteurs condamnés, sont permises dès lors qu'elles ne contiennent rien qui soit contraire à la sainte doctrine.

Quant aux traductions de l'Ancien Testament, elles ne pourront être permises qu'à des hommes doctes et pieux, selon le jugement de l'évêque, dès lors qu'ils utilisent ces traductions comme des explications de l'édition de la Vulgate, pour comprendre la sainte

Ecriture, et non comme un texte sain.

Quant aux traductions du Nouveau Testament qui sont faites par des auteurs de la première classe' de cet Index, elles ne seront permises à personne, parce que habituellement il résulte de leur lecture peu de profit, mais beaucoup de danger. Mais s'il circule des commentaires avec des traductions qui sont permises ou avec l'édition de la Vulgate, s'ils ont été expurgés des passages suspects par la faculté de théologie d'une université catholique ou par l'inquisition générale, ils pourront être permis à ceux à qui sont permises également les traductions. ...

1854

Règle 4 : Puisque l'expérience fait apparaître clairement que lorsque la sainte Bible en langue vulgaire est permise partout sans distinction, il en résulte plus de dommage que d'utilité du fait de la témérité des hommes, il relève en ce cas du jugement de l'évêque ou de l'inquisiteur de pouvoir concéder, sur le conseil du curé ou du confesseur, la lecture de la Bible traduite en langue vulgaire par des auteurs catholiques à ceux dont ils ont constaté qu'ils peuvent retirer de cette lecture, non pas un dommage, mais un accroissement de la foi et de la piété...

1855

Règle 5: Ces livres qui proviennent parfois du labeur d'auteurs hérétiques et dans lesquels rien ou peu seulement est ajouté qui leur soit propre, mais qui rassemblent les affirmations d'autres auteurs, et dont font partie les lexiques, les concordances, les apophtegmes..., s'ils contiennent quelque chose qui ait besoin d'être corrigé, ils sont permis lorsque cela aura été enlevé ou amélioré sur le conseil de l'évêque.

1856

Les livres qui traitent en langue vulgaire de controverses entre catholiques et hérétiques de notre temps ne doivent pas être permis indistinctement, mais on observera à leur propos ce qui a été déterminé pour la Bible écrite en langue vulgaire.

Quant à ceux qui ont été composés en langue vulgaire et qui traitent de la manière juste de croire, de contempler, de se confesser ou d'autres sujets semblables, s'ils contiennent la saine doctrine il n'est pas de raison de les prohiber.

1857

Règle 7 : Les livres qui traitent, racontent ou enseignent expressément des choses luxurieuses ou obscènes, du moment qu'il faut tenir compte non seulement de la foi mais également des mœurs qui habituellement sont facilement corrompues par la lecture de tels livres, ils sont absolument prohibés.

Les livres anciens cependant qui ont été composés par des païens, seront permis en raison de l'élégance et du caractère propre de la langue, mais en aucun cas on ne les lira aux enfants.

1858

Règle 8 : Les livres dont le contenu principal est bon, mais dans lesquels occasionnellement est inséré quelque chose qui relève de l'hérésie ou de l'impiété, de la divination ou de la superstition, peuvent être permis s'ils ont été expurgés par des théologiens catholiques.

1859

Règle 9 : Tous les livres et écrits qui traitent de divination par la terre, l'eau, l'air, le feu, d'interprétation des rêves, de chiromancie, de nécromancie, ou dans lesquels il est question de sortilèges, de la fabrication de poisons, d'augures, d'auspices, de formules magiques, sont absolument condamnés.

Les évêques cependant veilleront avec diligence à ce qu'on ne lise ou ne possède pas de livres, de traités ou d'index d'astrologie judiciaire qui, s'agissant de succès à venir, d'éventuelles infortunes, ou de ces actions qui dépendent de la volonté humaine, osent affirmer que quelque chose de déterminé arrivera.

1860

Règle 10 : Pour l'impression de livres ou d'autres écrits on observera ce qui a été déterminé au 5e concile du Latran sous Léon X, 10e session.

(Suivent des prescriptions disciplinaires particulières pour les auteurs, les éditeurs et les bibliothèques.)

1861

Enfin il est ordonné à tous les fidèles que personne ne doit oser lire ou posséder des livres, quels qu'ils soient, contre la prescription de ces règles ou la prohibition de cet Index. Mais si quelqu'un lit ou possède des livres d'hérétiques ou des écrits d'un auteur quelconque qui sont condamnés ou prohibés pour cause d'hérésie ou de soupçon de fausse doctrine, il encourt aussitôt une sentence d'excommunication. ...

Profession de foi tridentine**1862**

Moi, N., je crois et je professe qu'une foi ferme tous et chacun des articles contenus dans le symbole de foi (de Constantinople [150](#)) dont se sert l'Eglise romaine, c'est-à-dire :

Je crois en un seul Dieu, le Père tout-puissant, créateur du ciel et de la terre, de toutes les choses visibles et invisibles ; et en un seul Seigneur Jésus-Christ, le Fils unique de Dieu, engendré du Père avant tous les siècles, lumière de lumière, vrai Dieu de vrai Dieu, engendré, non créé, consubstantiel au Père, par qui tout a été fait qui pour nous, les hommes, et pour notre salut, est descendu des cieux, par le Saint-Esprit s'est incarné de la Vierge Marie, et s'est fait homme ; il a été crucifié pour nous sous Ponce Pilate ; a souffert ; a été enseveli, est ressuscité le troisième jour, selon les Ecritures, est monté aux cieux ; il siège à la droite du Père et il reviendra en gloire juger les vivants et les morts ; son Règne n'aura pas de fin ; et en l'Esprit Saint, le Seigneur, qui vivifie ; qui procède du Père et du Fils ; qui avec le Père et le Fils est conjointement adoré et glorifié ; qui a parlé par les prophètes. Et en une Eglise sainte, catholique et apostolique. Nous confessons un baptême pour la rémission des péchés. Nous attendons la résurrection des morts et la vie du siècle à venir. Amen.

1863

J'accepte et j'embrasse très fermement les traditions apostoliques et celles de l'Eglise, et toutes les autres observances et constitutions de cette même Eglise. De même j'accepte l'Ecriture sainte, suivant le sens qu'a tenu et que tient notre Mère L'Eglise, à qui il appartient de juger du véritable sens et de l'interprétation des saintes Ecritures. Je n'accepterai et je n'interpréterai jamais l'Ecriture que selon le consentement unanime des Pères.

1864

Je professe aussi qu'il y a, véritablement et à proprement parler, sept sacrements de la Loi nouvelle, institués par notre Seigneur Jésus Christ et nécessaires pour le salut du genre humain, bien que tous ne le soient pas pour chacun : le baptême, la confirmation, l'eucharistie, la pénitence, l'extrême onction, l'ordre et le mariage. Ils confèrent la grâce et, parmi eux, le baptême, la confirmation et l'ordre ne peuvent être réitérés sans sacrilège. Je reçois et j'accepte aussi les rites reçus et approuvés de l'Eglise catholique dans l'administration solennelle desdits sacrements.

1865

J'embrasse et je reçois tous et chacun des articles qui ont été définis et déclarés au saint concile de Trente sur le péché originel et la justification.

1866

Je professe également qu'à la messe est offert à Dieu un sacrifice véritable, proprement dit, propitiatoire pour les vivants et les morts, et que, dans le très saint sacrement de l'eucharistie, se trouvent vraiment, réellement et substantiellement le Corps et le Sang, conjointement avec l'âme et la divinité de notre Seigneur Jésus Christ, et qu'un changement s'accomplit, de toute la substance du pain en son Corps et de toute la substance du vin en son Sang, changement que l'Eglise catholique appelle transsubstantiation. J'affirme aussi que, sous une seule des espèces, c'est le Christ tout entier et complet et le véritable sacrement qu'on reçoit.

1867

Je tiens sans défaillance qu'il y a un purgatoire et que les âmes qui y sont retenues sont aidées par les intercessions des fidèles. Et également que les saints qui règnent conjointement avec le Christ doivent être vénérés et invoqués ; qu'ils offrent pour nous des prières à Dieu et que leurs reliques doivent être vénérées.

Je déclare fermement qu'on peut avoir et garder les images du Christ et de la Mère de Dieu toujours vierge, ainsi que celles des autres saints, et qu'il faut leur rendre l'honneur et la vénération qui leur sont dus. J'affirme aussi que le pouvoir des indulgences a été laissé par le Christ dans l'Eglise, et que leur usage est très salulaire au peuple chrétien.

1868

Je reconnais la sainte, catholique et apostolique Eglise romaine comme la Mère et la maîtresse de toutes les Eglises. Je promets et je jure vraie obéissance au pontife romain, successeur du bienheureux Pierre, chef des apôtres, et vicaire de Jésus Christ.

1869

Je reçois et je professe sans en douter tout ce qui, par les saints canons et par les conciles oecuméniques, principalement par le saint concile de Trente

et par le concile oecuménique du Vatican, a été transmis, défini et déclaré (spécialement sur le primat du pontife romain et son magistère infaillible). En même temps, je condamne, je rejette et j'anathématise également tout ce qui leur est contraire et toute espèce d'hérésie condamnée, rejetée et anathématisée par l'Eglise.

1870

Cette vraie foi catholique, hors de laquelle personne ne peut être sauvé, que je professe présentement de plein gré et que je tiens sincèrement, moi, N., je promets, je prends l'engagement, et je jure de la garder et de la confesser, Dieu aidant, entière et inviolée, très fidèlement jusqu'à mon dernier soupir, et de prendre soin, autant que je le pourrai, qu'elle soit tenue, enseignée et prêchée par ceux qui dépendent de moi ou par ceux sur qui ma charge me demandera de veiller. Qu'ainsi Dieu me soit en aide et ces saints évangiles.

Trinité et Incarnation**1880**

(Désirant) avertir tous et chacun qui ont affirmé, enseigné ou cru jusqu'ici que le Dieu tout-puissant n'est pas en trois personnes, d'une unité de substance absolument sans composition et indivise, et un seul dans l'unique essence simple de la divinité ; ou que notre Seigneur n'est pas comme vrai Dieu en tout de la même substance avec le Père et l'Esprit Saint ; ou que selon la chair le même n'a pas été conçu dans le sein de la très bienheureuse Vierge Marie du Saint- Esprit, mais comme les autres hommes de la semence de Joseph ou que le même, notre Seigneur et Dieu Jésus Christ, n'a pas subi la mort très amère de la croix pour nous racheter des péchés et de la mort éternelle et réconcilier avec le Père pour la vie

éternelle ; ou que cette même bienheureuse Vierge Marie n'est pas vraiment Mère de Dieu et n'est pas demeurée dans l'intégrité virginale avant, pendant et perpétuellement après l'enfantement, nous requérons et avertissons de la part de Dieu tout-puissant, Père et Fils et Esprit Saint, par l'autorité apostolique...

Erreurs de Michel Bajus concernant la nature de l'homme et la grâce

1901

Par. 1. Ni les mérites des anges, ni ceux du premier homme encore intègre ne sont appelés grâce à juste titre.

1902

Par. 2. De même que mauvaise mérite de par sa nature la mort éternelle, de même l'oeuvre bonne mérite de par sa nature la vie éternelle.

1903

Par. 3. Aussi bien pour les anges que pour le premier homme, s'ils avaient persévéré dans cet état jusqu'à la fin de la vie, la félicité leur aurait été une récompense et non une grâce.

1904

Par. 4. La vie éternelle a été promise à l'ange et à l'homme intègre en vue des oeuvres bonnes, et les oeuvres bonnes, en vertu de la loi de la nature, suffisent à l'obtenir.

1905

Par. 5. Dans la promesse faite à l'ange et au premier homme est contenu ce qui constitue la justice naturelle, par laquelle est promise aux justes la vie éternelle pour les oeuvres bonnes, sans autre considération.

1906

Par. 6. Par la loi naturelle il était établi pour l'homme que, s'il persévérerait dans l'obéissance, il passerait à la vie dans laquelle il ne peut pas mourir.

1907

Par. 7. Les mérites du premier homme, intègre, étaient dans les dons de la première création ; mais selon la façon de parler de l'Écriture ils sont appelés à tort grâce ; c'est pourquoi ils doivent être appelés seulement mérites, et non pas également grâce.

1908

Par. 8. En ceux qui ont été rachetés par la grâce du Christ on ne peut trouver aucun bon mérite qui n'aurait été conféré gratuitement à un indigne.

1909 Par. 9. Les dons accordés à l'homme intègre et à l'ange peuvent être appelés grâce pour une raison qui peut-être n'est pas à désapprouver ; mais parce que selon l'usage de l'Écriture le terme " grâce " est entendu seulement des dons qui sont conférés par Jésus à ceux qui ne les méritent pas et qui en sont indignes, il s'ensuit que ni les mérites, ni la récompense qui leur est accordée ne doit être dite grâce.

1910

Par. 10. L'acquiescement de la peine temporelle qui demeure souvent après le pardon du péché, et la résurrection du corps, ne doivent être proprement attribués qu'aux mérites du Christ.

1911

Par. 11. Le fait qu'après avoir persévéré dans cette vie mortelle, jusqu'à la fin de la vie, dans la piété et la justice, nous obtenions la vie éternelle, ce n'est pas à proprement parler à la grâce de Dieu, mais à l'ordination naturelle établie dès le commencement de la création selon un juste jugement de Dieu qu'il faut l'attribuer ; et dans cette rétribution des bons ne sont pas considérés les mérites du Christ, mais seulement la première institution du genre humain, dans laquelle selon la loi naturelle il a été établi par un juste jugement de Dieu que la vie éternelle serait accordée par l'obéissance aux commandements.

1912

Par. 12. Est pélagienne la proposition : l'oeuvre bonne qui a été faite sans la grâce de l'adoption ne mérite pas le Royaume céleste.

1913

Par. 13. Les oeuvres bonnes accomplies par les fils d'adoption ne sont pas méritoires pour la raison qu'elles sont accomplies par l'esprit d'adoption qui habite dans les coeurs des enfants de Dieu, mais seulement parce qu'elles sont conformes à la Loi, et que par elles on observe la Loi.

1914

Par. 14. Les oeuvres bonnes des justes ne reçoivent pas au jour du jugement dernier une récompense plus grande que celle qu'ils méritaient de recevoir selon le juste jugement de Dieu.

1915

Par. 15. Il enseigne que ce qui fait le mérite ne consiste pas en ce que celui qui agit bien a la grâce et le Saint-Esprit habitant en lui, mais en cela seulement qu'il obéit à la Loi divine, et cette opinion il la répète souvent et la prouve par de multiples raisons dans presque tout le livre.

1916

Par. 16. Dans le même livre il répète souvent que ce n'est pas une vraie obéissance à la Loi, que celle qui est rendue sans charité.

1917

Par. 17. Il dit que ceux-là tiennent la conception de Pélage qui disent : il fait partie nécessairement de ce qu'est le mérite que l'homme soit élevé par la grâce d'adoption à un état divin.

1918

18. Il dit : les oeuvres des catéchumènes, comme la foi et la pénitence qui sont antérieures à la rémission des péchés, sont des mérites pour la vie éternelle ; cette vie, les catéchumènes ne l'obtiennent pas à moins que ne soient levés d'abord les obstacles tenant aux délits qu'ils ont commis auparavant.

1919

19. Il semble insinuer que les oeuvres de justice et de tempérance que le Christ a accomplies n'ont pas tiré de plus grande valeur de la dignité de la personne qui agissait.

1920

20. Il n'est pas de péché qui soit véniel de par sa nature, mais tout péché mérite la peine éternelle.

1921

21. L'exaltation et l'élévation de la nature humaine à la participation de la nature divine était due à l'intégrité de l'état primitif, et de ce fait elle doit être dite naturelle et non surnaturelle.

1922

22. C'est penser comme Pélage que de comprendre des gentils qui n'ont pas la foi le texte de l'apôtre aux Romains " Les gentils qui n'ont pas la Loi font naturellement ce que commande la Loi " [Rm 2,14](#).

1923

23. Absurde est l'opinion de ceux qui disent que depuis le commencement, par un don surnaturel et gratuit en quelque sorte, l'homme a été élevé au-dessus de la condition de la nature pour honorer Dieu surnaturellement par la foi, l'espérance et la charité.

1924

24. C'est par des hommes vains et oisifs, selon la sottise des philosophes, qu'a été inventée l'opinion selon laquelle l'homme aurait été constitué depuis le commencement de telle sorte que grâce à des dons surajoutés à sa nature, il aurait été élevé et adopté comme fils de Dieu par la libéralité du Créateur, et cette opinion doit être ramenée au pélagianisme.

1925

25 (26) Toutes les oeuvres des infidèles sont des péchés, et les vertus des philosophes sont des vices

1926

26 (27) L'intégrité de la première création n'a pas été une élévation indue de la nature humaine, mais sa condition naturelle, et cette opinion il la répète et la prouve par plusieurs chapitres.

1927

27 (28) Le libre arbitre, sans le secours de la grâce de Dieu, n'est bon qu'à pécher.

1928

28 (29) C'est une erreur pélagienne de dire que le libre arbitre est capable d'éviter un quelconque péché.

1929

29 (30) Ceux-là ne sont pas les seuls " voleurs " et " brigands " qui nient que le Christ soit le chemin et la "porte de la vérité et de la vie, mais aussi tous ceux qui disent qu'on peut " accéder " au chemin de la justice (c'est-à- dire à quelque justice) " par un autre côté " que par lui (voir [Jn 10,1](#)),

1930

30 (30B) ou que l'homme peut résister à une tentation sans le secours de la grâce elle-même, de telle sorte qu'il n'y soit pas induit ou qu'il ne soit pas vaincu par elle.

1931

31. La charité parfaite et sincère, qui naît " d'un amour pur, d'une conscience bonne et d'une foi non feinte " ([1Tm 1,5](#)), peut se trouver aussi bien dans les catéchumènes que dans les pénitents sans rémission des péchés.

1932

32. Cette charité, qui est la plénitude de la Loi, n'est pas toujours jointe à la rémission des péchés.

1933

33. Le catéchumène vit dans la justice, la droiture et la sainteté, et observe les commandements de Dieu et accomplit la Loi par la charité, avant d'avoir obtenu la rémission des péchés qui est reçue seulement dans le bain de baptême.

1934

34. Cette distinction d'un double amour, l'amour naturel par lequel Dieu est aimé comme auteur de la nature, et l'amour gratuit par lequel Dieu est aimé comme celui qui rend bienheureux, est vaine, inventée et conçue pour se moquer des saintes Ecritures et de nombreux témoignages des anciens.

1935

35. Tout ce que fait un pécheur ou un esclave du péché est péché.

1936

36. L'amour naturel, qui naît des forces de la nature, est soutenu par certains docteurs à partir de la seule philosophie, en s'abandonnant à la présomption humaine et en faisant injure à la croix du Christ.

1937

37. C'est penser comme Pélage que de reconnaître quelque bien naturel, c'est-à-dire qui tient son origine des seules forces de la nature.

1938

38. Tout l'amour d'une créature raisonnable est soit la cupidité vicieuse qui fait aimer le monde et qui est défendue par Jean, soit cette charité digne de louange qui, répandue par l'Esprit Saint dans les coeurs (voir Rm 5,5), fait aimer Dieu.

1939

39. Ce qui est fait volontairement, même si cela est fait de façon nécessaire, est cependant fait librement.

1940

40. Dans tous ses actes le pécheur sert la cupidité qui domine

1941

41. Cette sorte de liberté qui est affranchie de la nécessité ne se trouve pas sous le nom de liberté dans les Ecritures, mais seulement le nom de la liberté affranchie du péché.

1942

42. La justice par laquelle est justifié l'impie moyennant la foi consiste formellement dans l'obéissance à l'égard des commandements, qui est la justice par les oeuvres, mais non dans une quelconque grâce infuse par laquelle l'homme est adopté comme fils de Dieu, renouvelé selon l'homme intérieur, et rendu participant de la nature divine pour que, renouvelé ainsi par l'Esprit Saint, il puisse ensuite vivre dans le bien et obéir aux commandements de Dieu.

1943

43. Dans l'homme qui se repent avant le sacrement de l'absolution, et dans le catéchumène avant le baptême, est donnée la vraie justification, mais séparée de la rémission des péchés.

1944

44. Par la plupart des oeuvres qui sont accomplies par les fidèles pour obéir au commandement de Dieu - comme d'obéir aux parents, rendre les dépôts, s'abstenir de l'homicide, du vol, de la fornication - les hommes sont certes justifiés, parce qu'il s'agit de l'obéissance à la Loi et d'une vraie justice de la Loi, mais ils n'obtiennent pas par là un accroissement des vertus.

1945

45. Le sacrifice de la messe n'est pas sacrifice d'une autre manière que de cette manière

générale par laquelle l'est "toute oeuvre qui est à accomplir pour que l'homme soit uni à Dieu dans une sainte société".

1946

46.(46A) Le volontaire n'appartient pas à l'essence et à la définition du péché, et ce n'est pas une question de définition, mais de cause et d'origine, que de savoir si tout péché doit être volontaire.

1947

47.(46B) C'est pourquoi le péché originel a vraiment le caractère d'un péché, sans rapport ou référence à la volonté d'où il tient son origine.

1948

48. (47A) Le péché originel est volontaire en raison de la volonté habituelle de l'enfant, et il domine habituellement l'enfant du fait qu'il ne comporte aucune volonté contraire.

1949

49.(47B) Et de cette volonté habituellement dominante, il résulte que l'enfant qui meurt sans le sacrement de la régénération, après avoir reçu l'usage de la raison, hait actuellement Dieu, blasphème Dieu et résiste à la Loi de Dieu

1950

50.(48) Les mauvais désirs auxquels la raison ne consent pas et que l'homme subit malgré lui, sont interdits par le précepte : "Tu ne désireras pas" [Ex 20,17](#)

1951

Par. 51.(49) La Concupiscence, ou la loi des membres, et ses mauvais désirs que les hommes ressentent contre leur volonté, sont une vraie désobéissance à l'égard de la Loi.

1952

Par. 52.(50) Toute action mauvaise est de telle nature qu'elle peut souiller son auteur et tous ses descendants, à la manière dont la première transgression a souillé.

1953

Par. 53.(51) S'agissant de la grandeur du démerite qui résulte de la transgression ceux qui naissent avec de moindres vices en contractent autant de ceux qui les ont engendrés que ceux qui naissent avec de plus grands.

1954

Par. 54.(52) Cette proposition déterminante : Dieu n'a rien commandé d'impossible à l'homme, est faussement attribuée à Augustin, puisqu'elle vient de Pélagé.

1955

Par. 55.(53) Dieu n'aurait pas pu à l'origine créer un homme tel qu'il naît maintenant.

1956

Par. 56.(54A) Il y a deux choses dans le péché : l'acte et la culpabilité ; une fois l'acte passé, rien ne demeure sinon la culpabilité, ou l'obligation de la peine.

1957

Par. 57.(54B) D'où il suit que dans le sacrement du baptême, ou dans l'absolution par le prêtre, il n'y a proprement que la culpabilité encourue par le péché qui est enlevée, et le ministère du prêtre absout seulement de la culpabilité.

1958

Par. 58.(55) Le pécheur pénitent n'est pas vivifié par le ministère du prêtre qui l'absout, mais par Dieu seul qui, en lui suggérant et lui inspirant la pénitence, le vivifie et le ressuscite ; mais par le ministère du prêtre seule la culpabilité est enlevée.

1959

59(56) Quand par des aumônes ou d'autres oeuvres de pénitence nous satisfaisons à Dieu pour les peines temporelles, nous n'offrons pas à Dieu une contrepartie convenable pour nos péchés comme certains l'affirment par erreur (car autrement nous serions, en quelque façon au moins, des rédempteurs); mais nous faisons quelque chose en considération de quoi la satisfaction du Christ nous est appliquée et communiquée.

1960

60 (57) Par les souffrances des saints communiquées dans les indulgences nos fautes ne sont pas proprement rachetées mais par la communion de la charité leurs souffrances sont données en partage pour que nous soyons dignes d'être libérés, par le sang du Christ, des peines dues pour les péchés.

1961

61 (58) Cette célèbre distinction des docteurs selon laquelle les commandements de la Loi divine seraient accomplis d'une double manière, l'une selon la substance des oeuvres prescrites seulement, l'autre quant à un certain mode, à savoir le mode selon lequel elles sont à même de conduire au Royaume éternel celui qui les accomplit (c'est-à-dire selon le mode du mérite), est une distinction inventée et qui doit être rejetée.

1962

62 (59) De même la distinction selon laquelle une oeuvre est dite bonne de deux manières, soit parce qu'elle est juste et bonne de par l'objet et par toutes les circonstances (ce qu'on a coutume d'appeler moralement bon), soit parce qu'elle est méritoire pour le Royaume éternel du fait qu'elle est accomplie par l'Esprit de charité par un membre visant du Christ, est considérée comme devant être rejetée.

1963

63 (60) De même aussi cette distinction d'une double justice, l'une due à l'Esprit de charité habitant (en l'homme), l'autre due certes à l'inspiration de l'Esprit Saint qui excite la volonté de la pénitence, mais qui n'habite pas encore le coeur en y répandant la charité par laquelle s'accomplit la Loi divine, est rejetée de la façon la plus odieuse et la plus entêtée.

1964

64 (61) Enfin cette distinction également qui est faite d'une double vivification, l'une par laquelle le pécheur est vivifié quand par la grâce de Dieu lui sont inspirés la pénitence et le propos et le commencement d'une vie nouvelle, l'autre par laquelle est vivifié celui qui est véritablement justifié et qui devient une branche vivante de la vigne du Christ, elle est aussi inventée et nullement conforme aux Ecritures.

1965

65 (62) C'est par une erreur pélagienne seulement qu'on peut admettre qu'il existe quelque usage du libre arbitre qui serait bon, ou ne serait pas mauvais, et celui qui pense et enseigne

cela fait injure à la grâce du Christ.

1966

66(63) Seule la violence s'oppose à la liberté de l'homme naturel.

1967

67 (64) L'homme pêche également d'une manière qui mérite la damnation dans ce qu'il fait de façon nécessaire.

1968

68 (65) L'infidélité purement négative, chez ceux à qui le Christ n'a pas été prêché, est péché.

1969

69 (66) La justification de l'impie s'effectue formellement par l'obéissance à la Loi, et non par une communication et une inspiration cachée de la grâce qui fait que ceux qui ont été justifiés par elle accomplissent la Loi.

1970

70 (67) L'homme qui vit dans le péché mortel ou dans la culpabilité qui mérite la damnation éternelle, peut avoir la vraie charité ; et la charité même parfaite peut s'allier avec la culpabilité qui mérite la damnation éternelle.

1971

71 (68) Par la contrition, même si elle est parfaite par la charité et conjointe au voeu de recevoir le sacrement, hors du cas de nécessité ou du martyre, la faute n'est pas remise sans la réception actuelle du sacrement.

1972

72 (69) Toutes les afflictions des justes sont à tous égards des punitions pour leurs péchés ; c'est pourquoi Job et les martyrs qui ont souffert, ont souffert à cause de leurs péchés.

1973

73 (70) Personne, hormis le Christ, n'est sans le péché originel; c'est pourquoi la bienheureuse Vierge est morte à cause du péché contracté d'Adam, et toutes ses afflictions en cette vie, comme celles des autres justes, furent des punitions du péché actuel ou originel.

1974

74 (71) Dans ceux qui sont renés et qui sont tombés dans le péché mortel, la concupiscence qui maintenant domine en eux est péché, comme aussi les autres habitudes mauvaises.

1975

75 (72) Les mouvements désordonnés de la concupiscence sont défendus compte tenu de l'état de l'homme tombé, par le précepte "Tu ne convoiteras pas " [Ex 20,17](#) ; c'est pourquoi l'homme qui les ressent, et même s'il n'y consent pas, transgresse le précepte : " Tu ne convoiteras pas ", bien que la transgression ne lui soit pas imputée à péché

1976

76 (73) Aussi longtemps qu'il reste quelque chose de la concupiscence de la chair dans celui qui aime, il n'accomplit pas le précepte : "Tu aimeras Dieu de tout ton coeur" [Dt 6,5](#) [Mt 22,37](#).

1977

77 (74) Les satisfactions laborieuses de ceux qui ont été justifiés ne sont pas à même d'expier de condigno la peine temporelle qui demeure après le pardon de la faute.

1978

78 (75) L'immortalité du premier homme n'était pas un bienfait de la grâce, mais sa condition

naturelle.

1979

79 (76) Est fausse la conception des docteurs selon laquelle le premier homme aurait pu être créé et établi par Dieu sans la justice naturelle.

(Censure) : Ces propositions ont été pesées par un examen rigoureux en notre présence ; bien que certaines puissent être soutenues dans une certaine mesure ...au sens rigoureux et propre des termes visé par ceux qui les affirment, Nous les condamnons, les qualifions et les rejetons, en vertu de la présente comme étant selon le cas, hérétiques, erronées, suspectes, téméraires, scandaleuses et offensant les oreilles pies, comme aussi ce qui a été dit à leur sujet en paroles et par écrit.

1981

Tout d'abord, donc, nous condamnons toutes les lettres de change qu'on appelle fictives (sèches), et dont la fiction consiste en ce que les contractants font semblant, sur certains marchés ou en d'autres lieux, de conclure des opérations de change ; ceux qui reçoivent l'argent y remettent certes leurs lettres de change, mais elles ne sont pas émises, ou elles sont émises de telle sorte que, après que se soit écoulé le temps durant lequel elles avaient cours, elles sont rendues sans effet ; ou encore l'argent est finalement réclamé, avec un gain, même sans la remise de lettres de cette sorte, là où le contrat avait été conclu : en effet, entre donneurs et receveurs il avait été convenu ainsi dès le départ, ou du moins telle était bien l'intention, et il n'est personne qui, sur les marchés ou dans les lieux susdits, honorerait de telles lettres une fois entré en leur possession.

A ce mal ressemble également ceci : lorsque des lettres de change fictives sont remises pour de l'argent, ou pour un dépôt, ou sous un autre nom, pour que plus tard, au même endroit ou ailleurs, elles soient restituées avec bénéfice.

1982

Mais pour les lettres de change également qui sont appelées réelles, il nous a été rapporté que les changeurs diffèrent parfois la date de paiement convenue auparavant, lorsque par une convention tacite ou expresse un gain est perçu ou même seulement promis. Nous déclarons que tout cela est usuraire, et nous interdisons que cela se pratique.

1983

Parce que... il est permis aux Indiens demeurant dans leur infidélité d'avoir plusieurs femmes qu'ils répudient même pour les raisons les plus insignifiantes, il en est résulté qu'ayant reçu le baptême il leur a été permis de demeurer avec la femme qui a été baptisée avec son époux ; et parce qu'il arrive souvent que celle-ci n'est pas la première femme, les ministres (des sacrements) aussi bien que les évêques sont tourmentés par de très grands scrupules du fait qu'ils pensent qu'il ne s'agit pas là d'un vrai mariage ; mais parce qu'il serait très cruel de les séparer des femmes avec lesquelles ces Indiens ont reçu le baptême, et qu'il serait surtout très difficile de trouver la première épouse, pour ces raisons, soucieux de tenir compte avec bienveillance et avec une affection paternelle de la situation de ces Indiens, et de libérer les évêques et les ministres de tels scrupules, de notre propre mouvement et en vertu de notre science certaine et de la plénitude des pouvoirs apostoliques, nous déclarons par les présentes que ces Indiens qui, comme il est supposé, ont été baptisés et seront baptisés pourront demeurer avec la femme qui a été ou qui aura été baptisée avec eux comme avec leur épouse légitime, après avoir renvoyé les autres, et qu'un tel mariage existe entre eux de façon légitime.

**Citations de
DS 1801-1812:**

Magistère

Arcanum Divinae Sapientiae:

[26](#)

Casti Connubii:

[90](#)

Familiaris consortio:

[13](#)

Vita Consecrata:

[32](#)

La communion Eucharistique des divorcés-remariés:

[106](#)

Accès à la communion:

[4](#)

Citations de
DS 1813-1816:

Magistère

Arcanum Divinae Sapientiae:
[18](#)

Catéchisme:
[1631](#)

Catechismus:
[1631](#)

Citations de
DS 1820:

Magistère

Lumen Gentium:
[51](#)

Catéchisme:
[1022](#) [1031](#) [1472](#)

Catechismus:
[1022](#) [1472](#)

Citations de
DS 1821-1825:

Magistère

Christus Dominus:

2

Lumen Gentium:

50 51

Catéchisme:

1674 2132

Catechismus:

1674 2132

Citations de
DS 1835:

Magistère

Catéchisme:
[1478](#)

Catechismus:
[1478](#)

Citations de
DS 1862-1870:

Magistère

Catéchisme:
[192](#)

Catechismus:
[194](#)

Citations de
DS 1880:

Magistère

Catéchisme:
499

Citations de
DS 1901-1980:

Magistère

Dei Verbum:

[11](#)

Casti Connubii:

[59](#)

1996 Denzinger 1983

GREGOIRE XIII:

13 mai 1572-10 avr

Profession de foi prescrite pour les Grecs

1985

Moi, N., je crois et je professe d'une foi ferme tous et chacun des articles contenus dans le Symbole de foi qu'utilise l'Eglise romaine, c'est-à-dire : Je crois en un seul Dieu...(comme dans le Symbole de foi de Nicée - Constantinople, [150](#)).

1986

Je crois également, j'accepte et je confesse tout ce qu'a défini et déclaré le saint concile oecuménique de Florence au sujet de l'union de l'Eglise occidentale et orientale, à savoir que l'Esprit Saint est éternellement du Père et du Fils, qu'il tient son essence et son être subsistant du Père en même temps que du Fils, et qu'il procède éternellement des deux comme d'un seul principe et par une seule spiration ; car ce que disent les saints docteurs et Pères, à savoir que l'Esprit Saint procède du Père par le Fils, tend à cette conception que par là il est signifié que le Fils également est, selon les Grecs, la cause, selon les Latins, le principe de la subsistance de l'Esprit Saint, aussi bien que le Père. Et puisque tout ce qui est au Père, le Père lui-même l'a donné à son Fils unique en l'engendrant, sauf le fait d'être Père, cela même que l'Esprit Saint procède du Fils, le Fils lui-même le tient du Père par lequel aussi il a été éternellement engendré.

Et je crois que l'explication contenue dans ces mots "et du Fils" a été ajoutée au Symbole de façon licite et raisonnable, afin d'éclairer la vérité et par une nécessité alors pressante.

1987

De plus je confesse et je reçois tous les autres articles que la très sainte Eglise romaine et apostolique a prescrit de professer et de recevoir comme suit à raison des décrets du saint concile oecuménique général de Trente, et qui va au-delà de ce qui est contenu dans les symboles de foi précités. J'accepte... (tout le reste comme dans la profession de foi tridentine [1863](#) .

Constitution "Populis ac nationibus", 25 janvier 1585

Privilège paulin

1988

Il convient de faire preuve d'indulgence, en matière de liberté de contracter mariage, à l'égard des peuples et des nations qui se sont convertis il y a peu de l'erreur du paganisme à la foi catholique, pour que les hommes, qui ne sont pas accoutumés à garder la continence,

ne persistent pas moins volontiers dans la foi à cause de cela, et pour que par leur exemple ils n'en rebutent pas d'autres à la recevoir.

Puisque donc il arrive souvent que beaucoup d'infidèles des deux sexes, mais surtout du sexe masculin, sont capturés par des ennemis après un mariage contracté selon le rite païen, et sont emmenés dans des régions très éloignées, loin de leur patrie et de leurs propres conjoints, de sorte qu'aussi bien les captifs eux-mêmes que ceux qui demeurent dans leur patrie, lorsque ensuite ils se convertissent à la foi, ne peuvent pas, à cause de la trop grande distance qui les sépare, faire demander comme il convient aux conjoints non chrétiens s'ils veulent cohabiter avec eux sans injure au Créateur, ou parce que parfois même des messagers n'ont pas accès à des provinces hostiles et barbares, ou parce qu'ils ignorent totalement dans quelles régions ils ont été entraînés, ou parce que la longueur du voyage comprend de grandes difficultés, pour cette raison, compte tenu du fait que de tels mariages contractés entre non-croyants sont certes considérés comme vrais, mais non comme conclus au point qu'en cas de nécessité ils ne puissent pas être dissous,

Nous concédons aux ordinaires des lieux et aux curés... la faculté de dispenser (de l'interpellation) tous les fidèles chrétiens des deux sexes habitant ces régions qui plus tard se sont convertis à la foi et qui ont contracté un mariage avant la réception du baptême, de sorte que tous ceux-là, même si le conjoint non croyant est encore en vie et que son accord n'a pas été recherché, ou que la réponse n'a pas été attendue, pourront contracter des mariages avec n'importe quel fidèle, même d'un autre rite, les célébrer solennellement devant l'Eglise, et après qu'ils auront été consommés par l'union charnelle, y demeurer licitement aussi longtemps qu'ils vivront, dès lors qu'il est établi, même de façon sommaire et extra-judiciaire, que le conjoint qui, comme il est presupposé, est absent n'a pas été interpellé, ou que l'ayant été il n'a pas manifesté sa volonté dans le délai fixé par cette monition ; et Nous décidons que, même s'il apparaît ensuite que les premiers époux, non-croyants, n'ont pas pu manifester leur volonté parce qu'ils en auront été empêchés par une juste raison, et même s'il s'étaient convertis à la foi au moment du deuxième mariage, ces mariages ne doivent jamais être abrogés pour autant, et que la descendance qui y sera conçue est légitime.

SIXTE V : 24 avril 1585-27

août 1590

URBAIN VII : 15-27

septembre 1590

GREGOIRE XIV : 5 décembre 1590-17

octobre 1591

INNOCENT IX : 29 octobre - 30

décembre 1591

Sauvegarde du secret de la confession

1989

(Chap. 4) Aussi bien les supérieurs en exercice que les confesseurs, qui plus tard seront promus au rang de supérieurs, se garderont avec le plus grand soin de faire usage, en vue du gouvernement extérieur, de la connaissance qu'ils ont pu avoir, dans la confession, du péché d'autres personnes. Et nous ordonnons donc que cela soit observé par tous les supérieurs de réguliers, quels qu'ils soient.

La faculté de bénir le chrême et de confirmer

1990

Les prêtres grecs ne doivent pas signer le front des baptisés avec le chrême, et c'est pourquoi doit être supprimé dans leur euchologe ce qui suit les mots : " Et après la prière ", etc., et où se trouve la forme de cette consignation...

1991

Par. 1. Les évêques latins doivent confirmer les enfants ou les autres baptisés dont le front a été effectivement signé avec le chrême par des prêtres grecs, et il semble plus sûr qu'ils le fassent avec cette réserve et cette condition, à savoir : N., si tu es confirmé, je ne te confirme pas ; mais si tu n'es pas confirmé, je te signe du signe de la croix et je te confirme avec le chrême du salut au nom du Père et du Fils et du Saint-Esprit; et cela surtout lorsqu'on peut douter avec une certaine vraisemblance qu'ils ont été baptisés par des évêques grecs.

1992

Par. 3 Les prêtres grecs ne doivent pas être contraints de recevoir les saintes huiles, à l'exception du chrême, d'évêques diocésains latins, puisque selon le rite ancien ces huiles sont confectionnées ou bénies par eux au moment même où ces huiles et les sacrements sont administrés. Mais ils seront contraints de recevoir le chrême qui, selon leur rite également, ne peut être consacré que par l'évêque.

Décret du Saint-Office, 20 juin 1602

Confession et absolution d'un absent

1994

Le très saint Seigneur... a condamné et prohibé la proposition suivante, à savoir " qu'il est permis de confesser les péchés sacramentellement à un confesseur absent, par lettre ou par messenger, et de recevoir l'absolution de ce même prêtre absent ", comme fausse, téméraire et scandaleuse, et il a ordonné que désormais cette proposition ne doit plus être enseignée dans des cours, des conférences ou des assemblées, en privé ou en public, et que jamais elle ne doit être soutenue, imprimée, ou mise en pratique en quelque manière, comme étant probable en certains cas.

1995

Question : La doctrine du P. Suarez contenue dans le 4e volume de ses Commentarri in 3am Partem D. Thomae disp. 21, sect. 4 où, après la publication du décret émanant de notre très saint Seigneur l'année passée au mois de juin au sujet de la matière de la confession sacramentelle, il discute de cette même matière et du sens dudit décret, est-elle ouvertement

contraire à ce qu'ordonne ce décret ?

(Réponse) : Etant donné que les termes du décret précité montrent clairement et de par leur forme que Sa Sainteté n'a pas condamné seulement la proposition affirmant qu'il est permis de recevoir l'absolution d'un prêtre absent, mais également qu'il est permis de confesser sacramentellement les péchés à un confesseur absent, et puisque le mot " il est permis", comme il apparaît des autres éléments, est très clairement utilisé pour qualifier d'illicite ce qui est contraire à l'institution et à l'essence du sacrement (comme Suarez lui-même est contraint par la vérité de le reconnaître), et puisque c'est une pure invention, sans aucun fondement vraisemblable dans les termes du décret, que de dire que toute cette hypothèse y est condamnée seulement les choses étant liées, c'est-à-dire à la manière d'une seule hypothèse, et que cette hypothèse à condamner devrait être comprise avec une particule copulative et non avec une particule disjonctive de sorte que selon la teneur véritable de la formule les deux membres feraient l'objet de la censure et non pas l'un seulement ou l'autre, et puisque c'est un vain prétexte que de conclure de ce cas où, à partir des seuls signes de la pénitence qui ont été donnés et rapportés au prêtre qui arrive, l'absolution est donnée à celui qui est déjà mourant, à une confession des péchés en l'absence du prêtre - puisque la difficulté qu'il contient est toute différente : pour cette raison les seigneurs précités ont considéré que la doctrine susdite du P. Suarez s'oppose ouvertement à ce qu'a défini le très Saint-Père.

LEON

XI : 1er avril - 2

PAUL V :

16 mai 1605-28 ja

La liberté d'enseigner en matière d'aides de la grâce

1997

Dans l'affaire des aides (de la grâce) la faculté a été donnée par le souverain pontife à ceux qui disputent comme aussi aux conseillers de retourner dans leur pays et dans leurs maisons ; et il a été ajouté que Sa Sainteté publierait en temps opportun l'explication et la décision attendues. Mais il a été interdit de façon très stricte par le même très saint Seigneur qu'en traitant de cette question quelqu'un soit juge, soit censure de quelque façon que ce soit le parti qui lui est opposé.

Bien plus, il souhaite qu'ils s'abstiennent d'utiliser les uns à l'égard des autres des paroles trop rudes qui témoignent de l'amertume du coeur.

On a différé les choses en cette affaire (à savoir quant à une décision dans la question des aides de la grâce) pour trois raisons :

Tout d'abord pour être tout à fait certain, et parce que le temps enseigne et montre la vérité des choses, puisqu'il est un grand juge et censeur des choses.

En deuxième lieu parce que l'un et l'autre parti s'accorde quant à la substance avec la vérité catholique, à savoir que Dieu nous a fait agir avec l'efficacité de sa grâce, qu'il fait vouloir des hommes qui ne veulent pas et qu'il dirige et change les volontés des hommes - et c'est de cela qu'il est question - , mais qu'ils ne sont en désaccord que quant à la manière ; les Dominicains en effet disent qu'il prédétermine notre volonté physiquement, c'est-à-dire de

façon réelle et efficace, et les Jésuite tiennent qu'il le fait de façon appropriée et moralement des opinions qui l'une et l'autre peuvent être défendues.

En troisième lieu, parce que en ces temps où il existe tant d'hérésies, il convient beaucoup de préserver et de maintenir la réputation et le crédit de ces deux ordres, et parce que Si on porte le discrédit sur l'un d'eux il peut en résulter un grand dommage.

Mais s'il devait être dit qu'il est bon de savoir quelle foi doit être tenue en la matière, il est répondu qu'il faut suivre et tenir la doctrine du concile de Trente, dans la 6e session sur la justification, qui est claire et limpide, qui dit en quoi consiste l'erreur et l'hérésie des pélagiens et des semi- pélagiens ainsi que celle de Calvin, et qui enseigne la doctrine catholique selon laquelle il est nécessaire que le libre arbitre soit mû, suscité et aidé par la grâce de Dieu, et qu'il peut librement y assentir ou ne pas y assentir ; et il ne s'est pas engagé dans cette question concernant la manière dont opère la grâce ; elle a été touchée par le concile, mais a été abandonnée parce que inutile et non nécessaire, imitant en cela Célestin 1er qui, après avoir défini plusieurs questions ou propositions en cette matière, a dit qu'il n'osait pas condamner et ne voulait pas non plus affirmer quelques autres, (de nature) plus difficile et plus subtile [249](#)

[GREGOIRE XV : 9 février 1621-8](#)

[juillet 1623](#)

[URBAIN VIII : 6 août](#)

[1623-29 juillet 1644](#)

[Le baptême des enfants conféré contre la volonté des parents](#)

1998

Au sujet du baptême conféré à la fille hébraïque Alegreta à l'âge d'environ trois ans... contre la volonté des parents,... (les cardinaux) ont estimé que la petite fille était vraiment baptisé si la matière, la forme et l'intention se sont unies et que le baptême peut être certifié par un témoin et bien que les enfants des Hébreux ne doivent pas être baptisés contre la volonté de leurs parents, si néanmoins ils sont baptisés de fait, le baptême est valide et le caractère est imprimé ; la fille baptisée doit être élevée auprès de chrétiens ; la femme qui a baptisé doit être avertie sévèrement qu'à l'avenir elle doit se garder de faire des choses semblables ; quant au peuple, on doit lui faire savoir qu'il n'est pas permis de baptiser les enfants des Hébreux contre la volonté de leurs parents, car même si la fin est bonne, les moyens cependant ne sont pas licites, surtout qu'est en vigueur la bulle de Jules 111 qui impose une peine de mille ducats ainsi que la suspense à ceux qui baptisent les enfants des Hébreux contre la volonté de leurs parents.

[Erreur concernant la double tête de l'Eglise](#)

1999

Le très saint seigneur (a) la proposition suivante :

"Saint Pierre et saint Paul sont les deux princes de l'Eglise qui font un seul", ou : "ils sont les deux coryphées de l'Eglise catholique et ses chefs les plus éminents qui sont liés entre eux dans la plus grande unité", ou : "ils sont le double sommet de l'Eglise universelle, étant unis en un de la façon la plus admirable", ou : "ils sont les deux pasteurs et chefs suprêmes de l'Eglise qui forment une seule tête" interprétée en ce sens qu'elle suppose une égalité en tous points entre saint Pierre et saint Paul, sans subordination et sans soumission de saint Paul à saint Pierre dans le pouvoir suprême et le gouvernement de l'Eglise universelle, le très saint Seigneur l'a estimée et déclarée hérétique.

Constitution " Cum occasione " à tous les fidèles, 31 mai 1653

Erreurs de Cornelius Jansen au sujet de la grâce.

2001

1.- Il y a des commandements de Dieu qui pour des hommes justes, malgré leur vouloir et leurs efforts, sont impossibles à observer étant données les forces dont ils disposent ; il leur manque la grâce par quoi cela deviendrait possible

[1954](#) .

2002

2.- Dans l'état de nature déchue, on ne résiste jamais à la grâce intérieure.

2003

3.- Pour mériter et démériter dans l'état de la nature déchue, il n'est pas requis que l'homme soit libre de toute nécessité, mais il suffit qu'il soit libre de toute contrainte.

2004

4.- Les semi-pélagiens admettaient la nécessité de la grâce intérieure prévenante pour chaque acte particulier, même pour le consentement de la foi ; ils étaient hérétiques en ce qu'ils voulaient que cette grâce fût telle que la volonté puisse lui résister ou lui obéir.

2005

5.- Il est semi-pélagien de dire que le Christ est mort ou qu'il a versé le sang pour tous les hommes sans exception.

2006

(Censure) Proposition 1 : nous la déclarons téméraire, impie, blasphématoire, condamnée par l'anathème et hérétique, et nous la condamnons comme telle. - 2 hérétique... - 3 : hérétique... - 4: ausse et hérétique. 5 : fausse, téméraire, scandaleuse, et entendue au sens que le Christ est mort seulement pour les prédestinés impie, blasphématoire, infâme, dérogeant à la piété divine et hérétique...

2007

Par cette déclaration et cette définition portant sur les cinq propositions ci-dessus Nous n'entendons pas cependant approuver de quelque manière d'autres opinions qui sont contenues dans le livre susdit de Cornelius Jansen.

Décret du Saint-Office, 23 avril 1654

La liberté d'enseigner en matière d'aides de la grâce

2008

Etant donné que circulent à Rome et également ailleurs certaines affirmations et des actes manuscrits, et peut-être imprimés, des congrégations qui se sont tenues sous Clément VIII et Paul V d'heureuse mémoire au sujet de la question des aides de la grâce, aussi bien sous le nom de Francesco Pegna, jadis doyen de la Rote romaine, que sous celui du Fr. Thomas de Lemos, op, et d'autres et théologiens qui, dit-on, ont participé aux congrégations susdites ainsi qu'un certain autographe ou original d'une constitution de ce même Paul V concernant une définition de cette question des aides de la grâce et une condamnation de la conception, ou des conceptions, de Luis de Molina, sj : Sa Sainteté déclare et statue par ce présent décret qu'on ne doit accorder absolument aucun crédit aux affirmations et aux actes précités - aussi bien en faveur de la conception des frères de l'ordre de saint Dominique qu'en faveur de Luis de Molina et d'autres membres de la Compagnie de Jésus - , ni non plus à l'autographe ou à l'original de la prétendue constitution de Paul V précitée ; de même ils ne peuvent ni ne doivent être allégués par aucune des deux parties, ni par quiconque d'autre ; au contraire, s'agissant de la question susdite, on doit observer les décrets de ses prédécesseurs Paul V et Urbain VIII [1997](#) .

ALEXANDRE VII :**7 avril 1655-22 m****Constitution "Ad sanctam beati Petri sedem", 16 octobre 1656.****Le jugement de l'Eglise concernant le sens des termes de****Cornelius Jansen****2010**

Par. 5...Puisque... au grand scandale des fidèles du Christ certains fils d'iniquité ne craignent pas d'affirmer que les cinq propositions susdites, ou bien ne se trouvent pas dans le livre précité de ce même Cornelius Jansen, mais qu'elles ont été assemblées de façon fictive et arbitraire, ou bien n'ont pas été condamnées selon le sens visé par celui-ci,

2011

Par. 6. Nous, qui avons pris connaissance de façon suffisante et attentive de tout ce qui s'est passé en cette affaire puisque Nous avons été présent (comme cardinal et comme commissaire)... à toutes les assemblées dans lesquelles cette affaire a été discutée en vertu de l'autorité apostolique, et cela avec une diligence qu'on ne pourrait pas souhaiter plus grande, voulant supprimer tout doute à l'avenir quant à ce qui précède,... Nous confirmons, approuvons et renouvelons dans leur ordre la constitution, déclaration et définition de notre prédécesseur Innocent insérée plus haut,

2012

et Nous déclarons et définissons que ces cinq propositions ont été tirées du livre du précité Cornelius Jansen, évêque d'Ypres, qui porte le titre Augustinus, et qu'elles ont été condamnées selon le sens visé par ce même Cornelius Jansen, et Nous les condamnons à nouveau comme telles, c'est-à-dire en imprimant à chacune la même marque que celle qui a

été imprimée à chacune d'entre elles dans la déclaration et la définition précitée.

Réponse du Saint-Office, 11 février 1661

Pas de matière légère dans le domaine sexuel

2013

Question : Un confesseur qui sollicite (à un péché contre la chasteté) doit-il être dénoncé, compte tenu de la légèreté de la matière?

Réponse : Etant donné qu'en matière sexuelle il n'y a de matière légère, et que si elle existait elle n'existe pas dans le cas présent, ils ont estimé qu'il doit être dénoncé, et que l'opinion contraire n'est pas probable.

L'Immaculée Conception de Marie

2015

Par. 1.- Ancienne est la piété des fidèles du Christ à l'égard de la bienheureuse Vierge Marie sa mère, qui pensent que son âme, au premier instant de sa création et de son infusion dans le corps, a été, par une grâce et une faveur spéciales de Dieu, en considération des mérites de Jésus Christ son fils, Rédempteur du genre humain, pleinement préservée intacte de la tache du péché originel, et qui, dans cet esprit, honorent et célèbrent solennellement la fête de sa conception ; et leur nombre s'est accru après la publication...des constitutions du pape Sixte IV de bienheureuse mémoire [1400](#) , [1425](#) , renouvelées par le concile de Trente. [1516](#) . Cette Piété s'est accrue et propagée à nouveau... de sorte que la plupart des académies les plus célèbres viennent elles aussi à cette croyance, et que presque tous les catholiques déjà l'embrassent.

2016

Par. 2.- Et parce que, à l'occasion de l'affirmation contraire dans des prédications, des enseignements, des conclusions et des actes publics - à savoir que cette même très bienheureuse Vierge Marie a été conçue avec le péché originel - il a surgi dans le peuple chrétien, comme une grande offense à Dieu, des scandales, des querelles et des dissensions, le pape Paul V de vénérée mémoire, lui aussi notre prédécesseur, a interdit que l'opinion de ces auteurs opposée à la croyance susdite soit enseignée ou prêchée publiquement. Cette interdiction, le pape Grégoire XV de pieuse mémoire, également notre prédécesseur, l'a étendue aux colloques privés, ordonnant de surcroît en faveur de cette croyance qu'on ne devait pas dans la célébration du très saint sacrifice de la messe et de l'office divin, tant publique que privée, utiliser d'autre terme que celui de "conception".

2017

Par. 4.- Considérant que la sainte Eglise romaine célèbre solennellement la fête de la conception de Marie sans tache et toujours Vierge, et qu'elle a depuis longtemps établi un office propre et spécial pour cette fête,... voulant favoriser cette pieuse et louable dévotion, ainsi que la fête et le culte.

Nous renouvelons (les décrets) publiés en faveur de la croyance tenant que l'âme de la bienheureuse Vierge Marie a été, au moment de sa création et de son infusion dans le corps, ornée de la grâce du Saint-Esprit et préservée du péché originel...

Constitution "Regiminis apostolici", 15 février 1665 (1664)

selon le comput de la

Formulaire de soumission proposé aux jansénistes

2020

" Moi N., je me soumetts à la constitution apostolique du souverain pontife Innocent X en date du 31 mars 1653 et à la constitution du souverain pontife Alexandre VI en date du 16 octobre 1656, et je rejette et condamne d'un coeur sincère les cinq propositions tirées du livre de Cornelius Jansen qui porte le nom d'Augustinus, et au sens visé par l'auteur lui-même, comme le Siège apostolique les a condamnées par lesdites constitutions, et je jure donc : Que Dieu me soit en aide et ces saints évangiles. "

45 propositions condamnées dans les décrets du Saint-Office du 24/9/1665 et 18/3/1666.

Erreurs d'une doctrine morale laxiste

a) Propositions 1-28 du décret du 24 septembre 1665

2021

1.- A aucun moment de sa vie l'homme n'est tenu de susciter un acte de foi, d'espérance et de charité en vertu des préceptes divins ayant trait à ces vertus

2022

2.- Un chevalier provoqué en duel peut l'accepter afin de ne pas être accusé de lâcheté auprès des autres.

2023

3.- La proposition qui affirme que la bulle Coenae interdit l'absolution de l'hérésie et d'autres crimes uniquement lorsqu'ils sont publics, et que cela ne déroge pas à la faculté de Trente où il est question des crimes occultes, a été tolérée lors du consistoire de la Sacrée Congrégation des éminents cardinaux tenu le 18 juillet 1629.

2024

4.- Les prélats réguliers peuvent, au for de la conscience absoudre tous les séculiers de l'hérésie occulte et de l'excommunication encourue de ce fait.

2025

5.- Même s'il est évident pour toi que Pierre est hérétique, tu n'es pas tenu de le dénoncer si tu ne peux pas le prouver.

2026

6.- Le confesseur qui, dans la confession sacramentelle donne au pénitent un billet à lire ensuite dans lequel il le pousse à la luxure, n'est pas censé l'avoir sollicitée en confession, et par conséquent on n'est pas tenu de le dénoncer.

2027

7.- Une manière d'échapper à l'obligation de dénoncer une sollicitation est que celui qui a été sollicité se confesse à celui qui l'a sollicité ; celui-ci peut l'absoudre sans lui imposer la dénonciation.

2028

8.- Un prêtre peut licitement accepter des honoraires pour la même messe en appliquant aussi à celui qui fait la demande le fruit très spécial qui appartient au célébrant lui-même et cela d'après le décret d'Urbain VIII.

2029

9.- Après le décret d'Urbain VIII un prêtre à qui ont été données des messes à célébrer, peut y satisfaire par un autre en lui donnant un honoraire inférieur, en gardant le reste de l'honoraire pour lui.

2030

10.- Il n'est pas contraire à la justice d'accepter les honoraires pour plusieurs messes et d'offrir un seul sacrifice. Et cela n'est pas contraire non plus à la probité, quand bien même j'aurais promis, même sur la foi du serment, à celui qui a donné l'honoraire, que je ne l'offrirai pas pour un autre que lui.

2031

11.- Si en confession, dans l'urgence d'un péril de mort ou pour toute autre cause, des péchés ont été omis ou oubliés, nous ne sommes pas tenus de les déclarer dans la confession suivante.

2032

12.- Les religieux mendiants peuvent absoudre des cas réservés aux évêques sans en avoir reçu la faculté des évêques.

2033

13.- A satisfait au précepte de la confession annuelle celui qui se confesse à un religieux présenté à l'évêque, mais injustement récusé par lui.

2034

14.- Celui qui fait une confession volontairement nulle satisfait au précepte de l'Eglise [2155](#) .

2035

15.- Un Pénitent peut, de sa propre autorité, se substituer quelqu'un d'autre qui à sa place accomplira la pénitence.

2036

16.- Celui qui a un bénéfice curial peut se choisir pour confesseur un simple prêtre non approuvé par l'ordinaire.

2037

17.- Il est licite pour un religieux ou un clerc de tuer un calomniateur qui menace de lui imputer à lui ou à sa famille religieuse des crimes graves, lorsqu'il ne dispose d'aucun autre moyen de défense, comme il semble ne pas en exister si le calomniateur se montre prêt à les imputer publiquement, et devant les hommes les plus éminents, à ce religieux ou à sa famille religieuse à moins d'être tué.

2038

18.- Il est permis de tuer un faux accusateur, de faux témoins, et même un juge dont certainement un jugement inique menace, lorsqu'un innocent n'a pas d'autre moyen pour éviter le dommage.

2039

19.- Le mari ne pèche pas lorsque de sa propre autorité il tue la femme surprise dans l'adultère.

2040

20.- La restitution qui a été imposée par Pie V aux détenteurs de bénéfices qui ne récitent pas l'office n'est pas due en conscience avant la sentence déclaratoire du juge, puisqu'elle est une peine.

2041

21.- Celui qui détient une chapellenie dont il a reçu collation ou tout autre bénéfice ecclésiastique, s'il se livre à l'étude des lettres il satisfait à son obligation lorsqu'il fait réciter l'office par un autre.

2042

22.- Ce n'est pas contraire à la justice que de ne pas conférer les bénéfices ecclésiastiques gratuitement, car le collateur qui confère ces bénéfices moyennant argent n'exige pas cet argent pour la collation du bénéfice, mais en quelque sorte pour un avantage temporel qu'il n'était pas tenu de procurer.

2043

23.- Celui qui rompt le jeûne de l'Eglise auquel il est tenu, ne pèche pas mortellement, à moins qu'il ne le fasse par mépris ou désobéissance, par exemple parce qu'il ne veut pas se soumettre au précepte.

2044

24.- La mollesse, la sodomie et la bestialité sont des péchés de la même espèce inférieure ; et c'est pourquoi il suffit de dire en confession qu'on s'est procuré une pollution.

2045

25.- Celui qui a eu un commerce charnel avec une femme libre satisfait au précepte de se confesser en disant : j'ai commis un péché grave contre la chasteté avec une femme libre, sans mentionner explicitement ce commerce.

2046

26.- Lorsque des parties en litige ont pour elles des opinions également probables, le juge peut accepter de l'argent pour prononcer la sentence en faveur de l'une plutôt que de l'autre.

2047

27.- S'il s'agit du livre d'un auteur récent et moderne, il faut considérer son opinion comme probable aussi longtemps qu'il n'est pas établi qu'elle a été rejetée par le Siège apostolique comme improbable.

2048

28.- Le peuple ne pèche pas même si, sans aucun motif, il ne reçoit pas une loi promulguée par le prince.

2049

29.- Celui qui, un jour de jeûne, mange souvent un peu, même si à la fin il a mangé une quantité notable, ne rompt pas le jeûne.

2050

30.- Tous ceux qui ont un office et travaillent corporellement dans la société, sont excusés de l'obligation du jeûne, et ils n'ont pas à chercher si leur travail est compatible avec le jeûne.

2051

31.- Sont absolument excusés du précepte du jeûne ceux qui font un voyage à cheval, de quelque manière qu'ils entreprennent le voyage, même si ce voyage n'est pas nécessaire et même s'ils l'accomplissent en une seule journée.

2052

32.- Il n'est pas évident que la coutume de ne pas manger d'oeufs et de laitages en carême soit obligatoire.

2053

33.- La restitution des fruits pour avoir omis la prière des heures peut être suppléée par des aumônes que le bénéficiaire aurait faites sur les fruits de son bénéfice.

2054

34.- Celui qui, le jour des Rameaux, récite l'office de Pâques satisfait au précepte.

2055

35.- Par un seul office on peut satisfaire au double précepte, pour le jour même et pour le lendemain.

2056

36.- Les réguliers peuvent, au for de la conscience, user des privilèges qui ont été expressément révoqués par le concile de Trente.

2057

37.- Les indulgences concédées aux réguliers et révoquées par Paul V sont revalidées aujourd'hui.

2058

38.- L'injonction faite par le concile de Trente au prêtre qui, pour raison de nécessité, présente le sacrifice en état de péché mortel de se confesser " au plus tôt " [1647](#) est un conseil, non un précepte.

2059

39.- Par cette particule " au plus tôt " on entend que le prêtre se confessera en son temps habituel.

2060

40.- C'est une opinion probable, que celle qui dit qu'un baiser donné à cause de la délectation charnelle et sensible que procure le baiser, sans péril de consentement ultérieur et de pollution, est un péché véniel seulement.

2061

41.- Un concubinaire ne doit pas être obligé à renvoyer la concubine si celle-ci était très utile pour l'agrément du concubinaire - appelé en langage populaire regalo -, dès lors que, sans elle, il lui serait trop pénible de vivre, que d'autres festins donneraient un grand dégoût au concubinaire, et qu'il serait difficile de trouver une autre servante.

2062

42.- Il est licite au prêteur d'exiger quelque chose en plus de la somme prêtée s'il s'oblige à ne pas réclamer cette somme avant un certain temps.

2063

43.- Un legs annuel laissé pour l'âme d'un défunt ne dure pas plus de dix ans.

2064

44.- Pour ce qui est du for de la conscience, lorsque l'accusé s'est corrigé et que sa contumace a cessé, les censures cessent.

2065

45.- Les livres prohibés "jusqu'à ce qu'ils soient expurgés" peuvent être conservés jusqu'à ce que, avec la diligence convenable, ils aient été corrigés. (Censure :) à tout le moins

scandaleuses.

LATIN

1996 Denzinger 1983

Citations de
DS 2001-2007:

Magistère

Casti Connubii:

59

1996 Denzinger 2065

Décret du Saint-Office, 5 mai 1667

Liberté d'enseigner au sujet de l'attrition

2070

Ayant appris, non sans une grande tristesse, que certains théologiens de l'école disputaient entre eux avec trop d'aigreur et au scandale des fidèles sur le point de savoir si l'attrition conçue par la crainte de l'enfer, qui exclut la volonté de prêcher et s'accompagne de l'espérance du pardon, requiert encore quelque autre acte d'amour de Dieu pour obtenir la grâce dans le sacrement de pénitence, les uns soutenant cette opinion, les autres la niant, les uns censurant l'opinion adverse des autres,

Sa Sainteté... ordonne... que s'ils composent ou publient à l'avenir des livres ou des écrits, s'ils enseignent ou prêchent ou instruisent de quelque manière que ce soit les pénitents, les étudiants ou d'autres, ils n'entreprennent pas de noter par une quelconque censure théologique, ni de décrier par aucun terme injurieux ou offensant, ou l'une ou l'autre des deux opinions en présence : ni celle qui nie la nécessité d'un acte d'amour de Dieu lorsque existe l'attrition susdite conçue par crainte de l'enfer, opinion qui est aujourd'hui plus commune dans les écoles, ni celle qui affirme la nécessité de cet acte d'amour, avant que le Saint-Siège ait défini quelque chose à ce sujet.

CLEMENT XI : 20 juin 1667-9

décembre 1669

CLEMENT X : 29 avril 1670-22

juillet 1676

INNOCENT XI : 21 septembre

1676-12 août 1689

Décret de la Sacrée Congrégation du Concile " Cum ad aures ",

12 février 1679.

La communion fréquente et quotidienne

2090

Même si l'usage de la communion fréquente et quotidienne a toujours été approuvé dans l'Eglise par les saints Pères, ceux-ci cependant n'ont jamais indiqué de jours déterminés dans le mois ou dans la semaine pour recevoir la communion plus fréquemment ou pour s'en abstenir, et le concile de Trente n'en a pas prescrit non plus ; mais celui-ci, comme s'il considérait la faiblesse humaine, tout en ne prescrivant rien, a indiqué ce qu'il désirait lorsqu'il a dit : "Le saint concile souhaiterait, certes, que les fidèles assistant à chaque messe... communient par la réception sacramentelle de l'eucharistie" [1747](#) . Et cela à juste titre multiples sont en effet les replis des consciences, et variées les diversions de l'esprit du fait des affaires ; nombreuses en revanche sont les grâces et les dons de Dieu accordés aux petits ; étant donné qu'avec les yeux humains nous ne pouvons pas les scruter, rien ne peut être établi de façon certaine concernant la dignité et l'intégrité de chacun, et donc la manducation fréquente ou quotidienne du pain de vie.

2091

Et c'est pourquoi, pour ce qui regarde ceux qui sont occupés aux affaires, leur accès fréquent à la réception de la nourriture sacrée doit être laissé au jugement des confesseurs qui explorent les secrets du cœur et qui, selon la pureté des consciences, le profit de la fréquence, et le progrès vers la piété, doivent prescrire aux laïcs occupés aux affaires et qui sont mariés ce qu'ils prévoient qui sera profitable à leur salut.

2092

Quant à ceux qui sont engagés dans le mariage, puisque le bienheureux Apôtre ne veut pas " qu'ils se refusent l'un à l'autre, sinon d'un commun accord et pour un temps, afin de vaquer à la prière" [1Co 7,5](#), ils se soucieront d'autant plus de les avertir de s'exercer à la continence par respect pour la très sainte eucharistie, et de s'approcher avec un esprit plus pur de la communion au banquet céleste.

2093

En cette affaire, la diligence des pasteurs ne s'appliquera donc pas tant à ce que certains soient dissuadés par une formule de précepte unique de recevoir la sainte communion de façon fréquente ou quotidienne, ou à ce que soient fixés de façon générale les jours pour la recevoir, mais elle estimera plutôt qu'il lui appartiendra à elle-même, ou aux curés ou pasteurs, de décider ce qui doit être permis à chacun et elle empêchera absolument que quelqu'un soit repoussé du saint banquet, qu'il s'en approche fréquemment ou quotidiennement.

2094

A côté de la diligence des curés et des confesseurs, il sera utile de faire appel également au concours des prédicateurs et de s'accorder avec eux pour que, lorsque les fidèles viendront s'approcher fréquemment du très saint sacrement (ce qu'ils doivent faire), ils donnent aussitôt une prédication concernant la très grande préparation nécessaire pour le recevoir, et pour que, d'une manière générale, ils montrent à ceux qu'un zèle pieux pousse à recevoir la nourriture salutaire fréquemment ou quotidiennement - qu'ils soient des laïcs adonnés aux affaires ou mariés ou toutes autres personnes qu'ils doivent reconnaître leur faiblesse, de sorte que par la dignité du sacrement et la crainte du jugement divin, ils apprennent à révéler la nourriture spirituelle qui contient le Christ ; et Si parfois ils devaient sentir qu'ils sont moins préparés, de s'en abstenir et de se disposer à une meilleure préparation. ...

2095

En outre les évêques et les curés ou confesseurs repousseront ceux qui affirment que la communion quotidienne est de droit divin...

2/3/1679.**Erreurs d'une doctrine morale plus laxiste****2101**

1.- Il n'est pas interdit dans l'administration des sacrements de suivre l'opinion probable sur la validité du sacrement, en laissant la plus sûre, sauf Si cela est interdit par la loi, une convention, ou qu'il y ait péril de faire courir un grave dommage. C'est pourquoi c'est seulement dans la collation du baptême, de l'ordination sacerdotale ou épiscopale qu'on ne doit pas recourir à l'opinion probable.

2102

2.- J'estime probable qu'un juge peut juger selon une opinion même moins probable.

2103

3.- En général, aussi longtemps que nous agissons en nous fiant à une probabilité soit intrinsèque, soit extrinsèque, si faible qu'elle soit, pourvu qu'elle reste dans les limites de la probabilité, nous agissons toujours très prudemment.

2104

4.- L'infidèle qui ne croit pas est excusé de l'infidélité, s'il est conduit par l'opinion moins probable.

2105

5.- Nous n'osons pas définir s'il pêche mortellement, celui qui ne ferait un acte d'amour de Dieu qu'une seule fois dans sa vie.

2106

6.- Il est probable que le précepte de la charité envers Dieu n'oblige même pas par soi de façon rigoureuse tous les cinq ans.

2107

7.- Il oblige seulement quand nous sommes tenus d'être justifiés et que nous n'avons pas d'autre voie par laquelle nous puissions être justifiés.

2108

8.- Manger et boire jusqu'à satiété et pour le seul plaisir n'est pas un péché, dès lors que cela ne fait pas obstacle à la santé, car l'appétit naturel peut jouir licitement de ses actes.

2109

9.- L'acte du mariage accompli seulement pour le plaisir est dénué de toute faute vénielle.

2110

10.- Nous ne sommes pas tenus d'aimer le prochain d'un acte inférieur ou formel.

2111

11.- Nous pouvons satisfaire au précepte d'aimer le prochain par les seuls actes extérieurs.

2112

12.- On trouverait difficilement chez ceux qui vivent dans le siècle et chez les rois quelque chose qui soit superflu pour leur état. Et ainsi à peine quelqu'un est-il tenu à l'aumône dès lors qu'il n'est tenu de la faire que du superflu.

2113

13.- Si on le fait avec la modération requise, on peut, sans pécher mortellement, s'attrister de la vie de quelqu'un et se réjouir de sa mort, la souhaiter d'un désir inefficace, non pas parce que la personne déplaît, mais à cause de quelque avantage temporel.

2114

14.- Il est permis de désirer de manière absolue la mort de son père, non pas pour le mal du père, mais pour le bien de celui qui le désire parce qu'elle apportera un riche héritage.

2115

15.- Il est permis à un fils de se réjouir d'un parricide commis par lui en état d'ébriété, à cause des grandes richesses qui lui reviennent par l'héritage.

2116

16.- La foi n'est pas censée tomber par soi sous un précepte particulier.

2117

17.- Il suffit de faire un seul acte de foi dans sa vie.

2118

18.- Si quelqu'un est interrogé par l'autorité publique, je conseille, comme glorieux pour Dieu et pour la foi, de confesser la foi ouvertement ; je ne condamne pas comme peccamineux de se taire.

2119

19.- La volonté ne peut faire que l'assentiment de foi soit plus ferme en lui-même que ne le mérite le poids des raisons qui poussent à l'assentiment.

2120

20.- Dès lors quelqu'un peut refuser prudemment l'assentiment qu'il avait de façon surnaturelle.

2121

21.- L'assentiment de foi, surnaturel et utile au salut, existe avec la connaissance seulement probable de la révélation, et même avec la crainte que Dieu n'ait pas parlé.

2122

22.- Seule la foi en un seul Dieu semble être nécessaire de nécessité de moyen, mais non la foi explicite au Rémunérateur.

2123

23.- La foi au sens large du mot qui vient du témoignage des créatures ou d'un motif semblable suffit à la justification.

2124

24.- Appeler Dieu à témoin pour un mensonge léger n'est pas une irrévérence telle que Dieu veuille ou puisse, à cause de cela, damner un homme.

2125

25.- Lorsqu'il y a une raison, il est licite de jurer sans la disposition intérieure à jurer, que la chose soit grave ou légère.

2126

26.- Si quelqu'un, soit seul, soit devant d'autres, soit qu'on l'interroge, soit spontanément, qu'il le fasse pour s'amuser ou pour un autre motif, jure qu'il n'a pas fait une chose qu'il a

faite en réalité, en sous- entendant intérieurement quelque autre chose qu'il n'a pas faite, ou quelque autre manière que celle dont il l'a faite, ou quelque addition qui est vraie, il ne ment pas en réalité et n'est pas parjure.

2127

27.- Il peut y avoir des raisons justes d'user de ces amphibologies chaque fois que cela est nécessaire ou utile pour défendre sa vie, son honneur, ses biens, ou pour quelque autre acte de vertu, en sorte que la dissimulation de la vérité est alors censée utile et désirable.

2128

28.- Celui qui, grâce à une recommandation ou un présent, a été promu à une magistrature ou à un office public, pourra prêter avec une restriction mentale le serment qui par mandat du roi est habituellement exigé de telles personnes, sans avoir égard à l'intention de celui qui l'exige, parce qu'il n'est pas tenu d'avouer un crime occulte.

2129

29.- Une crainte grave est un motif juste pour simuler l'administration des sacrements.

2130

30.- Il est permis à un homme d'honneur de tuer un agresseur qui s'efforce de le calomnier, si cette ignominie ne peut pas être évitée autrement ; la même chose doit être dite si quelqu'un donne une gifle ou frappe d'un bâton et prend la fuite après avoir donné la gifle et frappé du bâton.

2131

31.- Je peux, régulièrement parlant, tuer un voleur pour conserver une unique pièce d'or.

2132

32.- Il n'est pas permis seulement de défendre par une défense qui tue ce que nous possédons en fait, mais également ce à quoi nous avons un droit commencé et que nous espérons posséder.

2133

33.- Il est permis aussi bien à un héritier qu'à un légataire de se défendre contre quelqu'un qui l'empêche injustement d'entrer en possession de l'héritage ou du legs, comme il l'est pour celui qui a droit à une cathèdre ou à une prébende de se défendre contre qui l'empêche injustement d'en prendre possession.

2134

34.- Il est permis de procurer un avortement avant l'animation du fœtus, pour éviter à une jeune fille devenue enceinte la mort ou le déshonneur.

2135

35.- Il semble probable que tout fœtus (tant qu'il se trouve dans le sein) est dépourvu d'âme rationnelle, et qu'il commence seulement à l'avoir lorsqu'il naît ; et c'est pourquoi il faudra dire que dans aucun avortement il n'est commis un homicide.

2136

36.- Il est permis de voler, non seulement dans le cas de nécessité extrême, mais dans celui de nécessité grave.

2137

37.- Les serviteurs et les servantes de la maison peuvent dérober secrètement à leurs maîtres pour compenser leur travail qu'ils jugent plus important que le salaire qu'ils reçoivent.

2138

38.- Personne n'est tenu sous peine de péché mortel à restituer ce qui a été pris par quelques larcins, quelque grande que soit la somme totale.

2139

39.- Celui qui pousse ou incite un autre à causer un grave dommage à un tiers n'est pas tenu à restitution pour le dommage causé.

2140

40.- Le contrat Mohatra est licite même quand il se fait à l'égard de la même personne et avec une clause préalable de revente dans une intention de lucre.

2141

41.- Une somme versée étant plus précieuse qu'une somme à verser, et puisqu'il n'y a personne qui ne préfère une somme présente à une somme future, le prêteur peut exiger du débiteur quelque chose en plus du capital prêté, et être excusé d'usure à ce titre.

2142

42.- Il n'y a pas usure lorsque quelque chose est exigé comme un dû en sus du capital prêté au titre de la bienveillance en quelque sorte et de la gratitude, mais seulement si cela est exigé comme un dû au titre de la justice.

2143

43.- Pourquoi ne serait-ce pas un péché véniel seulement que de détruire par une fausse accusation la grande autorité d'un calomniateur qui vous nuit ?

2144

44.- Il est probable que celui-là ne pèche pas mortellement qui impute une fausse accusation à quelqu'un pour défendre son propre droit et son honneur. Et si cela n'est pas probable, il n'y aura guère d'opinion probable en théologie.

2145

45.- Donner un bien temporel pour un bien spirituel n'est pas de la simonie quand le bien temporel n'est pas donné comme le prix mais seulement comme un motif de confier ou d'accomplir le bien spirituel, ou aussi lorsque le bien temporel est seulement une compensation gratuite pour le bien spirituel et inversement.

2146

46.- Cela reste vrai encore même si le bien temporel est le motif principal de donner le bien spirituel, en sorte que le bien temporel serait estimé davantage que le bien spirituel.

2147

47.- Lorsque le concile de Trente dit que ceux-là ont part au péché d'autrui et pèchent mortellement qui promeuvent à des offices ecclésiastiques sans considérer ces personnes comme plus dignes et plus utiles à l'Eglise, le concile, ou bien premièrement semble avoir voulu signifier seulement par ce terme "plus dignes" la dignité de ceux qui doivent être choisis, en utilisant le comparatif au lieu du positif; ou bien deuxièmement il emploie l'expression moins appropriée "plus dignes" pour exclure ceux qui sont indignes, mais non ceux qui sont dignes; ou bien troisièmement il parle seulement du cas où il s'agit d'un concours.

2148

48.- Il semble si clair que la fornication n'inclut en soi aucune malice, et qu'elle n'est mauvaise que parce qu'elle est interdite, que le contraire semble contredire totalement la raison.

2149

49.- La mollesse n'est pas prohibée par le droit naturel. C'est pourquoi, si Dieu ne l'avait pas interdite, souvent elle serait bonne, et quelquefois elle serait même obligatoire sous peine de péché mortel.

2150

50.- L'union avec une femme mariée, du consentement du mari, n'est pas adultère ; c'est pourquoi il suffit de dire en confession que l'on a fornicqué.

2151

51.- Un domestique qui, en le laissant monter sur ses épaules, aide sciemment son maître à s'introduire par la fenêtre pour violer une jeune fille, et qui souvent l'assiste en portant l'échelle, en ouvrant la porte, ou en l'aidant d'autres manières semblables, ne pèche pas mortellement s'il le fait par crainte d'un dommage notable, par exemple pour ne pas être maltraité par le maître ou être regardé de travers, ou être chassé de la maison.

2152

52.- Le précepte d'observer les jours de fête n'oblige pas sous peine de péché mortel, abstraction faite du scandale, s'il n'y a pas de mépris.

2153

53.- Satisfait au précepte de l'Eglise d'entendre la messe, celui qui en entend deux parties, ou même quatre ensemble de divers célébrants.

2154

54.- Celui qui ne peut réciter matines et laudes, mais peut réciter les autres heures, n'est tenu à rien ; car la partie plus grande tire à soi la partie plus petite

2155

55.- On satisfait au précepte de la communion annuelle par la manducation sacrilège du Seigneur [2034](#) .

2156

56.- La confession et la communion fréquentes, même de ceux qui vivent en païens, sont des signes de prédestination.

2157

57.- Il est probable qu'il suffit d'une attribution naturelle dès lors qu'elle est honnête.

2158

58.- Nous ne sommes pas tenus de dire à un confesseur, s'il interroge, l'habitude d'un péché quelconque

2159

59.- Il est permis d'absoudre sacramentellement ceux qui ne se sont confessés qu'à moitié lorsqu'il y a grand afflux de pénitents, comme cela peut arriver par exemple le jour d'une grande fête ou d'une indulgence.

2160

60.- Au pénitent qui a l'habitude de pécher contre la loi naturelle ou ecclésiastique, même s'il n'apparaît aucun espoir d'amendement, on ne doit ni refuser ni différer l'absolution dès lors qu'il déclare de bouche qu'il éprouve de la douleur et qu'il commet de s'amender.

2161

61.- Peut parfois être absous celui qui demeure dans une occasion prochaine de pécher qu'il peut et ne veut pas éviter, et même qu'il cherche directement ou délibérément, ou dans

laquelle il se jette.

2162

62.- Une occasion prochaine de pécher ne doit pas être fuie lorsqu'il y a une raison utile ou honnête de ne pas la fuir.

2163

63.- Il est permis de chercher directement l'occasion prochaine de pécher pour notre bien spirituel ou temporel, ou pour celui du prochain.

2164

64.- L'homme est capable de recevoir l'absolution quelle que soit son ignorance des mystères de la foi, et même si c'est par négligence, même coupable, qu'il ignore le mystère de la très sainte Trinité et de l'Incarnation de notre Seigneur Jésus Christ.

2165

65.- Il suffit d'avoir cru une fois ces mystères.

(Censure :) Toutes les propositions sont condamnées et prohibées, telles qu'elles se présentent, à tout le moins comme scandaleuses et comme pernicieuses dans la pratique.

(Conclusion du décret :) Enfin, pour que les docteurs ou les scolastiques et tous les autres s'abstiennent désormais de toute dispute injurieuse, et pour qu'il soit pourvu à la paix et à la charité, le même très saint pontife ordonne, au nom de la sainte obéissance, que dans les livres à imprimer et dans les manuscrits, aussi bien que dans les thèses, les disputes et les prédications, ils se gardent de toute censure ou note, ainsi que de toute invective contre les propositions qui jusqu'ici continuent à être matière à discussion chez les catholiques, jusqu'à ce que le Saint-Siège, après examen de la chose, ait proféré un jugement au sujet de ces propositions.

Décret du Saint-Office, 23 novembre 1670

Erreurs concernant le don de la toute-puissance

2170

1.- Dieu nous fait don de sa toute-puissance pour que nous en usions, à la manière dont quelqu'un donne à un autre une maison ou un livre.

2171

2.- Dieu nous soumet sa toute-puissance.

(Censure : propositions prohibées comme) nouvelles et téméraires.

Probabilisme et probabiliorisme

2175

...Après le rapport fait par le P. Laurea sur ce que contenait la lettre envoyée par le P. Tirso Gonzalez, si, au très saint Seigneur, les très éminents seigneurs dirent qu'il devait être écrit par le secrétaire d'Etat au nonce apostolique en Espagne pour qu'il signifie au dit P. Tirso que Sa Sainteté a accepté sa requête avec bienveillance, et qu'après que sa lettre a été lue non sans louanges, il a commandé qu'il prêche, enseigne et défende librement et de façon intrépide par la plume l'opinion la plus probable, et qu'il combatte avec courage la position de ceux qui affirment que, lorsque se rencontrent une opinion moins probable et une autre plus

probable, connue et jugée comme telle, il est permis de suivre la moins probable ; et qu'il lui fasse savoir que tout ce qu'il fera et écrira en faveur de l'opinion plus probable agréera à Sa Sainteté.

2176

Injonction sera faite au père général de la Compagnie de Jésus par ordre de Sa Sainteté qu'il ne permette pas seulement aux pères de cette Compagnie d'écrire en faveur de l'opinion plus probable et de combattre la position de ceux qui affirment que lorsque se rencontrent une opinion moins probable et une autre plus probable, connue et jugée comme telle, il est permis de suivre la moins probable ; mais qu'il écrive également à toutes les universités de la Compagnie que le sentiment de Sa Sainteté est que chacun, comme il lui semblera, écrive librement en faveur de l'opinion plus probable et combatte l'opinion contraire susdite ; et qu'il leur commande de se soumettre entièrement au mandement de Sa Sainteté.

2177

(Ajout dans l'autographe du Saint Office :) Le 8 juillet 1680. Après que l'ordre susdit de Sa Sainteté a été communiqué au père général de la Compagnie de Jésus par l'assesseur, il répondit qu'il y obéirait en tout d'autant plus rapidement qu'il n'a jamais été interdit, ni par lui-même, pas ses prédécesseurs, d'écrire en faveur de l'opinion plus probable et de l'enseigner.

Contemplation et médiation. - Erreurs du quiétisme

2181

1.- A personne par conséquent qui s'adonne à l'oraison méditative ou contemplative il ne doit être permis de mépriser l'oraison vocale qui a été instituée par le Christ Seigneur, qui a été observée par les apôtres, et qui a toujours été utilisée, par une succession continue, dans tous les services divins, ni de la déprécier comme inutile et comme vaine par comparaison avec l'oraison méditative ou contemplative ; au contraire, puisque le prophète enseigne que le Seigneur doit être loué par des hymnes et des cantiques, tous doivent la louer et la recommander en même temps que l'oraison mentale et contemplative.

2182

2.- Mais puisque dans la maison du Père les demeures sont nombreuses [Jn 14,2](#) ceux qui s'adonnent à la méditation et ceux qui les dirigent ne doivent d'aucune manière mépriser ceux qui ont le souci de la contemplation, ou les appeler paresseux, ou, ce qui est pire, les qualifier d'entachés d'hérésie ; au contraire, qu'ils fassent usage et jouissent saintement et pieusement des dons qui ont été accordés par Dieu à chacun d'eux par la méditation, d'autant que la grâce de la contemplation, souvent les plus grands, souvent les plus petits, assez souvent ceux qui sont éloignés, et parfois même des gens mariés la reçoivent.

2183

3.- De même, que les tenants de la contemplation ne méprisent pas les tenants de la méditation, puisque en règle générale c'est par les degrés de la méditation qu'on parvient au sommet de la contemplation ; mais que tous dans la charité glorifient Dieu, notre Seigneur Jésus Christ, en sachant que le rameau de l'oeuvre bonne ne garde sa verdure que s'il demeure dans la racine de la charité.

2184

4.- Bien que personne ne doive être repoussé loin de la grâce de la contemplation pour laquelle Dieu donne son aide, il faut cependant que les directeurs d'âmes prennent garde à ce que tout âge, degré, sexe ou condition ne soit pas admis de façon indistincte à la pratique de cette doctrine et de cet exercice, et que par une observation assidue ils prennent d'abord la mesure de l'esprit, de ce qu'il est à même de porter et de faire, de manière à conduire les

uns à la méditation, les autres à la contemplation, selon l'esprit de chacun.

2185

5.- Mais pour que la doctrine concernant l'oraison contemplative, par laquelle les âmes des fidèles sont élevées jusqu'à l'union la plus haute avec Dieu, demeure pure de toute erreur, intègre et intacte, il faut en premier lieu que les contemplatifs se gardent d'affirmer ou de soutenir que la présence de Dieu seul est en tout lieu l'objet de la contemplation ou de l'oraison qu'ils appellent de quiétude ; car tous les objets de la méditation peuvent être, bien que de diverse manière, objet de la contemplation ; de même ils ne doivent pas avoir l'audace d'affirmer que ceux qui s'exercent à la méditation ne peuvent jamais monter à un certain degré de perfection à moins de passer à l'oraison de contemplation.

2186

6.- Et parce que nous sommes sauvés et libérés par l'Incarnation et la Passion de notre Seigneur Jésus Christ, que les contemplatifs se gardent d'oublier volontairement et de façon délibérée les mystères de la vie, de l'action, de la Passion et de la Rédemption de ce même Seigneur qui est le nôtre, ou d'affirmer que leur considération est inutile et contraire à l'état de contemplation ; au contraire, qu'à l'exemple de tous les saints, ils s'appliquent de façon assidue à les considérer selon les circonstances du moment et du lieu.

2187

7.- De même qu'ils n'enlèvent pas de leurs yeux, comme inutiles pour la contemplation, les images et les représentations, tant extérieures qu'intérieures, du Christ Seigneur, de la très bienheureuse Vierge Marie, la Mère, et des autres saints qui règnent dans les cieux et qui prient pour nous qui nous trouvons dans cette vallée de larmes ; parfois cependant, dans l'acte de contemplation seulement et lorsque notre esprit traversé par les dons célestes est tiré vers la contemplation des réalités divines, il leur sera permis, pour que l'âme ne soit pas distraite, de s'éloigner de ces figures.

2188

8.- Et parce que l'exercice de la contemplation parfaite consiste principalement en ce que dans l'acte de la contemplation l'âme ne fait rien d'autre, et que bien plus, oubliant alors toutes les créatures, elle est élevée vers Dieu et les réalités divines dans la considération des vertus sublimes de la foi, de l'espérance et de la charité par lesquelles Dieu est vénéré avant tout, les méditatifs ne doivent pas avoir l'audace ou la présomption, d'aucune manière, de traiter les contemplatifs auprès du peuple d'oisifs et de paresseux.

2189

9.- Par ailleurs que les contemplatifs aussi bien que les méditatifs se souviennent qu'ils ne sont aucunement exempts des préceptes de Dieu et de l'Eglise ; au contraire, tous comme des serviteurs à l'égard de leurs maîtres et des épouses à l'égard de leurs maris, sont strictement tenus d'observer les commandements qui doivent être observés par chacun selon son état, puisque la vertu de l'oraison conduit à l'humilité et à l'obéissance et non pas à l'orgueil et à la présomption.

2190

10.- De même, aussi bien pour ce qui est des clercs, tant séculiers que religieux, que ce qui est des moniales, on doit enseigner et tenir qu'ils ne doivent pas présumer que, sous prétexte de méditation ou de contemplation, ils seraient exempts ou libérés des obligations ecclésiastiques et des vœux, des institutions et des règles de leur religion ; car même s'ils sont parvenus à un certain degré de perfection de l'oraison, ils ne sont considérés d'aucune manière comme exempts de les observer.

2191

11.- Tous, contemplatifs aussi bien que méditatifs, doivent savoir qu'ils ne sont aucunement

exempts des obligations externes de la religion et de la piété qui ont coutume d'être pratiquées par les fidèles dans l'Eglise catholique, et que sont l'usage des sacrements et des sacramentaux, les visites des églises et l'observance des jeûnes, l'écoute des prédications, et les oeuvres de miséricorde spirituelle ou matérielle ; au contraire, ce sera un grand scandale pour les fidèles si certaines des pratiques susdites sont négligées par eux sous prétexte de contemplation ou de méditation.

2192

12.- Il est tout à fait impie, et indigne de la pureté chrétienne, que d'affirmer qu'il ne faut pas résister aux tentations, et que les contemplatifs ne se verraient pas imputer les péchés commis par eux pendant qu'ils contemplent, dans l'idée fausse qu'alors ce ne sont pas les contemplatifs eux-mêmes, mais le diable qui les opère à travers leurs membres. De même il est impie d'affirmer que les contemplatifs n'auraient pas à s'ouvrir de tels péchés dans le sacrement de la pénitence et à les soumettre aux clés de l'Eglise. Enfin il est impie d'affirmer que l'oraison mentale, méditative ou contemplative, est nécessaire au salut purement et simplement.

Erreur concernant le secret de la confession

2195

(Proposition :) " Il est permis de faire usage du savoir acquis en confession, dès lors que cela se fait sans révélation directe ou indirecte et sans dommage pour le pénitent, à moins que de son non-usage il résulte un dommage bien plus grand, en comparaison duquel le premier est tenu pour peu à juste titre " ; après cela est ajoutée une explication, ou une limitation, concernant ce qui est à entendre par usage du savoir acquis en confession avec un dommage pour le pénitent, et à l'exclusion de toute révélation, et dans le cas où du non-usage 0 résulterait un dommage bien plus grand pour ce pénitent. ...(Censure :) Ladite proposition, dans la mesure où elle admet l'usage dudit savoir avec un dommage pour le pénitent, doit être prohibée absolument, y compris avec ladite explication ou limitation.

Erreurs quiétistes de Miguel de Molinos

2201

1.- Il faut anéantir les puissances de l'âme, et telle est la voie intérieure.

2202

2.- Vouloir agir activement, c'est offenser Dieu qui veut être seul agent ; et c'est pourquoi il faut s'abandonner soi-même totalement sans réserve à lui, et demeurer ensuite comme un corps inanimé.

2203

3.- Les vœux de faire quelque chose sont des obstacles à la perfection

2204

4.- L'activité naturelle est l'ennemie de la grâce, et elle empêche les opérations de Dieu et la vraie perfection, parce que Dieu veut agir en nous sans nous.

2205

5.- En ne faisant rien, l'âme s'annihile et retourne à son principe et à son origine, qui est l'essence de Dieu dans laquelle elle demeure transformée et divinisée, et alors Dieu demeure en lui-même ; car alors il n'y a plus deux choses unies mais une seule, et de cette manière Dieu vit et règne en nous, et l'âme s'annihile elle-même dans l'être opératif.

2206

6.- La voie intérieure est celle où on ne connaît ni lumière, ni amour, ni résignation ; et il ne faut pas même connaître Dieu ; et c'est de cette manière que l'on chemine de façon juste.

2207

7.- L'âme ne doit penser ni à la récompense, ni à la punition, ni au paradis, ni à l'enfer, ni à la mort, ni à l'éternité.

2208

8.- Elle ne doit pas vouloir savoir Si elle chemine comme Dieu le veut, ni si elle demeure conforme à cette volonté ou non ; et il n'est pas nécessaire qu'elle veuille connaître son état, ni son propre néant, mais elle doit rester comme un corps sans vie.

2209

9.- L'âme ne doit se souvenir ni d'elle-même ni de Dieu, ni d'aucune chose, et dans la voie intérieure toute réflexion est nocive, même la réflexion sur ses actions humaines et sur ses propres défauts.

2210

10.- Si par ses propres défauts on scandalise les autres, il n'est pas nécessaire d'y réfléchir dès lors qu'il n'y a pas volonté de scandaliser et ne pas pouvoir réfléchir à ses propres défauts est une grâce de Dieu.

2211

11.- Pour les doutes qui surviennent Si on est dans la bonne voie ou non, il n'est pas besoin de réfléchir.

2212

12.- Celui qui a donné son libre arbitre à Dieu ne doit plus se soucier de rien, ni de l'enfer, ni du paradis ; il ne doit pas avoir le désir de sa propre perfection, ni des vertus, ni de sa propre sanctification, ni de son propre salut dont il doit expurger l'espérance.

2213

13.- Une fois le libre arbitre remis à Dieu, il faut aussi abandonner à Dieu la pensée et le soin de tout ce qui nous concerne, et le laisser faire en nous, sans nous, sa divine volonté.

2214

14.- Celui qui s'est abandonné à la volonté de Dieu ne doit rien demander à Dieu, car demander est une imperfection, puisqu'il s'agit d'un acte de volonté et de choix propre, et que c'est vouloir que la volonté divine se conforme à notre volonté et non la nôtre à la divine. Et cette parole de l'Evangile : "Demandez et vous recevrez" [Jn 16,24](#) n'a pas été dite par le Christ pour les âmes intérieures qui ne veulent pas avoir de volonté ; au contraire, ces âmes parviennent à ce qu'elles puissent ne rien demander à Dieu.

2215

15.- De même qu'elles ne doivent rien demander à Dieu, elles ne doivent pas non plus lui rendre grâces pour quelque chose ; car l'un et l'autre est un acte de la volonté propre.

2216

16.- Il ne convient pas de chercher des indulgences pour la peine due à ses propres péchés ; car il est mieux de satisfaire à la justice divine que de chercher la miséricorde divine, car le premier procède du pur amour de Dieu, et le second de l'amour intéressé pour nous-mêmes, ce qui n'est pas ce qui plaît à Dieu et qui n'est pas méritoire, puisque c'est vouloir fuir la croix.

2217

17.- Le libre arbitre étant remis à Dieu, le soin et l'examen de notre âme lui étant aussi abandonnés, il n'y a plus lieu de s'inquiéter des tentations, et on ne doit pas leur opposer d'autre résistance que négative, sans s'efforcer davantage, et si la nature se meut, il faut la laisser se mouvoir, puisqu'elle est la nature.

2218

18.- Celui qui dans l'oraison se sert d'images, de figures, d'idées et de ses propres concepts, n'adore pas Dieu en esprit et en vérité [Jn 4,23](#)

2219

19.- Celui qui aime Dieu de la manière que le demande la raison ou que l'entendement le comprend, n'aime pas le vrai Dieu.

2220

20.- Dire que dans l'oraison il est besoin de s'aider du raisonnement et de pensées, lorsque Dieu ne parle pas à l'âme, c'est être dans l'ignorance, Dieu ne parle jamais, sa parole est action, et il agit toujours dans l'âme lorsqu'elle ne l'en empêche pas par ses raisonnements, ses pensées et ses opérations.

2221

21.- Dans l'oraison, il faut demeurer dans la foi obscure et universelle, dans le repos et dans l'oubli de toute pensée particulière et distincte des attributs de Dieu et de la Trinité, et il faut demeurer ainsi en la présence de Dieu pour l'adorer, l'aimer et le servir, mais sans produire des actes, parce que Dieu n'y trouve pas sa complaisance.

2222

22. Cette connaissance par la foi n'est pas un acte produit par la créature, mais elle est une connaissance donnée par Dieu à la créature, que la créature ne sait pas ce qu'elle a, et qu'elle ne sait pas ensuite avoir eue, et la même chose vaut pour l'amour.

2223

23. Les mystiques distinguent avec saint Bernard dans la Scala claustralium quatre degrés : la lecture, la méditation, l'oraison et la contemplation infuse. Celui qui reste toujours au premier ne passe jamais au deuxième ; celui qui reste toujours au deuxième ne parvient jamais au troisième, qui est notre contemplation acquise dans laquelle il faut persister pendant toute la vie, aussi longtemps que Dieu n'attire pas l'âme (sans qu'elle le désire toutefois) à la contemplation infuse ; et celle-ci venant à cesser, l'âme doit retourner au troisième degré et y demeurer, sans retourner à nouveau au deuxième ou au premier.

2224

24. Quelles que soient les pensées qui surviennent dans l'oraison, même impures, même contre Dieu, la foi et les sacrements, si elles ne sont pas entretenues volontairement et repoussées volontairement, mais supportées avec indifférence et résignation, elles n'empêchent pas l'oraison de foi ; au contraire, elles la rendent plus parfaite, parce que l'âme est alors davantage résignée à la volonté divine.

2225

25. Lors même que surviendrait le sommeil et qu'on s'endormirait, il n'y en aurait pas moins une oraison et une contemplation actuelles ; car oraison et résignation, résignation et oraison sont la même chose ; et tant que perdure la résignation, perdure aussi l'oraison.

2226

26. Les trois voies : purgative, illuminative et unitive, sont la plus grande absurdité qui ait été

dite en mystique, car il n'y a qu'une seule voie, à savoir la voie intérieure.

2227

27. Celui qui désire et embrasse la dévotion sensible, ne désire et ne cherche pas Dieu, mais lui-même ; et celui qui marche dans la voie intérieure agit mal lorsqu'il le souhaite et s'efforce de l'avoir, tant dans des lieux saints qu'aux fêtes solennelles.

2228

28. Le dégoût des choses spirituelles est bon, puisque par lui l'amour à proprement parler est purifié.

2229

29. Lorsque l'âme intérieure prend en dégoût les entretiens sur Dieu et les vertus, et qu'elle demeure froide et ne sent en elle aucune ferveur, c'est un bon signe.

2230

30. Toute chose sensible que nous éprouvons dans la vie spirituelle est abominable, malpropre et immonde.

2231

31. Aucun de ceux qui méditent ne pratiquent les vraies vertus intérieures, lesquelles ne doivent pas être connues par les sens. Il faut perdre les vertus.

2232

32. Ni avant ni après la communion une autre préparation ou une autre action de grâces n'est requise (pour ces âmes intérieures) que de demeurer dans l'habituelle résignation passive ; elle supplée en effet d'une manière plus parfaite tous les actes des vertus qui peuvent se faire et se font dans la voie ordinaire ; et Si à l'occasion de la communion s'élèvent des mouvements d'humiliation, de demande ou d'action de grâces, il faut les réprimer chaque fois qu'on ne reconnaîtra pas qu'ils viennent d'une inspiration particulière de Dieu ; autrement il s'agit de mouvements de la nature qui n'est pas encore morte.

2233

33. Elle agit mal, l'âme qui marche dans cette voie intérieure, si aux jours de fêtes solennelles elle veut, par quelque effort particulier, exciter en elle quelque sentiment de dévotion, car pour l'âme intérieure tous les jours sont égaux, et sont tous des jours de fête. Et il faut en dire autant des lieux sacrés, parce que pour ces âmes tous les lieux sont égaux.

2234

34. Rendre grâces à Dieu par la parole et par la langue ne convient pas aux âmes intérieures, qui doivent demeurer dans le silence, sans opposer à Dieu d'obstacle qui opère en eux ; et plus elles s'abandonnent à Dieu, plus elles éprouvent leur impuissance à réciter l'oraison dominicale, ou Notre Père.

2235

35. Il ne convient pas aux âmes de la voie intérieure de faire des actes, même vertueux, de leur propre choix et de leur propre activité, autrement elles ne seraient pas mortes et elles ne doivent pas non plus faire des actes d'amour envers la bienheureuse Vierge, les saints et l'humanité du Christ, car ces objets étant sensibles, l'amour qui s'y rapporte l'est aussi.

2236

36. Aucune créature, ni la bienheureuse Vierge, ni les saints, ne doivent avoir place dans notre cœur, car Dieu seul veut l'occuper et le posséder.

2237

37. Dans le cas de tentations même violentes, l'âme ne doit pas faire d'actes explicites de

vertus qui y sont opposés, mais demeurer dans l'amour et la résignation dont il a été parlé.

2238

38. La croix volontaire des mortifications est un poids lourd et sans fruit, et c'est pourquoi il faut s'en décharger.

2239

39. Les actions les plus saintes et les pénitences faites par les saints ne suffisent pas pour ôter de l'âme même un seul attachement.

2240

40. La bienheureuse Vierge n'a jamais fait d'oeuvre extérieure, et cependant elle a été plus sainte que tous les saints. C'est pourquoi on peut parvenir à la sainteté sans oeuvre extérieure.

2241

41. Dieu permet et veut, pour nous humilier et nous conduire à la vraie transformation, qu'à certaines âmes parfaites, même non possédées, le démon violente leurs corps et leur fasse commettre des actes charnels, même à l'état de veille et sans aucun trouble de conscience, en remuant physiquement leurs mains et d'autres membres contre leur volonté. Et il faut en dire autant pour d'autres actions, coupables en elles-mêmes, et qui ne sont pas dans ce cas des péchés, parce qu'il n'y a pas consentement.

2242

42. Il peut se produire des cas où ces violences poussant à des actes charnels se produisent en même temps pour deux personnes, à savoir un homme et une femme, et qu'il en résulte un acte charnel pour les deux.

2243

43. Dieu, aux siècles passés, faisait des saints par le ministère des tyrans ; mais maintenant il fait ces saints à l'aide des démons qui, en causant en eux les violences dont il a été parlé, font qu'ils se méprisent et s'anéantissent davantage encore et s'abandonnent à Dieu.

2244

44. Job a blasphémé, et cependant il n'a pas péché par ses lèvres, car cela fut du fait de la violence du démon.

2245

45. Saint Paul a souffert dans son corps ces violences du démon ; c'est pourquoi il a écrit : " Je ne fais pas le bien que je veux, mais le mal que je ne veux pas, je le fais" [Rm 7,19](#).

2246

46. Ces violences sont le moyen le plus apte à annihiler l'âme et à la conduire à la transformation et à l'union véritable, et il n'y a pas d'autre voie pour y parvenir. Et celle-ci est la voie la plus facile et la plus sûre.

2247

47. Lorsque surviennent ces violences, il faut laisser faire Satan sans y opposer aucun moyen de résistance ni aucun effort ; au contraire, l'homme doit rester dans le néant et même s'il s'ensuit des pollutions et des actes obscènes produits par les mains et pis encore, il n'y a pas lieu de s'inquiéter, mais il faut chasser les scrupules et les craintes, car l'âme est plus éclairée, plus fortifiée et plus pure, et l'on acquiert la sainte liberté ; et surtout il n'est pas besoin de confesser ces choses, et l'on agit très saintement en ne les confessant pas, car c'est par ce moyen qu'on triomphe du démon et qu'on acquiert un trésor de paix.

2248

48. Satan, l'auteur de ces violences, suggère ensuite que ce sont des fautes graves afin que l'âme s'inquiète et n'avance plus ensuite dans la voie intérieure ; c'est pourquoi, pour affaiblir ses forces, il est préférable de ne pas confesser cela, car ce ne sont pas des péchés, même véniels.

2249

49. Job, par la violence du démon se souillait de ses propres mains, au moment où il s'adressait à Dieu, si on interprète ainsi le passage du chap. 16 [Jb 16,18](#).

2250

50. David, Jérémie et beaucoup parmi les saints prophètes, ont souffert de telles violences pour ces actions extérieures impures.

2251

51. Dans la sainte Ecriture il y a beaucoup d'exemples de violences portant à des actes extérieurs de péché ; ainsi pour Samson qui par la violence se tua avec les Philistins [Jg 16,29s](#), qui épousa une femme étrangère [Jg 14,1-20](#), et qui pratiqua l'impudicité avec la prostituée Dalila [Jg 16,4-22](#), ce qui autrement était défendu et aurait été péché ; ainsi pour Judith qui mentit à Holopherne [Jdt 11,5-19](#), pour Elisée qui maudit les enfants [2R 2,24](#) pour qui brûla deux chefs avec les troupes du roi Achab [2R 1,10-12](#). Savoir cependant si la violence a été faite directement par Dieu ou par le ministère des démons, comme cela arrive pour d'autres âmes, est incertain.

2252

52. Lorsque des violences de cette sorte, même impures, arrivent sans que l'esprit en soit obscurci, l'âme peut alors s'unir à Dieu et de fait lui est toujours davantage unie.

2253

53. Pour savoir en pratique si une action en d'autres personnes était une violence, la règle dont je dispose à ce sujet n'est pas simplement les protestations que font ces âmes de n'avoir jamais consenti à ces violences ou de ne pas pouvoir jurer y avoir consenti, et de voir qu'il s'agit d'âmes qui avancent dans la voie intérieure ; mais je prendrais ma règle d'une certaine lumière actuelle, supérieure à la connaissance humaine et théologique, qui me fait connaître de façon certaine, avec une certitude intérieure, qu'une telle action est suscitée de façon violente, et je suis certain que cette lumière vient de Dieu, parce qu'elle me vient jointe à la certitude qu'elle provient de Dieu, et qu'elle ne laisse en moi pas même l'ombre d'un doute du contraire : de la manière dont il arrive parfois que Dieu, lorsqu'il révèle quelque chose, donne en même temps à l'âme la certitude que c'est lui-même qui révèle, et que l'âme ne peut plus avoir de doute contraire.

2254

54. Les spirituels de la voie ordinaire se trouveront à l'heure de la mort moqués et confondus avec toutes les passions qui devront être purifiées dans l'autre monde.

2255

55. Par cette voie intérieure on parvient, quoique avec beaucoup de peine, à purifier et à éteindre toutes les passions, au point qu'on ne ressent plus rien, rien, rien et on ne ressent plus aucune inquiétude, comme un corps mort, et l'âme ne se laisse plus davantage troubler.

2256

56. Les deux lois et les deux convoitises, l'une de l'âme, l'autre de l'amour-propre, perdurent autant que perdure l'amour-propre : c'est pourquoi lorsqu'il est purifié et mort, comme cela se fait dans la voie intérieure, il n'y a plus alors ces deux voies et ces deux convoitises, et on

ne connaît plus aucune chute, et on ne ressent plus rien, pas même un péché véniel.

2257

57. Par la contemplation acquise on parvient à un état où on ne commet plus de péché, ni mortel ni véniel.

2258

58. On parvient à cet état en ne réfléchissant plus sur ses propres actions, car les fautes naissent de la réflexion.

2259

59. La voie intérieure est indépendante de la confession, des confesseurs et des cas de conscience, de la théologie et de la philosophie.

2260

60. Aux âmes avancées qui commencent à mourir aux réflexions et qui sont arrivées à être mortes, Dieu rend quelquefois la confession impossible et y supplée lui-même par une grâce qui préserve et qui est égale à celle qu'elles recevraient dans le sacrement ; et c'est pourquoi il n'est pas bon pour ces âmes de s'approcher dans un tel cas du sacrement de la pénitence, car cela leur est impossible.

2261

61. Lorsque l'âme est parvenue à la mort mystique, elle ne peut plus vouloir autre chose que ce que Dieu veut, car elle n'a plus de volonté, et Dieu la lui a enlevée.

2262

62. Par la voie intérieure on parvient à un état continu et immobile dans une paix qui ne peut plus être troublée.

2263

63. Par la voie intérieure on parvient aussi à la mort des sens ; et c'est même un signe que quelqu'un est dans l'état d'anéantissement, c'est-à-dire de mort mystique, lorsque les sens extérieurs ne nous représentent plus les choses sensibles ; celles-ci sont alors comme si elles n'étaient pas, car elles ne parviennent plus à faire que l'entendement s'y applique.

2264

64. Un théologien a une disposition moindre à l'état contemplatif qu'un homme ignorant premièrement parce qu'il n'a pas une foi aussi pure ; deuxièmement parce qu'il n'est pas aussi humble ; troisièmement parce qu'il n'a pas autant le souci de son propre salut ; quatrièmement parce qu'il a la tête pleine d'imaginations, de représentations, d'opinions et de spéculations, et que la vraie lumière ne peut pas entrer en lui.

2265

65. Il faut obéir aux supérieurs dans les choses extérieures, et le vœu d'obéissance des religieux s'étend seulement à l'extérieur. Pour l'intérieur cependant il en est autrement là Dieu seul et le directeur y entrent.

2266

66. Elle est digne de risée, cette doctrine nouvelle selon laquelle l'âme, pour ce qui concerne l'intérieur, devrait être gouvernée par l'évêque, et que si l'évêque n'en est pas capable, l'âme devrait aller auprès de lui avec son directeur. Doctrine nouvelle, dis-je, car ni la sainte Ecriture, ni les conciles, ni les canons, ni les bulles, ni les saints, ni les auteurs ne l'ont jamais enseignée et n'ont pu l'enseigner ; car l'Eglise ne juge pas des choses cachées, et l'âme a le droit et la faculté de choisir qui bon lui semble.

2267

67. Dire qu'il faut manifester ce qui est intérieur au tribunal extérieur, et que c'est un péché de ne pas le faire, est une tromperie manifeste, parce que l'Eglise ne juge pas des choses cachées, et qu'on nuit à sa propre âme par ces duperies et ces hypocrisies.

2268

68. Il n'y a pas dans le monde de faculté ou de juridiction qui puisse ordonner que les lettres du directeur qui concernent l'intérieur de l'âme soient communiquées, et c'est pourquoi il faut avertir qu'il s'agit d'un outrage satanique.

(Censure : Ces propositions nous les avons condamnées selon le cas comme hérétiques [3](#) , [13-15](#) , [41-53](#) , suspectes ; proches de l'hérésie [21](#) , [23](#) ,(57), [60s](#) ; sentant l'hérésie : [2](#) , [4-10](#) , [12](#) , [16-19](#) , (31), (35), [55 s](#) , (58) et erronées [4-6](#) , (8-10), [13-19](#) , [21 s](#) , (24), (32), (35), [41-53](#) , (58), scandaleuses [6s](#) , (9-11), [14-20](#) , (24), [30-52](#) , (54), (58-60), [63 s](#) , (66), blasphématoires [10](#) , [14 s](#) , [41- 53](#) , [60](#) , offensant les oreilles pies [6](#) , [30](#) , (58), téméraires [11](#) , [14 s](#) , [17-20](#) , [23 s](#) , [26 s](#) , [30-35](#) , (38s), [41-68](#) , énervant la discipline chrétienne [10](#) , [16](#) , [21 s](#) , (24), (31), (35), (38s), [41-52](#) , (59), (65s) et la renversant (68), et séditeuses (65). De surplus... nous avons condamné tous les livres et toutes les oeuvres imprimées, en quelque lieu et en quelque langue que ce soit, ainsi que tous les manuscrits du même Miguel de Molinos.

1996 Denzinger 2065

1996 Denzinger 2268

ALEXANDRE VIII : 6 octobre

1689 - 1er févrie

Articles gallicans concernant les droits du pape

2281

1. Le bienheureux Pierre et ses successeurs, vicaires de Jésus Christ, et l'Eglise elle-même ont reçu de Dieu la puissance sur les choses spirituelles et qui regardent le salut éternel, et non pas sur les choses civiles et temporelles, le Seigneur disant : "Mon Royaume n'est pas de ce monde" [Jn 18,36](#) et encore "Donnez donc à César ce qui est à César, et à Dieu ce qui est à Dieu" [Lc 20,25](#); et c'est pourquoi les paroles de l'Apôtre se tiennent fermement : "Que toute âme soit soumise aux puissances supérieures, car il n'y a pas de puissance qui ne vienne de Dieu ; et celles qui existent ont été ordonnées par Dieu ; c'est pourquoi celui qui s'oppose à la puissance, s'oppose à Dieu" [Rm 13,1](#) s.

Les rois et les souverains ne sont soumis à aucune puissance ecclésiastique par l'ordre de Dieu dans les choses temporelles ; ils ne peuvent pas être déposés directement ou indirectement par l'autorité des clés de l'Eglise ; leurs sujets ne peuvent être dispensés de la soumission et de l'obéissance et relevés du serment de fidélité ; et cette doctrine, nécessaire pour la tranquillité publique et non moins nécessaire à l'Eglise qu'à l'Etat, doit être inviolablement suivie comme conforme à la Parole de Dieu, à la tradition des Pères, et aux exemples des saints.

2282

2. La plénitude de puissance que le Siège apostolique et les successeurs de Pierre, vicaires du Christ, ont sur les choses spirituelles est telle qu'en même temps sont en vigueur et demeurent immuables les décrets du saint concile oecuménique de Constance, dans la quatrième et la cinquième session, sur l'autorité des conciles généraux, approuvés par le Siège apostolique, confirmés par la pratique des pontifes romains eux-mêmes et de l'Eglise tout entière, et toujours observés religieusement par l'Eglise gallicane ; mais ne sont pas approuvés par l'Eglise gallicane ceux qui mettent en cause la force de ces décrets, comme si leur autorité était douteuse et qu'ils étaient moins approuvés, ou qui restreignent les affirmations du concile au seul temps de schisme.

2283

3. C'est pourquoi l'exercice de la puissance apostolique doit être réglé suivant les canons établis par l'Esprit de Dieu et conservés par la révérence du monde entier ; valent aussi les règles, les moeurs et les constitutions reçues par le royaume et l'Eglise gallicane, et les bornes posées par les Pères demeurent inébranlables ; et il est même de la grandeur du Siège apostolique que les lois et les coutumes qui ont été confirmées par le consentement d'un Siège si important et les Eglises possèdent la stabilité qui leur revient.

2284

4. De même dans les questions concernant la foi le pape a la part principale, et ses décrets

valent pour toutes et chacune des Eglises ; son jugement cependant n'est pas irréfutable, à moins que le consentement de l'Eglise n'intervienne.

2285

(Sentence judiciaire de la bulle :) Toutes et chacune des choses qui ont été décidées et faites par ladite Assemblée du clergé gallican qui s'est tenue en 1682, tant touchant l'extension du droit régalien que touchant la déclaration sur la puissance ecclésiastique et les quatre propositions qu'elle contient, avec tous et chacun des mandements, arrêtés, confirmations, déclarations, lettres, édits, décrets faits ou publiés par des personnes quelconques, soit ecclésiastiques, soit laïques, quelle que soit leur qualité, et quelle que soit leur autorité ou leur pouvoir, et qui exigeraient aussi une mention particulière,... par la teneur des présentes Nous déclarons toutes ces choses de plein droit nulles et non avenues, invalides et vaines, pleinement et entièrement dénuées de force et d'effet dès leur principe, et qu'elles le sont encore et qu'elles le seront à perpétuité ; et que personne n'est tenu de les observer, ou quelque'une d'entre elles, fussent-elles munies du sceau du serment.

Décret du Saint-Office, 24 août 1690

Erreurs sur le bien moral et sur le péché philosophique

2290

1. La bonté objective consiste dans la conformité de l'objet avec la nature rationnelle ; la bonté formelle en revanche consiste dans la conformité de l'acte avec la règle des moeurs. Pour cela il suffit que l'acte moral tende à la fin dernière de manière interprétative, et cette fin, l'homme n'est pas tenu de l'aimer ni au début, ni au cours de sa vie morale.

2291

2. Le péché philosophique ou moral est un acte humain qui disconvient à la nature humaine et à la droite raison le péché théologique en revanche est une transgression libre de la Loi divine. Quelque grave qu'il soit, ce péché philosophique est, dans celui qui ne connaît pas Dieu ou qui ne pense pas actuellement à Dieu, un péché grave, mais il n'est pas une offense à Dieu ni un péché mortel faisant perdre l'amitié de Dieu, et il ne mérite pas la peine éternelle.

2292

(Censure :) Propos. 1 : hérétique. - 2 : scandaleuse, téméraire, offensante pour les oreilles pies, erronée.

Décret du Saint-Office, 7 décembre 1690

Erreurs des jansénistes

2301

1. Dans l'état de la nature déchue, pour qu'il y ait péché mortel (formel) et démérite, il suffit de cette liberté par laquelle le péché a été volontaire et libre dans sa cause : le péché d'Adam.

2302

2. Même s'il y avait ignorance invincible du droit naturel, dans l'état de nature déchue elle n'excuse pas du péché formel (matériel) celui qui agit en vertu d'elle.

2303

3. Il n'est pas permis de suivre une opinion (probable), ou la plus probable entre celles qui sont probables.

2304

4. Le Christ s'est offert lui-même en sacrifice à Dieu pour nous, non pas pour les seuls élus, mais pour tous les fidèles et eux seuls.

2305

5. Les païens, les juifs, les hérétiques, et d'autres semblables, ne reçoivent aucune influence de Jésus Christ ; et on peut en conclure justement que la volonté est en eux nue et désarmée, sans aucune grâce suffisante.

2306

6. Pour l'état qui est le nôtre, la grâce suffisante n'est pas tant utile que pernicieuse, en sorte que c'est à juste titre que nous pouvons prier : De la grâce suffisante, délivre nous Seigneur.

2307

7. Toute action humaine délibérée est amour de Dieu ou amour du monde ; si elle est amour de Dieu, elle est charité du Père ; si elle est amour du monde, elle est concupiscence de la chair, c'est-à-dire mauvaise.

2308

8. L'infidèle pèche nécessairement en toutes ses oeuvres.

2309

9. Celui-là pèche vraiment qui ne hait le péché qu'en raison de sa turpitude et de sa disconvenance par rapport à la nature, sans considérer d'aucune manière l'offense à Dieu.

2310

10. L'intention par laquelle quelqu'un déteste le mal et ne poursuit le bien que pour obtenir la gloire céleste, n'est ni droite, ni agréable à Dieu.

2311

11. Tout ce qui ne provient pas de la foi chrétienne surnaturelle qui agit par amour est péché.

2312

12. Lorsque dans les grands pécheurs tout amour fait défaut, la foi aussi fait défaut ; et même s'ils semblent croire, ce n'est pas une foi divine mais humaine.

2313

13. Quiconque aime Dieu, même en vue de la récompense éternelle, si la charité lui fait défaut, le vice ne lui fait pas défaut, si souvent qu'il puisse agir en vue de la béatitude.

2314

14. La crainte de l'enfer n'est pas surnaturelle.

2315

15. L'attrition qu'on conçoit par la crainte de l'enfer et des peines, sans l'amour de Dieu pour lui-même, n'est pas un mouvement bon et surnaturel.

2316

16. L'ordonnance qui place la satisfaction avant l'absolution n'a pas été introduite par la discipline ou l'institution de l'Eglise, mais vient de la Loi et de la prescription du Christ lui-même, la nature de la chose le dictant ainsi en quelque sorte.

2317

17. Par cette pratique d'absoudre aussitôt, l'ordonnance de la pénitence a été inversée.

2318

18. La coutume moderne relative à l'administration de la pénitence, même si elle est soutenue par l'autorité de nombreux hommes et confirmée par une longue durée de temps, pour autant n'est pas tenue par l'Eglise comme un usage mais comme un abus.

2319

19. L'homme doit faire pénitence toute sa vie pour le péché originel.

2320

20. Les confessions faites aux religieux sont la plupart ou sacrilèges, ou invalides.

2321

21. Un paroissien peut soupçonner que les religieux mendiants, qui vivent d'aumônes ordinaires, pour obtenir ou gagner un bien temporel, imposent une peine trop légère ou mal proportionnée.

2322

22. Il faut considérer comme impies ceux qui prétendent avoir droit à la communion avant d'avoir fait une pénitence proportionnée à leurs péchés.

2323

23. De même il faut éloigner de la sainte communion ceux que n'habite pas encore un amour de Dieu très pur et sans mélange.

2324

24. L'offrande que la Vierge Marie a faite au Temple, le jour de la purification, de deux colombes, l'une pour l'holocauste et l'autre pour les péchés, atteste suffisamment qu'elle avait besoin de purification, et que le fils qui avait présenté était entaché des taches de la mère, selon les paroles de la Loi.

2325

25. Il n'est pas permis à un chrétien de placer dans un temple chrétien une image de Dieu le Père (assis).

2326

26. La louange adressée à Marie comme Marie est vaine.

2327

27. Il fut un temps où un baptême conféré sous cette forme : "Au nom du Père, etc.", en omettant "Je te baptise", était valide.

2328

28. Un baptême est valide lorsqu'il a été conféré par un ministre qui observe tout le rite extérieur et la forme, mais qui intérieurement, dans son cœur et à part soi, décide : je n'ai pas l'intention de faire ce que fait l'Eglise.

2329

29. C'est une affirmation futile et réfutée de nombreuses fois, que celle de l'autorité du pape au-dessus du concile oecuménique et de l'infaillibilité dans les questions de foi.

2330

30. Lorsque quelqu'un a trouvé une doctrine clairement établie chez Augustin, il faut absolument la soutenir et l'enseigner, sans avoir égard à aucune bulle du pape.

2331

31. La bulle In eminenti d'Urbain VIII a été obtenue par ruse.

(Censure : condamnées et prohibées comme étant) selon le cas, téméraires, scandaleuses, malsonnantes, proches de l'hérésie, sentant l'hérésie, erronées, schismatiques et hérétiques.

INNOCENT XII : 12 JUILLET

1691-27 septembre

Réponse du Saint-Office à des missionnaires capucins, 23

Juillet 1698

Le mariage comme sacrement

2340

Question : Un mariage entre personnes qui ont apostasié la foi et qui auparavant ont été régulièrement baptisées, s'il est conclu après l'apostasie de façon publique selon la coutume des païens et des mahométans, est- il véritablement un mariage et un sacrement ?

Réponse : S'il existe un pacte de dissolubilité, ce n'est ni un mariage ni un sacrement ; Si un tel pacte n'existe pas, il s'agit d'un mariage et d'un sacrement.

Erreurs de François de Fénelon concernant l'amour de Dieu

2351

1.- 11 y a un état habituel d'amour de Dieu, qui est une charité pure et sans aucun mélange du motif de l'intérêt propre. Ni la crainte des châtiments, ni le désir des récompenses n'ont plus de part a' cet amour : on n'aime plus Dieu ni pour le mérite, ni pour la perfection, ni pour le bonheur qu'on trouve en l'aimant.

2352

2.- Dans l'état de la vie contemplative ou unitive, on perd tout motif intéressé de crainte ou d'espérance.

2353

3.- Ce qui est essentiel dans la direction est de ne faire que suivre pas à pas la grâce avec une patience, une précaution et une délicatesse infinie. il faut se borner à laisser faire Dieu, et ne parler jamais du pur amour que lorsque Dieu, par l'onction intérieure, commence à ouvrir le coeur à cette parole, qui est si dure aux âmes encore attachées à elles-mêmes, et si capable de les scandaliser et de les jeter dans le trouble.

2354

4.- Dans l'état de la sainte indifférence, l'âme n'a plus de désirs volontaires et délibérés pour

son intérêt, excepté dans les occasions où elle ne coopère pas fidèlement à toute la grâce.

2355

5. Dans cet état de la sainte indifférence, on ne veut rien pour soi, mais on veut tout pour Dieu ; on ne veut rien pour être parfait ni bienheureux dans son propre intérêt, mais on veut toute perfection et toute béatitude, autant qu'il plaît à Dieu de nous faire vouloir ces choses par l'impression de sa grâce.

2356

6. En cet état de la sainte indifférence, on ne veut plus le salut comme salut propre, comme délivrance éternelle, comme récompense de nos mérites, comme le plus grand de tous nos intérêts ; mais on le veut d'une volonté pleine, comme la gloire et le bon plaisir de Dieu, comme une chose qu'il veut et qu'il veut que nous voulions pour lui.

2357

7. L'abandon n'est que l'abnégation ou renoncement de soi-même que Jésus Christ nous demande dans l'Evangile, après que nous aurons tout quitté au- dehors. Cette abnégation de nous-mêmes n'est que pour l'intérêt propre. ... Les épreuves où cet abandon doit être exercé sont les tentations par lesquelles Dieu jaloux veut purifier l'amour, en ne lui faisant voir aucune ressource ni aucune espérance pour son intérêt propre, même éternel.

2358

8. Tous les sacrifices que les âmes les plus désintéressées font d'ordinaire sur leur béatitude éternelle sont conditionnels. Mais ce sacrifice ne peut être absolu dans l'état ordinaire : il n'y a que le cas des dernières épreuves où ce sacrifice soit en quelque manière absolu.

2359

9. Dans les dernières épreuves, une âme peut être invinciblement persuadée, d'une persuasion réfléchie et qui n'est pas le fond intime de la conscience, qu'elle est justement éprouvée par Dieu.

2360

10. Alors l'âme, divisée d'elle-même, expire sur la croix avec le Christ, en disant : " Ô mon Dieu, pourquoi m'avez-vous abandonné ? " [Mt 27,46](#) Dans cette même impression involontaire de désespoir, elle fait le sacrifice absolu de son intérêt propre pour l'éternité.

2361

11. En cet état, l'âme perd toute espérance pour son propre intérêt ; mais elle ne perd jamais dans sa partie supérieure, c'est-à-dire dans ses actes directs et intimes l'espérance parfaite qu'est le désir désintéressé des promesses.

2362

12. Un directeur peut alors laisser faire à cette âme un acquiescement simple à la perte de son intérêt propre, et à la condamnation juste où elle croit être de la part de Dieu.

2363

13. La partie inférieure de Jésus Christ sur la croix ne communiquait pas à la partie supérieure son trouble involontaire.

2364

14. Il se fait dans les dernières épreuves, pour la purification de l'amour, une séparation de la partie supérieure de l'âme d'avec l'inférieure. ... Les actes de la partie inférieure, dans cette séparation, sont d'un trouble entièrement aveugle et involontaire, parce que tout ce qui est intellectuel et volontaire est de la partie supérieure.

2365

15. La méditation consiste dans des actes discursifs qui sont faciles à distinguer les uns des autres. ... Cette composition d'actes discursifs et réfléchis est propre à l'exercice de l'amour intéressé.

2366

16. Il y a un état de contemplation si haute et si parfaite qu'il devient habituel : en sorte que toutes les fois qu'une âme se met en actuelle oraison, son oraison est contemplative et non discursive ; alors elle n'a plus besoin de revenir à la méditation ni à ses actes méthodiques.

2367

17. Les âmes contemplatives sont privées de la vue distincte, sensible et réfléchie de Jésus Christ, en deux temps différents. Premièrement dans la ferveur naissante de leur contemplation ; secondement une âme perd de vue Jésus Christ dans les dernières épreuves.

2368

18. Dans l'état passif on exerce toutes les vertus distinctes sans penser qu'elles sont vertus ; on ne pense qu'à faire ce que Dieu veut ; et l'amour jaloux fait tout ensemble qu'on ne veut plus être vertueux pour soi, et qu'on ne l'est jamais tant que quand on n'est pas attaché à l'être.

2369

19.- On peut dire en ce sens que l'âme passive et désintéressée ne veut plus même l'amour en tant qu'il est sa perfection et son bonheur ; mais seulement en tant qu'il est ce que Dieu veut de nous.

2370

20.- Les âmes transformées doivent, en se confessant, détester leurs fautes, les condamner et désirer la rémission de leurs péchés, non comme leur propre perfection et délivrance, mais comme quelque chose que Dieu veut et qu'il veut que nous voulions pour sa gloire.

2371

21. - Les saints mystiques ont exclu de l'état des âmes transformées les pratiques de vertu.

2372

22. - Quoique cette doctrine (du pur amour) fût la pure et simple perfection de l'Évangile, marquée dans toute la tradition, les anciens pasteurs ne proposaient d'ordinaire, au commun des sujets, que les pratiques de l'amour intéressé, proportionnées à leur grâce.

2373

23. - Le pur amour fait lui seul la vie intérieure, et devient alors l'unique principe et l'unique motif de tous les actes délibérés et méritoires.

2374

(Censure) ... Le livre susdit..., dont la lecture et l'usage peuvent entraîner peu à peu les fidèles à des erreurs déjà condamnées par l'Église catholique, et qui de surcroît contient des propositions qui soit dans leur sens obvie, soit compte tenu de leur contexte, sont respectivement téméraires (1 s, 8, 10, 15-20, 22), scandaleuses (7, 10, 12, 19-21), malsonnantes (4-6, 23), offensantes aux oreilles pieuses (8, 18), pernicieuses dans la pratique (2, 14, 17), et même erronées (1-7, 10 s, 13, 17-19, 22 s), par la teneur des présentes nous condamnons et réprouvons, et... interdisons l'impression de ce livre.

1700 - 19 Mars 17

Réponse du Saint-Office à l'évêque de Québec, 25 janvier 1703.

Vérités nécessaires à croire, parce que communiquant le salut

2380

Question : Avant de conférer le baptême à un adulte le ministre est-il tenu de lui expliquer tous les mystères de notre foi, surtout s'il est moribond, du moment que cela troublerait son esprit ? Ou ne suffirait-il pas que le moribond promette que, dès qu'il sera guéri de sa maladie, il se préoccupera de recevoir une instruction de manière à mettre en pratique ce qui lui aura été prescrit ? ...Réponse : La promesse ne suffit pas, et le missionnaire est tenu, même pour un moribond, s'il ne se trouve pas dans un état d'incapacité totale, d'expliquer les mystères de la foi qui sont nécessaires (au salut) d'une nécessité de moyen, comme le sont principalement les mystères de la Trinité et de l'Incarnation.

Réponse du Saint-Office à l'évêque de Québec, 10 mai 1703.

La foi et l'intention chez celui qui reçoit le sacrement

2381

Question 2 : Est-il possible de baptiser un adulte inculte et stupide, comme il est arrivé pour un barbare, s'il lui est communiqué seulement la connaissance de Dieu et quelques-uns de ses attributs, en particulier celui de la justice rémunératrice et vindicative, selon le passage de l'Apôtre celui qui s'approche de Dieu doit croire qu'il est et qu'il rétribue [He 11,6](#) d'où l'on conclut que dans le cas d'une urgente nécessité un adulte peut être baptisé même s'il ne croit pas explicitement en Jésus Christ ?

Réponse : Un missionnaire ne peut pas baptiser quelqu'un qui ne croit pas explicitement au Seigneur Jésus Christ, et il est tenu de l'instruire au sujet de toutes les choses qui sont nécessaires (au salut) de nécessité de moyen, selon la capacité de celui qui doit être baptisé.

2382

Question 8 : Le viatique ou l'extrême-onction peuvent-ils être donnés à des adultes moribonds que nous avons crus aptes à recevoir le baptême, mais non la communion et les autres sacrements ?

Réponse : Le viatique ne doit pas être administré à un néophyte moribond s'il ne discerne pas au moins la nourriture spirituelle de la nourriture corporelle, en reconnaissant et en croyant la présence du Christ Seigneur dans l'hostie. De même le sacrement de l'extrême-onction ne doit pas être conféré à un néophyte moribond que le missionnaire a cru apte à recevoir le baptême, s'il n'a pas au moins une certaine intention de recevoir l'onction sainte destinée au bien de l'âme au moment de la mort.

Constitution " Vineam Domini Sabaoth ", 16 juillet 1705

Le silence obéissant concernant les faits dogmatiques

2390

Par. 6 ou 25. Afin que soit totalement coupée désormais toute occasion d'erreur, et que tous les fils de l'Eglise catholique apprennent à écouter cette même Eglise, non seulement en se taisant (car les ennemis également se taisent dans les ténèbres [1S 2,9](#), mais également par l'obéissance intérieure, laquelle est la véritable obéissance de l'homme à la foi droite, Nous décidons, déclarons, déterminons et ordonnons en vertu de la même autorité apostolique par cette constitution qui est la nôtre et qui vaudra toujours, qu'on ne satisfait aucunement par ce silence respectueux à l'obéissance due à la constitution apostolique précitée ; mais que le sens condamné dans les cinq propositions de Jansénius précitées, que les termes de celles-ci expriment comme il est exprimé, doit être rejeté et condamné comme hérétique par tous les fidèles, non seulement de bouche, mais de coeur ; et que le formulaire susdit ne peut pas être signé licitement avec une autre intention, un autre esprit ou une autre conviction, de sorte que tous ceux qui sur tous ces points et sur chacun en particulier pensent, tiennent, enseignent oralement ou par écrit, ou affirment autre chose ou l'opposé, transgressent la constitution apostolique précitée et sont de ce fait sous le coup de toutes et de chacune des censures qu'elle contient.

Constitution " Unigenitus Dei Filius ", 8 septembre 1713.

Erreurs jansénistes de Pasquier Quesnel

2400

Par. 2 ... Nous savons pertinemment que ce qu'il y a de très pernicieux dans ce livre se répand et s'accroît surtout parce que cela se trouve caché au- dedans, et ne viendra au- dehors, comme une mauvaise sanie, que si l'ulcère est percé ; car le livre lui-même séduit le lecteur au premier regard par une certaine apparence de piété...

2401

Par. 3. 1. Que reste-t-il à une âme qui a perdu Dieu et sa grâce, sinon le péché et ses suites, une orgueilleuse pauvreté et une indigence paresseuse, c'est-à-dire une impuissance générale au travail, à la prière et à toute oeuvre bonne ? Cette proposition se trouve dans les Observations morales de Quesnel sur [Lc 16,3](#).

2402

2. La grâce de Jésus Christ, principe efficace de toute sorte de bien, est nécessaire pour toute oeuvre bonne ; sans elle non seulement rien ne se fait, mais rien ne peut se faire. - [Jn 15,5](#) : éd. de 1693.

2403

3. En vain tu commandes, Seigneur, si tu ne donnes pas toi-même ce que tu commandes. - [Ac 16,10](#).

2404

4. Oui Seigneur, tout est possible à celui à qui tu rends tout possible en le faisant en lui. - [Mc 9,22](#).

2405

5. Quand Dieu n'amollit pas le coeur par l'onction intérieure de sa grâce, les exhortations et

les grâces extérieures ne servent qu'à l'endurcir davantage. - [Rm 9,18](#) éd. De 1693.

2406

6. La différence entre l'alliance judaïque et l'alliance chrétienne est que dans celle-là Dieu exigeait du pécheur de renoncer au péché et d'accomplir la Loi, en le laissant à l'impuissance, mais dans celle-ci Dieu donne au pécheur ce qu'il commande, en le purifiant par sa grâce. - [Rm 11,27](#).

2407

7. Quel avantage pour l'homme dans l'Alliance ancienne, où Dieu l'a laissé à sa propre infirmité lorsqu'il lui a imposé sa Loi ? Mais quelle n'est pas la félicité d'être admis dans une Alliance où Dieu nous donne ce qu'il demande. - [He 8,7](#).

2408

8. Nous n'appartenons à la Nouvelle Alliance qu'autant que nous avons part à la nouvelle grâce, qui opère en nous ce que Dieu nous commande. - [He 8,10](#).

2409

9. La grâce du Christ est la grâce suprême, sans laquelle nous ne pouvons jamais confesser le Christ, et avec laquelle nous ne le renions jamais. - [1Co 12,3](#) éd. de 1693.

2410

10. La grâce est l'opération de la main de Dieu que rien ne peut empêcher ni retarder. - [Mt 20,34](#).

2411

11. La grâce n'est pas autre chose que la volonté toute puissante de Dieu qui commande et qui fait ce qu'il commande. - [Mc 2,11](#).

2412

12. Quand Dieu veut sauver l'âme, en tout temps, en tout lieu, l'indubitable effet suit le vouloir de Dieu. - [Mc 2,12](#).

2413

13. Quand Dieu veut sauver une âme, et qu'il la touche de la main intérieure de sa grâce, nulle volonté ne lui résiste. - [Lc 5,13](#) éd. de 1693.

2414

14. Quelque éloigné que soit du salut un pécheur obstiné, quand Jésus se fait voir à lui par la lumière salutaire de sa grâce, il faut qu'il se rende, qu'il accoure, qu'il s'humilie, et qu'il adore son Sauveur. - [Mc 5,67](#) éd. de 1693.

2415

15. Quand Dieu accompagne son commandement et sa parole extérieure de sa grâce, elle opère dans le coeur l'obéissance qu'elle demande. - [Lc 9,60](#).

2416

16. Il n'y a pas de charmes qui ne cèdent aux charmes de la grâce, parce que rien ne résiste au Tout-Puissant. [Ac 8,12](#).

2417

17. La grâce est cette voix du Père qui enseigne intérieurement les hommes et les fait venir à Jésus Christ. Quiconque ne vient pas à lui après avoir entendu la voix intérieure du Fils, n'est pas enseigné par le Père. - [Jn 6,45](#)

2418

18. La semence de la parole que la main de Dieu arrose porte toujours son fruit. - [Ac 11,21](#).

2419

19. La grâce de Dieu n'est pas autre chose que sa volonté toute-puissante : c'est l'idée que Dieu lui-même nous donne dans toutes ses Ecritures. - [Rm 14,4](#) édition 1693.

2420

20. La vraie idée de la grâce est que Dieu veut que nous lui obéissions, et il est obéi ; il commande et tout se fait ; il parle en maître, et tout lui est soumis. - [Mc 4,39](#).

2421

21. La grâce de Jésus Christ est une grâce forte, puissante, souveraine, invincible, puisqu'elle est l'opération de la volonté toute- puissante, une suite et une imitation de Dieu incarnant et ressuscitant son Fils. [2Co 5,21](#) éd. de 1693.

2422

22. L'accord de l'opération toute-puissante de Dieu dans le coeur de l'homme avec le libre consentement de la volonté, nous est montré aussitôt dans l'Incarnation, comme dans la source et le modèle de toutes les autres opérations de miséricorde et de grâce, et toutes aussi gratuites et dépendantes de Dieu que cette opération originelle elle-même. - [Lc 1,48](#).

2423

23. Dieu nous a donné lui-même l'idée de l'opération toute- puissante de sa grâce, en la signifiant par celle par laquelle il tire les créatures de rien et redonne la vie aux morts. - [Rm 4,17](#).

2424

24. L'idée juste qu'a le centurion de la toute-puissance de Dieu et de Jésus Christ pour guérir les corps par le seul mouvement de sa volonté, est l'image de l'idée qu'on doit avoir de la toute-puissance de sa grâce pour guérir les âmes de la cupidité. - [Lc 7,7](#).

2425

25. Dieu illumine l'âme, et la guérit ainsi que le corps, par sa seule volonté : il commande et il est obéi. - [Lc 18,42](#).

2426

26. Il n'est pas donné de grâces, sinon par la foi. - [Mc 11,25](#)

2427

27. La foi est la première grâce et la source de toutes les autres. - [2P 1,3](#)

2428

28. La première grâce que Dieu accorde au pécheur est la rémission des péchés. - [Mc 11,25](#).

2429

29. Hors de l'Eglise aucune grâce n'est concédée. - [Lc 10,35-36](#)

2430

30. Tous ceux que Dieu veut sauver par Jésus Christ, sont sauvés infailliblement. - [Jn 6,40](#).

2431

31. Les souhaits de Jésus Christ ont toujours leur effet : il porte la paix à l'intime des coeurs quand il la leur désire. - [Jn 20,19](#).

2432

32. Jésus s'est livré à la mort afin de libérer pour toujours par son sang les premiers-nés, c'est-à-dire les élus, de la main de l'ange exterminateur. -

2433

33. Oh ! combien il faut avoir renoncé aux choses de la terre et à soi-même pour avoir la confiance de s'approprier, pour ainsi dire, le Christ Jésus, son amour, sa mort, son mystère, comme le fait Paul en disant : "Il m'a aimé et s'est livré pour moi. " - .

2434

34. La grâce d'Adam ne produisait que des mérites humains. - [2Co 5,21](#) éd. 1693.

2435

35. La grâce d'Adam est une suite de la création et était due à la nature sainte et intègre. - [2Co 5,21](#).

2436

36. La différence essentielle entre la grâce d'Adam et l'état d'innocence, et la grâce chrétienne est que chacun aurait reçu la première en sa propre personne, tandis que celle-ci n'est pas reçue sinon dans la personne de Jésus Christ ressuscité à qui nous sommes unis. - [Rm 7,4](#).

2437

37. La grâce d'Adam, du fait qu'elle le sanctifiait lui-même, lui était proportionnée ; la grâce chrétienne nous sanctifiant en Jésus Christ est toute- puissante et digne du Fils de Dieu. - [Ep 1,6](#).

2438

38. Le pécheur n'est libre que pour le mal sans la grâce du libérateur. - [Lc 8,9](#)

2439

39. La volonté que la grâce ne prévient pas n'a de lumière que pour s'égarer, d'ardeur que pour se précipiter, de force que pour se blesser. Elle est capable de tout mal et incapable de tout bien. - [Mt 20,34](#).

2440

40. Sans la grâce nous ne pouvons rien aimer, sinon pour notre condamnation. - [2Th 3,18](#) éd. 1693.

2441

41. Toute connaissance de Dieu, même naturelle, même dans les philosophes païens, ne peut venir que de Dieu, et sans la grâce elle ne produit que présomption, vanité, et opposition à Dieu lui-même, au lieu des sentiments d'adoration, de gratitude et d'amour. - [Rm 1,19](#).

2442

42. Seule la grâce rend l'homme apte au sacrifice de la foi : sans cela, rien qu'impureté, rien

qu'indignité. [Ac 11,9](#).

2443

43. Le premier effet de la grâce baptismale est de faire que nous mourions au péché, de sorte que l'esprit, le coeur et les sens n'ont pas davantage de vie pour le péché qu'un homme mort n'en a pour les choses du monde. - [Rm 6,2](#) éd. de 1693.

2444

44. Il n'y a que deux amours, d'où naissent toutes nos volontés et nos actions : l'amour de Dieu qui fait tout pour Dieu et que Dieu récompense, et l'amour par lequel nous nous aimons nous-mêmes et le monde, qui ne rapporte pas à Dieu ce qui doit lui être rapporté, et qui par cela même devient mal. - [Jn 5,29](#)

2445

45. Lorsque l'amour de Dieu ne règne plus dans le coeur des pécheurs, nécessairement la cupidité charnelle y règne et corrompt toutes leurs actions. - [Lc 15,13](#) éd. de 1693.

2446

46. La cupidité ou la charité rendent l'usage des sens bon ou mauvais. - [Mt 5,28](#)

2447

47. L'obéissance à la Loi doit couler de source, et cette source est la charité. Quand l'amour de Dieu en est le principe intérieur, et sa gloire, sa fin, alors ce qui appartient à l'extérieur est pur ; sans cela ce n'est qu'hypocrisie et fausse justice. - [Mt 25,26](#) éd. de 1693.

2448

48. Que pouvons-nous être d'autre, sinon ténèbres, égarement et péché, sans la lumière de la foi, sans le Christ, et sans la charité ? - [Ep 5,8](#)

2449

49. De même qu'il n'y a pas de péché sans amour de nous-mêmes, de même il n'y a pas d'oeuvre bonne sans amour de Dieu. - [Mc 7,22-23](#).

2450

50. C'est en vain que nous crions vers Dieu : "Mon Père", si ce n'est pas l'esprit de charité qui crie. - [Rm 8,15](#).

2451

51. La foi justifie lorsqu'elle opère, mais elle n'opère que par la charité. - [Ac 13,39](#).

2452

52. Tous les autres moyens de salut sont contenus dans la foi comme dans leur germe et leur semence ; mais ce n'est pas une foi sans amour ni sans confiance. - [Ac 10,43](#).

2453

53. Seule la foi accomplit chrétiennement (les actions chrétiennes) par le rapport à Dieu et à Jésus Christ. - [Col 3,14](#).

2454

54. C'est la charité seule qui parle à Dieu ; c'est elle seule que Dieu entend. - [1Co 13,1](#).

2455

55. Dieu ne couronne que la charité ; qui court en vertu d'un autre mouvement et pour un autre motif, court en vain. [1Co 9,24](#).

2456

56. Dieu ne récompense que la charité, presque seule la charité honore Dieu. - [Mt 25,36](#).

2457

57. Tout manque à un pécheur quand il lui manque l'espérance ; et il n'y a pas d'espérance en Dieu là où il n'y a pas amour de Dieu. - [Mt 27,5](#)

2458

58. Il n'y a ni Dieu, ni religion, là où il n'y a pas charité.- [1Jn 4,8](#).

2459

59. La prière des impies est un nouveau péché ; et ce que Dieu leur accorde, est un nouveau jugement pour eux. - [Jn 10,25](#) éd. de 1693.

2460

60. Si la seule crainte du supplice anime le repentir, plus ce repentir est violent, plus il conduit au désespoir. - [Mt 27,5](#).

2461

61. La crainte n'arrête que la main ; le coeur cependant est livré au péché aussi longtemps qu'il n'est pas conduit par l'amour. - [Lc 20,19](#).

2462

62. Celui qui ne s'abstient du mal que par crainte de la peine le commet dans son coeur, et il est déjà coupable devant Dieu. - [Mt 21,46](#).

2463

63. Un baptisé est encore sous la Loi comme un juif s'il n'accomplit pas la loi, ou s'il l'accomplit par la seule crainte. - [Rm 6,14](#).

2464

64. Sous la malédiction de la Loi on ne fait jamais le bien, parce qu'on pêche soit en faisant le mal, soit en ne l'évitant que par la crainte. -

2465

65. Moïse, les prophètes, les prêtres et les docteurs de la Loi sont morts sans qu'ils aient donné de fils à Dieu, puisqu'ils n'ont fait que des esclaves par la crainte. - [Mc 12,19](#).

2466

66. Celui qui veut s'approcher de Dieu ne doit ni venir à lui avec des pensées brutales, ni se conduire par un instinct naturel, ou par la crainte, comme les bêtes, mais par la foi et l'amour comme des fils. - [He 12,20](#) éd. de 1693.

2467

67. La crainte servile ne se représente Dieu que comme un maître dur, impérieux, injuste, intraitable. - [Lc 19,21](#) éd. de 1693.

2468

68. Dieu a abrégé la voie du salut en incluant tout dans la foi et les prières. - [Ac 2,21](#).

2469

69. La foi, l'usage, l'accroissement et la récompense de la foi, tout cela est un don de la pure libéralité de Dieu. - [Mc 9,22](#).

2470

70. Dieu n'afflige jamais des innocents, et les afflictions servent toujours, soit à punir le péché, soit à purifier le pécheur. - [Jn 9,3](#).

2471

71. L'homme peut se dispenser, pour sa conservation, de cette loi que Dieu a établie pour son utilité. - [Mc 2,28](#).

2472

72. La note de l'Eglise est qu'elle est catholique, comprenant et tous les anges du ciel, et tous les élus, et les justes de la terre et de tous les siècles. - [He 12,22-24](#).

2473

73. Qu'est l'Eglise, sinon l'assemblée des fils de Dieu qui demeurent dans son sein, adoptés en Jésus Christ, subsistant en sa personne, rachetés par son sang, vivant de son Esprit, agissant par sa grâce et attendant la paix du siècle à venir ? - [2Th 1,1s](#) éd. de 1693.

2474

74. L'Eglise, ou le Christ entier, a pour tête le Verbe incarné et pour membres tous les saints. - [1Tm 3,16](#).

2475

75. L'Eglise est un seul homme, composé de plusieurs membres, dont le Christ est la tête, la vie, la substance et la personne : un seul Christ composé de plusieurs saints dont il est le sanctificateur. - [Ep 2,14-16](#).

2476

76. Rien de plus spacieux que l'Eglise, puisque tous les élus et les justes de tous les siècles la composent. - [Ep 2,22](#).

2477

77. Qui ne mène pas une vie digne d'un fils de Dieu et d'un membre du Christ cesse d'avoir intérieurement Dieu pour Père et le Christ pour tête. - [1Jn 2,24](#) éd. de 1693.

2478

78. Quelqu'un est séparé du peuple élu, dont le peuple juif était la figure et dont le Christ est la tête, aussi bien en ne vivant pas selon l'Evangile qu'en ne croyant pas à l'Evangile. - [Ac 3,23](#).

2479

79. Il est utile et nécessaire en tout temps, en tous lieux, et à toutes sortes de personnes d'étudier et de connaître l'esprit, la piété et les mystères de la sainte Ecriture. - [1Co 14,5](#).

2480

80. La lecture de l'Ecriture est pour tout le monde. - [Ac 8,28](#)

2481

81. L'obscurité sainte de la Parole de Dieu n'est pas pour les laïcs une raison pour se

dispenser de sa lecture. - [Ac 8,28](#).

2482

82. Le dimanche doit être sanctifié par des lectures de piété et surtout par celle des saintes Ecritures. Il est condamnable de vouloir écarter les chrétiens de cette lecture. - .

2483

83. C'est une illusion de s'imaginer que la connaissance des mystères de la religion ne doit pas être communiquée aux femmes par la lecture des livres saints. Ce n'est pas de la simplicité des femmes, mais de la science orgueilleuse des hommes qu'est venu l'abus des Ecritures et que sont nées les hérésies. - [Jn 4,26](#).

2484

84. Arracher le Nouveau Testament de la main des chrétiens ou le leur tenir fermé, en leur ôtant le moyen de le comprendre, c'est leur fermer la bouche du Christ. - [Mt 5,2](#).

2485

85. Interdire aux chrétiens la lecture de la sainte Ecriture, et surtout de l'Evangile, c'est interdire l'usage de la lumière aux fils de lumière et leur faire souffrir une espèce d'excommunication. - [Lc 11,33](#) éd. de 1693.

2486

86. Ravir au simple peuple la consolation d'unir sa voix à la voix de toute l'Eglise est un usage contraire à la pratique apostolique et au dessein de Dieu. - [1Co 14,16](#).

2487

87. C'est une conduite pleine de sagesse, de lumière et de charité, que de donner aux âmes le temps de porter avec humilité et de sentir l'état de péché, de demander l'esprit de pénitence et de contrition et de commencer, au moins, à satisfaire à la justice de Dieu, avant que de les réconcilier. - [Ac 8,9](#).

2488

88. Nous ignorons ce qu'est le péché et la vraie justice quand nous voulons être rétablis aussitôt dans la possession des biens dont le péché nous a dépouillés, et que nous ne voulons pas porter la confusion de cette séparation. - [Lc 17,11-12](#).

2489

89. Le quatorzième degré de la conversion du pécheur consiste en ce que, lorsqu'il a déjà été réconcilié, il a le droit d'assister au sacrifice de l'Eglise. - [Lc 15,23](#).

2490

90. L'Eglise a l'autorité d'excommunier, pour l'exercer par les premiers pasteurs du consentement au moins présumé de tout le corps. - [Mt 18,17](#)

2491

91. La crainte d'une excommunication injuste ne doit jamais nous empêcher de faire notre devoir ; nous ne sortons jamais de l'Eglise, même quand nous semblons en être expulsés par la méchanceté des hommes, aussi longtemps que nous sommes attachés à Jésus Christ et à l'Eglise par la charité. - [Jn 9,22-23](#)

2492

92. Plutôt souffrir en paix l'excommunication et l'anathème injuste que de trahir la vérité,

c'est imiter saint Paul ; cela est loin de s'ériger contre l'autorité ou de rompre l'unité. [Rm 9,3](#).

2493

93. Jésus guérit quelquefois les blessures que la précipitation des premiers pasteurs inflige dans son ordre ; Jésus rétablit ce qu'ils retranchent par un zèle inconsidéré. - [Jn 18,11](#).

2494

94. Rien ne donne une plus mauvaise opinion de l'Eglise à ses ennemis que d'y voir exercer une domination sur la foi des fidèles et des divisions y être entretenues pour des choses qui ne blessent ni la foi ni les moeurs. - [Rm 14,16](#)

2495

95. Les vérités en sont venues à être comme une langue étrangère pour la plupart des chrétiens, et la manière de les prêcher est comme un langage inconnu tant elle est éloignée de la simplicité des apôtres et au-dessus de la portée commune des fidèles ; et on ne considère pas assez que cette déficience est un des signes les plus sensibles de la vieillesse de l'Eglise et de la colère de Dieu sur ses fils. - .

2496

96. Dieu permet que toutes les puissances soient contraires aux prédicateurs de la vérité, afin que sa victoire ne puisse être attribuée qu'à la divine grâce. - [Ac 17,8](#).

2497

97. Il arrive trop souvent que les membres qui sont le plus saintement et le plus étroitement unis à l'Eglise soient regardés et traités comme indignes d'être dans l'Eglise, ou comme séparés d'elle. Mais "le juste vit de la foi" [Rm 1,17](#) et non de l'opinion des hommes. - [Ac 4,11](#).

2498

98. Subir la persécution et les peines que subit quelqu'un comme hérétique, odieux et impie est ordinairement la dernière épreuve, et la plus méritoire, car elle rend l'homme plus conforme à Jésus Christ. - [Lc 22,37](#).

2499

99. L'entêtement, la prévention, l'obstination à ne vouloir rien examiner ou reconnaître s'être trompé, changent tous les jours pour beaucoup en odeur de mort ce que Dieu a mis dans son Eglise pour y être une odeur de vie par exemple de bons livres, des instructions, de saints exemples, etc. - [2Co 2,16](#)

2500

100. Temps déplorable où on croit honorer Dieu en percutant la vérité et ses disciples ! Ce temps est venu. .. Etre regardé et traité par les ministres de la religion comme un impie et indigne de commercer avec Dieu, comme un membre putride, capable de tout corrompre dans la société des saints, c'est pour les hommes pieux une mort plus terrible que la mort du corps. C'est en vain que quelqu'un se flatte de la pureté de ses intentions et d'un zèle pour la religion, s'il persécute par le feu et le fer des hommes probes, s'il est aveuglé par la passion ou emporté par celle des autres, parce qu'il ne veut rien examiner. Nous croyons souvent sacrifier à Dieu un impie, et nous sacrifions au diable un serviteur de Dieu. - [Jn 16,2](#).

2501

101. Rien n'est plus contraire à l'esprit de Dieu et à la doctrine de Jésus Christ que de rendre communs les serments dans l'Eglise ; car c'est multiplier les occasions de parjure, tendre des pièges aux faibles et aux ignorants, et faire que le nom et la vérité de Dieu servent

quelquefois au dessein des impies. - [Mt 5,37](#).

2502

(Censure) ... Nous déclarons, condamnons et réprouvons les propositions qui précèdent comme étant, selon le cas, fausses, captieuses, malsonnantes, offensantes aux oreilles pies, scandaleuses, pernicieuses, téméraires, injurieuses à l'Eglise et à ses usages, outrageantes, non seulement pour elle, mais pour les puissances séculières, séditieuses, impies, blasphématoires, suspects d'hérésie, sentant l'hérésie, favorables aux hérétiques et aux hérésies, et même à un schisme, erronées, proches de l'hérésie, et souvent condamnées, enfin comme hérétiques et renouvelant diverses hérésies, principalement celles qui sont contenues dans les fameuses propositions de Jansénius, prises dans le sens dans lequel elles ont été condamnées.

1996 Denzinger 2268

Citations de
DS 2301-2332:

Magistère

Dei Verbum:
10

Citations de
DS 2400-2502:

Magistère

Veritatis Splendor:
76

1996 Denzinger 2502

INNOCENT XIII : 8 mai

1721-7 mars 1724

BENOÎT XIII: 29 mai 1724-21

février 1730

CLEMENT XII : 12 juillet

1730-6 février 1740

Bulle " Apostolicae providentiae officio ", 2 octobre 1733

Liberté d'enseigner en matière d'efficacité de la grâce

2509

Par. 1 ...Puisque cependant nous connaissons exactement l'intention de nos prédécesseurs (Clément XI et Benoît XIII), Nous ne voulons pas qu'à cause de l'éloge fait par Nous ou par eux de l'école thomiste, et que Nous confirmons et renouvelons par notre jugement réitéré, les autres écoles catholiques qui pour expliquer l'efficacité de la grâce divine soutiennent une conception différente de celle-ci, et dont les mérites sont également éminents vis-à-vis de ce Saint- Siège, se voient empêchées en quelque manière que ce soit de continuer à soutenir à ce sujet les conceptions qu'elles ont jusqu'ici enseignées et défendues publiquement et librement partout, y compris au grand jour dans cette Ville vénérable.

2510

Par. 2. C'est pourquoi ... Nous interdisons, sous peine d'encourir les mêmes sanctions, qu'on ose infliger un blâme ou une censure théologiques, par écrit, dans l'enseignement, dans des disputes ou à toute autre occasion, à ces écoles qui tiennent une position différente, ou de les attaquer par des reproches ou des invectives, jusqu'au moment où ce Saint-Siège considérera devoir définir ou prononcer quelque chose au sujet de ces controverses.

Lettre apostolique "In eminenti apostolatus specula", 28 avril 1738

Francs-maçons

2511

Par. 1 ...Nous avons appris que certaines sociétés, associations, réunions, assemblées, unions ou conventicules appelées communément "francs- maçons" ou "francs-massons" ou désignés par un autre nom selon la diversité des langues, progressent tout alentour et se renforcent de jour en jour ; des hommes de toute religion ou secte, qui se contentent d'une apparence affectée d'honnêteté naturelle, s'y associent par un pacte à la fois étroit et impénétrable selon des lois et des statuts établis par eux ; et en même temps ils sont tenus, à la fois par un serment rigoureux prêté sur la sainte Bible et par l'accumulation de peines sévères, de dissimuler par un silence inviolable ce qu'ils font en secret.

Mais parce qu'il est dans la nature du forfait de se révéler lui-même et de produire une clameur qui le trahit, les sociétés ou conventicules susdits ont suscité dans l'esprit des fidèles un soupçon si grand que pour ceux qui sont prudents et probes, adhérer à ces unions est absolument la même chose que de contracter la souillure de la vilenie et de l'infamie, car s'ils n'agissaient pas mal, ils n'auraient pas une telle haine de la lumière. Cette rumeur à présent s'est répandue à ce point que dans beaucoup de régions les sociétés précitées ont été proscrites par les pouvoirs séculiers comme mettant en cause la sécurité du royaume, et qu'elles y ont été supprimées depuis longtemps par prévoyance.

2512

Par. 2. C'est pourquoi, considérant dans notre cœur les très graves dommages qui sont infligés le plus souvent par de telles sociétés ou conventicules non seulement à la tranquillité de la société civile, mais également au salut spirituel des âmes, et que pour cette raison ils ne s'accordent d'aucune manière avec les lois tant civiles que canoniques, et puisqu'ils nous est enseigné par la Parole divine ... qu'il faut veiller pour que des hommes de cette sorte ne percent pas les maisons comme des voleurs, ... pour qu'en effet ils ne faussent pas les cœurs des simples afin d'obstruer la voie très large qui par là pourrait être ouverte, permettant d'accomplir impunément des iniquités, et pour d'autres raisons justes et raisonnables qui sont connues de Nous, sur le conseil de certains... cardinaux et aussi de Notre propre mouvement, Nous décidons avec la plénitude du pouvoir apostolique que ces mêmes sociétés ou conventicules portant le nom de "francs-maçons" ou "francs massons", ou tout autre nom, ... doivent être condamnés et prohibés...

2513

Par. 4. (Il est demandé aux ordinaires des lieux et aux inquisiteurs) de punir (Les transgresseurs) par des peines appropriées comme étant fortement suspects d'hérésie.

BENOIT XIV : 17 août 1740-3

mai 1758

Déclaration "Matrimonia quae in locis", 4 Novembre 1741

Mariages clandestins

2515

La question de savoir s'il faut considérer comme valides ou non les mariages qui ont coutume d'être célébrés dans des régions soumises à l'autorité des Etats fédérés en Belgique, soit

entre hérétiques des deux côtés, soit entre un homme hérétique d'un côté et une femme catholique de l'autre ou inversement, en n'observant pas la forme prescrite par le saint concile de Trente (décret Tametsi, [1813-1816](#)) a été débattue pendant longtemps et de nombreuses fois, et les convictions des hommes et les jugements ont divergé totalement à ce sujet ; pendant de nombreuses années cela a eu pour effet une moisson surabondante de crainte et de dangers...

2516

(1). Notre très Saint Seigneur ... a demandé récemment que soit élaborée cette déclaration et instruction que tous les évêques de Belgique, les curés et les missionnaires de ces régions ainsi que les vicaires apostoliques doivent utiliser désormais en ces affaires comme une règle et une norme sûre.

2517

(2)C'est-à-dire en premier lieu, pour ce qui concerne les mariages célébrés par des hérétiques entre eux dans les régions soumises à l'autorité des Etats fédérés de Belgique, sans que soit observée la forme prescrite par le concile de Trente : même si Sa Sainteté n'ignore pas que, par ailleurs, dans certains cas particuliers et après examen attentif des circonstances présentées à chaque fois, la Sacrée Congrégation du concile s'est prononcée pour leur invalidité, et sachant tout aussi bien que jusqu'ici rien de général et d'universel s'agissant de ces mariages n'a été déterminé par le Siège apostolique, et que par ailleurs, par souci des fidèles vivant dans ces régions et pour prévenir de nombreux dommages très graves, il importe absolument de déclarer ce que l'on doit penser en général de ces mariages : Elle a déclaré et statué que les mariages qui ont été célébrés jusqu'ici entre hérétiques dans lesdites provinces fédérées de Belgique et ceux qui le seront désormais, même si la forme prescrite par le concile de Trente n'a pas été respectée, doivent être tenus pour valides dès lors qu'aucun autre empêchement canonique ne s'y oppose, et cela de façon telle que s'il arrive que les deux époux reviennent dans le sein de l'Eglise, ils sont tenus absolument par le même lien conjugal qu'auparavant, même si leur consentement mutuel n'est pas renouvelé devant un curé catholique ; mais si un seul seulement des conjoints - qu'il s'agisse de l'homme ou de la femme - se convertit, aucun des deux ne peut contracter un autre mariage aussi longtemps que l'autre est encore en vie.

2518

Mais pour ce qui concerne les mariages, conclus également dans ces provinces fédérées de Belgique sous la forme prescrite par le concile de Trente, entre catholique et hérétiques, qu'un homme catholique épouse une femme hérétique ou qu'une femme catholique épouse un homme hérétique Sa Sainteté éprouve avant toute chose une grande douleur de ce qu'il en existe parmi les catholiques qui, honteusement séduits par un amour insensé, ne sont pas pris d'horreur dans leur cœur devant ces mariages détestables que la sainte mère l'Eglise a toujours condamnés et interdits, et qui ne pensent pas devoir s'en abstenir entièrement ; ... elle exhorte par conséquent avec sérieux et gravité (les pasteurs) d'âme, et les avertit de dissuader autant que possible les catholiques des deux sexes de s'engager dans de tels mariages au péril de leurs âmes, et de s'efforcer de contrecarrer ces mariages de toute manière appropriée, et de les empêcher de façon efficace.

Mais si un mariage de ce genre, sans que soit observée la forme de Trente, a déjà été contracté en ces lieux ou si (ce qu'à Dieu ne plaise) il devait l'être à l'avenir, Sa Sainteté déclare qu'un tel mariage, dès lors qu'aucun empêchement canonique ne s'y oppose, doit être considéré comme valide, et qu'aucun des conjoints, aussi longtemps que l'autre vit encore, ne peut, d'aucune manière, s'engager dans un nouveau mariage, même sous le prétexte que ladite forme n'a pas été observée ; mais le conjoint catholique, aussi bien l'homme que la femme, devra avoir à cœur surtout de faire pénitence pour la très grave faute qu'il a commise, de demander le pardon de Dieu, et de tenter de toutes ses forces de ramener au

sein de l'Eglise catholique l'autre conjoint qui erre loin de la vraie foi et de gagner son âme - ce qui sera d'un grand avantage aussi pour le pardon pour le méfait qu'il a commis - , en sachant par ailleurs, comme il a été dit, qu'il sera lié pour toujours par le lien de ce mariage.

2519

(4) (Cela vaut) ... également pour les mariages qui ont été contractés en dehors des frontières des territoires où s'exerce l'autorité de ces mêmes Etats fédérés par ceux qui appartiennent aux armées ou aux troupes militaires, et qui ont coutume d'être envoyés plus loin que ces frontières par ces mêmes Etats fédérés pour défendre et protéger les ouvrages des frontières, appelées di Barriera ; et cela en ce sens que les mariages qui y ont été conclus sous la forme de Trente - soit entre hérétiques des deux côtés, soit entre catholiques et hérétiques - demeurent valides dès lors que l'un des conjoints appartient à ces troupes ou ces armées. ...

2520

(5) Pour ce qui concerne enfin les mariages conclus soit dans les territoires de princes catholiques par des personnes qui ont leur domicile dans les provinces fédérées, soit dans les provinces fédérées par des personnes qui ont leur domicile dans les territoires de princes catholiques, Sa Sainteté a estimé ne rien devoir décider ou déclarer de nouveau elle veut en effet que si une divergence d'opinion apparaît à ce sujet, on décide conformément aux principes canoniques du droit commun et des décisions édictées dans des cas analogues par la Sacrée Congrégation du concile, et elle a déclaré, décidé et prescrit qu'à l'avenir cela soit observé ainsi par tous.

Le sacrement de la confirmation

2522

Par. 3 (N. 1). Les évêques doivent confirmer sans condition les enfants et d'autres qui ont été baptisés dans leurs diocèses et qui ont été marqués au front avec du chrême par des prêtres grecs ; car ni par nos prédécesseurs, ni par Nous la permission a été donnée ou est donnée aux prêtres grecs en Italie et dans les îles environnantes de conférer le sacrement de la confirmation aux enfants baptisés ; bien plus, à partir de l'année 1595 il a même été interdit expressément par notre prédécesseur d'heureuse mémoire Clément VIII aux prêtres grecs de marquer des baptisés avec du chrême [1990](#) .

2523

(N. 4) Bien que ceux qui ont été confirmés par un simple prêtre ne doivent pas être contraints de recevoir le sacrement de cette confirmation d'un évêque si une telle contrainte pouvait susciter des scandales, car le sacrement de la confirmation n'est pas d'une nécessité telle que quelqu'un ne puisse pas être sauvé sans lui, ils doivent cependant être avertis par les ordinaires des lieux de ce qu'ils se trouvent dans un état de péché grave si, pouvant accéder à la confirmation, il la refusent ou la négligent.

Extrême-onction

2524

5 (N. 2) L'extrême-onction ... sera donnée aux malades. (N. 3) Il n'importe pas non plus que cette extrême-onction se fasse par un ou plusieurs prêtres là où il existe une telle coutume, dès lors qu'ils croient et qu'ils affirment que si la matière et la forme requises ont été utilisées, ce sacrement est accompli valablement et licitement par un seul prêtre. (N. 4) Le même prêtre doit chaque fois appliquer la matière et prononcer la forme ; et c'est pourquoi celui qui confère l'onction doit être le même que celui qui prononce la forme correspondante,

et il ne faut pas que l'un confère l'onction et que l'autre prononce la forme.

Constitution "Nuper ad Nos", 16 mars 1743.

La profession de foi prescrite aux Orientaux

2525

Moi N., je crois d'une foi ferme et je professe tous et chacun des articles qui sont contenus dans le symbole de foi qu'utilise la sainte Eglise romaine, à savoir : Je crois en un seul Dieu ... (Symbole de Constantinople, [150](#) ou [1862](#)).

2526

Je vénère également et je reconnais les conciles universels comme suit, à savoir le premier de Nicée [125-129](#) , et je professe ce qui y a été défini contre Arius de funeste mémoire, à savoir que le Seigneur Jésus Christ est le Fils de Dieu, né du Père unique engendré, c'est-à-dire né de la substance du Père, non pas créé, consubstantiel au Père, et que ces affirmations impies ont été justement condamnées dans ce même concile, à savoir : "il était un temps où il n'était pas", ou "il a été fait à partir de ce qui n'était pas, ou d'une autre substance ou essence", ou "le Fils de Dieu est susceptible de changement ou d'altération".

2527

Le premier de Constantinople [150-151](#) , le second dans l'ordre, et je professe ce qui y a été défini contre Macédonius de funeste mémoire, à savoir que l'Esprit Saint n'est pas un esclave mais Seigneur, non pas une créature mais Dieu, et qu'il a une unique divinité avec le Père et le Fils.

2528

Le premier d'Ephèse [250-268](#) , le troisième dans l'ordre, et je professe ce qui y a été défini contre Nestorius de funeste mémoire, à savoir que la divinité et l'humanité, dans l'union indicible et incompréhensible de l'unique personne du Fils de Dieu, nous ont formé l'unique Jésus Christ, et que pour cette raison la très bienheureuse Vierge est vraiment Mère de Dieu.

2529

Celui de Chalcedoine [300-305](#) , le quatrième dans l'ordre, et je professe ce qui y a été défini contre Eutychès et Dioscore, tous deux de funeste mémoire, à savoir qu'un seul et même Fils de Dieu, notre Seigneur Jésus Christ, est parfait en divinité et parfait en humanité, vrai Dieu et vrai homme, d'une âme raisonnable et d'un corps, consubstantiel au Père selon la divinité, le même consubstantiel à nous selon l'humanité, en tout semblable à nous sauf le péché, avant les siècles engendré du Père selon la divinité, et aux derniers jours le même engendré par nous et notre salut de la Vierge Marie, Mère de Dieu, selon l'humanité ; un seul et même Christ, Fils, Seigneur, unique engendré, qui doit être reconnu en deux natures, sans confusion, sans changement, sans division, sans séparation, les différences n'étant nullement supprimées à cause de l'union, la propriété de l'une et l'autre nature étant bien plutôt sauvegardée et concourant à une seule personne et une seule hypostase, ne se partageant ni se divisant en deux personnes, mais un seul et même Fils, unique engendré, Dieu Verbe, le Seigneur Jésus Christ ; de même, que la divinité de ce même Jésus Christ notre Seigneur selon laquelle il est consubstantiel au Père et à l'Esprit Saint est impassible et immortelle, mais que le même a été crucifié et est mort seulement selon la chair, comme cela a été défini à ce même concile et dans la lettre du saint pontife romain Léon (voir [290-295](#)) par la bouche duquel Pierre a parlé comme se sont écriés les pères de ce même concile ; par cette définition est condamnée l'hérésie impie de ceux qui au Trishagion transmis par les anges et chanté au concile de Chalcedoine précité : "Dieu saint, saint fort, saint immortel, aie pitié de

nous" (voir [Esd 6,3](#)) ont ajouté : "toi qui as été crucifié pour nous", et qui par là affirmaient que la nature divine est passible et mortelle.

2530

Le deuxième de Constantinople [421-438](#) , le cinquième dans l'ordre, où a été renouvelée la définition du concile de Chalcédoine précité.

2531

Le troisième de Constantinople [550-559](#) , le sixième dans l'ordre, et je professe ce qui y a été défini contre les monothélètes, à savoir que dans l'unique et même Jésus Christ, notre Seigneur, il y a deux volontés naturelles et deux activités naturelles, sans division, sans changement, sans séparation, sans confusion, et que sa volonté humaine n'est pas opposée mais soumise à sa volonté divine et toute-puissante

2532

Le deuxième de Nicée [600-609](#) , le septième dans l'ordre, et je professe ce qui y a été défini contre les iconoclastes, à savoir qu'on doit avoir des images du Christ et de la Vierge, Mère de Dieu, ainsi que des autres saints, et qu'on doit y être attaché et leur accorder l'honneur et la vénération qui leur sont dus.

2533

Le quatrième de Constantinople [650-664](#) , le huitième dans l'ordre, et je professe que c'est à juste titre que Photius y a été condamné et saint Ignace rétabli comme patriarche.

2534

Je vénère et je reconnais également tous les autres conciles universels célébrés de façon légitime sous l'autorité des pontifes romains et confirmés par elle, en particulier le concile de Florence [1300-1353](#) , et je professe ce qui y a été défini...

(Ce qui suit est tiré soit directement, soit sous forme d'extraits, du décret d'union pour les Grecs et du décret pour les Arméniens du concile de Florence.)

2535

De la même manière je vénère et je reconnais le concile de Trente [1500- 1835](#) , et je professe ce qui y a été défini et déclaré, en particulier que dans la messe est présenté à Dieu le sacrifice vrai, propre et propitiatoire pour les vivants et les morts, et que dans le très saint sacrement de l'eucharistie, conformément à la foi qui a toujours existé dans l'Eglise de Dieu, est contenu vraiment, réellement et substantiellement le corps et le sang, ensemble avec l'âme et la divinité de notre Seigneur Jésus Christ, et donc le Christ tout entier ; et que s'y réalise le changement de toute la substance du pain en corps et de toute la substance du vin en sang que l'Eglise catholique appelle très justement transsubstantiation, et que dans chacune des deux espèces, et après leur séparation dans chacune des différentes parties de chacune des espèces, le Christ est contenu tout entier.

2536

De même, que les sept sacrements de la Loi nouvelle ont été institués par le Christ notre Seigneur pour le salut du genre humain, bien que tous ne soient pas nécessaires pour chacun, à savoir le baptême, la confirmation, l'eucharistie, la pénitence, l'extrême-onction, l'ordre et le mariage ; et qu'ils confèrent la grâce et que parmi eux le baptême, la confirmation et l'ordre ne peuvent pas être réitérés (sans sacrilège).

De même, que le baptême est nécessaire au salut, et que donc, s'il y a péril de mort, il doit être conféré sans délai, et que quel que soit celui qui l'a conféré et quel qu'ait été le moment, il est valide s'il l'a été avec la matière, la forme et l'intention requises.

De même, que le lien du sacrement de mariage est indissoluble, et bien qu'il puisse y avoir

séparation de Corps et de communauté de vie entre les époux, pour cause d'adultère, d'hérésie ou pour d'autres raisons, il ne leur est permis pour autant de contracter un autre mariage.

2537

De même, que les traditions apostoliques et ecclésiastiques doivent être reconnues et vénérées. Et aussi que le Christ a remis à l'Eglise le pouvoir des indulgences, et que leur usage est très salubre pour le peuple chrétien.

2538

Semblablement je reconnais et je professe ce qui a été défini par le concile de Trente précité au sujet du péché originel, de la justification, de la liste et de l'interprétation des livres saints de l'Ancien comme du Nouveau Testament.

2539

(A la demande de Léon XIII est ajouté ici par décret de la Sacrée Congrégation de la propagation de la foi du 16 juillet 1878 : De même, je vénère et je reconnais le concile oecuménique du Vatican, et j'embrasse et professe très fermement tous et chacun des articles qui ont été transmis, définis et déclarés par lui, spécialement au sujet de la primauté du pontife romain et de son magistère infaillible.)

2540

De même, je reconnais et je professe tous les autres articles que reçoit et que professe la sainte Eglise romaine, et en même temps tout ce qui y est opposé, les schismes de même que les hérésies qui ont été condamnés, rejetés et anathématisés par cette même Eglise, je le condamne de même, je le rejette et l'anathématise. En outre je promets et je jure une vraie obéissance au pontife romain, le successeur du bienheureux Pierre, prince des apôtres, et vicaire de Jésus-Christ.

Bref "Suprema omnium Ecclesiarum", 7 juillet 1745

[Le nom du complice ne doit pas être demandé](#)

2543

(1) Il y a peu de temps ... il est parvenu à nos oreilles que certains confesseurs de cette région qui ont accepté de se laisser emporter par une fausse idée de ce qu'est le zèle, mais qui errent loin du zèle éclairé par la connaissance (Voir [Rm 10,2](#)), ont commencé à instituer et à introduire une pratique faussée et pernicieuse en entendant les confessions des fidèles du Christ et en administrant le sacrement très salubre de la pénitence : à savoir que lorsqu'à l'occasion ils se trouvent en présence de pénitents qui avaient un compagnon ou un complice de leur forfait, ils demandent ordinairement à ces pénitents le nom de ce compagnon ou de ce complice, et que ce n'est pas par la persuasion seulement qu'ils s'efforcent de les amener à le leur révéler, mais que, ce qui est plus abominable, ils les poussent et les contraignent véritablement en les menaçant du refus de l'absolution sacramentelle s'ils ne le révèlent pas ; bien plus, ils exigent même que leur soit donné non seulement le nom du complice, mais également le lieu où il habite ; ...cette imprudence intolérable, ils n'hésitent pas à l'enjoliver du prétexte spécieux d'avoir à corriger le complice et de lui procurer d'autres biens, et à le justifier également par un certain nombre d'opinions controuvées de docteurs, alors qu'en réalité, en soutenant ces opinions fausses et erronées, ou en les appliquant mal lorsqu'elles sont vraies et saines, ils mettent en péril leurs propres âmes ainsi que celle des pénitents, et qu'en outre ils se rendent coupables de nombreux dommages devant Dieu, le juge éternel, et dont ils auraient dû prévoir qu'ils en résulteraient facilement.

2544

... (3) (Censure) Pour ne pas sembler Nous soustraire de quelque façon que ce soit à notre ministère apostolique face à un péril si grand pour les âmes, et pour ne pas permettre que notre pensée à ce sujet soit pour vous obscure ou ambiguë, Nous voulons que vous sachiez que la pratique mentionnée ci-dessus doit être réprouvée absolument, et que par les présentes, sous la forme d'un Bref elle est réprouvée et condamnée par Nous comme scandaleuse et pernicieuse, comme dommageable pour la bonne réputation du prochain aussi bien que pour le sacrement lui-même, comme tendant à la violation du très saint sceau du sacrement, et comme éloignant les fidèles de l'usage si utile et si nécessaire du sacrement de la pénitence.

[Encyclique "Vix pervenit" aux évêques d'Italie, 1er novembre 1745.](#)

Usure

2546

(Par. 3) 1. (Le concept d'usure) Le péché appelé péché d'usure, et dont le lieu propre est le contrat de prêt, consiste dans le fait que quelqu'un veut qu'en vertu d'un prêt lui-même - qui de par sa nature demande qu'il soit rendu autant seulement que ce qui a été reçu - il soit rendu davantage que ce qui a été reçu, et qu'il est affirmé par conséquent qu'en raison du prêt lui-même il est dû un gain allant au-delà du capital (prêté). Pour cette raison, tout gain qui dépasse le capital (prêté) est illicite et usuraire.

2547

2. Pour être lavé de cette souillure on ne pourra pas recourir non plus au fait que ce gain n'est pas excessif et inconsidéré mais modeste, qu'il n'est pas grand mais petit, ni au fait que celui dont on exige ce gain pour la seule raison du prêt n'est pas pauvre mais riche, et qu'il ne laissera par la somme prêtée inactive mais l'utilisera de la façon la plus utile pour augmenter sa fortune, acheter de 'nouveaux domaines, ou se livrer à un négoce fructueux. Est convaincu en effet d'agir contre la loi du prêt - laquelle consiste nécessairement dans l'égalité entre ce qui est donné et ce qui est rendu - celui qui, une fois posée cette égalité, ne craint pas d'exiger davantage de quelqu'un en vertu de ce prêt lui-même, pour lequel il suffit déjà qu'il y ait égalité ; et c'est pourquoi s'il a reçu (quelque chose), il sera tenu à restitution en vertu de l'obligation de cette justice qu'on appelle commutative, et à laquelle il appartient d'assurer de façon intangible l'égalité de chacun dans les contrats humains, et de la rétablir strictement lorsqu'elle n'a pas été observée.

2548

3. Par là il n'est aucunement nié pour autant qu'à l'occasion d'autres titres, comme on dit, pourront se trouver adjoints au contrat de prêt : des titres qui ne sont pas inhérents et intrinsèques à ce qu'est communément la nature du prêt lui-même, mais dont il résulte une raison tout à fait juste et légitime d'exiger de façon régulière plus que le capital dû sur la base du prêt.

De même il n'est pas nié que quelqu'un pourra souvent investir et utiliser son argent de façon régulière par d'autres contrats, distincts de par leur nature du contrat de prêt, soit pour obtenir des revenus annuels, soit aussi pour faire un commerce ou des affaires licites, et en percevoir des gains honorables.

2549

4. Il est certain que, si dans les contrats divers de cette force l'égalité de chacun n'est pas

assurée, tout ce qui est reçu au-delà de ce qui est juste relève sinon de l'usure (puisque tout prêt, aussi bien couvert que caché fait défaut), du moins d'une autre injustice véritable, laquelle implique également l'obligation de restitution ; néanmoins, si tout est fait de façon régulière et est pesé sur la balance de la justice, il n'est pas douteux que les diverses manières de procéder qui sont licites dans ces contrats suffisent à assurer et à animer les rapports de commerce entre les hommes ainsi que les affaires fructueuses elles-mêmes, en vue du profit de tous. Que les chrétiens se gardent de penser dans leur cœur que l'usure ou d'autres injustices indues de cette sorte permettraient que fleurisse un commerce riche en profit, puisque au contraire nous apprenons de la Parole divine elle-même que "la justice élève un peuple, mais que le péché rend les peuples misérables" [Pr 14,34](#).

2550

5. Il faut cependant considérer avec attention qu'il serait faux et téméraire de penser qu'on peut toujours trouver et avoir sous la main soit d'autres titres légitimes en même temps que le prêt, soit encore, indépendamment du prêt, d'autres contrats justes, de sorte que moyennant ces titres et ces contrats, chaque fois qu'on prêtera à quelqu'un de l'argent, du gain, ou toute autre chose de cette sorte, il serait toujours permis également de recevoir un surcroît modéré allant au-delà de la totalité et de l'intégrité du capital (prêté).

Si quelqu'un pense de cette manière, il entre en conflit, sans aucun doute, non seulement avec les enseignements divins et le jugement de l'Eglise catholique relatif à l'usure, mais également avec le sens commun et la raison naturelle. En effet ceci au moins ne peut échapper à personne : que dans beaucoup de circonstances l'homme est tenu d'aider un autre par un prêt simple et nu, puisque le Christ, le Seigneur, l'enseigne lui-même: "Si quelqu'un veut emprunter auprès de toi, ne te dérobe pas" [Mt 5,42](#), et que de même, dans de nombreuses circonstances il ne peut y avoir d'autre contrat véritable et juste en dehors du seul prêt.

Si quelqu'un, par conséquent, désire une règle pour sa conscience, il lui faut examiner d'abord s'il existe véritablement un autre titre en même temps que le prêt, ou s'il existe véritablement un autre contrat juste que le contrat de prêt, en vertu duquel il pourra rechercher un gain en étant exempt et libre de toute souillure.

[Instruction "Postremo mense", 28 février 1747.](#)

[Le baptême d'enfants contre la volonté des parents](#)

2552

4. Lorsqu'il est question de la première partie du premier chapitre, à savoir si des enfants juifs peuvent être baptisés contre la volonté de leur parents, nous disons clairement que cela a déjà été défini par saint Thomas dans trois passages à savoir dans les Quodlibeta II, a. 7 ; *II-II 10, 12* où il examine à nouveau la question posée dans les Quodlibeta : "Doit-on baptiser les enfants des juifs et des infidèles malgré leur parents?" et où il répond ainsi "Ce qui possède la plus haute autorité, c'est la pratique de l'Eglise, à laquelle il faut s'attacher jalousement en toutes choses, etc. Or l'usage de l'Eglise n'a jamais admis que les enfants des juifs soient baptisés malgré leurs parents..." ; et en *III 68, 10* il le dit ainsi "Je réponds : les enfants des infidèles..., s'ils n'ont pas encore l'usage de la raison, sont selon le droit naturel sous la tutelle de leurs parents aussi longtemps qu'ils ne peuvent pas se gouverner eux-mêmes ... ; ce serait donc contraire à la justice naturelle que de baptiser ces enfants contre le gré de leurs parents, comme de baptiser malgré lui un homme qui a l'usage de la raison. Il serait de plus dangereux..."

2553

5. Scot estimait dans le Commentaire des Sentences IV, dist. 4, q.9, n.2, et dans les questions référées à n.2, qu'un prince pourrait louablement commander que les petits enfants des juifs et des infidèles soient baptisés aussi malgré leurs parents, pourvu seulement qu'on prenne garde avec prudence à ce que ces mêmes enfants ne soient pas tués par leurs parents. ... La sentence de Thomas a prévalu cependant dans les tribunaux ... et elle est plus répandue parmi les théologiens et les experts en droit....

2554

7. Après avoir établi cela, à savoir qu'on n'a pas le droit de baptiser les enfants des juifs contre la volonté des parents, il faut à présent - selon l'ordre établi au commencement - passer aussitôt à la deuxième question, à savoir s'il peut jamais exister une occasion où cela soit permis et convienne.

2555

8 ... S'il arrivait de même qu'un chrétien trouve un enfant juif proche de la mort, je pense qu'il fera certainement chose louable et agréable à Dieu en procurant à cet enfant le salut éternel par l'eau purifiante. ...

2556

9. De même s'il arrivait qu'un enfant juif soit chassé et abandonné par ses parents, selon le sentiment de tous, confirmé par plusieurs jugements, il faudrait le baptiser, même si les parents protestent et réclament. ...

2557

14. Après avoir exposé ces cas obviés dans lesquels cette règle qui est nôtre prohibe de baptiser les enfants des juifs contre la volonté des parents, nous ajoutons encore quelques explications qui concernent cette règle, et dont la première est: i les parents font défaut, mais que les enfants ont été confiés à la tutelle d'un juif, ils ne peuvent d'aucune manière être baptisés de façon licite sans l'assentiment du tuteur, puisque tout le pouvoir des parents est passé aux tuteurs.

15. La deuxième est : si un père passait au christianisme et ordonnait que son petit enfant soit baptisé, celui-ci devra être baptisé même contre la volonté de la mère juive, puisque l'enfant doit être considéré comme étant sous le pouvoir non de la mère mais du père...

16. La troisième est : même si une mère n'a pas d'enfants qui relèvent de son droit, mais qu'elle accède à la foi au Christ et qu'elle présente l'enfant au baptême, même si le père juif proteste, il faut néanmoins le purifier par l'eau du baptême.

17. La quatrième est : s'il est donc tenu pour certain que la volonté des parents est nécessaire pour le baptême des enfants, sous le terme "parents" a place aussi le grand-père paternel : ... il en résulte de façon nécessaire que si le grand-père paternel embrasse la foi catholique et mène son petit enfant à la fontaine du saint baptême, même si, le père étant déjà mort, la mère juive s'y oppose, l'enfant doit être baptisé sans aucun doute. ...

2558

18. Ce n'est pas une invention qu'un jour un père juif affirme vouloir embrasser la religion catholique et demande à être baptisé lui-même et ses petits enfants, mais qu'ensuite il se repente de sa décision et refuse que son enfant soit baptisé. Cela est arrivé à Mantoue. ... Le cas a été soumis à la Congrégation du Saint-Office, et ... le 24 septembre 1699 le souverain pontife décida que "les deux enfants, l'un âgé de trois ans, l'autre de cinq doivent être baptisés. Les autres, un fils de huit ans et une fille de douze ans, doivent être placés dans la maison des catéchumènes, si elle existe à Mantoue, sinon auprès d'une personne pieuse et honnête afin de connaître leur volonté et de les instruire." ...

1996 Denzinger 2502

1996 Denzinger 2559

Le baptême des enfants dans une mauvaise intention

2559

19. Il existe également certains infidèles qui ont coutume de présenter leurs enfants aux chrétiens pour qu'ils soient purifiés par des eaux salutaires, mais non pour qu'ils entrent au service du Christ, ni non plus pour que la faute originelle soit enlevée de leurs âmes ; mais ils le font en étant conduits par une superstition indigne, puisqu'ils pensent en effet que le bienfait du baptême les libérerait des esprits malins, de la mauvaise odeur, ou d'une maladie.

2560

21. Après que l'examen de cette question a été confiée aux théologiens et aux experts en droit, plusieurs cas furent proposés et discutés. Certains infidèles, qui s'étaient persuadés que par la grâce du baptême les enfants seraient libérés des maladies et des vexations du démon, ont été conduits à une telle folie qu'ils ont même menacé de mort les prêtres qui, puisqu'ils connaissaient leur intention perverse, refusaient de la façon la plus ferme le baptême à leurs enfants.

(Certains) pensent que pour éviter la mort, le baptême peut être conféré à tous, pourvu que soit utilisée seulement la matière mais non la forme. Mais à cette opinion s'oppose la Congrégation du Saint-Office qui s'est tenue en présence du souverain pontife le 5 septembre 1625.

2561

"La Sacrée Congrégation de l'Inquisition générale qui s'est tenue en présence du souverain pontife, après lecture de l'écrit de l'évêque d'Antivari dans lequel celui-ci demandait une solution au doute qui suit : Lorsque des prêtres sont contraints par des Turcs de baptiser leurs enfants, non pas pour qu'ils deviennent chrétiens, mais pour le salut de leurs corps, pour qu'ils soient libérés de la mauvaise odeur, de l'épilepsie, des dangers des maléfices et des loups, peuvent-ils dans un tel cas les baptiser au moins de manière fictive, en utilisant la matière du baptême sans la forme requise ? a répondu par la négative, parce que le baptême est la porte des sacrements et la manifestation de la foi, et qu'il ne peut d'aucune manière être feint."

Le baptême de petits enfants présentés par quelqu'un qui n 'a

pas autorité

2562

Ce dont nous parlons maintenant concerne ceux qui présentés au baptême ni par les parents ni par d'autres qui ont un droit à leur égard, mais par quelqu'un qui n'a aucune autorité. D'autre part il s'agit de ceux dont les cas ne sont pas compris dans la disposition qui permet que le baptême soit conféré même si le consentement des ascendants fait défaut : dans ce cas ils ne doivent pas être baptisés, mais être remis à ceux qui ont légitimement pouvoir sur eux et qui en ont la garde.

S'ils devaient avoir déjà reçu le sacrement, on devra soit les retenir, soit les retirer de leurs parents juifs et les confier à des fidèles du Christ pour qu'ils soient formés par eux de façon

pieuse et sainte ; car tel est l'effet d'un baptême illicite, mais néanmoins vrai et valide.

Lettre " Dum praeterito " au grand Inquisiteur d'Espagne, 31

juillet 1748.

Liberté d'enseigner en matière d'aides de la grâce

2564

Tu sais que dans les fameuses questions de la prédestination, de la grâce, et de la manière de concilier la liberté humaine avec la toute- puissance de Dieu il existe des écoles et des opinions multiples. Les thomistes sont diffamés comme destructeurs de la liberté humaine et comme sectateurs non seulement de Jansénius mais également de Calvin ; mais comme ils répondent aux objections de façon excellente et que leur conception n'a jamais été réprouvée par le Siège apostolique, les thomistes y demeurent attachés impunément, et dans l'état présent des choses il n'est permis à aucun supérieur ecclésiastique de les éloigner de leur conception.

Les augustiniens sont diffamés comme sectateurs de Baius et de Jansénius. Ils répondent qu'ils sont les avocats de la liberté humaine et écartent de toutes leurs forces les objections ; et puisque jusqu'ici leur conception n'a pas été condamnée par le Siège apostolique, il n'est personne qui ne voit qu'il ne peut être demandé par personne qu'ils s'éloignent de leur conception.

Les disciples de Molina et de Suarez sont mis au pilori par leurs adversaires comme s'ils étaient des semi-pélagiens les pontifes romains n'ont jusqu'ici prononcé aucune sentence concernant ce système moliniste, et c'est pourquoi ils continuent de le soutenir et peuvent continuer de le soutenir.

2565

En un mot, les évêques et les inquisiteurs ne doivent pas considérer les notes dont se qualifient mutuellement les docteurs qui disputent entre eux, mais considérer si ces notes dont ils se qualifient ont été réprouvées par le Siège apostolique. Celui-ci est favorable à la liberté des écoles, et jusqu'ici il n'a encore réprouvé aucune des façons dont on a proposé de concilier la liberté humaine avec la toute-puissance divine. Lorsque l'occasion s'en présente, les évêques et les inquisiteurs doivent se comporter de la même manière, même si comme personnes privées ils sont davantage partisans de l'une des conceptions que d'une autre. Nous-mêmes, même si en tant que docteur privé Nous inclinons en faveur d'une certaine opinion en matière théologique, Nous ne réprouvons pas pour autant l'opinion contraire en tant que souverain pontife, et Nous ne permettons pas qu'elle soit réprouvée par d'autres.

Bref "Singulari nobis" au cardinal Henry, duc d'York, 9 février

1749.

L'incorporation dans l'Eglise par le baptême

2566

Par. 12 ... Lorsqu'un hérétique baptise quelqu'un en utilisant la forme et la matière

légitime, ... ce dernier est marqué du caractère du sacrement.

2567

Par. 13. Ensuite ceci également est établi : celui qui a reçu le baptême d'un hérétique de façon régulière, devient membre de l'Eglise catholique en vertu de celui-ci ; en effet l'erreur privée de celui qui baptise ne peut pas le priver de cette félicité dès lors qu'il confère le sacrement dans la foi de la vraie Eglise, et qu'il se conforme à la discipline pour ce qui fait partie de la validité du baptême. Cela Suarez l'a remarquablement confirmé dans sa *Fidei catholicae defensio contra errores sectae Anglicanae*, livre I, chap. 24, où il prouve que le baptisé devient membre de l'Eglise et ajoute également que si un hérétique - ce qui arrive souvent - purifie par l'eau lustrale un enfant incapable d'émettre un acte de foi, il n'y a pas là d'empêchement pour qu'avec le baptême celui-ci reçoive l'habitus de la foi.

2568

Par. 14. Enfin nous tenons pour assuré que ceux qui ont été baptisés par des hérétiques, lorsqu'ils sont parvenus à l'âge auquel ils peuvent distinguer par eux-mêmes le bien du mal et qu'ils adhèrent aux erreurs de celui qui les a baptisés, ils sont certes rejetés de l'unité de l'Eglise et privés des biens dont jouissent ceux qui ont leur demeure dans l'Eglise, mais ils ne sont pas cependant libérés de son autorité et de ses lois, comme Gonzales l'expose avec sagesse au "Sicut", n. 12, au sujet des hérétiques.

2569

Par. 15. A vrai dire nous voyons à propos des transfuges et des traîtres que les lois civiles excluent totalement des privilèges des sujets fidèles. De même les lois ecclésiastiques ne concèdent pas les privilèges cléricaux aux clercs qui ne respectent pas les commandements des saints canons. Mais personne ne considère que les traîtres ou les clercs qui violent les canons ne seraient pas soumis à l'autorité de leurs princes ou de leurs prélats.

2570

Par. 16. Si nous ne nous trompons pas, ces exemples ont trait à la question comme ceux-là en effet les hérétiques également sont soumis à l'Eglise et tenus par les lois ecclésiastiques.

Constitution "Detestabilem", 10 novembre 1752

Erreurs au sujet du duel

2571

1. Un soldat qui, parce qu'il ne proposerait pas ou n'accepterait pas un duel, serait considéré comme craintif, timoré, sans courage et inapte aux charges qui sont celles des soldats, et qui pour cette raison serait privé de la charge qui sert à son entretien et à celui des siens, ou se verrait privé pour toujours de l'espoir d'une promotion qui autrement lui serait due ou qu'il mériterait, n'encourrait ni faute ni peine s'il offrait ou acceptait un duel.

2572

2. Peuvent être excusés également ceux qui acceptent un duel pour protéger leur honneur ou pour éviter le mépris humain, ou qui le provoquent lorsqu'ils savent de façon certaine qu'il ne s'ensuivra pas de combat parce qu'il sera empêché par d'autres.

2573

3. N'encourt pas les peines ecclésiastiques portées par l'Eglise contre les duellistes un chef ou un officier de l'armée qui accepte un duel par crainte grave de perdre sa réputation ou sa charge.

2574

4. Il est licite, dans l'état naturel de l'homme, d'accepter un duel ou de le provoquer pour garder, avec l'honneur, la fortune, lorsque leur perte ne peut pas être évitée par d'autres moyens.

2575

5. La licéité qui vaut pour l'état naturel peut s'appliquer également à l'état d'une cité mal ordonnée lorsque par négligence ou mauvaise volonté de l'autorité la justice y est ouvertement déniée.

(Censure : condamnées et prohibées comme) fausses, scandaleuses et pernicieuses.

CLÉMENT XIII: 6 juillet

1758-2 février 1769

Réponse du Saint-Office à l'évêque de Cochin (Inde), 1er août 1759.

Privilège paulin

2580

Exposé : il arrive souvent que de deux non-croyants l'un se convertit à la foi, mais que l'autre, à ce moment-là, ne veuille pas se convertir, mais entende cependant cohabiter avec le fidèle sans mépris pour le Créateur et sans l'entraîner au péché mortel, et que même il promette d'embrasser lui aussi la foi ultérieurement, ce qu'il estime nécessaire de différer encore un certain temps pour des raisons particulières. C'est pourquoi le fidèle ne quitte pas le non-croyant mais ils continuent à cohabiter comme des époux, et cela pendant un certain temps et même pendant plusieurs années mais plus tard le non-croyant, ayant changé d'avis, non seulement ne veut plus la conversion, mais tente d'attirer le fidèle au culte des idoles, ou il se sépare et ne consent plus à habiter avec lui, et même contracte une autre union.

2581

Questions : 1. Dans ce cas le fidèle qui est abandonné peut-il lui aussi se séparer et contracter une autre union, et le privilège promulgué par l'Apôtre s'applique-t-il alors "Si le non-croyant se sépare, qu'il se sépare" [1Co 7,15](#) ?

2582

2. S'applique-t-il seulement lorsqu'un non-croyant se sépare par haine de la foi, ou aussi lorsqu'il se sépare en raison de discordes ou d'autres causes qui n'ont pas trait à la foi ?

2583

3. Le fidèle peut-il également contracter une autre union lorsque le non-croyant s'est séparé de lui quelle qu'en soit la raison, et qu'il n'est pas possible de savoir s'il vit encore ou non ?

2584

4. Un fidèle qui, en vertu d'une dispense, a contracté un mariage valide avec un non-croyant, peut-il contracter une autre union si le non-croyant se sépare, ou qu'il ne veut pas cohabiter,

ou qu'il l'incite au péché mortel ?

2585

5. D'une manière générale, et pendant combien de temps, un fidèle peut-il cohabiter après la conversion avec un non- croyant sans être privé de la possibilité de contracter une autre union ?

Réponses : Pour 1. Dans le cas dont il s'agit, oui.

Pour 2. Etant donné que du côté de l'époux converti milite la faveur de la foi, celui-ci peut en faire usage pour toute raison dès lors qu'elle est juste, à savoir s'il n'a pas fourni à l'autre époux un motif juste et fondé de séparation, mais en ce sens cependant que le lien du mariage avec le non-croyant ne sera considéré comme dissous que si le conjoint converti (l'autre, après interpellation, ayant refusé de se convertir) s'engage dans une autre union avec un fidèle.

Pour 3. Il faut que précède une interpellation par laquelle il est demandé au conjoint non croyant s'il veut se convertir: une interpellation dont le Siège apostolique dispense pour de justes causes.

Pour 4. Si un fidèle, après dispense, a contracté un mariage avec un infidèle, il est considéré comme l'ayant contracté avec une condition explicite: à savoir à condition que le non-croyant veuille cohabiter avec

lui sans injure à l'égard du créateur ; c'est pourquoi si le non-croyant ne respecte pas là condition susdite, il faut mettre en oeuvre les moyens de droit pour qu'il la respecte ; sinon ils doivent être séparés quant à la couche et à la cohabitation, mais non quant au lien ; c'est pourquoi, dans le cas dont il s'agit, aussi longtemps que le conjoint non croyant demeure vivant, le fidèle ne peut pas s'engager dans une autre union.

Pour 5. Au moment de la conversion celui qui s'est converti à la foi n'est pas considéré comme libéré du lien du mariage qu'il a contracté avec un non- croyant encore vivant ; il acquiert seulement par là le droit de s'engager dans une autre union, mais avec un croyant fidèle, et cela si après interpellation, le conjoint non croyant refuse de se convertir. Pour le reste le lien du mariage n'est dissous que lorsque le conjoint converti contracte de façon effective une autre union. Cependant si avant de recevoir le baptême l'époux converti devait avoir plusieurs épouses, et que la première refuse d'embrasser la foi, il peut alors légitimement retenir l'une d'entre elles dès lors qu'elle devient croyante ; mais dans ce cas les contractants doivent renouveler leur consentement mutuel devant le curé et des témoins.

CLÉMENT XIV: 19 mai 1769-22

septembre 1774

2588

Instruction pour le prêtre qui confère le sacrement de la confirmation par manda

du Siège apostolique, 4 mai 1774.

Le prêtre ministre de la confirmation

Même si selon la définition du saint concile de Trente (7è session, confirmation, Can. 3 : [1630](#)) l'évêque seul est le ministre ordinaire de ce sacrement, le Siège apostolique a coutume néanmoins d'accorder parfois, pour de justes raisons, à un simple prêtre la faculté de la conférer en tant que ministre extraordinaire.

Le prêtre par conséquent, à qui cette faculté a été accordée, se souciera avant tout de disposer de chrême consacré par un évêque catholique en communion avec ce même Siège, et il lui faut savoir qu'il ne lui est jamais permis d'administrer la confirmation sans lui, ou de le recevoir d'évêques hérétiques ou schismatiques [215](#)

PIE VI : 15 Février

1775-29 août 1799

Lettre "Exsequando nunc" aux évêques de Belgique, 13 juillet 1782.

L'assistance de curés à des mariages mixtes.

2590

Si après une monition ... visant à détourner la partie catholique de ce mariage mixte, celle-ci persiste néanmoins dans la volonté de la contracter, et si on prévoit que le mariage suivra inmanquablement, le curé catholique pourra accorder sa présence physique, mais en étant tenu d'observer les précautions suivantes :

Premièrement, qu'il n'assiste pas à un tel mariage dans un lieu sacré, et qu'il ne soit pas revêtu d'un vêtement donnant à penser qu'il s'agit d'un rite sacré, qu'il ne prononce pas de prières ecclésiastiques sur les contractants, et qu'il ne les bénisse d'aucune manière.

Deuxièmement, qu'il exige de la partie hérétique une déclaration écrite par laquelle, sous serment, et en présence de deux témoins qui devront signer eux aussi, elle s'oblige à permettre au partenaire le libre exercice de la religion catholique et à éduquer dans cette même religion tous les enfants qui naîtront, sans différence de sexe.

Troisièmement, que la partie catholique elle aussi fera une déclaration écrite, signée par elle et par deux témoins, dans laquelle elle promet que non seulement elle n'apostasiera jamais sa religion catholique, mais qu'elle éduquera dans celle-ci tous les enfants à naître, et qu'elle tendra de façon efficace à la conversion de l'autre partie, catholique.

Bref "Super soliditate Petrae", 28 novembre 1786.

Erreurs du fébronianisme concernant le pouvoir suprême du pape

2592

Celui-ci (Eybe1) n'a pas craint d'appeler troupe "fanatique" celle dont il prévoyait qu'elle

lancerait ces cris à la vue du pontife : Voici l'homme qui a reçu de Dieu les clés du Royaume des cieux, avec le pouvoir de lier et de délier, à qui aucun autre évêque ne peut être comparé, de qui les évêques eux-mêmes reçoivent leur autorité, comme lui-même a reçu de Dieu son pouvoir suprême ; c'est lui qui est le vicaire de Jésus Christ, la tête visible de l'Eglise, le juge suprême des fidèles.

2593

Est-elle donc fanatique - chose horrible à dire la parole même du Christ qui a promis à Pierre les clés du Royaume des cieux, avec le pouvoir de lier et de délier [Mt 16,19](#)... ? Ou faut-il appeler fanatiques tant de décrets solennels et si souvent renouvelés des pontifes romains et des conciles par lesquels ont été condamnés ceux qui niaient que dans le bienheureux Pierre, prince des Apôtres, le pontife romain, son successeur, a été établi par Dieu tête visible de l'Eglise et vicaire de Jésus Christ, qu'il lui a été donné le plein pouvoir pour gouverner l'Eglise, et que tous ceux qui portent le nom de chrétiens lui doivent une obéissance véritable ; et que telle est la vertu de la primauté qu'il détient de droit divin, qu'il est au-dessus de tous les autres évêques non pas seulement par le rang d'honneur, mais également par l'étendue de son pouvoir suprême ? Il faut déplorer d'autant plus la témérité précipitée et aveugle de l'homme qui ... s'est appliqué à faire revivre (les erreurs suivantes) ... et qui les a insinuées par de multiples détours :

2594

tout évêque est appelé par Dieu au gouvernement de l'Eglise tout autant que le pape, et il n'a pas reçu un moindre pouvoir : le Christ a donné par lui-même à tous les apôtres le même pouvoir ; tout ce que certains croient ne pouvoir être obtenu que du seul pontife et comme concédé par lui, cela même, que cela dépende de la consécration ou de la juridiction ecclésiastique, peut être obtenu également de tout évêque ;

2595

le Christ a voulu que l'Eglise soit administrée à la manière d'une république ; il est vrai que son gouvernement a besoin d'un président pour le bien de l'unité, mais d'un président qui ne doit pas se permettre de s'immiscer dans les affaires des autres qui gouvernent en même temps ; il devra avoir cependant le privilège d'exhorter ceux qui négligent de remplir leurs devoirs ; la vertu de la primauté consiste dans la seule prérogative de suppléer à la négligence des autres, et de pouvoir par ses exhortations et son exemple à la conservation de l'unité ; les pontifes ne peuvent rien dans un diocèse étranger, sinon dans un cas extraordinaire ;

2596

le pontife est la tête qui tient sa force et sa fermeté de l'Eglise;

2597

69. La prescription qui, parmi les images qui doivent être écartées de façon générale et indistincte, parce que fournissant aux ignorants une occasion d'erreurs, condamne les images de la Trinité incompréhensible, (est), en raison de son caractère général, téméraire et contraire à l'usage pieux et habit

[Lettre "Deessemus nobis" à l'évêque de Mottola, 16 septembre 1788.](#)

2598

[La compétence de l'Eglise en matière de mariage](#)

Nous n'ignorons pas que certains, qui attribuent plus d'autorité qu'il n'en convient aux princes séculiers et qui interprètent de façon captieuse les termes de ce canon (Concile de Trente, 24e session, Mariage, Can. 12 : [1812](#) , ont pris sur eux de soutenir que puisque les pères de Trente n'ont pas utilisé la formule "devant les seuls juges ecclésiastiques" ou "toutes les causes matrimoniales", ils auraient laissé aux juges laïcs le pouvoir de connaître au moins des causes matrimoniales qui sont pures affaires de fait.

Mais nous savons que ce raisonnement également faux, et cette manière trompeuse d'ergoter, sont dénués de tout fondement. En effet les termes du canon sont si généraux qu'ils comprennent et englobent toutes les causes. Et l'esprit, ou la raison de la loi, est si manifeste qu'il ne reste place pour aucune exception ou limitation. En effet, si la seule raison pour laquelle ces causes relèvent uniquement du jugement de l'Eglise est que le contrat du mariage constitue vraiment et proprement l'un des sept sacrements de la loi évangélique, dès lors que cette raison de sacrement est commune à toutes les causes matrimoniales, il faut aussi que ces causes relèvent des seuls juges ecclésiastiques.

[Constitution "Auctorem fidei" à tous les fidèles, 28 août 1794.](#)

[Erreurs du Synode de Pistoie](#)

[Avant propos](#)

2600

... Après que le synode de Pistoie fut sorti des repaires dans lesquels il s'est tenu caché un certain temps, il n'y eut personne parmi ceux qui ont des sentiments pieux et sages concernant la religion la plus éminente, qui n'ait perçu aussitôt que le dessein des auteurs était de rassembler en quelque sorte en un seul corpus les semences des fausses doctrines qu'ils avaient répandues auparavant par de multiples libellés, de redonner vie à des erreurs proscrites depuis longtemps, et de dénier toute crédibilité et toute autorité aux décrets apostoliques par lesquels elles ont été proscrites.

(Soucieux d'étouffer le mal qui surgit) ... Nous avons soumis tout d'abord le(s) acte(s) du synode publiés par l'évêque (Scipion de Ricci) à quatre évêques assistés d'autres théologiens du clergé séculier pour examen ; ensuite Nous avons même chargé une commission de plusieurs très révérends cardinaux et d'autres évêques d'examiner avec attention la totalité des actes, en rassemblant les passages qui se contredisent, et de discuter les propositions choisies. Nous avons reçu les prises de position émises oralement ou par écrit en notre présence ; il étaient tous d'avis qu'il fallait tout à la fois rejeter le synode en son entier et qualifier de censures plus ou moins sévères la plupart des propositions qui y ont été recueillies, les unes en elles-mêmes, les autres compte tenu des rapports entre les propositions ; après avoir entendu les remarques et les ayant examinées avec soin, Nous avons eu le souci, Nous aussi, que certains sujets majeurs pris dans l'ensemble du synode, et auxquels se rapportent principalement, de façon directe ou indirecte, les positions à réprover qui ont été répandues par le synode, soient mis dans un certain ordre, et que chacun soit affecté de la censure qui lui est propre.

(Afin de parer à toute tentative de disculpation artificieuse alléguant) ... que ce qui a été dit de façon trop dure à un endroit peut se trouver expliqué plus amplement ou corrigé ailleurs, ... la voie la meilleure a été suivie, qui consiste à exposer les propositions qui cachent sous le couvert de l'ambiguïté des différences de signification dangereuses ou suspectes de manière à faire apparaître la conception faussée à la base de laquelle se trouve une erreur que réprover la conception catholique. ...

De l'obscurcissement des vérités dans l'Eglise

2601

1. La proposition qui affirme : "Dans ces derniers siècles un obscurcissement général a été répandu sur des vérités de grande importance relatives à la religion et qui sont la base de la foi et de la doctrine morale de Jésus Christ" (est) hérétique.

Du pouvoir attribué à la communauté de l'Eglise pour être

communiqué par elle

2602

2. La proposition qui déclare : "Le pouvoir a été donné par Dieu à l'Eglise pour qu'il soit communiqué aux pasteurs qui sont ses ministres pour le salut des âmes", si on comprend en ce sens que le pouvoir du ministère ecclésiastique et du gouvernement dérive de la communauté des fidèles aux pasteurs, (est) hérétique.

De la dénomination "tête ministérielle" attribuée au pontife

romain

2603

3. Par ailleurs (la proposition) qui déclare : "Le pontife romain est la tête ministérielle" si on l'explique en ce sens que ce n'est pas du Christ, en la personne du bienheureux Pierre, mais de l'Eglise que le pontife romain reçoit le pouvoir de son ministère par lequel, comme successeur de Pierre, vrai vicaire du Christ et chef de l'Eglise, il a puissance sur toute l'Eglise, (elle est) hérétique.

Du pouvoir de l'Eglise d'établir et de sanctionner une

discipline extérieure

2604

4. La proposition qui affirme : "C'est un abus de l'autorité de l'Eglise que de la transférer au-delà des limites de la doctrine et de la morale à des choses extérieures, et que d'exiger par la force ce qui dépend de la persuasion et du cœur", et aussi : "Il convient bien moins encore d'exiger par la force une soumission extérieure à ses décrets", si par ces termes indéterminés "étendre à des choses extérieures" elle considère comme un abus de l'autorité de l'Eglise l'usage du pouvoir qu'elle a reçu de Dieu et dont les apôtres eux-mêmes ont usé pour établir et sanctionner une discipline extérieure, (est) hérétique.

2605

5. Dans la partie dans laquelle (le synode) insinue que l'Eglise n'a pas autorité pour exiger la soumission à ses décrets par d'autres moyens que ceux qui relèvent de la persuasion, dans la mesure où il entend dire que l'Eglise "n'a pas reçu de Dieu, outre le pouvoir de diriger par des conseils et des exhortations, celui aussi de commander par des lois et de juguler et de

contraindre par des jugements extérieurs et des peines salutaires ceux qui dévient et qui persistent", il mène dans un système déjà condamné comme hérétique.

Les droits indûment attribués aux évêques

2606

6. La doctrine du synode qui affirme : "Nous sommes convaincus que l'évêque a reçu du Christ tous les droits nécessaires pour le bon gouvernement du diocèse", comme si pour le bon gouvernement d'un diocèse des règlements supérieurs n'étaient pas nécessaires concernant soit la foi et les mœurs, soit la discipline générale, et que les souverains pontifes et les conciles généraux ont le droit d'édicter pour l'ensemble de l'Eglise, (est) schismatique, pour le moins erronée.

2607

7. De même, lorsqu'elle exhorte l'évêque à "rechercher avec zèle un état plus parfait de la discipline ecclésiastique", et cela "contre toutes les coutumes contraires, les exemptions, les réserves qui vont à l'encontre du bon ordre du diocèse, pour la plus grande gloire de Dieu et la plus grande édification des fidèles", du fait qu'elle suppose qu'il est permis à l'évêque de statuer et de décréter selon son propre jugement et selon sa propre volonté, contre les coutumes, les exemptions, les réserves qui existent, soit dans l'ensemble de l'Eglise, soit aussi dans une province, sans l'agrément et sans l'intervention du pouvoir hiérarchique supérieur de qui elles sont venues ou par qui elles ont été approuvées et reçoivent force de loi, (cette doctrine) conduit au schisme et à la subversion du gouvernement hiérarchique, et est erronée.

2608

8. De même, puisqu'elle dit qu'elle est persuadée aussi que "les droits que l'évêque a reçus de Jésus Christ pour gouverner l'Eglise ne peuvent être ni altérés, ni empêchés, et (que) s'il se trouvait que l'exercice de ces droits ait été interrompu pour quelque motif que ce soit, l'évêque peut toujours et doit retrouver ses droits originaires chaque fois que l'exige le bien supérieur de l'Eglise", dans la mesure où elle donne à entendre que l'exercice des droits épiscopaux ne peut être limité par aucun pouvoir supérieur chaque fois que l'évêque estimera à son propre jugement que cela convient moins au bien supérieur de l'Eglise, (elle) conduit au schisme et à la subversion du gouvernement hiérarchique et est erronée.

Le droit fausement attribué aux prêtres de l'ordre inférieur

pour des décrets

2609

9. La doctrine qui déclare : "La réforme des abus concernant la discipline ecclésiastique doit dépendre de façon égale, dans les synodes diocésains, de l'évêque et des curés, et être déterminée par eux à part égale, et sans liberté de décision la soumission n'est pas due aux suggestions et aux ordres des évêques", (est) fausse, téméraire, lèse l'autorité épiscopale, subvertit le gouvernement hiérarchique, favorise l'hérésie d'Aerius qui a été renouvelée par Calvin.

2610

10. De même la doctrine dans laquelle les curés et les autres prêtres réunis au synode sont dits juges de la foi avec l'évêque, et dans laquelle en même temps il est insinué que le jugement en matière de foi leur appartient comme un droit propre, reçu également par l'ordination, (est fausse), téméraire, subvertit l'ordre hiérarchique, met en cause la fermeté

des définitions et des jugements dogmatiques de l'Eglise, pour le moins erronée.

2611

11. La proposition qui affirme que selon une disposition des Anciens, remontant jusqu'au temps des apôtres et gardée aux beaux siècles de l'Eglise, il était reçu "que les décrets, ou les définitions, ou les décisions même des plus grands sièges, n'étaient pas acceptés s'ils n'étaient pas reconnus et approuvés par le synode diocésain" (est) fausse, téméraire, dérogeant dans sa généralité à l'obéissance due aux constitutions apostoliques, mais également aux décisions émanées du pouvoir hiérarchique légitime, favorisent le schisme et l'hérésie.

Calomnies contre quelques décisions en matière de foi prises

depuis quelques s

2612

12. Les affirmations du synode qui se réfèrent globalement à des décisions en matière de foi émanées depuis quelques siècles, et qu'il présente comme des décrets provenant d'une seule Eglise particulière ou de quelques pasteurs, sans être appuyées sur une autorité suffisante, comme propres à corrompre la pureté de la foi et à exciter des troubles et comme imposées par la force, et en vertu desquelles des blessures fraîches continuent d'être infligées, (sont) fausses, captieuses, téméraires, scandaleuses, injurieuses à l'égard des pontifes romains et de l'Eglise, dérogent à l'obéissance due aux constitutions apostoliques, (sont) schismatiques, pernicieuses, et pour le moins erronées.

De la paix dite de Clément IX

2613

13. La proposition rapportée dans les actes du synode qui insinue que Clément IX aurait rendu la paix à l'Eglise par l'approbation de la distinction entre le droit et le fait dans la souscription du formulaire prescrit par Alexandre VII, (est) fausse, téméraire, injurieuse à l'égard de Clément IX.

2614

14. Mais dans la mesure où elle approuve cette distinction, en comblant d'éloges ceux qui y inclinent et en vitupérant ses adversaires, (elle est) téméraire, pernicieuse, injurieuse à l'égard de souverains pontifes, et favorise le schisme et l'hérésie.

De la formation du corps de l'Eglise.

2615

15. La doctrine qui propose que l'Eglise "doit être considérée comme un unique corps mystique, formé du Christ qui est sa tête et les fidèles qui sont ses membres, grâce à cette union ineffable qui nous fait devenir de manière admirable un seul prêtre avec lui, une seule victime, un seul adorateur parfait de Dieu le Père en esprit et en vérité", si on la comprend en ce sens que seuls appartiennent au corps de l'Eglise ceux qui sont les adorateurs parfaits en esprit et en vérité, (est) hérétique.

De l'état d'innocence

2616

16. La doctrine du synode au sujet de l'état d'innocence heureuse telle qu'il le présente en Adam avant le péché, comme incluant non seulement l'intégrité mais aussi la justice intérieure avec l'impulsion vers Dieu par l'amour de charité et la sainteté originelle qui a été rétablie en quelque manière après la chute, dans la mesure où, prise dans son ensemble, elle donne à entendre que cet état est une conséquence de la création, un dû résultant de l'exigence naturelle et de la condition de la nature humaine, et non pas un bienfait gratuit de Dieu, (elle est) fautive, déjà condamnée chez Baius [1901-1980](#) et Quesnel [2434- 2437](#) , erronée et favorise l'hérésie de Pélagé.

[De l'immortalité considérée comme la condition naturelle de l'homme.](#)

2617

17. La proposition énoncée dans les termes suivants : "Enseignés par l'apôtre nous considérons la mort comme n'étant pas déjà la condition naturelle de l'homme, mais comme étant en réalité la juste peine du péché originel", dans la mesure où elle donne à entendre faussement, sous le nom de l'apôtre, que la mort, infligée dans l'état présent comme une juste peine du péché par la juste soustraction de l'immortalité, n'était pas la condition naturelle de l'homme, comme si l'immortalité n'était pas un bienfait gratuit mais la condition naturelle, (est) captieuse, téméraire, injurieuse pour l'apôtre et déjà condamnée [1978](#) .

1996 Denzinger 2559

Citations de
DS 2600-2693:

Magistère

Mysterium Fidei:
54

1996 Denzinger 2661

De l'adoration de l'humanité du Christ

2661

61. La proposition qui affirme : "adorer directement l'humanité du Christ, et plus encore une partie de celle-ci, sera toujours un honneur divin donné à une créature" dans la mesure où par ce mot "directement" elle entend réprover le culte d'adoration que les fidèles dirigent vers l'humanité du Christ, comme si une telle adoration, par laquelle est adorée l'humanité et la chair vivifiante du Christ elle-même - non pas pour elle-même et en tant que simple chair, mais en tant que chair unie à la divinité - était un honneur divin accordé à une créature et non pas plutôt l'unique et même adoration par laquelle le Verbe incarné est adoré avec sa propre chair (2e concile de Constantinople, Can. 9 [431](#) ; [259](#) , (est) fausse, captieuse, déprécie le culte pieux qui est dû et doit être rendu à l'humanité du Christ, et lui fait injure.

2662

62. La doctrine qui rejette la dévotion au très saint Coeur de Jésus parmi les dévotions qui sont présentées comme nouvelles, erronées et au moins dangereuses, si on l'entend de cette dévotion telle qu'elle a été réprouvée par le Siège apostolique, (est) fausse, téméraire, pernicieuse, offense les oreilles pies, fait injure au Siège apostolique.

2663

63. De même, en reprochant également aux dévots du Coeur de Jésus de ne pas remarquer que la chair très sainte du Christ, ou une de ses parties, ou même l'humanité entière, ne peut pas être adorée si elle est séparée ou scindée de la divinité, comme si les fidèles adoraient le Coeur de Jésus en le séparant ou en le scindant de la divinité, alors qu'ils l'adorent en tant qu'il est le coeur de Jésus, c'est-à-dire le coeur de la personne du Verbe auquel il est inséparablement uni, de la manière dont le corps exsangue du Christ durant les trois jours de la mort - sans être séparé ni scindé de la divinité - était adorable dans la sépulture, (cette doctrine est) captieuse, fait injure aux fidèles dévots du Coeur du Christ.

De l'ordre prescrit pour l'accomplissement de pieux exercices

2664

64. La doctrine qui accuse d'être totalement superstitieuse "toute efficacité attribuée à un nombre déterminé de prières et de pieuses salutations", comme s'il fallait considérer comme superstitieuse l'efficacité qui est tirée non pas d'un nombre considéré en soi, mais du précepte de l'Eglise qui prescrit un nombre déterminé de prières ou d'actions extérieures pour l'obtention d'indulgences, pour l'accomplissement de pénitences, et en général pour l'accomplissement juste et selon l'ordre du culte saint et religieux, (est) fausse, téméraire, scandaleuse, pernicieuse, fait injure à la piété des fidèles, déroge à l'autorité de l'Eglise, est erronée.

2665

65. La proposition qui affirme : "le tapage irrégulier des nouvelles institutions qu'on appelle

exercices ou missions, ...n'aboutit presque jamais, ou du moins très rarement, à opérer une conversion absolue ; et les signes extérieurs qui se sont manifestés n'ont pas été autre chose que des éclairs passagers d'un ébranlement naturel",
(est) téméraire, malsonnante, injurieuse pour un usage pratiqué de façon pieuse et salubre par l'Eglise et fondé dans la Parole de Dieu.

De la manière d'unir la voix du peuple à la voix de l'Eglise

dans la prière publique

2666

66. La proposition qui affirme qu'"il est contraire à la pratique apostolique et aux conseils de Dieu de ne pas préparer au peuple des voies plus faciles pour joindre sa voix à la voix de toute l'Eglise",
si elle est entendue en ce sens qu'il faut introduire l'usage de la langue vulgaire dans les prières liturgiques,
(est) fautive, téméraire, perturbe l'ordre prescrit pour la célébration des mystères, produit facilement de nombreux maux.

De la lecture de la sainte Ecriture.

2667

67. La doctrine qui affirme que seule une vraie incapacité excuse de ne pas lire les Ecritures, en ajoutant que l'obscurité au sujet des vérités premières de la religion qu'a suscitée la négligence de ce précepte continue de se répandre,
est fautive, téméraire, perturbe la tranquillité des âmes, a déjà été condamnée chez Quesnel [2479-2485](#) .

De la lecture publique des livres proscrits dans l'Eglise

2668

68 La grande louange avec laquelle le synode recommande les commentaires sur le Nouveau Testament de Quesnel et d'autres ouvrages favorables aux erreurs de Quesnel, même s'ils sont proscrits, et propose aux curés de les lire au peuple dans les paroisses, après les autres fonctions, parce qu'ils contiennent des principes solides de la religion,
(est) fautive, scandaleuse, téméraire, séditeuse, fait injure à l'Eglise, favorise le schisme et l'hérésie.

Des images sacrées

2669

69. La prescription qui, parmi les images qui doivent être écartées de façon générale et indistincte, parce que fournissant aux ignorants une occasion d'erreurs, condamne les images de la Trinité incompréhensible,
(est), en raison de son caractère général, téméraire et contraire à l'usage pieux et habituel de l'Eglise,
comme s'il n'existait pas d'images de la très sainte Trinité communément approuvées et qui peuvent être permises de façon sûre.

2670

70. De même la doctrine et la prescription qui, de manière générale, réprouve tout culte spécial que les fidèles ont coutume de rendre à une image en particulier, à laquelle ils ont recours plus qu'à une autre, est téméraire, pernicieuse, fait injure à l'usage pieux habituel dans l'Église ainsi qu'à la disposition de la providence par laquelle "Dieu n'a pas voulu que ces choses se produisent dans tous les sanctuaires des saints, lui qui distribue à chacun ce qui est sien, comme il le veut".

2671

71. De même (la doctrine) qui interdit que les images en particulier de la bienheureuse Vierge, soient distinguées par des titres, à l'exception des désignations qui correspondent aux mystères dont il est fait mention de façon expresse dans la sainte Ecriture, comme s'il n'était pas possible de donner à ces images d'autres pieuses dénominations, que l'Eglise dans les prières publiques elles-mêmes approuve et recommande, (est) téméraire, offense les oreilles pies, fait injure à la vénération due spécialement à la bienheureuse Vierge.

2672

72. De même celle qui veut extirper comme un abus la coutume de conserver voilées certaines images (est) téméraire, contraire à la pratique en usage dans l'Eglise et qui a été introduite pour favoriser la piété des fidèles.

Des fêtes**2673**

73. La proposition qui dit que l'institution de nouvelles fêtes tire son origine de la négligence dans l'observation des anciennes, et de notions fausses concernant la nature et le but de ces solennités, (est) fausse, téméraire, scandaleuse, fait injure à l'Eglise, favorise les attaques des hérétiques contre les jours festifs célébrés par l'Eglise.

2674

74. La décision du synode de transférer les fêtes instituées dans l'année au dimanche, et cela en vertu du droit qui, selon lui, appartient à l'évêque en matière de discipline ecclésiastique dans l'ordre des choses purement spirituelles, et donc aussi d'abroger le précepte d'entendre la messe aux jours où, d'après une loi ancienne de l'Eglise, ce précepte est encore en vigueur maintenant ; et ensuite en ce qui est ajouté concernant le transfert, par l'autorité épiscopale, au temps de l'avent des jeûnes prescrits par l'Eglise durant l'année, dans la mesure où elle affirme qu'il est permis à l'évêque, de par son propre droit, de transférer des jours prescrits par l'Eglise pour célébrer des fêtes ou pour le jeûne, ou d'abroger le précepte d'entendre la messe, (il s'agit d'une) proposition fausse, qui blesse le droit des conciles généraux et des souverains pontifes, scandaleuse, qui favorise le schisme.

Des serments**2675**

75. La doctrine qui affirme qu'aux temps bénis de l'Eglise les serments paraissaient si contraires aux enseignements du divin maître et à la simplicité dorée de l'Evangile que "le fait même de jurer sans nécessité extrême et inéluctable était considéré comme un acte irrégulier, indigne de l'homme chrétien" ; et d'autre part que "la suite ininterrompue des

Pères démontre que les serments étaient considérés par le sens commun comme choses défendues" ; et qui en vient à partir de là à désapprouver les serments que la curie ecclésiastique a adoptés - en suivant, est-il dit, la jurisprudence féodale - pour les investitures et les saintes ordinations des évêques eux- mêmes ; et qui établit qu'il faudrait même implorer du pouvoir séculier une loi pour abolir les serments qui sont exigés aussi dans les curies ecclésiastiques pour recevoir des charges et des offices, et d'une manière générale pour tout acte de la curie,
(est) fausse, fait injure à l'Eglise, lèse le droit ecclésiastique, subvertit la discipline établie et approuvée par les canons.

Des conférences ecclésiastiques

2676

76. La réprobation que le synode manifeste à l'égard de la scolastique, considérée comme celle qui "a ouvert la voie à l'invention de systèmes nouveaux et contradictoires entre eux au sujet de vérités du plus grand prix, et qui finalement a conduit au probabilisme et au laxisme", dans la mesure où elle rejette sur la scolastique les fautes de certains en particulier qui ont pu en abuser ou qui en ont abusé,
(est) fausse, téméraire, injurieuse à l'égard des docteurs les plus saints qui ont cultivé la scolastique pour le plus grand bien de la religion catholique, favorise les reproches hostiles des hérétiques à son encontre.

2677

77. De même lorsqu'il est ajouté : "le changement de forme du gouvernement ecclésiastique en vertu duquel les ministres de l'Eglise en sont venus à oublier leurs droits, qui sont en même temps leurs devoirs, a conduit finalement à faire oublier la signification primitive du ministère ecclésiastique et de la sollicitude pastorale, comme si par un changement de gouvernement qui est en accord avec la discipline établie et approuvée de l'Eglise pouvait être oubliée et perdue la signification primitive du ministère ecclésiastique ou de la sollicitude pastorale,
(il s'agit d'une) proposition fausse, téméraire, erronée.

2678

78. La prescription du synode concernant l'ordre des matières à traiter dans les conférences qui, après avoir dit : "dans chaque article il faut distinguer ce qui appartient à la foi et à l'essence de la religion de ce qui est propre à la discipline", ajoute "dans celle-là même il faut distinguer ce qui est nécessaire ou utile pour maintenir les fidèles dans l'esprit, de ce qui est inutile ou plus pesant que ce que supporte la liberté des enfants de la nouvelle alliance, et plus encore de ce qui est dangereux ou nocif parce que conduisant à la superstition ou au matérialisme",
dans la mesure où, du fait du caractère général des termes, elle inclut également et soumet à l'examen la discipline établie ou approuvée par l'Eglise - comme si l'Eglise, qui est régie par l'Esprit de Dieu, pouvait établir une discipline non seulement inutile et plus pesante que ne le supporte la liberté chrétienne, mais même dangereuse, nocive, conduisant à la superstition et au matérialisme,
(est) fausse, téméraire, scandaleuse, offense les oreilles pies, fait injure à l'Eglise et à l'Esprit de Dieu par laquelle elle est régie, au moins erronée.

Reproches à l'encontre de certaines opinions soutenues

jusqu'à maintenant dans les écoles catholiques

2679

79. L'affirmation qui attaque avec des reproches et des invectives des opinions soutenues dans les écoles catholiques et au sujet desquelles jusqu'à maintenant le Siège apostolique a estimé ne pas devoir définir ou prononcer, (est) fausse, téméraire, fait injure aux écoles catholiques, déroge à l'obéissance due aux constitutions apostoliques.

Des trois règles posées par le synode pour être le fondement de la

réforme des réguliers

2680

80. La règle I qui établit de façon générale et sans distinction : "L'état régulier ou monastique de par sa nature ne peut pas entrer en composition avec le soin des âmes et avec les tâches de la vie pastorale, et ne peut donc pas avoir part à la hiérarchie ecclésiastique sans être en conflit avec les principes de la vie monastique elle-même", (est) fausse, pernicieuse, fait injure aux saint Pères et chefs de l'Eglise qui ont associé les instituts de la vie religieuse aux tâches de l'ordre clérical, contraire à l'usage pieux, ancien, approuvé de l'Eglise ainsi qu'aux ordonnances des souverains pontifes, comme si "les moines, que recommande la gravité de leurs moeurs et la sainte institution de leur vie et de leur foi", n'avaient pas été "associés aux offices des clercs" à juste titre, non seulement sans dommage pour l'état religieux, mais également pour la grande utilité de l'Eglise.

2681

81. De même lorsqu'il est ajouté que les saints Thomas et Bonaventure étaient à ce point occupés à protéger les instituts des mendiants contre des hommes illustres qu'on aurait aimé moins d'échauffement et plus de soin dans leurs défenses, (cette affirmation est) scandaleuse, fait injure aux très saints docteurs, favorise les invectives impies d'auteurs condamnés.

2682

82. La règle II : "La multiplication des ordres et leur diversité produit naturellement la perturbation et la confusion " de même dans le Par. 4 qui précède : les "fondateurs" des réguliers qui sont venus après les instituts monastiques" en ajoutant des ordres à des ordres, des réformes à des réformes, n'ont rien fait d'autre que de développer de plus en plus la cause première du mal", si elle est entendue comme se rapportant à des ordres et à des instituts approuvés par le Saint-Siège, comme si la variété distincte des tâches pieuses auxquelles s'adonnent des ordres distincts devait, de par sa nature, produire la perturbation et la confusion, (est) fausse, calomnieuse, injurieuse pour les saints fondateurs et leur fidèles disciples, ainsi que pour les souverains pontifes eux- mêmes.

2683

83. La règle III qui, après avoir dit : "un petit corps demeurant au sein de la société civile sans être vraiment une partie, et qui constitue dans l'état une petite monarchie est toujours dangereux", accuse pour cette raison les monastères privés, groupés par le lien d'un institut commun, sous un seul chef, d'être autant de monarchies particulières, dangereuses et nocives pour la république civile, (est) fausse, téméraire, fait injure aux instituts réguliers approuvés par le Saint-Siège en vue du progrès de la religion, favorise les attaques et les calomnies des hérétiques à l'égard de

ces instituts.

Du système ou de l'ensemble des ordonnances tirées des règles

susdites,

ramené aux huit articles suivants pour la réforme des réguliers

2684

Art. I. On ne gardera qu'un seul ordre dans l'Église et on choisira parmi les autres la Règle de saint Benoît, aussi bien en raison de son excellence qu'en raison des mérites illustres de cet ordre, de telle sorte cependant que parmi les choses qui peut-être apparaissent moins conformes aux conditions du moment, l'aménagement de la vie institué à Port-Royal apportera la lumière permettant d'examiner ce qu'il convient d'ajouter ou de retrancher

2685

Art. II. Ceux qui s'adjoindront à cet ordre ne deviendront pas membres de la hiérarchie ecclésiastique ; et ils ne seront pas promus non plus aux ordres sacrés, exception faite au plus d'un ou de deux qui seront institués curés ou chapelains du monastère, tandis que les autres demeureront dans le simple état des laïcs.

2686

Art. III. Dans chaque ville on n'admettra qu'un seul monastère, et il sera placé en dehors des murs de la ville, dans des lieux écartés et éloignés.

2687

Art. IV. Parmi les occupations de la vie monastique, on gardera intacte la place du travail des mains, mais en laissant un temps suffisant à consacrer à la psalmodie et aussi, si quelqu'un le désire, à l'étude des lettres ; la psalmodie devra être modérée, car une trop grande longueur engendre la précipitation, le malaise et la distraction ; plus se sont accrues les psalmodies, les oraisons, les prières, plus ont toujours diminué, dans la même proportion, la ferveur et la sainteté des réguliers.

2688

Art. V. On ne devrait pas admettre de distinction entre les moines destinés au chœur et ceux destinés à des ministères ; cette distinction a suscité en tous temps les conflits et les discordes les plus grandes, et elle a chassé des communautés l'esprit de charité.

2689

Art. VI. On n'admettra jamais de vœu de stabilité perpétuelle ; les anciens moines, qui étaient pourtant la consolation de l'Église et l'ornement du christianisme, ne l'ont pas connu ; les vœux de chasteté, de pauvreté et d'obéissance ne seront pas admis au titre de règle commune et stable. Si quelqu'un veut faire ces vœux, quelques-uns ou tous, il demandera conseil et permission à l'évêque, lequel cependant ne permettra jamais qu'ils soient perpétuels, ni qu'ils excèdent la limite d'une année ; il sera donné seulement la faculté de les renouveler aux mêmes conditions.

2690

Art. VII. L'évêque aura toute l'inspection sur leur vie, leurs efforts et leurs progrès dans la piété ; il lui appartiendra d'admettre les moines et de les renvoyer, mais toujours après avoir reçu l'avis de ceux de la communauté.

2691

Art. VIII. Les réguliers des ordres qui restent encore, même prêtres, pourront être admis dans ce monastère dès lors qu'ils entendent s'adonner à leur propre sanctification dans le silence et la solitude ; dans ce cas, interviendrait une dispense de la règle générale établie au n. II, mais d'une manière qui ne leur fera pas mener une forme de vie distincte des autres, de sorte qu'on ne célébrera pas plus d'une ou au plus deux messes par jour, et qu'il devra suffire aux autres prêtres de concélébrer avec la communauté.

De même pour la réforme des moniales**2692**

"Les voeux perpétuels ne devront pas être admis avant la quarantième ou quarante-cinquième année" ; les moniales s'adonneront à des exercices de bon aloi, en particulier au travail, et seront détournées de l'esprit charnel par lequel la plupart sont distraites ; il faudra examiner si, pour ce qui les concerne, il serait préférable de maintenir le monastère dans la ville

Le système subvertit la discipline en vigueur et approuvée et reçue depuis longtemps déjà, il est pernicieux, s'oppose aux constitutions apostoliques et à celles de plusieurs conciles, y compris généraux, puis en particulier aux dispositions du concile de Trente et leur fait injure, favorise les attaques et les calomnies des hérétiques contre les voeux monastiques et les instituts religieux adonnés à la profession plus stable des conseils évangéliques.

De la convocation d'un concile national**2693**

85. La proposition qui affirme qu'une connaissance si minime soit-elle de l'histoire de l'Eglise suffit à faire reconnaître à chacun que la convocation d'un concile national est l'une des voies canoniques par lesquelles un terme est mis dans l'Eglise des nations concernées aux controverses qui concernent la religion, si elle est entendue en ce sens qu'il peut être mis fin aux controverses relatives à la foi et au moeurs surgies dans une Eglise donnée par un concile national moyennant un jugement irréfragable, comme si l'inerrance dans la foi et les moeurs appartenait à un concile national, (est) schismatique, hérétique.

Commandements et sanctions de la bulle**2694**

Nous demandons donc à tous les fidèles du Christ, des deux sexes, de ne pas avoir l'audace de penser, d'enseigner, de prêcher au sujet des propositions et des doctrines susdites en allant à l'encontre de ce qui a été déclaré dans notre constitution : en sorte que quiconque les enseignera. Les défendra ou les éditera, ou l'une d'entre elles, en totalité ou séparément, ou qui en traitera dans une dispute, en public ou en privé - à moins que ce ne soit pour les combattre - encourra ipso facto et sans autre déclaration les censures ecclésiastiques et les autres peines prévues par le droit à l'encontre de ceux qui commettent des actes semblables.

2695

Pour le reste, en réprouvant ainsi de façon expresse les propositions et les doctrines susdites, Nous n'entendons aucunement en approuver d'autres contenues dans le même Livre : d'autant qu'y ont été retenues plusieurs propositions et doctrines qui, soit sont proches de celles qui ont été condamnées ci-dessus, soit manifestent un mépris téméraire pour la

doctrine et la discipline commune et approuvée, ainsi que l'esprit le plus hostile aux pontifes romains et au Siège apostolique.

2696

Nous pensons cependant devoir blâmer plus spécialement deux propositions relatives au mystère très auguste de la très sainte Trinité - Par. 2 du décret sur la foi - qui, si elles ne sont pas dues à un esprit mauvais, le sont certainement à l'imprudence du synode, et qui pourraient facilement inciter à l'erreur des personnes non cultivées surtout et ignorantes :

2697

En premier lieu, dans la mesure où, après avoir dit que Dieu demeure un et très simple dans son être, il ajoute aussitôt que Dieu lui-même est distinct en trois personnes, en s'écartant par là faussement de la formule commune et approuvée dans les enseignements de la doctrine chrétienne dans laquelle le Dieu un est bien dit "en trois personnes distinctes", mais non pas "distinct en trois personnes" par le changement de cette formule, du fait de la signification des mots, un danger d'erreur peut s'introduire, à savoir de penser que l'essence divine est distincte dans les personnes, alors que la foi catholique la professe une dans les personnes distinctes, de sorte à proclamer en même temps qu'elle est absolument indistincte en elle-même.

2698

En deuxième lieu, lorsqu'il dit des trois personnes divines elles-mêmes que, selon leur propriétés personnelles et incommunicables, elles seraient exprimées ou appelées par des termes plus exacts Père, Verbe et Esprit Saint comme si l'appellation "Fils" était moins propre et moins exacte, alors qu'elle est consacrée par tant de passages de l'Écriture, par la voix même du Père venue du ciel et de la nuée, puis par les formules du baptême prescrites par le Christ, puis également par cette belle confession pour laquelle Pierre a été appelé bienheureux par le Christ lui-même ; et on ne retiendrait pas davantage ce que, instruit par Augustin, le Docteur angélique lui-même a enseigné : "Dans le nom de "Verbe" la même propriété est signifiée que dans le nom de "Fils" ", tandis qu'Augustin disait "On l'appelle Verbe pour la même raison qui le fait appeler Fils".

2699

Il n'est pas possible non plus de passer sous silence la témérité insigne et pleine de tromperie du synode qui a eu l'audace non seulement de combler d'éloges la déclaration de l'assemblée gallicane [2281-2285](#) de l'année 1682 déjà désapprouvée par le Siège apostolique, mais encore - pour lui donner ainsi plus d'autorité - de l'inclure insidieusement dans le décret intitulé De la foi, d'adopter ouvertement les articles qu'elle contient, et de sceller par la profession publique et solennelle de ces articles ce qui a été transmis de façon éparses par ce même décret. De ce fait, il ne nous a pas été donné seulement une raison plus grave encore de nous plaindre du synode que celle qui a été donnée à nos prédécesseurs de se plaindre de cette assemblée, mais l'Église gallicane elle-même se voit infliger une offense qui n'est pas légère, puisque le synode a estimé digne de faire appel à son autorité pour couvrir de son patronage les erreurs dont ce décret est entaché.

2700

Puisque les actes de l'assemblée gallicane, aussitôt après leur parution, nôtre vénérable prédécesseur Innocent XI par une lettre en forme de bref, *Paternae caritati*, du 11 avril 1682, puis plus clairement encore Alexandre VIII le 5 août dans la constitution *Inter multiplices* [2281-2285](#) les ont désapprouvés, abrogés et déclarés nuls et sans valeur en vertu de leur charge apostolique, la sollicitude pastorale exige de nous de façon plus urgente encore que l'acceptation qui en a été faite dans un synode entaché de tant de défauts, nous la réprouvons et la condamnons comme téméraire, scandaleuse - et surtout après les décrets de nos prédécesseurs - comme souverainement injurieuse pour ce Siège apostolique, comme

Nous le réprouvons et la condamnons dans cette constitution qui est la nôtre, et voulons qu'elle soit tenue pour réprouvée et condamnée.

Pie VII : 14 mars

1800-20 août 1823

Bref "Etsi fraternitatis" à l'archevêque de Mayence, 8 octobre 1803.

La tentative de dissolution d'un mariage

2705

Réponse du souverain pontife à quelques questions : La sentence de tribunaux laïcs et d'instances catholiques qui déclarent en particulier la nullité de mariages et qui tentent d'en dissoudre le lien, ne peut avoir devant l'Église aucune valeur et aucune portée. ...

2706

C'est une faute très grave et une trahison de leur ministère sacré que commettraient les curés qui par leur présence approuveraient ces mariages et qui les confirmeraient par leur bénédiction. D'ailleurs on ne doit pas les appeler mariages, mais plutôt unions adultères. ...

LETTRE "Magno et acerbo " à l'archevêque de Moghilev, 3

septembre 1816.

Traduction de la Bible

2710

Tu aurais dû... avoir devant les yeux... "que si la sainte Bible est admise en langue vulgaire en tous lieux, sans discrimination, il en résulte plus de dommage que d'utilité" [1854](#) . Etant donné qu'en outre, en vertu de la prescription bien connue du concile de Trente [1506](#) , l'Église romaine reconnaît seulement l'édition de la Vulgate, elle rejette les traductions en d'autres langues et ne permet que celles qui sont éditées avec des annotations tirées de façon appropriée des écrits des Pères et des docteurs catholiques, afin qu'un si grand trésor ne soit pas ouvert aux conceptions des innovateurs, et que l'Église répandue partout dans le monde se serve de la même langue et des mêmes mots [Gn 11,1](#).

2711

Puisque en effet nous constatons dans la langue vulgaire beaucoup de différences, de diversités et de changements, une liberté sans frein des traductions de la Bible ébranlerait effectivement cette immutabilité qui est le propre du témoignage divin, et la foi elle-même chancelerait, d'autant que parfois une seule syllabe décide de la vérité d'un dogme. C'est pourquoi dans leurs machinations biaisées et abominables les hérétiques avaient coutume, en éditant des bibles en langue vulgaire (dont l'étonnante diversité et les contradictions cependant font qu'ils s'accusent et se déchirent eux-mêmes les uns les autres),

de chercher à imposer insidieusement leurs erreurs respectives en les enveloppant de la magnificence plus sainte de la Parole divine. "Les hérésies en effet, dit Augustin, tirent leur origine du seul fait que les Ecritures qui sont bonnes ne sont pas bien comprises, et que ce qui n'a pas été bien compris en elles est affirmé en outre avec audace et témérité." Et si nous sommes affligés de ce qu'il n'est pas rare que les hommes les plus considérés en raison de leur piété et de leur sagesse aient failli dans l'interprétation des Ecritures, que ne faudrait-il pas craindre si les Ecritures traduites en n'importe quelle langue vulgaire étaient livrées à la libre lecture du commun ignorant, qui le plus souvent ne juge pas en vertu d'un choix mais en vertu d'une certaine témérité".

2712

(Référence est faite alors à la lettre célèbre d'Innocent III aux fidèles de l'Eglise de Metz : "Les mystères cachés de la foi... pour n'être pas prétentieux " :)[771](#) Mais on connaît bien les constitutions non seulement d'Innocent III qui vient d'être mentionné, mais également de Pie V, de Clément VIII et de Benoît XIV... . Quant à ce que pense l'Eglise au sujet de la lecture et de l'interprétation de l'Ecriture, ta fraternité le trouvera très clairement dans la très célèbre constitution Unigenitus de notre autre prédécesseur, Clément XI, dans laquelle ont été réprochées de façon explicite ces doctrines où il était affirmé qu'il est utile et nécessaire en tout temps, en tous lieux et à toutes sortes de personnes de connaître les mystères de la sainte Ecriture - dont il était affirmé que la lecture est pour tout le monde - et qu'il est dommageable d'en écarter le peuple chrétien, et que bien plus, c'est fermer aux fidèles la bouche du Christ que de leur arracher des mains le Nouveau Testament [voir 2479-2485](#) .

Réponse de la Sacrée Pénitencerie : 23 avril 1822.

L'usage onaniste du mariage

2715

Question : Une épouse pieuse peut-elle permettre que son mari s'approche d'elle alors qu'elle sait par expérience qu'il se comporte à la manière infâme d'Onan..., surtout si dans le cas où l'épouse le refuse elle s'expose au risque de sévices ou craint que le mari aille chez les prostituées ?

Réponse : Etant donné que dans le cas présent la femme, de son côté, ne fait rien contre nature et accomplit une chose licite, et que tout le désordre de l'acte procède de la malice de l'homme qui, au lieu de consommer l'acte, se retire et se répand en dehors du vase, dès lors qu'après les admonestations qui conviennent la femme n'aboutit à rien et que l'homme s'obstine en menaçant de mort, de coups ou d'autres sévices graves, elle pourra (comme l'enseignent des docteurs éprouvés) se livrer passivement sans péché, parce que dans ces conditions elle permet simplement le péché de son mari, et cela pour une raison grave qui l'excuse ; car l'amour par lequel elle serait tenue de l'empêcher ne l'oblige pas s'il comprend un tel préjudice.

Bref "Adorabile Eucharistiae" au patriarche d'Antioche et aux

évêques

des Grecs melkites, 8 mai 1822.

2718

La non efficacité de l'épiclese pour la consécration

(Une grande cause de douleur et de crainte a été occasionnée par ceux qui répandent) cette opinion nouvelle, soutenue par les schismatiques, qui enseigne que la forme par laquelle ce sacrement... vivifiant est accompli, ne consiste pas dans les seules paroles de Jésus Christ qu'utilisent les prêtres aussi bien latins que grecs lors de la consécration, mais que, pour que la consécration soit parfaite et consommée, il est nécessaire que soit ajoutée cette formule de prière qui chez nous précède les paroles mentionnées mais qui dans votre liturgie les suit... En vertu de la sainte obéissance... Nous prescrivons... qu'ils n'aient plus l'audace désormais de soutenir cette opinion qui dit que, pour cette admirable conversion de toute la substance du pain en la substance du Corps du Christ et de toute la substance du vin en la substance de son Sang, il est nécessaire qu'outre les paroles du Christ soit récitée aussi cette formule de prière ecclésiastique que nous avons déjà mentionnée plusieurs fois...

LEON XII : 28

septembre 1823-10 février

Encyclique "Ubi primum" 5 mai 1824

Indifférentisme

2720

(Une certaine secte) qui se présente sous une apparence engageante de piété et de libéralité, professe et prône le tolérantisme (c'est ainsi qu'ils disent) ou l'indifférentisme, non seulement dans le domaine civil dont Nous ne parlons pas ici, mais également en matière religieuse, en enseignant qu'une large liberté a été donnée par Dieu à chacun, qui permet à chacun d'embrasser ou d'adopter, sans péril pour son salut, la secte ou l'opinion qui lui convient selon son jugement privé. (Référence est faite, contre cela, à [Rm 16,17](#) s.)

PIE VIII : 31 mars 1829-30

novembre 1830

Réponse du pape à l'évêque de Rennes, 18 août 1830.

Usure

2722

Exposé : (Les confesseurs sont en désaccord) au sujet du gain perçu à partir de l'argent prêté à des gens d'affaires pour qu'ils en tirent profit. Le sens de l'encyclique Vix pervenit (voir [2546-2550](#)) fait l'objet de vives discussions. Des deux côtés, des raisons sont mises en avant à l'appui de la position qu'on tient : favorable ou opposée à un gain de cette sorte. D'où des querelles, des dissensions, des refus des sacrements pour la plupart des gens d'affaires qui cherchent à s'enrichir de cette manière, et d'innombrables dommages pour les âmes.

2723

Pour prévenir les dommages pour les âmes, certains confesseurs estiment pouvoir tenir une voie médiane entre les deux positions. Lorsque quelqu'un les consulte au sujet d'un gain de cette sorte, ils cherchent à l'en détourner. Si le pénitent persévère dans l'intention de prêter de l'argent à des gens d'affaires et objecte que la position qui est en faveur d'un tel prêt a de nombreux patronages, et que de surcroît elle n'a pas été condamnée par le Saint- Siège qui, pas une seule fois, n'a été consulté à ce sujet, dans ce cas les confesseurs demandent que le pénitent promette qu'il se soumettra avec une obéissance filiale au jugement du souverain pontife s'il se prononce, quel qu'il soit, et s'ils obtiennent cette promesse, ils ne refusent pas l'absolution, même lorsqu'ils considèrent la position opposée à un tel prêt comme plus probable.

Si le pénitent ne confesse rien au sujet d'un gain ayant son origine dans un tel prêt et semble être de bonne foi, ces confesseurs, même s'ils savent par ailleurs qu'un tel gain a été perçu et continue de l'être, lui donnent l'absolution sans l'avoir interrogé à ce sujet lorsqu'ils craignent que le Pénitent, s'il était averti d'avoir à restituer ce gain ou d'y renoncer, refuserait de le faire.

2724

Questions : 1. Peut-il (l'évêque) approuver la façon de faire de ces derniers confesseurs?
2. Lorsque d'autres confesseurs, plus rigoureux, viennent à lui pour lui demander conseil, peut-il les exhorter à suivre la façon de faire des premiers jusqu'à ce que le Saint-Siège émette un jugement explicite en cette matière?

Réponse du souverain pontife : Pour 1: ils ne doivent pas être inquiétés. - Pour 2 : Il est répondu sous 1.

LATINA

1996 Denzinger 2661

1996 Denzinger 2724

GREGOIRE XVI ; 2 février

1831 - 1er juin

Réponse de la Sacré Pénitencerie à l'archevêque de Besançon, 5

juillet 1831.

L'autorité d'Alphonse de Liguori dans le domaine moral

2725

Question : Louis François Auguste, cardinal de Rohan-Chabot, archevêque de Besançon, s'efforce de promouvoir la sagesse et l'unité en matière de doctrine auprès de tous ceux qui, dans son diocèse, ont la charge des âmes ; étant donné que certains d'entre eux combattent et interdisent la théologie morale du bienheureux Alphonse M. de Liguori parce que trop relâchée, dangereuse pour le salut et contraire à la saine morale, il prie la Sacrée Pénitencerie de se prononcer, et lui soumet les doutes d'un professeur de théologie (à savoir Th. Gousset) pour qu'il y soit répondu.

2726

1. Un professeur de la sainte théologie peut-il soutenir et enseigner sûrement les positions qu'enseigne le bienheureux Alphonse de Liguori dans sa théologie morale?

2727

2. Ou un confesseur doit-il être inquiet si, dans l'exercice du saint tribunal de la pénitence, il suit les positions du bienheureux Alphonse de Liguori pour la seule raison que le Siège apostolique n'a rien trouvé dans ses oeuvres qui mériterait d'être censuré ?

Le confesseur dont il s'agit à propos de ce doute ne lit les oeuvres du bienheureux docteur que pour connaître exactement sa doctrine, sans examiner les données et les raisons sur lesquelles s'appuient les diverses positions ; il pense, au contraire, qu'il agit sûrement dès lors qu'il peut estimer avec prudence qu'une doctrine qui ne contient rien qui mériterait d'être censuré est saine, sûre, et aucunement contraire à la sainteté de l'Évangile.

Réponse (confirmée par le souverain pontife le 22 juillet 1831): Pour 1. Oui, sans qu'il faille considérer pour autant que ceux qui suivent les positions transmises par d'autres auteurs approuvés devraient être blâmés.

Pour 2. Non, compte tenu de l'intention du Saint-Siège au sujet de l'approbation des écrits du Serviteur de Dieu en vue de la canonisation.

Encyclique "Mirari vos arbitramur", 15 août 1832

Indifférentisme et rationalisme

2730

Nous en venons maintenant à une autre cause, très grosse de conséquences, de ces maux dont nous déplorons que l'Eglise soit présentement affligée, à savoir l'indifférentisme, ou cette opinion fausse... selon laquelle on pourrait obtenir le salut éternel de l'âme par n'importe quelle profession de foi dès lors que la conduite se réfère à la règle de ce qui est droit et honnête. Et de cette source empoisonnée de l'indifférentisme découle cette maxime fautive et absurde, ou plutôt ce délire, qu'il faut procurer et garantir à chacun la liberté de conscience.

2731

Et cette erreur proprement pestilentielle se voit aplanir la voie par cette liberté d'opinion complète et immodérée qui se répand de toutes parts pour la ruine de la communauté sacrée et de la communauté civile, et dont certains affirment avec la plus grande impudence qu'il en résulterait un avantage pour la religion. Mais "quelle mort est pire pour l'âme que la liberté d'errer?" disait Augustin...

2732

Entourez en premier lieu de votre affection paternelle ceux qui appliquent surtout leur esprit aux disciplines sacrées et aux questions philosophiques exhortez et conseillez-les pour qu'ils ne dérivent pas de façon imprudente du chemin de la vérité vers la voie des impies en se fiant aux seules forces de leur esprit. Qu'ils se souviennent que Dieu guide la sagesse et qu'il dirige les sages (voir [Sg 7,15](#)), et qu'il est impossible d'apprendre Dieu sans Dieu qui par le Verbe enseigne aux hommes à connaître Dieu.

Bref "Dum acerbissimas" 26 septembre 1835

2738

[Erreurs de Georg Hermes](#)

(Certains théologiens) empoisonnent les études sacrées par des doctrines étrangères... et condamnables, et ils n'hésitent pas non plus à profaner le magistère d'enseignement public qu'ils détiennent dans les écoles et les académies, et à fausser le dépôt très sacré de la foi lui-même qu'ils se flattent de défendre.

Et parmi les maîtres d'une telle erreur on compte, en raison de sa renommée constante et presque universelle en Allemagne, Georg Hermes, puisque aussi bien il a dévié avec audace de la voie royale que toute la tradition et les saints Pères avaient aplanie en expliquant et en défendant les vérités de la foi, qu'il l'a même méprisée et condamnée avec orgueil, et qu'il trace la voie ténébreuse vers toutes sortes d'erreurs par le doute positif considéré comme la base de toute recherche théologique, et par le principe qu'il a établi et selon lequel la raison est la norme première et l'unique moyen par lequel l'homme peut atteindre la connaissance de la vérité surnaturelle. ...

2739

(il a été jugé que l'auteur dans ses) ouvrages assemble des choses absurdes et étrangères à la doctrine de l'Eglise catholique, surtout au sujet de la nature de la foi et de la règle de ce qui est à croire, au sujet de la sainte Ecriture, de la tradition, de la Révélation et du magistère de l'Eglise, au sujet des motifs de crédibilité, au sujet des arguments par lesquels il avait coutume d'appuyer et de confirmer l'existence de Dieu, au sujet de l'essence de Dieu lui-même, de sa sainteté, de sa justice, de sa liberté, de la fin qu'il poursuit dans ses oeuvres qui sont appelées "extérieures" par les théologiens, ainsi qu'au sujet de la nécessité de la grâce, de la distribution de celle-ci et des dons, l'octroi des récompenses et l'infliction des peines, au

sujet de l'état des premiers parents, du péché originel et des capacités de l'homme déchu.

2740

et ils ont décidé que ces livres doivent être prohibés et condamnés parce qu'ils contiennent des doctrines et des propositions qui, selon le cas, sont fausses, téméraires, captieuses, conduisent au scepticisme et à l'indifférentisme, sont erronées, scandaleuses, injurieuses à l'égard des écoles catholiques, renversent la foi divine, sentent l'hérésie, et ont déjà été condamnées par l'Eglise à d'autres occasions.

Réponse du Saint-Office à l'évêque de Nice, 17 janvier 1838.

Usure

2743

Question (9 septembre 1837): Des pénitents qui, sur la base d'un titre légal, ont tiré un gain modeste d'un prêt et qui doutent dans leur conscience ou ont mauvaise conscience, peuvent-ils recevoir l'absolution sacramentelle sans qu'il leur soit imposé de (le) restituer, dès lors du moins qu'ils éprouvent une douleur sincère à cause du péché qu'ils ont commis dans le doute ou avec mauvaise conscience, et qu'ils sont disposés à se conformer avec une obéissance fidèle aux commandements du Saint-Siège?

Réponse Oui, dans la mesure du moins où ils sont disposés à se conformer aux commandements du Saint-Siège.

Constitution "In supremo apostolatus fastigio", 3 décembre 1839

Demande d'abolition de l'esclavage

2745

...Nous voyons qu'il fait partie de notre sollicitude pastorale de Nous efforcer de détourner totalement les fidèles du trafic inhumain des Nègres ou d'autres hommes quels qu'ils soient. ...Il en a existé, même parmi les fidèles, qui, aveuglés de façon infâme par le désir d'un lucre sordide, n'ont pas hésité à réduire en esclavage dans des contrées écartées et lointaines des Indiens, des Nègres, ou d'autres malheureux, ou, en organisant et en développant le trafic de ceux qui ont été capturés par d'autres, à aider ceux-là dans leurs agissements abominables. Il est vrai que plusieurs pontifes romains de glorieuse mémoire, nos prédécesseurs, n'ont pas omis de blâmer sévèrement dans l'exercice de leur fonction la manière d'agir de ces hommes comme étant préjudiciable à leur salut spirituel et ignominieuse pour le nom chrétien ; ils ont vu clairement qu'il en résulte également que les peuples des non-croyants s'en trouvent toujours confirmés davantage dans la haine pour notre vraie religion.

2746

Certes, grâce à l'aide de Dieu, ces sanctions et ces mesures de nos prédécesseurs n'ont pas peu contribué à protéger les Indiens, et les autres qui ont été mentionnés, de la cruauté des envahisseurs ou de la cupidité des marchands chrétiens, mais non au point que ce Saint-Siège puisse se réjouir du plein succès de ses efforts à ce sujet, puisque au contraire le trafic des Nègres continue toujours d'être pratiqué, même si pour une part il s'est réduit. C'est pourquoi, désireux d'éloigner cette infamie si grande de tous les territoires des

chrétiens, ... en vertu de l'autorité apostolique Nous avertissons tous les fidèles chrétiens, de toute condition, et Nous les conjurons instamment dans le Seigneur : que personne désormais n'ait l'audace de tourmenter injustement des Indiens, des Nègres et d'autres hommes de cette sorte, de les dépouiller de leurs biens ou de les réduire en esclavage, ou d'en aider ou d'en soutenir d'autres qui commettent de tels actes à leur égard, ou de pratiquer ce trafic inhumain par lequel des Nègres, qui ont été réduits en esclavage d'une manière ou d'une autre, comme s'ils n'étaient pas des hommes mais de purs et simples animaux, sont achetés et vendus sans aucune distinction en opposition aux commandements de la justice et de l'humanité, et condamnés à endurer les travaux parfois les plus durs...

Réponse de la Sacré Congrégation des indulgences, 28 juillet 1840.

L'efficacité de l'indulgence à un autel privilégié

2750

Question : Une indulgence liée à un autel privilégié doit-elle être entendue comme une indulgence plénière qui libère aussitôt l'âme de toutes les peines du purgatoire, ou seulement comme une indulgence qui est à appliquer selon la Bienveillance de la miséricorde divine?

Réponse : Si on considère l'intention de celui qui l'accorde et l'usage du pouvoir des clés, une indulgence liée à un autel privilégié doit être entendue comme une indulgence plénière qui libère aussitôt l'âme de toutes les peines du purgatoire ; mais si on considère l'effet de l'application, il faut la comprendre comme une indulgence dont la mesure correspond à la bienveillance de la miséricorde de Dieu et à l'acceptation par elle.

Thèses signées par Louis-Eugène Bautain à la demande de son évêque,

les 18 novembre 1835 et 8 septembre 1840

Thèse sur la foi et sur la raison contre le fidéisme

(thèses de 1840)

2751

1. Le raisonnement peut prouver avec certitude l'existence de Dieu et l'infinité de ses perfections. - La foi, don du ciel, suppose la révélation ; elle ne peut donc pas convenablement être alléguée vis-à-vis d'un athée en preuve de l'existence de Dieu [cf. 2812](#) .

2752

2. La divinité de la révélation mosaïque se prouve avec certitude par la tradition orale et écrite de la synagogue et du christianisme.

2753

3. La preuve tirée des miracles de Jésus Christ, sensible et frappante pour les témoins oculaires, n'a point perdu sa force avec son éclat vis-à-vis des générations subséquentes.

Nous trouvons cette preuve en toute certitude dans l'authenticité du Nouveau Testament, dans la tradition orale et écrite de tous les chrétiens. C'est par cette double tradition que nous devons la démontrer à l'incrédule qui la rejette ou à ceux qui, sans l'admettre encore, la désirent.

2754

4. On n'a point le droit d'attendre d'un incrédule qu'il admette la résurrection de notre divin Sauveur, avant de lui en avoir administré des preuves certaines ; et ces preuves sont déduites par le raisonnement.

2755

5. Sur ces questions diverses, la raison précède la foi et doit nous y conduire [cf. 2813](#) .

2756

6. Quelque faible et obscure que soit devenue la raison par le péché originel il lui reste assez de clarté et de force pour nous guider avec certitude à l'existence de Dieu, à la révélation faite aux Juifs de Moïse, et aux chrétiens par notre adorable Homme-Dieu.

Réponse de la Sacrée Pénitencerie, 8 juin 1842

L'usage onaniste du mariage

2758

Questions : 1) Des époux qui usent du mariage de telle sorte qu'ils empêchent une conception, commettent-ils un acte qui par lui-même est moralement mauvais ?

2759

2) Si l'acte doit être considéré comme moralement mauvais, des époux qui ne s'en accusent pas peuvent-ils être considérés comme se trouvant dans cette bonne foi qui excuse du péché grave ?

2760

3) Doit-on approuver la façon de faire des confesseurs qui, pour ne pas blesser les époux, ne les interrogent pas sur la manière dont ils usent des droits du mariage ? ...Réponse : Pour 1) Etant donné que tout le désordre de l'acte procède de la malice de l'homme qui, au lieu de consommer l'acte, se retire et se répand en dehors du vase, dès lors qu'après les admonestations qui conviennent la femme n'aboutit à rien et que l'homme s'obstine en menaçant de coups ou de mort, elle pourra, comme l'enseignement des docteurs éprouvés, le permettre simplement sans péché, et cela pour une raison grave qui l'excuse ; car l'amour par lequel elle est tenue de l'empêcher ne l'oblige pas s'il comprend un tel préjudice. ...Pour 2) et 3)... que le confesseur se remémore cet adage : les choses saintes doivent être traitées saintement ; et qu'il considère également les paroles de saint Alphonse de Liguori, homme docte et très expert en ces questions, qui dit dans la Praxis confessoriorum, (chap. I) Par. IV, n. 41 : "Pour ce qui est des péchés des époux concernant le devoir conjugal, le confesseur n'est pas tenu d'interroger dans le dialogue ordinaire, et cela ne convient pas, si ce n'est les épouses - et cela de la façon la plus réservée - pour savoir si elles l'ont accompli. Pour le reste, qu'il se taise, à moins d'être interrogé. De plus, qu'il n'omette pas de consulter d'autres auteurs éprouvés.

Réponse du Saint-Office 14 septembre 1842

La matière de l'onction des malades

2762

...Question : Un curé peut-il en cas de nécessité utiliser pour la validité du sacrement de l'extrême-onction de l'huile bénie par lui ? ...Réponse (confirmée par le souverain pontife) : Non, conformément à la version du décret (du Saint-Office) du 13 janvier 1611 (en présence de Paul V) :

2763

...Proposition : Le sacrement de l'extrême-onction peut être administré valablement avec de l'huile qui n'a pas été consacrée par une bénédiction épiscopale : ...Déclaration du Saint-Office : La proposition est téméraire et proche de l'erreur.

Thèses signées par Louis-Eugène Bautain à la demande de la Sacrée Congrégation des évêques et des religieux, le 26 avril 1844.

La possibilité de démontrer les présupposés naturels de la religion chrétienne et le rapport de celle-ci au

gouvernement civil.

2765

Nous promettons pour aujourd'hui et pour l'avenir :

1. de ne jamais enseigner que, avec les seules lumières de la droite raison, abstraction faite de la révélation divine, on ne puisse donner une véritable démonstration de l'existence de Dieu ;

2766

2. Qu'avec la raison seule on ne puisse démontrer la spiritualité et l'immortalité de l'âme, ou toute autre vérité purement naturelle, rationnelle ou morale ;

2767

3. qu'avec la raison seule on ne puisse avoir la science des principes ou de la métaphysique, ainsi que des vérités qui en dépendent, comme science tout à fait distincte de la théologie surnaturelle qui se fonde sur la révélation divine ;

2768

4. que la raison ne puisse acquérir une vraie et pleine certitude des motifs de crédibilité, c'est-à-dire de ces motifs qui rendent la Révélation divine évidemment croyable, tels que sont spécialement les miracles et les prophéties, et particulièrement la Résurrection de Jésus Christ ;

2769

5. que la relation chrétienne ne puisse s'adapter à toute forme légitime de gouvernement

politique, tout en restant la même religion chrétienne et catholique, complètement indifférente à toutes les formes du régime politique, ne favorisant pas l'une plus que l'autre, et n'en excluant aucune.

[Encyclique "Inter praecipuas machinationes", 8 mai 1844.](#)

[Traductions des Ecritures](#)

2771

Vous n'ignorez pas enfin quelle diligence et quelle sagesse sont requises pour traduire fidèlement dans notre langue les paroles du Seigneur, puisque aussi bien rien ne se produit plus facilement que ces erreurs très graves introduites dans les traductions multipliées par les sociétés bibliques, et qui proviennent de la sottise et de la tromperie de tant de traducteurs ; et ces erreurs, le grand nombre même et la diversité de ces traductions les occultent pendant longtemps au détriment de beaucoup. A ces sociétés elles-mêmes il importe peu ou pas du tout qu'en lisant ces bibles traduites en langue vulgaire les hommes tombent dans telles erreurs plutôt que dans d'autres, pourvu qu'ils s'accoutument peu à peu à revendiquer pour eux-mêmes un libre jugement concernant le sens des Ecritures, à mépriser les traditions divines gardées dans l'Eglise sur la base de la doctrine des Pères, et à rejeter le magistère de l'Eglise elle-même.

2772

Dans les règles rédigées par des pères choisis par le concile de Trente et approuvées par Pie IV [1854](#) ..., et qui ont été placées en tête de l'Index des livres prohibés, on lit l'ordonnance munie d'une sanction générale selon laquelle les bibles en langue vulgaire ne doivent être permises qu'à ceux pour lesquels on estime que les lire sera au bénéfice de l'accroissement de leur foi et de leur piété. A cette règle, renforcée peu après par une nouvelle sauvegarde en raison des tromperies persistantes des hérétiques, fut ajoutée enfin, en vertu de l'autorité de Benoît XIV, cette déclaration selon laquelle désormais on considérera comme permise la lecture de traductions en langue vulgaire qui ont été approuvées par le Siège apostolique, ou qui ont été éditées avec des annotations tirées des saints Pères ou d'hommes savants et catholiques.

[PIE IX : 16 juin](#)

[1846-7 février 1878](#)

[Encyclique "Qui Pluribus", 9 novembre 1846](#)

[L'erreur du rationalisme](#)

2775

...(Vous savez que les ennemis du nom chrétien enseignent) que les mystères très saints de notre religion sont des imaginations et des inventions des hommes, et que la doctrine de l'Eglise catholique s'oppose au bien et aux intérêts de la société humaine [voir 2940](#) , et qu'ils

ne craignent pas même de renier le Christ et Dieu. Et pour mieux tromper les peuples, et pour abuser ceux surtout qui sont imprudents et sans expérience, et pour les entraîner avec eux dans l'erreur ils prétendent qu'eux seuls connaissent les voies du bonheur et ils n'hésitent pas à s'arroger le titre de philosophes, comme si la philosophie, dont le propre est de rechercher la nature de la vérité, devait rejeter ce que Dieu lui-même, l'auteur suprême et très clément de toute la nature, a daigné manifester aux hommes dans sa bonté et sa miséricorde insignes, pour qu'ils obtiennent la vraie félicité et le salut.

2776

Par une argumentation déplacée et des plus fallacieuses, ils ne cessent d'en appeler à la force et à l'excellence de la raison humaine, de l'exalter contre la très sainte foi du Christ, et ils vont répétant avec une extrême audace que celle-ci s'oppose à la raison humaine [voir 2906](#) . On ne peut rien imaginer ni penser de plus fou, de plus impie, de plus contraire à la raison elle-même. Car, même si la foi est au-dessus de la raison, il ne peut jamais exister entre elles aucun dissentiment réel, aucune discorde, puisque toutes deux découlent d'une seule et même source de vérité immuable et éternelle, Dieu très bon et très grand, et qu'elles s'aident mutuellement, en sorte que la raison droite démontre, protège, défend la vérité de la foi, tandis que la foi libère la raison de toute erreur et, par la connaissance qu'elle a des choses divines, elle l'éclaire, la confirme et la parfait magnifiquement.

2777

C'est par une tromperie aussi grande, vénérables frères, que ces ennemis de la Révélation divine, qui décernent les plus hautes louanges au progrès humain, veulent, avec une audace vraiment téméraire et sacrilège, l'introduire dans la religion catholique, comme si la religion n'était pas l'oeuvre de Dieu, mais celle des hommes ou quelque trouvaille philosophique que des procédés humains puissent perfectionner [voir 2905](#) . ... Sur ces hommes qui délirent si misérablement, tombe avec beaucoup de justesse le reproche qu'à juste titre Tertullien faisait de son temps aux philosophes "qui ont présenté un christianisme stoïcien, platonicien, dialectique". Or comme notre très sainte religion n'est pas une invention de la raison humaine, mais une révélation faite très gracieusement par Dieu aux hommes, il est très facile à quiconque de comprendre qu'elle acquiert toute sa force de l'autorité de Dieu qui parle, et qu'elle ne peut jamais être déduite ou rendue plus parfaite par la raison humaine.

[Le vrai rapport entre la raison humaine et la foi](#)

2778

Pour ne pas se tromper ni errer dans une question aussi importante, la raison humaine doit s'enquérir diligemment sur le fait de la Révélation, pour savoir avec certitude que Dieu a parlé et pour lui rendre, comme l'enseigne très sagement l'Apôtre, "un hommage conforme à la raison" [Rm 12,1](#). Qui donc ignore ou peut ignorer qu'il faut avoir une confiance totale en Dieu quand il parle, et que rien n'est plus conforme à la raison elle-même que d'acquiescer à ce qu'elle aura reconnu comme révélé par Dieu, qui ne peut ni se tromper ni nous tromper ?

2779

(Motifs de crédibilité de la religion chrétienne) Combien nombreux, admirables, splendides sont les arguments qui doivent très nettement convaincre la raison que la religion chrétienne est divine, et que "le principe de nos dogmes s'enracine en haut, dans le Seigneur des cieux", que dès lors rien n'est plus certain que notre foi, rien n'est plus sûr ; rien n'est plus saint, rien ne repose sur des principes plus fermes.

Cette foi, maîtresse de vie, guide du salut, qui chasse les vices et qui, en mère féconde, fait naître et nourrit les vertus, a été confirmée par la naissance, la vie, la mort, la résurrection, la sagesse, les prodiges et les prophéties de celui qui en est l'auteur divin et qui l'a accomplie, Jésus Christ ; resplendissant partout de la lumière de la doctrine d'en haut,

enrichie des trésors de la richesse céleste, brillant au plus haut point d'un éclat remarquable par la prédication de tant de prophètes, par la splendeur de tant de miracles, par la constance de tant de martyrs, par la gloire de tant de saints, elle a publié les lois salutaires du Christ ; et acquérant chaque jour des forces plus grandes au sein des plus cruelles persécutions, elle a envahi l'univers entier, les terres et les mers, du levant au couchant, grâce au seul étendard de la croix ; ayant anéanti les mensonges des idoles, dissipé l'obscurité des erreurs, triomphé de toute espèce d'ennemis, elle a éclairé de la lumière de la connaissance divine tous les peuples, toutes les nations, toutes les races, si cruellement barbares qu'ils fussent, si divers dans leur tempérament, leurs moeurs, leurs lois, leurs institutions, et elle les a soumis au joug très doux du Christ en annonçant à tous la paix, en leur annonçant le bonheur [Is 52,7](#). Tous ces faits font si fortement resplendir l'éclat de la sagesse et de la puissance divines, que l'esprit et la pensée de chacun peuvent facilement comprendre que la foi chrétienne est l'oeuvre de Dieu.

2780

(Obligation de croire). C'est pourquoi la raison humaine, qui connaît clairement et nettement par ces preuves très lumineuses et très fermes que Dieu est l'auteur de la foi, ne peut progresser davantage, mais rejetant et repoussant toute espèce de difficulté ou de doute, elle doit lui rendre l'hommage de la foi, puisqu'elle a la certitude que c'est Dieu qui a transmis tout ce que la foi propose aux hommes de croire et de faire.

L'infailibilité du pape

2781

On voit par là dans quelle grande erreur se trouvent aussi ceux qui, abusant de la raison, et considérant les paroles de Dieu comme une oeuvre humaine, osent les expliquer à leur gré et les interpréter de façon téméraire, alors que Dieu lui-même a établi une autorité vivante pour enseigner et établir le sens vrai et légitime de sa révélation céleste, et pour dirimer par un jugement infailible toutes les controverses en matière de foi et de moeurs, afin que les fidèles ne soient pas entraînés dans les pièges de l'erreur par tout vent de doctrine tenant à la malice des hommes [Ep 4,14](#).

Or cette autorité vivante et infailible n'existe que dans l'Eglise qui a été édiflée par le Christ, le Seigneur, sur Pierre, tête de toute l'Eglise, son prince et son pasteur, dont il a promis que la foi ne défailira jamais, et qui a toujours ses pontifes légitimes qui tiennent leur origine de Pierre lui-même, qui sont établis sur sa chaire, et sont aussi les héritiers et les garants de sa doctrine, de son honneur et de son pouvoir.

Et parce que là où est Pierre, là est l'Eglise, et que Pierre parle par le pontife romain, vit toujours dans ses successeurs, exerce le jugement et présente la vérité de la foi à ceux qui cherchent, pour cette raison les paroles divines doivent être reçues dans le même sens qu'a tenu et que tient cette chaire romaine du très bienheureux Pierre qui, mère et maîtresse de toutes les Eglises [1616](#), a toujours gardé intègre et inviolée la foi reçue du Christ Seigneur, et l'a enseignée fidèlement en montrant à tous le chemin du salut et la doctrine de la vérité non corrompue.

Autres erreurs de ce temps

2782

Mais vous connaissez bien aussi, vénérables frères, d'autres erreurs monstrueuses et tromperies par lesquelles les fils de ce siècle s'efforcent de combattre avec violence la religion catholique et l'autorité de l'Eglise, ainsi que ses lois, et de fouler aux pieds les droits du pouvoir sacré aussi bien que du pouvoir civil.

2783

En font partie... ces sectes clandestines qui sont sorties des ténèbres pour la ruine et la dévastation aussi bien de la communauté sacrée que de la communauté publique, et qui ont été frappées d'anathème par les pontifes romains, nos prédécesseurs, dans leurs lettres apostoliques que nous confirmons avec la plénitude de notre autorité apostolique...

2784

C'est ce que veulent les très rusées sociétés bibliques qui, renouvelant l'artifice ancien des hérétiques, traduisent les livres des écrits divins dans toutes les langues vulgaires, contre les règles de la très sainte Eglise, les interprètent à l'aide d'explications souvent perverses, et ne cessent de les distribuer gratuitement, de les imposer à toute sorte de personnes, même aux moins cultivées, de sorte que rejetant la tradition divine, la doctrine des Pères et l'autorité de l'Eglise catholique, tous les interprètent selon leur jugement privé, en détournent leur sens, et tombent ainsi dans les plus grandes erreurs. Ces sociétés... Grégoire XVI... les a réprouvées, et Nous voulons de même qu'elles soient condamnées.

2785

En fait partie le système épouvantable, et même profondément contraire à la lumière naturelle de la raison et même, de l'indifférence de toute religion (indifférentisme), par lequel ces fourbes, après avoir supprimé toute distinction entre vertu et vice, vérité et erreur, honnêteté et turpitude, prétendent que les hommes peuvent obtenir le salut éternel dans le culte de n'importe quelle religion..., en fait partie la doctrine exécrationnelle, et même profondément contraire au droit naturel lui-même, de ce qu'ils appellent le communisme, qui, une fois admise, conduirait à renverser de fond en comble les droits, les biens, les propriétés de tous, ainsi que la société humaine elle-même.

Décret du Saint-Office, 21 mai 1851

Usage onaniste du mariage

2791

Question : Quelle note doit être donnée aux trois propositions suivantes :

1. Pour des raisons honnêtes il est permis aux époux d'user du mariage de la manière dont en a usé Onan [Gn 38,8](#) s.

2792

2. Il est probable que cet usage du mariage n'est pas prohibé par le droit naturel.

3. Il n'est jamais expédient d'interroger les époux des deux sexes à ce sujet, même si prudemment on peut craindre que les époux, soit l'homme, soit la femme, abusent du mariage.

Réponse : Pour 1. Scandaleuse, erronée, et contraire au droit naturel du mariage.

Pour 2. Scandaleuse, et déjà condamnée implicitement à une autre occasion par Innocent XI, proposition 49 [2149](#) . ...Pour 3. Telle qu'elle se présente, la proposition est fautive, trop relâchée, et dangereuse dans la pratique.

2795

Question 1) L'usage non accompli du mariage, qu'il s'effectue de façon onaniste ou de façon condomastique (c'est-à-dire en utilisant un instrument impie communément appelé "condom"), comme dans le présent cas, est-il licite ? ...2) Une femme qui en a connaissance peut-elle se livrer de façon passive à une union condomastique ? ...Réponse (décret du 6,

publié le 19 avril) : Pour 1) Non la chose est en effet intrinsèquement mauvaise. ...Pour 2) Non ; elle participerait en effet à une chose intrinsèquement illicite.

Bulle "Ineffabilis Deus", 8 décembre 1854

L'éminence de Marie en général

2800

Le Dieu ineffable... a élu depuis le commencement et avant les siècles pour son Fils unique, et lui a destiné une mère de laquelle, ayant pris chair, il naîtrait lors de la bienheureuse plénitude des temps, et il lui a manifesté un tel amour au-dessus de toutes les créatures qu'il mit en elle, d'une manière singulière, ses plus grandes complaisances. C'est pourquoi, puisant dans le trésor de sa divinité, il la combla bien plus que tous les esprits angéliques et que tous les saints, de l'abondance de toutes les grâces célestes, et avec une telle profusion que, toujours exempte de toute tache du péché, toute belle et parfaite, elle manifesta une telle plénitude d'innocence et de sainteté qu'on ne peut, au-dessous de Dieu, en concevoir de plus grande, et qu'excepté Dieu, personne ne peut la concevoir en pensée.

2801

Et certes il convenait bien qu'elle resplendît toujours de l'éclat de la sainteté la plus parfaite, et qu'entièrement préservée même de la tache du péché originel, elle remportât ainsi le triomphe le plus complet sur l'antique serpent ; elle, la mère si vénérable à qui Dieu le Père avait résolu de donner son Fils unique, engendré de son cœur, qui est égal à lui et qu'il aime comme lui-même, de telle manière que par nature il fût un même unique et commun Fils de Dieu et de la Vierge ; elle que le Fils de Dieu lui-même avait choisie pour en faire substantiellement sa mère, et dans le sein de laquelle l'Esprit Saint avait voulu et opéré que fût conçu et naquit celui dont il procède lui-même.

Le caractère homogène du développement du dogme

2802

En effet l'Eglise du Christ, gardienne et protectrice des dogmes dont elle a reçu le dépôt, n'y change jamais rien, n'en retranche jamais rien ; mais ce qui est ancien, qui a pris forme aux temps anciens et que la foi des Pères a semé, elle met tout son soin à le polir et à l'affiner de manière que ces anciens dogmes de la doctrine céleste reçoivent l'évidence, la lumière, la distinction, tout en gardant leur plénitude, leur intégrité, leur caractère propre, et qu'ils croissent seulement selon leur genre, c'est-à-dire dans la même doctrine, dans le même sens, dans la même pensée.

Définition de l'Immaculée Conception de Marie

2803

Pour l'honneur de la sainte et indivisible Trinité, pour la gloire et l'ornement de la Vierge Mère de Dieu, pour l'exaltation de la foi catholique et l'accroissement de la religion chrétienne, par l'autorité de notre Seigneur Jésus Christ, des bienheureux apôtres Pierre et Paul et la Nôtre, Nous déclarons, prononçons et définissons que la doctrine qui tient que la bienheureuse Vierge Marie a été, au premier instant de sa conception, par une grâce et une faveur singulière du Dieu tout-puissant, en vue des mérites de Jésus Christ, Sauveur du genre humain, préservée intacte de toute souillure du péché originel, est

une doctrine révélée de Dieu, et qu'ainsi elle doit être crue fermement et constamment par tous les fidèles.

2804

C'est pourquoi, s'il en était, ce qu'à Dieu ne plaise, qui eussent la présomption d'avoir des sentiments contraires à ce que nous venons de définir, qu'ils sachent très clairement qu'ils se condamnent eux-mêmes par leur propre jugement, qu'ils ont fait naufrage dans la foi et se sont séparés de l'unité de l'Eglise, et que, de plus, par le fait même, ils encourent les peines portées par le droit s'ils osent manifester par parole, par écrit ou par quelque signe extérieur, ce qu'ils pensent intérieurement.

1996 Denzinger 2724

Citations de
DS 2751-2757:

Magistère

Fides et Ratio:

52

Citations de
DS 2765-2769:

Magistère

Fides et Ratio:

52

Citations de
DS 2795:

Magistère

Vade-mecum pour les confesseurs:

147

Citations de
DS 2800-2804:

Magistère

Lumen Gentium:
[59](#)

Catéchisme:
[411](#) [491](#)

Catechismus:
[411](#) [491](#)

1996 Denzinger 2804

Décret de la Sacrée Congrégation de l'Index, 11 (15) juin 1855.

Thèses contre le traditionalisme de Bonnetty.

2811

1. " Même si la foi est au-dessus de la raison, il ne peut jamais exister entre elles aucun dissentiment réel, aucune discorde, puisque toutes deux découlent d'une seule et même source de vérité immuable et éternelle, Dieu très bon et très grand, et qu'elles s'aident mutuellement " [2776](#) ; voir [3019](#)).

2812

2. Le raisonnement peut prouver avec certitude l'existence de Dieu, la spiritualité de l'âme, la liberté humaine. La foi est postérieure à la Révélation, et elle ne peut donc pas être alléguée pour prouver l'existence de Dieu vis-à-vis d'un athée, ni pour prouver la spiritualité de l'âme raisonnable et sa liberté face aux partisans du naturalisme et du fatalisme (voir [2751](#) , [2754](#) .

2813

3. L'usage de la raison précède la foi et y conduit l'homme à l'aide de la Révélation et de la grâce [2755](#) .

2814

4. La méthode dont se sont servis saint Thomas, saint Bonaventure et d'autres scolastiques après eux, ne conduit pas au rationalisme, et elle n'a pas été la cause de ce que dans les écoles d'aujourd'hui la philosophie incline au naturalisme et au panthéisme. C'est pourquoi il n'est pas permis de reprocher à ces docteurs et à ces maîtres de faire usage de cette méthode, surtout avec l'approbation, au moins tacite, de l'Eglise.

Instruction du Saint-Office au vicaire apostolique du Siam, 4 Juillet 1855.

Privilège paulin

2817

Il est absolument défendu qu'une chrétienne épouse un païen ; mais si, après l'obtention de la dispense de disparité de culte par le Saint- Siège, il devait arriver qu'un tel mariage se réalise, on sait qu'il sera indissoluble quant au lien, et qu'il peut seulement être dissous parfois quant à la couche...C'est pourquoi une femme chrétienne ne pourra jamais contracter de secondes noces du vivant de cet homme non croyant, même s'il est concubinaire.

2818

Mais s'il s'agit de la femme païenne d'un païen concubinaire, et qu'elle se convertit, dans ce cas, une fois faite l'interpellation (comme plus haut), s'il refuse de se convertir ou de cohabiter sans injure à l'égard du Créateur, et donc de renoncer au concubinage (dans lequel il n'est certainement pas possible de vivre sans injure à l'égard du Créateur), elle pourra faire usage du privilège concédé en faveur de la foi.

2819

D'une façon générale, si la conversion du conjoint a précédé le mariage avec un non-croyant, conclu après dispense apostolique, il n'est absolument pas possible de bénéficier du privilège concédé en faveur de la foi ; mais si le mariage a précédé la conversion, alors la partie qui s'est convertie peut faire usage de ce privilège, toutes choses étant sauves, ainsi qu'il a été dit.

2820

Pour ce qui est des empêchements dirimants, il faut considérer également que l'ignorance invincible ou la bonne foi ne suffisent pas pour qu'un mariage soit contracté de façon valide. Même si parfois (mais cela doit rarement être considéré comme étant le cas dans la pratique) cette ignorance et cette bonne foi peuvent excuser du péché, jamais cependant elles ne peuvent rendre valide un mariage qui a été conclu malgré un empêchement dirimant.

Encyclique du Saint-Office aux évêques, 4 août 1856.

Abus du magnétisme

2823

Quelques réponses ont déjà été données par le Saint-Siège à ce sujet à propos de cas particuliers, et dans lesquelles ont été réprochées comme illicites des expériences qui visent un but qui n'est pas naturel, ni honnête, et auquel on ne parvient pas par des moyens qui conviennent ; c'est pourquoi il a été décrété dans des cas semblables, le mercredi 21 avril 1841: "L'usage du magnétisme, tel qu'il est présenté, n'est pas licite." De même la Sacrée Congrégation a décidé de prohiber certains livres qui répandent obstinément des erreurs de cette sorte.

2824

Mais étant donné qu'au-delà des cas particuliers il devait être traité de l'usage du magnétisme en général, le mercredi 28 juillet 1847, il a été établi ce qui suit, pour servir de règle "Toute erreur, tout sortilège, toute invocation du démon, explicite ou implicite, étant écartés, l'usage du magnétisme, à savoir le simple acte d'utiliser des moyens physiques licites par ailleurs, n'est pas moralement interdit, dès lors qu'il ne tend pas à une fin illicite ou dévoyée d'une façon quelconque. Mais l'application de principes et de moyens purement physiques à des choses et à des effets réellement surnaturels, pour qu'ils soient expliqués physiquement, n'est rien d'autre qu'une tromperie absolument illicite et hérétique."

2825

Bien que par ce décret général le caractère licite ou illicite de l'usage ou de l'abus du magnétisme ait été suffisamment expliqué, la malice des hommes s'est tellement accrue que, négligeant la recherche licite du savoir, ils préfèrent s'attacher à des choses étranges au grand dommage de leurs âmes et au détriment de la société civile, et qu'ils se vantent d'avoir acquis un principe de magie ou de divination. C'est ainsi que des femmes de peu, emportées par des gesticulations qui ne sont pas toujours décentes, se répandent en affirmant que, grâce aux prestiges du somnambulisme et de ce qu'elles appellent la voyance, elles voient ce qui est invisible, et dans leur entreprise téméraire elles ont l'audace de s'engager dans des propos concernant la religion elle-même, d'évoquer les âmes des défunts, de recevoir des réponses, de révéler des choses ignorées ou lointaines, et de se livrer à d'autres pratiques superstitieuses de cette sorte, de manière à s'assurer pour elles-mêmes et pour leurs maîtres un grand bénéfice par des divinations sûres. Mais quels que soient l'art ou l'illusion mis en oeuvre en tout cela : dès lors que les moyens physiques sont ordonnés à des effets qui ne sont pas naturels, on est en présence d'une tromperie absolument illicite et hérétique, et d'un

scandale qui porte atteinte aux bonnes moeurs.

Bref "Eximiam tuam" à l'archevêque de Cologne, 15 juin 1857.

Erreurs de Anton Günther

2828

Surtout en effet Nous constatons non sans douleur que prédomine dans ces oeuvres le système erroné et très pernicieux du rationalisme, souvent condamné par le Siège apostolique ; et de même nous constatons que dans ces mêmes livres et parmi d'autres choses on peut en lire d'assez nombreuses qui ne s'écartent pas peu de la foi catholique et d'une explication juste de la substance divine en trois personnes distinctes et éternelles. De même nous avons appris que n'est pas meilleur ni plus exact ce qui est dit du mystère du Verbe incarné, et de l'unité de la personne divine du Verbe en deux natures, divine et humaine.

Nous constatons que dans ces mêmes livres il est porté atteinte à la conception et à la doctrine catholique concernant l'homme, lequel est constitué d'un corps et d'une âme de telle sorte que l'âme, c'est-à-dire l'âme rationnelle, est par elle-même la forme vraie et immédiate du corps.

Et nous n'ignorons pas qu'il y a dans ces livres des enseignements et des affirmations qui contredisent totalement la doctrine catholique concernant la liberté souveraine de Dieu, hors de toute nécessité, dans la création des choses.

2829

Il faut également réprover et condamner fortement le fait que dans les livres de Günther la raison humaine et la philosophie qui, dans les choses de la religion, ne doivent pas dominer mais rester totalement servantes, se voient attribuer de façon téméraire le droit d'un magistère, et que pour cette raison se trouve perturbé ce qui doit demeurer très ferme, aussi bien pour ce qui est de la distinction entre science et foi, que pour ce qui est du caractère constamment immuable de la foi, laquelle est toujours une et demeure la même, tandis que la philosophie et les disciplines humaines ne demeurent pas toujours identiques à elles-mêmes et ne sont pas non plus exemptes d'une grande variété d'erreurs.

2830

A cela s'ajoute que les saints Pères ne sont pas considérés avec la révérence que prescrivent les canons des conciles et que méritent ces lumières très brillantes de l'Eglise, et qu'il n'est pas fait abstention non plus de ces sarcasmes contre les écoles catholiques que notre prédécesseur Pie VI, de vénérable mémoire, a solennellement condamnés [2679](#) .

2831

Nous ne passerons pas non plus sous silence le fait que dans les livres de Günther la saine façon de parler est blessée au plus haut point, comme s'il était permis d'oublier les paroles de l'apôtre Paul [2Tm 1,13](#) ou celles par lesquelles Augustin nous avertit avec beaucoup de fermeté : "Mais à nous il convient de parler selon une règle précise, de peur qu'une trop grande liberté dans les mots n'engendre une opinion impie sur les choses qu'ils désignent."

Lettre apostolique "Dolore haud mediocri" à l'évêque de

Breslau, 30 avril 1860.

L'âme rationnelle comme principe de vie de l'homme

2833

On a incriminé... le fait que Baltzer..., après avoir ramené toute la controverse à la question de savoir si le corps possède un principe de vie qui lui est propre, distinct en lui-même de l'âme rationnelle, s'est élevé à une telle témérité qu'il a qualifié d'hérétique la position opposée, et qu'il a expliqué par de nombreux propos qu'elle devait être considérée comme telle.

Cela nous ne pouvons que le désapprouver avec force, lorsque nous considérons que la conception selon laquelle il y a en l'homme un unique principe de vie, à savoir l'âme rationnelle, par laquelle le corps aussi reçoit et son mouvement et toute sa vie et ses sensations, est très commune dans l'Eglise de Dieu, et que la plupart des docteurs - et surtout les plus approuvés - la considèrent comme à ce point liée au dogme de l'Eglise, qu'elle en est l'interprétation légitime et la seule vraie, et que par conséquent elle ne peut être niée sans erreur dans la foi.

Instruction du Saint-Office au vicaire apostolique de Tche-

Kiang, 1er (3) août

Réception régulière du baptême

2835

Exposé : (Un missionnaire, qui veut tenir compte aussi bien du respect dû au sacrement que du salut éternel du malade déjà proche de la mort, confère) le baptême avec cette condition : "Si tu es vraiment disposé", par quoi il a l'intention de ne pas baptiser si les bonnes dispositions n'existent pas.

Question : Une telle manière de conférer le baptême est-elle

licite ou non?

2836

Réponse : C'est une chose entendue que trois dispositions sont requises chez l'adulte pour la réception régulière du baptême, à savoir la foi, le repentir et l'intention de le recevoir. Est certainement nécessaire la foi, dans laquelle l'adulte doit être instruit de façon suffisante, à la mesure de l'intelligence qui est la sienne, au sujet des mystères de la religion chrétienne, et par laquelle il doit les croire fermement ; est nécessaire également le repentir, par lequel il doit éprouver de la douleur pour ses péchés et susciter en outre la contrition et l'attrition ; et troisièmement est requise de façon nécessaire l'intention ou la volonté de recevoir ce sacrement, et si elle fait défaut, le caractère baptismal n'est pas imprimé à l'adulte.

2837

Or la foi et le repentir sont requis chez l'adulte pour qu'il reçoive le sacrement de façon licite, et qu'il obtienne le fruit du sacrement ; l'intention cependant est nécessaire pour qu'il

l'obtienne de façon valide, de sorte que celui qui est baptisé adulte sans la foi et le repentir, l'est de façon illicite certes, mais valide, et qu'en revanche celui qui est baptisé sans la volonté de recevoir le sacrement n'est baptisé ni licitement ni validement.

2838

Cela étant présupposé, il sera facile de reconnaître que dans le présent cas, le missionnaire n'a pas agi de façon juste lorsque, administrant le baptême à un adulte moribond, il a donné même valeur aux dispositions requises pour administrer le baptême de façon licite, et à celles qui sont requises de façon nécessaire pour le recevoir de façon valide. En effet, s'il y a doute sur le point de savoir si l'adulte proche de la mort est suffisamment instruit au sujet des mystères de la foi et s'il y croit de façon suffisante, et sur le point de savoir si lui-même veut réellement recevoir le baptême, et dès lors qu'après un examen diligent il demeure encore un doute au sujet de cette intention, le baptême doit être conféré avec cette condition : dans la mesure où il est capable d'être baptisé.

2839

Par ailleurs, le missionnaire n'a pas agi de façon juste lorsqu'en baptisant sous condition il a eu l'intention de ne pas baptiser si les bonnes dispositions n'étaient pas données chez celui qui reçoit le baptême, car en l'espèce le missionnaire doit seulement avoir l'intention de baptiser pour autant que celui qui reçoit le baptême est capable d'être baptisé, c'est-à-dire veut le recevoir de façon sincère.

Décret du Saint-Office, 18 septembre 1861

Erreurs des ontologistes.

Question : Les propositions suivantes peuvent-elles être enseignées de façon sûre.

2841

1. Une connaissance immédiate de Dieu, au moins habituelle, est essentielle à l'intelligence humaine, de sorte qu'elle ne peut rien connaître sans elle : elle est en effet la lumière de l'intellect elle-même.

2842

2. Cet être que nous connaissons en toutes choses et sans lequel nous ne connaissons rien, est l'être divin.

2843

3. Les universaux, considérés dans leur réalité objective, ne se distinguent pas réellement de Dieu.

2844

4. La connaissance innée de Dieu comme être pur et simple inclut toute autre connaissance de manière éminente ; de sorte que, par elle, nous connaissons implicitement tout être sous quelque aspect qu'il soit connaissable.

2845

5. Toutes les autres idées ne sont rien d'autre que les modifications de l'idée par laquelle Dieu est connu comme être pur et simple.

2846

6. Les réalités créées sont en Dieu comme la partie dans le tout, non pas certes dans le tout

formel, mais dans le tout infini, parfaitement simple, qui pose hors de lui-même ses parties sans division ni diminution de lui-même.

2847

7. La création peut être expliquée ainsi : Dieu produit la créature par cet acte spécial par lequel il se comprend et se veut distinct d'une créature déterminée, par exemple l'homme. Censure du Saint-Office : Non.

Lettre "Gravissimas inter" à l'archevêque de Munich-Freising,

11 décembre 1862.

Erreurs de Jakob Frohschammer concernant la liberté de la science

2850

(La Sacrée Congrégation de l'Index a jugé que l'auteur) s'écarte de la vérité catholique. Et cela d'une double manière surtout, d'abord parce que l'auteur attribue à la raison humaine des forces qui n'appartiennent aucunement à la raison ; ensuite parce qu'il accorde à cette même raison une liberté de juger de tout, et de toujours tout oser qui est telle que les droits, les devoirs et l'autorité de l'Eglise elle-même disparaissent totalement.

2851

L'auteur en effet enseigne d'abord que la philosophie, si on en a une notion exacte, peut non seulement connaître et comprendre les dogmes chrétiens que la raison naturelle a en commun avec la foi (à savoir comme objet commun de connaissance), mais aussi ceux qui sont principalement et proprement constitutifs de la religion et de la foi chrétiennes, à savoir la fin surnaturelle de l'homme elle-même et tout ce qui la concerne, et aussi que le très saint mystère de l'Incarnation du Seigneur, sont du domaine de la raison et de la philosophie, et que la raison, une fois donné l'objet, peut les atteindre en connaissance de cause par ses propres principes.

Même si l'auteur introduit une distinction entre ces dogmes et les premiers, et si c'est avec un moindre droit que ces derniers se voient attribués à la raison, il enseigne néanmoins très clairement et de façon ouverte qu'ils font partie eux aussi des données qui constituent l'objet propre de la science et de la philosophie.

2852

On peut et l'on doit, dès lors, conclure de l'opinion de l'auteur que, dans les mystères même les plus cachés de la sagesse et de la bonté de Dieu, même dans ceux de sa libre volonté - du moment que l'objet de la Révélation est donné - la raison peut par elle-même arriver à la science et à la certitude, et cela non pas à partir du principe de l'autorité divine, mais à partir de ses principes et de ses capacités naturelles. A quel point cette doctrine de l'auteur est fautive et erronée, tout un chacun... le voit aussitôt...

2853

Si ces partisans de la philosophie défendaient les vrais principes et les vrais droits de la raison et de la philosophie et eux seuls, ils devraient recevoir des louanges méritées. Car la vraie et saine philosophie occupe une place très remarquable, puisque sa tâche est de chercher soigneusement la vérité, de former justement et sérieusement la raison humaine, obscurcie sans doute mais nullement éteinte par la faute du premier homme, et de l'éclairer ;

de saisir son objet de connaissance et un grand nombre de vérités, de bien les comprendre, de les approfondir, et de démontrer nombre d'entre elles, comme l'existence, la nature, les attributs de Dieu, que la foi aussi propose à croire, par des arguments tirés des principes, de les justifier, de les défendre, et, de cette manière, d'ouvrir la voie pour qu'on tienne plus exactement ces dogmes par la foi, et même pour que les dogmes les plus cachés, que la foi est seule d'abord à connaître, soient, d'une certaine manière, compris par la raison. Voilà ce que doit faire et ce à quoi doit s'occuper la science austère mais très belle de la vraie philosophie...

2854

Mais dans cette affaire des plus importantes nous ne pouvons jamais tolérer que tout soit mêlé inconsidérément, ni que la raison envahisse et trouble les réalités qui sont du domaine de la foi, alors qu'il y a des frontières très certaines et parfaitement connues de tous, au-delà desquelles la raison jamais n'a pu ni ne peut s'avancer de son propre droit. Relève notamment et clairement de ces dogmes ce qui concerne l'élévation surnaturelle de l'homme et ses rapports surnaturels avec Dieu, ainsi que ce qui est révélé à cette fin. Et comme ces dogmes dépassent la nature, il en résulte qu'ils ne peuvent être atteints ni par la raison naturelle, ni par les principes naturels. Jamais la raison ne peut être rendue capable de traiter de ces dogmes en connaissance de cause.

Mais si certains osent l'affirmer témérairement, qu'ils sachent qu'ils se séparent non pas de l'opinion de quelques docteurs, mais de la doctrine commune de l'Eglise qui n'a jamais changé.

2855

Il est établi en effet à partir des divines Ecritures et de la tradition des saints Pères que l'existence de Dieu et bien d'autres vérités peuvent certes être connues par la lumière de la raison naturelle [Rm 1](#), y compris par ceux qui n'ont pas encore reçu la foi, mais que les dogmes plus cachés, Dieu seul les a révélés, puisqu'il voulait faire connaître le mystère qui était caché depuis des siècles et des générations [Col 1,26](#)...

2856

... En transmettant la doctrine de l'Eglise, les saints Pères avaient le souci constant de distinguer la connaissance des réalités divines qui est commune à tous en vertu de l'intelligence naturelle, de la connaissance de ces choses qui est reçue par la foi moyennant le Saint-Esprit, et constamment ils ont enseigné que par elle nous sont révélés dans le Christ ces mystères qui dépassent non seulement la philosophie humaine mais également la connaissance naturelle des anges, et qui, même s'ils sont connus par la Révélation divine et reçus par la foi en elle, n'en demeurent pas moins recouverts du voile sacré de la foi et d'une ténèbre obscure aussi longtemps que dans cette vie mortelle nous cheminons loin du Seigneur.

2857

Tout cela fait apparaître le caractère totalement étranger à la doctrine de l'Eglise catholique de cette opinion par laquelle le même Frohschammer n'hésite pas à affirmer que tous les dogmes de la religion chrétienne sont immédiatement objet d'un savoir naturel ou de la philosophie, et que, dès lors que ces dogmes sont proposés à la raison comme son objet, la raison humaine simplement experte en histoire est à même, de par ses capacités naturelles et son principe, de parvenir à la connaissance véritable de tous les dogmes, y compris de ceux qui sont plus cachés [2909](#)

2858

Mais dans les écrits de cet auteur qui ont été mentionnés prédomine une autre conception encore, qui est entièrement contraire à la doctrine et au sens de l'Eglise Catholique. Il attribue en effet à la philosophie une liberté qui ne doit pas être considérée comme une

liberté de la science, mais comme une licence qui est à réprover entièrement et qui ne peut pas être tolérée. Faisant en effet une distinction entre philosophe et philosophie, il donne au philosophe le droit et lui fait le devoir de se soumettre à une autorité que lui-même a reconnue pour vraie, mais il dénie l'un et l'autre à la philosophie en ce sens qu'il affirme, sans tenir compte de la doctrine révélée, que celle-ci ne peut ni ne doit jamais se soumettre à une autorité.

2859

Cela serait tolérable et peut-être admissible si cela était dit seulement du droit qu'a la philosophie de faire usage de ses principes et de ses méthodes ainsi que de ses conclusions, comme le font également les autres sciences, et si sa liberté consistait à user de son droit en ce sens qu'elle n'admettrait rien en elle qui n'aurait pas été acquis par elle-même selon ses propres conditions ou qui lui serait étranger.

Mais cette juste liberté de la philosophie doit reconnaître et éprouver ses limites. Car ce n'est pas au philosophe seulement, mais également à la philosophie, qu'il ne sera jamais permis soit de dire quelque chose qui est contraire à ce qu'enseignent la Révélation divine et l'Église, soit d'en mettre quelque chose en doute parce qu'elle ne le comprend pas, soit de ne pas accepter un jugement que l'autorité de l'Église a décidé de porter sur une conclusion de la philosophie.

2860

A cela s'ajoute encore que le même auteur défend la liberté de la philosophie, ou plutôt sa liberté sans limite, de façon si vive et si téméraire qu'il ne craint pas d'affirmer que l'Église ne doit pas seulement ne jamais blâmer la philosophie, mais qu'elle doit même tolérer les erreurs de la Philosophie et lui laisser le soin de se corriger elle-même [2911](#) , d'où il résulte que les philosophes ont nécessairement part à cette liberté, et que par là ils sont eux-mêmes dégagés de toute loi. ...

2861

C'est pourquoi, en raison du pouvoir qui lui a été donné par son divin fondateur, l'Église n'a pas seulement le droit, mais surtout le devoir de ne pas tolérer et au contraire de proscrire les erreurs dès lors que l'intégrité de la foi et le salut des âmes le demandent, et à tout philosophe qui veut être un fils de l'Église, et aussi à la philosophie, incombe le devoir de ne jamais rien dire contre ce qu'enseigne l'Église, et de rétracter ce au sujet de quoi ils auront fait l'objet d'une monition.

La conception en revanche qui enseigne le contraire, nous affirmons et déclarons qu'elle est totalement erronée, et qu'elle fait injure au plus haut point à la foi elle-même, à l'Église et à son autorité.

[Encyclique "Quanto conficiamur moerore" aux évêques d'Italie,](#)

[10 août 1863](#)

[L 'indifférentisme](#)

2865

A nouveau nous devons mentionner et blâmer la très grave erreur dans laquelle malheureusement se trouvent certains catholiques qui pensent que des hommes vivant dans l'erreur et loin de la vraie foi et de l'unité catholique peuvent parvenir à la vie éternelle [2917](#) .

Or cela est contraire au plus haut point à la doctrine catholique.

2866

Nous savons, ainsi que vous, que ceux qui souffrent d'une ignorance invincible concernant notre très sainte religion, en observant avec soin la loi naturelle et ses préceptes, gravés par Dieu dans le coeur de tous, et qui sont disposés à obéir à Dieu et mènent ainsi une vie honnête et droite, peuvent, avec l'aide de la lumière et de la grâce divines, acquérir la vie éternelle ; car Dieu, qui voit parfaitement, scrute et connaît les esprits, les âmes, les pensées et les qualités de tous, dans sa très grande bonté et sa patience, ne permet pas que quelqu'un soit puni des supplices éternels sans être coupable de quelque faute volontaire.

2867

Mais nous connaissons parfaitement aussi le dogme catholique, à savoir qu'en dehors de l'Eglise catholique personne ne peut être sauvé, et que ceux qui sont rebelles à l'autorité de cette même Eglise et à ses définitions, et qui sont opiniâtrement séparés de l'unité de cette Eglise et du pontife romain, le successeur de Pierre, à qui a été confié le gouvernement et la garde de la vigne, ne peuvent pas obtenir le salut éternel.

Lettre "Tuas libenter" à l'archevêque de Munich-Freising, 21

décembre 1863

Soumission au magistère de l'Eglise

2875

Nous avons appris... que certains des catholiques qui s'adonnent à l'étude des plus hautes sciences, trop confiants dans les forces de l'esprit humain, n'ont pas craint qu'en affirmant une liberté fallacieuse et aucunement authentique de la science, les dangers d'erreurs les entraînent au-delà des limites que ne permet pas de franchir l'obéissance due au magistère de l'Eglise, établi pour garder l'intégralité de la totalité de la vérité révélée. Il en est résulté que des catholiques ainsi malheureusement trompés, se trouvent souvent d'accord aussi avec ceux qui déclament et déblatèrent contre les décrets de ce Siège apostolique et de nos congrégations, en affirmant qu'ils font obstacle au libre progrès de la science [2912](#), et s'exposent au danger de rompre ces liens de l'obéissance par lesquels, de par la volonté de Dieu, il sont liés à ce même Siège apostolique qui a été institué par Dieu lui-même maître et protecteur de la vérité.

2876

Nous n'ignorons pas non plus qu'en Allemagne une opinion fautive s'est développée contre l'école ancienne et contre la doctrine de ces éminents docteurs [2912](#) que l'Eglise universelle vénère en raison de leur sagesse admirable et de la sainteté de leur vie. Par cette fautive opinion l'autorité de l'Eglise elle-même est mise en doute, puisque l'Eglise elle-même, non seulement a permis, pendant des siècles, que la science théologique soit cultivée selon la méthode de ces docteurs et selon les principes consacrés par le consensus reconnu de toutes les écoles catholiques, mais a en outre très souvent accordé les plus grands éloges à leur doctrine théologique et l'a fortement recommandée comme le rempart le plus fort de la foi et comme une arme redoutable face à ses ennemis. ...

2877

Puisque cependant tous les hommes de ce congrès... ont affirmé que le progrès des sciences et le bon succès dans l'effort pour éviter et réfuter les erreurs de notre triste temps

dépendent totalement de l'adhésion intérieure aux vérités révélées qu'enseigne l'Eglise catholique, ils ont eux-mêmes reconnu et professé cette vérité que les vrais catholiques, qui se sont adonnés à l'élaboration et au développement des sciences, ont toujours tenue et transmise. Et c'est en s'appuyant sur cette vérité que ces hommes savants et vraiment catholiques ont pu élaborer ces sciences de façon sûre, les expliquer et les rendre utiles et certaines.

Cela ne peut être obtenu cependant si la lumière de la raison humaine, circonscrite par des limites, même lorsqu'elle explore les vérités qu'elle peut atteindre par ses propres forces et ses facultés, ne vénère pas au plus haut point, comme il convient, la lumière infaillible et incréée de l'intelligence divine qui brille partout de façon admirable dans la révélation divine. En effet, bien que ces disciplines naturelles s'appuient sur leurs principes propres reconnus par la raison, les catholiques qui les cultivent n'en doivent pas moins avoir devant les yeux la Révélation divine comme une étoile qui les conduit, pour que éclairés par elle ils se gardent des écueils et des erreurs lorsque, dans leurs recherches et leurs réflexions, ils perçoivent qu'ils peuvent être conduits, comme cela arrive très souvent, à affirmer ce qui contredit plus ou moins la vérité infaillible des choses qui ont été révélées par Dieu.

2878

C'est pourquoi nous ne voulons pas douter que les hommes de ce congrès, puisqu'ils reconnaissent et professent cette vérité, aient voulu, à ce même moment, rejeter et réprouver cette façon récente et faussée de faire de la philosophie qui, même si elle admet la Révélation divine comme un fait historique, subordonne néanmoins les vérités ineffables proposées par la Révélation divine elle-même aux investigations de la raison humaine, comme si ces vérités étaient soumises à la raison, ou si la raison, avec ses propres forces et principes, pouvait parvenir à la connaissance et à la compréhension de toutes les vérités de notre foi très sainte, lesquelles sont à ce point au-dessus de la raison que celle-ci ne peut jamais être rendue capable de les comprendre ou de le démontrer par ses propres principes naturels [2909](#) .

2879

Nous voulons Nous persuader qu'ils n'ont pas voulu que l'obligation à laquelle sont totalement soumis les maîtres et écrivains catholiques soit uniquement restreinte aux sujets que le jugement infaillible de l'Eglise propose à tous de croire comme des dogmes de foi [2922](#) . Notre conviction est aussi qu'ils n'ont pas voulu déclarer que cette adhésion parfaite aux vérités révélées, dont ils ont reconnu l'absolue nécessité pour arriver au véritable progrès des sciences et pour réfuter les erreurs, puisse être obtenue en se contentant d'accorder foi et respect à tous les dogmes expressément définis par l'Eglise. Car, même s'il s'agissait de cette mission qui doit se manifester par l'acte de foi divine. Elle ne saurait être limitée à ce qui a été défini par les décrets exprès des conciles oecuméniques ou des pontifes romains de ce Siège apostolique, mais elle doit aussi s'étendre à ce que le magistère ordinaire de toute l'Eglise répandue dans l'univers transmet comme divinement révélé et, par conséquent, qui est retenu d'un consensus unanime et universel par les théologiens catholiques, comme appartenant à la foi.

2880

Mais quand il s'agit de cette soumission qui oblige en conscience tous les catholiques qui s'adonnent aux sciences de l'esprit, pour rendre de nouveaux services à l'Eglise par leurs écrits, les membres de ce congrès doivent reconnaître qu'il est absolument insuffisant pour des savants catholiques de recevoir et de révéler les dogmes de l'Eglise dont nous avons parlé, mais qu'il est aussi nécessaire de se soumettre aux décisions touchant la doctrine qui sont édictées par les congrégations pontificales, ainsi qu'aux points de doctrine que le consensus commun et constant des catholiques tient pour des vérités théologiques et des conclusions si certaines que les opinions qui leur sont contraires, même si elles ne peuvent être dites hérétiques, méritent cependant quelque censure théologique.

Lettre du Saint-Office aux évêques d'Angleterre, 16 septembre 1864.

L'unicité de l'Eglise

2885

(L'Association pour la promotion de la réunification du christianisme érigée à Londres en 1857) professe expressément que trois communautés chrétiennes, la catholique romaine, la gréco-schismatique et l'anglicane, bien que séparées et divisées entre elles, revendiquent avec le même droit pour elles-mêmes le nom de catholique. Son accès est donc ouvert à tous, en quelque lieu qu'ils habitent, aussi bien catholiques, que gréco-schismatiques ou anglicans, à cette condition cependant qu'il ne sera permis à personne de soutenir une question au sujet des divers chapitres de doctrine qui les divisent, et qu'il soit libre à chacun de se conformer en toute tranquillité d'esprit aux principes de sa propre confession religieuse. Elle demande cependant à tous ses membres de réciter des prières et aux prêtres de célébrer des sacrifices selon son intention : à savoir pour que les trois communions chrétiennes qui, comme il est suggéré, constituent toutes ensemble l'Eglise catholique, se réunissent enfin pour former un unique corps. ...

2886

Le fondement sur lequel s'appuie cette association est tel qu'il renverse de fond en comble la constitution divine de l'Eglise. Elle suppose en effet essentiellement que la véritable Eglise de Jésus Christ est composée pour une part de l'Eglise romaine, répandue et étendue dans le monde entier, pour une part du schisme de Photius et de l'hérésie anglicane, pour lesquels, tout comme pour l'Eglise romaine, il y a "un seul Seigneur, une seule foi, un seul baptême" [Ep 4,5](#)....

2887

Rien, certes, ne doit tenir plus à coeur au catholique que de voir la suppression radicale des schismes et des discordes entre chrétiens, et chez tous les chrétiens le "souci de garder l'unité de l'Esprit dans le lien de la paix" [Ep 4,3](#)... Mais que des fidèles et des ecclésiastiques prient pour l'unité chrétienne sous la conduite des hérétiques et, qui pis est, dans une intention profondément souillée et infectée par l'hérésie, ne peut être nullement toléré.

2888

La véritable Eglise du Christ est constituée par l'autorité divine et reconnue par quatre notes, auxquelles, dans le Symbole, nous affirmons qu'il faut croire. Chacune de ces notes est si intimement unie aux autres qu'elle ne peut en être séparée. D'où il résulte que l'Eglise qui est vraiment catholique et dite telle doit en même temps manifester les prérogatives de l'unité, de la sainteté et de la succession apostolique.

L'Eglise catholique est donc une, d'une unité remarquable et parfaite sur toute la terre et parmi toutes les nations, de cette unité dont le principe, la racine et l'origine indéfectible sont Pierre, chez des apôtres, l'autorité souveraine de ses successeurs dans la Chaire de Rome et son "origine supérieure". Il n'est pas d'autre Eglise catholique que celle qui, bâtie sur Pierre seul, en un corps joint et assemblé [Ep 4,16](#), se dresse dans l'unité de la foi et de la charité.

1996 Denzinger 2804

Citations de
DS 2811-2814:

Magistère

Fides et Ratio:

52

Citations de
DS 2823-2825:

Magistère

Lumen Gentium:
49

Citations de
DS 2828-2831:

Magistère

Fides et Ratio:

52

Citations de
DS 2841-2847:

Magistère

Fides et Ratio:

52

Citations de
DS 2850-2861:

Magistère

Fides et Ratio:

52

Citations de
DS 2875-2880:

Magistère

Lumen Gentium:
25

**Citations de
DS 2885-2888:**

Magistère

Catéchisme:
[811](#)

Catechismus:
[811](#)

1996 Denzinger 2888

Encyclique "Quanta cura", 8 décembre 1864.

Naturalisme et socialisme

2890

Car lorsque la religion est bannie de la société civile, et que la doctrine et l'autorité de la Révélation divine sont rejetées, c'est aussi la vraie notion de la justice et du droit humain qui s'obscurcit et se perd, et la vraie justice et le droit légitime se trouvent remplacés par la force brute ; et on voit alors clairement pourquoi certains, ne tenant aucun compte des principes les plus assurés de la saine raison, osent dire hautement que "la volonté du peuple, manifestée par ce qu'ils appellent l'opinion publique ou d'une autre manière, constitue la loi suprême, indépendante de tout droit divin et humain et que, dans l'ordre politique, les faits accomplis, par cela même qu'ils sont accomplis, ont valeur de droit".

Mais qui ne voit et ne sent clairement qu'une société humaine soustraite aux liens de la religion et de la vraie justice ne pourra pas se proposer d'autre but que celui d'acquérir et d'amasser des richesses et de ne suivre d'autre loi dans ses actions que le désir sans frein du coeur, de servir ses propres passions et ses avantages ...

2891

Non contents de bannir la religion de la société publique, ils veulent également exclure cette même religion des familles privées. Enseignant et professant l'erreur très funeste du communisme et du socialisme, ils affirment en effet que "la société domestique ou la famille emprunte toute sa raison d'être uniquement au droit civil, et qu'en conséquence c'est de la loi civile que découlent et dépendent tous les droits des parents sur les enfants, et tout d'abord celui de les instruire et de les éduquer".

2892

Par ces conceptions et ces machinations impies, ces hommes pleins de tromperie visent surtout à soustraire complètement à la salutaire doctrine et à l'influence de l'Eglise l'instruction et l'éducation de la jeunesse.

L'indépendance de l'autorité de l'Eglise par rapport à

l'autorité civile.

2893

D'autres, qui renouvellent les inventions fausses et tant de fois condamnées des novateurs, ont l'insigne impudence de soumettre l'autorité suprême que l'Eglise et ce Siège apostolique ont reçue du Christ Seigneur à l'arbitraire de l'autorité civile, et de nier tous les droits de cette Eglise et de ce Siège au sujet de ce qui relève de l'ordre extérieur.

2894

Ils affirment en effet sans la moindre honte que "les lois de l'Eglise ne s'appliquent pas en conscience, à moins qu'elles n'aient été promulguées par le pouvoir civil ; que les actes et les décrets des pontifes romains touchant la religion et l'Eglise ont besoin de la sanction et de

l'approbation, ou à tout le moins du consentement, du pouvoir civil ; que les constitutions apostoliques par lesquelles ont été condamnées les sociétés secrètes - qu'on y exige ou non le serment de garder le secret - et par lesquelles leurs adeptes et ceux qui les favorisent ont été frappés d'anathème, n'ont aucune force dans les régions du monde où les associations de ce genre ont été tolérées par le gouvernement civil.

2895

Et ils n'ont pas honte non plus de professer hautement et publiquement l'affirmation et le principe des hérétiques d'où naissent tant de conceptions fausses et d'erreurs. Ils répètent en effet que "le pouvoir ecclésiastique n'est pas, en vertu du droit divin, distinct et indépendant du pouvoir civil, et qu'une telle distinction et indépendance ne peuvent pas exister sans que les droits essentiels du pouvoir civil soient accaparés et usurpés par l'Eglise".

Et nous ne pouvons pas non plus passer sous silence l'audace de ceux qui... affirment que "pour les jugements et décrets du Siège apostolique dont il est déclaré que leur objet a trait au bien général de l'Eglise, ainsi qu'à ses droits et à sa discipline, dès lors qu'ils ne touchent pas aux dogmes de la foi et des mœurs, on peut refuser d'y adhérer et de leur obéir sans péché et sans aucun détriment aucun pour la profession de la foi catholique"...

2896

C'est pourquoi toutes et chacune des fausses opinions et doctrines signalées en détail dans la présente lettre, Nous les réproouvons, les proscrivons et les condamnons en vertu de notre autorité apostolique, et Nous voyons et ordonnons que tous les enfants de l'Eglise catholique les tiennent pour réproouvées, prosrites et condamnées.

Syllabus de Pie IX, ou Catalogue d'erreurs qui ont été condamnées

dans différentes déclarations de Pie IX, publié le 8 décembre 1864

Par. I Panthéisme, naturalisme et rationalisme absolu

2901

1. Il n'existe aucun être divin suprême, plein de sagesse et de providence, distinct de cet univers des choses ; et Dieu est la même chose que la nature des choses, assujetti par conséquent aux changements ; et en réalité Dieu devient dans l'homme et dans le monde, et toutes les choses sont Dieu et de la substance même de Dieu ; et Dieu est avec le monde une seule et même chose, comme le sont, dès lors, l'esprit et la matière, la nécessité et la liberté, le vrai et le faux, le bien et le mal, le juste et l'injuste.

2902

2. Il faut nier toute action de Dieu en l'homme et dans le monde.

2903

3. La raison humaine, sans avoir aucun compte à tenir de Dieu, est l'unique arbitre du vrai et du faux, du bien et du mal ; elle est à elle-même sa loi, et elle suffit par ses forces naturelles pour procurer le bien à l'homme et aux peuples.

2904

4. Toutes les vérités de la religion dérivent de la force native de la raison humaine ; c'est pourquoi la raison est la norme souveraine par laquelle l'homme peut et doit acquérir la connaissance des vérités de n'importe quelle espèce. (2775-2786).

2905

5. La Révélation divine est imparfaite, et pour cette raison sujette à un progrès continu et indéfini qui correspond au développement de la raison humaine (2775-2786).

2906

6. La foi en Christ est en contradiction avec la raison ; et la Révélation divine non seulement ne sert de rien, mais nuit même à la perfection de l'homme. (2775-2786).

2907

7. Les prophéties et les miracles exposés et racontés dans les Ecritures saintes sont des fables des prêtres, et les mystères de la foi chrétienne sont le fruit d'inventions philosophiques ; et dans les livres des deux Testaments sont contenues des inventions mythiques ; et Jésus Christ lui-même est une fiction mystique (2775-2786).

Par. II. Rationalisme modéré**2908**

8. Comme la raison humaine est égalée à la religion elle-même, les disciplines théologiques doivent être traitées de la même manière que les disciplines philosophiques.

2909

9. Tous les dogmes de la religion chrétienne sans distinction sont objet de la science naturelle ou philosophique ; et la raison humaine, équipée de façon historique seulement, peut, par ses propres forces et principes naturels, parvenir à une vraie connaissance de tous les dogmes, même les plus cachés, dès lors que ces dogmes auront été proposés à la raison comme son objet. [2857](#) , [2878](#)

2910

10. Etant donné qu'autre est le philosophe, autre la philosophie, celui-là a le droit et le devoir de se soumettre à une autorité qu'il aura lui-même reconnue comme juste ; la philosophie cependant ne peut ni ne doit se soumettre à aucune autorité [2858](#) .

2911

11. Non seulement l'Eglise ne doit jamais censurer la philosophie, mais elle doit même tolérer les erreurs de la philosophie elle-même, et lui permettre de se corriger elle-même (2868).

2912

12. Les décrets du Siège apostolique et des congrégations romaines empêchent le libre progrès de la science [2875](#) .

2913

13. La méthode et les principes selon lesquels les anciens docteurs scolastiques ont cultivé la théologie ne correspondent d'aucune façon aux nécessités de notre temps et au progrès des sciences [2876](#) .

2914

14. On doit s'occuper de la philosophie sans tenir compte de la révélation surnaturelle [2875-](#)
[2880](#) .

N.B. Au système du rationalisme se rapportent pour une large part les erreurs d'Anton Günther qui ont été condamnées Cf. [2828-2831](#) .

Par. III. Indifférentisme, latitudinarisme.

2915

15. Il est loisible à chaque homme d'embrasser et de confesser la religion qu'il aura considérée comme vraie en étant conduit par la lumière de la raison.

2916

16. Les hommes peuvent trouver le chemin du salut éternel et obtenir le salut éternel dans n'importe quelle religion (2775-2786).

2917

17. Il faut avoir au moins bon espoir pour le salut éternel de tous ceux qui ne se trouvent pas du tout dans la vraie Eglise du Christ [2865- 2867](#) .

2918

18. Le protestantisme n'est pas autre chose qu'une forme différente de la même vraie religion chrétienne, et dans laquelle il est donné de plaire à Dieu aussi bien que dans l'Eglise catholique.

Par. IV. Socialisme, communisme, sociétés secrètes, bibliques,

clérico- libéral

...sont réprouvés (2775-2786), (2865-2867).

Par. V. Erreurs concernant l'Eglise et ses droits

2919

19. L'Eglise n'est pas une société vraie et parfaite, pleinement libre, et elle ne jouit pas des droits propres et constants qui lui ont été conférés par son divin fondateur, mais il appartient au pouvoir civil de définir quels sont les droits de l'Eglise et les limites au sein desquelles elle peut exercer ces droits.

2920

20. Le pouvoir ecclésiastique ne doit pas exercer son autorité sans la permission et l'assentiment du pouvoir civil.

2921

21. L'Eglise n'a pas le pouvoir de définir dogmatiquement que la religion catholique est l'unique vraie religion.

2922

22. L'obligation par laquelle les maîtres et les écrivains catholiques sont tenus absolument se limite seulement aux choses qui ont été proposées par le jugement infallible de l'Eglise comme dogme de foi à croire par tous [2879](#) .

2923

23. Les pontifes romains et les conciles oecuméniques ont dépassé les limites de leur pouvoir, ont usurpé les droits des princes, et même ont erré en définissant en matière de foi et de moeurs.

2924

24. L'Eglise n'a pas le pouvoir d'employer la force, ni aucun pouvoir temporel direct ou indirect.

2925

25. Outre le pouvoir inhérent à l'épiscopat, un autre pouvoir, temporel, lui a été concédé de façon expresse ou tacite par l'autorité civile, lequel est révocable pour cette raison par le pouvoir civil à son gré.

2926

26. L'Eglise n'a pas le droit natif et légitime d'acquérir et de posséder.

2927

27. Les ministres sacrés de l'Eglise et le pontife romain doivent être absolument exclus de toute question et possession des choses temporelles.

2928

28. Sans l'autorisation du gouvernement il n'est pas permis aux évêques de promulguer même des lettres apostoliques.

2929

29. Les grâces concédées par le pontife romain doivent être considérées comme nulles si elles n'ont pas été sollicitées par le gouvernement.

2930

30. L'immunité de l'Eglise et des personnes ecclésiastiques avait son origine dans le droit civil.

2931

31. Le for ecclésiastique pour les causes temporelles des clercs, civiles ou criminelles, doit absolument être aboli même sans consulter le Siège apostolique et malgré son opposition.

2932

32. L'immunité personnelle en vertu de laquelle les clercs sont exempts d'assurer la charge du service militaire peut être abrogée sans aucune violation du droit naturel et de l'équité ; or le progrès demande cette abrogation, surtout dans une société constituée sous une forme libérale.

2933

33. Il n'appartient pas uniquement au pouvoir de juridiction ecclésiastique, par un droit propre et natif, de diriger en matière théologique [2875- 2880](#) .

2934

34. La doctrine de ceux qui comparent le pontife romain à un prince libre qui agit dans l'ensemble de l'Eglise est une doctrine qui a prévalu au Moyen Age.

2935

35. Rien n'empêche que par une décision d'un concile général ou du fait de l'ensemble des peuples, le souverain pontificat soit transféré de la Ville à un autre évêque ou à une autre ville.

2936

36. La définition d'un concile national n'admet pas d'autre discussion, et l'administration civile peut exiger la chose selon ses déterminations.

2937

37. Il peut être institué des Eglises nationales soustraites à l'autorité du pontife romain, et totalement séparées d'elle.

2938

38. Trop d'actes arbitraires des pontifes romains ont contribué à la division de l'Eglise en orientale et occidentale.

Par. VI. Erreurs touchant la société civile considérée aussi

bien en elle- même

2939

39. En tant qu'origine et source de tout droit, l'Etat jouit d'un droit qui n'est circonscrit par aucune limite.

2940

40. La doctrine de l'Eglise catholique s'oppose au bien et aux intérêts de la société humaine [2775](#) .

2941

41. Au pouvoir civil, même exercé par un détenteur infidèle, appartient un pouvoir indirect négatif dans le domaine des choses sacrées ; il ne lui appartient donc pas seulement le droit appelé 'exsequatur', mais aussi le droit appelé 'appel comme d'abus'.

2942

42. Dans un conflit de lois entre les deux pouvoirs, le droit civil prévaut.

2943

43. Le pouvoir laïc a autorité pour casser, déclarer et rendre nulles des conventions solennelles (appelées 'concordats') conclues avec le Siège apostolique relativement à l'usage de droits qui ont trait à l'immunité ecclésiastique, sans son consentement et même contre son opposition.

2944

44. L'autorité civile peut s'immiscer dans les affaires qui regardent la religion, les moeurs et le gouvernement spirituel. Elle peut donc juger des instructions que les pasteurs publient, conformément à leur charge, pour être une norme pour les consciences, et elle peut même se prononcer sur l'administration des sacrements et sur les dispositions nécessaires pour les recevoir.

2945

45. Toute la direction des écoles publiques dans lesquelles est éduquée la jeunesse d'un Etat chrétien, à l'exception dans une certaine mesure des séminaires épiscopaux, peut et doit être attribuée à l'autorité civile, et cela de telle manière que ne soit reconnu à aucune autre autorité le droit de s'immiscer dans la discipline des écoles, dans le régime des études, dans la collation des grades, dans le choix ou l'approbation des maîtres.

2946

46. Bien plus, dans les séminaires des clercs eux-mêmes, la méthode à suivre dans les études doit être soumise à l'autorité civile.

2947

47. Il est requis pour le meilleur de la société civile que les écoles populaires ouvertes à tous

les enfants de n'importe quelle classe du peuple, et généralement les institutions publiques destinées à transmettre les lettres et les disciplines plus rigoureuses et à pourvoir à l'éducation des jeunes, soient soustraites à toute autorité, régulation et influence de l'Eglise, et qu'elles soient pleinement soumises à la décision de l'autorité civile et politique, selon ce qui plaît aux gouvernements et en conformité avec l'opinion commune du temps.

2948

48. Les catholiques peuvent approuver une méthode de formation des jeunes en dehors de la foi catholique et du pouvoir de l'Eglise, qui considère uniquement, ou en premier lieu, la connaissance des choses de la nature et les fins de la vie sociale terrestre.

2949

49. La société civile peut empêcher que les évêques et les fidèles du peuple communiquent librement avec le pontife romain et entre eux.

2950

50. L'autorité laïque a par elle-même le droit de présenter les évêques, et elle peut exiger d'eux qu'ils commencent à administrer les diocèses avant d'avoir reçu eux-mêmes du Saint-Siège l'institution canonique et les lettres apostoliques.

2951

51. Le gouvernement laïc a même le droit de retirer aux évêques l'exercice de leur ministère pastoral, et il n'est pas tenu d'obéir au pontife romain pour ce qui regarde l'institution des évêchés et des diocèses.

2952

52. Le gouvernement peut, de son propre droit, changer l'âge prescrit par l'Eglise pour la profession religieuse des femmes aussi bien que des hommes, et imposer à toutes les familles religieuses de n'admettre personne aux vœux solennels sans son autorisation.

2953

53. Il faut abroger les lois qui concernent la protection du statut des familles religieuses, de leurs droits et de leurs devoirs ; le gouvernement civil peut même offrir une aide à tous ceux qui veulent quitter l'état de la vie religieuse qu'ils avaient embrassé et enfreindre leurs vœux solennels ; de même il peut supprimer complètement les familles religieuses ainsi que les collégiales et les bénéfices simples, même avec droit de patronage, et soumettre et attribuer leurs biens et leurs revenus à l'administration et au contrôle du pouvoir civil.

2954

54. Les rois et les princes ne sont pas seulement exempts de la juridiction de l'Eglise, mais pour trancher les questions de juridiction ils sont supérieurs à l'Eglise.

2955

55. L'Eglise doit être séparée de l'Etat, et l'Etat de l'Eglise.

Par. VII. Erreurs concernant la morale naturelle et chrétienne

2956

56. Les lois concernant les mœurs n'ont pas besoin de sanction divine, et il n'est aucunement nécessaire que les lois humaines se conforment au droit naturel ou reçoivent leur force obligatoire de Dieu.

2957

57. La science concernant la philosophie et ce qui a trait aux mœurs de même que les lois

civiles, peuvent et doivent s'écarter de l'autorité divine et ecclésiastique.

2958

58. On ne doit pas reconnaître d'autres forces que celles qui sont données dans la matière, et toute la discipline des mœurs ainsi que l'honnêteté doit consister à accumuler et à augmenter de toutes les manières les richesses, et à satisfaire le plaisir.

2959

59. Le droit consiste dans le fait matériel, et tous les devoirs des hommes représentent un mot vide, et tous les faits humains ont force de droit.

2960

60. L'autorité n'est pas autre chose que la somme du nombre et des forces matérielles.

2961

61. L'injustice réussie d'un fait ne porte pas préjudice au caractère inviolable du droit.

2962

62. On doit proclamer et observer le principe appelé de non- intervention.

2963

63. Il est permis de refuser l'obéissance aux princes légitimes, et même de se rebeller contre eux (2775-2786).

2964

64. Aussi bien la violation d'un serment, quelque saint qu'il soit, que n'importe quelle action criminelle et honteuse opposée à la loi éternelle, non seulement ne doit pas être blâmée, mais est tout à fait licite et doit être célébrée avec de grands éloges dès lors que cela est fait pour l'amour de la patrie.

Par. VIII. Erreurs concernant le mariage chrétien

2965

65. On ne peut admettre d'aucune manière que le Christ ait élevé le mariage à la dignité de sacrement.

2966

66. Le sacrement du mariage n'est rien d'autre qu'un accessoire du contrat qui peut en être séparé, et le sacrement lui-même réside uniquement dans la bénédiction nuptiale.

2967

67. En vertu du droit naturel, le lien du mariage n'est pas indissoluble, et dans différents cas le divorce proprement dit peut être sanctionné par l'autorité civile.

2968

68. L'Eglise n'a pas le pouvoir d'introduire des empêchements dirimants au mariage, mais ce pouvoir appartient à l'autorité civile par qui les empêchements existants doivent être supprimés.

2969

69. L'Eglise au cours des siècles a commencé à introduire des empêchements dirimants, non pas en vertu d'un droit propre, mais en usant d'un droit qu'elle avait emprunté au pouvoir civil.

2970

70. Les canons du concile de Trente qui censurent par l'anathème ceux qui osent dénier à l'Eglise la faculté d'introduire des empêchements dirimants [1803 ss.](#) , ou ne sont pas dogmatiques, ou doivent être entendus de ce pouvoir emprunté.

2971

71. La forme prescrite par Trente [1813-1816](#) n'oblige pas sous peine de nullité là où la loi civile prescrit une autre forme et veut que le mariage soit valide au moyen de cette nouvelle forme.

2972

72. Boniface VIII a affirmé le premier que le voeu de chasteté prononcé dans l'ordination rend nul le mariage.

2973

73. En vertu du contrat civil, un mariage au sens propre du terme peut exister entre chrétiens, et il est faux de dire soit que le contrat de mariage entre chrétiens est toujours un sacrement, soit que le contrat est nul si le sacrement est exclu.

2974

74. Les causes relatives au mariage et aux fiançailles relèvent de par leur nature de la juridiction civile.

N.B. - Ici il peut être fait mention de deux autres erreurs concernant l'abolition du célibat des clercs et la préférence à donner à l'état de mariage par rapport à celui de la virginité. Elles ont été réfutées, la première [2775- 2786](#) ; la seconde.

Par. IX. Erreurs concernant la souveraineté civile du pontife

romain

2975

75. La question de la compatibilité entre la souveraineté civile et la souveraineté spirituelle est disputée entre les fils de l'Eglise chrétienne et catholique.

2976

76. L'abrogation du pouvoir civil dont jouit le Siège apostolique contribuerait au plus haut point à la liberté et au bonheur de l'Eglise.

N.B. - Autres affirmations à ce sujet également.

Par. X. Erreurs qui se rapportent au libéralisme d'aujourd'hui

2977

77. En notre temps, il ne convient plus que la religion catholique soit considérée comme l'unique religion de l'Etat, à l'exclusion de tous les autres cultes.

2978

78. C'est donc de façon louable que dans certaines régions portant le nom de catholiques la loi a pourvu à ce qu'il soit permis aux immigrants de pouvoir exercer publiquement leurs cultes respectifs.

2979

79. Il est en effet faux que la liberté civile de tous les cultes, de même que le plein pouvoir laissé à tous de manifester publiquement et au grand jour leurs opinions et leurs pensées, conduise plus facilement à corrompre les mœurs et les esprits, et à propager la peste de l'indifférentisme.

2980

80. Le pontife romain peut et doit se réconcilier et composer avec le progrès, le libéralisme et la culture moderne.

Instruction de la Sacrée Pénitencerie, 15 janvier 1866.

Le mariage civil

2990

(2) La Sacrée Pénitencerie estime superflu de remettre en mémoire à quiconque que c'est un dogme bien connu de notre très sainte religion que le mariage est l'un des sept sacrements institués par le Christ, le Seigneur, et que par conséquent son administration appartient uniquement à l'Eglise elle-même à qui ce même Christ a confié la dispensation de ses mystères divins ; de même elle estime superflu de remettre en mémoire à quiconque la forme qui a été prescrite par le concile de Trente (24e session, Reforme du mariage, chap. 1: [1813-1816](#) , et sans l'observance de laquelle, dans les lieux où elle a été promulguée, en aucun cas un mariage ne peut être contracté de façon valide.

2991

(3) Mais à partir de ces principes et de ces doctrines catholiques ainsi que d'autres, les pasteurs doivent élaborer des instructions pratiques par lesquelles ils persuaderont également les fidèles de ce que notre très saint Seigneur a proclamé dans le consistoire secret du 27 septembre 1852 : "Entre fidèles, il ne peut pas y avoir de mariage qui ne soit en même temps sacrement ; et c'est pourquoi toute autre union chez les chrétiens entre un homme et une femme en dehors du sacrement, même conclue en vertu de la loi civile, n'est rien d'autre qu'un concubinat honteux et funeste."

2992

(4) Et ils pourront en déduire facilement que devant Dieu et son Eglise l'acte civil non seulement ne peut pas être considéré comme un sacrement, mais qu'il ne peut pas être considéré non plus, d'aucune manière, comme un contrat et de même que le pouvoir civil n'a pas la capacité de lier un fidèle dans le mariage, de même il n'a pas la capacité non plus de le délier ; et c'est pourquoi... toute sentence portée par un pouvoir laïc concernant la séparation de conjoints qui ont été unis par un mariage légitime devant l'Eglise est sans aucune valeur ; et un conjoint qui, abusant de ce jugement, oserait s'unir à une autre personne, serait véritablement adultère, de même que serait véritablement concubinaire celui qui aurait la présomption de demeurer dans le mariage en vertu seulement d'un acte civil ; et l'un et l'autre sont indignes de l'absolution aussi longtemps qu'ils ne viennent pas à résipiscence et qu'ils ne se tournent pas vers la pénitence en se soumettant aux prescriptions de l'Eglise.

2993

(5) (Cependant, pour éviter des sanctions, pour le bien des descendants et pour éviter le danger de polygamie, il est permis qu'après avoir contracté légitimement le mariage devant l'Eglise, les fidèles aillent accomplir l'acte imposé par la loi, mais avec l'intention..., lorsqu'ils se présentent devant l'officier du gouvernement, de ne rien faire d'autre que d'accomplir une cérémonie civile.

Lettre apostolique "I am vos omnes" à tous les protestants et

aux autres non- cat

La Nécessité de l'Eglise pour le salut

2997

Personne ne peut nier ou mettre en doute que le Christ Jésus lui-même, afin d'appliquer à toutes les générations humaines le fruit de sa Rédemption, a ici- bas sur terre édifié sur Pierre son unique Eglise, c'est-à-dire l'Eglise une, sainte, catholique, apostolique, et qu'il lui a conféré tout le pouvoir nécessaire pour que soit gardé intègre et pur le dépôt de la foi, et que cette même foi soit transmise à tous les peuples, races et nations, afin que par le baptême tous les hommes soient agrégés à son Corps mystique,... et pour que cette même Eglise, qui constitue le Corps mystique, demeure toujours ferme et immuable dans sa propre nature jusqu'à la fin des siècles...

2998

Or quiconque considère avec soin et médite l'état dans lequel se trouvent les diverses sociétés religieuses divisées entre elles et séparées de l'Eglise catholique, ... devra se convaincre facilement que ni aucune de ces sociétés, ni toutes réunies ensemble, ne constituent en aucune façon et ne sont cette Eglise une et catholique que le Christ, le Seigneur, a fondée et bâtie, et qu'il a voulu voir exister, et qu'elles ne peuvent pas non plus être considérées en aucune façon comme un membre ou une partie de cette même Eglise, puisqu'elles sont séparées visiblement de l'unité catholique.

Puisqu'en effet ces sociétés sont privées de cette autorité vivante et établie par Dieu qui en particulier enseigne aux hommes les réalités de la foi et de la règle des moeurs, et qui les dirige et les gouverne en tout ce qui intéresse leur salut éternel, il en résulte que ces sociétés ont continuellement varié dans leurs doctrines, et cette mobilité et cette instabilité ne cessent jamais dans ces sociétés. Chacun comprend facilement... que cela est en opposition complète avec l'Eglise instituée par le Christ Seigneur...

2999

C'est pourquoi, que tous ceux qui ne possèdent pas l'unité de l'Eglise catholique saisissent l'occasion de ce concile par lequel l'Eglise catholique, dont faisaient partie leurs aïeux donne une nouvelle preuve de son unité intime et de son invincible vitalité, et, répondant aux besoins de leurs coeurs qu'ils cherchent à s'arracher à cet état dans lequel ils ne peuvent pas être assurés de leur salut.

1er concile du VATICAN

(20e oecuménique)

8 décembre 1869-20

octobre 1870

3ème session, 1870 : constitution dogmatique "Dei Filius" sur

la foi catholique.

Préambule

3000

Mais à présent, au milieu des évêques du monde entier qui siègent et jugent avec Nous, réunis dans le Saint-Esprit par notre autorité en ce saint concile oecuménique, et appuyés sur la Parole de Dieu écrite et transmise par la tradition telle que Nous l'avons reçue, saintement conservée et fidèlement exposée par l'Eglise catholique, Nous avons résolu, du haut de cette chaire de Pierre, de professer et de déclarer à la face de tous la doctrine salutaire du Christ en proscrivant et en condamnant au nom de l'autorité qui Nous a été confiée par Dieu les erreurs contraires à cette doctrine.

Chap. 1. Dieu créateur de toutes choses

Le Dieu unique, parfait, distinct du monde.

3001

La sainte Eglise catholique apostolique romaine croit et professe qu'il y a un seul Dieu vrai et vivant, créateur et Seigneur du ciel et de la terre, tout-puissant, éternel, immense, incompréhensible, infini en intelligence, en volonté et en toute perfection ; vu qu'il est une substance spirituelle unique et singulière, absolument simple et immuable, il faut affirmer qu'il est distinct du monde en réalité et par essence, qu'il est parfaitement heureux en lui-même et par lui-même, et qu'il est ineffablement élevé au-dessus de tout ce qui est et peut se concevoir en dehors de lui [3021-3024](#) .

L'acte de la création : sa perfection, sa fin et son effet.

3002

Ce seul vrai Dieu, par sa bonté et sa "toute-puissance", non pas pour augmenter sa béatitude ni pour acquérir sa pleine perfection, mais pour manifester celle-ci par les biens qu'il accorde à ses créatures, a, dans le plus libre des desseins, "tout ensemble, dès le commencement des temps, créé de rien les deux sortes de créatures, les spirituelles et les corporelles, c'est-à-dire les anges et le monde, et ensuite la créature humaine qui tient des deux, composée qu'elle est d'esprit et de corps" (4e concile du Latran : [800](#) ; dans ce qui suit : [3022](#) et [3025](#)

La Providence divine

3003

Dieu garde et gouverne par sa Providence l'ensemble de ce qu'il a créé, "atteignant avec force d'un bout du monde à l'autre et disposant tout avec douceur" [Sg 8,1](#). En effet, "toutes choses sont à nu et à découvert devant ses yeux" [He 4,13](#), y compris celles que l'action libre des créatures produira.

Chap. 2 La Révélation

Le fait de la Révélation surnaturelle

3004

La même sainte L'Eglise, notre Mère, tient et enseigne que Dieu, principe et fin de toutes choses, peut être connu avec certitude par la lumière naturelle de la raison humaine à partir des choses créées, car, "depuis la création du monde, ce qu'il y a d'invisible se laisse voir à l'intelligence grâce à ses oeuvres" [Rm 1,20](#). Toutefois, il a plu à sa sagesse et à sa bonté de se révéler lui-même au genre humain ainsi que les décrets éternels de sa volonté par une autre voie, surnaturelle celle-là : "Après avoir à maintes reprises et sous maintes formes parlé jadis à nos Pères par les prophètes, Dieu, tout récemment, nous a parlé par le Fils" [He 1,1](#); [3021](#) .

Sa nécessité

3005

C'est bien grâce à cette Révélation divine que tous les hommes doivent de pouvoir, dans la condition présente du genre humain, connaître facilement, avec une ferme certitude et sans aucun mélange d'erreur, ce qui dans les choses divines n'est pas de soi inaccessible à la raison. Ce n'est cependant pas pour cette raison que la Révélation doit être dite absolument nécessaire, mais parce que Dieu, dans son infinie bonté, a ordonné l'homme à une fin surnaturelle, à savoir la participation aux biens divins qui dépassent absolument ce que peut saisir l'esprit humain. Car "l'oeil n'a pas vu, l'oreille n'a pas entendu et n'est pas monté au coeur de l'homme ce que Dieu a préparé pour ceux qui l'aiment" [1Co 2,9](#) ; [3022-3023](#)

Ses sources

3006

Cette Révélation surnaturelle est contenue, selon la foi de l'Eglise universelle affirmée par le saint concile de Trente "dans les livres écrits et dans les traditions non écrites qui, reçues par les apôtres de la bouche du Christ lui-même, ou transmises comme de main en main par les apôtres sous la dictée de l'Esprit Saint, sont parvenues jusqu'à nous " [1501](#) . Ces livres de l'Ancien et du Nouveau Testament tels qu'ils sont énumérés dans le décret de ce concile et tels qu'on les trouve dans l'ancienne édition latine de la Vulgate, doivent être reçus pour sacrés et canoniques dans leur intégrité avec toutes leurs parties. L'Eglise les tient pour tels non point parce que, composés par le seul travail de l'homme, ils auraient été ensuite approuvés par son autorité, ni non plus seulement parce qu'ils contiennent sans erreur la Révélation, mais parce qu'écrits sous l'inspiration du Saint- Esprit, ils ont Dieu pour auteur et ont été transmis comme tels à l'Eglise [3024](#) .

1996 Denzinger 2888

Citations de
DS 2890-2896:

Magistère

Catechismus:
2109

**Citations de
DS 3001-3003:**

Magistère

Catéchisme:

[293](#) [299](#) [302](#) [327](#)

Catechismus:

[293](#) [296](#) [299](#) [302](#) [327](#)

**Citations de
DS 3004-3007:**

Magistère

Gaudium et Spes:
[36](#)

Casti Connubii:
[106](#)

Fides et Ratio:
[53](#)

Dominus Iesus:
[8](#)

Catéchisme:
[36](#) [38](#) [367](#)

Catechismus:
[36](#) [38](#) [367](#) [1960](#)

1996 Denzinger 3007

Son interprète : l'Eglise

3007

Etant donné que certains ont présenté de manière défectueuse le décret que le saint concile de Trente, en vue de corriger des esprits effrontés, avait porté sur l'interprétation de la sainte Ecriture, Nous déclarons, en renouvelant ce même décret, que son intention est que, dans les matières de foi et de mœurs qui concernent l'élaboration de la doctrine chrétienne, on doit tenir pour véritable sens de la sainte Ecriture celui qu'a tenu et que tient notre Mère la sainte Eglise, à laquelle il appartient de juger du sens et de l'interprétation véritable des saintes Ecritures ; et que, dès lors, il n'est permis à personne d'interpréter cette sainte Ecriture contrairement à ce sens ni non plus contrairement au consentement unanime des Pères.

Chap. 3. La foi

Ce qu'est la foi

3008

Puisque l'homme dépend totalement de Dieu comme son créateur et Seigneur, et que la raison créée est complètement soumise à la Vérité incréée, nous sommes tenus de présenter par la foi à Dieu qui se révèle, la soumission plénière de notre intelligence et de notre volonté [3021](#) . Cette foi, qui est commencement du salut de l'homme [1532](#) , l'Eglise catholique professe qu'elle est une vertu surnaturelle par laquelle, prévenus par Dieu et aidés par la grâce, nous croyons vraies les choses qu'il nous a révélées, non pas à cause de leur vérité intrinsèque perçue par la lumière naturelle de la raison, mais à cause de l'autorité de Dieu même qui révèle, lequel ne peut ni se tromper ni nous tromper [2778](#) , [3022](#) . "Car la foi, atteste l'Apôtre, est la substance de ce que nous espérons et la preuve des réalités qu'on ne voit pas" [He 11,1](#).

La foi est conforme à la raison

3009

Néanmoins, pour que l'hommage de notre foi soit conforme à la raison [Rm 12,1](#) Dieu a voulu que les secours intérieurs du Saint-Esprit soient accompagnés de preuves extérieures de sa Révélation, à savoir des faits divins et surtout les miracles et les prophéties qui, en montrant de manière impressionnante la toute-puissance de Dieu et sa science sans borne, sont des signes très certains de la Révélation divine, adaptés à l'intelligence de tous [3023-3024](#) . C'est pourquoi Moïse et les prophètes et surtout le Christ notre Seigneur firent des miracles nombreux et éclatants et prophétisèrent ; et, à propos des apôtres, nous lisons dans l'Ecriture "Etant partis, ils prêchèrent partout, le Seigneur coopérant avec eux et confirmant leurs paroles" [Mc 16,20](#). Il est également écrit : "Nous avons une parole Prophétique plus forte, sur laquelle vous faites bien de fixer votre attention comme une lampe qui brille dans un lieu obscur" [2P 1,19](#).

La foi, un don de Dieu

3010

Bien que l'assentiment de la foi ne soit nullement un mouvement aveugle de l'esprit, personne cependant ne peut donner son adhésion à la prédication évangélique de la manière requise pour obtenir le salut "sans l'illumination et l'inspiration du Saint-Esprit qui donne à tous son onction lorsqu'ils adhèrent et croient à la vérité" (2ème concile d'Orange : [377](#)). C'est pourquoi la foi en elle-même, même si elle n'opère pas par la charité, est un don de Dieu ; et l'acte de foi est une oeuvre salutaire, par laquelle l'homme offre à Dieu lui-même sa libre obéissance en acquiesçant et en coopérant à la grâce à laquelle il pouvait résister [1525 ss.](#) ; [3025](#) .

L'objet de la foi

3011

Ajoutons qu'on doit croire de foi divine et catholique tout ce qui est contenu dans la Parole de Dieu, écrite ou transmise par la Tradition, et que l'Eglise propose à croire comme divinement révélé, soit par un jugement solennel, soit par son magistère ordinaire et universel.

La nécessité de la foi

3012

Parce que "sans la foi il est impossible de plaire à Dieu" [He 11,6](#) et d'arriver à partager la condition de ses fils, personne jamais ne se trouve justifié sans elle et personne, à moins qu'il n'ait "persévéré en elle jusqu'à la fin" [Mt 10,22](#) [Mt 24,13](#), n'obtiendra la vie éternelle. Mais, pour que nous puissions satisfaire au devoir d'embrasser la vraie foi et de persévérer constamment en elle, Dieu, par son Fils unique, a institué l'Eglise et l'a pourvue de marques évidentes de son, institution afin qu'elle puisse être reconnue par tous comme la gardienne et la maîtresse de la Parole révélée.

Les secours extérieurs et intérieurs de la foi

3013

Car c'est à l'Eglise catholique seule que se réfèrent tous ces signes si nombreux et si admirables disposés par Dieu pour faire apparaître avec évidence la crédibilité de la foi chrétienne. Bien plus, l'Eglise, à cause de son admirable propagation, de son éminente sainteté et de son inépuisable fécondité en tout bien, à cause aussi de son unité catholique et de son invincible fermeté, est par elle-même un grand et perpétuel motif de crédibilité et un témoignage irréfutable de sa mission divine.

3014

Il en résulte que par elle-même l'Eglise, "comme un étendard levé parmi les nations" [Is 11,12](#), d'une part appelle à elle ceux qui n'ont pas encore cru, et d'autre part augmente en ses fils l'assurance que la foi qu'ils professent repose sur un fondement très ferme. A ce témoignage vient s'ajouter le secours efficace de la grâce d'en haut. Car le Seigneur plein de bienveillance d'une part excite et aide par sa grâce ceux qui sont dans l'erreur, afin qu'ils puissent "arriver à la connaissance de la vérité" [1Tm 2,4](#), et d'autre part confirme par sa grâce ceux qu'il a fait passer des ténèbres dans son admirable lumière [1P 2,9](#) [Col 1,13](#), pour qu'ils persévèrent dans cette lumière, n'abandonnant quelqu'un que s'il est abandonné [1537](#) .

C'est pourquoi la condition de ceux qui ont adhéré à la vérité catholique grâce au don céleste de la foi n'est en rien semblable à celle de ceux qui, guidés par des opinions humaines, suivent une fausse religion ; en effet, ceux qui ont reçu la foi sous le magistère de l'Eglise ne peuvent jamais avoir un juste motif de changer ou de remettre en question cette foi [3026](#) . Dès lors, rendant grâces à Dieu le Père, qui nous a faits dignes de participer au sort des saints dans la lumière [Col 1,12](#), ne négligeons pas un salut si grand [He 2,3](#), mais "les yeux fixés sur Jésus, auteur de notre foi et qui la mène à sa perfection" [He 12,2](#), "maintenons le témoignage inébranlable de notre espérance" [He 10,23](#).

Chap. 4. La foi et la raison

Deux ordres de connaissances

3015

L'Eglise catholique a toujours tenu et tient encore qu'il existe deux ordres de connaissance, distincts non seulement par leur principe, mais aussi par leur objet. Par leur principe, puisque dans l'un c'est par la raison naturelle et dans l'autre par la foi divine que nous connaissons. Par leur objet, parce que, outre les vérités que la raison naturelle peut atteindre, nous sont proposés à croire les mystères cachés en Dieu, qui ne peuvent être connus s'ils ne sont divinement révélés [3021](#) .

C'est pourquoi l'Apôtre, qui témoigne que Dieu a été connu des gentils "par ses oeuvres" [Rm 1,20](#), lorsqu'il parle de la grâce et de la vérité qui nous viennent de Jésus Christ [Jn 1,17](#), déclare : "Nous prêchons la sagesse de Dieu dans le mystère, une sagesse cachée que Dieu a prédestinée avant tous les siècles pour notre gloire, qu'aucun des princes de ce siècle n'a connue... Dieu nous l'a révélée par son esprit, car l'esprit pénètre tout, même les profondeurs de Dieu" [1Co 2,7](#) s. Et le Fils unique lui-même rend grâces au Père d'avoir caché ces choses aux sages et aux prudents et de les avoir révélées aux petits [Mt 11,25](#).

La part de la raison dans l'élaboration de la vérité surnaturelle

3016

Lorsque la raison; éclairée par la foi, cherche avec soin, piété et modération, elle arrive par le don de Dieu à une certaine intelligence très fructueuse des mystères, soit grâce à l'analogie avec les choses qu'elle connaît naturellement, soit grâce aux liens qui relient les mystères entre eux et avec la fin dernière de l'homme ; jamais toutefois elle n'est rendue capable de les pénétrer de la même manière que les vérités qui constituent son objet propre. Car les mystères divins, par leur nature même, dépassent tellement l'intelligence créée que, même transmis par la Révélation et reçus par la foi, ils demeurent encore recouverts du voile de la foi, et comme enveloppés dans une certaine obscurité, aussi longtemps que, dans cette vie mortelle, nous cheminons loin du Seigneur, car c'est dans la foi que nous marchons et non dans la vision [2Co 5,6](#) s.

Pas d'opposition entre foi et raison

3017

Mais bien que la foi soit au-dessus de la raison, il ne peut jamais y avoir de vrai désaccord entre la foi et la raison, étant donné que c'est le même Dieu qui révèle les mystères et

communiqua la foi, et qui a fait descendre dans l'esprit humain la lumière de la raison : Dieu ne pourrait se nier lui-même, ni le vrai jamais contredire le vrai. Cette vaine apparence de contradiction vient surtout de ce que les dogmes de la foi n'ont pas été compris et exposés selon l'esprit de l'Eglise, ou bien lorsqu'on prend des opinions fausses pour des conclusions de la raison. "Nous définissons donc comme étant complètement fausse toute assertion contraire à la Vérité de la foi éclairée" (5e concile du Latran [1441](#)).

3018

De plus, l'Eglise, qui a reçu, en même temps que la charge apostolique d'enseigner, le commandement de garder le dépôt de la foi, a, de par Dieu, le droit et le devoir de proscrire la fausse "science" [1Tm 6,20](#), afin que nul ne soit trompé par le vain leurre de la philosophie ([Col 2,8](#) [3022](#)).

C'est pourquoi tous les chrétiens fermes dans leur foi non seulement n'ont pas le droit de défendre comme de légitimes conclusions de la science les opinions connues contraires à la foi, surtout si elles ont été réprochées par l'Eglise, mais ils sont strictement tenus de les considérer plutôt comme des erreurs parées de quelque trompeuse apparence de vérité.

[L'aide mutuelle que s'apportent la foi et la raison](#)

3019

Non seulement, la foi et la raison ne peuvent jamais être en désaccord, mais encore elles s'aident mutuellement [2776](#) , [2811](#) . La droite raison démontre les fondements de la foi, et, éclairée par la lumière de celle-ci, elle s'adonne à la science des choses divines. Quant à la foi, elle libère et protège la raison des erreurs et lui fournit de multiples connaissances. C'est pourquoi il n'est pas question que l'Eglise s'oppose à ce qu'on s'adonne aux sciences humaines et aux arts libéraux ; au contraire, elle les aide et les fait progresser de multiples façons. Elle n'ignore ni ne méprise les avantages qui en découlent pour la vie des hommes ; elle reconnaît même que, venues de Dieu, maîtres des sciences [1S 2,3](#), elles peuvent conduire à Dieu, avec l'aide de sa grâce, si on s'en sert comme il faut.

Elle n'interdit certes pas que ces sciences utilisent, chacune en son domaine, des principes et une méthode qui leur sont propres, mais en reconnaissant cette légitime liberté, elle est très attentive à ce qu'elles n'admettent pas des erreurs opposées à la doctrine divine, ou que, dépassant leurs frontières, elle n'envahissent ni ne troublent le domaine de la foi.

[Ce qu'est le progrès dans la science théologique](#)

3020

D'autre part, la doctrine de foi que Dieu a révélée n'a pas été proposée comme une découverte philosophique à faire progresser par la réflexion de l'homme, mais comme un dépôt divin confié à l'Épouse du Christ pour qu'elle le garde fidèlement et le présente infailliblement. En conséquence, le sens des dogmes sacrés qui doit être conservé à perpétuité est celui que notre Mère la sainte L'Eglise a présenté une fois pour toutes et jamais il n'est loisible de s'en écarter sous le prétexte ou au nom d'une compréhension plus poussée. [3023](#) .

"Que croissent et progressent largement et intensément, pour chacun comme pour tous, pour un seul homme comme pour toute l'Eglise, selon le degré propre à chaque âge et à chaque temps, l'intelligence, la science, la sagesse, mais exclusivement dans leur ordre, dans la même croyance, dans le même sens et dans la même pensée".

[Canons](#)

1. Dieu, créateur de toutes choses

Contre toutes les erreurs concernant l'existence de Dieu créateur.

3021

1. Si quelqu'un refuse d'admettre qu'il y a un seul Dieu vrai, créateur et Seigneur des choses visibles et invisibles, qu'il soit anathème [3001](#) .

Contre le matérialisme

3022

2. Si quelqu'un ne rougit pas d'affirmer qu'il n'existe rien en dehors de la matière, qu'il soit anathème [3002](#) .

Contre le Panthéisme et ses différentes formes

3023

3. Si quelqu'un dit que la substance ou l'essence de Dieu et de tous les êtres est une et identique, qu'il soit anathème [3001](#) .

3024

4. Si quelqu'un dit que les choses finies, soit corporelles soit spirituelles, ou au moins les spirituelles, sont émanées de la substance divine, ou que l'essence divine devient toute chose en se manifestant ou en évoluant, ou enfin que Dieu est l'être universel ou indéfini, qui, en se déterminant, constitue l'universalité des choses, distinctes en genres, espèces et individus, qu'il soit anathème.

Contre Panthéistes et matérialistes contre les Günthériens,

et les Hermésiens.

3025

5. Si quelqu'un ne confesse pas que le monde et toutes les réalités qu'il contient, spirituelles et matérielles, ont été produits de Dieu dans la totalité de leur substance, ou s'il dit que Dieu n'a pas créé par une volonté libre de toute nécessité, mais aussi nécessairement qu'il s'aime lui-même, ou s'il nie que le monde ait été créé pour la gloire de Dieu, qu'il soit anathème.

2. La Révélation

Contre ceux qui nient la théologie naturelle

3026

1. Si quelqu'un dit que le Dieu unique et véritable, notre Créateur et Seigneur, ne peut être connu avec certitude par ses oeuvres grâce à la lumière naturelle de la raison humaine, qu'il soit anathème. [3004](#) .

Contre le déisme

3027

2. Si quelqu'un dit qu'il est impossible ou inutile que l'homme soit instruit par la Révélation divine sur Dieu et sur le culte qu'il faut lui rendre, qu'il soit anathème.

Contre le rationalisme sans limites

3028

3. Si quelqu'un dit que l'homme ne peut être élevé par Dieu à une connaissance et à une perfection qui dépassent celles qui lui sont naturelles, mais qu'il peut et doit par lui-même arriver finalement à la possession du vrai et du bien par un progrès continu, qu'il soit anathème.

Contre la critique de la Bible par les rationalistes

3029

4. Si quelqu'un ne reçoit pas les livres de la sainte Ecriture comme sacrés et canoniques, dans leur intégrité et avec toutes les parties, tels qu'ils sont énumérés par le saint concile de Trente [1501-1508](#) , ou s'il nie qu'ils soient divinement inspirés, qu'il soit anathème [3006](#) .

3. La foi

Contre l'autonomie de la raison

3031

1. Si quelqu'un dit que la raison humaine est si indépendante que Dieu ne puisse exiger d'elle la foi, qu'il soit anathème [3008](#) .

3032

2. Si quelqu'un dit que la foi divine n'est pas distincte de la connaissance naturelle que l'on peut avoir de Dieu et des règles de la moralité, et que, par suite, il n'est pas requis pour la foi divine que l'on croie à la vérité révélée à cause de l'autorité de Dieu qui révèle, qu'il soit anathème [3008](#) .

Contre le fidéisme

3033

3. Si quelqu'un dit que la Révélation divine ne peut être rendue croyable par des signes extérieurs et que, dès lors, les hommes doivent être poussés à la foi uniquement par leur expérience intérieure personnelle ou par une inspiration privée, qu'il soit anathème [3009](#) .

Contre l'agnosticisme et le mythologisme

3034

4. Si quelqu'un dit qu'il ne peut pas y avoir de miracle et qu'en conséquence tous les récits

qui les mentionnent, même ceux qui se trouvent dans la sainte Ecriture, doivent être rejetés comme des fables ou des mythes, ou que les miracles ne peuvent jamais être connus avec certitude ni servir à prouver efficacement l'origine de la religion chrétienne, qu'il soit anathème [3009](#) .

Contre les hermésiens

3035

5. Si quelqu'un dit que l'assentiment de la foi chrétienne n'est pas libre, mais qu'il est produit nécessairement par les arguments de la raison humaine, ou que la grâce de Dieu est seulement nécessaire pour la foi vivante qui opère par la charité [Ga 5,6](#), qu'il soit anathème [3010](#) .

3036

6. Si quelqu'un dit que les fidèles sont dans la même condition que ceux qui ne sont pas encore parvenus à l'unique foi véritable, en sorte que les catholiques pourraient avoir un juste motif, en suspendant leur assentiment, de révoquer en doute la foi qu'ils ont reçue sous le magistère de l'Eglise jusqu'à ce qu'ils aient terminé la démonstration scientifique de la crédibilité et de la vérité de leur foi, qu'il soit anathème [3014](#) .

4. La foi et la raison

3041

1. Si quelqu'un dit que la Révélation divine ne contient aucun mystère véritable et proprement dit, mais que tous les dogmes de la foi peuvent être compris et démontrés par la raison, convenablement cultivée, à partir des principes naturels, qu'il soit anathème [3015 et s](#)

3042

2. Si quelqu'un dit qu'on doit traiter les disciplines humaines avec une liberté telle que, même si leurs affirmations s'opposent à la doctrine révélée, elles peuvent être reconnues comme vraies et ne peuvent être interdites par l'Eglise, qu'il soit anathème [3017 s](#) .

3043

3. Si quelqu'un dit qu'il est possible que les dogmes proposés par l'Eglise se voient donner parfois, par suite du progrès de la science, un sens différent de celui que l'Eglise a compris et comprend encore, qu'il soit anathème [3020](#) .

Epilogue

3044

C'est pourquoi, remplissant notre charge pastorale, Nous conjurons par l'amour de Jésus Christ tous les fidèles du Christ, surtout ceux qui exercent une certaine autorité ou ceux qui ont la charge d'enseigner les autres, et Nous leur ordonnons, pour l'amour de Jésus Christ et par l'autorité de notre Dieu et Sauveur, d'apporter les efforts de leur zèle pour écarter et éliminer ces erreurs de la sainte Eglise catholique et pour répandre la lumière de la très pure foi.

3045

Mais comme il ne suffit pas d'éviter la perversité de l'hérésie si l'on ne fait aussi très attention à fuir les erreurs qui en sont plus ou moins proches, Nous avertissons tous les fidèles du

devoir qu'ils ont d'observer aussi les constitutions et les décrets par lesquels le Saint-Siège proscrit et prohibe les opinions perverses qui ne sont pas mentionnées explicitement dans le présent document.

4ème session, 18 juillet 1870 : première constitution

dogmatique "Pastor aeternu

Préambule sur l'institution et le fondement de l'Eglise

3050

L'éternel pasteur et gardien de nos âmes [1P 2,25](#), afin de perpétuer l'oeuvre salutaire de la Rédemption, a décidé de fonder l'Eglise, dans laquelle, comme en la maison du Dieu vivant, tous les fidèles seraient rassemblés par le lien d'une seule foi et d'une seule charité. C'est pourquoi, avant d'être glorifié, il pria son Père non seulement pour les apôtres, mais aussi pour ceux qui croiraient en lui, à cause de leurs paroles, pour que tous soient un, comme le Fils et le Père sont un [Jn 17,20-21](#). De même qu'il envoya les apôtres qu'il s'était choisis dans le monde [Jn 15,19](#) comme lui-même avait été envoyé par le Père [Jn 20,21](#), ainsi voulut-il qu'il y eut dans son Eglise des pasteurs et des docteurs "jusqu'à la fin du monde" [Mt 28,20](#).

3051

Pour que l'épiscopat soit un et non divisé et pour que, grâce à l'union étroite et réciproque des pontifes, la multitude entière des croyants soit gardée dans l'unité de la foi et de la communion, plaçant saint Pierre au-dessus des autres apôtres, il établit en sa personne le principe durable et le fondement visible de cette double unité. Sur sa solidité, se bâtirait le temple éternel et sur la fermeté de cette foi, s'élèverait l'Eglise, dont la grandeur doit toucher le ciel.

3052

Parce que les portes de l'enfer, en vue de renverser, s'il se pouvait, l'Eglise, se dressent de toutes parts avec une haine de jour en jour croissante contre ce fondement établi par Dieu, Nous jugeons nécessaire pour la protection, la sauvegarde et l'accroissement du troupeau catholique, avec l'approbation du saint concile, de proposer à tous les fidèles la doctrine qu'ils doivent croire et tenir, conformément à la foi antique et constante de l'Eglise, concernant l'institution. le caractère perpétuel et la nature de la primauté du Siège apostolique, sur lequel reposent sa force et la solidité de toute l'Eglise, et aussi de proscrire et de condamner les erreurs contraires, si pernicieuses pour le troupeau du Seigneur.

Chap. 1 - L'institution de la primauté apostolique en saint Pierre.

3053

Nous enseignons donc et Nous déclarons que, suivant les témoignages de l'Evangile, la primauté de juridiction sur toute l'Eglise de Dieu a été promise et donnée immédiatement et directement par le Christ notre Seigneur à l'apôtre saint Pierre. C'est en effet au seul Simon, auquel il avait été déjà dit : "Tu t'appelleras Cephass" [Jn 1,42](#), après que celui-ci l'avait confessé en disant : "Tu es le Christ, le Fils du Dieu vivant", que le Seigneur a adressé ces paroles solennelles "Heureux es-tu, Simon, fils de Jona, car ce n'est pas la chair ni le sang qui te l'ont révélé, mais mon Père qui est dans les cieus ; et moi, je te dis que tu es Pierre et que sur cette pierre je bâtirai mon Eglise et les portes de l'enfer ne prévaudront pas contre elle.

Et tout ce que tu lieras sur la terre sera lié au ciel, et tout ce que tu délieras sur la terre sera délié dans le ciel" [Mt 16,16-19](#). Et c'est au seul Simon Pierre que, après sa Résurrection, Jésus conféra la juridiction de pasteur et de guide suprême sur tout son troupeau en disant: "Pais mes agneaux, pais mes brebis" [Jn 21,15-17](#)

3054

A cette doctrine si claire des saintes Ecritures, telle qu'elle a toujours été comprise par l'Eglise catholique, s'opposent ouvertement les opinions fausses de ceux qui, pervertissant la forme du gouvernement institué par le Christ notre Seigneur, nient que, de préférence aux autres apôtres, pris soit isolément soit tous ensemble, Pierre seul se soit vu doté par le Christ d'une primauté de juridiction véritable et proprement dite, ou de ceux qui affirment que cette primauté n'a pas été conférée directement et immédiatement à saint Pierre mais à l'Eglise et, par celle-ci, à Pierre comme à son ministre.

3055

(Canon) Si donc quelqu'un dit que l'apôtre saint Pierre n'a pas été établi par le Christ notre Seigneur, chef de tous les apôtres et tête visible de toute l'Eglise militante ; ou que ce même apôtre n'a reçu directement et immédiatement du Christ qu'une primauté d'honneur et non pas une primauté de juridiction véritable et proprement dite, qu'il soit anathème.

Chap. 2. La perpétuité de la primauté de saint Pierre.

3056

Ce que le Christ notre Seigneur, chef des pasteurs et pasteur suprême des brebis, a institué dans le saint apôtre pour le salut éternel et le bien de l'Eglise doit nécessairement, grâce au même promoteur, se poursuivre sans interruption dans l'Eglise, laquelle, fondée sur la pierre, subsistera ferme jusqu'à la fin des siècles. "Personne ne doute et tous les siècles savent que le saint et heureux Pierre, chef et tête des apôtres, a reçu les clés du Royaume de notre Seigneur Jésus Christ, sauveur et rédempteur du genre humain: jusqu'à maintenant et toujours, c'est lui qui, dans la personne de ses successeurs, les évêques du Saint-Siège de Rome fondé par lui et consacré par son sang, vit, préside et exerce le pouvoir de juger.

3057

Dès lors, quiconque succède à Pierre en cette chaire, reçoit, de par l'institution du Christ lui-même, la primauté de Pierre sur toute l'Eglise. "Ainsi demeure ce qu'ordonna la vérité, et saint Pierre, gardant toujours cette solidité de pierre qu'il a reçue, n'a pas abandonné le gouvernail de l'Eglise." Voilà pourquoi "c'est vers l'Eglise romaine, à cause de sa priorité prépondérante, qu'il a toujours été nécessaire que chaque Eglise, c'est-à-dire les fidèles venus de partout, se tourne" afin qu'ils ne fassent qu'un en ce siège d'où découlent sur tous "les droits de la vénérable communion", comme des membres unis à la tête dans l'assemblage d'un corps.

3058

(Canon) Si donc quelqu'un dit que ce n'est pas par l'institution du Christ ou de droit divin que saint Pierre a, et pour toujours, des successeurs dans sa primauté sur l'Eglise universelle, ou que le pontife romain n'est pas successeur de saint Pierre en cette primauté : qu'il soit anathème.

Chap. 3. Pouvoir et nature de la primauté du pontife romain

3059

C'est pourquoi, Nous fondant sur les témoignages clairs des saintes lettres et adhérant aux décrets explicitement définis tant par nos prédécesseurs, les pontifes romains, que par les conciles généraux, Nous renouvelons la définition du concile oecuménique de Florence, qui impose aux fidèles de croire "que le Saint-Siège apostolique et le pontife romain détiennent le primat sur tout l'univers et que le pontife romain est quant à lui le successeur du bienheureux Pierre, prince des apôtres et le vrai vicaire du Christ, la tête de l'Eglise entière, le Père et le docteur de tous les chrétiens ; et que c'est à lui qu'a été transmis par notre seigneur Jésus Christ, dans le bienheureux Pierre, le pouvoir plénier de paître de diriger et de gouverner l'Eglise universelle, ainsi qu'il est contenu dans les actes des conciles oecuméniques et dans les saints canons " [1307](#)

3060

Ainsi donc, Nous enseignons et déclarons que l'Eglise romaine, par disposition du Seigneur, possède sur toutes les autres une primauté de pouvoir ordinaire et que ce pouvoir de juridiction du pontife romain, qui est vraiment épiscopal, est immédiat. Les pasteurs de tous rites et de tous rangs ainsi que les fidèles, tant chacun séparément que tous ensemble, sont tenus au devoir de subordination hiérarchique et de vraie obéissance, non seulement dans les questions qui concernent la foi et les moeurs, mais aussi dans celles qui touchent à la discipline et au gouvernement de l'Eglise répandue dans le monde entier ; de telle manière que, en gardant l'unité de communion et de profession de foi avec le pontife romain, l'Eglise est un seul troupeau sous un seul pasteur suprême [Jn 10,16](#). Telle est la doctrine de la vérité catholique, dont personne ne peut s'écarter sans danger pour la foi et le salut.

3061

Mais il s'en faut de beaucoup que ce pouvoir du souverain pontife fasse obstacle au pouvoir de juridiction épiscopale ordinaire et immédiat par lequel les évêques, établis par l'Esprit Saint [Ac 20,28](#) successeurs des apôtres paissent et gouvernent en vrais pasteurs chacun le troupeau qui lui a été confié. Au contraire, ce pouvoir est affirmé, affermi et défendu par le pasteur suprême et universel, comme le dit saint Grégoire le Grand : "Mon honneur est l'honneur de l'Eglise universelle. Mon honneur est la force solide de mes frères. Je suis vraiment honoré lorsqu'on rend à chacun l'honneur qui lui est dû."

3062

En outre, de ce pouvoir suprême qu'a le pontife romain de gouverner toute l'Eglise résulte pour lui le droit de communiquer librement, dans l'exercice de sa charge, avec les pasteurs et les troupeaux de toute l'Eglise afin de pouvoir les enseigner et les gouverner dans la voie du salut. C'est pourquoi Nous condamnons et réproouvons les opinions de ceux qui disent qu'on peut légitimement empêcher cette communication du chef suprême avec les pasteurs et les troupeaux, ou qui l'assujettissent au pouvoir civil en prétendant que ce qui est décidé par le Siège apostolique ou par son autorité, pour le gouvernement de l'Eglise, n'a de force ni de valeur que si le placet du pouvoir civil le confirme.

3063

Et parce que, en vertu du droit divin de la primauté apostolique, le pontife romain est à la tête de l'Eglise universelle, Nous enseignons et déclarons encore qu'il est le juge suprême des fidèles et que, dans toutes les causes qui touchent à la juridiction ecclésiastique, on peut faire appel à son jugement [861](#) . Le jugement du Siège apostolique, auquel aucune autorité n'est supérieure, ne doit être remis en question par personne et personne n'a le droit de juger ses décisions [638-642](#) . C'est pourquoi ceux qui affirment qu'il est permis d'en appeler des jugements des pontifes romains au concile oecuménique comme à une autorité supérieure à ce pontife s'écarterent du chemin de la vérité.

3064

(Canon) Si donc quelqu'un dit que le pontife romain n'a qu'une charge d'inspection ou de direction et non un pouvoir plénier et souverain de juridiction sur toute l'Eglise, non seulement en ce qui touche à la foi et aux moeurs mais encore en ce qui touche à la discipline et au gouvernement de l'Eglise répandue dans le monde entier, ou qu'il n'a que la part la plus importante et non pas la plénitude totale de ce pouvoir suprême ; ou que son pouvoir n'est pas ordinaire ni immédiat sur toutes et chacune des Eglises comme sur tous et chacun des pasteurs et des fidèles : qu'il soit anathème.

Chap. 4. Le magistère infallible du pontife romain**3065**

Que dans la primauté apostolique que le pontife romain, en tant que successeur de Pierre, prince des apôtres, a reçu sur l'Eglise universelle, soit inclus également le pouvoir suprême du magistère, c'est ce que ce Saint-Siège a toujours tenu, ce que l'usage perpétuel des Eglises confirme, et ce qu'ont déclaré les conciles oecuméniques, et tout particulièrement ceux où l'Orient se rencontrait avec l'Occident dans l'union de la foi et de la charité.

3066

En effet, les pères du 6ème concile de Constantinople, marchant sur les traces des anciens, ont émis cette solennelle profession de foi : "La condition première du salut est de garder la règle de la foi juste (...). Et parce qu'il n'est pas possible de négliger la parole de notre Seigneur Jésus Christ qui dit: "Tu es Pierre et sur cette pierre je bâtirai mon Eglise" [Mt 16,18](#), ce qui a été dit est prouvé par les faits car la religion catholique a toujours été gardée sans tache auprès du Siège apostolique et la doctrine catholique toujours professée dans Sa sainteté. Ne voulant donc nous séparer d'aucune façon de cette espérance et de cette foi (...), nous espérons mériter de rentrer dans la communion avec vous que prêche le Siège apostolique, communion dans laquelle réside, entière et vraie, la solidité de la religion chrétienne" [363-365](#) .

3067

Et avec l'approbation du 2ème concile de Lyon, les Grecs ont professé : "La sainte Eglise romaine possède aussi la primauté et autorité souveraine et entière sur l'ensemble de l'Eglise catholique. Elle reconnaît sincèrement et humblement l'avoir reçue, avec la plénitude du pouvoir, du Seigneur lui-même, en la personne du bienheureux Pierre, chef ou tête des apôtres, dont le pontife romain est le successeur. Et comme elle doit, avant les autres, défendre la vérité de la foi, ainsi les questions qui surgiraient à propos de la foi doivent être définies par son jugement" [861](#) .

3068

Enfin le concile de Florence a défini : "Le pontife romain est le vrai vicaire du Christ, la tête de l'Eglise entière. Le Père et le docteur de tous les chrétiens ; et que c'est à lui, qu'a été transmis par notre Seigneur Jésus Christ dans le bienheureux Pierre, le pouvoir plénier de paître, de diriger et de gouverner l'Eglise universelle" [1307](#) .

3069

Pour s'acquitter de leur charge pastorale, nos prédécesseurs ont travaillé infatigablement à la propagation de la doctrine salutaire du Christ parmi tous les peuples de la terre et ils ont veillé avec un soin égal à sa conservation authentique et pure, là où elle avait été reçue. C'est pourquoi les évêques du monde entier, tantôt individuellement, tantôt réunis en synode, se conformant à la longue coutume des Eglises et aux formes de la règle antique, ont communiqué au Siège apostolique les dangers particuliers qui surgissaient en matière de foi, afin que les dommages causés à la foi fussent réparés là où celle-ci ne saurait subir de

défaillance.

Les pontifes romains, selon que l'exigeaient les conditions de temps et des événements, tantôt en convoquant des conciles oecuméniques ou en sondant l'opinion de l'Eglise répandue sur la terre, tantôt par des synodes particuliers, tantôt grâce à d'autres moyens que leur fournissait la Providence, ont défini qu'on devait tenir ce qu'ils avaient reconnu avec l'aide de Dieu comme conforme aux saintes lettres et aux traditions apostoliques.

3070

Car le Saint-Esprit n'a pas été promis aux successeurs de Pierre pour qu'ils fassent connaître sous sa révélation une nouvelle doctrine, mais pour qu'avec son assistance ils gardent saintement et exposent fidèlement la Révélation transmise par les apôtres, c'est-à-dire le dépôt de la foi. Leur doctrine apostolique a été reçue par tous les vénérables pères, vénérée et suivie par les saints docteurs orthodoxes ; ils savaient parfaitement que ce siège de Pierre demeurerait pur de toute erreur, aux termes de la promesse divine de notre Seigneur et Sauveur au chef de ses disciples : "J'ai prié pour toi, pour que ta foi ne défaille pas ; et quand tu seras revenu, affermis tes frères" [Lc 22,32](#).

3071

Ce charisme de vérité et de foi à jamais indéfectible a été accordé par Dieu à Pierre et à ses successeurs en cette chaire, afin qu'ils remplissent leur haute charge pour le salut de tous, afin que le troupeau universel du Christ, écarté des nourritures empoisonnées de l'erreur, soit nourri de la doctrine céleste, afin que, toute occasion de schisme étant supprimée, l'Eglise soit conservée tout entière dans l'unité, et qu'établie sur son fondement elle tienne ferme contre les portes de l'enfer.

3072

Mais comme en ce temps, qui exige au plus haut point l'efficacité salutaire de la charge apostolique, il ne manque pas d'hommes qui en contestent l'autorité, Nous jugeons absolument nécessaire d'affirmer solennellement la prérogative que le Fils unique de Dieu a daigné joindre à la fonction pastorale suprême.

3073

C'est pourquoi, Nous attachant fidèlement à la tradition reçue dès l'origine de la foi chrétienne pour la gloire de Dieu notre Sauveur, pour l'exaltation de la religion catholique et pour le salut des peuples chrétiens, avec l'approbation du saint concile, nous enseignons que c'est une dogme révélé par Dieu :

3074

lorsque le pontife romain parle ex cathedra, c'est-à-dire lorsque, remplissant sa charge de pasteur et de docteur de tous les chrétiens, il définit, en vertu de sa suprême autorité apostolique, qu'une doctrine en matière de foi ou de morale doit être tenue par toute l'Eglise, il jouit, en vertu de l'assistance divine qui lui a été promise en la personne de saint Pierre, de cette infailibilité dont le divin Rédempteur a voulu que soit pourvue son Eglise lorsqu'elle définit la doctrine sur la foi ou la morale ; par conséquent, ces définitions du pontife romain sont irréformables par elles-mêmes et non en vertu du consentement de l'Eglise.

3075

(Canon) Si quelqu'un, ce qu'à Dieu ne plaise, avait la présomption de contredire notre définition qu'il soit anathème.

1996 Denzinger 3007

**Citations de
DS 3008-3014:**

Magistère

Lumen Gentium:
[25](#) [50](#)

Fides et Ratio:
[8](#) [13](#) [55](#)

Redemptor Hominis:
[19](#)

Veritatis Splendor:
[66](#)

Catéchisme:
[154](#) [155](#) [156](#) [161](#) [812](#)

Catechismus:
[154](#) [155](#) [156](#) [161](#) [812](#)

Catéchisme France:
[18](#) [177](#)

**Citations de
DS 3015-3020:**

Magistère

Gaudium et Spes:
[59](#)

Casti Connubii:
[107](#)

Théologie du Concile:
[3](#)

Mysterium Fidei:
[25](#)

Ecclesia Dei:
[4](#)

Fides et Ratio:
[9](#) [53](#) [55](#) [83](#) [100](#)

Veritatis Splendor:
[29](#) [53](#) [110](#)

Catéchisme:
[50](#) [90](#) [159](#) [237](#) [498](#)

Catechismus:
[50](#) [90](#) [159](#) [237](#) [498](#)

**Citations de
DS 3021-3025:**

Magistère

Veritatis Splendor:
[53](#)

Catéchisme:
[293](#) [296](#)

Catechismus:
[293](#) [296](#)

Citations de
DS 3026-3029:

Magistère

Fides et Ratio:

[53](#)

Catéchisme:

[36](#) [47](#) [286](#)

Catechismus:

[36](#) [47](#) [286](#)

Citations de
DS 3031-3036:

Magistère

Fides et Ratio:

55

**Citations de
DS 3050-3052:**

Magistère

Lumen Gentium:

[18](#) [23](#)

Nature Théo et Jur. Conf. Ev.:

[2](#) [8](#)

Redemptor Hominis:

[19](#)

Communio notio:

[12](#)

Théologie

Don de l'autorité:

[92](#)

**Citations de
DS 3053-3055:**

Magistère

Redemptor Hominis:

19

Dominus Iesus:

17

Communio notio:

12

**Citations de
DS 3056-3058:**

Magistère

Redemptor Hominis:
[19](#)

Dominus Iesus:
[17](#)

Communio notio:
[12](#)

Catéchisme:
[834](#)

Catechismus:
[834](#)

**Citations de
DS 3059-3064:**

Magistère

Lumen Gentium:
[18](#) [20](#) [27](#)

Ecclesia Dei:
[2](#) [4](#)

Redemptor Hominis:
[19](#)

Dominus Iesus:
[17](#)

Communio notio:
[13](#)

**Citations de
DS 3065-3075:**

Magistère

Lumen Gentium:
[25](#)

Fides et Ratio:
[50](#)

Redemptor Hominis:
[19](#)

Ut Unum Sint:
[94](#)

Catéchisme:
[891](#)

Catechismus:
[891](#)

Catéchisme France:
[66](#)

Théologie

Don de l'autorité:
[94](#) [104](#)

1996 Denzinger 3075

Réponse du Saint-Office au vicaire apostolique d'Océanie

centrale, 18 décembre 1

Foi et intention du ministre du sacrement

3100

Questions : 1. Le baptême administré par ces hérétiques (méthodistes) est-il douteux en raison d'un défaut d'intention de faire ce qu'a voulu le Christ, s'il a été déclaré expressément par le ministre, avant qu'il ne baptise, que le baptême n'a pas d'effet sur l'âme ?

3101

2. Un baptême ainsi conféré est-il douteux si ladite déclaration n'a pas été faite de façon expresse immédiatement avant que le baptême soit conféré, mais qu'elle a été souvent proférée par le ministre et que cette doctrine est proclamée ouvertement dans cette secte?

3102

Réponse : On a déjà traité de ce doute dans le temps passé, et il a été répondu en faveur de la validité du baptême, comme tu peux le voir chez Benoît XIV, De synodis diocesanis I. VII, chap. VI, n. 9 où on trouve ceci : "Que l'évêque se garde de considérer comme incertaine et douteuse la validité d'un baptême pour la seule raison que le ministre hérétique par qui il a été conféré, du fait qu'il ne croit pas que par le bain de la régénération les péchés sont enlevés, ne l'aura pas conféré pour le pardon des péchés, et que donc il n'aura pas eu l'intention de l'accomplir tel qu'il a été établi par le Christ Seigneur... "

La raison en est clairement enseignée par le cardinal Bellarmin, De Sacramentis in genere 1. I, c. 27, n. 13 : après avoir exposé l'erreur de ceux... qui affirment qu'au canon 11 de la 7e session, le concile de Trente [1611](#) a défini qu'un sacrement n'est valide que si l'intention du ministre porte non seulement sur l'acte mais également sur la fin du sacrement, c'est-à-dire s'il a l'intention de faire ce pour quoi le sacrement est institué, il ajoute ceci : " .... dans tout le canon 11, en effet, le concile ne mentionne pas la fin du sacrement, et il ne dit pas qu'il faut que le ministre ait l'intention de faire ce qui est l'intention de l'Eglise, mais ce que l'Eglise fait. Or ce que fait l'Eglise ne signifie pas la fin, mais l'action... "

C'est pourquoi Innocent IV affirme dans De baptismo, chap. 2, n. 9 qu'un baptême est valide s'il est conféré par un sarrasin dont on sait qu'il croit que par l'immersion on est seulement mouillé, dès lors qu'il a l'intention de faire ce que font les autres qui baptisent.

Conclusion de la réponse : Pour 1. Non : car malgré l'erreur portant sur les effets du baptême l'intention de faire ce que fait l'Eglise n'est pas exclue. - Pour 2. Il est répondu en 1.

Instruction de la Sacrée Congrégation pour la propagation de la

foi, 1873.

Gains perçus pour un prêt

3105

Conclusion (tirée de toutes les solutions mentionnées dans l'Instruction) :

1. D'une manière générale, il faut dire à propos du gain perçu pour un prêt qu'absolument rien ne peut être perçu en vertu du prêt, c'est-à-dire de façon directe et simplement en raison de celui-ci.

3106

2. Percevoir quelque chose en plus du capital est licite si cela vient s'ajouter au prêt à un titre extrinsèque, qui n'est pas communément lié et inhérent au prêt de par la nature de celui-ci.

3107

3. Si quelque autre titre fait défaut, comme par exemple un gain qui cesse, une perte qui se produit, et le danger de perdre le capital ou des efforts à mettre en oeuvre pour retrouver le capital, le seul titre de la loi civile peut également être considéré comme suffisant dans la pratique, aussi bien par les fidèles que par leurs confesseurs à qui il n'est donc pas permis d'inquiéter leurs pénitents à ce sujet aussi longtemps que cette question demeure en jugement, et que le Saint-Siège ne l'a pas explicitement définie.

3108

4. La tolérance de cette pratique ne peut aucunement être étendue jusqu'à rendre honnête une usure, si minime soit elle, s'agissant de pauvres, ou une usure immodérée et excédant les limites de l'équité naturelle.

3109

5. Enfin, il n'est pas possible de déterminer de façon universelle quel montant de l'usure doit être considéré comme immodéré et excessif, et lequel doit être considéré comme juste et modéré, puisque cela doit être mesuré dans chaque cas particulier en considérant toutes les circonstances tenant aux lieux, aux personnes et au moment.

Réponses à la dépêche circulaire du chancelier Bismarck

au sujet de l'interprétation de la constitution "Pastor aeternus"

de Vatican I - Janvier - Mars 1875.

La juridiction du pape et des évêques

a) Déclaration commune des évêques d'Allemagne,

janvier-février 1875.

3112

(Doctrines fausses) : La dépêche circulaire prétend, au sujet des décisions du concile du Vatican :

"De par ces décisions, le pape est désormais en mesure de s'arroger dans chaque diocèse les droits épiscopaux et de substituer le pouvoir pontifical à celui des évêques locaux."

"La juridiction épiscopale est absorbée par la juridiction papale."

"Le pape n'exerce plus, comme par le passé, certains droits réservés, déterminés, mais il est dépositaire du pouvoir épiscopal plein et entier." "Le pape remplace, en principe, chaque évêque individuellement, et il ne dépend que du pape de se mettre dans la pratique et à tout moment à la place de l'évêque vis-à-vis des gouvernements."

"Les évêques ne sont plus que ses instruments, ses fonctionnaires sans responsabilité propre ;"

"ils sont devenus, vis-à-vis des gouvernements, les fonctionnaires d'un souverain étranger, et à la vérité, d'un souverain qui, en vertu de son infaillibilité, est un souverain parfaitement absolu, plus que n'importe quel monarque absolu du monde."

Toutes ces thèses manquent de fondement, et sont en contradiction certaine avec le texte et le sens des décisions du concile du Vatican, texte et sens publiés et déclarés par le pape, l'épiscopat et les représentants de la science catholique.

3113

(Doctrines justes) : Sans doute les décisions du concile portent que le pouvoir de juridiction ecclésiastique du pape est : potestas suprema, ordinaria et immediata, une suprême puissance de gouvernement donnée au pape par Jésus Christ Fils de Dieu dans la personne de saint Pierre qui s'étend directement sur l'Eglise tout entière, par conséquent sur chaque diocèse et sur tous les fidèles, afin de conserver l'unité de la foi, de la discipline et du gouvernement de l'Eglise, et nullement une simple attribution consistant en quelques droits réservés. Mais ce n'est point là une nouvelle doctrine, c'est une vérité reconnue de la foi catholique, ... récemment expliquée et confirmée par le concile du Vatican... contre les erreurs des gallicans, des jansénistes et des fébronien. D'après cette doctrine de l'Eglise catholique, le pape est évêque de Rome, mais non évêque d'un autre diocèse ni d'une autre ville ; il n'est ni évêque de Breslau, ni évêque de Cologne, etc. Mais en sa qualité d'évêque de Rome, il est en même temps pape, c'est-à-dire le pasteur et chef suprême de l'Eglise universelle, chef de tous les évêques et fidèles, et son pouvoir papal doit être respecté et écouté partout et toujours et non pas seulement dans des cas spéciaux et exceptionnels. Dans cette position, le pape doit veiller à ce que chaque évêque remplisse son devoir dans toute l'étendue de sa charge. Si un évêque en est empêché, ou si un besoin quelconque s'en fait sentir, le pape a le droit et le devoir, non en sa qualité d'évêque du diocèse, mais en celle de pape d'ordonner tout ce qui est nécessaire pour l'administration du diocèse...

3114

Les décisions du concile du Vatican ne fournissent pas l'ombre d'un prétexte à prétendre que le pape est devenu par elles un souverain absolu et, en vertu de son infaillibilité, un souverain parfaitement absolu plus que n'importe quel monarque absolu du monde. D'abord le domaine de la puissance ecclésiastique du pape est essentiellement différent de celui sur lequel s'étend la souveraineté temporelle des monarques ; aussi les catholiques ne contestent nullement l'entière souveraineté de leur prince sur le terrain civil. Abstraction faite de tout cela, on ne peut pas non plus appliquer au pape la qualification de monarque absolu en matière ecclésiastique, parce que lui-même est soumis au droit divin, et il est lié aux dispositions tracées par Jésus Christ à son Eglise. Il ne peut pas modifier la constitution donnée à l'Eglise par son divin fondateur, comme un législateur temporel peut modifier la constitution de l'Etat. La constitution de l'Eglise est fondée dans tous ses points essentiels sur une ordonnance divine et demeure hors de l'atteinte de l'arbitraire humain.

3115

C'est en vertu de cette même institution divine, sur laquelle repose la papauté, que l'épiscopat est établi. Lui aussi a ses droits et ses devoirs en vertu de cette institution, donnée par Dieu même, que le pape n'a ni le droit ni le pouvoir de changer. C'est donc une erreur complète de croire que par les décisions du concile du Vatican "la juridiction papale absorbe la juridiction épiscopale", que le pape a "remplacé en principe individuellement

chaque évêque", que les évêques ne sont plus "que les instruments du pape, et ses fonctionnaires sans responsabilité propre" ... En ce qui concerne cette (dernière) affirmation... nous ne pouvons que la récuser avec détermination. Ce n'est pas dans l'Eglise catholique qu'est admis le principe immoral et despotique que l'ordre d'un supérieur dégage sans restriction la responsabilité personnelle.

3116

Enfin, l'assertion que le pape est devenu, "en vertu de son infaillibilité, un souverain parfaitement absolu", repose sur une idée complètement fautive du dogme de l'infaillibilité papale. Comme le concile du Vatican l'a déclaré en termes clairs et nets, et comme cela résulte de la nature même de la chose, l'infaillibilité se rapporte exclusivement à une qualité du magistère du souverain pontife, et ce pouvoir s'étend exactement sur le même domaine que l'infaillible enseignement de l'Eglise, et il est lié au contenu de la sainte Ecriture et à la Tradition, aussi bien qu'aux décisions doctrinales données antérieurement par l'enseignement de l'Eglise. Dans l'exercice du pouvoir du pape, absolument rien n'a été changé.

[b\) Lettre apostolique "Mirabilis illa constantia" aux](#)

[évêques d'Allemagne, 4](#)

3117

... Cette gloire de l'Eglise, vous l'avez de nouveau maintenue, vénérables frères, lorsque vous avez entrepris d'exposer le véritable sens des décrets du concile du Vatican artificieusement dénaturé dans une circulaire qui a été rendue publique, et que vous avez ainsi empêché que les fidèles ne se forment de fausses notions et qu'une odieuse falsification ne donne l'occasion d'entraver la liberté du choix d'un nouveau pontife. Votre déclaration collective se distingue tellement par sa clarté et son exactitude qu'elle ne laisse rien à désirer, qu'elle a été pour Nous la cause d'une grande joie et qu'il n'est nul besoin que Nous y ajoutions quelque chose. Mais les assertions mensongères de certaines feuilles périodiques exigent de Nous un témoignage plus solennel de Notre approbation, car, afin de maintenir les assertions par vous réfutées de la susdite circulaire, elles ont l'audace de refuser d'ajouter foi à vos explications, prétextant que votre interprétation des décrets du concile n'était qu'une interprétation adoucie et qu'elle ne répondait aucunement aux intentions de ce Siège apostolique.

Nous réproouvons donc de la manière la plus formelle cette supposition perfide et calomnieuse. Votre déclaration donne la pure doctrine catholique et par conséquent celle du saint concile et de ce Saint-Siège, parfaitement établie et clairement développée par des arguments évidents et irréfutables, de façon qu'elle démontre pour tout homme de bonne foi que, dans les décrets incriminés, on ne trouve absolument rien qui soit nouveau ou qui change quelque chose aux relations ayant existé jusqu'à présent, ou qui pourrait fournir un prétexte pour opprimer plus encore l'Eglise...

[Décret du Saint-Office, 7 juillet 1875.](#)

[La doctrine de la transsubstantiation dans l'eucharistie.](#)

3121

Question : Une explication de la transsubstantiation dans la très sainte eucharistie résumée dans les propositions suivantes peut-elle être tolérée :

1. De même que la raison formelle de l'hypostase est d'être par soi, ou de substituer par soi, de même la raison formelle de la substance est d'être en soi et de n'être pas soutenue, de

façon actuelle, dans un autre comme dans un sujet premier ; les deux en effet doivent être clairement distingués : être par soi (qui est la raison formelle de l'hypostase), et être en soi (qui est la raison formelle de la substance).

3122

2. C'est pourquoi, de même que la nature humaine dans le Christ n'est pas une hypostase, puisqu'elle ne subsiste pas par elle-même mais a été assumée par l'hypostase supérieure, divine, de même une substance finie - par exemple la substance du pain - cesse d'être substance pour la seule raison, et sans autre changement d'elle-même, qu'elle est soutenue de façon surnaturelle dans un autre, en sorte qu'elle n'est plus en soi mais dans un autre comme dans un sujet premier.

3123

3. C'est pourquoi la transsubstantiation ou changement de toute la substance du pain en la substance du Corps de notre Seigneur Jésus Christ peut être expliquée en ce sens que le Corps du Christ, lorsqu'il devient substantiellement présent dans l'eucharistie, soutient la nature du pain, laquelle cesse d'être substance pour la seule raison, sans autre changement d'elle-même, qu'elle n'est plus en soi, mais dans un autre qui la soutient ; dès lors, la nature du pain demeure, mais la raison formelle de la substance cesse en elle ; et c'est pour quoi il n'y a pas deux substances mais une seule : à savoir celle du Corps du Christ.

3124

4. Il en résulte que dans l'eucharistie la matière et la forme des éléments du pain demeurent ; mais existant dans un autre de façon surnaturelle, elles n'ont plus la raison d'une substance, mais la raison d'un accident surnaturel, non pas comme si elles étaient attachées au Corps du Christ à la manière d'accidents naturels, mais uniquement parce qu'elles sont soutenues par le Corps du Christ de la manière qui a été dite.

Réponse . Telle qu'elle est présentée ici, elle ne peut pas être tolérée.

[Instruction du Saint-Office à l'évêque de Nesqually, 24 janvier](#)

1877.

[Foi et intention du ministre du sacrement.](#)

3126

...Votre Grandeur sait que c'est une règle de la foi qu'un baptême administré par quelqu'un, qu'il soit schismatique ou hérétique, ou même non-croyant, doit être considéré comme valide dès lors que concourent dans son administration les différents éléments par lesquels le sacrement est accompli, à savoir la matière requise, la forme prescrite, et la personne du ministre avec l'intention de faire ce que fait l'Eglise. Il en résulte que des erreurs particulières que professent, soit de façon privée, soit de façon publique, ceux qui l'administrent, ne peuvent pas porter atteinte à la validité du baptême ou de quelque sacrement que ce soit... Bien plus... des erreurs particulières de ceux qui l'administrent n'excluent pas de soi et de par leur nature propre cette intention que doit avoir le ministre, à savoir de faire ce que fait l'Eglise. (Est rappelée la réponse du Saint-Office du 18 décembre 1872, voir [3100 - 3102](#) .)

Votre Grandeur voit par conséquent... que des erreurs professées par les hérétiques... ne sont pas incompatibles avec cette intention que les ministres des sacrements sont tenus d'avoir concernant la nécessité de ces sacrements, à savoir de faire ce que fait l'Eglise, ou de faire ce que le Christ a voulu qu'il soit fait ; et ces erreurs ne peuvent pas induire par elles-mêmes une présomption générale contre la validité des sacrements en général et du baptême

en particulier qui serait telle que de ce simple fait on pourrait établir un principe pratique applicable à tous les cas, en vertu duquel il faudrait en quelque sorte a priori, comme on dit, conférer à nouveau le baptême.

LÉON XIII : 20 février 1878-20 juillet 1903

Décret du Saint-Office, 20 novembre 1878.

Le baptême conféré de façon absolue et sous condition

3128

Question : Doit-on conférer le baptême sous condition à des hérétiques qui se convertissent à la religion catholique, quels que soient le lieu d'où ils viennent et la secte à laquelle ils appartiennent ?

Réponse : Non. Au contraire, lors de la conversion d'hérétiques, quels que soient le lieu d'où ils viennent et la secte à laquelle ils appartiennent, on doit s'enquérir au sujet de la validité du baptême reçu dans l'hérésie. Si après l'examen fait cas par cas, il apparaît qu'ils n'ont pas été baptisés ou qu'ils l'ont été de façon nulle, ils doivent être baptisés de façon absolue. Mais si, pour des raisons de temps et de lieu et enquête faite, rien n'est découvert, ni pour la validité, ni pour l'invalidité, ou qu'il demeure un doute probable concernant la validité du baptême, ils doivent alors être baptisés secrètement sous condition. Si enfin, il apparaît qu'il était valide, ils seront admis seulement à l'abjuration ou à la profession de foi.

Encyclique " Quod apostolici muneris ", 28 décembre 1878

Les droits de l'homme dans la société.

3130

Selon les enseignements de l'Évangile, l'égalité des hommes consiste dans le fait que, tous ayant reçu la même nature, ils ont été appelés à la même très haute dignité de fils de Dieu, en même temps que, une seule et même fin étant destinée à tous, chacun doit être jugé selon la même loi et obtenir la peine ou la récompense suivant son mérite.

3131

L'inégalité de droit et de pouvoir cependant émane de l'auteur même de la nature "de qui toute paternité au ciel et sur la terre tire son nom" [Ep 3,15](#). Mais les cœurs des princes et des sujets sont, selon la doctrine et les préceptes catholiques, si étroitement liés par des devoirs et des droits, que d'une part la passion du pouvoir se trouve tempérée, et que d'autre part l'obéissance est rendue facile, ferme et très noble. ...

3132

S'il devait arriver cependant que le pouvoir soit exercé par les princes de façon téméraire et au-delà de la mesure, la doctrine catholique ne permet pas de s'insurger contre eux de soi-même, de peur que la tranquillité de l'ordre ne soit de plus en plus perturbée, et que la société n'en reçoive un plus grand dommage. Et lorsque les choses en seront venues jusqu'au point qu'il ne paraisse pas d'autre espérance de salut, elle apprend que le remède doit mûrir de par les mérites de la patience chrétienne et d'instantes prières à Dieu.

Mais si des ordonnances des législateurs et des princes décident ou ordonnent quelque chose de contraire à la loi divine ou naturelle, la dignité et le devoir du nom chrétien ainsi que le

précepte de l'Apôtre apprennent qu'il faut obéir à Dieu plutôt qu'aux hommes [Ac 5,29](#)...

3133

Quant à la tranquillité publique et domestique, la sagesse catholique, appuyée sur les préceptes de la loi divine et naturelle, y a pourvu très prudemment par ce qu'elle tient et enseigne sur le droit de propriété et la répartition de biens qui sont disposés pour la nécessité et l'utilité de la vie. Car tandis que les socialistes présentent faussement le droit à la propriété comme une invention humaine qui répugne à l'égalité naturelle des hommes, et que, prônant la communauté des biens, ils pensent qu'on ne doit pas supporter la pauvreté avec une âme égale et qu'on peut violer impunément les possessions et les droits de ceux qui sont plus riches, l'Eglise reconnaît beaucoup plus utilement et sagement que l'inégalité entre les hommes, naturellement dissemblables par les forces du corps et de l'esprit, existe également dans la possession des biens, et elle commande que le droit de propriété et de possession, qui provient de la nature même, soit maintenu intact et inviolable pour chacun ; elle sait en effet que le vol et la rapine ont été condamnés par Dieu, l'auteur et le gardien de tout droit, de sorte qu'il n'est pas même permis de porter le regard sur (de convoiter) le bien d'autrui, et que les voleurs et les larrons sont exclus, comme les adultères et les idolâtres, du Royaume des cieux [1Co 6,9](#) s.

[Encyclique " Aeterni patris", 4 août 1879.](#)

[L'importance de la philosophie pour l'affermissement de la foi](#)

3135

Assurément nous n'attribuons pas à la philosophie humaine une force et une autorité telles que nous l'estimerions capable de repousser ou de détruire toutes les erreurs ; de même en effet... que c'est par l'admirable lumière de la foi, répandue "non pas par des paroles persuasives de la sagesse humaine", "mais par la manifestation de l'esprit et de la force" [1Co 2,4](#) que l'univers a été rétabli dans sa dignité première, de même aussi, maintenant, c'est avant tout de la vertu toute-puissante et du secours de Dieu que nous devons attendre que... reviennent à la sagesse les esprits des mortels.

Cependant nous ne devons ni mépriser ni négliger les secours naturels qui ont été mis à la disposition des hommes par un bienfait de la sagesse divine... ; et de tous ces secours, l'usage bien réglé de la philosophie en est assurément un qui est éminent. Ce n'est pas en vain en effet que Dieu a implanté dans l'esprit de l'homme la lumière de la raison, et tant s'en faut que la lumière surajoutée de la foi éteigne ou amortisse la vigueur de l'intelligence : au contraire, elle la perfectionne et, en augmentant ses forces, elle la rend capable de choses plus grandes encore.

3136

Et tout d'abord, lorsque les sages en usent comme il convient, la philosophie est à même d'aplanir et d'affermir en quelque sorte le chemin vers la foi véritable, et de préparer convenablement l'esprit de ses disciples à accepter la Révélation.

Et de fait dans son extrême bonté Dieu, dans l'ordre des choses divines, n'a pas manifesté seulement par la lumière de la foi les vérités que l'intelligence humaine ne peut pas atteindre par elle-même, mais il en a manifesté également certaines qui ne sont pas totalement inaccessibles à la raison afin que, confirmées par l'autorité divine, elles puissent aussitôt et sans aucun mélange d'erreur être connues de tous.

De là vient que certaines vérités, proposées à croire par Dieu ou qui sont liées à la doctrine de la foi par des liens très étroits, ont été reconnues, convenablement démontrées et défendues par des sages des nations païennes, éclairés seulement par la raison naturelle. Or ces vérités, connues des sages des nations païennes, il est de grande opportunité de les

faire tourner à l'avantage et à l'utilité de la doctrine révélée, afin de faire voir avec évidence que la sagesse humaine elle aussi, et même le témoignage des adversaires, donnent leur appui à la foi chrétienne. ...

3137

Ces fondements étant ainsi très solidement posés (à l'aide de la philosophie), l'usage constant et multiple de la philosophie demeure requis pour que la théologie sacrée reçoive et revête la nature, la forme et le caractère d'une vraie science. Dans cette discipline, la plus noble de toutes, il est en effet de la plus haute nécessité que les parties nombreuses et variées des doctrines divines soient rassemblées en quelque sorte en un seul corps, que disposées avec ordre, chacune en son lieu, et déduites des principes qui leur sont propres, elles soient reliées ensemble par un lien adéquat enfin que toutes et chacune soient confirmées par des arguments propres et inébranlables.

On ne peut pas non plus taire ni dédaigner cette connaissance plus exacte et plus riche des réalités qui sont crues, et cette intelligence un peu plus claire - autant qu'il est possible - des mystères de la foi eux-mêmes qu'Augustin et d'autres Pères ont à la fois louée et cherché à atteindre, et dont le concile du Vatican lui-même (constitution sur la foi catholique, chap. 4.. [3016](#)) a déclaré qu'elle était très féconde. ...

3138

Enfin il appartient également aux disciplines philosophiques de protéger religieusement les vérités divinement révélées, et de combattre ceux qui ont l'audace de les attaquer. A cet égard, c'est un grand éloge pour la philosophie que d'être considérée comme un bastion pour la foi et comme un ferme rempart pour la religion. "Il est vrai, comme l'atteste Clément d'Alexandrie, que la doctrine du Sauveur est parfaite et qu'elle n'a besoin de rien, puisqu'elle est la force et la sagesse de Dieu. La philosophie grecque, s'y ajoutant, ne rend pas la vérité plus forte, mais comme elle rend impuissante l'attaque de la sophistique et empêche les entreprises insidieuses contre la vérité, c'est avec raison qu'on la présente comme la palissade et le mur de la vigne "....

L'excellence de la méthode scolastique et l'autorité qui

revient à Thomas d'Aq

3139

Parmi les docteurs scolastiques domine, et de haut, leur prince et maître à tous, Thomas d'Aquin, lui qui, comme le remarque Cajetan, "parce qu'il a vénéré au plus haut point les saints docteurs, a obtenu en quelque sorte l'intelligence de tous". Leurs doctrines, Thomas les a recueillies et assemblées comme des membres dispersés d'un corps, et il les a réparties en un ordre si admirable et leur a donné un tel accroissement, qu'on le considère à juste titre comme le défenseur spécial et l'honneur de l'Eglise catholique. ...

3140

Tout en proclamant qu'il faut recevoir volontiers et avec gratitude tout ce qui a été dit de façon sage, qui a été inventé et pensé de façon utile par quelqu'un, Nous vous exhortons tous... de façon pressante, pour la défense et l'honneur de la foi catholique, pour le bien de la société, pour l'accroissement de toutes les sciences, à rétablir et à propager le plus possible la sagesse d'or de saint Thomas. Nous disons la sagesse de saint Thomas : car si quelque chose a été recherché avec une subtilité trop grande par les docteurs scolastiques ou enseigné de façon trop inconsidérée, si quelque chose est moins en accord avec les doctrines éprouvées de temps ultérieurs, ou enfin si cela se trouve n'avoir aucune espèce de probabilité, Nous n'entendons nullement que cela soit proposé à l'intention de notre temps.

Encyclique "Arcanum divinae sapientiae" 10 février 1880.

La nature du mariage chrétien.

3142

(Toute la tradition enseigne que) le Christ Seigneur a élevé le mariage à la dignité de sacrement et (qu')il a fait, en même temps, que les époux, entourés et fortifiés par la grâce du ciel née de ses mérites, arrivent à la sainteté dans le mariage, et (que) c'est dans le mariage qu'il a, par une admirable ressemblance avec le modèle qu'est son union mystique avec l'Eglise, rendu parfait l'amour qui est dans notre nature et uni plus fortement, par le lien de la charité divine, la société, indivisible par nature, de l'homme et de la femme. ... De même nous avons appris de l'autorité des apôtres que cette unité et cette stabilité perpétuelle qui étaient exigées depuis l'origine même des noces, le Christ a commandé qu'elle soit sainte et à jamais inviolable.

3143

Mais ce n'est pas en ce qui a été rappelé seulement que sont donnés la perfection chrétienne et l'accomplissement. Car en premier lieu la société conjugale s'est vu proposer quelque chose de plus élevé et de plus noble que ce qui existait auparavant, puisque la fin qui lui fut assignée ne fut pas seulement de propager le genre humain, mais d'engendrer à l'Eglise une descendance, des "concitoyens des saints et des familiers de Dieu" [Ep 2, 19](#)...

En second lieu, les devoirs de chacun des conjoints sont définis et leurs droits complètement décrits. Il faut en effet qu'ils se souviennent toujours qu'ils se doivent l'un à l'autre l'amour le plus grand, une constante fidélité, et une assistance inventive et assidue. L'homme est le chef de la famille et la tête de la femme ; celle-ci cependant, parce qu'elle est la chair de sa chair et l'os de ses os, doit être soumise à l'homme et lui obéir, non pas à la manière d'une servante, mais d'une compagne, en sorte que l'obéissance qu'elle lui rend ne soit ni sans dignité ni sans honneur. Mais en celui qui préside comme en celle qui obéit, puisque tous deux sont une image, l'un du Christ, l'autre de l'Eglise, il faut que ce soit toujours la charité divine qui règle le devoir. ...

Le pouvoir de l'Eglise sur le mariage chrétien

3144

Le Christ ayant donc ainsi, avec tant de perfection, renouvelé et relevé le mariage, en remit et confia à l'Eglise toute la discipline. Et ce pouvoir sur le mariage des chrétiens, l'Eglise l'a exercé en tous temps et en tous lieux, et elle l'a fait de façon à montrer que ce pouvoir lui appartenait en propre et qu'il ne tirait pas son origine d'une concession des hommes, mais qu'il avait été divinement accordé par la volonté de son fondateur. ...

De manière semblable, un droit du mariage égal pour tous et le même pour tous fut établi, par la suppression de l'ancienne distinction entre esclaves et hommes libres ; les droits de l'homme et de la femme sont égaux ; car comme le disait Jérôme, "chez nous, ce qui n'est pas permis aux femmes ne l'est pas non plus aux hommes, et c'est la même servitude dans la même condition" ; et ces mêmes droits se sont trouvés solidement confirmés du fait que la bienveillance est accordée en retour et en raison de la réciprocité des devoirs ; la dignité de la femme est affermie et reconnue ; il est défendu au mari de punir de mort la femme adultère et de violer la foi jurée en se livrant à la passion et à l'impudicité.

Et c'est aussi un fait important que l'Eglise ait limité, autant qu'il fallait, le pouvoir du père de famille, pour que la juste liberté des fils et des filles qui veulent se marier ne fût en rien

diminuée ; qu'elle ait décrété qu'il ne peut pas y avoir de mariages entre parents et alliés à certains degrés, afin que l'amour surnaturel des époux se répande dans un plus vaste champ ; qu'elle ait cherché à écarter du mariage, autant qu'elle le pouvait, l'erreur, la violence et la fraude ; qu'elle ait voulu que la sainte pudeur de la couche nuptiale, la sûreté des personnes, l'honneur du mariage, la fidélité aux serments soient gardés intacts. Enfin elle a consolidé cette institution divine avec tant de force et avec une telle prévoyance de ses lois qu'il n'est pas de juge équitable qui ne reconnaisse que pour cette raison aussi, pour ce qui est du mariage, l'Eglise est la meilleure gardienne et le meilleur défenseur du genre humain...

3145

Personne non plus ne doit se laisser émouvoir par cette distinction, si fortement proclamée par les légistes régaliens, entre le contrat et le sacrement, dans le dessein de réserver à l'Eglise ce qui est du sacrement et de livrer le contrat au pouvoir et au vouloir des autorités civiles.

Une telle distinction, une telle dissociation plutôt, ne peut être acceptée, puisqu'il est reconnu que, dans le mariage chrétien, le contrat n'est pas dissociable du sacrement, et que, dès lors, il ne peut exister de contrat vrai et légitime qui ne soit par le fait même un sacrement. Car le Christ le Seigneur, a élevé le mariage à la dignité de sacrement or le mariage est le contrat lui-même dès lors qu'il est conclu selon le droit.

3146

A cela s'ajoute que la raison pour laquelle le mariage est un sacrement, c'est qu'il est un signe sacré qui produit la grâce et qui représente l'image des noces mystiques du Christ avec l'Eglise. Or la forme et la figure de celles-ci s'expriment dans le lien de l'union très intime qui relie réciproquement l'homme et la femme et qui n'est autre que le mariage lui-même. Il en résulte que tout mariage légitime entre chrétiens est en lui-même et par lui-même un sacrement. Rien n'est plus éloigné de la vérité qu'un sacrement qui serait un ornement ajouté ou une propriété venant du dehors, susceptible d'être dissociée et séparée du contrat par la volonté des hommes.

[Réponse de la Sacrée Pénitencerie, 16 juin 1880.](#)

[La décision est importante pour le jugement à porter sur la méthode Knaus- Ogi](#)

1996 Denzinger 3075

Citations de
DS 3112-3116:

Magistère

Lumen Gentium:
27

Citations de
DS 3117:

Magistère

Lumen Gentium:
27

1996 Denzinger 3148

3148

L'observance des périodes infécondes

Question : Est-il permis de n'user du mariage qu'aux jours où une conception est plus difficile ?

Réponse : Des conjoints qui font usage de la manière précitée ne doivent pas être inquiétés, et le confesseur peut - avec précaution cependant - suggérer ce dont il s'agit à des époux qu'il aura tenté vainement d'éloigner d'une autre manière du crime détestable de l'onanisme.

Encyclique "Diuturnum illud", 29 juin 1881.

Le pouvoir dans la société civile

3150

Même si, incité par l'orgueil et l'esprit de rébellion, l'homme a souvent tenté de rejeter les freins du pouvoir, jamais cependant il n'est parvenu à n'obéir à personne. La nécessité elle-même contraint à ce que dans toute association ou communauté d'hommes quelques-uns se trouvent à la tête. ...

Cependant il est important de remarquer ici que ceux qui doivent être à la tête de la chose publique peuvent en certains cas être élus selon la volonté et le jugement du grand nombre, sans que la doctrine catholique s'y oppose ou y répugne. Par cette élection cependant on désigne le chef, mais on ne confère pas les droits de la souveraineté ; on ne confère pas le pouvoir mais on décide par qui il doit être exercé.

De même n'est pas posée ici la question des régimes politiques, car il n'y a aucune raison que l'Eglise n'approuve pas le gouvernement d'un seul ou de plusieurs dès lors qu'il est juste et vise l'utilité commune. C'est pourquoi, si la justice est sauve, rien n'empêche les peuples de se donner le régime politique qui convient le mieux ou à leur génie propre, ou aux moeurs et aux institutions de leurs ancêtres.

3151

Quant au reste, pour ce qui est du pouvoir politique, l'Eglise enseigne avec raison qu'il provient de Dieu. ...

Ceux qui entendent que la société civile naît d'un libre consensus des hommes, ramenant l'origine du pouvoir lui-même à cette source, disent que chacun a cédé de son droit et que tous se sont volontairement placés sous la puissance de celui à qui a passé la totalité de leurs droits. Mais c'est une grande erreur de ne pas voir ce qui est manifeste, à savoir que les hommes ne constituent pas une race de solitaires, et qu'avant qu'ils expriment leur libre volonté, ils sont nés pour former une communauté naturelle ; de plus, le pacte dont on se prévaut est manifestement une invention et une chimère, et il n'est pas en mesure de donner à la puissance politique autant de force, de dignité et de fermeté que le requièrent la protection de la chose publique et l'intérêt commun des citoyens. Cet éclat et cette protection universelle, le pouvoir ne l'aura que si on comprend qu'il émane de Dieu comme de sa source éminente et très sainte...

3152

Il n'existe pour les hommes qu'une seule raison de ne pas obéir: lorsqu'il leur est demandé quelque chose qui est manifestement contraire à la loi divine ou naturelle ; en effet, pour tout ce qui enfreint la loi naturelle ou celle de Dieu, il est également injuste de le commander que de le faire. C'est pourquoi, s'il devait arriver à quelqu'un d'avoir à préférer l'un ou l'autre, c'est-à-dire de négliger soit les ordres de Dieu, soit ceux des gouvernants, il lui faut obéir à Jésus Christ qui demande de "donner à César ce qui est à César, à Dieu ce qui est à Dieu" [Mt 22,21](#), et de répondre à l'exemple des apôtres : "Il faut obéir à Dieu plus qu'aux hommes " [Ac 5,29](#)....

[Décret de la Congrégation de l'index, 5 \(10\) décembre 1881.](#)

[La liberté d'attaquer des ouvrages qui ont été retirés de la procédure](#)

[par la Congrégation de l'Index](#)

3154

Questions : 1. Des ouvrages qui ont été dénoncés auprès de la Sacrée Congrégation de l'Index et qui ont été retirés par elle de la procédure, ou qui n'ont pas été prohibés, doivent-ils être considérés comme exempts de toute erreur contre la foi et les moeurs ?

3155

2. Si la réponse est oui, les ouvrages qui ont été retirés par la Sacrée Congrégation de l'Index, ou qui n'ont pas été prohibés, peuvent-ils être attaqués aussi bien philosophiquement que théologiquement sans encourir le reproche de témérité ?

Réponse : (confirmée par le Souverain Pontife le 28/12) Pour 1 non - Pour 2 oui.

[Encyclique "Humanum genus", 20 avril 1884.](#)

[Francs-maçons](#)

3156

Simuler et vouloir demeurer dans l'obscurité, enchaîner à soi des hommes comme des esclaves par les liens les plus étroits et sans raison suffisamment déclarée et, les livrant à une volonté étrangère, les employer à toutes sortes de forfaits... : c'est là une pratique monstrueuse que la nature des choses ne permet pas. C'est pourquoi la raison et la vérité elle-même montrent que la société dont nous parlons s'oppose à la justice et à l'honnêteté naturelle. ...

Les indices très certains que nous avons mentionné plus haut font paraître quel est le but ultime de leurs desseins, à savoir détruire de fond en comble toute cette ordonnance de la religion et de la chose publique qu'ont fait naître les institutions chrétiennes, et en établir une nouvelle selon leur idée, dont les fondements et les lois seront empruntées au coeur du naturalisme.

3157

Tout ce que Nous venons de dire ou que Nous nous proposons de dire doit être entendu de la secte maçonnique envisagée dans son ensemble, et en tant qu'elle englobe les sociétés qui lui sont parentes ou alliées, mais non ses adeptes pris individuellement. Parmi eux il peut s'en trouver, et même en bon nombre, qui, bien que non exempts de faute pour s'être affiliés à de telles sociétés, ne participent pas eux-mêmes pour autant à ces activités néfastes, et ignorent ce but final qu'elles s'efforcent d'atteindre. De même il se peut que certaines de ces associations elles-mêmes n'approuvent pas certaines conclusions extrêmes qui, dès lors qu'elles découlent de façon nécessaire de principes communs, devraient normalement être acceptées si la turpitude n'effrayait pas par elle-même du fait de son caractère horrible.

3158

Personne ne doit penser qu'il lui est permis pour quelque raison que ce soit d'adhérer à la secte des maçons si la profession de foi catholique et son salut ont pour lui la valeur qu'ils doivent avoir.

[Instruction du Saint-Office "Ad gravissima avertenda", 10 mai](#)

1884.

[Francs - Maçons](#)

3159

(3) Mais pour qu'il n'y ait pas place pour l'erreur lorsqu'on devra juger et distinguer lesquelles de ces sectes pernicieuses font l'objet d'une censure et lesquelles seulement d'une interdiction, il est certain tout d'abord que sont frappées d'une sentence d'excommunication déjà portée les sectes francs maçonniques et d'autres du même genre qui complotent contre l'Eglise et les pouvoirs légitimes, qu'elles le fassent clandestinement ou ouvertement, qu'elles exigent ou non de leurs adeptes le serment de garder le secret.

3160

(4) Outre celles-ci, d'autres sectes sont prohibées également, et doivent être évitées sous peine d'une faute grave, et parmi celles-ci, il faut compter avant tout celles qui demandent à leurs adeptes par serment de ne révéler à personne le secret et d'obéir en toute chose à leurs chefs occultes. En outre il faut remarquer qu'il existe certaines sociétés qui, bien qu'on ne puisse établir avec certitude qu'elles font partie de celles qui viennent d'être mentionnées ou non, sont néanmoins douteuses et pleines de danger, aussi bien en raison des doctrines qu'elles professent, que de la manière d'agir que suivent ceux qui sont rassemblés sous leur conduite et sont dirigés par elles. ...

[Réponse du Saint-Office à l'évêque de Poitiers, \(28\) 31 mai](#)

1884.

[L'assistance du médecin ou du confesseur à un duel](#)

3162

Questions : 1. Un médecin peut-il, à la demande des duellistes, assister à un duel avec l'intention de mettre fin plus rapidement au combat, ou simplement de panser les plaies, de soigner les blessures, sans encourir l'excommunication simplement réservée au souverain

pontife ?

2. Peut-il du moins, sans être présent au duel, se trouver dans une maison voisine ou dans un lieu à peu de distance, en étant très proche et prêt à exercer son office Si les duellistes le requièrent ?

3. Qu'en est-il pour un confesseur dans les mêmes conditions ?

Réponse : Pour 1. Il ne le peut pas et encourt l'excommunication. Pour 2 et 3. Dans la mesure où cela est convenu, il ne le peut pas non plus et encourt l'excommunication.

Réponse de la Sacrée Pénitencerie, 10 mars 1886.

L'usage onaniste du mariage

3185

Exposé : De par une réponse donnée le 14 décembre 1876 par la Sacrée Pénitencerie au recteur d'une paroisse du diocèse d'Angers, il est établi qu'il n'est pas permis de favoriser l'erreur des pénitents que beaucoup appellent de bonne foi ; ni non plus de susciter une telle bonne foi.

Il est établi également que ne satisfont pas à leur charge les confesseurs qui, lorsqu'un pénitent s'accuse seulement d'onanisme, gardent un silence noble, qui, la confession des péchés terminée, l'exhortent par des paroles générales, et qui, s'il affirme détester tout péché mortel, lui donnent la sainte absolution.

Il est établi en outre que sont exempts de tout reproche les confesseurs qui (dans les limites (de la décence)... concernant les questions...) n'omettent pas de réprimander, comme pour tout autre péché grave, tout pénitent qui, soit spontanément, soit à la suite d'une interrogation prudente, a avoué l'onanisme,... et qui ne l'absolvent pas s'il n'a pas montré par des signes suffisants qu'il éprouve de la douleur pour ce qui s'est passé et qu'il est résolu à ne plus agir de façon onaniste. - (Restent cependant les doutes Suivants)

3186

Questions : 1. Lorsqu'il existe un soupçon fondé qu'un pénitent qui est totalement muet quant à l'onanisme s'adonne à un tel crime, est-il permis alors au confesseur de s'abstenir d'une interrogation prudente et discrète parce qu'il prévoit qu'un grand nombre devraient être tirés de leur bonne foi et que beaucoup déserteraient les sacrements ? - Ou au contraire le confesseur est-il tenu d'interroger de façon prudente et discrète?

3187

2. Un confesseur qui constate soit à partir d'une confession spontanée, soit à partir d'une interrogation prudente, que le pénitent est un onaniste, est-il tenu de l'admonester au sujet de la gravité de ce péché, tout comme au sujet des autres péchés mortels..., et de ne lui donner l'absolution que s'il est établi par des signes suffisants qu'il éprouve de la douleur pour ce qui s'est passé, et qu'il est résolu de ne plus agir de façon onaniste ?

Réponse : Pour 1. En règle générale oui pour la première partie, non pour la seconde.- Pour 2. Oui, selon la doctrine des auteurs éprouvés.

Décret du Saint-Office, 19 mai 1886.

Crémation des corps

3188

Question : 1. Est-il permis d'adhérer à des sociétés dont l'intention est de promouvoir l'usage de brûler les corps d'hommes?

2. Est-il permis d'ordonner que son propre corps ou ceux d'autrui soient brûlés ?

Réponse (confirmée par le souverain pontife) : Pour 1. Non, et s'il s'agit de sociétés affiliées à la secte maçonnique, on encourt les peines portées contre elles. - Pour 2. Non.

Décret du Saint-Office, 27 mai 1886.

Divorce Civil

3190

Exposé : Plusieurs évêques de France ont soumis à la Sacrée Congrégation romaine et universelle de l'Inquisition les doutes suivants : dans une lettre adressée par la Sacrée Congrégation romaine et universelle de l'Inquisition à tous les Ordinaires de France en date du 25 juin 1885, au sujet de la loi du divorce civil, il est déclaré ceci : "Attendu les très graves circonstances des événements, des temps et des lieux, on peut tolérer que ceux qui remplissent les fonctions de magistrats et les avocats traitent, en France, les causes matrimoniales, sans être obligés de résigner leur charge" et il y est ajouté des conditions dont voici la seconde "Pourvu qu'en leur for intérieur ils soient prêts, aussi bien vis-à-vis de la valeur ou de la nullité du mariage que de la séparation de corps, sur lesquels ils sont mis dans l'obligation de juger, à ne jamais proférer, plaider, solliciter ou soutenir une sentence contraire au droit divin ou ecclésiastique.

3191

Questions : 1. Est-elle exacte, l'interprétation répandue en France et même imprimée, selon laquelle satisfait à la condition précitée le juge qui, en présence d'un mariage valide devant l'Eglise, fait totalement abstraction de ce mariage vrai et constant, et, en application de la loi civile, prononce le divorce, pourvu qu'il ait intérieurement l'intention de ne rompre que les seuls effets civils et le seul contrat civil, et qu'ils sont les seuls touchés par les termes de la sentence ? En d'autres termes : une sentence portée dans ces conditions peut-elle être tenue pour non contraire au droit divin et ecclésiastique ?

3192

2 .- Après que le juge a prononcé qu'il y a lieu à divorce, un maire - et lui aussi en n'ayant en vue que les effets et le contrat civils - peut-il prononcer le divorce, bien que le mariage soit valide devant l'Eglise ?

3193

3 .- Après avoir prononcé le divorce, le même maire peut-il unir civilement à un autre le conjoint qui tenterait de contracter une nouvelle union, et cela bien que le mariage précédemment contracté devant l'Eglise soit valide et l'autre partie encore vivante ?

...Réponse (confirmée par le souverain pontife) : Non à 1, 2 et 3.

Décret du Saint-Office, le 15 décembre 1886.

Crémation des corps

3195

Chaque fois qu'il s'agit de ceux dont les corps sont soumis à la crémation non pas de par leur propre volonté mais de par la volonté d'autrui, il est possible d'accomplir les rites et les suffrages de l'Eglise aussi bien à la maison qu'à l'église, mais non jusqu'au lieu de la crémation, tout scandale étant évité. Or ce scandale pourra être évité également s'il est notoire que la crémation n'a pas été choisie par la volonté propre du défunt.

3196

Mais lorsqu'il s'agit de ceux qui ont choisi la crémation par leur propre volonté, et qui ont persévéré dans cette volonté de façon certaine et notoire jusqu'à leur mort, compte tenu du décret du mercredi 19 mai 1886 [3188](#), il faut procéder pour eux selon les normes du Rituale Romanum, titre " A qui est- il permis de donner la sépulture ecclésiastique ? " Dans les cas particuliers cependant dans lesquels il surgit un doute ou une difficulté, on devra consulter l'Ordinaire...

[Réponse du Saint-Office à l'évêque de Carcassonne, 8 mai 1887.](#)

[Le vin de messe](#)

3198

Question : (Pour prévenir le risque de corruption du vin, les remèdes qui suivent sont-ils licites, et lequel doit être préféré ?)

1 - Au vin naturel on ajoute une petite quantité d'"eau-de-vie" ; 2. Le vin sera chauffé à soixante-cinq degrés.

Réponse . (Il faut) préférer le vin, tel qu'il est présenté en second lieu.

[Décret du Saint-Office "Post obitum", 14 décembre 1887.](#)

[Erreurs d'Antonio ROSMINI-SERBATI](#)

3201

1 - Dans l'ordre des choses créées se manifeste immédiatement à l'intelligence humaine quelque chose qui est divin en soi, tel qu'il appartient à la nature divine.

3202

2 - Lorsque nous parlons du divin dans la nature, ce mot 'divin' nous ne le prenons pas pour signifier un effet non divin d'une cause divine ; et ce n'est pas notre intention de parler de quelque chose qui serait divin par participation.

3203

3 - Dans la nature de l'univers, c'est-à-dire dans les intelligences qui s'y trouvent, il y a donc quelque chose à quoi convient la dénomination de divin, non au sens figuré, mais au sens propre. - C'est une réalité qui n'est pas distincte du reste de la réalité divine.

3204

4 - L'être indéterminé, qui sans aucun doute est connu de toutes les intelligences, est ce divin qui est manifesté à l'homme dans la nature.

3205

5 - L'être, objet de l'intuition humaine, est nécessairement quelque chose de l'être nécessaire et éternel, de la cause créante, déterminante et finale de tous les êtres contingents et cela est Dieu.

3206

6 - Dans l'être qui fait abstraction de s créatures et de Dieu, c'est-à-dire l'être indéterminé, et en Dieu l'être non indéterminé mais absolu, l'essence est la même.

3207

7 - L'être indéterminé de l'intuition, l'être initial, est quelque chose du Verbe , que l'intelligence du Père distingue du Verbe non pas réellement, mais selon la raison.

3208

8 - Les êtres finis, dont le monde est composé, résultent de deux éléments, c'est-à-dire du terme réel fini et de l'être initial qui confère à ce terme la forme de l'être.

3209

9 - L'être objet de l'intuition, est l'acte initial de tous les êtres. - L'être initial est commencement aussi bien de ce qui est connaissable que de ce qui est subsistant : il est de même le commencement de Dieu, tel qu'il est conçu par nous, et des créatures.

3210

10 - L'être virtuel et sans limite est la première et la plus simple de toutes les entités, de telle sorte que toute autre entité est composée, et que l'être virtuel est toujours et nécessairement l'un de ses composants. - (L'être initial) est la part essentielle de toutes les entités sans exception, quelle que soit la manière dont elles sont divisées par la pensée.

3211

11 - La quiddité (ce qu'est une chose) de l'être fini n'est pas constituée par ce qu'il comprend de positif, mais par ses limites. La quiddité de l'être infini est constituée par l'entité, et elle est positive ; la quiddité de l'être fini cependant est constituée par les limites de l'entité, et elle est négative.

3212

12 - La réalité finie n'est pas, mais Dieu la fait être en ajoutant la limitation à la réalité infinie. - L'être initial devient l'essence de tout être réel. - L'être qui actue les natures finies, leur étant conjoint, est pris de Dieu

3213

13 - La différence entre l'être absolu et l'être relatif n'est pas celle qui existe entre une substance et une autre, mais une différence bien plus grande ; l'un en effet est absolument être, l'autre absolument non-être. Mais cet autre est relativement. Or quand est posé un être relatif, l'être qui est absolument n'est pas multiplié ; c'est pourquoi l'être absolu et l'être relatif ne sont pas une substance unique, mais un être unique ; et en ce sens il n'y a pas diversité d'être, mais unité d'être.

3214

14 - Par l'abstraction divine est produit l'être initial, premier élément des êtres finis ; mais par l'imagination divine est produit le réel fini, ou toutes les réalités dont est fait le monde.

3215

15 - La troisième opération de l'être absolu créant le monde est la synthèse divine, c'est-à-dire l'union des deux éléments que sont l'être initial, commencement commun de tous les êtres finis, et le réel fini, ou mieux : les diverses réalités finies, les termes différents du même être initial. C'est par cette union que sont créés les êtres finis.

3216

16 - L'être initial, mis en rapport par l'intelligence au moyen de la synthèse divine, non comme intelligible mais comme pure essence, avec les termes finis réels, fait que les êtres finis existent subjectivement et réellement.

3217

17 - Tout ce que fait Dieu en créant, c'est de poser l'acte tout entier de l'existence des créatures ; cet acte n'est donc pas proprement fait, mais posé.

3218

18 - L'amour dont Dieu s'aime également dans les créatures, et qui est la raison pour laquelle il se détermine à créer, constitue une nécessité morale qui, dans l'être le plus parfait, produit toujours son effet : c'est seulement dans la plupart des êtres imparfaits que cette sorte de nécessité laisse entière la liberté bilatérale.

3219

19 - Le Verbe est cette matière invisible dont, comme le dit [Sg 11,18](#), toutes les choses de l'univers ont été créées.

3220

20 - Il ne répugne pas que l'âme se multiplie par génération, de sorte à être conçue comme progressant de l'imparfait, c'est-à-dire du degré sensitif, au parfait, c'est-à-dire au degré intellectif.

3221

21 - Quand l'être devient objet d'intuition pour le principe sensitif, par ce seul contact, par cette seule union, ce principe qui d'abord sentait seulement et qui maintenant comprend, est élevé à un état plus noble, change de nature, et devient intelligent, subsistant et immortel.

3222

22 - Il n'est pas impossible de concevoir que par la puissance divine il puisse se faire que l'âme intellectuelle soit séparée du corps animé, et que celui-ci continue d'être animal ; en effet demeurerait en lui, comme la base du pur animal, le principe animal qui auparavant était en lui comme un appendice.

3223

23 - Dans l'état naturel, l'âme du défunt existe comme si elle n'existait pas; étant donné qu'elle ne peut pas exercer de réflexion sur elle-même, ni avoir conscience d'elle-même, on peut dire que sa condition est semblable à l'état des ténèbres perpétuelles et du sommeil éternel.

3224

24 - La forme substantielle du corps est plutôt l'effet de l'âme et le terme intérieur de son opération : c'est pourquoi la forme substantielle du corps n'est pas l'âme elle-même. - L'union de l'âme et du corps consiste proprement dans la perception immédiate par laquelle le sujet qui a l'intuition d'une idée, affirme le sensible après y avoir eu l'intuition de l'essence.

3225

25 - Une fois le mystère de la Trinité révélé, son existence peut être démontrée par des arguments purement spéculatifs, certes négatifs et indirects, mais tels cependant que par eux cette vérité est ramenée aux disciplines philosophiques et qu'elle devient une proposition scientifique comme les autres: car si elle était niée, la doctrine théosophique de la pure raison non seulement demeurerait incomplète, mais serait annihilée par des obscurités qui surgiraient de toute part.

3226

26 - Les trois formes suprêmes de l'être, à savoir la subjectivité, l'objectivité et la sainteté, ou la réalité, l'idéalité et la moralité, si on les transfère à l'être absolu, ne peuvent pas être conçues autrement que comme des personnes subsistantes et vivantes, - Le Verbe, en tant qu'objet aimé et non en tant que Verbe, c'est-à-dire objet subsistant en soi connu par soi, est la personne de l'Esprit Saint.

3227

27 - Dans l'humanité du Christ, la volonté humaine fut tellement ravie par l'Esprit Saint à adhérer à l'être objectif, c'est-à-dire au Verbe, qu'elle lui a cédé entièrement le gouvernement de l'homme, et que le Verbe a assumé celui-ci de façon personnelle en s'unissant ainsi la nature humaine. Par là, la volonté humaine a cessé d'être personnelle en l'homme, et tandis qu'elle est personne dans les autres hommes, elle demeure nature dans le Christ.

3228

28 - Selon la doctrine chrétienne le Verbe, caractère et face de Dieu, est imprimé dans l'âme de ceux qui reçoivent avec foi le baptême du Christ. - Le Verbe, c'est-à-dire le caractère imprimé dans l'âme, est selon la doctrine chrétienne l'être réel (infini) manifeste par lui-même, et que nous reconnaissons ensuite être la deuxième personne de la très sainte Trinité.

3229

29 - Nous ne pensons pas que ce soit une conjecture étrangère à la doctrine catholique, qui seule est vérité, que de dire dans le sacrement eucharistique la substance du pain et du vin devient la vraie chair et le vrai sang du Christ lorsque le Christ en fait le terme de son principe sentant et le vivifie par sa vie, presque de la manière dont le pain et le vin sont transsubstantiés en notre chair et notre sang puisqu'ils deviennent le terme de notre principe sentant.

3230

30 - La transsubstantiation achevée, on peut penser qu'au corps glorieux du Christ quelque partie incorporée à lui, non séparée (de lui) et pareillement glorieuse, lui est conjointe.

3231

31 - Dans le sacrement de l'eucharistie, en vertu (les paroles, le corps et le sang du Christ est présent seulement dans la mesure qui répond à la quantité (a quel tanto) de la substance du pain et du vin qui est transsubstantiée : le reste du corps du Christ y est présent par concomitance

3232

32 - Parce que celui qui "ne mange pas la chair du Fils de l'homme et ne boit pas son sang n'a pas la vie en lui" [Jn 6,54](#), et que cependant ceux qui meurent avec le baptême d'eau, de sang ou de désir obtiennent de façon certaine la vie éternelle, il faut dire qu'à ceux qui dans cette vie n'ont pas mangé le corps du Christ, cet aliment céleste est administré dans la vie future, à l'instant même de la mort. - C'est pourquoi, lorsqu'il est descendu aux enfers, le Christ a pu aussi se communiquer lui-même sous les espèces du pain et du vin aux saints de l'Ancien Testament pour les rendre aptes à la vision de Dieu.

3233

33 - Lorsque les démons ont pris possession du fruit, ils pensèrent qu'ils entreraient en l'homme s'ils en mangeaient; la nourriture étant changée en corps animé de l'homme, ils pouvaient entrer librement dans l'animalité, c'est- à-dire dans la vie subjective de cet être, et par là en disposer comme ils se l'étaient proposé.

3234

34 - Pour préserver la bienheureuse Vierge Marie du péché originel, il suffisait que demeure non corrompue une minuscule semence d'homme, négligée peut-être par le démon, et que de cette semence non corrompue, transmise de génération en génération, sortît en son temps la Vierge Marie.

3235

35 - Plus on est attentif à l'ordre de la justification en l'homme, plus apparaît juste le langage de l'Écriture selon lequel Dieu couvre ou n'impute pas certains péchés. - Selon le Psalmiste [Ps 32,1](#) il y a une différence entre les iniquités qui sont remises et les péchés qui sont couverts celles-là sont des fautes actuelles et libres ; ceux-ci en revanche sont les péchés non libres de ceux qui appartiennent au peuple de Dieu et qui pour cela n'en reçoivent aucun dommage.

3236

36 - L'ordre surnaturel est constitué par la manifestation de l'être dans la plénitude de sa forme réelle ; l'effet de sa communication, ou manifestation, est le sentiment (sentimento) déiforme qui, commençant en cette vie, constitue la lumière de la foi et de la grâce, et qui, achevé dans l'autre vie, constitue la lumière de la gloire.

3237

37 - La première lumière qui rend l'âme intelligente est l'être idéal ; la deuxième première lumière est également l'être, non pas seulement idéal, mais subsistant et vivant : celui-là cache sa personnalité et montre seulement son objectivité ; mais celui qui voit la deuxième (qui est le Verbe), bien que comme dans un miroir et en énigme, voit Dieu.

3238

38 - Dieu est l'objet de la vision béatifique en tant qu'il est l'auteur des oeuvres ad extra.

3239

39 - Les traces de la sagesse et de la bonté qui brillent dans les créatures sont nécessaires à ceux qui contemplent (au ciel) ; réunies en effet dans l'exemplaire éternel, elles sont cette part de lui qui peut être vue par eux (che è loro accessibile), et elles fournissent le sujet des louanges que les bienheureux chantent à Dieu pour l'éternité.

3240

40 - Puisque Dieu ne peut pas, même par la lumière de la gloire, se communiquer totalement aux êtres finis, il n'a pu révéler et communiquer son essence à ceux qui contemplent (au ciel) que selon le mode qui convient à des intelligences finies c'est-à-dire que Dieu se manifeste à eux en tant qu'il est en relation avec eux comme leur créateur, leur providence leur rédempteur, leur sanctificateur.

3241

(Censure confirmée par le souverain pontife : le Saint-Office) a jugé que les propositions... sont à proscrire et à réprouver au sens de l'auteur, et par ce décret général il les réprouve, les condamne, les proscriit...

Réponse du Saint-Office à l'archevêque de Cambrai, 14 (19) août

1889.

Craniotomie

3258

Dans les écoles catholiques on ne peut pas enseigner de façon sûre que l'opération chirurgicale qu'on appelle "craniotomie" est licite, ainsi qu'il a été déclaré le 28 mai 1884, de même que toute autre opération chirurgicale qui tue directement le fœtus ou la mère enceinte.

Encyclique "Quamquam pluries", 15 août 1889.

La place de saint Joseph dans l'économie du salut

3260

Les raisons et les motifs particuliers pour lesquels le bienheureux Joseph est tenu communément pour le patron de l'Eglise et qui font que l'Eglise de son côté attend beaucoup de sa protection et de son patronage, sont qu'il fut l'époux de Marie et qu'il fut réputé le père de Jésus Christ. De là ont découlé toute sa dignité, sa grâce, sa sainteté, son honneur. Certes, la dignité de la Mère de Dieu est si haute qu'il ne peut rien y avoir de plus grand. Mais comme il a existé entre Joseph et la bienheureuse Vierge le lien du mariage, il n'est pas douteux que plus que tout autre il a approché cette dignité suréminente par laquelle la Mère de Dieu surpasse de si haut toutes les natures créées. Le mariage est en effet la société et la relation de toutes la plus intime, qui selon sa nature comprend la communauté réciproque des biens. Aussi, en donnant Joseph pour époux à la Vierge, Dieu ne lui a certainement pas donné seulement un compagnon pour sa vie, un témoin de sa virginité et un gardien de son honneur, mais encore, en vertu même du pacte conjugal, un participant à sa dignité éminente.

De même il est éminent entre tous par sa très haute dignité parce qu'il était de par la volonté divine le gardien du Fils de Dieu, considéré par les hommes comme le père. Il résultait de cela que le Verbe de Dieu était modestement soumis à Joseph, qu'il obéissait à sa parole, et qu'il lui rendait l'honneur que les enfants doivent rendre à leurs parents.

3261

Mais de cette double dignité découlaient d'elles-mêmes les charges que la nature impose aux pères de famille, de telle sorte que Joseph était le gardien en même temps que l'administrateur et le défenseur légitime et naturel de la maison divine dont il était le chef. Ces charges et ces fonctions, il les a certainement exercées pendant tout le cours de sa vie mortelle. ...

3262

Or la divine maison que Joseph gouverna comme avec l'autorité du père, contenait les prémices de l'Eglise naissante. De même que la Vierge très sainte est celle qui a enfanté Jésus Christ, de même elle est la mère de tous les chrétiens qu'elle a enfantés en effet sur le mont du Calvaire au milieu des souffrances suprêmes du Rédempteur ; et de même Jésus Christ est comme le premier-né des chrétiens qui par l'adoption et la Rédemption sont ses frères.

3263

Telles sont les raisons pour lesquelles le bienheureux patriarche regarde comme lui étant particulièrement confiée la multitude des chrétiens dont est faite l'Eglise, à savoir cette immense famille répandue par toute la terre sur laquelle, parce qu'il est l'époux de Marie et le père de Jésus Christ, il possède comme une autorité paternelle. Il est donc très naturel et

très digne du bienheureux Joseph que de même qu'il subvenait autrefois à tous les besoins de la famille de Nazareth et l'entourait de sa protection, il couvre et protège maintenant l'Eglise du Christ de son céleste patronage.

Réponse du Saint-Office à l'évêque de Marseille, 30 juillet 1890.

Le vin de messe.

3264

En plusieurs régions de France, en particulier dans celles situées dans le Sud, le vin blanc qui sert au sacrifice non sanglant est tellement faible et sans force qu'il ne peut pas être conservé longtemps, à moins qu'il y soit mêlé une certaine quantité d'esprit-de-vin (alcool).

Questions : 1. Un tel mélange est-il permis?

2. Et si oui, quelle quantité de cette matière extérieure est-il permis d'ajouter au vin ?

3. Dans l'affirmative, faut-il de l'esprit-de-vin extrait de vin pur, ou du fruit de la vigne.

Réponse (confirmée par le souverain pontife le 31 juillet) :

A condition que l'esprit (alcool) soit extrait du produit de la vigne, et que la quantité d'alcool ajoutée à celle que contient par nature le vin dont il s'agit ne dépasse pas la proportion de douze pour cent, et que le mélange se fasse lorsque le vin est encore jeune, rien ne s'oppose à ce que ce vin soit utilisé dans le sacrifice de la messe.

Lettre "pastoralis officii" aux évêques d'Allemagne et

d'Autriche - 12 septembre

Duel

1996 Denzinger 3148

**Citations de
DS 3185-3187:**

Magistère

Vade-mecum pour les confesseurs:

140

Citations de
DS 3258:

Magistère

Casti Connubii:
61

1996 Denzinger 3272

3272

.. Les deux lois divines, aussi bien celle qui a été proclamée par la lumière de la raison naturelle que celle qui l'a été par les Ecritures composées sous l'inspiration divine, défendent formellement que personne, en dehors d'une cause publique, blesse ou tue un homme, à moins d'y être contraint par la nécessité de défendre sa vie. Mais ceux qui appellent à un combat privé ou qui, si on le leur offre, l'acceptent, le font en ayant pour but et en s'efforçant, sans y être poussés par aucune nécessité, d'arracher la vie à leur adversaire ou du moins de le blesser.

Les deux lois divines interdisent en outre d'exposer témérement sa vie en affrontant un péril grave et manifeste, alors qu'aucun motif de devoir ou de charité magnanime n'y invite ; or cette témérité aveugle, au mépris de la vie, est clairement dans la nature du duel. C'est pourquoi il ne peut être obscur ou douteux pour personne que ceux qui s'engagent de façon privée dans un combat singulier, tout à la fois encourent le crime du sang d'autrui et exposent volontairement leur propre vie. Enfin il n'est guère de fléau qui soit plus contraire à la discipline de la vie sociale, et qui détruise davantage l'ordre public que cette licence accordée aux citoyens de se faire chacun, de sa propre autorité et de sa propre main, le défenseur de son droit et le vengeur de l'honneur qu'il juge outragé.

3273

Pour ceux aussi qui acceptent un combat qui leur est offert, la crainte n'est pas une excuse suffisante, lorsqu'ils redoutent de passer communément pour lâches s'ils refusent de se battre. Car s'il fallait mesurer les devoirs des hommes aux fausses opinions de la foule, et non d'après la norme éternelle de ce qui est droit et juste, il n'y aurait pas de différence naturelle et véritable entre les actions honnêtes et les faits honteux. Les sages païens eux-mêmes ont su et enseigné que l'homme fort et courageux devait mépriser les jugements trompeurs de la foule. Au contraire, c'est une crainte juste et sainte qui détourne l'homme du meurtre inique, qui lui fait avoir le souci de sa propre vie et de celle des frères. En outre, celui qui dédaigne les vains jugements de la foule, qui aime mieux subir le coup des outrages que d'être jamais infidèle à son devoir, celui-là possède manifestement une âme plus grande et plus élevée que l'autre qui court aux armes, aiguillonné par l'injure. Bien plus, à juger sainement, il est même le seul en qui brille le courage solide, ce courage, dis- je, qui est appelé à juste titre vertu, et qu'accompagne une gloire ni trompeuse, ni mensongère. La vertu en effet consiste dans le bien en accord avec la raison, et à moins qu'elle ne se fonde sur l'approbation de Dieu, toute gloire est stupide.

[Encyclique "Octobri mense", 22 septembre 1891.](#)

[Marie médiatrice des grâces](#)

3274

Lorsque le Fils éternel de Dieu voulut, pour le rachat et l'honneur de l'homme, prendre une nature humaine et pour cela réaliser comme une union mystique avec le genre humain tout entier, il ne l'a pas fait avant que la mère choisie n'ait donné son libre consentement ; elle agissait en quelque sorte en la personne du genre humain lui-même, selon l'opinion très célèbre et très vraie de l'Aquinate : "A travers l'Annonciation était attendu le consentement de la Vierge au nom de toute la nature humaine."

C'est pourquoi il est permis d'affirmer avec non moins de vérité et de justesse, qu'absolument rien de cet immense trésor de toute grâce apporté par le Seigneur - puisque "la grâce et la vérité sont venues par Jésus Christ" [Jn 1,17](#) rien ne nous est distribué, de par la volonté de Dieu, sinon par Marie, de sorte que de même que personne ne peut accéder au Père sinon par le Fils, de même pour ainsi dire personne ne peut parvenir au Christ sinon par la mère...

3275

Telle nous l'a donnée Dieu, comme celle à qui, en la choisissant comme la mère de son Fils, il a inspiré des sentiments vraiment maternels qui ne sont qu'amour et pardon ; telle nous l'a montrée Jésus Christ par son agir, en voulant librement être soumis à Marie et lui obéir comme un fils à sa mère ; telle il l'a proclamée sur la croix, en confiant tout le genre humain à sa sollicitude et à sa protection en la personne du disciple Jean [Jn 19,26](#) s ; telle enfin elle s'est présentée elle-même, elle qui accepta de grand coeur l'héritage de l'immense labeur laissé par son Fils mourant, et qui se mit aussitôt à remplir son office maternel à l'égard de tous.

Réponse du Saint-Office à l'archevêque de Fribourg, 27 juillet 1892.

Crémation des corps

3276

Questions : 1. Est-il permis d'administrer les derniers sacrements à des fidèles qui certes n'appartiennent pas à la secte maçonnique et qui ne sont pas guidés par les principes de celles-ci, mais qui, mus par d'autres raisons, ont ordonné que leur corps soient brûlés après leur mort, s'ils ne veulent pas rétracter cet ordre ?

3277

2. Est-il permis d'offrir publiquement le sacrifice de la messe, ou aussi de l'appliquer de façon privée, pour des fidèles qui sans faute de leur part ont été brûlés, et de même d'accepter des fondations à cette fin ?

3278

3 Est-il permis de coopérer à la crémation des corps, soit en donnant un ordre ou un conseil, soit en y apportant son concours, comme dans le cas de médecins, de fonctionnaires ou d'ouvriers qui accomplissent leur service dans un crématoire ? Ou cela est-il au moins permis si cela se fait en cas de nécessité et pour éviter un grave danger ?

4. Est-il permis de donner les sacrements à ceux qui coopèrent ainsi s'ils ne veulent pas cesser cette coopération ou qu'ils affirment ne pas le pouvoir ?

3279

Réponses : Pour 1. si après admonestation ils refusent : non. Pour savoir s'il doit y avoir une admonestation ou non, on observera les règles transmises par les auteurs éprouvés, en veillant surtout à éviter le scandale.

Pour 2. Pour ce qui est de l'application publique de la messe: on pour ce qui est de l'application privée : oui.

Pour 3. Il n'est jamais permis de coopérer formellement par un ordre ou par un conseil. Il peut cependant être toléré parfois une coopération matérielle dès lors que - 1. la crémation n'est pas considérée comme un signe d'expression de la secte maçonnique, que - 2. rien n'y est contenu qui de soi exprime directement et uniquement le rejet de la doctrine catholique

et l'approbation de la secte, et que - 3. il n'est pas établi que les fonctionnaires et les ouvriers catholiques sont astreints ou appelés à ce travail pour mépriser la religion catholique. Même si au demeurant dans ces cas ils doivent être maintenus dans leur bonne foi, ils doivent cependant être toujours exhortés à ne pas chercher à coopérer à la crémation. Pour 4 - A été clarifié dans ce qui précède. Et on donnera le décret du 15/12/1886

[Encyclique "Providentissimus Deus", 18 novembre 1893.](#)

[Les autorités pour l'interprétation de la sainte Ecriture.](#)

3280

(Dans son enseignement, le maître) se référera à la traduction de la Vulgate, au sujet de laquelle le concile de Trente a décrété que "dans les leçons publiques, les discussions, les prédications et les explications" elle devra être tenue pour "authentique" [1506](#), et qui est recommandée également par la pratique quotidienne de l'Eglise. Cependant on tiendra compte également, comme il convient, des autres traductions que l'antiquité chrétienne a reconnues et utilisées, en particulier des premiers manuscrits. En effet, si pour ce qui concerne le donné principal, la façon dont s'exprime la Vulgate fait bien apparaître le sens hébreu et grec, lorsque quelque chose y est exprimé de façon ambiguë, ou l'est de façon moins précise, il sera utile, comme le conseille Augustin, de "considérer les langues antérieures". ..

3281

.. Le concile du Vatican a repris la doctrine des Pères lorsqu'il renouvela le décret du concile de Trente concernant l'interprétation de la Parole divine écrite, et qu'il déclara que sa volonté était que "dans les matières de foi et de moeurs qui concernent l'élaboration de la doctrine chrétienne, on doit tenir pour véritable sens de la sainte Ecriture celui qu'a tenu et que tient notre Mère la sainte Eglise, à laquelle il appartient de juger du sens et de l'interprétation véritables des saintes Ecritures ; et que, dès lors, il n'est permis à personne d'interpréter cette sainte Ecriture contrairement à ce sens ni non plus contrairement au consentement unanime des Pères" [1507](#), [3007](#).

3282

Par cette loi pleine de sagesse, l'Eglise n'arrête et ne contrarie en rien la recherche de la science biblique : au contraire, elle la maintient à l'abri de l'erreur et contribue puissamment à son progrès véritable. En effet, chaque docteur privé voit ouvert devant lui un vaste champ dans lequel, en suivant une direction sûre, il pourra, dans son travail d'interprétation, combattre d'une façon remarquable et avec profit pour l'Eglise. Dans les passages de la sainte Ecriture en effet qui attendent encore une explication certaine et bien définie, il pourra se faire, grâce à un dessein bienveillant de la Providence divine, que le jugement de l'Eglise se trouve pour ainsi dire mûri par une étude préparatoire ; mais pour les passages déjà définis, le docteur privé pourra jouer un rôle également utile, soit en les expliquant plus clairement à la foule des fidèles ou de façon plus ingénieuse aux hommes instruits, soit en les défendant plus fortement contre les adversaires. ..

3283

Dans les autres questions, on suivra l'analogie de la foi et on prendra pour norme suprême la doctrine catholique, telle qu'elle est reçue de l'autorité de l'Eglise. ..

3284

Les saints Pères qui "après les apôtres, ont planté, arrosé, bâti fait paître, nourri la sainte

Eglise qui, par eux, s'est développée", ont la plus haute autorité chaque fois qu'ils expliquent tous, d'une seule manière, un texte de la Bible concernant la doctrine de la foi et des mœurs : leur accord en effet met nettement en relief que là est une tradition venant des apôtres, selon la foi catholique. ...

(L'exégète) ne doit pas penser pour autant que la route lui est fermée et qu'il ne peut pas, lorsqu'une juste cause existe, aller plus loin dans ses recherches et ses explications, pourvu qu'il suive religieusement le sage précepte donné par Augustin de ne s'écarter en rien du sens littéral et comme évident, à moins qu'il n'y ait quelque raison qui l'empêche de s'y attacher ou qui rende nécessaire de l'abandonner. ...

Réponse du Saint-Office à l'évêque de Srinagar (Inde), 18

juillet 1894.

Le baptême d'enfants de parents infidèles

3296

Questions (28 août 1886): 1 . Des enfants d'infidèles peuvent- ils être baptisés s'ils se trouvent en péril (de mort), mais non à l'article de la mort ?

2 . Ces enfants peuvent-ils au moins être baptisés s'il n'est pas d'espoir de les revoir à nouveau ?

3 . Qu'en est-il si on peut présumer avec prudence qu'ils ne survivront pas à une maladie dont ils sont actuellement atteints, et qu'ils mourront avant l'âge de discrétion ?

4 . Peut-on baptiser des enfants d'infidèles qui se trouvent en péril (de mort) ou à l'article de la mort, dont on doute qu'ils aient atteint l'âge de discrétion, et qu'il n'y a pas d'occasion de les instruire dans les réalités de la foi ?

Réponse : Pour 1-3 : oui; pour 4 : les missionnaires s'efforceront de les instruire de la meilleure manière possible, sinon ils doivent être baptisés sous condition.

Réponse du Saint-Office à l'archevêque de Cambrai, 24 juillet 1895.

Avortement

3298

Exposé : lorsque le médecin Titius fut appelé auprès d'une femme enceinte qui se trouvait dans un état grave, il constata que la maladie qui la mettait en danger de mort n'avait pas d'autre cause que la grossesse elle-même, c'est-à-dire la présence du fœtus dans l'utérus. Aussitôt la voie lui est apparue permettant de sauver la mère d'une mort certaine, à savoir faire en sorte qu'il se produise un avortement, c'est-à-dire une sortie du fœtus. C'est cette voie qu'il suivait habituellement, en mettant en oeuvre cependant des moyens et des opérations qui par eux-mêmes et de façon directe ne visent pas à tuer le fœtus dans le sein de la mère, mais seulement à ce que, si possible, le fœtus vienne au jour vivant, même s'il devait mourir aussitôt puisque totalement immature encore. Mais ayant lu ce que le Saint-Siège a répondu le 19 août 1889 à l'archevêque de Cambrai, "à savoir qu'il ne peut pas être enseigné de façon sûre" qu'une opération qui tue directement le fœtus est licite, même si

cela était nécessaire pour sauver la mère, Titius se trouve dans le doute concernant la licéité des opérations chirurgicales par lesquelles il a parfois lui-même provoqué un avortement de manière à sauver des femmes enceintes gravement malades.

Question : Titius demande s'il peut procéder à nouveau de façon sûre aux opérations évoquées si les circonstances susdites se répètent.

Réponse (confirmée par le souverain pontife le 25 juillet) : Non, conformément à d'autres décrets, à savoir ceux du 28 mai 1884 et du 19 août 1889.

Réponse du Saint-Office à un évêque du Brésil, 5 août 1896

Le vin de messe

3312

Exposé ... Dans cette région le raisin est si faible et si aqueux que pour obtenir un vin passable il faut mêler au moût un peu de sucre tiré d'une plante appelée dans la langue du pays canna de assugar (cane à sucre). ... Ayant pris connaissance de... la réponse de la Sainte Inquisition romaine et universelle du 25 juin 1891, des doutes ont surgi :

Question : Le vin ainsi fabriqué peut-il être utilisé de façon sûre pour le saint sacrifice de la messe ?

Réponse (confirmée par le souverain pontife, le 7 août) : Au lieu du sucre extrait de la canne à sucre appelée dans la langue du pays canna de assugar, il faut plutôt ajouter de l'alcool, à condition seulement qu'il soit tiré du fruit de la vigne, et que sa quantité, ajoutée à celle que le vin dont il s'agit contient naturellement, n'excède pas une proportion de douze pour cent ; ce mélange cependant doit être fait lorsque ce qu'on appelle la fermentation tumultueuse a commencé de s'apaiser.

Réponse du Saint-Office à l'archevêque de Tarragone, 5 août 1896.

Le vin de messe

3313

Question : 1 - Peut-on ... ajouter pour leur conservation aux vins (à exporter), en particulier aux vins doux, de l'esprit de vin ou de l'alcool, sans que pour autant ils cessent d'être une matière appropriée pour le saint sacrifice de la messe ?

2. Est-il permis, pour accomplir le saint sacrifice de la messe, d'utiliser du vin qui a été tiré du moût qui, avant la fermentation du vin, a été concentré par évaporation au-dessus du feu ?

Réponse (confirmée par le Souverain pontife, le 7 août): Pour 1. Dès lors que ... l'esprit-de-vin a été tiré du fruit de la vigne, et que la quantité d'alcool à ajouter, avec celle que le vin dont il s'agit contient naturellement, n'excède pas une proportion de dix-sept ou dix-huit pour cent, et que le mélange est fait lorsque ce qu'on appelle la fermentation tumultueuse a commencé à s'apaiser, rien ne s'oppose à ce que ce vin soit utilisé lors du sacrifice de la messe.

Pour 2. Cela est permis dès lors qu'une telle décoction n'exclut pas la fermentation alcoolique, et que la fermentation elle-même peut être obtenue de façon naturelle et qu'elle l'est effectivement.

Lettre "Apostolicae curae et caritatis", 13 septembre 1896

Ordinations anglicanes

3315

Dans le rite de la confection et de l'administration de tout sacrement, on distingue avec raison entre la partie cérémonielle et la partie essentielle qu'on a coutume d'appeler matière et forme. Chacun sait que les sacrements de la Loi nouvelle, en tant que signes sensibles et efficaces d'une grâce invisible, doivent signifier la grâce qu'ils produisent et produire la grâce qu'ils signifient [1310](#) ; [1606](#) . Même si cette signification doit se trouver dans tout le rite essentiel, c'est-à-dire dans la matière et la forme, elle appartient particulièrement à la forme, étant donné que la matière est en partie indéterminée par elle-même, et que c'est la forme qui la détermine. Et cela apparaît avec plus d'évidence encore dans le sacrement de l'ordre où, lorsqu'il est conféré, la matière telle qu'elle se donne à voir à cette place, est l'imposition des mains ; celle-ci, assurément, ne signifie par elle-même rien de défini, et on l'emploie aussi bien pour certains ordres que pour la confirmation.

3316

Or les paroles qui sont utilisées jusqu'à nos jours par les anglicans comme la forme propre à l'ordination presbytérale, à savoir "Reçois l'Esprit Saint", sont loin de signifier de façon précise l'ordination au sacerdoce ou sa grâce, et le pouvoir qui est principalement le pouvoir de "consacrer et d'offrir le vrai corps et le vrai sang du Seigneur" [1771](#) dans ce sacrifice, qui n'est pas "la simple commémoration du sacrifice accompli sur la croix" [1753](#) . Certes, à cette forme furent ajoutées plus tard les mots "pour l'office et la charge de presbytre" ; mais cela donne à penser plutôt que les anglicans eux-mêmes ont vu que cette première forme était défectueuse et non appropriée à la chose. Mais cette même addition, à supposer qu'elle eût pu donner à la forme la signification requise, fut introduite trop tard, puisqu'un siècle déjà s'était écoulé depuis l'adoption de l'Ordinale Eduardianum car, la hiérarchie s'étant éteinte, il n'y avait plus de pouvoir d'ordonner. ...

3317

(Ce numéro est subdivisé en 3 parties : 3317, 3317a, 3317b)

Il en va de même pour la consécration épiscopale. En effet, la formule "Reçois l'Esprit Saint" non seulement fut complétée trop tard par les mots "pour l'office et la charge d'évêque", mais, Nous le dirons bientôt, ces mots doivent aussi être compris autrement que dans le rite catholique. Et il ne sert de rien d'avoir recours à la prière de la Préface Dieu tout-puissant, puisqu'on en a également retranché les mots qui désignent le sacerdoce suprême. Certes, il n'y a pas lieu de rechercher ici si l'épiscopat est un complément du sacerdoce ou un ordre distinct de celui-ci ou si lorsqu'il est conféré per saltum, c'est-à-dire à un homme qui n'est pas prêtre, il a un effet ou non. Mais il est hors de doute, comme il ressort de l'institution même du Christ, que (l'épiscopat) fait partie véritablement du sacrement de l'ordre, et qu'il est sacerdoce à un degré éminent ; en effet, aussi bien dans le langage des saints Pères que dans notre usage liturgique, il est appelé sacerdoce suprême, sommet du ministère sacré.

Il en résulte ceci : étant donné que le sacrement de l'ordre et le vrai sacerdoce du Christ ont été totalement bannis du rite anglican, et que par conséquent dans la consécration épiscopale de ce rite le sacerdoce n'est d'aucune manière conféré, l'épiscopat ne peut pas non plus, et

d'aucune manière, être conféré vraiment et de façon légitime, et cela d'autant plus que parmi les premières fonctions de l'épiscopat il y a celle d'ordonner les ministres pour la sainte eucharistie et le sacrifice.

3317a

Pour apprécier de façon juste et complète l'Ordinal anglican, outre ce qui a été critiqué pour certains de ses passages, rien n'est plus important que de considérer comme il convient dans quelles circonstances il a été composé et mis en vigueur publiquement. Il serait trop long de les passer toutes en revue, et cela n'est pas non plus nécessaire : l'histoire de cette époque en effet montre assez clairement quel esprit animait les auteurs de l'Ordinal à l'égard de l'Eglise catholique, quels appuis ils ont recherchés auprès de sectes hétérodoxes, et quel but ils poursuivaient.

Sachant très bien le lien nécessaire qui existe entre la foi et le culte, entre la règle de la foi et la règle de la prière, ils ont déformé de multiples manières l'Ordonnance de la liturgie dans le sens des erreurs des novateurs, et cela sous couvert de rétablir sa forme primitive. C'est pourquoi, dans tout l'Ordinal, non seulement il n'est fait aucune mention expresse du sacrifice, de la consécration, du sacerdoce et du pouvoir de consacrer et d'offrir le sacrifice ; mais encore les moindres traces de ces réalités qui subsistaient encore dans les prières du rite catholique qui n'ont pas été totalement rejetées, ont été supprimées et effacées avec ce soin que nous avons mentionné plus haut.

3317b

Le caractère originel et l'esprit de l'Ordinal, comme ils disent, apparaissent ainsi d'eux-mêmes. Mais étant donné qu'il comprenait ce défaut dès le commencement, et qu'il ne pouvait d'aucune manière être valide pour l'ordination, il ne pouvait pas être valide non plus dans la suite des temps, puisqu'il demeurerait tel quel. Et c'est en vain qu'ont agi ceux qui depuis l'époque de Charles 1er se sont efforcés d'admettre quelque chose du sacrifice et du sacerdoce et qui firent un ajout à l'Ordinal ; et de même que c'est en vain que s'emploient un petit nombre d'anglicans qui se sont réunis récemment et qui pensent que ce même Ordinal peut être compris en un sens juste et y être ramené.

Ces efforts, disons-Nous, ont été et sont vains, et cela pour cet autre motif également que si, dans l'Ordinal anglican tel qu'il est maintenant, certaines expressions contiennent un double sens, elles ne peuvent pas cependant prendre la signification qu'elles ont dans le rite catholique. En effet, lorsqu'un rite a été adopté dans lequel, nous l'avons vu, a été nié ou dénaturé le sacrement de l'ordre, et dans lequel a été répudiée toute mention de la consécration et du sacrifice, la formule "Reçois l'Esprit Saint", c'est-à-dire l'Esprit qui, avec la grâce du sacrement, est infusé dans l'âme, n'a plus de consistance ; et de même les expressions "pour l'office et la charge de presbytre" ou "d'évêque" et d'autres semblables n'ont plus de consistance et demeurent comme des mots sans la réalité qu'a instituée le Christ.

3318

A ce défaut de forme très profond est lié un défaut de cette intention qui est requise elle aussi de façon nécessaire pour qu'il y ait sacrement. L'Eglise ne porte pas de jugement sur la pensée ou l'intention, puisqu'il s'agit de quelque chose qui de soi est intérieur ; mais dans la mesure où elle est exprimée, elle doit en juger. Lorsque donc quelqu'un, pour conférer ou administrer un sacrement, utilise sérieusement et régulièrement la matière et la forme requises, on considère, par le fait même, que manifestement il a voulu faire ce que fait l'Eglise. C'est sur ce principe que prend appui la doctrine selon laquelle il s'agit d'un sacrement véritable, même lorsqu'il a été conféré par le ministère d'un hérétique ou d'un non-baptisé, dès lors qu'il l'a été selon le rite catholique.

En revanche, lorsque le rite est modifié dans le dessein néfaste d'en introduire un autre, non

reçu par l'Eglise, et de rejeter ce que l'Eglise fait et qui, de par l'institution du Christ, fait partie de la nature du sacrement, il est clair alors que non seulement l'intention nécessaire pour le sacrement fait défaut, mais que bien plus il y a là une intention contraire et opposée au sacrement.

3319

.. (Les consultants du Saint-Office) furent unanimes à reconnaître que la cause proposée avait été depuis longtemps pleinement instruite et jugée par le Siège apostolique... (Mais il Nous a paru bon) que cela soit déclaré à nouveau en vertu de notre autorité ... C'est pourquoi,... confirmant et renouvelant (les décrets des pontifes nos prédécesseurs), Nous prononçons et déclarons par notre autorité, de notre propre mouvement et de science certaine, que les ordinations conférées selon le rite anglican ont été et sont absolument vaines et entièrement nulles.

Encyclique "identem piumque", 20 septembre 1896.

Marie médiatrice des grâces

3320

Il est très certain que le nom et la fonction de Conciliateur parfait ne conviennent à nul autre qu'au Christ, car lui seul, à la fois homme et Dieu, a rétabli le genre humain dans la grâce auprès du Père très haut : "Un seul médiateur de Dieu et des hommes, l'homme Jésus Christ..." [1Tm 2,5](#) s. Mais si "rien n'empêche, comme l'enseigne le Docteur angélique, que quelques autres soient appelés, sous un certain rapport, médiateurs entre Dieu et les hommes, en tant qu'ils coopèrent d'une façon dispositive et subordonnée à unir les hommes à Dieu", parmi lesquels se trouvent les anges et les saints du ciel, les prophètes et les prêtres des deux Testaments, alors en vérité la parure de cette gloire revient de façon plus éminente encore à la Vierge très haute.

3321

Il est impossible en effet de concevoir quelqu'un qui, pour réconcilier les hommes avec Dieu, ait jamais pu ou puisse jamais réaliser une oeuvre pareille à celle de Marie. C'est elle en effet qui a donné le Sauveur aux hommes qui couraient à la perte éternelle, à savoir lorsque par son assentiment admirable elle accueillit "au nom de toute la nature humaine" l'annonce du Mystère de paix apporté par l'ange sur la terre ; elle "de qui est né Jésus" [Mt 1,16](#) sa mère en vérité, et, pour ce motif, la digne médiatrice très agréée auprès du Médiateur.

Réponse du Saint-Office, 17 mars 1897.

fécondation artificielle

3323

Question : Une fécondation artificielle de la femme peut-elle être mise en oeuvre ? - Réponse (confirmée par le Souverain Pontife le 26 mars) : n'est pas permis.

Réponse du Saint-Office, 30 mars 1898.

La foi et l'intention requises pour le baptême.

3333

Question : Un missionnaire peut-il conférer le baptême à l'article de la mort à un mahométan adulte dont on suppose qu'il est de bonne foi dans ses erreurs :

1 - S'il a encore une pleine capacité d'attention et s'il l'exhorte seulement à l'affliction (pour ses péchés) et à la confiance, sans parler du tout de nos mystères de crainte qu'il n'y croira pas.

3334

2. Si, quelle que soit encore sa capacité d'attention, il ne lui dit rien étant donné qu'on suppose d'un côté qu'il ne lui manque pas la contrition, et que de l'autre il ne serait pas prudent de parler avec lui de nos mystères.

3335

3. S'il a déjà perdu sa capacité d'attention et qu'il ne lui dit rien.

Réponse (confirmée par le souverain pontife le 1er avril). Pour 1 et 2. Non, c'est-à-dire qu'il n'est pas permis d'administrer le baptême à de tels mahométans..., ni de façon absolue, ni sous condition ; et on donnera les décrets du Saint-Office à l'évêque de Québec du 25 janvier et du 10 mai 1703 [2380-2382](#) , et l'instruction du Saint-Office au vicaire apostolique de Tche-Kiang du 1er août 1860 [2835-2839](#) .

Pour 3. Pour ce qui est des mahométans moribonds et déjà privés de leurs sens, il faut répondre comme dans le décret du Saint-Office du 18 septembre 1850 à l'évêque de Perth, à savoir : "Si auparavant ils ont donné des signes qu'ils veulent être baptisés, ou que dans l'état présent ils ont manifesté cette même disposition par un signe ou d'une autre manière, ils peuvent être baptisés sous condition, dès lors cependant que le missionnaire en aura jugé ainsi compte tenu de toutes les circonstances "

Réponse du Saint-Office à l'évêque de Sinaloa (Mexique), 4 mai 1898.

Différentes manières d'extraire un fœtus

3336

Questions : 1. Une accélération de l'accouchement sera-t-elle permise lorsque la sortie du fœtus se révèle impossible en raison de l'étroitesse (du bassin) de la femme ?

3337

2. Et lorsque l'étroitesse de la femme est telle qu'une naissance prématurée n'est pas considérée comme possible non plus, sera-t-il permis de provoquer un avortement ou de procéder à une opération césarienne au moment opportun?

3338

3. Une laparotomie est-elle licite dans le cas d'une grossesse extra-utérine ou d'embryons mal situés ?

Réponse (confirmée par le pape le 6 mai) .- Pour 1. L'accélération de l'accouchement n'est

pas illicite en elle-même, pourvu seulement qu'il y soit procédé pour de justes causes, et au moment et de la manière qui pourvoient à la vie de la mère et de l'enfant selon le cours ordinaire.

Pour 2. Pour ce qui est de la première partie : non, conformément au décret du 24 juillet 1895 concernant le caractère illicite de l'avortement. - Mais pour ce qui concerne la deuxième partie, rien ne s'oppose à ce que, au moment opportun, la femme dont il s'agit se soumette à une opération césarienne.

Pour 3. En cas de nécessité contraignante, une laparotomie destinée à extraire du sein de la mère des embryons mal situés est licite, pourvu seulement que, dans la mesure du possible, il soit veillé de façon sérieuse et appropriée à la vie du fœtus aussi bien que de la mère.

[Encyclique "Caritatis studium" aux évêques d'Écosse, 25 juillet 1898](#)

[L'identité du sacrifice de la croix et du sacrifice de la messe](#)

3339

La nature même de la religion implique la nécessité du sacrifice.. Et si on éloigne les sacrifices, aucune religion ne peut plus exister, ni être pensée. La loi de l'Évangile n'est pas inférieure à la Loi ancienne ; au contraire, elle est bien plus éminente encore, puisqu'elle a accompli de façon plus éminente ce que cette dernière avait commencé. Or les sacrifices en usage dans l'Ancien Testament présignifiaient déjà le sacrifice accompli sur la croix, bien avant que le Christ soit né ; après son ascension au ciel, ce même sacrifice est continué par le sacrifice eucharistique. C'est pourquoi ceux qui le rejettent se trompent immensément, comme s'il diminuaient la vérité et la vertu du sacrifice accompli par le Christ, fixé sur la croix ; "offert une fois pour toutes pour enlever les péchés de la multitude" [He 9,28](#).

Cette expiation pour les mortels a été parfaite et absolue, et ce n'est aucunement une autre, mais celle-là même, qui est incluse dans le sacrifice eucharistique. Du fait en effet que le rite sacrificiel devait être lié pour toujours à la religion, ce fut le propos le plus divin du Sauveur que le sacrifice, consommé une fois pour toutes sur la croix, devienne perpétuel et durable. La raison de ce caractère perpétuel cependant est inhérente à la très sainte eucharistie, laquelle ne livre pas une similitude vaine ou seulement une commémoration de la réalité, mais la réalité elle-même, bien que sous une espèce dissemblable ; et c'est pourquoi toute l'efficiencia de ce sacrifice, soit pour obtenir, soit pour expier, provient totalement de la mort du Christ.

[Lettre "Testem benevolentiae" à l'archevêque de Baltimore, 22](#)

[janvier 1899.](#)

[L'erreur de l'adaptation des doctrines de la foi à la conception moderne.](#)

3340

Le principe des opinions nouvelles dont Nous avons parlé se présente à peu près comme suit : pour que ceux qui pensent autrement soient conduits plus facilement à la sagesse catholique, l'Eglise doit s'approcher davantage de l'humanité d'un siècle devenu adulte et, relâchant sa sévérité ancienne, considérer avec bienveillance les aspirations et les conceptions exprimées par les peuples. Or selon l'opinion de beaucoup, cela ne doit pas être entendu seulement des façons de vivre, mais également des doctrines dans lesquelles est contenu le dépôt de la foi. Ils soutiennent en effet que, pour gagner la volonté de ceux qui sont en désaccord, il est opportun d'omettre certains chapitres de doctrine comme étant de moindre importance, ou de les atténuer au point qu'ils ne gardent plus le même sens que celui que l'Eglise a constamment tenu.

Il n'est pas besoin d'un long discours... pour montrer dans quel propos condamnable cela a été conçu ; il suffit de rappeler la nature et l'origine de la doctrine que transmet l'Eglise. Le concile du Vatican dit à ce sujet : "La doctrine de la foi ... compréhension plus poussée"

[3020](#) ..

3341

L'histoire de tous les temps passés est témoin de ce que le Siège apostolique, à qui est confié non seulement le magistère mais également le gouvernement de toute l'Eglise, a été attaché de façon constante "à la même doctrine, dans le même sens et dans la même pensée" [3020](#) mais que d'autre part il a toujours eu coutume de régler la discipline de la vie de telle sorte que - ce qui est de droit divin demeurant sauf - les moeurs et les usages des peuples divers qu'il embrasse ne soient jamais négligés. Si le salut des âmes l'exigeait, qui peut douter qu'il ne le ferait pas également maintenant.

Cependant, en décider n'appartient pas au gré de chacun, presque toujours trompé par l'apparence du bon ; c'est à l'Eglise qu'il doit revenir de porter un jugement. ..

3342

Tout magistère extérieur est rejeté comme superflu, voire même comme peu utile, par ceux qui veulent s'efforcer d'obtenir la perfection chrétienne : le Saint-Esprit, disent-ils, répand aujourd'hui dans les âmes des fidèles des dons plus étendus et plus abondants qu'aux temps passés, et il les enseigne et les conduit sans intermédiaire, par une sorte d'instinct mystérieux. ...

LATINA

1996 Denzinger 3272

Citations de
DS 3298:

Magistère

Casti Connubii:
61

Citations de
DS 3336-3338:

Magistère

Casti Connubii:
61

Le dédain des vertus surnaturelles et des vertus passives

3343

C'est pour cultiver les vertus surtout que le secours de l'Esprit Saint est absolument nécessaire ; mais ceux qui aiment s'attacher aux nouveautés vantent outre mesure les vertus naturelles, comme si elles répondaient davantage aux moeurs et aux besoins du présent, et comme s'il était préférable de posséder celles-ci parce qu'elles rendraient l'homme mieux à même d'agir et plus zélé.

On a peine à concevoir que ceux qui sont pénétrés de la sagesse chrétienne peuvent préférer les vertus naturelles aux vertus surnaturelles et leur attribuer une efficacité et une fécondité supérieures. ...

3344

A cette conception des vertus naturelles s'en rattache étroitement une autre, qui partage comme en deux genres l'ensemble des vertus : les vertus passives, comme ils disent, et les vertus actives ; et ils ajoutent que les premières convenaient davantage aux temps passés, mais que les secondes correspondent davantage au temps présent. ...

Or que certaines vertus chrétiennes soient plus appropriées que d'autres à notre époque, seul peut le prétendre celui qui ne se souvient pas des paroles de l'Apôtre : "Ceux qu'il a connus d'avance, il les a aussi prédestinés à devenir conformes à l'image de son Fils" [Rm 8,29](#).

Le maître et le modèle de toute sainteté est le Christ ; c'est sur lui qu'il est nécessaire que se règlent tous ceux qui désirent trouver place parmi les bienheureux. Or le Christ ne change pas au cours des siècles, mais il est "le même hier et aujourd'hui et dans les siècles" [He 13,8](#).

C'est donc pour les hommes de tous les temps que vaut cette parole : "Apprenez de moi, car je suis doux et humble de coeur" [Mt 11,29](#) et il n'est pas une époque où le Christ ne se montre à nous comme "devenu obéissant jusqu'à la mort" [Ph 2,8](#) ; et l'affirmation de l'Apôtre vaut, elle aussi, pour tous les temps : "Ceux qui sont du Christ ont crucifié leur chair avec les vices et les concupiscences" [Ga 5,24](#) ..

3345

De cette sorte de mépris des vertus évangéliques appelées à tort passives, on a pu facilement arriver également à ce que les âmes soient peu à peu envahies par le mépris de la vie religieuse. Et que cela soit commun aux partisans des opinions nouvelles, Nous le concluons de certaines de leurs affirmations concernant les voeux prononcés par les ordres religieux. Il disent en effet que ces voeux sont très éloignés du génie de notre époque dans la mesure où ils restreignent le champ de la liberté humaine ; et qu'ils conviennent davantage aux âmes faibles qu'aux âmes fortes, et aussi qu'ils ne contribuent pas au progrès chrétien et au bien de la société humaine, mais qu'au contraire ils y font obstacle et l'empêchent. ...

3346

De tout ce que Nous avons exposé jusqu'à présent, il ressort donc clairement... que Nous ne pouvons pas approuver ces opinions dont l'ensemble est désigné par plusieurs sous le nom "d'américanisme".

Le pouvoir royal du Christ

3350

Ce témoignage le plus ample et le plus grand de soumission et d'amour (à savoir l'acte de consécration de l'humanité au Coeur de Jésus) convient tout à fait à Jésus Christ, car il est lui-même le prince et le maître souverain. Manifestement son empire ne s'étend pas seulement aux nations qui portent le nom de catholiques, ou à ceux-là seulement qui, ayant été baptisés, appartiennent à l'Eglise si on considère le droit, même si l'erreur de leurs opinions les égare loin d'elle, ou si la dissension les sépare de la charité ; mais il embrasse également tous ceux qui sont considérés comme hors de la foi chrétienne, de sorte que c'est en stricte vérité l'universalité du genre humain qui est soumise au pouvoir de Jésus Christ.

Car celui qui est le Fils unique de Dieu le Père, et qui a la même substance que lui, "splendeur de la gloire et figure de sa substance" [He 1,3](#) celui-là, nécessairement, possède tout en commun avec le Père, et donc aussi le pouvoir souverain sur toutes choses. C'est pourquoi le Fils de Dieu dit de lui-même chez le prophète : "Pour moi, j'ai été établi roi sur Sion, sa montagne sainte. - Le Seigneur m'a dit : Tu es mon Fils, aujourd'hui je t'ai engendré. Demande-moi, et je te donnerai les nations en héritage, et je te ferai posséder jusqu'aux extrémités de la terre" [Ps 2,6-8](#). Par là, il déclare qu'il a reçu pouvoir de Dieu aussi bien sur toute l'Eglise, représentée par la montagne de Sion, que sur le reste de la terre, jusqu'à ses plus lointaines limites. Quant à la base de cette puissance souveraine, elle est donnée suffisamment par ces paroles : "Tu es mon Fils."

Car par le fait même qu'il est le Fils du maître de tout ce qui est, il est l'héritier de la puissance universelle ; de là ces paroles : "Je te donnerai les nations en héritage. A quoi sont semblables les paroles de l'apôtre Paul : "Il l'a établi héritier en toutes choses" [He 1,2](#).

3351

Mais il faut considérer surtout ce que Jésus a affirmé de sa puissance ... de sa propre bouche. Au proconsul romain qui l'interroge : "Es-tu donc roi ?" il répond sans hésitation : "Tu le dis, je suis roi" [Jn 18,37](#). Et la grandeur de ce pouvoir et l'universalité de ce règne sont confirmées plus clairement encore par ces paroles aux apôtres : "Tout pouvoir m'a été donné dans le ciel et sur la terre" [Mt 28,18](#). Si donc tout pouvoir a été donné au Christ, il s'ensuit nécessairement que sa puissance est souveraine, absolue, soumise à la volonté de personne, de sorte que rien ne lui est égal ou lui ressemble ; et parce qu'elle est donnée au ciel et sur la terre, il faut que le ciel et la terre lui soient soumis.

Ce droit sans pareil et propre à lui seul, il l'a exercé lorsqu'il commanda aux apôtres de propager sa doctrine, de réunir les hommes en une seule Eglise par le bain du salut, et enfin d'imposer des lois que nul ne peut méconnaître sans mettre en péril son salut éternel.

3352

Mais ce n'est pas en cela que tout est fondé. Le Christ n'exerce pas sa puissance en vertu d'un droit natif seulement, parce qu'il est le Fils unique de Dieu, mais également en vertu d'un droit acquis. Lui-même en effet "nous a arrachés à la puissance des ténèbres" [Col 1,13](#), et de même "il s'est livré lui-même pour la Rédemption de tous" [1Tm 2,6](#). Lui sont donc devenus un "peuple acquis" [1P 2,9](#) non seulement les catholiques et tous ceux qui ont reçu régulièrement le baptême chrétien, mais tous les hommes en particulier et tous ensemble. ... La cause cependant et la raison pour laquelle les infidèles eux-mêmes sont soumis au pouvoir de Jésus Christ, saint Thomas l'enseigne de façon explicite. En effet, après avoir examiné si son pouvoir judiciaire s'étend à tous les hommes et affirmé que "le pouvoir judiciaire découle de la dignité royale", il conclut clairement : "Toutes les réalités sont soumises au Christ en raison de son pouvoir, même si tout ne lui est pas encore soumis en ce qui concerne la réalisation de ce pouvoir." Ce pouvoir du Christ et cette puissance sont exercés par la vérité,

par la justice, et surtout par la charité. *III 59,4*

Le très saint Coeur de Jésus, objet de vénération

3353

Puisque sont donnés dans le très saint Coeur de Jésus le symbole et l'image expresse de l'amour infini de Jésus Christ qui nous pousse à nous aimer les uns les autres, il est donc naturel de se consacrer à son Coeur très auguste ; ce qui cependant n'est rien d'autre que de se donner et se lier au Christ, car tout honneur, tout hommage et toute piété qui sont accordés au Coeur divin, s'adressent en réalité au Christ lui-même.

Réponse du Saint-Office à l'archevêque d'Utrecht, 21 août 1901.

La matière du baptême

3356

Exposé : Plusieurs médecins ont coutume dans les hôpitaux ou ailleurs, en cas de nécessité, de baptiser les petits enfants, surtout dans le sein de la mère, avec de l'eau mêlée de chlorure de mercure. Cette eau est composée d'environ une part de chlorure de mercure pour mille parts d'eau, et l'absorption d'une telle solution est toxique. Quant à la raison pour laquelle ils utilisent ce mélange, elle est d'éviter que le sein de la mère soit atteint d'une maladie.

- Questions :
1. Un baptême administré avec une telle eau est-il valide de façon certaine ou douteuse ?
  2. Est-il permis, pour éviter tout danger de maladie, d'administrer le baptême avec une telle eau ?
  3. Est-il permis d'utiliser également cette eau lorsqu'on peut utiliser de l'eau pure sans aucun danger de maladie?

Réponse (confirmée par le souverain pontife le 23 août) : Pour 1. Sera traité dans 2.
Pour 2. Cela est permis lorsqu'il existe un véritable danger de maladie.
Pour 3. Non.

Réponse du Saint-Office à la faculté de théologie de

l'université de Montréal, 5

Différentes manières d'extraire un fœtus

3358

Question : Est-il permis parfois d'extraire du sein de la mère des fœtus mal situés, lorsque le sixième mois suivant la conception n'est pas encore achevé ?

Réponse : Non, conformément au décret du 4 mai 1898. [3336- 3338](#) , en vertu duquel il doit être pourvu, dans la mesure du possible, de façon sérieuse et appropriée, à la vie du fœtus et de la mère ; quant au moment, le requérant se souviendra qu'aucune accélération de la

naissance n'est licite s'il n'y est pas procédé au moment et de la manière qui pourvoient à la vie de la mère et de l'enfant selon le cours ordinaire.

Pie X: 4 août

1903-20 août 1914

Encyclique "Ad diem illum", 2 février 1904.

Marie médiatrice des grâces

3370

En raison de cette communion de douleurs et de volonté entre Marie et le Christ, elle "mérita de devenir de la façon la plus digne la réparatrice du monde perdu", et pour cette raison la dispensatrice de tous les biens que Jésus nous a préparés par sa mort et par son sang. Certes nous ne nions pas que la dispensation de ces biens ne soit le droit propre et particulier du Christ ; ils sont en effet le fruit exclusif de sa mort, et lui-même est en raison de son pouvoir le médiateur entre Dieu et les hommes. Cependant, en raison de cette communion de douleurs et d'angoisse entre Marie et le Fils dont nous avons parlée, il a été donné à cette auguste Vierge "d'être auprès de son Fils unique la très puissante médiatrice et avocate du monde entier".

La source est donc le Christ, "de la plénitude de qui nous avons tous reçu" [Jn 1,16](#) ; "par qui tout le corps, lié et rendu compact moyennant toutes les jointures qui le desservent... il opère l'accroissement du corps en vue de son édification dans la charité" [Ep 4,16](#). Mais Marie... est l'"aqueduc", ou encore le cou qui relie le corps à la tête...

Il est donc clair que nous sommes loin en effet d'attribuer à la Mère de Dieu le pouvoir d'opérer la grâce surnaturelle (un pouvoir) qui appartient à Dieu seul. Néanmoins, parce qu'elle l'emporte sur tous par la sainteté et par son Union avec le Christ, et parce qu'elle a été associée à l'oeuvre du salut des hommes, elle nous mérite de congruo, comme on dit, ce que le Christ a mérité de condigno, et elle est le ministre premier de la distribution des grâces.

Réponse de la Commission biblique, 13 février 1905.

"Citations implicites" dans l'Ecriture

3372

Question : Pour résoudre les difficultés qui se présentent dans quelques textes de la sainte Ecriture qui semblent rapporter des faits historiques, est-il permis à l'exégète catholique d'affirmer qu'il s'agit, en ces passages, d'une citation tacite ou implicite d'un document écrit par un auteur non inspiré, dont l'auteur inspiré n'entend nullement approuver ou faire siennes toutes les assertions, lesquelles, par conséquent, ne peuvent être considérées comme garanties contre l'erreur ?

Réponse (confirmée par le souverain pontife le 13 février): Non, excepté le cas où, le sentiment et le jugement de l'Eglise étant respectés, il est prouvé par de solides arguments

1. que l'écrivain sacré cite réellement des paroles ou des documents d'un autre ; et 2. qu'il ne les approuve pas et ne les fait pas siens, de sorte qu'il soit justement censé ne pas parler en son propre nom.

Réponse de la Commission biblique, 23 juin 1905.

Les parties apparemment historiques seulement de l'Ecriture

3373

Question : Peut-on admettre comme principe de bonne exégèse l'opinion qui tient que les livres de la sainte Ecriture regardés comme historiques, soit en totalité, soit en partie, ne racontent pas, parfois, l'histoire proprement dite ou objectivement vraie, mais présentent seulement l'apparence de l'histoire pour signifier quelque chose qui est étranger au sens proprement littéral ou historique des mots ?

Réponse (confirmée par le souverain pontife) : Non. excepté cependant le cas, qu'il ne faut pas admettre facilement, ni à la légère, où, le sentiment de l'Eglise n'y répugnant pas et son jugement étant réservé, il est prouvé par de solides arguments que l'hagiographe a voulu, non pas donner une histoire vraie et proprement dite, mais sous l'apparence et la forme de l'histoire, proposer une parabole, une allégorie ou un sens quelconque différent du sens proprement littéral ou historique des mots.

Décret "Sacra Tridentina Synodus", 16 (20) décembre 1905.

La communion eucharistique quotidienne.

3375

Or le désir de Jésus Christ et de l'Eglise que tous les fidèles s'approchent chaque jour du banquet sacré vise surtout à ce que, unis à Dieu par le sacrement, ils en reçoivent la force de réprimer leurs passions, qu'ils s'y purifient des fautes légères qui peuvent se présenter chaque jour, et qu'ils puissent éviter les fautes graves auxquelles est exposée la fragilité humaine : ce n'est donc pas principalement pour rendre gloire à Dieu, ni comme une sorte de faveur ou de récompense pour les vertus de ceux qui en approchent. Aussi le saint concile de Trente appelle-t-il l'eucharistie "l'antidote nous libérant des fautes quotidiennes et nous préservant des péchés mortels" [1638](#) ....

3376

Cependant la piété s'étant affaiblie, et plus tard surtout le venin du jansénisme s'étant répandu partout, on commença à discuter au sujet des dispositions qu'il fallait apporter pour s'approcher de la communion fréquente et quotidienne ; c'était à qui en réclamerait comme nécessaires de plus grandes et de plus difficiles. Il en résulta que très peu de personnes furent jugées dignes de recevoir chaque jour la sainte eucharistie et de puiser dans ce sacrement si salutaire des effets plus abondants : les autres devant se contenter de communier ou une fois par an, ou tous les mois, ou tout au plus chaque semaine. On en vint à une sévérité telle que des catégories entières de personnes, comme les marchands ou les gens mariés, furent exclues de la sainte table.

3377

D'autres cependant se jetèrent dans le sentiment contraire. Jugeant que la communion quotidienne est de précepte divin, et pour qu'aucun jour ne passât sans qu'on reçût la sainte communion, ils furent d'avis, entre autres choses contraires à la coutume de l'Eglise, qu'il fallait recevoir la sainte eucharistie même le vendredi saint, et ils la distribuèrent ce jour-là.

3378

Le Saint-Siège ne manqua pas à son devoir sur ce point [2090- 2095](#) , [2323](#) . . . Toutefois le venin du jansénisme qui s'était introduit même parmi les bons, sous prétexte d'honneur et de vénération dus à l'eucharistie, ne disparut pas complètement. Même après les déclarations du Saint- Siège les discussions sur les dispositions requises pour bien recevoir fréquemment la sainte communion ont continué ; il arriva que certains théologiens, même de bon renom, aient pensé qu'il ne fallait permettre la communion fréquente que rarement et sous de nombreuses conditions.

3379

La Congrégation du concile .. a établi et décrété ce qui suit :

1 - la communion fréquente et quotidienne doit être rendue accessible à tous les fidèles de quelque classe ou de quelque condition qu'ils soient, en sorte que nul, s'il est en état de grâce et s'il s'approche de la sainte table avec une intention droite, ne puisse en être écarté.

3380

2 - L'intention droite consiste à s'approcher de la sainte table, non par habitude ou par vanité, ou pour des raisons humaines, mais pour satisfaire à la volonté de Dieu, s'unir à lui plus intimement par la charité et, grâce à ce remède divin, combattre ses défauts et ses infirmités.

3381

3. Bien qu'il soit très désirable que ceux qui usent de la communion fréquente et quotidienne soient exempts de péchés véniels au moins pleinement délibérés et qu'ils n'y soient pas portés, il suffit néanmoins qu'ils n'aient aucune faute mortelle, avec le ferme propos de ne plus pécher à l'avenir. ...

3382

4 ... Il faut veiller à faire précéder la sainte communion d'une préparation diligente et à la faire suivre d'une action de grâces convenable, suivant les forces, la condition et le devoirs de chacun.

3383

5 .... Il importe de demander conseil à son confesseur. Que les confesseurs cependant se gardent de priver de la communion fréquente et quotidienne une personne qui est en état de grâce et qui s'en approche avec une intention droite. ...

[Décret "Provida sapientique cura", 18 janvier 1906.](#)

[La législation tridentine concernant la conclusion non publique du mariage.](#)

3385

... I. Bien que le chapitre Tametsi du concile de Trente voir [1813- 1816](#) n'ait pas encore été publié et introduit en plusieurs lieux, que ce soit par une publication expresse ou par une

observance légitime, il devra cependant s'appliquer à tous les catholiques dans l'ensemble de l'Empire allemand à partir du jour de la fête de Pâques (c'est-à-dire du 15 avril). y compris à ceux qui jusque-là n'étaient pas tenus à la forme tridentine, de sorte qu'ils ne pourront pas célébrer un mariage valide sinon devant le curé et deux ou trois témoins [3468-3474](#) .

3386

II. Les mariages mixtes qui sont contractés par des catholiques avec des hérétiques ou des schismatiques sont et demeurent gravement prohibés, à moins qu'il existe une raison canonique juste et grave, que les cautions prescrites aient été données de part et d'autre sans conditions et selon les formes, et que la partie catholique ait alors obtenu régulièrement la dispense de l'empêchement de religion mixte.

Cependant, même si une dispense a été obtenue, ces mariages devront être célébrés dans tous les cas devant l'Eglise en présence du curé et de deux ou trois témoins, de sorte que commettront un grave délit ceux qui contractent devant un ministre acatholique ou devant le seul magistrat civil, ou d'une autre manière clandestine. Bien plus, si des catholiques font appel à l'intervention d'un ministre acatholique pour la célébration de tels mariages ou s'ils l'acceptent, ils commettent un autre délit et encourent des censures canoniques.

3387

Cependant nous voulons également que dans toutes les provinces et dans tous les lieux de l'Empire allemand, y compris dans ceux qui selon les décisions des congrégations romaines étaient soumis jusqu'ici de façon certaine à l'effet invalidant du chapitre Tametsi, les mariages mixtes qui ont été contractés sans que soit observée la forme tridentine, ou (ce qu'à Dieu ne plaise) qui le seront désormais, soient considérés comme pleinement valides dès lors qu'aucun autre empêchement canonique ne s'y oppose, et qu'il n'y a pas eu avant le jour de la fête de Pâques de cette année de jugement de nullité pour empêchement de clandestinité, et que l'accord mutuel des époux a perduré jusqu'au jour dit - et cela nous le déclarons, le définissons et le décrétons de façon expresse.

3388

III . Mais pour que les juges ecclésiastiques disposent d'une norme sûre, nous déclarons, définissons et décrétons la même chose, aux mêmes conditions, et avec les mêmes restrictions, à propos des mariages des non- catholiques, qu'ils soient hérétiques ou schismatiques, qui ont été contractés jusqu'ici ou qui désormais seront contractés entre eux dans les mêmes régions en dehors de l'observance de la forme tridentine ; en sorte que si l'un des conjoints non- catholiques ou les deux se convertissent à la foi catholique, ou qu'est présentée devant le tribunal ecclésiastique une controverse concernant le mariage de deux non-catholiques liée à la question de la validité d'un mariage conclu ou à conclure avec un catholique, ces mariages, toutes choses étant égales, devront être tenus de même comme valides sans restrictions.

[Décret du Saint-Office, 25 avril 1906](#)

[La forme nécessaire de l'onction des malades](#)

3391

Puisqu'il a été demandé qu'une unique formule brève soit déterminée pour l'administration de l'extrême-onction en cas de mort imminente, ... (les Inquisiteurs) ont décrété : dans le cas d'une véritable nécessité il suffit de la forme : "Par cette sainte onction, que le Seigneur te pardonne tout ce que tu as commis. Amen".

Réponse de la Commission biblique, 27 juin 1906

L'authenticité mosaïque du Pentateuque

3394

Question 1 : Les arguments accumulés par les critiques pour attaquer l'authenticité mosaïque des livres saints désignés sous le nom de Pentateuque sont-ils d'un tel poids que - en dépit des très nombreux témoignages, pris dans leur ensemble, des deux Testaments, de la persuasion constante du peuple juif et de la tradition ininterrompue de l'Eglise, et malgré les preuves internes tirées du texte même - on ait le droit d'affirmer que ces livres n'ont pas Moïse pour auteur, mais ont été composés d'éléments pour la plus grande partie postérieurs au temps de Moïse ?

Réponse : Non.

3395

Question 2 : L'authenticité mosaïque du Pentateuque réclame-t-elle nécessairement que tout l'ouvrage ait été rédigé de telle sorte que l'on doive tenir pour certain que Moïse a écrit de sa propre main ou dicté à des secrétaires tout l'ouvrage et chacune de ses parties ? Ou encore peut-on admettre l'hypothèse de ceux qui estiment que Moïse, après avoir conçu lui-même son oeuvre sous l'inspiration divine, en aurait confié la rédaction à un ou plusieurs secrétaires qui, toutefois, auraient fidèlement rendu sa pensée et n'auraient rien écrit contre sa volonté, ni rien omis ; et qu'enfin cet ouvrage ainsi composé et approuvé par le même Moïse, auteur principal et inspiré, aurait été publié sous son nom ?

Réponse : Non, pour la première partie ; oui, pour la seconde

3396

Question 3 : Peut-on admettre, sans porter atteinte à l'authenticité mosaïque du Pentateuque, que Moïse, pour composer son ouvrage, s'est servi de sources, documents écrits ou traditions orales, auxquels, suivant le but particulier qu'il se proposait et sous l'inspiration divine, il a fait quelques emprunts, prenant tantôt les mots eux-mêmes, et tantôt le sens, résumant ou amplifiant, et les insérant dans son ouvrage ?

Réponse : Oui.

3397

Question 4 : Peut-on admettre - l'authenticité mosaïque et l'intégrité du Pentateuque étant sauvegardées quant à la substance - que cet ouvrage, à travers de si longs siècles, a subi quelques modifications, par exemple : des additions faites après la mort de Moïse par un auteur inspiré, des gloses des explications intercalées dans le texte ; des mots et des tournures vieillis, traduits en un langage plus moderne ; enfin des leçons fautives imputables à des erreurs de copistes, et qu'il appartient à la critique d'examiner et d'apprécier conformément à ses principes ?

Réponse : Oui, le jugement de l'Eglise étant réservé.

Réponse de la Commission biblique, 29 mai 1907

L'auteur et la vérité historique du quatrième évangile

3398

Question 1 : La tradition constante, universelle et solennelle de l'Eglise, dès le 2ème siècle,

telle qu'elle ressort principalement :

- a) des témoignages et des allusions des saints Pères, des écrivains ecclésiastiques et même des hérétiques : témoignages et allusions qui, ne pouvant dériver que des disciples ou des premiers successeurs des apôtres, sont en connexion nécessaire avec l'origine même du livre ;
  - b) de l'admission en tout temps et en tout lieu du nom de l'auteur du quatrième évangile dans le canon et les catalogues de livres saints ;
  - c) des plus anciens manuscrits de ces mêmes livres et de leurs plus anciennes versions en langues diverses ;
  - d) de l'usage liturgique public universellement répandu dès l'origine de l'Eglise ;
- cette tradition constitue-t-elle, abstraction faite de la preuve théologique, une démonstration historique que l'apôtre Jean, et non un autre, doit être tenu pour l'auteur du quatrième évangile, démonstration assez solide pour qu'elle ne soit nullement infirmée par les raisons que les critiques allèguent à l'encontre ?
- Réponse: Oui.

3399

Question 2 : Les raisons internes qui se tirent du texte du quatrième évangile considéré séparément, du témoignage de l'auteur et de la parenté manifeste de cet évangile avec la première épître de l'apôtre Jean, doivent-elles être considérées comme confirmant la tradition qui attribue indubitablement à ce même apôtre le quatrième évangile ?

En outre, les difficultés qui proviennent de la comparaison de cet évangile avec les trois autres peuvent-elles étant donné la diversité du temps, du but, des auditeurs pour qui ou contre qui l'auteur a écrit, se résoudre raisonnablement comme l'ont fait, en divers endroits, les saints Pères et les exégètes catholiques ?

Réponse : Oui, sur les deux points.

3400

Question 3 : Nonobstant la pratique constamment en vigueur, dès les premiers temps, dans toute l'Eglise, d'arguer du quatrième évangile comme d'un document proprement historique, néanmoins en raison du caractère particulier de cet évangile et de l'intention manifeste de l'auteur de mettre en lumière et de défendre la divinité du Christ au moyen des actes mêmes et des discours du Seigneur, ne peut-on pas dire que les faits racontés dans le quatrième évangile ont été inventés, en tout ou en partie, en manière d'allégories ou de symboles doctrinaux, et que les discours du Seigneur ne sont pas proprement et véritablement ceux du Seigneur lui-même mais des compositions théologiques de l'écrivain, bien que placés dans la bouche du Seigneur ?

Réponse : Non.

Décret du Saint-Office "Lamentabili", 3 juillet 1907.

Erreurs des modernistes

L'émancipation de l'exégèse par rapport au magistère de l'Eglise

3401

1. La loi ecclésiastique qui prescrit de soumettre à la censure préalable les livres traitant des saintes Ecritures ne s'étend pas aux chercheurs qui font la critique ou l'exégèse scientifique des livres de l'Ancien et du Nouveau Testament.

3402

2. L'interprétation des livres saints par l'Eglise n'est certes pas à mépriser, mais elle est soumise au jugement plus exact et à la correction des exégètes.

3403

3. Les jugements et les censures ecclésiastiques portés contre l'exégèse libre et scientifique permettent de voir que la foi proposée par l'Eglise contredit l'histoire, et que les dogmes catholiques ne peuvent réellement pas être accordés avec les origines plus vraies de la religion chrétienne.

3404

4. Le magistère de l'Eglise ne peut décider du sens authentique de la sainte Ecriture, même par des définitions dogmatiques.

3405

5. Puisque dans le dépôt de la foi sont contenues seulement les vérités révélées, il n'appartient d'aucune manière à l'Eglise de porter un jugement au sujet des affirmations des disciplines humaines.

3406

6. Dans la définition des vérités, l'Eglise enseignée et l'Eglise enseignante collaborent de telle façon qu'il ne reste à l'Eglise enseignante qu'à sanctionner les conceptions communes de l'Eglise enseignée.

3407

7. Lorsque l'Eglise proscrit des erreurs, elle ne peut exiger des fidèles aucun assentiment qui leur fasse adopter le jugement qu'elle a émis.

3408

8. Il faut considérer comme exempts de toute faute ceux qui tiennent pour rien les condamnations prononcées par la Sacrée Congrégation de l'Index ou par d'autres Sacrées Congrégations romaines.

L'inspiration ou l'inerrance de la sainte Ecriture

3409

9. Ceux qui croient que Dieu est vraiment l'auteur de l'Ecriture sainte manifestent une simplicité et une ignorance excessives.

3410

10. L'inspiration des livres de l'Ancien Testament consiste en ce que les écrivains d'Israël ont transmis les doctrines sous un point de vue qui était peu ou pas connu des païens.

3411

11. L'inspiration divine ne s'étend pas à toute l'Ecriture sainte de manière à prémunir contre toute erreur toutes et chacune de ses parties.

3412

12. Si l'exégète veut s'adonner utilement aux études bibliques, il doit d'abord mettre de côté toute opinion préconçue sur l'origine surnaturelle de l'Ecriture, et ne pas l'interpréter autrement que les autres documents purement humains.

3413

13. Les paraboles évangéliques ont été arrangées avec art par les évangélistes eux-mêmes et par les chrétiens de la deuxième et de la troisième génération, qui purent ainsi rendre compte

du fruit minime de la prédication du Christ auprès des juifs.

3414

14. Dans plusieurs récits, les évangélistes n'ont pas tant rapporté ce qui est vrai que ce que, même faux, ils ont considéré comme plus profitable à leurs lecteurs.

3415

15. Les évangiles ont été enrichis d'additions et de corrections continues jusqu'à la constitution définitive du canon; il n'y est resté dès lors qu'une trace légère et incertaine de la doctrine du Christ.

3416

16. Les récits de Jean ne sont pas à proprement parler de l'histoire, mais une contemplation mystique de l'Évangile ; les discours contenus dans cet évangile sont des méditations théologiques sur le mystère du salut, dépourvues de vérité historique.

3417

17. Le quatrième évangile a exagéré les miracles, non seulement pour qu'ils apparaissent plus extraordinaires, mais aussi pour qu'ils soient rendus plus capables de signifier l'œuvre et la gloire du Verbe incarné.

3418

18. Jean réclame pour lui d'avoir été le témoin du Christ ; en réalité, il n'est pourtant qu'un admirable témoin de la vie chrétienne ou de la vie du Christ dans l'Église, à la fin du 1er siècle.

3419

19. Des exégètes hétérodoxes ont exprimé plus fidèlement le véritable sens des Écritures que des exégètes catholiques.

La conception de la Révélation et du dogme

3420

20. La Révélation n'a pu être autre chose que la conscience que l'homme a acquise de sa relation à Dieu.

3421

21. La Révélation, qui est l'objet de la foi catholique, n'a pas été achevée par les apôtres.

3422

22. Les dogmes que l'Église présente comme révélés ne sont pas des vérités tombées du ciel, mais une interprétation de faits religieux que l'esprit humain s'est donnée par un laborieux effort.

3423

23. Il peut exister et il a existé en fait une opposition entre les faits racontés dans la sainte Écriture et les dogmes de l'Église qui s'appuient sur eux ; si bien que la critique peut rejeter comme faux des faits que l'Église croit comme très certains.

3424

24. On ne doit pas blâmer l'exégète qui pose des prémisses desquelles il résulte que des dogmes sont historiquement faux ou douteux, du moment qu'il ne nie pas directement les dogmes eux-mêmes.

3425

25. L'assentiment de la foi repose en dernière analyse sur un ensemble de probabilités.

3426

26 Les dogmes de foi sont à garder uniquement selon leur signification pratique, c'est-à-dire comme norme préceptive de l'action, mais non comme norme de la croyance.

Le Christ.

3427

27. La divinité de Jésus Christ n'est pas prouvée à partir des évangiles, mais elle est un dogme que la conscience chrétienne a déduit de la notion de Messie.

3428

28. Jésus, lorsqu'il exerçait son ministère, ne parlait pas dans l'intention d'enseigner qu'il était le Messie, et ses miracles ne visaient pas à prouver qu'il l'était.

3429

29. On peut considérer que le Christ que montre l'histoire est très inférieur au Christ qui est l'objet de la foi.

3430

30. Dans tous les textes évangéliques le terme "Fils de Dieu" équivaut seulement au terme "Messie", mais il ne signifie nullement que le Christ est vraiment et par nature Fils de Dieu.

3431

31. La doctrine concernant le Christ que livrent Paul, Jean et les conciles de Nicée, d'Éphèse et de Chalcedoine n'est pas celle que Jésus a enseignée, mais celle que la conscience chrétienne a de Jésus.

3432

32. Le sens naturel des textes évangéliques ne peut être mis d'accord avec ce que nos théologiens enseignent sur la conscience et la science infaillible de Jésus Christ.

3433

33. Il est évident pour quiconque n'est pas guidé par des opinions préconçues, ou bien que Jésus a professé une erreur sur la venue prochaine du Messie, ou bien que la majeure partie de sa doctrine, contenue dans les évangiles synoptiques, est dépourvue d'authenticité.

3434

34. La critique ne peut attribuer au Christ une science absolument illimitée, à moins de faire l'hypothèse, difficile à concevoir historiquement et contraire au sens moral, que le Christ en tant qu'homme a possédé la science de Dieu et que, néanmoins, il n'a pas voulu communiquer la connaissance de tant de choses à ses disciples et à la postérité.

3435

35. Le Christ n'a pas toujours eu conscience de sa dignité messianique.

3436

36. La Résurrection du Sauveur n'est pas proprement un fait de l'ordre historique, mais un fait de l'ordre purement surnaturel, ni démontré ni démontrable, que la conscience chrétienne a peu à peu fait découler d'autres données.

3437

37. La foi dans la Résurrection du Christ a, au commencement, moins porté sur le fait même de la résurrection que sur la vie immortelle du Christ auprès de Dieu.

3438

38. La doctrine de la mort expiatrice du Christ n'est pas évangélique mais paulinienne seulement.

LATINA

1996 Denzinger 3343

Citations de
DS 3370:

Magistère

Lumen Gentium:
62

1996 Denzinger 3439

Les sacrements.

3439

39. Les conceptions sur l'origine des sacrements dont étaient imbus les pères du concile de Trente, et qui ont eu, sans aucun doute, une influence sur leurs canons dogmatiques, sont très éloignées de celles qui maintenant sont tenues à juste titre chez ceux qui se livrent à la recherche historique sur le christianisme.

3440

40. Les sacrements avaient leur origine dans le fait que les apôtres et leurs successeurs ont interprété une idée et une intention du Christ sous la stimulation et la poussée des circonstances et des événements.

3441

41. Les sacrements visent seulement à rappeler à l'esprit des hommes la présence toujours bienfaisante du Créateur.

3442

42. La communauté chrétienne a introduit la nécessité du baptême, en l'adoptant comme un rite nécessaire et en y joignant les obligations de la profession chrétienne.

3443

43. L'usage de conférer le baptême aux enfants est une évolution disciplinaire, et c'est une des raisons pour lesquelles le sacrement s'est divisé en deux : le baptême et la pénitence.

3444

44. Rien ne prouve que le rite du sacrement de confirmation ait été employé par les apôtres : la distinction formelle des deux sacrements, baptême et confirmation, n'appartient pas du tout à l'histoire du christianisme primitif.

3445

45. Dans ce que Paul rapporte de l'institution de l'eucharistie [1Co 11,23-25](#) tout n'est pas à comprendre de façon historique.

3446

46. Il n'existait pas dans la primitive Eglise le concept du pécheur réconcilié par l'autorité de l'Eglise, mais l'Eglise ne s'est habituée que très lentement à ce concept. Bien plus, même après que la pénitence eut été reconnue comme une institution de l'Eglise, elle ne fut pas appelée du nom de sacrement, parce qu'on aurait dû le tenir pour un sacrement infamant.

3447

47. Les paroles du Seigneur : "Recevez l'Esprit Saint ; ceux à qui vous remettrez les péchés, ils seront remis, et ceux à qui vous les retiendrez, ils seront retenus" [Jn 20,22-23](#) ne se rapportent nullement au sacrement de pénitence malgré ce qu'il a plu aux Pères de Trente d'affirmer.

3448

48. Jacques, dans son épître [Jc 5,14-15](#), n'a pas l'intention de promulguer un sacrement du

Christ, mais de recommander une pieuse coutume, et si, par hasard, il voit dans cette coutume un moyen de grâce, il ne l'entend pas avec la rigueur des théologiens qui fixèrent la notion et le nombre des sacrements.

3449

49. La Cène chrétienne prenant peu à peu l'allure d'une action liturgique, ceux qui avaient coutume de la présider acquièrent le caractère sacerdotal.

3450

50. Les anciens qui avaient la charge de veiller sur les assemblées des chrétiens furent institués prêtres et évêques par les apôtres pour pourvoir à l'ordre rendu nécessaire par l'accroissement des communautés, mais non à proprement parler pour perpétuer la mission et le pouvoir des apôtres.

3451

51. Le mariage n'a pu devenir que tardivement un sacrement de la loi nouvelle ; car pour que le mariage soit considéré comme un sacrement, il était nécessaire que précède le plein développement de la doctrine de la grâce et des sacrements.

La Constitution de l'Eglise

3452

52. Le Christ a été loin de penser à constituer l'Eglise comme une société destinée à durer au cours d'une longue suite de siècles ; bien plus, dans la pensée du Christ le Royaume des cieux devait arriver bientôt, en même temps que la fin du monde.

3453

53. La constitution organique de l'Eglise n'est pas immuable, mais la société chrétienne est soumise à une évolution perpétuelle, tout comme la société humaine.

3454

54. Les dogmes, les sacrements, la hiérarchie, tant pour ce qui touche leur notion que pour ce qui touche leur réalité, ne sont que des interprétations et des développements de la pensée chrétienne qui ont développé et perfectionné un germe minime caché dans l'Evangile.

3455

55. Simon Pierre n'a jamais même soupçonné que la primauté lui avait été confiée dans l'Eglise.

3456

56. L'Eglise romaine est devenue la tête de toutes les Eglises non par une disposition de la Providence divine, mais du fait de circonstances purement politiques.

3457

57. L'Eglise se montre hostile aux progrès des sciences naturelles et théologiques.

Le caractère immuable des vérités religieuses.

3458

58. La vérité n'est pas plus immuable que l'homme lui-même, puisqu'elle se développe avec lui, en lui et par lui.

3459

59. Le Christ n'a pas enseigné un corps de doctrine déterminé applicable à tous les temps et à tous les hommes, mais il a plutôt commencé un mouvement religieux adapté ou à adapter

à divers temps et à divers lieux.

3460

60. La doctrine chrétienne en ses commencements était juive, mais par des évolutions successives elle est devenue tout d'abord paulinienne, puis johannique, et enfin hellénique et universelle.

3461

61. On peut dire sans paradoxe qu'aucun chapitre de l'Écriture, depuis le premier chapitre de la Genèse jusqu'au dernier de l'Apocalypse, ne contient une doctrine vraiment identique à celle que l'Église présente sur le même sujet et que pour cette raison aucun chapitre de l'Écriture n'a le même sens pour le critique et pour le théologien.

3462

62. Les principaux articles du Symbole des apôtres n'avaient pas pour les chrétiens des premiers temps la même signification qu'ils ont pour les chrétiens de notre temps.

3463

63. L'Église se montre incapable de défendre efficacement la morale évangélique, parce qu'elle est obstinément attachée à des doctrines immuables qui ne peuvent s'accorder aux progrès contemporains.

3464

64. Le progrès des sciences demande que soient réformés les concepts de la doctrine chrétienne concernant Dieu, la Création, la Révélation, la personne du Verbe incarné, la Rédemption.

3465

65. Le catholicisme d'aujourd'hui ne peut pas s'accorder avec la vraie science, à moins de se transformer en christianisme non dogmatique, c'est-à-dire en un protestantisme large et libéral.

3466

66. Censure du souverain pontife : "Sa Sainteté a approuvé et confirmé le décret des éminents pères, et ordonné que toutes et chacune des propositions relevées ci-dessus soient tenues pour réprouvées et proscrites par tous."

[Décret de la Sacrée Congrégation du concile "Ne temere", 2 août](#)

1907.

[Fiançailles et mariage](#)

3468

Fiançailles. I. Seules sont considérées comme valides et ont des effets canoniques les fiançailles qui ont été contractées moyennant un document écrit signé par les parties et soit par le curé ou l'Ordinaire du lieu, soit au moins par deux témoins. ..

3469

Mariage. III. Seuls sont valides les mariages qui ont été contractés devant le curé ou

l'Ordinaire du lieu, ou devant un prêtre délégué par l'un ou l'autre, et devant deux témoins au moins. ...

3470

VII. Lorsqu'il y a péril de mort et qu'il n'est pas possible d'avoir le curé ou l'Ordinaire du lieu, ou un prêtre délégué par l'un ou par l'autre, pour pacifier la conscience ou, si nécessaire, légitimer les enfants, le mariage peut être contracté valablement et licitement devant n'importe quel prêtre et deux témoins.

3471

VIII. S'il devait arriver que dans une région il n'est pas possible d'avoir le curé ou l'Ordinaire du lieu ou un prêtre délégué par eux devant qui le mariage pourrait être célébré, et que cet état de choses dure déjà depuis un mois, le mariage peut être contracté valablement et licitement si le consentement est émis de façon formelle par les époux devant deux témoins.

3472

XI.- Par. 1. Les lois qui précèdent obligent tous ceux qui sont baptisés dans l'Eglise catholique et ceux qui s'y sont convertis de l'hérésie ou du schisme (même si les uns ou les autres l'ont ensuite abandonné) chaque fois qu'ils contractent entre eux des fiançailles ou des mariages.

3473

Par. 2. Elles valent également pour les mêmes catholiques que ci-dessus s'ils contractent des fiançailles ou un mariage avec des non- catholiques, qu'ils soient baptisés ou non, même après l'obtention de la dispense de l'empêchement de religion mixte ou de disparité du culte ; à moins que pour un lieu ou une région particulière le Saint-Siège ait statué autrement.

3474

Par. 3. Si des non-catholiques, baptisés ou non, contractent entre eux, ils ne sont tenus nulle part d'observer la forme catholique des fiançailles et du mariage.

Motu proprio " Praestantia Scripturae", 18 novembre 1907.

L'autorité des décisions de la Commission biblique

3503

(Il en est certains qui) n'ont pas reçu ou ne reçoivent pas ces décisions avec l'obéissance qui leur est due, bien qu'elles soient approuvées par le souverain pontife.

C'est pourquoi Nous considérons qu'il faut déclarer et ordonner, comme Nous déclarons et ordonnons expressément, que tous sans exception sont tenus en conscience d'obéir aux décisions de la Commission biblique pontificale, à celles qui ont été émises comme à celles qui le seront, de la même manière qu'aux décrets des Sacrées Congrégations qui ont trait à la doctrine et qui ont été approuvées par le souverain pontife ; que tous ceux qui, en paroles ou par des écrits, attaqueront ces décisions ne pourront éviter la note de désobéissance ou de témérité, et se chargeront la conscience d'une faute grave, sans parler du scandale qu'ils peuvent causer et d'autres responsabilités qu'ils peuvent encourir devant Dieu pour leurs propos différents, téméraires et erronés, comme souvent, en ces matières.

Réponse de la Commission biblique. 29 juin 1908

Caractère et auteur du livre d'Isaïe

3505

Question 1 : Peut-on enseigner que les prophéties qui se lisent dans le livre d'Isaïe - et dans divers passages des saintes Ecritures - ne sont pas des prophéties proprement dites, mais des récits composés après l'événement, ou que, s'il faut reconnaître que certains faits ont été prédits avant l'événement, le prophète n'a pas prédit ces faits grâce à une révélation surnaturelle de Dieu, qui sait l'avenir, mais par une conjecture déduite des événements passés, en vertu d'une heureuse sagacité et de la perspicacité naturelle de son esprit ?

Réponse: Non.

3506

Question 2 : L'opinion suivant laquelle Isaïe et les autres prophètes n'auraient annoncé que des événements imminents ou prochains peut- elle se concilier avec les prophéties - surtout les prophéties messianiques et eschatologiques - que ces mêmes prophètes ont certainement formulées longtemps à l'avance, et avec le sentiment commun des saints Pères affirmant de concert que les prophètes ont également prédit des faits qui ne devaient s'accomplir qu'après de longs siècles?

Réponse : Non

3507

Question 3 : Peut-on admettre que les prophètes, non seulement lorsqu'ils censuraient la dépravation humaine et annonçaient la Parole divine en vue de ceux qui les entendaient, mais encore lorsqu'ils annonçaient des événements à venir, ont toujours dû s'adresser non pas à des auditeurs futurs, mais à des auditeurs présents et dans une situation pareille à la leur, de manière à pouvoir être pleinement compris par ceux-ci, et que, en conséquence, la seconde partie du livre d'Isaïe [Is 40-66](#), dans laquelle le prophète adresse des paroles de consolation, comme s'il vivait au milieu d'eux, non pas à des juifs dans la même situation qu'Isaïe mais à des juifs gémissant dans l'exil de Babylone, ne peut avoir pour auteur Isaïe lui-même, mort depuis longtemps, mais doit être attribué à un prophète inconnu partageant l'existence des exilés ?

Réponse : Non.

3508

Question 4 : L'argument philologique, tiré de la langue et du style, en vertu duquel on conteste l'identité d'auteur du livre d'Isaïe, doit-il être jugé de telle force qu'il oblige un homme grave, versé dans la connaissance de la méthode critique et de la langue hébraïque, à admettre pour ce même livre une pluralité d'auteurs ?

Réponse Non.

3509

Question 5 : Produit-on de solides arguments pouvant, même pris collectivement, démontrer que le livre d'Isaïe ne doit pas être attribué au seul Isaïe, mais à deux et même à plusieurs auteurs ?

Réponse : Non.

Réponse de la Commission biblique, 30 juin 1909.

Le caractère historique des premiers chapitres de la Genèse

3512

Question 1 : Les divers systèmes exégétiques qui ont été conçus pour exclure le sens littéral historique des trois premiers chapitres du livre de la Genèse, et qui ont été défendus sous l'apparence de la science, s'appuient-ils sur un fondement solide ?

Réponse: Non.

3513

Question 2 : Est-il possible, malgré le caractère et la forme historique du livre de la Genèse, le lien particulier qui existe entre les trois premiers chapitres et entre ceux-ci et les chapitres suivants, les multiples témoignages des Ecritures aussi bien de l'Ancien que du Nouveau Testament, l'opinion presque unanime des saints Pères et l'opinion traditionnelle, transmise également par le peuple israélite, que l'Eglise a toujours tenue, d'enseigner que les trois chapitres précités de la Genèse ne contiennent pas des narrations de choses véritablement arrivées, c'est-à-dire qui correspondent à la réalité objective et à la vérité historique, mais sont soit des fables empruntées aux mythes et aux cosmogonies des peuples anciens et adaptées par l'auteur sacré à la doctrine monothéiste après expurgation de toute erreur polythéiste, soit des allégories ou des symboles dépourvus du fondement de la réalité objective et qui ont été proposés sous l'apparence de l'histoire pour inculquer des vérités religieuses et philosophiques, soit enfin des légendes pour une part historiques et pour une part inventées qui ont été composées librement en vue de l'instruction et de l'édification des âmes?

Réponse : Non pour les deux parties.

3514

Question 3 : Est-il possible en particulier de mettre en doute le sens littéral historique lorsqu'il s'agit de faits racontés dans ces mêmes chapitres qui touchent au fondement de la religion chrétienne, comme sont, entre autres, la création de toutes choses faite par Dieu au commencement du temps ; la création particulière de l'homme ; la formation de la première femme à partir du premier homme ; l'unité du genre humain ; le bonheur originel des premiers parents dans l'état de justice d'intégrité et d'immortalité ; le commandement donné par Dieu à l'homme pour éprouver son obéissance ; la transgression du précepte divin, à l'instigation du diable sous la forme du serpent ; la déchéance des premiers parents de cet état primitif d'innocence ; ainsi que la promesse du Rédempteur à venir?

Réponse: Non.

3515

Question 4 : Dans l'interprétation des passages de ces chapitres que les Pères et les docteurs ont compris de diverse manière sans transmettre quelque chose de certain et de défini est-il permis, le jugement de l'Eglise étant sauf et l'analogie de la foi étant sauvegardée, de suivre et de défendre l'opinion que chacun, avec prudence, aura considérée comme juste?

Réponse: Oui.

3516

Question 5 : Toutes les choses et chacune, c'est-à-dire les mots et les phrases, qui figurent dans les chapitres précités, doivent-elles toujours et nécessairement être entendues au sens propre, de sorte qu'il n'est jamais permis de s'en écarter, même lorsqu'il apparaît que les façons de parler ont été utilisées de façon impropre, métaphorique ou analogique, et que la raison interdit de tenir le sens propre ou que la nécessité contraint à l'abandonner?

Réponse: Non.

3517

Question 6: Le sens littéral et historique étant présupposé, est-il possible de mettre en oeuvre, de façon sage et utile, une interprétation allégorique et prophétique de certains passages de ces mêmes chapitres, conformément à l'exemple lumineux des saints Pères et de l'Eglise elle-même?

Réponse: Oui.

3518

Question 7 : Bien que lors de la composition du premier chapitre de la Genèse, l'intention de l'auteur sacré n'ait pas été d'enseigner de manière scientifique la constitution interne des réalités visibles et l'ordre complet de la création, mais plutôt celle de transmettre à son peuple une connaissance populaire telle que le permettait le langage commun de l'époque, et qui était adaptée aux sens et aux capacités des hommes, faut-il, dans l'interprétation de ces choses, rechercher exactement et constamment le caractère propre du discours scientifique ?
Réponse: Non.

3519

Question 8 : Dans cette désignation et cette distinction des six jours dont il est question dans le premier chapitre de la Genèse, le mot yôm (jour) peut-il être compris aussi bien au sens propre, comme un jour naturel, que dans un sens impropre, comme un certain laps de temps, et est-il permis de discuter de cette question entre exégètes?
Réponse : Oui.

Réponse de la Commission biblique, 1er mai 1910.

Auteur et date de rédaction des Psaumes.

3521

Question 1 : Les appellations "Psaumes de David", "Hymnes de David", "Livre des Psaumes de David", "Psautier davidique", qui ont été utilisées dans des collections anciennes et aux premiers conciles pour désigner le livre des cent cinquante Psaumes de l'Ancien Testament, comme aussi l'opinion de plusieurs Pères et docteurs qui ont soutenu que tous les Psaumes du Psautier doivent être attribués au seul David, ont-elles une importance telle qu'on doit considérer David comme l'unique auteur de la totalité du Psautier ?
Réponse: Non.

3522

Question 2 : La concordance entre le texte hébreu et le texte grec d'Alexandrie et d'autres versions anciennes, permet-elle d'affirmer à bon droit que les titres des Psaumes qui précèdent le texte hébraïque sont plus anciens que la traduction dite des LXX, et que par conséquent ils proviennent, sinon directement des auteurs des Psaumes eux-mêmes, du moins d'une tradition juive ancienne ?
Réponse: Oui.

3523

Question 3 : Les titres des Psaumes précités, témoins de la tradition juive, peuvent-ils raisonnablement être mis en doute lorsqu'il n'y a pas de raison importante à l'encontre de leur authenticité?
Réponse: Non.

3524

Question 4 : Si on considère les témoignages de la sainte Ecriture, qui ne sont pas rares, concernant le talent naturel, éclairé par le don gracieux de l'Esprit Saint, qu'avait David de composer des chants religieux, les dispositions établies par lui pour le chant liturgique des Psaumes, le fait que les Psaumes lui sont attribués aussi bien dans l'Ancien Testament que dans le Nouveau et dans les titres qui depuis longtemps sont placés avant les Psaumes, ainsi que l'accord des juifs, des Pères et des docteurs de l'Eglise, est-il raisonnablement possible de nier que David est l'auteur principal des chants du Psautier, ou au contraire, d'affirmer

qu'un petit nombre seulement de chants doivent être attribués à ce même chantre royal ?

Réponse : Non pour les deux parties.

3525

Question 5 : Est-il possible en particulier de nier l'origine davidique de ces Psaumes qui dans l'Ancien et le Nouveau Testament sont cités expressément sous le nom de David, et parmi lesquels il faut mentionner surtout le Psaume 2 : "Pourquoi cette agitation des nations?" [Ps 2](#) ; le Psaume 15 "Garde-moi Seigneur" [Ps 16](#) ; le Psaume 17 : "Je veux t'aimer, Seigneur, ma force" [Ps 18](#) ; le Psaume 30 : "Heureux ceux dont les iniquités sont remises" [Ps 31](#) ; le Psaume 68 : "Dieu, sauve-moi" [Ps 69](#) ; le Psaume 109 : "Le Seigneur dit à mon Seigneur"? [Ps 110](#)

Réponse: Non.

3526

Question 6 : Est-il possible d'admettre l'opinion de ceux qui affirment que parmi les Psaumes du Psautier il en est certains qui ont pour auteur David ou d'autres et qui, pour des raisons liturgiques ou musicales, du fait de la fatigue des scribes ou pour d'autres raisons encore, ont été divisés en plusieurs ou réunis en un ; et de même qu'il est d'autres Psaumes, comme "Pitié pour moi Seigneur" [Ps 51](#), qui pour être mieux adaptés aux circonstances historiques ou aux festivités du peuple juif, ont été légèrement retravaillés ou modifiés, par la suppression ou l'addition de l'un ou l'autre verset, étant sauve cependant l'inspiration du texte sacré tout entier ?

Réponse : Oui pour les deux parties.

3527

Est-il possible de soutenir comme vraisemblable l'opinion de ceux des auteurs récents qui, s'appuyant seulement sur des indices internes ou par une interprétation moins juste du texte sacré, se sont efforcés de démontrer qu'un nombre assez important de Psaumes a été composé après les époques d'Esdras et de Néhémie, ou même à l'époque des Maccabées ?

Réponse: Non.

3528

Question 8 : Etant donné les témoignages multiples des livres saints du Nouveau Testament et l'accord unanime des Pères, ou aussi ce que disent des auteurs du peuple juif, faut-il reconnaître plusieurs Psaumes prophétiques et messianiques qui ont prédit la venue, le Règne, le sacerdoce, la Passion, la mort et la Résurrection du Libérateur à venir ; et pour cette raison faut-il rejeter absolument l'opinion de ceux qui mettent en cause le caractère prophétique et messianique des Psaumes, et qui limitent ces oracles relatifs au Christ à la seule prédiction du sort futur du peuple élu?

Réponse : Oui pour les deux parties.

Décret de la Sacrée Congrégation des sacrements "Quam

singulari", 8 août 1910.

La communion et l'onction des malades chez les enfants

3530

I. L'âge de discrétion pour la confession aussi bien que pour la sainte communion est celui où l'enfant commence à raisonner, c'est-à-dire vers sept ans, soit même au-dessous. Dès ce

moment commence l'obligation de satisfaire au double précepte de la confession et de la communion [812](#) .

3531

II. Pour la première confession et la première communion il n'est pas nécessaire qu'il y ait une connaissance pleine et parfaite de la doctrine chrétienne. L'enfant devra cependant ensuite continuer à apprendre graduellement le catéchisme entier, suivant la capacité de son intelligence.

3532

III. La connaissance de la religion requise chez l'enfant pour qu'il se prépare convenablement à la première communion est qu'il comprenne, selon ses capacités, les nécessaires mystères de la foi qui sont autant de moyens, et qu'il sache distinguer le pain eucharistique du pain ordinaire et corporel, afin de s'approcher de la très sainte eucharistie avec la dévotion que comprend son âge.

3533

IV. L'obligation de précepte de la confession et de la communion, qui touche l'enfant, retombe sur ceux-là surtout qui sont chargés de lui, c'est-à-dire les parents, le confesseur, les instituteurs et le curé. Mais c'est au père ou à ceux qui le remplacent et au confesseur qu'il appartient suivant le Catéchisme romain d'admettre l'enfant à la première communion.

3534

VI. Ceux qui ont la charge des enfants doivent mettre tout leur soin à les faire approcher fréquemment de la sainte table après leur première communion et, s'il est possible, même tous les jours, comme le désirent le Christ Jésus et notre Mère l'Eglise [3375-3383](#) , et qu'ils le fassent avec la dévotion que comprend leur âge.

3535

VII. La coutume de ne pas admettre à la confession ou de ne jamais absoudre les enfants qui ont atteint l'âge de raison est tout à fait à réprover.

3536

VIII. C'est un abus tout à fait détestable que de ne pas donner le viatique et l'extrême-onction aux enfants parvenus à l'âge de raison et de les enterrer suivant le rite des tout-petits.

[Motu proprio "Sacrorum antistitum", 1er septembre 1910](#)

[Serment anti-moderniste](#)

3537

Moi, N..., j'embrasse et reçois fermement toutes et chacune des vérités qui ont été définies, affirmées et déclarées par le magistère infaillible de l'Eglise, principalement les chapitres de doctrine qui sont directement opposés aux erreurs de ce temps.

3538

Et d'abord, je professe que Dieu, principe et fin de toutes choses, peut être certainement connu, et par conséquent aussi, démontré à la lumière naturelle de la raison "par ce qui a été fait" [Rm 1,20](#), c'est-à-dire par les oeuvres visibles de la création, comme la cause par les effets.

3539

Deuxièmement, j'admets et je reconnais les preuves extérieures de la Révélation, c'est-à-dire les faits divins, particulièrement les miracles et les prophéties comme des signes très certains de l'origine divine de la religion chrétienne et je tiens qu'ils sont tout à fait adaptés à l'intelligence de tous les temps et de tous les hommes, même ceux d'aujourd'hui.

3540

Troisièmement, je crois aussi fermement que l'Eglise, gardienne et maîtresse de la Parole révélée, a été instituée immédiatement et directement par le Christ en personne, vrai et historique, lorsqu'il vivait parmi nous, et qu'elle a été bâtie sur Pierre, chef de la hiérarchie apostolique, et sur ses successeurs pour les siècles.

3541

Quatrièmement, je reçois sincèrement la doctrine de la foi transmise des apôtres jusqu'à nous toujours dans le même sens et dans la même interprétation par les pères orthodoxes ; pour cette raison, je rejette absolument l'invention hérétique de l'évolution des dogmes, qui passeraient d'un sens à l'autre, différent de celui que l'Eglise a d'abord professé. Je condamne également toute erreur qui substitue au dépôt divin révélé, confié à l'Epouse du Christ, pour qu'elle garde fidèlement, une invention philosophique ou une création de la conscience humaine, formée peu à peu par l'effort humain et qu'un progrès indéfini perfectionnerait à l'avenir.

3542

Cinquièmement, je tiens très certainement et professe sincèrement que la foi n'est pas un sentiment religieux aveugle qui émerge des ténèbres du subconscient sous la pression du coeur et l'inclination de la volonté moralement informée, mais qu'elle est un véritable assentiment de l'intelligence à la vérité reçue du dehors, de l'écoute, par lequel nous croyons vrai, à cause de l'autorité de Dieu souverainement véridique, ce qui a été dit, attesté et révélé par le Dieu personnel, notre Créateur et notre Seigneur.

3543

Je me soumets aussi, avec la révérence voulue, et j'adhère de tout mon coeur à toutes les condamnations, déclarations, prescriptions, qui se trouvent dans l'encyclique Pascendi (3475-3500) et dans le décret Lamentabili [3401- 3466](#) , notamment sur ce qu'on appelle l'histoire des dogmes.

3544

De même, je réproue l'erreur de ceux qui affirment que la foi proposée par l'Eglise peut être en contradiction avec l'histoire, et que les dogmes catholiques, au sens où on les comprend aujourd'hui, ne peuvent être mis d'accord avec une connaissance plus exacte des origines de la religion chrétienne.

3545

Je condamne et rejette aussi l'opinion de ceux qui disent que le chrétien savant revêt une double personnalité, celle du croyant et celle de l'historien, comme s'il était permis à l'historien de tenir ce qui contredit la foi du croyant, ou de poser des prémices d'où il suivra que les dogmes sont faux ou douteux, pourvu que ces dogmes ne soient pas niés directement.

3546

Je réproue également la manière de juger et d'interpréter l'Ecriture sainte qui, dédaignant la tradition de l'Eglise, l'analogie de la foi et les règles du Siège apostolique, s'attache aux inventions des rationalistes et adopte la critique textuelle comme unique et souveraine règle,

avec autant de dérèglement que de témérité.

3547

Je rejette en outre l'opinion de ceux qui tiennent que le professeur des disciplines historico-théologiques ou l'auteur écrivant sur ces questions doivent d'abord mettre de côté toute opinion préconçue, à propos, soit de l'origine surnaturelle de la tradition catholique, soit de l'aide promise par Dieu pour la conservation éternelle de chacune des vérités révélées ; ensuite, que les écrits de chacun des Pères sont à interpréter uniquement par les principes scientifiques, indépendamment de toute autorité sacrée, avec la liberté critique en usage dans l'étude de n'importe quel document profane.

3548

Enfin, d'une manière générale, je professe n'avoir absolument rien de commun avec l'erreur des modernistes qui tiennent qu'il n'y a rien de divin dans la tradition sacrée, ou, bien pis, qui admettent le divin dans un sens panthéiste, si bien qu'il ne reste plus qu'un fait pur et simple, à mettre au même niveau que les faits de l'histoire : les hommes par leurs efforts, leur habileté, leur génie continuant, à travers les âges, l'enseignement inauguré par le Christ et ses apôtres.

3549

Enfin, je garde très fermement et je garderai jusqu'à mon dernier soupir la foi des Pères sur le charisme certain de la vérité qui est, qui a été et qui sera toujours "dans la succession de l'épiscopat depuis les apôtres", non pas pour qu'on tienne ce qu'il semble meilleur et plus adapté à la culture de chaque âge de pouvoir tenir, mais pour que "jamais on ne croie autre chose, ni qu'on ne comprenne autrement la vérité absolue et immuable prêchée depuis le commencement par les apôtres.

3550

Toutes ces choses, je promets de les observer fidèlement, entièrement et sincèrement, et de les garder inviolablement, sans jamais m'en écarter ni en enseignant ni de quelque manière que ce soit dans ma parole et dans mes écrits. J'en fais le serment ; je le jure. Qu'ainsi Dieu me soit en aide et ces saints Evangiles.

Lettre "Ex quo, nono" aux délégués apostoliques à Byzance, en Grèce,

en Egypte, en Mésopotamie, etc., 26 décembre 1910

Erreurs des Orientaux

3553

D'une manière non moins téméraire que fausse, on ouvre la porte à l'opinion selon laquelle le dogme de la procession de l'Esprit Saint du Fils ne proviendrait pas des paroles mêmes de l'Evangile, et qu'il ne serait pas confirmé par les Pères anciens

3554

de même on met en doute de façon très imprudente que les dogmes sacrés concernant le Purgatoire et la Conception immaculée de la bienheureuse Vierge Marie aient été reconnus par les saints hommes des siècles antérieurs ;

3555

... au sujet de la constitution de l'Eglise .. est renouvelée tout d'abord l'erreur condamnée

depuis longtemps par notre prédécesseur Innocent X [1999](#) , et qui insinue que Saint Paul doit être considéré comme un frère égal en tout à Saint Pierre ; - ensuite avec non moins de fausseté est manifestée la conviction selon laquelle l'Eglise catholique n'était pas, aux premiers siècles, le gouvernement d'un seul, c'est-à-dire une monarchie ; ou que la primauté de l'Eglise romaine ne s'appuie pas sur les arguments valides.

3556

Mais .. la doctrine catholique au sujet du très saint sacrement de l'eucharistie n'est pas laissée intacte non plus, lorsqu'il est enseigné sans ménagement qu'on pourrait admettre la conception qui tient que chez les Grecs les paroles consécatoires n'ont pas d'effet à moins que soit prononcée cette prière qu'ils appellent épiclèse, alors que pourtant on sait que l'Eglise n'a aucunement le droit d'innover en quoi que ce soit s'agissant de la substance même des sacrements et il n'est pas moins malsonnant qu'ils tiennent pour valide la confirmation conférée par n'importe quel prêtre [2522](#) .

(Censure : rejetées comme de) graves erreurs.

Réponse de la commission biblique, 19 juin 1911

Auteur, date de composition et vérité historique de

l'évangile selon Matthieu.

3561

Question 1 : Compte tenu de l'accord universel et constant de toute l'Eglise depuis les premiers siècles que manifestent clairement les témoignages explicites des Pères, les titres des manuscrits des Evangiles, les versions les plus anciennes des Saintes Ecritures, les catalogues transmis par les saints Pères, les écrivains ecclésiastiques, les souverains pontifes et les conciles, et enfin l'usage liturgique de l'Eglise orientale et occidentale, peut-on et doit-on affirmer comme certain que Matthieu, l'apôtre du Christ, est réellement l'auteur de l'évangile publié sous son nom ?

Réponse : Oui.

3562

Question 2 : Faut-il considérer comme suffisamment fondée par la voix de la Tradition l'opinion selon laquelle Matthieu a précédé dans sa rédaction les autres évangélistes et qu'il a composé le premier évangile dans la langue maternelle alors utilisée par les juifs de Palestine à qui cette oeuvre était destinée ?

Réponse : Oui pour les deux parties.

3563

Question 3 : Est-il possible de déplacer la rédaction de ce texte original au delà de l'époque de la destruction de Jérusalem, de sorte que les prédictions qu'on y lit au sujet de cette destruction auraient été écrites après l'événement ; ou le témoignage d'Irénée qu'on a coutume d'alléguer, et dont l'interprétation est incertaine et controversée, doit-il être considéré comme ayant un poids tel qu'il oblige à rejeter l'opinion de ceux qui estiment qu'il est davantage conforme à la Tradition que cette rédaction soit intervenue avant même la venue de Paul dans la ville ?

Réponse : Non pour les deux parties.

3564

Question 4 : Peut-on soutenir au moins comme probable l'opinion de certains modernes selon

lesquels Matthieu n'aurait pas été composé, au sens propre et restreint du terme, l'évangile tel qu'il nous est transmis, mais seulement une collection de dits et de paroles du Christ qu'un autre auteur, anonyme, dont ils font le rédacteur de l'évangile lui-même, aurait utilisé comme sources ?

Réponse : Non.

3565

Question 5 : Etant donné que tous les Pères et les écrivains ecclésiastiques, et l'Eglise elle-même depuis ses commencements, ont utilisé seulement comme étant canonique le texte grec de l'évangile connu sous le nom de Matthieu - ceux-là mêmes qui ont transmis expressément que Matthieu a écrit dans sa langue naturelle n'étant pas exceptés - peut-on prouver avec certitude que quant à la substance l'évangile grec est identique à cet évangile-là qui a été élaboré par ce même apôtre dans sa langue maternelle ?

Réponse: Oui.

3566

Question 6 : Etant donné que l'auteur du premier évangile poursuit un dessein principalement théologique et apologétique, c'est-à-dire vise à montrer aux juifs que Jésus est le Messie annoncé par les prophètes et né de la race de David, et que de surcroît, dans la manière de disposer les faits et les dits qu'il raconte et rapporte, il ne suit pas toujours l'ordre chronologique, est-il permis d'en déduire que ceux-ci ne doivent pas être reconnus comme vrais ; ou peut-on affirmer également que les récits des actions et des paroles de Jésus qu'on lit dans l'évangile auraient subi un changement ou une adaptation sous l'influence des prophéties de l'Ancien Testament et de l'état plus développé de l'Eglise, et qu'ils ne seraient donc pas conformes à la vérité historique ?

Réponse : Non pour les deux parties.

3567

Question 7 : Faut-il en particulier considérer comme dépourvues d'un fondement solide les opinions de ceux qui mettent en doute l'authenticité historique des deux premiers chapitres dans lesquels sont racontées la généalogie et l'enfance du Christ, ainsi que certaines déclarations de grande importance en matière dogmatique, comme celles qui ont trait à la primauté de Pierre [Mt 16,17-19](#), à la forme du baptême transmise aux apôtres avec la mission universelle de prêcher [Mt 28,19](#) ss., à la profession de foi des apôtres en la divinité du Christ [Mt 14,33](#), et d'autres semblables qui apparaissent comme affirmées de façon particulière chez Matthieu ?

Réponse : Oui.

LATINA

1996 Denzinger 3439

1996 Denzinger 3567

Réponse de la Commission biblique, 26 juin 1912.

I. Auteur, date de composition et vérité historique des évangiles selon Marc et

3568

Question 1 : La voix claire de la Tradition, qui depuis les commencements de l'Eglise est admirablement unanime et qui a été confirmée par des preuves multiples, à savoir les témoignages explicites des saints Pères et des écrivains ecclésiastiques, les citations et les allusions qui se trouvent dans leurs écrits, l'usage des hérétiques anciens, les traductions des livres du Nouveau Testament, presque tous les manuscrits les plus anciens, comme aussi par des raisons internes, tirées du texte des livres saints eux-mêmes, est-il possible d'affirmer de façon certaine que Marc, le disciple et l'interprète de Pierre, et le médecin Luc, l'assistant et le compagnon de Paul, sont réellement les auteurs des évangiles qui leur sont respectivement attribués ?

Réponse : Oui.

3569

Question 2 : Les arguments par lesquels certains critiques cherchent à démontrer que les derniers douze versets de l'évangile de Marc [Mc 16,9-20](#)

n'ont pas été rédigés par Marc, mais ajoutés par une autre main, sont-ils de nature à donner le droit d'affirmer qu'ils ne doivent pas être reconnus comme inspirés et canoniques ; ou du moins qu'ils démontrent que Marc n'est pas l'auteur de ces versets ?

Réponse : Non pour les deux parties.

3570

Question 3 : Est-il permis de même de douter de l'inspiration et de la canonicité des récits de Luc concernant l'enfance du Christ [Lc 16,9-20](#) ou l'apparition de l'Ange qui reconforta Jésus et la sueur de sang [Lc 22,43](#) s ; ou peut-on au moins montrer par des arguments solides - ce qui plaisait aux hérétiques anciens et qui plaît également à des critiques plus récents - que ces récits ne font pas partie de l'Evangile originel de Luc ?

Réponse : Non pour les deux parties.

3571

Question 4 : Les documents très rares et tout à fait isolés dans lesquels le cantique Magnificat [Lc 1,46-55](#) n'est pas attribué à la bienheureuse Vierge Marie mais à Elisabeth, peuvent-ils et doivent-ils prévaloir de quelque manière contre le témoignage concordant de presque tous les manuscrits aussi bien du texte original grec que des traductions, et contre l'interprétation que le contexte n'exige pas moins que le sentiment de la Vierge elle-même et la Tradition constante de l'Eglise ?

Réponse : Non.

3572

Question 5 : S'agissant de l'ordre chronologique des évangiles est-il permis de s'éloigner de

l'opinion corroborée par le témoignage à la fois très ancien et constant de la Tradition et qui atteste qu'après Matthieu qui, le premier de tous, composa son évangile dans la langue maternelle, Marc a écrit le deuxième, et Luc le troisième ; ou faut-il d'un autre côté considérer comme contraire à cette conception l'opinion qui affirme que le deuxième et le troisième évangile ont été composés avant la traduction grecque du premier évangile ?
Réponse : Non pour les deux parties.

3573

Question 6 : Peut-on différer la date de composition des Evangiles de Marc et de Luc jusqu'à la destruction de Jérusalem ; ou parce que chez Luc la prophétie du Seigneur concernant la destruction de cette ville apparaît plus précise, peut-on soutenir que son évangile au moins a été composé après que le siège eut déjà commencé ?
Réponse : Non pour les deux parties.

3574

Question 7: Doit-on affirmer que l'évangile de Luc a précédé le livre des Actes des Apôtres, et que puisque ce livre, composé par le même Luc [Ac 1,1](#), était terminé à la fin de la captivité romaine de l'Apôtre [Ac 28,30](#) s, son évangile n'a pas été composé après cette date ?
Réponse : Oui.

3575

Question 8 : Si on considère aussi bien les témoignages de la Tradition que les arguments internes concernant les sources qu'ont utilisées l'un et l'autre évangéliste en composant l'évangile, peut-on raisonnablement mettre en doute la conception qui tient que Marc a écrit selon la prédication de Pierre, et Luc selon la prédication de Paul, et qui affirme en même temps que ces évangélistes ont disposé également d'autres sources dignes de foi, soit orales soit aussi déjà mises par écrit ?
Réponse : Non.

3576

Question 9 : Les paroles et les actions qui sont racontées de façon exacte et pour ainsi dire littéralement par Marc selon la prédication de Pierre, et qui sont présentées de la façon la plus sincère par Luc, qui dès le départ s'est soigneusement informé de tout auprès de témoins très dignes de foi puisqu'ils ont vu eux-mêmes dès le commencement et qu'ils furent des serviteurs de la Parole [Lc 1,2](#) s réclament-elles à juste titre pour elles-mêmes cette foi historique que l'Eglise leur a toujours accordée ; ou au contraire ces mêmes actions et ces mêmes paroles doivent-elles être considérées comme "tant dénuées, au moins en partie, de vérité historique, soit parce que les écrivains n'étaient pas des témoins oculaires, soit parce qu'il n'est pas rare qu'on constate chez les deux évangélistes un manque d'ordre et une différence dans la succession des faits ; soit parce que, étant venus et ayant écrit plus tard, ils ont dû nécessairement rapporter des conceptions qui étaient étrangères à ce qu'ont pensé le Christ et les apôtres, ou des faits déjà plus ou moins déformés par l'imagination du peuple, ou enfin parce que, chacun selon son dessein, ils se sont laissé conduire par des idées dogmatiques préconçues ?
Réponse : Oui pour la première partie ; non pour la deuxième.

II. La question synoptique, ou les rapports mutuels entre les

trois premiers é

3577

Question 1 : En maintenant sauf ce qui, conformément à ce qui a été établi précédemment,

doit-êre maintenu sauf - en particulier pour ce qui est de l'authenticité et de l'intégrité des trois évangiles de Matthieu, de Marc et de Luc, de l'identité substantielle de l'évangile grec de Matthieu avec son original primitif, ainsi que pour ce qui est de l'ordre chronologique dans lequel ils ont été écrits -, compte tenu des conceptions diverses et opposées si nombreuses des auteurs, est-il permis aux exégètes de discuter librement pour expliquer les ressemblances et les différences entre les évangiles, et de recourir aux hypothèses de la Tradition soit écrite, soit orale, ou encore de la dépendance de l'un par rapport à celui ou à ceux qui précèdent ?

Réponse : Oui.

3578

Question 2 : Doit-on considérer que maintiennent sauf ce qui a été établi plus haut ceux qui, ne s'appuyant sur aucun témoignage de la Tradition, et sur aucune preuve historique, approuvent sans hésiter l'hypothèse dite des "deux sources", laquelle tente d'expliquer la composition de l'évangile grec de Matthieu et de l'évangile de Luc à partir surtout de leur dépendance de l'évangile de Marc et d'une collection dite des paroles du Seigneur ; et peuvent-ils dès lors la défendre librement ?

Réponse : Non pour les deux parties.

Réponse de la Commission biblique, 12 juin 1913.

I. Auteur, date de composition et vérité historique des Actes

des Apôtres

3581

Question 1 : Eu égard tout spécialement à la Tradition de l'Eglise universelle qui remonte aux premiers écrivains ecclésiastiques, et en tenant compte des caractères internes du livre des Actes considéré, soit en lui-même, soit en rapport avec le troisième évangile, principalement en ce qui touche l'affinité et la connexité mutuelle des deux prologues [Lc 1,1-4](#) [Ac 1,1-5](#)

doit-on tenir pour certain que le livre intitulé Actes des Apôtres, ou 'Praxeis Apostolon', a pour auteur l'évangéliste Luc ?

Réponse : Oui.

3582

Question 2 : Peut-on par des arguments critiques, suggérés aussi bien par la langue et le style que par la forme du récit, ainsi que par l'unité de but et de doctrine, démontrer que le livre des Actes ne doit être attribué qu'à un seul auteur, et que, par suite, est dénuée de tout fondement l'opinion de critiques récents suivant laquelle Luc n'est pas l'auteur unique de ce livre mais qu'il faut reconnaître à cet écrit plusieurs auteurs distincts ?

Réponse : Oui sur les deux points.

3583

Question 3 : Particulièrement les péripécies principales des Actes où, abandonnant le discours à la troisième personne, on parle à la première personne du pluriel (Wir-Stücke), infirment-elles l'unité de composition et l'authenticité des Actes ? Ou doit-on plutôt déclarer que, considérées historiquement et philologiquement, elles la confirment ?

Réponse : Non sur le premier point ; oui sur le second.

3584

Question 4 : Du fait que le livre lui-même, après une mention rapide des deux ans de la première captivité de Paul à Rome, se ferme brusquement, a-t-on le droit de conclure que l'auteur a écrit un autre volume aujourd'hui perdu, ou qu'il a eu l'intention de l'écrire, et dès lors peut-on reporter la date de la composition du livre des Actes longtemps après cette captivité ; ou plutôt doit-on légitimement et à bon droit en inférer que l'apôtre Luc a terminé son ouvrage aux derniers jours de la première captivité de Paul à Rome ?

Réponse : Non sur le premier point ; oui sur le second.

3585

Question 5 : Si l'on considère tout à la fois les relations fréquentes et faciles que Luc eut certainement avec les premiers et principaux fondateurs de l'Eglise de Palestine, et aussi avec Paul, l'Apôtre des nations, dont il fut le collaborateur dans la prédication évangélique et le compagnon de voyage ; son habituelle sagacité et le soin qu'il apporte à rechercher les témoins et à constater les choses de ses yeux enfin le très fréquent accord, évident et admirable, du livre des Actes avec les épîtres de Paul et les monuments les plus véridiques de l'histoire, doit-on tenir pour certain que Luc a eu en main des sources absolument dignes de foi, qu'il les a utilisées avec soin, probité et fidélité, et qu'il peut dès lors revendiquer à bon droit une pleine autorité historique ?

Réponse: Oui.

3586

Question 6 : Quant aux difficultés qu'on est accoutumé de soulever de-ci, de- là, du fait des miracles racontés par Luc, ou de certains discours qui, rapportés sous forme de résumés, passent pour fabriqués et appropriés aux circonstances, ou de certains passages en désaccord au moins apparent avec l'histoire profane ou biblique ; ou enfin de quelques récits qui semblent en contradiction avec l'auteur même des Actes ou avec d'autres écrivains bibliques, sont-elles de nature à jeter des doutes sur l'autorité historique des Actes ou du moins à l'amoindrir de quelque manière ?

Réponse : Non.

II Auteur, intégrité et date de composition des épîtres

pastorales de

l'apôtre Paul

3587

Question 1 : Si on considère la Tradition ecclésiastique qui depuis l'origine s'affirme partout et avec fermeté, ainsi qu'en témoignent de maintes manières d'antiques monuments ecclésiastiques, doit-on tenir pour certain que les épîtres dites pastorales, c'est-à-dire les deux à Timothée et l'épître à Tite, en dépit de l'audace de quelques hérétiques, qui, les trouvant contraires à leur enseignement, les ont rayées, sans donner aucune raison, du nombre des épîtres pauliniennes, ont été écrites par l'apôtre Paul lui-même et ont toujours été rangées parmi les épîtres authentiques et canoniques ?

Réponse : Oui.

3588

Question 2 : L'hypothèse dite des fragments, introduite et proposée sous diverses formes par certains critiques contemporains qui, du reste, sans aucun motif plausible, et même en se contredisant les uns les autres, soutiennent que les épîtres pastorales ont été formées plus tard, par des auteurs inconnus, de fragments d'épîtres ou d'épîtres pauliniennes perdues et notablement augmentées, peut-elle infirmer quelque peu le témoignage précis et très ferme

de la Tradition ?

Réponse : Non.

3589

Question 3 : Les difficultés qu'on est accoutumé d'opposer diversement, ou du fait du style et de la langue de l'auteur, ou du fait des erreurs, principalement des gnostiques, décrites alors déjà comme des serpents qui s'insinuent, ou du fait de l'état de la hiérarchie ecclésiastique supposée comme déjà développée, et autres objections de même sorte, infirment-elles d'une manière quelconque la thèse qui tient pour établie et certaine l'authenticité des épîtres pastorales ?

Réponse : Non.

3590

Question 4 : Etant donné que des arguments historiques et la Tradition ecclésiastique, conforme aux témoignages des Pères d'Orient et d'Occident, non moins que des preuves tirées aisément soit de la brusque conclusion du livre des Actes, soit des épîtres pauliniennes composées à Rome, principalement la seconde à Timothée, obligent à tenir pour certaine la double captivité de l'apôtre Paul à Rome, peut-on affirmer avec certitude que les épîtres pastorales ont été écrites entre la fin de la première captivité et la mort de l'Apôtre ?

Réponse : Oui.

Réponse de la Commission biblique, 24 juin 1914.

Auteur et date de composition de l'épître aux Hébreux

3591

Question 1 : Faut-il attribuer une telle force aux doutes qui dès les premiers siècles, en raison surtout de l'abus des hérétiques, ont habité les esprits de certains en Occident au sujet de l'inspiration divine et de l'origine paulinienne de l'épître aux Hébreux que, compte tenu de l'affirmation continuelle, unanime et constante des Pères orientaux à laquelle s'est joint, après le IVème siècle, le plein assentiment de toute l'Eglise occidentale ; et en considérant également les actes des souverains pontifes et des saints conciles, en particulier celui de Trente, ainsi que l'usage perpétuel des Eglises, il soit permis d'hésiter non seulement à la compter parmi les épîtres canoniques - ce qui a été défini de foi - mais également à la compter de façon certaine parmi les épîtres authentiques de l'apôtre Paul ?

Réponse : Non.

3592

Question 2 : Les arguments qu'on a coutume de prendre de l'absence inhabituelle du nom de Paul et de l'omission de l'exorde et de la salutation habituels dans l'épître aux Hébreux, ou de la pureté de sa langue grecque, de l'élégance et de la perfection de l'expression et du style, ou de la manière dont l'Ancien Testament est cité et dont on argumente à partir de lui, ou de certaines différences qu'on dit exister entre la doctrine de cette épître et celle des autres épîtres de Paul, sont-ils à mêmes de réfuter de quelque manière son origine paulinienne ; ou au contraire la concordance parfaite de la doctrine et des pensées, la similitude des monitions et des exhortations, ainsi que l'accord des façons de parler et des mots eux-mêmes, souvent loué également par certains non-catholiques, qu'on observe entre elle et les autres écrits de l'Apôtre des nations manifestent et confirment-ils précisément cette origine paulinienne ?

Réponse : Non pour la première partie ; oui pour la seconde.

3593

Question 3 : L'apôtre Paul doit-il être considéré comme l'auteur de cette épître en ce sens

qu'on doit nécessairement affirmer qu'il ne l'a pas seulement conçue et élaborée tout entière sous l'inspiration du Saint- Esprit, mais qu'il lui a donné également la forme dans laquelle elle se présente ?

Réponse : Non, sous réserve d'un jugement ultérieur de l'Eglise.

Décret de la Sacrée Congrégation des études, 27 juillet 1914.

Thèses approuvées de philosophie thomiste

3601

1. La puissance et l'acte divisent l'être en sorte que tout ce qui est ou bien est acte pur, ou bien est composé nécessairement de puissance et d'acte comme de principes premiers et intrinsèques.

3602

2. L'acte, en tant que perfection, n'est limité que par la puissance, qui est l'aptitude à la perfection. En conséquence, selon que l'acte est pur il n'existe qu'en tant qu'illimité et unique ; mais lorsqu'il est fini et multiple, il entre en composition véritable avec la puissance.

3603

3. C'est pourquoi, pour la raison absolue de son être même Dieu est un, l'un le plus simple ; tous les autres êtres qui participent à l'être même ont une nature par laquelle l'être est limité, et sont composés d'essence et d'existence comme de deux principes réellement distincts.

3604

4. L'être, qui est dénommé à partir de l'exister, n'est pas attribué à Dieu et aux créatures de manière univoque, ni non plus de manière totalement équivoque, mais de manière analogue, d'après l'analogie tantôt d'attribution, tantôt de proportionnalité.

3605

5. En outre il y a en toute créature une composition réelle du sujet subsistant et de formes ajoutées de façon seconde, c'est-à-dire d'accidents : ceux-ci ne seraient pas intelligibles si l'être n'était pas reçu réellement dans une essence distincte.

3606

6. Outre les accidents absolus il existe également un relatif, c'est-à-dire relatif à quelque chose. Bien que relatif à quelque chose ne signifie pas qu'une chose est inhérente à une autre selon sa raison propre, souvent cependant elle a sa cause dans les choses, et c'est pourquoi elle a une entité réelle distincte du sujet.

3607

7. La créature spirituelle est en son essence entièrement simple. Mais il reste en elle une double composition d'essence et d'existence, de substance et d'accidents.

3608

8. La créature corporelle est, sous le rapport de l'essence elle-même, composée d'acte et de puissance ; cette puissance et cet acte, dans l'ordre de l'essence, sont désignés par les termes de matière et de forme.

3609

9. Aucune de ces deux parties ne possède l'existence par elle-même, ni ne peut se produire

ou se détruire par elle-même, ni être prise comme prédicament si ce n'est comme principe substantiel.

3610

10. Même si l'étendue résulte de la nature corporelle dans ses parties intégrales, ce n'est cependant pas la même chose pour un corps d'être une substance et d'être étendu. La substance en tant que telle est indivisible non pas à la manière d'un point, mais à sa manière à elle qui n'est pas de l'ordre de la dimension. La quantité en effet, qui donne à la substance l'étendue, est réellement distincte de la substance et, de plein droit, est un accident.

3611

11. La matière considérée sous l'aspect de la quantité est le principe de l'individuation, c'est-à-dire de la distinction numérique d'un individu par rapport à un autre appartenant à la même espèce, ce qui ne peut être le cas des créatures purement spirituelles.

3612

12. Il résulte du même attribut de la quantité qu'un corps est circonscrit en un lieu et qu'il est seulement en un seul lieu sous ce mode par quelque puissance que ce soit.

3613

13. Il y a deux sortes de corps, les corps vivants et les corps inertes. Dans les corps vivants, étant donné que se trouvent dans le même sujet la partie motrice et la partie mue, la forme substantielle appelée du nom d'âme appelle une disposition organique, c'est-à-dire des parties distinctes.

3614

14. En aucune manière les âmes d'ordre végétatif et d'ordre sensible ne subsistent par elles-mêmes ni ne se produisent elles-mêmes, mais elles existent seulement selon le principe par lequel le vivant existe et vit, et comme elles dépendent entièrement de la matière, lorsque le composé périt, elles périssent par là même par accident.

3615

15. Au contraire, l'âme humaine subsiste par elle-même ; elle est créée par Dieu pour être unie à un sujet suffisamment préparé, et par nature elle est impérissable et immortelle.

3616

16. Cette âme rationnelle est unie au corps de manière à en constituer la forme substantielle unique, et par elle l'homme existe comme homme, comme animal, comme vivant, comme substance et comme être. L'âme donne à l'homme toute sa perfection essentielle ; en outre elle communique au corps l'acte d'exister par lequel elle existe elle-même.

3617

17. Deux ordres de facultés proviennent de l'âme humaine en vertu de sa nature, les premières qui ont rapport aux sens ont pour sujet le composé, les secondes l'âme seule. L'intellect est une faculté intrinsèquement indépendante d'un organe.

3618

18. L'intelligence suit nécessairement l'immatérialité, en sorte que le degré d'intellectualité correspond au degré d'éloignement de la matière. L'objet adéquat de l'intelligence est communément l'être lui-même ; le propre de l'intellect humain dans l'état présent de l'union est limité à abstraire les quiddités de leurs conditions matérielles.

3619

19. Nous puisons la connaissance dans les choses sensibles. Mais comme le sensible n'est pas intelligible en acte, il faut admettre, en plus de l'intellect atteignant formellement (les intelligibles), l'existence dans l'âme d'une faculté active abstrayant les formes intelligibles des

images.

3620

20. Par ces formes intelligibles nous connaissons directement les formes universelles ; les êtres individus nous les atteignons par les sens et par l'intellect faisant retour aux images ; par analogie, nous accédons à la connaissance des réalités spirituelles.

3621

21. La volonté suit l'intellect, elle ne le précède pas ; la volonté désire nécessairement ce qui lui est présenté comme le bien qui satisfait son appétit de toute manière, mais parmi plusieurs biens qui lui sont présentés comme désirables, elle choisit librement par un acte de jugement révocable. Ainsi le choix suit le dernier jugement pratique ; enfin la volonté exécute.

3622

22. Nous n'atteignons pas dans une intuition directe l'existence de Dieu ni ne pouvons la démontrer a priori, mais bien a posteriori, "à partir des choses créées [Rm 1,20](#), par un raisonnement allant des effets à la cause ; c'est-à-dire des choses qui se meuvent et ne peuvent avoir en elles-mêmes le principe adéquat de leur mouvement au premier moteur non mû ; du déroulement des choses du monde subordonnées entre elles à la première cause sans cause ; des choses corruptibles qui pourraient aussi bien ne pas être qu'être à l'être absolument nécessaire ; des choses qui, parmi les perfections limitées de l'être, de la vie, de l'intelligence ont plus ou moins l'être, la vie et l'intelligence, à celui qui est au plus haut degré l'intelligence, la vie et l'être ; enfin de l'ordre de l'univers à une intelligence séparée qui ordonne, dispose et dirige toute chose vers sa fin.

3623

23. L'essence divine, parce que son être même est identifié à l'acte en exercice, c'est-à-dire parce qu'elle est l'Être même subsistant, se présente aussi à nous comme la raison métaphysique du bien et, à cause de cela, nous dévoile la raison de son infinie perfection.

3624

24. En raison de la pureté de son être Dieu est séparé des choses limitées. D'où il suit premièrement que le monde ne peut procéder de Dieu sinon par création ; ensuite que l'énergie créatrice par laquelle est formé d'abord en lui-même l'être en tant qu'être ne peut être communiquée même pas par miracle à quelque nature finie ; enfin qu'aucun agent créé ne peut agir sur quelque être que ce soit si ce n'est par une motion reçue de la Cause première.

BENOIT XV : 3

septembre 1914-22 janv

Réponse de la commission biblique, 18 juin 1915.

La deuxième venue du Christ dans les épîtres pauliniennes.

3628

Question 1 : Pour résoudre les difficultés que l'on rencontre dans les épîtres de Saint Paul et des autres apôtres où il est question de la 'Parousie' comme on dit, ou de la deuxième venue

de Notre Seigneur Jésus- Christ, est-il permis à l'exégète catholique, d'affirmer que les apôtres, bien qu'ils n'enseignent aucun erreur sous l'inspiration du Saint-Esprit, expriment néanmoins des sentiments humains personnels où peut se glisser l'erreur ou l'illusion ?

Réponse : non.

3629

Question 2 : Etant donné la notion exacte de la charge apostolique, l'indubitable fidélité de saint Paul à la doctrine du Maître et le dogme catholique de l'inspiration et de l'inerrance des saintes Ecritures, en vertu duquel tout ce que l'écrivain sacré affirme, énonce et insinue doit être regardé comme affirmé, énoncé et insinué par l'Esprit Saint ; après une étude attentive et directe des textes des épîtres de l'Apôtre reconnus parfaitement conformes à la manière de parler du Seigneur lui-même, faut-il affirmer que l'apôtre Paul n'a rien dit dans ses écrits qui ne concorde parfaitement avec l'ignorance du temps de la Parousie que le Christ lui-même a déclarée propre aux hommes ?

Réponse : Oui.

3630

Question 3 : Si on considère attentivement la locution grecque "nous les vivants, qui serons restés", si l'on tient compte aussi des explications des Pères et surtout de Jean Chrysostome si versé dans la connaissance de sa langue maternelle et des épîtres de saint Paul, est-il permis de rejeter comme venant de trop loin et manquant de base solide l'interprétation traditionnelle dans les écoles catholiques (que d'ailleurs retinrent les novateurs du XVIème siècle eux- mêmes) qui explique les paroles de saint Paul au chapitre 4 de la première épître aux Thessaloniens, versets 15-17, [1Th 4,15-17](#) sans y comprendre l'affirmation d'une Parousie si prochaine que l'Apôtre se mette, lui et ses lecteurs, au nombre des survivants qui iront au-devant du Christ ?

Réponse : Non.

Décret du Saint-Office, 29 mars (8 avril) 1916.

Rejet des images représentant Marie en vêtements sacerdotaux.

3632

Comme on a entrepris, ces derniers temps surtout, à peindre et à répandre des images représentant la très bienheureuse Vierge Marie revêtue d'habits sacerdotaux,... les cardinaux... ont décidé le 15 janvier 1913 : l'image de la bienheureuse Vierge Marie revêtue des habits sacerdotaux doit être réprouvée.

Réponse de la sacrée Pénitencerie, 3 avril 1916

L'usage onaniste du mariage

3634

Question : Une femme peut-elle coopérer à une action du mari qui, pour s'adonner à la volupté, veut commettre le crime d'Onan et des Sodomites et qui la menace du châtement de la mort ou de sévices graves si elle n'obtempère pas ?

Réponse : a) Si le mari veut commettre dans l'usage du mariage le crime d'Onan, en répandant la semence en dehors du vase après qu'a commencé l'union, et qu'il menace la

femme de mort ou de graves sévices si elle ne cède pas à sa volonté perverse, selon l'opinion de théologiens éprouvés elle peut dans ce cas s'unir ainsi avec son mari, puisque pour sa part elle se livre à une chose et à une action licites, mais qu'elle permet le péché du mari pour une raison grave qui l'excuse ; car l'amour par lequel elle serait tenue de l'empêcher n'oblige pas dès lors qu'il est lié à un tel détriment.

b) Mais si le mari veut commettre avec elle le crime des Sodomites, étant donné que cette union sodomite est un acte contre nature de la part de chacun des époux qui s'unissent ainsi, et un acte gravement mauvais au jugement de tous les docteurs, la femme ne peut en cette affaire céder licitement à son mari impudique pour aucune raison, même pour éviter la mort.

Réponse du Saint-Office à divers Ordinaires des lieux, 17 mai 1916.

Les derniers sacrements pour les schismatiques

3635

Question 1 : Peut-on, sans abjuration de leurs erreurs, conférer ces sacrements à des schismatiques matériels qui se trouvent à l'article de la mort et qui demandent de bonne foi soit l'absolution, soit l'extrême-onction ?

Réponse : Non ; il est requis au contraire qu'ils rejettent les erreurs de la meilleure manière possible, et qu'ils fassent une profession de foi.

3636

Question 2 : Peut-on conférer l'absolution et l'extrême-onction à des schismatiques à l'article de la mort et privés de leurs sens ?

Réponse : Oui sous condition, surtout si les circonstances permettent de conjecturer qu'ils ont rejeté au moins implicitement leurs erreurs, mais en écartant efficacement tout scandale, c'est-à-dire en signifiant aux assistants que l'Eglise suppose qu'au dernier moment ils sont revenus à l'unité.

Réponse de la Sacrée Pénitencerie, 3 juin 1916

L'usage onaniste du mariage à l'aide de moyens artificiels

3638

Questions : 1. Dans le cas où le mari veut utiliser un instrument pour pratiquer l'onanisme, la femme est-elle tenue de résister de façon positive ?

3639

2. Si la réponse est non pour justifier la résistance passive de la part de la femme, suffit-il de raisons du même poids que pour l'onanisme naturel (sans instrument), ou des raisons de plus grand poids sont-elles absolument nécessaires ?

3640

3. Pour que toute cette matière soit développée et enseignée de façon plus sûre, un homme qui fait usage de tels instruments doit-il réellement être assimilé à un violeur auquel la femme doit donc opposer la même résistance qu'une vierge à l'intrus ?

Réponses : Pour 1. Oui. - Pour 2. Traité en 1. - Pour 3. Oui.

Réponse du Saint-Office, 24 avril 1917.

Spiritisme

3642

Question : Est-il permis d'assister à des entretiens ou à des manifestations spiritistes, moyennant un médium comme on dit, ou sans médium, avec ou sans emploi d'hypnotisme, même lorsque ces séances présentent des apparences d'honnêteté et de piété, en interrogeant les âmes ou les esprits, en écoutant leur réponse, ou en regardant seulement, même en protestant tacitement ou expressément que l'on ne veut avoir aucun commerce avec les esprits malins ?

Réponse (confirmée par le souverain pontife le 26 avril) : Non pour tous les points.

Décret du Saint-Office, 5 juin 1918

La science de l'âme du Christ.

3645

Question : peut-on enseigner en toute sûreté les propositions suivantes ?

1.- Il n'est pas sûr qu'il y avait dans l'âme du Christ, pendant qu'il vivait parmi les hommes, la science que possèdent les bienheureux dans la vision.

3646

2.- On ne peut déclarer certaine l'opinion qui affirme que l'âme du Christ n'a rien ignoré, mais que, dès les débuts, elle a connu toutes choses dans le Verbe, passées, présentes, et futures, c'est-à-dire tout ce que Dieu connaît par la science de vision.

3647

3.- La doctrine de certains modernes sur la science limitée de l'âme du Christ n'est pas moins recevable dans les écoles catholiques que l'opinion des Anciens sur sa science universelle.

Réponse (confirmée par le souverain pontife le 6 juin) : non.

Réponse du Saint-Office, 16 (18) Juillet 1919

Doctrines théosophiques

Question : les doctrines qu'on appelle aujourd'hui théosophiques peuvent elles être mises en accord avec la doctrine catholique, et est-il permis par conséquent de faire partie de sociétés théosophiques, d'être présent à leurs rencontres et de lire leurs livres, leurs revues, leurs journaux et leurs écrits ?

Réponse (confirmée par le souverain pontife le 17 juillet) : non pour tous les points.

Encyclique "Spiritus Paraclitus", 15 septembre 1920.

L'inspiration de la sainte Ecriture

3650

On ne trouvera de fait dans les écrits du très grand docteur (Jérôme) aucune page d'où il ne ressorte qu'avec toute l'Eglise catholique il a fermement et constamment tenu que les livres écrits sous l'inspiration de l'Esprit Saint ont Dieu pour auteur, et qu'ils ont été transmis comme tels à l'Eglise elle-même [3006](#) . Il affirme en effet que les livres de la sainte Ecriture ont été composés sous l'inspiration, ou la suggestion ou l'insinuation, ou même sous la dictée de l'Esprit Saint, bien plus, que c'est par lui qu'ils ont été rédigés et publiés ; et il ne doute nullement par ailleurs que ses différents auteurs n'aient, chacun conformément à son caractère et à son génie, prêté librement leur concours à l'inspiration divine.

Ainsi il n'affirme pas seulement de manière générale ce qui est commun à tous les écrivains sacrés, à savoir qu'en écrivant ils ont suivi l'Esprit de Dieu, de sorte que Dieu doit être tenu pour la cause principale de chaque pensée et de toutes les affirmations de l'Ecriture, mais il discerne aussi avec soin ce qui est propre à chacun. ...

Cette communauté de travail de Dieu avec l'homme en vue de réaliser une seule et même oeuvre, Jérôme l'illustre par la comparaison avec un ouvrier qui, pour confectionner un objet, se sert d'un outil ou d'un instrument. ...

LATIN

1996 Denzinger 3567

Citations de
DS 3601-3624:

Magistère

Catéchisme:
[318](#)

Catechismus:
[318](#)

Citations de
DS 3634:

Magistère

Vade-mecum pour les confesseurs:

147

Citations de
DS 3642-3645:

Magistère

Lumen Gentium:
49

1996 Denzinger 3650

PIE XI: 6

février 1922-10 févr

Décret du Saint-Office, 22 novembre 1922.

L'acte sexuel à moitié accompli

3660

Questions : 1. Peut-on tolérer que des confesseurs enseignent d'eux-mêmes la pratique de l'acte sexuel à moitié accompli, et qu'ils la conseillent indistinctement à tous les pénitents qui craignent que leur naissent des enfants trop nombreux?

3661

2.- Faut-il blâmer un confesseur qui, après avoir essayé vainement tous les remèdes pour éloigner de ce mal un pénitent qui abuse du mariage, lui enseigne à pratiquer l'acte sexuel à moitié accompli afin de prévenir tout péché mortel ?

3662

3.- Faut-il blâmer un confesseur qui, dans les circonstances décrites en 2., conseille au pénitent l'acte sexuel à moitié accompli qu'il connaît par ailleurs, ou qui, au pénitent qui lui demande si cette pratique est licite, répond simplement qu'elle est licite, sans aucune restriction ni explication ?

Réponse (confirmée par le souverain pontife le 23 novembre) : Pour 1. Non. - Pour 2. et 3. Oui.

Encyclique "Studiorum ducem", 29 juin 1923.

L'autorité de l'enseignement de Thomas d'Aquin

3665

Quant à Nous, Nous ordonnons que les prescriptions de nos prédécesseurs, en particulier de Léon XIII et de Pie X, comme aussi les directives que Nous avons données l'année dernière, [3139](#) ; [3601](#) soient méditées avec soin et scrupuleusement observées par tous ceux surtout qui occupent dans les écoles cléricales les chaires les plus importantes.

Qu'ils soient persuadés cependant qu'ils s'acquittent de leur charge et répondent à notre attente si, après s'être faits les disciples fervents du saint Docteur par une étude assidue et approfondie de ses écrits, ils communiquent à leurs élèves la ferveur de cet amour en commentant ce Docteur, et qu'ils les rendent capables de susciter le même zèle chez d'autres.

3666

Nous souhaitons certes qu'il y ait chez ceux qui vénèrent saint Thomas - comme doivent le faire tous les fils de l'Eglise qui se livrent aux meilleures études - cette noble émulation, respectueuse d'une juste liberté, qui est propice au progrès de la science, mais pas de dénigrement, qui ne profite pas à la vérité et qui n'aboutit qu'à défaire les liens de la charité. Que chacun s'en tienne donc fidèlement à ce qui est prescrit dans le Code de droit canonique [CIS 1366](#) Par. 2, à savoir que "dans l'étude de la philosophie rationnelle et de la théologie, comme dans l'enseignement de ces sciences aux élèves, les professeurs suivront en tous points la méthode, la doctrine et les principes du Docteur angélique, et ils se feront un devoir de conscience de s'y tenir" ; et tous observeront cette règle, en sorte qu'ils puissent l'appeler leur maître en toute vérité.

3667

Mais que les uns n'exigent pas davantage des autres que ce que l'Eglise, mère et maîtresse de tous, exige de tous ; et dans les questions à propos desquelles dans les écoles catholiques les auteurs les meilleurs ont coutume de disputer selon des avis contraires, nul ne doit être empêché de suivre l'opinion qui lui paraît plus vraisemblable.

Lettre apostolique "Infinita Dei misericordia", 29 mai 1924.

La reviviscence des mérites et des dons

3670

Au cours de l'année sabbatique les Hébreux récupéraient les biens qu'ils avaient aliénés et rentraient "dans leur propriété" ; les esclaves reprenaient leur liberté et retournaient "dans leur famille primitive" [Lv 25,10](#) ; et les débiteurs recevaient remise de leur dette : or tout cela advient et se produit chez nous de façon plus abondante encore l'année du pardon. En effet, quiconque, durant le jubilé, se conforme d'un coeur contrit aux prescriptions du Siège apostolique recouvre la totalité des mérites et des grâces que le péché lui a fait perdre ; et il est délivré de la cruelle tyrannie de Satan de sorte à jouir à nouveau de la liberté "par laquelle le Christ nous a affranchis" [Ga 4,31](#), et enfin, par l'application des mérites surabondants de Jésus Christ, de la bienheureuse Vierge Marie et des saints, il est pleinement exonéré de toutes les peines encourues pour ses fautes et ses manquements.

Décret de la Sacrée Congrégation du concile, 13 juin 1925.

Quasi-duels dits Bestimmungs-Mensuren

3672

Question : Les déclarations de la Sacrée Congrégation du concile de 1890 (9 août) et de 1923 (10 février) par lesquelles sont frappés de peines ecclésiastiques les duels d'étudiants en usage dans les universités d'Allemagne et appelés Bestimmungs-Mensuren ne concernent-elles - conformément à l'opinion de certains auteurs récents - que les duels dans lesquels on se bat avec le danger d'une très grave blessure, ou comprennent-elles également ceux qui ont lieu sans danger de blessure grave ?

Réponse (approuvée par le souverain pontife le 20 juin) : Non pour le premier point, oui pour le second.

Encyclique "Quas primas", 11 décembre 1925.

La dignité royale et la puissance du Christ homme

3675

Que le Christ soit appelé "roi" au sens métaphorique, en raison de ce haut degré d'excellence par lequel il se distingue parmi toutes les créatures et les dépasse, est un usage existant depuis toujours et qui est commun. On dit ainsi qu'il règne sur les esprits des hommes..., et de même sur les volontés des hommes... . Enfin le Christ est reconnu comme le roi des cœurs...

Cependant pour entrer plus à fond dans notre sujet, il n'est personne qui ne voit que le nom et la puissance d'un roi, au sens propre du terme, doivent être attribués au Christ dans son humanité ; en effet c'est seulement en tant qu'il est homme qu'il peut être dit qu'il a reçu du père la puissance et l'honneur s., puisque le Verbe de Dieu, en tant qu'il est de la même substance que le Père, ne peut pas ne pas avoir tout en commun avec le Père, et donc aussi la souveraineté suprême et la plus absolue sur toutes les créatures. (Il est montré ensuite à partir des Ecritures que le Christ est roi ; référence est faite notamment à [Nb 24,19 Ps 2 Ps 45,7 Ps 72,7](#) sq. [Is 9,6 Jr 23,5](#) s ; [Za 9,9 Lc 1,32](#) s, [Mt 28,18 Ap 1,5 Ap 19,16](#) ; [He 1,2](#)

3676

Quant au fondement de cette dignité et de cette puissance, il est indiqué de façon heureuse par Cyrille d'Alexandrie : "Pour le dire en un mot, la souveraineté qu'il possède sur toutes les créatures, il ne l'a pas ravie par la force, il ne l'a pas reçue d'une main étrangère, mais il l'a eue de par son essence et sa nature" ; sa prééminence repose en effet sur cette union admirable qu'on appelle hypostatique. Il n'en résulte pas seulement que le Christ doit être adoré par les anges et les hommes en tant qu'il est Dieu, mais également que les anges et les hommes doivent obéir à son autorité et lui être soumis en tant qu'il est homme, car au seul titre de l'union hypostatique le Christ a pouvoir sur toutes les créatures.

Mais que peut-il y avoir de plus délectable et de plus suave pour notre pensée que ceci : que le Christ règne sur nous non seulement par droit natif, mais également par droit acquis, c'est-à-dire parce qu'il nous a rachetés [3352](#) ? Puissent donc tous les hommes oublieux se souvenir quel prix nous avons coûté à notre Sauveur : "Car vous n'avez pas été rachetés avec de l'or et de l'argent corruptibles..., mais par le sang précieux du Christ, comme par un agneau sans tache et sans défaut" [1P 1,18](#) s. Nous n'appartenons plus à nous-mêmes, puisque le Christ nous a rachetés "à grand prix" [1Co 6,20](#) ; nos corps eux-mêmes "sont les membres du Christ" [1Co 6,15](#).

3677

Mais pour expliquer brièvement la signification et la nature de cette royauté, il est presque inutile de dire qu'elle consiste en un triple pouvoir, sans lequel la royauté serait difficile à concevoir. ... Il faut croire de foi catholique que le Christ Jésus a été donné aux hommes comme le Rédempteur à qui ils doivent donner foi, et en même temps comme le législateur à qui ils doivent obéir [1571](#) . Les évangiles cependant ne le montrent pas tant comme ayant édicté des lois : ils le présentent plutôt comme le législateur. ...

Quant au pouvoir judiciaire qu'il a reçu du Père, Jésus lui-même affirme aux juifs qui l'accusent d'avoir violé le repos du sabbat en guérissant miraculeusement un homme malade : "Le Père ne juge personne, mais il a donné au Fils tout jugement" [Jn 5,22](#). En cela est compris également - car cela ne peut pas être séparé du jugement - qu'il a le plein droit de distribuer récompenses et peines aux hommes, même durant leur vie.

Par ailleurs il faut également attribuer au Christ ce pouvoir qu'on appelle exécutif, puisqu'il est nécessaire que tous obéissent à son empire, avec des peines dont il est dit qu'elles seront infligées à ceux qui se rebellent, et auxquelles personne ne peut échapper.

3678

Toutefois ce règne est principalement spirituel et s'étend aux réalités spirituelles, comme le montrent clairement les paroles des Ecritures que nous avons rapportées plus haut, et comme le montre aussi le Christ Seigneur dans la manière dont il agit. Car ce n'est pas à une occasion seulement, lorsque les juifs et même les apôtres eux-mêmes ont pensé que le Messie conduirait le peuple dans la liberté et rétablirait le royaume d'Israël, qu'il a lui-même enlevé et détruit cette illusion et cet espoir ; lorsqu'il allait être proclamé roi par la foule des admirateurs qui l'entourait, il refusa aussi bien le titre que l'honneur en s'éloignant et en se cachant ; devant le gouverneur romain encore il déclara que son royaume n'est pas "de ce monde" [Jn 18,36](#).

Ce royaume, les évangiles nous le présentent comme un royaume dans lequel les hommes se préparent à entrer en faisant pénitence, et dans lequel personne ne peut entrer sinon par la foi et le baptême qui, bien qu'il s'agisse d'un rite extérieur, figure et réalise cependant la régénération intérieure ; il s'oppose uniquement au royaume de Satan et à la puissance des ténèbres, et à ses adeptes il ne demande pas seulement de détacher leur cœur des richesses et des biens terrestres, de pratiquer la douceur et d'avoir faim et soif de justice, mais encore de renoncer à eux-mêmes et de porter leur croix. Mais puisque le Christ, comme Rédempteur, a acquis l'Eglise par son sang, et que comme prêtre il est offert et s'offre perpétuellement lui-même comme victime pour les péchés, qui ne voit que la charge royale elle-même se revêt de la nature de ces deux charges et y a part ?

3679

Par ailleurs ce serait une erreur ignominieuse que de dénier au Christ homme toute souveraineté sur les sociétés civiles, puisqu'il tient du Père le droit le plus absolu sur les créatures, faisant que toutes choses se trouvent en son jugement. Cependant, aussi longtemps qu'il a vécu sur terre, il s'est abstenu entièrement d'exercer cette domination, et de même qu'alors il a dédaigné la possession et le souci des biens humains, de même il les a permis et les permet aujourd'hui à ceux qui en possèdent. Ce qui est dit de façon très belle dans cette parole : "il ne ravit pas les royaumes mortels, celui qui donne les royaumes éternels."

C'est pourquoi l'empire de notre Rédempteur embrasse la totalité des hommes ; à ce sujet nous faisons volontiers nôtres les paroles de notre prédécesseur d'immortelle mémoire : "Manifestement son empire ne s'étend pas seulement aux nations qui portent le nom de catholiques, ou à ceux-là seulement qui, ayant été baptisés, appartiennent à l'Eglise si on considère le droit, même si l'erreur de leurs opinions les égare loin d'elle, ou si la dissension les sépare de la charité ; mais il embrasse également tous ceux qui sont considérés comme hors de la foi chrétienne, de sorte que c'est en stricte vérité l'universalité du genre humain qui est soumise au pouvoir de Jésus Christ" [3350](#) .

Et à cet égard il n'y a lieu de faire aucune différence entre les différentes communautés domestiques ou civiles, car les hommes réunis en société ne sont pas moins soumis au pouvoir du Christ que les individus. Le même en effet est la source du salut privé et commun : "Il n'existe de salut en aucun autre ; et aucun autre nom sous le ciel n'a été donné aux hommes qu'il nous faille invoquer pour être sauvés" [Ac 4,12](#).

[Instruction du Saint-Office, 19 juin 1926.](#)

[Crémation des corps](#)

3680

Puisqu'il en est beaucoup, même parmi les catholiques, qui n'hésitent pas à célébrer cette coutume barbare qui répugne non seulement à la piété chrétienne, mais encore à la piété naturelle envers les corps des défunts, et que l'Eglise, dès les origines, a constamment proscrite, comme un des plus louables avantages qu'on doive au progrès civil d'aujourd'hui, comme ils disent, et aux connaissances concernant la protection de la santé,... (il faut avertir les fidèles) que cette crémation des cadavres n'est louée et propagée par les ennemis du nom chrétien qu'à la seule fin de détourner peu à peu les esprits de la méditation de la mort, de leur enlever l'espérance en la résurrection des morts, et de préparer ainsi les voies au matérialisme.

Par conséquent, bien que la crémation des cadavres ne soit pas absolument mauvaise en soi et qu'en certaines circonstances extraordinaires, pour des raisons graves et bien avérées d'intérêt public, elle puisse être autorisée et qu'en fait elle le soit, il n'en est pas moins évident que sa pratique commune et en quelque sorte systématique, de même que la propagande en sa faveur, constituent des actes impies et scandaleux, et de ce fait gravement illicites.

Déclaration du Saint-Office, 2 juin 1927.**Le " Comma Johanneum "****3681**

Question Peut-on nier ou du moins mettre en doute de façon sûre l'authenticité du texte de saint Jean dans la première épître, chapitre 5, verset 7, qui dit : " C'est qu'ils sont trois à rendre témoignage au ciel : le Père, le Verbe et l'Esprit Saint, et ces trois sont un" ? [1Jn 5,7](#)

Le 13 janvier 1897, le Saint-Office avait donné la réponse suivante à la question : Non. Dans sa déclaration du 2 juin 1927, le Saint- Office traita à nouveau de cette question :

3682

Ce décret fut donné pour que soit réfrénée l'audace de docteurs privés qui s'arrogent le droit soit de rejeter totalement l'authenticité du Comma Johanneum, soit au moins de le mettre en doute par leur jugement ultime. Il n'entendait cependant empêcher aucunement que les auteurs catholiques étudient plus avant la question, et qu'après avoir pesé soigneusement les arguments avec la mesure et la modestie que requiert la gravité de la chose, ils inclinent vers une conception opposée à l'authenticité, dès lors du moins qu'ils se reconnaissent disposés à se conformer au jugement de l'Eglise qui a reçu du Christ le mandat non seulement d'interpréter la sainte Ecriture, mais également de la garder avec fidélité.

Décret du Saint-Office, 24 juillet (2 août) 1929.**Masturbation directe****3684**

Question : Une masturbation provoquée de façon directe afin d'obtenir du sperme permettant de détecter ainsi la maladie contagieuse appelée "blennorragie", et de la guérir autant que possible, est-elle licite ? - Réponse(confirmée par le souverain pontife le 26 juillet) Non.

Réponse de la Sacrée Pénitencerie, 20 juillet 1932.

Le recours exclusif aux périodes infécondes

3748

Question : Est-elle licite en elle-même, la pratique des époux qui, parce que pour des raisons justes et graves ils préfèrent éviter une descendance de manière honnête, s'abstiennent par consentement mutuel et pour des motifs honnêtes de l'usage du mariage à l'exception des jours où, selon les théories de certains auteurs récents (Ogino-Knaus), il ne peut pas y avoir de conception pour des raisons naturelles ?

Réponse : A été traité par la réponse de la Sacrée Pénitencerie du 16 juin 1880 [3148](#) .

Réponse de la Commission biblique, 1er juillet 1933.

Fausse interprétation de @Ps 16,10@ s, @Mt 16,26 ; Lc 9,25@

3750

Question 1: Est-il permis à un catholique, étant donné surtout l'interprétation authentique du Prince des apôtres [Ac 2,24-33](#) [Ac 13,35-37](#)

d'interpréter les paroles du [Ps 16,10-11](#) : "Tu ne laisseras pas mon âme dans le séjour des morts et tu ne permettras pas que ton saint voie la corruption Tu m'as fait connaître les sentiers de la vie", comme si l'auteur n'avait pas voulu parler de la résurrection de notre seigneur Jésus Christ ?

Réponse : Non.

3751

Question 2 : Est-il permis d'affirmer que les paroles de Jésus Christ qu'on lit dans [Mt 16,26](#) : "Et que sert-il à un homme de gagner le monde entier s'il vient à perdre son âme. Ou que donnera un homme en échange de son âme? ", ainsi que les suivantes, qu'on lit dans saint Luc : " Que sert-il à un homme de gagner le monde entier s'il se ruine ou se perd lui-même ? ", ne concernent pas, au sens littéral, le salut éternel de l'âme mais seulement la vie temporelle de l'homme, nonobstant la teneur des mots eux-mêmes et leur contexte, comme aussi l'interprétation catholique unanime ?

Réponse : Non.

Réponse du Saint-Office. 11 août 1936.

Stérilisation

3760

Exposé : ... Une opération chirurgicale qui conduit à une stérilisation n'est pas, certes, une "action intrinsèquement mauvaise pour ce qui est de la substance de l'acte", et elle peut donc être permise du moment qu'elle est nécessaire pour procurer la bonne santé. Mais si elle est

accomplie en vue d'empêcher la procréation d'enfants, elle est une "action intrinsèquement mauvaise en raison de l'absence de droit chez celui qui agit", puisque ni un homme privé, ni l'autorité publique, n'ont de pouvoir direct de disposer des membres du corps qui s'étendrait jusque-là.

3761

Cette doctrine, présentée de façon explicite par le souverain pontife, doit être appliquée intégralement à la loi de stérilisation dont il s'agit. Que cette loi destinée à empêcher une descendance handicapée soit édictée pour des raisons purement eugéniques, ou plutôt, pour prévenir des dommages économiques ou d'autres de cette sorte, ne change rien à l'affaire et ne supplée pas à l'absence de droit chez celui qui agit, et c'est pourquoi l'opération de stérilisation qui est prescrite doit être considérée comme intrinsèquement injuste, et elle l'est en effet.

3762

Par conséquent : même si la fin de la loi, qui est de se soucier de la santé et de la vigueur de la descendance, et d'empêcher une descendance handicapée, n'est pas à réprover, il faut néanmoins réprover totalement l'objet de la loi, c'est-à-dire le moyen prescrit pour conduire à cette fin.

(En conséquence de cela, le Saint-Office donna cette réponse le 15 juillet 1936 :)

3763

1) Une stérilisation faite à cette fin qui est d'empêcher une descendance, est une action intrinsèquement mauvaise par absence de droit chez celui qui agit ; et c'est pourquoi elle est interdite par la loi naturelle elle-même, qu'elle soit accomplie en vertu d'une autorité privée ou en vertu d'une autorité publique.

3764

2) ... Dans la mesure où elle prescrit soit de demander, soit de réaliser une telle stérilisation, la "Loi visant à empêcher une descendance atteinte d'une maladie héréditaire" est contraire au bien commun véritable, injuste, et ne peut pas créer une obligation en conscience.

3765

3) Approuver cette loi, la recommander ou l'appliquer par sentence judiciaire à des cas particuliers pour que soit réalisée la stérilisation, de même qu'approuver la stérilisation elle-même en vue d'empêcher une descendance..., signifie approuver une chose intrinsèquement mauvaise..., et est pour cette raison immoral et illicite.

[Encyclique "Firmissimam constantiam" aux évêques des Etats-Unis](#)

[du Mexique, 28 m](#)

[La résistance contre l'abus du pouvoir étatique](#)

3775

Vous avez enseigné que, même au prix de graves inconvénients pour elle-même, l'Eglise préconise la paix et l'ordre, et qu'elle condamne toute rébellion injuste ou toute violence contre les pouvoirs constitués. D'autre part il a été affirmé également chez vous que si le cas se produit où les pouvoirs eux-mêmes combattent ouvertement la justice et la vérité au point qu'ils détruisent même les fondements de l'autorité, on ne voit pas pourquoi on devrait

condamner les citoyens qui s'unissent pour se garder eux-mêmes, et protéger la nation, lorsqu'ils mettent en oeuvre des moyens licites et approuvés contre ceux qui abusent du pouvoir en entraînant la ruine de la vie publique commune.

3776

Même si la solution à apporter à ces questions dépend nécessairement des circonstances concrètes, certains principes doivent être mis en lumière :

1. Les actes de résistance de cette sorte ont le caractère d'un moyen ou d'une fin relative, non celui d'une fin ultime et absolue.
2. En tant que moyens, ils doivent être des actions licites, et non intrinsèquement mauvais.
3. Etant donné qu'ils doivent être aptes et proportionnés à la fin, ils doivent cependant être mis en oeuvre dans la mesure seulement où ils conduisent entièrement ou pour partie à la fin poursuivie, mais de telle sorte qu'ils n'entraînent pas pour la communauté et pour la justice de dommages supérieurs aux dommages qu'on veut réparer.
4. L'usage de ces moyens et le plein exercice des droits civils et politiques cependant, du fait qu'ils englobent également ce qui relève de l'ordre purement temporel et technique ou de la défense par la force, ne concerne pas directement la tâche de l'Action catholique, même s'il lui incombe le devoir d'instruire les hommes catholiques à exercer de façon juste les droits qui leur sont propres et à les défendre des moyens justes, selon ce qu'exige le bien commun.
5. Le clergé et l'Action catholique étant tenus, en vertu de la mission de paix et d'amour qui leur est confiée, d'unir tous les hommes "dans le lien de la paix" [Ep 4,3](#), ils doivent contribuer au plus haut point à la prospérité de la nation, aussi bien en favorisant grandement l'union des citoyens et des classes, qu'en soutenant toutes les initiatives sociales qui ne sont pas en contradiction avec la doctrine du Christ et la loi morale.

Décret du Saint-Office, 21 (24) février 1940.

Stérilisation

3788

Question : La stérilisation directe, soit perpétuelle, soit temporaire, de l'homme ou de la femme est-elle licite ?

Réponse (confirmée par le souverain pontife le 22 février) : Non ; elle est interdite par le droit naturel, et pour ce qui est de la stérilisation eugénique, elle a déjà été réprouvée par le décret du 21 mars 1931.

Décret du Saint-Office, 27 novembre (2 décembre) 1940.

La mise à mort directe d'innocents sur ordre de l'autorité publique

3790

Question : Est-il licite de tuer directement, sur ordre de l'autorité publique, ceux qui, sans avoir commis aucun crime qui mérite la mort, ne sont pourtant plus en état, par suite de déficiences psychiques ou physiques, d'être utiles à la nation, et qui sont considérés au contraire comme lui étant à charge et comme faisant obstacle à sa vigueur et à sa force?

Réponse (confirmée par le souverain pontife le 1er décembre) : Non, puisque cela est contraire au droit naturel et au droit divin positif.

[lettre de la Commission biblique aux évêques d'Italie, 20 août 1941.](#)

[Le sens littéral et le sens spirituel de l'Ecriture](#)

3792

(1) L'auteur anonyme, tout en affirmant pour la forme que le sens littéral est "la base de l'interprétation biblique", préconise en fait une interprétation totalement subjective et allégorique... Certes, c'est un énoncé de foi, et à tenir comme un principe fondamental, que la sainte Ecriture contient, outre le sens littéral, un sens spirituel ou typique, comme cela est enseigné par la façon de faire de notre Seigneur et des apôtres ; cependant toute sentence ou tout récit biblique ne contient pas un sens typique, et ce fut un grand excès de l'école alexandrine d'avoir voulu trouver partout un sens symbolique, même au dépens du sens littéral et historique.

Le sens spirituel ou typique, outre qu'il se fonde sur le sens littéral, doit se prouver soit par l'usage de notre Seigneur, des apôtres ou des écrivains inspirés, soit par l'usage traditionnel des saints Pères et de l'Eglise, spécialement dans la liturgie sacrée, parce que "la règle de la prière est la règle de la foi" [246](#) .

Une application plus large des textes sacrés pourra bien se justifier par un but d'édification dans la prédication et les écrits ascétiques ; mais le sens qui résulte des accommodations les plus heureuses, quand il n'a pas été approuvé comme il est dit ci-dessus, ne peut être dit vraiment et strictement sens de la Bible, ni sens que Dieu a inspiré à l'hagiographe.

3793

L'auteur anonyme, au contraire, qui ne fait aucune de ces distinctions élémentaires, veut imposer les élucubrations de son imagination comme sens de la Bible, comme "la véritable communion spirituelle de la sagesse du Seigneur", et méconnaissant l'importance capitale du sens littéral, il accuse calomnieusement les exégètes catholiques de considérer "seulement le sens littéral" et de le considérer "d'une façon humaine, le prenant seulement matériellement pour ce que les paroles signifient"...

Il rejette de cette façon la règle d'or des docteurs de l'Eglise, formulée si clairement par Thomas d'Aquin : "Tous les sens sont fondés sur l'unique sens littéral, et l'on ne pourra argumenter qu'à partir de lui seul" ; règle que les souverains pontifes ont approuvée et consacrée quand ils ont prescrits, avant tout, de chercher avec tout le soin possible le sens littéral. Ainsi par exemple Léon XIII ... : "C'est pourquoi il faut peser avec soin la valeur des mots eux-mêmes, la signification du contexte, la similitude des passages et autres choses semblables, et associer également les éclaircissements externes par une science appropriée"... (Est cité également le précepte d'Augustin [3284](#))

De même également Benoît XV... " Nous voulons considérer par un examen attentif les paroles mêmes de l'Ecriture, pour nous assurer sans nul doute possible de ce qu'a écrit l'auteur sacré ; et il... recommande aux exégètes "de s'élever avec mesure et discrétion jusqu'à des interprétations plus hautes".

Finalement les deux papes... insistent, avec les paroles mêmes de saint Jérôme, sur le devoir de l'exégète : "Le devoir du commentateur est d'exposer non des idées et des intentions personnelles, mais uniquement la pensée, l'idée de l'auteur qu'il commente."

[Le sens du décret de Trente concernant l'autorité de la](#)

Vulgate.

3794

(2) ... Le concile de Trente a voulu, contre la confusion occasionnée par les nouvelles traductions en latin et en langues vulgaires alors propagées, sanctionner l'usage public dans l'Eglise d'Occident de la version latine commune, en la justifiant par l'usage séculaire qu'en faisait l'Eglise, mais il n'a pas entendu par là diminuer en rien l'autorité des antiques versions employées dans les Eglises orientales, en particulier celle de la Septante utilisée par les apôtres eux-mêmes, et encore moins l'autorité des textes originaux il a résisté à une partie des pères qui voulaient l'usage exclusif de la Vulgate, comme seul texte faisant autorité. L'anonyme, au contraire, juge que, en vertu du décret du concile de Trente, on possède dans la version latine un texte déclaré supérieur à tous les autres ; il blâme les exégètes de vouloir interpréter la Vulgate à l'aide des textes originaux et des autres versions anciennes. Pour lui le décret donne "la certitude du texte sacré", de sorte que l'Eglise n'a pas besoin "de rechercher encore la lettre authentique de Dieu", et cela non seulement en matière de foi et de mœurs, mais pour toutes les questions (y compris littéraires, géographiques, chronologiques, etc.)...

3795

Or pareille prétention n'est pas seulement contraire au sens commun, qui n'acceptera jamais qu'une version puisse être supérieure au texte original, mais contraire aussi à la pensée des pères du concile telle qu'elle apparaît dans les actes officiels. Le concile fut même convaincu de la nécessité d'une révision et d'une correction de la Vulgate elle-même, et en avait confié l'exécution aux souverains pontifes qui le firent, comme ils firent, conformément aux plus compétents collaborateurs du concile lui-même, une édition corrigée de la Septante, ... et ensuite ordonnèrent celle du texte hébreu de l'Ancien Testament et du texte grec du Nouveau Testament...

Et elle contredit ouvertement le précepte de l'encyclique 'Providentissimus': "Nous ne voulons pas dire cependant qu'il ne faudra pas tenir compte des autres versions que les chrétiens des premiers âges ont utilisées avec éloge, et surtout des textes primitifs."

3796

En somme, le concile de Trente a déclaré la Vulgate "authentique" au sens juridique, c'est-à-dire pour tout ce qui concerne la "force probatoire en matière de foi et de mœurs", mais n'exclut pas le fait des divergences possibles d'avec le texte original et les anciennes versions...

Instruction de la Sacrée Pénitencerie, 25 mars 1944.

L'absolution générale

3832

(En vue d'écarter les doutes à propos de la faculté) de donner dans certaines circonstances l'absolution sacramentelle avec une formule générale, c'est-à-dire une absolution sacramentelle collective, sans qu'il y ait eu auparavant de la part de chaque fidèle la confession des péchés, la Sacrée Pénitencerie (déclare):

3833

1. Les prêtres, même s'ils ne sont pas approuvés pour entendre les confessions sacramentelles, ont la faculté d'absoudre d'une façon générale, ensemble et en même temps :
a) En tant que se trouvant en danger de mort, les soldats qui se battent ou sont sur le point

de se battre, lorsque, en raison soit de la multitude des soldats, soit du peu de temps, ceux-ci ne peuvent pas être entendus individuellement. Si cependant les circonstances sont telles qu'il paraisse moralement impossible ou extrêmement difficile d'absoudre les soldats au moment du combat ou si celui-ci est imminent, alors il est permis de leur donner l'absolution dès lors qu'on le jugera nécessaire.

b) Les civils et les soldats quand il y a menace prochaine d'un danger de mort durant les incursions ennemies.

3834

2. En dehors des cas où intervient le danger de mort, il n'est pas permis de donner l'absolution sacramentelle à plusieurs fidèles à la fois et en même temps, ni à des fidèles en particulier qui, à cause seulement du grand nombre de pénitents, comme cela peut arriver par exemple un jour de grande de fête ou d'une indulgence à gagner, ne se sont confessés qu'à moitié [2159](#) ; cela serait cependant permis si vient s'ajouter une autre nécessité, tout à fait grave et urgente, proportionnée à la gravité du précepte divin de l'intégrité de la confession, par exemple si des pénitents, sans faute de leur part, étaient réduits à être privés longtemps de la grâce du sacrement et de la sainte communion. ..

3835

4. (Entre autres choses les pénitents doivent être avertis de ce que) il est nécessaire que ceux qui ont été absous en groupe accusent selon les règles, dès la première confession qu'ils feront, chaque péché grave commis et non encore accusé antérieurement.

3836

5. Que les prêtres instruisent clairement les fidèles qu'il est gravement interdit, quand ils sont tout à fait conscients d'avoir commis un péché mortel, non encore régulièrement accusé et remis en confession, de se soustraire à dessein à l'obligation qui s'impose en vertu de la loi tant divine qu'ecclésiastique, d'accuser en confession tous les péchés mortels commis et chacun d'entre eux, en attendant l'occasion où l'absolution sacramentelle sera donnée à un groupe.

3837

7. Si le temps le permet, cette absolution doit être donnée en employant la formule habituelle complète, mais en la mettant au pluriel ; dans les cas contraires on peut se servir de la formule suivante, plus courte : "Je vous absous de toutes les censures et de tous les péchés au nom du Père, du Fils et du Saint-Esprit."

1996 Denzinger 3650

**Citations de
DS 3700-3724:**

Magistère

Catéchisme:
[2297](#)

Catechismus:
[2297](#) [2366](#)

Citations de
DS 3800-3822:

Magistère

Dominus Iesus:
[22](#)

Catéchisme:
[330](#) [478](#) [797](#) [798](#)

Catechismus:
[478](#) [797](#) [798](#)

1996 Denzinger 3837

Décret du Saint-Office, 29 mars (1er avril) 1944.

Les fins du mariage

3838

Exposé : (Dans certains écrits il est affirmé) que la fin primaire du mariage n'est pas de procréer des enfants, ou que les fins secondaires ne sont pas subordonnées à la fin primaire mais en sont indépendantes.

Dans ces élucubrations la fin primaire est désignée diversement par les divers auteurs, par exemple l'accomplissement et la perfection personnelle des époux par une communauté complète de vie et d'action ; l'amour mutuel des conjoints à favoriser et à accomplir par le don psychique et corporel de sa propre personne, et d'autres semblables.

Dans ces mêmes écrits on donne parfois aux mots employés dans les documents de l'Eglise (comme fin primaire ou secondaire) un sens qui ne correspond pas à celui qu'ont ces concepts selon l'usage commun des théologiens.

Question : Peut-on admettre l'opinion de certains modernes qui soit nient que la fin primaire du mariage est de procréer et d'éduquer des enfants, soit enseignent que les fins secondaires ne sont pas essentiellement subordonnées à la fin primaire, mais sont également principales et indépendantes ?

Réponse (confirmée par le souverain pontife le 30 mars) : Non.

Décret du Saint-Office, 19 (21) juillet 1944.

Millénarisme

3839

Question : Que faut-il penser du système du millénarisme mitigé qui enseigne qu'avant le jugement dernier, précédé ou non de la résurrection de plusieurs justes, le Christ notre Seigneur viendra visiblement sur notre terre pour y régner ?

Réponse (confirmée par le souverain pontife le 20 juillet) : Le système du millénarisme mitigé ne peut pas être enseigné de façon sûre.

lettre du secrétaire de la Commission biblique à l'archevêque

de Paris, le cardi

Questions critiques du Pentateuque

3862

La Commission pontificale biblique... désire y (au sentiment de filiale confiance) correspondre par un effort sincère de promouvoir les études bibliques en leur assurant, dans les limites de l'enseignement traditionnel de l'Eglise, la plus entière liberté. Cette liberté a été affirmée en termes explicites par l'encyclique (de Pie XII)... *Divino afflante Spiritu* en ces termes : "L'exégète catholique... (est cité en français le texte (3831>3831])."

...Qu'on veuille bien comprendre et interpréter, à la lumière de cette recommandation du souverain pontife, les trois réponses officielles données jadis par la Commission biblique à propos des questions susmentionnées, à savoir le 23 juin 1905 sur les récits qui n'auraient d'historique que l'apparence dans les livres historiques de la sainte Ecriture [3373](#) , le 27 juin 1906 sur l'authenticité mosaïque du Pentateuque [3394-3397](#) , et le 30 juin 1909 sur le caractère historique des trois premiers chapitres de la Genèse [3512-3519](#) , et l'on concédera qu'elles ne s'opposent nullement à un examen ultérieur vraiment scientifique de ces problèmes d'après les résultats acquis pendant ces quarante dernières années. En conséquence, la Commission biblique ne croit pas qu'il y a lieu de promulguer, du moins pour le moment, de nouveaux décrets à propos de ces questions.

3863

En ce qui concerne la composition du Pentateuque, dans le décret susmentionné du 27 juin 1906 la Commission biblique reconnaissait déjà que l'on pouvait affirmer que Moïse, "pour composer son ouvrage, s'est servi de documents écrits ou de traditions orales" et admettre aussi des modifications et additions postérieures à Moïse [3396 s](#) . Il n'est plus personne aujourd'hui qui mette en doute l'existence de ces sources et n'admette un accroissement progressif des lois mosaïques dû aux conditions sociales et religieuses des temps postérieurs, progression qui se manifeste aussi dans les récits historiques.

Cependant, même dans le camp des exégètes non catholiques, des opinions très divergentes sont professées aujourd'hui touchant la nature et le nombre de ces documents, leur dénomination et leur date. Il ne manque pas même d'auteurs, en différents pays, qui pour des raisons purement critiques et historiques, sans aucune intention apologétique, rejettent résolument les théories les plus en vogue jusqu'ici et cherchent l'explication de certaines particularités rédactionnelles du Pentateuque, non pas tant dans la diversité des documents supposés, que dans la psychologie spéciale, dans les procédés particuliers mieux connus aujourd'hui, de la pensée et de l'expression des anciens Orientaux, ou encore dans le genre littéraire différent postulé par la diversité des matières.

C'est pourquoi nous invitons les savants catholiques à étudier ces problèmes sans parti pris, à la lumière d'une saine critique et des résultats des autres sciences intéressées dans ces matières, et une telle étude établira sans doute la grande part et la profonde influence de Moïse comme auteur et comme législateur.

3864

La question des formes littéraires des onze premiers chapitres de la Genèse est bien plus obscure et complexe. Ces formes littéraires ne répondent à aucune de nos catégories classiques et ne peuvent pas être jugées à la lumière des genres littéraires gréco-latins ou modernes. On ne peut donc ni nier ni affirmer l'historicité en bloc sans leur appliquer indûment les normes d'un genre littéraire sous lequel ils ne peuvent pas être classés. Si l'on s'accorde à ne pas voir dans ces chapitres de l'histoire au sens classique et moderne, on doit avouer aussi que les données scientifiques actuelles ne permettent pas de donner une solution positive à tous les problèmes qu'ils posent.

Le premier devoir qui incombe ici à l'exégèse scientifique consiste tout d'abord dans l'étude attentive de tous les problèmes littéraires, scientifiques, historiques, culturels et religieux connexes avec ces chapitres ; il faudrait ensuite examiner de près les procédés littéraires des anciens peuples orientaux, leur psychologie, leur manière de s'exprimer et leur notion même de vérité historique ; il faudrait, en un mot, rassembler sans préjugés tout le matériel des sciences paléontologique et historique, épigraphique et littéraire. C'est ainsi seulement qu'on

peut espérer voir plus clair dans la vraie nature de certains récits des premiers chapitres de la Genèse.

Déclarer a priori que leurs récits ne contiennent pas de l'histoire au sens moderne du mot, laisserait facilement entendre qu'ils n'en contiennent en aucun sens, tandis qu'ils relatent en un langage simple et figuré, adapté aux intelligences d'une humanité moins développée, les vérités fondamentales présupposées à l'économie du salut, en même temps que la description populaire des origines du genre humain et du peuple élu.

[Décret du Saint-Office, 28 juin \(1er juillet\) 1949.](#)

[Décret contre le communisme](#)

3865

Questions : 1. Est-il permis d'adhérer au parti communiste ou de le favoriser en quelque manière [3930](#) ?

2. Est-il permis de publier, de répandre ou de lire des livres, revues, journaux ou tracts qui soutiennent la doctrine ou l'action des communistes, ou d'y écrire ?

3. Des fidèles chrétiens qui sciemment et librement ont posé des actes dont il est question en 1 et 2 peuvent-ils être admis aux sacrements ?

4. Des fidèles chrétiens qui professent la doctrine matérialiste et antichrétienne des communistes, et surtout ceux qui la défendent ou la propagent, encourent-ils par le fait même, comme apostats de la foi catholique, l'excommunication spécialement réservée au Siège apostolique ?

Réponse (confirmée par le souverain pontife le 30 juin) :

Pour 1. Non : le communisme est en effet matérialiste et antichrétien ; bien que les chefs communistes déclarent parfois en paroles qu'ils n'attaquent pas la religion, ils montrent en fait, soit par la doctrine, soit par les actes, qu'ils sont hostiles à Dieu, à la vraie religion et à l'Eglise du Christ.

Pour 2. Non : ils sont en effet prohibés de plein droit [CIS 1399](#)

Pour 3. Non, conformément aux principes ordinaires concernant le refus des sacrements à ceux qui n'ont pas la disposition requise.

Pour 4. Oui.

[Lettre du Saint-Office à l'archevêque de Boston, 8 août 1949.](#)

[La nécessité de l'Eglise pour le salut](#)

3866

..Or parmi les choses que l'Eglise a toujours prêchées et ne cessera jamais de prêcher se trouve également cette affirmation infaillible qui nous enseigne que "hors de l'Eglise il n'y a pas de salut". Ce dogme doit cependant être compris dans le sens où l'Eglise elle-même le comprend. En effet, ce n'est pas au jugement privé que notre Sauveur a confié l'explication des choses contenues dans le dépôt de la foi, mais au magistère de l'Eglise.

3867

En premier lieu, l'Eglise enseigne qu'il s'agit en cette question d'un commandement très strict de Jésus Christ. Il a, en effet, imposé expressément à ses apôtres d'apprendre à toutes les

nations à observer tout ce qu'il avait ordonné. Parmi les commandements du Christ, celui-là n'est pas le moindre, qui nous ordonne d'être incorporés par le baptême dans le Corps mystique du Christ, qui est l'Eglise, et de rester unis au Christ et à son vicaire par lequel il gouverne lui-même de façon visible son Eglise sur terre. C'est pourquoi nul ne sera sauvé si, sachant que l'Eglise a été divinement instituée par le Christ, il n'accepte pas cependant de se soumettre à l'Eglise ou refuse l'obéissance au pontife romain, vicaire du Christ sur terre.

3868

Or le Sauveur n'a pas seulement ordonné que tous les peuples entrent dans l'Eglise, mais il a décidé aussi que l'Eglise serait le moyen de salut, sans lequel nul ne peut entrer dans le Royaume de la gloire céleste.

3869

Dans son infinie miséricorde, Dieu a voulu que les effets, nécessaires pour être sauvé, de ces moyens de salut qui sont ordonnés à la fin dernière de l'homme non par nécessité intrinsèque mais uniquement par l'institution divine, puissent aussi être obtenus en certaines circonstances, lorsque ces moyens ne sont mis en oeuvre que par le désir ou par le souhait. Nous voyons cela clairement énoncé dans le saint concile de Trente au sujet soit du sacrement de la régénération, soit du sacrement de pénitence [1524](#) , [1543](#) .

3870

Or il faut en dire autant, à son propre degré, de l'Eglise en tant qu'elle est le moyen général du salut. Car pour que quelqu'un obtienne le salut éternel, il n'est pas toujours requis qu'il soit effectivement incorporé à l'Eglise comme un membre, mais il est au moins requis qu'il lui soit uni par le voeu et le désir.

Cependant, il n'est pas toujours nécessaire que ce voeu soit explicite, comme il l'est chez les catéchumènes, mais, quand l'homme est victime d'une ignorance invincible, Dieu accepte aussi un voeu implicite, ainsi appelé parce qu'il est inclus dans la bonne disposition d'âme par laquelle l'homme veut conformer sa volonté à la volonté de Dieu.

3871

C'est l'enseignement clair de (l'encyclique de Pie XII)... sur le Corps mystique de Jésus Christ. Le souverain pontife y distingue nettement ceux qui sont réellement incorporés à l'Eglise comme ses membres et ceux qui ne sont unis à l'Eglise que par le voeu. ... "Mais seuls font partie réellement des membres de l'Eglise ceux qui ont reçu le baptême de régénération et professent la vraie foi, et qui, d'autre part, ne sont pas, pour leur malheur, séparés de l'ensemble du Corps, ou n'en ont pas été retranchés pour des fautes très graves par l'autorité légitime" (3802).

Vers la fin de cette même encyclique cependant, invitant très affectueusement à l'unité ceux qui n'appartiennent pas au corps de l'Eglise catholique, il mentionne "ceux qui, par un certain désir et voeu inconscient, se trouvent ordonnés au Corps mystique du Rédempteur", qu'il n'exclut aucunement du salut éternel, mais dont il dit cependant d'autre part qu'ils sont dans un état "où nul ne peut être sûr de son salut éternel... puisqu'ils sont privés de si nombreux et si grands secours et faveurs célestes, dont on ne peut jouir que dans l'Eglise catholique" (3821).

3872

Par ces sages paroles, il condamne aussi bien ceux qui excluent du salut éternel tous les hommes qui sont unis à l'Eglise par un voeu implicite seulement, que ceux qui affirment faussement que les hommes peuvent également être sauvés dans toute religion [2865](#) .

Il ne faut pas penser non plus que n'importe quelle sorte de désir d'entrer dans l'Eglise suffise pour être sauvé. Car il est nécessaire que le voeu qui ordonne quelqu'un à l'Eglise soit animé par la charité parfaite. Le voeu implicite ne peut avoir d'effet que si l'homme a la foi surnaturelle.

[He 11,6 ; Concile de Trente, 6\8 sess. Chap. 8 .\)](#)

3873

(Ce numéro 3873 comporte une deuxième partie concernant la fécondation artificielle).

De ce qui a été dit il apparaît donc clairement que ce qui est proposé dans le commentaire From the Housetops, fasc. III, comme la doctrine authentique de l'Eglise catholique en est très éloigné, et que cela est très nocif aussi bien pour ceux qui sont au-dedans que pour ceux qui sont au-dehors.

C'est pourquoi on ne peut pas comprendre de quelle manière l'institut St. Benedict's Center est cohérent avec lui-même, puisque, bien qu'il s'appelle école catholique et veut être considéré comme tel, il ne se conforme pas en réalité aux prescriptions des [CIS 1381](#) [CIS 1382](#) et qu'il existe une source de discordes et de rébellion contre l'autorité ecclésiastique qui est cause de troubles pour beaucoup de consciences. De même on ne comprend pas comment un religieux, à savoir le P. Feeney, peut se présenter comme un "défenseur de la foi" tout en n'hésitant pas, en même temps, à combattre l'instruction catéchétique proposée par les autorités légitimes...

[Allocution au 4è Congrès des médecins catholiques, 29 septembre](#)

[1949.](#)

[Fécondation artificielle](#)

3873- A

1. La pratique de cette fécondation artificielle, dès lors qu'il s'agit de l'homme, ne peut être considérée ni exclusivement, ni même principalement, du point de vue biologique et médical, en laissant de côté celui de la morale et du droit.

2. La fécondation artificielle, hors du mariage, est à condamner purement et simplement comme immorale.

Telle est en effet la loi naturelle et la loi divine positive, que la procréation d'une nouvelle vie ne peut être le fruit que du mariage. Le mariage seul sauvegarde la dignité des époux (principalement de la femme dans le cas présent), leur bien personnel. De soi, seul il pourvoit au bien et à l'éducation de l'enfant.

Par conséquent, sur la condamnation d'une fécondation artificielle hors de l'union conjugale, aucune divergence n'est possible entre catholiques. L'enfant conçu dans ces conditions serait, par le fait même, illégitime.

3. La fécondation artificielle dans le mariage, mais produite par l'élément actif d'un tiers, est également immorale et, comme telle, à réprouver sans appel.

Seuls les époux ont un droit réciproque pour engendrer une vie nouvelle, droit exclusif, incessible, inaliénable. Et cela doit être, en considération aussi de l'enfant. A quiconque donne la vie à un petit être, la nature impose, en vertu même de ce lien, la charge de sa conservation et de son éducation. Mais entre l'époux légitime et l'enfant, fruit de l'élément actif d'un tiers (l'époux fut-il consentant), il n'existe aucun lien d'origine, aucun lien moral et juridique de procréation conjugale.

4. Quant à la licéité de la fécondation artificielle dans le mariage, qu'il Nous suffise, pour l'instant, de rappeler ces principes de droit naturel : le simple fait que le résultat auquel on vise est atteint par cette voie, ne justifie pas l'emploi du moyen lui-même ; ni le désir en soi

très légitime chez les époux, d'avoir un enfant, ne suffit à prouver la légitimité du recours à la fécondation artificielle, qui réaliserait ce désir.

Il serait faux de penser que la possibilité de recourir à ce moyen pourrait rendre valide le mariage entre personnes inaptes à le contracter du fait de l'impotentia impotentiae.- D'autre part, il est superflu d'observer que l'élément actif ne peut jamais être procuré licitement par des actes contre nature.

Bien que l'on ne puisse a priori exclure de nouvelles méthodes pour le seul motif de leur nouveauté, néanmoins, en ce qui touche la fécondation artificielle, non seulement il y a lieu d'être extrêmement réservé, mais il faut absolument l'écarter. En parlant ainsi, on ne proscrit pas nécessairement l'emploi de certains moyens artificiels destinés uniquement soit à faciliter l'acte naturel, soit à faire atteindre sa fin à l'acte naturel normalement accompli.

Réponse du Saint-Office, 28 décembre 1949.

L'intention du ministre du sacrement

3874

Question : Pour juger les causes de mariage, peut-on considérer le baptême conféré dans les sectes des disciples du Christ, des presbytériens, des congrégationalistes, des baptistes, des méthodistes - la matière et la forme nécessaires étant présupposées - comme invalide par défaut, chez le ministre, de l'intention de faire ce que fait l'Eglise ou ce que le Christ a institué, ou au contraire faut-il le considérer comme valide lorsque dans le cas particulier le contraire n'est pas prouvé ?

Réponse : Non pour le premier point, oui pour le second.

Constitution apostolique "Munificentissimus Deus", 1er novembre 1950

Définition de l'Assomption de Marie au ciel

3900

Tous ces arguments et considérations des saints Pères et des théologiens reposent sur l'Écriture comme sur leur dernier fondement ; celle-ci en effet nous fait voir en quelque sorte l'auguste Mère de Dieu très intimement unie à son divin Fils et partageant toujours son sort. Il semble donc comme impossible de voir celle qui a conçu le Christ, l'a enfanté, nourri de son lait, tenu dans ses bras et serré sur sa poitrine, séparée de lui après cette vie terrestre sinon d'âme, du moins de corps.

Puisque notre Rédempteur est le Fils de Marie, il ne pouvait pas, lui, si parfaitement soumis à la Loi divine, ne pas rendre honneur non seulement au Père éternel mais aussi à sa bien-aimée Mère. Puisque donc il pouvait lui faire ce grand honneur de la préserver de la corruption de la mort, il faut croire qu'il l'a fait réellement.

3901

Il faut surtout se rappeler que, depuis le IIème siècle, la Vierge Marie est présentée par les saints Pères comme la nouvelle Eve, soumise sans doute au second Adam, mais très intimement unie à lui, dans le combat contre l'ennemi infernal, combat qui, tel qu'il est préfiguré dans le protévangile [Gn 3,15](#), devait aboutir à la victoire totale sur le péché et la mort, toujours unis entre eux dans les écrits de l'Apôtre des gentils [Rm 5-6](#) [1Co 15,21-26](#)

[1Co 15,54-57](#)

Par conséquent, comme la glorieuse Résurrection du Christ fut une partie essentielle et le dernier trophée de cette victoire, ainsi fallait-il que le combat livré par la Vierge Marie unie à son Fils se terminât par la "glorification" de son corps virginal ; le même Apôtre ne dit-il pas : "Lorsque... ce corps mortel aura revêtu l'immortalité, alors se réalisera la parole de l'Écriture: a mort a été engloutie dans la Victoire" [1Co 15,54](#)

3902

C'est pourquoi l'auguste Mère de Dieu, .. unie de toute éternité à Jésus Christ d'une manière mystérieuse "dans un seul et même décret" de prédestination immaculée dans sa conception, .. vierge très pure dans sa divine maternité, .. compagne généreuse du divin Rédempteur qui a remporté un triomphe total sur le péché et ses suites, a enfin obtenu, comme le couronnement suprême de ses privilèges, d'avoir été préservée de la corruption du tombeau et, comme son Fils, après avoir vaincu la mort, d'être élevée en corps et en âme à la gloire au plus haut des cieux, pour y resplendir comme une reine à la droite de son Fils, le roi immortel des siècles [1Tm 1,17](#).

3903

.. Pour la gloire du Dieu tout-puissant qui a répandu sur la Vierge Marie les largesses d'une bienveillance toute particulière, pour l'honneur de son Fils, roi immortel des siècles et vainqueur du péché et de la mort, pour une plus grande gloire de son auguste Mère et pour la joie et l'exultation de toute l'Église, par l'autorité de notre Seigneur Jésus Christ, des bienheureux apôtres Pierre et Paul et par notre propre autorité Nous affirmons, déclarons et définissons comme un dogme divinement révélé que : l'Immaculée Mère de Dieu, Marie toujours vierge, après avoir achevé le cours de sa vie terrestre, a été élevée en corps et en âme à la gloire céleste.

3904

Par conséquent, si quelqu'un, ce qu'à Dieu ne plaise, osait volontairement mettre en doute ce qui a été défini par Nous, qu'il sache qu'il a totalement abandonné la foi divine et catholique.

[Encyclique "Sempiternus Rex", 8 septembre 1951.](#)[L'humanité du Christ](#)**3905**

Bien que rien n'interdise que soit scrutée plus profondément l'humanité du Christ - même selon les principes et les méthodes de la psychologie - il en est cependant qui, dans les recherches délicates de ce genre, abandonnent plus que de raison ce qui est ancien pour édifier du nouveau, et qui utilisent mal l'autorité et la définition du concile de Chalcédoine pour appuyer ce qu'ils ont conçu.

Ils mettent en avant à ce point l'état et la condition de la nature humaine du Christ, que celle-ci semble être un sujet sui juris, comme si elle ne subsistait pas dans la personne du Verbe lui-même. Mais le concile de Chalcédoine, pleinement d'accord avec celui d'Éphèse, affirme clairement que l'une et l'autre nature de notre Rédempteur s'unissent "en une seule personne et subsistance", et défend d'admettre deux individus dans le Christ, de telle sorte qu'à côté du Verbe soit placé un homo assumptus jouissant d'une entière autonomie.

Monitum du Saint-Office, 30 juin 1952.

Relations sexuelles qui évitent l'orgasme.

3907

C'est avec une vive inquiétude que le Siège apostolique constate qu'un certain nombre d'auteurs, traitant de la vie conjugale, en sont venus ici et là à en traiter publiquement et en allant sans pudeur jusque dans le détail, et que certains même décrivent, approuvent et conseillent un certain acte appelé "étreinte réservée".

Dans une affaire aussi importante, qui touche à la sainteté du mariage et au salut des âmes, ... la Congrégation du Saint-Office, pour ne pas manquer à son devoir et par mandat exprès... de Pie XII, avertit gravement tous les auteurs d'avoir à renoncer à cette façon de faire ..

Quant aux prêtres, dans le ministère des âmes et dans la direction des consciences, qu'ils ne se risquent jamais, soit de leur propre initiative, soit qu'on les interroge, à parler d'une façon qui laisserait entendre qu'il n'y a rien à objecter de la part de la loi chrétienne à l'"étreinte réservée".

Encyclique "Fulgens corona", 8 septembre 1953.

La Rédemption de Marie

3908

Si nous considérons l'amour très ardent et très doux que Dieu a porté sans nul doute à la Mère de son Fils unique, comment pouvons-nous imaginer seulement qu'elle ait été, ne fût-ce qu'un instant, sujette au péché et privée de la grâce divine ?

Dieu pouvait très certainement, en considération des mérites du Rédempteur, lui faire le don de ce privilège si éclatant ; qu'il ne l'ait pas fait, nous ne pouvons pas même le penser. Il convenait en effet que la Mère du Rédempteur soit le plus digne possible de lui ; mais elle n'aurait pas été digne si la souillure du péché l'avait atteinte, même seulement au premier instant de sa conception, la soumettant ainsi à la domination exécrationnelle de Satan.

3909

On ne peut pas dire non plus que pour autant la Rédemption se trouverait diminuée, comme si elle ne s'étendait plus à toute la descendance d'Adam, et que même quelque chose serait soustrait à l'oeuvre et à la dignité du Rédempteur lui-même.

En effet, si nous considérons la chose en son fond et avec attention, nous voyons facilement que le Christ, le Seigneur, a réellement racheté sa Mère de la façon la plus parfaite en quelque sorte, bien que, en considération des mérites de celui-ci, elle avait été préservée intacte par Dieu de toute souillure héréditaire du péché. C'est pourquoi la dignité infinie de Jésus Christ et son oeuvre de Rédemption universelle ne sont ni amoindries ni atténuées par ce chapitre de la doctrine, mais bien plutôt exaltées au plus haut point.

3910

C'est donc sans raison que nombre de non-catholiques et de novateurs accusent ou réprouvent à cause de cela même notre dévotion envers la Vierge Mère de Dieu, comme si nous retranchions quelque chose au culte qui est dû au Dieu unique et à Jésus Christ ; alors qu'au contraire tout honneur et toute vénération accordés à notre Mère céleste viennent sans nul doute rehausser la gloire de son divin Fils, non seulement parce que de lui jaillissent, comme d'une première source, toutes les grâces et tous les dons, mais aussi parce que "la

gloire des fils ce sont leurs pères" [Pr 17,6](#).

Encyclique " Ad caeli Reginam " , 11 octobre 1954.

La dignité royale de Marie

3913

La raison principale sur laquelle se fonde la dignité royale de Marie est sans aucun doute sa maternité divine. Lorsqu'on lit en effet dans les Ecritures à propos du Fils que la Vierge concevra : "Il sera appelé Fils du Très-Haut, et le Seigneur Dieu lui donnera le trône de David son père, et il régnera dans la maison de Jacob éternellement et son règne n'aura pas de fin" [Lc 1,32](#) s, et que d'autre part Marie est proclamée "Mère du Seigneur" [Lc 1,43](#), on y voit facilement qu'elle est elle-même reine, puisqu'elle a donné naissance à un Fils qui dès l'instant de sa conception, en raison de l'union hypostatique de la nature humaine avec le Verbe, était comme homme aussi roi et Seigneur de toutes choses.

Saint Jean Damascène pouvait donc écrire avec raison et à juste titre : "Elle est vraiment devenue la Souveraine de toute créature, puisqu'elle est devenue la Mère du Créateur" ; et de même on peut affirmer que le premier qui annonça d'une bouche céleste la dignité royale de Marie fut l'archange Gabriel lui-même.

3914

Cependant ce n'est pas seulement à cause de sa maternité divine que la bienheureuse Vierge Marie doit être appelée Reine, mais aussi parce que de par la volonté de Dieu elle eut une part exceptionnelle à l'oeuvre de notre salut éternel. "Que peut-il y voir de plus délectable et de plus suave pour notre pensée... (que de savoir) que le Christ règne sur nous non seulement par droit natif, mais également par droit acquis, c'est-à-dire parce qu'il nous a rachetés ?" [3676](#) .

Or dans l'accomplissement de cette oeuvre de Rédemption, la très bienheureuse Vierge Marie fut en vérité intimement associée au Christ... En effet, "de même que, pour nous avoir rachetés, le Christ est à ce titre particulier notre Seigneur et notre Dieu, de même aussi la bienheureuse Vierge, en raison de la manière unique dont elle a donné son concours à notre Rédemption, en mettant à disposition ce qu'elle est, et en offrant volontairement (le Christ) pour nous, désirant, demandant et procurant notre salut de façon très particulière".

3915

De ces considérations résulte l'argument suivant : si, dans l'oeuvre qui a procuré le salut spirituel, de par le propos de Dieu, Marie a été associée à Jésus Christ, le principe du salut lui-même, et cela d'une manière semblable à celle dont Eve fut associée à Adam, principe de la mort, de sorte qu'on peut dire que l'oeuvre de notre Rédemption a été accomplie selon une certaine "récapitulation" en vertu de laquelle le genre humain, de même qu'il a été assujéti à la mort par une vierge, a été sauvé de même par une vierge ; si en outre on peut dire de même que cette Souveraine très glorieuse a été choisie comme Mère du Christ précisément "pour lui être associée dans la Rédemption du genre humain", et si réellement "ce fut elle qui, exempte de toute faute personnelle ou héréditaire, toujours étroitement unie à son Fils, l'a offert sur le Golgotha au Père éternel, en même temps que l'holocauste de ses droits maternels et de son amour maternel, comme la nouvelle Eve, pour tous les fils d'Adam défigurés par la chute misérable", alors il est permis d'en conclure sans aucun doute que, de même que le Christ, le nouvel Adam, doit être Roi non seulement parce qu'il est Fils de Dieu, mais aussi parce qu'il est notre Rédempteur, de même, de façon analogue en quelque sorte, la très bienheureuse Vierge est Reine non pas seulement parce qu'elle est la Mère de Dieu, mais aussi parce qu'elle fut associée comme la nouvelle Eve au nouvel Adam.

3916

Sans doute, au sens plein et absolu, seul Jésus Christ, Dieu et homme, est roi ; cependant, bien que de façon limitée et par analogie, parce qu'elle est la Mère du Christ Dieu, associée à l'oeuvre du divin Rédempteur, à son combat contre les ennemis ainsi qu'à la victoire qu'il a remportée sur tous, Marie a part elle aussi à la dignité royale.

Du fait de cette conjonction avec le Christ Roi, elle obtient une splendeur et une éminence qui lui fait dépasser l'excellence de toutes les choses créées ; de cette conjonction avec le Christ découle la faculté royale qui lui donne de pouvoir elle-même dispenser les trésors du Royaume du divin Rédempteur ; de cette conjonction enfin avec le Christ provient l'efficacité inépuisable de son patronage maternel auprès du Fils et du Père.

3917

(Ce numéro comporte une subdivision)

Il n'est donc pas douteux que Marie la très sainte dépasse par sa dignité toutes les réalités créées, et que de même elle a une primauté au-dessus de tous après son Fils.. ..

... Pour comprendre le degré si éminent de dignité que la Mère de Dieu a obtenu au-dessus de toute créature, il est bon de considérer que dès le premier instant où elle fut conçue la sainte Mère de Dieu a été comblée d'une telle abondance de grâces qu'elle dépassait la grâce de tous les saints. ..

En outre, la bienheureuse Vierge n'a pas seulement obtenu le suprême degré, après le Christ, de l'excellence et de la perfection, mais également une certaine participation à cette efficacité par laquelle on dit à juste titre que son Fils et notre Rédempteur règne sur les esprits et les volontés des hommes.

[Décret du Saint-Office, 2 avril 1955.](#)

[Contraception](#)

3917 A

La Sacrée Congrégation élève sa voix avec une insistance particulière pour condamner et rejeter comme intrinsèquement mauvaise l'utilisation de pessaires (stérilet, diaphragme) par des couples mariés dans l'exercice de leurs droits conjugaux.

En outre, les Ordinaires ne doivent pas permettre qu'on dise ou enseigne aux fidèles qu'on ne peut pas faire d'objection sérieuse selon les principes de la loi chrétienne si un mari ne coopère que matériellement avec sa femme qui utilise un tel moyen.

Les confesseurs et les directeurs spirituels qui soutiennent le contraire, et qui guident ainsi les consciences des fidèles s'éloignent des chemins de la vérité et de la droiture morale.

[Instruction du Saint-Office, 2 février 1956](#)

[Morale de situation](#)

3918

A l'encontre de la doctrine morale traditionnelle de l'Eglise catholique et de son application a commencé à se répandre dans de nombreuses régions, même parmi les catholiques, un système de morale qu'on appelle généralement "morale de situation " ...

Les auteurs qui sont partisans de ce système affirment que la règle d'action décisive et ultime n'est pas le bon ordre objectif déterminé par la loi de la nature et connu avec certitude à partir de cette loi, mais un certain jugement et une certaine lumière intérieure de l'esprit de chaque individu qui lui font connaître ce qu'il doit faire dans la situation où il se trouve. Par conséquent, selon eux, cette décision ultime de l'homme n'est pas l'application de la loi objective à un cas particulier, comme l'enseigne la morale objective transmise par des auteurs éminents, en tenant compte et en pesant, selon les règles de la prudence, les conditions particulières de la "situation", mais directement cette lumière et ce jugement intérieurs. Ce jugement, dans de nombreux cas du moins, en ce qui concerne la rectitude et la vérité objective, en dernier lieu ne doit ni ne peut se mesurer selon aucune règle objective posée en dehors de l'homme et indépendante de sa conviction subjective, mais suffit pleinement à lui-même.

3919

Selon ces auteurs le concept traditionnel de "nature humaine" ne suffit pas, mais il faut recourir à un concept de la nature humaine "existante" qui, dans la plupart des cas, n'a pas de valeur objective absolue, mais seulement relative et, par conséquent, muable, à l'exception peut-être des quelques éléments et principes relatifs à la nature humaine métaphysique (absolue et immuable).

La même valeur seulement relative est attribuée au concept traditionnel de "loi naturelle". Beaucoup de ce qui aujourd'hui est présenté comme postulat absolu de la loi naturelle repose, selon leur opinion et leur doctrine, sur ledit concept de nature existante, et par conséquent ne peut être que relatif et muable, et peut toujours s'adapter à toute situation.

3920

Ces principes étant adoptés et appliqués, ils disent et enseignent que les hommes, jugeant chacun selon leur conscience ce qu'ils doivent faire dans la situation présente, non pas principalement d'après des lois objectives mais selon leur intuition personnelle moyennant cette lumière individuelle interne, sont préservés ou facilement délivrés de nombreux conflits moraux qui, autrement, seraient insolubles.

3921

Beaucoup de choses qui dans ce système de la "morale de situation" sont contraires à la vérité objective et aux exigences de la saine raison, apparaissent comme des vestiges du relativisme et du modernisme, et s'éloignent beaucoup de la doctrine catholique transmise au cours des siècles.

(Suit l'interdiction de soutenir cette doctrine.)

LATINA

1996 Denzinger 3837

Citations de
DS 3839:

Magistère

Catéchisme:
[676](#)

Catechismus:
[676](#)

**Citations de
DS 3840-3861:**

Magistère

Lumen Gentium:
[28 28](#)

Catéchisme:
[1573](#)

Catechismus:
[1573](#)

**Citations de
DS 3866-3873:**

Magistère

Lumen Gentium:
[16](#)

Dominus Iesus:
[20](#)

Catéchisme:
[847](#)

Catechismus:
[847](#)

**Citations de
DS 3875-3899:**

Magistère

Catéchisme:

[37](#) [38](#) [366](#) [367](#) [390](#) [1960](#)

Catechismus:

[37](#) [38](#) [330](#) [366](#) [367](#) [390](#) [1960](#)

Citations de
DS 3900-3904:

Magistère

Lumen Gentium:
[59](#)

Catéchisme:
[966](#)

Catechismus:
[966](#)

Citations de
DS 3913-3917:

Magistère

Lumen Gentium:
59

Encyclique "Haurietis aquas", 15 mai 1956

La vénération du Coeur de Jésus

3922

(On sait que) la raison pour laquelle l'Eglise accorde un culte de latrie au Coeur du divin Rédempteur... est double. La première, qui se rapporte également aux autres membres saints du corps de Jésus Christ, repose sur ce principe par lequel nous savons que son Coeur, en tant que la plus noble part de sa nature humaine, est uni hypostatiquement à la personne du Verbe divin ; et c'est pourquoi on doit lui attribuer le même culte d'adoration dont l'Eglise honore la personne même du Fils de Dieu incarné.. .

La seconde raison qui se rapporte particulièrement au Coeur du divin Rédempteur, et qui, pour un motif également particulier, exige qu'on lui rende un culte de latrie, découle du fait que son Coeur, plus que tout autre membre de son corps, est un signe ou symbole naturel de son immense charité envers le genre humain. "Il y a dans le Sacré-Coeur... le symbole et l'image expresse de l'amour infini de Jésus Christ, amour qui nous pousse à nous aimer les uns les autres". ..

3923

(Le Christ) a réellement uni à sa Personne divine une nature humaine, individuelle, complète et parfaite, qui fut conçue dans le sein très pur de la Vierge Marie par la puissance du Saint-Esprit. Il ne manqua donc rien à cette nature humaine que s'est unie le Verbe de Dieu ; lui-même l'a prise, en vérité, sans aucune diminution ni aucun changement, tant pour ce qui est du corps que pour ce qui est de l'esprit : c'est-à-dire douée d'intelligence et de volonté, et de toutes les facultés de connaissance internes et externes, des facultés sensibles d'affection et de toutes les passions naturelles. [293](#) ; [301](#) ; [355](#) .

C'est pourquoi, comme on ne peut mettre en doute d'aucune façon que Jésus Christ a pris un corps véritable qui jouit de tous les sentiments qui lui sont propres et parmi lesquels l'amour surpasse tous les autres, il ne peut y avoir également aucun doute qu'il a été doué d'un coeur physique et semblable au nôtre ; puisque, sans cette partie très excellente du corps, il ne peut y avoir de vie d'homme, même pour ce qui concerne les affections. ...

3924

C'est à bon droit, par conséquent, que le Coeur du Verbe incarné est considéré comme le signe et le principal symbole de ce triple amour dont le divin Rédempteur aime et continue d'aimer son Père éternel et tous les hommes. Il est le symbole en effet de cet amour divin qu'il partage avec le Père et l'Esprit Saint, mais qui pourtant, en lui seul, en tant que Verbe fait chair, se manifeste à nous par son corps humain périssable et fragile. ..

Il est de plus le symbole de cet amour très ardent qui, répandu dans son âme, enrichit la volonté du Christ, et dont les actes sont éclairés et dirigés par une double science très parfaite, à savoir la science bienheureuse et infuse.

Enfin, il est aussi - et cela d'une manière plus naturelle et directe - le symbole de son amour sensible, car le corps de Jésus Christ, formé par le Saint-Esprit dans le Sein de la Vierge Marie, jouit d'un pouvoir de sentir et de percevoir très parfait, plus, assurément, que tous les autres corps humains. ..

3925 ...C'est pourquoi de cette chose corporelle qu'est le Coeur de Jésus Christ, et de sa

signification naturelle, il nous est permis... de nous élever non seulement jusqu'à la contemplation de son amour, qui est perçu par les sens, mais, encore plus haut, jusqu'à la contemplation et l'adoration de son suprême amour infus ; et enfin... jusqu'à la méditation et l'adoration de l'amour divin du Verbe incarné. A la lumière donc de la foi, par laquelle nous croyons que les deux natures, humaine et divine, sont unies dans la personne du Christ, nous pouvons concevoir les liens très étroits qui existent entre l'amour sensible du Coeur physique de Jésus et son double amour spirituel humain et divin. On ne doit pas dire seulement de ces amours qu'ils existent ensemble dans la Personne adorable du divin Rédempteur, mais qu'ils sont liés entre eux par un lien naturel, l'amour humain et l'amour sensible étant subordonnés à l'amour divin et reflétant en eux la ressemblance analogique de ce dernier.

Nous ne prétendons pas qu'il faille penser que dans le Coeur de Jésus l'on doive voir et adorer l'image dite formelle, c'est-à-dire le signe absolu et parfait de son amour divin, puisqu'il n'est pas possible d'en représenter l'essence intime d'une façon adéquate par une quelconque image créée ; mais le fidèle, en rendant un culte au Coeur de Jésus, adore avec l'Eglise un signe et comme un mémorial de l'amour divin. ...

Il est donc nécessaire, dans ce chapitre de doctrine si important et si délicat, que chacun ait toujours présent à l'esprit que la vérité du symbole naturel en vertu duquel le coeur physique de Jésus est rattaché à la Personne du Verbe, repose tout entière sur la vérité fondamentale de l'union hypostatique ; si quelqu'un nie cela, il renouvelle les erreurs plusieurs fois condamnées par l'Eglise, parce que contraires à l'unité de personne dans le Christ ainsi qu'à la distinction et l'intégrité des deux natures.

La maternité de Marie

3926

...Les fidèles doivent veiller à associer étroitement (la vénération du Coeur de Jésus) au culte envers le coeur immaculé de Marie. Puisque, de par la volonté de Dieu, la bienheureuse Marie a été indissolublement unie au Christ dans l'oeuvre de la Rédemption humaine, afin que notre salut vienne de l'amour de Jésus Christ et de ses souffrances intimement unies à l'amour et aux douleurs de sa mère, il convient parfaitement que le peuple chrétien qui a reçu la vie divine du Christ par Marie, après avoir rendu le culte qui lui est dû au Coeur très sacré de Jésus, rende aussi au coeur très aimant de sa céleste mère de semblables hommages de piété, d'amour, de gratitude et de réparation.

Décret du Saint-Office, 8 mars (23 mai) 1957.

Validité de la concélébration

3928

Question : Plusieurs prêtres concélébrent-ils validement le sacrifice de la messe lorsque l'un seulement d'entre eux prononce les paroles : "Ceci est mon corps" et "Ceci est mon sang" sur le pain et sur le vin, et que les autres ne prononcent pas les paroles du Seigneur, mais, au su du célébrant et avec son consentement, ont l'intention, et la manifestent, de faire ses paroles et ses gestes ?

Réponse (confirmée par le souverain pontife le 18 mars) : Non ; car selon l'institution du Christ, celui-là seul célèbre validement qui prononce les paroles consécratoires.

JEAN XXIII: 28

octobre 1958-3 juin 19

Réponse du Saint-Office, 25 mars (4 avril) 1959.

Election de députés qui soutiennent le communisme

3930

Question : Est-il permis à des citoyens catholiques, lorsqu'ils élisent les représentants du peuple, de donner leur suffrage à des partis ou à des candidats qui, même s'ils ne proclament pas des principes contraires à la doctrine catholique, voire revendiquent le nom de chrétiens, s'unissent néanmoins de fait aux communistes et les soutiennent par leur action ?

Réponse (confirmée par le souverain pontife le 2 avril) : Non, selon la directive du décret du Saint-Office du 1er juillet 1949, n. 1 [3865](#) .

Encyclique Pacem in Terris, 11 avril 1963

2e Concile du Vatican

(21e oecuménique)

11 octobre 1962-8

décembre 1965

Paul VI: 21 juin

1963-6 août 1978

Jean-Paul Ier: 26 août 1978-28

septembre 1978

Jean-Paul II : depuis le

16 octobre 1978

1996 Denzinger 3921

Citations de
DS 3922-3926:

Magistère

Catéchisme:
[478](#)

Catechismus:
[478](#)

1996 Denzinger 2618

De la condition de l'homme dans l'état de nature

2618

18. La doctrine du synode qui déclare : "Après la chute d'Adam, Dieu a annoncé la promesse d'un libérateur futur et voulut consoler le genre humain par l'espérance du salut que Jésus Christ devait apporter", et d'autre part : "Dieu a voulu que le genre humain passe par divers états avant que vienne la plénitude des temps" ; et d'abord pour que dans l'état de nature "l'homme laissé à ses propres lumières apprenne à se défier de la raison aveugle et quitte ses aberrations pour désirer le secours d'une lumière supérieure", cette doctrine, telle qu'elle est, (est) captieuse ; et si elle est entendue du désir du secours d'une lumière supérieure en vue du salut promis par le Christ, et vers quoi - est-il supposé - l'homme aurait pu se mouvoir avec ce qui lui restait de lumières propres, (est) suspecte, favorise l'hérésie semi-pélagienne.

De la condition de l'homme sous la loi.

2619

19. De même (la doctrine) qui fait suite, affirmant que l'homme sous la loi, "comme il était impuissant à l'observer, est devenu transgresseur, non certes par la faute de la loi, qui était très sainte, mais par la faute de l'homme qui sous la loi sans la grâce est devenu de plus en plus transgresseur" et qui ajoute que "la loi, si elle n'a pas guéri le cœur de l'homme, elle a fait (néanmoins) qu'il connaisse ses maux et que, convaincu de ses maux, il désire la grâce d'un médiateur", dans la mesure où elle donne à entendre d'une manière générale que l'homme est devenu un transgresseur pas l'inobservance de la loi qu'il était incapable d'observer, comme si "celui qui est juste pouvait commander quelque chose d'impossible, ou que celui qui est bon allait condamner l'homme pour une chose qu'il ne pouvait éviter" : (est) fausse, scandaleuse, impie, condamnée chez Baius [1954](#) .

2620

20. Dans la mesure où il est donné à entendre que l'homme sous la loi a pu sans la grâce concevoir le désir de la grâce du médiateur ordonné au salut promis par le Christ, comme si "ce n'était pas la grâce elle-même qui nous a fait la demander" (2e concile d'Orange, Can. 3 : [373](#))

la proposition, telle qu'elle est, (est) captieuse, suspecte, favorise l'hérésie semi-pélagienne.

De la grâce illuminante et excitante

2621

21. La proposition qui affirme : "La lumière de la grâce lorsqu'elle est seule, ne fait que faire connaître le malheur de notre condition et la gravité de notre mal ; dans un tel cas la grâce produit le même effet que produisait la loi ; c'est pourquoi il est nécessaire que Dieu crée dans notre cœur un saint amour et inspire une sainte dilection contraire à l'amour qui domine en nous ; ce saint amour et cette sainte dilection sont proprement la grâce de Jésus Christ, l'inspiration de la charité par laquelle nous faisons d'un saint amour ce que nous avons reconnu ; c'est là cette racine d'où germent les oeuvres bonnes ; c'est là la grâce du Nouveau Testament qui nous libère de la servitude du péché, nous constitue fils de Dieu"

dans la mesure où elle entend dire que seule est proprement grâce de Jésus Christ celle qui crée dans le coeur le saint amour et qui nous fait agir, ou encore : par laquelle l'homme libéré du péché est constitué fils de Dieu, et que n'est pas également proprement grâce du Christ cette grâce par laquelle le coeur de l'homme est touché par l'illumination du Saint-Esprit (Trente, 6e session, chap. 5 [1525](#)), et qu'il n'y a pas de véritable grâce intérieure du Christ à laquelle on résiste, (est) fautive, captieuse, conduit à l'erreur condamnée comme hérétique dans la deuxième proposition de Jansénius et le renouvelle [2002](#) .

De la foi comme première grâce

2622

22. La proposition qui insinue que la foi "par laquelle commence la série des grâces et par laquelle, comme par une première voix, nous sommes appelés au salut et à l'Eglise " est elle-même la très excellente vertu de foi par laquelle les hommes sont appelés fidèles et le sont, comme s'il n'y avait pas auparavant cette grâce qui, "de même qu'elle précède la volonté, précède également la foi", (est) suspecte d'hérésie, qui sent l'hérésie déjà condamnée chez Quesnel [2427](#) , erronée.

Du double amour

2623

23. La doctrine du synode sur le double amour de la cupidité dominante et de la charité dominante qui affirme que l'homme, sans la grâce, est sous l'empire du péché et que dans cet état, du fait de l'influence générale de la cupidité dominante, il infecte et corrompt toutes ses actions, dans la mesure où elle insinue que tant qu'il est soumis à la servitude, ou dans l'état de péché, privé de cette grâce par laquelle il est libéré de la servitude du péché et constitué fils de Dieu, l'homme est à ce point dominé par la cupidité que par l'influx général de celle-ci toutes ces actions sont infectées et corrompues en elles-mêmes, ou que toutes les oeuvres qui sont faites avant la justification, quel qu'en soit le principe, sont des péchés, comme si dans tous ses actes le pécheur était soumis à la cupidité dominante, (est) fautive, pernicieuse, qui conduit dans l'erreur condamnée comme hérétique par le concile de Trente, et condamnée à nouveau chez Baius, art. 40 [1557](#) , [1940](#) .

2624

24. Mais puisque ainsi, entre la cupidité dominante et la charité dominante, il n'est pas posé d'affections moyennes, implantées par la nature elle-même et louables dans leur nature même, qui, avec l'amour de la béatitude et la tendance naturelle au bien, " sont restées en quelque sorte comme les derniers contours et les restes de l'image de Dieu ", comme si " entre l'amour divin qui nous conduit au Royaume et l'amour humain illicite qui est condamné " il n'y avait pas un "amour humain licite qui n'est pas blâmé), (cette doctrine est) fautive, déjà condamnée [1938](#) , [2307](#) .

De la crainte servile

2625

25. La doctrine qui affirme que la crainte des châtiments d'une manière générale "peut seulement ne pas être dite un mal si à tout le moins elle contribue à retenir la main, comme si la crainte même de l'enfer, que la foi enseigne devoir être infligée au péché, n'était pas bonne en elle-même et utile, comme un don surnaturel et un mouvement inspiré par

Dieu préparant à l'amour de la justice,
 (est) fausse, téméraire, pernicieuse, injurieuse à l'égard des dons divins, déjà condamnée
[1456](#) , contraire à la doctrine du concile de Trente [1526](#) , [1678](#) , comme aussi à l'opinion
 commune des Pères selon laquelle "il est nécessaire", conformément à l'ordre habituel de la
 préparation à la justice, "qu'entre d'abord la crainte, par laquelle vient la charité : la crainte
 est le médicament, la charité est la santé".

[De la peine de ceux qui meurent avec le seul péché originel](#)

2626

26. La doctrine qui rejette comme une fable pélagienne ce lieu des enfers (que les fidèles appellent communément les limbes des enfants) dans lequel les âmes de ceux qui sont morts avec la seule faute originelle sont punis de la peine du dam, sans la peine du feu, comme si ceux qui écartent la peine du feu introduisaient par là ce lieu et cet état intermédiaire, sans faute et sans peine, entre le Royaume de Dieu et la damnation éternelle dont fabulaient les pélagiens,
 (est) fausse, téméraire, injurieuse pour les écoles catholiques.

[De la forme sacramentelle accompagnée d'une condition](#)

2627

27. La décision du synode qui, sous prétexte de se conformer aux canons anciens, manifeste l'intention, dans le cas d'un baptême douteux, d'omettre toute mention de forme conditionnelle,
 (est) téméraire, contraire à la pratique, à la loi, à l'autorité de l'Eglise.

[De la participation à la victime dans le sacrifice de la messe](#)

2628

28. La proposition du synode qui, après avoir établi que "la participation à la victime est une part essentielle du sacrifice ", ajoute que "cependant il ne condamne pas comme illicites ces messes dans lesquelles les assistants ne communient pas sacramentellement parce que ceux-ci participent bien que de façon moins parfaite, à la victime elle-même en la recevant spirituellement ",
 dans la mesure où elle insinue qu'il manque quelque chose pour l'essence du sacrifice dans ce sacrifice qui est présenté soit sans que personne y assiste, soit sans que ceux qui y assistent participent ou sacramentellement ou spirituellement à la victime, et comme si devaient être condamnées comme illicites les messes dans lesquelles seul le prêtre communie et auxquelles personne n'assiste qui communie ou sacramentellement ou spirituellement,
 (est) fausse, erronée, suspecte d'hérésie et qui sent l'hérésie.

[De l'efficacité du rite de la consécration](#)

2629

29. La doctrine du synode dans laquelle il entreprend de présenter la doctrine de la foi relative au rite de la consécration en faisant abstraction des questions scolastiques touchant le mode selon lequel le Christ est dans l'eucharistie - questions dont les curés, qui ont la charge d'enseigner, sont exhortés à s'abstenir -, s'en tient à ces deux seules propositions
 1) après la consécration le Christ est vraiment, réellement et substantiellement sous les

espèces ;

2) alors toute substance du pain et du vin cesse, et seules demeurent les espèces, et omet totalement de faire mention de la transsubstantiation ou conversion de toute la substance du pain dans le corps et de toute la substance du vin dans le sang que le concile de Trente a défini comme article de foi [1642](#) , [1652](#) , et qui est contenue dans la profession solennelle de la foi [1866](#) ,

dans la mesure où par cette omission inconsiderée et très suspecte est soustraite la connaissance d'un article qui appartient à la foi ainsi que d'un terme consacré par l'Eglise pour garder sa confession de foi contre les hérésies, et qu'on tend ainsi à le faire oublier comme s'il s'agissait d'une question purement scolastique,

(elle) est pernicieuse, déroge à l'exposition de la vérité catholique touchant le dogme de la transsubstantiation, favorise les hérétiques.

De l'application du fruit du sacrifice

2630

30. La doctrine du synode par laquelle celui-ci professe "croire que l'oblation du sacrifice s'étend à tous, de telle sorte cependant que, dans la liturgie, une commémoration spéciale puisse être faite de quelques fidèles soit vivants, soit défunts, en priant Dieu spécialement pour eux", mais en ajoutant aussitôt "mais non pas parce que nous croyons qu'il serait au pouvoir du prêtre d'appliquer le fruit du sacrifice à qui il veut ; au contraire nous condamnons cette erreur comme offensant gravement les droits de Dieu qui seul peut distribuer les fruits du sacrifice à qui il veut, et selon la mesure qui lui plaît, et en déclarant en conséquence comme "opinion fausse, destinée au peuple, que ceux qui donnent une aumône au prêtre à condition qu'il célèbre une messe reçoivent un fruit spécial de celle-ci", si elle est entendue en ce sens que, outre la commémoration et la prière particulières, une offrande ou application spéciale du sacrifice faite par le prêtre ne sert pas davantage, toutes choses égales par ailleurs, à ceux pour qui il offre le sacrifice qu'à tous les autres, comme si aucun fruit spécial ne provenait de l'application spéciale que l'Eglise recommande et prescrit de faire pour des personnes ou des ordres de personnes déterminées, en particulier par les pasteurs pour leurs brebis - ce qui découle pour ainsi dire d'un précepte divin et a été dit expressément par le saint concile de Trente (23e session, De la reforme, chap. 1)(2), (est) fausse, téméraire, pernicieuse, injurieuse pour l'Eglise, et conduit dans l'erreur déjà condamnée chez Wyclif [1169](#) .

De l'ordonnance convenable à observer dans le culte

2631

31. La proposition du synode qui énonce que, pour l'ordonnance des offices divins, et selon la coutume ancienne, il convient que dans chaque église il n'y ait qu'un seul autel et qu'il lui plaît que cet usage soit rétabli,

(est) téméraire, injurieuse pour un usage très ancien, pieux, en vigueur et approuvé depuis de nombreux siècles dans l'Eglise, en particulier latine.

2632

32. De même la prescription défendant de placer sur les autels des réceptacles contenant de saintes reliques ainsi que des fleurs (est) téméraire, injurieuse pour l'usage pieux et éprouvé de l'Eglise.

2633

33. La proposition du synode manifestant qu'il désire que soient supprimées les causes qui pour une part ont conduit à l'oubli des principes qui se rapportent à l'ordonnance de la

liturgie, "en rappelant celle-ci à une plus grande simplicité des rites, en la célébrant en langue vulgaire et en la proférant à haute voix",
 comme si l'ordonnance de la liturgie reçue et approuvée par l'Eglise venait en partie d'un oubli des principes par lesquels elle doit être régie,
 (est) téméraire, offensante pour les oreilles pies, outrageante pour l'Eglise, et favorise les reproches des hérétiques à son sujet.

De l'ordonnance de la pénitence

2634

34. La déclaration du synode dans laquelle, après avoir dit que l'ordonnance de la pénitence canonique a été établie par l'Eglise ancienne à l'exemple des apôtres de telle sorte qu'elle soit commune à tous, et non pas seulement pour la faute, mais surtout pour disposer à la grâce il ajoute qu'il "reconnait dans cette ordonnance vénérable et admirable toute la dignité du sacrement si nécessaire, libérée de toutes les subtilités qui lui ont été ajoutées au cours des temps",
 comme si par l'ordonnance selon laquelle ce sacrement a coutume d'être administré dans toute l'Eglise, sans que soit achevé le temps de la pénitence canonique, sa dignité avait été diminuée,
 (est) téméraire, scandaleuse, qui conduit au mépris de la dignité du sacrement tel qu'il a coutume d'être administré dans toute l'Eglise, et injurieuse pour l'Eglise elle-même.

2635

35. La proposition résumée dans les termes suivants "Si au commencement la charité est trop faible, pour obtenir un accroissement de cette charité il faut qu'ordinairement le prêtre fasse précéder ces actes d'humiliation et de pénitence qui furent toujours recommandés par l'Eglise ; réduire ces actes à quelques prières ou à quelque jeûne après l'absolution reçue semble être davantage un désir matériel de garder à ce sacrement le simple nom de la "pénitence" qu'un moyen éclairé apte à augmenter cette ferveur de la charité qui doit précéder l'absolution ; certes nous sommes bien loin de désapprouver la pratique d'imposer aussi des pénitences à accomplir après l'absolution ; si toutes nos bonnes oeuvres comportent toujours nos défauts, il nous faut craindre d'autant plus d'avoir laissé passer de nombreuses imperfections dans l'oeuvre si difficile et si importante de notre réconciliation, dans la mesure où elle donne à entendre que les pénitences imposées pour être accomplies après l'absolution doivent être considérées davantage comme un supplément pour des fautes commises dans l'oeuvre de notre réconciliation que comme des pénitences vraiment sacramentelles et satisfactoires pour les péchés confessés, comme si, pour que soit gardée la vraie réalité du sacrement et non pas seulement son nom, il fallait ordinairement que les actes d'humiliation et de pénitence imposés par mode de satisfaction sacramentelle dussent précéder l'absolution,
 (est) fautive, téméraire, injurieuse pour la pratique de l'Eglise, conduit à l'erreur qualifiée d'hérésie chez Pierre d'Qsma [1415](#) ; voir [2316](#) .

De la disposition préalable nécessaire pour admettre

des pénitents à la réconciliation

2636

36. La doctrine du synode qui, après avoir dit : "Lorsqu'on aura des signes non équivoques de la prédominance de l'amour de Dieu dans le coeur d'un homme, on peut à bon droit le juger digne d'être admis à la participation au sang de Jésus-Christ qui s'effectue dans les

sacrements", ajoute : "les conversions supposées qui sont faites par attrition ne sont d'habitude ni efficaces, ni durables", par conséquent "le pasteur des âmes doit insister sur les signes non équivoques de la prédominance de la charité avant d'admettre ses pénitents aux sacrements" - signes dont il est dit ensuite (Par. 17) que "le pasteur peut les déduire de l'éloignement stable par rapport au péché et de la ferveur dans les bonnes oeuvres", tandis que par ailleurs cette "ferveur de la charité" est présentée (décret sur la pénitence Par. 10) comme la disposition qui doit précéder l'absolution",

Si elle est comprise en ce sens que n'est pas requise seulement la contrition imparfaite qu'on appelle parfois "attrition", même si elle est jointe à l'amour par lequel l'homme commence à aimer Dieu comme la source de toute justice (voir [1526](#)), ni non plus seulement la contrition formée par la charité, mais qu'est requise également de façon générale et absolue la ferveur de la charité dominante, prouvée par une longue expérience à travers la ferveur pour les bonnes oeuvres, pour qu'un homme soit admis aux sacrements et pour que plus particulièrement les pénitents soient admis au bienfait de l'absolution, (est) fautive, téméraire, de nature à troubler la paix des âmes, contraire à la pratique sûre et éprouvée de l'Eglise préjudiciable à l'efficacité des sacrements et injurieuse.

Du pouvoir d'absoudre

2637

37. La doctrine du synode qui dit du pouvoir d'absoudre reçu par l'ordination: "après l'institution des diocèses et des paroisses il convient que chacun exerce cette juridiction sur les personnes qui lui sont soumises soit à raison du territoire, soit à raison d'un droit personnel, parce que autrement il en résulterait trouble et confusion",

dans la mesure où après l'institution des diocèses et des paroisses elle dit seulement "il convient, pour éviter la confusion, que le pouvoir d'absoudre soit exercé sur les sujets," si cela est entendu en ce sens que pour l'usage valide de ce pouvoir il n'est pas besoin de cette juridiction ordinaire ou déléguée sans laquelle, selon la déclaration du concile de Trente (1886 s), l'absolution donnée par un prêtre n'a aucune valeur, (est) fautive, téméraire, pernicieuse, contraire au concile de Trente et injurieuse, erronée.

2638

38. De même la doctrine dans laquelle le synode, après avoir professé qu'"il ne peut pas ne pas admirer cette discipline si vénérable de l'antiquité qui (dit-il) n'admettait pas aussi facilement, et peut-être jamais, quelqu'un qui après le premier péché et la première réconciliation était retombé dans une faute", ajoute "par la crainte de l'exclusion perpétuelle de la communion et de la paix, y compris à l'article de la mort, un frein puissant est imposé à ceux qui considèrent trop peu le mal du péché et ne le craignent pas beaucoup", (est) contraire au Can. 13 du premier concile de Nicée [129](#), à la décrétale d'Innocent 1er à Exupère de Toulouse [212](#), ainsi qu'à la décrétale de Célestin 1er aux évêques de Vienne et de Narbonne [236](#), et elle sent la perversité devant laquelle est horrifié le saint pontife dans cette décrétale.

De la confession des péchés véniels

2639

39. La déclaration du synode au sujet de la confession des péchés véniels, dont il souhaite qu'elle ne soit pas aussi fréquente de crainte que de telles confessions ne deviennent trop méprisables, (est) téméraire, pernicieuse, contraire à la pratique des saints et des personnes pieuses

approuvées par le saint concile de Trente [1680](#)

Des indulgences

2640

40. La proposition qui affirme que "l'indulgence, selon sa notion précise, n'est pas autre chose que la rémission de cette partie de la pénitence que les canons avaient déterminée pour le pécheur",
comme si l'indulgence, en dehors de la pure rémission de la peine canonique ne valait pas aussi pour la rémission de la peine temporelle due pour les péchés actuels devant la justice divine,
(est) fausse, téméraire, injurieuse pour les mérites du Christ, condamnée depuis longtemps dans l'article 19 de Luther [1469](#) .

2641

41. De même lorsqu'il est dit dans ce qui suit que "les scolastiques, enflés de leurs subtilités, ont introduit le trésor mal compris des mérites du Christ et des saints, et substitué à la claire notion de l'absolution de la peine canonique celle, confuse et fausse, de l'application des mérites ",
comme si les trésors de l'Eglise d'où le pape donne les indulgences n'étaient pas les mérites du Christ et des saints,
(la proposition est) fausse, injurieuse pour les mérites du Christ et des saints, condamnée depuis longtemps dans l'article 17 de Luther [1467](#) .

2642

42. De même lorsqu'il est ajouté qu'"il est plus regrettable encore qu'on ait voulu transférer cette application chimérique aux défunts",
(la proposition est) fausse, téméraire, offensante pour les oreilles pies, injurieuse pour les pontifes romains et pour la pratique et le sens de l'Eglise universelle, et conduit à l'erreur qualifiée d'hérétique chez Pierre d'Osma [1416](#) , et condamnée à nouveau dans l'article 22 de Luther [1472](#) .

2643

43. Enfin lorsqu'elle s'en prend de la façon la plus impudente aux tables d'indulgence, aux autels privilégiés, etc.
(elle est) téméraire, offensante pour les oreilles pies, scandaleuse, outrageante pour les souverains pontifes et la pratique répandue dans toute l'Eglise.

De la réserve des cas

2644

44. La proposition du synode qui affirme : "La réserve des cas, en notre temps, n'est rien d'autre qu'une entrave inconsidérée pour les prêtres inférieurs et un son vide de sens pour les pénitents accoutumés à ne tenir aucun compte de cette réserve,
(est) fausse, téméraire, malsonnante, pernicieuse, contraire au concile de Trente [1697](#) , et blesse le pouvoir hiérarchique supérieur.

2645

45. De même pour l'espoir manifesté qu'"après une réforme du rituel et de l'ordonnance de la pénitence il n'y aura plus aucune place pour de telles réserves",
dans la mesure où ces termes délibérément généraux donnent à entendre qu'une réforme du rituel et de l'ordonnance de la pénitence faite par un évêque ou un synode pourrait abolir les

cas dont le concile de Trente (14e session, chap. 7 [1687](#)) déclare que les souverains pontifes peuvent se les réserver à leur propre jugement en raison de leur pouvoir suprême sur l'ensemble de l'Eglise, la proposition est fausse, téméraire, déroge au concile de Trente et à l'autorité des souverains pontifes et leur fait injure.

Des censures

2646

46. La proposition qui affirme que l'"effet de l'excommunication est seulement extérieur parce que de par sa nature elle exclut seulement de la communion extérieure de l'Eglise" comme si l'excommunication n'était qu'une peine spirituelle, qui lie au ciel et qui oblige les âmes, (est) fausse, pernicieuse, condamnée dans l'article 23 de Luther [1473](#) , au moins erronée.

2647

47. De même (la proposition) qui affirme qu'il est nécessaire selon les lois naturelles et divines que, soit pour l'excommunication, soit pour la suspense, il y ait un examen personnel préalable, et que par conséquent les sentences dites ipso facto n'ont pas d'autre portée que celle d'une menace sérieuse sans aucun effet actuel, (est) fausse, téméraire, pernicieuse, injurieuse pour l'autorité de l'Eglise, erronée.

2648

48. De même celle qui déclare que "la formule, introduite depuis quelques siècles, qui absout en général des excommunications dans lesquelles le fidèle aurait pu tomber, est inutile et vaine", (est) fausse, téméraire, injurieuse pour la pratique de l'Eglise.

2649

49. De même celle qui condamne comme nulles et invalides les "suspenses ex informata conscientia", (est) fausse, pernicieuse, injurieuse pour le concile de Trente.

2650

50. De même lorsqu'il est insinué qu'il ne revient pas à l'évêque seul d'user du pouvoir que lui confère cependant le concile de Trente (sess. XIV, can. 1, De reformatione), d'infliger de façon légitime une suspense ex informata conscientia, est lésée la juridiction des prélats de l'Eglise.

De l'ordination

2651

51. La doctrine du Synode qui affirme que, pour la promotion aux ordres, selon la coutume et la disposition de la discipline ancienne on procédait habituellement selon la règle suivante : "Si un clerc se distinguait par la sainteté de sa vie et était jugé digne d'accéder aux ordres sacrés, il était habituellement promu au diaconat ou au sacerdoce même s'il n'avait pas reçu les ordres inférieurs ; et une telle ordination n'était pas dite "par saut" comme on la désignera plus tard".

2652

52. De même (la doctrine) qui donne à entendre qu'il n'y avait pas d'autre titre à l'ordination que la désignation pour un ministère particulier, comme le prescrit le concile de Chalcédoine

(Can. 6), et qui poursuit (Par. 6) en affirmant que tant que l'Eglise s'est conformée à ces principes dans le choix des ministres sacrés l'ordre ecclésiastique a prospéré ; mais que ces jours heureux sont passés, et que par la suite de nouveaux principes ont été introduits par lesquels a été corrompue la discipline dans le choix des ministres du sanctuaire.

2653

53. De même lorsqu'on relève parmi ces mêmes principes de corruption qu'on s'est écarté de l'ancienne pratique par laquelle - dit-on (Par. 5) - l'Eglise, attachée aux traces des apôtres, avait établi de n'admettre personne au sacerdoce qui n'ait conservé l'innocence baptismale : dans la mesure où il est donné à entendre que la discipline a été corrompue par des décrets et des institutions qui :

- 1 soit ont interdit les ordinations "par saut"

- 2 soit ont approuvé, pour la nécessité et la commodité des Eglises, des ordinations sans le titre d'un ministère particulier, comme l'a été en particulier, par le concile de Trente, l'ordination au titre du patrimoine, réserve faite de l'obéissance en vertu de laquelle ceux qui ont été ordonnés ainsi doivent servir aux nécessités des Eglises en acceptant les offices auxquels, suivant les temps et les lieux, l'évêque peut les appeler, comme cela avait coutume d'être fait au temps des apôtres dans la primitive Eglise

- 3 soit ont établi, en droit canonique, la distinction de crimes qui rendent irréguliers ceux qui les ont commis, comme si par cette distinction l'Eglise s'était écartée de l'esprit des apôtres en n'excluant pas, d'une manière générale et sans aucune distinction, du ministère ecclésiastique tous ceux qui n'ont pas conservé l'innocence baptismale, cette doctrine (est) fautive en ses différentes parties, téméraire, détruit l'ordre établi pour la nécessité et la commodité des Eglises, fait injure à la discipline approuvée par les canons et en particulier par les décrets du concile de Trente.

2654

54. De même (la doctrine) qui condamne comme un abus honteux d'accorder une aumône quelconque pour la célébration de la messe ou l'administration des sacrements, et d'accepter un revenu quelconque appelé "droit d'étole" et, en général, un quelconque tribut ou honoraire qui serait offert à l'occasion de suffrages ou d'une quelconque fonction paroissiale, comme si les ministres de l'Eglise devaient être accusés du crime d'abus honteux lorsque, suivant l'usage et les règles reçues et approuvées de l'Eglise, ils font usage du droit promulgué par l'Apôtre de recevoir des biens temporels de ceux à qui ils administrent des biens spirituels [Ga 6,6](#),

(est) fautive, téméraire, blesse le droit ecclésiastique et pastoral, fait injure à l'Eglise et à ses ministres.

2655

55. De même, lorsqu'on déclare souhaiter vivement que soit trouvé un moyen d'écartier des cathédrales et des collégiales le "menu clergé" (comme on appelle les clercs des ordres inférieurs) en pourvoyant autrement - par exemple par des laïcs probes et d'un âge avancé, et en leur assignant un salaire convenable - au ministère de servir les messes et aux autres offices comme celui d'acolyte, etc., comme cela se faisait jadis, est-il dit, lorsque les offices de cette sorte n'étaient pas réduits à une pure apparence, en vue de la réception des ordres majeurs,

dans la mesure où elle blâme une institution par laquelle il doit être assuré que les fonctions des ordres mineurs seront accomplies et exercées par ceux-là seulement qui y ont été établis, et cela selon le désir du concile de Trente (sess. XXII, chap. 17) "que les fonctions des saints ordres, depuis le diaconat jusqu'à l'ostiarat, reçues dans l'Eglise avec éloge depuis les temps apostoliques et omises un certain temps en plusieurs endroits, soient rétablis selon les saints canons et ne soient plus moqués comme inutiles par les hérétiques", la suggestion (est) téméraire, offense les oreilles pies, perturbe le ministère ecclésiastique, diminue la décence qui doit être gardée autant qu'il est possible dans la célébration des

mystères, fait injure aux charges et aux fonctions des ordres mineurs ainsi qu'à la discipline approuvée par les canons et spécialement par le concile de Trente, favorise les attaques et les calomnies des hérétiques contre elle.

2656

56. La doctrine qui statue qu'il semble approprié que pour les empêchements canoniques qui proviennent de délits mentionnés par le droit, aucune dispense ne doive jamais être concédée ni admise,

blesse l'équité et la modération canonique approuvée par le saint concile de Trente, déroge à l'autorité et aux dispositions du droit de l'Eglise.

2657

57. La prescription du synode qui rejette comme un abus, de façon générale et sans distinction, toute dispense en vue de conférer à un seul et même plus d'un bénéfice résidentiel ; de même lorsqu'il ajoute être certain que selon l'esprit de l'Eglise personne ne peut jouir de plus d'un bénéfice, même simple , déroge de par sa généralité à la modération du concile de Trente (sess. VII; chap. 5, et sess. XXIV, chap. 17).

Des fiançailles et du mariage

2658

58. La proposition qui statue que les fiançailles proprement dites représentent un acte purement civil, qui prépare à la célébration du mariage, et qu'elles sont entièrement soumises à la prescription de la loi civile, comme si un acte qui dispose au sacrement n'était pas sous cet aspect soumis au droit de l'Eglise,

(est) fausse, lèse le droit de l'Eglise quant aux effets qui découlent aussi des fiançailles en vertu des dispositions canoniques, déroge à la discipline établie par l'Eglise.

2659

59. La doctrine du synode qui affirme que "c'est à la puissance civile suprême seulement qu'il appartient de façon originaire d'apposer au contrat de mariage des empêchements qui le rendent nul et qui sont appelés dirimants" ; qu'en outre ce "droit originaire" est "lié par essence au droit de dispenser", en ajoutant que "c'est avec l'assentiment ou la connivence des princes que l'Eglise a pu à juste titre établir des empêchements dirimant le contrat même du mariage,

comme si l'Eglise n'avait pas toujours pu et ne pouvait pas toujours établir de par son propre droit pour le mariage des chrétiens des empêchements qui non seulement empêchent le mariage, mais encore le rendent nul quant au lien, et par lesquels les chrétiens sont tenus même en terre infidèle, et aussi en dispenser,

renverse les canons 3, 4, 9 et 12 de la 24e session du concile de Trente [1803 s .](#) , [1809](#) , [1812](#) , et est hérétique.

2660

60. De même la demande adressée par le synode à la puissance civile de "supprimer parmi les empêchements la parenté spirituelle et l'empêchement d'honnêteté publique dont l'origine se trouve dans la collection de Justinien" ; puis de "restreindre l'empêchement d'affinité et de parenté, qu'il provienne d'une union libre ou illicite, au quatrième degré selon la manière de compter civile, en ligne latérale et oblique, de telle sorte cependant qu'il ne reste aucun espoir d'obtenir une dispense",

dans la mesure où elle accorde au pouvoir civil le droit soit d'abolir, soit de restreindre des empêchements établis ou approuvés par l'autorité de l'Eglise ; de même dans la mesure où

elle suppose que l'Eglise peut être dépouillée par la puissance civile du droit de dispenser des empêchements établis ou approuvés par elle, subvertit la liberté et le pouvoir de l'Eglise, est contraire au concile de Trente, provient du principe hérétique condamné plus haut [1803- 1812](#) .

1996 Denzinger 2618

Ictus 3

Plan du site

Ictus 3

Présentation du logiciel

- ▶ [Absent jusqu'en août](#) (1er février 2006)
- ▶ [Le site catho.org fait peau neuve](#) (5 avril 2005)
- ▶ [Nouveau site Catho.org](#) (12 août 2004)
- ▶ [Présentation](#) (9 juillet 2004)

BASE DE TEXTES- Textes actuellement disponibles avec Ictus 3

- ▶ [Liste des documents présents](#) (26 octobre 2004)
- ▶ [Pas de version hébreu analysée ?](#) (28 août 2005)

COMMANDER UN EXEMPLAIRE- Comment recevoir un CD avec la dernière version du logiciel

MISE À JOUR- A partir de la version 2

- ▶ [Echange du CD Ictus 2](#) (9 juillet 2004)

RECEVOIR UN CD COMPLET- Par Internet ou par Courrier

- ▶ [Commander par chèque](#) (9 juillet 2004)
- ▶ [Commander par Internet](#) (9 juillet 2004)

DROITS D'AUTEURS- Cadre légal pour le moteur de recherche et la base de textes

- ▶ [Accès sentences canoniques](#) (19 novembre 2004)

MISES À JOUR- Au sujet des dernières mises à jour disponibles.

TÉLÉCHARGEMENT- Téléchargement des dernières mises à jour.

Derniers articles

Biblia Clerus

en
téléchargement
gratuit 24 mars 2006

Absent
jusqu'en août 1er février 2006

Calendrier
liturgique
perpétuel 21 décembre 2005

Téléchargement
enfin disponible 21 décembre 2005

Présentations
interactives 18 octobre 2005

Test : Ictus 3
tourne sous
Linux avec
Wine ! 6 septembre 2005

Pas de version
hébreu
analysée ? 28 août 2005

Diffusion
gratuite avec
Kephas 25 juillet 2005

Ictus 3 sous
Linux 25 juillet 2005

Le site catho.
org fait peau
neuve 5 avril 2005

Pour cause
d'absence : site
en veille
jusqu'à Pâques
2005 ! 20 novembre 2004

Accès
sentences
canoniques 19 novembre 2004

- ▶ [Téléchargement enfin disponible](#) (21 décembre 2005)

MOTEUR DE RECHERCHES- Les caractéristiques du moteur de recherche

- ▶ [Calendrier liturgique perpétuel](#) (21 décembre 2005)
- ▶ [Ictus 3 sous Linux](#) (25 juillet 2005)
- ▶ [Mode d'emploi](#) (9 juillet 2004)
- ▶ [Test : Ictus 3 tourne sous Linux avec Wine !](#) (6 septembre 2005)

Résolution de problèmes
Résolution de problèmes et bugs

- ▶ [Difficultés pour copier/coller un passage ?](#) (4 novembre 2004)
- ▶ [Grec et hébreu](#) (4 novembre 2004)
- ▶ [Lenteur avec Wifi](#) (8 octobre 2004)

Site web Ictuswin

Dans cette rubrique, retrouvez les informations sur la vie du site <http://ictuswin.com> (ou <http://ictus3.com>) lui-même.

- ▶ [Pour cause d'absence : site en veille jusqu'à Pâques 2005 !](#) (20 novembre 2004)

Utilisation

Comment utiliser le moteur de recherche

CONSULTATION

- ▶ [Présentations interactives](#) (18 octobre 2005)

Version 2

Site pour les utilisateurs de la version 2

Grec et hébreu 4 novembre 2004

Difficultés pour copier/coller un passage ? 4 novembre 2004

Manuale Vox Orantis in Italiano 28 octobre 2004

Per l'attivazione dei documenti 28 octobre 2004

Vox Orantis Pour activer les documents 28 octobre 2004

Liste des documents présents 26 octobre 2004

Première diffusion de Biblia Clerus 15 octobre 2004

Lenteur avec Wifi 8 octobre 2004

Nouveau site Catho.org 12 août 2004

Impossible mise à jour de la version 2.5 18 juillet 2004

Ressources officielles Ictus 2 11 juillet 2004

Cosa è Vox Orantis® 10 luglio 2004

Qu'est-ce que Vox Orantis ? 10 juillet 2004

Echange du CD Ictus 2 9 juillet 2004

Commander par chèque 9 juillet 2004

Commander par Internet 9 juillet 2004

Mode d'emploi 9 juillet 2004

Présentation 9 juillet 2004

- ▶ [Impossible mise à jour de la version 2.5](#) (18 juillet 2004)
- ▶ [Ressources officielles Ictus 2](#) (11 juillet 2004)

[Espace privé](#)

Versions spéciales

Cédéroms utilisant Ictus 3 comme moteur de recherche.

BIBLIA CLERUS- CD diffusé par le Congrégation pour le Clergé

- ▶ [Biblia Clerus en téléchargement gratuit](#) (24 mars 2006)
- ▶ [Première diffusion de Biblia Clerus](#) (15 octobre 2004)

ICTUS 3 - KEPHAS- Ictus 3 offert avec Kephass

- ▶ [Diffusion gratuite avec Kephass](#) (25 juillet 2005)

VOX ORANTIS- Ictus pour les textes liturgiques anciens.

- ▶ [Cosa è Vox Orantis®](#) (10 luglio 2004)
- ▶ [Manuale Vox Orantis in Italiano](#) (28 ottobre 2004)
- ▶ [Per l'attivazione dei documenti Vox Orantis](#) (28 ottobre 2004)
- ▶ [Pour activer les documents Vox Orantis](#) (28 octobre 2004)
- ▶ [Qu'est-ce que Vox Orantis ?](#) (10 juillet 2004)

catho.org
le site catho qu'il vous faut!

Ictus 3

[Plan du site](#)

Articles les plus populaires

BIBLIA CLERUS EN TÉLÉCHARGEMENT GRATUIT

Vous pouvez télécharger gratuitement la version complète de Biblia Clerus.

[Voir en ligne...](#)

24 mars 2006

par [AB](#)

Popularité : 100 %

LISTE DES DOCUMENTS PRÉSENTS

Voici le titre des documents présents sur la version actuelle de Ictus 3.

[Voir en ligne...](#)

26 octobre 2004

par [AB](#)

Popularité : 86 %

CALENDRIER LITURGIQUE PERPÉTUEL

Ictus vous propose un calendrier liturgique perpétuel, avec les lectures de chaque jour.

[Voir en ligne...](#)

21 décembre 2005

par [AB](#)

Popularité : 82 %

TÉLÉCHARGEMENT ENFIN DISPONIBLE

Téléchargez gratuitement les mises à jour pour Ictus.

[Voir en ligne...](#)

21 décembre 2005

par [AB](#)

Popularité : 67 %

Accueil du site

[Site web Ictuswin](#)

[Version 2](#)

[Résolution de problèmes](#)

[Utilisation :](#)

[Consultation](#)

[Ictus 3 :](#)

[Base de textes](#)

[Commander un exemplaire](#)

[Droits d'auteurs](#)

[Mises à jour](#)

[Moteur de recherches](#)

[Versions spéciales :](#)

[Biblia Clerus](#)

[Ictus 3 - Kephass](#)

[Vox Orantis](#)

Brèves

Octobre 2005:

[Paiement effectué avec succès !](#)

Septembre 2004:

[La revue Képhas présente Ictus](#)

Août 2004:

[Forum sur le site catho.org](#)

Juillet 2004:

[Le site Ictus 2 est mort !](#)

[Autres brèves](#)

Messages de forum

ABSENT JUSQU'EN AOÛT

Pour accompagner mes paroissiens militaires, je pars 6 mois en Afghanistan. Le site sera ralenti pendant ce temps-là !

[Voir en ligne...](#)

1er février 2006
par [AB](#)
Popularité : 53 %

[Update ?](#)

> [Biblia Clerus en téléchargement gratuit](#)

> [Biblia Clerus en téléchargement gratuit](#)

[Erreur de flux](#)

> [Téléchargement enfin disponible](#)

[EAccess Violation](#)

[Pas de calendrier](#)

[Voisin pour quelques mois](#)

> [Calendrier liturgique perpétuel](#)
[problème d'installation](#)

suite:

39%	Première diffusion de Biblia Clerus	15 octobre 2004
30%	Nouveau site Catho.org	12 août 2004
25%	Commander par Internet	9 juillet 2004
23%	Grec et hébreu	4 novembre 2004
23%	Test : Ictus 3 tourne sous Linux avec Wine !	6 septembre 2005
23%	Echange du CD Ictus 2	9 juillet 2004
21%	Pas de version hébreu analysée ?	28 août 2005
18%	Présentations interactives	18 octobre 2005
16%	Pour activer les documents Vox Orantis	28 octobre 2004
16%	Qu'est-ce que Vox Orantis ?	10 juillet 2004
15%	Le site catho.org fait peau neuve	5 avril 2005
15%	Ressources officielles Ictus 2	11 juillet 2004
14%	Difficultés pour copier/coller un passage ?	4 novembre 2004
14%	Mode d'emploi	9 juillet 2004
14%	Cosa è Vox Orantis®	10 luglio 2004
14%	Présentation	9 juillet 2004
14%	Diffusion gratuite avec Kephaz	25 juillet 2005
13%	Lenteur avec Wifi	8 octobre 2004
12%	Impossible mise à jour de la version 2.5	18 juillet 2004
12%	Manuale Vox Orantis in Italiano	28 ottobre 2004
11%	Pour cause d'absence : site en veille jusqu'à Pâques 2005 !	20 novembre 2004
11%	Per l'attivazione dei documenti Vox Orantis	28 ottobre 2004
10%	Accès sentences canoniques	19 novembre 2004

[Espace privé](#)

9% [Commander par chèque](#)

9 juillet 2004

6% [Ictus 3 sous Linux](#)

25 juillet 2005

Ictus 3

[Plan du site](#) - [En résumé](#)

Biblia Clerus en téléchargement gratuit

Date: 24 mars 2006

Vous pouvez télécharger gratuitement la version complète de Biblia Clerus.

Sur le [site de la Congrégation pour le Clergé](#) vous pouvez télécharger une version de test de Biblia Clerus.

Biblia Clerus est une version un peu expurgée au niveau des textes du cédérom d'Ictus Win, diffusée sous la responsabilité de la Congrégation pour le Clergé.

Ses premiers destinataires sont les prêtres, qui pourront ainsi avoir sous la main une bibliothèque complète, pour préparer leurs prédications et leurs enseignements. Mais tout fidèle catholique, ou homme curieux, saura aussi en tirer profit !

Il s'agit du moteur complet d'Ictus 3, dans sa dernière version, avec la plus grande partie de la base textuelle du cédérom d'Ictus. Toutefois, certaines versions bibliques protestantes sont manquantes, et l'ADIC ne peut se charger du service technique de Biblia Clerus.

Par contre, cette version est librement téléchargeable, dans une version complète et gratuite.

N'hésitez pas à faire passer la nouvelle autour de vous, pour diffuser largement la richesse de l'Évangile : la Sainte Écriture, le Magistère et la Tradition !

Hierarchie du site

[Versions spéciales](#)

Des mêmes auteurs:

AB: Abbé Bouchez, Prêtre catholique, aumônier militaire. Créateur du logiciel Ictus Win.

► [Biblia Clerus en téléchargement gratuit](#)

► [Calendrier liturgique perpétuel](#)

► [Liste des documents présents](#)

► [Téléchargement enfin disponible](#)

► [Absent jusqu'en août](#)

► [Première diffusion de Biblia Clerus](#)

► [Grec et hébreu](#)

► [Test : Ictus 3 tourne sous Linux avec Wine !](#)

► [Echange du CD Ictus 2](#)

► [Nouveau site Catho.org](#)

Dans la même rubrique:

► [Première diffusion de Biblia Clerus](#)

[Répondre à cet article](#)

► [> Biblia Clerus en téléchargement gratuit](#) 23 juillet 2006, par [R. Bourret](#)

Je viens d'aller sur le site de la Congrégation pour le clergé et tout ce que j'ai pu télécharger c'est un petit fichier Update.exe et rien d'autre. Le gros fichier de 450 Mo de Biblia Clerus ne semble pas téléchargeable... Il y a de l'eau dans le gaz... ou c'est la canicule qui fait des siennes ?

► [Update ?](#) 8 août 2006, par [AB](#)

Il faut EXECUTER ce tout petit fichier qui vous proposera de télécharger les documents nécessaires.

► [> Biblia Clerus en téléchargement gratuit](#) 12 juillet 2006, par [Yannick](#)

Bonsoir, Impossible de réussir le téléchargement de Biblia Clerus. Les fichiers sont téléchargés mais pas le logiciel d'exécution. Existe-t-il une autre façon de recevoir cette banque de données ? Merci pour votre réponse. Yannick

- **Ictus 3**
- Plan du site
- En résumé
- Espace privé

AB

Abbé Bouchez, Prêtre catholique, aumônier militaire. Créateur du logiciel Ictus Win.

Envoyer un message

Votre adresse email

Sujet

Absent jusqu'en août

mercredi 1er février 2006 par AB

Accès sentences canoniques

vendredi 19 novembre 2004 par AB

Biblia Clerus en téléchargement gratuit

vendredi 24 mars 2006 par AB

Calendrier liturgique perpétuel

mercredi 21 décembre 2005 par AB

Commander par chèque

vendredi 9 juillet 2004 par AB

Commander par Internet

vendredi 9 juillet 2004 par AB

Cosa è Vox Orantis®

sabato 10 luglio 2004 di AB

Difficultés pour copier/coller un passage ?

jeudi 4 novembre 2004 par AB

Diffusion gratuite avec Kephass

lundi 25 juillet 2005 par AB

Echange du CD Ictus 2

vendredi 9 juillet 2004 par AB

Grec et hébreu

jeudi 4 novembre 2004 par AB

Impossible mise à jour de la version 2.5

dimanche 18 juillet 2004 par AB

Le site catho.org fait peau neuve

mardi 5 avril 2005 par AB

Lenteur avec Wifi

vendredi 8 octobre 2004 par AB

Liste des documents présents

mardi 26 octobre 2004 par AB

Manuale Vox Orantis in Italiano

giovedì 28 ottobre 2004 di AB

Mode d'emploi

vendredi 9 juillet 2004 par AB

Nouveau site Catho.org

jeudi 12 août 2004 par AB

Pas de version hébreu analysée ?

dimanche 28 août 2005 par AB

Per l'attivazione dei documenti Vox Orantis

giovedì 28 ottobre 2004 di AB

Pour activer les documents Vox Orantis

jeudi 28 octobre 2004 par AB

Pour cause d'absence : site en veille jusqu'à Pâques 2005 !

samedi 20 novembre 2004 par AB

Première diffusion de Biblia Clerus

vendredi 15 octobre 2004 par AB

Présentation

vendredi 9 juillet 2004 par AB

Présentations interactives

mardi 18 octobre 2005 par AB

Qu'est-ce que Vox Orantis ?

samedi 10 juillet 2004 par AB

Ressources officielles Ictus 2

dimanche 11 juillet 2004 par AB

Téléchargement enfin disponible

mercredi 21 décembre 2005 par AB

Test : Ictus 3 tourne sous Linux avec Wine !

mardi 6 septembre 2005 par AB

Ictus 3

[Plan du site](#) - [En résumé](#)

Absent jusqu'en août

Date: 1er février 2006

Pour accompagner mes paroissiens militaires, je pars 6 mois en Afghanistan. Le site sera ralenti pendant ce temps-là !

Vous savez que je suis aumônier militaire.

J'ai été désigné pour accompagner mes parachutistes de Tarbes à Kaboul, pendant leur mission qui pourrait durer 6 mois.

Vous comprendrez que, là-bas, j'aurai du mal à faire vivre ce site !

Alors ne soyez pas surpris si je ne peux vous répondre avant mon retour, au mois d'août.

Vous pouvez en tous cas compter sur ma prière !

Des mêmes auteurs:

AB: Abbé Bouchez, Prêtre catholique, aumônier militaire. Créateur du logiciel Ictus Win.

▶ [Biblia Clerus en téléchargement gratuit](#)

▶ [Calendrier liturgique perpétuel](#)

▶ [Liste des documents présents](#)

▶ [Téléchargement enfin disponible](#)

▶ [Absent jusqu'en août](#)

▶ [Première diffusion de Biblia](#)

[Clerus](#)

▶ [Test : Ictus 3 tourne sous Linux avec Wine !](#)

▶ [Grec et hébreu](#)

▶ [Echange du CD Ictus 2](#)

▶ [Pas de version hébreu analysée ?](#)

Dans la même rubrique:

▶ [Présentation](#)

▶ [Le site catho.org fait peau neuve](#)

▶ [Nouveau site Catho.org](#)

[Répondre à cet article](#)

► **problème d'installation** 9 mars 2006, par [P. Raphaël CLEMENT](#)

Utilisateur du logiciel Ictus 2.7 depuis quelques années, je viens d'acheter la version 3, qui ne fonctionne pas ! Je possède la clé QRWM-GQC3I. L'installation se passe normalement, jusqu'au chargement du logiciel proprement dit. Le message d'erreur est le suivant :

Exception EAccess Violation dans le module KERNEL32.DLL dans 0000A138 Violation d'accès à l'adresse BFF7A138 dans le module 'KERNEL32.DLL' Lecture de l'adresse FFFFFFFF.

Par ailleurs, possesseur de la BJ et de la Somme, je souhaiterais activer ces documents sur ce logiciel.

Par avance, merci. Bon et saint Carême.

P. Raphaël Clément c.o.

► **EAccess Violation** 24 mars 2006, par [AB](#)

Il semblerait que ce problème vienne de la présence de fichiers dans le répertoire d'Ictus dans un format non correct.

1. Avez-vous préalablement désinstallé toute version antérieure d'Ictus ?
2. Avez-vous effacé tout le répertoire "c : \program files \Ictus3"
3. Réinstallez en ne choisissant que quelques documents.
4. Essayez sur un autre ordinateur
5. Copiez temporairement le contenu du cédérom sur le disque dur et essayez de l'installer à partir de cet emplacement

Si cela ne suffit pas, envoyez un nouveau message !

► > **Absent jusqu'en août** 27 février 2006, par [Pierre HUMBLLOT](#)

Cher Pere et ami, nous sommes voisins et je ne résiste pas à la tentation de vous remercier pour Ictus 3 dont je commence à me servir pour le catéchumenat d'adultes et la formation d'animateurs, tâches (en langue persane) dont je suis chargé à Téhéran au sein de l'Eglise chaldéenne catholique. Une remarque qui se veut amicale et constructive : vos textes de Pères de l'Eglise, très riches, souffrent d'une complète ignorance des traditions syriaques, pourtant fort riches. Je sais qu'en occident, on se contente encore des "deux poumons" de l'empire gréco latin, en attendant une catholicité plus "selon le tout". Je n'ose vous proposer un apport en ce sens car je suis surchargé et peu spécialisé dans le domaine envisagé. Mais j'ai des amis spécialistes... Très fraternellement, sans oser espérer vous rencontrer étant donné votre ministère peu propice à une visite en ces temps difficiles... Très amicalement. Pierre HUMBLLOT, qui fut 2eme classe en Afrique du Nord pendant trop longtemps...

► **Voisin pour quelques mois** 24 mars 2006, par [AB](#)

Merci de vos encouragements.

J'avoue ne pas avoir pour l'instant assez de temps pour enrichir la base de textes. Ce sont des amis qui, bénévolement, s'occupent de cette partie du cédérom. Je me consacre tant que je peux à améliorer le moteur de recherche lui-même.

Je note bien un grave manquement des traditions syriaques... c'est que je n'ai aucun document en format texte sous la main !

Si vous connaissez des sites ou des personnes susceptibles de me fournir de tels documents, je suis preneur !

catho.org
le site catho qu'il vous faut!

Ictus 3

[Plan du site](#) - [En résumé](#)

Calendrier liturgique perpétuel

Date: 21 décembre 2005

Ictus vous propose un calendrier liturgique perpétuel, avec les lectures de chaque jour.

Vous désirez préparer une homélie, faire *lectio divina* grâce à Ictus ? Les références des lectures de chaque jour de la semaine sont maintenant intégrées.

La mise à jour du moteur de recherche vous propose :

- ▶ un calendrier liturgique perpétuel, calculé en temps réel : vous cherchez quelle mémoire ou férie seront fêtées le 29 octobre 2519, ou bien celles de votre jour de naissance ? Le programme les calcule pour vous !
- ▶ les lectures de la messe sont intégrées, en tenant compte des années A,B,C des dimanches et des lectures années paire/impaire en semaine
- ▶ un simple clic sur le calendrier vous donne les lectures à étudier ; vous pouvez ensuite utiliser toute la puissance du moteur de recherche d'Ictus pour chercher des commentaires patristiques, du Magistère, comprendre mieux telle ou telle péripécie biblique !
- ▶ les propres nationaux sont aussi intégrés

Bonnes découvertes !

Bouton magique liturgique - Un petit bouton permet d'accéder au calendrier liturgique perpétuel.

Ad perpetuam - Voici les lectures du jour de mon anniversaire !

Hierarchie du site

[Ictus 3](#)

Des mêmes auteurs:

AB: Abbé Bouchez, Prêtre catholique, aumônier militaire. Créateur du logiciel Ictus Win.

▶ [Biblia Clerus en téléchargement gratuit](#)

▶ [Calendrier liturgique perpétuel](#)

▶ [Liste des documents présents](#)

▶ [Téléchargement enfin disponible](#)

▶ [Absent jusqu'en août](#)

▶ [Première diffusion de Biblia Clerus](#)

▶ [Test : Ictus 3 tourne sous Linux avec Wine !](#)

▶ [Pas de version hébreu analysée ?](#)

▶ [Commander par Internet](#)

▶ [Qu'est-ce que Vox Orantis ?](#)

Dans la même rubrique:

▶ [Test : Ictus 3 tourne sous Linux avec Wine !](#)

▶ [Ictus 3 sous Linux](#)

▶ [Mode d'emploi](#)

[Répondre à cet article](#)

▶ [> Calendrier liturgique perpétuel](#) 18 mars 2006, par [P. Daniel](#)

J'ai finalement reçu ICTUS 3 mais je n'arrive pas à trouver ce calendrier.

▶ **Pas de calendrier** 24 mars 2006, par [AB](#)

Avez-vous mis à jour le logiciel par téléchargement ?

Cette fonction de calendrier liturgique n'est présente qu'après mise à jour.

[Télécharger des mises à jour](#)

▶ [> Calendrier liturgique perpétuel](#) 23 décembre 2005, par [OUATTARA K.Maurice](#) - [numéro de licence DC2G-HXT85](#)

Bonjour l'Abbé Bouchez, Merci de m'indiquer que désormais je peux faire des mises à jour, je vous en remercie. J'ai actuellement un problème de connection avec mon FAI et je me connecte à internet à partir d'un Cyber Café. Ce qui ne me permet pas de faire des mises à jour direct sur mon logiciel. Comment proceder SVP pour télécharger le Calendrier perpetuel que vous venez de nous offrir et l'intaller chez moi sur ma machine. Je vous en remercie Saintes fêtes de la Nativité de Notre Seigneur ! Bonne, sainte et heureuse année 2006.

Maurice K.Ouattara

▶ **A partir d'un Cyber Café** 24 décembre 2005, par [AB](#)

Alors là c'est beaucoup plus compliqué...

C'est même impossible en l'état actuel...

Essayez de vous trouver quelqu'un qui a Internet haut débit chez lui, et procédez comme je l'ai indiqué dans un autre message : installez le cédé sur son ordinateur, procédez à la mise à jours, copiez les fichiers .UPD et .NEW du sous-répertoire Download sur une clé USB, puis faites une mise à jour à partir de chez vous.

Mais il vous faut tout de même un accès Internet, même bas débit, pour lancer la mise à jour.

Si vous ne pouvez à aucun moment relier votre ordinateur à Internet, c'est techniquement impossible de faire une mise à jour via Internet !

Désolé.

Ictus 3

[Plan du site](#) - [En résumé](#)

Site web Ictuswin

Articles de cette rubrique:

► [Pour cause d'absence : site en veille jusqu'à Pâques 2005 !](#) (20 novembre 2004)

[Espace privé](#)

Brèves:

► *Octobre 2005:* [Paiement effectué avec succès !](#)

catho.org
le site catho qu'il vous faut!

Ictus 3

[Plan du site](#) - [En résumé](#)

Version 2

Articles de cette rubrique:

- ▶ [Impossible mise à jour de la version 2.5](#) (18 juillet 2004)
- ▶ [Ressources officielles Ictus 2](#) (11 juillet 2004)

[Espace privé](#)

Brèves:

- ▶ *Juillet 2004:* [Le site Ictus 2 est mort !](#)

catho.org
le site catho qu'il vous faut!

Ictus 3

[Plan du site](#) - [En résumé](#)

Résolution de problèmes

Articles de cette rubrique:

- ▶ [Difficultés pour copier/coller un passage ?](#) (4 novembre 2004)
- ▶ [Grec et hébreu](#) (4 novembre 2004)
- ▶ [Lenteur avec Wifi](#) (8 octobre 2004)

[Espace privé](#)

catho.org
le site catho qu'il vous faut!

Ictus 3

[Plan du site](#) - [En résumé](#)

Utilisation

Articles de cette rubrique:

CONSULTATION

- ▶ [Présentations interactives](#) (18 octobre 2005)

[Espace privé](#)

Ictus 3

[Plan du site](#) - [En résumé](#)

Consultation

Articles de cette rubrique:

- ▶ [Présentations interactives](#) (18 octobre 2005)

Hierarchie du site

[Utilisation](#)

[Espace privé](#)

catho.org
le site catho qu'il vous faut!

Ictus 3

[Plan du site](#) - [En résumé](#)

Ictus 3

Articles de cette rubrique:

- ▶ [Absent jusqu'en août](#) (1er février 2006)
- ▶ [Le site catho.org fait peau neuve](#) (5 avril 2005)
- ▶ [Nouveau site Catho.org](#) (12 août 2004)
- ▶ [Présentation](#) (9 juillet 2004)

[Espace privé](#)

BASE DE TEXTES- Textes actuellement disponibles avec Ictus 3

- ▶ [Liste des documents présents](#) (26 octobre 2004)
- ▶ [Pas de version hébreu analysée ?](#) (28 août 2005)

COMMANDER UN EXEMPLAIRE- Comment recevoir un CD avec la dernière version du logiciel

MISE À JOUR- A partir de la version 2

- ▶ [Echange du CD Ictus 2](#) (9 juillet 2004)

RECEVOIR UN CD COMPLET- Par Internet ou par Courrier

- ▶ [Commander par chèque](#) (9 juillet 2004)
- ▶ [Commander par Internet](#) (9 juillet 2004)

DROITS D'AUTEURS- Cadre légal pour le moteur de recherche et la base de textes

- ▶ [Accès sentences canoniques](#) (19 novembre 2004)

MISES À JOUR- Au sujet des dernières mises à jour disponibles.

TÉLÉCHARGEMENT- Téléchargement des dernières mises à jour.

▶ [Téléchargement enfin disponible](#) (21 décembre 2005)

MOTEUR DE RECHERCHES- Les caractéristiques du moteur de recherche

- ▶ [Calendrier liturgique perpétuel](#) (21 décembre 2005)
- ▶ [Ictus 3 sous Linux](#) (25 juillet 2005)
- ▶ [Mode d'emploi](#) (9 juillet 2004)
- ▶ [Test : Ictus 3 tourne sous Linux avec Wine !](#) (6 septembre 2005)

Brèves:

- ▶ *Septembre 2004:* [La revue Képhas présente Ictus](#)
- ▶ *Août 2004:* [Forum sur le site catho.org](#)

Ictus 3

[Plan du site](#) - [En résumé](#)

Base de textes

Articles de cette rubrique:

- ▶ [Liste des documents présents](#) (26 octobre 2004)
- ▶ [Pas de version hébreu analysée ?](#) (28 août 2005)

Brèves:

- ▶ *Septembre 2004:* [La revue Képhas présente Ictus](#)
- ▶ *Août 2004:* [Forum sur le site catho.org](#)

Hierarchie du site

[Ictus 3](#)

[Espace privé](#)

Ictus 3

[Plan du site](#) - [En résumé](#)

Commander un exemplaire

Articles de cette rubrique:

MISE À JOUR- A partir de la version 2

▶ [Echange du CD Ictus 2](#) (9 juillet 2004)

RECEVOIR UN CD COMPLET- Par Internet ou par Courrier

▶ [Commander par chèque](#) (9 juillet 2004)

▶ [Commander par Internet](#) (9 juillet 2004)

Brèves:

▶ *Septembre 2004:* [La revue Képhas présente Ictus](#)

▶ *Août 2004:* [Forum sur le site catho.org](#)

Hierarchie du site

[Ictus 3](#)

[Espace privé](#)

catho.org
le site catho qu'il vous faut!

Ictus 3

[Plan du site](#) - [En résumé](#)

Droits d'auteurs

Articles de cette rubrique:

- ▶ [Accès sentences canoniques](#) (19 novembre 2004)

Brèves:

- ▶ *Septembre 2004:* [La revue Képhas présente Ictus](#)
- ▶ *Août 2004:* [Forum sur le site catho.org](#)

Hierarchie du site

[Ictus 3](#)

[Espace privé](#)

catho.org
le site catho qu'il vous faut!

Ictus 3

[Plan du site](#) - [En résumé](#)

Mises à jour

Articles de cette rubrique:

TÉLÉCHARGEMENT-

Téléchargement des dernières mises à jour.

- ▶ [Téléchargement enfin disponible](#) (21 décembre 2005)

Brèves:

- ▶ *Septembre 2004:* [La revue Képhas présente Ictus](#)
- ▶ *Août 2004:* [Forum sur le site catho.org](#)

Hierarchie du site

[Ictus 3](#)

[Espace privé](#)

Ictus 3

[Plan du site](#) - [En résumé](#)

Moteur de recherches

Articles de cette rubrique:

- ▶ [Calendrier liturgique perpétuel](#) (21 décembre 2005)
- ▶ [Ictus 3 sous Linux](#) (25 juillet 2005)
- ▶ [Mode d'emploi](#) (9 juillet 2004)
- ▶ [Test : Ictus 3 tourne sous Linux avec Wine !](#) (6 septembre 2005)

Brèves:

- ▶ *Septembre 2004:* [La revue Képhas présente Ictus](#)
- ▶ *Août 2004:* [Forum sur le site catho.org](#)

Hierarchie du site

[Ictus 3](#)

[Espace privé](#)

Ictus 3

[Plan du site](#) - [En résumé](#)

Versions spéciales

Articles de cette rubrique:

BIBLIA CLERUS- CD diffusé par le
Congrégation pour le Clergé

[Espace privé](#)

▶ [Biblia Clerus en téléchargement gratuit](#) (24 mars 2006)

▶ [Première diffusion de Biblia Clerus](#) (15 octobre 2004)

ICTUS 3 - KEPHAS- Ictus 3 offert avec Kephas

▶ [Diffusion gratuite avec Kephas](#) (25 juillet 2005)

VOX ORANTIS- Ictus pour les textes liturgiques anciens.

▶ [Cosa è Vox Orantis®](#) (10 luglio 2004)

▶ [Manuale Vox Orantis in Italiano](#) (28 ottobre 2004)

▶ [Per l'attivazione dei documenti Vox Orantis](#) (28 ottobre 2004)

▶ [Pour activer les documents Vox Orantis](#) (28 octobre 2004)

▶ [Qu'est-ce que Vox Orantis ?](#) (10 juillet 2004)

Ictus 3

[Plan du site](#) - [En résumé](#)

Biblia Clerus

Articles de cette rubrique:

- ▶ [Biblia Clerus en téléchargement gratuit](#) (24 mars 2006)
- ▶ [Première diffusion de Biblia Clerus](#) (15 octobre 2004)

Hierarchie du site

[Versions spéciales](#)

[Espace privé](#)

[catho.org](#)
le site catho qu'il vous faut!

Ictus 3

[Plan du site](#) - [En résumé](#)

Ictus 3 - Kephas

Articles de cette rubrique:

► [Diffusion gratuite avec Kephas](#) (25 juillet 2005)

Hierarchie du site

[Versions spéciales](#)

[Espace privé](#)

Ictus 3

[Plan du site](#) - [En résumé](#)

Vox Orantis

Articles de cette rubrique:

- ▶ [Cosa è Vox Orantis®](#) (10 luglio 2004)
- ▶ [Manuale Vox Orantis in Italiano](#) (28 ottobre 2004)
- ▶ [Per l'attivazione dei documenti Vox Orantis](#) (28 ottobre 2004)
- ▶ [Pour activer les documents Vox Orantis](#) (28 octobre 2004)
- ▶ [Qu'est-ce que Vox Orantis ?](#) (10 juillet 2004)

Hierarchie du site

[Versions spéciales](#)

[Espace privé](#)

catho.org
le site catho qu'il vous faut!

Ictus 3

[Plan du site](#) - [En résumé](#)

Paiement effectué avec succès !

Date: 21 octobre 2005

Nous vous remercions de votre paiement. Votre transaction est terminée et vous allez recevoir par email un avis accusant réception de votre achat. Vous pouvez vous connecter à votre compte sur www.paypal.com pour consulter les détails de cette transaction.

Voir en ligne: [Retourner à l'accueil du site.](#)

Derniers articles

[Pour cause d'absence :](#)
[site en veille](#) 20 novembre 2004
[jusqu'à Pâques 2005 !](#)

[Répondre à cette brève](#)

[Espace privé](#)

► [Paiement effectué avec succès, mais](#) 16 novembre 2005

merci pour le bon déroulement du paiement, mais comment fait-on pour recevoir le logiciel maintenant ? j'avais compris que c'était un téléchargement par ailleurs, mes amitiés l'AB Bouchez, P. E d'Andigné

► **Il fallait préciser l'adresse !** 18 novembre 2005, par [AB](#)

Hélas, non pour l'instant, on ne peut télécharger le logiciel. Mais c'est prévu - j'espère avant Noël.

Donc, en commandant via Internet, n'oubliez pas de **PRECISEZ VOTRE ADRESSE POSTALE** afin de recevoir le cédérom.

Si jamais vous oubliez de la préciser à la commande (comme vous l'avez fait), pas de problème, nous vous contacterons directement pour vous demander l'adresse.

Merci de votre confiance et à bientôt

Ictus 3

[Plan du site](#) - [En résumé](#)

La revue Képhas présente Ictus

Date: 3 septembre 2004

Nos amis de Képhas viennent de publier, dans le dernier numéro de leur revue, une présentation de l'historique de notre logiciel et de nos projets. Des informations toutes fraîches que nous vous conseillons de parcourir.

Ils annoncent aussi la prochaine distribution d'une version gratuite d'Ictus à tous les abonnés de leur revue : un bon moyen de s'offrir deux outils complémentaires pour le prix d'un ! N'hésitez pas à vous abonner pour en profiter...

Voir en ligne: [Texte de l'entretien avec l'abbé Bouchez.](#)

Dans la même rubrique:

► [Forum sur le site catho.org](#)

[Répondre à cette brève](#)

Derniers articles

<u>Absent jusqu'en août</u>	1er février 2006
<u>Calendrier liturgique perpétuel</u>	21 décembre 2005
<u>Téléchargement enfin disponible</u>	21 décembre 2005
<u>Test : Ictus 3 tourne sous Linux avec Wine !</u>	6 septembre 2005
<u>Pas de version hébreu analysée ?</u>	28 août 2005
<u>Ictus 3 sous Linux</u>	25 juillet 2005
<u>Le site catho.org fait peau neuve</u>	5 avril 2005
<u>Accès sentences canoniques</u>	19 novembre 2004
<u>Liste des documents présents</u>	26 octobre 2004
<u>Nouveau site Catho.org</u>	12 août 2004
<u>Echange du CD Ictus 2</u>	9 juillet 2004
<u>Commander par chèque</u>	9 juillet 2004
<u>Commander par Internet</u>	9 juillet 2004
<u>Mode d'emploi</u>	9 juillet 2004
<u>Présentation</u>	9 juillet 2004

Espace privé

Ictus 3

[Plan du site](#) - [En résumé](#)

Forum sur le site catho.org

Date: 14 août 2004

Le site catho.org, réalisé à l'aide du moteur de recherches d'Ictus 3 possède maintenant un FORUM qui permet de mettre un peu de réactivité dans ce site.

Voir en ligne: [Site catho.org](http://Site.catho.org).

Dans la même rubrique:

- ▶ [La revue Képhas présente Ictus](#)

[Répondre à cette brève](#)

Derniers articles

<u>Absent jusqu'en août</u>	1er février 2006
<u>Calendrier liturgique perpétuel</u>	21 décembre 2005
<u>Téléchargement enfin disponible</u>	21 décembre 2005
<u>Test : Ictus 3 tourne sous Linux avec Wine !</u>	6 septembre 2005
<u>Pas de version hébreu analysée ?</u>	28 août 2005
<u>Ictus 3 sous Linux</u>	25 juillet 2005
<u>Le site catho.org fait peau neuve</u>	5 avril 2005
<u>Accès sentences canoniques</u>	19 novembre 2004
<u>Liste des documents présents</u>	26 octobre 2004
<u>Nouveau site Catho.org</u>	12 août 2004
<u>Echange du CD Ictus 2</u>	9 juillet 2004
<u>Commander par chèque</u>	9 juillet 2004
<u>Commander par Internet</u>	9 juillet 2004
<u>Mode d'emploi</u>	9 juillet 2004
<u>Présentation</u>	9 juillet 2004

Espace privé

Ictus 3

[Plan du site](#) - [En résumé](#)

Le site Ictus 2 est mort !

Date: 11 juillet 2004

Nous avons déconnecté le site de la version 2.

Conçu il y a plusieurs années, il ne tenait plus la charge et possédait de nombreux problèmes (les utilisateurs ne pouvaient plus s'enregistrer).

Derniers articles

Impossible

mise à

jour de la

version 2.5

18 juillet 2004

Ressources

officielles

Ictus 2

11 juillet 2004

[Répondre à cette brève](#)

[Espace privé](#)

catho.org

le site catho qu'il vous faut!

Ictus 3

[Plan du site](#) - [En résumé](#)

Brèves

PAIEMENT EFFECTUÉ AVEC SUCCÈS !

Date: 21 octobre 2005

Nous vous remercions de votre paiement. Votre transaction est terminée et vous allez recevoir par email un avis accusant réception de votre achat. Vous pouvez vous connecter à votre compte sur www.paypal.com pour consulter les détails de cette transaction.

Voir en ligne: [Retourner à l'accueil du site.](#)

LA REVUE KÉPHAS PRÉSENTE ICTUS

Date: 3 septembre 2004

Nos amis de Kephass viennent de publier, dans le dernier numéro de leur revue, une présentation de l'historique de notre logiciel et de nos projets. Des informations toutes fraîches que nous vous conseillons de parcourir.

Ils annoncent aussi la prochaine distribution d'une version gratuite d'Ictus à tous les abonnés de leur revue : un bon moyen de s'offrir deux outils complémentaires pour le prix d'un ! N'hésitez pas à vous abonner pour en profiter...

Voir en ligne: [Texte de l'entretien avec l'abbé Bouchez.](#)

FORUM SUR LE SITE CATHO.ORG

Date: 14 août 2004

Le site catho.org, réalisé à l'aide du moteur de recherches d'Ictus 3 possède maintenant un FORUM qui permet de mettre un peu de réactivité dans ce site.

Voir en ligne: [Site catho.org.](http://Site.catho.org)

Rubriques

[Ictus 3](#)

[Résolution de problèmes](#)

[Site web Ictuswin](#)

[Utilisation](#)

[Version 2](#)

[Versions spéciales](#)

Messages de forum

[Update ?](#)

> [Biblia Clerus en téléchargement gratuit](#)

> [Biblia Clerus en téléchargement gratuit](#)

[Erreur de flux](#)

> [Téléchargement enfin disponible](#)

[EAccess Violation](#)

[Pas de calendrier](#)

[Voisin pour quelques mois](#)

> [Calendrier liturgique perpétuel](#)
[problème d'installation](#)

[Espace privé](#)

LE SITE ICTUS 2 EST MORT !

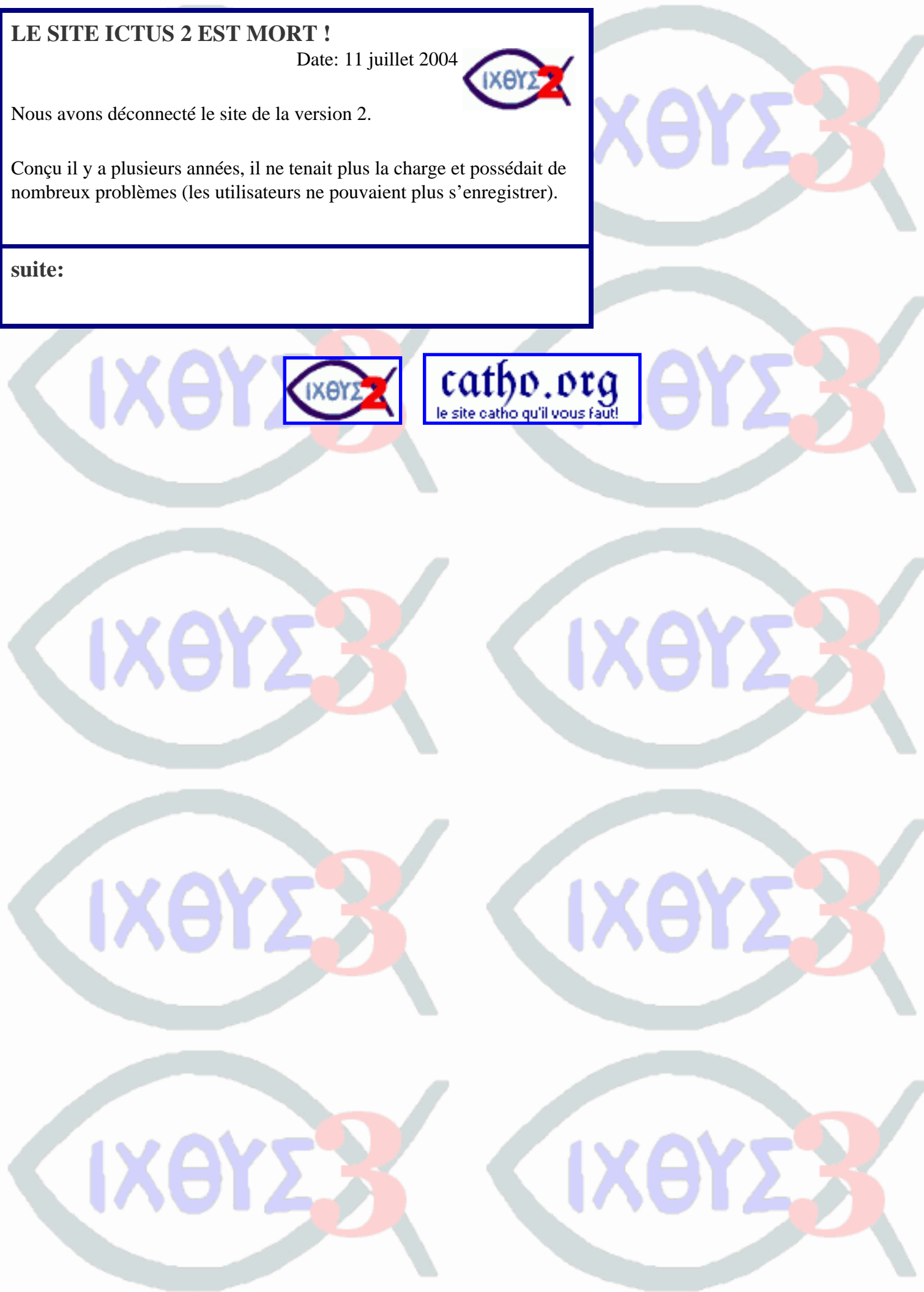
Date: 11 juillet 2004

Nous avons déconnecté le site de la version 2.

Conçu il y a plusieurs années, il ne tenait plus la charge et possédait de nombreux problèmes (les utilisateurs ne pouvaient plus s'enregistrer).

suite:

Ictus 3

[Plan du site](#) - [En résumé](#)

Téléchargement enfin disponible

Date: 21 décembre 2005

Téléchargez gratuitement les mises à jour pour Ictus.

Un petit programme permet de mettre à jour le moteur de recherche et la base de textes. Automatique et gratuit pour les utilisateurs enregistrés !

Vous désespérez de mettre à jour votre exemplaire d'Ictus 3 ?

Nous venons de mettre au point un système de mise à jour automatique du moteur de recherche et de la base de textes.

Il permet aussi de télécharger de nouveaux textes disponibles.

Nous avons apporté le plus grand soin à ce système de mise à jour : vous ne téléchargez que les parties des documents ayant été modifiées, et non le document entier. Ainsi, une mise à jour complète prend très peu de temps. ;-)

► Téléchargez et exécutez le petit programme [update.exe](#).

Tout premier écran

Vérifiez votre numéro de licence et le répertoire d'Installation d'Ictus. Cliquez sur le bouton "Proxy" si vous accédez à Internet via un Proxy.

([GIF, 4.8 ko](#))

Accueil

Dans votre processus de mise à jour, vous serez guidés par un assistant intuitif.

Hierarchie du site

[Ictus 3](#)

[Mises à jour](#)

(GIF, 15.5 ko)

Choix des documents

Vous pouvez aussi choisir de télécharger de nouveaux documents, classés par langue.

(GIF, 16.7 ko)

En téléchargement

Vous suivez l'avancée du téléchargement et de l'installation des fichiers.

(GIF, 6.7 ko)

- ▶ Enfin, le moteur est lancé et indexe les documents. Votre programme est à jour !
- ▶ Une entrée "Mise à jour" est ajoutée dans le menu Démarrer de Windows. Un bouton "Internet" est aussi disponible dans le menu "Outils" d'Ictus pour lancer de futures mises à jour.

Des mêmes auteurs:

AB: Abbé Bouchez, Prêtre catholique, aumônier militaire.

Créateur du logiciel Ictus Win.

- ▶ [Calendrier liturgique perpétuel](#)
- ▶ [Biblia Clerus en téléchargement gratuit](#)
- ▶ [Liste des documents présents](#)
- ▶ [Téléchargement enfin disponible](#)
- ▶ [Première diffusion de Biblia Clerus](#)
- ▶ [Pas de version hébreu analysée ?](#)
- ▶ [Absent jusqu'en août](#)
- ▶ [Présentations interactives](#)
- ▶ [Commander par Internet](#)
- ▶ [Lenteur avec Wifi](#)

Répondre à cet article

▶ [Téléchargement enfin disponible](#) 6 juin 2006, par [Frère Philippe](#)

Bonjour, j'ai commandé et reçu la nouvelle version d'Ictus la semaine passée, mais dès que j'essaie de lancer le programme, quelques fichiers s'installent correctement, puis

un message apparaît, disant : "Erreur de lecture du flux". Et tout se bloque. J'ai réessayé en débranchant l'anti-virus, mais j'ai eu le même résultat. Que dois-je faire ?
Frère Philippe

► **Erreur de flux** 6 juin 2006, par [AB](#)

1. Votre Cédérom est-il lisible ? Pour vous en assurer, copiez son contenu sur un nouveau répertoire de votre disque dur. Si la copie fonctionne, exécutez l'installation à partir du disque dur. Cela devrait bien fonctionner.
2. Si votre cédérom est illisible, dites-le nous (à l'adresse email présent sur la lettre d'enregistrement), nous vous en reverrons un exemplaire.
Désolé du dérangement.

► [> Téléchargement enfin disponible](#) 17 janvier 2006

Bonjour, je m'appelle Bini Roberto. J'ai acheté, cela fait quelques temps, un CD ICTUS WIN version 2.7. Je l'ai en suite prêté à un ami qui ne me l'a plus rendu ! Le seul n° que je possède est YAS74603, mais le programme de mise à jour me dit que cela n'est pas valide comme n° de licence. Quoi faire ? Vous pouvez vérifier dans vos fichiers, je l'ai vraiment acheté.

► **Mise à jour de la VERSION TROIS** 18 janvier 2006, par [AB](#)

Ces mises à jours automatiques ne sont que pour la version 3 !
Pour mettre à jour la version 2.7, il faut aller sur le site : <http://www.ictuswin.com/2>
Le plus simple est de mettre à jour votre exemplaire d'Ictus 2.7 en suivant les indications de notre site : http://www.ictuswin.com/3/article.php3?id_article=6

► [> Téléchargement enfin disponible](#) 6 janvier 2006, par [P. Grégoire](#)

Oui, j'ai les deux sur mon poste : Ictus 3 et Vox orantis, avec licences respectives...
Peut-être Vox orantis gêne-t-il l'update pour Ictus 3 ? Merci et bons souhaits.

► **Vox Orantis** 9 janvier 2006, par [AB](#)

Je le redis, encore et encore. Pour l'instant, une mise à jour de Vox Orantis n'est pas encore possible via Téléchargement.
Je devrais pouvoir, d'ici la fin de semaine (15 janvier 2005), unifier les deux versions (Ictus 3 et Vox ORantis) au niveau de la base de textes, et permettre la mise à jour des versions Vox Orantis.

► [> Téléchargement enfin disponible](#) 27 décembre 2005, par [P. Grégoire](#)

Un grand merci pour cette possibilité. Mais je n'arrive pas à télécharger avec update. Pourtant, nous avons ADSL. Le message donné est celui-ci : "Erreur lors de la connexion au serveur via Internet". Internet marche bien habituellement chez nous et le numéro de licence est valide... Bien à vous et bonnes fêtes de fin d'année !

► **Erreur lors de la connexion au Serveur** 4 janvier 2006, par [AB](#)

Avez-vous une licence Vox Orantis par hasard ? Pour l'instant, ces versions ne peuvent être mises à jour !
J'espère pouvoir unifier les versions des textes, donc la mise à jour, avant mon

prochain départ en Afghanistan (encore !) début février.

► [> Téléchargement enfin disponible](#) 26 décembre 2005

J'ai bien fait la mise à jour de mon programme mais lorsque je le lance, j'obtiens désormais le message suivant :

CreeListeLivres : Duplicated : Apocryat : c : \program files\ictus3\frapocry

Le message apparait deux fois de suite, je clique sur "ok" et Ictus 3 se lance sans problème. Que faire pour ne plus avoir ce message d'erreur ? Cela vient il de mon ordinateur (je suis sous Windows Me) ?

Merci

► **Apocryat** 4 janvier 2006, par [AB](#)

Effacez le fichier APOCR.DC3 ou APOCRYPHES.DC3 (ou approchant) du répertoire c : \program files\Ictus 3

Cela devrait rentrer dans l'ordre.

► [> Téléchargement enfin disponible](#) 24 décembre 2005

bonjour, voici une bonne nouvelle, mais lorsque je vois qu'il n'y a que 71 Még à télécharger, j'ai peur que ma ligne téléphonique (commutée) n'y passe beaucoup de temps. Peut-on charger les éléments pour ne les exécuter qu'en différé. C'est ce que j'essaie de faire entre le poste de ma paroisse équipée d'ADSL et mon PC qui ne se connecte qu'en réseau commuté.

Merci

Pierre Lhernould, diacre à La Garenne-Colombes (92)

► **C'est long** 24 décembre 2005, par [AB](#)

Il y a effectivement une astuce.

Faites une mise à jour sur l'ordinateur connecté en ADSL.

Dans le sous-répertoire c : \program files\Ictus 3\Download vous trouverez les fichiers .NEW et .UPD qui ont été téléchargés.

Sur l'ordinateur "bas débit", créez le sous-répertoire Download. Copiez-y les fichiers UPDATE.EXE et tous les .NEW et .UPD. Ensuite, lancez UPDATE.EXE.

Il ne chargera d'Internet que très peu de fichier, et ne chargera pas les fichiers .NEW et .UPD qui sont déjà dans son répertoire. La mise à jour sera très rapide !

Merci de votre bonne question.

► [> Téléchargement enfin disponible](#) 23 décembre 2005

merci pour cette mise à jour. étant prêtre diocésain (diocèse de Créteil) je suis intéressé par la version liturgique de la Bible pour mon travail en paroisse, serait-il possible d'accéder à cette version ? En vous remerciant, joyeuses et saintes fêtes de la Nativité

Père Dominique HENRY dohenry7@free.fr

► **Version liturgique de la Bible** 24 décembre 2005, par [AB](#)

Nous ne pouvons, pour des raisons de "droits d'auteurs", mettre cette version à disposition, même si effectivement elle serait fort utile !

Nous en sommes désolés.

L'AELF et les chrétiens

► > problème de proxy 23 décembre 2005

Le proxy ne fonctionne pas pour les proxy avec identification. Cela serait bien que cela puisse fonctionner, car c'est le cas de nombreuses entreprises.

► **Proxy avec identification** 24 décembre 2005, par [AB](#)

Bon je n'avais pas pensé à cela. Il utilise effectivement un proxy sans identification.

Je vais regarder cela. Mais je ne pourrais le mettre en ligne que début janvier, car je quitte Internet et les ordinateurs pour plus de 10 jours ! Je pense qu'il suffira d'entrer "adresse :port user/password"

Désolé de ce contre-temps.

► **VOX ORANTIS ne peut pas encore être mis à jour** 21 décembre 2005, par [AB](#)

A terme, les versions Vox Orantis et Ictus seront identiques.

Mais pour l'instant, les bases de textes sont différentes.

Nous attendons que les cédéroms aient le même contenu pour permettre la mise à jour de Vox Orantis.

Merci de votre compréhension.

Saint Noël !

Ictus 3

[Plan du site](#) - [En résumé](#)

Présentations interactives

Date: 18 octobre 2005

**Comment copier/coller ? Utiliser les onglets ?
Faire des recherches ? Quelques animations
vous aident à utiliser le moteur de recherche.**

Quelques animations (au format "Flash" - le plug-in doit être installé)
pour vous faire découvrir les fonctions usuelles du moteur de recherche
d'Ictus 3 :

- ▶ [Ouvrir un document](#)
- ▶ [Parcourir un document](#)
- ▶ [Les deux modes d'interface](#)
- ▶ [Copier/Coller du texte](#)
- ▶ [Utiliser les onglets](#)
- ▶ [Chercher des mots](#)
- ▶ [Chercher les citations](#)

Bonne découverte !

Des mêmes auteurs:

AB: Abbé Bouchez, Prêtre catholique, aumônier militaire.

Créateur du logiciel Ictus Win.

- ▶ [Biblia Clerus en téléchargement gratuit](#)
- ▶ [Calendrier liturgique perpétuel](#)
- ▶ [Liste des documents présents](#)
- ▶ [Téléchargement enfin disponible](#)
- ▶ [Absent jusqu'en août](#)
- ▶ [Première diffusion de Biblia Clerus](#)
- ▶ [Test : Ictus 3 tourne sous Linux avec Wine !](#)
- ▶ [Nouveau site Catho.org](#)
- ▶ [Pas de version hébreu analysée ?](#)
- ▶ [Grec et hébreu](#)

Hierarchie du site

[Utilisation](#)

[Répondre à cet article](#)

Ictus 3

[Plan du site](#) - [En résumé](#)

Test : Ictus 3 tourne sous Linux avec Wine !

Date: 6 septembre 2005

Nous avons testé l'installation d'Ictus sous Linux, grâce à l'émulateur Wine. Cela fonctionne !

Depuis quelques mois, ma machine de travail principale est sous Linux, plus précisément grâce à une dérivée de Debian, nommée [Ubuntu](#).

Grâce au système d'installation de paquetages, j'ai installé l'utilitaire *Wine* et l'utilitaire *WineSetupTk*. Ne pas oublier d'installer les polices True Type standards utilisées par Windows, comme Arial et Courier (sous Debian, installez le paquetage *msttcorefonts*, ou bien copiez simplement les fichiers .TTF d'une installation de Windows dans le répertoire correspondant du serveur X).

Puis j'ai lancé l'installation, sans trop y croire, je l'avoue... (ouvrez le lecteur de Cédérom, cherchez le fichier SETUP.EXE, puis faites un clic droit et choisissez "Ouvrir avec Wine" ou bien "Ouvrir avec une autre application" et entrez "wine" en ligne de commande).

Et là, surprise : l'installation se déroule sans problème !

Un conseil : attendez que l'indexation soit terminée (fenêtre surgissante Ictus Win "Patiencez..." avec une barre de progression) avant de fermer le programme d'installation.

Créez un raccourci sur votre bureau avec la commande suivante :

```
wine "c : \Program files \Ictus3 \ICTUS3.EXE"
```

... et c'est tout !!!! Et cela me semble même *plus rapide que sous Windows* !

Pour un peu plus de confort, il est conseillé de configurer wine avec l'option "*Desktop - 1024x768*" pour "*Window mode*". Pour accéder aux options de Wine, tapez *wine* en ligne de commande puis cliquez sur "*Configure Wine*".

Hierarchie du site

[Ictus 3](#)

Au niveau des polices de caractères, les polices hébreu et grecque semblent installées par Wine. Veillez à avoir installé dans votre linux une Arial et une Courier standard (copiées depuis un Windows, par exemple).

Je n'ai pas réussi à faire fonctionner l'impression. Une solution : exportez dans un PDF, puis ouvrez sous Linux. Cela fonctionne bien.

Par contre, les copiez-coller sont utilisables, sans problème d'accent et en texte enrichi (testé sous Gnome et OpenOffice).

Bref c'est le pied ! (surtout sous Gnome ;)

Copie d'écran - Pour preuve... voyez le résultat !

Des mêmes auteurs:

AB: Abbé Bouchez, Prêtre catholique, aumônier militaire. Créateur du logiciel Ictus Win.

▶ [Biblia Clerus en téléchargement gratuit](#)

▶ [Liste des documents présents](#)

▶ [Calendrier liturgique perpétuel](#)

▶ [Téléchargement enfin disponible](#)

▶ [Absent jusqu'en août](#)

▶ [Première diffusion de Biblia Clerus](#)

▶ [Nouveau site Catho.org](#)

▶ [Commander par Internet](#)

▶ [Grec et hébreu](#)

▶ [Test : Ictus 3 tourne sous Linux avec Wine !](#)

Dans la même rubrique:

▶ [Calendrier liturgique perpétuel](#)

▶ [Mode d'emploi](#)

▶ [Ictus 3 sous Linux](#)

[Répondre à cet article](#)

▶ [> Test : Ictus 3 tourne sous Linux avec Wine !](#) 26 octobre 2005, par [Frère Laurent](#)

Mn père, L'install d'ictus sous K12ltsp s'est très bien passée. Cela marche parfaitement. En revanche il y a un gros probleme, mais il n'est pas sûr qu'il soit lié à ictus : on ne peut lancer ictus sous wine, depuis un terminal ! Cela pourrait venir de wine... La recherche est en cours.

▶ [on ne peut lancer ictus sous wine, depuis un terminal](#) 27 octobre 2005, par [AB](#)

Cela est lié à Wine lui-même. Structurellement, le logiciel ne doit pas être conçu pour tourner en terminal... dommage !

► **Après quelques recherches** 27 octobre 2005, par [AB](#)

Trouvé sur un forum : *At the moment you have to use a separate UNIX user account for each display you want to run Wine on. You can't run multiple Windows programs on different displays as the same user. Is this the problem ?* Donc il faut installer Wine pour qu'il puisse fonctionner sur des utilisateurs normaux.

Placez la configuration (paramètres et disque virtuel C :) dans un répertoire partage : /usr/share/wine par exemple.

Et utiliser un user différent pour chaque terminal. Cela devrait tourner, d'après ce message !

► **ictus tourne sous k12lts, avec wine 0.9.1** 30 octobre 2005

Bug résolu : la toute dernière version de wine (0.9.1 : <http://www.winehq.org/site/download>) a eu raison de ce problème : ictus peut désormais être lancé depuis un terminal. En revanche il reste à trouver un endroit où coller le répertoire ICTUs pour ne pas pénaliser le quota de place des users sur le serveur...

► **L'avenir d'Ictus sous Linux** 20 octobre 2005, par [AB](#)

Frère Laurent a écrit :

> *Cher Père,*

> *Merci pour votre prompt réponse ainsi que pour les précieuses indications !*

With pleasure

> *Au sujet d'une version serveur de ictus : ai-je bien compris ? Ceci permettrait un usage réseau d'ictus ? Si tel est le cas, ce serait formidable pour nous, puisque cela constituerait un pas de plus vers l'abandon de win\$ (nous allons fermement vers une solution lts, plus exactement k12lts. Or l'un des deux dommages est ictus (l'autre est access, mais kexi est en bonne voie — c'est l'access-like de win\$, sans les bugs : - p !)*

En remplacement d'Acces, Open Office 2 a un module de base de données (avec formulaires, etc...) qui me semble très bien fait et très bien intégré avec les autres programmes de la suite bureautique.

La version serveur est en "beta" ; elle tourne sous Windows en demandant très peu de ressources. Mais elle distribue des pages HTML pour utiliser le logiciel à partir d'un navigateur normal (Opera, Firefox, etc...) sur tout le réseau local. Par contre, l'interface est un peu spartiate : pas de jolis boutons et un peu moins de souplesse que dans Ictus. Et puis pas de possibilité de modifier les documents, etc...

> *Merci pour d'autres infos, et au plaisir de vous lire.. je vous tiendrai au courant de mes avancées* > *Une question : une version linux d'ictus serait-elle envisageable ou pas ?*

Comme Ictus tourne bien sous Wine, je préfère améliorer la compatibilité Wine et l'utiliser. Je pense qu'en le redéveloppant avec Kylx, cela ferait beaucoup de boulot (toute l'interface à reprendre en CLX - surcouche de QT) pour un résultat pas forcément mieux ni plus stable.

Par contre, la version serveur devrait pouvoir être transférée simplement en Linux via Kylx pour créer une application en ligne de commande à lancer sur un poste (léger, stable et propre).

► **Ictus est inscrit dans la "WineHq application db"** 17 septembre 2005

Visit the Wine Application Database (AppDB). From here you get info on application compatibility with Wine.

[Ictus 3 in the wine app db](#)

Ictus 3

[Plan du site](#) - [En résumé](#)

Pas de version hébreu analysée ?

Date: 28 août 2005

La bible "hébreu analysée", présente dans version 2.7, a disparu de la version 3.

La version 2.7 contenait un texte "analyse hébreu". Celle-ci a disparu de la version 3. Pourquoi ?

La version 3 contient le texte hébreu original complet, avec la vocalisation.

L'ancienne version contenait une liste de pseudo-racines hébraïques, non vocalisées, dans l'ordre de la traduction. Cette liste utilisait un "dictionnaire" hébreu-français approximatif. Le problème était qu'il s'agissait plus d'une interprétation que d'une analyse proprement dite.

Si vous avez fait un peu d'hébreu, vous savez que cette langue n'a pas du tout la précision des langues gréco-latines, dans son vocabulaire. Les racines désignent des réalités très étendues : c'est le contexte qui permet de préciser le sens. N'avez-vous jamais remarqué comment les versets des psaumes répètent toujours au moins deux fois la même idée, avec des mots différents ? Pour énoncer une seule idée, il faut l'écrire doublement. C'est dire si une recherche "par mot" ou "par racine" est de peu d'intérêt en hébreu.

Dans la version 3 d'Ictus, nous avons utilisé de tous nouveaux fichiers, en nous centrant sur la version des Septantes. Cette version est bien plus qu'une "traduction" en grec de l'Ancien Testament. C'est un texte de référence, parfois beaucoup plus précis que les manuscrits hébreux reconstitués aujourd'hui par les spécialistes. De nombreuses études récentes (grâce aux fameux manuscrits de Qumran, et plus récemment encore dans les travaux de scientifiques anglophones) montrent combien les rédacteurs des LXX, et même Saint Jérôme (pour la Vulgate) avaient accès à des sources hébraïques aujourd'hui perdues.

Nous avons donc souhaité privilégier, dans la nouvelle version d'Ictus, une orientation des recherches à partir du grec, en fournissant une toute nouvelle bible grecque, analysée rigoureusement et scientifiquement, avec un véritable dictionnaire. Si vous êtes hébraïsant, vous avez accès au texte hébreu de référence. Mais pour une recherche théologique

Hierarchie du site

[Ictus 3](#)

grâce à l'outil informatique, en particulier dans une lecture en dialogue avec le Nouveau Testament et une étude objective des sources, la version grecque est, nous semble-t-il, ce qui se fait de mieux.

J'espère que vous comprendrez notre démarche.

Des mêmes auteurs:

AB: Abbé Bouchez, Prêtre catholique, aumônier militaire. Créateur du logiciel Ictus Win.

- ▶ [Calendrier liturgique perpétuel](#)
- ▶ [Biblia Clerus en téléchargement gratuit](#)
- ▶ [Liste des documents présents](#)
- ▶ [Téléchargement enfin disponible](#)
- ▶ [Première diffusion de Biblia Clerus](#)
- ▶ [Absent jusqu'en août](#)
- ▶ [Présentations interactives](#)
- ▶ [Pas de version hébreu analysée ?](#)
- ▶ [Commander par Internet](#)
- ▶ [Lenteur avec Wifi](#)

Dans la même rubrique:

- ▶ [Liste des documents présents](#)

[Répondre à cet article](#)

Ictus 3

[Plan du site](#) - [En résumé](#)

Diffusion gratuite avec Kephass

Date: 25 juillet 2005

**Dans le prochain numéro de Kephass : un
cédérom d'Ictus gratuit pour tous les abonnés !**

Il s'agira bien d'un cédérom complet, avec tous les documents et la licence d'utilisation, offert gratuitement à tous les abonnés de Kephass.

Cette oeuvre de partenariat permettra aussi bien de faire connaître les travaux de l'ADIC que d'aider à la diffusion de cette revue de réflexion catholique.

Pour en savoir plus : <http://www.revue-kephas.org/04/3/Bouchez123-126.html>

Pour s'abonner (il est encore temps !) : [bulletin d'abonnement en ligne](#)

Envoyez votre chèque et votre abonnement à la Revue Kephass, et non à l'ADIC dans ce cas-là !

**Pour le prix d'un exemplaire d'Ictus, recevez l'excellente revue
Kephass pendant un an sans supplément de prix !**

Cette offre sera certainement effective pour le numéro de la fin d'année, à paraître vers le mois de Novembre.

Hierarchie du site

[Versions spéciales](#)

Des mêmes auteurs:

AB: Abbé Bouchez, Prêtre catholique, aumônier militaire.

Créateur du logiciel Ictus Win.

- ▶ [Biblia Clerus en téléchargement gratuit](#)
- ▶ [Liste des documents présents](#)
- ▶ [Calendrier liturgique perpétuel](#)
- ▶ [Téléchargement enfin disponible](#)
- ▶ [Absent jusqu'en août](#)
- ▶ [Première diffusion de Biblia Clerus](#)
- ▶ [Nouveau site Catho.org](#)
- ▶ [Commander par Internet](#)
- ▶ [Grec et hébreu](#)
- ▶ [Test : Ictus 3 tourne sous Linux avec Wine !](#)

[Répondre à cet article](#)

- ▶ [Disponibilité au Canada ?](#) 31 janvier 2006, par [P. Daniel](#)

Bonjour !

Est-ce que le logiciel se trouve dans les magasins à Montréal ou Québec ?

Merci !

▶ P. Daniel

- ▶ [Pas dans les magasins à ma connaissance](#) 31 janvier 2006, par [AB](#)

Ce logiciel n'est pas diffusé selon un mode commercial, mais par une association. Nous n'avons pas les moyens ni la volonté de le proposer dans les magasins religieux en dehors de la France et de la Belgique.

Mais vous pouvez tout à fait le commander par internet, au prix normal de 50 euros. Il vous sera envoyé par poste aérienne.

- ▶ [> Diffusion gratuite avec Kephass](#) 13 janvier 2006, par [Philippe LE CORRE, curé de Cercy-la-Tour \(58\)](#)

À l'attention de M. l'abbé Arnaud BOUCHEZ

Monsieur l'Abbé, Je viens de m'abonner à Internet et je suis "tomber" sur votre site : je vous félicite ! Il me semble vous avoir croisé à Rome lors de votre séjour au Séminaire Français ... Je serais intéressé par votre logiciel, mais je souhaiterais savoir s'il est compatible MAC ?

Bonne année et bon courage !

Abbé Philippe LE CORRE, curé de Cercy-la-Tour (58)

- ▶ [Sur Mac](#) 13 janvier 2006, par [AB](#)

Non, comme indiqué sur le site, Ictus ne fonctionne pas sur Mac. Ou alors, très lentement, avec un logiciel émulateur PC comme Virtual PC. Mais ce n'est vraiment pas intéressant. Il faudra attendre les Mac avec processeurs Intel. Oui, nous nous connaissons de Rome, voisins effectivement pendant quelques années.

A bientôt

catho.org
le site catho qu'il vous faut!

Ictus 3

[Plan du site](#) - [En résumé](#)

Ictus 3 sous Linux

Date: 25 juillet 2005

Qu'en est-il du projet de faire tourner Ictus sous Linux ?

Bien cher Père,

Le monastère se tournant de façon assez avancée du côté de linux, je cherche avec de la peine à faire tourner ictus sous linux. Plus exactement, je voudrais le voir tourner sous la distribution fedora core. Avec l'émulateur windows qui existe sous linux (wine) on arrive à installer ictus sous linux, mais aussitôt après l'install, les polices se présentent en grec ou en hébreu (sans doute une substitution peu harmonieuse du système...). bref, si jamais vous avez des info dans ce domaine, merci de me les faire suivre. Par ailleurs, je serais intéressé de savoir ce que vous permettriez comme investigation, dans votre logiciel, en vue de le voir tourner sous linux ...

Tout ceci est encore quasiment à l'état de projet, mais .... avec le temps les choses peuvent avancer. En attendant votre réponse, je vous assure de ma prière.

Des mêmes auteurs:

Frère Laurent:

- ▶ [Ictus 3 sous Linux](#)

Dans la même rubrique:

- ▶ [Calendrier liturgique perpétuel](#)
- ▶ [Mode d'emploi](#)
- ▶ [Test : Ictus 3 tourne sous Linux avec Wine !](#)

Hierarchie du site

[Ictus 3](#)

[Répondre à cet article](#)

- ▶ [Et pour Mac ?](#) 3 janvier 2006, par [Athanasios D.](#)

Y a-t-il un espoir ?
Athanasios D.

- ▶ [Et pour Mac ?](#) 4 janvier 2006, par [AB](#)

Pour Mac, à cause du processeur Power PC, aucun espoir.

A l'arrivée des premiers Mac à processeur Intel-AMD, vous pourrez utiliser Wine, donc Ictus, à pleine vitesse.

► [Le point sur IctusLin](#) 25 juillet 2005, par [AB](#)

Merci de votre intérêt.

Linux est un excellent système, très stable, rapide, et désormais d'utilisation intuitive. Parfois, il faut mettre un peu la main "dans le moteur", mais finalement, on est obligé de faire la même chose sous Windows, ne serait-ce qu'en téléchargeant une multitude d'utilitaires pour compléter le système qui n'est qu'une pierre de l'édifice.

Et si l'on se refuse, pour des raisons éthiques évidentes, à pirater des logiciels, le système Open Source permet d'utiliser des programmes sans bourse délier. Pour ma part, j'utilise couramment un système Ubuntu (basé sur Debian), qui est maintenu automatiquement à jour via Internet, et répond parfaitement à mes besoins d'une station de travail Internet et bureautique.

Au sujet d'Ictus, je n'ai terminé aucun port sur Linux. Mais j'ai dans mes cartons une version "Intranet" qui pourrait être facilement portée sous ce système et permettrait, une fois installée sur un PC faisant office de serveur, de consulter la base de textes d'Ictus à partir de tout poste du réseau, simplement via un butineur Internet. Pour l'instant, le moteur tourne sous Windows.

A l'heure actuelle, vous pourriez utiliser ce serveur sur un PC fonctionnant sous Windows 2000 (qui est un système stable), et y accéder à partir de tout poste connecté, aussi bien sous Windows, Linux ou Mac OS.

Pour convertir Ictus en 100% Linux ("IctusLin"), ce n'est pas techniquement impossible (j'ai expérimenté l'excellent Kylix dans ce sens), mais cela me demande... du temps... et je n'en ai pas en ce moment !!!!!

► **version intranet ?** 25 juillet 2005, par [Frère Laurent](#)

Ok Merci :) Et comment ou bien où puis je me procurer la dite version intranet ? cela me conviendrait bien pour des tests, car nous sommes en reseau avec qq windows et des linux (notamment terminaux LTSP)... donc toute info est bonne à prendre. Nous utilisons de préférence fedora core, et pour la version terminal (K12LTSP) et pour les pc complets. Bref, où puis-je trouver la version intranet pour tester et voir ce qu'il serait possible de prévoir ?

Car à l'heure actuelle l'émulateur wine semble limité...

Merci

► **Version Intranet Windows** 25 juillet 2005, par [AB](#)

La version Intranet Windows n'est pas encore diffusée, elle est en test dans une abbaye. Mais je n'y ai pas touché depuis quelques mois. Il faut que je m'y remette pour corriger le bug qui restait, lors de la recherche de mots.

Limitation par rapport au cédérom complet : pas de grec ni d'hébreu, interface utilisateur plus spartiate (web oblige).

Sinon le système est très rapide, prend très peu de ressources sur le PC serveur Windows, et comprend un serveur web complet (html+images). On peut sans problème faire tourner d'autres logiciels sur ce serveur (passerelle email, etc...).

N'importe quel client web y accède sans difficultés.

► **ICTUS FONCTIONNE AVEC WINE** 6 septembre 2005, par [AB](#)

Je viens de mettre en ligne un article décrivant l'installation d'Ictus 3 sous Linux. [Voyez ici comment Ictus s'installe AVEC WINE SOUS LINUX](#)

Ictus 3

[Plan du site](#) - [En résumé](#)

Le site catho.org fait peau neuve

Date: 5 avril 2005

Le site <http://catho.org> a été entièrement remanié, avec plus de documents, et une fonction de recherche de citations.

Le site <http://catho.org>, contenant une sélection de textes extraits du cédérom Ictus 3, a été entièrement réécrit.

Il contient maintenant la Bible en 5 versions et 4 langues, et de nombreux nouveaux textes.

Un système UNIQUE AU MONDE, issu de la technologie exclusive du logiciel Ictus, permet de savoir immédiatement où un document est cité.

Ainsi, vous découvrirez comment les Pères de l'Église commentent un passage des Saintes Écritures, ou bien comment un texte du Magistère (concile, encyclique) est utilisé par un autre document.

Pour information, tout le contenu du site catho.org a été créé par un robot logiciel issu de la technologie du logiciel Ictus, en moins de 31 secondes.

Ce site contient 12 622 pages, c'est à dire 598 documents répartis en 3 089 fichiers, plus 9 503 tables de citations, soit 114,82 Mo de texte, compressé en 38,43 Mo sur le serveur.

Au total, 466 535 liens ont été créés entre les documents !

L'ensemble des pages (documents et tables de citations) est stocké, de manière compressée, sur le serveur Internet. La page demandée est décompressée à la demande.

Des mêmes auteurs:

AB: Abbé Bouchez, Prêtre catholique, aumônier militaire. Créateur du logiciel Ictus Win.

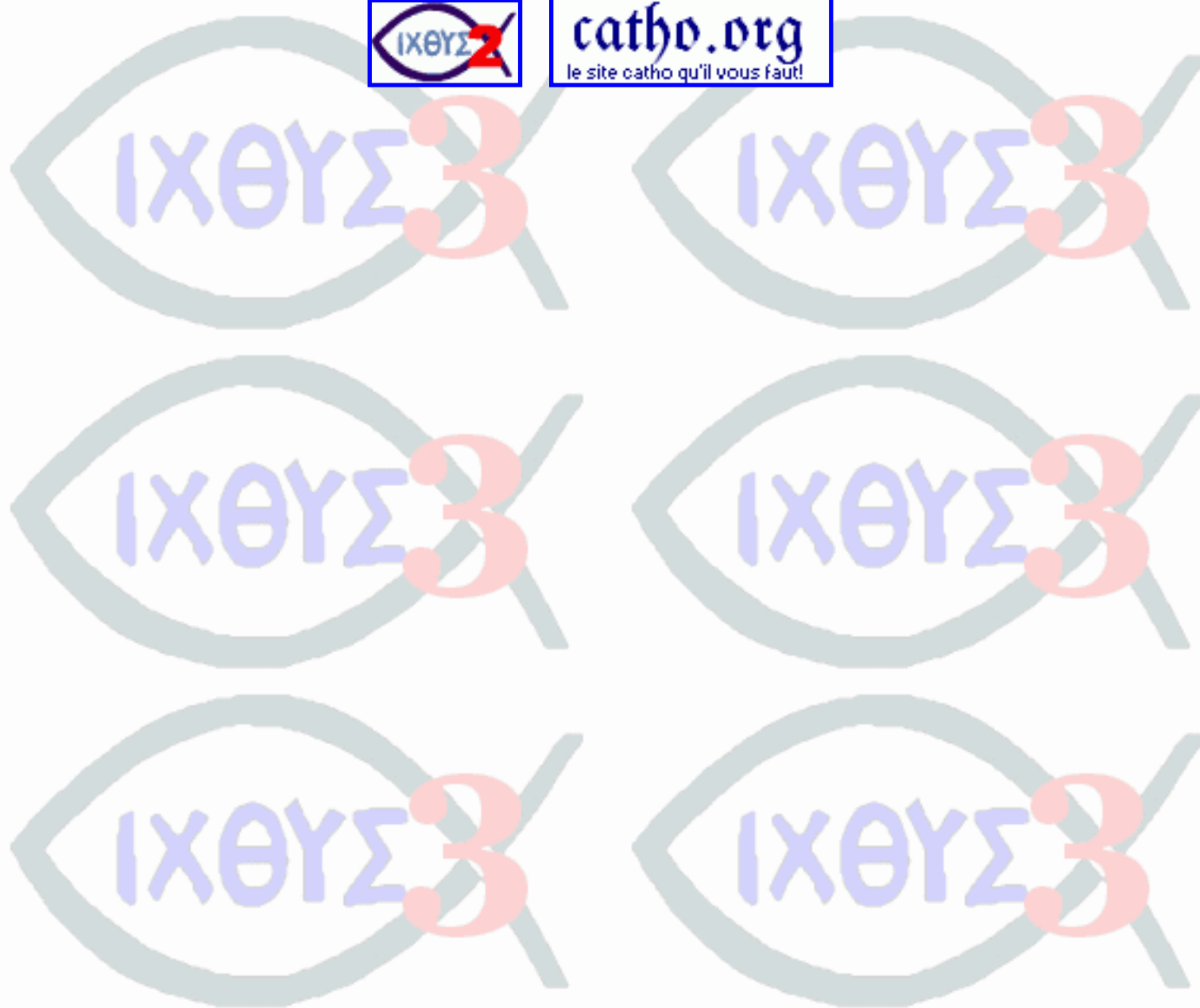
- ▶ [Calendrier liturgique perpétuel](#)
- ▶ [Biblia Clerus en téléchargement gratuit](#)
- ▶ [Liste des documents présents](#)
- ▶ [Téléchargement enfin disponible](#)
- ▶ [Première diffusion de Biblia Clerus](#)
- ▶ [Absent jusqu'en août](#)
- ▶ [Présentations interactives](#)
- ▶ [Pas de version hébreu analysée ?](#)
- ▶ [Commander par Internet](#)
- ▶ [Lenteur avec Wifi](#)

Dans la même rubrique:

- ▶ [Présentation](#)
- ▶ [Absent jusqu'en août](#)
- ▶ [Nouveau site Catho.org](#)

Répondre à cet article

Ictus 3

[Plan du site](#) - [En résumé](#)

Pour cause d'absence : site en veille jusqu'à Pâques 2005 !

Date: 20 novembre 2004

Le webmaster et programmeur étant en mission à l'étranger, le site sera fermé plusieurs mois.

Pour ma mission principale d'aumônier militaire, je suis envoyé jusqu'à Pâques 2005 en mission extérieure, avec mes soldats, en Afghanistan.

A priori, je n'aurai pas la possibilité d'accéder facilement à Internet là bas.

Le site va donc se retrouver "gelé" quelque peu pendant quatre mois.

Mais je continue la programmation du logiciel, et je vous promet de bonnes surprises à mon retour !

Priez pour moi, je le ferai pour vous, en particulier en montant à l'autel du Seigneur chaque jour.

Merci de votre patiente !

Des mêmes auteurs:

AB: Abbé Bouchez, Prêtre catholique, aumônier militaire.

Créateur du logiciel Ictus Win.

▶ [Biblia Clerus en téléchargement gratuit](#)

▶ [Calendrier liturgique perpétuel](#)

▶ [Liste des documents présents](#)

▶ [Téléchargement enfin disponible](#)

▶ [Absent jusqu'en août](#)

▶ [Première diffusion de Biblia Clerus](#)

▶ [Test : Ictus 3 tourne sous Linux avec Wine !](#)

▶ [Nouveau site Catho.org](#)

▶ [Pas de version hébreu analysée ?](#)

▶ [Grec et hébreu](#)

[Répondre à cet article](#)

► **impossibilité d'ouvrir Ictus** 15 décembre 2005, par abbé Samuel Grangeon

voici le message d'erreur que je vois afficher : violation d'accès à l'adresse 004034A4 dans le module "ICTUS3.EXE". lecture de l'adresse FFFFFFFF. Connaissez-vous un moyen de réparation ?

► **Correction** 17 décembre 2005, par AB

Vous avez dû jouer avec les fichiers du répertoire d'Ictus.

- 1) quitter Ictus
- 2) désinstaller Ictus
- 3) effacer le répertoire d'Ictus (c : \program files\ictus3)
- 4) réinstaller Ictus

Cela devrait corriger le problème.

Ictus 3

[Plan du site](#) - [En résumé](#)

Accès sentences canoniques

Date: 19 novembre 2004

L'accès aux "Sentences canoniques" est protégé par un mot de passe. Pourquoi ne peut-on pas y accéder ?

L'accès aux sentences canoniques n'est permis qu'aux membres d'officialités diocésaines. Ces documents sont des compilations de jugements et d'auditions de procès canoniques réels. Ils contiennent donc des informations nominatives privées qui sont liées au secret professionnel de ces officialités.

Elles n'ont d'ailleurs pas d'utilité pour les autres personnes. Tout étudiant, même en droit canonique, trouvera dans les codes, commentaires et documents magistériels (la compilation "Magistère mariage" en particulier) tout ce dont il a besoin pour ses études.

Nous vous confirmons donc que nous ne pouvons en aucun cas donner le mot de passe d'installation de ces documents.

Si vous êtes membres d'une officialité diocésaine, le plus simple est de contacter directement l'official du diocèse de Toulouse. C'est lui qui a mis au format d'Ictus ces sentences canoniques en français.

Des mêmes auteurs:

AB: Abbé Bouchez, Prêtre catholique, aumônier militaire.
Créateur du logiciel Ictus Win.

- ▶ [Biblia Clerus en téléchargement gratuit](#)
- ▶ [Liste des documents présents](#)
- ▶ [Calendrier liturgique perpétuel](#)
- ▶ [Téléchargement enfin disponible](#)
- ▶ [Absent jusqu'en août](#)
- ▶ [Première diffusion de Biblia Clerus](#)
- ▶ [Nouveau site Catho.org](#)
- ▶ [Commander par Internet](#)
- ▶ [Grec et hébreu](#)
- ▶ [Test : Ictus 3 tourne sous Linux avec Wine !](#)

Hierarchie du site

[Ictus 3](#)

[Répondre à cet article](#)

catho.org
le site catho qu'il vous faut!

Ictus 3

[Plan du site](#) - [En résumé](#)

Grec et hébreu

Date: 4 novembre 2004

Comment profiter des accents en grec et hébreu ?

Je viens d'installer la version 3 d'Ictus, et je commence à me familiariser avec la nouvelle interface, un peu déroutante pour un habitué de la version 2.7 !

Parmi les nouveautés que j'apprécie particulièrement, il y a les textes en grec munis de tous leurs signes diacritiques. C'est quand même plus joli - et plus correct - que le monotone grec non accentué. Mais comment faire pour exporter un passage de l'un de ces documents ? Le passage par le presse papier lui est fatal, et je ne sais pas quelle police, avec quel codage, est utilisée dans Ictus. Pourriez-vous me renseigner à ce sujet ?

Merci d'avance pour votre réponse, et surtout pour cet immense travail, si utile et si original.

Des éléments de réponse :

Merci tout d'abord de votre intérêt.

Effectivement, le grec et l'hébreu sont exportés sans les accents/voyelles. C'est un problème de droits d'auteurs pour ces fichiers (qui nous viennent d'une autre association loi de 1901).

Dans une prochaine mise à jour, nous enlèverons certainement cette limitation. Nous avons planifié aussi de corriger quelques inconvénients par rapport au texte hébreu (sens d'écriture, recherche inactive).

Sinon les polices à utiliser sont "Verbum Domini grec" et "Verbum Domini hébreu".

Désolé de ce dérangement.

A bientôt

Des mêmes auteurs:

AB: Abbé Bouchez, Prêtre catholique, aumônier militaire. Créateur du logiciel Ictus Win.

▶ [Biblia Clerus en téléchargement gratuit](#)

▶ [Liste des documents présents](#)

▶ [Calendrier liturgique perpétuel](#)

▶ [Téléchargement enfin disponible](#)

▶ [Absent jusqu'en août](#)

▶ [Première diffusion de Biblia Clerus](#)

▶ [Nouveau site Catho.org](#)

▶ [Commander par Internet](#)

▶ [Grec et hébreu](#)

▶ [Test : Ictus 3 tourne sous Linux avec Wine !](#)

Dans la même rubrique:

▶ [Lenteur avec Wifi](#)

▶ [Difficultés pour copier/coller un passage ?](#)

Répondre à cet article

▶ **> [Grec et hébreu](#)** 2 février 2006, par [Alain Toret](#)

Je suis en version Ictus 3. Je l'ai découvert en travaillant sur le Ps 79-80. J'ai découvert alors que ce n'était pas un cas isolé.
AT

▶ **> [Grec et hébreu](#)** 30 janvier 2006, par [Alain Toret](#)

Avez-vous remarqué qu'il manque en général la dernière lettre des versets dans la LXX : cela semble systématique pour les psaumes et je l'ai aussi constaté ailleurs. Peut-être peut-on y faire quelque chose ?
Alain Toret

▶ **Erreur grec** 30 janvier 2006, par [AB](#)

Je ne vois pas de quoi vous parlez. Dans quelle version d'Ictus êtes-vous ?

▶ **> [Grec et hébreu](#)** 29 janvier 2006, par [Alain Toret](#)

Bonjour !

Bravo pour Ictus 3 qui fait un nouveau pas en avant. C'est pour moi un outil de travail permanent.

Si j'ai bien compris, vous avez déjà constaté la difficulté de faire du copier-coller du texte hébreu qui arrive dans le désordre sur la page word. Aurons-nous prochainement une solution, car ce n'est pas simple de remettre les mots dans l'ordre.

Par ailleurs, je vois que vous avez les textes de la traduction liturgique. Actuellement j'utilise les célèbrom pour les récupérer en informatique, ou je les recopie de ma Bible de la liturgie (version publiée le 29 juin 1993). Quelles formalités faut-il remplir pour y avoir accès par Ictus 3.

Enfin, je disposais dans Ictus 2 de la traduction en français de Jean de la Croix. L'avez-

vous dans Ictus 3 ou faut-il (ce qui serait moins pratique pour les mises en parallèle) que je fasse moi-même le transfert.

Je vous met mon adresse courriel, mais je ne souhaiterai pas qu'elle soit affichée en public.

Bien fraternellement.

Alain Toret, diacre

► **Grec et hébreu** 30 janvier 2006, par [AB](#)

Les limites du copier-coller hébreu sont sur ma liste de corrections à faire.

Ictus 3

[Plan du site](#) - [En résumé](#)

Difficultés pour copier/coller un passage ?

Date: 4 novembre 2004

Comment peut-on sélectionner une portion de document (au-delà de la simple fenêtre apparaissant à l'écran) pour l'imprimer à loisir sans devoir imprimer systématiquement le document entier ?

Bonjour,

J'apprécie beaucoup l'outil remarquable que vous nous offrez, avec la nouvelle génération "Win 3" d'ICTUS.

A l'usage, je rencontre toutefois une difficulté d'emploi au sujet de laquelle je n'ai jusqu'à présent pas trouvé de solution (ou su trouver en cherchant là où il fallait !) dans l'aide ou de façon empirique. Voici : comment peut-on sélectionner une portion de document (au-delà de la simple fenêtre apparaissant à l'écran) pour l'imprimer à loisir sans devoir imprimer systématiquement le document entier ? Question à la réponse sans doute très simple... mais qui m'échappe jusqu'à présent ! Merci de bien vouloir éclairer ma lanterne.

Je profite de cette question pour revenir sur une suggestion faite au début de l'été et qui concernait la possibilité de disposer de la version de la Vulgate non retraduite (c.-à-d. non "néo") puisque c'est celle qu'utilisaient les Pères. Y a-t-il du nouveau sur ce point ?

Merci en tous les cas pour le magnifique travail accompli jusqu'à ce jour !

En communion fraternelle, fr. Henri-Marie

Voici quelques réponses :

Pour imprimer un passage :

- ▶ soit dans l'expert, vous choisissez "Imprimer un passage", puis vous entrez la référence (Jn 12,1-12 ou CEC 1200-1025 par exemple)
- ▶ soit vous cliquez sur le mot du début du passage, et choisissez

"Marquer début" dans le menu ; puis vous défilez votre texte et cliquez sur le mot de fin de votre passage à exporter/imprimer, et choisissez "Marquer fin" puis ce que vous voulez faire : exporter, imprimer, analyser, etc...

Pour l'Antiqua Vulgata :

► dans les dernières versions de CD diffusés, nous mettons les deux versions latines : la Nova Vulgata et l'Antiqua Vulgata que vous demandez. Dans quelques jours, j'espère pouvoir vous la proposer au téléchargement sur ce site. Restez connectés !

Des mêmes auteurs:

AB: Abbé Bouchez, Prêtre catholique, aumônier militaire. Créateur du logiciel Ictus Win.

- [Calendrier liturgique perpétuel](#)
- [Biblia Clerus en téléchargement gratuit](#)

- [Liste des documents présents](#)
- [Téléchargement enfin disponible](#)
- [Première diffusion de Biblia Clerus](#)
- [Pas de version hébreu analysée ?](#)
- [Absent jusqu'en août](#)
- [Présentations interactives](#)
- [Commander par Internet](#)
- [Lenteur avec Wifi](#)

Dans la même rubrique:

- [Grec et hébreu](#)
- [Lenteur avec Wifi](#)

Répondre à cet article

Ictus 3

[Mappa del sito](#) - [Riassunto](#)

Manuale Vox Orantis in Italiano

Data: 28 ottobre 2004

MANUALE DELL'UTENTE

Pottete vedere sul Internet il manuale di Vox Orantis tutto in Italiano.

[Vede questa pagina](#)

[Tutto in uno solo file Acrobat PDF](#)

Mappa del sito

[Versions spéciales](#)

Degli stessi autori:

AB: Abbé Bouchez, Prêtre catholique, aumônier militaire. Créateur du logiciel Ictus Win.

▶ [Biblia Clerus en téléchargement gratuit](#)

▶ [Calendrier liturgique perpétuel](#)

▶ [Liste des documents présents](#)

▶ [Téléchargement enfin disponible](#)

▶ [Absent jusqu'en août](#)

▶ [Première diffusion de Biblia Clerus](#)

▶ [Test : Ictus 3 tourne sous Linux avec Wine !](#)

▶ [Nouveau site Catho.org](#)

▶ [Pas de version hébreu analysée ?](#)

▶ [Grec et hébreu](#)

Nella stessa rubrica:

▶ [Pour activer les documents Vox Orantis](#)

▶ [Cosa è Vox Orantis@](#)

▶ [Qu'est-ce que Vox Orantis ?](#)

▶ [Per l'attivazione dei documenti Vox Orantis](#)

[Rispondere all'articolo](#)

Ictus 3

[Mappa del sito](#) - [Riassunto](#)

Per l'attivazione dei documenti Vox Orantis

Data: 28 ottobre 2004

Se avete il Vox Orantis CD, dovete calcolare un codice per attivare i documenti liturgici.

Calcola il codice di Computer e visita questa pagina:

<http://ictuswin.com/vox>

PER SBLOCCARE I TESTI VOXORANTIS DEL CD

Registrarsi:

- Collegarsi con Internet.
- Avviare VoxOrantis:
- Scegliere menù "strumenti", "licenza".
- Segnare i documenti che si vogliono sbloccare (VoxOrantis ed altri)
- Continuare, mettere i propri dati; terminare.
- Aspettare: risposta del server sulla validità della chiave; generazione di un documento Word in cui viene il tuo codice personale calcolato per il tuo computer.

Sbloccare:

- Modo "semplice": collegarsi al sito: www.ictus3.com/vox, andare giù della pagina, scaricare il file "reg.exe". Una volta scaricato, avviare questo programmetto "reg.exe", immettere il codice, OK, e riavviare il computer.
- Modo "esperto": aprire il repertorio di "Programmi" del tuo computer, aprire lì il repertorio "Ictus3", aprire il documento "Ictuswin.ini", andare giù nella sezione "[Protect]", e dopo la riga "Register Code", scrivere un riga sotto così: A=codice indicato nel documento Word (vedi sopra). Salvare e riavviare Ictus.

Installare: Installare sempre i testi francesi, necessari a certe operazioni.

Mappa del sito

[Versions spéciales](#)

Degli stessi autori:

AB: Abbé Bouchez, Prêtre catholique, aumônier militaire. Créateur du logiciel Ictus Win.

- ▶ [Biblia Clerus en téléchargement gratuit](#)
- ▶ [Liste des documents présents](#)
- ▶ [Calendrier liturgique perpétuel](#)
- ▶ [Téléchargement enfin disponible](#)
- ▶ [Absent jusqu'en août](#)
- ▶ [Première diffusion de Biblia Clerus](#)
- ▶ [Nouveau site Catho.org](#)
- ▶ [Commander par Internet](#)
- ▶ [Grec et hébreu](#)
- ▶ [Test : Ictus 3 tourne sous Linux avec Wine !](#)

Nella stessa rubrica:

- ▶ [Cosa è Vox Orantis®](#)
- ▶ [Manuale Vox Orantis in Italiano](#)
- ▶ [Qu'est-ce que Vox Orantis ?](#)
- ▶ [Pour activer les documents Vox Orantis](#)

[français](#) -

Rispondere all'articolo

Ictus 3

[Plan du site](#) - [En résumé](#)

Pour activer les documents Vox Orantis

Date: 28 octobre 2004

Si vous avez un CD Vox Orantis, vous devez activer les documents liturgiques protégés.

Pour cela, rendez-vous sur cette page :

<http://ictuswin.com/vox>

Hierarchie du site

[Versions spéciales](#)

Des mêmes auteurs:

AB: Abbé Bouchez, Prêtre catholique, aumônier militaire. Créateur du logiciel Ictus Win.

- ▶ [Calendrier liturgique perpétuel](#)
- ▶ [Biblia Clerus en téléchargement gratuit](#)
- ▶ [Liste des documents présents](#)
- ▶ [Téléchargement enfin disponible](#)
- ▶ [Première diffusion de Biblia Clerus](#)
- ▶ [Absent jusqu'en août](#)
- ▶ [Présentations interactives](#)
- ▶ [Pas de version hébreu analysée ?](#)
- ▶ [Commander par Internet](#)
- ▶ [Lenteur avec Wifi](#)

Dans la même rubrique:

- ▶ [Per l'attivazione dei documenti Vox Orantis](#)
- ▶ [Qu'est-ce que Vox Orantis ?](#)
- ▶ [Manuale Vox Orantis in Italiano](#)
- ▶ [Cosa è Vox Orantis®](#)

[italiano](#) -

[Répondre à cet article](#)

▶ [> demande d'explication](#) 26 décembre 2005, par [Maurice denis Brault](#)

Bonjour,

Je suis dans l'impossibilité de pouvoir mettre à jour comme vous me le proposez du fait que j'utilise la version "xp pro de windows". donnez moi l'astuce de pouvoir mettre à jour ma version de "vox orantis sous ictus3" et la façon de travailler dans ce moteur de recherche et de rentrer les différent code pour avoir accès au différentes bible et

commentaire que se soit des patristiques que des docteurs de l'Eglise.
Ne pouvant que vous assurer de mes prières, et faire connaître cet outil, à toute personne que je cotoie ayant soif de tous les commentaires et des Saintes Ecritures. Vous remercie de ce que vous pourrez faire. Pour information j'ai 7 enfants à charge et pas de travail en complément de ma toute petite activité agricole.

► **Vox Orantis** 4 janvier 2006, par [AB](#)

Ictus, comme les mises à jour, fonctionne très bien sous XP, même Pro, même avec le Firewall et le SP2 activé.

Le problème est que vous possédez une version Vox Orantis.

Or, pour l'instant, ces versions ne peuvent être mises à jour !

J'espère pouvoir unifier les versions des textes, donc la mise à jour, avant mon prochain départ en Afghanistan (encore !) début février.

Ictus 3

[Plan du site](#) - [En résumé](#)

Liste des documents présents

Date: 26 octobre 2004

Voici le titre des documents présents sur la version actuelle de Ictus 3.

Version du moteur : 3.0.99

Nombre de documents installés : 1913

Date de diffusion : 26/10/2004

Bible

© : Installation protégée par un mot de passe : merci de vous conformer à la législation des droits d'auteurs

Texte biblique

Versions :

Allemand (DE)

- EinheitsÜbersetzung (1980) (EUS)

Grec (GR)

- Texte biblique grec analysé (GRA)

Anglais (EN)

- King James Version (1611) (KJV)
- New American Bible (NAB)
- Revised Standard Version (1966) (RSV)

Espagnol (ES)

- Biblia de Jerusalén (SBJ)
- Biblia Latinoamericana (BLA)

Hierarchie du site

[Ictus 3](#)

- Reina Valera (1989) (RVA)

Français (FR)

- Bible de Jérusalem (BJ) ©
- Bible du Chanoine Crampon (CP)
- Bible Louis Segond (1901) (LSG)
- Traduction Oecuménique de la Bible (TOB)

Hébreu (HE)

- Biblia Hebraica (BHW)
- Hébreu + Septante (HLX)

Italien (IT)

- Ed. Paoline (BEP)
- CEI (1974) (CEI)
- Nuova Diodati (1991) (ITN)

Latin (LA)

- Antiqua Vulgata (VUL)
- Nova Vulgata (NV)

Outils

Concordances

- 2000 Thèmes *FR*
- 2003 Dictionnaire biblique *FR*
- 1997 Parallèles *FR*

Commentaires

- Bible chrétienne Evangiles *FR*
- Catena Aurea *FR,LA,EN,ES*

Dictionnaires

- Lexique grec-français *FR*

Compilations

- AG ISBE *EN*
- HL ISBE *EN*

- MZ ISBE *EN*

Liturgie

Textes liturgiques

De Cérémonies

Missels et assimilés

- 1957 Missale *LA*
- ORDO MISSAE *FR,LA*
- Missel Romain *FR*
- Missale III *LA*
- 2001 PGMR *FR*

Bréviaires et assimilés

- Le psautier (Belloc) *FR*
- 1970 PGLH *FR*
- Le psautier *FR*
- Prière du Temps Présent *FR*

Rituels et assimilés

- 1987 Rituel des bénédictions *FR*
- 1984 Rituel du Baptême *FR*
- 1969 Rituel de Mariage *FR*
- 1991 Vivre et célébrer la réconciliation *FR*

De fonctions

Pontificaux et assimilés

- Pontificalis *LA*
- 1996 Rituel des Ordinations *FR*

Lectionnaires et assimilés

- 1970 PGLR *FR*

De référence

Cérémonials

- 2004 Redemptionis Sacramentum *FR*

Outils

Autres

- Du bon usage de la liturgie *FR*

Pères

Textes patristiques

Editions MIGNE

- 2003 Les Pères dans la Foi *FR*

Apostoliques

- Lettre de Barnabé *FR*
- S. Clément, 1 Corinth. *FR*
- La Didaché *FR,ES*
- A Diognète *FR*
- Homélie du 2e siècle *FR*
- Ignace d'Antioche, aux Ephésiens *FR*
- Ignace d'Antioche, aux Magnésiens *FR*
- Ignace d'Antioche, aux Philadéphiens *FR*
- Ignace d'Antioche, à Polycarpe *FR*
- Ignace d'Antioche, aux Romains *FR*
- Ignace d'Antioche, aux Smyriotes *FR*
- Ignace d'Antioche, aux Tralliens *FR*
- Justin, Apologie *FR*
- Pasteur d'Hermas *FR*
- Polycarpe, aux Philippiens *FR*
- Martyre de Polycarpe *FR*
- Tertullien, des Spectacles *FR*

Orientaux

- Cyprien *FR*
- Grégoire Nysse, à Olympios *FR*
- Grégoire Nysse, Virginité *FR*

Saint Jean Chrysostome

- Homélies Tome II ; Tome III. *FR*

- Homélies Tome IV *FR*
- Jean Chrysostome, Homélies *FR*
- Jean Chrysostome, St Jean *FR*
- Jean Chrysostome, St Matthieu *FR*
- Jean Chrysostome, Psaumes *FR*
- Jean Chrysostome, Sacerdoce *FR*
- Chrysostome, Virginité (Duchassaing) *FR*
- Jean Chrysostome, la vie monastique *FR*
- Jean Chrysostome, Virginité *FR*

Saint Ephrem

- Ephrem, Confessions *FR*
- Ephrem, écrits *FR*
- Ephrem, Discours exégétiques *FR*
- Ephrem, Femme pécheresse *FR*

Saint Jean de Damas

- Damasène, Dormition 1 *FR*
- Jean de Damas, 2 Dormition *FR*
- Jean de Damas, 3 Dormition *FR*
- Damascène, Nativité *FR*

Occidentaux

Saint Augustin

Traités

- De la grandeur de l'âme *FR*
- Augustin, DE L'ÂME ET DE SON ORIGINE I. *FR*
- Baptême *FR*
- Traités du Catéchisme. *FR*
- La Cité de Dieu *FR*
- Les Confessions *FR,ES*
- Augustin, de la foi. *FR*
- Augustin, de la grâce I et II *FR*
- Augustin, lettres *FR*
- Traité du libre arbitre *FR*
- Augustin, du mérite I-II-III *FR*
- Augustin, traité de la musique. *FR*
- Règle de Saint Augustin pour les serviteurs de Dieu *FR*
- Les Rétractations *FR*
- Augustin, Sermons. *FR*
- Trinite *FR*

Petits Traités

- Augustin, suite des commentaires sur l'écriture. *FR*
- Augustin, de la doctrine chrétienne. *FR*
- Augustin, Traité de la Foi, de l'Espérance et de la Charité. *FR*
- Augustin, du combat chrétien *FR*
- Augustin, Traité du Catéchisme. *FR*
- Augustin, de la continence. *FR*
- Augustin, de ce qui est bien dans le mariage. *FR*
- Augustin, de la sainte virginité. *FR*
- Augustin, avantages de la viduité *FR*
- Augustin, des unions adultères. *FR*
- Augustin, du mensonge. *FR*
- Augustin, du travail des moines. *FR*
- Augustin, de la divination des démons (1). *FR*
- Augustin, des devoirs a rendre aux morts (1). *FR*
- Augustin, de la patience. *FR*
- Augustin, du symbole. *FR*
- Augustin, de la discipline chrétienne. *FR*
- Augustin, du cantique nouveau et du retour à la céleste Patr *FR*
- Augustin, de l'utilité du jeune. *FR*
- Augustin, De la ruine de Rome. *FR*
- Augustin, les Soliloques *FR*
- Augustin, de l'immortalité de l'âme. *FR*
- Augustin, de la vie bienheureuse (1) *FR*
- Augustin, du maître. *FR*
- Augustin, des moeurs. *FR*
- Augustin, de la vraie religion. *FR*

Ecritures

- Augustin, Locutions employées dans l'heptateuque. *FR*
- Augustin, questions sur l' heptateuque *FR*
- Augustin, Annotations sur Job *FR*
- Augustin, accord des évangélistes *FR,EN*
- Augustin, explication du sermon sur la montagne *FR*
- Augustin, questions sur les Évangiles *FR*
- Augustin, dix-sept questions sur l'Évangile selon saint Matt *FR*
- Augustin, explication commencée de l'Épître aux Romains *FR*
- Augustin, explication commencent de l'Épître aux Romains *FR*
- Augustin, commentaire de l'Épître aux Galates. *FR*
- Augustin, De la Genèse *FR*
- Augustin sur Jean *FR*
- Augustin, Discours sur les Psaumes. *FR*
- Augustin, Epître Jean *FR*
- Augustin, diverses questions à Simplicien *FR*

Polémiques

- Augustin, quatre-vingt-trois questions (1). *FR*
- Augustin, sur les huit questions de Dulcitius. *FR*
- Augustin, contre les académiciens. *FR*
- Augustin, des hérésies. *FR*

- Augustin, contre les juifs. *FR*
- Augustin, de l'utilité de la foi. *FR*
- Augustin, des deux âmes. *FR*
- Augustin, contre adimantus, manichéen. *FR*
- Augustin, réfutation de l'Épître manichéenne appelée Fondame *FR*
- Augustin contre Fauste, le manichéen. *FR*
- Augustin, de la nature du bien. *FR*
- Augustin, A OROSE. Sur les Priscillianistes et les Origénist *FR*
- Augustin, doctrine des Ariens. *FR*
- Augustin, contre la doctrine des ariens. *FR*
- Augustin, au peuple de l'église de Césarée. *FR*
- Augustin avec Emérite. *FR*
- Augustin, sur le sous-diacre Rusticianus. *FR*
- Augustin, chant populaire. Contre la secte des Donatistes. *FR*
- Augustin, réfutation d'un écrit de Parménien. *FR*
- Augustin, du baptême *FR*
- Augustin, contre les lettres de Pétilien. *FR*
- Augustin, Traité de l'Unité de l'Eglise. *FR*
- Augustin, des actes du procès de Pélage. *FR*
- Augustin, de la nature et de la grâce *FR*
- Augustin, de la correction et de la grâce. *FR*
- Augustin, de la prédestination des Saints. *FR*
- Augustin, du don de la persévérance. *FR*
- Augustin, de l'esprit et de la lettre *FR*
- Augustin, de la perfection de la justice de l'homme. *FR*
- Augustin contre cresconius I Grammaire et Donatiste. *FR*
- Augustin, controverse avec les Donatistes *FR*
- Augustin et le manichéen Félix conférence I et II. *FR*
- Augustin et le manichéen Fortunat, conférence I et II. *FR*
- Augustin, réfutation de la doctrine de gaudentius. *FR*
- Augustin contre Julien I *FR*
- Augustin contre Julien II *FR*
- Augustin et Maximin, évêque Arien. *FR*
- Augustin contre Sécundinus. *FR*

Saint Bernard

- Lettres de saint Bernard *FR*
- Sermons divers de saint Bernard. *FR*
- Sermons de saint Bernard, pour des fêtes de Saints. *FR*
- Tome 7 de St Bernard *FR*
- Tome 8 de St Bernard *FR*
- Traités de saint Bernard *FR*
- Cantiques de St Bernard *FR*
- Bernard Opuscles *FR*
- Bernard, sermons du Temps *FR*
- Bernard s. du temps 2 *FR*
- Bernard, Sermons du_Temps_3 *FR*
- Bernard Sermons_t4 *FR*
- S_T_5 *FR*
- Bernard, de Consideratione *FR*
- Trai_2 *FR*
- Bernard aux prêtres *FR*

- Bernard, du précepte *FR*
- Trai_5 *FR*
- Trai_6 *FR*
- Bernard, de grès humilité *FR*
- Bernard Amour de Dieu *FR*
- Bernard Libre arbitre *FR*
- Bernard, du Baptême *FR*
- Bernard sur Abélard *FR*
- Trai_12 *FR*
- Trai_13 *FR*

Autres

- Irénée, Contre les Hérésies *FR,ES*
- Tertulien, Apologétique *FR*
- Astère, Sermons *FR*
- S. Léon, textes choisis *FR*
- Marcus Félix, Octavius *FR*
- Orience, Commonitoire *FR*
- Saint Benoit, Règle *FR*

Outils

Compilations

- Homélaire patristique *FR*

Magistère

Textes du Magistère

Des Conciles

- Histoire des Conciles *FR*

Vatican II

- 1965 Apostolicam Actuositatem *FR,LA,ES*
- 1965 Ad Gentes *FR,LA,ES*
- 1965 Christus Dominus *FR,LA,ES*
- 1965 Dignitatis Humanae *FR,LA,ES*
- 1965 Dei Verbum *FR,LA,ES*
- 1965 Gravissimum Educationis *FR,LA,ES*
- 1965 Gaudium et Spes *FR,LA,ES*
- 1963 Inter Mirifica *FR,LA,ES*
- 1964 Lumen Gentium *FR,LA,ES*
- 1965 Nostra Aetate *FR,LA,ES*
- 1964 Orientalium Ecclesiarum *FR,LA,ES*

- 1965 Optatam Totius *FR,LA,ES*
- 1965 Perfectae Caritatis *FR,LA,ES*
- 1965 Presbyterorum Ordinis *FR,LA,ES*
- 1963 Sacrosanctum Concilium *FR,LA,ES*
- 1964 Unitatis Redintegratio *FR,LA,ES*

Des Papes

Textes d'autres Papes

- Textes du magistère *FR*

Pie IX

- Lettres encyclique du pape Pie IX (1846-1878) *FR*

Léon XIII

- 1880 Arcanum Divinae Sapientiae *FR*
- 1890 Léon XIII - Sapientae Christianae *FR*
- Lettres Encycliques du pape Léon XIII *FR*
- LEON XIII, MAGISTERIO *ES*
- 1891 Rerum novarum *FR*

Pie X

- 1907 Pie X, Pascendi Dominici Gregis *FR*
- Lettres encycliques du pape PIE X *FR,ES*

Benoît XV

- 1914 Ad Beatissimi Apostolorum Principis *FR*
- 1917 Humani generis redemptionem, Benoît XV *FR*

Pie XI

- 1935 Pie XI - Ad Catholici Sacerdotii *FR*
- 1930 Casti Connubii *FR*
- 1937 Pie XI, Divini Redemptoris *FR*
- Lettres encycliques du pape PIE XI *FR,LA,ES*

Pie XII

- 1943 Pie XII, Encyclique Divino Afflante Spiritu *FR*
- Textes de 4 Encycliques de Pie XII *FR,LA,ES*

Paul VI

- 1966 Christi Matri *FR*
- 1966 Théologie du Concile *FR*
- 1975 Evangelii Nuntiandi *FR*
- 1964 Ecclesiam suam *FR*
- 1968 Humanae Vitae *FR*
- 1965 Mysterium Fidei *FR*
- 1967 Sacerdotalis caelibatus *FR*
- ENSEÑANZAS DE PAULO VI *ES*

Jean XXIII

- 1964 Ad Vos Imprimis *FR*
- 1961 Mater et Magistra *FR*
- 1963 Pacem in terris *FR,ES*

Jean-Paul II

- Insegnamenti 1982 *IT*
- Insegnamenti 1987 *IT*
- Insegnamenti 1988 *IT*
- Insegnamenti 1989 *IT*
- 1992 Aetatis Novae *FR*
- 1998 Nature Théo et Jur. Conf. Ev. *FR*
- 1998 Ad Tuendam fidem *FR*
- 1991 Centesimus annus *FR,ES,IT*
- Catequesis Juan Pablo II *ES*
- 1988 Christifideles laici *FR,ES,IT*
- 1997 Chemin de croix *FR*
- 1979 Catechesi Tradendae *FR,ES,IT*
- 1986 Dominum et vivificantem *FR,ES,IT*
- 1985 Dolentium Hominum *FR*
- 1980 Dives in Misericordia *FR,ES,IT*
- Divinus perfectionis magister *IT*
- 1988 Ecclesia Dei *FR*
- 2003 Ecclesia de Eucaristia *FR,ES*
- Ex corde ecclesiae *IT*
- Ecclesia in europa *IT*
- ecclesia in america *ES*
- 1995 Evangelium Vitae *FR,ES*
- 1981 Familiaris consortio *FR,ES*
- 1992 Fidei Depositum *FR*
- 1995 Lettre aux Femmes *FR*
- 1998 Fides et Ratio *FR,ES*
- MENSAJESES DE PAZ, JUAN PABLO II *ES*
- 1994-2001 Lettres du Jeudi Saint *FR*
- 2000 Journées Mondiales Jeunesse *FR*
- 1981 Laborem exercens *FR,ES*
- 1994 Lettre aux Familles *FR*
- 1988 Mulieris Dignitatem *FR*
- 2002 Misericordia Dei *FR*

- 2001 Novo millenio ineunte *FR*
- 1992 Pastores Dabo Vobis *FR,ES*
- 1963 Pacem in terris *ES*
- 1979 Redemptor Hominis *FR,ES*
- 1987 Redemptoris Mater *FR,ES*
- 1990 Redemptoris Missio *FR,ES*
- 1984 Reconciliatio paenitentia *FR*
- 2002 Rosarium Virginis Mariae *FR*
- JP-II Cartas sacerdotes *ES*
- APOSTOLES ESLAVOS *ES*
- 1987, ANIVERSARIO DE LA POPULORUM PROGRESSIO *ES*
- 1994 Tertio Millenio Adveniente *FR,ES*
- 1995 Ut Unum Sint *FR,ES*
- 1996 Vita Consecrata *FR*
- 1993 Veritatis Splendor *FR,ES*

Des Dicastères

Doctrine de la Foi

- 1983 Approbation livres Catéchèse *FR*
- Congregacion para la Doctrina de la Fe *ES*
- 2000 Dominus Iesus *FR*
- 1987 Donum Vitae *FR*
- 1994 Accès à la communion *FR*
- 2000 Le Message de Fatima *FR*
- 2000 Prières pour obtenir de Dieu la guérison *FR*
- 1992 Communionis notio *FR*
- 1997 Ratio Agendi *FR*

Clergé

- Congregación para el Clero *ES*
- 1997 Directoire pour la catechèse *FR*
- 1997 Prêtres et laïcs *FR*
- 1999 Le prêtre *FR*

Vie religieuse

- 1998 Formation vie consacrée *FR*
- 1980 La dimension contemplative de la vie religieuse *FR*
- 1983 Éléments essentiels *FR*
- 1948 Instruction Cum sanctissimus *FR*
- 1956 Instruction Inter coetera *FR*
- 1950 Instruction Inter praeclara *FR*
- 1997-2002 Journées de la vie consacrés *FR*
- 1948 Motu Proprio Primo feliciter, Pie XII *FR*
- 1978 Mutuae-relaciones *FR*
- 1990 Directives sur la formation dans les instituts religieu *FR*
- 1947 Provida Mater Ecclesia- Constitution Apostolique de Pie *FR*

- 1980 Religieux et promotion humaine *FR*
- 2002 Repartir du christ *FR*
- 1950 Constitution Apostolique Sponsa Christi *FR*
- 1994 La vie fraternelle en communauté *FR*
- 1997 De nouvelles vocations pour une nouvelle Europe *FR*
- 1999 Verbi Sponsa *FR*

Autres

- Congregacion para el Culto Divino *ES*
- 1990 Directoire clergé *FR*
- 1997 Ecole au 3ème Millénaire *FR*
- 1998 Formation des Diacres *FR*
- 1998 Diacres Normes Fondamentales *FR*
- 1996 Préparation au sacrement de mariage *FR*
- 2000 Réduction embryonnaire *FR*
- 1997 Vade-mecum pour les confesseurs *FR*
- 1998 Vie des Diacres *FR*

Des évêques

- 1992 Avortement *FR*
- CELAM *ES*
- 1992 Défense de la vie *FR*

Des catéchismes

- 1998 Catéchisme *FR,LA,ES,IT,DE*
- Catéchisme de Saint Pie X
- Catéchisme des évêques de France

Du droit

- 1988 Const. Curie Romaine *FR*
- 1983 Codex Iuris Canonici *FR,LA,ES,IT*
- 1990 Codex Iuris Orientalis *FR,LA*
- 1917 Codex Iuris Senior *FR,LA*
- 2003 Oecuménisme *FR*
- 1983 Documents postconciliaires *FR*
- 1994 Ordinatio sacerdotalis *FR*
- 1988 Pastor Bonus *FR*

Outils

Compilations

- 1996 Denzinger *FR,LA,ES*
- Magisterium in English *EN*
- 2001 Zenit *FR*

Autres

- 1997 Clonage Humain *FR*

Théologie

Auteurs

Saint Thomas

- In I Sententiarum *LA*
- In II Sententiarum *LA*
- In III Sententiarum *LA*
- In IV Sententiarum *LA*
- In Libros De Anima II et III *LA*
- In Librum Boethii De Trinitate *LA*
- In Libros De Caelo et Mundo *LA*
- In Librum De Causis *LA*
- In Dionysii De Divinis Nominibus *LA*
- In Libros Metaphysicorum *LA*
- Sententia Libri Politicorum *LA*
- Sententia Libri Ethicorum *LA*
- PRECEPTA *LA,ES*
- Sermones *LA*
- Somme Théologique, I *FR©,LA*
- Somme Théologique, I-II *FR©,LA*
- Somme Théologique, II-II *FR©,LA*
- Somme Théologique, III *FR©,LA*
- De Ente et Essentia *LA*
- Breve Principium *LA*
- Compendium Theologiae *LA,ES*
- Qu. Disp. De Anima *LA*
- Qu. Disp. De Unione Verbi *LA*
- Quodlibeta I - XI *LA*
- Qu. Disp. De Malo *LA*
- Qu. Disp. De Potentia *LA*
- Qu. Disp. De Spirit. Creaturis *LA*
- Qu. Disp. De Veritate - 1 *LA*
- Qu. Disp. De Virtutibus *LA*
- Qu. Disp. De Veritate - 2 *LA*
- In Psalmos *LA*
- Sermones *LA*
- Summa Contra Gentiles *LA*
- Thomas et alii : ad 1Cor *LA*
- Aquinatis - ad 1 Thessalonicenses *LA*
- Aquinatis - ad 1 Timotheum *LA*
- Aquinatis - ad 2 Corinthios *LA*
- Aquinatis - ad 2 Thessalonicenses *LA*
- Aquinatis - Ad 2 Timotheum *LA*

- Aquinatis - ad Colossenses *LA*
- Aquinatis - ad Ephesios *LA*
- Aquino - AD GALATAS *LA*
- Aquinatis - ad Hebreos expositio *LA*
- Aquinatis - IN ISAIAM *LA*
- Aquinatis - IN JOB *LA*
- Aquinatis - SUPER JOHANNIS *LA*
- Aquinatis - IN HIEREMIAM *LA*
- Aquinatis - IN THRENOS HIEREMIAE *LA*
- Aquinatis - SUPER MATTHAEI EVANGELIUM *LA*
- Aquinatis - ad Philippenses *LA*
- Aquinatis - ad Philemonem expositio *LA*
- Aquinatis - AD ROMANOS expositio *LA*
- Aquinatis - ad Titum *LA*

Thèmes

Dogmatique

- Caté Somme *FR*
- Transmettre *FR*

Vie religieuse

- Fr. Timothy Radcliffe op *FR*

Oecuménisme

- 1999 Don de l'autorité *FR*
- 1982 Baptême Eucharistie Ministère *FR*

Défense de la vie

- 1999 Euhanasie : un argumentaire *FR*
- 1998 Génome et Droits de l'homme *FR*

Outils

Compilations

- 1993 Thesaurus *FR*
- Vies de saints *FR*

Dictionnaires

- Latin-Français *LA*

Spiritualité

Sainte Catherine de Sienne

- Catherine de Sienne, Dialogue *FR*
- Catherine de Sienne, Lettres *FR*
- Vie Ste Catherine de Sienne *FR*

Carmel

Sainte Thérèse d'Avila

- Castillo interior I. *ES,FR*
- MORADAS SEGUNDAS *ES,FR*
- MORADAS TERCERAS *ES,FR*
- CUARTAS MORADAS *ES,FR*
- MORADAS QUINTAS *ES,FR*
- MORADAS SEXTAS *ES,FR*
- MORADAS SEPTIMAS *ES,FR*
- Camino de Perfeccion *ES*
- CAMINO DE PERFECCION *ES,FR*
- Las Fundaciones *ES*
- Libro de la Vida *ES,FR*

Saint Jean de la Croix

- Subida del Monte Carmelo 1 *ES*
- Noche oscura *ES*
- Subida del Monte Carmelo 2 *ES*
- Noche oscura 2 *ES*
- Subida del Monte Carmelo 3 *ES*
- Cantico espiritual A *ES*
- Cantico espiritual B *ES*
- Llama de Amor Viva A. *ES*
- LLAMA DE AMOR VIVA B *ES*

Sainte Thérèse de l'Enfant-Jésus

oeuvres

- Carnet Jaune *FR*
- Dernières Paroles *FR*
- D.P. à Céline *FR*
- D.P. à Sr Marie du Sacré Coeur *FR*
- Lettres de Ste Thérèse *FR*
- Manuscrit A *FR*
- Manuscrit B *FR*
- Manuscrit C *FR*

- Poésies *FR*
- Les Prières de Ste Thérèse. *FR*
- Récréations Pieuses *FR*

Notes du Carmel

- Notes Récréations Pieuses *FR*

Textes Passionistes

Saint Paul de la Croix

Ecrits de Paul de la croix

- Lucie Burlini *FR,IT*
- Gandolfi *FR,IT*
- Fossi *FR,IT*
- lettres au P. Fulgence *FR,IT*
- Gattinara *FR,IT*
- Lettres à Agnès Grazi *FR,IT*
- Journal *FR,IT*
- Lettres à Marie-Crucifiée *FR,IT*
- Mort Mystique *FR,IT*
- Préface Règle *FR,IT*
- Cherubina Bresciani *FR,IT*
- Confesseurs *FR*

Commentaires divers

- Orazione Passio *FR*
- Missions *FR*

Sainte Gemma Galgani

- Extases *FR,IT*
- Autobiographie *FR,IT*
- Gemma diverses lettres *FR,IT*
- Lettres Gemma au P. Germano *FR,IT*
- Lettres Gemma à Mgr Volpi *FR,IT*
- Germano *FR*
- Journal *FR,IT*
- Ecrits divers *FR,IT*

Autres figures

- Vertus de Paul de la croix *FR*
- Memoria Passionis *FR*

- Vie du B. Barberi *FR*
- Vie de Gabriel de l'Addolorata *FR*
- Nuit de l'esprit *FR*
- vie de Gemma *FR*
- écrits de saint Gabriel *FR*
- Lettres Gabriel *FR*
- Lettres du B. Isidore *FR*
- Journal de Castellazzo *FR*
- Mystère chrétien *FR*
- Désert passioniste *FR*
- France Passio *FR*
- Saints Passionistes *FR*
- Vie de V-M Strambi *FR*
- Strambi *FR*
- chronologie de SP+ *FR,IT*
- Zoffoli *FR*

Législation Passioniste

- Constitutions 1984 *FR*
- Règlements Généraux *FR*
- Règle de 1775 *FR*

Autres auteurs

- Vie divine de la très-sainte Vierge Marie *FR*
- Roberto Belarmino : las 7 Palabras *ES*
- Gênes, du Purgatoire *FR*
- Jean-Baptiste Danei *FR*
- Le procès de Jeanne d'Arc *FR*
- La légende dorée *FR*
- Francisco de Sales *ES*
- Notre Père (Fr.de Sales) *FR*
- SMGDM, Secret de Marie *FR*
- Introduction a la vie devote *FR*

Ictus

- Manuel Ictus 3 *FR*
- Manuale *IT*

Droits

ICTUS 3 :

- Moteur de recherches ©1994-2004 A. Bouchez
- Logiciel diffusé exclusivement par : ADIC - 44 rue de la Croix de Monjous - 33170 Gradignan - FRANCE <http://ictus3.com>

Dictionnaire latin-français :

- Compilé à partir des ouvrages de Ch. Lebaigue, E. Sommer, L. Quicherat, F. Gaffiot, Lewis & Short
- Auteur : Gérard Jeanneau, jeanneau@guetali.fr (Île de la Réunion)

Magisterium in English :

- © 2004 Catholic Software

Magisterium in English (MDE) :

- © 2004 Catholic Software

Biblia de Jerusalén (SBJ) :

- Biblia de Jerusalén
- Ecole Biblique et archéologique de Jérusalem

Docteurs de l'Eglise du Carmel (ES) :

- Famille du Carmel
- Domaine public

S. Thomae Aquinatis, Opera alia :

- Multimedios.org

"Bible Chrétienne" - commentaires Evangiles (1990) :

- Editions Anne Sigier

Bible de Jérusalem (BJ) :

- Traduction en français sous la direction de l'école biblique de Jérusalem
- ©1972 Editions du Cerf

Installation protégée par un mot de passe : merci de vous conformer à la législation des droits d'auteurs

Oeuvres Complètes de Ste Thérèse de Lisieux (FR) :

- Ecrits tombés dans le domaine public

Bible du Chanoine Crampon (CP) :

- Traduction en français du Chanoine Crampon, édition numérique par Richard Bourret

Textes liturgiques en français :

- Ouvrages liturgiques en français
- ©AELF - Tous droits réservés

Mode d'emploi en français :

- Document écrit par l'abbé Bouchez
- ©1994-2004 ADIC, 44 rue croix de Monjous 33170 Gradignan, France

Editions MIGNE :

- Par l'Association J. P. MIGNE - avec autorisation
- Tous droits réservés aux Editions MIGNE

Oeuvres complètes de Saint Bernard. :

- Abbaye Saint Benoît, de Port-Valais CH 1897 Le Bouveret (VS),
<http://membres.lycos.fr/abbayestbenoit/>

Oeuvres de Thérèse de Jésus "d'Avila" (FR) :

- Traduction du Père Marcel BOUIX, s.j.

Somme Théologique de Saint Thomas :

- Somme de Théologie, tomes 1 à 4, traduction française
- ©1984-1985 éditions du Cerf

Installation protégée par un mot de passe : merci de vous conformer à la législation des droits d'auteurs

Second Concile du Vatican :

- Traduction en français par le Centurion/Bayard
- Utilisée avec l'aimable autorisation de Bayard Presse

Archives 1999-2001 de Zenit :

- Agence de presse ZENIT - C.P. 18356 I-00164 Roma, Italie <http://www.zenit.org>
- ©Innovative Media, Inc - L'ensemble des informations contenues dans cette rubrique ne peuvent faire l'objet d'une édition commerciale imprimée sans l'autorisation des auteurs.

Texte biblique grec analysé (GRA) :

- Ancien Testament : version grecque des Septantes (LXX) ; Nouveau Testament : texte grec original
- ©1999 AeDipe - fichiers préparés pour Verbum Domini par S.T., adaptés pour Ictus 3 avec autorisation

Biblia Hebraica (BHW) :

- Ancien Testament hébreu vocalisé
- ©2000 AeDipe - fichiers préparés pour Verbum Domini par S.T., adaptés pour Ictus 3 avec autorisation

Hébreu + Septante (HLX) :

- Ancien Testament hébreu/araméen consonnantique en parallèle avec la version grecque des Septantes (LXX)
- ©2000 AeDipe - fichiers préparés pour Verbum Domini par S.T., adaptés pour Ictus 3 avec autorisation

Ed. Paoline (BEP) :

- Bibbia Edizioni Paoline
- © Edizioni Paoline

CEI (1974) (CEI) :

- Bibbia ufficiale della CEI
- © C.E.I. 1974

Guida dell'utente in italiano :

- Documento scritto da P. Charbel
- ©1994-2004 ADIC, 44 rue croix de Monjous 33170 Gradignan, France

Antiqua Vulgata (VUL) :

- Sancti Hieronymi operata
- Conc. Tridentinum Vulgatum declaravit 'authenticam' in sensu iuridico, id est quatenus respicitur 'vis probativa in rebus fidei et morum'

Nova Vulgata (NV) :

- Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II, ratione habita iussu Pauli PP. VI recognita, auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgata
- Editio typica altera

Des mêmes auteurs:

AB: Abbé Bouchez, Prêtre catholique, aumônier militaire. Créateur du logiciel Ictus Win.

► [Biblia Clerus en téléchargement gratuit](#)

► [Calendrier liturgique perpétuel](#)

► [Téléchargement enfin disponible](#)

► [Liste des documents présents](#)

► [Absent jusqu'en août](#)

► [Première diffusion de Biblia Clerus](#)

► [Pas de version hébreu analysée ?](#)

► [Commander par Internet](#)

► [Test : Ictus 3 tourne sous Linux avec Wine !](#)

► [Grec et hébreu](#)

Dans la même rubrique:

► [Pas de version hébreu analysée ?](#)

[Répondre à cet article](#)

► **[DOCUMENTS LITURGIQUES EN FRANCAIS SONT MAINTENANT ABSENTS !!!!!](#)** 25 septembre 2005, par [AB](#)

L'AELF (Association Episcopale pour le Liturgie Francophone), qui déclare posséder les droits d'auteur des textes de la liturgie en français, nous a demandé de ne plus diffuser ces documents sur notre cédérom et le site catho.org, sous peine de poursuites judiciaires.

Nous avons donc depuis quelques mois supprimé l'accès libre à ces documents à partir du cédérom d'Ictus et du site catho.org

Nous regrettons sincèrement ce contre-temps, même si nous pensons qu'il s'agit d'une pratique proche de la simonie.

Les documents sont accessibles par mot de passe si vous les possédez en exemplaire papier (un missel des dimanche suffit).

[Quelques explications et débat sur le forum de catho.org](#)

► **> existe t il un moyen simple d'iktuser mes fichiers ?** 17 octobre 2005, par [Alexis](#)

J'ai quelques fichier perso, que j'aimerais bien traiter avec iktus quelqu'un sait il comment on peut le faire et si c'est complex ?

[web des chercheurs de Dieu](#)

► **> Liste des documents présents** 15 juillet 2005, par [Agnès Cerovecki](#)

J'ai acheté ICTUS 3 à la librairie Jouannaud-Siloe à Toulouse. Certains documents ne sont accessibles qu'avec un mot de passe. Où trouve-t-on ce mot de passe ?????
Salutations. A. Cerovecki

► **Obtenir les mots de passe** 19 juillet 2005, par [AB](#)

Pour des raisons de droits d'auteurs, l'accès à certains documents nécessite de renvoyer à l'ADIC une déclaration sur l'honneur indiquant que vous possédez les ouvrages correspondants en version "papier". Dès lors, un code vous est donné, permettant d'utiliser de manière privée une copie numérique du document que vous possédez déjà, conformément à la loi de 1957 sur la propriété intellectuelle. Dans ce cas, il s'agit d'une mise à disposition gratuite de votre droit à la copie réservée à un usage privé.

Le plus simple est d'aller dans le menu correspondant du logiciel, et de vous enregistrer : si vous êtes connecté à Internet, vous obtiendrez immédiatement les mots de passe, sinon, imprimez le formulaire créé automatiquement et envoyez-le par la poste à l'ADIC, comme indiqué.

Il faut dès lors relancer l'installation du logiciel, en entrant le ou les mots de passe en cochant les documents correspondants.

Ictus 3

[Plan du site](#) - [En résumé](#)

Première diffusion de Biblia Clerus

Date: 15 octobre 2004

La première version de "Biblia Clerus", cédérom préparé par la Congrégation pour le Clergé à partir d'Ictus 3, sera diffusée lors de la "Universalis Presbyterorum Conventus" de Malte, 18-23 octobre 2004.

Depuis plusieurs mois, la Congrégation pour le Clergé préparait un cédérom de commentaires bibliques, à la demande de son Cardinal préfet.

Après avoir choisi Ictus 3 comme moteur de recherche, ils ont mis au point une base de textes centrés sur les commentaires catholiques de textes bibliques, disponibles en plusieurs langues (essentiellement français, anglais, italien, espagnol).

Plusieurs milliers d'exemplaires seront gratuitement remis aux prêtres présents à Malte, pour une première diffusion.

Nous espérons que de nombreux collaborateurs, de tout pays et langue, pourront nous rejoindre pour faire évoluer notre grand projet au service de l'Eglise !

Des mêmes auteurs:

Dans la même rubrique:

► [Biblia Clerus en téléchargement gratuit](#)

Hierarchie du site

[Versions spéciales](#)

AB: Abbé Bouchez, Prêtre catholique, aumônier militaire. Créateur du logiciel Ictus Win.

► [Biblia Clerus en téléchargement gratuit](#)

► [Calendrier liturgique perpétuel](#)

► [Liste des documents présents](#)

► [Téléchargement enfin disponible](#)

► [Absent jusqu'en août](#)

► [Première diffusion de Biblia](#)

[Clerus](#)

► [Test : Ictus 3 tourne sous Linux avec Wine !](#)

► [Echange du CD Ictus 2](#)

► [Pas de version hébreu analysée ?](#)

► [Commander par Internet](#)

[Répondre à cet article](#)

► [> Première diffusion de Biblia Clerus](#) 10 novembre 2005, par [Rev. Frank P.](#)

Ou est-ce que je puis obtenir le cederom "Biblia Clerus" ? C'est différent que le cederom "Ictus", n'est-ce pas, et c'était préparé par la Congrégation à Rome ?

Merci !

Rev. Frank P.

► [Ou trouver BC ?](#) 11 novembre 2005, par [AB](#)

Il s'agit du moteur d'Ictus, avec une base de textes différente.

Une diffusion importante s'annonce. Plus d'info sur le site de la congrégation du Clergé.

Une version d'Ictus complète est offerte à tout abonné de la revue Kephass : joignez l'utile à l'agréable et abonnez-vous. Pour le prix d'un Ictus, vous avez un an d'abonnement à cette excellente revue !

[Ictus avec Kephass](#)

► [Téléchargez gratuitement Biblia Clerus](#) 2 février 2006, par [AB](#)

Vous pouvez, depuis quelques jours, télécharger Biblia Clerus gratuitement. Une liaison haut débit est conseillée (en fonction des documents, cela peut monter à plus de 200Mo).

Le système est encore en phase de test, et utilise les mêmes routines que la mise à jour d'Ictus.

Mais cela a l'air de bien fonctionner, et c'est libre de droits !

Pour les mots de passe à l'installation de certains textes, ce sont les mêmes que pour Ictus 2 : <http://www.ictuswin.com/2/motpasse.htm>

[Téléchargez gratuitement Biblia Clerus](#)

► [> Première diffusion de Biblia Clerus](#) 31 juillet 2005, par [F. Yannick](#)

Je suis Carme de la Province de Paris, F. Yannick 5 villa de la Réunion, yannick.

carme@wanadoo.fr, je viens d'acheter Ictus3 à la Procure et évidemment je suis déçu

de ne pas avoir les textes des saints du Carmel. De plus je suis intéressée par Ictus spécial clergé que faire ?

► **Écrits carmes** 22 août 2005, par [AB](#)

Pour des raisons de droits d'auteurs, l'intégralité des écrits en français du Carmel ne sont pas accessibles en dehors de la famille carmélitaine.

Les Ictus vendus dans le commerce sont donc livrés sans ces textes. Contactez mp@ictuswin.com pour obtenir ces textes.

Ictus spécial clergé est identique à l'Ictus officiel, avec des documents en moins. Rien ne sert de l'avoir si vous possédez déjà une version d'Ictus officielle.

Ictus 3

[Plan du site](#) - [En résumé](#)

Lenteur avec Wifi

Date: 8 octobre 2004

Sur certains ordinateurs portables, lorsque le Wifi est activé, le logiciel semble lent : pourquoi ?

Il me semble que sur certains Notebook, le Chipset Wifi est très consommateur de puissance processeur. Ictus étant lui-même gourmand dans certaines phases de son installation en particulier (il utilise 100% du CPU lors de la première indexation, par exemple), cela pourrait expliquer le conflit entre les deux processus.

Pour preuve : une carte Wifi en PCMCIA ne semble pas ralentir l'utilisation du logiciel.

Alors une suggestion : pendant l'installation, désactivez le Wifi de votre portable, qui n'est pas du tout nécessaire à Ictus 3. Réactivez le Wifi lors de l'enregistrement.

Essayez aussi de mettre à jour vos pilotes Intel qui gèrent le Wifi : peut-être cela fonctionnera-t-il mieux.

Des mêmes auteurs:

AB: Abbé Bouchez, Prêtre catholique, aumônier militaire. Créateur du logiciel Ictus Win.

► [Biblia Clerus en téléchargement gratuit](#)

► [Liste des documents présents](#)

► [Calendrier liturgique perpétuel](#)

► [Téléchargement enfin disponible](#)

► [Absent jusqu'en août](#)

► [Première diffusion de Biblia Clerus](#)

► [Nouveau site Catho.org](#)

► [Commander par Internet](#)

► [Grec et hébreu](#)

► [Test : Ictus 3 tourne sous Linux avec Wine !](#)

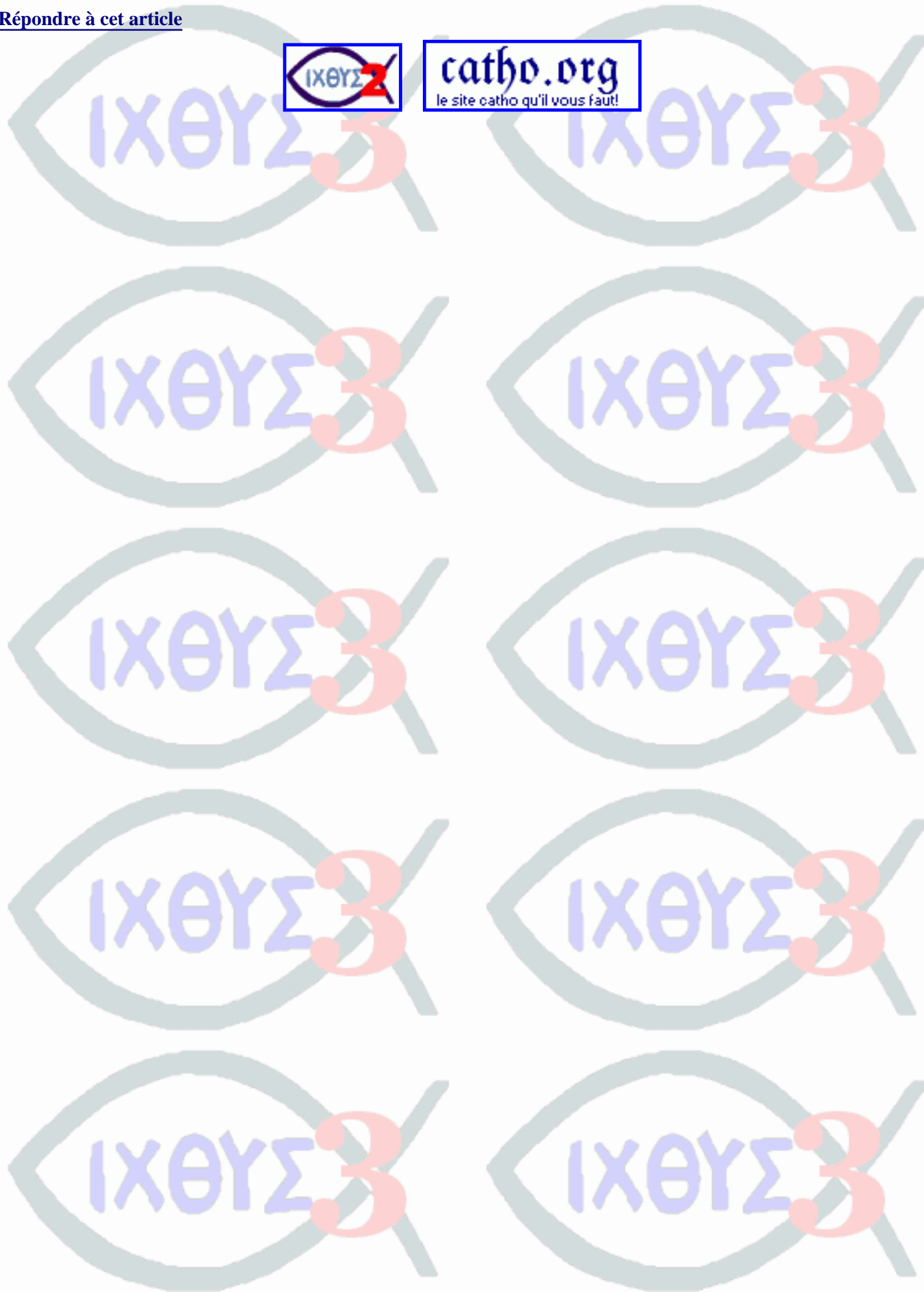

Dans la même rubrique:

► [Grec et hébreu](#)

► [Difficultés pour copier/coller un passage ?](#)

Répondre à cet article

Ictus 3

[Plan du site](#) - [En résumé](#)

Nouveau site Catho.org

Bibliothèque Catholique en ligne grâce à Ictus 3

Date: 12 août 2004

Le site catho.org vous permet de consulter des documents essentiels de la Foi Catholique : la Bible, le Magistère et les Pères de l'Eglise.

Le nouveau contenu du site Catho.org a été créé à partir d'une sélection de textes fournis dans le Cédérom Ictus 3.

Il est mis à disposition de tout internaute, catholique en quête de références, ou homme de bonne volonté, simplement curieux.

Ce site contient des documents libres de droit, à l'exception de notre index de thèmes, créé spécialement pour Ictus. La mise en page, le découpage, le système de renvois entre les documents ont été réalisés par l'auteur du logiciel Ictus, **en utilisant les possibilités du "noyau" de ce moteur de recherche**. L'ADIC (Association Diffusion Informatique Catholique), association loi de 1901, est responsable de la mise en ligne de son contenu.

Moteur de recherche Ictus Win : ©1994-2004 Abbé A. Bouchez, tous droits réservés
Site catho.org : ©2004 ADIC, tous droits réservés

Des mêmes auteurs:

AB: Abbé Bouchez, Prêtre catholique, aumônier militaire. Créateur du logiciel Ictus Win.

▶ [Calendrier liturgique perpétuel](#)
▶ [Biblia Clerus en téléchargement gratuit](#)

▶ [Liste des documents présents](#)
▶ [Téléchargement enfin disponible](#)
▶ [Première diffusion de Biblia Clerus](#)

▶ [Absent jusqu'en août](#)
▶ [Présentations interactives](#)
▶ [Pas de version hébreu analysée ?](#)

Dans la même rubrique:

- ▶ [Présentation](#)
- ▶ [Le site catho.org fait peau neuve](#)
- ▶ [Absent jusqu'en août](#)

► [Commander par Internet](#)

► [Lenteur avec Wifi](#)

[Répondre à cet article](#)

► [> Nouveau site Catho.org](#) 20 septembre 2004, par [Gaujal Ludovic](#)

Fidèle lecteur de Kephass, j'ai relevé dans la dernière production l'adresse de votre site. Je me suis dépêché d'aller vous visiter. C'est superbe, monumental, mais votre cd rom ne tourne que sur Windows, rien sur Mac. Pensez-vous remédier rapidement à cet état ? ou cela restera ainsi longtemps ? Un inconditionnel du Mac.

► **Ictus sous Mac ?** 21 septembre 2004, par [AB](#)

Malheureusement, Ictus ne tourne que sous Windows, à cause de son noyau, très rapide certes, mais écrit en langage Delphi, donc uniquement pour processeurs Intel et AMD. Le problème ne vient pas tant du système d'exploitation que du processeur de votre machine. Même si nous sortons une version pour Linux (grâce au frère de Delphi, nommé Kylix), il ne tournera que sur des processeurs Intel ou AMD, donc pas sur Power PC.

Plusieurs utilisateurs de Mac, inconditionnels comme vous, travaillent avec Ictus à travers un logiciel d'émulation, comme Virtual PC. Mais c'est cher et assez lent, même si c'est utilisable.

Nous avons mis au point une version "serveur Web" qui fonctionne sur un PC, et permet de diffuser les écrans d'Ictus sur des ordinateurs d'un réseau local. Il est actuellement testé dans un monastère. En passant par les "butineurs Internet", il n'y a plus de problèmes : les ordinateurs du monastère en question sont quasiment tous des Mac. Et ça tourne, même si l'on ne profite pas de toutes les fonctions de la version complète. Autre inconvénient : il faut avec un réseau d'ordinateurs, et au moins un PC dans ce réseau...

Plus de nouvelles bientôt sur notre site.

► [> Nouveau site Catho.org](#) 13 août 2004, par [J'ai acheté le CD D'ictus en 2001. Ancien religieux et séminariste président de <http://apostolattherese.free.fr>. Mon nom est LUGAN](#)

Je possède la version de 2001 de ictus Win. Que faire pour avoir la dernière version de ictus win 3.

Je suis président de l'association Apostolat Sainte Thérèse Sainte Thérèse(<http://apostolattherese.free.fr>. je souhaiterai savoir si dans le cadre de mon association je pourrai proposer la dernière version d'Ictus Win en ayant une commission. Merci de votre répondeau logiciel d'Ictiu_sns. Dans le Christ par Marie.

► [> Nouveau site Catho.org](#) 14 août 2004, par [AB](#)

Pour la mise à jour, vous trouverez les [infos sur ce site](#).

Pour une commande groupée, contactez l'ADIC par courrier postal au 44 rue Croix de Monjous 33170 Gradignan.

[Pour faire une mise à jour](#)

Ictus 3

[Plan du site](#) - [En résumé](#)

Impossible mise à jour de la version 2.5

Date: 18 juillet 2004

A partir d'une version 2.5, il affiche tout de suite une fenêtre en disant "mauvaise version".

Question sur la mise à jour du moteur Ictus (17 juillet 2004)

Cher M. l'abbé :

Pendant son absence, un confrère m'a laissé dans son ordinateur le loisir d'utiliser le programme Ictus v. 2.5

En voyant votre site web, j'ai pensé qu'on pourrait faire l'actualisation du moteur et ajouter les nouveaux documents qui y apparaissent.

J'ai téléchargé d'abord le fichier de mise à jour du moteur. En l'exécutant sur l'ordinateur qui contient le programme, il affiche tout de suite une fenêtre en disant "mauvaise version".

Il utilise un système d'exploitation Win 98, avec un processeur P1 et 64 Mo de RAM.

Je vous serais reconnaissant de me dire, si possible, ce qu'on peut faire.

Merci d'avance

J.M. Torres

Réponse :

Votre version est effectivement trop ancienne pour être mise à jour par ce moyen. Envoyez moi un email à l'adresse webmaster@ictuswin.com pour que je vous indique un autre moyen.

Le plus simple, si vous voulez avoir la toute dernière version 3 (qui tournerait même sur cet ordinateur un peu "ancien") est de **faire une mise à jour : [plus d'infos ici...](#)**

Des mêmes auteurs:

AB: Abbé Bouchez, Prêtre catholique, aumônier militaire. Créateur du logiciel Ictus Win.

► [Biblia Clerus en téléchargement gratuit](#)

► [Calendrier liturgique perpétuel](#)

► [Liste des documents présents](#)

► [Téléchargement enfin disponible](#)

► [Absent jusqu'en août](#)

► [Première diffusion de Biblia Clerus](#)

► [Test : Ictus 3 tourne sous Linux avec Wine !](#)

► [Nouveau site Catho.org](#)

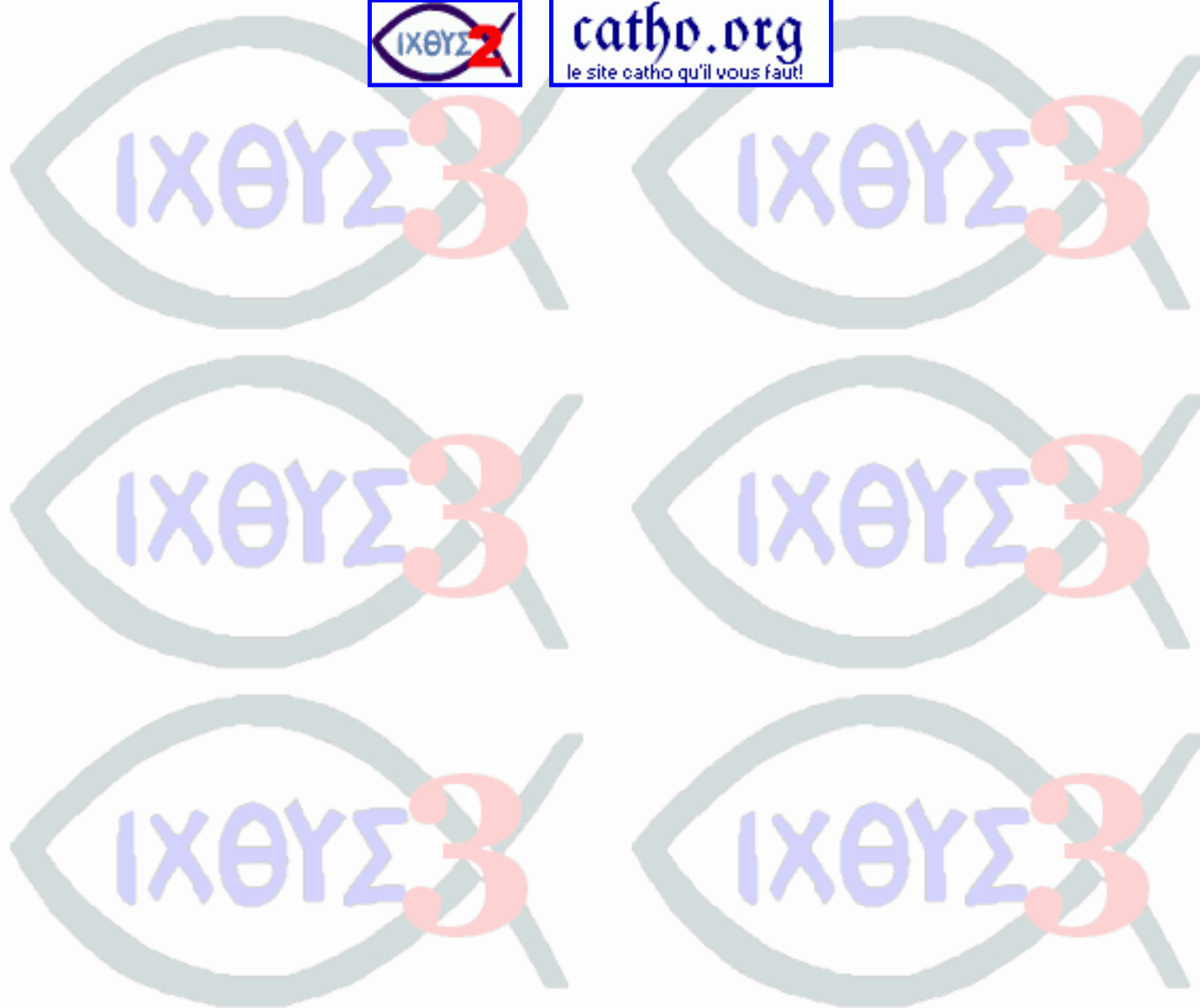
► [Pas de version hébreu analysée ?](#)

► [Grec et hébreu](#)

Dans la même rubrique:

► [Ressources officielles Ictus 2](#)

Répondre à cet article

Ictus 3

[Plan du site](#) - [En résumé](#)

Ressources officielles Ictus 2

Date: 11 juillet 2004

Téléchargements pour la version 2

Nous avons déconnecté le site de la version 2.

Conçu il y a plusieurs années, il ne tenait plus la charge et possédait de nombreux problèmes (les utilisateurs ne pouvaient plus s'enregistrer).

A partir de maintenant, c'est dans cette Rubrique que vous pourrez dialoguer au sujet de la version 2 d'Ictus.

Nous mettons aussi à votre disposition un site spécial avec des ressources pour cette version : téléchargement de mise à jour du moteur et de nouveaux documents, description, mots de passe. Son adresse est : <http://ictuswin.com/2>.

Notez bien que tous ces téléchargements ne fonctionnent pas avec la nouvelle version 3. Mais soyez rassurés : tous ces documents sont déjà présents par défaut dans le nouveau CD, avec bien d'autres nouveautés !

Des mêmes auteurs:

AB: Abbé Bouchez, Prêtre catholique, aumônier militaire. Créateur du logiciel Ictus Win.

► [Biblia Clerus en téléchargement gratuit](#)

► [Calendrier liturgique perpétuel](#)

► [Liste des documents présents](#)

► [Téléchargement enfin disponible](#)

► [Absent jusqu'en août](#)

► [Première diffusion de Biblia Clerus](#)

► [Test : Ictus 3 tourne sous Linux avec Wine !](#)

► [Nouveau site Catho.org](#)

► [Pas de version hébreu analysée ?](#)

► [Grec et hébreu](#)

Dans la même rubrique:

► [Impossible mise à jour de la version 2.5](#)

Répondre à cet article

Ictus 3

[Mappa del sito](#) - [Riassunto](#)

Cosa è Vox Orantis®

Data: 10 luglio 2004

Vox Orantis® si definisce come un progetto al servizio della Chiesa. Un progetto globale, interdisciplinare e progressivo, che vuol fornire, agli studiosi della scienza liturgica, mezzi informatici capaci di facilitare e sviluppare la ricerca.

Servizio ecclesiale: Questa è l'unica e vera finalità del progetto, "propter Eum qui dilexit nos" (Rm 8, 37). Per questo motivo, se non si esclude il giusto riconoscimento a chi ha lavorato (cf. i Ringraziamenti), non si vuol servire interessi personali.

Globale: Non si deve fermare ad un aspetto particolare della liturgia (linguistica, pastorale ecc.) ma integrarli tutti, aiutando a combinarli.

Interdisciplinare: Vuole promuovere le relazioni fra tutte le scienze al servizio della Chiesa, dando gli strumenti per fare comparazioni, legami ecc.

Progressivo: Il progetto è concepito in modo aperto, tale da consentire miglioramenti senza limiti, sia per il software che per i testi.

Per facilitare: Si vorrebbe fornire man mano, al passo degli accordi che si possano fare con i possessori dei diritti, l'accesso ad un massimo di documenti a chi non ha possibilità di disporre di una biblioteca liturgica sufficiente.

Per sviluppare: Le molteplici possibilità di ricerca consentite da Vox Orantis® potranno senzaltro far sorgere idee nuove e scoperte inattese.

Mappa del sito

[Versions spéciales](#)

Degli stessi autori:

AB: Abbé Bouchez, Prêtre catholique, aumônier militaire. Créateur du logiciel Ictus Win.

- ▶ [Calendrier liturgique perpétuel](#)
- ▶ [Biblia Clerus en téléchargement gratuit](#)
- ▶ [Téléchargement enfin disponible](#)
- ▶ [Liste des documents présents](#)
- ▶ [Première diffusion de Biblia Clerus](#)
- ▶ [Absent jusqu'en août](#)
- ▶ [Pas de version hébreu analysée ?](#)
- ▶ [Commander par Internet](#)
- ▶ [Test : Ictus 3 tourne sous Linux avec Wine !](#)
- ▶ [Grec et hébreu](#)

Nella stessa rubrica:

- ▶ [Per l'attivazione dei documenti Vox Orantis](#)
- ▶ [Pour activer les documents Vox Orantis](#)
- ▶ [Manuale Vox Orantis in Italiano](#)
- ▶ [Qu'est-ce que Vox Orantis ?](#)

[français](#) -

Rispondere all'articolo

- ▶ [> Cosa è Vox Orantis®](#) 15 ottobre 2004, di [Serge](#)

Je vous remercie pour l'effort fourni afin de me répondre en italien. pour vous faciliter les choses, j'utiliserai le français. Pourriez-vous me dire quand la version de ICTUS en italien sera vraiment prête? est-ce encore un projet réalisable seulement à long terme? Qu'est au juste une "TEAM ITALIANO"? Excusez mon ignorance. Merci et courage pour votre travail que j'apprécie beaucoup.

- ▶ **Ictus in italiano** 16 ottobre 2004, di [AB](#)

Nous pouvons vous mettre en relation avec ceux qui ont traduit les menus et commencé à compiler une base de textes en italien. Nous avons besoin de volontaires!

- ▶ [> Cosa è Vox Orantis®](#) 8 ottobre 2004, di [Sergio](#)

Scusatemi. Mi dispiace di usare questa finestra per inviare quello di qui ho bisogno. Ma se lo faccio, è perchè ho cercato un indirizzo per scrivervi e che non sono riuscito a trovarlo. Ho avuta la fortuna di vedere un pò tutto quello che si può fare con la versione anziana di ICTUS. Esisterebbe una versione di ICTUS TUTTA IN ITALIANO? Di più, come fare per ottenere un CD di ICTUS se non ho nessuno mezzo di pagarlo per le vie che proponete? Una volta ancora vi prego di scusarmi per l'uso di questa via. Ricevete un saluto rispettoso.

- ▶ **Ictus in Italiano** 8 ottobre 2004, di [AB](#)

scusatemi per il mio italiano! sono un povero sacerdote francese... peccato! C'è già una traduzione della Interfaccia del Ictus 3 in italiano. Anche la Bibbia CEI, alcuni testi italiani. Ma non troppo... E soltanto un inizio.

Abbiamo bisogno di aiuto per inserire novi testi nel software, piuttosto testi del Magistero. Ma ce bisogno havere una "team italia" per questo progetto...
La congregazione per il Clero sta lavorando con noi sul questo problema di traduzione.

Ictus 3

[Plan du site](#) - [En résumé](#)

Qu'est-ce que Vox Orantis ?

Date: 10 juillet 2004

VoxOrantis® se définit comme un projet au service de l'Eglise. Un projet global, interdisciplinaire et progressif, qui désire fournir à se qui se consacrent à l'étude de la Sainte Liturgie les moyens informatiques nécessaires pour faciliter et développer la recherche.

Service ecclésial : C'est l'unique et véritable finalité du projet, "propter Eum qui dilexit nos" (Rm 8, 37). Pour cette raison, si n'est pas exclue la juste reconnaissance pour ceux qui y ont travaillé (cf. les Remerciements), il n'est pas destiné à servir des intérêts personnels.

Global : Il ne veut pas s'arrêter à un seul aspect particulier de la liturgie (linguistique, pastorale ou autre), mais tous les intégrer et aider à les combiner.

Interdisciplinaire : Il veut promouvoir les interchanges entre toutes les sciences au service de l'Eglise, en donnant les moyens de faire des comparaisons, relations, etc.

Progressif : Le projet est conçu de manière ouverte, de façon à permettre un maximum d'amélioration tant pour le programme que pour les textes de la base de données.

Pour faciliter : Il s'agit de fournir petit à petit, au fur et à mesure des accords qui pourront intervenir avec les différents détenteurs de droits, l'accès à un maximum de documents pour tous ceux qui n'ont pas les moyens de disposer d'une bibliothèque liturgique suffisante.

Pour développer : Les multiples possibilités de recherche consenties par VoxOrantis® pourront sans aucun doute faire surgir des idées nouvelles et des découvertes inattendues.

Hiérarchie du site

[Versions spéciales](#)

Des mêmes auteurs:

AB: Abbé Bouchez, Prêtre catholique, aumônier militaire. Créateur du logiciel Ictus Win.

► [Biblia Clerus en téléchargement gratuit](#)

► [Liste des documents présents](#)

► [Calendrier liturgique perpétuel](#)

► [Téléchargement enfin disponible](#)

► [Absent jusqu'en août](#)

► [Première diffusion de Biblia Clerus](#)

► [Nouveau site Catho.org](#)

► [Commander par Internet](#)

► [Grec et hébreu](#)

► [Test : Ictus 3 tourne sous Linux avec Wine !](#)

Dans la même rubrique:

► [Pour activer les documents Vox](#)

[Orantis](#)

► [Manuale Vox](#)

[Orantis in Italiano](#)

► [Per l'attivazione dei documenti Vox](#)

[Orantis](#)

► [Cosa è Vox](#)

[Orantis®](#)

[italiano](#) -

[Répondre à cet article](#)

► [VOX ORANTIS est diffusé](#) 19 juillet 2005, par [AB](#)

Vox Orantis (qui est une version d'Ictus possédant quelques documents liturgiques supplémentaires en langue latine) est diffusé par l'abbaye Sainte-Magdeleine du Barroux.

La prochaine version sera exactement identique à la version "habituelle" d'Ictus, qui possédera a priori aussi ces quelques documents (les frais engagés dans la saisie ayant été recouverts).

Vox Orantis n'est pas disponible dans les librairies.

Mais, rappelons-le, il s'agit d'un Ictus sous un autre nom, et non d'une nouvelle version ou d'un nouveau logiciel.

; -)

► [> Qu'est-ce que Vox Orantis ?](#) 4 novembre 2004, par [STOFFEL Etienne](#)

Bonjour,

Je découvre votre site : c'est intéressant. Mais pourquoi n'y a-t'il aucune adresse pour vous envoyer un message ? C'est un oubli regrettable ... Cordialement

E.Stoffel

[On ne peut pas vous écrire](#)

► [Si l'adresse email est à toutes les pages](#) 5 novembre 2004, par [AB](#)

Si, l'adresse est à toutes les pages : il suffit de cliquer sur le nom de l'auteur des articles : AB (votre serviteur).

Par contre, comme je suis en partance pour 4 mois dans un pays lointain sans Internet, je ne peux répondre par email. Désolé.

Le site risque de végéter pendant tout ce temps. Mais je posterai un message d'avertissement.

Désolé, mais comme je suis prêtre, je suis dans l'obéissance et ma mission pastorale est première : Ictus est réalisé sur mon "temps libre".

► **PLUS D'INFORMATIONS** 15 août 2004, par [AB](#)

Le premier site de VOX ORANTIS est toujours en ligne.

[Consultez le site Vox Orantis](#)

► **> Qu'est-ce que Vox Orantis ?** 13 août 2004, par [J'ai acheté le CD D'ictus en 2001.](#)
[Ancien religieux et séminariste président de <http://apostolattherese.free.fr>. Mon nom est LUGAN](#)

Je ne comprends pas comment il est possible d'utiliser Vox orantis pour apprendre des choses sur la liturgie. La liturgie est ma passion et je souhaiterais pouvoir apprendre des choses en liturgie et si possible obtenir une formation par correspondance en vue d'obtenir un diplôme officiel d'une université française. Merci de votre réponse.

J'ai composé un site sur la prière : <http://prierecatholique.free.fr> Je suis en train de composer un site sur la catéchèse et je souhaiterais composer un site sur la liturgie.

► **> Qu'est-ce que Vox Orantis ?** 14 août 2004, par [AB](#)

Le projet Vox Orantis utilise le moteur du CD Ictus Win mais n'est pas diffusé par l'ADIC.

Il sera diffusé par l'Institut Pontifical de Liturgie Saint Anselme de Rome.

Mais pour l'instant il n'est pas encore disponible. Attendez des nouvelles à la rentrée universitaire j'espère.

Ictus 3

[Plan du site](#) - [En résumé](#)

Echange du CD Ictus 2

Date: 9 juillet 2004

Echangez votre CD Ictus 2 vers la version 3

Vous désirez recevoir une mise à jour de votre version 2 d'Ictus Win ?

Rien de plus simple : vous avez deux possibilités :

1. Commander et régler en ligne un CD complet

Rendez-vous sur **le site entièrement sécurisé de Paypal** :

La toute dernière version 3 vous sera envoyée. Mais vous payez le "prix fort" de **50 euros**. Il ne s'agit pas en soit d'une mise à jour, toutefois cette offre est valable dans le monde entier, frais de port inclus.

2. Envoyez une demande à l'ADIC

Ecrivez à l'ADIC, 44 rue Croix de Monjous, 33170 GRADIGNAN, France avec :

- ▶ **votre CD original de la version 2** (sans la boîte - glissez juste le CD tel quel dans une enveloppe, affranchie au tarif lettre)
- ▶ **un chèque français de 25 euros à l'ordre de l'ADIC**

Vous recevrez un CD de la version 3 par la poste, en profitant d'un tarif préférentiel.

Hierarchie du site

[Ictus 3](#)

[Commander un exemplaire](#)

Des mêmes auteurs:

AB: Abbé Bouchez, Prêtre catholique, aumônier militaire.

Créateur du logiciel Ictus Win.

- ▶ [Biblia Clerus en téléchargement gratuit](#)
- ▶ [Calendrier liturgique perpétuel](#)
- ▶ [Liste des documents présents](#)
- ▶ [Téléchargement enfin disponible](#)
- ▶ [Absent jusqu'en août](#)
- ▶ [Première diffusion de Biblia Clerus](#)
- ▶ [Pas de version hébreu analysée ?](#)
- ▶ [Commander par Internet](#)
- ▶ [Test : Ictus 3 tourne sous Linux avec Wine !](#)
- ▶ [Grec et hébreu](#)

[Répondre à cet article](#)

▶ [> Echange du CD Ictus 2](#) 27 août 2004

bonjour, je viens d'acheter (ce jour le 27 août 2004) le CD ICTUS 2.7 au prix de 50.31 euros. me connectant sur votre site, je m'aperçois qu'il existe une version 3... je ne me vois pas rajouter encore 25 euros pour échanger mon CD alors que je viens de l'acheter 50 euros, ce qui fait au total 75 euros ! alors que vous le proposer à 50 euros... n'y a t-il pas une solution ?.. dois-je ramener au magasin la version 2.7 pour me la faire rembourser et commander une version 3 ?.. je me sens un peu roulé... Merci de votre réponse.

▶ **Evidemment, ce n'est pas très sympathique** 31 août 2004, par [AB](#)

Normalement, le magasin aurait dû avoir une nouvelle version. Notre intermédiaire, qui effectue la distribution auprès des libraires, peut échanger gratuitement une version 2.7 contre une version 3 auprès du libraire. Il faut donc aller demander l'échange à votre vendeur, en lui indiquant de contacter Monsieur de Neckere.

▶ [> Echange du CD Ictus 2](#) 24 août 2004, par [abbé Andrzej Sarota](#)

Est-ce que ce ne serait pas plus facile de faire un transfert à un compte bancaire si vous me donner votre IBAN et SWIFT ?

▶ **Transfert ?** 31 août 2004, par [AB](#)

Evidemment si c'est plus simple pour vous. Nous pouvons vous envoyer par email ou par la poste les coordonnées de la caisse d'épargne de l'association.

▶ [> Echange du CD Ictus 2](#) 16 août 2004, par [abbé Andrzej Sarota](#)

Je suis heureux utilisateur de ce logiciel et je voudrais bien faire cet échange, mais je n'habite pas en France et je pense que avoir un chèque français c'est un problème. Ma question s'il y a un autre moyen de payer 25 € pour cet échange ?

[Mon site paroissial](#)

► **Si vous n'avez pas de chèque français** 16 août 2004, par [AB](#)

Si vraiment vous n'avez pas de chèque français, et que vous habitez dans la CEE, vous pouvez tenter nous envoyer cette somme en billets (euros seulement), dans une enveloppe opaque. Certains l'ont fait avec succès. Mais évidemment, la Poste ne recommande pas d'agir de la sorte et n'assure pas que l'argent puisse arriver !

Ictus 3

[Plan du site](#) - [En résumé](#)

Commander par chèque

Date: 9 juillet 2004

Commandez directement à l'ADIC

Commandez un cédérom de la dernière version 3 avec une licence d'utilisation :

► Par courrier, imprimez et envoyez à l'ADIC [le formulaire à télécharger](#), accompagné de son règlement par chèque à l'ordre de l'ADIC.

Vous possédez déjà une licence d'utilisation de la version 2.7 et vous désirez recevoir la version 3 ?

► Vous pouvez profiter d'une [mise à jour préférentielle](#).

Hierarchie du site

[Ictus 3](#)

[Commander un exemplaire](#)

Des mêmes auteurs:

AB: Abbé Bouchez, Prêtre catholique, aumônier militaire. Créateur du logiciel Ictus Win.

► [Biblia Clerus en téléchargement gratuit](#)

► [Liste des documents présents](#)

► [Calendrier liturgique perpétuel](#)

► [Téléchargement enfin disponible](#)

► [Absent jusqu'en août](#)

► [Première diffusion de Biblia](#)

[Clerus](#)

► [Nouveau site Catho.org](#)

► [Commander par Internet](#)

► [Grec et hébreu](#)

► [Test : Ictus 3 tourne sous Linux avec Wine !](#)

Dans la même rubrique:

► [Commander par Internet](#)

[Répondre à cet article](#)

► [Commander par chèque](#) 11 juillet 2004, par [Etranger](#)

Peut-on aussi envoyer un chèque étranger (de la CEE) ?

► > **Commander par chèque** 11 juillet 2004, par [AB](#)

Non, désolé, nous sommes une association avec un compte bancaire en France, donc il y aurait des frais.

En cas de problème, n'hésitez pas à nous contacter.

► > **Commander par chèque** 11 juillet 2004, par [Etranger](#)

Et si on vous règle les frais en payant un peu plus ?

► **De l'étranger, paiement préférenciel par Internet** 13 novembre 2005, par [AB](#)

D'accord, pour la CEE rajoutez 10 euros et c'est bon !!!! Mais vraiment, cela nous fait pas mal de paperasseries : alors, si vous pouvez éviter, je vous conseille d'utiliser votre carte bancaire et de payer par Internet !

Ictus 3

[Plan du site](#) - [En résumé](#)

Commander par Internet

Date: 9 juillet 2004

Avec règlement sécurisé par Carte Bancaire

Vous voulez commander et régler en ligne un CD complet ?

Utilisez le service de paiement sécurisé par **Pay Pal** :

Il ne s'agit pas en soit d'une mise à jour, toutefois cette offre est valable dans le monde entier, frais de port inclus.

Attention : le téléchargement en ligne n'est pas encore activé. Il faut choisir, au moment de la commande, l'expédition d'un cédérom et **ne pas oublier de préciser son adresse postale** !

Des mêmes auteurs:

AB: Abbé Bouchez, Prêtre catholique, aumônier militaire. Créateur du logiciel Ictus Win.

► [Biblia Clerus en téléchargement gratuit](#)

► [Calendrier liturgique perpétuel](#)

► [Liste des documents présents](#)

► [Téléchargement enfin disponible](#)

► [Absent jusqu'en août](#)

► [Première diffusion de Biblia](#)

[Clerus](#)

► [Test : Ictus 3 tourne sous Linux avec Wine !](#)

► [Nouveau site Catho.org](#)

► [Pas de version hébreu analysée ?](#)

► [Grec et hébreu](#)

Dans la même rubrique:

► [Commander par chèque](#)

Hierarchie du site

[Ictus 3](#)

[Commander un exemplaire](#)

[Répondre à cet article](#)

► [> Commander par Internet](#) 19 janvier 2006, par [Roger Bélanger](#)

Bonjour !

J'ai acheté Ictus3 et tente de l'installer. Cela ne va pas sans mal ! Après l'installation je ne trouve pas comment enregistrer mon logiciel. Dans les informations sur le DC on dit qu'il doit être enregistré dans les 3 jours.

Comment procéder à l'enregistrement ?

Merci de porter attention à cette demande.

Roger Bélanger

► **Enregistrement** 19 janvier 2006, par [AB](#)

Pour enregistrer le logiciel :

- faites Outils / Licence
- Entrez votre numéro de licence dans la case correspondante
- cochez 'J'accepte les conditions de la licence'
- si vous avez Internet, cochez la case correspondante (c'est rapide)
- Faites Continuer (bouton en bas)
- entrez vos coordonnées (nom, prénom, adresse)
- Faites Valider (bouton en bas)
- C'est tout

Merci de votre intérêt !

► [> Question sur la mise à jour du moteur Ictus](#) 17 juillet 2004

Cher M. l'abbé :

Pendant son absence, un confrère m'a laissé dans son ordinateur le loisir d'utiliser le programme Ictus v. 2.5

En voyant votre site web, j'ai pensé qu'on pourrait faire l'actualisation du moteur et ajouter les nouveaux documents qui y apparaissent.

J'ai téléchargé d'abord le fichier de mise à jour du moteur. En l'exécutant sur l'ordinateur qui contient le programme, il affiche tout de suite une fenêtre en disant "mauvaise version".

Il utilise un système d'exploitation Win 98, avec un processeur P1 et 64 Mo de RAM. Je vous serais reconnaissant de me dire, si possible, ce qu'on peut faire.

Merci d'avance

J.M. Torres

► **Votre question relève d'Ictus 2** 18 juillet 2004, par [AB](#)

Vous avez posté votre question au mauvais endroit. Merci de poser toute question relative à la version 2 dans la rubrique "Version 2", ce qui sera plus logique !

[La réponse à votre question est disponible ici](#)

Ictus 3

[Plan du site](#) - [En résumé](#)

Mode d'emploi

Date: 9 juillet 2004

Consulter le mode d'emploi d'Ictus 3

Découvrez les nouveautés de la dernière version d'Ictus

Vous pouvez le télécharger gratuitement [à partir de ce site Web](#) [1].

Il s'agit de la première version prête à l'impression du mode d'emploi en français inclu dans le logiciel. Notez que c'est un exemple de documents qu'Ictus est capable d'afficher, d'indexer et d'imprimer (avec images et mise en page).

Attention ! Pour visualiser et imprimer ce manuel, vous aurez besoin du logiciel gratuit [Acrobat Reader](#).

[1] Ce lien renvoie à un serveur FTP (c'est le mieux pour télécharger). Si jamais vous êtes connecté à travers un pare-feu, il se peut que vous ne puissiez pas accéder à ce fichier. Dans ce cas, [cliquez ici](#).

Des mêmes auteurs:

AB: Abbé Bouchez, Prêtre catholique, aumônier militaire. Créateur du logiciel Ictus Win.

► [Biblia Clerus en téléchargement gratuit](#)

► [Calendrier liturgique perpétuel](#)

► [Liste des documents présents](#)

► [Téléchargement enfin disponible](#)

► [Absent jusqu'en août](#)

► [Première diffusion de Biblia Clerus](#)

► [Grec et hébreu](#)

► [Test : Ictus 3 tourne sous Linux avec Wine !](#)

► [Echange du CD Ictus 2](#)

► [Nouveau site Catho.org](#)

Dans la même rubrique:

► [Test : Ictus 3 tourne sous Linux avec Wine !](#)

► [Ictus 3 sous Linux](#)

► [Calendrier liturgique perpétuel](#)

Hierarchie du site

[Ictus 3](#)

[Répondre à cet article](#)

► > [Exportation du grec accentué](#) 24 août 2004, par [François Nau](#)

Je viens d'installer la version 3 d'Ictus, et je commence à me familiariser avec la nouvelle interface, un peu déroutante pour un habitué de la version 2.7 !

Parmi les nouveautés que j'apprécie particulièrement, il y a les textes en grec munis de tous leurs signes diacritiques. C'est quand même plus joli - et plus correct - que le monotone grec non accentué. Mais comment faire pour exporter un passage de l'un de ces documents ? Le passage par le presse papier lui est fatal, et je ne sais pas quelle police, avec quel codage, est utilisée dans Ictus. Pourriez-vous me renseigner à ce sujet ?

Merci d'avance pour votre réponse, et surtout pour cet immense travail, si utile et si original.

Ictus 3

[Plan du site](#) - [En résumé](#)

Présentation

Date: 9 juillet 2004

Présentation à télécharger

Nous venons de terminer un prospectus de présentation des nouveautés d'Ictus 3.

Vous pouvez le télécharger gratuitement [à partir de ce site Web](#).

Il s'agit d'une présentation des nouveautés de la version 3 en deux pages A4.

Attention ! Pour visualiser et imprimer ce manuel, vous aurez besoin du logiciel gratuit [Acrobat Reader](#).

Des mêmes auteurs:

AB: Abbé Bouchez, Prêtre catholique, aumônier militaire. Créateur du logiciel Ictus Win.

- ▶ [Biblia Clerus en téléchargement gratuit](#)
- ▶ [Calendrier liturgique perpétuel](#)
- ▶ [Liste des documents présents](#)
- ▶ [Téléchargement enfin disponible](#)
- ▶ [Absent jusqu'en août](#)
- ▶ [Première diffusion de Biblia Clerus](#)
- ▶ [Grec et hébreu](#)
- ▶ [Test : Ictus 3 tourne sous Linux avec Wine !](#)
- ▶ [Echange du CD Ictus 2](#)
- ▶ [Nouveau site Catho.org](#)

Dans la même rubrique:

- ▶ [Le site catho.org fait peau neuve](#)
- ▶ [Nouveau site Catho.org](#)
- ▶ [Absent jusqu'en août](#)

[Répondre à cet article](#)

▶ [> Présentation](#) 14 décembre 2005, par [Paroisse de Saint Priest](#)

Nous aimerions avoir les textes liturgiques et possédons les ouvrages. Nous venons d'acquérir le CD Ictus 3 mais ne savons pas comment avoir le formulaire

d'enregistrement. Merci de nous répondre

► **Enregistrement** 17 décembre 2005, par [AB](#)

Dans l'interface complète, choisir le menu Outils, puis faire Licence, entrer vos coordonnées.

Si vous avez Internet, cochez la case correspondante : le mot de passe vous sera donné immédiatement.

Sinon, un formulaire s'affiche : imprimez-le et envoyez-le à l'adresse indiquée, pour recevoir par la poste le mot de passe.

► **> Présentation** 18 octobre 2004

Est-il possible de savoir exactement quels sont les textes qui sont sur le CD de la version 3. Quelles sont par exemple les œuvres de saint Thomas ?

► **Liste des documents** 26 octobre 2004, par [AB](#)

A votre demande, j'ai mis en ligne la liste des documents à ce jour sur le CD. Cela donne envie, non ?

[Consulter la liste complète](#)

► **A quand une présentation sur le Web ?** 11 juillet 2004, par [Visiteur](#)

Cette présentation est bien, mais il faut télécharger un fichier Acrobat, le lancer, etc... A quand une présentation sur le Web dans votre nouveau site ?

► **Bientôt !** 11 juillet 2004, par [AB](#)

On y travaille, c'est une affaire d'heures !

► **Présentation animée en ligne** 18 octobre 2005, par [AB](#)

Comment copier/coller ? Utiliser les onglets ? Faire des recherches ?

Suite à votre demande, voici quelques animations (au format "Flash" - le plug-in doit être installé) pour vous faire découvrir les fonctions usuelles du moteur de recherche d'Ictus 3.

[Voir les présentations animées](#)

Site Ictus Version 2

Ce site contient quelques pages utiles aux utilisateurs de la version 2 d'Ictus Win.

La version actuelle est la [version 3](#).

Vous pouvez poser vos questions [dans la rubrique "Version 2" du nouveau site](#).

Voici quelques pages spécifiquement prévues pour la version 2:

- [Téléchargement de mises à jour](#)
  - [Présentation de la version 2](#)
  - [Mots de passe pour installer la Bible de Jérusalem et la Somme de Théologie](#)
  - [Mettre à jour votre CD vers la version 3](#)
-

[Site de Ictus Version 3](#)

Bible

Texte biblique

[Ancien Testament](#)

[Nouveau Testament](#)

Outils

[Concordances](#)

[Commentaires](#)

Pères

Textes patristiques

[Apostoliques](#)

[Orientaux](#)

[Occidentaux](#)

Outils

[Compilations](#)

Magistère

Textes du Magistère

[Des Conciles](#)

[Des Papes](#)

[Des Dicastères](#)

[Des évêques](#)

[Des catéchismes](#)

[Du droit](#)

Outils

[Compilations](#)

[Autres](#)

Théologie

Thèmes

[Dogmatique](#)

[Vie religieuse](#)

[Oecuménisme](#)

[Défense de la vie](#)

Outils

[Compilations](#)

Une Bibliothèque Catholique en ligne

Ce site vous permet de consulter des documents essentiels de la Foi Catholique: la Bible, le Magistère, la Liturgie et les Pères de l'Eglise. Il a été créé à partir d'une

sélection de textes fournis dans le Cédérom Ictus 3.

Il est mis GRATUITEMENT à disposition de tout internaute, catholique en quête de références, ou homme de bonne volonté, simplement curieux.

Son seul but est de vous aider à connaître la personne de **Jésus-Christ**, mort pour nos péchés et ressuscité pour nous offrir la vie éternelle, en découvrant les trésors de textes qu'il a confié à son Église.

Jésus est "chemin, vérité et vie" ([Jn 14,6](#)):

- **vie** éternelle qu'il nous propose par la Croix, seule réponse au mal et au péché,
- **vérité** révélée dans sa personne, dont [la Bible](#) et [la Tradition](#) gardent [le dépôt](#), et
- **chemin** à suivre en pratiquant ses commandements dans [la prière de l'Église](#).

FORUM

Vous pouvez dialoguer entre internautes sur **notre FORUM**.

Derniers messages postés:

- [La place de la femme dans la Famille](#)
- [Etre chrétien](#)
- [Xénotransplantation](#)
- [La Foi : personnelle ou commune ?](#)
- [Ne nous soumet pas à la tentation](#)
- [Un parti chrétien ?](#)
- [Textes du Missel Romain](#)
- [Manifestations: les étudiants pris ...](#)
- [Le répertoire propre des chants de ...](#)
- [la Chasse à L'enfant est OuverTe](#)
- [Islam et Christianisme : droit de r ...](#)
- [Prière à Gethsémani](#)
- [Un pretre assassiné au nom de l'isl ...](#)
- [Le cas de l'abbé Hasenhüttl, jugé t ...](#)
- [l'Infaillibilité Pontificale](#)

Spiritualité

[Sainte Catherine de Sienne](#)

[Carmel](#)

[Sainte Thérèse d'Avila](#)

[Autres auteurs](#)

Catho.org

FORUM

Ce site contient des documents soit libres de droits, soit dont les droits appartiennent à leur détenteur respectif.

Vous vous engagez à respecter les droits d'auteurs des documents y apparaissant, le cas échéant.

La mise en page, le découpage, le système de renvois entre les documents ont été réalisés par l'auteur du logiciel Ictus, en utilisant les possibilités du "noyau" de ce moteur de recherche.

Nombre total de membres: 179
Dernier utilisateur enregistré: [Blaise](#)
Nombre total de discussions: 128
Nombre total de messages: 1298

Quelques détails techniques

Pour information, tout le contenu de ce site a été créé par un robot logiciel issu de la technologie du logiciel [Ictus](#), en moins de 31 secondes.

Ce site contient 12 622 pages, c'est à dire 598 documents répartis en 3 089 fichiers, plus 9 503 tables de citations, soit 114,82 Mo de texte, compressé en 38,43 Mo sur le serveur.

Au total, 466 535 liens ont été créés entre les documents!

L'ensemble des pages (documents et tables de citations) est stocké, de manière compressée, sur le serveur Internet. La page demandée est décompressée à la demande.

Un réseau de connaissances

Un système **UNIQUE AU MONDE**, issu de la technologie exclusive du logiciel [Ictus](#), permet de savoir

immédiatement où un document est cité.

Ainsi, vous découvrirez comment les Pères de l'Église commentent un passage des Saintes Écritures, ou bien comment un texte du Magistère (concile, encyclique) est utilisé par un autre document.

Pour cela, cliquez simplement sur le bouton , lorsqu'il apparaît à la fin d'un passage.

Grâce à Internet et aux techniques les plus modernes appliquées à ce trésor de textes, ayez l'érudition d'un vrai moine!

Suivez le guide...

Nous vous conseillons d'aller faire un tour du côté de notre [index de thèmes](#),

sans oublier de rendre visite à un excellent [recueil de morceaux choisis de divers auteurs](#) (sur la Foi, le problème du mal, l'Église, la Bible...).

La présence de la traduction française de la [Catena Aurea](#) de Saint Thomas, vous permettra de lire un commentaire suivi des 4 Évangiles, guidé par les Pères de l'Église. De nombreux autres [écrits patristiques](#) vous permettront d'aller encore plus loin.

Découvrez [Sainte Thérèse d'Avila](#) ou suivez un parcours d'initiation à la Foi catholique, grâce aux trois grands catéchismes proposés: le [Catéchisme de saint Pie X](#), le [Catéchisme de l'Église Catholique](#), ou encore le [Catéchisme des Évêques de France](#).

Si vous vous intéressez au droit canonique, sachez que les codes de [1917, 1983 et des églises orientales](#) sont présents, en français et en latin.

Vous pouvez choisir entre *plusieurs traductions* des Saintes Écritures (Crampon , TOB , CEI italienne , New American Bible , Nova Vulgata).

Vérifiez une citation à l'aide du texte latin officiel du [Catéchisme de l'Église Catholique](#), du [Denzinger](#) et du [second Concile du Vatican](#).

Et pour aller plus loin, utilisez le logiciel [Ictus Win](#) pour plus de documents et plus de possibilités de recherches, et puis surtout, n'hésitez pas à entrer dans une église, à demander un prêtre, à redécouvrir la joie d'aimer et de se savoir aimé par Dieu!

[Moteur de recherche Ictus](#)

[Win](#): ©1994-2005

Abbé A. Bouchez,
tous droits réservés

[Site Catho.org](#):

©2005 ADIC
(Association Diffusion Informatique Catholique), 44 rue Croix de Monjous, 33170 Gradignan, France - tous droits réservés

Site suivant

[Le référencieur des meilleurs sites catholiques francophones](#)

« Benoît XVI et le plan de Dieu » Découvrez la passionnante enquête par Patrice de Plunkett, membre du comité de rédaction de *Kephass*.

Kephass

Revue catholique trimestrielle

N° 18 — Avril–Juin 2006

190 pages

Ictus, un moteur de recherche unique au monde (Bible, théologie, Magistère), offert par son concepteur à titre amical à chaque nouvel abonné de *Kephass*, avec les archives de la revue.

Au sommaire :

- La déclaration conjointe** Cardinal A. Dulles
- Le poulx de la théologie francophone bat-il encore ?** Luc-Thomas Somme o.p.
- Da Vinci Code : L'imagination en déshérence** Grégory Solari
- L'héritage culturel et spirituel de l'inflation forcée** J.G. Hülsmann
- L'Orient chrétien** Philippe-Marie Airaud

[L'éditorial](#)

[Le sommaire complet](#)

[S'abonner](#)

- ▶ Italiano
- ▶ Français
- ▶ Español
- ▶ English
- ▶ Deutsch

Presbiteri - Diaconi - Catechesi

Congregazione per il Clero

Santa Sede

VATICANO

français
documentation de
référence
(Articles: 148)

.....
(.....:
115)

(: 9)

català
(Articles:
139)

Kréol
réyoné
(Bann
zartik: 14)

Kréyòl
(Péyi
Dayiti)
(Atik yo:
1)

dansk
(Artikler: 3)

Deutsch
(Artikel: 77)

English
(Articles:
83)

Esperanto
(Artikoloj:
1)

Español
(Artículos:
133)

euskara
(Artikuluak:
1)

.....
(.....: 5)

fongbè
(we kpá: 1)

galego
(Artigos:
3)

italiano
(Articoli:
150)

日本語
(記事: 8)

Lëtzebuergesch
(Artikelen: 3)

Nederlands
(Artikels: 5)

occitan
(Articles:
35)

polski
(Artykuły:
24)

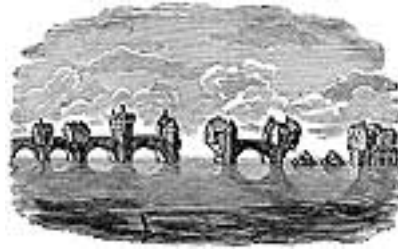
Português
(Artigos:
20)

român•
(Articole: 3)

Türkçe
(Makaleler:
44)

Ti ng
Vi•t
(Bàì: 1)

中文
(文章: 1)

L'espace des traducteurs

L'espace des traducteurs accueille tous ceux qui souhaitent aider la communauté des utilisateurs de SPIP en participant aux travaux de traduction.

SPIP <http://www.spip.net/>
Accès des rédacteurs

Citations de
DS 1:

Magistère

Catéchisme:
[192](#)

Catechismus:
[194](#)

Épître aux Éphésiens

Préambule: adresse et salutation

1 ¹ Paul, apôtre de Jésus-Christ par la volonté de Dieu, aux saints qui sont [à Éphèse], et aux fidèles en Jésus-Christ: ² grâce et paix vous soient données de la part de Dieu, notre Père, et du Seigneur Jésus-Christ.

I. Dogmatique

1. Le salut universel par Jésus Christ

Election et élection par le Père

³ Béni soit Dieu, le Père de notre Seigneur Jésus-Christ, qui nous a bénis dans le Christ de toutes sortes de bénédictions spirituelles dans les cieux! ⁴ C'est en lui qu'il nous a choisis dès avant la création du monde, pour que nous soyons saints et irrépréhensibles devant lui, ⁵ nous ayant, dans son amour, prédestinés à être ses fils adoptifs par Jésus-Christ, selon sa libre volonté, ⁶ en faisant ainsi éclater la gloire de sa grâce, par laquelle il nous a rendus agréables à ses yeux en son [Fils] bien-aimé.

Rémission des péchés par Jésus Christ

⁷ C'est en lui que nous avons la rédemption acquise par son sang, la rémission des péchés, selon la richesse de sa grâce, ⁸ que Dieu a répandue abondamment sur nous en toute sagesse et intelligence, ⁹ en nous faisant connaître le mystère de sa volonté, selon le libre dessein que s'était proposé sa bonté, ¹⁰ pour le réaliser lorsque la plénitude des temps serait accomplie, à savoir, de réunir toutes choses en Jésus-Christ, celles qui sont dans les cieux et celles qui sont sur la terre. ¹¹ C'est aussi en lui que nous avons été élus, ayant été prédestinés suivant la résolution de celui qui opère toutes choses d'après le conseil de sa volonté, ¹² pour que nous servions à la louange de sa gloire, nous qui d'avance avons espéré dans le Christ.

Sanctification par l'Esprit

¹³ C'est en lui que vous-mêmes, après avoir entendu la parole de la vérité, L'Évangile de votre salut, c'est en lui, que vous avez cru et que vous avez été marqués du sceau du Saint-Esprit, qui avait été promis, ¹⁴ et qui est une arrhe de notre héritage, en attendant la pleine rédemption de ceux que Dieu s'est acquis, à la louange de sa gloire.

Action de grâce

¹⁵ C'est pourquoi, ayant entendu parler de votre foi dans le Seigneur Jésus et de votre charité pour tous les saints, ¹⁶ je ne cesse, moi aussi, de rendre grâces pour vous, et de faire mémoire de vous dans mes prières, ¹⁷ afin que le Dieu de Notre-Seigneur Jésus-Christ, le Père de la gloire, vous donne un esprit de sagesse qui vous révèle sa connaissance, ¹⁸ et qu'il éclaire les yeux de votre cœur, pour que vous sachiez quelle est l'espérance à laquelle il vous a appelés, quelles sont les richesses de la gloire de son héritage réservé aux saints, ¹⁹ et quelle est, envers nous qui croyons, la suréminente grandeur de sa puissance, attestée par l'efficacité de sa force victorieuse.

2. Le salut universel par l'Église

Jésus Christ triomphant est chef de l'Église

²⁰ Cette force, il l'a déployée dans le Christ, lorsqu'il l'a ressuscité des morts et l'a fait asseoir à sa droite dans les cieux, ²¹ au-dessus de toute principauté, de toute autorité, de toute puissance, de toute domination et de tout ce qui se peut nommer, non seulement dans le siècle présent, mais encore dans le siècle à venir. ²² Il a tout mis sous ses pieds et il l'a donné pour chef suprême à l'Église, ²³ qui est son corps, la plénitude de celui qui remplit tout en tous.

Le salut pour juifs et nations

² ¹ Et vous, vous étiez morts par vos offenses et vos péchés, ² dans lesquels vous marchiez autrefois selon le train de ce monde, selon le prince de la puissance de l'air, de l'esprit qui agit maintenant dans les fils de la désobéissance. ³ Nous tous aussi, nous vivions autrefois comme eux selon les convoitises de notre chair, accomplissant les volontés de la chair et de nos pensées, et nous étions par nature enfants de colère, comme les autres.

⁴ Mais Dieu, qui est riche en miséricorde, à cause du grand amour dont il nous a aimés, ⁵ et alors que nous étions morts par nos offenses, nous a rendus vivants avec le Christ (c'est par

grâce que vous êtes sauvés); ⁶ il nous a ressuscités, ensemble et nous a fait asseoir ensemble dans les cieux en Jésus-Christ, ⁷ afin de montrer dans les siècles à venir l'infinie richesse de sa grâce par sa bonté envers nous en Jésus-Christ. ⁸ Car c'est par la grâce que vous êtes sauvés, par le moyen de la foi; et cela ne vient pas de vous, c'est le don de Dieu; ⁹ ce n'est point par les oeuvres, afin que nul ne se glorifie. ¹⁰ Car nous sommes son ouvrage, ayant été créés en Jésus-Christ pour faire de bonnes oeuvres, que Dieu a préparées d'avance, afin que nous les pratiquions.

La réconciliation universelle dans la maison de Dieu

¹¹ C'est pourquoi souvenez-vous qu'autrefois, vous païens dans la chair, traités d'incirconcis par ceux qu'on appelle circoncis, et qui le sont en la chair par la main de l'homme, ¹² souvenez-vous que vous étiez en ce temps-là sans Christ, en dehors de la société d'Israël, étrangers aux alliances de la promesse, sans espérance et sans Dieu dans le monde. ¹³ Mais maintenant, en Jésus-Christ, vous qui étiez jadis éloignés, vous êtes rapprochés par le sang du Christ.

¹⁴ Car c'est lui qui est notre paix, lui qui des deux peuples n'en a fait qu'un: il a renversé le mur de séparation, l'inimitié, ¹⁵ ayant abrogé par l'immolation de sa chair la loi des ordonnances avec ses rigoureuses prescriptions, afin de fondre en lui-même les deux dans un seul homme nouveau, en faisant la paix, ¹⁶ et de les réconcilier, l'un et l'autre unis en un seul corps avec Dieu par la croix, en détruisant par elle l'inimitié. ¹⁷ Et il est venu annoncer la paix à vous qui étiez loin, et la paix à ceux qui étaient proches; ¹⁸ car par lui nous avons accès les uns et les autres auprès du Père, dans un seul et même Esprit. ¹⁹ Ainsi donc vous n'êtes plus des étrangers, ni des hôtes de passage; mais vous êtes concitoyens des saints et membres de la famille de Dieu, ²⁰ édifiés que vous êtes sur le fondement des apôtres et des prophètes, dont Jésus-Christ lui-même est la pierre angulaire. ²¹ C'est en lui que tout l'édifice bien ordonné s'élève, pour former un temple saint dans le Seigneur; ²² c'est en lui que, vous aussi, vous êtes édifiés, pour être par l'Esprit-Saint, une demeure où Dieu habite.

3. La mission de Paul: faire connaître cette universalité

³ ¹ A cause de cela, moi Paul, le prisonnier du Christ pour vous, païens... ² puisque vous avez appris la dispensation de la grâce de Dieu qui m'a été donnée pour vous, ³ comment c'est par révélation que j'ai eu connaissance du mystère que je viens d'exposer en peu de mots. ⁴ Vous pouvez, en les lisant, reconnaître l'intelligence que j'ai du mystère du Christ. ⁵ Il n'a pas été manifesté aux hommes dans les âges antérieurs, comme il a été révélé de nos

jours par l'Esprit aux saints apôtres et prophètes de Jésus-Christ. ⁶ Ce mystère, c'est que les Gentils sont héritiers avec les Juifs, et membres du même corps et qu'ils participent à la promesse de Dieu en Jésus-Christ par l'Évangile, ⁷ dont je suis devenu ministre selon le don de la grâce de Dieu qui m'a été accordée par son opération toute-puissante. ⁸ C'est à moi, le moindre de tous les saints, qu'a été accordée cette grâce d'annoncer parmi les Gentils la richesse incompréhensible du Christ, ⁹ et de mettre en lumière, aux yeux de tous, l'économie du mystère qui avait été caché depuis le commencement en Dieu, le Créateur de toutes choses, ¹⁰ afin que les principautés et les puissances dans les cieux connaissent aujourd'hui, à la vue de l'Église, la sagesse infiniment variée de Dieu, ¹¹ selon le dessein éternel qu'il a réalisé par Jésus-Christ Notre-Seigneur, ¹² en qui nous avons, par la foi en lui, la hardiesse de nous approcher de Dieu avec confiance. ¹³ C'est pourquoi je vous prie de ne pas vous laisser décourager à cause des afflictions que j'endure pour vous: elles sont votre gloire.

4. Prière et doxologie

¹⁴ A cause de cela, je fléchis le genou devant le Père, ¹⁵ de qui tire son nom toute famille dans les cieux et sur la terre, ¹⁶ afin qu'il vous donne, selon les trésors de sa gloire, d'être puissamment fortifiés par son Esprit en vue de l'homme intérieur, ¹⁷ et que le Christ habite dans vos cœurs par la foi, de sorte que, étant enracinés et fondés dans la charité, ¹⁸ vous deveniez capables de comprendre avec tous les saints quelle est la largeur et la longueur, la profondeur et la hauteur, ¹⁹ même de connaître l'amour du Christ, qui surpasse toute connaissance, en sorte que vous soyez remplis de toute la plénitude de Dieu. ²⁰ A celui qui peut faire, par la puissance qui agit en nous, infiniment au delà de ce que nous demandons et concevons, ²¹ à Lui soit la gloire dans l'Église et en Jésus-Christ, dans tous les âges, aux siècles des siècles! Amen!

II. Morale

1. La vie nouvelle et la richesse des dons

¹ Je vous prie donc instamment, moi qui suis prisonnier dans le Seigneur, d'avoir une conduite digne de la vocation à laquelle vous avez été appelés, ² en toute humilité et douceur, avec patience, vous supportant mutuellement avec charité, ³ vous efforçant de conserver l'unité de l'esprit par le lien de la paix. ⁴ Il n'y a qu'un seul corps et un seul Esprit, comme aussi vous avez été appelés par votre vocation à une même espérance. ⁵ Il n'y a qu'un Seigneur, une foi, un baptême, ⁶ un Dieu, Père de tous, qui est au-dessus de tous, qui agit par tous, qui est en tous. ⁷ Mais à chacun de nous la grâce a été

donnée selon la mesure du don du Christ. ⁸ C'est pourquoi il est dit: " Il est monté dans les hauteurs, il a emmené des captifs, et il a fait des largesses aux hommes. " ⁹ Or que signifie: " Il est monté, " sinon qu'il était descendu [d'abord] dans les régions inférieures de la terre? ¹⁰ Celui qui est descendu est celui-là même qui est monté au-dessus de tous les cieus, afin de tout remplir. ¹¹ C'est lui aussi qui a fait les uns apôtres, d'autres prophètes, d'autres évangélistes, d'autres pasteurs et docteurs, ¹² en vue du perfectionnement des saints, pour l'oeuvre du ministère, pour l'édification du corps du Christ, ¹³ jusqu'à ce que nous soyons tous parvenus à l'unité de la foi et de la connaissance du Fils de Dieu, à l'état d'homme fait, à la mesure de la stature parfaite du Christ, ¹⁴ afin que nous ne soyons plus des enfants, flottants et emportés à tout vent de doctrine, par la tromperie des hommes, par leur astuce pour induire en erreur; ¹⁵ mais que, confessant la vérité, nous continuions à croître à tous égards dans la charité en union avec celui qui est le chef, le Christ. ¹⁶ C'est de lui que tout le corps, coordonné et uni par les liens des membres qui se prêtent un mutuel secours et dont chacun opère selon sa mesure d'activité, grandit et se perfectionne dans la charité.

2. Préceptes spéciaux de la vie nouvelle

Tous les chrétiens sont appelés à devenir des hommes nouveaux

¹⁷ Voici donc ce que je dis et ce que je déclare dans le Seigneur, c'est que vous ne vous conduisiez plus comme les païens, qui suivent la vanité de leurs pensées. ¹⁸ Ils ont l'intelligence obscurcie, et sont éloignés de la vie de Dieu, par l'ignorance et l'aveuglement de leur coeur. ¹⁹ Ayant perdu tout sens, ils se sont livrés aux désordres, à toute espèce d'impureté, avec une ardeur insatiable. ²⁰ Mais vous, ce n'est pas ainsi que vous avez appris à connaître le Christ, ²¹ si cependant vous l'avez bien compris, et que vous ayez été instruits, suivant la vérité qui est en Jésus, ²² à vous dépouiller, en ce qui concerne votre vie passée, du vieil homme corrompu par les convoitises trompeuses, ²³ à vous renouveler dans votre esprit et dans vos pensées, ²⁴ et à revêtir l'homme nouveau, créé selon Dieu dans une justice et une sainteté véritables. ²⁵ C'est pourquoi, renonçant au mensonge, parlez selon la vérité, chacun dans ses rapports avec son prochain, car nous sommes membres les uns des autres. ²⁶ " Etes-vous en colère, ne péchez point; " que le soleil ne se couche point sur votre irritation. ²⁷ Ne donnez pas non plus accès au diable. ²⁸ Que celui qui dérobaît ne dérobe plus; mais plutôt qu'il s'occupe en travaillant de ses mains à quelque honnête ouvrage, afin d'avoir de quoi donner à celui qui est dans le besoin. ²⁹ Qu'il ne sorte de votre bouche aucune parole mauvaise; mais quelque bon discours propre à édifier, selon le besoin, afin qu'il fasse du bien à ceux qui l'entendent. ³⁰ N'attristez pas le Saint-Esprit de Dieu, par lequel vous avez été marqués d'un sceau pour le jour de la rédemption. ³¹ Que toute aigreur, toute animosité, toute colère, toute clameur, toute médisance soient bannies du

milieu de vous, ainsi que toute méchanceté.³² Soyez bons les uns envers les autres, miséricordieux, vous pardonnant mutuellement, comme Dieu vous a pardonné dans le Christ.

5¹ Soyez donc des imitateurs de Dieu, comme des enfants bien-aimés; ² et marchez dans la charité, à l'exemple du Christ, qui nous aimés et s'est livré lui-même à Dieu pour nous comme une oblation et un sacrifice d'agréable odeur.

³ Qu'on n'entende même pas dire qu'il y ait parmi vous de fornication, d'impureté de quelque sorte, de convoitise, ainsi qu'il convient à des saints. ⁴ Point de paroles déshonnêtes, ni de bouffonneries, ni de plaisanteries grossières, toutes choses qui sont malséantes; mais plutôt des actions de grâces. ⁵ Car, sachez-le bien, aucun impudique, aucun impur, aucun homme cupide (lequel est un idolâtre), n'a d'héritage dans le royaume de Christ et de Dieu. ⁶ Que personne ne vous abuse par de vains discours; car c'est à cause de ces vices que la colère de Dieu vient sur les fils de l'incrédulité. ⁷ N'ayez donc aucune part avec eux. ⁸ Autrefois vous étiez ténèbres, mais à présent vous êtes lumière dans le Seigneur, marchez comme des enfants de lumière. ⁹ Car le fruit de la lumière consiste en tout ce qui est bon, juste et vrai.

¹⁰ Examinez ce qui est agréable au Seigneur; ¹¹ et ne prenez aucune part aux oeuvres stériles des ténèbres, mais plutôt condamnez-les. ¹² Car, ce qu'ils font en secret, on a honte même de le dire; ¹³ mais toutes ces abominations, une fois condamnées, sont rendues manifestes par le lumière, car tout ce qui est mis au jour, est lumière. ¹⁴ C'est pourquoi il est dit: " Eveille-toi, toi qui dors; lève-toi d'entre les morts, et le Christ t'illuminera. " ¹⁵ Ayez dons soin, [mes frères], de vous conduire avec prudence, non en insensés, ¹⁶ mais comme des hommes sages, rachetez le temps, car les jours sont mauvais. ¹⁷ C'est pourquoi ne soyez pas inconsidérés, mais comprenez bien quelle est la volonté du Seigneur. ¹⁸ Ne vous enivrez pas de vin, c'est la source de la débauche, mais remplissez-vous de l'Esprit-Saint. ¹⁹ Entretenez-vous les uns les autres de psaumes, d'hymnes et de cantiques spirituels, chantant et psalmodiant du fond du coeur en l'honneur du Seigneur. ²⁰ Rendez continuellement grâces pour toutes choses à Dieu le Père, au nom de Notre-Seigneur Jésus-Christ. ²¹ Soyez soumis les uns aux autres dans le crainte du Christ.

Concernant la vie familiale

²² Que les femmes soient soumises à leurs maris, comme au Seigneur; ²³ car le mari est le chef de la femme, comme le Christ est le chef de l'Eglise, son corps, dont il est le Sauveur.

²⁴ Or, de même que l'Eglise est soumise au Christ, les femmes doivent être soumises à leurs maris en toutes choses. ²⁵ Maris, aimez vos femmes, comme le Christ a aimé l'Eglise et s'est livré lui-même pour elle, ²⁶ afin de la sanctifier, après l'avoir purifiée dans l'eau baptismale, avec la parole, ²⁷ pour la faire paraître, devant lui, cette Eglise, glorieuse, sans tache, sans ride, ni rien de semblable, mais sainte et immaculée. ²⁸ C'est ainsi que les maris doivent

aimer leurs femmes, comme leurs propres corps. Celui qui aime sa femme s'aime lui-même.

²⁹ Car jamais personne n'a haï sa propre chair; mais il la nourrit et l'entoure de soins, comme fait le Christ pour l'Eglise, ³⁰ parce que nous sommes membres de son corps, [formés " de sa propre chair et de ses os]. " ³¹ " C'est pourquoi l'homme quittera son père et sa mère pour s'attacher à sa femme, et de deux ils deviendront une seule chair. " ³² Ce mystère est grand; je veux dire, par rapport au Christ et à l'Eglise. ³³ Au reste, que chacun de vous, de la même manière, aime sa femme comme soi-même, et que la femme révère son mari.

6 ¹ Enfants, obéissez à vos parents dans le Seigneur, car cela est juste. ² " Honore ton père et ta mère - c'est le premier commandement, accompagné d'une promesse. - ³ afin que tu sois heureux et que tu vives longtemps sur la terre. "

⁴ Et vous, pères, n'exaspérez pas vos enfants, mais élevez-les en les corrigeant et en les avertissant selon le Seigneur.

⁵ Serviteurs, obéissez à vos maîtres selon la chair avec respect et crainte et dans la simplicité de votre coeur, comme au Christ, ⁶ ne faisant pas seulement le service sous leurs yeux, comme pour plaire aux hommes, mais en serviteurs du Christ, qui font de bon coeur la volonté de Dieu. ⁷ Servez-les avec affection, comme servant le Seigneur, et non des hommes, ⁸ assurés que chacun, soit esclave, soit libre, sera récompensé par le Seigneur de ce qu'il aura fait de bien. ⁹ Et vous, maîtres, agissez de même à leur égard et laissez là les menaces, sachant que leur Seigneur et le vôtre est dans les cieux et qu'il ne fait pas acception de personne.

3. La force du chrétien

¹⁰ Au reste, frères, fortifiez-vous dans le Seigneur et dans sa vertu toute-puissante. ¹¹ Revêtez-vous de l'armure de Dieu, afin de pouvoir résister aux embûches du diable. ¹² Car nous n'avons pas à lutter contre la chair et le sang, mais contre les princes, contre les puissances, contre les dominateurs de ce monde de ténèbres, contre les esprits mauvais répandus dans l'air. ¹³ C'est pourquoi prenez l'armure de Dieu, afin de pouvoir résister au jour mauvais, et après avoir tout surmonté, rester debout. ¹⁴ Soyez donc fermes, les reins ceints de la vérité, revêtus de la cuirasse de justice, ¹⁵ et les sandales aux pieds, prêts à annoncer l'Evangile de paix. ¹⁶ Et surtout, prenez le bouclier de la foi, par lequel vous pourrez éteindre tous les traits enflammés du Malin. ¹⁷ Prenez aussi le casque du salut, et le glaive de l'Esprit, qui est la parole de Dieu.

4. Exhortation à la prière

18 Faites en tout temps par l'Esprit toutes sortes de prières et de supplications; et pour cela, veillez avec une persévérance continuelle et priez pour tous les saints,
19 et pour moi, afin qu'il me soit donné d'ouvrir les lèvres et de prêcher avec liberté le mystère de l'Évangile, ²⁰ à l'égard duquel je fais fonction d'ambassadeur dans les chaînes, et afin que j'en parle avec assurance comme il convient.

CONCLUSION

21 Quant à savoir ce qui me concerne et ce que je fais, Tychique, le bien-aimé frère et fidèle ministre dans le Seigneur, vous fera tout connaître. ²² Je vous l'envoie tout exprès, pour que vous connaissiez notre situation et pour qu'il console vos cœurs.

23 Paix aux frères, charité et foi, de la part de Dieu le Père et du Seigneur Jésus-Christ!

24 Que la grâce soit avec tous ceux qui aiment Notre-Seigneur Jésus-Christ d'un amour incorruptible.

Ephésiens (CP) 1

Citations de
DS 3:

Magistère

Catéchisme:
[192](#)

Catechismus:
[194](#)

Citations de
DS 4:

Magistère

Catéchisme:
[192](#)

Catechismus:
[194](#)

Citations de
DS 5:

Magistère

Catéchisme:
[192](#)

Catechismus:
[194](#)

Citations de
DS 6:

Magistère

Lumen Gentium:
[8](#)

Catéchisme:
[192](#)

Catechismus:
[194](#) [1311](#)

Citations de
DS 10:

Magistère

Catéchisme:
[192](#) [496](#)

Catechismus:
[194](#) [496](#)

Citations de
DS 12:

Magistère

Catéchisme:
[192](#) [496](#)

Catechismus:
[194](#) [496](#)

Citations de
DS 13:

Magistère

Catéchisme:
[192](#) [496](#)

Catechismus:
[194](#) [496](#)

Citations de
DS 14:

Magistère

Catéchisme:
[192](#) [496](#)

Catechismus:
[194](#) [496](#)

Citations de
DS 15:

Magistère

Catéchisme:
[192](#) [496](#)

Catechismus:
[194](#) [496](#)

Citations de
DS 16:

Magistère

Catéchisme:
[192](#) [496](#)

Catechismus:
[194](#) [496](#)

Citations de
DS 17:

Magistère

Catéchisme:
[192](#) [496](#)

Catechismus:
[194](#) [496](#)

Citations de
DS 19:

Magistère

Communio notio:

6

Catéchisme:

192 496

Catechismus:

194 496

Citations de
DS 21:

Magistère

Catéchisme:
[192](#) [496](#)

Catechismus:
[194](#) [496](#)

Citations de
DS 22:

Magistère

Catéchisme:
[192](#) [496](#)

Catechismus:
[194](#) [496](#)

Citations de
DS 23:

Magistère

Catéchisme:
[192](#) [496](#)

Catechismus:
[194](#) [496](#)

Citations de
DS 25-26:

Magistère

Communio notio:

6

Catéchisme:

192 496

Catechismus:

194 496

Citations de
DS 27:

Magistère

Communio nis notio:

6

Catéchisme:

192 496

Catechismus:

194 496

Citations de
DS 28:

Magistère

Communiois notio:

6

Catéchisme:

192 496

Catechismus:

194 496

Citations de
DS 29:

Magistère

Communio nis notio:

6

Catéchisme:

192 496

Catechismus:

194 496

Citations de
DS 30:

Magistère

Communio notio:

6

Catéchisme:

192 496

Catechismus:

167 184 194 279 325 496

Citations de
DS 36:

Magistère

Catéchisme:
[192](#) [496](#)

Catechismus:
[194](#) [496](#)

Citations de
DS 40:

Magistère

Catéchisme:
[192](#) [496](#)

Catechismus:
[194](#) [496](#)

Citations de
DS 44-45:

Magistère

Catéchisme:
[192](#) [496](#)

Catechismus:
[194](#) [496](#)

Citations de
DS 46-47:

Magistère

Catéchisme:
[192](#) [496](#)

Catechismus:
[194](#) [496](#)

Citations de
DS 48-49:

Magistère

Dominus Iesus:
[16](#)

Catéchisme:
[192](#) [496](#)

Catechismus:
[194](#) [496](#)

Citations de
DS 50:

Magistère

Catéchisme:
[192](#) [496](#)

Catechismus:
[194](#) [496](#)

Citations de
DS 51:

Magistère

Catéchisme:
[192](#) [496](#)

Catechismus:
[194](#) [496](#)

---

1 Corinthiens (CP) 11

11 ¹ Soyez mes imitateurs, comme je le suis moi-même du Christ. ² Je vous loue, [mes frères], de ce que vous vous souvenez de moi à tous égards, et de ce que vous retenez mes instructions telles que je vous les ais données. ³ Je veux cependant que vous sachiez que le chef de tout homme c'est le Christ, que le chef de la femme, c'es l'homme, et que le chef du Christ, c'est Dieu. ⁴ Tout homme qui prie ou qui prophétise la tête couverte, déshonore sa tête. ⁵ Toute femme qui prie ou qui prophétise la tête non voilée, déshonore sa tête: elle est comme celle qui est rasée. ⁶ Si une femme ne se voile pas la tête, qu'elle se coupe aussi les cheveux. Or, s'il est honteux à une femme d'avoir les cheveux coupés ou la tête rasée, qu'elle se voile. ⁷ L'homme ne doit pas se couvrir la tête, parce qu'il est l'image de la gloire de Dieu, tandis que la femme est la gloire de l'homme. ⁸ En effet, l'homme n'a pas été tiré de la femme, mais la femme de l'homme; ⁹ et l'homme n'a pas été créé pour la femme, mais la femme pour l'homme. ¹⁰ C'est pourquoi la femme doit, à cause des anges, avoir sur la tête un signe de sujétion. ¹¹ Toutefois, ni la femme n'est sans l'homme, ni l'homme sans la femme, dans le Seigneur. ¹² Car, si la femme a été tirée de l'homme, l'homme aussi naît de la femme, et tout vient de Dieu. ¹³ Jugez-en vous-mêmes: est-il bienséant qu'une femme prie Dieu sans être voilée? ¹⁴ La nature elle-même ne nous enseigne-t-elle pas que c'est une honte à un homme de porter de longs cheveux, ¹⁵ tandis que c'est une gloire pour la femme qu'une longue chevelure, parce que la chevelure lui a été donnée en guise de voile? ¹⁶ Si quelqu'un se plaît à contester, nous n'avons pas cette habitude, non plus que les Eglises de Dieu.

Le repas du Seigneur

¹⁷ Mais en vous recommandant ce point, je n'ai garde de vous louer de ce que vous vous assemblez, non pour votre avantage, mais pour votre préjudice. ¹⁸ Et d'abord j'apprends que, lorsque vous vous réunissez en assemblée, il y a des scissions parmi vous, - et je le crois en partie; ¹⁹ car il faut qu'il y ait parmi vous même des sectes, afin que les frères d'une vertu éprouvée soient manifestés parmi vous, - ²⁰ lors donc que vous vous réunissez ce n'est plus le repas du Seigneur que vous célébrez; ²¹ car, à table, chacun commence par prendre son propre repas, en sorte que tels ont faim, tandis que d'autres se gorgent. ²² N'avez-vous pas des maisons pour y manger et boire? ou méprisez-vous l'Eglise de Dieu, et voulez-vous faire un affront à ceux qui n'ont rien? Que vous dirai-je? Que je vous loue? Non, je ne vous loue point en cela.

²³ Car, pour moi, j'ai reçu du Seigneur, ce que je vous ai aussi transmis, savoir, que le

Seigneur Jésus, dans la nuit où il fut livré, prit du pain, ²⁴ et après avoir rendu grâces, le rompit et dit: " [Prenez et mangez]; ceci est mon corps, [qui sera livré] pour vous; faites ceci en mémoire de moi. " ²⁵ De même, après avoir soupé, il prit le calice et dit: " Ce calice est la nouvelle alliance en mon sang; faites ceci, toutes les fois que vous en boirez, en mémoire de moi. " ²⁶ Car toutes les fois que vous mangez ce pain et que vous buvez ce calice, vous annoncez la mort du Seigneur, jusqu'à ce qu'il vienne. ²⁷ C'est pourquoi celui qui mangera le pain ou boira le calice du Seigneur indignement, sera coupable envers le corps et le sang du Seigneur. ²⁸ Que chacun donc s'éprouve soi-même, et qu'ainsi il mange de ce pain et boive de ce calice; ²⁹ car celui qui mange et boit [indignement], sans discerner le corps du Seigneur, mange et boit son propre jugement. ³⁰ C'est pour cela qu'il y a parmi vous beaucoup de gens débiles et de malades, et qu'un grand nombre sont morts. ³¹ Si nous nous examinions nous-mêmes nous ne serions pas jugés. ³² Mais le Seigneur nous juge et nous châtie, afin que nous ne soyons pas condamnés avec ce monde. ³³ Ainsi, mes frères, lorsque vous vous réunissez pour le repas, attendez-vous les uns les autres. ³⁴ Si quelqu'un a faim qu'il mange chez lui, afin que vous ne vous réunissiez pas pour votre condamnation. Je réglerai les autres choses quand je serai arrivé chez vous.

Les charismes, ou dons spirituels

¹² ¹ Pour ce qui concerne les dons spirituels, je ne veux pas, mes frères, que vous soyez dans l'ignorance. ² Vous savez que, lorsque vous étiez païens, vous vous laissiez entraîner vers les idoles muettes, selon que vous y étiez conduits. ³ Je vous déclare donc que personne, s'il parle par l'Esprit de Dieu, ne dit: Jésus est anathème; et personne ne peut dire: " Jésus est le Seigneur, " si ce n'est par l'Esprit-Saint. ⁴ Il y a pourtant diversité de dons, mais c'est le même Esprit; ⁵ diversité de ministères, mais c'est le même Seigneur; ⁶ diversité d'opérations, mais c'est le même Dieu qui opère tout en tous. ⁷ A chacun la manifestation de l'Esprit est donnée pour l'utilité commune. ⁸ En effet, à l'un est donnée par l'Esprit une parole de sagesse, à l'autre une parole de connaissance, selon le même Esprit; ⁹ à un autre, la foi, par le même Esprit; à un autre, le don des guérisons, par ce seul et même Esprit; ¹⁰ à un autre, la puissance d'opérer des miracles; à un autre la prophétie; à un autre, le discernement des esprits; à un autre la diversité des langues; à un autre le don de les interpréter. ¹¹ Mais c'est le seul et même Esprit qui produit tous ces dons, les distribuant à chacun en particulier, comme il lui plaît.

¹² Car, comme le corps est un et a plusieurs membres, et comme tous les membres du corps, malgré leur nombre, ne forment qu'un seul corps, ainsi en est-il du Christ. ¹³ Tous, en effet, nous avons été baptisés dans un seul esprit pour former un seul corps, soit Juifs, soit Grecs, soit esclaves, soit libres, et nous avons tous été abreuvés d'un seul Esprit. ¹⁴ Ainsi le corps n'est pas un seul membre, mais il est formé de plusieurs. ¹⁵ Si le pied disait: " Puisque

je ne suis pas main, je ne suis pas du corps, " en serait-il moins du corps pour cela? ¹⁶ Et si l'oreille disait: " Puisque je ne suis pas oeil, je ne suis pas du corps, " en serait-elle moins du corps pour cela? ¹⁷ Si tout le corps était oeil, où serait l'ouïe? S'il était tout entier ouïe, où serait l'odorat? ¹⁸ Mais Dieu a placé chacun des membres dans le corps, comme il l'a voulu. ¹⁹ Si tous étaient un seul et même membre, où serait le corps? ²⁰ Il y a donc plusieurs membres et un seul corps. ²¹ L'oeil ne peut pas dire à la main: " Je n'ai pas besoin de toi; " ni la tête dire aux pieds: " Je n'ai pas besoin de vous. " ²² Au contraire, les membres du corps qui paraissent les plus faibles sont plus nécessaires; ²³ et ceux que nous tenons pour les moins honorables du corps, sont ceux que nous entourons de plus d'honneur. Ainsi nos membres les moins honnêtes, nous les traitons avec plus de décence, ²⁴ tandis que nos parties honnêtes n'en ont pas besoin. Dieu a disposé le corps de manière à donner plus de respect à ce qui est moins digne, ²⁵ afin qu'il n'y ait pas de division dans le corps, mais que les membres aient également soin les uns des autres. ²⁶ Et si un membre souffre, tous les membres souffrent avec lui; si un membre est honoré, tous les membres s'en réjouissent avec lui. ²⁷ Vous êtes le corps du Christ, et vous êtes ses membres, chacun pour sa part. ²⁸ Dieu a établi dans l'Eglise premièrement des apôtres, secondement des prophètes, troisièmement des docteurs, ensuite ceux qui ont les dons {de faire des miracles,} de guérir, d'assister, de gouverner, de parler diverses langues. ²⁹ Tous sont-ils apôtres? Tous prophètes? Tous docteurs? ³⁰ Tous thaumaturges? Tous ont-ils les grâces de guérison? Tous parlent-ils des langues? Tous interprètent-ils?

Hiérarchie des charismes

³¹ Aspirez aux dons supérieurs. Aussi bien je vais vous montrer une voie excellente entre toutes.

13 ¹ Quand je parlerais les langues des hommes et des anges, si je n'ai pas la charité, je suis un airain qui résonne ou une cymbale qui retentit. ² Quand j'aurais le don de prophétie, que je connaîtrais tous les mystères, et que je posséderais toute science; quand j'aurais même toute la foi, jusqu'à transporter des montagnes, si je n'ai pas la charité, je ne suis rien. ³ Quand je distribuerais tous mes biens pour la nourriture des pauvres, quand je livrerais mon corps aux flammes, si je n'ai pas la charité, tout cela ne me sert de rien. ⁴ La charité est patiente, elle est bonne; la charité n'est pas envieuse, la charité n'est point inconsidérée, elle ne s'enfle point d'orgueil; ⁵ elle ne fait rien d'inconvenant, elle ne cherche point son intérêt, elle ne s'irrite point, elle ne tient pas compte du mal; ⁶ elle ne prend pas plaisir à l'injustice, mais elle se réjouit de la vérité; ⁷ elle excuse tout, elle croit tout, elle espère tout, elle supporte tout. ⁸ La charité ne passera jamais. S'agit-il des prophéties, elles prendront fin; des langues, elles

cesseront; de la science, elle aura son terme. ⁹ Car nous ne connaissons qu'en partie, et nous ne prophétisons qu'en partie; ¹⁰ or, quand sera venu ce qui est parfait, ce qui est partiel prendra fin. ¹¹ Lorsque j'étais enfant, je parlais comme un enfant, je pensais comme un enfant, je raisonnais comme un enfant; lorsque je suis devenu homme, j'ai laissé là ce qui était de l'enfant. ¹² Maintenant nous voyons dans un miroir, d'une manière obscure, mais alors nous verrons face à face; aujourd'hui je connais en partie, mais alors je connaîtrai comme je suis connu. ¹³ Maintenant ces trois choses demeurent: la foi, l'espérance, la charité; mais la plus grande des trois c'est la charité.

14 ¹ Recherchez la charité. Aspirez néanmoins aux dons spirituels, mais surtout à celui de prophétie. ² En effet, celui qui parle en langue ne parle pas aux hommes, mais à Dieu, car personne ne le comprend, et c'est en esprit qu'il dit des mystères. ³ Celui qui prophétise au contraire, parle aux hommes, les édifie, les exhorte, les console. ⁴ Celui qui parle en langue s'édifie lui-même; celui qui prophétise édifie l'Eglise [de Dieu]. ⁵ Je désire que vous parliez tous en langues, mais encore plus que vous prophétisiez; car celui qui prophétise est plus grand que celui qui parle en langues, à moins que ce dernier n'interprète ce qu'il dit, pour que l'Eglise en reçoive de l'édification. ⁶ Voyons, frères, ce quelle utilité vous serais-je, si je venais à vous parlant en langues, et si je ne vous parle pas par révélation, ou par science, ou par prophétie, ou par doctrine? ⁷ Si les objets inanimés qui rendent un son, comme une flûte ou une harpe, ne rendent pas des sons distincts, comment connaîtra-t-on ce qui est joué sur la flûte ou sur la harpe? ⁸ Et si la trompette rend un son confus, qui se préparera au combat? ⁹ De même vous, si vous ne faites pas entendre avec la langue une parole distincte, comment saura-t-on ce que vous dites? Vous parlerez en l'air. ¹⁰ Quelque nombreuses que puissent être dans le monde les diverses langues, il n'en est aucune qui consiste en sons inintelligibles. ¹¹ Si donc j'ignore la valeur du son, je serai un barbare pour celui qui parle, et celui qui parle sera un barbare pour moi. ¹² De même vous aussi, puisque vous aspirez aux dons spirituels, que ce soit pour l'édification de l'Eglise que vous cherchiez à en avoir abondamment. ¹³ C'est pourquoi, que celui qui parle en langue prie pour obtenir le don d'interpréter. ¹⁴ Car si je prie en langue, mon esprit est en prière, mais mon intelligence demeure sans fruit. ¹⁵ Que faire donc? Je prierai avec l'esprit, mais je prierai aussi avec l'intelligence; je chanterai avec l'esprit, mais je chanterai aussi avec l'intelligence. ¹⁶ Autrement, si tu rends grâce avec l'esprit, comment celui qui est dans les rangs de l'homme du peuple répondra-t-il "Amen!" à ton action de grâce, puisqu'il ne sait pas ce que tu dis? ¹⁷ Ton hymne d'action de grâce est sans doute fort beau; mais lui n'en est pas édifié. ¹⁸ Je rends grâce à [mon] Dieu de ce que je parle en langues plus que vous tous; ¹⁹ mais, dans l'Eglise, j'aime mieux dire cinq paroles avec mon intelligence, afin d'instruire aussi les autres, que dix mille paroles en langue. ²⁰ Frères, ne soyez pas des enfants sous le rapport du jugement; mais faites-vous enfants sous le rapport de la malice, et, pour le jugement, soyez des hommes faits.

²¹ Il est écrit dans la Loi: " C'est par des hommes d'une autre langue et par des lèvres étrangères que je parlerai à ce peuple, et même ainsi ils ne m'écouteront pas, dit le Seigneur. " ²² C'est donc que les langues sont un signe, non pour les croyants, mais pour les infidèles; la prophétie, au contraire, est un signe, non pour les infidèles, mais pour les croyants. ²³ Si donc, l'Eglise entière se trouvant réunie en assemblée, tous parlent en langues, et qu'il survienne des hommes non initiés ou des infidèles, ne diront-ils pas que vous êtes fous? ²⁴ Mais si tous prophétisent, et qu'il survienne un infidèle ou un homme non initié, il est convaincu par tous, il est jugé par tous, ²⁵ le secrets de son coeur sont dévoilés, de telle sorte que, tombant sur sa face, il adorera Dieu, et publiera que Dieu est vraiment au milieu de vous.

Règles pratiques

²⁶ Que faire donc, mes frères? Lorsque vous vous assemblez, tel d'entre vous a un cantique, tel une instruction, tel une révélation, tel un discours en langue, tel une interprétation, que tout se passe de manière à édifier. ²⁷ Si l'on parle en langue, que ce soient chaque fois deux ou trois au plus, chacun à son tour, et qu'il y ait un interprète; ²⁸ s'il n'y a point d'interprète, qu'on se taise dans l'assemblée et qu'on se parle à soi-même et à Dieu. ²⁹ Pour les prophètes, qu'il y en ait deux ou trois à parler, et que les autres jugent; ³⁰ et si un autre, qui est assis, a une révélation, que le premier se taise. ³¹ Car vous pouvez tous prophétiser l'un après l'autre, afin que tous soient instruits et que tous soient exhortés. ³² Or les esprits des prophètes sont soumis aux prophètes, ³³ car Dieu n'est pas un Dieu de désordre, mais de paix. ³⁴ Comme cela a eu lieu dans toutes les Eglises des saints, ³⁴ que vos femmes se taisent dans les assemblées, car elles n'ont pas mission de parler; mais qu'elles soient soumises, comme le dit aussi la Loi. ³⁵ Si elles veulent s'instruire sur quelque point, qu'elles interrogent leurs maris à la maison; car il est malséant à une femme de parler dans une assemblée. ³⁶ Est-ce de chez vous que la parole de Dieu est sortie? ou est-ce à vous seuls qu'elle est parvenue? ³⁷ Si quelqu'un croit être prophète ou riche en dons spirituels, qu'il reconnaisse que ces choses que je vous ai écrites sont des commandements du Seigneur. ³⁸ Et s'il veut l'ignorer, qu'il l'ignore. ³⁹ Ainsi dons, mes frères, aspirez au don de prophétie, et n'empêchez pas de parler en langue. ⁴⁰ Mais que tout se fasse avec bienséance et avec ordre.

III. La résurrection des morts

1. Le fait

15 ¹ Je vous rappelle, frères, l'Évangile que je vous ai annoncé, que vous avez reçu, dans lequel vous avez persévéré, ² et par lequel aussi vous êtes sauvés, si vous le retenez tel que je vous l'ai annoncé; à moins que vous n'ayez cru en vain. ³ Je vous ai enseigné avant tout, comme je l'ai appris moi-même, que le Christ est mort pour nos péchés, conformément aux Écritures; ⁴ qu'il a été enseveli et qu'il est ressuscité le troisième jour, conformément aux Écritures; ⁵ et qu'il est apparu à Céphas, puis aux Douze. ⁶ Après cela, il est apparu en une seule fois à plus de cinq cents frères, dont la plupart sont encore vivants, et quelques-uns se sont endormis. ⁷ Ensuite il est apparu à Jacques, puis à tous les apôtres. ⁸ Après eux tous, il m'est aussi apparu à moi, comme à l'avorton. ⁹ Car je suis le moindre des Apôtres, moi qui ne suis pas digne d'être appelé apôtre, parce que j'ai persécuté l'Église de Dieu. ¹⁰ C'est par la grâce de Dieu que je suis ce que je suis, et sa grâce envers moi n'a pas été vaine; loin de là, j'ai travaillé plus qu'eux tous, non pas moi pourtant, mais la grâce de Dieu qui est avec moi. ¹¹ Ainsi donc, soit moi, soit eux, voilà ce que nous prêchons, et voilà ce que vous avez cru.

¹² Or, si l'on prêche que le Christ est ressuscité des morts, comment quelques-uns parmi vous disent-ils qu'il n'y a point de résurrection des morts? ¹³ S'il n'y a point de résurrection des morts, le Christ non plus n'est pas ressuscité. ¹⁴ Et si le Christ n'est pas ressuscité, notre prédication est donc vaine, vaine aussi est votre foi. ¹⁵ Il se trouve même que vous sommes de faux témoins à l'égard de Dieu, puisque vous avons témoigné contre lui qu'il a ressuscité le Christ, tandis qu'il ne l'aurait pas ressuscité, s'il est vrai que les morts ne ressuscitent pas. ¹⁶ Car si les morts ne ressuscitent pas, le Christ non plus n'est pas ressuscité. ¹⁷ Et si le Christ n'est pas ressuscité, votre foi est vaine, vous êtes encore dans vos péchés, et par conséquent aussi, ¹⁸ ceux qui se sont endormis dans le Christ sont perdus. ¹⁹ Si nous n'avons d'espérance dans le Christ que pour cette vie seulement, nous sommes les plus malheureux de tous les hommes.

²⁰ Mais maintenant le Christ est ressuscité des morts, il est les prémices de ceux qui se sont endormis. ²¹ Car, puisque par un homme est venue la mort, c'est par un homme aussi que vient la résurrection des morts. ²² Et comme tous meurent en Adam, de même aussi tous seront vivifiés dans le Christ, ²³ mais chacun en son rang: comme prémices le Christ, ensuite ceux qui appartiennent au Christ, lors de son avènement. ²⁴ Puis ce sera la fin, quand il remettra le royaume à Dieu et au Père, après avoir anéanti toute principauté, toute puissance et toute force. ²⁵ Car il faut qu'il règne: " jusqu'à ce qu'il ait mis tous ses ennemis sous ses pieds. " ²⁶ Le dernier ennemi qui sera détruit, c'est la mort. ²⁷ Car Dieu " a tout mis sous ses pieds. " Mais lorsque l'Écriture dit que tout lui a été soumis, il est évident que celui-là est excepté, qui lui a soumis toutes choses. ²⁸ Et lorsque tout lui aura été soumis, alors le Fils lui-même fera hommage à celui qui lui aura soumis toutes choses, afin que Dieu soit tout en tous. ²⁹ Autrement, que feraient ceux qui se font baptiser pour les morts? Si les morts ne ressuscitent en aucune manière, pourquoi se font-ils baptiser pour eux? ³⁰ Et nous-mêmes, pourquoi somme-nous à toute heure en péril? ³¹ Chaque jour je suis exposé à la mort, aussi

vrai, mes frères, que vous êtes ma gloire en Jésus-Christ notre Seigneur. ³² Si c'est avec des vues humaines que j'ai combattu contre les bêtes à Ephèse, quel avantage m'en revient-il? Si les morts ne ressuscitent pas, " mangeons et buvons, car demain nous mourrons. " ³³ Ne vous laissez pas séduire: " les mauvaises compagnies corrompent les bonnes moeurs. " ³⁴ Revenez à vous-mêmes, sérieusement, et ne péchez point; car il y en a qui sont dans l'ignorance de Dieu, je le dis à votre honte.

2. Précisions

³⁵ Mais, dira quelqu'un: Comment les morts ressuscitent-ils? avec quel corps reviennent-ils?
³⁶ Insensé! ce que tu sèmes ne reprend pas vie, s'il ne meurt auparavant. ³⁷ Et ce que tu sèmes, ce n'est pas le corps qui sera un jour; c'est un simple grain, soit de blé, soit de quelque autre semence: ³⁸ mais Dieu lui donne un corps comme il l'a voulu, et à chaque semence il donne le corps qui lui est propre. ³⁹ Toute chair n'est pas la même chair; autre est la chair des hommes, autre celle des quadrupèdes, autre celle des oiseaux, autre celle des poissons. ⁴⁰ Il y a aussi des corps célestes et des corps terrestres; mais l'éclat des corps célestes est d'une autre nature que celui des corps terrestres: ⁴¹ autre est l'éclat du soleil, autre l'éclat de la lune, et autre l'éclat des étoiles; même une étoile diffère en éclat d'une autre étoile. ⁴² Ainsi en est-il pour la résurrection des morts. Semé dans la corruption, le corps ressuscite, incorruptible; ⁴³ semé dans l'ignominie, il ressuscite glorieux; semé dans la faiblesse, il ressuscite plein de force; ⁴⁴ semé corps animal, il ressuscite corps spirituel. S'il y a un corps animal, il y aussi un corps spirituel. ⁴⁵ C'est en ce sens qu'il est écrit: " Le premier homme, Adam, a été fait âme vivante "; le dernier Adam a été fait esprit vivifiant. ⁴⁶ Mais ce n'est pas ce qui est spirituel qui a été fait d'abord, c'est ce qui est animal; ce qui est spirituel vient ensuite. ⁴⁷ Le premier homme, tiré de la terre, est terrestre; le second vient du ciel. ⁴⁸ Tel est le terrestre, tels sont aussi les terrestres; et tel est le céleste, tels sont aussi les célestes. ⁴⁹ Et de même que nous avons porté l'image du terrestre, nous porterons aussi l'image du céleste. ⁵⁰ Ce que j'affirme, frères, c'est que ni la chair ni le sang ne peuvent hériter le royaume de Dieu, et que la corruption n'hériterait pas l'incorruptibilité. ⁵¹ Voici un mystère que je vous révèle: Nous ne nous endormirons pas tous, mais tous nous serons changés, ⁵² en un instant, en un clin d'oeil, au son de la dernière trompette, car la trompette retentira et les morts ressusciteront incorruptibles, et nous, nous serons changés. ⁵³ Car il faut que ce corps corruptible revête l'incorruptibilité, et que ce corps mortel revête l'immortalité. ⁵⁴ Lors que ce corps corruptible aura revêtu l'incorruptibilité, et que ce corps mortel aura revêtu l'immortalité, alors s'accomplira la parole qui est écrite: " La mort a été engloutie pour la victoire. " ⁵⁵ " O mort, où est ta victoire? O mort, où est ton aiguillon? "

⁵⁶ Or l'aiguillon de la mort, c'est le péché et la puissance du péché, c'est la loi. ⁵⁷ Mais grâces soient rendues à Dieu, qui nous a donné la victoire par Notre-Seigneur Jésus-Christ!

⁵⁸ Ainsi, mes frères bien-aimés, soyez fermes, inébranlables, travaillant de plus en plus à l'oeuvre du Seigneur, sachant que votre travail n'est pas vain dans le Seigneur.

Conclusion

¹⁶ ¹ Quant à la collecte en faveur des saints, suivez, vous aussi, les prescriptions que j'ai données aux Eglises de la Galatie. ² Le premier jour de la semaine, que chacun de vous mette à part chez lui, et amasse ce qu'il peut épargner, afin qu'on n'attende pas mon arrivée pour faire les collectes. ³ Et quand je serai arrivé, j'enverrai avec des lettres ceux que vous aurez désignés, porter vos libéralités à Jérusalem. ⁴ S'il convient que j'y aille aussi moi-même, ils feront le voyage avec moi.

⁵ J'irai chez vous quand j'aurai passé par la Macédoine; car je la traverserai seulement; ⁶ mais peut-être séjournerai-je auprès de vous, ou même y passerai-je l'hiver, afin que ce soit vous qui m'accompagniez là où je dois aller. ⁷ Je ne veux pas cette fois vous voir seulement en passant, mais j'espère demeurer quelque temps auprès de vous, si le Seigneur le permet.

⁸ Je resterai cependant à Ephèse jusqu'à la Pentecôte; ⁹ car une porte m'est ouverte, grande et efficace, et les adversaires sont nombreux.

¹⁰ Si Timothée vient chez vous, faites en sorte qu'il soit sans crainte parmi vous, car il travaille comme moi à l'oeuvre du Seigneur. ¹¹ Que personne donc ne le méprise.

Reconduisez-le en paix, afin qu'il vienne me trouver, car je l'attends avec les frères. ¹² Pour ce qui est de notre frère Apollos, je l'ai fortement engagé à se rendre chez vous avec les frères, mais il n'a absolument pas voulu le faire maintenant; il ira quand il en trouvera l'occasion.

¹³ Veillez, demeurez fermes dans la foi, soyez des hommes, fortifiez-vous. ¹⁴ Que tout se fasse chez vous dans la charité. ¹⁵ Je vous adresse encore cette recommandation, frères. Vous savez que la famille de Stéphanas est les prémices de l'Achaïe, et qu'elle s'est dévouée aux services des saints: ¹⁶ ayez à votre tour de la déférence pour des hommes de ce mérite, et pour quiconque coopère et travaille à la même oeuvre. ¹⁷ Je suis heureux de la présence de Stéphanas, de Fortunat et d'Achaïque; ils ont suppléé à votre absence, ¹⁸ car ils ont tranquillisé mon esprit et le vôtre. Sachez donc apprécier de tels hommes.

¹⁹ Les Eglises d'Asie vous saluent. Aquilas et Priscille, avec l'Eglise qui est dans leur maison, vous saluent beaucoup dans le Seigneur.

²⁰ Tous les frères vous saluent. Saluez-vous les uns les autres par un saint baiser.

²¹ La salutation est de ma propre main, à moi Paul.

²² Si quelqu'un n'aime pas le Seigneur, qu'il soit anathème! Maran atha.

²³ Que la grâce du Seigneur Jésus soit avec vous! Mon amour est avec vous tous en Jésus-Christ [Amen!].

1Corinthiens (CP) 11

Citations de
DS 55:

Magistère

Catéchisme:
[192](#) [496](#)

Catechismus:
[194](#) [496](#)

Citations de
DS 60:

Magistère

Catéchisme:
[192](#) [496](#)

Catechismus:
[194](#) [496](#)

Citations de
DS 61:

Magistère

Catéchisme:
[192](#) [496](#)

Catechismus:
[194](#) [496](#)

Citations de
DS 62:

Magistère

Catéchisme:
[192](#) [496](#)

Catechismus:
[194](#) [496](#)

Citations de
DS 63:

Magistère

Catéchisme:
[192](#) [496](#)

Catechismus:
[194](#) [496](#)

Bible

Texte biblique

[Ancien Testament](#)

[Nouveau Testament](#)

Outils

[Concordances](#)

[Commentaires](#)

Pères

Textes patristiques

[Apostoliques](#)

[Orientaux](#)

[Occidentaux](#)

Outils

[Compilations](#)

Magistère

Textes du Magistère

[Des Conciles](#)

[Des Papes](#)

[Des Dicastères](#)

[Des évêques](#)

[Des catéchismes](#)

[Du droit](#)

Outils

[Compilations](#)

[Autres](#)

Théologie

Thèmes

[Dogmatique](#)

[Vie religieuse](#)

[Oecuménisme](#)

[Défense de la vie](#)

Outils

[Compilations](#)

Spiritualité

Sainte Catherine de Sienne

Carmel

[Sainte Thérèse d'Avila](#)

Autres auteurs

FORUM

Chapitre troisième

La réponse de l'homme à Dieu

142 *Par sa révélation*, "provenant de l'immensité de sa charité, Dieu, qui est invisible s'adresse aux hommes comme à ses amis et converse avec eux pour les inviter à entrer en communion avec lui et les recevoir en cette communion" ([DV 2](#)). La réponse adéquate à cette invitation est la foi.

143 *Par la foi* l'homme soumet complètement son intelligence et sa volonté à Dieu. De tout son être l'homme donne son assentiment à Dieu révélateur (cf. [DV 5](#)). L'Écriture Sainte appelle "obéissance de la foi" cette réponse de l'homme au Dieu qui révèle (cf. [Rm 1,5](#) [Rm 16,26](#)).

Article 1 Je crois

I L'obéissance de la foi

144 Obéir ("ob-audire") dans la foi, c'est se soumettre librement à la parole écoutée, parce que sa vérité est garantie par Dieu, la Vérité même. De cette obéissance, Abraham est le modèle que nous propose l'Écriture Sainte. La Vierge Marie en est la réalisation la plus parfaite.

Abraham - "le père de tous les croyants"

145 L'Épître aux Hébreux, dans le grand éloge de la foi des ancêtres, insiste particulièrement sur la foi d'Abraham: "Par la foi, Abraham *obéit* à l'appel de partir vers un pays qu'il devait recevoir en héritage, et il partit ne sachant où il allait" ([He 11,8](#) cf. [Gn 12,1-4](#)). Par la foi, il a vécu en étranger et en pèlerin dans la Terre promise (cf. [Gn 23,4](#)). Par la foi, Sara reçut de concevoir le fils de la promesse. Par la foi enfin, Abraham offrit son fils unique en sacrifice (cf. [He 11,17](#)).

146 Abraham réalise ainsi la définition de la foi donnée par l'épître aux Hébreux: "La foi est la garantie des biens que l'on espère, la preuve des réalités qu'on ne voit pas" ([He 11,1](#)). "Abraham eut foi en Dieu, et ce lui fut compté comme justice" ([Rm 4,3](#) cf. [Gn 15,6](#)). Grâce à cette "foi puissante" ([Rm 4,20](#)), Abraham est devenu "le père de tous ceux qui croiraient" ([Rm 4,11](#) [Rm 4,18](#) cf. [Gn 15,5](#)).

147 De cette foi, l'Ancien Testament est riche en témoignages. L'Épître aux Hébreux proclame l'éloge de la foi exemplaire des anciens "qui leur a valu un bon témoignage" ([He](#)

[11,2 He 11,39](#)). Pourtant, "Dieu prévoyait pour nous un sort meilleur": la grâce de croire en son Fils Jésus, "le chef de notre foi, qui la mène à la perfection" ([He 11,40](#) [He 12,2](#)).

Marie - "Bienheureuse celle qui a cru"

148 La Vierge Marie réalise de la façon la plus parfaite l'obéissance de la foi. Dans la foi, Marie accueillit l'annonce et la promesse apportées par l'ange Gabriel, croyant que "rien n'est impossible à Dieu" ([Lc 1,37](#) cf. [Gn 18,14](#)), et donnant son assentiment: "Je suis la servante du Seigneur, qu'il m'advienne selon ta parole" ([Lc 1,38](#)). Elisabeth la salua: "Bienheureuse celle qui a cru en l'accomplissement de ce qui lui a été dit de la part du Seigneur" ([Lc 1,45](#)). C'est pour cette foi que toutes les générations la proclameront bienheureuse (cf. [Lc 1,48](#)).

149 Pendant toute sa vie, et jusqu'à sa dernière épreuve (cf. [Lc 2,35](#)), lorsque Jésus, son fils, mourut sur la croix, sa foi n'a pas vacillé. Marie n'a pas cessé de croire "en l'accomplissement" de la parole de Dieu. Aussi bien, l'Eglise vénère-t-elle en Marie la réalisation la plus pure de la foi.

II "Je sais en qui j'ai mis ma foi"

([2Tm 1,12](#))

Croire en Dieu seul

150 La foi est d'abord une *adhésion personnelle* de l'homme à Dieu; elle est en même temps, et inséparablement, *l'assentiment libre à toute la vérité que Dieu a révélé*. En tant qu'adhésion personnelle à Dieu et assentiment à la vérité qu'il a révélé, la foi chrétienne diffère de la foi en une personne humaine. Il est juste et bon de se confier totalement en Dieu et de croire absolument ce qu'il dit. Il serait vain et faux de mettre une telle foi en une créature (cf. [Jr 17,5-6](#) [Ps 40,5](#) [Ps 146,3-4](#)).

Croire en Jésus Christ, le Fils de Dieu

151 Pour le chrétien, croire en Dieu, c'est inséparablement croire en Celui qu'il a envoyé, "son Fils bien-aimé" en qui Il a mis toute sa complaisance ([Mc 1,11](#)); Dieu nous a dit de l'écouter (cf. [Mc 9,7](#)). Le Seigneur lui-même dit à ses disciples: "Croyez en Dieu, croyez aussi en moi" ([Jn 14,1](#)). Nous pouvons croire en Jésus Christ parce qu'il est lui-même Dieu, le Verbe fait chair: "Nul n'a jamais vu Dieu; le Fils unique, qui est dans le sein du Père, lui, l'a fait connaître" ([Jn 1,18](#)). Parce qu'il "a vu le Père" ([Jn 6,46](#)): il est seul à le connaître et à pouvoir le révéler (cf. [Mt 11,27](#)).

Croire en l'Esprit Saint

152 On ne peut pas croire en Jésus-Christ sans avoir part à son Esprit. C'est l'Esprit Saint qui révèle aux hommes qui est Jésus. Car "nul ne peut dire: 'Jésus est Seigneur', que sous l'action de l'Esprit Saint" ([1Co 12,3](#)). "L'Esprit sonde tout, jusqu'aux profondeurs de Dieu ... Nul ne connaît ce qui concerne Dieu, sinon l'Esprit de Dieu" ([1Co 2,10-11](#)). Dieu seul connaît Dieu tout entier. Nous croyons en l'Esprit Saint parce qu'il est Dieu.

L'Eglise ne cesse de confesser sa foi en un seul Dieu, Père, Fils et Esprit Saint.

III Les caractéristiques de la foi

La foi est une grâce

153 Lorsque S. Pierre confesse que Jésus est le Christ, le Fils du Dieu vivant, Jésus lui déclare que cette révélation ne lui est pas venue "de la chair et du sang, mais de mon Père qui est dans les cieux" ([Mt 16,17](#) cf. [Ga 1,15](#) [Mt 11,25](#)). La foi est un don de Dieu, une vertu surnaturelle infuse par Lui. "Pour prêter cette foi, l'homme a besoin de la grâce prévenante et aidante de Dieu, ainsi que des secours intérieurs du Saint-Esprit. Celui-ci touche le cœur et le tourne vers Dieu, ouvre les yeux de l'esprit et donne 'à tous la douceur de consentir et de croire à la vérité'" ([DV 5](#)).

La foi est un acte humain

154 Croire n'est possible que par la grâce et les secours intérieurs du Saint-Esprit. Il n'en est pas moins vrai que croire est un acte authentiquement humain. Il n'est contraire ni à la liberté ni à l'intelligence de l'homme de faire confiance à Dieu et d'adhérer aux vérités par lui révélées. Déjà dans les relations humaines il n'est pas contraire à notre propre dignité de croire ce que d'autres personnes nous disent sur elles-mêmes et sur leurs intentions, et de faire confiance à leurs promesses (comme, par exemple, lorsqu'un homme et une femme se marient), pour entrer ainsi en communion mutuelle. Dès lors, il est encore moins contraire à notre dignité de "présenter par la foi la soumission plénière de notre intelligence et de notre volonté au Dieu qui révèle" (Cc. Vatican I: [DS 3008](#)) et d'entrer ainsi en communion intime avec Lui.

155 Dans la foi, l'intelligence et la volonté humaines coopèrent avec la grâce divine: "Credere est actus intellectus assentientis veritati divinæ ex imperio voluntatis a Deo motæ per gratiam" (S. Thomas d'A., *II-II 2,9* cf. Cc. Vatican I: [DS 3010](#)).

La foi et l'intelligence

156 Le *motif* de croire n'est pas le fait que les vérités révélées apparaissent comme vraies et intelligibles à la lumière de notre raison naturelle. Nous croyons "à cause de l'autorité de Dieu même qui révèle et qui ne peut ni se tromper ni nous tromper". "Néanmoins, pour que l'hommage de notre foi fût conforme à la raison, Dieu a voulu que les secours intérieurs du Saint-Esprit soient accompagnés des preuves extérieures de sa Révélation" (ibid., [DS 3009](#)). C'est ainsi que les miracles du Christ et des saints (cf. [Mc 16,20](#) [He 2,4](#)), les prophéties, la propagation et la sainteté de l'Eglise, sa fécondité et sa stabilité "sont des signes certains de la Révélation, adaptés à l'intelligence de tous", des "motifs de crédibilité" qui montrent que l'assentiment de la foi n'est "nullement un mouvement aveugle de l'esprit" (Cc. Vatican I: [DS 3008-3010](#)).

157 La foi est *certaine*, plus certaine que toute connaissance humaine, parce qu'elle se fonde sur la Parole même de Dieu, qui ne peut pas mentir. Certes, les vérités révélées peuvent paraître obscures à la raison et à l'expérience humaines, mais "la certitude que donne la lumière divine est plus grande que celle que donne la lumière de la raison naturelle" (S. Thomas d'A., *II-II 171,5*, obj. 3). "Dix mille difficultés ne font pas un seul doute" (Newman, apol.).

158 "La foi *cherche à comprendre*" (S. Anselme, prosl. prooem.): il est inhérent à la foi que le croyant désire mieux connaître Celui en qui il a mis sa foi, et mieux comprendre ce qu'Il a révélé; une connaissance plus pénétrante appellera à son tour une foi plus grande, de plus en plus embrasée d'amour. La grâce de la foi ouvre "les yeux du coeur" ([Ep 1,18](#)) pour une intelligence vive des contenus de la Révélation, c'est-à-dire de l'ensemble du dessein de Dieu et des mystères de la foi, de leur lien entre eux et avec le Christ, centre du Mystère révélé. Or, pour "rendre toujours plus profonde l'intelligence de la Révélation, l'Esprit Saint ne cesse, par ses dons, de rendre la foi plus parfaite" ([DV 5](#)). Ainsi, selon l'adage de S. Augustin (serm. 43,7, 9), "je crois pour comprendre et je comprends pour mieux croire".

159 *Foi et science*. "Bien que la foi soit au-dessus de la raison, il ne peut jamais y avoir de vrai désaccord entre elles. Puisque le même Dieu qui révèle les mystères et communique la foi a fait descendre dans l'esprit humain la lumière de la raison, Dieu ne pourrait se nier lui-même ni le vrai contredire jamais le vrai" (Cc. Vatican I: [DS 3017](#)). "C'est pourquoi la recherche méthodique, dans tous les domaines du savoir, si elle est menée d'une manière vraiment scientifique et si elle suit les normes de la morale, ne sera jamais réellement opposée à la foi: les réalités profanes et celles de la foi trouvent leur origine dans le même Dieu. Bien plus, celui qui s'efforce, avec persévérance et humilité, de pénétrer les secrets des choses, celui-là, même s'il n'en a pas conscience, est comme conduit par la main de Dieu, qui soutient tous les êtres et les fait ce qu'ils sont" ([GS 36](#)).

La liberté de la foi

160 Pour être humaine, "la réponse de la foi donnée par l'homme à Dieu doit être volontaire; en conséquence, personne ne doit être contraint à embrasser la foi malgré soi. Par sa nature même, en effet, l'acte de foi a un caractère volontaire" ([DH 10](#) cf. [CIC 748](#) p2). "Dieu, certes, appelle l'homme à le servir en esprit et vérité; si cet appel oblige l'homme en conscience, il ne le contraint pas ... Cela est apparu au plus haut point dans le Christ Jésus" ([DH 11](#)). En effet, le Christ a invité à la foi et à la conversion, il n'y a nullement contraint. "Il a rendu témoignage à la vérité, mais il n'a pas voulu l'imposer par la force à ses contradicteurs. Son royaume ... s'étend grâce à l'amour par lequel le Christ, élevé sur la croix, attire à lui tous les hommes" ([DH 11](#)).

La nécessité de la foi

161 Croire en Jésus-Christ et en Celui qui l'a envoyé pour notre salut est nécessaire pour obtenir ce salut (cf. [Mc 16,16](#) [Jn 3,36](#) [Jn 6,40](#) e.a.). "Parce que 'sans la foi ... il est impossible de plaire à Dieu' ([He 11,6](#)) et d'arriver à partager la condition de ses fils, personne jamais ne se trouve justifié sans elle et personne à moins qu'il n'ait 'persévéré en elle jusqu'à la fin' ([Mt 10,22](#) [Mt 24,13](#)), n'obtiendra la vie éternelle" (Cc. Vatican I: [DS 3012](#) cf. Cc. Trente: [DS 1532](#)).

La persévérance dans la foi

162 La foi est un don gratuit que Dieu fait à l'homme. Ce don inestimable, nous pouvons le perdre; S. Paul en avertit Timothée: "Combats le bon combat, possédant foi et bonne conscience; pour s'en être affranchis, certains ont fait naufrage dans la foi" ([1Tm 1,18-19](#)). Pour vivre, croître et persévérer jusqu'à la fin dans la foi nous devons la nourrir par la Parole de Dieu; nous devons implorer le Seigneur de l'augmenter (cf. [Mc 9,24](#) [Lc 17,5](#) [Lc 22,32](#)); elle doit "agir par la charité" ([Ga 5,6](#) cf. [Jc 2,14-26](#)), être portée par l'espérance (cf. [Rm](#)

[15,13](#)) et être enracinée dans la foi de l'Eglise.

La foi - commencement de la vie éternelle

163 La foi nous fait goûter comme à l'avance, la joie et la lumière de la vision béatifique, but de notre cheminement ici-bas. Nous verrons alors Dieu "face à face" ([1Co 13,12](#)), "tel qu'Il est" ([1Jn 3,2](#)). La foi est donc déjà le commencement de la vie éternelle:

Tandis que dès maintenant nous contemplons les bénédictions de la foi, comme un reflet dans un miroir, c'est comme si nous possédions déjà les choses merveilleuses dont notre foi nous assure qu'un jour nous en jouirons (S. Basile, Spir. 15,36 cf. S. Thomas d'A., II-II 4,1).

164 Maintenant, cependant, "nous cheminons dans la foi, non dans la claire vision" ([2Co 5,7](#)), et nous connaissons Dieu "comme dans un miroir, d'une manière confuse, ..., imparfaite" ([1Co 13,12](#)). Lumineuse par Celui en qui elle croit, la foi est vécue souvent dans l'obscurité. La foi peut être mise à l'épreuve. Le monde en lequel nous vivons semble souvent bien loin de ce que la foi nous assure; les expériences du mal et de la souffrance, des injustices et de la mort paraissent contredire la Bonne Nouvelle, elles peuvent ébranler la foi et devenir pour elle une tentation.

165 C'est alors que nous devons nous tourner vers les *témoins de la foi*: Abraham, qui crut, "espérant contre toute espérance" ([Rm 4,18](#)); la Vierge Marie qui, dans "le pèlerinage de la foi" ([LG 58](#)), est allée jusque dans la "nuit de la foi" (Jean-Paul II, [RMA 18](#)) en communiant à la souffrance de son Fils et à la nuit de son tombeau; et tant d'autres témoins de la foi: "Enveloppés d'une si grande nuée de témoins, nous devons rejeter tout fardeau et le péché qui nous assiège et courir avec constance l'épreuve qui nous est proposée, fixant nos yeux sur le chef de notre foi, qui la mène à la perfection, Jésus" ([He 12,1-2](#)).

Article 2 Nous croyons

166 La foi est un acte personnel: la réponse libre de l'homme à l'initiative de Dieu qui se révèle. Mais la foi n'est pas un acte isolé. Nul ne peut croire seul, comme nul ne peut vivre seul. Nul ne s'est donné la foi à lui-même comme nul ne s'est donné la vie à lui-même. Le croyant a reçu la foi d'autrui, il doit la transmettre à autrui. Notre amour pour Jésus et pour les hommes nous pousse à parler à autrui de notre foi. Chaque croyant est ainsi comme un maillon dans la grande chaîne des croyants. Je ne peux croire sans être porté par la foi des autres, et par ma foi, je contribue à porter la foi des autres.

167 "Je crois" (Symbole des Apôtres): C'est la foi de l'Eglise professée personnellement par chaque croyant, principalement lors du baptême. "Nous croyons" (Symbole de Nicée-Constantinople, dans l'original grec): C'est la foi de l'Eglise confessée par les évêques assemblés en Concile ou, plus généralement, par l'assemblée liturgique des croyants. "Je crois": C'est aussi l'Eglise, notre Mère, qui répond à Dieu par sa foi et qui nous apprend à dire: "je crois", "nous croyons".

I "Regarde, Seigneur, la foi de Ton Eglise"

168 C'est d'abord l'Eglise qui croit, et qui ainsi porte, nourrit et soutient ma foi. C'est d'abord l'Eglise qui, partout, confesse le Seigneur ("Te per orbem terrarum sancta confitetur Ecclesia", chantons-nous dans le "Te Deum"), et avec elle et en elle, nous sommes entraînés et amenés à confesser, nous aussi: "Je crois", "nous croyons". C'est par l'Eglise que nous recevons la foi et la vie nouvelle dans le Christ par le baptême. Dans le "Rituale Romanum", le ministre du baptême demande au catéchumène: "Que demandes-tu à l'Eglise de Dieu?" Et la réponse: "La foi". "Que te donne la foi?" "La vie éternelle".

169 Le salut vient de Dieu seul; mais parce que nous recevons la vie de la foi à travers l'Eglise, celle-ci est notre mère: "Nous croyons l'Eglise comme la mère de notre nouvelle naissance, et non pas en l'Eglise comme si elle était l'auteur de notre salut" (Faustus de Riez, Spir. 1,2). Parce qu'elle est notre mère, elle est aussi l'éducatrice de notre foi.

II Le langage de la foi

170 Nous ne croyons pas en des formules, mais dans les réalités qu'elles expriment et que la foi nous permet de "toucher". "L'acte (de foi) du croyant ne s'arrête pas à l'énoncé, mais à la réalité (énoncée)" (S. Thomas d'A., II-II 1,2, ad 2). Cependant, ces réalités, nous les approchons à l'aide des formulations de la foi. Celles-ci permettent d'exprimer et de transmettre la foi, de la célébrer en communauté, de l'assimiler et d'en vivre de plus en plus.

171 L'Eglise qui est "la colonne et le soutien de la vérité" ([1Tm 3,15](#)), garde fidèlement "la foi transmise aux saints une fois pour toutes" ([Jud 3](#)). C'est elle qui garde la mémoire des Paroles du Christ, c'est elle qui transmet de génération en génération la confession de foi des Apôtres. Comme une mère qui apprend à ses enfants à parler, et par là même à comprendre et à communiquer, l'Eglise, notre Mère, nous apprend le langage de la foi pour nous introduire dans l'intelligence et la vie de la foi.

III Une seule foi

172 Depuis des siècles, à travers tant de langues, cultures, peuples et nations, l'Eglise ne cesse de confesser sa foi unique, reçue d'un seul Seigneur, transmise par un seul baptême, enracinée dans la conviction que tous les hommes n'ont qu'un seul Dieu et Père (cf. [Ep 4,4-6](#)). S. Irénée de Lyon, témoin de cette foi, déclare:

173 "En effet, l'Eglise, bien que dispersée dans le monde entier jusqu'aux extrémités de la terre, ayant reçu des apôtres et de leurs disciples la foi ... garde (cette prédication et cette foi) avec soin, comme n'habitant qu'une seule maison, elle y croit d'une manière identique, comme n'ayant qu'une seule âme et qu'un seul cœur, et elle les prêche, les enseigne et les transmet d'une voix unanime, comme ne possédant qu'une seule bouche" (hær. 1, 10,1-2).

174 "Car, si les langues diffèrent à travers le monde, le contenu de la Tradition est un et identique. Et ni les Eglises établies en Germanie n'ont d'autre foi ou d'autre Tradition, ni celles qui sont chez les Ibères, ni celles qui sont chez les Celtes, ni celles de l'Orient, de l'Egypte, de la Libye, ni celles qui sont établies au centre du monde ..." (ibid.) "Le message de l'Eglise est donc véridique et solide, puisque c'est chez elle qu'un seul chemin de salut

apparaît à travers le monde entier" (ibid.,5, 20,1).

175 "Cette foi que nous avons reçue de l'Eglise, nous la gardons avec soin, car sans cesse, sous l'action de l'Esprit de Dieu, telle un dépôt de grand prix renfermé dans un vase excellent, elle rajeunit et fait rajeunir le vase même qui la contient" (ibid., 3, 24,1).

En bref

176 *La foi est une adhésion personnelle de l'homme tout entier à Dieu qui se révèle. Elle comporte une adhésion de l'intelligence et de la volonté à la Révélation que Dieu a faite de lui-même par ses actions et ses paroles.*

177 *"Croire" a donc une double référence: à la personne et à la vérité; à la vérité par confiance en la personne qui l'atteste.*

178 *Nous ne devons croire en nul autre que Dieu, le Père, le Fils et le Saint-Esprit.*

179 *La foi est un don surnaturel de Dieu. Pour croire, l'homme a besoin des secours intérieurs du Saint-Esprit.*

180 *"Croire" est un acte humain, conscient et libre, qui correspond à la dignité de la personne humaine.*

181 *"Croire" est un acte ecclésial. La foi de l'Eglise précède, engendre, porte et nourrit notre foi. L'Eglise est la mère de tous les croyants. "Nul ne peut avoir Dieu pour Père qui n'a pas l'Eglise pour mère" (S. Cyprien, unit. eccl.: PL 4,503A).*

182 *"Nous croyons tout ce qui est contenu dans la parole de Dieu, écrite ou transmise, et que l'Eglise propose à croire comme divinement révélé" (SPF 20).*

183 *La foi est nécessaire au salut. Le Seigneur lui-même l'affirme: "Celui qui croira et sera baptisé, sera sauvé; celui qui ne croira pas, sera condamné" (Mc 16,16).*

184 *"La foi est un avant-goût de la connaissance qui nous rendra bienheureux dans la vie future" (S. Thomas d'A., comp. 1,2).*

Deuxième section

La profession de la foi chrétienne

Les symboles de la foi

185 Qui dit "Je crois", dit "J'adhère à ce que *nous* croyons". La communion dans la foi a besoin d' un langage commun de la foi, normatif pour tous et unissant dans la même confession de foi.

186 Dès l'origine, l'Eglise apostolique a exprimé et transmis sa propre foi en des formules brèves et normatives pour tous (cf. [Rm 10,9](#) [1Co 15,3-5](#) etc.). Mais très tôt déjà, l'Eglise a aussi voulu recueillir l'essentiel de sa foi en des résumés organiques et articulés, destinés surtout aux candidats au Baptême:

Cette synthèse de la foi n'a pas été faite selon les opinions humaines; mais de toute l'Ecriture a été recueilli ce qu'il y a de plus important, pour donner au complet l'unique enseignement de la foi. Et comme la semence de sénevé contient dans une toute petite graine un grand nombre de branches, de même ce résumé de la foi renferme-t-il en quelques paroles toute la connaissance de la vraie piété contenue dans l'Ancien et le Nouveau Testament (S. Cyrille de Jérusalem, catech. ill. 5,12).

187 On appelle ces synthèses de la foi "professions de foi" puisqu'elles résument la foi que professent les chrétiens. On les appelle "Credo" en raison de ce qui en est normalement la première parole: "Je crois". On les appelle également "Symboles de la foi".

188 Le mot grec "symbolon" signifiait la moitié d'un objet brisé (par exemple un sceau) que l'on présentait comme un signe de reconnaissance. Les parties brisées étaient mises ensemble pour vérifier l'identité du porteur. Le "symbole de la foi" est donc un signe de reconnaissance et de communion entre les croyants. "Symbolon" signifie ensuite recueil, collection ou sommaire. Le "symbole de la foi" est le recueil des principales vérités de la foi. D'où le fait qu'il sert de point de référence premier et fondamental de la catéchèse.

189 La première "profession de foi" se fait lors du Baptême. Le "symbole de la foi" est d'abord le symbole *baptismal*. Puisque le Baptême est donné "au nom du Père et du Fils et du Saint-Esprit" ([Mt 28,19](#)), les vérités de foi professées lors du Baptême sont articulées selon leur référence aux trois personnes de la Sainte Trinité.

190 Le Symbole est donc divisé en trois parties: "d'abord il est question de la première Personne divine et de l'oeuvre admirable de la création; ensuite, de la seconde Personne divine et du Mystère de la Rédemption des hommes; enfin de la troisième Personne divine, source et principe de notre sanctification" (Catech. R. 1, 1,3). Ce sont là "les trois chapitres de notre sceau (baptismal)" (S. Irénée, dem. 100).

191 "Ces trois parties sont distinctes quoique liées entre elles. D'après une comparaison souvent employée par les Pères, nous les appelons *articles*. De même, en effet, que dans nos membres, il y a certaines articulations qui les distinguent et les séparent, de même, dans cette profession de foi, on a donné avec justesse et raison le nom d'articles aux vérités que nous devons croire en particulier et d'une manière distincte" (Catech. R. 1, 1,4). Selon une antique tradition, attestée déjà par S. Ambroise, on a aussi coutume de compter *douze* articles du Credo, symbolisant par le nombre des apôtres l'ensemble de la foi apostolique (cf. symb. 8).

192 Nombreux ont été, tout au long des siècles, en réponse aux besoins des différentes époques, les professions ou symboles de la foi: les symboles des différentes Eglises

apostoliques et anciennes (cf. [DS 1-64](#)), le Symbole "Quicumque", dit de S. Athanase (cf. [DS 75-76](#)), les professions de foi de certains Conciles (Tolède: [DS 525-541](#); Latran: [DS 800-802](#); Lyon: [DS 851-861](#); Trente: [DS 1862-1870](#)) ou de certains papes, tels la "fides Damasi" (cf. [DS 71-72](#)) ou le "Credo du Peuple de Dieu" (SPF) de Paul VI (1968).

193 Aucun des symboles des différentes étapes de la vie de l'Eglise ne peut être considéré comme dépassé et inutile. Ils nous aident à atteindre et à approfondir aujourd'hui la foi de toujours à travers les divers résumés qui en ont été faits.

Parmi tous les symboles de la foi, deux tiennent une place toute particulière dans la vie de l'Eglise:

194 Le *Symbole des Apôtres*, appelé ainsi parce qu'il est considéré à juste titre comme le résumé fidèle de la foi des apôtres. Il est l'ancien symbole baptismal de l'Eglise de Rome. Sa grande autorité lui vient de ce fait: "Il est le symbole que garde l'Eglise romaine, celle où a siégé Pierre, le premier des apôtres, et où il a apporté la sentence commune" (S. Ambroise, symb. 7).

195 Le *Symbole dit de Nicée-Constantinople* tient sa grande autorité du fait qu'il est issu des deux premiers Conciles oecuméniques (325 et 381). Il demeure commun, aujourd'hui encore, à toutes les grandes Eglises de l'Orient et de l'Occident.

196 Notre exposé de la foi suivra le *Symbole des Apôtres* qui constitue, pour ainsi dire, "le plus ancien catéchisme romain". L'exposé sera cependant complété par des références constantes au *Symbole de Nicée-Constantinople*, souvent plus explicite et plus détaillé.

197 Comme au jour de notre Baptême, lorsque toute notre vie a été confiée "à la règle de doctrine" ([Rm 6,17](#)), accueillons le Symbole de notre foi qui donne la vie. Réciter avec foi le Credo, c'est entrer en communion avec Dieu le Père, le Fils et le Saint-Esprit, c'est entrer aussi en communion avec l'Eglise toute entière qui nous transmet la foi et au sein de laquelle nous croyons:

Ce Symbole est le sceau spirituel, il est la méditation de notre cœur et la garde toujours présente, il est, à coup sûr, le trésor de notre âme (S. Ambroise, symb. 1).

Chapitre premier

Je crois en Dieu le Père

198 Notre profession de foi commence par *Dieu*, car Dieu est "Le premier et Le dernier" ([Is 44,6](#)), le Commencement et la Fin de tout. Le Credo commence par Dieu *le Père*, parce que le Père est la Première Personne Divine de la Très Sainte Trinité; notre Symbole commence par la création du ciel et de la terre, parce que la création est le commencement et le fondement de toutes les oeuvres de Dieu .

Article 1 "Je crois en Dieu le Père Tout-puissant Créateur du ciel et de la terre"

Paragraphe 1 Je crois en Dieu

199 "Je crois en Dieu": cette première affirmation de la profession de foi est aussi la plus fondamentale. Tout le Symbole parle de Dieu, et s'il parle aussi de l'homme et du monde, il le fait par rapport à Dieu. Les articles du Credo dépendent tous du premier, tout comme les commandements explicitent le premier. Les autres articles nous font mieux connaître Dieu tel qu'il s'est révélé progressivement aux hommes. "Les fidèles font d'abord profession de croire en Dieu" (Catech. R. 1, 2,2).

I "Je crois en un seul Dieu"

200 C'est avec ces paroles que commencent le Symbole de Nicée-Constantinople. La confession de l'Unicité de Dieu, qui a sa racine dans la Révélation Divine dans l'Ancienne Alliance, est inséparable de celle de l'existence de Dieu et tout aussi fondamentale. Dieu est Unique: il n'y a qu'un seul Dieu: "La foi chrétienne confesse qu'il y a Un seul Dieu, par nature, par substance et par essence" (Catech. R. 1, 2,2).

201 A Israël, son élu, Dieu s'est révélé comme l'Unique: "Ecoute, Israël! Le Seigneur notre Dieu est le Seigneur Un. Tu aimeras le Seigneur ton Dieu de tout ton coeur, de tout ton être, de toute ta force" ([Dt 6,4-5](#)). Par les prophètes, Dieu appelle Israël et toutes les nations à se tourner vers Lui, l'Unique: "Tournez-vous vers moi et vous serez sauvés, tous les confins de la terre, car je suis Dieu, il n'y en a pas d'autre ... Oui, devant moi tout genou fléchira, par moi jurera toute langue en disant: en Dieu seul sont la justice et la force" ([Is 45,22-24](#) cf. [Ph 2,10-11](#)).

202 Jésus lui-même confirme que Dieu est "l'unique Seigneur" et qu'il faut l'aimer de tout son coeur, de toute son âme, de tout son esprit et de toutes ses forces" (cf. [Mc 12,29-30](#)). Il laisse en même temps entendre qu'il est lui-même "le Seigneur" (cf. [Mc 12,35-37](#)). Confesser que "Jésus est Seigneur" est le propre de la Foi chrétienne. Cela n'est pas contraire à la foi en Dieu l'Unique. Croire en l'Esprit Saint "qui est Seigneur et qui donne la Vie" n'introduit aucune division dans le Dieu unique:

Nous croyons fermement et nous affirmons simplement, qu'il y a un seul vrai Dieu, immense et immuable, incompréhensible, tout-puissant et ineffable, Père et Fils et Saint Esprit: . Trois Personnes, mais une Essence, une Substance ou Nature absolument simple (Cc. Latran IV: [DS 800](#)).

II Dieu révèle son Nom

203 A son peuple Israël Dieu s'est révélé en lui faisant connaître son Nom. Le nom exprime l'essence, l'identité de la personne et le sens de sa vie. Dieu a un nom. Il n'est pas une force anonyme. Livrer son nom, c'est se faire connaître aux autres; c'est en quelque sorte se livrer soi-même en se rendant accessible, capable d'être connu plus intimement et d'être appelé,

personnellement.

204 Dieu s'est révélé progressivement et sous divers noms à son peuple, mais c'est la révélation du Nom Divin faite à Moïse dans la théophanie du buisson ardent, au seuil de l'Exode et de l'Alliance du Sinaï qui s'est avérée être la révélation fondamentale pour l'Ancienne et la Nouvelle Alliance.

Le Dieu vivant

205 Dieu appelle Moïse du milieu d'un buisson qui brûle sans se consumer. Dieu dit à Moïse: "Je suis le Dieu de tes pères, le Dieu d'Abraham, le Dieu d'Isaac et le Dieu de Jacob" ([Ex 3,6](#)). Dieu est le Dieu des pères, Celui qui avait appelé et guidé les patriarches dans leurs pérégrinations. Il est le Dieu fidèle et compatissant qui se souvient d'eux et de Ses promesses; Il vient pour libérer leurs descendants de l'esclavage. Il est le Dieu qui par delà l'espace et le temps le peut et le veut et qui mettra Sa Toute-Puissance en oeuvre pour ce dessein.

"Je suis Celui qui suis"

Moïse dit à Dieu: "Voici, je vais trouver les Israélites et je leur dis: 'Le Dieu de vos pères m'a envoyé vers vous'. Mais s'ils me disent: 'quel est son nom?', que leur dirai-je?" Dieu dit à Moïse: "Je suis celui qui suis". Et il dit: "Voici ce que tu diras aux Israélites: 'Je suis' m'a envoyé vers vous ... C'est mon nom pour toujours, c'est ainsi que l'on m'invoquera de génération en génération" ([Ex 3,13-15](#)).

206 En révélant Son nom mystérieux de YHWH, "Je suis Celui qui Est" ou "Je Suis Celui qui Suis" ou aussi "Je suis qui Je suis", Dieu dit Qui Il est et de quel Nom on doit l'appeler. Ce Nom Divin est mystérieux comme Dieu est Mystère. Il est tout à la fois un Nom révélé et comme le refus d'un nom, et c'est par là même qu'il exprime le mieux Dieu comme ce qu'Il est, infiniment au-dessus de tout ce que nous pouvons comprendre ou dire: Il est le "Dieu caché" ([Is 45,15](#)), son nom est ineffable (cf. [Jg 13,18](#)), et Il est le Dieu qui Se fait proche des hommes:

207 En révélant Son Nom, Dieu révèle en même temps Sa fidélité qui est de toujours et pour toujours, valable pour le passé ("Je suis le Dieu de tes pères", [Ex 3,6](#)), comme pour l'avenir: ("Je serai avec toi", [Ex 3,12](#)). Dieu qui révèle Son Nom comme "Je suis" se révèle comme le Dieu qui est toujours là, présent auprès de son peuple pour le sauver.

208 Devant la présence attirante et mystérieuse de Dieu, l'homme découvre sa petitesse. Devant le buisson ardent, Moïse ôte ses sandales et se voile le visage (cf. [Ex 3,5-6](#)) face à la Sainteté Divine. Devant la gloire du Dieu trois fois saint, Isaïe s'écrie: "Malheur à moi, je suis perdu! Car je suis un homme aux lèvres impures" ([Is 6,5](#)). Devant les signes divins que Jésus accomplit, Pierre s'écrie: "Eloigne-toi de moi, Seigneur, car je suis un pécheur" ([Lc 5,8](#)). Mais parce que Dieu est saint, Il peut pardonner à l'homme qui se découvre pécheur devant lui: "Je ne donnerai pas cours à l'ardeur de ma colère ... car je suis Dieu et non pas homme, au milieu de toi je suis le Saint" ([Os 10,9](#)). L'apôtre Jean dira de même: "Devant Lui nous apaiseront notre coeur, si notre coeur venait à nous condamner, car Dieu est plus grand que notre coeur, et Il connaît tout" ([1Jn 3,19-20](#)).

209 Par respect pour sa sainteté, le peuple d'Israël ne prononce pas le Nom de Dieu. Dans la lecture de l'Écriture Sainte le Nom révélé est remplacé par le titre divin "Seigneur" ("Adonaï", en grec "Kyrios"). C'est sous ce titre que sera acclamée la Divinité de Jésus: "Jésus est

Seigneur".

"Dieu de tendresse et de pitié"

210 Après le péché d'Israël, qui s'est détourné de Dieu pour adorer le veau d'or (cf. [Ex 32](#)), Dieu écoute l'intercession de Moïse et accepte de marcher au milieu d'un peuple infidèle, manifestant ainsi son amour (cf. [Ex 33,12-17](#)). A Moïse qui demande de voir Sa gloire, Dieu répond: "Je ferai passer devant toi toute ma bonté (beauté) et je prononcerai devant toi le nom de YHWH" ([Ex 33,18-19](#)). Et le Seigneur passe devant Moïse et proclame: "YHWH, YHWH, Dieu de tendresse et de pitié, lent à la colère, riche en grâce et en fidélité" ([Ex 34,5-6](#)). Moïse confesse alors que le Seigneur est un Dieu qui pardonne (cf. [Ex 34,9](#)).

211 Le Nom divin "Je suis" ou "Il est" exprime la fidélité de Dieu qui, malgré l'infidélité du péché des hommes et du châtement qu'il mérite, "garde sa grâce à des milliers" ([Ex 34,7](#)). Dieu révèle qu'il est "riche en miséricorde" ([Ep 2,4](#)) en allant jusqu'à donner son propre Fils. En donnant sa vie pour nous libérer du péché, Jésus révélera qu'Il porte Lui-même le Nom divin: "quand vous aurez élevé le Fils de l'homme, alors vous saurez que 'Je suis'" ([Jn 8,28](#)).

Dieu seul EST

212 Au cours des siècles, la foi d'Israël a pu déployer et approfondir les richesses contenues dans la révélation du Nom divin. Dieu est unique, hormis Lui pas de dieux (cf. [Is 44,6](#)). Il transcende le monde et l'histoire. C'est lui qui a fait le ciel et la terre: "eux périssent, toi tu restes; tous, comme un vêtement ils s'usent ... mais toi, le même, sans fin sont tes années" ([Ps 102,27-28](#)). En lui "n'existe aucun changement, ni l'ombre d'une variation" ([Jc 1,17](#)). Il est "Celui qui est", depuis toujours et pour toujours, et c'est ainsi qu'Il demeure toujours fidèle à Lui-même et à Ses promesses.

213 La révélation du Nom ineffable "Je suis celui qui suis" contient donc la vérité que Dieu seul EST. C'est en ce sens que déjà la traduction des Septantes et à sa suite la Tradition de l'Eglise, ont compris le Nom divin: Dieu est la plénitude de l'Etre et de toute perfection, sans origine et sans fin. Alors que toutes les créatures ont reçu de Lui tout leur être et leur avoir, Lui seul est son être même et Il est de Lui-même tout ce qu'il est.

1998 Catéchisme 141

Catechismus 134

Compendium

134 *Omnis Scriptura divina unus liber est, et hic unus liber est Christus, « quia omnis Scriptura divina de Christo loquitur, et omnis Scriptura divina in Christo impletur »*(104).
(104) Hugo de Sancto Victore, *De Arca Noe*, 2, 8: PL 176, 642; cf *Ibid DV 2,9*: PL 176, 642-643.

135 « *Sacrae autem Scripturae Verbum Dei continent et, quia inspiratae, vere Verbum Dei sunt* »(105).
(105) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 24](#): AAS 58 (1966) 829.

136 *Deus sacrae Scripturae est auctor humanos eius auctores inspirans; Ipse in illis et per illos agit. Sic praestat eorum scripta sine errore veritatem docere salutarem.*(106)
(106) cf. Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 11](#): AAS 58 (1966) 822-823.

137 *Scripturarum inspiratarum interpretatio debet imprimis ad id attendere quod Deus per sacros auctores, nostrae salutis causa, revelare voluit. Id quod a Spiritu venit, nonnisi per Spiritus actionem plene intelligitur*(107).
(107) cf. Origenes, *Homiliae in Exodum*, 4, 5: SC 321,128 (PG 12, 320).

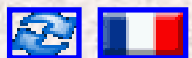
138 *Ecclesia 46 libros Veteris et 27 libros Novi Testamenti, tamquam inspiratos, recipit et veneratur.*

139 *Quattuor Evangelia locum habent centram quia Christus Iesus eorum est centrum.*

140 *Utriusque Testamenti unitas ex unitate consilii et Revelationis Dei promanat. Vetus Testamentum praeparat Novum, hoc autem Vetus adimplet; ambo se mutuo illuminant; utrumque est verum Verbum Dei.*

141 « *Divinas Scripturas sicut et ipsum corpus dominicum semper venerata est Ecclesia* »(108); *utrumque totam vitam christianam nutrit et regit. « Lucerna pedibus meis verbum Tuum et lumen semitis meis »* ([Ps 119,105](#)) (cf. [Is 50,4](#)).

(108) Concilium Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 21](#): AAS 58 (1966) 827.

CAPUT TERTIUM

HOMO DEO RESPONDET

142 *Sua Revelatione, « Deus invisibilis ex abundantia caritatis Suae homines tamquam*

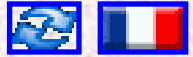
amicos alloquitur et cum eis conversatur, ut eos ad societatem Secum invitet in eamque suscipiat »(109). Huic invitationi idonea responsio est fides.

(109) 5 Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 2](#): AAS 58 (1966) 818.

143 *Per fidem* homo suum intellectum suamque voluntatem Deo plene submittit. Homo ex toto quod est, Deo revelanti suum praebet assensum(110). Haec responsio hominis Deo revelanti « oboeditio fidei » a sacra appellatur Scriptura (cf. [Rm 1,5](#) [Rm 16,26](#)).

(110) cf. Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 5](#): AAS 58 (1966) 819.

ARTICULUS 1: CREDO

I. De fidei oboedientia

144 *In fide oboedire (ob-audire)* est se libere audito submittere verbo, quia eius veritas a Deo, qui ipsa veritas est, praestatur. Abraham huius oboedientiae est exemplar, nobis a sacra Scriptura propositum. Virgo autem Maria eius effectio est perfectissima.

Abraham - « pater omnium credentium »

145 Epistula ad Hebraeos, in magno illo fidei maiorum elogio, in fide Abraham peculiariter insistit: « Fide vocatus Abraham *oboedivit* in locum exire, quem accepturus erat in hereditatem, et exivit nesciens quo iret » ([He 11,8](#)) (cf. [Gn 12,1-4](#)). Fide ut advena et peregrinus in Terra vixit promissa (cf. [Gn 23,4](#)). Fide, Sara accepit filium Promissionis concipere Fide denique Abraham suum filium unicum in sacrificio obtulit (cf. [He 11,17](#)).

146 . Sic Abraham definitionem fidei, ab epistula ad Hebraeos traditam, in rem ducit: « Est autem fides sperandorum substantia, rerum argumentum non apparentium » ([He 11,1](#)). « Credidit autem Abraham Deo, et reputatum est illi ad iustitiam » ([Rm 4,3](#)) (cf. [Gn 15,6](#)). Hac « confortatus fide » ([Rm 4,20](#)), Abraham factus est « pater omnium credentium » ([Rm 4,11](#) [Rm 4,18](#)) (cf. [Gn 15,5](#)).

147 . Vetus Testamentum testimoniis est huius fidei copiosum. Epistula ad Hebraeos exemplaris fidei proclamat elogium, in qua « testimonium consecuti sunt seniores » ([He 11,2](#) [He 11,39](#)), « Deo pro nobis melius aliquid providente »: gratiam scilicet in Filium Suum credendi, « ducem fidei et consummatorem Iesum » ([He 11,40](#) [He 12,2](#)).

Maria - « Beata quae credidit »

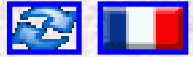
148 Maria Virgo modo perfectissimo oboedientiam fidei in rem ducit. In fide, Maria nuntium et promissionem ab Angelo Gabriel allata recipit, credens quod « non erit impossibile apud Deum omne verbum » ([Lc 1,37](#)) (cf. [Gn 18,14](#)) suumque praebens assensum: « Ecce ancilla Domini; fiat mihi secundum verbum tuum » ([Lc 1,38](#)). Elisabeth illam his salutavit verbis: « Beata, quae credidit, quoniam perficientur ea, quae dicta sunt ei a Domino » ([Lc 1,45](#)). Propter hanc fidem omnes generationes illam proclamabunt beatam (cf. [Lc 1,48](#)).

149 Per totius eius vitae cursum, et usque ad eius extremam probationem (cf. [Lc 2,35](#)), cum

Jesus, eius filius, est mortuus in cruce, eius fides non vacillavit. Maria verbum Dei « perficiendum esse » credere non desiit. Ecclesia igitur in Maria purissimam fidei veneratur effectiorem.

II. « Scio enim cui credidi » ([2Tm 1,12](#))

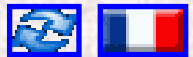
In solum Deum credere

150 Fides est imprimis *adhaesio personalis* hominis *ad Deum*; simul vero et inseparabiliter est *liber toti veritati a Deo revelatae assensus*. Fides christiana, quatenus adhaesio personalis ad Deum et veritati ab Ipso revelatae assensus, a fide in personam differt humanam. Bonum et iustum est se plene Deo fidere idque absolute credere, quod Ipse dixit. Vanum et falsum esset talem fidem in quamdam reponere creaturam(111).

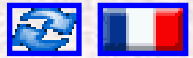
(111) cf. *Ier 17,5-6*; [Ps 40,5](#) [Ps 146,3-4](#)

In Iesum Christum, Filium Dei, credere

151 Pro christiano credere in Deum est inseparabiliter in Eum credere quem Ille misit: Filium Suum dilectum, in quo complacuit (cf. [Mc 1,11](#)); Deus nobis dixit ut Eum audiremus (cf. [Mc 9,7](#)). Dominus Ipse Suis dixit discipulis: « Creditis in Deum et in me credite » ([Jn 14,1](#)). In Iesum Christum credere possumus, quia Ipse est Deus, Verbum caro factum: « Deum nemo vidit unquam; unigenitus Deus, qui est in sinum Patris, Ipse enarravit » ([Jn 1,18](#)). Quia Ille « vidit Patrem » ([Jn 6,46](#)) , solus Eum novit et potestatem Eum habet revelandi (cf. [Mt 11,27](#)).

In Spiritum Sanctum credere

152 Impossibile est quempiam in Iesum Christum credere, quin ille Eius sit particeps Spiritus. Sanctus vero Spiritus hominibus revelat quis Iesus sit. Etenim « nemo potest dicere "Dominus Iesus", nisi in Spiritu Sancto » ([1Co 12,3](#)). « Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda Dei. (...) Quae Dei sunt, nemo cognovit nisi Spiritus Dei » ([1Co 2,10-11](#)). Solus Deus Deum plene cognoscit. *In Sanctum credimus Spiritum, quia Ille est Deus. Ecclesia suam fidem in unum Deum, Patrem, Filium et Spiritum Sanctum confiteri non desinit.*

III. De proprietatibus fidei

Fides est gratia quaedam

153 Cum sanctus Petrus Iesum esse Christum, Filium Dei vivi, confitetur, Iesus ei declarat hanc revelationem ex carne et sanguine ei non venisse, sed ex Patre Suo « qui in caelis est » ([Mt 16,17](#)) (cf. [Ga 1,15-16](#) [Mt 11,25](#)). Fides est donum Dei, virtus supernaturalis ab Illo infusa. « Quae fides ut praebeatur, opus est praeveniente et adjuvante gratia Dei et internis Spiritus Sancti auxiliis, qui cor moveat et in Deum convertat, mentis oculos aperiat, et det "omnibus suavitatem in consentiendo et credendo veritati" »(112).

(112) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 5](#): AAS 58 (1966) 819.

Fides est actus humanus

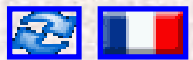

154 Credere possibile non est nisi per gratiam et interna Sancti Spiritus auxilia. Minus verum non est, credere actum esse vere humanum. Neque hominis libertati neque intellectui contrarium est Deo fidere veritatibusque ab Illo revelatis adhaerere. In ipso humano commercio, nostrae propriae dignitati contrarium non est, credere id quod alii homines de se ipsis et de suis dicunt intentionibus, et illorum promissionibus fidere (sicut cum vir et mulier matrimonium ineunt), ad sic ingrediendum in mutuam communionem. Consequenter adhuc minus contrarium est nostrae dignitati « plenum revelanti Deo intellectus et voluntatis obsequium fide praestare »(113) et sic in communionem cum Eo ingredi intimam.
(113) Concilium Vaticanum I, Const. dogm. *Dei Filius*, c. 3: [DS 3008](#)

155 In fide, humanus intellectus et voluntas cum gratia divina cooperantur: « Credere est actus intellectus assentientis veritati divinae ex imperio voluntatis a Deo motae per gratiam »(114).
(114) Sanctus Thomas Aquinas, *Summa theologiae*, II-II, q. 2, a. 9, c: Ed. Leon. 8, 37; cf Concilium Vaticanum I, Const. dogm. *Dei Filius*, c. 3: [DS 3010](#)

Fides et intellectus

156 *Motivum* credendi id non est quod veritates revelatae lumini nostrae rationis naturalis tamquam verae et intelligibiles appareant. Credimus « propter auctoritatem Ipsius Dei revelantis, qui nec falli nec fallere potest »(115). « Ut nihilominus fidei nostrae "obsequium rationi consentaneum" esset, voluit Deus cum internis Spiritus Sancti auxiliis externa iungi Revelationis Suae argumenta »(116). Sic Christi et sanctorum miracula (cf. [Mc 16,20](#) [He 2,4](#)), prophetiae, Ecclesiae propagatio et sanctitas, eius fecunditas et stabilitas « divinae Revelationis signa sunt certissima et omnium intelligentiae accommodata »(117), credibilitatis motiva quae ostendunt quod « fidei assensus nequaquam sit motus animi caecus »(118).

(115) Concilium Vaticanum I, Const. dogm. *Dei Filius*, c. 3: [DS 3008](#)

(116) Concilium Vaticanum I, Const. dogm. *Dei Filius*, c. 3: [DS 3009](#)

(117) Concilium Vaticanum I, Const. dogm. *Dei Filius*, c. 3: [DS 3009](#)

(118) Concilium Vaticanum I, Const. dogm. *Dei Filius*, c. 3: [DS 3010](#)

157 Fides est *certa*, omni humana cognitione certior, quia in ipso Verbo Dei fundatur, qui mentiri nequit. Veritates revelatae possunt utique rationi et experientiae humanis obscurae videri, sed « maior est certitudo quae est per divinum lumen, quam quae est per lumen rationis naturalis »(119). « Decem milia difficultatum unum non efficiunt dubium »(120).

(119) Sanctus Thomas Aquinas, *Summa theologiae*, II-II, q. 171, a. 5, 3um: Ed. Leon. 10, 373.

(120) Ioannes Henricus Newman, *Apologia pro vita sua*, c. 5, ed. M.J. Svaglic (Oxford 1967) p. 210.

158 « Fides *quaerens intellectum* »: (121) fidei est inhaerens ut credens melius Eum cognoscere exoptet in quem suam reposuit fidem idque melius intelligere quod Ipse revelavit; profundior cognitio, e parte sua, maiorem fidem secum ducet, semper amplius succensam amore. Gratia fidei « oculos cordis » ([Ep 1,18](#)) aperit ad vivam eorum intelligentiam quae in Revelatione continentur, intelligentiam scilicet complexus consilii Dei et mysteriorum fidei, eorum connexionis inter se et cum Christo mysterii revelati centro. « Quo vero profundior usque evadat Revelationis intelligentia, (...) Spiritus Sanctus fidem iugiter per dona Sua perficit »(122). Ita secundum sancti Augustini adagium: « Intellige ut credas: crede, ut

intelligas »(123).

(121) Sanctus Anselmus Cantuariensis, *Proslogion*, Prooemium: *Opera omnia*, ed. F.S. Schmitt, v. (Edinburghi (Edinburghi 1946) p. 94.

(122) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 5](#): AAS 58 (1966) 819.

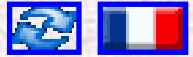
(123) Sanctus Augustinus, *Sermo* 43, 7, 9: CCL 41, 512 (PL 38, 258).

159 *Fides et scientia*. « Verum etsi fides sit supra rationem, nulla tamen umquam inter fidem et rationem vera dissensio esse potest: cum Idem Deus, qui mysteria revelat et fidem infundit, animo humano rationis lumen indiderit, Deus autem negare Se Ipsum non possit, nec verum vero umquam contradicere »(124). « Ideo inquisitio methodica in omnibus disciplinis, si modo vere scientifico et iuxta normas morales procedit, numquam fidei revera adversabitur, quia res profanae et res fidei ab Eodem Deo originem ducunt. Immo, qui humili et constanti animo abscondita rerum perscrutari conatur, etsi inscius quasi manu Dei ducitur qui, res omnes sustinens, facit ut sint id quod sunt »(125).

(124) Concilium Vaticanum I, Const. dogm. *Dei Filius*, c. 4: [DS 3017](#)

(125) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 36](#): AAS 58 (1966) 1054.

Libertas fidei

160 Ut responsio fidei humana sit, « caput est (...) hominem debere Deo voluntarie respondere credendo; invitum proinde neminem esse cogendum ad amplectendam fidem. Etenim actus fidei ipsa sua natura voluntarius est »(126). « Deus quidem homines ad inserviendum Sibi in spiritu et veritate vocat, unde ipsi in conscientia vincuntur, non vero coercentur. (...) Hoc autem summe apparuit in Christo Iesu »(127). Christus etenim ad fidem invitavit et conversionem, nullo tamen modo constrinxit. « Testimonium enim perhibuit veritati, eam tamen contradicentibus vi imponere noluit. Regnum enim Eius (...) crescit (...) amore, quo Christus exaltatus in cruce homines ad Seipsum trahit »(128).

(126) Concilium Vaticanum II, Decl. *Dignitatis humanae*, [DH 10](#): AAS 58 (1966) 936; cf [CIC 748](#) § 2.

(127) Concilium Vaticanum II, Decl. *Dignitatis humanae*, [DH 11](#): AAS 58 (1966) 936.

(128) Concilium Vaticanum II, Decl. *Dignitatis humanae*, [DH 11](#): AAS 58 (1966) 937.

Necessitas fidei

161 In Iesum Christum credere et in Illum qui Eum propter nostram misit salutem, necessarium est ad hanc obtinendam salutem(129). « Quoniam vero "sine fide... impossibile est placere Deo" ([He 11,6](#)) et ad filiorum Eius consortium pervenire, ideo nemini umquam sine illa contigit iustificatio, nec ullus, nisi in ea "perseveraverit usque in finem" ([Mt 10,22](#) [Mt 24,13](#)), vitam aeternam assequetur »(130).

(129) cf. [Mc 16,16](#) [Jn 3,36](#) [Jn 6,40](#) cf. alibi.

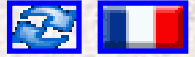
(130) Concilium Vaticanum I, Const. dogm. *Dei Filius*, c. 3: [DS 3012](#) cf. Concilium Tridentinum, Sess. 6a, *Decretum de iustificatione*, c. 8: [DS 1532](#)

In fide perseverantia

162 Fides gratuitum est donum, quod Deus homini praebet. Hoc inaestimabile possumus donum amittere; sanctus Paulus de hoc monet Timotheum: « Hoc praeceptum commendo tibi

(...) ut milites (...) bonam militiam, habens fidem et bonam conscientiam, quam quidam repellentes circa fidem naufragaverunt » ([1Tm 1,18-19](#)). Ad vivendum, crescendo et perseverandum usque ad finem in fide, illam debemus Verbo Dei nutrire; Dominum precari debemus ut illam nobis adaugeat (cf. [Mc 9,24](#) [Lc 17,5](#) [Lc 22,32](#)); ipsa « per caritatem » operari ([Ga 5,6](#)) (cf. [Jc 2,14-26](#)), a spe sustineri 179 et in Ecclesiae fide debet esse radicata.

Fides - initium vitae aeternae

163 Fides facit ut gaudium et lumen visionis beatificae quasi in antecessu gustemus, quae finis est nostrae peregrinationis hic in terris. Tunc videbimus Deum « facie ad faciem » ([1Co 13,12](#)), « sicuti est » ([1Jn 3,2](#)). Fides igitur iam est vitae aeternae initium:

« *Repositorum nobis in promissis bonorum, quae per fidem fruenda exspectamus, perinde quasi iam adsint, gratiam velut in speculo contemplantes* » sumus(131).

(131) Sanctus Basilius Magnus, *Liber de Spiritu Sancto*, 15, 36: SC 17is,370 (PG 32, 132); cf Sanctus Thomas Aquinas, *Summa theologiae*, II-II, q. 4, a. 1, c: Ed. Leon. 8, 44.

164 Nunc tamen « per fidem (...) ambulamus et non per speciem » ([2Co 5,7](#)) Deumque, « per speculum in aenigmate (...), ex parte » ([1Co 13,12](#)) cognoscimus. Licet fides luminosa sit propter Illum in quem credit, vita fidei saepe obscura est. Fides potest probationi submitti. Mundus in quo vivimus, saepe valde videtur remotus ab iis quae fides asseverat; experientiae mali et doloris, multiplicis iniustitiae et mortis Bono Nuntio videntur contradicere; illae fidem possunt concutere et ei fieri tentatio.

165 Tunc ad *fidei testes* nos convertere debemus: ad Abraham « qui contra spem in spe credit » ([Rm 4,18](#)); ad Mariam Virginem quae « in peregrinatione fidei »(132), usque ad « noctem fidei » processit(133) Filii sui cruciatus participans Eiusque sepulcri noctem(134); et ad tot alios fidei testes: « Ideoque et nos tantam habentes circumpositam nobis nubem testium, deponentes omne pondus et circumstans nos peccatum, per patientiam curramus propositum nobis certamen, aspicientes in ducem fidei et consummatorem Iesum » ([He 12,1-2](#)).

(132) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 58](#): AAS 57 (1965) 61.

(133) cf. Ioannes Paulus II, Litt. Enc. *Redemptoris Mater*, [RMA 17](#): AAS 79 (1987) 381.

(134) cf. Ioannes Paulus II, Litt. Enc. *Redemptoris Mater*, [RMA 18](#): AAS 79 (1987) 382-383.

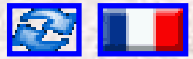
ARTICULUS 2: CREDIMUS

166 Fides est actus personalis: libera hominis responsio incepto Dei Se revelantis. Sed fides actus non est solitarius. Nemo credere potest solus, sicut nemo solus vivere potest. Nemo sibi ipsi dat fidem, sicut nemo sibi ipsi vitam dat. Credens fidem ab aliis accepit illamque aliis transmittere debet. Noster erga Iesum et homines amor nos ad aliis de nostra fide loquendum impellit. Unusquisque credens est quasi anulus in magna credentium catena. Credere non possum nisi aliorum fide sustentus et mea fide ad aliorum fidem confero sustinendam.

167 « Credo »: (Symbolum [DS 30](#)) est fides Ecclesiae quam unusquisque credens personaliter profitetur, praesertim cum baptizatur. « Credimus »: (135) est fides Ecclesiae quam Episcopi in Concilio profitentur congregati vel generalius quam liturgica credentium profitetur congregatio. « Credo »: est etiam Ecclesia, Mater nostra quae Deo fide respondet sua nosque docet dicere: « Credo », « Credimus ».

(135) *Symbolum Nicaenum-Constantinopolitanum*: [DS 150](#) (in textu originali graeco).

I. « Respice, Domine, fidem Ecclesiae Tuae »

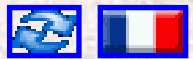
168 Ecclesia credit imprimis et sic meam fidem ducit, nutrit et sustinet. Ecclesia Dominum ubique confitetur imprimis (« Te per orbem terrarum sancta confitetur Ecclesia », in hymno canimus « Te Deum ») atque cum illa et in illa impellimur et ducimur, ut nos etiam confiteamur: « Credo », « Credimus ». Ab Ecclesia recipimus fidem novamque in Christo vitam per Baptismum. Iuxta « Rituale Romanum », minister Baptismatis quaerit a catechumeno: « Quid petis ab Ecclesia Dei? ». Et responsio: « Fidem ». - « Fides quid tibi praestat? » - « Vitam aeternam »(136).

(136) *Ordo initiationis christianae adultorum*, 75, ed. typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1972) p. 24; *Ibid*, [DS 247](#), p. 91.

169 Salus a solo Deo venit; sed quia vitam fidei per Ecclesiam recipimus, ipsa est Mater nostra: « Credimus Ecclesiam quasi regenerationis Matrem, non in Ecclesiam credimus quasi in salutis auctorem »(137). Quia illa est Mater nostra, est etiam nostrae fidei educatrix.

(137) Faustus Reiensis, *De Spiritu Sancto* 1, 2: CSEL 21, 104 (1, 1: PL 62, 11).

II. Sermo fidei

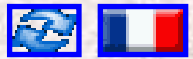

170 Non in formulas credimus, sed in res quas illae exprimunt et quas nobis fides « tangere » permittit. « Actus autem (fidei) credentis non terminatur ad enuntiabile, sed ad rem (enuntiatam) »(138). Tamen ad has res adiutorio formulationum fidei appropinquamus. Hae permittunt fidem exprimere et transmittere, illam in communitate celebrare, illam facere propriam et ex illa magis magisque vivere.

(138) Sanctus Thomas Aquinas, *Summa theologiae*, II-II, q. 1, a. 2, ad 2: Ed. Leon. 8, 11.

171 Ecclesia quae est « columna et firmamentum veritatis » ([1Tm 3,15](#)), semel traditam sanctis fidem (cf. *Ids* 1,3) custodit fideliter. Ipsa est quae verborum Christi memoriam servat et confessionem fidei Apostolorum a generatione transmittit in generationem. Sicut mater suos filios loqui docet atque adeo mente intelligere et cum aliis communicare, Ecclesia, Mater nostra, sermonem fidei nos docet ad nos in fidei intelligentiam introducendos et vitam.

III. Una fides

172 A saeculis, per tot linguas, culturas, populos et nationes, Ecclesia unam fidem suam confiteri non desinit, ab uno Domino acceptam, per unum Baptismum transmissam, in persuasione radicatam omnes homines nonnisi unum habere Deum et Patrem (cf. [Ep 4,4-6](#)). Sanctus Irenaeus Lugdunensis, huius fidei testis, declarat:

173 « Ecclesia enim per universum orbem usque ad fines terrae seminata, et ab Apostolis et discipulis eorum accepit eam fidem (...). Hanc praedicationem (...) et hanc fidem (...) diligenter custodit quasi unam domum inhabitans, et similiter credit his, videlicet quasi unam animam habens et unum cor, et consonanter haec praedicat et docet, et tradit quasi unum possidens os »(139).

(139) Sanctus Irenaeus Lugdunensis, *Adversus haereses*, 1, 10, 1-2: SC 264,154-158 (PG 7, 550-551).

174 « Nam etsi in mundo loquelaе dissimiles sunt, sed tamen virtus Traditionis una et eadem est. Et neque hae quae in Germania sunt fundatae Ecclesiae aliter credunt aut aliter tradunt, neque hae quae in Hiberis sunt, neque hae quae in Celtis, neque hae quae in Oriente, neque hae quae in Aegypto, neque hae quae in Libya, neque hae quae in medio mundi sunt constitutae »(140). « Ecclesiae quidem praedicatio vera et firma, apud quam una et eadem salutis via in universo mundo ostenditur »(141).

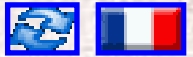
(140) Sanctus Irenaeus Lugdunensis, *Adversus haereses*, 1, 10, 2: SC 264,158-160 (PG 7, 531-534).

(141) Sanctus Irenaeus Lugdunensis, *Adversus haereses*, 5, 20, 1: SC 153,254-256 (PG 7, 1177).

175 Fidem « perceptam ab Ecclesia custodimus, et quae semper a Spiritu Dei, quasi in vaso bono eximum quoddam depositum iuvenescens, et iuvenescere faciens ipsum vas in quo est »(142).

(142) Sanctus Irenaeus Lugdunensis, *Adversus haereses*, 3, 24, 1: SC 211,472 (PG 7, 966).

Compendium

176 *Fides est personalis totius hominis ad Deum Se revelantem adhaesio. Intellectus et voluntatis implicat adhaesionem ad Revelationem, quam Deus gestis et verbis de Se Ipso fecit.*

177 « *Credere* » igitur duplicem habet relationem: ad personam et ad veritatem; ad veritatem propter fiduciam in personam quae illam testificatur.

178 *In nullum alium credere debemus quam in Deum, Patrem, Filium et Spiritum Sanctum.*

179 *Fides donum Dei est supernaturale. Ad credendum homo interioribus eget Spiritus Sancti auxiliis.*

180 « *Credere* » actus est humanus, conscius et liber, qui personae humanae correspondet dignitati.

181 « *Credere* » actus est ecclesialis. Fides Ecclesiae nostram praecedit, gignit, sustinet et nutrit fidem. Ecclesia est omnium credentium Mater. « Habere iam non potest Deum Patrem qui Ecclesiam non habet Matrem »(143).

(143) Sanctus Cyprianus Carthaginiensis, *De Ecclesiae catholicae unitate*, 6: CCL 3, 253 (PL 4, 519).

182 « *Nos ea omnia credimus, quae in Verbo Dei scripto vel tradito continentur et ab Ecclesia (...) tamquam divinitus revelata credenda proponuntur* »(144).

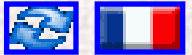
(144) Paulus VI, *Sollemnis Professio fidei*, 20: AAS 60 (1968) 441.

183 *Fides ad salutem necessaria est. Ipse Dominus asserit: « Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit; qui vero non crediderit, condemnabitur » ([Mc 16,16](#)).*

184 « *Fides (...) praelibatio quaedam est illius cognitionis quae nos in futuro beatos faciet* »(145).

(145) Sanctus Thomas Aquinas, *Compendium theologiae*, 1, 2: Ed. Leon. 42, 83.

SYMBOLUM FIDEI

Symbolum Apostolicum (*DS 30*)

Nicaenum-Constantinopolitanum (*DS 150*)

Credo in Deum
Patrem omnipotentem,
Creatorem caeli et terrae, Credo in unum Deum,
Patrem omnipotentem,
Factorem caeli et terrae,
visibilium omnium et invisibilium. et in Iesum Christum, Filium Eius unicum,
Dominum nostrum, Et in unum Dominum Iesum Christum,
Filium Dei unigenitum
et ex Patre natum ante omnia saecula,
Deum de Deo,
Lumen de Lumine,
Deum verum de Deo vero,
genitum, non factum,
consubstantialem Patri:
per quem omnia facta sunt;
qui propter nos homines et propter
nostram salutem,
descendit de caelis, qui conceptus est de Spiritu Sancto,
natus ex Maria Virgine, et incarnatus est de Spiritu Sancto
ex Maria Virgine
et homo factus est, passus sub Pontio Pilato, crucifixus etiam
pro nobis sub
Pontio Pilato, crucifixus, mortuus,
et sepultus,
descendit ad inferos,
tertia die resurrexit a mortuis, passus et sepultus est,
et resurrexit tertia die ascendit ad caelos,
sedet ad dexteram Patris
omnipotentis, secundum Scripturas,
et ascendit in caelum,
sedet ad dexteram Patris, inde venturus est iudicare vivos et
mortuos.
et iterum venturus est cum gloria,
iudicare vivos et mortuos;
cuius regni non erit finis. Credo in Spiritum Sanctum, Et in
Spiritum Sanctum,
Dominum et vivificantem,
qui ex Patre Filioque procedit,
qui cum Patre et Filio
simul adoratur et conglorificatur,
qui locutus est per Prophetas. sanctam Ecclesiam catholicam, Et
unam sanctam catholicam et apostolicam Ecclesiam.
sanctorum communionem,
remissionem peccatorum, Confiteor unum Baptisma
in remissionem peccatorum. carnis resurrectionem,
vitam aeternam.
Amen

Et exspecto resurrectionem mortuorum,
et vitam venturi saeculi.

Amen

SECTIO SECUNDA:

FIDEI CHRISTIANAE PROFESSIO

SYMBOLA FIDEI

185 Qui dicit « Credo », dicit « Adhaereo ei quod *nos* credimus ». Communio in fide eget communi fidei sermone, qui omnibus sit norma omnesque in eadem fidei confessione coniungat.

186 Inde ab origine, Ecclesia apostolica suam propriam fidem in formulis brevibus et vim normae habentibus pro omnibus expressit et transmisit(146). Sed iam prorsus cito Ecclesia etiam voluit suae fidei essentialia in compendiis organicis et articulatis colligere, quae candidatis ad Baptismum potissimum erant destinata.

« *Non enim ut hominibus placuit, fidei summa composita est; sed ex omni Scriptura potissima quaeque capita selecta, unam fidei doctrinam complent. Et quemadmodum sinapis semen in modico grano multos continet ramos, ita et fides haec, paucis in verbis, omnem tam Veteri quam Novo in Testamento contentam pietatis cognitionem insinuata recondit* »(147).

(146) cf. [Rm 10,9](#) [1Co 15,3-5](#) etc.

(147) Sanctus Cyrillus Hierosolymitanus, *Catecheses illuminandorum*, 5, 12: *Opera*, v. 1, ed. G.C Reischl (Monaci 1848) p. 150 (PG 33, 521-524).

187 Hae fidei syntheses « Professiones fidei » appellantur, quia fidem breviter complectuntur quam christiani profitentur. « Credo » appellantur propterea quod in illis generatim primum verbum est « Credo ». Pariter « Symbola fidei » appellantur.

188 Verbum graecum $\beta\mu\delta\iota$ dimidiam rei fractae significabat partem (exempli gratia, sigilli) quae tamquam agnitionis signum praesentabatur. Partes fractae simul collocabantur ad identitatem comprobendam illius qui quamdam partem portabat. Symbolum fidei est signum agnitionis et communionis inter credentes. $\beta\mu\delta\iota$ indicat deinde compendium, collectionem vel summarium. « Symbolum fidei » compendium est praecipuarum veritatum fidei. Inde sequitur illud pro catechesi tamquam primum et fundamentale haberi punctum, ad quod oportet referri.

189 Prima « Professio fidei » fit cum Baptismus recipitur. « Symbolum fidei » est imprimis Symbolum *baptismale*. Quia Baptismus « in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti » ([Mt 28,19](#)) confertur, veritates fidei in Baptismo agnitae secundum suam ad tres Personas Sanctissimae Trinitatis relationem articulantur.

190 Symbolum est igitur in tres partes divisum « ut in una, divinae naturae Prima Persona et mirum creationis opus describatur; in altera, Secunda Persona et humanae Redemptionis mysterium; in tertia, Tertia item Persona, caput et fons sanctitatis nostrae »(148). Haec sunt « tria capita nostri sigilli (baptismalis) »(149).

(148) *Catechismus Romanus*, 1, 1, 4: ed. P. Rodríguez (Città del Vaticano-Pamplona 1989) p. 20.

(149) Sanctus Irenaeus, *Demonstratio apostolicae praedicationis*, 100: SC 62,170

191 Symbolum « in tres (...) partes ita distributum videtur, ut (...) variis et aptissimis sententiis concludatur. Eas autem sententias, similitudine quadam a Patribus nostris frequenter usurpata, articulos appellamus. Ut enim corporis membra articulis distinguuntur, ita etiam in hac fidei confessione, quidquid distincte et separatim ab alio nobis credendum est, recte et apposite articulum dicimus »(150). Secundum quamdam antiquam traditionem, quam iam sanctus Ambrosius testatur, mos etiam habetur *duodecim* articulos in Credo numerandi, ut, Apostolorum numero, symbolice fidei apostolicae significetur complexus(151). (150) *Catechismus Romanus*, 1, 1, 4: ed. P. Rodríguez (Città del Vaticano-Pamplona 1989) p. 20.

(151) cf. Sanctus Ambrosius, *Explanatio Symboli*, 8: CSEL 73, 10-11 (PL 17, 1196).

192 Decursu saeculorum, ut responsio necessitatibus daretur diversarum aetatum, plures fuerunt Professiones seu Symbola fidei: Symbola diversarum apostolicarum et veterum Ecclesiarum(152), Symbolum « Quicumque » quod dicitur Athanasianum (cf. [DS 75-76](#)), Professiones fidei quorundam Conciliorum (Toletani(153); Lateranensis; 10 Lugdunensis; 11 Tridentini(154)) vel aliquorum Summorum Pontificum sicut « Fides Damasi » (cf. [DS 71-72](#)) vel « *Credo populi Dei* » a Paulo VI exaratum (1968).14

193 Nullum e diversarum aetatum vitae Ecclesiae Symbolis potest tamquam superatum et inutile considerari. Illa nos adiuvant ad fidem semper propositam, per diversa compendia quae de illa sunt facta, hodie attingendam et penetrandam. Inter omnia fidei Symbola, duo in vita Ecclesiae locum obtinent prorsus particularem:

194 *Symbolum Apostolicum* ita appellatum quia tamquam fidei Apostolorum iure consideratur fidele compendium. Vetus est Symbolum baptismale Ecclesiae Romanae. Eius magna auctoritas ex hoc procedit: « Hoc autem est Symbolum, quod Romana Ecclesia tenet, ubi primus Apostolorum Petrus sedit et communem sententiam eo detulit »(155).

(152) cf. *Symbola fidei ab Ecclesia antiqua recepta*: [DS 1-64](#)

(153) Concilium Toletanum XI: [DS 525-541](#)

(154) *Professio fidei Tridentina*: [DS 1862-1870](#)

(155) Sanctus Ambrosius, *Explanatio Symboli*, 7: CSEL 73, 10 (PL 17, 1196).

195 *Symbolum Nicaenum-Constantinopolitanum* appellatum suam magnam habet auctoritatem eo quod a duobus prioribus Conciliis Oecumenicis (325 et 381) procedit. Adhuc hodie omnibus magnis Ecclesiis Orientis et Occidentis permanet commune.

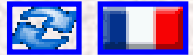
196 Nostra fidei expositio Apostolicum sequetur Symbolum, quod, ut ita dicamus, « antiquissimum catechismus Romanum » constituit. Expositio tamen complebitur ad Symbolum Nicaenum-Constantinopolitanum assidue recurrendo, quod saepe magis explicite magisque singillatim exprimitur.

197 Sicut die nostri Baptismi, cum tota vita nostra « in eam formam doctrinae » ([Rm 6,17](#)) concredita est, Symbolum accipimus nostrae fidei quae vitam praestat. « Credo » fide recitare est in communionem ingredi cum Deo Patre, Filio et Spiritu Sancto, est etiam in communionem ingredi cum universa Ecclesia quae nobis transmittit fidem et in cuius sinu credimus:

« *Symbolum est spirituale signaculum, (...) cordis est nostri meditatio et quasi semper praesens custodia, certe thesaurus pectoris nostri* »(156).

(156) Sanctus Ambrosius, *Explanatio Symboli*, 1: CSEL 73, (PL (PL 17, 1193).

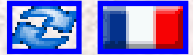

CAPUT PRIMUM

CREDO IN DEUM PATREM

198 Nostra fidei Professio incipit a *Deo*, quia Deus est « primus et (...) novissimus » (*Is 44,6*), omnium initium et finis. « Credo » incipit a Deo *Patre*, quia Pater Prima est Persona Sanctissimae Trinitatis. Nostrum Symbolum incipit a creatione caeli et terrae, quia creatio initium et fundamentum est omnium Dei operum.

ARTICULUS 1: «CREDO IN DEUM PATREM OMNIPOTENTEM,

CREATOREM CAELI ET TERRAE»

Paragraphus 1: CREDO IN DEUM

199 « Credo in Deum »: haec prima Professionis fidei affirmatio est etiam omnium maxime fundamentalis. Totum Symbolum de Deo loquitur, et cum de homine etiam loquitur et de mundo, id in relatione facit ad Deum. Omnes Professionis fidei articuli ab hoc pendent primo, sicut mandata Dei primum explicant mandatum. Ceteri articuli faciunt ut melius Deum cognoscamus qualem Ipse Se hominibus gradatim revelavit. « Recte igitur fideles primo se in Deum credere profitentur »(157).

(157) Catechismus Romanus, 1, 2, 6: ed. P. Rodríguez (Città del Vaticano-Pamplona 1989) p. 23.

Catechismus 134

Une Bibliothèque Catholique en ligne

Ce site vous permet de consulter des documents essentiels de la Foi Catholique: la Bible, le Magistère, la Liturgie et les Pères de l'Eglise. Il a été créé à partir d'une sélection de textes fournis dans le Cédérom Ictus 3.

Il est mis GRATUITEMENT à disposition de tout internaute, catholique en quête de références, ou homme de bonne volonté, simplement curieux.

Son seul but est de vous aider à connaître la personne de **Jésus-Christ**, mort pour nos péchés et ressuscité pour nous offrir la vie éternelle, en découvrant les trésors de textes qu'il a confié à son Église.

Jésus est "chemin, vérité et vie" (*Jn 14,6*):

- **vie** éternelle qu'il nous propose par la Croix, seule réponse au mal et au péché,
- **vérité** révélée dans sa personne, dont [la Bible](#) et [la Tradition](#) gardent [le dépôt](#), et
- **chemin** à suivre en pratiquant ses commandements dans [la prière de l'Église](#).

Ce site contient des documents soit libres de droits, soit dont les droits appartiennent à leur détenteur respectif.

Vous vous engagez à respecter les droits d'auteurs des documents y apparaissant, le cas échéant.

La mise en page, le découpage, le système de renvois entre les documents ont été réalisés par l'auteur du logiciel Ictus, en utilisant les possibilités du "noyau" de ce moteur de recherche.

FORUM

Vous pouvez dialoguer entre internautes sur **notre FORUM**.

Derniers messages postés:

- [La place de la femme dans la Famille](#)
- [Etre chrétien](#)
- [Xénotransplantation](#)
- [La Foi : personnelle ou commune ?](#)
- [Ne nous soumet pas à la tentation](#)
- [Un parti chrétien ?](#)
- [Textes du Missel Romain](#)
- [Manifestations: les étudiants pris ...](#)
- [Le répertoire propre des chants de ...](#)
- [la Chasse à L'enfant est OuverTe](#)
- [Islam et Christianisme : droit de r ...](#)
- [Prière à Gethsémani](#)
- [Un pretre assassiné au nom de l'isl ...](#)
- [Le cas de l'abbé Hasenhüttl, jugé t ...](#)
- [l'Infaillibilité Pontificale](#)

Un réseau de connaissances

Un système **UNIQUE AU MONDE**, issu de la technologie exclusive du logiciel [Ictus](#), permet de savoir immédiatement où un document est cité.

Ainsi, vous découvrirez comment les Pères de l'Église commentent un passage des Saintes Écritures, ou bien comment un texte du Magistère (concile, encyclique) est utilisé par un autre document.

Pour cela, cliquez simplement sur le bouton , lorsqu'il apparaît à la fin d'un passage.

Grâce à Internet et aux techniques les plus modernes appliquées à ce trésor de textes, ayez l'érudition d'un vrai moine!

Nombre total de membres: 179
Dernier utilisateur enregistré: [Blaise](#)
Nombre total de discussions: 128
Nombre total de messages: 1298

Quelques détails techniques

Pour

information, tout le contenu de ce site a été créé par un robot logiciel issu de la technologie du logiciel [Ictus](#), en moins de 31 secondes.

Ce site contient 12 622 pages, c'est à dire 598 documents répartis en 3 089 fichiers, plus 9 503 tables de citations, soit 114,82 Mo de texte, compressé en 38,43 Mo sur le serveur.

Au total, 466 535 liens ont été créés entre les documents!

L'ensemble des pages (documents et tables de citations) est stocké, de manière compressée, sur le serveur Internet. La page demandée est décompressée à la demande.

Suivez le guide...

Nous vous conseillons d'aller faire un tour du côté de notre [index de thèmes](#), sans oublier de rendre visite à un excellent [recueil de morceaux choisis de divers auteurs](#) (sur la Foi, le problème du mal, l'Église, la Bible...).

La présence de la traduction française de la [Catena Aurea](#) de Saint Thomas, vous permettra de lire un commentaire suivi des 4 Évangiles, guidé par les Pères de l'Église. De nombreux autres [écrits patristiques](#) vous permettront d'aller encore plus loin.

Découvrez [Sainte Thérèse d'Avila](#) ou suivez un parcours d'initiation à la Foi catholique, grâce aux trois grands catéchismes proposés: le [Catéchisme de saint Pie X](#), le [Catéchisme de l'Église Catholique](#), ou encore le [Catéchisme des Évêques de France](#).

Si vous vous intéressez au droit canonique, sachez que les codes de [1917](#), [1983](#) et [des églises orientales](#) sont présents, en français et en latin.

Vous pouvez choisir entre *plusieurs traductions* des Saintes Écritures (Crampon , TOB , CEI italienne , New American Bible , Nova Vulgata).

Vérifiez une citation à l'aide du texte latin officiel du [Catéchisme de l'Église Catholique](#), du [Denzinger](#) et du [second](#)

[Concile du Vatican.](#)

Et pour aller plus loin, utilisez le logiciel [Ictus Win](#) pour plus de documents et plus de possibilités de recherches, et puis surtout, n'hésitez pas à entrer dans une église, à demander un prêtre, à redécouvrir la joie d'aimer et de se savoir aimé par Dieu!

[Moteur de recherche Ictus](#)

[Win](#): ©1994-2005 Abbé A. Bouchez, tous droits réservés

[Site Catho.org](#): ©2005 ADIC (Association Diffusion Informatique Catholique), 44 rue Croix de Monjous, 33170 Gradignan, France - tous droits réservés

[Site suivant](#)

[Le référenceur des meilleurs sites catholiques francophones](#)

Article 2 "Et en Jésus Christ, son Fils Unique, Notre Seigneur"

I Jésus

430 *Jésus* veut dire en hébreu: "Dieu sauve". Lors de l'Annonciation, l'ange Gabriel lui donne comme nom propre le nom de Jésus qui exprime à la fois son identité et sa mission (cf. [Lc 1,31](#)). Puisque "Dieu seul peut remettre les péchés" ([Mc 2,7](#)), c'est lui qui, en Jésus, son Fils éternel fait homme "sauvera son peuple de ses péchés" ([Mt 1,21](#)). En Jésus, Dieu récapitule ainsi toute son histoire de salut en faveur des hommes.

431 Dans l'histoire du salut, Dieu ne s'est pas contenté de délivrer Israël de "la maison de servitude" ([Dt 5,6](#)) en le faisant sortir d'Egypte. Il le sauve encore de son péché. Parce que le péché est toujours une offense faite à Dieu (cf. [Ps 51,6](#)), c'est Lui seul qui peut l'absoudre (cf. [Ps 51,12](#)). C'est pourquoi Israël, en prenant de plus en plus conscience de l'universalité du péché, ne pourra plus chercher le salut que dans l'invocation du Nom du Dieu Rédempteur (cf. [Ps 79,9](#)).

432 Le nom de Jésus signifie que le Nom même de Dieu est présent en la personne de son Fils (cf. [Ac 5,41](#) [3Jn 7](#)) fait homme pour la rédemption universelle et définitive des péchés. Il est le Nom divin qui seul apporte le salut (cf. [Jn 3,5](#) [Ac 2,21](#)) et il peut désormais être invoqué de tous car il s'est uni à tous les hommes par l'Incarnation (cf. [Rm 10,6-13](#)) de telle sorte qu'"il n'y a pas sous le ciel d'autre Nom donné aux hommes par lequel nous puissions être sauvés" ([Ac 4,12](#) cf. [Ac 9,14](#) [Jc 2,7](#)).

433 Le Nom du Dieu Sauveur était invoqué une seule fois par an par le grand prêtre pour l'expiation des péchés d'Israël, quand il avait aspergé le propitiatoire du Saint des Saints avec le sang du sacrifice (cf. [Lv 16,15-16](#) [Si 50,20](#) [He 9,7](#)). Le propitiatoire était le lieu de la présence de Dieu (cf. [Ex 25,22](#) [Lv 16,2](#) [Nb 7,89](#) [He 9,5](#)). Quand S. Paul dit de Jésus que "Dieu l'a destiné à être propitiatoire par son propre sang" ([Rm 3,25](#)), il signifie que dans l'humanité de celui-ci, "c'était Dieu qui dans le Christ se réconciliait le monde" ([2Co 5,19](#)).

434 La Résurrection de Jésus glorifie le Nom du Dieu Sauveur (cf. [Jn 12,28](#)) car désormais, c'est le Nom de Jésus qui manifeste en plénitude la puissance suprême du "Nom au-dessus de tout nom" ([Ph 2,9-10](#)). Les esprits mauvais craignent son Nom (cf. [Ac 16,16-18](#) [Ac 19,13-16](#)) et c'est en son Nom que les disciples de Jésus font des miracles (cf. [Mc 16,17](#)), car tout ce qu'ils demandent au Père en son Nom, celui-ci le leur accorde ([Jn 15,16](#)).

435 Le nom de Jésus est au coeur de la prière chrétienne. Toutes les oraisons liturgiques se concluent par la formule "*per Dominum nostrum Jesum Christum. ...*". Le "Je vous salue, Marie" culmine dans "et Jésus, le fruit de tes entrailles, est béni". La prière du coeur orientale appelée "prière à Jésus" dit: "Jésus Christ, Fils de Dieu, Seigneur prend pitié de moi pécheur". De nombreux chrétiens meurent en ayant, comme Ste. Jeanne d'Arc, le seul mot de "Jésus" aux lèvres.

II Christ

436 *Christ* vient de la traduction grecque du terme hébreu "Messie" qui veut dire "oint". Il ne devient le nom propre de Jésus que parce que celui-ci accomplit parfaitement la mission divine qu'il signifie. En effet en Israël étaient oints au nom de Dieu ceux qui lui étaient consacrés pour une mission venant de lui. C'était le cas des rois (cf. [1S 9,16](#) [1S 10,1](#) [1S 16,1](#) [1S 16,12-13](#) [1R 1,39](#)), des prêtres (cf. [Ex 29,7](#) [Lv 8,12](#)) et, en de rares cas, des prophètes (cf. [1R 19,16](#)). Ce devait être par excellence le cas du Messie que Dieu enverrait pour instaurer définitivement son Royaume (cf. [Ps 2,2](#) [Ac 4,26-27](#)). Le Messie devait être oint par l'Esprit du Seigneur (cf. [Is 11,2](#)) à la fois comme roi et prêtre (cf. [Za 4,14](#) [Za 6,13](#)) mais aussi comme prophète (cf. [Is 61,1](#) [Lc 4,16-21](#)). Jésus a accompli l'espérance messianique d'Israël dans sa triple fonction de prêtre, de prophète et de roi

437 L'ange a annoncé aux bergers la naissance de Jésus comme celle du Messie promis à Israël: "Aujourd'hui, dans la ville de David vous est né un Sauveur qui est le Christ Seigneur" ([Lc 2,11](#)). Dès l'origine il est "celui que le Père a consacré et envoyé dans le monde" ([Jn 10,36](#)), conçu comme "saint" ([Lc 1,35](#)) dans le sein virginal de Marie. Joseph a été appelé par Dieu à "prendre chez lui Marie son épouse" enceinte de "ce qui a été engendré en elle par l'Esprit Saint" ([Mt 1,21](#)) afin que Jésus "que l'on appelle Christ" naisse de l'épouse de Joseph dans la descendance messianique de David ([Mt 1,16](#) cf. [Rm 1,3](#) [2Tm 2,8](#) [Ap 22,16](#)).

438 La consécration messianique de Jésus manifeste sa mission divine. "C'est d'ailleurs ce qu'indique son nom lui-même, car dans le nom de Christ est sous-entendu Celui qui a oint, Celui qui a été oint et l'Onction même dont il a été oint: Celui qui a oint, c'est le Père, Celui qui a été oint, c'est le Fils, et il l'a été dans l'Esprit qui est l'Onction" (S. Irénée, *hær.* 3,18, 3). Sa consécration messianique éternelle s'est révélée dans le temps de sa vie terrestre lors de son baptême par Jean quand "Dieu l'a oint de l'Esprit Saint et de puissance" ([Ac 10,38](#)) "pour qu'il fût manifesté à Israël" ([Jn 1,31](#)) comme son Messie. Ses oeuvres et ses paroles le feront connaître comme "le saint de Dieu" ([Mc 1,24](#) [Jn 6,69](#) [Ac 3,14](#)).

439 De nombreux juifs et même certains païens qui partageaient leur espérance ont reconnu en Jésus les traits fondamentaux du "fils de David" messianique promis par Dieu à Israël (cf. [Mt 2,2](#) [Mt 9,27](#) [Mt 12,23](#) [Mt 15,22](#) [Mt 20,30](#) [Mt 21,9](#) [Mt 21,15](#)). Jésus a accepté le titre de Messie auquel il avait droit (cf. [Jn 4,25-26](#) [Jn 11,27](#)), mais non sans réserve parce que celui-ci était compris par une partie de ses contemporains selon une conception trop humaine (cf. [Mt 22,41-46](#)), essentiellement politique (cf. [Jn 6,15](#) [Lc 24,21](#)).

440 Jésus a accueilli la profession de foi de Pierre qui le reconnaissait comme le Messie en annonçant la passion prochaine du Fils de l'Homme (cf. [Mt 16,16-23](#)). Il a dévoilé le contenu authentique de sa royauté messianique à la fois dans l'identité transcendante du Fils de l'Homme "qui est descendu du ciel" ([Jn 3,13](#) cf. [Jn 6,62](#) [Da 7,13](#)) et dans sa mission rédemptrice comme Serviteur souffrant: "Le Fils de l'Homme n'est pas venu pour être servi mais pour servir et donner sa vie en rançon pour la multitude" ([Mt 20,28](#) cf. [Is 53,10-12](#)). C'est pourquoi le vrai sens de sa royauté n'est manifesté que du haut de la Croix (cf. [Jn 19,19-22](#) [Lc 23,39-43](#)). C'est seulement après sa Résurrection que sa royauté messianique pourra être proclamée par Pierre devant le peuple de Dieu: "Que toute la maison d'Israël le sache avec certitude: Dieu l'a fait Seigneur et Christ, ce Jésus que vous, vous avez crucifié" ([Ac 2,36](#)).

III Fils Unique de Dieu

441 *Fils de Dieu*, dans l'Ancien Testament, est un titre donné aux anges (cf. [Dt 32,8](#) [Jb 1,6](#)), au peuple de l'Élection (cf. [Ex 4,22](#) [Os 11,1](#) [Jr 3,19](#) [Si 36,11](#) [Sg 18,13](#)), aux enfants d'Israël (cf. [Dt 14,1](#) [Os 2,1](#)) et à leurs rois (cf. [2S 7,14](#) [Ps 82,6](#)). Il signifie alors une filiation adoptive qui établit entre Dieu et sa créature des relations d'une intimité particulière. Quand le Roi-Messie promis est dit "fils de Dieu" (cf. [1Ch 17,13](#) [Ps 2,7](#)), cela n'implique pas nécessairement, selon le sens littéral de ces textes, qu'il soit plus qu'humain. Ceux qui ont désigné ainsi Jésus en tant que Messie d'Israël (cf. [Mt 27,54](#)) n'ont peut-être pas voulu dire davantage (cf. [Lc 23,47](#)).

442 Il n'en va pas de même pour Pierre quand il confesse Jésus comme "le Christ, le Fils du Dieu vivant" ([Mt 16,16](#)) car celui-ci lui répond avec solennité: "Cette *révélation* ne t'est pas venue de la chair et du sang mais *de mon Père* qui est dans les cieux" ([Mt 16,17](#)). Parallèlement Paul dira à propos de sa conversion sur le chemin de Damas: "Quand Celui qui dès le sein maternel m'a mis à part et appelé par sa grâce daigna révéler en moi son Fils pour que je l'annonce parmi les païens ..." ([Ga 1,15-16](#)). "Aussitôt il se mit à prêcher Jésus dans les synagogues, proclamant qu'il est le Fils de Dieu" ([Ac 9,20](#)). Ce sera dès le début (cf. [1Th 1,10](#)) le centre de la foi apostolique (cf. [Jn 20,31](#)) professée d'abord par Pierre comme fondement de l'Église (cf. [Mt 16,18](#)).

443 Si Pierre a pu reconnaître le caractère transcendant de la filiation divine de Jésus Messie, c'est que celui-ci l'a nettement laissé entendre. Devant le Sanhédrin, à la demande de ses accusateurs: "Tu es donc le Fils de Dieu", Jésus a répondu: "Vous le dites bien, je le suis" ([Lc 22,70](#) cf. [Mt 26,64](#) [Mc 14,61](#)). Bien avant déjà, Il s'est désigné comme "le Fils" qui connaît le Père (cf. [Mt 11,27](#) [Mt 21,37-38](#)), qui est distinct des "serviteurs" que Dieu a auparavant envoyés à son peuple (cf. [Mt 21,34-36](#)), supérieur aux anges eux-mêmes (cf. [Mt 24,36](#)). Il a distingué sa filiation de celle de ses disciples en ne disant jamais "notre Père" (cf. [Mt 5,48](#) [Mt 6,8](#) [Mt 7,21](#) [Lc 11,13](#)) sauf pour leur ordonner "vous donc priez ainsi: Notre Père" ([Mt 6,9](#)); et il a souligné cette distinction: "Mon Père et votre Père" ([Jn 20,17](#)).

444 Les Évangiles rapportent en deux moments solennels, le baptême et la transfiguration du Christ, la voix du Père qui le désigne comme son "Fils bien-aimé" (cf. [Mt 3,17](#) [Mt 17,5](#)). Jésus se désigne lui-même comme "le Fils Unique de Dieu" ([Jn 3,16](#)) et affirme par ce titre sa préexistence éternelle (cf. [Jn 10,36](#)). Il demande la foi "au Nom du Fils Unique de Dieu" ([Jn 3,18](#)). Cette confession chrétienne apparaît déjà dans l'exclamation du centurion face à Jésus en croix: "Vraiment cet homme était Fils de Dieu" ([Mc 15,39](#)), car c'est seulement dans le mystère pascal que le croyant peut donner sa portée ultime au titre de "Fils de Dieu".

445 C'est après sa Résurrection que sa filiation divine apparaît dans la puissance de son humanité glorifiée: "Selon l'Esprit qui sanctifie, par sa Résurrection d'entre les morts, il a été établi comme Fils de Dieu dans sa puissance" ([Rm 1,4](#) cf. [Ac 13,33](#)). Les apôtres pourront confesser: "Nous avons vu sa gloire, gloire qu'il tient de son Père comme Fils unique, plein de grâce et de vérité" ([Jn 1,14](#)).

IV Seigneur

446 Dans la traduction grecque des livres de l'Ancien Testament, le nom ineffable sous lequel Dieu s'est révélé à Moïse (cf. [Ex 3,14](#)), YHWH, est rendu par "Kyrios" ("Seigneur"). *Seigneur* devient dès lors le nom le plus habituel pour désigner la divinité même du Dieu d'Israël. C'est dans ce sens fort que le Nouveau Testament utilise le titre de "Seigneur" à la fois pour le Père, mais aussi, et c'est là la nouveauté, pour Jésus reconnu ainsi comme Dieu lui-même (cf. [1Co 2,8](#)).

447 Jésus lui-même s'attribue de façon voilée ce titre lorsqu'il discute avec les Pharisiens sur le sens du Psaume 109 (cf. [Mt 22,41-46](#); cf. aussi [Ac 2,34-36](#) [He 1,13](#)), mais aussi de manière explicite en s'adressant à ses apôtres (cf. [Jn 13,13](#)). Tout au long de sa vie publique ses gestes de domination sur la nature, sur les maladies, sur les démons, sur la mort et le péché, démontraient sa souveraineté divine.

448 Très souvent, dans les Evangiles, des personnes s'adressent à Jésus en l'appelant "Seigneur". Ce titre exprime le respect et la confiance de ceux qui s'approchent de Jésus et qui attendent de lui secours et guérison (cf. [Mt 8,2](#) [Mt 14,30](#) [Mt 15,22](#) e.a.). Sous la motion de l'Esprit Saint, il exprime la reconnaissance du Mystère divin de Jésus (cf. [Lc 1,43](#) [Lc 2,11](#)). Dans la rencontre avec Jésus ressuscité, il devient adoration: "Mon Seigneur et mon Dieu!" ([Jn 20,28](#)). Il prend alors une connotation d'amour et d'affection qui va rester le propre de la tradition chrétienne: "C'est le Seigneur!" ([Jn 21,7](#)).

449 En attribuant à Jésus le titre divin de Seigneur, les premières confessions de foi de l'Eglise affirment, dès l'origine (cf. [Ac 2,34-36](#)), que le pouvoir, l'honneur et la gloire dus à Dieu le Père conviennent aussi à Jésus (cf. [Rm 9,5](#) [Tt 2,13](#) [Ap 5,13](#)) parce qu'il est de "condition divine" ([Ph 2,6](#)) et que le Père a manifesté cette souveraineté de Jésus en le ressuscitant des morts et en l'exaltant dans sa gloire (cf. [Rm 10,9](#) [1Co 12,3](#) [Ph 2,11](#)).

450 Dès le commencement de l'histoire chrétienne, l'affirmation de la seigneurie de Jésus sur le monde et sur l'histoire (cf. [Ap 11,15](#)) signifie aussi la reconnaissance que l'homme ne doit soumettre sa liberté personnelle, de façon absolue, à aucun pouvoir terrestre, mais seulement à Dieu le Père et au Seigneur Jésus-Christ: César n'est pas "le Seigneur" (cf. [Mc 12,17](#) [Ac 5,29](#)). "L'Eglise croit ... que la clé, le centre et la fin de toute histoire humaine se trouve en son Seigneur et Maître" ([GS 10](#) cf. [GS 45](#)).

451 La prière chrétienne est marquée par le titre "Seigneur", que ce soit l'invitation à la prière "le Seigneur soit avec vous", ou la conclusion de la prière "par Jésus-Christ notre Seigneur" ou encore le cri plein de confiance et d'espérance: "Maran atha" ("le Seigneur vient!") ou "Marana tha" ("Viens, Seigneur!") ([1Co 16,22](#)): "Amen, viens, Seigneur Jésus!" ([Ap 22,20](#)).

En bref

452 *Le nom de Jésus signifie "Dieu qui sauve". L'enfant né de la Vierge Marie est appelé "Jésus" "car c'est lui qui sauvera son peuple de ses péchés" ([Mt 1,21](#)): "Il n'y a pas sous le ciel d'autre Nom donné aux hommes par lequel il nous faille être sauvés" ([Ac 4,12](#)).*

453 *Le nom de Christ signifie "Oint", "Messie". Jésus est le Christ car "Dieu l'a oint de l'Esprit Saint et de puissance" ([Ac 10,38](#)). Il était "celui qui doit venir" ([Lc 7,19](#)), l'objet de*

"l'espérance d'Israël" ([Ac 28,20](#)).

454 Le nom de Fils de Dieu signifie la relation unique et éternelle de Jésus-Christ à Dieu son Père: Il est le Fils Unique du Père (cf. [Jn 1,14](#) [Jn 1,18](#) [Jn 3,16](#) [Jn 3,18](#)) et Dieu lui-même (cf. [Jn 1,1](#)). Croire que Jésus-Christ est le Fils de Dieu est nécessaire pour être chrétien (cf. [Ac 8,37](#) [1Jn 2,23](#)).

455 Le nom de Seigneur signifie la souveraineté divine. Confesser ou invoquer Jésus comme Seigneur, c'est croire en sa divinité. "Nul ne peut dire 'Jésus est Seigneur' s'il n'est avec l'Esprit Saint" ([1Co 12,3](#)).

Article 3 "Jésus-Christ a été conçu du Saint-Esprit, Il est né de la Vierge Marie"

Paragraphe 1 Le Fils de Dieu s'est fait homme

I Pourquoi le Verbe s'est-il fait chair

456 Avec le Credo de Nicée-Constantinople, nous répondons en confessant: "*Pour nous les hommes et pour notre salut Il descendit du ciel; par l'Esprit Saint, Il a pris chair de la Vierge Marie et s'est fait homme*".

457 Le Verbe s'est fait chair *pour nous sauver en nous réconciliant avec Dieu*: "C'est Dieu qui nous a aimés et qui a envoyé son Fils en victime de propitiation pour nos péchés" ([1Jn 4,10](#)). "Le Père a envoyé son Fils, le sauveur du monde" ([1Jn 4,14](#)). "Celui-là a paru pour ôter les péchés" ([1Jn 3,5](#)):

Malade, notre nature demandait à être guérie; déchue, à être relevée; morte, à être ressuscitée. Nous avons perdu la possession du bien, il fallait nous la rendre. Enfermés dans les ténèbres, il fallait nous porter la lumière; captifs, nous attendions un sauveur; prisonniers, un secours; esclaves, un libérateur. Ces raisons-là étaient-elles sans importance? Ne méritaient-elles pas d'émouvoir Dieu au point de le faire descendre jusqu'à notre nature humaine pour la visiter, puisque l'humanité se trouvait dans un état si misérable et si malheureux? (S. Grégoire de Nysse, or. catech. 15).

458 Le Verbe s'est fait chair *pour que nous connaissions ainsi l'amour de Dieu*: "En ceci s'est manifesté l'amour de Dieu pour nous: Dieu a envoyé son Fils unique dans le monde afin que nous vivions par lui" ([1Jn 4,9](#)). "Car Dieu a tant aimé le monde qu'il a donné son Fils unique afin que quiconque croit en lui ne se perde pas, mais ait la vie éternelle" ([Jn 3,16](#)).

459 Le Verbe s'est fait chair *pour être notre modèle de sainteté*: "Prenez sur vous mon joug et apprenez de moi ..." ([Mt 11,29](#)). "Je suis la voie, la vérité et la vie; nul ne vient au Père sans passer par moi" ([Jn 14,6](#)). Et le Père, sur la montagne de la Transfiguration, ordonne: "Ecoutez-le" ([Mc 9,7](#) cf. [Dt 6,4-5](#)). Il est en effet le modèle des Béatitudes et la norme de la Loi nouvelle: "Aimez-vous les uns les autres comme je vous ai aimés" ([Jn 15,12](#)). Cet amour implique l'offrande effective de soi-même à sa suite (cf. [Mc 8,34](#)).

460 Le Verbe s'est fait chair *pour nous rendre "participants de la nature divine" (2P 1,4)*: "Car telle est la raison pour laquelle le Verbe s'est fait homme, et le Fils de Dieu, Fils de l'homme: c'est pour que l'homme, en entrant en communion avec le Verbe et en recevant ainsi la filiation divine, devienne fils de Dieu" (S. Irénée, hær. 3, 19,1). "Car le Fils de Dieu s'est fait homme pour nous faire Dieu" (S. Athanase, inc. 54,3). "Unigenitus Dei Filius, suæ divinitatis volens nos esse participes, naturam nostram assumpsit, ut homines deos faceret factus homo" (S. Thomas d'A., opusc. 57 in festo Corp. Chr. 1).

II L'Incarnation

461 Reprenant l'expression de S. Jean ("Le Verbe s'est fait chair": [Jn 1,14](#)), l'Eglise appelle "Incarnation" le fait que le Fils de Dieu ait assumé une nature humaine pour accomplir en elle notre salut. Dans une hymne attestée par S. Paul, l'Eglise chante le Mystère de l'Incarnation:

Ayez entre vous les mêmes sentiments qui furent dans le Christ Jésus: Lui, de condition divine, ne retint pas jalousement le rang qui l'égalait à Dieu. Mais il s'anéantit lui-même prenant condition d'esclave et devenant semblable aux hommes. S'étant comporté comme un homme, il s'humilia plus encore, obéissant jusqu'à la mort, et la mort sur la Croix!" ([Ph 2,5-8](#) cf. LH, cantique des Vêpres du samedi).

462

L'épître aux Hébreux parle du même Mystère:

C'est pourquoi, en entrant dans le monde, le Christ dit: Tu n'as voulu ni sacrifice ni oblation; mais tu m'as façonné un corps. Tu n'as agréé ni holocauste ni sacrifices pour les péchés. Alors j'ai dit: Voici, je viens ... pour faire ta volonté ([He 10,5-7](#), citant [Ps 40,7-9](#) LXX).

463 La foi en l'Incarnation véritable du Fils de Dieu est le signe distinctif de la foi chrétienne: "A ceci reconnaissez l'esprit de Dieu: Tout esprit qui confesse Jésus-Christ venu dans la chair est de Dieu" ([1Jn 4,2](#)). C'est là la joyeuse conviction de l'Eglise dès son commencement, lorsqu'elle chante "le grand Mystère de la piété": "Il a été manifesté dans la chair" ([1Tm 3,16](#)).

III Vrai Dieu et vrai homme

464 L'événement unique et tout à fait singulier de l'Incarnation du Fils de Dieu ne signifie pas que Jésus-Christ soit en partie Dieu et en partie homme, ni qu'il soit le résultat du mélange confus entre le divin et l'humain. Il s'est fait vraiment homme en restant vraiment Dieu. Jésus Christ est vrai Dieu et vrai homme. Cette vérité de foi, l'Eglise a dû la défendre et la clarifier au cours des premiers siècles face à des hérésies qui la falsifiaient.

465 Les premières hérésies ont moins nié la divinité du Christ que son humanité vraie (docétisme gnostique). Dès les temps apostolique la foi chrétienne a insisté sur la vraie incarnation du Fils de Dieu, "venu dans la chair" (cf. [1Jn 4,2-3](#) [2Jn 7](#)). Mais dès le troisième siècle, l'Eglise a dû affirmer contre Paul de Samosate, dans un concile réuni à Antioche, que Jésus-Christ est Fils de Dieu par nature et non par adoption. Le premier concile oecuménique de Nicée en 325 confessa dans son Credo que le Fils de Dieu est "engendré, non pas créé, de la même substance ('homousios') que le Père" et condamna Arius qui affirmait que "le Fils de

Dieu est sorti du néant" ([DS 130](#)) et qu'il serait "d'une autre substance que le Père" ([DS 126](#)).

466 L'hérésie nestorienne voyait dans le Christ une personne humaine conjointe à la personne divine du Fils de Dieu. Face à elle S.Cyrille d'Alexandrie et le troisième concile oecuménique réuni à Ephèse en 431 ont confessé que "le Verbe, en s'unissant dans sa personne une chair animée par une âme rationnelle, est devenu homme" ([DS 250](#)).

L'humanité du Christ n'a d'autre sujet que la personne divine du Fils de Dieu qui l'a assumée et faite sienne dès sa conception. Pour cela le concile d'Ephèse a proclamé en 431 que Marie est devenue en toute vérité Mère de Dieu par la conception humaine du Fils de Dieu dans son sein: "Mère de Dieu, non parce que le Verbe de Dieu a tiré d'elle sa nature divine, mais parce que c'est d'elle qu'il tient le corps sacré doté d'une âme rationnelle, uni auquel en sa personne le Verbe est dit naître selon la chair" ([DS 251](#)).

467 Les monophysites affirmaient que la nature humaine avait cessé d'exister comme telle dans le Christ en étant assumée par sa personne divine de Fils de Dieu. Confronté à cette hérésie, le quatrième concile oecuménique, à Chalcédoine, a confessé en 451:

A la suite des saints Pères, nous enseignons unanimement à confesser un seul et même Fils, notre Seigneur Jésus-Christ, le même parfait en divinité et parfait en humanité, le même vraiment Dieu et vraiment homme, composé d'une âme rationnelle et d'un corps, consubstantiel au Père selon la divinité, consubstantiel à nous selon l'humanité, "semblable à nous en tout, à l'exception du péché" ([He 4,15](#)); engendré du Père avant tout les siècles selon la divinité, et en ces derniers jours, pour nous et pour notre salut, né de la Vierge Marie, Mère de Dieu, selon l'humanité.

Un seul et même Christ, Seigneur, Fils unique, que nous devons reconnaître en deux natures, sans confusion, sans changement, sans division, sans séparation. La différence des natures n'est nullement supprimée par leur union, mais plutôt les propriétés de chacune sont sauvegardées et réunies en une seule personne et une seule hypostase ([DS 301-302](#)).

468 Après le concile de Chalcédoine, certains firent de la nature humaine du Christ une sorte de sujet personnel. Contre eux, le cinquième concile oecuménique, à Constantinople en 553, a confessé à propos du Christ: "Il n'y a qu'une seule hypostase (ou personne), qui est notre Seigneur Jésus-Christ, *un de la Trinité*" ([DS 424](#)). Tout dans l'humanité du Christ doit donc être attribué à sa personne divine comme à son sujet propre (cf. déjà Cc. èse: [DS 255](#)), non seulement les miracles mais aussi les souffrances (cf. [DS 424](#)) et même la mort: "Celui qui a été crucifié dans la chair, notre Seigneur Jésus-Christ, est vrai Dieu, Seigneur de la gloire et Un de la sainte Trinité" ([DS 432](#)).

469 L'Eglise confesse ainsi que Jésus est inséparablement vrai Dieu et vrai homme. Il est vraiment le Fils de Dieu qui s'est fait homme, notre frère, et cela sans cesser d'être Dieu, notre Seigneur:

"Id quod fuit remansit et quod non fuit assumpsit", chante la Liturgie romaine (LH, antienne des laudes du premier janvier; cf. S. Léon le Grand, serm. 21,2-3). Et la liturgie de S. Jean Chrysostome proclame et chante: "O Fils Unique et Verbe de Dieu, étant immortel, tu as daigné pour notre salut t'incarner de la sainte Mère de Dieu et toujours Vierge Marie, qui sans changement es devenu homme, et qui as été crucifié, O Christ Dieu, qui, par ta mort as écrasé la mort, qui es Un de la Sainte Trinité, glorifié avec le Père et le Saint-Esprit, sauve-nous!" (Tropaire "O monoghenis").

[IV Comment le Fils de Dieu est-il homme](#)

470 Parce que dans l'union mystérieuse de l'Incarnation "la nature humaine a été assumée, non absorbée" ([GS 22](#)), l'Eglise a été amenée au cours des siècles à confesser la pleine réalité de l'âme humaine, avec ses opérations d'intelligence et de volonté, et du corps humain du Christ. Mais parallèlement, elle a eu à rappeler à chaque fois que la nature humaine du Christ appartient en propre à la personne divine du Fils de Dieu qui l'a assumée. Tout ce qu'il est et ce qu'il fait en elle relève "d'Un de la Trinité". Le Fils de Dieu communique donc à son humanité son propre mode d'exister personnel dans la Trinité. Ainsi, dans son âme comme dans son corps, le Christ exprime humainement les moeurs divines de la Trinité (cf. [Jn 14,9-10](#)):

Le Fils de Dieu a travaillé avec des mains d'homme, il a pensé avec une intelligence d'homme, il a agi avec une volonté d'homme, il a aimé avec un coeur d'homme. Né de la Vierge Marie, il est vraiment devenu l'un de nous, en tout semblable à nous, hormis le péché ([GS 22](#)).

L'âme et la connaissance humaine du Christ

471 Apollinaire de Laodicée affirmait que dans le Christ le Verbe avait remplacé l'âme ou l'esprit. Contre cette erreur l'Eglise a confessé que le Fils éternel a assumé aussi une âme raisonnable humaine (cf. [DS 149](#)).

472 Cette âme humaine que le Fils de Dieu a assumée est douée d'une vraie connaissance humaine. En tant que telle elle ne pouvait pas être de soi illimitée: elle était exercée dans les conditions historiques de son existence dans l'espace et le temps. C'est pourquoi le Fils de Dieu a pu vouloir en se faisant homme "croître en sagesse, en taille et en grâce" ([Lc 2,52](#)) et de même avoir à s'enquérir sur ce que dans la condition humaine on doit apprendre de manière expérimentale (cf. [Mc 6,38](#) [Mc 8,27](#) [Jn 11,34](#) etc.). Cela correspondait à la réalité de son abaissement volontaire dans "la condition d'esclave" ([Ph 2,7](#)).

473 Mais en même temps, cette connaissance vraiment humaine du Fils de Dieu exprimait la vie divine de sa personne (cf. S. Grégoire le Grand, ep. 10,39: [DS 475](#)). "La nature humaine du Fils de Dieu, *non par elle-même mais par son union au Verbe*, connaissait et manifestait en elle tout ce qui convient à Dieu" (S. Maxime le Confesseur, qu. dub. 66). C'est en premier le cas de la connaissance intime et immédiate que le Fils de Dieu fait homme a de son Père (cf. [Mc 14,36](#) [Mt 11,27](#) [Jn 1,18](#) [Jn 8,55](#); etc.). Le Fils montrait aussi dans sa connaissance humaine la pénétration divine qu'il avait des pensées secrètes du coeur des hommes (cf. [Mc 2,8](#) [Jn 2,25](#) [Jn 6,61](#); etc.).

474 De par son union à la Sagesse divine en la personne du Verbe incarné, la connaissance humaine du Christ jouissait en plénitude de la science des desseins éternels qu'il était venu révéler (cf. [Mc 8,31](#) [Mc 9,31](#) [Mc 10,33-34](#) [Mc 14,18-20](#) [Mc 14,26-30](#)). Ce qu'il reconnaît ignorer dans ce domaine (cf. [Mc 13,32](#)), il déclare ailleurs n'avoir pas mission de le révéler (cf. [Ac 1,7](#)).

La volonté humaine du Christ

475 De manière parallèle, l'Eglise a confessé au sixième concile oecuménique (Cc. Constantinople III en 681) que le Christ possède deux volontés et deux opérations naturelles, divines et humaines, non pas opposées, mais coopérantes, de sorte que le Verbe fait chair a voulu humainement dans l'obéissance à son Père tout ce qu'il a décidé divinement avec le

Père et le Saint-Esprit pour notre salut (cf. [DS 556-559](#)). La volonté humaine du Christ "suit sa volonté divine, sans être en résistance ni en opposition vis-à-vis d'elle, mais bien plutôt en étant subordonnée à cette volonté toute-puissante" ([DS 556](#)).

Le vrai corps du Christ

476 Puisque le Verbe s'est fait chair en assumant une vraie humanité, le corps du Christ était délimité (cf. Cc. Latran en 649: [DS 504](#)). A cause de cela, le visage humain de Jésus peut être "dépeint" ([Ga 3,2](#)). Au VIIe Concile oecuménique (Cc. Nicée II en 787: [DS 600-603](#)) l'Eglise a reconnu comme légitime qu'il soit représenté sur des images saintes.

477 En même temps l'Eglise a toujours reconnu que, dans le corps de Jésus, "Dieu qui est par nature invisible est devenu visible à nos yeux" (éface de Noël). En effet, les particularités individuelles du corps du Christ expriment la personne divine du Fils de Dieu. Celui-ci a fait siens les traits de son corps humain au point que, dépeints sur une image sainte, ils peuvent être vénérés car le croyant qui vénère son image, "vénère en elle la personne qui y est dépeinte" (Cc. Nicée II: [DS 601](#)).

Le Coeur du Verbe incarné

478 Jésus nous a tous et chacun connus et aimés durant sa vie, son agonie et sa passion et il s'est livré pour chacun de nous: "Le Fils de Dieu m'a aimé et s'est livré pour moi" ([Ga 2,20](#)). Il nous a tous aimés d'un coeur humain. Pour cette raison, le Coeur sacré de Jésus, transpercé par nos péchés et pour notre salut (cf. [Jn 19,34](#)), "præcipuus consideratur index et symbolus ... illius amoris, quo divinus Redemptor æternum Patrem hominesque universos continenter adamat" (Pie XII, Enc. "Haurietis aquas": [DS 3924](#) cf. [DS 3812](#)).

En bref

479 *Au temps établi par Dieu, le Fils unique du Père, la Parole éternelle, c'est-à-dire le Verbe et l'Image substantielle du Père, s'est incarné: sans perdre la nature divine il a assumé la nature humaine.*

480 *Jésus-Christ est vrai Dieu et vrai homme, dans l'unité de sa Personne divine; pour cette raison il est l'unique Médiateur entre Dieu et les hommes.*

481 *Jésus-Christ possède deux natures, la divine et l'humaine, non confondues, mais unies dans l'unique Personne du Fils de Dieu.*

482 *Le Christ, étant vrai Dieu et vrai homme, a une intelligence et une volonté humaines, parfaitement accordées et soumises à son intelligence et sa volonté divines, qu'il a en commun avec le Père et le Saint-Esprit.*

483 *L'Incarnation est donc le Mystère de l'admirable union de la nature divine et de la nature humaine dans l'unique Personne du Verbe.*

Paragraphe 2 "... Conçu du Saint Esprit, né de la Vierge Marie"

I Conçu du Saint-Esprit ...

484 L'Annonciation à Marie inaugure la "plénitude des temps" ([Ga 4,4](#)), c'est-à-dire l'accomplissement des promesses et des préparations. Marie est invitée à concevoir Celui en qui habitera "corporellement la plénitude de la divinité" ([Col 2,9](#)). La réponse divine à son "comment cela se fera-t-il, puisque je ne connais point d'homme?" ([Lc 1,34](#)) est donnée par la puissance de l'Esprit: "L'Esprit Saint viendra sur toi" ([Lc 1,35](#)).

485 La mission de l'Esprit-Saint est toujours conjointe et ordonnée à celle du Fils (cf. [Jn 16,14-15](#)). L'Esprit Saint est envoyé pour sanctifier le sein de la Vierge Marie et la féconder divinement, lui qui est "le Seigneur qui donne la Vie", en faisant qu'elle conçoive le Fils éternel du Père dans une humanité tirée de la sienne.

486 Le Fils Unique du Père en étant conçu comme homme dans le sein de la Vierge Marie est "Christ", c'est-à-dire oint par l'Esprit Saint (cf. [Mt 1,20](#) [Lc 1,35](#)), dès le début de son existence humaine, même si sa manifestation n'a lieu que progressivement: aux bergers (cf. [Lc 2,8-20](#)), aux mages (cf. [Mt 2,1-12](#)), à Jean-Baptiste (cf. [Jn 1,31-34](#)), aux disciples (cf. [Jn 2,11](#)). Toute la vie de Jésus Christ manifesterait donc "comment Dieu l'a oint d'Esprit et de puissance" ([Ac 10,38](#)).

II ... Né de la Vierge Marie

487 Ce que la foi catholique croit au sujet de Marie se fonde sur ce qu'elle croit au sujet du Christ, mais ce qu'elle enseigne sur Marie éclaire à son tour sa foi au Christ.

La prédestination de Marie

488 "Dieu a envoyé son Fils" ([Ga 4,4](#)), mais pour lui "façonner un corps" (cf. [He 10,5](#)) il a voulu la libre coopération d'une créature. Pour cela, de toute éternité, Dieu a choisi, pour être la Mère de Son Fils, une fille d'Israël, une jeune juive de Nazareth en Galilée, "une vierge fiancée à un homme du nom de Joseph, de la maison de David, et le nom de la vierge était Marie" ([Lc 1,26-27](#)):

Le Père des miséricordes a voulu que l'Incarnation fût précédée par une acceptation de la part de cette Mère prédestinée, en sorte que, une femme ayant contribué à l'oeuvre de mort, de même une femme contribuât aussi à la vie ([LG 56](#) cf. 61).

489 Tout au long de l'Ancienne Alliance, la mission de Marie a été *préparée* par celle de saintes femmes. Tout au commencement, il y a Eve: malgré sa désobéissance, elle reçoit la promesse d'une descendance qui sera victorieuse du Malin (cf. [Gn 3,15](#)) et celle d'être la mère de tous les vivants (cf. [Gn 3,20](#)). En vertu de cette promesse, Sara conçoit un fils malgré son grand âge (cf. [Gn 18,10-14](#) [Gn 21,1-2](#)). Contre toute attente humaine, Dieu choisit ce qui était tenu pour impuissant et faible (cf. [1Co 1,27](#)) pour montrer sa fidélité à sa promesse: Anne, la mère de Samuel (cf. [1S 1](#)), Débora, Ruth, Judith et Esther, et beaucoup d'autres femmes. Marie "occupe la première place parmi ces humbles et ces pauvres du Seigneur qui espèrent et reçoivent le salut de lui avec confiance. Avec elle, la fille de Sion par excellence, après la longue attente de la promesse, s'accomplissent les temps et s'instaure

l'économie nouvelle" ([LG 55](#)).

L'Immaculée Conception

490 Pour être la Mère du Sauveur, Marie "fut pourvue par Dieu de dons à la mesure d'une si grande tâche" ([LG 56](#)). L'ange Gabriel, au moment de l'Annonciation la salue comme "pleine de grâce" ([Lc 1,28](#)). En effet, pour pouvoir donner l'assentiment libre de sa foi à l'annonce de sa vocation, il fallait qu'elle soit toute portée par la grâce de Dieu.

491 Au long des siècles l'Eglise a pris conscience que Marie, "comblée de grâce" par Dieu ([Lc 1,28](#)), avait été rachetée dès sa conception. C'est ce que confesse le dogme de l'Immaculée Conception, proclamé en 1854 par le pape Pie IX:

La bienheureuse Vierge Marie a été, au premier instant de sa conception, par une grâce et une faveur singulière du Dieu tout-puissant, en vue des mérites de Jésus-Christ Sauveur du genre humain, préservée intacte de toute souillure du péché originel ([DS 2803](#)).

492 Cette "sainteté éclatante absolument unique" dont elle est "enrichie dès le premier instant de sa conception" ([LG 56](#)) lui vient tout entière du Christ: elle est "rachetée de façon éminente en considération des mérites de son Fils" ([LG 53](#)). Plus que toute autre personne créée, le Père l'a "bénie par toutes sortes de bénédictions spirituelles, aux cieux, dans le Christ" ([Ep 1,3](#)). Il l'a "élue en Lui, dès avant la fondation du monde, pour être sainte et immaculée en sa présence, dans l'amour" (cf. [Ep 1,4](#)).

493 Les Pères de la tradition orientale appellent la Mère de Dieu "la Toute Sainte" ("Panaghia"), ils la célèbrent comme "indemne de toute tache de péché, ayant été pétrie par l'Esprit Saint, et formée comme une nouvelle créature" ([LG 56](#)). Par la grâce de Dieu, Marie est restée pure de tout péché personnel tout au long de sa vie.

"Qu'il me soit fait selon ta parole ..."

494 A l'annonce qu'elle enfantera "le Fils du Très Haut" sans connaître d'homme, par la vertu de l'Esprit Saint (cf. [Lc 1,28-37](#)), Marie a répondu par "l'obéissance de la foi" ([Rm 1,5](#)), certaine que "rien n'est impossible à Dieu": "Je suis la servante du Seigneur; qu'il m'advienne selon ta parole" ([Lc 1,37-38](#)). Ainsi, donnant à la parole de Dieu son consentement, Marie devint Mère de Jésus et, épousant à plein coeur, sans que nul péché la retienne, la volonté divine de salut, se livra elle-même intégralement à la personne et à l'oeuvre de son Fils, pour servir, dans sa dépendance et avec lui, par la grâce de Dieu, au Mystère de la Rédemption (cf. [LG 56](#)):

Comme dit S. Irénée, "par son obéissance elle est devenue, pour elle-même et pour tout le genre humain, cause de salut". Aussi, avec lui, bon nombre d'anciens Pères disent ...: "Le noeud dû à la désobéissance d'Eve, s'est dénoué par l'obéissance de Marie; ce que la vierge Eve avait noué par son incrédulité, la Vierge Marie l'a dénoué par sa foi"; comparant Marie avec Eve, ils appellent Marie "la Mère des vivants" et déclarent souvent: "par Eve la mort, par Marie la vie" ([LG 56](#)).

La maternité divine de Marie

495 Appelée dans les Evangiles "la mère de Jésus" ([Jn 2,1](#) [Jn 19,25](#) cf. [Mt 13,55](#)), Marie est acclamée, sous l'impulsion de l'Esprit, dès avant la naissance de son fils, comme "la mère de

mon Seigneur" ([Lc 1,43](#)). En effet, Celui qu'elle a conçu comme homme du Saint-Esprit et qui est devenu vraiment son Fils selon la chair, n'est autre que le Fils éternel du Père, la deuxième Personne de la Sainte Trinité. L'Eglise confesse que Marie est vraiment *Mère de Dieu* ("Theotokos") (cf. [DS 251](#)).

La virginité de Marie

496 Dès les premières formulations de la foi (cf. [DS 10-64](#)), l'Eglise a confessé que Jésus a été conçu par la seule puissance du Saint-Esprit dans le sein de la Vierge Marie, affirmant aussi l'aspect corporel de cet événement: Jésus a été conçu "absque semine ex Spiritu Sancto" (Cc. Latran en 649: [DS 503](#)). Les Pères voient dans la conception virginale le signe que c'est vraiment le Fils de Dieu qui est venu dans une humanité comme la nôtre:

Ainsi, S. Ignace d'Antioche (début IIe siècle): "Vous êtes fermement convaincus au sujet de notre Seigneur qui est véritablement de la race de David selon la chair (cf. [Rm 1,3](#)), Fils de Dieu selon la volonté et la puissance de Dieu (cf. [Jn 1,13](#)), véritablement né d'une vierge, ... il a été véritablement cloué pour nous dans sa chair sous Ponce Pilate ... il a véritablement souffert, comme il est aussi véritablement ressuscité" (Smyrn. 1-2).

497 Les récits évangéliques (cf. [Mt 1,18-25](#) [Lc 1,26-38](#)) comprennent la conception virginale comme une oeuvre divine qui dépasse toute compréhension et toute possibilité humaines (cf. [Lc 1,34](#)): "Ce qui a été engendré en elle vient de l'Esprit Saint", dit l'ange à Joseph au sujet de Marie, sa fiancée ([Mt 1,20](#)). L'Eglise y voit l'accomplissement de la promesse divine donnée par le prophète Isaïe: "Voici que la vierge concevra et enfantera un fils" ([Is 7,14](#), d'après la traduction grecque de [Mt 1,23](#)).

498 On a été parfois troublé par le silence de l'Evangile de S. Marc et des Epîtres du Nouveau Testament sur la conception virginale de Marie. On a aussi pu se demander s'il ne s'agissait pas ici de légendes ou de constructions théologiques sans prétentions historiques. A quoi il faut répondre: La foi en la conception virginale de Jésus a rencontré vive opposition, moqueries ou incompréhension de la part des non-croyants, juifs et païens (cf. S. Justin, dial. 99, 7 Origène, Cels. 1,32. 69 e.a.): elle n'était pas motivée par la mythologie païenne ou par quelque adaptation aux idées du temps. Le sens de cet événement n'est accessible qu'à la foi qui le voit dans ce "lien qui relie les mystères entre eux" ([DS 3016](#)), dans l'ensemble des Mystères du Christ, de son Incarnation à sa Pâque. S. Ignace d'Antioche témoigne déjà de ce lien: "Le prince de ce monde a ignoré la virginité de Marie et son enfantement, de même que la mort du Seigneur: trois Mystères retentissants qui furent accomplis dans le silence de Dieu" ([Ep 19,1](#) cf.).

Marie - "toujours Vierge"

499 L'approfondissement de sa foi en la maternité virginale a conduit l'Eglise à confesser la virginité réelle et perpétuelle de Marie (cf. [DS 427](#)) même dans l'enfantement du Fils de Dieu fait homme (cf. [DS 291](#) [DS 294](#) [DS 442](#) [DS 503](#) [DS 571](#) [DS 1880](#)). En effet la naissance du Christ "n'a pas diminué, mais consacré l'intégrité virginale" de sa mère ([LG 57](#)). La liturgie de l'Eglise célèbre Marie comme la "Aeiparthenos", "toujours-vierge" (cf. [LG 52](#)).

500 A cela on objecte parfois que l'Ecriture mentionne des frères et soeurs de Jésus (cf. [Mc 3,31-35](#) [Mc 6,3](#) [1Co 9,5](#) [Ga 1,19](#)). L'Eglise a toujours compris ces passages comme ne désignant pas d'autres enfants de la Vierge Marie: en effet Jacques et Joseph, "frères de Jésus" ([Mt 13,55](#)), sont les fils d'une Marie disciple du Christ (cf. [Mt 27,56](#)) qui est désignée

de manière significative comme "l'autre Marie" ([Mt 28,1](#)). Il s'agit de proches parents de Jésus, selon une expression connue de l'Ancien Testament (cf. [Gn 13,8](#) [Gn 14,16](#) [Gn 29,15](#); etc.).

501 Jésus est le Fils unique de Marie. Mais la maternité spirituelle de Marie (cf. [Jn 19,26-27](#) [Ap 12,17](#)) s'étend à tous les hommes qu'il est venu sauver: "Elle engendra son Fils, dont Dieu a fait 'l'aîné d'une multitude de frères' ([Rm 8,29](#)), c'est-à-dire de croyants, à la naissance et à l'éducation desquels elle apporte la coopération de son amour maternel" ([LG 63](#)).

La maternité virginale de Marie dans le dessein de Dieu

502 Le regard de la foi peut découvrir, en lien avec l'ensemble de la Révélation, les raisons mystérieuses pour lesquelles Dieu, dans son dessein salvifique, a voulu que son Fils naisse d'une vierge. Ces raisons touchent aussi bien la personne et la mission rédemptrice du Christ que l'accueil de cette mission par Marie pour tous les hommes:

503 La virginité de Marie manifeste l'initiative absolue de Dieu dans l'Incarnation. Jésus n'a que Dieu comme Père (cf. [Lc 2,48-49](#)). "La nature humaine qu'il a prise ne l'a jamais éloigné du Père ...; naturellement Fils de son Père par sa divinité, naturellement fils de sa mère par son humanité, mais proprement Fils de Dieu dans ses deux natures" (Cc. Frioul en 796: [DS 619](#)).

504 Jésus est conçu du Saint-Esprit dans le sein de la Vierge Marie parce qu'il est *le Nouvel Adam* (cf. [1Co 15,45](#)) qui inaugure la création nouvelle: "Le premier homme, issu du sol, est terrestre; le second homme, lui, vient du ciel" ([1Co 15,47](#)). L'humanité du Christ est, dès sa conception, remplie de l'Esprit Saint car Dieu "lui donne l'Esprit sans mesure" ([Jn 3,34](#)). C'est de "sa plénitude" à lui, tête de l'humanité rachetée (cf. [Col 1,18](#)), que "nous avons reçu grâce sur grâce" ([Jn 1,16](#)).

505 Jésus, le Nouvel Adam, inaugure par sa conception virginale *la nouvelle naissance* des enfants d'adoption dans l'Esprit Saint par la foi. "Comment cela se fera-t-il?" ([Lc 1,34](#) cf. [Jn 3,9](#)). La participation à la vie divine ne vient pas "du sang, ni du vouloir de chair, ni du vouloir d'homme, mais de Dieu" ([Jn 1,13](#)). L'accueil de cette vie est virginal car celle-ci est entièrement donnée par l'Esprit à l'homme. Le sens sponsal de la vocation humaine par rapport à Dieu (cf. [2Co 11,2](#)) est accompli parfaitement dans la maternité virginale de Marie.

506 Marie est vierge parce que sa virginité est *le signe de sa foi* "que nul doute n'altère" ([LG 63](#)) et de sa donation sans partage à la volonté de Dieu (cf. [1Co 7,34-35](#)). C'est sa foi qui lui donne de devenir la mère du Sauveur: "Beatior est Maria percipiendo fidem Christi quam concipiendo carnem Christi" (S. Augustin, virg. 3).

507 Marie est à la fois vierge et mère car elle est la figure et la plus parfaite réalisation de l'Eglise (cf. [LG 63](#)): "L'Eglise devient à son tour une Mère, grâce à la parole de Dieu qu'elle reçoit dans la foi: par la prédication en effet, et par le Baptême elle engendre, à une vie nouvelle et immortelle, des fils conçus du Saint-Esprit et nés de Dieu. Elle est aussi vierge, ayant donné à son Epoux sa foi, qu'elle garde intègre et pure" ([LG 64](#)).

ARTICULUS 3: IESUS CHRISTUS « CONCEPTUS EST DE SPIRITU SANCTO,

NATUS EX MARIA VIRGINE »

Paragraphus 1: FILIUS DEI HOMO FACTUS EST

I. Cur Verbum caro factum est?

456 Cum Symbolo Nicaeno-Constantinopolitano respondemus confitentes: « *Propter nos homines et propter nostram salutem, descendit de caelis, et incarnatus est de Spiritu Sancto ex Maria Virgine et homo factus est* » ([DS 150](#)).

457 Verbum caro factum est *ut nos cum Deo reconcilians salvaret*: Deus « dilexit nos et misit Filium Suum propitiationem pro peccatis nostris » ([1Jn 4,10](#)). « Pater misit Filium salvatorem mundi » ([1Jn 4,14](#)). « Ille apparuit, ut peccata tolleret » ([1Jn 3,5](#)):

« Opus enim habebat medico natura nostra, quae morbo laborabat. Opus habebat eo qui erigeret, homo qui ceciderat. Opus habebat eo qui vivificaret, qui a vita exciderat. Opus habebat eo qui ad bonum reduceret, qui defllexerat a boni participatione. Egebat lucis praesentia, qui erat inclusus in tenebris. Quaerebat redemptorem captivus, adiutorem vinctus, liberatorem is qui iugo premebatur servitutis. Haecne sunt parva et indigna quae Deum moveant, ut descendat ad humanam naturam visitandam, cum adeo infeliciter et miserabiliter affecta esset humanitas? »(322).

(322) Sanctus Gregorius Nyssenus, *Oratio catechetica* 15, 3: TD 7, 78 (PG 45, 48).

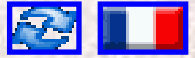
458 Verbum caro factum est *ut sic amorem Dei cognoscamus*: « In hoc apparuit caritas Dei in nobis quoniam Filium Suum unigenitum misit Deus in mundum, ut vivamus per Eum » ([Io Jn 4,9](#)). « Sic enim dilexit Deus mundum, ut Filium Suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in Eum, non pereat, sed habeat vitam aeternam » ([Jn 3,16](#)).

459 Verbum caro factum est *ut nostrum sit sanctitatis exemplar*: « Tollite iugum meum super vos et discite a me... » ([Mt 11,29](#)). « Ego sum via et veritas et vita; nemo venit ad Patrem nisi per me » ([Jn 14,6](#)). Atque Pater super Transfigurationis montem mandat: « Audite Illum » ([Mc 9,7](#)) (cf. [Dt 6,4-5](#)). Ipse utique beatitudinum est exemplar et Legis novae norma: Diligite invicem « sicut dilexi vos » ([Jn 15,12](#)). Hic amor effectivam sui ipsius implicat oblationem ad sequelam Illius (cf. [Mc 8,34](#)) .

460 Verbum caro factum est *ut nos efficeret « divinae consortes naturae »* ([2P 1,4](#)): « Propter hoc Verbum Dei homo, et qui Filius Dei est Filius hominis factus est, ut homo, commixtus Verbo Dei et adoptionem percipiens, fiat filius Dei »(323). « Ipse siquidem homo factus est, ut nos dii efficeremur »(324). « Unigenitus (...) Dei Filius, Suae divinitatis volens nos esse participes, naturam nostram assumpsit, ut homines deos faceret factus homo

- »(325).
 (323) Sanctus Irenaeus Lugdunensis, *Adversus haereses*, 3, 19, 1: SC 211,374 (PG 7, 939).
 (324) Sanctus Athanasius Alexandrinus, *De Incarnatione*, 54, 3: SC 199,458 (PG 25, 192).
 (325) Sanctus Thomas Aquinas, *Officium de festo corporis Christi*, Ad Matutinas, In primo Nocturno, Lectio 1: *Opera omnia*, v. 29 (Parisiis 1876) p. 336.

II. Incarnatio

461 Ecclesia, sancti Ioannis expressionem iterum sumens (« Verbum caro factum est »: [Jn 1,14](#)), « Incarnationem » appellat factum assumptionis naturae humanae a Filio Dei nostram in ea adimpleat salutem. Ecclesia in hymno quem sanctus Paulus testatur, mysterium canit Incarnationis:

« *Hoc sentite in vobis, quod et in Christo Iesu: qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo, sed Semetipsum exinanivit formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus; et habitu inventus ut homo, humiliavit Semetipsum factus oboediens usque ad mortem, mortem autem crucis!* » ([Ph 2,5-8](#)) (326).

(326) cf. *Canticum ad Vesperas Vesperas Dominicae: Liturgia Horarum*, editio typica, v. 1, p. 545. 629. 718 et 808; v. 2, p. 844. 937. 1037 et 1129; v. 3, p. 548. 669. 793 et 916; v. 4, p. 496. 617. 741 et 864 (Typis Polyglottis Vaticanis 1973-1974).

462 Epistula ad Hebraeos de eodem loquitur mysterio:

« *Ideo ingrediens mundum dicit: "Hostiam et oblationem noluit, corpus autem aptasti mihi; holocausta et sacrificia pro peccato non tibi placuerunt. Tunc dixi: Ecce venio, (...) ut faciam, Deus, voluntatem Tuam"* » ([He 10,5-7](#), adducens [Ps 40,7-9](#)).

463 Fides in veram Filii Dei Incarnationem signum fidei christianae est distinctivum: « In hoc cognoscitis Spiritum Dei: omnis spiritus, qui confitetur Iesum Christum in carne venisse, ex Deo est » (*Io* [Jn 4,2](#)). Talis est laeta persuasio Ecclesiae inde ab eius initio, cum « magnum pietatis mysterium » canit: Ille « manifestatus est in carne » ([1Tm 3,16](#)).

III. Verus Deus et verus Homo

464 Eventus unicus et prorsus singularis Incarnationis Filii Dei non significat Iesum Christum esse partim Deum et partim hominem, neque esse confusae commixtionis effectum inter humanum et divinum. Ille factus est vere Homo, vere permanens Deus. Iesus Christus verus est Deus et verus Homo. Ecclesia hanc fidei veritatem defendere debuit et clarificare priorum saeculorum decursu coram haeresibus quae illam corrumpebant.

465 Priores haereses non tam divinitatem Christi negaverunt, quam Eius veram humanitatem (docetismus gnosticus). A temporibus apostolicis, fides christiana in vera Incarnatione Filii Dei instituit, qui in carne venit (cf. [1Jn 4,2-3](#) [1Jn 2](#) [Jn 7](#)). Sed a saeculo tertio, Ecclesia contra Paulum Samosatenum, in Concilio Antiochiae congregato, affirmare debuit Iesum Christum Filium Dei esse natura, non adoptione. Primum Concilium Oecumenicum Nicaenum, anno 325, in suo Symbolo confessum est Filium Dei esse « natum, non factum, unius substantiae cum Patre (*quod graece dicunt homousion*) » (Symbolum Nicaenum: [DS 125](#)) et Arium damnavit qui affirmabat esse « Filium Dei ortum ex nihilo »(327) et « ex alia substantia aut essentia » esse quam Pater est (Symbolum Nicaenum: [DS 126](#)).

(327) Concilium Nicaenum, *Epistula synodalis* « z+B,4* → JH » ad Aegyptios: [DS 130](#)

466 Haeresis nestoriana in Christo perspiciebat personam humanam Personae divinae Filii Dei coniunctam. Adversus illam sanctus Cyrillus Alexandrinus et tertium Concilium Oecumenicum Ephesi congregatum anno 431 confessi sunt « Verbum, unita Sibi secundum hypostasim carne animata rationali anima, (...) hominem factum » esse(328). Humanitas Christi aliud subiectum non habet quam Persona divina Filii Dei quae illam assumpsit fecitque Suam inde ab Eius conceptione. Hac de causa, Concilium Ephesinum anno 431 proclamavit Mariam per conceptionem humanam Filii Dei in sinu suo verissime factam esse Matrem Dei: « Deiparam (...), non quod Verbi natura Ipsiusque divinitas ortus Sui principium ex sancta Virgine sumpserit, sed quod sacrum illud corpus anima intelligente perfectum ex ea traxerit, cui et Dei Verbum, secundum hypostasim unitum, secundum carnem natum dicitur »(329).

(328) Concilium Ephesinum, *Epistula II Cyrilli Alexandrini ad Nestorium*: [DS 250](#)

(329) Concilium Ephesinum, *Epistula II Cyrilli Alexandrini ad Nestorium*: [DS 251](#)

467 Monophysitae affirmabant naturam humanam qua talem in Christo existere desivisse, cum a Persona divina Filii Dei assumpta sit. Huic haeresi se contraponens, quartum Concilium Oecumenicum, Chalcedone, anno 451, confessum est:

« *Sequentes igitur sanctos Patres, unum Eundemque confiteri Filium Dominum nostrum Iesum Christum consonanter omnes docemus, Eundem perfectum in deitate, Eundem perfectum in humanitate, Deum vere et Hominem vere, Eundem ex anima rationali et corpore, consubstantialem Patri secundum deitatem et consubstantialem nobis Eundem secundum humanitatem, "per omnia nobis similem absque peccato" (cf. [He 4,15](#)); ante saecula quidem de Patre genitum secundum deitatem, in novissimis autem diebus Eundem propter nos et propter nostram salutem ex Maria Virgine Dei Genetrice secundum humanitatem.*

Unum Eundemque Christum Filium Dominum unigenitum, in duabus naturis inconfuse, immutabiliter, indivise, inseparabiliter agnoscendum, nusquam sublata differentia naturarum propter unionem magisque salva proprietate utriusque naturae, et in unam Personam atque subsistentiam concurrente »(330).

(330) Concilium Chalcedonense, *Symbolum*: [DS 301-302](#)

468 Quidam post Concilium Chalcedonense ex natura humana Christi quasi subiectum effecerunt personale. Quintum Concilium Oecumenicum, Constantinopoli, anno 553, contra illos confessum est: esse « unam Eius subsistentiam (seu Personam) (...), qui est Dominus (noster) Iesus Christus, *Unus de sancta Trinitate* »(331). Omnia ergo in Christi humanitate Eius Personae divinae tamquam Eius proprio subiecto attribui debent(332), non solum miracula, sed etiam passiones(333) et ipsa Mors: confitemur « Dominum nostrum Iesum Christum, qui crucifixus est carne, Deum esse verum, et Dominum gloriae, et Unum de Sancta Trinitate »(334).

(331) Concilium Constantinopolitanum II, Sess. 8a, Canon 4: [DS 424](#)

(332) cf. iam Concilium Ephesinum, *Anathematismi Cyrilli Alexandrini*, 4: [DS 255](#)

(333) cf. Concilium Constantinopolitanum II, Sess. 8a, Canon 3: [DS 423](#)

(334) Concilium Constantinopolitanum II, Sess. 8a, Canon 10: [DS 432](#)

469 Sic Ecclesia confitetur Iesum inseparabiliter verum esse Deum et verum Hominem. Est vere Filius Dei qui homo factus est, frater noster, et quidem quin Deus, Dominus noster, esse desineret:

« *Id quod fuit remansit, et quod non erat assumpsit* », canit liturgia Romana(335). Et sancti Ioannis Chrysostomi liturgia proclamat et canit: « *O Fili Unigenite et Verbum Dei, qui es immortalis, propter nostram salutem dignatus es incarnari e sancta Matre Dei semperque Virgine Maria, qui sine mutatione factus es homo et crucifixus es. O Christe Deus, qui Morte Tua mortem devicisti, qui es Unus de Sancta Trinitate, cum Patre et Spiritu Sancto*

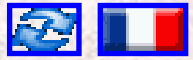
glorificatus, salva nos! »(336).

(335) *In sollemnitatem sanctae Dei Genetricis Mariae, Antiphona ad « Benedictus »: Liturgia Horarum*, editio typica, v. (Typis (Typis Polyglottis Vaticanis 1973) p. 394; cf Sanctus Leo Magnus, *Sermo 21, 2*: CCL 138, 87 (PL 54, 192).

(336) *Officium Horarum Byzantinum, Hymnus ? μ(,I*

H: SD8` (4I JÎ μX(" (Romae 1876) p. 82.

IV. Quomodo Filius Dei est homo?

470 Cum, in Incarnationis arcana unione, natura humana « assumpta, non perempta sit »(337), Ecclesia saeculorum decursu adducta est ad plenam animae humanae cum eius intellectus et voluntatis operationibus atque corporis humani Christi realitatem confitendam. Sed pari modo in memoriam vicissim revocare debuit naturam humanam Christi tamquam propriam ad Personam divinam Filii Dei pertinere qui illam assumpsit. Quidquid Ille est et quidquid Ille agit in ea, « ex Uno de Trinitate » provenit. Filius igitur Dei humanitati Suae proprium modum existendi personaliter in Trinitate communicat Suum. Sic Christus, tam in Sua anima quam in Suo corpore, divinos Trinitatis mores humane exprimit: (cf. [Jn 14,9-10](#)) « *Filius Dei (...) humanis manibus opus fecit, humana mente cogitavit, humana voluntate egit, humano corde dilexit. Natus de Maria Virgine, vere unus ex nostris factus est, in omnibus nobis similis excepto peccato* »(338).

(337) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 22](#): AAS 58 (1966) 1042.

(338) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 22](#): AAS 58 (1966) 1042-1043.

Anima et cognitio humana Christi

471 Apollinaris Laodicensis affirmabat Verbum in Christo animam vel spiritum substituisse. Contra hunc errorem Ecclesia confessa est Filium aeternum etiam animam rationalem assumpsisse humanam(339).

(339) cf. Sanctus Damasus I, Epistula [DS 149](#)

472 Haec anima humana, quam Filius Dei assumpsit, vera cognitione humana est dotata. Haec cognitio qua talis de se illimitata esse non poterat: in condicionibus historicis suae in spatio et tempore exercebatur existentiae. Hac de causa, Filius Dei Se hominem faciens acceptare potuit « sapientia et aetate et gratia » proficere ([Lc 2,52](#)) atque adeo inquirere debere de eis quae in condicione humana modo experimentaliter discenda sunt(340). Hoc realitati Eius voluntariae in « forma servi » exinanitionis correspondebat (cf. [Ph 2,7](#)).

(340) cf. [Mc 6,38](#) [Mc 8,27](#) [Jn 11,34](#) etc.

473 Sed, eodem tempore, haec cognitio vere humana Filii Dei vitam divinam Eius exprimebat Personae(341). « Dei Filius cuncta noverat; ac per Ipsum, quem Ille hominem induerat; *non natura, sed qua Verbo unitus erat*. (...) Humana natura, qua erat unita Verbo, cuncta noverat divinaque haec ac pro maiestate in Se exhibebat »(342). Talis est imprimis casus intimae et immediatae cognitionis quam Filius Dei homo factus habet de Patre Suo(343). Filius etiam in Sua cognitione humana divinam ostendebat penetrationem quam de cogitationibus cordis hominum habebat secretis(344).

(341) cf. Sanctus Gregorius Magnus, Epistula *Sicut aqua*: [DS 475](#)

(342) Sanctus Maximus Confessor, *Quaestiones et dubia*, Q. I, 67: CCG 10, 155 (66: PG 90, 840).

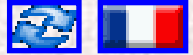
(343) cf. [Mc 14,36](#) [Mt 11,27](#) [Jn 1,18](#) [Jn 8,55](#) etc.

(344) cf. [Mc 2,8](#) [Jn 2,25](#) [Jn 6,61](#) etc.

474 Cognitio humana Christi, propter Suam unionem cum Sapientia divina in Persona Verbi incarnati plenitudine gaudebat scientiae consiliorum aeternorum, ad quae venerat revelanda (345). Quod Ipse in hoc campo ignorare agnoscit (cf. [Mc 13,32](#)), alias declarat Se missionem non habere id revelandi (cf. [Ac 1,7](#)).

(345) cf. [Mc 8,31](#) [Mc 9,31](#) [Mc 10,33-34](#) [Mc 14,18-20](#) [Mc 26-30](#)

Voluntas humana Christi

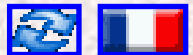

475 Pari modo, Ecclesia in sexto Concilio Oecumenico confessa est Christum duas voluntates et duas naturales possidere operationes, divinas et humanas, non oppositas, sed cooperantes, ita ut Verbum caro factum in oboedientia ad Patrem humane voluerit quidquid Ipse cum Patre et Spiritu Sancto pro nostra salute divine deciderat(346). Ecclesia agnoscit « sequentem Eius humanam voluntatem et non resistantem vel reluctantem, sed potius et subiectam divinae Eius atque omnipotenti voluntati »(347).

(346) cf. Concilium Constantinopolitanum III (anno 681), Sess. 18a, *Definitio de duabus in Christo voluntatibus et operationibus*: [DS 556-559](#)

(347) Concilium Constantinopolitanum III, Sess. 18a, *Definitio de duabus in Christo voluntatibus et operationibus*: [DS 556](#)

Verum corpus Christi

476 Quia Verbum caro factum est veram assumens humanitatem, corpus Christi erat circumscriptum(348). Hac de causa, vultus humanus Iesu potest « depingi » (cf. [Ga 3,1](#)). Ecclesia in septimo Concilio Oecumenico(349) tamquam legitimum agnovit ut per sanctas repraesentetur imagines.

(348) cf. Concilium Lateranense (anno 649), Canon 4: [DS 504](#)

(349) Concilium Nicaenum II (anno 787), [Ac 7](#), *Definitio de sacris imaginibus*: [DS 600-603](#)

477 Ecclesia simul semper hoc agnovit: in corpore Iesu, Deus qui est « invisibilis in Suis, visibilis in nostris apparuit »(350). Re vera, peculiaritates individuales corporis Christi Personam exprimunt divinam Filii Dei. Hic Sui corporis humani lineamenta fecit Sua ita ut ea in quadam sacra imagine depicta possint veneratione coli, quia fidelis qui imaginem veneratur, « adorat in ea depicti subsistentiam »(351).

(350) *Praefatio in Nativitate Domini, II: Missale Romanum*, editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1970) p. 396.

(351) Concilium Nicaenum II, [Ac 7](#), *Definitio de sacris imaginibus*: [DS 601](#)

Verbi incarnati cor

478 Iesus in vita Sua, in agonia Sua in Suaque passione nos cognovit et amavit omnes et singulos atque pro unoquoque nostrum Se tradidit: Filius Dei « dilexit me et tradidit Semetipsum pro me » ([Ga 2,20](#)). Ipse nos omnes corde amavit humano. Hac de causa, sacrum cor Iesu, propter nostra peccata et pro nostra salute transfixum (cf. [Jn 19,34](#)), « praecipuus consideratur index et symbolus (...) illius amoris, quo divinus Redemptor

aeternum Patrem hominesque universos continenter adamat »(352).

(352) Pius XII, Litt. Enc. *Haurietis aquas*: [DS 3924](#) cf. Id., Litt. Enc. *Mystici corporis*: [DS 3812](#)

Compendium

479 *Tempore a Deo stabilito, Filius unicus Patris, Verbum aeternum et substantialis imago Patris, incarnatus est: Ipse quin divinam naturam amitteret, naturam assumpsit humanam.*

480 *Iesus Christus verus est Deus et verus Homo in unitate Suae Personae divinae; propterea unus est mediator inter Deum et homines.*

481 *Iesus Christus duas possidet naturas, divinam et humanam, inconfusas, sed in unica Persona Filii Dei coniunctas.*

482 *Christus, cum verus sit Deus verusque Homo, intellectum et voluntatem habet humanos perfecte concordantes et submissos Sui intellectui ac Suae voluntati divinis, quos cum Patre et Spiritu Sancto habet communes.*

483 *Incarnatio est igitur mysterium admirabilis unionis naturae divinae et naturae humanae in unica Persona Verbi.*

Paragraphus 2: «CONCEPTUS EST DE SPIRITU SANCTO, NATUS EX

MARIA VIRGINE»

I. Conceptus est de Spiritu Sancto...

484 « Plenitudo temporis » ([Ga 4,4](#)), id est, promissionum et praeparationum adimpletio Annuntiatione ad Mariam sumit initium. Maria invitatur ut Illum concipiat in quo « omnis plenitudo divinitatis corporaliter » inhabitabit ([Col 2,9](#)). Responsio divina quaestioni eius: « Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? » ([Lc 1,34](#)), per potentiam datur Spiritus: « Spiritus Sanctus superveniet in te » ([Lc 1,35](#)).

485 Spiritus Sancti missio semper coniungitur cum missione Filii et ad illam ordinatur (cf. [Jn 16,14-15](#)). Spiritus Sanctus, qui « Dominus est et Vivificans »(353), mittitur ad uterum Virginis Mariae sanctificandum ad illamque divine fecundandam, faciens ut illa Filium Patris concipiat aeternum in humanitate assumpta ab eius humanitate. (353) cf. *Symbolum Nicaenum-Constantinopolitanum*: [DS 150](#)

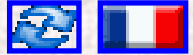
486 Filius unicus Patris, tamquam homo in utero Virginis Mariae conceptus, est « Christus », id est, a Spiritu Sancto unctus (cf. [Mt 1,20](#) [Lc 1,35](#)), ab initio Suae existentiae humanae, licet Eius manifestatio non nisi progressive deducta fuerit in rem: pastoribus (cf. [Lc 2,8-20](#)), magis, 128 Ioanni Baptistae (cf. [Jn 1,31-34](#)), discipulis. 130 Tota igitur Iesu Christi vita manifestabit « quomodo unxit Eum Deus Spiritu Sancto et virtute » ([Ac 10,38](#)).

II. ...natus ex Maria Virgine

487 Id quod fides catholica credit circa Mariam, fundatur super id quod illa circa Christum credit, sed id quod illa de Maria docet, eius in Christum vicissim illuminat fidem.

Praedestinatio Mariae

488 « Misit Deus Filium Suum » ([Ga 4,4](#)), sed ut Illi corpus aptaret (cf. [He 10,5](#)) liberam cuiusdam creaturae voluit cooperationem. Ad hoc, ab aeterno, Deus, ut Mater esset Filii Sui, quamdam filiam Israel elegit, adulescentulam Iudaeam ex Nazareth in Galilaea, « virginem desponsatam viro, cui nomen erat Ioseph de domo David, et nomen virginis Maria » ([Lc 1,26-27](#)):

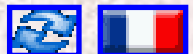
« *Voluit autem misericordiarum Pater, ut acceptatio praedestinatae Matris Incarnationem praecederet, ut sic, quemadmodum femina contulit ad mortem, ita etiam femina conferret ad vitam* »(354).

(354) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 56](#): AAS 57 (1965) 60; cf *Ibid*, [LG 61](#): AAS 57 (1965) 63.

489 Toto Veteris Foederis decursu, missio Mariae ab illa sanctarum mulierum est *praeparata*. Prorsus initio, est Eva: ipsa, non obstante sua inoboedientia, Promissionem recipit descendentiae quae Maligni erit victrix (cf. [Gn 3,15](#)) et Promissionem de eo quod ipsa cunctorum viventium mater futura est (cf. [Gn 3,20](#)). Vi huius Promissionis, Sara, non obstante sua magna aetate, filium concipit (cf. [Gn 18,10-14](#) [Gn 21,1-2](#)). Deus, contra omnem humanam spem, id eligit quod tamquam impotens considerabatur et debile (cf. [1Co 1,27](#)) ut Suam fidelitatem erga Suam ostendat Promissionem: Annam, matrem Samuelis (cf. [1S 1](#)), Deborah, Ruth, Iudith, Esther multasque alias mulieres. Maria « praecellit inter humiles ac pauperes Domini, qui salutem cum fiducia ab Eo sperant et accipiunt. Cum ipsa tandem praecelsa Filia Sion, post diuturnam expectationem Promissionis, complentur tempora et nova instauratur Oeconomia »(355).

(355) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 55](#): AAS 57 (1965) 59-60.

Immaculata Conceptio

490 Maria, ut esset Mater Salvatoris, « a Deo donis tanto munere dignis praedita est »(356). Angelus Gabriel, in Annuntiationis momento, eam tamquam « gratia plenam » salutatur (cf. [Lc 1,28](#)). Erat revera necessarium illam a gratia Dei prorsus duci, ut liberum suae fidei assensum annuntiationi vocationis suae posset praebere.

(356) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 56](#): AAS 57 (1965) 60.

491 Saeculorum decursu, Ecclesia conscia facta est Mariam, a Deo « gratia repletam » (cf. [Lc 1,28](#)), inde a sua conceptione esse redemptam. Immaculatae Conceptionis dogma, anno 1854 a Summo Pontifice Pio IX proclamatum, hoc confitetur:

« *beatissimam Virginem Mariam in primo instanti suae conceptionis fuisse singulari omnipotentis Dei gratia et privilegio, intuitu meritorum Christi Iesu Salvatoris humani generis, ab omni originalis culpae labe praeservatam immunem* »(357).

(357) Pius IX, Bulla *Ineffabilis Deus*: [DS 2803](#)

492 Hi « singularis prorsus sanctitatis » splendores, quibus « a primo instante suae conceptionis ditata » est(358), universi ei proveniunt a Christo: ipsa est « intuitu meritorum Filii sui sublimiore modo redempta »(359). Pater eam, plus quam quamlibet aliam personam creatam, « benedixit (...) in omni benedictione spirituali in caelestibus in Christo » (*Ep 1,3*). Ille « elegit » eam « in Ipso ante mundi constitutionem, ut » esset sancta et immaculata « in conspectu Eius in caritate » (*Ep 1,4*).

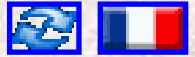
(358) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 56](#): AAS 57 (1965) 60.

(359) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 53](#): AAS 57 (1965) 58.

493 Traditionis orientalis Patres Matrem Dei « totam sanctam » (A"l"("l) appellant, illi eam celebrant « ab omni peccati labe immunem, quasi a Spiritu Sancto plasmata novamque creaturam formatam »(360). Gratia Dei, Maria in tota vita sua ab omni peccato personali pura permansit.

(360) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 56](#): AAS 57 (1965) 60.

« Fiat mihi secundum verbum tuum... »

494 Maria, cum ei nuntiatum esset se, quin virum cognosceret, per Spiritus Sancti virtutem, « Filium Altissimi » esse parituram (cf. [Lc 1,28-37](#)), respondit cum « oboeditione fidei », 147 certo sciens non esse impossibile apud Deum omne verbum: « Ecce ancilla Domini; fiat mihi secundum verbum tuum » ([Lc 1,38](#)). Sic Maria, verbo Dei suum praebens assensum, Mater Iesu facta est et voluntatem divinam salutis, quin ullum peccatum illam retineat, pleno corde amplectens, sese integre personae et operi Filii sui devovit, ut mysterio Redemptionis dependenter ab Illo et cum Illo, per Dei gratiam, serviret: (361)

« *Ipsa enim, ut ait Irenaeus, "oboediens et sibi et universo generi humano causa facta est salutis"*(362). *Unde non pauci Patres antiqui in praedicatione sua cum eo libenter asserunt: "Hevae inoboedientiae nodum solutionem accepisse per oboedientiam Mariae; quod alligavit virgo Heva per incredulitatem, hoc Virginem Mariam solvisse per fidem"*(363); *et comparatione cum Heva instituta, Mariam "Matrem viventium" appellant, saepiusque affirmant: "mors per Hevam, vita per Mariam" »*(364).

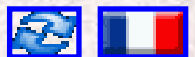
(361) cf. Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 56](#): AAS 57 (1965) 60-61.

(362) Sanctus Irenaeus Lugdunensis, *Adversus haereses*, 3, 22, 4: SC 211,440 (PG 7, 959).

(363) cf. Sanctus Irenaeus Lugdunensis, *Adversus haereses*, 3, 22, 4: SC 211,442-444 (PG 7, 959-960).

(364) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 56](#): AAS 57 (1965) 60-61.

Divina Mariae maternitas

495 Maria, in Evangeliiis « Mater Iesu » appellata ([Jn 2,1](#) [Jn 19,25](#)) (cf. [Mt 13,55](#)), iam ante Filii sui Nativitatem, sub impulsu Spiritus, tamquam « Mater Domini mei » acclamatur ([Lc 1,43](#)). Revera, Ille quem ipsa, qua hominem, de Spiritu Sancto concepit et qui vere eius Filius secundum carnem factus est, alius non est quam Filius aeternus Patris, Secunda Persona Sanctissimae Trinitatis. Ecclesia profitetur Mariam vere esse *Deiparam* (1,J` il) (365).

(365) cf. Concilium Ephesinum, *Epistula II Cyrilli Alexandrini ad Nestorium*: [DS 251](#)

Virginitas Mariae

496 Inde a primis fidei formulis (cf. [DS 10-64](#)), Ecclesia professa est Iesum per solam virtutem Sancti Spiritus in sinu Virginis Mariae esse conceptum, rationem etiam corporalem huius affirmans eventus: Iesus « absque semine (...) ex Spiritu Sancto » conceptus est(366). Patres in conceptione virginali signum perspiciunt de eo quod vere Filius Dei in humanitate venit sicut nostra:

Ita sanctus Ignatius Antiochenus (initio saeculi secundi): « Observavi vos (...) plena firmaque fide credentes in Dominum nostrum vere oriundum ex genere David secundum carnem (cf. [Rm 1,3](#)), Filium Dei secundum voluntatem et potentiam Dei (cf. [Jn 1,13](#)), natum vere ex virgine; (...) vere sub Pontio Pilato (...) clavis confixum pro nobis in carne (...). Vere passus est, ut et vere resuscitavit »(367).

(366) Concilium Lateranense (anno 649), Canon 3: [DS 503](#)

(367) Sanctus Ignatius Antiochenus, *Epistula ad Smyrnaeos*, 1-2: SC 10is, p. 132-134 (Funk 1, 274-276).

497 Narrationes evangelicae (cf. [Mt 1,18-25](#) [Lc 1,26-38](#)) conceptionem intelligunt virginalem tamquam opus divinum omnem comprehensionem et omnem possibilitatem superans humanas: (cf. [Lc 1,34](#)) « Quod enim in ea natum est, de Spiritu Sancto est », dicit angelus ad Ioseph circa Mariam eius sponsam ([Mt 1,20](#)). Ecclesia ibi adimpletionem perspicit Promissionis divinae datae ab Isaia propheta: « Ecce virgo in utero habebit et pariet filium » ([Is 7,14](#)), secundum versionem graecam *Mt 1,23*.

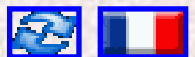
498 Quandoque propter silentium evangelii sancti Marci et epistularum Novi Testamenti circa conceptionem virginalem Mariae habita est turbatio. Quaeri etiam potuit utrum hic de fabulis vel de constructionibus ageretur theologicis sine historicitatis ambitu. Ad id oportet respondere: fides in conceptionem virginalem Iesu e parte non credentium Iudaeorum et gentilium vivam oppositionem, irrisiones vel incomprehensionem invenit: (368) illa a mythologia pagana vel a quadam ad ideas temporis adaptatione orta non erat. Sensus huius eventus non nisi fidei accessibilis est, quae illum perspicit in « mysteriorum ipsorum nexu inter se »(369), in mysteriorum Christi complexu, ab Eius Incarnatione usque ad Pascha Eius. Iam sanctus Ignatius Antiochenus hunc nexum testatur: « Et principem huius mundi latuit Mariae virginitas et partus ipsius, similiter et mors Domini: tria mysteria clamoris, quae in silentio Dei patrata sunt »(370).

(368) cf. Sanctus Iustinus, *Dialogus cum Tryphone Iudaeo*, 66-67: CA 2,234-236 (PG 6, 628-629); Origenes, *Contra Celsum*, 1, 32: SC 132,162-164 (PG 8, 720-724); *Ibid*, SC 1,69: SC 132,270 (PG 8, 788-789); et alii.

(369) Concilium Vaticanum I, Const. dogm. *Dei Filius*, c. 4: [DS 3016](#)

(370) Sanctus Ignatius Antiochenus, *Epistula ad Ephesios*, 19, 1: SC 10is,74 (Funk 1, 228); cf [1Co 2,8](#)

[Maria - « semper Virgo »](#)

499 Profundior meditatio fidei eius in maternitatem virginalem adduxit Ecclesiam ad profitendam realem et perpetuam Mariae virginitatem(371), etiam in partu Filii Dei, hominis facti. 165 Revera Nativitas Christi « virginalem Eius (matris) integritatem non minuit sed sacravit »(372). Ecclesiae liturgia Mariam tamquam « semper Virginem » celebrat (373).

(371) cf. Concilium Constantinopolitanum II, Sess. 8a, Canon 6: [DS 427](#)

(372) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 57](#): AAS 57 (1965) 61.

(373) cf. Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 52](#): AAS 57 (1965) 58.

500 Ad hoc quandoque obiicitur Scripturam fratrum et sororum Iesu facere mentionem(374). Ecclesia haec loca semper intellexit tamquam non alios filios Virginis Mariae denotantia: Iacobus utique et Ioseph, « fratres » Iesu ([Mt 13,55](#)), filii sunt cuiusdam Mariae Christi discipulae (cf. [Mt 27,56](#)), quae significanter tamquam « altera Maria » ([Mt 28,1](#)) denotatur. Agitur de proximis propinquis secundum quamdam notam Veteris Testamenti expressionem (375).

(374) cf. [Mc 3,31-35](#) [Mc 6,3](#) [1Co 9,5](#) [Ga 1,19](#)

(375) cf. [Gn 13,8](#) [Gn 14,16](#) [Gn 29,15](#) etc.

501 Iesus est unicus Mariae Filius. Sed spiritualis Mariae maternitas (cf. [Jn 19,26-27](#) [Ap 12,17](#)) ad omnes extenditur homines, ad quos Ille venit salvandos: « Filium autem peperit, quem Deus posuit primogenitum in multis fratribus ([Rm 8,29](#)), fidelibus nempe, ad quos gignendos et educandos materno amore cooperatur »(376).

(376) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 63](#): AAS 57 (1965) 64.

Virginalis maternitas Mariae in consilio Dei

502 Intuitus fidei, in connexione cum Revelationis complexu, arcanas potest detegere rationes, propter quas Deus, in Suo consilio salvifico, voluit Filium Suum e Virgine nasci. Hae rationes tam ad Personam et redemptricem Christi missionem quam ad huius missionis ex parte Mariae pro omnibus hominibus referuntur acceptationem.

503 Mariae virginitas absolutum inceptum Dei in Incarnatione manifestat. Iesus Patrem non habet nisi Deum (cf. [Lc 2,48-49](#)). « Numquam fuit propter hominem quem adsumpsit a Patre alienus. (...) Unus Idemque est Dei et hominis Filius. Naturaliter Patri secundum divinitatem, naturaliter Matri secundum humanitatem; proprius tamen Patri in utroque »(377).

(377) Concilium Foroiuliense (anno 796 vel 797), *Symbolum*: [DS 619](#)

504 Iesus de Spiritu Sancto in sinu Virginis Mariae conceptus est, quia est *novus Adam* (cf. [1Co 15,45](#)), qui creationem novam inaugurat: « Primus homo de terra terrenus, secundus homo de caelo » ([1Co 15,47](#)). Humanitas Christi, inde a Sua conceptione, a Spiritu Sancto repletur quia Deus Ei « non (...) ad mensuram dat Spiritum » ([Jn 3,34](#)). « De plenitudine Eius », propria Illius qui caput est humanitatis redemptae (cf. [Col 1,18](#)), « accepimus (...) gratiam pro gratia » ([Jn 1,16](#)).

505 Iesus, novus Adam, Sua conceptione virginali, *novam nativitatem* inaugurat filiorum adoptionis in Spiritu Sancto per fidem. « Quomodo fiet istud? » ([Lc 1,34](#)) (cf. [Jn 3,9](#)). Vitae divinae participatio procedit « non ex sanguinibus neque ex voluntate carnis neque ex voluntate viri, sed ex Deo » ([Jn 1,13](#)). Acceptio huius vitae est virginalis, quia homini omnino a Spiritu Sancto donatur. Sensus sponsalicius vocationis humanae relate ad Deum (cf. [2Co 11,2](#)) in maternitate virginali Mariae perfecte adimpletur.

506 Maria est Virgo quia eius virginitas est *signum fidei eius* nullo dubio adulteratae(378) et suae donationis indivisae voluntati Dei (cf. [1Co 7,34-35](#)). Eius fides praebet ei Matrem effici Salvatoris. « Beatior ergo Maria percipiendo fidem Christi quam concipiendo carnem Christi »(379).

(378) cf. Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 63](#): AAS 57 (1965) 64.

(379) Sanctus Augustinus, *De sancta virginitate*, 3, 3: CSEL 41, 237 (PL 40, 398).

507 Maria simul Virgo est et Mater quia figura est et perfectissima Ecclesiae effectio: (380) « Ecclesia (...) per Verbum Dei fideliter susceptum et ipsa fit Mater: praedicatione enim ac Baptismo filios, de Spiritu Sancto conceptos et ex Deo natos, ad vitam novam et immortalem generat. Et ipsa est virgo, quae fidem Sponso datam integre et pure custodit »(381).
 (380) cf. Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 63](#): AAS 57 (1965) 64.
 (381) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 64](#): AAS 57 (1965) 64.

Compendium

508 *Deus in descendencia Evae Virginem elegit Mariam ut Filii Sui esset Mater. Illa, « gratia plena », est « praecellens Redemptionis fructus »:* (382) *ipsa est a primo instanti conceptionis suae a labe peccati originalis prorsus immunis praeservata et pura ab omni peccato personali toto vitae suae permansit decursu.*
 (382) cf. Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 103](#): AAS 56 (1964) 125.

509 *Maria est vere « Mater Dei » propterea quod Mater est aeterni Filii Dei, hominis facti, qui est Deus Ipse.*

510 *Maria permansit Filium suum « concipiens Virgo, pariens Virgo, Virgo gravida, Virgo feta, Virgo perpetua »:* (383) *toto esse suo est « ancilla Domini »* ([Lc 1,38](#)).
 (383) Sanctus Augustinus, *Sermo* 186, 1: PL 38,999.

511 *Maria Virgo « libera fide et oboedientia humanae saluti »*(384) *est cooperata. Illa assensum suum, « loco totius humanae naturae »*(385), *pronuntiavit. Illa est facta, sua oboedientia, nova Eva, Mater viventium.*
 (384) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 56](#): AAS 57 (1965) 60.
 (385) Sanctus Thomas Aquinas, *Summa theologiae*, III, q. 30, a. 1, c: Ed. Leon. 11, 315.

Catechismus 455

Citations de
DS 64:

Magistère

Catéchisme:
[192](#) [496](#)

Catechismus:
[194](#) [496](#)

Psaume (CP) 24

Psaume 24

24¹ Psaume de David. A Yahweh est la terre et ce qu'elle renferme, le monde et tous ceux qui l'habitent.

² Car c'est lui qui l'a fondée sur les mers, qui l'a affermie sur les fleuves.

³ Qui montera à la montagne de Yahweh? qui se tiendra dans son lieu saint?

⁴ Celui qui a les mains innocentes et le coeur pur; celui qui ne livre pas son âme au mensonge, et qui ne jure pas pour tromper.

⁵ Il obtiendra la bénédiction de Yahweh, la justice du Dieu de son salut.

⁶ Telle est la race de ceux qui le cherchent, de ceux qui cherchent la face du Dieu de Jacob. - Séla.

⁷ Portes, élevez vos linteaux; élevez-vous, portes antiques: que le Roi de gloire fasse son entrée!

⁸ Quel est ce Roi de gloire? Yahweh fort et puissant, Yahweh puissant dans les combats.

⁹ Portes, élevez vos linteaux; élevez-vous, portes antiques: que le Roi de gloire fasse son entrée!

¹⁰ Quel est ce Roi de gloire? Yahweh des armées, voilà le Roi de gloire! - Séla.

Psaume 25

25¹ Psaume de David.

² ALEPH. Vers toi, Yahweh, j'élève mon âme, mon Dieu. BETH. En toi je me confie: que je n'aie pas de confusion! Que mes ennemis ne se réjouissent pas à mon sujet!

³ GHIMEL. Non, aucun de ceux qui espèrent en toi ne sera confondu; ceux là seront confondus qui sont infidèles sans cause.

⁴ DALETH. Yahweh, fais-moi connaître tes voies, enseigne-moi tes sentiers.

⁵ HE. Conduis-moi dans ta vérité, VAV. et instruis-moi, car tu es le Dieu de mon salut; tout le jour en toi j'espère.

⁶ ZAÏN. Souviens-toi de ta miséricorde, Yahweh, et de ta bonté car elles sont éternelles.

⁷ HETH. Ne te souviens pas des péchés de ma jeunesse ni de mes transgressions; souviens-toi de moi selon ta miséricorde, à cause de ta bonté, ô Yahweh,

⁸ TETH. Yahweh est bon et droit; c'est pourquoi il indique aux pécheurs la voie.

⁹ YOD. Il fait marcher les humbles dans la justice, il enseigne aux humbles sa voie.

¹⁰ CAPH. Tous les sentiers de Yahweh sont miséricorde et fidélité, pour ceux qui gardent son

alliance et ses commandements.

11 LAMED. A cause de ton nom, Yahweh, tu pardonneras mon iniquité, car elle est grande.

12 MEM. Quel est l'homme qui craint Yahweh? Yahweh lui montre la voie qu'il doit choisir.

13 NUN. Son âme repose dans le bonheur, et sa postérité possédera le pays.

14 SAMECH. La familiarité de Yahweh est pour ceux qui le craignent; Il leur fait connaître les bénédictions de son alliance.

15 AÏN. J'ai les yeux constamment tournés vers Yahweh, car c'est lui qui tirera mes pieds du lacet.

16 PHÉ. Regarde-moi et prends pitié de moi, car je suis délaissé et malheureux.

17 TSADÉ. Les angoisses de mon coeur se sont accrues: tire-moi de ma détresse!

18 Vois ma misère et ma peine, et pardonne tous mes péchés.

19 RESCH. Vois combien sont nombreux mes ennemis, et quelle haine violente ils ont contre moi!

20 SCHIN. Garde mon âme et sauve-moi! Que je ne sois pas confus, car j'ai mis en toi ma confiance!

21 THAV. Que l'innocence et la droiture me protègent, car j'espère en toi.

22 O Dieu, délivre Israël de toutes ses angoisses!

Psaume 26

26¹ De David. Rends-moi justice, Yahweh, car j'ai marché dans mon innocence; je me confie en Yahweh, je ne chancerais pas.

2 Epreuve-moi, Yahweh, sonde-moi, fais passer au creuset mes reins et mon coeur:

3 car ta miséricorde est devant mes yeux, et je marche dans ta vérité.

4 Je ne me suis pas assis avec les hommes de mensonge, je ne vais pas avec les hommes dissimulés;

5 Je hais l'assemblée de ceux qui font le mal, je ne sié debate pas avec les méchants. 6 Je lave mes mains dans l'innocence, et j'entoure ton autel, Yahweh, 7 pour faire entendre une voix de louange; et raconter toutes tes merveilles. 8 Yahweh, j'aime le séjour de ta maison, le lieu

où ta gloire réside. 9 N'enlève pas mon âme avec celle des pécheurs, ma vie avec celle des hommes de sang, 10 qui ont le crime dans les mains, et dont la droite est pleine de présents.

11 Pour moi, je marche en mon innocence: délivre-moi et aie pitié de moi! 12 Mon pied se tient sur un sol uni: je bénirai Yahweh dans les assemblées.

Psaume 27

27¹ De David. Yahweh est ma lumière et mon salut: qui craindrais-je? Yahweh est le rempart de ma vie: de qui aurais-je peur?

² Quand des méchants se sont avancés contre moi, pour dévorer ma chair; quand mes adversaires et mes ennemis se sont avancés, ce sont eux qui ont chancelé et qui sont tombés.

³ Qu'une armée vienne camper contre moi, mon coeur ne craindra point; que contre moi s'engage le combat, alors même j'aurai confiance.

⁴ Je demande à Yahweh une chose, je la désire ardemment: je voudrais habiter dans la maison de Yahweh, tous les jours de ma vie, pour jouir des amabilités de Yahweh, pour contempler son sanctuaire.

⁵ Car il m'abritera dans sa demeure au jour de l'adversité, il me cachera dans le secret de sa tente, il m'établira sur un rocher.

⁶ Alors ma tête s'élèvera au-dessus des ennemis; qui sont autour de moi. J'offrirai dans son tabernacle des sacrifices d'actions de grâces, je chanterai et je dirai des hymnes à Yahweh.

⁷ Yahweh, écoute ma voix, je t'invoque; aie pitié de moi et exauce-moi!

⁸ Mon coeur dit de ta part: "Cherchez ma face "; je cherche ta face, Yahweh.

⁹ Ne me cache pas ta face, ne repousse pas avec colère ton serviteur; tu es mon secours, ne me délaisse pas, et ne m'abandonne pas, Dieu de mon salut!

¹⁰ Car mon père et ma mère m'ont abandonné, mais Yahweh me recueillera.

¹¹ Seigneur, enseigne-moi ta voie; dirige-moi dans un sentier uni, à cause de ceux qui m'épient.

¹² Ne me livre pas à la fureur de mes adversaires, car contre moi s'élèvent des témoins de mensonge, et des gens qui ne respirent que violence.

¹³ Ah! si je ne croyais pas voir la bonté de Yahweh, dans la terre des vivants.

¹⁴ Espère en Yahweh! Aie courage et que ton coeur soit ferme ! Espère en Yahweh!

Psaume 28

28 ¹ De David. C'est vers toi, Yahweh, que je crie; mon rocher, ne reste pas sourd à ma voix, de peur que si tu gardes le silence je ne ressemble à ceux qui descendent dans la fosse.

² Ecoute la voix de mes supplications, quand je crie vers toi, quand j'élève mes mains vers ton saint sanctuaire.

³ Ne m'emporte pas avec les méchants et les artisans d'iniquité, qui parlent de paix à leur prochain; et qui ont la malice dans le coeur.

⁴ Rends-leur selon leurs oeuvres, et selon la malice de leurs actions; rends-leur selon l'ouvrage de leurs mains, donne-leur le salaire qu'ils méritent.

⁵ Car ils ne prennent pas garde aux oeuvres de Yahweh, à l'ouvrage de ses mains: il les détruira et ne les bâtira pas.

⁶ Béni soit Yahweh, car il a entendu la voix de mes supplications!

⁷ Yahweh est ma force et mon bouclier; en lui s'est confié mon coeur. J'ai été secouru; aussi mon coeur est dans l'allégresse, et je le louerai par mes cantiques.

⁸ Yahweh est la force de son peuple, il est une forteresse de salut pour son Oint.

⁹ Sauve ton peuple et bénis ton héritage! Sois leur pasteur et porte-les à jamais!

Psaume 29

- 29**¹ Psaume de David. Donnez à Yahweh, fils de Dieu, donnez à Yahweh gloire et puissance!
- ² Donnez à Yahweh la gloire de son nom! Adorez Yahweh dans de saints ornements.
- ³ La voix de Yahweh gronde au-dessus des eaux, le Dieu de la gloire tonne, Yahweh est sur les grandes eaux.
- ⁴ La voix de Yahweh est puissante, la voix de Yahweh est majestueuse.
- ⁵ La voix de Yahweh brise les cèdres, Yahweh brise les cèdres du Liban;
- ⁶ il les fait bondir comme un jeune taureau, le Liban et le Sirion comme le petit du buffle.
- ⁷ La voix de Yahweh fait jaillir des flammes de feu
- ⁸ la voix de Yahweh ébranle le désert, Yahweh ébranle le désert de Cadès.
- ⁹ La voix de Yahweh fait enfanter les biches, elle dépouille les forêts de leur feuillage, et dans son temple tout dit: " Gloire! "
- ¹⁰ Yahweh, au déluge, est assis sur son trône, Yahweh siège sur son trône, roi pour l'éternité.
- ¹¹ Yahweh donnera la force à son peuple; Yahweh bénira son peuple en lui donnant la paix.

Psaume 30

- 30**¹ Psaume. Cantique pour la dédicace de la maison. De David.
- ² Je t'exalte, Yahweh, car tu m'as relevé, tu n'as pas réjoui mes ennemis à mon sujet.
- ³ Yahweh, mon Dieu, j'ai crié vers toi et tu m'as guéri.
- ⁴ Yahweh, tu as fait remonter mon âme du schéol, tu m'as rendu la vie, loin de ceux qui descendent dans la fosse.
- ⁵ Chantez Yahweh, vous ses fidèles, célébrez son saint souvenir!
- ⁶ Car sa colère dure un instant, mais sa grâce toute la vie; le soir viennent les pleurs, et le matin l'allégresse.
- ⁷ Je disais dans ma sécurité: " Je ne serai jamais ébranlé! "
- ⁸ Yahweh, par ta grâce tu avais affermi ma montagne; tu as caché ta face, et j'ai été troublé.
- ⁹ Yahweh, j'ai crié vers toi, j'ai imploré Yahweh
- ¹⁰ " Que gagnes-tu à verser mon sang; à me faire descendre dans la fosse? La poussière chantera-t-elle tes louanges, annoncera-t-elle ta vérité?
- ¹¹ Ecoute, Yahweh, sois-moi propice; Yahweh, viens à mon secours!
- ¹² Et tu as changé mes lamentations en allégresse, tu as délié mon sac et tu m'as ceint de joie,
- ¹³ afin que mon âme te chante et ne se taise pas. Yahweh, mon Dieu, à jamais je te louerai.

Psaume 31

31 ¹ Au maître de chant. Psaume de David.

² Yahweh, en toi j'ai placé mon refuge: que jamais je ne sois confondu! Dans ta justice sauve-moi!

³ Incline vers moi ton oreille, hâte-toi de me délivrer! Sois pour moi un rocher protecteur, une forteresse où je trouve mon salut!

⁴ Car tu es mon rocher, ma forteresse, et à cause de ton nom tu me conduiras et me dirigeras.

⁵ Tu me tireras du filet qu'ils m'ont tendu, car tu es ma défense.

⁶ Entre tes mains je remets mon esprit; tu me délivreras, Yahweh, Dieu de vérité!

⁷ Je hais ceux qui révèrent de vaines idoles: pour moi, c'est en Yahweh que je me confie.

⁸ Je tressaillirai de joie et d'allégresse à cause de ta bonté, car tu as regardé ma misère, tu as vu les angoisses de mon âme,

⁹ et tu ne m'as pas livré aux mains de l'ennemi; tu donnes à mes pieds un libre espace.

¹⁰ Aie pitié de moi, Yahweh, car je suis dans la détresse; mon oeil est usé par le chagrin, ainsi que mon âme et mes entrailles.

¹¹ Ma vie se consume dans la douleur, et mes années dans les gémissements; ma force est épuisée à cause de mon iniquité, et mes os dépérissent.

¹² Tous mes adversaires m'ont rendu un objet d'opprobre; un fardeau pour mes voisins, un objet d'effroi pour mes amis. Ceux qui me voient dehors s'enfuient loin de moi.

¹³ Je suis en oubli, comme un mort, loin des coeurs; je suis comme un vase brisé.

¹⁴ Car j'ai appris les mauvais propos de la foule, l'épouvante qui règne à l'entour, pendant qu'ils tiennent conseil contre moi: ils ourdissent des complots pour m'ôter la vie.

¹⁵ Et moi, je me confie en toi, Yahweh; je dis: " Tu es mon Dieu! "

¹⁶ Mes destinées sont dans ta main; délivre-moi de la main de mes ennemis et de mes persécuteurs!

¹⁷ Fais luire ta face sur ton serviteur, sauve-moi par ta grâce!

¹⁸ Yahweh, que je ne sois pas confondu quand je t'invoque! Que la confusion soit pour les méchants! Qu'ils descendent en silence au schéol!

¹⁹ Qu'elles deviennent muettes les lèvres menteuses, qui parlent avec arrogance contre le juste, avec orgueil et mépris.

²⁰ Qu'elle est grande ta bonté, que tu tiens en réserve pour ceux qui te craignent, que tu témoignes à ceux qui mettent en toi leur refuge, à la vue des enfants des hommes!

²¹ Tu les mets à couvert, dans l'asile de ta face, contre les machinations des hommes; tu les caches dans ta tente, à l'abri des langues qui les attaquent.

²² Béni soit Yahweh! Car il a signalé sa grâce envers moi, en me mettant dans une ville forte.

²³ Je disais dans mon trouble: " Je suis rejeté loin de ton regard! " Mais tu as entendu la voix de mes supplications, quand j'ai crié vers toi.

²⁴ Aimez Yahweh, vous tous qui êtes pieux envers lui. Yahweh garde les fidèles, et il punit

sévèrement les orgueilleux.

²⁵ Ayez courage, et que votre coeur s'affermisse, vous tous qui espérez en Yahweh!

Psaume 32

32 ¹ De David. - Pieuse méditation. Heureux celui dont la transgression a été remise, dont le péché est pardonné!

² Heureux l'homme à qui Yahweh n'impute pas l'iniquité, et dans l'esprit duquel il n'y a point de fraude!

³ Tant que je me suis tu, mes os se consumaient dans mon gémissement, chaque jour.

⁴ Car jour et nuit ta main s'appesantissait sur moi; la sève de ma vie se desséchait aux ardeurs de l'été. - Séla.

⁵ Je t'ai fait connaître mon péché je n'ai point caché mon iniquité; j'ai dit " Je veux confesser à Yahweh mes transgressions " et toi, tu as remis l'iniquité de mon péché. - Séla.

⁶ Que tout homme pieux te prie donc au temps favorable! Non! quand les grandes eaux déborderont, elles ne l'atteindront point.

⁷ Tu es mon asile, tu me préserveras de la détresse; tu m'entoureras de chants de délivrance. - Séla.

⁸ "Je t'instruirai et te montrerai la voie que tu dois suivre; je serai ton conseiller, mon oeil sera sur toi. "

⁹ Ne soyez pas comme le cheval ou le mulet sans intelligence; il faut les gouverner avec le mors et le frein, autrement, ils n'obéissent pas.

¹⁰ De nombreuses douleurs sont la part du méchant. mais celui qui se confie en Yahweh est environné de sa grâce.

¹¹ Justes, réjouissez-vous en Yahweh et soyez dans l'allégresse! Poussez des cris de joie, vous tous qui avez le coeur droit!

Psaume 33

33 ¹ Justes, réjouissez-vous en Yahweh! Aux hommes droits sied la louange.

² Célébrez Yahweh avec la harpe, chantez-le sur le luth à dix cordes.

³ Chantez à sa gloire un cantique nouveau; unissez avec art vos instruments et vos voix.

⁴ Car la parole de Yahweh est droite, et toutes ses oeuvres s'accomplissent dans la fidélité.

⁵ il aime la justice et la droiture; la terre est remplie de la bonté de Yahweh.

⁶ Par la parole de Yahweh les cieux ont été faits, et toute leur armée par le souffle de sa bouche.

⁷ Il rassemble comme en un monceau les eaux de la mer; il met dans des réservoirs les flots de l'abîme.

⁸ Que toute la terre craigne Yahweh! Que tous les habitants de l'univers tremblent devant lui

Car il a dit, et tout a été fait; il a ordonné, et tout a existé. ¹⁰ Yahweh renverse les desseins des nations; il réduit à néant les pensées des peuples. ¹¹ Mais les desseins de Yahweh subsistent à jamais, et les pensées de son coeur dans toutes les générations. ¹² Heureuse la nation dont Yahweh est le Dieu, heureux le peuple qu'il a choisi pour son héritage! ¹³ Du haut des cieux Yahweh regarde, il voit tous les enfants des hommes; ¹⁴ du lieu de sa demeure, il observe tous les habitants de la terre, ¹⁵ lui qui forme leur coeur à tous, qui est attentif à toutes leurs actions. ¹⁶ Ce n'est pas le nombre des soldats qui donne au roi la victoire, ce n'est pas une grande force qui fait triompher le guerrier. ¹⁷ Le cheval est impuissant à procurer le salut, et toute sa vigueur n'assure pas la délivrance. ¹⁸ L'oeil de Yahweh est sur ceux qui le craignent, sur ceux qui espèrent en sa bonté, ¹⁹ pour délivrer leur âme de la mort, et les faire vivre au temps de la famine. ²⁰ Notre âme attend avec confiance Yahweh; il est notre secours et notre bouclier; ²¹ car en lui notre coeur met sa joie, car en son saint nom nous mettons notre confiance. ²² Yahweh, que ta grâce soit sur nous, comme nous espérons en toi!

Psaume 34

34 ¹ De David: lorsqu'il contrefit l'insensé en présence d'Abimélech, et que, chassé par lui, il s'en alla.

² ALEPH. Je veux bénir Yahweh en tout temps; sa louange sera toujours dans ma bouche.

³ BETH. En Yahweh mon âme se glorifiera:

⁴ GHIMEL. Exaltez avec moi Yahweh, ensemble célébrons son nom!

⁵ DALETH. J'ai cherché Yahweh, et il m'a exaucé, et il m'a délivré de toutes mes frayeurs.

⁶ HE. Quand on regarde vers lui, on est rayonnant de Joie, et le visage ne se couvre pas de honte.

⁷ ZAIÏN. Ce pauvre a crié, et Yahweh l'a entendu, et il l'a sauvé de toutes ses angoisses.

⁸ HETH. L'ange de Yahweh campe autour de ceux qui le craignent, et il les sauve.

⁹ TETH. Goûtez et voyez combien Yahweh est bon! Heureux l'homme qui met en lui son refuge!

¹⁰ YOD. Craignez Yahweh, vous ses saints, car il n'y a point d'indigence pour ceux qui le craignent.

¹¹ CAPH. Les lionceaux peuvent connaître la disette et la faim, mais ceux qui cherchent Yahweh ne manquent à aucun bien.

¹² LAMED. Venez, mes fils, écoutez-moi, je vous enseignerai la crainte de Yahweh.

¹³ Mem. Quel est l'homme qui aime la vie, qui désire de longs jours pour jouir du bonheur?

¹⁴ NUN. Préserve ta langue du mal, et tes lèvres des paroles trompeuses;

¹⁵ SAMECH. éloigne-toi du mal et fais le bien, recherche la paix, et poursuis-la.

- 16 AIN. Les yeux de Yahweh sont sur les justes; et ses oreilles sont attentives à leurs cris.
- 17 PHE. La face de Yahweh est contre ceux qui font le mal; pour retrancher de la terre leur souvenir.
- 18 TSADE. Les justes crient, et Yahweh les entend, et il les délivre de toutes leurs angoisses.
- 19 QOPH. Yahweh est près de ceux qui ont le coeur brisé, il sauve ceux dont l'esprit est abattu.
- 20 RESCH. Nombreux sont les malheurs du juste, mais de tous Yahweh le délivre.
- 21 SCHIN. Il garde tous ses os, aucun d'eux ne sera brisé.
- 22 THAV. Le mal tue le méchant, et les ennemis du juste sont chatiés.
- 23 Yahweh délivre l'âme de ses serviteurs, et tous ceux qui se réfugient en lui ne sont pas chatiés.

Psaume 35

- 35¹ De David. Yahweh, combats ceux qui me combattent, fais la guerre à ceux qui me font la guerre!
- 2 Saisis le petit et le grand bouclier, et lève-toi pour me secourir!
- 3 Tire la lance et barre le passage à mes persécuteurs; dis à mon âme: "Je suis ton salut!"
- 4 Qu'ils soient honteux et confus ceux qui en veulent à ma vie; qu'ils reculent et rougissent ceux qui méditent ma perte!
- 5 Qu'ils soient comme la paille au souffle du vent, et que l'ange de Yahweh les chasse devant lui!
- 6 Que leur voie soit ténébreuse et glissante, et que l'ange de Yahweh les poursuive!
- 7 Car sans cause ils ont caché leur filet pour ma ruine, sans cause ils ont creusé la fosse pour me faire périr.
- 8 Que la ruine tombe sur lui à l'improviste, que le filet qu'il a caché le saisisse, qu'il y tombe et périsse!
- 9 Et mon âme aura de la joie en Yahweh, de l'allégresse dans son salut.
- 10 Tous mes os diront: " Yahweh, qui est semblable à toi; délivrant le malheureux d'un plus fort que lui, le malheureux et le pauvre de celui qui le dépouille? "
- 11 Des témoins iniques se lèvent; ils m'accusent de choses que j'ignore.
- 12 Ils me rendent le mal pour le bien; mon âme est dans l'abandon.
- 13 Et moi, quand ils étaient malades, je revêtais un sac, j'affligeais mon âme par le jeûne, et ma prière retournait sur mon sein.
- 14 Comme pour un ami pour un frère, je me traînais lentement; comme pour le deuil d'une mère, je me courbais avec tristesse.
- 15 Et maintenant que je chancelle, ils se réjouissent et s'assemblent, contre moi des calomnieurs s'assemblent à mon insu; ils me déchirent sans relâche.
- 16 Comme d'impurs parasites à la langue moqueuse, ils grincent des dents contre moi.

- 17 Seigneur, jusques à quand le verras-tu? Arrache mon âme à leurs persécutions, ma vie à la fureur de ces lions!
- 18 Je te louerai dans 1a grande assemblée, je te célébrerai au milieu d'un peuple nombreux.
- 19 Qu'ils ne se réjouissent pas à mon sujet, ceux qui m'attaquent sans raison! Qu'ils ne clignent pas des yeux, ceux qui me haïssent sans cause!
- 20 Car leur langage n'est pas celui de la paix; ils méditent de perfides desseins contre les gens tranquilles du pays.
- 21 Ils ouvrent toute large contre moi leur bouche, ils disent: " Ah! ah! notre oeil a vu...! "
- 22 Yahweh, tu le vois! Ne reste pas en silence, Seigneur; ne t'éloigne pas de moi!
- 23 Eveille-toi, lève-toi pour me faire justice, mon Dieu et mon Seigneur, pour prendre en main ma cause!
- 24 Juge-moi selon ta justice, Yahweh, mon Dieu, et qu'ils ne se réjouissent pas à mon sujet!
- 25 Qu'ils ne disent pas dans leur coeur: " Notre âme est satisfaite! " qu'ils ne disent pas: " Nous l'avons englouti! "
- 26 Qu'ils rougissent et soient confondus tous ensemble, ceux qui se réjouissent de mon malheur! Qu'ils soient couverts de honte et d'ignominie, ceux qui s'élèvent contre moi!
- 27 Qu'ils soient dans la joie et l'allégresse, ceux qui désirent le triomphe de mon droit; et que sans cesse ils disent: " Gloire à Yahweh, qui veut la paix de son serviteur! "
- 28 Et ma langue célébrera ta justice, ta louange tous les jours.

Psaume 36

- 36 ¹ Au maître de chant. De David, serviteur de Yahweh.
- ² L'iniquité parle au méchant dans le fond de son cœur; la crainte de Dieu n'est pas devant ses yeux.
- ³ Car il se flatte lui-même, sous le regard divin, doutant que Dieu découvre jamais son crime et le déteste.
- ⁴ Les paroles de sa bouche sont injustice et tromperie; il a cessé d'avoir l'intelligence, de faire le bien.
- ⁵ Il médite l'iniquité sur sa couche; il se tient sur une voie qui n'est pas bonne; il ne rejette pas le mal.
- ⁶ Yahweh, ta bonté atteint jusqu'aux cieux, ta fidélité jusqu'aux nues.
- ⁷ Ta justice est comme les montagnes de Dieu, tes jugements sont comme le vaste abîme. Yahweh, tu gardes les hommes et les bêtes:
- ⁸ combien est précieuse ta bonté, ô Dieu! A l'ombre de tes ailes les fils de l'homme cherchent un refuge.
- ⁹ Ils s'enivrent de la graisse de ta maison et tu les abreuves au torrent de tes délices.
- ¹⁰ Car auprès de toi est la source de la vie, et dans ta lumière nous voyons la lumière.
- ¹¹ Continue ta bonté à ceux qui te connaissent, et ta justice à ceux qui ont le cœur droit.

¹² Que le pied de l'orgueilleux ne m'atteigne pas, et que la main des méchants ne me fasse pas fuir!

¹³ Les voilà tombés, ceux qui commettent l'iniquité! Ils sont renversés, et ils ne peuvent se relever.

Psaume 37

37 ³⁷ De David. ALEPH. Ne t'irrite pas au sujet des méchants; ne porte pas envie à ceux qui font le mal. ² Car, comme l'herbe, ils seront vite coupés; comme la verdure du gazon, ils se dessècheront. BETH. ³ Mets ta confiance en Yahweh, et fais le bien; habite le pays, et jouis de sa fidélité. ⁴ Fais de Yahweh tes délices, et il te donnera ce que ton coeur désire. GHIMEL. ⁵ Remets ton sort à Yahweh et confie-toi en lui: il agira: ⁶ il fera resplendir ta justice comme la lumière, et ton droit comme le soleil à son midi DALETH. ⁷ Tiens-toi en silence devant Yahweh, et espère en lui; ne t'irrite pas au sujet de celui qui prospère dans ses voies; de l'homme qui réussit en ses intrigues. HE. ⁸ Laisse la colère, abandonne la fureur; ne t'irrite pas, pour n'aboutir qu'au mal. ⁹ Car les méchants seront retranchés, mais ceux qui espèrent en Yahweh posséderont le pays. VAV. ¹⁰ Encore un peu de temps, et le méchant n'est plus; tu regardes sa place, et il a disparu. ¹¹ Mais les doux posséderont la terre, ils goûteront les délices d'une paix profonde. ZAÏN. ¹² Le méchant forme des projets contre le juste, il grince les dents contre lui. ¹³ Le Seigneur se rit du méchant, car il voit que son jour arrive. HETH. ¹⁴ Les méchants tirent le glaive, ils bandent leur arc; pour abattre le malheureux et le pauvre, pour égorger ceux dont la voie est droite. ¹⁵ Leur glaive entrera dans leur propre coeur, et leurs arcs se briseront. TETH. ¹⁶ Mieux vaut le peu du juste, que l'abondance de nombreux méchants; ¹⁷ car les bras des méchants seront brisés, et Yahweh soutient les justes. YOD. ¹⁸ Yahweh connaît les jours des hommes intègres, et leur héritage dure à jamais. ¹⁹ Ils ne sont pas confondus au jour du malheur, et ils sont rassasiés aux jours de la famine. CAPH. ²⁰ Car les méchants périssent; les ennemis de Yahweh sont comme la gloire des prairies; ils s'évanouissent en fumée, ils s'évanouissent. LAMED. ²¹ Le méchant emprunte, et il ne rend pas; Le juste est compatissant, et il donne. ²² Car ceux que bénit Yahweh possèdent le pays, et ceux qu'il maudit sont retranchés. MEM. ²³ Yahweh affermit les pas de l'homme Juste, et il prend plaisir à sa voie. ²⁴ S'il tomhe, il n'est pas étendu par terre, car Yahweh soutient sa main. NUN. ²⁵ J'ai été jeune, me voilà vieux, et je n'ai point vu le juste abandonné; ni sa postérité mendiant son pain. ²⁶ Toujours il est compatissant, et il prête; et sa postérité est en bénédiction. SAMECH. ²⁷ Détourne-toi du mal et fais le bien; et habite à jamais ta demeure. ²⁸ Car Yahweh aime la justice, et il n'abandonne pas ses fidèles.

Ils sont toujours sous sa garde, mais la postérité des méchants sera retranchée. ²⁹ Les justes posséderont le pays, et ils y habiteront à jamais. PHÉ. ³⁰ La bouche du juste annonce la sagesse, et sa langue proclame la justice. ³¹ La loi de son Dieu est dans son coeur; ses pas ne chancellent point. TSADÉ. Le méchant épie le juste, et il cherche à le faire mourir. Yahweh ne l'abandonne pas entre ses mains, et il ne le condamne pas quand vient son jugement. QOPH. Attends Yahweh et garde sa voie; et il t'élèvera et tu posséderas le pays; quand les méchants seront retranchés, tu le verras. RESCH. ³⁵ J'ai vu l'impie au comble de la puissance; il s'étendait comme un arbre verdoyant. ³⁶ J'ai passé, et voici qu'il n'était plus; je l'ai cherché, et on ne l'a plus trouvé. SCHIN. ³⁷ Observe celui qui est intègre, et regarde celui qui est droit; car il y a une postérité pour l'homme de paix. ³⁸ Mais les rebelles seront tous anéantis, la postérité des méchants sera retranchée. THAV. ³⁹ De Yahweh vient le salut des justes; il est leur protecteur au temps de la détresse. ⁴⁰ Yahweh leur vient en aide et les délivre; il les délivre des méchants et les sauve, parce qu'ils ont mis en lui leur confiance.

Psaume 38

38 ³⁸ Psaume de David. Pour faire souvenir. ² Yahweh, ne me punis pas dans ta colère, et ne me châtie pas dans ta fureur. ³ Car tes flèches m'ont atteint, et ta main s'est appesantie sur moi. ⁴ Il n'y a rien de sain dans ma chair à cause de ta colère, il n'y a rien de sauf dans mes os à cause de mon péché. ⁵ Car mes iniquités s'élèvent au-dessus de ma tête; comme un lourd fardeau, elles m'accablent de leur poids. ⁶ Mes meurtrissures sont infectes et purulentes, par l'effet de ma folie. ⁷ Je suis courbé, abattu à l'excès; tout le jour je marche dans le deuil. ⁸ Un mal brûlant dévore mes reins, et il n'y a rien de sain dans ma chair. ⁹ Je suis sans force, brisé outre mesure; le trouble de mon coeur m'arrache des gémissements. ¹⁰ Seigneur, tous mes désirs sont devant toi, et mes soupirs ne te sont pas cachés. ¹¹ Mon coeur palpite, ma force m'abandonne, et la lumière même de mes yeux n'est plus avec moi. ¹² Mes amis et mes compagnons s'éloignent de ma plaie; et mes proches se tiennent à l'écart. ¹³ Ceux qui en veulent à ma vie tendent leurs pièges; ceux qui cherchent mon malheur préfèrent des menaces, et tout le jour ils méditent des embûches. ¹⁴ Et moi, je suis comme un sourd, je n'entends pas; je suis comme un muet, qui n'ouvre pas la bouche. ¹⁵ Je suis comme un homme qui n'entend pas, et dans la bouche duquel il n'y a point de réplique. ¹⁶ C'est en toi, Yahweh, que j'espère; toi, tu répondras, Seigneur, mon Dieu! ¹⁷ Car je dis: " Qu'ils ne se réjouissent pas à mon sujet, qu'ils ne s'élèvent pas contre moi, si mon pied chancelle. " ¹⁸ Car je suis près de tomber, Et ma douleur est toujours devant moi. ¹⁹ Car je confesse mon iniquité, Je suis dans la crainte à cause de mon péché. ²⁰ Et mes ennemis sont pleins de vie, ils sont puissants; Ceux qui me haïssent sans cause se sont multipliés. ²¹ Ils me rendent le mal pour le bien; ils me sont hostiles, parce que je cherche la justice. ²² Ne

m'abandonne pas, Yahweh! Mon Dieu, ne t'éloigne pas de moi! ²³ Hâte-toi de me secourir, Seigneur, toi qui es mon salut!

Psaume 39

39 ³⁹ Au maître de chant, à Idithun. Chant de David. ² Je disais: " Je veillerai sur mes voies, de peur de pécher par la langue; je mettrai un frein à ma bouche, tant que le méchant sera devant moi. " ³ Et je suis resté muet, dans le silence; je me suis tu, quoique privé de tout bien. Mais ma douleur s'est irritée, ⁴ mon coeur s'est embrasé au-dedans de moi; dans mes réflexions un feu s'est allumé, et la parole est venue sur ma langue. ⁵ Fais-moi connaître, Yahweh, quel est le terme de ma vie; quelle est la mesure de mes jours; que je sache combien je suis périssable. ⁶ Tu as donné à mes jours la largeur de la main, et ma vie est comme un rien devant toi. Oui, tout homme vivant n'est qu'un souffle. - Séla. ⁷ Oui, l'homme passe comme une ombre; oui, c'est en vain qu'il s'agite; il amasse, et il ignore qui recueillera. ⁸ Maintenant, que puis-je attendre, Seigneur ? Mon espérance est en toi. ⁹ Délivre-moi de toutes mes transgressions; ne me rends pas l'opprobre de l'insensé. ¹⁰ Je me tais, je n'ouvre plus la bouche, car c'est toi qui agis. ¹¹ Détourne de moi tes coups; sous la rigueur de ta main, je succombe! ¹² Quand tu châties l'homme, en le punissant de son iniquité, tu détruis, comme fait la teigne, ce qu'il a de plus cher. Oui, tout homme n'est qu'un souffle. - Séla. ¹³ Ecoute ma prière, Yahweh, prête l'oreille à mes cris, ne sois pas insensible à mes larmes! Car je suis un étranger chez toi, un voyageur, comme tous mes pères. ¹⁴ Détourne de moi le regard et laisse-moi respirer, avant que je m'en aille et que je ne sois plus!

Psaume 40

40 ¹ Du maître de chant. De David. Psaume.
² J'ai mis en Yahweh toute mon espérance: il s'est incliné vers moi, il a écouté mes cris.
³ Il m'a retiré de la fosse de perdition, de la fange du borbier; il a dressé mes pieds sur le rocher, il a affermi mes pas.
⁴ Il a mis dans ma bouche un cantique nouveau, une louange à notre Dieu; beaucoup le voient, et ils révèrent Yahweh, ils se confient en lui.
⁵ Heureux l'homme qui a mis en Yahweh sa confiance, et qui ne se tourne pas vers les orgueilleux, et vers ceux que le mensonge égare!
⁶ Tu as multiplié, Yahweh, mon Dieu, tes merveilles et tes desseins en notre faveur: nul n'est comparable à toi. Je voudrais les publier et les proclamer; ils surpassent tout récit.
⁷ Tu ne désires ni sacrifice ni oblation, tu m'as percé les oreilles; tu ne demandes ni holocauste ni victime expiatoire.
⁸ Alors j'ai dit: " Voici que je viens, avec le rouleau du livre écrit pour moi.
⁹ Je veux faire ta volonté, ô mon Dieu, et ta loi est au fond de mon coeur. "

10 J'annoncerai la justice dans une grande assemblée; je ne fermerai pas mes lèvres, Yahweh, tu le sais.

11 Je ne tiendrai pas ta justice cachée dans mon coeur; je publierai ta fidélité et ton salut, je ne tairai pas ta bonté et ta vérité à la grande assemblée.

12 Toi, Yahweh, ne me ferme pas tes miséricordes; que ta bonté et ta vérité me gardent toujours!

13 Car des maux sans nombre m'entourent; mes iniquités m'ont saisi, et je ne puis voir; elles sont plus nombreuses que les cheveux de ma tête, et mon coeur m'abandonne.

14 Qu'il te plaise, Yahweh, de me délivrer! Yahweh, hâte-toi de me secourir!

15 Qu'ils soient confus et honteux tous ensemble, ceux qui cherchent mon âme pour la perdre! Qu'ils reculent et rougissent, ceux qui désirent ma ruine!

16 Qu'ils soient dans la stupeur à cause de leur honte, ceux qui me disent: " Ah! ah! "

17 Qu'ils soient dans l'allégresse et se réjouissent en toi, tous ceux qui te cherchent! Qu'ils disent sans cesse: " Gloire à Yahweh, " ceux qui aiment ton salut!

18 Moi, je suis pauvre et indigent, mais le Seigneur prendra soin de moi. Tu es mon aide et mon libérateur: mon Dieu, ne tarde pas!

Psaume (CP) 24

Psaume (CP) 101

Psaume 101

101 ¹ Psaume de David Je veux chanter la bonté et la justice; C'est toi, Yahweh, que je veux célébrer.

² Je prendrai garde à la voie de l'innocence. Quand viendras-tu à moi? Je marcherai dans l'intégrité de mon coeur, au milieu de ma maison.

³ Je ne mettrai devant mes yeux aucune action mauvaise. Je hais la conduite perverse, elle ne s'attachera point à moi.

⁴ Un coeur faux ne sera jamais le mien; je ne veux pas connaître le mal.

⁵ Le détracteur qui déchire en secret son prochain, je l'exterminerai; L'homme au regard hautain et au coeur gonflé d'orgueil, je ne le supporterai pas.

⁶ J'aurai les yeux sur les hommes fidèles du pays, pour qu'ils demeurent auprès de moi; celui qui marche dans une voie intègre sera mon serviteur.

⁷ Il n'aura point de place dans ma maison, celui qui agit avec fourberie; celui qui profère le mensonge ne subsistera pas devant mes yeux.

⁸ Chaque matin j'exterminerai tous les méchants du pays, afin de retrancher de la cité de Yahweh tous ceux qui commettent l'iniquité.

Psaume 102

102 ¹ Prière du malheureux, lorsqu'il est accablé et qu'il répand sa plainte devant Yahweh.

² Yahweh écoute ma prière, et que mon cri arrive jusqu'à toi.

³ Ne me cache pas ton visage au jour de ma détresse; incline vers moi ton oreille, quand je crie, hâte-toi de m'exaucer.

⁴ Car mes jours s'évanouissent comme en fumée, et mes os sont embrasés comme par un feu.

⁵ Frappé comme l'herbe, mon coeur se dessèche; j'oublie même de manger mon pain.

⁶ A force de crier et de gémir, mes os s'attachent à ma chair.

⁷ Je ressemble au pélican du désert, je suis devenu comme le hibou des ruines.

⁸ Je passe les nuits sans sommeil, comme l'oiseau solitaire sur le toit.

⁹ Tout le jour mes adversaires m'outragent, mes ennemis furieux jurent ma ruine.

¹⁰ Je mange la cendre comme du pain, et je mêle mes larmes à mon breuvage,

¹¹ à cause de ta colère et de ton indignation, car tu m'as soulevé et jeté au loin.

¹² Mes jours sont comme l'ombre qui s'allonge, et je me dessèche comme l'herbe.

- 13 Mais toi, Yahweh, tu es assis sur un trône éternel, et ta mémoire vit d'âge en âge.
- 14 Tu te lèveras, tu auras pitié de Sion, car le temps de lui faire grâce, le moment fixé est venu.
- 15 Car tes serviteurs en chérissent les pierres, ils s'attendrissent sur sa poussière.
- 16 Alors les nations révéreront le nom de Yahweh, et tous les rois de la terre ta majesté,
- 17 parce que Yahweh a rebâti Sion; il s'est montré dans sa gloire.
- 18 Il s'est tourné vers la prière du misérable, il n'a pas dédaigné sa supplication.
- 19 Que cela soit écrit pour la génération future, et que le peuple qui sera créé célèbre Yahweh,
- 20 parce qu'il a regardé de sa sainte hauteur, parce que Yahweh a regardé des cieus sur la terre,
- 21 pour écouter les gémissements des captifs, pour délivrer ceux qui sont voués à la mort,
- 22 afin qu'ils publient dans Sion le nom de Yahweh, et sa louange dans Jérusalem,
- 23 quand s'assembleront tous les peuples, et les royaumes pour servir Yahweh.
- 24 Il a brisé ma force sur le chemin, il a abrégé mes jours.
- 25 Je dis: Mon Dieu, ne m'enlève pas au milieu de mes jours, toi, dont les années durent d'âge en âge.
- 26 Au commencement tu as fondé la terre, et les cieus sont l'ouvrage de tes mains.
- 27 Ils périront, mais toi, tu subsistes. Ils s'useront tous comme un vêtement; Tu les changeras comme un manteau, et ils seront changés:
- 28 Mais toi, tu restes le même, et tes années n'ont point de fin.
- 29 Les fils de tes serviteurs habiteront leur pays, et leur postérité sera stable devant toi.

Psaume 103

- 103**¹ De David. Mon âme, bénis Yahweh, Et que tout ce qui est en moi bénisse son saint nom!
- 2 Mon âme, bénis Yahweh, et n'oublie pas ses nombreux bienfaits.
- 3 C'est lui qui pardonne toutes tes iniquités, qui guérit toutes tes maladies;
- 4 C'est lui qui délivre ta vie de la fosse, qui te couronne de bonté et de miséricorde.
- 5 C'est lui qui comble de biens tes désirs; et ta jeunesse renouvelée a la vigueur de l'aigle.
- 6 Yahweh exerce la justice, il fait droit à tous les opprimés.
- 7 Il a manifesté ses voies à Moïse, ses grandes oeuvres aux enfants d'Israël.
- 8 Yahweh est miséricordieux et compatissant, lent à la colère et riche en bonté.
- 9 Ce n'est pas pour toujours qu'il réprimande, il ne garde pas à jamais sa colère.
- 10 Il ne nous traite pas selon nos péchés, et ne nous châtie pas selon nos iniquités.
- 11 Car autant les cieus sont élevés au-dessus de la terre, autant sa bonté est grande envers

ceux qui le craignent.

12 Autant l'orient est loin de l'occident, autant il éloigne de nous nos transgressions.

13 Comme un père a compassion de ses enfants, Yahweh a compassion de ceux qui le craignent.

14 Car il sait de quoi nous sommes formés, il se souvient que nous sommes poussière.

15 L'homme! Ses jours sont comme l'herbe, il fleurit comme la fleur des champs.

16 Qu'un souffle passe sur lui, il n'est plus, et le lieu qu'il occupait ne le connaît plus.

17 Mais la bonté de Yahweh dure à jamais pour ceux qui le craignent, et sa justice pour les enfants de leurs enfants,

18 pour ceux qui gardent son alliance, et se souviennent de ses commandements pour les observer.

19 Yahweh a établi son trône dans les cieux, et son empire s'étend sur toutes choses.

20 Bénissez Yahweh, vous ses anges, qui êtes puissants et forts, et qui exécutez ses ordres, en obéissant à la voix de sa parole.

21 Bénissez Yahweh vous toutes ses armées, qui êtes ses serviteurs et qui exécutez sa volonté!

22 Bénissez Yahweh, vous toutes ses oeuvres, dans tous les lieux de sa domination! Mon âme, bénis Yahweh!

Psaume 104

104 ¹ Mon âme, bénis Yahweh! Yahweh, mon Dieu, tu es infiniment grand, Tu es revêtu de majesté et de splendeur!

² Il s'enveloppe de lumière comme d'un manteau, il déploie les cieux comme une tente.

³ Dans les eaux du ciel il bâtit sa demeure, des nuées il fait son char, il s'avance sur les ailes du vent,

⁴ Des vents il fait ses messagers, des flammes de feu ses serviteurs.

⁵ Il a affermi la terre sur ses bases: elle est à jamais inébranlable.

⁶ Tu l'avais enveloppée de l'abîme comme d'un vêtement; les eaux recouvraient les montagnes.

⁷ Elles s'enfuirent devant ta menace; au bruit de ton tonnerre, elles reculèrent épouvantées.

⁸ Les montagnes surgirent, les vallées se creusèrent, au lieu que tu leur avait assigné.

⁹ Tu poses une limite que les eaux ne franchiront plus: elles ne reviendront plus couvrir la terre.

¹⁰ Il envoie les sources dans les vallées; elles s'écoulent entre les montagnes.

¹¹ Elles abreuvent tous les animaux des champs, les onagres viennent y étancher leur soif.

¹² Les oiseaux du ciel habitent sur leurs bords, et font résonner leur voix dans le feuillage.

¹³ De sa haute demeure il arrose les montagnes; la terre se rassasie du fruit de tes oeuvres.

14 Il fait croître l'herbe pour les troupeaux, et les plantes pour l'usage de l'homme; Il tire le pain du sein de la terre,
 15 et le vin qui réjouit le coeur de l'homme; il lui donne l'huile qui brille sur sa face, et le pain qui affermit son coeur.
 16 Les arbres de Yahweh sont pleins de sève, et les cèdres du Liban qu'il a plantés.
 17 C'est là que les oiseaux font leurs nids, et la cigogne qui habite dans les cyprès.
 18 Les montagnes élevées sont pour les chamois, les rochers sont l'abri des gerboises.
 19 Il a fait la lune pour marquer les temps, et le soleil qui connaît l'heure de son coucher.
 20 Il amène les ténèbres, et il est nuit; aussitôt se mettent en mouvement toutes les bêtes de la forêt.
 21 Les lionceaux rugissent après la proie, et demandent à Dieu leur nourriture.
 22 Le soleil se lève: ils se retirent, et se couchent dans leurs tanières.
 23 L'homme sort alors pour sa tâche, et pour son travail jusqu'au soir.
 24 Que tes oeuvres sont nombreuses, Yahweh! Tu les as toutes faites avec sagesse; La terre est remplie de tes biens.
 25 Voici la mer, large et vaste: là fourmillent sans nombre, des animaux petits et grands;
 26 Là se promènent les navires, et le léviathan que tu as formé pour se jouer dans les flots.
 27 Tous attendent de toi que tu leur donnes la nourriture en son temps.
 28 Tu la leur donnes, et ils la recueillent. Tu ouvres ta main, et ils se rassasient de tes biens.
 29 Tu caches ta face: ils sont dans l'épouvante; tu leur retire le souffle: ils expirent, et retournent dans leur poussière.
 30 Tu envoies ton souffle: ils sont créés, et tu renouvelles la face de la terre.
 31 Que la gloire de Yahweh subsiste à jamais! Que Yahweh se réjouisse de ses oeuvres!
 32 Il regarde la terre et elle tremble; il touche les montagnes, et elles fument.
 33 Je veux chanter Yahweh tant que je vivrai, célébrer mon Dieu tant que j'existerai.
 34 Puisse mon cantique lui être agréable! Moi je mets ma joie en Yahweh.
 35 Que les pécheurs disparaissent de la terre, et que les méchants ne soient plus! Mon âme, bénis Yahweh! Alleluia!

Psaume 105

105 ¹ Célébrez Yahweh, invoquez son nom, faites connaître parmi les nations ses grandes oeuvres.
² Chantez-le, célébrez-le! Proclamez toutes ses merveilles.
³ Glorifiez-vous de son saint nom; joyeux soit le coeur de ceux qui cherchent Yahweh!
⁴ Cherchez Yahweh et sa force, ne cessez pas de chercher sa face.
⁵ Souvenez-vous des merveilles qu'il a opérées, de ses prodiges et des jugements sortis de

sa bouche,

6 race d'Abraham, son serviteur, enfants de Jacob, ses élus.

7 Lui, Yahweh, est notre Dieu; ses jugements atteignent toute la terre.

8 Il se souvient éternellement de son alliance, de la parole qu'il a affirmée pour mille générations,

9 de l'alliance qu'il a contractée avec Abraham, et du serment qu'il a fait à Isaac.

10 Il l'a érigé pour Jacob en loi, pour Israël en alliance éternelle,

11 disant: " Je te donnerai le pays de Chanaan comme la part de ton héritage."

12 Comme ils étaient alors en petit nombre, peu nombreux et étrangers dans le pays,

13 qu'ils allaient d'une nation à l'autre, et d'un royaume vers un autre peuple,

14 il ne permit à personne de les opprimer, et il châtia les rois à cause d'eux:

15 Ne touchez pas à mes oints, et ne faites pas de mal à mes prophètes!"

16 Il appela la famine sur le pays, il les priva du pain qui les soutenait.

17 Il envoya devant eux un homme: Joseph fut vendu comme esclave.

18 On serra ses pieds dans des liens, on le jeta dans les fers,

19 jusqu'au jour où s'accomplit sa prédiction, et où la parole de Dieu le justifia.

20 Le roi envoya ôter ses liens, le souverain des peuples le mit en liberté.

21 Il l'établit seigneur sur sa maison, et gouverneur de tous ses domaines,

22 afin de lier les princes, selon son gré, et pour enseigner la sagesse à ses anciens.

23 Alors Israël vint en Egypte, et Jacob séjourna dans le pays de Cham.

24 Dieu accrut grandement son peuple, et le rendit plus puissant que ses oppresseurs.

25 Il changea leur coeur, au point qu'ils haïrent son peuple, et usèrent de perfidie envers ses serviteurs.

26 Il envoya Moïse, son serviteur, et Aaron qu'il avait choisi.

27 Ils accomplirent ses miracles parmi eux, ils firent des miracles dans le pays de Cham.

28 Il envoya des ténèbres et il fit la nuit, et ils ne furent pas rebelles à sa parole.

29 Il changea leurs eaux en sang, et fit périr leurs poissons.

30 Leur pays fourmilla de grenouilles, jusque dans les chambres de leurs rois.

31 Il dit, et vint une nuée d'insectes, des moucherons sur tout leur territoire.

32 Il leur donna pour pluie de la grêle, des flammes de feu dans leur pays.

33 Il frappa leurs vignes et leurs figuiers, et brisa les arbres de leur contrée.

34 Il dit, et arriva la sauterelle, des sauterelles sans nombre;

35 elle dévorèrent toute l'herbe de leur pays, elles dévorèrent les produits de leurs champs.

36 Il frappa tous les premiers-nés de leurs pays, les prémices de toute leur vigueur.

37 Il fit sortir son peuple avec de l'argent et de l'or, et nul dans ses tribus ne chancela.

- 38 Les Egyptiens se réjouirent de leur départ, car la crainte d'Israël les avait saisis.
 39 Il étendit la nuée pour les couvrir, et le feu pour les éclairer la nuit.
 40 A leur demande, il fit venir des cailles, et il les rassasia du pain du ciel.
 41 Il ouvrit le rocher, et des eaux jaillirent; elles coulèrent comme un fleuve dans le désert.
 42 Car il se souvint de sa parole sainte, d'Abraham, son serviteur.
 43 Il fit sortir son peuple dans l'allégresse, ses élus au milieu des cris de joie.
 44 Il leur donna les terres des nations, et ils possédèrent le fruit du travail des peuples,
 45 à la condition de garder ses préceptes, et d'observer ses lois. Alleluia!

Psaume 106

- 106** ¹ Alleluia! Célébrez Yahweh, car il est bon, Car sa miséricorde est éternelle.
² Qui dira les hauts faits de Yahweh! Qui publiera toute sa gloire?
³ Heureux ceux qui observent la loi, qui accomplissent la justice en tout temps!
⁴ Souviens-toi, Yahweh, dans ta bonté pour ton peuple, visite-moi avec ton secours,
⁵ afin que je voie le bonheur de tes élus, que je me réjouisse de la joie de ton peuple, et que je me glorifie avec ton héritage.
⁶ Nous avons péché comme nos pères, nous avons commis l'iniquité, nous avons fait le mal.
⁷ Nos pères en Egypte n'eurent pas d'égard à tes prodiges, ils ne se souvinrent pas de la multitude de tes grâces, ils se sont révoltés à la mer, à la mer Rouge.
⁸ Il les sauva pourtant à cause de son nom, pour faire éclater sa puissance.
⁹ Il menaça la mer Rouge, et elle se dessécha; et il les fit marcher à travers l'abîme comme dans un désert.
¹⁰ Il les sauva de la main de celui qui les haïssait, il les délivra de la main de l'opresseur.
¹¹ Les flots couvrirent leurs adversaires, pas un seul n'échappa.
¹² Ils crurent alors à ses paroles, ils chantèrent ses louanges.
¹³ Mais ils oublièrent bientôt ses oeuvres, ils n'attendirent pas qu'il exécutât ses desseins.
¹⁴ Ils furent pris de convoitise dans le désert, et ils tentèrent Dieu dans la solitude.
¹⁵ Il leur accorda ce qu'ils demandaient, mais il les frappa de consommation.
¹⁶ Puis ils furent jaloux de Moïse dans le camp, et d'Aaron, le saint de Yahweh. ¹⁸ La terre s'ouvrit et engloutit Dathan, et elle se referma sur la troupe d'Abiron; ¹⁸ Le feu dévora leur troupe, la flamme consuma les méchants. ¹⁹ Ils firent un veau au mont Horeb, ils se prosternèrent devant une image de métal fondu; ²⁰ Ils échangèrent leur gloire contre la figure d'un boeuf qui mange l'herbe. ²¹ Ils oublièrent Dieu, leur sauveur, qui avait fait de grandes choses en Egypte, ²² des miracles dans le pays de Cham, des prodiges à la mer

Rouge. ²³ Il parlait de les exterminer, si Moïse, son élu, ne se fût tenu sur la brèche devant lui, pour empêcher sa colère de les détruire. ²⁴ Ils dédaignèrent la terre de délices, ils ne crurent pas à la parole de Yahweh; ²⁵ ils murmurèrent dans leurs tentes, et n'obéirent pas à sa voix. ²⁶ Alors il leva la main contre eux, jurant de les faire périr dans le désert, ²⁷ de faire périr leur race parmi les nations, et de les disperser en d'autres contrées. ²⁸ Ils s'attachèrent à Béalphégor et mangèrent des victimes offertes aux morts. ²⁹ Ils irritèrent Yahweh par leurs actions, et un fléau fit irruption parmi eux. ³⁰ Phinées se leva et donna satisfaction, et le fléau fut arrêté. ³¹ Cette action fut imputée à justice, d'âge en âge, à jamais. ³² Ils irritèrent Yahweh aux eaux de Mériba, et Moïse eut à souffrir à cause d'eux; ³³ car ils aigrirent son esprit, et il prononça des paroles inconsidérées. ³⁴ Ils n'exterminèrent point les peuples, que Yahweh leur avait ordonné de détruire. ³⁵ Ils se mêlèrent aux nations, et ils apprirent leurs oeuvres. ³⁶ Ils servirent leurs idoles, qui furent pour eux un piège. ³⁷ Ils immolèrent leurs fils et leurs filles aux démons. ³⁸ Ils versèrent le sang innocent, le sang de leurs fils et de leurs filles, qu'ils sacrifiaient aux idoles de Chanaan; et le pays fut profané par des meurtres. ³⁹ Ils se souillèrent par leurs oeuvres, ils se prostituèrent par leurs actions. ⁴⁰ La colère de Yahweh s'alluma contre son peuple, et il prit en horreur son héritage. ⁴¹ Il les livra entre les mains des nations, ceux qui les haïssaient dominèrent sur eux. ⁴² Leurs ennemis les opprimèrent, et ils furent humiliés sous leur main. ⁴³ Bien des fois il les délivra, mais ils furent rebelles dans leurs desseins, et se perdirent par leurs iniquités. ⁴⁴ Néanmoins, il regarda leur détresse, lorsqu'il entendit leurs supplications. ⁴⁵ Il se souvint en leur faveur de son alliance, il eut pitié d'eux selon sa grande bonté, ⁴⁶ et il en fit l'objet de ses miséricordes, devant tous ceux qui les tenaient captifs. ⁴⁷ Sauve-nous Yahweh, notre Dieu, et rassemble-nous du milieu des nations, afin que nous célébrions ton saint nom, et que nous mettions notre gloire à te louer. ⁴⁸ Béni soit Yahweh, Dieu d'Israël, d'éternité en éternité! Et que tout le peuple dise: Amen! Alleluia!

Psaume 107

107 ¹ Célébrez Yahweh, car il est bon, car sa miséricorde est éternelle.
² Qu'ainsi disent les rachetés de Yahweh, ceux qu'il a rachetés des mains de l'ennemi,
³ et qu'il a rassemblés de tous les pays, de l'orient et de l'occident du nord et de la mer!
⁴ Ils erraient dans le désert, dans un chemin solitaire, sans trouver une ville à habiter.
⁵ En proie à la faim, à la soif, ils sentaient leur âme défaillir.
⁶ Dans leur détresse, ils crièrent vers Yahweh, et il les délivra de leurs angoisses.
⁷ Il les mena par le droit chemin, pour les faire arriver à une ville habitable.

- 8 Qu'ils louent Yahweh pour sa bonté, et pour ses merveilles en faveur du fils de l'homme.
- 9 Car il a désaltéré l'âme altérée, et comblé de biens l'âme affamée.
- 10 Ils habitaient les ténèbres et l'ombre de la mort, prisonniers dans la souffrance et dans les fers.
- 11 Parce qu'ils s'étaient révoltés contre les oracles du Dieu, et qu'ils avaient méprisé le conseil du Très-Haut,
- 12 il humilia leur cœur par la souffrance; ils s'affaissèrent, et personne ne les secourut.
- 13 Dans leur détresse, ils crièrent vers Yahweh, et il les sauva de leurs angoisses.
- 14 Il les tira des ténèbres et de l'ombre de la mort, et il brisa leurs chaînes.
- 15 Qu'ils louent Yahweh pour sa bonté, et pour ses merveilles en faveur des fils de l'homme.
- 16 Car il a brisé les portes d'airain et mis en pièces les verrous de fer.
- 17 Les insensés! par leur conduite criminelle, et par leurs iniquités, ils avaient attiré sur eux la souffrance:
- 18 leur âme avait en horreur toute nourriture, et ils touchaient aux portes de la mort.
- 19 Dans leur détresse, ils crièrent vers Yahweh, et il les sauva de leurs angoisses.
- 20 Il envoya sa parole et il les guérit, et il les fit échapper de leurs tombeaux.
- 21 Qu'ils louent Yahweh pour sa bonté, et pour ses merveilles en faveur des fils de l'homme!
- 22 Qu'ils offrent des sacrifices d'actions de grâce, et qu'ils publient ses oeuvres avec des cris de joie!
- 23 Ils étaient descendus sur la mer dans des navires, pour faire le négoce sur les vastes eaux:
- 24 - ceux là ont vu les oeuvres de Yahweh, et ses merveilles au milieu de l'abîme -
- 25 Il dit, et il fit se lever un vent de tempête, qui souleva les flots de la mer.
- 26 Ils montaient jusqu'aux cieux, ils descendaient dans les abîmes, leur âme défailait dans la peine.
- 27 Saisis de vertige, ils chancelaient comme un homme ivre, et toute leur sagesse était anéantie.
- 28 Dans leur détresse, ils crièrent vers Yahweh, et il les tira de leurs angoisses.
- 29 Il changea l'ouragan en brise légère, et les vagues de la mer se turent.
- 30 Ils se réjouirent en les voyant apaisées, et Yahweh les conduisit au port désiré.
- 31 Qu'ils louent Yahweh pour sa bonté, et pour ses merveilles en faveur des fils de l'homme.
- 32 Qu'ils l'exaltent dans l'assemblée du peuple, et qu'ils le célèbrent dans le conseil des anciens!
- 33 Il a changé les fleuves en désert, et les sources d'eau en sol aride;
- 34 Le pays fertile en plaine de sel, à cause de la méchanceté de ses habitants.
- 35 Il a fait du désert un bassin d'eau, et de la terre aride un sol plein de sources.
- 36 Il y établit les affamés, et ils fondèrent une ville pour l'habiter.

37 Ilsensemencèrent des champs, et ils y plantèrent des vignes, et ils recueillirent d'abondantes récoltes.

38 Il les bénit, et ils se multiplièrent beaucoup, et il ne laissa pas diminuer leurs troupeaux.

39 Ils avaient été réduits à un petit nombre et humiliés, sous l'accablement du malheur et de la souffrance.

40 Il avait répandu la honte sur leurs princes, il les avait fait errer dans des déserts sans chemins.

41 Mais il a relevé le malheureux de la misère, et il a rendu les familles pareilles à des troupeaux.

42 Les hommes droits le voient et se réjouissent, et tous les méchants ferment la bouche.

43 Que celui qui est sage prenne garde à ces choses, et qu'il comprenne les bontés de Yahweh!

Psaume 108

108¹ Cantique. Psaume de David.

² Mon coeur est affermi, ô Dieu, je chanterai et ferai retentir de joyeux instruments. Debout, ma gloire!

³ Éveillez-vous, ma lyre et ma harpe! Que j'éveille l'aurore!

⁴ Je te louerai parmi les peuples, Yahweh, je te chanterai parmi les nations.

⁵ Car ta bonté s'élève au-dessus des cieux, et ta fidélité jusqu'aux nues.

⁶ Élève-toi au-dessus des cieux, ô Dieu; que ta gloire brille sur toute la terre!

⁷ Afin que tes bien-aimés soient délivrés, sauve par ta droite et exauce-moi.

⁸ Dieu a parlé dans sa sainteté: " Je tressaillirai de joie! J'aurai Sichem en partage, je mesurerai la vallée de Succoth.

⁹ Galaad est à moi, à moi Manassé; Ephraïm est l'armure de ma tête, et Judas mon sceptre.

¹⁰ Moab est le bassin où je me lave; sur Edom je jette ma sandale, sur la terre des Philistins je pousse des cris de joie."

¹¹ Qui me mènera à la ville forte! Qui me conduira à Edom?

¹² N'est-ce pas toi, ô Dieu, qui nous avais rejetés, ô Dieu qui ne sortais plus avec nos armées?

¹³ Prête-nous ton secours contre l'opresseur! Le secours de l'homme n'est que vanité.

¹⁴ Avec Dieu nous accomplirons des exploits; il écrasera nos ennemis.

Psaume 109

109¹ Au maître de chant. Psaume de David. Dieu de ma louange, ne garde pas le silence!

² Car la bouche du méchant, la bouche du perfide s'ouvre contre moi. Ils parlent contre moi

avec une langue de mensonge,

3 ils m'assiègent de paroles haineuses, et ils me font la guerre sans motif.

4 En retour de mon affection, ils me combattent, et moi, je ne fais que prier.

5 Ils me rendent le mal pour le bien, et la haine pour l'amour.

6 Mets-le au pouvoir d'un méchant, et que l'accusateur se tienne à sa droite!

7 Quand on le jugera, qu'il sorte coupable, et que sa prière soit réputée péché!

8 Que ses jours soient abrégés, et qu'un autre prenne sa charge!

9 Que ses enfants deviennent orphelins, que son épouse soit veuve!

10 Que ses enfants soient vagabonds et mendiants, cherchant leur pain loin de leurs maisons en ruines!

11 Que le créancier s'empare de tout ce qui est à lui, et que les étrangers pillent ce qu'il a gagné par son travail!

12 Qu'il n'ait personne qui lui garde son affection, que nul n'ait pitié de ses orphelins!

13 Que ses descendants soient voués à la ruine, et que leur nom soit effacé à la seconde génération!

14 Que l'iniquité de ses pères reste en souvenir devant Yahweh, et que la faute de leur mère ne soit point effacée!

15 Qu'elles soient toujours devant Yahweh, et qu'il retranche de la terre leur mémoire!

16 Parce qu'il ne s'est pas souvenu d'exercer la miséricorde, parce qu'il a persécuté le malheureux et l'indigent, et l'homme au coeur brisé pour le faire mourir.

17 Il aimait la malédiction: elle tombe sur lui; il dédaignait la bénédiction: elle s'éloigne de lui.

18 Il s'est revêtu de la malédiction comme d'un vêtement; comme l'eau elle entre au-dedans de lui, et comme l'huile elle pénètre dans ses os.

19 Qu'elle soit pour lui le vêtement qui l'enveloppe, la ceinture qui ne cesse de l'entourer!

20 Tel soit, de la part de Yahweh le salaire de mes adversaires, et de ceux qui parlent méchamment contre moi.

21 Et toi, Seigneur Yahweh, prends ma défense à cause de ton nom; dans ta grande bonté, délivre-moi.

22 Car je suis malheureux et indigent, et mon coeur est blessé au-dedans de moi.

23 Je m'en vais comme l'ombre à son déclin, je suis emporté comme la sauterelle.

24 A force de jeûne mes genoux chancellent, et mon corps est épuisé de maigreur.

25 Je suis pour eux un objet d'opprobre; ils me regardent et branlent de la tête.

26 Secours-moi, Yahweh, mon Dieu! Sauve-moi dans ta bonté!

27 Qu'ils sachent que c'est ta main, que c'est toi, Yahweh, qui l'a fait!

28 Eux, ils maudissent; mais toi, tu béniras; ils se lèvent, mais ils seront confondus, et ton serviteur sera dans la joie.

29 Mes adversaires seront revêtus d'ignominie, ils seront enveloppés de leur honte comme d'un manteau.

- 30 Mes lèvres loueront hautement Yahweh; je le célébrerai au milieu de la multitude;
 31 car il se tient à la droite du pauvre, pour le sauver de ceux qui le condamnent.

Psaume 110

- 110¹ Psaume de David. Yahweh a dit à mon Seigneur: "Assieds-toi à ma droite, jusqu'à ce que je fasse de tes ennemis l'escabeau de tes pieds."
² Yahweh étendra de Sion le sceptre de ta puissance: Règne en maître au milieu de tes ennemis!
³ Ton peuple accourt à toi au jour où tu rassembles ton armée, avec des ornements sacrés; du sein de l'aurore vient à toi la rosée de tes jeunes guerriers.
⁴ Le Seigneur l'a juré, il ne s'en repentira point: "Tu es prêtre pour toujours à la manière de Melchisédech."
⁵ Le Seigneur est à droite, Il brisera les rois au jour de sa colère.
⁶ Il exerce son jugement parmi les nations: tout est rempli de cadavres; il brise les têtes de la terre entière.
⁷ Il boit au torrent sur le chemin, c'est pourquoi il relève la tête.

Psaume 111

- 111¹ Alleluia! Je veux louer Yahweh de tout mon coeur, dans la réunion des justes et dans l'assemblée.
² Grandes sont les oeuvres de Yahweh, recherchées pour toutes les délices qu'elles procurent.
³ Son oeuvre n'est que splendeur et magnificence, et sa justice subsiste à jamais.
⁴ Il a laissé un souvenir de ses merveilles; Yahweh est miséricordieux et compatissant.
⁵ Il a donné une nourriture à ceux qui le craignent; il se souvient pour toujours de son alliance.
⁶ Il a manifesté à son peuple la puissance de ses oeuvres, en lui livrant l'héritage des nations.
⁷ Les oeuvres de ses mains sont vérité et justice, tous ses commandements sont immuables,
⁸ affermis pour l'éternité, faits selon la vérité et la droiture.
⁹ Il a envoyé la délivrance à son peuple, il a établi pour toujours son alliance; son nom est saint et redoutable.
¹⁰ La crainte de Yahweh est le commencement de la sagesse; ceux-là sont vraiment intelligents, qui observent sa loi. Sa louange demeure à jamais.

Psaume 112

- 112¹ Alleluia! Heureux l'homme qui craint Yahweh, qui met toute sa joie à observer ses

préceptes!

² Sa postérité sera puissante sur la terre, la race des justes sera bénie.

³ Il a dans sa maison bien-être et richesse, et sa justice subsiste à jamais.

⁴ La lumière se lève dans les ténèbres pour les hommes droits, pour celui qui est miséricordieux, compatissant et juste.

⁵ Heureux l'homme qui exerce la miséricorde et qui prête: en justice il fait prévaloir sa cause.

⁶ Car il ne sera jamais ébranlé; le juste laissera une mémoire éternelle.

⁷ Il ne craint pas les funestes nouvelles; son coeur est ferme, confiant en Yahweh.

⁸ Son coeur est inébranlable, il ne craint pas, jusqu'à ce qu'il voie ses ennemis abattus.

⁹ Il sème l'aumône, il donne à l'indigent; sa justice subsiste à jamais, sa corne s'élève avec gloire.

¹⁰ Le méchant le voit et s'irrite, il grince des dents et l'envie le consume: le désir des méchants périra.

Psaume 113

113 ¹ Alleluia! Louez, serviteurs de Yahweh, louez le nom de Yahweh,

² Que le nom de Yahweh soit béni, dès maintenant et à jamais!

³ Du lever du soleil jusqu'à son couchant, loué soit le nom de Yahweh!

⁴ Yahweh est élevé au-dessus de toutes les nations, sa gloire est au-dessus des cieux.

⁵ Qui est semblable à Yahweh, notre Dieu? Il siège dans les hauteurs,

⁶ et il regarde en bas, dans les cieux et sur la terre.

⁷ Il relève le malheureux de la poussière, il retire le pauvre du fumier,

⁸ pour les faire asseoir avec les princes, avec les princes de son peuple.

⁹ Il donne une demeure à la stérile de la maison, il en fait une mère joyeuse au milieu de ses enfants. Alleluia!

Psaume 114

114 ¹ Quand Israël sortit d'Egypte, quand la maison de Jacob s'éloigna d'un peuple barbare,

² Juda devint son sanctuaire, Israël son domaine.

³ La mer le vit et s'enfuit, le Jourdain retourna en arrière;

⁴ les montagnes bondirent comme des béliers, les collines comme des agneaux.

⁵ Qu'as-tu, mer, pour t'enfuir? Jourdain, pour retourner en arrière?

⁶ Qu'avez-vous, montagnes, pour bondir comme des béliers, et vous, collines, comme des agneaux?

⁷ Tremble, ô terre, devant la face du Seigneur, devant la face du Dieu de Jacob,

8 qui change le rocher en étang, le roc en source d'eaux.

Psaume 115

115 ¹ Non pas à nous, Yahweh, non pas à nous, mais à ton nom donne la gloire, à cause de ta bonté, à cause de ta fidélité!

² Pourquoi les nations diraient-elles: «Où donc est leur Dieu?»

³ Notre Dieu est dans le ciel; tout ce qu'il veut, il le fait.

⁴ Leurs idoles sont de l'argent et de l'or, ouvrage de la main des hommes.

⁵ Elles ont une bouche, et ne parlent point; elles ont des yeux, et ne voient point.

⁶ Elles ont des oreilles, et n'entendent point; elles ont des narines, et ne sentent point.

⁷ Elles ont des mains, et ne touchent point; elles ont des pieds, et ne marchent point; de leur gosier elles ne font entendre aucun son.

⁸ Qu'ils leur ressemblent ceux qui les font, et quiconque se confie à elles!

⁹ Israël, mets ta confiance en Yahweh! Il est leur secours et leur bouclier.

¹⁰ Maison d'Aaron, mets ta confiance en Yahweh! Il est leur secours et leur bouclier.

¹¹ Vous qui craignez Yahweh, mettez votre confiance en Yahweh! Il est leur secours et leur bouclier.

¹² Yahweh s'est souvenu de nous: il bénira! Il bénira la maison d'Israël; il bénira la maison d'Aaron;

¹³ il bénira ceux qui craignent Yahweh, les petits avec les grands.

¹⁴ Que Yahweh multiplie sur vous ses faveurs, sur vous et sur vos enfants!

¹⁵ Soyez bénis de Yahweh, qui a fait les cieux et la terre!

¹⁶ Les cieux sont les cieux de Yahweh, mais il a donné la terre aux fils de l'homme.

¹⁷ Ce ne sont pas les morts qui louent Yahweh, ceux qui descendent dans le lieu du silence;

¹⁸ mais nous, nous bénirons Yahweh, dès maintenant et à jamais. Alleluia!

Psaume 116

116 ¹ Je l'aime, car Yahweh entend ma voix, mes supplications.

² Car il a incliné vers moi son oreille; et toute ma vie, je l'invoquerai.

³ Les liens de la mort m'entouraient, et les angoisses du schéol m'avaient saisi; j'étais en proie à la détresse et à l'affliction.

⁴ Et j'ai invoqué le nom de Yahweh: «Yahweh, sauve mon âme!»

⁵ Yahweh est miséricordieux et juste, notre Dieu est compatissant.

⁶ Yahweh garde les faibles; j'étais malheureux, et il m'a sauvé.

- 7 Mon âme, retourne à ton repos; car Yahweh te comble de biens.
8 Oui, tu as sauvé mon âme de la mort, mon oeil des larmes, mes pieds de la chute.
9 Je marcherai encore devant Yahweh, dans la terre des vivants.
10 J'ai confiance, alors même que je dis: «je suis malheureux à l'excès.»
11 Je disais dans mon abattement: «Tout homme est menteur.»
12 Que rendrai-je à Yahweh pour tous ses bienfaits à mon égard!
13 J'élèverai la coupe du salut, et j'invoquerai le nom de Yahweh.
14 J'accomplirai mes vœux envers Yahweh en présence de tout son peuple.
15 Elle a du prix aux yeux de Yahweh, la mort de ses fidèles.
16 Ah! Yahweh, parce que je suis ton serviteur, ton serviteur, fils de ta servante, tu as détaché mes liens.
17 Je t'offrirai un sacrifice d'actions de grâces, et j'invoquerai le nom de Yahweh.
18 J'accomplirai mes vœux envers Yahweh, en présence de tout son peuple,
19 dans les parvis de la maison de Yahweh, dans ton enceinte, Jérusalem. Alleluia!

Psaume (CP) 101

Citations de
DS 71-72:

Magistère

Catéchisme:
[192](#) [254](#)

Catechismus:
[192](#) [254](#)

Première épître

de saint Jean

Exorde

1 ¹ Ce qui était dès le commencement ce que nous avons entendu, ce que nous avons vu de nos yeux, ce que nous avons contemplé et ce que nos mains ont touché, du Verbe de vie, ² - car la Vie a été manifestée, et nous l'avons vue, et nous lui rendons témoignage, et nous vous annonçons la Vie éternelle, qui était dans la sein du Père et qui nous a été manifestée - ³ ce que nous avons vu et entendu, nous nous l'annonçons, afin que vous aussi vous soyez en communion avec nous, et que notre communion soit avec le Père et avec son Fils Jésus-Christ. ⁴ Et nous vous écrivons ces choses, afin que votre joie soit complète.

Vivre dans la lumière et s'avouer pécheurs

⁵ Le message qu'il nous a fait entendre, et que nous vous annonçons à notre tour, c'est que Dieu est lumière, et qu'il n'y a point en lui de ténèbres. ⁶ Si nous disons que nous sommes en communion avec lui, et que nous marchions dans les ténèbres, nous mentons, et nous ne pratiquons pas la vérité. ⁷ Mais si nous marchons dans la lumière, comme il est lui-même dans la lumière, nous sommes en communion les uns avec les autres, et le sang de Jésus[-Christ], son Fils, nous purifie de tout péché.

⁸ Si nous disons que nous sommes sans péché, nous nous séduisons nous-mêmes, et la vérité n'est point en nous. ⁹ Si nous confessons nos péchés, Dieu est fidèle et juste pour nous les pardonner, et pour nous purifier de toute iniquité. ¹⁰ Si nous disons que nous sommes sans péché, nous le faisons menteur, et sa parole n'est point en nous.

2 ¹ Mes petits enfants, je vous écris ces choses, afin que vous ne péchiez point. Et si quelqu'un a péché, nous avons un avocat auprès du Père, Jésus-Christ, le juste. ² Il est lui-même une victime de propitiation pour nos péchés, non seulement pour les nôtres, mais pour ceux du monde entier.

Observer les commandements, surtout celui de l'amour

³ Et voici par quoi nous savons que nous le connaissons: si nous gardons ses commandements. ⁴ Celui qui dit le connaître et ne garde pas ses commandements, est un menteur, et la vérité n'est point en lui. ⁵ Mais celui qui garde sa parole, c'est en lui véritablement que l'amour de Dieu est parfait; par là nous connaissons que nous sommes en lui. ⁶ Celui qui dit demeurer en lui doit lui aussi marcher comme il a marché lui-même. ⁷ Mes bien-aimés, ce n'est pas un commandement nouveau que je vous écris, c'est un commandement ancien, que vous avez reçu dès le commencement; ce commandement ancien, c'est la parole que vous avez entendue. ⁸ D'un autre côté, c'est un commandement nouveau que je vous écris, lequel s'est vérifié en Jésus-Christ et en vous, car les ténèbres se dissipent et déjà brille la véritable lumière. ⁹ Celui qui dit être dans la lumière et qui hait son frère est encore dans les ténèbres. ¹⁰ Celui qui aime son frère, demeure dans la lumière, et il n'y a en lui aucun sujet de chute. ¹¹ Mais celui qui hait son frère est dans les ténèbres; il marche dans les ténèbres, sans savoir où il va, parce que les ténèbres ont aveuglé ses yeux.

Se garder du monde

¹² Je vous écris, petits enfants, parce que vos péchés vous sont remis à cause de son nom. ¹³ Je vous écris, pères, parce que vous avez connu celui qui est dès le commencement. Je vous écris, jeunes gens, parce que vous avez vaincu le malin. ¹⁴ Je vous ai écrit, petits enfants, parce que vous avez connu le Père. Je vous ai écrit, pères, parce que vous avez connu celui qui est dès le commencement. Je vous ai écrit, jeunes gens, parce que vous êtes forts et que la parole de Dieu demeure en vous, et que vous avez vaincu le malin. ¹⁵ N'aimez point le monde, ni ce qui est dans le monde. Si quelqu'un aime le monde, l'amour du Père n'est pas en lui. ¹⁶ Car tout ce qui est dans le monde, la concupiscence de la chair, la concupiscence des yeux, et l'orgueil de la vie, ne vient point du Père, mais du monde. ¹⁷ Le monde passe, et sa concupiscence aussi; mais celui qui fait la volonté de Dieu demeure éternellement.

Se garder des antichrists

¹⁸ Mes petits enfants, c'est la dernière heure. Comme vous avez appris que l'antéchrist doit venir, aussi y a-t-il maintenant plusieurs antéchrists: par là nous connaissons que c'est la dernière heure. ¹⁹ Ils sont sortis du milieu de nous, mais ils n'étaient pas des nôtres; car s'ils eussent été des nôtres, ils seraient demeurés avec nous; mais ils en sont sortis, afin qu'il soit manifeste que tous ne sont pas des nôtres. ²⁰ Pour vous, c'est du Saint que vous avez reçu l'onction, et vous connaissez tout. ²¹ Je vous ai écrit, non que vous ne connaissiez pas la vérité, mais parce que vous la connaissez, et que vous savez qu'aucun mensonge ne vient de la vérité. ²² Qui est le menteur, sinon celui qui nie que Jésus est le Christ? Celui-là est l'antéchrist, qui nie le Père et le Fils. ²³

Quiconque nie le Fils, n'a pas non plus le Père; celui qui confesse le Fils, a aussi le Père.

Demeurer fidèles aux enseignements du Saint Esprit

²⁴ Pour vous, que ce que vous avez entendu dès le commencement demeure en vous. Si ce que vous avez entendu dès le commencement demeure en vous, vous demeurez aussi dans le Fils et dans le Père. ²⁵ Et la promesse que lui-même nous a faite, c'est la vie éternelle. ²⁶

Voilà ce que j'avais à vous écrire sur ceux qui vous séduisent. ²⁷ Pour vous, l'onction que vous avez reçue de lui demeure en vous, et vous n'avez pas besoin que personne vous enseigne; mais comme son onction vous enseigne sur toute chose, cet enseignement est véritable et n'est point un mensonge; et selon qu'elle vous a enseignés, demeurez en lui.

²⁸ Et maintenant, mes petits enfants, demeurez en lui, afin que, lorsqu'il paraîtra, nous ayons de l'assurance, et que nous ne soyons pas, à son avènement, rejetés loin de lui avec confusion. ²⁹ Si vous savez qu'il est juste, reconnaissez que quiconque pratique la justice est né de lui.

La destinée des enfants de Dieu

³ ¹ Voyez quel amour le Père nous a témoigné, que nous soyons appelés enfants de Dieu, et que nous le soyons en effet! Si le monde ne nous connaît pas, c'est qu'il ne l'a pas connu. ² Mes bien-aimés, nous sommes maintenant enfants de Dieu, et ce que nous serons un jour n'a pas encore été manifesté; mais nous savons qu'au temps de cette manifestation, nous lui serons semblables, parce que nous le verrons tel qu'il est. ³ Quiconque a cette espérance en lui, se rend pur, comme lui-même est pur.

Les enfants de Dieu doivent être saints

⁴ Quiconque commet le péché transgresse la loi, et le péché est la transgression de la loi. ⁵ Or vous savez que Jésus a paru pour ôter les péchés, et que le péché n'est point en lui. ⁶ Quiconque demeure en lui ne pèche point; quiconque pèche, ne l'a pas vu et ne l'a pas connu. ⁷ Petits enfants, que personne ne vous séduise. Celui qui pratique la justice est juste, comme lui-même est juste. ⁸ Celui qui commet le péché est du diable, car le diable pèche dès le commencement. C'est pour détruire les oeuvres du diable que le Fils de Dieu a paru. ⁹ Quiconque est né de Dieu ne commet point le péché, parce que la semence de Dieu demeure en lui; et il ne peut pécher, parce qu'il est né de Dieu. ¹⁰ C'est à cela que l'on reconnaît les enfants de Dieu et les enfants du diable. Quiconque ne pratique pas la justice n'est pas de Dieu, non plus que celui qui n'aime pas son frère.

Amour fraternel des enfants de Dieu

¹¹ Car le message que vous avez entendu dès le commencement, c'est que nous nous aimions les uns les autres; ¹² non point comme Caïn, qui était du malin et qui tua son frère. Et pourquoi le tua-t-il? Parce que ses oeuvres étaient mauvaises, tandis que celles de son frère étaient justes. ¹³ Ne vous étonnez pas, mes frères, si le monde vous hait. ¹⁴ Nous, nous savons que nous sommes passés de la mort à la vie, parce que nous aimons nos frères. Celui qui n'aime pas demeure dans la mort. ¹⁵ Quiconque hait son frère est un meurtrier, et vous savez qu'aucun meurtrier n'a la vie éternelle demeurant en lui. ¹⁶ A ceci nous avons connu l'amour, c'est que Lui a donné sa vie pour nous. Nous aussi, nous devons donner notre vie pour nos frères. ¹⁷ Si quelqu'un possède les biens de ce monde et que, voyant son frère dans la nécessité, il leur ferme ses entrailles, comment l'amour de Dieu demeure-t-il en lui? ¹⁸ Mes petits enfants, n'aimons pas de parole et de langue, mais en action et en vérité. ¹⁹ Par là nous connaissons que nous sommes de la vérité, et nous pouvons rassurer nos coeurs devant Dieu; ²⁰ car si notre coeur nous condamne, Dieu est plus grand que notre coeur, et il connaît toutes choses.

Assurance des enfants de Dieu

²¹ Mes bien-aimés, si notre coeur ne nous condamne pas; nous pouvons nous adresser à Dieu avec assurance. ²² Quoi que ce soit que nous demandions, nous le recevons de lui, parce que nous gardons ses commandements, et que nous faisons ce qui est agréable à ses yeux. ²³ Et son commandement est que nous croyions au nom de son Fils, Jésus-Christ, et que nous nous aimions les uns les autres, comme il nous en a donné le commandement. ²⁴ Celui qui garde ses commandements, demeure en Dieu et Dieu en lui, et nous connaissons qu'il demeure en nous par l'Esprit qu'il nous a donné.

Il faut éprouver les esprits

⁴ ¹ Mes bien-aimés, ne croyez pas à tout esprit; mais voyez par l'épreuve si les esprits sont de Dieu, car plusieurs faux prophètes sont venus dans le monde. ² Vous reconnaîtrez à ceci l'esprit de Dieu: tout esprit qui confesse Jésus-Christ venu en chair est de Dieu; ³ et tout esprit qui ne confesse pas ce Jésus n'est pas de Dieu: c'est celui de l'antéchrist; dont on vous a annoncé la venue, et qui maintenant est déjà dans le monde. ⁴ Vous, mes petits enfants, vous êtes de Dieu, et vous les avez vaincus, parce que celui qui est en vous est plus grand que celui qui est dans le monde. ⁵ Eux, ils sont du monde; c'est pourquoi ils parlent le langage du monde; et le monde les écoute. ⁶ Mais nous, nous sommes de Dieu; celui qui connaît Dieu nous écoute; celui qui n'est pas de Dieu ne nous écoute point: c'est par là que nous connaissons l'esprit de la vérité et l'esprit de l'erreur.

L'amour de Dieu pour nous nous fait un devoir d'aimer

⁷ Mes bien-aimés, aimons-nous les uns les autres, car l'amour vient de Dieu, et quiconque aime est né de Dieu et connaît Dieu. ⁸ Celui qui n'aime pas n'a pas connu Dieu, car Dieu est amour. ⁹ Il a manifesté son amour pour nous en envoyant son Fils unique dans le monde, afin que nous vivions par lui. ¹⁰ Et cet amour consiste en ce que ce n'est pas nous qui avons aimé Dieu, mais lui qui nous a aimés et qui a envoyé son Fils comme victime de propitiation pour nos péchés. ¹¹ Mes bien-aimés, si Dieu nous a ainsi aimés, nous devons aussi nous aimer les uns les autres. ¹² Personne n'a jamais vu Dieu; mais si nous nous aimons les uns les autres, Dieu demeure en nous, et son amour est parfait en nous. ¹³ Nous connaissons que nous demeurons en lui et qu'il demeure en nous, en ce qu'il nous donne de son Esprit. ¹⁴ Et nous, nous avons contemplé et nous attestons que le Père nous a envoyé le Fils comme Sauveur du monde. ¹⁵ Celui qui confessera que Jésus est le Fils de Dieu, Dieu demeure en lui et lui en Dieu. ¹⁶ Et nous, nous avons connu l'amour que Dieu a pour nous, et nous y avons cru. Dieu est amour; et celui qui demeure dans l'amour demeure en Dieu, et Dieu demeure en lui. ¹⁷ La perfection de l'amour en nous, c'est que nous ayons une confiance assurée au jour du jugement; car tel est Jésus-Christ, tels nous sommes aussi dans ce monde. ¹⁸ Il n'y a point de crainte dans l'amour; mais l'amour parfait bannit la crainte, car la crainte suppose un châtiment; celui qui craint n'est pas parfait dans l'amour. ¹⁹ Nous donc, aimons Dieu, puisque Dieu nous a aimés le premier. ²⁰ Si quelqu'un dit: "J'aime Dieu", et qu'il haisse son frère, c'est un menteur; comment celui qui n'aime pas son frère qu'il voit, peut-il aimer Dieu qu'il ne voit pas? ²¹ Et nous avons reçu de lui ce commandement: "Que celui qui aime Dieu aime aussi son frère."

La victoire de la foi

⁵ ¹ Quiconque croit que Jésus est le Christ, est né de Dieu; et quiconque aime celui qui l'a engendré, aime aussi celui qui est né de lui. ² A cette marque nous connaissons que nous aimons les enfants de Dieu, si nous aimons Dieu, et si nous observons ses commandements. ³ Car c'est aimer Dieu que de garder ses commandements. Et ses commandements ne sont pas pénibles, ⁴ parce que tout ce qui est né de Dieu remporte la victoire sur le monde; et la victoire qui a vaincu le monde, c'est notre foi. ⁵ Qui est celui qui est vainqueur du monde, sinon celui qui croit que Jésus est le Fils de Dieu? ⁶ C'est ce même Jésus-Christ qui est venu par l'eau et par le sang, non avec l'eau seulement, mais avec l'eau et avec le sang. Et c'est l'Esprit qui rend témoignage, par ce que l'Esprit est la

vérité. ⁷ Car il y en a trois qui rendent témoignage [dans le ciel: le Père, le Verbe et l'Esprit; et ces trois sont un. ⁸ Et il y en a trois qui rendent témoignage sur la terre]: l'Esprit, l'eau et le sang; et ces trois sont d'accord. ⁹ Si nous recevons le témoignage des hommes, le témoignage de Dieu est plus grand; et c'est bien là le témoignage de Dieu, qui a rendu témoignage à son Fils.

¹⁰ Celui qui croit au Fils de Dieu a ce témoignage (de Dieu) en lui-même; celui qui ne croit pas Dieu, le fait menteur, puisqu'il n'a pas cru au témoignage que Dieu a rendu à son Fils.

¹¹ Et voici ce témoignage, c'est que, Dieu nous a donné la vie éternelle, et que cette vie est dans son Fils. ¹² Celui qui a le Fils a la vie; celui qui n'a pas le Fils de Dieu n'a pas la vie. ¹³ Je vous ai écrit ces choses, afin que vous sachiez que vous avez la vie éternelle, vous qui croyez au nom du Fils de Dieu.

Efficacité de la prière

¹⁴ Et nous avons auprès de Dieu cette pleine confiance, que, si nous demandons quelque chose selon sa volonté, il nous écoute. ¹⁵ Et si nous savons qu'il nous écoute, quelque chose que nous lui demandons, nous savons que nous obtenons ce que nous avons demandé.

Diverses espèces de péchés

¹⁶ Si quelqu'un voit son frère commettre un péché qui ne va pas à la mort, qu'il prie, et Dieu donnera la vie à ce frère, [à tous ceux dont ce péché ne va pas à la mort]. Il y a tel péché qui va à la mort; ce n'est point pour ce péché-là que je dis de prier. ¹⁷ Toute iniquité est un péché, et il y a tel péché qui ne va pas à la mort.

Dernières recommandations

¹⁸ Nous savons que quiconque est né de Dieu ne pèche point; mais celui qui est né de Dieu se garde lui-même, et le malin ne le touche pas.

¹⁹ Nous savons que nous sommes de Dieu et que le monde entier est plongé dans le mal.

²⁰ Mais nous savons que le Fils de Dieu est venu, et qu'il nous a donné l'intelligence pour connaître le vrai Dieu, et nous sommes en ce vrai Dieu, étant en son Fils Jésus-Christ. C'est lui qui est le Dieu véritable et la vie éternelle .

²¹ Mes petits-enfants, gardez-vous des idoles.

1Jean (CP) 1

Jean (CP) 13

13 ¹ Avant la fête de Pâque, Jésus, sachant que son heure était venue de passer de ce monde à son Père, après avoir aimé les siens qui étaient dans le monde, les aima jusqu'à la fin.

² Pendant le souper, lorsque déjà le diable avait mis dans le coeur de Judas, fils de Simon Iscariote, le dessein de le livrer, ³ Jésus, qui savait que son Père avait remis toutes choses entre ses mains, et qu'il était sorti de Dieu et s'en allait à Dieu, ⁴ Se leva de table, posa son manteau, et ayant pris un linge, il s'en ceignit. ⁵ Puis il versa de l'eau dans le bassin et se mit à laver les pieds de ses disciples, et à les essuyer avec le linge dont il était ceint.

⁶ Il vint donc à Simon-Pierre; et Pierre lui dit: "Quoi, vous Seigneur, vous me lavez les pieds!" ⁷ Jésus lui répondit: "Ce que je fais, tu ne le sais pas maintenant, mais tu le comprendras bientôt." ⁸ Pierre lui dit: "Non, jamais vous ne me laverez les pieds." Jésus lui répondit: "Si je ne te lave, tu n'auras point de part avec moi." ⁹ Simon-Pierre lui dit: "Seigneur, non seulement les pieds, mais encore les mains et la tête!" ¹⁰ Jésus lui dit: "Celui qui a pris un bain n'a besoin que de laver ses pieds; il est pur tout entier. Et vous aussi, vous êtes purs, mais non pas tous." ¹¹ Car il savait quel était celui qui allait le livrer; c'est pourquoi il dit: "Vous n'êtes pas tous purs."

¹² Après qu'il leur eut lavé les pieds, et repris son manteau, il se remit à table et leur dit: "Comprenez-vous ce que je vous ai fait?" ¹³ Vous m'appelez le Maître et le Seigneur: et vous dites bien, car je le suis. ¹⁴ Si donc moi, le Seigneur et le Maître, je vous ai lavé les pieds, vous devez aussi vous laver les pieds les uns aux autres. ¹⁵ Car je vous ai donné l'exemple, afin que, comme je vous ai fait, vous fassiez aussi vous-mêmes.

¹⁶ En vérité, en vérité, je vous le dis, le serviteur n'est pas plus grand que son maître, ni l'apôtre plus grand que celui qui l'a envoyé.

¹⁷ Si vous savez ces choses vous êtes heureux, pourvu que vous les pratiquiez. ¹⁸ Je ne dis pas cela de vous tous; je connais ceux que j'ai élus; mais il faut que l'Écriture s'accomplisse: "Celui qui mange le pain avec moi, a levé le talon contre moi."

¹⁹ Je vous le dis dès maintenant, avant que la chose arrive, afin que, lorsqu'elle sera arrivée, vous reconnaissiez qui je suis.

²⁰ En vérité, en vérité, je vous le dis, quiconque me reçoit, reçoit celui qui m'a envoyé."

L'annonce de la trahison de Judas

²¹ Ayant ainsi parlé, Jésus fut troublé en son esprit; et il affirma expressément: "En vérité, en vérité, je vous le dis, un de vous me livrera."

²² Les disciples se regardaient les uns les autres, ne sachant de qui il parlait. ²³ Or, l'un

d'eux était couché sur le sein de Jésus; c'était celui que Jésus aimait. ²⁴ Simon-Pierre lui fit donc signe pour lui dire: "Qui est celui dont il parle?" ²⁵ Le disciple, s'étant penché sur le sein de Jésus, lui dit: "Seigneur, qui est-ce?" ²⁶ Jésus répondit: "C'est celui à qui je présenterai le morceau trempé." Et, ayant trempé du pain, il le donna à Judas Iscariote, fils de Simon. ²⁷ Aussitôt que Judas l'eut pris, Satan entra en lui; et Jésus lui dit: "Ce que tu fais, fais-le vite." ²⁸ Aucun de ceux qui étaient à table ne comprit pourquoi il lui disait cela. ²⁹ Quelques-uns pensaient que, Judas ayant la bourse, Jésus voulait lui dire: "Achète ce qu'il faut pour la fête," ou: "Donne quelque chose aux pauvres." ³⁰ Judas, ayant pris le morceau de pain, se hâta de sortir. Il était nuit.

Les adieux

³¹ Lorsque Judas fut sorti, Jésus dit; "Maintenant le Fils de l'homme a été glorifié, et Dieu a été glorifié en lui.
³² Si Dieu a été glorifié en lui, Dieu aussi le glorifiera en lui-même, et il le glorifiera bientôt.
³³ Mes petits enfants, je ne suis plus avec vous que pour un peu de temps. Vous me chercherez et comme j'ai dit aux Juifs qu'ils ne pouvaient venir où je vais, je vous le dis aussi maintenant.
³⁴ Je vous donne un commandement nouveau: que vous vous aimiez les uns les autres; que comme je vous ai aimés, vous vous aimiez aussi les uns les autres.
³⁵ C'est à cela que tous connaîtront que vous êtes mes disciples, si vous avez de l'amour les uns pour les autres."
³⁶ Simon-Pierre lui dit: "Seigneur, où allez-vous?" Jésus répondit: "Où je vais, tu ne peux me suivre à présent; mais tu me suivras plus tard." ³⁷ "Seigneur, lui dit Pierre, pourquoi ne puis-je vous suivre à présent? Je donnerai ma vie pour vous." ³⁸ Jésus lui répondit: "Tu donneras ta vie pour moi! En vérité, en vérité, je te le dis, le coq ne chantera pas que tu ne m'aies renié trois fois."

14 ¹ "Que votre coeur ne se trouble point. Vous croyez en Dieu, croyez aussi en moi.
² Il y a beaucoup de demeures dans la maison de mon Père; s'il en était autrement, je vous l'aurais dit, car je vais vous y préparer une place.
³ Et lorsque je m'en serai allé et que je vous aurai préparé une place, je reviendrai, et je vous prendrai avec moi, afin que là où je suis, vous y soyez aussi;
⁴ Et là où je vais, vous en savez le chemin."
⁵ Thomas lui dit: "Seigneur, nous ne savons où vous allez; comment donc en saurions-nous le chemin?" ⁶ Jésus lui dit: "Je suis le chemin, la vérité et la vie; nul ne vient au Père que par moi.
⁷ Si vous m'aviez connu, vous auriez aussi connu mon Père...Dès à présent, vous le connaissez et vous l'avez vu."

8 Philippe lui dit: "Seigneur, montrez-nous le Père, et cela nous suffit."

9 Jésus lui répondit: "Il y a longtemps que je suis avec vous, et tu ne m'as pas connu? Philippe, celui qui m'a vu, a vu aussi le Père. Comment peux-tu dire: Montrez-nous le Père!

10 Ne crois-tu pas que je suis dans le Père, et que le Père est en moi? Les paroles que je vous dis, je ne les dis pas de moi-même: le Père qui demeure en moi fait lui-même ces oeuvres.

11 Croyez sur ma parole que je suis dans le Père, et que le Père est en moi.

12 Croyez-le du moins à cause de ces oeuvres. En vérité, en vérité, je vous le dis, celui qui croit en moi fera aussi les oeuvres que je fais, et il en fera de plus grandes,

13 Parce que je m'en vais au Père, et que tout ce que vous demanderez au Père en mon nom, je le ferai, afin que le Père soit glorifié dans le Fils.

14 Si vous me demandez quelque chose en mon nom, je le ferai.

15 Si vous m'aimez, gardez mes commandements.

16 Et moi, je prierai le Père, et il vous donnera un autre Consolateur, pour qu'il demeure toujours avec vous;

17 C'est l'Esprit de vérité, que le monde ne peut recevoir, parce qu'il ne le voit point et ne le connaît point: mais vous, vous le connaissez, parce qu'il demeure au milieu de vous; et il sera en vous.

18 Je ne vous laisserai point orphelins; je viendrai à vous.

19 Encore un peu de temps, et le monde ne me verra plus; mais vous, vous me verrez, parce que je vis, et que vous vivez.

20 En ce jour-là, vous connaîtrez que je suis en mon Père, et vous en moi, et moi en vous.

21 Celui qui a mes commandements et qui les garde, c'est celui-là qui m'aime; et celui qui m'aime sera aimé de mon Père; et moi je l'aimerai et je me manifesterai à lui."

22 Judas, non pas l'Ischariote, lui dit: "Seigneur, comment se fait-il que vous vouliez vous manifester à nous, et non au monde?"²³ Jésus lui répondit: "Si quelqu'un m'aime, il gardera ma parole, et mon Père l'aimera, et nous viendrons à lui, et nous ferons chez lui notre demeure.

24 Celui qui ne m'aime pas, ne gardera pas mes paroles. Et la parole que vous entendez n'est pas de moi, mais du Père qui m'a envoyé.

25 Je vous ai dit ces choses pendant que je demeure avec vous.

26 Mais le Consolateur, l'Esprit-Saint, que mon Père enverra en mon nom, lui, vous enseignera toutes choses, et vous rappellera tout ce que je vous ai dit.

27 Je vous laisse la paix, je vous donne ma paix; je ne la donne pas comme la donne le monde. Que votre coeur ne se trouble point et ne s'effraye point.

28 Vous avez entendu que je vous ai dit: Je m'en vais, et je reviens à vous. Si vous m'aimiez, vous vous réjouiriez de ce que je vais au Père, car mon Père est plus grand que moi.

29 Et maintenant, je vous ai dit ces choses avant qu'elles n'arrivent, afin que, quand elles seront arrivées, vous croyiez.

30 Je ne m'entretiendrai plus guère avec vous, car le Prince de ce monde vient et il n'a rien

en moi.

³¹ Mais afin que le monde sache que j'aime mon Père, et que j'agis selon le commandement que mon Père m'a donné, levez-vous, partons d'ici."

La vigne véritable

¹⁵ ¹ "Je suis la vraie vigne, et mon Père est le vigneron.

² Tout sarment qui, en moi, ne porte pas de fruit, il le retranche; et tout sarment qui porte du fruit, il l'émonde, afin qu'il en porte davantage.

³ Déjà, vous êtes purs, à cause de la parole que je vous ai annoncée.

⁴ Demeurez en moi, et moi en vous. Comme le sarment ne peut de lui-même porter du fruit, s'il ne demeure uni à la vigne, ainsi vous ne le pouvez non plus, si vous ne demeurez en moi.

⁵ Je suis la vigne, vous êtes les sarments. Celui qui demeure en moi, et en qui je demeure, porte beaucoup de fruits: car, séparés de moi, vous ne pouvez rien faire.

⁶ Si quelqu'un ne demeure pas en moi, il est jeté dehors, comme le sarment, et il sèche; puis on ramasse ces sarments, on les jette au feu et ils brûlent.

⁷ Si vous demeurez en moi, et que mes paroles demeurent en vous, vous demanderez ce que vous voudrez, et cela vous sera accordé.

⁸ C'est la gloire de mon Père que vous portiez beaucoup de fruits, et que vous soyez mes disciples.

⁹ Comme mon Père m'a aimé, moi aussi je vous ai aimés: demeurez dans mon amour.

¹⁰ Si vous gardez mes commandements, vous demeurerez dans mon amour, comme moi-même j'ai gardé les commandements de mon Père, et comme je demeure dans son amour.

¹¹ Je vous ai dit ces choses, afin que ma joie soit en vous, et que votre joie soit parfaite.

¹² Ceci est mon commandement, que vous vous aimiez les uns les autres, comme je vous ai aimés.

¹³ Il n'y a pas de plus grand amour que de donner sa vie pour ses amis.

¹⁴ Vous êtes mes amis, si vous faites ce que je vous commande.

¹⁵ Je ne vous appelle plus serviteurs, parce que le serviteur ne sait pas ce que fait son maître; mais je vous ai appelés amis, parce que tout ce que j'ai entendu de mon Père, je vous l'ai fait connaître.

¹⁶ Ce n'est pas vous qui m'avez choisi, mais c'est moi qui vous ai choisis et qui vous ai établis, pour que vous alliez et que vous portiez du fruit, que votre fruit demeure, et que le Père vous accorde ce que vous lui demanderez en mon nom.

¹⁷ Ce que je vous commande, c'est de vous aimer les uns les autres.

Les disciples et le monde

¹⁸ Si le monde vous hait, sachez qu'il m'a haï le premier.

¹⁹ Si vous étiez du monde, le monde aimerait ce qui lui appartiendrait en propre. Mais parce

que vous n'êtes pas du monde, et que je vous ai choisis du milieu du monde, à cause de cela, le monde vous hait.

²⁰ Souvenez-vous de la parole que je vous ai dite; Le serviteur n'est pas plus grand que le maître. S'ils m'ont persécuté, ils vous persécuteront, vous aussi; s'ils ont gardé ma parole, ils garderont aussi la vôtre.

²¹ Mais ils vous feront toutes ces choses à cause de mon nom, parce qu'ils ne connaissent pas celui qui m'a envoyé.

²² Si je n'étais pas venu, et que je ne leur eusse point parlé, ils seraient sans péché; mais maintenant leur péché est sans excuse.

²³ Celui qui me hait, hait aussi mon Père.

²⁴ Si je n'avais pas fait au milieu d'eux des oeuvres que nul autre n'a faites, ils seraient sans péché; mais maintenant ils ont vu, et ils me haïssent moi et mon Père.

²⁵ Mais cela est arrivé afin que s'accomplît la parole qui est écrite dans leur Loi: ils m'ont haï sans sujet.

²⁶ Lorsque le Consolateur que je vous enverrai d'auprès du Père, l'Esprit de vérité qui procède du Père, sera venu, il rendra témoignage de moi. Et vous aussi, vous me rendrez témoignage, parce que vous êtes avec moi dès le commencement."

16 ¹ Je vous ai dit ces choses, afin que vous ne soyez pas scandalisés;

² Ils vous chasseront des synagogues; et même l'heure vient où quiconque vous fera mourir, croira faire à Dieu un sacrifice agréable.

³ Et ils agiront ainsi, parce qu'ils n'ont connu ni mon Père, ni moi.

⁴ Mais je vous l'ai dit afin que, lorsque l'heure sera venue, vous vous souveniez que je vous l'ai annoncé.

La venue du Paraclet

⁵ Je ne vous en ai pas parlé dès le commencement, parce que j'étais avec vous. Et maintenant que je m'en vais à celui qui m'a envoyé, aucun de vous ne me demande "Où allez-vous?"

⁶ Mais parce que je vous ai dit ces choses, la tristesse a rempli votre coeur.

⁷ Cependant je vous dis la vérité: il vous est bon que je m'en aille; car, si je ne m'en vais pas, le Consolateur ne viendra pas en vous; mais si je m'en vais, je vous l'enverrai.

⁸ Et quand il sera venu, il convaincra le monde au sujet du péché, de la justice et du jugement:

⁹ Au sujet du péché, parce qu'ils n'ont pas cru en moi;

¹⁰ Au sujet de la justice, parce que je vais au Père, et que vous ne me verrez plus;

¹¹ Au sujet du jugement, parce que le Prince de ce monde est déjà jugé.

¹² J'ai encore beaucoup de choses à vous dire; mais vous ne pouvez les porter à présent.

¹³ Quand le Consolateur, l'Esprit de vérité, sera venu, il vous guidera dans toute la vérité.

Car il ne parlera pas de lui-même, mais il dira tout ce qu'il aura entendu, et il vous annoncera les choses à venir.

14 Celui-ci me glorifiera, parce qu'il recevra de ce qui est à moi, et il vous l'annoncera.

15 Tout ce que le Père a, est à moi. C'est pourquoi j'ai dit qu'il recevra ce qui est à moi, et qu'il vous l'annoncera.

L'annonce de prompt retour

16 Encore un peu de temps, et vous ne me verrez plus; et encore un peu de temps, et vous me verrez, parce que je vais à mon Père."

17 Sur quoi, quelques-uns de ses disciples se dirent entre eux: "Que signifie ce qu'il nous dit: Encore un peu de temps, et vous ne me verrez plus; et encore un peu de temps, et vous me verrez, parce que je vais à mon Père?" 18 Ils disaient donc: " Que signifie cet "encore un peu de temps"? Nous ne savons ce qu'il veut dire." 19 Jésus connut qu'ils voulaient l'interroger et leur dit: " Vous vous questionnez entre vous sur ce que j'ai dit: Encore un peu de temps et vous ne me verrez plus; et encore un peu de temps, et vous me verrez.

20 En vérité, en vérité, je vous le dis, vous pleurerez et vous vous lamenterez, tandis que le monde se réjouira; vous serez affligés, mais votre affliction se changera en joie.

21 La femme, lorsqu'elle enfante, est dans la souffrance parce que son heure est venue. Mais lorsqu'elle a donné le jour à l'enfant, elle ne se souvient plus de ses douleurs, dans la joie qu'elle a de ce qu'un homme est né dans le monde.

22 Vous donc, aussi, vous êtes maintenant dans l'affliction; mais je vous reverrai, et votre coeur se réjouira, et nul ne vous ravira votre joie.

23 En ce jour-là, vous ne m'interrogerez plus sur rien. En vérité, en vérité je vous le dis, tout ce que vous demanderez à mon Père, il vous le donnera en mon nom.

24 Jusqu'à présent vous n'avez rien demandé en mon nom: demandez, et vous recevrez, afin que votre joie soit parfaite.

25 Je vous ai dit ces choses en paraboles. L'heure vient où je ne vous parlerai plus en paraboles, mais je vous parlerai ouvertement du Père.

26 En ce jour-là, vous demanderez en mon nom, et je ne vous dis point que je prierai le Père pour vous.

27 Car le Père lui-même vous aime, parce que vous m'avez aimé, et que vous avez cru que je suis sorti du Père.

28 Je suis sorti du Père, et je suis venu dans le monde; maintenant je quitte le monde et je vais au Père."

29 Ses disciples lui dirent; "Voilà que vous parlez ouvertement et sans vous servir d'aucune figure. 30 Maintenant nous voyons que vous savez toutes choses, et que vous n'avez pas besoin que personne vous interroge; c'est pourquoi nous croyons que vous êtes sorti de

Dieu." 31 Jésus leur répondit: "Vous croyez à présent..."

32 Voici que l'heure vient, et déjà elle est venue, où vous serez dispersés, chacun de son côté, et vous me laisserez seul; pourtant je ne suis pas seul, parce que le Père est avec moi.

33 Je vous ai dit ces choses, afin que vous ayez la paix en moi. Vous avez des tribulations dans le monde, mais prenez confiance, j'ai vaincu le monde.

La prière de Jésus

17 ¹ Ayant ainsi parlé, Jésus leva les yeux au ciel et dit: "Père, l'heure est venue, glorifiez votre Fils, afin que votre Fils vous glorifie,

² Puisque vous lui avez donné autorité sur toute chair, afin qu'à tous ceux que vous lui avez donnés, il donne la vie éternelle.

³ Or, la vie éternelle, c'est qu'ils vous connaissent, vous, le seul vrai Dieu, et celui que vous avez envoyé, Jésus-Christ.

⁴ Je vous ai glorifié sur la terre, j'ai achevé l'oeuvre que vous m'avez donnée à faire.

⁵ Et maintenant à vous, Père, glorifiez-moi auprès de vous, de la gloire que j'avais auprès de vous, avant que le monde fût.

⁶ J'ai manifesté votre nom aux hommes que vous m'avez donnés du milieu du monde. Ils étaient à vous, et vous me les avez donnés: et ils ont gardé votre parole.

⁷ Ils savent à présent que tout ce que vous m'avez donné vient de vous;

⁸ Car les paroles que vous m'avez données, je les leur ai données. Et ils les ont reçues, et ils ont vraiment reconnu que je suis sorti de vous, et ils ont cru que c'est vous qui m'avez envoyé.

⁹ C'est pour eux que je prie. Je ne prie pas pour le monde, mais pour ceux que vous m'avez donnés; parce qu'ils sont à vous.

¹⁰ Car tout ce qui est à moi est à vous, et tout ce qui est à vous est à moi, et que je suis glorifié en eux.

¹¹ Je ne suis plus dans le monde. Pour eux, ils sont dans le monde, et moi, je vais à vous. Père saint, gardez dans votre nom ceux que vous m'avez donnés, afin qu'ils ne fassent qu'un, comme nous.

¹² Lorsque j'étais avec eux, je les conservais dans votre nom. J'ai gardé ceux que vous m'avez donnés, et pas un d'eux ne s'est perdu, hormis le fils de perdition, afin que l'Ecriture fût accomplie.

¹³ Maintenant je vais à vous, et je fais cette prière pendant que je suis dans le monde, afin qu'ils aient en eux la plénitude de ma joie.

¹⁴ Je leur ai donné votre parole, et le monde les a haïs, parce qu'ils ne sont pas du monde, comme moi-même je ne suis pas du monde.

¹⁵ Je ne vous demande pas de les ôter du monde, mais de les garder du mal.

¹⁶ Ils ne sont pas du monde, comme moi-même je ne suis pas du monde.

¹⁷ Sanctifiez-les dans la vérité.

¹⁸ Comme vous m'avez envoyé dans le monde, je les ai aussi envoyés dans le monde.

¹⁹ Et je me sanctifie moi-même pour eux, afin qu'eux aussi soient sanctifiés en vérité.

²⁰ Je ne prie pas pour eux seulement, mais aussi pour ceux qui, par leur prédication, croiront en moi,

- ²¹ Pour que tous ils soient un, comme vous, mon Père, vous êtes en moi, et moi en vous, pour que, eux aussi, ils soient un en nous, afin que le monde croie que vous m'avez envoyé.
- ²² Et je leur ai donné la gloire que vous m'avez donnée, afin qu'ils soient un, comme nous sommes un, moi en eux, et vous en moi,
- ²³ Afin qu'ils soient parfaitement un, et que le monde connaisse que vous m'avez envoyé, et que vous les avez aimés comme vous m'avez aimé.
- ²⁴ Père, ceux que vous m'avez donnés, je veux que là où je suis, ils y soient avec moi, afin qu'ils voient la gloire que vous m'avez donnée, parce que vous m'avez aimé avant la création du monde.
- ²⁵ Père juste, le monde ne vous a pas connu, mais moi, je vous ai connu, et ceux-ci ont connu que c'est vous qui m'avez envoyé.
- ²⁶ Et je leur ai fait connaître votre nom, et je le leur ferai connaître, afin que l'amour dont vous m'avez aimé soit en eux, et que je sois moi aussi en eux."

2. La passion

L'arrestation de Jésus

- ¹⁸ ¹ Après avoir ainsi parlé, Jésus se rendit, accompagné de ses disciples, au-delà du torrent de Cédron, où il y avait un jardin, dans lequel il entra, lui et ses disciples. ² Judas, qui le trahissait, connaissait aussi ce lieu, parce que Jésus y était souvent allé avec ses disciples.
- ³ Ayant donc pris la cohorte et des satellites fournis par les Pontifes et les Pharisiens, Judas y vint avec des lanternes, des torches et des armes. ⁴ Alors Jésus, sachant tout ce qui devait lui arriver, s'avança et leur dit: "Qui cherchez-vous?" ⁵ Ils lui répondirent: "Jésus de Nazareth." Il leur dit: "Jésus de Nazareth, c'est moi." Or, Judas, qui le trahissait, était là avec eux. ⁶ Lors donc que Jésus leur eut dit: "C'est moi," ils reculèrent et tombèrent par terre. ⁷ Il leur demanda encore une fois: "Qui cherchez-vous?" Et ils dirent: "Jésus de Nazareth." ⁸ Jésus répondit: "Je vous l'ai dit, c'est moi. Si donc c'est moi que vous cherchez, laissez aller ceux-ci." ⁹ Il dit cela afin que fût accomplie la parole qu'il avait dite: "Je n'ai perdu aucun de ceux que vous m'avez donnés."
- ¹⁰ Alors, Simon-Pierre, qui avait une épée, la tira, et, frappant le serviteur du grand prêtre, il lui coupa l'oreille droite: ce serviteur s'appelait Malchus. ¹¹ Mais Jésus dit à Pierre: "Remets ton épée dans le fourreau. Ne boirai-je donc pas le calice que mon Père m'a donné?"

Jésus devant Anne et Caïphe. Reniements de Pierre.

- ¹² Alors la cohorte, le tribun et les satellites des Juifs se saisirent de Jésus et le lièrent. ¹³ Ils l'emmenèrent d'abord chez Anne parce qu'il était beau-père de Caïphe, lequel était grand-

prêtre cette année-là. ¹⁴ Or, Caïphe était celui qui avait donné ce conseil aux Juifs: "Il est avantageux qu'un seul homme meure pour le peuple."

¹⁵ Cependant Simon-Pierre suivait Jésus avec un autre disciple. Ce disciple, étant connu du grand-prêtre, entra avec Jésus dans la cour du grand-prêtre, ¹⁶ Mais Pierre était resté près de la porte, en dehors. L'autre disciple, qui était connu du grand-prêtre sortit donc, parla à la portière, et fit entrer Pierre. ¹⁷ Cette servante, qui gardait la porte, dit à Pierre: "N'es-tu pas, toi aussi, des disciples de cet homme?" Il dit: "Je n'en suis point." ¹⁸ Les serviteurs et les satellites étaient rangés autour d'un brasier, parce qu'il faisait froid, et ils se chauffaient.

Pierre se tenait aussi avec eux, et se chauffait. ¹⁹ Le grand-prêtre interrogea Jésus sur ses disciples et sur sa doctrine. ²⁰ Jésus lui répondit: "J'ai parlé ouvertement au monde; j'ai toujours enseigné dans la synagogue et dans le temple, où tous les Juifs s'assemblent, et je n'ai rien dit en secret. ²¹ Pourquoi m'interrogues-tu? Demande à ceux qui m'ont entendu, ce que je leur ai dit; eux ils savent ce que j'ai enseigné." ²² A ces mots, un des satellites qui se trouvait là, donna un soufflet à Jésus, en disant: "Est-ce ainsi que tu réponds au grand-prêtre?" ²³ Jésus lui répondit: "Si j'ai mal parlé, fais voir ce que j'ai dit de mal; mais si j'ai bien parlé, pourquoi me frappes-tu?"

²⁴ Anne avait envoyé Jésus lié à Caïphe, le grand-prêtre.

²⁵ Or, Simon-Pierre était là, se chauffant. Ils lui dirent: "N'es-tu pas, toi aussi, de ses disciples?" ²⁶ Un des serviteurs du grand-prêtre, parent de celui à qui Pierre avait coupé l'oreille, lui dit: "Ne t'ai-je pas vu avec lui dans le jardin?" ²⁷ Pierre nia de nouveau et aussitôt le coq chanta.

Jésus devant Pilate

²⁸ Ils conduisirent Jésus de chez Caïphe au prétoire: c'était le matin. Mais ils n'entrèrent pas eux-mêmes dans le prétoire, pour ne pas se souiller et afin de pouvoir manger la Pâque. ²⁹ Pilate sortit donc vers eux, et dit: "Quelle accusation portez-vous contre cet homme?" ³⁰ Ils lui répondirent: "Si ce n'était pas un malfaiteur, nous ne te l'aurions pas livré." ³¹ Pilate leur dit: "Prenez-le vous-mêmes, et jugez-le selon votre loi." Les Juifs lui répondirent: "Il ne nous est pas permis de mettre personne à mort." ³² Afin que s'accomplît la parole que Jésus avait dite, lorsqu'il avait indiqué de quelle mort il devait mourir.

³³ Pilate donc, étant rentré dans le prétoire, appela Jésus, et lui dit: "Es-tu le roi des Juifs?"

³⁴ Jésus répondit: "Dis-tu cela de toi-même, ou d'autres te l'ont-ils dit de moi?" ³⁵ Pilate répondit: "Est-ce que je suis Juif? Ta nation et les chefs des prêtres t'ont livré à moi: qu'as-tu fait?" ³⁶ Jésus répondit: "Mon royaume n'est pas de ce monde; si mon royaume était de ce monde, mes serviteurs auraient combattu pour que je ne fusse pas livré aux Juifs, mais maintenant mon royaume n'est point d'ici-bas."

³⁷ Pilate lui dit: "Tu es donc roi?" Jésus répondit: "Tu le dis, je suis roi. Je suis né et je suis venu dans le monde pour rendre témoignage à la vérité: quiconque est de la vérité écoute

ma voix."

³⁸ Pilate lui dit: "Qu'est-ce que la vérité?" Ayant dit cela, il sortit de nouveau pour aller vers les Juifs, et il leur dit: ³⁹ "Pour moi, je ne trouve aucun crime en lui. Mais c'est la coutume qu'à la fête de Pâque je vous délivre quelqu'un. Voulez-vous que je vous délivre le roi des Juifs?" ⁴⁰ Alors tous crièrent de nouveau: "Non, pas lui, mais Barabbas." Or, Barabbas était un brigand.

¹⁹ ¹ Alors Pilate prit Jésus et le fit flageller. ² Et les soldats ayant tressé une couronne d'épines, la mirent sur sa tête, et le revêtirent d'un manteau de pourpre; ³ Puis s'approchant de lui, ils disaient: "Salut, roi des Juifs!" et ils le souffletaient.

⁴ Pilate sortit encore une fois et dit aux Juifs: "Voici que je vous l'amène dehors, afin que vous sachiez que je ne trouve en lui aucun crime." ⁵ Jésus sortit donc, portant la couronne d'épines et le manteau d'écarlate, et Pilate leur dit: "Voici l'homme." ⁶ Lorsque les Princes des prêtres et les satellites le virent, ils s'écrièrent: "Crucifie-le, crucifie-le!" Pilate leur dit: "Prenez-le vous-mêmes, et crucifiez-le; car pour moi, je ne trouve aucun crime en lui." ⁷ Les Juifs lui répondirent: "Nous avons une loi, et d'après notre loi, il doit mourir, parce qu'il s'est fait Fils de Dieu"

⁸ Ayant entendu ces paroles, Pilate fut encore plus effrayé. ⁹ Et rentrant dans le prétoire, il dit à Jésus: "D'où es-tu?" Mais Jésus ne lui fit aucune réponse. ¹⁰ Pilate lui dit: "C'est à moi que tu ne parles pas? Ignores-tu que j'ai le pouvoir de te délivrer et le pouvoir de te crucifier?" ¹¹ Jésus répondit: "Tu n'aurais sur moi aucun pouvoir, s'il ne t'avait pas été donné d'en haut. C'est pourquoi celui qui m'a livré à toi a un plus grand péché."

La condamnation à mort

¹² Dès ce moment, Pilate cherchait à le délivrer. Mais les Juifs criaient, disant: "Si tu le délivres, tu n'es point ami de César; quiconque se fait roi, se déclare contre César." ¹³ Pilate, ayant entendu ces paroles, fit conduire Jésus dehors, et il s'assit sur son tribunal, au lieu appelé Lithostrotos, et en hébreu Gabbatha. ¹⁴ C'était la Préparation de la Pâque, et environ la sixième heure. Pilate dit aux Juifs: "Voici votre roi." ¹⁵ Mais ils se mirent à crier: "Qu'il meure! Qu'il meure! Crucifie-le." Pilate leur dit: "Crucifierai-je votre roi?" les Princes des prêtres répondirent: "Nous n'avons de roi que César."

¹⁶ Alors il le leur livra pour être crucifié.

Le crucifiement

¹⁷ Et ils prirent Jésus et l'emmenèrent. Jésus, portant sa croix, arriva hors de la ville au lieu nommé Calvaire, en Hébreu Golgotha; ¹⁸ C'est là qu'ils le crucifièrent, et deux autres avec lui, un de chaque côté, et Jésus au milieu. ¹⁹ Pilate fit aussi une inscription, et la fit mettre

au haut de la croix; Elle portait ces mots: "Jésus de Nazareth, le roi des Juifs." ²⁰ Beaucoup de Juifs lurent cet écriteau, car le lieu où Jésus avait été crucifié était près de la ville, et l'inscription était en hébreu, en grec et en latin. ²¹ Or les princes des prêtres des Juifs dirent à Pilate: "Ne mets pas: Le roi des Juifs, mais que lui-même a dit: Je suis le roi des Juifs." ²² Pilate répondit: "Ce que j'ai écrit, je l'ai écrit."

Le partage des vêtements

²³ Les soldats, après avoir crucifié Jésus, prirent ses vêtements, et ils en firent quatre parts, une pour chacun d'eux. Ils prirent aussi sa tunique: c'était une tunique sans couture, d'un seul tissu depuis le haut jusqu'en bas. ²⁴ Ils se dirent donc entre eux: "Ne la déchirons pas, mais tirons au sort à qui elle sera."; afin que s'accomplît cette parole de l'Écriture: "Ils se sont partagé mes vêtements, et ils ont tiré ma robe au sort." C'est ce que firent les soldats.

Jésus et sa mère

²⁵ Près de la croix de Jésus se tenaient sa mère et la soeur de sa mère, Marie, femme de Clopas, et Marie-Madeleine. ²⁶ Jésus ayant vu sa mère, et auprès d'elle le disciple qu'il aimait, dit à sa mère: "Femme, voilà votre fils." ²⁷ Ensuite il dit au disciple: "Voilà votre mère." Et depuis cette heure-là, le disciple la prit chez lui.

La mort de Jésus

²⁸ Après cela, Jésus sachant que tout était maintenant consommé, afin que l'Écriture s'accomplît, dit: "J'ai soif."

²⁹ Il y avait là un vase plein de vinaigre; les soldats en remplirent une éponge, et l'ayant fixée au bout d'une tige d'hysope, ils l'approchèrent de sa bouche. ³⁰ Quand Jésus eut pris le vinaigre, il dit: "Tout est consommé", et baissant la tête il rendit l'esprit.

Le coup de lance

³¹ Or, comme c'était la Préparation, de peur que les corps ne restassent sur la croix pendant le sabbat, car le jour de ce sabbat était très solennel, les Juifs demandèrent à Pilate qu'on rompît les jambes aux crucifiés et qu'on les détachât. ³² Les soldats vinrent donc, et ils rompirent les jambes du premier, puis de l'autre qui avait été crucifié avec lui. ³³ Mais quand ils vinrent à Jésus, le voyant déjà mort, ils ne lui rompirent pas les jambes. ³⁴ Mais un des soldats lui transperça le côté avec sa lance, et aussitôt il en sortit du sang et de l'eau. ³⁵ Et celui qui l'a vu en rend témoignage, et son témoignage est vrai; et il sait qu'il dit vrai, afin que vous aussi vous croyiez. ³⁶ Car ces choses sont arrivées afin que l'Écriture fut

accomplie: "Aucun de ses os ne sera rompu."

³⁷ Et il est encore écrit ailleurs: "Ils regarderont celui qu'ils ont transpercé."

L'ensevelissement

³⁸ Après cela, Joseph d'Arimatee, qui était disciple de Jésus, mais en secret par crainte des Juifs, demanda à Pilate d'enlever le corps de Jésus. Et Pilate le permit. Il vint donc, et prit le corps de Jésus. ³⁹ Nicodème, qui était venu la première fois trouver Jésus de nuit, vint aussi, apportant un mélange de myrrhe et d'aloès, d'environ cent livres. ⁴⁰ Ils prirent donc le corps de Jésus, et l'enveloppèrent dans des linges, avec les aromates, selon la manière d'ensevelir en usage chez les Juifs. ⁴¹ Or, au lieu où Jésus avait été crucifié, il y avait un jardin, et dans le jardin un sépulcre neuf, où personne n'avait encore été mis. ⁴² C'est là, à cause de la Préparation des Juifs, qu'ils déposèrent Jésus, parce que le sépulcre était proche.

3. Le jour de la résurrection

Le tombeau trouvé vide

²⁰ ¹ Le premier jour de la semaine, Marie-Madeleine se rendit au sépulcre, dès le matin, avant que les ténèbres fussent dissipées, et elle vit la pierre enlevée du sépulcre. ² Elle courut donc, et vint trouver Simon-Pierre et l'autre disciple que Jésus aimait, et leur dit: "Ils ont enlevé du sépulcre le Seigneur, et nous ne savons où ils l'ont mis." ³ Pierre sortit avec l'autre disciple, et ils allèrent au sépulcre. ⁴ Ils couraient tous deux ensemble, mais l'autre disciple courut plus vite que Pierre, et arriva au sépulcre. ⁵ Et, s'étant penché, il vit les linceuls posés à terre; mais il n'entra pas. ⁶ Simon-Pierre qui le suivait, arriva à son tour et entra dans le sépulcre. ⁷ Il vit les linges posés à terre, et le suaire qui couvrait la tête de Jésus, non pas posé avec les linges, mais roulé dans un autre endroit. ⁸ Alors, l'autre disciple qui était arrivé le premier au sépulcre, entra aussi; et il vit, et il crut. ⁹ Car ils ne comprenaient pas encore l'Écriture, d'après laquelle il devait ressusciter d'entre les morts. ¹⁰ Les disciples s'en retournèrent donc chez eux.

L'apparition à Marie de Magdala

¹¹ Cependant Marie se tenait près du sépulcre, en dehors, versant des larmes; et, en pleurant, elle se pencha vers le sépulcre; ¹² Et elle vit deux anges vêtus de blanc, assis à la place où avait été mis le corps de Jésus, l'un à la tête, l'autre aux pieds. ¹³ Et ceux-ci lui dirent: "Femme, pourquoi pleurez-vous?" Elle leur dit: "Parce qu'ils ont enlevé mon Seigneur,

et je ne sais où ils l'ont mis." ¹⁴ Ayant dit ces mots, elle se retourna et vit Jésus debout; et elle ne savait pas que c'était Jésus. ¹⁵ Jésus lui dit: "Femme, pourquoi pleurez-vous? Qui cherchez-vous?" Elle, pensant que c'était le jardinier, lui dit: "Seigneur, si c'est vous qui l'avez emporté, dites-moi où vous l'avez mis, et j'irai le prendre." ¹⁶ Jésus lui dit: "Marie!" Elle se retourna et lui dit en hébreu: "Rabboni!" c'est à dire "Maître!" ¹⁷ Jésus lui dit: "Ne me touchez point, car je ne suis pas encore remonté vers mon Père. Mais allez à mes frères, et dites-leur: Je monte vers mon Père et votre Père, vers mon Dieu, et votre Dieu." ¹⁸ Marie-Madeleine alla annoncer aux disciples qu'elle avait vu le Seigneur, et qu'il lui avait dit ces choses.

Apparitions aux disciples

¹⁹ Le soir de ce même jour, le premier de la semaine, les portes du lieu où se trouvaient les disciples étant fermées, parce qu'ils craignaient les Juifs, Jésus vint, et se présentant au milieu d'eux, il leur dit: "Paix avec vous!" ²⁰ Ayant ainsi parlé, il leur montra ses mains et son côté. Les disciples furent remplis de joie en voyant le Seigneur. ²¹ Il leur dit une seconde fois: "Paix avec vous!" Comme mon Père m'a envoyé, moi aussi je vous envoie." ²² Après ces paroles, il souffla sur eux et leur dit: "Recevez l'Esprit-Saint." ²³ "Ceux à qui vous remettrez les péchés, ils leur seront remis; et ceux à qui vous les retiendrez, ils leur seront retenus." ²⁴ Mais Thomas, l'un des douze, celui qu'on appelle Didyme, n'était pas avec eux lorsque Jésus vint. ²⁵ Les autres disciples lui dirent donc: "Nous avons vu le Seigneur." Mais il leur dit: "Si je ne vois dans ses mains la marque des clous, et si je ne mets mon doigt à la place des clous et ma main dans son côté, je ne croirai point." ²⁶ Huit jours après, les disciples étant encore dans le même lieu, et Thomas avec eux, Jésus vint, les portes étant fermées, et se tenant au milieu d'eux, il leur dit: "Paix avec vous!" ²⁷ Puis il dit à Thomas: "Mets ici ton doigt, et regarde mes mains; approche aussi ta main, et mets-la dans mon côté; et ne sois plus incrédule, mais croyant." ²⁸ Thomas lui répondit: "Mon Seigneur, et mon Dieu!" ²⁹ Jésus lui dit: "Parce que tu m'as vu, Thomas, tu as cru. Heureux ceux qui n'ont pas vu et qui ont cru."

4. Première conclusion

³⁰ Jésus a fait encore en présence de ses disciples beaucoup d'autres miracles qui ne sont pas écrits dans ce livre. ³¹ Mais ceux-ci ont été écrits, afin que vous croyiez que Jésus est le Christ, le Fils de Dieu, et qu'en croyant vous ayez la vie en son nom.

EPILOGUE

Apparition au bord du lac de Tibériade

Jean (CP) 13

Jean (CP) 1

EVANGILE DE JESUS-CHRIST

selon

Saint JEAN

PROLOGUE

- 1¹ Au commencement était le Verbe, et le Verbe était en Dieu, et le Verbe était Dieu.
 2 Il était au commencement en Dieu.
 3 Tout par lui a été fait, et sans lui n'a été fait rien de ce qui existe.
 4 En lui était la vie, et la vie était la lumière des hommes,
 5 Et la lumière luit dans les ténèbres, et les ténèbres ne l'ont point reçue.
 6 Il y eut un homme, envoyé de Dieu; son nom était Jean.
 7 Celui-ci vint en témoignage, pour rendre témoignage à la lumière, afin que tous crussent par lui:
 8 non que celui-ci fût la lumière, mais il avait à rendre témoignage à la lumière.
 9 La lumière, la vraie, celle qui éclaire tout homme, venait dans le monde.
 10 Il (le Verbe) était dans le monde, et le monde par lui a été fait, et le monde ne l'a pas connu.
 11 Il vint chez lui, et les siens ne l'ont pas reçu.
 12 Mais quant à tous ceux qui l'ont reçu, Il leur a donné le pouvoir de devenir enfants de Dieu, à ceux qui croient en son nom,
 13 Qui non du sang, ni de la volonté de la chair, ni de la volonté de l'homme, mais de Dieu sont nés.
 14 Et le Verbe s'est fait chair, et il a habité parmi nous, (et nous avons vu sa gloire, gloire comme celle qu'un fils unique tient de son Père) tout plein de grâce et de vérité.
 15 Jean lui rend témoignage, et s'écrie en ces termes: "Voici celui dont je disais: Celui qui vient après moi, est passé devant moi, parce qu'il était avant moi."
 16 et c'est de sa plénitude, que nous avons tous reçu, et grâce sur grâce;
 17 parce que la loi a été donnée par Moïse, la grâce et la vérité sont venues par Jésus-Christ.
 18 Dieu, personne ne le vit jamais: le Fils unique, qui est dans le sein du Père c'est lui qui l'a fait connaître.

LE MINISTÈRE DE JÉSUS

1. La première Pâque

1.1. La semaine inaugurale

¹⁹ Et voici le témoignage que rendit Jean, lorsque les Juifs envoyèrent de Jérusalem des prêtres et des lévites pour lui demander: "Qui êtes-vous?" ²⁰ Il déclara, et ne le nia point; il déclara: "Je ne suis point le Christ." ²¹ Et ils lui demandèrent: "Quoi donc! Etes-vous Elie?" Il dit " Je ne le suis point" " Etes-vous le prophète?" Il répondit " Non" ²² "Qui êtes-vous donc", lui dirent-ils, afin que nous donnions une réponse à ceux qui nous ont envoyés. "Que dites-vous de vous-même?" ²³ Il répondit: "Je suis la voix de celui qui crie dans le désert: Aplanissez le chemin du Seigneur, comme l'a dit le prophète Isaïe."

²⁴ Or ceux qu'on lui avait envoyés étaient des Pharisiens. ²⁵ Et ils l'interrogèrent, et lui dirent: "Pourquoi donc baptisez-vous, si vous n'êtes ni le Christ, ni Elie, ni le Prophète?" ²⁶ Jean leur répondit: "Moi je baptise dans l'eau; mais au milieu de vous il y a quelqu'un que vous ne connaissez pas, ²⁷ C'est celui qui vient après moi; je ne suis pas digne de délier la courroie de sa chaussure." ²⁸ Cela se passait à Béthanie, au delà du Jourdain, où Jean baptisait.

²⁹ Le lendemain, Jean vit Jésus qui venait vers lui, et il dit: "Voici l'agneau de Dieu, voici celui qui ôte le péché du monde. ³⁰ C'est de lui que j'ai dit: un homme vient après moi, qui est passé devant moi, parce qu'il était avant moi."

³¹ Et moi, je ne le connaissais pas, mais c'est afin qu'il fût manifesté à Israël que je suis venu baptiser dans l'eau." ³² Et Jean rendit témoignage en disant: "J'ai vu l'Esprit descendre du ciel comme une colombe, et il s'est reposé sur lui. ³³ Et moi je ne le connaissais pas; mais celui qui m'a envoyé baptiser dans l'eau m'a dit: Celui sur qui tu verras l'Esprit descendre et se reposer, c'est lui qui baptise dans l'Esprit-Saint. ³⁴ Et moi j'ai vu et j'ai rendu témoignage que celui-là est le Fils de Dieu."

Les premiers disciples

³⁵ Le lendemain, Jean se trouvait encore là, avec deux de ses disciples. ³⁶ Et ayant regardé Jésus qui passait, il dit: "Voici l'Agneau de Dieu." ³⁷ Les deux disciples l'entendirent parler, et ils suivirent Jésus. ³⁸ Jésus s'étant retourné, et voyant qu'ils le suivaient, leur dit: "Que cherchez-vous?" Ils lui répondirent: "Rabbi (ce qui signifie Maître), où demeurez-vous?" ³⁹ Il leur dit: "Venez et vous verrez." Ils allèrent et virent où il demeurait, et ils restèrent auprès

de lui ce jour-là. Or c'était environ la dixième heure.

⁴⁰ Or, André, le frère de Simon-Pierre, était l'un des deux qui avaient entendu la parole de Jean, et qui avaient suivi Jésus. ⁴¹ Il rencontra d'abord son frère Simon, et lui dit: "Nous avons trouvé le Messie (ce qui se traduit Christ)." ⁴² Et il l'amena à Jésus. Jésus, l'ayant regardé dit: "Toi, tu es Simon, fils de Jean; tu seras appelé Céphas (ce qui se traduit Pierre)."

⁴³ Le jour suivant, Jésus résolut d'aller en Galilée. Et il rencontra Philippe. ⁴⁴ Et Jésus lui dit: "Suis-moi." Philippe était de Bethsaïde, la ville d'André et de Pierre.

⁴⁵ Philippe rencontra Nathanaël et lui dit: "Nous avons trouvé celui dont Moïse a écrit dans la Loi, ainsi que les Prophètes: c'est Jésus, fils de Joseph de Nazareth." ⁴⁶ Nathanaël lui répondit: "Peut-il sortir de Nazareth quelque chose de bon?" Philippe lui dit: "Viens et vois."

⁴⁷ Jésus vit venir vers lui Nathanaël, et dit en parlant de lui: "Voici vraiment un Israélite, en qui il n'y a nul artifice." ⁴⁸ Nathanaël lui dit: "D'où me connaissez-vous?" Jésus repartit et lui dit: "Avant que Philippe t'appelât, lorsque tu étais sous le figuier, je t'ai vu." ⁴⁹ Nathanaël lui répondit: "Rabbi, vous êtes le Fils de Dieu, vous êtes le Roi d'Israël." ⁵⁰ Jésus lui repartit: "Parce que je t'ai dit: Je t'ai vu sous le figuier, tu crois! Tu verras de plus grandes choses que celle-là." ⁵¹ Et il ajouta: "En vérité, en vérité, je vous le dis, vous verrez désormais le ciel ouvert, et les anges de Dieu montant et descendant sur le Fils de l'homme."

Les noces de Cana

² ¹ Et le troisième jour, il se fit des noces à Cana en Galilée; et la mère de Jésus y était. ² Jésus fut aussi convié aux noces avec ses disciples. ³ Le vin étant venu à manquer, la mère de Jésus lui dit: "Ils n'ont plus de vin." ⁴ Jésus lui répondit: "Femme, qu'est-ce que cela pour moi et pour vous? Mon heure n'est pas encore venue." ⁵ Sa mère dit aux serviteurs: "Faites tout ce qu'il vous dira."

⁶ Or, il y avait là six urnes de pierre destinées aux ablutions des Juifs et contenant chacune deux ou trois mesures. ⁷ Jésus leur dit: "Remplissez d'eau ces urnes." Et ils les remplirent jusqu'au haut. ⁸ Et il leur dit: "Puisse maintenant, et portez-en au maître du festin; et ils en portèrent. ⁹ Dès que le maître du festin eut goûté l'eau changée en vin (il ne savait pas d'où venait ce vin, mais les serviteurs qui avaient puisé l'eau le savaient), il interpella l'époux et lui dit: ¹⁰ "Tout homme sert d'abord le bon vin, et après qu'on a bu abondamment, le moins bon; mais toi, tu as gardé le bon jusqu'à ce moment." ¹¹ Tel fut, à Cana de Galilée, le ¹² premier des miracles que fit Jésus, et il manifesta sa gloire, et ses disciples crurent en lui. Après cela, il descendit à Capharnaüm avec sa mère, ses frères et ses disciples, et ils n'y demeurèrent que peu de jours.

1.2. La première Pâque

La purification du Temple

¹³ Or la Pâque des Juifs était proche, et Jésus monta à Jérusalem. ¹⁴ Il trouva dans le temple les marchands de boeufs, de brebis, et de colombes, et les changeurs assis. ¹⁵ Et ayant fait un petit fouet avec des cordes, il les chassa tous du temple, avec les brebis et les boeufs; il jeta par terre l'argent des changeurs et renversa leurs tables. ¹⁶ Et il dit aux vendeurs de colombes: " Enlevez cela d'ici; ne faites pas de la maison de mon Père une maison de trafic." ¹⁷ Les disciples se ressouvirent alors qu'il est écrit: "Le zèle de votre maison me dévore."

¹⁸ Les Juifs prenant la parole lui dirent: "Quel signe nous montrez-vous pour agir de la sorte?" ¹⁹ Jésus leur répondit: "Détruisez ce temple et je le relèverai en trois jours." ²⁰ Les Juifs repartirent: " C'est en quarante-six ans que ce temple a été bâti, et vous, en trois jours vous le relèverez!" ²¹ Mais lui, il parlait du temple de son corps. ²² Lors donc qu'il fut ressuscité d'entre les morts, ses disciples se souvinrent qu'il avait dit cela, et ils crurent à l'Écriture et à la parole que Jésus avait dite.

Séjour à Jérusalem

²³ Pendant que Jésus était à Jérusalem, à la fête de Pâque, beaucoup voyant les miracles qu'il faisait, crurent en son nom. ²⁴ Mais Jésus ne se fiait point à eux, parce qu'il les connaissait tous, ²⁵ Et qu'il n'avait pas besoin qu'on lui rendit témoignage d'aucun homme; car il savait, lui, ce qu'il y avait dans l'homme.

Entretien avec Nicodème

³ ¹ Or, il y avait parmi les Pharisiens un homme nommé Nicodème, un des principaux parmi les Juifs. ² Il vint de nuit trouver Jésus, et lui dit: "Maître, nous savons que vous êtes venu de la part de Dieu, comme docteur, car personne ne saurait faire les miracles que vous faites, si Dieu n'est pas avec lui." ³ Jésus lui répondit: "En vérité, en vérité, je te le dis, nul, s'il ne naît de nouveau, ne peut voir le royaume de Dieu."

⁴ Nicodème lui dit: "Comment un homme, quand il est déjà vieux, peut-il naître? Peut-il entrer une seconde fois dans le sein de sa mère, et naître de nouveau?" ⁵ Jésus répondit: " En vérité, en vérité, je te le dis, nul, s'il ne renaît de l'eau et de l'Esprit, ne peut entrer dans le royaume de Dieu

⁶ Car ce qui est né de la chair est chair, et ce qui est né de l'Esprit est esprit.

⁷ Ne t'étonne pas de ce que je t'ai dit: il faut que vous naissiez de nouveau.

⁸ Le vent souffle où il veut et tu entends sa voix; mais tu ne sais d'où il vient, ni où il va: ainsi en est-il de quiconque est né de l'Esprit."

⁹ Nicodème lui répondit: " Comment cela se peut-il faire?" ¹⁰ Jésus lui dit: "Tu es le docteur d'Israël, et tu ignores ces choses!

11 En vérité, en vérité, je te le dis, nous disons ce que nous savons, et nous attestons ce que nous avons vu, mais vous ne recevez point notre témoignage.

12 Si vous ne croyez pas quand je vous parle des choses qui sont sur la terre, comment croirez-vous si je viens à vous parler de celles qui sont dans le ciel?

13 Et nul n'est monté au ciel si ce n'est celui qui est descendu du ciel, le Fils de l'homme qui est dans le ciel.

14 Comme Moïse a élevé le serpent dans le désert, il faut de même que le Fils de l'homme soit élevé,

15 Afin que tout homme qui croit en lui ne périsse point, mais qu'il ait a vie éternelle."

16 En effet, Dieu a tellement aimé le monde, qu'il a donné son Fils unique, afin que quiconque croit en lui ne périsse point mais ait la vie éternelle.

17 Car Dieu n'a pas envoyé le Fils dans le monde pour juger le monde, mais pour que le monde soit sauvé par lui.

18 Mais celui qui ne croit pas est déjà jugé, parce qu'il n'a pas cru au nom du Fils unique de Dieu.

19 Or, voici quel est le jugement: c'est que la lumière est venue dans le monde, et que les hommes ont mieux aimé les ténèbres que la lumière, parce que leurs oeuvres étaient mauvaises.

20 Car quiconque fait le mal, hait la lumière, de peur que ses oeuvres ne soient blâmées.

21 Mais celui qui accomplit la vérité vient à la lumière, de sorte que ses oeuvres soient manifestées, parce qu'elles sont faites en Dieu."

Ministère de Jésus en Judée

Ultime témoignage de Jean

22 Après cela, Jésus se rendit avec ses disciples au pays de Judée, et il y séjourna avec eux, et il baptisait. 23 Jean aussi baptisait à Ennon, près de Salim, parce qu'il y avait là beaucoup

d'eau, et l'on venait, et l'on était baptisé, 24 Car Jean n'avait pas encore été jeté en prison.

25 Or, il s'éleva une discussion entre les disciples de Jean et un Juif touchant la purification.

26 Et ils vinrent trouver Jean, et lui dirent: "Maître, celui qui était avec vous au delà du Jourdain, et à qui vous avez rendu témoignage, le voilà qui baptise, et tous vont à lui." 27 Jean répondit: "Un homme ne peut prendre que ce qui lui a été donné du ciel."

28 "Vous m'êtes vous-mêmes témoins que j'ai dit: je ne suis point le Christ, mais j'ai été envoyé devant lui.

29 Celui qui a l'épouse est l'époux; mais l'ami de l'époux qui se tient là et qui l'écoute, est ravi de joie à la voix de l'époux. Or cette joie qui est la mienne, elle est pleinement réalisée.

30 Il faut qu'il croisse et que je diminue.

31 Celui qui vient d'en haut est au-dessus de tous; celui qui est de la terre est terrestre, et son langage aussi. Celui qui vient du ciel est au-dessus de tous;

- 32 Et ce qu'il a vu et entendu, il l'atteste; mais personne ne reçoit son témoignage.
- 33 Celui qui reçoit son témoignage, certifie que Dieu est véridique.
- 34 Car celui que Dieu a envoyé dit les paroles de Dieu, parce que Dieu ne lui donne pas l'Esprit avec mesure.
- 35 Le Père aime le Fils, et il lui a tout remis entre les mains.
- 36 Celui qui croit au Fils a la vie éternelle; mais celui qui ne croit pas au Fils ne verra pas la vie; mais la colère de Dieu demeure sur lui."

Jésus et la Samaritaine

- 4 ¹ Quand le Seigneur connut que les Pharisiens avaient appris que Jésus faisait plus de disciples et en baptisait plus que Jean, ² - toutefois ce n'était pas Jésus lui-même qui baptisait, mais ses disciples, - ³ Il quitta la Judée, et s'en alla de nouveau en Galilée. ⁴ Or, il fallait passer par la Samarie. ⁵ Il vint donc en une ville de Samarie, nommée Sichar, près du champ que Jacob avait donné à son fils Joseph. ⁶ Or, là était le puits de Jacob. Jésus fatigué de la route, s'assit tout simplement au bord du puits: il était environ la sixième heure.
- ⁷ Une femme de Samarie vint puiser de l'eau. ⁸ Jésus lui dit: "Donnez-moi à boire." Car ses disciples étaient allés à la ville pour acheter des vivres. ⁹ La femme samaritaine lui dit: "Comment vous, qui êtes Juif, me demandez-vous à boire, à moi qui suis Samaritaine? (les Juifs, en effet, n'ont pas de commerce avec les Samaritains). ¹⁰ Jésus lui répondit: "Si vous connaissiez le don de Dieu, et qui est celui qui vous dit: Donnez-moi à boire, vous même lui en auriez fait la demande, et il vous aurait donné de l'eau vive."
- ¹¹ "Seigneur, lui dit la femme, vous n'avez rien pour puiser, et le puits est profond: d'où auriez-vous donc cette eau vive? ¹² Etes-vous plus grand que notre père Jacob, qui nous a donné ce puits, et en a bu lui-même, ainsi que ses fils et ses troupeaux?" ¹³ Jésus lui répondit: "Quiconque boit de cette eau aura encore soif; mais celui qui boira de l'eau que je lui donnerai, n'aura plus jamais soif;
- ¹⁴ Au contraire, l'eau que je lui donnerai deviendra en lui une source d'eau jaillissant jusqu'à la vie éternelle."
- ¹⁵ La femme lui dit: "Seigneur, donnez-moi de cette eau, afin que je n'aie plus soif, et que je ne vienne plus puiser ici." ¹⁶ "Allez, lui dit Jésus, appelez votre mari, et venez ici." ¹⁷ La femme répondit: "Je n'ai point de mari." Jésus lui dit: "Vous avez raison de dire: Je n'ai point de mari; ¹⁸ Car vous avez eu cinq maris, et celui que vous avez maintenant n'est pas à vous; en cela, vous avez dit vrai." ¹⁹ La femme dit: "Seigneur, je vois que vous êtes un prophète. ²⁰ Nos pères ont adoré sur cette montagne, et vous, vous dites que c'est à Jérusalem qu'est le lieu où il faut adorer." ²¹ Jésus dit: "Femme, croyez-moi, l'heure vient où ce ne sera ni sur cette montagne, ni dans Jérusalem, que vous adorerez le Père.
- ²² Vous adorez ce que vous ne connaissez pas; nous, nous adorons ce que nous connaissons, car le salut vient des Juifs.

²³ Mais l'heure approche, et elle est déjà venue, où les vrais adorateurs adoreront le Père en esprit et en vérité; ce sont de tels adorateurs que le Père demande.

²⁴ Dieu est esprit, et ceux qui l'adorent doivent l'adorer en esprit et en vérité."

²⁵ La femme lui répondit: "Je sais que le Messie (celui qu'on appelle Christ) va venir; lorsqu'il sera venu, il nous instruira de toutes choses." ²⁶ Jésus lui dit: " Je le suis, moi qui vous parle."

²⁷ Et à ce moment arrivèrent ses disciples, et ils s'étonnèrent de ce qu'il parlait avec une femme; néanmoins, aucun ne dit: "Que demandez-vous?" ou: "Pourquoi parlez-vous avec elle?" ²⁸ La femme, alors, laissant là sa cruche, s'en alla dans la ville, et dit aux habitants:

²⁹ "Venez voir un homme qui m'a dit ce que j'ai fait; ne serait-ce point le Christ?" ³⁰ Ils sortirent de la ville, et vinrent à lui.

³¹ Pendant l'intervalle, ses disciples le pressaient, en disant: "Maître, mangez." ³² Mais il leur dit: "J'ai à manger une nourriture que vous ne connaissez pas." ³³ Et les disciples se disaient les uns aux autres: "Quelqu'un lui aurait-il apporté à manger?"

³⁴ Jésus leur dit: "Ma nourriture est de faire la volonté de celui qui m'a envoyé et d'accomplir son oeuvre.

³⁵ Ne dites-vous pas vous-mêmes: Encore quatre mois, et ce sera la moisson? Moi, je vous dis: Levez les yeux, et voyez les champs qui déjà blanchissent pour la moisson. ³⁶ Le moissonneur reçoit son salaire et recueille du fruit pour la vie éternelle, afin que le semeur et le moissonneur se réjouissent ensemble.

³⁷ Car ici s'applique l'adage: Autre est le semeur et autre le moissonneur.

³⁸ Je vous ai envoyés moissonner ce que vous n'avez pas travaillé; d'autres ont travaillé et vous, vous êtes entrés dans leur travail."

³⁹ Or, beaucoup de Samaritains de cette ville crurent en Jésus sur la parole de la femme qui avait rendu ce témoignage: "Il m'a dit tout ce que j'ai fait." ⁴⁰ Les Samaritains étant donc venus vers lui, le prièrent de rester chez eux, et il y demeura deux jours. ⁴¹ Et un plus grand nombre crurent en lui pour l'avoir entendu lui-même. ⁴² Et ils disaient à la femme: "Maintenant ce n'est plus à cause de ce que vous avez dit que nous croyons; car nous l'avons entendu nous-mêmes, et nous savons qu'il est vraiment le Sauveur du monde."

Jésus en Galilée

⁴³ Après ces deux jours, Jésus partit de là pour se rendre en Galilée. ⁴⁴ Car Jésus avait déclaré lui-même qu'un prophète n'est point honoré dans sa patrie. ⁴⁵ Lorsqu'il fut arrivé en Galilée, les Galiléens l'accueillirent, ayant vu tout ce qu'il avait fait à Jérusalem pendant la fête;

Guérison à Cana du fils d'un fonctionnaire royal

⁴⁶ Car eux aussi étaient allés à la fête. Il retourna donc à Cana en Galilée, où il avait changé l'eau en vin. Or, il y avait un officier du roi dont le fils était malade à Capharnaüm. ⁴⁷ Ayant appris que Jésus arrivait de Judée en Galilée, il alla vers lui, et le pria de descendre, pour guérir son fils qui était à la mort. ⁴⁸ Jésus lui dit; "Si vous ne voyez des signes et des prodiges, vous ne croyez point." ⁴⁹ L'officier du roi lui dit: "Seigneur, venez avant que mon enfant ne meure" ⁵⁰ "Va, lui répondit Jésus, ton enfant est plein de vie." Cet homme crut à la parole que Jésus lui avait dite et partit. ⁵¹ Comme il s'en retournait, ses serviteurs vinrent à sa rencontre, et lui apprirent que son enfant vivait. ⁵² Il leur demanda à quelle heure il s'était trouvé mieux, et ils lui dirent: "Hier, à la septième heure, la fièvre l'a quitté." ⁵³ Le père reconnut que c'était l'heure à laquelle Jésus lui avait dit: "Ton fils est plein de vie", et il crut, lui et toute sa maison.

⁵⁴ Ce fut le second miracle que fit Jésus en revenant de Judée en Galilée.

2. Deuxième fête à Jérusalem

(première opposition à la révélation)

Guérison d'un infirme à la piscine de Bethesda

⁵ ¹ Après cela, il y eut une fête des Juifs, et Jésus monta à Jérusalem. ² Or, à Jérusalem, près de la porte des Brebis, il y a une piscine qui s'appelle en hébreu Béthesda, et qui a cinq portiques. ³ Sous ces portiques étaient couchés un grand nombre de malades, d'aveugles, de boiteux et de paralytiques. Ils attendaient le bouillonnement de l'eau. ⁴ Car un ange du Seigneur descendait à certains temps dans la piscine, et agitait l'eau. Et celui qui y descendait le premier après l'agitation de l'eau, était guéri de son infirmité quelle qu'elle fut. ⁵ Là se trouvait un homme malade depuis trente huit ans. ⁶ Jésus l'ayant vu gisant et sachant qu'il était malade depuis longtemps, lui dit: ⁷ "Veux-tu être guéri?" Le malade lui répondit: "Seigneur, je n'ai personne pour me jeter dans la piscine dès que l'eau est agitée, et pendant que j'y vais, un autre descend avant moi." ⁸ Jésus lui dit " Lève-toi, prends ton grabat et marche." ⁹ Et à l'instant cet homme fut guéri; il prit son grabat et se mit à marcher. C'était un jour de sabbat. ¹⁰ Les Juifs dirent donc à celui qui avait été guéri: "C'est le sabbat, il ne t'es pas permis d'emporter ton grabat." ¹¹ Il leur répondit: " Celui qui m'a guéri m'a dit: Prends ton grabat et marche." ¹² Ils lui demandèrent: "Qui est l'homme qui t'a dit: Prends ton grabat et marche?" ¹³ Mais celui qui avait été guéri ne savait pas qui c'était; car Jésus s'était esquivé, grâce à la foule qui était en cet endroit. ¹⁴ Plus tard, Jésus le trouva dans le temple et lui dit: "Te voilà guéri; ne pêche plus, de peur qu'il ne t'arrive quelque chose de pire." ¹⁵ Cet homme s'en alla, et annonça aux Juifs que c'était Jésus qui

l'avait guéri. ¹⁶ C'est pourquoi ils persécutaient Jésus, parce qu'il faisait ces choses le jour du sabbat. ¹⁷ Mais Jésus leur dit: "Mon Père agit jusqu'à présent, et moi aussi j'agis." ¹⁸ Sur quoi les Juifs cherchaient encore avec plus d'ardeur à le faire mourir, parce que non content de violer le sabbat, il disait encore que Dieu était son père, se faisant égal à Dieu. Jésus reprit donc la parole et leur dit:

Discours sur l'oeuvre du Fils

¹⁹ "En vérité, en vérité, je vous le dis, le Fils ne peut rien faire de lui-même, mais seulement ce qu'il voit faire au Père; et tout ce que fait le Père, le Fils aussi le fait pareillement.

²⁰ Car le Père aime le Fils, et lui montre tout ce qu'il fait; et il lui montrera des oeuvres plus grandes que celles-ci, qui vous jetteront dans l'étonnement.

²¹ Car comme le Père ressuscite les morts et donne la vie, aussi le Fils donne la vie à qui il veut.

²² Le Père lui-même ne juge personne, mais il a donné au Fils le jugement tout entier,

²³ afin que tous honorent le Fils comme ils honorent le Père. Celui qui n'honore pas le Fils n'honore pas le Père qui l'a envoyé.

²⁴ En vérité, en vérité, je vous le dis, celui qui écoute ma parole et croit à celui qui m'a envoyé a la vie éternelle, et n'encourt point la condamnation, mais il est passé de la mort à la vie.

²⁵ En vérité, en vérité, je vous le dis, l'heure vient, et elle est déjà venue, où les morts entendront la voix du Fils de Dieu, et ceux qui l'auront entendue vivront.

²⁶ Car comme le Père a la vie en lui-même, ainsi il a donné au Fils d'avoir la vie en lui-même;

²⁷ Et il lui a aussi donné le pouvoir de juger, parce qu'il est Fils de l'homme.

²⁸ Ne vous en étonnez pas; car l'heure vient où tous ceux qui sont dans les sépulcres entendront sa voix

²⁹ Et ils en sortiront, ceux qui auront fait le bien, pour une résurrection de vie; ceux qui auront fait le mal, pour une résurrection de condamnation.

³⁰ Je ne puis rien faire de moi-même. Selon que j'entends, je juge; et mon jugement est juste, parce que je ne cherche pas ma propre volonté, mais la volonté de celui qui m'a envoyé.

³¹ Si c'est moi qui rends témoignage de moi-même, mon témoignage n'est pas véridique.

³² Il y en a un autre qui rend témoignage de moi, et je sais que le témoignage qu'il rend de moi est véridique.

³³ Vous avez envoyé vers Jean, et il a rendu témoignage à la vérité.

³⁴ Pour moi, ce n'est pas d'un homme que je reçois le témoignage; mais je dis cela afin que vous soyez sauvés.

³⁵ Jean était la lampe qui brûle et luit, mais vous n'avez voulu que vous réjouir un moment à sa lumière.

³⁶ Pour moi, j'ai un témoignage plus grand que celui de Jean; car les oeuvres que le Père m'a donné d'accomplir, ces oeuvres mêmes que je fais, rendent témoignage de moi, que c'est

le Père qui m'a envoyé.

37 Et le Père qui m'a envoyé a rendu lui-même témoignage de moi. Vous n'avez jamais entendu sa voix, ni vu sa face.

38 Et vous n'avez point sa parole demeurant en vous, parce que vous ne croyez pas à celui qu'il a envoyé.

39 Vous scrutez les Écritures, parce que vous pensez trouver en elles la vie éternelle;

40 Or, ce sont elles qui rendent témoignage de moi; et vous ne voulez pas venir à moi pour avoir la vie.

41 Ce n'est point que je demande ma gloire aux hommes.

42 Mais je vous connais, je sais que vous n'avez pas en vous l'amour de Dieu.

43 Je suis venu au nom de mon Père, et vous ne me recevez pas; qu'un autre vienne en son propre nom, et vous le recevrez.

44 Comment pouvez-vous croire, vous qui tirez votre gloire les uns des autres, et qui ne recherchez pas la gloire qui vient de Dieu seul?

45 Ne pensez pas que ce soit moi qui vous accuserai devant le Père; votre accusateur c'est Moïse, en qui vous avez mis votre espérance. ⁴⁶ Car si vous croyiez Moïse, vous me croiriez aussi, parce qu'il a écrit de moi.

47 Mais si vous ne croyez pas à ses écrits, comment croirez-vous à mes paroles?"

3. La Pâque du pain de vie

(Nouvelle opposition à la révélation)

La multiplication des pains

6 ¹ Jésus s'en alla ensuite de l'autre côté de la mer de Galilée ou de Tibériade. ² Et une foule nombreuse le suivait, parce qu'elle voyait les miracles qu'il opérait sur ceux qui étaient malades. ³ Jésus monta sur la montagne, et là, il s'assit avec ses disciples. ⁴ Or la Pâque, la

fête des Juifs était proche. ⁵ Jésus donc ayant levé les yeux, et voyant qu'une grande foule venait à lui, dit à Philippe: "Où achèterons-nous du pain pour que ces gens aient à manger?"

⁶ Il disait cela pour l'éprouver, car lui, il savait ce qu'il devait faire. ⁷ Philippe lui répondit:

"Deux cents deniers de pain ne suffiraient pas pour que chacun en reçoive un morceau." ⁸ Un

de ses disciples, André, frère de Simon-Pierre, lui dit: ⁹ "Il y a ici un jeune homme qui a cinq

pains d'orge et deux poissons; mais qu'est-ce que cela pour tant de monde?" ¹⁰ Jésus dit:

"Faites les asseoir." Il y avait beaucoup d'herbe en ce lieu. Ils s'assirent donc, au nombre

d'environ cinq mille. ¹¹ Jésus prit les pains, et ayant rendu grâce, il les distribua à ceux qui

étaient assis; il leur donna de même des deux poissons, autant qu'ils en voulurent. ¹²

Lorsqu'ils furent rassasiés, il dit à ses disciples: "Recueillez les morceaux qui restent, afin que

rien ne se perde." ¹³ Ils les recueillirent, et remplirent douze corbeilles des morceaux qui

étaient restés des cinq pains d'orge, après qu'ils eurent mangé.¹⁴ Ces hommes ayant vu le miracle que Jésus avait fait, disaient: "Celui-ci est vraiment le Prophète qui doit venir dans le monde."¹⁵ Sachant donc qu'ils allaient venir l'enlever pour le faire roi, Jésus se retira de nouveau, seul, sur la montagne.

Jésus vient vers ses disciples en marchant sur la mer

¹⁶ Le soir venu, les disciples descendirent au bord de la mer; ¹⁷ Et étant montés dans une barque, ils traversaient la mer dans la direction de Capharnaüm. Il faisait déjà nuit, et Jésus ne les avait pas encore rejoints. ¹⁸ Cependant la mer soulevée par un grand vent, était agitée. ¹⁹ Quand ils eurent ramé environ vingt-cinq à trente stades, ils virent Jésus marchant sur la mer et s'approchant de la barque, et ils eurent peur. ²⁰ Mais il leur dit: "C'est moi, ne craignez point." ²¹ Ils voulurent donc le prendre dans la barque, et aussitôt, la barque se trouva au lieu où ils allaient.

Discours dans la synagogue de Capharnaüm

²² Le jour suivant, la foule qui était restée de l'autre côté de la mer, avait remarqué qu'il n'y avait là qu'une seule barque, et que Jésus n'y était point entré avec ses disciples, mais que ceux-ci étaient partis seuls. ²³ D'autres barques, cependant, étaient arrivées de Tibériade près du lieu où le Seigneur, après avoir rendu grâces, leur avait donné à manger. ²⁴ La foule donc, ayant vu que Jésus n'était pas là, ni ses disciples non plus, entra dans ces barques et se rendit à Capharnaüm pour chercher Jésus. ²⁵ Et l'ayant trouvé de l'autre côté de la mer ils lui dirent: " Maître, quand êtes-vous venu ici?"

²⁶ Jésus leur repartit et leur dit: " En vérité, en vérité je vous le dis, vous me cherchez, non parce que vous avez vu des miracles, mais parce que vous avez mangé des pains et que vous avez été rassasiés.

²⁷ Travaillez, non pour la nourriture qui périt, mais pour celle qui demeure pour la vie éternelle, et que le Fils de l'homme vous donnera. Car c'est lui que le Père, Dieu, a marqué d'un sceau."

²⁸ Ils lui dirent: "Que devons-nous faire, pour faire les oeuvres de Dieu?" ²⁹ Jésus leur répondit: "Voici l'oeuvre que Dieu demande, c'est que vous croyiez en celui qu'il a envoyé."

³⁰ Ils lui dirent: "Quel miracle faites-vous donc afin que nous le voyions et que nous croyions en vous? Quelles sont vos oeuvres?" ³¹ Nos pères ont mangé la manne dans le désert, ainsi qu'il est écrit: Il leur a donné à manger le pain du ciel."

³² Jésus leur répondit: "En vérité, en vérité, je vous le dis, Moïse ne vous a pas donné le pain du ciel; c'est mon Père qui donne le vrai pain du ciel.

³³ Car le pain de Dieu, c'est le pain qui descend du ciel et qui donne la vie au monde."

³⁴ Ils lui dirent donc: "Seigneur, donnez-nous toujours de ce pain." ³⁵ Jésus leur répondit:

"Je suis le pain de vie: celui qui vient à moi n'aura jamais faim, et celui qui croit en moi n'aura jamais soif.

³⁶ Mais je vous l'ai dit, vous m'avez vu et vous ne croyez point. ³⁷ Tout ce le Père me donne viendra à moi, et celui qui vient à moi, je ne jetterai point dehors.

³⁸ Car je suis descendu du ciel pour faire, non ma volonté, mais la volonté de celui qui m'a envoyé.

³⁹ Or, la volonté de celui qui m'a envoyé, est que je ne perde aucun de ceux qu'il m'a donnés, mais que je les ressuscite au dernier jour.

⁴⁰ Car c'est la volonté de mon Père qui m'a envoyé, que quiconque voit le Fils et croit en lui, ait la vie éternelle; et moi je le ressusciterai au dernier jour."

⁴¹ Les Juifs murmuraient à son sujet, parce qu'il avait dit: "Je suis le pain vivant, qui est descendu du ciel." ⁴² Et ils disaient: "N'est-ce pas là Jésus, le fils de Joseph, dont nous connaissons le père et la mère? Comment dit-il: Je suis descendu du ciel?" ⁴³ Jésus leur répondit: "Ne murmurez point entre vous.

⁴⁴ Nul ne peut venir à moi si le Père qui m'a envoyé ne l'attire; et moi je le ressusciterai au dernier jour.

⁴⁵ Il est écrit dans les Prophètes: Ils seront tous enseignés par Dieu. Quiconque a entendu le Père et a reçu son enseignement, vient à moi.

⁴⁶ Ce n'est pas que personne ait vu le Père, sinon celui qui est de Dieu; celui-là a vu le Père.

⁴⁷ En vérité, en vérité, je vous le dis, celui qui croit en moi a la vie éternelle.

⁴⁸ Je suis le pain de vie.

⁴⁹ Vos pères ont mangé la manne dans le désert, et ils sont morts.

⁵⁰ Voici le pain descendu du ciel, afin qu'on en mange et qu'on ne meure point.

⁵¹ Je suis le pain vivant qui est descendu du ciel. Si quelqu'un mange de ce pain, il vivra éternellement; et le pain que je donnerai, c'est ma chair, pour le salut du monde."

⁵² Là-dessus, les Juifs disputaient entre eux, disant: "Comment cet homme peut-il donner sa chair à manger?" ⁵³ Jésus leur dit: "En vérité, en vérité, je vous le dis, si vous ne mangez la chair du Fils de l'homme, et ne buvez son sang, vous n'avez point la vie en vous-mêmes.

⁵⁴ Celui qui mange ma chair et boit mon sang a la vie éternelle, et moi, je le ressusciterai au dernier jour.

⁵⁵ Car ma chair est vraiment une nourriture, et mon sang est vraiment un breuvage.

⁵⁶ Celui qui mange ma chair et boit mon sang, demeure en moi, et moi en lui.

⁵⁷ Comme le Père qui est vivant m'a envoyé, et que je vis par le Père, ainsi celui qui me mange vivra aussi par moi.

⁵⁸ C'est là le pain qui est descendu du ciel: il n'en est point comme de vos pères qui ont mangé la manne et qui sont morts; celui qui mange de ce pain vivra éternellement."

⁵⁹ Jésus dit ces choses, enseignant dans la synagogue à Capharnaüm.

⁶⁰ Beaucoup de ses disciples l'ayant entendu dirent: "Cette parole est dure, et qui peut l'écouter?" ⁶¹ Jésus, sachant en lui-même que ses disciples murmuraient à ce sujet, leur dit:

"Cela vous scandalise?" ⁶² Et quand vous verrez le Fils de l'Homme monter où il était auparavant?...

⁶³ C'est l'Esprit qui vivifie; la chair ne sert de rien. Les paroles que je vous ai dites sont esprit et vie.

⁶⁴ Mais il y en a parmi vous quelques-uns qui ne croient point." Car Jésus savait, dès le commencement, qui étaient ceux qui ne croyaient point, et qui était celui qui le trahirait. ⁶⁵ Et il ajouta: "C'est pourquoi je vous ai dit que nul ne peut venir à moi si cela ne lui a été donné par mon Père." ⁶⁶ Dès ce moment, beaucoup de ses disciples se retirèrent, et ils n'allaient plus avec lui.

La confession de Pierre

⁶⁷ Jésus donc dit aux Douze: "Et vous, ne voulez-vous pas aussi vous en aller?"

⁶⁸ Simon-Pierre lui répondit: "Seigneur, à qui irions-nous? Vous avez les paroles de la vie éternelle. ⁶⁹ Et nous, nous avons cru et nous avons connu que vous êtes le Saint de Dieu."

⁷⁰ Jésus leur répondit: "N'est-ce pas moi qui vous ai choisis, vous les Douze? Et l'un de vous est un démon." ⁷¹ Il parlait de Judas, fils de Simon Iscariote, car c'était lui qui devait le trahir, lui, l'un des Douze.

4. La fête des Tentés

(La grande révélation messianique. Le grand refus)

Jésus monte à Jérusalem pour le fête et enseigne

Jean (CP) 1

1 Corinthiens (CP) 1

Première Épitre aux Corinthiens

Préambule

1 ¹ Paul, apôtre de Jésus-Christ appelé par la volonté de Dieu, et Sosthène, son frère, ² à l'Eglise de Dieu qui est à Corinthe, aux fidèles sanctifiés en Jésus-Christ, saints par vocation, et à tous ceux qui invoquent, en quelque lieu que ce soit, le nom de Notre-Seigneur Jésus-Christ, leur Seigneur et le nôtre: ³ grâce et paix vous soient données de la part de Dieu notre Père et du Seigneur Jésus-Christ!

⁴ Je rends à mon Dieu de continuelles actions de grâces à votre sujet, pour la grâce de Dieu qui vous a été faite en Jésus-Christ. ⁵ Car par votre union avec lui, vous avez été comblés de toute sorte de richesses, en toute parole et en toute connaissance, ⁶ le témoignage du Christ ayant été solidement établi parmi vous, ⁷ de sorte que vous ne le cédez à personne en aucun don de grâce, attendant avec confiance la révélation de Notre-Seigneur Jésus-Christ. ⁸ Il vous affermira aussi jusqu'à la fin, pour que vous soyez irréprochables, au jour de Notre-Seigneur Jésus-Christ. ⁹ Il est fidèle, le Dieu qui vous a appelés à la communion de son Fils Jésus-Christ, Notre-Seigneur.

I. Divisions et scandales

1. Division entre fidèles à propos des prédicateurs

¹⁰ Je vous exhorte, frères, au nom de Notre-Seigneur Jésus-Christ, à avoir tous un même langage; qu'il n'y ait point de scission parmi vous, mais soyez parfaitement unis dans un même esprit, et un même sentiment. ¹¹ Car il m'a été rapporté à votre sujet, mes frères, par les gens de Chloé, qu'il y a des disputes parmi vous. ¹² Je veux dire que tel d'entre vous dit: " Moi, je suis à Paul! - tel autre: et moi, à Apollos! - et moi à Céphas! - et moi, au Christ! "

¹³ Le Christ est-il divisé? Est-ce Paul qui a été crucifié pour vous? Est-ce au nom de Paul que vous avez été baptisés?

¹⁴ Je rends grâces à Dieu de ce que je n'ai baptisé aucun de vous, si ce n'est Crispus et

Gaius, ¹⁵ afin que personne ne puisse dire qu'il a été baptisé en mon nom. ¹⁶ J'ai encore baptisé la famille de Stéphanas; du reste, je ne sache pas que j'ai baptisé personne d'autre.

La vraie sagesse chrétienne

¹⁷ Ce n'est pas pour baptiser que le Christ m'a envoyé, c'est pour prêcher l'Évangile, non point par la sagesse du discours, afin que la croix du Christ ne soit pas rendue vaine. ¹⁸ En effet, la doctrine de la croix est une folie pour ceux qui périssent; mais pour nous qui sommes sauvés, elle est une force divine. ¹⁹ Car il est écrit: " Je détruirai la sagesse des sages, et j'anéantirai la science des savants. " ²⁰ Où est le sage? où est le docteur? où est le disputeur de ce siècle? Dieu n'a-t-il pas convaincu de folie la sagesse du monde? ²¹ Car le monde, avec sa sagesse, n'ayant pas connu Dieu dans la sagesse de Dieu, il a plu à Dieu de sauver les croyants par la folie de la prédication. ²² Les Juifs exigent des miracles, et les Grecs cherchent la sagesse; ²³ nous, nous prêchons un Christ crucifié, scandale pour les Juifs et folie pour les Gentils, ²⁴ mais pour ceux qui sont appelés, soit Juifs, soit Grecs, puissance de Dieu et sagesse de Dieu. ²⁵ Car ce qui serait folie de Dieu est plus sage que la sagesse des hommes, et ce qui serait faiblesse de Dieu est plus fort que la force des hommes. ²⁶ Considérez en effet votre vocation, mes frères; il n'y a parmi vous ni beaucoup de sages selon la chair, ni beaucoup de puissants, ni beaucoup de nobles. ²⁷ Mais ce que le monde tient pour insensé, c'est ce que Dieu a choisi pour confondre les sages; et ce que le monde tient pour rien, c'est ce que Dieu a choisi pour confondre les forts; ²⁸ et Dieu a choisi ce qui dans le monde est sans considération et sans puissance, ce qui n'est rien, pour réduire au néant ce qui est, ²⁹ afin que nulle chair ne se glorifie devant Dieu. ³⁰ Or c'est par lui que vous êtes dans le Christ-Jésus, lequel, de par Dieu, a été fait pour nous sagesse, et justice, et sanctification, et rédemption, ³¹ afin que, selon le mot de l'Écriture, " celui qui se glorifie, se glorifie dans le Seigneur. "

² ¹ Moi aussi, mes frères, lorsque je suis venu chez vous, ce n'est pas avec une supériorité de langage ou de sagesse que je suis venu vous annoncer le témoignage de Dieu. ² Car je n'ai pas jugé que je dusse savoir parmi vous autre chose que Jésus-Christ, et Jésus-Christ crucifié. ³ Mais c'est dans la faiblesse, dans la crainte, et dans un grand tremblement que je me suis présenté chez vous; ⁴ et ma parole et ma prédication n'avaient rien du langage persuasif de la sagesse, mais l'Esprit-Saint et la force de Dieu en démontraient la vérité: ⁵ afin que votre foi repose, non sur la sagesse des hommes, mais sur la puissance de Dieu. ⁶ Pourtant il est une sagesse que nous prêchons parmi les parfaits, sagesse qui n'est pas celle de ce siècle, ni des princes de ce siècle, dont le règne va finir. ⁷ Nous prêchons une sagesse de Dieu mystérieuse et cachée, que Dieu, avant les siècles, avait destinée pour notre glorification. ⁸ Cette sagesse, nul des princes de ce siècle ne l'a connue; - car, s'ils l'avaient

connue, ils n'auraient pas crucifié le Seigneur de la gloire. ⁹ Mais ce sont, comme il est écrit, " des choses que l'oeil n'a point vues, que l'oreille n'a point entendues, et qui ne sont pas montées au coeur de l'homme, - des choses que Dieu a préparées pour ceux qui l'aiment. "

¹⁰ C'est à nous que Dieu les a révélées par son Esprit; car l'Esprit pénètre tout, même les profondeurs de Dieu. ¹¹ Car qui d'entre les hommes connaît ce qui se passe dans l'homme, si ce n'est l'esprit de l'homme qui est en lui? De même personne ne connaît ce qui est en Dieu, si ce n'est l'Esprit de Dieu. ¹² Pour nous, nous avons reçu non l'esprit du monde, mais l'Esprit qui vient de Dieu, afin que nous connaissions les choses que Dieu nous a données par sa grâce. ¹³ Et nous en parlons, non avec des paroles qu'enseigne la sagesse humaine, mais avec celles qu'enseigne l'Esprit, en exprimant les choses spirituelles par un langage spirituel.

¹⁴ Mais l'homme naturel ne reçoit pas les choses de l'Esprit de Dieu, car elles sont une folie pour lui, et il ne peut les connaître, parce que c'est par l'Esprit qu'on en juge. ¹⁵ L'homme spirituel, au contraire, juge de tout, et il n'est lui-même jugé par personne. ¹⁶ Car " qui a connu la pensée du Seigneur, pour pouvoir l'instruire? " Mais nous, nous avons la pensée du Christ.

3 ¹ Moi-même, mes frères, ce n'est pas comme à des hommes spirituels que j'ai pu vous parler, mais comme à des hommes charnels, comme à de petits enfants dans le Christ. ² Je vous ai donné du lait à boire, non de la nourriture solide, car vous n'en étiez pas capables, et vous ne l'êtes pas même à présent, parce que vous êtes encore charnels. ³ En effet, puisqu'il y a parmi vous de la jalousie et des disputes, n'êtes-vous pas charnels, et ne marchez-vous pas selon l'homme? ⁴ Quand l'un dit: Moi je suis à Paul! et un autre: Moi, je suis à Apollos! n'êtes-vous pas des hommes?

Le vrai rôle des prédicateurs

⁵ Qu'est-ce donc qu'Apollos? et qu'est-ce que Paul? Des ministres par le moyen desquels vous avez cru, selon ce que le Seigneur a donné à chacun. ⁶ Moi, j'ai planté, Apollos a arrosé; mais Dieu a fait croître. ⁷ Ainsi ni celui qui plante n'est quelque chose, ni celui qui arrose; mais Dieu, qui fait croître. ⁸ Celui qui plante et celui qui arrose sont égaux; et chacun recevra sa propre récompense selon son propre travail. ⁹ Car nous sommes ouvriers avec Dieu. Vous êtes le champ de Dieu, l'édifice de Dieu. ¹⁰ Selon la grâce de Dieu qui m'a été donnée, j'ai, comme un sage architecte, posé le fondement, et un autre bâtit dessus. Seulement que chacun prenne garde comment il bâtit dessus.

¹¹ Car personne ne peut poser un autre fondement que celui qui est déjà posé, savoir Jésus-Christ. ¹² Si l'on bâtit sur ce fondement avec de l'or, de l'argent, des pierres précieuses, du bois, du foin, du chaume, ¹³ l'ouvrage de chacun sera manifesté; car le jour du Seigneur le fera connaître, parce qu'il va se révéler dans le feu, et le feu même éprouvera ce qu'est l'ouvrage de chacun. ¹⁴ Si l'ouvrage que l'on aura bâti dessus subsiste, on recevra une

récompense; ¹⁵ si l'ouvrage de quelqu'un est consumé, il perdra sa récompense; lui pourtant sera sauvé, mais comme au travers du feu.

¹⁶ Ne savez-vous pas que vous êtes un temple de Dieu, et que l'Esprit de Dieu habite en

vous? ¹⁷ Si quelqu'un détruit le temple de Dieu, Dieu le détruira; car le temple de Dieu est saint, et c'est ce que vous êtes vous-mêmes.

Conclusions pratiques

¹⁸ Que nul ne s'abuse soi-même. Si quelqu'un parmi vous pense être sage dans ce siècle, qu'il devienne fou, afin de devenir sage. ¹⁹ En effet, la sagesse de ce monde est folie devant Dieu; car il est écrit: " Je prendrai les sages dans leurs ruses. " ²⁰ Et encore: " Le Seigneur connaît les pensées des sages, il sait qu'elles sont vaines. "

²¹ Que personne donc ne mette sa gloire dans les hommes; car tout est à vous, ²² et Paul, et Apollos, et Céphas, et le monde, et la vie, et la mort, et les choses présentes, et les choses à venir. ²³ Tout est à vous, mais vous vous êtes au Christ, et Christ est à Dieu.

⁴ ¹ Ainsi, qu'on nous regarde comme des serviteurs du Christ et des dispensateurs des mystères de Dieu. ² Eh bien! ce que l'on cherche dans les dispensateurs, c'est que chacun soit trouvé fidèle. ³ Pour moi, il m'importe fort peu d'être jugé par vous ou par un tribunal humain; je ne me juge pas moi-même; ⁴ car, quoique je ne me sente coupable de rien, je ne suis pas pour cela justifié: mon juge, c'est le Seigneur. ⁵ C'est pourquoi ne jugez de rien avant le temps jusqu'à ce que vienne le Seigneur: il mettra en lumière ce qui est caché dans les ténèbres et manifestera les desseins des cœurs, et alors chacun recevra de Dieu la louange qui lui est due. ⁶ Ce que je viens de dire d'Apollos et de moi, n'est qu'une forme que j'ai prise à cause de vous, frères, afin que vous appreniez en nos personnes à ne pas aller au delà de ce qui est écrit, ne vous enflant pas d'orgueil en faveur de l'un contre l'autre.

⁷ Car qui est-ce qui te distingue? Qu'as-tu que tu ne l'aies reçu? Et si tu l'as reçu, pourquoi te glorifies-tu comme si tu ne l'avais pas reçu? ⁸ Déjà vous êtes rassasiés! Déjà vous êtes riches! Sans nous, vous êtes rois! Dieu veuille que vous le soyez en effet, afin que nous aussi nous régions avec vous! ⁹ Car il semble que Dieu nous ait fait paraître, nous les Apôtres, comme les derniers des hommes, comme des condamnés à mort, puisque nous avons été en spectacle au monde, aux anges et aux hommes. ¹⁰ Nous, nous sommes insensés à cause du Christ, et vous, vous êtes sages en Jésus-Christ; nous, nous sommes faibles, et vous, vous êtes forts; vous, vous êtes en honneur, et nous dans le mépris! ¹¹ A cette heure encore, nous souffrons la faim, la soif, la nudité; nous sommes meurtris de coups, nous n'avons ni feu ni lieu, ¹² et nous nous fatiguons à travailler de nos propres mains; maudits, nous bénissons; persécutés, nous le supportons; ¹³ calomniés, nous supplions; nous sommes jusqu'à présent comme des balayures du monde, le rebut des hommes.

Admonestations

¹⁴ Ce n'est pas pour vous faire honte que j'écris ces choses; mais je vous avertis comme mes enfants bien-aimés. ¹⁵ Car, eussiez-vous dix mille maîtres dans le Christ, vous n'avez pas cependant plusieurs pères, puisque c'est moi qui vous ai engendrés en Jésus-Christ par l'Évangile. ¹⁶ Je vous en conjure donc, soyez mes imitateurs, (comme je le suis du Christ). ¹⁷ C'est pour cela que je vous ai envoyé Timothée, qui est mon enfant bien-aimé et fidèle dans le Seigneur; il vous rappellera quelles sont mes voies en Jésus-Christ, de quelle manière j'enseigne partout, dans toutes les Églises. ¹⁸ Quelques-uns, présumant que je n'irais plus chez vous, se sont enflés d'orgueil. ¹⁹ Mais j'irai bientôt chez vous, s'il plaît au Seigneur, et je prendrai connaissance non des paroles de ceux qui se sont enflés, mais de ce qu'ils peuvent faire. ²⁰ Car le royaume de Dieu consiste, non en paroles, mais en œuvres. ²¹ Que voulez-vous? Que j'aie chez vous avec la verge, ou avec amour et dans un esprit de douceur?

2. Le cas d'inceste

⁵ ¹ On n'entend parler que d'une impudicité commise parmi vous, et d'une impudicité telle qu'il ne s'en rencontre pas de semblable même chez les païens; c'est au point que quelqu'un a la femme de son père. ² Et vous êtes enflés d'orgueil! Et vous n'avez pas été plutôt dans le deuil, afin que celui qui a commis un tel acte fût retranché du milieu de vous! ³ Pour moi, absent de corps, mais présent d'esprit, j'ai déjà jugé, comme si j'étais présent, celui qui a commis un tel attentat: ⁴ Au nom de Notre-Seigneur Jésus-Christ, vous tous réunis et moi en esprit au milieu de vous, avec la puissance de Notre-Seigneur Jésus, ⁵ qu'un tel homme soit livré à Satan pour la mort de la chair, afin que l'esprit soit sauvé au jour du Seigneur Jésus. - ⁶ Vous avez tort de vous tant glorifier! Ne savez-vous pas qu'un peu de levain fait lever toute la pâte? ⁷ Purifiez-vous du vieux levain, afin que vous soyez une pâte nouvelle, comme aussi vous êtes des azymes; car notre Pâque, le Christ, a été immolé. ⁸ Célébrons donc la fête, non avec du vieux levain ni avec un levain de malice et de perversité, mais avec les azymes de la pureté et de la vérité. ⁹ Je vous ai écrit dans ma lettre de ne pas avoir de relations avec les impudiques: ¹⁰ non pas absolument avec les impudiques de ce monde, ou avec les hommes cupides et rapaces, ou avec les idolâtres; autrement il vous faudrait sortir du monde. ¹¹ J'ai simplement voulu vous dire de n'avoir point de relations avec un homme qui, portant le nom de frère, est impudique ou cupide, ou idolâtre, ou médisant, ou ivrogne, ou rapace, de ne pas même manger avec un tel homme. ¹² Car est-ce à moi de juger ceux du dehors? N'est-ce pas ceux du dedans qu'il vous appartient de juger? ¹³ Ceux du dehors, c'est Dieu qui les juge. Retranchez le méchant du milieu de vous.

3. La justice des hommes et la sainteté de Dieu

⁶ ¹ Quoi! il y en a parmi vous qui, ayant un différend avec un autre, osent aller en jugement devant les injustes, et non devant les saints! ² Ne savez-vous pas que les saints jugeront le monde? Et si c'est par vous que le monde doit être jugé, êtes-vous indignes de rendre des jugements de moindre importance? ³ Ne savez-vous pas que nous jugerons les anges? Pourquoi pas, à plus forte raison, les affaires de cette vie? ⁴ Quand donc vous avez des jugements à faire rendre sur les affaires de cette vie, établissez pour les juger ceux qui sont les moins considérés dans l'Eglise! ⁵ Je le dis à votre honte: ainsi il n'y a pas un homme sage parmi vous, pas un seul qui puisse se prononcer entre ses frères! ⁶ Mais un frère est en procès avec un frère, et cela devant des infidèles! ⁷ C'est déjà certes un défaut pour vous que d'avoir des procès les uns avec les autres. Pourquoi ne souffrez-vous pas plutôt quelque injustice? Pourquoi ne vous laissez-vous pas plutôt dépouiller? ⁸ Mais c'est vous-mêmes qui commettez l'injustice et qui dépouillez les autres et ce sont vos frères!

⁹ Ne savez-vous pas que les injustes ne posséderont point le royaume de Dieu? Ne vous y trompez point: ni les impudiques, ni les idolâtres, ni les adultères, ni les efféminés, ni les infâmes, ¹⁰ ni les voleurs, ni les avares, ni les ivrognes, ni les calomniateurs, ni les rapaces ne posséderont le royaume de Dieu. ¹¹ Voilà pourtant ce que vous étiez, du moins quelques-uns d'entre vous; mais vous avez été lavés, mais vous avez été sanctifiés, mais vous avez été justifiés au nom du Seigneur Jésus-Christ et par l'Esprit de notre Dieu.

La fornication

¹² Tout m'est permis, mais tout n'est pas utile; tout m'est permis, mais moi, je ne me laisserai dominer par quoi que ce soit. ¹³ Les aliments sont pour le ventre, et le ventre pour les aliments, et Dieu détruira l'un comme les autres. Mais le corps n'est pas pour l'impudicité; il est pour le Seigneur, et le Seigneur pour le corps. ¹⁴ Et Dieu qui a ressuscité le Seigneur, nous ressuscitera aussi par sa puissance. ¹⁵ Ne savez-vous pas que vos corps sont des membres du Christ? Prendrai-je donc les membres du Christ pour en faire les membres d'une prostituée? Loin de là! ¹⁶ Ne savez-vous pas que celui qui s'unit à la prostituée est un seul corps avec elle? Car, dit l'Ecriture, " Ils seront les deux en une seule chair. " ¹⁷ Au contraire celui qui s'unit au Seigneur est un seul esprit avec lui. ¹⁸ Fuyez l'impudicité. Quelque autre péché qu'un homme commette, ce péché est hors du corps; mais celui qui se livre à l'impudicité pèche contre son propre corps. ¹⁹ Ne savez-vous pas que votre corps est le temple du Saint-Esprit qui est en vous, que vous avez reçu de Dieu, et que vous n'êtes plus à vous-mêmes? ²⁰ Car vous avez été rachetés à prix. Glorifiez donc Dieu dans votre corps.

II. Divers problèmes

moraux

1. Mariage et virginité

⁷ ¹ Quant aux points sur lesquels vous m'avez écrit, je vous dirai qu'il est bon pour l'homme de ne pas toucher de femme. ² Toutefois, pour éviter toute impudicité, que chacun ait sa femme, et que chaque femme ait son mari. ³ Que le mari rende à sa femme ce qu'il lui doit, et que la femme agisse de même envers son mari. ⁴ La femme n'a pas puissance sur son propre corps, mais le mari; pareillement le mari n'a pas puissance sur son propre corps, mais la femme. ⁵ Ne vous soustrayez pas l'un à l'autre, si ce n'est d'un commun accord, pour un temps, afin de vaquer à la prière; puis remettez-vous ensemble, de peur que Satan ne vous tente par suite de votre incontinence. ⁶ Je dis cela par condescendance, je n'en fais pas un ordre. ⁷ Je voudrais, au contraire, que tous les hommes fussent comme moi; mais chacun reçoit de Dieu son don particulier, l'un d'une manière, l'autre d'une autre. ⁸ A ceux qui ne sont pas mariés et aux veuves, je dis qu'il leur est bon de rester comme moi-même. ⁹ Mais s'ils ne peuvent se contenir, qu'ils se marient; car il vaut mieux se marier que de brûler. ¹⁰ Quant aux personnes mariées, j'ordonne, non pas moi, mais le Seigneur, que la femme ne se sépare point de son mari; - ¹¹ si elle en est séparée, qu'elle reste sans se remarier ou qu'elle se réconcilie avec son mari; pareillement, que le mari ne répudie point sa femme. ¹² Aux autres, je dis, moi, non le Seigneur: Si quelque frère a une femme qui n'a pas la foi, et qu'elle consente à habiter avec lui, qu'il ne la renvoie point; ¹³ et si une femme a un mari qui n'a pas la foi, et qu'il consente à habiter avec elle, qu'elle ne renvoie point son mari. ¹⁴ Car le mari infidèle est sanctifié par la femme, et la femme infidèle est sanctifiée par le mari; autrement vos enfants seraient impurs, tandis que maintenant ils sont saints. ¹⁵ Si l'incrédule se sépare, qu'il se sépare; le frère ou la soeur ne sont pas asservis dans ces conditions. Dieu nous a appelés dans la paix. ¹⁶ Car que sais-tu, femme, si tu sauveras ton mari? Ou que sais-tu, mari, si tu sauveras ta femme? ¹⁷ Seulement, que chacun se conduise selon la position que le Seigneur lui a assignée, et selon que Dieu l'a appelé; c'est la règle que j'établis dans toutes les Eglises. ¹⁸ Quelqu'un a-t-il été appelé étant circoncis, qu'il ne dissimule pas sa circoncision; quelqu'un a-t-il été appelé étant incirconcis, qu'il ne se fasse pas circoncire. ¹⁹ La circoncision n'est rien, l'incirconcision n'est rien; ce qui est tout, c'est l'observation des commandements de Dieu. ²⁰ Que chacun demeure dans l'état où il était lorsqu'il a été appelé. ²¹ As-tu été appelé étant esclave, ne t'en mets point en peine; mais alors même que tu pourrais devenir libre, mets plutôt ton appel à profit. ²² Car l'esclave qui a été appelé dans le Seigneur est un affranchi du Seigneur; de même, l'homme libre qui a été appelé est un esclave du Christ. ²³ Vous avez

été achetés un grand prix; ne vous rendez pas esclaves des hommes. ²⁴ Que chacun, frères, demeure devant Dieu dans l'état où il était lorsqu'il a été appelé.

²⁵ Pour ce qui est des vierges, je n'ai pas de commandement du Seigneur; mais je donne un conseil, comme ayant reçu du Seigneur la grâce d'être fidèle. ²⁶ Je pense donc à cause des difficultés présentes, qu'il est bon à un homme d'être ainsi. ²⁷ - Es-tu lié à une femme, ne cherche pas à rompre ce lien; n'es-tu pas lié à une femme, ne cherche pas de femme. ²⁸ Si pourtant tu t'es marié, tu n'as pas péché; et si la vierge s'est mariée, elle n'a pas péché; mais ces personnes auront des afflictions dans la chair, et moi je voudrais vous les épargner.

²⁹ Mais voici ce que je dis, frères: le temps s'est fait court; il faut donc que ceux qui ont des femmes soient comme n'en ayant pas, ³⁰ ceux qui pleurent comme ne pleurant pas, ceux qui se réjouissent comme ne se réjouissant pas, ceux qui achètent comme ne possédant pas, ³¹ et ceux qui usent du monde comme n'en usant pas; car elle passe, la figure de ce monde. ³² Or je voudrais que vous fussiez sans préoccupation. Celui qui n'est pas marié a souci des choses du Seigneur, il cherche à plaire au Seigneur; ³³ celui qui est marié a souci des choses du monde, il cherche à plaire à sa femme, ³⁴ et il est partagé. De même la femme, celle qui n'a pas de mari, et la vierge, ont souci des choses du Seigneur, afin d'être saintes de corps et d'esprit; mais celle qui est mariée a souci des choses du monde, elle cherche à plaire à son mari. ³⁵ Je dis cela dans votre intérêt, non pour jeter sur vous le filet, mais en vue de ce qui est bienséant et propre à vous attacher au Seigneur sans tiraillements.

³⁶ Si quelqu'un juge qu'il exposerait sa fille au déshonneur, si elle passait la fleur de l'âge, et qu'il est de son devoir de la marier, qu'il fasse comme il veut, il ne pêche point; qu'elle se marie. ³⁷ Mais celui qui, sans y être forcé, étant maître de faire ce qu'il veut, a mis dans son coeur une ferme résolution, et à décidé de garder sa fille vierge, celui-là fait bien. ³⁸ Ainsi celui qui marie sa fille fait bien, et celui qui ne la marie pas fait mieux.

³⁹ La femme est liée aussi longtemps que vit son mari; si le mari vient à mourir, elle est libre de se remarier à qui elle voudra; seulement que ce soit dans le Seigneur. ⁴⁰ Elle est plus heureuse, néanmoins, si elle demeure comme elle est: c'est mon avis; et je crois avoir, moi aussi, l'Esprit de Dieu.

2. Les viandes immolées aux idoles

Le point de vue de la "science"

¹ Pour ce qui est des viandes sacrifiées aux idoles, nous savons, car nous sommes tous éclairés... - La science enfle, tandis que la charité édifie. ² Si quelqu'un présume de sa science, il n'a encore rien connu comme on doit le connaître. ³ Mais si quelqu'un aime Dieu, celui-là est connu de lui. -

⁴ Pour ce qui est donc de manger des viandes immolées aux idoles, nous savons qu'une idole

n'est rien dans le monde et qu'il n'y a de Dieu, qu'un seul. ⁵ Car s'il est des êtres qui sont appelés dieux, soit dans le ciel, soit sur la terre, - il y a de la sorte beaucoup de dieux et beaucoup de seigneurs, - ⁶ pour nous néanmoins, il n'y a qu'un seul Dieu, le Père, de qui viennent toutes choses et pour qui nous sommes, et un seul Seigneur, Jésus-Christ, par qui sont toutes choses et par qui nous sommes.

Le point de vue de la charité

⁷ Mais tous n'ont pas cette connaissance. Quelques-uns, conservant encore leur ancienne manière d'envisager l'idole, mangent de ces viandes comme ayant été immolées à une idole, et leur conscience, qui est faible, se trouve souillée. ⁸ Un aliment n'est pas chose qui nous recommande à Dieu; si nous en mangeons, nous n'avons rien de plus; si nous n'en mangeons pas, nous n'avons rien de moins. ⁹ Toutefois prenez garde que cette liberté dont vous jouissez ne devienne une occasion de chute pour les faibles. ¹⁰ Car si quelqu'un te voit, toi qui es un homme éclairé, assis à table dans un temple d'idoles, sa conscience, à lui qui est faible, ne le portera-t-elle pas à manger des viandes immolées aux idoles? ¹¹ Et ainsi se perd le faible par ta science, ce frère pour lequel le Christ est mort! ¹² En péchant de la sorte contre vos frères, et en violentant leur conscience encore faible, vous péchez contre le Christ. ¹³ C'est pourquoi, si un aliment est une occasion de chute pour mon frère, je me passerai éternellement de viande, afin de ne pas être pour lui une occasion de chute.

⁹ ¹ Ne suis-je pas libre? Ne suis-je pas apôtre? N'ai-je pas vu Jésus notre Seigneur? N'êtes-vous pas mon ouvrage dans le Seigneur? ² Si pour d'autres je ne suis pas apôtre, je le suis au moins pour vous, car vous êtes le sceau de mon apostolat dans le Seigneur. ³ Voilà ma réponse à mes détracteurs. ⁴ N'avons-nous pas le droit de manger et de boire? ⁵ N'avons-nous pas le droit de mener avec nous une soeur, comme font les autres Apôtres, et les frères du Seigneur, et Céphas? ⁶ Ou bien sommes-nous les seuls, Barnabé et moi, qui n'ayons pas le droit de ne point travailler? ⁷ Qui a jamais porté les armes à ses propres frais? Qui est-ce qui plante une vigne pour n'en pas manger le fruit? Qui est-ce qui fait paître un troupeau, sans se nourrir de son lait? ⁸ Est-ce selon l'homme que je dis ces choses, et la Loi ne les dit-elle pas aussi? ⁹ Car il est écrit dans la loi de Moïse: " Tu ne muselleras pas la bouche du boeuf qui foule le grain. " Dieu se met-il en peine des boeufs? ¹⁰ N'est-ce pas absolument à cause de nous qu'il parle ainsi? Oui, c'est à cause de nous que cela a été écrit; celui qui laboure doit labourer avec espérance, et celui qui foule le grain doit le fouler dans l'espérance d'y avoir part. ¹¹ Si nous avons semé parmi vous les biens spirituels, est-ce une si grosse affaire que nous moissonnions de vos biens matériels? ¹² Si d'autres usent de ce droit sur vous, pourquoi pas plutôt nous-mêmes! Cependant nous n'avons pas usé de ce droit; mais nous supportons tout, afin de ne pas créer d'obstacle à l'Evangile du Christ. ¹³ Ne savez-vous pas que ceux qui remplissent les fonctions sacrées vivent du temple, et que ceux qui servent à l'autel ont part à l'autel? ¹⁴ De même aussi le Seigneur a ordonné à ceux qui

annoncent l'Évangile de vivre de l'Évangile.

¹⁵ Pour moi, je n'ai fait valoir aucun de ces droits, et ce n'est pas afin de les réclamer en ma faveur que j'écris ceci: il me vaudrait mieux mourir que de me laisser enlever ce titre de gloire. ¹⁶ Si j'annonce l'Évangile, ce n'est pas pour moi une gloire, c'est une obligation qui m'incombe, et malheur à moi si je n'annonce pas l'Évangile! ¹⁷ Si je le faisais de mon propre gré, je mériterais une récompense; mais je le fais par ordre, alors c'est une charge qui m'est confiée. ¹⁸ Quelle est donc ma récompense? C'est que prêchant l'Évangile je l'offre gratuitement, sans user de mon droit de prédicateur de l'Évangile.

¹⁹ Car, quoique libre à l'égard de tous, je me suis fait le serviteur de tous, afin d'en gagner un plus grand nombre. ²⁰ Avec les Juifs, j'ai été comme Juif, afin de gagner les Juifs; ²¹ avec ceux qui sont sous la Loi, comme si j'étais sous la Loi (quoique je ne sois pas assujéti à la Loi), afin de gagner ceux qui sont sous la Loi; avec ceux qui sont sans la Loi, comme si j'étais sans la Loi, (quoique je ne sois pas sans la loi de Dieu, étant sous la loi du Christ), afin de gagner ceux qui sont sans loi. ²² Je me suis fait faible avec les faibles, afin de gagner les faibles. Je me suis fait tout à tous afin de les sauver tous. ²³ Je fais tout à cause de l'Évangile, afin d'y avoir part.

²⁴ Ne le savez-vous pas? Dans les courses du stade, tous courent, mais un seul emporte le prix. Courez de même, afin de le remporter. ²⁵ Quiconque veut lutter, s'abstient de tout: eux pour une couronne périssable; nous, pour une impérissable. ²⁶ Pour moi, je cours de même, non comme à l'aventure; je frappe, non pas comme battant l'air. ²⁷ Mais je traite durement mon corps et je le tiens en servitude, de peur qu'après avoir prêché aux autres, je ne sois moi-même réprouvé.

Le point de vue de la prudence

¹⁰ ¹ Car je ne veux pas vous laisser ignorer, frères, que nos pères ont tous été sous la nuée, qu'ils ont tous traversé la mer, ² et qu'ils ont tous été baptisés en Moïse dans la nuée et dans la mer; ³ qu'ils ont tous mangé le même aliment spirituel, ⁴ et qu'ils ont tous bu le même breuvage spirituel, car ils buvaient à un rocher spirituel qui les accompagnait, et ce rocher était le Christ. ⁵ Cependant ce n'est pas dans la plupart d'entre eux que Dieu trouva son plaisir, puisque leurs corps jonchèrent le désert.

⁶ Or ces choses ont été des figures de ce qui nous concerne, afin que nous n'ayons pas de désirs coupables, comme ils en ont eu, ⁷ et que vous ne deveniez pas idolâtres, comme quelques-uns d'entre eux, selon qu'il est écrit: " Le peuple s'assit pour manger et pour boire; puis il se leva pour se divertir. " ⁸ Ne nous livrons point à l'impudicité, comme quelques-uns d'entre eux s'y livrèrent; et il en tomba vingt-trois mille en un seul jour. ⁹ Ne tentons point le Christ, comme le tentèrent quelques-uns d'entre eux, qui périrent par les serpents. ¹⁰ Ne murmurez point comme murmurèrent quelques-uns d'entre eux, qui périrent sous les coups de l'Exterminateur. ¹¹ Toutes ces choses leur sont arrivées en figure, et elles ont été écrites

pour notre instruction, à nous qui sommes arrivés à la fin des temps. ¹² Ainsi donc que celui qui croit être debout prenne garde de tomber. ¹³ Aucune tentation ne vous est survenue, qui n'ait été humaine; et Dieu, qui est fidèle, ne permettra pas que vous soyez tentés au delà de vos forces; mais, avec la tentation, il ménagera aussi une heureuse issue en vous donnant le pouvoir de la supporter. ¹⁴ C'est pourquoi, mes bien-aimés, fuyez l'idolâtrie.

Solution des cas de conscience

¹⁵ Je vous parle comme à des hommes intelligents; jugez vous-mêmes de ce que je dis. ¹⁶ Le calice de bénédiction, que nous bénissons, n'est-il pas une communion au sang du Christ? Et le pain, que nous rompons, N'est-il pas une communion au corps du Christ? ¹⁷ Puisqu'il y a un seul pain, nous formons un seul corps, tout en étant plusieurs; car nous participons tous à un même pain. ¹⁸ Voyez Israël selon la chair: ceux qui mangent les victimes ne participent-ils pas à l'autel? ¹⁹ Qu'est-ce à dire? Que la viande sacrifiée aux idoles soit quelque chose, ou qu'une idole soit quelque chose? ²⁰ Nullement; je dis que ce que les païens offrent en sacrifice, ils l'immolent à des démons et non à Dieu; or je ne veux pas que vous soyez en communion avec les démons. ²¹ Vous ne pouvez boire à la fois au calice du Seigneur et au calice des démons; vous ne pouvez prendre part à la table du Seigneur et à la table des démons. ²² Voulons-nous provoquer la jalousie du Seigneur? Sommes-nous plus forts que lui? ²³ Tout est permis, mais tout n'est pas expédient; tout est permis, mais tout n'édifie pas. ²⁴ Que personne ne cherche son propre avantage, mais celui d'autrui. ²⁵ Mangez de tout ce qui se vend au marché, sans faire aucune question par motif de conscience; ²⁶ car " la terre est au Seigneur, et tout ce qu'elle renferme. " ²⁷ Si un infidèle vous invite et que vous vouliez y aller, mangez de tout ce qu'on vous présentera, sans faire aucune question par motif de conscience. ²⁸ Mais si quelqu'un vous dit: Ceci a été offert en sacrifice [aux idoles], n'en mangez pas, à cause de celui qui vous a donné ce renseignement et à cause de la conscience. ²⁹ Je dis la conscience, non pas la vôtre, mais celle d'autrui. Pourquoi en effet ma liberté serait-elle jugée par une conscience étrangère? ³⁰ Si je mange avec action de grâces, pourquoi serais-je blâmé pour une chose dont je rends grâces?

Conclusion

³¹ Soit donc que vous mangiez, soit que vous buviez, ou quelque autre chose que vous fassiez, faites tout pour la gloire de Dieu. ³² Ne soyez en scandale ni aux Juifs, ni aux Grecs, ni à l'Eglise de Dieu. ³³ C'est ainsi que moi-même je m'efforce en toutes choses de complaire à tous, ne cherchant pas mon propre avantage, mais celui du plus grand nombre, afin qu'ils soient sauvés.

3. L'ordre dans les assemblées religieuses

La tenue des femmes

1Corinthiens (CP) 1

Proverbes (CP) 1

Livre des Proverbes

Titre et prologue

- ¹ Proverbes de Salomon, fils de David, roi d'Israël:
² pour connaître la sagesse et l'instruction; pour comprendre les discours sensés;
³ pour acquérir une instruction éclairée, la justice, l'équité et la droiture;
⁴ pour donner aux simples le discernement; au jeune homme la connaissance et la réflexion.
⁵ Que le sage écoute, et il gagnera en savoir; l'homme intelligent connaîtra les conseils prudents,
⁶ il comprendra les proverbes et les sens mystérieux, les maximes des sages et leurs énigmes.

Avertissement préliminaire

- ⁷ La crainte de Yahweh est le commencement de la sagesse; les insensés méprisent la sagesse et l'instruction.
⁸ Ecoute, mon fils, l'instruction de ton père, et ne rejette pas l'enseignement de ta mère;
⁹ car c'est une couronne de grâce pour ta tête, et une parure pour ton cou.

Fuir la compagnie des pêcheurs

- ¹⁰ Mon fils, si des pêcheurs veulent te séduire, ne donne pas ton acquiescement.
¹¹ S'ils disent: «Viens avec nous, dressons des embûches pour répandre le sang, tendons sans raison des pièges à l'innocent.
¹² Engloutissons-les tout vifs, comme fait le schéol, tout entiers, comme ceux qui descendent dans la fosse.
¹³ Nous trouverons toutes sortes de biens précieux, nous remplirons de butin nos maisons;
¹⁴ tu tireras ta part au sort avec nous, il n'y aura qu'une bourse pour nous tous.»
¹⁵ Mon fils, ne va pas avec eux sur le chemin, détourne ton pied de leur sentier;
¹⁶ car leurs pieds courent au mal, ils se hâtent pour répandre le sang.
¹⁷ C'est vainement qu'on jette le filet devant les yeux de tout ce qui a des ailes;

18 eux, c'est contre leur propre sang qu'ils dressent des embûches; c'est à leur âme qu'ils tendent des pièges.

19 Telles sont les voies de tout homme âpre au gain; le gain cause la perte de ceux qui le détiennent.

Appel et menaces de la sagesse

20 La sagesse crie dans les rues, elle élève sa voix sur les places.

21 Elle prêche dans des carrefours bruyants; à l'entrée des portes, dans la ville, elle dit ses paroles:

22 «Jusques à quand, simples, aimerez-vous la simplicité? Jusques à quand les railleurs se plaindront-ils à la raillerie, et les insensés haïront-ils la science?

23 Retournez-vous pour entendre ma réprimande; voici que je répandrai sur vous mon esprit, je vous ferai connaître mes paroles.

24 «Puisque j'appelle et que vous résistez, que j'étends ma main et que personne n'y prend garde,

25 puisque vous négligez tous mes conseils et que vous ne voulez pas de ma réprimande,

26 moi aussi je rirai de votre malheur, je me moquerai quand viendra sur vous l'épouvante,

27 quand l'épouvante viendra sur vous comme une tempête, que le malheur fondra sur vous comme un tourbillon, que viendront sur vous la détresse et l'angoisse.

28 «Alors ils m'appelleront, et je ne répondrai pas; ils me chercheront, et ils ne me trouveront pas.

29 Parce qu'ils ont haï la science, et qu'ils n'ont pas désiré la crainte de Yahweh,

30 parce qu'ils n'ont pas voulu de mes conseils, et qu'ils ont dédaigné toutes mes réprimandes,

31 ils mangeront du fruit de leur voie, et ils se rassasieront de leurs propres conseils.

32 Car l'égarément des simples les tue, et la sécurité des insensés les perd.

33 Mais celui qui m'écoute reposera avec sécurité, il vivra tranquille, sans craindre le malheur.»

2¹ Mon fils, si tu reçois mes paroles; et si tu gardes avec toi mes préceptes;

2 rendant ton oreille attentive à la sagesse, et inclinant ton coeur vers l'intelligence;

3 oui, si tu appelles la prudence, et si tu élèves ta voix vers l'intelligence,

4 si tu la cherches comme l'argent, et si tu la creuses comme pour découvrir un trésor;

5 alors tu comprendras la crainte de Yahweh, et tu trouveras la connaissance de Dieu.

6 Car Yahweh donne la sagesse, de sa bouche sortent la science et la prudence;

7 il garde le bonheur pour les hommes droits, il est un bouclier pour ceux qui marchent dans la perfection;

8 il protège les sentiers de l'équité, il veille sur la voie de ses fidèles.
 9 Alors tu comprendras la justice, l'équité, la droiture et tous les sentiers du bien.
 10 Lorsque la sagesse viendra dans ton coeur, et que la science fera les délices de ton âme,
 11 la réflexion veillera sur toi, et l'intelligence te gardera,
 12 pour te délivrer de la voie du mal, de l'homme qui tient des discours pervers,
 13 de ceux qui abandonnent les droits sentiers; afin de marcher dans des chemins ténébreux,
 14 qui se réjouissent de faire le mal, et mettent leur plaisir dans les pires perversités;
 15 dont les sentiers sont tortueux et qui suivent des voies obliques;
 16 pour te délivrer de la femme qui est à un autre, de l'étrangère qui use de paroles
 doucereuses,
 17 qui abandonne le compagnon de sa jeunesse, et oublie l'alliance de son Dieu;
 18 car elle penche avec sa maison vers la mort, et sa route conduit aux enfers;
 19 de tous ceux qui vont à elle, nul ne revient, aucun ne retrouve les sentiers de la vie.
 20 Ainsi tu marcheras dans la voie des hommes de bien, et tu garderas les sentiers des
 justes.
 21 Car les hommes droits habiteront la terre et les hommes intègres y demeureront;
 22 mais les méchants seront retranchés de la terre, et les infidèles en seront arrachés.

Sagesse et crainte de Dieu

3 ¹ Mon fils, n'oublie pas mes enseignements; et que ton coeur garde mes préceptes.
 2 Ils te procureront de longs jours, des années de vie et la paix.
 3 Que la miséricorde et la vérité ne t'abandonne pas; attache-les à ton cou, grave-les sur la
 table de ton coeur.
 4 Ainsi tu trouveras faveur et auras la vraie sagesse, aux yeux de Dieu et des hommes.
 5 Confie-toi de tout ton coeur en Yahweh, et ne t'appuie pas sur ta propre intelligence.
 6 Pense à lui dans toutes tes voies, et il aplanira tes sentiers.
 7 Ne sois pas sage à tes propres yeux; crains Yahweh et détourne-toi du mal.
 8 Ce sera la santé pour ton corps, et un rafraîchissement pour tes os.
 9 Fais honneur à Dieu de tes biens, des prémices de tout ton revenu.
 10 Alors tes greniers seront abondamment remplis; et tes cuves déborderont de vin nouveau.
 11 Mon fils, ne méprise pas la correction de Yahweh; et n'aie pas d'aversion pour ses
 châtiments.
 12 Car Yahweh châtie celui qu'il aime, comme un père châtie l'enfant qu'il chérit.

Valeur et fruits de la sagesse

- 13 Heureux l'homme qui a trouvé la sagesse, et l'homme qui a acquis l'intelligence!
 14 Son acquisition vaut mieux que celle de l'argent, sa possession que celle de l'or pur.
 15 Elle est plus précieuse que les perles, tous les bijoux ne l'égalent pas.
 16 Dans sa droite est une longue vie, dans sa gauche, la richesse et la gloire.
 17 Ses voies sont des voies agréables, tous ses sentiers, des sentiers de paix.
 18 Elle est un arbre de vie pour ceux qui la saisissent et celui qui s'y attache est heureux.
 19 C'est par la sagesse que Yahweh a fondé la terre, par l'intelligence qu'il a affermi les cieux.
 20 C'est par sa science que les abîmes se sont ouverts, et que les nuages distillent la rosée.
 21 Mon fils, qu'elles ne s'éloignent pas de tes yeux, garde la sagesse et la réflexion;
 22 elles seront la vie de ton âme, et l'ornement de ton cou.
 23 Alors tu marcheras en sécurité dans ton chemin, et ton pied ne heurtera pas.
 24 Si tu te couches, tu seras sans crainte; et quand tu seras couché, ton sommeil sera doux.
 25 Tu n'auras à redouter ni une terreur subite, ni une attaque qui vienne des méchants.
 26 Car Yahweh sera ton assurance, et il préservera ton pied de tout piège.

Charité envers le prochain

- 27 Ne refuse pas un bienfait à ceux à qui il est dû, quand il est en ton pouvoir de l'accorder.
 28 Ne dis pas à ton prochain: «Va et reviens, demain je donnerai,» quand tu peux donner sur l'heure.
 29 Ne médite pas le mal contre ton prochain, lorsqu'il reste tranquille près de toi.
 30 Ne conteste pas sans motif avec quelqu'un, lorsqu'il ne t'a point fait de mal.
 31 Ne porte pas envie à l'homme de violence, et ne choisis aucune de ses voies:
 32 car Yahweh a en horreur les hommes pervers, mais avec les coeurs droits est son intimité.
 33 La malédiction de Yahweh est dans la maison du méchant; mais il bénit le toit des justes.
 34 Il se moque des moqueurs, et il donne la grâce aux humbles.
 35 La gloire sera le partage des sages, mais les insensés ont pour leur part l'ignominie.

Avantages de la sagesse

1. La sagesse héritage paternel

- 4¹ Ecoutez, mes fils, l'instruction d'un père, et soyez attentifs, pour apprendre l'intelligence;
 2 car je vous donne une bonne doctrine: n'abandonnez pas mon enseignement.

- 3 Moi aussi j'ai été un fils pour mon père; un fils tendre et unique auprès de ma mère.
- 4 Il m'instruisait et il me disait: «Que ton coeur retienne mes paroles, observe mes préceptes, et tu vivras.
- 5 Acquiers la sagesse, acquiers l'intelligence; n'oublie pas les paroles de ma bouche, et ne t'en détourne pas.
- 6 Ne l'abandonne pas, et elle te gardera; aime-la, et elle te conservera.
- 7 Voici le commencement de la sagesse: acquiers la sagesse; au prix de tout ce que tu possèdes, acquiers l'intelligence.
- 8 Tiens-la en haute estime, et elle t'exaltera; elle fera ta gloire, si tu l'embrasses.
- 9 Elle mettra sur ta tête une couronne de grâce, elle t'ornera d'un magnifique diadème.»

2. La sagesse guide de la vie

- 10 Ecoute, mon fils, et reçois mes paroles, et les années de ta vie se multiplieront.
- 11 Je t'enseigne la voie de la sagesse, je te conduis dans les sentiers de la droiture.
- 12 Si tu marches, tes pas ne seront point à l'étroit, et si tu cours, tu ne trébucheras pas.
- 13 Retiens l'instruction, ne l'abandonne pas; garde-la, car elle est ta vie.
- 14 N'entre pas dans le sentier des méchants, et ne marche pas dans la voie des hommes mauvais.
- 15 Evite-la, n'y passe point, détourne-t'en et passe.
- 16 Car ils ne dorment pas, s'ils ne font le mal; leur sommeil s'enfuit s'ils ne font tomber personne.
- 17 Car ils mangent le pain du crime, ils boivent le vin de la violence.
- 18 Le sentier des justes est comme la brillante lumière du matin, dont l'éclat va croissant jusqu'à ce que paraisse le jour.
- 19 La voie des méchants est comme les ténèbres; ils n'aperçoivent pas ce qui les fera tomber.

3. La sagesse principe de vie

- 20 Mon fils, sois attentif à mes paroles, prête l'oreille à mes discours.
- 21 Qu'ils ne s'éloignent pas de tes yeux; garde-les au milieu de ton coeur.
- 22 Car ils sont vie pour ceux qui les trouvent, santé pour tout leur corps.
- 23 Garde ton coeur avant toute chose, car de lui jaillissent les sources de la vie.
- 24 Ecarte de ta bouche les paroles tortueuses; et éloigne de tes lèvres la fausseté.
- 25 Que tes yeux regardent en face, et que tes paupières se dirigent devant toi.
- 26 Fais à tes pieds un chemin uni, et que toutes tes voies soient droites.
- 27 N'incline ni à droite ni à gauche, et détourne ton pied du mal.

Eviter la femme adultère

1. Charmes trompeurs de l'étrangère

¹ Mon fils, sois attentif à ma sagesse, et prête l'oreille à mon intelligence,
² afin que tu conserves la réflexion, et que tes lèvres gardent la science.
³ Car les lèvres de l'étrangère distillent le miel, et son palais est plus doux que l'huile.
⁴ Mais à la fin elle est amère comme l'absinthe, aiguë comme un glaive à deux tranchants.
⁵ Ses pieds descendent vers la mort, ses pas vont droit au schéol.
⁶ Elle ne considère pas le chemin de la vie, ses pas s'en vont incertains elle ne sait où.

2. Danger de l'adultère

⁷ Et maintenant, mes fils, écoutez-moi, et ne vous écartez pas des paroles de ma bouche.
⁸ Eloigne d'auprès d'elle ton chemin, ne t'approche pas de la porte de sa maison,
⁹ de peur que tu ne livres à d'autres la fleur de ta jeunesse, et tes années au tyran cruel;
¹⁰ de peur que des étrangers ne se rassasient de tes biens, et que le fruit de ton travail ne passe dans la maison d'autrui;
¹¹ de peur que tu ne gémisses à la fin, quand ta chair et ton corps seront consumés,
¹² et que tu ne dises: Comment donc ai-je pu haïr la correction; et comment mon coeur a-t-il dédaigné la réprimande?
¹³ Comment ai-je pu ne pas écouter la voix de mes maîtres, ne pas prêter l'oreille à ceux qui m'instruisaient?
¹⁴ J'ai failli en venir au comble du malheur, au milieu du peuple et de l'assemblée.

3. Félicité de la vie conjugale

¹⁵ Bois l'eau de ta citerne, les ruisseaux qui sortent de ton puits.
¹⁶ Que tes sources se répandent au dehors, que tes ruisseaux coulent sur les places publiques!
¹⁷ Qu'ils soient pour toi seul, et non pour des étrangers avec toi!
¹⁸ Que ta source soit bénie, et mets ta joie dans la femme de ta jeunesse.
¹⁹ Biche charmante, gracieuse gazelle, que ses charmes t'enivrent en tout temps, sois toujours épris de son amour!
²⁰ Pourquoi, mon fils, t'éprendrais-tu d'une étrangère, et embrasserais-tu le sein d'une inconnue?

4. Craindre le jugement de Dieu

- 21 Car devant les yeux de Yahweh sont les voies de l'homme; il considère tous ses sentiers.
 22 Le méchant est pris dans ses propres iniquités, il est saisi par les liens de son péché.
 23 Il mourra faute de correction, il sera trompé par l'excès de sa folie.

Contre le cautionnement

- 6¹ Mon fils, si tu t'es rendu caution pour ton ami, si tu t'es engagé pour un étranger,
 2 si tu es lié par les paroles de ta bouche, si tu es pris par les paroles de ta bouche,
 3 fais donc ceci, mon ami: dégage-toi! Puisque tu es tombé aux mains de ton prochain; va, prosterne-toi et presse-le vivement!
 4 Ne donne ni sommeil à tes yeux, ni assoupissement à tes paupières;
 5 dégage-toi, comme la gazelle de la main du chasseur, comme l'oiseau de la main de l'oiseleur.

Contre la paresse

- 6 Va vers la fourmi ô paresseux; considère ses voies et deviens sage.
 7 Elle qui n'a ni chef, ni inspecteur de travaux, ni souverain,
 8 elle amasse en été de quoi manger, elle recueille pendant la moisson sa nourriture.
 9 Jusques à quand, ô paresseux, seras-tu couché, quand te lèveras-tu de ton sommeil?
 10 «Un peu de sommeil, un peu d'assoupissement, un peu croiser les mains sur son lit.»
 11 Et ta pauvreté viendra comme un voyageur, et ta disette comme un homme en armes!

Contre la duplicité

- 12 Un homme pervers, un homme inique, marche la perversité dans la bouche;
 13 il cligne les yeux, gratte du pied, fait des signes avec les doigts.
 14 La perversité est dans son coeur, il médite le mal en tout temps, il suscite des querelles.
 15 Aussi sa ruine viendra subitement; il sera brisé tout d'un coup et sans remède.

Les sept abominations

- 16 Il y a six choses que hait Yahweh, il y en a sept qu'il a en horreur:
 17 les yeux altiers, la langue menteuse, les mains qui font couler le sang innocent,
 18 le coeur qui médite des projets coupables, les pieds empressés à courir au mal,
 19 le faux témoin qui profère des mensonges, et celui qui sème la discorde entre frères.

Contre l'adultère

- 20 Mon fils, garde le précepte de ton père, et ne rejette pas l'enseignement de ta mère.
 21 Lie-les constamment sur ton coeur, attache-les à ton cou.
 22 Il te dirigera dans ta marche, il te gardera dans ton sommeil; à ton réveil, il conversera avec toi.
 23 Car le précepte est une lampe, et la loi une lumière; et les avertissements qui instruisent sont le chemin de la vie.
 24 Ils te préserveront de la femme perverse, de la langue douceuse de l'étrangère.
 25 Ne convoite pas sa beauté dans ton coeur, et qu'elle ne te séduise pas par ses paupières.
 26 Car pour la courtisane on se réduit à un morceau de pain, et la femme mariée prend au piège une vie précieuse.
 27 Se peut-il qu'un homme mette du feu dans son sein, sans que ses vêtements s'enflamment?
 28 Ou bien un homme marchera-t-il sur des charbons ardents sans que ses pieds soient brûlés?
 29 Ainsi en est-il de celui qui va vers la femme de son prochain: quiconque la touche ne saurait rester impuni.
 30 On ne méprise pas un voleur qui dérobe pour satisfaire sa faim, quand il n'a rien à manger:
 31 surpris, il rend sept fois autant, il donne tout ce qu'il a dans sa maison.
 32 Mais celui qui corrompt une femme est dépourvu de sens; il se perd lui-même, celui qui agit de la sorte;
 33 il ne recueille que plaie et ignominie, et son opprobre ne s'effacera pas.
 34 Car la jalousie excite la fureur de l'homme outragé; il est sans pitié au jour de la vengeance;
 35 il n'a égard à aucune rançon; il n'en veut pas, quand même tu multiplierais les présents.

- 7 ¹ Mon fils, retiens mes paroles, et garde avec toi mes préceptes.
² Observe mes préceptes, et tu vivras, garde mon enseignement comme la prunelle de tes yeux.
³ Lie-les sur tes doigts, écris-les sur la table de ton coeur.
⁴ Dis à la sagesse: Tu es ma soeur! Et appelle l'intelligence ton amie,

- 5 pour qu'elle te préserve de la femme d'autrui, de l'étrangère qui fait entendre de douces paroles.
- 6 Etant à la fenêtre de ma maison, je regardais à travers le treillis.
- 7 J'aperçus parmi les insensés, je remarquai parmi les jeunes gens un garçon dépourvu de sens.
- 8 Il passait dans la rue, près du logis d'une étrangère, et il s'avançait vers sa demeure.
- 9 C'était au crépuscule, à la chute du jour, au milieu de la nuit et de l'obscurité.
- 10 Et voilà qu'une femme l'aborde, ayant la mise d'une courtisane et la dissimulation dans le coeur.
- 11 Elle est impétueuse et indomptable; ses pieds ne peuvent se reposer dans sa maison;
- 12 tantôt dans la rue, tantôt sur les places, et près de tous les angles, elle se tient aux aguets.
- 13 Elle saisit le jeune homme et l'embrasse, et avec un visage effronté lui dit:
- 14 «Je devais offrir des victimes pacifiques, aujourd'hui j'ai accompli mes vœux.
- 15 C'est pourquoi je suis sortie à ta rencontre, pour te chercher, et je t'ai trouvé.
- 16 J'ai garni mon lit de couvertures, de tapis de fil d'Egypte.
- 17 J'ai parfumé ma couche de myrrhe, d'aloès et de cinnamome.
- 18 Viens, enivrons-nous d'amour jusqu'au matin, livrons-nous aux délices de la volupté.
- 19 Car mon mari n'est pas à la maison, il est parti pour un lointain voyage;
- 20 il a pris avec lui le sac de l'argent, il ne reviendra à la maison qu'à la pleine lune.»
- 21 Elle le séduit à force de paroles, elle l'entraîne par les paroles de ses lèvres;
- 22 il se met aussitôt à la suivre, comme le boeuf qui va à la boucherie, comme l'insensé qui court au châtement des entraves;
- 23 jusqu'à ce qu'une flèche lui perce le foie, comme l'oiseau qui se précipite dans le filet, sans savoir qu'il y va pour lui de sa vie.
- 24 Et maintenant, mes fils, écoutez-moi, et soyez attentifs aux paroles de ma bouche.
- 25 Que ton coeur ne se détourne pas vers ses voies, ne t'égaré pas dans ses sentiers.
- 26 Car elle a fait de nombreux blessés, et nombreuses ont été ses victimes.
- 27 Sa maison est le chemin du schéol, qui descend au séjour de la mort.

La Sagesse fait son éloge

1. Appel de la Sagesse

- 8¹ La sagesse ne crie-t-elle pas, l'intelligence n'élève-t-elle pas sa voix?
- 2 C'est au sommet des hauteurs, sur la route, à la jonction des chemins, qu'elle se place;

- 3 près des portes, aux abords de la ville, à l'entrée des portes, elle fait entendre sa voix:
 4 «Hommes, c'est à vous que je crie, et ma voix s'adresse aux enfants des hommes.
 5 Simples, apprenez la prudence; insensés, apprenez l'intelligence.
 6 Ecoutez, car j'ai à dire des choses magnifiques, et mes lèvres s'ouvrent pour enseigner ce qui est droit.
 7 «Car ma bouche proclame la vérité, et mes lèvres ont l'iniquité en horreur.
 8 Toutes les paroles de ma bouche sont justes: il n'y a en elles rien de faux ni de tortueux.
 9 Toutes sont justes pour celui qui est intelligent, et droites pour ceux qui ont trouvé la science.
 10 Recevez mon instruction plutôt que l'argent, et la science plutôt que l'or pur.
 11 Car la sagesse vaut mieux que les perles, et les objets les plus précieux ne l'égalent pas.

2. Les trésors de la Sagesse

- 12 «Moi, la sagesse, j'habite avec la prudence, et je possède la science de la réflexion.
 13 La crainte de Yahweh, c'est la haine du mal; l'arrogance et l'orgueil, la voie du mal et la bouche perverse, voilà ce que je hais.
 14 Le conseil et le succès m'appartiennent; je suis l'intelligence, la force est à moi.
 15 Par moi les rois règnent, et les princes ordonnent ce qui est juste.
 16 Par moi gouvernement les chefs, et les grands, -- tous les juges de la terre.
 17 J'aime ceux qui m'aiment, et ceux qui me cherchent avec empressement me trouvent.
 18 Avec moi sont les richesses et la gloire, les biens durables et la justice.
 19 Mon fruit vaut mieux que l'or, que l'or pur, et ce qui vient de moi mieux que l'argent éprouvé.
 20 Je marche dans le chemin de la justice, au milieu des sentiers du jugement,
 21 pour donner des biens à ceux qui m'aiment, et combler leurs trésors.

3. Sagesse et création

- 22 «Yahweh m'a possédée au commencement de ses voies, avant ses oeuvres les plus anciennes.
 23 J'ai été fondée dès l'éternité, dès le commencement, avant les origines de la terre.
 24 Il n'y avait point d'abîmes quand je fus enfantée, point de sources chargées d'eaux.
 25 Avant que les montagnes fussent affermies, avant les collines, j'étais enfantée.
 26 Lorsqu'il n'avait encore fait ni la terre, ni les plaines, ni les premiers éléments de la poussière du globe.
 27 Lorsqu'il disposa les cieux, j'étais là, lorsqu'il traça un cercle à la surface de l'abîme,

- 28 lorsqu'il affermit les nuages en haut, et qu'il dompta les sources de l'abîme,
 29 lorsqu'il fixa sa limite à la mer, pour que les eaux n'en franchissent pas les bords, lorsqu'il posa les fondements de la terre.
 30 J'étais à l'oeuvre auprès de lui, me réjouissant chaque jour, et jouant sans cesse en sa présence,
 31 jouant sur le globe de sa terre, et trouvant mes délices parmi les enfants des hommes.
 32 «Et maintenant, mes fils, écoutez-moi; heureux ceux qui gardent mes voies!

4. Nouvel appel de la Sagesse

- 33 Ecoutez l'instruction pour devenir sages; ne la rejetez pas.
 34 Heureux l'homme qui m'écoute, qui veille chaque jour à mes portes, et qui en garde les montants!
 35 Car celui qui me trouve a trouvé la vie, et il obtient la faveur de Yahweh.
 36 Mais celui qui m'offense blesse son âme; tous ceux qui me haïssent aiment la mort.»

Banquet de la Sagesse et de la Folie

1. Invitation de la Sagesse

- 9¹ La sagesse a bâti sa maison, elle a taillé ses sept colonnes.
 2 Elle a immolé ses victimes, mêlé son vin, et dressé sa table.
 3 Elle a envoyé ses servantes, elle appelle, au sommet des hauteurs de la ville:
 4 «Que celui qui est simple entre ici!» Elle dit à celui qui est dépourvu de sens:
 5 «Venez, mangez de mon pain, et buvez du vin que j'ai mêlé;
 6 quittez l'ignorance, et vous vivrez, et marchez dans la voie de l'intelligence.»

2. Moqueurs et sages

- 7 Celui qui reprend le moqueur s'attire la raillerie, et celui qui réprimande le méchant s'attire l'outrage.
 8 Ne reprends pas le moqueur, de peur qu'il ne te haïsse; reprends le sage, et il t'aimera.
 9 Donne au sage, et il deviendra plus sage; instruis le juste, et il augmentera son savoir.
 10 Le commencement de la sagesse, c'est la crainte de Yahweh; et l'intelligence, c'est la science du Saint.
 11 Car par moi tes jours se multiplieront, par moi s'augmenteront les années de ta vie.

12 Si tu es sage, tu es sage à ton profit; si tu es moqueur, tu en porteras seul la peine.

3. Invitation de la Folie

13 La folie est une femme bruyante, stupide et ne sachant rien.

14 Elle s'est assise, à la porte de sa maison, sur un siège, dans les hauteurs de la ville,
15 pour inviter les passants qui vont droit leur chemin:

16 «Que celui qui est simple entre ici!» Elle dit à celui qui est dépourvu de sens:

17 «Les eaux dérobées sont plus douces, et le pain du mystère est plus agréable!»

18 Et il ne sait pas qu'il y a là des ombres, et que ses invités sont déjà dans les profondeurs du schéol.

Proverbes de Salomon

10¹ Paraboles de Salomon. Le fils sage fait la joie de son père, et le fils insensé le chagrin de sa mère.

2 Les trésors acquis par le crime ne profitent pas, mais la justice délivre de la mort.

3 Yahweh ne laisse pas le juste souffrir de la faim, mais il repousse la convoitise du méchant.

4 Il s'appauvrit celui qui travaille d'une main paresseuse, mais la main des diligents amasse des richesses.

5 Celui qui recueille pendant l'été est un fils prudent; celui qui dort au temps de la moisson est un fils de confusion.

6 La bénédiction vient sur la tête du juste, mais l'injustice couvre la bouche des méchants.

7 La mémoire du juste est en bénédiction, mais le nom des méchants tombe en pourriture.

8 Celui qui est sage de coeur reçoit les préceptes, mais celui qui est insensé des lèvres va à sa perte.

9 Celui qui marche dans l'intégrité marche en confiance, mais celui qui prend des voies tortueuses sera découvert.

10 Celui qui cligne les yeux sera une cause de chagrin, et celui qui est insensé des lèvres va à sa perte.

11 La bouche du juste est une source de vie, mais l'injustice couvre la bouche du méchant.

12 La haine suscite des querelles, mais l'amour couvre toutes les fautes.

13 Sur les lèvres de l'homme intelligent se trouve la sagesse, mais la verge est pour le dos de celui qui manque de sens.

14 Les sages tiennent la sagesse en réserve, mais la bouche de l'insensé est un malheur prochain.

15 La fortune est pour le riche sa place forte, le malheur des misérables, c'est leur pauvreté.

- 16 L'oeuvre du juste est pour la vie, le gain du méchant est pour le péché.
- 17 Celui qui prend garde à l'instruction prend le chemin de la vie; mais celui qui oublie la réprimande s'égaré.
- 18 Celui qui cache la haine a des lèvres menteuses, et celui qui répand la calomnie est un insensé.
- 19 L'abondance de paroles ne va pas sans péché, mais celui qui retient ses lèvres est un homme prudent.
- 20 La langue du juste est un argent de choix; le coeur des méchants est de peu de prix.
- 21 Les lèvres du juste nourrissent beaucoup d'hommes, mais les insensés meurent par défaut d'intelligence.
- 22 C'est la bénédiction du Seigneur qui procure la richesse, et la peine que l'on prend n'y ajoute rien.
- 23 Commettre le crime paraît un jeu à l'insensé; il en est de même de la sagesse pour l'homme intelligent.
- 24 Ce que redoute le méchant lui arrive, et Dieu accorde au juste ce qu'il désire.
- 25 Comme passe le tourbillon, le méchant disparaît; le juste est établi sur un fondement éternel.
- 26 Ce que le vinaigre est aux dents et la fumée aux yeux, tel est le paresseux pour ceux qui l'envoient.
- 27 La crainte de Yahweh augmente les jours, mais les années des méchants sont abrégées.
- 28 L'attente des justes n'est que joie, mais l'espérance des méchants périra.
- 29 La voie de Yahweh est un rempart pour le juste, mais elle est une ruine pour ceux qui font le mal.
- 30 Le juste ne chancellera jamais, mais les méchants n'habiteront pas la terre.
- 31 La bouche du juste produit la sagesse, et la langue perverse sera arrachée.
- 32 Les lèvres du juste connaissent la grâce, et la bouche des méchants la perversité.

Proverbes (CP) 1

Deutéronome (CP) 30

30 ¹ Lorsque toutes ces choses seront venues sur toi, la bénédiction et la malédiction que j'ai mises devant toi, et que tu les auras de nouveau prises à coeur, au milieu de toutes les nations parmi lesquelles t'aura chassé Yahweh, ton Dieu, ² si tu reviens à Yahweh, ton Dieu, et que tu obéisses à sa voix, toi et tes enfants, de tout ton coeur et de toute ton âme, selon tout ce que je te prescris aujourd'hui, ³ alors Yahweh, ton Dieu, ramènera tes captifs et aura compassion de toi; il te rassemblera de nouveau du milieu de tous les peuples chez lesquels Yahweh, ton Dieu, t'aura dispersé. ⁴ Quand tes exilés seraient à l'extrémité du ciel, Yahweh, ton Dieu, te rassemblera de là, il ira jusque-là te prendre. ⁵ Yahweh, ton Dieu, te ramènera dans le pays qu'auront possédé tes pères, et tu le posséderas; il te fera du bien et te rendra plus nombreux que tes pères. ⁶ Yahweh, ton Dieu, circonciera ton coeur et le coeur de ta postérité, pour que tu aimes Yahweh, ton Dieu, de tout ton coeur et de toute ton âme, afin que tu vives. ⁷ Yahweh, ton Dieu, fera tomber toutes ces malédictions sur tes ennemis, sur ceux qui t'auront haï et persécuté. ⁸ Et toi, de nouveau, tu écouteras la voix de Yahweh, et tu mettras en pratique tous ces commandements que je te prescris aujourd'hui; ⁹ et Yahweh, ton Dieu, te comblera de biens dans tout le travail de tes mains, dans le fruit de tes entrailles, dans le fruit de tes troupeaux et dans le fruit de ton sol; car Yahweh se réjouira de nouveau à ton sujet en te faisant du bien, comme il s'est réjoui au sujet de tes pères, ¹⁰ si tu obéis à la voix de Yahweh, ton Dieu, en observant ses commandements et ses préceptes écrits dans ce livre de la loi, si tu reviens à Yahweh, ton Dieu, de tout ton coeur et de toute ton âme. ¹¹ Ce commandement que je te prescris aujourd'hui n'est pas au-dessus de toi ni hors de ta portée. ¹² Il n'est pas dans le ciel, pour que tu dises: «Qui montera pour nous au ciel et nous l'ira chercher, et nous le fera entendre, afin que nous l'accomplissions?» ¹³ Il n'est pas au-delà de la mer, pour que tu dises: «Qui passera pour nous au delà de la mer et nous l'ira chercher, et nous le fera entendre, afin que nous l'accomplissions?» ¹⁴ Mais la parole est tout près de toi, dans ta bouche et dans ton coeur, afin que tu l'accomplisses. ¹⁵ Vois, j'ai mis aujourd'hui devant toi la vie et le bien, la mort et le mal, ¹⁶ en te prescrivant aujourd'hui d'aimer Yahweh, ton Dieu, de marcher dans ses voies et d'observer ses commandements, ses lois et ses ordonnances, afin que tu vives et que tu multiplies, et que Yahweh, ton Dieu, te bénisse dans le pays où tu vas entrer pour le posséder. ¹⁷ Mais si ton coeur se détourne, que tu n'écoutes point et que tu te laisses entraîner à te prosterner devant d'autres dieux et à les servir, ¹⁸ je vous déclare en ce jour que vous périrez certainement; vous ne prolongerez pas vos jours sur la terre où après avoir passé le Jourdain, tu vas entrer pour la posséder. ¹⁹ J'en prends aujourd'hui à témoin contre vous le ciel et la terre: j'ai mis devant toi la vie et la mort, la bénédiction et la malédiction. Choisis donc la vie, afin que tu vives, toi et ta postérité, ²⁰ en aimant Yahweh, ton Dieu, en écoutant sa voix et en t'attachant à lui; car cela, c'est ta vie et de longs jours à demeurer dans la terre que Yahweh a juré de donner à tes pères, Abraham, Isaac et Jacob.»

4. Les derniers actes et la mort de Moïse

Josué successeur de Moïse

31 ¹ Moïse adressa encore ces paroles à tout Israël. ² Il leur dit: «Aujourd'hui, je suis âgé de cent vingt ans, je ne puis plus sortir et entrer, et Yahweh m'a dit: Tu ne passeras pas ce Jourdain. ³ C'est Yahweh, ton Dieu, qui passera devant toi; c'est lui qui détruira de devant toi ces nations, et tu les posséderas. Josué sera celui qui passera devant toi, comme Yahweh l'a dit. ⁴ Yahweh les traitera comme il a traité Séhon et Og, roi des Amorrhéens, qu'il a détruits ainsi que leur pays. ⁵ Yahweh vous les livrera, et vous les traiterez selon tous les ordres que je vous ai donnés. ⁶ Soyez forts et remplis de courage; n'ayez ni crainte ni frayeur devant eux, car c'est Yahweh, ton Dieu, qui marche avec toi; il ne te délaissera point et ne t'abandonnera point.» ⁷ Moïse appela Josué et lui dit en présence de tout Israël: «Sois fort et rempli de courage, car c'est toi qui entreras avec ce peuple dans le pays que Yahweh a juré à leurs pères de leur donner, et c'est toi qui le leur feras posséder. ⁸ Car c'est Yahweh qui marchera devant toi, lui qui sera avec toi; il ne te délaissera point et ne t'abandonnera point; sois sans crainte et sans peur.»

Lecture de la Loi tous les sept ans

⁹ Moïse écrivit cette loi, et la donna aux prêtres, fils de Lévi, qui portaient l'arche de l'alliance de Yahweh, et à tous les anciens d'Israël. ¹⁰ Et il leur fit ce commandement: «Après chaque septième année, à l'époque de l'année de rémission, à la fête des tabernacles, ¹¹ quand tout Israël viendra se présenter devant Yahweh, ton Dieu, dans le lieu qu'il aura choisi, tu liras cette loi devant tout Israël, de sorte qu'ils l'entendent. ¹² Assemble le peuple, les hommes, les femmes, les enfants, et l'étranger qui sera dans tes portes, afin qu'ils entendent, et afin qu'ils apprennent à craindre Yahweh, votre Dieu, et qu'ils aient soin de mettre en pratique toutes les paroles de cette loi. ¹³ Et leurs enfants, qui ne la connaîtront pas, l'entendront et apprendront à craindre Yahweh, votre Dieu, tout le temps que vous vivrez sur la terre vers laquelle vous irez pour la posséder, après avoir passé le Jourdain.»

Josué successeur de Moïse

¹⁴ Et Yahweh dit à Moïse: «Voici que le moment est proche où tu vas mourir. Appelle Josué, et présentez-vous dans la tente de réunion, pour que je lui donne mes ordres.» Moïse et Josué allèrent se présenter dans la tente de réunion. ¹⁵ Et Yahweh apparut, dans la tente, dans une colonne de nuée, et la colonne de nuée se tint à l'entrée de la tente.

Première introduction au cantique témoin

¹⁶ Et Yahweh dit à Moïse: «Voici, tu vas être couché avec tes pères; et ce peuple se lèvera et se prostituera à des dieux étrangers du pays au milieu duquel il va entrer. Il m'abandonnera et il rompra mon alliance que j'ai conclue avec lui. ¹⁷ Et ma colère s'enflammera contre lui en ce jour-là; je les abandonnerai et je leur cacherai ma face: on le dévorera; une multitude de maux et d'afflictions fondront sur lui, et il dira en ce jour-là: N'est-ce pas parce que mon Dieu n'est pas au milieu de moi que ces maux ont fondu sur moi? ¹⁸ Et moi je cacherai ma face en ce jour-là, à cause de tout le mal qu'il aura fait, en se tournant vers d'autres dieux. ¹⁹ Ecrivez donc ce cantique. Enseigne-le aux enfants d'Israël, mets-le dans leur bouche, afin que ce cantique me serve de témoin contre les enfants d'Israël. ²⁰ Car, quand j'aurai fait entrer ce peuple dans la terre que j'ai promise par serment à ses pères, terre où coulent le lait et le miel; qu'il aura mangé et se sera rassasié et engraisé: alors il se tournera vers d'autres dieux, et ils les serviront, ils me mépriseront et il rompra mon alliance. ²¹ Et quand une multitude de maux et d'afflictions auront fondu sur lui, ce cantique déposera comme témoin contre lui; car il ne sera pas oublié et ne sortira pas de la bouche de ses descendants. Car je connais les dispositions qui l'animent dès aujourd'hui, avant même que je l'aie fait entrer dans le pays que je lui ai promis par serment.» ²² En ce jour-là, Moïse écrivit ce cantique, et il l'enseigna aux enfants d'Israël.

Encore l'installation de Josué

²³ Yahweh donna ses ordres à Josué, fils de Nun, et lui dit: «Sois fort et rempli de courage; car c'est toi qui feras entrer les enfants d'Israël dans le pays que je leur ai promis par serment, et je serai avec toi.»

Conservation de la Loi

²⁴ Lorsque Moïse eut complètement achevé d'écrire dans un livre les paroles de cette loi, ²⁵ il ordonna cet ordre aux Lévites qui portaient l'arche de l'alliance de Yahweh: ²⁶ «Prenez ce livre de la loi et mettez-le à côté de l'arche de l'alliance de Yahweh, votre Dieu, et il sera là comme un témoin contre toi. ²⁷ Car je connais ton esprit rebelle et la raideur de ton cou. Aujourd'hui que je suis encore vivant au milieu de vous, vous avez été rebelles contre Yahweh; combien plus le serez-vous après ma mort?

Israël assemblé pour écouter le cantique

²⁸ Assemblez auprès de moi tous les anciens de vos tribus et vos magistrats; je prononcerai ces paroles à leurs oreilles, et je prendrai à témoin contre eux le ciel et la terre. ²⁹ Car je sais qu'après ma mort vous vous corrompez certainement, que vous vous détournerez de la voie que je vous ai prescrite, et que le malheur vous atteindra dans la suite des temps, pour avoir fait ce qui est mal aux yeux de Yahweh, en l'irritant par l'oeuvre de vos mains.» ³⁰ Moïse prononça aux oreilles de toute l'assemblée d'Israël les paroles de ce cantique jusqu'au bout:

Le cantique de Moïse

32 ¹ Cieux, prêtez l'oreille, et je parlerai; et que la terre écoute les paroles de ma bouche! 2 Que mon enseignement se répande comme la pluie, Que ma parole tombe comme la rosée, comme des ondées sur la verdure, comme des gouttes d'eau sur le gazon! 3 Car je veux proclamer le nom de Yahweh: Rendez gloire à notre Dieu! 4 Le Rocher, son oeuvre est parfaite, car toutes ses voies sont justes; c'est un Dieu fidèle et sans iniquité; il est juste et droit. 5 Ils ont péché contre lui, non ses enfants, mais leur souillure, une race fausse et perverse. 6 Est-ce là ce que vous rendez à Yahweh, peuple insensé et dépourvu de sagesse? N'est-il pas ton père, ton créateur, celui qui t'a fait et qui t'a établi? 7 Souviens-toi des anciens jours, considérez les années des générations passées! Interroge ton père, et il te l'apprendra, tes vieillards, et ils te le diront. 8 Quand le Très-Haut assigna un héritage aux nations quand il sépara les enfants des hommes, il fixa les limites des peuples, d'après le nombre des enfants d'Israël. 9 Car la portion de Yahweh, c'est son peuple, Jacob est le lot de son héritage. 10 Il l'a trouvé dans une terre déserte, dans une solitude, aux hurlements sauvages; il l'a entouré, il a pris soin de lui, il l'a gardé comme la prunelle de son oeil. 11 Pareil à l'aigle qui excite sa couvée, et voltige au-dessus de ses petits, Yahweh a déployé ses ailes, il a pris Israël, il l'a porté sur ses plumes; 12 Yahweh seul l'a conduit, nul dieu étranger n'était avec lui. 13 Il l'a fait monter sur les hauteurs du pays, et Israël a mangé les produits des champs; il lui a fait sucer le miel du rocher, l'huile qui sort de la roche la plus dure, 14 la crème de la vache et le lait des brebis, avec la graisse des agneaux, des béliers nés en Basan et des boucs, avec la fleur du froment; et tu as bu le sang de la grappe, le vin écumant. 15 Mais Jésurun est devenu gras, et il a regimbé; -- tu es devenu gras, épais, replet! -- et il a abandonné le Dieu qui l'avait formé, et méprisé le Rocher de son salut. 16 Ils ont excité sa jalousie par des dieux étrangers, ils l'ont irrité par des abomination; 17 ils ont sacrifié à des démons qui ne sont pas Dieu, à des dieux qu'ils ne connaissaient pas, dieux nouveaux, venus récemment, devant lesquels vos pères n'avaient pas tremblé. 18 Tu as abandonné le Rocher qui t'avait engendré, et oublié le Dieu qui t'avait mis au monde. 19 Yahweh l'a vu, et il en a été indigné, provoqué par ses fils et ses filles. 20 Il a dit: «Je leur cacherai ma face, je verrai quelle sera leur fin; car c'est une race perverse, des fils en qui il n'y a pas de bonne foi. 21 Ils ont excité ma jalousie par ce qui n'est pas Dieu, ils m'ont irrité par leurs vaines idoles; et moi, j'exciterai leur jalousie par ce qui n'est pas un peuple, je les irriterai par une nation insensée. 22 Car le feu de ma colère s'est allumé, il brûle jusqu'au fond du séjour des morts; il dévore la terre et ses produits, il embrase les fondements des montagnes. 23 J'accumulerai sur eux les maux, sur eux j'épuiserai mes flèches. 24 Ils seront exténués par la faim, consumés par la fièvre et par la peste meurtrière; et j'enverrai encore contre eux la dent des bêtes, avec le venin des reptiles qui rampent dans la poussière. 25 Au dehors l'épée ravira les enfants, -- et au dedans ce sera l'effroi: le jeune homme contre la jeune fille, l'enfant à la mamelle comme le vieillard. 26 Je dirai: «Je les emporterai d'un souffle, je ferai disparaître leur souvenir du milieu des hommes,» 27 si je ne craignais l'arrogance de l'ennemi, que leurs adversaires ne se méprennent et qu'ils ne disent: «Notre main a été puissante, et ce n'est pas Yahweh qui a fait toutes ces choses.» 28 Car c'est une nation dénuée de sens, et il n'y a point d'intelligence en eux. 29 S'ils étaient sages, ils le comprendraient, ils considéreraient la fin qui les attend. 30 Comment un homme en poursuivrait-il mille, comment deux en feraient-ils fuir dix mille, si leur Rocher ne les avait vendus, si Yahweh ne les avait livrés? 31 Car leur rocher n'est pas comme notre Rocher, nos ennemis en sont juges. 32 Mais leur vigne est du plant de Sodome, et des champs de Gomorrhe; leurs raisins sont des raisins vénéneux, et leurs grappes sont amères; 33 leur vin, c'est le venin des dragons, c'est le poison mortel des aspics. 34 Cela n'est-il pas caché près de moi, scellé dans mes trésors? 35 A moi la vengeance et la rétribution, pour le temps où leur pied trébuchera! Car le jour de leur malheur est proche, et leur destin se précipite. 36 Car Yahweh fera droit à son peuple, et il se

repentira en faveur de ses serviteurs, quand il verra que leur force est épuisée, et qu'il ne reste plus ni esclave, ni libre. 37 Il dira: «Où sont leurs dieux, le rocher près duquel ils se réfugiaient, 38 ces dieux qui mangeaient la graisse de leurs victimes, qui buvaient le vin de leurs libations? Qu'ils se lèvent, qu'ils vous secourent qu'ils vous couvrent de leur protection!... 39 Voyez maintenant que c'est moi, moi qui suis Dieu, et qu'il n'y a point de Dieu à côté de moi. C'est moi qui fais mourir et qui fais vivre; j'ai blessé, et c'est moi qui guérirai, et il n'y a personne qui délivre de ma main. 40 Oui, je lève ma main vers le ciel, et je dis: Je vis éternellement! 41 Quand j'aiguiserai l'éclair de mon glaive, et que ma main saisira le jugement, je tirerai vengeance de mes ennemis, et je rendrai à ceux qui me haïssent. 42 J'enivrerai mes flèches de sang, et mon épée se repaîtra de chair: du sang des tués et des captifs, de la tête chevelue de l'ennemi.» 43 Nations, poussez des cris de joie en l'honneur de son peuple! Car Yahweh venge le sang de ses serviteurs, il tire vengeance de ses adversaires, et il fait l'expiation pour sa terre, pour son peuple. 44 Moïse vint et prononça toutes les paroles de ce cantique aux oreilles du peuple; avec lui était Josué, fils de Nun.

La Loi, seule source de vie

45 Lorsqu'il eut achevé d'adresser toutes ces paroles à tout Israël, 46 il leur dit: «Prenez à coeur toutes les paroles que je proclame aujourd'hui devant vous, que vous devez prescrire à vos enfants, pour qu'ils mettent soigneusement en pratique toutes les paroles de cette loi. 47 Car ce n'est pas une chose indifférente pour vous; c'est votre vie, et, par l'accomplissement de cette parole, vous prolongerez vos jours sur la terre dont vous allez prendre possession en passant le Jourdain.»

Moïse reçoit l'ordre de monter sur la montagne

48 Ce même jour, Yahweh parla à Moïse, en disant: 49 «Monte sur cette montagne d'Abarim, sur le mont Nébo, au pays de Moab, vis-à-vis de Jéricho, et regarde le pays de Chanaan, que je donne aux enfants d'Israël pour être leur propriété. 50 Tu mourras sur la montagne où tu vas monter, et tu seras réuni à ton peuple, de même qu'Aaron, ton frère, est mort sur la montagne de Hor et a été réuni à son peuple, 51 parce que vous avez péché contre moi au milieu des enfants d'Israël, aux eaux de Mériba de Cadès, dans le désert de Sin, et que vous ne m'avez pas sanctifié au milieu des enfants d'Israël. 52 Tu verras le pays en face de toi, mais tu n'y entreras point, dans ce pays, que je donne aux enfants d'Israël.»

Bénédiction de Moïse

33 ¹ Voici la bénédiction dont Moïse, homme de Dieu, bénit les enfants d'Israël, avant de mourir. ² Il dit: Yahweh est venu de Sinaï, il s'est levé pour eux de Séir, il a resplendi de la montagne de Pharan, il est sorti du milieu des saintes myriades; de sa droite jaillissaient pour eux des jets de lumière, 3 Il aime aussi les peuples; tous ses saints sont dans ta main, eux sont assis à tes pieds, et chacun recueille ta parole. ⁴ Moïse nous a prescrit une loi, héritage de l'assemblée de Jacob. 5 Il devint roi en Jésurun, lorsque s'assemblèrent les chefs su

peuple, avec les tribus d'Israël. 6 Que Ruben vive et qu'il ne meure point, et que ses hommes ne soient pas réduits à un petit nombre! 7 Ceci est pour Juda; il dit: Ecoute, ô Yahweh, la voix de Juda, et ramène-le vers son peuple. De son bras il combattra pour Israël, et tu lui viendras en aide contre ses ennemis. 8 Il dit pour Lévi: Ton Urim et ton Thummim sont confiés à ton homme saint, que tu as éprouvé à Massa, avec qui tu as contesté aux eaux de Mériba, 9 qui a dit de son père et de sa mère: «Je ne les ai pas vus,» qui n'a pas reconnu ses frères, et ne sait rien de ses enfants. Car ils ont observé ta parole, et ils ont gardé ton alliance; 10 ils enseignent tes ordonnances à Jacob, et ta loi à Israël; ils présentent l'encens à tes narines, et l'holocauste sur ton autel. 11 Bénis sa force, ô Yahweh; agréée l'oeuvre de ses mains; brise les reins de ses adversaires, et de ceux qui le haïssent; qu'ils ne se relèvent plus! 12 Il dit pour Benjamin: Bien-aimé de Yahweh, il habitera en sécurité auprès de lui. Yahweh le protège continuellement, entre ses épaules il repose. 13 Il dit pour Joseph: Béni de Yahweh est son pays; à lui le précieux don du ciel, la rosée, les eaux de l'abîme étendu en bas, ¹⁴ les produits excellents que fait mûrir le soleil, les fruits excellents des mois, 15 les meilleurs produits des montagnes antiques, les dons excellents des collines éternelles, 16 les dons excellents de la terre et de son abondance. Que la faveur de celui qui habita dans le buisson vienne sur la tête de Joseph, sur le haut de la tête du prince de ses frères! 17 A son taureau premier-né, à lui est la gloire; ses cornes sont les cornes du buffle; il en frappera tous les peuples ensemble, jusqu'aux extrémités de la terre. Telles sont les myriades d'Ephraïm, tels sont les milliers de Manassé. 18 Il dit pour Zabulon: Réjouis-toi, Zabulon, dans tes courses, et toi, Issachar, dans tes tentes! 19 Ils appellent les peuples à venir sur la montagne; là, ils offriront des sacrifices de justice, car ils suceront l'abondance de la mer, et les richesses cachées dans le sable. 20 Il dit pour Gad: Béni soit celui qui met Gad au large! Il est couché comme une lionne; il déchire le bras, même la tête. ²¹ Il s'est choisi les prémices du pays: car là était cachée une part de chef, et il a marché en tête du peuple, il a accompli la justice de Yahweh, et ses jugements avec Israël. 22 Il dit pour Dan: Dan est un jeune lion, qui s'élance de Basan. 23 Il dit pour Nephthali: Nephthali, rassasié de faveurs, et comblé des bénédictions de Yahweh, prend possession de la mer et du midi. 24 Il dit pour Aser: Béni soit Aser entre les fils de Jacob! Qu'il soit le favori de ses frères, et qu'il trempe son pied dans l'huile! 25 Que tes verrous soient de fer et d'airain, et que ton repos dure autant que tes jours! 26 Nul, ô Jésurun, n'est semblable à Dieu, qui marche sur les cieus pour venir à ton secours, et, dans sa majesté, sur les nues. 27 C'est un refuge que le Dieu des temps antiques, il te soutient de ses bras éternels; il chasse devant toi l'ennemi, et il dit «Détruis!» 28 Israël habite en sécurité; la source de Jacob coule à part, dans un pays de blé et de vin, et son ciel distille la rosée. 29 Heureux es-tu, Israël! Qui est, comme toi, un peuple sauvé par Yahweh, le bouclier de ton secours, et l'épée de ta gloire? Tes ennemis feindront devant toi, et toi, tu marcheras sur leurs hauteurs.

Mort de Moïse et éloge

34 ¹ Moïse monta, des plaines de Moab, sur le mont Nébo, au sommet du Phasga, en face de Jéricho. Et Yahweh lui montra tout le pays: Galaad jusqu'à Dan, ² tout Nephthali et le pays d'Ephraïm et de Manassé, tout le pays de Juda jusqu'à la mer occidentale, ³ le Négeb, le district du Jourdain, la vallée de Jéricho qui est la ville des palmiers, jusqu'à Ségor. ⁴ Et Yahweh lui dit: «C'est là le pays au sujet duquel j'ai fait serment à Abraham, à Isaac et à Jacob, en disant: Je le donnerai à ta postérité. Je te l'ai fait voir de tes yeux; mais tu n'y entreras point.»

5 Moïse, le serviteur de Yahweh, mourut là, dans le pays de Moab, selon l'ordre de Yahweh.

6 Et il l'enterrera dans la vallée, au pays de Moab, vis-à-vis de Beth-Phogor. Aucun homme n'a connu son sépulcre jusqu'à ce jour.

7 Moïse était âgé de cent vingt ans, lorsqu'il mourut; sa vue n'était point affaiblie, et sa vigueur n'était point passée.

8 Les enfants d'Israël pleurèrent Moïse, dans les plaines de Moab, pendant trente jours, et les jours des pleurs pour le deuil de Moïse furent accomplis.

9 Josué, fils de Nun, était rempli de l'esprit de sagesse, car Moïse avait posé ses mains sur lui. Les enfants d'Israël lui obéirent et firent selon que Yahweh l'avait ordonné à Moïse.

10 Il ne s'est plus levé en Israël de prophète semblable à Moïse, que Yahweh connaissait face à face,

11 ni quant à tous les signes et miracles que Dieu l'envoya faire, dans le pays d'Egypte, sur Pharaon, sur tous ses serviteurs et sur tout son pays,

12 ni quant à toute sa main puissante et à toutes les choses terribles que Moïse accomplit sous les yeux de tout Israël.

Deutéronome (CP) 30

Épître aux Colossiens

Préambule

Adresse et salutation

1 ¹ Paul, apôtre de Jésus-Christ par la volonté de Dieu, et son frère Timothée, ² aux saints qui sont à Colosses, nos fidèles frères dans le Christ: que la grâce et la paix soient sur vous de la part de Dieu notre Père [et du Seigneur Jésus-Christ]!

Action de grâce

³ Nous ne cessons de rendre grâces à Dieu, le Père de notre Seigneur Jésus-Christ, dans nos prières pour vous, ⁴ depuis que nous avons entendu parler de votre foi en Jésus-Christ et de votre charité envers tous les saints, ⁵ en vue de l'espérance qui vous est réservée dans les cieux et dont vous avez eu connaissance par la prédication de la vérité évangélique. ⁶ Elle est parvenue à vous, ainsi qu'au monde entier; elle porte des fruits et gagne du terrain, comme cela a eu lieu parmi vous, depuis les jours où vous l'avez entendue, et où vous avez connu la grâce de Dieu dans la vérité, ⁷ d'après les instructions que vous avez reçues d'Epaphras notre bien-aimé compagnon au service de Dieu, et près de vous le fidèle ministre du Christ; ⁸ c'est lui qui nous a appris votre charité toute spirituelle.

⁹ C'est pourquoi, depuis le jour où nous en avons été informés, nous ne cessons de prier Dieu pour vous, et de demander que vous ayez la pleine connaissance de sa volonté en toute sagesse et intelligence spirituelle, ¹⁰ pour vous conduire d'une manière digne du Seigneur et lui plaire en toutes choses, produisant du fruit en toutes sortes de bonnes oeuvres et faisant des progrès dans la connaissance de Dieu; ¹¹ fortifiés à tous égards par sa puissance glorieuse, pour tout supporter avec patience et avec joie;

¹² - rendant grâces à [Dieu] le Père, qui nous a rendus capables d'avoir part à l'héritage des saints dans la lumière, ¹³ en nous délivrant de la puissance des ténèbres, pour nous transporter dans le royaume de son Fils bien-aimé, ¹⁴ par le sang duquel nous avons la rédemption, la rémission des péchés.

I. Dogmatique

1. Le Mystère du Christ

L'absolue prééminence du Christ

¹⁵ Il est l'image du Dieu invisible, né avant toute créature; ¹⁶ car c'est en lui que toutes choses ont été créées, celles qui sont dans les cieux et celles qui sont sur la terre, les choses visibles et les choses invisibles, Trônes, Dominations, Principautés, Puissances; tout a été créé par lui et pour lui. ¹⁷ Il est, lui, avant toutes choses, et toutes choses subsistent en lui.

¹⁸ Il est la tête du corps de l'Eglise, lui qui est le principe, le premier-né d'entre les morts, afin qu'en toutes choses, il tienne, lui, la première place. ¹⁹ Car Dieu a voulu que toute la plénitude habitât en lui;

Son oeuvre de paix et de salut

²⁰ et il a voulu réconcilier par lui toutes choses avec lui-même, celles qui sont sur la terre, et celles qui sont dans les cieux, en faisant la paix par le sang de sa croix. ²¹ Vous aussi, qui étiez autrefois loin de lui et ennemis par vos pensées et par vos oeuvres mauvaises, ²² il vous a maintenant réconciliés par la mort de son Fils en son corps charnel, pour vous faire paraître devant lui saints, sans tâche et sans reproche, ²³ si du moins vous demeurez fondés et affermis dans la foi, et inébranlables dans l'espérance donnée par l'Evangile que vous avez entendu, qui a été prêché à toute créature sous le ciel, et dont moi, Paul, j'ai été fait ministre.

2. La mission de Paul

²⁴ Maintenant je suis plein de joie dans mes souffrances pour vous, et ce qui manque aux souffrances du Christ en ma propre chair, je l'achève pour son corps, qui est l'Eglise. ²⁵ J'en ai été fait ministre, en vue de la charge que Dieu m'a donnée auprès de vous, afin d'annoncer pleinement la parole de Dieu, ²⁶ le mystère caché aux siècles et aux générations passées, mais manifesté maintenant à ses saints, ²⁷ à qui Dieu a voulu faire connaître combien est grande pour les Gentils la gloire de ce mystère qui est le Christ, en qui vous avez l'espérance de la gloire. ²⁸ C'est lui que nous annonçons, avertissant tous les hommes, les instruisant en toute sagesse, afin que nous rendions tout homme parfait dans le Christ Jésus. ²⁹ C'est pour cela que je travaille, et que je lutte selon la force qu'il me donne, et qui agit en moi avec puissance.

² ¹ Je veux, en effet, que vous sachiez quels combats je soutiens pour vous et pour ceux de Laodicée, et pour tous ceux qui ne m'ont pas vu de leurs yeux, afin que leurs coeurs soient réconfortés, ² et qu'étant étroitement unis dans la charité, ils soient enrichis d'une pleine

conviction de l'intelligence, et connaissent le mystère de Dieu, du Christ,³ en qui sont cachés tous les trésors de la sagesse et de la science.

3. Mise en garde contre les faux docteurs

Leur philosophie est néant par rapport au Christ

⁴ Je dis cela, afin que personne ne vous trompe par des discours subtils. ⁵ Car, si je suis absent de corps, je suis avec vous en esprit, heureux de voir le bon ordre qui règne parmi vous et la solidité de votre foi dans le Christ. ⁶ Ainsi donc, comme vous avez reçu le Christ Jésus, le Seigneur, marchez en lui, ⁷ enracinés et édifiés en lui, affermis par la foi, telle qu'on vous l'a enseignée et y faisant des progrès, avec actions de grâces. ⁸ Prenez garde que personne ne vous surprenne par la philosophie et par des enseignements trompeurs, selon une tradition toute humaine et les rudiments du monde, et non selon le Christ. ⁹ Car en lui habite corporellement toute la plénitude de la divinité. ¹⁰ En lui vous avez tout pleinement, lui qui est le chef de toute principauté et de toute puissance. ¹¹ En lui vous avez été circoncis d'une circoncision non faite de main d'homme, de la circoncision du Christ, par le dépouillement de ce corps de chair. ¹² Ensevelis avec lui dans le baptême, vous avez été dans le même baptême ressuscités avec lui par votre foi à l'action de Dieu, qui l'a ressuscité d'entre les morts. ¹³ Vous qui étiez morts par vos péchés et par l'incirconcision de votre chair, il vous a rendus à la vie avec lui, après nous avoir pardonné toutes nos offenses. ¹⁴ Il a détruit l'acte qui était écrit contre nous et nous était contraire avec ses ordonnances, et il l'a fait disparaître en le clouant à la croix; ¹⁵ il a dépouillé les principautés et les puissances, et les a livrées hardiment en spectacle, en triomphant d'elles par la croix.

Vanité de l'ascétisme ritualiste

¹⁶ Que personne donc ne vous condamne sur le manger et le boire, ou au sujet d'une fête, d'une nouvelle lune ou d'un sabbat: ¹⁷ ce n'est là que l'ombre des choses à venir, mais la réalité se trouve dans le Christ. ¹⁸ Qu'aucun homme ne vous fasse perdre la palme du combat, par affectation d'humilité et de culte des anges, tandis qu'il s'égaré en des choses qu'il n'a pas vues, et qu'il s'enfle d'un vain orgueil par les pensées de la chair, ¹⁹ sans s'attacher au chef, duquel tout le corps, à l'aide des liens et des jointures, s'entretient et grandit par l'accroissement que Dieu lui donne. ²⁰ Si vous êtes morts avec le Christ aux rudiments du monde, pourquoi, comme si vous viviez dans le monde, vous soumettez-vous à ces prescriptions: ²¹ " Ne prends pas! Ne goûte pas! Ne touche pas? " ²² - Toutes ces choses vont à la corruption par l'usage même qu'on en fait. - Ces défenses ne sont que des préceptes et des enseignements humains. ²³ Elles ont quelque apparence de sagesse avec

leur culte volontaire, leur humilité, et leur mépris pour le corps, mais elles sont sans valeur réelle, et ne servent qu'à la satisfaction de la chair

II. Morale

1. Préceptes généraux

Mener un vie cachée en Dieu avec le Christ

³ ¹ Si donc vous êtes ressuscités avec le Christ, recherchez les choses d'en haut, où le Christ demeure assis à la droite de Dieu; ² affectionnez-vous aux choses d'en haut, et non à celles de la terre: ³ car vous êtes morts, et votre vie est cachée avec le Christ en Dieu. ⁴ Quand le Christ, votre vie, apparaîtra, alors vous apparaîtrez, vous aussi, avec lui dans la gloire.

Devenir l'homme nouveau

⁵ Faites donc mourir vos membres, les membres de l'homme terrestre, la fornication, l'impureté, la luxure, toute mauvaise convoitise et la cupidité qui est une idolâtrie: ⁶ toutes choses qui attirent la colère de Dieu sur les fils de l'incrédulité, ⁷ parmi lesquels vous aussi, vous marchiez autrefois, lorsque vous viviez dans ces désordres.

⁸ Mais maintenant, vous aussi, rejetez toutes ces choses, la colère, l'animosité, la méchanceté; que les injures et les paroles déshonnêtes soient bannies de votre bouche. ⁹ N'usez point de mensonge les uns envers les autres, puisque vous avez dépouillé le vieil homme avec ses oeuvres, ¹⁰ et revêtu l'homme nouveau, qui se renouvelle sans cesse selon la science parfaite à l'image de celui qui l'a créé. ¹¹ Dans ce renouvellement il n'y a plus ni Grec ou Juif, ni circoncis ou incirconcis, ni barbare ou Scythe, ni esclave ou homme libre; mais le Christ est tout en tous.

¹² Ainsi donc, comme élus de Dieu, saints et bien-aimés, revêtez-vous d'entrailles de miséricorde, de bonté, d'humilité, de douceur, et patience, ¹³ vous supportant les uns les autres et vous pardonnant réciproquement, si l'un a sujet de se plaindre de l'autre. Comme le Seigneur vous a pardonné, pardonnez-vous aussi. ¹⁴ Mais surtout revêtez-vous de la charité, qui est le lien de la perfection. ¹⁵ Et que la paix du Christ, à laquelle vous avez été appelés de manière à former un seul corps, règne dans vos coeurs; soyez reconnaissants. ¹⁶ Que la parole du Christ demeure en vous avec abondance, de telle sorte que vous vous instruisiez et vous avertissiez les uns les autres en toute sagesse: sous l'inspiration de la grâce que vos coeurs s'épanchent vers Dieu en chants, par des psaumes, par des hymnes, par des cantiques spirituels. ¹⁷ En quoi que ce soit que vous fassiez, en parole ou en oeuvre, faites tout au nom du Seigneur Jésus, en rendant par lui des actions de grâces à Dieu le Père.

2. Préceptes pour la vie familiale

- ¹⁸ Vous femmes, soyez soumises à vos maris, comme il convient dans le Seigneur.
- ¹⁹ Vous maris, aimez vos femmes et ne vous aigrissez pas contre elles.
- ²⁰ Vous enfants, obéissez en toutes choses à vos parents, car cela est agréable dans le Seigneur.
- ²¹ Vous pères, n'irritez pas vos enfants, de peur qu'il ne se découragent.
- ²² Vous serviteurs, obéissez en tout à vos maîtres selon la chair, non pas à l'oeil et pour plaire aux hommes, mais avec simplicité de coeur, dans la crainte du Seigneur.
- ²³ Quoi que vous fassiez, faites-le de bon coeur, comme pour le Seigneur, et non pas pour des hommes, ²⁴ sachant que vous recevrez du Seigneur pour récompense l'héritage céleste. Servez le Seigneur Jésus-Christ. ²⁵ Car celui qui commet l'injustice recevra selon son injustice, et il n'y a point d'acception de personnes.
- ⁴ ¹ Vous maîtres, rendez à vos serviteurs ce que la justice et l'équité demandent, sachant que vous aussi vous avez un maître dans le ciel.

3. Exhortations diverses

A la prière

² Persévérez dans la prière, apportez-y de la vigilance, avec des actions de grâces. ³ Priez en même temps pour nous, afin que Dieu nous ouvre une porte pour la parole, et qu'ainsi je puisse annoncer le mystère du Christ, pour lequel je suis aussi dans les chaînes, ⁴ et le faire connaître comme je dois en parler.

A la prudence

⁵ Conduisez-vous avec prudence envers ceux qui sont hors de l'Eglise, sachant profiter des circonstances. ⁶ Que votre parole soit toujours aimable, assaisonnée de sel en sorte que vous sachiez comment il faut répondre à chacun.

CONCLUSION

Recommandations

⁷ Quant à ce qui me concerne, Tychique, le bien-aimé frère et le fidèle ministre, mon compagnon au service du Seigneur, vous fera tout connaître. ⁸ Je vous l'envoie tout exprès pour vous faire connaître notre situation, et pour qu'il console vos cœurs. ⁹ Il est accompagné d'Onésime, le fidèle et bien-aimé frère qui est des vôtres. Ils vous feront savoir tout ce qui se passe ici.

Salutations

¹⁰ Aristarque, mon compagnon de captivité, vous salue, ainsi que Marc, le cousin de Barnabé, au sujet duquel vous avez reçu des ordres. S'il vient chez vous, accueillez-le. ¹¹ Jésus aussi, appelé Justus, vous salue. Ce sont des circoncis et les seuls, parmi ceux de la circoncision, qui travaillent avec moi pour le royaume de Dieu; ils ont été pour moi une consolation. ¹² Epaphras, qui est des vôtres, vous salue; serviteur du Christ, il ne cesse de combattre pour vous dans ses prières, afin que vous persévériez à accomplir exactement et avec pleine conviction tout ce que Dieu veut. ¹³ Car je lui rends le témoignage qu'il se donne bien de la peine pour vous, et pour ceux de Laodicée et d'Hiérapolis. ¹⁴ Luc, le médecin bien-aimé, vous salue, ainsi que Démas. ¹⁵ Saluez les frères qui sont à Laodicée, ainsi que Nymphas, et l'Eglise qui se réunit dans sa maison. ¹⁶ Lorsque cette lettre aura été lue chez vous, faites qu'on la lise aussi dans l'Eglise de Laodicée, et que vous lisiez à votre tour celle qui vous arrivera de Laodicée. ¹⁷ Dites à Archippe: " Considère le ministère que tu as reçu dans le Seigneur, afin de le bien remplir. "

Salutation finale

¹⁸ La salutation est de ma propre main: Moi, Paul. Souvenez-vous de mes liens. Que la grâce soit avec vous! [Amen!]

Colossiens (CP) 1

Jean (CP) 7

7 ¹ Après cela, Jésus parcourut la Galilée, ne voulant pas aller en Judée, parce que les Juifs cherchaient à le faire mourir.

² Or, la fête des Juifs, celle des Tabernacles, était proche. ³ Ses frères lui dirent donc: "Partez d'ici, et allez en Judée, afin que vos disciples aussi voient les oeuvres que vous faites;

⁴ Car personne ne fait une chose en secret, lorsqu'il désire qu'elle paraisse. Si vous faites ces choses, montrez-vous au monde." ⁵ Car ses frères mêmes ne croyaient pas en lui. ⁶ Jésus leur dit: "Mon temps n'est pas encore venu; mais votre temps à vous est toujours prêt. ⁷ Le monde ne saurait vous haïr; moi, il me hait, parce que je rends de lui ce témoignage, que ses oeuvres sont mauvaises. ⁸ Montez, vous, à cette fête; pour moi, je n'y vais point, parce que mon temps n'est pas encore venu." ⁹ Après avoir dit cela, il resta en Galilée. ¹⁰ Mais lorsque ses frères furent partis, lui-même monta aussi à la fête, non publiquement, mais en secret.

¹¹ Les Juifs donc le cherchaient durant la fête, et disaient "Où est-il?." ¹² Et il y avait dans la foule une grande rumeur à son sujet. Les uns disaient "C'est un homme de bien; Non, disaient les autres, il trompe le peuple." ¹³ Cependant personne ne s'exprimait librement sur son compte, par crainte des Juifs.

¹⁴ On était déjà au milieu de la fête, lorsque Jésus monta au temple, et il se mit à enseigner.

¹⁵ Les Juifs étonnés disaient: "Comment connaît-il les Ecritures, lui qui n'a point fréquenté les écoles?" ¹⁶ Jésus leur répondit: "Ma doctrine n'est pas de moi, mais de celui qui m'a envoyé.

¹⁷ Si quelqu'un veut faire la volonté de Dieu, il saura si ma doctrine est de Dieu ou si je parle de moi-même.

¹⁸ Celui qui parle de soi-même, cherche sa propre gloire; mais celui qui cherche la gloire de celui qui l'a envoyé, est véridique, et il n'y a point en lui d'imposture.

¹⁹ Est-ce que Moïse ne vous a point donné la Loi? Et nul de vous n'accomplit la loi.

²⁰ Pourquoi cherchez-vous à me faire mourir?" La foule répondit: "Vous êtes possédé du démon; qui est-ce qui cherche à vous faire mourir?" ²¹ Jésus leur dit: "J'ai fait une seule oeuvre, et vous voilà tous hors de vous-mêmes? ²² Moïse vous a donné la circoncision (non qu'elle vienne de Moïse, mais des Patriarches), ²³ Et vous la pratiquez le jour du sabbat. Que si, pour ne pas violer la loi de Moïse, on circoncit le jour du sabbat, comment vous indignez-vous contre moi, parce que, le jour du sabbat, j'ai guéri un homme dans tout son corps? ²⁴ Ne jugez point sur l'apparence, mais jugez selon la justice."

[Discussions du peuple sur l'origine du Christ](#)

²⁵ Alors quelques habitants de Jérusalem dirent: "N'est-ce pas celui qu'ils cherchent à faire

mourir? ²⁶ Et le voilà qui parle publiquement sans qu'on lui dise rien. Est-ce que vraiment les chefs du peuple auraient reconnu qu'il est le Christ? ²⁷ Celui-ci, néanmoins, nous savons d'où il est; mais quand le Christ viendra, personne ne saura d'où il est." ²⁸ Jésus, enseignant dans le temple, dit donc à haute voix: "Vous me connaissez et vous savez d'où je suis!...et pourtant ce n'est pas de moi-même que je suis venu: mais celui qui m'a envoyé est vrai: vous ne le connaissez point.

²⁹ Moi, je le connais, parce que je suis de lui, et c'est lui qui m'a envoyé."

³⁰ Ils cherchèrent donc à le saisir; et personne ne mit la main sur lui, parce que son heure n'était pas encore venue.

Jésus annonce son départ prochain

³¹ Mais beaucoup, parmi le peuple, crurent en lui et ils disaient: "Quand le Christ viendra, fera-t-il plus de miracles que n'en a fait celui-ci?" ³² Les Pharisiens entendirent la foule murmurant ces choses au sujet de Jésus; alors les Princes des prêtres et les Pharisiens envoyèrent des satellites pour l'arrêter. ³³ Jésus dit: "Je suis encore avec vous un peu de temps, puis je m'en vais à celui qui m'a envoyé.

³⁴ Vous me chercherez, et vous ne me trouverez point, et où je suis vous ne pouvez venir."

³⁵ Sur quoi les Juifs se dirent entre eux: "Où donc ira-t-il, que nous ne le trouverons point? Ira-t-il vers ceux qui sont dispersés parmi les Gentils, et ira-t-il les instruire?" ³⁶ Que signifie cette parole qu'il a dite: Vous me chercherez et vous ne me trouverez point, et où je suis, vous ne pouvez venir?"

La promesse de l'eau vive

³⁷ Le dernier jour de la fête, qui en est le jour le plus solennel, Jésus, debout, dit à haute voix: "Si quelqu'un a soif, qu'il vienne à moi, et qu'il boive. ³⁸ Celui qui croit en moi, de son sein, comme dit l'Écriture, couleront des fleuves d'eau vive."

³⁹ Il disait cela de l'Esprit que devaient recevoir ceux qui croient en lui; car l'Esprit n'était pas encore donné, parce que Jésus n'avait pas encore été glorifié.

Nouvelles discussions sur l'origine du Christ

⁴⁰ Parmi la foule, quelques-uns, qui avaient entendu ces paroles, disaient: "C'est vraiment le prophète." ⁴¹ D'autres: "C'est le Christ." "Mais, disaient les autres, est-ce de la Galilée que doit venir le Christ? ⁴² L'Écriture ne dit-elle pas que c'est de la race de David, et du bourg de Bethléem, où était David, que le Christ doit venir?" ⁴³ C'est ainsi que le peuple était partagé à son sujet. ⁴⁴ Quelques-uns voulaient l'arrêter; mais personne ne mit la main sur lui.

⁴⁵ Les satellites étant donc revenus vers les Pontifes et les Pharisiens, ceux-ci leur dirent: "Pourquoi ne l'avez-vous pas amené?" ⁴⁶ Les satellites répondirent: " Jamais homme n'a parlé comme cet homme." ⁴⁷ Les Pharisiens leur répliquèrent: "Vous aussi, vous êtes-vous laissés séduire?" ⁴⁸ Y a-t-il quelqu'un parmi les Princes du peuple qui ait cru en lui? Y en a-t-il parmi les Pharisiens? ⁴⁹ Mais cette populace qui ne connaît pas la Loi, ce sont des maudits." ⁵⁰ Nicodème, l'un d'eux, celui qui était venu de nuit à Jésus, leur dit: ⁵¹ "Notre loi condamne-t-elle un homme sans qu'on l'ait d'abord entendu, et sans qu'on sache ce qu'il a fait?" ⁵² Ils lui répondirent: "Toi aussi es-tu Galiléen? Examine avec soin les Écritures, et tu verras qu'il ne sort point de prophète de la Galilée."

La femme adultère et la miséricorde de Jésus

⁵³ Et ils s'en retournèrent chacun dans sa maison.

⁸ ¹ Jésus s'en alla sur la montagne des Oliviers; ² Mais, dès le point du jour, il retourna dans le temple, et tout le peuple vint à lui. Et s'étant assis, il les enseignait. ³ Alors les Scribes et les Pharisiens lui amenèrent une femme surprise en adultère, et l'ayant fait avancer, ils dirent à Jésus: ⁴ "Maître, cette femme a été surprise en flagrant délit d'adultère." ⁵ Or Moïse, dans la Loi, nous a ordonné de lapider de telles personnes. Vous, donc, que dites-vous. ⁶ C'était pour l'éprouver qu'ils l'interrogeaient ainsi, afin de pouvoir l'accuser. Mais Jésus, s'étant baissé, écrivait sur la terre avec le doigt. ⁷ Comme ils continuaient à l'interroger, il se releva et leur dit: " Que celui de vous qui est sans péché lui jette la première pierre." ⁸ Et s'étant baissé de nouveau, il écrivait sur la terre. ⁹ Ayant entendu cette parole, et se sentant repris par leur conscience, ils se retirèrent les uns après les autres, les plus âgés d'abord, puis tous les autres, de sorte que Jésus resta seul avec la femme qui était au milieu. ¹⁰ Alors Jésus s'étant relevé, et ne voyant plus que la femme, lui dit: "Femme, où sont ceux qui vous accusent? Est-ce que personne ne vous a condamnée?" ¹¹ Elle répondit: "Personne, Seigneur"; Jésus lui dit "Je ne vous condamne pas non plus. Allez, et ne péchez plus."

Jésus lumière du monde

¹² Jésus leur parla de nouveau, disant: "Je suis la lumière du monde. Celui qui me suit ne marchera pas dans les ténèbres, mais il aura la lumière de la vie."

Discussion du témoignage de Jésus sur lui-même

13 Sur quoi les Pharisiens lui dirent: "Vous rendez témoignage de vous-même; votre témoignage n'est pas digne de foi." 14 Jésus leur répondit: "Quoique je rende témoignage de moi-même, mon témoignage est véridique, parce que je sais d'où je suis venu et où je vais; mais vous, vous ne savez d'où je viens ni où je vais.

15 Vous jugez selon la chair; moi je ne juge personne.

16 Et si je juge, mon jugement est véridique, car je ne suis pas seul, mais moi, et le Père qui m'a envoyé.

17 Il est écrit dans votre Loi, que le témoignage de deux hommes est digne de foi.

18 Or, je rends témoignage de moi-même, et le Père qui m'a envoyé rend aussi témoignage de moi."

19 Ils lui dirent donc: "Où est votre Père?" Jésus répondit: "Vous ne connaissez ni moi, ni mon Père: si vous me connaissiez, vous connaîtriez aussi mon Père."

20 Jésus parla de la sorte dans le parvis du Trésor, lorsqu'il enseignait dans le temple; et personne ne mit la main sur lui, parce que son heure n'était pas encore venue.

21 Jésus leur dit encore: "Je m'en vais, et vous me chercherez, et vous mourrez dans votre péché. Où je vais, vous ne pouvez venir."

22 Les Juifs disaient donc: "Est-ce qu'il va se tuer lui-même, puisqu'il dit: Où je vais vous ne pouvez venir?" 23 Et il leur dit: "Vous, vous êtes d'en bas, et moi, je suis d'en haut; vous êtes de ce monde, moi, je ne suis pas de ce monde.

24 C'est pourquoi je vous ai dit que vous mourrez dans votre péché; car si vous ne croyez pas que je suis le Messie, vous mourrez dans votre péché."

25 "Qui êtes-vous?" lui dirent-ils. Jésus leur répondit: "Absolument ce que je vous déclare.

26 J'ai beaucoup de choses à dire de vous et à condamner en vous, mais celui qui m'a envoyé est véridique, et ce que j'ai entendu de lui, je le dis au monde."

27 Ils ne comprirent point qu'il leur parlait du Père. 28 Jésus donc leur dit: " Lorsque vous aurez élevé le Fils de l'homme, alors vous connaîtrez qui je suis, et que je ne fais rien de moi-même, mais que je dis ce que mon Père m'a enseigné.

29 Et celui qui m'a envoyé est avec moi, et il ne m'a pas laissé tout seul, parce que je fais toujours ce qui lui plaît."

30 Comme il disait ces choses, beaucoup crurent en lui.

Jésus et Abraham

31 Jésus dit donc aux Juifs qui avaient cru en lui: "Si vous demeurez dans ma parole, vous êtes vraiment mes disciples;

32 Vous connaîtrez la vérité, et la vérité vous rendra libres."

33 Il lui répondirent: "Nous sommes la race d'Abraham, et nous n'avons jamais été esclaves de personne; comment dites-vous: Vous deviendrez libres?" 34 Jésus leur répondit: "En vérité, en vérité, je vous le dis, quiconque se livre au péché est esclave du péché.

35 Or, l'esclave ne demeure pas toujours dans la maison; mais le fils y demeure toujours.

36 Si donc le Fils vous affranchit, vous serez vraiment libres.

37 Je sais que vous êtes enfants d'Abraham; mais vous cherchez à me faire mourir, parce que ma parole ne pénètre pas en vous.

38 Moi je vous dis ce que j'ai vu chez mon Père; et vous, vous faites ce que vous avez vu chez votre père."

39 Ils lui répondirent: "Notre père, c'est Abraham." Jésus leur dit: "Si vous étiez enfants d'Abraham, vous feriez les oeuvres d'Abraham.

40 Mais maintenant vous cherchez à me faire mourir, moi qui vous ai dit la vérité que j'ai entendue de Dieu. Ce n'est point ce qu'a fait Abraham. Vous faites les oeuvres de votre père."

41 Ils lui dirent: "Nous ne sommes pas des enfants de fornication; nous avons un seul Père, qui est Dieu." 42 Jésus leur dit: "Si Dieu était votre Père, vous m'aimeriez, car c'est de Dieu que je suis sorti et que je viens; et je ne suis pas venu de moi-même, mais c'est lui qui m'a envoyé

43 Pourquoi ne reconnaissez-vous pas mon langage? Parce que vous ne pouvez entendre ma parole.

44 Le père dont vous êtes issus, c'est le diable, et vous voulez accomplir les desseins de votre père. Il a été homicide dès le commencement, et n'est point demeuré dans la vérité, parce qu'il n'y a point de vérité en lui. Lorsqu'il profère le mensonge, il parle de son propre fonds, car il est menteur et père du mensonge.

45 Et moi, parce que je vous dis la vérité, vous ne me croyez pas.

46 Qui de vous me convaincra de péché? Si je dis la vérité, pourquoi ne me croyez-vous pas?

47 Celui qui est de Dieu entend la parole de Dieu; c'est parce que vous n'êtes pas de Dieu que vous ne l'entendez pas."

48 Les Juifs lui répondirent: "N'avons-nous pas raison de dire que vous êtes un Samaritain et que vous êtes possédé du démon?" 49 Jésus répondit: "Il n'y a point en moi de démon; mais j'honore mon Père, et vous, vous m'outragez.

50 Pour moi, je n'ai point souci de ma gloire: il est quelqu'un qui en prend soin et qui fera justice.

51 En vérité, en vérité, je vous le dis, si quelqu'un garde ma parole, il ne verra jamais la mort."

52 Les juifs lui dirent: "Nous voyons maintenant qu'un démon est en vous. Abraham est mort, les prophètes aussi, et vous, vous dites: Si quelqu'un garde ma parole, il ne verra jamais la mort.

53 Etes-vous plus grand que notre père Abraham, qui est mort? Les Prophètes aussi sont morts; qui prétendez-vous être?" 54 Jésus répondit: "Si je me glorifie moi-même, ma gloire n'est rien; c'est mon Père qui me glorifie, lui dont vous dites qu'il est votre Dieu;

55 Et pourtant vous ne le connaissez pas; mais moi, je le connais; et si je disais que je ne le connais pas, je serais menteur comme vous. Mais je le connais et je garde sa parole.

56 Abraham votre père, a tressailli de joie de ce qu'il devait voir mon jour; il l'a vu, et il s'est réjoui."

57 Les Juifs lui dirent: "Vous n'avez pas encore cinquante ans, et vous avez vu Abraham?" 58 Jésus leur répondit: "En vérité, en vérité, je vous le dis, avant qu'Abraham fut, je suis."

59 Alors ils prirent des pierres pour les lui jeter; mais Jésus se cacha, et sortit du temple.

Guérison d'un aveugle-né

9 ¹ Jésus vit, en passant, un aveugle de naissance. ² "Maître, lui demandèrent ses disciples, est-ce que cet homme a péché, ou ses parents, pour qu'il soit né aveugle?" ³ Jésus répondit: "Ni lui, ni ses parents n'ont péché, mais c'est afin que les oeuvres de Dieu soient manifestées en lui.

⁴ Il faut, tandis qu'il est jour, que je fasse les oeuvres de celui qui m'a envoyé; la nuit vient, où personne ne peut travailler.

⁵ Pendant que je suis dans le monde, je suis la lumière du monde."

⁶ Ayant ainsi parlé, il cracha à terre, fit de la boue avec sa salive, puis il l'étendit sur les yeux de l'aveugle, et lui dit: ⁷ "Va, lave-toi dans la piscine de Siloé (mot qui se traduit: Envoyé)." Il partit, se lava, et s'en retourna, voyant clair.

⁸ Les voisins, et ceux qui l'avaient vu auparavant demander l'aumône, disaient: "N'est-ce pas là celui qui était assis et mendiait?" ⁹ Les uns répondaient: "C'est lui"; d'autres: "Non, mais il lui ressemble." Mais lui disait: "C'est moi." ¹⁰ Ils lui dirent donc: "Comment tes yeux ont-ils été ouverts?"

¹¹ Il répondit: "Un homme, celui qu'on appelle Jésus, a fait de la boue, il l'a étendue sur mes yeux, et m'a dit: Va à la piscine de Siloé et lave-toi. J'y ai été, et, m'étant lavé, j'ai recouvré la vue." ¹² "Où est cet homme?" lui dirent-ils. Il répondit: "Je ne sais pas."

¹³ Ils menèrent aux Pharisiens celui qui avait été aveugle. ¹⁴ Or, c'était un jour de sabbat que Jésus avait ainsi fait de la boue et ouvert les yeux de l'aveugle. ¹⁵ A leur tour, les Pharisiens lui demandèrent comment il avait recouvré la vue, et il leur dit: "Il m'a mis sur les yeux de la boue, je me suis lavé, et je vois."

¹⁶ Sur cela quelques-uns des Pharisiens disaient: "Cet homme n'est pas envoyé de Dieu, puisqu'il n'observe pas le sabbat." D'autres disaient: "Comment un pécheur peut-il faire de tels prodiges?" Et la division était entre eux.

¹⁷ Ils dirent donc de nouveau à l'aveugle: "Et toi, que dis-tu de lui, de ce qu'il t'a ouvert les yeux?" Il répondit: "C'est un prophète."

¹⁸ Les Juifs ne voulurent donc pas croire que cet homme eut été aveugle et qu'il eût recouvré la vue, jusqu'à ce qu'ils eussent fait venir les parents de celui qui avait recouvré la

vue. ¹⁹ Ils leur demandèrent: "Est-ce là votre fils, que vous dites être né aveugle? Comment donc voit-il maintenant?" ²⁰ Les parents répondirent: " Nous savons que c'est bien là notre

fils, et qu'il est né aveugle; ²¹ Mais comment il voit maintenant, nous l'ignorons, et qui lui a ouvert les yeux, nous ne le savons pas. Interrogez-le lui-même; il a de l'âge, lui-même

parlera de ce qui le concerne." ²² Ses parents parlèrent ainsi, parce qu'ils craignaient les Juifs. Car déjà les Juifs étaient convenus que quiconque reconnaîtrait Jésus pour le Christ

serait exclu de la synagogue. ²³ C'est pourquoi ses parents dirent " Il a de l'âge, interrogez-

le."

²⁴ Les Pharisiens firent venir une seconde fois l'homme qui avait été aveugle, et lui dirent: "Rends gloire à Dieu. Nous savons que cet homme est un pécheur." ²⁵ Celui-ci répondit: "S'il est un pécheur, je l'ignore; je sais seulement que j'étais aveugle, et qu'à présent je vois." ²⁶ Ils lui dirent: "Qu'est-ce qu'il t'a fait? Comment t'a-t-il ouvert les yeux?" ²⁷ Il leur répondit: "Je vous l'ai déjà dit et vous ne l'avez pas écouté: pourquoi voulez-vous l'entendre encore? Est-ce que vous aussi vous voulez devenir ses disciples?" ²⁸ Ils le chargèrent alors d'injures, et dirent: "C'est toi qui es son disciple; nous, nous sommes les disciples de Moïse." ²⁹ Nous savons que Dieu a parlé à Moïse; mais celui-ci nous ne savons d'où il est." ³⁰ Cet homme répondit: "Il est étonnant que vous ne sachiez d'où il est, et cependant il m'a ouvert les yeux." ³¹ Nous savons que Dieu n'exauce point les pécheurs; mais si quelqu'un l'honore et fait sa volonté, c'est celui-là qu'il exauce." ³² Jamais on n'a ouï dire que quelqu'un ait ouvert les yeux d'un aveugle-né." ³³ Si cet homme n'était pas de Dieu, il ne pourrait rien faire." ³⁴ Ils lui répondirent: "Tu es né tout entier dans le péché, et tu nous fais la leçon?" Et ils le chassèrent.

³⁵ Jésus apprit qu'ils l'avaient ainsi chassé, et l'ayant rencontré, il lui dit: ³⁶ "Crois-tu au Fils de l'homme?" Il répondit: "Qui est-il, Seigneur, afin que je croie en lui?" ³⁷ Jésus lui dit: "Tu l'as vu; et celui qui te parle, c'est lui-même." ³⁸ "Je crois, Seigneur" dit-il, et se jetant à ses pieds, il l'adora.

³⁹ Alors Jésus dit: "Je suis venu dans ce monde pour un jugement, afin que ceux qui ne voient pas voient, et que ceux qui voient deviennent aveugles."

⁴⁰ Quelques Pharisiens qui étaient avec lui, lui dirent: "Sommes-nous, nous aussi des aveugles?" ⁴¹ Jésus leur répondit: "Si vous étiez des aveugles, vous n'auriez point de péché; mais maintenant vous dites: Nous voyons; votre péché demeure."

Le bon Pasteur

¹⁰ ¹ "En vérité, en vérité, je vous le dis, celui qui n'entre point par la porte dans la bergerie, mais qui y monte par ailleurs, est un voleur et un brigand." ² Mais celui qui entre par la porte est le pasteur des brebis. ³ C'est à lui que le portier ouvre, et les brebis entendent sa voix; il appelle par leur nom ses brebis, et il les mène aux pâturages. ⁴ Quand il a fait sortir toutes ses brebis, il marche devant elles, et les brebis le suivent, parce qu'elles connaissent sa voix. ⁵ Elles ne suivront point un étranger, mais elle le fuiront, parce qu'elles ne connaissent pas la voix des étrangers." ⁶ Jésus leur dit cette allégorie; mais ils ne comprirent pas de quoi il leur parlait.

⁷ Jésus donc leur dit encore: "En vérité, en vérité, je vous le dis, je suis la porte des brebis.

⁸ Tous ceux qui sont venus avant moi sont des voleurs et des brigands; mais les brebis ne les ont point écoutés.

⁹ Je suis la porte: si quelqu'un entre par moi, il sera sauvé; il entrera, et il sortira, et il

trouvera des pâturages.

¹⁰ Le voleur ne vient que pour dérober, égorger et détruire; moi, je suis venu pour que les brebis aient la vie, et qu'elles soient dans l'abondance.

¹¹ Je suis le bon pasteur. Le bon pasteur donne sa vie pour ses brebis.

¹² Mais le mercenaire, qui n'est pas le pasteur, et à qui les brebis n'appartiennent pas, voit venir le loup, laisse là les brebis et prend la fuite; et le loup les ravit et les disperse.

¹³ Le mercenaire s'enfuit, parce qu'il est mercenaire et qu'il n'a nul souci des brebis.

¹⁴ Je suis le bon pasteur; je connais mes brebis et mes brebis me connaissent,

¹⁵ Comme mon Père me connaît, et que je connais mon Père, et je donne ma vie pour mes brebis.

¹⁶ J'ai encore d'autres brebis qui ne sont pas de cette bergerie; il faut aussi que je les amène, et elles entendront ma voix et il y aura une seule bergerie et un seul pasteur.

¹⁷ C'est pour cela que mon Père m'aime, parce que je donne ma vie pour la reprendre.

¹⁸ Personne ne me la ravit, mais je la donne de moi-même; j'ai le pouvoir de la donner, et le pouvoir de la reprendre: tel est l'ordre que j'ai reçu de mon Père."

¹⁹ Il s'éleva de nouveau une division parmi les Juifs à l'occasion de ce discours. ²⁰ Plusieurs d'entre eux disaient: "Il est possédé d'un démon, il a perdu le sens: Pourquoi l'écoutez-vous?" ²¹ D'autres disaient: " Ce ne sont pas là les paroles d'un possédé; est-ce qu'un démon peut ouvrir les yeux des aveugles?"

5. La fête de la Dédicace

(La décision de tuer Jésus)

Jésus se déclare Fils de Dieu

²² On célébrait à Jérusalem la fête de la Dédicace; c'était l'hiver; ²³ Et Jésus se promenait dans le temple, sous le portique de Salomon. ²⁴ Les Juifs l'entourèrent donc et lui dirent: "Jusques à quand tiendrez-vous notre esprit en suspens? Si vous êtes le Christ dites-le nous franchement." ²⁵ Jésus leur répondit: "Je vous l'ai dit, et vous ne me croyez pas: les oeuvres que je fais au nom de mon Père rendent témoignage de moi;

²⁶ Mais vous ne me croyez point, parce que vous n'êtes pas de mes brebis.

²⁷ Mes brebis entendent ma voix. Je les connais et elles me suivent.

²⁸ Et je leur donne une vie éternelle, et elles ne périront jamais, et nul ne les ravira de ma main.

²⁹ Mon Père qui me les a données, est plus grand que tous, et nul ne peut les ravir de la main de mon Père.

³⁰ Mon père et moi nous sommes un."

³¹ Les Juifs ramassèrent de nouveau des pierres pour le lapider. ³² Jésus leur dit: "J'ai fait

devant vous beaucoup d'oeuvres bonnes qui venaient de mon Père: pour laquelle de ces oeuvres me lapidez-vous?" ³³ Les Juifs lui répondirent: "Ce n'est pas pour une bonne oeuvre que nous vous lapidons, mais pour un blasphème, et parce que, étant homme, vous vous faites Dieu;" ³⁴ Jésus leur répondit: "N'est-il pas écrit dans votre Loi: J'ai dit: vous êtes des dieux?" ³⁵ Si la Loi appelle dieux ceux à qui la parole de Dieu a été adressée, et si l'Écriture ne peut être anéantie, ³⁶ comment dites-vous à celui que le Père a sanctifié et envoyé dans le monde: Vous blasphémez, parce que j'ai dit: Je suis le Fils de Dieu? ³⁷ Si je ne fais pas les oeuvres de mon Père, ne me croyez pas. ³⁸ Mais si je les fais, lors même que vous ne voudriez pas me croire, croyez à mes oeuvres: afin que vous sachiez et reconnaissiez que le Père est en moi, et que je suis dans le Père." ³⁹ Là-dessus, ils cherchèrent de nouveau à se saisir de lui, mais il s'échappa de leurs mains.

Jésus se retire au delà du Jourdain

⁴⁰ Il s'en retourna au delà du Jourdain, dans le lieu où Jean avait commencé à baptiser; et il y demeura. ⁴¹ Et beaucoup venaient à lui, disant: "Jean n'a fait aucun miracle; mais tout ce qu'il a dit de celui-ci était vrai." ⁴² Et il y en eut là beaucoup qui crurent en lui.

Résurrection de Lazare

¹¹ ¹ Il y avait un malade, Lazare, de Béthanie, village de Marie et de Marthe, sa soeur. ² Marie est celle qui oignit de parfum le Seigneur, et lui essuya les pieds avec ses cheveux; et c'était son frère Lazare qui était malade. ³ Les soeurs envoyèrent dire à Jésus: "Seigneur, celui que vous aimez est malade." ⁴ Ce qu'ayant entendu, Jésus dit: "Cette maladie ne va pas à la mort, mais elle est pour la gloire de Dieu, afin que le Fils de Dieu soit glorifié par elle." ⁵ Or, Jésus aimait Marthe, et sa soeur Marie, et Lazare. ⁶ Ayant donc appris qu'il était malade, il resta deux jours encore au lieu où il était. ⁷ Il dit ensuite à ses disciples: "Retournons en Judée." ⁸ Les disciples lui dirent: "Maître, tout à l'heure les Juifs voulaient vous lapider, et vous retournez là?" ⁹ Jésus répondit: "N'y a-t-il pas douze heures dans le jour? Si quelqu'un marche pendant le jour, il ne se heurte point, parce qu'il voit la lumière du monde. ¹⁰ Mais s'il marche pendant la nuit, il se heurte parce qu'il manque de lumière." ¹¹ Il parla ainsi, et ajouta: "Notre ami Lazare dort, mais je me mets en route pour le réveiller." ¹² Ses disciples lui dirent: "S'il dort, il guérira." ¹³ Mais Jésus avait parlé de sa mort, et ils pensaient que c'était du repos du sommeil. ¹⁴ Alors Jésus leur dit clairement: "Lazare est mort; ¹⁵ et je me réjouis à cause de vous de n'avoir pas été là, afin que vous

croyiez; mais allons vers lui." ¹⁶ Et Thomas, appelé Didyme, dit aux autres disciples: "Allons-y, nous aussi, afin de mourir avec lui."

¹⁷ Jésus vint donc et trouva Lazare depuis quatre jours dans le sépulcre. ¹⁸ Or, Béthanie était près de Jérusalem, à quinze stades environ. ¹⁹ Beaucoup de Juifs étaient venus près de Marthe et de Marie pour les consoler au sujet de leur frère. ²⁰ Dès que Marthe eut appris que Jésus arrivait, elle alla au-devant de lui, tandis que Marie se tenait assise à la maison. ²¹

Marthe dit donc à Jésus: "Seigneur, si vous aviez été ici, mon frère ne serait pas mort. ²² Mais maintenant encore, je sais que tout ce que vous demanderez à Dieu, Dieu vous

l'accordera." ²³ Jésus lui dit: "Votre frère ressuscitera." ²⁴ "Je sais, lui répondit Marthe, qu'il ressuscitera lors de la résurrection, au dernier jour; ²⁵ Jésus lui dit: "Je suis la résurrection et la vie; celui qui croit en moi, fût-il mort, vivra;

²⁶ Et quiconque vit et croit en moi, ne mourra point pour toujours. Le croyez-vous?"

²⁷ "Oui, Seigneur", lui dit-elle, "je crois que vous êtes le Christ, le Fils de Dieu, qui devait venir en ce monde."

²⁸ Lorsqu'elle eut ainsi parlé, elle s'en alla, et appela en secret Marie, sa soeur, disant: "Le Maître est là, et il t'appelle." ²⁹ Dès que celle-ci l'eut entendu, elle se leva promptement et alla vers lui. ³⁰ Car Jésus n'était pas encore entré dans le village; il n'avait pas quitté le lieu où Marthe l'avait rencontré. ³¹ Les Juifs qui étaient avec Marie, et la consolait, l'ayant vue se lever en hâte et sortir, la suivirent en pensant: "Elle va au sépulcre pour y pleurer."

³² Lorsque Marie fut arrivée au lieu où était Jésus, le voyant, elle tomba à ses pieds, et lui dit: "Seigneur, si vous aviez été ici, mon frère ne serait pas mort." ³³ Jésus la voyant pleurer, elle et les Juifs qui l'accompagnaient, frémit en son esprit, et se laissa aller à l'émotion. ³⁴ Et il dit: "Où l'avez-vous mis?" "Seigneur, lui répondirent-ils, venez et voyez."

³⁵ Et Jésus pleura. ³⁶ Les Juifs dirent: "Voyez comme il l'aimait." ³⁷ Mais quelques-uns d'entre eux dirent: " Ne pouvait-il pas, lui qui a ouvert les yeux d'un aveugle-né, faire aussi que cet homme ne mourût point?" ³⁸ Jésus donc, frémissant de nouveau en lui-même, se

rendit au sépulcre: c'était un caveau, et une pierre était posée dessus. ³⁹ "Otez la pierre", dit Jésus. Marthe, la soeur de celui qui était mort, lui dit: "Seigneur, il sent déjà, car il y a quatre

jours qu'il est là." ⁴⁰ Jésus lui dit: "Ne vous ai-je pas dit que si vous croyez, vous verrez la gloire de Dieu?" ⁴¹ Ils ôtèrent donc la pierre; et Jésus leva les yeux en haut et dit: "Père, je vous rends grâce de ce que vous m'avez exaucé.

⁴² Pour moi je savais que vous m'exaucez toujours; mais j'ai dit cela à cause de la foule qui m'entoure, afin qu'ils croient que c'est vous qui m'avez envoyé."

⁴³ Ayant parlé ainsi, il cria d'une voix forte: ⁴⁴ "Lazare, sors!" Et le mort sortit, les pieds et les mains liés de bandelettes, et le visage enveloppé d'un suaire. Jésus leur dit: "Déliiez-le, et laissez-le aller."

[Les chefs juifs décident la mort de Jésus](#)

⁴⁵ Beaucoup d'entre les Juifs qui étaient venus près de Marie et de Marthe, et qui avaient vu ce qu'avait fait Jésus, crurent en lui. ⁴⁶ Mais quelques-uns d'entre eux allèrent trouver les Pharisiens, et leur racontèrent ce que Jésus avait fait. ⁴⁷ Les Pontifes et les Pharisiens rassemblèrent donc le Sanhédrin et dirent: "Que ferons-nous? Car cet homme opère beaucoup de miracles. ⁴⁸ Si nous le laissons faire, tous croiront en lui, et les Romains viendront détruire notre ville et notre nation." ⁴⁹ L'un d'eux, Caïphe, qui était grand prêtre cette année-là, leur dit: ⁵⁰ "Vous n'y entendez rien; vous ne réfléchissez pas qu'il est de votre intérêt qu'un seul homme meure pour le peuple, et que toute la nation ne périsse pas." ⁵¹ Il ne dit pas cela de lui-même; mais étant grand prêtre cette année-là, il prophétisa que Jésus devait mourir pour la nation; ⁵² Et non seulement pour la nation, mais aussi afin de réunir en un seul corps les enfants de Dieu qui sont dispersés. ⁵³ Depuis ce jour, ils délibérèrent sur les moyens de le faire mourir. ⁵⁴ C'est pourquoi Jésus ne se montrait plus en public parmi les Juifs; mais il se retira dans la contrée voisine du désert, dans une ville nommée Ephrem, et il y séjourna avec ses disciples.

6. Fin du ministère public

et préliminaires de la dernière Pâque

L'approche de la Pâque

⁵⁵ Cependant la Pâque des Juifs était proche, et beaucoup montèrent à Jérusalem, avant la Pâque, pour se purifier. ⁵⁶ Ils cherchaient Jésus et ils se disaient les uns aux autres, se tenant dans le temple: "Que vous en semble? Pensez-vous qu'il ne viendra pas à la fête?" Or, les Pontifes et les Pharisiens avaient donné l'ordre que, si quelqu'un savait où il était, il le déclarât, afin qu'ils le fissent prendre.

L'onction de Béthanie

¹² ¹ Six jours avant la Pâque, Jésus vint à Béthanie, où était Lazare, le mort qu'il avait ressuscité. ² Là, on lui fit un souper, et Marthe servait. Or, Lazare était de ceux qui se trouvaient à table avec lui. ³ Marie, ayant pris une livre d'un parfum de nard très pur, très précieux, en oignit les pieds de Jésus, et les essuya avec ses cheveux. Et la maison fut remplie de l'odeur du parfum. ⁴ Alors, un de ses disciples, Judas Iscariote, celui qui devait le trahir, dit: ⁵ "Pourquoi n'a-t-on pas vendu ce parfum trois cents deniers, pour les donner aux pauvres?" ⁶ Il dit cela, non qu'il se souciât des pauvres, mais parce qu'il était voleur, et qu'ayant la bourse, il déroba ce qu'on y mettait. ⁷ Jésus lui dit donc: "Laisse-la; elle a gardé

ce parfum pour le jour de ma sépulture.⁸ Car vous aurez toujours des pauvres avec vous; mais moi, vous ne m'aurez pas toujours!"

⁹ Un grand nombre de Juifs surent que Jésus était à Béthanie, et ils vinrent, non seulement à cause de Jésus, mais aussi pour voir Lazare qu'il avait ressuscité des morts.¹⁰ Mais les Princes des prêtres délibérèrent de faire mourir aussi Lazare,¹¹ Parce que beaucoup de Juifs se retiraient à cause de lui, et croyaient en Jésus.

Entrée triomphale de Jésus à Jérusalem

¹² Le lendemain, une multitude de gens qui étaient venus pour la fête, ayant appris que Jésus se rendait à Jérusalem, prirent des rameaux de palmiers, et allèrent au-devant de lui, en criant:¹³ "Hosanna! Béni soit celui qui vient au nom du Seigneur, le Roi d'Israël!"

¹⁴ Jésus ayant trouvé un ânon, monta dessus, selon ce qu'il est écrit:

¹⁵ "Ne crains point, fille de Sion, voici ton Roi qui vient, assis sur le petit d'une ânesse."

¹⁶ Ses disciples ne comprirent pas d'abord ces choses; mais lorsque Jésus fut glorifié, ils se souvinrent qu'elles avaient été écrites de lui, et qu'il les avait accomplies en ce qui le regarde.

¹⁷ La foule donc, qui était avec lui lorsqu'il appela Lazare du tombeau et le ressuscita des morts, lui rendait témoignage;¹⁸ Et c'est aussi parce qu'elle avait appris qu'il avait fait ce miracle, que la multitude s'était portée à sa rencontre.¹⁹ Les Pharisiens se dirent donc entre eux: "Vous voyez bien que vous ne gagnez rien: voilà que tout le monde court après lui."

Jésus annonce sa glorification par sa mort

²⁰ Or, il y avait quelques Gentils parmi ceux qui étaient montés pour adorer, lors de la fête.

²¹ Ils s'approchèrent de Philippe, qui était de Bethsaïde en Galilée, et lui firent cette demande: "Seigneur, nous voudrions bien voir Jésus."²² Philippe alla le dire à André, puis André et Philippe allèrent le dire à Jésus.²³ Jésus leur répondit: "L'heure est venue où le Fils de l'homme doit être glorifié."

²⁴ En vérité, en vérité, je vous le dis, si le grain de blé tombé en terre ne meurt pas, il demeure seul;

²⁵ Mais s'il meurt, il porte beaucoup de fruit. Celui qui aime sa vie, la perdra; et celui qui hait sa vie en ce monde, la conservera pour la vie éternelle.

²⁶ Si quelqu'un veut être mon serviteur, qu'il me suive, et là où je suis, là aussi sera mon serviteur. Si quelqu'un me sert, mon Père l'honorera.

²⁷ Maintenant mon âme est troublée; et que dirai-je?...Père, délivrez-moi de cette heure... Mais c'est pour cela que je suis arrivé à cette heure."

²⁸ "Père glorifiez votre nom." Et une voix vint du ciel: "Je l'ai glorifié et je le glorifierai encore."

²⁹ La foule qui était là et qui avait entendu, disait: "C'est le tonnerre"; d'autres disaient: "Un

ange lui a parlé." ³⁰ Jésus dit: "Ce n'est pas pour moi que cette voix s'est fait entendre, mais pour vous.

³¹ C'est maintenant le jugement de ce monde; c'est maintenant que le Prince de ce monde va être jeté dehors.

³² Et moi, quand j'aurai été élevé de la terre, j'attirerai tous les hommes à moi."

³³ Ce qu'il disait, c'était pour marquer de quelle mort il devait mourir. ³⁴ La foule lui répondit: "Nous avons appris par la Loi que le Christ demeure éternellement: comment donc

dites-vous: il faut que le Fils de l'homme soit élevé? Qui est le Fils de l'homme?" ³⁵ Jésus leur dit: "La lumière n'est plus que pour un temps au milieu de vous. Marchez, pendant que vous avez la lumière, de peur que les ténèbres ne vous surprennent: celui qui marche dans les ténèbres ne sait où il va.

³⁶ Pendant que vous avez la lumière, croyez en la lumière, afin que vous soyez des enfants de lumière." Jésus dit ces choses, puis s'en allant, il se déroba à leurs yeux.

Conclusion: l'incrédulité des Juifs

³⁷ Quoiqu'il eût fait tant de miracles en leur présence, ils ne croyaient point en lui: ³⁸ Afin que fût accompli l'oracle du prophète Isaïe, disant: "Seigneur, qui a cru à notre parole? Et à qui le bras du Seigneur a-t-il été révélé?"

³⁹ Ils ne pouvaient donc croire, parce qu'Isaïe a dit encore:

⁴⁰ "Il a aveuglé leurs yeux et endurci leur coeur, de peur qu'ils ne voient des yeux, qu'ils ne comprennent du coeur, qu'ils ne se convertissent, et que je ne les guérisse."

⁴¹ Isaïe dit ces choses, lorsqu'il vit la gloire du Seigneur et qu'il parla de lui.

⁴² Beaucoup, toutefois, même parmi les membres du Sanhédrin, crurent en lui; mais à cause des Pharisiens, ils ne le confessaient pas, de peur d'être chassés de la synagogue. ⁴³ Car ils aimèrent la gloire des hommes plus que la gloire de Dieu.

⁴⁴ Or, Jésus éleva la voix et dit: "Celui qui croit en moi, croit, non pas en moi, mais en celui qui m'a envoyé;

⁴⁵ Et celui qui me voit, voit celui qui m'a envoyé.

⁴⁶ Je suis venu dans le monde comme une lumière, afin que celui qui croit en moi ne demeure pas dans les ténèbres.

⁴⁷ Si quelqu'un entend ma parole, et ne la garde pas, moi, je ne le juge point; car je suis venu, non pour juger le monde, mais pour sauver le monde.

⁴⁸ Celui qui me méprise et ne reçoit pas ma parole, il a son juge: c'est la parole même que j'ai annoncée. Elle le jugera au dernier jour.

⁴⁹ Car je n'ai point parlé de moi-même; mais le Père, qui m'a envoyé, m'a prescrit lui-même ce que je dois dire et ce que je dois enseigner.

⁵⁰ Et je sais que son commandement est la vie éternelle. Les choses donc que je dis, je les dis comme mon Père me les a enseignées."

L'HEURE DE JESUS.

LA PAQUE DE L'AGNEAU DE DIEU.

1. Le dernier repas de Jésus avec ses disciples

Le lavement des pieds

Jean (CP) 7

Citations de
DS 125-126:

Magistère

Dominus Iesus:
[10](#)

Catéchisme:
[465](#)

Catechismus:
[242](#) [465](#)

CONCLUSION

67 Nous voulons conclure ces réflexions en nous placent au coeur de l'Eglise et dans le coeur de l'homme. La route de l'Eglise passe à travers le coeur de l'homme, car c'est le *lieu* intime de *la rencontre salvifique avec l'Esprit Saint*, avec le Dieu caché, et c'est bien là que l'Esprit Saint devient une "source d'eau jaillissant en vie éternelle"(289). C'est jusque-là qu'il vient, comme l'Esprit de vérité et le Paraclet promis par le Christ. De là il agit comme *Consolateur, Intercesseur, Défenseur*, spécialement lorsque l'homme, lorsque l'humanité se trouve affrontée au jugement de condamnation de l'"accusateur", dont l'Apocalypse dit qu'il "accuse nos frères jour et nuit devant notre Dieu"(290). L'Esprit Saint ne cesse d'être *le gardien de l'espérance* dans le coeur de l'homme: de l'espérance de toutes les créatures humaines et spécialement de celles qui "possèdent les prémices de l'Esprit" et qui "attendent la rédemption de leur corps"(291).

L'Esprit Saint, dans son lien mystérieux de divine communion avec le Rédempteur de l'homme, est celui qui assure la continuité de son oeuvre: il reçoit ce qui est du Christ et le transmet à tous, il entre sans cesse dans l'histoire du monde en venant dans le coeur de l'homme. Il devient là, comme le proclame la Séquence liturgique de la solennité de la Pentecôte, le véritable "*père des pauvres, dispensateur des dons, lumière de nos coeurs*"; il y devient l'"*hôte très doux de nos âmes*" que l'Eglise salue sans cesse au seuil de l'intériorité de tout homme. Il apporte, en effet, "repos et réconfort" au milieu des fatigues, du travail des bras et du travail de l'esprit humain; il apporte "repos" et "soulagement" au milieu de la chaleur du jour, au milieu des préoccupations, des luttes et des dangers de toute époque; il apporte enfin la "consolation", lorsque le coeur humain pleure et connaît la tentation du désespoir.

C'est le sens de la Séquence qui proclame: "Sans ta puissance divine il *n'est rien en aucun homme*, rien qui ne soit perverti". Seul l'Esprit Saint, en effet, "met en lumière le péché", le mal, dans le but de rétablir le bien dans l'homme et dans le monde humain, pour "renouveler la face de la terre". C'est pourquoi il purifie tout ce qui "souille" l'homme, "ce qui est sordide" il soigne les blessures, même les plus profondes de l'existence humaine; il change l'aridité intérieure des âmes et les transforme en champs fertiles de grâce et de sainteté. Ce qui est "rigide", il "l'assouplit", ce qui est "froid", il le "réchauffe", ce qui est "faussé", il le "rend droit" sur les chemins du salut(292).

En priant ainsi, sans cesse l'Eglise professe sa foi: *il y a dans notre monde créé un Esprit qui est un Don incréé*. C'est l'Esprit du Père et du Fils: comme le Père et le Fils, il est incréé, immense, éternel, tout-puissant, Dieu, Seigneur(293). L'Esprit de Dieu "remplit l'univers", et tout ce qui est créé reconnaît en lui la source de sa propre identité, découvre en lui son expression transcendante, *se tourne vers lui et l'attend, l'invoque* de tout son être. Vers lui, Paraclet, Esprit de vérité et d'amour, se tourne *l'homme qui vit de vérité et d'amour*, et qui, sans la source de la vérité et de l'amour, *ne peut pas vivre*. Vers lui se tourne l'Eglise, qui est au coeur de l'humanité, afin d'implorer pour tous et de dispenser à tous les dons de *l'Amour* qui, par lui, "a été répandu dans nos coeurs"(294). Vers lui se tourne l'Eglise sur les chemins escarpés du pèlerinage de l'homme sur la terre; et elle demande, elle demande sans se lasser, *la rectitude des actes humains*, car elle est son oeuvre; elle *demande la joie et la consolation* que lui seul, le vrai Consolateur, peut apporter en descendant au plus profond des coeurs humains(295); elle demande *la grâce des vertus* qui méritent la gloire céleste; elle demande, par la communication plénière de la vie divine, *le salut éternel* auquel le Père a éternellement "prédestiné" les hommes, créés par amour à l'image et à la ressemblance de la

très Sainte Trinité.

L'Eglise, qui inclut en son coeur tous les coeurs humains, demande à l'Esprit Saint la béatitude qui trouve en Dieu seul sa réalisation totale: *la joie que "nul n'enlèvera"*(296), la joie qui est le *fruit de l'amour* et donc fruit de Dieu qui est Amour; elle demande "la justice, la paix et la joie dans l'Esprit Saint", qui constituent, selon saint Paul, "le Règne de Dieu"(297).

288 Cf. [Rm 8,24](#)

289 Cf. [Jn 4,14](#) Const. dogm. sur l'Eglise *Lumen gentium*, [LG 4](#)

290 Cf [Ap 12,10](#)

291 Cf. [Rm 8,23](#)

292 Cf. séquence Veni, Sancte Spiritus.

293 Cf. symbole Quicumque: [DS 75](#)

294 Cf. [Rm 5,5](#)

295 Il convient de rappeler l'importante Exhortation apostolique *Gaudete in Domino* publiée par le Pape Paul VI, de vénérée mémoire, le 9 mai de l'Année Sainte 1975, car elle vaut toujours, l'invitation qui y était exprimée à " implorer de l'Esprit Saint ce don de la joie " et aussi à " goûter la joie proprement spirituelle, qui est un fruit de l'Esprit Saint ": AAS 67 (1975), pp. 289, 302.

296 Cf. [Jn 16](#) [Jn 22](#)

297 Cf. [Rm 14,17](#) [Ga 5,22](#)

La paix est aussi le fruit de l'amour, la paix intérieure que l'homme accablé cherche dans la profondeur de son être; la paix désirée par l'humanité, par la famille humaine, par les peuples, par les nations, par les continents, avec l'espérance ardente de l'obtenir lorsque l'on passera du deuxième au troisième millénaire chrétien. Puisque *le chemin de la paix passe en définitive par l'amour* et tend à créer la civilisation de l'amour, l'Eglise tient son regard fixé vers celui qui est l'Amour du Père et du Fils et, malgré les menaces croissantes, elle ne cesse d'avoir confiance, elle ne cesse *d'implorer et de servir la paix de l'homme sur la terre*. Sa confiance se fonde sur celui qui, étant l'Esprit d'Amour, est aussi *l'Esprit de la paix* et qui ne cesse d'être présent dans notre monde humain, à l'horizon des consciences et des coeurs, pour "remplir l'univers" d'amour et de paix.

Devant lui je fléchis les genoux au terme de cette méditation: je le supplie, comme Esprit du Père et du Fils, de nous accorder, à nous tous, *la bénédiction et la grâce* que je désire transmettre, au nom de la très Sainte Trinité, aux fils et aux filles de l'Eglise et à la famille humaine tout entière.

Donné à Rome, près de Saint-Pierre, le 18 mai 1986, solennité de la Pentecôte, en la huitième année de mon pontificat.

1986 Dominum et vivificantem 66

II Mourir dans le Christ Jésus

1005 Pour ressusciter avec le Christ, il faut mourir avec le Christ, il faut "quitter ce corps pour aller demeurer auprès du Seigneur" ([2Co 5,8](#)). Dans ce "départ" ([Ph 1,23](#)) qu'est la mort, l'âme est séparée du corps. Elle sera réunie à son corps le jour de la résurrection des morts (cf. SPF 28).

La mort

1006 "C'est en face de la mort que l'énigme de la condition humaine atteint son sommet" ([GS 18](#)). En un sens, la mort corporelle est naturelle, mais pour la foi elle est en fait "salaire du péché" ([Rm 6,23](#) cf. [Gn 2,17](#)). Et pour ceux qui meurent dans la grâce du Christ, elle est une participation à la mort du Seigneur, afin de pouvoir participer aussi à sa Résurrection (cf. [Rm 6,3-9](#) [Ph 3,10-11](#)).

1007 *La mort est le terme de la vie terrestre.* Nos vies sont mesurées par le temps, au cours duquel nous changeons, nous vieillissons et, comme chez tous les êtres vivants de la terre, la mort apparaît comme la fin normale de la vie. Cet aspect de la mort donne une urgence à nos vies: le souvenir de notre mortalité sert aussi à nous rappeler que nous n'avons qu'un temps limité pour réaliser notre vie:

Souviens-toi de ton Créateur aux jours de ton adolescence, ... avant que la poussière ne retourne à la terre, selon qu'elle était, et que le souffle ne retourne à Dieu qui l'avait donné ([Qo 12,1](#) [Qo 12,7](#)).

1008 *La mort est conséquence du péché.* Interprète authentique des affirmations de la Sainte Ecriture (cf. [Gn 2,17](#) [Gn 3,3](#) [Gn 3,19](#) [Sg 1,13](#) [Rm 5,12](#) [Rm 6,23](#)) et de la Tradition, le Magistère de l'Eglise enseigne que la mort est entrée dans le monde à cause du péché de l'homme (cf. [DS 1511](#)). Bien que l'homme possédât une nature mortelle, Dieu le destinait à ne pas mourir. La mort fut donc contraire aux desseins de Dieu Créateur, et elle entra dans le monde comme conséquence du péché (cf. [Sg 2,23-24](#)). "La mort corporelle, à laquelle l'homme aurait été soustrait s'il n'avait pas péché" ([GS 18](#)), est ainsi "le dernier ennemi" de l'homme à devoir être vaincu (cf. [1Co 15,26](#)).

1009 *La mort est transformée par le Christ.* Jésus, le Fils de Dieu, a souffert lui aussi la mort, propre de la condition humaine. Mais, malgré son effroi face à elle (cf. [Mc 14,33-34](#) [He 5,7-8](#)), il l'assuma dans un acte de soumission totale et libre à la volonté de son Père. L'obéissance de Jésus a transformé la malédiction de la mort en bénédiction (cf. [Rm 5,19-21](#)).

Le sens de la mort chrétienne

1010 Grâce au Christ, la mort chrétienne a un sens positif. "Pour moi, la vie c'est le Christ et mourir un gain" ([Ph 1,21](#)). "C'est là une parole certaine: si nous mourons avec lui, nous vivrons avec lui" ([2Tm 2,11](#)). La nouveauté essentielle de la mort chrétienne est là: par le

Baptême, le chrétien est déjà sacramentellement "mort avec le Christ", pour vivre d'une vie nouvelle; et si nous mourons dans la grâce du Christ, la mort physique consomme ce "mourir avec le Christ" et achève ainsi notre incorporation à Lui dans son acte rédempteur:

Il est bon pour moi de mourir dans ("eis") le Christ Jésus, plus que de régner sur les extrémités de la terre. C'est lui que je cherche, qui est mort pour nous; lui que je veux, qui est ressuscité pour nous. Mon enfantement approche ... Laissez-moi recevoir la pure lumière; quand je serai arrivé là, je serai un homme (S. Ignace d'Antioche, [Rm 6,1-2](#)).

1011 Dans la mort, Dieu appelle l'homme vers Lui. C'est pourquoi le chrétien peut éprouver envers la mort un désir semblable à celui de S. Paul: "J'ai le désir de m'en aller et d'être avec le Christ" ([Ph 1,23](#)); et il peut transformer sa propre mort en un acte d'obéissance et d'amour envers le Père, à l'exemple du Christ (cf. [Lc 23,46](#)):

Mon désir terrestre a été crucifié; ... il y a en moi une eau vive qui murmure et qui dit au dedans de moi "Viens vers le Père" (S. Ignace d'Antioche, [Rm 7,2](#)).

Je veux voir Dieu, et pour le voir il faut mourir (Ste. Thérèse de Jésus, vida 1).

Je ne meurs pas, j'entre dans la vie (Ste. Thérèse de l'Enfant-Jésus, verba).

1012 La vision chrétienne de la mort (cf. [1Th 4,13-14](#)) est exprimée de façon privilégiée dans la liturgie de l'Eglise:

Pour tous ceux qui croient en toi, Seigneur, la vie n'est pas détruite, elle est transformée; et lorsque prend fin leur séjour sur la terre, ils ont déjà une demeure éternelle dans les cieux (MR,Préface des défunts).

1013 La mort est la fin du pèlerinage terrestre de l'homme, du temps de grâce et de miséricorde que Dieu lui offre pour réaliser sa vie terrestre selon le dessein divin et pour décider son destin ultime. Quand a pris fin "l'unique cours de notre vie terrestre" ([LG 48](#)), nous ne reviendrons plus à d'autres vies terrestres. "Les hommes ne meurent qu'une fois" ([He 9,27](#)). Il n'y a pas de "réincarnation" après la mort.

1014 L'Eglise nous encourage à nous préparer pour l'heure de notre mort ("Délivre-nous, Seigneur, d'une mort subite et imprévue": Litanie des saints), à demander à la Mère de Dieu d'intercéder pour nous "à l'heure de notre mort" (Prière "Ave Maria"), et à nous confier à saint Joseph, patron de la bonne mort:

Dans toutes tes actions, dans toutes tes pensées tu devrais te comporter comme si tu devais mourir aujourd'hui. Si ta conscience était en bon état, tu ne craindrais pas beaucoup la mort. Il vaudrait mieux se garder de pécher que de fuir la mort. Si aujourd'hui tu n'es pas prêt, comment le seras-tu demain? (Imitation du Christ 1,23,1).

Loué sois-tu, mon Seigneur, pour soeur notre mort corporelle, à qui nul homme vivant ne peut échapper. Malheur à ceux qui mourront dans les péchés mortels, heureux ceux qu'elle trouvera dans ses très saintes volontés, car la seconde mort ne leur fera pas mal (S. François d'Assise, cant.).

En bref

1015 "*Caro salutis est cardo*" (Tertullien, res. 8,2). Nous croyons en Dieu qui est le créateur

de la chair; nous croyons au Verbe fait chair pour racheter la chair; nous croyons en la résurrection de la chair, achèvement de la création et de la rédemption de la chair.

1016 *Par la mort l'âme est séparée du corps, mais dans la résurrection Dieu rendra la vie incorruptible à notre corps transformé en le réunissant à notre âme. De même que le Christ est ressuscité et vit pour toujours, tous nous ressusciterons au dernier jour.*

1017 *"Nous croyons en la vraie résurrection de cette chair que nous possédons maintenant" ([DS 854](#)). Cependant, on sème dans le tombeau un corps corruptible, il ressuscite un corps incorruptible (cf. [1Co 15,42](#)), un "corps spirituel" ([1Co 15,44](#)).*

1018 *En conséquence du péché originel, l'homme doit subir "la mort corporelle, à laquelle il aurait été soustrait s'il n'avait pas péché" ([GS 18](#)).*

1019 *Jésus, le Fils de Dieu, a librement souffert la mort pour nous dans une soumission totale et libre à la volonté de Dieu, son Père. Par sa mort il a vaincu la mort, ouvrant ainsi à tous les hommes la possibilité du salut.*

Article 12 "Je crois à la vie éternelle"

1020 Le chrétien qui unit sa propre mort à celle de Jésus voit la mort comme une venue vers Lui et une entrée dans la vie éternelle. Lorsque l'Eglise a, pour la dernière fois, dit les paroles de pardon de l'absolution du Christ sur le chrétien mourant, l'a scellé pour la dernière fois d'une onction fortifiante et lui a donné le Christ dans le viatique comme nourriture pour le voyage, elle lui parle avec une douce assurance:

Quitte ce monde, âme chrétienne, au nom du Père tout-puissant qui t'a créé, au nom de Jésus-Christ, le Fils du Dieu vivant, qui a souffert pour toi, au nom du Saint-Esprit qui a été répandu en toi. Prends ta place aujourd'hui dans la paix, et fixe ta demeure avec Dieu dans la sainte Sion, avec la Vierge Marie, la Mère de Dieu, avec saint Joseph, les anges et tous les saints de Dieu ... Retourne auprès de ton Créateur qui t'a formé de la poussière du sol. Qu'à l'heure où ton âme sortira de ton corps, Marie, les anges et tous les saints se hâtent à ta rencontre ... Que tu puisses voir ton Rédempteur face à face ... (OEx "Commendatio animæ").

I Le jugement particulier

1021 La mort met fin à la vie de l'homme comme temps ouvert à l'accueil ou au rejet de la grâce divine manifestée dans le Christ (cf. [2Tm 1,9-10](#)). Le Nouveau Testament parle du jugement principalement dans la perspective de la rencontre finale avec le Christ dans son second avènement, mais il affirme aussi à plusieurs reprises la rétribution immédiate après la mort de chacun en fonction de ses oeuvres et de sa foi. La parabole du pauvre Lazare (cf. [Lc 16,22](#)) et la parole du Christ en Croix au bon larron (cf. [Lc 23,43](#)), ainsi que d'autres textes du Nouveau Testament (cf. [2Co 5,8](#) [Ph 1,23](#) [He 9,27](#) [He 12,23](#)) parlent d'une destinée ultime de l'âme (cf. [Mt 16,26](#)) qui peut être différente pour les unes et pour les autres.

1022 Chaque homme reçoit dans son âme immortelle sa rétribution éternelle dès sa mort en un jugement particulier qui réfère sa vie au Christ, soit à travers une purification (cf. Cc. Lyon: [DS 857-858](#) Cc. Florence: [DS 1304-1306](#) Cc. Trente: [DS 1820](#)), soit pour entrer

immédiatement dans la béatitude du ciel (cf. Benoît XII: [DS 1000-1001](#) XXII: [DS 990](#)), soit pour se damner immédiatement pour toujours (cf. Benoît XII: [DS 1002](#)).

Au soir de notre vie, nous serons jugés sur l'amour (S. de la Croix, dichos 64)

II Le Ciel

1023 Ceux qui meurent dans la grâce et l'amitié de Dieu, et qui sont parfaitement purifiés, vivent pour toujours avec le Christ. Ils sont pour toujours semblables à Dieu, parce qu'ils le voient "tel qu'il est" ([1Jn 3,2](#)), face à face (cf. [1Co 13,12](#) [Ap 22,4](#)):

De notre autorité apostolique nous définissons que, d'après la disposition générale de Dieu, les âmes de tous les saints ... et de tous les autres fidèles morts après avoir reçu le saint Baptême du Christ, en qui il n'y a rien eu à purifier lorsqu'ils sont morts, ... ou encore, s'il y a eu ou qu'il y a quelque chose à purifier, lorsque, après leur mort, elles auront achevé de le faire, ... avant même la résurrection dans leur corps et le Jugement général, et cela depuis l'Ascension du Seigneur et Sauveur Jésus-Christ au ciel, ont été, sont et seront au ciel, au Royaume des cieux et au Paradis céleste avec le Christ, admis dans la société des saints anges. Depuis la Passion et la mort de notre Seigneur Jésus-Christ, elles ont vu et voient l'essence divine d'une vision intuitive et même face à face, sans la médiation d'aucune créature (Benoît XII: [DS 1000](#) cf. [LG 49](#)).

1024 Cette vie parfaite avec la Très Sainte Trinité, cette communion de vie et d'amour avec Elle, avec la Vierge Marie, les anges et tous les bienheureux est appelée "le ciel". Le ciel est la fin ultime et la réalisation des aspirations les plus profondes de l'homme, l'état de bonheur suprême et définitif.

1025 Vivre au ciel c'est "être avec le Christ" (cf. [Jn 14,3](#) [Ph 1,23](#) [1Th 4,17](#)). Les élus vivent "en Lui", mais ils y gardent, mieux, ils y trouvent leur vraie identité, leur propre nom (cf. [Ap 2,17](#)):

Vita est enim esse cum Christo; ideo ubi Christus, ibi vita, ibi regnum (S. Ambroise, [Lc 10,12](#)).

1026 Par sa mort et sa Résurrection Jésus-Christ nous a "ouvert" le ciel. La vie des bienheureux consiste dans la possession en plénitude des fruits de la rédemption opérée par le Christ qui associe à sa glorification céleste ceux qui ont cru en Lui et qui sont demeurés fidèles à sa volonté. Le ciel est la communauté bienheureuse de tous ceux qui sont parfaitement incorporés à Lui.

1027 Ce mystère de communion bienheureuse avec Dieu et avec tous ceux qui sont dans le Christ dépasse toute compréhension et toute représentation. L'Écriture nous en parle en images: vie, lumière, paix, festin de noces, vin du royaume, maison du Père, Jérusalem céleste, paradis: "Ce que l'oeil n'a pas vu, ce que l'oreille n'a pas entendu, ce qui n'est pas monté au coeur de l'homme, tout ce que Dieu a préparé pour ceux qui l'aiment" ([1Co 2,9](#)).

1028 A cause de sa transcendance, Dieu ne peut être vu tel qu'Il est que lorsqu'il ouvre lui-même son Mystère à la contemplation immédiate de l'homme et qu'Il lui en donne la capacité. Cette contemplation de Dieu dans sa gloire céleste est appelée par l'Église "la vision béatifique":

Quelle ne sera pas ta gloire et ton bonheur: être admis à voir Dieu, avoir l'honneur de participer aux joies du salut et de la lumière éternelle dans la compagnie du Christ le

Seigneur ton Dieu, ... jouir au Royaume des cieus dans la compagnie des justes et des amis de Dieu, les joies de l'immortalité acquise (S. Cyprien, ep. 56,10,1).

1029 Dans la gloire du ciel, les bienheureux continuent d'accomplir avec joie la volonté de Dieu par rapport aux autres hommes et à la création toute entière. Déjà ils règnent avec le Christ; avec Lui "ils règneront pour les siècles des siècles" ([Ap 22,5](#) cf. [Mt 25,21](#) [Mt 25,23](#)).

III La purification finale ou Purgatoire

1030 Ceux qui meurent dans la grâce et l'amitié de Dieu, mais imparfaitement purifiés, bien qu'assurés de leur salut éternel, souffrent après leur mort une purification, afin d'obtenir la sainteté nécessaires pour entrer dans la joie du ciel .

1031 L'Eglise appelle *Purgatoire* cette purification finale des élus qui est tout à fait distincte du châtement des damnés. L'Eglise a formulé la doctrine de la foi relative au Purgatoire surtout aux Conciles de Florence (cf. [DS 1304](#)) et de Trente (cf. [DS 1820](#) [DS 1580](#)). La tradition de l'Eglise, faisant référence à certains textes de l'Ecriture (par exemple [1Co 3,15](#) [1P 1,7](#)), parle d'un feu purificateur:

Pour ce qui est de certaines fautes légères, il faut croire qu'il existe avant le jugement un feu purificateur, selon ce qu'affirme Celui qui est la Vérité, en disant que si quelqu'un a prononcé un blasphème contre l'Esprit Saint, cela ne lui sera pardonné ni dans ce siècle-ci, ni dans le siècle futur ([Mt 12,31](#)). Dans cette sentence nous pouvons comprendre que certaines fautes peuvent être remises dans ce siècle-ci, mais certaines autres dans le siècle futur (S. Grégoire le Grand, dial. 4,39).

1032 Cet enseignement s'appuie aussi sur la pratique de la prière pour les défunts dont parle déjà la Sainte Ecriture: "Voilà pourquoi il (Judas Maccabée) fit faire ce sacrifice expiatoire pour les morts, afin qu'ils fussent délivrés de leur péché" ([2M 12,46](#)). Dès les premiers temps, l'Eglise a honoré la mémoire des défunts et offert des suffrages en leur faveur, en particulier le sacrifice eucharistique (cf. [DS 856](#)), afin que, purifiés, ils puissent parvenir à la vision béatifique de Dieu. L'Eglise recommande aussi les aumônes, les indulgences et les oeuvres de pénitence en faveur des défunts:

Portons-leur secours et faisons leur commémoration. Si les fils de Job ont été purifiés par le sacrifice de leur père (cf. [Jb 1,5](#)), pourquoi douterions-nous que nos offrandes pour les morts leur apportent quelque consolation? N'hésitons pas à porter secours à ceux qui sont partis et à offrir nos prières pour eux (S. Chrysostome, hom. in [1Co 41,5](#)).

IV L'enfer

1033 Nous ne pouvons pas être unis à Dieu à moins de choisir librement de l'aimer. Mais nous ne pouvons pas aimer Dieu si nous péchons gravement contre Lui, contre notre prochain ou contre nous-même: "Celui qui n'aime pas demeure dans la mort. Quiconque hait son frère est un homicide; or vous savez qu'aucun homicide n'a la vie éternelle demeurant en lui" ([1Jn 3,15](#)). Notre Seigneur nous avertit que nous serons séparés de Lui si nous omettons de rencontrer les besoins graves des pauvres et des petits qui sont ses frères (cf. [Mt 25,31-46](#)). Mourir en péché mortel sans s'en être repenti et sans accueillir l'amour miséricordieux de Dieu, signifie demeurer séparé de Lui pour toujours par notre propre choix libre. Et c'est cet

état d'auto-exclusion définitive de la communion avec Dieu et avec les bienheureux qu'on désigne par le mot "enfer".

1034 Jésus parle souvent de la "géhenne" du "feu qui ne s'éteint pas" (cf. [Mt 5,22](#) [Mt 5,29](#) [Mt 13,42](#) [Mt 13,50](#) [Mc 9,43-48](#)), réservé à ceux qui refusent jusqu'à la fin de leur vie de croire et de se convertir, et où peuvent être perdus à la fois l'âme et le corps (cf. [Mt 10,28](#)). Jésus annonce en termes graves qu'il "enverra ses anges, qui ramasseront tous les fauteurs d'iniquité..., et les jetteront dans la fournaise ardente" ([Mt 13,41-42](#)), et qu'il prononcera la condamnation: "Allez loin de moi, maudits, dans le feu éternel!" ([Mt 25,41](#)).

1035 L'enseignement de l'Eglise affirme l'existence de l'enfer et son éternité. Les âmes de ceux qui meurent en état de péché mortel descendent immédiatement après la mort dans les enfers, où elles souffrent les peines de l'enfer, "le feu éternel" (cf. [DS 76](#) [DS 409](#) [DS 411](#) [DS 801](#) [DS 858](#) [DS 1002](#) [DS 1351](#) [DS 1575](#) SPF 12). La peine principale de l'enfer consiste en la séparation éternelle d'avec Dieu en qui seul l'homme peut avoir la vie et le bonheur pour lesquels il a été créé et auxquels il aspire.

1036 Les affirmations de la Sainte Ecriture et les enseignements de l'Eglise au sujet de l'enfer sont un *appel à la responsabilité* avec laquelle l'homme doit user de sa liberté en vue de son destin éternel. Elles constituent en même temps un *appel pressant à la conversion*: "Entrez par la porte étroite. Car large et spacieux est le chemin qui mène à la perdition, et il en est beaucoup qui le prennent; mais étroite est la porte et resserré le chemin qui mène à la Vie, et il en est peu qui le trouvent" ([Mt 7,13-14](#)):

Ignorants du jour et de l'heure, il faut que, suivant l'avertissement du Seigneur, nous restions constamment vigilants pour mériter, quand s'achèvera le cours unique de notre vie terrestre, d'être admis avec lui aux noces et comptés parmi les bénis de Dieu, au lieu d'être, comme de mauvais et paresseux serviteurs, écartés par l'ordre de Dieu vers le feu éternel, vers ces ténèbres du dehors où seront les pleurs et les grincements de dents ([LG 48](#)).

1037 Dieu ne prédestine personne à aller en enfer (cf. [DS 397](#) [DS 1567](#)); il faut pour cela une aversion volontaire de Dieu (un péché mortel), et y persister jusqu'à la fin. Dans la liturgie eucharistique et dans les prières quotidiennes de ses fidèles, l'Eglise implore la miséricorde de Dieu, qui veut "que personne ne périsse, mais que tous arrivent au repentir" ([2P 3,9](#)):

Voici l'offrande que nous présentons devant toi, nous, tes serviteurs, et ta famille entière: dans ta bienveillance, accepte-la. Assure toi-même la paix de notre vie, arrache-nous à la damnation et reçois-nous parmi tes élus (MR, Canon Romain 88).

V Le Jugement dernier

1038 La résurrection de tous les morts, "des justes et des pécheurs" ([Ac 24,15](#)), précèdera le Jugement dernier. Ce sera "l'heure où ceux qui gisent dans la tombe en sortiront à l'appel de la voix du Fils de l'Homme; ceux qui auront fait le bien ressusciteront pour la vie, ceux qui auront fait le mal pour la damnation" ([Jn 5,28-29](#)). Alors le Christ "viendra dans sa gloire, escorté de tous les anges... Devant lui seront rassemblés toutes les nations, et il séparera les gens les uns des autres, tout comme le berger sépare les brebis des boucs. Il placera les brebis à sa droite, et les boucs à sa gauche ... Et ils s'en iront, ceux-ci à une peine éternelle, et les justes à la vie éternelle" ([Mt 25,31](#) [Mt 32](#) [Mt 25,46](#)).

1039 C'est face au Christ qui est la Vérité que sera définitivement mise à nu la vérité sur la relation de chaque homme à Dieu (cf. [Jn 12,49](#)). Le jugement dernier révélera jusque dans ses ultimes conséquences ce que chacun aura fait de bien ou omis de faire durant sa vie terrestre:

Tout le mal que font les méchants est enregistré - et ils ne le savent pas. Le Jour où "Dieu ne se taira pas" ([Ps 50,3](#)) ... Il se tournera vers les mauvais: "J'avais, leur dira-t-il, placé sur terre mes petits pauvres, pour vous. Moi, leur chef, je trônais dans le ciel à la droite de mon Père - mais sur la terre mes membres avaient faim. Si vous aviez donné à mes membres, ce que vous auriez donné serait parvenu jusqu'à la tête. Quand j'ai placé mes petits pauvres sur la terre, je les ai institués vos commissionnaires pour porter vos bonnes oeuvres dans mon trésor: vous n'avez rien déposé dans leurs mains, c'est pourquoi vous ne possédez rien auprès de moi" (S. Augustin, serm. 18,4,4).

1040 Le jugement dernier interviendra lors du retour glorieux du Christ. Le Père seul en connaît l'heure et le jour, Lui seul décide de son avènement. Par son Fils Jésus-Christ Il prononcera alors sa parole définitive sur toute l'histoire. Nous connaissons le sens ultime de toute l'oeuvre de la création et de toute l'économie du salut, et nous comprendrons les chemins admirables par lesquels Sa Providence aura conduit toute chose vers sa fin ultime. Le jugement dernier révélera que la justice de Dieu triomphe de toutes les injustices commises par ses créatures et que son amour est plus fort que la mort (cf. [Ct 8,6](#)).

1041 Le message du Jugement dernier appelle à la conversion pendant que Dieu donne encore aux hommes "le temps favorable, le temps du salut" ([2Co 6,2](#)). Il inspire la sainte crainte de Dieu. Il engage pour la justice du Royaume de Dieu. Il annonce la "bienheureuse espérance" ([Tt 2,13](#)) du retour du Seigneur qui "viendra pour être glorifié dans ses saints et admiré en tous ceux qui auront cru" ([2Th 1,10](#)).

VI L'espérance des cieux nouveaux et de la terre nouvelle

1042 A la fin des temps, le Royaume de Dieu arrivera à sa plénitude. Après le jugement universel, les justes règneront pour toujours avec le Christ, glorifiés en corps et en âme, et l'univers lui-même sera renouvelé:

Alors l'Eglise sera "consommée dans la gloire céleste, lorsque, avec le genre humain, tout l'univers lui-même, intimement uni avec l'homme et atteignant par lui sa destinée, trouvera dans le Christ sa définitive perfection" ([LG 48](#)).

1043 Cette rénovation mystérieuse, qui transformera l'humanité et le monde, la Sainte Ecriture l'appelle "les cieux nouveaux et la terre nouvelle" ([2P 3,13](#) cf. [Ap 21,1](#)). Ce sera la réalisation définitive du dessein de Dieu de "ramener toutes choses sous un seul Chef, le Christ, les êtres célestes comme les terrestres" ([Ep 1,10](#)).

1044 Dans cet "univers nouveau" ([Ap 21,5](#)), la Jérusalem céleste, Dieu aura sa demeure parmi les hommes. "Il essuiera toute larme de leurs yeux; de mort, il n'y en aura plus; de pleur, de cri et de peine, il n'y en aura plus, car l'ancien monde s'en est allé" ([Ap 21,4](#) cf. [Ap 21,27](#)).

1045 Pour l'homme, cette consommation sera la réalisation ultime de l'unité du genre humain, voulue par Dieu dès la création et dont l'Eglise pèlerinante était "comme le sacrement" ([LG 1](#)). Ceux qui seront unis au Christ formeront la communauté des rachetés, la

Cité Sainte de Dieu ([Ap 21,2](#)), "l'Épouse de l'Agneau" ([Ap 21,9](#)). Celle-ci ne sera plus blessée par le péché, les souillures (cf. [Ap 21,27](#)), l'amour propre, qui détruisent ou blessent la communauté terrestre des hommes. La vision béatifique, dans laquelle Dieu s'ouvrira de façon inépuisable aux élus, sera la source intarissable de bonheur, de paix et de communion mutuelle.

1046 *Quant au cosmos*, la Révélation affirme la profonde communauté de destin du monde matériel et de l'homme:

Car la création en attente aspire à la révélation des fils de Dieu ... avec l'espérance d'être elle aussi libérée de la servitude de la corruption .... Nous le savons en effet, toute la création jusqu'à ce jour gémit en travail d'enfantement. Et non pas elle seule; nous-mêmes qui possédons les prémices de l'Esprit, nous gémissons nous aussi intérieurement dans l'attente de la rédemption de notre corps ([Rm 8,19-23](#)).

1047 L'univers visible est donc destiné, lui aussi, à être transformé, "afin que le monde lui-même, restauré dans son premier état, soit, sans plus aucun obstacle, au service des justes", participant à leur glorification en Jésus-Christ ressuscité (S. Irénée, *hær.* 5,32,1).

1048 "*Nous ignorons le temps de l'achèvement* de la terre et de l'humanité, nous ne connaissons pas le mode de transformation du cosmos. Elle passe, certes, la figure de ce monde déformée par le péché; mais nous l'avons appris, Dieu nous prépare une nouvelle demeure et une nouvelle terre où règnera la justice et dont la béatitude comblera et dépassera tous les désirs de paix qui montent au cœur de l'homme" ([GS 39](#)).

1049 "Mais l'attente de la terre nouvelle, loin d'affaiblir en nous le souci de cultiver cette terre, doit plutôt le réveiller: le corps de la nouvelle famille humaine y grandit, qui offre déjà quelque ébauche du siècle à venir. C'est pourquoi, s'il faut soigneusement distinguer le progrès terrestre de la croissance du règne du Christ, ce progrès a cependant beaucoup d'importance pour le royaume de Dieu, dans la mesure où il peut contribuer à une meilleure organisation de la société humaine" ([GS 39](#)).

1050 "Car tous les fruits excellents de notre nature et de notre industrie, que nous aurons propagés sur terre selon le commandement du Seigneur et dans son Esprit, nous les retrouverons plus tard, mais purifiés de toute souillure, illuminés, transfigurés, lorsque le Christ remettra à son Père le royaume éternel et universel" ([GS 39](#) cf. [LG 2](#)). Dieu sera alors "tout en tous" ([1Co 15,28](#)), dans la *vie éternelle*:

La vie subsistante et vraie, c'est le Père qui, par le Fils et en l'Esprit Saint, déverse sur tous sans exception les dons célestes. Grâce à sa miséricorde, nous aussi, hommes, nous avons reçu la promesse indéfectible de la vie éternelle (S. Cyrille de Jérusalem, *catech.* ill. 18,29).

[En bref](#)

1051 *Chaque homme dans son âme immortelle reçoit sa rétribution éternelle dès sa mort en un jugement particulier par le Christ, juge des vivants et des morts.*

1052 "*Nous croyons que les âmes de tous ceux qui meurent dans la grâce du Christ ... sont le Peuple de Dieu dans l'au-delà de la mort, laquelle sera définitivement vaincue le jour de la résurrection où ces âmes seront réunies à leurs corps*" ([SPF 28](#)).

1053 "*Nous croyons que la multitude de celles qui sont rassemblées autour de Jésus et de*

Marie au Paradis forme l'Eglise du ciel, où dans l'éternelle béatitude elles voient Dieu tel qu'il est et où elles sont aussi, à des degrés divers, associées avec les saints anges au gouvernement divin exercé par le Christ en gloire, en intercédant pour nous et aidant notre faiblesse par leur sollicitude fraternelle" (SPF 29).

1054 *Ceux qui meurent dans la grâce et l'amitié de Dieu, mais imparfaitement purifiés, bien qu'assurés de leur salut éternel, souffrent après leur mort une purification, afin d'obtenir la sainteté nécessaire pour entrer dans la joie de Dieu.*

1055 *En vertu de la "communion des saints", l'Eglise recommande les défunts à la miséricorde de Dieu et offre en leur faveur des suffrages, en particulier le saint sacrifice eucharistique.*

1056 *Suivant l'exemple du Christ, l'Eglise avertit les fidèles de la "triste et lamentable réalité de la mort éternelle" (DCG 69), appelée aussi "enfer".*

1057 *La peine principale de l'enfer consiste en la séparation éternelle d'avec Dieu en qui seul l'homme peut avoir la vie et le bonheur pour lesquels il a été créé et auxquels il aspire.*

1058 *L'Eglise prie pour que personne ne se perde: "Seigneur, ne permets pas que je sois jamais séparé de toi". S'il est vrai que personne ne peut se sauver lui-même, il est vrai aussi que "Dieu veut que tous soient sauvés" ([1Tm 2,4](#)) et que pour Lui "tout est possible" ([Mt 19,26](#)).*

1059 *"La très sainte Eglise romaine croit et confesse fermement qu'au jour du Jugement tous les hommes comparaitront avec leur propre corps devant le tribunal du Christ pour rendre compte de leurs propres actes" ([DS 859](#) cf. [DS 1549](#)).*

1060 *A la fin des temps, le Royaume de Dieu arrivera à sa plénitude. Alors les justes règneront avec le Christ pour toujours, glorifiés en corps et en âme, et l'univers matériel lui-même sera transformé. Dieu sera alors "tout en tous" ([1Co 15,28](#)), dans la vie éternelle.*

"Amen"

1061 Le Credo, comme aussi le dernier livre de l'Ecriture Sainte (cf. [Ap 22,21](#)), se termine avec le mot hébreu *Amen*. On le trouve fréquemment à la fin des prières du Nouveau Testament. De même, l'Eglise termine ses prières par "Amen".

1062 En hébreu, "Amen" se rattache à la même racine que le mot "croire". Cette racine exprime la solidité, la fiabilité, la fidélité. Ainsi on comprend pourquoi le "Amen" peut être dit de la fidélité de Dieu envers nous et de notre confiance en Lui.

1063 Dans le prophète Isaïe on trouve l'expression "Dieu de vérité", littéralement "Dieu de l'Amen", c'est-à-dire le Dieu fidèle à ses promesses: "Quiconque voudra être béni sur terre voudra être béni par le Dieu de l'Amen" ([Is 65,16](#)). Notre Seigneur emploie souvent le terme "Amen" (cf. [Mt 6,2](#) [Mt 5](#) [Mt 6,16](#)), parfois sous forme redoublée (cf. [Jn 5,19](#)), pour souligner la fiabilité de son enseignement, son Autorité fondée sur la Vérité de Dieu.

1064 L'"Amen" final du *Credo* reprend et confirme donc ses deux premiers mots: "Je crois". Croire, c'est dire "Amen" aux paroles, aux promesses, aux commandements de Dieu, c'est se fier totalement en Celui qui est l'"Amen" d'infini amour et de parfaite fidélité. La vie

chrétienne de chaque jour sera alors l'"Amen" au "Je crois" de la Profession de foi de notre Baptême:

Que ton Symbole soit pour toi comme un miroir. Regarde-toi en lui: pour voir si tu crois tout ce que tu declares croire. Et réjouis-toi chaque jour en ta foi (S. Augustin, serm. 58,11,13: PL 38,399).

1065 Jésus-Christ lui-même est "l'Amen" ([Ap 3,14](#)). Il est l'"Amen" définitif de l'amour du Père pour nous; il assume et achève notre "Amen" au Père: "Toutes les promesses de Dieu ont en effet leur 'oui' en lui; aussi bien est-ce par lui que nous disons notre 'Amen' à la gloire de Dieu" ([2Co 1,20](#)):

Par Lui, avec Lui et en Lui,
à toi, Dieu le Père tout-puissant,
dans l'unité du Saint-Esprit,
tout honneur et toute gloire,
pour les siècles des siècles.

AMEN.

Deuxième Partie

La célébration du mystère chrétien

Pourquoi la Liturgie?

1066 Dans le Symbole de la foi, l'Eglise confesse le mystère de la Trinité Sainte et son "dessein bienveillant" ([Ep 1,9](#)) sur toute la création: le Père accomplit le "mystère de sa volonté" en donnant son Fils Bien-aimé et son Esprit Saint pour le salut du monde et pour la gloire de son Nom. Tel est le Mystère du Christ (cf. [Ep 3,4](#)), révélé et réalisé dans l'histoire selon un plan, une "disposition" sagement ordonnée que S. Paul appelle "l'Economie du Mystère" ([Ep 3,9](#)) et que la tradition patristique appellera "l'Economie du Verbe incarné" ou "l'Economie du salut".

1067 "Cette oeuvre de la rédemption des hommes et de la parfaite glorification de Dieu, à quoi avaient préludé les grandes oeuvres divines dans le peuple de l'Ancien Testament, le Christ Seigneur l'a accomplie principalement par le mystère pascal de sa bienheureuse passion, de sa résurrection du séjour des morts et de sa glorieuse ascension; mystère pascal par lequel 'en mourant il a détruit notre mort, et en ressuscitant il a restauré la vie'. Car c'est du côté du Christ endormi sur la croix qu'est né 'l'admirable sacrement de l'Eglise tout entière'" ([SC 5](#)). C'est pourquoi, dans la Liturgie, l'Eglise célèbre principalement le Mystère pascal par lequel le Christ a accompli l'oeuvre de notre salut.

1068 C'est ce Mystère du Christ que l'Eglise annonce et célèbre dans sa Liturgie, afin que les fidèles en vivent et en témoignent dans le monde:

En effet, la liturgie, par laquelle, surtout dans le divin sacrifice de l'Eucharistie, "s'exerce l'oeuvre de notre rédemption", contribue au plus haut point à ce que les fidèles, par leur vie, expriment et manifestent aux autres le Mystère du Christ et la nature authentique de la véritable Eglise ([SC 2](#)).

Que signifie le mot liturgie?

1069 Le mot "Liturgie" signifie originellement "oeuvre publique", "service de la part de/et en faveur du peuple". Dans la tradition chrétienne il veut signifier que le Peuple de Dieu prend part à "l'oeuvre de Dieu" (cf. [Jn 17,4](#)). Par la Liturgie le Christ, notre Rédempteur et Grand-Prêtre, continue dans son Eglise, avec elle et par elle, l'oeuvre de notre rédemption:

1070 Le mot "Liturgie" dans le Nouveau Testament est employé pour désigner non seulement la célébration du culte divin (cf. [Ac 13,2](#) [Lc 1,23](#)), mais aussi l'annonce de l'Evangile (cf. [Rm 15,16](#) [Ph 2,14-17](#) et [Ph 2,30](#)) et la charité en acte (cf. [Rm 15,27](#) [2Co 9,12](#) [Ph 2,25](#)). Dans toutes ces situations, il s'agit du service de Dieu et des hommes. Dans la célébration liturgique, l'Eglise est servante, à l'image de son Seigneur, l'unique "Liturge" (cf. [He 8,2](#) et [He 2,6](#)), participant à son sacerdoce (culte) prophétique (annonce) et royale (service de charité):

C'est donc à juste titre que la liturgie est considérée comme l'exercice de la fonction sacerdotale de Jésus-Christ, exercice dans lequel la sanctification de l'homme est signifiée par des signes sensibles et est réalisée d'une manière propre à chacun d'eux, dans lequel le culte public intégral est exercé par le Corps mystique de Jésus-Christ, c'est-à-dire par le Chef et par ses membres. Par suite, toute célébration liturgique, en tant qu'oeuvre du Christ prêtre et de son Corps qui est l'Eglise, est l'action sacrée par excellence dont nulle autre action de l'Eglise ne peut atteindre l'efficacité au même titre et au même degré ([SC 7](#)).

La Liturgie comme source de Vie

1071 Ouvre du Christ, la Liturgie est aussi une action de son *Eglise*. Elle réalise et manifeste l'Eglise comme signe visible de la Communion de Dieu et des hommes par le Christ. Elle engage les fidèles dans la Vie nouvelle de la communauté. Elle implique une participation "consciente, active et fructueuse" de tous ([SC 11](#)).

1072 "La Liturgie n'épuise pas tout l'agir ecclésial" ([SC 9](#)): elle doit être précédée par l'évangélisation, la foi et la conversion; elle peut alors porter ses fruits dans la vie des fidèles: la Vie nouvelle selon l'Esprit, l'engagement dans la mission de l'Eglise et le service de son Unité.

Prière et Liturgie

1073 La Liturgie est aussi participation à la prière du Christ, adressée au Père dans l'Esprit Saint. En elle toute prière chrétienne trouve sa source et son terme. Par la Liturgie, l'homme intérieur est enraciné et fondé (cf. [Ep 3,16-17](#)) dans "le grand amour dont le Père nous a aimés" ([Ep 2,4](#)) dans son Fils Bien-aimé. C'est la même "merveille de Dieu" qui est vécu et intériorisé par toute prière, "en tout temps, dans l'Esprit" ([Ep 6,18](#)).

Catéchèse et Liturgie

1074 "La Liturgie est le sommet auquel tend l'action de l'Eglise, et en même temps la source

d'où découle toute sa vigueur" ([SC 10](#)). Elle est donc le lieu privilégié de la catéchèse du Peuple de Dieu. "La catéchèse est intrinsèquement reliée à toute l'action liturgique et sacramentelle, car c'est dans les Sacrements, et surtout dans l'Eucharistie, que le Christ Jésus agit en plénitude pour la transformation des hommes" (Jean-Paul II, [CTR 23](#)).

1075 La catéchèse liturgique vise à introduire dans le Mystère du Christ (elle est "mystagogie"), en procédant du visible à l'invisible, du signifiant au signifié, des "sacrements" aux "mystères". Une telle catéchèse est du ressort des catéchismes locaux et régionaux. Le présent catéchisme, qui se veut au service de toute l'Eglise, dans la diversité de ses rites et de ses cultures (cf. [SC 3-4](#)), présentera ce qui est fondamental et commun à toute l'Eglise concernant la Liturgie comme mystère et comme célébration (première Section) puis les sept sacrements et les sacramentaux (deuxième Section).

1998 Catéchisme 1005

Catechismus 261

Compendium

261 *Mysterium Sanctissimae Trinitatis mysterium est centrale fidei et vitae christianae. Solus Deus Eius cognitionem nobis praeberere potest Se tamquam Patrem, Filium et Spiritum Sanctum revelans.*

262 *Incarnatio Filii Dei revelat, Deum esse Patrem aeternum, et Filium esse Patri consubstantialem, scilicet, Ipsum in Illo et cum Illo Eundem esse unum Deum.*

263 *Missio Spiritus Sancti, quem Pater in nomine Filii (cf. [Jn 14,26](#)) et Filius « a Patre » ([Jn 15,26](#)) mittit, revelat Ipsum esse cum Illis Eundem Deum unum. « Cum Patre et Filio simul adoratur et conglorificatur »(199).*

(199) *Symbolum Nicaenum-Constantinopolitanum: [DS 150](#)*

264 « *Spiritus Sanctus de Patre principaliter, et Ipso sine ullo intervallo temporis dante (Filio), communiter de Utroque procedit* »(200).

(200) *Sanctus Augustinus, De Trinitate, 15, 26, 47: CCL 50A, 529 (PL 42, 1095).*

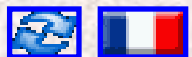
265 *Per gratiam Baptismi « in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti » ([Mt 28,19](#)) ad vitam Beatissimae Trinitatis vocamur participandam, « hisce in terris in obscuritate fidei et post mortem in sempiterna luce »(201).*

(201) *Paulus VI, Sollemnis Professio fidei, 9: AAS 60 (1968) 436.*

266 « *Fides autem catholica haec est, ut Unum Deum in Trinitate, et Trinitatem in unitate veneremur, neque confundentes Personas, neque substantiam separantes: alia est enim Persona Patris, alia Filii, alia Spiritus Sancti; sed Patris et Filii et Spiritus Sancti una est divinitas, aequalis gloria, coaeterna maiestas* » (Symbolum « Quicumque »: [DS 75](#)).

267 *Personae divinae, inseparabiles in eo quod sunt, etiam in eo quod faciunt inseparabiles sunt. Sed in unica operatione divina unaquaeque id manifestat quod Ei in Trinitate proprium est, praecipue in missionibus divinis Incarnationis Filii et doni Spiritus Sancti.*

Paragraphus 3: OMNIPOTENS

268 *Ex omnibus attributis divinis, de sola omnipotentia Dei in Symbolo fit mentio: magni momenti est pro nostra vita eam profiteri. Credimus illam esse universalem, quia Deus, qui omnia creavit (cf. [Gn 1,1 Jn 1,3](#)), omnia regit et omnia potest; amore plenam, quia Deus Pater est noster (cf. [Mt 6,9](#)) ; arcanam, quia illam sola fides potest discernere, cum « in infirmitate perficitur » ([2Co 12,9](#)) (cf. [1Co 1,18](#)).*

« **Omnia, quaecumque voluit fecit** » ([Ps 115,3](#))

269 *Sacrae Litterae saepe potentiam Dei confitentur universalem. Ille « Potentis Iacob »*

appellatur nomine ([Gn 49,24](#) [Gn 1](#) [Is 2424](#) cf. , « Dominus virtutum » dicitur, « Fortis et Potens » ([Ps 24,8-10](#)). Ideo Deus est omnipotens « in caelo et in terra » ([Ps 135,6](#)), quia Ipse ea fecit. Nihil est Illi impossibile (cf. Ier 32,17; [Lc 1,37](#)) et, secundum Suam voluntatem, de Suo opere disponit (cf. Ier 27,5); Ille est Dominus universi, cuius statuit ordinem qui Illi plene subiectus manet et praesto est. Ille est historiae Dominus: corda et eventus secundum Suam regit voluntatem: (202) « Multum enim valere Tibi soli subest semper, et virtuti brachii Tui quis resistet? » ([Sg 11,21](#)).

« Misereris omnium, quia omnia potes » ([Sg 11,23](#))

(202) cf. [Prv 21,1](#); [Tb 13,2](#)

270 Deus est *Pater* omnipotens. Eius paternitas et potentia mutuo se illuminant. Ille utique Suam omnipotentiam ostendit paternam modo quo de nostris curat necessitatibus (cf. [Mt 6,32](#)); adoptione filiali quam nobis donat (« ero vobis in Patrem et vos eritis mihi in filios et filias, dicit Dominus omnipotens »: [2Co 6,18](#)); Sua denique infinita misericordia, etenim Suam potentiam summopere manifestat, peccata libere ignoscens.

271 Omnipotentia divina nequaquam est arbitraria: « In Deo est idem potentia et essentia et voluntas et intellectus et sapientia et iustitia. Unde nihil potest esse in potentia divina, quod non possit esse in voluntate iusta Ipsius, et in intellectu sapiente Eius »(203).

(203) Sanctus Thomas Aquinas, *Summa theologiae*, I, q. 25, a. 5, ad 1: Ed. Leon. 4, 297.

Mysterium apparentis impotentiae Dei

272 Fides in Deum Patrem omnipotentem per mali et doloris experientiam potest in probationem adduci. Quandoque Deus potest absens videri atque incapax impediendi malum. Deus igitur Pater omnipotentiam Suam modo maxime *arcano* revelavit in voluntaria humiliatione et in resurrectione Filii Sui, per quas malum vicit. Sic Christus crucifixus est Dei virtus et Dei sapientia « quia quod stultum est Dei, sapientius est hominibus, et quod infirmum est Dei, fortius est hominibus » ([1Co 1,25](#)). In Christi resurrectione et exaltatione, Pater operatus est « operationem potentiae virtutis » Suae et ostendit quam « sit supereminens magnitudo virtutis » Suae « in nos qui credimus » ([Ep 1,19-22](#)).

273 Sola fides viis omnipotentiae Dei adhaerere potest arcanis. Haec fides gloriatur in infirmitatibus suis ut attrahat super se potentiam Christi (cf. [2Co 12,9](#) [Ph 4,13](#)). Huius fidei supremum exemplar est Maria Virgo, quae credidit « quia non erit impossibile apud Deum omne verbum » ([Lc 1,37](#)) et Dominum magnificare potuit: « quia fecit mihi magna, qui potens est, et sanctum Nomen Eius » ([Lc 1,49](#)).

274 « Nulla res tam ad fidem et spem nostram confirmandam valet, quam si fixum in animis nostris teneamus nihil non fieri a Deo posse; quidquid enim deinceps credere oporteat, quamvis magnum et admirabile sit, rerumque ordinem ac modum superet, illi tamen facile humana ratio, postquam Dei omnipotentis notitiam perceperit, sine ulla haesitatione assentitur »(204).

(204) *Catechismus Romanus*, 1, 2, 13: ed. P. Rodríguez (Città del Vaticano-Pamplona) p. 31.

Compendium

275 *Cum Iob, iusto, confitemur*: « Scio quia omnia potes et nulla Te latet cogitatio » ([Iob 42,2](#)).

276 *Ecclesia, fidelis testimonio Scripturae, saepe suam orationem ad « Deum omnipotentem et aeternum » dirigit (« Omnipotens sempiterna Deus... »), firmiter credens « quia non erit impossibile apud Deum omne verbum » (Lc 1,37) (cf. Gn 18,14 Mt 19,26).*

277 *Deus omnipotentiam ostendit Suam, nos a nostris peccatis convertens et in Suam amicitiam per gratiam restituens (« Deus, qui omnipotentiam Tuam parcendo maxime et miserando manifestas ») (205).*

(205) *Dominica XXVI « per annum », Collecta: Missale Romanum, editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1970) p. 365.*

278 *Nisi quis amorem Dei omnipotentem esse credat, quomodo credet Deum nos creare, Filium nos redimere, Spiritum Sanctum nos sanctificare potuisse?*

Paragraphus 4: CREATOR

279 « In principio creavit Deus caelum et terram » ([Gn 1,1](#)). Haec verba sollemnia in limine sunt sacrae Scripturae. Symbolum fidei haec verba iterum sumit confitens Deum Patrem omnipotentem tamquam « Creatorem caeli et terrae » (Symbolum apostolicum: [DS 30](#)), « visibilium omnium et invisibilium »(206). Imprimis igitur de Creatore loquemur, deinde de Eius creatione, denique de lapsu peccati, a quo ut nos liberaret, Filius Dei, Iesus Christus, venit.

(206) *Symbolum Nicaenum-Constantinopolitanum: [DS 150](#)*

280 Creatio relate « ad omnia incepta salvifica Dei » est *fundamentum*, « exordium historiae salutis »(207), quae in Christo culmen habet. Viceversa, Christi mysterium est lux decisiva pro mysterio creationis; illud finem revelat ob quem « in principio creavit Deus caelum et terram » ([Gn 1,1](#)): ab initio, Deus gloriam novae creationis in Christo intendebat (cf. [Rm 8,18-23](#)).

(207) *Sacra Congregatio pro Clericis, Directorium catechisticum generale, 51: AAS 64 (1972) 128.*

281 Hac de causa, lectiones Vigiliae Paschalis, quae celebratio est novae creationis in Christo, a narratione incipiunt creationis; haec in liturgia Byzantina, in vigiliis magnorum Domini festorum, primam semper constituit lectionem. Secundum veterum testimonium, catechumenorum instructio ad Baptismum eandem sequitur viam(208).

(208) cf. Egeria, *Itinerarium seu Peregrinatio ad loca sancta* 46, 2: SC 296,308 PLS 1, 1089-1090; Sanctus Augustinus, *De catechizandis rudibus* 3, 5: CCL 46, 124 (PL 40, 313).

I. Catechesis de creatione

282 Catechesis de creatione summi est momenti. Ad ipsa vitae humanae et christianae fundamenta refertur: etenim fidei christianae responsum explicat ad quaestionem elementariam quam homines omnium temporum sibi posuerunt: « Unde venimus? » « Quo imus? » « Quenam origo est nostra? » « Quinam noster est finis? » « Unde venit et quo it quidquid existit? ». Hae duae quaestiones, originis nempe et finis, sunt inseparabiles. Decisivae sunt pro sensu et ordinatione nostrae vitae nostrique modi agendi.

283 Quaestio de originibus mundi et hominis obiectum est plurium investigationum scientificarum, quae nostras cognitiones de aetate et dimensionibus mundi universi, de effectione formarum viventium, de prima hominis apparitione magnopere ditaverunt. Hae detectiones nos invitant ut magnitudinem Creatoris admiremur magis, Illi propter omnia Eius opera agamus gratias et propter intelligentiam et scientiam, quas Ipse doctis et investigatoribus praebet. Hi dicere possunt cum Salomone: « Ipse dedit mihi horum, quae sunt, scientiam veram, ut sciam dispositionem orbis terrarum et virtutes elementorum (...); omnium enim artifex docuit me Sapientia » ([Sg 7,17-21](#)).

284 Magna attentio his investigationibus concessa fortiter a quaestione alius ordinis stimulat, quae campum proprium scientiarum naturalium excedit. Quaestio tantum non est, ut sciatur quando et quomodo universus mundus materialiter sit ortus neque quando homo apparuerit, sed ut potius detegatur quinam sit talis originis sensus: utrum illa casu regatur, fato caeco, anonyma necessitate, an ab Ente transcendentem, intelligenti et bono, quod Deus appellatur. Et si mundus a sapientia et bonitate Dei procedit, cur malum existit? Undenam illud venit? Quisnam est responsabilis illius? Habetur ab eo liberatio?

285 Ab initio, fides christiana invenitur coram responsis ad quaestionem circa origines diversis a sua. Sic in religionibus et culturis antiquis plures habentur mythi relate ad origines. Quidam philosophi dixerunt, omnia esse Deum, mundum esse Deum, vel fieri mundi esse fieri Dei (pantheismus); alii dixerunt mundum emanationem Dei esse necessariam, ab hoc orientem fonte et ad illum redeuntem; adhuc alii affirmaverunt duorum principiorum aeternorum existentiam, Boni et Mali, Lucis et Tenebrarum, in pugna permanenti (dualismus, manicheismus); secundum quasdam ex his conceptionibus, mundus (saltem mundus materialis) malus esset, cuiusdam decadentiae productus, et propterea reiciendus et superandus (gnosis); alii admittunt, mundum factum esse a Deo, sed ad modum quo artifex facit horologium, ita ut, postquam illum fecerit, sibi ipsi dereliquerit (deismus); alii denique nullam admittunt mundi originem transcendentem, sed vident in illo purum ludum materiae quae semper exstitisset (materialismus). Omnia haec tentamina permanentiam et universalitatem quaestionis de originibus testantur. Haec investigatio propria est hominis.

286 Ipsa humana intelligentia habet utique capacitatem quoddam responsum inveniendi quaestioni de originibus. Etenim existentia Dei Creatoris potest lumine rationis humanae per Eius opera certo cognosci(209), quamquam haec cognitio saepe obscurata et deformata est errore. Hac de causa, fides rationem confirmat et illustrat in recta huius veritatis intelligentia. « Fide intelligimus aptata esse saecula Verbo Dei, ut ex invisibilibus visibilia facta sint » ([He 11,3](#)).

(209) cf. Concilium Vaticanum I, Const. dogm. *Dei Filius*, De Revelatione, canon 1: [DS 3026](#)

287 Veritas creationis tanti momenti est pro tota vita humana ut Deus, in Sua teneritudine, populo Suo revelare voluerit quidquid salutare est de hac re cognoscere. Ultra cognitionem naturalem quam quilibet homo potest de Creatore habere (cf. [Ac 17,24-29 Rm 1,19-20](#)), Deus progressive Israel mysterium creationis revelavit. Ille qui Patriarchas elegit, qui Israel eduxit de Aegypto et qui, Israel eligens, eum creavit et formavit (cf. [Is 43,1](#)), Se revelat tamquam Illum cui omnes populi terrae pertinent, atque adeo universa terra, tamquam Illum qui solus « fecit caelum et terram » ([Ps 115,15 Ps 124,8 Ps 134,3](#)).

288 Ita revelatio creationis a revelatione et effectione Foederis Unius Dei cum Eius populo inseparabilis est. Creatio revelata est tamquam primus gressus ad hoc Foedus, tamquam primum et universale omnipotentis amoris Dei testimonium (cf. [Gn 15,5 Ier 33,19-26](#)). Veritas creationis exprimitur etiam cum vi crescenti in Prophetarum nuntio (cf. [Is 44,24](#)), in oratione psalmodum 127 et liturgiae, in sapientiali consideratione (cf. Prv 8,22-31) populi electi.

289 Inter omnia sacrae Scripturae de creatione verba, tria priora Genesis capita locum habent singularem. Sub ratione litteraria, hi textus diversos habere possunt fontes. Auctores inspirati eos initio Scripturae collocaverunt ita ut suo sermone sollempni exprimerent veritates creationis, eius originis et finis in Deo, eius ordinis et bonitatis, vocationis hominis, denique tragoediae peccati et spei salutis. Haec verba, lecta sub lumine Christi, in unitate sacrae Scripturae et in Traditione viva Ecclesiae, fons permanent principalis pro catechesi mysteriorum « initii »: creationis, lapsus, promissionis salutis.

II. Creatio - Sanctissimae Trinitatis opus

290 « In principio creavit Deus caelum et terram » ([Gn 1,1](#)): in his primis verbis Scripturae tria affirmantur: Deus aeternus initium dedit omnibus quae extra Illum existunt. Ille solus est Creator (verbum « creare » * hebraice *bara* * semper habet Deum tamquam subiectum). Universitas eorum quae existunt (expressa a formula « caelum et terra ») ab Illo dependet, qui ei esse dat.

291 « In principio erat Verbum (...) et Deus erat Verbum. (...) Omnia per Ipsum facta sunt, et sine Ipso factum est nihil » ([Jn 1,1-3](#)). Novum Testamentum revelat, Deum omnia per Verbum creasse aeternum, Suum Filium dilectum. « In Ipso condita sunt universa in caelis et in terra (...). Omnia per Ipsum et in Ipsum creata sunt, et Ipse est ante omnia, et omnia in Ipso constant » ([Col 1,16-17](#)). Fides Ecclesiae actionem creatricem Spiritus Sancti pariter affirmat: Ille, quem profiteamur « vivificantem »(210), est « Spiritus Creator » (« Veni, Creator Spiritus »), « bonitatis Fons »(211).

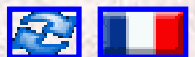
(210) *Symbolum Nicaenum-Constantinopolitanum*: [DS 150](#)

(211) *Liturgia Byzantina*, 2um Sticherum Vesperarum Dominicae Pentecostes: A,IJ0iFJVD4I (Romae 1883) p. 408.

292 Actio creatrix Filii et Spiritus, cum illa Patris inseparabiliter una, adumbrata in Vetere Testamento (cf. [Ps 33,6](#) [Ps 104,30](#) [Gn 1,2-3](#)), in Novo Foedere revelata, clare a regula fidei affirmatur Ecclesiae: « Solus Hic Deus invenitur (...): Hic Pater, Hic Deus, Hic Conditor, Hic Factor, Hic Fabricator, qui fecit ea *per Semetipsum*, hoc est per Verbum et per Sapientiam Suam »(212); « Filius et Spiritus » sunt quasi « manus » Eius. 133 Creatio commune est opus Sanctissimae Trinitatis.

(212) Sanctus Irenaeus Lugdunensis, *Adversus haereses*, 2, 30, 9: SC 294,318-320 (PG 7, 822).

III. « Mundus ad Dei gloriam conditus est »

293 Veritas est fundamentalis, quam Scriptura et Traditio docere et celebrare non desinunt, « mundum ad Dei gloriam conditum esse »(213). Deus omnia creavit, explicat sanctus Bonaventura « non (...) propter gloriam augendam, sed propter gloriam manifestandam et propter gloriam Suam communicandam »(214). Deus enim nullam aliam rationem habere potest ad creandum, nisi Suum amorem Suamque bonitatem: « Aperta enim manu clave amoris, creaturae prodierunt »(215). Concilium vero Vaticanum I explicat:

« *Deus bonitate Sua et omnipotenti virtute non ad augendam Suam beatitudinem nec ad acquirendam, sed ad manifestandam perfectionem Suam per bona, quae creaturis impertitur, liberrimo consilio simul ab initio temporis utramque de nihilo condidit creaturam, spiritualem et corporalem* »(216).

(213) Concilium Vaticanum I, Const. dogm. *Dei Filius*, De Deo rerum omnium Creatore, canon

5: [DS 3025](#)

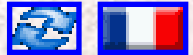
(214) Sanctus Bonaventura, *In secundum librum Sententiarum*, dist. 1, p. 2, a. 2, q. 1, concl.: *Opera omnia*, v. (Ad (Ad Claras Aquas 1885) p. 44.

(215) Sanctus Thomas Aquinas, *Commentum in secundum librum Sententiarum*, Prologus: *Opera omnia*, v. 8 (Parisiis 1873) p. 2.

(216) Concilium Vaticanum I, Const. dogm. *Dei Filius*, c. 1: [DS 3002](#)

294 Gloria Dei est ut haec manifestatio et haec communicatio Suae bonitatis, propter quas mundus creatus est, in rem ducantur. « Praedestinavit nos in adoptionem filiorum per Iesum Christum in Ipsum, secundum beneplacitum voluntatis Suae *in laudem gloriae gratiae Suae* » ([Ep 1,5-6](#)). « Gloria enim Dei vivens homo, vita autem hominis visio Dei. Si enim quae est per condicionem ostensio Dei vitam praestat omnibus in terra viventibus, multo magis ea quae est per Verbum manifestatio Patris vitam praestat his qui vident Deum »(217). Finis ultimus creationis est ut Deus, « qui conditor est omnium, tandem fiat "omnia in omnibus" ([1Co 15,28](#)), gloriam *Suam simul et beatitudinem nostram procurando* »(218).
 (217) Sanctus Irenaeus Lugdunensis, *Adversus haereses*, 4, 20, 7: SC 100,648 (PG 7, 1037).
 (218) Concilium Vaticanum II, Decr. *Ad gentes*, [AGD 2](#): AAS 58 (1966) 948.

IV. Mysterium creationis

Deus sapientia et amore creat

295 Credimus Deum secundum Suam sapientiam creasse mundum (cf. [Sg 9,9](#)). Hic cuiuslibet necessitatis, fati caeci aut casus non est effectus. Credimus eum a voluntate libera procedere Dei, qui creaturas voluit efficere Sui esse, Suae sapientiae et Suae bonitatis participes. « Tu creasti omnia, et propter voluntatem Tuam erant et creata sunt » ([Ap 4,11](#)). « Quam multiplicata sunt opera Tua, Domine! Omnia in sapientia fecisti » ([Ps 104,24](#)). « Suavis Dominus universis, et miserationes Eius super omnia opera Eius » ([Ps 145,9](#)).

Deus creat « ex nihilo »

296 Credimus Deum nulla re praeexistenti neque ullo adiutorio egere ad creandum(219). Neque creatio emanatio est necessaria e divina substantia(220). Deus libere creat « ex nihilo »:(221)
 « *Quid autem magni esset, si Deus ex materia subiecta mundum faceret? Opifex enim apud nos cum materiam ab aliquo acceperit ex ea quidquid placuerit effingit. Dei autem potentia in eo spectatur, ut ex nihilo faciat quaecumque voluerit* »(222).
 (219) cf. Concilium Vaticanum I, Const. dogm. *Dei Filius*, c. 1: [DS 3002](#)
 (220) cf. Concilium Vaticanum I, Const. dogm. *Dei Filius*, De Deo rerum omnium Creatore, canones 1-4: [DS 3023-3024](#)
 (221) Concilium Lateranense IV, Cap. 2, *De fide catholica*: [DS 800](#) Concilium Vaticanum I, Const. dogm. *Dei Filius*, De Deo rerum omnium Creatore, canon 5: [DS 3025](#)
 (222) Sanctus Theophilus Antiochenus *Ad Autolycum*, 2, 4: SC 20,102 (PG 6, 1052).

297 Fidem de creatione « ex nihilo » Scriptura testatur tamquam plenam promissionis et spei veritatem. Ita mater septem filiorum eos ad martyrium excitat:
 « *Nescio qualiter in utero meo apparuistis neque ego spiritum et vitam donavi vobis et singulorum vestrorum compagem non sum ego modulata; sed enim mundi Creator, qui*

formavit hominis nativitatem quique omnium invenit originem et spiritum et vitam vobis cum misericordia reddet, sicut nunc vosmetipsos despicitis propter leges Eius. (...) Peto, nate, ut aspicias ad caelum et terram et quae in ipsis sunt, universa videns intelligas quia non ex his, quae erant, fecit illa Deus; et hominum genus ita fit » (Mac Mac 7,22-23.28).

298 Quia Deus ex nihilo creare potest, potest etiam per Spiritum Sanctum vitam animae peccatoribus donare cor purum in illis creans (cf. [Ps 51,12](#)), et defunctis vitam corporis per resurrectionem, Ille « qui vivificat mortuos et vocat ea, quae non sunt, quasi sint » ([Rm 4,17](#)). Et quia per Verbum Suum potuit efficere ut lux e tenebris splenderet (cf. [Gn 1,3](#)), etiam lumen fidei donare potest eis qui Illum ignorant (cf. [2Co 4,6](#)).

Deus mundum ordinatum creat et bonum

299 Si Deus cum sapientia creat, creatio ordinata est: « omnia in mensura et numero et pondere disposuisti » ([Sg 11,20](#)). Illa in aeterno Verbo et per aeternum Verbum, quod « est imago Dei invisibilis » ([Col 1,15](#)), creata, homini destinatur et ad eum dirigitur, imaginem Dei (cf. [Gn 1,26](#)), et ipsum ad relationem personalem cum Deo vocatum. Nostra intelligentia, particeps luminis Intellectus divini, potest intelligere id quod nobis Deus per creationem dicit (cf. [Ps 19,2-5](#)), utique non sine magno nisu et in spiritu humilitatis atque reverentiae coram Creatore Eiusque opere (cf. [Iob 42,3](#)). Creatio, e divina bonitate orta, hanc participat bonitatem (« Et vidit Deus quod esset bona (...) valde bona »: [Gn 1,4.10.12.18.21.31](#)). Deus enim creationem voluit tamquam donum homini designatum, tamquam hereditatem illi destinatum et concreditam. Ecclesia pluries bonitatem creationis, inclusa mundi materialis bonitate, defendere debuit(223).

(223) cf. Sanctus Leo Magnus, Epistula *Quam laudabiliter*: [DS 286](#) Concilium Bracaraense I, *Anathematismi praesertim contra Priscillianistas*, 5-13: [DS 455-463](#) Concilium Lateranense IV, Cap. 2, *De fide catholica*: [DS 800](#) Concilium Florentinum, *Decretum pro Iacobitis*: [DS 1333](#) Concilium Vaticanum I, Const. dogm. *Dei Filius*, c. 1: [DS 3002](#)

Deus creationem transcendit eique est praesens

300 Deus omnibus operibus Suis est infinite maior: (cf. [Si 43,30](#)) « elevata est magnificentia » Eius « super caelos » ([Ps 8,2](#)), « magnitudinis Eius non est investigatio » ([Ps 145,3](#)). Sed quia Ille Creator sublimis est et liber, prima omnium existentium causa, creaturarum Suarum ultimae intimitati est praesens: « In Ipso enim vivimus, movemur et sumus » ([Ac 17,28](#)) . Secundum sancti Augustini verba, Ipse est « interior intimo meo et superior summo meo »(224).

(224) Sanctus Augustinus, *Confessiones*, 3, 6, 11: CCL 27, 33 (PL 32, 688).

Deus creationem conservat et sustinet

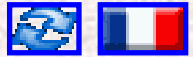

301 Post creationem, Deus Suam sibi ipsi non derelinquit creaturam. Ei non solum esse et existere praebet, sed eam in « esse » singulis conservat momentis, ei agere tribuit eamque ad eius ducit terminum. Hanc absolutam relate ad Creatorem agnoscere dependentiam fons est sapientiae et libertatis, gaudii et fiduciae:

« Diligis enim omnia, quae sunt, et nihil odisti eorum, quae fecisti; nec enim, si odisses, aliquid constituisses. Quomodo autem posset aliquid permanere, nisi Tu voluisses? Aut, quod a Te vocatum non esset, conservaretur? Parcis autem omnibus, quoniam Tua sunt, Domine,

qui amas animas » ([Sg 11,24-26](#)).

V. Deus consilium Suum ducit in rem: divina providentia

302 Creatio propriam habet bonitatem propriamque perfectionem, sed e Creatoris manibus prorsus absoluta non exiit. Creata est « *in statu viae* » versus perfectionem ultimam adhuc obtinendam, ad quam Deus illam destinavit. Divinam appellamus providentiam dispositiones per quas Deus Suam creationem in hanc ducit perfectionem.

« *Universa vero, quae condidit, Deus providentia Sua tuetur atque gubernat, "attingens a fine usque ad finem fortiter et disponens omnia suaviter"* ([Sg 8,1](#)). "*Omnia enim nuda et aperta sunt oculis Eius*" ([He 4,13](#)), *ea etiam, quae libera creaturarum actione futura sunt* » (225).

(225) Concilium Vaticanum I, Const. dogm. *Dei Filius*, c. 1: [DS 3003](#)

303 Unanime est testimonium Scripturae: divinae providentiae sollicitudo *concreta* est et *immediata*, curae habet omnia a minimis rebus usque ad magnos mundi et historiae eventus. Libri sancti fortiter affirmant absolutum Dei dominatum in eventuum cursu: « Deus autem noster in caelo; omnia, quaecumque voluit, fecit » ([Ps 115,3](#)); et de Christo dicitur: « qui aperit et nemo claudet, et claudit et nemo aperit » ([Ap 3,7](#)); « Multae cogitationes in corde viri, voluntas autem Domini permanebit » (*Prv 19,21*).

304 Sic apparet Spiritum Sanctum, sacrae Scripturae auctorem principalem, Deo actiones saepe tribuere, quin causarum secundarum faciat mentionem. Ibi priscus non habetur « modus loquendi », sed profundus modus primatum Dei et Eius absolutum dominatum supra historiam et mundum in memoriam revocandi(226) atque ita educandi ad fiduciam in Illum. Psalmorum precatio huius fiducia magna est schola(227).

(226) cf. [Is 10,5-15](#) [Is 45,5-7](#) [Dt 32,39](#) [Si 11,14](#)

(227) cf. [Ps 22](#) [Ps 32](#) [Ps 35](#) [Ps 103](#) [Ps 138](#) cf. alii.

305 Iesus postulat filialem derelictionem in providentiam Patris caelestis, qui minimas filiorum Suorum necessitates habet curae: « Nolite ergo solliciti esse dicentes: "Quid manducabimus?", aut: "Quid bibemus?" (...). Scit enim Pater vester caelestis quia his omnibus indigetis. Quaerite autem primum Regnum Dei et iustitiam eius, et haec omnia adicientur vobis » ([Mt 6,31-33](#)) (cf. [Mt 10,29-31](#)).

Providentia et causae secundae

306 Deus consilii Sui summus est Dominus. Sed ut illud ducat in rem, creaturarum etiam utitur concursu. In hoc non habetur debilitatis signum, sed magnitudinis et bonitatis omnipotentis Dei. Deus enim non solum creaturis donat ut existant, sed dignitatem ut ipsae agant, ut aliae aliarum causae sint et principia et ut sic ad impletionem consilii Eius cooperentur.

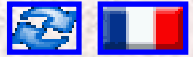
307 Hominibus Deus potestatem etiam largitur providentiam libere participandi Suam, illis responsabilitatem concedens terram subiiciendi eique dominandi (cf. [Gn 1,26-28](#)). Sic Deus hominibus praestat ut causae intelligentes sint et liberae ad creationis opus complendum eiusque harmoniam pro sui ipsorum et proximorum bono perficiendam. Homines, cooperatores voluntatis divinae saepe inconscii, consilium divinum possunt deliberate ingredi suis actionibus, suis precibus, sed etiam suis doloribus (cf. [Col 1,24](#)). Sic « Dei (...) adiutores » ([1Co 3,9](#)) (cf. [1Th 3,2](#)) Eiusque Regni 161 plene fiunt.

308 A fide in Deum Creatorem haec veritas est inseparabilis: Deus in omni actione creaturarum Suarum agit. Ille causa est prima quae in causis secundis et per eas operatur: « Deus est enim, qui operatur in vobis et velle et perficere pro Suo beneplacito » ([Ph 2,13](#)) (cf. [1Co 12,6](#)). Haec veritas non solum creaturae non minuit dignitatem, sed eam extollit. Illa, a Dei potentia, sapientia et bonitate, ex nihilo effecta, nihil potest, si a sua origine abscindatur; « creatura enim sine Creatore evanescit »(228); multo minus potest finem suum ultimum consequi sine gratiae adiutorio(229).

(228) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 36](#): AAS 58 (1966) 1054.

(229) cf. [Mt 19,26](#) [Jn 15,5](#) [Ph 4,13](#)

Providentia et mali scandalum

309 Si Deus Pater omnipotens, mundi ordinati et boni Creator, omnes creaturas Suas curae habet, cur malum existit? Huic tam urgenti quam inevitabili, tam dolorosae quam arcae quaestioni nulla sufficet festina responsio. Fidei christianae complexus huic quaestioni responsum constituit: creationis bonitas, peccati tragoedia, patiens amor Dei qui homini praevenit Suis Foederibus, Filii Sui Incarnatione redemptrice, Spiritus dono, Ecclesiae convocatione, sacramentorum virtute, ad vitam beatam vocatione, cui liberae creaturae praevidentur ut consentiant, sed a qua illae etiam praevidentur, terribili mysterio, se substrahere possunt. *Nulla nuntii christiani habetur ratio quae, partim, quaestioni de malo responsum non sit.*

310 Cur Deus mundum sic perfectum non creavit ut nullum malum in illo existere posset? Deus, secundum Suam potentiam infinitam, semper aliquid melius posset creare(230). Attamen Deus in Sua sapientia et bonitate infinitis mundum « in statu viae » in eius ultimam perfectionem versus libere creare voluit. Hic processus implicat, in consilio Dei, cum quorundam entium apparitione disparitionem aliorum, cum perfectiore etiam minus perfectum, cum naturae constructionibus etiam destructiones. Sic cum bono physico etiam *malum physicum* existit, donec creatio perfectionem suam non fuerit consecuta(231).

(230) cf. Sanctus Thomas Aquinas, *Summa theologiae*, I, q. 25, a. 6: Ed. Leon. 4, 298-299.

(231) cf. Sanctus Thomas Aquinas, *Summa contra gentiles*, 3, 71: Ed. Leon. 14, 209-211.

311 Angeli et homines, creaturae intelligentes et liberae, in suum finem ultimum, per electionem liberam et amorem praeferebant, ambulare debent. Propterea deviare possunt. De facto peccaverunt. Sic *malum morale*, sine comparatione gravius quam malum physicum, mundum est ingressum. Deus nullo modo, neque directe neque indirecte, causa est mali moralis(232). Illud tamen permittit, creaturae Suae observans libertatem, et modo arcano scit ex illo bonum adducere:

« *Neque enim Deus omnipotens (...), cum summe bonus sit, ullo modo sineret mali esse aliquid in operibus Suis nisi usque adeo esset omnipotens et bonus ut bene faceret et de malo* »(233).

(232) cf. Sanctus Augustinus, *De libero arbitrio*, 1, 1, 1: CCL 29, 211 (PL 32, 1221-1223);

Sanctus Thomas Aquinas, *Summa theologiae*, I-II, q. 79, a. 1: Ed. Leon. 7, 76-77.

(233) Sanctus Augustinus, *Enchiridion de fide, spe et caritate*, 3, 11: CCL 46, 53 (PL 40, 236).

312 Sic, tempore decurrente, detegi potest, Deum, in Sua omnipotenti providentia, bonum adducere posse ex consequentiis mali, etiam moralis, a Suis creaturis patrati: « Non vestro consilio, sed Dei voluntate huc missus sum. (...) Vos cogitastis de me malum; sed Deus vertit illud in bonum ut (...) salvos faceret multos populos » ([Gn 45,8](#) [Gn 50,20](#)) (cf. [Tb 2,12-18](#)). Deus e maximo malo morali quod unquam commissum fuerit, e reiectione et occisione Filii

Dei, omnium hominum peccatis causata, per gratiae Suae superabundantiam (cf. [Rm 5,20](#)), maximum adduxit bonorum: glorificationem Christi et nostram Redemptionem. Non tamen propterea malum efficitur bonum.

313 « Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum » ([Rm 8,28](#)). Sanctorum testimonium hanc veritatem confirmare non desinit.

Sic sancta Catharina Senensis dicit ad eos « qui cum multa scandalizantur impatientia » et contra id insurgunt quod eis accidit: « Omnia ex amore data sunt et ut saluti hominis provideatur, et non propter ullum alium finem »(234).

Et sanctus Thomas More, paulo ante martyrium, filiam consolatur suam: « Nihil contingere potest, quod Deus non velit. Quidquid autem Ille vult, utcumque nobis malum videatur, est tamen vere optimum »(235).

Et domina Iuliana de Norwich: « Didici ergo, per gratiam Dei, oportere, me firmiter ad fidem adhaerere (...) atque cum fortitudine credere omnia rerum genera futura esse bona (...). Tu ipsa videbis omnia rerum genera bona esse futura » (« *Thou shalt see thyself that all manner of thing shall be well* ») (236).

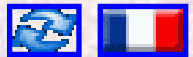
(234) Sancta Catharina Senensis, *Il dialogo della Divina provvidenza* 138: ed. G. Cavallini (Roma 1995) p. 441.

(235) Margarita Roper, *Epistula ad Aliciam Alington* (mense augusti 1534): *The Correspondence of Si Thomas More*, ed. E.F. Rogers (Princeton 1947) p. 531-532.

(236) Iuliana de Norwich, *Revelatio* 13, 32: *A Book of Showings to the anchoress Julian of Norwich*, ed. E. Colledge-J. Walsh, vol. (Toronto (Toronto 1978) p. 426 et 422.

314 Firmiter credimus, Deum Dominum mundi esse et historiae. Sed viae providentiae Eius saepe nobis ignotae sunt. Solum in termino, cum nostra partialis cognitio finietur, cum Deum « facie ad faciem » ([1Co 13,12](#)) videbimus, nobis plene cognitae erunt viae, quibus, etiam per mali et peccati tragoedias, Deus creationem Suam usque ad quietem illius *Sabbati* (cf. [Gn 2,2](#)) deducet definitivi, propter quod caelum et terram creavit.

Compendium

315 *Deus in mundi et hominis creatione primum et universale protulit testimonium Sui amoris omnipotentis Suaeque sapientiae, primum nuntium Sui « benevolentis consilii », quod in nova creatione in Christo suum invenit finem.*

316 *Licet opus creationis peculiariter Patri attribuat, est pariter fidei veritas Patrem, Filium et Spiritum Sanctum unum et indivisibile principium esse creationis.*

317 *Deus solus mundum libere, directe, sine ullo creavit adiutorio.*

318 *Nulla creatura potestatem habet infinitam, quae necessaria est ad « creandum » in proprio verbi sensu, id est, ad producendum et donandum esse ei quod id nullatenus habebat (vocare « ex nihilo » ad existentiam) (237).*

(237) cf. Sacra Congregatio Studiorum, *Decretum* (27 iulii 1914): [DS 3624](#)

319 *Deus mundum creavit ad Suam gloriam manifestandam et communicandam. Gloria propter quam Deus Suas creavit creaturas, est ut ipsae Eius veritatem, Eius bonitatem et Eius participant pulchritudinem.*

320 *Deus, qui mundum creavit universum, eum in existentia conservat per Verbum, Filium Suum qui portat « omnia verbo virtutis Suae » ([He 1,3](#)), et per Spiritum Suum Creatorem*

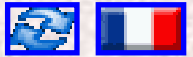
vivificantem.

321 *Divina providentia dispositiones sunt quibus Deus, cum sapientia et amore, omnes creaturas Suas usque ad ultimum earum conducit finem.*

322 *Christus nos ad filialem invitat derelictionem in providentiam nostri Patris caelestis (cf. [Mt 6,26-34](#)), et sanctus apostolus Petrus repetit: vivite « omnem sollicitudinem vestram proicientes in Eum, quoniam Ipsi cura est de vobis » ([1P 5,7](#)) (cf. [Ps 55,23](#)).*

323 *Providentia divina etiam per actionem agit creaturarum. Deus hominibus tribuit ut libere Eius consiliis cooperentur.*

324 *Divina mali physici et mali moralis permissio mysterium est, quod Deus per Filium Suum, Iesum Christum, mortuum et resuscitatum ad malum vincendum, illuminat. Fides nobis certitudinem praebet de eo quod Deus malum non permetteret, nisi Ille ex ipso malo oriri faceret bonum, viis quas non nisi in vita aeterna plene cognoscemus.*

Catechismus 261

ARTICULUS 12: « CREDO VITAM AETERNAM »

1020 Christianus qui suam propriam mortem cum illa Iesu coniungit, mortem videt tamquam adventum ad Ipsum et ingressum in vitam aeternam. Cum Ecclesia ultimo super morientem christianum verba veniae absolutionis Christi dixerit, ultimo unctione roboranti eum signaverit eique Christum in viatico tamquam alimentum pro itinere dederit, eum cum dulci alloquitur securitate:

« Proficiscere, anima christiana, de hoc mundo, in nomine Dei Patris omnipotentis, qui te creavit, in nomine Iesu Christi Filii Dei vivi, qui pro te passus est, in nomine Spiritus Sancti, qui in te effusus est; hodie sit in pace locus tuus et habitatio tua apud Deum in sancta Sion, cum sancta Dei Genetrice Virgine Maria, cum sancto Ioseph, et omnibus angelis et sanctis Dei. (...) Ad auctorem tuum, qui te de limo terrae formavit, revertaris. Tibi itaque egredienti de hac vita sancta Maria, angeli et omnes sancti occurrant. (...) Redemptorem tuum facie ad faciem videas et contemplatione Dei potiaris in saecula saeculorum »(835).

(835) Ordo unctionis infirmorum eorumque pastoralis curae, Ordo commendationis morientium, 146-147, editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1972) p. 60-61.

I. Iudicium particulare

1021 Mors vitae hominis imponit finem tamquam tempori aperto acceptationi vel reiectioni gratiae divinae in Christo manifestatae (cf. [2Tm 1,9-10](#)). Novum Testamentum de iudicio loquitur praecipue in prospectu finalis occursus cum Christo in Eius secundo Adventu, sed pluries etiam retributionem uniuscuiusque immediate post mortem affirmat in relatione cum eius operibus eiusque fide. Parabola pauperis Lazari (cf. [Lc 16,22](#)) et verbum Christi in cruce ad bonum latronem (cf. [Lc 23,43](#)), sicut alii Novi Testamenti textus 611 loquuntur de ultima animae sorte, 612 quae diversa pro aliis et aliis esse potest.

1022 Singuli homines inde a morte sua retributionem suam aeternam in sua immortalis recipiunt anima in iudicio particulari quod eorum vitam refert Christo sive per purificationem (836) sive ad immediate in beatitudinem caeli ingrediendum(837) sive ad se immediate in aeternum damnandum. 615

(836) cf. Concilium Lugdunense II, *Professio fidei Michaelis Palaeologi imperatoris*: [DS 856](#) Concilium Florentinum, *Decretum pro Graecis*: [DS 1304](#) Concilium Tridentinum, Sess. 25a, *Decretum de purgatorio*: [DS 1820](#)

(837) cf. Concilium Lugdunense II, *Professio fidei Michaelis Palaeologi imperatoris*: [DS 857](#) Ioannes XXII, *Bulla Ne super his*: [DS 991](#) Benedictus XII, *Const. Benedictus Deus*: [DS 1000-1001](#) Concilium Florentinum, *Decretum pro Graecis*: [DS 1305](#)

« Ad vesperum te de amore examinabunt »(838).

(838) Sanctus Ioannes a Cruce, *Avisos y sentencias*, 57: *Biblioteca Mística Carmelitana*, v. 13 (Burgos 1931) p. 238.

II. Caelum

1023 Illi qui in gratia et amicitia moriuntur Dei et qui perfecte sunt purificati, in aeternum cum Christo vivunt. In aeternum sunt similes Deo quia Eum vident « sicuti est » (Io [Jn 3,2](#)), « facie ad faciem » ([1Co 13,12](#)): (cf. [Ap 22,4](#))

« *Auctoritate apostolica diffinimus: quod secundum communem Dei ordinationem animae sanctorum omnium (...) et aliorum fidelium defunctorum post sacrum ab eis Christi Baptisma susceptum, in quibus nihil purgabile fuit, quando decesserunt, (...) vel si tunc fuerit aut erit aliquid purgabile in eisdem, cum post mortem suam fuerint purgatae (...) etiam ante resumptionem suorum corporum et iudicium generale post Ascensionem Salvatoris Domini nostri Iesu Christi in caelum, fuerunt, sunt et erunt in caelo, caelorum Regno et paradiso caelesti cum Christo, sanctorum angelorum consortio congregatae, ac post Domini Iesu Christi passionem et mortem viderunt et vident divinam essentiam visione intuitiva et etiam faciali, nulla mediante creatura* »(839).

(839) Benedictus XII, Const. *Benedictus Deus*: [DS 1000](#) cf. Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 49](#): AAS 57 (1965) 54.

1024 Haec vita perfecta cum Sanctissima Trinitate, haec communio vitae cum Ea, cum Maria Virgine, angelis et omnibus beatis « caelum » appellatur. Caelum finis est ultimus et adimpletio profundissimarum appetitionum hominis, status supremae et definitivae beatitudinis.

1025 In caelo vivere est « cum Christo esse »(840). Electi « in Ipso » vivunt, sed ibi servant, immo inveniunt suam propriam identitatem, suum proprium nomen: (cf. [Ap 2,17](#))

« *Vita est enim esse cum Christo, quia ubi Christus ibi Regnum* »(841).

(840) cf. [Jn 14,3](#) [Ph 1,23](#) [1Th 4,17](#)

(841) Sanctus Ambrosius, *Expositio evangelii secundum Lucam*, 10, 121: CCL 14, 379 (PL 15, 1927).

1026 Iesus Christus, per Suam Mortem Suamque Resurrectionem nobis caelum « aperuit ». Beatorum vita in plena possessione consistit fructuum Redemptionis peractae a Christo qui Suae glorificationi caelesti illos consociat qui in Eum crediderunt et qui Eius voluntati permanserunt fideles. Caelum beata est communitas omnium eorum qui Ei perfecte sunt incorporati.

1027 Hoc mysterium beatiae communionis cum Deo et cum omnibus illis qui in Christo sunt, omnem comprehensionem superat et repraesentationem omnem. Scriptura nobis de illa loquitur in imaginibus: vita, lux, pax, nuptiale convivium, vinum Regni, domus Patris, Ierusalem caelestis, paradus: « Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quae praeparavit Deus his, qui diligunt Illum » ([1Co 2,9](#)).

1028 Deus, propter Suam transcendentiam, non potest sicuti est videri nisi cum Ipse Suum mysterium immediatae aperit contemplationi hominis illique Ipse capacitatem praebet. Haec Dei contemplatio in Eius gloria caelesti ab Ecclesia « visio beatifica » appellatur:

« *Quae erit gloria et quanta laetitia admitti ut Deum videas, honorari ut cum Christo Domino Deo tuo salutis ac lucis aeternae gaudium capias, (...) cum iustis et Dei amicis in Regno caelorum datae immortalitatis voluptate gaudere* »(842).

(842) Sanctus Cyprianus Carthaginiensis, *Epistula* 58, 10: CSEL 32, 665 (56, 10: PL 4, 367-368).

1029 In caeli gloria, beati gaudenter voluntatem Dei implere pergunt relate ad alios homines et ad universam creationem. Iam illi cum Christo regnant; cum Eo « regnabunt in saecula saeculorum » ([Ap 22,5](#)) (cf. [Mt 25,21](#) [Mt 25,23](#)).

III. Finalis purificatio seu purgatorium

1030 Illi qui in gratia et amicitia Dei, sed imperfecte purificati, moriuntur, quamquam suae aeternae salutis sunt certi, post suam mortem patiuntur purificationem, ut sanctitatem acquirant necessariam ad caeli gaudium ingrediendum.

1031 Ecclesia *purgatorium* hanc finalem appellat electorum purificationem quae prorsus a damnatorum poena est diversa. Ecclesia doctrinam fidei relate ad purgatorium formulavit, praecipue in Conciliis Florentino(843) et Tridentino. 625 Ecclesiae Traditio, se ad quosdam Scripturae textus referens(844), de igne loquitur purgatorio:

« *De quibusdam levibus culpis esse ante iudicium purgatorius ignis credendus est, pro eo quod veritas dicit quia si quis in Sancto Spiritu blasphemiam dixerit, neque in hoc saeculo remittetur ei, neque in futuro (Mt 12,32). In qua sententia datur intelligi quasdam culpas in hoc saeculo, quasdam vero in futuro posse laxari* »(845).

(843) cf. Concilium Florentinum, *Decretum pro Graecis*: [DS 1304](#)

(844) Exempli gratia, [1Co 3,15](#) [1P 1,7](#)

(845) Sanctus Gregorius Magnus, *Dialogi*, 4, 41, 3: SC 265,148 (4, 39: PL 77, 396).

1032 Haec doctrina etiam nititur praxi orationis pro defunctis, de qua iam sacra Scriptura loquitur: « Unde pro defunctis expiationem fecit (Iudas Maccabaeus), ut a peccato solverentur » (*Mac Mac 12,46*). Inde a prioribus temporibus, Ecclesia defunctorum memoriam est venerata et suffragia pro illis obtulit, maxime Sacrificium eucharisticum(846), ut purificati ad visionem beatificam Dei possent pervenire. Ecclesia etiam eleemosynas, indulgentias et opera paenitentiae commendat pro defunctis:

« *Eis ergo opem feramus, et commemorationem eorum peragamus. Si enim Iobi filios expiabat patris sacrificium: (cf. Iob 1,5) quid dubitas, an nobis pro eis qui excesserunt offerentibus, ipsis detur aliqua consolatio? (...) Ne nos pigeat opem ferre iis qui excesserunt, et pro eis offerre preces* »(847).

(846) cf. Concilium Lugdunense II, *Professio fidei Michaelis Palaeologi imperatoris*: [DS 856](#)

(847) Sanctus Ioannes Chrysostomus, *In epistolam ad ad Corinthios* homilia 41, 5: PG 61, 361.

IV. Infernus

1033 Non possumus Deo esse uniti nisi libere Eum diligere eligamus. Sed Deum diligere non possumus, si contra Eum, contra nostrum proximum vel contra nosmetipsos graviter peccemus: « Qui non diligit, manet in morte. Omnis, qui odit fratrem suum, homicida est, et scitis quoniam omnis homicida non habet vitam aeternam in semetipso manentem » (*Io Jn 3,14-15*). Dominus noster nos monet nos ab Eo separatos fore, si necessitatibus gravibus occurrere omittamus pauperum et parvulorum qui Eius sunt fratres (cf. [Mt 25,31-46](#)). In peccato mortali mori quin nos huius paeniteat et quin amorem Dei excipiamus misericordem, significat ab Eo in aeternum propter nostram propriam liberam electionem manere separatos. Hic status definitivae exclusionis sui ipsius (« auto-exclusionis ») a communione cum Deo et cum beatis denotatur verbo « infernus ».

1034 Iesus saepe loquitur de « gehenna » ignis inextinguibilis(848), illis reservata qui usque ad suae vitae finem credere et converti recusant, et ubi simul anima et corpus perdi possunt (cf. [Mt 10,28](#)). Iesus verbis annuntiat gravibus: « Mittet Filius hominis angelos Suos, et colligent de Regno Eius (...) eos, qui faciunt iniquitatem, et mittent eos in caminum ignis

» ([Mt 13,41-42](#)), et Ipse condemnationem pronuntiabit: « Discedite a me, maledicti, in ignem aeternum! » ([Mt 25,41](#)).

(848) cf. [Mt 5,22](#) [Mt 5,29](#) [Mt 13,42](#) [Mt 13,50](#) [Mc 9,43-48](#)

1035 Doctrina Ecclesiae existentiam inferni eiusque affirmat aeternitatem. Animae eorum qui in statu moriuntur peccati mortalis, immediate post mortem in inferos descendunt ubi poenas patiuntur inferni, « ignem aeternum »(849). Praecipua inferni poena consistit in aeterna separatione a Deo in quo solummodo potest homo vitam et beatitudinem habere pro quibus creatus est et quas cupit.

(849) cf. Symbolum *Quicumque*: [DS 76](#) Synodus Constantinopolitana (anno 543), *Anathematismi contra Origenem*, 7: [DS 409](#) Concilium Lateranense IV, Cap. 1, *De fide catholica*: [DS 801](#) Concilium Lugdunense II, *Professio fidei Michaelis Palaeologi imperatoris*: [DS 858](#) Benedictus XII, Const. *Benedictus Deus*: [DS 1002](#) Concilium Florentinum, *Decretum pro Iacobitis*: [DS 1351](#) Concilium Tridentinum, Sess. 6a, *Decretum de iustificatione*, canon 25: [DS 1575](#) Paulus VI, *Sollemnis Professio fidei*, 12: AAS 60 (1968) 438.

1036 Affirmationes sacrae Scripturae et doctrina Ecclesiae relate ad infernum sunt *vocatio ad responsabilitatem* qua homo sua uti debet libertate intuitu suae aeternae sortis. Simul *urgentem vocationem ad conversionem* constituunt: « Intrate per angustam portam, quia lata est porta et spatiosa via, quae ducit ad perditionem, et multi sunt, qui intrant per eam; quam angusta porta et arta via, quae ducit ad vitam, et pauci sunt, qui inveniunt eam! » ([Mt 7,13-14](#)).

« *Cum vero nesciamus diem neque horam, monente Domino, constanter vigilemus oportet, ut, expleto unico terrestri nostrae vitae cursu, cum Ipso ad nuptias intrare et cum benedictis connumerari mereamur, neque sicut servi mali et pigri iubeamur discedere in ignem aeternum, in tenebras exteriores ubi erit fletus et stridor dentium* »(850).

(850) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 48](#): AAS 57 (1965) 54.

1037 Deus neminem praedestinat ut in infernum eat(851); ad hoc enim requiruntur aversio a Deo voluntaria (peccatum mortale) et in illa usque ad finem persistere. Ecclesia, in liturgia eucharistica et in suorum fidelium orationibus quotidianis, misericordiam implorat Dei qui non vult « aliquos perire, sed omnes ad paenitentiam reverti » ([2P 3,9](#)):

« *Hanc igitur oblationem servitutis nostrae, sed et cunctae familiae Tuae, quaesumus, Domine, ut placatus accipias: diesque nostros in Tua pace disponas atque ab aeterna damnatione nos eripi et in electorum Tuorum iubeas grege numerari* »(852).

(851) cf. Concilium Arausicanum II, *Conclusio*: [DS 397](#) Concilium Tridentinum, Sess. 6a, *Decretum de iustificatione*, canon 17: [DS 1567](#)

(852) *Prex eucharistica seu seu Canon Romanus, 88: Missale Romanum*, editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1970) p. 450.

V. Ultimum Iudicium

1038 Resurrectio omnium mortuorum, « iustorum et iniquorum » ([Ac 24,15](#)), Iudicium praecedet ultimum. Tunc erit « hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem (...) (Filiis hominis) et procedent, qui bona fecerunt, in resurrectionem vitae, qui vero mala egerunt, in resurrectionem iudicii » ([Jn 5,28-29](#)). Tunc Christus veniet « in gloria Sua, et omnes angeli cum Eo (...). Et congregabuntur ante Eum omnes gentes; et separabit eos ab invicem, sicut pastor segregat oves ab haedis, et statuet oves quidem a dextris suis, haedos

autem a sinistris. (...) Et ibunt hi in supplicium aeternum, iusti autem in vitam aeternam » ([Mt 25,31-33](#) [Mt 25,46](#)).

1039 Coram Christo qui veritas est, veritas circa relationem uniuscuiusque hominis cum Deo definitive fiet manifesta (cf. [Jn 12,48](#)). Iudicium ultimum id revelabit, usque ad eius ultimas consequentias, quod unusquisque boni fecerit, aut facere omiserit, in suae vitae terrestres decursu:

« *Servatur quidquid mali faciunt et nesciunt, ubi venerit Deus noster manifestus et non silebit* ([Ps 50,3](#)) (...). *Deinde convertet Se et ad illos qui sunt a sinistris: Minimos meos egentes posueram vobis in terra. Ego tamquam caput, dicet, in caelo sedebam ad dexteram Patris, sed membra mea in terra laborabant, membra mea in terra egebant. Membris meis daretis, et ad caput perveniret quod daretis. Et sciretis quia minimos meos egentes quando vobis in terra posui, laturarios vobis institui qui opera vestra in thesaurum meum portarent. Et nihil in eorum manibus posuistis, propterea apud me nihil invenistis* »(853).

(853) Sanctus Augustinus, *Sermo* 18, 4, 4: CCL 41, 247-249 (PL 38, 130-131).

1040 Iudicium ultimum in reditu Christi glorioso eveniet. Solus Pater cognoscit horam et diem, solus Ipse Eius decedit Adventum. Per Filium Suum Iesum Christum, verbum definitivum super totam historiam tunc pronuntiabit Suum. Sensus ultimum totius operis creationis et totius Oeconomiae salutis cognoscemus et mirabiles intelligemus vias per quas Eius providentia omnia versus eorum ultimum conduxerit finem. Iudicium ultimum revelabit iustitiam Dei de omnibus iniustitiis commissis a Suis creaturis triumphare Eiusque amorem morte esse fortiorem (cf. [Ct 8,6](#)).

1041 Iudicii ultimi nuntius vocat ad conversionem dum Deus adhuc hominibus « tempus acceptabile » praebet et « dies salutis » ([2Co 6,2](#)). Sanctum Dei inspirat timorem. Ad Regni Dei impellit iustitiam. Annuntiat « beatam spem » ([Tt 2,13](#)) reditus Domini, qui veniet « glorificari in sanctis Suis et admirabilis fieri in omnibus, qui crediderunt » ([2Th 1,10](#)).

VI. Caelorum novorum et terrae novae spes

1042 In fine temporum, Regnum Dei ad suam perveniet plenitudinem. Post Iudicium universale, iusti in aeternum cum Christo regnabunt, corpore et anima glorificati, et ipse universus renovabitur mundus:

Tunc Ecclesia « in gloria caelesti consummabitur, quando (...) cum genere humano universus quoque mundus, qui intime cum homine coniungitur et per eum ad finem suum accedit, perfecte in Christo instaurabitur »(854).

(854) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 48](#): AAS 57 (1965) 53.

1043 Sacra Scriptura hanc arcanam renovationem, quae humanitatem transformabit et mundum, appellat « novos (...) caelos et terram novam » ([2P 3,13](#)) (cf. [Ap 21,1](#)). Illa erit definitiva effectio consilii Dei: « recapitulare omnia in Christo, quae in caelis et quae in terra » ([Ep 1,10](#)).

1044 In hoc universo mundo novo (cf. [Ap 21,5](#)), in Ierusalem caelesti, Deus mansionem Suam inter homines habebit. « Et absterget omnem lacrimam ab oculis eorum, et mors ultra non erit, neque luctus neque clamor neque dolor erit ultra, quia prima abierunt » ([Ap 21,4](#)) (cf. [Ap 21,27](#)).

1045 *Pro homine*, haec consummatio effectio erit ultima unitatis generis humani a Deo

volitae inde a creatione et cuius Ecclesia peregrinans erat « veluti sacramentum »(855). Qui Christo fuerint uniti, redemptorum efformabunt communitatem, Dei « Civitatem sanctam » ([Ap 21,2](#)), « sponsam uxorem Agni » ([Ap 21,9](#)). Haec non amplius a peccato erit vulnerata, a sordibus (cf. [Ap 21,27](#)), a sui ipsius amore, quae communitatem terrestrem hominum destruunt vel vulnerant. Visio beatifica in qua Deus electis modo inexhaustibili aperietur, perennis erit fons beatitudinis, pacis et mutuae communionis.
(855) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 1](#): AAS 57 (1965) 5.

1046 *Relate ad mundum universum*, Revelatio profundam communitatem destinationis affirmat mundi materialis et hominis:

« *Nam expectatio creaturae revelationem filiorum Dei expectat (...) in spem, quia et ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis (...). Scimus enim quod omnis creatura congemiscit et comparturit usque adhuc; non solum autem, sed et nos ipsi primitias Spiritus habentes, et ipsi intra nos gemimus (...) expectantes redemptionem corporis nostri* » ([Rm 8,19-23](#)) .

1047 Universus mundus visibilis destinatur igitur et ipse ut transformetur: « Oportet ergo et ipsam conditionem redintegratam ad pristinum sine prohibitionem servare iustis »(856), participantem eorum glorificationis in Iesu Christo resuscitato.

(856) Sanctus Irenaeus Lugdunensis, *Adversus haereses*, 5, 32, 1: SC 153,398 (PG 7, 1210).

1048 « *Terrae ac humanitatis consummandae tempus ignoramus, nec universi transformandi modum novimus. Transit quidem figura huius mundi per peccatum deformata, sed docemur Deum novam habitationem novamque terram parare in qua iustitia habitat, et cuius beatitudo omnia pacis desideria, quae in cordibus hominum ascendunt, implebit et superabit* »(857).
(857) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 39](#): AAS 58 (1966) 1056-1057.

1049 « *Expectatio tamen novae terrae extenuare non debet, sed potius excitare, sollicitudinem hanc terram excolendi, ubi corpus illud novae familiae humanae crescit quod aliqualem novi saeculi adumbrationem iam praebere valet. Ideo, licet progressus terrenus a Regni Christi augmento sedulo distinguendus sit, in quantum tamen ad societatem humanam melius ordinandam conferre potest, Regni Dei magnopere interest* »(858).

(858) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 39](#): AAS 58 (1966) 1057.

1050 « *Bona enim humanae dignitatis, communionis fraternae et libertatis, hos omnes scilicet bonos naturae ac industriae nostrae fructus, postquam in Spiritu Domini et iuxta Eius mandatum in terris propagaverimus, postea denuo inveniemus, mundata tamen ab omni sorde, illuminata ac transfigurata, cum Christus Patri reddet Regnum aeternum et universale* »(859). Tunc Deus erit « omnia in omnibus » ([1Co 15,28](#)), in *vita aeterna*:

« *Vita reipsa et veritate Pater est, qui per Filium omnibus in Spiritu Sancto caelestia dona tamquam ex fonte profundit: at per Eius benignitatem nobis quoque hominibus aeternae vitae bona veraciter promissa sunt* »(860).

(859) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 39](#): AAS 58 (1966) 1057; cf. Id., Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 2](#): AAS 57 (1965) 5-6.

(860) Sanctus Cyrillus Hierosolymitanus, *Catecheses illuminandorum*, 18, 29: *Opera*, v. 2, ed. J. Rupp (Monaci 1870) p. 332 (PG 33, 1049).

1051 *Singuli homines in anima sua immortalis, inde a morte sua, in iudicio particulari, aeternam suam recipiunt retributionem a Christo, vivorum et mortuorum iudice.*

1052 « *Credimus animas eorum omnium, qui in gratia Christi moriuntur (...) populum Dei constituere post mortem, quae omnino destruetur resurrectionis die, quo hae animae cum suis corporibus coniungentur* »(861).

(861) Paulus VI, *Sollemnis Professio fidei*, 28: AAS 60 (1968) 444.

1053 « *Credimus multitudinem earum animarum, quae cum Iesu et Maria in paradiso congregantur, Ecclesiam caelestem efficere, ubi eadem, aeterna beatitudine fruente, Deum vident sicuti est atque etiam gradu quidem modoque diverso, una cum sanctis angelis partem habent in divina rerum gubernatione, quam Christus glorificatus exercet, cum pro nobis intercedant suaque fraterna sollicitudine infirmitatem nostram plurimum iuvent* »(862).

(862) Paulus VI, *Sollemnis Professio fidei*, 29: AAS 60 (1968) 444.

1054 *Qui in gratia et amicitia Dei, sed imperfecte purificati, moriuntur, quamquam de sua salute aeterna sunt certi, post suam mortem patiuntur purificationem ut sanctitatem acquirant necessariam ad gaudium Dei ingrediendum.*

1055 *Propter « sanctorum communionem », Ecclesia defunctos Dei commendat misericordiae et pro illis suffragia offert, maxime sanctum Sacrificium eucharisticum.*

1056 *Ecclesia, Christi sequens exemplum, fideles admonet de tristi ac luctuosa realitate mortis aeternae(863), quae etiam « infernus » appellatur.*

(863) cf. Sacra Congregatio pro Clericis, *Directorium catechisticum generale*, 69: AAS 64 (1972) 141.

1057 *Praecipua inferni poena in aeterna consistit separatione a Deo, in quo homo vitam et beatitudinem habere solummodo potest ad quas creatus est et quas ipse cupit.*

1058 *Ecclesia orat ut nullus se perdat: « Domine, (...) me (...) a Te numquam separari permittas »(864). Si verum est neminem posse se ipsum salvare, verum etiam est, Deum velle « omnes homines salvos fieri » ([1Tm 2,4](#)) et apud Eum « omnia possibilia » esse ([Mt 19,26](#)).*

(864) *Oratio ante Communionem*, 132: *Missale Romanum*, editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1970) p. 474.

1059 « *Sacrosancta Ecclesia Romana firmiter credit et firmiter asseverat, quod (...) in die Iudicii omnes homines ante tribunal Christi cum suis corporibus comparebunt, reddituri de propriis factis rationem* »(865).

(865) Concilium Lugdunense II, *Professio fidei Michaelis Palaeologi imperatoris*: [DS 859](#) cf. Concilium Tridentinum, Sess. 6a, *Decretum de iustificatione*, c. 16: [DS 1549](#)

1060 *Regnum Dei, in fine temporum, ad suam perveniet plenitudinem. Tunc iusti regnabunt in aeternum cum Christo, corpore et anima glorificati, et ipse mundus materialis universus transformabitur. Tunc Deus erit « omnia in omnibus » ([1Co 15,28](#)), in vita aeterna.*

« **AMEN** »

1061 Symbolum, sicut etiam ultimus sacrae Scripturae liber (cf. [Ap 22,21](#)), verbo Hebraico *Amen* concluditur. Idem saepe in fine orationum invenitur Novi Testamenti. Eodem modo, Ecclesia suas orationes finit cum *Amen*.

1062 *Amen* Hebraice ad eandem radicem quam verbum « credere » refertur. Haec radix soliditatem, credibilitatem, fidelitatem exprimit. Sic intelligitur cur « Amen » de fidelitate Dei erga nos dici possit et de nostra fiducia in Ipsum.

1063 In prophetia Isaiae invenitur expressio « Deus veritatis », ad litteram « Deus Amen », id est, Deus Suis promissis fidelis: « Quicumque benedicit sibi in terra, benedicet sibi in Deo Amen » ([Is 65,16](#)). Dominus noster saepe verbo « Amen » utitur (cf. [Mt 6,2](#) [Mt 5](#) [Mt 6,16](#)), quandoque sub forma iterata (cf. [Jn 5,19](#)), ad efferendam Suae doctrinae credibilitatem, auctoritatem Suam super Dei veritatem fundatam.

1064 Finale igitur « Amen » Symboli iterum sumit et confirmat primum eius verbum: « Credo ». Credere est verbis, promissionibus, mandatis Dei dicere « Amen », est se Illi prorsus concredere qui est « Amen » infiniti amoris et perfectae fidelitatis. Vita christiana uniuscuiusque diei erit ergo « Amen » illi « credo » Professionis fidei nostri Baptismatis: « *Sit tamquam speculum tibi Symbolum tuum. Ibi te vide, si credis omnia quae te credere confiteris, et gaude quotidie in fide tua* »(866).
(866) Sanctus Augustinus, *Sermo* 58, 11, 13: PL 38, 399.

1065 Iesus Christus Ipse est « Amen » ([Ap 3,14](#)). Ipse est « Amen » definitivum amoris Patris erga nos; Ipse assumit et perficit nostrum « Amen » ad Patrem: « Quotquot enim promissiones Dei sunt, in Illo "Est"; ideo et per Ipsum "Amen" Deo ad gloriam per nos » ([2Co 1,20](#)):

« Per Ipsum et cum Ipso et in Ipso,
*est Tibi Deo Patri omnipotenti,
in unitate Spiritus Sancti,
omnis honor et gloria
per omnia saecula saeculorum.*

AMEN »(867).

(867) *Doxologia post precem eucharisticam: Missale Romanum*, editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1970) p. 455, 460, 464 et 471.

PARS SECUNDA

MYSTERII CHRISTIANI CELEBRATIO

Cur liturgia?

1066 Ecclesia, in Symbolo fidei, mysterium profitetur Sanctissimae Trinitatis et « mysterium voluntatis Suae secundum beneplacitum Eius » ([Ep 1,9](#)) super totam creationem: Pater « mysterium voluntatis Suae » adimplet Filium Suum dilectum Suumque Spiritum Sanctum pro salute mundi donans et pro Sui Nominis gloria. Tale est mysterium Christi (cf. [Ep 3,4](#)) revelatum et peractum in historia secundum consilium, « dispositionem » sapienter

ordinatam quae a sancto Paulo « dispensatio (Æιλμ") mysterii » ([Ep 3,9](#)) appellatur et a traditione patristica « Oeconomia Verbi incarnati » vel « Oeconomia salutis » appellabitur.

1067 « Hoc autem humanae Redemptionis et perfectae Dei glorificationis opus, cui divina magnalia in populo Veteris Testamenti praeluserant, adimplevit Christus Dominus, praecipue per Suae beatae passionis, ab inferis Resurrectionis et gloriosae Ascensionis Paschale mysterium, quo "mortem nostram moriendo destruxit, et vitam resurgendo reparavit". Nam de latere Christi in cruce dormientis ortum est totius Ecclesiae mirabile sacramentum »(868). Hac de causa, Ecclesia in liturgia praecipue mysterium celebrat Paschale per quod Christus opus nostrae salutis adimplevit.

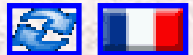
(868) Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 5](#): AAS 56 (1964) 99.

1068 Ecclesia hoc Christi mysterium in sua liturgia annuntiat et celebrat, ut fideles ex eo vivant idque in mundo testentur:

« *Liturgia enim, per quam, maxime in divino Eucharistiae Sacrificio, "opus nostrae Redemptionis exercetur", summe eo confert ut fideles vivendo exprimant et aliis manifestent mysterium Christi et genuinam verae Ecclesiae naturam* »(869).

(869) Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 2](#): AAS 56 (1964) 97-98.

Quid verbum « liturgia » significat?

1069 Verbum « liturgia » originaliter « opus publicum », « in nomine populi pro populo servitium » significat. In traditione christiana significare vult, Dei populum « opus Dei » (cf. [Jn 17,4](#)) participare. Christus, Redemptor noster et Summus Sacerdos, per liturgiam, in Ecclesia Sua, cum ipsa et per ipsam, opus prosequitur nostrae Redemptionis.

1070 Verbum « liturgia » in Novo Testamento adhibetur ad denotandum non solum divini cultus celebrationem (cf. [Ac 13,2](#) [Lc 1,23](#)), sed etiam Evangelii nuntium(870) et caritatem in actu.7 In omnibus his adiunctis agitur de Dei et hominum servitio. Ecclesia in celebratione liturgica est serva, ad imaginem Domini sui, unius « Liturgi » (cf. [He 8,2](#) [He 8,6](#)), Eius participans sacerdotium (cultum) propheticum (nuntium) et regale (caritatis servitium): « *Merito igitur liturgia habetur veluti Iesu Christi sacerdotalis muneris exercitatio, in qua per signa sensibilia significatur et modo singulis proprio efficitur sanctificatio hominis, et a mystico Iesu Christi corpore, Capite nempe Eiusque membris, integer cultus publicus exercetur. Proinde omnis liturgica celebratio, utpote opus Christi Sacerdotis Eiusque corporis, quod est Ecclesia, est actio sacra praecellenter, cuius efficacitatem eodem titulo eodemque gradu nulla alia actio Ecclesiae adaequat* »(871).

(870) cf. [Rm 15,16](#) [Ph 2,14-17](#) [Ph 30](#)

(871) Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 7](#): AAS 56 (1964) 101.

Liturgia tamquam vitae fons

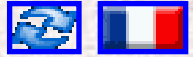
1071 Liturgia, opus Christi, est etiam Eius *Ecclesiae* actio. Eadem Ecclesiam efficit et manifestat tamquam signum visibile communionis Dei et hominum per Christum. Fideles assumit in novam communitatis vitam. Implicat participationem ab omnibus « scienter, actuose et fructuose »(872) peractam.

(872) Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 11](#): AAS 56 (1964) 103.

1072 « Liturgia non explet totam actionem Ecclesiae »: (873) illam evangelizatio, fides et

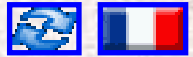
conversio debent praecedere; tunc ipsa in vita fidelium suos potest ferre fructus: vitam novam secundum Spiritum, obligationem in missione Ecclesiae et servitium pro eius unitate. (873) Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 9](#): AAS 56 (1964) 101.

Oratio et liturgia

1073 Liturgia est etiam participatio orationis Christi, ad Patrem in Spiritu Sancto directae. In ea, omnis oratio christiana suum fontem suumque invenit finem. Per liturgiam, homo interior radicitur et fundatur (cf. [Ep 3,16-17](#)) super Dei « nimiam caritatem (...), qua dilexit nos » ([Ep 2,4](#)) in Filio Suo dilecto. Est idem « mirabile Dei » quod vita ducitur et interius fit ab omni oratione, « omni tempore in Spiritu » ([Ep 6,18](#)).

Catechesis et liturgia

1074 « Liturgia est culmen ad quod actio Ecclesiae tendit et simul fons unde omnis eius virtus emanat »(874). Ea locus est praecipuus catechesis populi Dei. « Catechesis suapte natura cum omnibus celebrationibus liturgicis atque sacramentalibus coniungitur, quippe cum in sacramentis, maxime in Eucharistia, Christus Iesus cumulate agat ad hominum transformationem »(875).

(874) Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 10](#): AAS 56 (1964) 102.

(875) Ioannes Paulus II, Adh. ap. *Catechesi tradendae*, [CTR 23](#): AAS 71 (1979) 1296.

1075 Catechesis liturgica in mysterium Christi conatur introducere (ipsa est μLFJ"(T("), a visibili ad invisibile procedens, a significanti ad significatum, a « sacramentis » ad « mysteria ». Talis catechesis ad competentiam pertinet catechismorum localium et regionalium. Hic Catechismus, qui ad totius Ecclesiae servitium in diversitate eius rituum eiusque culturarum esse vult(876), id exponet quod fundamentale est totique Ecclesiae commune ad liturgiam tamquam mysterium et celebrationem attinens (*sectio prima*), deinde septem sacramenta et sacramentalia (*sectio secunda*).

(876) Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 3-4](#): AAS 56 (1964) 98.

SECTIO PRIMA

OECONOMIA SACRAMENTALIS

1076 Die Pentecostes, per Spiritus Sancti effusionem, Ecclesia mundo est manifestata(877). Donum Spiritus tempus inaugurat novum in « dispensatione mysterii »: tempus Ecclesiae, quo perdurante Christus per liturgiam Ecclesiae Suae Suum opus salutis manifestat, praesens facit et communicat « donec veniat » ([1Co 11,26](#)). Per hoc Ecclesiae tempus, Christus vivit et agit iam in Ecclesia Sua et cum illa modo novo proprio huius novi temporis. Agit per sacramenta; hoc communis traditio Orientis et Occidentis « Oeconomiam sacramentalem » appellat; haec in communicatione (seu « dispensatione ») consistit fructuum mysterii Paschalis Christi in celebratione liturgiae « sacramentalis » Ecclesiae.

Hac de causa, imprimis ostendere oportet hanc « dispensationem sacramentalem » (*caput primum*). Sic clarius apparebunt natura et rationes essentialis celebrationis liturgicae (*caput secundum*).

(877) cf. Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 6](#): AAS 56 (1964) 100; Id., Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 2](#): AAS 57 (1965) 6.

CAPUT PRIMUM

MYSTERIUM PASCHALE IN ECCLESIAE TEMPORE

ARTICULUS 1: LITURGIA - SANCTISSIMAE TRINITATIS OPUS

I. Pater, liturgiae fons et finis

Catechismus 1019

CONGRÉGATION POUR LA DOCTRINE DE LA FOI

DÉCLARATION

DOMINUS IESUS

SUR L'UNICITÉ ET L'UNIVERSALITÉ SALVIFIQUE

DE JÉSUS-CHRIST ET DE L'ÉGLISE

INTRODUCTION

1 Le Seigneur Jésus, avant de monter aux cieux, a transmis à ses disciples le commandement d'annoncer l'Évangile au monde entier et de baptiser toutes les nations: « Allez dans le monde entier, proclamez l'Évangile à toute la création. Celui qui croira et sera baptisé, sera sauvé; celui qui ne croira pas, sera condamné » (*Mc 16,15-16*) ; « Tout pouvoir m'a été donné au ciel et sur la terre. Allez donc, de toutes les nations faites des disciples, les baptisant au nom du Père et du Fils et du Saint-Esprit, et leur apprenant à observer tout ce que je vous ai prescrit. Et voici que je suis avec vous pour toujours jusqu'à la fin de l'âge » (*Mt 28,18-20*; voir aussi *Lc 24,46-48 Jn 17,18 Jn 20,21 Ac 1,8*) .

La mission universelle de l'Église naît du commandement de Jésus-Christ et se réalise au long des siècles par la proclamation du mystère de Dieu, Père, Fils et Saint-Esprit, et du mystère de l'incarnation du Fils, comme événement salvifique pour toute l'humanité. Tels sont les contenus fondamentaux de la profession de foi chrétienne: « Je crois en un seul Dieu, le Père Tout-Puissant, Créateur du ciel et de la terre, de l'univers visible et invisible. Je crois en un seul Seigneur, Jésus-Christ le Fils unique de Dieu, né du Père avant tous les siècles: Il est Dieu, né de Dieu, Lumière, né de la Lumière, vrai Dieu, né du vrai Dieu, engendré, non pas créé, de même nature que le Père, et par Lui tout a été fait. Pour nous les hommes, et pour notre salut, Il descendit du ciel; par l'Esprit Saint, Il a pris chair de la Vierge Marie, et S'est fait homme. Crucifié pour nous sous Ponce Pilate, Il souffrit sa passion et fut mis au tombeau. Il ressuscita le troisième jour, conformément aux Écritures, et Il monta au ciel; Il est assis à la droite du Père. Il reviendra dans la gloire, pour juger les vivants et les morts; et son Règne n'aura pas de fin. Je crois en l'Esprit Saint, qui est Seigneur et qui donne la vie. Il procède du Père et du Fils; avec le Père et le Fils, Il reçoit même adoration et même gloire; Il a parlé par les prophètes. Je crois en l'Église, une, sainte, catholique et apostolique. Je reconnais un seul baptême pour le pardon des péchés. J'attends la résurrection des morts, et la vie du monde à venir ».1

(1) Conc. oecum. de Constantinople I, Symbolum Constantinopolitanum: [DS 150](#) cf.

2 L'Église, au long des siècles, a proclamé l'Évangile de Jésus et lui a rendu fidèlement témoignage. Cependant, au terme du second millénaire, cette mission est encore loin d'être accomplie.² Par conséquent, l'exclamation de l'apôtre Paul sur la tâche missionnaire de tous les baptisés est plus que jamais d'actualité: « Annoncer l'Évangile en effet n'est pas pour moi un titre de gloire; c'est une nécessité qui m'incombe. Oui, malheur à moi si je n'annonçais pas l'Évangile! » ([1Co 9,16](#)) . D'où l'attention particulière du Magistère à encourager et à soutenir la mission évangélisatrice de l'Église, vis-à-vis surtout des traditions religieuses du monde.³

Considérant de manière ouverte et positive les valeurs dont témoignent ces traditions et qu'elles offrent à l'humanité, la Déclaration conciliaire sur les relations de l'Église avec les religions non chrétiennes affirme: « L'Église catholique ne rejette rien de ce qui est vrai et saint dans ces religions. Elle considère avec un respect sincère ces manières d'agir et de vivre, ces règles et ces doctrines qui, quoiqu'elles diffèrent en beaucoup de points de ce qu'elle-même tient et propose, cependant apportent souvent un rayon de la vérité qui illumine tous les hommes ».⁴ Continuant dans la même direction, la tâche ecclésiale d'annoncer Jésus-Christ, « chemin, vérité et vie » (cf. [Jn 14,6](#)) emprunte aujourd'hui encore la voie du dialogue interreligieux qui ne remplace certainement pas la *missio ad gentes* mais l'accompagne plutôt, à cause de ce « mystère d'unité » dont « découle que tous ceux et celles qui sont sauvés participent, bien que différemment, au même mystère de salut en Jésus-Christ par son Esprit ».⁵ Ce dialogue, qui fait partie de la mission évangélisatrice de l'Église,⁶ comporte une attitude de compréhension et un rapport de connaissance réciproque et d'enrichissement mutuel, dans l'obéissance à la vérité et le respect de la liberté.⁷

(2) Cf. Jn -Paul II, Encycl. [RMI 1](#): AAS 83 (1991) 249-340.

(3) Cf. Conc. OEcum. Vat. II, Décl. *Ad gentes* et Décl. *Nostra aetate*; cf. aussi Paul VI, Exhort. ap. *Evangelii nuntiandi*: AAS 68 (1976) 5-76; Jean-Paul II, Encycl. RMI

(4) Conc. OEcum. Vat. II, Décl. *Nostra aetate*, [NAE 2](#)

(5) Conseil pontifical pour le Dialogue interreligieux et Congrégation pour l'Évangélisation des peuples, Instr. Dialogue et annonce, n. 29: AAS 84 (1992) 414-446; cf. Conc. OEcum. Vat. II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 22](#)

(6) Cf. Jn -Paul II, Encycl. [RMI 55](#)

(7) Cf. Conseil pontifical pour le Dialogue interreligieux et Congrégation pour l'Évangélisation des peuples, Instr. Dialogue et annonce, n. 9.

3 De la pratique et de la théorisation du dialogue entre la foi chrétienne et les autres traditions religieuses, naissent de nouvelles questions; il faut les affronter en parcourant de nouvelles pistes d'investigation, en avançant des propositions et en suggérant des comportements, qui doivent être soumis à un discernement attentif. La présente Déclaration intervient dans cette recherche pour rappeler aux Évêques, aux théologiens et à tous les fidèles catholiques certains contenus doctrinaux essentiels, qui puissent aider la réflexion théologique à découvrir peu à peu des solutions conformes aux données de la foi et aptes à répondre aux défis de la culture contemporaine.

Cette Déclaration est un exposé en raison de sa finalité. On n'entend pas y traiter organiquement la problématique de l'unicité et de l'universalité salvifique du mystère de Jésus-Christ et de l'Église, ni offrir des solutions à des questions théologiques librement disputées. On veut plutôt exposer une nouvelle fois la doctrine de la foi catholique sur ce point, en indiquant en même temps certains problèmes fondamentaux qui restent ouverts à d'ultérieurs approfondissements, et réfuter quelques opinions erronées ou ambiguës. Ainsi la Déclaration reprend la doctrine enseignée dans de précédents documents du Magistère, pour proclamer à nouveau des vérités qui appartiennent au patrimoine de foi de l'Église.

4 La pérennité de l'annonce missionnaire de l'Église est aujourd'hui mise en péril par des théories relativistes, qui entendent justifier le pluralisme religieux, non seulement de facto mais aussi de iure (ou en tant que principe). Elles retiennent alors comme dépassées des vérités comme par exemple le caractère définitif et complet de la révélation de Jésus-Christ, la nature de la foi chrétienne vis-à-vis des autres religions, l'inspiration des livres de la Sainte Écriture, l'unité personnelle entre le Verbe éternel et Jésus de Nazareth, l'unité de l'économie du Verbe incarné et du Saint-Esprit, l'unicité et l'universalité salvifique du mystère de Jésus-Christ, la médiation salvifique universelle de l'Église, la non-séparation, quoique dans la distinction, entre le Royaume de Dieu, le Royaume du Christ et l'Église, la subsistance de l'unique Église du Christ dans l'Église catholique.

Ces théories s'appuient sur certains présupposés de nature philosophique ou théologique qui rendent difficiles la compréhension et l'accueil de la vérité révélée. On en signalera quelques-uns: la conviction que la vérité sur Dieu est insaisissable et ineffable, même par la révélation chrétienne; l'attitude relativiste vis-à-vis de la vérité, entraînant que ce qui est vrai pour certains ne le serait pas pour d'autres; l'opposition radicale qu'on établit entre la mentalité logique occidentale et la mentalité symbolique orientale; le subjectivisme de qui, tenant la raison comme seule source de connaissance, devient « incapable d'élever son regard vers le haut pour oser atteindre la vérité de l'être »;⁸ la difficulté à percevoir et comprendre dans l'histoire la présence d'événements définitifs et eschatologiques; la privation de sa dimension métaphysique de l'incarnation historique du Logos éternel et sa réduction à une simple apparition de Dieu dans l'histoire; l'éclectisme qui, dans la recherche théologique, prend des idées dans différents contextes philosophiques et religieux, sans se soucier ni de leur cohérence systématique ni de leur compatibilité avec la vérité chrétienne; la tendance finalement à lire et à interpréter la Sainte Écriture en dehors de la Tradition et du Magistère de l'Église.

Sur la base de ces présupposés adoptés sans uniformité, comme des affirmations pour certains, comme des hypothèses pour d'autres, des propositions théologiques sont élaborées qui font perdre leur caractère de vérité absolue et d'universalité salvifique à la révélation chrétienne et au mystère de Jésus-Christ et de l'Église, ou y jettent au moins une ombre de doute et d'incertitude.

(8) Jean-Paul II, Encycl. Fides et ratio, n. 5: AAS 91 (1999) 5-88.

I. LA REVELATION DE JESUS-CHRIST

COMPLETE ET DEFINITIVE

5 Pour remédier à cette mentalité relativiste toujours plus répandue, il faut réaffirmer avant tout que la révélation de Jésus-Christ est définitive et complète. On doit en effet croire fermement que la révélation de la plénitude de la vérité divine est réalisée dans le mystère de Jésus-Christ, Fils de Dieu incarné, qui est « le chemin, la vérité et la vie » ([Jn 14,6](#)) : « Nul ne connaît le Fils si ce n'est le Père, et nul ne connaît le Père si ce n'est le Fils, et celui à qui le Fils veut bien le révéler » ([Mt 11,27](#)) ; « Nul n'a jamais vu Dieu; le Fils Unique-Engendré, qui est dans le sein du Père, lui, l'a fait connaître » ([Jn 1,18](#)) ; « En lui habite corporellement toute la plénitude de la divinité, et vous vous trouvez en lui associés à sa plénitude » ([Col 2,9-10](#)).

Fidèle à la parole de Dieu, le Concile Vatican II enseigne: « La profonde vérité que cette révélation manifeste, sur Dieu et sur le salut de l'homme, respandit pour nous dans le Christ, qui est à la fois le médiateur et la plénitude de toute la révélation ».⁹ Et il précise: « Jésus-Christ donc, le Verbe fait chair, "homme envoyé aux hommes", "prononce les paroles de

Dieu" ([Jn 3,34](#)) et achève l'oeuvre de salut que le Père lui a donné à faire (cf. [Jn 5,36](#) [Jn 17,4](#)) . C'est donc lui le voir, c'est voir le Père (cf. [Jn 14,9](#)) qui, par toute sa présence et par la manifestation qu'il fait de lui-même par paroles et oeuvres, par signes et miracles, et plus particulièrement par sa mort et par sa résurrection glorieuse d'entre les morts, par l'envoi enfin de l'Esprit de vérité, achève en la complétant la révélation, et la confirme encore en l'attestant divinement (...). L'économie chrétienne, étant l'Alliance Nouvelle et définitive, ne passera donc jamais et aucune nouvelle révélation publique n'est dès lors à attendre avant la manifestation glorieuse de notre Seigneur Jésus-Christ (cf. [1Tm 6,14](#) cf. [Tt 2,13](#)) ».10 Aussi l'encyclique *Redemptoris missio* rappelle à l'Église la tâche de proclamer l'Évangile comme plénitude de la vérité: « Dans cette Parole définitive de sa révélation, Dieu s'est fait connaître en plénitude: il a dit à l'humanité qui il est. Et cette révélation définitive que Dieu fait de lui-même est la raison fondamentale pour laquelle l'Église est missionnaire par sa nature. Elle ne peut pas ne pas proclamer l'Évangile, c'est-à-dire la plénitude de la vérité que Dieu nous a fait connaître sur lui-même ».11 Seule la révélation de Jésus-Christ « fait donc entrer dans notre histoire une vérité universelle et ultime, qui incite l'esprit de l'homme à ne jamais s'arrêter ».12

(9) Conc. Oecum. Vat. II, Const. dogm. *Dei verbum*, [DV 2](#)

(10) *Ibid.*, [DV 4](#)

(11) Jean-Paul II, Encycl. [RMI 5](#)

(12) Jean-Paul II, Encycl. *Fides et ratio*, [FR 14](#).

6 Est donc contraire à la foi de l'Église la thèse qui soutient le caractère limité, incomplet et imparfait de la révélation de Jésus-Christ, qui complèterait la révélation présente dans les autres religions. La cause fondamentale de cette assertion est la persuasion que la vérité sur Dieu ne pourrait être ni saisie ni manifestée dans sa totalité et dans sa complétude par aucune religion historique, par le christianisme non plus par conséquent, et ni même par Jésus-Christ.

Cette position contredit radicalement les précédentes affirmations de foi selon lesquelles la révélation complète et définitive du mystère salvifique de Dieu se réalise en Jésus-Christ. Aussi, les mots, les oeuvres et toute l'existence historique de Jésus, quoique limités en tant que réalités humaines, ont cependant comme sujet la Personne divine du Verbe incarné, « vraiment Dieu et vraiment homme »; 13 ils portent donc en eux le caractère complet et définitif de la révélation des voies salvifiques de Dieu, même si la profondeur du mystère divin en lui-même demeure transcendante et inépuisable. La vérité sur Dieu n'est pas abolie ou réduite quand elle est exprimée dans un langage humain. Elle demeure en revanche unique, complète et définitive car celui qui parle et qui agit est le Fils de Dieu incarné. Dès lors la foi exige qu'on professe que dans tout son mystère, de l'incarnation à la glorification, le Verbe fait chair est la source, participée mais réelle, et l'accomplissement de toute révélation salvifique de Dieu à l'humanité, 14 et que l'Esprit Saint, qui est l'Esprit du Christ, enseigne cette « vérité tout entière » ([Jn 16,13](#)) aux apôtres et à travers eux à l'Église de tous les temps.

(13) Conc. OEcum. de Chalcédoine, Symbolum Chalcedonense: [DS 301](#) Cf. S. Athanase d'Alexandrie, *De Incarnatione*, 54, 3: SC 199,458

(14) Cf. Conc. OEcum. Vat. II, Const. dogm. *Dei verbum*, [DV 4](#)

7 La réponse adéquate à la révélation divine est « "l'obéissance de la foi " ([Rm 1,5](#) cf. [Rm 16,26](#) [2Co 10,5-6](#)), par laquelle l'homme s'en remet tout entier et librement à Dieu dans un "complet hommage d'intelligence et de volonté à Dieu qui révèle" et dans un assentiment volontaire à la révélation qu'il fait ».15 La foi est un don de grâce: « Pour exister, cette foi

requiert la grâce prévenante et aidante de Dieu, ainsi que les secours intérieurs du Saint-Esprit qui touche le coeur et le tourne vers Dieu, ouvre les yeux de l'esprit et donne "à tous la douceur de consentir et de croire à la vérité" ».16

L'obéissance de la foi comporte l'accueil de la vérité de la révélation du Christ, garantie par Dieu qui est la Vérité même: 17 « La foi est d'abord une adhésion personnelle de l'homme à Dieu; elle est en même temps, et inséparablement, l'assentiment libre à toute la vérité que Dieu a révélée ».18 La foi par conséquent, « don de Dieu » et « vertu surnaturelle infuse par lui »,19 comporte une double adhésion: à Dieu qui révèle et à la vérité qu'il révèle, à cause de la confiance accordée à la personne qui affirme. C'est pour cela que « nous ne devons croire en nul autre que Dieu, le Père, le Fils et le Saint-Esprit ».20

On doit donc tenir fermement la distinction entre la foi théologique et la croyance dans les autres religions. Alors que la foi est l'accueil dans la grâce de la vérité révélée, qui « permet de pénétrer le mystère, dont elle favorise une compréhension cohérente »,21 la croyance dans les autres religions est cet ensemble d'expériences et de réflexions, trésors humains de sagesse et de religiosité, que l'homme dans sa recherche de la vérité a pensé et vécu, pour ses relations avec le Divin et l'Absolu.22

Cette distinction n'est pas toujours présente dans la réflexion actuelle, ce qui provoque souvent l'identification entre la foi théologique, qui est l'accueil de la vérité révélée par le Dieu Un et Trine, et la croyance dans les autres religions, qui est une expérience religieuse encore à la recherche de la vérité absolue, et encore privée de l'assentiment à Dieu qui se révèle. C'est là l'un des motifs qui tendent à réduire, voire même à annuler, les différences entre le christianisme et les autres religions.

(15) *Ibid.*, [DV 5](#)

(16) *Ibid.*

(17) Cf. *Catéchisme de l'Église Catholique*, [CEC 144](#).

(18) *Ibid.*, [CEC 150](#)

(19) *Ibid.*, [CEC 153](#)

(20) *Ibid.*, [CEC 178](#)

(21) Jn -Paul II, Encycl. *Fides et ratio*, [FR 13](#).

(22) Cf. *ibid.*, [FR 31-32](#).

8 On avance aussi l'hypothèse de l'inspiration des textes sacrés d'autres religions. Il faut certes reconnaître que certains éléments de ces textes sont de fait des instruments pour que des multitudes de personnes au cours du temps aient pu, aujourd'hui comme hier, alimenter et conserver leur rapport religieux avec Dieu. Ainsi donc, en considérant les manières de faire, les règles et les doctrines des autres religions, le Concile Vatican II comme on l'a rappelé supra affirme que: « Quoiqu'elles diffèrent en beaucoup de points de ce qu'elle-même (l'Église) tient et propose, cependant (elles) apportent souvent un rayon de la vérité qui illumine tous les hommes ».23

Néanmoins, la tradition de l'Église réserve la qualification de textes inspirés aux livres canoniques de l'Ancien et du Nouveau Testament, en tant qu'inspirés par le Saint-Esprit.24 Recueillant cette tradition, la Constitution dogmatique sur la Révélation divine du Concile Vatican II enseigne: « Notre sainte Mère l'Église, de par sa foi apostolique, juge sacrés et canoniques tous les livres tant de l'Ancien que du Nouveau Testament, avec toutes leurs parties, puisque, rédigés sous l'inspiration de l'Esprit-Saint (cf. [Jn 20,31](#) [2Tm 3,16](#) [2P 1,19-21](#) [2P 3,15-16](#)), ils ont Dieu pour auteur et qu'ils ont été transmis comme tels à l'Église elle-même ».25 Ces livres « enseignent fermement, fidèlement et sans erreur la vérité que Dieu pour notre salut a voulu voir consignée dans les Lettres Sacrées ».26

Cependant, parce qu'il veut appeler à lui tous les peuples en Jésus-Christ et leur communiquer la plénitude de sa révélation et de son amour, Dieu ne manque pas de se rendre présent de manière multiforme « non seulement aux individus mais encore aux

peuples, par leurs richesses spirituelles dont les religions sont une expression principale et essentielle, bien qu'elles comportent "des lacunes, des insuffisances et des erreurs" ».27 Par conséquent, les livres sacrés des autres religions qui de fait nourrissent et dirigent l'existence de leurs adeptes, reçoivent du mystère du Christ les éléments de bonté et de grâce qu'ils contiennent.

(23) Conc. OEcum. Vat. II, Décl. *Nostra aetate*, [NAE 2](#) Cf. aussi Conc. OEcum. Vat. II, Décr. *Ad gentes*, [AGD 9](#), qui évoque les éléments positifs présents dans « les rites particuliers et les civilisations particulières des peuples »; Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 16](#), qui fait référence à ce qui peut se trouver de bon et de vrai chez les non-chrétiens et qui peut être considéré comme une préparation à l'accueil de l'Évangile.

(24) Cf. Conc. OEcum. de Trente, Décr. De libris sacris et de traditionibus recipiendis: [DS 1501](#) Conc. OEcum. Vat. I, Const. dogm. *Dei Filius*, cap. 2: [DS 3006](#)

(25) Conc. OEcum. Vat. II, Const. dogm. *Dei verbum*, [DV 11](#)

(26) *Ibid*

(27) Jn -Paul II, Encycl. [RMI 55-56](#). Paul VI, Exhort. ap. *Evangelii nuntiandi*, [EN 53](#)

II. LE LOGOS INCARNE

ET LE SAINT-ESPRIT DANS L'OEUVRE DU SALUT

9 Dans la réflexion théologique contemporaine, apparaît souvent la conception de Jésus de Nazareth comme une figure historique particulière, finie, révélatrice du divin mais sans exclusive, comme complément d'autres présences révélatrices et salvifiques. L'Infini, l'Absolu, le Mystère ultime de Dieu se manifesterait ainsi à l'humanité sous maintes formes et par maintes figures historiques: Jésus de Nazareth serait l'une d'entre elles. Plus concrètement, il serait pour certains l'un des multiples visages que le Logos aurait pris au cours du temps pour communiquer salvifiquement avec l'humanité.

En outre, pour justifier d'une part l'universalité du salut chrétien et d'autre part le fait du pluralisme religieux, on propose une économie du Verbe éternel, également valide en dehors de l'Église et sans rapport avec elle, et une économie du Verbe incarné. La première aurait une valeur ajoutée d'universalité vis-à-vis de la seconde, limitée aux seuls chrétiens, mais où la présence de Dieu serait plus complète.

10 Ces thèses contrastent vivement avec la foi chrétienne. On doit en effet croire fermement la doctrine de foi qui proclame que Jésus de Nazareth, fils de Marie, et seulement lui, est le Fils et le Verbe du Père. Le Verbe, qui « au commencement (...) était auprès de Dieu » ([Jn 1,2](#)) est celui qui « s'est fait chair » ([Jn 1,14](#)) . En Jésus « le Christ, le Fils du Dieu vivant » ([Mt 16,16](#)) , « habite corporellement toute la plénitude de la divinité » ([Col 2,9](#)) . Il est « le Fils Unique-Engendré, qui est dans le sein du Père » ([Jn 1,18](#)) , son « Fils bien-aimé, en qui nous avons la rédemption (...) ». Dieu s'est plu à faire habiter en lui toute la plénitude et par lui à réconcilier tous les êtres pour lui, aussi bien sur la terre que dans les cieux, en faisant la paix par le sang de sa croix » ([Col 1,13-14](#) [Col 1,19-20](#)).

Fidèle à la Sainte Écriture et refusant les interprétations erronées et réductrices, le premier Concile de Nicée définit solennellement sa foi en « Jésus-Christ le Fils de Dieu engendré du Père, unique engendré, c'est-à-dire de la substance du Père, Dieu de Dieu, lumière de lumière, vrai Dieu de vrai Dieu, engendré non pas créé, consubstantiel au Père, par qui tout a été fait, ce qui est dans le ciel et ce qui est sur la terre, qui à cause de nous les hommes et à cause de notre salut est descendu et s'est incarné, s'est fait homme, a souffert et est ressuscité le troisième jour, est monté aux cieux, viendra juger les vivants et les morts » .28

Suivant les enseignements des Pères, le Concile de Chalcédoine professa aussi que le « seul et même Fils, notre Seigneur Jésus-Christ, le même parfait en divinité, et le même parfait en humanité, le même vraiment Dieu et vraiment homme (...), consubstantiel au Père selon la divinité et le même consubstantiel à nous selon l'humanité (...), avant les siècles engendré du Père selon la divinité, et aux derniers jours le même (engendré) pour nous et pour notre salut de la Vierge Marie, Mère de Dieu selon l'humanité ».29

Aussi, le Concile Vatican II affirme que le Christ, « Nouvel Adam », « image du Dieu invisible » ([Col 1,15](#)) , « est l'homme parfait qui a restauré dans la descendance d'Adam la ressemblance divine, altérée dès le premier péché (...). Agneau innocent, par son sang librement répandu, il nous a mérité la vie; et, en lui, Dieu nous a réconciliés avec lui-même et entre nous, nous arrachant à l'esclavage du diable et du péché. En sorte que chacun de nous peut dire avec l'apôtre: le Fils de Dieu "m'a aimé et il s'est livré lui-même pour moi" ([Ga 2,20](#)) ».30

À cet égard, Jean-Paul II a explicitement déclaré: « Il est contraire à la foi chrétienne d'introduire une quelconque séparation entre le Verbe et Jésus-Christ (...): Jésus est le Verbe incarné, Personne une et indivisible (...). Le Christ n'est autre que Jésus de Nazareth, et celui-ci est le Verbe de Dieu fait homme pour le salut de tous (...). Alors que nous découvrons peu à peu et que nous mettons en valeur les dons de toutes sortes, surtout les richesses spirituelles, dont Dieu a fait bénéficier tous les peuples, il ne faut pas les disjoindre de Jésus-Christ qui est au centre du plan divin de salut ».31

Il est donc contraire à la foi catholique de séparer l'action salvifique du Logos en tant que tel de celle du Verbe fait chair. Par l'incarnation, toutes les actions salvifiques que le Verbe de Dieu opère sont toujours réalisées avec la nature humaine qu'il a assumée pour le salut de tous les hommes. L'unique sujet agissant dans les deux natures, divine et humaine, est la personne unique du Verbe.32

Elle n'est donc pas compatible avec la doctrine de l'Église la théorie qui attribue une activité salvifique au Logos comme tel dans sa divinité, qui s'exercerait « plus loin » et « au delà » de l'humanité du Christ, même après l'incarnation.33

(28) Conc. OEcum. de Nicée I, Symbolum Nicaenum: [DS 125](#)

(29) Conc. OEcum. de Chalcédoine, Symbolum Chalcedonense: [DS 301](#)

(30) Conc. OEcum. Vat. II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 22](#)

(31) Jean-Paul II, Encycl. [RMI 6](#)

(32) Cf. S. Léon le Grand, Tomus ad Flavianum: [DS 294](#)

(33) Cf. S. Léon le Grand, Lettre « Promisisse me memini » ad Leonem Imp.: [DS 318](#): « In tantam unitatem ab ipso conceptu Virginis deitate et humanitate conserta, ut nec sine homine divina, nec sine Deo agerentur humana ». Cf. aussi *ibid.*: [DS 317](#)

11 Il faut pareillement croire fermement la doctrine de foi sur l'unicité de l'économie salvifique voulue par le Dieu Un et Trine. Cette économie a comme source et comme centre le mystère de l'incarnation du Verbe, médiateur de la grâce divine pour la création et pour la rédemption (cf. [Col 1,15-20](#)), regroupant toutes choses (cf. [Ep 1,10](#)) , « devenu pour nous sagesse, justice, sanctification et rédemption » ([1Co 1,30](#)) . Le mystère du Christ en effet a une unité intrinsèque, de l'élection éternelle en Dieu jusqu'à la parousie: « (Le Père) nous a élus en lui, dès avant la fondation du monde, pour être saints et immaculés en sa présence, dans l'amour » ([Ep 1,4](#)) ; « En lui encore (...) nous avons été mis à part, désignés d'avance, selon le plan préétabli de celui qui mène toutes choses au gré de sa volonté » ([Ep 1,11](#)) ; « Car ceux que d'avance il (le Père) a discernés, il les a aussi prédestinés à reproduire l'image de son Fils, afin qu'il soit l'aîné d'une multitude de frères; et ceux qu'il a prédestinés, il les a aussi appelés, ceux qu'il a appelés, il les a aussi justifiés; ceux qu'il a justifiés, il les a aussi glorifiés » ([Rm 8,29-30](#)).

Le Magistère de l'Église, fidèle à la révélation divine, confirme que Jésus-Christ est le médiateur et rédempteur universel: « Le Verbe de Dieu, par qui tout a été fait, s'est lui-même fait chair, afin que, homme parfait, il sauve tous les hommes et récapitule toutes choses en lui (...). C'est lui (le Seigneur) que le Père a ressuscité d'entre les morts, a exalté et a fait siéger à sa droite, le constituant juge des vivants et des morts ».34 Cette médiation salvifique implique aussi l'unicité du sacrifice rédempteur du Christ, prêtre souverain et éternel (cf. [He 6,20](#) [He 9,11](#) [He 10,12-14](#)).

(34) Conc. OEcum. Vat. II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 45](#) Cf. aussi Conc. OEcum. de Trente, Décr. De peccato originali, n. 3: [DS 1513](#)

12 D'autres envisagent encore l'hypothèse d'une économie de l'Esprit Saint au caractère plus universel que celle du Verbe incarné, crucifié et ressuscité. Cette affirmation aussi est contraire à la foi catholique, qui considère en revanche l'incarnation salvifique du Verbe comme un événement trinitaire. Dans le Nouveau Testament le mystère de Jésus, Verbe incarné, constitue le lieu de la présence du Saint-Esprit et le principe de son effusion sur l'humanité non seulement aux temps messianiques (cf. [Ac 2,32-36](#) [Jn 7,39](#) [Jn 20,22](#) [1Co 15,45](#)), mais aussi à l'époque précédant la venue du Christ dans l'histoire (cf. [1Co 10,4](#) [1P 1,10-12](#)).

Le Concile Vatican II a rappelé cette vérité fondamentale à la conscience de foi de l'Église. Dans l'exposition du plan salvifique du Père sur toute l'humanité, le Concile relie immédiatement et strictement le mystère du Christ et le mystère de l'Esprit.³⁵ Tout le travail d'édification de l'Église par Jésus-Christ Tête au cours des siècles est décrit comme réalisé en communion avec son Esprit.³⁶

En outre, l'action salvifique de Jésus-Christ, avec et par son Esprit, s'étend à toute l'humanité, au delà des frontières visibles de l'Église. Traitant du mystère pascal, où le Christ associe déjà maintenant le croyant à sa vie dans l'Esprit et lui donne l'espérance de la résurrection, le Concile affirme: « Et cela ne vaut pas seulement pour ceux qui croient au Christ, mais bien pour tous les hommes de bonne volonté, dans le coeur desquels, invisiblement, agit la grâce. En effet, puisque le Christ est mort pour tous et que la vocation dernière de l'homme est réellement unique, à savoir divine, nous devons tenir que l'Esprit Saint offre à tous, d'une façon que Dieu connaît, la possibilité d'être associé au mystère pascal ».37

Le lien entre le mystère salvifique du Verbe fait chair et celui de l'Esprit est donc clair, qui en fin de compte introduit la vertu salvifique du Fils incarné dans la vie de tous les hommes, appelés par Dieu à une même fin, qu'ils aient précédé historiquement le Verbe fait homme ou qu'ils vivent après sa venue dans l'histoire: l'Esprit du Père, que le Fils donne sans mesure (cf. [Jn 3,34](#)) les anime tous.

Pour cette raison le Magistère récent de l'Église a fermement et clairement rappelé la vérité sur l'unique économie divine: « La présence et l'activité de l'Esprit ne concernent pas seulement les individus, mais la société et l'histoire, les peuples, les cultures, les religions (...). Le Christ ressuscité agit désormais dans le coeur des hommes par la puissance de son Esprit (...). C'est encore l'Esprit qui répand les "semences du Verbe", présentes dans les rites et les cultures, et les prépare à leur maturation dans le Christ ».38 Tout en reconnaissant le rôle historico-salvifique de l'Esprit dans l'univers entier et dans toute l'histoire,³⁹ le Magistère précise cependant: « Ce même Esprit a agi dans l'incarnation, dans la vie, la mort et la résurrection de Jésus, et il agit dans l'Église. Il ne se substitue donc pas au Christ, et il ne remplit pas une sorte de vide, comme, suivant une hypothèse parfois avancée, il en existerait entre le Christ et le Logos. Ce que l'Esprit fait dans le coeur des hommes et dans l'histoire des peuples, dans les cultures et les religions, remplit une fonction de préparation évangélique et cela ne peut pas être sans relation au Christ, le Verbe fait chair par l'action de l'Esprit, "afin que, homme parfait, il sauve tous les hommes et récapitule toutes choses en

lui" ».40

En conclusion, l'Esprit n'agit pas à côté ou en dehors du Christ. Il n'y a qu'une seule économie salvifique du Dieu Un et Trine, réalisée dans le mystère de l'incarnation, mort et résurrection du Fils de Dieu, mise en oeuvre avec la coopération du Saint-Esprit et élargie dans sa portée salvifique à l'humanité entière et à l'univers: « Les hommes ne peuvent donc entrer en communion avec Dieu que par le Christ, sous l'action de l'Esprit ».41

(35) Cf. Conc. OEcum. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 3-4](#)

(36) Cf. *ibid.*, [LG 7](#) Cf. S. Irénée, qui affirmait que dans l'Église « a été déposée la communion avec le Christ, c'est-à-dire l'Esprit Saint » (Adversus haereses, III, 24, 1: SC 211,472) .

(37) Conc. OEcum. Vat. II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 22](#)

(38) Jean-Paul II, Encycl. [RMI 28](#) Pour les « semences du Verbe », cf. aussi S. Justin, Apologia II, 8,1-2; 10,1-3; 13,3-6: éd. E.J. Goodspeed, 84; 85; 88-89.

(39) Cf. Jean-Paul II, Encycl. [RMI 28-29](#)

(40) *Ibid.*, [RMI 29](#)

(41) *Ibid.*, [RMI 5](#)

III. UNICITE ET UNIVERSALITE

DU MYSTERE SALVIFIQUE DE JESUS-CHRIST

13 On répète aussi souvent la négation de l'unicité et de l'universalité du mystère salvifique de Jésus-Christ. Cette position n'a aucun support biblique. Il faut en effet croire fermement, comme un élément permanent de la foi de l'Église, la vérité sur Jésus-Christ, Fils de Dieu, Seigneur et unique sauveur, qui par son incarnation, sa mort et sa résurrection a accompli l'histoire du salut, dont il est la plénitude et le centre.

Le Nouveau Testament en témoigne clairement: « Le Père a envoyé son Fils comme sauveur du monde » ([1Jn 4,14](#)) ; « Voici l'agneau de Dieu, qui enlève le péché du monde » ([Jn 1,29](#)) .

Dans son discours devant le sanhédrin, pour justifier la guérison de l'impotent de naissance réalisée au nom de Jésus, Pierre proclame: « Il n'y a pas sous le ciel d'autre nom donné aux hommes, par lequel nous devons être sauvés » ([Ac 4,12](#)) . Le même apôtre ajoute en outre que Jésus-Christ est « le Seigneur de tous »; il est « le juge établi par Dieu pour les vivants et les morts »; et donc « quiconque croit en lui recevra, par son nom, la rémission de ses péchés » ([Ac 10,36](#) [Ac 10,42-43](#)) .

S'adressant à la communauté de Corinthe, Paul écrit: « Bien qu'il y ait, soit au ciel, soit sur la terre, de prétendus dieux et de fait il y a quantité de dieux et quantité de seigneurs, pour nous en tous cas, il n'y a qu'un seul Dieu, le Père, de qui viennent toutes choses et vers qui nous allons, et un seul Seigneur, Jésus-Christ, par qui viennent toutes choses et par qui nous allons » ([1Co 8,5-6](#)). L'apôtre Jean affirme aussi: « Car Dieu a tant aimé le monde qu'il a donné son Fils, l'Unique-Engendré, afin que quiconque croit en lui ne se perde pas, mais ait la vie éternelle. Car Dieu n'a pas envoyé le Fils dans le monde pour juger le monde mais pour que le monde soit sauvé par son entremise » ([Jn 3,16-17](#)). Dans le Nouveau Testament, la volonté salvifique universelle de Dieu est strictement liée à la médiation unique du Christ: « (Dieu) veut que tous les hommes soient sauvés et parviennent à la connaissance de la vérité. Car Dieu est unique, unique aussi le médiateur entre Dieu et les hommes, le Christ Jésus, homme lui-même, qui s'est livré en rançon pour tous » ([1Tm 2,4-6](#)).

Parce que conscients du don de salut unique et universel offert par le Père en Jésus-Christ dans l'Esprit (cf. [Ep 1,3-14](#)), les premiers chrétiens se sont tournés vers Israël pour lui

montrer l'accomplissement du salut au delà de la Loi. Ils se sont ensuite adressés au monde païen d'alors, qui aspirait au salut par une pluralité de dieux sauveurs. Cet héritage de foi a été récemment proposé à nouveau par le Magistère de l'Église: « L'Église, quant à elle, croit que le Christ, mort et ressuscité pour tous (cf. [2Co 5,15](#)) , offre à l'homme, par son Esprit, lumière et forces pour répondre à sa très haute vocation. Elle croit qu'il n'est pas d'autre nom donné aux hommes par lequel ils doivent être sauvés (cf. [Ac 4,12](#)) . Elle croit aussi que la clé, le centre et la fin de toute histoire humaine se trouve en son Seigneur et Maître ».42

(42) Conc. OEcum. Vat. II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 10](#) Cf. S. Augustin, qui affirmait: « Hors de cette voie (le Christ) qui n'a jamais fait défaut au genre humain, (...) personne n'a été délivré, personne n'est délivré, personne ne sera délivré »: De civitate Dei , 10, 32, 2: CCL 47, 312.

14 Il faut donc croire fermement comme vérité de foi catholique que la volonté salvifique universelle du Dieu Un et Trine est manifestée et accomplie une fois pour toutes dans le mystère de l'incarnation, mort et résurrection du Fils de Dieu.

Compte tenu de cette donnée de foi, la théologie d'aujourd'hui, lorsqu'elle médite sur la présence d'autres expériences religieuses et sur leur signification dans le plan salvifique de Dieu, est invitée à examiner les aspects et les éléments positifs de ces religions: entrent-ils dans le plan divin de salut? Comment? La recherche théologique trouve dans cette réflexion un vaste champ de travail sous la direction du Magistère de l'Église. Le Concile Vatican II a d'ailleurs affirmé que « l'unique médiation du Rédempteur n'exclut pas, mais suscite au contraire une coopération variée de la part des créatures, en dépendance de l'unique source ».43 Il faut élucider le contenu de cette médiation participée, qui doit rester guidée par le principe de l'unique médiation du Christ: « Le concours de médiations de types et d'ordres divers n'est pas exclu, mais celles-ci tirent leur sens et leur valeur uniquement de celle du Christ, et elles ne peuvent être considérées comme parallèles ou complémentaires ».44 Les solutions qui envisageraient une action salvifique de Dieu hors de l'unique médiation du Christ seraient contraires à la foi chrétienne et catholique.

(43) Conc. OEcum. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 62](#)

(44) Jean-Paul II, Encycl. [RMI 5](#)

15 On se propose souvent d'éviter en théologie des termes comme « unicité », « universalité », « absolu », parce qu'ils donneraient l'impression d'une insistance excessive sur le sens et la valeur de l'événement salvifique de Jésus-Christ vis-à-vis des autres religions. Or, ce langage exprime en fin de compte la fidélité à la révélation, car il est un développement: il provient des sources mêmes de la foi. La communauté des croyants a en effet immédiatement reconnu la vertu salvifique spécifique de Jésus: par cette vertu, lui seul, comme Fils de Dieu fait homme crucifié et ressuscité, donne la révélation (cf. [Mt 11,27](#)) et la vie divine (cf. [Jn 1,12](#) [Jn 5,25-26](#) [Jn 17,2](#)) à toute l'humanité et à chaque homme par la mission reçue du Père et dans la puissance du Saint-Esprit.

Dans cette mesure, on peut et on doit dire que Jésus-Christ a une fonction unique et singulière pour le genre humain et pour son histoire: cette fonction lui est propre, elle est exclusive, universelle et absolue. Jésus est en effet le Verbe de Dieu fait homme pour le salut de tous. Recueillant cette conscience de foi, le Concile Vatican II enseigne: « Le Verbe de Dieu, par qui tout a été fait, s'est lui-même fait chair, afin que, homme parfait, il sauve tous les hommes et récapitule toutes choses en lui. Le Seigneur est le terme de l'histoire humaine, le point vers lequel convergent tous les désirs de l'histoire et de la civilisation, le centre du genre humain, la joie de tous les coeurs et la plénitude de leurs aspirations. C'est lui que le Père a ressuscité d'entre les morts, a exalté et fait siéger à sa droite, le constituant juge des vivants et des morts ».45 « C'est précisément ce caractère unique du Christ qui lui confère

une portée absolue et universelle par laquelle, étant dans l'histoire, il est le centre et la fin de l'histoire elle-même: "Je suis l'Alpha et l'Oméga, le Premier et le Dernier, le Principe et la Fin" ([Ap 22,13](#)) ».46

(45) Conc. OEcum. Vat. II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 45](#) La singularité et l'universalité du Christ dans l'histoire humaine sont nécessaires et absolues: saint Irénée a bien exprimé ce concept dans sa contemplation de la primauté de Jésus comme Premier-né: « (Primauté) aux cieux, d'abord, parce que Premier-né du conseil du Père, Verbe parfait gouvernant toutes choses et leur imposant sa loi; sur la terre, ensuite, parce que Premier-né de la Vierge, homme juste, saint, pieux, bon, agréable à Dieu, parfait en tout; enfin, sauvant des enfers tous ceux qui le suivent, parce que Premier-né des morts et Initiateur de la vie de Dieu »: *Demonstratio*, 39: SC 406,138

(46) Jean-Paul II, Encycl. [RMI 6](#)

2000 Dominus Iesus

I. « Credo in unum Deum »

200 His verbis Symbolum incipit Nicaenum-Constantinopolitanum. Confessio unitatis Dei, quae in Revelatione divina Veteris Foederis radicitur, ab illa existentiae Dei est inseparabilis atque etiam prorsus fundamentalis. Deus est Unus: non est nisi unus Deus. « Deum igitur natura, substantia, essentia *unum* (...) christiana fides credit et profitetur »(158).

(158) *Catechismus Romanus*, 1, 2, 8: ed. P. Rodríguez (Città del Vaticano-Pamplona 1989) p. 26.

201 Israel, electo Suo, Deus, tamquam Unum, Se revelavit: « Audi, Israel: Dominus Deus noster Dominus Unus est. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo et ex tota anima tua et ex tota fortitudine tua » (*Dt 6,4-5*). Deus, per Prophetas, Israel et omnes appellat nationes ut ad Ipsum, Unum, se convertant: « Convertimini ad me et salvi eritis, omnes fines terrae, quia ego Deus, et non est alius. (...) Mihi curvabitur omne genu, et iurabit omnis lingua. "Tantum in Domino" dicent "sunt iustitiae et robur" » (*Is 45,22-24*) (cf. *Ph 2,10-11*).

202 Ipse Iesus Deum « unum Dominum » esse confirmat Eumque ex toto corde et ex tota anima et ex tota mente et ex tota virtute amandum esse (cf. *Mc 12,29-30*). Simul autem indicat, Se Ipsum « Dominum » esse.²¹ Fidei christianae proprium est « Iesum esse Dominum » profiteri. Hoc fidei in Unum Deum contrarium non est. Credere in Spiritum Sanctum « Dominum et vivificantem » nullam in Deum Unum introducit divisionem: « *Firmiter credimus et simpliciter confitemur, quod unus solus est verus Deus, aeternus, immensus et incommutabilis, incomprehensibilis, omnipotens et ineffabilis, Pater et Filius et Spiritus Sanctus: Tres quidem Personae, sed una essentia, substantia seu natura simplex omnino* »(159).

(159) Concilium Lateranense IV, Cap. 1, *De fide catholica*: [DS 800](#)

II. Deus Nomen Suum revelat

203 Deus populo Suo Israel Se revelavit, illi Nomen Suum praebens cognoscendum. Nomen essentiam, identitatem personae et sensum exprimit vitae eius. Deus nomen habet. Ille vis anonyma non est. Nomen tradere suum est se aliis praebere cognoscendum, est quodammodo se ipsum tradere, se accessibilem reddendo, capacem qui intimius cognoscatur et appelletur, nempe personaliter.

204 Deus populo Suo, modo progressivo et sub diversis nominibus, Se revelavit, sed revelatio Nominis divini facta Moysi in theophania rubi ardentis, in limine Exodi et Foederis Sinaitici, tamquam revelatio pro Vetere et Novo Foedere fundamentalis apparuit.

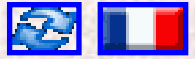
Deus vivens

205 Deus Moysen vocat de medio rubi, qui ardet quin consummatur. Deus dicit Moysi: « Ego sum Deus patris tui, Deus Abraham, Deus Isaac et Deus Iacob » (*Ex 3,6*). Deus est Deus

patrum, Ille qui Patriarchas in eorum peregrinationibus vocaverat et duxerat. Est Deus fidelis et misericors qui eorum et Suorum promissionum recordatur; venit ut eorum posteros a servitute liberet. Est Deus qui, ultra tempus et spatium, id potest et vult, quique Suam ad hoc consilium adhibebit omnipotentiam.

« Ego sum qui sum »

Ait Moyses ad Deum: « Ecce, ego vadam ad filios Israel et dicam eis: "Deus patrum vestrorum misit me ad vos". Si dixerint mihi: "Quod est nomen Eius?", quid dicam eis? ». Dixit Deus ad Moysen: « Ego sum qui sum ». Ait: « Sic dices filiis Israel: "Qui sum" misit me ad vos. (...) Hoc Nomen mihi est in aeternum, et hoc memoriale meum in generationem et generationem » ([Ex 3,13-15](#)).

206 Deus, Nomen Suum YHWH revelans arcanum, scilicet, « Ego sum Ille qui est » vel « Ego sum Ille qui sum » vel etiam « Ego sum qui Ego sum », dicit Quis Ipse sit et quo nomine sit appellandus. Hoc Nomen divinum est arcanum sicut Deus mysterium est. Prorsus simul est Nomen revelatum et quasi nominis reiectio, et propterea Deum optime exprimit ut illud quod Ille est, infinite superans totum id quod intelligere vel dicere possumus: Ille est « Deus absconditus » ([Is 45,15](#)), Nomen Eius est ineffabile (cf. [Idc 13,18](#)), atque Ille Deus est qui Se hominibus facit propinquum.

207 Deus, Nomen revelans Suum, simul Suam revelat fidelitatem, quae ab aeterno et in aeternum est, quae pro praeterito valet (« Ego sum Deus patris tui », [Ex 3,6](#)) sicut pro futuro (« Ego ero tecum », [Ex 3,12](#)). Deus qui Suum Nomen revelat tamquam « Ego sum », Se tamquam Deum revelat, qui semper adest, Suo populo praesens ad illum salvandum.

208 Coram attrahenti et arcana Dei praesentia, homo parvitatem detegit suam. Coram rubo ardenti, Moyses calceamenta solvit vultumque velat in conspectu divinae sanctitatis (cf. [Ex 3,5-6](#)). Coram gloria ter sancti Dei, Isaias exclamat: « Vae mihi, quia perii! Quia vir pollutus labiis ego sum » ([Is 6,5](#)). Coram signis divinis quae Iesus patrat, exclamat Petrus: « Exi a me, quia homo peccator sum, Domine » ([Lc 5,8](#)). Sed quia Deus sanctus est, potest homini ignoscere, qui se coram Illo peccatorem detegit: « Non faciam furorem irae meae, (...) quoniam Deus ego et non homo, in medio tui Sanctus » ([Os 11,9](#)). Pari modo, apostolus Ioannes dicet: « In conspectu Eius placabimus corda nostra, quoniam si reprehenderit nos cor, maior est Deus corde nostro et cognoscit omnia » ([Io Jn 3,19-20](#)).

209 Populus Israel Nomen Dei propter reverentiam erga Eius sanctitatem non pronuntiat. In sacrae Scripturae lectione, Nomen revelatum titulo divino « Dominus » (*Adonai*, graece 5bD4H) substituitur. Hoc titulo divinitas acclamabitur Iesu: « Iesus est Dominus ».

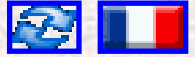
« Deus teneritudinis et clementiae »

210 Post peccatum Israel, qui se a Deo avertit ad vitulum aureum adorandum (cf. [Ex 32](#)), Deus intercessionem exaudit Moysis et acceptat in medio populi ambulare infidelis, amorem Suum ita manifestans (cf. [Ex 33,12-17](#)). Deus Moysi qui petit gloriam Eius videre, respondet: « Ego ostendam omne bonum (pulchrum) tibi et vocabo in nomine Domini (YHWH) coram te » ([Ex 33,18-19](#)). Et Dominus coram Moyse transit et proclamat: « Dominus, Dominus (YHWH, YHWH) Deus, misericors et clemens, patiens et multae miserationis ac verax » ([Ex 34,6](#)). Tunc Moyses Dominum tamquam Deum profitetur qui ignoscit (cf. [Ex 34,9](#)).

211 Nomen divinum « Ego sum » vel « Ille est » Dei exprimit fidelitatem qui, infidelitate

peccati hominum et punitione quam illud meretur non obstantibus, « custodit misericordiam in milia » ([Ex 34,7](#)). Deus revelat quod Ipse « dives est in misericordia » ([Ep 2,4](#)), progrediens usque ad proprium Filium tradendum Suum. Iesus, vitam Suam donans ut nos a peccato liberet, revelabit Se Ipsum ferre Nomen divinum: « Cum exaltaveritis Filium hominis, tunc cognoscetis quia "Ego sum" » ([Jn 8,28](#)).

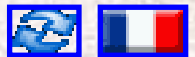
Solus Deus EST

212 Saeculorum decursu, fides Israel divitias in revelatione Nominis divini contentas explanare altiusque in eas penetrare potuit. Deus est unus, extra Illum non sunt dei (cf. [Is 44,6](#)). Ille mundum et historiam transcendit. Ille caelum fecit et terram: « Ipsi peribunt. Tu autem permanes; et omnes sicut vestimentum veterascent (...). Tu autem Idem Ipse es, et anni Tui non deficient » ([Ps 102,27-28](#)). Apud Eum « non est transmutatio nec vicissitudinis obumbratio » ([Jc 1,17](#)). Ille est « Qui est » ab aeterno et in aeternum, et sic etiam qui semper Sibi Ipsi Suisque promissionibus permanet fidelis.

213 Revelatio igitur Nominis ineffabilis « Ego sum qui sum » hanc continet veritatem: solus Deus EST. Hoc sensu iam translatio Septuaginta interpretum et post illam Traditio Ecclesiae Nomen intellexerunt divinum: Deus est plenitudo Essendi et omnis perfectionis, sine principio et sine fine. Dum omnes creaturae ab Illo receperunt quidquid sunt et habent, Ille solus est Suum ipsum esse et Ille est a Se Ipso quidquid Ille est.

III. Deus, « Ille qui est », est veritas et amor

214 Deus, « Ille qui est », Se Israel revelavit tamquam Illum qui est « multae miserationis ac verax » ([Ex 34,6](#)). Haec duo verba, modo compendioso, Nominis divini exprimunt divitias. Deus in omnibus operibus Suis Suam benevolentiam ostendit, Suam bonitatem, Suam gratiam, Suum amorem; sed etiam Se dignum esse in quo fiducia reponatur, Suam constantiam, Suam fidelitatem, Suam veritatem. « Confitebor Nomini Tuo propter misericordiam Tuam et veritatem Tuam » ([Ps 138,2](#)) (cf. [Ps 85,11](#)). Ille est veritas, « quoniam Deus lux est, et tenebrae in Eo non sunt ullae » ([Io Jn 1,5](#)); Ille est « caritas », ut apostolus docet Ioannes ([Io Jn 4,8](#)).

Deus veritas est

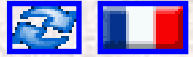
215 « Principium verborum Tuorum veritas, in aeternum omnia iudicia iustitiae Tuae » ([Ps 119,160](#)). « Nunc ergo, Domine Deus, Tu es Deus, et verba Tua erunt vera » ([2S 7,28](#)); propterea Dei promissiones semper in rem deducuntur (cf. [Dt 7,9](#)). Deus est ipsa veritas, Eius verba fallere nequeunt. Hac de causa, potest quis, cum plena fiducia, veritati et fidelitati verbi Eius in omnibus se tradere. Initium peccati et lapsus hominis mendacium fuit Tentatoris, qui ad dubitandum de verbo Dei, de Eius benevolentia et de Eius fidelitate induxit.

216 Veritas Dei est Eius sapientia, quae toti ordini creationis et gubernationis dominatur mundi (cf. [Sg 13,1-9](#)). Deus qui solus caelum et terram creavit (cf. [Ps 115,15](#)), solus potest veram omnium rerum creaturarum cognitionem in earum relatione ad Se praeberere (cf. [Sg 7,17-21](#)).

217 Deus etiam verus est cum Se revelat: doctrina quae venit a Deo, est « Lex veritatis » ([MI 2,6](#)). Cum « in mundum » Filium mittat Suum, erit « ut testimonium » perhibeat «

veritati » ([Jn 18,37](#)): « Et scimus quoniam Filius Dei venit et dedit nobis sensum, ut cognoscamus Eum, qui verus est » (*Io* [Jn 5,20](#)) (cf. [Jn 17,3](#)).

Deus caritas est

218 Historiae suae decursu, Israel detegere potuit, Deum nonnisi unum habuisse motivum ut Se revelaret et illum inter omnes populos eligeret ut Eius esset: amorem Suum gratuitum (cf. [Dt 4,37](#) [Dt 7,8](#) [Dt 10,15](#)). Israel per suos intellexit Prophetas, Deum, etiam propter amorem, illum salvare (cf. [Is 43,1-7](#)) illique infidelitatem et peccata dimittere non desiisse (cf. [Os 2](#)).

219 Dei amor erga Israel amori patris erga filium comparatur suum (cf. [Os 11,1](#)). Hic amor amore matris erga filios suos est fortior (cf. [Is 49,14-15](#)). Deus populum amat Suum plus quam sponsus suam dilectam; 40 hic amor vel pessimas etiam vincet infidelitates (cf. [Ez 16](#) [Os 11](#)); ille usque ad pretiosissimum perveniet donum: « Sic enim dilexit Deus mundum, ut Filium Suum unigenitum daret » ([Jn 3,16](#)).

220 Dilectio Dei est « sempiterna » ([Is 54,8](#)): « Montes enim recedent, et colles movebuntur, misericordia autem mea non recedet a te » ([Is 54,10](#)). « In caritate perpetua dilexi te; ideo attraxi te in misericordia » (*Ier* 31,3).

221 Sanctus Ioannes adhuc ulterius progreditur cum testatur: « Deus caritas est » (*Io* [Jn 4,8](#) [Jn 4,16](#)): ipsum Dei Esse est amor. Filium Suum unicum et Spiritum amoris in plenitudine temporum mittens, Deus Suum summe intimum revelat secretum: (cf. [1Co 2,7-16](#) [Ep 3,9-12](#)) Ipse aeternae est amoris commercium: Pater, Filius et Spiritus Sanctus, nosque destinavit ut huius simus participes.

IV. De consecrariis fidei in Unum Deum

222 Credere in Deum, Unum, Illumque amare ex toto quod quis est, immensa habet pro tota nostra vita consecraria.

223 *Dei magnitudinem et maiestatem cognoscere*: « Ecce Deus magnus vincens scientiam nostram » (*Iob* 36,26). Propterea Deus esse debet « primus cui praestatur servitium » (160). (160) Sancta Ioanna de Arco, *Dictum: Procès de condamnation*, ed. P. TissetY. Lanhers, v. (Paris (Paris 1960) p. 280 et 288.

224 *In gratiarum actione vivere*: si Deus Unus est, quidquid sumus et habemus, ab Illo venit: « Quid autem habes quod non accepisti? » ([1Co 4,7](#)). « Quid retribuam Domino pro omnibus, quae retribuit mihi? » ([Ps 116,12](#)).

225 *Unitatem et veram dignitatem omnium hominum cognoscere*: omnes sunt facti « ad imaginem et similitudinem » Dei ([Gn 1,26](#)).

226 *Rebus creatis bene uti*: fides in Unum Deum nos ducit ad utendum omnibus quae Ipse non sunt, in mensura qua ea nos ad Illum admovent, et ad separandum nos ab eis in mensura qua ea nos ab Illo seiungunt: (161) « *Domine meus ac Deus meus, aufer a me quidquid ad Te me impedit! Domine meus ac Deus meus, da mihi quidquid ad Te me adducit! Domine meus ac Deus meus, solve me a me et da me totum Tibi (esse) proprium!* » (162). (161) cf. [Mt 5,29-30](#) [Mt 16,24](#) [Mt 19,23-24](#)

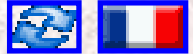
(162) Sanctus Nicolaus a Flüe, *Bruder-Klausen-Gebet*, apud R. Amschwand, *Bruder Klaus. Ergänzungsband zum Quellenwerk* von R. Durrer (Sarnen 1987) p. 215.

227 *In omnibus adiunctis Deo fidere, in rebus etiam adversis. Oratio quaedam sanctae Theresiae a Iesu id exprimit mirabiliter:*

« Nihil te turbet, nihil te terreat,
omnia transeunt, Deus non mutatur,
patientia omnia obtinet;
ei qui Deum habet nihil deest:
Deus solus sufficit »(163).

(163) Sancta Theresia a Iesu, *Poesía, 9: Biblioteca Mística Carmelitana*, v. 6 (Burgos 1919) p. 90.

Compendium

228 « Audi, Israel: Dominus Deus noster Dominus unus est... » ([Dt 6,4](#) [Mc 12,29](#)). « Unicum sit necesse est summum magnum, quod fuerit par non habendo. (...) Deus, si non unus est, non est »(164).

(164) Tertullianus, *Adversus Marcionem* 1, 3, 5: CCL 1, 444 (PL 2, 274).

229 *Fides in Deum nos ducit ut nos ad Deum solum, tamquam ad nostram primam originem nostrumque ultimum finem, vertamus, et ut nihil Illi praeferamus vel substituamus.*

230 *Deus, Se revelans, mysterium permanet ineffabile: « Si cepisti, non est Deus »*(165).

(165) Sanctus Augustinus, *Sermo*, 52, 6, 16: ed. P. Verbraken: *Revue Bénédictine* 74 (1964) 27 (PL 38,360).

231 *Deus nostrae fidei Se revelavit sicut Ille qui est; Se cognoscendum praebet ut qui « multae miserationis ac verax » ([Ex 34,6](#)) est. Ipsum Eius Esse est veritas et amor.*

Paragraphus 2: PATER

I. « In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti »

232 Christiani « in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti » baptizantur ([Mt 28,19](#)). Prius respondent « Credo » triplici interrogationi quae ab illis petit ut eorum fidem in Patrem, in Filium et in Spiritum profiteantur: « Fides omnium christianorum in Trinitate consistit »(166).

(166) Sanctus Caesarius Arelatensis, *Expositio vel traditio Symboli (sermo 9)*: CCL 103, 47.

233 Christiani baptizantur « in nomine » Patris et Filii et Spiritus Sancti, et non « in nominibus » eorum(167), quia unus est Deus, Pater Omnipotens et Eius Filius unicus et Spiritus Sanctus: Sanctissima Trinitas.

(167) cf. Vigilius, *Professio fidei* (552): [DS 415](#)

234 Mysterium Sanctissimae Trinitatis est centrale fidei et vitae christianae mysterium. Est mysterium Dei in Se Ipso. Est igitur ceterorum fidei mysteriorum fons, lumen illa illuminans.

Doctrina est maxime fundamentalis et essentialis in « hierarchia veritatum » fidei(168). « Historia salutis idem est ac historia viae ac rationis, qua Deus verus et unus: Pater, Filius, Spiritus Sanctus, Sese hominibus revelat eosque a peccato aversos Sibi reconciliat et coniungit »(169).

(168) cf. Sacra Congregatio pro Clericis, *Directorium catechisticum generale*, 43: AAS 64 (1972) 123.

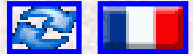
(169) Sacra Congregatio pro Clericis, *Directorium catechisticum generale*, 47: AAS 64 (1972) 125.

235 Hac paragrapho breviter exponetur quomodo Beatae Trinitatis mysterium revelatum sit (I), quomodo Ecclesia doctrinam fidei de hoc mysterio enuntiaverit (II), quomodo, denique, Deus Pater, per divinas Filii et Spiritus Sancti missiones, Suum creationis, Redemptionis et sanctificationis « benevolum consilium » ducat in rem (III).

236 Ecclesiae Patres inter 1,8("I et ?Æilp"l distinguunt, primo verbo mysterium vitae intimae Dei-Trinitatis denotantes, altero vero omnia Dei opera per quae Ipse Se revelat vitamque communicat Suam. Per *Oeconomiam* nobis *Theologia* revelatur; sed, e contra, *Theologia* totam illustrat *Oeconomiam*. Opera Dei revelant quis Ille in Se Ipso sit; et, e contra, mysterium Eius Esse intimi intelligentiam omnium operum Eius illuminat. Sic res analogice se habet inter personas humanas. Persona in agendo manifestatur et quo melius quamdam cognoscimus personam, eo melius eius agere intelligimus.

237 Trinitas est fidei mysterium sensu stricto, unum nempe e mysteriis in Deo absconditis, « quae, nisi revelata divinitus, innotescere non possunt »(170). Deus utique quaedam Sui Esse trinitarii vestigia in Suo creationis opere reliquit et in Revelatione Sua decursu Veteris Testamenti. Sed intimitas Eius Esse, ut Sanctae Trinitatis, ante Incarnationem Filii Dei et missionem Sancti Spiritus, constituit mysterium soli rationi et etiam fidei Israel inaccessiblei. (170) Concilium Vaticanum I, Const. dogm. *Dei Filius*, c. 4: [DS 3015](#)

II. De revelatione Dei tamquam Trinitatis

Pater per Filium revelatus

238 Invocatio Dei ut « Patris » in multis cognita est religionibus. Saepe divinitas tamquam « pater deorum et hominum » consideratur. In Israel, Deus, tamquam Creator mundi, est Pater appellatus (cf. [Dt 32,6](#) [MI 2,10](#)). Deus adhuc magis est Pater ratione Foederis et doni Legis populo facti, de quo dicit: « Filius meus primogenitus Israel » ([Ex 4,22](#)). Etiam appellatus est Pater regis Israel (cf. [2S 7,14](#)). Et est, modo prorsus peculiari, « Pater pauperum », orphani et viduae, qui sub Eius benevola sunt protectione (cf. [Ps 68,6](#)).

239 Sermo fidei, Deum nomine « Patris » nuncupans, duas rationes praecipue indicat: Deum primam omnium esse originem et auctoritatem transcendentem Illumque simul esse bonitatem et sollicitudinem omnes Suos filios diligentem. Haec paterna Dei teneritudo etiam per imaginem maternitatis exprimi potest (cf. [Is 66,13](#) [Ps 131,2](#)), quae Dei immanentiam atque intimitatem inter Deum et Eius creaturam magis indicat. Ita sermo fidei in experientia humana haurit parentum, qui quodammodo pro homine primi sunt Dei repraesentantes. Haec tamen experientia etiam ostendit, parentes humanos fallibiles esse illosque vultum paternitatis et maternitatis deformare posse. Recordari igitur oportet, Deum humanam sexuum transcendere distinctionem. Ille nec vir est nec femina, Ille est Deus. Paternitatem etiam et maternitatem transcendit humanas (cf. [Ps 27,10](#)), licet earum sit origo atque

mensura: (cf. [Ep 3,14-15](#) [Is 49,15](#)) nemo pater est, sicut Deus est Pater.

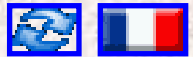
240 Iesus, Deum esse « Patrem », sensu inaudito, revelavit: Ille non est tantummodo Pater quatenus Creator, sed Pater est aeternae in relatione ad Filium Suum unicum, qui aeternae Filius non est nisi in relatione ad Patrem Suum: « Nemo novit Filium nisi Pater, neque Patrem quis novit nisi Filius et cui voluerit Filius revelare » ([Mt 11,27](#)).

241 Hac de causa, Apostoli Iesum tamquam « Verbum » confitentur quod « in principio erat (...) apud Deum, et Deus erat Verbum » ([Jn 1,1](#)), tamquam Illum « qui est imago Dei invisibilis » ([Col 1,15](#)) atque « splendor gloriae et figura substantiae Eius » ([He 1,3](#)).

242 Post illos, Ecclesia Traditionem sequens apostolicam anno 325 in primo Concilio Oecumenico Nicaeno confessa est Filium esse « consubstantialem Patri » (Symbolum Nicaenum: [DS 125](#)), id est, unum Deum cum Illo. Secundum Concilium Oecumenicum Constantinopoli anno 381 congregatum, in sua formulatione Symboli Nicaeni, hanc expressionem servavit et confessum est « Filium Dei unigenitum, ex Patre natum ante omnia saecula, Lumen de Lumine, Deum verum de Deo vero, genitum, non factum, consubstantialem Patri »(171).

(171) *Symbolum Nicaenum-Constantinopolitanum*: [DS 150](#)

Pater et Filius a Spiritu revelati

243 Iesus, ante Pascha Suam, missionem annuntiat « alius Paracliti » (Defensoris), Spiritus Sancti. Hic, iam a creatione operans (cf. [Gn 1,2](#)), et postquam « locutus est per Prophetas »(172), erit nunc apud discipulos et in illis (cf. [Jn 14,17](#)), ut eos doceat⁶⁵ eosque deducat « in omnem veritatem » ([Jn 16,13](#)). Ita Spiritus Sanctus tamquam alia revelatur Persona divina in relatione ad Iesum et ad Patrem.

(172) *Symbolum Nicaenum-Constantinopolitanum*: [DS 150](#)

244 Origo Spiritus aeterna in Eius missione revelatur temporali. Spiritus Sanctus ad Apostolos et ad Ecclesiam mittitur tam a Patre in nomine Filii quam personaliter a Filio, postquam Hic ad Patrem rediit (cf. [Jn 14,26](#) [Jn 15,26](#) [Jn 16,14](#)). Missio Personae Spiritus post Iesu glorificationem (cf. [Jn 7,39](#)) mysterium Sanctissimae Trinitatis plene revelat.

245 Fides apostolica relate ad Spiritum Sanctum a secundo Concilio Oecumenico anno 381 Constantinopoli proclamata est: Credimus « et in Spiritum Sanctum, Dominum et vivificantem, qui ex Patre procedit »(173). Hoc modo, Ecclesia Patrem agnoscit tamquam « fontem et originem totius divinitatis »(174). Aeterna tamen Spiritus Sancti origo sine nexu cum illa Filii non est. « Spiritum quoque Sanctum, qui est Tertia in Trinitate Persona, unum atque aequalem cum Deo Patre et Filio credimus esse Deum, unius substantiae, unius quoque esse naturae; (...) qui tamen nec Patris tantum nec Filii tantum, sed simul Patris et Filii Spiritus dicitur »(175). Symbolum Constantinopolitani Concilii Ecclesiae profitetur: « Qui cum Patre et Filio simul adoratur et conglorificatur »(176).

(173) *Symbolum Nicaenum-Constantinopolitanum*: [DS 150](#)

(174) Concilium Toletanum VI (anno 638), *De Trinitate et de Filio Dei Redemptore incarnato*: [DS 490](#)

(175) Concilium Toletanum XI (anno 675), *Symbolum*: [DS 527](#)

(176) *Symbolum Nicaenum-Constantinopolitanum*: [DS 150](#)

246 Latina Symboli traditio profitetur Spiritum « a Patre *Filioque* » procedere. Concilium

Florentinum, anno 1439, explicat: « Spiritus Sanctus (...) essentiam Suam Suumque esse subsistens habet ex Patre simul et Filio, et ex Utroque aeternaliter tamquam ab uno principio et unica spiratione procedit (...). Et quoniam omnia, quae Patris sunt, Pater Ipse unigenito Filio Suo gignendo dedit, praeter esse Patrem, hoc ipsum quod Spiritus procedit ex Filio, Ipse Filius a Patre aeternaliter habet, a quo etiam aeternaliter genitus est »(177).

(177) Concilium Florentinum, *Decretum pro Graecis*: [DS 1300-1301](#)

247 Afirmatio de *Filioque* in Symbolo anno 381 Constantinopoli proclamato non habebatur. Sed sanctus Leo Papa, veterem traditionem latinam et alexandrinam sequens, illam iam anno 447 dogmatice erat professus(178), etiam priusquam Roma anno 451 in Concilio Chalcedonensi Symbolum anni 381 cognovisset et recepisset. Usus huius formulae in Symbolo pedetentim (inter VIII et XI saeculum) est in liturgia latina admissus. Introductio tamen verbi *Filioque* in Symbolum Nicaenum-Constantinopolitanum peracta a liturgia latina adhuc hodie dissensionem cum Ecclesiis orthodoxis constituit.

(178) cf. Sanctus Leo Magnus, Epistula *Quam laudabiliter*: [DS 284](#)

248 Traditio orientalis imprimis notam exprimit Patris ut primae originis relate ad Spiritum. Profitens Spiritum « qui a Patre procedit » ([Jn 15,26](#)), Eum affirmat a Patre *per* Filium *procedere*(179). Traditio vero occidentalis imprimis consubstantiali communionem inter Patrem et Filium affirmat, Spiritum ex Patre *Filioque* procedere dicens. Ipsa hoc « licite et rationabiliter »(180) dicit, quia Personarum divinarum aeternus ordo in communionem consubstantiali implicat Patrem, quatenus « est principium sine principio »(181), primam originem esse Spiritus, sed etiam, quatenus Filii unici est Pater, cum Illo unicum esse principium ex quo, « tamquam ex uno principio »(182), Spiritus procedit. Haec licita complementaritas, nisi exacerbetur, identitatem fidei in realitatem eiusdem mysterii proclamati non afficit.

(179) cf. Concilium Vaticanum II, Decr. *Ad gentes*, [AGD 2](#): AAS 58 (1966) 948.

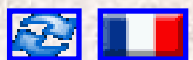
(180) Concilium Florentinum, *Decretum pro Graecis* (anno 1439):

[DS 1302](#)

(181) Concilium Florentinum, *Decretum pro Iacobitis* (anno 1442): [DS 1331](#)

(182) Concilium Lugdunense II, *Constitutio de Summa Trinitate et fide catholica* (1274): [DS 850](#)

III. Sanctissima Trinitas in doctrina fidei

Dogmatis trinitarii efformatio

249 Inde ab initio, veritas revelata de Sanctissima Trinitate in radicibus fuit viventis fidei Ecclesiae, praesertim per Baptismum. Ipsa suam invenit expressionem in regula fidei baptismalis enuntiata in praedicatione, catechesi et oratione Ecclesiae. Tales formulae iam in scriptis inveniuntur apostolicis, sicut haec testatur salutatio, resumpta a liturgia eucharistica: « Gratia Domini Iesu Christi et caritas Dei et communicatio Sancti Spiritus cum omnibus vobis » ([2Co 13,13](#)) (cf. [1Co 12,4-6](#) [Ep 4,4-6](#)).

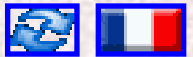
250 Priorum saeculorum decursu, Ecclesia suam fidem trinitariam, modo magis explicito, enuntiare studuit, sive ut suam propriam fidei intelligentiam altius penetraret sive ut illam contra errores defenderet qui eam deformabant. Haec opera veterum fuit Conciliorum quae a labore theologico Patrum Ecclesiae sunt adiuta et a sensu fidei populi christiani fulcita.

251 Pro enuntiatione dogmatis Trinitatis, Ecclesia propriam terminologiam evolvere debuit, notionibus originis philosophicae adiuta: « substantia », « persona » vel « hypostasis », « relatio » etc. Hoc faciens, fidem non submitit sapientiae humanae, sed sensum novum, inauditum, his dedit vocabulis, quae exinde ad significandum etiam destinabantur mysterium ineffabile quod « infinite omne id superat, quod nos modo humano intellegere possumus »(183).

(183) Paulus VI, *Sollemnis Professio fidei*, 9: AAS 60 (1968) 437.

252 Ecclesia vocabulo utitur « substantia » (quod per « essentiam » vel per « naturam » quandoque etiam vertitur) ad Esse divinum in Eius designandum unitate, vocabulo autem « persona » vel « hypostasis » ad Patrem, Filium et Spiritum Sanctum indicandos in Eorum reali distinctione inter Se, vocabulo autem « relatio » ad indicandum Eorum distinctionem in eo residere quod alii ad alios referuntur.

Sanctissimae Trinitatis dogma

253 *Trinitas est Una*. Tres deos non confitemur, sed Unum Deum in Tribus Personis: « Trinitatem consubstantialiam »(184). Personae divinae unam divinitatem non inter Se dividunt, sed unaquaeque Earum est Deus totus: « cum (...) ipsum sit Pater quod Filius, ipsum Filius quod Pater, ipsum Pater et Filius quod Spiritus Sanctus: id est natura Unus Deus »(185). « Quaelibet Trium Personarum est illa res, videlicet substantia, essentia seu natura divina »(186).

(184) Concilium Constantinopolitanum II (anno 553), *Anathematismi de tribus Capitulis*, 1: [DS 421](#)

(185) Concilium Toletanum XI (anno 675), *Symbolum*: [DS 530](#)

(186) Concilium Lateranense IV (anno 1215), Cap. 2, *De errore abbatis Ioachim*: [DS 804](#)

254 *Personae divinae sunt inter Se realiter distinctae*. « Colimus et confitemur: non sic unum Deum, quasi solitarium » (Fides Damasi: [DS 71](#)). « Pater », « Filius », « Spiritus Sanctus » non sunt simpliciter nomina modos divini « Esse » designantia, quia illi inter se realiter sunt distincti: « Non enim Ipse est Pater qui Filius, nec Filius Ipse qui Pater, nec Spiritus Sanctus Ipse qui est vel Pater vel Filius »(187). Inter Se per relationes originis distinguuntur: « Est Pater, qui generat, et Filius, qui gignitur, et Spiritus Sanctus, qui procedit »(188). *Divina Unitas est Trina*.

(187) Concilium Toletanum XI (anno 675), *Symbolum*: [DS 530](#)

(188) Concilium Lateranense IV (anno 1215), Cap. 2, *De errore abbatis Ioachim*: [DS 804](#)

255 *Personae divinae inter Se sunt relativae*. Distinctio realis Personarum inter Se, quia divinam non dividit unitatem, in relationibus solummodo consistit quibus aliae ad alias referuntur: « In relativis vero Personarum nominibus Pater ad Filium, Filius ad Patrem, Spiritus Sanctus ad Utrosque refertur: quae cum relative Tres Personae dicantur, una tamen natura vel substantia creditur »(189). Inter illas utique « omnia (...) sunt unum, ubi non obviat relationis oppositio »(190). « Propter hanc unitatem Pater est totus in Filio, totus in Spiritu Sancto; Filius totus est in Patre, totus in Spiritu Sancto; Spiritus Sanctus totus est in Patre, totus in Filio »(191).

(189) Concilium Toletanum XI (anno 675), *Symbolum*: [DS 528](#)

(190) Concilium Florentinum, *Decretum pro Iacobitis* (anno 1442): [DS 1330](#)

(191) Concilium Florentinum, *Decretum pro Iacobitis* (1442): [DS 1331](#)

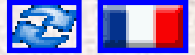

256 Sanctus Gregorius Nazianzenus, qui etiam « Theologus » appellatur, hoc fidei trinitariae compendium catechumenis tradit Constantinopolitanis:

« Ante omnia, bonum depositum, quaeso, custodi, cui vivo, et pro quo milito, et quod utinam me ex hac vita discedentem comitetur, cum quo et omnes vitae molestias perfero, et iucunditates omnes contemno ac pro nihilo duco; fidem, inquam, et confessionem in Patrem, et Filium, et Spiritum Sanctum. Hanc tibi hodierno die committo; cum hac te, et lustricis aquis immergam, et in altum extraham. Hanc tibi do totius vitae sociam, et patronam, unam deitatem et potentiam, quae in Tribus coniunctim invenitur, et Tria divisim comprehendit, nec substantiis aut naturis inaequalis est, nec praestantiis aut submissionibus augetur vel minuitur (...). Trium infinitorum, infinitam coniunctionem, Deum unumquemque, si separatim consideretur (...); Deum rursus Tria haec, si simul cogitentur (...). Vix Unum animo concepi, cum statim Tribus circumfulgeo. Vix Tria distinguere incipio, cum ad Unum reducor »(192).

(192) Sanctus Gregorius Nazianzenus, *Oratio*, 40, 41: SC 358,292-294 (PG 36, 417).

IV. De divinis operibus et missionibus trinitariis

257 « O lux, beata Trinitas, et principalis Unitas! »(193). Deus est aeterna beatitudo, vita immortalis, lux indeficiens. Deus est amor: Pater, Filius et Spiritus Sanctus. Deus libere gloriam Suae vitae beatae communicare vult. Tale est « beneplacitum Eius » ([Ep 1,9](#)) quod ante mundi creationem in Filio Suo concepit dilecto, atque adeo « praedestinavit nos in adoptionem filiorum per Iesum Christum » ([Ep 1,5](#)), id est, nos « praedestinavit conformes fieri imaginis Filii Eius » ([Rm 8,29](#)) per « Spiritum adoptionis filiorum » ([Rm 8,15](#)). Hoc consilium gratia est « quae data est nobis ante tempora saecularia » ([2Tm 1,9](#)), immediate ab amore trinitario procedens. Illud in creationis opere evolvitur et post lapsum in tota salutis historia, in missionibus Filii et Spiritus quas missio continuat Ecclesiae(194).

(193) *Hymnus ad II Vesperas Dominicae*, in Hebdomadis et et 4: *Liturgia Horarum*, editio typica, v. (Typis (Typis Polyglottis Vaticanis 1973) p. 684 et 931; v. 4 (Typis Polyglottis Vaticanis 1974) p. 632 et 879.

(194) cf. Concilium Vaticanum II, Decr. *Ad gentes*, [AGD 2-9](#): AAS 58 (1966) 948-958.

258 Tota Oeconomia divina commune Trium Personarum divinarum est opus. Etenim Trinitas, sicut nonnisi una eademque est natura, unam eademque habet operationem(195). « Pater et Filius et Spiritus Sanctus non tria principia (sunt) creaturae, sed unum principium »(196). Unaquaqueque tamen Persona divina secundum Suam proprietatem personalem commune operatur opus. Sic Ecclesia, Novum sequens Testamentum (cf. [1Co 8,6](#)), profitetur: « Unus (...) Deus et Pater ex quo omnia; et Unus Dominus Iesus Christus, per quem omnia; et Unus Spiritus Sanctus, in quo omnia »(197). Missiones divinae Incarnationis Filii et doni Spiritus Sancti proprietates divinarum Personarum praecipue manifestant.

(195) cf. Concilium Constantinopolitanum II (anno 553), *Anathematismi de tribus Capitulis*, 1: [DS 421](#)

(196) Concilium Florentinum, *Decretum pro Iacobitis* (1442): [DS 1331](#)

(197) Concilium Constantinopolitanum II (anno 553), *Anathematismi de tribus Capitulis*, 1: [DS 421](#)

259 Tota Oeconomia divina, opus simul commune et personale, cognoscendas praebet et proprietatem divinarum Personarum et Earum unam naturam. Tota vita christiana est etiam cum unaquaque Personarum divinarum communio quin Illas ullo modo separet. Qui Patrem glorificat, id per Filium facit in Spiritu Sancto; qui Christum sequitur, id facit quia Pater illum attrahit (cf. [Jn 6,44](#)) et Spiritus illum movet.97

260 Totius Oeconomiae divinae finis ultimus est creaturarum in unitatem perfectam Beatissimae Trinitatis ingressus (cf. [Jn 17,21-23](#)). Sed iam nunc vocamur ut a Sanctissima inhabitemur Trinitate. Dicit enim Dominus: « Si quis diligit me, sermonem meum servabit, et Pater meus diliget eum, et ad eum veniemus et mansionem apud eum faciemus » ([Jn 14,23](#)): « *O Deus meus, Trinitas quam adoro, adiuva me ut mei plene obliviscar ad me immobilem et serenam in Te stabiliendam, quasi anima mea in aeternitate iam esset; nihil pacem meam perturbare possit neque me ex Te educere, o mi Immutabilis, sed unumquodque temporis momentum me altius ducat in profunditatem mysterii Tui! Animam meam pacifica; fac ex ea caelum Tuum, mansionem Tuam dilectam et locum quietis Tuae. Utinam nunquam Te ibi relinquam solum, sed Tecum sim ibi tota egomet ipsa, tota in fide mea vigilans, tota in adoratione, tota actioni creatrici Tuae dedita* »(198).
(198) Beata Elisabeth a Trinitate, *Élévation à la Trinité: Ecrits spirituels*, 50, ed. M.M. Philippon (Paris 1949) p. 80.

Catechismus 200

Première Épître

à Timothée

Préambule

¹ ¹ Paul, apôtre du Christ Jésus selon la prescription de Dieu notre Sauveur et du Christ Jésus notre espérance, ² à Timothée, (son) véritable enfant en la foi: grâce, miséricorde, paix de la part de Dieu le Père et du Christ Jésus notre Seigneur!

I. Polémique

1. Timothée doit lutter contre les faux docteurs

³ Je t'ai donc prié, en partant pour la Macédoine, de rester à Ephèse pour donner comme règle à certains de ne pas enseigner de doctrines étrangères ⁴ et de ne pas s'attacher à des fables et à des généalogies sans fin, ce qui favorise plutôt des recherches extravagantes que le plan divin du salut qui (repose) sur la foi.

⁵ Cette règle a pour but une charité venant d'un coeur pur, d'une bonne conscience et d'une foi sincère; ⁶ de quoi certains se sont écartés, et se sont tournés vers un vain bavardage, ⁷ voulant faire les docteurs de la Loi, alors qu'ils ne comprennent ni ce qu'ils disent, ni ce dont ils se portent garants.

2. La raison d'être de la Loi

⁸ Nous savons bien que la Loi est bonne, pourvu qu'on en fasse un usage légitime, ⁹ sachant que la Loi n'est pas faite pour le juste, mais pour les gens sans loi et les rebelles, pour les impies et les pécheurs, pour les sacrilèges et les profanes, pour les parricides et les matricides, les homicides, ¹⁰ les impudiques, les infâmes, les marchands d'hommes, les menteurs, les parjures, et pour quoi que ce soit encore qui va à l'encontre de la sainte doctrine. ¹¹ (Ceci dit) selon l'évangile de la gloire du Dieu bienheureux, qui m'a été confié.

3. Paul, exemple de la miséricorde divine

¹² Je suis reconnaissant à celui qui m'a rendu fort, au Christ Jésus notre Seigneur, de ce qu'il m'a jugé digne de confiance, m'établissant pour le ministère, ¹³ moi qui étais auparavant blasphémateur, persécuteur et insulteur. Mais il m'a été fait miséricorde, parce que j'avais agi par ignorance, n'ayant pas (encore) la foi; ¹⁴ et le grâce de notre Seigneur a surabondé avec la foi et la charité qui (est) dans le Christ Jésus. ¹⁵ C'est là parole sûre et digne d'un entier assentiment, que le Christ Jésus est venu dans le monde pour sauver les pécheurs, dont je suis le premier. ¹⁶ Mais c'est pour cela qu'il m'a été fait miséricorde, afin que le Christ Jésus fit voir, en moi le premier, toute sa longanimité, en exemple à ceux qui devaient croire en lui pour la vie éternelle.

¹⁷ Au Roi des siècles, au Dieu immortel, invisible, unique, (soient) honneur et gloire dans les siècles des siècles! Amen!

4. Exhortation à Timothée

¹⁸ Voilà la règle que je te remets, Timothée, (mon) enfant, suivant les prophéties faites précédemment à ton sujet, afin qu'en (accord avec) elles tu serves en bon soldat, ¹⁹ avec foi et bonne conscience. Certains, pour avoir répudié cette (bonne conscience), ont fait naufrage dans la foi; ²⁰ de ceux-là sont Hyménée et Alexandre, que j'ai livrés à Satan pour qu'ils apprennent à ne point blasphémer.

II. Pastorale

1. Le bon ordre dans les assemblées

La prière pour tous

² ¹ Avant tout, j'exhorte donc à faire des supplications, des prières, des requêtes, des actions de grâces pour tous les hommes, ² pour les rois et tous ceux qui sont constitués en dignité, afin que nous puissions mener une vie calme et tranquille, en toute piété et honnêteté. ³ Cela est bon et agréable aux yeux de Dieu notre Sauveur, ⁴ qui veut que tous les hommes soient sauvés et parviennent à la connaissance de la vérité. ⁵ Car un seul (est) Dieu; un seul aussi (est) médiateur entre Dieu et les hommes, le Christ Jésus homme, ⁶ qui s'est donné lui-même en rançon pour tous: le témoignage (en est produit) au temps voulu, ⁷ et c'est à cette fin que moi j'ai été établi prédicateur et apôtre, - je dis la vérité, je ne mens pas, - docteur des Gentils dans la foi et la vérité. ⁸ Je veux donc que les hommes prient en

tout lieu, levant des mains pures, sans colère ni dispute;

Tenue des femmes

⁹ pareillement les femmes, (que je veux) en tenue décente, se parant avec pudeur et discrétion non pas de torsades, ni d'or, ni de perles, ni de vêtements coûteux, mais d'oeuvres bonnes, ¹⁰ - ce qui convient à des femmes qui font profession de piété. ¹¹ Que la femme reçoive l'instruction en silence, avec une entière soumission. ¹² Quant à enseigner, je ne (le) permets pas à la femme, ni de prendre autorité sur l'homme; mais (elle doit) se tenir dans le silence. ¹³ Car Adam a été formé le premier, Eve ensuite; ¹⁴ et ce n'est pas Adam qui a été séduit, mais c'est la femme qui, séduite, est tombée dans la transgression. ¹⁵ Néanmoins elle sera sauvé par la maternité, pourvu qu'elle persévère dans la foi, la charité et la sainteté, unies à la modestie.

2. Les dignités ecclésiastiques

Les évêques ou 'épiscopos'

³ ¹ Sûre (est) la parole: Si quelqu'un aspire à l'épiscopat, il désire une belle fonction. ² Aussi faut-il que l'évêque soit irréprochable, marié une seule fois, sobre, circonspect, honnête, hospitalier, apte à l'enseignement, ³ point buveur, point querelleur, mais doux, pacifique, désintéressé, ⁴ gouvernant bien sa propre maison, tenant ses enfants dans une soumission unie à une entière honnêteté, ⁵ - car si quelqu'un ne sait pas gouverner sa propre maison, comment aurait-il soin de l'Eglise de Dieu? - ⁶ point néophyte, de peur qu'enflé d'orgueil il ne tombe dans la même condamnation que le diable. ⁷ Il faut encore qu'il ait bon témoignage des gens du dehors, de peur qu'il ne tombe dans l'opprobre et dans les pièges du diable.

Les diacres

⁸ (Il faut que) les diacres pareillement (soient des hommes) honorables, point doubles dans leurs paroles, point adonnés au vin, point cupides, ⁹ gardant le mystère de la foi dans une conscience pure. ¹⁰ Qu'eux aussi soient éprouvés d'abord; ensuite, qu'ils remplissent le service de diacre, s'ils sont sans reproche. ¹¹ (Il faut que) les femmes pareillement (soient) honorables, point médisante, sobres, dignes de confiance en tout. ¹² Que les diacres n'aient été mariés qu'une fois; qu'ils gouvernent bien leurs enfants et leur propre maison. ¹³ Car ceux qui remplissent bien le service de diacre s'acquièrent un beau rang et beaucoup d'assurance en la foi qui est dans les Christ Jésus.

L'Église de Dieu et le mystère de la piété

¹⁴ Je t'écris ces choses, tout en espérant aller bientôt vers toi; ¹⁵ (c'est), si je tarde, pour que tu saches comment il faut te comporter dans la maison de Dieu, qui est l'Eglise du Dieu vivant, colonne et base de la vérité. ¹⁶ Et sans contredit, grand est le mystère de la piété, (le mystère de) celui qui a été manifesté en chair, a été justifié par l'Esprit, a été vu des anges, a été prêché chez les Gentils, a été cru dans le monde, a été ravi dans la gloire.

3. Les faux docteurs

Aux derniers temps

⁴ ¹ Mais l'Esprit dit formellement que dans les derniers temps certains abandonneront la foi, s'attachant à des esprits séducteurs et à des doctrines (inspirées par) des démons, ² (enseignées) par des menteurs hypocrites marqués au fer rouge dans leur propre conscience, ³ qui proscrivent le mariage (et prescrivent) l'abstinence d'aliments créés par Dieu pour que les croyants, ceux qui ont reconnu la vérité, en usent avec actions de grâces. ⁴ Tout ce que Dieu a créé, en effet, est bon, et il n'est rien qui soit à rejeter de ce qui se prend avec action de grâces, ⁵ car c'est sanctifié par la parole de Dieu et la prière.

Rester attaché à la bonne doctrine

⁶ En exposant cela aux frères, tu seras un bon ministre du Christ Jésus, nourri des paroles de la foi et de la bonne doctrine à la quelle tu t'es attaché. ⁷ Quant aux fables profanes, contes de vieille femme, rejette-les. Mais entraîne-toi à la piété; ⁸ car (si) l'entraînement du corps est profitable pour un peu, la piété est profitable pour tout: elle a la promesse de la vie, de la (vie) présente et de la (vie) à venir. ⁹ C'est là parole sûre et digne d'un entier assentiment, ¹⁰ car si nous peinons et si nous luttons, c'est parce que nous avons mis notre espoir dans le Dieu vivant, qui est le Sauveur de tous les hommes, principalement des croyants. ¹¹ Voilà ce que tu dois prescrire et enseigner.

Etre un modèle de zèle et de vertu

¹² Que personne ne méprise ta jeunesse; mais sois un modèle pour les croyants par la parole, par la conduite, par la charité, par la foi, par la pureté. ¹³ Jusqu'à ma venue, applique-toi à la lecture, à l'exhortation, à l'enseignement. ¹⁴ Ne perds pas de vue le don spirituel qui est en toi, qui t'a été donné par action prophétique avec l'imposition des mains du collège des anciens. ¹⁵ Aie cela à coeur et sois-y tout entier, afin que tes progrès soient

évidents pour tous. ¹⁶ Veille sur toi-même et sur (ton) enseignement; mets-y de la persévérance; car, ce faisant, tu te sauveras, toi et ceux qui t'écoutent.

4. Conduite à tenir à l'égard des fidèles

Les fidèles ordinaires

⁵ ¹ Ne rudoie pas un vieillard, mais exhorte-le comme un père, les jeunes gens comme des frères, ² les femmes âgées comme des mères, les jeunes comme des soeurs en toute pureté.

Les veuves

³ Honore les veuves qui sont réellement des veuves. ⁴ Que si une veuve a des enfants ou des petits-enfants, qu'ils apprennent d'abord à agir avec piété envers leur propre famille et à payer de retour leurs parents, car cela est agréable à Dieu. ⁵ Celle qui est réellement une veuve et une isolée a mis son espoir en Dieu, et elle persévère nuit et jour dans les supplications et les prières. ⁶ Celle qui vit dans les plaisirs, (bien que) vivante, est morte. ⁷ Donne-leur aussi ces avis, afin qu'elles soient sans reproche. ⁸ Que si quelqu'un n'a pas soin des siens, surtout de ceux de sa famille, il a renié la foi et il est pire qu'un incroyant. ⁹ Une veuve, pour être inscrite sur le rôle doit être âgée de soixante ans au moins, avoir été mariée une seule fois, ¹⁰ être réputée pour ses bonnes oeuvres, comme ayant élevé des enfants, exercé l'hospitalité, lavé les pieds des saints, assisté les malheureux, pratiqué toute bonne oeuvre. ¹¹ Quant aux jeunes veuves, refuse-les, car, quand elles se sont détachées du Christ par désir sensuel, elles veulent se remarier, ¹² se rendant (ainsi) coupables pour avoir rompu la foi première. ¹³ Au surplus, elles apprennent aussi à être oisives, en courant les maisons, et non seulement oisives, mais encore bavardes et indiscrètes, parlant de ce qu'il ne faut pas. ¹⁴ Je veux donc que les jeunes (veuves) se remarient, qu'elles aient des enfants, qu'elles mènent une maison, qu'elles ne fournissent à l'adversaire aucun sujet de médisance; ¹⁵ car déjà certaines ont dévié pour suivre Satan. ¹⁶ Si quelque (femme) croyante a des veuves (dans sa parenté), qu'elle les assiste, et que la communauté n'en porte pas la charge, de façon qu'elle puisse assister celles qui sont réellement des veuves.

Les anciens ou 'presbytres'

¹⁷ Que les anciens qui s'acquittent bien de la présidence soient jugés dignes d'être doublement rémunérés, principalement ceux qui peinent à la parole et à l'enseignement. ¹⁸ Car l'Ecriture dit: Tu ne muselleras pas le boeuf qui foule le grain; et: L'ouvrier a droit à son salaire. ¹⁹ N'accueille pas d'accusation contre un ancien, si ce n'est sur (la déposition de)

deux ou trois témoins. ²⁰ Ceux qui sont fautifs, prends-les devant tous, pour que les autres aussi en conçoivent de la crainte. ²¹ Je t'adjure devant Dieu, le Christ Jésus et les anges élus, d'observer ces (règles) sans prévention (contre personne), ne faisant rien par faveur. ²² N'impose (trop) vite les mains à personne, et ne te rends pas complice des fautes d'autrui; toi-même, garde-toi pur. ²³ Cesse de ne boire que de l'eau, mais prends un peu de vin à cause de ton estomac et de tes fréquentes indispositions.

Discernement des fautes et des bonnes oeuvres

²⁴ Il est des gens dont les fautes sont manifestes, antérieurement au jugement; mais pour d'autres, c'est à la suite. ²⁵ Pareillement, les bonnes oeuvres aussi sont manifestes, et celles pour lesquelles il en est autrement ne peuvent demeurer cachées.

Les esclaves

⁶ ¹ Que tous ceux qui sont sous le joug comme esclaves tiennent leurs maîtres pour dignes de tout honneur, afin que le nom de Dieu et l'enseignement (de l'Eglise) ne soient pas blasphémés. ² Quant à ceux qui ont des croyants pour maîtres, qu'ils ne les traitent pas avec dédain parce qu'ils sont des frères, mais qu'ils les servent d'autant mieux que ce sont des croyants et des (gens) très aimés qui se chargent de faire le bien. Voilà ce que tu dois enseigner et recommander.

5. Autres recommandations

Contre les faux docteurs

³ Si quelqu'un enseigne des doctrines étrangères et ne s'attache pas aux saines paroles, celles de Notre Seigneur Jésus-Christ, et à l'enseignement conforme à la piété, ⁴ c'est un orgueilleux qui ne sait rien, qui a la maladie des recherches et des disputes de mots, d'où naissent l'envie, les querelles, les propos injurieux, les mauvais soupçons, ⁵ les discussion sans fin d'hommes pervertis d'esprit et dépourvus de la vérité, qui pensent que la piété est une affaire profitable.

Piété et désintéressement

⁶ C'est bien une grande affaire profitable que la piété unie au désintéressement, ⁷ car nous n'avons rien apporté en ce monde, comme nous n'en pouvons rien emporter. ⁸ Si nous avons

nourriture et vêtement, nous nous en contenterons.⁹ Pour ceux qui veulent devenir riches, ils tombent dans la tentation, le piège et une foule de convoitises insensées et funestes, qui plongent les hommes dans la ruine et la perte.¹⁰ Car la racine de tous les maux, c'est l'amour de l'argent, et certains, dans cette convoitise, se sont égarés loin de la foi et se sont transpercés eux-mêmes de beaucoup de tourments.

Adjuration à Timothée

¹¹ Pour toi, homme de Dieu, fais cela; recherche au contraire la justice, la piété, la foi, la charité, la patience, la douceur.¹² Combats le bon combat de la foi, assure-toi la vie éternelle en vue de laquelle tu as été appelé et as fait la belle confession (de foi) devant un grand nombre de témoins.

¹³ Je te recommande devant Dieu qui vivifie toutes choses, et devant le Christ Jésus qui a fait sa belle confession sous Ponce-Pilate,¹⁴ de garder le commandement sans tache, sans reproche, jusqu'à l'apparition de notre Seigneur Jésus-Christ,¹⁵ que fera voir en son temps le bienheureux et unique Souverain, le Roi de ceux qui exercent la seigneurie,¹⁶ qui seul possède l'immortalité, qui habite une lumière inaccessible, que nul homme n'a vu ni ne peut voir, à qui (sont) honneur et puissance éternelle. Amen!

Le devoir des riches

¹⁷ Aux riches du siècle présent prescrits de n'être pas orgueilleux et de ne pas mettre leur espoir en des richesses instables, mais en Dieu, qui nous procure tout avec abondance pour que nous en jouissions,¹⁸ de faire le bien, de devenir riches en bonnes oeuvres, de donner libéralement, de partager,¹⁹ s'accumulant (ainsi) un trésor (qui sera) une bonne assise pour l'avenir afin de s'assurer la vie véritable.

CONCLUSION

Salutation

²⁰ O Timothée, garde le dépôt, en évitant les vains discours profanes et les antithèses de la gnose au nom menteur.

²¹ Certains qui la prêchent se sont écartés de la foi. Que la grâce (soit) avec vous!

1Timothée (CP) 1

Psaume (CP) 1

Livre des PSAUMES

Psaume 1

- ¹ Heureux l'homme qui ne marche pas dans le conseil des impies, qui ne se tient pas dans la voie des pécheurs et qui ne s'assied pas dans la compagnie des moqueurs,
- ² mais qui a son plaisir dans la loi de Yahweh, et qui la médite jour et nuit.
- ³ Il est comme un arbre planté près d'un cours d'eau, qui donne son fruit en son temps, et dont le feuillage ne se flétrit pas: tout ce qu'il fait réussit.
- ⁴ Il n'en est pas ainsi des impies: ils sont comme la paille que chasse le vent.
- ⁵ Aussi les impies ne resteront-ils pas debout au jour du jugement, ni les pécheurs dans l'assemblée des justes.
- ⁶ Car Yahweh connaît la voie du juste, mais la voie des pécheurs mène à la ruine.

Psaume 2

- ² ¹ Pourquoi les nations s'agitent-elles en tumulte. et les peuples méditent-ils de vains projets?
- ² Les rois de la terre se soulèvent, et les princes tiennent conseil ensemble, contre Yahweh et contre son Oint.
- ³ "Brisons leurs liens, disent-ils, et jetons loin de nous leurs chaînes "
- ⁴ Celui qui est assis dans les cieux sourit, le Seigneur se moque d'eux.
- ⁵ Alors il leur parlera dans sa colère, et dans sa fureur il les épouvantera:
- ⁶ " Et moi, j'ai établi mon roi, sur Sion, ma montagne sainte. "
- ⁷ " Je publierai le décret: Yahweh m'a dit: Tu es mon Fils, je t'ai engendré aujourd'hui.
- ⁸ Demande, et je te donnerai les nations pour héritage, pour domaine les extrémités de la terre.
- ⁹ Tu les briseras avec un sceptre de fer, tu les mettras en pièces comme le vase du potier."
- ¹⁰ Et maintenant, rois, devenez sages; recevez l'avertissement, juges de la terre.
- ¹¹ Servez Yahweh avec crainte, tressaillez de joie avec tremblement.
- ¹² Baisez le Fils, de peur qu'il ne s'irrite et que vous ne périssiez dans votre voie; Car bientôt s'allumerait sa colère; heureux tous ceux qui mettent en lui leur confiance.

Psaume 3

- 3** ¹ Chant de David. A l'occasion de sa fuite devant Absalon, son fils
- 2** Yahweh, que mes ennemis sont nombreux Quelle multitude se lève contre moi
- 3** Nombreux sont ceux qui disent à mon sujet: " Plus de salut pour lui auprès de Dieu! " - Séla.
- 4** Mais toi, Yahweh, tu es mon bouclier tu es ma gloire, et tu relèves ma tête.
- 5** De ma voix je crie vers Yahweh, et il me répond de sa montagne sainte. - Séla.
- 6** Je me suis couché et me suis endormi; je me suis réveillé, car Yahweh est mon soutien.
- 7** je ne crains pas devant le peuple innombrable, qui m'assiège de toutes parts.
- 8** Lève-toi, Yahweh! Sauve-moi, mon Dieu! Car tu frappes à la joue tous mes ennemis, tu brises les dents des méchants.
- 9** A Yahweh le salut! Que ta bénédiction soit sur ton peuple! - Séla.

Psaume 4

- 4** ¹ Au maître de chant, sur les instruments à cordes. Psaume de David.
- 2** Quand je t'invoque, réponds-moi, Dieu de ma justice, toi qui dans ma détresse, me mets au large. Aie pitié de moi et entends ma prière
- 3** Fils des hommes, jusques à quand ma gloire sera-t-elle outragée? Jusques à quand aimerez-vous la vanité, et rechercherez-vous le mensonge? - Séla.
- 4** Sachez que Yahweh s'est choisi un homme pieux; Yahweh entend quand je l'invoque.
- 5** Tremblez, et ne péchez plus. Parlez-vous à vous-mêmes sur votre couche, et cessez! - Séla.
- 6** Offrez des sacrifices de justice, et confiez-vous en Yahweh.
- 7** Beaucoup disent: " Qui nous fera voir le bonheur? " Fais lever sur nous la lumière de ta face, Yahweh!
- 8** Tu as mis dans mon coeur plus de joie qu'ils n'en ont au temps où abondent leur froment et leur vin nouveau.
- 9** En paix je me coucherai et je m'endormirai aussitôt; car toi, Yahweh, toi seul, tu me fais habiter dans la sécurité.

Psaume 5

- 5** ¹ Au maître de chant. Sur les flûtes. Psaume de David.
- 2** Prête l'oreille à mes paroles, Yahweh, entends mes soupirs;
- 3** sois attentif à mes cris, ô mon Roi et mon Dieu; car c'est à toi que j'adresse ma prière.
- 4** Yahweh, dès le matin, tu entends ma voix; dès le matin, je t'offre mes vœux et j'attends.

- 5 Car tu n'es pas un Dieu qui prenne plaisir au mal; avec toi le méchant ne saurait habiter.
- 6 Les insensés ne subsistent pas devant tes yeux; tu hais tous les artisans d'iniquité.
- 7 Tu fais périr les menteurs; Yahweh abhorre l'homme de sang et de fraude.
- 8 Pour moi, par ta grande miséricorde, j'irai dans ta maison; je me prosternerai, dans ta crainte, devant ton saint temple.
- 9 Seigneur, conduis-moi, dans ta justice, à cause de mes ennemis aplanis ta voie sous mes pas.
- 10 Car il n'y a point de sincérité dans leur bouche; leur coeur n'est que malice; leur gosier est un sépulcre ouvert, leur langue se fait caressante.
- 11 Châtie-les, ô Dieu. Qu'ils échouent dans leurs desseins! · A cause de leurs crimes sans nombre, précipite-les; car ils sont en révolte contre toi.
- 12 Alors se réjouiront tous ceux qui se confient en toi; ils seront dans une perpétuelle allégresse, et tu les protégeras; ils se livreront à de joyeux transports, ceux qui aiment ton nom.
- 13 Car tu bénis le juste, Yahweh; tu l'entoures de bienveillance comme d'un bouclier.

Psaume 6

- 6 ¹ Au maître de chant. Sur les instruments à cordes. A l'octave. Psaume de David.
- 2 Yahweh, ne me punis pas dans ta colère, et ne me châtie pas dans ta fureur.
- 3 Aie pitié de moi, Yahweh, car je suis sans force; guéris-moi, Yahweh, car mes os sont tremblants.
- 4 Mon âme est dans un trouble extrême; et toi, Yahweh, jusques à quand?
- 5 Reviens, Yahweh, délivre mon âme; sauve-moi à cause de ta miséricorde.
- 6 Car celui qui meurt n'a plus souvenir de toi; qui te louera dans le schéol?
- 7 Je suis épuisé à force de gémir; chaque nuit ma couche est baignée de mes larmes, mon lit est arrosé de mes pleurs.
- 8 mon oeil est consumé par le chagrin; il a vieilli à cause de tous ceux qui me persécutent.
- 9 Eloignez-vous de moi, vous tous qui faites le mal! Car Yahweh a entendu la voix de mes larmes.
- 10 Yahweh a entendu ma supplication, Yahweh accueille ma prière.
- 11 Tous mes ennemis seront confondus et saisis d'épouvante; ils reculeront, soudain couverts de honte.

Psaume 7

- 7 ¹ Dithyrambe de David, qu'il chanta à Yahweh à l'occasion des paroles de Chus, le Benjamite.
- 2 Yahweh, mon Dieu, en toi je me confie; sauve-moi de tous mes persécuteurs et délivre-moi,

3 de peur qu'il ne me déchire, comme un lion, qu'il ne dévore sa proie, sans que nul ne la lui arrache.

4 Yahweh, mon Dieu, si j'ai fait cela, s'il y a de l'iniquité dans mes mains

5 si j'ai rendu le mal à qui est en paix avec moi, si j'ai dépouillé celui qui m'opprime sans raison,

6 que l'ennemi me poursuive et m'atteigne, qu'il foule à terre ma vie, qu'il couche ma gloire dans la poussière.

7 Lève-toi, Yahweh, dans ta colère, porte-toi contre les fureurs de mes adversaires; réveille-toi pour me secourir, toi qui ordonnes un jugement.

8 Que l'assemblée des peuples t'entourne! Puis, t'éleverst au-dessus d'elle, remonte dans les hauteurs.

9 Yahweh juge les peuples: rends-moi justice, Yahweh, selon mon droit et mon innocence.

10 Mets un terme à la malice des méchants, et affermis le juste, toi qui sondes les coeurs et les reins, ô Dieu juste

11 Mon bouclier est en Dieu, qui sauve les hommes au coeur droit.

12 Dieu est un juste juge; tous les jours, le Tout-Puissant fait entendre ses menaces.

13 Certes, de nouveau il aiguise son glaive, il bande son arc et il vise;

14 il dirige sur lui des traits meurtriers, il rend ses flèches brûlantes.

15 Voici le méchant en travail de l'iniquité: il a conçu le malheur, et il enfante le mensonge.

16 il ouvre une fosse, il la creuse, et il tombe dans l'abîme qu'il préparait.

17 Son iniquité retombe sur sa tête, et sa violence redescend sur son front.

18 Je louerai Yahweh pour sa justice, je chanterai le nom de Yahweh, le Très-Haut.

Psaume 8

8¹ Au maître de chant. Sur la Gitthienne. Chant de David.

2 Yahweh, notre Seigneur, que ton nom est glorieux sur toute la terre Toi qui as revêtu les cieus de ta majesté

3 Par la bouche des enfants et de ceux qui sont à la mamelle tu t'es fondé une force pour confondre tes ennemis, pour imposer silence à l'adversaire et au blasphémateur.

4 Quand je contemple tes cieus, ouvrage de tes doigts, la lune et les étoiles que tu as créées, je m'écrie:

5 Qu'est-ce que l'homme, pour que tu te souviennes de lui, et le fils de l'homme, pour que tu en prennes soin?

6 Tu l'as fait de peu inférieur à Dieu, tu l'as couronné de gloire et d'honneur.

7 Tu lui as donné l'empire sur les oeuvres de tes mains; tu as mis toutes choses sous ses pieds:

8 Brebis et boeufs, tous ensemble, et les animaux des champs;

- 9 oiseaux du ciel et poissons de la mer, et tout ce qui parcourt les sentiers des mers.
 10 Yahweh, notre Seigneur, que ton nom est glorieux sur toute la terre!

Psaume 9

- 9 ¹ Au maître de chant. Sur l'air "Mort au fils ". Psaume de David.
 2 Je louerai Yahweh de tout mon coeur, je raconterai toutes tes merveilles.
 3 Je me réjouirai et je tressaillerai en toi, je chanterai ton nom, ô Très-Haut.
 4 Mes ennemis reculent, ils trébuchent et tombent devant ta face.
 5 Car tu as fait triompher mon droit et ma cause, tu t'es assis sur ton trône en juste juge.
 6 Tu as châtié les nations, tu as fait périr l'impie, tu as effacé leur nom pour toujours et à jamais.
 7 L'ennemi est anéanti! Des ruines pour toujours! Des villes que tu as renversées! Leur souvenir a disparu!
 8 Mais Yahweh siège à jamais, il a dressé son trône pour le jugement.
 9 Il juge le monde avec justice, il juge les peuples avec droiture.
 10 Et Yahweh est un refuge pour l'opprimé, un refuge au temps de la détresse.
 11 En toi se confient tous ceux qui connaissent ton nom; car tu ne délaisses pas ceux qui te cherchent, Yahweh.
 12 Chantez à Yahweh, qui réside en Sion, publiez parmi les peuples ses hauts faits.
 13 Car celui qui redemande le sang versé s'en est souvenu, il n'a point oublié le cri des affligés. 14 " Aie pitié de moi, Yahweh, disaient-ils; vois l'affliction où m'ont réduit mes ennemis, toi qui me retires des portes de la mort, ¹⁵ afin que je puisse raconter toutes les louanges, aux portes de la fille de Sion, tressaillir de joie à cause de ton salut. " ¹⁶ Les nations sont tombées dans la fosse qu'elles ont creusée, dans le lacet qu'elles ont caché s'est pris leur pied. ¹⁷ Yahweh s'est montré, il a exercé le jugement, dans l'oeuvre de ses mains il a enlacé l'impie. - Higgsaion. Séla. ¹⁸ Les impies retournent au schéol, toutes les nations qui oublient Dieu. ¹⁹ Car le malheureux n'est pas toujours oublié, l'espérance des affligés ne périt pas à jamais. ²⁰ Lève-toi, Yahweh! Que l'homme ne triomphe pas! Que les nations soient jugées devant ta face! ²¹ Répands sur elles l'épouvante, Yahweh; que les peuples sachent qu'ils sont des hommes! - Séla.

Psaume 10

- 10 ¹ Pourquoi, Yahweh, te tiens-tu éloigné? et te caches-tu au temps de la détresse?
 2 Quand le méchant s'enorgueillit, les malheureux sont consumés; ils sont pris dans les intrigues qu'il a conçues.

- 3 Car le méchant se glorifie de sa convoitise; le ravisseur maudit, méprise Yahweh.
- 4 Dans son arrogance, le méchant dit: " Il ne punit pas! " " Il n'y a pas de Dieu ": voilà toutes ses pensées.
- 5 Ses voies sont prospères en tout temps! Tes jugements sont trop élevés pour qu'il s'en inquiète; tous ses adversaires, il les dissipe d'un souffle.
- 6 Il dit dans son coeur: " Je ne serai pas ébranlé, je suis pour toujours à l'abri du malheur. "
- 7 Sa bouche est pleine de malédiction, de tromperie et de violence; sous sa langue est la malice et l'iniquité.
- 8 Il se met en embuscade près des hameaux, dans les lieux couverts il assassine l'innocent. Ses yeux épient l'homme sans défense;
- 9 il est aux aguets dans le lieu couvert, comme un lion dans son fourré; il est aux aguets pour surprendre le pauvre; il se saisit du pauvre en le tirant dans son filet.
- 10 Il se courbe, il se baisse, et les malheureux tombent dans ses griffes.
- 11 Il dit dans son coeur: " Dieu a oublié! Il a couvert sa face, il ne voit jamais rien. "
- 12 Lève-toi, Yahweh; ô Dieu, lève ta main! N'oublie pas les affligés.
- 13 Pourquoi le méchant méprise-t-il Dieu? Pourquoi dit-il en son coeur: " Tu ne punis pas? "
- 14 Tu as vu pourtant; car tu regardes la peine et la souffrance; pour prendre en main leur cause. A toi s'abandonne le malheureux, à l'orphelin tu viens en aide.
- 15 Brise le bras du méchant; l'impie, - si tu cherches son crime, ne le trouveras-tu pas?
- 16 Yahweh est roi à jamais et pour l'éternité, les nations seront exterminées de sa terre.
- 17 Tu as entendu le désir des affligés, Yahweh; tu affermis leur coeur, tu prêtes une oreille attentive,
- 18 pour rendre justice à l'orphelin et à l'opprimé, afin que l'homme, tiré de la terre, cesse d'inspirer l'effroi.

Psaume 11

- 11 ¹ Au maître de chant: De David. En Yahweh je me confie; comment dites-vous à mon âme: " Fuyez à votre montagne, comme l'oiseau.
- 2 Car voici que les méchants bandent l'arc, ils ont ajusté leur flèche sur la corde, pour tirer dans l'ombre sur les hommes au coeur droit.
- 3 Quand les fondements sont renversés, que peut faire le juste? "
- 4 Yahweh dans son saint temple, Yahweh, qui a son trône dans les cieux, a les yeux ouverts; ses paupières sondent les enfants des hommes.
- 5 Yahweh sonde le juste; il hait le méchant et celui qui se plaît à la violence.
- 6 Il fera pleuvoir sur les méchants des lacets, du feu et du soufre; un vent brûlant, voilà la coupe qu'ils auront en partage.
- 7 Car Yahweh est juste, il aime la justice; les hommes droits contempleront sa face.

Psaume 12

12¹ Au maître de chant. Sur l'octave. Chant de David.

² Sauve, Yahweh! car les hommes pieux s'en vont, les fidèles disparaissent d'entre les enfants des hommes.

³ On se dit des mensonges les uns aux autres; on parle avec des lèvres flatteuses et un cœur double.

⁴ Que Yahweh retranche toutes les lèvres flatteuses, la langue qui discourt avec jactance,

⁵ ceux qui disent: " Par notre langue nous sommes forts; nous avons avec nous nos lèvres: qui serait notre maître? "

⁶ " A cause de l'oppression des affligés, du gémissement des pauvres, je veux maintenant me lever, dit Yahweh; je leur apporterai le salut après lequel ils soupirent. "

⁷ Les paroles de Yahweh sont des paroles pures, un argent fondu dans un creuset sur la terre, sept fois purifié.

⁸ Toi, Yahweh, tu les garderas; tu les préserveras à jamais de cette génération.

⁹ Autour d'eux les méchants se promènent avec arrogance: autant ils s'élèvent, autant seront humiliés les enfants des hommes.

Psaume 13

13¹ Au maître de chant. Chant de David.

² Jusques à quand, Yahweh, m'oublieras-tu toujours? Jusques à quand me cacheras-tu ta face?

³ Jusques à quand formerai-je en mon âme des projets, et chaque jour le chagrin remplira-t-il mon cœur? Jusques à quand mon ennemi s'élèvera-t-il contre moi?

⁴ Regarde, réponds-moi, Yahweh, mon Dieu Donne la lumière à mes yeux, afin que je ne m'endorme pas dans la mort,

⁵ afin que mon ennemi ne dise pas: " Je l'ai vaincu! " et que mes adversaires ne se réjouissent pas en me voyant chanceler.

⁶ Moi, j'ai confiance en ta bonté; mon cœur tressaillira à cause de ton salut, je chanterai Yahweh pour le bien qu'il m'a fait.

Psaume 14

14¹ Au maître de chant. De David. L'insensé dit dans son cœur: " Il n'y a point de Dieu!.. " Ils sont corrompus, ils commettent des actions abominables; il n'en est aucun qui fasse le bien.

² Yahweh, du haut des cieux regarde les fils de l'homme, pour voir s'il est quelqu'un de sage, quelqu'un qui cherche Dieu.

³ Tous sont égarés, tous ensemble sont pervertis; il n'en est pas un qui fasse le bien, pas un

seul!

⁴ N'ont-ils pas de connaissance, tous ceux qui commettent l'iniquité? Ils dévorent mon peuple, comme ils mangent du pain; ils n'invoquent point Yahweh.

⁵ Ils trembleront tout à coup d'épouvante, car Dieu est au milieu de la race juste. Vous voulez confondre les projets du malheureux! Mais Yahweh est son refuge. ⁷ Oh! puisse venir de Sion la délivrance d'Israël! Quand Yahweh ramènera les captifs de son peuple; Jacob sera dans la joie, Israël dans l'allégresse.

Psaume 15

15 ¹ Psaume de David. Yahweh, qui habitera dans ta tente? Qui demeurera sur ta montagne sainte?

² Celui qui marche dans l'innocence, qui pratique la justice, et qui dit la vérité dans son coeur.

³ Il ne calomnie point avec sa langue, il ne fait point de mal à son frère, et ne jette point l'opprobre sur son prochain.

⁴ A ses yeux le réprouvé est digne de honte, mais il honore ceux qui craignent Yahweh. S'il a fait un serment à son préjudice, il n'y change rien,

⁵ Il ne prête point son argent à usure, et il n'accepte pas de présent contre l'innocent: Celui qui se conduit ainsi ne chancellera jamais.

Psaume 16

16 ¹ Garde-moi ô Dieu, car près de toi je me réfugie

² Je dis à Yahweh: " Tu es mon Seigneur, toi seul es mon bien. "

³ Les saints qui sont dans le pays, ces illustres, sont l'objet de toute mon affection.

⁴ On multiplie les idoles, on court après 1es dieux étrangers; je ne répandrai point leurs libations de sang, je ne mettrai pas leurs noms sur mes lèvres.

⁵ Yahweh est la part de mon héritage et de ma coupe, c'est toi qui m'assures mon lot.

⁶ Le cordeau a mesuré pour moi une portion délicieuse; oui, un splendide héritage m'est échu.

⁷ Je bénis Yahweh qui m'a conseillé; la nuit même, mes reins m'avertissent.

⁸ Je mets Yahweh constamment sous mes yeux, car il est à ma droite: je ne chancellerai point.

⁹ Aussi mon coeur est dans la joie, mon âme dans l'allégresse, mon corps lui-même repose en sécurité.

¹⁰ Car tu ne livreras pas mon âme au schéol, tu ne permettras pas que celui qui t'aime voie la corruption.

¹¹ Tu me feras connaître le sentier de 1a vie; il y a plénitude de joie devant ta face, des délices éternelles dans ta droite.

Psaume 17

17 ¹ Prière de David. Yahweh, entends la justice, écoute mon cri; prête l'oreille à ma prière, qui n'est pas proférée par des lèvres trompeuses.

² Que mon jugement sorte de ta face, que tes yeux regardent l'équité!

³ Tu as éprouvé mon coeur, tu l'as visité la nuit, tu m'as mis dans le creuset: tu ne trouves rien. Avec ma pensée ma bouche n'est pas en désaccord.

⁴ Quant aux actions de l'homme, fidèle à la parole de tes lèvres; j'ai pris garde aux voies des violents.

⁵ Mes pas se sont attachés à tes sentiers, et mes pieds n'ont pas chancelé.

⁶ Je t'invoque, car tu m'exauces, ô Dieu; incline vers moi ton oreille, écoute ma prière.

⁷ Signale ta bonté, toi qui sauves ceux qui se réfugient dans ta droite contre leurs adversaires.

⁸ Garde-moi comme la prunelle de l'oeil; à l'ombre de tes ailes mets-moi à couvert;

⁹ des impies qui me persécutent, des ennemis mortels qui m'entourent.

¹⁰ Ils ferment leurs entrailles à la pitié, ils ont à la bouche des paroles hautaines.

¹¹ Ils sont sur nos pas, ils nous entourent, ils nous épient pour nous renverser par terre.

¹² Ils ressemblent au lion avide de dévorer, au lionceau campé dans son fourré.

¹³ Lève-toi, Yahweh, marche à sa rencontre, terrasse-le; délivre mon âme du méchant par ton glaive,

¹⁴ des hommes par ta main, de ces hommes du siècle dont la part est dans la vie présente, dont tu remplis le ventre de tes trésors, qui sont rassasiés de fils, et laissent leur superflu à leurs petits-fils.

¹⁵ Pour moi, dans mon innocence je contemplerai ta face; à mon réveil, je me rassasierai de ton image.

Psaume 18

18 ¹ Au maître de chant. Psaume du serviteur de Yahweh, de David, qui adressa à Yahweh les paroles de ce cantique, au jour où Yahweh l'eut délivré de la main

² de tous ses ennemis et de la main de Saül. Il dit: Je t'aime, Yahweh, ma force!

³ Yahweh mon rocher, ma forteresse, mon libérateur, mon Dieu, mon roc où je trouve un asile, mon bouclier, la corne de mon salut, ma citadelle!

⁴ J'invoquai celui qui est digne de louange, Yahweh, et je fus délivré de mes ennemis.

⁵ Les liens de la mort m'environnaient, les torrents de Bélial m'épouvantaient,

⁶ les liens du schéol m'enlaçaient, les filets de la mort étaient tombés devant moi.

⁷ Dans ma détresse, j'invoquai Yahweh, et je criai vers mon Dieu; de son temple il entendit ma voix, et mon cri devant lui parvint à ses oreilles.

- 8 La terre fut ébranlée et trembla, les fondements des montagnes s'agitèrent, et ils furent ébranlés, parce qu'il était courroucé;
- 9 une fumée montait de ses narines, et un feu dévorant sortait de sa bouche; il en jaillissait des charbons embrasés.
- 10 il abaissa les cieux, et descendit; une sombre nuée était sous ses pieds.
- 11 Il monta sur un Chérubin, et il volait; il planait sur les ailes du vent.
- 12 Il fit des ténèbres sa retraite, sa tente autour de lui c'étaient des eaux obscures et de sombres nuages.
- 13 De l'éclat qui le précédait s'élancèrent ses nuées, portant la grêle et les charbons ardents.
- 14 Yahweh tonna dans les cieux, le Très-Haut fit retentir sa voix: grêle et charbons ardents!
- 15 Il lança ses flèches et les dispersa; il multiplia ses foudres et il les confondit.
- 16 Alors le lit des eaux apparut, les fondements de la terre furent mis à nu, à ta menace, Yahweh, au souffle du vent de tes narines.
- 17 Il étendit sa main d'en haut et me saisit, il me retira des grandes eaux.
- 18 Il me délivra de mon ennemi puissant, de ceux qui me haïssaient, alors qu'ils étaient plus forts que moi.
- 19 Ils m'avaient surpris au jour de mon malheur; mais Yahweh fut mon appui.
- 20 Il m'a mis au large, il m'a sauvé, parce qu'il s'est complu en moi.
- 21 Yahweh m'a récompensé selon ma justice, il m'a rendu selon la pureté de mes mains.
- 22 Car j'ai gardé les voies de Yahweh, et je n'ai pas péché, pour m'éloigner de mon Dieu.
- 23 Tous ses jugements étaient devant moi; et je n'ai point rejeté loin de moi ses lois.
- 24 J'étais sans reproche envers lui, et je me tenais en garde contre mon iniquité.
- 25 Yahweh m'a rendu selon ma justice, selon la pureté de mes mains devant ses yeux.
- 26 Avec celui qui est bon tu te montres bon, avec l'homme droit tu te montres droit;
- 27 avec celui qui est pur tu te montres pur, et avec le fourbe tu agis perfidement.
- 28 Car tu sauves le peuple humilié, et tu abaisces les regards hautains.
- 29 Oui, tu fais briller mon flambeau; Yahweh, mon Dieu, éclaire mes ténèbres.
- 30 Avec toi je me précipite sur les bataillons armés; avec mon Dieu je franchis les murailles.
- 31 Dieu!... Ses voies sont parfaites; la parole de Yahweh est éprouvée, il est un bouclier pour tous ceux qui se confient en lui.
- 32 Car qui est Dieu, si ce n'est Yahweh. et qui est un rocher, si ce n'est notre Dieu?
- 33 Le Dieu qui me ceint de force, qui rend ma voie parfaite;
- 34 qui rend mes pieds semblables à ceux des biches, et me fait tenir debout sur mes hauteurs;
- 35 qui forme mes mains au combat, et mes bras tendent l'arc d'airain.
- 36 Tu m'as donné le bouclier de ton salut, et ta droite me soutient, et ta douceur me fait grandir.

- 37 Tu élargis mon pas au-dessous de moi, et mes pieds ne chancellent point.
- 38 Je poursuis mes ennemis et je les atteins; je ne reviens pas sans les avoir anéantis.
- 39 Je les brise, et ils ne se relèvent pas; Ils tombent sous mes pieds.
- 40 Tu me ceins de force pour 1e combat, tu fais plier sous moi mes adversaires.
- 41 Mes ennemis!... tu leur fais tourner le dos devant moi; et j'extermine ceux qui me haïssent.
- 42 Ils crient, et personne pour les sauver! Ils crient vers Yahweh, et il ne leur répond pas!
- 43 Je les broie comme la poussière livrée au vent, je les balaie comme la boue des rues.
- 44 Tu me délivres des révoltes du peuple, tu me mets à la tête des nations; Des peuples que je ne connaissais pas me sont asservis.
- 45 Dès qu'ils ont entendu, ils m'obéissent; les fils de l'étranger me flattent.
- 46 Les fils de l'étranger sont défaillants, ils sortent tremblants de leurs forteresses.
- 47 Vive Yahweh et béni soit mon rocher! Que le Dieu de mon salut soit exalté;
- 48 Dieu qui m'accorde des vengeance, qui me soumet les peuples
- 49 qui me délivre de mes ennemis! Oui, tu m'élèves au-dessus de mes adversaires, tu me sauves de l'homme de violence.
- 50 C'est pourquoi je te louerai parmi les nations, ô Yahweh; je chanterai à la gloire de ton nom: Il accorde de glorieuses délivrances à son roi, il fait miséricorde à son oint, à David et à sa postérité pour toujours.

Psaume 19

- 19¹ Au maître de chant. Chant de David.
- 2 Les cieux racontent la gloire de Dieu, et le firmament annonce l'oeuvre de ses mains.
- 3 Le jour crie au jour la louange, la nuit l'apprend à la nuit.
- 4 Ce n'est pas un langage, ce ne sont pas des paroles; dont la voix ne soit pas entendue.
- 5 Leur son parcourt toute la terre, leurs accents vont jusqu'aux extrémités du monde. C'est là qu'il a dressé une tente pour le soleil.
- 6 Et lui, semblable à l'époux qui sort de la chambre nuptiale, s'élançe joyeux, comme un héros, pour fournir sa carrière.
- 7 Il part d'une extrémité du ciel, et sa course s'achève à l'autre extrémité: rien ne se dérobe à sa carrière.
- 8 La loi de Yahweh est parfaite: elle restaure l'âme. Le témoignage de Yahweh est sur: il donne la sagesse aux simples.
- 9 Les ordonnances de Yahweh sont droites elles réjouissent les coeurs. Le précepte de Yahweh est pur: il éclaire les yeux.
- 10 La crainte de Yahweh est sainte: elle subsiste à jamais. Les décrets de Yahweh sont vrais: ils sont tous justes.

11 Ils sont plus précieux que l'or, que beaucoup d'or fin; plus doux que le miel, que celui qui coule des rayons.

12 Ton serviteur aussi est éclairé par eux; grande récompense à qui les observe.

13 Qui connaît ses égarements? Pardonne-moi ceux que j'ignore!

14 Préserve aussi ton serviteur des orgueilleux; qu'ils ne dominent point sur moi! Alors je serai parfait et je serai pur de grands péchés. ¹⁹ Accueillie avec faveur les paroles de ma bouche, et les sentiments de mon coeur, devant toi, Yahweh, mon rocher et mon libérateur!

Psaume 20

20 ¹ Au maître de chant. Psaume de David.

2 Que Yahweh t'exauce au jour de la détresse, que le nom du Dieu de Jacob te protège!

3 Que du sanctuaire il t'envoie du secours, que de Sion il te soutienne!

4 Qu'il se souvienne de toutes tes oblations, et qu'il ait pour agréable tes hotocaustes! - Séla.

5 Qu'il te donne ce que ton coeur désire, et qu'il accomplisse tous tes desseins!

6 Puissions-nous de nos cris joyeux saluer ta victoire, lever l'étendard au nom de notre Dieu! Que Yahweh accomplisse tous tes voeux!

7 Déjà je sais que Yahweh a sauvé son Oint; il l'exaucera des cieus, sa sainte demeure, par le secours puissant de sa droite.

8 Ceux-ci comptent sur leurs chars, ceux-là sur leurs chevaux; nous, nous invoquons le nom de Yahweh, notre Dieu.

9 Eux, ils plient et ils tombent; nous, nous nous relevons et tenons ferme.

10 Yahweh, sauve le roi! Qu'il nous exauce au jour où nous l'invoquons.

Psaume 21

21 ¹ Au maître de chant. Psaume de David.

2 Yahweh, le roi se réjouit de ta force; comme ton secours le remplit d'allégresse!

3 Tu lui as donné ce que son coeur désirait, tu n'as pas refusé ce que demandaient ses lèvres. - Séla.

4 Car tu l'as prévenu de bénédictions exquises, tu as mis sur sa tête une couronne d'or pur.

5 Il te demandait la vie, tu la lui as donnée, de longs jours à jamais et à perpétuité.

6 Sa gloire est grande, grâce à ton secours; tu mets sur lui splendeur et magnificence.

7 Tu le rends à jamais un objet de bénédictions; tu le combles de joie devant ta face.

8 Car le roi se confie en Yahweh, et par la bonté du Très-Haut il ne chancelle point.

9 Ta main, ô roi, atteindra tous tes ennemis, ta droite atteindra ceux qui te haïssent.

10 Tu les rendras comme une fournaise ardente, au jour où tu montreras ta face; Yahweh les

anéantira dans sa colère, et le feu les dévorera.

11 Tu feras disparaître de la terre leur postérité, et leur race d'entre les enfants des hommes.

12 Ils ont préparé pour toi la ruine, ils ont conçu des desseins pervers, mais ils seront impuissants.

13 Car tu leur feras tourner le dos; de tes traits tu les viseras au front.

14 Lève-toi, Yahweh, dans ta force! Nous voulons chanter et célébrer ta puissance.

Psaume 22

22 ¹ Au maître de chant. Sur " Biche de l'aurore ". Psaume de David.

2 Mon Dieu, mon Dieu, pourquoi m'as-tu abandonné? Je gémiss, et le salut reste loin de moi!

3 Mon Dieu, je crie pendant le jour, et tu ne réponds pas; la nuit, et je n'ai point de repos.

4 Pourtant tu es saint, tu habites parmi les hymnes d'Israël.

5 En toi se sont confiés nos pères; ils se sont confiés, et tu les as délivrés.

6 Ils ont crié vers toi, et ils ont été sauvés; ils se sont confiés en toi, et ils n'ont pas été confus.?

7 Et moi, je suis un ver, et non un homme, l'opprobre des hommes et le rebut du peuple.

8 Tous ceux qui me voient se moquent de moi; ils ouvrent les lèvres, ils branlent la tête:

9 "Qu'il s'abandonne à Yahweh! Qu'il le sauve, qu'il le délivre, puisqu'il l'aime! "

10 Oui, c'est toi qui m'as tiré du sein maternel, qui m'as donné confiance sur les mamelles de ma mère.

11 Dès ma naissance, je t'ai été abandonné; depuis le sein de ma mère, c'est toi qui es mon Dieu.

12 Ne t'éloigne pas de moi, car l'angoisse est proche, car personne ne vient à mon secours.

13 Autour de moi sont de nombreux taureaux, les forts de Basan m'entourent.

14 Ils ouvrent contre moi leur gueule, comme un lion qui déchire et rugit.

15 Je suis comme de l'eau qui s'écoule, et tous mes os sont disjoints; mon cœur est comme de la cire, il se fond dans mes entrailles.

16 Ma force s'est desséchée comme un tesson d'argile, et ma langue s'attache à mon palais; tu me couches dans la poussière de la mort.

17 Car des chiens m'entourent, une troupe de scélérats rôdent autour de moi; ils ont percé mes pieds et mes mains,

18 je pourrais compter tous mes os. Eux, ils m'observent, ils me contemplent;

19 ils se partagent mes vêtements, ils tirent au sort ma tunique.

20 Et toi, Yahweh, ne t'éloigne pas! Toi qui es ma force, viens en hâte à mon secours!

21 Délivre mon âme de l'épée, ma vie du pouvoir du chien!

22 Sauve-moi de la gueule du lion, tire-moi des cornes du buffle!

- 23 Alors j'annoncerai ton nom à mes frères; au milieu de l'assemblée je te louerai:
- 24 " Vous qui craignez Yahweh, louez-le! Vous tous, postérité de Jacob, glorifiez-le! Révérez-le, vous tous, postérité d'Israel!
- 25 Car il n'a pas méprisé, il n'a pas rejeté la souffrance de l'affligé, il n'a pas caché sa face devant lui, et quand l'affligé a crié vers lui, il a entendu. "
- 26 Grâce à toi, mon hymne retentira dans la grande assemblée, j'acquitterai mes vœux en présence de ceux qui te craignent.
- 27 Les affligés mangeront et se rassasieront; ceux qui cherchent Yahweh le loueront. Que votre cœur revive à jamais!
- 28 Toutes les extrémités de la terre se souviendront et se tourneront vers Yahweh, et toutes les familles des nations se prosterneront devant sa face.
- 29 Car à Yahweh appartient l'empire, il domine sur les nations.
- 30 Les puissants de la terre mangeront et se prosterneront; devant lui s'inclineront tous ceux qui descendent à la poussière, ceux qui ne peuvent prolonger leur vie.
- 31 La postérité le servira; on parlera du Seigneur à la génération future.
- 32 Ils viendront et ils annonceront sa justice, au peuple qui naîtra, ils diront ce qu'il a fait.

Psaume 23

- 23¹ Psaume de David . Yahweh est mon pasteur; je ne manquerai de rien.
- 2 Il me fait reposer dans de verts pâturages, il me mène près des eaux rafraîchissantes;
- 3 il restaure mon âme. Il me conduit dans les droits sentiers, à cause de son nom.
- 4 Même quand je marche dans une vallée d'ombre mortelle, je ne crains aucun mal, car tu es avec moi: ta houlette et ton bâton me rassurent.
- 5 Tu dresses devant moi une table en face de mes ennemis; tu répands l'huile sur ma tête; ma coupe est débordante.
- 6 Oui, le bonheur et la grâce m'accompagneront, tous les jours de ma vie, et j'habiterai dans la maison de Yahweh, pour de longs jours.

Psaume (CP) 1

Citations de
DS 130:

Magistère

Catéchisme:
[465](#)

Catechismus:
[465](#)

Isaïe (CP) 36

Invasion de Sennachérif - succès en Juda

36 ¹ La quatorzième année du roi Ezéchias, Sennachérif, roi d'Assyrie, monta contre toutes les villes fortes de Juda et s'en empara.

Devant Jérusalem - premier récit

² Et le roi d'Assyrie envoya de Lachis à Jérusalem, vers le roi Ezéchias, son grand échanson avec une troupe nombreuse; le grand échanson s'arrêta à l'aqueduc de l'étang supérieur, sur le chemin du champ du Foulon. ³ Ehacim, fils de Helcias, chef de la maison du roi, se rendit auprès de lui, avec Sobna, le secrétaire, et Joahé, fils d'Asaph, archiviste. ⁴ Le grand échanson leur dit: "Dites à Ezéchias: Ainsi dit le grand roi, le roi d'Assyrie: Quelle est cette confiance sur laquelle tu t'appuies? Je disais: Paroles en l'air que ce conseil et cette force pour la guerre! ⁵ Et maintenant, en qui te confies -tu pour te révolter contre moi? ⁶ Voici que tu te fies à l'appui de ce roseau cassé -- l'Égypte -- qui pénètre et perce la main de quiconque s'appuie dessus tel est Pharaon, roi d'Égypte, pour tous ceux qui se confient en lui. ⁷ Peut-être me diras-tu: C'est en Yahweh, notre Dieu, que nous avons confiance!... Mais n'est-ce pas lui dont Ezéchias a fait disparaître les hauts lieux et les autels, en disant à Juda et à Jérusalem: Vous vous prosternerez devant cet autel? ⁸ Maintenant, fais un accord avec mon maître, le roi d'Assyrie: je te donnerai deux mille chevaux, si tu peux fournir des cavaliers pour les monter!.. ⁹ Comment repousserais-tu un seul chef d'entre les moindres serviteurs de mon maître? Aussi mets-tu ta confiance dans l'Égypte pour les chars et pour les chevaux. ¹⁰ Maintenant, est-ce sans la volonté de Yahweh que je suis monté contre ce pays pour le détruire? Yahweh m'a dit: Monte contre ce pays, et détruis-le!" ¹¹ Eliacim,, Sobna et Joahé dirent au grand échanson: "Parle à tes serviteurs en araméen, car nous l'entendons; et ne nous parle pas en langue judaïque, aux oreilles du peuple qui est sur la muraille." ¹² Le grand échanson répondit: " Est-ce à ton maître et à toi que mon maître m'a envoyé dire ces paroles? N'est-ce pas à ces hommes assis sur la muraille, pour manger leurs excréments et boire leur urine avec vous?" ¹³ Alors le grand échanson, s'étant avancé, cria à haute voix en langue judaïque et dit: "Écoutez les paroles du grand roi, du roi d'Assyrie: ¹⁴ Ainsi dit le roi: Qu'Ezéchias ne vous abuse pas, car il ne pourra vous délivrer. ¹⁵ Et qu'Ezéchias ne vous persuade pas de vous confier en Yahweh, en disant: Yahweh nous délivrera sûrement; cette ville ne sera pas livrée entre les mains du roi d'Assyrie. ¹⁶ N'écoutez point Ezéchias, car ainsi dit le roi d'Assyrie: Faites la paix avec moi, et rendez vous à moi; et que chacun de vous mange de sa vigne et chacun de son figuier, et que chacun boive l'eau de son puits, ¹⁷ jusqu'à ce que je vienne et que je vous emmène dans un pays comme le vôtre, un pays de

blé et de vin, un pays de pain et de vignes. ¹⁸ Qu'Ezéchias ne vous abuse point, en disant: Yahweh nous délivrera. Est-ce que les dieux des nations ont délivré chacun leur pays de la main du roi d'Assyrie? ¹⁹ Où sont les Dieux d'Emath et d'Arphad? Où sont les Dieux de Sépharvaïm? Ont-ils délivré Samarie de ma main? ²⁰ Quels sont, parmi tous les dieux de ces pays, ceux qui ont délivré leur pays de ma main, pour que Yahweh puisse délivrer Jérusalem de ma main?" ²¹ Ils se turent et ne répondirent pas un mot, car le roi avait donné cet ordre: ²² "Vous ne lui répondrez pas." Et Eliacim, fils De Helcias, chef de la maison du roi, Sobna le secrétaire, et Joabé, fils d'Asaph, l'archiviste. vinrent auprès d'Ezéchias, les vêtements déchirés, et lui rapportèrent les paroles du grand échanson.

37 ¹ Lorsque le roi Ezéchias eut entendu ce rapport, il déchira ses vêtements, se couvrit d'un sac et alla dans la maison de Yahweh. ² Il envoya Eliacim, chef de sa maison, Sobna, le secrétaire. et les anciens des prêtres, couverts de sacs, vers Isaïe, fils D'Amos, le prophète. ³ Ils lui dirent: "Ainsi dit Ezéchias: Ce jour est un jour d'angoisse, de châtement et d'opprobre; car les enfants sont près de sortir du sein maternel, et il n'y a pas de force pour enfanter. ⁴ Peut-être Yahweh, ton Dieu, entendra-t-il les paroles du grand échanson, que le roi d'Assyrie, son maître, a envoyé pour insulter au Dieu vivant, et le punira-t-il à cause des paroles qu'a entendues Yahweh, ton Dieu. Fais donc une prière pour le reste qui subsiste encore!" ⁵ Les serviteurs du roi Ezéchias se rendirent auprès d'Isaïe, ⁶ et Isaïe leur dit: "Voici ce que vous direz à votre maître: Ainsi dit Yahweh: Ne t'effraie point des paroles que tu as entendues, par lesquelles les serviteurs du roi d'Assyrie m'ont outragé. ⁷ Voici que je mets en lui un esprit tel que, sur une nouvelle qu'il apprendra, il retournera dans son pays, et je le ferai tomber par l'épée dans son pays." ⁸ Le grand échanson s'en retourna et trouva le roi d'Assyrie qui attaquait Lobna; car il avait appris que son maître était parti de Lachis. ⁹ Or le roi d'Assyrie reçut une nouvelle au sujet de Tharaca, roi d'Ethiopie; on lui dit: "Il s'est mis en marche pour te faire la guerre." Entendant cela, il envoya des messagers à Ezéchias en disant:

Devant Jérusalem - second récit

¹⁰ "Vous parlerez ainsi à Ezéchias, roi De Juda: Que ton Dieu, en qui tu te confies, ne t'abuse point en disant: Jérusalem ne sera pas livrée entre les mains du roi d'Assyrie. ¹¹ Voici que tu as appris ce qu'ont fait les rois d'Assyrie à tous les pays, les soumettant à l'anathème!... Et toi, tu serais délivré!... ¹² Est-ce que leurs dieux les ont délivrées ces nations que mes pères ont détruites Gozan, Haram, Réseph et les fils d'Eden, qui filaient à Thélasar? ¹³ Où sont le roi d'Emath, le roi d'Arphad et le roi de la ville de Sépharvaïm, d'Ana et d'Ava?" ¹⁴ Ezéchias, ayant pris la lettre de la main des messagers, la lut; puis Ezéchias monta à la maison de Yahweh et la déploya devant Yahweh. ¹⁵ Et Ezéchias pria devant Yahweh, en disant: ¹⁶ "Yahweh des armées, Dieu d'Israël, assis sur les Chérubins, c'est vous qui êtes le seul Dieu de tous les royaumes de la terre, vous qui avez fait les cieus et la terre. ¹⁷ Yahweh, inclinez votre oreille et entendez! Yahweh, ouvrez les yeux et regardez! Entendez toutes les paroles

de Sennachérib, qui a envoyé insulter au Dieu vivant.¹⁸ Il est vrai, Yahweh, que les rois d'Assyrie ont détruit toutes les nations et dévasté leurs territoires,¹⁹ et qu'ils ont jeté leurs dieux dans le feu; car ce n'étaient pas des dieux, mais des ouvrages de mains d'homme, du bois et de la pierre; et ils les ont anéantis.²⁰ Maintenant, Yahweh, notre Dieu, sauvez-nous de la main de Sennachérib, et que tous les royaumes de la terre sachent que vous seul êtes Yahweh!"

Contre Sennachérib - Délivrance de Jérusalem

²¹ Et Isaïe, fils d'Amos, envoya dire à Ezéchias: "Ainsi dit Yahweh, Dieu d'Israël: La prière que tu m'as adressée au sujet de Sennachérib, roi d'Assyrie, je t'ai entendue.²² Voici la parole que Yahweh a prononcée contre lui: Elle te méprise, elle se moque de toi, la vierge, fille de Sion; elle branle la tête derrière toi, la fille de Jérusalem!²³ Qui as-tu insulté et outragé? Contre qui as-tu élevé la voix et porté les yeux en haut? Contre le Saint d'Israël!²⁴ Par tes serviteurs tu as insulté le Seigneur, et tu as dit: Avec la multitude de mes chars, j'ai gravi le sommet des montagnes, les extrémités du Liban; je couperai les plus élevés de ses cèdres, les plus beaux de ses cyprès; et j'atteindrai sa dernière cime et sa forêt semblable à un verger.²⁵ J'ai creusé, et j'ai eu de l'eau à boire; avec la plante de mes pieds je dessècherai tous les fleuves de l'Egypte.²⁶ N'as-tu pas appris que depuis longtemps j'ai fait ces choses, et que je les ai formées dès les temps anciens? A présent je les fais s'accomplir, pour que tu réduises en monceaux de ruines les villes fortes,²⁷ Leurs habitants sont sans force, dans l'épouvante et le trouble; ils sont comme l'herbe des champs, et la tendre verdure comme le gazon des toits, comme le blé niellé qui sèche avant sa maturité.²⁸ Mais je sais quand tu t'assieds, quand tu sors et quand tu entres; je connais ta fureur contre moi.²⁹ Parce que tu es furieux contre moi, et que ton arrogance est montée à mes oreilles, je mettrai mon anneau dans ta narine et mon mors à tes lèvres, et je te ferai retourner par le chemin par lequel tu es venu.³⁰ Et ceci sera un signe pour toi: On mangera cette année le produit du grain tombé; la seconde année, on mangera ce qui croit de soi-même; mais la troisième année, vous sèmerez et moissonnerez, vous planterez des vignes et vous en mangerez le fruit.³¹ Ce qui aura été sauvé de la maison de Juda, ce qui restera, poussera encore des racines par-dessous, et portera du fruit par dessus.³² Car de Jérusalem il sortira un reste, et de la montagne de Sion des réchappés. Voilà ce que fera le zèle de Yahweh des armées.³³ C'est pourquoi, ainsi parle Yahweh sur le roi d'Assyrie: Il n'entrera point dans cette ville, il n'y lancera point de flèches, il ne lui présentera pas de boucliers, il n'élèvera pas de retranchements contre elle.³⁴ Il s'en retournera par le chemin par lequel il est venu, et il n'entrera point dans cette ville, - oracle de Yahweh.³⁵ Je protégerai cette ville pour la sauver, à cause de moi et à cause de David, mon serviteur.

Echec et mort de Sennachérib

³⁶ Et l'ange de Yahweh sortit et frappa, dans le camp des Assyriens, cent quatre-vingt-cinq mille hommes, et quand on se leva le matin, voici que c'étaient tous des cadavres. ³⁷ Et Sennachérib, roi d'Assyrie, ayant levé son camp, partit et s'en retourna, et il resta à Ninive. ³⁹ Comme il était prosterné dans la maison de Nesroch, son dieu, Adramélech et Sarasar, ses fils, le frappèrent avec l'épée, et s'enfuirent au pays d'Ararat. Et Asarhaddon, son fils, régna à sa place.

Maladie et guérison d'Ezéchias

³⁸ ¹ En ce temps-là, Ezéchias fut malade à la mort. Le prophète Isaïe, fils d'Amos, vint auprès de lui et lui dit: "Ainsi dit Yahweh: Donne tes ordres à ta maison, car tu vas mourir, et tu ne vivras plus." ² Ezéchias tourna son visage contre le mur et pria Yahweh; il dit: ³ "Souvenez-vous, ô Yahweh, que j'ai marché devant votre face avec fidélité et intégrité, et que j'ai fait ce qui est bien à vos yeux!" Et Ezéchias versa des larmes abondantes. ⁴ Et la parole de Yahweh fut adressée à Isaïe en ces termes: ⁵ "Va, et dis à Ezéchias: "Ainsi dit Yahweh, le Dieu de David, ton père,: J'ai entendu ta prière, j'ai vu tes larmes; voici que j'ajouterai à tes jours quinze années. ⁶ Je te délivrerai, toi et cette ville, de la main du roi d'Assyrie; je protégerai cette ville. ⁷ Et voici pour toi le signe donné par Yahweh, auquel tu connaîtras que Yahweh accomplira cette parole qu'il a dite: ⁸ Voici que je vais faire reculer l'ombre en arrière, des degrés qu'elle a descendus sur les degrés d'Achaz sous l'influence du soleil, soit de dix degrés. Et le soleil recula de dix degrés sur les degrés qu'il avait descendus.

Cantique d'Ezéchias

⁹ Ecrit d'Ezéchias, roi de Juda, lorsqu'il fut malade et qu'il guérit de sa maladie: ¹⁰ Je disais: Dans la paix de mes jours je m'en vais aux portes du schéol; je suis privé du reste de mes ans! ¹¹ Je disais: Je ne verrai plus Yahweh, Yahweh sur la terre des vivants; je ne verrai plus les hommes, parmi les habitants du silencieux séjour! ¹² Ma demeure est enlevée, emportée loin de moi comme une tente de bergers. Comme un tisserand, j'ourdisais ma vie; il me retranche du métier! Du jour à la nuit tu en auras fini avec moi! ¹³ Je me suis tu jusqu'au matin; comme un lion, il brisait tous mes os; du jour à la nuit tu en auras fini avec moi! ¹⁴ Comme l'hirondelle, comme la grue, Je crie; je gémiss comme la colombe; mes yeux se sont lassés à regarder en haut "Yahweh, on me fait violence; sois mon garant! ¹⁵ Que dirais-je? Il m'a dit, il l'a fait. Je marcherai humblement pendant toutes mes années, me souvenant de l'amertume de mon âme. ¹⁶ Seigneur, c'est en cela qu'est la vie, en tout cela est la vie de mon esprit. Vous me guérissez, vous me rendez la vie: voici que ma suprême amertume se change en paix! ¹⁷ Vous avez retiré mon élue de la fosse de perdition; vous avez jeté derrière votre dos tous mes péchés. ¹⁸ Car le schéol ne vous célèbre pas, la mort ne chante pas vos louanges; ceux qui descendent dans la fosse n'espèrent plus en votre fidélité. ¹⁹ Le vivant, le vivant, c'est lui qui vous célèbre, comme je le fais en ce jour; père fera connaître à

ses enfants votre fidélité. ²⁰ Yahweh a été prompt à me sauver; nous ferons résonner les cordes de ma harpe; tous les jours de notre vie, devant a maison de Yahweh. ²¹ Isaïe dit: "Qu'on apporte une masse de figues, et qu'on l'applique sur l'ulcère et que le roi guérisse!" Et Ezéchias dit: "A quel signe connaîtrai-je que je monterai à la maison de Yahweh?"

Ambassade de Mérodak-Baladan

39 ¹ En ce même temps, Mérodach-Baladan fils de Baladan, roi de Babylone, envoya une lettre et des présents à Ezechias, car il avait appris qu'il avait été malade et qu'il était rétabli.

² Ezéchias se réjouit de la venue des envoyés, et il leur montra la maison de son trésor, l'argent et l'or, les aromates et l'huile de prix, tout son arsenal et tout ce qui se trouvait dans ses trésors; il n'y eut rien qu'Ezéchias ne leur fit voir dans sa maison et dans tous ses

domaines. ³ Mais Isaïe, le prophète, vint auprès du roi Ezéchias, et lui dit: "Qu'ont dit ces gens-là, et d'où sont-ils venus vers toi?" Ezéchias répondit: "Ils sont venus vers moi d'un

pays éloigné, de Babylone." Isaïe dit: ⁴ "Qu'ont-ils vu dans ta maison?" Et Ezéchias répondit: "Ils ont vu tout ce qui est dans ma maison; il n'y a rien dans mes trésors que je ne leur aie

fait voir." ⁵ Et Isaïe dit à Ezéchias: "Ecoute la parole de Yahweh des armées: ⁶ Voici que des jours viendront où l'on emportera à Babylone tout ce qui est dans ta maison et ce que tes

pères ont amassé jusqu'à ce jour; il n'en restera rien, dit Yahweh. ⁷ Et l'on prendra de tes fils, qui seront sortis de toi, que tu auras engendrés, pour en faire des eunuques dans le

palais du roi de Babylone." ⁸ Ezéchias répondit à Isaïe: "La parole de Yahweh que tu as prononcée est bonne." Et il ajouta: "Car, il y aura paix et stabilité pendant ma vie".

Annonce de la délivrance

40 ¹ Consolez, consolez mon peuple, dit votre Dieu. ² Parlez au coeur de Jérusalem, et criez-lui: Que sa servitude est finie, que son iniquité est expiée, qu'elle a reçu de la main de Yahweh le double pour ses péchés.

Préparez le chemin du Yahvé

³ Une voix crie: Frayez dans le désert le chemin de Yahweh, aplanissez dans le steppe une route pour notre Dieu! ⁴ Que toute vallée soit relevée, toute montagne et toute colline

abaissées; que la hauteur devienne une plaine, et les roches escarpées un vallon! ⁵ Alors la gloire de Yahweh apparaîtra, et toute chair sans exception la verra; car la bouche de Yahweh a parlé.

La parole de Dieu est seule impérissable

⁶ Une voix dit "Crie!" et on répond: "Que crierai-je?" "Toute chair est comme l'herbe, et toute

sa grâce comme la fleur des champs ⁷ L'herbe se dessèche, la fleur se flétrit, quand le souffle de Yahweh passe sur elle. Oui, l'homme est comme l'herbe! ⁸ L'herbe se dessèche, la fleur se flétrit; mais la parole de Dieu subsiste à jamais! "

Voici ton Dieu

⁹ Monte sur une haute montagne, toi qui portes à Sion la bonne nouvelle; élève la voix avec force, toi qui portes à Jérusalem la bonne nouvelle; élève-la, ne crains point; dis aux villes de Juda "Voici votre Dieu!" ¹⁰ Voici que le Seigneur Yahweh vient avec puissance; son bras exerce la domination; Voici que sa récompense est avec lui, et son salaire est devant lui. ¹¹ Comme un berger, il fera paître son troupeau; il recueillera les agneaux dans ses bras, et les portera dans son sein; il conduira doucement celles qui allaitent.

Grandeur unique de Yahvé

¹² Qui a mesuré les eaux dans le creux de sa main, estimé l'étendue des cieux à l'empan, jaugé au boisseau toute la poussière de la terre, pesé les montagnes au crochet, et les collines à la balance? ¹³ Qui a dirigé l'esprit de Yahweh, et quel a été son conseiller pour l'instruire? Avec qui a-t-il tenu conseil, pour qu'il l'éclaire, ¹⁴ pour qu'il lui enseigne le sentier de la justice, pour qu'il lui enseigne la sagesse, et lui montre le chemin de l'intelligence? ¹⁵ Voici que les nations sont comme la goutte suspendue à un seau, elles sont réputées comme la poussière dans la balance; voici que les îles sont la poudre menue qui s'envole. ¹⁶ Le Liban ne suffit pas pour le feu, et ses animaux ne suffisent pas pour l'holocauste. ¹⁷ Toutes les nations sont devant lui comme rien; il les compte pour néant et vanité.

Néant les idoles

¹⁸ A qui donc comparerez-vous Dieu, et quelle image lui préparerez-vous? ¹⁹ Quand l'ouvrier a coulé une idole, l'orfèvre la recouvre d'or, et il lui tend des chaînettes d'argent. ²⁰ Le pauvre, qui ne peut offrir beaucoup, choisit un bois qui ne pourrisse point; et il va chercher un ouvrier habile, pour taire une idole qui ne branle point.

Grandeur unique de Yahvé

²¹ Ne savez-vous pas? N'avez-vous pas entendu dire? Ne vous a-t-on pas annoncé dès le commencement? N'avez-vous pas appris qui a posé les fondements de la terre? ²² Il trône par dessus la votre de la terre, --et ses habitants sont comme des sauterelles; -- il étend les cieux comme un voile, et les déploie comme une tente pour y habiter; ²³ Il livre au néant les puissants, et réduit à rien les juges de la terre ²⁴ à peine sont-ils plantés, à peine sont-ils

semés; à peine leur tronc a-t-il pris racine en terre, il souffle sur eux, et ils sèchent, et l'ouragan les emporte comme le chancre. ²⁵ A qui donc me comparerez-vous, que je lui sois pareil; dit le Saint? ²⁶ Levez les yeux en haut et regardez: qui a créé ces choses? Celui qui fait marcher en ordre leur armée, et qui les appelle toutes par leur nom; et, à cause de la grandeur de sa puissance et de l'énergie de sa force, pas une ne fait défaut.

Aie confiance, Jacob

²⁷ Pourquoi dis-tu, ô Jacob, et parles-tu ainsi, ô Israël: "Ma voie est cachée à Yahweh, et mon droit passe inaperçu devant mon Dieu?" ²⁸ Ne sais-tu pas, n'as-tu pas entendu? Yahweh est un Dieu éternel, qui a créé les extrémités de la terre, qui ne se fatigue ni ne se lasse, et dont la sagesse est insondable. ²⁹ Il donne de la force à celui qui est fatigué et redouble la vigueur de celui qui est défaillant. ³⁰ Les jeunes gens se fatiguent et se lassent, et les jeunes gens chancellent, ³¹ Mais ceux qui se confient en Yahweh renouvellent leurs forces; ils élèveront leur vol comme les aigles; ils courront et ne se fatigueront point; ils marcheront et ne se laisseront point.

La vocation de Cyrus

⁴¹ ¹ Iles, faites silence pour m'écouter, et que les peuples raniment leurs forces; qu'ils approchent, puis qu'ils parlent! Allons ensemble au jugement! ² Qui a fait lever de l'Orient celui dont la justice rencontre les pas? Qui lui a livré les nations, et lui a soumis les rois? Il fait voler leurs épées en poussière; il rend leurs arcs semblables à la paille qu'emporte le vent. ³ Il les poursuit et passe en paix, par un chemin que son pied n'avait jamais foulé. ⁴ Qui a fait cela? qui l'a accompli? Celui qui appelle les générations depuis le commencement, moi, Yahweh, qui suis le premier, et qui serai aussi avec les derniers! ⁵ Les îles le voient et sont saisies de crainte; les extrémités de la terre tremblent; ils approchent et viennent. ⁶ Chacun aide son compagnon, et l'un dit à l'autre: Prends courage! ⁷ Le forgeron encourage le fondeur, le polisseur au marteau celui qui frappe sur l'enclume; en disant de la soudure: "Elle est bonne!" puis il fixe le dieu avec des clous, pour qu'il ne branle pas.

Israël soit sans crainte

⁸ Mais toi, Israël, mon serviteur, Jacob, que j'ai choisi, race d'Abraham mon ami; ⁹ Toi que j'ai été prendre aux extrémités de la terre; et que j'ai appelé de ses lointaines régions; toi à qui j'ai dit: "Tu es mon serviteur, je t'ai choisi et ne t'ai point rejeté." ¹⁰ Ne crains point, car, je suis avec toi; ne regarde pas avec inquiétude, car je suis ton Dieu; je t'ai saisi fortement, et je t'aide, et je te soutiens par la droite de ma justice. ¹¹ Voici qu'ils seront confondus et couverts de honte; tous ceux qui sont enflammés contre toi; ils seront semblables au néant, ils périront, ceux qui disputent contre toi! ¹² Tu les chercheras et tu ne les trouveras plus;

ceux qui te querellent; ils seront semblables au néant, réduits à rien, ceux qui te font la guerre. ¹³ Car moi, Yahweh, ton Dieu, je te prends par la main droite, je le dis: "Ne crains point, c'est moi qui viens à ton aide." ¹⁴ Ne crains point, vermisseau de Jacob, faible reste d'Israël! moi, je viens à ton secours, -- oracle de Yahweh; et ton Rédempteur est le Saint d'Israël. ¹⁵ Voici que je fais de toi un traîneau aigu, neuf, à deux tranchants; tu fouleras les montagnes et tu les broieras, et tu rendras les collines semblables à de la balle, ¹⁶ Tu les vanneras, et le vent les emportera, et l'ouragan les dispersera. Et toi, tu tressailliras de joie en Yahweh, tu te glorifieras dans le Saint d'Israël.

Le merveilleux retour

¹⁷ Le malheureux et les pauvres, qui cherchent des eaux et n'en trouvent point; et dont la langue est desséchée par la soif, moi, Yahweh, je les exaucerai, moi, le Dieu d'Israël, je ne les abandonnerai pas. ¹⁸ Je ferai jaillir des fleuves sur les sommets dénudés, et des sources au milieu des vallées; je changerai le désert en étang, et la terre aride en fontaines d'eau. ¹⁹ Je mettrai dans le désert le cèdre, l'acacia, le myrthe et l'olivier; je mettrai dans le steppe à la fois le cyprès, le platane et le buis; ²⁰ Afin qu'ils voient, qu'ils sachent, qu'ils observent et comprennent ensemble, que la main de Yahweh a fait ces choses, et que le Saint d'Israël les a créées.

Yahvé seul maître des éléments

²¹ Présentez votre cause, dit Yahweh; produisez vos raisons, dit le Roi de Jacob. ²² Qu'ils les produisent et nous déclarent ce qui doit arriver! Les choses anciennes, déclarez-nous ce qu'elles furent, et nous y appliquerons notre cœur, pour en connaître l'issue! Ou bien faites-nous entendre! les choses à venir! ²³ Annoncez les choses qui arriveront plus tard, et nous saurons que vous êtes des dieux! Faites du bien ou faites du mal, que nous voyions et que nous admirions ensemble! ²⁴ Voilà, vous n'êtes rien, et votre oeuvre est néant: abominable est celui qui vous choisît!

Yahvé prédit et prépare la victoire de Cyrus

²⁵ Je l'ai suscité du septentrion, et il arrive, du soleil levant, il invoque mon nom; il marche sur les satrapes comme sur la boue, comme le potier foule l'argile. ²⁶ Qui l'a fait connaître dès l'origine, que nous le sachions, longtemps d'avance, que nous disions: "C'est vrai?" Non! Personne ne l'a annoncé! Non! Personne ne l'a fait entendre! Non! Personne n'a entendu vos paroles! ²⁷ Le premier j'ai dit à Sion: "Voici! Les voici!" et j'envoie à Jérusalem un messager de bonne nouvelle. ²⁸ Je regarde, et il n'y a personne; parmi eux, il n'y a pas un conseiller, que je puisse interroger et qui me réponde. ²⁹ Voici, ils sont tous vanité; leurs oeuvres sont néant; leurs idoles, un vain souffle!

Premier poème du Serviteur

42 ¹ Voici mon serviteur, que je soutiens, mon élu, en qui mon âme se complaît; j'ai mis mon esprit sur lui; il répandra la justice parmi les nations. ² Il ne criera point, il ne parlera pas haut, il ne fera pas entendre sa voix dans les rues. ³ Il ne brisera pas le roseau froissé, et n'éteindra pas la mèche prête à mourir. Il annoncera la justice en vérité; ⁴ il ne faiblira point et ne se laissera point abattre; jusqu'à ce qu'il ait établi la justice sur la terre, et les îles seront dans l'attente de sa loi. ⁵ Ainsi parle le Dieu Yahweh, qui a créé les cieux et les a déployés, qui a étendu la terre et ses productions, qui donne la respiration au peuple qui l'habite; et le souffle à ceux qui la parcourent ⁶ Moi, Yahweh, je t'ai appelé dans la justice; et je t'ai pris par la main; je te garde et je fais de toi l'alliance du peuple; la lumière des nations; ⁷ Pour ouvrir les yeux des aveugles; pour faire sortir de prison les captifs, du cachot ceux qui sont assis dans les ténèbres. ⁸ Je suis Yahweh; c'est là mon nom, et je ne donnerai pas ma gloire à un autre, ni mon honneur aux idoles, ⁹ Voici que les premières choses sont arrivées, et j'en annonce de nouvelles; avant qu'elles éclosent, je vous les fais entendre.

Hymne de victoire

¹⁰ Chantez à Yahweh un cantique nouveau; Chantez sa louange aux extrémités de la terre, vous qui naviguez sur la mer et qui la peuplez, vous, îles, et vos habitants! ¹¹ Que le désert et ses villes élèvent la voix, les campements habités par Cédar! Que les habitants de Séla tressaillent d'allégresse; que du sommet des montagnes, ils poussent des cris de joie! ¹² Qu'ils rendent gloire à Yahweh, qu'ils publient sa louange dans les îles! ¹³ Car Yahweh sort comme un héros; comme un guerrier, il réveille son ardeur il pousse le cri de guerre, un cri éclatant; il déploie sa force contre ses ennemis. ¹⁴ Longtemps je me suis tu, j'ai gardé le silence, je me suis contenu; comme la femme qui enfante, je gémiss, je soupire et je suis haletant. ¹⁵ Je désolerai les montagnes et les collines, et je dessècherai toute leur verdure; je changerai les fleuves en îles, et je mettrai les lacs à sec. ¹⁶ Je conduirai les aveugles par un chemin qu'ils ne connaissent pas, je les mènerai par des sentiers qu'ils ignorent; je changerai devant eux les ténèbres en lumière, et les lieux montueux en plaine. Ces paroles, je les accomplirai; et je n'y manquerai point. ¹⁷ Ils reculeront, ils seront couverts de honte; ceux qui se confient dans les idoles, qui disent aux images fondues "Vous êtes nos dieux!"

Israël serviteur sourd et aveugle

¹⁸ Sourds, entendez; aveugles, ouvrez les yeux pour voir! ¹⁹ Qui est aveugle, sinon mon serviteur; et sourd comme mon messenger que j'envoie? Qui est aveugle comme celui dont j'avais fait mon ami, aveugle comme le serviteur de Yahweh? ²⁰ Tu as vu beaucoup de

choses, et tu n'as rien retenu; il a eu ses oreilles ouvertes, et il n'a rien entendu. ²¹ Yahweh a daigné, à cause de sa justice, donner une loi grande et magnifique. ²² Et voilà ce peuple pillé et dépouillé! On les a tous enchaînés dans des cavernes, Ils ont été enfermés dans des cachots; Ils sont au pillage, et personne qui les délivre; dépouillés, et personne qui dise: "Restitue!" ²³ Qui de vous prêtera l'oreille à ces choses, y prendra garde et écoutera désormais? ²⁴ Qui a livré Jacob au pillage, et Israël aux spoliateurs? N'est-ce pas Yahweh, lui contre qui nous avons péché, lui dont ils n'ont pas voulu suivre les voies, et dont ils n'ont pas écouté la loi? ²⁵ Il a versé sur eux le feu de son courroux, et les fureurs de la guerre; elle s'est allumée tout autour de lui, et il n'a pas compris; elle l'a consumé, et il n'y a point pris garde!

Yahvé protège le retour d'Israël

43 ¹ Et maintenant, ainsi parle Yahweh, celui qui t'a créé, ô Jacob, celui qui t'a formé, ô Israël: Ne crains point, car je t'ai racheté; je t'ai appelé par ton nom, tu es à moi! ² Quand tu passeras par les eaux, je serai avec tel; par les fleuves, ils ne t'engloutiront point; quand tu marcheras au milieu du feu, tu ne seras point brûlé et la flamme ne t'embrasera point. ³ Car moi, Yahweh, je suis ton Dieu; le Saint d'Israël est ton sauveur. J'ai donné l'Egypte pour ta rançon; l'Ethiopie et Saba en échange de toi. ⁴ Parce que tu es précieux à mes yeux, honorable, et que, moi, je t'aime, je donnerai des hommes en échange de toi; et des peuples en échange de ta vie. ⁵ Ne crains point, car je suis avec toi; de l'orient je ramènerai ta postérité, et de l'occident je te rassemblerai. ⁶ Je dirai au septentrion: "Donne-les!" et au midi: "Ne les retiens pas! Ramène mes fils des pays lointains et mes filles de l'extrémité de la terre ⁷ tous ceux qui portent mon nom, que j'ai créés pour ma gloire, que j'ai formés et que j'ai faits. ⁸ Fais sortir le peuple aveugle, et qui a des yeux, et les sourds, qui ont des oreilles." ⁹ Que les nations s'assemblent toutes, et que les peuples se réunissent! Lequel d'entre eux a annoncé ces choses; et nous a fait entendre des prédictions anciennes? Qu'ils produisent leurs témoins et qu'ils se justifient; qu'on les entende et qu'on dise: "C'est vrai!" ¹⁰ Vous êtes mes témoins, -- oracle de Yahweh, et mon serviteur que j'ai choisi, afin que vous reconnaissiez et que vous me croyiez; et que vous compreniez que c'est moi. Avant moi aucun Dieu n'a été formé, et il n'y en aura point après moi. ¹¹ C'est moi, moi qui suis Yahweh, et il n'y a point de sauveur en dehors de moi. ¹² C'est moi qui ai annoncé, qui ai sauvé, qui ai prédit ce n'est pas un dieu étranger parmi vous; et vous êtes mes témoins, -- oracle de Yahweh! ¹³ C'est moi qui suis Dieu; désormais aussi je le suis, et il n'y a personne qui délivre de ma main; j'agirai, et qui l'empêchera?

La destruction de Babel

¹⁴ Ainsi parle Yahweh, votre rédempteur, le Saint d'Israël: A cause de vous, j'ai envoyé contre Babylone, et je les fais tous descendre en fugitifs, les Chaldéens, sur les navires dont

ils sont si fiers! ¹⁵ Je suis Yahweh, votre Saint, le Créateur d'Israël, votre roi!

Le nouvel exode

¹⁶ Ainsi parle Yahweh, qui ouvrit un chemin dans la mer, un sentier dans les eaux puissantes; ¹⁷ qui mit en campagne chars et chevaux, armée et vaillants guerriers, -- tous ensemble ils sont couchés pour ne plus se relever; ils ont été étouffés, ils se sont éteints comme une mèche: -- ¹⁸ Ne vous souvenez plus des événements passés, et ne considérez plus les choses d'autrefois! ¹⁹ Voici que je vais faire une merveille nouvelle; elle est près d'éclorre; ne la reconnaissez-vous pas? Je mettrai un chemin dans le désert, des fleuves dans la terre aride. ²⁰ Les bêtes des champs me glorifieront, les chacals et les autruches. Car je mettrai des eaux dans le désert; et des fleuves dans la terre aride, pour abreuver mon peuple, mon élu, ²¹ le peuple que j'ai formé pour moi, qui publiera ma louange.

L'ingratitude d'Israël

²² Cependant tu ne m'as pas invoqué, ô Jacob, et tu ne t'es pas mis en peine pour moi, Israël. ²³ Tu ne m'as pas offert les brebis de tes holocaustes, et tu ne m'as pas honoré par tes sacrifices. Je ne t'ai pas été à charge pour des offrandes, et ne t'ai pas fatigué pour de l'encens. ²⁴ Tu ne m'as point, à prix d'argent, acheté de roseau odoriférant, et tu ne m'as pas rassasié de la graisse de tes victimes; mais toi, tu m'as été à charge par tes péchés, tu m'as fatigué par tes iniquités. ²⁵ C'est moi, c'est moi qui efface tes fautes pour l'amour de moi, et je ne me souviendrai plus de tes péchés. ²⁶ Réveille mes souvenirs, plaidons ensemble, parle toi-même pour te justifier. ²⁷ Ton premier père a péché, et tes interprètes m'ont été infidèles. ²⁸ C'est pourquoi j'ai dégradé les princes du sanctuaire; j'ai livré Jacob à l'anathème et Israël aux outrages.

L'effusion de l'Esprit

⁴⁴ ¹ Et maintenant, écoute, Jacob, mon serviteur, et toi, Israël, que j'ai choisi. ² Ainsi parle Yahweh, qui t'a fait: qui t'a formé dès le sein de ta mère, et secouru: Ne crains point, Jacob, mon serviteur, mon Israël, que j'ai choisi! ³ Car je répandrai des eaux sur le sol altéré, et des ruisseaux sur la terre desséchée. Je répandrai mon esprit sur ta postérité, et ma bénédiction sur tes rejetons. ⁴ Et ils croîtront parmi la verdure, comme les saules le long des eaux courantes. ⁵ Celui-ci dira: "Je suis à Yahweh!" celui-ci se réclamera du nom de Jacob; un autre écrira sur sa main: "A Yahweh!" et il prendra pour surnom le nom d'Israël.

Yahvé seul Dieu

⁶ Ainsi parle Yahweh, le roi d'Israël: et son rédempteur, Yahweh des années je suis le premier et je suis le dernier, et il n'y a pas de Dieu en dehors de moi! ⁷ Qui est comme moi, --qu'il parle, qu'il le déclare, qu'il me le montre! -- depuis que j'ai fondé l'humanité des jours antiques? Qu'ils annoncent donc l'avenir et ce qui doit arriver! ⁸ Ne soyez point effrayés et ne craignez point! Ne te l'ai-je pas dès longtemps fait connaître et annoncé? -- vous m'en êtes témoins! Y a-t-il un Dieu en dehors de moi? Il n'y a pas d'autre Rocher; je n'en connais point.

Satire contre les idoles

⁹ Les fabricateurs d'idoles ne sont tous que néant, et leurs chefs-d'oeuvre ne servent à rien; leurs témoins, eux, ne voient rien ni ne comprennent rien, pour leur honte. ¹⁰ Qui a formé un dieu, qui a fondu une idole, pour n'en retirer aucune utilité? ¹¹ Voici que tous ses adorateurs seront confondus; et les ouvriers ne sont que des hommes! Qu'ils s'assemblent tous, qu'ils se présentent!... Ils trembleront et seront confondus tous ensemble, ¹² L'ouvrier en fer travaille avec le ciseau, il passe son oeuvre dans les charbons embrasés, il façonne avec le marteau; il la travaille d'un bras vigoureux. Cependant, il a faim, et le voilà sans force; Il ne boit pas d'eau, et le voilà épuisé! ¹³ L'ouvrier en bois tend le cordeau, il trace la forme au crayon, la façonne avec le ciseau, la mesure au compas; il en fait une figure d'homme; la belle figure humaine, pour qu'elle loge dans une maison. ¹⁴ Un homme va couper des cèdres; Il prend des rouvres et des chênes; Il fait un choix parmi les arbres de la forêt; ou bien il plante des cèdres, et la pluie les fait croître. ¹⁵ Ce bois sert à l'homme pour briller; il en prend pour se chauffer; il en allume aussi pour cuire son pain; il en fait aussi un dieu et il l'adore; Il en fabrique une idole, et il se prosterne devant elle! ¹⁶ Il en a brûlé au feu la moitié; avec l'autre moitié, il apprête sa viande; il cuit sort rôti et se rassasie. Il se chauffe aussi et il dit: "Ah! Ah! Je me réchauffe; je sens la flamme!" ¹⁷ De ce qui en reste, il fait son dieu, son idole; qu'il adore en se prosternant, devant laquelle il prie, en disant: "Délivre-moi, car tu es mon Dieu!" ¹⁸ Ils ne savent pas, ils n'entendent pas, car leurs yeux sont couverts pour ne pas voir; et leurs coeurs pour ne pas comprendre. ¹⁹ Et il ne rentre pas en soi-même; il n'a pas l'intelligence et le bon sens de se dire: "J'en ai brûlé la moitié au feu; j'ai aussi cuit du pain sur les braises; j'ai rôti de la viande et je l'ai mangée; et avec le reste je ferais une abomination, je me prosternerai devant un tronc d'arbre!" ²⁰ Il se repaît de cendres; son coeur abusé l'égare. Il ne sauvera pas son âme et ne dira pas: "Ce qui est dans ma main n'est-il pas mensonge?"

Invitation au repentir

²¹ Souviens-toi de ces choses, ô Jacob, ô Israël, car tu es mon serviteur; je t'ai formé pour mon serviteur, ô Israël, tu ne seras pas oublié de moi! ²² J'ai effacé tes transgressions comme une image; et tes péchés comme une nuée: reviens à moi, car je t'ai racheté.

Chant de joie pour les rachetés

²³ Cieux, poussez des cris de joie, car Yahweh a fait cela! Retentissez, profondeurs de la terre! Éclatez de joie, montagnes, forêts, avec tous vos arbres; car Yahweh a racheté Jacob, et manifesté sa gloire en Israël!

Délivrance d'Israël par Cyrus instrument de Yahvé

²⁴ Ainsi parle Yahweh, ton rédempteur, qui t'a formé dès le sein de la mère: C'est moi, Yahweh, qui ai fait toutes choses, moi qui seul ai déployé les cieux, affermi la terre: qui était avec moi? ²⁵ Je déjoue les présages des prophètes de mensonge, et fais délirer les devins; je fais reculer les sages; et change leur science en folie. ²⁶ J'accomplis la parole de mon serviteur, et j'exécute le conseil de mes envoyés; je dis de Jérusalem: "Qu'elle soit habitée!" et des villes de Juda: "Qu'elles soient rebâties! je relèverai leurs ruines." ²⁷ Je dis à l'abîme: "Taris! je dessécherai tes fleuves." ²⁸ Je dis de Cyrus: "C'est mon berger; il accomplira toute ma volonté, en disant à Jérusalem: Sois rebâtie! et au temple: Sois fondé!"

Isaïe (CP) 36

Genèse (CP) 11

La tour de Babel. Confusion des langues.

11 ¹ Toute la terre avait une seule langue et les mêmes mots. ² Etant partis de l'Orient, les hommes trouvèrent une plaine dans le pays de Sennaar, et ils s'y établirent. ³ Ils se dirent entre eux: " Allons, faisons des briques, et cuisons-les au feu. " Et ils se servirent de briques au lieu de pierres, et de bitume au lieu de ciment. ⁴ Ils dirent encore: " Allons, bâtissons-nous une ville et une tour dont le sommet soit dans le ciel, et faisons-nous un monument, de peur que nous ne soyons dispersés sur la face de toute la terre. "

⁵ Mais Yahweh descendit pour voir la ville et la tour que bâtissaient les fils des hommes. ⁶ Et Yahweh dit: " Voici, ils sont un seul peuple et ils ont pour eux tous une même langue; et cet ouvrage est le commencement de leurs entreprises; maintenant rien ne les empêchera d'accomplir leurs projets. ⁷ Allons, descendons, et là même confondons leur langage, de sorte qu'ils n'entendent plus le langage les uns des autres. " ⁸ C'est ainsi que Yahweh les dispersa de là sur la face de toute la terre, et ils cessèrent de bâtir la ville. ⁹ C'est pourquoi on lui donna le nom de Babel, car c'est là que Yahweh confondit le langage de toute la terre, et c'est de là que Yahweh les a dispersés sur la face de toute la terre.

Les ancêtres d'Abraham

¹⁰ Voici l'histoire de Sem: Sem, âgé de cent ans, engendra Arphaxad, deux ans après le déluge. ¹¹ Après qu'il eut engendré Arphaxad, Sem vécut cinq cents ans, et il engendra des fils et des filles. ¹² Arphaxad vécut trente-cinq ans, et il engendra Salé. ¹³ Après qu'il eut engendré Salé, Arphaxad vécut quatre cent trois ans, et il engendra des fils et des filles. ¹⁴ Salé vécut trente ans, et il engendra Héber. ¹⁵ Après qu'il eut engendré Héber, Salé vécut quatre cent trois ans, et il engendra des fils et des filles. ¹⁶ Héber vécut trente-quatre ans, et il engendra Phaleg. ¹⁷ Après qu'il eut engendré Phaleg, Héber vécut quatre cent trente ans, et il engendra des fils et des filles. ¹⁸ Phaleg vécut trente ans, et il engendra Réü. ¹⁹ Après qu'il eut engendré Réü, Phaleg vécut deux cent neuf ans, et il engendra des fils et des filles. ²⁰ Réü vécut trente-deux ans, et il engendra Sarug. Après qu'il eut engendré Sarug, ²¹ Réü vécut deux cent sept ans, et il engendra des fils et des filles. ²² Sarug vécut trente ans, et il engendra Nachor. ²³ Après qu'il eut engendré Nachor, Sarug vécut deux cents ans, et il engendra des fils et des filles. ²⁴ Nachor vécut vingt-neuf ans, et il engendra Tharé. ²⁵ Après qu'il eut engendré Tharé, Nachor vécut cent dix-neuf ans, et il engendra des fils et des filles. ²⁶ Tharé vécut soixante-dix ans, et il engendra Abram, Nachor et Aran.

Descendance de Térah

²⁷ Voici l'histoire de Tharé. Tharé engendra Abram, Nachor et Aran. ²⁸ Aran engendra Lot. Et Aran mourut en présence de Tharé, son père, au pays de sa naissance, à Ur en Chaldée.

²⁹ Abram et Nachor prirent des femmes: le nom de la femme d'Abram était Saraï, et le nom de la femme de Nachor était Melcha, fille d'Aran, père de Melcha et père de Jesca. ³⁰ Or

Saraï fut stérile: elle n'avait point d'enfants. ³¹ Tharé prit Abram, son fils, et Lot, fils d'Aran, son petit-fils, et Saraï, sa belle-fille, femme d'Abram, son fils, et ils sortirent ensemble d'Ur

des Chaldéens, pour aller au pays de Chanaan; mais, arrivés à Haran, ils s'y établirent. ³² Les jours de Tharé furent de deux cent cinq ans, et Tharé mourut à Haran.

2 Histoire des patriarches

21 Histoire d'Abraham

Vocation d'Abraham

¹² ¹ Yahweh dit à Abram: " Va-t-en de ton pays, de ta famille et de la maison de ton père, dans le pays que je te montrerai. ² Je ferai de toi une grande nation, je te bénirai et je

rendrai grand ton nom. ³ Tu seras une bénédiction: je bénirai ceux qui te béniront, et celui qui te maudira, je le maudirai, et toutes les familles de la terre seront bénies en toi. "

⁴ Abram partit, comme Yahweh le lui avait dit, et Lot s'en alla avec lui. Abram avait soixante-quinze ans quand il sortit de Haran. ⁵ Abram prit Saraï, sa femme, et Lot, fils de son frère, ainsi que tous les biens qu'ils possédaient et les serviteurs qu'ils avaient acquis à Haran, et ils partirent pour aller au pays de Chanaan. Et ils arrivèrent au pays de Chanaan.

Premières pérégrinations d'Abraham

⁶ Abram traversa le pays jusqu'au lieu nommé Sichem, jusqu'au chêne de Moré. Les

Chananéens étaient alors dans le pays. ⁷ Yahweh apparut à Abram et lui dit: " je donnerai ce pays à ta postérité. " Et Abram bâtit là un autel à Yahweh qui lui était apparu.

⁸ Il passa de là à la montagne, à l'orient de Béthel, et il dressa sa tente, ayant Béthel au couchant et Hai à l'orient. Là encore il bâtit un autel à Yahweh, et il invoqua le nom de

Yahweh. ⁹ Puis Abram s'avança, de campement en campement, vers le Midi.

¹⁰ Il y eut une famine dans le pays, et Abram descendit en Egypte pour y séjourner; car la famine était grande dans le pays. ¹¹ Comme il était près d'entrer en Egypte, il dit à Saraï, sa

femme: " Voici, je sais que tu es une belle femme; quand les Egyptiens te verront, ils diront:
¹² C'est sa femme, et ils me tueront et te laisseront vivre. ¹³ Dis donc que tu es ma soeur, afin que je sois bien traité à cause de toi, et qu'on me laisse la vie par égard pour toi."
¹⁴ Lorsque Abram fut arrivé en Egypte, les Egyptiens virent que sa femme était fort belle. ¹⁵ Les grands de Pharaon, l'ayant vue, la vantèrent à Pharaon, et cette femme fut prise et emmenée dans la maison de Pharaon. ¹⁶ Il traita bien Abram à cause d'elle, et Abram reçut des brebis, des boeufs, des ânes, des serviteurs et des servantes, des ânesses et des chameaux. ¹⁷ Mais Yahweh frappa de grandes plaies Pharaon et sa maison, à cause de Sarai, femme d'Abram. ¹⁸ Pharaon appela alors Abram et lui dit: " Qu'est-ce que tu m'as fait? Pourquoi ne m'as-tu pas déclaré qu'elle était ta femme? ¹⁹ Pourquoi as-tu dit: C'est ma soeur; de sorte que je l'ai prise pour femme? Maintenant, voici ta femme; prends-la et va-t'en!" ²⁰ Et Pharaon, ayant donné des ordres à ses gens au sujet d'Abram, ils le renvoyèrent, lui et sa femme, et tout ce qui lui appartenait.

13 ¹ Abram remonta d'Égypte vers le Midi, lui, sa femme et tout ce qui lui appartenait, et Lot avec lui. ² Or Abram était fort riche en troupeaux, en argent et en or. ³ Puis il alla, de campement en campement, du Midi jusqu'à Béthel, jusqu'au lieu où il avait la première fois dressé sa tente, entre Béthel et Hai, à l'endroit où était l'autel qu'il avait précédemment élevé. ⁴ Et là Abram invoqua le nom de Yahweh.

Abraham se sépare de Lot

⁵ Lot, qui voyageait avec Abram, avait aussi des brebis, des boeufs et des tentes, ⁶ et la contrée ne leur suffisait pas pour habiter ensemble; car leurs biens étaient trop considérables pour qu'ils pussent demeurer ensemble. ⁷ Il y eut une querelle entre les bergers des troupeaux d'Abram et les bergers des troupeaux de Lot. ⁸ Les Chananéens et les Phérézéens étaient alors établis dans le pays. - Abram dit à Lot: " Qu'il n'y ait pas, je te prie, de débat entre moi et toi, ni entre mes bergers et tes bergers; car nous sommes des frères. ⁹ Tout le pays n'est-il pas devant toi? Sépare-toi donc de moi. Si tu vas à gauche, je prendrai la droite; et si tu vas à droite, je prendrai la gauche. "
¹⁰ Lot, levant les yeux, vit toute la plaine du Jourdain qui était entièrement arrosée c'était, avant que Yahweh eût détruit Sodome et Gomorrhe, comme le jardin de Yahweh, comme la terre d'Égypte du côté de Tsoar. ¹¹ Lot choisit pour lui toute la plaine du Jourdain, et il s'avança vers l'orient; c'est ainsi qu'ils se séparèrent l'un de l'autre. ¹² Abram habitait dans le pays de Chanaan, et Lot habitait dans les villes de la plaine, et il dressa ses tentes jusqu'à Sodome. ¹³ Or les gens de Sodome étaient fort mauvais et grands pécheurs contre Yahweh. ¹⁴ Yahweh dit à Abram, après que Lot se fut séparé de lui: " Lève les yeux et, du lieu où tu es, regarde vers le septentrion et vers le midi, vers l'orient, et vers le couchant: ¹⁵ tout le pays que tu vois, je le donnerai à toi et à ta postérité pour toujours. ¹⁶ Je rendrai ta postérité nombreuse comme la poussière de la terre; si l'on peut compter la poussière de la

terre, on comptera aussi ta postérité. ¹⁷ Lève-toi, parcours le pays en long et en large, car , je te le donnerai. "

¹⁸ Abram leva ses tentes et vint habiter aux chênes de Mambré, qui sont en Hébron; et il bâtit là un autel à Yahweh.

La campagne des quatre rois

14 ¹ Au temps d'Amraphel, roi de Sennaar, d'Arioch, roi d'Ellasar, de Chodorlahomor, roi d'Elam, et de Thadal, roi de Goïm, ² il arriva qu'ils firent la guerre à Bara, roi de Sodome, à Bersa, roi de Gomorrhe, à Sennaab, roi d'Adama, à Séméber, roi de Séboïm, et au roi de Bala qui est Ségor. ³ Ces derniers s'assemblèrent tous dans la vallée de Siddim, qui est la mer Salée. ⁴ Car, pendant douze ans, ils avaient été soumis à Chodorlahomor, et la treizième année ils s'étaient révoltés. ⁵ Mais, la quatorzième année, Chodorlahomor se mit en marche avec les rois qui étaient avec lui, et ils battirent les Réphaïm à Astaroth-Carnaim, les Zusim à Ham, les Emim dans la plaine de Cariathairn ⁶ et les Horrèens dans leur montagne de Sér, jusqu'à El-Pharan, qui est près du désert.

⁷ Puis, s'en retournant, ils arrivèrent à la fontaine du jugement, qui est Codés, et ils battirent tout le pays des Amalécites, ainsi que les Amorrhéens qui habitaient à Asason-Thamar. ⁸ Alors le roi de Sodome s'avança avec le roi de Gomorrhe, le roi d'Adama, le roi de Séboïm et le roi de Bala, qui est Ségor, ⁹ et ils se rangèrent en bataille contre eux dans la vallée de Siddim, contre Chodorlahomor, roi d'Elam, Thadal, roi de Goïm, Amraphel, roi de Sennaar, et Arioch, roi d'Ellasar, quatre rois contre les cinq. ¹⁰ Il y avait dans la vallée de Siddim de nombreux puits de bitume; le roi de Sodome et celui de Gomorrhe prirent la fuite, et ils y tombèrent; ¹¹ le reste s'enfuit dans la montagne. Les vainqueurs enlevèrent tous les biens de Sodome et de Gomorrhe et tous leurs vivres, et ils s'en allèrent. ¹² Ils prirent aussi Lot, fils du frère d'Abram, et ses biens, et ils s'en allèrent; or, il demeurait à Sodome.

¹³ Un des fugitifs vint l'annoncer à Abram l'Hébreu, qui habitait aux chênes de Mambré, l'Amorrhéen, frère d'Eschol et frère d'Auer; ils étaient des alliés d'Abram. ¹⁴ Dès qu'Abram apprit que son frère avait été emmené captif, il mit sur pied ses gens les mieux éprouvés, nés dans sa maison, au nombre de trois cent dix-huit, et il poursuivit les rois jusqu'à Dan. ¹⁵ Là, ayant partagé sa troupe pour les attaquer de nuit, lui et ses serviteurs, il les battit et les poursuivit jusqu'à Hoba, qui est à gauche de Damas. ¹⁶ Il ramena tous les biens; il ramena aussi Lot, son frère, et ses biens, ainsi que les femmes et les gens.

¹⁷ Comme Abram revenait vainqueur de Chodorlahomor et des rois qui étaient avec lui, le roi de Sodome sortit à sa rencontre, dans la vallée de Savé; c'est la vallée du Roi.

¹⁸ Melchisédech, roi de Salem, apporta du pain et du vin; il était prêtre du Dieu Très-Haut. Il bénit Abram et dit:

¹⁹ Béni soit Abram par le Dieu Très-Haut, qui a créé le ciel et la terre!

²⁰ Béni soit le Dieu Très-Haut, qui a livré tes ennemis entre tes mains! " Et Abram lui donna la dîme de tout.

²¹ Le roi de Sodome dit à Abram: ²¹ " Donne-moi les personnes et prends pour toi les biens. "
²² Abram répondit au roi de Sodome: " j'ai levé la main vers Yahweh, le Dieu Très-Haut, qui a créé le ciel et la terre: ²³ D'un fil à une courroie de sandale, je ne prendrai quoi que ce soit qui t'appartienne! afin que tu ne dises pas: j'ai enrichi Abram. ²⁴ Rien pour moi! Ce qu'ont mangé les jeunes gens et la part des hommes qui sont venus avec moi, Aner, Eschol et Mambré, eux, ils prendront leur part. "

Alliance de Yahvé avec Abraham

¹⁵ ¹ Après ces événements, la parole de Yahweh fut adressée à Abram en vision: " Ne crains point, Abram; je suis ton bouclier; ta récompense sera très grande. " ² Abram répondit: " Seigneur Yahweh, que me donnerez-vous? je m'en vais sans enfants, et l'héritier de ma maison, c'est Eliézer de Damas. " ³ Et Abram dit: " Voici, vous ne m'avez pas donné de postérité, et un homme attaché à ma maison sera mon héritier. " ⁴ Alors la parole de Yahweh lui fut adressée en ces termes: " Ce n'est pas lui qui sera ton héritier, mais celui qui sortira de tes entrailles sera ton héritier. " ⁵ Et, l'ayant conduit dehors, il dit: " Lève ton regard vers le ciel et compte les étoiles, si tu peux les compter." Et il lui dit: "Telle sera ta postérité. " ⁶ Abram eut foi à Yahweh, et Yahweh le lui imputa à justice.

⁷ Et il lui dit: " Je suis Yahweh, qui t'ai fait sortir d'Ur des Chaldéens, afin de te donner ce pays pour le posséder. " ⁸ Abram répondit: " Seigneur Yahweh, à quoi connaîtrai-je que je le posséderai? " ⁹ Et Yahweh lui dit: " Prends une génisse de trois ans, une chèvre de trois ans, un bélier de trois ans, une tourterelle et un jeune pigeon. " ¹⁰ Abram lui amena tous ces animaux et, les ayant partagés par le milieu, il mit chaque moitié vis-à-vis de l'autre; mais il ne partagea pas les oiseaux. ¹¹ Les oiseaux de proie s'abattirent sur les cadavres, et Abram les chassa.

¹² Comme le soleil se couchait, un profond sommeil tomba sur Abram; une terreur, une obscurité profonde tombèrent sur lui. ¹³ Yahweh dit à Abram: " Sache bien que tes descendants seront étrangers dans un pays qui ne sera pas à eux; ils y seront en servitude et on les opprimera pendant quatre cents ans. ¹⁴ Mais je jugerai la nation à laquelle ils auront été asservis, et ensuite ils sortiront avec de grands biens. ¹⁵ Toi, tu t'en iras en paix vers tes pères; tu seras mis en terre dans une heureuse vieillesse. ¹⁶ A la quatrième génération ils reviendront ici; car jusqu'à présent l'iniquité de l'Amorrhéen n'est pas à son comble. "

¹⁷ Lorsque le soleil fut couché et qu'une profonde obscurité fut venue, voici qu'un four fumant et un brandon de feu passaient entre les animaux partagés. ¹⁸ En ce jour-là, Yahweh fit alliance avec Abram, en disant: " Je donne à ta postérité ce pays, ¹⁹ depuis le fleuve d'Egypte jusqu'au grand fleuve, au fleuve de l'Euphrate: ²⁰ le pays des Cinéens, des Cénézéens, des Cadmonéens, des Héthéens, ²¹ des Phéréséens, des Rephaïm, des Amorrhéens, des Chananéens, des Gergéséens et des Jébuséens.

Naissance d'Ismaël

16 ¹ Sarai, femme d'Abram, ne lui avait pas donné d'enfants; et elle avait une servante égyptienne, nommée Agar. ² Sarai dit à Abram: "Voici que Yahweh m'a rendue stérile; viens, je te prie, vers ma servante; peut-être aurai-je d'elle des fils. " ³ Abram écouta la voix de Sarai. Sarai, femme d'Abram, prit donc Agar l'Egyptienne, sa servante, après qu'Abram eut habité dix années dans le pays de Chanaan, et elle la donna à Abram, son mari, pour être sa femme.

⁴ Il alla vers Agar, et elle conçut; et quand elle vit qu'elle avait conçu, elle regarda sa maîtresse avec mépris. ⁵ Sarai dit à Abram: " L'outrage qui m'est fait tombe sur toi. J'ai mis ma servante dans ton sein et, quand elle a vu qu'elle avait conçu, elle m'a regardée avec mépris. Que Yahweh juge entre moi et toi! " ⁶ Abram répondit à Sara: " Voici, ta servante est sous ta puissance; agis à son égard comme bon te semblera. " Alors Sarai la maltraita, et Agar s'enfuit de devant elle.

⁷ L'ange de Yahweh la trouva près d'une source d'eau dans le désert, près de la source qui est sur le chemin de Sur. ⁸ Il dit: "Agar, servante de Sarai, d'où viens-tu et où vas-tu? " Elle répondit " Je fuis loin de Sarai, ma maîtresse. " ⁹ L'ange de Yahweh lui dit: " Retourne vers ta maîtresse et humilie-toi sous sa main. " ¹⁰ L'ange de Yahweh ajouta: " Je multiplierai extrêmement ta postérité; on ne pourra la compter, tant elle sera nombreuse. "

¹¹ L'ange de Yahweh lui dit encore: " Voici que tu es enceinte, et tu enfanteras un fils, et tu lui donneras le nom d'Ismaël, parce que Yahweh a entendu ton affliction.

¹² Ce sera un âne sauvage que cet homme; sa main sera contre tous, et la main de tous sera contre lui, et il habitera en face de tous ses frères. "

¹³ Agar donna à Yahweh qui lui avait parlé le nom de Atta-El-Roi. car elle avait dit: " Ai-je donc ici même vu le Dieu qui me voyait? " ¹⁴ C'est pourquoi on a appelé ce puits le puits Lachai-Roi. Il est situé entre Cadès et Barad.

¹⁵ Agar enfanta un fils à Abram, et Abram donna le nom d' Ismaël au fils qu'Agar avait mis au monde. ¹⁶ Abram était âgé de quatre-vingt-six ans lorsqu'Agar enfanta Ismaël à Abram.

La circoncision, signe de l'Alliance

Annnonce de la naissance d'Isaac

17 ¹ Lorsque Abram fut arrivé à l'âge de quatre-vingt-dix-neuf ans, Yahweh lui apparut et lui dit: " je suis le Dieu tout-puissant; marche devant ma face et sois irréprochable: ² j'établirai mon alliance entre moi et toi, et je te multiplierai à l'infini. "

³ Abram tomba la face contre terre, et Dieu lui parla ainsi: ⁴ " Moi, voici mon alliance avec toi: tu deviendras père d'une multitude de nations. ⁵ On ne te nommera plus Abram, mais

ton nom sera Abraham, car je te fais père d'une multitude de nations. ⁶ Je te ferai croître extraordinairement, je ferai de toi des nations, et des rois sortiront de toi. ⁷ J'établis mon alliance, entre moi et toi et tes descendants après toi, d'âge en âge, en une alliance perpétuelle, pour être ton Dieu et le Dieu de tes descendants après toi. ⁸ Je te donnerai, à toi et à tes descendants après toi, le pays où tu séjournes comme étranger, tout le pays de Chanaan, en possession perpétuelle, et je serai leur Dieu".

⁹ Dieu dit à Abraham: " Et toi, tu garderas mon alliance, toi et tes descendants après toi, d'âge en âge. ¹⁰ Voici l'alliance que vous avez à garder, l'alliance entre moi et vous, et tes descendants après toi tout mâle parmi vous sera circoncis. ¹¹ Vous vous circoncirez dans votre chair, et ce sera le signe de l'alliance entre moi et vous. ¹² Quand il aura huit jours, tout mâle parmi vous, d'âge en âge, sera circoncis, qu'il soit né dans la maison, ou qu'il ait été acquis à prix d'argent d'un étranger quelconque, qui n'est pas de ta race. ¹³ On devra circoncire le mâle né dans la maison ou acquis à prix d'argent, et mon alliance sera dans votre chair comme alliance perpétuelle.

¹⁴ Un mâle incirconcis, qui n'aura pas été circoncis dans sa chair, sera retranché de son peuple: il aura violé mon alliance. "

¹⁵ Dieu dit à Abraham: " Tu ne donneras plus à Sarai, ta femme, le nom de Sarai, car son nom est Sara. ¹⁶ Je la bénirai, et je te donnerai aussi d'elle un fils; je la bénirai, et elle deviendra des nations; des rois de peuples sortiront d'elle. " ¹⁷ Abraham tomba la face contre terre, et il rit, disant dans son coeur " Naîtra-t-il un fils à un homme de cent ans? Et Sara, une femme de quatre-vingt-dix ans, enfantera-t-elle? " ¹⁸ Et Abraham dit à Dieu: " Oh! qu' Ismaël vive devant votre face! " ¹⁹ Dieu dit: " Oui, Sara, ta femme, t'enfantera un fils; tu le nommeras Isaac, et j'établirai mon alliance avec lui comme une alliance perpétuelle pour ses descendants après lui. ²⁰ Quant à Ismaël, je t'ai entendu. Voici, je l'ai béni, je le rendrai fécond et je le multiplierai extrêmement; il engendrera douze princes, et je ferai de lui une grande nation. ²¹ Mais mon alliance, je l'établirai avec Isaac, que Sara t'enfantera l'année prochaine, à cette époque. " ²² Et ayant achevé de parler avec lui, Dieu remonta d'auprès d'Abraham.

²³ Abraham prit Ismaël, son fils, ainsi que tous les serviteurs nés dans sa maison et tous ceux qu'il avait acquis à prix d'argent, tous les mâles parmi les gens de sa maison, et il les circoncit en ce jour même, comme Dieu le lui avait commandé. ²⁴ Abraham était âgé de quatre-vingt-dix-neuf ans lorsqu'il fut circoncis; ²⁵ et Ismaël, son fils, avait treize ans lorsqu'il fut circoncis. ²⁶ Ce même jour, Abraham fut circoncis, ainsi qu'Ismaël, son fils; et tous tes hommes de sa maison, ²⁷ ceux qui étaient nés chez lui et ceux qui avaient été acquis des étrangers à prix d'argent, furent circoncis avec lui.

[L'apparition de Mambré et l'annonce de la naissance d'Isaac](#)

18 ¹ Yahweh lui apparut aux chênes de Mambré, comme il était assis à l'entrée de la tente pendant la chaleur du jour, il leva les yeux et il regarda, ² et voici que trois hommes se tenaient debout devant lui. Dès qu'il les vit, il courut de l'entrée de la tente au-devant d'eux et, s'étant prosterné en terre, il dit: ³ " Seigneur, si j'ai trouvé grâce à tes yeux, ne passe pas, je te prie, loin de ton serviteur. ⁴ Permettez qu'on apporte un peu d'eau pour vous laver les pieds. ⁵ Reposez-vous sous cet arbre; je vais prendre un morceau de pain, vous fortifierez votre coeur et vous continuerez votre chemin; car c'est pour cela que vous avez passé devant votre serviteur. " Ils répondirent: " Fais comme tu l'as dit . "

⁶ Abraham s'empressa de revenir dans la tente vers Sara, et il dit: " Vite, trois mesures de farine; pétris et fais des gâteaux. " ⁷ Puis Abraham courut au troupeau et, ayant pris un veau tendre et bon, il le donna au serviteur qui se hâta de l'apprêter. ⁸ Il prit aussi du beurre et du lait, avec le veau qu'on avait apprêté, et il les mit devant eux; lui se tenait debout près d'eux sous l'arbre. Et ils mangèrent.

⁹ Alors ils lui dirent: " Où est Sara, ta femme? " Il répondit: " Elle est là; dans la tente. " ¹⁰ Et il dit: " je reviendrai chez toi à cette époque même, et voici, Sara, ta femme, aura un fils. " Sara entendait ces paroles à l'entrée de la tente, derrière lui. ¹¹ Or Abraham et Sara étaient vieux, avancés en jours; ¹² Sara était hors d'âge. - Sara rit en elle-même, en se disant: " Vieille comme je suis, connaîtrais-je encore le plaisir? Et mon seigneur aussi est vieux. " ¹³ Yahweh dit à Abraham: " Pourquoi Sara a-t-elle ri en disant: Est-ce que vraiment j'aurais un enfant, vieille comme je suis? ¹⁴ Y a-t-il rien qui soit étonnant de la part de Yahweh? Au temps fixé, je reviendrai vers toi, à cette même saison, et Sara aura un fils. " ¹⁵ Sara nia, en disant " je n'ai pas ri "; car elle eut peur. Mais il lui dit: " Non, tu as ri. "

[Annonce de la destruction de Sodome.](#)

[Intercession d'Abraham.](#)

¹⁶ Ces hommes se levèrent pour partir et se tournèrent du côté de Sodome; Abraham allait avec eux pour les accompagner. ¹⁷ Alors Yahweh dit: " Cacherai-je à Abraham ce que je vais faire? ¹⁸ Car Abraham doit devenir une nation grande et forte, et toutes les nations de la terre seront bénies en lui. je l'ai choisi, ¹⁹ en effet, afin qu'il ordonne à ses fils et à sa maison après lui de garder la voie de Yahweh, en pratiquant l'équité et la justice, et qu'ainsi Yahweh accomplisse en faveur d'Abraham les promesses qu'il lui a faites. "

²⁰ Et Yahweh dit: " Le cri qui s'élève de Sodome et de Gomorrhe est bien fort, et leur péché bien énorme. ²¹ Je veux descendre et voir si, selon le cri qui est venu jusqu'à moi, leur crime est arrivé au comble; et s'il n'en est pas ainsi, je le saurai. "

²² Les hommes partirent et s'en allèrent vers Sodome; et Abraham se tenait encore devant Yahweh.

²³ Abraham s'approcha et dit: " Est-ce que vous feriez périr aussi le juste avec le coupable? "

²⁴ Peut-être y a-t-il cinquante justes dans la ville: les feriez-vous périr aussi, et ne

pardonnerez-vous pas à cette ville à cause des cinquante justes qui s'y trouveraient? ²⁵ Loin de vous d'agir de la sorte, de faire mourir le juste avec le coupable! Ainsi il en serait du juste comme du coupable! Loin de vous! Celui qui juge toute la terre ne rendrait-il pas justice?" ²⁶ Yahweh dit: " Si je trouve à Sodome cinquante justes dans la ville, je pardonnerai à toute la ville à cause d'eux. "

²⁷ Abraham reprit et dit: " Voilà que j'ai osé parler au Seigneur, moi qui suis poussière et cendre. ²⁸ Peut-être que des cinquante justes il en manquera cinq; pour cinq hommes détruisez-vous toute la ville? " Il dit: " Je ne la détruirai pas, si j'en trouve quarante-cinq. " ²⁹ Abraham continua encore à lui parler et dit: " Peut-être s'y trouvera-t-il quarante justes." Et il dit: " Je ne le ferai pas, à cause de ces quarante. "

³⁰ Abraham dit: " Que le Seigneur veuille ne pas s'irriter, si je parle! Peut-être s'en trouvera-t-il trente. " Et il dit: " Je ne le ferai pas, si j'en trouve trente. " ³¹ Abraham dit: " Voilà que j'ai osé parler au Seigneur. Peut-être s'en trouvera-t-il vingt. " Et il dit: " A cause de ces vingt, je ne la détruirai pas. " ³² Abraham dit: "Que le Seigneur veuille ne pas s'irriter, et je ne parlerai plus que cette fois: Peut-être s'en trouvera-t-il dix. " Et il dit: " A cause de ces dix, je ne la détruirai point. "

³³ Yahweh s'en alla, lorsqu'il eut achevé de parler à Abraham, et Abraham retourna chez lui.

Crime et destruction de Sodome

¹ Les deux anges arrivèrent à Sodome le soir, et Lot était assis à la porte de Sodome. En les voyant, Lot se leva pour aller au-devant d'eux et il se prosterna le visage contre terre, et il dit: ² " Voici, mes seigneurs, entrez, je vous prie, chez votre serviteur pour y passer la nuit; lavez vos pieds; vous vous lèverez de bon matin et vous poursuivrez votre route. " Ils répondirent: " Non, nous passerons la nuit sur la place. " ³ Mais Lot leur fit tant d'instances qu'ils vinrent chez lui et entrèrent dans sa maison. Il leur prépara un festin et fit cuire des pains sans levain; et ils mangèrent.

⁴ Ils n'étaient pas encore couchés que les hommes de la ville, les hommes de Sodome, entourèrent la maison, depuis les enfants jusqu'aux vieillards, le peuple entier, de tous les bouts de la ville. ⁵ Ils appelèrent Lot et lui dirent: " Où sont les hommes qui sont entrés chez toi cette nuit? Fais-les sortir vers nous, pour que nous les connaissions. "

⁶ Lot s'avança vers eux à l'entrée de la maison et, ayant fermé la porte derrière lui, il dit " Non, mes frères, je vous en prie, ne faites pas le mal" ⁷ Voici, j'ai deux filles qui n'ont pas connu d'homme; laissez-moi vous les amener, et vous leur ferez ce qu'il vous plaira. ⁸ Mais ne faites rien à ces hommes, car c'est pour cela qu'ils sont venus s'abriter sous mon toit. " ⁹ Ils répondirent: " Ote-toi de là! " Et ils ajoutèrent: " Cet individu est venu comme étranger, et il fait le juge! Eh bien, nous te ferons plus de mal qu'à eux." Et, repoussant Lot avec violence, ils s'avancèrent pour briser la porte. ¹⁰ Les deux hommes étendirent la main et, ayant retiré Lot vers eux dans la maison, ils fermèrent la porte.

¹¹ Et ils frappèrent d'aveuglement les gens qui étaient à l'entrée de la maison, depuis le plus petit jusqu'au plus grand, et ceux-ci se fatiguèrent inutilement à chercher la porte.

¹² Les deux hommes dirent à Lot: " Qui as-tu encore ici? Gendres, fils et filles, et qui que ce soit que tu aies dans la ville, fais-les sortir de ce lieu. ¹³ Car nous allons détruire ce lieu, parce qu'un grand cri s'est élevé de ses habitants devant Yahweh, et que Yahweh nous a envoyés pour le détruire. " ¹⁴ Lot sortit et parla à ses gendres, qui avaient pris ses filles: " Levez-vous, leur dit-il, sortez de ce!;eu, car Yahweh va détruire la ville. " Mais, aux yeux de ses gendres, il parut plaisanter.

¹⁵ Dès l'aube du jour, les anges pressèrent Lot, en disant: " Lève-toi, prends ta femme et tes deux filles qui sont ici, afin que tu ne périsses pas dans le châtement de la ville. " ¹⁶ Comme il tardait, ces hommes le prirent par la main, lui, sa femme et ses deux filles, car Yahweh voulait l'épargner; ils l'emmenèrent et le mirent hors de la ville.

¹⁷ Lorsqu'ils les eurent fait sortir, l'un des anges dit: " Sauve-toi, sur ta vie. Ne regarde pas derrière toi, et ne t'arrête nulle part dans la Plaine; sauve-toi à la montagne, de peur que tu ne périsses. " ¹⁸ Lot leur dit: " Non, Seigneur. Voici votre serviteur a trouvé grâce à vos

yeux, ¹⁹ et vous avez fait un grand acte de honte à mon égard en me conservant la vie; mais je ne puis me sauver à la montagne, sans risquer d'être atteint par la destruction et de périr. ²⁰ Voyez, cette ville est assez proche pour m'y réfugier, et elle est peu de chose;

permettez que je m'y sauve, - n'est-elle pas petite? - et que je vive. " ²¹ Il lui dit: "Voici, je t'accorde encore cette grâce, de ne pas détruire la ville dont tu parles. ²² Hâte-toi de t'y sauver, car je ne puis rien faire que tu n'y sois arrivé. " C'est pour cela qu'on a donné à cette ville le nom de Ségor.

²³ Le soleil se leva sur la terre, et Lot arriva à Ségor. ²⁴ Alors Yahweh fit pleuvoir sur Sodome et sur Gomorrhe du soufre et du feu d'auprès de Yahweh, du ciel. ²⁵ Il détruisit ces villes et toute la Plaine, et tous les habitants des villes et les plantes de la terre. ²⁶ La femme de Lot regarda en arrière et devint une colonne de sel.

²⁷ Abraham se leva de bon matin et se rendit au lieu où il s'était tenu devant Yahweh. ²⁸ Il regarda du côté de Sodome et de Gomorrhe, et sur toute l'étendue de la Plaine, et il vit monter de la terre une fumée, comme la fumée d'une fournaise.

²⁹ Lorsque Dieu détruisit les villes de la Plaine, il se souvint d'Abraham, et il fit échapper Lot au bouleversement, lorsqu'il bouleversa les villes où Lot habitait.

Origine des Moabites et des Ammonites

³⁰ Lot monta de Ségor et s'établit à la montagne, ayant avec lui ses deux filles, car il craignait de rester à Ségor; et il habitait dans une caverne avec ses deux filles.

³¹ L'aînée dit à la plus jeune: " Notre père est vieux., et il n'y a pas d'homme dans le pays pour venir vers nous, selon l'usage de tous les pays. ³² Viens, faisons boire du vin à notre père et couchons avec lui, afin que nous conservions de notre père une postérité. " ³³ Elles firent donc boire du vin à leur père cette nuit-là, et l'aînée alla coucher avec son père, et il ne s'aperçut ni du coucher de sa fille ni de son lever. ³⁴ Le lendemain, l'aînée dit à la plus jeune: " Voici, j'ai couché la nuit dernière avec mon père; faisons-lui boire du vin encore

cette nuit, et va coucher avec lui afin que nous conservions de notre père une postérité ". ³⁵ Cette nuit-là encore elles firent boire du vin à leur père, et la cadette alla se coucher auprès de lui, et il ne s'aperçut ni de son coucher ni de son lever. ³⁶ Les deux filles de Lot devinrent enceintes de leur père. ³⁷ L'aînée mit au monde un fils, qu'elle nomma Moab: c'est le père des Moabites, qui existent jusqu'à ce jour. ³⁸ La cadette eut aussi un fils, qu'elle nomma Ben-Ammi: c'est le père des fils d'Ammon, qui existent jusqu'à ce jour.

Abraham et Sara à Guézar

20 ¹ Abraham partit de là pour la contrée du Midi; il s'établit entre Cades et Sur, ² et fit un séjour à Gézare. Abrahara disait de Sara, sa femme: " C'est ma soeur. " Abimélech, roi de Gézare, envoya prendre Sara. ³ Mais Dieu vint à Abimélech en songe pendant la nuit, et lui dit: " Voici, tu vas mourir à cause de la femme que tu as prise: car elle a un mari. " ⁴ Or Abimélech ne s'était pas approché d'elle; il répondit: " Seigneur, ferez-vous mourir des gens même innocents? Ne m'a-t-il pas dit: C'est ma soeur? ⁵ Et elle-même m'a dit aussi: C'est mon frère. C'est avec un coeur intègre et des mains pures que j'ai fait cela. " ⁶ Dieu lui dit en songe: " Moi aussi, je sais que c'est avec un coeur intègre que tu as agi; aussi t'ai-je retenu de pécher contre moi. C'est pourquoi je n'ai pas permis que tu la touches. ⁷ Maintenant, rends la femme de cet homme, car il est prophète; il priera pour toi, et tu vivras. Si tu ne la rends pas, sache que tu mourras certainement, toi et tous ceux qui t'appartiennent. " ⁸ Abimélech se leva de bon matin, appela tous ses serviteurs et leur rapporta toutes ces choses; et ces gens furent saisis d'une grande frayeur. ⁹ Puis Abimélech appela Abraham et lui dit: " Qu'est-ce que tu nous as fait? En quoi ai-je manqué à ton égard, que tu aies fait venir sur moi et sur mon royaume un si grand péché? Tu as fait avec moi des choses qui ne se font pas. " ¹⁰ Abimélech dit encore à Abraham: " A quoi as-tu pensé en agissant de la sorte? " ¹¹ Abraham répondit: " je me disais: Il n'y a sans doute aucune crainte de Dieu dans ce pays, et l'on me tuera à cause de ma femme. ¹² Et d'ailleurs elle est vraiment ma soeur; elle est fille de mon père, quoiqu'elle ne soit pas fille de ma mère, et elle est devenue ma femme. ¹³ Lorsque Dieu me fit errer loin de la maison de mon père, je dis à Sara: Voici la grâce que tu me feras: dans tous les lieux où nous arriverons, dis de moi C'est mon frère. " ¹⁴ Alors Abimélech prit des brebis et des boeufs, des serviteurs et des servantes, et les donna à Abraham; et il lui rendit Sara, sa femme. ¹⁵ Abimélech dit: "Voici, mon pays est devant toi; habite où il te plaira. " ¹⁶ Et il dit à Sara: " je donne à ton frère mille pièces d'argent; cela te sera un voile sur les yeux pour tous ceux qui sont avec toi et pour tous; te voilà justifiée. " ¹⁷ Abraham intercéda auprès de Dieu, et Dieu guérit Abimélech, sa femme et ses servantes, et ils eurent des enfants. ¹⁸ Car Yahweh avait rendu tout sein stérile dans la maison d'Abimélech, à cause de Sara, femme d'Abraham.

Genèse (CP) 11

Genèse (CP) 28

28 ¹ Isaac appela Jacob et le bénit, et il lui donna cet ordre: "Tu ne prendras pas pour femme une des filles de Chanaan. ² Lève-toi, va en Paddan-Aram, chez Bathuel, père de ta mère, et prends-y une femme parmi les filles de Laban, frère de ta mère. ³ Que Dieu le tout-puissant te bénisse, qu'il te fasse croître et multiplier, afin que tu deviennes une multitude de peuples! ⁴ Qu'il te donne la bénédiction d'Abraham, à toi et à ta postérité avec toi, afin que tu possèdes le pays où tu séjournes, et que Dieu a donné à Abraham! " ⁵ Et Isaac congédia Jacob, qui s'en alla en Paddan-Aram, vers Laban, fils de Bathuel l'Araméen, frère de Rebecca, la mère de Jacob et d'Esäü.

Esäü épouse une Ismaélite

⁶ Esäü vit qu'Isaac avait béni Jacob et qu'il l'avait envoyé en Paddan-Aram pour y prendre une femme, et qu'en le bénissant, il lui avait donné cet ordre " Tu ne prendras pas pour femme une des filles de Chanaan ", ⁷ et que Jacob, obéissant à son père et à sa mère, était parti pour Paddan-Aram. ⁸ Esäü vit donc que les filles de Chanaan déplaisaient à Isaac, son père, ⁹ et Esäü s'en alla vers Ismaël, et il prit pour femme, outre les femmes qu'il avait déjà, Mahéleth, fille d'Ismaël, fils d'Abraham, et soeur de Nabaioth.

Le songe de Jacob à Béthel

¹⁰ Jacob partit de Bersabée et s'en alla à Haran. ¹¹ Il arriva dans un lieu; et Il y passa la nuit, parce que le soleil était couché. Ayant pris une des pierres qui étaient là, il en fit son chevet, et il se coucha dans ce lieu. ¹² Il eut un songe: et voici, une échelle était posée sur la terre et son sommet touchait au ciel; et voici, sur elle des anges de Dieu montaient et descendaient, et au haut se tenait Yahweh. ¹³ Il dit: " Je suis Yahweh, le Dieu d'Abraham, ton père, et le Dieu d'Isaac. Cette terre sur laquelle tu es couché, je te la donnerai, à toi et à ta postérité. ¹⁴ Ta postérité sera comme la poussière de la terre; tu t'étendras à l'occident et à l'orient, au septentrion et au midi, et toutes les familles de la terre seront bénies en toi et en ta postérité. ¹⁵ Voici, je suis avec toi, et je te garderai partout où tu iras et je te ramènerai dans ce pays. Car je ne t'abandonnerai point que je n'aie fait ce que je t'ai dit." ¹⁶ Jacob s'éveilla de son sommeil et il dit: " Certainement Yahweh est en ce lieu, et moi je ne le savais pas! " ¹⁷ Saisi de crainte, il ajouta: " Que ce lieu est redoutable! C'est bien ici la maison de Dieu, c'est ici la porte du ciel. " ¹⁸ S'étant levé de bon matin, Jacob prit la pierre dont il avait fait son chevet, la dressa pour monument et versa de l'huile sur son sommet. ¹⁹ Il nomma ce lieu Béthel; mais primitivement l'a ville s'appelait Luz.

²⁰ Et Jacob fit un vœu en disant: " Si Dieu est avec moi et me garde dans ce voyage que je fais; s'il me donne du pain à manger et des habits pour me vêtir, ²¹ et si je retourne heureusement à la maison de mon père, Yahweh sera mon Dieu; ²² cette pierre que j'ai dressée pour monument sera une maison de Dieu, et je vous paierai la dîme de tout ce que vous me donnerez. "

Jacob arrive chez Laban

²⁹ ¹ Jacob reprit sa marche et s'en alla au pays des fils de l'Orient. ² Il regarda, et voici, il y avait un puits dans la campagne, et voici, il y avait à côté trois troupeaux de brebis qui étaient couchés, car c'était à ce puits qu'on abreuvait les troupeaux, et la pierre qui était sur l'ouverture du puits était grande. ³ Là se réunissaient tous les troupeaux; on roulait la pierre de dessus l'ouverture du puits, on faisait boire les troupeaux, et l'on remettait la pierre à sa place sur l'ouverture du puits.

⁴ Jacob dit aux bergers: " Mes frères, d'où êtes-vous? " ils répondirent: " Nous sommes de Haran. " ⁵ Il leur dit: " Connaissez-vous Laban, fils de Nicher? " Ils répondirent: " Nous le connaissons. " ⁶ Il leur dit: " Est-il en bonne santé? " Ils répondirent: " Il est en bonne santé, et voici Rachel, sa fille, qui vient avec ces brebis. " ⁷ Il dit: " Voici, il est encore grand jour, et ce n'est pas le moment de rassembler les troupeaux; abreuvez les brebis et retournez les faire paître. " ⁸ Ils répondirent: " Nous ne te pouvons pas jusqu'à ce que tous les troupeaux soient rassemblés et qu'on roule la pierre de dessus l'ouverture du puits; alors nous abreuverons les brebis. "

⁹ Il s'entretenait encore avec eux, lorsque Rachel arriva avec les brebis de son père: car elle était bergère. ¹⁰ Dès que Jacob vit Rachel fille de Laban, frère de sa mère, et les brebis de Laban, frère de sa mère, il s'approcha, roula la pierre de dessus l'ouverture du puits, et abreuva les brebis de Liban, frère de sa mère. ¹¹ Et Jacob baisa Rachel et il éleva la voix et pleura. ¹² Jacob apprit à Rachel qu'il était frère de son père, qu'il était fils de Rebecca; et elle courut l'annoncer à son père. ¹³ Quand Laban eut entendu parler de Jacob, fils de sa soeur, il courut au-devant de lui, et l'avant pris dans ses bras, il lui donna des baisers et l'amena dans sa maison. Jacob raconta à Laban toutes ces choses, ¹⁴ et Laban lui dit: " Oui, tu es mes os et ma chair. " Et Jacob demeura avec lui un mois entier.

Le double mariage de Jacob

¹⁵ Alors Laban dit à Jacob Est-ce que, parce que tu es mon frère, tu me serviras pour rien? Dis-moi quel sera ton salaire. " ¹⁶ Or Laban avait deux filles; l'aînée se nommait Lia, et la cadette Rachel. ¹⁷ Lia avait les yeux malades; mais Rachel était belle de taille et belle de visage. ¹⁸ Comme Jacob aimait Rachel il dit: " Je te servirai sept ans pour Rachel, ta fille cadette. " ¹⁹ Et Laban dit: " Mieux vaut te la donner que la donner à un autre; reste avec moi.

²⁰ " Et Jacob servit pour Rachel sept années, et elles furent à ses yeux comme quelques jours, parce qu'il l'aimait. Jacob dit à Laban: ²¹ "Donne-moi ma femme, car mon temps est accompli, et j'irai vers elle. " ²² Laban réunit tous les gens du lieu et fit un festin; ²³ et le soir, prenant Lia, sa fille, il l'amena à Jacob, qui alla vers elle. ²⁴ Et Laban donna sa servante Zelphi pour servante à Lia, sa fille. ²⁵ Le matin venu voilà que c'était Lia. Et Jacob dit à Laban: " Que m'as-tu fait? N'est-ce pas pour Rachel que j'ai servi chez toi? Pourquoi m'as-tu trompé?" Laban répondit: " ²⁶ Ce n'est point l'usage dans notre pays de donner la cadette avant l'aînée. ²⁷ Achève la semaine de celle-ci, et nous te donnerons aussi l'autre pour le service que tu feras encore chez moi pendant sept autres années. "

²⁸ Jacob fit ainsi, et il acheva la semaine de Lia; puis Laban lui donna pour femme Rachel sa fille. ²⁹ Et Laban donna sa servante Sala pour servante à Rachel, sa fille. ³⁰ Jacob alla aussi vers Rachel et il l'aima aussi plus que Lia; il servit encore chez Laban sept autres années.

Les enfants de Jacob

³¹ Yahweh vit que Lia était haïe, et il la rendit féconde, tandis que Rachel était stérile. ³² Lia conçut et enfanta un fils, et elle le nomma Ruben, car elle dit: " Yahweh a regardé mon affliction; maintenant mon mari m'aimera. " ³³ Elle conçut encore et enfanta un fils, et elle dit: " Yahweh a entendu que j'étais haïe, et il m'a encore donné celui-là ". Et elle le nomma Siméon. ³⁴ Elle conçut encore et enfanta un fils, et elle dit: " Cette fois mon mari s'attachera à moi car je lui ai enfanté trois fils. " C'est pourquoi on le nomma Lévi. ³⁵ Elle conçut encore et enfanta un fils, et elle dit: " Cette fois je louerai Yahweh. " C'est pourquoi elle le nomma Juda. Et elle cessa d'avoir des enfants.

³⁰ ¹ Rachel voyant qu'elle n'enfantait pas d'enfant à Jacob, fut jalouse de sa soeur, et elle dit à Jacob: " Donne-moi des enfants, ou je meurs! " ² La colère de Jacob s'enflamma contre Rachel, et il dit: " Suis-je à la place de Dieu, qui t'a refusé la fécondité? " ³ Elle dit: " Voici ma servante Bala; va vers elle; qu'elle enfante sur mes genoux, et par elle j'aurai, moi aussi, une famille. " ⁴ Et elle lui donna Bala, sa servante, pour femme, et Jacob alla vers elle. ⁵ Bala conçut et enfanta un fils à Jacob. ⁶ Et Rachel dit: " Dieu m'a rendu justice, et même il a entendu ma voix et m'a donné un fils. " C'est pourquoi elle le nomma Dan. ⁷ Bala, servante de Rachel, conçut encore et enfanta un second fils à Jacob. ⁸ Et Rachel dit: " J'ai lutté auprès de Dieu à l'encontre de ma soeur, et je l'ai emporté. " Et elle le nomma Nephthali.

⁹ Lorsque Lia vit qu'elle avait cessé d'avoir des enfants, elle prit Zelpha, sa servante, et la donna pour femme à Jacob. ¹⁰ Zelpha, servante de Lia, enfanta un fils à Jacob; et Lia dit: " Quelle bonne fortune! " et elle le nomma Gad. ¹² Zelpha, servante de Lia, enfanta un second fils à Jacob; ¹³ et Lia dit: " Pour mon bonheur! car les filles me diront bienheureuse. " Et elle le nomma Aser.

¹⁴ Ruben sortit au temps de la moisson des blés et, ayant trouvé des mandragores dans les champs, il les apporta à Lia, sa mère. Alors Rachel dit à Lia: " Donne-moi, je te prie, des mandragores de ton fils. " ¹⁵ Elle lui répondit: " Est-ce peu que tu aies pris mon mari, pour que tu prennes encore les mandragores de mon fils? " Et Rachel dit: " Eh bien, qu'il couche avec toi cette nuit pour les mandragores de ton fils. " ¹⁶ Le soir, comme Jacob revenait des champs, Lia sortit à sa rencontre et lui dit: " C'est vers moi que tu viendras, car je t'ai loué pour les mandragores de mon fils. " Et il coucha avec elle cette nuit-là. ¹⁷ Dieu exauça Lia; elle conçut et enfanta à Jacob un cinquième fils; ¹⁸ et Lia dit: " Dieu m'a donné mon salaire, parce que j'ai donné ma servante à mon mari. " Et elle le nomma Issachar.

¹⁹ Lia conçut encore et enfanta un sixième fils à Jacob; ²⁰ et elle dit: " Dieu m'a fait un beau don; cette fois mon mari habitera avec moi, puisque je lui ai enfanté six fils. " Et elle le nomma Zabulon. ²¹ Elle enfanta ensuite une fille, qu'elle appela Dina.

²² Dieu se souvint de Rachel; il l'exauça et la rendit féconde. ²³ Elle conçut et enfanta un fils, et elle dit: " Dieu a ôté mon opprobre. " ²⁴ Et elle le nomma Joseph, en disant: " Que Yahweh m'ajoute encore un autre fils! "

Comment Jacob s'enrichit

²⁵ Lorsque Rachel eut enfanté Joseph, Jacob dit à Laban: " Laisse-moi partir, et que je retourne chez moi, dans mon pays. " ²⁶ Donne-moi mes femmes, ainsi que mes enfants, pour lesquels je t'ai servi, et je m'en irai, car tu sais quel service j'ai fait pour toi. " ²⁷ Laban lui dit: " Si j'ai trouvé grâce à tes yeux... J'ai observé que Yahweh m'a béni à cause de toi; ²⁸ fixe-moi ton salaire, et je te le donnerai. " ²⁹ Jacob lui dit: " Tu sais toi-même comment je t'ai servi et ce qu'est devenu ton bétail avec moi. ³⁰ Car c'était peu de chose que ton bien avant moi; mais il s'est extrêmement accru, et Yahweh t'a béni sur mes pas. Maintenant quand travaillerai-je aussi pour ma maison? " Laban dit: " Que te donnerai-je? " ³¹ Et Jacob dit: " Tu ne me donneras rien. Si tu m'accordes ce que je vais dire, je recommencerai à paître ton troupeau et à le garder. " ³² Je passerai aujourd'hui à travers tout ton troupeau, en mettant à part parmi les agneaux toute bête tachetée et marquetée et toute bête noire, et parmi les chèvres tout ce qui est marqueté et tacheté: ce sera mon salaire. ³³ Ma droiture témoignera pour moi demain, quand tu viendras reconnaître mon salaire. Tout ce qui ne sera pas tacheté et marqueté parmi les chèvres, et noir parmi les agneaux sera chez moi un vol. ³⁴ Laban dit: " Eh bien, qu'il en soit selon ta parole. " ³⁵ Et le jour même, il mit à part les boucs rayés et marquetés, toutes les chèvres tachetées et marquetées, toutes celles qui avaient du blanc, et tout ce qui était noir parmi les agneaux; et il les mit entre les mains de ses fils. ³⁶ Puis il mit l'espace de trois journées de chemin entre lui et Jacob. Et Jacob faisait paître le reste du troupeau de Laban. " ³⁷ Jacob prit des baguettes vertes de peuplier, d'amandier et de platane; il y péla des

bandes blanches, mettant à nu le blanc qui était sur les baguettes. ³⁸ Puis il plaça les baguettes qu'il avait pelées en regard des brebis dans les rigoles, dans les abreuvoirs où les brebis venaient boire; et elles entraient en chaleur quand elles venaient boire. ³⁹ Et les brebis, entrant en chaleur devant les baguettes, faisaient des petits rayés, tachetés et marquetés. ⁴⁰ Jacob mettait à part les agneaux, et il tournait la face du troupeau vers ce qui était rayé et tout ce qui était noir dans le troupeau de Laban. Il se fit ainsi des troupeaux à lui, qu'il ne joignit pas au troupeau de Laban. ⁴¹ En outre, c'était quand les brebis vigoureuses entraient en chaleur que Jacob mettait sous les yeux des brebis les baguettes dans les abreuvoirs, afin qu'elles entrassent en chaleur près des baguettes. ⁴² Quand les brebis étaient chétives, il ne les mettait point, en sorte que les agneaux chétifs étaient pour Laban, et les vigoureux pour Jacob. ⁴³ Cet homme devint ainsi extrêmement riche; il eut de nombreux troupeaux, des servantes et des serviteurs, des chameaux et des ânes

Jacob s'enfuit de chez Laban

31 ¹ Jacob entendit les propos des fils de Laban, qui disaient: " Jacob a pris tout ce qui était à notre père, et c'est avec le bien de notre père qu'il s'est fait toute cette richesse. " ² Jacob remarqua aussi le visage de Laban, et voici, il n'était plus à son égard comme auparavant. ³ Et Yahweh dit à Jacob: " Retourne au pays de tes pères et au lieu de ta naissance, et je serai avec toi. " ⁴ Alors Jacob fit dire à Rachel et à Lia devenir le trouver aux champs, où il faisait paître son troupeau. ⁵ Il leur dit " Je vois que le visage de votre père n'est plus le même envers moi qu'auparavant; or le Dieu de mon père a été avec moi. ⁶ Vous savez vous-mêmes que j'ai servi votre père de tout mon pouvoir; et votre père s'est joué de moi, changeant dix fois mon salaire; ⁷ mais Dieu ne lui a pas permis de me causer du préjudice. ⁸ Quand il disait: Les bêtes tachetées seront ton salaire, toutes les brebis faisaient des agneaux tachetés. Et s'il disait: Les bêtes rayées seront ton salaire, toutes les brebis faisaient des agneaux rayés. ⁹ Dieu a donc pris le bétail de votre père et me l'a donné. ¹⁰ Au temps où les brebis entrent en chaleur, je levai les yeux et je vis en songe que les béliers qui couvraient les brebis étaient rayés, tachetés et marquetés. ¹¹ Et un ange de Dieu me dit en songe: Jacob! Je répondis: Me voici. ¹² Et il dit: Lève les yeux et regarde: tous les béliers qui couvrent les brebis sont rayés, tachetés et marquetés; car j'ai vu tout ce que t'a fait Laban. ¹³ Je suis le Dieu de Béthel, où tu as oint un monument, où tu m'as fait un vœu Maintenant lève-toi, sors de ce pays et retourne au pays de ta naissance. " ¹⁴ Rachel et Lia répondirent en disant: " Est-ce que nous avons encore une part et un héritage dans la maison de notre père? ¹⁵ Ne sommes-nous pas regardées par lui comme des étrangères, puisqu'il nous a vendues et qu'il mange notre argent? ¹⁶ D'ailleurs tout le bien que Dieu a enlevé à notre père, nous l'avons, nous et nos enfants. Fais donc maintenant ce que Dieu t'a ordonné. " ¹⁷ Jacob se leva et fit monter ses enfants et ses femmes sur les chameaux. ¹⁸ Il emmena tout son troupeau et tout le bien qu'il avait acquis, le troupeau qu'il possédait, qu'il avait acquis à Paddan-Aram; et il s'en alla vers Isaac, son père, au pays de Chanaan.

¹⁹ Comme Laban était allé tondre ses brebis, Rachel déroba les théraphim de son père. ²⁰ Et Jacob trompa Laban, l'Araméen, en ne l'informant pas de sa fuite. ²¹ Il s'enfuit, lui et tout ce qui lui appartenait et, s'étant levé, il traversa le fleuve et se dirigea vers la montagne de Galaad.

²² Le troisième jour, on annonça à Laban que Jacob s'était enfui. ²³ Il prit avec lui ses frères et le poursuivit pendant sept journées de chemin; il l'atteignit à la montagne de Galaad. ²⁴ Et Dieu vint en songe, de nuit, vers Laban l'Araméen, et il lui dit: " Garde-toi de rien dire à Jacob, ni en bien ni en mal." ²⁵ Laban atteignit donc Jacob. - Jacob avait dressé sa tente sur la montagne, et Laban avait aussi dressé la sienne, avec ses frères, sur la montagne de Galaad.

²⁶ Laban dit à Jacob: " Qu'as-tu fait? tu as abusé mon esprit et tu as emmené mes filles comme des captives prises par l'épée? ²⁷ Pourquoi as-tu pris secrètement la fuite et m'as-tu trompé, au lieu de m'avertir, moi qui t'aurais laissé aller dans l'allégresse des chants, au son du tabourin et de la harpe? ²⁸ Tu ne m'as pas laissé embrasser mes fils et mes filles! Vraiment tu as agi en insensé. ²⁹ Ma main est assez forte pour vous faire du mal; mais le Dieu de votre père m'a parlé cette nuit en disant: Garde-toi de rien dire à Jacob, ni en bien ni en mal. ³⁰ Et maintenant, tu es parti parce que tu languissais après la maison de ton père; mais, pourquoi as-tu dérobé mes dieux? "

³¹ Jacob répondit et dit à Laban: " C'est que j'avais de la crainte, en me disant que peut-être tu m'enlèverais tes filles. ³² Quant à celui chez qui tu trouveras tes dieux, il ne vivra pas! En présence de nos frères, reconnais ce qui t'appartient chez moi et prends-le. " ³³ - Or Jacob ignorait que Rachel les eût dérobés.- Laban entra dans la tente de Jacob, dans la tente de Lia et dans la tente des deux servantes, et il ne trouva rien. Puis il sortit de la tente de Lia et entra dans la tente de Rachel. ³⁴ Rachel avait pris les théraphim, les avait mis dans la selle du chameau et s'était assise dessus. Laban fouilla toute la tente, sans rien trouver. ³⁵ Et Rachel dit à son père: " Que mon seigneur ne s'irrite point de ce que je ne puis me lever devant toi, car j'ai ce qui est ordinaire aux femmes." Il chercha, mais ne trouva pas les théraphim.

³⁶ Jacob se mit en colère et adressa des reproches à Laban; et Jacob prit la parole et dit à Laban: " Quel est mon crime, quelle est ma faute, que tu t'acharnes après moi? ³⁷ Quand tu as fouillé tous mes effets, qu'as-tu trouvé des effets de ta maison? Produis-le ici devant mes frères et tes frères, et qu'ils soient juges entre nous deux. ³⁸ Voilà vingt ans que j'ai passés chez toi; tes brebis et tes chèvres n'ont pas avorté, et je n'ai pas mangé les béliers de ton troupeau. ³⁹ Ce qui était déchiré par les bêtes sauvages, je ne te l'ai pas rapporté; c'est moi qui en ai supporté la perte. Tu me réclamais ce qui avait été dérobé de jour et ce qui avait été dérobé de nuit. ⁴⁰ J'étais dévoré le jour par la chaleur, et la nuit par le froid, et mon sommeil fuyait de mes yeux. ⁴¹ Voilà vingt ans que je suis dans ta maison; je t'ai servi quatorze ans pour tes deux filles et six ans pour ton bétail, et tu as changé mon salaire dix fois. ⁴² Si le Dieu de mon père, le Dieu d'Abraham et la Terreur d'Isaac n'eût pas été pour moi, tu m'aurais maintenant laissé partir à vide. Dieu a vu ma souffrance et le travail de mes mains, et cette nuit il a jugé entre nous. "

⁴³ Laban répondit et dit à Jacob. " Ces filles sont mes filles, ces enfants mes enfants, ces troupeaux mes troupeaux, et tout ce que tu vois est à moi. Que ferais-je aujourd'hui à mes filles, à elles et aux fils qu'elles ont enfantés? ⁴⁴ Maintenant donc, viens, faisons alliance, moi et toi, et qu'il y ait un témoin entre moi et toi. ⁴⁵ Jacob prit une pierre et la dressa pour monument. ⁴⁶ Et Jacob dit à ses frères: " Amassez des pierres. " Ils prirent des pierres et en firent un monceau, et ils mangèrent là sur le monceau. ⁴⁷ Laban l'appela Yegar-Sahadutha, et Jacob l'appela Galaad. ⁴⁸ Et Laban dit: " Ce monceau est témoin entre moi et toi aujourd'hui. " C'est pourquoi on lui donna le nom de Galaad, ⁴⁹ et aussi celui de Mitspa, parce que Laban dit: " Que Yahweh nous surveille, moi et toi, quand nous serons séparés l'un de l'autre. ⁵⁰ Si tu maltraites mes filles et si tu prends d'autres femmes à côté de mes filles, ce n'est pas un homme qui sera avec nous; mais, prends-y garde, c'est Dieu qui sera témoin entre moi et toi. " ⁵¹ Laban dit encore à Jacob: " Voici ce monceau et voici le monument que j'ai dressé entre moi et toi. ⁵² Ce monceau est témoin et ce monument est témoin que je n'avancerai pas vers toi au delà de ce monceau, et que tu n'avanceras pas vers moi au delà de ce monceau et de ce monument, pour faire du mal. ⁵³ Que le Dieu d'Abraham, le Dieu de Nachor et le Dieu de leurs pères soient juges entre nous! " Et Jacob jura par la Terre d'Isaac. ⁵⁴ Et Jacob offrit un sacrifice sur la montagne, et il invita ses frères au repas. Ils mangèrent donc et passèrent la nuit sur la montagne.

³² ¹ Laban se leva de bon matin; il baisa ses fils et ses filles et les bénit; puis il partit, pour retourner dans sa maison.

Jacob à Mahanaïm prépare sa rencontre avec Esaü

² Jacob poursuivit son chemin, et des anges de Dieu le rencontrèrent. ³ En les voyant, il dit: " C'est le camp de Dieu! " et il donna à ce lieu le nom de Maha-im. ⁴ Jacob envoya devant lui des messagers vers Esaü, son frère, au pays de Seïr, dans la campagne d'Edom. ⁵ Il leur donna cet ordre: " Voici ce que vous direz à mon seigneur, à Esaü: Ainsi parle ton serviteur Jacob: J'ai séjourné chez Laban et j'y suis resté jusqu'à présent, ⁶ J'ai des boeufs et des ânes, des brebis, des serviteurs et des servantes, et j'en fais informer mon seigneur, pour trouver grâce à tes yeux. " ⁷ Les messagers revinrent auprès de Jacob en disant: " Nous sommes allés vers ton frère Esaü, et il marche à ta rencontre avec quatre cents hommes. " ⁸ Jacob eut une grande frayeur et fut dans l'angoisse. Il partagea en deux camps les gens qui étaient avec lui, les brebis les boeufs et les chameaux, ⁹ et il dit: " Si Esaü rencontre l'un des camps et le frappe, le camp qui restera pourra être sauvé. " ¹⁰ Jacob dit: " Dieu de mon père Abraham, Dieu de mon père Isaac, Yahweh, qui m'avez dit: Retourne en ton pays et au lieu de ta naissance, et je te ferai du bien ¹¹ je suis trop petit

pour toutes les grâces et pour toute la fidélité dont vous avez usé envers votre serviteur; car j'ai passé ce Jourdain avec mon bâton, et maintenant je suis devenu deux camps. ¹² Délivrez-moi, je vous prie, de la main de mon frère, de la main d'Esäü; car je crains qu'il ne vienne me frapper, la mère avec les enfants. ¹³ Et vous, vous avez dit: Je te ferai du bien et je rendrai ta postérité pareille au sable de la mer, si nombreux qu'on ne peut le compter. " ¹⁴ Jacob passa là cette nuit. Et il prit de ce qu'il avait sous la main, pour faire un présent à Esäü, son frère: ¹⁵ deux cents chèvres et vingt boucs, deux cents brebis et vingt béliers, ¹⁶ trente chamelles qui allaitaient, avec leurs petits, quarante vaches et dix taureaux, vingt ânesses et dix ânon. ¹⁷ Il les remit à ses serviteurs, chaque troupeau à part, et il leur dit: " Passez devant moi, et laissez un intervalle entre chaque troupeau." ¹⁸ Et il donna ordre au premier: " Quand Esäü, mon frère, te rencontrera et te demandera: A qui es-tu, où vas-tu, à qui appartient ce troupeau qui va devant toi? ¹⁹ tu répondras: A ton serviteur Jacob; c'est un présent qu'il envoie à mon seigneur, à Esäü; et voici que lui-même vient derrière nous. " ²⁰ Il donna le même ordre au second, au troisième et à tous ceux qui suivaient les troupeaux, en disant: "Vous parlerez ainsi à Esäü quand vous le rencontrerez; vous direz: ²¹ Voici, ton serviteur Jacob vient aussi derrière nous. " Car il se disait: " Je l'apaiserai par ce présent qui va devant moi, et ensuite je verrai sa face; peut-être me fera-t-il bon accueil. " ²² Le présent passa devant lui, et il resta cette nuit-là dans le camp.

Jacob lutte avec Dieu

²³ Il se leva dans la même nuit et, ayant pris ses deux femmes, ses deux servantes et ses onze enfants, il passa le gué du Jabot. ²⁴ Il les prit et leur fit passer le torrent; il fit aussi passer ce qui lui appartenait. ²⁵ Jacob resta seul; et un homme lutta avec lui jusqu'au lever de l'aurore. ²⁶ Voyant qu'il ne pouvait le vaincre, il le toucha à l'articulation de la hanche, et l'articulation de la hanche de Jacob se démit pendant qu'il luttait avec lui. ²⁷ Et il dit à Jacob: " Laisse-moi aller, car l'aurore se lève. " Jacob répondit: " Je ne te laisserai point aller que tu ne m'aies béni. " ²⁸ Il lui dit: " Quel est ton nom? " Il répondit: " Jacob. " ²⁹ Et il dit: " Ton nom ne sera plus Jacob, mais Israël, car tu as combattu avec Dieu et avec des hommes, et tu l'as emporté. " ³⁰ Jacob l'interrogea, en disant: " Fais-moi, je te prie, connaître ton nom. " Il dit: " Pourquoi demandes-tu quel est mon nom? " ³¹ Et il le bénit là. Jacob nomma ce lieu Phanuel; " car, dit-il, j'ai vu Dieu face à face, et ma vie a été sauvée. " ³² Et le soleil se leva quand il eut passé Phanuel, mais il boitait de la hanche. ³³ C'est pourquoi les enfants d'Israël ne mangent point jusqu'à ce jour le grand nerf qui est à l'articulation de la hanche, parce que Dieu a touché l'articulation de la hanche de Jacob au grand nerf.

Rencontre avec Esäü. Arrivée à Soukkot

33 ¹ Jacob leva les yeux et regarda, et voici, Esaü venait, ayant avec lui quatre cents hommes. Ayant distribué les enfants par groupes auprès de Lia, auprès de Rachel et auprès des deux servantes, ² il plaça en tête les servantes avec leurs enfants, puis Lia avec ses enfants, et enfin Rachel avec Joseph. ³ Lui-même passa devant eux, et il se courba vers la terre sept fois, jusqu'à ce qu'il fût proche de son frère Esaü. ⁴ Esaü courut à sa rencontre, l'embrassa, se jeta à son cou et le baisa; et ils pleurèrent. ⁵ Puis, levant les yeux, Esaü vit les femmes et les enfants, et il dit: " Qui sont ceux que tu as là? " Jacob répondit: ⁶ " Ce sont les enfants que Dieu a accordés à ton serviteur. " Les servantes s'approchèrent, elles et leurs enfants, et se prosternèrent. ⁷ Lia et ses enfants s'approchèrent aussi, et ils se prosternèrent; ensuite s'approchèrent Joseph et Rachel, et ils se prosternèrent. ⁸ Et Esaü dit: " Que veux-tu faire avec tout ce camp que j'ai rencontré? " Et Jacob dit: " C'est pour trouver grâce aux yeux de mon seigneur. " ⁹ Esaü dit " Je suis dans l'abondance, mon frère; garde ce qui est à toi. " ¹⁰ Et Jacob dit " Non, je te prie, si j'ai trouvé grâce à tes yeux, accepte mon présent de ma main; car c'est pour cela que j'ai vu ta face comme on voit la face de Dieu, et tu m'as accueilli favorablement. ¹¹ Accepte donc mon offrande qui t'a été amenée, car Dieu m'a accordé sa faveur et je ne manque de rien. " Il le pressa si bien qu'Esaü accepta.

¹² Esaü dit: " Partons, mettons-nous en route; je marcherai devant toi. " ¹³ Jacob répondit: " Mon seigneur sait que les enfants sont délicats, et que je suis chargé de brebis et de vaches qui allaitent; si on les pressait un seul jour, tout le troupeau périrait. ¹⁴ Que mon seigneur prenne les devants sur son serviteur, et moi, je suivrai doucement, au pas du troupeau qui marche devant moi, et au pas des enfants, jusqu'à ce que j'arrive chez mon seigneur, à Séir.

" ¹⁵ Esaü dit: " Permits du moins que je laisse auprès de toi une partie des gens qui sont avec moi. " Jacob répondit: " Pourquoi cela? Que je trouve grâce aux yeux de mon seigneur. "

¹⁶ Et Esaü reprit ce jour-là le chemin de Séir.

¹⁷ Jacob partit pour Socoth et il se construisit une maison. Il fit aussi des cabanes pour ses troupeaux; c'est pourquoi on a appelé ce lieu Socoth.

Jacob à Sichem. Outrage fait à Dina

¹⁸ A son retour de Paddan-Aram, Jacob arriva heureusement à la ville de Sichem, au pays de Chanaan, et il campa devant la ville. ¹⁹ Il acheta des fils de Hémor, père de Sichem, pour cent késitas, la pièce de terre où il avait dressé sa tente; ²⁰ il éleva là un autel, et l'appela El-Elohé-Israël.

34 ¹ Dina, la fille que Lia avait enfantée à Jacob, sortit pour voir les filles du pays. ² Sichem, fils de Hémor, le Hévéen, prince du pays, l'ayant aperçue, l'enleva, coucha avec elle et lui fit violence. ³ Son âme s'attachait à Dina, fille de Jacob; il aimait la jeune fille et parla au cœur de la jeune fille. ⁴ Et Sichem dit à Hémor, son père: " Prends-moi cette jeune fille pour femme. "

⁵ Or Jacob apprit qu'il avait outragé Dina, sa fille; mais, comme ses fils étaient aux champs avec son troupeau, Jacob garda le silence jusqu'à leur retour.

⁶ Hémor, père de Sichem, sortit vers Jacob, pour lui parler. ⁷ Or les fils de Jacob étaient revenus des champs quand ils apprirent la chose; ces hommes furent outrés et entrèrent en une grande colère, parce que Sichem avait commis une infamie contre Israël, en couchant avec la fille de Jacob, ce qui ne devait pas se faire. ⁸ Hémor leur parla ainsi: "L'âme de Sichem, mon fils, s'est attachée à votre fille; donnez-la-lui pour femme, je vous prie. ⁹ Alliez-vous avec nous; vous nous donnerez vos filles, et vous prendrez pour vous les nôtres. ¹⁰ Vous habiterez chez nous, et le pays sera à votre disposition, pour vous y établir, y trafiquer et y acquérir des propriétés. " ¹¹ Sichem dit au père et aux frères de Dina: " Que je trouve grâce à vos yeux, et je donnerai ce que vous me direz. ¹² Exigez de moi un fort prix d'achat et de grands présents, et ce que vous me direz, je le donnerai; mais donnez-moi la jeune fille pour femme. "

¹³ Les fils de Jacob, répondirent et parlèrent avec ruse à Sichem et à Hémor, son père, parce que Sichem avait déshonoré Dina, leur soeur; ¹⁴ ils leur dirent " C'est une chose que nous ne pouvons pas faire que de donner notre soeur à un homme non circoncis, car ce serait un opprobre pour nous. ¹⁵ Nous ne consentirons à votre désir qu'à la condition que vous deveniez comme nous, et que tout mâle parmi vous soit circoncis. ¹⁶ Ainsi nous vous donnerons nos filles, et nous prendrons pour nous les vôtres; nous habiterons avec vous et nous formerons un seul peuple. ¹⁷ Mais si vous ne voulez pas nous écouter et vous circoncire, nous reprendrons notre fille et nous nous en irons. "

¹⁸ Leurs paroles plurent à Hémor et à Sichem, fils de Hémor; ¹⁹ et le jeune homme ne tarda pas à faire la chose, car il était épris de la fille de Jacob, et il était l'homme le plus considéré de la maison de son père. ²⁰ Hémor et Sichem, son fils, se rendirent donc à la porte de la ville, et ils parlèrent aux hommes de leur ville, en disant: ²¹ " Ces gens-là sont des hommes pacifiques au milieu de nous; qu'ils s'établissent dans le pays et qu'ils y trafiquent; voici que le pays, à droite et à gauche, est assez vaste pour eux. Nous prendrons leurs filles pour femmes, et nous leur donnerons nos filles. ²² Mais ces hommes ne consentiront à habiter avec nous, pour devenir un même peuple, qu'à une condition, c'est que tout mâle parmi nous soit circoncis, comme ils sont eux-mêmes circoncis. ²³ Leurs troupeaux et leurs biens et toutes leurs bêtes de somme ne seront-ils pas à nous? Seulement, accédons à leur désir et qu'ils s'établissent chez nous. " ²⁴ Tous ceux qui sortaient par la porte de la ville écoutèrent Hémor et Sichem, son fils, et tout mâle fut circoncis, tout homme sortant par la porte de la ville.

²⁵ Le troisième jour, lorsqu'ils étaient souffrants, deux fils de Jacob, Siméon et Lévi, frères de Dina, prirent chacun leur épée, marchèrent sans crainte sur la ville et tuèrent tous les mâles. ²⁶ Ils passèrent aussi au fil de l'épée Hémor et Sichem, son fils; et, ayant enlevé Dina de la maison de Sichem, ils sortirent. ²⁷ Les fils de Jacob se jetèrent sur les morts et pillèrent la ville, parce qu'on avait déshonoré leur soeur. ²⁸ Ils prirent leurs brebis, leurs boeufs et leurs ânes, ce qui était dans la ville et ce qui était dans les champs. ²⁹ Ils emmenèrent comme butin tous leurs biens, leurs enfants et leurs femmes, et tout ce qui se

trouvait dans les maisons.

³⁰ Alors Jacob dit à Siméon et à Lévi: " Vous m'avez troublé, en me rendant odieux aux habitants du pays, aux Chananéens et aux Phérézéens. Je n'ai avec moi que peu de gens; ils s'assembleront contre moi et me tueront, et je serai détruit, moi et ma maison. " ³¹ Ils répondirent: "Traitera-t-on notre soeur comme une prostituée? "

Genèse (CP) 28

Evangile de Jésus Christ

selon Saint Luc

Prologue

¹ Comme plusieurs ont entrepris de composer une relation des choses accomplies parmi nous, ² conformément à ce que nous ont transmis ceux qui ont été dès le commencement témoins oculaires et ministres de la parole, ³ il m'a paru bon à moi aussi, qui de longue date ai tout suivi avec soin, d'en écrire pour toi le récit suivi, noble Théophile, ⁴ afin que tu reconnaises la certitude des enseignements que tu as reçus.

1. Naissance et vie cachée de Jean-Baptiste et de Jésus

Annonce de la naissance de Jean-Baptiste

⁵ Aux jours d'Hérode, roi de Judée, il y avait un prêtre nommé Zacharie, de la classe d'Abia; et sa femme, qui était des filles d'Aaron, se nommait Elisabeth. ⁶ Tous deux étaient justes devant Dieu, marchant dans tous les commandements et ordonnances du Seigneur d'une manière irréprochable. ⁷ Et ils n'avaient point d'enfants, parce qu'Elisabeth était stérile, et ils étaient l'un et l'autre avancés en âge.

⁸ Or, comme il était de service devant Dieu au tour de sa classe, ⁹ il lui échut par le sort, selon la coutume du service divin, d'avoir à entrer dans le sanctuaire du Seigneur pour offrir l'encens. ¹⁰ Et toute la multitude du peuple était au dehors en prière, à l'heure de l'encens.

¹¹ Un ange du Seigneur lui apparut, debout à droite de l'autel de l'encens. ¹² Zacharie, en le voyant, fut troublé, et la crainte le saisit. ¹³ Mais l'ange lui dit: " Ne crains point, Zacharie, car ta prière a été exaucée: ta femme Elisabeth t'enfantera un fils que tu appelleras Jean. ¹⁴ Et ce sera pour toi joie et allégresse, et beaucoup se réjouiront de sa naissance; ¹⁵ car il sera grand devant le Seigneur, il ne boira ni vin ni rien qui enivre, et il sera rempli de l'Esprit-Saint dès le sein de sa mère; ¹⁶ il ramènera beaucoup des enfants d'Israël au Seigneur leur Dieu; ¹⁷ et lui-même marchera devant lui, avec l'esprit et la puissance d'Elie, pour ramener

les coeurs des pères vers les enfants et les indociles à la sagesse des justes, afin de préparer au Seigneur un peuple bien disposé. " ¹⁸ Zacharie dit à l'ange: " A quoi le reconnaîtrai-je? Car je suis vieux, et ma femme est avancée en âge. " ¹⁹ L'ange lui répondit: " Je suis Gabriel, qui me tiens devant Dieu; j'ai été envoyé pour te parler et t'annoncer cette heureuse nouvelle. ²⁰ Et voici: tu seras muet et ne pourras parler jusqu'au jour où ces choses arriveront, parce que tu n'as pas cru à mes paroles, qui s'accompliront en leur temps. " ²¹ Cependant le peuple attendait Zacharie et on s'étonnait qu'il s'attardât dans le sanctuaire. ²² Or, étant sorti, il ne pouvait leur parler, et ils comprirent qu'il avait eu une vision dans le sanctuaire; et lui leur faisait des signes, et il resta muet. ²³ Quand les jours de son service furent accomplis, il s'en alla en sa maison. ²⁴ Après ces jours, Elisabeth, sa femme, conçut, et elle se tint cachée pendant cinq mois, disant: ²⁵ " Ainsi a fait pour moi le Seigneur, au jour où il lui a plu d'ôter mon opprobre parmi les hommes. "

Annonciation de Gabriel à Marie

²⁶ Au sixième mois, l'ange Gabriel fut envoyé par Dieu dans une ville de Galilée appelée Nazareth, ²⁷ vers une vierge qui était fiancée à un homme de la maison de David, nommé Joseph; et le nom de la vierge était Marie. ²⁸ Etant entré où elle était, il lui dit: " Salut, pleine de grâce! Le Seigneur est avec vous; £. " ²⁹ Mais à cette parole elle fut fort troublée, et elle se demandait ce que pouvait être cette salutation. ³⁰ L'ange lui dit: " Ne craignez point, Marie, car vous avez trouvé grâce devant Dieu. ³¹ Voici que vous concevrez, et vous enfanterez un fils, et vous lui donnerez le nom de Jésus. ³² Il sera grand et sera appelé fils du Très-Haut; le Seigneur Dieu lui donnera le trône de David son père; ³³ il règnera éternellement sur la maison de Jacob, et son règne n'aura point de fin. " ³⁴ Marie dit à l'ange: " Comment cela sera-t-il, puisque je ne connais point l'homme? " ³⁵ L'ange lui répondit: " L'Esprit-Saint viendra sur vous, et la vertu du Très-Haut vous couvrira de son ombre. C'est pourquoi l'être saint qui naîtra sera appelé Fils de Dieu. ³⁶ Et voici qu'Elisabeth, votre parente, a conçu, elle aussi, un fils dans sa vieillesse, et ce mois-ci est le sixième pour elle que l'on appelait stérile, ³⁷ car rien ne sera impossible pour Dieu. " ³⁸ Marie dit alors: " Voici la servante du Seigneur: qu'il me soit fait selon votre parole! " Et l'ange la quitta.

Visitation de Marie à Elisabeth

³⁹ En ces jours-là Marie partit et s'en alla en hâte vers la montagne, en une ville de Juda. ⁴⁰ Et elle entra dans la maison de Zacharie, et salua Elisabeth. ⁴¹ Or, quand Elisabeth entendit la salutation de Marie, l'enfant tressaillit dans son sein, et elle fut remplie du Saint-Esprit. ⁴² Et elle s'écria à haute voix, disant: " Vous êtes bénie entre les femmes, et le fruit de vos

entrailles est béni. ⁴³ Et d'où m'est-il donné que la mère de mon Seigneur vienne à moi? ⁴⁴
 Car votre voix, lorsque vous m'avez saluée, n'a pas plus tôt frappé mes oreilles, que l'enfant
 a tressailli de joie dans mon sein. ⁴⁵ Heureuse celle qui a cru! Car elles seront accomplies les
 choses qui lui ont été dites de la part du Seigneur! "

Le Magnificat

⁴⁶ Et Marie dit: " Mon âme glorifie le Seigneur,
⁴⁷ et mon esprit tressaille de joie en Dieu, mon Sauveur,
⁴⁸ parce qu'il a jeté les yeux sur la bassesse de sa servante. Voici, en effet, que désormais
 toutes les génération me diront bienheureuse,
⁴⁹ parce que le Puissant a fait pour moi de grandes choses. Et son nom est saint,
⁵⁰ et sa miséricorde d'âge en âge, est pour ceux qui le craignent.
⁵¹ Il a fait oeuvre de force avec son bras; il a dissipé ceux qui s'enorgueillissaient dans les
 pensées de leur coeur;
⁵² il a renversé de leur trône les potentats, et il a élevé les humbles;
⁵³ il a rassasié de biens les affamés, et il a renvoyé les riches les mains vides.
⁵⁴ Il a pris soin d'Israël son serviteur, se ressouvenant de sa miséricorde,
⁵⁵ - ainsi qu'il l'avait promis à nos pères, - en faveur d'Abraham et de sa race, pour toujours.
 "
⁵⁶ Et Marie demeura avec elle environ trois mois, et elle s'en retourna chez elle.

Naissance et circoncision de Jean-Baptiste

⁵⁷ Cependant le temps s'accomplit où Elisabeth devait enfanter, et elle mit au monde un fils.
⁵⁸ Ses voisins et ses parents, ayant appris que le Seigneur avait manifesté sa miséricorde
 envers elle, se réjouissaient avec elle.
⁵⁹ Or, le huitième jour, ils vinrent pour circoncire l'enfant, et ils le nommaient Zacharie
 d'après le nom de son père. ⁶⁰ Alors sa mère, prenant la parole: " Non, dit-elle, mais il
 s'appellera Jean. " ⁶¹ Ils lui dirent: " Il n'y a personne de votre parenté qui soit appelé de ce
 nom. " ⁶² Et ils demandaient par signes à son père comment il voulait qu'on le nommât. ⁶³
 S'étant fait donner une tablette, il écrivit: " Jean est son nom; " et tous furent dans
 l'étonnement. ⁶⁴ A l'instant sa bouche s'ouvrit et sa langue (se délia); et il parlait, bénissant
 Dieu. ⁶⁵ La crainte s'empara de tous les habitants d'alentour, et partout dans la montagne de
 Judée on racontait toutes ces choses. ⁶⁶ Tous ceux qui en entendirent parler les recueillirent
 dans leur coeur, et ils disaient: " Que sera donc cet enfant? " Et en effet la main du Seigneur
 était avec lui.

Cantique de Zacharie

67 Et Zacharie, son père, fut rempli de l'Esprit-Saint, et il prophétisa, en disant:
 68 " Béni soit le Seigneur, le Dieu d'Israël, parce qu'il a visité et racheté son peuple.
 69 et qu'il a suscité pour nous une corne de salut, dans la maison de David, son serviteur,
 70 - ainsi qu'il l'a promis par la bouche de ses saints prophètes, dès les temps anciens, -
 71 pour nous sauver de nos ennemis et de la main de tous ceux qui nous haïssent,
 72 afin d'exercer sa miséricorde envers nos pères et de se souvenir de son pacte saint,
 73 du serment qu'il fit à Abraham, notre père, de nous accorder que, 74 sans crainte,
 affranchis de la main de nos ennemis, nous le servions, 75 avec sainteté et justice devant lui,
 tous les jours de notre (vie). 76 Quant à toi, petit enfant, tu seras appelé prophète du Très-
 Haut, car tu marcheras devant la face du Seigneur pour lui préparer les voies, 77 afin
 d'apprendre à son peuple à reconnaître le salut dans la rémission de leurs péchés, 78 par
 l'effet de la tendre miséricorde de notre Dieu, par laquelle nous visitera une lumière d'en haut
 79 pour éclairer ceux qui sont assis dans les ténèbres et l'ombre de la mort, pour diriger nos
 pas dans la voie de la paix. " 80 Or l'enfant croissait et se fortifiait en esprit, et il demeura
 dans le désert jusqu'au jour de sa manifestation devant Israël.

Naissance de Jésus et la visite des bergers

2 ¹ Or, en ces jours-là, fut publié un édit de César Auguste, pour le recensement de toute la
 terre. ² Ce premier recensement eut lieu pendant que Quirinius était gouverneur de Syrie. ³
 Et tous allaient se faire recenser, chacun dans sa ville. ⁴ Joseph aussi monta de Galilée, de la
 ville de Nazareth, en Judée, à la ville de David, qui s'appelle Bethléem, parce qu'il était de la
 maison et de la famille de David, ⁵ pour se faire recenser avec Marie son épouse, qui était
 enceinte. ⁶ Or, pendant qu'ils étaient là, le temps où elle devait enfanter s'accomplit, ⁷ et elle
 mit au monde son fils premier-né, l'emballota et le coucha dans une crèche, parce qu'il n'y
 avait pas de place pour eux dans l'hôtellerie.
⁸ Il y avait dans la même région des bergers qui vivaient aux champs et qui veillaient la nuit
 sur leur troupeau. ⁹ Un ange du Seigneur parut auprès d'eux et la gloire du Seigneur les
 enveloppa de clarté, et ils furent saisis d'une grande crainte. ¹⁰ Mais l'ange leur dit: " Ne
 craignez point, car je vous annonce une nouvelle qui sera pour tout le peuple une grande
 joie: ¹¹ il vous est né aujourd'hui, dans la ville de David, un Sauveur, qui est le Christ
 Seigneur. ¹² Et voici ce qui vous en sera le signe: vous trouverez un nouveau-né emmaillotté
 et couché dans une crèche. " ¹³ Tout à coup se joignit à l'ange une troupe de la milice
 céleste, louant Dieu et disant:
¹⁴ " Gloire, dans les hauteurs, à Dieu! Et, sur terre, paix chez les hommes de bon vouloir! "
¹⁵ Lorsque les anges, s'en allant au ciel, les eurent quittés, les bergers se dirent entre eux: "

Passons donc jusqu'à Bethléem, et voyons cet événement qui est arrivé, et que le Seigneur nous a fait connaître. " ¹⁶ Ils s'y rendirent en toute hâte, et trouvèrent Marie, Joseph et le nouveau-né couché dans la crèche. ¹⁷ Après avoir vu, ils firent connaître ce qui leur avait été dit au sujet de cet enfant. ¹⁸ Et tous ceux qui les entendirent furent dans l'admiration de ce que leur avaient dit les bergers. ¹⁹ Quant à Marie, elle conservait avec soin toutes ces choses, les méditant dans son cœur. ²⁰ Et les bergers s'en retournèrent, glorifiant et louant Dieu de tout ce qu'il avaient entendu et vu, selon ce qui leur avait été dit.

Circoncision de Jésus

²¹ Les huit jours étant accomplis pour sa circoncision, il fut appelé du nom de Jésus, nom que l'ange avait donné avant qu'il eût été conçu dans le sein maternel.

Présentation de Jésus au Temple

²² Puis, lorsque les jours de leur purification furent accomplis, selon la loi de Moïse, ils le menèrent à Jérusalem pour le présenter au Seigneur, ²³ selon qu'il est écrit dans la loi du Seigneur: Tout mâle premier-né sera regardé comme consacré au Seigneur, ²⁴ et pour offrir en sacrifice, ainsi qu'il est dit dans la loi du Seigneur, une paire de tourterelles ou deux petites colombes.

²⁵ Or, il y avait à Jérusalem un homme nommé Siméon; c'était un homme juste et pieux, qui attendait la consolation d'Israël, et l'Esprit-Saint était sur lui. ²⁶ L'Esprit-Saint lui avait révélé qu'il ne mourrait point avant d'avoir vu le Christ du Seigneur. ²⁷ Il vint donc dans le temple, poussé par l'Esprit. Et comme ses parents amenaient l'enfant Jésus pour observer les coutumes légales à son égard, ²³ lui-même le reçut en ses bras, et il bénit Dieu en disant:

Cantique d'action de grâce de Siméon

²⁹ " Maintenant, ô Maître, vous congédiez votre serviteur en paix, selon votre parole;
³⁰ car mes yeux ont vu le salut,
³¹ que vous avez préparé à la face de tous les peuples,
³² lumière qui doit éclairer les nations et gloire d'Israël, votre peuple. "

Prophétie de Siméon

³³ Et son père et sa mère étaient dans l'étonnement pour les choses que l'on disait de lui. ³⁴ Et Siméon les bénit, et il dit à Marie, sa mère: " Voici qu'il est placé pour la chute et le relèvement d'un grand nombre en Israël, et pour être un signe en butte à la contradiction, -

³⁵ vous-même, un glaive transpercera votre âme, - afin que soient révélées les pensées d'un grand nombre de coeurs. "

Anne la prophétesse

³⁶ Il y avait aussi une prophétesse, Anne, fille de Phanouel, de la tribu d'Aser; elle était fort avancée en âge, ayant vécu, depuis sa virginité, sept ans avec son mari, ³⁷ et veuve jusqu'à quatre-vingt-quatre ans. Elle ne quittait point le temple, servant Dieu nuit et jour par des jeûnes et des prières. ³⁸ Survenant à cette heure, elle se mit à louer Dieu et à parler de l'enfant à tous ceux qui attendaient la délivrance de Jérusalem.

Jésus vit caché à Nazareth

³⁹ Lorsqu'ils eurent accompli tout ce qui était selon la loi du Seigneur, ils retournèrent en Galilée, à Nazareth, leur ville. ⁴⁰ L'enfant croissait et se fortifiait, étant rempli de sagesse, et la grâce de Dieu était sur lui.

Jésus perdu et retrouvé parmi les docteurs

⁴¹ Or ses parents se rendaient chaque année à Jérusalem, pour la fête de la Pâque. ⁴² Quand il eut douze ans, comme ils étaient montés selon la coutume de la fête, ⁴³ et qu'ils s'en retournaient, le temps étant passé, l'enfant Jésus resta à Jérusalem et ses parents ne le surent pas. ⁴⁴ Pensant qu'il était avec la caravane, ils marchèrent tout un jour, puis ils le cherchèrent parmi leurs parents et leurs connaissances. ⁴⁵ Ne l'ayant point trouvé, ils s'en retournèrent à Jérusalem en le recherchant.

⁴⁶ Or, au bout de trois jours, ils le trouvèrent dans le temple, assis au milieu des docteurs, les écoutant et les interrogeant; ⁴⁷ et tous ceux qui l'entendaient étaient ravis de son intelligence et de ses réponses. ⁴⁸ En le voyant, ils furent stupéfaits, et sa mère lui dit: " Mon enfant, pourquoi nous avez-vous fait cela? Voyez, votre père et moi, nous vous cherchions tout affligés. " ⁴⁹ Et il leur répondit: " Pourquoi me cherchez-vous? Ne saviez-vous pas qu'il me faut être dans les choses de mon Père? " ⁵⁰ Mais ils ne comprirent pas la parole qu'il leur dit.

Retour à Nazareth

⁵¹ Et il descendit avec eux, et il vint à Nazareth, et il leur était soumis. Et sa mère conservait toutes ces choses en son coeur.

⁵² Et Jésus progressait en sagesse, en taille et en grâce, auprès de Dieu et des hommes.

2. Préparation du ministère de Jésus

Mission de Jean-Baptiste

³ ¹ La quinzième année du règne de Tibère César, Ponce Pilate étant gouverneur de la Judée; Hérode, tétrarque de la Galilée; Philippe, son frère, tétrarque de l'Iturée et du pays de la Trachonitide, et Lysanias, tétrarque de l'Abilène; ² au temps des grands prêtres Anne et Caïphe, la parole de Dieu fut sur Jean, fils de Zacharie, dans le désert. ³ Et il vint dans toute la région du Jourdain, prêchant un baptême de repentir pour la rémission des péchés,

⁴ ainsi qu'il est écrit au livre des oracles du prophète Isaïe: Voix de celui qui crie dans le désert: Préparez le chemin du Seigneur, aplanissez ses sentiers.

⁵ Toute vallée sera comblée, toute montagne et colline seront abaissées; les chemins tortueux deviendront droits, et les raboteux unis.

⁶ Et toute chair verra le salut de Dieu.

⁷ Il disait donc aux foules qui s'en venaient se faire baptiser par lui: " Race de vipères, qui vous a appris à fuir la colère qui vient? ⁸ Faites donc de dignes fruits de repentir et n'allez pas dire en vous-mêmes: Nous avons Abraham pour père! Car je vous dis que de ces pierres mêmes Dieu peut faire naître des enfants à Abraham. ⁹ Déjà la cognée est à la racine des arbres: tout arbre donc qui ne porte pas de bon fruit sera coupé et jeté au feu. "

¹⁰ Et les foules lui demandaient: " Que devons-nous donc faire? " ¹¹ Il leur répondait: " Que celui qui a deux tuniques en donne une à qui n'en a point, et que celui qui a de quoi manger fasse de même. " ¹² Il vint aussi des publicains pour se faire baptiser et ils lui dirent: " Maître, que devons-nous faire? " ¹³ Il leur dit: " N'exigez rien au delà de ce qui vous est prescrit. " ¹⁴ Des gens de la milice aussi lui demandèrent: " Et nous, que devons-nous faire? " Il leur dit: " Ne molestez ni ne dénoncez faussement personne, et contentez-vous de votre solde. "

¹⁵ Comme le peuple s'y attendait, et que tous se demandaient dans leurs coeurs, relativement à Jean, s'il n'était pas le Christ, ¹⁶ Jean, s'adressant à tous, dit: " Moi, je vous baptise avec l'eau; mais il vient, celui qui est plus puissant que moi, et dont je ne suis pas digne de délier la courroie de ses sandales; lui, il vous baptisera dans l'Esprit-Saint et le feu.

¹⁷ Dans sa main est le van pour nettoyer son aire et amasser le froment dans son grenier, et il brûlera la paille dans un feu qui ne s'éteint point. " ¹⁸ Par ces exhortations donc, et beaucoup d'autres, il annonçait au peuple la bonne nouvelle.

¹⁹ Mais Hérode le tétrarque, repris par lui au sujet d'Hérodiane, la femme de son frère, et au sujet de tous les méfaits que lui, Hérode, avait commis, ²⁰ en ajouta un à tous les autres, en enfermant Jean en prison.

Baptême de Jésus

²¹ Or, quand tout le peuple eut reçu le baptême, et que Jésus qui avait été baptisé priait, le ciel s'ouvrit, ²² et L'Esprit-Saint descendit sur lui sous une forme corporelle, comme une colombe, et du ciel il y eut une voix: " Tu es mon Fils bien-aimé: en toi j'ai mes complaisances. "

Généalogie de Jésus

²³ Jésus avait environ trente ans lorsqu'il commença (son ministère), étant, comme on le croyait, fils de Joseph, fils d'Héli, ²⁴ fils de Matthat, fils de Lévi, fils de Melchi, fils de Iannai, fils de Joseph, ²⁵ fils de Mattathias, fils d'Amos, fils de Naoum, fils d'Esli, fils de Naggai, ²⁶ fils de Maath, fils de Mattathias, fils de Séméïn, fils de Iosech, fils de Ioda, ²⁷ fils de Ioanan, fils de Résa, fils de Zorobabel, fils de Salathiel, fils de Néri, ²⁸ fils de Melchi, fils d'Addi, fils de Kosam, fils d'Elmadam, fils d'Er, ²⁹ fils de Jésus, fils d'Eliézer, fils de Iorim, fils de Matthat, fils de Lévi, ³⁰ fils de Siméon, fils de Juda, fils de Joseph, fils de Ionam, fils d'Eliacim, ³¹ fils de Méléa, fils de Menna, fils de Mattatha, fils de Nathan, fils de David, ³² fils de Jessé, fils de Iobed, fils de Booz, fils de Sala, fils de Naasson, ³³ fils d'Aminadab, fils d'Admin, fils d'Arni, fils de Hesron, fils de Pharès, fils de Juda, ³⁴ fils de Jacob, fils d'Isaac, fils d'Abraham, fils de Thara, fils de Nachor, ³⁵ fils de Sérouch, fils de Ragau, fils de Phalec, fils d'Eber, fils de Sala, ³⁶ fils de Caïnan, fils d'Arphaxad, fils de Sem, fils de Noé, fils de Lamech, ³⁷ fils de Mathousala, fils de Hénoch, fils de Iaret, fils de Maléléël, fils de Caïnan, ³⁸ fils d'Enos, fils de Seth, fils d'Adam, fils de Dieu.

Tentation de Jésus au désert

⁴ ¹ Jésus, rempli de l'Esprit-Saint, revint du Jourdain, et il fut conduit par l'Esprit dans le désert, ² pendant quarante jours tenté par le diable. Il ne mangea rien durant ces jours-là, et, quand ils furent passés, il eut faim. ³ Le diable lui dit: " Si vous êtes le fils de Dieu, dites à cette pierre qu'elle devienne du pain. " ⁴ Jésus lui répondit: " Il est écrit: L'homme ne vit pas seulement de pain. "

⁵ Et l'ayant élevé, il lui montra en un instant tous les royaumes de la terre, ⁶ et le diable lui dit: " Je vous donnerai toute cette puissance avec leur gloire, car elle m'a été remise et je la donne à qui je veux. ⁷ Si donc vous vous prosternez devant moi, elle sera toute à vous. " ⁸ Jésus répondant lui dit: " Il est écrit: Tu adoreras le Seigneur, ton dieu, et tu ne serviras que lui seul. "

⁹ Il le conduisit à Jérusalem, et le posa sur le pinacle du temple et lui dit: " Si vous êtes Fils de Dieu, jetez-vous d'ici en bas; ¹⁰ car il est écrit: Il donnera pour vous des ordres à ses anges pour vous garder, ¹¹ et: Ils vous prendront sur leurs mains, de peur que votre pied ne

heurte contre une pierre. "

¹² Jésus répondant lui dit: " Il est dit: Tu ne tenteras point le Seigneur, ton Dieu. " ¹³ Ayant épuisé toute tentation, le diable s'éloigna de lui jusqu'au temps (marqué).

3. Ministère de Jésus en Galilée

Jésus inaugure sa prédication

¹⁴ Jésus retourna avec la puissance de l'Esprit en Galilée, et sa renommée se répandit dans toute la région. ¹⁵ Et il enseignait dans leurs synagogues, et tous publiaient ses louanges.

A Nazareth

¹⁶ Il vint à Nazareth, où il avait été élevé, et il entra, selon sa coutume le jour du sabbat, dans la synagogue, et il se leva pour faire la lecture. ¹⁷ On lui remit le livre du prophète Isaïe; et ayant déroulé le livre, il trouva l'endroit où il était écrit:

¹⁸ L'Esprit du Seigneur est sur moi, parce qu'il m'a oint pour annoncer la bonne nouvelle aux pauvres; il m'a envoyé publier aux captifs la délivrance, aux aveugles le retour à la vue, renvoyer libres les opprimés,

¹⁹ publier l'année favorable du Seigneur.

²⁰ Ayant roulé le livre, il le rendit à l'employé et s'assit; et tous, dans la synagogue, avaient les yeux attachés sur lui. ²¹ Il se mit à dire à leur adresse: " Aujourd'hui cette Ecriture est accomplie devant vous. " ²² Et tous lui rendaient témoignage et admiraient les paroles toutes de grâce qui sortaient de sa bouche, et ils disaient: " N'est-ce pas là le fils de Joseph? " ²³ Et il leur dit: " Sans doute, vous me direz cet adage: Médecin, guéris-toi toi-même. Tout ce que nous avons ouï dire que vous avez fait pour Capharnaüm, faites-le ici aussi, dans votre patrie. " ²⁴ Et il dit: " En vérité, je vous le dis, aucun prophète n'est en faveur dans sa patrie.

²⁵ Je vous le dis, en vérité, il y avait beaucoup de veuves en Israël aux jours d'Elie, lorsque le ciel fut fermé pendant trois ans et six mois, quand il y eu une grande famine sur toute la terre; ²⁶ et Elie ne fut envoyé vers aucune d'elles, mais à Sarepta de Sidon, vers une femme

veuve. ²⁷ Et il y avait beaucoup de lépreux en Israël au temps du prophète Elisée; et aucun d'eux ne fut guéri, mais Naaman le Syrien. "

²⁸ En entendant cela, ils furent tous remplis de colère dans la synagogue, ²⁹ et s'étant levés, ils le poussèrent hors de la ville, et le menèrent jusqu'au sommet de la montagne, sur laquelle leur ville était bâtie, pour le précipiter. ³⁰ Mais lui, passant au milieu d'eux, s'en alla.

Enseignement et guérisons à Capharnaüm

³¹ Il descendit à Capharnaüm, ville de Galilée, et il les enseignait le jour du sabbat. ³² Et ils étaient stupéfaits de son enseignement, parce qu'il parlait avec autorité.

³³ Il y avait dans la synagogue un homme possédé de l'esprit d'un démon impur, qui s'écria très fort: ³⁴ " Ah! Qu'avons-nous affaire ensemble, Jésus de Nazareth? Vous êtes venu pour nous perdre? Je sais qui vous êtes: le saint de Dieu. " ³⁵ Et Jésus lui commanda avec force: " Tais-toi et sors de lui. " Et le démon, l'ayant jeté (par terre) au milieu, sortit de lui sans lui avoir fait aucun mal. ³⁶ Et la stupeur fut sur tous, et ils s'entretenaient entre eux, disant: " Quelle parole que celle-là! Il commande avec autorité et puissance aux esprits impurs, et ils sortent! " ³⁷ Et un bruit circulait à son sujet en tout endroit de la région.

³⁸ Ayant quitté la synagogue, il entra dans la maison de Simon. Or, la belle-mère de Simon était atteinte d'une grosse fièvre, et ils le prièrent pour elle. ³⁹ Venant auprès d'elle, il commanda avec force à la fièvre qui la quitta; et s'étant levée aussitôt, elle se mit à les servir.

⁴⁰ Lorsque le soleil fut couché, tous ceux qui avaient chez eux des malades souffrant de maladies diverses, les lui amenèrent; et lui, imposant les mains à chacun d'eux, les guérissait. ⁴¹ Des démons aussi sortaient de beaucoup, criant et disant: " Tu es le Fils de Dieu! " et, commandant avec force, il ne les laissait pas parler, parce qu'ils savaient qu'il était le Christ.

Jésus quitte Capharnaüm et parcourt la Galilée

⁴² Quand il fit jour, il sortit et alla dans un lieu désert. Les foules se mirent à sa recherche et vinrent jusqu'à lui; et elles voulaient le retenir, pour qu'il ne les quittât point. ⁴³ mais il leur dit: " Il faut que j'annonce aussi aux autres villes la bonne nouvelle du royaume de Dieu, car j'ai été envoyé pour cela. " ⁴⁴ Et il prêchait dans les synagogues de la Judée.

Appel des quatre premiers disciples

⁵ ¹ Or, comme la foule se pressait vers lui pour entendre la parole de Dieu, et qu'il se tenait sur le bord du lac de Génésareth, ² il vit deux barques qui stationnaient sur le bord; les pêcheurs étaient descendus et lavaient les filets. ³ Il monta dans une des barques, qui était à Simon, et le pria de s'éloigner un peu de terre; et s'étant assis, de la barque il enseignait les foules.

⁴ Lorsqu'il eut cessé de parler, il dit à Simon: " Mène au large, et jetez vos filets pour la pêche. " ⁵ Simon répondit: " Maître, toute la nuit nous avons peiné sans rien prendre; mais, sur votre parole, je jetterai les filets. " ⁶ Et l'ayant fait, ils prirent une grande quantité de poissons; et leurs filets se rompaient. ⁷ Et ils firent signe aux compagnons, qui étaient dans l'autre barque, de venir à leur aide. Ils vinrent, et on remplit les deux barques, au point qu'elles enfonçaient.

⁸ Ce que voyant, Simon Pierre tomba aux genoux de Jésus en disant: " Eloignez-vous de moi, parce que je suis un pécheur, Seigneur! " ⁹ Car la stupeur l'avait envahi, lui et tous ceux qui étaient avec lui, à cause de la pêche des poissons qu'ils avaient faite; ¹⁰ et de même Jacques et Jean, fils de Zébédée, qui étaient associés à Simon. Et Jésus dit à Simon: " Ne crains point; désormais ce sont des hommes que tu prendras. " ¹¹ Ils ramenèrent les barques à terre et, laissant tout, ils le suivirent.

Guérison d'un lépreux

¹² Or, comme il était dans une des villes, survint un homme tout couvert de lèpre. En voyant Jésus, il se prosterna la face contre terre et le supplia, disant: " Seigneur, si vous voulez vous pouvez me guérir. " ¹³ Il étendit la main, le toucha et dit: " Je le veux, sois guéri. " Et à l'instant la lèpre le quitta. ¹⁴ Et il lui défendit d'en parler à personne; mais: " Va, (dit-il), te montrer au prêtre, et offre pour ta guérison selon qu'a prescrit Moïse, en attestation pour eux. " ¹⁵ Sa renommée se répandit de plus en plus, et des foules nombreuses se rassemblaient pour l'entendre et se faire guérir de leurs maladies. ¹⁶ Mais lui se retirait dans les (lieux) déserts et il priait.

Guérison d'un paralysé - le pouvoir de remettre les péchés

¹⁷ Or, un jour, il enseignait, et étaient assis des Pharisiens et des docteurs de la Loi, venus de tous les bourgs de la Galilée, de la Judée et de Jérusalem, et la vertu du Seigneur le poussait à opérer des guérisons. ¹⁸ Et voilà que des gens, portant sur un lit un homme qui était paralysé, cherchaient à le faire entrer et à le mettre devant lui. ¹⁹ Et ne trouvant pas moyen de le faire entrer à cause de la foule, ils montèrent sur la terrasse et, à travers les tuiles, le descendirent avec la couchette, au milieu devant Jésus. ²⁰ Voyant leur foi, il dit: " Homme, tes péchés te sont remis. " ²¹ Les scribes et les Pharisiens se mirent à penser, disant: " Qui est celui-ci qui profère des blasphèmes? Qui peut remettre les péchés, sinon Dieu seul? " ²² Jésus, connaissant leurs pensées, prit la parole et leur dit: " Quelles pensées avez-vous en vous-mêmes? ²³ Lequel est le plus facile, de dire: " Tes péchés te sont remis, " ou de dire: " Lève-toi et marche "? ²⁴ Mais, afin que vous sachiez que le Fils de l'homme a, sur la terre, le pouvoir de remettre les péchés, il dit au paralytique: Je te le dis, lève-toi, prends ta couchette et va-t'en dans ta maison. " ²⁵ A l'instant, il se leva devant eux, prit (le lit) sur lequel il était couché, et s'en retourna dans sa maison en glorifiant Dieu. ²⁶ Et tous furent pris de stupeur et ils glorifiaient Dieu, et ils furent remplis de crainte, disant: " Nous avons vu aujourd'hui des choses merveilleuses. "

Appel de Lévi - fréquentation de publicains

²⁷ Après cela, il sortit et il considéra un publicain nommé Lévi, assis au bureau du fisc, et il lui dit: " Suis-moi. " ²⁸ Et quittant tout, il se leva et se mit à le suivre.

²⁹ Et Lévi lui fit un grand festin dans sa maison; et il y avait une foule nombreuse de publicains et d'autres qui étaient à table avec eux. ³⁰ Les Pharisiens et leurs scribes murmuraient et disaient à ses disciples: " Pourquoi mangez-vous et buvez-vous avec les publicains et les pécheurs?" ³¹ Jésus leur répondit: "Ce ne sont pas ceux qui sont en bonne santé qui ont besoin de médecin, mais les malades. ³² Je ne suis pas venu appeler les justes, mais les pécheurs au repentir. "

Discussion sur le jeûne

³³ Quelques-uns lui dirent: " Les disciples de Jean observent souvent le jeûne et font des prières; pareillement aussi ceux des Pharisiens; mais les vôtres mangent et boivent! " ³⁴ Jésus leur dit: " Pouvez-vous faire observer le jeûne aux amis de l'époux, pendant que l'époux est avec eux? ³⁵ Mais viendront des jours où l'époux leur sera enlevé, et alors ils observeront le jeûne en ces jours-là. "

³⁶ Il leur dit aussi une parabole: " Personne ne met à un vieux vêtement une pièce déchirée d'un vêtement neuf: autrement il déchire le neuf, et la pièce (prise) du neuf ne va pas avec le vieux. ³⁷ Personne non plus ne met du vin nouveau dans des outres vieilles: autrement, le vin nouveau fera éclater les outres, il se répandra, et les outres seront perdues. ³⁸ Mais il faut mettre le vin nouveau dans des outres neuves. ³⁹ Et personne, buvant du (vin) vieux, ne veut du nouveau, car il dit: Le vieux est meilleur. "

La cueillette des épis et l'observation du sabbat

⁶ ¹ Il arriva, un jour de sabbat, qu'il traversait des moissons, et ses disciples arrachaient et mangeaient les épis, en les frottant dans leurs mains. ² Quelques Pharisiens dirent: " Pourquoi faites-vous ce qui n'est pas permis le jour du sabbat? " ³ Jésus leur répondit: " N'avez-vous pas même lu ce que fit David, lorsqu'il eut faim, lui et ceux qui étaient avec lui: ⁴ comment il entra dans la maison de Dieu, prit les pains de proposition, en mangea et en donna à ceux qui étaient avec lui, alors qu'il n'est permis d'en manger qu'aux prêtres seuls? " ⁵ Et il leur disait: " Le Fils de l'homme est maître du sabbat. "

Guérison d'un homme à la main desséchée le jour du sabbat

⁶ Il arriva, un autre jour de sabbat, que Jésus entra dans la synagogue, et il enseignait. Et il se trouvait là un homme dont la main droite était sèche. ⁷ Or, les scribes et les Pharisiens l'épiaient (pour voir) s'il guérissait le jour du sabbat, afin de trouver à l'accuser. ⁸ Mais lui connaissait leurs pensées, et il dit à l'homme qui avait la main sèche: " Lève-toi, et tiens-toi debout au milieu! " Et s'étant levé, il se tint debout. ⁹ Et Jésus leur dit: " Je vous le demande, est-il permis, le jour du sabbat, de faire du bien ou de faire du mal, de sauver une vie ou de l'ôter? " ¹⁰ Et, après avoir promené son regard sur eux tous, il lui dit: " Etends ta main. " Il le fit et sa main redevint saine. ¹¹ Mais eux furent remplis de fureur, et ils s'entretenaient entre eux de ce qu'ils feraient à Jésus.

Le choix des Douze

¹² Or, en ces jours-là, il s'en alla dans la montagne pour prier, et il passa la nuit à prier Dieu. ¹³ Quand il fut jour, il appela ses disciples, et il choisit douze d'entre eux, à qui il donna le nom d'apôtres: ¹⁴ Simon, à qui aussi il donna le nom de Pierre, André son frère, Jacques, Jean, Philippe, Barthélemy, ¹⁵ Matthieu, Thomas, Jacques fils d'Alphée, et Simon surnommé Zélote, ¹⁶ Judas fils de Jacques, et Judas Iscarioth, qui devint traître.

Empressement des foules

¹⁷ Etant descendu avec eux, il s'arrêta en un lieu en forme de plaine, ainsi qu'une foule nombreuse de ses disciples et une grande multitude de peuple de toute la Judée, de Jérusalem et du littoral de Tyr et de Sidon, ¹⁸ qui étaient venus pour l'entendre et pour être guéris de leurs maladies; et ceux qui étaient tourmentés par des esprits impurs étaient guéris. ¹⁹ Et toute la foule cherchait à le toucher, parce qu'une vertu sortait de lui et les guérissait tous.

Les béatitudes

²⁰ Et lui, levant les yeux sur ses disciples, disait: " Heureux, vous qui êtes pauvres, car le royaume de Dieu est à vous!

²¹ Heureux, vous qui avez faim maintenant, car vous serez rassasiés! Heureux, vous qui pleurez maintenant, car vous rirez!

²² Heureux serez-vous, lorsque les hommes vous haïront, lorsqu'ils vous excommunieront et insultent, et proscrireont votre nom comme mauvais à cause du Fils de l'homme.

²³ Réjouissez-vous en ce jour-là et tressaillez (de joie), car voici que votre récompense est grande dans le ciel: c'est ainsi en effet que leurs pères traitaient les prophètes.

Malédiction

²⁴ Mais malheur à vous, les riches, car vous tenez votre consolation!

²⁵ Malheur à vous, qui êtes repus maintenant, car vous aurez faim! Malheur à vous, qui riez maintenant, car vous serez dans le deuil et dans les larmes!

²⁶ Malheur à vous, quand tous les hommes diront du bien de vous; car c'est ainsi que leurs pères traitaient les faux prophètes!

L'amour des ennemis

²⁷ Mais à vous qui m'écoutez je dis: Aimez vos ennemis, faites du bien à ceux qui vous haïssent, ²⁸ bénissez ceux qui vous maudissent, priez pour ceux qui vous calomnient. ²⁹ A celui qui te frappe sur une joue, présente encore l'autre; et à celui qui t'enlève ton manteau, n'empêche pas (de prendre) aussi ta tunique. ³⁰ Donne à quiconque te demande, et à qui t'enlève ce qui est à toi, ne réclame point. ³¹ Et ce que vous voulez que les hommes fassent pour vous, faites-le pareillement pour eux. ³² Et si vous aimez ceux qui vous aiment, quel gré vous en saura-t-on? Aussi bien, les pécheurs aiment ceux qui les aiment. ³³ Et si vous faites du bien à ceux qui vous font du bien, quel gré vous en saura-t-on? Les pécheurs aussi en font autant. ³⁴ Et si vous prêtez à ceux de qui vous espérez recevoir, quel gré vous en saura-t-on? Des pécheurs aussi prêtent à des pécheurs, afin de recevoir l'équivalent. ³⁵ Mais aimez vos ennemis, faites du bien et prêtez sans rien espérer en retour; et votre récompense sera grande, et vous serez les fils du Très-Haut, lui qui est bon pour les ingrats et les méchants. ³⁶ Soyez miséricordieux, comme votre Père est miséricordieux.

Bienfaisance

³⁷ Et ne jugez point, et vous ne serez point jugés; ne condamnez point, et vous ne serez point condamnés; absolvez et vous serez absous. ³⁸ Donnez, et l'on vous donnera: on versera dans votre sein une bonne mesure, pressée, tassée, débordante; car avec la mesure dont vous mesurez il vous sera mesuré en retour. "

Le zèle évangélique

³⁹ Il leur dit aussi une parabole: " Un aveugle peut-il conduire un aveugle? Ne tomberont-ils pas tous les deux dans une fosse?

⁴⁰ Il n'y a pas de disciple au-dessus du maître; mais tout(disciple), son instruction achevée, sera comme son maître.

⁴¹ Pourquoi regardes-tu la paille qui est dans l'oeil de ton frère, et ne remarques-tu pas la poutre qui est dans ton oeil à toi? ⁴² Ou comment peux-tu dire à ton frère: " Frère, laisse-

moi ôter la paille qui est dans ton oeil, " toi qui ne vois pas la poutre qui est dans ton oeil? Hypocrite, ôte d'abord la poutre de ton oeil, et alors tu verras à ôter la paille qui est dans l'oeil de ton frère.

⁴³ En effet, il n'y a pas de bon arbre qui donne de mauvais fruits, ni non plus de mauvais arbre qui donne de bons fruits; ⁴⁴ car chaque arbre se reconnaît à son propre fruit. On ne cueille pas des figues sur les épines; on ne ramasse pas de raisin sur les ronces.

⁴⁵ L'homme bon sort le bien du trésor de bonté de son coeur; et, du (trésor) de sa malice, l'homme mauvais sort le mal; car sa bouche parle du trop-plein du coeur.

⁴⁶ Pourquoi m'appellez-vous: " Seigneur, Seigneur! " et ne faites-vous pas ce que je dis?

Mettre en pratique les paroles de Jésus - la maison sur le roc

⁴⁷ Quiconque vient à moi, entend mes paroles et les met en pratique, je vous montrerai à qui il est semblable. ⁴⁸ Il est semblable à un homme qui bâtit une maison, qui a creusé bien avant, et en a posé le fondement sur le roc; une inondation étant survenue, le torrent s'est rué contre cette maison, et il n'a pu l'ébranler, parce qu'elle était bien bâtie. ⁴⁹ Mais celui qui entend et qui ne met pas en pratique est semblable à un homme qui a bâti sa maison sur le sol, sans fondement; le torrent s'est rué contre elle, et elle s'est écroulée aussitôt, et grande a été la ruine de cette maison. "

Guérison de l'esclave d'un centurion

Luc (CP) 1

Psaume (CP) 41

Psaume 41

41 ¹ Au maître de chant. Psaume de David.

² Heureux celui qui prend souci du pauvre! Au jour du malheur, Yahweh le délivrera.

³ Yahweh le gardera et le fera vivre; il sera heureux sur la terre, et tu ne le livreras pas au désir de ses ennemis.

⁴ Yahweh l'assistera sur son lit de douleur; tu retourneras toute sa couche dans sa maladie.

⁵ Moi, je dis: " Yahweh, aie pitié de moi! guéris mon âme, car j'ai péché contre toi! "

⁶ Et mes ennemis profèrent contre moi des malédictions: " Quand mourra-t-il? Quand périra son nom? "

⁷ Si quelqu'un vient me visiter, il ne profère que mensonges; son coeur recueille l'iniquité; quand il s'en va, il parle au dehors.

⁸ Tous mes ennemis chuchotent ensemble contre moi, contre moi ils méditent le malheur.

⁹ " Un mal irrémédiable, disent-ils, a fondu sur lui; le voilà couché, il ne se relèvera plus!"

¹⁰ Même l'homme qui était mon ami, qui avait ma confiance et qui mangeait mon pain, lève le talon contre moi.

¹¹ Toi, Yahweh, aie pitié de moi et relève-moi, et je leur rendrai ce qu'ils méritent.

¹² Je connaîtrai que tu m'aimes, si mon ennemi ne triomphe pas de moi.

¹³ A cause de mon innocence, tu m'as soutenu, et tu m'as établi pour toujours en ta présence.

¹⁴ Béni soit Yahweh, le Dieu d'Israël, dans les siècles des siècles! Amen! Amen!

Psaume 42

42 ¹ Au maître de chant. Cantique des fils de Coré.

² Comme le cerf soupire après les sources d'eau, ainsi mon âme soupire après toi, ô Dieu.

³ Mon âme a soif de Dieu, du Dieu vivant: quand irai-je et paraîtrai-je devant la face de Dieu?

⁴ Mes larmes sont ma nourriture jour et nuit, pendant qu'on me dit sans cesse: " Où est ton Dieu? "

⁵ Je me rappelle, - et à ce souvenir mon âme se fond en moi, - quand je marchais entouré de la foule, et que je m'avançais vers la maison de Dieu, au milieu des cris de joie et des actions de grâces d'une multitude en fête!

⁶ Pourquoi es-tu abattue, ô mon âme, et t'agites-tu en moi? Espère en Dieu, car je le louerai encore, lui, le salut de ma face et mon Dieu!

7 Mon âme est abattue au dedans de moi; aussi je pense à toi, du pays du Jourdain, de l'Hermon, de la montagne de Misar.

8 Un flot en appelle un autre, quand grondent tes cataractes: ainsi toutes tes vagues et tes torrents passent sur moi.

9 Le jour, Yahweh commandait à sa grâce de me visiter; la nuit, son cantique était sur mes lèvres j'adressais une prière au Dieu de ma vie.

10 Maintenant je dis à Dieu mon rocher: " Pourquoi m'oublies-tu? pourquoi me faut-il marcher dans la tristesse, sous l'oppression de l'ennemi?

11 Je sens mes os se briser, quand mes persécuteurs m'insultent, en me disant sans cesse: " Où est ton Dieu? "

12 Pourquoi es-tu abattue, ô mon âme, et t'agites-tu en moi? Espère en Dieu, car je le louerai encore, lui, le salut de ma face et mon Dieu!

Psaume 43

43¹ Rends-moi justice, ô Dieu défends ma cause contre une nation infidèle; délivre-moi de l'homme de fraude et d'iniquité!

2 Car tu es le Dieu de ma défense: pourquoi me repousses-tu? Pourquoi me faut-il marcher dans la tristesse, sous l'oppression de l'ennemi?

3 Envoie ta lumière et ta fidélité; qu'elles me guident, qu'elles me conduisent à ta montagne sainte et à tes tabernacles!

4 J'irai à l'autel de Dieu, au Dieu qui est ma joie et mon allégresse, et je te célébrerai sur la harpe, ô Dieu, mon Dieu!

5 Pourquoi es-tu abattue, ô mon âme, et t'agites-tu en moi? Espère en Dieu, car je le louerai encore, lui, le salut de ma face et mon Dieu!

Psaume 44

44¹ Au maître de chant. Des fils de Coré. Cantique.

2 O Dieu, nous avons entendu de nos oreilles, nos pères nous ont raconté l'oeuvre que tu as accomplie de leur temps, aux jours anciens.

3 De ta main tu as chassé des nations pour les établir, tu as frappé des peuples pour les étendre.

4 Car ce n'est point avec leur épée qu'ils ont conquis le pays, ce n'est point leur bras qui leur a donné la victoire; mais c'est ta droite, c'est ton bras, c'est la lumière de ta face, parce que tu les aimais.

5 C'est toi qui es mon roi, ô Dieu: ordonne le salut de Jacob!

6 Par toi nous renverserons nos ennemis, en ton nom nous écraserons nos adversaires.

7 Car ce n'est pas en mon arc que j'ai confiance ce n'est pas mon épée qui me sauvera.

8 Mais c'est toi qui nous délivres de nos ennemis, et qui confonds ceux qui nous haïssent.

- 9 En Dieu nous nous glorifions chaque jour, et nous célébrons ton nom à jamais. - Séla.
- 10 Cependant tu nous repousses et nous couvres de honte; tu ne sors plus avec nos armées.
- 11 Tu nous fait reculer devant l'ennemi, et ceux qui nous haïssent nous dépouillent.
- 12 Tu nous livres comme des brebis destinées à la boucherie, tu nous disperses parmi les nations;
- 13 tu vends ton peuple à vil prix, tu ne l'estimes pas à une grande valeur.
- 14 Tu fais de nous un objet d'opprobre pour nos voisins, de moquerie et de risée pour ceux qui nous entourent.
- 15 Tu nous rends la fable des nations, et un sujet de hochements de tête parmi les peuples.
- 16 Ma honte est toujours devant mes yeux, et la confusion couvre mon visage,
- 17 à la voix de celui qui m'insulte et m'outrage, à la vue de l'ennemi et de celui qui respire la vengeance.
- 18 Tout cela nous arrive sans que nous t'ayons oublié, sans que nous ayons été infidèles à ton alliance.
- 19 Notre coeur ne s'est point détourné en arrière, nos pas ne se sont pas écartés de ton sentier,
- 20 pour que tu nous écrases dans la retraite des chacals, et que tu nous couvres de l'ombre de la mort.
- 21 Si nous avons oublié le nom de notre Dieu, et tendu les mains vers un dieu étranger,
- 22 Dieu ne l'aurait-il pas aperçu, lui qui connaît les secrets du coeur?
- 23 Mais c'est à cause de toi qu'on nous égorge tous les jours; qu'on nous traite comme des brebis destinées à la boucherie.
- 24 Réveille-toi! Pourquoi dors-tu, Seigneur? Réveille-toi, et ne nous repousse pas à jamais!
- 25 Pourquoi caches-tu ta face, oublies-tu notre misère et notre oppression?
- 26 Car notre âme est affaissée jusqu'à la poussière, notre corps est attaché à la terre.
- 27 Lève-toi pour nous secourir, délivre-nous à cause de ta bonté!

Psaume 45

- 45 ¹ Au maître de chant. Sur les lis. Cantique des fils de Coré. Chant d'amour.
- ² De mon coeur jaillit un beau chant; je dis: " Mon oeuvre est pour un roi! " Ma langue est comme le roseau rapide du scribe,
- ³ Tu es le plus beau des fils de l'homme, la grâce est répandue sur tes lèvres; c'est pourquoi Dieu t'a béni pour toujours.
- ⁴ Ceins ton épée sur ta cuisse, ô héros, revêts ta splendeur et ta majesté.
- ⁵ Et dans ta majesté avance-toi, monte sur ton char, combats pour la vérité, la douceur et la justice; et que ta droite te fasse accomplir des faits merveilleux.
- ⁶ Tes flèches sont aiguës; des peuples tomberont à tes pieds; elles perceront le coeur des

ennemis du roi.

⁷ Ton trône, ô Dieu, est établi pour toujours; le sceptre de ta royauté est un sceptre de droiture.

⁸ Tu aimes la justice et tu hais l'iniquité: c'est pourquoi Dieu, ton Dieu, t'a oint d'une huile d'allégresse, de préférence à tes compagnons.

⁹ La myrrhe, l'aloès et la casse s'exhalent de tous tes vêtements; des palais d'ivoire, les lyres te réjouissent.

¹⁰ Des filles de rois sont parmi tes bien-aimées; la reine est à ta droite, parée de l'or d'Ophir.

¹¹ " Ecoute, ma fille, regarde et prête l'oreille: oublie ton peuple et la maison de ton père,

¹² et le roi sera épris de ta beauté; car il est ton Seigneur: rends-lui tes hommages.

¹³ La fille de Tyr, avec des présents, et les plus riches du peuple rechercheront ta faveur. "

¹⁴ Toute resplendissante est la fille du roi dans l'intérieur; son vêtement est fait de tissus d'or.

¹⁵ En robe de couleurs variées, elle est présentée au roi; après elles, des jeunes filles ses compagnes, te sont amenées.

¹⁶ On les introduit au milieu des réjouissances et de l'allégresse; elles entrent dans le palais du Roi.

¹⁷ Tes enfants prendront la place de tes pères; tu les établiras princes sur toute la terre. Je rappellerai ton nom dans tous les âges; - et les peuples te loueront éternellement et à jamais.

Psaume 46

46 ¹ Au maître de chant. Des fils de Coré. Sur le ton des vierges. Cantique.

² Dieu est notre refuge et notre force; un secours que l'on rencontre toujours dans la détresse.

³ Aussi sommes-nous sans crainte si la terre est bouleversée, si les montagnes s'abiment au sein de l'océan,

⁴ si les flots de la mer s'agitent, bouillonnent, et, dans leur furie, ébranlent les montagnes. - Séla.

⁵ Un fleuve réjouit de ses courants la cité de Dieu, le sanctuaire où habite le Très-Haut. ⁵ Dieu est au milieu d'elle: elle est inébranlable; au lever de l'aurore, Dieu vient à son secours:

⁷ Les nations s'agitent, les royaumes s'ébranlent; il fait entendre sa voix et la terre se fond d'épouvante. ⁸ Yahweh des armées est avec nous; le Dieu de Jacob est pour nous une

citadelle. - Séla. ⁹ Venez, contemplez les oeuvres de Yahweh, les dévastations qu'il a opérées sur la terre! ¹⁰ Il a fait cesser les combats jusqu'au bout de ta terre, il a brisé l'arc, il a

rompu la lance, il a consumé par le feu les chars de guerre: ¹¹ " Arrêtez et reconnaissez que je suis Dieu; je domine sur les nations, je domine sur la terre! " ¹² Yahweh des armées est avec nous, le Dieu de Jacob est pour nous une citadelle. - Séla.

Psaume 47

47¹ Au maitre de chant. Des fils de Coré. Psaume.

² Vous tous, peuples, battez des mains, célébrez Dieu par des cris d'allégresse!

³ Car Yahweh est très haut, redoutable, grand roi sur toute la terre.

⁴ Il nous assujettit les peuples, il met les nations sous nos pieds.

⁵ Il nous choisit notre héritage, la gloire de Jacob, son bien-aimé. - Séla.

⁶ Dieu monte à son sanctuaire au milieu des acclamations; Yahweh, au son de la trompette.

⁷ Chantez à Dieu, chantez! chantez à notre Roi, chantez!

⁸ Car Dieu est roi de toute la terre; chantez un cantique de louange.

⁹ Dieu règne sur les nations, il siège sur son trône saint.

¹⁰ Les princes des peuples se réunissent pour former aussi un peuple du Dieu d'Abraham; car à Dieu sont les boucliers de la terre; Il est souverainement élevé.

Psaume 48

48¹ Cantique. Psaume des fils de Coré.

² Yahweh est grand, il est l'objet de toute louange, dans la cité de notre Dieu, sur sa montagne sainte.

³ Elle s'élève gracieuse, joie de toute la terre, la montagne de Sion, aux extrémités du septentrion, la cité du grand Roi.

⁴ Dieu, dans ses palais, s'est fait connaître comme un refuge.

⁵ Car voici que les rois s'étaient réunis, ensemble ils s'étaient avancés.

⁶ Ils ont vu, soudain ils ont été dans la stupeur; éperdus, ils ont pris la fuite.

⁷ Là un tremblement les a saisis, une douleur comme celle de la femme qui enfante.

⁸ Par le vent d'Orient tu brises les vaisseaux de Tharsis.

⁹ Ce que nous avons entendu dire, nous l'avons vu dans la cité de Yahweh des armées; dans la cité de notre Dieu: Dieu l'affermir pour toujours.

¹⁰ O Dieu nous rappelons la mémoire de ta bonté, au milieu de ton temple.

¹¹ Comme ton nom, ô Dieu, ainsi ta louange arrive jusqu'aux extrémités de la terre. Ta droite est pleine de justice.

¹² Que la montagne de Sion se réjouisse, que les filles de Juda soient dans l'allégresse, à cause de tes jugements!

¹³ Parcourez Sion et faites-en le tour; comptez ses forteresses ;

¹⁴ observez son rempart, examinez ses palais, pour le raconter à la génération future.

¹⁵ Voilà le Dieu qui est notre Dieu à jamais et toujours; il sera notre guide dans tous les siècles.

Psaume 49

49 ¹ Au maître de chant. Psaume des fils de Coré.

² Ecoutez tous ceci, ô peuples; prêtez l'oreille vous tous habitants du monde,

³ hommes du commun et hommes de condition, ensemble riches et pauvres.

⁴ Ma bouche va faire entendre des paroles sages, et mon coeur a des pensées pleines de

sens. ³ Je prête l'oreille aux sentences que Dieu m'inspire; j'explique mon énigme au son de

la harpe. ⁶ Pourquoi craindrais-je aux jours du malheur, lorsque l'iniquité de mes

persécuteurs m'assiège? ⁷ Eux qui mettent leur confiance dans leurs biens, leur gloire dans

leurs grandes richesses! ⁸ Un homme ne peut racheter son frère, ni payer à Dieu sa rançon.

⁹ Le rachat de leur vie est trop cher; il est à jamais impossible, ¹⁰ pour qu'il vive

éternellement, et qu'il ne voie jamais la fosse. ¹¹ Non, il la verra; les sages meurent;

l'insensé et le stupide périssent également, laissant à d'autres leurs biens. ¹² Ils s'imaginent

que leurs maisons seront éternelles; que leurs demeures subsisteront d'âge en âge, et ils

donnent leurs noms à leurs domaines. ¹³ Mais, même dans sa splendeur, l'homme ne dure

pas; il est semblable aux biches qui périssent. ¹⁴ Tel est leur sort, à ces hommes si

confiants, et à ceux qui les suivent en approuvant leurs discours. - Séla. ¹⁵ Comme un

troupeau, ils sont poussés dans le schéol, la mort est leur pasteur; le matin, les hommes

droits dominant sur eux, et leur ombre se consumera au schéol, sans autre demeure. ¹⁶ Mais

Dieu rachètera mon âme de la puissance du schéol, car il me prendra avec lui. - Séla. ¹⁷ Ne

crains donc pas, quand un homme s'enrichit, quand s'accroît l'opulence de sa maison. ¹⁸ Car

il n'emportera rien à sa mort, son opulence ne descendra pas avec lui. ¹⁹ Il aura beau

s'estimer heureux pendant sa vie; on aura beau te louer des jouissances que tu te donnes:

²⁰ Tu iras rejoindre la génération de tes pères, qui jamais ne reverront la lumière. ²¹

L'homme, même dans sa splendeur, ne comprend pas, il est semblable aux bêtes qui

périssent.

Psaume 50

50 ¹ Psaume d'Asaph. Dieu, Elohim, Yahweh parle et convoque la terre, du lever du soleil à son couchant.

² De Sion, beauté parfaite, Dieu resplendit.

³ Il vient, notre Dieu, et il ne se taira point; devant lui est un feu dévorant, autour de lui se déchaîne la tempête.

⁴ Il appelle les cieux en haut, et la terre, pour juger son peuple:

⁵ " Rassemblez-moi mes fideles, qui ont fait alliance avec moi sur le sacrifice. "

⁶ Et les cieux proclament sa justice, car c'est Dieu qui va juger. - Séla.

7 "Ecoute, mon peuple, et je parlerai; Israël, et je te reprendrai: je suis Elohim, ton Dieu.
 8 Ce n'est pas pour tes sacrifices que je te blâme; tes holocaustes sont constamment devant moi.
 9 je ne prendrai point un taureau dans ta maison, ni des boucs dans tes bergeries.
 10 Car à moi sont tous les animaux des forêts, toutes les bêtes des montagnes par milliers;
 11 je connais tous les oiseaux des montagnes, et ce qui se meut dans les champs est sous ma main.
 12 Si j'avais faim, je ne te le dirai pas, car le monde est à moi, et tout ce qu'il renferme.
 13 Est-ce que je mange la chair des taureaux? Est-ce que je bois le sang des boucs?
 14 Offre en sacrifice à Dieu l'action de grâces, et acquitte tes vœux envers le Très-Haut.
 15 Et invoque-moi au jour de la détresse: je te délivrerai, et tu me glorifieras. "
 16 Mais au méchant Dieu dit: " Quoi donc! Tu énumères mes préceptes, et tu as mon alliance à la bouche,
 17 toi qui détestes la discipline. et qui jettes mes paroles derrière toi!
 18 Si tu vois un voleur, tu te plais avec lui, et tu fais cause commune avec les adultères.
 19 Tu abandonnes ta bouche au mal, et ta langue ourdit la fraude.
 20 Tu t'assieds, et tu parles contre ton frère; tu diffames le fils de ta mère.
 21 Voilà ce que tu as fait, et je me suis tu. tu t'es imaginé que j'étais pareil à toi; mais je vais te reprendre et tout mettre sous tes yeux. "
 22 Prenez-y donc garde vous qui oubliez Dieu, de peur que je ne déchire, sans que personne délivre.
 23 Celui qui offre en sacrifice l'action de grâces m'honore, et à celui qui dispose sa voie je ferai voir le salut de Dieu.

Psaume 51

51 ¹ Au maître de chant. Psaume de David.
 2 Lorsque Nathan le prophète vint le trouver après qu'il fut allé vers Bethsabée.
 3 Aie pitié de moi, ô Dieu, selon ta bonté; selon ta grande miséricorde efface mes transgressions.
 4 Lave-moi complètement de mon iniquité, et purifie-moi de mon péché.
 5 Car je reconnais mes transgressions, et mon péché est constamment devant moi.
 6 C'est contre toi seul que j'ai péché, j'ai fait ce qui est mal à tes yeux, afin que tu sois trouvé juste dans ta sentence, sans reproche dans ton jugement.
 7 Voici que je suis né dans l'iniquité et ma mère m'a conçu dans le péché.
 8 Voici que tu veux que la sincérité soit dans le cœur au dedans de moi fais-moi connaître la sagesse.
 9 Purifie-moi avec l'hysope, et je serai pur; lave-moi, et je serai plus blanc que la neige.

- 10 Annonce-moi la joie et l'allégresse, et les os que tu as brisés se réjouiront.
- 11 Détourne ta face de mes péchés, efface toutes mes iniquités.
- 12 O Dieu, crée en moi un coeur pur; et renouvelle au dedans de moi un esprit ferme.
- 13 Ne me rejette pas loin de ta face, ne me retire pas ton esprit saint.
- 14 Rends-moi la joie de ton salut, et soutiens-moi par un esprit de bonné volonté.
- 15 J'enseignerai tes voies à ceux qui les transgressent, et les pécheurs reviendront à toi.
- 16 O Dieu, Dieu de mon salut, délivre-moi du sang versé, et ma langue célébrera ta justice
- 17 Seigneur, ouvre mes lèvres, et ma bouche publiera ta louange:
- 18 Car tu ne désires pas de sacrifices, - je t'en offrirais, - tu ne prends pas plaisir aux holocaustes.
- 19 Les sacrifices de Dieu, c'est un esprit brisé; ô Dieu, tu ne dédaignes pas un coeur brisé et contrit.
- 20 Dans ta bonté, répands tes bienfaits sur Sion, bâtis les murs de Jerusalem!
- 21 Alors tu agréeras les sacrifices de justice, l'holocauste et 1e don parfait; alors on offrira des taureaux sur ton autel.

Psaume 52

- 52 ¹ Au maître de chant. Cantique de David.
- 2 Lorsque Doëg l'Edomite vint faire à Saül ce rapport: David s'est rendu dans la maison d'Achimélech.
- 3 Pourquoi te glorifies-tu dans le mal, ô héros! - La bonté de Dieu subsiste toujours! -
- 4 Ta langue ne médite que malice, comme une lame affilée, fourbe que tu es!
- 5 Tu aimes le mal plutôt que le bien, le mensonge plutôt que ta droiture. - Séla.
- 6 Tu aimes toutes les paroles de perdition, ô langue menteuse!
- 7 Aussi Dieu va te renverser pour toujours, il te saisira et t'arrachera de la tente, il te déracinera de la terre des vivants. - Séla.
- 8 Les justes le verront et ils seront effrayés; et ils se riront de lui:
- 9 "Voilà l'homme qui ne prenait pas Dieu pour sa forteresse, mais qui se confiait dans la grandeur de ses richesses, et se faisait fort de sa malice! "
- 10 Et moi, je suis çomme un olivier verdoyant; dans la maison de Dieu,: je me confie dans la bonté de Dieu à tout jamais.
- 11 Je te louerai sans cesse parce que tu as fait cela: et j'espérerai en ton nom, car il est bon, en présence de tes fidèles.

Psaume 53

- 53 ¹ Au maître de chant. Sur le ton plaintif. Cantique de David.

² L'insensé dit dans son coeur: " il n'y a pas de Dieu! " Ils sont corrompus, ils commettent des crimes abominables; il n'en est aucun qui fasse le bien.

³ Dieu, du haut des cieux, regarde les fils de l'homme, pour voir s'il se trouve quelqu'un d'intelligent, quelqu'un qui cherche Dieu.

⁴ Tous sont égarés, tous sont pervertis; il n'en est aucun qui fasse le bien, pas même un seul.

⁵ N'ont-ils pas de connaissance ceux qui commettent l'iniquité? Ils dévorent mon peuple comme ils mangent du pain, ils n'invoquent point Dieu!

⁶ Ils trembleront tout à coup d'épouvante, sans qu'il y ait sujet d'épouvante; car Dieu a dispersé les os de celui qui campait contre toi; tu les a confondus, car Dieu les a rejetés.

⁷ Oh! puisse venir de Sion la délivrance d'Israël! Quand Dieu ramènera les captifs de son peuple, Jacob se réjouira, Israël sera dans l'allégresse.

Psaume 54

54 ¹ Au maître de chant. Avec instruments à cordes. Cantique de David.

² Lorsque les Ziphéens vinrent dire à Saül: David est caché parmi nous.

³ O Dieu, sauve-moi par ton nom, et rends-moi justice par ta puissance.

⁴ O Dieu, écoute ma prière, prête l'oreille aux paroles de ma bouche.

⁵ Car des étrangers se sont levés contre moi, des hommes violents en veulent à ma vie; ils ne mettent pas Dieu devant leurs yeux. - Séla.

⁶ Voici que Dieu est mon secours; le Seigneur est le soutien de mon âme.

⁷ Il fera retomber le mal sur mes adversaires; dans ta vérité, anéantis-les!

⁸ De tout coeur je t'offrirai des sacrifices; je louerai ton nom Yahweh car il est bon;

⁹ il me délivre de toute angoisse, et mes yeux s'arrêtent avec joie sur mes ennemis.

Psaume 55

55 ¹ Au maître de chant, avec instruments à cordes. Cantique de David.

² O Dieu, prête l'oreille à ma prière, ne te dérobes pas à mes supplications.

³ Ecoute-moi et réponds-moi! J'erre çà et là, plaintif et gémissant,

⁴ devant les menaces de l'ennemi, devant l'oppression du méchant! Car ils font tomber sur moi le malheur, et ils me poursuivent avec colère.

⁵ Mon coeur tremble au dedans de moi, et sur moi fondent les terreurs de la mort.

⁶ La crainte et l'épouvante m'assaillent, et le frisson m'enveloppe.

⁷ Et je dis: Oh! si j'avais les ailes de la colombe, je m'envolerais et m'établirais en repos;

⁸ voici que je fuirais bien loin, et je demeurerais au désert; - Séla.

⁹ je me hâterais de chercher un asile, loin du vent impétueux, loin de l'ouragan.

10 Réduis-les à néant, Seigneur, divise leurs langues! car je vois dans la ville la violence et la discorde.

11 Jour et nuit ils font le tour de ses ramparts; l'iniquité et la vexation sont au milieu d'elle,

12 la perversité est dans son sein l'oppression et l'astuce ne quittent point ses places.

13 Car ce n'est pas un ennemi qui m'outrage: je le supporterais; ce n'est pas un adversaire qui s'élève contre moi: je me cacherais devant lui.

14 Mais toi, tu étais un autre moi-même, mon confident et mon ami.

15 Nous vivions ensemble dans une douce intimité, nous allions avec la foule à la maison de Dieu.

16 Que la mort les surprenne, qu'ils descendent vivants au schéol! Car la méchanceté est dans leur demeure, au milieu d'eux.

17 Pour moi, je crie vers Dieu, et Yahweh me sauvera.

18 Le soir, le matin, au milieu du jour, je me plains, je gémis, et il entendra ma voix.

19 Il délivrera en paix mon âme du combat qui m'est livré, car ils sont nombreux ceux qui me font la guerre.

20 Dieu entendra, et il les humiliera, lui qui siège éternellement sur son trône. - Séla. Car il n'y a point en eux de changement, et ils n'ont pas la crainte de Dieu.

21 il porte la main sur ceux qui étaient en paix avec lui, il viole son alliance.

22 De sa bouche sortent des paroles douces comme le lait, et la guerre est dans son coeur. Ses discours sont plus onctueux que l'huile, mais ce sont des épées nues.

23 Remets ton sort à Yahweh, et il te soutiendra; il ne laissera pas à jamais chanceler le juste.

24 Et toi, ô Dieu, tu les feras descendre dans la fosse de perdition; les hommes de sang et de ruse ne verront pas la moitié de leurs jours. Pour moi, je mets en toi ma confiance.

Psaume 56

56 ¹ Au maître de chant. Sur la Colombe muette des pays lointains. Hymne de David. Lorsque les Philistins le saisirent à Geth.

² Aie pitié de moi, ô Dieu, car l'homme s'acharne après moi; tout le jour on me fait la guerre, on me persécute.

³ Tout le jour mes adversaires me harcèlent; car ils sont nombreux ceux qui me combattent le front levé.

⁴ Quand je suis dans la crainte, je me confie en toi.

⁵ Par le secours de Dieu, je célébrerai l'accomplissement de sa parole. Je me confie en Dieu, je ne crains rien: que peut me faire un faible mortel?

⁶ Sans cesse ils enveniment mes paroles, toutes leurs pensées sont contre moi pour me perdre.

⁷ Ils complotent, ils apostent des espions, ils observent mes traces, parce qu'ils en veulent à ma vie.

8 Chargés de tant de crimes, échapperont-ils? 7 Dans ta colère, ô Dieu, abats les peuples!

9 Tu as compté les pas de ma vie errante, tu as recueilli mes larmes dans ton outre: ne sont-elles pas inscrites dans ton livre?

10 Alors mes ennemis retourneront en arrière, au jour où je t'invoquerai; je le sais, Dieu est pour moi.

11 Par le secours de Dieu, je célébrerai l'accomplissement de sa parole; par le secours de Yahweh, je célébrerai l'accomplissement de sa promesse,

12 Je me confie en Dieu, je ne crains rien: Que peut me faire un faible mortel?

13 Les vœux que je t'ai faits, ô Dieu, j'ai à les acquitter; je t'offrirai des sacrifices d'actions de grâces.

14 Car tu as délivré mon âme de la mort, - n'as-tu pas préservé mes pieds de la chute? afin que je marche devant Dieu à la lumière des vivants.

Psaume 57

57 ¹ Au maître de chant. " Ne détruis pas. " Hymne de David, lorsque, poursuivi par Saül, il se réfugia dans la caverne.

2 Aie pitié de moi, ô Dieu, aie pitié de moi, car en toi mon âme cherche un refuge; je m'abriterai à l'ombre de tes ailes, jusqu'à ce que la calamité soit passée.

3 Je crie vers le Dieu Très-Haut, le Dieu qui fait tout pour moi.

4 Il m'enverra du ciel le salut: - mon persécuteur m'accable d'outrages! - Séla. Dieu enverra sa bonté et sa vérité.

5 Je couche au milieu des lions, des hommes qui vomissent la flamme, qui ont pour dents la lance et les flèches, et dont la langue est un glaive tranchant.

6 Elève-toi au-dessus des cieux, ô Dieu, que ta gloire brille par toute la terre!

7 Ils avaient tendu un piège devant mes pas, déjà mon âme se courbait; ils avaient creusé une fosse devant moi: ils y sont tombés! - Séla.

8 Mon coeur est affermi, ô Dieu, mon coeur est affermi; je chanterai et ferai retentir de joyeux instruments.

9 Eveille-toi, ma gloire! Eveillez-vous, ma lyre et ma harpe! Que j'éveille l'aurore!

10 Je te louerai parmi les peuples, Seigneur, je te chanterai parmi les nations.

11 Car ta fidélité atteint jusqu'aux cieux, et ta vérité jusqu'aux nues.

12 Elève-toi au-dessus des cieux, ô Dieu, que ta gloire brille sur toute la terre!

Psaume 58

58 ¹ Au maître de chant. Ne détruis pas. Hymne de David.

2 Est-ce donc en restant muets que vous rendez la justice? Est-ce selon le droit que vous jugez, fils des hommes?

3 Non: au fond du coeur vous tramez vos desseins iniques, dans le pays vous vendez au poids la violence de vos mains.

4 Les méchants sont pervertis dès le sein maternel, dès leur naissance, les fourbes se sont égarés.

5 Leur venin est semblable au venin du serpent, de la vipère sourde qui ferme ses oreilles,
6 et n'entend pas la voix de l'enchanteur, du charmeur habile dans son art.

7 O Dieu brise leurs dents dans leur bouche; Yahweh, arrache les mâchoires des lionceaux!

8 Qu'ils se dissipent comme le torrent qui s'écoule! S'ils ajustent des flèches, qu'elles s'émoussent!

9 Qu'ils soient comme la limace qui va en se fondant! Comme l'avorton d'une femme, qu'ils ne voient point le soleil!

10 Avant que vos chaudières sentent l'épine, verte ou enflammée, l'ouragan l'emportera.

11 Le juste sera dans la joie, à la vue de la vengeance, il baignera ses pieds dans le sang des méchants.

12 Et l'on dira " Oui, il y a une récompense pour 1e juste; oui, il y a un Dieu qui juge sur la terre! "

Psaume 59

59 ¹ Au maître de chant. Ne détruis pas! Hymne de David. Lorsque Saül envoya garder sa maison pour le mettre à mort.

2 Délivre-moi de mes ennemis, ô mon Dieu, protège-moi contre mes adversaires.

3 Délivre-moi de ceux qui commettent l'iniquité, et sauve-moi des hommes de sang.

4 Car voici qu'ils sont aux aguets pour m'oter la vie; des hommes violents complotent contre moi; sans que je sois coupable, sans que j'aie péché, Yahweh

5 malgré mon innocence ils accourent et s'embusquent. Éveille-toi, viens au-devant de moi et regarde.

6 Toi, Yahweh, Dieu des armées, Dieu d'Israël, lève-toi pour châtier toutes les nations, sois sans pitié pour ces traîtres et ces malfaiteurs! - Séla.

7 Ils reviennent le soir, ils grondent comme le chien, ils font 1e tour de la ville.

8 Voici que leur bouche vomit l'injure, il y a des glaives sur leurs lèvres: " Qui est-ce qui entend? " disent-ils.

9 Et toi, Yahweh, tu te ris d'eux, tu te moques de toutes les nations!

10 Ma force, c'est vers toi que je regarderai, car Dieu est ma forteresse.

11 Le Dieu qui m'est propice viendra au-devant de moi; Dieu me fera contempler mes ennemis.

12 Ne les tue pas, de peur que mon peuple n'oublie; fais-les errer par ta puissance et renverse-les, ô Seigneur, notre bouclier.

13 Leur bouche pêche à chaque parole de leurs lèvres; qu'ils soient pris dans leur propre

orgueil, à cause des malédictions et des mensonges qu'ils profèrent!

14 Détruis-les dans ta fureur, détruis-les, et qu'ils ne soient plus; qu'ils sachent que Dieu règne sur Jacob, jusqu'aux extrémités de la terre! - Séla.

15 Ils reviennent le soir; ils grondent comme le chien, ils font le tour de la ville.

16 Ils errent çà et là, cherchant leur proie, et ils grognent s'ils ne sont pas rassasiés.

17 Et moi, je chanterai ta force, et le matin je célébrerai ta bonté; car tu es ma forteresse, un refuge au jour de mon angoisse.

18 O ma force, je chanterai en ton honneur, car Dieu est ma forteresse, le Dieu qui m'est propice.

Psaume 60

60 ¹ Au maître de chant. Sur le Lys du témoignage. Hymne de David, à enseigner.

² Lorsqu'il fit la guerre aux Syriens de Mésopotamie et aux Syriens de Soba, et que Joab revint et battit Edom dans la vallée du Sel, lui tuant douze mille hommes.

³ O Dieu, tu nous a rejetés, tu nous a dispersés: tu étais irrité: rends-nous ta faveur!

⁴ Tu as ébranlé le pays, tu l'as déchiré: répare ses brèches, car il chancelle!

⁵ Tu as fait voir à ton peuple de rudes épreuves, tu nous a fait boire un vin de vertige.

⁶ Mais tu as donné à ceux qui te craignent une bannière, afin qu'elle s'élève à cause de ta vérité. - Séla.

⁷ Afin que tes bien-aimés soient délivrés, sauve par ta droite, et exauce-moi.

⁸ Dieu a parlé dans sa sainteté: " Je tressaillerai de joie. J'aurai Sichem en partage, et je mesurerai la vallée de Succoth.

⁹ Galaad est à moi, à moi Manassé! Ephraïm est l'armure de ma tête, et Juda mon sceptre.

¹⁰ Moab est le bassin où je me lave; sur Edom je jette ma sandale; terre des Philistins, pousse des acclamations en mon honneur! "

¹¹ Qui me mènera à la ville forte? Qui me conduira à Edom?

¹² N'est-ce pas toi, ô Dieu, qui nous avais rejetés, ô Dieu, qui ne sortais plus avec nos armées?

¹³ Prête-nous ton secours contre l'opresseur! Le secours de l'homme n'est que vanité.

¹⁴ Avec Dieu nous accomplirons des exploits; il écrasera nos ennemis.

Psaume 61

61 ¹ Au maître de chant. Sur les instruments à cordes. De David.

² O Dieu, entends mes cris, sois attentif à ma prière.

³ De l'extrémité de la terre je crie vers toi, dans l'angoisse de mon coeur; conduis-moi sur le rocher que je ne puis atteindre.

- 4 Car tu es pour moi un refuge, une tour puissante contre l'ennemi.
- 5 Je voudrais demeurer à jamais dans ta tente, me réfugier à l'abri de tes ailes! - Séla.
- 6 Car toi, ô Dieu, tu exauces mes vœux, tu m'as donné l'héritage de ceux qui révèrent ton nom.
- 7 Ajoute des jours aux jours du roi, que ses années se prolongent d'âge en âge!
- 8 Qu'il demeure sur le trône éternellement devant Dieu! Ordonne à ta bonté et à ta vérité de le garder!
- 9 Alors je célébrerai ton nom à jamais, et j'accomplirai mes vœux chaque jour.

Psaume 62

- 62¹ Au maître de chant... Idithun. Psaume de David.
- 2 Oui, à Dieu mon âme en paix s'abandonne, de lui vient mon secours.
- 3 Oui, il est mon rocher et mon salut; il est ma forteresse: je ne serai pas tout à fait ébranlé.
- 4 Jusques à quand vous jetterez-vous sur un homme, pour l'abattre tous ensemble, comme une clôture qui penche, comme une muraille qui s'écroule?
- 5 Oui, ils complotent pour le précipiter de sa hauteur; ils se plaisent au mensonge; ils bénissent de leur bouche, et ils maudissent dans leur cœur. - Séla.
- 6 Oui, ô mon âme, à Dieu abandonne-toi en paix; car de lui vient mon espérance.
- 7 Oui il est mon rocher et mon salut il est ma forteresse: je ne chancellerai point.
- 8 Sur Dieu reposent mon salut et ma gloire; le rocher de ma force, mon refuge, est en Dieu.
- 9 En tout temps, ô peuple, confie-toi en lui; épanchez devant lui vos cœurs: Dieu est notre refuge. - Séla.
- 10 Oui les mortels sont vanité, les fils de l'homme sont mensonge; dans la balance ils monteraient, tous ensemble plus légers qu'un souffle.
- 11 Ne vous confiez pas dans la violence, et ne mettez pas un vain espoir dans la rapine; Si vos richesses s'accroissent, n'y attachez pas votre cœur.
- 12 Dieu a dit une parole, ou deux, que j'ai entendues: " La puissance est à Dieu;
- 13 à toi aussi, Seigneur, la bonté. " Car tu rends à chacun selon ses oeuvres.

Psaume (CP) 41

Livre de la Sagesse de Salomon

1. La sagesse et la destinée humaine

Chercher Dieu et fuir le péché

¹ Aimez la justice, vous qui êtes les juges de la terre; que vos pensées sur le Seigneur soient selon la droiture, et cherchez-le d'un coeur sincère;

² car il se laisse trouver par ceux qui ne le tentent point, et il se manifeste à ceux qui se confient à lui.

³ En effet, les pensées perverses séparent de Dieu, et sa puissance, quand on la met à l'épreuve, accuse les insensés.

⁴ La sagesse n'entre pas dans une âme qui médite le mal, et n'habite pas dans un corps esclave du péché.

⁵ L'Esprit-Saint, éducateur des hommes, fuit l'astuce; il s'éloigne des pensées dépourvues d'intelligence, et se retire quand approche l'iniquité.

⁶ En effet, la Sagesse est un esprit qui aime les hommes, et il ne laisse pas impuni le blasphémateur pour ses discours, car Dieu est le témoin de ses reins, le véritable scrutateur de son coeur, et il entend ses paroles.

⁷ Car l'Esprit du Seigneur remplit l'univers, et lui qui contient tout, sait tout ce qui se dit.

⁸ Aussi celui qui tient des discours impies ne saurait rester caché, et la justice vengeresse ne l'oublie pas.

⁹ Car il y aura une enquête sur les desseins de l'impie; la rumeur de ses paroles arrivera jusqu'au Seigneur, pour le châtement de ses iniquités.

¹⁰ Une oreille jalouse entend tout, et le bruit des murmures ne lui échappe pas.

¹¹ Gardez-vous donc des murmures inutiles, et préservez votre langue du blasphème; car la parole la plus secrète ne sort pas impunie, et la bouche qui ment donne la mort à l'âme.

¹² Ne courez pas après la mort par les égarements de votre vie; et n'attirez pas sur vous la perte par les oeuvres de vos mains.

¹³ Car Dieu n'a pas fait la mort, et il n'éprouve pas de joie de la perte des vivants.

¹⁴ Il a créé toutes choses pour la vie; les créatures du monde sont salutaires; il n'y a en elles aucun principe de destruction, et la mort n'a pas d'empire sur la terre.

¹⁵ Car la justice est immortelle.

La vie selon les impies

16 Mais les impies appellent la mort du geste et de la voix; la regardant comme une amie, ils se passionnent pour elle, ils font alliance avec elle, et ils sont dignes, en effet, de lui appartenir.

2¹ Ils se sont dit, raisonnant de travers: «Il est court et triste le temps de notre vie, et, quand vient la fin d'un homme, il n'y a point de remède; on ne connaît personne qui délivre du séjour des morts.

2 Le hasard nous a amenés à l'existence, et, après cette vie, nous serons comme si nous n'avions jamais été; le souffle, dans nos narines, est une fumée, et la pensée, une étincelle qui jaillit au battement de notre coeur.

3 Qu'elle s'éteigne, notre corps tombera en cendres, et l'esprit se dissipera comme l'air léger.

4 Notre nom tombera dans l'oubli avec le temps, et personne ne se souviendra de nos oeuvres. Notre vie passera comme une trace de nuée; elle se dissipera comme un brouillard, que chassent les rayons du soleil, et que la chaleur condense en pluie.

5 Notre vie est le passage d'une ombre; sa fin est sans retour, le sceau est apposé et nul ne revient.

6 «Venez donc, jouissons des biens présents; usons des créatures avec l'ardeur de la jeunesse,

7 enivrons-nous de vin précieux et de parfums, et ne laissons point passer la fleur du printemps.

8 Couronnons-nous de boutons de roses avant qu'ils ne se flétrissent.

9 Qu'aucun de nous ne manque à nos orgies, laissons partout des traces de nos réjouissances; car c'est là notre part, c'est là notre destinée.

10 «Opprimons le juste qui est pauvre; n'épargnons pas la veuve, et n'ayons nul égard pour les cheveux blancs du vieillard chargé d'années.

11 Que notre force soit la loi de la justice; ce qui est faible est jugé bon à rien.

12 Traquons donc le juste, puisqu'il nous incommode qu'il est contraire à notre manière d'agir, qu'il nous reproche de violer la loi, et nous accuse de démentir notre éducation.

13 Il prétend posséder la connaissance de Dieu, et se nomme fils du Seigneur.

14 Il est pour nous la condamnation de nos pensées, sa vue seule nous est insupportable;

15 car sa vie ne ressemble pas à celle des autres, et ses voies sont étranges.

16 Dans sa pensée, nous sommes d'impures scories, il évite notre manière de vivre comme une souillure; il proclame heureux le sort des justes, et se vante d'avoir Dieu pour père.

17 Voyons donc si ce qu'il dit est vrai, et examinons ce qu'il lui arrivera au sortir de cette vie.

18 Car si le juste est fils de Dieu, Dieu prendra sa défense, et le délivrera de la main de ses adversaires.

19 Soumettons-le aux outrages et aux tourments, afin de connaître sa résignation, et de juger sa patience.

20 Condamnons-le à une mort honteuse, car, selon qu'il le dit, Dieu aura souci de lui.»

Erreur des impies

- 21 Telles sont leurs pensées, mais ils se trompent, leur malice les a aveuglés.
- 22 Ignorant les desseins secrets de Dieu, ils n'espèrent pas de rémunération pour la sainteté, et ils ne croient pas à la récompense des âmes pures.
- 23 Car Dieu a créé l'homme pour l'immortalité, et il l'a fait à l'image de sa propre nature.
- 24 C'est par l'envie du diable que la mort est venue dans le monde, ²⁵ ils en feront l'expérience, ceux qui lui appartiennent.

Le sort comparé des justes et des impies

- 3 ¹ Les âmes des justes sont dans la main de Dieu, et le tourment ne les atteindra pas.
- 2 Aux yeux des insensés, ils paraissent être morts, et leur sortie de ce monde semble un malheur,
- 3 et leur départ du milieu de nous un anéantissement; mais ils sont dans la paix.
- 4 Alors même que, devant les hommes, ils ont subi des châtiments, leur espérance est pleine d'immortalité.
- 5 Après une légère peine, ils recevront une grande récompense; car Dieu les a éprouvés, et les a trouvés dignes de lui.
- 6 Il les a essayés comme l'or dans la fournaise, et les a agréés comme un parfait holocauste.
- 7 Au temps de leur récompense, ils brilleront; comme des étincelles, ils courront à travers le chaume.
- 8 Ils jugeront les nations et domineront sur les peuples, et le Seigneur régnera sur eux à jamais.
- 9 Eux qui ont mis en lui leur confiance, ils comprendront la vérité, ses fidèles habiteront avec lui dans l'amour; car la grâce et la miséricorde sont pour ses élus.
- 10 Mais les impies auront le châtiment mérité par leurs pensées perverses, eux qui ont méprisé le juste, et se sont éloignés du Seigneur.
- 11 Car qui rejette la sagesse et la correction est voué au malheur; leur espérance est vaine, leurs efforts sont infructueux, et leurs oeuvres sans profit.
- 12 Leurs femmes sont insensées, leurs enfants pleins de malice, et leur postérité est maudite.

Mieux vaut la stérilité qu'une postérité impie

- 13 C'est pourquoi heureuse la femme stérile et sans tache, dont la couche ne connaît pas la souillure! Elle aura son fruit à la visite des âmes.
- 14 Heureux encore l'eunuque qui de sa main n'a pas fait l'iniquité et qui n'a pas conçu de pensées criminelles contre le Seigneur! Il recevra une récompense de choix pour sa fidélité,

et il aura dans le temple du Seigneur le sort le plus désirable.

15 Car du travail des bonnes oeuvres le fruit est glorieux, et la racine de la prudence ne périt pas.

16 Mais les enfants des adultères n'atteindront pas leur fin, et la race sortie d'une couche criminelle disparaîtra.

17 Si leur vie est longue, ils seront comptés pour rien, et leur vieillesse à la fin sera sans honneur.

18 S'ils meurent promptement, ils n'auront pas d'espérance, ni de consolation au jour du jugement.

19 Car la race injuste a toujours une fin funeste.

4 ¹ Mieux vaut la stérilité avec la vertu; sa mémoire est immortelle, car elle est connue de Dieu et des hommes.

² Quand on l'a sous les yeux, on l'imite; quand elle n'est plus là, on la regrette; couronnée dans l'éternité, elle triomphe, ayant remporté la victoire dans des combats sans souillure.

³ Mais la nombreuse postérité des impies est sans utilité; issue de rejetons bâtards, elle ne jettera pas de racines profondes, et ne s'établira pas sur un fondement assuré.

⁴ Alors même qu'ils se couvriraient pour un temps de verts rameaux, fixés au sol sans solidité, ils seront ébranlés par le vent, et déracinés par la violence de l'ouragan.

⁵ Leurs rameaux seront brisés encore tendres, leurs fruits sont inutiles, trop verts, pour être mangés, et impropres à tout usage.

⁶ Car les enfants nés de sommeils impurs sont témoins du crime contre leurs parents quand on les interroge.

La mort prématurée du juste

7 Mais le juste, lors même qu'il meurt avant l'âge, trouve le repos.

8 Une vieillesse honorable n'est pas celle que donne une longue vie; ni celle qui se mesure au nombre des années.

9 Mais la prudence tient lieu pour l'homme de cheveux blancs, et l'âge de la vieillesse, c'est une vie sans tache.

10 Etant agréable à Dieu, il était aimé de lui, et, comme il vivait parmi les pécheurs, il a été transféré.

11 Il a été enlevé de peur que la malice n'altérât son intelligence, ou que la ruse ne pervertît son âme.

12 Car l'enchantement du vice obscurcit le bien et le vertige de la passion pervertit un esprit sans malice.

13 Arrivé en peu de temps à la perfection, il a fourni une longue carrière.

14 Car son âme était agréable au Seigneur; c'est pourquoi le Seigneur s'est hâté de le retirer du milieu de l'iniquité.

15 Les peuples le voient sans y rien comprendre, ne se mettant pas ceci dans l'esprit que la grâce de Dieu et sa miséricorde sont avec ses élus, et qu'il a souci de ses saints.

16 Mais le juste qui meurt condamne les impies qui survivent, et la jeunesse arrivée si vite à la perfection condamne la longue vieillesse de l'homme injuste.

17 Ils verront la fin du sage, mais sans comprendre les desseins de Dieu sur lui, ni pourquoi le Seigneur l'a mis en sûreté.

18 Ils verront et se moqueront, mais le Seigneur se rira d'eux;

19 et après cela ils seront un cadavre sans honneur, ils seront parmi les morts dans l'opprobre pour toujours. Le Seigneur les brisera, et, réduits au silence, les précipitera; il les ébranlera de leurs fondements, et ils seront détruits jusqu'au dernier; ils seront dans la douleur, et leur mémoire périra.

Justes et impies au jugement

20 Ils viendront pleins d'effroi à la pensée de leurs péchés, et leurs crimes, se dressant devant eux, les accuseront.

5¹ Alors le juste sera debout en grande assurance, en face de ceux qui l'ont persécuté, et qui méprisaient ses labeurs.

2 A cette vue, ils seront agités d'une horrible épouvante, ils seront dans la stupeur devant la révélation du salut.

3 Ils se diront, pleins de regret, et gémissant dans le serrement de leur cœur: «Voilà donc celui qui était autrefois l'objet de nos moqueries, et le but de nos outrages!

4 Insensés, nous regardions sa vie comme une folie et sa fin comme un opprobre.

5 Comment est-il compté parmi les enfants de Dieu, et sa part est-elle parmi les saints?

6 Nous avons donc erré, loin du chemin de la vérité; la lumière de la justice n'a pas brillé sur nous, et sur nous ne s'est pas levé le soleil.

7 Nous nous sommes rassasiés dans la voie de l'iniquité et de la perdition, nous avons marché dans des déserts sans chemin, et nous n'avons pas connu la voie du Seigneur.

8 A quoi nous a servi l'orgueil, et que nous a rapporté la richesse avec la jactance?

9 Toutes ces choses ont passé comme l'ombre, comme une rumeur qui s'enfuit;

10 comme le navire qui fend l'onde agitée, sans qu'on puisse découvrir la trace de son passage,

11 ou comme l'oiseau traversant les airs, sans qu'on relève aucun vestige de sa route; mais il bat à coups de plumes l'air léger, d'un puissant élan il le déchire, s'y fait un chemin en agitant ses ailes; puis, on n'y voit aucun indice de son passage;

12 ou comme, lorsque la flèche a été lancée vers son but, l'air qu'elle a fendu revient aussitôt sur lui-même, et l'on ne sait plus par où elle a passé:

13 Ainsi nous-mêmes, nous sommes nés et nous avons cessé d'être, et nous n'avons à montrer aucune trace de vertu; et dans notre iniquité, nous avons été retranchés.»

14 En effet, l'espoir de l'impie est comme le duvet que le vent emporte, comme le givre léger que disperse l'ouragan, comme la fumée qu'un souffle dissipe, comme le souvenir de l'hôte d'un jour qui s'évanouit.

15 Mais les justes vivent éternellement; leur récompense est auprès du Seigneur, et le Tout-Puissant a souci d'eux.

16 C'est pourquoi ils recevront de la main du Seigneur le magnifique royaume et le splendide diadème; car il les protégera de sa droite, de son bras, il les couvrira comme d'un bouclier.

17 Il saisira son zèle comme armure, et il armera la création pour se venger de ses ennemis.

18 Il revêtira comme cuirasse la justice, et prendra pour casque un jugement sincère.

19 Il prendra la sainteté comme un bouclier inexpugnable.

20 De son inexorable colère il fera un glaive aigu, et l'univers combattra avec lui contre les insensés.

21 Les traits de la foudre bien dirigés partiront, et, du sein des nuages, comme d'un arc bien tendu, voleront au but marqué.

22 Sa colère, comme une baliste, lancera une masse de grêle; l'eau de la mer se soulèvera contre eux, et les fleuves se précipiteront avec furie.

23 Le souffle de la puissance divine s'élèvera contre eux, et les dispersera comme un tourbillon: et ainsi l'iniquité fera de toute la terre un désert, et la malice renversera les trônes des puissants.

2. Origine, action et nature de la Sagesse

Les rois doivent rechercher la Sagesse

6¹ Ecoutez donc, ô rois, et comprenez; écoutez l'instruction, vous qui jugez les extrémités de la terre.

2 Prêtez l'oreille, vous qui dominez sur la multitude, qui êtes fiers de commander à des foules de peuples.

3 Sachez que la force vous a été donnée par le Seigneur, et la puissance par le Très-Haut, qui examinera vos oeuvres et sondera vos pensées.

4 Parce que, étant les ministres de sa royauté, vous n'avez pas jugé avec droiture, ni observé la loi, ni marché selon la volonté de Dieu;

5 terrible et soudain, il fondra sur vous, car un jugement sévère s'exerce sur ceux qui commandent.

6 Aux petits, on pardonne par pitié; mais les puissants sont puissamment châtiés.

7 Le souverain de tous ne reculera devant personne, il ne s'arrêtera par respect devant aucune grandeur; car il a fait les grands et les petits, et il prend soin des uns comme des autres.

8 Mais les puissants seront soumis à une épreuve plus rigoureuse.

9 C'est donc à vous, ô rois, que s'adressent mes discours, afin que vous appreniez la sagesse

et que vous ne tombiez point.

10 Ceux qui observent saintement les saintes lois seront sanctifiés, et ceux qui les auront apprises auront de quoi répondre.

11 Mettez donc vos complaisances dans mes paroles, désirez-les, et vous aurez l'instruction.

La Sagesse se laisse trouver

12 La sagesse est brillante, et son éclat ne se ternit pas; facilement on l'aperçoit quand on l'aime, facilement on la trouve quand on la cherche.

13 Elle prévient ceux qui la cherchent, et se montre à eux la première.

14 Celui qui se lève matin pour la chercher n'a pas de peine: il la trouve assise à sa porte.

15 Car penser à elle, c'est la perfection de la prudence, et celui qui veille à cause d'elle sera bientôt libre de soucis;

16 elle-même va de tous côtés chercher ceux qui sont dignes d'elle, elle se montre amicalement à eux dans leurs voies, et les assiste dans tous leurs desseins.

17 En effet, son commencement le plus assuré est le désir de l'instruction.

18 Or le soin de l'instruction conduit à l'amour, l'amour fait qu'on obéit à ses lois, l'obéissance à ses lois assure l'immortalité,

19 et l'immortalité donne une place près de Dieu.

20 Ainsi le désir de la sagesse conduit à la royauté.

21 Si donc, ô rois des peuples, vous mettez votre plaisir dans les trônes et le sceptre, honorez la sagesse, afin de régner éternellement.

Description de la Sagesse

22 Mais ce qu'est la sagesse et son origine, je vais l'exposer, sans vous cacher les mystères de Dieu. Je remonterai jusqu'au début de la création, je mettrai au grand jour ce qui la concerne, et je ne m'écarterai pas de la vérité.

23 Loin de moi de faire route avec l'envie dévorante! Elle n'a rien de commun avec la sagesse.

24 Le grand nombre des sages fait le salut de la terre, et un roi sage la prospérité de son peuple.

25 Recevez donc l'instruction par mes paroles, et vous vous en trouverez bien.

Salomon n'est qu'un homme...

7¹ Je suis moi-même un mortel, semblable à tous et descendant du premier qui fut formé de terre.

2 J'ai été formé quant à la chair dans le sein de ma mère, pendant dix mois prenant consistance dans le sang, par la semence de l'homme, durant le repos du sommeil.

³ Moi aussi, à ma naissance, j'ai respiré l'air commun à tous, je suis tombé sur la même terre, et, comme celui de tous, mon premier cri fut un gémissement.

⁴ J'ai été élevé dans des langes et avec des soins infinis.

⁵ Aucun roi n'a eu un autre commencement d'existence.

⁶ Il n'y a pour tous qu'une seule manière d'entrer dans la vie et d'en sortir.

... mais qui estime la Sagesse

⁷ C'est pourquoi j'ai prié, et la prudence m'a été donnée; j'ai invoqué, et l'esprit de sagesse est venu en moi.

⁸ Je l'ai préférée aux sceptres et aux couronnes, et j'ai estimé de nul prix les richesses auprès d'elle.

⁹ Je ne lui ai pas égalé les pierres les plus précieuses, car tout l'or du monde n'est auprès d'elle qu'un peu de sable, et l'argent, à côté d'elle, doit être estimé comme de la boue.

¹⁰ Je l'ai aimée plus que la santé et la beauté; j'ai préféré la posséder plutôt que la lumière, car son flambeau ne s'éteint jamais.

¹¹ Avec elle me sont venus tous les biens, et des richesses innombrables sont dans ses mains.

¹² Et je me suis réjoui de tous ces biens, car la sagesse les amène avec elle; j'ignorais pourtant qu'elle en était la mère.

¹³ Je l'ai apprise sans arrière-pensée, et je ne cache point ses trésors.

¹⁴ Car elle est pour les hommes un trésor inépuisable; ceux qui en usent ont part à l'amitié de Dieu, à qui les recommandent les dons acquis par l'instruction.

Suivre l'inspiration divine

¹⁵ Que Dieu me donne d'en parler comme je le voudrais, et de concevoir des pensées dignes des dons que j'ai reçus! Car c'est lui qui conduit la sagesse, et qui dirige les sages.

¹⁶ Nous sommes dans sa main, nous et nos discours, et toute la prudence et le savoir-faire.

¹⁷ C'est lui qui m'a donné la véritable science des êtres, pour me faire connaître la structure de l'univers, et les propriétés des éléments,

¹⁸ le commencement, al fin et le milieu des temps, les retours périodiques du soleil, les vicissitudes des temps,

¹⁹ les cycles des années et la position des étoiles,

²⁰ la nature des animaux et les instincts des bêtes, la puissance des esprits et les raisonnements des hommes, les différentes espèces des plantes et la vertu des racines.

²¹ Tout ce qui est caché et à découvert, je l'ai appris;

Eloge de la Sagesse

22 car la sagesse, ouvrière de toutes choses, me l'a enseigné. En elle, en effet, il y a un esprit intelligent, saint, unique, multiple, immatériel, actif, pénétrant, sans souillure, infaillible, impassible, aimant le bien, sagace, ne connaissant pas d'obstacle, bienfaisant,

23 bon pour les hommes, immuable, assuré, tranquille, tout-puissant, surveillant tout, pénétrant tous les esprits, les intelligents, les purs et les plus subtils.

24 Car la sagesse est plus agile que tout mouvement; elle pénètre et s'introduit partout, à cause de sa pureté.

25 Elle est le souffle de la puissance de Dieu, une pure émanation de la gloire du Tout-puissant; aussi rien de souillé ne peut tomber sur elle.

26 Elle est le resplendissement de la lumière éternelle, le miroir sans tache de l'activité de Dieu, et l'image de sa bonté.

27 Etant unique, elle peut tout; restant la même, elle renouvelle tout; se répandant, à travers les âges, dans les âmes saintes, elle en fait des amis de Dieu et des prophètes.

28 Dieu, en effet, n'aime que celui qui habite avec la sagesse.

29 Car elle est plus belle que le soleil, et que l'arrangement harmonieux des étoiles. Comparée à la lumière, elle l'emporte sur elle;

30 car la lumière fait place à la nuit, mais le mal ne prévaut pas contre la sagesse.

8¹ La sagesse atteint avec force d'un bout du monde à l'autre, et dispose tout avec douceur.

La sagesse dépasse tous les biens

2 Je l'aimai et la recherchai dès ma jeunesse; je cherchai à l'avoir pour épouse, et j'étais épris de sa beauté.

3 Elle fait voir la gloire de son origine en ce qu'elle habite avec Dieu, et le maître de toutes choses l'aime.

4 Car c'est elle qui initie à la science de Dieu, et qui choisit parmi ses oeuvres.

5 Si la richesse est un bien désirable en cette vie, quoi de plus riche que la sagesse, qui opère toutes choses?

6 Si la prudence préside au travail, qui mieux que la sagesse est l'ouvrière de tout ce qui existe?

7 Aime-t-on la justice? Les labeurs de la sagesse produisent les vertus; elle enseigne la tempérance et la prudence, la justice et la force, ce qu'il y a de plus utile aux hommes pendant la vie.

8 Désire-t-on une science étendue? Elle connaît le passé et conjecture l'avenir; elle pénètre les discours subtils et résout les énigmes; elle connaît à l'avance les signes et les prodiges; elle sait les événements des temps et des époques.

La sagesse est nécessaire aux souverains

9 Aussi ai-je résolu de la prendre pour compagne de ma vie, sachant qu'elle serait pour moi une conseillère de tout bien, et une consolation dans mes soucis et mes peines.

10 Par elle, me disais-je, j'aurai de la gloire dans les assemblées, et, jeune encore, de l'honneur auprès des vieillards.

11 On reconnaîtra ma pénétration dans les jugements, et devant moi les grands seront dans l'admiration.

12 Si je me tais, ils attendront que je prenne la parole; si je parle, ils tiendront les yeux fixés sur moi; et si je prolonge mon discours, ils mettront la main sur leur bouche.

13 Par elle, j'obtiendrai l'immortalité, et je laisserai à la postérité un souvenir éternel.

14 Je gouvernerai des peuples, et les nations étrangères me seront soumises.

15 En entendant parler de moi, des rois redoutables me craindront: je me montrerai bon au milieu du peuple, et vaillant à la guerre.

16 A mon retour dans ma maison, je me reposerai auprès d'elle; car sa société ne cause aucune amertume, ni son commerce aucun ennui, mais le contentement et la joie.

Salomon demande la Sagesse

17 Méditant ces pensées en moi-même, et réfléchissant en mon coeur que l'immortalité est le fruit de l'union avec la sagesse,

18 qu'il y a dans son amitié une noble jouissance, et dans les oeuvres de ses mains des richesses inépuisables, qu'on acquiert la prudence dans un commerce assidu avec elle, et la gloire à prendre part à sa conversation: j'allai de tous côtés, cherchant le moyen de l'avoir avec moi.

19 J'étais un enfant d'un bon naturel, et j'avais reçu en partage une bonne âme;

20 ou plutôt, étant bon, je vins à un corps sans souillure.

21 Mais, sachant que je ne pourrais obtenir la sagesse si Dieu ne me la donnait, - et c'était déjà de la prudence que de savoir de qui vient ce don, - je m'adressai au Seigneur, et je l'invoquai, et je lui dis du fond de mon coeur:

Prière pour obtenir la Sagesse

9¹ «Dieu des pères, Seigneur de miséricorde, qui avez fait l'univers par votre parole,

2 et qui, par votre sagesse, avez établi l'homme pour dominer sur toutes les créatures que vous avez faites,

3 pour régir le monde dans la sainteté et la justice, et exercer l'empire dans la droiture du coeur,

4 donnez-moi la Sagesse qui est assise près de votre trône, et ne me rejetez pas du nombre de vos enfants.

5 Car je suis votre serviteur et le fils de votre servante, un homme faible, à la vie courte, et peu capable de comprendre le jugement et les lois.

6 Quelqu'un serait-il parfait parmi les enfants des hommes, s'il manque de la sagesse qui vient de vous, il sera compté pour rien.

7 Vous m'avez choisi pour régner sur votre peuple, et juger vos fils et vos filles.

8 Et vous m'avez dit de bâtir un temple sur votre montagne sainte, et un autel dans la cité où vous demeurez, sur le modèle du saint tabernacle que vous avez préparé dès l'origine.

9 Avec vous est la Sagesse qui connaît vos oeuvres, qui était là quand vous faisiez l'univers, et qui sait ce qui est agréable à vos yeux, et ce qui est juste selon vos commandements.

10 Envoyez-la de vos cieux très saints, envoyez-la du trône de votre gloire, afin qu'elle m'assiste dans mes labeurs, et que je connaisse ce qui vous est agréable.

11 Car elle connaît et comprend toutes choses, et elle me conduira avec prudence dans mes oeuvres, et me gardera par sa gloire.

12 Et ainsi mes oeuvres vous seront agréables, je gouvernerai votre peuple avec justice, et je serai digne du trône de mon père.

13 Quel homme, en effet, peut connaître le conseil de Dieu, ou bien peut pénétrer ce que veut le Seigneur?

14 Les pensées des hommes sont incertaines, et nos opinions sont hasardées.

15 Car le corps, sujet à la corruption, appesantit l'âme, et sa demeure terrestre accable l'esprit aux pensées multiples.

16 Nous avons peine à deviner ce qui est sur la terre, et nous trouvons avec difficulté ce qui est sous notre main: qui donc a pénétré ce qui est dans le ciel?

17 Qui a connu votre volonté, si vous ne lui avez pas donné la Sagesse, et si vous n'avez pas envoyé d'en haut votre Esprit saint?

18 Ainsi ont été rendues droites les voies de ceux qui sont sur la terre, et les hommes ont appris ce qui vous est agréable, et ils ont été sauvés par la Sagesse.»

[3. La Sagesse et Dieu dans l'Histoire: D'Adam à Moïse](#)

10¹ C'est la sagesse qui garda le premier homme formé par Dieu, pour être le père du genre humain, le seul créé;

2 elle le tira de son péché, et lui donna le pouvoir de gouverner toutes les créatures.

3 S'étant éloigné d'elle dans sa colère, l'injuste périt avec sa fureur fratricide.

4 Quand, à cause de lui, la terre fut submergée, la sagesse la sauva, dirigeant le juste sur un bois sans valeur.

5 Lorsque les nations étaient confondues dans leur commune iniquité, la sagesse connut le juste et le conserva sans reproche devant Dieu, et le garda invincible contre sa tendresse pour son fils

6 Ce fut elle qui, au milieu de la ruine des méchants, sauva le juste, qui s'enfuit loin du feu descendu sur les cinq villes.

7 En témoignage de leur perversité, cette terre désolée continue de fumer, les arbres portent

leurs fruits hors de saison; monument d'une âme incrédule, une colonne de sel reste là debout.

⁸ Ayant négligé la sagesse, non seulement ils ont été privés de la connaissance du bien, mais ils ont laissé aux vivants un monument de leur folie, afin que leurs crimes ne puissent tomber dans l'oubli.

⁹ Mais la sagesse a délivré du malheur ses fidèles.

¹⁰ C'est elle qui conduisit par des voies droites le juste fuyant la colère de son frère, qui lui montra le royaume de Dieu, et lui donna la science des choses saintes; elle l'enrichit dans ses pénibles labeurs, et fit fructifier ses travaux.

¹¹ Elle l'assista contre d'avares oppresseurs, et lui fit acquérir des richesses.

¹² Elle garda contre ses ennemis, et le protégea contre ceux qui lui dressaient des embûches; elle lui donna la victoire dans un rude combat, pour lui apprendre que la piété est plus puissante que tout.

¹³ Elle n'abandonna pas le juste vendu, mais le préserva du péché;

¹⁴ elle descendit avec lui dans la fosse, et ne le quitta pas dans les chaînes, jusqu'à ce qu'elle lui eut procuré le sceptre royal, et la puissance sur ses oppresseurs; elle convainquit de mensonge ceux qui l'avaient accusé, et lui donna une gloire éternelle.

L'Exode

¹⁵ Elle délivra des nations qui l'opprimaient le peuple saint et la race sans reproche.

¹⁶ Elle entra dans l'âme du serviteur de Dieu, et, par des signes et des prodiges, elle tint tête à des rois redoutables.

¹⁷ Elle rendit aux saints le salaire de leurs travaux, elle les conduisit par une route semée de merveilles, et fut pour eux un ombrage pendant le jour, et comme la lumière des étoiles pendant la nuit.

¹⁸ Elle leur fit traverser la mer Rouge, et les conduisit à travers les grandes eaux.

¹⁹ Elle submergea leurs ennemis, puis des profondeurs de l'abîme elle les rejeta.

²⁰ C'est pourquoi les justes enlevèrent les dépouilles des impies, et chantèrent votre saint nom, Seigneur, et louèrent de concert votre main qui combattait pour eux.

²¹ Car la sagesse ouvrit la bouche des muets et rendit éloquente la langue des enfants.

¹¹ ¹ Elle fit réussir leurs oeuvres par la main d'un saint prophète.

² Ils firent route à travers un désert inhabité, et dressèrent leurs tentes dans des régions sans chemin.

³ Ils résistèrent à leurs ennemis, et tirèrent vengeance de leurs adversaires.

⁴ Ils éprouvèrent la soif et vous invoquèrent, et l'eau leur fut donnée d'un rocher escarpé, et d'une pierre, l'apaisement de leur soif.

Image de la soif au désert

5 Ce qui avait fait le châtimeut de leurs ennemis devint pour eux une bénédiction dans leur détresse.

6 En effet, tandis que les eaux d'un fleuve intarissable étaient troublées par un sang impur,
7 en punition du décret qui frappait de mort les enfants, vous donniez à vos fidèles, contre tout espoir, une eau abondante,

8 leur montrant ainsi, par la soif qu'ils ressentirent alors, de quel châtimeut vous frappiez vos adversaires.

9 Après cette épreuve, quoique punis avec miséricorde, ils surent comment étaient tourmentés les impies jugés dans la colère.

10 Vous avez éprouvé les uns comme un père qui avertit, et vous avez châtié les autres comme un roi sévère qui condamne.

11 Absents ou présents, ils furent également tourmentés.

12 Un double chagrin les saisit, et ils gémissaient au souvenir de ce qui était arrivé.

13 Car en apprenant que leurs propres tourments tournaient à l'avantage des fugitifs, ils reconnurent la main du Seigneur.

14 Celui qu'ils avaient autrefois exposé et rejeté avec mépris, ils l'admirèrent à la fin des événements, lorsqu'ils eurent souffert une soif bien différente de celle des justes.

Modération divine envers l'Egypte

15 En punition des pensées extravagantes de leurs perversité, qui les égaraient et leur faisaient adorer des reptiles sans raison et de vils animaux, vous leur envoyâtes en châtimeut une multitude de bêtes stupides:

16 pour leur apprendre que l'on est puni par où l'on a péché.

17 Il n'était pas difficile à votre main toute-puissante, qui a fait le monde d'une matière informe, d'envoyer contre eux une multitude d'ours ou de lions féroces,

18 ou des bêtes nouvellement créées, pleines de fureur et inconnues, respirant une vapeur enflammée, exhalant une fumée infecte, ou lançant par les yeux de terribles éclairs,

19 capables, non seulement de donner la mort par une blessure, mais de foudroyer de peur par leur seul aspect.

20 Et, sans cela même, ils pouvaient périr par un simple souffle, poursuivis par la justice, et dispersés par le souffle de votre puissance. Mais vous avez tout réglé avec mesure, avec nombre et avec poids.

21 Car la souveraine puissance est toujours à vos ordres, et qui donc résisterait à la force de votre bras?

22 Le monde entier est devant vous comme l'atome qui fait pencher la balance, comme la goutte de rosée matinale qui tombe sur la terre.

23 Mais, parce que vous pouvez tout, vous avez pitié de tous, et vous fermez les yeux sur les péchés des hommes pour qu'ils se repentent.

24 Car vous aimez toutes les créatures, et vous ne haïssez rien de ce que vous avez fait; si vous aviez haï une chose, vous ne l'auriez pas faite.

25 Et comment un être subsisterait-il, si vous ne le vouliez, se conserverait-il, si vous ne l'aviez appelé à l'existence?

26 Mais vous pardonnez à tous, parce que tout est à vous, Seigneur, qui aimez les âmes.

Sagesse (CP) 1

Job (CP) 28

- 28¹ Il y a pour l'argent un lieu d'où on l'extrait, pour l'or un lieu où on l'épure.
- 2 Le fer se tire de la terre, et la pierre fondue donne le cuivre.
- 3 L'homme met fin aux ténèbres, il explore, jusqu'au fond des abîmes, la pierre cachée dans les ténèbres et l'ombre de la mort.
- 4 Il creuse, loin des lieux habités, des galeries, qu'ignore le pied des vivants; suspendu, il vacille, loin des humains.
- 5 La terre, d'où sort le pain, est bouleversée dans ses entrailles comme par le feu.
- 6 Ses roches sont le lieu du saphir, et l'on y trouve de la poudre d'or.
- 7 L'oiseau de proie n'en connaît pas le sentier, l'oeil du vautour ne l'a point aperçu.
- 8 Les animaux sauvages ne l'ont point foulé, le lion n'y a jamais passé.
- 9 L'homme porte sa main sur le granit, il ébranle les montagnes dans leurs racines.
- 10 Il perce des galeries dans les rochers; rien de précieux n'échappe à son regard.
- 11 Il sait arrêter le suintement des eaux, il amène à la lumière tout ce qui était caché.
- 12 Mais la Sagesse, où la trouver? Où est le lieu de l'Intelligence?
- 13 L'homme n'en connaît pas le prix, on ne la rencontre pas sur la terre des vivants.
- 14 L'abîme dit: «Elle n'est pas dans mon sein;» la mer dit: «Elle n'est pas avec moi.»
- 15 Elle ne se donne pas contre de l'or pur, elle ne s'achète pas au poids de l'argent.
- 16 On ne la met pas en balance avec de l'or d'Ophir, avec l'onix précieux et avec le saphir.
- 17 L'or et le verre ne peuvent lui être comparés, on ne l'échange pas pour un vase d'or fin.
- 18 Qu'on ne fasse pas mention du corail et du cristal: la possession de la sagesse vaut mieux que les perles.
- 19 La topaze d'Ethiopie ne l'égale pas, et l'or pur n'atteint pas sa valeur.
- 20 D'où vient donc la sagesse? Où est lieu de l'Intelligence?
- 21 Elle est cachée aux yeux de tous les vivants, elle se dérobe aux oiseaux du ciel.
- 22 L'enfer et la mort disent: «Nous en avons entendu parler.»
- 23 C'est Dieu qui connaît son chemin, c'est lui qui sait où elle réside.
- 24 Car il voit jusqu'aux extrémités de la terre, il aperçoit tout ce qui est sous le ciel.
- 25 Quand il réglait le poids des vents, qu'il mettait les eaux dans la balance,
- 26 quand il donnait des lois à la pluie, qu'il traçait la route aux éclairs de la foudre,
- 27 alors il l'a vue et l'a décrite, il l'a établie et en a sondé les secrets.
- 28 Puis il a dit à l'homme: La crainte du Seigneur, voilà la sagesse; fuir le mal, voilà l'intelligence.

5. Dernier discours de Job

La vie passée

29¹ Job reprit encore son discours et dit:

2 Oh! Qui me rendra les mois d'autrefois, les jours où Dieu veillait à ma garde;

3 quand sa lampe brillait sur ma tête, et que sa lumière me guidait dans les ténèbres!

4 Tel que j'étais aux jours de mon âge mûr, quand Dieu me visitait familièrement dans ma tente,

5 quand le Tout-Puissant était encore avec moi, et que mes fils m'entouraient;

6 quand je lavais mes pieds dans le lait, et que le rocher me versait des flots d'huile!

7 Lorsque je sortais pour me rendre à la porte de la ville, et que j'établissais mon siège sur la place publique,

8 en me voyant, les jeunes gens se cachaient, les vieillards se levaient et se tenaient debout.

9 Les princes retenaient leurs paroles, et mettaient leur main sur la bouche.

10 La voix des chefs restait muette, leur langue s'attachait à leur palais.

11 L'oreille qui m'entendait me proclamait heureux, l'oeil qui me voyait me rendait témoignage.

12 Car je sauvais le pauvre qui implorait du secours, et l'orphelin dénué de tout appui.

13 La bénédiction de celui qui allait périr venait sur moi, je remplissais de joie le coeur de la veuve.

14 Je me revêtais de la justice comme d'un vêtement, mon équité était mon manteau et mon turban.

15 J'étais l'oeil de l'aveugle, et le pied du boiteux.

16 J'étais le père des pauvres, j'examinais avec soin la cause de l'inconnu.

17 Je brisais la mâchoire de l'injuste, et j'arrachais sa proie d'entre les dents.

18 Je disais: «Je mourrai dans mon nid, j'aurai des jours nombreux comme le sable.

19 Mes racines s'étendent vers les eaux, la rosée passe la nuit dans mon feuillage.

20 Ma gloire reverdira sans cesse, et mon arc reprendra sa vigueur dans ma main.»

21 On m'écoutait et l'on attendait, on recueillait en silence mon avis.

22 Après que j'avais parlé, personne n'ajoutait rien; ma parole coulait sur eux comme la rosée.

23 Ils m'attendaient comme on attend la pluie; ils ouvraient la bouche comme aux ondées de printemps.

24 Si je leur souriais, ils ne pouvaient le croire; ils recueillait avidement ce signe de faveur.

25 Quand j'allais vers eux, j'avais la première place, je siégeais comme un roi entouré de sa troupe, comme un consolateur au milieu des affligés.

La détresse présente

30¹ Et maintenant, je suis la risée d'hommes plus jeunes que moi, dont je n'aurais pas daigné mettre les pères parmi les chiens de mon troupeau.

² Qu'aurais-je fait de la force de leurs bras? Ils sont privés de toute vigueur.

³ Desséchés par la misère et la faim, ils broutent le désert, un sol depuis longtemps aride et désolé.

⁴ Ils cueillent sur les buissons des bourgeons amers, ils n'ont pour pain que la racine des genêts.

⁵ On les écarte de la société des hommes, on crie après eux comme après le voleur.

⁶ Ils habitent dans d'affreuses vallées, dans les cavernes de la terre et les rochers.

⁷ On entend leurs cris sauvages parmi les broussailles, ils se couchent ensemble sous les ronces:

⁸ gens insensés, race sans nom, bannis avec mépris de la terre habitée!

⁹ Et maintenant je suis l'objet de leurs chansons, je suis en butte à leurs propos.

¹⁰ Ils ont horreur de moi, ils me fuient, ils ne détournent pas leur crachat de mon visage.

¹¹ Ils se donnent libre carrière pour m'outrager, ils rejettent tout frein devant moi.

¹² Des misérables se lèvent à ma droite, ils cherchent à ébranler mes pieds, ils frayent jusqu'à moi leurs routes meurtrières.

¹³ Ils ont bouleversé mes sentiers, ils travaillent à ma ruine, eux à qui personne ne porterait secours.

¹⁴ Ils fondent sur moi, comme par une large brèche, ils se précipitent parmi les décombres.

¹⁵ Les terreurs m'assiègent, ma prospérité est emportée comme un souffle, mon bonheur a passé comme un nuage.

¹⁶ Et maintenant, mon âme s'épanche en moi, les jours d'affliction m'ont saisi.

¹⁷ La nuit perce mes os, les consume, le mal qui me ronge ne dort pas.

¹⁸ Par sa violence, mon vêtement a perdu sa forme, il me serre comme une tunique.

¹⁹ Dieu m'a jeté dans la fange, je suis comme la poussière et la cendre.

²⁰ Je crie vers toi, et tu ne me réponds pas; je me tiens debout, et tu me regardes avec indifférence,

²¹ Tu deviens cruel à mon égard, tu m'attaques avec toute la force de ton bras.

²² Tu m'enlèves, tu me fais voler au gré du vent, et tu m'anéantis dans le fracas de la tempête.

²³ Car, je le sais, tu me mènes à la mort, au rendez-vous de tous les vivants.

²⁴ Cependant celui qui va périr n'étendra-t-il pas les mains et, dans sa détresse, ne poussera-t-il pas un cri?

²⁵ N'avais-je pas des larmes pour l'infortuné? Mon cœur ne s'est-il pas attendri sur l'indigent?

- 26 J'attendais le bonheur, et le malheur est arrivé; j'espérais la lumière, et les ténèbres sont venues.
- 27 Mes entrailles bouillonnent sans relâche, les jours d'affliction ont fondu sur moi.
- 28 Je marche dans le deuil, sans soleil; si je me lève dans l'assemblée, c'est pour pousser des cris.
- 29 Je suis devenu le frère des chacals, le compagnon des filles de l'autruche.
- 30 Ma peau livide tombe en lambeaux, mes os sont brûlés par un feu intérieur.
- 31 Ma cithare ne rend plus que des accords lugubres, mon chalumeau que des sons plaintifs.

Protestation d'innocence

- 31¹ J'avais fait un pacte avec mes yeux, et comment aurais-je arrêté mes regards sur un vierge.
- 2 Quelle part, me disais-je, Dieu me réserverait-il d'en haut? Quel sort le Tout-Puissant me ferait-il de son ciel?
- 3 La ruine n'est-elle pas pour le méchant, et le malheur pour les artisans d'iniquité?
- 4 Dieu ne connaît-il pas mes voies, ne compte-t-il pas tous mes pas?
- 5 Si j'ai marché dans le sentier du mensonge, si mon pied a couru après la fraude,
- 6 que Dieu me pèse dans de justes balances, et il reconnaîtra mon innocence!
- 7 Si mes pas se sont écartés du droit chemin, si mon coeur a suivi mes yeux, si quelque souillure s'est attachée à mes mains,
- 8 que je sème, et qu'un autre mange, que mes rejetons soient déracinés!
- 9 Si mon coeur a été séduit par une femme, si j'ai fait le guet à la porte de mon prochain,
- 10 que ma femme tourne la meule pour un autre, que des étrangers la déshonorent!
- 11 Car c'est là un crime horrible, un forfait que punissent les juges;
- 12 un feu qui dévore jusqu'à la ruine, qui aurait détruit tous mes bien.
- 13 Si j'ai méconnu le droit de mon serviteur ou de ma servante, quand ils étaient en contestation avec moi:
- 14 Que faire, quand Dieu se lèvera? Au jour de sa visite, que lui répondrai-je?
- 15 Celui qui m'a fait dans le sein de ma mère ne l'a-t-il pas fait aussi? Un même Créateur ne nous a-t-il pas formés?
- 16 Si j'ai refusé aux pauvres ce qu'ils désiraient, si j'ai fait languir les yeux de la veuve,
- 17 si j'ai mangé seul mon morceau de pain, sans que l'orphelin en ait eu sa part:
- 18 dès mon enfance il m'a gardé comme un père; dès ma naissance il a guidé mes pas.
- 19 Si j'ai vu le malheureux périr sans vêtements, l'indigent manquer de couverture,
- 20 sans que ses reins m'aient béni, sans que la toison de mes agneaux l'ait réchauffé;
- 21 si j'ai levé la main contre l'orphelin, parce que je me voyais un appui dans les juges,

22 que mon épaule se détache du tronc, que mon bras soit arraché de l'humérus.
 23 Car je crains la vengeance de Dieu, et devant sa majesté je ne puis subsister.
 24 Si j'ai mis dans l'or mon assurance, si j'ai dit à l'or pur: «Tu es mon espoir;»
 25 si je me suis réjoui de l'abondance de mes biens, des trésors amassés par mes mains;
 26 si, en voyant le soleil jeter ses feux, et la lune s'avancer dans sa splendeur,
 27 mon cœur s'est laissé séduire en secret, si ma main s'est portée à ma bouche,
 28 c'est là encore un crime que punit le juge; j'aurais renié le Dieu très-haut.
 29 Si j'ai été joyeux de la ruine de mon ennemi, si j'ai tressailli d'allégresse quand le malheur l'a frappé:
 30 Non, je n'ai pas permis à ma langue de pécher, en demandant sa mort avec imprécation!...
 31 Si les gens de ma tente ne disaient pas: «Où trouver quelqu'un qui ne soit pas rassasiés de sa table?»
 32 si l'étranger passait la nuit en dehors, si je n'ouvrais pas la porte au voyageur!...
 33 Si j'ai, comme font les hommes, déguisé mes fautes, et renfermé mes iniquités dans mon sein,
 34 par peur de la grande assemblée, par crainte du mépris des familles, au point de me taire, et de n'oser franchir le seuil de ma porte!...
 35 Oh! Qui me fera trouver quelqu'un qui m'écoute? Voilà ma signature: que le Tout-Puissant me réponde! Que mon adversaire écrive aussi sa cédule!
 36 On verra si je ne la mets pas sur mon épaule, si je n'en ceins pas mon front comme d'un diadème!
 37 je rendrai compte à mon juge de tous mes pas, je m'approcherai de lui comme un prince.
 38 Si ma terre crie contre moi, si j'ai fait pleurer ses sillons;
 39 si j'ai mangé ses produits sans l'avoir payée, si je l'ai arrachée à ses légitimes possesseurs,
 40 qu'au lieu de froment il y naisse des épines, et de l'ivraie au lieu d'orge! Ici finissent les discours de Job.

6. Les discours d'Elihu

Intervention d'Elihu

32 ¹ Ces trois hommes cessèrent de répondre à Job, parce qu'il persistait à se regarder comme juste. ² Alors s'alluma la colère d'Elihu, fils de Barachel le Bouzite, de la famille de Ram. Sa colère s'alluma contre Job, parce qu'il se prétendait plus juste que Dieu. ³ Elle s'alluma aussi contre ses trois amis, parce qu'ils n'avaient pas trouvé de bonnes réponse à lui faire et que néanmoins ils condamnaient Job. ⁴ Comme ils étaient plus âgés que lui, Elihu avait attendu pour parler à Job. ⁵ Mais voyant qu'il n'y avait plus de réponse dans la bouche de ces

trois hommes, il s'enflamma de colère.

Premier discours d'Elihu

6 Alors Eliu, fils de Barachel le Bouzite, prit la parole et dit: Je suis jeune et vous êtes des vieillards; c'est pourquoi j'étais effrayé et je redoutais de vous faire connaître mon sentiment.

7 Je me disais: «Les jours parleront, les nombreuses années révéleront la sagesse.»

8 Mais c'est l'esprit mis dans l'homme, le souffle du Tout-Puissant qui lui donne l'intelligence.

9 Ce n'est pas l'âge qui donne la sagesse, ce n'est pas la vieillesse qui discerne la justice.

10 Voilà pourquoi je dis: «Écoutez-moi; je vais, moi aussi, exposer ma pensée.»

11 J'ai attendu tant que vous parliez, j'ai prêté l'oreille à vos raisonnements, jusqu'à la fin de vos débats.

12 Je vous ai suivis attentivement, et nul n'a convaincu Job, nul d'entre vous n'a réfuté ses paroles.

13 Ne dites pas: «Nous avons trouvé la sagesse; c'est Dieu qui le frappe, et non pas l'homme.»

14 Il n'a pas dirigé contre moi ses discours, mais ce n'est pas avec vos paroles que je lui répondrai.

15 Les voilà interdits; ils ne répondent rien; la parole leur fait défaut.

16 J'ai attendu qu'ils eussent fini de parler, qu'ils restassent muets et sans réponse.

17 C'est à mon tour de parler à présent; je veux dire aussi ce que je pense.

18 Car je suis plein de discours, l'esprit qui est en moi m'opresse.

19 Mon coeur est comme un vin renfermé, comme une outre remplie de vin nouveau qui va éclater.

20 Que je parle donc, afin de respirer à l'aise, que mes lèvres s'ouvrent pour répondre!

21 Je ne veux faire acception de personne, je ne flatterai qui que ce soit.

22 Car je ne sais pas flatter; autrement mon Créateur m'enlèverait sur-le-champ.

33¹ Maintenant donc, Job, écoute mes paroles, prête l'oreille à tous mes discours.

2 Voilà que j'ouvre la bouche, ma langue forme des mots dans mon palais,

3 mes paroles partiront d'un coeur droit, c'est la vérité pure qu'exprimeront mes lèvres.

4 L'esprit de Dieu m'a créé, le souffle du Tout-Puissant me donne la vie.

5 Si tu le peux, réponds-moi; dispose tes arguments devant moi, tiens-toi ferme.

6 Devant Dieu je suis ton égal, comme toi j'ai été formé du limon.

7 Ainsi ma crainte ne t'épouvantera pas, et le poids de ma majesté ne peut t'accabler.

8 Oui, tu as dit à mes oreilles, et j'ai bien entendu le son de tes paroles;

9 «Je suis pur, exempt de tout péché; je suis irréprochable, il n'y a point d'iniquité en moi.

- 10 Et Dieu invente contre moi des motifs de haine, il me traite comme son ennemi.
 11 Il a mis mes pieds dans les ceps, il surveille tous mes pas.»
 12 Je te répondrai qu'en cela tu n'as pas été juste, car Dieu est plus grand que l'homme.
 13 Pourquoi disputer contre lui, parce qu'il ne rend compte de ses actes à personne?
 14 Pourtant Dieu parle tantôt d'une manière, tantôt d'une autre, et l'on n'y fait pas attention.
 15 Il parle par des songes, par des visions nocturnes, quand un profond sommeil pèse sur les mortels, quand ils dorment sur leur couche.
 16 A ce moment, il ouvre l'oreille des hommes, et y scelle ses avertissements,
 17 afin de détourner l'homme de ses oeuvres mauvaises, et d'écarter de lui l'orgueil,
 18 afin de sauver son âme de la mort, sa vie des atteintes du dard.
 19 Par la douleur aussi l'homme est repris sur sa couche, quand une lutte continue agite ses os.
 20 Alors il prend en dégoût le pain, et il a horreur des mets exquis,
 21 Sa chair s'évanouit aux regards, ses os qu'on ne voyait pas sont mis à nu.
 22 Il s'approche de la fosse, sa vie est en proie aux horreurs du trépas.
 23 Mais s'il trouve pour intercesseur, un ange entre mille, qui fasse connaître à l'homme son devoir,
 24 L'ange a pitié de lui et dit à Dieu: «Epargne-lui de descendre dans la fosse, j'ai trouvé la rançon de sa vie.»
 25 Sa chair alors a plus de fraîcheur qu'au premier âge, il revient aux jours de sa jeunesse.
 26 Il prie Dieu, et Dieu lui est propice; il contemple sa face avec allégresse, et le Très-Haut lui rend son innocence.
 27 Il chante parmi les hommes, il dit: «J'ai péché, j'ai violé la justice, et Dieu ne m'a pas traité selon mes fautes.
 28 Il a épargné à mon âme de descendre dans la fosse, et ma vie s'épanouit à la lumière!»
 29 Voilà, Dieu fait tout cela, deux fois, trois fois, pour l'homme,
 30 afin de le ramener de la mort, de l'éclairer de la lumière des vivants.
 31 Sois attentif, Job, écoute-moi; garde le silence, que je parle.
 32 Si tu as quelque chose à dire, réponds-moi; parle, car je voudrais te trouver juste.
 33 Si tu n'as rien à dire, écoute-moi; fais silence, et je t'enseignerai la sagesse.

Deuxième discours d'Elihu

- 34 ¹ Eliu reprit et dit:
 2 Sages, écoutez mes discours; hommes intelligents, prêtez-moi l'oreille.
 3 Car l'oreille juge les paroles, comme le palais discerne les aliments.
 4 Tâchons de discerner ce qui est juste; cherchons entre nous ce qui est bon.

- 5 Job a dit: «Je suis innocent, et Dieu me refuse justice.
- 6 Quand je soutiens mon droit, je passe pour menteur, ma plaie est douloureuse, sans que j'aie péché.»
- 7 Y a-t-il un homme semblable à Job? Il boit le blasphème comme l'eau!
- 8 Il s'associe aux artisans d'iniquité, il marche avec les hommes pervers.
- 9 Car il a dit: «Il ne sert de rien à l'homme de chercher la faveur de Dieu.»
- 10 Ecoutez-moi donc, hommes sensés: Loin de Dieu l'iniquité! Loin du Tout-Puissant l'injustice!
- 11 Il rend à l'homme selon ses oeuvres, il rétribue chacun selon ses voies.
- 12 Non, certes, Dieu ne commet pas l'iniquité, le Tout-Puissant ne viole pas la justice.
- 13 Qui lui a remis le gouvernement de la terre? Qui lui a confié l'univers?
- 14 S'il ne pensait qu'à lui-même, s'il retirait à lui son esprit et son souffle,
- 15 toute chair expirerait à l'instant, et l'homme retournerait à la poussière.
- 16 Si tu as de l'intelligence, écoute ceci, prête l'oreille au son de mes paroles:
- 17 Un ennemi de la justice aurait-il le suprême pouvoir? Oses-tu condamner le Juste, le Puissant,
- 18 qui dit à un roi: «Vaurien!» aux princes: «Pervers!»
- 19 qui ne fait point acception de la personne des grands, qui ne regarde pas le riche plus que le pauvre, parce que tous sont l'ouvrage de ses mains?
- 20 En un instant ils périssent, au milieu de la nuit, les peuples chancellent et disparaissent; le puissant est emporté sans main d'homme.
- 21 Car les yeux de Dieu sont ouverts sur les voies de l'homme, il voit distinctement tous ses pas.
- 22 Il n'y a ni ténèbres ni ombre de la mort, où puissent se cacher ceux qui commettent l'iniquité.
- 23 Il n'a pas besoin de regarder un homme deux fois, pour l'amener au jugement avec lui.
- 24 Il brise les puissants sans enquête, et il en met d'autres à leur place.
- 25 Il connaît donc leurs oeuvres; il les renverse de nuit, et ils sont écrasés.
- 26 Il les frappe comme des impies, en un lieu où on les regarde,
- 27 parce qu'en se détournant de lui, en refusant de connaître toutes ses voies,
- 28 ils ont fait monter vers lui le cri du pauvre, ils l'ont rendu attentif au cri des malheureux.
- 29 S'il accorde la paix, qui le trouvera mauvais; s'il cache son visage, qui pourra le contempler, qu'il soit peuple ou homme celui qu'il traite ainsi,
- 30 pour mettre fin au règne de l'impie, pour qu'il ne soit plus un piège pour le peuple?
- 31 Or avait-il dit à Dieu: «J'ai été châtié, je ne pécherai plus;
- 32 montre-moi ce que j'ignore; si j'ai commis l'iniquité, je ne le ferai plus?»
- 33 Est-ce d'après ton avis que Dieu doit rendre la justice de sorte que tu puisses rejeter son

jugement? Choisis à ton gré, et non pas moi; ce que tu sais, expose-le.

34 Les gens sensés me diront, ainsi que l'homme sage qui m'écoute:

35 «Job a parlé sans intelligence, et ses discours sont dépourvus de sagesse.

36 Eh bien, que Job soit éprouvé jusqu'au bout, puisque ses réponses sont celles d'un impie!

37 Car à l'offense il ajoute la révolte; il bat des mains au milieu de nous, il multiplie ses propos contre Dieu.»

Troisième discours d'Elihu

35 ¹ Eliu prit de nouveau la parole et dit:

2 Crois-tu que ce soit là de la justice, de dire: «J'ai raison contre Dieu?»

3 Car tu as dit: «Que me sert mon innocence, qu'ai-je de plus que si j'avais péché?»

4 Moi, je vais te répondre, et à tes amis en même temps.

5 Considère les cieux et regarde; vois les nuées: elles sont plus hautes que toi!...

6 Si tu pêches, quel tort lui causes-tu? Si tes offenses se multiplient, que lui fais-tu?

7 Si tu es juste, que lui donnes-tu? Que reçoit-il de ta main?

8 Ton iniquité ne peut nuire qu'à tes semblables, ta justice n'est utile qu'au fils de l'homme.

9 Des malheureux gémissent sous la violence des vexations, et crient sous la main des puissants.

10 Mais nul ne dit: «Où est Dieu, mon Créateur, qui donne à la nuit des chants de joie,

11 qui nous a faits plus intelligents que les animaux de la terre, plus sages que les oiseaux du ciel.»

12 Ils crient alors, sans être exaucés, sous l'orgueilleuse tyrannie des méchants.

13 Dieu n'exauce pas les discours insensés, le Tout-Puissant ne les regarde pas.

14 Quand tu lui dis: «Tu ne vois pas ce qui se passe,» ta cause est devant lui; attends son jugement.

15 Mais, parce que sa colère ne sévit pas encore, et qu'il semble ignorer sa folie,

16 Job prête sa bouche à de vaines paroles, et se répand en discours insensés.

Quatrième discours d'Elihu

36 ¹ Eliu reprit encore une fois et dit:

2 Attends un peu, et je t'instruirai, car j'ai des paroles encore pour la cause de Dieu;

3 je prendrai mes raisons de haut, et je montrerai la justice de mon Créateur.

4 Sois-en sûr, mes discours sont exempts de mensonge; devant toi est un homme sincère en ses jugements.

5 Voici que Dieu est puissant, mais il ne dédaigne personne; il est puissant par la force de

son intelligence.

6 Il ne laisse pas vivre le méchant, et il fait justice aux malheureux.

7 Il ne détourne pas ses yeux des justes, il les fait asseoir sur le trône avec les rois, il les établit pour toujours, et ils sont exaltés.

8 Viennent-ils à tomber dans les fers, sont-ils pris dans les liens du malheur,

9 il leur dénonce leurs oeuvres, leurs fautes causées par l'orgueil.

10 Il ouvre leur oreille à la réprimande, il les exhorte à se détourner du mal.

11 S'ils écoutent et se soumettent, ils achèvent leurs jours dans le bonheur, et leurs années dans les délices.

12 Mais s'ils n'écoutent pas, ils périssent par le glaive, ils meurent dans leur aveuglement.

13 Les coeurs impies se livrent à la colère, ils ne crient pas vers Dieu quand il les met dans les chaînes.

14 Aussi meurent-ils dans leur jeunesse, et leur vie se flétrit comme celle des infâmes.

15 Mais Dieu sauve le malheureux dans sa misère, il l'instruit par la souffrance.

16 Toi aussi, il te retirera de la détresse, pour te mettre au large, en pleine liberté, et ta table sera dressée et chargée de mets succulents.

17 Mais si tu combles la mesure de l'impie, tu en porteras la sentence et la peine.

18 Crains que Dieu irrité ne t'inflige un châtement, et que tes riches offrandes ne t'égarant.

19 Tes cris te tireront-ils de la détresse, et même toutes les ressources de la force?

20 Ne soupire pas après la nuit, durant laquelle les peuples sont anéantis sur place.

21 Prends garde de te tourner vers l'iniquité, car tu la préfères à l'affliction.

22 Vois: Dieu est sublime dans sa puissance! Quel maître est semblable à lui?

23 Qui lui trace la voie qu'il doit suivre? Qui peut lui dire: «Tu as mal fait?»

24 Songe plutôt à glorifier ses oeuvres, que les hommes célèbrent dans leurs chants.

25 Tout homme les admire, le mortel les contemple de loin.

26 Dieu est grand au-dessus de toute science, le nombre de ses années est impénétrable.

27 Il attire les gouttes d'eau, qui se répandent en pluie sous leur poids.

28 Les nuées la laissent couler, et tomber sur la masse des hommes.

29 Qui comprendra l'expansion des nuages, et le fracas de la tente du Très-Haut?

30 Tantôt il étend autour de lui sa lumière, Tantôt il se cache comme au fond de la mer.

31 C'est ainsi qu'il exerce sa justice sur les peuples, et qu'il donne la nourriture avec abondance.

32 Il prend la lumière dans ses mains, et lui marque le but à atteindre.

33 Son tonnerre l'annonce, l'effroi des troupeaux annonce son approche.

37¹ A ce spectacle, mon coeur est tout tremblant, il bondit hors de sa place.

- 2 Ecoutez, écoutez le fracas de sa voix, le grondement qui sort de sa bouche!
- 3 Il lui donne libre carrière sous l'immensité des cieux, et son éclair brille jusqu'aux extrémités de la terre.
- 4 Puis éclate un rugissement, il tonne de sa voix majestueuse; il ne retient plus les éclairs, quand on entend sa voix;
- 5 Dieu tonne de sa voix, d'une manière merveilleuse. Il fait de grandes choses que nous ne comprenons pas.
- 6 Il dit à la neige: «Tombe sur la terre;» il commande aux ondées et aux pluies torrentielles.
- 7 Il met un sceau sur la main de tous les hommes, afin que tout mortel reconnaisse son Créateur.
- 8 Alors l'animal sauvage rentre dans son repaire, et demeure dans sa tanière.
- 9 L'ouragan sort de ses retraites cachées, l'aquilon amène les frimas.
- 10 Au souffle de Dieu se forme la glace, et la masse des eaux est emprisonnée.
- 11 Il charge de vapeurs les nuages, il disperse ses nuées lumineuses.
- 12 On les voit, selon ses décrets, errer en tous sens, pour exécuter tout ce qu'il leur commande, sur la face de la terre habitée.
- 13 C'est tantôt pour le châtement de sa terre, et tantôt en signe de faveur qu'il les envoie.
- 14 Job, sois attentif à ces choses; arrête-toi, et considère les merveilles de Dieu.
- 15 Sais-tu comment il les opère, et fait briller l'éclair dans la nue?
- 16 Comprends-tu le balancement des nuages, les merveilles de celui dont la science est parfaite,
- 17 toi dont les vêtements sont chauds, quand la terre se repose au souffle du midi?
- 18 Peux-tu, comme lui, étendre les nuées, et les rendre solides comme un miroir d'airain?
- 19 Fais-nous connaître ce que nous devons lui dire: nous ne saurions lui parler, ignorants que nous sommes.
- 20 Ah! Qu'on ne lui rapporte pas mes discours! Un homme a-t-il jamais dit qu'il désirait sa perte?
- 21 On ne peut voir maintenant la lumière du soleil, qui luit derrière les nuages; qu'un vent passe, il les dissipe.
- 22 L'or vient du septentrion; mais Dieu, que sa majesté est redoutable!
- 23 Le Tout-Puissant, nous ne pouvons l'atteindre: il est grand en force, et en droit, et en justice, il ne répond à personne!
- 24 Que les hommes donc le révèlent! Il ne regarde pas ceux qui se croient sages.

[7. Théophanie et réponses de Job](#)

[Premier discours de Yahvé](#)

38 ¹ Alors Yahweh répondit à Job du sein de la tempête, et dit:

² Quel est celui qui obscurcit ainsi le plan divin, par des discours sans intelligence?

³ Ceins tes reins, comme un homme: je vais t'interroger, et tu m'instruiras.

⁴ Où étais-tu quand je posais les fondements de la terre? Dis-le, si tu as l'intelligence.

⁵ Qui en a fixé les dimensions? Le sais-tu? Qui a tendu sur le cordeau?

⁶ Sur quoi ses bases reposent-elles, ou qui en a posé la pierre angulaire,

⁷ quand les astres du matin chantaient en chœur, et que tous les fils de Dieu poussaient des cris d'allégresse?

⁸ Qui a fermé la mer avec des portes, lorsqu'elle sortit impétueuse du sein maternel;

⁹ quand je lui donnai les nuages pour vêtements, et pour langes d'épais brouillards;

¹⁰ quand je lui imposai ma loi, que je lui mis des portes et des verrous,

¹¹ et que je lui dis: «Tu viendras jusqu'ici, non au delà; ici s'arrêtera l'orgueil de tes flots»?

¹² As-tu, depuis que tu existes, commandé au matin? As-tu indiqué sa place à l'aurore,

¹³ pour qu'elle saisisse les extrémités de la terre et qu'elle en secoue les méchants;

¹⁴ pour que la terre prenne forme, comme l'argile sous le cachet, et qu'elle se montre parée comme d'un vêtement;

¹⁵ pour que les malfaiteurs soient privés de leur lumière, et que le bras levé pour le crime soit brisé?

¹⁶ Es-tu descendu jusqu'aux sources de la mer, t'es-tu promené dans les profondeurs de l'abîme?

¹⁷ Les portes de la mort se sont-elles ouvertes devant toi, as-tu vu les portes du sombre séjour?

¹⁸ As-tu embrassé l'étendue de la terre? Parle, si tu sais toutes ces choses.

¹⁹ Où est le chemin qui conduit au séjour de la lumière, et où se trouve la demeure des ténèbres?

²⁰ Tu pourrais les saisir en leur domaine, tu connais les sentiers de leur séjour!...

²¹ Tu le sais sans doute, puisque tu étais né avant elles; le nombre de tes jours est si grand!

²² Es-tu entré dans les trésors de la neige? As-tu vu les réservoirs de la grêle,

²³ que je tiens prêtes pour le temps de la détresse, pour les jours de la guerre et du combat?

²⁴ Par quelle voie la lumière se divise-t-elle, et le vent d'orient se répand-il sur la terre?

²⁵ Qui a ouvert des canaux aux ondées, et tracé une route aux feux du tonnerre,

²⁶ afin que la pluie tombe sur une terre inhabitée, sur le désert où il n'y a point d'hommes;

²⁷ pour qu'elle arrose la plaine vaste et vide, et y fasse germer l'herbe verte!

²⁸ La pluie a-t-elle un père? Qui engendre les gouttes de la rosée?

²⁹ De quel sein sort la glace? Et le givre du ciel, qui l'enfante,

³⁰ pour que les eaux durcissent comme la pierre, et que la surface de l'abîme se solidifie?

- 31 Est-ce toi qui serres les liens des Pléiades, ou pourrais-tu relâcher les chaînes d'Orion?
- 32 Esc-ce toi qui fais lever les constellations en leur temps, qui conduis l'Ourse avec ses petits?
- 33 Connais-tu les lois du ciel, règles-tu ses influences sur la terre?
- 34 Elèves-tu ta voix jusque dans les nues, pour que des torrents d'eau tombent sur toi?
- 35 Esc-ce toi qui lâches les éclairs pour qu'ils partent, et te disent-ils: «Nous voici!»
- 36 Qui a mis la sagesse dans les nuées, ou qui a donné l'intelligence aux météores?
- 37 Qui peut exactement compter les nuées, incliner les urnes du ciel,
- 38 pour que la poussière se forme en masse solide et que les glèbes adhèrent ensemble?
- 39 Est-ce toi qui chasses pour la lionne sa proie, qui rassasies la faim des lionceaux,
- 40 quand ils sont couchés dans leur tanière, qu'ils se tiennent en embuscade dans le taillis?
- 41 Qui prépare au corbeau sa pâture, quand ses petits crient vers Dieu, qu'ils errent çà et là, sans nourriture?

Job (CP) 28

Matthieu (CP) 16

On demande à Jésus un signe dans le ciel

16 ¹ Les Pharisiens et les Sadducéens s'approchèrent et, pour le mettre à l'épreuve, ils lui demandèrent de leur faire voir un signe venant du ciel. ² Il leur répondit: " Le soir venu, vous dites: Il fera beau, car le ciel est rouge; ³ et le matin: Aujourd'hui, de l'orage, car le ciel est d'un rouge sombre. Vous savez discerner l'aspect du ciel; mais les signes des temps, vous ne le pouvez. ⁴ Une génération mauvaise et adultère réclame un signe: il ne lui sera pas donné d'autre signe que le signe de Jonas. " Et les laissant, il s'en alla.

Le levain des Pharisiens et des Sadducéens

⁵ Arrivés à l'autre rive, les disciples avaient oublié de prendre des pains. ⁶ Jésus leur dit: " Voyez à vous garder du levain des Pharisiens et des Sadducéens. " ⁷ Et ils se faisaient cette réflexion: " C'est parce que nous n'avons pas pris de pains. " ⁸ Jésus le connut et dit: " Hommes de peu de foi, pourquoi vous faites-vous la réflexion que c'est parce que vous n'avez pas pris de pains? ⁹ Ne saisissez-vous pas encore et ne vous rappelez-vous pas les cinq pains des cinq mille, et combien de paniers vous avez emportés? ¹⁰ Ni les sept pains des quatre mille, et combien de corbeilles vous avez emportées? ¹¹ Comment ne saisissez-vous pas que ce n'est pas à propos des pains que je vous l'ai dit? Gardez-vous du levain des Pharisiens et des Sadducéens. " ¹² Alors ils comprirent qu'il ne leur avait pas dit de se garder du levain des pains, mais de la doctrine des Pharisiens et des Sadducéens.

Profession de foi et primauté de Pierre

¹³ Jésus, étant venu dans la région de Césarée de Philippe, interrogeait ainsi ses disciples: " Qui dit-on qu'est le Fils de l'homme? " ¹⁴ Ils dirent: " Les uns Jean le Baptiste, d'autres Elie, d'autres Jérémie ou l'un des prophètes. " ¹⁵ Il leur dit: " Et vous, qui dites-vous que je suis? " ¹⁶ Simon Pierre, prenant la parole, dit: " Vous êtes le Christ, le Fils du Dieu vivant. " ¹⁷ Jésus lui répondit: " Tu es heureux, Simon Bar-Jona, car ce n'est pas la chair et le sang qui te l'ont révélé, mais mon Père qui est dans les cieux. ¹⁸ Et moi, je te dis que tu es Pierre, et sur cette pierre je bâtirai mon Eglise, et les portes de l'enfer ne prévaudront point contre elle. ¹⁹ Et je te donnerai les clefs du royaume des cieux: tout ce que tu lieras sur la terre sera lié dans les cieux, et tout ce que tu délieras sur la terre sera délié dans les cieux. " ²⁰ Alors il défendit sévèrement aux disciples de dire à personne qu'il était le Christ.

Première annonce de la Passion

²¹ Jésus commença depuis lors à déclarer à ses disciples qu'il fallait qu'il allât à Jérusalem, qu'il souffrît beaucoup de la part des anciens, des grands prêtres et des scribes, qu'il fût mis à mort et qu'il ressuscitât le troisième jour. ²² Pierre, le prenant à part se mit à le reprendre, disant: " A Dieu ne plaise, Seigneur! cela ne vous arrivera pas. " ²³ Mais lui, se tournant, dit à Pierre: " Va-t'en! Arrière de moi, Satan! tu m'es scandale; car tu n'as pas le sens des choses de Dieu, mais (celui) des choses des hommes. "

Conditions pour suivre Jésus

²⁴ Alors Jésus dit à ses disciples: " Si quelqu'un veut venir à ma suite, qu'il se renonce lui-même, qu'il prenne sa croix et me suive.

²⁵ Car celui qui voudra sauver sa vie, la perdra; et celui qui perdra sa vie à cause de moi, la trouvera. ²⁶ Quel profit en effet aura l'homme, s'il gagne le monde entier, mais perd son âme? Ou que donnera l'homme en échange de son âme?

²⁷ Car le Fils de l'homme doit venir dans la gloire de son Père avec ses anges, et alors il rendra à chacun selon ses œuvres. ²⁸ Je vous le dis en vérité, quelques-uns de ceux qui sont ici présents ne goûteront point la mort qu'ils n'aient vu le Fils de l'homme venant dans son règne. "

La transfiguration

¹⁷ ¹ Six jours après, Jésus prend avec lui Pierre, Jacques et Jean son frère, et il les emmène à l'écart sur une haute montagne ² Et il se transfigura devant eux: son visage resplendit comme le soleil, et ses vêtements devinrent blancs comme la lumière. ³ Et voilà que Moïse et Elie leur apparurent, conversant avec lui. ⁴ Prenant la parole, Pierre dit à Jésus: " Seigneur, il nous est bon d'être ici; si vous le voulez, je ferai ici trois tentes, une pour vous, une pour Moïse et une pour Elie. " ⁵ Il parlait encore, lorsqu'une nuée lumineuse les couvrit, et voilà que du sein de la nuée une voix dit: " Celui-ci est mon Fils bien-aimé, en qui j'ai mis mes complaisances: écoutez-le. " ⁶ En entendant, les disciples tombèrent la face contre terre et furent saisis d'une grande frayeur. ⁷ Et Jésus, s'approchant, les toucha et dit: " Levez-vous, ne craignez point. " ⁸ Levant les yeux, ils ne virent plus que Jésus seul.

Question au sujet d'Elie

⁹ Comme ils descendaient de la montagne, Jésus leur fit ce commandement: " Ne parlez à

personne de cette vision, jusqu'à ce que le Fils de l'homme soit ressuscité des morts. " ¹⁰
 Les disciples l'interrogèrent, disant: " Pourquoi donc les scribes disent-ils qu'il faut qu'Elie
 vienne d'abord? " ¹¹ Il répondit: " Elie vient en effet, et il restaurera toutes choses. ¹² Mais
 je vous dis qu'Elie est déjà venu; et ils ne l'ont pas reconnu, mais ils l'ont traité comme ils ont
 voulu. De même le Fils de l'homme doit souffrir par eux. " ¹³ Les disciples comprirent alors
 qu'il leur avait parlé de Jean le Baptiste.

Guérison d'un démoniaque épileptique

¹⁴ Quand ils furent arrivés près de la foule, un homme s'approcha de lui et, tombant à
 genoux devant lui, dit: ¹⁵ " Seigneur, ayez pitié de mon fils ,car il est lunatique et il est bien
 mal: en effet il tombe souvent dans le feu et souvent dans l'eau. ¹⁶ Je l'ai amené à vos
 disciples, et ils n'ont pas pu le guérir. " ¹⁷ Jésus répondit: " O génération incrédule et
 perverse, jusques à quand serai-je avec vous? Jusques à quand vous supporterez-vous? Amenez-
 le-moi ici. " ¹⁸ Et Jésus lui commanda avec force, et le démon sortit de lui, et l'enfant fut
 guéri à l'heure même.

¹⁹ Alors les disciples vinrent trouver Jésus, en particulier, et dirent: " Pourquoi n'avons-nous
 pas pu le chasser? " ²⁰ Il leur dit: " A cause de votre manque de foi. En vérité, je vous le dis,
 si vous avez de la foi comme un grain de sénevé, vous direz à cette montagne: Passe d'ici là,
 et elle y passera, et rien ne vous sera impossible. ²¹ Mais ce genre (de démon) n'est chassé
 que par la prière et le jeûne. "

Deuxième annonce de la Passion

²² Comme ils étaient groupés en Galilée, Jésus leur dit: " Le Fils de l'homme doit être livré
 entre les mains des hommes, ²³ et ils le mettront à mort, et il ressuscitera le troisième jour.
 " Et ils furent vivement attristés.

La redevance du Temple acquittée par Jésus et Pierre

²⁴ Lorsqu'ils furent arrivés à Capharnaüm, ceux qui recueillaient les didrachmes
 s'approchèrent de Pierre et dirent: " Votre Maître ne paie-t-il pas les didrachmes? " ²⁵ Il dit:
 " Si. " Et quand il entra dans la maison, Jésus le prévint disant: " Que t'en semble, Simon? De
 qui les rois de la terre perçoivent-ils taxes ou impôt? De leurs fils ou des étrangers? " ²⁶
 Comme il disait: " Des étrangers, " Jésus lui dit: " Les fils en sont donc exempts. ²⁷ Mais
 pour ne pas les scandaliser, va à la mer, jette l'hameçon, tire le premier poisson qui montera;
 puis, lui ouvrant la bouche, tu y trouveras un statère; prends-le et donne-le-leur pour moi et
 pour toi."

5.2. Discours ecclésiastique

Qui est le plus grand ?

18 ¹ En ce moment-là, les disciples s'approchèrent de Jésus et dirent: " Qui donc est le plus grand dans le royaume des cieux? " ² Alors ayant fait venir un enfant, il le plaça au milieu d'eux ³ et dit: " Je vous le dis, en vérité, si vous ne changez et ne devenez comme les enfants, vous n'entrerez point dans le royaume des cieux. ⁴ Celui donc qui se fera humble comme ce petit enfant est le plus grand dans le royaume des cieux.

Le scandale contre un petit

⁵ Et celui qui reçoit en mon nom un enfant comme celui-ci, c'est moi qu'il reçoit. ⁶ Mais celui qui scandalisera un de ces petits qui croient en moi, mieux vaudrait pour lui qu'on lui suspende une meule à âne autour de cou et qu'on le précipite au fond de la mer. ⁷ Malheur au monde à cause des scandales! C'est une nécessité qu'il arrive des scandales; mais malheur à l'homme par qui le scandale arrive!

⁸ Si ta main ou ton pied est pour toi une occasion de chute, coupe-le et jette-le loin de toi: il vaut mieux pour toi entrer dans la vie manchot ou boiteux, que d'être jeté, ayant deux mains ou deux pieds, dans le feu éternel. ⁹ Et si ton œil est pour toi une occasion de chute, arrache-le et jette-le loin de toi; il vaut mieux pour toi entrer borgne dans la vie, que d'être jeté, ayant deux yeux, dans la géhenne du feu.

¹⁰ Prenez garde de mépriser aucun de ces petits, car je vous dis que leurs anges dans les cieux voient sans cesse la face de mon Père qui est dans les cieux. ¹¹ Car le Fils de l'homme est venu sauver ce qui était perdu.

La brebis égarée

¹² Que vous en semble? Si un homme a cent brebis, et qu'une d'elles vienne à s'égarer, ne laissera-t-il pas sur les montagnes les quatre-vingt-dix-neuf autres pour aller à la recherche de celle qui s'est égarée? ¹³ Et s'il lui arrive de la retrouver, je vous le dis en vérité, il a plus de joie pour elle que pour les quatre-vingt-dix-neuf qui ne se sont pas égarées. ¹⁴ De même, n'est-ce pas la volonté de votre Père qui est dans les cieux, qu'il ne se perde pas un seul de ces petits?

Correction fraternelle

¹⁵ Si ton frère a péché contre toi, va reprends-le entre toi et lui seul; s'il t'écoute, tu auras

gagné ton frère. ¹⁶ S'il ne t'écoute pas, prends avec toi encore une ou deux (personnes), afin que toute chose se décide sur la parole de deux ou trois témoins. ¹⁷ S'il ne les écoute pas, dis-le à l'Eglise; et s'il n'écoute pas même l'Eglise, qu'il soit pour toi comme le païen et le publicain.

¹⁸ En vérité, je vous le dis, tout ce que vous lierez sur la terre sera lié dans le ciel et tout ce que vous délierez sur la terre sera délié dans le ciel.

Prière en commun

¹⁹ Encore, en vérité, je vous le dis: Si deux d'entre vous sont d'accord pour demander sur terre une chose quelconque, ils l'obtiendront de mon Père qui est dans les cieux. ²⁰ Car où deux ou trois sont assemblés en mon nom, je suis là au milieu d'eux.

Pardon des offenses

²¹ Alors Pierre s'approchant lui dit: " Seigneur, si mon frère pèche contre moi, combien de fois lui pardonnerai-je? Jusqu'à sept fois? " ²² Jésus lui dit: " Je ne te dis pas jusqu'à sept fois, mais jusqu'à septante fois sept fois.

Parabole du débiteur impitoyable

²³ C'est pourquoi le royaume des cieux est semblable à un roi qui voulu régler ses comptes avec ses serviteurs. ²⁴ Quand il se mit à régler les comptes, on lui amena un débiteur de dix mille talents. ²⁵ Comme il n'avait pas de quoi payer, son maître ordonna qu'on le vendit, lui, sa femme, ses enfants et tout ce qu'il avait pour que paiement fût fait. ²⁶ Alors le serviteur, tombé à ses pieds, demeurait prosterné, disant: " Seigneur, aie patience envers moi, et je te paierai tout. " ²⁷ Touché de compassion, le maître de ce serviteur le laissa aller et lui remit sa dette. ²⁸ Ce serviteur, à peine sorti, rencontra un de ses compagnons de service, qui lui devait cent deniers. L'ayant saisi à la gorge, il l'étouffait, disant: " Paie ce que tu dois. " ²⁹ Son compagnon de service, tombé à ses pieds, le suppliait, disant: " Aie patience envers moi, et je te paierai. " ³⁰ Mai lui ne voulait pas, et il s'en alla le faire mettre en prison jusqu'à ce qu'il eût payé sa dette. ³¹ Ce que voyant, ses compagnons de service furent grandement contristés, et ils vinrent raconter à leur maître ce qui s'était passé. ³² Alors le maître le fit appeler et lui dit: " Serviteur méchant, je t'ai remis toute cette dette, parce que tu m'as supplié. ³³ Ne devais-tu pas, toi aussi, avoir pitié de ton compagnon de service, comme moi-même j'ai eu pitié de toi? " ³⁴ Et son maître irrité le livra aux bourreaux, jusqu'à ce qu'il eût payé toute sa dette. ³⁵ Ainsi vous traitera mon Père céleste, si chacun de vous ne pardonne à son frère du fond du cœur. "

6. L'avènement prochain du Royaume des Cieux

6.1. Section narrative

Question sur le divorce

19 ¹ Or, quand Jésus eut achevé ces discours, il quitta la Galilée et vint dans le territoire de la Judée, au delà du Jourdain. ² Des foules nombreuses le suivirent, et là il guérit leurs malades. ³ Des Pharisiens l'abordèrent pour le mettre à l'épreuve, et dirent: " Est-il permis à l'homme de répudier sa femme pour quelque motif que ce soit? " ⁴ Il répondit: " N'avez-vous pas lu que celui qui (les créa), au commencement, les fit mâle et femelle, ⁵ et qu'il dit: A cause de cela, l'homme quittera son père et sa mère, et s'attachera à sa femme, et les deux deviendront une seule chair? ⁶ Ainsi ils ne sont plus deux, mais une seule chair. Que l'homme ne sépare donc pas ce que Dieu a uni! " ⁷ Ils lui dirent: " Pourquoi donc Moïse a-t-il prescrit de donner un acte de divorce et de la répudier? " ⁸ Il leur dit: " C'est à cause de votre dureté de cœur que Moïse vous a permis de répudier vos femmes: mais, au commencement, il n'en fut pas ainsi. ⁹ Or je vous dis que celui qui répudie sa femme, si ce n'est pour adultère, et en épouse une autre, commet un adultère. "

La continence volontaire

¹⁰ Ses disciples lui dirent: " Si telle est la condition de l'homme avec sa femme, mieux vaut ne pas se marier. " ¹¹ Mais il leur dit: " Tous ne comprennent pas cette parole, mais ceux à qui cela a été donné. ¹² Car il y a des eunuques qui sont venus tels du sein de leur mère; il y a aussi des eunuques qui le sont devenus par le fait des hommes; et il y a des eunuques qui se sont faits eunuques eux-mêmes à cause du royaume des cieux. Que celui qui peut comprendre, comprenne! "

Jésus et les petits enfants

¹³ Alors on lui amena de petits enfants pour qu'il leur imposât les mains et priât (pour eux). Or les disciples les gourmandèrent. ¹⁴ Mais Jésus leur dit: " Laissez les petits enfants, et ne les empêchez pas de venir à moi, car le royaume des cieux est à ceux qui leur ressemblent. " ¹⁵ Et, leur ayant imposé les mains, il partit de là.

Le jeune homme riche

¹⁶ Et voici que quelqu'un, l'abordant, dit: " Maître, que dois-je faire de bon pour avoir la vie éternelle? " ¹⁷ Il lui dit: " Pourquoi m'interrogues-tu sur (ce qui est) bon? Un seul est le bon. Que si tu veux entrer dans la vie, observe les commandements. " ¹⁸ Il lui dit: " Lesquels? " Jésus dit: " C'est: Tu ne tueras point; tu ne commettras point l'adultère; tu ne déroberas point; tu ne porteras point de faux témoignage; ¹⁹ honore ton père et ta mère, et: tu aimeras ton proche comme toi-même. " ²⁰ Le jeune homme: " J'ai observé tous ces (commandements); que me manque-t-il encore? " ²¹ Jésus lui dit: " Si tu veux être parfait, va, vends ce que tu possèdes, donne-le aux pauvres, et tu auras un trésor dans les cieus; puis, viens et suis-moi. " ²² Lorsqu'il eut entendu cette parole, le jeune homme s'en alla attristé, car il avait de grands biens.

Le danger des richesses

²³ Et Jésus dit à ses disciples: " Je vous le dis en vérité, difficilement un riche entrera dans le royaume des cieus. ²⁴ Je vous le dis, il est plus aisé pour un chameau d'entrer par le trou d'une aiguille, que pour un riche d'entrer dans le royaume de Dieu. " ²⁵ En entendant (ces paroles), les disciples étaient fort étonnés, et ils dirent: " Qui peut donc être sauvé? " ²⁶ Et Jésus, les yeux fixés (sur eux), leur dit: " Cela est impossible aux hommes, mais tout est possible à Dieu. "

Récompense promise à ceux qui quittent tout pour le suivre

²⁷ Alors Pierre, prenant la parole, lui dit: " Voici que nous avons tout quitté pour vous suivre; qu'en sera-t-il donc pour nous? " ²⁸ Jésus leur dit: " Je vous le dis en vérité, lorsque, au renouvellement, le Fils de l'homme siégera sur son trône de gloire, vous qui m'avez suivi, vous siégerez vous aussi sur douze trônes, et vous jugerez les douze tribus d'Israël. ²⁹ Et quiconque aura quitté maisons, ou frères, ou sœurs, ou père, ou mère, ou enfants, ou champs, à cause de mon nom, il recevra le centuple et aura la vie éternelle en possession. " ³⁰ " Et beaucoup de premiers seront derniers, et beaucoup de derniers premiers.

Parabole des ouvriers envoyés à la vigne

²⁰ ¹ Car le royaume des cieus est semblable à un maître de maison qui sortit de grand matin afin d'embaucher des ouvriers pour sa vigne. ² Etant convenu avec les ouvriers d'un denier par jour, il les envoya à sa vigne. ³ Il sortit vers la troisième heure, en vit d'autres qui se tenaient sur la place sans rien faire, ⁴ et leur dit: " Allez, vous aussi, à ma vigne, et je vous

donnerai ce qui sera juste. " ⁵ Et ils y allèrent. Il sortit encore vers la sixième et la neuvième heure, et fit la même chose. ⁶ Etant sorti vers la onzième (heure), il en trouva d'autres qui stationnaient, et il leur dit: " Pourquoi stationnez-vous ici toute la journée sans rien faire? " ⁷ Ils lui disent: " C'est que personne ne nous a embauchés. " Il leur dit: " Allez, vous aussi, à la vigne. " ⁸ Le soir venu, le maître de la vigne dit à son intendant: " Appelle les ouvriers et paie-leur le salaire, en commençant par les derniers jusqu'aux premiers. " ⁹ Ceux de la onzième heure vinrent et reçurent chacun un denier. ¹⁰ Quand vinrent les premiers, ils pensèrent qu'ils recevraient davantage; mais ils reçurent, eux aussi, chacun un denier. ¹¹ En le recevant, ils murmuraient contre le maître de maison, disant: ¹² " Ces derniers n'ont travaillé qu'une heure, et tu les as traités comme nous, qui avons porté le poids du jour et la chaleur. " ¹³ Mais lui, s'adressant à l'un d'eux, répondit: " Ami, je ne te fais point d'injustice: n'es-tu pas convenu avec moi d'un denier? ¹⁴ Prends ce qui te revient, et va-t'en. Je veux donner à ce dernier autant qu'à toi. ¹⁵ Ne m'est-il pas permis de faire en mes affaires ce que je veux? Ou ton œil sera-t-il mauvais parce que, moi, je suis bon? ¹⁶ Ainsi les derniers seront premiers, et les premiers derniers. "

Troisième annonce de la passion

¹⁷ Comme Jésus allait monter à Jérusalem, il prit à part les Douze et leur dit en chemin: ¹⁸ " Voici que nous montons à Jérusalem, et le Fils de l'homme sera livré aux grands prêtres et aux scribes, et ils le condamneront à mort, ¹⁹ et ils le livreront aux Gentils pour être bafoué, flagellé et crucifié; et il ressuscitera le troisième jour. "

Demande de la mère des fils de Zébédée

²⁰ Alors la mère des fils de Zébédée s'approcha de lui avec ses fils et se prosterna pour lui faire une demande; ²¹ Il lui dit: " Que voulez-vous? " Elle lui dit: " Ordonnez que mes deux fils, que voici, siègent l'un à votre droite, l'autre à votre gauche, dans votre royaume. " ²² Jésus répondit: " Vous ne savez pas ce que vous demandez. Pouvez-vous boire le calice que, moi, je dois boire? — Nous le pouvons, " lui dirent-ils. ²³ Il leur dit: " Vous boirez, en effet, mon calice; quant à siéger à ma droite ou à ma gauche, il ne m'appartient pas de l'accorder; c'est pour ceux pour qui mon Père l'a préparé. "

Les chefs doivent servir

²⁴ Ayant entendu cela, les dix autres s'indignèrent contre les deux frères.
²⁵ Mais Jésus les appela et dit: " Vous savez que les chefs des nations leur commandent en maîtres, et que les grands exercent leur empire sur elles. ²⁶ Il n'en sera pas ainsi parmi

vous; au contraire, celui qui voudra devenir grand, parmi vous, se fera votre serviteur; ²⁷ et celui qui voudra, parmi vous, être premier, se fera votre esclave. ²⁸ C'est ainsi que le Fils de l'homme est venu, non pour être servi, mais pour servir et donner sa vie en rançon pour beaucoup. "

Les deux aveugles de Jéricho

²⁹ Comme ils sortaient de Jéricho, une foule nombreuse le suivit. ³⁰ Et voici que deux aveugles, assis sur le bord du chemin, entendant dire que Jésus passait, se mirent à crier: " Seigneur, ayez pitié de nous, fils de David! " ³¹ La foule les gourmanda pour les faire taire; mais eux crièrent plus fort, disant: " Seigneur, ayez pitié de nous, fils de David! " ³² Jésus, s'étant arrêté, les appela et dit: " Que voulez-vous que je vous fasse? — ³³ Seigneur, lui dirent-ils, que nos yeux s'ouvrent! " ³⁴ Emu de compassion, Jésus toucha leurs yeux, et aussitôt ils recouvrèrent la vue, et ils le suivirent.

Entrée messianique à Jérusalem

²¹ ¹ Lorsqu'ils approchèrent de Jérusalem et furent arrivés à Bethphagé, vers le mont des Oliviers, Jésus envoya deux de ses disciples, leur disant: ² " Allez au village qui est en face de vous; vous trouverez aussitôt une ânesse attachée et un ânon avec elle; détachez-les, et amenez-les-moi. ³ Et si quelqu'un vous dit quelque chose, vous direz: " Le Seigneur en a besoin, mais il les renverra bientôt. " ⁴ Or ceci arriva afin que s'accomplît la parole du prophète disant: ⁵ " Dites à la fille de Sion: Voici que ton roi vient à toi, plein de douceur, monté sur une ânesse et sur un ânon, fils de celle qui porte le joug. ⁶ Les disciples allèrent donc et firent comme Jésus leur avait commandé. ⁷ Ils amenèrent l'ânesse et l'ânon, mirent sur eux leurs manteaux, et il s'assit dessus. ⁸ Une foule énorme étendit ses manteaux sur le chemin; d'autres coupaient des branches aux arbres et les étendaient sur le chemin. ⁹ Et les foules qui allaient devant lui et qui le suivaient, criaient: " Hosanna au fils de David! Béni soit celui qui vient au nom du Seigneur! Hosanna au plus haut des cieux! " ¹⁰ Lorsqu'il entra dans Jérusalem, toute la ville fut en émoi; on disait: " Qui est celui-ci? " ¹¹ Et les foules disaient: " C'est le prophète Jésus, de Nazareth en Galilée. "

Les vendeurs chassés du Temple

¹² Jésus entra dans le temple et chassa tous ceux qui vendaient et achetaient dans le temple; il renversa les tables des changeurs et les sièges de ceux qui vendaient les colombes; ¹³ et il leur dit: " Il est écrit: Ma maison sera appelée maison de prière; mais

vous, vous en faites une caverne de voleurs. " ¹⁴ Des aveugles et des boiteux vinrent à lui dans le temple, et il les guérit. ¹⁵ Mais les grands prêtres et les scribes, voyant les miracles qu'il venait de faire et les enfants qui criaient dans le temple et disaient: " Hosanna au fils de David! " s'indignèrent, ¹⁶ et ils lui dirent: " Entendez-vous ce qu'ils disent? — Oui, leur dit Jésus. N'avez-vous jamais lu: De la bouche des petits enfants et des nourrissons vous avez préparé une louange? "

¹⁷ Et les ayant laissés là, il sortit de la ville pour (gagner) Béthanie, où il passa la nuit.

Le figuier stérile et desséché. Foi et prière

¹⁸ Le (lendemain) matin, comme il retournait à la ville, il eut faim. ¹⁹ Voyant un figuier sur le chemin, il s'en approcha, mais il n'y trouva que des feuilles, et il lui dit: " Que jamais plus aucun fruit ne naisse de toi! " Et sur le champ le figuier se dessécha. ²⁰ A cette vue, les disciples furent étonnés et dirent: " Comment le figuier s'est-il desséché sur le champ? " ²¹ Jésus leur répondit: " En vérité, je vous le dis, si vous avez la foi et que vous n'hésitez point, non seulement vous ferez ce (qui a été fait) au figuier; mais quand même vous diriez à cette montagne: " Ote-toi de là et jette-toi dans la mer, " cela se fera. ²² Et tout ce que vous demanderez avec foi dans la prière, vous l'obtiendrez. "

Questions des juifs sur l'autorité de Jésus

²³ Quand il fut venu au temple, comme il enseignait, les grands prêtres et les anciens du peuple s'approchèrent de lui et dirent: " Par quel pouvoir faites-vous cela, et qui vous a donné ce pouvoir? " ²⁴ Jésus leur répondit: " Je vous demanderai, moi aussi, une seule chose; si vous me la dites, je vous dirai, moi aussi, par quelle autorité je fais cela: ²⁵ Le baptême de Jean, d'où était-il? du ciel, ou des hommes? " Mais ils faisaient en eux-mêmes cette réflexion: Si nous disons: " Du ciel, " il nous dira: " Pourquoi donc n'avez-vous pas cru en lui? " ²⁶ Et si nous disons: " Des hommes, " nous avons à craindre le peuple, car tout le monde tient Jean pour un prophète. ²⁷ Ils répondirent à Jésus: " Nous ne savons pas. " Et lui leur dit: " Moi non plus, je ne vous dis pas par quel pouvoir je fais cela. "

Parabole des deux enfants

²⁸ " Mais que vous en semble? Un homme avait deux fils. Abordant le premier, il lui dit: " Mon fils, va travailler aujourd'hui dans la vigne. " ²⁹ Il répondit: " Je (vais), seigneur, " et il n'alla pas. ³⁰ Abordant le second, il (lui) dit la même chose. Il répondit: " Je ne veux pas "; mais par la suite, s'étant repenti, il y alla. ³¹ " Lequel des deux a fait la volonté du père? — Le dernier, " disent-ils. Jésus leur dit: " Je vous le dis en vérité, les publicains et les courtisanes vous devancent dans le royaume de Dieu.

³² Car Jean est venu à vous dans la voie de la justice, et vous n'avez pas cru en lui; mais les

publicains et les courtisanes ont cru en lui; et vous, qui avez vu, vous ne vous êtes pas repentis même par la suite pour croire en lui.

Parabole des vigneronniers homicides

³³ Ecoutez une autre parabole. Il y avait un maître de maison qui planta une vigne, l'entoura d'une clôture, y creusa un pressoir et y bâtit une tour; et l'ayant affermée à des vigneronniers, il partit en voyage. ³⁴ Quand vint le temps des fruits, il envoya aux vigneronniers ses serviteurs pour recevoir ses fruits. ³⁵ Les vigneronniers, s'étant saisis de ses serviteurs, battirent l'un, tuèrent l'autre et lapidèrent un troisième. ³⁶ Il envoya de nouveau d'autres serviteurs en plus grand nombre que les premiers, et ils les traitèrent de même. ³⁷ A la fin, il leur envoya son fils, disant: " Ils auront égard à mon fils. " ³⁸ Mais quand les vigneronniers virent le fils, ils se dirent entre eux: " Voici l'héritier; venez, tuons-le, et nous aurons son héritage. " ³⁹ Et s'étant saisis de lui, ils le jetèrent hors de la vigne et le tuèrent. ⁴⁰ Lors donc que reviendra le maître de la vigne, que fera-t-il à ces vigneronniers? " ⁴¹ Ils lui dirent: " Il fera périr misérablement ces misérables, et il affermera la vigne à d'autres vigneronniers, qui lui en donneront les fruits en leur saison. " ⁴² Jésus leur dit: " N'avez-vous jamais lu dans les Ecritures: La pierre qu'ont rejetée ceux qui bâtaient est devenue tête d'angle; c'est par le Seigneur qu'elle l'est devenue, et c'est merveille à nos yeux? " ⁴³ C'est pourquoi je vous le dis: le royaume de Dieu vous sera ôté pour être donné à un peuple qui en produira les fruits. ⁴⁴ Et celui qui tombera sur cette pierre sera brisé, et celui sur qui elle tombera, elle l'écrasera. " ⁴⁵ Les grands prêtres et les Pharisiens, ayant entendu ces paraboles, comprirent qu'il parlait d'eux. ⁴⁶ Et ils cherchaient à se saisir de lui; mais ils craignirent les foules, car elles le tenaient pour un prophète.

Parabole du festin des noces

²² ¹ Jésus, prenant la parole, leur parla de nouveau en paraboles, et il dit: ² " Le royaume des cieux est semblable à un roi qui fit les noces de son fils. ³ Il envoya ses serviteurs appeler ceux qui avaient été invités aux noces, et ils ne voulurent pas venir. ⁴ Il envoya encore d'autres serviteurs, disant: " Dites aux invités: Voilà que j'ai préparé mon festin; on a tué mes bœufs et mes animaux gras; tout est prêt: venez aux noces. " ⁵ Mais ils n'en tinrent pas compte, et ils s'en allèrent, l'un à son champ, l'autre à son négoce; ⁶ et les autres se saisirent des serviteurs, les outragèrent et les tuèrent. ⁷ Le roi entra en colère, envoya ses armées, extermina ces meurtriers et brûla leur ville. ⁸ Alors il dit à ses serviteurs: " La noce est prête, mais les invités n'en étaient pas dignes. ⁸ Allez donc aux carrefours des chemins, et tous ceux que vous trouverez, invitez-les aux noces. " ¹⁰ Ces serviteurs sortirent sur les chemins, rassemblèrent tous ceux qu'ils trouvèrent, mauvais et bons; et la salle des noces fut

remplie de convives. ¹¹ Le roi entra pour voir ceux qui étaient à table et il aperçut là un homme qui n'était point revêtu d'un habit de noce; ¹² et il lui dit: " Ami, comment es-tu entré ici sans avoir un habit de noce? " Et lui resta muet. ¹³ Alors le roi dit aux servants: " Liez-lui pieds et mains, et jetez-le dans les ténèbres extérieurs: là il y aura les pleurs et le grincement de dents. ¹⁴ Car il y a beaucoup d'appelés, mais peu d'élus.

L'impôt dû à César

¹⁵ Alors les Pharisiens s'en allèrent et tinrent conseil sur le moyen de le prendre en défaut dans ses paroles. ¹⁶ Et ils lui envoient leurs disciples, avec des Hérodiens, lui dire: " Maître, nous savons que vous êtes sincère et que vous enseignez la voie de Dieu et (toute) vérité, sans souci de personne, car vous ne regardez pas au visage des hommes. ¹⁷ Dites-nous donc ce qu'il vous semble: Est-il permis, ou non, de payer le tribut à César? " ¹⁸ Mais Jésus, connaissant leur malice, dit: " Hypocrites, pourquoi me tendez-vous un piège? ¹⁹ Montrez-moi la monnaie du tribut. " Et ils lui présentèrent un denier. ²⁰ Et il leur dit: " De qui cette image et l'inscription? — ²¹ De César, " lui dirent-ils. Alors il leur dit: " Rendez donc à César ce qui est à César, et à Dieu ce qui est à Dieu. " ²² En entendant, ils furent dans l'admiration et, le quittant, ils s'en allèrent.

Sur la résurrection des morts

²³ Ce jour-là, des Sadducéens, qui nient la résurrection, vinrent à lui et lui posèrent cette question: ²⁴ " Maître, Moïse a dit: Si quelqu'un meurt sans avoir d'enfants, son frère épousera sa femme et suscitera une postérité à son frère. ²⁵ Or, il y avait parmi nous sept frères. Le premier se maria et mourut, et comme il n'avait pas de postérité, il laissa sa femme à son frère. ²⁶ Pareillement, le second, puis le troisième, jusqu'au septième. ²⁷ Après eux tous, la femme mourut. ²⁸ A la résurrection donc, duquel des sept sera-t-elle femme? car tous l'on eue. " ²⁹ Jésus leur répondit: " Vous êtes dans l'erreur, ne comprenant ni les Ecritures, ni la puissance de Dieu. ³⁰ Car, à la résurrection, on n'épouse pas et on n'est pas épousé; mais on est comme des anges de Dieu dans le ciel. ³¹ Quant à la résurrection des morts, n'avez-vous pas lu ce que Dieu vous a dit, en ces termes: ³² Je suis le Dieu d'Abraham, le Dieu d'Isaac et le Dieu de Jacob? Dieu n'est pas Dieu des morts, mais des vivants. " ³³ Et les foules, en entendant cela, étaient remplies d'admiration pour son enseignement.

Le plus grand commandement

³⁴ Les Pharisiens, ayant appris que Jésus avait réduit au silence les Sadducéens, se rassemblèrent. ³⁵ Et l'un d'eux, docteur de la loi, lui demanda pour l'embarrasser: ³⁵ „ Maître, quel est le plus grand commandement de la Loi? ” ³⁷ Il lui dit: „ Tu aimeras le Seigneur ton Dieu de tout ton cœur, de toute ton âme et de tout ton esprit. ³⁸ C'est là le plus grand et le premier commandement. ³⁹ Un second lui est égal: Tu aimeras ton proche comme toi-même. ⁴⁰ En ces deux commandements tient toute la Loi, et les Prophètes. ”

Le Christ, fils et Seigneur de David

⁴¹ Les Pharisiens étant rassemblés, Jésus leur fit cette question: ⁴² „ Que pensez-vous du Christ? De qui est-il fils? ” Ils lui disent: „ De David. — ⁴³ Comment donc, leur dit-il, David (inspiré) par l'Esprit l'appelle-t-il Seigneur, quand il dit: ⁴⁴ Le Seigneur a dit à mon Seigneur: Assieds-toi à ma droite, jusqu'à ce que j'aie mis tes ennemis sous tes pieds? ⁴⁵ Si donc David l'appelle Seigneur, comment est-il son fils? ” ⁴⁶ Et nul ne pouvait lui répondre mot, et, depuis ce jour, personne n'osa plus l'interroger.

Hypocrisie et vanité des scribes et des Pharisiens

²³ ¹ Alors Jésus parla aux foules et à ses disciples, disant: ² Les scribes et les Pharisiens se sont assis sur la chaire de Moïse. ³ Faites donc et observez tout ce qu'ils vous disent; mais n'imites pas leurs actions, car ils disent et ne font pas. ⁴ Ils lient des fardeaux pesants et difficiles à porter, et les mettent sur les épaules des hommes; mais eux, ils ne veulent pas les remuer du doigt. ⁵ Ils font toutes leurs actions pour être vus des hommes, car ils élargissent leurs phylactères et allongent leurs houppes; ⁶ ils recherchent les premières places dans les repas, les premiers sièges dans les synagogues, ⁷ les saluts sur les places publiques, et l'appellation de Rabbi. ⁸ Pour vous, ne vous faites point appeler Rabbi, car il n'est pour vous qu'un seul maître, et vous êtes tous frères. ⁹ Et ne donnez à personne sur la terre le nom de Père, car il n'est pour vous qu'un seul Père, celui des cieux. ¹⁰ Et qu'on ne vous appelle pas non plus Maître, car vous n'avez qu'un Maître, le Christ. ¹¹ Le plus grand d'entre vous sera votre serviteur. ¹² Quiconque s'élèvera sera abaissé, et quiconque s'abaissera sera élevé.

Sept malédictions aux scribes et aux pharisiens

¹³ Malheur à vous, scribes et Pharisiens hypocrites, parce que vous fermez au nez des hommes le royaume des cieux! Vous-mêmes en effet n'entrez pas, et vous ne laissez pas (entrer) ceux qui sont pour entrer.

¹⁴ . ¹⁵ Malheur à vous, scribes et Pharisiens hypocrites, parce que vous courez la mer et la terre pour faire un prosélyte, et, quand il l'est devenu, vous faites de lui un fils de la géhenne, deux fois plus que vous!

¹⁶ Malheur à vous, conducteurs aveugles, qui dites: " Qui jure par le sanctuaire, ce n'est rien; mais qui jure par l'or du sanctuaire, est tenu. " ¹⁷ Insensés et aveugles! Lequel en effet est le plus grand; l'or, ou le sanctuaire qui a rendu l'or sacré? ¹⁸ Et: " Qui jure par l'autel, ce n'est rien; mais qui jure par l'offrande qui est dessus, est tenu. " ¹⁹ Aveugles! Lequel en effet est le plus grand, l'offrande, ou l'autel qui rend l'offrande sacrée? ²⁰ Qui donc jure par l'autel, jure par l'autel et par tout ce qui est dessus; ²¹ et qui jure par le sanctuaire jure par lui et par celui qui y habite; ²² et qui jure par le ciel, jure par le trône de Dieu et par celui qui est assis dessus.

²³ Malheur à vous, scribes et Pharisiens hypocrites, parce que vous payez la dîme de la menthe, du fenouil et du cumin, et que vous négligez les points les plus graves de la Loi: la justice, la miséricorde et la foi! Il fallait pratique ceci sans omettre cela. ²⁴ Conducteurs aveugles, qui filtrez le moustique, et avalez le chameau!

²⁵ Malheur à vous, scribes et Pharisiens hypocrites, parce que vous purifiez le dehors de la coupe et du plat, quand le dedans est rempli du produit de la rapine et de l'intempérance. ²⁶ Pharisien aveugle, purifie d'abord le dedans de la coupe, afin que le dehors aussi en devienne pur.

²⁷ Malheur à vous, scribes et Pharisiens hypocrites, parce que vous ressemblez à des tombeaux blanchis, qui au dehors paraissent beaux, mais au dedans sont remplis d'ossements de morts et de toute immondice. ²⁸ Ainsi vous, au dehors, vous paraissez justes aux hommes, mais au dedans vous êtes pleins d'hypocrisie et d'iniquité.

²⁹ Malheur à vous, scribes et Pharisiens hypocrites, parce que vous bâtissez les tombeaux des prophètes et ornez les monuments des justes, ³⁰ et que vous dites: " Si nous avons vécu aux jours de nos pères, nous n'aurions pas été leurs associés dans le sang des prophètes. " ³¹ Par là vous témoignez vous-mêmes que vous êtes les fils de ceux qui ont tué les prophètes. ³² Comblez donc la mesure de vos pères!

³³ Serpents, engeance de vipères, comment éviterez-vous d'être condamnés à la géhenne?

³⁴ C'est pourquoi voici que je vous envoie prophètes, docteurs et scribes. Vous en tuerez et crucifierez, vous en flagellerez dans vos synagogues, vous en persécuterez de ville en ville,

³⁵ afin que retombe sur vous tout le sang innocent répandu sur la terre, depuis le sang du juste Abel jusqu'au sang de Zacharie, fils de Barachie, que vous avez tué entre le sanctuaire et l'autel. ³⁶ En vérité, je vous le dis, tout cela viendra sur cette génération.

[Apostrophe à Jérusalem](#)

37 Jérusalem, Jérusalem, qui tues les prophètes et lapides ceux qui te sont envoyés! Que de fois j'ai voulu rassembler tes enfants, comme une poule rassemble ses poussins sous ses ailes, et vous n'avez pas voulu! 38 Voici que votre maison va vous être laissée (déserte). 39 Car, je vous le dis, vous ne me verrez plus désormais que vous n'avez dit: Béni celui qui vient au nom du Seigneur! "

6.2. Discours eschatologique

Introduction

Matthieu (CP) 16

Citations de
DS 150:

Magistère

Ad Gentes:

[4](#)

Redemptoris Missio:

[4](#)

Dominus Iesus:

[1](#)

Catéchisme:

[242](#) [245](#)

Catechismus:

[167](#) [184](#) [242](#) [243](#) [245](#) [263](#) [279](#) [291](#) [325](#) [456](#) [485](#) [519](#) [652](#) [664](#) [685](#) [687](#) [702](#) [1680](#)

Épître aux Philippiens

Préambule

Adresse et salutation

1 ¹ Paul et Timothée, serviteurs du Christ Jésus, à tous les saints à Philippi, aux évêques et aux diacres: ² grâce et paix de la part de Dieu notre Père et du Seigneur Jésus-Christ!

Action de grâce

³ Je rends grâce à mon Dieu toutes les fois que je me souviens de vous, et dans toutes mes prières pour vous tous, ⁴ c'est avec joie que je lui adresse ma prière, ⁵ à cause de votre concours unanime pour le progrès de l'Évangile, depuis le premier jour jusqu'à présent; ⁶ et j'ai confiance que celui qui a commencé en vous une œuvre excellente, en poursuivra l'achèvement jusqu'au jour du Christ.

⁷ C'est une justice que je vous dois, de penser ainsi de vous tous, parce que je vous porte dans mon cœur, vous tous qui, soit dans mes liens, soit dans la défense et l'affermissement de l'Évangile, avez part à la même grâce que moi. ⁸ Car Dieu m'en est témoin, c'est avec tendresse que je vous aime tous dans les entrailles de Jésus-Christ.

⁹ Et ce que je lui demande, c'est que votre charité abonde de plus en plus en connaissance et en toute intelligence, ¹⁰ pour discerner ce qui vaut le mieux, afin que vous soyez purs et irréprochables jusqu'au jour du Christ, ¹¹ remplis des fruits de justice, par Jésus-Christ, pour la gloire et la louange de Dieu.

1. Paul donne de ses nouvelles

Sa captivité

¹² Frères, je désire que vous sachiez que ce qui m'est arrivé a plutôt tourné au progrès de l'Évangile. ¹³ En effet, pour ceux du prétoire, et pour tous les autres, il est devenu notoire que c'est pour le Christ que je suis dans les chaînes: ¹⁴ et la plupart des frères dans le Seigneur, encouragés par mes liens, on redoublé de hardiesse pour annoncer sans crainte la

parole de Dieu.

Épreuves diverses

¹⁵ Quelques-uns, il est vrai, prêchent aussi Jésus-Christ par envie et par esprit d'opposition; mais d'autres le font avec des dispositions bienveillantes. ¹⁶ Ceux-ci agissent par charité, sachant que je suis établi pour la défense de l'Évangile; ¹⁷ tandis que les autres, animés d'un esprit de dispute, annoncent le Christ par des motifs qui ne sont pas purs, avec la pensée de me causer un surcroît d'affliction dans mes liens.

Désintéressement et assurance

¹⁸ Mais quoi? De quelque manière qu'on le fasse, que ce soit avec des arrière-pensées, ou sincèrement, le Christ est annoncé je m'en réjouis, et je m'en réjouirai encore. ¹⁹ Car je sais que cela tournera à mon salut, grâce à vos prières et à l'assistance de l'Esprit de Jésus-Christ: ²⁰ selon l'attente où je suis et l'espérance que j'ai que je ne serai confondu en rien; mais que, maintenant comme toujours, le Christ sera glorifié dans mon corps, soit par ma vie, soit par ma mort; ²¹ car le Christ est ma vie, et la mort m'est un gain.

Combat intime

²² Cependant si en vivant plus longtemps dans la chair je dois tirer du fuit, je ne sais que choisir. ²³ Je suis pressé des deux côtés: j'ai le désir de partir et d'être avec le Christ, ce qui est de beaucoup le meilleur; ²⁴ mais il est plus nécessaire que je demeure dans la chair à cause de vous. ²⁵ Et je le sais, j'en ai l'assurance, je demeurerai et je resterai avec vous tous, pour l'avancement et pour la joie de votre foi, ²⁶ afin que, par mon retour auprès de vous, vous ayez en moi un abondant sujet de vous glorifier en Jésus-Christ.

2. Exhortations et encouragements

Appel à la fidélité

²⁷ Seulement, conduisez-vous d'une manière digne de l'Évangile du Christ, afin que, soit que je vienne et que je vous voie, soit que je demeure absent, j'entende dire de vous que vous tenez ferme dans un seul et même esprit, combattant d'un même cœur pour la foi de l'Évangile, ²⁸ sans vous laisser aucunement intimider par les adversaires: c'est là pour eux un signe de ruine, mais pour vous, de salut, et par la volonté de Dieu. ²⁹ Car c'est une grâce qu'il vous a faite, à vous, à l'égard du Christ, non seulement de croire en lui, mais encore de

souffrir pour lui, ³⁰ en soutenant le même combat que vous m'avez vu soutenir, et que, vous le savez, je soutiens encore aujourd'hui.

Appel à l'union

² ¹ Si donc il est quelque encouragement dans le Christ, s'il est quelque consolation de charité, s'il est quelque communauté d'esprit, s'il est quelque tendresse et quelque compassion, ² rendez ma joie parfaite: ayez une même pensée, un même amour, une même âme, un même sentiment. ³ Ne faites rien par esprit de rivalité ou par vaine gloire; mais que chacun, en toute humilité, regarde les autres comme au-dessus de soi; ⁴ chacun ayant égard, non à ses propres intérêts, mais à ceux des autres.

Appel à l'humilité, à l'exemple de Jésus

⁵ Ayez en vous les mêmes sentiments dont était animé le Christ Jésus: ⁶ bien qu'il fût dans la condition de Dieu, il n'a pas retenu avidement son égalité avec Dieu; ⁷ mais il s'est anéanti lui-même, en prenant la condition d'esclave, en se rendant semblable aux hommes, et reconnu pour homme par tout ce qui a paru de lui; ⁸ il s'est abaissé lui-même, se faisant obéissant jusqu'à la mort, et à la mort de la croix. ⁹ C'est pourquoi aussi Dieu l'a souverainement élevé, et lui a donné le nom qui est au-dessus de tout nom, ¹⁰ afin qu'au nom de Jésus tout genou fléchisse dans les cieux, sur la terre et dans les enfers, ¹¹ et que toute langue confesse, à la gloire de Dieu le Père, que Jésus-Christ est Seigneur.

Appel à la persévérance

¹² Ainsi, mes bien-aimés, comme vous avez toujours été obéissants, travaillez à votre salut avec crainte et tremblement, non seulement comme en ma présence, mais bien plus encore maintenant que je suis absent; ¹³ car c'est Dieu qui opère en vous le vouloir et le faire, selon son bon plaisir.

¹⁴ Agissez en tout sans murmures ni hésitations, ¹⁵ afin que vous soyez sans reproche, simples, enfants de Dieu irrépréhensibles au milieu de ce peuple pervers et corrompu, dans le sein duquel vous brillez comme des flambeaux dans le monde, ¹⁶ étant en possession de la parole de vie; et ainsi je pourrai me glorifier, au jour du Christ, de n'avoir pas couru en vain, ni travaillé en vain. ¹⁷ Et même dût mon sang servir de libation dans le sacrifice et dans le service de votre foi, je m'en réjouis et vous en félicite. ¹⁸ Vous aussi réjouissez-vous-en et m'en félicitez.

3. Nouvelles de Timothée et d'Epaphrodite

¹⁹ J'espère dans le Seigneur Jésus vous envoyer bientôt Timothée, afin de me sentir moi-même plein de courage en apprenant de vos nouvelles. ²⁰ Car je n'ai personne qui me soit tant uni de sentiments, pour prendre sincèrement à coeur ce qui vous concerne; ²¹ tous, en effet, ont en vue leurs propres intérêts, et non ceux de Jésus-Christ. ²² Vous savez qu'il est d'une vertu éprouvée, qu'il s'est dévoué avec moi, comme un enfant avec son père, au service de l'Évangile. ²³ J'espère donc vous l'envoyer dès que j'apercevrai l'issue de ma situation; ²⁴ et j'espère également du Seigneur que moi-même aussi je pourrai venir bientôt. ²⁵ En attendant j'ai cru nécessaire de vous envoyer Epaphrodite mon frère, le compagnon de mes travaux et de mes combats, qui était venu de votre part pour subvenir à mes besoins. ²⁶ Car il désirait vous revoir tous, et il était fort en peine de ce que vous aviez appris sa maladie. ²⁷ Il a été, en effet, malade à mourir; mais Dieu a eu pitié de lui et non pas seulement de lui, mais aussi de moi, afin que je n'eusse pas tristes sur tristesse. ²⁸ J'ai donc mis plus d'empressement à vous l'envoyer, afin que la joie vous revînt en le voyant, et que moi-même je fusse moins triste. ²⁹ Recevez-le donc dans le Seigneur, avec une joie entière, et honorez de tels hommes. ³⁰ Car c'est pour l'oeuvre du Christ qu'il a été près de la mort, ayant mis sa vie en jeu, afin de vous suppléer dans le service que vous ne pouviez me rendre.

4. Autres exhortations

Invitation à la joie

³ ¹ Du reste, mes frères, réjouissez-vous dans le Seigneur. - Vous écrire les mêmes choses ne me coûte pas et à vous cela est salutaire.

Mise en garde contre les docteurs judaisants

² Prenez garde à ces chiens, prenez garde à ces mauvais ouvriers, prenez garde à ces mutilés. ³ Car c'est nous qui sommes les vrais circoncis, nous qui par l'esprit de Dieu lui rendons un culte, qui mettons notre gloire dans le Christ Jésus et ne nous confions point dans la chair.

Témoignage de Paul à ce sujet

⁴ Et pourtant quant à moi, j'aurais sujet de mettre aussi ma confiance dans la chair. Si quelqu'autre croit pouvoir le faire, je le puis bien davantage, moi, ⁵ un circoncis du huitième jour, de la race d'Israël, de la tribu de Benjamin; Hébreu, fils d'Hébreux; pharisien, pour ce qui est de la Loi; ⁶ persécuteur de l'Église, pour ce qui est du zèle, et quant à la justice de la

Loi, irréprochable. ⁷ Mais ces titres qui étaient pour moi de précieux avantages, je les ai considérés comme un préjudice à cause du Christ. ⁸ Oui certes, et même je tiens encore tout cela comme un préjudice, eu égard au prix éminent de la connaissance du Christ Jésus mon Seigneur. Pour son amour j'ai voulu tout perdre, regardant toutes choses comme de la balayure, afin de gagner le Christ, ⁹ et d'être trouvé en lui, non avec ma propre justice, - c'est celle qui vient de la Loi, - mais avec celle qui naît de la foi dans le Christ, la justice qui vient de Dieu par la foi; ¹⁰ afin de le connaître, lui et la vertu de sa résurrection, d'être admis à la communion de ses souffrances, en lui devenant conforme dans sa mort, ¹¹ pour parvenir, si je le puis, à la résurrection des morts.

La loi du progrès spirituel

¹² Ce n'est pas que j'aie déjà saisi le prix, ou que j'aie déjà atteint la perfection; mais je poursuis ma course pour tâcher de le saisir, puisque j'ai été saisi moi-même par le Christ. ¹³ Pour moi, frères, je ne pense pas l'avoir saisi, mais je ne fais qu'une chose: oubliant ce qui est derrière moi, et me portant de tout moi-même vers ce qui est en avant, ¹⁴ je cours droit au but, pour remporter le prix auquel Dieu m'a appelé d'en haut en Jésus-Christ. ¹⁵ Que ce soient là nos sentiments, à nous tous qui sommes arrivés à l'âge d'homme; et si, sur quelque point, vous avez des pensées différentes, Dieu vous éclairera aussi là-dessus. ¹⁶ Seulement, du point où nous sommes arrivés, marchons comme nous l'avons déjà fait jusqu'ici.

Contre les ennemis de la Croix

¹⁷ Vous aussi, frères, soyez mes imitateurs, et ayez les yeux sur ceux qui marchent suivant le modèle que vous avez en nous. ¹⁸ Car il en est plusieurs qui marchent en ennemis de la croix du Christ: je vous en ai souvent parlé, et j'en parle maintenant encore avec larmes. ¹⁹ Leur fin, c'est la perdition, eux qui font leur Dieu de leur ventre, et mettent leur gloire dans ce qui fait leur honte, n'ayant de goût que pour les choses de la terre.

Le chrétien a sa patrie dans les cieux

²⁰ Pour nous, notre cité est dans les cieux, d'où nous attendons aussi comme Sauveur le Seigneur Jésus-Christ, ²¹ qui transformera notre corps si misérable, en le rendant semblable à son corps glorieux, par sa vertu puissante qui lui assujettit toutes choses.

Nouvel appel à la persévérance

⁴ ¹ C'est pourquoi, mes chers et bien-aimés frères, me joie et ma couronne, tenez ainsi ferme dans le Seigneur, mes bien-aimés.

CONCLUSION

Recommandations

² J'exhorte Evodie et j'invite Syntychè à être en bonne intelligence dans le Seigneur. ³ Et toi aussi, mon fidèle compagnon, je te prie de leur venir en aide, elles qui ont combattu pour l'Evangile avec moi, avec Clément, et mes autres collaborateurs dont les noms sont dans le livre de vie. ⁴ Réjouissez-vous dans le Seigneur en tout temps; je le répète, réjouissez-vous. ⁵ Que votre modération soit connue de tous les hommes: le Seigneur est proche. ⁶ Ne vous inquiétez de rien; mais en toute circonstance faites connaître vos besoins à Dieu par des prières et des supplications, avec des actions de grâce. ⁷ Et la paix de Dieu, qui surpasse toute intelligence, gardera vos coeurs et vos pensées dans le Christ Jésus. ⁸ Au reste, frères, que tout ce qui est vrai, tout ce qui est honorable, tout ce qui est juste, tout ce qui est pur, tout ce qui est aimable, tout ce qui est de bonne renommée, s'il est quelque vertu et s'il est quelque louange, que ce soit là l'objet de vos pensées; ⁹ ce que vous avez appris et reçu, ce que vous m'avez entendu dire et vu faire à moi-même, pratiquez-le, et le Dieu de paix sera avec vous.

Remerciements

¹⁰ Je me suis vivement réjoui dans le Seigneur, de ce que j'ai vu reflourir enfin vos sentiments d'autrefois à mon égard; vous les aviez bien, mais l'occasion vous avait manqué. ¹¹ Ce n'est pas à cause de mes besoins que je parle ainsi, car j'ai appris à me suffire avec ce que j'ai. ¹² Je sais vivre dans le dénûment, et je sais vivre dans l'abondance. En tout et par tout j'ai appris à être rassasié et à avoir faim, à être dans l'abondance et à être dans la détresse. ¹³ Je puis tout en celui qui me fortifie. ¹⁴ Cependant vous avez bien fait de prendre part à ma détresse. ¹⁵ Vous savez aussi, vous, Philippiens, que dans les débuts de ma prédication de l'Evangile, lorsque je quittai la Macédoine, aucune Eglise ne m'ouvrit un compte de Doit et Avoir, excepté vous seuls. ¹⁶ Car vous m'avez envoyé à Thessalonique, une première fois, puis une seconde, de quoi subvenir à mes besoins. ¹⁷ Ce n'est pas que je recherche les dons; ce que je recherche c'est le fruit qui va s'augmentant à votre compte. ¹⁸ Maintenant j'ai abondamment de tout, et je suis dans l'abondance; je suis comblé, ayant reçu d'Epaphrodite ce qui vient de vous, comme un parfum de bonne odeur, une hostie que Dieu accepte et qui lui est agréable. ¹⁹ Et mon Dieu pourvoira à tous vos besoins, selon sa richesse, avec gloire, dans le Christ Jésus. ²⁰ A notre Dieu et Père, soit la gloire aux siècles des siècles! Amen!

Salutation

21 Saluez en Jésus-Christ tous les saints. Les frères qui sont avec moi vous saluent. 22 Tous les saints vous saluent, et principalement ceux de la maison de César.

Souhait final

23 Que la grâce du Seigneur Jésus-Christ soit avec votre esprit.

Philippiens (CP) 1

Isaïe (CP) 1

Livre d'Isaïe

Isaïe

1 ¹ Vision d'Isaïe, fils d'Amos, qu'il a vue touchant Juda et Jérusalem, aux jours d'Isaïe, de d'Isaïe, d'Achaz et d'Ezéchias, rois de Juda.

Réquisition contre Juda

2 Cieux, écoutez, et toi, terre, prête l'oreille, car Yahweh parle: J'ai nourri des enfants et je les ai élevés, et eux se sont révoltés contre moi.

3 Le boeuf connaît son possesseur et l'âne la crèche de son maître; mais Israël n'a point de connaissance, mon peuple n'a point d'intelligence.

4 Ah! nation pécheresse, peuple chargé d'iniquité, race de méchants, fils criminels. Ils ont abandonné Yahweh, ils ont outragé le Saint d'Israël, ils se sont retirés en arrière.

5 Où vous frapper encore, si vous continuez vos révoltes? Toute la tête est malade, et tout le coeur est languissant.

6 De la plante des pieds au sommet de la tête, il n'y a en lui rien de sain: ce n'est que blessures, meurtrissures, plaies vives, qui n'ont pas été pansées, ni bandées, ni adoucies avec de l'huile.

7 Votre pays est un désert; vos villes sont consumées par le feu; votre sol, des étrangers le dévorent sous vos yeux; la dévastation est comme le ravage fait par des étrangers.

8 Et la fille de Sion est restée comme une cabane dans une vigne, comme une hutte dans un champ de concombres, comme une tour de garde.

9 Si Yahweh des armées ne nous eût pas laissé un faible reste, nous serions comme Sodome, nous ressemblerions à Gomorrhe.

10 Ecoutez la parole de Yahweh, juges de Sodome; prêtez l'oreille à la loi de notre Dieu, peuple de Gomorrhe.

11 Que m'importe la multitude de vos sacrifices? dit d'Isaïe. Je suis rassasié des holocaustes de béliers, et de la graisse des veaux; je ne prends point plaisir au sang des taureaux, des brebis et des boucs.

12 Quand vous venez vous présenter devant ma face, qui vous a demandé de fouler mes parvis?

13 Ne continuez pas de m'apporter de vaines oblations; l'encens m'est en abomination;

quant aux nouvelles lunes, aux sabbats et aux convocations, je ne puis voir ensemble le crime et l'assemblée solennelle.

¹⁴ Mon âme hait vos nouvelles lunes et vos fêtes; elles me sont à charge, je suis las de les supporter.

¹⁵ Quand vous étendez vos mains, je voile mes yeux devant vous; quand vous multipliez les prières, je n'écoute pas: Vos mains sont pleines de sang.

¹⁶ Lavez-vous, purifiez-vous; Otez la malice de vos actions de devant mes yeux; cessez de mal faire,

¹⁷ apprenez à bien faire; recherchez la justice, redressez l'opresseur, faites droit à l'orphelin, défendez la veuve.

¹⁸ Venez et discutons ensemble. Si vos péchés sont comme l'écarlate, ils deviendront blancs comme la neige! s'ils sont rouges comme la pourpre, ils deviendront comme la laine.

¹⁹ Si vous obéissez de bon coeur, vous mangerez les biens de votre pays;

²⁰ mais si vous résistez, et si vous êtes rebelles, vous serez mangés par l'épée; car la bouche de d'Isaïe a parlé.

²¹ Comment est-elle devenue une prostituée, la cité fidèle, elle, pleine d'équité, dans laquelle la justice habitait, et maintenant... des meurtriers!

²² Ton argent s'est changé en scories, ton vin a été coupé d'eau.

²³ Tes princes sont des rebelles; et des compagnons de voleurs; tous aiment les présents, et courent après les récompenses; ils ne font pas droit à l'orphelin, et la cause de la veuve ne vient pas devant eux ²⁴ C'est pourquoi - oracle du Seigneur, Yahweh des armées, le Fort d'Israël: Ah! je tirerai satisfaction de mes adversaires, et je me vengerai de mes ennemis. ²⁵

J'étendrai ma main sur toi, et je fondrai tes scories comme avec de la potasse, et j'ôterai toutes tes parcelles de plomb. ²⁶ Je te rendrai des juges comme ceux d'autrefois, et des conseillers comme aux premiers temps. Après cela on t'appellera la ville de justice, la cité fidèle. ²⁷ Sion sera rachetée par la droiture, et ses convertis, par la justice. ²⁸ Mais les rebelles et les pécheurs seront brisés ensemble, et ceux qui abandonnent Yahweh périront.

²⁹ Car ils auront honte des térébinthes que vous avez aimés, et vous rougirez des jardins dont vous faites vos délices. ³⁰ Car vous serez comme un térébinthe au feuillage flétri, et

comme un jardin sans eau. ³¹ Et l'homme fort sera l'étope, et ses oeuvres, l'étincelle; ils brûleront tous deux ensemble, et personne n'éteindra.

Jérusalem, centre religieux du monde

² La parole qu'Isaïe, fils d'Amos, a vue touchant Juda et Jérusalem. ² Il arrivera, à la fin des jours, que la Montagne de la maison de Yahweh sera établie au sommet des montagnes et élevée au-dessus des collines. Et vers elle toutes les nations afflueront, ³ et des nations nombreuses viendront et diront: "Venez et montons à la montagne de Yahweh à la maison du Dieu de Jacob; il nous instruira de ses voies, et nous marcherons dans ses sentiers." Car de Sion sortira la loi, et de Jérusalem la parole de Yahweh. ⁴ IL sera l'arbitre des peuples et le juge de nations nombreuses. Ils forgeront leurs épées en socs de charrue; et leurs lances en

faucilles. Une nation ne lèvera plus l'épée contre l'autre, et l'on n'apprendra plus la guerre. Maison de Jacob, venez, et marchons à la lumière de Yahweh.

La frayeur du jour de Yahvé

⁶ Car vous avez abandonné votre peuple, la maison de Jacob, parce qu'ils ont comblé la mesure depuis longtemps, qu'ils pratiquent la magie comme les Philistins, et qu'ils donnent la main aux fils de l'étranger. ⁷ Leur pays est rempli d'argent et d'or, et leurs trésors sont sans fin; leur pays est rempli de chevaux, et leurs chars sont sans nombre. ⁸ Leur pays est rempli d'idoles; ils se prosternent devant l'ouvrage de leurs mains, devant ce que leurs doigts ont fabriqué. ⁹ C'est pourquoi le mortel sera humilié et l'homme sera abaissé: non, vous ne leur pardonnerez point! ¹⁰ Entre dans le rocher, cache-toi dans la poussière, devant la terreur de Yahweh et l'éclat de sa majesté. ¹¹ Les yeux hautains du mortel seront abaissés, et l'orgueil de l'homme sera humilié, et Yahweh sera exalté, lui seul, en ce jour-là. ¹² Car Yahweh des armées aura un jour contre tout orgueil et toute hauteur, et contre tout ce qui s'élève, pour l'abaisser; ¹³ contre tous les cèdres du Liban, hauts et élevés, et contre tous les chênes de Basan; ¹⁴ contre toutes les hautes montagnes, et contre toutes les collines élevées; ¹⁵ contre toute tour superbe, et contre toute forte muraille; ¹⁶ contre tous les vaisseaux de Tarsis, et contre tout ce qui charme les yeux. ¹⁷ L'arrogance du mortel sera humiliée, et l'orgueil de l'homme sera abaissé, et Yahweh sera élevé, lui seul, en ce jour-là. ¹⁸ Et toutes les idoles disparaîtront. ¹⁹ Et ils entreront dans les cavernes des rochers; et dans les antres de la terre, devant la terreur de Yahweh, et l'éclat de sa majesté, quand il se lèvera pour épouvanter la terre. ²⁰ En ce jour-là l'homme jettera ses idoles d'argent et ses idoles d'or, qu'il s'était faites pour les adorer, aux rats et aux chauves-souris, ²¹ pour s'enfuir dans les trous de la pierre et dans les fentes des rochers, devant la terreur de Yahweh, et l'éclat de sa majesté, quand il se lèvera pour épouvanter la terre. ²² Cessez donc de vous confier en l'homme, dans les narines duquel il n'y a qu'un souffle; car quelle estime en avoir?

L'anarchie à Jérusalem

³ ¹ Car voici que le Seigneur, Yahweh des armées, va retirer de Jérusalem et de Juda toute ressource et tout appui, toute ressource de pain et toute ressource d'eau; ² héros et homme de guerre, juge, prophète et devin, ancien, ³ capitaine et notable, conseiller, ouvrier expert en son art et habile enchanteur. ⁴ Et je leur donnerai des jeunes gens pour princes, et des enfants domineront sur eux. ⁵ Et le peuple se ruera homme contre homme, chacun contre son voisin; ils se précipiteront, le jeune homme contre le vieillard, et l'homme de rien contre le plus illustre. ⁶ Lorsqu'un homme prendra son frère dans la maison de son père, en disant: "Tu as un

manteau, sais notre chef, et que cette ruine soit sous ta garde!"

7 Il se récriera en ce jour-là: "Je ne veux pas être le médecin: je n'ai dans ma maison ni pain ni manteau; ne me faites pas chef du peuple."

8 Car Jérusalem chancelle et Juda s'écroule, parce que leurs paroles et leurs oeuvres sont contre Yahweh, pour braver le regard de sa majesté.

9 L'air de leur visage dépose contre eux; comme Sodome, ils publient leur péché et ne s'en cachent point. Malheur à eux! car ils sont eux-mêmes les auteurs de leur perte.

10 Dites au juste qu'il est heureux, car il mangera le fruit de ses oeuvres.

11 Malheur au méchant! mal lui arrivera, car ce que ses mains ont fait lui sera rendu.

12 Mon peuple est opprimé par des enfants, et des femmes le gouvernent. Mon peuple, ceux qui te dirigent t'égarent, et ils ruinent le chemin où tu dois passer.

13 Yahweh s'est levé pour rendre la justice, et il est debout pour juger les peuples.

14 Yahweh entre en jugement avec les anciens et les princes de son peuple: "Vous avez brouté la vigne; la dépouille du pauvre est dans vos maisons.

15 De quel droit foulez-vous mon peuple, et écrasez-vous la face des malheureux?" -oracle du Seigneur Yahweh des armées.

Contre les coquettes de Sion

16 Yahweh a dit: Parce que les filles de Sion sont devenues orgueilleuses, qu'elles s'avancent la tête haute, lançant des regards, qu'elles vont à petits pas, et font sonner les anneaux de leurs pieds,

17 le Seigneur rendra chauve le crâne des filles de Sion, et Yahweh découvrira leur nudité.

18 En ce jour-là, le Seigneur enlèvera le luxe des anneaux, les soleils et les croissants;

19 les pendants d'oreille, tes bracelets et les voiles;

20 les diadèmes, les chaînettes des pieds et les ceintures;

21 les boîtes à parfum et les amulettes, les bagues et les anneaux du nez;

22 les robes de fête et les larges tuniques, les manteaux et les bourses;

23 les miroirs et les mousselines, les turbans et les mantilles.

24 Et, au lieu de parfum, il y aura la pourriture; au lieu de ceinture, une corde; au lieu de cheveux bouclés, une tête chauve; au lieu d'une ample robe, un sac; au lieu de beauté, la marque imprimée par le feu.

25 Tes guerriers tomberont par l'épée, et tes héros dans la bataille.

26 Les portes de Sion gémiront et seront dans le deuil, et, désolée, elle sera assise dans la poussière.

4¹ Sept femmes saisiront un seul homme en ce jour, et diront: "Nous mangerons notre pain, et nous nous vêtirons de nos habits; permets seulement que nous portions ton nom; ôte notre opprobre." En ce jour-là,

Le sort glorieux des rescapés de Sion

² le germe de Yahweh fera l'ornement et la gloire, et le fruit de la terre, fera l'orgueil et la parure des réchappés d'Israël.

³ Et ceux qui seront restés dans Sion, et ceux qui auront été épargnés dans Jérusalem seront appelés saints, tous ceux qui sont inscrits pour la vie dans Jérusalem.

⁴ Quand Yahweh aura lavé les souillures des filles de Sion, et purifié Jérusalem du sang qui est au milieu d'elle, par l'esprit de jugement et par l'esprit d'extermination,

⁵ alors Yahweh créera sur toute l'étendue de la montagne de Sion, et sur ses assemblées, une nuée durant le jour et une fumée, et l'éclat d'une flamme ardente pendant la nuit. Car sur toute sa gloire il y aura un dais;

⁶ et il y aura une tente pour donner de l'ombrage contre les ardeurs du jour, et pour servir de refuge et d'abri contre l'orage et la pluie.

Le chant de la vigne

⁵ ¹ Je vais chanter pour mon bien-aimé le chant de mon bien-aimé au sujet de sa vigne. Mon bien-aimé avait une vigne, sur un coteau fertile.

² Il en remua le sol, il en ôta les pierres, il la planta de ceps exquis. Il bâtit une tour au milieu, et il y creusa aussi un pressoir. Il attendait qu'elle donnât des raisins, mais elle donna du verjus. -

³ "Et maintenant, habitants de Jérusalem et hommes de Juda, jugez, je vous prie, entre moi et entre ma vigne!

⁴ Qu'y avait-il à faire de plus à ma vigne, que je n'aie pas fait pour elle? Pourquoi, ai-je attendu qu'elle donnât des raisins, et n'a-t-elle donné que du verjus?

⁵ "Et maintenant, je vous ferai connaître ce que je vais faire à ma vigne j'arracherai sa haie, et elle sera broutée; j'abattraï sa clôture, et elle sera foulée aux pieds.

⁶ J'en ferai un désert; et elle ne sera plus taillée, ni cultivée; les ronces et les épines y croîtront, et je commanderai aux nuées de ne plus laisser tomber la pluie sur elle."

⁷ -- Car la vigne de Yahweh des armées, c'est la maison d'Israël, et les hommes de Juda sont le plant qu'il chérissait; il en attendait la droiture, voici du sang versé; la justice, et voici le cri de détresse.

Malédiction

⁸ Malheur à ceux qui ajoutent maison à maison, qui joignent champ à champ, jusqu'à ce qu'il n'y ait plus d'espace, et qu'ils habitent seuls au milieu du pays!

⁹ Yahweh des armées a dit cette parole à mes oreilles: Oui, ces nombreuses maisons sont désertes; grandes et belles, elles n'auront plus d'habitants.

¹⁰ Car dix arpents de vignes ne produiront qu'un bath, un homer de semence ne produira qu'un épha.

11 Malheur à ceux qui courent dès le matin après les boissons enivrantes, et qui, le soir, prolongent leur orgie, échauffés par le vin!

12 La harpe et le luth, le tambourin, la flûte et le vin, voilà leurs festins; mais ils ne prennent point garde à l'oeuvre de Yahweh, et ils ne voient point l'ouvrage de ses mains.

13 C'est pourquoi mon peuple s'en ira en exil sans s'en douter; sa noblesse deviendra une troupe affamée, et sa multitude séchera de soif.

14 C'est pourquoi le schéol se dilate, et ouvre sa bouche sans mesure; elle y descend, la magnificence de Sion, avec sa multitude bruyante et joyeuse.

15 Le mortel sera humilié, l'homme sera abaissé; et les yeux des superbes seront abattus.

16 Et Yahweh des armées apparaîtra grand dans le jugement, et le Dieu saint apparaîtra saint dans la justice.

17 Des brebis paîtront comme sur leur pâturage et des étrangers dévoreront les champs dévastés des riches.

18 Malheur à ceux qui tirent l'iniquité avec des cordes de mensonge, et le péché comme avec les traits d'un chariot!

19 Qui disent: "Qu'il se dépêche, qu'il hâte son oeuvre, afin que nous la voyions! Qu'il s'approche et s'exécute, le décret du saint d'Israël, et que nous sachions! ..."

20 Malheur à ceux qui appellent le mal bien, et le bien mal, qui font des ténèbres la lumière et de la lumière les ténèbres, qui font ce qui est doux amer, et ce qui est amer doux!

21 Malheur à ceux qui sont sages à leurs propres yeux, et intelligents à leur propre sens!

22 Malheur à ceux qui sont des héros pour boire le vin, et des vaillants pour mêler les liqueurs fortes!

23 A ceux qui justifient le méchant pour un présent, et qui privent les justes de leur droit!

24 C'est pourquoi, comme la langue du feu dévore le chaume, et comme l'herbe sèche s'abîme dans la flamme, leur racine sera semblable à la pourriture, et leur fleur sera emportée comme la poussière; car ils ont rejeté la loi de Yahweh des armées, et méprisé la parole du Saint d'Israël.

25 C'est pourquoi la colère de Yahweh s'est embrasée contre son peuple; Il a étendu la main contre lui, et il l'a frappé; les montagnes sont ébranlées; leurs cadavres gisent au milieu des chemins, comme de l'ordure. Avec tout cela, sa colère ne s'est pas détournée, et sa main reste étendue.

Invasion assyrienne

26 Il dresse une bannière pour les nations éloignées; Il les siffle des extrémités de la terre. Et voici qu'ils arrivent, prompts et légers.

27 Il n'y en a pas un qui soit las et qui chancelle, pas un qui sommeille ou qui dorme; à aucun la ceinture de ses reins ne se détache, ni la courroie de ses sandales ne se rompt.

28 Leurs flèches sont aiguisées, leurs arcs sont tous tendus; les sabots de leurs chevaux sont durs comme le caillou; les roues de leurs chars pareilles à l'ouragan.

29 Leur rugissement est celui du lion; ils rugissent comme le lionceau il gronde et saisit sa proie; il l'emporte et personne ne la lui arrache.

³⁰ En ce temps-là, il y aura sur le peuple un grondement, semblable au grondement de la mer. On regardera le pays, et voilà les ténèbres! Angoisse et lumière! Puis la nuit s'étend sur le ciel du pays.

Vocation d'Isaïe

⁶ ¹ L'année de la mort du roi Ozias, je vis le Seigneur assis sur un trône haut et élevé, et les pans de sa robe remplissaient le temple. ² Des Séraphins se tenaient devant lui; ils avaient chacun six ailes: de deux ils se couvraient la face, de deux ils se couvraient les pieds, et de deux ils volaient. ³ Et ils criaient l'un à l'autre et disaient: "Saint, saint, saint est Yahweh des armées! toute la terre est pleine de sa gloire." ⁴ Les fondements des portes étaient ébranlés par la voix de celui qui criait, et la maison se remplit de fumée.

⁵ Alors je dis: "Malheur à moi! je suis perdu! car je suis un homme aux lèvres souillées, et j'habite au milieu d'un peuple aux lèvres souillées, et mes yeux ont vu le Roi, Yahweh des armées!" ⁶ Mais l'un des Séraphins vola vers moi, tenant à la main un charbon ardent, qu'il avait pris sur l'autel avec des pincettes. ⁷ Il en toucha ma bouche et dit: "Vois, ceci a touché tes lèvres; ton iniquité est enlevée et ton péché expié.

⁸ Et j'entendis la voix du Seigneur qui disait: "Qui enverrai-je, et qui ira pour nous?" Et je dis: "Me voici, envoyez-moi."

⁹ Il dit: "Va, et dis à ce peuple: Entendez, et ne comprenez point; voyez, et n'ayez point l'intelligence.

¹⁰ Appesantis le cœur de ce peuple, et rends dures ses oreilles, et bouche-lui les yeux, en sorte qu'il ne voie point de ses yeux et n'entende point de ses oreilles, et qu'il ne se convertisse point et ne soit point guéri."

¹¹ Et je dis: "jusques à quand, Seigneur?" Il répondit: "Jusqu'à ce que les villes soient dévastées et sans habitants, que les maisons soient sans hommes, et que la terre soit ravagée et déserte;

¹² jusqu'à ce que Yahweh ait éloigné les hommes, et que la solitude soit grande dans le pays.

¹³ Et s'il y reste encore un dixième de ses habitants, il sera anéanti à son tour. Mais, comme le térébinthe et le chêne, quand ils sont abattus, conservent leur souche, le tronc d'Israël sera une semence sainte."

Guerre syro-ephraïmite - chute d'Aram et d'Ephraïm

⁷ ¹ Il arriva du temps d'Achaz, fils de Joatham, fils d'Ozias, roi de Juda, que Rasin, roi de Syrie, avec Phacée, fils de Romélie, roi d'Israël, monta contre Jérusalem pour l'attaquer; mais il ne put s'en emparer. ² On annonça à la maison de David cette nouvelle: "La Syrie est campée en Ephraïm." Alors le cœur du roi et le cœur de son peuple furent agités comme les arbres de la forêt sont agités par le vent.

³ Et Yahweh dit à Isaïe: "Sors à la rencontre d'Achaz, toi et Schéar-Jasub, ton fils, vers

l'extrémité du canal de l'étang supérieur, sur le chemin du champ du foulon.

⁴ Et tu lui diras: Prends garde, tiens-toi tranquille, ne crains point, et que ton coeur ne défaille point devant ces deux bouts de tisons fumants, à cause de la fureur de Rasin et de la Syrie, et du fils de.

⁵ Parce que la Syrie a médité le mal contre toi ainsi qu'Ephraïm et le fils de, en disant:

⁶ "Montons contre Juda, jetons-le dans l'épouvante, envahissons-le, et établissons-y pour roi le fils de Tabéel;

⁷ ainsi parle le Seigneur Yahweh: Cela n'aura pas d'effet, cela ne sera pas!

⁸ Car la tête de la Syrie, c'est Damas, et la tête de Damas, c'est Rasin; et encore soixante-cinq ans, et Ephraïm aura cessé d'être un peuple.

⁹ Et la tête d'Ephraïm, c'est Samarie, et la tête de Somalie, c'est le fils de Romélie. Si vous ne croyez pas, vous ne subsisterez pas!"

Le signe de l'Emmanuel

¹⁰ Yahweh parla encore à Achaz, en disant: ¹¹ "Demande un signe à Yahweh, ton Dieu, demande-le dans les profondeurs du schéol ou dans les hauteurs du ciel." Mais Achaz dit: ¹² "Je ne le demanderai pas, je ne tenterai pas Yahweh."

¹³ Et Isaïe dit: "Ecoutez, maison de David: Est-ce trop peu pour vous de fatiguer les hommes, que vous fatiguiez aussi mon Dieu?"

¹⁴ C'est pourquoi le Seigneur lui-même vous donnera un signe: Voici que la Vierge a conçu, et elle enfante un fils, et on lui donne le nom d'Emmanuel.

¹⁵ Il mangera de la crème et du miel, jusqu'à ce qu'il sache rejeter le mal et choisir le bien.

¹⁶ Car avant que l'enfant sache rejeter le mal et choisir le bien; le pays dont tu redoutes les deux rois sera dévasté.

¹⁷ Yahweh fera venir sur toi et sur ton peuple, et sur la maison de ton père, des jours tels qu'il n'en est pas venu depuis le jour où Ephraïm s'est séparé de Juda; -- le roi d'Assyrie."

¹⁸ En ce jour-là, Yahweh sifflera la mouche qui est à l'extrémité des fleuves d'Egypte, et l'abeille qui est au pays d'Assyrie.

¹⁹ Elles viendront et se poseront toutes dans les vallées escarpées et dans les fentes des rochers, sur tous les buissons et sur tous les pâturages.

²⁰ En ce jour-là, le Seigneur rasera avec un rasoir qu'il aura loué au delà du Fleuve -- avec le roi d'Assyrie, -- la tête et le poil des pieds, et il enlèvera aussi la barbe.

²¹ En ce jour-là, un homme nourrira une vache et deux brebis,

²² et, à cause de l'abondance du lait qu'elles donneront, on ne mangera plus que de la crème; car c'est de la crème et du miel que mangeront tous ceux qui seront restés dans le pays.

²³ En ce jour-là, tout endroit où il y avait mille ceps de vigne, valant mille pièces d'argent, sera couvert de ronces et d'épines.

²⁴ On y entrera avec des flèches et avec l'arc, car tout le pays ne sera que ronces et épines.

²⁵ Et sur toutes les montagnes que l'on cultivait avec le sarcloir, tu n'iras plus, par crainte

des ronces et des épines, elles seront un pâturage de boeufs, et une terre foulée par les brebis.

Une action symbolique

8 ¹ Et Yahweh me dit: "Prends une grande tablette, et écris-y en caractères lisibles à tous: Hâtez le pillage! Butinez vite!" ² Et je pris avec moi des témoins dignes de foi, le prêtre et Zacharie, fils de Jébarachie. ³ Et je m'approchai de la prophétesse, et elle conçut et enfanta un fils. Et Yahweh me dit: "Appelle-le Maher-Schalal-Chasch-Baz. ⁴ Car avant que l'enfant sache crier: Mon père, ma mère! on portera les richesses de Damas et les dépouilles de Samarie devant le roi d'Assyrie."

Invasion assyrienne

⁵ Yahweh me parla encore, en ces termes:
⁶ "Parce que ce peuple a méprisé les eaux de Siloé qui coulent doucement, et qu'il se réjouit au sujet de Rasin et du fils de,
⁷ à cause de cela, voici que le Seigneur va faire venir sur eux les eaux du fleuve, fortes et profondes, le roi d'Assyrie et toute sa puissance. Il s'élèvera partout au-dessus de son lit, et se répandra par-dessus toutes ses rives
⁸ Il pénétrera en Juda, il débordera, il inondera, il montera jusqu'au cou; et le déploiement de ses ailes couvrira toute l'étendue de ton pays, ô Emmanuel."
⁹ Poussez des cris de guerre, peuples, et vous serez défaits! prêtez l'oreille, vous toutes, extrémités de la terre! Equipez-vous, et vous serez défaits! Equipez-vous, et vous serez défaits!
¹⁰ Formez des projets, et ils seront anéantis; donnez des ordres, et ils resteront sans effet; car Dieu est avec nous!

Yahvé seul maître des événements

¹¹ Car ainsi m'a parlé Yahweh, quand sa main me saisit et qu'il m'avertit de ne pas suivre la voie de ce peuple, en disant:
¹² "N'appellez pas conjuration tout ce que ce peuple appelle conjuration ne craignez. point ce qu'il craint, et ne vous effrayez pas.
¹³ Yahweh des armées, c'est lui que vous sanctifierez, lui qui sera votre crainte et votre frayeur.
¹⁴ Et il Sera un sanctuaire; mais aussi une pierre d'achoppement et un rocher de scandale pour les deux maisons d'Israël, un filet et un piège pour les habitants de Jérusalem.
¹⁵ Beaucoup d'entre eux trébucheront, ils tomberont et se briseront; ils seront enlacés et pris.

Attendre l'heure de Yahvé

- 16 Lie le témoignage, scelle l'enseignement dans le coeur de mes disciples."
- 17 J'espère en Yahweh qui cache sa face à la maison de Jacob, et je me confie en lui.
- 18 Voici que moi et mes enfants que Dieu m'a donnés, nous sommes des signes et des présages en Israël, de la part de Yahweh des armées, qui habite sur la montagne de Sion.

Contre nécromants et devins

- 19 Quand ils vous diront: "Consultez ceux qui évoquent les morts, et les devins qui murmurent et chuchotent," répondez: "Un peuple ne doit-il pas consulter son Dieu? Consultera-t-il les morts pour les vivants?"
- 20 A l'enseignement et au témoignage!" Si le peuple tient un autre langage, il n'y a point pour lui d'attente.

Détresse et libération

- 21 Il errera dans le pays, accablé de misère et affamé, et, quand il aura faim, il maudira, dans sa fureur, son roi et son Dieu.
- 22 Il élèvera ses regards en haut, et les abaissera vers la terre: et voici la détresse, l'obscurité, une sombre angoisse; Il sera rejeté dans les ténèbres. ²³ Mais il n'y a plus de ténèbres pour la terre qui a été dans l'angoisse. Comme le premier temps a couvert d'opprobre le pays de Zabulon et le pays de Nephtali, le dernier temps remplira de gloire le chemin de la mer, le pays d'au delà du Jourdain et le district des nations.

La grande lumière et l'enfant merveilleux

- 9 ¹ Le peuple qui marchait dans les ténèbres a vu une grande lumière, et sur ceux qui habitaient le pays de l'ombre de la mort, la lumière a resplendi.
- ² Vous avez multiplié votre peuple vous avez rendu grande la joie; il se réjouit devant vous comme on se réjouit à la maison, comme on pousse des cris au partage du butin.
- ³ Car le ,joug qui pesait sur lui, la verge qui frappai! son épaule, le bâton de son exacteur, vous les avez brisés comme au jour de Madian!
- ⁴ Car toute sandale du guerrier dans la mêlée, et tout manteau roulé dans le sang sont livrés à l'incendie; le feu les dévore.
- ⁵ Car un enfant nous est né, un fils nous a été donné; l'empire a été posé sur ses épaules, et on lui donne pour nom: Conseiller admirable, Dieu fort, Père éternel, Prince de la paix:
- ⁶ Pour étendre l'empire et pour donner une paix sans fin au trône de David et à sa royauté, pour l'établir et l'affermir dans le droit et dans la justice, dès maintenant et à toujours. Le zèle de Yahweh des armées fera cela.

7 Le Seigneur a envoyé une parole à Jacob, et elle est tombée en Israël;

Jugement de Samarie et du royaume d'Éphraïm

8 tout le peuple en aura connaissance, Ephraïm et les habitants de Samarie; eux qui disent dans leur orgueil, et dans la fierté de leur coeur:

9 " Les briques sont tombées, bâtissons en pierres de taille; les sycomores sont coupés, remplaçons-les par des Cèdres."

10 Yahweh fait lever contre eux les adversaires de Rasin, et il aiguillonne leurs ennemis

11 la Syrie à l'Orient, les Philistins à l'Occident, et ils dévoreront Israël à pleine bouche. Avec tout cela, ça colère ne s'est point détournée, et sa main reste étendue.

12 Car le peuple n'est pas revenu à Celui qui le frappait, et ils n'ont pas recherché Yahweh des armées.

13 Et Yahweh retranchera d'Israël la tête et la queue, la palme et le jonc, en un seul jour.

14 L'ancien et le noble, c'est la tête, et le prophète qui enseigne le mensonge, C'est la queue.

15 Ceux qui guident ce peuple l'égareront, et ceux qui s'ont guidés se perdent.

16 C'est pourquoi le Seigneur ne prendra pas plaisir en ses jeunes gens, et il n'aura pas compassion de ses orphelins et de ses veuves; car tous sont des impies et des pervers, et toute banche profère l'impiété. Avec tout cela, sa colère ne s'est point détournée, et sa main reste étendue.

17 Car la malice s'est allumée comme un feu; elle dévore les ronces et les épines; elle embrase les halliers de la forêt, et la fumée s'élève en tourbillons.

18 Par le courroux de Yahweh des armées, le pays est embrasé, et le peuple est devenu la proie des flammes. Nul n'épargne son frère.

19 on coupe à droite, et l'on a faim; on dévore à gauche, et l'on n'est point rassasié; chacun dévore la chair de son bras; Manassé contre Ephraïm, contre Manassé, tous deux ensemble contre Juda.

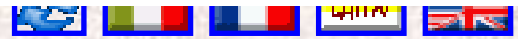
20 Avec tout cela, sa colère ne s'est point détournée, et sa main reste étendue.

Malédiction contre les mauvais juges

10 ¹ Malheur à ceux qui rendent des arrêts iniques, et aux scribes qui écrivent des sentences injustes, ² écartant du tribunal les faibles, et dépouillant de leur droit les affligés de mon peuple, faisant des veuves leur proie, et pillant les orphelins! ³ Que ferez-vous au jour de la visite, et dans la catastrophe qui viendra de loin? Vers qui fuirez-vous pour avoir du secours, et où déposerez-vous vos trésors? ⁴ Il ne reste qu'à se courber parmi les captifs, ou à tomber parmi les tués. Avec tout cela, sa colère ne s'est point détournée; et sa main reste étendue

Contre Assour

⁵ Malheur à Assur, verge de ma colère! Le bâton qui est dans sa main est l'instrument de ma fureur; ⁶ je l'envoie contre une nation impie, je lui donne mes ordres contre le peuple de mon courroux, pour le mettre au pillage et faire du butin, et le fouler au pied comme la boue des rues. ⁷ Mais lui, ce n'est pas ainsi qu'il l'entend, et telle n'est pas la pensée de son cœur; car il ne songe qu'à détruire, et à exterminer des nations, non en petit nombre. ⁸ Il dit: "Mes princes ne sont-ils pas tous des rois? ⁹ N'en a-t-il pas été de Calno comme de Carchémis, et de Hamath comme d'Arphad, et de Samarie comme de Damas? ¹⁰ Comme ma main a atteint les royaumes des divinités impuissantes, dont les idoles l'emportaient sur celles de Jérusalem et de Samarie; comme j'ai fait à Samarie et à ses dieux, ¹¹ ne ferai-je pas de même à Jérusalem et à ses images? ¹² Mais il arrivera: Quand le Seigneur aura accompli toute son oeuvre, sur la montagne de Sion et à Jérusalem: "Je visiterai le fruit du cœur hautain du roi d'Assyrie, et l'arrogance de ses regards altiers." ¹³ Car il a dit: "Par la force de ma main j'ai fait cela, et par ma sagesse, car je suis intelligent! J'ai déplacé les bornes des peuples, j'ai pillé leurs trésors, et, comme un héros, j'ai renversé du trône ceux qui y étaient assis. ¹⁴ Ma main a saisi, comme un nid, les richesses des peuples, et, comme on ramasse des oeufs abandonnés; j'ai ramassé toute la terre, sans que nul ait remué l'aile, ouvert le bec ou poussé un cri!" ¹⁵ La hache se glorifie-t-elle contre la main qui la brandit, la scie s'élève-t-elle contre celui qui la meut? Comme si la verge faisait mouvoir celui qui la lève, comme si le bâton soulevait ce qui n'est pas du bois! ¹⁶ C'est pourquoi le Seigneur Yahweh des armées, enverra le dépérissement sur ses robustes guerriers, et sous sa magnificence s'embrasera un feu, comme le feu d'un incendie. ¹⁷ La lumière d'Israël sera un feu, et son Saint, une flamme, qui consumera et dévorera ses épines et ses ronces, en un seul jour. ¹⁸ Et la gloire de sa forêt et de son verger, Il l'anéantira de l'âme au corps; ce sera comme un malade qui meurt de consommation. ¹⁹ Le reste des arbres de sa forêt pourra être compté; un enfant les inscrirait.

Le petit reste

²⁰ Et il arrivera en ce jour-là; Le reste d'Israël et les réchappés de la maison de Jacob ne continueront pas de s'appuyer sur celui qui les frappait, mais ils s'appuieront sur Yahweh, le Saint d'Israël, avec fidélité. ²¹ Un reste reviendra, un reste de Jacob, vers le Dieu fort. ²² Car, quand ton peuple, ô Israël, serait comme le sable de la mer, c'est un reste qui reviendra; la destruction est résolue, elle fera déborder la justice. ²³ Car la destruction qu'il a décrétée, le Seigneur Yahweh des armées l'accomplira dans tout le pays. ²⁴ C'est pourquoi ainsi parle le Seigneur Yahweh des armées: "Ne crains rien d'Assur, ô mon peuple, qui habite Sion, quand il te frappera de la verge, et qu'il lèvera sur toi le bâton, comme autrefois l'Egypte. ²⁵ Car, encore bien peu de temps, et mon courroux cessera, et ma colère se tournera contre eux pour les détruire. ²⁶ Et Yahweh des armées lèvera contre eux le fouet,

comme il frappa Madian au rocher d'Oreb, et comme son bâton fut sur la mer; et il le lèvera, comme autrefois en Egypte. ²⁷ Et il arrivera en ce jour-là: Le fardeau d'Assur sera ôté de ton épaule; et son joug de dessus ton cou, et ta vigueur fera éclater le joug.

La marche de l'envahisseur assyrien et son échec

²⁸ Il est venu à Ajath, il a passé à Magron, Il laisse son bagage à Machmas. ²⁹ Ils ont passé e défilé; ils ont campé la nuit à Gaba; Rama est dans l'épouvante; Gabaa de Saül prend la fuite. ³⁰ Pousse des cris de détresse, fille de Gallim! Prête l'oreille, Laïs! Pauvre Anathoth! ³¹ Medména se disperse, les habitants de Gabim sont en fuite. ³² Encore un jour et il sera à Nobé; Il lèvera sa main contre!a montagne de la fille de Sion, contre la colline de Jérusalem!... ³³ Voici que le Seigneur, Yahweh des armées, abat avec fracas la ramure des arbres; les plus hauts sont coupés, les plus élevés sont jetés par terre. ³⁴ Les fourrés de la forêt sont taillés avec le fer, et le Liban tombe sous les coups d'un Puissant.

Le roi juste

Isaïe (CP) 1

Épître aux Romains

Préambule

¹ ¹ Paul, serviteur du Christ-Jésus, apôtre par son appel, mis à part pour annoncer l'Évangile de Dieu, ² Évangile que Dieu avait promis auparavant par ses prophètes dans les saintes Écritures, ³ touchant son Fils (né de la postérité de David selon la chair, ⁴ et déclaré Fils de Dieu miraculeusement, selon l'Esprit de sainteté, par une résurrection d'entre les morts), Jésus-Christ Notre-Seigneur, ⁵ par qui nous avons reçu la grâce et l'apostolat, pour amener en son nom à l'obéissance de la foi tous les Gentils, ⁶ du nombre desquels vous êtes, vous aussi, par appel de Jésus-Christ, - ⁷ à tous les bien-aimés de Dieu, les saints appelés par lui, qui sont à Rome: grâce et paix à vous de la part de Dieu notre Père et du Seigneur Jésus-Christ!

⁸ Et d'abord je rends grâce à mon Dieu, par Jésus-Christ, au sujet de vous tous, de ce que votre foi est renommée dans le monde entier. ⁹ Dieu m'en est témoin, ce Dieu que je sers en mon esprit par la prédication de l'Évangile de son Fils, sans cesse je fais mémoire de vous, ¹⁰ demandant continuellement dans mes prières d'avoir enfin, par sa volonté, quelque heureuse occasion de me rendre auprès de vous. ¹¹ Car j'ai un grand désir de vous voir, pour vous communiquer quelque don spirituel, capable de vous affermir, ¹² je veux dire, de nous encourager ensemble au milieu de vous par la foi qui nous est commune, à vous et à moi. ¹³ Je ne veux pas vous laisser ignorer, frères, que je me suis souvent proposé d'aller vous voir, - mais j'en ai été empêché jusqu'ici, - afin de recueillir aussi quelques fruits parmi vous, comme parmi les autres nations. ¹⁴ Je me dois aux Grecs et aux Barbares, aux savants et aux ignorants. ¹⁵ Ainsi, autant qu'il est en moi, je suis prêt à vous annoncer aussi l'Évangile, à vous qui êtes à Rome.

¹⁶ Car je n'ai point honte de l'Évangile; c'est une force divine pour le salut de tout homme qui croit, premièrement du Juif, puis du Grec. ¹⁷ En effet, en lui est révélée une justice de Dieu qui vient de la foi et est destinée à la foi, selon qu'il est écrit: " Le juste vivra par la foi. "

I. La Justification par la Foi

1. Nécessité

Tous les hommes sont pécheurs

¹⁸ En effet, la colère de Dieu éclate du haut du ciel contre toute impiété et toute injustice des hommes, qui, par leur injustice, retiennent la vérité captive;

¹⁹ car ce qui se peut connaître de Dieu, est manifeste parmi eux: Dieu le leur a manifesté.

²⁰ En effet ses perfections invisibles, son éternelle puissance et sa divinité sont, depuis la création du monde, rendues visibles à l'intelligence par le moyen de ses oeuvres. Ils sont donc inexcusables, ²¹ puisque, ayant connu Dieu, ils ne l'ont pas glorifié comme Dieu et ne lui ont pas rendu grâces; mais ils sont devenus vains dans leurs pensées, et leur coeur sans intelligence s'est enveloppé de ténèbres. ²² Se vantant d'être sages, ils sont devenus fous;

²³ et ils ont échangé la majesté du Dieu incorruptible pour des images représentant l'homme corruptible, des oiseaux, des quadrupèdes et des reptiles. ²⁴ Aussi Dieu les a-t-il livrés, au milieu des convoitises de leurs coeurs, à l'impureté, en sorte qu'ils déshonorent entre eux leurs propres corps, ²⁵ eux qui ont échangé le Dieu véritable pour le mensonge, et qui ont adoré et servi la créature de préférence au Créateur, (lequel est béni éternellement. Amen!)

²⁶ C'est pourquoi Dieu les a livrés à des passions d'ignominie: leurs femmes ont changé l'usage naturel en celui qui est contre nature; > ²⁷ de même aussi les hommes, au lieu d'user de la femme selon l'ordre de la nature, ont, dans leurs désirs, brûlé les uns pour les autres, ayant hommes avec hommes un commerce infâme, et recevant dans une mutuelle dégradation, le juste salaire de leur égarement. ²⁸ Et comme ils ne se sont pas souciés de

bien connaître Dieu, Dieu les a livrés à leur sens pervers pour faire ce qui ne convient pas, ²⁹ étant remplis de toute espèce d'iniquité, de malice, [de fornication], de cupidité, de méchanceté, pleins d'envie, de pensées homicides, de querelle, de fraude, de malignité, semeurs de faux bruits, ³⁰ calomniateurs, hais de Dieu, arrogants, hautains, fanfarons, ingénieux au mal, rebelles à leurs parents, ³¹ sans intelligence, sans loyauté, [implacables],

sans affection, sans pitié. ³² Et bien qu'ils connaissent le jugement de Dieu déclarant dignes de mort ceux qui commettent de telles choses, non seulement ils les font, mais encore ils approuvent ceux qui les font.

2 ¹ Ainsi, qui que tu sois, ô homme, toi qui juges, tu es inexcusable; car, en jugeant les autres, tu te condamnes toi-même, puisque tu fais les mêmes choses, toi qui juges. ² Car nous savons que le jugement de Dieu est selon la vérité contre ceux qui commettent de telles choses. ³ Et tu penses, ô homme, toi qui juges ceux qui les commettent, et qui les fais toi-même, que tu échapperas au jugement de Dieu? ⁴ Ou méprises-tu les richesses de sa bonté, de sa patience et de sa longanimité? Et ne sais-tu pas que la bonté de Dieu t'invite à la pénitence? ⁵ Par ton endurcissement et ton coeur impénitent, tu t'amasses un trésor de colère pour le jour de la colère et de la manifestation du juste jugement de Dieu, ⁶ qui rendra

à chacun selon ses oeuvres: ⁷ la vie éternelle à ceux qui, par leur persévérance dans le bien, cherchent la gloire, l'honneur et l'immortalité; ⁸ mais la colère et l'indignation aux enfants de contention, indociles à la vérité, dociles à l'iniquité. ⁹ Oui, tribulation et angoisse sur tout homme qui fait le mal, sur le Juif premièrement, puis sur le Grec; ¹⁰ gloire, honneur et paix pour quiconque fait le bien, pour le Juif premièrement, puis pour le Grec. ¹¹ Car Dieu ne fait pas acception des personnes. ¹² Tous ceux qui ont péché sans loi périront aussi sans loi, et tous ceux qui ont péché avec une loi seront jugés par cette loi. ¹³ Ce ne sont pas, en effet, ceux qui écoutent une loi qui sont justes devant Dieu; mais ce sont ceux qui la mettent en pratique qui seront justifiés. ¹⁴ Quand des païens, qui n'ont pas la loi, accomplissent naturellement ce que la Loi commande, n'ayant pas la loi, ils se tiennent lieu de loi à eux-mêmes; ¹⁵ ils montrent que ce que la Loi ordonne est écrit dans leurs coeurs, leur conscience rendant en même temps témoignage par des pensées qui, de part et d'autre, les accusent ou les défendent. ¹⁶ C'est ce qui paraîtra au jour où, selon mon Evangile, Dieu jugera par Jésus-Christ les actions secrètes des hommes.

¹⁷ Toi qui portes le nom de Juif, qui te reposes sur la Loi, qui te glorifies en Dieu, ¹⁸ qui connais sa volonté, qui sais discerner ce qu'il y a de meilleur, instruit que tu es par la Loi; ¹⁹ toi qui te flattes d'être le guide des aveugles, la lumière de ceux qui sont dans les ténèbres, ²⁰ le docteur des ignorants, le maître des enfants, ayant dans la Loi la règle de la science et de la vérité: ²¹ - toi donc qui enseignes les autres, tu ne t'enseignes pas toi-même! Toi qui prêches de ne pas dérober, tu dérobes! ²² Toi qui défends de commettre l'adultère, tu commets l'adultère! Toi qui as les idoles en abomination, tu profanes le temple! ²³ Toi qui te fais une gloire d'avoir une loi, tu déshonores Dieu en la transgressant! ²⁴ Car " le nom de Dieu est blasphémé à cause de vous parmi les nations ", comme dit l'Ecriture. ²⁵ La circoncision est utile, il est vrai, si tu observes la Loi; mais si tu transgresses la Loi, tu n'es pas plus, avec ta circoncision, qu'un incirconcis. ²⁶ Si donc l'incirconcis observe les préceptes de la Loi, son incirconcision ne sera-t-elle pas réputée circoncision? ²⁷ Bien plus, l'homme incirconcis de naissance, s'il observe la Loi, te jugera, toi qui, avec la lettre de la Loi et la circoncision, transgresses la Loi. ²⁸ Le vrai Juif, ce n'est pas celui qui l'est au dehors, et la vraie circoncision, ce n'est pas celle qui paraît dans la chair. ²⁹ Mais le Juif, c'est celui qui l'est intérieurement, et la circoncision, c'est celle du coeur, dans l'esprit, et non dans la lettre: ce Juif aura sa louange, non des hommes, mais de Dieu.

3 ¹ Quel est donc l'avantage du Juif? ou quelle est l'utilité de la circoncision? ² Cet avantage est grand de toute manière. Et d'abord c'est qu'à eux ont été confiés les oracles de Dieu. ³ Mais quoi? Si quelques-uns n'ont pas cru, leur incrédulité anéantira-t-elle la fidélité de Dieu? ⁴ Loin de là! Mais plutôt que Dieu soit reconnu pour vrai, et tout homme pour menteur, selon qu'il est écrit: " Afin, ô Dieu, que tu sois trouvé juste dans tes paroles et que tu triomphes lorsqu'on te juge. " ⁵ Mais si notre injustice démontre la justice de Dieu, que dirons-nous?

Dieu n'est-il pas injuste en donnant cours à sa colère? (je parle à la manière des hommes) ⁶
 Loin de là! Autrement, comment Dieu jugera-t-il le monde? ⁷ Car si, par mon mensonge, la
 vérité de Dieu éclate davantage pour sa gloire, pourquoi, après cela, suis-je moi-même
 condamné comme pécheur? ⁸ Et pourquoi ne ferions-nous pas le mal afin qu'il en arrive du
 bien, comme la calomnie nous en accuse, et comme quelques-uns prétendent, que nous
 l'enseignons? ceux-là, leur condamnation est juste! ⁹ Et bien donc? Avons-nous quelque
 supériorité? Non, aucune; car nous venons de prouver que tous, Juifs et Grecs, sont sous le
 péché, ¹⁰ selon qu'il est écrit: " Il n'y a point de juste, pas même un seul; ¹¹ il n'y en a
 point qui ait de l'intelligence, il n'y en a point qui cherche Dieu. ¹² Tous sont sortis de la voie,
 tous sont pervertis; il n'y a personne qui fasse le bien, pas même un seul. " ¹³ " Sépulcre
 ouvert est leur gosier; ils se servent de leurs langues pour tromper. " " Un venin d'aspic est
 sous leurs lèvres. " ¹⁴ " Leur bouche est pleine de malédiction et d'amertume. " ¹⁵ " Ils ont
 les pieds agiles pour répandre le sang. ¹⁶ La désolation et le malheur sont dans leurs voies.
¹⁷ Ils ne connaissent pas le chemin de la paix. " ¹⁸ " La crainte de Dieu n'est pas devant
 leurs yeux. "
¹⁹ Or nous savons que tout ce que dit la Loi, elle le dit à ceux qui sont sous la Loi, afin que
 toute bouche soit fermée, et que le monde entier soit sous le coup de la justice de Dieu. ²⁰
 En effet, nul homme ne sera justifié devant lui par les oeuvres de la Loi, car une loi ne fait
 que donner la connaissance du péché.

Par la foi, rachetés par le sang de Jésus-Christ

²¹ Mais maintenant, sans la Loi, a été manifestée une justice de Dieu à la quelle rendent
 témoignage la Loi et les Prophètes, ²² justice de Dieu par la foi en Jésus-Christ pour tous
 ceux et à tous ceux qui croient; il n'y a point de distinction, ²³ car tous ont péché et sont
 privés de la gloire de Dieu; ²⁴ et ils sont justifiés gratuitement par sa grâce, par le moyen de
 la rédemption qui est en Jésus-Christ. ²⁵ C'est lui que Dieu a donné comme victime
 propitiatoire par son sang moyennant la foi, afin de manifester sa justice, ayant, au temps de
 sa patience, laissé impunis les péchés précédents, ²⁶ afin, dis-je, de manifester sa justice
 dans le temps présent, de manière à être reconnu juste et justifiant celui qui croit [en Jésus-
 Christ].

L'égalité de tous dans l'humilité

²⁷ Où est donc la jactance? Elle est exclue. Par quelle loi? Par la loi des oeuvres? Non, pas
 par la loi de la foi. ²⁸ Car nous tenons pour certain que l'homme est justifié par la foi, à
 l'exclusion des oeuvres de la Loi. ²⁹ Ou bien Dieu n'est-il que le Dieu des Juifs? et n'est-il pas

aussi le Dieu des Gentils? Oui, il est aussi le Dieu des Gentils, ³⁰ puisqu'il y a un seul Dieu qui justifiera les circoncis par principe de foi et les incirconcis par la foi.

Le modèle d'Abraham

³¹ Détruisons-nous donc la Loi par la foi? Loin de là! Nous la confirmons au contraire.

⁴ ¹ Quel avantage dirons-nous donc qu'Abraham, notre père, ait obtenu selon la chair? ² Si Abraham a été justifié par les oeuvres, il a sujet de se glorifier. Mais il n'en a pas sujet devant Dieu. ³ En effet, que dit l'Ecriture? " Abraham crut à Dieu, et cela lui fut imputé à justice. " ⁴ Or, à celui qui fait une oeuvre, le salaire est imputé, non comme une grâce, mais comme une chose due; ⁵ et à celui qui ne fait aucune oeuvre, mais qui croit en celui qui justifie l'impie, sa foi lui est imputée à justice. ⁶ C'est ainsi que David proclame la béatitude de l'homme à qui Dieu impute la justice indépendamment des oeuvres: ⁷ Heureux ceux dont les iniquités sont pardonnées, et dont les péchés ont été couverts! ⁸ Heureux l'homme à qui le Seigneur n'impute pas son péché! "

⁹ Ce bonheur n'est-il que pour les circoncis, ou est-il également pour les incirconcis? Car nous disons que la foi fut imputée à justice à Abraham. ¹⁰ Comment donc lui fut-elle imputée? Etait-ce en l'état de circoncision, ou en l'état d'incirconcision? Ce ne fut pas dans l'état de circoncision, il était encore incirconcis. ¹¹ Il reçut ensuite le signe de la circoncision comme sceau de la justice qu'il avait obtenue par la foi quand il était incirconcis, afin d'être le père de tous ceux qui ont la foi bien qu'incirconcis, pour que la justice leur soit aussi imputée, ¹² et le père des circoncis, de ceux qui ne sont pas seulement circoncis, mais qui marchent en même temps sur les traces de la foi qu'avait notre père Abraham lorsqu'il était incirconcis. ¹³ En effet, ce n'est point par la Loi que l'héritage du monde a été promis à Abraham et à sa postérité; c'est par la justice de la foi. ¹⁴ Car si ceux qui ont la Loi sont héritiers, la foi est vaine et la promesse est sans effet, ¹⁵ parce que la loi produit la colère, et que là où il n'y a pas de loi, il n'y a pas non plus de transgression. ¹⁶ Donc c'est bien par la foi, afin que ce soit par grâce, pour que la promesse soit assurée à toute la postérité, non seulement à ceux qui relèvent de la Loi, mais encore à ceux qui relèvent de la foi d'Abraham, notre père à tous, ¹⁷ selon qu'il est écrit: " Je t'ai fait père d'un grand nombre de nations. " Il l'est devant celui auquel il a cru, devant Dieu, qui donne la vie aux morts et qui appelle les choses qui ne sont point comme si elles étaient. ¹⁸ Espérant contre toute espérance, il crut, en sorte qu'il devint le père d'un grand nombre de nations, selon ce qui lui avait été dit: " Telle sera ta postérité. " ¹⁹ Et, inébranlable dans sa foi, il ne considéra pas que son corps était déjà éteint, puisqu'il avait près de cent ans, ni que le sein de Sara était épuisé. ²⁰ Devant la promesse de Dieu, il n'eut ni hésitation ni défiance; mais puisant sa force dans la foi, il rendit gloire à Dieu, ²¹ pleinement convaincu qu'il saura accomplir la promesse qu'il a faite. ²² Et voilà pourquoi sa foi lui fut imputée à justice.

²³ Or ce n'est pas pour lui seul qu'il est écrit qu'elle lui fut imputée à justice, ²⁴ mais c'est aussi pour nous, à qui elle doit être imputée, pour nous qui croyons en celui qui a ressuscité d'entre les morts Jésus-Christ, Notre-Seigneur, ²⁵ lequel a été livré pour nos offenses, et est ressuscité pour notre justification.

2. Excellence de la justification par la foi

Réconcilié par Jésus Christ du péché d'Adam

⁵ ¹ Etant donc justifiés par la foi, nous avons la paix avec Dieu par Notre-Seigneur Jésus-Christ, ² à qui nous devons d'avoir eu accès par la foi à cette grâce dans laquelle nous demeurons fermes, et de nous glorifier dans l'espérance de la gloire de Dieu. ³ Bien plus, nous nous glorifions même dans les tribulations, sachant que la tribulation produit la constance, ⁴ la constance une vertu éprouvée, et la vertu éprouvée l'espérance. ⁵ Or, l'espérance ne trompe point, parce que l'amour de Dieu est répandu dans nos coeurs par l'Esprit-Saint qui nous a été donné.

⁶ Car, lorsque nous étions encore impuissants, le Christ, au temps marqué, est mort pour des impies. ⁷ C'est à peine si l'on meurt pour un juste, et peut-être quelqu'un saurait-il mourir pour un homme de bien. ⁸ Mais Dieu montre son amour envers nous en ce que, lorsque nous étions encore des pécheurs, [au temps marqué], Jésus-Christ est mort pour nous. ⁹ A plus forte raison donc, maintenant que nous sommes justifiés dans son sang, serons-nous sauvés par lui de la colère. ¹⁰ Car si, lorsque nous étions ennemis, nous avons été réconciliés avec Dieu par la mort de son Fils, à plus forte raison, étant réconciliés, serons-nous sauvés par sa vie. ¹¹ Bien plus, nous nous glorifions même en Dieu par Notre-Seigneur Jésus-Christ, par qui maintenant nous avons obtenu la réconciliation. ¹² Ainsi donc, comme par un seul homme le péché est entré dans le monde, et par le péché la mort... Et ainsi la mort a passé dans tous les hommes parce que tous ont péché. ¹³ Car jusqu'à la Loi le péché était dans le monde; or le péché n'est pas imputé lorsqu'il n'y a point de loi. ¹⁴ Cependant la mort a régné depuis Adam jusqu'à Moïse, même sur ceux qui n'avaient pas péché, par une transgression semblable à celle d'Adam, lequel est la figure de celui qui devait venir. ¹⁵ Mais il n'en est pas du don gratuit comme de la faute; car si, par la faute d'un seul, tous les hommes sont morts, à plus forte raison la grâce de Dieu et le don se sont, par la grâce d'un seul homme, Jésus-Christ, abondamment répandus sur tous les hommes. ¹⁶ Et il n'en est pas du don comme des suites du péché d'un seul; car le jugement a été porté à cause d'une seule faute pour la condamnation, tandis que le don amène la justification de beaucoup de fautes. ¹⁷ En effet, si, par la faute d'un seul, la mort a régné par ce seul homme, à plus forte raison ceux qui reçoivent l'abondance de la grâce et du don de la justice régneront-ils dans la vie par le seul Jésus-Christ. ¹⁸ Ainsi donc, comme par la faute d'un seul la condamnation est venue sur tous les hommes, ainsi par la justice d'un seul vient à tous les hommes la justification qui donne la vie. ¹⁹ De même en effet, que par la désobéissance d'un seul homme, tous ont été

constitués pécheurs, de même par l'obéissance d'un seul tous seront constitués justes.²⁰ La loi est intervenue pour faire abonder la faute; mais là où le péché a abondé, la grâce a surabondé,²¹ afin que, comme le péché a régné par la mort, ainsi la grâce régnât par la justice pour la vie éternelle, par Jésus-Christ Notre-Seigneur.

Délivré de la tyrannie du péché

6¹ Que dirons-nous donc? Demeurerons-nous dans le péché, afin que la grâce abonde?² Loin de là! Nous qui sommes morts au péché, comment vivrons-nous encore dans le péché?³ Ne savez-vous pas que nous tous qui avons été baptisés en Jésus-Christ, c'est en sa mort que nous avons été baptisés?⁴ Nous avons donc été ensevelis avec lui par le baptême en sa mort, afin que, comme le Christ est ressuscité des morts par la gloire du Père, nous aussi nous marchions dans une vie nouvelle.⁵ Si, en effet, nous avons été greffés sur lui, par la ressemblance de sa mort, nous le serons aussi par celle de sa résurrection:⁶ sachant que notre vieil homme a été crucifié avec lui, afin que le corps du péché fût détruit, pour que nous ne soyons plus les esclaves du péché;⁷ car celui qui est mort est affranchi du péché.⁸ Mais si nous sommes morts avec le Christ, nous croyons que nous vivons avec lui,⁹ sachant que le Christ ressuscité des morts ne meurt plus; la mort n'a plus sur lui d'empire.¹⁰ Car sa mort fut une mort au péché une fois pour toutes, et sa vie est une vie pour Dieu.¹¹ Ainsi vous-mêmes regardez-vous comme morts au péché, et comme vivants pour Dieu en Jésus-Christ [Notre-Seigneur].¹² Que le péché ne règne donc point dans votre corps mortel, de sorte que vous obéissiez à ses convoitises.¹³ Ne livrez pas vos membres au péché pour être des instruments d'iniquité, mais offrez-vous vous-mêmes à Dieu comme étant vivants, de morts que vous étiez, et offrez-lui vos membres pour être des instruments de justice.¹⁴ Car le péché n'aura pas d'empire sur vous, parce que vous n'êtes pas sous la Loi, mais sous la grâce.¹⁵ Quoi donc! Pécherons-nous, parce que nous ne sommes pas sous la Loi mais sous la grâce? Loin de là!¹⁶ Ne savez-vous pas que, si vous vous livrez à quelqu'un comme esclaves pour lui obéir, vous êtes esclaves de celui à qui vous obéissez, soit du péché pour la mort, soit de l'obéissance à Dieu pour la justice?¹⁷ Mais grâces soient rendues à Dieu de ce que, après avoir été les esclaves du péché, vous avez obéi de coeur à la règle de doctrine qui vous a été enseignée.¹⁸ Ainsi, ayant été affranchis du péché, vous êtes devenus les esclaves de la justice. -¹⁹ Je parle à la manière des hommes, à cause de la faiblesse de votre chair. - De même que vous avez livré vos membres comme esclaves à l'impureté et à l'injustice, pour arriver à l'injustice, de même livrez maintenant vos membres comme esclaves à la justice, pour arriver à la sainteté.²⁰ Car, lorsque vous étiez les esclaves du péché, vous étiez libres à l'égard de la justice.²¹ Quel fruit aviez-vous alors des choses dont vous rougissez aujourd'hui? Car la fin de ces choses, c'est la mort.²² Mais maintenant, affranchis du péché et devenus les esclaves de Dieu, vous avez pour fruit la sainteté, et pour fin la vie éternelle.²³ Car le salaire du péché, c'est la mort; mais le don de Dieu c'est la vie éternelle en Jésus-

Délivré du joug de la loi

⁷ ¹ Ignorez-vous, mes frères - car je parle à des hommes qui connaissent la Loi, - que l'homme est sous l'empire de la loi aussi longtemps qu'il vit? ² Ainsi une femme mariée est liée par la loi à son mari tant qu'il est vivant; mais si le mari meurt, elle est dégagée de la loi qui la liait à son mari. ³ Si donc, du vivant de son mari, elle épouse un autre homme, elle sera appelée adultère; mais si son mari meurt, elle est affranchie de la loi, en sorte qu'elle n'est plus adultère en devenant la femme d'un autre mari. ⁴ Ainsi, mes frères, vous aussi vous êtes morts à la Loi, par le corps de Jésus-Christ, pour que vous soyez à un autre, à celui qui est ressuscité des morts, afin que nous portions des fruits pour Dieu. ⁵ Car, lorsque nous étions dans la chair, les passions qui engendrent les péchés, excitées par la Loi, agissaient dans nos membres, de manière à produire des fruits pour la mort. ⁶ Mais maintenant nous avons été dégagés de la Loi, étant morts à la Loi, sous l'autorité de laquelle nous étions tenus, de sorte que nous servons Dieu dans un esprit nouveau, et non selon une lettre surannée.

⁷ Que dirons-nous donc? La loi est-elle péché? Loin de là! Mais je n'ai connu le péché que par la Loi; par exemple, je n'aurais pas connu la convoitise, si la Loi ne disait: " Tu ne convoiteras point. " ⁸ Puis le péché, saisissant l'occasion, a fait naître en moi, par le commandement, toutes sortes de convoitises; car, sans la Loi, le péché est mort. ⁹ Pour moi, je vivais autrefois sans la Loi; mais le commandement étant venu, le péché a pris vie, ¹⁰ et moi, je suis mort. Ainsi le commandement qui devait conduire à la vie, s'est trouvé pour moi conduire à la mort. ¹¹ Car le péché, saisissant l'occasion qu'offrait le commandement, m'a séduit et par lui m'a donné la mort. ¹² Ainsi donc la Loi est sainte, et le commandement est saint, juste et bon. ¹³ Une chose bonne a donc été pour moi une cause de mort? Loin de là! Mais c'est le péché qui m'a donné la mort, afin de se montrer péché en me donnant la mort par le moyen du commandement.

¹⁴ Nous savons, en effet, que la Loi est spirituelle; mais moi, je suis charnel, vendu au péché. ¹⁵ Car je ne sais pas ce que je fais: je ne fais pas ce que je veux, et je fais ce que je hais. ¹⁶ Or, si je fais ce que je ne voudrais pas, je reconnais par là que la Loi est bonne. ¹⁷ Mais alors ce n'est plus moi qui le fais, c'est le péché qui habite en moi. ¹⁸ Car je sais que le bien n'habite pas en moi, c'est-à-dire dans ma chair; le vouloir est à ma portée, mais non le pouvoir de l'accomplir. ¹⁹ Car je ne fais pas le bien que je veux, et je fais le mal que je ne veux pas. ²⁰ Or, si je fais ce que je ne veux pas, ce n'est plus moi qui le fais, c'est le péché qui habite en moi. ²¹ Je trouve donc cette loi en moi: quand je veux faire le bien, le mal est près de moi. ²² Car je prends plaisir à la loi de Dieu, selon l'homme intérieur; ²³ mais je vois dans mes membres une autre loi qui lutte contre la loi de ma raison, et qui me rend captif de la loi du péché qui est dans mes membres. ²⁴ Malheureux que je suis! Qui me

délivrera de ce corps de mort? ²⁵ Grâces soient rendues à Dieu par Jésus-Christ Notre-Seigneur! Ainsi donc moi-même, par l'esprit, je suis l'esclave de la loi de Dieu, et par la chair l'esclave de la loi du péché.

Les splendeurs de la vie surnaturelle

⁸ ¹ Il n'y a donc maintenant aucune condamnation pour ceux qui sont en Jésus-Christ, [qui ne marchent pas selon la chair]. ² En effet, la loi de l'Esprit de la vie m'a affranchi en Jésus-Christ de la loi du péché et de la mort. ³ Car, ce qui était impossible à la Loi parce qu'elle était sans force à cause de la chair, Dieu l'a fait: en envoyant, pour le péché, son propre Fils dans une chair semblable à celle du péché, et il a condamné le péché dans la chair, ⁴ afin que la justice de la loi fût accomplie en nous, qui marchons, non selon la chair, mais selon l'Esprit. ⁵ Ceux, en effet, qui vivent selon la chair, s'affectionnent aux choses de la chair; mais ceux qui vivent selon l'Esprit s'affectionnent aux choses de l'Esprit. ⁶ Et les affections de la chair, c'est la mort, tandis que les affections de l'Esprit, c'est la vie et la paix: ⁷ parce que les affections de la chair sont inimitié contre Dieu, car elles ne se soumettent pas à la loi divine, et elles ne le peuvent même pas. ⁸ Or ceux qui vivent dans la chair ne sauraient plaire à Dieu. ⁹ Pour vous, vous ne vivez point dans la chair, mais dans l'Esprit, si du moins l'Esprit de Dieu habite en vous. Si quelqu'un n'a pas l'Esprit du Christ, il ne lui appartient pas. ¹⁰ Mais si le Christ est en vous, le corps, il est vrai, est mort à cause du péché, mais l'esprit est vie à cause de la justice. ¹¹ Et si l'Esprit de celui qui a ressuscité Jésus d'entre les morts habite en vous, celui qui a ressuscité le Christ d'entre les morts rendra aussi la vie à vos corps mortels, à cause de son Esprit qui habite en vous. ¹² Ainsi donc, mes frères, nous ne sommes point redevables à la chair pour vivre selon la chair. ¹³ Car si vous vivez, selon la chair, vous mourrez; mais si, par l'Esprit, vous faites mourir les oeuvres du corps, vous vivrez; ¹⁴ car tous ceux qui sont conduits par l'Esprit de Dieu sont fils de Dieu. ¹⁵ En effet, vous n'avez point reçu un Esprit de servitude, pour être encore dans la crainte; mais vous avez reçu un Esprit d'adoption, en qui vous criez: Abba! Père! ¹⁶ Cet Esprit lui-même rend témoignage à notre esprit que nous sommes enfants de Dieu. ¹⁷ Or, si nous sommes enfants, nous sommes aussi héritiers, héritiers de Dieu et cohéritiers du Christ, si toutefois nous souffrons avec lui, pour être glorifiés avec lui. ¹⁸ Car j'estime que les souffrances du temps présent sont sans proportion avec la gloire à venir qui sera manifestée en nous. ¹⁹ Aussi la création attend-elle avec un ardent désir la manifestation des enfants de Dieu. ²⁰ La création, en effet, a été assujettie à la vanité, - non de son gré, mais par la volonté de celui qui l'y a soumise, - avec l'espérance ²¹ qu'elle aussi sera affranchie de la servitude de la corruption, pour avoir part à la liberté glorieuse des enfants de Dieu. ²² Car nous savons que, jusqu'à ce jour, la création tout entière gémit et souffre les douleurs de l'enfantement. ²³ Et ce n'est pas elle seulement; nous aussi, qui avons les prémices de l'Esprit, nous gémissons en nous-mêmes, attendant l'adoption [des enfants de

Dieu], la rédemption de notre corps. ²⁴ Car c'est en espérance que nous sommes sauvés. Or, voir ce qu'on espère, ce n'est plus espérer: car ce qu'on voit pourquoi l'espérer encore? ²⁵ Mais si nous espérons ce que nous ne voyons pas, nous l'attendons avec patience.

²⁶ De même aussi l'Esprit vient en aide à notre faiblesse, car nous ne savons pas ce que nous devons, selon nos besoins, demander dans nos prières. Mais l'Esprit lui-même prie pour nous par des gémissements ineffables; ²⁷ et celui qui sonde les cœurs connaît quels sont les désirs de l'Esprit; il sait qu'il prie selon Dieu pour des saints. ²⁸ Nous savons d'ailleurs que toutes choses concourent au bien de ceux qui aiment Dieu, de ceux qui sont appelés selon son éternel dessein.

²⁹ Car ceux qu'il a connus d'avance, il les a aussi prédestinés à être conformes à l'image de son Fils, afin que son Fils soit le premier-né d'un grand nombre de frères. ³⁰ Et ceux qu'il a prédestinés, il les a aussi appelés; et ceux qu'il a appelés, il les a aussi justifiés; et ceux qu'il a justifiés il les a glorifiés.

Chant de victoire

³¹ Que dirons-nous donc après cela? Si Dieu est pour nous, qui sera contre nous? ³² Lui qui n'a pas épargné son propre Fils, mais qui l'a livré à la mort pour nous tous, comment avec lui ne nous donnera-t-il pas toutes choses? ³³ Qui accusera des élus de Dieu? C'est Dieu qui les justifie! ³⁴ Qui les condamnera? Le Christ est mort, bien plus il est ressuscité, il est à la droite de Dieu, il intercède pour nous! ³⁵ Qui nous séparera de l'amour du Christ? Sera-ce la tribulation, ou l'angoisse, ou la persécution, ou la faim, ou la nudité, ou le péril, ou l'épée? ³⁶ Selon qu'il est écrit: " A cause de toi, tout le jour nous sommes livrés à la mort, et on nous regarde comme des brebis destinées à la boucherie. " ³⁷ Mais dans toutes ces épreuves nous sommes plus que vainqueurs, par celui qui nous a aimés. ³⁸ Car j'ai l'assurance que ni la mort, ni la vie, ni les anges, ni les principautés, ni les choses présentes, ni les choses à venir, ni les puissances, ³⁹ ni la hauteur, ni la profondeur, ni aucune autre créature ne pourra nous séparer de l'amour de Dieu dans le Christ Jésus Notre-Seigneur.

3. Problème du rejet d'Israël

Introduction

⁹ ¹ Je dis la vérité dans le Christ, je ne mens point, ma conscience m'en rend témoignage par l'Esprit-Saint: ² j'éprouve une grande tristesse et j'ai au cœur une douleur incessante. ³ Car je souhaiterais d'être moi-même anathème, loin du Christ, pour mes frères, mes parents selon la chair, ⁴ qui sont Israélites, à qui appartiennent l'adoption, et la gloire, et les alliances, et la Loi, et le culte, et les promesses, ⁵ et les patriarches, et de qui est issu le Christ selon la chair, lequel est au-dessus de toutes choses, Dieu, béni éternellement. Amen!

Dieu n'abandonne pas Israël

⁶ Ce n'est pas que la parole de Dieu ait failli. Car tous ceux qui descendent d'Israël ne sont pas le véritable Israël, ⁷ et pour être la postérité d'Abraham, tous ne sont pas ses enfants; mais " C'est la postérité d'Isaac qui sera dite la postérité ", ⁸ c'est-à-dire que ce sont les enfants de la promesse qui sont regardés comme la postérité d'Abraham. ⁹ Voici en effet les termes d'une promesse: " Je reviendrai à cette même époque, et Sara aura un fils. " ¹⁰ Et non seulement Sara; mais il en fut encore ainsi de Rebecca qui conçut deux enfants d'un seul homme, d'Isaac notre père; ¹¹ car, avant même que les enfants fussent nés, et qu'ils eussent rien fait, ni bien ni mal, - afin que le dessein électif de Dieu fût reconnu ferme, ¹² non en vertu des oeuvres, mais par le choix de celui qui appelle, - il fut dit à Rebecca: " L'aîné sera assujetti au plus jeune, " ¹³ selon qu'Il est écrit: " J'ai aimé Jacob, et j'ai haï Esaü. "

¹⁴ Que dirons-nous donc? Y a-t-il de l'injustice en Dieu? Loin de là! ¹⁵ Car il dit à Moïse: "Je ferai miséricorde à qui je veux faire miséricorde, et j'aurai compassion de qui je veux avoir compassion. " ¹⁶ Ainsi donc l'élection ne dépend ni de la volonté, ni des efforts, mais de Dieu qui fait miséricorde. ¹⁷ Car l'Ecriture dit à Pharaon: " Je t'ai suscité, pour montrer en toi ma puissance, et pour que mon nom soit célébré sur toute la terre. " ¹⁸ Ainsi il fait miséricorde à qui il veut, et il endure qui il veut. ¹⁹ Tu me diras: De quoi donc Dieu se plaint-il encore? Car qui peut s'opposer à sa volonté? ²⁰ Mais plutôt, ô homme, qui es-tu pour contester avec Dieu? Est-ce que le vase d'argile dit à celui qui l'a façonné: Pourquoi m'as-tu fait ainsi? ²¹ Le potier n'est-il pas maître de son argile, pour faire de la même masse un vase d'honneur et un vase d'ignominie? ²² Et si Dieu, voulant montrer sa colère et faire connaître sa puissance, a supporté avec une grande patience des vases de colère, formés pour la perdition, ²³ et s'il a voulu faire connaître aussi les richesses de sa gloire à l'égard des vases de miséricorde qu'il a d'avance préparés pour la gloire, ²⁴ envers nous, qu'il a appelés, non seulement d'entre les Juifs, mais encore d'entre les Gentils, où est l'injustice?

²⁵ C'est ainsi qu'il dit dans Osée: " Celui qui n'était pas mon peuple, je l'appellerai mon peuple et celle qui n'était pas la bien-aimée, je l'appellerai bien-aimée. " ²⁶ " Et dans le lieu où il leur fut dit: Vous n'êtes pas mon peuple, là même on les appellera fils du Dieu vivant. "

²⁷ D'Autre part, Isaïe s'écrie au sujet d'Israël: " Quand le nombre des fils d'Israël serait comme le sable de la mer, un faible reste seulement sera sauvé. " ²⁸ Car accomplissant sa parole pleinement et promptement, il l'exécutera sur la terre [en toute justice]. ²⁹ Et comme Isaïe l'avait prédit: " Si le Seigneur des armées ne nous avait laissé un rejeton, nous serions devenus comme Sodome, et nous aurions été semblables à Gomorrhe. "

Culpabilité d'Israël

³⁰ Que dirons- donc? Que les Gentils, qui ne cherchaient pas la justice, on atteint la justice, mais la justice qui vient de la foi, ³¹ tandis qu'Israël, qui cherchait une loi de justice, n'est point venu à une loi de justice. ³² Pourquoi? parce qu'il a cherché à l'atteindre, non par la foi, mais comme s'il avait pu arriver par les oeuvres. Il s'est heurté contre la pierre d'achoppement, ³³ selon qu'il est écrit: " Voici que je mets en Sion une pierre d'achoppement et un rocher de scandale, mais quiconque croit en lui ne sera pas confondu. "

Romains (CP) 1

Citations de
DS 179:

Magistère

Catéchisme:
[120](#)

Catechismus:
[120](#)

Épître aux Hébreux

Préambule

1 ¹ Après avoir, à plusieurs reprises et en diverses manières, parlé autrefois à nos pères par les Prophètes, Dieu, ² dans ces derniers temps, nous a parlé par le Fils, qu'il a établi héritier de toutes choses, et par lequel il a aussi créé le monde. ³ Ce Fils, qui est le rayonnement de sa gloire, l'empreinte de sa substance, et qui soutient toutes choses par sa puissante parole, après nous avoir purifiés de nos péchés, s'est assis à la droite de la majesté divine au plus haut des cieux, ⁴ d'autant plus grand que les anges, que le nom qu'il possède est plus excellent que le leur.

I. Dogmatique

1. Supériorité de la médiation du Christ

Par rapport aux anges

⁵ Auquel des anges en effet Dieu a-t-il jamais dit: " Tu es mon Fils, aujourd'hui je t'ai engendré "? Et encore " Je serai pour lui un père, et il sera pour moi un Fils "? ⁶ Et lorsqu'il introduit de nouveau dans le monde le Premier-né, il dit: " Que tous les anges de Dieu l'adorent! " ⁷ De plus, tandis qu'il est dit des anges: " Celui qui fait de ses anges des vents, et de ses serviteurs une flamme de feu, " ⁸ il dit au Fils: " Ton trône, ô Dieu, est éternel; le sceptre de ta royauté est un sceptre de droiture. ⁹ Tu as aimé la justice et haï l'iniquité; c'est pourquoi, ô Dieu, ton Dieu t'a oint d'une huile d'allégresse au-dessus de tous tes compagnons. " ¹⁰ Et encore: " C'est toi, Seigneur, qui as au commencement fondé la terre, et les cieux sont l'ouvrage de tes mains; ¹¹ ils périront, mais tu demeures; ils vieilliront tous comme un vêtement; ¹² comme un manteau tu les rouleras, et ils seront changés; mais toi, tu restes le même, et tes années ne s'épuiseront point. " ¹³ Et auquel des anges a-t-il jamais dit: " Assieds-toi à ma droite, jusqu'à ce que je fasse de tes ennemis l'escabeau de tes pieds "? ¹⁴ Ne sont-ils pas tous des esprits au service de Dieu, envoyés comme serviteurs pour le

bien de ceux qui doivent recevoir l'héritage du salut?

Exhortation

² ¹ C'est pourquoi nous devons nous attacher avec plus de soin aux choses que nous avons entendues de peur que nous ne venions à être entraînés. ² Car, si déjà la parole promulguée par des anges a eu son effet, et si toute transgression et toute désobéissance a reçu en retour un juste châtement, ³ comment pourrions-nous échapper, si nous venions à négliger un message si salubre, qui, annoncé d'abord par le Seigneur, nous a été sûrement transmis par ceux qui l'ont entendu de lui, ⁴ Dieu confirmant leur témoignage par des signes, des prodiges et toutes sortes des miracles, ainsi que par les dons du Saint-Esprit, répartis selon sa volonté?

Le sacerdoce du Christ, fruit de son abaissement

⁵ En effet, ce n'est pas à des anges que Dieu a soumis le monde à venir dont nous parlons. ⁶ Aussi quelqu'un a-t-il écrit quelque part ce témoignage: " Qu'est-ce que l'homme, pour que vous vous souveniez de lui; ou le fils de l'homme pour que vous en preniez soin? ⁷ Vous l'avez abaissé pour un peu de temps au-dessous des anges; vous l'avez couronné de gloire et d'honneur, [vous l'avez établi sur les ouvrages de vos mains], ⁸ vous avez mis toutes choses sous ses pieds. " En effet, en lui soumettant toutes choses, Dieu n'a rien laissé en dehors de son empire. Or à présent nous ne voyons pas encore que toutes choses lui soient soumises. ⁹ Mais celui qui " a été abaissé pour un peu de temps au-dessous des anges, " Jésus, nous le voyons couronné de gloire et d'honneur à cause de la mort qu'il a soufferte, afin que, par la grâce de Dieu, il goûtât la mort pour tous.

¹⁰ En effet, il était bien digne de celui pour qui et par qui sont toutes choses, qu'ayant à conduire à la gloire un grand nombre de fils, il élevât par les souffrances au plus haut degré de perfection le chef qui les a guidés vers le salut. ¹¹ Car celui qui sanctifie et ceux qui sont sanctifiés, tous sont d'un seul. C'est pourquoi Jésus-Christ ne rougit point de les appeler frères, ¹² lorsqu'il dit: " J'annoncerai ton nom à mes frères, je te louerai au milieu de l'assemblée. " ¹³ Et encore: " Je mettrai ma confiance en lui. " Et encore: " Me voici, moi et les enfants que Dieu m'a donnés. "

¹⁴ Puis donc que les " enfants " ont eu en partage le sang et la chair, lui aussi y a participé également, afin de briser par sa mort la puissance de celui qui a l'empire de la mort, c'est-à-dire du diable, ¹⁵ et de délivrer ceux que la crainte de la mort retenait toute leur vie assujettis à la servitude. ¹⁶ Car certes ce n'est pas à des anges qu'il vient en aide, mais c'est à la postérité d'Abraham. ¹⁷ De là vient qu'il a dû être fait semblable en tout à ses frères, afin d'être un Pontife miséricordieux et qui s'acquittât fidèlement de ce qu'il faut auprès de Dieu, pour expier les péchés du peuple; ¹⁸ car, c'est parce qu'il a souffert, et a été lui-même éprouvé, qu'il peut secourir ceux qui sont éprouvés.

Supériorité sur Moïse

3 ¹ C'est pourquoi, frères saints, vous qui entrez en partage de la vocation céleste, considérez l'apôtre et le grand prêtre de la foi que nous professons, Jésus, ² qui est fidèle à celui qui l'a établi, comme Moïse a été "fidèle dans toute sa maison." ³ Car il surpasse Moïse en dignité, d'autant que celui qui a construit une maison a plus d'honneur que la maison même. ⁴ - Car toute maison est construite par quelqu'un, et celui qui a construit toutes choses c'est Dieu. - ⁵ Tandis que Moïse a été "fidèle dans toute la maison de Dieu," en qualité de serviteur, pour rendre témoignage de ce qu'il avait à dire, ⁶ le Christ a été fidèle comme fils, à la tête de sa propre maison, et sa maison c'est nous, pourvu que nous retenions fermement jusqu'à la fin la profession ouverte de notre foi, et l'espérance qui fait notre gloire.

Exhortation

⁷ C'est pourquoi, - comme le dit le Saint-Esprit: " Aujourd'hui, si vous entendez sa voix, ⁸ n'endurcissez pas vos coeurs, comme il arriva au lieu nommé la Contradiction, au jour de la tentation au désert, ⁹ où vos pères me provoquèrent pour m'éprouver; cependant, ils avaient vu mes oeuvres pendant quarante ans! ¹⁰ Aussi je fus irrité contre cette génération, et je dis: Sans cesse leur coeur s'égaré; ils n'ont pas connu mes voies. ¹¹ Je jurai donc dans ma colère: Ils n'entreront pas dans mon repos ": - ¹² Prenez garde, mes frères, qu'il ne se trouve en quelqu'un de vous un coeur mauvais et infidèle, qui lui fasse abandonner le Dieu vivant. ¹³ Au contraire exhortez-vous les uns les autres, chaque jour, tant que dure ce temps appelé: "Aujourd'hui!" afin que personne d'entre vous "ne s'endurcisse" séduit par le péché. ¹⁴ Car nous sommes entrés en participation du Christ, pourvu que nous retenions fermement jusqu'à la fin le commencement de notre être en lui, ¹⁵ pendant qu'il nous est dit encore: " Aujourd'hui, si vous entendez sa voix, n'endurcissez pas vos coeurs, comme au lieu appelé la Contradiction. " ¹⁶ Qui sont, en effet, ceux qui, après "avoir entendu la voix de Dieu", se révoltèrent? Mais ne sont-ce pas tous ceux qui étaient sortis de l'Egypte sous la conduite de Moïse? ¹⁷ Et contre qui Dieu fut-il "irrité pendant quarante ans!" N'est-ce pas contre ceux qui avaient péché, et dont les cadavres jonchèrent le désert? ¹⁸ " Et à qui jura-t-il qu'ils n'entreraient pas dans son repos ", sinon à ceux qui avaient désobéi? ¹⁹ En effet nous voyons qu'ils ne purent y entrer à cause de leur désobéissance.

4 ¹ Craignons donc, tandis que la promesse "d'entrer dans son repos" est encore en vigueur, qu'aucun de vous en vienne à être frustré. ² Car le joyeux message nous a été adressé aussi bien qu'à eux; mais la parole qui leur fut annoncée ne leur servit à rien, n'étant pas alliée à la foi chez ceux qui l'entendirent. ³ Au contraire nous entrerons dans le repos, nous les croyants, selon ce qu'il a dit: " J'ai juré dans ma colère: Ils n'entreront pas dans mon repos! "

Il parle ainsi, quoique ses oeuvres eussent été achevées, depuis le commencement du monde. ⁴ Car il est dit quelque part au sujet du septième jour: " Et Dieu se reposa de toutes ses oeuvres le septième jour "; ⁵ et ici de nouveau: " Ils n'entreront pas dans mon repos! " ⁶ Puis donc que quelques-uns doivent y entrer, et que ceux qui reçurent d'abord la promesse n'y sont pas entrés à cause de leur désobéissance, ⁷ Dieu fixe de nouveau un jour qu'il appelle "aujourd'hui", en disant dans David si longtemps après, comme on l'a vu plus haut: " Aujourd'hui, si vous entendez sa voix, n'endurcissez pas vos coeurs. " ⁸ Car si Josué les eût introduits dans "le repos", David ne parlerait pas après cela d'un autre jour. ⁹ Il reste donc un jour de repos réservé au peuple de Dieu. ¹⁰ En effet celui qui entre "dans le repos de Dieu" se repose aussi de ses oeuvres, comme Dieu s'est reposé des siennes.

¹¹ Emprisons-nous donc d'entrer dans ce repos, afin qu'aucun ne tombe en donnant le même exemple de désobéissance. ¹² Car elle est vivante la parole de Dieu; elle est efficace, plus acérée qu'aucune épée à deux tranchants; si pénétrante qu'elle va jusqu'à séparer l'âme et l'esprit, les jointures et les moelles; elle démêle les sentiments et les pensées du coeur. ¹³ Aussi nulle créature n'est cachée devant Dieu, mais tout est à nu et à découvert aux yeux de celui à qui nous devons rendre compte.

2. Supériorité du sacerdoce nouveau en Jésus

Exhortation

¹⁴ Ainsi, puisque nous avons en Jésus, le Fils de Dieu, un grand prêtre excellent qui a pénétré les cieus, demeurons fermes dans la profession de notre foi. ¹⁵ Car nous n'avons pas un grand prêtre impuissant à compatir à nos infirmités; pour nous ressembler, il les a toutes éprouvées hormis le péché. ¹⁶ Approchons-nous donc avec assurance du trône de la grâce, afin d'obtenir miséricorde et de trouver grâce, pour être secourus en temps opportun.

Jésus est réellement LE grand prêtre

⁵ ¹ En effet, tout grand prêtre, pris d'entre les hommes, est établi pour les hommes en ce qui regarde le culte de Dieu, afin d'offrir des oblations et des sacrifices pour les péchés. ² Il est capable d'user d'indulgence envers ceux qui pèchent par ignorance et par erreur, puisqu'il est lui-même entouré de faiblesse. ³ Et c'est à cause de cette faiblesse qu'il doit offrir pour lui-même, comme pour le peuple, des sacrifices pour les péchés. ⁴ Et nul ne s'arroge cette dignité; il faut y être appelé de Dieu, comme Aaron. ⁵ Ainsi le Christ ne s'est pas élevé de lui-même à la gloire du souverain pontificat, mais il l'a reçue de celui qui lui a dit: " Tu es mon Fils, je t'ai engendré aujourd'hui "; ⁶ comme il dit encore dans un autre endroit: " Tu es

prêtre pour toujours selon l'ordre de Melchisédech. " ⁷ C'est lui qui, dans les jours de sa chair, ayant avec de grands cris et avec larmes offert des prières et des supplications à celui qui pouvait le sauver de la mort, et ayant été exaucé pour sa piété, ⁸ a appris, tout Fils qu'il est, par ses propres souffrances, ce que c'est qu'obéir; ⁹ et maintenant que le voilà au terme, il sauve à jamais tous ceux qui lui obéissent.

¹⁰ Dieu l'ayant déclaré "grand prêtre selon l'ordre de Melchisédech."

Reproches et exhortations

¹¹ Sur ce sujet, nous aurions beaucoup de choses à dire, et des choses difficiles à vous expliquer, parce que vous êtes devenus lents à comprendre. ¹² Vous, en effet, qui depuis longtemps devriez être des maîtres, vous avez encore besoin qu'on vous enseigne les premiers éléments des oracles de Dieu, et vous en êtes venus à avoir besoin de lait, plutôt que d'une nourriture solide. ¹³ Quiconque en est encore au lait, n'est pas capable de la parole de perfection car c'est un enfant. ¹⁴ Mais la nourriture solide est pour les hommes faits, pour ceux dont le sens est exercé par habitude à discerner le bien et le mal.

⁶ ¹ C'est pourquoi, laissant de côté l'enseignement élémentaire sur le Christ, élevons-nous à l'enseignement parfait, sans poser de nouveau les principes fondamentaux du renoncement aux oeuvres mortes, de la foi en Dieu, ² de la doctrine des ablutions, de l'imposition des mains, de la résurrection des morts et du jugement éternel. ³ C'est ce que nous allons faire, si Dieu le permet. ⁴ Car il est impossible, pour ceux qui ont été une fois éclairés, qui ont goûté le don céleste, qui ont eu part au Saint-Esprit, ⁵ qui ont goûté la douceur de la parole de Dieu et les merveilles du monde à venir, ⁶ et qui pourtant sont tombés, de les renouveler une seconde fois en les amenant à la pénitence, ceux qui pour leur part crucifient de nouveau le Fils de Dieu et le livrent à l'ignominie. ⁷ Lorsqu'une terre, abreuvée par la pluie qui tombe souvent sur elle, produit une herbe utile à ceux pour qui on la cultive, elle a part à la bénédiction de Dieu ⁸ mais si elle ne produit que des épines et des chardons, elle est jugée de mauvaise qualité, près d'être maudite, et l'on finit par y mettre le feu.

⁹ Cependant, bien-aimés, quoique nous parlions ainsi, nous avons de vous une opinion meilleure et plus favorable à votre salut. ¹⁰ Car Dieu n'est pas injuste pour oublier vos oeuvres et la charité que vous avez montrée pour son nom, vous qui avez rendu service aux saints et leur en rendez encore. ¹¹ Nous désirons que chacun de vous déploie le même zèle jusqu'à la fin, afin que vos espérances soient accomplies, ¹² en sorte que vous ne vous relâchiez point, mais que vous imitiez ceux qui, par la foi et la persévérance, entrent dans l'héritage promis. ¹³ Dans la promesse qu'il fit à Abraham, Dieu ne pouvant jurer par un plus grand que lui, il jura par lui-même, ¹⁴ et dit: " Oui, je te bénirai et je te multiplierai. " ¹⁵ Et ce fut ainsi que ce patriarche, ayant patiemment attendu, entra en possession de la promesse. ¹⁶ En effet, les hommes jurent par celui qui est plus grand qu'eux, et le serment,

servant de garantie, termine tous leurs différends. ¹⁷ C'est pourquoi Dieu, voulant monter avec plus d'évidence aux héritiers de la promesse l'immuable stabilité de son dessein, fit intervenir le serment, ¹⁸ afin que, par deux choses immuables, dans lesquelles il est impossible que Dieu nous trompe, nous soyons, nous qui avons cherché en lui un refuge, puissamment encouragés à tenir ferme l'espérance qui nous est proposée. ¹⁹ Nous la gardons comme une ancre de l'âme, sûre et ferme, cette espérance qui pénètre jusqu'au delà du voile, ²⁰ dans le sanctuaire où Jésus est entré pour nous comme précurseur, en qualité de "grand prêtre pour toujours selon l'ordre de Melchisédech."

Jésus est prêtre selon l'ordre de Melchisédek

⁷ ¹ Ce Melchisédech, roi de Salem, prêtre du Dieu très-haut. - qui vint au devant d'Abraham à son retour de la défaite des rois, le bénit, ² et à qui Abraham donna la dîme de tout le butin, - qui est d'abord, selon la signification de son nom, roi de justice, ensuite roi de Salem, c'est-à-dire, roi de paix, ³ - qui est sans père, sans mère, sans généalogie, qui n'a ni commencement de jours, ni fin de vie, - et qui est ainsi devenu semblable au Fils de Dieu: ce Melchisédech demeure prêtre pour toujours. ⁴ Considérez combien est grand celui à qui Abraham, le patriarche donna une dîme sur ce qu'il y avait de meilleur. ⁵ Ceux des fils de Lévi qui obtiennent le sacerdoce ont, d'après la Loi, l'ordre de lever la dîme sur le peuple, c'est-à-dire sur leurs frères, qui cependant sont sortis eux aussi du sang d'Abraham; ⁶ et lui, qui n'était pas issu de leur race, a levé la dîme sur Abraham, et il a béni celui qui avait les promesses. ⁷ Or, sans contredit, c'est l'inférieur qui est béni par le supérieur. ⁸ En outre, ici, ceux qui perçoivent les dîmes sont des hommes qui meurent; mais là, c'est un homme dont il est attesté qu'il est vivant. ⁹ Et Lévi même, qui perçoit la dîme, l'a payée, pour ainsi dire, en la personne d'Abraham; ¹⁰ car il était encore dans son aïeul, lorsque Melchisédech alla à sa rencontre.

¹¹ Si donc la perfection avait pu être réalisée par le sacerdoce lévitique, - car c'est sous lui que le peuple reçut la loi, - quelle nécessité y avait-il qu'il surgît un autre prêtre "selon l'ordre de Melchisédech", et non selon l'ordre d'Aaron? ¹² Car, le sacerdoce étant changé, il est nécessaire que la Loi le soit aussi. ¹³ En effet, celui de qui ces paroles sont dites appartient à une autre tribu, dont aucun membre n'a servi à l'autel: ¹⁴ il est notoire en effet que votre Seigneur est sorti de Juda, tribu à laquelle Moïse n'a jamais attribué le sacerdoce. ¹⁵ Cela devient plus évident encore, s'il surgit un autre prêtre à la ressemblance de Melchisédech, ¹⁶ institué, non d'après les prescriptions d'une loi charnelle, mais selon la puissance d'une vie qui ne finit point, ¹⁷ selon ce témoignage: " Tu es prêtre pour toujours selon l'ordre de Melchisédech. " ¹⁸ Ainsi, a été abrogée la première ordonnance, à cause de son impuissance et de son inutilité, ¹⁹ - car la Loi n'a rien amené à la perfection, - mais elle a été l'introduction à une meilleure espérance, par laquelle nous avons accès auprès de Dieu.

Jésus est institué par serment

²⁰ Et comme cela ne s'est point fait sans serment, - car, tandis que les autres ont été établis prêtres sans serment, ²¹ celui-là l'a été avec serment par celui qui lui a dit: " Le Seigneur l'a juré, et il ne s'en repentira pas: Tu es prêtre pour toujours selon l'ordre de Melchisédech ", - ²² Jésus est par cela même le garant d'une alliance supérieure.

Jésus est le grand prêtre unique et sans péché

²³ De plus, ils forment, eux, une longue série de prêtres, parce que la mort les empêchait de l'être toujours; ²⁴ mais lui, parce qu'il demeure éternellement, il possède un sacerdoce qui ne se transmet point. ²⁵ De là vient aussi qu'il peut sauver parfaitement ceux qui s'approchent de Dieu par lui, puisqu'il est toujours vivant pour intercéder en leur faveur. ²⁶ Tel est, en effet, le grand prêtre qu'il nous fallait, saint, innocent, sans tache, séparé des pécheurs, et élevé au-dessus des cieux; ²⁷ qui n'a pas besoin, comme les grands prêtres, d'offrir chaque jour des sacrifices d'abord pour ses propres péchés, ensuite pour ceux du peuple, - car ceci, il l'a fait une fois pour toutes en s'offrant lui-même. ²⁸ La Loi, en effet, institue grands prêtres des hommes sujets à la faiblesse; mais la parole du serment, intervenue après la Loi, institue le Fils qui est arrivé à la perfection pour l'éternité.

3. Supériorité du sanctuaire, de l'alliance et du sacrifice

Supériorité du sanctuaire

⁸ ¹ Cela étant dit, l'essentiel est que nous avons ainsi un grand prêtre qui s'est assis à la droite du trône de la majesté divine dans les cieux, ² comme ministre du sanctuaire et du vrai tabernacle, qui a été dressé par le Seigneur, et non par un homme. ³ Car tout grand prêtre est établi pour offrir des oblations et des sacrifices; d'où il est nécessaire que lui aussi ait quelque chose à offrir. ⁴ S'il était sur la terre, il ne serait pas même prêtre, puisqu'il s'y trouve des prêtres chargés d'offrir les oblations selon la Loi, ⁵ - lesquels célèbrent un culte qui n'est qu'une image et une ombre des choses célestes, comme Moïse en fut divinement averti lorsqu'il dut construire le tabernacle: " Regarde, dit le Seigneur, tu feras tout d'après le modèle qui t'a été montré sur la montagne. "

Supériorité de la nouvelle alliance

⁶ Mais notre grand prêtre a reçu un ministère d'autant plus élevé, qu'il est médiateur d'une alliance supérieure et fondée sur de meilleures promesses. ⁷ En effet, si la première alliance avait été sans défaut, il n'y aurait pas eu lieu de lui en substituer une seconde. ⁸ Car c'est bien un blâme que Dieu exprime, quand il leur dit: " Voici, dit le Seigneur, que les jours viennent où je contracterai une alliance nouvelle avec la maison d'Israël et avec la maison de Juda; ⁹ non pas une alliance comme celle que je fis avec leurs pères, au jour où je les pris par la main pour les faire sortir de la terre d'Egypte. Puisqu'ils n'ont pas persévéré dans mon alliance, moi aussi je les ai délaissés, dit le Seigneur. ¹⁰ Mais voici l'alliance que je ferai avec la maison d'Israël après ces jours-là, dit le Seigneur: Je mettrai mes lois dans leur esprit et je les écrirai dans leur coeur; et je serai leur Dieu, et ils seront mon peuple. ¹¹ Aucun d'eux n'enseignera plus son frère, disant: Connais le Seigneur! car tous me connaîtront, depuis le plus petit d'entre eux jusqu'au plus grand. ¹² Je pardonnerai leurs iniquités, et je ne me souviendrai plus de leurs péchés. " ¹³ - En disant: "Une alliance nouvelle", Dieu a déclaré la première vieillie; or, ce qui est devenu ancien, ce qui est vieilli, est près de disparaître.

Supériorité du nouveau sacrifice

⁹ ¹ La première alliance avait aussi ses règlements relatifs au culte, et un sanctuaire terrestre. ² En effet, on a construit un tabernacle, avec une partie intérieure, appelée le lieu saint, où étaient le chandelier, la table et les pains de proposition. ³ Derrière le second voile, se trouvait la partie du tabernacle appelée le Saint des saints, ayant un autel d'or pour les parfums et l'arche de l'alliance toute recouverte d'or. ⁴ Dans l'arche se trouvait une urne d'or renfermant la manne, la verge d'Aaron qui avait fleuri, et les tables de l'alliance. ⁵ Au dessus étaient des chérubins de la gloire, couvrant de leur ombre le propitiatoire. Mais ce n'est pas ici le lieu de parler sur ce sujet en détail. ⁶ Or, ces choses étant ainsi disposées, les prêtres entrent en tout temps dans la partie antérieure du tabernacle, lorsqu'ils font le service du culte; ⁷ le grand prêtre seul, une seule fois l'année, entre dans la seconde partie, mais avec du sang qu'il offre pour lui-même et pour les péchés du peuple. ⁸ L'Esprit-Saint montre par là que le chemin du Saint des Saints n'a pas encore été ouvert, tant que subsiste le premier tabernacle. ⁹ C'est une figure qui a rapport au temps présent; elle signifie que les oblations et les sacrifices offerts ne peuvent amener à la perfection, au point de vue de la conscience, celui qui rend ce culte. ¹⁰ Car avec les prescriptions relatives aux aliments, aux boissons et aux diverses ablutions, ce ne sont que des ordonnances charnelles, imposées seulement jusqu'à une époque de réformation. ¹¹ Mais le Christ ayant paru comme grand prêtre des biens à venir, c'est en passant par un tabernacle plus excellent et plus parfait, qui n'est pas construit de main d'homme, c'est-à-dire, qui n'appartient pas à cette création-ci ¹² et ce n'est pas avec le sang des boucs et des taureaux, mais avec son propre sang, qu'il est entré une fois pour toutes dans le saint des Saints, après avoir acquis une rédemption éternelle. ¹³ Car si le sang des boucs et des taureaux, si la cendre d'une vache, dont on asperge ceux qui sont souillés, sanctifient de manière à procurer la pureté de

la chair, ¹⁴ combien plus le sang du Christ qui, par l'Esprit éternel, s'est offert lui-même sans tache à Dieu, purifiera-t-il notre conscience des oeuvres mortes, pour servir le Dieu vivant?

Supériorité de l'institution par le sang du Christ

¹⁵ Et c'est pour cela qu'il est médiateur d'une nouvelle alliance, afin que, sa mort avant eu lieu pour le pardon des transgressions commises sous la première alliance, ceux qui ont été appelés reçoivent l'héritage éternel qui leur a été promis. ¹⁶ Car, là où il y a un testament, il est nécessaire que la mort du testateur intervienne; ¹⁷ parce qu'un testament n'a son effet qu'en cas de mort, étant sans force lorsque le testateur est en vie. ¹⁸ Voilà pourquoi même la première alliance n'a pas été inaugurée sans effusion de sang. ¹⁹ Moïse, après avoir proclamé devant tout le peuple tous les commandements selon la teneur de la Loi, prit le sang des taureaux et des boucs, avec de l'eau, de la laine écarlate et de l'hysope, et il fit l'aspersion sur le Livre lui-même et sur tout le peuple, en disant: ²⁰ " Voici le sang de l'alliance que Dieu a contractée avec vous. ²¹ " Il aspergea de même avec le sang le tabernacle et tous les ustensiles du culte. ²² Et d'après la Loi, presque tout se purifie avec du sang; et sans effusion de sang il n'y a pas de rémission.

²³ Puisque les images des choses qui sont dans les cieux devaient être purifiées de cette manière, il était donc nécessaire que les choses célestes elles-mêmes fussent inaugurées par des sacrifices supérieurs à ceux-là. ²⁴ Car ce n'est pas dans un sanctuaire fait de main d'homme, image du véritable, que le Christ est entré: mais il est entré dans le ciel même, afin de se tenir désormais pour nous présent devant la face de Dieu. ²⁵ Et ce n'est pas pour s'offrir lui-même plusieurs fois, comme le grand prêtre entre chaque année dans le sanctuaire avec un sang qui n'est pas le sien: ²⁶ autrement il aurait dû souffrir plusieurs fois depuis la fondation du monde; mais il s'est montré une seule fois, dans les derniers âges, pour abolir le péché par son sacrifice. ²⁷ Et comme il est arrêté que les hommes meurent une seule fois, après quoi vient le jugement, ²⁸ ainsi le Christ, après s'être offert une seule fois pour ôter les péchés de la multitude, apparaîtra une seconde fois, sans péché, pour donner le salut à ceux qui l'attendent.

Supériorité de ce sacrifice unique et efficace

¹⁰ ¹ La Loi, en effet, n'ayant qu'une ombre des biens à venir, et non l'image même des choses, ne peut jamais, par ces mêmes sacrifices que l'on offre sans interruption chaque année, sanctifier parfaitement ceux qui s'en approchent. ² Autrement n'aurait-on pas cessé de les offrir; car ceux qui rendent ce culte, une fois purifiés, n'auraient plus eu aucune conscience de leurs péchés. ³ Tandis que, par ces sacrifices, on rappelle chaque année le souvenir des péchés; ⁴ parce qu'il est impossible que le sang des taureaux et des boucs enlève les péchés. ⁵ C'est pourquoi le Christ dit ceci entrant dans le monde: " Vous n'avez

voulu ni sacrifice, ni oblation, mais vous m'avez formé un corps; ⁶ vous n'avez agréé ni holocaustes, ni sacrifices pour le péché.

⁷ Alors j'ai dit: Me voici (car il est question de moi dans le rouleau du livre), je viens ô Dieu, pour faire votre volonté. " ⁸ Après avoir commencé par dire: " Vous n'avez voulu et vous n'avez agréé ni ablations, ni holocaustes, ni sacrifices pour le péché ", - toutes choses qu'on offre selon la Loi, ⁹ il ajoute ensuite: " Voici que je viens pour faire votre volonté." Il abolit ainsi le premier point, pour établir le second. ¹⁰ C'est en vertu de cette volonté que nous sommes sanctifiés, par l'oblation que Jésus-Christ a faite, une fois pour toutes, de son propre corps. ¹¹ Et tandis que tout prêtre se présente chaque jour pour accomplir son ministère, et offre plusieurs fois les mêmes victimes, qui ne peuvent jamais enlever les péchés, ¹² lui au contraire, après avoir offert un seul sacrifice pour les péchés, " s'est assis " Pour toujours " à la droite de Dieu " ¹³ attendant désormais " que ses ennemis deviennent l'escabeau de ses pieds. " ¹⁴ Car, par une oblation unique, il a procuré la perfection pour toujours à ceux qui sont sanctifiés. ¹⁵ C'est ce que l'Esprit-Saint nous atteste aussi; car, après avoir dit: ¹⁶ " Voici l'alliance que je ferai avec eux après ces jours-là ", le Seigneur ajoute: Je mettrai mes lois dans leurs coeurs, et je les écrirai dans leur esprit; ¹⁷ et je ne me souviendrai plus de leurs péchés, ni de leurs iniquités. " ¹⁸ Or, là où les péchés sont remis, il n'est plus question d'oblation pour le péché

II. Morale et parénétiq

1. Exhortation à persévérer dans la foi

Exhortation

¹⁹ Ainsi donc, frères, puisque nous avons, par le sang de Jésus un libre accès dans le sanctuaire, ²⁰ par la voie nouvelle et vivante, qu'Il a inaugurée, pour nous à travers le voile, c'est-à-dire à travers sa chair, ²¹ et puisque nous avons un grand prêtre établi sur la maison de Dieu, ²² approchons-nous avec un coeur sincère, dans la plénitude de la foi, le coeur purifié des souillures d'une mauvaise conscience, et le corps lavé dans une eau pure. ²³ Restons inébranlablement attachés à la profession de notre espérance; car celui qui a fait la promesse est fidèle. ²⁴ Ayons l'oeil ouvert les uns sur les autres pour nous exciter à la charité et aux bonnes oeuvres. ²⁵ Ne désertons pas notre assemblée, comme quelques-uns ont coutume de le faire; mais exhortons nous les uns les autres, et cela d'autant plus que vous voyez s'approcher le jour.

Le châti

²⁶ Car si nous péchons volontairement après avoir reçu la connaissance de la vérité, il ne reste plus de sacrifice pour les péchés; ²⁷ il n'y a plus qu'à attendre un jugement terrible et le feu jaloux qui dévorera les rebelles. ²⁸ Celui qui a violé la loi de Moïse meurt sans miséricorde, sur la déposition de deux ou, trois témoins; ²⁹ de quel châtiment plus sévère pensezvous que sera jugé digne celui qui aura foulé aux pieds le Fils de Dieu, qui aura tenu pour profane le sang de l'alliance par lequel il avait été sanctifié, et qui aura outragé l'Esprit de la grâce? ³⁰ Car nous le connaissons, celui qui a dit: " A moi la vengeance! c'est moi qui paierai de retour!" Et encore: Le "Seigneur jugera son peuple. " ³¹ Il est effroyable de tomber entre les mains du Dieu vivant!

Récompense réservée aux justes

³² Rappelezvous ces premiers jours, où, après avoir été éclairés, vous avez soutenu un grand combat de souffrances, tantôt exposés comme en spectacle aux opprobres et aux tribulations, ³³ tantôt prenant part aux maux de ceux qui étaient ainsi traités. ³⁴ En effet, vous avez compati aux prisonniers, et vous avez accepté avec joie le pillage de vos biens, sachant que vous avez. une richesse meilleure et qui durera toujours. ³⁵ N'abandonnez donc pas votre assurance; une grande récompense y est attachée. ³⁶ Car la persévérance vous est nécessaire afin que, après avoir fait la volonté de Dieu, vous obteniez ce qui vous est promis. ³⁷ Encore un peu, bien peu de temps et " celui qui doit venir viendra; il ne tardera pas. ³⁸ Et mon juste vivra par la foi; mais, s'il se retire, mon âme ne mettra pas sa complaisance en lui. " ³⁹ Pour nous, nous ne sommes pas de ceux qui se retirent pour leur perte, mais de ceux qui gardent la foi pour sauver leur âme.

Exemple des héros de la foi de l'ancienne alliance

11 ¹ Or la foi est la substance des choses qu'on espère, une conviction de celles qu'on ne voit point. ² C'est pour l'avoir possédée que les anciens ont obtenu un bon témoignage. ³ C'est par la foi que nous reconnaissons que le monde a été formé par la parole de Dieu, en sorte que les choses que l'on voit n'ont pas été faites de choses visibles. ⁴ C'est par la foi qu'Abel offrit à Dieu un sacrifice plus excellent que celui de Caïn; c'est par elle qu'il fut déclaré juste, Dieu approuvant ses offrandes, et c'est par elle que, mort, il parle toujours. ⁵ C'est par la foi qu'Enoch fut enlevé sans qu'il eût subi la mort: "on ne le trouva plus, parce que Dieu l'avait enlevé"; car avant cet enlèvement, il avait reçu ce témoignage ' qu'il avait plu à Dieu. ⁶ or, sans la foi, il est impossible de plaire à Dieu; car il faut que celui qui s'approche de Dieu croie qu'il existe, et qu'il est le rémunérateur de ceux qui le cherchent. ⁷ C'est par la foi que Noé, divinement averti des événements qu'on ne voyait pas encore, construisit, avec une pieuse crainte, une arche pour sauver sa famille; c'est par elle

qu'il condamna le monde, et devint héritier de la justice qui s'obtient par la foi. ⁸ C'est par la foi qu'Abraham, obéissant à l'appel de Dieu, partit pour un pays qu'il devait recevoir en héritage, et se mit en chemin sans savoir où il allait. ⁹ C'est par la foi qu'il séjourna dans la terre promise, comme dans une terre étrangère, habitant sous des tentes, ainsi qu'Isaac et Jacob, héritiers comme lui de la même promesse. ¹⁰ Car il attendait la cité aux solides fondements, dont Dieu est l'architecte et le constructeur. ¹¹ C'est par la foi que Sara, elle aussi, qui n'était plus dans l'âge de concevoir, en reçut la vertu, parce qu'elle crut à la fidélité de Celui qui en avait fait la promesse. ¹² C'est pourquoi, d'un seul homme, déjà comme mort, sortit une postérité aussi nombreuse que les étoiles du ciel, et que les grains de sable innombrables qui sont sur le bord de la mer. ¹³ C'est dans la foi que ces patriarches sont tous morts, sans avoir reçu l'effet des promesses; mais ils l'ont vu et salué de loin, confessant " qu'ils étaient étrangers et voyageurs sur la terre. " ¹⁴ Ceux qui parlent ainsi montrent bien qu'ils cherchent une patrie. ¹⁵ Et certes, s'ils avaient entendu par là celle d'où ils étaient sortis, ils auraient eu le moyen d'y retourner. ¹⁶ Mais c'est à une patrie meilleure, à la patrie du ciel, que tendent leurs aspirations. C'est pourquoi Dieu n'a pas honte de s'appeler " leur Dieu ", car il leur a préparé une cité. ¹⁷ C'est par la foi qu'Abraham mis à l'épreuve, offrit Isaac en sacrifice. ¹⁸ Ainsi celui qui avait reçu les promesses, et à qui il avait été dit: " C'est d'Isaac que naîtra ta postérité ", offrit ce fils unique, ¹⁹ estimant que Dieu est assez puissant pour ressusciter même les morts; aussi le recouvra-t-il comme en figure. ²⁰ C'est par la foi qu'Isaac bénit Jacob et Esaü, en vue des choses à venir. ²¹ C'est par la foi que Jacob mourant bénit chacun des fils de Joseph et qu'il se prosterna appuyé sur le sommet de son sceptre ". ²² C'est par la foi que Joseph; près de sa fin, fit mention de la sortie des fils d'Israël, et qu'il donna des ordres au sujet de ses restes. ²³ C'est par la foi que Moïse à sa naissance, fut caché pendant trois mois par ses parents, parce qu'ils virent que l'enfant était beau, et qu'ils ne craignirent pas l'édit du roi. ²⁴ C'est par la foi que Moïse, devenu grand, renonça au titre de fils de la fille de Pharaon, ²⁵ aimant mieux d'être maltraité avec le peuple de Dieu, que de jouir des délices passagères du péché: ²⁶ il considéra l'opprobre du Christ comme une richesse plus grande que les trésors de l'Egypte; car il avait les yeux fixés sur la récompense. ²⁷ C'est par la foi qu'il quitta l'Egypte, sans redouter la colère du roi; car il tint ferme, comme s'il voyait celui qui est invisible. ²⁸ C'est par la foi qu'il célébra la Pâque et fit l'aspersion du sang, afin que l'exterminateur des premiers-nés ne touchât pas à ceux des Israélites. ²⁹ C'est par la foi qu'ils passèrent la mer Rouge comme une terre ferme, tandis que les Egyptiens qui tentèrent le passage furent engloutis. ³⁰ C'est par la foi que les murailles de Jéricho tombèrent, après qu'on en eût fait le tour pendant sept jours. ³¹ C'est par la foi que Rahab la courtisane ne périt pas avec les rebelles, pour avoir donné aux espions une sûre hospitalité. ³² Et que dirai-je encore? Le temps me manquerait si je voulais parler aussi de Gédéon, de Barac, de Samson, de Jephté, de David, de Samuel et des prophètes ³³ par la foi, ils ont conquis des royaumes, exercé la justice, obtenu l'effet des promesses, fermé la gueule des

lions, ³⁴ éteint la violence du feu, échappé au tranchant de l'épée, triomphé de la maladie, déployé leur vaillance à la guerre, mis en fuite des armées ennemis; ³⁵ par eux des femmes ont recouvré leurs morts ressuscités. Les uns ont péri dans les tortures, refusant la délivrance afin d'obtenir une meilleure résurrection; ³⁶ d'autres ont souffert les moqueries et les verges; de plus, les chaînes et les cachots; ³⁷ ils ont été lapidés, sciés, éprouvés; ils sont morts par le tranchant de l'épée; ils ont erré çà et là, couverts de peaux de brebis et de chèvres, dénués de tout, persécutés, maltraités, ³⁸ - eux dont le monde n'était pas digne; - Ils ont été errants dans les déserts et les montagnes, dans les cavernes et dans les antres de la terre. ³⁹ Cependant eux tous que leur foi a rendus recommandables, n'ont pas obtenu l'objet de la promesse ⁴⁰ parce que Dieu nous a fait une condition meilleure pour qu'ils n'obtinssent pas sans nous la perfection du bonheur.

Hébreux (CP) 1

Matthieu (CP) 1

L'EVANGILE

SELON

SAINT MATTHIEU

1. Naissance et enfance de Jésus

Ascendance de Jésus

- 1¹ Généalogie de Jésus-Christ, fils de David, fils d'Abraham.
- 2 Abraham engendra Isaac; Isaac engendra Jacob; Jacob engendra Juda et ses frères;
- 3 Juda, de Thamar, engendra Pharès et Zara; Phares engendra Esrom; Esrom engendra Aram;
- 4 Aram engendra Aminadab; Aminadab engendra Naasson; Naasson engendra Salmon;
- 5 Salmon, de Rahab, engendra Booz; Booz, de Ruth, engendra Obed; Obed engendra Jessé;
- 6 Jessé engendra le roi David. David engendra Salomon de la femme d'Urie;
- 7 Salomon engendra Roboam; Roboam engendra Abia; Abia engendra Asa;
- 8 Asa engendra Josaphat; Josaphat engendra Joram; Joram engendra Ozias;
- 9 Ozias engendra Joatham; Joatham engendra Achaz; Achaz engendra Ezéchias;
- 10 Ezéchias engendra Manassé; Manassé engendra Amon; Amon engendra Josias;
- 11 Josias engendra Jéchonias et ses frères, au temps de la déportation à Babylone.
- 12 Après la déportation à Babylone, Jéchonias engendra Salathiel; Salatheil engendra Zorobabel;
- 13 Zorobabel engendra Abioud; Abioud engendra Eliacim; Eliacim engendra Azor;
- 14 Azor engendra Sadoc; Sadoc engendra Achim; Achim engendra Elioud;
- 15 Elioud engendra Eléazar; Eléazar engendra Matthan; Matthan engendra Jacob;
- 16 Jacob engendra Joseph l'époux de Marie, de laquelle est né Jésus, qu'on appelle Christ.
- 17 Il y a donc en tout quatorze générations depuis Abraham jusqu'à David, quatorze générations depuis David jusqu'à la déportation à Babylone, quatorze générations depuis la déportation à Babylone jusqu'au Christ.

Le "fiat" de Joseph

¹⁸ Or la naissance de Jésus-Christ arriva ainsi. Maire, sa mère, ayant été fiancée à Joseph, il se trouva, avant qu'il eussent habité ensemble, qu'elle avait conçu par la vertu du Saint-Esprit. ¹⁹ Joseph, son mari, qui était juste et ne voulait pas la diffamer, se proposa de la répudier secrètement. ²⁰ Comme il était dans cette pensée, voici qu'un ange du Seigneur lui apparut en songe, et lui dit: " Joseph, fils de David, ne crains point de prendre chez toi Marie ton épouse, car ce qui est conçu en elle est du Saint-Esprit. ²¹ Et elle enfantera un fils, et tu lui donneras pour nom Jésus, car il sauvera son peuple de ses péchés. " ²² Or tout cela arriva afin que fût accompli ce qu'avait dit le Seigneur par le prophète: ²³ Voici que la Vierge sera enceinte et enfantera un fils; et on lui donnera pour nom Emmanuel, ce qui se traduit: Dieu avec nous. ²⁴ Réveillé de son sommeil, Joseph fit ce que l'ange du Seigneur lui avait commandé: il prit chez lui son épouse. ²⁵ Et il ne la connut point jusqu'à ce qu'elle enfantât son fils, et il lui donna pour nom Jésus.

La visite des mages

² ¹ Jésus étant né à Bethléem de Judée, aux jours du roi Hérode, voici que des mages d'Orient arrivèrent à Jérusalem, ² disant: " Où est le roi des Juifs qui vient de naître? Car nous avons vu son étoile à l'orient et nous sommes venus l'adorer. " ³ Ce que le roi Hérode ayant appris, il fut troublé, et tout Jérusalem avec lui. ⁴ Il assembla tous les grands prêtres et les scribes du peuple, et il s'enquit auprès d'eux où devait naître le Christ. Ils lui dirent: ⁵ " A Bethléem de Judée, car ainsi a-t-il été écrit par le prophète: ⁶ Et toi, Bethléem, terre de Juda, tu n'es pas la moindre parmi les principales villes de Juda, car de toi sortira un chef qui paîtra Israël, mon peuple. " ⁷ Alors Hérode, ayant fait venir secrètement les mages, s'enquit avec soin auprès d'eux du temps où l'étoile était apparue. ⁸ Et il les envoya à Bethléem en disant: " Allez, informez-vous exactement au sujet de l'enfant, et lorsque vous l'aurez trouvé, faites-le-moi savoir, afin que moi aussi j'aie l'adorer. " ⁹ Ayant entendu les paroles du roi, ils partirent. Et voilà que l'étoile qu'ils avaient vue à l'orient allait devant eux, jusqu'à ce que, venant au-dessus du lieu où était l'enfant, elle s'arrêta. ¹⁰ A la vue de l'étoile, ils eurent une très grande joie. ¹¹ Ils entrèrent dans la maison, trouvèrent l'enfant avec Marie, sa mère, et, se prosternant, ils l'adorèrent; puis, ouvrant leurs trésors, ils lui offrirent des présents: de l'or, de l'encens et de la myrrhe. ¹² Et ayant été avertis en songe de ne point retourner vers Hérode, ils regagnèrent leur pays par un autre chemin.

La fuite en Egypte

¹³ Après leur départ, voici qu'un ange du Seigneur apparut en songe à Joseph et lui dit: " Lève-toi, prends l'enfant et sa mère, fuis en Egypte et restes-y jusqu'à ce que je t'avertisse; car Hérode va rechercher l'enfant pour le faire périr. " ¹⁴ Et lui se leva, prit l'enfant et sa mère de nuit et se retira en Egypte. ¹⁵ Et il y resta jusqu'à la mort d'Hérode, afin que s'accomplît ce qu'avait dit le Seigneur par le prophète: J'ai rappelé mon fils d'Egypte. ¹⁶ Alors Hérode, voyant que les mages s'étaient joués de lui, entra dans une grande colère, et il envoya tuer tous les enfants qui étaient à Bethléem et dans tout son territoire, depuis l'âge de deux ans et au-dessous, d'après le temps qu'il connaissait exactement par les mages. ¹⁷ Alors fut accompli l'oracle du prophète Jérémie disant: ¹⁸ Une voix a été entendue en Rama, des plaintes et des cris lamentables: Rachel pleure ses enfants; et elle n'a pas voulu être consolée, parce qu'ils ne sont plus.

L'établissement à Nazareth

¹⁹ Hérode étant mort, voici qu'un ange du Seigneur apparut en songe à Joseph en Egypte, ²⁰ et lui dit: " Lève-toi, prends l'enfant et sa mère, et va dans la terre d'Israël, car ceux qui en voulaient à la vie de l'enfant sont morts. " ²¹ Et lui, s'étant levé, prit l'enfant et sa mère, et il vint dans la terre d'Israël. ²² Mais, apprenant qu'Archélaüs régnait en Judée à la place d'Hérode, son père, il eut peur d'y aller, et, ayant été averti en songe, il gagna la région de la Galilée ²³ et vint habiter dans une ville nommée Nazareth, afin que s'accomplît ce qu'avaient dit les prophètes: Il sera appelé Nazaréen.

2. La promulgation du Royaume des Cieux

2.1 Les actions de Jésus

L'annonce par Jean-Baptiste

³ ¹ En ces jours-là parut Jean le Baptiste, prêchant dans le désert de Judée, et disant: ² " Repentez-vous, car le royaume des cieux est proche. " ³ C'est lui en effet dont a parlé le prophète Isaïe, disant: Voix de celui qui crie dans le désert: Préparez le chemin du Seigneur, aplanissez ses sentiers. ⁴ Et lui, Jean, avait un vêtement de poil de chameau, et autour de ses reins une ceinture de cuir, et il se nourrissait de sauterelles et de miel sauvage. ⁵ Alors venaient à lui Jérusalem, et toute la Judée, et toute la région du Jourdain. ⁶ Et, confessant leurs péchés, ils se faisaient baptiser par lui dans le fleuve du Jourdain. ⁷ Voyant un grand nombre de Phariséens et de Sadducéens venir à son baptême, il leur dit: " Race de vipères, qui vous a appris à fuir la colère qui vient? ⁸ Faites donc de dignes fruits de repentir. ⁹ Et ne vous avisez pas de dire en vous-mêmes: Nous avons Abraham pour père; car je vous dis que de ces pierres mêmes Dieu

peut faire naître des enfants à Abraham. ¹⁰ Déjà la cognée est à la racine des arbres: tout arbre donc qui ne porte pas de bon fruit sera coupé et jeté au feu. ¹¹ Moi, je vous baptise dans l'eau pour le repentir; mais celui qui vient après moi est plus puissant que moi, et je ne suis pas digne de porter ses sandales; lui, il vous baptisera dans l'Esprit-Saint et le feu. ¹² Dans sa main est le van: il nettoiera son aire, il amassera son froment dans le grenier, et il brûlera la paille dans un feu qui ne s'éteint point. "

Le Baptême de Jésus

¹³ Alors parut Jésus, venant de Galilée au Jourdain vers Jean, pour être baptisé par lui. ¹⁴ Jean s'en défendait en disant: " C'est moi qui ai besoin d'être baptisé par vous, et vous venez à moi! " ¹⁵ Jésus lui répondit: " Laisse faire maintenant, car il convient que nous accomplissions ainsi toute justice. " Alors Jean le laissa faire. ¹⁶ Jésus ayant été baptisé sortit aussitôt de l'eau, et voilà que les cieux s'ouvrirent pour lui, et il vit l'Esprit de Dieu descendre comme une colombe et venir sur lui. ¹⁷ Et voilà que ces cieux une voix disait: " Celui-ci est mon Fils bien-aimé, en qui j'ai mis mes complaisances. "

La tentation vaincue par Jésus

¹ Alors Jésus fut conduit par l'Esprit dans le désert pour être tenté par le diable. ² Après avoir jeûné quarante jours et quarante nuits, il eut faim. ³ Et le tentateur, s'approchant, lui dit: " Si vous êtes fils de Dieu, dites que ces pierres deviennent des pains. " ⁴ Il lui répondit: " Il est écrit: L'homme ne vit pas seulement de pain, mais de toute parole qui sort de la bouche de Dieu. " ⁵ Alors le diable l'emmena dans la ville sainte, et, l'ayant posé sur le pinacle du temple, ⁶ il lui dit: " Si vous êtes fils de Dieu, jetez-vous en bas; car il est écrit: Il donnera pour vous des ordres à ses anges, et ils vous prendront sur leurs mains, de peur que votre pied ne heurte contre une pierre. " ⁷ Jésus lui dit: " Il est écrit aussi: Tu ne tenteras point le Seigneur, ton Dieu. " ⁸ Le diable, de nouveau, l'emmena sur une montagne très élevée, et lui montrant tous les royaumes du monde, avec leur gloire, ⁹ il lui dit: " Je vous donnerai tout cela, si, tombant à mes pieds, vous vous prosternez devant moi. ¹⁰ Alors Jésus lui dit: " Retire-toi, Satan; car il est écrit: Tu adoreras le Seigneur, ton Dieu, et tu ne serviras que lui seul. " ¹¹ Alors le diable le laissa, et voilà que des anges s'approchèrent pour le servir.

Retour en Galilée

¹² Quand Jésus eut appris que Jean avait été livré, il se retira en Galilée. ¹³ Et quittant Nazareth, il vint demeurer à Capharnaüm, sur les bords de la mer, aux confins de Zabulon et

de Nephtali, ¹⁴ afin que s'accomplît cette parole du prophète Isaïe:

¹⁵ Terre de Zabulon et terre de Nephtali, vers la mer, pays au delà du Jourdain, Galilée des Gentils! ¹⁶ Le peuple qui était assis dans les ténèbres a vu une grande lumière; et pour ceux qui étaient assis dans la région de l'ombre de la mort, une lumière s'est levée!

¹⁷ Dès lors Jésus commença à prêcher, en disant: " Repentez-vous, car le royaume des cieux est proche. "

L'appel de Simon, André, Jacques et Jean

¹⁸ Comme il marchait le long de la mer de Galilée, il vit deux frères, Simon, dit Pierre, et André son frère, qui jetaient le filet dans la mer; car ils étaient pêcheurs. ¹⁹ Et il leur dit: " Suivez-moi, et je vous ferai pêcheurs d'hommes. " ²⁰ Eux aussitôt, laissant leurs filets, le suivirent.

²¹ S'avançant plus loin, il vit deux autres frères, Jacques, fils de Zébédée, et Jean son frère, dans une barque, avec leur père Zébédée, réparant leurs filets, et il les appela. ²² Eux, laissant à l'heure même leur barque et leur père, le suivirent.

Jésus enseigne et guérit

²³ Et Jésus parcourait toute la Galilée, enseignant dans leurs synagogues, prêchant la bonne nouvelle du royaume, et guérissant toute maladie et toute infirmité parmi le peuple. ²⁴ Sa renommée se répandit par toute la Syrie, et on lui amenait tous les malades atteints d'infirmités et de souffrances diverses, des démoniaques, des lunatiques, des paralytiques, et il les guérissait. ²⁵ Et des foules nombreuses le suivirent de la Galilée, de la Décapole, de Jérusalem, de la Judée et d'au delà du Jourdain.

2.2. Discours Evangélique

Les béatitudes

⁵ ¹ Voyant les foules, il monta sur la montagne, et lorsqu'il se fut assis, ses disciples s'approchèrent de lui. ² Alors, prenant la parole, il se mit à les enseigner, en disant:

³ " Heureux les pauvres en esprit, car le royaume des cieux est à eux!

⁴ Heureux ceux qui sont affligés, car ils seront consolés!

⁵ Heureux ceux qui sont doux, car ils posséderont la terre!

⁶ Heureux ceux qui ont faim et soif de la justice, car ils seront rassasiés!

⁷ Heureux les miséricordieux, car ils obtiendront miséricorde!

- ⁸ Heureux ceux qui ont le cœur pur, car ils verront Dieu!
- ⁹ Heureux les pacifiques, car ils seront appelés enfants de Dieu!
- ¹⁰ Heureux ceux qui souffrent persécution pour la justice, car le royaume des cieux est à eux!
- ¹¹ Heureux serez-vous, lorsqu'on vous insultera, qu'on vous persécutera, et qu'on dira faussement toute sorte de mal contre vous, à cause de moi. ¹² Réjouissez-vous et soyez dans l'allégresse, parce que votre récompense est grande dans les cieux; car c'est ainsi qu'ils ont persécuté les prophètes qui ont été avant vous.

Sel de la terre et lumière du monde

- ¹³ Vous êtes le sel de la terre; mais si le sel s'affadit, avec quoi le salera-t-on? Il n'est plus bon à rien qu'à être jeté dehors pour être foulé aux pieds par les hommes.
- ¹⁴ Vous êtes la lumière du monde: une ville, située au sommet d'une montagne, ne peut être cachée. ¹⁵ Et on n'allume pas une lampe pour la mettre sous le boisseau, mais sur le chandelier, et elle éclaire tous ceux qui sont dans la maison. ¹⁶ Qu'ainsi votre lumière brille devant les hommes, afin que, voyant vos bonnes œuvres, ils glorifient votre Père qui est dans les cieux.

Jésus vient accomplir la Loi et les Prophètes

- ¹⁷ Ne pensez pas que je sois venu abolir la Loi ou les Prophètes; je ne suis pas venu abolir, mais parfaire. ¹⁸ Car, je vous le dis en vérité, jusqu'à ce que passent le ciel et la terre, un seul iota ou un seul trait de la Loi ne passera pas, que tout ne soit accompli. ¹⁹ Celui donc qui aura violé un de ces moindres commandements, et appris aux hommes à faire de même, sera tenu pour le moindre dans le royaume des cieux; mais celui qui les aura pratiqués et enseignés, sera tenu pour grand dans le royaume des cieux.

La nouvelle justice annoncée par Jésus

- ²⁰ Car je vous dis que si votre justice ne surpasse celle des Scribes et des Pharisiens, vous n'entrerez point dans le royaume des cieux.
- ²¹ Vous avez appris qu'il a été dit aux anciens: Tu ne tueras point; mais qui tuera sera justiciable du tribunal. ²² Et moi, je vous dis: Quiconque se met en colère contre son frère ϵ sera justiciable du tribunal; et qui dira à son frère: Raca! sera justiciable du Sanhédrin; et qui lui dira: Fou! sera justiciable pour la géhenne du feu. ²³ Si donc tu viens présenter ton offrande à l'autel et que là tu te souviennes que ton frère a quelque chose contre toi, ²⁴ laisse là ton offrande, devant l'autel, et va d'abord te réconcilier avec ton frère; et alors viens présenter ton offrande. ²⁵ Accorde-toi au plus tôt avec ton adversaire, tant que tu es en chemin avec lui, de peur que l'adversaire ne te livre au juge, que le juge (ne te livre) à

l'appariteur, et que tu ne sois jeté en prison. ²⁶ En vérité, je te le dis, tu n'en sortiras pas que tu n'aies payé le dernier sou.

²⁷ Vous avez appris qu'il a été dit: Tu ne commettras point d'adultère. ²⁸ Et moi, je vous dis: Quiconque regarde une femme avec convoitise a déjà commis l'adultère avec elle, dans son cœur. ²⁹ Si donc ton œil droit est pour toi une occasion de chute, arrache-le et jette-le loin de toi: car mieux vaut pour toi qu'un seul de tes membres périsse, et que ton corps tout entier ne soit pas jeté dans la géhenne. ³⁰ Et si ta main droite est pour toi une occasion de chute, coupe-la et jette-la loin de toi: car mieux vaut pour toi qu'un seul de tes membres périsse, et que ton corps tout entier n'aille pas dans la géhenne.

³¹ Il a été dit aussi: Si quelqu'un répudie sa femme, qu'il lui donne un acte de répudiation.

³² Et moi, je vous dis: Quiconque répudie sa femme, hors le cas d'impudicité, fait qu'on sera adultère avec elle; et celui qui épouse une répudiée commet l'adultère.

³³ Vous avez encore appris qu'il a été dit aux anciens: Tu ne te parjureras point, mais tu t'acquitteras envers le Seigneur de tes serments. ³⁴ Et moi, je vous dis de ne faire aucune sorte de serments: ni par le ciel, parce qu'il est le trône de Dieu; ³⁵ ni par la terre, parce qu'elle est l'escabeau de ses pieds; ni par Jérusalem, parce que c'est la ville du grand Roi. ³⁶ Ne jure pas non plus par ta tête, parce que tu ne peux rendre blanc ou noir un seul de tes cheveux. ³⁷ Mais que votre parole soit: Oui, oui; non, non. Ce qui est en plus de cela vient du Malin.

³⁸ Vous avez appris qu'il a été dit: Œil pour œil et dent pour dent. ³⁹ Et moi, je vous dis de ne pas tenir tête au méchant; mais si quelqu'un te frappe sur la joue droite, tends-lui encore l'autre. ⁴⁰ Et à celui qui veut t'appeler en justice pour avoir ta tunique, abandonne encore ton manteau.

⁴¹ Et si quelqu'un te réquisitionne pour un mille, fais-en deux avec lui. ⁴² Donne à qui te demande, et ne te détourne pas de qui veut te faire un emprunt.

⁴³ Vous avez appris qu'il a été dit: Tu aimeras ton proche, et tu hairas ton ennemi. ⁴⁴ Et moi je vous dis: Aimez vos ennemis et priez pour ceux qui vous persécutent, ⁴⁵ afin que vous deveniez enfants de votre Père qui est dans les cieux; car il fait lever son soleil sur les méchants et sur les bons, et descendre la pluie sur les justes et sur les injustes. ⁴⁶ Si en effet vous aimez ceux qui vous aiment, quelle récompense méritez-vous? Les publicains eux-mêmes n'en font-ils pas autant? ⁴⁷ Et si vous ne saluez que vos frères, que faites-vous d'extraordinaire? Les païens eux-mêmes n'en font-ils pas autant? ⁴⁸ Vous donc, vous serez parfaits comme votre Père céleste est parfait.

Faire l'aumône en secret

6 ¹ Gardez-vous de pratiquer votre justice aux regards des hommes pour être vus d'eux; autrement, vous n'avez pas de récompense auprès de votre Père qui est dans les cieux. ² Quand donc tu fais l'aumône, ne fais pas sonner de la trompette devant toi, comme font les hypocrites dans les synagogues et dans les rues, afin d'être glorifiés par les hommes; en vérité, je vous le dis, ils ont reçu leur récompense. ³ Pour toi, quand tu fais l'aumône, que ta

main gauche ne sache pas ce que fait ta main droite, ⁴ afin que ton aumône soit dans le secret; et ton Père, qui voit dans le secret, te le rendra.

Prier en secret

⁵ Et lorsque vous priez, ne soyez pas comme les hypocrites, qui aiment à prier debout dans les synagogues et au coin des rues, afin d'être vus des hommes; en vérité, je vous le dis, ils ont reçu leur récompense. ⁶ Pour toi, quand tu veux prier, entre dans ta chambre et, ayant fermé ta porte, prie ton Père qui est présent dans le secret; et ton Père, qui voit dans le secret, te le rendra. ⁷ Dans vos prières, ne multipliez pas les paroles, comme font les païens, qui s'imaginent devoir être exaucés à force de paroles. ⁸ Ne leur ressemblez donc pas, car votre Père sait de quoi vous avez besoin, avant que vous ne le lui demandiez. Vous priez donc ainsi:

⁹ Notre Père qui êtes aux cieux, que votre nom soit sanctifié;
¹⁰ que votre règne arrive; que votre volonté soit faite sur la terre comme au ciel.
¹¹ Donnez-nous aujourd'hui le pain nécessaire à notre subsistance;
¹² et remettez-nous nos dettes, comme nous-mêmes remettons à ceux qui nous doivent;
¹³ et ne nous induisez point en tentation, mais délivrez-nous du Malin.
¹⁴ Car si vous remettez aux hommes leurs offenses, votre Père céleste vous remettra aussi (les vôtres). ¹⁵ Mais si vous ne remettez pas (les leurs) aux hommes, votre Père ne pardonnera pas non plus vos offenses.

Jeûner en secret

¹⁶ Et lorsque vous jeûnez, ne prenez pas un air sombre, comme les hypocrites, qui exténuent leur visage, pour faire paraître aux hommes qu'ils jeûnent; en vérité, je vous le dis, ils ont reçu leur récompense. ¹⁷ Pour toi, quand tu jeûnes, parfume ta tête et lave ton visage, ¹⁸ afin qu'il ne paraisse pas aux hommes que tu jeûnes, mais à ton Père qui est présent dans le secret; et ton Père, qui voit dans le secret, te le rendra.

Se faire un trésor au ciel

¹⁹ Ne vous amassez pas des trésors sur la terre, où les voleurs percent les murs et dérobent.
²⁰ Mais amassez-vous des trésors dans le ciel, où ni la teigne ni les vers ne consomment, et où les voleurs ne percent pas les murs ni ne dérobent.
²¹ Car là où est ton trésor, là aussi sera ton cœur.

L'oeil lampe du corps

²² La lampe du corps, c'est l'œil. Si donc ton œil est sain, tout ton corps sera éclairé; mais si ton œil est gâté, tout ton corps sera dans les ténèbres. ²³ Mais si la lumière qui est en toi est ténèbres, quelles ténèbres!

On ne peut servir à la fois Dieu et l'argent

²⁴ Nul ne peut servir deux maîtres: car ou il haira l'un et aimera l'autre, ou il s'attachera à l'un et méprisera l'autre. Vous ne pouvez servir Dieu et la Richesse.

S'abandonner à la Providence

²⁵ C'est pourquoi je vous dis: Ne vous inquiétez pas pour votre âme de ce que vous mangerez ou de ce que vous boirez, ni pour votre corps de quoi vous le vêtirez. L'âme n'est-elle pas plus que la nourriture, et le corps plus que le vêtement? ²⁶ Regardez les oiseaux du ciel, qui ne sèment ni ne moissonnent et n'amassent rien dans des greniers, et votre Père céleste les nourrit. Ne valez-vous pas beaucoup plus qu'eux? ²⁷ Qui de vous, à force de soucis, pourrait ajouter une seule coudée à la longueur de sa vie? ²⁸ Et pourquoi vous inquiétez-vous pour le vêtement? Observez les lis des champs, comment ils croissent: il ne peinent ni ne filent. ²⁹ Or je vous dis que Salomon même, dans toute sa gloire, n'était pas vêtu comme l'un d'eux. ³⁰ Si donc Dieu revêt ainsi l'herbe des champs, qui est aujourd'hui et demain sera jetée au four, ne (le fera-t-il) pas bien plus pour vous, gens de peu de foi? ³¹ Ne vous mettez donc point en peine, disant: Que mangerons-nous ou que boirons-nous, ou de quoi nous vêtirons-nous? ³² — c'est de tout cela en effet que les païens sont en quête, — car votre Père céleste sait que vous avez besoin de tout cela. ³³ Cherchez premièrement le royaume de Dieu et sa justice, et tout cela vous sera donné en plus. ³⁴ N'ayez donc point de souci du lendemain, car le lendemain aura souci de lui-même: à chaque jour suffit sa peine.

Ne pas juger

⁷ ¹ Ne jugez point afin de n'être point jugés, ² car de la façon dont vous jugez, vous serez jugés, et avec la mesure dont vous mesurez il vous sera mesuré. ³ Pourquoi regardes-tu la paille qui est dans l'œil de ton frère, et ne remarques-tu la poutre qui est dans ton œil? ⁴ Ou comment (peux-tu) dire à ton frère: " Laisse-moi ôter la paille de ton œil, " lorsqu'il y a une poutre dans ton œil? ⁵ Hypocrite, ôte d'abord la poutre de ton œil, et alors tu verras à ôter la paille de l'œil de ton frère.

Ne pas profaner les choses saintes

⁶ Ne donnez pas aux chiens ce qui est saint, et ne jetez pas vos perles devant les porcs, de peur qu'il ne les foulent aux pieds, et que, se retournant, ils ne vous déchirent.

Efficacité de la prière

⁷ Demandez et l'on vous donnera; cherchez et vous trouverez; frappez et l'on vous ouvrira. ⁸

Car quiconque demande reçoit, qui cherche trouve, et l'on ouvrira à qui frappe. ⁹ Y a-t-il parmi vous un homme qui, si son fils lui demande du pain, lui donnera une pierre? ¹⁰ Ou, s'il demande un poisson, lui donnera-t-il un serpent? ¹¹ Si donc vous, tout méchants que vous êtes, vous savez donner de bonnes choses à vos enfants, combien plus votre Père qui est dans les cieux donnera-t-il ce qui est bon à ceux qui lui demandent.

La maxime suprême

¹² Donc, tout ce que vous voulez que les hommes vous fassent, faites-le aussi pour eux; car c'est la Loi et les Prophètes.

Le choix catégorique de la Vie

¹³ Entrez par la porte étroite; car large est la porte, et spacieuse la voie qui conduit à la perdition, et nombreux sont ceux qui y passent; ¹⁴ car étroite est la porte, et resserrée la voie qui conduit à la vie, et il en est peu qui la trouvent!

Les faux prophètes ...

¹⁵ Gardez-vous des faux prophètes qui viennent à vous sous des vêtements de brebis, mais au dedans sont des loups rapaces. ¹⁶ C'est à leurs fruits que vous les reconnaîtrez: cueille-t-on du raisin sur les épines, ou des figues sur les ronces? ¹⁷ Ainsi tout arbre bon porte de bons fruits, et tout arbre mauvais porte de mauvais fruits. ¹⁸ Un arbre bon ne peut porter de mauvais fruits, ni un arbre mauvais porter de bons fruits. ¹⁹ Tout arbre qui ne porte pas de bons fruits, on le coupe et on le jette au feu. ²⁰ Donc, c'est à leurs fruits que vous les reconnaîtrez.

... et les vrais disciples

²¹ Ce n'est pas celui qui m'aura dit: " Seigneur, Seigneur! " qui entrera dans le royaume des cieux, mais celui qui aura fait la volonté de mon Père qui est dans les cieux. ²² Beaucoup me diront en ce jour-là: " Seigneur, Seigneur! n'est-ce pas en votre nom que nous avons

prophétisé? n'est-ce pas en votre nom que nous avons chassé les démons? et n'avons-nous pas, en votre nom, fait beaucoup de miracles? " ²³ Alors je leur dirai hautement: Je ne vous ai jamais connus. Eloignez-vous de moi, artisans d'iniquité!

Se bâtir comme une maison sur le roc

²⁴ Quiconque donc entend ces paroles que je dis, et les met en pratique, sera semblable à un homme sensé, qui a bâti sa maison sur le roc: ²⁵ la pluie est tombée, les torrents sont venus, les vents on soufflé et se sont déchaînés contre cette maison, et elle n'a pas été renversée, car elle avait été fondée sur la pierre. ²⁶ Et quiconque entend ces paroles que je dis, et ne les met pas en pratique, sera semblable à un insensé, qui a bâti sa maison sur le sable: ²⁷ la pluie est tombée, les torrents sont venus, les vents ont soufflé et ont battu cette maison, et elle est tombée, et grande a été sa chute. "

Etonnement de la foule

²⁸ Or, quand Jésus eut achevé ce discours, les foules étaient dans l'admiration pour son enseignement: ²⁹ car il les enseignait comme ayant autorité, et non comme leurs scribes.

3. La prédication du Royaume des Cieux

3.1. Miracles et signes de Jésus

Guérison d'un lépreux

¹ Descendu de la montagne, des foules nombreuses le suivirent. ² Et voici qu'un lépreux s'approcha, se prosterna devant lui et dit: " Seigneur, si vous voulez, vous pouvez me guérir. " ³ Il étendit la main, le toucha et dit: " Je le veux, sois guéri. " Et à l'instant sa lèpre fut guérie. ⁴ Alors Jésus lui dit: " Garde-toi d'en parler à personne; mais va te montrer au prêtre, et offre le don prescrit par Moïse, en attestation pour eux. "

Guérison de l'enfant d'un centurion

⁵ Comme Jésus était entré à Capharnaüm, un centurion l'aborda et lui fit ⁶ cette prière: " Seigneur, mon serviteur est couché dans ma maison, paralysé, et il souffre cruellement. " ⁷ Il lui dit: " Je vais aller le guérir. " ⁸ Le centurion reprit: " Seigneur, je ne suis pas digne que vous entriez sous mon toit; mais dites seulement un mot, et mon serviteur sera guéri. ⁹ Car moi qui suis sous des chefs, j'ai des soldats sous mes ordres, et je dis à l'un: " Va, " et il va;

et à un autre: " Viens, " et il vient; et à mon serviteur: " Fais ceci, " et il le fait. " ¹⁰ Ce qu'entendant, Jésus fut dans l'admiration, et il dit à ceux qui le suivaient: " Je vous le dis en vérité: dans Israël, chez personne je n'ai trouvé une si grande foi.

¹¹ Or je vous le dis: beaucoup viendront de l'Orient et de l'Occident, et prendront place au festin avec Abraham, Isaac et Jacob, dans le royaume des cieux, ¹² tandis que les fils du royaume seront jetés dans les ténèbres extérieures: là seront les pleurs et le grincement de dents. " ¹³ Et Jésus dit au centurion: " Va, et qu'il te soit fait selon ta foi! " Et à l'heure même le serviteur se trouva guéri.

Guérison de la belle-mère de Pierre

¹⁴ Et Jésus, étant allé dans la maison de Pierre, vit sa belle-mère qui était au lit, tenue par la fièvre. ¹⁵ Il lui toucha la main, et la fièvre la quitta; elle se leva et se mit à le servir.

De nombreuses guérisons

¹⁶ Le soir venu, on lui amena quantité de démoniaques, et il chassa d'un mot les esprits et il guérit tous les malades, ¹⁷ afin que fût accompli ce qui a été dit par le prophète Isaïe: Il a pris nos infirmités et s'est chargé de nos maladies.

Exigences de la vocation apostolique

¹⁸ Jésus, voyant une foule autour de lui, donna l'ordre de passer à l'autre rive. ¹⁹ Et un scribe s'approcha et lui dit: " Maître, je vous suivrai où que vous alliez. " ²⁰ Jésus lui dit: " Les renards ont des tanières et les oiseaux du ciel des abris, mais le Fils de l'homme n'a pas où reposer la tête. "

²¹ Un autre, du nombre des disciples, lui dit: " Seigneur, permettez-moi d'aller d'abord ensevelir mon père. " ²² Mais Jésus lui dit: " Suis-moi, et laisse les morts ensevelir leurs morts. "

La tempête apaisée

²³ Quand il fut monté dans la barque, ses disciples le suivirent. ²⁴ Et voici que la mer devint très agitée, au point que la barque était couverte par les vagues: lui cependant dormait. ²⁵ Ses disciples s'approchèrent, le réveillèrent et lui dirent: " Seigneur, sauvez-nous, nous périssons! " ²⁶ Il leur dit: " Pourquoi êtes-vous peureux, hommes de peu de foi? " Alors il se dressa et commanda avec force aux vents et à la mer, et il se fit un grand calme. ²⁷ Et les hommes, saisis d'admiration, disaient: " Qui est-il donc, que même les vents et la mer lui obéissent? "

Expulsion de démons gadaréniens

²⁸ Quand il fut arrivé à l'autre rive, au pays des Gadaréniens, vinrent à sa rencontre deux démoniaques qui sortaient des tombeaux; ils étaient si méchants que personne ne pouvait passer par ce chemin. ²⁹ Et ils se mirent à crier: " Qu'avons-nous affaire ensemble, Fils de Dieu? Etes-vous venu ici pour nous tourmenter avant le temps? " ³⁰ Or il y avait, à quelque distance d'eux, un fort troupeau de porcs qui paissaient. ³¹ Et les démons lui firent cette prière: " Si vous nous chassez, envoyez-nous dans ce troupeau de porcs. " ³² Il leur dit: " Allez. " Ils sortirent et passèrent dans les porcs. Et voici que tout le troupeau se précipita par les pentes escarpées dans la mer, et ils périrent dans les eaux. ³³ Ceux qui les gardaient s'enfuirent, et ils s'en allèrent dans la ville, où ils racontèrent tout cela et ce qui était arrivé aux démoniaques. ³⁴ Et voici que toute la ville sortit au-devant de Jésus, et, l'ayant vu, ils le supplièrent de quitter leur territoire.

Guérison d'un paralytique; le Fils de l'homme remet les péchés

⁹ ¹ Et étant monté dans la barque, il refit la traversée et revint dans sa ville. ² Et voilà qu'on lui présentait un paralytique, étendu sur un lit. Jésus, voyant leur foi, dit au paralytique: " Aie confiance, mon fils, tes péchés te sont remis. " ³ Et voici que quelques scribes se dirent en eux-mêmes: " Cet homme blasphème. " ⁴ Jésus, ayant connaissance de leurs pensées, leur dit: " Pourquoi pensez-vous à mal dans vos cœurs? ⁵ Lequel est le plus aisé de dire: Tes péchés te sont remis; ou de dire: Lève-toi et marche? ⁶ Mais pour que vous sachiez que le Fils de l'homme a, sur la terre, le pouvoir de remettre les péchés: Lève-toi, dit-il alors au paralytique, prends ton lit, et va dans ta maison. " ⁷ Et il se dressa et s'en retourna dans sa maison. ⁸ A cette vue les foules furent saisies de crainte et glorifièrent Dieu d'avoir donné une telle puissance aux hommes.

Appel de Matthieu

⁹ Et de là, en passant, Jésus vit un homme, nommé Matthieu, assis au bureau du fisc, et il lui dit: " Suis-moi. " Il se leva et le suivit.

Repas avec des pécheurs: la miséricorde

¹⁰ Or, comme il était à table dans sa maison, un grand nombre de publicains et de pécheurs vinrent y prendre place avec Jésus et ses disciples. ¹¹ Ce que voyant, les Pharisiens dirent à

ses disciples: " Pourquoi votre maître mange-t-il avec les publicains et les pécheurs? " ¹²
 Entendant cela, il leur dit: " Ce ne sont pas les bien portants qui ont besoin de médecin, mais
 les malades. ¹³ Allez donc apprendre ce que signifie: Je veux la miséricorde et non le
 sacrifice. Car je ne suis pas venu appeler les justes, mais les pécheurs. "

Discussion sur le jeûne

¹⁴ Alors les disciples de Jean vinrent le trouver et lui dirent: " Pourquoi, tandis que nous et
 les Pharisiens nous observons le jeûne, vos disciples ne l'observent-ils pas? " ¹⁵ Jésus leur
 dit: " Les amis de l'époux peuvent-ils être dans la tristesse tant que l'époux est avec eux?
 Mais viendront des jours où l'époux leur sera enlevé, et alors ils observeront le jeûne. ¹⁶
 Personne ne met une pièce d'étoffe écrue à un vieux vêtement: car le morceau rapporté
 emporte quelque chose du vêtement, et la déchirure devient pire. ¹⁷ On ne met pas non plus
 du vin nouveau dans des outres vieilles: autrement, les outres éclatent, le vin se répand et
 les outres sont perdues; mais on met le vin nouveau dans des outres neuves, et les deux se
 conservent. "

Guérison d'une hémorroïsse et résurrection de la fille du chef

¹⁸ Comme il leur parlait ainsi, voici qu'un chef s'avança, se prosterna devant lui et dit: " Ma
 fille vient de mourir; mais venez, imposez votre main sur elle, et elle vivra. " ¹⁹ Jésus se leva
 et le suivit ainsi que ses disciples.
²⁰ Et voilà qu'une femme, affligée d'une perte de sang depuis douze ans, s'approcha par
 derrière et toucha la houppe de son vêtement. ²¹ Car elle se disait en elle-même: " Si
 seulement je touche son vêtement, je serai guérie. " ²² Jésus se retourna, la vit et dit: "
 Ayez confiance, ma fille, votre foi vous a guérie. " Et la femme fut guérie à l'heure même.
²³ Arrivé à la maison du chef, Jésus vit les joueurs de flûte et une foule qui faisait grand
 bruit, et il leur dit: ²⁴ " Retirez-vous: car la jeune fille n'est pas morte, mais elle dort; " et ils
 se moquaient de lui. ²⁵ Lorsqu'on eut fait sortir la foule, il entra, prit la main de la jeune fille,
 et elle se leva. ²⁶ Et le bruit s'en répandit dans tout ce pays.

Guérison de deux aveugles

²⁷ Comme Jésus partait de là, deux aveugles le suivirent, en disant à haute voix: " Fils de
 David, ayez pitié de nous! " ²⁸ Lorsqu'il fut entré dans la maison, les aveugles s'approchèrent
 de lui, et Jésus leur dit: " Croyez-vous que je puisse faire cela? " Ils lui dirent: " Oui,
 Seigneur. " ²⁹ Alors il toucha leurs yeux en disant: " Qu'il vous soit fait selon votre foi! " ³⁰
 Et leurs yeux s'ouvrirent, et Jésus leur commanda avec force: " Prenez garde que personne

ne le sache. " ³¹ Mais, s'en étant allés, ils publièrent ses louanges dans toute cette contrée.

Guérison d'un démoniaque muet

³² Après leur départ, on lui présenta un muet possédé du démon. ³³ Le démon chassé, le muet parla, et les foules, saisies d'admiration, dirent: " Jamais rien de semblable ne s'est vu en Israël. " ³⁴ Mais les Pharisiens disaient: " C'est par le chef des démons qu'il chasse les démons. " ³⁵ Et Jésus parcourait toutes les villes et les bourgades, enseignant dans leurs synagogues, prêchant l'Evangile du royaume, et guérissant toute maladie et toute infirmité

La pitié de Jésus pour les brebis sans berger

³⁶ Et, en voyant cette multitude d'hommes, il fut ému et compassion pour eux, parce qu'ils étaient harassés et abattus, comme des brebis qui n'ont pas de pasteur. ³⁷ Alors il dit à ses disciples: " La moisson est grande, mais les ouvriers sont en petit nombre. " ³⁸ Priez donc le maître de la moisson d'envoyer des ouvriers à sa moisson. "

3.2. Discours apostolique

Mission des Douze

Matthieu (CP) 1

Deuxième épître

de saint Pierre

Adresse

¹ ¹ Simon Pierre, serviteur et apôtre de Jésus-Christ, à ceux qui avec nous ont reçu le précieux don de la foi dans la justice de notre Dieu et du Sauveur Jésus-Christ ² que la grâce et la paix croissent en vous de plus en plus par la Connaissance de Dieu et de Jésus-Christ Notre Seigneur!

Se montrer dignes des dons reçus

³ Puisque sa divine puissance nous a accordé tous les dons qui regardent la vie et la piété, en nous faisant connaître celui qui nous a appelés par sa propre gloire et par sa vertu, ⁴ et qui par elles nous a mis en possession de si grandes et si précieuses promesses, afin de vous rendre ainsi participants de la gloire divine, en vous soustrayant à la corruption de la convoitise qui règne dans le monde.

⁵ A cause de cela même, apportez de votre côté tous vos soins pour unir à votre foi la vertu, à la vertu le discernement, ⁶ au discernement la tempérance, à la tempérance la patience, à la patience la piété, ⁷ à la piété l'amour fraternel, à l'amour fraternel la charité. ⁸ Si ces vertus sont en vous et y abondent, elles ne vous laisseront ni oisifs ni stériles pour la connaissance de Notre Seigneur Jésus-Christ. ⁹ Car celui à qui elles font défaut est un homme qui a la vue courte, un aveugle; Il a oublié la façon dont il a été purifié de ses anciens péchés. ¹⁰ C'est pourquoi, mes frères, appliquez-vous d'autant plus à assurer par vos bonnes oeuvres votre vocation et votre élection; car, en agissant ainsi, vous ne ferez jamais de faux pas. ¹¹ Et ainsi vous sera largement donnée l'entrée dans le royaume de notre Seigneur et du Sauveur Jésus-Christ.

Le témoignage de Pierre et des prophètes

¹² Voilà pourquoi j'aurai à coeur de vous rappeler constamment ces choses, bien que vous les connaissiez et que vous soyez affermis dans la vérité présente. ¹³ Je crois de mon devoir, aussi longtemps que je suis dans cette tente, de vous tenir en éveil par mes avertissements; ¹⁴ car je sais que je la quitterai bientôt, ainsi que Notre Seigneur Jésus-Christ me l'a fait

connaître. ¹⁵ Je veux aussi faire en sorte que vous puissiez toujours, après mon départ, vous remettre ces choses en mémoire.

¹⁶ Ce n'est pas, en effet, sur la foi de fables ingénieusement imaginées que nous vous avons fait connaître la puissance et l'avènement de Notre Seigneur Jésus-Christ, mais en témoins oculaires de sa majesté. ¹⁷ En effet, il reçut honneur et gloire de Dieu le Père, lorsque de la gloire magnifique une voix se fit entendre qui disait: " Celui-ci est mon Fils bien-aimé en qui j'ai mis toutes mes complaisances. ¹⁸ - Et nous, nous entendîmes cette voix venue du ciel, lorsque nous étions avec lui sur la montagne sainte.

¹⁹ Et ainsi a été confirmée pour nous l'Ecriture prophétique, à laquelle vous lattes bien de prêter attention, comme à une lampe qui brille dans un lieu obscur, jusqu'à ce que le jour vienne à poindre et que l'étoile du matin se lève dans vos coeurs. ²⁰ Mais sachez avant tout qu'aucune prophétie de l'Ecriture ne procède d'une interprétation propre, ²¹ car ce n'est pas par une volonté d'homme qu'une prophétie a jamais été apportée, mais c'est poussés par l'Esprit-Saint que les saints hommes de Dieu ont parlé.

Les faux docteurs

² ¹ Or, comme parmi le peuple il y eut aussi de faux prophètes, de même il y aura parmi vous de faux docteurs, qui introduiront sourdement des sectes pernicieuses, et qui, reniant le Seigneur qui les a rachetés, attireront sur eux une prompte ruine. ² Plusieurs les suivront dans leurs désordres, et ils exposeront la doctrine de la vérité à être calomniée.

³ Par cupidité, ils trafiqueront de vous avec des paroles artificieuses; mais leur condamnation depuis longtemps ne se repose point, et leur ruine ne s'endort point. ⁴ Si Dieu, en effet, n'a pas épargné les anges qui avaient péché, mais les a précipités dans l'enfer et les a livrés aux abîmes des ténèbres, où il les garde pour le jugement; ⁵ s'il n'a pas épargné l'ancien monde, mais en préservant Noé, lui huitième, comme prédicateur de la justice, lorsqu'il fit venir le déluge sur un monde d'impies; ⁶ s'il a condamné à une totale destruction et réduit en cendres les villes de Sodome et de Gomorrhe, pour servir d'exemple aux impies à venir, ⁷ et s'il a délivré le juste Lot, ⁸ affligé de la conduite de ces scélérats (car, à cause de ce qu'il voyait et de ce qu'il entendait, ce juste, continuant à habiter au milieu d'eux, avait chaque jour son âme vertueuse tourmentée de leurs oeuvres iniques. ⁹ C'est que le Seigneur sait délivrer de l'épreuve les hommes pieux, et réserver les méchants pour être punis au jour du jugement,

¹⁰ mais surtout ceux qui s'abandonnent aux impures convoitises de la chair, et méprisent la souveraineté. Audacieux et arrogants, ils ne craignent pas de blasphémer les gloires, ¹¹ quand des anges, supérieurs en force et en puissance, ne portent pas (devant le Seigneur), de jugement injurieux contre elles. ¹² Mais eux, semblables à des animaux stupides, destinés par leur nature à être pris et à périr, ils se répandent en injures contre ce qu'ils ignorent, et ils périront aussi par leur propre corruption: ¹³ ce sera le salaire de leur iniquité. Leur félicité est de passer chaque jour dans les délices; ils ne sont que tache, et que honte, ils se font un plaisir de vous tromper, en faisant bonne chère avec vous. ¹⁴ Ils ont les yeux pleins

d'adultère, insatiables de péché; ils prennent à leurs amorces les âmes inconstantes; ils ont le coeur exercé à la cupidité: ce sont des enfants de malédiction. ¹⁵ Ils ont quitté le droit chemin, et se sont égarés en suivant la voie de Balaam, fils de Bosor, qui aima le salaire de l'iniquité, ¹⁶ mais qui fut repris de sa désobéissance: une bête de somme, muette, faisant entendre une voix humaine, réprima la folie du prophète. ¹⁷ Ce sont des fontaines sans eau, des nuées agitées par un tourbillon: la profondeur des ténèbres leur est réservée. ¹⁸ Avec leurs théories oiseuses et vides, ils attirent dans les convoitises de la chair, dans le libertinage, ceux qui s'étaient à peine retirés des hommes nourris dans l'erreur. ¹⁹ Ils leur promettent la liberté, quand eux-mêmes sont esclaves de la corruption; car on est esclave de celui par qui on s'est laissé vaincre. ²⁰ Car si ceux qui, par la connaissance de notre Seigneur et Sauveur Jésus-Christ, s'étaient retirés de la corruption du monde, se laissent vaincre en s'y engageant de nouveau, leur dernier état devient pire que le premier. ²¹ En effet mieux valait pour eux n'avoir pas connu la voie de la justice, que de retourner en arrière, après l'avoir connue, en abandonnant la loi sainte qui leur avait été enseignée. ²² Il leur est arrivé ce que dit un proverbe avec beaucoup de vérité: " Le chien est retourné à son propre vomissement " et: " La truie lavée s'est vautrée dans le borbier. "

Les derniers jours et la venue du Seigneur

3 ¹ Mes bien-aimés, voici déjà la seconde lettre que je vous écris: dans l'une et dans l'autre, je m'adresse à vos souvenirs, pour exciter votre saine intelligence ² à se rappeler les choses annoncées d'avance par les saints prophètes, et le commandement du Seigneur et Sauveur, enseigné par vos apôtres.

³ Sachez avant tout que, dans les derniers temps, il viendra des moqueurs pleins de raillerie, vivant au gré de leurs convoitises, ⁴ et disant: " Où est la promesse de son avènement? Car depuis que nos pères sont morts, tout continue à subsister comme depuis le commencement de la création ". ⁵ Ils veulent ignorer que, dès l'origine, des cieux existaient, ainsi qu'une terre que la parole de Dieu avait fait surgir du sein de l'eau, au moyen de l'eau, ⁶ et que par là même monde d'alors périt submergé. ⁷ Quant aux cieux et à la terre d'à présent, la même parole de Dieu les tient en réserve et les garde pour le feu, au jour du jugement et de la ruine des hommes impies.

Raisons de la longanimité divine

8 Mais il est une chose, bien-aimés, que vous ne devez pas ignorer, c'est que, pour le Seigneur, un jour est comme mille ans, " et mille ans sont comme un jour ".

⁹ Non, le Seigneur ne retarde pas l'accomplissement de sa promesse, comme quelques-uns se l'imaginent; mais il use de patience envers vous, ne voulant pas qu'aucun périsse, mais que tous viennent à la pénitence. ¹⁰ Cependant le jour du Seigneur viendra comme un voleur; en ce jour, les cieux passeront avec fracas, les éléments embrasés se dissoudront, et la terre sera consumée avec les ouvrages qu'elle renferme.

Obligation de vivre saintement

¹¹ Puis donc que toutes choses sont destinées à se dissoudre, quelles ne doivent pas être la sainteté de votre conduite et votre piété, ¹² attendant et hâtant l'avènement du jour de Dieu, auquel les cieus enflammés se dissoudront, et les éléments embrasés se fondront? ¹³ Mais nous attendons, selon sa promesse, " de nouveaux cieus et une nouvelle terre ", où la justice habite.

Les lettres de Paul

¹⁴ Dans cette attente, bien-aimés, faites tous vos efforts afin d'être trouvés par lui sans tache et irréprochables dans la paix. ¹⁵ Croyez que la longue patience de Notre Seigneur est pour votre salut, ainsi que Paul, notre bien-aimé frère, vous l'a aussi écrit, selon la sagesse qui lui a été donnée. ¹⁶ C'est ce qu'il fait dans toutes les lettres où il aborde ces sujets; il s'y rencontre des passages difficiles à entendre, et que des personnes ignorantes et mal affirmées détournent, comme elles font les autres Ecritures, pour leur perdition,

Exhortation finale

¹⁷ Vous donc, bien-aimés, qui êtes prévenus, tenez-vous sur vos gardes, de peur qu'entraînés par l'égarement de ces impies, vous ne veniez à déchoir de votre fermeté.

¹⁸ Mais croissez dans la grâce et dans la connaissance de notre Seigneur et Sauveur Jésus-Christ. A lui soit la gloire, maintenant et jusqu'au jour de l'éternité! Amen!

2Pierre (CP) 1

Citations de
DS 188-208:

Magistère

Fides et Ratio:

52

1965 Gaudium et Spes 18

Le mystère de la mort

18 C'est en face de la mort que l'énigme de la condition humaine atteint son sommet. L'homme n'est pas seulement tourmenté par la souffrance et la déchéance progressive de son corps, mais plus encore, par la peur d'une destruction définitive. Et c'est par une inspiration juste de son coeur qu'il rejette et refuse cette ruine totale et ce définitif échec de sa personne. Le germe d'éternité qu'il porte en lui, irréductible à la seule matière, s'insurge contre la mort. Toutes les tentatives de la technique, si utiles qu'elles soient, sont impuissantes à calmer son anxiété: car le prolongement de la vie que la biologie procure ne peut satisfaire ce désir d'une vie ultérieure, invinciblement ancré dans son coeur.

Mais si toute imagination ici défaille, l'Eglise, instruite par la Révélation divine, affirme que Dieu a créé l'homme en vue d'une fin bienheureuse, au-delà des misères du temps présent. De plus, la foi chrétienne enseigne que cette mort corporelle, à laquelle l'homme aurait été soustrait s'il n'avait pas péché(14), sera un jour vaincue, lorsque le salut, perdu par la faute de l'homme, lui sera rendu par son tout-puissant et miséricordieux Sauveur. Car Dieu a appelé et appelle l'homme à adhérer à lui de tout son être, dans la communion éternelle d'une vie divine inaltérable. Cette victoire, le Christ l'a acquise en ressuscitant(15), libérant l'homme de la mort par sa propre mort. A partir des titres sérieux qu'elle offre à l'examen de tout homme, la foi est ainsi en mesure de répondre à son interrogation angoissée sur son propre avenir. Elle nous offre en même temps la possibilité d'une communion dans le Christ avec nos frères bien-aimés qui sont déjà morts, en nous donnant l'espérance qu'ils ont trouvé près de Dieu la véritable vie.

Notes:

(14) Cf. [Sg 1,13](#) [Sg 2,23-24](#) [Rm 5,21](#) [Rm 6,23](#) [Jc 1,15](#)

(15) Cf. [1Co 15,56-57](#)

Formes et racines de l'athéisme

19 L'aspect le plus sublime de la dignité humaine se trouve dans cette vocation de l'homme à communier avec Dieu. Cette invitation que Dieu adresse à l'homme de dialoguer avec Lui commence avec l'existence humaine. Car, si l'homme existe, c'est que Dieu l'a créé par amour et, par amour, ne cesse de lui donner l'être; et l'homme ne vit pleinement selon la vérité que s'il reconnaît librement cet amour et s'abandonne à son Créateur. Mais beaucoup de nos contemporains ne perçoivent pas du tout ou même rejettent explicitement le rapport intime et vital qui unit l'homme à Dieu: à tel point que l'athéisme compte parmi les faits les plus graves de ce temps et doit être soumis à un examen très attentif.

On désigne sous le nom d'athéisme des phénomènes entre eux très divers. En effet, tandis que certains athées nient Dieu expressément, d'autres pensent que l'homme ne peut absolument rien affirmer de lui. D'autres encore traitent le problème de Dieu de telle façon que ce problème semble dénué de sens. Beaucoup outrepassant indûment les limites des sciences positives, ou bien prétendent que la seule raison scientifique explique tout, ou bien, à l'inverse, ne reconnaissent comme définitive absolument aucune vérité. Certains dont un tel cas de l'homme que la foi en Dieu s'en trouve comme énervée, plus préoccupés qu'ils sont,

semble-t-il, d'affirmer l'homme que de nier Dieu. D'autres se représentent Dieu sous un jour tel que, en le repoussant, ils refusent un Dieu qui n'est en aucune façon celui de l'Évangile. D'autres n'abordent même pas le problème de Dieu: ils paraissent étrangers à toute inquiétude religieuse et ne voient pas pourquoi ils se soucieraient encore de religion. L'athéisme, en outre, naît souvent, soit d'une protestation révoltée contre le mal dans le monde, soit du fait que l'on attribue à tort à certains idéaux humains un tel caractère d'absolu qu'on en vient à les prendre pour Dieu. La civilisation moderne elle-même, non certes par son essence même, mais parce qu'elle se trouve trop engagée dans les réalités terrestres, peut rendre souvent plus difficile l'approche de Dieu.

Certes, ceux qui délibérément s'efforcent d'éliminer Dieu de leur cœur et d'écartier les problèmes religieux, en ne suivant pas le "dictamen" de leur conscience, ne sont pas exempts de faute. Mais les croyants eux-mêmes portent souvent à cet égard une certaine responsabilité. Car l'athéisme, considéré dans son ensemble, ne trouve pas son origine en lui-même; il la trouve en diverses causes, parmi lesquelles il faut compter une réaction critique en face des religions et spécialement, en certaines régions, en face de la religion chrétienne. C'est pourquoi, dans cette genèse de l'athéisme, les croyants peuvent avoir une part qui n'est pas mince, dans la mesure où, par la négligence dans l'éducation de leur foi, par des présentations trompeuses de la doctrine et aussi par des défaillances de leur vie religieuse, morale et sociale, on peut dire d'eux qu'ils voilent l'authentique visage de Dieu et de la religion plus qu'ils ne le révèlent.

L'athéisme systématique

20 Souvent l'athéisme moderne présente aussi une forme systématique, qui, abstraction faite des autres causes, pousse le désir d'autonomie humaine à un point tel qu'il fait obstacle à toute dépendance à l'égard de Dieu. Ceux qui professent un athéisme de cette sorte soutiennent que la liberté consiste en ceci que l'homme est pour lui-même sa propre fin, le seul artisan et le créateur de sa propre histoire. Ils prétendent que cette vue des choses est incompatible avec la reconnaissance d'un Seigneur, auteur et fin de toutes choses ou, au moins, qu'elle rend cette affirmation tout à fait superflue. Cette doctrine peut se trouver renforcée par le sentiment de puissance que le progrès technique actuel confère à l'homme.

Parmi les formes de l'athéisme contemporain, on ne doit pas passer sous silence celle qui attend la libération de l'homme surtout de sa libération économique et sociale. A cette libération s'opposerait, par sa nature même, la religion, dans la mesure, où, érigeant l'espérance de l'homme sur le mirage d'une vie future, elle le détournerait d'édifier la cité terrestre. C'est pourquoi les tenants d'une telle doctrine, là où ils deviennent les maîtres du pouvoir, attaquent la religion avec violence, utilisant pour la diffusion de l'athéisme, surtout en ce qui regarde l'éducation de la jeunesse, tous les moyens de pression dont le pouvoir public dispose.

L'attitude de l'Eglise en face de l'athéisme

21 L'Eglise, fidèle à la fois à Dieu et à l'homme, ne peut cesser de réprouver avec douleur et avec la plus grande fermeté, comme elle l'a fait dans le passé (16), ces doctrines et ces manières de faire funestes qui contredisent la raison et l'expérience commune et font déchoir l'homme de sa noblesse native.

Elle s'efforce cependant de saisir dans l'esprit des athées les causes cachées de la négation de Dieu et, bien consciente de la gravité des problèmes que l'athéisme soulève, poussée par

son amour pour tous les hommes, elle estime qu'il lui faut soumettre ces motifs à un examen sérieux et approfondi.

L'Eglise tient que la reconnaissance de Dieu ne s'oppose en aucune façon à la dignité de l'homme, puisque cette dignité trouve en Dieu lui-même ce qui la fonde et de qui l'achève. Car l'homme a été établi en société, intelligent et libre, par Dieu son Créateur. Mais surtout, comme fils, il est appelé à l'intimité même de Dieu et au partage de son propre bonheur. L'Eglise enseigne, en outre, que l'espérance eschatologique ne diminue pas l'importance des tâches terrestres, mais en soutient bien plutôt l'accomplissement par de nouveaux motifs. A l'opposé, lorsque manquent le support divin et l'espérance de la vie éternelle, la dignité de l'homme subit une très grave blessure, comme on le voit souvent aujourd'hui, et l'énigme de la vie et de la mort, de la faute et de la souffrance reste sans solution: ainsi, trop souvent, les hommes s'abîment dans le désespoir.

Pendant ce temps, tout homme demeure à ses propres yeux une question insoluble qu'il perçoit confusément. A certaines heures, en effet, principalement à l'occasion des grands événements de la vie, personne ne peut totalement éviter ce genre d'interrogation. Dieu seul peut pleinement y répondre et d'une manière irrécusable, lui qui nous invite à une réflexion plus profonde et à une recherche plus humble.

Quant au remède à l'athéisme, on doit l'attendre d'une part d'une présentation adéquate de la doctrine, d'autre part de la pureté de vie de l'Eglise et de ses membres. C'est à l'Eglise qu'il revient en effet de rendre présents et comme visibles Dieu le Père et son Fils incarné, en se renouvelant et en se purifiant sans cesse (17), sous la conduite de l'Esprit-Saint. Il y faut surtout le témoignage d'une foi vivante et adulte, c'est-à-dire d'une foi formée à reconnaître lucidement les difficultés et capable de les surmonter. D'une telle foi, de très nombreux martyrs ont rendu et continuent de rendre un éclatant témoignage. Sa fécondité doit se manifester en pénétrant toute la vie des croyants, y compris leur vie profane, et en les entraînant à la justice et à l'amour, surtout au bénéfice des déshérités. Enfin ce qui contribue le plus à révéler la présence de Dieu, c'est l'amour fraternel des fidèles qui travaillent d'un cœur unanime pour la foi de l'Evangile (18) et qui se présentent comme un signe d'unité.

L'Eglise, tout en rejetant absolument l'athéisme, proclame toutefois, sans arrière-pensée, que tous les hommes, croyants et incroyants, doivent s'appliquer à la juste construction de ce monde, dans lequel ils vivent ensemble: ce qui, assurément, n'est possible' que par un dialogue loyal et prudent. L'Eglise déplore donc les différences de traitements que certaines autorités civiles établissent injustement entre croyants et incroyants, au mépris des droits fondamentaux de la personne. Pour les croyants, elle réclame la liberté effective et la possibilité d'élever aussi dans ce monde le temple de Dieu. Quant aux athées, elle les invite avec humanité à examiner en toute objectivité l'Evangile du Christ.

Car l'Eglise sait parfaitement que son message est en accord avec le fond secret du cœur humain quand elle défend la dignité de la vocation de l'homme, et rend ainsi l'espoir à ceux qui n'osent plus croire à la grandeur de leur destin. Ce message, loin de diminuer l'homme, sert à son progrès en répandant lumière, vie et liberté et, en dehors de lui, rien ne peut combler le cœur humain : "Tu nous as faits pour toi, Seigneur "et notre cœur ne connaît aucun répit jusqu'à ce qu'il trouve son repos en toi (19)".

Notes:

(16) Cf. Pie XI, encycl. *Divini Redempt.* 19.03.37: AAS 29 (1937), pp. 65-106. Pie XII, encycl. *Ad Apostol. Principis*, 29.06.58: AAS 50 (1958), pp. 601-614. XXIII, encycl. *Mater et Magistra*, 15.05.61: AAS 53 (1961), pp. 451-453. Paul VI, encycl. *Ecclesiam suam*, 56.08.54: AAS 56 (1964) pp. 651-653.

(17) Cf. Conc. Vat. II, Const. dogm. de *Ecclesia*, [LG 88](#).

(18) Cf. [Ph 1,27](#)

(19) St Augustin, Confess. I, 1: PL 32, 661.

Le Christ, homme nouveau

22 En réalité, le mystère de l'homme ne s'éclaire vraiment que dans le mystère du Verbe incarné. Adam, en effet, le premier homme, était la figure de celui qui devait venir (20), le Christ Seigneur. Nouvel Adam, le Christ, dans la révélation même du mystère du Père et de son amour, manifeste pleinement l'homme à lui-même et lui découvre la sublimité de sa vocation. Il n'est donc pas surprenant que les vérités ci-dessus trouvent en lui leur source et atteignent en lui leur point culminant.

"Image du Dieu invisible" ([Col 1,15](#)) (21), il est l'homme parfait qui a restauré dans la descendance d'Adam la ressemblance divine, altérée dès le premier péché. Parce qu'en lui la nature humaine a été assumée, non absorbée (22), par le fait même, cette nature a été élevée en nous aussi à une dignité sans égale. Car, par son incarnation, le Fils de Dieu s'est en quelque sorte uni lui-même à tout homme. Il a travaillé avec des mains d'homme, il a pensé avec une intelligence d'homme, il a agi avec une volonté d'homme (23), il a aimé avec un coeur d'homme. Né de la Vierge Marie, il est vraiment devenu l'un de nous, en tout semblable à nous, hormis le péché (24).

Agneau innocent, par son sang librement répandu, il nous a mérité la vie; et, en lui, Dieu nous a réconciliés avec lui-même et entre nous (25), nous arrachant à l'esclavage du diable et du péché. En sorte que chacun de nous peut dire avec l'Apôtre: le Fils de Dieu "m'a aimé et il s'est livré lui-même pour moi" ([Ga 2,20](#)). En souffrant pour nous, il ne nous a pas simplement donné l'exemple, afin que nous marchions sur ses pas (26), mais il a ouvert une route nouvelle: si nous la suivons, la vie et la mort deviennent saintes et acquièrent un sens nouveau.

Devenu conforme à l'image du Fils, premier-né d'une multitude de frères (27), le chrétien reçoit "les prémices de l'Esprit" ([Rm 8,23](#)), qui le rendent capable d'accomplir la loi nouvelle de l'amour (28). Par cet Esprit, "gage de l'héritage" ([Ep 1,14](#)), c'est tout l'homme qui est intérieurement renouvelé, dans l'attente de "la Rédemption du corps" ([Rm 8,23](#)): "Si l'Esprit de celui qui a ressuscité Jésus d'entre les morts demeure en vous, celui qui a ressuscité Jésus-Christ d'entre les morts donnera aussi la vie à vos corps mortels, par son Esprit qui habite en vous" ([Rm 8,11](#)) (29). Certes, pour un chrétien, c'est une nécessité et un devoir de combattre le mal au prix de nombreuses tribulations et de subir la mort. Mais, associé au mystère pascal, devenant conforme au Christ dans la mort, fortifié par l'espérance, il va au-devant de la résurrection (30).

Et cela ne vaut pas seulement pour ceux qui croient au Christ, mais bien pour tous les hommes de bonne volonté, dans le coeur desquels, invisiblement, agit la grâce(31). En effet, puisque le Christ est mort pour tous (32) et que la vocation dernière de l'homme est réellement unique, à savoir divine, nous devons tenir que l'Esprit-Saint offre à tous, d'une façon que Dieu connaît, la possibilité d'être associé au mystère pascal.

Telle est la qualité et la grandeur du mystère de l'homme, ce mystère que la Révélation chrétienne fait briller aux yeux des croyants. C'est donc par le Christ et dans le Christ que s'éclaire l'énigme de la douleur et de la mort qui, hors de son Evangile, nous écrase. Le Christ est ressuscité; par sa mort, il a vaincu la mort, et il nous a abondamment donné la vie (33) pour que, devenus fils dans le Fils, nous clamions dans l'Esprit: Abba, Père !(34).

Notes:

(20) Cf. [Rm 5,14](#) cf. Tertullien Tout ce que le limon (dont est formé Adam) exprimait, présageait l'homme qui devait venir, le Christ PL. 2, 802 (848); CSEL, 47, p. 33, 1. 12-13.

(21) cf. [2Co 4,4](#)

(22) cf. Conc. Const. II, can. 7: "sans que le Verbe soit transformé dans la nature de la chair, ni que la chair soit passée dans la nature du Verbe". cf. etiam Conc. Const. III: "car de même que sa chair toute sainte, immaculée et animée, n'a pas été supprimée par la divinisation, mais qu'elle est demeurée dans son état et dans sa manière d'être". cf. Conc. Chalc. "nous devons reconnaître en deux natures, sans confusion, sans changement, sans division, sans séparation": [DS 148](#) (302).

(23) cf. Conc. Const. III: de même sa volonté humaine n'a pas été supprimée": Denz. 291, ([DS 556](#)).

(24) Cf. [He 4,15](#)

(25) cf. [2Co 5,18-19](#) [Col 1,20-22](#)

(26) cf. [1P 2,21](#) [Mt 16,24](#) [Lc 14,27](#)

(27) cf. [Rm 8,29](#) [Col 1,18](#)

(28) cf. [Rm 8,1-11](#)

(29) cf. [2Co 4,14](#)

(30) cf. [Ph 3,10](#) [Rm 8,17](#)

(31) cf. Conc. Vat. II, Const. dogm. de Ecclesia, [LG 16](#).

(32) cf. [Rm 8,32](#)

(33) cf. Liturgie pascale Byzantine

(34) cf. [Rm 8,15](#) [Ga 4,6](#) cf. etiam [Jn 1,12](#) cf. [1Jn 3,1-2](#)

CHAPITRE II

LA COMMUNAUTE HUMAINE

But poursuivi par le Concile

23 Parmi les principaux aspects du monde d'aujourd'hui, il faut compter la multiplication des relations entre les hommes que les progrès techniques actuels contribuent largement à développer. Toutefois le dialogue fraternel des hommes ne trouve pas son achèvement à ce niveau, mais plus profondément dans la communauté des personnes et celle-ci exige le respect réciproque de leur pleine dignité spirituelle. La Révélation chrétienne favorise puissamment l'essor de cette communion des personnes entre elles; en même temps elle nous conduit à une intelligence plus pénétrante des lois de la vie sociale, que le Créateur a inscrites dans la nature spirituelle et morale de l'homme.

Mais comme de récents documents du magistère ont abondamment expliqué la doctrine chrétienne sur la société humaine (1), le Concile s'en tient au rappel de quelques vérités majeures dont il expose les fondements à la lumière de la Révélation. Il insiste ensuite sur quelques conséquences qui revêtent une importance particulière en notre temps.

Notes:

(1) Cf. XXIII, encyc. Mater et Magistra, 15.05.61: AAS 53 (1961) pp. 401-464; et encyc. Pacem in terris, 11..04.63: AAS 55 (1963), pp. 257-304. Paul VI, encyc. Ecclesiam suam, 6.06.1964: AAS 56 (1964) pp. 609-659.

Caractère communautaire de la vocation humaine

dans le plan de Dieu

24 Dieu, qui veille paternellement sur tous, a voulu que tous les hommes constituent une seule famille et se traitent mutuellement comme des frères. Tous, en effet, ont été créés à l'image de Dieu, "qui a fait habiter sur toute la face de la terre tout le genre humain issu d'un principe unique" ([Ac 17,26](#)), et tous sont appelés à une seule et même fin, qui est Dieu lui-même.

A cause de cela, l'amour de Dieu et du prochain est le premier et le plus grand commandement. L'Écriture, pour sa part, enseigne que l'amour de Dieu est inséparable de l'amour du prochain: "... tout autre commandement se résume en cette parole: tu aimeras le prochain comme toi-même ... La charité est donc la loi dans sa plénitude" ([Rm 13,9-10](#) cf. [1Jn 4,20](#)). Il est bien évident que cela est d'une extrême importance pour des hommes de plus en plus dépendants les uns des autres et dans un monde sans cesse plus unifié.

Allons plus loin: quand le Seigneur Jésus prie le Père pour que "tous soient un ..., comme nous nous sommes un" ([Jn 17,21-22](#)), il ouvre des perspectives inaccessibles à la raison et il nous suggère qu'il y a une certaine ressemblance entre l'union des personnes divines et celles des fils de Dieu dans la vérité et dans l'amour. Cette ressemblance montre bien que l'homme, seule créature sur terre que Dieu a voulue pour elle-même, ne peut pleinement se trouver que par le don désintéressé de lui-même (2).

Notes:

(2) cf. [Lc 17,33](#)

Interdépendance de la personne et de la société

25 Le caractère social de l'homme fait apparaître qu'il y a interdépendance entre l'essor de la personne et le développement de la société elle-même. En effet, la personne humaine qui, de par sa nature même, a absolument besoin d'une vie sociale (3), est et doit être le principe, le sujet et la fin de toutes les institutions. La vie sociale n'est donc pas pour l'homme quelque chose de surajouté; aussi c'est par l'échange avec autrui, par la réciprocité des services, par le dialogue avec ses frères que l'homme grandit selon toutes ses capacités et peut répondre à sa vocation.

Parmi les liens sociaux nécessaires à l'essor de l'homme, certains, comme la famille et la communauté politique, correspondent plus immédiatement à sa nature intime; d'autres relèvent plutôt de sa libre volonté. De nos jours, sous l'influence de divers facteurs, les relations mutuelles et les interdépendances ne cessent de se multiplier: d'où des associations et des institutions variées, de droit public ou privé. Même si ce fait, qu'on nomme socialisation, n'est pas sans danger, il comporte cependant de nombreux avantages qui permettent d'affermir et d'accroître les qualités de la personne, et de garantir ses droits (4).

Mais si les personnes humaines reçoivent beaucoup de la vie sociale pour l'accomplissement de leur vocation, même religieuse, on ne peut cependant pas nier que les hommes, du fait des contextes sociaux dans lesquels ils vivent et baignent dès leur enfance, se trouvent souvent détournés du bien et portés au mal. Certes, les désordres, si souvent rencontrés dans l'ordre social, proviennent en partie des tensions existant au sein des structures

économiques, politiques et sociales. Mais, plus radicalement, ils proviennent de l'orgueil et de l'égoïsme des hommes, qui pervertissent aussi le climat social. Là où l'ordre des choses a été vicié par les suites du péché, l'homme, déjà enclin au mal par naissance, éprouve de nouvelles incitations qui le poussent à pécher: sans efforts acharnés, sans l'aide de la grâce, il ne saurait les vaincre.

Notes:

(3) Cf. S. Thomas, 1 Ethic., lect. 1.

(4) Cf. XXIII, encyc. Mater et Magistra: AAS 53 (1961) p.418. - Cf. etiam Pie XI, encyc. Quadragesimo anno, 15.05.31: AAS 23 (1931) p.222 ss.

Promouvoir le bien commun

26 Parce que les liens humains s'intensifient et s'étendent peu à peu à l'univers entier, le bien commun, c'est-à-dire cet ensemble de conditions sociales qui permettent, tant aux groupes qu'à chacun de leurs membres, d'atteindre leur perfection d'une façon plus totale et plus aisée, prend aujourd'hui une extension de plus en plus universelle, et par suite recouvre des droits et des devoirs qui concernent tout le genre humain. Tout groupe doit tenir compte des besoins et des légitimes aspirations des autres groupes, et plus encore du bien commun de l'ensemble de la famille humaine (5).

Mais en même temps grandit la conscience de l'éminente dignité de la personne humaine, supérieure à toutes choses et dont les droits et les devoirs sont universels et inviolables. Il faut donc rendre accessible à l'homme tout ce dont il a besoin pour mener une vie vraiment humaine, par exemple: nourriture, vêtement, habitat, droit de choisir librement son état de vie et fonder une famille, droit à l'éducation, au travail, à la réputation, au respect, à une information convenable, droit d'agir selon la droite règle de sa conscience, droit à la sauvegarde de la vie privée et à une juste liberté, y compris en matière religieuse.

Aussi l'ordre social et son progrès doivent-ils toujours tourner au bien des personnes, puisque l'ordre des choses doit être subordonné à l'ordre des personnes et non l'inverse. Le Seigneur lui-même le suggère lorsqu'il a dit: "Le sabbat a été fait pour l'homme et non l'homme pour le sabbat" (6). Cet ordre doit sans cesse se développer, avoir pour base la vérité, s'édifier sur la justice, et être vivifié par l'amour; il doit trouver dans la liberté un équilibre toujours plus humain (7). Pour y parvenir, il faut travailler au renouvellement des mentalités et entreprendre de vastes transformations sociales.

L'Esprit de Dieu qui, par une providence admirable, conduit le cours des temps et rénove la face de la terre, est présent à cette évolution. Quant au ferment évangélique, c'est lui qui a suscité et suscite dans le coeur humain une exigence incoercible de dignité.

Notes:

(5) Cf. XXIII, encycl. Mater et Magistra: AAS 53 (1961) p. 417.

(6) Cf. [Mc 2,27](#)

(7) Cf. XXIII, encyc. Pacem in terris: AAS 55 (1963) p. 266.

Respect de la personne humaine

27 Pour en venir à des conséquences pratiques et qui présentent un caractère d'urgence particulière, le Concile insiste sur le respect de l'homme: que chacun considère son prochain, sans aucune exception, comme "un autre lui-même", tienne compte avant tout de son existence et des moyens qui lui sont nécessaires pour vivre dignement (8), et garde d'imiter

ce riche qui ne prit nul souci du pauvre Lazare (9).

De nos jours surtout, nous avons l'impérieux devoir de nous faire le prochain de n'importe quel homme et, s'il se présente à nous, de le servir activement: qu'il s'agisse de ce vieillard abandonné de tous, ou de ce travailleur étranger, méprisé sans raison, ou de cet exilé, ou de cet enfant né d'une union illégitime qui supporte injustement le poids d'une faute qu'il n'a pas commise, ou de cet affamé qui interpelle notre conscience en nous rappelant la parole du Seigneur: "Chaque fois que vous l'avez fait à l'un de ces plus petits de mes frères, c'est à moi que vous l'avez fait ([Mt 25,40](#)).

De plus, tout ce qui s'oppose à la vie elle-même, comme toute espèce d'homicide, le génocide, l'avortement, l'euthanasie et même le suicide délibéré; tout ce qui constitue une violation de l'intégrité de la personne humaine, comme les mutilations, la torture physique ou morale, les contraintes psychologiques; tout ce qui est offense à la dignité de l'homme, comme les conditions de vie sous-humaines, les emprisonnements arbitraires, les déportations, l'esclavage, la prostitution, le commerce des femmes et des jeunes; ou encore les conditions de travail dégradantes qui réduisent les travailleurs au rang de purs instruments de rapport, sans égard pour leurs personnalité libre et responsable: toutes ces pratiques et d'autres analogues sont, en vérité, infâmes. Tandis qu'elles corrompent la civilisation, elles déshonorent ceux qui s'y livrent plus encore que ceux qui les subissent et insultent gravement à l'honneur du Créateur.

Notes:

(8) Cf. [Jc 2,15-16](#)

(9) Cf. [Lc 16,19-31](#)

Respect et amour des adversaires

28 Le respect et l'amour doivent aussi s'étendre à ceux qui pensent ou agissent autrement que nous en matière sociale, politique ou religieuse. D'ailleurs, plus nous nous efforçons de pénétrer de l'intérieur, avec bienveillance et amour, leurs manières de voir, plus le dialogue avec eux deviendra aisé.

Certes, cet amour et cette bienveillance ne doivent en aucune façon nous rendre indifférents à l'égard de la vérité et du bien. Mieux, c'est l'amour même qui pousse les disciples du Christ (à annoncer à tous les hommes la vérité qui sauve. Mais on doit distinguer entre l'erreur, toujours à rejeter, et celui qui se trompe, qui garde toujours sa dignité de personne, même s'il se fourvoie dans des notions fausses ou insuffisantes en matière religieuse (10). Dieu seul juge et scrute les coeurs; il nous interdit donc de juger de la culpabilité interne de quiconque (11).

L'enseignement du Christ va jusqu'à requérir le pardon des offenses (12) et étend le commandement de l'amour, qui est celui de la loi nouvelle, à tous nos ennemis: " Vous avez appris qu'il a été dit: tu aimeras ton prochain, tu haïras ton ennemi. Mais moi je vous dis: aimez vos ennemis, faites du bien à ceux qui vous haïssent et priez pour ceux qui vous persécutent et vous calomnient". ([Mt 5,43-44](#)).

Notes:

(10) Cf. XXIII, encyc. Pacem in terris: AAS 55 (1963) pp. 299 et 300.

(11) Cf. [Lc 6,37-38](#) [Mt 7,1-2](#) [Rm 2,1-11](#) [Rm 14,10-12](#)

(12) Cf. [Mt 5,43-47](#)

Egalité essentielle de tous les hommes entre

eux et justice sociale

29 Tous les hommes, doués d'une âme raisonnable et créés à l'image de Dieu, ont même nature et même origine; tous, rachetés par le Christ, jouissent d'une même vocation et d'une même destinée divine: on doit donc, et toujours davantage, reconnaître leur égalité fondamentale.

Assurément, tous les hommes ne sont pas égaux quant à leur capacité physique qui est variée, ni quant à leurs forces intellectuelles et morales qui sont diverses. Mais toute forme de discrimination touchant les droits fondamentaux de la personne, qu'elle soit sociale ou culturelle, qu'elle soit fondée sur le sexe, la race, la couleur de la peau, la condition sociale, la langue ou la religion, doit être dépassée et éliminée, comme contraire au dessein de Dieu. En vérité, il est affligeant de constater que ces droits fondamentaux de la personne ne sont pas encore partout garantis. Il en est ainsi lorsque la femme est frustrée de la faculté de choisir librement son époux ou d'élire son état de vie, ou d'accéder à une éducation et une culture semblables à celles que l'on reconnaît à l'homme.

Au surplus, en dépit de légitimes différences entre les hommes, l'égale dignité des personnes exige que l'on parvienne à des conditions de vie justes et plus humaines. En effet, les inégalités économiques et sociales excessives entre les membres ou entre les peuples d'une seule famille humaine font scandale et font obstacle à la justice sociale, à l'équité, à la dignité de la personne humaine ainsi qu'à la paix sociale et internationale.

Que les institutions privées ou publiques s'efforcent de se mettre au service de la dignité et de la destinée humaines. Qu'en même temps elles luttent activement contre toute forme d'esclavage, social ou politique; et qu'elles garantissent les droits fondamentaux des hommes sous tout régime politique. Et même s'il faut un temps passablement long pour parvenir au but souhaité, toutes ces institutions humaines doivent peu à peu répondre aux réalités spirituelles qui, de toutes, sont les plus hautes.

Nécessité de dépasser une éthique individualiste

30 L'ampleur et la rapidité des transformations réclament d'une manière pressante que personne, par inattention à l'évolution des choses ou par inertie, ne se contente d'une éthique individualiste. Lorsque chacun, contribuant au bien commun selon ses capacités propres et en tenant compte des besoins d'autrui, se préoccupe aussi, et effectivement, de l'essor des institutions publiques ou privées qui servent à améliorer les conditions de vie humaines, c'est alors et de plus en plus qu'il accomplit son devoir de justice et de charité. Or il y a des gens qui, tout en professant des idées larges et généreuses, continuent à vivre en pratique comme s'ils n'avaient cure des solidarités sociales. Bien plus, dans certains pays, beaucoup font peu de cas des lois et des prescriptions sociales. Un grand nombre ne craignent pas de se soustraire, par divers subterfuges et fraudes, aux justes impôts et aux autres aspects de la dette sociales. D'autres négligent certaines règles de la vie en société, comme celles qui ont trait à la sauvegarde de la santé ou à la conduite des véhicules, sans même se rendre compte que, par une telle insouciance, ils mettent en danger leur propre vie et celle d'autrui.

Que tous prennent très à coeur de compter les solidarités sociales parmi les principaux devoirs de l'homme d'aujourd'hui, et de les respecter. En effet, plus le monde s'unifie et plus il est manifeste que les obligations de l'homme dépassent les groupes particuliers pour

s'étendre peu à peu à l'univers entier. Ce qui ne peut se faire que si les individus et les groupes cultivent en eux les valeurs morales et sociales et les répandent autour d'eux. Alors, avec le nécessaire secours de la grâce divine, surgiront des hommes vraiment nouveaux, artisans de l'humanité nouvelle.

Responsabilité et participation

31 Pour que chacun soit mieux armé pour faire face à ses responsabilités, tant envers lui-même qu'envers les différents groupes dont il fait partie, on aura soin d'assurer un plus large développement culturel, en utilisant les moyens considérables dont le genre humain dispose aujourd'hui. Avant tout, l'éducation des jeunes, quelle que soit leur origine sociale, doit être ordonnée de telle façon qu'elle puisse susciter des hommes et des femmes qui ne soient pas seulement cultivés, mais qui aient aussi une forte personnalité, car notre temps en a le plus grand besoin.

Mais l'homme parvient très difficilement à un tel sens de la responsabilité si les conditions de vie ne lui permettent pas de prendre conscience de sa dignité et de répondre à sa vocation en se dépensant au service de Dieu et de ses semblables. Car souvent la liberté humaine s'étiolé lorsque l'homme dans un état d'extrême indigence, comme elle se dégrade lorsque, se laissant aller à une vie de trop grande facilité, il s'enferme en lui-même comme dans une tour d'ivoire. Elle se fortifie en revanche lorsque l'homme accepte les inévitables contraintes de la vie sociale, assume les exigences multiples de la solidarité humaine et s'engage au service de la communauté des hommes.

Aussi faut-il stimuler chez tous la volonté de prendre part aux entreprises communes. Et il faut louer la façon d'agir des nations où, dans une authentique liberté, le plus grand nombre possible de citoyens participe aux affaires publiques. Il faut toutefois tenir compte des conditions concrètes de chaque peuple et de la nécessaire fermeté des pouvoirs publics. Mais pour que tous les citoyens soient poussés à participer à la vie des différents groupes qui constituent le corps social, il faut qu'ils trouvent en ceux-ci des valeurs qui les attirent et qui les disposent à se mettre au service de leurs semblables. On peut légitimement penser que l'avenir est entre les mains de ceux qui auront su donner aux générations de demain des raisons de vivre et d'espérer.

1965 Gaudium et Spes 18

1965 Ad Gentes

**PAUL, EVEQUE
SERVITEUR DES SERVITEURS DE DIEU
EN UNION AVEC LES PERES DU SAINT CONCILE
POUR QUE LE SOUVENIR S'EN MAINTIENNE A JAMAIS**

DECRET SUR L'ACTIVITE MISSIONNAIRE DE L'EGLISE

AD GENTES

Préambule

1 Envoyée par Dieu aux païens pour être "le sacrement universel du salut"(1), l'Eglise, en vertu des exigences intimes de sa propre catholicité et obéissant au commandement de son fondateur [Mc 16,16](#), est tendue de tout son effort vers la prédication de l'Evangile à tous les hommes. Les apôtres eux-mêmes, en effet, sur lesquels l'Eglise a été fondée ont suivi les traces du Christ, "prêché la parole de vérité et engendré des églises"(2). Le devoir de leurs successeurs est de perpétuer cette oeuvre, afin que, "la parole de Dieu soit divulguée et glorifiée" [2Th 3,1](#), le royaume de Dieu annoncé et instauré dans le monde entier.

(1) [LG 48](#). (2) St Augustin, Enar. in Ps. 44, 23 : PL 36, 508 ; CChr 38, 510.

Mais dans l'ordre actuel des choses, dont découlent de nouvelles conditions pour l'humanité, l'Eglise, sel de la terre et lumière du monde [Mt 5,13-14](#), est appelée de façon plus pressante à sauver et à rénover toute créature, afin que tout soit restauré dans le Christ, et qu'en lui les hommes constituent une seule famille et un seul peuple de Dieu.

Aussi le saint Concile, tout en rendant grâce à Dieu pour les oeuvres magnifiques accomplies par le zèle généreux de l'Eglise tout entière, désire-t-il esquisser les principes de l'activité missionnaire et rassembler les forces de tous les fidèles pour que le peuple de Dieu, s'avançant par la porte étroite de la croix, étende partout le règne du Christ Seigneur qui embrasse les siècles de son regard , et qu'il prépare les vies à son avènement.

CHAPITRE PREMIER : PRINCIPES DOCTRINAUX

Le dessein du Père

2 De sa nature, l'Eglise, durant son pèlerinage sur terre, est missionnaire, puisqu'elle-même tire son origine de la mission du Fils et de la mission du Saint-Esprit, selon le dessein de Dieu le Père (1)

(1) [LG 1](#).

Le dessein découle de "l'amour dans sa source", autrement dit de la charité du Père qui, étant le principe sans principe, de qui le Fils est engendré, de qui le Saint-Esprit procède par le Fils, nous a créés librement dans sa trop grande bonté et miséricorde, et nous a de plus appelés gracieusement à partager avec sa vie et sa gloire ; qui a répandu sur nous sans compter sa miséricorde et ne cesse de la répandre, en sorte que lui, qui est le créateur de tous les êtres, devienne enfin "tout en tous" [1Co 15,28](#) en procurant à la fois sa gloire et notre bonheur. Il a plu à Dieu d'appeler les hommes à participer à sa vie non pas seulement de façon individuelle sans aucun lien les uns avec les autres, mais de les constituer en un peuple dans lequel ses enfants, qui étaient dispersés, seraient rassemblés dans l'unité [Jn 11,52](#).

La mission du Fils

3 Ce dessein universel de Dieu pour le salut du genre humain ne se réalise pas seulement d'une manière pour ainsi dire secrète dans l'âme des hommes, ou encore par des initiatives même religieuses, au moyen desquelles ils cherchent Dieu de bien des manières pour l'atteindre si possible et le trouver ; aussi bien n'est-il pas loin de chacun de nous [Ac 17,27](#) ; car ces initiatives ont besoin d'être éclairées et redressées, bien que, de par un dessein bienveillant de la Providence divine, on puisse parfois les considérer comme une orientation vers le vrai Dieu ou une préparation à l'Evangile (2). Pour affermir la paix, autrement dit la communion avec lui, et pour établir la fraternité entre les hommes, - les hommes qui sont pécheurs - il décida d'entrer dans l'histoire humaine d'une façon nouvelle et définitive, en envoyant son Fils dans notre chair, afin d'arracher par lui les hommes à l'empire des ténèbres et de Satan [Col 1,13](#) [Ac 10,38](#), et de se réconcilier en lui le monde [2Co 5,19](#). Son Fils, par qui aussi il a fait les siècles (3), il l'a établi héritier de toutes choses, afin de tout restaurer en lui [Ep 1,10](#).

(2) cf. St Irénée, Adv. Haer.III, 18, 1: Le Verbe existant auprès de Dieu, par qui tout a été fait, et qui était toujours présent dans le genre humain : PG 7, 932. Ibid. IV, 6,7: depuis le début le Fils, présent dans sa création, révèle le Père à tous ceux à qui le veut, quand le veut et comme le veut le Père ; PG 7, 990. cf. Ibid. IV, 20, 6 et 7: PG 7, 1037. Id. Demonstratio n.34: PO XII, 773 ; Sources chr. 62, Paris 1958, p.87. Clemens Alex, Protrept.112,1: GCS Clemens I, 79. Id. Strom. VI, 6,44, 1: GCS Clemens II 453; 13,106, 3- 4: GCS, ibid.485. Pro doctrina ipsa: cf. Pie XII, nuntium radioph. 31/12/52. [LG 16](#).

(3) [He 1,2](#) [Jn 1,3](#) [Jn 1,10](#) [1Co 8,6](#) [Col 1,16](#).

Car le Christ Jésus fut envoyé dans le monde comme le véritable médiateur entre Dieu et les hommes. Puisqu'il est Dieu, toute la plénitude de la divinité habite en lui corporellement [Col 2,9](#) ; dans sa nature humaine, il est le nouvel Adam, il est constitué le chef de l'humanité régénérée, il est rempli de grâce et de vérité [Jn 1,14](#). Aussi par les voies d'une incarnation véritable, le Fils de Dieu est-il venu pour faire participer les hommes à la nature divine ; il s'est fait pauvre alors qu'il était riche afin de nous enrichir par sa pauvreté [2Co 8,9](#). Le Fils de l'Homme n'est pas venu pour être servi, mais pour servir lui-même et donner sa vie en

rançon pour beaucoup, c'est-à-dire pour tous [Mc 10,45](#). Les saints Pères proclament sans cesse que n'est pas guéri ce qui n'a pas été assumé par le Christ (4). Mais il a assumé la nature humaine dans toute sa réalité, telle qu'on la trouve chez nous, malheureux et pauvres, mais elle est chez lui sans péché [He 4,15](#) [He 9,28](#). Parlant de lui-même, le Christ, que le Père a consacré et envoyé dans le monde [Jn 10,36](#) a dit ces paroles : "L'Esprit du Seigneur est sur moi, parce qu'il m'a consacré par son onction ; il m'a envoyé porter la bonne nouvelle aux pauvres, annoncer aux captifs la délivrance et aux aveugles le retour à la vue" [Lc 4,18](#) ; et encore : "Le Fils de l'Homme est venu chercher et sauver ce qui était perdu" [Lc 19,10](#).

(4) cf. St Athanase, Epit. ad Epictetum 7: PG 26, 1060. St Cyrille Hieros, Catéch. 4,9 ; PG 33, 465. Marius Victorinus, adv. Arium 3,3: PL 8, 1101. St Basile, Epist. 261, 2: PG 32, 969. St Grégoire de Naz. Epist. 101: PG 37, 181. St Grégoire de N. Antirrheticus, adv. Apolin 17: PG 45, 1156. St Ambroise, Epist. 48, 5: PL 16, 1153. St Augustin, in Jn Evang. tr. Jean XXIII 6: PL 35, 1585; CChr 36, 236. en outre, c'est cet argument qui lui sert à démontrer que le Saint Esprit ne nous a pas rachetés puisqu'il ne s'est pas incarné : De agone Christ. 22, 24: PL 40, 302. St Cyrille d'Alex. adv. Nestor I, 1: pg 76, 20. sT Fulgence, epis. 17, 3,5 : pl 65, 454. Id. Ad Trasimumdum III, 21: PL 65, 284: de tristitia et timore.

Ce qui a été une fois prêché par le Seigneur ou accompli en lui pour le salut du genre humain doit être proclamé et répandu jusqu'aux extrémités de la terre [Ac 1,8](#), en commençant par Jérusalem [Lc 24,47](#), de sorte que ce qui a été accompli une fois en vue du salut de tous, obtienne son résultat chez tous au cours des âges.

La mission du Saint-Esprit

4 Mais pour le réaliser pleinement, le Christ a envoyé d'auprès du Père le Saint-Esprit, qui accomplirait son oeuvre porteuse de salut à l'intérieur des âmes et pousserait l'Eglise à s'étendre. Sans l'ombre d'un doute le Saint-Esprit était déjà à l'oeuvre avant la glorification du Christ (5). Pourtant, le jour de la Pentecôte, il descendit sur les disciples pour demeurer avec eux à jamais [Jn 14,16](#) ; l'Eglise se manifesta publiquement devant la multitude, la diffusion de l'Evangile commença avec la prédication ; enfin fut préfigurée l'union des peuples dans la catholicité de la foi, par l'Eglise de la Nouvelle Alliance, qui parle toutes les langues, comprend et embrasse dans sa charité toutes les langues, et triomphe ainsi de la dispersion de Babel (6). Car c'est à la Pentecôte que commencèrent "les actes des apôtres", tout comme c'est lorsque le Saint-Esprit vint sur la Vierge Marie que le Christ fut conçu, et lorsque le même Esprit-Saint descendit sur le Christ pendant sa prière que le Christ fut poussé à commencer son ministère (7). Le Christ Jésus lui-même, avant de donner librement sa vie pour le monde, a de telle sorte organisé le ministère apostolique et promis d'envoyer le Saint-Esprit, que ce ministère et cette mission sont tous deux associés pour mener à bien, toujours et partout, l'oeuvre du salut (8). A travers toutes les époques, c'est le Saint-Esprit qui "unifie l'Eglise tout entière dans la communion et le ministère, qui la munit des divers dons hiérarchiques et charismatiques" (9), vivifiant à la façon d'une âme (10) les institutions ecclésiastiques et insinuant dans les coeurs des fidèles le même esprit missionnaire, qui avait poussé le Christ lui-même. Parfois même il prévient visiblement l'action apostolique (11), tout comme il ne cesse de l'accompagner et de la diriger de diverses manières (12).

(5) C'est l'Esprit-Saint qui a parlé par les prophètes : Symb. Constantin.: [DS 150](#). St Léon le grand, sermon 76: PL 54, 405-406: Quand au jour de la Pentecôte l'Esprit-Saint remplit les disciples du Seigneur, ce ne fut pas le début d'un don mais une largesse surajoutée à d'autres: les patriarches, les prophètes, les prêtres, les saints qui vécurent aux temps anciens

ont été nourris du même Esprit sanctifiant ... bien que la mesure des dons ait été différente . Etiam sermo 77, 1: PL 54, 412. Léon XIII, encyc. Divinum illud: ASS 1897, 650-51. Etiam St Jean Chrysostome bien qu'il insiste sur la nouveauté de la mission du St Esprit au jour de la Pentecôte : In Eph. c. 4, hom. 10,1.

(6) De Babel et Pentec. saepe loquuntur Ss. Patres: Origènes, In Genesim, c. 1 : PG 12, 112. St Grégoire de Naz. Oratio 41, 16: PG 26, 449. St Jean Chrysost. Hom. 2 in Pentec. 2, PG 50, 467. Id Act. Apost. PG 60, 44. St Augustin, En. in Ps. 54, 11 : PL 36, 636 ; CChr.39, 664 s. ID. Sermo 271 : PL 38, 1245. St Cyrille d'Alex. Glaphyra in Genesim II: PG 699, 79. St Grégoire M.Hom. in Evang., lib. II, hom.30, 4: PL 76, 1222. st Bède, in Hexaem. lib. III: PL 91,125. L'Eglise parle toutes les langues et ainsi rassemble tous les hommes dans la catholicité de la foi St Augustin sermons 266, 267, 268, 269: PL 65, 743-744. sur la Pentecôte comme consécration des apôtres à la mission , cf. J.A.Cramer, Catena in Acta SS. Apostol. Oxford 1838, pp. 24 s.

(7) [Lc 3,22](#) [Lc 4,1](#) [Ac 10,38](#).

(8) [Jn 14-17](#). Paul VI, Alloc. in Concile habita du 14/09/1964: AAS 56 (1964), p. 807.

(9) [LG 4](#).

(10) St Augustin, sermon 267, 4: PL 38, 1231: ce que fait l'âme dans tous les membres d'un même corps, le St Esprit le fait dans l'Eglise tout entière . [LG 7](#), note 8.

(11) [Ac 10,44-47](#) [Ac 11,15](#) [Ac 15,8](#).

(12) [Ac 4,8](#) [Ac 5,32](#) [Ac 8,26](#) [Ac 8,29](#) [Ac 8,39](#) [Ac 9,31](#) [Ac 10](#) [Ac 11,24-28](#) [Ac 13,2](#) [Ac 13,4](#) [Ac 13,9](#) [Ac 16,6-7](#) [Ac 20,22-23](#) [Ac 21,11](#), etc.

L'Eglise envoyée par le Christ

5 Dés le début de son ministère, le Seigneur Jésus "appela à lui ceux qu'il voulut, et en institua douze pour être ses compagnons et pour les envoyer prêcher" [Mc 3,13](#) [Mt 10,1-42](#).

Les apôtres furent ainsi les germes du Nouvel Israël et en même temps l'origine de la hiérarchie sacrée. Puis, une fois qu'il eut par sa mort et sa résurrection accompli en lui les mystères de notre salut et de la restauration du monde, le Seigneur, qui avait reçu tout pouvoir au ciel et sur la terre [Mt 28,18](#), fonda son Eglise comme le sacrement du salut, avant d'être enlevé au ciel [Ac 1,11](#) ; tout comme il avait été lui-même envoyé par le Père [Jn 20,21](#), il envoya ses apôtres dans le monde entier en leur donnant cet ordre : "Allez donc, de toutes les nations faites des disciples, les baptisant au nom du Père et du Fils et du St Esprit, et leur apprenant observer tout ce que je vous ai prescrit" [Mt 28,19](#) ; "Allez par le monde entier proclamer la bonne nouvelle à toute la création. Celui qui croira et sera baptisé sera sauvé, celui qui ne croira pas sera condamné" [Mc 16,154](#). C'est de là que découle pour l'Eglise le devoir de propager la foi et le salut apportés par le Christ, d'une part en vertu du mandat exprès qu'a hérité des apôtres l'Ordre des évêques, assisté par les prêtres en union avec le successeur de Pierre, pasteur suprême de l'Eglise, et d'autre part en vertu de l'influx vital que le Christ communique à ses membres : le Christ "dont le Corps tout entier reçoit concorde et cohésion, par toutes sortes de jointures qui le nourrissent et l'actionnent selon le rôle de chaque partie, opérant ainsi sa croissance et se construisant lui-même dans la charité" [Ep 4,16](#). La mission de l'Eglise s'accomplit donc par l'opération au moyen de laquelle, obéissant à l'ordre du Christ et mue par la grâce de l'esprit-Saint et la charité, elle devient en acte plénier présente à tous les hommes et à tous les peuples, pour les amener par l'exemple de sa vie, par la prédication, par les sacrements et les autres moyens de grâce, à la foi, à la liberté, à la paix du Christ, de telle sorte qu'elle leur soit ouverte comme la voie libre et sûre pour participer pleinement au mystère du Christ.

Cette mission continue et développe au cours de l'histoire la mission du Christ lui-même, qui fut envoyé pour annoncer aux pauvres la bonne nouvelle ; c'est donc par la même route qu'a

suivie le Christ lui-même que, sous la poussée de l'Esprit du Christ, l'Eglise doit marcher, c'est-à-dire par la route de la pauvreté, de l'obéissance, du service et de l'immolation de soi jusqu'à la mort, dont il est sorti victorieux par sa résurrection. Car c'est ainsi dans l'espérance qu'ont marché tous les apôtres, qui ont achevé par leurs multiples tribulations et souffrances ce qui manque à la passion du Christ au profit de son Corps, l'Eglise [Col 1,24](#); souvent aussi le sang des chrétiens fut une semence (13).

(13) Tertullien, Apologeticum 50, 13: PL 1, 534, CChr 1, 171.

L'activité missionnaire

6 Cette tâche, c'est par l'Ordre des évêques, à la tête duquel se trouve le successeur de Pierre, qu'elle doit être accomplie, avec la prière et la collaboration de toute l'Eglise ; elle est unique et la même, partout, en toute situation, bien qu'elle ne soit pas menée de la même manière du fait des circonstances. Par conséquent, les différences qu'il faut reconnaître dans cette activité de l'Eglise ne dérivent pas de la nature intime de la mission mais des conditions dans lesquelles elle est menée.

Ces conditions dépendent soit de l'Eglise, soit même des peuples, des groupes humains ou des hommes à qui s'adresse la mission. Car l'Eglise, bien que de soi elle contienne la totalité ou la plénitude des moyens de salut, n'agit pas ni ne peut agir toujours et immédiatement selon tous ses moyens ; elle connaît des commencements et des degrés dans l'action par laquelle elle s'efforce de conduire à son effet le dessein de Dieu ; bien plus, elle est parfois contrainte, après des débuts heureux, de déplorer de nouveau un recul, ou tout au moins de demeurer dans un état de semi-plénitude et d'insuffisance. En ce qui concerne les hommes, les groupes humains et les peuples, elle ne les atteint et ne les pénètre que progressivement, et les assume ainsi dans la plénitude catholique. Les actes propres, les moyens adaptés doivent s'accorder avec chaque condition ou état.

Les initiatives particulières par lesquelles les prédicateurs de l'Evangile envoyés par l'Eglise et allant dans le monde entier s'acquittent de la charge de prêcher l'Evangile et d'implanter l'Eglise parmi les peuples ou les groupes humains qui ne croient pas encore au Christ, sont communément appelées "missions" ; elles s'accomplissent par l'activité missionnaire et sont menées d'ordinaire dans des territoires déterminés reconnus par le Saint-Siège. La fin propre de cette activité missionnaire, c'est l'évangélisation et l'implantation de l'Eglise dans les peuples ou les groupes humains dans lesquels elle n'a pas encore été enracinée(14). Il faut que, nées de la parole de Dieu, des églises particulières autochtones suffisamment établies croissent partout dans le monde, jouissent de leurs ressources propres et d'une certaine maturité ; il faut que, pourvues de leur hiérarchie propre unie à un peuple fidèle et des moyens accordés à leur génie, nécessaire pour mener une vie pleinement chrétienne, elles contribuent au bien de toute l'Eglise. Mais le moyen principal de cette implantation, c'est la prédication de l'Evangile de Jésus-Christ ; c'est pour annoncer l'Evangile que le Seigneur a envoyé ses disciples dans le monde entier, afin que les hommes, ayant acquis une nouvelle naissance par la parole de Dieu [1P 1,23](#), soient agrégés par le baptême à l'Eglise qui, en tant que Corps du Verbe incarné, est nourrie et vit de la parole de Dieu et du pain eucharistique [Ac 2,42](#).

(14) déjà St Thomas parle de la charge apostolique de planter l'Eglise : cf. Sent. lib.1, dist.16, q.1, a. 2 et ad 4 ; a.3 sol. Id. Summa théol. I 43,7 ad 6: I-II 106,4 ad 4. Cf. Benoit XV, Maximum illud. 30/11/19: AAS 11 (1919)pp. 445 et 453. Pie XI, Rerum Ecclesiae, 28/02/1926: AAS 18 (1926), p.74. Pie XII, 30/04/1939, ad Directores OO PP MM.; id. 24/06: 44, ad Direct. OO PP MM. AAS 38 (1944)n p. 210, rursus in AAS 42 (1950), p. 727 et 43.(1951), p. 508. id. 29/06/48 ad clerum indigenum : AAS 40 (1948), p. 374. Id. Evangelii

Praecones, 2/06/1951: AAS 43 (1951), p. 507. id. Fidei donum 15/01/57 : AAS 47 (1957), p. 236. Jean XXIII Princeps pastorum, 28/11/59: AAS 51 (1959), p. 835. Paul VI, hom. 18/10/64: AAS 56 (1964), p. 911. les papes aussi bien que les Pères et mes scolastiques parlent souvent de l'expansion de l'Eglise : St Thomas, Comm. in Matth. 16,28. Léon XIII, encycl. Sancta Dei Civitasq: ASS (1880), p.241.. Benoit XV, encycl. Maximum illud: AAS 11 (1919), p. 442. Pie XI, encycl. Rerum Eccle. AAS 18 (1926), p. 65.

Dans cette activité missionnaire de l'Eglise, diverses situations se présentent parfois mêlées les unes aux autres : situation d'abord de début ou de plantation, puis de nouveauté ou de jeunesse. Quand tout cela est accompli, l'action missionnaire de l'Eglise ne cesse pas pour autant : le devoir incombe aux églises particulières déjà formées de la continuer et de prêcher l'Évangile à tous ceux qui sont encore au-dehors.

En outre, il n'est pas rare que les groupes humains parmi lesquels l'Eglise existe, ne soient complètement transformés pour des raisons diverses ; des situations nouvelles peuvent en résulter. L'Eglise doit alors examiner si ces situations exigent de nouveau une activité missionnaire. De plus les circonstances sont parfois telles que manque pour un temps la possibilité de proposer directement et immédiatement le message évangélique ; c'est alors que les missionnaires peuvent et doivent donner avec patience et prudence, avec une grande confiance en même temps, au moins le témoignage de la charité et de la bienfaisance du Christ, préparer ainsi les voies au Seigneur et le rendre présent d'une certaine manière.

Ainsi il est clair que l'activité missionnaire découle profondément de la nature même de l'Eglise ; elle en propage la foi qui sauve, elle en réalise l'unité catholique en la répandant, l'apostolicité de l'Eglise lui donne sa vigueur, elle met en oeuvre le sens collégial de sa hiérarchie, elle en atteste, répand et procure la sainteté. Ainsi l'activité missionnaire au milieu des nations diffère tant de l'activité pastorale à mener à l'égard des fidèles que des initiatives à prendre pour rétablir l'unité des chrétiens. Cependant ces deux domaines sont très étroitement liés avec l'activité missionnaire de l'Eglise (15) : la division des chrétiens, en effet, nuit (16) à la cause très sacrée de la prédication de l'Évangile à toute créature, et pour beaucoup elle ferme l'accès à la foi. Ainsi de par la nécessité de la mission, tous les baptisés sont appelés à s'assembler en un seul troupeau, afin de pouvoir ainsi de façon unanime rendre témoignage du Christ leur Seigneur devant les nations. S'ils sont encore incapables de donner le témoignage d'une foi unique, il faut au moins qu'ils soient animés par une estime et une charité réciproques.

(15) dans cette notion de l'activité missionnaire sont incluses en toute réalité, comme il est évident, même ces parties de l'Amérique latine dans lesquelles n'existe pas d'hiérarchie propre, et où ne se trouvent ni une maturité de vie chrétienne ni une prédication suffisante de l'Évangile. La question de savoir si ces territoires sont reconnus de fait par le Saint Siège comme des territoires missionnaires, n'est pas du ressort du Concile. C'est pourquoi relativement au lien entre la notion de l'activité missionnaire et certains territoires déterminés, on dit à juste titre que cette activité s'exerce "d'ordinaire" dans des territoires déterminés reconnus par le Saint-Siège .

(16) [UR 1](#).

Raison et nécessité de l'activité missionnaire

7 La raison de cette activité missionnaire se tire de la volonté de Dieu, qui "veut que tous les hommes soient sauvés et parviennent à la connaissance de la vérité. Car il n'y a qu'un seul Dieu, et un seul médiateur entre Dieu et les hommes, l'homme Jésus-Christ, qui s'est livré en rédemption pour tous" [1Tm 2,4-5](#) ; "et il n'existe de salut en aucun autre" [Ac 4,12](#). Il faut

donc que tous se convertissent au Christ connu par la prédication de l'Eglise, et qu'ils soient eux aussi incorporés par le baptême à l'Eglise, qui est son Corps. Car le Christ lui-même, "en inculquant en termes formels la nécessité de la foi et du baptême [Mc 16,16](#) [Jn 3,5](#), a du même coup confirmé la nécessité de l'Eglise dans laquelle les hommes entrent par le baptême comme par une porte. C'est pourquoi les hommes ne peuvent être sauvés qui, n'ignorant pas que l'Eglise a été fondée comme nécessaire par Dieu par l'intermédiaire de Jésus-Christ, n'auront cependant pas voulu y entrer ou y persévérer"(17). Bien que Dieu puisse par des voies connues de lui amener à la foi sans laquelle il est impossible de plaire à Dieu [He 11,6](#) des hommes qui, sans faute de leur part, ignorent l'Evangile, la nécessité incombe cependant à l'Eglise [1Co 9,16](#) - et en même temps elle en a le droit sacré - d'évangéliser, et par conséquent son activité missionnaire garde dans leur intégrité, aujourd'hui comme toujours, sa force et sa nécessité.

(17) [LG 14](#).

C'est par elle que le Corps mystique du Christ rassemble et ordonne sans cesse les forces en vue de son propre accroissement [Ep 4,11-16](#). C'est pour mener à bien cette activité que les membres de l'Eglise sont poussés par la charité, qui les fait aimer Dieu, et les fait désirer partager avec tous les hommes les biens spirituels de la vie future comme ceux de la vie présente.

Par cette activité missionnaire enfin, Dieu est pleinement glorifié, du moment que les hommes accueillent consciemment et pleinement son oeuvre salutaire qu'il a réalisée dans le Christ. C'est ainsi que par elle se réalise le dessein de Dieu, que le Christ a servi par obéissance et par amour pour la gloire du Père qui l'a envoyé (18): que le genre humain tout entier constitue un seul peuple de Dieu, se rassemble dans le corps unique du Christ, soit construit en un seul temple du St Esprit ; ce qui, en évoquant la concorde fraternelle, répond au désir intime de tous les hommes. C'est ainsi qu'enfin s'accomplit vraiment le dessein du Créateur formant l'homme à son image et à sa ressemblance, quand tous ceux qui participent à la nature humaine, une fois qu'ils auront été régénérés dans le Christ par le St Esprit, et reflétant ensemble la gloire de Dieu [2Co 3,18](#), pourront dire: "Notre Père"(19).

(18) [Jn 7,18](#) [Jn 8,30](#) [Jn 8,44](#) [Jn 8,50](#) [Jn 17,1](#).

(19) sur cette idée synthétique voir la doctrine de St Irénée sur la récapitulation . cf. etiam Hyppolyte, De Antichris. 3: aimant tous les hommes et désirant les sauver tous, voulant les rendre tous fils de Dieu et appelant tous les saints à former un seul homme parfait ... PG 10 732 ; GCS Hyppol. I,2,p.6. Id. Benedict. Jacob, 7: TU 38-1, p. 18, lin.4 ss. Origène, in Jn, I, n.16: il n'y aurait alors qu'un seul acte de connaître Dieu chez ceux qui seront arrivés à Dieu, sous la conduite de ce Verbe qui est chez Dieu ; en sorte que tous soient formés avec soin pour connaître le Père comme des enfants, comme le Fils est maintenant seul à connaître le Père . PG 14, 49; GCS Orig.IV, 20. ST Augustin, de serm. Domini in monte, I 41: aimons ce qui peut être mené jusqu'à ces royaumes où personne ne dit: mon Père, mais où tous disent à un seul Dieu: notre Père ; PL 34, 1250. St Cyrille d'Alex., in JN car nous sommes tous dans le Christ et la nature commune de notre humanité reprend vie en lui. C'est pour cela qu'il a été appelé le nouvel Adam ... Il a habité parmi nous, celui qui par nature est Fils et Dieu ; aussi nous écrivons-nous dans son Esprit : Abba Père ! Le Verbe habite en tous en un seul temple, c'est-à-dire dans ce temple qu'il a pris pour nous et qu'il a emprunté, afin qu'ayant en lui tous les hommes, il réconciliât au Père tous les hommes dans un seul corps, comme le dit Paul : PG 73, 161-164.

8 L'activité missionnaire possède un lien intime avec la nature humaine elle-même et ses aspirations. Car en manifestant le Christ, l'Eglise révèle aux hommes par le fait même la vérité authentique de leur condition et de leur vocation intégrale, le Christ étant le principe et le modèle de cette humanité rénovée, pénétrée d'amour fraternel, de sincérité, d'esprit pacifique, à laquelle tout le monde aspire. Le Christ, et l'Eglise qui rend témoignage à son sujet par la prédication évangélique, transcendent tout particularisme de race ou de nation, et par conséquent ils ne peuvent jamais être considérés, ni lui ni elle, comme étrangers nulle part ni à l'égard de qui que ce soit (20). Le Christ lui-même est la vérité et la voie que la prédication évangélique découvre à tous, en portant aux oreilles de tous ces paroles du même Christ : "Faites pénitence et croyez à l'évangile" [Mc 1,15](#). Puisque celui qui ne croit pas est déjà jugé [Jn 3,18](#), les paroles du Christ sont des paroles à la fois de jugement et de grâce, de mort et de vie. Car c'est seulement en faisant mourir ce qui est vieux que nous pouvons parvenir à la nouveauté de vie : cela vaut d'abord des personnes ; mais cela vaut aussi des divers biens de ce monde, qui sont marqués en même temps par le péché de l'homme et la bénédiction de Dieu : "Car tous ont péché et sont privés de la gloire de Dieu" [Rm 3,23](#). Personne n'est délivré du péché par lui-même et ou par ses propres efforts, personne n'est entièrement libéré de sa faiblesse ni de sa solitude ni de son esclavage (21), mais tous ont besoin du Christ le modèle, le maître, le libérateur, le sauveur, celui qui donne la vie. En toute vérité, dans l'histoire humaine, même au point de vue temporel, l'Evangile fut un ferment de liberté et de progrès, et il se présente toujours comme un ferment de fraternité, d'unité et de paix. Ce n'est donc pas sans raison que le Christ est honoré par les fidèles comme "l'attente des nations et leur Sauveur(22).

(20) Benoit XV, encyc. *Maximum illud*: AAS 11 (1919), p. 445: car de même que l'Eglise de Dieu est catholique et qu'elle n'est étrangère en aucune race ni aucune nation ... cf. Jean XXIII, encyc. *Mater et Mag.* de droit divin l'Eglise s'étend à toutes les nations ... lorsqu'elle a injecté dans ce qu'on eut appeler les veines d'un peuple, sa puissance, elle n'est pas, elle ne se considère pas une institution quelconque, imposée de l'extérieur à ce peuple ... Aussi tout ce qui lui paraît bon et honnête, ils (c'est-à-dire ceux qui sont renés dans le Christ) le confirment et le mènent à la perfection : AAS 53 (1961), p.444.

(21) cf. St Irénée, *adv. Haer.* III,15,3: PG 7, 919: ils furent les prédicateurs de la vérité et les apôtres de la liberté .

(22) Ant. O diei 23 Décembre

Caractère eschatologique de l'activité missionnaire

9 Aussi le temps de l'activité missionnaire se situe-t-il entre le premier avènement du Seigneur et le second, dans lequel, des 4 vents, telle une moisson, l'Eglise sera rassemblée dans le royaume de Dieu (22). Car avant la venue du Seigneur, il faut que la bonne nouvelle soit proclamée parmi toutes les nations [Mc 13,10](#).

L'activité missionnaire n'est rien d'autre, elle n'est rien de moins que la manifestation du dessein de Dieu, son épiphanie et sa réalisation dans le monde et son histoire, dans laquelle Dieu conduit clairement à son terme, au moyen de la mission, l'histoire du salut. Par la parole de la prédication et par la célébration des sacrements dont la sainte Eucharistie est le centre et le sommet, elle rend présent le Christ auteur du salut. Tout ce qui se trouvait déjà de vérité et de " grâce chez les nations comme par une secrète présence de Dieu, elle le délivre des contacts mauvais et le rend au Christ son auteur, qui détruit l'empire du diable et arrête la malice infiniment diverses des crimes. Aussi tout ce qu'on découvre de bon semé dans le coeur et l'âme des hommes ou dans les rites particuliers et les civilisations particulières des peuples, non seulement ne périt pas, mais est purifié, élevé et porté à sa perfection pour la

gloire de Dieu, la confusion du démon et le bonheur de l'homme (24). Ainsi l'activité missionnaire tend vers la plénitude eschatologique (25): c'est par elle en effet que jusqu'à la mesure et à l'époque que le Père a fixées dans son autorité [Ac 1,7](#), se développe le peuple de Dieu, en vue de qui il a été dit de manière prophétique: "Elargis l'espace de la tente, déploie les tentures sans contrainte" [Is 54,2](#) (26) ; c'est par elle que s'accroît le Corps mystique jusqu'à la mesure de l'âge de la plénitude du Christ [Ep 4,13](#), et que le temple spirituel où Dieu est adoré en esprit et en vérité [Jn 4,23](#), grandit et se construit sur le fondement des apôtres et des prophètes, le Christ Jésus étant lui-même la pierre d'angle [Ep 2,20](#).

(23) [Mt 24,31](#), Didaché, 10,5 : Funk I, 32.

(24) [LG 17](#). St Augustin, de civ.Dei, 19,17: PL 41, 646. S.C.propag. de la foi, Inst.: Collect. I, n.135, p.42.

(25) selon Origène l'Evangile doit être prêché avant la consommation de ce monde : Hom.in Lc XXI: GCS Orig. IX, 136, 21 ss. Id. Matth. comm. ser. 39: ibid. XI,75, 25 ss. 76, 4 ss. Id. Hom. in Ierem.III, 2: ibid.VIII 308, 29 ss. St Thomas, Summa theol. I-II 106,4 ad 4.

(26) St Hilaire, in Ps. 14: PL 9, 301. Eusebius Caes, In Isalam,54,2-3 ; PG 24: 462-43. St Cyrille Alex. In Isalam V, cap.54, 1-3: PG 70, 1193..

CHAPITRE II : L'OEUVRE MISSIONNAIRE ELLE-MEME

Introduction

10 L'Eglise, envoyée par le Christ pour manifester et communiquer la charité de Dieu à tous les hommes et à toutes les nations, comprend qu'elle a à faire une oeuvre missionnaire énorme. Car deux milliards d'hommes, dont le nombre s'accroît de jour en jour, qui sont rassemblés en des groupements importants et déterminés par les rapports stables de la vie culturelle, par les antiques traditions religieuses, par les liens solides des relations sociales, n'ont pas encore entendu le message évangélique ou l'ont à peine entendu ; les uns suivent l'une des grandes religions, les autres demeurent étrangers à la connaissance de Dieu lui-même, d'autres nient expressément son existence, parfois même l'attaquent. L'Eglise, afin de pouvoir présenter à tous le mystère du salut et la vie apportée par Dieu, doit s'insérer dans tous ces groupes humains du même mouvement dont le Christ lui-même, par son incarnation, s'est lié aux conditions sociales et culturelles déterminées des hommes avec lesquels il a vécu.

ART. PREMIER : LE TEMOIGNAGE CHRETIEN

Le témoignage de la vie et le dialogue

11 Il faut que l'Eglise soit présente dans ces groupements humains par ses enfants, qui y vivent ou son envoyés vers eux. Car tous les chrétiens, partout où ils vivent, sont tenus de manifester de telle manière, par l'exemple de leur vie et le témoignage de leur parole, l'homme nouveau qu'ils ont revêtu par le baptême et la force du St Esprit qui les a fortifiés au moyen de la confirmation, que les autres, considèrent leurs bonnes oeuvres, glorifient le Père [Mt 5,16](#) et perçoivent plus pleinement le sens authentique et le lien universel de communion des hommes.

Pour qu'ils puissent donner avec fruit ce témoignage du Christ, ils doivent se joindre à ces hommes par l'estime et la charité, se reconnaître comme des membres du groupement humain dans lequel ils vivent, avoir une part dans la vie culturelle et sociale au moyen des divers échanges et des diverses affaires humaines ; ils doivent être familiers avec leurs traditions nationales et religieuses, découvrir avec joie et respect les semences du Verbe qui s'y trouvent cachées ; ils doivent en même temps faire attention à la transformation profonde qui s'opère parmi les nations, et travailler à ce que les hommes de notre temps, trop attentifs à la science et à la technique du monde moderne, ne soient pas détournés des choses divines ; bien au contraire, à ce qu'ils soient éveillés à un désir plus ardent de la vérité et de la charité révélées par Dieu. Le Christ lui-même a scruté le cœur des hommes et les amenés par un dialogue vraiment humain à la lumière divine ; de même ses disciples, profondément pénétrés de l'Esprit du Christ, doivent connaître les hommes au milieu desquels ils vivent, engager conversation avec eux, afin qu'eux aussi apprennent dans un dialogue sincère et patient, quelles richesses Dieu, dans sa munificence, a dispensées aux nations ; ils doivent en même temps s'efforcer d'éclairer ces richesses de la lumière évangélique, de les libérer, de les ramener sous l'autorité du Dieu Sauveur.

1965 Ad Gentes

1990 Redemptoris Missio

LETTRE ENCYCLIQUE

REDEMPTORIS MISSIO

DU SOUVERAIN PONTIFE

JEAN-PAUL II

SUR LA VALEUR PERMANENTE

DU PRECEPTE

MISSIONNAIRE

Vénérés Frères, chers Fils, Salut et Bénédiction apostolique!

INTRODUCTION

1 La mission du Christ Rédempteur, confiée à l'Eglise, est encore bien loin de son achèvement. Au terme du deuxième millénaire après sa venue, un regard d'ensemble porté sur l'humanité montre que cette mission en est encore à ses débuts et que nous devons nous engager de toutes nos forces à son service. C'est l'Esprit qui pousse à annoncer les grandes oeuvres de Dieu: "Annoncer l'Evangile, en effet, n'est pas pour moi un titre de gloire; c'est une nécessité qui m'incombe. Oui, malheur à moi si je n'annonçais pas l'Evangile!" ([1Co 9,16](#)).

Je ressens impérieusement le devoir de répéter ce cri de saint Paul, au nom de toute l'Eglise. Dès le début de mon pontificat, j'ai choisi de voyager jusqu'aux extrémités de la terre pour manifester ce zèle missionnaire; et, précisément, le contact direct avec les peuples qui ignorent le Christ m'a convaincu davantage encore de *l'urgence de l'activité missionnaire* à laquelle je consacre la présente encyclique.

Le deuxième Concile du Vatican a voulu renouveler la vie et l'activité de l'Eglise en fonction des besoins du monde contemporain; il en a souligné le *caractère missionnaire* en le fondant

de manière dynamique sur la mission trinitaire elle-même. L'élan missionnaire appartient donc à la nature intime de la vie chrétienne et il inspire aussi l'oecuménisme: "Que tous soient un ... afin que le monde croie que tu m'as envoyé" ([Jn 17,21](#)).

2 Les fruits missionnaires du Concile sont déjà abondants: les Eglises locales se sont multipliées, avec leurs évêques, leur clergé et leur personnel apostolique; on constate une insertion plus profonde des communautés chrétiennes dans la vie des peuples, la communion entre les Eglises entraîne un échange intense de biens spirituels et de dons; l'engagement des laïcs dans l'évangélisation est en train de modifier la vie ecclésiale; les Eglises particulières s'ouvrent à la rencontre, au dialogue et à la collaboration avec les membres d'autres Eglises chrétiennes et d'autres religions. Et surtout, une conscience nouvelle s'affirme, à savoir que *la mission concerne tous les chrétiens*, tous les diocèses et toutes les paroisses, toutes les institutions et toutes les associations ecclésiales.

Cependant, en ce "nouveau printemps" du christianisme, on ne peut taire une tendance négative que ce document désire surmonter: il semble que la mission spécifique *ad gentes* devienne moins active, ce qui ne va assurément pas dans le sens des directives du Concile et de l'enseignement ultérieur du Magistère. Des difficultés internes et externes ont affaibli l'élan missionnaire de l'Eglise à l'égard des non-chrétiens, et c'est là un fait qui doit inquiéter tous ceux qui croient au Christ. Dans l'histoire de l'Eglise, en effet, le dynamisme missionnaire a toujours été un signe de vitalité, de même que son affaiblissement est le signe d'une crise de la foi(1).

(1) Cf. PAUL VI, Message pour la Journée mondiale des Missions 1972: "*Combien de tensions internes, qui affaiblissent et déchirent certaines Eglises et Institutions locales, disparaîtraient devant la ferme conviction que le salut des communautés locales s'acquiert par la coopération à l'oeuvre missionnaire, pour que celle-ci s'étende jusqu'aux confins de la terre!*" (Insegnamenti X 1972), p. 522).

Vingt-cinq ans après la conclusion du Concile et la publication du décret *Ad gentes* sur l'activité missionnaire, quinze ans après l'exhortation apostolique *Evangelii nuntiandi* du Pape Paul VI, je voudrais inviter l'Eglise à *renouveler son engagement missionnaire*, poursuivant ainsi l'enseignement de mes prédécesseurs à ce sujet(2). Le présent document a un objectif d'ordre interne: le renouveau de la foi et de la vie chrétienne. En effet, la mission renouvelle l'Eglise, renforce la foi et l'identité chrétienne, donne un regain d'enthousiasme et des motivations nouvelles. *La foi s'affermi lorsqu'on la donne!* La nouvelle évangélisation des peuples chrétiens trouvera inspiration et soutien dans l'engagement pour la mission universelle.

(2) Cf. BENOIT XV, Lettre ap. *Maximum illud* (30 novembre 1919): AAS II (1919), pp. 440-455; PIE XI, Encycl. *Rerum Ecclesiae* (28 février 1926): AAS 18 (1926), pp. 65-83; PIE XII, Encycl. *Evangelii praecones* (juin juin 1951): AAS 43 (1951), pp. 497-528; Encycl. *Fidei donum* (21 avril 1957): AAS 49 (1957), pp. 225-248; JEAN XXIII, Encycl. *Princeps Pastorum* (28 novembre 1959): AAS 51 (1959), pp. 833-864.

Mais ce qui me pousse plus encore à proclamer l'urgence de l'évangélisation missionnaire, c'est qu'elle constitue le premier service que l'Eglise peut rendre à tout homme et à l'humanité entière dans le monde actuel, lequel connaît des conquêtes admirables mais semble avoir perdu le sens des réalités ultimes et de son existence même. "Le Christ Rédempteur, ai-je écrit dans ma première encyclique, révèle pleinement l'homme à lui-même. (...) L'homme qui veut se comprendre lui-même jusqu'au fond (...) doit (...) s'approcher du Christ. (...) La Rédemption réalisée au moyen de la Croix a définitivement redonné à l'homme sa dignité et le sens de son existence dans le monde"(3).

(3) Encycl. *Redemptor hominis* (4 mars 1979), [RH 10](#): AAS 71 (1979), pp. 274-275.

Il ne manque pas d'autres motivations et d'autres objectifs: répondre aux nombreuses requêtes d'un document de cette nature; dissiper les doutes et les ambiguïtés au sujet de la mission *ad gentes*, en confirmant dans leurs engagements nos frères et soeurs méritants qui se consacrent à l'activité missionnaire ainsi que tous ceux qui les aident ; promouvoir les vocations missionnaires; encourager les théologiens à approfondir et à exposer systématiquement les divers aspects de la mission; relancer la mission de manière spécifique, en engageant les Eglises particulières, spécialement les jeunes Eglises, à envoyer et à recevoir des missionnaires; assurer les non-chrétiens et, en particulier, les pouvoirs publics des pays vers lesquels s'oriente l'activité missionnaire, que celle-ci a pour fin unique de servir l'homme en lui révélant l'amour de Dieu qui s'est manifesté en Jésus Christ.

3 *Vous tous les peuples, ouvrez les portes au Christ!* Son Evangile n'enlève rien à la liberté de l'homme, au respect dû aux cultures, à ce qui est bon en toute religion. En accueillant le Christ, vous vous ouvrez à la Parole définitive de Dieu, à Celui en qui Dieu s'est pleinement fait connaître et en qui il nous a montré la voie pour aller à Lui.

Le nombre de ceux qui ignorent le Christ et ne font pas partie de l'Eglise augmente continuellement, et même il a presque doublé depuis la fin du Concile. A l'égard de ce nombre immense d'hommes que le Père aime et pour qui il a envoyé son Fils, l'urgence de la mission est évidente.

D'autre part, notre temps offre à l'Eglise de nouveaux motifs d'agir en ce domaine: l'écroulement d'idéologies et de systèmes politiques oppressifs; l'ouverture des frontières et l'édification d'un monde plus uni, grâce au développement des communications; dans les peuples, la reconnaissance croissante des valeurs évangéliques que Jésus a incarnées dans sa vie (paix, justice, fraternité, attention aux plus petits); un modèle de développement économique et technique sans âme mais qui invite à chercher la vérité sur Dieu, sur l'homme, sur le sens de la vie.

Dieu ouvre à l'Eglise les horizons d'une humanité plus disposée à recevoir la semence évangélique. J'estime que le moment est venu d'engager toutes les forces ecclésiales dans la nouvelle évangélisation et dans la mission *ad gentes*. Aucun de ceux qui croient au Christ, aucune institution de l'Eglise ne peut se soustraire à ce devoir suprême: annoncer le Christ à tous les peuples.

CHAPITRE I

JESUS CHRIST, L'UNIQUE SAUVEUR

4 "A toutes les époques, et plus particulièrement à la nôtre, le devoir fondamental de l'Eglise - comme je le rappelais dans ma première encyclique qui avait valeur de programme - est de diriger le regard de l'homme, d'orienter la conscience et l'expérience de toute l'humanité vers le mystère du Christ"(4).

4 Ibid, [RH 10](#) Ic, p 275.

La mission universelle de l'Eglise découle de la foi en Jésus Christ, comme le proclame la profession de foi trinitaire: "Je crois en un seul Seigneur, Jésus Christ, le Fils unique de Dieu, né du Père avant tous les siècles ...). Pour nous les hommes, et pour notre salut, il descendit du ciel. Par l'Esprit Saint, il a pris chair de la Vierge Marie, et s'est fait homme"(5). L'événement de la Rédemption est le fondement du salut de tous, "parce que chacun a été

inclus dans le mystère de la Rédemption, et Jésus Christ s'est uni à chacun, pour toujours, à travers ce mystère" (6). La mission ne peut être comprise et fondée que dans la foi.

5 Credo de Nicée-Constantinople: [DS 150](#)

6 Encycl. *Redemptor hominis*, [RH 13](#): l.c., p. 283.

Et pourtant, à cause des changements de l'époque moderne et de la diffusion de nouvelles conceptions théologiques, certains s'interrogent: *la mission auprès des non-chrétiens est-elle encore actuelle?* N'est-elle pas remplacée par le dialogue inter-religieux? La promotion humaine n'est-elle pas un objectif suffisant? Le respect de la conscience et de la liberté n'exclut-il pas toute proposition de conversion? Ne peut-on faire son salut dans n'importe quelle religion? *Alors, pourquoi la mission?*

"Nul ne vient au Père que par moi"

([Jn 14,6](#))

5 En remontant aux origines de l'Eglise, nous voyons clairement affirmé que le Christ est l'unique Sauveur de tous, celui qui seul est en mesure de révéler Dieu et de conduire à Dieu. Aux autorités religieuses juives qui interrogent les Apôtres au sujet de la guérison de l'impotent qu'il avait accomplie, Pierre répond: "C'est par le nom de Jésus Christ le Nazôreen, celui que vous, vous avez crucifié, et que Dieu a ressuscité des morts, c'est par son nom et par nul autre que cet homme se présente guéri devant vous ... Car il n'y a pas sous le ciel d'autre nom donné aux hommes, par lequel nous devons être sauvés" ([Ac 4,10](#) [Ac 4,12](#)).

Cette affirmation adressée au Sanhédrin, a une portée universelle, car pour tous - Juifs et païens -, le salut ne peut venir que de Jésus Christ.

L'universalité de ce salut dans le Christ est affirmée dans tout le Nouveau Testament. Saint Paul reconnaît dans le Christ ressuscité le Seigneur: "Car - écrit-il -, bien qu'il y ait, soit au ciel, soit sur la terre, de prétendus dieux - et de fait il y a quantité de dieux et quantité de seigneurs -, pour nous en tout cas, il n'y a qu'un seul Dieu, le Père, de qui tout vient et pour qui nous sommes, et un seul Seigneur, Jésus Christ, par qui tout existe et par qui nous sommes" ([1Co 8,5-6](#)). Le Dieu unique et l'unique Seigneur sont proclamés par contraste avec la multitude des "dieux" et des "seigneurs" que le peuple reconnaissait. Paul réagit contre le polythéisme du milieu religieux de son temps et met en relief le trait caractéristique de la foi chrétienne: la foi en un seul Dieu, et en un seul Seigneur envoyé par Dieu.

Dans l'Evangile de saint Jean, l'universalité du salut par le Christ comprend les aspects de sa mission de grâce, de vérité et de révélation: "Le Verbe est la lumière véritable, qui éclaire tout homme" (cf. [Jn 1,9](#)). Et encore: "Nul n'a jamais vu Dieu; le Fils unique, qui est dans le sein du Père, lui l'a fait connaître" ([Jn 1,18](#) cf. [Mt 11,27](#)). La révélation de Dieu devient, par son Fils unique, définitive et achevée: "Après avoir, à maintes reprises et sous maintes formes, parlé jadis aux Pères par les prophètes, Dieu, en ces jours qui sont les derniers, nous a parlé par le Fils qu'il a établi héritier de toutes choses, par qui aussi il a fait les siècles" ([He 1,1-2](#) cf. [Jn 14,6](#)). Dans cette Parole définitive de sa révélation, Dieu s'est fait connaître en plénitude: il a dit à l'humanité *qui il est*. Et cette révélation définitive que Dieu fait de lui-même est la raison fondamentale pour laquelle l'Eglise est missionnaire par sa nature. Elle ne peut pas ne pas proclamer l'Evangile, c'est-à-dire la plénitude de la vérité que Dieu nous a fait connaître sur lui-même.

Le Christ est l'unique médiateur entre Dieu et les hommes: "Car Dieu est unique, unique aussi le médiateur entre Dieu et les hommes, le Christ Jésus, homme lui-même, qui s'est livré en rançon pour tous. Tel est le témoignage rendu aux temps marqués et dont j'ai été établi, moi, héraut et apôtre je dis vrai, je ne mens pas, docteur des païens, dans la foi et la

vérité" ([1Tm 2,5-7](#) cf. [He 4,14-16](#)). Les hommes ne peuvent donc entrer en communion avec Dieu que par le Christ, sous l'action de l'Esprit. Sa médiation unique et universelle, loin d'être un obstacle sur le chemin qui conduit à Dieu, est la voie tracée par Dieu lui-même, et le Christ en a pleine conscience. Le concours de médiations de types et d'ordres divers n'est pas exclu, mais celles-ci tirent leur sens et leur valeur uniquement de celle du Christ, et elles ne peuvent être considérées comme parallèles ou complémentaires.

6 Il est contraire à la foi chrétienne d'introduire une quelconque séparation entre le Verbe et Jésus Christ. Saint Jean affirme clairement que le Verbe, qui "était au commencement avec Dieu", est celui-là même qui "s'est fait chair" ([Jn 1,2](#) [Jn 1,14](#)). Jésus est le Verbe incarné, Personne une et indivisible: on ne peut pas séparer Jésus du Christ, ni parler d'un "Jésus de l'histoire" qui serait différent du "Christ de la foi". L'Eglise connaît et confesse Jésus comme "le Christ, le Fils du Dieu vivant" ([Mt 16,16](#)). Le Christ n'est autre que Jésus de Nazareth, et celui-ci est le Verbe de Dieu fait homme pour le salut de tous. Dans le Christ "habite corporellement toute la Plénitude de la Divinité" ([Col 2,9](#)) et "de sa plénitude nous avons tous reçu" ([Jn 1,16](#)). Le "Fils unique qui est dans le sein du Père" ([Jn 1,18](#)) est "le Fils bien-aimé, en qui nous avons la rédemption ... Dieu s'est plu à faire habiter en lui toute la Plénitude et, par lui, à réconcilier tous les êtres pour lui, aussi bien sur la terre que dans les cieux, en faisant la paix par le sang de sa Croix" ([Col 1,13-14](#) [Col 1,19-20](#)). C'est précisément ce caractère unique du Christ qui lui confère une portée absolue et universelle par laquelle, étant dans l'histoire, il est le centre et la fin de l'histoire elle-même(7): "Je suis l'Alpha et l'Oméga, le Premier et le Dernier, le Principe et la Fin" ([Ap 22,13](#)).

7 Cf. CONC. CUM. VAT. II, Const. past. sur l'Eglise dans le monde de ce temps *Gaudium et spes*, [GS 2](#)

S'il est donc normal et utile de prendre en considération les divers aspects du mystère du Christ, il ne faut jamais perdre de vue son unité. Alors que nous découvrons peu à peu et que nous mettons en valeur les dons de toutes sortes, surtout les richesses spirituelles, dont Dieu a fait bénéficier tous les peuples, il ne faut pas les disjoindre de Jésus Christ qui est au centre du plan divin de salut. Comme, "par son Incarnation, le Fils de Dieu s'est en quelque sorte uni lui-même à tout homme", "nous devons tenir que l'Esprit Saint offre à tous, d'une façon que Dieu connaît, la possibilité d'être associés au Mystère pascal"(8). Le plan de Dieu est de "ramener toutes choses sous un seul Chef, le Christ, les êtres célestes comme les terrestres" ([Ep 1,10](#)).

8 Ibid. [GS 22](#)

La foi au Christ est proposée à la liberté de l'homme

7 L'urgence de l'activité missionnaire résulte de la *nouveauté radicale de la vie* apportée par le Christ et vécue par ses disciples. Cette vie nouvelle est un don de Dieu, et il est demandé à l'homme de l'accueillir et de le développer, s'il veut se réaliser selon sa vocation intégrale en se conformant au Christ. Tout le Nouveau Testament est un hymne à la vie nouvelle pour celui qui croit au Christ et vit dans son Eglise. Le salut dans le Christ, dont l'Eglise témoigne et qu'elle annonce, est la communication que Dieu fait de lui-même: "C'est l'amour qui non seulement crée le bien, mais qui fait participer à la vie même de Dieu, Père, Fils et Esprit Saint. En effet, celui qui aime désire se donner lui-même"(9).

9 Encycl. *Dives in misericordia* (30 novembre 1980), [DM 7](#): AAS 72 (1980), p. 1202.

Dieu offre à l'homme cette nouveauté de vie. "Peut-on refuser le Christ et tout ce qu'il a apporté dans l'histoire de l'homme? Certainement oui. L'homme est libre. L'homme peut dire à Dieu: non. L'homme peut dire au Christ: non. Mais demeure la question fondamentale: est-il permis de le faire, et au nom de quoi est-ce permis?"(10).

10 Homélie de la célébration eucharistique à Cracovie, 10 juin 1979: AAS 71 (1979), p. 873.

8 Dans le monde moderne, il existe une tendance à réduire l'homme à la seule dimension horizontale. Mais que devient l'homme sans ouverture à l'Absolu? La réponse se trouve dans l'expérience de tout homme, mais elle est aussi inscrite dans l'histoire de l'humanité avec le sang versé au nom des idéologies et par des régimes politiques qui ont voulu construire une "humanité nouvelle" sans Dieu(11).

11 Cf. JEAN XXIII, Encycl. Mater et magistra (15 mai 1961), IV: AAS 53 (1961), pp. 451-453.

Du reste, le Concile Vatican II répond à ceux qui ont le souci de protéger la liberté de conscience: "La personne humaine a droit à la liberté religieuse (...) Tous les hommes doivent être soustraits à toute contrainte de la part tant des individus que des groupes sociaux et de quelque pouvoir humain que ce soit, de telle sorte qu'en matière religieuse nul ne soit forcé d'agir contre sa conscience ni empêché d'agir, dans de justes limites, selon sa conscience, en privé comme en public, seul ou associé à d'autres"(12).

12 Déclaration sur la liberté religieuse *Dignitatis humanae*, [DH 2](#)

L'annonce et le témoignage du Christ, quand ils sont faits dans le respect des consciences, ne violent pas la liberté. La foi exige la libre adhésion de l'homme, mais elle doit être proposée parce que les "multitudes ont le droit de connaître la richesse du mystère du Christ, dans lequel nous croyons que toute l'humanité peut trouver, avec une plénitude insoupçonnable, tout ce qu'elle cherche à tâtons au sujet de Dieu, de l'homme et de son destin, de la vie et de la mort, de la vérité. ...) C'est pourquoi l'Eglise garde vivant son élan missionnaire, et même elle veut l'intensifier dans le moment historique qui est le nôtre"(13). Il faut cependant dire, toujours avec le Concile, que, " en vertu de leur dignité, tous les hommes, parce qu'ils sont des personnes, c'est-à-dire doués de raison et de volonté libre, et, par suite, pourvus d'une responsabilité personnelle, sont pressés, par leur nature même, et tenus, par obligation morale, à chercher la vérité, tout d'abord celle qui concerne la religion. Ils sont tenus aussi à adhérer à la vérité dès qu'ils la connaissent et à régler toute leur vie selon les exigences de cette vérité"(14).

13 PAUL VI, Exhort. ap. *Evangelii nuntiandi* (8 décembre 1975), [EN 53](#): AAS 68 (1976), p. 42.

14 Déclaration sur la liberté religieuse *Dignitatis humanae*, [DH 2](#)

[L'Eglise, signe et instrument du salut](#)

9 L'Eglise est la première bénéficiaire du salut. Le Christ se l'est acquise par son sang (cf. [Ac 20,28](#)) et l'a appelée à coopérer avec lui à l'oeuvre du salut universel. En effet, le Christ vit en elle; il est son époux; il assure sa croissance; il accomplit sa mission par elle. Le Concile a amplement souligné le rôle de l'Eglise pour le salut de l'humanité. Tout en reconnaissant que Dieu aime tous les hommes et leur accorde la possibilité d'être sauvés (cf. [1Tm 2,4](#)) (15), l'Eglise professe que Dieu a constitué le Christ comme unique médiateur et

qu'elle-même est établie comme sacrement universel de salut(16): "Ainsi donc, à cette unité catholique du peuple de Dieu, tous les hommes sont appelés; à cette unité appartiennent sous diverses formes, ou sont ordonnés, et les fidèles catholiques et ceux qui, par ailleurs, ont foi dans le Christ, et finalement tous les hommes sans exception que la grâce de Dieu appelle au salut"(17). Il est nécessaire de tenir ensemble ces deux vérités, à savoir la possibilité réelle du salut dans le Christ pour tous les hommes et la nécessité de l'Eglise pour le salut. L'une et l'autre nous aident à comprendre *l'unique mystère salvifique*, et nous permettent ainsi de faire l'expérience de la miséricorde de Dieu et de prendre conscience de notre responsabilité. Le salut, qui est toujours un don de l'Esprit, requiert la coopération de l'homme à son propre salut comme à celui des autres. Telle est la volonté de Dieu, et c'est pour cela qu'il a fondé l'Eglise ,et l'a incluse dans le plan du salut: ce peuple messianique, dit le Concile, "établi par le Christ pour communier à la vie, à la charité et à la vérité, est entre ses mains l'instrument de la Rédemption de tous les hommes; au monde entier il est envoyé comme lumière du monde et sel de la terre"(18).

15 Cf. Const. dogm. sur l'Eglise *Lumen gentium*, [LG 14-17](#) Décret sur l'activité missionnaire de l'Eglise *Ad gentes*, [AGD 3](#)

16 Cf. Const. dogm. sur l'Eglise *Lumen gentium*, [LG 48](#) Const. past. sur l'Eglise dans le monde de ce temps *Gaudium et spes*, [GS 43](#) Décret sur l'activité missionnaire de l'Eglise *Ad gentes*, [AGD 7](#) [AGD 21](#)

17 Const. dogm. sur l'Eglise *Lumen gentium*, [LG 13](#)

18 Ibid. [LG 9](#)

Le salut est offert à tous les hommes

10 L'universalité du salut ne signifie pas qu'il n'est accordé qu'à ceux qui croient au Christ explicitement et qui sont entrés dans l'Eglise. Si le salut est destiné à tous, il doit être offert concrètement à tous. Mais il est évident, aujourd'hui comme dans le passé, que de nombreux hommes n'ont pas la possibilité de connaître ou d'accueillir la révélation de l'Evangile, ni d'entrer dans l'Eglise. Ils vivent dans des conditions sociales et culturelles qui ne le permettent pas, et ils ont souvent été éduqués dans d'autres traditions religieuses. Pour eux, le salut du Christ est accessible en vertu d'une grâce qui, tout en ayant une relation mystérieuse avec l'Eglise, ne les y introduit pas formellement mais les éclaire d'une manière adaptée à leur état d'esprit et à leur cadre de vie. Cette grâce vient du Christ, elle est le fruit de son sacrifice et elle est communiquée par l'Esprit Saint: elle permet à chacun de parvenir au salut avec sa libre coopération.

C'est pourquoi le Concile, après avoir affirmé le caractère central du Mystère pascal, déclare: "Et cela ne vaut pas seulement pour ceux qui croient au Christ, mais bien pour tous les hommes de bonne volonté, dans le coeur desquels, invisiblement, agit la grâce. En effet, puisque le Christ est mort pour tous et que la vocation dernière de l'homme est réellement unique, à savoir divine, nous devons tenir que l'Esprit Saint offre à tous, d'une façon que Dieu connaît, la possibilité d'être associés au Mystère pascal"(19).

19 Const. past. sur l'Eglise dans le monde de ce temps *Gaudium et spes*, [GS 22](#)

"Nous ne pouvons pas nous taire"

(Ac 4,20)

11 Que dire alors des objections déjà évoquées à l'égard de la mission *ad gentes*? Dans le

respect de toutes les convictions religieuses et de toutes les sensibilités, avant tout, nous devons affirmer avec simplicité notre foi dans le Christ, seul Sauveur de l'homme, foi que nous avons reçue comme un don d'en haut, sans mérite de notre part. Nous disons avec Paul: "Je ne rougis pas de l'Évangile: il est une force de Dieu pour le salut de tout homme qui croit" ([Rm 1,16](#)). Les martyrs chrétiens de tous les temps - et aussi de notre temps - ont donné et continuent de donner leur vie pour rendre témoignage de cette foi devant les hommes, convaincus que tout homme a besoin de Jésus Christ, lui qui a vaincu le péché et la mort et réconcilié les hommes avec Dieu.

Le Christ s'est proclamé Fils de Dieu, intimement uni au Père, et il a été reconnu comme tel par ses disciples, confirmant ses paroles par des miracles et par sa résurrection d'entre les morts. L'Église offre aux hommes l'Évangile, document prophétique qui répond aux exigences et aux aspirations du cœur humain: il est toujours "Bonne Nouvelle". L'Église ne peut se dispenser de proclamer que Jésus est venu révéler le visage de Dieu et mériter, par la Croix et la Résurrection, le salut pour tous les hommes.

A la question *pourquoi la mission?*, nous répondons, grâce à la foi et à l'expérience de l'Église, que la véritable libération, c'est s'ouvrir à l'amour du Christ. En lui, et en lui seulement, nous sommes libérés de toute aliénation et de tout égarement, de la soumission au pouvoir du péché et de la mort. Le Christ est véritablement "notre paix" ([Ep 2,14](#)), et "l'amour du Christ nous presse" ([2Co 5,14](#)), donnant à notre vie son sens et sa joie. *La mission est un problème de foi*; elle est précisément la mesure de notre foi en Jésus Christ et en son amour pour nous.

Aujourd'hui, la tentation existe de réduire le christianisme à une sagesse purement humaine, en quelque sorte une science pour bien vivre. En un monde fortement sécularisé, est apparue une "sécularisation progressive du salut", ce pourquoi on se bat pour l'homme, certes, mais pour un homme mutilé, ramené à sa seule dimension horizontale. Nous savons au contraire que Jésus est venu apporter le salut intégral qui saisit tout l'homme et tous les hommes, en les ouvrant à la perspective merveilleuse de la filiation divine.

Pourquoi la mission? Parce que, à nous comme à saint Paul "a été confiée cette grâce-là, d'annoncer aux païens l'insondable richesse du Christ" ([Ep 3,8](#)). La nouveauté de la vie en lui est la Bonne Nouvelle pour l'homme de tous les temps: tous les hommes y sont appelés et destinés. Tous la recherchent effectivement même si c'est parfois de manière confuse, et tous ont le droit de connaître la valeur de ce don et d'y accéder. L'Église, et en elle tout chrétien, ne peut cacher ni garder pour elle cette nouveauté et cette richesse, reçues de la bonté divine pour être communiquées à tous les hommes.

Voilà pourquoi la mission découle non seulement du précepte formel du Seigneur, mais aussi de l'exigence profonde de la vie de Dieu en nous. Ceux qui font partie de l'Église catholique doivent se considérer comme privilégiés et, de ce fait, d'autant plus engagés à *donner un témoignage de foi et de vie chrétienne* qui soit un service à l'égard de leurs frères et une réponse due à Dieu, se souvenant que "la grandeur de leur condition doit être rapportée non à leurs mérites, mais à une grâce spéciale du Christ; s'ils n'y correspondent pas par la pensée, la parole et l'action, ce n'est pas le salut qu'elle leur vaudra, mais un plus sévère jugement" (20).

20 CONC. CUM. VAT. II, Const. dogm. sur l'Église *Lumen gentium*, [LG 14](#)

CHAPITRE II

LE ROYAUME DE DIEU

12 " "Dieu riche en miséricorde" est Celui que Jésus Christ nous a révélé comme Père: c'est

Lui, son Fils, qui nous l'a manifesté et fait connaître en lui-même"(21). C'est là ce que j'écrivais au début de l'encyclique *Dives in misericordia*, pour montrer que le Christ est la révélation et l'incarnation de la miséricorde du Père. Le salut consiste à croire et à accueillir le mystère du Père et de son amour, qui se manifeste et se donne en Jésus par l'Esprit. Ainsi s'accomplit le Règne de Dieu, préparé dès l'Ancienne Alliance, mis en oeuvre par le Christ et dans le Christ, annoncé à toutes les nations par l'Eglise qui agit et prie pour sa réalisation parfaite et définitive.

21 Encycl. *Dives in misericordia*, [DM 1](#): 1.c., p. 1177.

L'Ancien Testament atteste que Dieu a choisi et constitué un peuple pour révéler et mettre en oeuvre son plan d'amour. Mais, en même temps, Dieu est créateur et père de tous les hommes, il prend soin de tous, à tous il étend sa bénédiction (cf. [Gn 12,3](#)) et avec tous il a conclu une alliance (cf. [Gn 9,1-17](#)). Israël fait l'expérience d'un Dieu personnel et sauveur (cf. [Dt 4,37 Dt 7,6-8 Is 43,1-7](#)) dont il devient ainsi le témoin et le porte-parole au milieu des nations. Au cours de son histoire, Israël prend conscience que son élection a une portée universelle (cf., par ex., [Is 2,2-5 Is 25,6-8 Is 60,1-6 Jr 3,17 Jr 16,19](#)).

Le Christ rend présent le Royaume

13 Jésus de Nazareth conduit à son terme le plan de Dieu. Après avoir reçu l'Esprit Saint au baptême, il manifeste sa vocation messianique; il parcourt la Galilée, "proclamant l'Evangile de Dieu et disant: "Le temps est accompli et le Royaume de Dieu est tout proche: repentez-vous et croyez à l'Evangile"" ([Mc 1,14-15](#) cf. [Mt 4,17 Lc 4,43](#)). La proclamation et l'instauration du Royaume de Dieu sont l'objet de sa mission: "C'est pour cela que j'ai été envoyé" ([Lc 4,43](#)). Mais il y a plus: Jésus est lui-même la Bonne Nouvelle, comme il le déclare dans la synagogue de son village, dès le début de sa mission, en s'appliquant la parole d'Isaïe sur l'Oint, envoyé par l'Esprit du Seigneur (cf. [Lc 4,14-21](#)). Le Christ étant la Bonne Nouvelle, il y a en lui identité entre le message et le messager, entre le dire, l'agir et l'être. Sa force et le secret de l'efficacité de son action résident dans sa totale identification avec le message qu'il annonce: il proclame la Bonne Nouvelle non seulement par ce qu'il dit ou ce qu'il fait, mais par ce qu'il est.

Le ministère de Jésus est décrit dans le contexte de ses voyages dans son pays. L'horizon de sa mission avant la Pâque se concentre sur Israël; toutefois, il y a en Jésus un élément nouveau d'importance primordiale. La réalité eschatologique n'est pas renvoyée à une fin du monde éloignée, mais elle devient proche et commence à advenir. Le Royaume de Dieu est tout proche (cf. [Mc 1,15](#)), on prie pour qu'il vienne (cf. [Mt 6,10](#)), la foi le voit déjà à l'oeuvre dans les signes, tels les miracles (cf. [Mt 11,4-5](#)), les exorcismes (cf. [Mt 12,25-28](#)), le choix des Douze (cf. [Mc 3,13-19](#)), l'annonce de la Bonne Nouvelle aux pauvres (cf. [Lc 4,18](#)). Dans les rencontres de Jésus avec les païens, il apparaît clairement que l'accès au Royaume advient par la foi et la conversion (cf. [Mc 1,15](#)), et non du fait d'une simple appartenance ethnique.

Le Règne que Jésus inaugure est le Règne de Dieu. Jésus lui-même révèle qui est ce Dieu qu'il désigne par le terme familial de " Abba ", Père ([Mc 14,36](#)). Dieu, révélé surtout dans les paraboles (cf. [Lc 15,3-32 Mt 20,1-16](#)), est sensible aux besoins et aux souffrances de tout homme: il est un Père plein d'amour et de compassion qui pardonne et accorde gratuitement les grâces demandées.

Saint Jean nous dit que " Dieu est Amour " ([1Jn 4,8 1Jn 4,16](#)). Tout homme est donc invité à " se convertir " et à " croire " à l'amour miséricordieux de Dieu pour lui: le Royaume croîtra dans la mesure où tous les hommes apprendront à se tourner vers Dieu comme vers un Père

dans l'intimité de la prière (cf. [Lc 11,2](#) [Mt 23,9](#)) et s'efforceront d'accomplir sa volonté (cf. [Mt 7,21](#)).

Caractéristiques et exigences du Royaume

14 Jésus révèle progressivement les caractéristiques et les exigences du Royaume par ses paroles, ses oeuvres et sa personne.

Le Royaume de Dieu est destiné à tous les hommes, car tous sont appelés à en être les membres. Pour souligner cet aspect, Jésus s'est fait proche surtout de ceux qui étaient en marge de la société, leur accordant sa préférence, lorsqu'il annonçait la Bonne Nouvelle. Au début de son ministère, il proclame qu'il a été envoyé pour porter la Bonne Nouvelle aux pauvres (cf. [Lc 4,18](#)). A tous les rejetés et à tous les méprisés, il déclare: " Heureux, vous les pauvres " ([Lc 6,20](#)) ; de plus, il amène ces marginaux à vivre déjà une expérience de libération: il demeure avec eux, il va manger avec eux (cf. [Lc 5,30](#) [Lc 15,2](#)), il les traite comme des égaux et des amis (cf. [Lc 7,34](#)), il leur fait sentir qu'ils sont aimés de Dieu et révèle ainsi l'immense tendresse de Dieu envers les plus démunis et les pécheurs (cf. [Lc 15,1-32](#)).

La libération et le salut qu'apporte le Royaume de Dieu atteignent la personne humaine dans ses aspects physiques et spirituels. Deux gestes caractérisent la mission de Jésus: guérir et pardonner. Ses nombreuses guérisons montrent sa grande compassion en face de la misère humaine; mais elles signifient aussi qu'il n'y aura plus, dans le Royaume, ni maladies ni souffrances et que, dès le début, la mission tend à libérer les personnes de leurs maux. Dans la perspective de Jésus, les guérisons sont également signes du salut spirituel, c'est-à-dire de la libération du péché. En accomplissant des gestes de guérison, Jésus invite à la foi, à la conversion et au désir du pardon (cf. [Lc 5,24](#)). Quand est reçu le don de la foi, la guérison pousse à aller plus loin: elle introduit dans le salut (cf. [Lc 18,42-43](#)). Les gestes de libération de la possession du démon, mal suprême et symbole du péché et de la rébellion contre Dieu, sont des signes que " le Royaume de Dieu est arrivé jusqu'à vous " ([Mt 12,28](#)).

15 Le Royaume doit transformer les rapports entre les hommes et se réalise progressivement, au fur et à mesure qu'ils apprennent à s'aimer, à se pardonner, à se mettre au service les uns des autres. Jésus reprend toute la Loi, en la centrant sur le commandement de l'amour (cf. [Mt 22,34-40](#) [Lc 10,25-28](#)). Avant de quitter les siens, Jésus leur donne un " commandement nouveau ": " Aimez-vous les uns les autres, comme je vous ai aimés " ([Jn 13,34](#) cf. [Jn 15,12](#)). L'amour dont Jésus a aimé le monde trouve son expression la plus haute dans le don de sa vie pour les hommes (cf. [Jn 15,13](#)) qui manifeste l'amour que le Père a pour le monde (cf. [Jn 3,16](#)). C'est pourquoi la nature du Royaume est la communion de tous les êtres humains entre eux et avec Dieu.

Le Royaume concerne les personnes humaines, la société, le monde entier. Travailler pour le Royaume signifie reconnaître et favoriser le dynamisme divin qui est présent dans l'histoire humaine et la transforme. Construire le Royaume signifie travailler pour la libération du mal dans toutes ses formes. En un mot, le Royaume de Dieu est la manifestation et la réalisation de son dessein de salut dans sa plénitude.

1990 Redemptoris Missio

III Dieu , "Celui qui est", est Vérité et Amour

214 Dieu, "Celui qui est", s'est révélé à Israël comme Celui qui est "riche en grâce et en fidélité" ([Ex 34,6](#)). Ces deux termes expriment de façon condensée les richesses du Nom divin. Dans toutes ses oeuvres Dieu montre sa bienveillance, sa bonté, sa grâce, son amour; mais aussi sa fiabilité, sa constance, sa fidélité, sa vérité. "Je rends grâce à ton nom pour ton amour et ta vérité" ([Ps 138,2](#) cf. [Ps 85,11](#)). Il est la Vérité, car "Dieu est Lumière, en Lui point de ténèbres" ([1Jn 1,5](#)); Il est "Amour", comme l'apôtre Jean l'enseigne ([1Jn 4,8](#)).

Dieu est la Vérité

215 "Vérité, le principe de ta parole! pour l'éternité, tes justes jugements" ([Ps 119,160](#)). "Oui, Seigneur Dieu, c'est Toi qui es Dieu, tes paroles sont vérité" ([2S 7,28](#)); c'est pourquoi les promesses de Dieu se réalisent toujours (cf. [Dt 7,9](#)). Dieu est la Vérité même, ses paroles ne peuvent tromper. C'est pourquoi on peut se livrer en toute confiance à la vérité et à la fidélité de Sa parole en toutes choses. Le commencement du péché et de la chute de l'homme fut un mensonge du tentateur qui induit à douter de la parole de Dieu, de Sa bienveillance et de Sa fidélité.

216 La vérité de Dieu est Sa sagesse qui commande tout l'ordre de la création et du gouvernement du monde (cf. [Sg 13,1-9](#)). Dieu qui, seul, a créé le ciel et la terre (cf. [Ps 115,15](#)), peut seul donner la connaissance véritable de toute chose créée dans sa relation à Lui (cf. [Sg 7,17-21](#)).

217 Dieu est vrai aussi quand Il se révèle: L'enseignement qui vient de Dieu est "une doctrine de vérité" ([Mt 2,6](#)). Quand Il enverra Son Fils dans le monde ce sera "pour rendre témoignage à la Vérité" ([Jn 18,37](#)): "Nous savons que le Fils de Dieu est venu et qu'Il nous a donné l'intelligence afin que nous connaissions le Véritable" ([1Jn 5,20](#) cf. [Jn 17,3](#)).

Dieu est Amour

218 Au cours de son histoire, Israël a pu découvrir que Dieu n'avait qu'une raison de s'être révélé à Lui et de l'avoir choisi parmi tous les peuples pour être à Lui: son amour gratuit (cf. [Dt 4,37](#) [Dt 7,8](#) [Dt 10,15](#)). Et Israël de comprendre, grâce à ses prophètes, que c'est encore par amour que Dieu n'a cessé de le sauver (cf. [Is 43,1-7](#)) et de lui pardonner son infidélité et ses péchés (cf. [Os 2](#)).

219 L'amour de Dieu pour Israël est comparé à l'amour d'un père pour son fils ([Os 11,1](#)). Cet amour est plus fort que l'amour d'une mère pour ses enfants (cf. [Is 49,14-15](#)). Dieu aime son Peuple plus qu'un époux sa bien-aimée (cf. [Is 62,4-5](#)); cet amour sera vainqueur même des pires infidélités (cf. [Ez 16](#) [Os 11](#)); il ira jusqu'au don le plus précieux: "Dieu a tant aimé le monde qu'il a donné son Fils unique" ([Jn 3,16](#)).

220 L'amour de Dieu est "éternel" ([Is 54,8](#)): "Car les montagnes peuvent s'en aller et les collines s'ébranler, mais mon amour pour toi ne s'en ira pas" ([Is 54,10](#)). "D'un amour éternel, je t'ai aimé; c'est pourquoi je t'ai conservé ma faveur" ([Jr 31,3](#)).

221 Mais S. Jean ira encore plus loin en affirmant: "Dieu est Amour" ([1Jn 4,8](#) [1Jn 4,16](#)): l'Être même de Dieu est Amour. En envoyant dans la plénitude des temps son Fils unique et l'Esprit d'Amour, Dieu révèle son secret le plus intime (cf. [1Co 2,7-16](#) [Ep 3,9-12](#)): Il est Lui-même éternellement échange d'amour: Père, Fils et Esprit-Saint, et Il nous a destinés à y avoir part.

IV La portée de la foi en Dieu Unique

222 Croire en Dieu, l'Unique, et l'aimer de tout son être a des conséquences immenses pour toute notre vie:

223 *C'est connaître la grandeur et la majesté de Dieu:* "Oui, Dieu est si grand qu'il dépasse notre science" ([Jb 36,26](#)). C'est pour cela que Dieu doit être "premier servi" (Ste. Jeanne d'Arc, dictum).

224 *C'est vivre en action de grâce:* Si Dieu est l'Unique, tout ce que nous sommes et tout ce que nous possédons vient de Lui: "Qu'as-tu que tu n'aies reçu?" ([1Co 4,7](#)). "Comment rendrais-je au Seigneur tout le bien qu'il m'a fait?" ([Ps 116,12](#)).

225 *C'est connaître l'unité et la vraie dignité de tous les hommes:* Tous, ils sont faits "à l'image et à la ressemblance de Dieu" ([Gn 1,26](#)).

226 *C'est bien user des choses créées:* La foi en Dieu l'Unique nous amène à user de tout ce qui n'est pas Lui dans la mesure où cela nous rapproche de Lui, et à nous en détacher dans la mesure où cela nous détourne de Lui (cf. [Mt 5,29-30](#) [Mt 16,24](#) [Mt 19,23-24](#)):

Mon Seigneur et mon Dieu, prends-moi tout ce qui m'éloigne de toi. Mon Seigneur et mon Dieu, donne-moi tout ce qui me rapproche de toi. Mon Seigneur et mon Dieu, détache-moi de moi-même pour me donner tout à toi (S. Nicolas de Flüe, prière).

227 *C'est faire confiance à Dieu en toute circonstance,* même dans l'adversité. Une prière de Ste. Thérèse de Jésus l'exprime admirablement:

Que rien ne te trouble / Que rien ne t'effraie
 Tout passe / Dieu ne change pas
 La patience obtient tout / Celui qui a Dieu
 Ne manque de rien / Dieu seul suffit.

(poes. 30)

En bref

228 "Ecoute, Israël, le Seigneur notre Dieu est l'Unique Seigneur..." ([Dt 6,4](#) [Mc 12,29](#)). "Il faut nécessairement que l'Être suprême soit unique, c'est-à-dire sans égal ... Si Dieu n'est pas unique, il n'est pas Dieu" (Tertullien, [Mc 1,3](#)).

229 *La foi en Dieu nous amène à nous tourner vers Lui seul comme vers notre première origine et notre fin ultime, et ne rien Lui préférer ou Lui substituer.*

230 *Dieu, en se révélant, demeure Mystère ineffable: "Si tu le comprenais, ce ne serait pas Dieu" (S. Augustin, serm. 52, 6, 16).*

231 *Le Dieu de notre foi s'est révélé comme Celui qui est; il s'est fait connaître comme "riche en grâce et en fidélité" ([Ex 34,6](#)). Son Etre même est Vérité et Amour.*

Paragraphe 2 Le Père

I "Au nom du Père et du Fils et du Saint Esprit"

232 Les chrétiens sont baptisés "au nom du Père et du Fils et du Saint-Esprit" ([Mt 28, 19](#)). Auparavant ils répondent "Je crois" à la triple interrogation qui leur demande de confesser leur foi au Père, au Fils et à l'Esprit: "Fides omnium christianorum in Trinitate consistit" (S. Césaire d'Arles, symb.).

233 Les chrétiens sont baptisés "au nom" du Père et du Fils et du Saint-Esprit et non pas "aux noms" de ceux-ci (cf. Profession de foi du pape Vigile en 552: [DS 415](#)) car il n'y a qu'un seul Dieu, le Père tout puissant et son Fils unique et l'Esprit Saint: la Très Sainte Trinité.

234 Le mystère de la Très Sainte Trinité est le mystère central de la foi et de la vie chrétienne. Il est le mystère de Dieu en Lui-même. Il est donc la source de tous les autres mystères de la foi; il est la lumière qui les illumine. Il est l'enseignement le plus fondamental et essentiel dans la "hiérarchie des vérités de foi" (DCG 43). "Toute l'histoire du salut n'est autre que l'histoire de la voie et des moyens par lesquels le Dieu vrai et unique, Père, Fils et Saint-Esprit, se révèle, se réconcilie et s'unit les hommes qui se détournent du péché" (DCG 47).

235 Dans ce paragraphe, il sera exposé brièvement de quelle manière est révélé le mystère de la Bienheureuse Trinité (I), comment l'Eglise a formulé la doctrine de la foi sur ce mystère (II), et enfin, comment, par les missions divines du Fils et de l'Esprit-Saint, Dieu le Père réalise son "dessein bienveillant" de création, de rédemption et de sanctification (III).

236 Les Pères de l'Eglise distinguent entre la "Theologia" et l'"Oikonomia", désignant par le premier terme le mystère de la vie intime du Dieu-Trinité, par le second toutes les oeuvres de Dieu par lesquelles Il Se révèle et communique Sa vie. C'est par l'"Oikonomia" que nous est révélée la "Theologia"; mais inversement, c'est la "Theologia" qui éclaire toute l'"Oikonomia". Les oeuvres de Dieu révèlent qui Il est en Lui-même; et inversement, le mystère de Son Etre intime illumine l'intelligence de toutes Ses oeuvres. Il en est ainsi, analogiquement, entre les personnes humaines. La personne se montre dans son agir, et mieux nous connaissons une personne, mieux nous comprenons son agir.

237 La Trinité est un mystère de foi au sens strict, un des "mystères cachés en Dieu, qui ne peuvent être connus s'ils ne sont révélés d'en haut" (Cc. Vatican I: [DS 3015](#)). Dieu certes a laissé des traces de son être trinitaire dans son oeuvre de Création et dans sa Révélation au cours de l'Ancien Testament. Mais l'intimité de Son Etre comme Trinité Sainte constitue un mystère inaccessible à la seule raison et même à la foi d'Israël avant l'Incarnation du Fils de

II La révélation de Dieu comme Trinité

Le Père révélé par le Fils

238 L'invocation de Dieu comme "Père" est connue dans beaucoup de religions. La divinité est souvent considérée comme "père des dieux et des hommes". En Israël, Dieu est appelé Père en tant que Créateur du monde (cf. [Dt 32,6](#) [MI 2,10](#)). Dieu est Père plus encore en raison de l'Alliance et du don de la Loi à Israël son "fils premier-né" ([Ex 4,22](#)). Il est aussi appelé Père du roi d'Israël (cf. [2S 7,14](#)). Il est tout spécialement "le Père des pauvres", de l'orphelin et de la veuve qui sont sous sa protection aimante (cf. [Ps 68,6](#)).

239 En désignant Dieu du nom de "Père", le langage de la foi indique principalement deux aspects: que Dieu est origine première de tout et autorité transcendante et qu'il est en même temps bonté et sollicitude aimante pour tous ses enfants. Cette tendresse parentale de Dieu peut aussi être exprimée par l'image de la maternité (cf. [Is 66,13](#) [Ps 131,2](#)) qui indique davantage l'immanence de Dieu, l'intimité entre Dieu et Sa créature. Le langage de la foi puise ainsi dans l'expérience humaine des parents qui sont d'une certaine façon les premiers représentants de Dieu pour l'homme. Mais cette expérience dit aussi que les parents humains sont faillibles et qu'ils peuvent défigurer le visage de la paternité et de la maternité. Il convient alors de rappeler que Dieu transcende la distinction humaine des sexes. Il n'est ni homme, ni femme, il est Dieu. Il transcende aussi la paternité et la maternité humaines (cf. [Ps 27,10](#)), tout en en étant l'origine et la mesure (cf. [Ep 3,14](#) [Is 49,15](#)): Personne n'est père comme l'est Dieu.

240 Jésus a révélé que Dieu est "Père" dans un sens inouï: Il ne l'est pas seulement en tant que Créateur, Il est éternellement Père en relation à son Fils unique, qui éternellement n'est Fils qu'en relation au Père: "Nul ne connaît le Fils si ce n'est le Père, comme nul ne connaît le Père si ce n'est le Fils et celui à qui le Fils veut bien Le révéler" ([Mt 11,27](#)).

241 C'est pourquoi les apôtres confessent Jésus comme "le Verbe qui était au commencement auprès de Dieu et qui est Dieu" ([Jn 1,1](#)), comme "l'image du Dieu invisible" ([Col 1,15](#)), comme "le resplendissement de sa gloire et l'effigie de sa substance" ([He 1,3](#)).

242 A leur suite, suivant la tradition apostolique, l'Eglise a confessé en 325 au premier concile oecuménique de Nicée que le Fils est "consubstantiel" au Père, c'est-à-dire un seul Dieu avec lui. Le deuxième concile oecuménique, réuni à Constantinople en 381, a gardé cette expression dans sa formulation du Credo de Nicée et a confessé "le Fils Unique de Dieu, engendré du Père avant tous les siècles, lumière de lumière, vrai Dieu du vrai Dieu, engendré non pas créé, consubstantiel au Père" ([DS 150](#)).

Le Père et le Fils révélés par l'Esprit

243 Avant sa Pâque, Jésus annonce l'envoi d'un "autre Paraclet" (Défenseur), l'Esprit Saint. A l'oeuvre depuis la création (cf. [Gn 1,2](#)), ayant jadis "parlé par les prophètes" (Symbole de Nicée-Constantinople), il sera maintenant auprès des disciples et en eux (cf. [Jn 14,17](#)), pour les enseigner (cf. [Jn 14,26](#)) et les conduire "vers la vérité tout entière" ([Jn 16,13](#)). L'Esprit-

Saint est ainsi révélé comme une autre personne divine par rapport à Jésus et au Père.

244 L'origine éternelle de l'Esprit se révèle dans sa mission temporelle. L'Esprit-Saint est envoyé aux Apôtres et à l'Eglise aussi bien par le Père au nom du Fils, que par le Fils en personne, une fois retourné auprès du Père (cf. [Jn 14,26](#) [Jn 15,26](#) [Jn 16,14](#)). L'envoi de la personne de l'Esprit après la glorification de Jésus (cf. [Jn 7,39](#)) révèle en plénitude le mystère de la Sainte Trinité.

245 La foi apostolique concernant l'Esprit a été confessée par le deuxième Concile oecuménique en 381 à Constantinople: "Nous croyons dans l'Esprit Saint, qui est Seigneur et qui donne la vie; il procède du Père" ([DS 150](#)). L'Eglise reconnaît par là le Père comme "la source et l'origine de toute la divinité" (Cc. Tolède VI en 638: [DS 490](#)). L'origine éternelle de l'Esprit Saint n'est cependant pas sans lien avec celle du Fils: "L'Esprit Saint qui est la Troisième Personne de la Trinité, est Dieu, un et égale au Père et au Fils, de même substance et aussi de même nature... Cependant, on ne dit pas qu'il est seulement l'Esprit du Père, mais à la fois l'Esprit du Père et du Fils" (Cc. Tolède XI en 675: [DS 527](#)). Le Credo du Concile de Constantinople de l'Eglise confesse: "Avec le Père et le Fils il reçoit même adoration et même gloire" ([DS 150](#)).

246 La tradition latine du Credo confesse que l'Esprit "procède du Père *et du Fils (filioque)*". Le Concile de Florence, en 1438, explicite: "Le Saint Esprit tient son essence et son être à la fois du Père et du Fils et il procède éternellement de l'Un comme de l'Autre comme d'un seul Principe et par une seule spiration... Et parce que tout ce qui est au Père, le Père Lui-même l'a donné à Son Fils Unique en l'engendrant, à l'exception de son être de Père, cette procession même du Saint Esprit à partir du Fils, il la tient éternellement de Son Père qui l'a engendré éternellement" ([DS 1300-1301](#)).

247 L'affirmation du *filioque* ne figurait pas dans le symbole confessé en 381 à Constantinople. Mais sur la base d'une ancienne tradition latine et alexandrine, le pape S. Léon l'avait déjà confessé dogmatiquement en 447 (cf. [DS 284](#)) avant même que Rome ne connût et ne recût, en 451, au concile de Chalcédoine, le symbole de 381. L'usage de cette formule dans le Credo a été peu à peu admis dans la liturgie latine (entre le huitième et le onzième siècle). L'introduction du Filioque dans le Symbole de Nicée-Constantinople par la liturgie latine constitue cependant, aujourd'hui encore, un différend avec les Eglises orthodoxes.

248 La tradition orientale exprime d'abord le caractère d'origine première du Père par rapport à l'Esprit. En confessant l'Esprit comme "issu du Père" ([Jn 15,26](#)), elle affirme que celui-ci est *issu* du Père *par* le Fils (cf. [AGD 2](#)). La tradition occidentale exprime d'abord la communion consubstantielle entre le Père et le Fils en disant que l'Esprit procède du Père et du Fils (Filioque). Elle le dit "de manière légitime et raisonnable" (Cc. Florence en 1439: [DS 1302](#)), car l'ordre éternel des personnes divines dans leur communion consubstantielle implique que le Père soit l'origine première de l'Esprit en tant que "principe sans principe" ([DS 1331](#)), mais aussi qu'en tant que Père du Fils Unique, il soit avec lui "l'unique principe d'où procède l'Esprit Saint" (Cc. Lyon II en 1274: [DS 850](#)). Cette légitime complémentarité, si elle n'est pas durcie, n'affecte pas l'identité de la foi dans la réalité du même mystère confessé.

III La Sainte Trinité dans la doctrine de la foi

La formation du dogme trinitaire

249 La vérité révélée de la Sainte Trinité a été dès les origines à la racine de la foi vivante de l'Eglise, principalement au moyen du baptême. Elle trouve son expression dans la règle de la foi baptismale, formulée dans la prédication, la catéchèse et la prière de l'Eglise. De telles formulations se trouvent déjà dans les écrits apostoliques, ainsi cette salutation, reprise dans la liturgie eucharistique: "La grâce du Seigneur Jésus-Christ, l'amour de Dieu et la communion du Saint-Esprit soient avec vous tous" ([2Co 13,13](#) cf. [1Co 12,4-6](#) [Ep 4,4-6](#)).

250 Au cours des premiers siècles, l'Eglise a cherché de formuler plus explicitement sa foi trinitaire tant pour approfondir sa propre intelligence de la foi que pour la défendre contre des erreurs qui la déformaient. Ce fut l'oeuvre des Conciles anciens, aidés par le travail théologique des Pères de l'Eglise et soutenus par le sens de la foi du peuple chrétien.

251 Pour la formulation du dogme de la Trinité, l'Eglise a dû développer une terminologie propre à l'aide de notions d'origine philosophique: "substance", "personne" ou "hypostase", "relation", etc. Ce faisant, elle n'a pas soumis la foi à une sagesse humaine mais a donné un sens nouveau, inouï à ces termes appelés à signifier désormais aussi un Mystère ineffable, "infiniment au-delà de tout ce que nous pouvons concevoir à la mesure humaine" (SPF 2).

252 L'Eglise utilise le terme "substance" (rendu aussi parfois par "essence" ou par "nature") pour désigner l'être divin dans son unité, le terme "personne" ou "hypostase" pour désigner le Père, le Fils et le Saint-Esprit dans leur distinction réelle entre eux, le terme "relation" pour désigner le fait que leur distinction réside dans la référence des uns aux autres.

Le dogme de la Sainte Trinité

253 *La Trinité est Une.* Nous ne confessons pas trois dieux, mais un seul Dieu en trois personnes: "la Trinité consubstantielle" (Cc. Constantinople II en 553: [DS 421](#)). Les personnes divines ne se partagent pas l'unique divinité mais chacune d'elles est Dieu tout entier: "Le Père est cela même qu'est le Fils, le Fils cela même qu'est le Père, le Père et le Fils cela même qu'est le Saint-Esprit, c'est-à-dire un seul Dieu par nature" (Cc. Tolède XI en 675: [DS 530](#)). "Chacune des trois personnes est cette réalité, c'est-à-dire la substance, l'essence ou la nature divine" (Cc. Latran IV en 1215: [DS 804](#)).

254 *Les personnes divines sont réellement distinctes entre elles.* "Dieu est unique mais non pas solitaire" (Fides Damasi: [DS 71](#)). "Père", "Fils", "Esprit Saint" ne sont pas simplement des noms désignant des modalités de l'être divin, car ils sont réellement distincts entre eux: "Celui qui est le Fils n'est pas le Père, et celui qui est le Père n'est pas le Fils, ni le Saint-Esprit n'est celui qui est le Père ou le Fils" (Cc. Tolède XI en 675: [DS 530](#)). Ils sont distincts entre eux par leurs relations d'origine: "C'est le Père qui engendre, le Fils qui est engendré, le Saint-Esprit qui procède" (Cc. Latran IV en 1215: [DS 804](#)). *L'Unité divine est Trine.*

255 *Les personnes divines sont relatives les unes aux autres.* Parce qu'elle ne divise pas l'unité divine, la distinction réelle des personnes entre elles réside uniquement dans les relations qui les réfèrent les unes aux autres: "Dans les noms relatifs des personnes, le Père est référé au Fils, le Fils au Père, le Saint-Esprit aux deux; quand on parle de ces trois personnes en considérant les relations, on croit cependant en une seule nature ou substance" (Cc. Tolède XI en 675: [DS 528](#)). En effet, "tout est un (en eux) là où l'on ne rencontre pas l'opposition de relation" (Cc. Florence en 1442: [DS 1330](#)). "A cause de cette unité, le Père est tout entier dans le Fils, tout entier dans le Saint-Esprit; le Fils est tout entier dans le Père, tout entier dans le Saint-Esprit; le Saint-Esprit tout entier dans le Père, tout entier dans le Fils" (Cc. Florence en 1442: [DS 1331](#)).

256 Aux Catéchumènes de Constantinople, S. Grégoire de Nazianze, que l'on appelle aussi "le Théologien", confie ce résumé de la foi trinitaire:

Avant toutes choses, gardez-moi ce bon dépôt, pour lequel je vis et je combats, avec lequel je veux mourir, qui me fait supporter tous les maux et mépriser tous les plaisirs: je veux dire la profession de foi en le Père et le Fils et le Saint-Esprit. Je vous la confie aujourd'hui. C'est par elle que je vais tout à l'heure vous plonger dans l'eau et vous en élever. Je vous la donne pour compagne et patronne de toute votre vie. Je vous donne une seule Divinité et Puissance, existant Une dans les Trois, et contenant les Trois d'une manière distincte. Divinité sans disparate de substance ou de nature, sans degré supérieur qui élève ou degré inférieur qui abaisse ... C'est de trois infinis l'infinie connaturalité. Dieu tout entier chacun considéré en soi-même ... Dieu les Trois considérés ensemble ... Je n'ai pas commencé de penser à l'Unité que la Trinité me baigne dans sa splendeur. Je n'ai pas commencé de penser à la Trinité que l'unité me ressaisit ... (or. 40, 41).

IV Les oeuvres divines et les missions trinitaires

257 "O lux beata Trinitas et principalis Unitas" (LH, hymne de vêpres)! Dieu est éternelle béatitude, vie immortelle, lumière sans déclin. Dieu est amour: Père, Fils et Esprit Saint. Librement Dieu veut communiquer la gloire de sa vie bienheureuse. Tel est le "dessein bienveillant" ([Ep 1,9](#)) qu'il a conçu dès avant la création du monde en son Fils bien-aimé, "nous prédestinant à l'adoption filiale en celui-ci" ([Ep 1,4-5](#)), c'est-à-dire "à reproduire l'image de Son Fils" ([Rm 8,29](#)) grâce à "l'Esprit d'adoption filiale" ([Rm 8,15](#)). Ce dessein est une "grâce donnée avant tous les siècles" ([2Tm 1,9-10](#)), issue immédiatement de l'amour trinitaire. Il se déploie dans l'oeuvre de la création, dans toute l'histoire du salut après la chute, dans les missions du Fils et de l'Esprit, que prolonge la mission de l'Eglise (cf. [AGD 2-9](#)).

258 Toute l'économie divine est l'oeuvre commune des trois personnes divines. Car de même qu'elle n'a qu'une seule et même nature, la Trinité n'a qu'une seule et même opération (cf. Cc Constantinople II en 553: [DS 421](#)). "Le Père, le Fils et le Saint-Esprit ne sont pas trois principes des créatures mais un seul principe" (Cc. Florence en 1442: [DS 1331](#)). Cependant, chaque personne divine opère l'oeuvre commune selon sa propriété personnelle. Ainsi l'Eglise confesse à la suite du Nouveau Testament (cf. [1Co 8,6](#)): "un Dieu et Père de qui sont toutes choses, un Seigneur Jésus-Christ pour qui sont toutes choses, un Esprit Saint en qui sont toutes choses" (Cc. Constantinople II: [DS 421](#)). Ce sont surtout les missions divines de l'Incarnation du Fils et du don du Saint-Esprit qui manifestent les propriétés des personnes divines.

259 Ouvre à la fois commune et personnelle, toute l'économie divine fait connaître et la propriété des personnes divines et leur unique nature. Aussi, toute la vie chrétienne est communion avec chacune des personnes divines, sans aucunement les séparer. Celui qui rend gloire au Père le fait par le Fils dans l'Esprit Saint; celui qui suit le Christ, le fait parce que le Père l'attire (cf. [Jn 6,44](#)) et que l'Esprit le meut (cf. [Rm 8,14](#)).

260 La fin ultime de toute l'économie divine, c'est l'entrée des créatures dans l'unité parfaite de la Bienheureuse Trinité (cf. [Jn 17,21-23](#)). Mais dès maintenant nous sommes appelés à être habités par la Très Sainte Trinité: "Si quelqu'un m'aime, dit le Seigneur, il gardera ma parole, et mon Père l'aimera et nous viendrons à lui, et nous ferons chez lui notre demeure" ([Jn 14,23](#)):

O mon Dieu, Trinité que j'adore, aidez-moi à m'oublier entièrement pour m'établir en Vous, immobile et paisible comme si déjà mon âme était dans l'éternité; que rien ne puisse troubler ma paix ni me faire sortir de Vous, ô mon Immuable, mais que chaque minute m'emporte plus loin dans la profondeur de votre Mystère! Pacifiez mon âme. Faites-en votre ciel, votre demeure aimée et le lieu de votre repos. Que je ne Vous y laisse jamais seul, mais que je sois là, toute entière, toute éveillée en ma foi, toute adorante, toute livrée à votre action créatrice (Prière de la Bienheureuse Élisabeth de la Trinité).

En bref

261 *Le mystère de la Très Sainte Trinité est le mystère central de la foi et de la vie chrétienne. Dieu seul peut nous en donner la connaissance en Se révélant comme Père, Fils et Saint-Esprit.*

262 *L'Incarnation du Fils de Dieu révèle que Dieu est le Père éternel, et que le Fils est consubstantiel au Père, c'est-à-dire qu'il est en lui et avec lui le même Dieu unique.*

263 *La mission du Saint-Esprit, envoyé par le Père au nom du Fils (cf. [Jn 14,26](#)) et par le Fils "d'auprès du Père" ([Jn 15,26](#)) révèle qu'il est avec eux le même Dieu unique. "Avec le Père et le Fils il reçoit même adoration et même gloire".*

264 *"Le Saint-Esprit procède du Père en tant que source première et, par le don éternel de celui-ci au Fils, du Père et du Fils en communion" (S. Augustin, Trin. 15, 26, 47).*

265 *Par la grâce du baptême "au nom du Père et du Fils et du Saint-Esprit", nous sommes appelés à partager la vie de la Bienheureuse Trinité, ici-bas dans l'obscurité de la foi, et au-delà de la mort, dans la lumière éternelle (cf. SPF 9).*

266 *"Fides autem catholica hæc est, ut unum Deum in Trinitate, et Trinitatem in unitate veneremur, neque confundentes personas, neque substantiam separantes: alia enim est persona Patris, alia Filii, alia Spiritus Sancti; sed Patris et Filii et Spiritus Sancti una est divinitas, æqualis gloria, coæterna maiestas" (Symbolum "Quicumque").*

267 *Inséparables dans ce qu'elles sont, les personnes divines sont aussi inséparables dans ce qu'elles font. Mais dans l'unique opération divine chacune manifeste ce qui lui est propre dans la Trinité, surtout dans les missions divines de l'Incarnation du Fils et du don du Saint-Esprit.*

Paragraphe 3 Le Tout-puissant

268 De tous les attributs divins, seule la toute-puissance de Dieu est nommée dans le Symbole: la confesser est d'une grande portée pour notre vie. Nous croyons qu'elle est *universelle*, car Dieu qui a tout créé (cf. [Gn 1,1](#) [Jn 1,3](#)), régit tout et peut tout; *aimante*, car Dieu est notre Père (cf. [Mt 6,9](#)); *mystérieuse*, car seule la foi peut la discerner lorsqu'"elle se déploie dans la faiblesse" ([2Co 12,9](#) cf.).

"Tout ce qu'Il veut, Il le fait" ([Ps 115,3](#))

269 Les Saintes Ecritures confessent à maintes reprises la puissance *universelle* de Dieu. Il

est appelé "Le Puissant de Jacob" ([Gn 49,24](#) [Is 1,24](#) e.a.), "le Seigneur des armées", "le Fort, le Vaillant" ([Ps 24,8-10](#)). Si Dieu est tout-puissant "au ciel et sur la terre" ([Ps 135,6](#)), c'est qu'il les a faits. Rien ne lui est donc impossible (cf. [Jr 32,17](#) [Lc 1,37](#)) et il dispose à son gré de son oeuvre (cf. [Jr 27,5](#)); il est le Seigneur de l'univers dont il a établi l'ordre qui lui demeure entièrement soumis et disponible; il est le Maître de l'histoire: il gouverne les coeurs et les événements selon son gré (cf. [Est 4,17](#) [Pr 21,1](#) [Tb 13,2](#)): "Ta grande puissance est toujours à ton service, et qui peut résister à la force de ton bras?" ([Sg 11,21](#)).

"Tu as pitié de tous, parce que tu peux tout" ([Sg 11,23](#))

270 Dieu est le Père tout-puissant. Sa paternité et sa puissance s'éclairent mutuellement. En effet, il montre sa Toute-puissance paternelle par la manière dont Il prend soin de nos besoins (cf. [Mt 6,32](#)); par l'adoption filiale qu'il nous donne ("Je serai pour vous un père, et vous serez pour moi des fils et des filles, dit le Seigneur Tout-puissant": [2Co 6,18](#)); enfin par sa miséricorde infinie, puisqu'il montre sa puissance au plus haut point en pardonnant librement les péchés.

271 La toute-puissance divine n'est nullement arbitraire: "En Dieu la puissance et l'essence, la volonté et l'intelligence, la sagesse et la justice sont une seule et même chose, de sorte que rien ne peut être dans la puissance divine qui ne puisse être dans la juste volonté de Dieu ou dans sa sage intelligence" (S. Thomas d'A., I 25,5, ad 1).

Le mystère de l'apparente impuissance de Dieu

272 La foi en Dieu le Père Tout-puissant peut-être mise à l'épreuve par l'expérience du mal et de la souffrance. Parfois Dieu peut sembler absent et incapable d'empêcher le mal. Or, Dieu le Père a révélé sa toute-puissance de la façon la plus *mystérieuse* dans l'abaissement volontaire et dans la Résurrection de son Fils, par lesquelles il a vaincu le mal. Ainsi, le Christ crucifié est "puissance de Dieu et sagesse de Dieu. Car ce qui est folie de Dieu est plus sage que les hommes et ce qui est faiblesse de Dieu est plus fort que les hommes" ([1Co 1,24-25](#)). C'est dans la Résurrection et dans l'exaltation du Christ que le Père a "déployé la vigueur de sa force" et manifesté "quelle extraordinaire grandeur revêt sa puissance pour nous les croyants" ([Ep 1,19-22](#)).

273 Seule la foi peut adhérer aux voies mystérieuses de la toute-puissance de Dieu. Cette foi se glorifie de ses faiblesses afin d'attirer sur elle la puissance du Christ (cf. [2Co 12,9](#) [Ph 4,13](#)). De cette foi, la Vierge Marie est le suprême modèle, elle qui a cru que "rien n'est impossible à Dieu" ([Lc 1,37](#)) et qui a pu magnifier le Seigneur: "Le puissant fit pour moi des merveilles, saint est son Nom" ([Lc 1,49](#)).

274 "Rien n'est donc plus propre à affermir notre Foi et notre Espérance que la conviction profondément gravée dans nos âmes que rien n'est impossible à Dieu. Car tout ce que (le Credo) nous proposera ensuite à croire, les choses les plus grandes, les plus incompréhensibles, aussi bien que les plus élevées au-dessus des lois ordinaires de la nature, dès que notre raison aura seulement l'idée de la toute-puissance divine, elle les admettra facilement et sans hésitation aucune" (Catech. R. 1,2, 13).

En bref

275 Avec Job, le juste, nous confessons: "Je sais que Tu es tout-puissant: ce que Tu conçois, Tu peux le réaliser" ([Jb 42,2](#)).

276 Fidèle au témoignage de l'Écriture, l'Église adresse souvent sa prière au "Dieu tout-puissant et éternel" ("omnipotens sempiterna Deus ..."), croyant fermement que "rien n'est impossible à Dieu" ([Gn 18,14](#) [Lc 1,37](#) [Mt 19,26](#)).

277 Dieu manifeste sa toute-puissance en nous convertissant de nos péchés et en nous rétablissant dans son amitié par la grâce ("Deus, qui omnipotentiam tuam parcendo maxime et miserando manifestas ...": MR, collecte du 26e dimanche).

278 A moins de croire que l'amour de Dieu est tout-puissant, comment croire que le Père a pu nous créer, le Fils nous racheter, l'Esprit-Saint nous sanctifier?

Paragraphe 4 Le Créateur

279 "Au commencement, Dieu créa le ciel et la terre" ([Gn 1,1](#)). C'est avec ces paroles solennelles que commence l'Écriture Sainte. Le Symbole de la foi reprend ces paroles en confessant Dieu le Père Tout-puissant comme "le Créateur du ciel et de la terre", "de l'univers visible et invisible". Nous parlerons donc d'abord du Créateur, ensuite de sa création, enfin de la chute du péché dont Jésus Christ, le Fils de Dieu, est venu nous relever.

280 La création est le *fondement* de "tous les desseins salvifiques de Dieu", "le commencement de l'histoire du salut" (DCG 51) qui culmine dans le Christ. Inversement, le Mystère du Christ est la lumière décisive sur le Mystère de la création.; il révèle la fin en vue de laquelle, "au commencement, Dieu créa le ciel et la terre" ([Gn 1,1](#)): dès le commencement, Dieu avait en vue la gloire de la nouvelle création dans le Christ (cf. [Rm 8,18-23](#)).

281 C'est pour cela que les lectures de la Nuit Pascale, célébration de la création nouvelle dans le Christ, commencent par le récit de la création; de même, dans la liturgie byzantine, le récit de la création constitue toujours la première lecture des vigiles des grandes fêtes du Seigneur. Selon le témoignage des anciens, l'instruction des catéchumènes pour le baptême suit le même chemin (cf. Ethérie, pereg. 46; S. Augustin, catech. 3, 5).

I La catéchèse sur la Création

282 La catéchèse sur la Création revêt une importance capitale. Elle concerne les fondements mêmes de la vie humaine et chrétienne: car elle explicite la réponse de la foi chrétienne à la question élémentaire que les hommes de tous les temps se sont posée: "D'où venons-nous?" "Où allons-nous?" "Quelle est notre origine?" "Quelle est notre fin?" "D'où vient et où va tout ce qui existe?" Les deux questions, celle de l'origine et celle de la fin, sont inséparables. Elles sont décisives pour le sens et l'orientation de notre vie et de notre agir.

283 La question des origines du monde et de l'homme fait l'objet de nombreuses recherches scientifiques qui ont magnifiquement enrichi nos connaissances sur l'âge et les dimensions du cosmos, le devenir des formes vivantes, l'apparition de l'homme. Ces découvertes nous invitent à admirer d'autant plus la grandeur du Créateur, de lui rendre grâce pour toutes ses oeuvres et pour l'intelligence et la sagesse qu'il donne aux savants et aux chercheurs. Avec Salomon, ceux-ci peuvent dire: "C'est Lui qui m'a donné la science vraie de ce qui est, qui

m'a fait connaître la structure du monde et les propriétés des éléments ... car c'est l'ouvrière de toutes choses qui m'a instruit, la Sagesse" ([Sg 7,17-21](#)).

284 Le grand intérêt réservé à ces recherches est fortement stimulé par une question d'un autre ordre, et qui dépasse le domaine propre des sciences naturelles. Il ne s'agit pas seulement de savoir quand et comment a surgi matériellement le cosmos, ni quand l'homme est apparu, mais plutôt de découvrir quel est le sens d'une telle origine: si elle est gouvernée par le hasard, un destin aveugle, une nécessité anonyme, ou bien par un Etre transcendant, intelligent et bon, appelé Dieu. Et si le monde provient de la sagesse et de la bonté de Dieu, pourquoi le mal? D'où vient-il? Qui en est responsable? Et y en a-t-il une libération?

285 Depuis ses débuts, la foi chrétienne a été confrontée à des réponses différentes de la sienne sur la question des origines. Ainsi, on trouve dans les religions et les cultures anciennes de nombreux mythes concernant les origines. Certains philosophes ont dit que tout est Dieu, que le monde est Dieu, ou que le devenir du monde est le devenir de Dieu (panthéisme) d'autres ont dit que le monde est une émanation nécessaire de Dieu, s'écoulant de cette source et retournant vers elle; d'autres encore ont affirmé l'existence de deux principes éternels, le Bien et le Mal, la Lumière et les Ténèbres, en lutte permanente (dualisme, manichéisme); selon certaines de ces conceptions, le monde (au moins le monde matériel) serait mauvais, produit d'une déchéance, et donc à rejeter ou à dépasser (gnose); d'autres admettent que le monde ait été fait par Dieu, mais à la manière d'un horloger qui l'aurait, une fois fait, abandonné à lui-même (déisme); d'autres enfin n'acceptent aucune origine transcendante du monde, mais y voient le pur jeu d'une matière qui aurait toujours existé (matérialisme). Toutes ces tentatives témoignent de la permanence et de l'universalité de la question des origines. Cette quête est propre à l'homme.

286 L'intelligence humaine peut, certes, déjà trouver une réponse à la question des origines. En effet, l'existence de Dieu le Créateur peut être connue avec certitude par ses oeuvres grâce à la lumière de la raison humaine (cf. [DS 3026](#)), même si cette connaissance est souvent obscurcie et défigurée par l'erreur. C'est pourquoi la foi vient confirmer et éclairer la raison dans la juste intelligence de cette vérité: "Par la foi, nous comprenons que les mondes ont été formés par une parole de Dieu, de sorte que ce que l'on voit provient de ce qui n'est pas apparent" ([He 11,3](#)).

287 La vérité de la création est si importante pour toute la vie humaine que Dieu, dans sa tendresse, a voulu révéler à son Peuple tout ce qui est salutaire à connaître à ce sujet. Au-delà de la connaissance naturelle que tout homme peut avoir du Créateur (cf. [Ac 17,24-29](#) [Rm 1,19-20](#)), Dieu a progressivement révélé à Israël le Mystère de la création. Lui qui a choisi les patriarches, qui a fait sortir Israël d'Egypte, et qui, en élisant Israël, l'a créé et formé (cf. [Is 43,1](#)), il se révèle comme celui à qui appartiennent tous les peuples de la terre, et la terre entière, comme celui qui, seul, "a fait le ciel et la terre" ([Ps 115,15](#) [Ps 124,8](#) [Ps 134,3](#)).

288 Ainsi, la révélation de la création est inséparable de la révélation et de la réalisation de l'Alliance de Dieu, l'Unique, avec son Peuple. La création est révélée comme le premier pas vers cette Alliance, comme le premier et universel témoignage de l'amour tout-puissant de Dieu (cf. [Gn 15,5](#) [Jr 33,19-26](#)). Aussi, la vérité de la création s'exprime-t-elle avec une vigueur croissante dans le message des prophètes (cf. [Is 44,24](#)), dans la prière des psaumes (cf. [Ps 104](#)) et de la liturgie, dans la réflexion de la sagesse (cf. [Pr 8,22-31](#)) du Peuple élu.

289 Parmi toutes les paroles de l'Ecriture Sainte sur la création, les trois premiers chapitres de la Genèse tiennent une place unique. Du point de vue littéraire ces textes peuvent avoir diverses sources. Les auteurs inspirés les ont placés au commencement de l'Ecriture de sorte

qu'ils expriment, dans leur langage solennel, les vérités de la création, de son origine et de sa fin en Dieu, de son ordre et de sa bonté, de la vocation de l'homme, enfin du drame du péché et de l'espérance du salut. Lus à la lumière du Christ, dans l'unité de l'Écriture Sainte et dans la Tradition vivante de l'Église, ces paroles demeurent la source principale pour la catéchèse des Mystères du "commencement": création, chute, promesse du salut.

1998 Catéchisme 214

Paragraphus 5: CAELUM ET TERRA

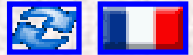
325 Symbolum Apostolicum Deum « Creatorem caeli et terrae » ([DS 30](#)) profitetur esse, et Symbolum Nicaenum-Constantinopolitanum explicat: « ...visibilium omnium et invisibilium » ([DS 150](#)).

326 In sacra Scriptura, locutio « caelum et terra » significat: totum quod existit, universam creationem. Etiam indicat vinculum, quod, intra creationem, simul caelum et terram unit et distinguit: « Terra » est mundus hominum (cf. [Ps 115,16](#)). « Caelum » vel « caeli » firmamentum potest denotare (cf. [Ps 19,2](#)), sed etiam « locum » proprium Dei: Patris nostri, « qui in caelis est » ([Mt 5,16](#)) (cf. [Ps 115,16](#)); et consequenter etiam « caelum » quod gloria est eschatologica. Verbum « caelum » denique indicat « locum » creaturarum spiritualium * angelorum * qui Deum circumstant.

327 Professio fidei Concilii Lateranensis quarti affirmat: Deus « simul ab initio temporis utramque de nihilo condidit creaturam, spiritualem et corporalem, angelicam videlicet et mundanam: ac denique humanam, quasi communem ex spiritu et corpore constitutam » (238).

(238) Concilium Lateranense IV, Cap. 1, *De fide catholica*: [DS 800](#) cf. Concilium Vaticanum I, Const. dogm. *Dei Filius*, c. 1: [DS 3002](#) cf. Paulus VI, *Sollemnis Professio fidei*, 8: AAS 60 (1968) 436.

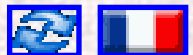
I. Angeli

Exsistentia angelorum - fidei veritas

328 Exsistentia entium spiritualium, non corporalium, quae sacra Scriptura generatim angelos appellat, fidei est veritas. Tam dilucidum est Scripturae testimonium quam dilucida est Traditionis unanimitas.

Qui sunt?

329 Sanctus Augustinus dicit relate ad illos: « "Angelus" (...) officii nomen est, non naturae. Quaeris nomen huius naturae, spiritus est; quaeris officium, angelus est: ex eo quod est, spiritus est, ex eo quod agit, angelus est » (239). Angeli, ex toto esse suo, sunt Dei *ministri* et nuntii. Quoniam « semper vident faciem Patris mei, qui in caelis est » ([Mt 18,10](#)), sunt « facientes verbum Illius in audiendo vocem sermonum Eius » ([Ps 103,20](#)).

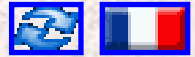
(239) Sanctus Augustinus, *Enarratio in Psalmum 103*, 1, 15: CCL 40, 1488 (PL 37, 1348-1349).

330 Quatenus creaturae pure *spirituales*, intelligentiam habent et voluntatem: creaturae sunt personales (240) et immortales (cf. [Lc 20,36](#)). Perfectione creaturas omnes visibiles superant.

Splendor gloriae eorum id testatur (cf. [Da 10,9-12](#)).

(240) cf. Pius XII, Litt. enc. *Humani generis*: [DS 3891](#)

Christus « cum omnibus angelis Suis »

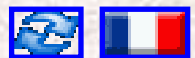

331 Christus mundi angelici centrum est. Illi sunt angeli Eius: « Cum autem venerit Filius hominis in gloria Sua, et omnes angeli cum Eo... » ([Mt 25,31](#)). Eius sunt, quia *per* Eum et *in* Eum sunt creati: « Quia in Ipso condita sunt universa in caelis et in terra, visibilia et invisibilia, sive throni sive dominationes sive principatus sive potestates. Omnia per Ipsum et in Ipsum creata sunt » ([Col 1,16](#)). Eius sunt adhuc magis, quia illos fecit nuntios Sui consilii salutis: « Nonne omnes sunt administratorii spiritus, qui in ministerium mittuntur propter eos, qui hereditatem capient salutis? » ([He 1,14](#)).

332 Illi, inde a creatione(241) et per totum historiae salutis decursum, adsunt, salutem sive procul sive prope annuntiantes atque eius effectiois divino servientes consilio: illi paradysum claudunt terrestrem (cf. [Gn 3,24](#)), Lot protegunt, 190 Agar eiusque filium salvant (cf. [Gn 21,17](#)), Abrahæ detinent manum, 192 Lex per illorum communicatur ministerium (cf. [Ac 7,53](#)), populum Dei ducunt, 194 nativitates annuntiant (cf. [Idc 13](#)) et vocationes, 196 Prophetis assistunt (cf. [Reg Reg 19,5](#)), ut tantum quaedam afferamus exempla. Denique, Angelus Gabriel nativitatem Praecursoris et illam Ipsius Iesu annuntiat (cf. [Lc 1,11](#) [Lc 1,26](#)). (241) cf. [Iob 38,7](#), ubi angeli « filii Dei » appellantur.

333 Ab Incarnatione ad Ascensionem, vita Verbi incarnati adoratione et servitio circumdatur angelorum. Cum Deus « introducit primogenitum in orbem terrae dicit: Et adorent Eum omnes angeli Dei » ([He 1,6](#)). Eorum canticum laudis in Christi Nativitate resonare non desiit in Ecclesiae laude: « Gloria (...) Deo... » ([Lc 2,14](#)). Illi Iesu protegunt infantiam (cf. [Mt 1,20](#) [Mt 2,13](#) [Mt 2,19](#)), Ei serviunt in deserto, 200 Eum in agonia confortant (cf. [Lc 22,43](#)), cum Ipse per illos de inimicorum manu salvari potuisset (cf. [Mt 26,53](#)) sicut olim Israel. 203 Angeli etiam evangelizant (cf. [Lc 2,10](#)) Bonum Nuntium Incarnationis 205 et Resurrectionis annuntiantes Christi (cf. [Mc 16,5-7](#)). In Christi aderunt reditu, quem annuntiant (cf. [Ac 1,10-11](#)), pro Eius iudicii servitio. 208

Angeli in vita Ecclesiae

334 Exinde tota Ecclesiae vita adiutorium arcanum et potens lucrifacit angelorum(242). (242) cf. [Ac 5,18-20](#) [Ac 8,26-29](#) [Ac 10,3-8](#) [Ac 12,6-11](#) [Ac 27,23-25](#)

335 Ecclesia in sua liturgia se angelis coniungit ad Deum ter sanctum adorandum(243); eorum invocatur assistentiam (sic in oratione *In paradysum deducant te angeli...* liturgiae defunctorum(244), vel etiam in « Hymno cherubico » liturgiae Byzantinae 212); peculiarius memoriam celebrat quorundam angelorum (sancti Michaelis, sancti Gabrielis, sancti Raphaelis, Angelorum Custodum).

(243) cf. *Prex eucharistica*, 27, *Sanctus: Missale Romanum*, editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1970) p. 392.

(244) *Ordo exsequiarum*, 50, editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1969) p. 23.

336 Vita humana, inde a suo initio (cf. [Mt 18,10](#)) ad obitum (cf. [Lc 16,22](#)), est eorum

custodia 215 et eorum circumdata intercessione(245). « Quod autem unicuique fidelium adsit angelus velut paedagogus quidam et pastor vitam dirigens nemo contradicet »(246). Vita christiana, iam hic in terris, societatem beatam angelorum et hominum in Deo unitorum participat in fide.

(245) cf. *Iob* 33,23-24; *Zach* 1,12; [Tb 12,12](#)

(246) Sanctus Basilius Magnus, *Adversus Eunomium*, 3, 1: SC 305,148 (PG 29, 656).

II. Mundus visibilis

337 Deus Ipse mundum creavit visibilem in tota eius magnificentia, diversitate et ordine. Scriptura symbolice opus praesentat Creatoris tamquam successionem sex dierum « laboris » divini quae in « quiete » diei septimi terminatur (cf. [Gn 1,1-2,4](#)). Relate ad creationem, textus sacer veritates docet a Deo revelatas nostrae salutis causa(247), quae permittunt « totius creaturae intimam naturam, valorem et ordinationem in laudem Dei agnoscere »(248).

(247) cf. Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 11](#): AAS 58 (1966) 823.

(248) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 36](#): AAS 57 (1965) 41.

338 *Nihil existit quod suam existentiam Deo Creatori non debeat.* Mundus incepit, cum ex nihilo per Verbum Dei est factus; omnia entia existentia, omnis natura, tota historia humana in hoc primordiali radicantur eventu: est enim genesis per quam mundus constitutus est tempusque incepit(249).

(249) cf. Sanctus Augustinus, *De Genesi contra Manichaeos*, 1, 2, 4: PL 36, 175.

339 *Unaquaeque natura suam bonitatem et suam perfectionem possidet proprias.* De singulis operibus « sex dierum » dicitur: « Et vidit Deus quod esset bonum ». « Ex ipsa enim creationis condicione res universae propria firmitate, veritate, bonitate propriisque legibus ac ordine instruuntur »(250). Diversae creaturae, in suo esse proprio volitae, radium reverberant, unaquaeque suo modo, infinitae sapientiae et infinitae bonitatis Dei. Hac de causa, homo bonitatem propriam uniuscuiusque creaturae revereri debet, ut usus rerum vitetur inordinatus, qui Creatorem contemnit et consequentias nefastas pro hominibus et pro eorum ambitu secum fert.

(250) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 36](#): AAS 58 (1966) 1054.

340 *Creaturarum interdependentia* a Deo est volita. Sol et luna, cedrus et flosculus, aquila et passer: spectaculum earum diversitatum et inaequalitatum innumerarum significat, nullam e creaturis sibi ipsi sufficere. Illae non existunt nisi in dependentia aliarum ab aliis, ut se mutuo compleant in servitio aliarum ad alias.

341 *Universi pulchritudo.* Ordo et harmonia mundi creati ex diversitate resultat entium et relationum inter ea existentium. Homo ea progressive detegit tamquam naturae leges. Scientiarum cultorum suscitant admirationem. Creationis pulchritudo reverberat infinitam Creatoris pulchritudinem. Illa reverentiam et submissionem intelligentiae hominis et voluntatis eius inspirare debet.

342 *Creaturarum hierarchia* ordine « sex dierum » exprimitur qui a minus perfecto ad perfectiorem procedit. Deus omnes Suas amat creaturas (cf. [Ps 145,9](#)), et eas, etiam passeris, habet curae. Tamen Iesus dicit: « Multis passeribus pluri estis » ([Lc 12,7](#)), vel etiam: « Quanto igitur melior est homo ove! » ([Mt 12,12](#)).

343 *Homo culmen est operis creationis.* Narratio inspirata id exprimit, creationem hominis

nitide ab illa aliarum distinguens creaturarum (cf. [Gn 1,26](#)).

344 *Inter omnes creaturas mutua habetur necessitudo eo quod omnes Eumdem habeant Creatorem, et omnes ad Eius ordinentur gloriam:*

« Laudatus sis, mi Domine, cum universa creatura Tua,

principaliter cum domino fratre Sole, qui est dies, et illuminas nos per ipsum. Et ipse est pulcher et irradians magno splendore; de Te, Altissime, profert significationem...

Laudatus sis, mi Domine, propter sororem Aquam, quae est perutilis et humilis et pretiosa et casta...

Laudatus sis, mi Domine, propter sororem nostram matrem Terram, quae nos sustentat et gubernat, et producit diversos fructus cum coloratis floribus et herba...

Laudate et benedicite Dominum meum, gratias agite et servite Illi magna humilitate »(251).

(251) Sanctus Franciscus Assisiensis, *Canticum Fratris Solis: Opuscula sancti Patris Francisci Assisiensis*, ed. C Esser (Grottaferrata 1978) p. 84-86.

345 *Sabbatum * finis operis « sex dierum ».* Textus sacer dicit: « Complevitque Deus die septimo opus Suum, quod fecerat » et sic « perfecti sunt caeli et terra »; atque Deus die septimo « requievit », huic « benedixit » diei et illum « sanctificavit » ([Gn 2,1-3](#)). Haec inspirata verba doctrinis salutaribus sunt abundantia.

346 Deus in creatione fundamentum posuit et leges quae stabilia permanent (cf. [He 4,3-4](#)), super quae credens fidenter potest inniti et quae illi signum erunt et pignus inconcussae fidelitatis Foederis Dei (cf. Ier 31,35-37; 33,19-26). Ex parte sua, homo fidelis huic fundamento manere debet et leges vereri in illo a Creatore inscriptas.

347 Creatio intuitu sabbati effecta est et propterea intuitu cultus et adorationis Dei. Cultus est in creationis ordine inscriptus (cf. [Gn 1,14](#)). « Nihil operi Dei praeponatur », dicit sancti Benedicti Regula, 229 ita rectum sollicitudinum humanarum denotans ordinem.

348 Sabbatum in corde est Legis Israel. Servare mandata est sapientiae et voluntati Dei consonare in opere creationis Eius expressis.

349 *Dies octavus.* Sed pro nobis, novus dies est ortus: dies resurrectionis Christi. Septimus dies primam concludit creationem. Octavus dies creationem incipit novam. Sic opus creationis culminat in maximo Redemptionis opere. Prima creatio sensum suum et culmen invenit in nova creatione in Christo, cuius splendor superat illum primae(252).

(252) cf. *Vigilia Paschalis, oratio post primam lectionem: Missale Romanum*, editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1970) p. 276.

Compendium

350 *Angeli creaturae sunt spirituales, quae Deum incessanter glorificant et qui Eius consiliis erga alias creaturas serviunt salvificis: « Ad omnia bona nostra cooperantur angeli »(253).*

(253) Sanctus Thomas Aquinas, *Summa theologiae*, I, 114, 3, ad 3: Ed. Leon. 5, 535.

351 *Angeli Christum, Dominum circumstant suum. Illi serviunt peculiariter in effectione Eius missionis salvificae erga homines.*

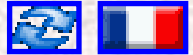
352 *Ecclesia angelos veneratur qui eam in eius peregrinatione adiuvant terrestri et qui omne*

ens protegunt humanum.

353 *Deus creaturarum Suarum diversitatem et earum propriam voluit bonitatem, earum interdependentiam et earum ordinem. Omnes creaturas materiales ad bonum generis destinavit humani. Homo, et per eum tota creatio, ad gloriam destinatur Dei.*

354 *Leges in creatione inscriptas observare atque relationes quae e rerum natura derivantur, principium est sapientiae et fundamentum moralitatis.*

Paragraphus 6: HOMO

355 « Creavit Deus hominem ad imaginem Suam; ad imaginem Dei creavit illum; masculum et feminam creavit eos » ([Gn 1,27](#)). Homo in creatione locum habet unicum: est « ad imaginem Dei » (I); in sua propria natura mundum spiritualem et mundum coniungit materialem (II); « masculus et femina » est creatus (III); Deus illum in Sua constituit amicitia (IV).

I. « Ad imaginem Dei »

356 Inter omnes creaturas visibiles solus homo capax est « suum Creatorem cognoscendi et amandi »(254); « in terris sola creatura est quam Deus propter seipsam voluerit »(255); solus ille est vocatus ad vitam Dei, cognitione et amore, participandam. Ad hunc finem creatus est et in hoc fundamentalis habetur ratio eius dignitatis:

« *Quis fuit in causa, ut hominem in tanta dignitate locares? Amor inaestimabilis quo creaturam Tuam in Temetipso respexisti, de qua fuisti "philocaptus"; nam propter amorem eam creasti, propter amorem esse ei dedisti, ut summum Tuum aeternum gustaret Bonum* »(256). (254) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 12](#): AAS 58 (1966) 1034.

(255) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 24](#): AAS 58 (1966) 1045.

(256) Sancta Catharina Senensis, *Il dialogo della Divina provvidenza*, 13: ed. G. Cavallini (Roma 1995) p. 43.

357 Humanum individuum, quia est ad imaginem Dei, dignitatem habet *personae*: non est solum res aliqua, sed aliquis. Capax est se cognoscendi, se possidendi et se libere donandi atque in communionem ingrediendi cum aliis personis, est per gratiam ad Foedus cum suo Creatore vocatus, ad Illi fidei et amoris offerendum responsum quod nullus alius suo loco praebere potest.

358 Deus omnia creavit pro homine(257); homo est creatus ut Deo serviat Eumque amet et Ei totam offerat creationem:

« *Quisnam igitur tandem est ille creandus, cui tantum honoris deferatur? Homo est, magnum illud animal et admirabile quodque omni creatura praestantius est apud Deum, propter quem caelum et terra et mare ac reliquum omne creaturae corpus est conditum: homo, cuius ita Deus salutem adamavit, ut ne Unigenito quidem Suo propter eum parceret: neque enim omnia praestare molirique destitit, donec in altum evectum in Sua dextera collocavit* »(258).

(257) cf. Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 12](#): AAS 58 (1966) 1034; *Ibid*, [GS 24](#): AAS 58 (1966) 1045; *Ibid*, [GS 39](#): AAS 58 (1966) 1056-1057.

(258) Sanctus Ioannes Chrysostomus, *Sermones in Genesim*, 2, 1: PG 54, 587-588.

359 « Reapse nonnisi in mysterio Verbi incarnati mysterium hominis vere clarescit »: (259) « *Duos homines beatus Apostolus hodie retulit humano generi dedisse principium, Adam videlicet et Christum. (...) Factus, inquit, primus homo Adam in animam viventem, novissimus Adam in spiritum vivificantem. Ille primus ab Isto novissimo factus est, a quo est et animam consecutus ut viveret. (...) Hic est Adam, qui Suam tunc in illo, cum fingeret, imaginem collocavit. Hinc est quod eius personam suscipit, nomen recipit, ne Sibi quod ad Suam imaginem fecerat deperiret. Primus Adam, novissimus Adam: ille primus habet initium, Hic novissimus non habet finem, quia Hic novissimus vere Ipse est primus, Ipso dicente: "Ego primus et ego novissimus" »(260).*

(259) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 22](#): AAS 58 (1966) 1042.

(260) Sanctus Petrus Chrysologus, *Sermones* 117, 1-2: CCL 24A, 709 (PL 52, 520).

360 Propter originis communitatem *genus humanum constituit unitatem*. Deus enim « fecit (...) ex uno omne genus hominum inhabitare super universam faciem terrae » ([Ac 17,26](#)):

(cf. [Tb 8,6](#))

« *Miro quodam mentis obtutu humanum genus, ob communem a Creatore originem unum intueri ac contemplari possumus (...); itemque natura unum, quae ex corporis concrezione et ex immortalis spiritualique animo constat; unum ob proxime omnibus assequendum finem, obque commune per praesentis huius vitae decursum fungendum munus; unum ob eandem habitationem, terrarum nempe orbem, cuius opibus naturali iure omnes frui possunt, ut sese alere queant seseque ad auctiora incrementa provehere; unum denique ob supernum finem, Deum Ipsum, quo contendant omnes oportet, et ob res atque adiumenta, quibus eundem finem tandem aliquando contingere valeant (...) itemque ex una eademque Redemptione, quam Christus (...) omnibus dilargitus est »(261).*

(261) Pius XII, Litt. enc. *Summi Pontificatus*: AAS 31 (1939) 427; cf Concilium Vaticanum II, Decl. *Nostra aetate*, [NAE 1](#): AAS 58 (1966) 740.

361 Haec lex « mutuae (...) hominum necessitudinis caritatisque »(262), quin divitem varietatem personarum, culturarum et populorum excludat, nobis tutatur omnes homines vere esse fratres.

(262) Pius XII, Litt. enc. *Summi Pontificatus*: AAS 31 (1939) 426.

II. « Corpore et anima unus »

362 Persona humana, ad imaginem Dei creata, simul est ens corporale et spirituale. Narratio biblica hanc realitatem sermone exprimit symbolico, cum asserit: « Formavit Dominus Deus hominem pulverem de humo et inspiravit in nares eius spiraculum vitae, et factus est homo in animam viventem » ([Gn 2,7](#)). Totus ergo homo est a Deo *volitus*.

363 In sacra Scriptura verbum *anima* saepe *vitam* denotat humanam (cf. [Mt 16,25-26](#) [Jn 15,13](#)) vel totam humanam *personam*. 243 Sed denotat etiam id quod in homine est summe intimum (cf. [Mt 26,38](#) [Jn 12,27](#)) et maximi valoris in illo (cf. [Mt 10,28](#) [2M 6,30](#)), per quod ille magis peculiariter est imago Dei: « anima » significat *principium spirituale* in homine.

364 *Corpus* hominis dignitatem « imaginis Dei » participat; illud est corpus humanum praecise quia anima spirituali animatur, atque tota persona humana destinatur completa ut in corpore Christi templum Spiritus fiat (cf. [1Co 6,19-20](#) [1Co 15,44-45](#)).

« *Corpore et anima unus, homo per ipsam suam corporalem condicionem elementa mundi materialis in se colligit, ita ut, per ipsum, fastigium suum attingant et ad liberam Creatoris laudem vocem attollant. Vitam ergo corporalem homini despiciere non licet, e contra ipse*

corpus suum, utpote a Deo creatum et ultima die resuscitandum, bonum et honore dignum habere tenetur »(263).

(263) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 14](#): AAS 58 (1966) 1035.

365 Unitas animae et corporis ita est profunda ut anima « forma » corporis considerari debeat (264); id est propter animam spiritualem corpus, materia constitutum, est corpus humanum et vivens; spiritus et materia in homine non sunt duae naturae unitae, sed eorum unio unam solam efficit naturam.

(264) cf. Concilium Viennense (anno 1312), Const. « *Fidei catholicae* »: [DS 902](#)

366 Ecclesia docet unamquamque animam spiritualem a Deo esse immediate creatam(265) * illa non est a parentibus « producta » ; ea nos etiam docet illam esse immortalem(266); illa non perit cum a corpore separatur in morte, et iterum corpori unietur in resurrectione finali.

(265) cf. Pius XII, Litt. enc. *Humani generis* (anno 1950): [DS 3896](#) Paulus VI, *Sollemnis Professio fidei*, 8: AAS 60 (1968) 436.

(266) cf. Concilium Lateranense V (anno 1513), Bulla *Apostolici regiminis*: [DS 1440](#)

367 Quandoque invenitur animam a spiritu distingui. Sic sanctus Paulus orat ut nostra « omnia, et integer spiritus (...) et anima et corpus » serventur « sine querela in Adventu Domini » ([1Th 5,23](#)). Ecclesia docet hanc distinctionem dualitatem non introducere in animam (267). « Spiritus » significat hominem inde a creatione sua ad suum finem supernaturalem ordinari(268), animamque eius capacem esse quae gratuito ad communionem superelevetur cum Deo(269).

(267) cf. Concilium Constantinopolitanum IV (anno 870), canon 11: [DS 657](#)

(268) cf. Concilium Vaticanum I, Const. dogm. *Dei Filius*, c. 2: [DS 3005](#) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 22](#): AAS 58 (1966) 1042-1043.

(269) cf. Pius XII, Litt. enc. *Humani generis* (anno 1950): [DS 3891](#)

368 Ecclesiae traditio spiritualis etiam in *corde* insistit, sensu biblico « intimae profunditatis » (« in visceribus »: *Ier 31,33*), ubi persona se decedit aut non decedit pro Deo(270).

(270) cf. [Dt 6,5](#) [Dt 29,3](#) [Is 29,13](#) [Ez 36,26](#) [Mt 6,21](#) [Lc 8,15](#) [Rm 5,5](#)

III. « Masculum et feminam creavit eos »

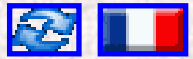
Aequalitas et diversitas a Deo volitae

369 Vir et mulier *creati* sunt, id est sunt *a Deo voliti*: ex alia parte, in aequalitate perfecta quatenus personae humanae, ex alia vero in eorum esse specificum viri et mulieris. « Virum esse », « mulierem esse » realitas est bona et a Deo volita: vir et mulier dignitatem habent inamissibilem quae illis immediate a Deo eorum Creatore advenit (cf. [Gn 2,7](#) [Gn 2,22](#)). Vir et mulier sunt, cum eadem dignitate, « ad imaginem Dei ». Illi in suo « virum-esse » et in suo « mulierem-esse » sapientiam et bonitatem reverberant Creatoris.

370 Deus nequaquam est ad imaginem hominis. Neque vir est neque mulier. Deus est spiritus purus in quo pro sexuum differentia locus non est. Sed viri et mulieris « perfectiones » aliquid infinitae perfectionis reverberant Dei: tales sunt perfectiones matris(271) et illae patris et sponsi (cf. [Os 11,1-4](#) *Ier 3,4-19*).

(271) cf. [Is 49,14-15](#) [Is 66,13](#) [Ps 131,2-3](#)

« Alius pro alio » - « unitas duorum »

371 Vir et mulier, *simul* creati, voliti sunt a Deo ut alius sit *pro* alio. Verbum Dei id suggerit intelligendum diversis textus sacri lineamentis. « Non est bonum esse hominem solum; faciam ei adiutorium simile sui » ([Gn 2,18](#)). Nullum animalium tale « par » hominis esse potest (cf. [Gn 2,19-20](#)). Mulier quam Deus ex costa « efformat » de viro sublata quamque Ipse ad virum adduxit, admirationis ex parte viri provocat clamorem, amoris et communionis exclamationem: « Haec nunc os ex ossibus meis et caro de carne mea! » ([Gn 2,23](#)). Vir mulierem detegit tamquam aliud « ego » eiusdem humanitatis.

372 Vir et mulier facti sunt « alius pro alio »: non quasi Deus eos nonnisi « dimidiatos » effecerit et « incompletos »; Ille eos pro personarum creavit communionem, in qua unusquisque « adiutorium » esse potest pro alio, quia simul quatenus personae sunt aequales (« os ex ossibus meis... ») et quatenus masculinum et femininum sese mutuo complent(272). In matrimonio, Deus eos ita coniungit ut « unam carnem » efformantes ([Gn 2,24](#)) vitam humanam transmittere valeant: « Crescite et multiplicamini et replete terram » ([Gn 1,28](#)). Vir et mulier, tamquam sponsi et parentes, suis descendentes vitam transmittentes humanam, singulari modo, operi cooperantur Creatoris(273).

(272) cf. Ioannes Paulus II, ap. *Mulieris dignitatem*, [MD 7](#): AAS 80 (1988) 1664-1665.

(273) cf. Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 50](#): AAS 58 (1966) 1070-1071.

373 In Dei consilio, vir et mulier vocationem habent subiiciendi terram (cf. [Gn 1,28](#)) tamquam « administratores » Dei. Haec dominatus elatio arbitraria et destructiva esse non debet. Ad imaginem Creatoris qui diligit « omnia, quae sunt » ([Sg 11,24](#)), vir et mulier vocantur ad divinam participandam providentiam erga alias creaturas. Exinde eorum responsabilitas pro mundo quem Deus illis concedit.

IV. Homo in paradiso

374 Primus homo non solum est creatus bonus, sed in amicitia cum Creatore suo et in harmonia cum semetipso et cum creatione illum circumstante constitutus est, quae solum a gloria novae creationis in Christo sunt superatae.

375 Ecclesia symbolismum sermonis biblici authentice sub Novi Testamenti et Traditionis luce interpretans, docet primos nostros parentes, Adamum et Evam, in statu sanctitatis et iustitiae originalis constitutos esse(274). Haec sanctitatis originalis gratia erat participatio vitae divinae. 263

(274) cf. Concilium Tridentinum, Sess. 5a, *Decretum de peccato originali*, canon 1: [DS 1511](#)

376 Huius gratiae splendore omnes dimensiones vitae hominis confortabantur. Dum homo in intimitate permaneret divina, nec mori (cf. [Gn 2,17](#) [Gn 3,19](#)) nec pati debebat. 265 Interior harmonia personae humanae, harmonia inter virum et mulierem (cf. [Gn 2,25](#)), harmonia denique inter primum par humanum et totam creationem constituere statum qui « iustitia originalis » appellatur.

377 Mundi « dominatus » quem Deus homini ab initio concesserat, imprimis apud ipsum

hominem in rem ducebatur tamquam *sui dominatus*. Homo intactus erat et ordinatus in toto esse suo, quippe qui libera triplici concupiscentia (cf. [1Jn 2,16](#)) quae eum voluptatibus sensuum, bonorum terrenorum cupidini et affirmationi sui contra iussa submittit rationis.

378 Signum familiaritatis hominis cum Deo est Deum eum in viridarium collocasse (cf. [Gn 2,8](#)). Ibi vivit ut illud « operaretur et custodiret » ([Gn 2,15](#)): labor poena non est (cf. [Gn 3,17-19](#)), sed cooperatio viri et mulieris cum Deo in creatione visibili perficienda.

379 Tota haec iustitiae originalis harmonia, pro homine a consilio Dei praevisa, per peccatum nostrorum amittetur protoparentum.

Compendium

380 *Deus, « hominem ad Tuam imaginem condidisti, eique commisisti mundi curam universi, ut, Tibi soli Creatori serviens, creaturis omnibus imperaret »*(275).

(275) *Prex eucharistica IV*, 118: *Missale Romanum*, editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1970) p. 467.

381 *Homo praedestinatus est ut imaginem reproducat Filii Dei, hominis facti * « qui est imago Dei invisibilis »* ([Col 1,15](#)) * *ut Christus primogenitus multitudinis fratrum sit et sororum* (cf. [Ep 1,3-6 Rm 8,29](#)).

382 *Homo est « corpore et anima unus »*(276). *Fidei doctrina affirmat animam spiritualem et immortalem immediate a Deo esse creatam.*

(276) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 14](#): AAS 58 (1966) 1035.

383 *« Deus non creavit hominem solum: nam inde a primordiis "masculum et feminam creavit eos" (Gn 1,27), quorum consociatio primam formam efficit communionis personarum »*(277).

(277) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 12](#): AAS 58 (1966) 1034.

384 *Revelatio statum sanctitatis et iustitiae originalium viri et mulieris ante peccatum nobis cognoscendum praebet: ex eorum amicitia cum Deo existentiae eorum in paradiso promanabat felicitas.*

Paragraphus 7: LAPSUS

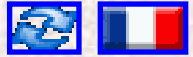
385 Deus infinite est bonus et omnia Eius opera bona sunt. Attamen nemo doloris, malorum in natura * quae tamquam limitibus creaturarum propriis apparent conexa * aufugit experientiam et praecipue quaestionem mali moralis. Unde venit malum? « Quaerebam unde malum et non erat exitus », dicit sanctus Augustinus(278), et eius propria dolorosa investigatio exitum non inveniet nisi in eius conversione ad Deum vivum. Quia « mysterium (...) iniquitatis » ([2Th 2,7](#)) non illuminatur nisi sub luce mysterii pietatis (cf. [1Tm 3,16](#)).

Revelatio amoris divini in Christo simul extensionem mali et superabundantiam gratiae manifestavit (cf. [Rm 5,20](#)). Debemus igitur quaestionem originis mali considerare, nostrae fidei oculos conicientes in Illum qui solus eius est victor(279).

(278) Sanctus Augustinus, *Confessiones*, 7, 7, 11: CCL 27, 99 (PL 32, 739).

(279) cf. [Lc 11,21-22 Jn 16,11 Jn 1 Jn 3,8](#)

I. Ubi abundavit peccatum, superabundavit gratia

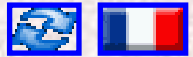

Peccati realitas

386 Peccatum in historia hominis est praesens: vanum esset conari id ignorare vel huic obscurae realitati alia praebere nomina. Ut quis intelligere enitatur quid peccatum sit, oportet *vinculum profundum hominis cum Deo* imprimis agnoscere, quia extra hanc relationem malum peccati in sua vera identitate reiectionis Dei et oppositionis ad Illum non detegitur, licet vitam hominis et historiam onerare pergat.

387 Realitas peccati et peculiarius peccati originum solummodo sub Revelationis divinae illustratur luce. Sine cognitione quam illa nobis de Deo praebet, peccatum clare nequit agnosci, et tentatio habetur illud tantum explicandi tamquam defectum in crescendo, tamquam psychologiam debilitatem, errorem, necessariam structurae socialis deficientis consequentiam etc. Solummodo in cognitione consilii Dei de homine intelligitur peccatum abusum esse libertatis quam Deus creatis donat personis ut Illum et se invicem possint amare.

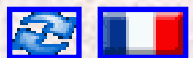
Peccatum originale - essentialis veritas fidei

388 Cum Revelationis progressu realitas etiam peccati illustrata est. Licet populus Dei Veteris Testamenti ad dolorem condicionis humanae sub luce historiae lapsus in Genesi narratae accesserit, huius historiae ultimam non poterat assequi significationem quae solummodo sub luce mortis et resurrectionis Iesu Christi manifestatur (cf. [Rm 5,12-21](#)). Necesse est Christum tamquam gratiae cognoscere fontem ut Adam tamquam peccati fons agnoscat. Spiritus Paraclitus, a Christo resuscitato missus, venit ut arguat « mundum de peccato » ([Jn 16,8](#)), Illum revelans qui eius est Redemptor.

389 Peccati originalis doctrina est, ut ita dicatur, « aversa pars » huius Boni Nuntii: Iesum omnium hominum esse Salvatorem, omnes egere salute atque salutem omnibus Christi offerri beneficio. Ecclesia quae sensum habet Christi (cf. [1Co 2,16](#)), scit revelationem peccati originalis attrectari non posse quin Christi laedatur mysterium.

Ad narrationem lapsus legendam

390 Lapsus narratio ([Gn 3](#)) sermone utitur imaginibus confecto, sed eventum affirmat primordiale, factum quod *initio historiae hominis* locum habuit(280). Revelatio nobis praebet fidei certitudinem de eo quod tota humana historia signata est originali culpa libere a nostris protoparentibus commissa(281).

(280) cf. Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 13](#): AAS 58 (1966) 1034-1035.

(281) cf. Concilium Tridentinum, Sess. 5a, *Decretum de peccato originali*, canon 3: [DS 1513](#) Pius XII, Litt. enc. *Humani generis*: [DS 3897](#) Paulus VI, *Allocutio iis qui interfuerunt Coetui v. d.* « *Simposio* » a theologis doctisque viris habito de originali peccato (11 iulii 1966): AAS 58 (1966) 649-655.

II. Angelorum lapsus

391 Electioni inoboedienti nostrorum protoparentum vox subest seductrix, Deo opposita (cf. [Gn 3,1-5](#)), quae propter invidiam eos in mortem cadere facit (cf. [Sg 2,24](#)). Scriptura et Ecclesiae Traditio in hoc ente angelum perspiciunt lapsum, Satanam vel Diabolum appellatum (cf. [Jn 8,44](#) [Ap 12,9](#)). Ecclesia docet eum primo angelum fuisse bonum, a Deo factum. « Diabolus et alii daemones a Deo quidem natura creati sunt boni, sed ipsi per se facti sunt mali »(282).

(282) Concilium Lateranense IV (anno 1215), Cap. 1, *De fide catholica*: [DS 800](#)

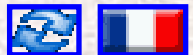
392 Scriptura loquitur de horum angelorum *peccato* (cf. [2P 2,4](#)) . Hic « lapsus » in libera electione horum creatorum consistit spirituum, qui radicaliter et irrevocabiliter Deum Eiusque *reiecerunt* Regnum. Huius rebellionis reverberationem in verbis Tentatoris ad protoparentes invenimus nostros: « Eritis sicut Deus » ([Gn 3,5](#)). « A principio Diabolus peccat » (*Io* [Jn 3,8](#)), « mendax est et pater eius » ([Jn 8,44](#)).

393 *Irrevocabilis* indoles optionis angelorum, et non infinitae misericordiae divinae defectus, facit ut eorum peccatum remitti non possit. « Post lapsum enim nulla ipsis paenitentia est, uti nec hominibus post mortem »(283).

(283) Sanctus Ioannes Damascenus, *Expositio fidei* 18 (*De fide orthodoxa* 2, 4): PTS 12, 50 (PG 94, 877).

394 Scriptura nefastum testatur influxum illius qui a Iesu « homicida (...) ab initio » ([Jn 8,44](#)) appellatur quique etiam Iesum a missione a Patre accepta conatus est deviare (cf. [Mt 4,1-11](#)). « Propter hoc apparuit Filius Dei, ut dissolvat opera Diaboli » (*Io* [Jn 3,8](#)). Horum operum gravissimum propter consequentias mendax fuit seductio quae hominem induxit ut Deo inoboediret.

395 Potentia tamen Satanae infinita non est. Ille non est nisi creatura, potens propterea quod purus est spiritus, sed semper creatura: aedificationem Regni Dei impedire non potest. Quamquam Satanus ex odio contra Deum Eiusque Regnum in Iesu Christo in mundo agit, et quamquam eius actio graviora causat damna * naturae spiritualis et indirecte etiam naturae physicae * unicuique homini et societati, haec actio a divina permittitur providentia quae fortiter et suaviter historiam hominis regit et mundi. Permissio divina activitatis diabolicae magnum est mysterium, « scimus autem quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum » ([Rm 8,28](#)).

Catechismus 325

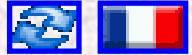

Paragraphus 3: MYSTERIA VITAE CHRISTI

512 Symbolum fidei relate ad vitam Christi non loquitur nisi de mysteriis Incarnationis (conceptionis et nativitatis) et Paschatis (passionis, crucifixionis, mortis, sepulturae, descensus ad inferos, resurrectionis et ascensionis). Nihil explicite dicit de mysteriis vitae occultae et publicae Iesu; articuli tamen fidei qui ad Iesu Incarnationem et Pascha referuntur, *totam* vitam terrenam illuminant Christi. Omnia « quae coepit Iesus facere et docere, usque in diem, qua (...) assumptus est » ([Ac 1,1-2](#)), *sub lumine mysteriorum Nativitatis et Paschatis sunt perspicienda*.

513 Catechesis, secundum adiuncta, omnes divitias explanabit mysteriorum Iesu. Hic indicare sufficit quaedam omnibus mysteriis vitae Christi elementa communia (I), ad adumbranda deinde praecipua vitae occultae (II) et publicae (III) Iesu mysteria.

I. Tota vita Christi mysterium est

514 Plura quae curiositatem relate ad Iesum movent humanam, in Evangeliiis non continentur. De vita Eius in Nazareth fere nihil dicitur, et etiam magna Eius vitae publicae pars non narratur (cf. [Jn 20,30](#)). Id quod in Evangeliiis scriptum est, narratur « ut credatis quia Iesus est Christus Filius Dei, et ut credentes vitam habeatis in nomine Eius » ([Jn 20,31](#)).

515 Evangelia scripta sunt ab hominibus qui inter primos sunt qui fidem habuerunt (cf. [Mc 1,1 Jn 21,24](#)) et illam aliis volunt participandam praebere. Cum cognovissent fide quis Iesus sit, perspicere et facere perspicienda potuerunt vestigia mysterii Eius in tota Eius vita terrestri. A pannis Nativitatis Eius (cf. [Lc 2,7](#)) usque ad Eius passionis acetum 191 et Resurrectionis Eius sudarium (cf. [Jn 20,7](#)), totum in vita Iesu signum est Eius mysterii. Per Eius gesta, per Eius miracula, per verba Eius, revelatum est « in Ipso » inhabitare omnem plenitudinem « divinitatis corporaliter » ([Col 2,9](#)). Sic humanitas Eius tamquam « sacramentum » apparet, id est, signum et instrumentum divinitatis Eius et salutis quam Ipse affert: quod in Eius vita terrestri visibile erat, ad mysterium ducebat invisibile Eius filiationis divinae Eiusque missionis redemptricis.

Communia lineamenta mysteriorum Iesu

516 Tota Christi vita est *Revelatio* Patris: verba et actus Eius, silentia atque passiones, Eius modus essendi et loquendi. Iesus dicere potest: « Qui vidit me, vidit Patrem » ([Jn 14,9](#)); et Pater: « Hic est Filius meus electus; Ipsum audite » ([Lc 9,35](#)). Cum Dominus noster factus sit homo ut voluntatem Patris adimpleat (cf. [He 10,5-7](#)), lineamenta vel minima mysteriorum Eius caritatem Dei erga nos (cf. [1Jn 4,9](#)) nobis manifestant.

517 Tota Christi vita mysterium est *Redemptionis*. Redemptio venit ad nos imprimis per crucis sanguinem(386), sed hoc mysterium in tota vita operatur Christi: iam in Incarnatione Eius, per quam, Se pauperem faciens, nos Sua ditat paupertate (cf. [2Co 8,9](#)); in Eius vita

occulta, quae, per Eius submissionem (cf. [Lc 2,51](#)) , nostram reparat insubiectionem; in Eius verbo, quod Eius auditores purificat (cf. [Jn 15,3](#)); in Eius sanationibus et exorcismis, per quae « Ipse nostras infirmitates accepit et aegrotationes portavit » ([Mt 8,17](#)) (cf. [Is 53,4](#)); in Eius Resurrectione, per quam nos iustificat (cf. [Rm 4,25](#)).

(386) cf. [Ep 1,7](#) [Col 1,13-14](#); [1P 1,18-19](#)

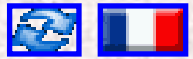
518 Tota vita Christi *Recapitulationis* est mysterium. Quidquid Iesus fecit, dixit et passus est, scopum habebat hominem lapsum in suam primam vocationem restaurandi:

« *Quando incarnatus et homo factus longam hominum expositionem in Seipso recapitulavit, in compendio nobis salutem praestans, ut quod perdidideramus in Adam, id est secundum imaginem et similitudinem esse Dei, hoc in Christo Iesu reciperemus* »(387). « *Quapropter et per omnem venit aetatem, omnibus restituens eam quae est ad Deum communionem* »(388).

(387) Sanctus Irenaeus Lugdunensis, *Adversus haereses*, 3, 18, 1: SC 211,342-344 (PG 7, 932).

(388) Sanctus Irenaeus Lugdunensis, *Adversus haereses*, 3, 18, 7: SC 211,366 (PG 7, 937); cf Id., *Adversus haereses*, 2, 22, 4: SC 294,220-222 (PG 7, 784).

Nostra cum mysteriis Iesu communio

519 Omnes Christi divitiae omni homini praesto sunt omnisque hominis bonum efficiunt (389). Christus vitam Suam non duxit pro Se, sed *pro nobis*, ab Incarnatione « propter nos homines et propter nostram salutem »(390) usque ad Suam Mortem « pro peccatis nostris » ([1Co 15,3](#)) et Resurrectionem Suam « propter iustificationem nostram » ([Rm 4,25](#)). Adhuc nunc Ipse noster est advocatus « ad Patrem » (*Io Jn 2,1*), « semper vivens ad interpellandum » pro nobis ([He 7,25](#)). Cum omnibus quae semel pro semper propter nos in vita transegit et passus est, in aeternum manet « vultui Dei pro nobis » ([He 9,24](#)) praesens.

(389) cf. Ioannes Paulus II, Litt. Enc. *Redemptor hominis*, [RH 11](#): AAS 71 (1979) 278.

(390) *Symbolum Nicaenum-Constantinopolitanum*: [DS 150](#)

520 Iesus, in tota Sua vita, Se tamquam *nostrum exemplar* ostendit: (cf. [Rm 15,5](#) [Ph 2,5](#)) Ipse est « perfectus homo », 206 qui nos invitat ut Eius efficiamur discipuli Eumque sequamur: Sua humiliatione nobis exemplum dedit imitandum (cf. [Jn 13,15](#)) , Sua oratione ad orationem attrahit (cf. [Lc 11,1](#)), Sua paupertate ad libere inopiam et persecutiones vocat accipiendas (cf. [Mt 5,11-12](#)).

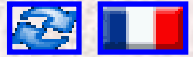
521 Christus facit ut quidquid Ipse vita transegit, nos *vita nostra in Eo geramus* et Ipse *vita Sua in nobis gerat*. « Filius Dei Incarnatione Sua cum omni homine quodammodo Se univit »(391). Vocamur ut nonnisi unum simus cum Eo; Ipse facit ut nos, tamquam membra corporis Eius, id communicemus quod Ille vita transegit in carne Sua pro nobis et tamquam nostrum exemplar:

« *Prosequi debemus et adimplere in nobis status et mysteria Iesu Eumque Iesum saepe deprecari (...) ut illa in nobis et in universa Ecclesia Sua consummet atque adimpleat. (...) Namque Dei Filius in animo habet et communicare et extendere quodammodo ac continuare mysteria Sua in nobis atque in universa Ecclesia Sua, (...) tum gratis quas nobis impertire statuit tum effectibus quos vult in nobis per haec eadem mysteria operari. Hac ratione vult in nobis illa adimplere* »(392).

(391) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 22](#): AAS 58 (1966) 1042.

(392) Sanctus Ioannes Eudes, *Le royaume de Jésus*, 3, 4: *Oeuvres complètes*, v. (Vannes (Vannes 1905) p. 310-311.

II. Mysteria infantiae et vitae occultae Iesu

Praeparationes

522 Adventus Filii Dei in terram eventus est ita immensus, ut Deus per saecula illum praeparare voluerit. Ipse omnia, ritus et sacrificia, figuras et symbola « Prioris Testamenti » (cf. [He 9,15](#)), in Christum facit convergere: Ipse Eum per os annuntiat Prophetarum qui se in Israel succedunt. Ceterum in corde gentilium obscuram suscitatur huius Adventus expectationem.

523 *Sanctus Ioannes Baptista* immediatus est praecursor Domini (cf. [Ac 13,24](#)), missus ut viam praepararet. 214 Ipse, « Propheta Altissimi » ([Lc 1,76](#)), omnes Prophetas superat (cf. [Lc 7,26](#)), eorum est ultimus (cf. [Mt 11,13](#)), Evangelium inaugurat; 217 ex matris suae sinu Adventum salutatur Christi (cf. [Lc 1,41](#)), et suum habet gaudium in eo quod sit « amicus sponsi » ([Jn 3,29](#)), quem tamquam Agnum « Dei, qui tollit peccatum mundi » denotat ([Jn 1,29](#)). Iesum « in spiritu et virtute Eliae » ([Lc 1,17](#)) praecedens, Illi sua praedicatione, suo conversionis baptismo et tandem suo martyrio (cf. [Mc 6,17-29](#)) perhibet testimonium.

524 Ecclesia, *Adventus liturgiam* singulis celebrans annis, hanc Messiae expectationem in actum ducit: fideles longam primi Adventus Salvatoris praeparationem communicantes, ardens renovant secundi Adventus optatum (cf. [Ap 22,17](#)). Per celebrationem nativitatis et martyrii Praecursoris, Ecclesia eius unitur optato: « Illum oportet crescere, me autem minui » ([Jn 3,30](#)).

Nativitatis mysterium

525 Iesus in stabuli humilitate natus est, in familia paupere (cf. [Lc 2,6-7](#)); simplices pastores testes eventus sunt primi. In hac paupertate manifestatur gloria caeli (cf. [Lc 2,8-20](#)). Ecclesia gloriam huius noctis canere non desinit:

« Hodie Virgo parit Supersubstantiale,

et terra Inaccessibili specum offert. Angeli cum pastoribus Eum glorificant, magi cum stella faciunt iter: quia pro nobis natus est Parvus Infans, Deus in aeternum! »(393).

(393) Sanctus Romanus Melodus, *Kontakion*, 10, *In diem Nativitatis Christi*, Prooemium: SC 110,50

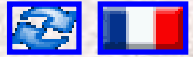
526 « Puerum fieri » relate ad Deum est condicio ad Regnum ingrediendum (cf. [Mt 18,3-4](#)); ad hoc necessarium est se humiliare, 225 parvum effici; immo necessarium est « nasci denuo » ([Jn 3,7](#)), ex Deo nasci (cf. [Jn 1,13](#)) ut quis filius Dei fiat. 227 Mysterium Nativitatis in nobis impletur, cum Christus « formatur » in nobis (cf. [Ga 4,19](#)). Iesu Nativitas est huius « admirabilis commercii » mysterium:

« O admirabile commercium! Creator generis humani, animatum corpus sumens, de Virgine nasci dignatus est; et, procedens homo sine semine, largitus est nobis Suam deitatem »(394).

(394) *In sollemnitate sanctae Dei Genetricis Mariae*, Antiphona ad et et II Vesperas: *Liturgia Horarum*, editio typica, v. (Typis (Typis Polyglottis Vaticanis 1973) p. 385 et 397.

Mysteria infantiae Iesu

527 Iesu *circumcisio*, octo post Eius Nativitatem dies (cf. [Lc 2,21](#)), signum est insertionis Eius in Abraham descendentiam, in Foederis populum, Eius submissionis Legi (cf. [Ga 4,4](#)) Eiusque destinationis ad cultum Israel, quem per totam Suam participabit vitam. Hoc signum praefigurat « Christi circumcisionem » quae est Baptisma (cf. [Col 2,11-13](#)).

528 *Epiphania* est Iesu, ut Messiae Israel, Filii Dei et Salvatoris mundi, manifestatio. Cum baptisate Iesu in Iordane et nuptiis Cana(395), adorationem Iesu celebrat a « magis » qui ab oriente venerant (cf. [Mt 2,1](#)). Evangelium in his « magis » religiones paganas circumstantes repraesentantibus perspicit primitias nationum quae Bonum Nuntium accipiunt salutis per Incarnationem. Magorum adventus in Ierusalem ad regem Iudaeorum adorandum (cf. [Mt 2,2](#)) ostendit, eos in Israel, sub luce messianica stellae David (cf. [Nb 24,17](#) [Ap 22,16](#)), Illum quaerere, qui rex erit nationum. 237 Eorum adventus significat paganos Iesum invenire et Illum ut Filium Dei et Salvatorem mundi adorare non posse nisi se ad Iudaeos vertant (cf. [Jn 4,22](#)) et ab illis Promissionem accipiant messianicam sicut in Vetere continetur Testamento (cf. [Mt 2,4-6](#)). Epiphania manifestat gentium plenitudinem intrare in Patriarcharum familiam (396) et « *Israeliticam dignitatem* » 241 acquirere.

(395) cf. *In sollemnitate Epiphaniae Domini*, Antiphona ad « Magnificat » in II Vesperis: *Liturgia Horarum*, editio typica, v. (Typis (Typis Polyglottis Vaticanis 1973) p. 465.

(396) cf. Sanctus Leo Magnus, *Sermo* 33, 3: CCL 138, 173 (PL 54, 242).

529 *Praesentatio Iesu in Templo* (cf. [Lc 2,22-39](#)) Ipsum ostendit tamquam Primogenitum qui ad Dominum pertinet ut proprius (cf. [Ex 13,12-13](#)). Cum Simeone et Anna, tota Israel exspectatio in Salvatoris sui venit *occursum* (ita traditio Byzantina hunc appellat eventum). Iesus tamquam Messias agnoscitur tam longe exspectatus, « lumen gentium » et « gloria Israel », sed etiam « signum contradictionis ». Doloris gladius qui Mariae praedicitur, annuntiat hanc aliam, perfectam et unicam, crucis oblationem, quae salutem donabit quam Deus « ante faciem omnium populorum » paravit.

530 *Fuga in Aegyptum* et innocentium occisio (cf. [Mt 2,13-18](#)) oppositionem ostendunt tenebrarum ad lucem: « In propria venit, et Sui Eum non receperunt » ([Jn 1,11](#)). Tota Christi vita persecutione erit signata. Qui Eius sunt, illam cum Eo participant (cf. [Jn 15,20](#)). Reditus ex Aegypto (cf. [Mt 2,15](#)) Exodum revocat in memoriam 247 et Iesum tamquam definitivum praesentat liberatorem.

Mysteria vitae occultae Iesu

531 Iesus, per magnam vitae Suae partem, condicionem partis immense maioris hominum participavit: vitam quotidianam sine apparenti magnitudine, vitam laboris manuum, vitam religiosam Iudaicam Legi Dei submissam (cf. [Ga 4,4](#)), vitam in communitate. Tota hac periodo, nobis revelatur Iesum fuisse Suis parentibus subditum (cf. [Lc 2,51](#)) et « sapientia et aetate et gratia apud Deum et homines » profecisse ([Lc 2,52](#)).

532 Iesu submissio Suae Matri Suoque patri legali quartum perfecte adimplet praeceptum. Illa temporalis est imago Eius oboedientiae filialis Patri Eius caelesti. Quotidiana Iesu submissio Ioseph et Mariae submissionem annuntiat et anticipat orationis in horto: « Non mea voluntas... » ([Lc 22,42](#)). Oboedientia Christi in quotidianis vitae occultae adiunctis iam

opus inaugurabat restorationis eorum quae Adami destruxerat inoboedientia (cf. [Rm 5,19](#)).

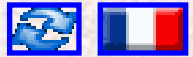
533 Vita occulta Nazarethana omnibus permittit hominibus per vias vitae maxime quotidianas cum Iesu communionem habere:

« *Nazarena domus schola est, in qua incipit Christi vita dignosci: Evangelii nempe schola. (...)* Silentium enim haec docet imprimis. Utinam optima in nobis revirescat silentii aestimatio, mirandi nempe huius ac necessarii mentis habitus (...). *Domesticam* hic praeterea *vivendi* percipimus *rationem*. Nos sane Nazareth admoneat quid sit familia, quid eius communitio dilectionis, eius gravis ac nitida pulchritudo, sacra eius inviolabilisque proprietates (...). *Operis* denique hic cognoscimus *disciplinam*. O Nazarena sedes, fabri Filii domus, hic potissimum severam quidem sed redemptricem laboris humani legem intellegere optamus et celebrare (...); hic denique totius mundi operariis salutem volumus nuntiare, iisdemque magnum exemplar ostendere, divinum fratrem »(397).

(397) Paulus VI, *Homilia in templo Annuntiationis beatae Mariae Virginis in Nazareth* (5 ianuarii 1964): AAS 56 (1964) 167-168.

534 *Iesu inventio in Templo* (cf. [Lc 2,41-52](#)) solus est eventus qui Evangeliorum de annis occultis Iesu rumpit silentium. Ibi Iesus Suae totalis consecrationis missioni e Sua filiatione divina provenienti mysterium permittit suspicari: « Nesciebatis quia in his, quae Patris mei sunt, oportet me esse? ». Maria et Ioseph hoc verbum « non intellexerunt », sed illud in fide acceperunt, et Maria « conservabat omnia verba in corde suo » per totum decursum annorum quibus Iesus in vitae ordinariae silentio permanebat occultus.

III. Mystera vitae publicae Iesu

Iesu baptismus

535 Initium (cf. [Lc 3,23](#)) vitae publicae Iesu est Eius baptismus a Ioanne in Iordane peractus (cf. [Ac 1,22](#)). Ioannes « baptismum paenitentiae in remissionem peccatorum » proclamabat ([Lc 3,3](#)). Multitudo peccatorum, publicanorum et militum (cf. [Lc 3,10-14](#)), Pharisaeorum et Sadducaeorum 256 et meretricum (cf. [Mt 21,32](#)) venit ut ab illo baptizetur. « Tunc venit Iesus ». Baptista haesitat, Iesus insistit: Ipse baptismum recipit. Tunc Spiritus Sanctus, in columbae forma, super Iesum venit, et vox proclamat de caelo: « Hic est Filius meus dilectus » ([Mt 3,13-17](#)). Haec est Iesu manifestatio (« epiphania ») tamquam Messiae Israel et Filii Dei.

536 Iesu baptismus est, ex parte Eius, acceptatio et inauguratio Eius missionis, tamquam Servi patientis. Ipse sinit Se inter peccatores adnumerari (cf. [Is 53,12](#)). Ipse iam est « Agnus Dei, qui tollit peccatum mundi » ([Jn 1,29](#)); iam « baptismum » anticipat Suae cruentae Mortis (cf. [Mc 10,38](#) [Lc 12,50](#)). Iam venit ad « omnem iustitiam » implendam ([Mt 3,15](#)), id est, Se totum Patris Sui submittit voluntati: Ipse amore huic mortis consentit baptismo pro nostrorum peccatorum remissione (cf. [Mt 26,39](#)). Huic acceptationi vox respondet Patris qui in Filio Sui totum placitum ponit Suum (cf. [Lc 3,22](#) [Is 42,1](#)). Spiritus quem Iesus in plenitudine inde a Sua possidet conceptione, venit ut « maneat » super Eum (cf. [Jn 1,32-33](#) [Is 11,2](#)). Iesus erit Illius fons pro tota humanitate. In Sui baptismo, « aperti sunt Ei caeli » ([Mt 3,16](#)), quos peccatum cluserat Adami; atque aquae per Iesu et Spiritus descensum sanctificantur, ut novae creationis prologium.

537 Christianus, per Baptisma, sacramentaliter Iesu assimilatur qui in baptismo Sui Mortem Suam et Suam anticipat Resurrectionem; ille debet hoc humilis submissionis et paenitentiae

mysterium ingredi, in aquam cum Iesu descendere ut cum Illo ascendat, atque ex aqua et Spiritu denuo nasci ut in Filio filius Patris fiat dilectus et « in novitate vitae » ambulet ([Rm 6,4](#)):

« Proinde, cum Christo per Baptismum sepeliatur, ut cum Eo resurgamus; cum Eo descendamus, ut simul etiam extollamur; cum Eo ascendamus, ut simul quoque gloria afficiamur »(398).

Sic factum est « ut ex eis quae consummabantur in Christo cognosceremus post aquae lavacrum et de caelestibus portis Sanctum in nos Spiritum involare et caelestis nos gloriae unctione perfundi et paternae vocis adoptione filios fieri »(399).

(398) Sanctus Gregorius Nazianzenus, *Oratio* 40, 9: SC 358,216 (PG 36, 369).

(399) Sanctus Hilarius Pictaviensis, *In evangelium Matthaei*, 2, 6: SC 254,110 (PL 9, 927).

Lesu tentationes

538 Evangelia de quodam tempore solitudinis Iesu in deserto loquuntur immediate postquam Ipse a Ioanne est baptizatus: « Spiritus expellit Eum in desertum » ([Mc 1,12](#)) et Ipse ibi permanet quadraginta dies quin manducet; cum bestiis vivit silvestribus et angeli serviunt Ei (cf. [Mc 1,13](#)). Ad finem huius temporis, Satanas ter Eum tentat quaerens Eius filialem erga Deum habitum ponere in quaestione. Iesus has reicit oppugnationes quae tentationes Adam in paradiso et Israel in deserto recapitulant, atque Diabolus ab Eo discedit « usque ad tempus » ([Lc 4,13](#)).

539 Evangelistae indicant huius arcani eventus salvificum sensum. Iesus est novus Adam, qui ibi permanet fidelis ubi primus tentationi succubuit. Iesus vocationem Israel perfecte adimplet: illis contrarie qui olim quadraginta annis in deserto Deum provocaverunt (cf. [Ps 95,10](#)), Christus e contra tamquam Servus revelatur Dei plene oboediens divinae voluntati. In hoc est Iesus Diaboli victor: Ipse fortem alligavit ut ab illo praedam iterum eriperet (cf. [Mc 3,27](#)). Victoria Iesu de Tentatore in deserto victoriam anticipat passionis, supremae oboedientiae Eius amoris filialis erga Patrem.

540 Tentatio Iesu modum manifestat quo Filius Dei est Messias, contrarium illi quem Ei Satan proponit atque homines (cf. [Mt 16,21-23](#)) Ei exoptant attribuire. Propterea Christus Tentatorem *pro nobis* vicit: « Non enim habemus pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris, tentatum autem per omnia secundum similitudinem absque peccato » ([He 4,15](#)). Singulis annis per quadraginta dies *Magnae Quadragesimae* Ecclesia unitur mysterio Iesu in deserto.

« Appropinquavit Regnum Dei »

541 « Postquam autem traditus est Ioannes, venit Iesus in Galilaeam praedicans Evangelium Dei et dicens: "Impletum est tempus, et appropinquavit Regnum Dei; paenitemini et credite Evangelio" » ([Mc 1,14-15](#)). « Christus ideo, ut voluntatem Patris impleret, Regnum caelorum in terris inauguravit »(400). Patris autem voluntas est « homines ad participandam vitam divinam elevare »(401). Id facit homines circa Filium Suum, Iesum Christum, congregans. Haec congregatio est Ecclesia quae in terris « germen et initium » est Regni Dei(402).

(400) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 3](#): AAS 57 (1965) 6.

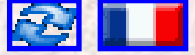
(401) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 2](#): AAS 57 (1965) 5-6.

(402) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 5](#): AAS 57 (1965) 8.

542 Christus in corde est huius congregationis hominum in « familia Dei ». Ipse eos convocat circa Se per verbum Suum, per Sua signa quae Regnum Dei manifestant, per discipulorum Suorum missionem. Ipse Adventum Sui Regni deducet in rem praecipue per magnum Suae Paschatis mysterium: per Suam Mortem in cruce et Resurrectionem Suam. « Et ego, si exaltatus fuero a terra, omnes traham ad meipsum » ([Jn 12,32](#)). Ad hanc unionem cum Christo omnes vocantur homines(403).

(403) cf. Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 3](#): AAS 57 (1965) 6.

Annuntiatio Regni Dei

543 *Omnes homines* ad Regnum ingrediendum vocantur. Hoc Regnum messianicum, imprimis filiis Israel nuntiatum (cf. [Mt 10,5-7](#)), destinatur ad homines omnium gentium accipiendos (cf. [Mt 8,11](#) [Mt 28,19](#)). Ad accedendum in illud, necessarium est Iesu accipere verbum:

« *Verbum nempe Domini comparatur semini, quod in agro seminatur: qui illud cum fide audiunt et Christi pusillo gregi adnumerantur, Regnum ipsum susceperunt; propria dein virtute semen germinat et increscit usque ad tempus messis* »(404).

(404) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 5](#): AAS 57 (1965) 7.

544 Regnum est *pauperum et parvulorum*, id est, illorum qui illud corde acceperunt humili. Iesus mittitur « evangelizare pauperibus » ([Lc 4,18](#)) (cf. [Lc 7,22](#)). Eos beatos declarat « quoniam ipsorum est Regnum Dei » ([Mt 5,3](#)); his « parvulis » Pater id dignatus est revelare quod sapientibus et prudentibus manet absconditum (cf. [Mt 11,25](#)). Iesus, a praesepe usque ad crucem, vitam pauperum participat; famem (cf. [Mc 2,23-26](#) [Mt 21,18](#)), sitim (cf. [Jn 4,6-7](#) [Jn 19,28](#)) et inopiam experitur. 280 Immo vero: Se cum pauperibus omnis generis identificat et ex amore activo erga illos condicionem facit ingressus in Regnum Suum (cf. [Mt 25,31-46](#)).

545 Iesus *peccatores* ad mensam invitat Regni: « Non veni vocare iustos, sed peccatores » ([Mc 2,17](#)) (cf. [1Tm 1,15](#)). Eos ad conversionem invitat sine qua Regnum ingredi possibile non est, sed eis ostendit, verbis et gestis, misericordiam Patris Sui illimitatam erga eos (cf. [Lc 15,11-32](#)) et immensum « gaudium (quod) erit in caelo super uno peccatore paenitentiam agente » ([Lc 15,7](#)). Suprema huius amoris demonstratio sacrificium erit Suae propriae vitae « in remissionem peccatorum » ([Mt 26,28](#)).

546 Iesus ad Regnum ingrediendum per *parabolas* vocat quae lineamentum constituunt characteristicum instructionis Eius (cf. [Mc 4,33-34](#)). Per eas, Ipse ad convivium invitat Regni (cf. [Mt 22,1-14](#)), sed etiam electionem exigit radicalem: ad acquirendum Regnum est necessarium omnia donare (cf. [Mt 13,44-45](#)); verba non sufficiunt, requiruntur actiones (cf. [Mt 21,28-32](#)). Parabolae pro homine quasi specula sunt: accepitne verbum tamquam durum solum an tamquam terra bona? (cf. [Mt 13,3-9](#)) Quidnam ex acceptis facit talentis? 289 Iesus et praesentia Regni in hoc mundo sunt secreto in parabolarum corde. Necessarium est Regnum ingredi, id est, discipulum fieri Christi ad « mysteria Regni caelorum » cognoscenda ([Mt 13,11](#)). Pro eis qui « foris » perstant ([Mc 4,11](#)), totum permanet aenigmaticum (cf. [Mt 13,10-15](#)).

Signa Regni Dei

547 Iesus Sua verba pluribus comitatur « virtutibus et prodigiis et signis » ([Ac 2,22](#)) quae

ostendunt Regnum in Eo esse praesens. Illa testantur Iesum esse Messiam praenuntiatum (cf. [Lc 7,18-23](#)).

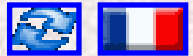
548 Signa a Iesu effecta Patrem Eum misisse testantur (cf. [Jn 5,36](#) [Jn 10,25](#)). Invitant ad credendum in Eum. 293 Illis qui ad Eum fide se vertunt, id concedit quod petunt (cf. [Mc 5,25-34](#) [Mc 10,52](#)). Tunc miracula fidem roborant in Eum qui Patris Sui facit opera: Eum Filium Dei testantur esse (cf. [Jn 10,31-38](#)). Sed etiam possunt esse scandali occasio (cf. [Mt 11,6](#)). Non enim intendunt curiositati et magicis satisfacere optatis. Iesus, non obstantibus Suis miraculis tam evidentibus, a quibusdam est reiectus (cf. [Jn 11,47-48](#)); accusatus etiam de eo est quod per daemonia ageret (cf. [Mc 3,22](#)).

549 Iesus, quosdam homines a terrestribus famis (cf. [Jn 6,5-15](#)), iniustitiae (cf. [Lc 19,8](#)), morbi et mortis liberans malis, 301 signa perfecit messianica. Ipse tamen non venit ut omnia mala hic in terris aboleret (cf. [Lc 12,13-14](#) [Jn 18,36](#)), sed ut homines a gravissima omnium servitute liberaret, ab illa peccati (cf. [Jn 8,34-36](#)), quae eos in eorum vocatione filiorum Dei irretit et omnes eorum causat humanas servitutes.

550 Adventus Regni Dei profligatio est regni Satan: (cf. [Mt 12,26](#)) « Si autem in Spiritu Dei ego eicio daemones, igitur pervenit in vos Regnum Dei » ([Mt 12,28](#)). Iesu *exorcismi* homines a daemoniorum liberant dominio (cf. [Lc 8,26-39](#)). Magnam Iesu anticipant victoriam super « principem huius mundi » (cf. [Jn 12,31](#)). Per crucem Christi Regnum Dei definitive stabilietur: « Regnavit a ligno Deus »(405).

(405) Venantius Fortunatus, *Hymnus « Vexilla Regis »*: MGH 141, 34 (PL 88, 96).

« Claves Regni »

551 Iesus, ab initio Suae vitae publicae, viros duodecim numero elegit ut cum Ipso essent et Suam participarent missionem (cf. [Mc 3,13-19](#)). Eis in Sua auctoritate partem tribuit « et misit illos praedicare Regnum Dei et sanare infirmos » ([Lc 9,2](#)). In perpetuum Regno Christi manent associati, quia Ipse per illos Ecclesiam dirigit:

« *Ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus Regnum, ut edatis et bibatis super mensam meam in Regno meo, et sedeatis super thronos iudicantes duodecim tribus Israel* » ([Lc 22,29-30](#)).

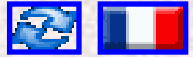
552 In Duodecim collegio, Simon Petrus primum habet locum(406). Iesus illi missionem credidit unicam. Vi revelationis a Patre procedentis, Petrus confessus erat: « Tu es Christus, Filius Dei vivi » ([Mt 16,16](#)). Tunc Dominus noster illi declaraverat: « Tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam; et portae inferi non praevallebunt adversus eam » ([Mt 16,18](#)). Christus, « Lapis vivus » (cf. [1P 2,4](#)), Ecclesiae Suae super Petrum aedificatae victoriam de mortis asseverat potentiis. Petrus, ratione fidei quam confessus est, rupes Ecclesiae permanebit inconcussa. Missionem habebit hanc fidem custodiendi ne unquam deficiat, fratresque in ea confirmandi (cf. [Lc 22,32](#)) .

(406) cf. [Mc 3,16](#) [Mc 9,2](#) [Lc 24,34](#) [1Co 15,5](#)

553 Iesus Petro auctoritatem credidit specificam: « Tibi dabo claves Regni caelorum; et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum in caelis, et quodcumque solveris super terram, erit solutum in caelis » ([Mt 16,19](#)). « Potestas clavium » auctoritatem denotat ad domum Dei gubernandam, quae est Ecclesia. Iesus, « Pastor bonus » ([Jn 10,11](#)), hoc confirmavit munus post Resurrectionem Suam: « Pasce oves meas » ([Jn 21,15-17](#)). Potestas

« ligandi et solvendi » auctoritatem significat ad absolvenda peccata, ad iudicia pronuntianda doctrinalia et ad decisiones disciplinares in Ecclesia sumendas. Iesus hanc Ecclesiae creditur auctoritatem per Apostolorum ministerium (cf. [Mt 18,18](#)) et peculiariter Petri, cui uni explicitae claves creditur Regni.

Praegustatio Regni: Transfiguratio

554 A die qua Petrus confessus est Iesum esse Christum, Filium Dei vivum, Magister « coepit (...) ostendere discipulis quia oportet Eum ire Hierosolimam et multa pati (...) et occidi et tertia die resurgere » ([Mt 16,21](#)): Petrus hanc reiicit annuntiationem (cf. [Mt 16,22-23](#)), ceteri illam non magis intelligunt (cf. [Mt 17,23](#) [Lc 9,45](#)). In hoc contextu, arcanus collocatur eventus Transfigurationis Iesu(407), supra montem excelsum, coram tribus testibus ab Eo electis: Petro, Iacobo et Ioanne. Vultus et vestimenta Iesu luce fiunt fulgentia. Moyses et Elias apparent et loquentes cum Eo « dicebant exodum Eius, quem completurus erat in Ierusalem » ([Lc 9,31](#)). Nubes illos operit et vox de caelo dicit: « Hic est Filius meus electus; Ipsum audite » ([Lc 9,35](#)).

(407) cf. [Mt 17,1-8](#) cf. par.; [2P 1,16-18](#)

555 Momentanee Iesus Suam gloriam ostendit divinam, Petri sic confirmans confessionem. Etiam ostendit Se, ut intret « in gloriam Suam » ([Lc 24,26](#)), per crucem in Ierusalem transire debere. Moyses et Elias gloriam Dei super montem viderant; Lex et Prophetae passiones praenuntiaverant Messiae (cf. [Lc 24,27](#)). Passio Iesu est utique a Patre volita: Filius tamquam Servus Dei agit (cf. [Is 42,1](#)). Nubes praesentiam denotat Spiritus Sancti: « Tota Trinitas apparuit, Pater in voce, Filius in homine, Spiritus Sanctus in nube clara »:(408)
« *Transfiguratus es super montem, et quatenus capaces erant, discipuli Tui gloriam Tuam, Christe Deus, contemplati sunt, ut cum Te videant crucifixum, intelligant Tuam passionem esse voluntariam, et mundo praedicent Te vere esse Patris splendorem* »(409).

(408) Sanctus Thomas Aquinas, *Summa theologiae*, III, q. 45, a. 4, ad 2: Ed. Leon. 11, 433.

(409) *Liturgia Byzantina. Kontakion in die Transfigurationis: 90*"

" JL () Ó8L ¡I4"LJL(), v. 6 (Romae 1901) p. 341.

556 In vitae publicae limine: baptismus; in limine Paschatis: Transfiguratio. Per baptismum Iesu « declaratum fuit mysterium primae regenerationis »: nostrum Baptisma; Transfiguratio « est sacramentum secundae regenerationis »: propriae resurrectionis nostrae(410). Iam nunc resurrectionem Domini participamus per Spiritum Sanctum qui in sacramentis agit corporis Christi. Transfiguratio nobis praegustationem praebet gloriosi Adventus Christi « qui transfigurabit corpus humilitatis nostrae, ut illud conforme faciat corpori gloriae Suae » ([Ph 3,21](#)). Sed ipsa etiam nobis in memoriam revocat « quoniam per multas tribulationes oportet nos intrare in Regnum Dei » ([Ac 14,22](#)):

« *Hoc Petrus nondum intelligebat, quando in monte vivere cum Christo desiderabat (cf. [Lc 9,33](#)). Servabat tibi hoc, Petre, post mortem. Nunc autem Ipse dicit: Descende laborare in terra, servire in terra, contemni, crucifigi in terra. Descendit vita, ut occideretur; descendit panis, ut esuriret; descendit via, ut in itinere lassaretur; descendit fons, ut sitiret: et tu recusas laborare?* »(411).

(410) Sanctus Thomas Aquinas, *Summa theologiae*, III, q. 45, a. 4, ad 2: Ed. Leon. 11, 433.

(411) Sanctus Augustinus, *Sermo 78*, 6: PL 38, 492-493.

Ascensus Iesu in Ierusalem

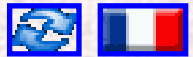

557 « Dum complerentur dies assumptionis Eius, et Ipse faciem Suam firmavit, ut iret in Ierusalem » ([Lc 9,51](#)) (cf. [Jn 13,1](#)). Per hanc decisionem significabat Se in Ierusalem ascendere paratum ut ibi moreretur. Ter passionem Suam nuntiaverat et Suam Resurrectionem(412). In Ierusalem pergens, dicit: « Non capit Prophetam perire extra Ierusalem » ([Lc 13,33](#)).

(412) cf. [Mc 8,31-33](#) [Mc 9,31-32](#) [Mc 10,32-34](#)

558 Iesus in memoriam revocat mortem Prophetarum, qui in Ierusalem erant interfecti (cf. [Mt 23,37](#)). Tamen insistit in vocanda Ierusalem ut circa Eum congregetur: « Quotiens volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, et nolulistis! » ([Mt 23,37](#)). Cum Ierusalem perspicitur, super illam plorat (cf. [Lc 19,41](#)) et adhuc iterum cordis Sui exprimit optatum: « Si cognovisses et tu in hac die, quae ad pacem tibi! Nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis » ([Lc 19,42](#)).

Messianicus Iesu in Ierusalem ingressus

559 Quomodo Ierusalem Messiam accipiet suum? Iesus, qui Se semper popularibus subtraxerat conatibus Eum regem faciendi (cf. [Jn 6,15](#)), tempus eligit et Suum ingressum messianicum in civitatem « David patris Sui » ([Lc 1,32](#)) singillatim praeparat (cf. [Mt 21,1-11](#)). Acclamatur ut filius David, ut Is qui salutem affert (*Hosanna* significat « salva igitur! », « salutem dona! »). Nunc vero « Rex gloriae » ([Ps 24,7-10](#)) « sedens super asinum » (*Zach* 9,9) Suam ingreditur civitatem: Filiam Sion, Suae figuram Ecclesiae, nec dolo nec violentia imperio subiicit Suo, sed humilitate quae veritatis testimonium perhibet (cf. [Jn 18,37](#)). Hac de causa, illa die, Regni Sui subditi erunt pueri (cf. [Mt 21,15-16](#) [Ps 8,3](#)) et « pauperes Dei » qui Eum acclamant, sicut angeli Eum pastoribus annuntiabant (cf. [Lc 19,38](#) [Lc 2,14](#)). Eorum acclamatio: « Benedictus qui venit in nomine Domini » ([Ps 118,26](#)) ab Ecclesia iterum sumitur in « Sanctus » liturgiae eucharisticae ad memoriale Paschatis Domini initiandum.

560 *Ingressus Iesu in Ierusalem* Adventum manifestat Regni quem Rex-Messias per Suae Mortis et Suae Resurrectionis Pascha est impleturus. Liturgia Ecclesiae per eius celebrationem, in Dominica Palmarum, magnam Hebdomadam Sanctam aperit.

Compendium

561 *Recte « consideranti tota Christi vita apparebit perpetua quaedam institutio: silentia videlicet Ipsius, signa, preces, amor erga homines, studium humilium atque pauperum singulare, Sacrificium crucis in hominum Redemptionem plene susceptum, ipsa denique Resurrectio sunt effectio verbi atque consummatio Revelationis Ipsius »*(413).

(413) Ioannes Paulus II, Adh. ap. *Catechesi tradendae*, [CTR 9](#): AAS 71 (1979) 1284.

562 *Christi discipuli debent Ei conformari donec Ipse in illis formetur* (cf. [Ga 4,19](#)). « Quapropter in vitae Eius mysteria adsumimur, cum Eo configurati, commortui et conresuscitati, donec cum Eo conregnemus »(414).

(414) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 7](#): AAS 57 (1965) 10.

563 *Homo, sive pastor sit sive magus, Deum hic in terra assequi non potest, nisi ante praesepe Bethlehem genuflectens Eumque in debilitate infantis adorans occultum.*

564 *Jesus, per Suam Mariae et Ioseph submissionem atque adeo per Suum humilem per longos annos in Nazareth laborem nobis praebet exemplum sanctitatis in quotidiana familiae et laboris vita.*

565 *Jesus, inde ab initio Suae vitae publicae, a Suo baptisate, est « Servus » plene Redemptionis consecratus operi, quod per Eius passionis adimplebitur « baptisma ».*

566 *Tentatio in deserto Iesum ostendit Messiam humilem qui de Satan triumphat per Suam totalem consilio salutis a Patre voluto adhaesionem.*

567 *Regnum caelorum in terra a Christo est inauguratum. « Hoc vero Regnum in verbo, operibus et praesentia Christi hominibus elucescit »(415). Ecclesia semen est et initium huius Regni. Eius claves Petro committuntur.*

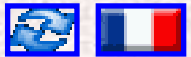
(415) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 5](#): AAS 57 (1965) 7.

568 *Christi Transfiguratio habet, ut scopum, Apostolorum roborare fidem in ordine ad passionem: ascensus in « montem excelsum » ascensum praeparat in Calvarium. Christus, Caput Ecclesiae, manifestat id quod corpus continet Suum et quod in sacramentis reverberat: « spes gloriae » ([Col 1,27](#)) (416).*

(416) cf. Sanctus Leo Magnus, *Sermo 51*, 3: CCL 138A, 298-299 (PL 54, 310).

569 *Jesus voluntarie in Ierusalem ascendit, quamquam cognoscebat Se propter contradictionem peccatorum ibi morte violenta esse moriturum (cf. [He 12,3](#)).*

570 *Ingressus Iesu in Ierusalem Adventum manifestat Regni, quem Rex-Messias, a pueris et ab humilibus corde in Sua civitate acceptus, per Pascha Suae Mortis et Suae Resurrectionis impleturus est.*

Catechismus 512

Compendium

619 « *Christus mortuus est pro peccatis nostris secundum Scripturas* » ([1Co 15,3](#)).

620 *Nostra salus ex incepto amoris Dei erga nos profluit « quoniam Ipse dilexit nos et misit Filium Suum propitiationem pro peccatis nostris » (Io [Jn 4,10](#)). « Deus erat in Christo mundum reconcilians Sibi » ([2Co 5,19](#)).*

621 *Iesus Se libere pro nostra obtulit salute. Ipse hoc significat donum et in antecessu ducit in rem dum ultima peragebatur Cena: « Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur » ([Lc 22,19](#)).*

622 *In hoc Christi consistit Redemptio: Ipse « venit (...) dare animam Suam Redemptionem pro multis » ([Mt 20,28](#)), id est, « Suos (...) in finem dilexit » ([Jn 13,1](#)) ut redempti essent de vana sua conversatione a patribus tradita (cf. [1P 1,18](#)).*

623 *Iesus, per Suam erga Patrem amore plenam oboedientiam « usque ad Mortem (...) crucis » ([Ph 2,8](#)), Suam missionem adimplet expiaticem (cf. [Is 53,10](#)) Servi patientis qui iustificat multos et iniquitates eorum Ipse portat (cf. [Is 53,11](#) [Rm 5,19](#)).*

Paragraphus 3: IESUS CHRISTUS SEPULTUS EST

624 Ille « gratia Dei pro omnibus » gustavit « mortem » ([He 2,9](#)). Deus in Suo salutis consilio disposuit ut Filius Suus non solum moreretur « pro peccatis nostris » ([1Co 15,3](#)), sed etiam ut « gustaret mortem », id est, statum cognosceret mortis, statum separationis inter Suam animam et corpus Suum per tempus quod inter momentum comprehenditur in quo in cruce exspiravit et momentum in quo resurrexit. Hic Christi mortui status est mysterium sepulcri et descensus ad inferos. Est mysterium Sabbati Sancti in quo Christus in sepulcro positus (cf. [Jn 19,42](#)) magnam requiem Dei sabbaticam (cf. [He 4,4-9](#)) manifestat post salutis hominum consummationem (cf. [Jn 19,30](#)) quae universum pacificat mundum. 518

Christus Suo corpore in sepulcro

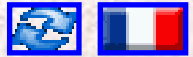
625 Permanentia Christi in sepulcro vinculum constituit reale inter statum Christi passibilem ante Pascha et Eius, Resuscitati, actualem statum gloriosum. Eadem Persona « Viventis » dicere potest: « Fui mortuus et ecce sum vivens in saecula saeculorum » ([Ap 1,18](#)): « *Est autem hoc mysterium dispensationis Dei circa (Filii) Mortem et Resurrectionis ex mortuis quod morte quidem fuerit anima separata a corpore, et non prohibuerit necessariam naturae consequentiam; omnis autem rursus ad Se invicem reduxerit per Resurrectionem, adeo ut eis esset utriusque confinium, nempe mortis et vitae: ut qui in Se quidem statuerit naturam morte divisam, Ipse tamen fuerit principium unionis eorum quae sunt divisa* » (445). (445) Sanctus Gregorius Nyssenus, *Oratio catechetica* 16, 9: TD 7, 90 (PG 45, 52).

626 Siquidem « Dux vitae » qui interfectus est (cf. [Ac 3,15](#)) Idem utique est ac « Vivens qui resurrexit » (cf. [Lc 24,5-6](#)), necessarium est Personam Filii Dei assumere perrexisse animam Suam Suumque corpus inter se per mortem separata:

« *Quamvis igitur Christus ut homo mortem obierit, sanctaque Ipsius anima ab immaculato corpore distracta sit, divinitas tamen a neutro, hoc est, nec ab anima, nec a corpore quoquo modo seiuncta est: neque propterea Persona una in duas divisa fuit. Siquidem et corpus et anima simul ab initio in Verbi Persona existentiam habuerunt; ac licet in morte divulsa sint, utrumque tamen eorum unam Verbi Personam, qua subsisteret, semper habuit* »(446).

(446) Sanctus Ioannes Damascenus, *Expositio fidei*, 71 (*De fide orthodoxa*, 3, 27): PTS 12, 170 (PG 94, 1098).

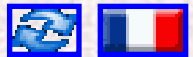
« Non dabis Sanctum Tuum videre corruptionem »

627 Mors Christi fuit vera mors, quatenus Eius existentiae humanae terrestri finem imposuit. Sed propter unionem quam Persona Filii cum corpore servavit Suo, hoc non factum est mortalis spoliatio sicut cetera, quia « impossibile erat teneri » illud a morte ([Ac 2,24](#)) et propterea « virtus divina corpus Christi a putrefactione praeservavit »(447). De Christo simul dici potuit: « Abscissus est a terra viventium » ([Is 53,8](#)); et: « Caro mea requiescet in spe. Quoniam non derelinques animam meam in inferno neque dabis Sanctum Tuum videre corruptionem » ([Ac 2,26-27](#)) (cf. [Ps 16,9-10](#)). Resurrectio Christi « tertia die » ([1Co 15,4](#) [Lc 24,46](#)) 525 huius rei erat signum, etiam quia corruptio putabatur a quarto manifestari die (cf. [Jn 11,39](#)).

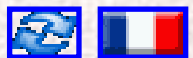
(447) Sanctus Thomas Aquinas, *Summa theologiae*, III, 51, 3, ad 2: Ed. Leon. 11, 490.

« Consepulti cum Christo... »

628 Baptisma cuius signum originale et plenum immersio est, efficaciter descensum significat christiani in sepulcrum ut peccato moriatur cum Christo in ordine ad novam vitam: « Consepulti ergo sumus cum Illo per Baptismum in mortem, ut quemadmodum suscitatus est Christus a mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitae ambulemus » ([Rm 6,4](#)) (cf. [Col 2,12](#) [Ep 5,26](#)).

Compendium

629 *Christus pro omni homine mortem gustavit* (cf. [He 2,9](#)). *Vere Filius Dei factus homo est Ille qui est mortuus et sepultus.*

630 *Tempore permansionis Christi in sepulcro, Eius Persona divina assumere perrexit tam Suam animam quam corpus Suum, separata tamen inter se per mortem. Hac de causa, corpus Christi mortui « non vidit corruptionem »* ([Ac 13,37](#)).

Articulus 5: « IESUS CHRISTUS DESCENDIT AD INFEROS,

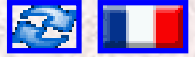
TERTIA DIE RESURREXIT A MORTUIS »

631 Iesus « descendit in inferiores partes terrae. Qui descendit, Ipse est et qui ascendit » ([Ep 4,9-10](#)). Symbolum Apostolicum in eodem articulo confitetur descensum Christi ad inferos et Eius Resurrectionem a mortuis tertia die, quia Ipse in Suo Paschate ex imo mortis vitam fecit scaturire:

« Christus Filius Tuus, qui, regressus ab inferis, humano generi serenus illuxit, et vivit et regnat in saecula saeculorum. Amen »(448).

(448) *Vigilia Paschalis, Praeconiium Paschale* (« Exsultet »): *Missale Romanum*, editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1970) p. 273 et 275.

Paragraphus 1: CHRISTUS DESCENDIT AD INFEROS

632 Frequentes Novi Testamenti affirmationes, secundum quas Iesus « resurrexit a mortuis » ([1Co 15,20](#)) (cf. [Ac 3,15](#) [Rm 8,11](#)), praesupponunt, Illum, ante Resurrectionem, in mortuorum incoluisse mansionem (cf. [He 13,20](#)). Praedicatio apostolica descensui Iesu ad inferos hunc primum tribuit sensum: Iesus mortem cognovit sicut omnes homines et ad illos, anima Sua, in mortuorum mansionem, profectus est. Ipse tamen ut Salvator illuc descendit, Bonum Nuntium spiritibus proclamans, qui ibi detinebantur (cf. [1P 3,18-19](#)).

633 Scriptura mansionem mortuorum in quam Christus mortuus descendit, inferos appellat, Sheol vel $0\ 4^*0l$ (449) quia illi qui ibi inveniuntur, visione privantur Dei. 534 Talis est revera, Redemptorem exspectando, casus omnium mortuorum, impiorum vel iustorum(450), id quod non significat eorum sortem esse eandem, sicut Iesus ostendit in parabola pauperis Lazari recepti « in sinum Abrahae » (cf. [Lc 16,22-26](#)). « Horum igitur piorum animas qui in sinu Abrahae Salvatorem exspectabant, Christus Dominus ad inferos descendens liberavit »(451). Iesus ad inferos non descendit ut damnatos liberaret(452) neque ut damnationis destrueret infernum(453), sed ut iustos liberaret qui Illum praecesserant(454).

(449) cf. [Ph 2,10](#) [Ac 2,24](#) [Ap 1,18](#) [Ep 4,9](#)

(450) cf. [Ps 89,49](#) [1S 28,19](#) [Ez 32,17-32](#)

(451) *Catechismus Romanus*, 1, 6, 3: ed. P. Rodríguez (Città del Vaticano-Pamplona 1989) p. 71.

(452) cf. Concilium Romanum (anno 745), *De descensu Christi ad inferos*: [DS 587](#)

(453) cf. Benedictus XII, Libellus *Cum dudum* (1341), 18: [DS 1011](#) Clemens VI, Epistula *Super quibusdam* (anno 1351), c. 15, 13: [DS 1077](#)

(454) cf. Concilium Toletanum IV (anno 633), *Capitulum*, 1: [DS 485](#) [Mt 27,52-53](#)

634 « Et mortuis evangelizatum est... » ([1P 4,6](#)). Descensus ad inferos adimpletio est, usque ad plenitudinem, nuntii evangelici salutis. Ille ultima est phasis missionis messianicae Iesu, in tempore densata, sed immense vasta in sua reali significatione extensionis operis redemptivi ad omnes homines omnium temporum omniumque locorum, quia omnes qui salvati sunt, Redemptionis facti sunt participes.

635 Christus igitur descendit in mortis profunditatem(455) ut « mortui » audiant « vocem Filii Dei et, qui audierint », vivant ([Jn 5,25](#)). Iesus, « Dux vitae » (cf. [Ac 3,15](#)), « per mortem » destruxit « eum, qui habebat mortis imperium, id est, Diabolum, et » liberavit « eos, qui timore mortis per totam vitam obnoxii erant servituti » ([He 2,14-15](#)). Exinde Christus resuscitatus habet « claves mortis et inferni » ([Ap 1,18](#)) et « in nomine Iesu omne genu » flectitur « caelestium et terrestrium et infernorum » ([Ph 2,10](#)).

« *Hodie silentium magnum in terra; silentium magnum, et solitudo deinceps; silentium magnum, quoniam Rex dormit; terra timuit et quievit, quoniam Deus in carne obdormivit, et a saeculo dormientes excitavit. (...) Profecto primum parentem tamquam perditam ovem*

quaesitum vadit. Omnino in tenebris et in umbra mortis sedentes invisere vult; omnino captivum Adam, unaque captivam Evam ex doloribus solutum vadit Deus, Illiusque filius. (...) Ego Deus tuus, qui propter te factus sum filius tuus. (...) Expergiscere, qui dormis: etenim non ideo te feci, ut in inferno continere vincetus. Surge a mortuis; ego sum Vita mortuorum »(456).

(455) cf. [Mt 12,40](#) [Rm 10,7](#) [Ep 4,9](#)

(456) *Antiqua homilia in sancto et magno Sabbato*: PG 43, 440. 452. 461.

Compendium

636 *Symbolum, in expressione « Iesus descendit ad inferos », confitetur Iesum vere mortuum esse et per Mortem Suam pro nobis mortem vicisse et Diabolum « qui habebat mortis imperium »* ([He 2,14](#)).

637 *Mortuus Christus, anima Sua Suae Personae divinae unita, in mortuorum descendit mansionem. Iustis qui Illum praecesserant, portas aperuit caeli.*

Paragraphus 2: TERTIA DIE RESURREXIT A MORTUIS

638 « Nos vobis evangelizamus eam, quae ad patres Promissio facta est, quoniam hanc Deus adimplevit filiis eorum, nobis resuscitans Iesum » ([Ac 13,32-33](#)). Resurrectio Iesu suprema est veritas nostrae fidei in Christum, tamquam veritas centralis credita et in vitam ducta a prima communitate christiana, transmissa a Traditione tamquam fundamentalis, stabilita a Novi Testamenti documentis, praedicata tamquam, simul cum cruce, essentialis pars mysterii Paschalis:

« Christus resurrexit ex mortuis.

Per Mortem Suam vicit mortem, mortuis Ipse vitam dedit »(457).

(457) *Liturgia Byzantina, Troparium in die Paschatis*: A,IJ0iFJVD4I (Romae 1884) p. 6.

I. Eventus historicus et transcendens

639 *Mysterium resurrectionis Christi eventus est realis qui manifestationes historice compertas habuit sicut Novum Testamentum testatur. Iam sanctus Paulus potuit ad Corinthios circa annum 56 scribere: « Tradidi enim vobis in primis, quod et accepi, quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris secundum Scripturas et quia sepultus est et quia suscitatus est tertia die secundum Scripturas et quia visus est Cephae et post haec Duodecim »* ([1Co 15,3-4](#)). Apostolus hic loquitur de *Resurrectionis traditione viventi* quam post conversionem ad portas Damasci didicerat suam (cf. [Ac 9,3-18](#)).

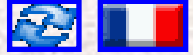
Sepulcrum vacuum

640 « Quid quaeritis Viventem cum mortuis? Non est hic, sed resurrexit » ([Lc 24,5-6](#)). Intra Paschatis eventus, primum elementum quod invenitur, est sepulcrum vacuum. Id in se argumentum directum non est. Absentia corporis Christi in sepulcro aliter posset explicari (cf.

[Jn 20,13](#) [Mt 28,11-15](#)). Hoc non obstante, sepulcrum vacuum pro omnibus constituit signum essenziale. Inventio eius a discipulis primus fuit gressus ad factum ipsum Resurrectionis agnoscendum. Talis est imprimis sanctarum mulierum casus (cf. [Lc 24,3](#) [Lc 24,22-23](#)), deinde Petri (cf. [Lc 24,12](#)). Discipulus « quem amabat Iesus » ([Jn 20,2](#)) affirmat se, sepulcrum ingredientem et detegentem « linteamina posita » ([Jn 20,6](#)), vidisse et credidisse (cf. [Jn 20,8](#)). Hoc supponit ipsum comperuisse in sepulcri vacui statu (cf. [Jn 20,5-7](#)) absentiam corporis Iesu opus humanum esse nequivisse et Iesum simpliciter ad vitam non rediisse terrestrem sicut casus fuerat Lazari (cf. [Jn 11,44](#)).

Resuscitati apparitiones

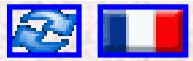
641 Maria Magdalena et sanctae mulieres quae veniebant ut perficerent corporis Iesu unctionem (cf. [Mc 16,1](#) [Lc 24,1](#)), festinanter sepulti propter adventum Sabbati vespere magnae Feriae sextae (cf. [Jn 19,31](#) [Jn 19,42](#)), primae fuerunt quae Resuscitato occurrerunt (cf. [Mt 28,9-10](#) [Jn 20,11-18](#)). Sic mulieres Christi resurrectionis fuerunt primae nuntiae pro ipsis Apostolis (cf. [Lc 24,9-10](#)). His Iesus deinde apparet, prius Petro, postea Duodecim (cf. [1Co 15,5](#)). Petrus ergo, vocatus ad fidem suorum confirmandam fratrum (cf. [Lc 22,31-32](#)), videt Resuscitatum ante eos et super eius testimonium clamat communitas: « Surrexit Dominus vere et apparuit Simoni » ([Lc 24,34](#)).

642 Quidquid his diebus evenit Paschalibus, unumquemque Apostolorum et peculiariter Petrum * in construenda nova aetate obligat quae mane incepit Paschatis. Tamquam Resuscitati testes, lapides permanent foundationis Eius Ecclesiae. Primae credentium communitatis fides super testimonium hominum fundatur determinantum quos christiani cognoscebant et quorum magna pars adhuc vivebat inter eos. Hi « testes resurrectionis Christi » (cf. [Ac 1,22](#)) sunt imprimis Petrus et Duodecim, sed non illi solummodo: Paulus loquitur de plus quam quingentis personis quibus Iesus simul apparuit, superquam quod Iacobo et omnibus Apostolis (cf. [1Co 15,4-8](#)).

643 Coram his testimoniis impossibile est Christi resurrectionem extra ordinem physicum interpretari, eamque non agnoscere tamquam factum historicum. Ex factis consequitur discipulorum fidem radicali passionis et Mortis eorum Magistri in cruce probationi, ab Ipso nuntiatae in antecessum (cf. [Lc 22,31-32](#)), fuisse submissam. Animi percussio a passione provocata tanta fuit ut discipuli (saltem quidam inter eos) nuntio Resurrectionis statim non crediderint. Evangelia a communitate nobis ostendenda affecta a mystica exaltatione longe distant; discipulos nobis praesentant fractos (« tristes »: [Lc 24,17](#)) et consternatos (cf. [Jn 20,19](#)). Propterea sanctis mulieribus e sepulcro redeuntibus non crediderunt et earum verba « visa sunt ante illos sicut deliramentum » ([Lc 24,11](#)) (cf. [Mc 16,11](#) [Mc 16,13](#)). Cum Iesus Se Undecim manifestavit vespere Paschatis, « exprobravit incredulitatem eorum et duritiam cordis, quia his, qui viderant Eum resuscitatum, non crediderunt » ([Mc 16,14](#)).

644 Discipuli, etiam ante Iesu resuscitati positi realitatem, adhuc dubitant (cf. [Lc 24,38](#)); tam impossibilis eis videbatur res: illi spiritum videre putabant (cf. [Lc 24,39](#)), « adhuc autem illis non credentibus prae gaudio et mirantibus » ([Lc 24,41](#)). Thomas eadem dubii experietur probationem (cf. [Jn 20,24-27](#)), et occasione ultimae apparitionis in Galilaea quam Matthaeus narrat, « quidam (...) dubitaverunt » ([Mt 28,17](#)). Hac de causa, hypothesis, secundum quam Resurrectio « effectus » fuisset fidei (vel credulitatis) Apostolorum, fundamento caret. Omnino e contra, eorum fides in Resurrectionem orta est * sub gratiae divinae actione * ex directa experientia realitatis Iesu resuscitati.

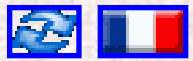

Status humanitatis resuscitatae Christi

645 Iesus resuscitatus relationes directas cum Suis in init discipulis per tactum (cf. [Lc 24,39](#) [Jn 20,27](#)) et participationem in cibo. 567 Sic illos invitat ut Eum agnoscant spiritum non esse (cf. [Lc 24,39](#)), sed praesertim ut comperiant corpus resuscitatum cum quo Se illis praesentat, idem esse quod cruciatum et crucifixum fuit, quia adhuc vestigia Suae portat passionis (cf. [Lc 24,40](#) [Jn 20,20](#) [Jn 20,27](#)). Hoc tamen corpus authenticum et reale proprietates simul possidet novas corporis gloriosi: non amplius in spatio et tempore positum est, sed potest libere praesens effici ubi et quando Ipse vult (458), quia Eius humanitas non potest amplius in terra retineri et solum ad Patris ditionem pertinet divinam (cf. [Jn 20,17](#)). Hac etiam de causa, Iesus resuscitatus est supreme liber apparendi ut vult: sub specie hortulani (cf. [Jn 20,14-15](#)) vel « in alia effigie » ([Mc 16,12](#)) quam illa quae discipulis erat consueta, praecise ut eorum suscitaret fidem (cf. [Jn 20,14](#) [Jn 20,16](#) [Jn 21,4](#) [Jn 21,7](#)).

(458) cf. [Mt 28,9](#) [Mt 28,16-17](#) [Lc 24,15](#) [Lc 24,36](#) [Jn 20,14](#) [Jn 19](#) [Jn 20,26](#) [Jn 21,4](#)

646 Resurrectio Christi ad vitam terrestrem reditus non fuit, sicut casus fuit resurrectionum quas Ipse ante Pascha peregerat: filiae Iairi, adulescentis Naim, Lazari. Haec facta eventus erant miraculosi, sed personae in quibus miraculum factum erat, vitam terrestrem « ordinariam » recuperabant per Iesu potentiam. Quandoque illi morientur iterum. Christi resurrectio est essentialiter diversa. In Suo corpore resuscitato transit ex mortis statu ad aliam vitam ultra tempus et spatium. Corpus Iesu in Resurrectione a Spiritu Sancti impletur potentia; vitae divinae participat in statu gloriae Suae, ita ut Paulus de Christo dicere potuerit, Illum esse hominem caelestem (cf. [1Co 15,35-50](#)).

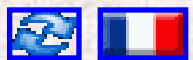

Resurrectio tamquam eventus transcendens

647 « O vere beata nox * canit hymnus « Exsultet » Paschatis , quae sola meruit scire tempus et horam in qua Christus ab inferis resurrexit » (459). Revera, ipsius eventus Resurrectionis nemo fuit testis oculatus et nullus Evangelista illum describit. Nemo dicere potuit quomodo illa physice locum habuit. Eius essentia maxime intima, transitus ad aliam vitam, adhuc minus sensibus fuit perceptibilis. Resurrectio, eventus historicus qui per sepulcri vacui signum et per realitatem occursum Apostolorum cum Christo resuscitato potest comperiri, non minus in eo quod historiam transcendit et superat, in corde mysterii permanet fidei. Hac de causa, Christus resuscitatus Se mundo non manifestat (cf. [Jn 14,22](#)), sed discipulis Suis, « his, qui simul ascenderant cum Eo de Galilaea in Ierusalem, qui nunc sunt testes Eius ad populum » ([Ac 13,31](#)).

(459) *Vigilia Paschalis, Praeconium Paschale* (« Exsultet »): *Missale Romanum*, editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1970) p. 272.

II. Resurrectio - Sanctissimae Trinitatis opus

648 Resurrectio Christi est obiectum fidei quatenus interventus est transcendens Ipsius Dei in creatione et in historia. In ea, Tres Personae divinae simul operantur et Suam propriam originalitatem manifestant. Ea per potentiam fit Patris qui « suscitavit » ([Ac 2,24](#)) Christum, Filium Suum, et hoc modo humanitatem Eius cum corpore Eius * modo perfecto in Trinitatem introduxit. Iesus definite revelatur « Filius Dei in virtute secundum Spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum » ([Rm 1,4](#)). Sanctus Paulus insistit in manifestatione potentiae Dei (460) per operationem Spiritus qui humanitatem Iesu vivificavit mortuam et eam vocavit ad

statum Domini gloriosum.

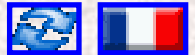
(460) cf. [Rm 6,4](#) [2Co 13,4](#) [Ph 3,10](#) [Ep 1,19-22](#) [He 7,16](#)

649 Filius autem Suam propriam operatur Resurrectionem virtute Suae potentiae divinae. Iesus annuntiat Filium hominis multa pati debere, mori et deinde resurgere (sensu activo verbi (cf. [Mc 8,31](#) [Mc 9,9](#) [Mc 9,31](#) [Mc 10,34](#))). Ceterum Ipse affirmat explicite: « Ego pono animam meam, ut iterum sumam eam. (...) Potestatem habeo ponendi eam et potestatem habeo iterum sumendi eam » ([Jn 10,17-18](#)). « Credimus quod Iesus mortuus est et resurrexit » ([1Th 4,14](#)).

650 Patres Resurrectionem contemplantur a divina Christi procedentes Persona quae unita animae Suae permansit Suoque corpori inter ipsa per mortem separatis. « Propter unitatem naturae divinae, quae utrique hominis parti ex aequo inest, quae seiuncta separataque erant, rursus coeunt et coniunguntur. Atque ita ex partium coniunctarum divisione mors sequitur, ex divisarum autem coniunctione Resurrectio »(461).

(461) Sanctus Gregorius Nyssenus, *De tridui inter mortem et resurrectionem Domini nostri Iesu Christi spatio: Gregorii Nysseni opera*, ed. W. Jaeger-H. Langerbeck, v. 9 (Leiden 1967) p. 293-294 (PG 46, 417); cf etiam *Statuta Ecclesiae Antiqua: DS 325* Anastasius II, Epistula *In prolixitate epistulae: DS 359* Sanctus Hormisdas, Epistula *Inter ea quae: DS 369* Concilium Toletanum XI, *Symbolum: DS 539*

III. Sensus et momentum Resurrectionis salvificum

651 « Si autem Christus non suscitatus est, inanis est ergo praedicatio nostra, inanis est et fides vestra » ([1Co 15,14](#)). Resurrectio imprimis confirmationem constituit omnium quae Christus Ipse fecit et docuit. Omnes veritates, etiam illae spiritui humano maxime inaccessibiles, suam iustificationem inveniunt, si Christus resurgens definitivum Suae auctoritatis divinae praebuit argumentum quod promiserat.

652 Resurrectio Christi *adimpletio promissionum* est Veteris Testamenti (cf. [Lc 24,26-27](#) [Lc 24,44-48](#)) et Iesu Ipsius in Eius vita terrestri. 581 Locutio « secundum Scripturas »(462) denotat Christi resurrectionem has implevisse praedictiones.

(462) cf. [1Co 15,3-4](#) *Symbolum Nicaenum-Constantinopolitanum: DS 150*

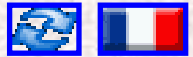
653 Veritas *divinitatis Iesu* Resurrectione confirmatur Eius. Ipse dixerat: « Cum exaltaveritis Filium hominis, tunc cognoscetis quia Ego sum » ([Jn 8,28](#)). Crucifixi Resurrectio demonstrat Illum vere « Ego sum » esse, Filium Dei et Ipsum Deum. Sanctus Paulus potuit Iudaeis declarare: « Et nos vobis evangelizamus eam, quae ad patres Promissio facta est, quoniam hanc Deus adimplevit filiis eorum, nobis resuscitans Iesum, sicut et in psalmo secundo scriptum est: Filius meus es tu; ego hodie genui te » ([Ac 13,32-33](#)) (cf. [Ps 2,7](#)). Resurrectio Christi mysterio Incarnationis Filii Dei est arcte coniuncta. Ea est eius adimpletio secundum aeternum Dei consilium.

654 In Paschali mysterio duplex habetur ratio: Ipse per Suam Mortem nos a peccato liberat, per Suam Resurrectionem nobis accessum ad novam aperit vitam. Haec est imprimis *iustificatio*, quae nos in gratiam Dei restituit (cf. [Rm 4,25](#)) « ut quemadmodum suscitatus est Christus a mortuis (...), ita et nos in novitate vitae ambulemus » ([Rm 6,4](#)). Ipsa in victoria consistit de morte peccati et in nova gratiae participatione (cf. [Ep 2,4-5](#) [1P 1,3](#)). Ipsa *adoptionem filialem* adimplet, quia homines fratres Christi efficiuntur sicut Iesus Ipse Suos

appellat discipulos post Resurrectionem Suam: « Ite, nuntiate fratribus meis » ([Mt 28,10](#)) (cf. [Jn 20,17](#)). Fratres non natura, sed gratiae dono, quia haec filiatio adoptiva participationem praestat realem in Filii unici vita, quae plene in Eius revelata est Resurrectione.

655 Resurrectio denique Christi * et Ipse Christus resuscitatus principium est et fons nostrae resurrectionis futurae: « Christus resurrexit a mortuis, primitiae dormientium. (...) Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur » ([1Co 15,20-22](#)). In huius adimpletionis expectatione, Christus resuscitatus in corde Suorum vivit fidelium. In Eo christiani gustant « virtutes (...) saeculi venturi » ([He 6,5](#)) et illorum vita a Christo in vitae divinae rapitur sinum (cf. [Col 3,1-3](#)) « ut et qui vivunt, iam non sibi vivant, sed Ei qui pro ipsis mortuus est et resurrexit » ([2Co 5,15](#)).

Compendium

656 *Fides in Resurrectionem, ut obiectum, eventum habet simul historice testimonio confirmatum a discipulis qui realiter Resuscitato occurrerunt, et modo arcano transcendentem quatenus ingressum humanitatis Christi in gloriam Dei.*

657 *Sepulcrum vacuum et linteamina posita per se ipsa significant corpus Christi e vinculis mortis et corruptionis per potentiam Dei effugisse. Ea ad occursum cum Resuscitato discipulos praeparant.*

658 *Christus, « primogenitus ex mortuis » ([Col 1,18](#)), nostrae propriae resurrectionis est principium, iam nunc per nostrae animae iustificationem (cf. [Rm 6,4](#)), posterius per nostri corporis vivificationem (cf. [Rm 8,11](#)).*

ARTICULUS 6: IESUS « ASCENDIT AD CAELOS,

SEDET AD DEXTERAM DEI PATRIS OMNIPOTENTIS »

659 « Dominus quidem Iesus, postquam locutus est eis, assumptus est in caelum et sedit a dextris Dei » ([Mc 16,19](#)). Corpus Christi, ab instanti Suae Resurrectionis, glorificatum est, ut id novae et supernaturales demonstrant proprietates, quibus exinde gaudet permanenter (cf. [Lc 24,31](#) [Jn 20,19](#) [Jn 20,26](#)). Sed per quadraginta dies, in quibus cum discipulis Suis familiariter manducabit et bibet (cf. [Ac 10,41](#)) illosque circa Regnum instruet, 592 Eius gloria adhuc sub lineamentis humanitatis ordinariae manet velata(463). Ultima Iesu apparitio ab irreversibili Eius humanitatis absolvitur ingressu in gloriam divinam a nube significatam(464) et a caelo, 595 ubi iam inde ad dexteram Dei sedet(465). Ipse, modo prorsus exceptionalis et unico, Paulo « tamquam abortivo » ([1Co 15,8](#)) manifestabitur in quadam ultima apparitione quae illum constituit Apostolum (cf. [1Co 9,1](#) [Ga 1,16](#)).

(463) cf. [Mc 16,12](#) [Lc 24,15](#) [Jn 20,14-15](#) [Jn 21,4](#)

(464) cf. [Ac 1,9](#) etiam [Lc 9,34-35](#) [Ex 13,22](#)

(465) cf. [Mc 16,19](#) [Ac 2,33](#) [Ac 7,56](#) etiam [Ps 110,1](#)

660 *Indoles gloriae Resuscitati per hoc tempus velata in Eius arcanis verbis ad Mariam Magdalenam translucet: « Nondum (...) ascendi ad Patrem; vade autem ad fratres meos et dic eis: Ascendo ad Patrem meum et Patrem vestrum, et Deum meum et Deum vestrum*

» ([Jn 20,17](#)). Hoc differentiam denotat manifestationis inter gloriam Christi resuscitati et illam Christi exaltati ad dexteram Patris. Eventus Ascensionis simul historicus et transcendens transitum signat inter aliam et aliam.

661 Hic ultimus gressus stricte manet unicus primo, id est, descensui de caelis, qui in Incarnatione deductus est in rem. Ille tantum qui « ex Patre exivit » potest « ad Patrem redire »: Christus (cf. [Jn 16,28](#)). « Nemo ascendit in caelum, nisi qui descendit de caelo, Filius hominis » ([Jn 3,13](#)) (cf. [Ep 4,8-10](#)). Humanitas, suis viribus relicta naturalibus, in « Domum Patris » (cf. [Jn 14,2](#)) accessum non habet, in vitam et in beatitudinem Dei. Solus Christus potuit homini hunc aperire accessum, « ut illuc confideremus, Sua membra, nos subsequi quo Ipse, Caput nostrum Principiumque praecessit »(466).
(466) *Praefatio de Ascensione Domini*, :: *Missale Romanum*, editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1970) p. 410.

662 « Et ego, si exaltatus fuero a terra, omnes traham ad meipsum » ([Jn 12,32](#)). Elevatio in cruce elevationem significat et annuntiat Ascensionis in caelum. Illa est eius initium. Iesus Christus, unicus Novi et aeterni Foederis Sacerdos, « non (...) in manufacta sancta (...) introivit (...), sed in ipsum caelum, ut appareat nunc vultui Dei pro nobis » ([He 9,24](#)). Christus in caelo permanenter sacerdotium exercet Suum, « semper vivens ad interpellandum pro eis » qui accedunt « per Semetipsum ad Deum » ([He 7,25](#)). Tamquam « Pontifex futurorum bonorum » ([He 9,11](#)) , centrum est et principalis actor liturgiae quae Patrem honorat in caelis (cf. [Ap 4,6-11](#)).

663 Christus, exinde, *sedet ad dexteram Patris*: « Per paternae dextrae vocabulum significamus divinitatis honorem et gloriam, in qua cum Dei Filius, tamquam Deus Patrique consubstantialis, ante saecula esset, ad extremum caro factus corporeo quoque modo considet, in eadem nimirum gloriam ascita Ipsius carne »(467).
(467) Sanctus Ioannes Damascenus, *Expositio fidei*, 75 (*De fide orthodoxa*, 4, 2): PTS 12, 173 (PG 94, 1104).

664 Sessio ad dexteram Patris inaugurationem significat Regni Messiae, adimpletionem visionis Danielis prophetae circa Filium hominis: « Et data sunt Ei potestas et honor et Regnum; et omnes populi, tribus et linguae Ipsi servierunt: potestas Eius potestas aeterna, quae non auferetur, et Regnum Eius, quod non corrumpetur » ([Da 7,14](#)). Ab hoc momento, Apostoli testes facti sunt « Regni cuius non erit finis »(468).
(468) cf. *Symbolum Nicaenum-Constantinopolitanum*: [DS 150](#)

Compendium

665 *Christi Ascensio ingressum signat definitivum humanitatis Iesu in caelestem ditionem Dei, unde iterum veniet* (cf. [Ac 1,11](#)), *sed interim Eum hominum abscondit oculis* (cf. [Col 3,3](#)).

666 *Iesus Christus, Ecclesiae Caput, nos in Regnum Patris praecedat gloriosum, ut nos, Eius corporis membra, in spe vivamus quandoque aeternae cum Eo essendi.*

667 *Iesus Christus, semel pro semper in sanctuarium ingressus caeleste, pro nobis incessanter intercedit tamquam mediator qui nobis permanenter Spiritus Sancti praestat effusionem.*

ARTICULUS 7: «INDE VENTURUS EST IUDICARE VIVOS ET MORTUOS»

I. « Iterum venturus est cum gloria »

Christus iam per Ecclesiam regnat...

668 « Christus et mortuus est et vixit, ut et mortuorum et vivorum dominetur » ([Rm 14,9](#)). Christi Ascensio in caelum participationem significat Eius humanitatis in Ipsius Dei potentia et auctoritate. Iesus Christus est Dominus: omnem potestatem possidet in caelis et in terra. Ipse est « supra omnem principatum et potestatem et virtutem et dominationem », quia Pater « omnia subiecit sub pedibus Eius » ([Ep 1,20-22](#)). Christus universi mundi est Dominus (469) atque historiae. In Eo historia hominis et etiam tota creatio suam inveniunt « recapitulationem » (cf. [Ep 1,10](#)), suum culmen transcendens.

(469) cf. [Ep 4,10](#) [1Co 15,24](#) [1Co 27-28](#)

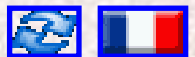
669 Quatenus Dominus, Christus etiam Caput est Ecclesiae quae Eius est corpus (cf. [Ep 1,22](#)). In caelum elevatus et glorificatus, cum plene Suam missionem sic adimplevisset, in Ecclesia Sua permanet in terris. Redemptio fons est auctoritatis quam Christus virtute Spiritus Sancti in Ecclesiam exercet (cf. [Ep 4,11-13](#)). « Regnum Christi iam praesens in mysterio » (470) est in Ecclesia quae huius « Regni in terris germen et initium constituit » (470).

(470) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 5](#): AAS 57 (1965) 8.

670 Inde ab Ascensione, consilium Dei suam ingressum est adimpletionem. Iam sumus in « novissima hora » ([Io Jn 2,18](#)) (cf. [1P 4,7](#)). « Iam ergo fines saeculorum ad nos pervenerunt et renovatio mundi irrevocabiliter est constituta atque in hoc saeculo reali quodam modo anticipatur: etenim Ecclesia iam in terris vera sanctitate licet imperfecta insignitur » (471). Regnum Christi suam praesentiam per signa miraculosa iam manifestat (cf. [Mc 16,17-18](#)), quae eius per Ecclesiam comitantur nuntium (cf. [Mc 16,20](#)).

(471) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 48](#): AAS 57 (1965) 53.

...donec omnia Ei subiiciantur

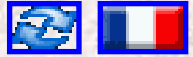

671 Tamen Regnum Christi, iam in Eius Ecclesia praesens, nondum est absolutum « cum potestate et gloria magna » ([Lc 21,27](#)) (cf. [Mt 25,31](#)) per Adventum Regis in terram. Adhuc Regnum a potestatibus oppugnatur malis (cf. [2Th 2,7](#)), quamquam hae iam in radice sunt per Christi Pascha victae. Donec omnia Ei fuerint submissa (cf. [1Co 15,28](#)), « donec (...) fuerint novi caeli et nova terra, in quibus iustitia habitat, Ecclesia peregrinans, in suis sacramentis et institutionibus, quae ad hoc aevum pertinent, portat figuram huius saeculi quae praeterit et ipsa inter creaturas degit quae ingemiscunt et parturiunt usque adhuc et exspectant revelationem filiorum Dei » (472). Hac de causa, christiani orant, maxime in Eucharistia ([1Co 11,26](#)), ad Christi properandum reditum (cf. [2P 3,11-12](#)), Ei dicentes: « Veni, Domine » ([Ap 22,20](#)). 623

(472) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 48](#): AAS 57 (1965) 53.

672 Christus ante Suam Ascensionem affirmaverat nondum esse horam gloriosae constitutionis Regni messianici ab Israel expectati (cf. [Ac 1,6-7](#)), quod omnibus hominibus afferre debebat, secundum Prophetas, 625 ordinem definitivum iustitiae, amoris et pacis. Tempus praesens est, secundum Dominum, Spiritus tempus et testimonii (cf. [Ac 1,8](#)), sed etiam tempus adhuc ab instanti necessitate (cf. [1Co 7,26](#)) signatum et a probatione mali 628 quod Ecclesiae non parcat (cf. [1P 4,17](#)) et ultimorum dierum inaugurat proelium. 630 Tempus est exspectionis et vigiliae (cf. [Mt 25,1-13](#) [Mc 13,33-37](#)).

Adventus gloriosus Christi, spes Israel

673 Post Ascensionem, Adventus Christi in gloria imminet (cf. [Ap 22,20](#)), quamquam non est nostrum « nosse tempora vel momenta, quae Pater posuit in Sua potestate » ([Ac 1,7](#)) (cf. [Mc 13,32](#)). Hic eventus eschatologicus in quolibet potest impleri momento (cf. [Mt 24,44](#) [1Th 5,2](#)), quamquam tam ipse « detinetur » quam probatio finalis quae illum praecedet (cf. [2Th 2,3-12](#)).

674 Adventus Messiae gloriosi in quolibet historiae momento ab eo pendet (cf. [Rm 11,31](#)) quod agnoscatur ab « omni Israel » 637 cuius pars est indurata (cf. [Rm 11,25](#)) in « incredulitate » ([Rm 11,2](#)) relate ad Iesum. Sanctus Petrus Iudaeis Hierosolymorum dicit post Pentecosten: « Paenitemini igitur et convertimini, ut deleantur vestra peccata, ut veniant tempora refrigerii a conspectu Domini, et mittat Eum, qui praedestinatus est vobis Christus, Iesum, quem oportet caelum quidem suscipere usque in tempora restitutionis omnium, quae locutus est Deus per os sanctorum a saeculo suorum Prophetarum » ([Ac 3,19-21](#)). Et sanctus Paulus ei resonat: « Si enim amissio eorum reconciliatio est mundi, quae assumptio nisi vita ex mortuis? » ([Rm 11,15](#)). Ingressus plenitudinis Iudaeorum (cf. [Rm 11,12](#)) in salutem messianicam, post plenitudinem gentium (cf. [Rm 11,25](#) [Lc 21,24](#)) , populo Dei effectiorem praebebit « plenitudinis Christi » ([Ep 4,13](#)), in qua erit « Deus omnia in omnibus » ([1Co 15,28](#)) .

Catechismus 619

Ultima Ecclesiae probatio

675 Ante Christi Adventum, Ecclesia probationem subire debet finalem quae fidem plurium credentium labefactabit (cf. [Lc 18,8](#) [Mt 24,12](#)). Persecutio, quae eius peregrinationem comitatur in terris (cf. [Lc 21,12](#) [Jn 15,19-20](#)), deteget « mysterium iniquitatis » sub forma religiosae fallaciae hominibus afferentis simulatam eorum problematibus solutionem penso pretio apostasiae a veritate. Fallacia religiosa suprema illa est Anti-Christi, id est, cuiusdam pseudo-messianismi in quo homo se ipsum glorificat loco Dei Eiusque Messiae qui in carne venit(473).

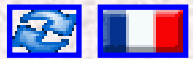
(473) cf. [2Th 2,4-12](#) [1Th 5,2-3](#) [1Th 2](#) [Jn 7](#) [Jn 1](#) [Jn 2,18](#) [Jn 22](#)

676 Haec antichristica fallacia iam in mundo adumbratur quotiescumque intenditur messianicam in historia adimplere spem quae non nisi ultra historiam per iudicium eschatologicum perfici potest: Ecclesia hanc Regni futuri adulterationem, etiam sub eius forma mitigata, nomine millenarismi reiecit(474), praecipue sub forma politica messianismi saecularizati, « intrinsecus pravi »(475).

(474) cf. Sanctum Officium, *Decretum de millenarismo* (19 iulii 1944): [DS 3839](#)

(475) cf. Pius XI, Litt. enc. *Divini Redemptoris* (19 martii 1937): AAS 29 (1937) 65-106, condemnans « molimina simulato mystico sensu » huius « fucatae tenuiorum redemptionis speciei » (p. 69); Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 20-21](#): AAS 58 (1966) 1040-1042.

677 Ecclesia gloriam Regni non ingrediatur nisi per hoc ultimum Pascha, in quo Dominum suum in Eius Morte Eiusque sequetur Resurrectione (cf. [Ap 19,1-9](#)). Regnum igitur per Ecclesiae triumphum historicum non adimplebitur (cf. [Ap 13,8](#)) secundum progressum quemdam ascendentem, sed per Dei victoriam de ultimo mali impetu (cf. [Ap 20,7-10](#)), quae faciet ut Eius Sponsa de caelo descendat (cf. [Ap 21,2-4](#)). Dei triumphus de mali eversione formam sumet Iudicii ultimi (cf. [Ap 20,12](#)), post ultimam cosmicam excussionem huius mundi qui transit (cf.

[@2P 3,12-13@](#)).

II. « Iudicare vivos et mortuos »

678 Iesus, post Prophetas (cf. [Da 7,10](#) II 3-4; [MI 3,19](#)) et Ioannem Baptistam (cf. [Mt 3,7-12](#)), in Sua praedicatione nuntiavit ultimi diei Iudicium. Tunc in luce ponentur rationes vivendi uniuscuiusque (cf. [Mc 12,38-40](#)) et secretum cordium(476). Tunc culpabilis condemnabitur incredulitas quae gratiam a Deo oblatam nihili fecit (cf. Cf [Mt 11,20-24](#) [Mt 12,41-42](#)). Habitus relate ad proximum revelabit acceptationem vel repulsionem gratiae et amoris divini (cf. [Mt 5,22](#) [Mt 7,1-5](#)). Iesus ultimo die dicit: « Quamdiu fecistis uni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis » ([Mt 25,40](#)).

(476) cf. [Lc 12,1-3](#) [Jn 3,20-21](#) [Rm 2,16](#) [1Co 4,5](#)

679 Christus Dominus est vitae aeternae. Plenum ius de operibus et cordibus hominum definitive iudicandi ad Eum pertinet quatenus mundi Redemptorem. Hoc ius per Suam « acquisivit » crucem. Etiam Pater « iudicium omne dedit Filio » ([Jn 5,22](#)) (477). Filius autem non venit ut iudicet, sed ut salvet (cf. [Jn 3,17](#)), et ut donet vitam quae in Ipso est. 660 Per reiectionem gratiae in hac vita, unusquisque iam seipsum iudicat (cf. [Jn 3,18](#) [Jn 12,48](#)), secundum sua recipit opera 662 et etiam se in aeternum damnare potest amoris reiiciens Spiritum(478).

(477) cf. [Jn 5,27](#) [Mt 25,31](#) [Ac 10,42](#) [Ac 17,31](#) [2Tm 4,1](#)

(478) cf. [Mt 12,32](#) [He 6,4-6](#) [He 10,26-31](#)

Compendium

680 *Christus Dominus iam per Ecclesiam regnat, sed huius mundi nondum sunt omnia Ei submissa. Triumphus Regni Christi sine ultimo quodam impetu potestatum mali non habebitur.*

681 *Die Iudicii, in fine mundi, Christus in gloria veniet ad definitivum adimplendum triumphum boni de malo, quae, tamquam triticum et zizania, per historiae cursum simul creverint.*

682 *Christus gloriosus, in fine temporum veniens ad vivos et mortuos iudicandos, secretam cordium revelabit dispositionem et singulis hominibus retribuet secundum eorum opera et secundum eorum acceptionem vel reiectionem gratiae.*

CAPUT TERTIUM

CREDO IN SPIRITUM SANCTUM

683 « Nemo potest dicere: "Dominus Iesus", nisi in Spiritu Sancto » ([1Co 12,3](#)). « Misit Deus Spiritum Filii Sui in corda nostra clamantem: "Abba, Pater!" » ([Ga 4,6](#)). Haec fidei cognitio non nisi in Spiritu Sancto possibilis est. Ut quis in communione sit cum Christo, necessarium est imprimis ut a Spiritu Sancto tangatur. Ipse nos praecedit fidemque in nobis suscitatur. Per nostrum Baptisma, primum fidei sacramentum, vita, quae suum in Patre habet fontem et nobis offertur in Filio, intime et personaliter a Spiritu Sancto communicatur in Ecclesia: *Baptismus « nobis gratiam praebet novae nativitatis in Deo Patre per Filium Suum in Spiritu Sancto. Quia illi qui Spiritum Dei portant, conducuntur ad Verbum, id est, ad Filium; sed Filius illos Patri praesentat et Pater illis incorruptibilitatem procurat. Sine Spiritu igitur possibile non est Filium Dei videre, et sine Filio nemo potest ad Patrem appropinquare, quia cognitio Patris est Filius et cognitio Filii Dei fit per Spiritum Sanctum »*(479).

(479) 9 Sanctus Irenaeus Lugdunensis, Demonstratio praedicationis apostolicae, 7: SC 62,41-42

684 Spiritus Sanctus, gratia Sua, primus est in fide excitanda nostra et in vita nova quae solum Patrem cognoscere est et quem Ipse misit, Iesum Christum (cf. [Jn 17,3](#)). Ille tamen est ultimus in revelatione Personarum Sanctissimae Trinitatis. Sanctus Gregorius

Nazianzenus, « Theologus », hanc progressionem per « condescendentiae » divinae explicat paedagogiam:

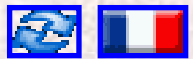
« Vetus Testamentum Patrem aperte praedicabat, Filium obscurius. Novum autem nobis Filium perspicue ostendit, et Spiritus divinitatem subobscurè quodammodo indicavit. Nunc vero Spiritus Ipse nobiscum versatur, seseque nobis apertius declarat. Neque enim tutum erat, Patris divinitate nondum confessa, Filium aperte praedicari: nec Filii divinitate nondum admissa, Spiritum Sanctum velut graviorem quamdam, si ita loqui fas est, sarcinam nobis ingeri: (...) quin tacitis potius accessionibus et (...) ascensionibus, atque "e claritate in claritatem" progressionibus et incrementis, Trinitatis lumen splendoribus illuceret »(480).

(480) Sanctus Gregorius Nazianzenus, *Oratio* 31 (Theologica 5), 26: SC 250,326 (PG 36, 161-164).

685 In Spiritum Sanctum credere est proinde profiteri Spiritum Sanctum Unam ex Personis esse Sanctissimae Trinitatis, Patri et Filio consubstantiali, quae « cum Patre et Filio simul adoratur et conglorificatur »(481). Hac de causa, de divino Spiritus Sancti mysterio in « theologia trinitaria » quaestio posita est. Hic igitur de Spiritu Sancto nonnisi in « Oeconomia » agetur divina.

(481) *Symbolum Nicaenum-Constantinopolitanum*: [DS 150](#)

686 Spiritus Sanctus ab initio usque ad consummationem consilii nostrae salutis cum Patre operatur et Filio. Sed tantum « ultimis temporibus » ab Incarnatione redemptrice Filii inauguratis, revelatur et donatur, agnoscitur et accipitur tamquam Persona. Tunc hoc consilium divinum, impletum in Christo, novae creationis « Primogenito » et Capite, corpus in humano genere per Spiritum effusum sumere poterit: Ecclesiam, sanctorum communionem, remissionem peccatorum, carnis resurrectionem, vitam aeternam.

ARTICULUS 8: « CREDO IN SPIRITUM SANCTUM »

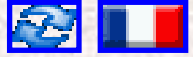
687 « Quae Dei sunt, nemo cognovit nisi Spiritus Dei » ([1Co 2,11](#)) . Nunc vero Spiritus qui Eum revelat, nobis praebet Christum cognoscere, Verbum Eius vivum, sed Semetipsum non exprimit. « Qui locutus est per Prophetas »(482) nobis Verbum Patris praebet audire. Sed Eum non audimus. Eum non cognoscimus nisi in motu in quo nobis Verbum revelat nosque disponit ad Illud in fide accipiendum. Spiritus veritatis qui nobis « detegit » Christum, non loquitur a Semetipso (cf. [Jn 16,13](#)). Talis occultatio proprie divina explicat cur Eum « mundus non potest accipere, quia non videt Eum nec cognoscit » ([Jn 14,17](#)), dum illi qui in Christum credunt, Eum cognoscunt, quia cum illis manet. (482) *Symbolum Nicaenum-Constantinopolitanum*: [DS 150](#)

688 Ecclesia, communio viva in Apostolorum fide quam transmittit, locus est nostrae cognitionis de Spiritu Sancto:

- * *in Scripturis quas Ipse inspiravit;*
- * *in Traditione, cuius Patres testes sunt semper actuales;*
- * *in Ecclesiae Magisterio, cui Ipse assistit;*
- * *in liturgia sacramentali, per eius verba et symbola, in quibus Spiritus Sanctus nos in communionem ponit cum Christo;*
- * *in oratione, in qua Ipse pro nobis intercedit;*
- * *in charismatibus et ministeriis, per quae Ecclesia aedificatur:*

* *in signis vitae apostolicae et missionalis;*

* *in sanctorum testimoniis, in quibus Ipse Suam manifestat sanctitatem et salutis prosequitur opus.*

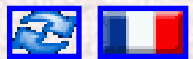

I. Coniuncta Filii et Spiritus missio

689 Ille quem Pater in nostra misit corda, Spiritus Filii Eius (cf. [Ga 4,6](#)) vere Deus est. Ille, Patri et Filio consubstantialis, est ab Eis inseparabilis tam in vita Trinitatis intima quam in Eius dono amoris pro mundo. Sed fides Ecclesiae, Sanctissimam Trinitatem adorans vivificantem, consubstantialem et indivisibilem, etiam Personarum profitetur distinctionem. Cum Pater Suum mittit Verbum, semper Spiritum mittit Suum: missio coniuncta in qua Filius et Spiritus Sanctus distincti sunt, sed inseparabiles. Christus est utique qui apparet, Ipse Imago visibilis Dei invisibilis, sed est Spiritus Sanctus qui Eum revelat.

690 Iesus est Christus, « unctus », quia Spiritus Unctio Eius est, et quidquid inde ab Incarnatione evenit, ab hac profluit plenitudine (cf. [Jn 3,34](#)). Cum denique Christus est glorificatus, potest, Sua vice, apud Patrem, illis, qui in Eum credunt, Spiritum mittere: Ipse illis Suam communicat gloriam (cf. [Jn 17,22](#)), id est, Spiritum Sanctum qui Eum glorificat (cf. [Jn 16,14](#)). Coniuncta missio exinde in adoptatos a Patre expandetur filios in corpore Filii Eius: missio Spiritus adoptionis erit illos cum Christo coniungere et efficere ut in Eo vivant. « *Unctionis autem (...) significatio est ut nullam inter Filium et Sanctum Spiritum distantiam esse putemus; nam sicuti inter corporis cutem et olei unctionem nihil intermedium nec ratio nec sensus novit, ita indivisa est Filii copulatio cum Sancto Spiritu, ita ut opus sit eum qui Christum fide velit attingere, antea accedere ad unguenti contactum: nullum est enim membrum illud, quod Spiritu Sancto sit nudum. Propterea confessio de Filii dominatu, in Sancto Spiritu a recipientibus fit, quibus per fidem accedentibus undique occurrit Sanctus Spiritus* » (483).

(483) Sanctus Gregorius Nyssenus, *Adversus Macedonianos de Spiritu Sancto*, 16: *Gregorii Nysseni opera*, ed. W. Jaeger-H. Langerbeck, v. 31 (Leiden 1958) p. 102-103 (PG 45, 1321).

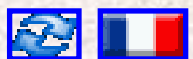

II. Spiritus Sancti nomen, appellationes et symbola

Nomen Spiritus Sancti proprium

691 « Spiritus Sanctus », tale nomen est proprium Illius quem cum Patre et Filio adoramus et glorificamus. Ecclesia hoc nomen a Domino recepit et id in Baptismate novorum filiorum confitetur suorum (cf. [Mt 28,19](#)).

Verbum « Spiritus » vocem *Ruah* vertit Hebraicam quae, in suo primo sensu, flatum, aerem, ventum significat. Iesus hac venti praecise imagine utitur sensibili ut Nicodemo transcendentem suggerat novitatem Illius qui est personaliter Dei Afflatus, divinus Spiritus (cf. [Jn 3,5-8](#)). Ex alia parte, Spiritus et Sanctus attributa sunt divina Tribus divinis Personis communia. Sed Scriptura, liturgia et theologicus sermo, haec duo coniungentes vocabula, Personam ineffabilem denotant Spiritus Sancti sine ulla possibili aequivocatione cum aliis usibus verborum « spiritus » et « sanctus ».

Spiritus Sancti appellationes

692 Cum Iesus Spiritus Sancti annuntiat et promittit Adventum, Eum A"DVi80Jl appellat, seu litteraliter: « illum qui prope appellatur », *advocatum* ([Jn 14,16](#) [Jn 14,26](#) [Jn 15,26](#) [Jn 16,7](#)).

A"DVİ80JH solet verti ut « Consolator », cum Iesus primus consolator sit(484). Ipse Dominus Spiritum Sanctum « Spiritum veritatis » appellat (cf. [Jn 16,13](#)).

(484) cf. Io [Jn 2,1](#) (B"DVİ80JH).

693 Praeter proprium Eius nomen, quod in Actibus Apostolorum et in Epistulis est maxime adhibitum, apud sanctum Paulum inveniuntur appellationes: Spiritus Promissionis ([Ep 1,13](#) [Ga 3,14](#)), Spiritus adoptionis ([Rm 8,15](#) [Ga 4,6](#)), Spiritus Christi ([Rm 8,9](#)), Spiritus Domini ([2Co 3,17](#)), Spiritus Dei ([Rm 8,9](#) [Rm 8,14](#) [Rm 15,19](#) [1Co 6,11](#) [1Co 7,40](#)), et apud sanctum Petrum, Spiritus gloriae ([1P 4,14](#)).

Spiritus Sancti symbola

694 *Aqua*. Symbolum aquae significat actionem Spiritus Sancti in Baptismo, propterea quod ea post invocationem Spiritus Sancti signum sacramentale efficax novae fit nativitatis: sicut nostrae primae nativitatis graviditas in aqua peracta est, sic aqua baptismalis re vera significat nostram nativitatem ad vitam divinam in Spiritu Sancto donari. Sed, « in uno Spiritu (...) baptizati », « et omnes unum Spiritum potati sumus » ([1Co 12,13](#)): Spiritus est igitur etiam personaliter Aqua viva quae e Christo oritur crucifixo (cf. [Jn 19,34](#) [Jn 1](#) [Jn 5,8](#)) tamquam de suo fonte et quae in nobis salit in vitam aeternam(485).

(485) cf. [Jn 4,10-14](#) [Jn 7,38](#) [Ex 17,1-6](#) [Is 55,1](#) [Zach 14,8](#); [1Co 10,4](#) [Ap 21,6](#) [Ap 22,17](#)

695 *Unctio*. Symbolum unctionis olei etiam Spiritum Sanctum significat ita ut Eius efficiatur synonymon (cf. Io [Jn 2,20](#) [Jn 2,27](#) [2Co 1,21](#)). Illa est, in initiatione christiana, signum sacramentale Confirmationis, quae praecise in Ecclesiis Orientalibus appellatur « Chrismatio ». Sed ut tota eius vis intelligatur, oportet ad primam unctionem redire a Spiritu Sancto peractam: illam Iesu. Christus (« Messias » a lingua Hebraica) « unctum » Spiritus Dei significat. In Vetere Foedere, quidam « uncti » Domini fuerunt (cf. [Ex 30,22-32](#)), rex David modo eminenti (cf. [1S 16,13](#)). Sed Iesus est Unctus Dei singulariter: humanitas quam Filius assumit, totaliter est « uncta Spiritus Sancti ». Iesus a Spiritu Sancto « Christus » est constitutus (cf. [Lc 4,18-19](#) [Is 61,1](#)). Virgo Maria Christum concipit de Spiritu Sancto, qui Eum ut Christum per angelum annuntiat in Eius Nativitate (cf. [Lc 2,11](#)), et Simeonem impellit ut in Templum veniat ad Christum videndum Domini (cf. [Lc 2,26-27](#)); Ipse Christum implet²⁵ et Eius virtus a Christo exit in Huius actibus sanationis et salutis (cf. [Lc 6,19](#) [Lc 8,46](#)) . Ipse denique Iesum a mortuis resuscitat (cf. [Rm 1,4](#) [Rm 8,11](#)). Tunc Iesus, plene « Christus » in Sua humanitate mortis victrix constitutus (cf. [Ac 2,36](#)), profuse Spiritum Sanctum effundit donec « sancti », in sua unione cum humanitate Filii Dei, constituent illum « virum perfectum, in mensuram aetatis plenitudinis Christi » ([Ep 4,13](#)): « totum Christum », secundum sancti Augustini locutionem(486).

(486) Sanctus Augustinus, *Sermo* 341, 1, 1: PL 39, 1493; *Ibid* [Ap 9,11](#): PL 39, 1499.

696 *Ignis*. Dum aqua nativitatem significabat et fecunditatem vitae in Spiritu Sancto datae, ignis symbolum est virtutis transformantis actuum Spiritus Sancti. Propheta Elias, qui « surrexit (...) quasi ignis et verbum ipsius quasi facula ardebat » ([Si 48,1](#)), perorationem suam de caelo super sacrificium montis Carmeli (cf. Reg Reg 18,38-39) attraxit ignem, ut figuram ignis Sancti Spiritus qui id transformat quod tangit. Ioannes Baptista, qui praecedit ante Dominum « "in spiritu" et virtute Eliae » ([Lc 1,17](#)), Christum annuntiat tamquam Illum qui « baptizabit in Spiritu Sancto et igni » ([Lc 3,16](#)), in Illo Spiritu de quo Iesus dicit: «

Ignem veni mittere in terram et quid volo? Si iam accensus esset! » ([Lc 12,49](#)). Sub imagine linguarum « tamquam ignis », Spiritus Sanctus super discipulos sedet mane Pentecostes eosque Secum replet (cf. [Ac 2,3-4](#)). Traditio spiritualis hoc ignis symbolum tamquam actionis Spiritus Sancti retinebit maxime expressivum: (487) « Spiritum nolite extinguere » ([1Th 5,19](#)). (487) cf. Sanctus Ioannes a Cruce, *Llama de amor viva: Biblioteca Mística Carmelitana*, v. 13 (Burgos 1931) p. 1-102; 103-213.

697 Nubes et lumen. Haec duo symbola in Spiritus Sancti manifestationibus inseparabilia sunt. Inde a Veteris Testamenti theophaniis, nubes sive obscura sive luminosa Deum revelat viventem et salvatorem, transcendentiam velans Eius gloriae; cum Moyse in monte Sinai (cf. [Ex 24,15-18](#)), in Tabernaculo Conventus (cf. [Ex 33,9-10](#)) et per iter in deserto; 35 cum Salomone occasione dedicationis Templi (cf. Reg Reg 8,10-12). Hae igitur figurae a Christo in Spiritu Sancto adimplentur. Hic super Virginem venit Mariam eamque « obumbrat » ut ipsa Iesum concipiat et pariat (cf. [Lc 1,35](#)). In monte Transfigurationis, Ipse supervenit in nube quae Iesum, Moysen et Eliam, necnon Petrum, Iacobum et Ioannem, obumbrat « et vox facta est de nube dicens: "Hic est Filius meus electus; Ipsum audite" » ([Lc 9,35](#)). Eadem denique nubes « suscepit Iesum ab oculis » discipulorum in die Ascensionis (cf. [Ac 1,9](#)) et Filium hominis in Eius revelabit gloria in Die Adventus Eius (cf. [Lc 21,27](#)).

698 Sigillum symbolum est propinquum illi unctionis. Christus utique est Ille quem « Pater signavit Deus » ([Jn 6,27](#)) et in Illo nos etiam Pater signat(488). Imago sigilli (FND"(*H), quia effectum denotat indelebilem unctionis Spiritus Sancti in sacramentis Baptismi, Confirmationis et Ordinis, in quibusdam traditionibus theologicis adhibita est ad exprimendum « characterem » indelebilem ab his tribus impressum sacramentis quae iterari non possunt. (488) cf. [2Co 1,22](#) [Ep 1,13](#) [Ep 4,30](#)

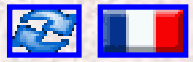
699 Manus. Iesus, manus imponens, aegrotos sanabat (cf. [Mc 6,5](#) [Mc 8,23](#)) et pueris benedicebat (cf. [Mc 10,16](#)). Apostoli eodem facient modo in nomine Eius.43 Immo, Spiritus Sanctus per impositionem manuum datur Apostolorum (cf. [Ac 8,17-19](#) [Ac 13,3](#) [Ac 19,6](#)). Epistula ad Hebraeos impositionem manuum inter « fundamentales articulos » enumerat suae doctrinae (cf. [He 6,2](#)). Ecclesia hoc signum omnipotentis effusionis Spiritus Sancti in suis sacramentalibus servavit Epiclesibus.

700 Digitus. « In digito Dei eiicit Iesus daemona » (cf. [Lc 11,20](#)). Si Lex Dei in tabulis lapideis « digito Dei » ([Ex 31,18](#)) scripta est, « epistula Christi », Apostolorum curae concredita, est « scripta (...) Spiritu Dei vivi, non in tabulis lapideis sed in tabulis cordis carnalibus » ([2Co 3,3](#)). Hymnus « Veni Creator Spiritus » Spiritum Sanctum verbis invocat: « dextrae Dei Tu digitus »(489).

(489) *In Dominica Pentecostes*, Hymnus ad et et II Vesperas: *Liturgia Horarum*, editio typica, v. (Typis (Typis Polyglottis Vaticanis 1974) p. 795 et 812.

701 Columba. In fine diluvii (cuius symbolum ad Baptismum spectat), columba a Noe dimissa redit, olivae virentem in ore portans ramum, significantem terram iterum habitabilem esse (cf. [Gn 8,8-12](#)). Cum Iesus ex aqua Sui ascendit baptismi, Spiritus Sanctus sub columbae forma super Eum descendit et manet (cf. [Mt 3,16](#) cf. . Spiritus in cor purificatum descendit baptizatorum ibique quiescit. In quibusdam ecclesiis, sancta eucharistica Asservatio in receptaculo metallico fit formam columbae habenti (in *columbario*) super altare suspenso. Symbolum columbae ad Spiritum Sanctum denotandum in iconographia christiana tradizionale est.

III. Spiritus et Verbum Dei in promissionum tempore

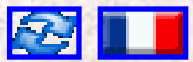

702 Ab initio usque ad « Plenitudinem temporis » (cf. [Ga 4,4](#)), missio coniuncta Verbi et Spiritus Patris *occulta* manet, sed ea operatur. Spiritus Dei tempus praeparat Messiae, et ambo, quin adhuc plene sint revelati, iam promissi sunt ut exspectentur et accipiantur cum Eorum fiat manifestatio. Hac de causa, Ecclesia cum Vetus legit Testamentum (cf. [2Co 3,14](#)), scrutatur id quod Spiritus « qui locutus est per Prophetas » (490), nobis de Christo dicere intendit.

Verbo « prophetae », fides Ecclesiae hic intelligit omnes illos quos Spiritus Sanctus inspiravit in viva annuntiatione et in Libris Sanctis redigendis tam Veteris quam Novi Testamenti. Traditio Iudaica distinguit Legem (quinque primos libros seu Pentateuchum), Prophetas (libros quos historicos et propheticos dicimus) et Scripta (praecipue libros sapientiales et Psalmos) (cf. [Lc 24,44](#)).

(490) *Symbolum Nicaenum-Constantinopolitanum*: [DS 150](#)

In creatione

703 Verbum Dei et Eius Afflatus in origine sunt existentiae et vitae omnis creaturae: (491) « *Spiritui Sancto convenit regnare, sanctificare et animare creationem, quia Ipse Deus est Patri et Verbo consubstantialis (..). Deus cum sit, robur praebet omnibus creaturis easque custodit in Patre et in Filio* » (492).

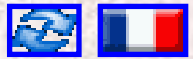
(491) cf. [Ps 33,6](#) [Ps 104,30](#) [Gn 1,2](#) [Gn 2,7](#) [Si 3,20-21](#) [Ez 37,10](#)

(492) *Officium Horarum Byzantinum. Matutinum pro die Dominica modi secundi, Antiphonae et et* :: A"D"i80J4iH (Romae 1885) p. 107.

704 « Quantum ad hominem, Ipse illum Suis manibus (id est, Filio et Spiritu Sancto) plasmavit (...) et super carnem plasmata designavit Suam propriam formam ita ut etiam id quod visibile esset, formam portaret divinam » (493).

(493) Sanctus Irenaeus Lugdunensis, *Demonstratio praedicationis apostolicae*, 11: SC 62,48-49

Promissionis Spiritus

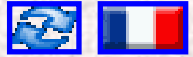
705 Homo, a peccato et a morte deformatus, manet « ad imaginem Dei », ad imaginem Filii, sed « eget gloria Dei » (cf. [Rm 3,23](#)), « similitudine » privatus. Promissio Abrahae facta Oeconomiam inaugurat salutis, ad cuius finem Ipse Filius assumet « imaginem » (cf. [Jn 1,14](#) [Ph 2,7](#)) eamque restaurabit in « similitudinem » cum Patre, ei restituens gloriam, Spiritum « vivificantem ».

706 Contra omnem humanam spem, Deus Abrahae promittit descendentiam tamquam fructum fidei et virtutis Spiritus Sancti (494). In illa omnes nationes benedicentur terrae (cf. [Gn 12,3](#)). Haec descendentia erit Christus (cf. [Ga 3,16](#)) in quo effusio Sancti Spiritus efficiet congregationem in unum filiorum Dei qui erant dispersi (cf. [Jn 11,52](#)). Se iuramento obligans, Deus iam ad Filii Sui dilecti donum Se obligat (495) necnon ad donum Spiritus Promissionis qui Redemptionem praeparat populi quem Deus Sibi acquisivit (cf. [Ep 1,13-14](#) [Ga 3,14](#)).

(494) cf. [Gn 18,1-15](#) [Lc 1,26-38](#) [Lc 1,54-55](#) [Jn 1,12-13](#) [Rm 4,16-21](#)

(495) cf. [Gn 22,17-18](#) [Rm 8,32](#) [Jn 3,16](#)

In Theophaniis et in Lege

707 Theophaniae (manifestationes Dei), inde a Patriarchis usque ad Moysen, et inde a Iosue usque ad visiones quae magnorum Prophetarum inaugurant missionem, iter illuminant Promissionis. Traditio christiana semper agnovit Verbum Dei in his Theophaniis Se praebere videndum et audiendum, in Sancti Spiritus nube revelatum simul et « obumbratum ».

708 Haec Dei paedagogia speciatim in dono Legis apparet (cf. [Ex 19-20](#) [Dt 1-11](#) [Dt 29-30](#)). Lex data est tamquam "paedagogus" ut populum ad Christum ducat (cf. [Ga 3,24](#)). Sed eius impotentia ut hominem « similitudine » divina privatum salvet, et augmentata cognitio quam de peccato praebet (cf. [Rm 3,20](#)), Spiritus Sancti suscitant desiderium. Psalmorum gemitus id testantur.

In Regno et in Exilio

709 Lex, signum Promissionis et Foederis, cor et institutiones populi ex fide Abrahae orti regere debuisset. « Si ergo audieritis vocem meam et custodieritis pactum meum, (...) eritis mihi regnum sacerdotum et gens sancta » ([Ex 19,5-6](#)) (cf. [1P 2,9](#)). Sed, post David, Israel tentationi succubuit constituendi regnum sicut aliae nationes. Regnum, autem, obiectum Promissionis David factae(496) opus erit Spiritus Sancti; id ad pauperes pertinebit secundum Spiritum.

(496) cf. [2S 7](#) [Ps 89](#) [Lc 1,32-33](#)

710 Oblivio Legis et infidelitas relate ad Foedus ad mortem ducunt: exilium apparenter promissionum est casus, de facto arcana Dei salvatoris fidelitas et initium promissae restorationis, sed secundum Spiritum. Oportebat populum Dei hanc pati purificationem (cf. [Lc 24,26](#)); Exilium iam umbram crucis in consilio Dei portat, et reliquiae pauperum quae ex illo redeunt, quaedam sunt figura inter illas maxime perlucidas Ecclesiae.

Messiae Eiusque Spiritus exspectatio

711 « Ecce ego facio nova » ([Is 43,19](#)): duae lineae adumbrantur propheticae, altera ad exspectationem ducens Messiae, altera ad Spiritum novum annuntiandum, ambae in parvas convergunt « reliquias », in populum pauperum (cf. [So 2,3](#)), qui in spe « consolationem Israel » et « redemptionem Ierusalem » exspectat ([Lc 2,25](#) [Lc 2,38](#)).

Supra vidimus quomodo Iesus prophetias ad Eum attinentes adimplevit. Hic ad illas circumscribimur in quibus magis inter Messiam Eiusque Spiritum apparet relatio.

712 Lineamenta vultus *Messiae* exspectati manifestari incipiunt in Libro Emmanuelis (cf. [Is 6-12](#)) (cum « Isaias (...) vidit gloriam » Christi: [Io 12,41](#)), speciatim in [Is 11,1-2](#):

« Et egredietur virga de stirpe Iesse,

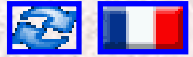

et flos de radice eius ascendet: et requiescet super eum Spiritus Domini: spiritus sapientiae et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiae et timoris Domini ».

713 Messiae lineamenta praecipue in canticis Servi revelantur(497). Haec cantica sensum annuntiant passionis Iesu, et sic modum denotant, quo Ipse Spiritum Sanctum effundet ut multitudinem vivificet: non ab extra, sed nostram amplectens « formam servi » ([Ph 2,7](#)). Super Se nostram sumens mortem, nobis proprium Suum vitae Spiritum potest communicare. (497) cf. [Is 42,1-9](#) [Mt 12,18-21](#) [Jn 1,32-34](#), atque etiam [Is 49,16](#) [Mt 3,17](#) [Lc 2,32](#) cf. denique [Is 50,4-10](#) cf. [Is 52,13-15](#) [Is 53,12](#)

714 Hac de causa, Christus annuntiationem Boni Nuntii inaugurat Suum hunc Isaiae faciens locum ([Lc 4,18-19](#)): (cf. [Is 61,1-2](#))

« Spiritus Domini super me;

propter quod unxit me evangelizare pauperibus, misit me praedicare captivis remissionem et caecis visum, dimittere confractos in remissione, praedicare annum Domini acceptum ».

715 Textus prophetici directe ad missionem Spiritus Sancti spectantes sunt oracula in quibus Deus ad cor loquitur populi Sui in Promissionis sermone cum tenore amoris et fidelitatis(498), cuius sanctus Petrus adimpletionem proclamabit mane Pentecostes (cf. [Ac 2,17-21](#)). Secundum has promissiones, in « ultimis temporibus », Spiritus Domini cor hominum renovabit novam Legem sculpens in illis; Ipse dispersos et divisos congregabit et reconciliabit populos; creationem transformabit primam ibique Deus cum hominibus habitabit in pace. (498) cf. [Ez 11,19](#) [Ez 36,25-28](#) [Ez 37,1-14](#) [Ier 31,31-34](#); [II 3,1-5](#).

716 Populus « pauperum »(499), humilium et mitium qui plene consiliis arcanis Dei sui se deserunt, illorum qui iustitiam exspectant non ab hominibus, sed a Messia, magnum denique est opus occultum Spiritus Sancti, tempore promissionum perdurante, ad Adventum Christi praeparandum. Valor eorum cordis, purificati et illuminati a Spiritu in Psalmis exprimitur. In his pauperibus, Spiritus Domino « plebem perfectam » praeparat (cf. [Lc 1,17](#)). (499) cf. [So 2,3](#) [Ps 22,27](#) [Ps 34,3](#) [Is 49,13](#) [Is 61,1](#) etc.

IV. Spiritus Christi in plenitudine temporum

Ioannes, Praecursor, Propheta et Baptista

717 « Fuit homo missus a Deo, cui nomen erat Ioannes » ([Jn 1,6](#)). Ioannes est « Spiritu Sancto » repletus « adhuc ex utero matris suae » ([Lc 1,15](#)) (cf. [Lc 1,41](#)) ab Ipso Christo quem Virgo Maria de Spiritu Sancto nuper conceperat. Sic « Visitatio » Mariae ad Elisabeth effecta est visitatio Dei populo Eius (cf. [Lc 1,68](#)).

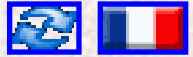
718 Ioannes est « Elias qui venturus est »: (cf. [Mt 17,10-13](#)) Ignis Spiritus in eo habitat eumque facit « prae currere » (ut « praecursor ») Domino qui venit. In Ioanne, Praecursore, Spiritus Sanctus perficit « parare Domino plebem perfectam » ([Lc 1,17](#)).

719 Ioannes est « plus quam Propheta » (cf. [Lc 7,26](#)). Spiritus Sanctus in eo « locutionem per Prophetas » adimplet. Ioannes cyclum claudit Prophetarum ab Elia inauguratum (cf. [Mt 11,13-14](#)). Annuntiat consolationem Israel imminere, est « vox » Consolatoris qui venit (cf. [Jn 1,23](#) [Is 40,1-3](#)). Ipse, ut etiam Spiritus veritatis faciet, « venit in testimonium, ut

testimonium perhiberet de Lumine » ([Jn 1,7](#)) (cf. [Jn 15,26](#) [Jn 5,33](#)). Ita, in Ioanne, Spiritus « scrutationes Prophetarum » adimplet et « desiderium » angelorum: (cf. [1P 1,10-12](#)) « Super quem videris Spiritum descendentem et manentem super Eum, Hic est qui baptizat in Spiritu Sancto. Et ego vidi et testimonium perhibui quia Hic est Filius Dei. (...) Ecce Agnus Dei » ([Jn 1,33-36](#)).

720 Spiritus Sanctus denique, cum Ioanne Baptista id praefigurans inaugurat, quod Ipse in rem ducet cum Christo et in Christo: homini « similitudinem » restituere divinam. Baptisma Ioannis erat ad paenitentiam, illud in aqua et in Spiritu nova erit nativitas (cf. [Jn 3,5](#)).

« Ave, gratia plena »

721 Maria, sanctissima Mater Dei, semper Virgo opus praestantissimum est missionis Filii et Spiritus in plenitudine temporis. Pater, in consilio salutis et quia Eius Spiritus eam praeparaverat, *Mansionem* primo invenit in qua Eius Filius Eiusque Spiritus inter homines possunt habitare. Hoc sensu, Traditio Ecclesiae saepe pulcherrimos textus de Sapientia legit in relatione ad Mariam: (cf. Prv 8,1-9,6; [Si 24](#)) Maria in liturgia canitur et repraesentatur tamquam « Sedes Sapientiae ».

In ea « mirabilia Dei » manifestari incipiunt, quae Spiritus in Christo et in Ecclesia est adimpleturus.

722 Spiritus Sanctus gratia Sua Mariam *praeparavit*. Oportebat « gratia plenam » Matrem esse Illius in quo « inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter » ([Col 2,9](#)). Ipsa concepta est, in pura gratia, sine peccato, tamquam humillima creaturarum, omnium capacissima ad ineffabile Omnipotentis donum accipiendum. Recte Angelus Gabriel eam tamquam « Filiam Sion » salutatur: « Ave » (= « Laetare ») (cf. [So 3,14](#) [Zach 2,14](#)). Ipsa, cantico suo (cf. [Lc 1,46-55](#)), gratiarum actionem totius populi Dei ideoque Ecclesiae ascendere facit ad Patrem in Spiritu Sancto, cum ipsa in se Filium gestat aeternum.

723 In Maria, Spiritus Sanctus consilium Patris benevolens *deducit in rem*. De Spiritu Sancto, Virgo concipit et parit Filium Dei. Eius virginitas fecunditas fit singularis per Spiritus et fidei virtutem(500).

(500) cf. [Lc 1,26-38](#) [Rm 4,18-21](#) [Ga 4,26-28](#)

724 In Maria, Spiritus Sanctus Filium Patris *manifestat* Filium Virginis effectum. Ea rubus est ardens Theophaniae definitivae: ipsa, Spiritu Sancto repleta, Verbum ostendit in humilitatis carnis Eius atque facit ut pauperes (cf. [Lc 2,15-19](#)) et primitiae gentium⁹⁵ Illud cognoscant.

725 Per Mariam denique Spiritus Sanctus incipit *ponere in communionem* cum Christo homines qui sunt obiecta amoris benevolentis Dei (« bonae voluntatis » Dei) (cf. [Lc 2,14](#)), atque humiles semper sunt primi qui illum accipiunt: pastores, magi, Simeon et Anna, sponsi in Cana et primi discipuli.

726 Ad finem huius missionis Spiritus, Maria fit « Mulier », nova Eva, « Mater viventium », « totius Christi » Mater (cf. [Jn 19,25-27](#)). Qua talis cum Duodecim praesentatur « unanimiter in oratione » ([Ac 1,14](#)) in aurora « temporum novissimorum » quae Spiritus est inauguraturus mane Pentecostes cum Ecclesiae manifestatione.

Christus Iesus

727 Tota Filii et Spiritus Sancti in plenitudine temporis missio in eo continetur quod Filius est Unctus Spiritus Patris inde ab Incarnatione Sua: Iesus est Christus, Messias.

Totum caput secundum Symboli fidei est sub hac luce legendum. Totum Christi opus est missio coniuncta Filii et Spiritus Sancti. Hic solum commemorabitur id quod ad Spiritus Sancti spectat promissionem a Iesu et ad Eius donum a Domino glorificato.

728 Iesus Spiritum Sanctum non plene revelat donec Ipse per Suam Mortem Suamque Resurrectionem glorificatus est. Tamen Ipse Eum lente suggerit etiam in Sua doctrina ad turbas, cum revelat carnem Suam cibum pro mundi vita futuram esse (cf. [Jn 6,27](#) [Jn 51](#) [Jn 6,62-63](#)). Etiam Nicodemo, 99 Samaritanae 100 et illis suggerit qui Tabernaculorum participes sunt festivitatis (cf. [Jn 7,37-39](#)). Discipulis Suis aperte loquitur occasione orationis 102 et testimonii quod ipsi debebunt perhibere (cf. [Mt 10,19-20](#)).

729 Solummodo cum venit Hora in qua Iesus est glorificandus, Ipse Adventum Spiritus Sancti *promittit*, propterea quod Eius Mors et Resurrectio adimpletio erunt Promissionis Patribus factae: (501) Spiritus veritatis, alius A"DV180JH ad orationem Iesu donabitur a Patre; Ipse a Patre mittetur in nomine Iesu; Iesus a Patre Eum mittet, quia Is ex Patre procedit. Spiritus Sanctus veniet, Eum cognoscemus, nobiscum erit pro semper, nobiscum habitabit; nos omnia docebit et nobis revocabit in memoriam omnia quae Iesus dixit Ipsique reddet testimonium; Is nos ducet in omnem veritatem Christumque glorificabit. Relate ad mundum, eum confundet in materia peccati, iustitiae et iudicii.

(501) cf. [Jn 14,16-17](#) [Jn 14,26](#) [Jn 15,26](#) [Jn 16,7-15](#) [Jn 17,26](#)

730 Tandem Hora Iesu advenit: (cf. [Jn 13,1](#) [Jn 17,1](#)) Iesus spiritum Suum in manus tradit Patris (cf. [Lc 23,46](#) [Jn 19,30](#)) tum cum in quo per Mortem Suam victor est mortis, ita ut « suscitatus (...) a mortuis per gloriam Patris » ([Rm 6,4](#)), mox Spiritum Sanctum *donet* « insufflans » super discipulos Suos (cf. [Jn 20,22](#)). Inde ab hac Hora, missio Christi et Spiritus fit missio Ecclesiae: « Sicut misit me Pater, et ego mitto vos » ([Jn 20,21](#)) (502).

(502) cf. [Mt 28,19](#) [Lc 24,47-48](#) [Ac 1,8](#)

Catechismus 675

Catechismus 1625

III. Consensus matrimonialis

1625 In foedere matrimoniali primas agentes partes sunt vir et mulier, baptizati, liberi ad matrimonium contrahendum et qui suum consensum libere exprimunt. « Liberum esse » significat:

* coactiones non subire; legis naturalis vel ecclesiasticae non habere impedimentum.

1626 Ecclesia considerat consensuum commutationem inter sponso tamquam elementum necessarium quod « matrimonium facit » ([CIC 1057](#), § 1). Si consensus deest, matrimonium non habetur.

1627 Consensus consistit in « actu humano, quo coniuges sese mutuo tradunt et accipiunt »(1258). « Ego accipio te in uxorem meam... »; « Ego accipio te in maritum meum... »(1259). Hic consensus qui sponso coniungit inter se, suam invenit consummationem in eo quod uterque « una caro » fit(1260).

(1258) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 48](#): AAS 58 (1966) 1067; [CIC 1057](#), § 2.

(1259) *Ordo celebrandi Matrimonium*, 62, Editio typica altera (Typis Polyglottis Vaticanis 1991) p. 17.

(1260) cf. [Gn 2,24](#) [Mc 10,8](#) [Ep 5,31](#)

1628 Consensus esse debet actus voluntatis uniuscuiusque contrahentium a violentia vel a gravi metu externo liber (cf. [CIC 1103](#)). Nulla humana potestas hunc consensum potest supplere (cf. [CIC 1057](#), § 1). Si haec libertas deest, Matrimonium est invalidum.

1629 Propter hanc rationem (vel propter alias rationes quae Matrimonium nullum reddunt et infectum (cf. [CIC 1083-1108](#))) Ecclesia, post examen condicionum a tribunali ecclesiastico competenti peractum, potest declarare « nullitatem Matrimonii », id est, Matrimonium nunquam exstitisse. In hoc casu, contrahentes liberi sunt ad nuptias ineundas, sed naturalibus tenentur obligationibus ex unione praecedenti (cf. [CIC 1071](#), § 1, 3).

1630 Sacerdos (vel diaconus) qui Matrimonii assistit celebrationi, sponso accipit consensum nomine Ecclesiae eisque impertitur Ecclesiae benedictionem. Praesentia ministri Ecclesiae (et etiam testium) visibiliter exprimit, Matrimonium ecclesialem esse realitatem.

1631 Hac de causa, Ecclesia modo normali a suis fidelibus *formam ecclesiasticam* postulat ad contrahendum Matrimonium(1261). Plures rationes ad hanc determinationem explicandam concurrunt:

* Matrimonium sacramentale actus est *liturgicus*. Exinde convenit illud in publica Ecclesiae celebrari liturgia; Matrimonium in ordinem introducit ecclesialem, iura gignit et obligationes in Ecclesia inter coniuges et relate ad filios; quia Matrimonium status vitae est in Ecclesia, necessarium est certitudinem haberi de matrimonio (unde obligatio ut habeantur testes); indoles publica consensus hunc protegit, postquam praestitus est, et adiuvat ut fidelitas erga eum servetur.

(1261) cf. Concilium Tridentinum, Sess. 24a, *Decretum "Tametsi"*: [DS 1813-1816](#) [CIC 1108](#)

1632 Ut consensus coniugum actus liber sit et responsabilis, et ut matrimoniale foedus humana et christiana fundamenta solida habeat et mansura, *praeparatio ad Matrimonium* maximi est momenti.

Exemplum et instructio a parentibus et a familiis donata huius praeparationis praeclara permanent via.

Munus Pastorum et communitatis christianae quatenus « familiae Dei » necessarium est ad valores humanos et christianos matrimonii et familiae tradendos (cf. [CIC 1063](#)), eo magis quod nostris temporibus plures iuvenes experientiam norunt familiarum dissociatarum quae amplius hanc initiationem sufficienter non praestant:

« *Iuvenes de amoris coniugalis dignitate, munere et opere, potissimum in sinu ipsius familiae, apte et tempestive instruendi sunt, ut, castitatis cultu instituti, convenienti aetate ab honestis sponsalibus ad nuptias transire possint* » (1262).

(1262) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 49](#): AAS 58 (1966) 1070.

Matrimonia mixta et disparitas cultus

1633 In pluribus regionibus, condicio *matrimonii mixti* (inter catholicum et baptizatum non catholicum) sat frequenter accidit. Ipsa attentionem coniugum et Pastorum exigit particularem; casus matrimoniorum cum *disparitate cultus* (inter catholicum et non baptizatum) maiorem adhuc postulat circumspectionem.

1634 Confessionis diversitas inter coniuges obstaculum insuperabile non constituit pro matrimonio, cum ipsi valent id in commune afferre quod unusquisque eorum in sua recepit communitate et mutuo discere quomodo unusquisque in sua vivat erga Christum fidelitate. Sed difficultates matrimoniorum mixtorum spernendae non sunt. Illae oriuntur ex eo quod christianorum separatio nondum superata est. Coniuges in periculo sunt ne, intra propriam domum, christianorum disiunctionem modo experiantur tragico. Disparitas cultus has difficultates potest graviores adhuc efficere. Diversitates relate ad fidem, ipsa matrimonii notio, sed etiam modi religiose cogitandi differentes, constituere possunt contentionum fontem in matrimonio, praesertim quoad filiorum educationem. Tunc quaedam potest praesentari tentatio: religiosa indifferentia.

1635 Secundum ius in Ecclesia latina vicens, matrimonium mixtum pro sua liceitate eget *explicita permissione* auctoritatis ecclesiasticae (cf. [CIC 1124](#)). In casu disparitatis cultus *explicita dispensatio* ab impedimento requiritur ut validum sit Matrimonium (cf. [CIC 1086](#)). Haec permissio vel haec dispensatio supponunt utramque partem fines et proprietates essentielles Matrimonii cognoscere et non excludere; atque etiam partem catholicam obligationes confirmare, parti non catholicae communicatas ut eas ipsa cognoscat, servandi propriam fidem et praestandi Baptismum et educationem filiorum in Ecclesia catholica (cf. [CIC 1125](#)).

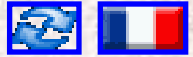
1636 Multis in regionibus, propter dialogum oecumenicum, communitates christianae, quas id afficit, *actionem pastorem pro matrimoniis mixtis communem* instruxerunt. Eius munus est, hos adiuvere coniuges ut in sua condicione particulari sub fidei vivant lumine. Talis actio eos etiam debet adiuvere, ut contentiones superent inter obligationes coniugum mutuas et quas erga suas communitates habent ecclesiales. Ea debet incrementum fovere illorum quae illis in fide sunt communia, et observantiam illorum quae eos separant.

1637 In matrimoniis cum disparitate cultus, coniux catholicus munus habet particulare: « Sanctificatus est enim vir infidelis in muliere, et sanctificata est mulier infidelis in fratre » ([1Co 7,14](#)). Pro coniuge christiano et pro Ecclesia magnum est gaudium, si haec «

sanctificatio » ad liberam conducat alterius coniugis conversionem ad fidem christianam (cf. [1Co 7,16](#)). Sincerus amor coniugalis, humile et patiens virtutum familiarium exercitium et perseverans oratio coniugem non credentem possunt praeparare ad conversionis gratiam accipiendam.

IV. Effectus sacramenti Matrimonii

1638 « Ex valido Matrimonio enascitur inter coniuges *vinculum* natura sua perpetuum et exclusivum; in Matrimonio praeterea christiano coniuges ad sui status officia et dignitatem *peculiari sacramento* roborantur et veluti consecrantur » ([CIC 1134](#)).

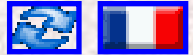
Vinculum matrimoniale

1639 Consensus quo coniuges sese mutuo dant et accipiunt, a Deo Ipso sigillatur (cf. [Mc 10,9](#)). Ex eorum foedere, « institutum ordinatione divina firmum oritur, etiam coram societate »(1263). Sponsorum foedus in Dei cum hominibus inseritur Foedus: « Germanus amor coniugalis in divinum amorem assumitur »(1264).
(1263) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 48](#): AAS 58 (1966) 1067.
(1264) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 48](#): AAS 58 (1966) 1068.

1640 *Vinculum matrimoniale* propterea a Deo Ipso stabilitur, ita ut Matrimonium ratum et consummatum inter baptizatos nunquam possit dissolvi. Hoc vinculum quod ex actu humano sponsorum libero et ex matrimonii sequitur consummatione, realitas est iam irrevocabilis et originem praebet foederi a Dei fidelitate praestito. Ad Ecclesiae non pertinet potestatem, se contra hanc sapientiae divinae dispositionem pronuntiare (cf. [CIC 1141](#)).

Gratia sacramenti Matrimonii

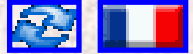
1641 Coniuges christiani « in suo vitae statu et ordine proprium suum in populo Dei donum habent »(1265). Haec gratia sacramenti Matrimonii propria ad perficiendum destinatur coniugum amorem, ad eorum unitatem indissolubilem roborandam. Illi hac gratia « se invicem in vita coniugali necnon prolis susceptione et educatione ad sanctitatem adiuvant »(1266).
(1265) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 11](#): AAS 57 (1965) 16.
(1266) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 11](#): AAS 57 (1965) 15-16; cf *Ibid*, [LG 41](#): AAS 57 (1965) 47.

1642 *Christus est huius gratiae fons*. « Sicut enim Deus olim Foedere dilectionis et fidelitatis populo Suo occurrit, ita nunc hominum Salvator Ecclesiaeque Sponsus, per sacramentum Matrimonii christifidelibus coniugibus obviam venit »(1267). Ipse cum eis manet, eis vim praebet ut Ipsum sequantur suam crucem super se sumentes, ut iterum post lapsus surgant, ut sibi mutuo indulgeant, ut alii aliorum portent onera (cf. [Ga 6,2](#)), ut sint « subiecti invicem in timore Christi » ([Ep 5,21](#)), et se mutuo ament amore supernaturali, tenero et fecundo. Ipse illis praebet, iam hic in terris, in gaudiis eorum amoris et eorum vitae familiaris, ut nuptiarum Agni praegustent convivium:
« *Unde vero sufficiamus ad enarrandam felicitatem eius matrimonii, quod Ecclesia conciliat et confirmat oblatio et obsignat benedictio, angeli renuntiant, Pater rato habet? (...) Quale*

iugum fidelium duorum unius spei, unius voti, unius disciplinae, eiusdem servitutis! Ambo fratres, ambo conservi; nulla spiritus carnisve discretio, atquin vere duo in carne una. Ubi caro una, unus est spiritus »(1268).

(1267) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 48](#): AAS 58 (1966) 1068.
(1268) Tertullianus, *Ad uxorem*, 2, 8, 6-7: CCL 1, 393 (PL 1, 1415-1416); cf Ioannes Paulus II, Adh. ap. *Familiaris consortio*, [FC 13](#): AAS 74 (1982) 94.

V. Amoris coniugalis bona et exigentiae

1643 « Coniugalis amor secum infert universalitatem, in quam ingrediuntur omnes partes ipsius personae * postulationes corporis et instinctus, vires sensuum et affectuum, desideria spiritus et voluntatis ; spectat ille ad unitatem quam maxime personalem, quae videlicet ultra communionem in una carne sola nihil aliud efficit nisi cor unum et animam unam; poscit vero indissolubilitatem ac fidelitatem extremam illius donationis mutuae et patet fecunditati. Paucis verbis de communibus agitur proprietatibus naturalis cuiuslibet amoris coniugalis, atqui nova cum significatione, quae non tantum purificat eas et confirmat, sed etiam tantopere extollit ut fiant declaratio bonorum proprie christianorum »(1269).

(1269) Ioannes Paulus II, Adh. ap. *Familiaris consortio*, [FC 13](#): AAS 74 (1982) 96.

Matrimonii unitas et indissolubilitas

1644 Coniugum amor, sua ipsa natura, unitatem et indissolubilitatem exigit eorum communitatis personalis quae totam eorum amplectitur vitam: « Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet » ([Mt 19,6](#)) (cf. [Gn 2,24](#)). Coniuges « adiguntur ad crescendo continenter in communionem suam per cotidianam fidelitatem erga matrimoniale promissum mutuae plenae donationis »(1270). Haec humana communio confirmatur, purificatur et perficitur in Iesu Christo, a Matrimonii sacramento donata. Ipsa per fidei communis vitam et per Eucharistiam in communi receptam profundior fit.

(1270) Ioannes Paulus II, Adh. ap. *Familiaris consortio*, [FC 19](#): AAS 74 (1982) 101.

1645 « Aequali etiam dignitate personali cum mulieris tum viri agnoscenda in mutua atque plena dilectione, unitas Matrimonii a Domino confirmata luculenter apparet »(1271). *Polygamia* huic aequali dignitati est contraria atque coniugali amori qui unicus est et exclusivus(1272).

(1271) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 49](#): AAS 58 (1966) 1070.

(1272) cf. Ioannes Paulus II, Adh. ap. *Familiaris consortio*, [FC 19](#): AAS 74 (1982) 102.

Amoris coniugalis fidelitas

1646 Amor coniugalis, sua ipsa natura, inviolabilem a coniugibus exigit fidelitatem. Hoc ex eorum ipsorum consequitur dono quod sibi mutuo impertiunt coniuges. Amor definitivus esse vult. Ipse « usque ad novam decisionem » esse non potest. Haec « intima unio, utpote mutua duarum personarum donatio, sicut et bonum liberorum, plenam coniugum fidem exigunt atque indissolubilem eorum unitatem urgent »(1273).

(1273) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 48](#): AAS 58 (1966) 1068.

1647 Profundissimum motivum in fidelitate Dei ad Eius Foedus invenitur, Christi ad

Ecclesiam. Per Matrimonii sacramentum, coniuges apti fiunt qui hanc repraesentent fidelitatem eamque testentur. Per sacramentum, indissolubilitas Matrimonii novum et profundiore accipit sensum.

1648 Videri potest difficile, immo impossibile, se pro tota vita personae ligare humanae. Eo ipso maximi est momenti Bonum Nuntium proclamare: Deum nos amore definitivo amare et irrevocabili, coniuges hunc participare amorem qui eos ducit et sustinet, eosque per suam fidelitatem testes esse posse Dei fidelis amoris. Coniuges qui, cum Dei gratia, hoc dant testimonium, saepe in valde difficilibus condicionibus, gratitudinem communitatis ecclesialis merentur et fulcimentum(1274).

(1274) cf. Ioannes Paulus II, Adh. ap. *Familiaris consortio*, [FC 20](#): AAS 74 (1982) 104.

1649 Condiciones tamen exstant in quibus matrimonialis cohabitatio, valde diversis e causis, practice impossibilis fit. In talibus casibus, Ecclesia physicam coniugum admittit *separationem* et finem cohabitationis. Coniuges maritus et uxor coram Deo esse non desinunt; liberi non sunt ad novam contrahendam unionem. In tali difficili condicione, reconciliatio, si possibilis sit, optima esset solutio. Communitas christiana vocatur ad has personas adiuvandas ut in sua condicione christiane vivant, in fidelitate ad sui matrimonii vinculum quod indissolubile permanet(1275).

(1275) cf. Ioannes Paulus II, Adh. ap. *Familiaris consortio*, [FC 83](#): AAS 74 (1982) 184; [CIC 1151-1155](#)

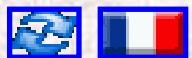
1650 Plures sunt catholici, in non paucis regionibus, qui, secundum leges civiles, ad *divortium* recurrunt et novam civilem contrahunt unionem. Ecclesia, propter fidelitatem ad Iesu Christi verbum (« Quicumque dimiserit uxorem suam et aliam duxerit, adulterium committit in eam; et si ipsa dimiserit virum suum et alii nupserit, moechatur »: [Mc 10,11-12](#)), tenet se non posse hanc novam unionem ut validam agnoscere, si primum matrimonium validum erat. Si divortio seiuncti novas civiliter inierunt nuptias, in condicione inveniuntur quae obiective Dei Legem transgreditur. Exinde ad eucharisticam Communionem accedere non possunt, dum haec condicio permaneat. Eadem ex causa, quasdam responsabilitates ecclesiales non possunt exercere. Reconciliatio per Poenitentiae sacramentum nonnisi illis concedi potest, quos poenitet, se Foederis signum et fidelitatis erga Christum esse transgressos, et se ad vivendum in completa continentia obligant.

1651 Relate ad christianos qui in hac condicione vivunt et qui saepe fidem servant et suos filios christiane exoptant educare, sacerdotes et tota communitas attentam ostendere debent sollicitudinem, ne illi se tamquam separatos ab Ecclesia considerent, cuius vitam ut baptizati possunt et debent participare:

« *Hortandi praeterea sunt ut Verbum Dei exaudiant, Sacrificio Missae intersint, preces fundere perseverent, opera caritatis necnon incepta communitatis pro iustitia adiuvent, filios in christiana fide instituant, spiritum et opera poenitentiae colant ut cotidie sic Dei gratiam implorent* »(1276).

(1276) Ioannes Paulus II, Adh. ap. *Familiaris consortio*, [FC 84](#): AAS 74 (1982) 185.

[Mens ad fecunditatem aperta](#)

1652 « Indole autem sua naturali, ipsum institutum matrimonii amorque coniugalis ad procreationem et educationem prolis ordinantur iisque veluti suo fastigio coronantur »: (1277)
« *Filii sane sunt praestantissimum matrimonii donum et ad ipsorum parentum bonum maxime conferunt. Ipse Deus qui dixit: "non est bonum hominem esse solum" ([Gn 2,18](#)) et "qui*

hominem ab initio masculum et feminam... fecit" (Mt 19,4), volens ei participationem specialem quamdam in Suiipsius opere creativo communicare, viro et mulieri benedixit dicens: "crescite et multiplicamini" (Gn 1,28). Unde verus amoris coniugalis cultus totaque vitae familiaris ratio inde oriens, non posthabitis ceteris matrimonii finibus, eo tendunt ut coniuges forti animo dispositi sint ad cooperandum cum amore Creatoris atque Salvatoris, qui per eos Suam familiam in dies dilatat et ditat »(1278).

(1277) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 48](#): AAS 58 (1966) 1068.

(1278) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 50](#): AAS 58 (1966) 1070-1071.

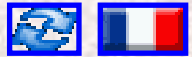
1653 Amoris coniugalis fecunditas ad vitae moralis, spiritualis et supernaturalis extenditur fructus quos parentes per educationem suis tradunt filiis. Parentes praecipui sunt et primi suorum filiorum educatores(1279). Hoc sensu, fundamentale matrimonii et familiae officium est in vitae esse ministerium(1280).

(1279) cf. Concilium Vaticanum II, Decl. *Gravissimum educationis*, 3: AAS 58 (1966) 731.

(1280) Ioannes Paulus II, Adh. ap. *Familiaris consortio*, [FC 28](#): AAS 74 (1982) 114.

1654 Coniuges quibus Deus habere filios non concessit, possunt tamen vitam coniugalem degere plenam sensu sub ratione humana et christiana. Eorum matrimonium potest caritatis, acceptionis et sacrificii fecunditate elucescere.

VI. Ecclesia domestica

1655 Christus in sinu sanctae Familiae Ioseph et Mariae nasci et crescere voluit. Ecclesia aliud non est nisi « familia Dei ». Inde ab eius originibus, Ecclesiae nucleus saepe ex illis constabat qui « cum tota domo sua » effecti erant credentes (cf. [Ac 18,8](#)). Cum convertebantur, cupiebant « totam domum suam » etiam salvari (cf. [Ac 16,31](#) [Ac 11,14](#)). Hae familiae, credentes effectae, parvae erant vitae christianae insulae in mundo non credenti.

1656 Nostris diebus, in mundo saepe fidei alieno et etiam hostili, familiae credentes maximi sunt momenti tamquam viventis et elucentis fidei foci. Hac de causa, Concilium Vaticanum II familiam, cum vetere quadam expressione, *Ecclesiam domesticam* appellat(1281). In familiae sinu, parentes sunt « verbo et exemplo (...) pro filiis suis primi fidei praecones, et vocationem unicuique propriam, sacram vero peculiari cura, foveant oportet »(1282).

(1281) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 11](#): AAS 57 (1965) 16; cf Ioannes Paulus II, Adh. ap. *Familiaris consortio*, [FC 21](#): AAS 74 (1982) 105.

(1282) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 11](#): AAS 57 (1965) 16.

1657 Hic, modo praeclaro, *sacerdotium baptismale* exercetur patris familias, matris, filiorum, omnium familiae membrorum « in sacramentis suscipiendis, in oratione et gratiarum actione, testimonio vitae sanctae, abnegatione et actuosa caritate »(1283). Familia, hoc modo, prima schola vitae christianae et « schola quaedam uberius humanitatis est »(1284). Ibi patientia et laetitia laboris, amor fraternus, indulgentia generosa, etiam iterata, et praecipue divinus per orationem et propriae vitae oblationem cultus discuntur.

(1283) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 10](#): AAS 57 (1965) 15.

(1284) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 52](#): AAS 58 (1966) 1073.

1658 Oportet adhuc quasdam commemorare personas quae, propter condiciones concretas in quibus debent vivere * et saepe quin id voluerint * peculiariter cordi Iesu sunt proximae

quaeque affectum et sollicitudinem Ecclesiae et praesertim Pastorum merentur diligentem: magnum *personarum coelibum* numerum. Plures ex illis *sine familia humana* manent, saepe propter paupertatis condiciones. Sunt quae in sua condicione vivunt secundum beatitudinum spiritum, Deo et proximo modo exemplari servientes. Omnibus illis portas aperire oportet familiarum, « Ecclesiarum domesticarum », et magnae familiae quae est Ecclesia: « Nemo hoc in mundo familia privatur: omnibus enim Ecclesia est domus atque familia, iis potissimum, qui "laborant et onerati sunt" ([Mt 11,28](#)) »(1285).

(1285) Ioannes Paulus II, Adh. ap. *Familiaris consortio*, [FC 85](#): AAS 74 (1982) 187.

Compendium

1659 *Sanctus Paulus dicit: « Viri, diligite uxores, sicut et Christus dilexit Ecclesiam (...). Mysterium hoc magnum est; ego autem dico de Christo et Ecclesia! » ([Ep 5,25 Ep 5,32](#)).*

1660 *Matrimoniale foedus, quo vir et mulier inter se intimam vitae et amoris constituunt communitatem, a Creatore est fundatum et suis propriis legibus praeditum. Natura sua ad coniugum ordinatur bonum, sicut etiam ad filiorum generationem et educationem. Inter baptizatos ad sacramenti dignitatem a Christo Domino est evectum(1286).*

(1286) cf. Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 48](#): AAS 58 (1966) 1067-1068; [CIC 1055](#), § 1.

1661 *Matrimonii sacramentum unionem Christi significat et Ecclesiae. Coniugibus confert gratiam sese amandi amore quo Christus Suam dilexit Ecclesiam; sic sacramenti gratia amorem coniugum perficit humanum, indissolubilem eorum confirmat unitatem eosque in via ad vitam aeternam sanctificat(1287).*

(1287) cf. Concilium Tridentinum, Sess. 24a, *Doctrina de sacramento Matrimonii*: [DS 1799](#)

1662 *Matrimonium consensu fundatur coniugum, id est, voluntate sese mutuo et definitive donandi ad vivendum in fidelis et fecundi amoris foedere.*

1663 *Quia matrimonium coniuges in publicum vitae statum stabilit in Ecclesia, oportet eius celebrationem publicam esse intra celebrationem liturgicam, coram sacerdote (vel Ecclesiae qualificato teste), testibus et fidelium congregatione.*

1664 *Unitas, indissolubilitas et mens ad fecunditatem aperta matrimonio sunt essentielles. Polygamia est matrimonii unitati repugnans; divortium id separat quod Deus coniunxit; fecunditatis reiectio vitam disiungit coniugalem ab eius « praestantissimo dono », a filio (1288).*

(1288) cf. Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 50](#): AAS 58 (1966) 1070.

1665 *Novae nuptiae divortio seiunctorum, vivente coniuge legitimo, Dei consilium et Legem transgrediuntur quae Christus edocuit. Ipsi ab Ecclesia non sunt separati, sed ad Communionem eucharisticam non possunt accedere. Suam vitam christianam praecipue ducent, filios in fide educantes suos.*

1666 *Domus christiana locus est in quo filii primum fidei recipiunt nuntium. Propterea domus familiaris iure « Ecclesia domestica » appellatur, gratiae et orationis communitas, virtutum humanarum et caritatis christianae schola.*

CAPUT QUARTUM

CETERAE LITURGICAE CELEBRATIONES

ARTICULUS 1: SACRAMENTALIA

1667 « Sacramentalia praeterea sancta Mater Ecclesia instituit. Quae sacra sunt signa quibus, in aliquam sacramentorum imitationem, effectus praesertim spirituales significantur et ex Ecclesiae impetratione obtinentur. Per ea homines ad praecipuum sacramentorum effectum suscipiendum disponuntur et varia vitae adiuncta sanctificantur »(1289). (1289) 9 Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 60](#): AAS 56 (1964) 116; cf [CIC 1166](#) CCEO canon 867.

Lineamenta sacramentalium characteristica

1668 Ipsa ab Ecclesia sunt instituta ad sanctificationem quorundam Ecclesiae ministeriorum, quorundam vitae statuum, adiunctorum vitae christianae valde diversorum, atque etiam usus rerum homini utilium. Secundum determinationes pastorales Episcoporum etiam respondere possunt necessitatibus, culturae et historiae populi christiani cuiusdam regionis vel aetatis propriis. Semper precationem complectuntur quam saepe signum comitatur concretum, sicut manuum impositio, signum crucis, aspersio aquae benedictae (quae Baptismum revocat in memoriam).

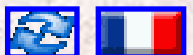
1669 A sacerdotio oriuntur baptismali: omnis baptizatus vocatur ut sit benedictio (cf. [Gn 12,2](#)) et benedicat. 328 Hac de causa, laici quibusdam benedictionibus praesidere possunt (1290); quo magis quaedam benedictio ad vitam ecclesiam attinet et sacramentalem, eo magis eiusdem praesidentia ministro reservatur ordinato (Episcopo, presbyteris vel diaconis) (1291).

(1290) cf. Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 79](#): AAS 56 (1964) 120; cf [CIC 1168](#)

(1291) cf. *De Benedictionibus*, Praenotanda generalia, 16 et 18, Editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1984) p. 13.14-15.

1670 Sacramentalia gratiam Spiritus Sancti ad modum sacramentorum non conferunt, sed per Ecclesiae orationem praeparant ad gratiam recipiendam et disponunt ad cooperandum cum illa. « Fidelibus bene dispositis omnis fere eventus vitae (...) (sanctificatur) gratia divina manante ex mysterio Paschali passionis, mortis et resurrectionis Christi, a quo omnia sacramenta et sacramentalia suam virtutem derivant; nullusque paene rerum materialium usus honestus ad finem hominem sanctificandi Deumque laudandi dirigi non » potest(1292). (1292) Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 61](#): AAS 56 (1964) 116-117.

Sacramentalium formae diversae

1671 Inter sacramentalia inveniuntur imprimis *benedictiones* (personarum, mensae, rerum,

locorum). Omnis benedictio laus est Dei et oratio ad Eius dona obtinenda. In Christo, christiani a Deo Patre benedicuntur « in omni benedictione spiritali » ([Ep 1,3](#)). Hac de causa, Ecclesia benedictionem impertit Nomen Iesu invocans et plerumque sanctum crucis Christi faciens signum.

1672 Quaedam benedictiones scopum habent mansurum: earum effectus est, personas Deo *consecrare* et res atque loca ad usum reservare liturgicum. Inter illas quae personis destinantur * non confundendae cum ordinatione sacramentali * numerantur benedictio abbatis et abbatissae monasterii, consecratio virginum et viduarum, ritus professionis religiosae et benedictiones pro quibusdam Ecclesiae ministeriis (lectoribus, acolythis, catechistis, etc.). Sicut exemplum earum quae ad res referuntur, possunt recenseri dedicatio vel benedictio ecclesiae aut altaris, benedictio sanctorum oleorum, vasorum et vestium sacrarum, campanarum, etc.

1673 Cum Ecclesia publice et cum auctoritate, Iesu Christi nomine, petit ut quaedam persona vel res contra Maligni protegatur influxum et ab eius subtrahatur dominatu, id dicitur *exorcismus*. Iesus illum exercuit (cf. [Mc 1,25-26](#)), et ab Eodem Ecclesia exorcizandi potestatem habet et munus (cf. [Mc 3,15](#) [Mc 6,7](#) [Mc 6,13](#) [Mc 16,17](#)). Forma simplici, exorcismus fit in Baptismi celebratione. Sollemnis exorcismus, « magnus exorcismus » appellatus, non potest fieri nisi a presbytero cum Episcopi permissione. Hac in re, oportet prudenter procedere, normas ab Ecclesia stabilitas stricte observando (cf. [CIC 1172](#)). Exorcismus intendit demonia expellere vel ab influxu demoniaco liberare et quidem auctoritate spiritali quam Iesus Suae concredidit Ecclesiae. Valde diversus est casus aegritudinum, praecipue psychicarum, quarum cura ad scientiam medicam pertinet. Magni igitur momenti est, antequam exorcismus celebretur, certiolem fieri, de praesentia Maligni agi et non de quadam aegritudine.

Religiositas popularis

1674 Praeter liturgiam sacramentalem et sacramentalia, catechesis attendere debet ad formas pietatis fidelium et religiositatis popularis. Populi christiani sensus religiosus semper suam invenit expressionem in variis pietatis formis quae vitam Ecclesiae circumdant sacramentalem, sicut reliquiarum veneratio, sanctuariorum visitationes, peregrinationes, processiones, via crucis, religiosae saltationes, Rosarium, numismata etc(1293). (1293) cf. Concilium Nicaenum II, *Definitio de sacris imaginibus*: [DS 601](#) : [DS 603](#) Concilium Tridentinum, Sess. 25a, *Decretum de invocatione, veneratione et reliquiis sanctorum, et sacris imaginibus*: [DS 1822](#)

1675 Hae expressiones vitam liturgicam protrahunt Ecclesiae, sed eam non suppleunt: « Ita vero, ratione habita temporum liturgicorum, eadem exercitia ordinentur oportet, ut sacrae liturgiae congruant, ab ea quodammodo deriventur, ad eam populum manuducant, utpote quae natura sua iisdem longe antecellat »(1294). (1294) Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 13](#): AAS 56 (1964) 103.

1676 Pastoralis discretio necessaria est ad religiositatem popularem sustinendam et fulciendam, et, si casus id ferat, ad religiosum purificandum et corrigendum sensum qui his subest devotionibus et ad efficiendum ut in cognitione mysterii Christi progressus fiat. Earum exercitium curae et iudicio submittitur Episcoporum atque generalibus Ecclesiae normis(1295). « *Populi religiositas, in suo nucleo, valorum est complexus qui, cum sapientia christiana, magnis existentiae respondet quaestionibus. Sapientia popularis catholica capacitatem habet synthesis vitalis; sic, modo creativo, divina et humana simul fert; Christum et Mariam,*

spiritum et corpus; communionem et institutionem; personam et communitatem; fidem et patriam, intelligentiam et affectum. Haec sapientia christianus est humanismus qui dignitatem radicaliter affirmat omnis personae humanae tamquam filii Dei, fraternitatem stabilit fundamentalem, naturam invenire et laborem intelligere docet et rationes affert ad laetanter et hilariter vivendum, etiam in vita valde dura. Haec sapientia est etiam pro populo discretionis principium, evangelicus instinctus quo spontaneo percipit modo quandonam servitium in Ecclesia praestetur Evangelio, et quandonam illud aliis commodis evacuetur et suffocetur »(1296).

(1295) cf. Ioannes Paulus II, Adh. ap. *Catechesi tradendae*, [CTR 54](#): AAS 71 (1979) 1321-1322.

(1296) III Conferencia General del Episcopado Latinoamericano, *Puebla. La en el presente y en el futuro de América Latina*, 448 (Bogotá 1979) p. 131; cf Paulus VI, Adh. ap. *Evangelii nuntiandi*, [EN 48](#): AAS 68 (1976) 37-38.

Compendium

1677 *Sacramentalia appellantur signa sacra ab Ecclesia instituta, cuius scopus est homines ad sacramentorum recipiendum fructum praeparare et diversa vitae sanctificare adiuncta.*

1678 *Inter sacramentalia, benedictiones locum magni momenti occupant. Ipsae simul Dei implicant laudem propter Eius opera Eiusque dona, et Ecclesiae intercessionem ut homines donis Dei uti possint secundum Evangelii spiritum.*

1679 *Praeter liturgiam, vita christiana formis variis pietatis popularis nutritur, quae in diversis radicantur culturis. Ecclesia religiositatis popularis favet formis, quae instinctum evangelicum et sapientiam expriment humanam quaeque vitam christianam ditant, simul tamen curans ut per fidei lumen eas illustret.*

ARTICULUS 2: EXSEQUIAE CHRISTIANAE

1680 Omnia sacramenta, et praesertim illa christianae initiationis, habent, ut scopum, filii Dei ultimum Pascha, illud quod, per mortem, eum in Regni vitam intrare facit. Tunc adimpletur id quod ipse in fide et spe profitebatur: « Exspecto resurrectionem mortuorum, et vitam venturi saeculi »(1297).

(1297) Symbolum Nicaenum-Constantinopolitanum: [DS 150](#)

I. Christiani ultimum Pascha

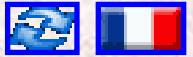
1681 Christianus mortis sensus lumine revelatur *mysterii Paschalis* mortis et resurrectionis Christi, in quo nostra spes unica consistit. Christianus qui in Christo Iesu moritur, peregrinatur a corpore et praesens est ad Dominum (cf. [2Co 5,8](#)).

1682 Dies mortis pro christiano, in *fine eius vitae sacramentalis*, consummationem inaugurat eius novae nativitatis in Baptismo inceptae, « similitudinem » definitivam ad « imaginem Filii » unctioe Spiritus Sancti collatam et participationem convivii Regni, quae in Eucharistia anticipabatur, etiamsi ultimae purificationes ei sint adhuc necessariae ad vestem nuptialem superinduendam.

1683 Ecclesia quae, sicut Mater, christianum, terrestri eius peregrinatione perdurante,

sacramentaliter in suo portavit sinu, eum comitatur ad finem itineris eius, ut eum tradat « in manus Patris ». Ipsa Patri offert in Christo filium Eius gratiae, et in terram deponit, in spe, semen corporis quod in gloria resurget (cf. [1Co 15,42-44](#)). Haec oblatio plene Sacrificio celebratur eucharistico; benedictiones quae illud praecedunt vel consequuntur, sunt sacramentalia.

Catechismus 1625

1965 Dei Verbum

**PAUL, EVEQUE
SERVITEUR DES SERVITEURS DE DIEU
EN UNION AVEC LES PERES DU SAINT CONCILE
POUR QUE LE SOUVENIR S'EN MAINTIENNE A JAMAIS**

CONSTITUTION DOGMATIQUE SUR LA REVELATION DIVINE

DEI VERBUM

PREAMBULE

1 En écoutant religieusement et proclamant avec assurance la parole de Dieu, le saint Concile fait sienne cette parole de saint Jean: "Nous vous annonçons la vie éternelle, qui était auprès du Père et qui nous est apparue: ce que nous avons vu et entendu, nous vous l'annonçons, afin que vous soyez en communion avec nous et que notre communion soit avec le Père et avec son Fils Jésus-Christ" (*1Jn 1,2-3*) C'est pourquoi, suivant la trace des Conciles de Trente et du Vatican I, il entend proposer la doctrine véritable sur la Révélation divine et sur sa transmission, afin que, en entendant l'annonce du salut, le monde entier y croie, qu'en croyant il espère, qu'en espérant il aime (1)

Notes:

(1) cf. St Augustin, De catechizandis rudibus, c. IV, 8: PL 40, 316.

CHAPITRE PREMIER

LA REVELATION ELLE-MEME

Nature de la Révélation

2 Il a plu à Dieu dans sa sagesse et sa bonté de se révéler en personne et de faire connaître le mystère de sa volonté (cf. [Ep 1,9](#)) grâce auquel les hommes, par le Christ, le Verbe fait chair, accèdent dans l'Esprit-Saint, auprès du Père et sont rendus participants de la nature divine (cf. [Ep 2,18](#) [2P 1,4](#)). Dans cette révélation le Dieu invisible (cf. [Col 1,15](#) [1Tm 1,17](#)) s'adresse aux hommes en son immense amour ainsi qu'à ses amis (cf. [Ex 33,11](#) [Jn 15,14-15](#)), il s'entretient avec eux (cf. [Ba 3,38](#)) pour les inviter et les admettre à partager sa propre vie. Pareille économie de la Révélation comprend des événements et des paroles intimement unis entre eux, de sorte que les oeuvres, réalisées par Dieu dans l'histoire du salut, attestent et corroborent et la doctrine et le sens indiqués par les paroles, tandis que les paroles publient les oeuvres et éclairent le mystère qu'elles contiennent. La profonde vérité que cette Révélation manifeste, sur Dieu et sur le salut de l'homme, resplendit pour nous dans le Christ, qui est à la fois le Médiateur et la plénitude de toute la Révélation (2).

Notes:

(2) cf. [Mt 11,27](#) [Jn 1,14](#) [Jn 1,17](#) [Jn 14,6](#) [Jn 17,1-3](#) [2Co 3,16](#) [2Co 4,6](#) [Ep 1,3-14](#)

Préparation de la Révélation évangélique

3 Dieu, qui crée (cf. [Jn 1,3](#)) et conserve toutes choses par le Verbe, donne aux hommes dans les choses créées un témoignage incessant sur lui-même (cf. [Rm 1,19-20](#)); voulant de plus ouvrir la voie d'un salut supérieur, il se manifesta aussi lui-même, dès l'origine, à nos premiers parents. Après leur chute, par la promesse d'un rachat, il les releva dans l'espérance du salut (cf. [Gn 3,15](#)); il prit un soin constant du genre humain, pour donner la vie éternelle à tous ceux qui, par la fidélité dans le bien, recherchaient le salut (cf. [Rm 2,6-7](#)). A son heure il appela Abraham pour faire de lui un grand peuple (cf. [Gn 12,2](#)); après les patriarches, il forma ce peuple par l'intermédiaire de Moïse et par les prophètes, pour qu'il le reconnaisse comme le seul Dieu vivant et vrai, Père providence et juste juge, et qu'il attende le Sauveur promis, préparant ainsi au cours des siècles la voie à l'Évangile.

Le Christ plénitude personnelle de la Révélation

4 Après avoir, à bien des reprises et de bien des manières, parlé par les prophètes, Dieu "en ces jours qui sont les derniers, nous a parlé par son Fils" ([He 1,1-2](#)). Il a envoyé en effet son Fils, le Verbe éternel qui éclaire tous les hommes, pour qu'il demeurât parmi eux et leur fit connaître les secrets de Dieu (cf. [Jn 1,1-18](#)). Jésus-Christ donc, le Verbe fait chair, "homme envoyé aux hommes" (3), "prononce les paroles de Dieu" ([Jn 3,34](#)) et achève l'oeuvre de salut que le Père lui a donnée à faire (cf. [Jn 14,9](#)) - qui, par toute sa présence et par la manifestation qu'il fait de lui-même par paroles et oeuvres, par signes et miracles, et plus particulièrement par sa mort et par sa résurrection glorieuse d'entre les morts, par l'envoi enfin de l'Esprit de vérité, achève en la complétant la révélation, et la confirme encore en attestant divinement que Dieu lui-même est avec nous pour nous arracher aux ténèbres du péché et de la mort et nous ressusciter pour la vie éternelle. L'économie chrétienne, étant l'Alliance Nouvelle et définitive, ne passera donc jamais et aucune nouvelle révélation publique n'est dès lors à attendre avant la manifestation glorieuse de notre Seigneur Jésus-Christ (cf. [1Tm 6,14](#) cf. [Tt 2,13](#)).

Notes:

(3) Epît. à Diogène, 8, 4; Funk I, 403.

Accueil de la Révélation par la foi

5 A Dieu qui révèle est due "l'obéissance de la foi" (*Rm 16,26* cf. *Rm 1,5 2Co 10,5-6*), par laquelle l'homme s'en remet tout entier et librement à Dieu dans "un complet hommage d'intelligence et de volonté à Dieu qui révèle" (4) et dans un assentiment volontaire à la révélation qu'il fait. Pour exister, cette foi requiert la grâce prévenante et aidante de Dieu, ainsi que les secours intérieurs du Saint-Esprit qui touche le cœur et le tourne vers Dieu, ouvre les yeux de l'esprit et donne "à tous la douceur de consentir et de croire à la vérité" (5). Afin de rendre toujours plus profonde l'intelligence de la libération, l'Esprit-Saint ne cesse, par ses dons, de rendre la foi plus parfaite.

Notes:

(4) Cc Vat. I, Const. dogm. de fide cath., cap.3 de fide: *DS 1789* (3008).

(5) Cc Araus II, Can.7: *DS 180* (377). Cc Vat.I, l.c.: *DS 1791* (3010)

Révélation divine et connaissance naturelle de Dieu

6 Par la Révélation divine, Dieu a voulu se manifester et se communiquer lui-même ainsi que manifester et communiquer les décrets éternels de sa volonté concernant le salut des hommes, "à savoir de leur donner part aux biens divins qui dépassent toute pénétration humaine de l'esprit" (6).

Le saint Concile reconnaît que "Dieu, principe et fin de toutes choses, peut être connu avec certitude par la lumière naturelle de la raison humaine à partir des choses créées" (cf. *Rm 1,20*); mais il enseigne qu'on doit attribuer à la Révélation "le fait que les choses qui dans l'ordre divin ne sont pas de soi inaccessibles à la raison humaine, peuvent aussi, dans la condition présente du genre humain, être connues de tous, facilement, avec une ferme certitude et sans aucun mélange d'erreur" (7).

Notes:

(6) Cc Vat.I, Const.dog.De fide cath.cap. 2 de de révélation: *DS 1786* (3005).

(7) Ibid. *DS 1785* et *DS 1786* (3004 et 3005).

CHAPITRE II

LA TRANSMISSION DE LA REVELATION DIVINE

Les apôtres et leurs successeurs, hérauts de l'Évangile

7 Cette Révélation donnée pour le salut de toutes les nations, Dieu, avec la même

bienveillance, prit des dispositions pour qu'elle demeurât toujours en son intégrité et qu'elle fût transmise à toutes les générations. C'est pourquoi le Christ Seigneur, en qui s'achève toute la Révélation du Dieu très haut (cf. [2Co 1,30](#) [2Co 3,16-4,6](#)), ayant accompli lui-même et proclamé de sa propre bouche l'Évangile d'abord promis par les prophètes, ordonna à ses apôtres de le prêcher à tous comme la source de toute vérité salutaire et de toute règle morale, en leur communiquant les dons divins (1). Ce qui fut fidèlement accompli, tantôt par les apôtres, qui, dans la prédication orale, dans les exemples et les institutions transmirent, soit ce qu'ils avaient appris de la bouche du Christ en vivant avec lui et en le voyant agir, soit ce qu'ils tenaient des suggestions du Saint-Esprit, tantôt par ces apôtres et par des hommes de leur entourage, qui, sous l'inspiration du même Esprit-Saint (2), consignèrent par écrit le message de salut.

Mais pour que l'Évangile fût toujours gardé intact et vivant dans l'Église, les apôtres laissèrent comme successeurs les évêques, auxquels ils "remirent leur propre fonction d'enseignement" (3). Cette sainte Tradition et la Sainte Écriture de l'un et l'autre Testament sont donc comme un miroir où l'Église en son cheminement terrestre contemple Dieu, dont elle reçoit tout jusqu'à ce qu'elle soit amenée à le voir face à face tel qu'il est (cf. [1Jn 3,2](#)).

Notes:

(1) cf. [Mt 28,19-20](#) cf. [Mc 16,15](#) Cc Trente, sess.4,decr. De canonicis script.: [DS 783](#) (1501).

(2) cf. Cc Trente, l.c. - Cc Vat.I, sess.3, Const.dogm. De fide cath. cap.2 c de revelatione: [DS 1787](#) (3006).

(3) St Irénée, adv. Haer, III,1; PG 7, 848 ;Harvey, 2, p.9.

La sainte Tradition

8 C'est pourquoi la prédication apostolique, qui se trouve spécialement exprimée dans les livres inspirés, devait être conservée par une succession ininterrompue jusqu'à la consommation des temps. Les apôtres, transmettant donc ce qu'ils ont eux-mêmes reçu, engagent les fidèles à garder les traditions qu'ils ont apprises soit de vive voix soit par écrit (cf. [2Th 2,15](#)) et à lutter pour la foi qui leur a été une fois pour toutes transmises (cf. [Jud 1,3](#))

(4). Quant à la Tradition reçue des apôtres, elle comprend tout ce qui contribue à conduire saintement la vie du peuple de Dieu et à en augmenter la foi; ainsi l'Église perpétue dans sa doctrine, sa vie et son culte et elle transmet à chaque génération, tout ce qu'elle est elle-même, tout ce qu'elle croit.

Cette Tradition qui vient des apôtres se poursuit dans l'Église(5), sous l'assistance du Saint-Esprit: en effet, la perception des choses aussi bien que des paroles transmises s'accroît, soit par la contemplation et l'étude des croyants qui les méditent en leur cœur (cf. [Lc 2,19](#) [Lc 2,51](#)), soit par l'intelligence intérieure qu'ils éprouvent des choses spirituelles, soit par la prédication de ceux qui, avec la succession épiscopale, reçurent un charisme certain de vérité. Ainsi l'Église, tandis que les siècles s'écoulent, tend constamment vers la plénitude de la divine vérité, jusqu'à ce que soient accomplies en elle les paroles de Dieu.

L'enseignement des saints Pères atteste la présence vivifiante de cette Tradition, dont les richesses passent dans la pratique et dans la vie de l'Église qui croit et qui prie. C'est cette même tradition, qui fait connaître à l'Église la liste intégrale des Livres Saints; c'est elle aussi qui, dans l'Église, fait comprendre cette Écriture Sainte et la rend continuellement opérante. Ainsi Dieu, qui parla jadis, ne cesse de converser avec l'Épouse de son Fils bien-aimé, et l'Esprit-Saint, par qui la voix vivante de l'Évangile retentit dans l'Église et, par l'Église, dans le monde, introduit les croyants dans la vérité tout entière et fait que la parole du Christ réside en eux avec toute sa richesse (cf. [Col 3,16](#)).

Notes:

(4)cf. Cc Nicée II: [DS 303](#) (602). Cc Const. IV, sess. 10,can.1: [DS 336](#) (650-652).

(5) cf. Cc Vat. I, Const. Dogm. De fide cathol., cap. 4 de fide et ratione: [DS 1800](#) (3020).

Le rapport réciproque entre la Tradition et l'Ecriture

9 La sainte Tradition et la Sainte Ecriture sont donc reliées et communiquent étroitement entre elles. Car toutes deux, jaillissant d'une source divine identique, ne forment pour ainsi dire qu'un tout et tendent à une même fin. En effet, la Sainte Ecriture est la parole de Dieu en tant que, sous l'inspiration de l'Esprit divin, elle est consignée par écrit; quant à la sainte Tradition, elle porte la parole de Dieu, confiée par le Christ Seigneur et par l'Esprit-Saint aux apôtres, et la transmet intégralement à leurs successeurs, pour que, illuminés par l'Esprit de vérité, en la prêchant, ils la gardent, l'exposent et la répandent avec fidélité: il en résulte que l'Eglise ne tire pas de la seule Ecriture Sainte sa certitude sur tous les points de la Révélation. C'est pourquoi l'une et l'autre doivent être reçues et vénérées avec un égal sentiment d'amour et de respect (6)

Notes:

(6) cf. Cc Trente, sess. 4,l.c.: [DS 783](#) (1501).

Tradition, Ecriture, peuple de Dieu et magistère

10 La sainte Tradition et la Sainte Ecriture constituent un unique dépôt sacré de la parole de Dieu, confié à l'Eglise; en s'attachant à lui, le peuple saint tout entier uni à ses pasteurs reste assidûment fidèle à l'enseignement des apôtres et à la communion fraternelle, à la fraction du pain et aux prières (cf. [Ac 2,42](#) grec), si bien que, dans le maintien, la pratique et la confession de la foi transmise, s'établit, entre pasteurs et fidèles, une singulière unité d'esprit (7).

La charge d'interpréter de façon authentique la parole de Dieu, écrite ou transmise (8), a été confiée au seul magistère vivant de l'Eglise (9)dont l'autorité s'exerce au nom de Jésus-Christ. Pourtant, ce magistère n'est pas au-dessus de la parole de Dieu, mais il la sert, n'enseignant que ce qui fut transmis, puisque par mandat de Dieu, avec l'assistance de l'Esprit-Saint, il écoute cette Parole avec amour, la garde saintement et l'expose aussi avec fidélité, et puise en cet unique dépôt de la foi tout ce qu'il propose à croire comme étant révélé par Dieu.

Il est donc clair que la sainte Tradition, la sainte Ecriture et le magistère de l'Eglise, par une très sage disposition de Dieu, sont tellement reliés et solidaires entre eux qu'aucune de ces réalités ne subsiste sans les autres, et que toutes ensemble, chacune à sa façon, sous l'action du seul Esprit-Saint, contribuent efficacement au salut des âmes.

Notes:

(7) cf. Pie XII, Const. Apost. Munificent. Deus, 1/11/1950: AAS 42 (1950), p.756, collatis verbis St Cyprien, Epît. 66,8: CSEL (Hartel) III B, p.733: [L'Eglise est un peuple uni au Père et un troupeau attaché à son Pasteur].

(8) cf. Cc Vat. I Const. dogm. De fide cath. cap.3 de fide: [DS 1792](#) (3011).

(9) Cf. Pie XII, encyc. Humani generis, 12/08/1950: AAS 42 (1950), pp. 568-569; [DS 2314](#).

CHAPITRE III

L'INSPIRATION DE LA SAINTE ECRITURE ET SON INTERPRETATION

Inspiration et vérité de la Sainte Ecriture

11 La vérité divinement révélée, que contiennent et présentent les livres de la Sainte Ecriture, y a été consignée sous l'inspiration de l'Esprit-Saint. Notre sainte Mère l'Eglise, de par sa foi apostolique, juge sacrés et canoniques tous les livres tant de l'Ancien que du Nouveau Testament, avec toutes leurs parties, puisque, rédigés sous l'inspiration de l'Esprit-Saint (cf. [Jn 20,31](#) [2Tm 3,16](#) [2P 1,19-21](#) [2P 3,15-16](#)), ils ont Dieu pour auteur et qu'ils ont été transmis comme tels à l'Eglise elle-même (1). En vue de composer ces livres sacrés, Dieu a choisi des hommes auxquels il eut recours dans le plein usage de leurs facultés et de leurs moyens (2), pour que, lui-même agissant en eux et par eux (3), ils missent par écrit, en vrais auteurs, tout ce qui était conforme à son désir, et cela seulement (4).

Dès lors, puisque toutes les assertions des auteurs inspirés ou hagiographes doivent être tenues pour assertions de l'Esprit-Saint, il faut déclarer que les livres de l'Ecriture enseignent fermement, fidèlement et sans erreur la vérité que Dieu pour notre salut a voulu voir consignée dans les Lettres sacrées (5) C'est pourquoi "toute écriture inspirée de Dieu est utile pour enseigner, réfuter, redresser, former à la justice, afin que l'homme de Dieu se trouve accompli, équipé, pour toute oeuvre bonne" ([2Tm 3,16-17](#) grec).

Notes:

(1) Cc Vat. I, Const. dogm. De fide cathol. cap.2 de revelat.: [DS 1787](#) (3006). Comm. Biblic. Décr. 18/06/1915: [DS 2180](#) (3629); EB 420 (enchi. Bibl.). S.S.C.S. Offici épist.22/12/1923: EB 499.

(2) cf. Pie XII, encycl. Divino afflante spiritu 30/09/1943: AAS 35 (1943), p. 314; EB 556.

(3) [en et par l'homme]: cf. [He 1,1](#) et cf. [He 4,7](#) (in); [2S 23,2](#) [Mt 1,22](#) cf. passim (per). Cc Vat. I: schéma de doct. cath., note 9, coll. Lac. VII, 522.

(4) Léon XIII, encycl. Providentis. Deus, 18/11/1893: [DS 1952](#) (3293); EB 125.

(5) cf. St Augustin, ad litt. 2,9,20: PL 34 270; Epis.082,3: PL 33 277; CSEL 34,2 p.354. St Thomas, De Ver.q.12,a.2 c. - Cc Trente, sess. 4 de canonicis Script. [DS 783](#) (1501). Léon XIII, encyc. Providentiss. EB 121 124 126-127. Pie XII encycl. Divino afflante: EB 539.

Comment interpréter l'Ecriture

12 Cependant, puisque Dieu, dans la Sainte Ecriture, a parlé par des hommes à la manière des hommes (6), il faut que l'interprète de la Sainte Ecriture, pour voir clairement ce que Dieu lui-même a voulu nous communiquer, cherche avec attention ce que les hagiographes ont vraiment voulu dire et ce qu'il a plu à Dieu de faire passer par leurs paroles. Pour découvrir l'intention des hagiographes, on doit, entre autres choses, considérer aussi les "genres littéraires". Car c'est de façon bien différente que la vérité se propose et s'exprime en des textes diversement historiques, en des textes, ou prophétiques, ou poétiques, ou même en d'autres genres d'expression. Il faut, en conséquence, que l'interprète cherche le sens que

l'hagiographe, en des circonstances déterminées, dans les conditions de son temps et l'état de sa culture, employant les genres littéraires alors en usage, entendait exprimer et a, de fait, exprimé (7). En effet, pour vraiment découvrir ce que l'auteur sacré a voulu affirmer par écrit, on doit tenir un compte exact soit des manières natives de sentir, de parler ou de raconter courantes au temps de l'hagiographe, soit de celles qu'on utilisait à cette époque dans les rapports humains (8).

Cependant, puisque la Sainte Ecriture doit être lue et interprétée à la lumière du même Esprit qui la fit rédiger (9), il ne faut pas, pour découvrir exactement le sens des textes sacrés, porter une moindre attention au contenu et à l'unité de toute l'Ecriture, eu égard à la Tradition vivante de toute l'Eglise et à l'analogie de la foi. Il appartient aux exégètes de s'efforcer, suivant ces règles, de pénétrer et d'exposer plus profondément le sens de la Sainte Ecriture, afin que, par leurs études en quelque sorte préparatoires, mûrisse le jugement de l'Eglise. Car tout ce qui concerne la manière d'interpréter l'Ecriture est finalement soumis au jugement de l'Eglise, qui exerce le ministère et le mandat divinement reçus de garder la parole de Dieu et de l'interpréter (10).

Notes:

(6) St Augustin, De Civ. Dei, XVII, 6,2: PL 41 537; CSEL XL, 2,228.

(7) " " ", De Doctr. Christ. III 18 26: PL 34 75-76.

(8) Pie XII, l.c. [DS 294](#) (3829-3830); EB 469.

(9) St Jérôme, in Gal. 5,19-21: PL 26, 417 A.

(10) cf. Cc Vat. I, Const. dogm. De fide cathol. cap.2 de revel. [DS 1788](#) (3307).

La condescendance de Dieu

13 Dans la Sainte Ecriture, la vérité et la sainteté de Dieu restant toujours sauves, se manifeste donc la "condescendance" merveilleuse de la Sagesse éternelle "pour que nous apprenions l'ineffable bienveillance de Dieu et à quel point aussi, dans ses soins prévenants pour notre nature, il a adapté son langage (11). En effet, les paroles de Dieu, passant par les langues humaines, ont pris la ressemblance du langage des hommes, de même que jadis le Verbe du Père éternel, ayant pris l'infirmité de notre chair, est devenu semblable aux hommes.

Notes:

(11) St Chrysostome, In Gen. 3,8 (hom. 17,1): PG 53, 134. "Attemperatio" graece synkatabasis.

CHAPITRE IV

L'ANCIEN TESTAMENT

L'histoire du salut dans les livres de l'Ancien Testament

14 Dieu, projetant et préparant en la sollicitude de son amour extrême le salut de tout le genre humain, se choisit, selon une disposition particulière, un peuple auquel confier les

promesses. En effet, une fois conclue l'Alliance avec Abraham (cf. [Gn 15,18](#)) et, par Moïse, avec le peuple d'Israël (cf. [Ex 24,8](#)), Dieu se révéla, en paroles et en actes, au peuple de son choix, comme l'unique Dieu véritable et vivant; de ce fait, Israël fit l'expérience des "voies" de Dieu vers les hommes, et, Dieu lui-même parlant par les prophètes, il en acquit une intelligence de jour en jour plus profonde et plus claire, et en porta un témoignage grandissant parmi les nations (cf. [Ps 21,28-29](#) [Ps 95,1-3](#) [Is 2,1-4](#) [Jr 3,17](#)). L'économie du salut, annoncée d'avance, racontée et expliquée par les auteurs sacrés, apparaît donc dans les livres de l'Ancien Testament comme la vraie parole de Dieu; c'est pourquoi ces livres divinement inspirés conservent une valeur impérissable: "Car tout ce qui a été écrit, l'a été pour notre instruction, afin que par la patience et la consolation venant des Ecritures, nous possédions l'espérance" ([Rm 15,4](#)).

Importance de l'Ancien Testament pour les chrétiens

15 L'économie de l'Ancien Testament avait pour raison d'être majeure de préparer l'avènement du Christ Sauveur du monde, et de son royaume messianique, d'annoncer prophétiquement cet avènement (cf. [Lc 24,44](#) [Jn 5,39](#) [1P 1,10](#)) et de le signifier par divers figures (cf. [1Co 10,11](#)). Compte tenu de la situation humaine qui précède le salut instauré par le Christ, les livres de l'Ancien Testament permettent à tous de connaître qui est Dieu et qui est l'homme, non moins que la manière dont Dieu dans sa justice et sa miséricorde agit avec les hommes. Ces livres, bien qu'ils contiennent de l'imparfait et du caduc, sont pourtant les témoins d'une véritable pédagogie divine (1). C'est pourquoi les chrétiens doivent les accepter avec vénération: en eux s'exprime un vif sens de Dieu; en eux se trouvent de sublimes enseignements sur Dieu, une bienfaisante sagesse sur la vie humaine, d'admirables trésors de prières; en eux enfin se tient caché le mystère de notre salut.

Notes:

(1) Pie XI, encycl. *mit brennender Sorge*, 14/03/1937: AAS 29 (1937), p. 151.

L'unité des deux Testaments

16 Inspirateur et auteur des livres de l'un et l'autre Testament, Dieu les a en effet sagement disposés de telle sorte que le Nouveau soit caché dans l'Ancien et que, dans le Nouveau, l'Ancien soit dévoilé (2). Car, encore que le Christ ait fondé dans son sang la Nouvelle Alliance (cf. [Lc 22,20](#) [1Co 11,25](#)), néanmoins les livres de l'Ancien Testament, intégralement repris dans le message évangélique (3) atteignent et montrent leur complète signification dans le Nouveau Testament (cf. [Mt 5,17](#) [Lc 24,27](#) [Rm 16,25-26](#) [2Co 3,14-16](#)), auquel ils apportent en retour lumière et explication.

Notes:

(2) St Augustin, *Quaest. in Hept.* 2,73; PL 34, 623.

(3) St Irénée, *adv. Haer.* III 21 3: PG 7 950 (= 25,1: Harvey 2, p.115). St Cyrille Hieros, *catéch.* 4, 35: PG 33 497. Théodore Mops, in *Soph.* 1,4-6: PG 66, 452 D - 453 A.

CHAPITRE V

LE NOUVEAU TESTAMENT

Excellence du Nouveau Testament

17 La parole de Dieu, qui est une force divine pour le salut de tout croyant (cf. [Rm 1,16](#)), se présente dans les écrits du Nouveau Testament et sa puissance s'y manifeste de façon singulière. Dès que fut venue, en effet, la plénitude des temps (cf. [Ga 4,4](#)), le Verbe de Dieu s'est fait chair, et il a habité parmi nous plein de grâce et de vérité (cf. [Jn 1,14](#)). Le Christ a instauré le règne de Dieu sur terre; par gestes et paroles, il a révélé et son Père et lui-même; par sa mort, sa résurrection, son ascension glorieuse et par l'envoi de l'Esprit-Saint, il a parachevé son oeuvre. Elevé de terre, il attire à lui tous les hommes (cf. [Jn 12,32](#) grec), lui qui seul possède les paroles de la vie éternelle (cf. [Jn 6,68](#)). Mais ce mystère n'a pas été dévoilé aux autres générations comme il l'a été désormais dans l'Esprit-Saint à ses saints apôtres et prophètes (cf. [Ep 3,4-6](#) grec), afin qu'ils prêchent l'Évangile, qu'ils suscitent la foi en Jésus, le Christ et le Seigneur, et qu'ils rassemblent son Église. De ces faits, les écrits du Nouveau Testament présentent un témoignage permanent et divin.

L'origine apostolique des Évangiles

18 Il n'échappe à personne qu'entre toutes les Écritures, même celles du Nouveau Testament, les Évangiles possèdent une supériorité méritée, en tant qu'ils constituent le témoignage par excellence sur la vie et sur l'enseignement du Verbe incarné, notre Sauveur. Toujours et partout l'Église a tenu et tient l'origine apostolique des quatre Évangiles. Ce que les apôtres, en effet, sur l'ordre du Christ, ont prêché, par la suite eux-mêmes et des hommes de leur entourage nous l'ont, sous l'inspiration divine de l'Esprit, transmis dans des écrits qui sont le fondement de la foi, à savoir, l'Évangile quadriforme selon Matthieu, Marc, Luc et Jean (1).

Notes:

(1) cf. St Irénée, adv.Haer. III 11 8 PG 7 885 Sagnard, p. 194.

Leur caractère historique

19 Notre sainte Mère l'Église a tenu et tient fermement et avec la plus grande constance, que ces quatre Évangiles, dont elle affirme sans hésiter l'historicité, transmettent fidèlement ce que Jésus le Fils de Dieu, durant sa vie parmi les hommes, a réellement fait et enseigné pour leur salut éternel, jusqu'au jour où il fut enlevé au ciel (cf. [Ac 1,1-2](#)). En effet, ce que le Seigneur avait dit et fait, les apôtres après son Ascension le transpirent à leurs auditeurs avec cette intelligence plus profonde des choses dont eux-mêmes, instruits par les événements glorieux du Christ et éclairés par la lumière de l'Esprit de vérité (2), jouissaient. (3). Les auteurs sacrés composèrent donc les quatre Évangiles, choisissant certains des nombreux éléments transmis soit oralement soit déjà par écrit, rédigeant un résumé des autres, ou les expliquant en fonction de la situation des Églises, gardant enfin la forme d'une prédication, de manière à nous livrer toujours sur Jésus des choses vraies et sincères (4). Que ce soit, en effet, à partir de leur propre mémoire et de leurs souvenirs, ou à partir du

témoignage de ceux qui "furent dès le début témoins oculaires et serviteurs de la Parole", ils composèrent leurs écrits dans le but de nous faire éprouver la "solidité" des enseignements que nous avons reçus (cf. [Lc 1,2-4](#)).

Notes:

(2) cf. [Jn 14,26](#) [Jn 16,13](#)

(3) [Jn 2,22](#) [Jn 12,16](#) cf. [Jn 14,26](#) [Jn 16,12-13](#) [Jn 7,39](#)

(4) cf. Instruc. Sancta Mater Ecclesia a Pontificio Consilio Studiis Bibliorum provehendis edita: AAS 56 (1964), p. 715

Les autres écrits du Nouveau Testament

20 Le canon du Nouveau Testament, outre les quatre Evangiles, comprend aussi les épîtres de saint Paul et les autres écrits apostoliques, composés sous l'inspiration de l'Esprit Saint; ces écrits, selon les sages dispositions de Dieu, confirment ce qui touche au Christ Notre Seigneur, présentent sa doctrine véritable avec des précisions toujours plus grandes, font connaître aux hommes l'oeuvre divine du Christ avec sa puissance de salut, racontent les débuts de l'Eglise et son admirable diffusion, et annoncent par avance sa glorieuse consommation.

Le Seigneur Jésus en effet comme il l'avait promis, assista ses apôtres (cf. [Mt 28,20](#)) et il leur envoya l'Esprit consolateur qui devait les introduire dans la plénitude de la vérité (cf. [Jn 16,13](#)).

CHAPITRE VI.

LA SAINTE ECRITURE DANS LA VIE DE L'EGLISE

Importance de la Sainte Ecriture pour l'Eglise

21 L'Eglise a toujours vénéré les divines Ecritures, comme elle l'a toujours fait aussi pour le Corps même du Seigneur, elle qui ne cesse pas, surtout dans la sainte liturgie, de prendre le pain de vie sur la table de la parole de Dieu et sur celle du Corps du Christ, pour l'offrir aux fidèles. Toujours elle eut et elle a pour règle suprême de sa foi les Ecritures, conjointement avec la sainte Tradition, puisque, inspirées par Dieu et consignées une fois pour toutes par écrit, elles communiquent immuablement la parole de Dieu lui-même et font résonner dans les paroles des prophètes et des apôtres la voix de l'Esprit-Saint. Il faut donc que toute la prédication ecclésiastique, comme la religion chrétienne elle-même, soit nourrir et régie par la Sainte Ecriture. Dans les Saints Livres, en effet, le Père qui est aux cieux vient avec tendresse au-devant de ses fils et entre en conversation avec eux; or, la force et la puissance que recèle la parole de Dieu sont si grandes qu'elles constituent, pour l'Eglise, son point d'appui et sa vigueur et, pour les enfants de l'Eglise, la force de leur foi, la nourriture de leur âme, la source pure et permanente de leur vie spirituelle. Dès lors ces mots s'appliquent parfaitement à la Sainte Ecriture: "Elle est vivante donc et efficace la parole de Dieu" ([He](#)

4,12), "qui a le pouvoir d'édifier et de donner l'héritage avec tous les sanctifiés" (Ac 20,32 1Th 2,13).

Nécessité des différentes versions et traductions

22 Il faut que l'accès à la Sainte Ecriture soit largement ouvert aux chrétiens. Pour cette raison l'Eglise, dès le commencement, fit sienne cette antique version grecque de l'Ancien Testament, appelée des Septante; elle tient toujours en honneur les autres versions, orientales et latines, principalement celle qu'on nomme la Vulgate. Comme la parole de Dieu doit être à la disposition de tous les temps, l'Eglise, avec une sollicitude maternelle, veille à ce que des traductions appropriées et exactes soient faites dans les diverses langues, de préférence à partir des textes originaux des Livres Sacrés. S'il se trouve que pour une raison d'opportunité et avec l'approbation des autorités ecclésiastiques ces traductions soient le fruit d'une collaboration avec des frères séparés, elles pourront être utilisées par tous les chrétiens.

La tâche apostolique des théologiens catholiques

23 L'Epouse du Verbe incarné, l'Eglise, instruite par le Saint-Esprit, s'efforce d'acquérir une intelligence chaque jour plus profonde des Saintes Ecritures, pour offrir continuellement à ses enfants la nourriture de la parole divine; aussi favorise-t-elle également à bon droit l'étude des saints Pères, tant d'Orient que d'Occident, et celle des saintes liturgies. Il faut que les exégètes catholiques et tous ceux qui s'adonnent à la théologie sacrée, unissant activement leurs forces, s'appliquent, sous la vigilance du magistère sacré, et en utilisant des moyens adaptés, à si bien scruter et à si bien présenter les divines Lettres, que le plus grand nombre possible de serviteurs de la parole divine soient à même de fournir utilement au peuple de Dieu l'aliment scripturaire, qui éclaire les esprits, affermit les volontés et embrase d'amour de Dieu le coeur des hommes (1). Le saint Concile encourage fortement les fils de l'Eglise qui se consacrent aux sciences bibliques, à poursuivre jusqu'au bout le travail heureusement entrepris, avec une énergie chaque jour renouvelée, une ardeur totale, et conformément au sens de l'Eglise (2).

Notes:

(1) cf. Pie XII, Encycl Divino afflante: EB 551 553 567. COMM. BIBLICA Instruc. de S. Scriptura in Clericorum Semin. et Religios. collegiis recte docenda, 13/05/1950: AAS 42 (1950), pp. 495-505.

(2) cf. Pie XII, encycl. Providentiss. EB 114. Benoit XV, encycl. Spiritus Paraclitus EB 483.

Ecriture Sainte et théologie

24 La théologie sacrée s'appuie sur la parole de Dieu écrite, inséparable de la sainte Tradition, comme sur un fondement permanent; en elle aussi elle se fortifie, s'affermit et se rajeunit toujours, tandis qu'elle scrute, sous la lumière de la foi, toute la vérité, qui se puise cachée dans le mystère du Christ. Les Saintes Ecritures contiennent la parole de Dieu et, puisqu'elles sont inspirées, elles sont vraiment cette parole; que l'étude de la Sainte Ecriture soit donc pour la sacrée théologie comme son âme (3). Que le ministère de la parole, qui comprend la prédication pastorale, la catéchèse, et toute l'instruction chrétienne, où l'homélie liturgique doit avoir une place de choix, trouve, lui aussi, dans cette même parole de l'Ecriture, une saine nourriture et une sainte vigueur.

Notes:

(3)cf. Léon XIII, encyc. Providentissimus: EB 114. Benoit XV, encycl. Spiritus Paraclitus: EB 483.

Recommandation de la lecture de l'Ecriture Sainte

25 C'est pourquoi tous les clercs, en premier lieu les prêtres du Christ, et tous ceux qui vaquent normalement, comme diacres ou comme catéchistes, au ministère de la parole, doivent, par une lecture spirituelle assidue et par une étude approfondie, s'attacher aux Ecritures, de peur que l'un d'eux ne devienne "un vain prédicateur de la parole de Dieu au-dehors, lui qui ne l'écouterait pas au-dedans de lui" (4), alors qu'il doit faire part aux fidèles qui lui sont confiés, spécialement au cours de la sainte liturgie, des richesses sans mesure de la parole divine. De même le saint Concile exhorte de façon insistante et spéciale tous les chrétiens, et notamment les membres des ordres religieux, à apprendre, par la lecture fréquente des divines Ecritures, "la science éminente de Jésus-Christ" (*Ph 3,8*). "En effet, l'ignorance des Ecritures, c'est l'ignorance du Christ" (5). Que volontiers donc ils abordent le texte sacré lui-même, soit par la sainte liturgie imprégnée des paroles de Dieu, soit par une pieuse lecture, soit par des cours appropriés et par d'autres moyens qui, avec l'approbation et par les soins des pasteurs de l'Eglise, se répandent partout de nos jours d'une manière digne d'éloges. Qu'ils se rappellent aussi que la prière doit aller de pair avec la lecture de la Sainte Ecriture, pour que s'établisse le dialogue entre Dieu et l'homme, car "nous lui parlons quand nous prions, mais nous l'écoutons quand nous lisons les oracles divins" (6). Il revient aux évêques "dépositaires de la doctrine apostolique" (7) d'apprendre de manière convenable aux fidèles qui leur sont confiés, à faire un usage correct des Livres divins, surtout du Nouveau Testament et en tout premier lieu des Evangiles, grâce à des traductions des textes sacrés; celles-ci seront munies des explications nécessaires et vraiment suffisantes, afin que les enfants de l'Eglise fréquentent les Ecritures sacrées avec sécurité et profit, et s'imprègnent de leur esprit.

De plus, que l'on fasse à l'usage des non-chrétiens eux-mêmes, des éditions de l'Ecriture Sainte, annotées comme il faut et adaptées à la situation des destinataires; que, de toute manière, pasteurs d'âmes et chrétiens, quel que soit leur état, veillent à les diffuser judicieusement.

Notes:

(4) St Augustin, serm. 179, 1: PL 38 966.

(5) St Jérôme, comm. in Prol.: PL 24, 17. cf. Benoit XV, encycl. Spiritus Paraclitus: EB 475 480. Pie XII, encycl. Divino afflante: EB 544.

(6) St Ambroise, De officis ministrorum I, 20,88: PL 16 50.

(7) St Irénée, adv. Haer. IV 32 1: PG 7 1071 (= 49,2 Harvey, 2, p. 255).

1965 Dei Verbum

III Le Christ Jésus - "Médiateur et Plénitude de toute la Révélation"

cf. [DV 2](#)

Dieu a tout dit en son Verbe

65 "Après avoir, à bien des reprises et de bien des manières, parlé par les prophètes, Dieu 'en ces jours qui sont les derniers, nous a parlé par son Fils'" ([He 1,1-2](#)). Le Christ, le Fils de Dieu fait homme, est la Parole unique, parfaite et indépassable du Père. En Lui Il dit tout, et il n'y aura pas d'autre parole que celle-là. S. Jean de la Croix, après tant d'autres, l'exprime de façon lumineuse, en commentant [He 1,1-2](#):

Dès lors qu'il nous a donné son Fils, qui est sa Parole, Dieu n'a pas d'autre parole à nous donner. Il nous a tout dit à la fois et d'un seul coup en cette seule Parole ...; car ce qu'il disait par parties aux prophètes, il l'a dit tout entier dans son Fils, en nous donnant ce tout qu'est son Fils. Voilà pourquoi celui qui voudrait maintenant l'interroger, ou désirerait une vision ou une révélation, non seulement ferait une folie, mais ferait injure à Dieu, en ne jetant pas les yeux uniquement sur le Christ, sans chercher autre chose ou quelque nouveauté (Carm. 2, 22).

Il n'y aura plus d'autre Révélation

66 "L'Economie chrétienne, étant l'Alliance Nouvelle et définitive, ne passera donc jamais et aucune nouvelle révélation publique n'est dès lors à attendre avant la manifestation glorieuse de notre Seigneur Jésus-Christ" ([DV 4](#)). Cependant, même si la Révélation est achevée, elle n'est pas complètement explicitée; il restera à la foi chrétienne d'en saisir graduellement toute la portée au cours des siècles.

[n. 84](#)

67 Au fil des siècles il y a eu des révélations dites "privées", dont certaines ont été reconnues par l'autorité de l'Eglise. Elles n'appartiennent cependant pas au dépôt de la foi. Leur rôle n'est pas d'"améliorer" ou de "compléter" la Révélation définitive du Christ, mais d'aider à en vivre plus pleinement à une certaine époque de l'histoire. Guidé par le Magistère de l'Eglise, le sens des fidèles sait discerner et accueillir ce qui dans ces révélations constitue un appel authentique du Christ ou de ses saints à l'Eglise.

La foi chrétienne ne peut pas accepter des "révélations" qui prétendent dépasser ou corriger la Révélation dont le Christ est l'achèvement. C'est le cas de certaines Religions non-chrétiennes et aussi de certaines sectes récentes qui se fondent sur de telles "révélations".

[En bref](#)

68 *Par amour, Dieu s'est révélé et s'est donné à l'homme. Il apporte ainsi une réponse définitive et surabondante aux questions que l'homme se pose sur le sens et le but de sa vie.*

69 *Dieu s'est révélé à l'homme en lui communiquant graduellement son propre Mystère par des actions et par des paroles.*

70 *Au delà du témoignage que Dieu donne de lui-même dans les choses créées, Il s'est manifesté lui-même à nos premiers parents. Il leur a parlé et, après la chute, leur a promis le salut (cf. [Gn 3,15](#)) et leur a offert son alliance.*

71 *Dieu conclut avec Noé une alliance éternelle entre Lui et tous les êtres vivants (cf. [Gn 9,16](#)). Elle durera tant que dure le monde.*

72 *Dieu a élu Abraham et a conclu une alliance avec lui et sa descendance. Il en a formé son peuple auquel il a révélé sa loi par Moïse. Il l'a préparé par les prophètes à accueillir le salut destiné à toute l'humanité.*

73 *Dieu s'est révélé pleinement en envoyant son propre Fils en qui il a établi son Alliance pour toujours. Celui-ci est la Parole définitive du Père, de sorte qu'il n'y aura plus d'autre Révélation après Lui.*

Article 2 La transmission de la Révélation divine

[n. 851](#)

74 Dieu "veut que tous les hommes soient sauvés et parviennent à la connaissance de la vérité" ([1Tm 2,4](#)), c'est-à-dire du Christ Jésus (cf. [Jn 14,6](#)). Il faut donc que le Christ soit annoncé à tous les peuples et à tous les hommes et qu'ainsi la Révélation parvienne jusqu'aux extrémités du monde:

Cette Révélation donnée pour le salut de toutes les nations, Dieu, avec la même bienveillance, prit des dispositions pour qu'elle demeurât toujours en son intégrité et qu'elle fût transmise à toutes les générations ([DV 7](#)).

I La Tradition apostolique

75 "Le Christ Seigneur en qui s'achève toute la Révélation du Dieu très haut, ayant accompli lui-même et proclamé de sa propre bouche l'Évangile d'abord promis par les prophètes, ordonna à ses apôtres de le prêcher à tous comme la source de toute vérité salutaire et de toute règle morale en leur communiquant les dons divins" ([DV 7](#)).

La prédication apostolique ...

76 La transmission de l'Évangile, selon l'ordre du Seigneur, s'est faite de deux manières:

oralement "par les apôtres, qui, dans la prédication orale, dans les exemples et les institutions transmirent, soit ce qu'ils avaient appris de la bouche du Christ en vivant avec lui et en le voyant agir, soit ce qu'ils tenaient des suggestions du Saint-Esprit";

par écrit "par ces apôtres et par des hommes de leur entourage, qui, sous l'inspiration du même Esprit Saint, consignèrent par écrit le message de salut" ([DV 7](#)).

... continuée dans la succession apostolique

[n. 861](#)

77 "Pour que l'Évangile fût toujours gardé intact et vivant dans l'Église, les apôtres laissèrent comme successeurs les évêques, auxquels ils 'transmirent leur propre charge d'enseignement'" ([DV 7](#)). En effet, "la prédication apostolique, qui se trouve spécialement exprimée dans les livres inspirés, devait être conservée par une succession ininterrompue jusqu'à la consommation des temps" ([DV 8](#)).

[n. 174](#) [n. 1124](#) [n. 2651](#)

78 Cette transmission vivante, accomplie dans l'Esprit Saint, est appelée la Tradition en tant que distincte de la Sainte Écriture, quoique étroitement liée à elle. Par elle, "l'Église perpétue dans sa doctrine, sa vie et son culte et elle transmet à chaque génération tout ce qu'elle est elle-même, tout ce qu'elle croit" ([DV 8](#)). "L'enseignement des saints Pères atteste la présence vivifiante de cette Tradition, dont les richesses passent dans la pratique et la vie de l'Église qui croit et qui prie" ([DV 8](#)).

79

Ainsi, la communication que le Père a faite de Lui-même par son Verbe dans l'Esprit Saint, demeure présente et agissante dans l'Église: "Dieu qui parla jadis ne cesse de converser avec l'Épouse de son Fils bien-aimé, et l'Esprit Saint, par qui la voix vivante de l'Évangile retentit dans l'Église et par elle dans le monde, introduit les croyants dans la vérité tout entière et fait que la parole du Christ habite en eux avec abondance" ([DV 8](#)).

II Le rapport entre la Tradition et l'Écriture Sainte

Une source commune ...

80 "Elles sont reliées et communiquent étroitement entre elles. Car toutes deux jaillissent d'une source divine identique, ne forment pour ainsi dire qu'un tout et tendent à une même fin" ([DV 9](#)). L'une et l'autre rendent présent et fécond dans l'Église le mystère du Christ qui a promis de demeurer avec les siens "pour toujours, jusqu'à la fin du monde" ([Mt 28,20](#)).

... deux modes distincts de transmission

81 "*La Sainte Écriture* est la parole de Dieu en tant que, sous l'inspiration de l'Esprit divin, elle est consignée par écrit".

"Quant à *la sainte Tradition*, elle porte la parole de Dieu, confiée par le Christ Seigneur et par l'Esprit Saint aux apôtres, et la transmet intégralement à leurs successeurs, pour que, illuminés par l'Esprit de vérité, en la prêchant, ils la gardent, l'exposent et la répandent avec fidélité".

82 Il en résulte que l'Église à laquelle est confiée la transmission et l'interprétation de la Révélation, "ne tire pas de la seule Écriture Sainte sa certitude sur tous les points de la

Révélation. C'est pourquoi l'une et l'autre doivent être reçues et vénérées avec égal sentiment d'amour et de respect" ([DV 9](#)).

Tradition apostolique et traditions ecclésiales

83 La Tradition dont nous parlons ici est celle qui vient des Apôtres et transmet ce que ceux-ci ont reçu de l'enseignement et de l'exemple de Jésus et ce qu'ils ont appris par l'Esprit Saint. En effet, la première génération de chrétiens n'avait pas encore un Nouveau Testament écrit, et le Nouveau Testament lui-même atteste le processus de la Tradition vivante.

Il faut en distinguer les "traditions" théologiques, disciplinaires, liturgiques ou dévotionnelles nées au cours du temps dans les Eglises locales. Elles constituent des formes particulières sous lesquelles la grande Tradition reçoit des expressions adaptées aux divers lieux et aux diverses époques. C'est à sa lumière que celles-ci peuvent être maintenues, modifiées ou aussi abandonnées sous la conduite du Magistère de l'Eglise.

III L'interprétation de l'héritage de la foi

L'héritage de la foi confié à la totalité de l'Eglise

[n. 857](#) [n. 871](#)

84 "L'héritage sacré" (cf. [1Tm 6,20](#) [2Tm 1,12-14](#)) de la foi ("depositum fidei"), contenu dans la Sainte Tradition et dans l'Ecriture Sainte a été confié par les Apôtres à l'ensemble de l'Eglise. "En s'attachant à lui le peuple saint tout entier uni à ses pasteurs reste assidûment fidèle à l'enseignement des apôtres et à la communion fraternelle, à la fraction du pain et aux prières, si bien que, dans le maintien, la pratique et la confession de la foi transmise, s'établit, entre pasteurs et fidèles, une singulière unité d'esprit" ([DV 10](#)).

Le Magistère de l'Eglise

[n. 888-892](#) [n. 2032-2040](#)

85 "La charge d'interpréter de façon authentique la Parole de Dieu, écrite ou transmise, a été confiée au seul magistère vivant de l'Eglise dont l'autorité s'exerce au nom de Jésus-Christ" ([DV 10](#)), c'est-à-dire aux évêques en communion avec le successeur de Pierre, l'évêque de Rome.

86 "Pourtant, ce magistère n'est pas au-dessus de la parole de Dieu, mais il la sert, n'enseignant que ce qui fut transmis, puisque par mandat de Dieu, avec l'assistance de l'Esprit Saint, il écoute cette Parole avec amour, la garde saintement et l'expose aussi avec fidélité, et puise en cet unique dépôt de la foi tout ce qu'il propose à croire comme étant révélé par Dieu" ([DV 10](#)).

[n. 1548](#) [n. 2037](#)

87 Les fidèles, se souvenant de la parole du Christ à ses Apôtres: "Qui vous écoute, m'écoute" ([Lc 10,16](#) cf. [LG 20](#)) reçoivent avec docilité les enseignements et directives que leurs Pasteurs leur donnent sous différentes formes.

Les dogmes de la foi

88 Le Magistère de l'Église engage pleinement l'autorité reçue du Christ quand il définit des dogmes, c'est-à-dire quand il propose, sous une forme obligeant le peuple chrétien à une adhésion irrévocable de foi, des vérités contenues dans la Révélation divine ou bien quand il propose de manière définitive des vérités ayant avec celles-là un lien nécessaire.

[n. 2625](#)

89 Il existe un lien organique entre notre vie spirituelle et les dogmes. Les dogmes sont des lumières sur le chemin de notre foi, ils l'éclairent et le rendent sûr. Inversement, si notre vie est droite, notre intelligence et notre coeur seront ouverts pour accueillir la lumière des dogmes de la foi (cf. [Jn 8,31-32](#)).

[n. 114](#) [n. 158](#) [n. 234](#)

90 Les liens mutuels et la cohérence des dogmes peuvent être trouvés dans l'ensemble de la Révélation du Mystère du Christ (cf. Cc. Vatican I: [DS 3016](#): "nexus mysteriorum"; [LG 25](#)). "La diversité de leurs rapports avec les fondements de la foi chrétienne marque donc un ordre ou une 'hiérarchie' des vérités de la doctrine catholique" ([UR 11](#)).

Le sens surnaturel de la foi

[n. 737](#)

91 Tous les fidèles ont part à la compréhension et à la transmission de la vérité révélée. Ils ont reçu l'onction de l'Esprit Saint qui les instruit (cf. [1Jn 2,20](#) [1Jn 2,27](#)) et les conduit vers la vérité toute entière (cf. [Jn 16,13](#)).

[n. 785](#)

92 "L'ensemble des fidèles ... ne peut se tromper dans la foi et manifeste cette qualité par le moyen du sens surnaturel de la foi qui est celui du peuple tout entier, lorsque, 'des évêques jusqu'au dernier des fidèles laïcs', il apporte aux vérités concernant la foi et les moeurs un consentement universel" ([LG 12](#)).

[n. 889](#)

93 "Grâce en effet à ce sens de la foi qui est éveillé et soutenu par l'Esprit de vérité, et sous la conduite du magistère sacré, ... le peuple de Dieu s'attache indéfectiblement à la foi transmise aux saints une fois pour toutes, il y pénètre plus profondément en l'interprétant comme il faut et dans sa vie la met plus parfaitement en oeuvre" ([LG 12](#)).

La croissance dans l'intelligence de la foi

[n. 66](#) [n. 2651](#)

94 Grâce à l'assistance du Saint-Esprit, l'intelligence tant des réalités que des paroles de l'héritage de la foi peut croître dans la vie de l'Église:

- "Par la contemplation et l'étude des croyants qui les méditent en leur coeur" ([DV 8](#)); c'est en particulier "la recherche théologique qui approfondit la connaissance de la vérité révélée" ([GS 62,7](#) cf. [GS 44,2](#) [DV 23](#) [DV 24](#) [UR 4](#)). - "Par l'intelligence intérieure que les croyants éprouvent des choses spirituelles" ([DV 8](#)); "Divina eloquia cum legente crescunt" (S. Grégoire le Grand, hom. Ez 1,7,8). - "Par la prédication de ceux qui, avec la succession épiscopale, reçurent un charisme certain de la vérité" ([DV 8](#)).

95 "Il est donc clair que la sainte Tradition, la sainte Écriture et le magistère de l'Église, par

une très sage disposition de Dieu, sont tellement reliés et solidaires entre eux qu'aucune de ces réalités ne subsiste sans les autres, et que toutes ensemble, chacune à sa façon, sous l'action du seul Esprit Saint, contribuent efficacement au salut des âmes" ([DV 10](#)).

En bref

96 *Ce que le Christ a confié aux apôtres, ceux-ci l'ont transmis par leur prédication et par écrit, sous l'inspiration de l'Esprit Saint, à toutes les générations, jusqu'au retour glorieux du Christ.*

97 *"La Sainte Tradition et la Sainte Ecriture constituent un unique dépôt sacré de la parole de Dieu" ([DV 10](#)) en lequel, comme dans un miroir, l'Eglise pèlerinante contemple Dieu, source de toutes ses richesses.*

98 *"Dans sa doctrine, sa vie et son culte, l'Eglise perpétue et transmet à chaque génération tout ce qu'elle est elle-même, tout ce qu'elle croit" ([DV 8](#)).*

99 *Grâce à son sens surnaturel de la foi, le Peuple de Dieu tout entier ne cesse d'accueillir le don de la Révélation divine, de le pénétrer plus profondément et d'en vivre plus pleinement.*

100 *La charge d'interpréter authentiquement la Parole de Dieu a été confiée au seul Magistère de l'Eglise, au Pape et aux évêques en communion avec lui.*

Article 3 La Sainte Ecriture

I Le Christ - Parole unique de l'Ecriture Sainte

101 Dans la condescendance de sa bonté, Dieu, pour se révéler aux hommes, leur parle en paroles humaines: "En effet, les paroles de Dieu, exprimées en langues humaines, ont pris la ressemblance du langage humain, de même que le Verbe du Père éternel, ayant assumé l'infirmité de notre chair, est devenu semblable aux hommes" ([DV 13](#)).

[n. 65](#) [n. 2763](#)

102 A travers toutes les paroles de l'Ecriture Sainte, Dieu ne dit qu'une seule Parole, son Verbe unique en qui il se dit tout entier (cf. [He 1,1-3](#)):

Rappelez-vous que c'est une même Parole de Dieu qui s'étend dans toutes les Ecritures, que c'est un même Verbe qui résonne dans la bouche de tous les écrivains sacrés, lui qui, étant au commencement Dieu auprès de Dieu, n'y a pas besoin de syllabes parce qu'il n'y est pas soumis au temps (S. Augustin, Psal. 103, 4,1).

[n. 1100](#) [n. 1184](#) [n. 1378](#)

103 Pour cette raison, l'Eglise a toujours vénéré les divines Ecritures comme elle vénère aussi le Corps du Seigneur. Elle ne cesse de présenter aux fidèles le Pain de vie pris sur la Table de la Parole de Dieu et du Corps du Christ (cf. [DV 21](#)).

104 Dans l'Ecriture Sainte, l'Eglise trouve sans cesse sa nourriture et sa force (cf. [DV 24](#)), car en elle, elle n'accueille pas seulement une parole humaine, mais ce qu'elle est réellement:

la Parole de Dieu (cf. [1Th 2,13](#)). "Dans les Saints livres, en effet, le Père qui est aux Cieux vient avec tendresse au-devant de ses fils et entre en conversation avec eux" ([DV 21](#)).

II Inspiration et vérité de la Sainte Ecriture

105 Dieu est l'Auteur de l'Ecriture Sainte. "La vérité divinement révélée, que contiennent et présentent les livres de la Sainte Ecriture, y a été consignée sous l'inspiration de l'Esprit-Saint".

"Notre Sainte Mère l'Eglise, de par sa foi apostolique, juge sacrés et canoniques tous les livres tant de l'Ancien que du Nouveau Testament, avec toutes leurs parties, puisque, rédigés sous l'inspiration de l'Esprit Saint ils ont Dieu pour auteur et qu'ils ont été transmis comme tels à l'Eglise elle-même" ([DV 11](#)).

106 Dieu a inspiré les auteurs humains des livres sacrés. "En vue de composer ces livres sacrés, Dieu a choisi des hommes auxquels il eut recours dans le plein usage de leurs facultés et de leurs moyens, pour que, lui-même agissant en eux et par eux, ils missent par écrit, en vrais auteurs, tout ce qui était conforme à son désir, et cela seulement" ([DV 11](#)).

107 Les livres inspirés enseignent la vérité. "Dès lors, puisque toutes les assertions des auteurs inspirés ou hagiographes doivent être tenues pour assertions de l'Esprit Saint, il faut déclarer que les livres de l'Ecriture enseignent fermement, fidèlement et sans erreur la vérité que Dieu a voulu voir consignée pour notre salut dans les Lettres sacrées" ([DV 11](#)).

108 Cependant, la foi chrétienne n'est pas une "religion du Livre". Le christianisme est la religion de la "Parole" de Dieu, "non d'un verbe écrit et muet, mais du Verbe incarné et vivant" (S. Bernard, hom. miss. 4,11). Pour qu'elles ne restent pas lettre morte, il faut que le Christ, Parole éternelle du Dieu vivant, par l'Esprit Saint nous "ouvre l'esprit à l'intelligence des Ecritures" ([Lc 24,45](#)).

III L'Esprit Saint, interprète de l'Ecriture

109 Dans l'Ecriture Sainte, Dieu parle à l'homme à la manière des hommes. Pour bien interpréter l'Ecriture, il faut donc être attentif à ce que les auteurs humains ont vraiment voulu affirmer et à ce que Dieu a bien voulu nous manifester par leurs paroles (cf. [DV 12](#)).

110 Pour découvrir *l'intention des auteurs sacrés*, il faut tenir compte des conditions de leur temps et de leur culture, des "genres littéraires" en usage à cette époque, des manières de sentir, de parler et de raconter courantes en ce temps-là. "Car c'est de façon bien différente que la vérité se propose et s'exprime en des textes diversement historiques, en des textes, ou prophétiques, ou poétiques, ou même en d'autres genres d'expression" ([DV 12](#)).

111 Mais puisque l'Ecriture Sainte est inspirée, il y a un autre principe de l'interprétation juste, non moins important que le précédent, et sans lequel l'Ecriture demeurerait lettre morte: "La Sainte Ecriture doit être lue et interprétée à la lumière du même Esprit qui la fit rédiger" ([DV 12](#)).

Le Concile Vatican II indique *trois critères* pour une interprétation de l'Ecriture conforme à l'Esprit qui l'a inspirée (cf. [DV 12](#)):

n. 128

112 1. Porter une grande attention "au contenu et à l'unité de toute l'Écriture". En effet, aussi différents que soient les livres qui la composent, l'Écriture est une en raison de l'unité du dessein de Dieu, dont le Christ Jésus est le centre et le cœur, ouvert depuis sa Pâque (cf. [Lc 24,25-27](#) [Lc 24,44-46](#)).

Le cœur (cf. [Ps 22,15](#)) du Christ désigne la sainte Écriture qui fait connaître le cœur du Christ. Ce cœur était fermé avant la Passion car l'Écriture était obscure. Mais l'Écriture a été ouverte après la Passion, car ceux qui désormais en ont l'intelligence considèrent et discernent de quelle manière les prophéties doivent être interprétées (S. Thomas d'A., Psal. 21, 11).

n. 81

113 2. Lire l'Écriture dans "la Tradition vivante de toute l'Église". Selon un adage des Pères, "sacra Scriptura principalius est in corde Ecclesiæ quam in materialibus instrumentis scripta". En effet, l'Église porte dans sa Tradition la mémoire vivante de la Parole de Dieu, et c'est l'Esprit Saint qui lui donne l'interprétation spirituelle de l'Écriture ("... secundum spiritualem sensum quem Spiritus donat Ecclesiæ": Origène, hom. in Lev. 5,5).

n. 90

114 3. Être attentif "à l'analogie de la foi" (cf. [Rm 12,6](#)). Par "analogie de la foi" nous entendons la cohésion des vérités de la foi entre elles et dans le projet total de la Révélation.

Les sens de l'Écriture

115 Selon une ancienne tradition, on peut distinguer deux *sens* de l'Écriture: le sens littéral et le sens spirituel, ce dernier étant subdivisé en sens allégorique, moral et anagogique. La concordance profonde des quatre sens assure toute sa richesse à la lecture vivante de l'Écriture dans l'Église:

n. 110

116 Le *sens littéral*. C'est le sens signifié par les paroles de l'Écriture et découvert par l'exégèse qui suit les règles de la juste interprétation "Omnes sensus (sc. sacræ Scripturæ) fundentur super litteralem" (S. Thomas d'A., *I 1,10*, ad 1).

n. 1101

117 Le *sens spirituel*. Grâce à l'unité du dessein de Dieu, non seulement le texte de l'Écriture, mais aussi les réalités et les événements dont il parle peuvent être des signes.

1 Le sens *allégorique*. Nous pouvons acquérir une compréhension plus profonde des événements en reconnaissant leur signification dans le Christ; ainsi, la traversée de la Mer Rouge est un signe de la victoire du Christ, et ainsi du Baptême (cf. [1Co 10,2](#)).

2 Le sens *moral*. Les événements rapportés dans l'Écriture peuvent nous conduire à un agir juste. Elles ont été écrites "pour notre instruction" ([1Co 10,11](#) cf. [He 3,1-4,11](#)).

3 Le sens *anagogique*. Nous pouvons voir des réalités et des événements dans leur signification éternelle, nous conduisant (en grec: "anagoge") vers notre Patrie. Ainsi, l'Église sur terre est signe de la Jérusalem céleste (cf. [Ap 21,1-22,5](#)).

118 Un distique médiéval résume la signification des quatre sens:

*Littera gesta docet, quid credas allegoria,
Moralis quid agas, quo tendas anagogia.*

("Le sens littéral enseigne les événements, l'allégorie ce qu'il faut croire, le sens moral ce qu'il faut faire, l'analogie vers quoi il faut tendre")

119 "Il appartient aux exégètes de s'efforcer, suivant ces règles, de pénétrer et d'exposer plus profondément le sens de la Sainte Ecriture, afin que, par leurs études en quelque sorte préparatoires, mûrisse le jugement de l'Eglise. Car tout ce qui concerne la manière d'interpréter l'Ecriture est finalement soumis au jugement de l'Eglise, qui exerce le ministère et le mandat divinement reçus de garder la parole de Dieu et de l'interpréter" ([DV 12,3](#)):

Ego vero Evangelio non crederem, nisi me catholicæ Ecclesiæ commoveret auctoritas (S. Augustin, fund. 5,6).

IV Le Canon des Ecritures

120 C'est la Tradition apostolique qui a fait discerner à l'Eglise quels écrits devaient être comptés dans la liste des Livres Saints (cf. [DV 8,3](#)). Cette liste intégrale est appelée "Canon" des Ecritures. Elle comporte pour l'Ancien Testament 46 (45, si l'on compte Jérémie et Baruch ensemble) écrits et 27 pour le Nouveau (cf. [DS 179 DS 1334-1336 DS 1501-1504](#)):

Genèse, Exode, Lévitique, Nombres, Deutéronome, Josué, Juges, Ruth, les deux livres de Samuel, les deux livres des Rois, les deux livres des Chroniques, Esdras et Néhémie, Tobie, Judith, Esther, les deux livres des Maccabées, Job, les Psaumes, les Proverbes, l'Ecclésiaste, le Cantique des Cantiques, la Sagesse, l'Ecclésiastique, Isaïe, Jérémie, les Lamentations, Baruch, Ezéchiel, Daniel, Osée, Joël, Amos, Abdias, Jonas, Michée, Nahum, Habacuc, Sophonie, Agée, Zacharie, Malachie pour l'Ancien Testament;

les Evangiles de Matthieu, de Marc, de Luc et de Jean, les Actes des Apôtres, les Epîtres de S. Paul aux Romains, la première et la deuxième aux Corinthiens, aux Galates, aux Ephésiens, aux Philippiens, aux Colossiens, la première et la deuxième aux Thessaloniciens, la première et la deuxième à Timothée, à Tite, à Philémon, l'Epître aux Hébreux, l'Epître de Jacques, la première et la deuxième de Pierre, les trois Epîtres de Jean, l'Epître de Jude et l'Apocalypse pour le Nouveau Testament.

L'Ancien Testament

121 L'Ancien Testament est une partie inamissible de l'Ecriture Sainte. Ses livres sont divinement inspirés et conservent une valeur permanente (cf. [DV 14](#)) car l'Ancienne Alliance n'a jamais été révoquée.

122 En effet, "l'Economie de l'Ancien Testament avait pour principale raison d'être de préparer l'avènement du Christ Sauveur du monde". "Bien qu'ils contiennent de l'imparfait et du provisoire", les livres de l'Ancien Testament témoignent de toute la divine pédagogie de l'amour salvifique de Dieu: "En eux se trouvent de sublimes enseignements sur Dieu, une bienfaisante sagesse sur la vie humaine, d'admirables trésors de prière; en eux enfin se tient caché le mystère de notre salut" ([DV 15](#)).

123 Les chrétiens vénèrent l'Ancien Testament comme vraie Parole de Dieu. L'Eglise a toujours vigoureusement repoussé l'idée de rejeter l'Ancien Testament sous prétexte que le Nouveau l'aurait rendu caduc (Marcionisme).

Le Nouveau Testament

124 "La Parole de Dieu qui est une force divine pour le salut de tout croyant, se présente dans les écrits du Nouveau Testament et sa puissance s'y manifeste de façon singulière" ([DV 17](#)). Ces écrits nous livrent la vérité définitive de la Révélation divine. Leur objet central est Jésus Christ, le Fils de Dieu incarné, ses actes, ses enseignements, sa passion et sa glorification ainsi que les débuts de son Eglise sous l'action de l'Esprit Saint (cf. [DV 20](#)).

125 Les *Evangelies* sont le coeur de toutes les Ecritures "en tant qu'ils constituent le témoignage par excellence sur la vie et sur l'enseignement du Verbe incarné, notre Sauveur" ([DV 18](#)).

126 Dans la formation des Evangelies on peut distinguer trois étapes:

1. *La vie et l'enseignement de Jésus*. L'Eglise tient fermement que les quatre Evangelies, "dont elle affirme sans hésiter l'historicité, transmettent fidèlement ce que Jésus le Fils de Dieu, durant sa vie parmi les hommes, a réellement fait et enseigné pour leur salut éternel, jusqu'au jour où il fut enlevé au ciel".

2. *La tradition orale*. "Ce que le Seigneur avait dit et fait, les apôtres après son Ascension le transmirent à leurs auditeurs avec cette intelligence plus profonde des choses dont eux-mêmes, instruits par les événements glorieux du Christ et éclairés par l'Esprit de vérité, jouissaient".

3. *Les Evangelies écrits*. "Les auteurs sacrés composèrent donc les quatre Evangelies, choisissant certains des nombreux éléments soit oralement soit déjà par écrit, rédigeant un résumé des autres, ou les expliquant en fonction de la situation des Eglises, gardant enfin la forme d'une prédication, de manière à nous livrer toujours sur Jésus des choses vraies et sincères" ([DV 19](#)).

127 L'Evangile quadriforme occupe dans l'Eglise une place unique, témoins la vénération dont l'entoure la liturgie et l'attrait incomparable qu'il a exercé de tout temps sur les saints:

Il n'y a aucune doctrine qui soit meilleure, plus précieuse et plus splendide que le texte de l'Evangile. Voyez et retenez ce que notre Seigneur et Maître, le Christ, a enseigné par ses paroles et réalisé par ses actes (Ste. Césarie la Jeune, Rich.).

C'est pardessus tout l'*Evangile* qui m'entretient pendant mes oraisons; en lui je trouve tout ce qui est nécessaire à ma pauvre âme. J'y découvre toujours de nouvelles lumières, des sens cachés et mystérieux (Ste. Thérèse de l'Enfant-Jésus, ms. autob. A 83v).

L'unité de l'Ancien et du Nouveau Testament

128 L'Eglise, déjà aux temps apostoliques (cf. [1Co 10,6](#) [1Co 10,11](#) [He 10,1](#) [1P 3,21](#)), et puis constamment dans sa Tradition, a éclairé l'unité du plan divin dans les deux Testaments grâce à la *typologie*. Celle-ci discerne dans les oeuvres de Dieu dans l'Ancienne Alliance des préfigurations de ce que Dieu a accompli dans la plénitude des temps, en la personne de son Fils incarné.

129 Les chrétiens lisent donc l'Ancien Testament à la lumière du Christ mort et ressuscité. Cette lecture typologique manifeste le contenu inépuisable de l'Ancien Testament. Elle ne doit pas faire oublier qu'il garde sa valeur propre de Révélation que Notre Seigneur lui-même a

réaffirmée (cf. [Mc 12,29-31](#)). Par ailleurs, le Nouveau Testament demande d'être lu aussi à la lumière de l'Ancien. La catéchèse chrétienne primitive y aura constamment recours (cf. [1Co 5,6-8](#) [1Co 10,1-11](#)). Selon un vieil adage, le Nouveau Testament est caché dans l'Ancien, alors que l'Ancien est dévoilé dans le Nouveau: "Novum in Vetere latet et in Novo Vetus patet" (S. Augustin, Hept. 2,73 cf. [DV 16](#)).

130 La typologie signifie le dynamisme vers l'accomplissement du plan divin quand "Dieu sera tout en tous" ([1Co 15,28](#)). Aussi la vocation des patriarches et l'Exode de l'Egypte, par exemple, ne perdent pas leur valeur propre dans le plan de Dieu, du fait qu'ils en sont en même temps des étapes intermédiaires.

V La Sainte Ecriture dans la vie de l'Eglise

131 "La force et la puissance que recèle la Parole de Dieu sont si grandes qu'elles constituent, pour l'Eglise, son point d'appui et sa vigueur et, pour les enfants de l'Eglise, la force de leur foi, la nourriture de leur âme, la source pure et permanente de leur vie spirituelle" ([DV 21](#)). Il faut "que l'accès à la Sainte Ecriture soit largement ouvert aux chrétiens" ([DV 22](#)).

132 "Que l'étude de la Sainte Ecriture soit donc pour la sacrée théologie comme son âme. Que le ministère de la Parole, qui comprend la prédication pastorale, la catéchèse, et toute l'instruction chrétienne, où l'homélie liturgique doit avoir une place de choix, trouve, lui aussi, dans cette même Parole de l'Ecriture, une saine nourriture et une saine vigueur" ([DV 24](#)).

133 L'Eglise "exhorte instamment et spécialement tous les chrétiens ... à acquérir, par la lecture fréquente des divines Ecritures, 'la science éminente de Jésus-Christ' ([Ph 3,8](#)). 'En effet, ignorer les Ecritures, c'est ignorer le Christ' (S. Jérôme)" ([DV 25](#)).

En bref

134 "*Omnis Scriptura divina unus liber est, et ille unus liber Christus est, quia omnis Scriptura divina de Christo loquitur, et omnis Scriptura divina in Christo impletur*" (Hugues de Saint Victor, Noe 2,8: *Toute l'écriture divine n'est qu'un seul livre, et ce livre c'est le Christ, car toute l'Ecriture parle du Christ, et toute l'Ecriture divine s'accomplit dans le Christ*).

135 "*Les Saintes Ecritures contiennent la Parole de Dieu et, puisqu'elles sont inspirées, elles sont vraiment cette Parole*" ([DV 24](#)).

136 *Dieu est l'Auteur de l'Ecriture Sainte en inspirant ses auteurs humains; Il agit en eux et par eux. Il donne ainsi l'assurance que leurs écrits enseignent sans erreur la vérité salutaire* (cf. [DV 11](#)).

137 *L'interprétation des Ecritures inspirées doit être avant tout attentive à ce que Dieu veut révéler par les auteurs sacrés pour notre salut. "Ce qui vient de l'Esprit, n'est pleinement entendu que par l'action de l'Esprit"* (Origène, hom. in Ex 4,5).

138 *L'Eglise reçoit et vénère comme inspirés les 46 livres de l'Ancien et les 27 livres du Nouveau Testament.*

139 Les quatre Evangiles tiennent une place centrale puisque le Christ Jésus en est le centre.

140 L'unité des deux Testaments découle de l'unité du dessein de Dieu et de sa Révélation.. L'Ancien Testament prépare le Nouveau, alors que celui-ci accomplit l'Ancien; les deux s'éclairent mutuellement; les deux sont vraie Parole de Dieu.

141 "L'Eglise a toujours vénéré les divines Ecritures, comme elle l'a fait pour le Corps même du Seigneur" ([DV 21](#)): ces deux nourrissent et régissent toute la vie chrétienne. "Ta Parole est la lumière de mes pas, la lampe de ma route" ([Ps 119,105](#) cf. [Is 50,4](#)).

1998 Catéchisme 64

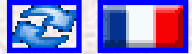

III. Christus Iesus mediator simul et plenitudo totius Revelationis

65 cf. Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 2](#): AAS 58 (1966) 818.

Deus totum in Verbo Suo dixit

« Multifariam et multis modis olim Deus locutus patribus in Prophetis, in novissimis his diebus locutus est nobis in Filio » ([He 1,1-2](#)). Christus, Filius Dei homo factus, est Patris Verbum unicum, perfectum et insuperabile. Totum in Eo dixit, et aliud quam hoc non habebitur verbum. Sanctus Ioannes a Cruce, post tot alios, id modo dilucido exprimit, Heb 1,1-2 commentans:

« Dando quippe nobis, sicut dedit, Filium Suum, qui est unicum solumque Ipsius Verbum, omnia nobis simul unaque vice in hoc unico Verbo locutus est nihilque amplius habet loquendum. (...) Id enim quod antea per partes loquebatur Prophetis, iam nobis totum in Ipso dixit, Ipsum nobis totum dando, id est, Filium Suum. Quamobrem ille qui nunc vellet aliquid a Deo sciscitari, vel visionem aliquam aut revelationem ab Eo postulare, non solum stultum quid faceret, sed videretur iniuriam Deo inferre, non defigendo omnino suos oculos in Christum vel aliam rem aut novitatem extra illum requirendo »(39).

(39) Sanctus Ioannes a Cruce, *Subida del monte Carmelo*, 2, 22, 3-5: *Biblioteca Mística Carmelitana*, v. 11 (Burgos 1929) p. 184.

Alia Revelatio ulterius non habebitur

66 « Oeconomia ergo christiana, utpote Foedus Novum et definitivum, numquam praeteribit, et nulla iam nova Revelatio publica expectanda est ante gloriosam manifestationem Domini nostri Iesu Christi »(40). Attamen, quamquam Revelatio est completa, plene explanata non est; fidei manet christianae, saeculorum decursu, omnem eius amplitudinem gradatim intelligere.

(40) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 4](#): AAS 58 (1966) 819.

67 Decursu saeculorum, revelationes sic dictae « privatae » habitae sunt, quarum quaedam Ecclesiae sunt agnitae auctoritate. Hae tamen ad depositum fidei non pertinent. Earum munus definitivam Christi Revelationem « meliorare » non est vel « complere », sed adiutorium praebere ut ipsa, in quadam historiae periodo, plenius deducatur in vitam. Fidelium sensus, sub Ecclesiae Magisterii ductu, id discernere et accipere valet quod pro Ecclesia in his revelationibus germanam Christi vel sanctorum continet hortationem. Fides christiana nequit « revelationes » accipere, quae superare vel corrigere Revelationem contendunt, cuius Christus est completio. Sic quaedam se habent religiones non christianae atque aliquae recentes sectae quae in talibus nituntur « revelationibus ».

Compendium

68 *Deus amore Se homini revelavit atque donavit. Ita definitivum et super effluens responsum affert quaestionibus quas homo sibi circa sensum et finem vitae ponit suae.*

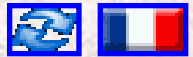
69 *Deus Se homini revelavit, proprium Suum gestis et verbis gradatim illi communicans mysterium.*

70 *Praeter testimonium quod Deus de Se in rebus praebet creatis, Ipse nostris protoparentibus est manifestatus. Illis locutus est atque, post lapsum, salutem promisit (cf. [Gn 3,15](#)) eisque Suum obtulit Foedus.*

71 *Deus cum Noe sempiternum inter Se et omnia entia viventia pepigit Foedus (cf. [Gn 9,16](#)). Hoc Foedus perdurabit donec mundus perduret.*

72 *Deus Abraham elegit et cum illo eiusque posteritate Foedus iniit. Ex eo populum efformavit Suum cui per Moysen Suam Legem revelavit. Illum per Prophetas praeparavit ad salutem accipiendam toti humano generi destinatam.*

73 *Deus Se plene revelavit Suum Filium mittens, in quo Foedus Suum instituit in aeternum. Hic est Verbum Patris definitivum, et sic nulla post Eum habebitur Revelatio.*

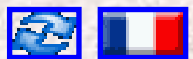

ARTICULUS 2: DE TRANSMISSIONE REVELATIONIS DIVINAE

74 Deus « omnes homines vult salvos fieri et ad agnitionem veritatis venire » ([1Tm 2,4](#)), id est, Christi Iesu (cf. [Jn 14,6](#)). Oportet igitur ut Christus omnibus populis omnibusque annuntietur hominibus atque sic Revelatio usque ad terrae perveniat extrema.
« Quae Deus ad salutem cunctarum gentium revelaverat, eadem benignissime disposuit ut in aevum integra permanerent omnibusque generationibus transmitterentur »(41).

(41) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 7](#): AAS 58 (1966) 820.

I. De Traditione apostolica

75 « Christus Dominus, in quo summi Dei tota Revelatio consummatur, mandatum dedit Apostolis ut Evangelium, quod promissum ante per Prophetas Ipse adimplevit et proprio ore promulgavit, tamquam fontem omnis et salutaris veritatis et morum disciplinae omnibus praedicarent, eis dona divina communicantes »(42).

(42) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 7](#): AAS 58 (1966) 820.

Praedicatio apostolica...

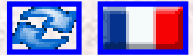
76 Secundum Domini mandatum, Evangelii transmissio duobus est effecta modis:

* *Ore tenus* « ab Apostolis, qui in praedicatione orali, exemplis et institutionibus ea tradiderunt quae sive ex ore, conversatione et operibus Christi acceperant, sive a Spiritu Sancto suggerente didicerant »;

* *Scripto* « ab illis Apostolis virisque apostolicis, qui, sub inspiratione Eiusdem Spiritus Sancti, nuntium salutis scriptis mandaverunt »(43).

(43) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 7](#): AAS 58 (1966) 820.

...continuata in successione apostolica

77 « Ut autem Evangelium integrum et vivum iugiter in Ecclesia servaretur, Apostoli successores reliquerunt Episcopos, ipsis "suum ipsorum locum magisterii tradentes" »(44). Re quidem vera, « praedicatio apostolica, quae in inspiratis libris speciali modo exprimitur, continua successione usque ad consummationem temporum conservari debebat »(45).

(44) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 7](#): AAS 58 (1966) 820.

(45) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 8](#): AAS 58 (1966) 820.

78 Haec viva transmissio, in Spiritu Sancto peracta, quatenus distincta a sacra Scriptura, licet arcte cum ea coniuncta, Traditio appellatur. Per eam « Ecclesia, in sua doctrina, vita et cultu, perpetuat cunctisque generationibus transmittit omne quod ipsa est, omne quod credit »(46). « Sanctorum Patrum dicta huius Traditionis vivificam testificantur praesentiam, cuius divitiae in praxim vitamque credentis et orantis Ecclesiae transfunduntur »(47).

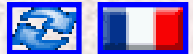
(46) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 8](#): AAS 58 (1966) 821.

(47) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 8](#): AAS 58 (1966) 821.

79 Sic communicatio Sui Ipsius, quam Pater per Suum Verbum in Spiritu Sancto effecit, praesens atque activa permanet in Ecclesia: « Deus, qui olim locutus est, sine intermissione cum dilecti Filii Sui Sponsa colloquitur et Spiritus Sanctus, per quem viva vox Evangelii in Ecclesia, et per ipsam in mundo resonat, credentes in omnem veritatem inducit, verbumque Christi in eis abundanter inhabitare facit »(48).

(48) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 8](#): AAS 58 (1966) 821.

II. De relatione inter Traditionem et sacram Scripturam

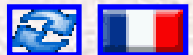

Unus communis fons...

80 « Sacra Traditio ergo et sacra Scriptura arcte inter se connectuntur atque communicant. Nam ambae, ex eadem divina scaturigine promanantes, in unum quodammodo coalescunt et in eundem finem tendunt »(49). Utraque praesens efficit in Ecclesia et fecundum mysterium Christi, qui Se cum Suis promisit permansurum « omnibus diebus usque ad consummationem saeculi » ([Mt 28,20](#)).

(49) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 9](#): AAS 58 (1966) 821.

...duo diversi transmissionis modi

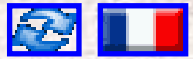
81 « *Sacra Scriptura* est locutio Dei quatenus divino afflante Spiritu scripto consignatur ». « *Sacra* autem *Traditio* Verbum Dei, a Christo Domino et a Spiritu Sancto Apostolis concreditum, successoribus eorum integre transmittit, ut illud, praelucente Spiritu veritatis, praeconio suo fideliter servant, exponant atque diffundant »(50).

(50) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 9](#): AAS 58 (1966) 821.

82 Inde sequitur ut Ecclesia, cui Revelationis transmissio et interpretatio sunt commissae, « certitudinem suam de omnibus revelatis non per solam sacram Scripturam hauriat. Quapropter utraque pari pietatis affectu ac reverentia suscipienda et veneranda est »(51).

(51) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 9](#): AAS 58 (1966) 821.

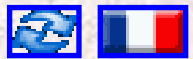
Traditio apostolica et traditiones ecclesiales

83 Traditio, de qua hic loquimur, ab Apostolis procedit et id transmittit quod ipsi a Iesu doctrina receperunt et exemplo atque quod ipsos Spiritus Sanctus edocuit. Re quidem vera, prima christianorum generatio nondum Novum Testamentum habebat scriptum, ipsumque Novum Testamentum viventis Traditionis processum testatur.

Ab illa « traditiones » theologicae, disciplinares, liturgicae aut ad devotionem pertinentes sunt distinguendae, quae temporis decursu in Ecclesiis localibus natae sunt. Hae sunt particulares formae sub quibus magna Traditio expressiones diversis locis et diversis aetatibus accommodatas recipit. Sub eius luce, Magisterio Ecclesiae duce, possunt hae servari, immutari vel etiam derelinqui.

III. De interpretatione depositi fidei

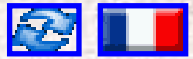

Depositum fidei toti Ecclesiae commissum

84 *Depositum fidei* (cf. [1Tm 6,20](#) [2Tm 1,12-14](#)), quod in sacra Traditione et in sacra continetur Scriptura, per Apostolos toti commissum est Ecclesiae. « Cui inhaerens tota plebs sancta Pastoribus suis adunata in doctrina Apostolorum et communionem, fractionem panis et orationibus iugiter perseverat, ita ut in tradita fide tenenda, exercenda profitendaque singularis fiat Antistitum et fidelium conspiratio »(52).

(52) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 10](#): AAS 58 (1966) 822.

Ecclesiae Magisterium

85 « Munus autem authentice interpretandi Verbum Dei scriptum vel traditum soli vivo Ecclesiae Magisterio concreditum est, cuius auctoritas in nomine Iesu Christi exercetur »(53), nempe Episcopis in communionem cum Petri Successore, Romano Episcopo.

(53) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 10](#): AAS 58 (1966) 822.

86 « Quod quidem Magisterium non supra Verbum Dei est, sed eidem ministrat, docens nonnisi quod traditum est, quatenus illud, ex divino mandato et Spiritu Sancto assistente, pie audit, sancte custodit et fideliter exponit, ac ea omnia ex hoc uno fidei deposito haurit quae tamquam divinitus revelata credenda proponit »(54).

(54) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 10](#): AAS 58 (1966) 822.

87 Fideles, memores verbi Christi ad Apostolos: « Qui vos audit, me audit » ([Lc 10,16](#)) (55), doctrinas et normas dociliter accipiunt, quas illis eorum Pastores diversis formis praebent.

(55) cf. Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 20](#): AAS 57 (1965) 24.

Dogmata fidei

88 Ecclesiae Magisterium auctoritatem a Christo receptam plene adhibet, cum dogmata

definit, id est, cum, modo populum christianum ad adhaesionem fidei irrevocabilem vinculante, veritates proponit in Revelatione divina contentas, vel etiam cum veritates cum his conexione necessariam habentes modo proponit definitivo.

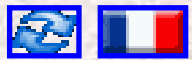
89 Inter nostram vitam spiritualem et dogmata vinculum habetur organicum. Dogmata lumina sunt nostrae fidei viam illustrantia eamque securam efficientia. E converso, si vita nostra recta est, nostra intelligentia nostrumque cor ad lumen dogmatum fidei accipiendum erunt aperta (cf. [Jn 8,31-32](#)).

90 Dogmatum mutua vincula eorumque cohaerentia in complexu Revelationis mysterii Christi possunt inveniri(56). Memorare oportet « existere ordinem seu "hierarchiam" veritatum doctrinae catholicae, cum diversus sit earum nexus cum fundamento fidei christianae »(57).

(56) cf. Concilium Vaticanum I, Const. dogm. *Dei Filius*, c. 4: [DS 3016](#) (mysteriorum nexus); Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 25](#): AAS 57 (1965) 29.

(57) Concilium Vaticanum II, Decr. *Unitatis redintegratio*, [UR 11](#): AAS 57 (1965) 99.

Sensus supernaturalis fidei

91 Christifideles omnes in veritate revelata intelligenda et transmittenda participant. Ipsi unctionem receperunt a Spiritu Sancto, qui eos docet (cf. [1Jn 2,20](#) [1Jn 2,27](#)) eosque deducit « in omnem veritatem » ([Jn 16,13](#)).

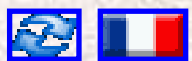
92 « Universitas fidelium (...) in credendo falli nequit, atque hanc suam peculiarem proprietatem mediante supernaturali sensu fidei totius populi manifestat, cum "ab Episcopis usque ad extremos laicos fideles" universalem suum consensum de rebus fidei et morum exhibet »(58).

(58) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 12](#): AAS 57 (1965) 16.

93 « Illo enim sensu fidei, qui a Spiritu veritatis excitatur et sustentatur, populus Dei sub ductu sacri Magisterii (...) semel traditae sanctis fidei indefectibiliter adhaeret, recto iudicio in eam profundius penetrat eamque in vita plenius applicat »(59).

(59) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 12](#): AAS 57 (1965) 16.

Augmentum in intelligentia fidei

94 Per Spiritus Sancti assistentiam, intelligentia tam rerum quam verborum depositi fidei in Ecclesiae potest crescere vita:

* « ex contemplatione et studio credentium, qui ea conferunt in corde suo »(60); praesertim « theologica inquisitio (...) profundam veritatis revelatae cognitionem » prosequitur(61);

* « ex intima spiritualium rerum quam (credentes) experiuntur intelligentia »(62); « divina eloquia cum legente crescunt »(63);

* « ex praeconio eorum qui cum Episcopatus successione charisma veritatis certum acceperunt »(64).

(60) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 8](#): AAS 58 (1966) 821.

(61) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 62](#): AAS 58 (1966) 1084; cf *Ibid*, [GS 44](#): AAS 58 (1966) 1065; Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 23](#): AAS 58 (1966) 828;

Ibid, [DV 24](#): AAS 58 (1966) 828-829; Decr. *Unitatis redintegratio*, [UR 4](#): AAS 57 (1965) 94.

(62) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 8](#): AAS 58 (1966) 821.

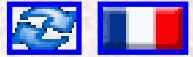
(63) Sanctus Gregorius Magnus, *Homilia in Ezechielem* 1, 7, 8: CCL 142, 87 (PL 76, 843).

(64) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 8](#): AAS 58 (1966) 821.

95 « Patet igitur sacram Traditionem, sacram Scripturam et Ecclesiae Magisterium, iuxta sapientissimum Dei consilium, ita inter se connecti et consociari, ut unum sine aliis non consistat, omniaque simul, singula suo modo sub actione unius Spiritus Sancti, ad animarum salutem efficaciter conferant »(65).

(65) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 10](#): AAS 58 (1966) 822.

Compendium

96 *Id quod Christus concredidit Apostolis, ipsi sua praedicatione et scripto, Spiritu Sancto inspirante, omnibus usque ad gloriosum Christi reditum generationibus transmiserunt.*

97 « *Sacra Traditio et sacra Scriptura unum Verbi Dei sacrum depositum constituunt* »(66), *in quo, tamquam in speculo, Ecclesia peregrinans Deum, omnium suarum divitiarum contemplatur fontem.*

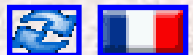
(66) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 10](#): AAS 58 (1966) 822.

98 « *Ecclesia, in sua doctrina, vita et cultu, perpetuat cunctisque generationibus transmittit omne quod ipsa est, omne quod credit* »(67).

(67) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 8](#): AAS 58 (1966) 821.

99 *Populus Dei totus, per suum supernaturalem fidei sensum, donum Revelationis divinae accipere, in id profundius penetrare atque ex eo plenius vivere non desinit.*

100 *Munus Dei Verbum authentice interpretandi soli Magisterio Ecclesiae commissum est, Romano Pontifici et Episcopis in communione cum illo.*

ARTICULUS 3: DE SACRA SCRIPTURA

I. Christus - Unicum sacrae Scripturae Verbum

101 Deus, Suae bonitatis condescensione, ut Se hominibus revelet, ad illos verbis loquitur humanis. « Dei enim verba, humanis linguis expressa, humano sermoni assimilata facta sunt, sicut olim aeterni Patris Verbum, humanae infirmitatis assumpta carne, hominibus simile factum est »(68).

(68) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 13](#): AAS 58 (1966) 824.

102 Omnibus sacrae Scripturae verbis, Deus unum solummodo Verbum dicit, Suum unicum Verbum in quo Ipse Se totum exprimit: (cf. [He 1,1-3](#))

« *Meminit caritas vestra, cum sit unus sermo Dei in Scripturis omnibus dilatatus, et per multa ora sanctorum unum Verbum sonet, quod cum sit in principio Deus apud Deum, ibi non habet syllabas, quia non habet tempora* »(69).

(69) Sanctus Augustinus, *Enarratio in Psalmum 103*, 4, 1: CCL 40, 1521 (PL 37, 1378).

103 Hac de causa, Ecclesia divinas Scripturas semper est venerata, sicut etiam Domini

veneratur corpus. Fidelibus Panem vitae porrigere non desinit sumptum ex mensa tam Verbi Dei quam corporis Christi(70).

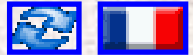
(70) cf. Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 21](#): AAS 58 (1966) 827.

104 In sacra Scriptura indesinenter invenit Ecclesia suum nutrimentum suamque virtutem (71), quia in illa accipit non verbum tantum humanum, sed id quod ipsa revera est: Verbum Dei (cf. [1Th 2,13](#)). « In Sacris enim Libris Pater qui in caelis est filiis Suis peramanter occurrit et cum eis sermonem confert »(72).

(71) cf. Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 24](#): AAS 58 (1966) 829.

(72) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 21](#): AAS 58 (1966) 827-828.

II. De inspiratione et veritate sacrae Scripturae

105 *Deus est sacrae Scripturae auctor.* « Divinitus revelata, quae in sacra Scriptura litteris continentur et prostant, Spiritu Sancto afflante consignata sunt ».

« Libros enim integros tam Veteris quam Novi Testamenti, cum omnibus eorum partibus, sancta Mater Ecclesia ex apostolica fide pro sacris et canonicis habet propterea quod, Spiritu Sancto conscripti, Deus habent auctorem, atque ut tales ipsi Ecclesiae traditi sunt »(73).

(73) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 11](#): AAS 58 (1966) 822-823.

106 Deus humanos Sacrorum Librorum inspiravit auctores. « In Sacris vero Libris conficiendis Deus homines elegit, quos facultatibus ac viribus suis utentes adhibuit, ut Ipso in illis et per illos agente, ea omnia eaque sola, quae Ipse vellet, ut veri auctores scripto traderent »(74).

(74) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 11](#): AAS 58 (1966) 823.

107 Libri inspirati veritatem docent. « Cum ergo omne id, quod auctores inspirati seu hagiographi asserunt, retineri debeat assertum a Spiritu Sancto, inde Scripturae libri veritatem, quam Deus nostrae salutis causa Litteris sacris consignari voluit, firmiter, fideliter et sine errore docere profitendi sunt »(75).

(75) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 11](#): AAS 58 (1966) 823.

108 Fides tamen christiana quaedam « religio Libri » non est. Christianismus religio est « Verbi » Dei: Verbi quidem quod est « non verbum scriptum et mutum, sed Verbum incarnatum et vivum »(76). Necessarium est Christum, aeternum Dei viventis Verbum, per Spiritum Sanctum nobis aperire sensum, ut intelligamus Scripturas (cf. [Lc 24,45](#)), ne illae quasi littera mortua permaneant.

(76) Sanctus Bernardus Claraevallensis, *Homilia super "Missus est"*, 4, 11: *Opera*, ed. J. Leclercq-H. Rochais, v. 4 (Romae 1966) p. 57.

III. Spiritus Sanctus Scripturae interpres

109 In sacra Scriptura, Deus homini hominum loquitur more. Ad recte igitur Scripturam interpretandam, attentos esse oportet ad id quod auctores humani vere intenderunt affirmare et ad id quod Deus Suis verbis reapse nobis manifestare voluit(77).

(77) cf. Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 12](#): AAS 58 (1966) 823.

110 Ad *auctorum sacrorum intentionem* eruendam, habenda est ratio eorum temporis et eorum culturae condicionum, « generum litterariorum » illa aetate adhibitorum, modorum sentiendi, loquendi et narrandi qui tunc temporis erant in usu. « Aliter enim atque aliter veritas in textibus vario modo historicis, vel propheticis, vel poeticis, vel in aliis dicendi generibus proponitur et exprimitur »(78).

(78) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 12](#): AAS 58 (1966) 823.

111 Sed quia sacra Scriptura est inspirata, aliud rectae interpretationis habetur principium, non minoris momenti quam illud praecedens ac sine quo Scriptura « littera mortua » permaneret: « Sacra Scriptura Eodem Spiritu quo scripta est etiam legenda (est) et interpretanda »(79).

Concilium Vaticanum II *criteria tria* indicat ad Scripturae interpretationem secundum Spiritum qui illam inspiravit: (80)

(79) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 12](#): AAS 58 (1966) 824.

(80) cf. Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 12](#): AAS 58 (1966) 824.

112 1. *Magnam praestare attentionem « ad contentum et unitatem totius Scripturae »*. Etenim licet libri qui illam componunt, valde sint diversi, una est Scriptura ratione unitatis propositi Dei, cuius Christus Iesus centrum est et post Suum Pascha apertum cor (cf. [Lc 24,25-27](#) [Lc 24,44-46](#)).

« Per cor (cf. [Ps 22,15](#)) Christi intelligitur sacra Scriptura, quae manifestat cor Christi. Hoc autem erat clausum ante passionem, quia erat obscura: sed aperta est post passionem quia eam iam intelligentes considerant, et discernunt quomodo prophetiae sint exponendae »(81).

(81) Sanctus Thomas Aquinas, *Expositio in Psalmos*, 21, 11: *Opera omnia*, v. 18 (Parisiis 1876) p. 350.

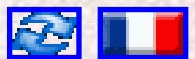
113 2. *Scripturam deinde legere « ratione habita vivae totius Ecclesiae Traditionis »*. Secundum Patrum adagium, sacra Scriptura principaliter est in corde Ecclesiae quam in materialibus instrumentis scripta(82). Ecclesia etenim in Traditione sua memoriam Verbi Dei fert viventem, eique Spiritus Sanctus spiritualem Scripturae praebet interpretationem (« ... secundum spiritalem sensum, quem Spiritus donat Ecclesiae ») (83).

(82) cf. Sanctus Hilarius Pictaviensis, *Liber ad Constantium Imperatorem* 9: CSEL 65, 204 (PL 10, 570); Sanctus Hieronymus, *Commentarius in epistolam ad Galatas* 1, 1, 11-12: PL 26, 347.

(83) Origenes, *Homiliae in Leviticum*, 5, 5: SC 286,228 (PG 12, 454).

114 3. *Analogiae fidei* (cf. [Rm 12,6](#)) *attente habere rationem*. Per « analogiam fidei » cohaerentiam intelligimus veritatum fidei inter ipsas et intra totum Revelationis propositum.

De Scripturae sensibus

115 Secundum veterem traditionem duo possunt distingui Scripturae *sensus*: sensus litteralis et sensus spiritualis; hic vero ultimus in sensum allegoricum, moralem et anagogicum subdividitur. Profunda quattuor sensuum conspiratio viventi lectioni Scripturae in Ecclesia omnes eius praestat divitias.

116 *Sensus litteralis*. Est sensus qui verbis Scripturae significatur et ab illa invenitur exegesi, quae rectae interpretationis observat regulas. « Omnes (sacrae Scripturae) sensus fundentur

super unum, scilicet litteralem »(84).

(84) Sanctus Thomas Aquinas, *Summa theologiae*, I, q. 1, a. 10, ad 1: Ed. Leon. 4, 25.

117 Sensus spiritualis. Propter consilii Dei unitatem, non solum Scripturae textus, sed etiam res et eventus de quibus textus loquitur, signa esse possunt.

1. Sensus *allegoricus*. Profundiores eventuum acquirere possumus intelligentiam, eorum significationem in Christo agnoscentes; sic transitus per Mare Rubrum signum victoriae est Christi et proinde Baptismi (cf. [1Co 10,2](#));

2. Sensus *moralis*. Eventus in Scriptura narrati nos ducere debent ad iuste agendum. Ipsi scripti sunt « ad correptionem nostram » ([1Co 10,11](#)) (cf. [He 3,1-4,11](#));

3. Sensus *anagogicus*. Pariter possibile est res et eventus in eorum perspicere aeterna significatione, quatenus nos versus nostram ducunt (graece òl"(T) Patriam. Sic Ecclesia est in terris signum caelestis Ierusalem (cf. [Ap 21,1-22,5](#)).

118 Distichon in Medio Aevo compositum quid quattuor significant sensus in synthesis colligit: « Littera gesta docet, quid credas allegoria, *moralis quid agas, quo tendas anagogia* »(85).

(85) 5 Augustinus de Dacia, *Rotulus pugillaris*, I: ed. A. Walz: Angelicum 6 (1929) 256.

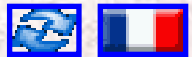
119 « Exegetarum autem est secundum has regulas adlaborare ad sacrae Scripturae sensum penitus intelligendum et exponendum, ut quasi praeparato studio, iudicium Ecclesiae maturetur. Cuncta enim haec, de ratione interpretandi Scripturam, Ecclesiae iudicio ultime subsunt, quae Verbi Dei servandi et interpretandi divino fungitur mandato et ministerio »(86).

« *Ego vero Evangelio non crederem, nisi me catholicae Ecclesiae commoveret auctoritas* »(87).

(86) 5 Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 12](#): AAS 58 (1966) 824.

(87) 5 Sanctus Augustinus, *Contra epistolam Manichaei quam vocant fundamenti*, 5, 6: CSEL 25, 197 (PL 42, 176).

IV. De Scripturarum canone

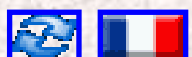
120 Traditio apostolica Ecclesiam discernere fecit quoniam scripta in Sacrorum Librorum adnumeranda essent elencho(88). Hic integer elenchus « canon » Scripturarum appellatur. Pro Vetere Testamento 46 implicat scripta (45, si Ieremias et Lamentationes simul adnumerantur) et 27 pro Novo(89). Sunt vero:

Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium, Iosue, Iudices, Ruth, duo libri Samuelis, duo libri Regum, duo libri Paralipomenon (seu Chronicorum), Esdras et Nehemias, Tobias, Iudith, Esther, duo libri Machabaeorum, Iob, Psalmi, Proverbia, Ecclesiastes, Canticum Canticorum, Sapientia, Ecclesiasticus, Isaias, Ieremias, Lamentationes, Baruch, Ezechiel, Daniel, Oseas, Ioel, Amos, Abdias, Ionas, Micheas, Nahum, Habacuc, Sophonias, Aggaeus, Zacharias, Malachias, pro Vetere Testamento.

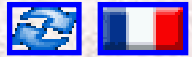
Evangelia secundum Matthaeum, Marcum, Lucam et Ioannem, Actus Apostolorum, epistulae sancti Pauli ad Romanos, prima et secunda ad Corinthios, ad Galatas, ad Ephesios, ad Philippenses, ad Colossenses, prima et secunda ad Thessalonicenses, prima et secunda ad Timotheum, ad Titum, ad Philemonem, epistula ad Hebraeos, epistula Iacobi, epistula prima et secunda Petri, tres epistulae Ioannis, epistula Iudae, Apocalypsis, pro Novo Testamento.

(88) cf. Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 8](#): AAS 58 (1966) 821.

(89) cf. *Decretum Damasi*: [DS 179-180](#) Concilium Florentinum, *Decretum pro Iacobitis*: [DS 1334-1336](#) Concilium Tridentinum, Sess. 4a, *Decretum de Libris Sacris et de traditionibus recipiendis*: [DS 1501-1504](#)

Vetus Testamentum

121 Vetus Testamentum inamissibilis est pars sacrae Scripturae. Eius libri divinitus sunt inspirati et valorem servant permanentem(90), quia Foedus Vetus nunquam est retractatum. (90) cf. Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 14](#): AAS 58 (1966) 825.

122 Etenim « Veteris Testamenti Oeconomia ad hoc potissimum disposita erat, ut Christi universorum Redemptoris (...) Adventum praepararet ». Libri Veteris Testamenti, « quamvis etiam imperfecta et temporaria contineant », totam divinam amoris salvifici Dei testantur paedagogiam: in illis « sublimes de Deo doctrinae ac salutaris de vita hominis sapientia mirabilesque precum thesauri reconduntur », in illis « tandem latet mysterium salutis nostrae »(91).

(91) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 15](#): AAS 58 (1966) 825.

123 Christiani Vetus Testamentum tamquam verum Dei Verbum venerantur. Ecclesia ideam Vetus reiiciendi Testamentum, praetextantem id a Novo effectum esse caducum (Marcionismus), semper firmiter respuit.

Novum Testamentum

124 « Verbum Dei, quod virtus Dei est in salutem omni credenti, in scriptis Novi Testamenti praecellenti modo praesentatur et vim suam exhibet »(92). Haec scripta veritatem Revelationis divinae nobis tradunt definitivam. Eorum centrale obiectum est Iesus Christus, Filius Dei incarnatus, Eius gesta, doctrina, passio et glorificatio, sicut etiam Eius Ecclesiae initia sub actione Spiritus Sancti(93).

(92) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 17](#): AAS 58 (1966) 826.

(93) cf. Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 20](#): AAS 58 (1966) 827.

125 *Evangelia* sunt omnium Scripturarum cor, « quippe quae praecipuum testimonium sint de Verbi Incarnati, Salvatoris nostri, vita atque doctrina »(94).

(94) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 18](#): AAS 58 (1966) 826.

126 In Evangeliorum compositione tres distingui possunt periodi:

1. *Iesu vita et doctrina*. Ecclesia firmiter tenet quattuor Evangelia, « quorum historicitatem incunctanter affirmat, fideliter tradere quae Iesus Dei Filius, vitam inter homines degens, ad aeternam eorum salutem reapse fecit et docuit, usque in diem qua assumptus est ».

2. *Traditio oralis*. « Apostoli quidem post Ascensionem Domini, illa quae Ipse dixerat et fecerat, auditoribus ea pleniore intelligentia tradiderunt, qua ipsi, eventibus gloriosis Christi instructi et lumine Spiritus veritatis edocti, fruebantur ».

3. *Evangelia scripta*. « Auctores autem sacri quattuor Evangelia conscripserunt, quaedam e multis aut ore aut iam scripto traditis seligentes. quaedam in synthesim redigentes, vel statui Ecclesiarum attendendo explanantes, formam denique praeconii retinentes, ita semper ut vera et sincera de Iesu nobiscum communicarent »(95).

(95) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 19](#): AAS 58 (1966) 826-827.

127 Evangelium quadriforme in Ecclesia locum tenet singularem, sicut veneratio quam ei liturgia tribuit, et incomparabilis attractio quam ipsum in sanctos omni tempore exercuit, testantur.

« Non est maior nec melior nec pretiosior nec splendidior ulla doctrina quam Evangelii lectio. Hoc videte, hoc tenete, quod Dominus et Magister noster Christus et verbis docuit et exemplis implevit »(96).

« Super omnia *Evangelium* in meis orationibus me occupat; in illo invenio quidquid pauperi animae meae est necessarium. In eo semper nova lumina, sensus absconditos detego et arcanos »(97).

(96) Sancta Caesaria Iunior, *Epistula ad Richildam et Radegundem*: SC 345,480

(97) Sancta Theresia a Iesu Infante, *Manuscrit A*, 83v: *Manuscripts autobiographiques* (Paris 1992) p. 268.

De Veteris et Novi Testamenti unitate

128 Ecclesia, inde a temporibus apostolicis(98) et deinde in Traditione constanter, consilii divini in duobus Testamentis unitatem illustravit per *typologiam*. Haec in Dei operibus sub Vetere Testamento peractis praefigurationes discernit illius quod Deus in plenitudine temporum in Persona Filii Sui incarnati adimplevit.

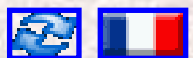
(98) cf. [1Co 10,6](#) [1Co 10,11](#) [He 10,1](#) [1P 3,21](#)

129 Christiani itaque Vetus legunt Testamentum sub luce Christi mortui et resuscitati. Haec typologica lectio inexhaustum Veteris Testamenti ostendit contentum. Ipsa tamen non debet oblivioni dare illud valorem proprium Revelationis servare suum, ab Ipso Domino nostro confirmatum (cf. [Mc 12,29-31](#)). Ceterum, Novum Testamentum postulat etiam ut sub Veteris legatur luce. Primaeva catechesis christiana constanter ad id recurrebat (cf. [1Co 5,6-8](#) [1Co 10,1-11](#)). Secundum adagium antiquum, Novum Testamentum in Vetere est occultum, dum Vetus est in Novo detectum: ita fit ut « in Vetere Novum lateat et in Novo Vetus pateat »(99).

(99) Sanctus Augustinus, *Quaestiones in Heptateucum*, 2, 73: CCL 33, 106 (PL 34, 623); cf Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 16](#): AAS 58 (1966) 825.

130 Typologia dynamismum significat in consilii divini adimpletionem, cum « Deus omnia in omnibus » erit ([1Co 15,28](#)). Sic, exempli gratia, vocatio Patriarcharum et Exodus ex Aegypto valorem proprium in Dei consilio non amittunt suum eo quod simul ipsius sint intermediae periodi.

V. De sacra Scriptura in Ecclesiae vita

131 « Tanta autem Verbo Dei vis ac virtus inest, ut Ecclesiae sustentaculum ac vigor, et Ecclesiae filiis fidei robur, animae cibus, vitae spiritualis fons purus et perennis exstet »(100). « Christifidelibus aditus ad sacram Scripturam late pateat oportet »(101).

(100) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 21](#): AAS 58 (1966) 828.

(101) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 22](#): AAS 58 (1966) 828.

132 « Sacrae Paginae studium sit veluti anima sacrae theologiae. Eodem autem Scripturae verbo etiam ministerium verbi, pastoralis nempe praedicatio, catechesis omnisque instructio christiana, in quo homilia liturgica eximium locum habeat oportet, salubriter nutritur sancteque virescit »(102).

(102) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 24](#): AAS 58 (1966) 829.

133 Ecclesia « christifideles omnes (...) vehementer peculiariterque exhortatur, ut frequenti

divinarum Scripturarum lectione "eminentem scientiam Iesu Christi" (*Ph 3,8*) ediscant.
"Ignoratio enim Scripturarum ignoratio Christi est" »(103).
(103) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, *DV 25*: AAS 58 (1966) 829; cf
Sanctus Hieronymus, *Commentarii in Isaiam*, Prologus: CCL 73, (PL (PL 24, 17).

Catechismus 65

Genèse - Bible du Chanoine Crampon

La Genèse est le prologue de toute la Bible. Elle contient des écrits à base de récits mythiques sur les origines du monde et de l'humanité (Gn 1-11) : création (1-3), Caïn et Abel (4), Généalogie (5), Déluge (6-9,17), fils de Noé (9,18-10), Babel (11,1-9), les ancêtres d'Abraham (9,18-11). Tous ces récits sont relus à la lumière de la seule vérité qui compte pour Israël : Yahvé a sauvé son peuple, Il lui a donné une Loi et une Terre. En forme de longue préparation à l'Exode, le livre relate l'histoire patriarcale : Abraham (Gn 12-25,18), Isaac et ses fils Esaü et Jacob (25,19 - 36,43), Joseph et ses frères (37,1-50,26). Les courants théologiques qui traversent cet ensemble font de ce livre une pierre d'attente. Les chrétiens, à la suite de Paul, découvriront le Christ comme nouvel Adam. L'Alliance avec Noé et Abraham amorce la notion d'un salut pour tous.

- *Traduction en français du Chanoine Crampon, édition numérique par Richard Bourret*

Table des matières

La Genèse

1 Récits des origines

1 Premier récit de la création

2 Deuxième récit de la création

3 La chute

4 Caïn et Abel

La descendance de Caïn

Seth et ses descendants

5 Adam et sa descendance

6 Les héros antédiluviens

Noé seul juste

Le déluge: construction de l'arche

7 Le déluge: préparatifs et début

Le déluge: la crue

8 Le déluge: la décrue

Sortie de l'arche et sacrifice de Noé

9 L'ordre nouveau

Alliance de Dieu avec Noé et les habitants de la terre

Noé et ses fils

10 Origine des nations répandues sur la terre

11 La tour de Babel. Confusion des langues.

Les ancêtres d'Abraham

Descendance de Téra

2 Histoire des patriarches

21 Histoire d'Abraham

12 Vocation d'Abraham

Premières pérégrinations d'Abraham

13 Abraham se sépare de Lot**14 La campagne des quatre rois****15 Alliance de Yahvé avec Abraham****16 Naissance d'Ismaël**

La circoncision, signe de l'Alliance

17 Annonce de la naissance d'Isaac**18 L'apparition de Mambré et l'annonce de la naissance d'Isaac**

Annonce de la destruction de Sodome. Intercession d'Abraham.

19 Crime et destruction de Sodome

Origine des Moabites et des Ammonites

20 Abraham et Sara à Guérar**21 Naissance d'Isaac**

Ismaël est chassé

Alliance d'Abraham avec Abimélec à Bersabée

22 Le sacrifice d'Isaac

La descendance de Nahor

23 Mort et sépulcre de Sara**24 Mariage d'Isaac avec Rébecca****25 Les fils de Oetoura**

Mort d'Abraham

Descendance et mort d'Ismaël

22 Histoire d'Isaac et de ses fils Esaü et Jacob

Naissance d'Esaü et de Jacob

Esaü vend son droit d'aînesse

26 Isaac à Guérar

L'affaire des puits

A Bersabée. Apparition de Yahvé et alliance avec Abraham

Les femmes hittites d'Esaü

27 Jacob dérobe à Esaü la bénédiction paternelle

Isaac envoie Jacob chez Laban

28 Esaü épouse une Ismaélite

Le songe de Jacob à Béthel

- [29](#) [Jacob arrive chez Laban](#)
  - [Le double mariage de Jacob](#)
  - [Les enfants de Jacob](#)
- [30](#) [Comment Jacob s'enrichit](#)
- [31](#) [Jacob s'enfuit de chez Laban](#)
- [32](#) [Jacob à Mahanaïm prépare sa rencontre avec Esaü](#)
  - [Jacob lutte avec Dieu](#)
- [33](#) [Rencontre avec Esaü. Arrivée à Soukkot](#)
  - [Jacob à Sichem. Outrage fait à Dina](#)
- [35](#) [Jacob à Béthel](#)
  - [Naissance de Benjamin. Mort de Rachel.](#)
  - [L'inceste de Ruben](#)
  - [Les douze fils de Jacob](#)
  - [Mort d'Isaac](#)
- [36](#) [Femmes et enfants d'Esaü en Canaan](#)
  - [Migration d'Esaü au pays de Séir](#)
  - [Les chefs des fils d'Edom](#)
  - [Descendance de Séir](#)
  - [Les rois d'Edom](#)
  - [Les chefs d'Edom](#)
- [23](#) [Histoire de Joseph et de ses frères](#)
- [37](#) [Joseph et ses frères](#)
  - [Le songe de Joseph](#)
  - [Joseph vendu par ses frères](#)
- [38](#) [Juda et Tamar](#)
- [39](#) [Succès de Joseph en Egypte](#)
  - [Joseph et la femme de Putiphar](#)
  - [Joseph en prison](#)
- [40](#) [Joseph interprète les songes des officiers de Pharaon](#)
- [41](#) [Les songes de Pharaon](#)
- [42](#) [Premier voyage des frères de Joseph en Egypte](#)
- [43](#) [Second voyage en Egypte des frères de Joseph. Le départ.](#)
  - [Second voyage en Egypte des frères de Joseph. La rencontre.](#)
- [44](#) [Benjamin condamné à rester en Egypte](#)
- [45](#) [Joseph se fait reconnaître de ses frères](#)
- [46](#) [Départ de Jacob pour l'Egypte](#)
  - [La famille de Jacob](#)
  - [L'arrivée en Egypte. Accueil de Joseph et de Pharaon](#)
- [47](#) [Joseph profite de la famine pour accaparer les terres](#)
  - [Dernières volontés de Joseph](#)
- [48](#) [Jacob adopte et bénit les deux fils de Joseph](#)

[49 Bénédiction de Jacob](#)

[Mort de Jacob](#)

[50 Funérailles de Jacob](#)

[Fin de l'histoire de Joseph](#)

Autres versions disponibles

[New American Bible - Anglais](#)

[Nova Vulgata - Latin](#)

[Traduction Oecuménique de la Bible - Français](#)

[CEI \(1974\) - Italien](#)

Book of

GENESIS

Six Days of Creation and the Sabbath

¹ ¹ In the beginning, when God created the heavens and the earth, ² the earth was a formless wasteland, and darkness covered the abyss, while a mighty wind swept over the waters.

³ Then God said, "Let there be light," and there was light. ⁴ God saw how good the light was. God then separated the light from the darkness. ⁵ God called the light "day," and the darkness he called "night." Thus evening came, and morning followed-- the first day.

⁶ Then God said, "Let there be a dome in the middle of the waters, to separate one body of water from the other." And so it happened: ⁷ God made the dome, and it separated the water above the dome from the water below it. ⁸ God called the dome "the sky." Evening came, and morning followed-- the second day.

⁹ Then God said, "Let the water under the sky be gathered into a single basin, so that the dry land may appear." And so it happened: the water under the sky was gathered into its basin, and the dry land appeared. ¹⁰ God called the dry land "the earth," and the basin of the water he called "the sea." God saw how good it was. ¹¹ Then God said, "Let the earth bring forth vegetation: every kind of plant that bears seed and every kind of fruit tree on earth that bears fruit with its seed in it." And so it happened: ¹² the earth brought forth every kind of plant that bears seed and every kind of fruit tree on earth that bears fruit with its seed in it. God saw how good it was. ¹³ Evening came, and morning followed-- the third day.

¹⁴ Then God said: "Let there be lights in the dome of the sky, to separate day from night. Let them mark the fixed times, the days and the years, ¹⁵ and serve as luminaries in the dome of the sky, to shed light upon the earth." And so it happened: ¹⁶ God made the two great lights, the greater one to govern the day, and the lesser one to govern the night; and he made the stars. ¹⁷ God set them in the dome of the sky, to shed light upon the earth, ¹⁸ to govern the day and the night, and to separate the light from the darkness. God saw how good it was. ¹⁹ Evening came, and morning followed-- the fourth day.

²⁰ Then God said, "Let the water teem with an abundance of living creatures, and on the earth let birds fly beneath the dome of the sky." And so it happened: ²¹ God created the great sea monsters and all kinds of swimming creatures with which the water teems, and all kinds of winged birds. God saw how good it was, ²² and God blessed them, saying, "Be fertile, multiply, and fill the water of the seas; and let the birds multiply on the earth."²³ Evening came, and morning followed-- the fifth day.

²⁴ Then God said, "Let the earth bring forth all kinds of living creatures: cattle, creeping things, and wild animals of all kinds." And so it happened: ²⁵ God made all kinds of wild animals, all kinds of cattle, and all kinds of creeping things of the earth. God saw how good it was.

²⁶ Then God said: "Let us make man in our image, after our likeness. Let them have dominion over the fish of the sea, the birds of the air, and the cattle, and over all the wild animals and all the creatures that crawl on the ground."

²⁷ God created man in his image; in the divine image he created him; male and female he created them.

²⁸ God blessed them, saying: "Be fertile and multiply; fill the earth and subdue it. Have dominion over the fish of the sea, the birds of the air, and all the living things that move on the earth."

²⁹ God also said: "See, I give you every seed-bearing plant all over the earth and every tree that has seed-bearing fruit on it to be your food; ³⁰ and to all the animals of the land, all the birds of the air, and all the living creatures that crawl on the ground, I give all the green plants for food." And so it happened.

³¹ God looked at everything he had made, and he found it very good. Evening came, and morning followed-- the sixth day.

2 ¹ Thus the heavens and the earth and all their array were completed. ² Since on the seventh day God was finished with the work he had been doing, he rested on the seventh day from all the work he had undertaken. ³ So God blessed the seventh day and made it holy, because on it he rested from all the work he had done in creation.

Another Account of the Creation

⁴ Such is the story of the heavens and the earth at their creation. At the time when the LORD God made the earth and the heavens--

⁵ while as yet there was no field shrub on earth and no grass of the field had sprouted, for the LORD God had sent no rain upon the earth and there was no man to till the soil, ⁶ but a stream was welling up out of the earth and was watering all the surface of the ground-- ⁷ the LORD God formed man out of the clay of the ground and blew into his nostrils the breath of life, and so man became a living being.

⁸ Then the LORD God planted a garden in Eden, in the east, and he placed there the man

whom he had formed. ⁹ Out of the ground the LORD God made various trees grow that were delightful to look at and good for food, with the tree of life in the middle of the garden and the tree of the knowledge of good and bad. ¹⁰ A river rises in Eden to water the garden; beyond there it divides and becomes four branches. ¹¹ The name of the first is the Pishon; it is the one that winds through the whole land of Havilah, where there is gold. ¹² The gold of that land is excellent; bdellium and lapis lazuli are also there. ¹³ The name of the second river is the Gihon; it is the one that winds all through the land of Cush. ¹⁴ The name of the third river is the Tigris; it is the one that flows east of Asshur. The fourth river is the Euphrates. ¹⁵ The LORD God then took the man and settled him in the garden of Eden, to cultivate and care for it. ¹⁶ The LORD God gave man this order: "You are free to eat from any of the trees of the garden ¹⁷ except the tree of knowledge of good and bad. From that tree you shall not eat; the moment you eat from it you are surely doomed to die."

¹⁸ The LORD God said: "It is not good for the man to be alone. I will make a suitable partner for him." ¹⁹ So the LORD God formed out of the ground various wild animals and various birds of the air, and he brought them to the man to see what he would call them; whatever the man called each of them would be its name. ²⁰ The man gave names to all the cattle, all the birds of the air, and all the wild animals; but none proved to be the suitable partner for the man. ²¹ So the LORD God cast a deep sleep on the man, and while he was asleep, he took out one of his ribs and closed up its place with flesh. ²² The LORD God then built up into a woman the rib that he had taken from the man. When he brought her to the man, ²³ the man said: "This one, at last, is bone of my bones and flesh of my flesh; This one shall be called 'woman,' for out of 'her man' this one has been taken." ²⁴ That is why a man leaves his father and mother and clings to his wife, and the two of them become one body. ²⁵ The man and his wife were both naked, yet they felt no shame.

The First Sin and Its Punishment

³ ¹ Now the serpent was the most cunning of all the animals that the LORD God had made. The serpent asked the woman, "Did God really tell you not to eat from any of the trees in the garden?" ² The woman answered the serpent: "We may eat of the fruit of the trees in the garden; ³ it is only about the fruit of the tree in the middle of the garden that God said, 'You shall not eat it or even touch it, lest you die.'" ⁴ But the serpent said to the woman: "You certainly will not die! ⁵ No, God knows well that the moment you eat of it your eyes will be opened and you will be like gods who know what is good and what is bad."

⁶ The woman saw that the tree was good for food, pleasing to the eyes, and desirable for gaining wisdom. So she took some of its fruit and ate it; and she also gave some to her husband, who was with her, and he ate it. ⁷ Then the eyes of both of them were opened, and they realized that they were naked; so they sewed fig leaves together and made loincloths for themselves.

8 When they heard the sound of the LORD God moving about in the garden at the breezy time of the day, the man and his wife hid themselves from the LORD God among the trees of the garden. 9 The LORD God then called to the man and asked him, "Where are you?" 10 He answered, "I heard you in the garden; but I was afraid, because I was naked, so I hid myself." 11 Then he asked, "Who told you that you were naked? You have eaten, then, from the tree of which I had forbidden you to eat!" 12 The man replied, "The woman whom you put here with me-- she gave me fruit from the tree, so I ate it." 13 The LORD God then asked the woman, "Why did you do such a thing?" The woman answered, "The serpent tricked me into it, so I ate it."

14 Then the LORD God said to the serpent: "Because you have done this, you shall be banned from all the animals and from all the wild creatures; On your belly shall you crawl, and dirt shall you eat all the days of your life.

15 I will put enmity between you and the woman, and between your offspring and hers; He will strike at your head, while you strike at his heel."

16 To the woman he said: "I will intensify the pangs of your childbearing; in pain shall you bring forth children. Yet your urge shall be for your husband, and he shall be your master."

17 To the man he said: "Because you listened to your wife and ate from the tree of which I had forbidden you to eat, "Cursed be the ground because of you! In toil shall you eat its yield all the days of your life.

18 Thorns and thistles shall it bring forth to you, as you eat of the plants of the field.

19 By the sweat of your face shall you get bread to eat, Until you return to the ground, from which you were taken; For you are dirt, and to dirt you shall return."

20 The man called his wife Eve, because she became the mother of all the living. 21 For the man and his wife the LORD God made leather garments, with which he clothed them. 22 Then the LORD God said: "See! The man has become like one of us, knowing what is good and what is bad! Therefore, he must not be allowed to put out his hand to take fruit from the tree of life also, and thus eat of it and live forever." 23 The LORD God therefore banished him from the garden of Eden, to till the ground from which he had been taken. 24 When he expelled the man, he settled him east of the garden of Eden; and he stationed the cherubim and the fiery revolving sword, to guard the way to the tree of life.

Cain Murders Abel

4 1 The man had relations with his wife Eve, and she conceived and bore Cain, saying, "I have produced a man with the help of the LORD." 2 Next she bore his brother Abel. Abel became a keeper of flocks, and Cain a tiller of the soil.

3 In the course of time Cain brought an offering to the LORD from the fruit of the soil, 4 while Abel, for his part, brought one of the best firstlings of his flock. The LORD looked with favor on Abel and his offering, 5 but on Cain and his offering he did not. Cain greatly resented this and was crestfallen. 6 So the LORD said to Cain: "Why are you so resentful and crestfallen? 7 If you do well, you can hold up your head; but if not, sin is a demon lurking at the door: his

urge is toward you, yet you can be his master."

⁸ Cain said to his brother Abel, "Let us go out in the field." When they were in the field, Cain attacked his brother Abel and killed him.⁹ Then the LORD asked Cain, "Where is your brother Abel?" He answered, "I do not know. Am I my brother's keeper?"¹⁰ The LORD then said: "What have you done! Listen: your brother's blood cries out to me from the soil!"¹¹ Therefore you shall be banned from the soil that opened its mouth to receive your brother's blood from your hand.¹² If you till the soil, it shall no longer give you its produce. You shall become a restless wanderer on the earth."¹³ Cain said to the LORD: "My punishment is too great to bear."¹⁴ Since you have now banished me from the soil, and I must avoid your presence and become a restless wanderer on the earth, anyone may kill me at sight."¹⁵ "Not so!" the LORD said to him. "If anyone kills Cain, Cain shall be avenged sevenfold." So the LORD put a mark on Cain, lest anyone should kill him at sight.¹⁶ Cain then left the LORD'S presence and settled in the land of Nod, east of Eden.

Beginnings of Civilization

¹⁷ Cain had relations with his wife, and she conceived and bore Enoch. Cain also became the founder of a city, which he named after his son Enoch.¹⁸ To Enoch was born Irad, and Irad became the father of Mehujael; Mehujael became the father of Methusael, and Methusael became the father of Lamech.¹⁹ Lamech took two wives; the name of the first was Adah, and the name of the second Zillah.²⁰ Adah gave birth to Jabal, the ancestor of all who dwell in tents and keep cattle.²¹ His brother's name was Jubal; he was the ancestor of all who play the lyre and the pipe.²² Zillah, on her part, gave birth to Tubalcain, the ancestor of all who forge instruments of bronze and iron. The sister of Tubalcain was Naamah.

²³ Lamech said to his wives: "Adah and Zillah, hear my voice; wives of Lamech, listen to my utterance: I have killed a man for wounding me, a boy for bruising me.

²⁴ If Cain is avenged sevenfold, then Lamech seventy-sevenfold."

²⁵ Adam again had relations with his wife, and she gave birth to a son whom she called Seth. "God has granted me more offspring in place of Abel," she said, "because Cain slew him."²⁶ To Seth, in turn, a son was born, and he named him Enosh. At that time men began to invoke the LORD by name.

Adam's Descendants to Noah and His Sons

⁵ ¹ This is the record of the descendants of Adam. When God created man, he made him in the likeness of God; ² he created them male and female. When they were created, he blessed them and named them "man."

³ Adam was one hundred and thirty years old when he begot a son in his likeness, after his

image; and he named him Seth.⁴ Adam lived eight hundred years after the birth of Seth, and he had other sons and daughters.⁵ The whole lifetime of Adam was nine hundred and thirty years; then he died.

⁶ When Seth was one hundred and five years old, he became the father of Enosh.⁷ Seth lived eight hundred and seven years after the birth of Enosh, and he had other sons and daughters.⁸ The whole lifetime of Seth was nine hundred and twelve years; then he died.

⁹ When Enosh was ninety years old, he became the father of Kenan.¹⁰ Enosh lived eight hundred and fifteen years after the birth of Kenan, and he had other sons and daughters.¹¹ The whole lifetime of Enosh was nine hundred and five years; then he died.

¹² When Kenan was seventy years old, he became the father of Mahalalel.¹³ Kenan lived eight hundred and forty years after the birth of Mahalalel, and he had other sons and daughters.¹⁴ The whole lifetime of Kenan was nine hundred and ten years; then he died.

¹⁵ When Mahalalel was sixty-five years old, he became the father of Jared.¹⁶ Mahalalel lived eight hundred and thirty years after the birth of Jared, and he had other sons and daughters.¹⁷ The whole lifetime of Mahalalel was eight hundred and ninety-five years; then he died.

¹⁸ When Jared was one hundred and sixty-two years old, he became the father of Enoch.¹⁹ Jared lived eight hundred years after the birth of Enoch, and he had other sons and daughters.²⁰ The whole lifetime of Jared was nine hundred and sixty-two years; then he died.

²¹ When Enoch was sixty-five years old, he became the father of Methuselah.²² Enoch lived three hundred years after the birth of Methuselah, and he had other sons and daughters.²³ The whole lifetime of Enoch was three hundred and sixty-five years.²⁴ Then Enoch walked with God, and he was no longer here, for God took him.

²⁵ When Methuselah was one hundred and eighty-seven years old, he became the father of Lamech.²⁶ Methuselah lived seven hundred and eighty-two years after the birth of Lamech, and he had other sons and daughters.²⁷ The whole lifetime of Methuselah was nine hundred and sixty-nine years; then he died.²⁸ When Lamech was one hundred and eighty-two years

old, he begot a son²⁹ and named him Noah, saying, "Out of the very ground that the LORD has put under a curse, this one shall bring us relief from our work and the toil of our hands."

³⁰ Lamech lived five hundred and ninety-five years after the birth of Noah, and he had other sons and daughters.³¹ The whole lifetime of Lamech was seven hundred and seventy-seven years; then he died.

³² When Noah was five hundred years old, he became the father of Shem, Ham, and Japheth.

[The Wickedness of Humankind](#)

⁶ ¹ When men began to multiply on earth and daughters were born to them, ² the sons of heaven saw how beautiful the daughters of man were, and so they took for their wives as

many of them as they chose.³ Then the LORD said: "My spirit shall not remain in man forever, since he is but flesh. His days shall comprise one hundred and twenty years."

⁴ At that time the Nephilim appeared on earth (as well as later), after the sons of heaven had intercourse with the daughters of man, who bore them sons. They were the heroes of old, the men of renown.

⁵ When the LORD saw how great was man's wickedness on earth, and how no desire that his heart conceived was ever anything but evil,⁶ he regretted that he had made man on the earth, and his heart was grieved.⁷ So the LORD said: "I will wipe out from the earth the men whom I have created, and not only the men, but also the beasts and the creeping things and the birds of the air, for I am sorry that I made them."⁸ But Noah found favor with the LORD.

Noah Pleases God

⁹ These are the descendants of Noah. Noah, a good man and blameless in that age,¹⁰ for he walked with God, begot three sons: Shem, Ham, and Japheth.¹¹ In the eyes of God the earth was corrupt and full of lawlessness.¹² When God saw how corrupt the earth had become, since all mortals led depraved lives on earth,

¹³ he said to Noah: "I have decided to put an end to all mortals on earth; the earth is full of lawlessness because of them. So I will destroy them and all life on earth."¹⁴ "Make yourself an ark of gopherwood, put various compartments in it, and cover it inside and out with pitch.

¹⁵ This is how you shall build it: the length of the ark shall be three hundred cubits, its width fifty cubits, and its height thirty cubits.¹⁶ Make an opening for daylight in the ark, and finish the ark a cubit above it. Put an entrance in the side of the ark, which you shall make with bottom, second and third decks.

¹⁷ I, on my part, am about to bring the flood (waters) on the earth, to destroy everywhere all creatures in which there is the breath of life; everything on earth shall perish.¹⁸ But with you I will establish my covenant; you and your sons, your wife and your sons' wives, shall go into the ark.

¹⁹ Of all other living creatures you shall bring two into the ark, one male and one female, that you may keep them alive with you.²⁰ Of all kinds of birds, of all kinds of beasts, and of all kinds of creeping things, two of each shall come into the ark with you, to stay alive.

²¹ Moreover, you are to provide yourself with all the food that is to be eaten, and store it away, that it may serve as provisions for you and for them."²² This Noah did; he carried out all the commands that God gave him.

The Great Flood

⁷ ¹ Then the LORD said to Noah: "Go into the ark, you and all your household, for you alone in this age have I found to be truly just."² Of every clean animal, take with you seven pairs, a male and its mate; and of the unclean animals, one pair, a male and its mate;³ likewise, of

every clean bird of the air, seven pairs, a male and a female, and of all the unclean birds, one pair, a male and a female. Thus you will keep their issue alive over all the earth.⁴ Seven days from now I will bring rain down on the earth for forty days and forty nights, and so I will wipe out from the surface of the earth every moving creature that I have made."⁵ Noah did just as the LORD had commanded him.

⁶ Noah was six hundred years old when the flood waters came upon the earth.

⁷ Together with his sons, his wife, and his sons' wives, Noah went into the ark because of the waters of the flood.⁸ Of the clean animals and the unclean, of the birds, and of everything that creeps on the ground,⁹ (two by two) male and female entered the ark with Noah, just as the LORD had commanded him.¹⁰ As soon as the seven days were over, the waters of the flood came upon the earth.

¹¹ In the six hundredth year of Noah's life, in the second month, on the seventeenth day of the month: it was on that day that All the fountains of the great abyss burst forth, and the floodgates of the sky were opened.¹² For forty days and forty nights heavy rain poured down on the earth.¹³ On the precise day named, Noah and his sons Shem, Ham, and Japheth, and Noah's wife, and the three wives of Noah's sons had entered the ark,¹⁴ together with every kind of wild beast, every kind of domestic animal, every kind of creeping thing of the earth, and every kind of bird.¹⁵ Pairs of all creatures in which there was the breath of life entered the ark with Noah.¹⁶ Those that entered were male and female, and of all species they came, as God had commanded Noah. Then the LORD shut him in.

¹⁷ The flood continued upon the earth for forty days. As the waters increased, they lifted the ark, so that it rose above the earth.¹⁸ The swelling waters increased greatly, but the ark floated on the surface of the waters.¹⁹ Higher and higher above the earth rose the waters, until all the highest mountains everywhere were submerged,²⁰ the crest rising fifteen cubits higher than the submerged mountains.

²¹ All creatures that stirred on earth perished: birds, cattle, wild animals, and all that swarmed on the earth, as well as all mankind.²² Everything on dry land with the faintest breath of life in its nostrils died out.²³ The LORD wiped out every living thing on earth: man and cattle, the creeping things and the birds of the air; all were wiped out from the earth. Only Noah and those with him in the ark were left.

²⁴ The waters maintained their crest over the earth for one hundred and fifty days,

The Flood Subsides

8¹ and then God remembered Noah and all the animals, wild and tame, that were with him in the ark. So God made a wind sweep over the earth, and the waters began to subside.² The fountains of the abyss and the floodgates of the sky were closed, and the downpour from the sky was held back.³ Gradually the waters receded from the earth. At the end of one hundred

and fifty days, the waters had so diminished⁴ that, in the seventh month, on the seventeenth day of the month, the ark came to rest on the mountains of Ararat.⁵ The waters continued to diminish until the tenth month, and on the first day of the tenth month the tops of the mountains appeared.

⁶ At the end of forty days Noah opened the hatch he had made in the ark,⁷ and he sent out a raven, to see if the waters had lessened on the earth. It flew back and forth until the waters dried off from the earth.⁸ Then he sent out a dove, to see if the waters had lessened on the earth.⁹ But the dove could find no place to alight and perch, and it returned to him in the ark, for there was water all over the earth. Putting out his hand, he caught the dove and drew it back to him inside the ark.¹⁰ He waited seven days more and again sent the dove out from the ark.¹¹ In the evening the dove came back to him, and there in its bill was a plucked-off olive leaf! So Noah knew that the waters had lessened on the earth.¹² He waited still another seven days and then released the dove once more; and this time it did not come back.

¹³ In the six hundred and first year of Noah's life, in the first month, on the first day of the month, the water began to dry up on the earth. Noah then removed the covering of the ark and saw that the surface of the ground was drying up.¹⁴ In the second month, on the twenty-seventh day of the month, the earth was dry.

¹⁵ Then God said to Noah:¹⁶ "Go out of the ark, together with your wife and your sons and your sons' wives.¹⁷ Bring out with you every living thing that is with you-- all bodily creatures, be they birds or animals or creeping things of the earth--and let them abound on the earth, breeding and multiplying on it."¹⁸ So Noah came out, together with his wife and his sons and his sons' wives;¹⁹ and all the animals, wild and tame, all the birds, and all the creeping creatures of the earth left the ark, one kind after another.

God's Promise to Noah

²⁰ Then Noah built an altar to the LORD, and choosing from every clean animal and every clean bird, he offered holocausts on the altar.²¹ WHEN the LORD smelled the sweet odor, he said to himself: "Never again will I doom the earth because of man, since the desires of man's heart are evil from the start; nor will I ever again strike down all living beings, as I have done.

²² As long as the earth lasts, seedtime and harvest, cold and heat, Summer and winter, and day and night shall not cease."

The Covenant with Noah

⁹ ¹ God blessed Noah and his sons and said to them: "Be fertile and multiply and fill the earth.² Dread fear of you shall come upon all the animals of the earth and all the birds of the air, upon all the creatures that move about on the ground and all the fishes of the sea; into

your power they are delivered.³ Every creature that is alive shall be yours to eat; I give them all to you as I did the green plants.⁴ Only flesh with its lifeblood still in it you shall not eat.⁵ For your own lifeblood, too, I will demand an accounting: from every animal I will demand it, and from man in regard to his fellow man I will demand an accounting for human life.

⁶ If anyone sheds the blood of man, by man shall his blood be shed; For in the image of God has man been made.⁷ Be fertile, then, and multiply; abound on earth and subdue it."

⁸ God said to Noah and to his sons with him:⁹ "See, I am now establishing my covenant with you and your descendants after you¹⁰ and with every living creature that was with you: all the birds, and the various tame and wild animals that were with you and came out of the

ark.¹¹ I will establish my covenant with you, that never again shall all bodily creatures be destroyed by the waters of a flood; there shall not be another flood to devastate the earth."

¹² God added: "This is the sign that I am giving for all ages to come, of the covenant between me and you and every living creature with you:¹³ I set my bow in the clouds to serve as a sign of the covenant between me and the earth.¹⁴ When I bring clouds over the earth, and the bow appears in the clouds,¹⁵ I will recall the covenant I have made between me and you and all living beings, so that the waters shall never again become a flood to destroy all mortal beings.¹⁶ As the bow appears in the clouds, I will see it and recall the everlasting covenant that I have established between God and all living beings-- all mortal creatures that are on earth."¹⁷ God told Noah: "This is the sign of the covenant I have established between me and all mortal creatures that are on earth."

Noah and His Sons

¹⁸ The sons of Noah who came out of the ark were Shem, Ham and Japheth. (Ham was the father of Canaan.)¹⁹ These three were the sons of Noah, and from them the whole earth was peopled.

²⁰ Now Noah, a man of the soil, was the first to plant a vineyard.²¹ When he drank some of the wine, he became drunk and lay naked inside his tent.²² Ham, the father of Canaan, saw his father's nakedness, and he told his two brothers outside about it.²³ Shem and Japheth, however, took a robe, and holding it on their backs, they walked backward and covered their father's nakedness; since their faces were turned the other way, they did not see their father's nakedness.²⁴ When Noah woke up from his drunkenness and learned what his youngest son had done to him,

²⁵ he said: "Cursed be Canaan! The lowest of slaves shall he be to his brothers."

²⁶ He also said: "Blessed be the LORD, the God of Shem! Let Canaan be his slave.

²⁷ May God expand Japheth, so that he dwells among the tents of Shem; and let Canaan be his slave."

²⁸ Noah lived three hundred and fifty years after the flood.²⁹ The whole lifetime of Noah was nine hundred and fifty years; then he died.

Nations Descended from Noah

10¹ These are the descendants of Noah's sons, Shem, Ham, and Japheth, to whom sons were born after the flood.

2 The descendants of Japheth: Gomer, Magog, Madai, Javan, Tubal, Meshech, and Tiras.³

The descendants of Gomer: Ashkenaz, Riphath, and Togarmah.⁴ The descendants of Javan:

Elishah, Tarshish, the Kittim, and the Rodanim.⁵ These are the descendants of Japheth, and from them sprang the maritime nations, in their respective lands-- each with its own

language-- by their clans within their nations.⁶ The descendants of Ham: Cush, Mizraim, Put,

and Canaan.⁷ The descendants of Cush: Seba, Havilah, Sabtah, Raamah, and Sabteca. The

descendants of Raamah: Sheba and Dedan.⁸ Cush became the father of Nimrod, who was

the first potentate on earth.⁹ He was a mighty hunter by the grace of the LORD; hence the

saying, "Like Nimrod, a mighty hunter by the grace of the LORD."¹⁰ The chief cities of his

kingdom were Babylon, Erech, and Accad, all of them in the land of Shinar.¹¹ From that land

he went forth to Asshur, where he built Nineveh, Rehoboth-Ir, and Calah,¹² as well as

Resen, between Nineveh and Calah, the latter being the principal city.¹³ Mizraim became

the father of the Ludim, the Anamim, the Lehabim, the Naphtuhim,¹⁴ the Pathrusim, the

Casluhim, and the Caphtorim from whom the Philistines sprang.¹⁵ Canaan became the

father of Sidon, his first-born, and of Heth;¹⁶ also of the Jebusites, the Amorites, the

Girgashites,¹⁷ the Hivites, the Arkites, the Sinites,¹⁸ the Arvadites, the Zemarites, and the

Hamathites. Afterward, the clans of the Canaanites spread out,¹⁹ so that the Canaanite borders extended from Sidon all the way to Gerar, near Gaza, and all the way to Sodom,

Gomorrhah, Admah and Zeboiim, near Lasha.²⁰ These are the descendants of Ham, according to their clans and languages, by their lands and nations.

21 To Shem also, Japheth's oldest brother and the ancestor of all the children of Eber, sons

were born.²² The descendants of Shem: Elam, Asshur, Arpachshad, Lud, and Aram.²³ The

descendants of Aram: Uz, Hul, Gether, and Mash.²⁴ Arpachshad became the father of

Shelah, and Shelah became the father of Eber.²⁵ To Eber two sons were born: the name of

the first was Peleg, for in his time the world was divided; and the name of his brother was

Joktan.²⁶ Joktan became the father of Almodad, Sheleph, Hazarmaveth, Jerah,²⁷ Hadoram,

Uzal, Diklah,²⁸ Obal, Abimael, Sheba,²⁹ Ophir, Havilah, and Jobab. All these were

descendants of Joktan.³⁰ Their settlements extended all the way to Sephar, the eastern hill

country.³¹ These are the descendants of Shem, according to their clans and languages by their lands and nations.

32 These are the groupings of Noah's sons, according to their origins and by their nations. From these the other nations of the earth branched out after the flood.

The Tower of Babel

11 ¹ The whole world spoke the same language, using the same words. ² While men were migrating in the east, they came upon a valley in the land of Shinar and settled there. ³ They said to one another, "Come, let us mold bricks and harden them with fire." They used bricks for stone, and bitumen for mortar. ⁴ Then they said, "Come, let us build ourselves a city and a tower with its top in the sky, and so make a name for ourselves; otherwise we shall be scattered all over the earth."

⁵ The LORD came down to see the city and the tower that the men had built. ⁶ Then the LORD said: "If now, while they are one people, all speaking the same language, they have started to do this, nothing will later stop them from doing whatever they presume to do. ⁷ Let us then go down and there confuse their language, so that one will not understand what another says." ⁸ Thus the LORD scattered them from there all over the earth, and they stopped building the city. ⁹ That is why it was called Babel, because there the LORD confused the speech of all the world. It was from that place that he scattered them all over the earth.

Descendants of Shem

¹⁰ This is the record of the descendants of Shem. When Shem was one hundred years old, he became the father of Arpachshad, two years after the flood. ¹¹ Shem lived five hundred years after the birth of Arpachshad, and he had other sons and daughters. ¹² When Arpachshad was thirty-five years old, he became the father of Shelah. ¹³ Arpachshad lived four hundred and three years after the birth of Shelah, and he had other sons and daughters. ¹⁴ When Shelah was thirty years old, he became the father of Eber. ¹⁵ Shelah lived four hundred and three years after the birth of Eber, and he had other sons and daughters. ¹⁶ When Eber was thirty-four years old, he became the father of Peleg. ¹⁷ Eber lived four hundred and thirty years after the birth of Peleg, and he had other sons and daughters. ¹⁸ When Peleg was thirty years old, he became the father of Reu. ¹⁹ Peleg lived two hundred and nine years after the birth of Reu, and he had other sons and daughters. ²⁰ When Reu was thirty-two years old, he became the father of Serug. ²¹ Reu lived two hundred and seven years after the birth of Serug, and he had other sons and daughters. ²² When Serug was thirty years old, he became the father of Nahor. ²³ Serug lived two hundred years after the birth of Nahor, and he had other sons and daughters. ²⁴ When Nahor was twenty-nine years old, he became the father of Terah. ²⁵ Nahor lived one hundred and nineteen years after the birth of Terah, and he had other sons and daughters. ²⁶ When Terah was seventy years old, he became the father of Abram, Nahor and Haran.

Descendants of Terah

²⁷ This is the record of the descendants of Terah. Terah became the father of Abram, Nahor, and Haran, and Haran became the father of Lot.²⁸ Haran died before his father Terah, in his native land, in Ur of the Chaldeans.²⁹ Abram and Nahor took wives; the name of Abram's wife was Sarai, and the name of Nahor's wife was Milcah, daughter of Haran, the father of Milcah and Iscah.³⁰ Sarai was barren; she had no child.³¹ Terah took his son Abram, his grandson Lot, son of Haran, and his daughter-in-law Sarai, the wife of his son Abram, and brought them out of Ur of the Chaldeans, to go to the land of Canaan. But when they reached Haran, they settled there.³² The lifetime of Terah was two hundred and five years; then Terah died in Haran.

The Call of Abram

Genèse (NAB) 1

Genèse (NV) 1

Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II

Ratione habita iussu Pauli PP. VI recognita

Auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgata

NOVA VULGATA

EDITIO TYPICA ALTERA

GENESIS (NV)

Capitulum 1

¹ ¹ In principio creavit Deus caelum et terram. ² Terra autem erat inanis et vacua, et tenebrae super faciem abyssi, et spiritus Dei ferebatur super aquas.

³ Dixitque Deus: " Fiat lux ". Et facta est lux. ⁴ Et vidit Deus lucem quod esset bona et divisit Deus lucem ac tenebras. ⁵ Appellavitque Deus lucem Diem et tenebras Noctem. Factumque est vespere et mane, dies unus.

⁶ Dixit quoque Deus: " Fiat firmamentum in medio aquarum et dividat aquas ab aquis ". ⁷ Et fecit Deus firmamentum divisitque aquas, quae erant sub firmamento, ab his, quae erant super firmamentum. Et factum est ita. ⁸ Vocavitque Deus firmamentum Caelum. Et factum est vespere et mane, dies secundus.

⁹ Dixit vero Deus: " Congregentur aquae, quae sub caelo sunt, in locum unum, et appareat arida ". Factumque est ita. ¹⁰ Et vocavit Deus aridam Terram congregationesque aquarum appellavit Maria. Et vidit Deus quod esset bonum. ¹¹ Et ait Deus: " Germinet terra herbam virentem et herbam facientem semen et lignum pomiferum faciens fructum iuxta genus suum, cuius semen in semetipso sit super terram ". Et factum est ita. ¹² Et protulit terra herbam virentem et herbam afferentem semen iuxta genus suum lignumque faciens fructum, qui habet in semetipso sementem secundum speciem suam. Et vidit Deus quod esset bonum.

¹³ Et factum est vespere et mane, dies tertius.

¹⁴ Dixit autem Deus: " Fiant luminaria in firmamento caeli, ut dividant diem ac noctem et

sint in signa et tempora et dies et annos, ¹⁵ ut luceant in firmamento caeli et illuminent terram. Et factum est ita. ¹⁶ Fecitque Deus duo magna luminaria: luminare maius, ut praeesset diei, et luminare minus, ut praeesset nocti, et stellas. ¹⁷ Et posuit eas Deus in firmamento caeli, ut lucerent super terram ¹⁸ et praeessent diei ac nocti et dividerent lucem ac tenebras. Et vidit Deus quod esset bonum. ¹⁹ Et factum est vespere et mane, dies quartus. ²⁰ Dixit etiam Deus: " Pullulent aquae reptile animae viventis, et volatile volet super terram sub firmamento caeli ". ²¹ Creavitque Deus cete grandia et omnem animam viventem atque motabilem, quam pullulant aquae secundum species suas, et omne volatile secundum genus suum. Et vidit Deus quod esset bonum; ²² benedixitque eis Deus dicens: " Crescite et multiplicamini et replete aquas maris, avesque multiplicentur super terram ". ²³ Et factum est vespere et mane, dies quintus. ²⁴ Dixit quoque Deus: " Producat terra animam viventem in genere suo, iumenta et reptilia et bestias terrae secundum species suas ". Factumque est ita. ²⁵ Et fecit Deus bestias terrae iuxta species suas et iumenta secundum species suas et omne reptile terrae in genere suo. Et vidit Deus quod esset bonum. ²⁶ Et ait Deus: " Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram; et praesint piscibus maris et volatilibus caeli et bestiis universaeque terrae omnique reptili, quod movetur in terra ". ²⁷ Et creavit Deus hominem ad imaginem suam; ad imaginem Dei creavit illum; masculum et feminam creavit eos. ²⁸ Benedixitque illis Deus et ait illis Deus: " Crescite et multiplicamini et replete terram et subicite eam et dominamini piscibus maris et volatilibus caeli et universis animantibus, quae moventur super terram ". ²⁹ Dixitque Deus: " Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem semen super terram et universa ligna, quae habent in semetipsis fructum ligni portantem sementem, ut sint vobis in escam ³⁰ et cunctis animantibus terrae omnique volucris caeli et universis, quae moventur in terra et in quibus est anima vivens, omnem herbam virentem ad vescendum ". Et factum est ita. ³¹ Viditque Deus cuncta, quae fecit, et ecce erant valde bona. Et factum est vespere et mane, dies sextus.

Capitulum 2

² ¹ Igitur perfecti sunt caeli et terra et omnis exercitus eorum. ² Complevitque Deus die septimo opus suum, quod fecerat, et requievit die septimo ab universo opere, quod patrarat. ³ Et benedixit Deus diei septimo et sanctificavit illum, quia in ipso requieverat ab omni opere suo, quod creavit Deus, ut faceret. ⁴ Istae sunt generationes caeli et terrae, quando creatae sunt. In die quo fecit Dominus Deus terram et caelum ⁵ omne virgultum agri, antequam oriretur in terra, omnisque herba regionis, priusquam germinaret; non enim pluerat Dominus Deus super terram, et homo non erat, qui operaretur

humum, ⁶ sed fons ascendebat e terra irrigans universam superficiem terrae ⁷ tunc formavit Dominus Deus hominem pulverem de humo et inspiravit in nares eius spiraculum vitae, et factus est homo in animam viventem.

⁸ Et plantavit Dominus Deus paradisum in Eden ad orientem, in quo posuit hominem, quem formaverat. ⁹ Produxitque Dominus Deus de humo omne lignum pulchrum visu et ad vescendum suave, lignum etiam vitae in medio paradisi lignumque scientiae boni et mali. ¹⁰ Et fluvius egrediebatur ex Eden ad irrigandum paradisum, qui inde dividitur in quattuor capita. ¹¹ Nomen uni Phison: ipse est, qui circuit omnem terram Hevila, ubi est aurum; ¹² et aurum terrae illius optimum est; ibi invenitur bdellium et lapis onychinus. ¹³ Et nomen fluvio secundo Geon: ipse est, qui circuit omnem terram Aethiopiae. ¹⁴ Nomen vero fluminis tertii Tigris: ipse vadit ad orientem Assyriae. Fluvius autem quartus ipse est Euphrates. ¹⁵ Tulit ergo Dominus Deus hominem et posuit eum in paradiso Eden, ut operaretur et custodiret illum; ¹⁶ praecepitque Dominus Deus homini dicens: " Ex omni ligno paradisi comede; ¹⁷ de ligno autem scientiae boni et mali ne comedas; in quocumque enim die comederis ex eo, morte morieris ".

¹⁸ Dixit quoque Dominus Deus: " Non est bonum esse hominem solum; faciam ei adiutorium simile sui ". ¹⁹ Formatis igitur Dominus Deus de humo cunctis animantibus agri et universis volatilibus caeli, adduxit ea ad Adam, ut videret quid vocaret ea; omne enim, quod vocavit Adam animae viventis, ipsum est nomen eius. ²⁰ Appellavitque Adam nominibus suis cuncta pecora et universa volatilia caeli et omnes bestias agri; Adae vero non inveniebatur adiutor similis eius. ²¹ Immisit ergo Dominus Deus soporem in Adam. Cumque obdormisset, tulit unam de costis eius et replevit carnem pro ea; ²² et aedificavit Dominus Deus costam, quam tulerat de Adam, in mulierem et adduxit eam ad Adam.

²³ Dixitque Adam: " Haec nunc os ex ossibus meis et caro de carne mea! Haec vocabitur Virago, quoniam de viro sumpta est haec ". ²⁴ Quam ob rem relinquet vir patrem suum et matrem et adhaerebit uxori suae; et erunt in carnem unam.

²⁵ Erant autem uterque nudi, Adam scilicet et uxor eius, et non erubescabant.

Capitulum 3

3 ¹ Et serpens erat callidior cunctis animantibus agri, quae fecerat Dominus Deus. Qui dixit ad mulierem: " Verene praecepit vobis Deus, ut non comederetis de omni ligno paradisi? ". ² Cui respondit mulier: " De fructu lignorum, quae sunt in paradiso, vescimur; ³ de fructu vero ligni, quod est in medio paradisi, praecepit nobis Deus, ne comederemus et ne tangeremus illud, ne moriamur ". ⁴ Dixit autem serpens ad mulierem: " Nequaquam morte moriemini! ⁵ Scit enim Deus quod in quocumque die comederitis ex eo, aperientur oculi vestri, et eritis sicut Deus scientes bonum et malum ".

⁶ Vidit igitur mulier quod bonum esset lignum ad vescendum et pulchrum oculis et desiderabile esset lignum ad intellegendum; et tulit de fructu illius et comedit deditque etiam

viro suo secum, qui comedit. ⁷ Et aperti sunt oculi amborum. Cumque cognovissent esse se nudos, consuerunt folia ficus et fecerunt sibi perizomata.

⁸ Et cum audissent vocem Domini Dei deambulantis in paradiso ad auram post meridiem, abscondit se Adam et uxor eius a facie Domini Dei in medio ligni paradisi. ⁹ Vocavitque Dominus Deus Adam et dixit ei: " Ubi es? ". ¹⁰ Qui ait: " Vocem tuam audivi in paradiso et timui eo quod nudus essem et abscondi me ". ¹¹ Cui dixit: " Quis enim indicavit tibi quod nudus esses, nisi quod ex ligno, de quo tibi praeceperam, ne comederes, comedisti? ". ¹² Dixitque Adam: " Mulier, quam dedisti sociam mihi, ipsa dedit mihi de ligno, et comedi ". ¹³ Et dixit Dominus Deus ad mulierem: " Quid hoc fecisti? ". Quae respondit: " Serpens decepit me, et comedi ".

¹⁴ Et ait Dominus Deus ad serpentem: " Quia fecisti hoc, maledictus es inter omnia pecora et omnes bestias agri! Super pectus tuum gradieris et pulverem comedes cunctis diebus vitae tuae.

¹⁵ Inimicitias ponam inter te et mulierem et semen tuum et semen illius; ipsum conteret caput tuum, et tu conteres calcaneum eius ".

¹⁶ Mulieri dixit: " Multiplicabo aerumnas tuas et conceptus tuos: in dolore paries filios, et ad virum tuum erit appetitus tuus, ipse autem dominabitur tui ".

¹⁷ Adae vero dixit: " Quia audisti vocem uxoris tuae et comedisti de ligno, ex quo praeceperam tibi, ne comederes, maledicta humus propter te! In laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitae tuae.

¹⁸ Spinās et tribulos germinabit tibi, et comedes herbas terrae;

¹⁹ in sudore vultus tui vesceris pane, donec revertaris ad humum, de qua sumptus es, quia pulvis es et in pulverem reverteris ".

²⁰ Et vocavit Adam nomen uxoris suae Eva, eo quod mater esset cunctorum viventium. ²¹

Fecit quoque Dominus Deus Adae et uxori eius tunicas pelliceas et induit eos. ²² Et ait Dominus Deus: " Ecce homo factus est quasi unus ex nobis, ut sciat bonum et malum; nunc ergo, ne mittat manum suam et sumat etiam de ligno vitae et comedat et vivat in aeternum! ". ²³ Emisit eum Dominus Deus de paradiso Eden, ut operaretur humum, de qua sumptus

est. ²⁴ Eiecitque hominem et collocavit ad orientem paradisi Eden cherubim et flammeum gladium atque versatilem ad custodiendam viam ligni vitae.

Capitulum 4

⁴ ¹ Adam vero cognovit Evam uxorem suam, quae concepit et peperit Cain dicens: " Acquisivi virum per Dominum ". ² Rursusque peperit fratrem eius Abel. Et fuit Abel pastor ovium et Cain agricola.

³ Factum est autem post aliquot dies ut offerret Cain de fructibus agri munus Domino. ⁴ Abel quoque obtulit de primogenitis gregis sui et de adipibus eorum. Et respexit Dominus ad Abel et ad munus eius, ⁵ ad Cain vero et ad munus illius non respexit. Iratusque est Cain vehementer, et concidit vultus eius. ⁶ Dixitque Dominus ad eum: " Quare iratus es, et cur

concidit facies tua? ⁷ Nonne si bene egeris, vultum attolles? Sin autem male, in foribus peccatum insidiabitur, et ad te erit appetitus eius, tu autem dominaberis illius ".

⁸ Dixitque Cain ad Abel fratrem suum: " Egrediamur foras ". Cumque essent in agro, consurrexit Cain adversus Abel fratrem suum et interfecit eum. ⁹ Et ait Dominus ad Cain: " Ubi est Abel frater tuus? ". Qui respondit: " Nescio. Num custos fratris mei sum ego? ". ¹⁰ Dixitque ad eum: " Quid fecisti? Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de agro. ¹¹ Nunc igitur maledictus eris procul ab agro, qui aperuit os suum et suscepit sanguinem fratris tui de manu tua! ¹² Cum operatus fueris eum, amplius non dabit tibi fructus suos; vagus et profugus eris super terram ". ¹³ Dixitque Cain ad Dominum: " Maior est poena mea quam ut portem eam. ¹⁴ Ecce eicis me hodie a facie agri, et a facie tua abscondar et ero vagus et profugus in terra; omnis igitur, qui invenerit me, occidet me ". ¹⁵ Dixitque ei Dominus: " Nequaquam ita fiet, sed omnis qui occiderit Cain, septuplum punietur! ". Posuitque Dominus Cain signum, ut non eum interficeret omnis qui invenisset eum. ¹⁶ Egressusque Cain a facie Domini habitavit in terra Nod ad orientalem plagam Eden.

¹⁷ Cognovit autem Cain uxorem suam, quae concepit et peperit Henoch. Et aedificavit civitatem vocavitque nomen eius ex nomine filii sui Henoch. ¹⁸ Porro Henoch genuit Irad, et Irad genuit Maviael, et Maviael genuit Mathusael, et Mathusael genuit Lamech. ¹⁹ Qui accepit uxores duas: nomen uni Ada et nomen alteri Sella. ²⁰ Genuitque Ada label, qui fuit pater habitantium in tentoriis atque pastorum. ²¹ Et nomen fratris eius Iubal; ipse fuit pater omnium canentium cithara et organo. ²² Sella quoque genuit Tubalcain, qui fuit malleator et faber in cuncta opera aeris et ferri. Soror vero Tubalcain Noema. ²³ Dixitque Lamech uxoribus suis: " Ada et Sella, audite vocem meam; uxores Lamech, auscultate sermonem meum: occidi virum pro vulnere meo et adulescentulum pro livore meo; ²⁴ septuplum ultio dabitur de Cain, de Lamech vero septuagies septies ". ²⁵ Cognovit quoque Adam uxorem suam, et peperit filium vocavitque nomen eius Seth dicens: " Posuit mihi Deus semen aliud pro Abel, quem occidit Cain ". ²⁶ Sed et Seth natus est filius, quem vocavit Enos. Tunc coeperunt invocare nomen Domini.

Capitulum 5

¹ Hic est liber generationis Adam. In die qua creavit Deus hominem, ad similitudinem Dei fecit illum. ² Masculum et feminam creavit eos et benedixit illis; et vocavit nomen eorum Adam in die, quo creati sunt. ³ Vixit autem Adam centum triginta annis et genuit ad similitudinem et imaginem suam vocavitque nomen eius Seth. ⁴ Et facti sunt dies Adam, postquam genuit Seth, octingenti anni, genuitque filios et filias. ⁵ Et factum est omne tempus, quod vixit Adam, anni nongenti triginta, et mortuus est. ⁶ Vixit quoque Seth centum quinque annos et genuit Enos. ⁷ Vixitque Seth, postquam genuit

Enos, octingentis septem annis genuitque filios et filias. ⁸ Et facti sunt omnes dies Seth nongentorum duodecim annorum, et mortuus est.

⁹ Vixit vero Enos nonaginta annis et genuit Cainan. ¹⁰ Et vixit Enos, postquam genuit Cainan, octingentis quindecim annis et genuit filios et filias. ¹¹ Factique sunt omnes dies Enos nongentorum quinque annorum, et mortuus est.

¹² Vixit quoque Cainan septuaginta annis et genuit Malaleel. ¹³ Et vixit Cainan, postquam genuit Malaleel, octingentos quadraginta annos genuitque filios et filias. ¹⁴ Et facti sunt omnes dies Cainan nongenti decem anni, et mortuus est.

¹⁵ Vixit autem Malaleel sexaginta quinque annos et genuit Iared. ¹⁶ Et vixit Malaleel, postquam genuit Iared, octingentis triginta annis et genuit filios et filias. ¹⁷ Et facti sunt omnes dies Malaleel octingenti nonaginta quinque anni, et mortuus est.

¹⁸ Vixitque Iared centum sexaginta duobus annis et genuit Henoch. ¹⁹ Et vixit Iared, postquam genuit Henoch, octingentos annos et genuit filios et filias. ²⁰ Et facti sunt omnes dies Iared nongenti sexaginta duo anni, et mortuus est.

²¹ Porro Henoch vixit sexaginta quinque annis et genuit Mathusalam. ²² Et ambulavit Henoch cum Deo, postquam genuit Mathusalam, trecentis annis et genuit filios et filias. ²³ Et facti sunt omnes dies Henoch trecenti sexaginta quinque anni, ²⁴ ambulavitque cum Deo et non apparuit, quia tulit eum Deus.

²⁵ Vixit quoque Mathusala centum octoginta septem annos et genuit Lamech. ²⁶ Et vixit Mathusala, postquam genuit Lamech, septingentos octoginta duos annos et genuit filios et filias. ²⁷ Et facti sunt omnes dies Mathusalae nongenti sexaginta novem anni, et mortuus est.

²⁸ Vixit autem Lamech centum octoginta duobus annis et genuit filium ²⁹ vocavitque nomen eius Noe dicens: " Iste consolabitur nos ab operibus nostris et labore manuum nostrarum in agro, cui maledixit Dominus ". ³⁰ Vixitque Lamech, postquam genuit Noe, quingentos nonaginta quinque annos et genuit filios et filias. ³¹ Et facti sunt omnes dies Lamech septingenti septuaginta septem anni, et mortuus est.

³² Noe vero, cum quingentorum esset annorum, genuit Sem, Cham et Iapheth.

Capitulum 6

⁶ ¹ Cumque coepissent homines multiplicari super terram et filias procreassent, ² videntes filii Dei filias hominum quod essent pulchrae, acceperunt sibi uxores ex omnibus, quas elegerant. ³ Dixitque Deus: " Non permanebit spiritus meus in homine in aeternum, quia caro est; eruntque dies illius centum viginti annorum ".

⁴ Gigantes erant super terram in diebus illis et etiam postquam ingressi sunt filii Dei ad filias hominum, illaeque eis genuerunt: isti sunt potentes a saeculo viri famosi.

⁵ Videns autem Dominus quod multa malitia hominum esset in terra, et cuncta cogitatio cordis eorum non intenta esset nisi ad malum omni tempore, ⁶ paenituit Dominum quod hominem fecisset in terra. Et tactus dolore cordis intrinsecus: ⁷ " Delebo, inquit, hominem,

quem creavi, a facie terrae, ab homine usque ad pecus, usque ad reptile et usque ad volucres caeli; paenitet enim me fecisse eos ". ⁸ Noe vero invenit gratiam coram Domino.

⁹ Hae sunt generationes Noe: Noe vir iustus atque perfectus fuit in generatione sua; cum Deo ambulavit. ¹⁰ Et genuit tres filios: Sem, Cham et Iapheth. ¹¹ Corrupta est autem terra coram Deo et repleta est iniquitate. ¹² Cumque vidisset Deus terram esse corruptam omnis quippe caro corruperat viam suam super terram

¹³ dixit ad Noe: " Finis universae carnis venit coram me; repleta est enim terra iniquitate a facie eorum, et ecce ego disperdam eos de terra. ¹⁴ Fac tibi arcam de lignis cupressinis; mansiunculas in arca facies et bitumine linies eam intrinsecus et extrinsecus. ¹⁵ Et sic facies eam: trecentorum cubitorum erit longitudo arcae, quinquaginta cubitorum latitudo et triginta cubitorum altitudo illius. ¹⁶ Fenestram in arca facies et cubito consummabis summitatem eius. Ostium autem arcae pones ex latere; tabulatum inferius, medium et superius facies in ea.

¹⁷ Ecce ego adducam diluvii aquas super terram, ut interficiam omnem carnem, in qua spiritus vitae est subter caelum: universa, quae in terra sunt, consumentur. ¹⁸ Ponamque foedus meum tecum; et ingredieris arcam tu et filii tui, uxor tua et uxores filiorum tuorum tecum. ¹⁹ Et ex cunctis animantibus universae carnis bina induces in arcam, ut vivant tecum, masculini sexus et feminini. ²⁰ De volucris iuxta genus suum et de iumentis in genere suo et ex omni reptili terrae secundum genus suum: bina de omnibus ingredientur ad te, ut possint vivere. ²¹ Tu autem tolle tecum ex omnibus escis, quae mandi possunt, et comportabis apud te; et erunt tam tibi quam illis in cibum ". ²² Fecit ergo Noe omnia, quae praeceperat illi Deus; sic fecit.

Capitulum 7

⁷ ¹ Dixitque Dominus ad Noe: " Ingredere tu et omnis domus tua arcam; te enim vidi iustum coram me in generatione hac. ² Ex omnibus pecoribus mundis tolle septena septena, masculinum et feminam; de pecoribus vero non mundis duo duo, masculinum et feminam. ³ Sed et de volatilibus caeli septena septena, masculinum et feminam, ut salvetur semen super faciem universae terrae. ⁴ Adhuc enim et post dies septem ego pluam super terram quadraginta diebus et quadraginta noctibus et delebo omnem substantiam, quam feci, de superficie terrae ". ⁵ Fecit ergo Noe omnia, quae mandaverat ei Dominus.

⁶ Eratque Noe sescentorum annorum, quando diluvii aquae inundaverunt super terram.

⁷ Et ingressus est Noe et filii eius, uxor eius et uxores filiorum eius cum eo in arcam propter aquas diluvii. ⁸ De pecoribus mundis et immundis et de volucris et ex omni, quod movetur super terram, ⁹ duo et duo ingressa sunt ad Noe in arcam, masculus et femina, sicut praeceperat Deus Noe. ¹⁰ Cumque transissent septem dies, aquae diluvii inundaverunt super terram.

¹¹ Anno sescentesimo vitae Noe, mense secundo, septimo decimo die mensis rupti sunt omnes fontes abyssi magnae, et cataractae caeli apertae sunt; ¹² et facta est pluvia super terram quadraginta diebus et quadraginta noctibus. ¹³ In articulo diei illius ingressus est Noe et Sem et Cham et Iapheth filii eius, uxor illius et tres uxores filiorum eius cum eis in arcam. ¹⁴ Ipsi et omne animal secundum genus suum, universaque iumenta in genere suo, et omne reptile, quod movetur super terram in genere suo, cunctumque volatile secundum genus suum, universae aves omnesque volucres ¹⁵ ingressae sunt ad Noe in arcam, bina et bina ex omni carne, in qua erat spiritus vitae. ¹⁶ Et quae ingressa sunt, masculus et femina ex omni carne introierunt, sicut praeceperat ei Deus; et inclusit eum Dominus de foris. ¹⁷ Factumque est diluvium quadraginta diebus super terram, et multiplicatae sunt aquae et elevaverunt arcam in sublime a terra. ¹⁸ Vehementer enim inundaverunt et omnia repleverunt in superficie terrae; porro arca ferebatur super aquas. ¹⁹ Et aquae praevaluerunt nimis super terram, opertique sunt omnes montes excelsi sub universo caelo. ²⁰ Quindecim cubitis altior fuit aqua super montes, quos operuerat. ²¹ Consumptaque est omnis caro, quae movebatur super terram, volucrum, pecorum, bestiarum omniumque reptilium, quae reptant super terram, et universi homines: ²² cuncta, in quibus spiraculum vitae in terra, mortua sunt. ²³ Et delevit omnem substantiam, quae erat super terram, ab homine usque ad pecus, usque ad reptile et usque ad volucres caeli; et deleta sunt de terra. Remansit autem solus Noe et qui cum eo erant in arca. ²⁴ Obtinueruntque aquae terram centum quinquaginta diebus.

Capitulum 8

8 ¹ Recordatus autem Deus Noe cunctorumque animantium et omnium iumentorum, quae erant cum eo in arca, adduxit spiritum super terram, et imminutae sunt aquae. ² Et clausi sunt fontes abyssi et cataractae caeli, et prohibitae sunt pluviae de caelo. ³ Reversaeque sunt aquae de terra euntes et redeuntes et coeperunt minui post centum quinquaginta dies. ⁴ Requievitque arca mense septimo, decima septima die mensis super montes Ararat. ⁵ At vero aquae ibant et decrescebant usque ad decimum mensem; decimo enim mense, prima die mensis, apparuerunt cacumina montium. ⁶ Cumque transissent quadraginta dies, aperiens Noe fenestram arcae, quam fecerat, dimisit corvum; ⁷ qui egrediebatur exiens et rediens, donec sicarentur aquae super terram. ⁸ Emisit quoque columbam a se, ut videret si iam cessassent aquae super faciem terrae. ⁹ Quae, cum non invenisset, ubi requiesceret pes eius, reversa est ad eum in arcam; aquae enim erant super universam terram. Extenditque manum et apprehensam intulit in arcam. ¹⁰ Expectatis autem ultra septem diebus aliis, rursum dimisit columbam ex arca. ¹¹ At illa venit ad eum ad vesperam portans ramum olivae virentibus foliis in ore suo. Intellexit ergo Noe quod cessassent aquae super terram. ¹² Expectavitque nihilominus septem alios dies;

et emisit columbam, quae non est reversa ultra ad eum.

¹³ Igitur sescentesimo primo anno, primo mense, prima die mensis, siccatae sunt aquae super terram; et aperiens Noe tectum arcae, et ecce aspexit viditque quod exsiccata erat superficies terrae. ¹⁴ Mense secundo, septima et vicesima die mensis, arefacta est terra.

¹⁵ Locutus est autem Deus ad Noe dicens: ¹⁶ " Egrede de arca tu et uxor tua, filii tui et uxores filiorum tuorum tecum. ¹⁷ Cuncta animantia, quae sunt apud te ex omni carne, tam in volatilibus quam in pecoribus et in universis reptilibus, quae reptant super terram, educ tecum, ut pullulent super terram et crescant et multiplicentur super eam ". ¹⁸ Egressus est ergo Noe et filii eius, uxor illius et uxores filiorum eius cum eo. ¹⁹ Sed et omnia animantia, iumenta, volatilia et reptilia, quae reptant super terram, secundum genus suum egressa sunt de arca.

²⁰ Aedificavit autem Noe altare Domino; et tollens de cunctis pecoribus mundis et volucribus mundis obtulit holocausta super altare. ²¹ Odoratusque est Dominus odorem suavitatis et locutus est Dominus ad cor suum: " Nequaquam ultra maledicam terrae propter homines, quia cogitatio humani cordis in malum prona est ab adolescentia sua. Non igitur ultra percutiam omnem animam viventem, sicut feci.

²² Cunctis diebus terrae, sementis et messis, frigus et aestus, aestas et hiems, dies et nox non requiescent ".

Capitulum 9

⁹ ¹ Benedixitque Deus Noe et filiis eius et dixit ad eos: " Crescite et multiplicamini et implete terram. ² Et terror vester ac tremor sit super cuncta animalia terrae et super omnes volucres caeli cum universis, quae moventur super terram; omnes pisces maris manui vestrae traditi sunt. ³ Omne, quod movetur et vivit, erit vobis in cibum; quasi holera virentia tradidi vobis omnia, ⁴ excepto quod carnem cum anima, quae est in sanguine, non comedetis. ⁵ Sanguinem enim animarum vestrarum requiram de manu cunctarum bestiarum; et de manu hominis, de manu viri fratris eius requiram animam hominis.

⁶ Quicumque effuderit humanum sanguinem, per hominem fundetur sanguis illius; ad imaginem quippe Dei factus est homo. ⁷ Vos autem crescite et multiplicamini et pullulate super terram et dominamini ei ".

⁸ Haec quoque dixit Deus ad Noe et ad filios eius cum eo: ⁹ " Ecce ego statuam pactum meum vobiscum et cum semine vestro post vos ¹⁰ et ad omnem animam viventem, quae est vobiscum tam in volucribus quam in iumentis et in omnibus bestiis terrae, quae sunt vobiscum, cunctis, quae egressa sunt de arca, universis bestiis terrae. ¹¹ Statuam pactum meum vobiscum; et nequaquam ultra interficietur omnis caro aquis diluvii, neque erit deinceps diluvium dissipans terram ".

¹² Dixitque Deus: " Hoc signum foederis, quod do inter me et vos et ad omnem animam viventem, quae est vobiscum, in generationes sempiternas: ¹³ arcum meum ponam in nubibus, et erit signum foederis inter me et inter terram. ¹⁴ Cumque obduxero nubibus

caelum, apparebit arcus meus in nubibus, ¹⁵ et recordabor foederis mei vobiscum et cum omni anima vivente, quae carnem vegetat; et non erunt ultra aquae diluvii ad delendum universam carnem. ¹⁶ Eritque arcus in nubibus, et videbo illum et recordabor foederis sempiterni, quod pactum est inter Deum et omnem animam viventem universae carnis, quae est super terram ". ¹⁷ Dixitque Deus ad Noe: " Hoc erit signum foederis, quod constitui inter me et omnem carnem super terram ".

¹⁸ Erant ergo filii Noe, qui egressi sunt de arca, Sem, Cham et Iapheth. Porro Cham ipse est pater Chanaan. ¹⁹ Tres isti filii sunt Noe, et ab his disseminatum est omne hominum genus super universam terram.

²⁰ Coepitque Noe agricola plantare vineam; ²¹ bibensque vinum inebriatus est et nudatus in tabernaculo suo. ²² Quod cum vidisset Cham pater Chanaan, verenda scilicet patris sui esse nudata, nuntiavit duobus fratribus suis foras. ²³ At vero Sem et Iapheth pallium imposuerunt umeris suis et incedentes retrorsum operuerunt verecunda patris sui, faciesque eorum aversae erant, et patris virilia non viderunt. ²⁴ Evigilans autem Noe ex vino, cum didicisset, quae fecerat ei filius suus minor,

²⁵ ait: Maledictus Chanaan! Servus servorum erit fratribus suis ".

²⁶ Dixitque: Benedictus Dominus Deus Sem! Sitque Chanaan servus eius.

²⁷ Dilatet Deus Iapheth, et habitet in tabernaculis Sem, sitque Chanaan servus eius ".

²⁸ Vixit autem Noe post diluvium trecentis quinquaginta annis. ²⁹ Et impleti sunt omnes dies eius nongentorum quinquaginta annorum, et mortuus est.

Capitulum 10

¹⁰ ¹ Hae sunt generationes filiorum Noe, Sem, Cham et Iapheth; nati sunt eis filii post diluvium.

² Filii Iapheth: Gomer et Magog et Madai et Iavan et Thubal et Mosoch et Thiras. ³ Porro filii

Gomer: Aschenez et Riphath et Thogorma. ⁴ Filii autem Iavan: Elisa et Tharsis, Cetthim et

Rodanim. ⁵ Ab his divisae sunt insulae gentium in regionibus suis, unusquisque secundum

linguam suam et familias suas in nationibus suis. ⁶ Filii autem Cham: Chus et Mesraim et

Phut et Chanaan. ⁷ Filii Chus: Saba et Hevila et Sabatha et Regma et Sabathacha. Filii

Regma: Saba et Dedan. ⁸ Porro Chus genuit Nemrod: ipse coepit esse potens in terra ⁹ et

erat robustus venator coram Domino. Ob hoc exivit proverbium: " Quasi Nemrod robustus

venator coram Domino ". ¹⁰ Fuit autem principium regni eius Babylon et Arach et Achad et

Chalanne in terra Sennaar. ¹¹ De terra illa egressus est in Assyriam et aedificavit Nineven et

Rohobothir et Chale, ¹² Resen quoque inter Nineven et Chale; haec est civitas magna. ¹³ At

vero Mesraim genuit Ludim et Anamim et Laabim, Nephthuim ¹⁴ et Phetrusim et Chasluim et

Capthorim, de quibus egressi sunt Philisthim. ¹⁵ Chanaan autem genuit Sidonem

primogenitum suum, Hetthaeum ¹⁶ et Iebusaeum et Amorraeum, Gergesaeum, ¹⁷ Hevaeum

et Aracaeum, Sinaeum¹⁸ et Aradium, Samaraeum et Emathaeum; et post haec disseminati sunt populi Chananaeorum.¹⁹ Factique sunt termini Chanaan venientibus a Sidone Geraram usque Gazam, donec ingrediaris Sodomam et Gomorram et Adamam et Seboim usque Lesa.²⁰ Hi sunt filii Cham in cognationibus et linguis terrisque et gentibus suis.²¹ De Sem quoque nati sunt, patre omnium filiorum Heber, fratre Iapheth maiore.²² Filii Sem: Elam et Assur et Arphaxad et Lud et Aram.²³ Filii Aram: Us et Hul et Gether et Mes.²⁴ At vero Arphaxad genuit Sala, de quo ortus est Heber.²⁵ Natique sunt Heber filii duo: nomen uni Phaleg, eo quod in diebus eius divisa sit terra, et nomen fratris eius Iectan.²⁶ Qui Iectan genuit Elmodad et Saleph et Asarmoth, Iare²⁷ et Adoram et Uzal et Decla²⁸ et Ebal et Abimael, Saba²⁹ et Ophir et Hevila et Iobab. Omnes isti filii Iectan;³⁰ et facta est habitatio eorum de Messa pergentibus usque Sephar montem orientalem.³¹ Isti filii Sem secundum cognationes et linguas et regiones in gentibus suis.³² Hae familiae filiorum Noe iuxta generationes et nationes suas. Ab his divisae sunt gentes in terra post diluvium.

Capitulum 11

11¹ Erat autem universa terra labii unius et sermonum eo rundem.² Cumque proficiscerentur de oriente, invenerunt campum in terra Sennaar et habitaverunt in eo.³ Dixitque alter ad proximum suum: " Venite, faciamus lateres et coquamus eos igni ". Habueruntque lateres pro saxis et bitumen pro caemento.⁴ Et dixerunt: " Venite, faciamus nobis civitatem et turrim, cuius culmen pertingat ad caelum, et faciamus nobis nomen, ne dividamur super faciem universae terrae ".⁵ Descendit autem Dominus, ut videret civitatem et turrim, quam aedificaverunt filii hominum,⁶ et dixit Dominus: " Ecce unus est populus et unum labium omnibus; et hoc est initium operationis eorum, nec eis erit deinceps difficile, quidquid cogitaverint facere.⁷ Venite igitur, descendamus et confundamus ibi linguam eorum, ut non intellegat unusquisque vocem proximi sui ".⁸ Atque ita divisit eos Dominus ex illo loco super faciem universae terrae, et cessaverunt aedificare civitatem.⁹ Et idcirco vocatum est nomen eius Babel, quia ibi confusum est labium universae terrae, et inde dispersit eos Dominus super faciem universae terrae.¹⁰ Hae sunt generationes Sem. Sem centum erat annorum, quando genuit Arphaxad biennio post diluvium;¹¹ vixitque Sem, postquam genuit Arphaxad, quingentos annos et genuit filios et filias.¹² Porro Arphaxad vixit triginta quinque annos et genuit Sala.¹³ Vixitque Arphaxad, postquam genuit Sala, quadringentis tribus annis et genuit filios et filias.¹⁴ Sala quoque vixit triginta annis et genuit Heber.¹⁵ Vixitque Sala, postquam genuit Heber, quadringentis tribus annis et genuit filios et filias.¹⁶ Vixit autem Heber triginta quattuor annis et genuit Phaleg.¹⁷ Et vixit Heber, postquam genuit Phaleg, quadringentis triginta annis et genuit filios et

filias. ¹⁸ Vixit quoque Phaleg triginta annis et genuit Reu. ¹⁹ Vixitque Phaleg, postquam genuit Reu, ducentis novem annis et genuit filios et filias. ²⁰ Vixit autem Reu triginta duobus annis et genuit Seruch. ²¹ Vixitque Reu, postquam genuit Seruch, ducentis septem annis et genuit filios et filias. ²² Vixit vero Seruch triginta annis et genuit Nachor. ²³ Vixitque Seruch, postquam genuit Nachor, ducentos annos et genuit filios et filias. ²⁴ Vixit autem Nachor viginti novem annis et genuit Thare. ²⁵ Vixitque Nachor, postquam genuit Thare, centum decem et novem annos et genuit filios et filias. ²⁶ Vixitque Thare septuaginta annis et genuit Abram, Nachor et Aran. ²⁷ Hae sunt autem generationes Thare. Thare genuit Abram, Nachor et Aran. Porro Aran genuit Lot; ²⁸ mortuusque est Aran ante Thare patrem suum in terra nativitatis suae in Ur Chaldaeorum. ²⁹ Duxerunt autem Abram et Nachor uxores: nomen uxoris Abram Sarai, et nomen uxoris Nachor Melcha, filia Aran patris Melchae et patris Ieschae. ³⁰ Erat autem Sarai sterilis nec habebat liberos. ³¹ Tulitque Thare Abram filium suum et Lot filium Aran filium filii sui et Sarai nurum suam, uxorem Abram filii sui, et eduxit eos de Ur Chaldaeorum, ut irent in terram Chanaan. Veneruntque usque Charran et habitaverunt ibi. ³² Et facti sunt dies Thare ducentorum quinque annorum, et mortuus est in Charran.

Genèse (NV) 1

Genèse (TOB) 1

La Genèse

1 Récits des origines

Premier récit de la création

¹ Lorsque Dieu commença la création du ciel et de la terre, ² la terre était déserte et vide, et la ténèbre à la surface de l'abîme; le souffle de Dieu planait à la surface des eaux, ³ et Dieu dit: " Que la lumière soit! " Et la lumière fut. ⁴ Dieu vit que la lumière était bonne. Dieu sépara la lumière de la ténèbre. ⁵ Dieu appela la lumière " jour " et la ténèbre il l'appela " nuit ". Il y eut un soir, il y eut un matin: premier jour.

⁶ Dieu dit: " Qu'il y ait un firmament au milieu des eaux et qu'il sépare les eaux d'avec les eaux! " ⁷ Dieu fit le firmament et il sépara les eaux inférieures au firmament d'avec les eaux supérieures. Il en fut ainsi. ⁸ Dieu appela le firmament " ciel ". Il y eut un soir, il y eut un matin: deuxième jour.

⁹ Dieu dit: " Que les eaux inférieures au ciel s'amassent en un seul lieu et que le continent paraisse! " Il en fut ainsi. ¹⁰ Dieu appela " terre " le continent: il appela " mer " l'amas des eaux. Dieu vit que cela était bon. ¹¹ Dieu dit: " Que la terre se couvre de verdure, d'herbe qui rend féconde sa semence selon son espèce, d'arbres fruitiers qui, selon leur espèce, portent sur terre des fruits ayant en eux-mêmes leur semence! " Il en fut ainsi. ¹² La terre produisit de la verdure, de l'herbe qui rend féconde sa semence selon son espèce, des arbres qui portent des fruits ayant en eux-mêmes leur semence selon leur espèce. Dieu vit que cela était bon. ¹³ Il y eut un soir, il y eut un matin: troisième jour.

¹⁴ Dieu dit: " Qu'il y ait des luminaires au firmament du ciel pour séparer le jour de la nuit, qu'ils servent de signes tant pour les fêtes que pour les jours et les années, ¹⁵ et qu'ils servent de luminaires au firmament du ciel pour illuminer la terre. " Il en fut ainsi. ¹⁶ Dieu fit les deux grands luminaires, le grand luminaire pour présider au jour, le petit pour présider à la nuit, et les étoiles. ¹⁷ Dieu les établit dans le firmament du ciel pour illuminer la terre, ¹⁸ pour présider au jour et à la nuit et séparer la lumière de la ténèbre. Dieu vit que cela était bon. ¹⁹ Il y eut un soir, il y eut un matin: quatrième jour.

²⁰ Dieu dit: " Que les eaux grouillent de bestioles vivantes et que l'oiseau vole au-dessus de la terre face au firmament du ciel. " ²¹ Dieu créa les grands monstres marins, tous les êtres vivants et remuants selon leur espèce, dont grouillèrent les eaux, et tout oiseau ailé selon

son espèce. Dieu vit que cela était bon. ²² Dieu les bénit en disant: " Soyez féconds et prolifiques, remplissez les eaux dans les mers, et que l'oiseau prolifère sur la terre! " ²³ Il y eut un soir, il y eut un matin: cinquième jour.

²⁴ Dieu dit: " Que la terre produise des êtres vivants selon leur espèce: bestiaux, petites bêtes, et bêtes sauvages selon leur espèce! " Il en fut ainsi. ²⁵ Dieu fit les bêtes sauvages selon leur espèce, les bestiaux selon leur espèce et toutes les petites bêtes du sol selon leur espèce. Dieu vit que cela était bon.

²⁶ Dieu dit: " Faisons l'homme à notre image, selon notre ressemblance et qu'il soumette les poissons de la mer, les oiseaux du ciel, les bestiaux, toute la terre et toutes les petites bêtes qui remuent sur la terre! "

²⁷ Dieu créa l'homme à son image, à l'image de Dieu il le créa; mâle et femelle il les créa.

²⁸ Dieu les bénit et Dieu leur dit: " Soyez féconds et prolifiques, remplissez la terre et dominez-la. Soumettez les poissons de la mer, les oiseaux du ciel et toute bête qui remue sur la terre! "

²⁹ Dieu dit: " Voici, je vous donne toute herbe qui porte sa semence sur toute la surface de la terre et tout arbre dont le fruit porte sa semence; ce sera votre nourriture. ³⁰ A toute bête de la terre, à tout oiseau du ciel, à tout ce qui remue sur la terre et qui a souffle de vie, je donne pour nourriture toute herbe mûrissante. " Il en fut ainsi.

³¹ Dieu vit tout ce qu'il avait fait. Voilà, c'était très bon. Il y eut un soir, il y eut un matin: sixième jour.

² ¹ Le ciel, la terre et tous leurs éléments furent achevés. ² Dieu acheva au septième jour l'oeuvre qu'il avait faite, il arrêta au septième jour toute l'oeuvre qu'il faisait. ³ Dieu bénit le septième jour et le consacra car il avait alors arrêté toute l'oeuvre que lui-même avait créée par son action.

⁴ Telle est la naissance du ciel et de la terre lors de leur création. Le jour où le Seigneur Dieu fit la terre et le ciel,

Deuxième récit de la création

⁵ il n'y avait encore sur la terre aucun arbuste des champs, et aucune herbe des champs n'avait encore germé, car le Seigneur Dieu n'avait pas fait pleuvoir sur la terre et il n'y avait pas d'homme pour cultiver le sol; ⁶ mais un flux montait de la terre et irriguait toute la surface du sol. ⁷ Le Seigneur Dieu modela l'homme avec de la poussière prise du sol. Il insuffla dans ses narines l'haleine de vie, et l'homme devint un être vivant.

⁸ Le Seigneur Dieu planta un jardin en Éden, à l'orient, et il y plaça l'homme qu'il avait formé. ⁹ Le Seigneur Dieu fit germer du sol tout arbre d'aspect attrayant et bon à manger, l'arbre de vie au milieu du jardin et l'arbre de la connaissance de ce qui est bon ou mauvais.

¹⁰ Un fleuve sortait d'Éden pour irriguer le jardin; de là il se partageait pour former quatre bras. ¹¹ L'un d'eux s'appelait Pishôn: c'est lui qui entoure tout le pays de Hawila où se trouve

l'or ¹² -et l'or de ce pays est bon-ainsi que le bdellium et la pierre d'onyx. ¹³ Le deuxième fleuve s'appelait Guihôn; c'est lui qui entoure tout le pays de Koush. ¹⁴ Le troisième fleuve s'appelait Tigre; il coule à l'orient d'Assour. Le quatrième fleuve, c'était l'Euphrate. ¹⁵ Le Seigneur Dieu prit l'homme et l'établit dans le jardin d'Éden pour cultiver le sol et le garder. ¹⁶ Le Seigneur Dieu prescrivit à l'homme: " Tu pourras manger de tout arbre du jardin, ¹⁷ mais tu ne mangeras pas de l'arbre de la connaissance de ce qui est bon ou mauvais car, du jour où tu en mangeras, tu devras mourir. "

¹⁸ Le Seigneur Dieu dit: " Il n'est pas bon pour l'homme d'être seul. Je veux lui faire une aide qui lui soit accordée. " ¹⁹ Le Seigneur Dieu modela du sol toute bête des champs et tout oiseau du ciel qu'il amena à l'homme pour voir comment il les désignerait. Tout ce que désigna l'homme avait pour nom " être vivant "; ²⁰ l'homme désigna par leur nom tout bétail, tout oiseau du ciel et toute bête des champs, mais pour lui-même, l'homme ne trouva pas l'aide qui lui soit accordée. ²¹ Le Seigneur Dieu fit tomber dans une torpeur l'homme qui s'endormit; il prit l'une de ses côtes et referma les chairs à sa place. ²² Le Seigneur Dieu transforma la côte qu'il avait prise à l'homme en une femme qu'il lui amena.

²³ L'homme s'écria: " Voici cette fois l'os de mes os et la chair de ma chair, celle-ci, on l'appellera femme car c'est de l'homme qu'elle a été prise. "

²⁴ Aussi l'homme laisse-t-il son père et sa mère pour s'attacher à sa femme, et ils deviennent une seule chair.

²⁵ Tous deux étaient nus, l'homme et sa femme, sans se faire mutuellement honte.

La chute

³ ¹ Or le serpent était la plus astucieuse de toutes les bêtes des champs que le Seigneur Dieu avait faites. Il dit à la femme: " Vraiment! Dieu vous a dit: "Vous ne mangerez pas de tout arbre du jardin"... " ² La femme répondit au serpent: " Nous pouvons manger du fruit des arbres du jardin, ³ mais du fruit de l'arbre qui est au milieu du jardin, Dieu a dit: "Vous n'en mangerez pas et vous n'y toucherez pas afin de ne pas mourir. " ⁴ Le serpent dit à la femme: " Non, vous ne mourrez pas, ⁵ mais Dieu sait que le jour où vous en mangerez, vos yeux s'ouvriront et vous serez comme des dieux possédant la connaissance de ce qui est bon ou mauvais. "

⁶ La femme vit que l'arbre était bon à manger, séduisant à regarder, précieux pour agir avec clairvoyance. Elle en prit un fruit dont elle mangea, elle en donna aussi à son mari qui était avec elle et il en mangea. ⁷ Leurs yeux à tous deux s'ouvrirent et ils surent qu'ils étaient nus. Ayant cousu des feuilles de figuier, ils s'en firent des pagnes.

⁸ Or ils entendirent la voix du Seigneur Dieu qui se promenait dans le jardin au souffle du jour. L'homme et la femme se cachèrent devant le Seigneur Dieu au milieu des arbres du jardin. ⁹ Le Seigneur Dieu appela l'homme et lui dit: " Où es-tu ? " ¹⁰ Il répondit: " J'ai

entendu ta voix dans le jardin, j'ai pris peur car j'étais nu, et je me suis caché. " - ¹¹ " Qui t'a révélé, dit-il, que tu étais nu ? Est-ce que tu as mangé de l'arbre dont je t'avais prescrit de ne pas manger ? " ¹² L'homme répondit: " La femme que tu as mise auprès de moi, c'est elle qui m'a donné du fruit de l'arbre, et j'en ai mangé. " ¹³ Le Seigneur Dieu dit à la femme: " Qu'as-tu fait là ? " La femme répondit: " Le serpent m'a trompée et j'ai mangé. "

¹⁴ Le Seigneur Dieu dit au serpent: " Parce que tu as fait cela, tu seras maudit entre tous les bestiaux et toutes les bêtes des champs; tu marcheras sur ton ventre et tu mangeras de la poussière tous les jours de ta vie.

¹⁵ Je mettrai l'hostilité entre toi et la femme, entre ta descendance et sa descendance. Celle-ci te meurtrira à la tête et toi, tu la meurtriras au talon. "

¹⁶ Il dit à la femme: " Je ferai qu'enceinte, tu sois dans de grandes souffrances; c'est péniblement que tu enfanteras des fils. Ton désir te poussera vers ton homme et lui te dominera. "

¹⁷ Il dit à Adam: " Parce que tu as écouté la voix de ta femme et que tu as mangé de l'arbre dont je t'avais formellement prescrit de ne pas manger, le sol sera maudit à cause de toi. C'est dans la peine que tu t'en nourriras tous les jours de ta vie,

¹⁸ il fera germer pour toi l'épine et le chardon et tu mangeras l'herbe des champs.

¹⁹ A la sueur de ton visage tu mangeras du pain jusqu'à ce que tu retournes au sol car c'est de lui que tu as été pris. Oui, tu es poussière et à la poussière tu retourneras. "

²⁰ L'homme appela sa femme du nom d'Ève-c'est-à-dire La Vivante-, car c'est elle qui a été la mère de tout vivant. ²¹ Le Seigneur Dieu fit pour Adam et sa femme des tuniques de peau dont il les revêtit. ²² Le Seigneur Dieu dit: " Voici que l'homme est devenu comme l'un de nous par la connaissance de ce qui est bon ou mauvais. Maintenant, qu'il ne tende pas la main pour prendre aussi de l'arbre de vie, en manger et vivre à jamais! " ²³ Le Seigneur Dieu l'expulsa du jardin d'Éden pour cultiver le sol d'où il avait été pris. ²⁴ Ayant chassé l'homme, il posta les chérubins à l'orient du jardin d'Éden avec la flamme de l'épée foudroyante pour garder le chemin de l'arbre de vie.

Cain et Abel

⁴ ¹ L'homme connut Ève sa femme. Elle devint enceinte, enfanta Caïn et dit: " J'ai procréé un homme, avec le Seigneur. " ² Elle enfanta encore son frère Abel. Abel faisait paître les moutons, Caïn cultivait le sol.

³ A la fin de la saison, Caïn apporta au Seigneur une offrande de fruits de la terre; ⁴ Abel apporta lui aussi des prémices de ses bêtes et leur graisse. Le Seigneur tourna son regard vers Abel et son offrande, ⁵ mais il détourna son regard de Caïn et de son offrande. Caïn en fut très irrité et son visage fut abattu. ⁶ Le Seigneur dit à Caïn: " Pourquoi t'irrites-tu ? Et pourquoi ton visage est-il abattu ? ⁷ Si tu agis bien, ne le relèveras-tu pas ? Si tu n'agis pas bien, le péché, tapi à ta porte, te désire. Mais toi, domine-le. "

⁸ Caïn parla à son frère Abel et, lorsqu'ils furent aux champs, Caïn attaqua son frère Abel et le tua. ⁹ Le Seigneur dit à Caïn: " Où est ton frère Abel ? " - " Je ne sais, répondit-il. Suis-je le gardien de mon frère ? " - ¹⁰ " Qu'as-tu fait ? reprit-il. La voix du sang de ton frère crie du sol vers moi. ¹¹ Tu es maintenant maudit du sol qui a ouvert la bouche pour recueillir de ta main le sang de ton frère. ¹² Quand tu cultiveras le sol, il ne te donnera plus sa force. Tu seras errant et vagabond sur la terre. " ¹³ Caïn dit au Seigneur: " Ma faute est trop lourde à porter. ¹⁴ Si tu me chasses aujourd'hui de l'étendue de ce sol, je serai caché à ta face, je serai errant et vagabond sur la terre, et quiconque me trouvera me tuera. " ¹⁵ Le Seigneur lui dit: " Eh bien! Si l'on tue Caïn, il sera vengé sept fois. " Le Seigneur mit un signe sur Caïn pour que personne en le rencontrant ne le frappe. ¹⁶ Caïn s'éloigna de la présence du Seigneur et habita dans le pays de Nod à l'orient d'Éden.

La descendance de Caïn

¹⁷ Caïn connut sa femme, elle devint enceinte et enfanta Hénok. Caïn se mit à construire une ville et appela la ville du nom de son fils Hénok. ¹⁸ Irad naquit à Hénok et Irad engendra Mehouyaël; Mehiyyaël engendra Metoushaël et Metoushaël engendra Lamek. ¹⁹ Lamek prit deux femmes; l'une s'appelait Ada et l'autre Cilla. ²⁰ Ada enfanta Yabal; ce fut lui le père de ceux qui habitent des tentes avec des troupeaux. ²¹ Son frère s'appelait Youbal; ce fut lui le père de tous ceux qui jouent de la cithare et du chalumeau. ²² Cilla, quant à elle, enfanta Toubal-Caïn qui aiguisait tout soc de bronze et de fer; la soeur de Toubal-Caïn était Naama. ²³ Lamek dit à ses femmes: " Ada et Cilla, écoutez ma voix! Femmes de Lamek, tendez l'oreille à mon dire! Oui, j'ai tué un homme pour une blessure, un enfant pour une meurtrissure. ²⁴ Oui, Caïn sera vengé sept fois, mais Lamek soixante-dix-sept fois. "

Seth et ses descendants

²⁵ Adam connut encore sa femme, elle enfanta un fils et le nomma Seth, " car Dieu m'a suscité une autre descendance à la place d'Abel, puisque Caïn l'a tué ". ²⁶ A Seth, lui aussi, naquit un fils qu'il appela du nom d'Enosh. On commença dès lors à invoquer Dieu sous le nom de Seigneur.

Adam et sa descendance

⁵ ¹ Voici le livret de famille d'Adam: Le jour où Dieu créa l'homme, il le fit à la ressemblance de Dieu,

² mâle et femelle il les créa, il les bénit et les appela du nom d'homme au jour de leur création.

³ Adam vécut cent trente ans; à sa ressemblance et selon son image, il engendra un fils qu'il appela du nom de Seth. ⁴ Après qu'Adam eut engendré Seth, ses jours durèrent huit cents ans et il engendra des fils et des filles. ⁵ Adam vécut en tout neuf cent trente ans et mourut.

⁶ Seth vécut cent cinq ans et engendra Enosh. ⁷ Après avoir engendré Enosh, Seth vécut huit cent sept ans et engendra des fils et des filles. ⁸ Seth vécut en tout neuf cent douze ans et mourut.

⁹ Enosh vécut quatre-vingt-dix ans et engendra Qénân. ¹⁰ Après avoir engendré Qénân, Enosh vécut huit cent quinze ans et engendra des fils et des filles. ¹¹ Enosh vécut en tout neuf cent cinq ans et mourut.

¹² Qénân vécut soixante-dix ans et engendra Mahalalel. ¹³ Après avoir engendré Mahalalel, Qénân vécut huit cent quarante ans et engendra des fils et des filles. ¹⁴ Qénân vécut en tout neuf cent dix ans et mourut.

¹⁵ Mahalalel vécut soixante-cinq ans et engendra Yèred. ¹⁶ Après avoir engendré Yèred, Mahalalel vécut huit cent trente ans et engendra des fils et des filles. ¹⁷ Mahalalel vécut en tout huit cent quatre-vingt-quinze ans et mourut.

¹⁸ Yèred vécut cent soixante-deux ans et engendra Hénok. ¹⁹ Après avoir engendré Hénok, Yèred vécut huit cents ans et engendra des fils et des filles. ²⁰ Yèred vécut en tout neuf cent soixante-deux ans et mourut.

²¹ Hénok vécut soixante-cinq ans et engendra Metoushèlah. ²² Après avoir engendré Metoushèlah, Hénok suivit les voies de Dieu pendant trois cents ans et engendra des fils et des filles. ²³ Hénok vécut en tout trois cent soixante-cinq ans. ²⁴ Ayant suivi les voies de Dieu, il disparut car Dieu l'avait enlevé.

²⁵ Metoushèlah vécut cent quatre-vingt-sept ans et engendra Lamek. ²⁶ Après avoir engendré Lamek, Metoushèlah vécut sept cent quatre-vingt-deux ans et engendra des fils et des filles. ²⁷ Metoushèlah vécut en tout neuf cent soixante-neuf ans et mourut. ²⁸ Lamek vécut cent quatre-vingt-deux ans et engendra un fils. ²⁹ Il l'appela du nom de Noé en disant: " Celui-ci nous réconfortera de nos labeurs et de la peine qu'impose à nos mains un sol maudit par le Seigneur. " ³⁰ Après avoir engendré Noé, Lamek vécut cinq cent quatre-vingt-quinze ans et engendra des fils et des filles. ³¹ Lamek vécut en tout sept cent soixante-dix-sept ans et mourut.

³² Noé était âgé de cinq cents ans quand il engendra Sem, Cham et Japhet...

Les héros antédiluviens

6 ¹ Alors que les hommes avaient commencé à se multiplier sur la surface du sol et que des

filles leur étaient nées, ² les fils de Dieu virent que les filles d'homme étaient belles et ils prirent pour femmes celles de leur choix. ³ Le Seigneur dit: " Mon Esprit ne dirigera pas toujours l'homme, étant donné ses erreurs: il n'est que chair et ses jours seront de cent vingt ans. "

⁴ En ces jours, les géants étaient sur la terre et ils y étaient encore lorsque les fils de Dieu vinrent trouver des filles d'homme et eurent d'elles des enfants. Ce sont les héros d'autrefois, ces hommes de renom.

Noé seul juste

⁵ Le Seigneur vit que la méchanceté de l'homme se multipliait sur la terre: à longueur de journée, son coeur n'était porté qu'à concevoir le mal, ⁶ et le Seigneur se repentit d'avoir fait l'homme sur la terre. Il s'en affligea ⁷ et dit: " J'effacerai de la surface du sol l'homme que j'ai créé, homme, bestiaux, petites bêtes et même les oiseaux du ciel, car je me repens de les avoir faits. " ⁸ Mais Noé trouva grâce aux yeux du Seigneur.

⁹ Voici la famille de Noé: Noé, homme juste, fut intègre au milieu des générations de son temps. Il suivit les voies de Dieu,

¹⁰ il engendra trois fils: Sem, Cham et Japhet. ¹¹ La terre s'était corrompue devant Dieu et s'était remplie de violence. ¹² Dieu regarda la terre et la vit corrompue, car toute chair avait perverti sa conduite sur la terre.

Le déluge: construction de l'arche

¹³ Dieu dit à Noé: " Pour moi la fin de toute chair est arrivée! Car à cause des hommes la terre est remplie de violence, et je vais les détruire avec la terre. " ¹⁴ " Fais-toi une arche de bois résineux. Tu feras l'arche avec des cases. Tu l'enduiras de bitume à l'intérieur et à

l'extérieur. ¹⁵ Cette arche, tu la feras longue de trois cents coudées, large de cinquante et haute de trente. ¹⁶ Tu feras à l'arche un toit à pignon que tu fixeras à une coudée au-dessus d'elle. Tu mettras l'entrée de l'arche sur le côté, puis tu lui feras un étage inférieur, un second et un troisième.

¹⁷ " Moi, je vais faire venir le Déluge-c'est-à-dire les eaux-sur la terre, pour détruire sous les cieux toute créature animée de vie; tout ce qui est sur terre expirera. ¹⁸ J'établirai mon alliance avec toi. " Entre dans l'arche, toi, et avec toi, tes fils, ta femme, et les femmes de tes fils. ¹⁹ De tout être vivant, de toute chair, tu introduiras un couple dans l'arche pour les faire

survivre avec toi; qu'il y ait un mâle et une femelle! ²⁰ De chaque espèce d'oiseaux, de chaque espèce de bestiaux, de chaque espèce de petites bêtes du sol, un couple de chaque espèce viendra à toi pour survivre. ²¹ Et toi, prends de tout ce qui se mange et fais-en pour toi une réserve; ce sera ta nourriture et la leur. " ²² C'est ce que fit Noé; il fit exactement ce que Dieu lui avait prescrit.

Le déluge: préparatifs et début

⁷ ¹ Le Seigneur dit à Noé: " Entre dans l'arche, toi et toute ta maison, car tu es le seul juste que je vois en cette génération. ² Tu prendras sept couples de tout animal pur, un mâle et sa femelle-et d'un animal impur un couple, un mâle et sa femelle- ³ ainsi que des oiseaux du ciel, sept couples, mâle et femelle, pour en perpétuer la race sur toute la surface de la terre. ⁴ Car dans sept jours, je vais faire pleuvoir sur la terre pendant quarante jours et quarante nuits, j'effacerai de la surface du sol tous les êtres que j'ai faits. " ⁵ Noé se conforma à tout ce que le Seigneur lui avait prescrit.

⁶ Noé était âgé de six cents ans quand eut lieu le Déluge-c'est-à-dire les eaux-sur la terre.

⁷ À cause des eaux du Déluge, Noé entra dans l'arche et avec lui ses fils, sa femme et les femmes de ses fils. ⁸ Des animaux purs et des animaux impurs, des oiseaux et de tout ce qui remue sur le sol, ⁹ couple par couple, mâle et femelle vinrent à Noé dans l'arche comme Dieu l'avait prescrit à Noé. ¹⁰ Sept jours passèrent et les eaux du Déluge submergèrent la terre.

¹¹ En l'an six cent de la vie de Noé, au deuxième mois, au dix-septième jour du mois, ce jour-là tous les réservoirs du grand Abîme furent rompus et les ouvertures du ciel furent béantes.

¹² La pluie se déversa sur la terre pendant quarante jours et quarante nuits. ¹³ En ce même jour, Noé entra dans l'arche avec ses fils, Sem, Cham et Japhet, et avec eux, la femme de Noé et les trois femmes de ses fils ¹⁴ ainsi que toutes les espèces de bêtes, toutes les espèces de bestiaux, toutes les espèces de petites bêtes qui remuent sur la terre, toutes les espèces d'oiseaux, tout volatile, toute bête ailée. ¹⁵ Ils vinrent à Noé dans l'arche, couple par couple, de toute créature animée de vie.

¹⁶ C'étaient un mâle et une femelle de toute chair qui entraient. Ils entrèrent comme Dieu l'avait prescrit à Noé. Le Seigneur ferma la porte sur lui.

Le déluge: la crue

¹⁷ Le Déluge eut lieu sur la terre pendant quarante jours. Les eaux grossirent et soulevèrent l'arche qui s'éleva au-dessus de la terre. ¹⁸ Les eaux furent en crue, formèrent une masse énorme sur la terre, et l'arche dériva à la surface des eaux. ¹⁹ La crue des eaux devint de plus en plus forte sur la terre et, sous toute l'étendue des cieux, toutes les montagnes les plus élevées furent recouvertes ²⁰ par une hauteur de quinze coudées. Avec la crue des eaux qui recouvrirent les montagnes,

²¹ expira toute chair qui remuait sur la terre, oiseaux, bestiaux, bêtes sauvages, toutes les bestioles qui grouillaient sur la terre, et tout homme. ²² Tous ceux qui respiraient l'air par une haleine de vie, tous ceux qui vivaient sur la terre ferme moururent. ²³ Ainsi le Seigneur effaça tous les êtres de la surface du sol, hommes, bestiaux, petites bêtes, et même les

oiseaux du ciel. Ils furent effacés, il ne resta que Noé et ceux qui étaient avec lui dans l'arche.
 24 La crue des eaux dura cent cinquante jours sur la terre.

Le déluge: la décrue

8 ¹ Dieu se souvint de Noé, de toutes les bêtes et de tous les bestiaux qui étaient avec lui dans l'arche; il fit alors passer un souffle sur la terre et les eaux se calmèrent. ² Les réservoirs de l'Abîme se fermèrent ainsi que les ouvertures du ciel. La pluie fut retenue au ciel ³ et les eaux se retirèrent de la terre par un flux et un reflux. Au bout de cent cinquante jours les eaux diminuèrent ⁴ et, au septième mois, le dix-septième jour du mois, l'arche reposa sur le mont Ararat. ⁵ Les eaux continuèrent à diminuer jusqu'au dixième mois; le dixième mois, au premier jour, les cimes des montagnes apparurent.

⁶ Or au bout de quarante jours, Noé ouvrit la fenêtre de l'arche qu'il avait faite. ⁷ Il lâcha le corbeau qui s'envola, allant et revenant, jusqu'à ce que les eaux découvrent la terre ferme. ⁸ Puis il lâcha la colombe pour voir si les eaux avaient baissé sur la surface du sol. ⁹ Mais la colombe ne trouva pas où poser la patte; elle revint à lui vers l'arche car les eaux couvraient toute la surface de la terre. Il tendit la main et la prit pour la faire rentrer dans l'arche. ¹⁰ Il attendit encore sept autres jours et lâcha à nouveau la colombe hors de l'arche. ¹¹ Sur le soir elle revint à lui, et voilà qu'elle avait au bec un frais rameau d'olivier! Noé sut ainsi que les eaux avaient baissé sur la terre. ¹² Il attendit encore sept autres jours et lâcha la colombe qui ne revint plus vers lui.

¹³ Or, en l'an six cent un, au premier jour du premier mois, les eaux découvrirent la terre ferme. Noé retira le toit de l'arche et vit alors que la surface du sol était ferme.

¹⁴ Au deuxième mois, le vingt-septième jour du mois, la terre était sèche.

Sortie de l'arche et sacrifice de Noé

¹⁵ Dieu dit à Noé: ¹⁶ " Sors de l'arche, toi, ta femme, tes fils et les femmes de tes fils avec toi. ¹⁷ Toutes les bêtes qui sont avec toi, de tout ce qui est chair en fait d'oiseaux, bestiaux, toutes les petites bêtes qui remuent sur la terre, fais-les sortir avec toi et qu'ils grouillent sur la terre, qu'ils soient féconds et prolifiques sur la terre. " ¹⁸ Noé sortit, et avec lui ses fils, sa femme et les femmes de ses fils; ¹⁹ toutes les bêtes, toutes les petites bêtes, tous les oiseaux et tout ce qui remue sur la terre sortirent de l'arche par familles.

²⁰ Noé éleva un autel pour le Seigneur. Il prit de tout bétail pur, de tout oiseau pur et il offrit des holocaustes sur l'autel. ²¹ Le Seigneur respira le parfum apaisant et se dit en lui-même: " Je ne maudirai plus jamais le sol à cause de l'homme. Certes, le coeur de l'homme est porté au mal dès sa jeunesse, mais plus jamais je ne frapperai tous les vivants comme je l'ai fait.

²² " Tant que la terre durera, semailles et moissons, froid et chaleur, été et hiver, jour et

nuit jamais ne cesseront. "

L'ordre nouveau

9¹ Dieu bénit Noé et ses fils, il leur dit: " Soyez féconds et prolifiques, remplissez la terre.² Vous serez craints et redoutés de toutes les bêtes de la terre et de tous les oiseaux du ciel. Tout ce qui remue sur le sol et tous les poissons de la mer sont livrés entre vos mains.³ " Tout ce qui remue et qui vit vous servira de nourriture comme déjà l'herbe mûrissante, je vous donne tout.⁴ Toutefois vous ne mangerez pas la chair avec sa vie, c'est-à-dire son sang.⁵ Et de même, de votre sang, qui est votre propre vie, je demanderai compte à toute bête et j'en demanderai compte à l'homme: à chacun je demanderai compte de la vie de son frère.⁶ " Qui verse le sang de l'homme, par l'homme verra son sang versé; car à l'image de Dieu, Dieu a fait l'homme.⁷ " Quant à vous, soyez féconds et prolifiques, pullulez sur la terre, et multipliez-vous sur elle. "

Alliance de Dieu avec Noé et les habitants de la terre

8 Dieu dit à Noé accompagné de ses fils: **9** " Je vais établir mon alliance avec vous, avec votre descendance après vous¹⁰ et avec tous les êtres vivants qui sont avec vous: oiseaux, bestiaux, toutes les bêtes sauvages qui sont avec vous, bref tout ce qui est sorti de l'arche avec vous, même les bêtes sauvages.¹¹ J'établirai mon alliance avec vous: aucune chair ne sera plus exterminée par les eaux du Déluge, il n'y aura plus de Déluge pour ravager la terre. "**12** Dieu dit: " Voici le signe de l'alliance que je mets entre moi, vous et tout être vivant avec vous, pour toutes les générations futures.¹³ " J'ai mis mon arc dans la nuée pour qu'il devienne un signe d'alliance entre moi et la terre.¹⁴ Quand je ferai apparaître des nuages sur la terre et qu'on verra l'arc dans la nuée,¹⁵ je me souviendrai de mon alliance entre moi, vous et tout être vivant quel qu'il soit; les eaux ne deviendront plus jamais un Déluge qui détruirait toute chair.¹⁶ L'arc sera dans la nuée et je le regarderai pour me souvenir de l'alliance perpétuelle entre Dieu et tout être vivant, toute chair qui est sur la terre. "**17** Dieu dit à Noé: " C'est le signe de l'alliance que j'ai établie entre moi et toute chair qui est sur la terre. "

Noé et ses fils

¹⁸ Sem, Cham et Japhet étaient les fils de Noé qui sortirent de l'arche; Cham, c'est le père de Canaan. ¹⁹ Ce furent les trois fils de Noé, c'est à partir d'eux que toute la terre fut peuplée.

²⁰ Noé fut le premier agriculteur. Il planta une vigne ²¹ et il en but le vin, s'enivra et se trouva nu à l'intérieur de sa tente. ²² Cham, père de Canaan, vit la nudité de son père et il en informa ses deux frères au-dehors. ²³ Sem et Japhet prirent le manteau de Noé qu'ils placèrent sur leurs épaules à tous deux et, marchant à reculons, ils couvrirent la nudité de leur père. Tournés de l'autre côté, ils ne virent pas la nudité de leur père. ²⁴ Lorsque Noé, ayant cuvé son vin, sut ce qu'avait fait son plus jeune fils,

²⁵ il s'écria: " Maudit soit Canaan, qu'il soit le dernier des serviteurs de ses frères! "

²⁶ Puis il dit: " Béni soit le Seigneur, le Dieu de Sem, que Canaan en soit le serviteur!

²⁷ Que Dieu séduise Japhet, qu'il demeure dans les tentes de Sem, et que Canaan soit leur serviteur! "

²⁸ Noé vécut trois cent cinquante ans après le Déluge. ²⁹ Il vécut en tout neuf cent cinquante ans et mourut.

Origine des nations répandues sur la terre

¹⁰ ¹ Voici la famille des fils de Noé, Sem, Cham et Japhet. Il leur naquit des fils après le Déluge:

² Fils de Japhet: Gomer, Magog, Madaï, Yavân, Toubal, Mèshek et Tirâs. - ³ Fils de Gomer: Ashkénaz, Rifath et Togarma. - ⁴ Fils de Yavân: Elisha, Tarsis, Kittim et Rodanim.

⁵ C'est à partir d'eux que se fit la répartition des nations dans les îles. Chacun eut son pays suivant sa langue et sa nation selon son clan.

⁶ Fils de Cham: Koush, Miçraïm, Pouth et Canaan. - ⁷ Fils de Koush: Séva, Hawila, Savta, Raéma, Savteka. - Fils de Raéma: Saba et Dedân. ⁸ Koush engendra Nemrod. Il fut le premier héros sur la terre, ⁹ lui qui fut un chasseur héroïque devant le Seigneur. D'où le dicton: " Tel Nemrod, être un chasseur héroïque devant le Seigneur. " ¹⁰ Les capitales de son royaume furent Babel, Erek, Akkad, toutes villes du pays de Shinéar. ¹¹ Il sortit de ce pays pour Assour et bâtit Ninive, la ville aux larges places, Kalah, ¹² la grande ville, et Rèsèn entre Ninive et Kalah. ¹³ Miçraïm engendra les gens de Loud, de Einâm, de Lehav et de Naftouah, ¹⁴ les gens du pays du Sud, ceux de Kaslouah d'où sortirent les Philistins et ceux de Kaftor.

¹⁵ Canaan engendra Sidon son premier-né et Heth, ¹⁶ le Jébusite, l'Amorite, le Guirgashite, ¹⁷ le Hivvite, le Arqite, le Sinite, ¹⁸ l'Arvadite, le Cemarite, le Hamatite. Les clans des Cananéens se disséminèrent ensuite, ¹⁹ et le territoire cananéen s'étendit de Sidon vers Guéarar jusqu'à Gaza, vers Sodome et Gomorrhe, Adma et Cevoïm jusqu'à Lèsha. ²⁰ Tels

furent les fils de Cham selon leurs clans et leurs langues, groupés en pays et nations.

²¹ De Sem, le frère aîné de Japhet, naquit aussi le père de tous les fils de Eber. ²² Fils de Sem: Elam, Assour, Arpakshad, Loud et Aram. ²³ -Fils d'Aram: Ouç, Houï, Guètèr et Mash.

²⁴ Arpakshad engendra Shèlah, et Shèlah engendra Eber. ²⁵ A Eber naquirent deux fils. Le premier s'appelait Pèleg, car en son temps la terre fut divisée, et son frère s'appelait Yoqtân.

²⁶ Yoqtân engendra Almodad, Shèlef, Haçarmaweth, Yèrah, ²⁷ Hadorâm, Ouzal, Diqla, ²⁸ Oval, Avimaël, Saba, ²⁹ Ofir, Hawila, Yovav. Ce sont là tous les fils de Yoqtân; ³⁰ leur habitat s'étendait de Mésha vers Sefar, la montagne de l'orient. ³¹ Tels furent les fils de Sem selon leurs clans et leurs langues, groupés en pays selon leurs nations.

³² Tels furent les clans des fils de Noé selon leurs familles groupées en nations. C'est à partir d'eux que se fit la répartition des nations sur la terre après le Déluge.

La tour de Babel. Confusion des langues.

¹¹ ¹ La terre entière se servait de la même langue et des mêmes mots. ² Or en se déplaçant vers l'orient, les hommes découvrirent une plaine dans le pays de Shinéar et y habitèrent. ³ Ils se dirent l'un à l'autre: " Allons! Moulons des briques et cuisons-les au four. " Les briques leur servirent de pierre et le bitume leur servit de mortier. ⁴ " Allons! dirent-ils, bâtissons-nous une ville et une tour dont le sommet touche le ciel. Faisons-nous un nom afin de ne pas être dispersés sur toute la surface de la terre. "

⁵ Le Seigneur descendit pour voir la ville et la tour que bâtissaient les fils d'Adam. ⁶ " Eh, dit le Seigneur, ils ne sont tous qu'un peuple et qu'une langue et c'est là leur première oeuvre! Maintenant, rien de ce qu'ils projetteront de faire ne leur sera inaccessible! ⁷ Allons, descendons et brouillons ici leur langue, qu'ils ne s'entendent plus les uns les autres! " ⁸ De là, le Seigneur les dispersa sur toute la surface de la terre et ils cessèrent de bâtir la ville. ⁹ Aussi lui donna-t-on le nom de Babel car c'est là que le Seigneur brouilla la langue de toute la terre, et c'est de là que le Seigneur dispersa les hommes sur toute la surface de la terre.

Les ancêtres d'Abraham

¹⁰ Voici la famille de Sem: Sem était âgé de cent ans quand il engendra Arpakshad deux ans après le Déluge.

¹¹ Après avoir engendré Arpakshad, Sem vécut cinq cents ans, il engendra des fils et des filles. ¹² Arpakshad avait vécu trente-cinq ans quand il engendra Shèlah. ¹³ Après avoir engendré Shèlah, Arpakshad vécut quatre cent trois ans, il engendra des fils et des filles. ¹⁴ Shèlah avait vécu trente ans quand il engendra Eber. ¹⁵ Après avoir engendré Eber, Shèlah vécut quatre cent trois ans, il engendra des fils et des filles. ¹⁶ Eber vécut trente-quatre ans et engendra Pèleg. ¹⁷ Après avoir engendré Pèleg, Eber vécut quatre cent trente ans, il

engendra des fils et des filles. ¹⁸ Pèleg vécut trente ans et engendra Réou. ¹⁹ Après avoir engendré Réou, Pèleg vécut deux cent neuf ans, il engendra des fils et des filles. ²⁰ Réou vécut trente-deux ans et engendra Seroug. ²¹ Après avoir engendré Seroug, Réou vécut deux cent sept ans, il engendra des fils et des filles. ²² Seroug vécut trente ans et engendra Nahor. ²³ Après avoir engendré Nahor, Seroug vécut deux cents ans, il engendra des fils et des filles. ²⁴ Nahor vécut vingt-neuf ans et engendra Tèrah. ²⁵ Après avoir engendré Tèrah, Nahor vécut cent dix-neuf ans, il engendra des fils et des filles. ²⁶ Tèrah vécut soixante-dix ans et engendra Abram, Nahor et Harân.

Descendance de Tèrah

²⁷ Voici la famille de Tèrah: Tèrah engendra Abram, Nahor et Harân. Harân engendra Loth. ²⁸ Harân mourut avant son père Tèrah dans le pays de sa famille, à Our des Chaldéens. ²⁹ Abram et Nahor prirent femme; l'épouse d'Abram s'appelait Sarai et celle de Nahor Milka, fille de Harân, père de Milka et de Yiska. ³⁰ Sarai était stérile, elle n'avait pas d'enfant. ³¹ Tèrah prit son fils Abram, son petit-fils Loth, fils de Harân, et sa bru Sarai, femme de son fils Abram, qui sortirent avec eux d'Our des Chaldéens pour aller au pays de Canaan. Ils gagnèrent Harrân où ils habitèrent. ³² Tèrah vécut deux cent cinq ans et il mourut à Harrân.

2 Histoire des patriarches

21 Histoire d'Abraham

Vocation d'Abraham

Genèse (TOB) 1

GENESI (CEI)

I. LE ORIGINI DEL MONDO E DELL'UMANITA'

1. LA CREAZIONE E LA CADUTA

Primo racconto della creazione

¹ ¹ In principio Dio creò il cielo e la terra. ² Ora la terra era informe edeserta e le tenebre ricoprivano l'abisso e lo spirito di Dio aleggiava sulleacque.

³ Dio disse: «Sia la luce!». E la luce fu. ⁴ Dio vide che la luce era cosabuona e separò la luce dalle tenebre ⁵ e chiamò la luce giorno e le tenebrenotte. E fu sera e fu mattina: primo giorno.

⁶ Dio disse: «Sia il firmamento in mezzo alle acque per separare le acque dalleacque». ⁷ Dio fece il firmamento e separò le acque, che sono sotto ilfirmamento, dalle acque, che son sopra il firmamento. E così avvenne. ⁸ Diochiamò il firmamento cielo. E fu sera e fu mattina: secondo giorno.

⁹ Dio disse: «Le acque che sono sotto il cielo, si raccolgano in un solo luogoe appaia l'asciutto». E così avvenne. ¹⁰ Dio chiamò l'asciutto terra e la massadelle acque mare. E Dio

vide che era cosa buona. ¹¹ E Dio disse: «La terraproduca germogli, erbe che producono seme e alberi da frutto, che facciano sullaterra frutto con il seme, ciascuno secondo la sua specie». E così avvenne: ¹² la terra produsse germogli, erbe che producono seme, ciascuna secondo laproprio specie e alberi che fanno ciascuno frutto con il seme, secondo laproprio specie. Dio vide che era cosa buona. ¹³ E fu sera e fu mattina: terzogiorno.

¹⁴ Dio disse: «Ci siano luci nel firmamento del cielo, per distinguere ilgiorno dalla notte; servano da segni per le stagioni, per i giorni e per glianni ¹⁵ e servano da luci nel firmamento del cielo per illuminare la terra». Ecosì avvenne: ¹⁶ Dio fece le due luci grandi, la luce maggiore per regolare ilgiorno e la luce minore per regolare la notte, e le stelle. ¹⁷ Dio le pose nelfirmamento del cielo per illuminare la terra ¹⁸ e per regolare giorno e notte eper separare la luce dalle tenebre. E Dio vide che era cosa buona. ¹⁹ E fu serae fu mattina: quarto giorno.

²⁰ Dio disse: «Le acque brulichino di esseri viventi e uccelli volino sopra laterra, davanti al

firmamento del cielo». ²¹ Dio creò i grandi mostri marini e tutti gli esseri viventi che guizzano e brulicano nelle acque, secondo la loro specie, e tutti gli uccelli alati secondo la loro specie. E Dio vide che era cosa buona. ²² Dio li benedisse: «Siate fecondi e moltiplicatevi e riempite le acque dei mari; gli uccelli si moltiplichino sulla terra». ²³ E fu sera e fu mattina: quinto giorno.

²⁴ Dio disse: «La terra produca esseri viventi secondo la loro specie: bestiame, rettili e bestie selvatiche secondo la loro specie». E così avvenne: ²⁵ Dio fece le bestie selvatiche secondo la loro specie e il bestiame secondo la propria specie e tutti i rettili del suolo secondo la loro specie. E Dio vide che era cosa buona.

²⁶ E Dio disse: «Facciamo l'uomo a nostra immagine, a nostra somiglianza, e domini sui pesci del mare e sugli uccelli del cielo, sul bestiame, su tutte le bestie selvatiche e su tutti i rettili che strisciano sulla terra».

²⁷ Dio creò l'uomo a sua immagine; a immagine di Dio lo creò; maschio e femmina li creò.

²⁸ Dio li benedisse e disse loro: «Siate fecondi e moltiplicatevi, riempite la terra; soggiogate la e dominate sui pesci del mare e sugli uccelli del cielo e su ogni essere vivente, che striscia sulla terra».

²⁹ Poi Dio disse: «Ecco, io vi do ogni erba che produce seme e che è su tutta la terra e ogni albero in cui è il frutto, che produce seme: saranno il vostro cibo. ³⁰ A tutte le bestie selvatiche, a tutti gli uccelli del cielo e a tutti gli esseri che strisciano sulla terra e nei quali è alito di vita, io do in cibo ogni erba verde». E così avvenne.

³¹ Dio vide quanto aveva fatto, ed ecco, era cosa molto buona. E fu sera e fu mattina: sesto giorno.

¹ Così furono portati a compimento il cielo e la terra e tutte le loro schiere. ² Allora Dio, nel settimo giorno portò a termine il lavoro che aveva fatto e cessò nel settimo giorno da ogni suo lavoro. ³ Dio benedisse il settimo giorno e lo consacrò, perché in esso aveva cessato da ogni lavoro che egli creandoci aveva fatto.

La prova della libertà. Il paradiso

⁴ Queste le origini del cielo e della terra, quando vennero creati. ⁴ Quando il Signore Dio fece la terra e il cielo,

⁵ nessun cespuglio campestre era sulla terra, nessuna erba campestre era spuntata - perché il Signore Dio non aveva fatto piovere sulla terra e nessuno lavorava il suolo ⁶ e faceva salire dalla terra l'acqua dei canali per irrigare tutto il suolo -; ⁷ allora il Signore Dio plasmò l'uomo con polvere del suolo e soffiò nelle sue narici un alito di vita e l'uomo divenne un essere vivente.

⁸ Poi il Signore Dio piantò un giardino in Eden, a oriente, e vi collocò l'uomo che aveva plasmato.

⁹ Il Signore Dio fece germogliare dal suolo ogni sorta di alberi graditi alla vista e buoni da mangiare, tra cui l'albero della vita in mezzo al giardino e l'albero della conoscenza

del bene e del male. ¹⁰ Un fiume usciva da Eden per irrigare il giardino, poi di lì si divideva e formava quattro corsi. ¹¹ Il primo fiume si chiama Pison: esso scorre intorno a tutto il paese di Avila, dove c'è l'oro ¹² e l'oro di quella terra è fine; qui c'è anche la resina odorosa e la pietra d'ònice. ¹³ Il secondo fiume si chiama Ghicon: esso scorre intorno a tutto il paese d'Etiopia. ¹⁴ Il terzo fiume si chiama Tigri: esso scorre ad oriente di Assur. Il quarto fiume è l'Eufrate. ¹⁵ Il Signore Dio prese l'uomo e lo pose nel giardino di Eden, perché lo coltivasse e lo custodisse. ¹⁶ Il Signore Dio diede questo comando all'uomo: «Tu potrai mangiare di tutti gli alberi del giardino, ¹⁷ ma dell'albero della conoscenza del bene e del male non devi mangiare, perché, quando tu ne mangiassi, certamente moriresti». ¹⁸ Poi il Signore Dio disse: «Non è bene che l'uomo sia solo: gli voglio fare un aiuto che gli sia simile». ¹⁹ Allora il Signore Dio plasmò dal suolo ogni sorta di bestie selvatiche e tutti gli uccelli del cielo e li condusse all'uomo, per vedere come li avrebbe chiamati: in qualunque modo l'uomo avesse chiamato ognuno degli esseri viventi, quello doveva essere il suo nome. ²⁰ Così l'uomo impose nomi a tutto il bestiame, a tutti gli uccelli del cielo e a tutte le bestie selvatiche, ma l'uomo non trovò un aiuto che gli fosse simile. ²¹ Allora il Signore Dio fece scendere un torpore sull'uomo, che si addormentò; gli tolse una delle costole e rinchiuse la carne al suo posto. ²² Il Signore Dio plasmò con la costola, che aveva tolta all'uomo, una donna e la condusse all'uomo. ²³ Allora l'uomo disse: «Questa volta essa è carne dalla mia carne e osso dalle mie ossa. La si chiamerà donna perché dall'uomo è stata tolta». ²⁴ Per questo l'uomo abbandonerà suo padre e sua madre e si unirà a sua moglie e i due saranno una sola carne. ²⁵ Ora tutti e due erano nudi, l'uomo e sua moglie, ma non ne provavano vergogna.

La caduta

³ ¹ Il serpente era la più astuta di tutte le bestie selvatiche fatte dal Signore Dio. Egli disse alla donna: «E' vero che Dio ha detto: Non dovete mangiare di nessun albero del giardino?». ² Rispose la donna al serpente: «Dei frutti degli alberi del giardino noi possiamo mangiare, ³ ma del frutto dell'albero che sta in mezzo al giardino Dio ha detto: Non ne dovete mangiare e non lo dovet toccare, altrimenti morirete». ⁴ Ma il serpente disse alla donna: «Non morirete affatto! ⁵ Anzi, Dio sa che quando voi ne mangiaste, si aprirebbero i vostri occhi e diventereste come Dio, conoscendo il bene e il male». ⁶ Allora la donna vide che l'albero era buono da mangiare, gradito agli occhi e desiderabile per acquistare saggezza; prese del suo frutto e ne mangiò, poi ne diede anche al marito, che era con lei, e anch'egli ne mangiò. ⁷ Allora si aprirono gli occhi di tutti e due e si accorsero di essere nudi; intrecciarono foglie di fico e se ne fecero cinture. ⁸ Poi udirono il Signore Dio che passeggiava nel giardino alla brezza del giorno e l'uomo con sua moglie si nascosero dal Signore Dio, in mezzo agli alberi del giardino. ⁹ Ma il Signore Dio

chiamò l'uomo e gli disse: «Dovesei?». ¹⁰ Rispose: «Ho udito il tuo passo nel giardino: ho avuto paura, perché sono nudo, e mi sono nascosto». ¹¹ Riprese: «Chi ti ha fatto sapere che eri nudo? Hai forse mangiato dell'albero di cui ti avevo comandato di non mangiare?». ¹² Rispose l'uomo: «La donna che tu mi hai posta accanto mi ha dato dell'albero e io ne ho mangiato». ¹³ Il Signore Dio disse alla donna: «Che hai fatto?». Rispose la donna: «Il serpente mi ha ingannata e io ho mangiato».

¹⁴ Allora il Signore Dio disse al serpente: «Poiché tu hai fatto questo, sii tu maledetto più di tutto il bestiame e più di tutte le bestie selvatiche; sul tuo ventre camminerà polvere mangerà per tutti i giorni della tua vita.

¹⁵ Io porrò inimicizia tra te e la donna, tra la tua stirpe e la sua stirpe: questa ti schiaccerà la testa e tu le insidierai il calcagno».

¹⁶ Alla donna disse: «Moltiplicherò i tuoi dolori e le tue gravidanze, con dolore partorirai figli. Verso tuo marito sarà il tuo istinto, ma egli ti dominerà».

¹⁷ All'uomo disse: «Poiché hai ascoltato la voce di tua moglie e hai mangiato dell'albero, di cui ti avevo comandato: Non ne devi mangiare, maledetto sia il suolo per causa tua! Con dolore ne trarrai il cibo per tutti i giorni della tua vita.

¹⁸ Spine e cardi produrrà per te mangerai l'erba campestre.

¹⁹ Con il sudore del tuo volto mangerai il pane; finché tornerai alla terra, perché da essa sei stato tratto: polvere tu sei e in polvere tornerai!».

²⁰ L'uomo chiamò la moglie Eva, perché essa fu la madre di tutti i viventi. ²¹ Il Signore Dio fece all'uomo e alla donna tuniche di pelli e le vestì. ²² Il Signore Dio disse allora: «Ecco l'uomo è diventato come uno di noi, per la conoscenza del bene e del male. Ora, egli non stenda più la mano e non prenda anche dell'albero della vita, ne mangi e viva sempre!». ²³ Il Signore Dio lo scacciò dal giardino di Eden, perché lavorasse il suolo da dove era stato tratto.

²⁴ Scacciò l'uomo e pose ad oriente del giardino di Eden i cherubini e la fiamma della spada folgorante, per custodire la via all'albero della vita.

Caino e Abele

¹ Adamo si unì a Eva sua moglie, la quale concepì e partorì Caino e disse: «Ho acquistato un uomo dal Signore». ² Poi partorì ancora suo fratello Abele. Ora Abele era pastore di greggi e Caino lavoratore del suolo.

³ Dopo un certo tempo, Caino offrì frutti del suolo in sacrificio al Signore; ⁴ anche Abele offrì primogeniti del suo gregge e il loro grasso. Il Signore gradì Abele e la sua offerta, ⁵ ma non gradì Caino e la sua offerta. Caino ne fu molto irritato e il suo volto era abbattuto. ⁶ Il Signore disse allora a Caino: «Perché sei irritato e perché è abbattuto il tuo volto? ⁷ Se agisci bene, non dovrai forse tenerlo alto? Ma se non agisci bene, il peccato è accovacciato alla tua porta; verso di te è il suo istinto, ma tu dominalo».

⁸ Caino disse al fratello Abele: «Andiamo in campagna!». Mentre erano in campagna, Caino alzò la mano contro il fratello Abele e lo uccise. ⁹ Allora il Signore disse a Caino: «Dov'è

Abele, tuo fratello?». Egli rispose: «Non lo so. Sono forse il guardiano di mio fratello?». ¹⁰
 Riprese: «Che hai fatto? La voce del sangue di tuo fratello grida a me dal suolo! ¹¹ Ora sii maledetto lungi da quel suolo che per opera della tua mano ha bevuto il sangue di tuo fratello. ¹² Quando lavorerai il suolo, esso non ti darà più i suoi prodotti: ramingo e fuggiasco sarai sulla terra». ¹³ Disse Caino al Signore: «Troppo grande è la mia colpa per ottenere perdono? ¹⁴ Ecco, tu mi scacci oggi da questo suolo e io mi dovrò nascondere lontano da te; io sarò ramingo e fuggiasco sulla terra e chiunque mi incontrerà mi potrà uccidere». ¹⁵ Ma il Signore gli disse: «Però chiunque ucciderà Caino subirà la vendetta sette volte!». Il Signore impose a Caino un segno, perché non lo colpisse chiunque l'avesse incontrato. ¹⁶ Caino si allontanò dal Signore e abitò nel paese di Nod, ad oriente di Eden.

La discendenza di Caino

¹⁷ Ora Caino si unì alla moglie che concepì e partorì Enoch; poi divenne costruttore di una città, che chiamò Enoch, dal nome del figlio. ¹⁸ A Enoch nacque Irad; Irad generò Mecuaiael e Mecuaiael generò Metusael e Metusael generò Lamech. ¹⁹ Lamech si prese due mogli: una chiamata Ada e l'altra chiamata Zilla. ²⁰ Ada partorì Iabal: egli fu il padre di quanti abitano sotto le tende presso il bestiame. ²¹ Il fratello di questi si chiamava Iubal: egli fu il padre di tutti i suonatori di cetra e di flauto. ²² Zilla a sua volta partorì Tubalkain, il fabbro, padre di quanti lavorano il rame e il ferro. La sorella di Tubalkain fu Naama. ²³ Lamech disse alle mogli: Ada e Zilla, ascoltate la mia voce; mogli di Lamech, porgete l'orecchio al mio dire: Ho ucciso un uomo per una mia scalfittura e un ragazzo per un mio livido. ²⁴ Sette volte sarà vendicato Caino ma Lamech settantasette».

Set e i suoi discendenti

²⁵ Adamo si unì di nuovo alla moglie, che partorì un figlio e lo chiamò Set. «Perché - disse - Dio mi ha concesso un'altra discendenza al posto di Abele, poiché Caino l'ha ucciso». ²⁶ Anche a Set nacque un figlio, che egli chiamò Enos. Allora si cominciò ad invocare il nome del Signore.

I patriarchi prediluviani

⁵ ¹ Questo è il libro della genealogia di Adamo. Quando Dio creò l'uomo, lo fece a somiglianza di Dio; ² maschio e femmina li creò, li benedisse e li chiamò uomini quando furono creati. ³ Adamo aveva centotrenta anni quando generò a sua immagine, a sua somiglianza, un figlio e lo chiamò Set. ⁴ Dopo aver generato Set, Adamo visse ancora ottocento anni e generò figli e

figlie. ⁵ L'intera vitadi Adamo fu di novecentotrenta anni; poi morì.

⁶ Set aveva centocinque anni quando generò Enos; ⁷ dopo aver generato Enos, Set visse ancora ottocentosette anni e generò figli e figlie. ⁸ L'intera vitadi Set fu di novecentododici anni; poi morì.

⁹ Enos aveva novanta anni quando generò Kenan; ¹⁰ Enos, dopo aver generato Kenan, visse ancora ottocentoquindici anni e generò figli e figlie. ¹¹ L'interavita di Enos fu di novecentocinque anni; poi morì.

¹² Kenan aveva settanta anni quando generò Maalaleèl; ¹³ Kenan dopo avergenerato Maalaleèl visse ancora ottocentoquaranta anni e generò figli e figlie. ¹⁴ L'intera vita di Kenan fu di novecentodieci anni; poi morì.

¹⁵ Maalaleèl aveva sessantacinque anni quando generò Iared; ¹⁶ Maalaleèl dopo aver generato Iared, visse ancora ottocentrenta anni e generò figli e figlie. ¹⁷ L'intera vita di Maalaleèl fu di ottocentonovantacinque anni; poi morì.

¹⁸ Iared aveva centosessantadue anni quando generò Enoch; ¹⁹ Iared, dopo avergenerato Enoch, visse ancora ottocento anni e generò figli e figlie. ²⁰ L'intera vita di Iared fu di novecentosessantadue anni; poi morì.

²¹ Enoch aveva sessantacinque anni quando generò Matusalemme. ²² Enoch camminò con Dio; dopo aver generato Matusalemme, visse ancora per trecento anni e generòfigli e figlie.

²³ L'intera vita di Enoch fu di trecentosessantacique anni. ²⁴ Poi Enoch cammino con Dio e non fu più perché Dio l'aveva preso.

²⁵ Matusalemme aveva centottantasette anni quando generò Lamech; ²⁶ Matusalemme, dopo aver generato Lamech, visse ancora settecentottantadueanni e generò figli e figlie. ²⁷ L'intera vita di Matusalemme fu dinovecentosessantannove anni; poi morì. ²⁸ Lamech aveva centottantadue anni quando generò un figlio ²⁹ e lo chiamòNoè, dicendo: «Costui ci consolerà del nostro lavoro e della fatica delle nostremani, a causa del suolo che il Signore ha maledetto». ³⁰ Lamech, dopo avergenerato Noè, visse ancora cinquecentonovantacinque anni e generò figli efiglie. ³¹ L'intera vita di Lamech fu di settecentosettantasette anni; poi morì.

³² Noè aveva cinquecento anni quando generò Sem, Cam e Iafet.

Figli di Dio e figlie degli uomini

⁶ ¹ Quando gli uomini cominciarono a moltiplicarsi sulla terra e nacquero lorofiglie, ² i figli di Dio videro che le figlie degli uomini erano belle e ne presero per mogli quante ne vollero. ³ Allora il Signore disse: «Il mio spirito non resterà sempre nell'uomo, perché egli è carne e la sua vita sarà dicentoventi anni».

⁴ C'erano sulla terra i giganti a quei tempi - e anche dopo - quando i figli diDio si univano alle figlie degli uomini e queste partorivano loro dei figli: sono questi gli eroi dell'antichità, uomini famosi.

2. IL DILUVIO

La corruzione dell'umanità

⁵ Il Signore vide che la malvagità degli uomini era grande sulla terra e che ogni disegno concepito dal loro cuore non era altro che male. ⁶ E il Signore si pentì di aver fatto l'uomo sulla terra e se ne addolorò in cuor suo. ⁷ Il Signore disse: «Sterminerò dalla terra l'uomo che ho creato: con l'uomo anche il bestiame e i rettili e gli uccelli del cielo, perché sono pentito d'averli fatti». ⁸ Ma Noè trovò grazia agli occhi del Signore.

⁹ Questa è la storia di Noè. Noè era uomo giusto e integro tra i suoi contemporanei e camminava con Dio. ¹⁰ Noè generò tre figli: Sem, Cam, e Iafet. ¹¹ Ma la terra era corrotta davanti a Dio e piena di violenza. ¹² Dio guardò la terra ed ecco essa era corrotta, perché ogni uomo aveva pervertito la sua condotta sulla terra.

Preparativi del diluvio

¹³ Allora Dio disse a Noè: «E' venuta per me la fine di ogni uomo, perché la terra, per causa loro, è piena di violenza; ecco, io li distruggerò insieme con la terra. ¹⁴ Fatti un'arca di legno di cipresso; dividerai l'arca in compartimenti e la spalmerai di bitume dentro e fuori. ¹⁵ Ecco come devi farla: l'arca avrà trecento cubiti di lunghezza, cinquanta di larghezza e trentadi altezza. ¹⁶ Farai nell'arca un tetto e a un cubito più sopra la terminerai; da un lato metterai la porta dell'arca. La farai a piani: inferiore, medio e superiore.

¹⁷ Ecco io manderò il diluvio, cioè le acque, sulla terra, per distruggere sotto il cielo ogni carne, in cui è alito di vita; quanto è sulla terra perirà. ¹⁸ Ma con te io stabilisco la mia alleanza. Entrerai nell'arca tu e con te i tuoi figli, tua moglie e le mogli dei tuoi figli. ¹⁹ Di quanto vive, di ogni carne, introdurrà nell'arca due di ogni specie, per conservarli in vita con te: siano maschio e femmina. ²⁰ Degli uccelli secondo la loro specie, del bestiame secondo la propria specie e di tutti i rettili della terra secondo la loro specie, due d'ognuna verranno con te, per essere conservati in vita. ²¹ Quanto a te, prendi ogni sorta di cibo da mangiare e raccoglilo presso di te: sarà nutrimento per te e per loro». ²² Noè eseguì tutto; come Dio gli aveva comandato, così egli fece.

⁷ ¹ Il Signore disse a Noè: «Entra nell'arca tu con tutta la tua famiglia, perché ti ho visto giusto dinanzi a me in questa generazione. ² D'ogni animale mondo prendine con te sette paia, il maschio e la sua femmina; degli animali che non sono mondi un paio, il maschio e la sua femmina. ³ Anche degli uccelli mondo del cielo, sette paia, maschio e femmina, per conservarne in vita la razza su tutta la terra. ⁴ Perché tra sette giorni farò piovere sulla terra

per quarantagioni e quaranta notti; sterminerò dalla terra ogni essere che ho fatto». ⁵ Noè fece quanto il Signore gli aveva comandato.

⁶ Noè aveva seicento anni, quando venne il diluvio, cioè le acque sulla terra.

⁷ Noè entrò nell'arca e con lui i suoi figli, sua moglie e le mogli dei suoi figli, per sottrarsi alle acque del diluvio. ⁸ Degli animali mondi e di quelli immondi, degli uccelli e di tutti gli esseri

che strisciano sul suolo ⁹ entrarono a due a due con Noè nell'arca, maschio e femmina, come Dio aveva comandato a Noè. ¹⁰ Dopo sette giorni, le acque del diluvio furono sopra la terra;

¹¹ nell'anno seicentesimo della vita di Noè, nel secondo mese, il diciassette del mese, proprio in quello stesso giorno, eruppero tutte le sorgenti del grande abisso e le cateratte del cielo si

aprirono. ¹² Cadde la pioggia sulla terra per quaranta giorni e quaranta notti. ¹³ In quello stesso giorno entrò nell'arca Noè con i figli Sem, Cam e Iafet, la moglie di Noè, le tre mogli dei

suoi tre figli: ¹⁴ essi e tutti i viventi secondo la loro specie e tutto il bestiame secondo la sua specie e tutti i rettili che strisciano sulla terra secondo la loro specie, tutti i volatili secondo la

loro specie, tutti gli uccelli, tutti gli esseri alati. ¹⁵ Vennero dunque a Noè nell'arca, a due a due, di ogni carne in cui è il soffio di vita. ¹⁶ Quelli che venivano, maschio e femmina

d'ogni carne, entrarono come gli aveva comandato Dio: il Signore chiuse la porta dietro di lui.

L'inondazione

¹⁷ Il diluvio durò sulla terra quaranta giorni: le acque crebbero e sollevarono l'arca che si innalzò sulla terra. ¹⁸ Le acque divennero poderose e crebbero molto sopra la terra e l'arca galleggiava sulle acque. ¹⁹ Le acque si innalzarono sempre più sopra la terra e coprono tutti

i monti più alti che sono sotto tutto il cielo. ²⁰ Le acque superarono in altezza di quindici cubiti i monti che avevano ricoperto.

²¹ Però ogni essere vivente che si muove sulla terra, uccelli, bestiame e fiere e tutti gli esseri che brulicano sulla terra e tutti gli uomini. ²² Ogni essere che ha un alito di vita nelle narici,

cioè quanto era sulla terra asciutta morì. ²³ Così fu sterminato ogni essere che era sulla terra: con gli uomini, gli animali domestici, i rettili e gli uccelli del cielo; essi furono sterminati dalla terra e rimase solo Noè e chi stava con lui nell'arca.

²⁴ Le acque restarono alte sopra la terra centocinquanta giorni.

²⁴ Le acque restarono alte sopra la terra centocinquanta giorni.

L'abbassamento delle acque

⁸ ¹ Dio si ricordò di Noè, di tutte le fiere e di tutti gli animali domestici che erano con lui nell'arca. Dio fece passare un vento sulla terra e le acque si abbassarono. ² Le fonti dell'abisso

e le cateratte del cielo furono chiuse e fu trattenuta la pioggia dal cielo; ³ le acque andarono via via ritirandosi dalla terra e calarono dopo centocinquanta giorni. ⁴ Nel settimo mese, il

diciassettesimo del mese, l'arca si posò sui monti dell'Ararat. ⁵ Le acque andarono via

vi diminuendo fino al decimo mese. Nel decimo mese, il primo giorno del mese, apparvero le cime dei monti.

⁶ Trascorsi quaranta giorni, Noè aprì la finestra che aveva fatta nell'arca e fece uscire un corvo per vedere se le acque si fossero ritirate. ⁷ Esso uscì e tornando finché si prosciugarono le acque sulla terra. ⁸ Noè poi fece uscire una colomba, per vedere se le acque si fossero ritirate dal suolo; ⁹ mala colomba, non trovando dove posare la pianta del piede, tornò a lui nell'arca, perché c'era ancora l'acqua su tutta la terra. Egli stese la mano, la prese e la fece rientrare presso di sé nell'arca. ¹⁰ Attese altri sette giorni e di nuovo fece uscire la colomba dall'arca ¹¹ e la colomba tornò a lui sul far della sera; ecco, essa aveva nel becco un ramoscello di ulivo. Noè comprese che le acque si erano ritirate dalla terra. ¹² Aspettò altri sette giorni, poi lasciò andare la colomba; essa non tornò più da lui.

¹³ L'anno seicentuno della vita di Noè, il primo mese, il primo giorno del mese, le acque si erano prosciugate sulla terra; Noè tolse la copertura dell'arca ed ecco la superficie del suolo era asciutta. ¹⁴ Nel secondo mese, il ventisette del mese, tutta la terra fu asciutta.

L'uscita dall'arca

¹⁵ Dio ordinò a Noè: ¹⁶ «Esci dall'arca tu e tua moglie, i tuoi figli e le mogli dei tuoi figli con te. ¹⁷ Tutti gli animali d'ogni specie che hai con te, uccelli, bestiame e tutti i rettili che strisciano sulla terra, falli uscire con te, perché possano diffondersi sulla terra, siano fecondi e si moltiplichino su di essa». ¹⁸ Noè uscì con i figli, la moglie e le mogli dei figli. ¹⁹ Tutti i viventi e tutto il bestiame e tutti gli uccelli e tutti i rettili che strisciano sulla terra, secondo la loro specie, uscirono dall'arca.

²⁰ Allora Noè edificò un altare al Signore; prese ogni sorta di animali mondi e di uccelli mondi e offrì loroocausti sull'altare. ²¹ Il Signore ne odorò la soave fragranza e pensò: «Non maledirò più il suolo a causa dell'uomo, perché l'istinto del cuore umano è incline al male fin dalla adolescenza; né colpirò più ogni essere vivente come ho fatto.

²² Finché durerà la terra, seme e messe, freddo e caldo, estate e inverno, giorno e notte non cesseranno».

Il nuovo ordine del mondo

⁹ ¹ Dio benedisse Noè e i suoi figli e disse loro: «Siate fecondi e moltiplicatevi e riempite la terra. ² Il timore e il terrore di voi sia in tutte le bestie selvatiche e in tutto il bestiame e in tutti gli uccelli del cielo. Quanto striscia sul suolo e tutti i pesci del mare sono messi in vostro potere. ³ Quanto si muove e ha vita vi servirà di cibo: vi do tutto questo, come già le verdi erbe. ⁴ Soltanto non mangerete la carne con la sua vita, cioè il suo sangue. ⁵ Del sangue vostro anzi, ossia della vostra vita, io domanderò conto; ne domanderò conto ad ogni essere vivente e domanderò conto della vita dell'uomo all'uomo, a ognuno di suo fratello.

⁶ Chi sparge il sangue dell'uomo dall'uomo il suo sangue sarà sparso, perché ad immagine di

Dio Egli ha fatto l'uomo.⁷ E voi, siate fecondi e moltiplicatevi, siate numerosi sulla terra e dominatela».

⁸ Dio disse a Noè e ai suoi figli con lui: ⁹ «Quanto a me, ecco io stabilisco la mia alleanza con i vostri discendenti dopo di voi; ¹⁰ con ogni essere vivente che è con voi, uccelli, bestiame e bestie selvatiche, con tutti gli animali che sono usciti dall'arca. ¹¹ Io stabilisco la mia alleanza con voi: non sarà più distrutto nessun vivente dalle acque del diluvio, né più il diluvio devasterà la terra».

¹² Dio disse: «Questo è il segno dell'alleanza, che io pongo tra me e voi tra ogni essere vivente che è con voi per le generazioni eterne. ¹³ Il mio arco pongo sulle nubi ed esso sarà il segno dell'alleanza tra me e la terra. ¹⁴ Quando radunerò le nubi sulla terra e apparirà l'arco sulle nubi ¹⁵ ricorderò la mia alleanza che è tra me e voi tra ogni essere che vive in ogni carne: noi ci saranno più le acque per il diluvio, per distruggere ogni carne. ¹⁶ L'arco sarà sulle nubi: io lo guarderò per ricordare l'alleanza eterna tra Dio e ogni essere che vive in ogni carne che è sulla terra». ¹⁷ Disse Dio a Noè: «Questo è il segno dell'alleanza che io ho stabilito tra me e ogni carne che è sulla terra».

3. DAL DILUVIO AD ABRAMO

Noè e i suoi figli

¹⁸ I figli di Noè che uscirono dall'arca furono Sem, Cam e Iafet; Cam è il padre di Canaan. ¹⁹ Questi tre sono i figli di Noè e da questi fu popolata tutta la terra.

²⁰ Ora Noè, coltivatore della terra, cominciò a piantare una vigna. ²¹ Avendo bevuto il vino, si ubriacò e giacque scoperto all'interno della sua tenda. ²² Cam, padre di Canaan, vide il padre scoperto e raccontò la cosa ai due fratelli che stavano fuori. ²³ Allora Sem e Iafet presero il mantello, se lo misero tutti e due sulle spalle e, camminando a ritroso, coprirono il padre scoperto; avendo rivolto la faccia indietro, non videro il padre scoperto. ²⁴ Quando Noè si fu risvegliato dall'ebbrezza, seppe quanto gli aveva fatto il figlio minore;

²⁵ allora disse: «Sia maledetto Canaan! Schiavo degli schiavi sarà per i suoi fratelli!».

²⁶ Disse poi: «Benedetto il Signore, Dio di Sem, Canaan sia suo schiavo!

²⁷ Dio dilati Iafete questi dimori nelle tende di Sem, Canaan sia suo schiavo!».

²⁸ Noè visse, dopo il diluvio, trecentocinquanta anni. ²⁹ L'intera vita di Noè fu di novecentocinquanta anni, poi morì.

La terra popolata

¹⁰ ¹ Questa è la discendenza dei figli di Noè: Sem, Cam e Iafet, ai quali nacquerò figli dopo il diluvio.

² I figli di Iafet: Gomer, Magog, Madai, Iavan, Tubal, Mesech e Tiras. ³ I figli di Gomer: Askenaz, Rifat e Togarma. ⁴ I figli di Iavan: Elisa, Tarsis, quelli di Cipro e quelli di Rodi. ⁵ Da costoro derivarono le nazioni disperse per le isole nei loro territori, ciascuno secondo la propria lingua e secondo le loro famiglie, nelle loro nazioni. ⁶ I figli di Cam: Etiopia, Egitto, Put e Canaan. ⁷ I figli di Etiopia: Seba, Avila, Sabta, Raama e Sàbteca. I figli di Raama: Saba e Dedan. ⁸ Ora Etiopia generò Nimrod: costui cominciò a essere potente sulla terra. ⁹ Egli era valente nella caccia davanti al Signore, perciò si dice: «Come Nimrod, valente cacciatore davanti al Signore». ¹⁰ L'inizio del suo regno fu Babele, Uruch, Accad e Calne, nel paese di Sennaar. ¹¹ Da quella terra si portò ad Assur e costruì Ninive, Recobot-Ir e Cálach ¹² e Resen tra Ninive e Cálach; quella è la grande città. ¹³ Egitto generò quelli di Lud, Anam, Laab, Naftuch, ¹⁴ Patros, Casluch e Caftor, da dove uscirono i Filistei. ¹⁵ Canaan generò Sidone, suo primogenito, e Chet ¹⁶ e il Gebuseo, l'Amorreo, il Gergeseo, ¹⁷ l'Eveo, l'Archita e il Sineo, ¹⁸ l'Arvadita, il Semarita e l'Amatita. In seguito si dispersero le famiglie dei Cananei. ¹⁹ Il confine dei Cananei andava da Sidone in direzione di Gerar fino a Gaza, poi in direzione di Sòdoma, Gomorra, Adma e Zeboim, fino a Lesa. ²⁰ Questi furono i figli di Cam secondo le loro famiglie e le loro lingue, nei loro territori e nei loro popoli. ²¹ Anche a Sem, padre di tutti i figli di Eber, fratello maggiore di Jafet, nacque una discendenza. ²² I figli di Sem: Elam, Assur, Arpacsad, Lud e Aram. ²³ I figli di Aram: Uz, Cul, Gheter e Mas. ²⁴ Arpacsad generò Selach e Selach generò Eber. ²⁵ A Eber nacquero due figli: uno si chiamò Peleg, perché ai suoi tempi fu divisa la terra, e il fratello si chiamò Joktan. ²⁶ Joktan generò Almodad, Selef, Ascarmavet, Jerach, ²⁷ Adòcam, Uzal, Dikla, ²⁸ Obal, Abimaèl, Saba, ²⁹ Ofir, Avila e Ibab. Tutti questi furono i figli di Joktan; ³⁰ la loro sede era sulle montagne dell'oriente, da Mesa in direzione di Sefar. ³¹ Questi furono i figli di Sem secondo le loro famiglie e le loro lingue, territori, secondo i loro popoli. ³² Queste furono le famiglie dei figli di Noè secondo le loro generazioni, nei loro popoli. Da costoro si dispersero le nazioni sulla terra dopo il diluvio.

La torre di Babele

11 ¹ Tutta la terra aveva una sola lingua e le stesse parole. ² Emigrando dall'oriente gli uomini capitarono in una pianura nel paese di Sennaar e vi si stabilirono. ³ Si dissero l'un l'altro: «Venite, facciamoci mattoni e cuociamoli al fuoco». Il mattone servì loro da pietra e il bitume da cemento. ⁴ Poi dissero: «Venite, costruiamoci una città e una torre, la cui cima tocchi il cielo e facciamoci un nome, per non disperderci su tutta la terra». ⁵ Ma il Signore scese a vedere la città e la torre che gli uomini stavano costruendo. ⁶ Il Signore disse: «Ecco, essi sono un solo popolo e hanno tutti una lingua sola; questo è l'inizio della loro opera e ora quanto avranno in progetto di fare non sarà loro impossibile. ⁷ Scendiamo dunque e confondiamo la loro lingua, perché non comprendano più l'uno la lingua

dell'altro». ⁸ Il Signore li disperse di là su tutta la terra ed essi essarono di costruire la città. ⁹ Per questo la si chiamò Babele, perché là il Signore confuse la lingua di tutta la terra e di là il Signore li disperse su tutta la terra.

I patriarchi postdiluviani

¹⁰ Questa è la discendenza di Sem: Sem aveva cento anni quando generò Arpacsad, due anni dopo il diluvio; ¹¹ Sem, dopo aver generato Arpacsad, visse cinquecento anni e generò figli e figlie. ¹² Arpacsad aveva trentacinque anni quando generò Selach; ¹³ Arpacsad, dopo aver generato Selach, visse quattrocentotré anni e generò figli e figlie. ¹⁴ Selach aveva trent'anni quando generò Eber; ¹⁵ Selach, dopo aver generato Eber, visse quattrocentotré anni e generò figli e figlie. ¹⁶ Eber aveva trentaquattro anni quando generò Peleg; ¹⁷ Eber, dopo aver generato Peleg, visse quattrocentotrenta anni e generò figli e figlie. ¹⁸ Peleg aveva trent'anni quando generò Reu; ¹⁹ Peleg, dopo aver generato Reu, visse duecentonove anni e generò figli e figlie. ²⁰ Reu aveva trentadue anni quando generò Serug; ²¹ Reu, dopo aver generato Serug, visse duecentosette anni e generò figli e figlie. ²² Serug aveva trent'anni quando generò Nacor; ²³ Serug, dopo aver generato Nacor, visse duecento anni e generò figli e figlie. ²⁴ Nacor aveva ventinove anni quando generò Terach; ²⁵ Nacor, dopo aver generato Terach, visse centodiciannove anni e generò figli e figlie. ²⁶ Terach aveva settant'anni quando generò Abram, Nacor e Aran.

La discendenza di Terach

²⁷ Questa è la posterità di Terach: Terach generò Abram, Nacor e Aran: Aran generò Lot. ²⁸ Aran poi morì alla presenza di suo padre Terach nella sua terra natale, in Ur dei Caldei. ²⁹ Abram e Nacor si presero delle mogli; la moglie di Abram si chiamava Sarai e la moglie di Nacor Milca, ch'era figlia di Aran, padri di Milca e padre di Isca. ³⁰ Sarai era sterile e non aveva figli. ³¹ Poi Terach prese Abram, suo figlio, e Lot, figlio di Aran, figlio cioè del suo figlio, e Sarai sua nuora, moglie di Abram suo figlio, e uscì con loro da Ur dei Caldei per andare nel paese di Canaan. Arrivarono fino a Carran e vi si stabilirono. ³² L'età della vita di Terach fu di duecentocinque anni; Terach morì in Carran.

II. STORIA DI ABRAMO

Vocazione di Abramo

Citations de Gn 1,1-2,4:

Bible

Thèmes:

[Agriculture-horticulture](#)

[Animaux](#)

[Ciel](#)

[Collaborer avec Dieu](#)

[Créateur](#)

[Esprit de Dieu](#)

[Fête-Assemblée](#)

[Homme, humain](#)

[Homme, Image](#)

[Homme Femme](#)

[JC, Adam](#)

[Lumière Ténèbres](#)

[Nourriture-Jeûne](#)

[Parole de Dieu](#)

[Péché](#)

[Adam Eve](#)

[Sabbat](#)

[Travail Repos](#)

[Vie - vie éternelle](#)

Dictionnaire biblique:

[Abime](#)

[Adam](#)

[Agriculture-horticulture](#)

[Animaux](#)

[Bédictions - afflictions](#)

[Ciel](#)

[Créateur](#)

[Dragons](#)

[Etendue \(ou cieux\)](#)

[Etoiles](#)

[Femme](#)

[Foyer](#)

[Homme](#)

[Jour](#)

[Lumiere-obscurité](#)

[Lune](#)

[Nourriture, physique-spirituelle](#)

[Nuit](#)
[Oiseaux](#)
[Périodes et nombres](#)
[Poisson](#)
[Reptiles](#)
[Sabbat](#)
[Saisons](#)
[Soleil](#)
[Terre](#)
[Titres et noms](#)

Catena Aurea:

[Mt 1,1](#)
[Mt 13,18](#)
[Mt 14,15](#)
[Jn 21,1](#)

Pères

Lettre de Barnabé:

[5](#) [6](#) [15](#)

S. Clément, 1 Corinth.:

[33](#)

Homélie du 2e siècle:

[14](#)

Pasteur d'Herma:

[1,1](#)

Ephrem, écrits:

[21](#)

Jean de Damas, 2 Dormition:

[2](#)

Damascène, Nativité:

[3](#)

Homélie patristique:

[58](#) [69](#) [128](#) [136](#) [168](#)

Magistère

Apostolicam Actuositatem:

[7](#)

Apostolicam Actuositatem:

[7](#)

Gaudium et Spes:

[12](#) [34](#) [50](#) [57](#)

Gaudium et spes:

[12](#) [50](#)

Rerum novarum:

[9](#) [33](#) [34](#)

Casti Connubii:

[5](#) [9](#) [12](#)

Sacerdotalis caelibatus:

[53](#)

Mater et Magistra:

[199](#)

Pacem in terris:

[3](#)

Centesimus annus:

[11](#) [31](#)

Christifideles laici:

[5](#) [40](#) [50](#) [56](#)

Dominum et vivificantem:

[12](#) [33](#) [34](#) [59](#)

Dives in Misericordia:

[2](#) [15](#)

Evangelium Vitae:

[25](#) [34](#) [41](#) [42](#) [43](#) [52](#) [53](#) [83](#)

Familiaris consortio:

[3](#) [11](#) [22](#) [28](#)

Lettre aux Femmes:

[7](#) [8](#)

Lettres du Jeudi Saint:

[1995](#) [1997](#)

Laborem exercens:

[100](#) [4](#) [9](#) [25](#)

Lettre aux Familles:

[2](#) [6](#)

Mulieris Dignitatem:

[2](#) [6](#) [7](#) [11](#) [23](#) [24](#) [29](#)

Redemptor Hominis:

[8](#) [9](#) [13](#) [14](#) [15](#) [16](#)

Redemptoris Mater:

[7](#)

Reconciliatio paenitentia:

[10](#)

Rosarium Virginis Mariae:

[33](#)

Veritatis Splendor:

[38](#)

Donum Vitae:

[2](#)

Mutuae-relaciones:

[49](#)

Directives sur la formation dans les instituts religieu:

[40](#)

De nouvelles vocations pour une nouvelle Europe:

[16](#)

Vade-mecum pour les confesseurs:

[130](#)

Catéchisme:

[36](#) [225](#) [243](#) [268](#) [279](#) [280](#) [292](#) [298](#) [299](#) [307](#) [314](#) [337](#) [343](#) [345](#) [347](#) [355](#) [358](#) [372](#) [373](#) [383](#) [703](#)
[1218](#) [1602](#) [1604](#) [1607](#) [1652](#) [2184](#) [2331](#) [2402](#) [2415](#) [2427](#) [2501](#) [2809](#)

Catechismus:

[36](#) [225](#) [243](#) [268](#) [269](#) [279](#) [280](#) [290](#) [292](#) [298](#) [299](#) [307](#) [314](#) [337](#) [343](#) [345](#) [347](#) [355](#) [372](#) [373](#) [383](#)
[703](#) [1218](#) [1602](#) [1604](#) [1607](#) [1652](#) [2085](#) [2184](#) [2331](#) [2402](#) [2415](#) [2427](#) [2501](#) [2538](#) [2809](#)

Catéchisme France:

[91](#) [104](#) [105](#) [106](#) [107](#) [110](#) [111](#) [113](#) [152](#) [221](#) [366](#) [477](#) [494](#) [594](#) [598](#) [635](#)

Denzinger:

[140](#) [199](#) [874](#)

Liturgie

Rituel des bénédictions:

[606](#)

Spiritualité

Notre Père (Fr. de Sales):

[21](#) [23](#)

Introduction a la vie devote:

[103](#)

Catho.org

Citations de Gn 2,5-25:

Bible

Thèmes:

[Agriculture-horticulture](#)

[Connaître Dieu](#)

[Créateur](#)

[Epreuve](#)

[Homme](#)

[Homme, humain](#)

[Homme Femme](#)

[JC, Adam](#)

[Lieux-peuplades et autres](#)

[Péché](#)

[Terre promise](#)

[Travail Repos](#)

Dictionnaire biblique:

[Adam](#)

[Agriculture-horticulture](#)

[Arbre de vie](#)

[Association-séparation](#)

[Assyrie](#)

[Créateur](#)

[Eden](#)

[Epreuve](#)

[Euphrate](#)

[Eve](#)

[Femme](#)

[Fleuves](#)

[Foyer](#)

[Guihon](#)

[Météorologie](#)

[Monde des affaires](#)

[Mystères-révélation](#)

[Narines](#)

[Or](#)

[Péché - Salut](#)

[Pierres precieuses](#)

[Poussière](#)

[Souffle de vie](#)

[Unité-conflit](#)

Vie-mort

Catena Aurea:

[Mt 13,18](#)

[Jn 19,31](#)

[Jn 21,1](#)

Pères

S. Clément, 1 Corinth.:

[6](#)

Jean de Damas, 2 Dormition:

[2](#)

Astère, Sermons:

[24](#)

Homélaire patristique:

[23](#)

Magistère

Gaudium et Spes:

[49](#) [50](#)

Gaudium et spes:

[50](#)

Arcanum Divinae Sapientiae:

[5](#)

Casti Connubii:

[5](#)

Sacerdotalis caelibatus:

[20](#)

Christifideles laici:

[43](#) [51](#)

Dominum et vivificantem:

[33](#) [36](#) [43](#)

Evangelium Vitae:

[7](#) [9](#) [25](#) [34](#) [35](#) [42](#) [43](#)

Familiaris consortio:

[3](#) [13](#) [14](#) [19](#) [25](#)

Lettre aux Femmes:

[7](#)

Fides et Ratio:

[22](#)

Lettres du Jeudi Saint:

[1995](#)

Lettre aux Familles:

[7](#) [8](#) [12](#) [18](#) [19](#)

Mulieris Dignitatem:

[6](#) [7](#) [9](#) [23](#) [24](#) [29](#)

Redemptor Hominis:

[15](#)

Veritatis Splendor:

[35](#) [40](#) [41](#)

Donum Vitae:

[7](#)

Mutuae-relationes:

[49](#)

Directives sur la formation dans les instituts religieu:

[40](#)

Constitution Apostolique Sponsa Christi:

[101](#)

Vade-mecum pour les confesseurs:

[130](#)

Catéchisme:

[362](#) [369](#) [371](#) [372](#) [376](#) [378](#) [396](#) [400](#) [703](#) [1006](#) [1008](#) [1605](#) [1607](#) [1627](#) [1644](#) [1652](#) [2335](#) [2417](#)

Catechismus:

[362](#) [369](#) [371](#) [372](#) [376](#) [378](#) [396](#) [400](#) [703](#) [1006](#) [1008](#) [1605](#) [1607](#) [1627](#) [1644](#) [1652](#) [2335](#) [2417](#)

Catéchisme France:

[112](#) [114](#) [366](#) [563](#) [594](#) [645](#)

Denzinger:

[443](#) [778](#) [847](#) [901](#) [1797](#)

Liturgie

Rituel des bénédictions:

[741](#)

Spiritualité

Introduction a la vie devote:

[338](#)

Catho.org

Citations de Gn 3,1-24:

Bible

Thèmes:

[Agriculture-horticulture](#)

[Bonne Nouvelle](#)

[Choisir](#)

[Créateur](#)

[Epreuve](#)

[Exil Retour](#)

[Homme, humain](#)

[Homme, Image](#)

[Homme Femme](#)

[JC, Adam](#)

[Jugement de Dieu](#)

[Métiers](#)

[Mort A.T](#)

[Péché](#)

[Satan](#)

[Projet de Dieu](#)

[Roi](#)

[Salut - Justification](#)

[Travail Repos](#)

[Vérité Mensonge](#)

[Vie - vie éternelle](#)

Dictionnaire biblique:

[Adam](#)

[Agriculture-horticulture](#)

[Ambition de Satan](#)

[Arbre de vie](#)

[Arts et métiers](#)

[Association-séparation](#)

[Attenuation-dénonciation du péché](#)

[Cécité-vision](#)

[Chardons](#)

[Chérubins](#)

[Chute d'Adam](#)

[Connaissance - ignorance](#)

[Corruption](#)

[Courage-crainte](#)

[Crédulité](#)

[Désir](#)
[Dissimulation-révélation](#)
[Eden](#)
[Epines](#)
[Eve](#)
[Femme](#)
[Foyer](#)
[Garder le silence - parler](#)
[Homme comme gardien de la création](#)
[Honneur-deshonneur](#)
[Joie-tristesse](#)
[Malediction divine](#)
[Monde des affaires](#)
[Mort prédite](#)
[Obéissance-desobéissance](#)
[Péché - Salut](#)
[Poussière](#)
[Présence divine](#)
[Prophétie](#)
[Propre justification - propre condamnation](#)
[Satan - esprits mauvais](#)
[Simplicité-duplicité](#)
[Sollicitude maternelle](#)
[Tabliers mentionnés \(linges...\)](#)
[Tentation](#)
[Titres et noms](#)
[Vérité - erreur](#)
[Vêtement](#)

Catena Aurea:

[Mt 13,18](#)

[Mt 24,45](#)

[Mt 25,31](#)

[Mt 26,26](#)

[Mt 26,51](#)

[Lc 16,8](#)

[Jn 1,47](#)

Pères

Ephrem, Confessions:

[2,24](#)

Ephrem, écrits:

[7](#)

Damasène, Dormition 1:

[3](#)

Jean de Damas, 2 Dormition:

[2](#)

Jean de Damas, 3 Dormition:

[2](#)

Damascène, Nativité:

[1](#)

Homélaire patristique:

[18](#) [42](#) [115](#) [215](#)

Magistère

Dei Verbum:

[3](#)

Dei Verbum:

[3](#)

Lumen Gentium:

[55](#)

Lumen Gentium:

[55](#)

Rerum novarum:

[13](#) [36](#)

Christifideles laici:

[4](#)

Dominum et vivificantem:

[33](#) [36](#) [37](#)

Evangelium Vitae:

[7](#) [34](#) [43](#) [66](#) [103](#)

Laborem exercens:

[100](#) [1](#) [9](#) [27](#)

Mulieris Dignitatem:

[2](#) [3](#) [9](#) [10](#) [11](#) [17](#) [22](#) [30](#)

Redemptor Hominis:

[9](#)

Redemptoris Mater:

[11](#) [24](#)

Reconciliatio paenitentia:

[10](#) [14](#) [15](#)

Tertio Millenio Adveniente:

[7](#) [9](#)

Veritatis Splendor:

[86](#) [102](#)

Constitution Apostolique Sponsa Christi:

[101](#)

Catéchisme:

[29](#) [70](#) [332](#) [376](#) [378](#) [390](#) [391](#) [392](#) [397](#) [398](#) [399](#) [400](#) [410](#) [489](#) [1008](#) [1607](#) [1608](#) [1609](#) [1736](#) [1850](#)
[2427](#) [2515](#) [2541](#) [2568](#) [2795](#) [2847](#)

Catechismus:

[29](#) [70](#) [332](#) [376](#) [378](#) [390](#) [391](#) [392](#) [397](#) [398](#) [399](#) [400](#) [410](#) [489](#) [1008](#) [1607](#) [1608](#) [1609](#) [1736](#) [1850](#)
[2427](#) [2541](#) [2568](#) [2795](#) [2847](#)

Catéchisme France:

[112](#) [113](#) [115](#) [116](#) [132](#) [162](#) [645](#)

Denzinger:

[401](#) [476](#) [1689](#) [1696](#) [3901](#)

Citations de Gn 4,1-16:

Bible

Thèmes:

[Agriculture-horticulture](#)

[Animaux](#)

[Choix](#)

[Exil Retour](#)

[Fils](#)

[Homme, humain](#)

[Jugement de Dieu](#)

[Mort le drame](#)

[Paix Guerre](#)

[Paradoxes de Dieu](#)

[Péché](#)

[Abel](#)

[Adam Eve](#)

[Caïen](#)

[Sacrifice](#)

Dictionnaire biblique:

[Abel](#)

[Agriculture-horticulture](#)

[Animaux](#)

[Approbation - désapprobation](#)

[Bergers](#)

[Cain](#)

[Colère-courroux](#)

[Dissimulation-révélation](#)

[Egoïsme-altruisme](#)

[Envie](#)

[Foyer](#)

[Jeunes](#)

[Malediction divine](#)

[Meurtre](#)

[Offrandes - sacrifice](#)

[Vengeur du sang](#)

[Vérité - erreur](#)

Pères

S. Clément, 1 Corinth.:

[4](#)

Ephrem, Confessions:

[2,21](#)

Magistère

Casti Connubii:

[65](#)

Centesimus annus:

[51](#)

Evangelium Vitae:

[6](#) [7](#) [8](#) [9](#) [10](#) [17](#) [18](#) [19](#) [20](#) [21](#) [25](#) [40](#) [43](#) [53](#)

Laborem exercens:

[8](#) [26](#)

Lettre aux Familles:

[11](#)

Mulieris Dignitatem:

[17](#)

Reconciliatio paenitentia:

[10](#) [15](#) [31](#)

Catéchisme:

[401](#) [1736](#) [1867](#) [2259](#) [2268](#) [2335](#) [2538](#) [2569](#)

Catechismus:

[401](#) [1736](#) [1867](#) [2259](#) [2268](#) [2335](#) [2538](#) [2569](#)

Denzinger:

[476](#) [1742](#)

Catho.org

Citations de
Gn 4,17-24:

Bible

Thèmes:

[Homme, humain](#)

[Métiers](#)

[Paix Guerre](#)

[Pardon](#)

[Péché](#)

[Abel](#)

[Adam Eve](#)

[Caïen](#)

Dictionnaire biblique:

[Arts et métiers](#)

[Foyer](#)

[Musique](#)

Magistère

Laborem exercens:

[26](#)

Citations de
Gn 4,25-26:

Bible

Thèmes:

[Homme, humain](#)

[Nom de Dieu et de Jésus](#)

[Paix Guerre](#)

[Pardon](#)

[Péché](#)

[Abel](#)

[Adam Eve](#)

Dictionnaire biblique:

[Foyer](#)

[Prière](#)

Magistère

Catéchisme:

[2569](#)

Catechismus:

[2335](#) [2569](#)

Citations de Gn 5,1-32:

Bible

Thèmes:

[Agriculture-horticulture](#)

Dictionnaire biblique:

[Adam](#)

[Agriculture-horticulture](#)

[Cham](#)

[Communions-éloignement](#)

[Créateur](#)

[Enlèvements d'hommes](#)

[Foyer](#)

[Henoc](#)

[Homme](#)

[Japhet](#)

[Lemec](#)

[Metuschelah](#)

[Noé](#)

[Religion, vraie-fausse](#)

[Sem](#)

[Vie longue](#)

Magistère

Evangelium Vitae:

[43](#)

Familiaris consortio:

[28](#)

Mulieris Dignitatem:

[29](#)

Catéchisme:

[2331](#) [2335](#) [2569](#)

Catechismus:

[2331](#) [2335](#) [2569](#)

Spiritualité

Notre Père (Fr. de Sales):

21

Catho.org

Citations de
Gn 6,1-4:

Bible

Thèmes:

[Fils](#)

[Lieux-peuplades et autres](#)

[Noé](#)

Dictionnaire biblique:

[Géants](#)

[Saint-Esprit](#)

Magistère

Catéchisme:

[990](#)

Catechismus:

[990](#)

Citations de Gn 6,5-12:

Bible

Thèmes:

[Désespoir](#)

[Eau](#)

[Homme, humain](#)

[Jugement de Dieu](#)

[Noé](#)

[Repentir](#)

[Signe A.T](#)

Dictionnaire biblique:

[Approbation - désapprobation](#)

[Cécite-vision](#)

[Communion-éloignement](#)

[Corruption](#)

[Déluge](#)

[Japhet](#)

[Nation, politique et gouvernement](#)

[Noé](#)

[Péché - Salut](#)

[Pensée, charnelle ou spirituelle](#)

[Religion, vraie-fausse](#)

[Repentir - endurcissement](#)

[Sem](#)

Magistère

Dominum et vivificantem:

[39](#)

Catéchisme:

[401](#) [2569](#)

Catechismus:

[401](#) [2569](#)

Denzinger:

[824](#)

Catho.org

Citations de Gn 6,13-22:

Bible

Thèmes:

[Alliance](#)

[Eau](#)

[Homme, humain](#)

[Jugement de Dieu](#)

[Noé](#)

[Signe A.T](#)

Dictionnaire biblique:

[Arche](#)

[Coudée](#)

[Déluge](#)

[Enduit](#)

[Foyer](#)

[Nation, politique et gouvernement](#)

[Noé](#)

[Obéissance-desobéissance](#)

[Vie livrée](#)

Catena Aurea:

[Jn 19,31](#)

Pères

Homélie patristique:

[87](#)

Magistère

Catéchisme France:

[366](#)

Citations de
Gn 7,1-16:

Bible

Thèmes:

[Eau](#)

[Homme, humain](#)

[Jugement de Dieu](#)

[Noé](#)

[Signe A.T](#)

Dictionnaire biblique:

[Arche](#)

[Cham](#)

[Déluge](#)

[Faiblesse-puissance](#)

[Fenêtres des cieux](#)

[Foyer](#)

[Invitations-avertissements](#)

[Japhet](#)

[Météorologie](#)

[Noé](#)

[Périodes et nombres](#)

[Sem](#)

Catena Aurea:

[Lc 4,1](#)

Citations de
Gn 7,17-24:

Bible

Thèmes:

[Eau](#)

[Homme, humain](#)

[Jugement de Dieu](#)

[Noé](#)

[Signe A.T](#)

Dictionnaire biblique:

[Foyer](#)

[Périodes et nombres](#)

Citations de Gn 8,1-14:

Bible

Thèmes:

[Eau](#)

[Homme, humain](#)

[Jugement de Dieu](#)

[Noé](#)

[Signe A.T](#)

Dictionnaire biblique:

[Ararat](#)

[Arche](#)

[Météorologie](#)

[Montagnes et collines](#)

[Noé](#)

[Oiseaux](#)

[Périodes et nombres](#)

[Souvenir-oubli](#)

Catena Aurea:

[Mt 7,9](#)

[Mt 26,6](#)

Pères

Jean de Damas, 2 Dormition:

[2](#)

Magistère

Catéchisme:

[701](#)

Catechismus:

[701](#)

Catéchisme France:

[140](#)

Spiritualité

Introduction a la vie devote:

510

Citations de Gn 8,15-22:

Bible

Thèmes:

[Agriculture-horticulture](#)

[Alliance](#)

[Coeur](#)

[Culte](#)

[Eau](#)

[Homme, humain](#)

[Jugement de Dieu](#)

[Noé](#)

[Projet de Dieu](#)

[Signe A.T](#)

Dictionnaire biblique:

[Agriculture-horticulture](#)

[Arche](#)

[Autels](#)

[Eté](#)

[Jour](#)

[Météorologie](#)

[Noé](#)

[Odeur agreable ou parfum agreable](#)

[Pensée, charnelle ou spirituelle](#)

[Printemps](#)

[Saisons](#)

[Terre](#)

Catena Aurea:

[Mt 7,9](#)

Pères

Pasteur d'Herma:

[1,1](#)

Magistère

Catéchisme:

[2569](#)

Catechismus:
[2569](#)

Denzinger:
[1742](#)

Catho.org

Citations de Gn 9,1-7:

Bible

Thèmes:

[Alliance](#)

[Eau](#)

[Homme, humain](#)

[Jugement de Dieu](#)

[Nourriture-Jeûne](#)

[Noé](#)

[Projet de Dieu](#)

[Sang](#)

[Signe A.T](#)

Dictionnaire biblique:

[Bénédictions - afflictions](#)

[Homme](#)

[Meurtre](#)

[Noé](#)

[Nourriture, physique-spirituelle](#)

[Oiseaux](#)

[Peine de mort](#)

[Sang](#)

[Vengeur du sang](#)

Pères

Ephrem, Confessions:

[2,21](#)

Magistère

Gaudium et Spes:

[34](#)

Evangelium Vitae:

[38](#) [39](#) [42](#) [52](#) [53](#)

Redemptoris Missio:

[12](#)

Veritatis Splendor:

90

Catéchisme:

2260 2417 2569

Catechismus:

2260 2417 2569

Spiritualité

Notre Père (Fr. de Sales):

21

Catho.org

Citations de Gn 9,8-17:

Bible

Thèmes:

[Alliance](#)

[Eau](#)

[Homme, humain](#)

[Jugement de Dieu](#)

[Noé](#)

[Projet de Dieu](#)

[Signe A.T](#)

Dictionnaire biblique:

[Alliances et vœux](#)

[Arc-en-ciel](#)

[Noé](#)

[Signes divins](#)

Pères

Ephrem, Confessions:

[2,21](#)

Magistère

Dominum et vivificantem:

[50](#)

Redemptoris Missio:

[12](#)

Catéchisme:

[56](#) [71](#) [2569](#)

Catechismus:

[56](#) [71](#) [2569](#)

Catéchisme France:

[139](#) [140](#) [494](#)

Catho.org

IXOYE 3
Ictus 3

Citations de
Gn 9,18-29:

Bible

Thèmes:

[Agriculture-horticulture](#)

[Bénédiction](#)

[Noé](#)

Dictionnaire biblique:

[Agriculture-horticulture](#)

[Canaan](#)

[Cham](#)

[Japhet](#)

[Noé](#)

[Sem](#)

[Tempérance-intempérance](#)

[Vie longue](#)

Pères

Ephrem, écrits:

[23](#)

Magistère

Laborem exercens:

[26](#)

Citations de Gn 10,1-32:

Bible

Thèmes:

[Famille](#)

[Lieux-peuplades et autres](#)

[Monde](#)

Dictionnaire biblique:

[Amoréens](#)

[Assyrie](#)

[Babel \(tour de\)](#)

[Babylone](#)

[Canaan](#)

[Cananéens](#)

[Cham](#)

[Chasseurs](#)

[Gaza](#)

[Guerar](#)

[Guirgasiens](#)

[Heber](#)

[Heth](#)

[Heviens](#)

[Iles](#)

[Japhet](#)

[Nimrod](#)

[Ninive](#)

[Schinear](#)

[Sem](#)

[Sidon](#)

[Terre](#)

[Tubal](#)

[Vaillants hommes](#)

Magistère

Catéchisme:

[56](#)

Catechismus:

[56](#)

Catho.org

1998 Fides et Ratio 48

CHAPITRE V : LES INTERVENTIONS DU MAGISTERE

DANS LE DOMAINE PHILOSOPHIQUE

Le discernement du Magistère comme diaconie de la vérité

49

L'Eglise ne propose pas sa propre philosophie ni ne canonise une quelconque philosophie particulière au détriment des autres. (54) La raison profonde de cette réserve réside dans le fait que la philosophie, même quand elle entre en relation avec la théologie, doit procéder selon ses méthodes et ses règles; autrement, il n'y aurait pas de garantie qu'elle reste tournée vers la vérité et qu'elle y tende grâce à une démarche rationnellement vérifiable. Une philosophie qui ne procéderait pas à la lumière de la raison selon ses principes propres et ses méthodes spécifiques ne serait pas d'un grand secours. En définitive, la source de l'autonomie dont jouit la philosophie est à rechercher dans le fait que la raison est, de par sa nature, orientée vers la vérité et que, en outre, elle dispose en elle-même des moyens pour y parvenir. Une philosophie consciente de son " statut constitutif " ne peut pas ne pas respecter non plus les exigences et les évidences propres à la vérité révélée.

(54) Cf. Pie XII, Encycl. Humani generis (12 août 1950): AAS 42 (1950), p. 566.

Cependant l'histoire a fait apparaître les déviations et les erreurs dans lesquelles la pensée philosophique, surtout la pensée moderne, est fréquemment tombée. Ce n'est ni la tâche ni la compétence du Magistère d'intervenir pour combler les lacunes d'un discours philosophique déficient. Il est de son devoir au contraire de réagir de manière claire et forte lorsque des thèses philosophiques discutables menacent la juste compréhension du donné révélé et quand on diffuse des théories fausses et partisans qui répandent de graves erreurs, troublant la simplicité et la pureté de la foi du peuple de Dieu.

50

Le Magistère ecclésiastique peut donc et doit exercer avec autorité, à la lumière de la foi, son propre discernement critique sur les philosophies et sur les affirmations qui sont en opposition avec la doctrine chrétienne. (55) Il revient au Magistère d'indiquer avant tout quels présupposés et quelles conclusions philosophiques seraient incompatibles avec la vérité révélée, formulant par là même les exigences qui s'imposent à la philosophie du point de vue de la foi. En outre, dans le développement du savoir philosophique, diverses écoles de pensée sont apparues. Ce pluralisme met aussi le Magistère devant sa responsabilité d'exprimer son jugement en ce qui concerne la compatibilité ou l'incompatibilité des conceptions fondamentales auxquelles ces écoles se réfèrent avec les exigences propres de la parole de

Dieu et de la réflexion théologique.

(55) Cf. Conc. Oecum. Vat. I, Première Const. dogm. sur l'Eglise du Christ *Pastor æternus*: [DS 3070](#); Conc. Oecum. Vat. II, Const. dogm. sur l'Eglise *Lumen gentium*, n. 25 [LG 25](#).

L'Eglise a le devoir d'indiquer ce qui, dans un système philosophique, peut paraître incompatible avec sa foi. De nombreux thèmes philosophiques en effet, tels ceux de Dieu, de l'homme, de sa liberté et de son agir moral, la mettent directement en cause, parce qu'ils concernent la vérité révélée dont elle a la garde. Quand nous effectuons ce discernement, nous, évêques, avons le devoir d'être " témoins de la vérité " dans l'exercice d'un service humble mais ferme, que tout philosophe devrait apprécier, au profit de la *recta ratio*, c'est-à-dire de la raison qui réfléchit correctement sur le vrai.

51

Ce discernement ne doit donc pas être entendu premièrement dans un sens négatif, comme si l'intention du Magistère était d'éliminer ou de réduire toute médiation possible. Au contraire, ses interventions sont destinées en premier lieu à stimuler, à promouvoir et à encourager la pensée philosophique. D'autre part, les philosophes sont les premiers à comprendre l'exigence de l'autocritique et de la correction d'éventuelles erreurs, ainsi que la nécessité de dépasser les limites trop étroites dans lesquelles leur réflexion s'est forgée. De manière particulière, il faut considérer que la vérité est une, bien que ses expressions portent l'empreinte de l'histoire et, plus encore, qu'elles soient l'oeuvre d'une raison humaine blessée et affaiblie par le péché. De là, il résulte qu'aucune forme historique de la philosophie ne peut légitimement prétendre embrasser la totalité de la vérité, ni être l'explication plénière de l'être humain, du monde et du rapport de l'homme avec Dieu.

Et aujourd'hui, à cause de la multiplication des systèmes, des méthodes, des concepts et des argumentations philosophiques souvent extrêmement détaillées, un discernement critique à la lumière de la foi s'impose avec une plus grande urgence. Ce discernement n'est pas aisé, car, s'il est déjà difficile de reconnaître les capacités natives et inaliénables de la raison, avec ses limites constitutives et historiques, il est parfois encore plus problématique de discerner ce que les propositions philosophiques particulières offrent de valable et de fécond, du point de vue de la foi, et ce que, à l'inverse, elles présentent de dangereux et d'erroné. L'Eglise sait de toute façon que les " trésors de la sagesse et de la connaissance " sont cachés dans le Christ ([Col 2,3](#)); c'est pourquoi elle intervient en stimulant la réflexion philosophique, afin que ne se ferme pas la voie qui conduit à la reconnaissance du mystère.

52

Ce n'est pas seulement un fait récent que le Magistère intervienne pour exprimer sa pensée en ce qui concerne des doctrines philosophiques déterminées. A titre d'exemple, il suffit de rappeler, au cours des siècles, les déclarations à propos des théories qui soutenaient la préexistence des âmes, (56) ou encore à propos des diverses formes d'idolâtrie et d'éсотérisme superstitieux, contenues dans des thèses d'astrologie, (57) sans oublier les textes plus systématiques contre certaines thèses de l'averroïsme latin, incompatibles avec la foi chrétienne. (58)

(56) Cf. Synode de Constantinople: [DS 403](#).

(57) Cf. Concile de Tolède I: , [DS 205](#); Concile de Braga I, [DS 459-460](#); Sixte V, Bulle Caeli et terrae Creator (5 janvier 1586): Bullarium Romanum 4/4, Rome (1747), pp. 176-179; Urbain VIII, Inscrutabilis iudiciorum (1er avril 1631): Bullarium Romanum 6/1, Rome (1758), pp. 268-270.

(58) Cf. Conc. oecum. de Vienne, décret Fidei catholicae: [DS 902](#); Conc. oecum. Latran V, Bulle Apostolici regiminis: [DS 1440](#).

Si la parole du Magistère s'est fait entendre plus souvent à partir du milieu du siècle dernier, c'est parce que, au cours de cette période, de nombreux catholiques se sont reconnu le devoir d'opposer leur propre philosophie aux courants variés de la pensée moderne. A ce point, il devenait nécessaire pour le Magistère de l'Eglise de veiller à ce que ces philosophies ne dévient pas, à leur tour, dans des formes erronées et négatives. Furent ainsi censurées parallèlement: d'une part, le fidéisme(59) et le traditionalisme radical,(60) pour leur défiance à l'égard des capacités naturelles de la raison; d'autre part, le rationalisme(61) et l'ontologisme,(62) car ils attribuaient à la raison naturelle ce qui est connaissable uniquement à la lumière de la foi. Le contenu positif de ce débat fit l'objet d'un exposé organique dans la Constitution dogmatique Dei Filius, par laquelle, pour la première fois, un Concile Oecuménique, Vatican I, intervenait solennellement sur les relations entre la raison et la foi. L'enseignement de ce texte donna une impulsion forte et positive à la recherche philosophique de nombreux croyants et il constitue encore aujourd'hui une référence et une norme pour une réflexion chrétienne correcte et cohérente dans ce domaine particulier.

(59) Cf. Theses a Ludovico Eugenio Bautain iussu sui Episcopi subscriptae (8 septembre 1840): [DS 2751-2756](#); Theses a Ludovico Eugenio Bautain ex mandato S. Congr. Episcoporum et Religiosorum subscriptae (26 avril 1844): [DS 2765-2769](#).

(60) Cf. S. Congr. Indicis, Décret Theses contra traditionalismum Augustini Bonnetty (11 juin 1855): [DS 2811-2814](#).

(61) Cf. Pie IX, Bref Eximiam tuam (15 juin 1857): [DS 2828-2831](#); Bref Gravissimas inter (11 décembre 1862): [DS 2850-2861](#).

(62) Cf. S. Congr. du Saint-Office, Décret Errores ontologistarum (18 septembre 1861): [DS 2841-2847](#).

53

Les déclarations du Magistère, plus que de thèses philosophiques particulières, se sont préoccupées de la nécessité de la connaissance rationnelle et donc en dernier ressort de l'approche philosophique pour l'intelligence de la foi. Le Concile Vatican I, faisant la synthèse et réaffirmant solennellement les enseignements que, de manière ordinaire et constante, le Magistère pontifical avait proposés aux fidèles, fit ressortir qu'étaient inséparables et en même temps irréductibles la connaissance naturelle de Dieu et la Révélation, ainsi que la raison et la foi. Le Concile partait de l'exigence fondamentale, présupposée par la Révélation elle-même, de la possibilité de la connaissance naturelle de l'existence de Dieu, principe et fin de toute chose, (63) et il concluait par l'assertion solennelle déjà citée: " Il existe deux ordres de connaissance, distincts non seulement par leur principe mais aussi par leur objet ". (64) Contre toute forme de rationalisme, il fallait donc affirmer la distinction entre les mystères de la foi et les découvertes philosophiques, ainsi que la transcendance et l'antériorité des premiers par rapport aux secondes; d'autre part, contre les tentations fidéistes, il était nécessaire que soit réaffirmée l'unité de la vérité et donc aussi la

contribution positive que la connaissance rationnelle peut et doit apporter à la connaissance de foi: " Mais, bien que la foi soit au-dessus de la raison, il ne peut jamais y avoir de vrai désaccord entre la foi et la raison, étant donné que c'est le même Dieu qui révèle les mystères et communique la foi, et qui fait descendre dans l'esprit humain la lumière de la raison: Dieu ne pourrait se nier lui-même ni le vrai contredire jamais le vrai ".(65)

(63) Cf. Conc. Oecum. Vat. I, Const. dogm. sur la foi catholique Dei Filius, II: [DS 3004](#); can. 2, 1: [DS 3026](#).

(64) Ibid., IV: [DS 3015](#), cité par le Conc. Oecum. Vat. II, Const. past. sur l'Eglise dans le monde de ce temps Gaudium et spes, n. 59 [GS 59](#).

(65) Conc. Oecum. Vat. I, Const. dogm. sur la foi catholique Dei Filius, IV: [DS 3017](#).

54

Dans notre siècle aussi, le Magistère est revenu à plusieurs reprises sur ce sujet, mettant en garde contre la tentation rationaliste. C'est sur cet arrière-fond que l'on doit situer les interventions du Pape saint Pie X, qui mit en relief le fait que, à la base du modernisme, il y avait des assertions philosophiques d'orientation phénoméniste, agnostique et immanentiste. (66) On ne peut pas oublier non plus l'importance qu'eut le refus catholique de la philosophie marxiste et du communisme athée.(67)

(66) Cf. Encycl. Pascendi dominici gregis (8 septembre 1907): ASS 40 (1907), pp. 596-597.

(67) Cf. Pie XI, Encycl. Divini Redemptoris (19 mars 1937): AAS 29 (1937), pp. 65-106.

Le Pape Pie XII à son tour fit entendre sa voix quand, dans l'encyclique Humani generis, il mit en garde contre des interprétations erronées, liées aux thèses de l'évolutionnisme, de l'existentialisme et de l'historicisme. Il précisait que ces thèses n'avaient pas été élaborées et n'étaient pas proposées par des théologiens, et qu'elles avaient leur origine " en dehors du bercail du Christ "; (68) il ajoutait aussi que de telles déviations n'étaient pas simplement à rejeter, mais étaient à examiner de manière critique: " Les théologiens et les philosophes catholiques, qui ont la lourde charge de défendre la vérité humaine et divine, et de la faire pénétrer dans les esprits humains, ne peuvent ni ignorer ni négliger ces systèmes qui s'écartent plus ou moins de la voie droite. Bien plus, ils doivent bien les connaître, d'abord parce que les maux ne se soignent bien que s'ils sont préalablement bien connus, ensuite parce qu'il se cache parfois dans des affirmations fausses elles-mêmes un élément de vérité, enfin parce que ces mêmes affirmations invitent l'esprit à scruter et à considérer plus soigneusement certaines vérités philosophiques et théologiques ".(69)

(68) Encycl. Humani generis (12 août 1950): AAS 42 (1950), pp. 562-563.

(69) Ibid.: l.c., pp. 563-564.

Plus récemment, la Congrégation pour la Doctrine de la Foi, accomplissant sa tâche spécifique au service du Magistère universel du Pontife romain, (70) a dû intervenir aussi pour rappeler le danger que comporte l'acceptation non critique, de la part de certains théologiens de la libération, de thèses et de méthodologies issues du marxisme.(71)

(70) Cf. Jean-Paul II, Const. apost. Pastor bonus (28 juin 1988): AAS 80 (1988), p. 873 ; Congrégation pour la Doctrine de la Foi, Instruction sur la vocation ecclésiale du théologien *Donum veritatis* (24 mai 1990), n. 18: AAS 82 (1990), p. 1558.

(71) Cf. Instruction sur quelques aspects de la " théologie de la libération " *Libertatis nuntius* (6 août 1984), VII-X: AAS 76 (1984), pp. 890-903.

Dans le passé, le Magistère a donc exercé à maintes reprises et sous diverses modalités son discernement dans le domaine philosophique. Tout ce qu'ont apporté mes vénérés Prédécesseurs constitue une contribution précieuse qui ne peut pas être oubliée.

55

Si nous considérons notre situation actuelle, nous voyons que les problèmes du passé reviennent, mais sous de nouvelles formes. Il ne s'agit plus seulement de questions qui intéressent des personnes particulières ou des groupes, mais de convictions diffuses dans le milieu ambiant, au point de devenir en quelque sorte une mentalité commune. Il en va ainsi, par exemple, de la défiance radicale envers la raison que révèlent les plus récents développements de nombreuses études philosophiques. De plusieurs côtés, on a entendu parler, à ce propos, de " fin de la métaphysique " : on veut que la philosophie se contente de tâches plus modestes, à savoir la seule interprétation des faits, la seule recherche sur des champs déterminés du savoir humain ou sur ses structures.

Dans la théologie elle-même, les tentations du passé refont surface. Dans certaines théologies contemporaines par exemple, se développe de nouveau une forme de rationalisme, surtout quand des assertions retenues philosophiquement fondées sont considérées comme des normes pour la recherche théologique. Cela arrive avant tout quand le théologien, par manque de compétence philosophique, se laisse conditionner de manière acritique par des affirmations qui font désormais partie du langage et de la culture courants, mais dépourvues de base rationnelle suffisante. (72)

(72) Par des paroles claires et exprimées avec autorité, le Concile Vatican I avait déjà condamné cette erreur, affirmant d'une part que " quant à la foi (...), l'Eglise catholique professe qu'elle est une vertu surnaturelle par laquelle, prévenus par Dieu et aidés par la grâce, nous croyons vraies les choses qu'il nous a révélées, non pas à cause de leur vérité intrinsèque perçue par la lumière naturelle de la raison, mais à cause de Dieu même qui révèle, qui ne peut ni se tromper ni nous tromper " : Const. dogmat. *Dei Filius*, III: [DS 3008](#); can. 3, 2: [DS 3032](#). D'autre part, le Concile déclarait que la raison n'est jamais " rendue capable de pénétrer (les mystères) de la même manière que les vérités qui constituent son propre objet " : *ibid.*, IV: [DS 3016](#). De là découlait la conclusion pratique: " Les fidèles chrétiens non seulement n'ont pas le droit de défendre comme de légitimes conclusions de la science les opinions connues comme contraires à la foi, surtout si elles ont été réprouvées par l'Eglise, mais ils sont strictement tenus de les considérer plutôt comme des erreurs parées de quelque apparence trompeuse de vérité " : *ibid.*, IV: [DS 3018](#).

On rencontre aussi des dangers de repliement sur le fidéisme, qui ne reconnaît pas l'importance de la connaissance rationnelle et du discours philosophique pour l'intelligence de la foi, plus encore pour la possibilité même de croire en Dieu. Une expression aujourd'hui répandue de cette tendance fidéiste est le " biblicisme ", qui tend à faire de la lecture de

l'Écriture Sainte ou de son exégèse l'unique point de référence véridique. Il arrive ainsi que la parole de Dieu s'identifie avec la seule Écriture Sainte, rendant vaine de cette manière la doctrine de l'Église que le Concile Oecuménique Vatican II a confirmée expressément. Après avoir rappelé que la parole de Dieu est présente à la fois dans les textes sacrés et dans la Tradition, (73) la Constitution Dei Verbum affirme avec force: " La sainte Tradition et la sainte Écriture constituent un unique dépôt sacré de la parole de Dieu, confié à l'Église; en y adhérant, le peuple saint tout entier uni à ses pasteurs ne cesse de rester fidèlement attaché à l'enseignement des Apôtres ".(74)

(73) Cf. nn. 9-10 [DV 9-10](#).

(74) Ibid., n. 10 [DV 10](#).

Cependant, pour l'Église, la sainte Écriture n'est pas la seule référence. En effet, la " règle suprême de sa foi " (75) lui vient de l'unité que l'Esprit a réalisée entre la sainte Tradition, la sainte Écriture et le Magistère de l'Église, en une réciprocité telle que les trois ne peuvent pas subsister de manière indépendante.(76)

(75) Ibid., n. 21 [DV 21](#).

(76) Cf. ibid., n. 10 [DV 10](#).

En outre, il ne faut pas sous-estimer le danger inhérent à la volonté de faire découler la vérité de l'Écriture Sainte de l'application d'une méthodologie unique, oubliant la nécessité d'une exégèse plus large qui permet d'accéder, avec toute l'Église, au sens plénier des textes. Ceux qui se consacrent à l'étude des saintes Écritures doivent toujours avoir présent à l'esprit que les diverses méthodologies herméneutiques ont, elles aussi, à leur base une conception philosophique: il convient de l'examiner avec discernement avant de l'appliquer aux textes sacrés.

D'autres formes de fidéisme latent se reconnaissent au peu de considération accordée à la théologie spéculative, comme aussi au mépris pour la philosophie classique, aux notions desquelles l'intelligence de la foi et les formulations dogmatiques elles-mêmes ont puisé leur terminologie. Le Pape Pie XII de vénérée mémoire a mis en garde contre un tel oubli de la tradition philosophique et contre l'abandon des terminologies traditionnelles.(77)

(77) Cf. Encycl. Humani generis (12 août 1950): AAS 42 (1950), pp. 565-567; 571-573.

56

En définitive, on observe une défiance fréquente envers des assertions globales et absolues, surtout de la part de ceux qui considèrent que la vérité est le résultat du consensus et non de l'adéquation de l'intelligence à la réalité objective. Il est certes compréhensible que, dans un monde où coexistent de nombreuses spécialités, il devienne difficile de reconnaître ce sens plénier et ultime de la vie que la philosophie a traditionnellement recherché. Néanmoins, à la lumière de la foi qui reconnaît en Jésus Christ ce sens ultime, je ne peux pas ne pas encourager les philosophes, chrétiens ou non, à avoir confiance dans les capacités de la raison humaine et à ne pas se fixer des buts trop modestes dans leur réflexion philosophique. La leçon de l'histoire de ce millénaire, que nous sommes sur le point d'achever, témoigne que

c'est la voie à suivre: il faut ne pas perdre la passion pour la vérité ultime et l'ardeur pour la recherche, unies à l'audace pour découvrir de nouvelles voies. C'est la foi qui incite la raison à sortir de son isolement et à prendre volontiers des risques pour tout ce qui est beau, bon et vrai. La foi se fait ainsi l'avocat convaincu et convaincant de la raison.

L'intérêt de l'Eglise pour la philosophie

57

En tout cas, le Magistère ne s'est pas limité seulement à relever les erreurs et les déviations des doctrines philosophiques. Avec une égale attention, il a voulu réaffirmer les principes fondamentaux pour un renouveau authentique de la pensée philosophique, indiquant aussi les voies concrètes à suivre. En ce sens, par son encyclique *Aeterni Patris*, le Pape Léon XIII a accompli un pas d'une réelle portée historique pour la vie de l'Eglise. Jusqu'à ce jour, ce texte a été l'unique document pontifical de ce niveau consacré entièrement à la philosophie. Ce grand Pontife a repris et développé l'enseignement du Concile Vatican I sur les rapports entre la foi et la raison, montrant que la pensée philosophique est une contribution fondamentale pour la foi et pour la science théologique. (78) À plus d'un siècle de distance, de nombreux éléments contenus dans ce texte n'ont rien perdu de leur intérêt du point de vue tant pratique que pédagogique; le premier entre tous est relatif à l'incomparable valeur de la philosophie de saint Thomas. Proposer à nouveau la pensée du Docteur angélique apparaissait au Pape Léon XIII comme la meilleure voie pour retrouver un usage de la philosophie conforme aux exigences de la foi. Saint Thomas, écrivait-il, " au moment même où, comme il convient, il distingue parfaitement la foi de la raison, les unit toutes deux par des liens d'amitié réciproque: il conserve à chacune ses droits propres et en sauvegarde la dignité ". (79)

(78) Cf. Encycl. *AETERNI PATRIS* (4 août 1879): ASS 11 (1878- 1879), pp. 97-115.

(79) Ibid.: l.c., p. 109.

58

On sait que cet appel pontifical a eu beaucoup d'heureuses conséquences. Les études sur la pensée de saint Thomas et des autres auteurs scolastiques en reçurent un nouvel élan. Les études historiques furent vigoureusement stimulées, avec pour corollaire la redécouverte des richesses de la pensée médiévale, jusqu'alors largement méconnues, et la constitution de nouvelles écoles thomistes. Avec l'utilisation de la méthodologie historique, la connaissance de l'oeuvre de saint Thomas fit de grands progrès et nombreux furent les chercheurs qui introduisirent avec courage la tradition thomiste dans les discussions sur les problèmes philosophiques et théologiques de cette époque. Les théologiens catholiques les plus influents de ce siècle, à la réflexion et à la recherche desquels le Concile Vatican II doit beaucoup, sont fils de ce renouveau de la philosophie thomiste. Au cours du XXe siècle, l'Eglise a pu disposer ainsi d'un bon nombre de penseurs vigoureux, formés à l'école du Docteur angélique.

59

Quoi qu'il en soit, le renouveau thomiste et néothomiste n'a pas été l'unique signe de reprise de la pensée philosophique dans la culture d'inspiration chrétienne. Antérieurement déjà et parallèlement à l'invitation de Léon XIII, étaient apparus de nombreux philosophes catholiques qui, se rattachant à des courants de pensée plus récents, avaient produit des

oeuvres philosophiques de grande influence et de valeur durable, selon une méthodologie propre. Certains conçurent des synthèses d'une qualité telle qu'elles n'ont rien à envier aux grands systèmes de l'idéalisme; d'autres, en outre, posèrent les fondements épistémologiques pour une nouvelle approche de la foi à la lumière d'une compréhension renouvelée de la conscience morale; d'autres encore élaborèrent une philosophie qui, partant de l'analyse de l'immanence, ouvrait le chemin vers le transcendant; et d'autres, enfin, tentèrent de conjuguer les exigences de la foi dans la perspective de la méthodologie phénoménologique. En réalité, selon divers points de vue, on a continué à pratiquer des modèles de spéculation philosophique qui entendaient maintenir vivante la grande tradition de la pensée chrétienne dans l'unité de la foi et de la raison.

60

Pour sa part, le Concile Oecuménique Vatican II présente un enseignement très riche et très fécond en ce qui concerne la philosophie. Je ne peux oublier, surtout dans le contexte de cette Encyclique, qu'un chapitre entier de la Constitution *Gaudium et spes* donne en quelque sorte un condensé d'anthropologie biblique, source d'inspiration aussi pour la philosophie. Dans ces pages, il s'agit de la valeur de la personne humaine, créée à l'image de Dieu; on y montre sa dignité et sa supériorité sur le reste de la création et on y fait apparaître la capacité transcendante de sa raison. (80) Le problème de l'athéisme est aussi abordé dans *Gaudium et spes* et les erreurs de cette vision philosophique sont bien cernées, surtout face à l'inaliénable dignité de la personne humaine et de sa liberté. (81) L'expression culminante de ces pages revêt assurément une profonde signification philosophique; je l'ai reprise dans ma première encyclique *Redemptor hominis*; elle constitue un des points de référence constants de mon enseignement: " En réalité, le mystère de l'homme ne s'éclaire vraiment que dans le mystère du Verbe incarné. En effet, Adam, le premier homme, était la figure de l'homme à venir, c'est-à-dire du Christ Seigneur. Nouvel Adam, le Christ, dans la révélation même du mystère du Père et de son amour, manifeste pleinement l'homme à lui-même et lui dévoile sa plus haute vocation ". (82)

(80) Cf. nn. 14-15 [GS 14-15](#).

(81) Cf. *ibid.*, nn. 20-21 [GS 20-21](#).

(82) *Ibid.*, n. 22; cf. Jean-Paul II, Encycl. *Redemptor hominis* (4 mars 1979), n. 8: AAS 71 (1979), pp. 271-272 [RH 8](#).

Le Concile s'est aussi préoccupé de l'enseignement de la philosophie, à l'étude de laquelle doivent se consacrer les candidats au sacerdoce; ce sont des recommandations qui peuvent s'étendre plus généralement à l'enseignement chrétien dans son ensemble. Le Concile déclare: " Les disciplines philosophiques seront enseignées de telle façon que les séminaristes soient amenés en premier lieu à acquérir une connaissance solide et cohérente de l'homme, du monde et de Dieu, en s'appuyant sur le patrimoine philosophique toujours valable, en tenant compte également des recherches philosophiques plus récentes ". (83)

(83) Décret sur la formation sacerdotale *Optatam Totius*, n. 15. [OT 15](#)

Ces directives ont été à plusieurs reprises réaffirmées et explicitées dans d'autres documents du Magistère, dans le but de garantir une solide formation philosophique, surtout à ceux qui se préparent aux études théologiques. Pour ma part, j'ai plusieurs fois souligné l'importance

de cette formation philosophique pour ceux qui devront un jour, dans la vie pastorale, être affrontés aux réalités du monde contemporain et saisir les causes de certains comportements pour y répondre aisément. (84)

(84) Cf. Jean-Paul II, Const. apost. Sapiientia christiana (15 avril 1979), art. 79-80: AAS 71 (1979), pp. 495-496; Exhort. apost. post-synodale Pastores dabo vobis (25 mars 1992), n. 52: AAS 84 (1992), pp. 750-751 [PDV 52](#). Voir aussi certains commentaires sur la philosophie de saint Thomas: Discours à l'Athénée pontifical international Angelicum (17 novembre 1979): La Documentation catholique 76 (1979), pp. 1067-1071; Discours aux participants du VIIIe Congrès thomiste international (13 septembre 1980): Insegnamenti III, 2 (1980), pp. 604-615; Discours aux participants au Congrès international de la Société " Saint-Thomas " sur la doctrine de l'âme chez saint Thomas (4 janvier 1986): La Documentation catholique 83 (1986), pp. 235-237; S. Congr. pour l'Education catholique, Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis (6 janvier 1970), nn. 70-75: AAS 62 (1970), pp. 366-368; Décret Sacra Theologia (20 janvier 1972): AAS 64 (1972), pp. 583-586.

61

Si, en diverses circonstances, il a été nécessaire d'intervenir sur ce thème, en réaffirmant aussi la valeur des intuitions du Docteur Angélique et en insistant sur l'assimilation de sa pensée, cela a souvent été lié au fait que les directives du Magistère n'ont pas toujours été observées avec la disponibilité souhaitée. Dans beaucoup d'écoles catholiques, au cours des années qui suivirent le Concile Vatican II, on a pu remarquer à ce sujet un certain étiolement dû à une estime moindre, non seulement de la philosophie scolastique, mais plus généralement de l'étude même de la philosophie. Avec étonnement et à regret, je dois constater qu'un certain nombre de théologiens partagent ce désintérêt pour l'étude de la philosophie.

Les raisons qui sont à l'origine de cette désaffection sont diverses. En premier lieu, il faut prendre en compte la défiance à l'égard de la raison que manifeste une grande partie de la philosophie contemporaine, abandonnant largement la recherche métaphysique sur les questions ultimes de l'homme, pour concentrer son attention sur des problèmes particuliers et régionaux, parfois même purement formels. En outre, il faut ajouter le malentendu qui est intervenu surtout par rapport aux " sciences humaines ". Le Concile Vatican II a plus d'une fois rappelé la valeur positive de la recherche scientifique en vue d'une connaissance plus profonde du mystère de l'homme. (85) L'invitation faite aux théologiens, afin qu'ils connaissent ces sciences et, en l'occurrence, les appliquent correctement dans leurs recherches, ne doit pas, néanmoins, être interprétée comme une autorisation implicite à tenir la philosophie à l'écart ou à la remplacer dans la formation pastorale et dans la *praeparatio fidei*. On ne peut oublier enfin l'intérêt retrouvé pour l'inculturation de la foi. De manière particulière, la vie des jeunes Eglises a permis de découvrir non seulement des formes élaborées de pensée, mais encore l'existence d'expressions multiples de sagesse populaire. Cela constitue un réel patrimoine de cultures et de traditions. Cependant, l'étude des usages traditionnels doit aller de pair avec la recherche philosophique. Cette dernière permettra de faire ressortir les traits positifs de la sagesse populaire, créant les liens nécessaires entre eux et l'annonce de l'Évangile. (86)

(85) Cf. Const. past. sur l'Eglise dans le monde de ce temps *Gaudium et spes*, nn. 57; 62 [GS 57 GS 62](#).

(86) Cf. *ibid.*, n. 44 [GS 44](#).

62

Je désire rappeler avec force que l'étude de la philosophie revêt un caractère fondamental et qu'on ne peut l'éliminer de la structure des études théologiques et de la formation des candidats au sacerdoce. Ce n'est pas un hasard si le curriculum des études théologiques est précédé par un temps au cours duquel il est prévu de se consacrer spécialement à l'étude de la philosophie. Ce choix, confirmé par le Concile du Latran V, (87) s'enracine dans l'expérience qui a mûri durant le Moyen- Age, lorsque a été mise en évidence l'importance d'une construction harmonieuse entre le savoir philosophique et le savoir théologique. Cette organisation des études a influencé, facilité et stimulé, même si c'est de manière indirecte, une bonne partie du développement de la philosophie moderne. On en a un exemple significatif dans l'influence exercée par les Disputationes metaphysicae de Francisco Suárez, qui trouvaient leur place même dans les universités luthériennes allemandes. A l'inverse, l'absence de cette méthodologie fut la cause de graves carences dans la formation sacerdotale comme dans la recherche théologique. Il suffit de penser, par exemple, au manque d'attention envers la réflexion et la culture modernes, qui a conduit à se fermer à toute forme de dialogue ou à l'acceptation indifférenciée de toute philosophie.

(87) Cf. Conc. Oecum. Latran V, Bulle Apostolici regimini sollicitudo, Session VIII: Conc. Oecum. Decreta (1991), pp. 605-606.

J'espère vivement que ces difficultés seront dépassées par une formation philosophique et théologique intelligente, qui ne doit jamais être absente dans l'Eglise.

63

En vertu des motifs déjà exprimés, il m'a semblé urgent de rappeler par cette Encyclique le grand intérêt que l'Eglise accorde à la philosophie; et plus encore le lien profond qui unit le travail théologique à la recherche philosophique de la vérité. De là découle le devoir qu'a le Magistère d'indiquer et de stimuler un mode de pensée philosophique qui ne soit pas en dissonance avec la foi. Il m'incombe de proposer certains principes et certains points de référence que je considère comme nécessaires pour pouvoir instaurer une relation harmonieuse et effective entre la théologie et la philosophie. A leur lumière, il sera possible de préciser plus clairement les relations que la théologie doit entretenir avec les divers systèmes ou assertions philosophiques proposés dans le monde actuel, et de quel type de relations il s'agit.

1998 Fides et Ratio 48

Actes (CP) 8

8 ¹ Or Saul approuvait qu'on le fît mourir. Il y eut ce jour-là une grande persécution contre la communauté de Jérusalem; et tous, sauf les apôtres, furent dispersés dans les campagnes de la Judée et de la Samarie. ² Des hommes pieux ensevelirent Etienne et firent sur lui grande lamentation. ³ Quant à Saul, il ravageait la communauté, allant de maison en maison; il (en) arrachait hommes et femmes, qu'il faisait jeter en prison.

3. Premières conquêtes hors de Jérusalem

L'Evangile chez les hérétiques

⁴ Ceux donc qui avaient été dispersés parcouraient (le pays), annonçant la parole. ⁵ Philippe, étant descendu dans la ville de la Samarie, y prêcha le Christ. ⁶ Les foules étaient attentives à ce que disait Philippe, écoutant d'un seul coeur et voyant les miracles qu'il faisait. ⁷ Les esprits impurs, en effet, dont beaucoup étaient possédés, sortaient en poussant de grands cris; beaucoup de paralytiques et de boiteux furent guéris, ⁸ et il y eut grande joie dans cette ville. ⁹ Or il se trouvait auparavant dans la ville un homme nommé Simon, qui pratiquait la magie et qui émerveillait le peuple de la Samarie, se donnant pour quelqu'un de grand. ¹⁰ Tous, du petit au grand, étaient attachés à lui: " Cet (homme), disaient-ils, est la puissance de Dieu, celle qu'on appelle la Grande. " ¹¹ Ils étaient donc attachés à lui, parce que, depuis pas mal de temps, il les avait émerveillés par ses pratiques de magie. ¹² Mais, quand ils eurent cru à Philippe, qui leur annonçait le royaume de Dieu et le nom de Jésus-Christ, hommes et femmes se firent baptiser. ¹³ Simon lui-même crut aussi et, baptisé, il s'attacha à Philippe; et à la vue des miracles et des grands prodiges accomplis il était frappé de stupeur. ¹⁴ Les apôtres, qui étaient à Jérusalem, ayant appris que la Samarie avait reçu la parole de Dieu, y envoyèrent Pierre et Jean, ¹⁵ qui, étant descendus (chez les Samaritains), prièrent pour eux afin qu'ils reçussent l'Esprit-Saint. ¹⁶ En effet, il n'était encore venu sur aucun d'eux; ils avaient seulement été baptisés au nom du Seigneur Jésus. ¹⁷ Alors ils leur imposaient les mains, et ils recevaient l'Esprit-Saint. ¹⁸ Or Simon, voyant que l'Esprit était donné par l'imposition des mains des apôtres leur offrit de l'argent, ¹⁹ disant: " Donnez à moi aussi ce pouvoir, afin que (celui) à qui j'imposerai les mains reçoive l'Esprit-Saint. " ²⁰ Mais Pierre lui dit: " Périsse ton argent avec toi, puisque tu as pensé acquérir le don de Dieu à prix d'argent! ²¹ Il n'y a pour toi ni part ni lot dans cette affaire, car ton coeur n'est pas droit devant Dieu. ²² Repens-toi donc de ta malice, et prie le Seigneur de te pardonner, s'il est

possible, la pensée de ton cœur, ²³ car je vois que tu es dans un fiel amer et dans les liens de l'iniquité. " ²⁴ Et Simon répondit: " Priez vous-mêmes le Seigneur pour moi, afin qu'il ne m'arrive rien de ce que vous avez dit. " ²⁵ Eux donc, après avoir rendu témoignage et annoncé la parole du Seigneur, en retournant à Jérusalem, annonçaient la bonne nouvelle dans plusieurs villages des Samaritains.

L'Evangile chez les exclus - baptême d'un eunuque

²⁶ Or un ange du Seigneur, s'adressant à Philippe, (lui) dit: " Lève-toi, et va, vers le milieu du jour, sur la route qui descend de Jérusalem à Gaza; elle est déserte. " ²⁷ Il se leva et partit. Et voici qu'un Ethiopien, eunuque, ministre de Candace, reine des Ethiopiens, et surintendant de tout son trésor, venu à Jérusalem pour adorer, ²⁸ s'en retournait, assis sur son char, et lisait le prophète Isaïe. ²⁹ L'Esprit dit à Philippe: " Avance, et tiens-toi près de ce char. " ³⁰ Philippe accourut, l'entendit qui lisait le prophète Isaïe, et dit: " Comprends-tu bien ce que tu lis? " ³¹ L'autre dit: " Et comment le pourrais-je, si quelqu'un ne me guide? " Et il pria Philippe de monter et de s'asseoir avec lui. ³² Or le passage de l'Ecriture qu'il lisait était celui-ci: Comme une brebis, il a été mené à la tuerie; et comme un agneau muet devant celui qui le tond, ainsi il n'ouvre pas la bouche. ³³ C'est dans son humiliation que son jugement a été enlevé. Sa génération, qui la racontera? Car sa vie a été retranchée de la terre. " ³⁴ L'eunuque reprit et dit à Philippe: " Je te prie, de qui le prophète dit-il cela? Est-ce de lui-même ou de quelque autre? " ³⁵ Alors Philippe, ouvrant la bouche et commençant par ce passage de l'Ecriture, lui annonça la bonne nouvelle de Jésus. ³⁶ Or, chemin faisant, ils rencontrèrent de l'eau, et l'eunuque dit: " Voici de l'eau; qu'est-ce qui empêche que je sois baptisé? " ³⁸ Et il ordonna d'arrêter le char, et ils descendirent tous deux dans l'eau, Philippe et l'eunuque, et (Philippe) le baptisa. ³⁹ Mais, quand ils furent remontés de l'eau, l'Esprit du Seigneur enleva Philippe, et l'eunuque ne le vit plus, car il poursuivait tout joyeux sa route. ⁴⁰ Quant à Philippe, il se trouva dans Azot, et il alla jusqu'à Césarée, en annonçant la bonne nouvelle dans toutes les villes par où il passait.

4. Entrée de Saul dans l'Eglise

Conversion de Saul

⁹ ¹ Cependant Saul, respirant encore la menace et le meurtre contre les disciples du Seigneur, alla trouver le grand prêtre ² et lui demanda des lettres pour Damas, à l'adresse des synagogues, afin que s'il trouvait des gens de la secte, hommes et femmes, il les amenât enchaînés à Jérusalem. ³ Or, comme il était en chemin, alors qu'il approchait de Damas, tout

à coup une lumière (venant) du ciel resplendit autour de lui. ⁴ Il tomba à terre et entendit une voix qui lui disait: " Saul, Saul, pourquoi me persécutes-tu? " ⁵ Il dit: " Qui êtes-vous, Seigneur? " Et lui: " Je suis Jésus que tu persécutes. ⁶ Mais lève-toi et entre dans la ville, et on te dira ce que tu dois faire. " ⁷ Or les hommes qui faisaient route avec lui étaient demeurés saisis de stupeur, entendant bien la voix, mais ne voyant personne. ⁸ Saul se releva de terre et, bien que ses yeux fussent ouverts, il ne voyait rien. En le conduisant par la main, on le fit entrer à Damas. ⁹ Et il fut trois jours sans voir et sans prendre ni nourriture ni boisson.

¹⁰ Or il y avait à Damas un disciple nommé Ananie, et le Seigneur lui dit dans une vision: " Ananie! " Il dit: " Me voici, Seigneur. " ¹¹ Et le Seigneur lui (dit): " Lève-toi, va dans la rue qu'on appelle la Droite, et cherche dans la maison de Judas un nommé Saul de Tarse. Car le voilà qui prie, ¹² et il a vu dans une vision un homme nommé Ananie, qui entrait et lui imposait les mains afin qu'il recouvrât la vue. " ¹³ Ananie répondit: " Seigneur, j'ai appris de plusieurs sur cet homme combien de mal il a fait à vos saints dans Jérusalem. ¹⁴ Et il a ici, de la part des grands prêtres, plein pouvoir pour enchaîner tous ceux qui invoquent votre nom. " ¹⁵ Mais le Seigneur lui dit: " Va, car cet homme est un instrument que j'ai choisi pour porter mon nom devant les nations, les rois et les enfants d'Israël; ¹⁶ je lui montrerai en effet tout ce qu'il doit souffrir pour mon nom. " ¹⁷ Ananie s'en alla, entra dans la maison, lui imposa les mains et dit: " Saul, mon frère, le Seigneur Jésus qui t'est apparu sur le chemin par lequel tu venais, m'a envoyé pour que tu recouvres la vue et que tu sois rempli de l'Esprit-Saint. " ¹⁸ Et aussitôt il lui tomba des yeux comme des écailles, et il recouvra la vue. Il se leva et fut baptisé; ¹⁹ et après qu'il eut pris de la nourriture, il reprit force. Il passa quelques jours avec les disciples qui étaient à Damas;

Saul à Damas et à Jérusalem

²⁰ et aussitôt il prêchait dans les synagogues que Jésus est le Fils de Dieu. ²¹ Tous ceux qui (l')entendaient étaient stupéfaits et disaient: " N'est-ce pas lui qui pourchassait à Jérusalem ceux qui invoquent ce nom, et n'est-il pas venu ici pour les conduire enchaînés aux grands prêtres? " ²² Cependant Saul se fortifiait de plus en plus (dans la foi) et il confondait les Juifs qui habitaient à Damas, (leur) démontrant que (Jésus) était le Christ. ²³ Après un temps assez considérable, les Juifs se concertèrent pour le tuer, ²⁴ mais leur complot parvint à la connaissance de Saul. Ils gardaient aussi les portes jour et nuit, afin de la tuer. ²⁵ Mais ses disciples le prirent de nuit et le firent descendre par la muraille dans une corbeille. ²⁶ Or, arrivé à Jérusalem, il cherchait à se joindre aux disciples, et tous le redoutaient, ne croyant pas qu'il fût un disciple. ²⁷ Mais Barnabé, l'ayant pris, le mena aux apôtres et leur raconta comment sur le chemin (Saul) avait vu le Seigneur et qu'il lui avait parlé, et comment, à Damas, il avait parlé avec assurance au nom de Jésus. ²⁸ Et (Saul) était avec eux, allant et venant dans Jérusalem, et il parlait avec assurance au nom du

Seigneur. ²⁹ Il s'adressait aussi aux Hellénistes, disputant avec (eux); mais ceux-ci cherchaient à le mettre à mort. ³⁰ Les frères, l'ayant appris, l'emmenèrent à Césarée et le firent partir pour Tarse.

5. Activité de Pierre en dehors de Jérusalem

³¹ L'Eglise était en paix par toute la Judée, la Galilée et la Samarie, s'édifiant et marchant dans la crainte du Seigneur, et elle croissait par l'assistance du Saint-Esprit.

Pierre à Lydde: guérison d'Enée

³² Or il arriva que Pierre, passant chez tous les saints, descendit aussi vers ceux qui habitaient Lydda. ³³ Il y trouva un homme nommé Enée, couché sur un grabat depuis huit ans, qui était paralytique. ³⁴ Pierre lui dit: " Enée, Jésus-Christ te guérit; lève-toi, et arrange pour toi (ton lit). " Et aussitôt il se leva. ³⁵ Tous les habitants de Lydda et du Saron le virent, et ils se convertirent au Seigneur.

Pierre à Joppé: résurrection de Tabitha

³⁶ Il y avait à Joppé, une croyante nommée Tabitha, ce qui, traduit, se dit Dorcas; elle était riche en bonnes oeuvres et faisait beaucoup d'aumônes. ³⁷ Or il advint en ces jours-là qu'elle tomba malade et mourut. Après l'avoir lavée, on la déposa dans une chambre haute. ³⁸ Comme Lydda est près de Joppé, les disciples, ayant appris que Pierre y était, envoyèrent deux hommes vers lui pour lui faire cette prière: " Ne tarde pas à venir jusqu'à nous. " ³⁹ Pierre se leva et partit avec eux. Quand il fut arrivé, on le fit monter dans la chambre haute, et toutes les veuves se présentèrent à lui, pleurant et lui montrant des tuniques et des vêtements que faisait Dorcas lorsqu'elle était avec elles. ⁴⁰ Pierre fit sortir tout le monde, se mit à genoux et pria; puis, se tournant vers le corps, il dit: " Tabitha, lève-toi! " elle ouvrit les yeux et, voyant Pierre, elle se mit sur son séant. ⁴¹ Il lui donna la main et la fit mettre debout. Et ayant appelé les saints et les veuves, il la leur présenta vivante. ⁴² Ce qui fut connu par tout Joppé, et beaucoup crurent au Seigneur. ⁴³ Et il arriva que (Pierre) resta assez longtemps à Joppé chez un certain Simon, corroyeur.

Conversion de Corneille, centenier romain

¹⁰ ¹ Or, à Césarée, un homme nommé Corneille, centurion à la cohorte appelée Italique, ² pieux ainsi que toute sa maison, qui faisait beaucoup d'aumônes au peuple et priait Dieu continuellement, ³ vit clairement dans une vision, vers la neuvième heure du jour, un ange

de Dieu qui entra chez lui et lui dit: ⁴ " Corneille! " Lui, les yeux fixés sur (l'ange) et devenu tremblant, dit: " Qu'est-ce, Seigneur? " (L'ange) lui dit: " Tes prières et tes aumônes sont montées en mémorial devant Dieu. ⁵ Et maintenant envoie des hommes à Joppé, et fais venir un certain Simon, qui est surnommé Pierre; ⁶ il est logé chez un certain Simon, corroyeur, dont la maison est près de la mer. " ⁷ Quand fut parti l'ange qui lui parlait, (Corneille) appela deux de ses serviteurs et un soldat pieux, (un) de ceux qui étaient attachés à sa personne, ⁸ et après leur avoir tout raconté, il les envoya à Joppé

⁹ Le lendemain, comme ils étaient en route et approchaient de la ville, Pierre monta sur la terrasse vers la sixième heure, pour prier. ¹⁰ Or, il se trouva avoir faim et il voulut manger. Pendant qu'on préparait (son repas), il lui survint une extase: ¹¹ il voit le ciel ouvert, et quelque chose (en) descendre comme une grande nappe, tenu par quatre bouts, et s'abaissant vers la terre; ¹² au dedans se trouvaient tous les quadrupèdes et les reptiles de la terre, et les oiseaux du ciel. ¹³ Et il vint une voix vers lui: " Debout, Pierre! tue et mange. " ¹⁴ Mais Pierre dit: " Oh! non, Seigneur, car jamais je n'ai rien mangé de souillé ni d'impur. " ¹⁵ Et une voix de nouveau, pour la seconde fois, (vint) vers lui: " Ce que Dieu a déclaré pur, toi, ne l'appelle pas souillé. " ¹⁶ Et cela se fit par trois fois, et aussitôt la chose fut enlevée dans le ciel. ¹⁷ Or, comme Pierre hésitait en lui-même sur ce que pouvait être (le sens de) la vision qu'il avait eue, voici que les hommes envoyés par Corneille, s'étant enquis de la maison de Simon, se présentèrent à la porte; ¹⁸ et ayant appelé, ils demandaient si Simon, sur nommé Pierre, était logé là.

¹⁹ Et comme Pierre était à réfléchir sur la vision, l'Esprit (lui) dit: " Voici trois hommes qui te cherchent. ²⁰ Lève-toi, descends et pars avec eux sans hésiter, car c'est moi qui les ai envoyés. " ²¹ Pierre descendit vers les hommes et (leur) dit: " Je suis celui que vous cherchez, quel est le motif pour lequel vous êtes ici? " ²² Ils dirent: " Corneille, centurion, homme juste et craignant Dieu, de qui toute la nation des Juifs rend témoignage, a été averti par un ange saint de te faire venir dans sa maison pour entendre de toi des paroles. " ²³ (Pierre) les fit donc entrer et les logea. Le lendemain, s'étant levé, il partit avec eux, et quelques-uns des frères de Joppé l'accompagnèrent.

²⁴ Le jour suivant, il entra à Césarée. Corneille les attendait, et il avait convoqué ses parents et ses amis intimes. ²⁵ Or, comme Pierre allait entrer, Corneille alla au-devant de lui, tomba à ses pieds et se prosterna. ²⁶ Mais Pierre le releva en disant: " Lève-toi! Moi aussi je suis un homme. " ²⁷ Et tout en s'entretenant avec lui, il entra et trouva beaucoup de personnes réunies. ²⁸ Il leur dit: " Vous savez combien il est illicite pour un Juif d'avoir contact avec un étranger ou de l'approcher; mais Dieu m'a montré qu'il ne faut dire d'aucun homme qu'il est souillé ou impur. ²⁹ Aussi suis-je venu sans rien objecter, ayant été mandé. Je demande donc pour quel motif vous m'avez fait venir. " ³⁰ Corneille dit: " Il y a en ce moment quatre jours, je priais dans ma maison à la neuvième heure; et voici que se présenta devant moi un homme au vêtement d'un blanc éclatant, ³¹ qui (me) dit: " Corneille, ta prière a été exaucée,

et Dieu s'est souvenu de tes aumônes. ³² Envoie donc à Joppé et fais appeler Simon, qui est surnommé Pierre; il est logé dans la maison de Simon, corroyeur, près de la mer. " ³³ Aussitôt donc j'ai envoyé vers toi, et tu as bien fait de venir. Maintenant nous sommes tous présents devant Dieu pour entendre tout ce qui t'a été prescrit par le Seigneur. "

³⁴ Alors Pierre, ouvrant la bouche, dit: " En vérité, je me rends compte que Dieu ne fait point acception de personnes, ³⁵ mais qu'en toute nation celui qui le craint et pratique la justice lui est agréable. ³⁶ Il a envoyé la parole aux fils d'Israël, en annonçant la paix par Jésus-Christ: c'est lui qui est Seigneur de tous. ³⁷ Vous savez, vous, la chose qui s'est passée dans toute la Judée, commençant par la Galilée après le baptême que Jean a prêché, ³⁸ comment Dieu a oint de l'Esprit-Saint et de puissance Jésus de Nazareth, qui alla de lieu en lieu, faisant du bien et guérissant tous ceux qui étaient sous l'empire du diable, car Dieu était avec lui. ³⁹ Et nous, nous sommes témoins de tout ce qu'il a fait dans le pays des Juifs et à Jérusalem, lui qu'ils ont fait mourir en le pendant au bois. ⁴⁰ Dieu l'a ressuscité le troisième jour, et il lui a donné de se faire voir, ⁴¹ non à tout le peuple, mais à des témoins choisis d'avance par Dieu, à nous qui avons mangé et bu avec lui après sa résurrection d'entre les morts. ⁴² Et il nous a commandé de prêcher au peuple et d'attester que c'est lui que Dieu a constitué juge des vivants et des morts. ⁴³ A lui tous les prophètes rendent ce témoignage, que quiconque croit en lui reçoit par son nom rémission des péchés. " ⁴⁴ Pierre disait encore ces mots, lorsque l'Esprit-Saint descendit sur tous ceux qui écoutaient la parole. ⁴⁵ Et tous les croyants de la circoncision qui avaient accompagné Pierre furent stupéfaits de ce que le don du Saint-Esprit se fût répandu aussi sur les Gentils; ⁴⁶ car ils les entendaient parler en langues et glorifier Dieu. Alors Pierre prit la parole: ⁴⁷ " Quelqu'un peut-il refuser l'eau pour baptiser ces gens qui ont reçu l'Esprit-Saint aussi bien que nous? " ⁴⁸ Et il commanda de les baptiser au nom de Jésus-Christ. Alors ils le prièrent de rester quelques jours.

Emoi des juifs convertis à Jérusalem

11 ¹ Or, les apôtres et les frères qui étaient dans la Judée apprirent que les Gentils aussi avaient reçu la parole Dieu. ¹ Et lorsque Pierre fut remonté à Jérusalem, ceux de la circoncision lui adressaient des reproches, ³ disant: " Tu es entré chez des incirconcis, et tu as mangé avec eux! " ⁴ Mais Pierre se mit à leur exposer, d'une manière suivie, (ce qui s'était passé): ⁵ " J'étais, dit-il, dans la ville de Joppé, en train de prier, quand j'eus, en extase, une vision: quelque chose, comme une grande nappe tenue par quatre bouts, descendait du ciel, puis vint jusqu'à moi. ⁶ Les yeux fixés sur elle, j'observais, et je vis les quadrupèdes de la terre, les bêtes sauvages, les reptiles et les oiseaux du ciel. ⁷ J'entendis aussi une voix qui me disait: " Debout, Pierre! tue et mange. " ⁸ Mais je dis: " Oh! non, Seigneur, car jamais rien de souillé ni d'impur n'est entré dans ma bouche. " ⁹ Et une

seconde fois une voix répondit du ciel: " Ce que Dieu a déclaré pur, toi, ne l'appelle pas souillé. " ¹⁰ Et cela se fit par trois fois, et tout fut retiré dans le ciel. ¹¹ Et voici qu'au même instant trois hommes se présentèrent à la maison où nous étions, envoyés de Césarée vers moi. ¹² Et l'Esprit me dit d'aller avec eux sans hésiter. Et les six frères que voici sont venus aussi avec moi, et nous sommes entrés dans la maison de l'homme. ¹³ Or, il nous raconta comment il avait vu dans sa maison l'ange se présenter et dire: " Envoie à Joppé et fais venir Simon, surnommé Pierre, ¹⁴ qui te dira des paroles par lesquelles tu seras sauvé, toi et toute ta maison. " ¹⁵ Mais, quand je commençai à parler, l'Esprit-Saint descendit sur eux, tout comme sur nous au commencement.

¹⁶ Et je me souvins de la parole du Seigneur, lorsqu'il disait: " Jean a baptisé avec de l'eau; mais vous, vous serez baptisés dans l'Esprit-Saint. " ¹⁷ Si donc Dieu leur a donné la même grâce qu'à nous, pour avoir cru au Seigneur Jésus-Christ, qui étais-je, moi, pour pouvoir m'opposer à Dieu? " ¹⁸ Ayant entendu cela, ils se calmèrent, et ils glorifièrent Dieu en disant: " Dieu a donc donné aussi aux Gentils la repentance, pour (qu'ils aient) la vie. "

6. Entrée en masse des païens dans l'Eglise

¹⁹ Ceux donc qui avaient été dispersés par la persécution survenue à l'occasion d'Etienne passèrent jusqu'en Phénicie, en Chypre et à Antioche, n'annonçant la parole à personne, sauf aux Juifs seuls. ²⁰ Il y eut cependant quelques-uns d'entre eux, hommes de Chypre et de Cyrène, qui, étant venus à Antioche, s'adressaient aussi aux Grecs, leur annonçant la bonne nouvelle du Seigneur Jésus. ²¹ Et la main du Seigneur était avec eux, et grand fut le nombre de ceux qui crurent et se convertirent au Seigneur. ²² Or, la nouvelle en vint aux oreilles de la communauté qui était à Jérusalem, et ils envoyèrent Barnabé jusqu'à Antioche. ²³ Lorsqu'il fut arrivé et qu'il eut vu la grâce de Dieu, il se réjouit; et il les exhortait tous à demeurer par la disposition du coeur (fidèles) au Seigneur. ²⁴ Car c'était un homme de bien et rempli de l'Esprit-Saint et de foi. Et une foule nombreuse se joignit au Seigneur. ²⁵ Et il se rendit à Tarse chercher Saul, ²⁶ et l'ayant trouvé, il l'amena à Antioche. Et il leur arriva d'être ensemble une année entière dans la communauté et d'instruire une foule nombreuse. Ce fut à Antioche d'abord que les disciples reçurent le nom de chrétiens.

7. A Jérusalem

Deuxième voyage de Saul à Jérusalem

²⁷ Or, en ces jours-là, des prophètes descendirent de Jérusalem à Antioche. ²⁸ L'un d'eux, nommé Agabus, s'étant levé, révéla par l'Esprit qu'il y aurait sur toute la terre une grande famine. - Elle eut lieu sous Claude. - ²⁹ Les disciples décidèrent d'envoyer, chacun selon ses

moyens, un secours pour les frères qui habitaient la Judée; ³⁰ ce qu'ils firent aussi en expédiant (les offrandes) aux Anciens par les mains de Barnabé et de Saul.

Persécution d'Hérode Agrippa - emprisonnement de Pierre

12 ¹ Or, en ce temps-là, le roi Hérode fit arrêter quelques-uns des membres de l'Eglise pour les maltraiter. ² Il fit mourir par le glaive Jacques, le frère de Jean. ³ Voyant que cela était agréable aux Juifs, il ordonna encore l'arrestation aussi de Pierre. C'était (pendant) les jours des Azymes. ⁴ L'ayant fait prendre, il le mit en prison, le plaçant sous la garde de quatre escouades de quatre soldats chacune, avec l'intention de le faire comparaître devant le peuple après la Pâque.

⁵ Pierre donc était gardé dans la prison, mais l'Eglise faisait pour lui une prière instante à Dieu. ⁶ Or, alors qu'Hérode allait le faire comparaître, cette nuit-là, Pierre, lié de deux chaînes, dormait entre deux soldats, et des sentinelles devant la porte gardaient la prison. ⁷ Et voici que survint un ange du Seigneur et qu'une lumière resplendit dans le cachot. Frappant Pierre au côté, il l'éveilla et dit: " Lève-toi promptement! " Et les chaînes lui tombèrent des mains. ⁸ Puis l'ange lui dit: " Mets ta ceinture et chausse tes sandales. " Il le fit, et (l'ange) lui dit: " Enveloppe-toi de ton manteau et suis-moi. " ⁹ Etant sorti, il le suivait, et il ne savait pas que fût réel ce qui se faisait par l'ange, mais il pensait avoir une vision. ¹⁰ Lorsqu'ils eurent franchi le premier poste de garde, puis le deuxième, ils arrivèrent à la porte de fer donnant sur la ville: elle s'ouvrit d'elle-même pour eux; puis, étant sortis, ils s'avancèrent dans une rue, et aussitôt l'ange le quitta. ¹¹ Revenu à lui-même, Pierre dit: " Maintenant je sais que le Seigneur a réellement envoyé son ange, et qu'il m'a tiré de la main d'Hérode et de tout ce qu'attendait le peuple des Juifs. " ¹² Après un temps de réflexion, il se rendit la maison de Marie, la mère de Jean, surnommé Marc, où une assez nombreuse assemblée était en prière. ¹³ Or, quand il eut frappé à la porte du porche, une jeune servante, nommée Rhodé, s'avança pour écouter, ¹⁴ et ayant reconnu la voix de Pierre, dans sa joie, elle n'ouvrit pas la porte, mais courut à l'intérieur annoncer que Pierre était devant le porche. ¹⁵ Ils lui dirent: " Tu es folle! " Mais elle assurait que c'était ainsi, et ils disaient: " C'est son ange. " ¹⁶ Quant à Pierre, il continuait de frapper. Lorsqu'ils eurent ouvert, en le voyant, ils furent saisis de stupeur. ¹⁷ Mais lui, de la main, leur fit signe de se taire, et il leur raconta comment le Seigneur l'avait mené hors de la prison, et il dit: " Annoncez cela à Jacques et aux frères. " Puis il sortit et s'en alla dans un autre lieu. ¹⁸ Or, le jour venu, ce ne fut pas petite agitation parmi les soldats pour savoir ce que Pierre était devenu. ¹⁹ Mais Hérode, l'ayant fait chercher et ne l'ayant pas trouvé, procéda à l'interrogatoire des sentinelles et ordonna de les conduire (au supplice). ensuite il descendit de Judée à Césarée, (où) il séjourna.

Mort d'Hérode

²⁰ Or il était fort irrité contre les Tyriens et les Sidoniens. Eux, d'un commun accord, se présentèrent à lui; et, après avoir gagné Blastus, le chambellan du roi, ils demandaient la paix, parce que leur pays tirait sa subsistance de celui du roi. ²¹ Au jour fixé, Hérode, revêtu du costume royal et assis sur l'estrade, les haranguait; ²² et le peuple acclamait: " C'est un Dieu qui parle, et non un homme! " ²³ Mais à l'instant un ange du Seigneur le frappa, parce qu'il n'avait pas donné la gloire à Dieu, et, devenu pâture des vers, il expira.

8. A Antioche

Saul et Barnabé reviennent à Antioche

²⁴ Cependant la parole de Dieu se répandait et progressait. ²⁵ Barnabé et Saul, après s'être acquittés de leur service, s'en retournèrent de Jérusalem, ayant pris avec eux Jean, surnommé Marc.

Saul et Barnabé envoyés en mission par l'Eglise d'Antioche

13 ¹ Il y avait dans l'Eglise d'Antioche des prophètes et des docteurs: Barnabé, Siméon appelé Niger, Lucius le Cyrénéen, Manahen frère de lait d'Hérode le tétrarque, et Saul. ² Comme ils vaquaient au service du Seigneur et qu'ils jeûnaient, l'Esprit-Saint dit: " Mettez-moi à part Barnabé et Saul pour l'oeuvre à laquelle je les ai appelés. " ³ Alors, après avoir jeûné et prié, ils leur imposèrent les mains et les congédièrent.

LES GRANDES MISSIONS DE PAUL

1. La première mission

Saul et Barnabé à Chypre

⁴ Eux donc, envoyés par le Saint-Esprit, descendirent à Séleucie, d'où ils firent voile vers Chypre. ⁵ Arrivés à Salamine, ils annoncèrent la parole de Dieu dans les synagogues des Juifs. Ils avaient aussi Jean (comme) auxiliaire. ⁶ Ayant traversé toute l'île jusqu'à Paphos, ils trouvèrent un individu, magicien, faux prophète juif, nommé Barjésus, ⁷ qui était auprès du proconsul Sergius Paulus, homme avisé. Celui-ci, ayant fait appeler Barnabé et Saul, cherchait à entendre la parole de Dieu. ⁸ Mais Elymas, le magicien, - car ainsi se traduit son

nom -, leur faisait opposition, cherchant à détourner de la foi le proconsul. ⁹ Alors Saul, - qui est aussi Paul, - rempli d'Esprit-Saint, fixa son regard sur lui ¹⁰ et dit: " Homme plein de toute fraude et de toute malice, fils du diable, ennemi de toute justice, ne cesseras-tu pas de pervertir les voies droite du Seigneur? ¹¹ Et maintenant voici que la main de Dieu est sur toi et tu seras aveugle, sans voir le soleil pour un temps. " A l'instant l'obscurité et les ténèbres tombèrent sur lui, et, se tournant de tous côtés, il cherchait qui le mènerait par la main. ¹² Alors le proconsul, ayant vu ce qui était arrivé, crut, vivement frappé de la doctrine du Seigneur.

¹³ De Paphos, où ils s'embarquèrent, Paul et ses compagnons, se rendirent à Pergé de Pamphylie. Mais Jean se sépara d'eux et s'en retourna à Jérusalem.

Paul et Barnabé à Antioche de Pisidie

¹⁴ Pour eux, poussant au delà de Pergé, ils arrivèrent à Antioche de Pisidie, et étant entrés dans la synagogue le jour du sabbat, ils s'assirent. ¹⁵ Or, après la lecture de la Loi et des Prophètes, les chefs de synagogue leur envoyèrent dire: " Frères, si vous avez quelque parole d'exhortation pour le peuple, parlez. " ¹⁶ Paul se leva, fit signe de la main et dit: " Israélites et vous qui craignez Dieu, écoutez. ¹⁷ Le Dieu de ce peuple d'Israël a choisi nos pères, et il a exalté le peuple pendant le séjour au pays d'Egypte, et il les a en tirés par la puissance de son bras, ¹⁸ et durant quarante ans environ il a supporté leur caractère dans le désert. ¹⁹ Puis, ayant détruit sept nations au pays de Canaan, il leur a donné en héritage le pays de celles-ci ²⁰ durant quatre cent cinquante ans environ. Et après cela, il (leur) donna des juges jusqu'au prophète Samuel. ²¹ Ensuite ils demandèrent un roi, et Dieu leur donna, pendant quarante ans, Saül, fils de Cis, de la tribu de Benjamin. ²² Puis, l'ayant rejeté, il leur suscita pour roi David, auquel il a rendu témoignage en disant: J'ai trouvé David, le (fils) de Jessé, homme selon mon coeur, qui fera toutes mes volontés. ²³ C'est de sa postérité que Dieu, selon sa promesse, a amené pour Israël un sauveur, Jésus. ²⁴ Avant sa venue, Jean avait prêché un baptême de pénitence à tout le peuple d'Israël; ²⁵ et comme Jean arrivait au terme de sa course, il disait: " Je ne suis pas ce que vous pensez que je suis; mais voici qu'après moi vient celui dont je ne suis pas digne de délier la sandale de (ses) pieds. " ²⁶ Frères, fils de la race d'Abraham et ceux d'entre vous qui craignent Dieu, c'est à nous que cette parole de salut a été envoyée. ²⁷ Car les habitants de Jérusalem et leurs chefs, ayant méconnu (Jésus) ainsi que les paroles des prophètes qui se lisent chaque sabbat, ont accompli (celles-ci) en le condamnant; ²⁸ et n'ayant trouvé aucune cause de mort, ils ont demandé à Pilate de la faire périr; ²⁹ et quand ils eurent accompli tout ce qui est écrit de lui, ils le descendirent du bois et le déposèrent dans un sépulcre. ³⁰ Mais Dieu l'a ressuscité d'entre les morts; ³¹ et pendant bon nombre de jours il est apparu à ceux qui étaient montés avec lui de la Galilée à Jérusalem, et qui maintenant sont ses témoins auprès du peuple. ³² Nous aussi, nous vous annonçons que la promesse faite à (nos) près,

- ³³ Dieu l'a accomplie pour nous, leurs enfants, en ressuscitant Jésus, selon ce qui est écrit dans le psaume deuxième: Tu es mon Fils, je t'ai engendré aujourd'hui.
- ³⁴ Or, qu'il l'ait ressuscité d'entre les morts de sorte qu'il ne dût plus retourner à la décomposition, c'est ce qu'il a dit ainsi: Je vous donnerai les choses saintes de David, les vraies.
- ³⁵ C'est pourquoi il dit encore ailleurs: Tu ne permettras pas que ton Saint voie la décomposition.
- ³⁶ Car David, après avoir, pendant qu'il vivait, servi la volonté de Dieu, est mort, et il a été réuni à ses pères, et il a vu la décomposition. ³⁷ Mais celui que Dieu a ressuscité n'a pas vu la décomposition.
- ³⁸ Sachez-le donc, frères: c'est par lui que la rémission des péchés vous est annoncée, et de tout ce dont vous n'avez pu être justifiés par la loi de Moïse, ³⁹ quiconque croit en est justifié par lui. ⁴⁰ Prenez donc garde qu'il ne vous arrive ce qui est dit dans les Prophètes:
- ⁴¹ Voyez, contempteurs, soyez étonnés et disparaîsez, parce que je vais faire en vos jours une oeuvre, une oeuvre que vous ne croirez pas si on vous la raconte. "
- ⁴² Comme ils sortaient, on les priaît de dire les mêmes choses le sabbat suivant. ⁴³ A l'issue de l'assemblée, beaucoup de Juifs et de prosélytes adoreurs suivirent Paul et Barnabé, qui, s'entretenant avec eux, les exhortaient à persévérer dans la grâce de Dieu. ⁴⁴ Le sabbat suivant, presque toute la ville se rassembla pour entendre la parole de Dieu. ⁴⁵ Mais les Juifs, voyant la foule, furent remplis de jalousie, et, en blasphémant, ils contredisaient ce que disait Paul. ⁴⁶ Pleins d'assurance, Paul et Barnabé dirent: " C'est à vous qu'il fallait que la parole de Dieu fût annoncée d'abord. Puisque vous la repoussez et que vous ne vous jugez pas dignes vous-mêmes de la vie éternelle, voici que nous nous tournons vers les Gentils.
- ⁴⁷ Car le Seigneur nous l'a ainsi ordonné: Je t'ai établi pour (être la) lumière des nations, afin que tu sois pour le salut jusqu'aux extrémités de la terre. "
- ⁴⁸ En entendant cela, les Gentils se réjouissaient et ils glorifiaient la parole du Seigneur; et tous ceux-là crurent qui étaient destinés à la vie éternelle.
- ⁴⁹ Et la parole du Seigneur se répandait par toute la contrée.
- ⁵⁰ Mais les Juifs excitèrent les femmes adoratrices de rang élevé et les principaux de la ville; ils poussèrent à la persécution contre Paul et Barnabé, et ils les chassèrent de leur territoire.
- ⁵¹ Ceux-ci, ayant secoué contre eux la poussière de (leurs) pieds, allèrent à Iconium. ⁵² Quant aux disciples, ils étaient remplis de joie et d'Esprit-Saint.

Paul et Barnabé à Iconium

- ¹⁴ ¹ A Iconium, il arriva que Paul et Barnabé entrèrent pareillement dans la synagogue des Juifs et (y) parlèrent de telle sorte qu'une grande multitude de Juifs et de Grecs crurent. ² Mais les Juifs qui n'avaient pas cru excitèrent et indisposèrent les esprits des Gentils contre les frères. ³ Ils firent néanmoins un assez long séjour, s'appuyant avec assurance sur le Seigneur, qui rendait témoignage à la parole de sa grâce par les miracles et les prodiges qu'il

leur donnait de faire. ⁴ Or la population de la ville se divisa: les uns étaient pour les Juifs, et les autres pour les apôtres. ⁵ Mais comme il y eut un soulèvement des Gentils et des Juifs avec leurs chefs, pour les outrager et les lapider, ⁶ (les apôtres), s'en étant aperçus, se réfugièrent dans les villes de la Lycaonie, Lystres et Derbé, et le pays d'alentour, ⁷ et ils y annonçaient la bonne nouvelle.

Paul et Barnabé à Lystre

⁸ (Il y avait) à Lystres un homme impotent des pieds, qui se tenait assis, étant perclus de naissance, et qui n'avait jamais marché. ⁹ Il écoutait Paul parler. Celui-ci, ayant arrêté les yeux sur lui et voyant qu'il avait la foi pour être guéri, dit d'une voix forte: ¹⁰ " Lève-toi droit sur tes pieds! " Et il bondit, et il marchait. ¹¹ A la vue de ce que Paul venait de faire, la foule éleva la voix, disant en lycaonien: " Les dieux sous une forme humaine sont descendus vers nous. " ¹² Et ils appelaient Barnabé Zeus, et Paul Hermès, parce que c'était lui qui portait la parole. ¹³ Et le prêtre de Zeus "protecteur de la ville" amena devant les portes des taureaux avec des guirlandes, et il voulait, ainsi que la foule, offrir un sacrifice. ¹⁴ Mais les apôtres Paul et Barnabé, l'ayant appris, déchirèrent leurs vêtements et se précipitèrent vers la foule, criant et disant: ¹⁵ " O hommes, pourquoi faites-vous cela? Nous aussi, nous sommes des hommes de même nature que vous, qui vous prêchons de laisser ces riens pour vous tourner vers un Dieu vivant, qui a fait le ciel et la terre et la mer, et tout ce qu'ils renferment. ¹⁶ Ce (Dieu), dans les siècles passés, a laissé toutes les nations suivre leurs voies, ¹⁷ sans que toutefois il ait omis de se rendre témoignage à lui-même, faisant du bien, vous dispensant du ciel les pluies et les saisons fécondes en fruits, remplissant vos cœurs de nourriture et de joie. " ¹⁸ Et par ces paroles, ils empêchèrent non sans peine la foule de leur offrir un sacrifice. ¹⁹ Or survinrent d'Antioche et d'Iconium des Juifs qui, ayant gagné la foule, lapidèrent Paul et le traînèrent hors de la ville, pensant qu'il était mort. ²⁰ Mais les disciples l'ayant entouré, il se releva et rentra dans la ville. Le lendemain, il partit pour Derbé avec Barnabé.

Paul à Derbé - retour à Antioche de Syrie

²¹ Quand ils eurent évangélisé cette ville et fait un assez grand nombre de disciples, ils retournèrent à Lystres, à Iconium et à Antioche, ²² affermissant l'âme des disciples, les exhortant à persévérer dans la foi et (disant) que c'est par beaucoup de tribulations qu'il nous faut entrer dans le royaume de Dieu. ²³ Après leur avoir établi des Anciens dans chaque église par imposition des mains, après avoir prié et jeûné, ils les recommandèrent au Seigneur, en qui ils avaient cru. ²⁴ Traversant ensuite la Pisidie, ils vinrent en Pamphylie, ²⁵ et après avoir annoncé la parole (de Dieu) à Pergé, ils descendirent à Attalie; ²⁶ puis de là ils firent voile pour Antioche, d'où ils avaient été remis à la grâce de Dieu pour l'oeuvre qu'ils

venaient d'accomplir. ²⁷ Après leur arrivée, ils rassemblèrent la communauté et racontèrent tout ce que Dieu avait fait avec eux, et comment il avait ouvert aux Gentils la porte de la foi.

²⁸ Et ils demeurèrent assez longtemps avec les disciples.

2. La question de la circoncision et des observances légales

Actes (CP) 8

Citations de
DS 215:

Magistère

Lumen Gentium:
28

Épître de saint Jacques

Adresse

1 ¹ JACQUES, serviteur de Dieu et du Seigneur Jésus-Christ, aux douze tribus qui sont dans la dispersion, salut.

La conduite du chrétien dans l'épreuve

2 Ne voyez qu'un sujet de joie, mes frères, dans les épreuves de toute sorte qui tombent sur vous; **3** sachant que l'épreuve de votre foi produit la patience. **4** Mais que la patience soit accompagnée d'oeuvres parfaites, afin que vous soyez parfaits et accomplis, ne laissant à désirer en rien. **5** Si la sagesse fait défaut à quelqu'un d'entre vous, qu'il la demande à Dieu, lequel donne à tous simplement, sans rien reprocher; et elle lui sera donnée. **6** Mais qu'il demande avec foi, sans hésiter; car celui qui hésite est semblable au flot de la mer, agité et ballotté par le vent. **7** Que cet homme-là ne pense donc pas qu'il recevra quelque chose du Seigneur: **8** homme à deux âmes, inconstant dans toutes ses voies. **9** Que le frère pauvre se glorifie de son élévation. **10** Et que le riche mette sa gloire dans son abaissement; car il passera comme l'herbe fleurie: **11** le soleil s'est levé brûlant, et il a desséché l'herbe, et sa fleur est tombée, et toute sa beauté a disparu; de même aussi le riche se flétrira avec ses entreprises. **12** Heureux l'homme qui supportera l'épreuve! Devenu un homme éprouvé, il recevra la couronne de vie que Dieu a promise à ceux qui l'aiment.

L'épreuve

13 Que nul, lorsqu'il est tenté, ne dise: " C'est Dieu qui me tente "; car Dieu ne saurait être tenté de mal, et lui-même ne tente personne. **14** Mais chacun est tenté par sa propre convoitise, qui l'amorce et l'entraîne. **15** Ensuite la convoitise, lorsqu'elle a conçu, enfante le péché, et le péché, lorsqu'il est consommé, engendre la mort. **16** Ne vous abusez pas, mes frères bien-aimés. **17** Tout don excellent, toute grâce parfaite, descend d'en haut, du Père des lumières, en qui n'existe aucune vicissitude, ni ombre de changement. **18** De sa propre volonté, il nous a engendrés par la parole de la vérité, afin que nous soyons comme les prémices de ses créatures.

Mettre en pratique la parole de Dieu

¹⁹ Mes frères bien-aimés, vous le savez, que l'homme soit prompt à écouter, lent à parler, lent à se mettre en colère. ²⁰ Car la colère de l'homme n'opère point la justice de Dieu. ²¹ C'est pourquoi, rejetant toute souillure et toute excroissance de méchanceté, recevez avec douceur la parole qui a été entée en vous, et qui peut sauver vos âmes. ²² Mais efforcez-vous de la mettre en pratique, et ne vous contentez pas de l'écouter, en vous abusant vous-mêmes par de faux raisonnements. ²³ Car, si quelqu'un écoute la parole et ne l'observe pas, il est semblable à un homme qui regarde dans un miroir le visage qu'il tient de la nature: ²⁴ à peine s'est-il considéré, qu'il s'en est allé, oubliant aussitôt quel il était. ²⁵ Celui, au contraire, qui fixe son regard sur la loi parfaite, la loi de liberté, et qui l'y tient attaché, n'écoulant pas pour oublier aussitôt, mais pratiquant ce qu'il a entendu, celui-là trouvera son bonheur en l'accomplissant. ²⁶ Si quelqu'un s'imagine être religieux sans mettre un frein à sa langue, il s'abuse lui-même et sa religion est vaine. ²⁷ La religion pure et sans tache devant notre Dieu et Père, n'est pas autre qu'avoir soin des orphelins et des veuves dans leur détresse, et se préserver pur des souillures de ce monde.

Ne pas faire acception de personnes

² ¹ Mes frères, n'alliez aucune acception de personnes avec la foi en Jésus-Christ notre Seigneur de gloire. ² Si, par exemple, il entre dans votre assemblée un homme qui ait un anneau d'or et un vêtement magnifique, et qu'il y entre aussi un pauvre avec un habit sordide; ³ et que tournant vos regards vers celui qui est magnifiquement vêtu, vous lui disiez: " Vous, asseyez-vous ici, à cette place d'honneur ", et que vous disiez au pauvre: " Toi, tiens-toi là debout, ou assieds-toi ici, au bas de mon marchepied: " ⁴ n'est-ce pas faire entre vous des distinctions, et vous établir juges aux pensées perverses? ⁵ Ecoutez, mes frères bien-aimés: Dieu n'a-t-il pas choisi ceux qui sont pauvres aux yeux du monde, pour être riches dans la foi et héritiers du royaume qu'Il a promis à ceux qui l'aiment? ⁶ Et vous, vous faites affront au pauvre! Ne sont-ce pas les riches qui vous oppriment et qui vous traînent devant les tribunaux? ⁷ Ne sont-ce pas eux qui outragent le beau nom que vous portez? ⁸ Que si vous accomplissez la loi royale, selon ce passage de l'Ecriture: " Tu aimeras ton prochain comme toi-même " vous faites bien. ⁹ Mais si vous faites acception des personnes, vous commettez un péché, et la loi elle-même vous condamne comme transgresseurs.

Observer toute la loi

¹⁰ Car quiconque aura observé toute la loi, s'il vient à faillir en un seul point, est coupable de tous. ¹¹ En effet, celui qui a dit: " Tu ne commettras point d'adultère ", a dit aussi: " Tu ne

tueras point. " Si donc tu tues, quoique tu ne commettes point d'adultère, tu es transgresseur de la loi. ¹² Parlez et agissez comme devant être jugés par la loi de liberté. ¹³ Car le jugement sera sans miséricorde pour celui qui n'aura pas fait miséricorde; la miséricorde triomphe du jugement.

La foi sans les oeuvres est morte

¹⁴ Que sert-il, mes frères, à un homme de dire qu'il a la foi, s'il n'a pas les oeuvres? Est-ce que cette foi pourra le sauver? ¹⁵ Si un frère ou une soeur sont dans la nudité et n'ont pas ce qui leur est nécessaire chaque jour de nourriture, et que l'un de vous leur dise: ¹⁶ "Allez en paix, chauffez-vous et vous rassasiez " sans leur donner et qui est nécessaire à leur corps, à quoi cela sert-il? ¹⁷ Il en est de même de la foi: si elle n'a pas les oeuvres, elle est morte en elle-même. ¹⁸ Mais on pourrait même dire: " Tu as la foi, et moi, j'ai les oeuvres. "Montre-moi ta foi sans les oeuvres et moi, je te montrerai ma foi par mes oeuvres. ¹⁹ Tu crois qu'il y a un seul Dieu, tu fais bien; les démons le croient aussi..., et ils tremblent! ²⁰ Mais veux-tu te convaincre, ô homme vain, que la foi sans les oeuvres est sans vertu? ²¹ Abraham, notre père, ne fut-il pas justifié par les oeuvres, lorsqu'il offrit son fils Isaac sur l'autel? ²² Tu vois que la foi coopérait à ses oeuvres, et que par les oeuvres sa foi fut rendue parfaite. ²³ Et la parole de l'Ecriture s'accomplit: " Abraham crut à Dieu, et cela lui fut imputé à justice ", et il fut appelé ami de Dieu. ²⁴ Vous voyez que l'homme est justifié par les oeuvres, et non par la foi seulement. ²⁵ De même Rahab, la courtisane, ne fut-elle pas justifiée par les oeuvres, quand elle reçut les envoyés de Josué et les fit partir par un autre chemin? ²⁶ De même que le corps sans âme est mort, ainsi la foi sans les oeuvres est morte.

Les péchés de la langue

³ ¹ Mes frères, qu'il n'y en ait pas tant parmi vous qui s'érigent en docteurs, sachant que nous serons jugés plus sévèrement. ² Car nous péchons tous en beaucoup de choses. Si quelqu'un ne pèche pas en parole, c'est un homme parfait, capable de tenir aussi tout le corps en bride. ³ Si nous mettons aux chevaux un mors dans la bouche pour nous en faire obéir, nous gouvernons aussi leur corps tout entier. ⁴ Voyez encore les vaisseaux tout grands qu'ils sont et quoique poussés par des vents impétueux, ils sont conduits par un très petit gouvernail au gré du pilote qui les dirige. ⁵ Ainsi la langue est un tout petit membre; mais de quelles grandes choses elle peut se vanter! Voyez, une étincelle peut embraser une grande forêt! ⁶ La langue aussi est un feu, un monde d'iniquité. N'étant qu'un de nos membres, la langue est capable d'infecter tout le corps; elle enflamme le cours de notre vie, enflammée qu'elle est elle-même du feu de l'enfer. ⁷ Toutes les espèces de quadrupèdes, d'oiseaux, de reptiles et d'animaux marins peuvent se dompter, et ont été domptés par l'homme. ⁸ Mais la langue, aucun homme ne peut la dompter: c'est un fléau qu'on ne peut arrêter; elle est

remplie d'un venin mortel. ⁹ Par elle nous bénissons le Seigneur et notre Père, et par elle nous maudissons les hommes qui ont été faits à l'image de Dieu. ¹⁰ De la même bouche sortent la malédiction et la bénédiction! Il ne faut pas, mes frères, qu'il en soit ainsi. ¹¹ Est-ce que de la même ouverture, la source fait jaillir le doux et l'amer? ¹² Est-ce qu'un figuier, mes frères, peut produire des olives, ou la vigne des figues? Ainsi une source salée ne peut donner de l'eau douce.

Vraie et fausse sagesse

¹³ Qui parmi vous est sage et intelligent? Qu'il fasse voir à l'oeuvre dans la suite d'une bonne vie sa modération et sa sagesse. ¹⁴ Mais si vous avez dans vos coeurs un zèle amer et un esprit de dispute, ne vous glorifiez point et ne mentez point contre la vérité. ¹⁵ Une pareille sagesse ne descend pas d'en haut; elle est terrestre, charnelle, diabolique. ¹⁶ Car là où il y a jalousie et esprit de contention, là est le trouble et toute action mauvaise. ¹⁷ Alors la sagesse d'en haut est premièrement pure, ensuite pacifique, condescendante, traitable, pleine de miséricorde et de bons fruits, sans partialité, sans hypocrisie. ¹⁸ Le fruit de justice se sème dans la paix par ceux qui pratiquent la paix.

Conditions de l'harmonie entre frères et avec Dieu

⁴ ¹ D'où viennent les guerres et les luttes parmi vous? N'est-ce pas de vos passions qui combattent dans vos membres? ² Vous convoitez, et vous n'avez pas; vous êtes meurtriers, vous êtes jaloux, et vous n'arrivez pas à obtenir; vous êtes dans un état de lutte et de guerre; et vous n'obtenez pas, parce que vous ne demandez pas; ³ vous demandez, et vous ne recevez pas, parce que vous demandez mal, avec l'intention de satisfaire vos passions. ⁴ Adultères, ne savez-vous pas que l'amitié du monde c'est l'inimitié contre Dieu? Quiconque veut être ami du monde se rend ennemi de Dieu. ⁵ Ou bien pensez-vous que l'Ecriture dise en vain " C'est jusqu'à la jalousie que vous aime l'Esprit qu'il a mis en vous? " ⁶ Mais il donne une grâce d'autant plus grande, selon ce que dit l'Ecriture: " Dieu résiste aux orgueilleux, et il accorde sa grâce aux humbles. " ⁷ Soumettez-vous donc à Dieu; résistez au diable, et il s'enfuira de vous. ⁸ Approchez-vous de Dieu, et il s'approchera de vous. Nettoyez vos mains, pécheurs; purifiez vos coeurs, hommes à l'âme double. ⁹ Sentez votre misère; prenez le deuil, et pleurez que votre rire se change en pleurs, et votre joie en tristesse. ¹⁰ Humiliez-vous devant le Seigneur, et il vous élèvera. Frères, ne dites point de mal les uns des autres. ¹¹ Celui qui parle mal de son frère ou qui juge son frère, parle mal de la loi et juge la loi. Or, si tu juges la loi, tu n'es plus un observateur de la loi, mais tu t'en fais juge. ¹² Il n'y a qu'un seul législateur et qu'un seul juge, celui qui a la puissance de sauver et de perdre. Mais qui

es-tu, toi qui juges le prochain?

Contre la présomption

¹³ Eh bien donc vous qui dites: " Aujourd'hui ou demain nous irons dans telle ville, nous y séjournerons une année, nous trafiquerons, et nous ferons des profits ", ¹⁴ - vous qui ne savez pas ce qui arrivera demain; - car qu'est-ce que votre vie? ¹⁵ Vous êtes une vapeur qui paraît un instant et s'évanouit ensuite: - au lieu de dire: " Si le Seigneur le veut ", ou: " Si nous sommes en vie, nous ferons ceci ou cela. " ¹⁶ Mais maintenant vous vous vantez dans votre présomption. Toute jactance de cette sorte est mauvaise. ¹⁷ Celui donc qui sait faire ce qui est bien et qui ne le fait pas, commet un péché.

Contre les riches oppresseurs

⁵ ¹ A vous maintenant, riches! Pleurez, éclatez en sanglots à la vue des misères qui vont fondre sur vous. ² Vos richesses sont pourries, et vos vêtements sont mangés des vers. ³ Votre or et votre argent ce sont rouillés, et leur rouille rendra témoignage contre vous, et comme un feu dévorera vos chairs. Vous avez thésaurisé dans les derniers jours! ⁴ Voici qu'il crie contre vous, le salaire dont vous avez frustré les ouvriers qui ont fauché vos champs, et les cris des moissonneurs sont parvenus aux oreilles du Seigneur Sabaoth. ⁵ Vous avez vécu sur la terre dans les délices et les festins; vous avez été comme la victime qui se repaît le jour où on doit l'égorger. ⁶ Vous avez condamné, vous avez tué le juste il ne vous résiste point.

Patienter jusqu'à l'avènement du Seigneur

⁷ Prenez donc patience, mes frères, jusqu'à l'avènement du Seigneur. Voyez le laboureur, dans l'espérance du précieux fruit de la terre, attend patiemment jusqu'à ce qu'il reçoive la pluie de l'automne et celle du printemps. ⁸ Vous aussi, soyez patients, et affermissez vos coeurs, car l'avènement du Seigneur est proche. ⁹ Frères, ne vous répandez point en plaintes les uns contre les autres, de peur que vous ne soyez jugés: voici que le juge est à la porte. ¹⁰ Comme modèle de générosité dans l'épreuve et de patience, prenez, frères, les prophètes qui ont parlé au nom du Seigneur. ¹¹ Voyez, nous proclamons bienheureux ceux qui ont souffert. Vous avez entendu parler de la patience de Job, et vous avez vu quelle fin le Seigneur lui a ménagée; car le Seigneur est plein de compassion et de miséricorde.

Ne pas jurer

¹² Surtout, mes frères, ne jurez ni par le ciel, ni par la terre, ni par quelque autre serment;

mais que votre oui soit oui, et que votre non soit non, afin que vous ne tombiez pas sous le coup du jugement.

Conseils divers

¹³ Quelqu'un pareil vous est-il dans l'affliction? qu'il prie. Est-il dans la joie? qu'il chante des cantiques. ¹⁴ Quelqu'un parmi vous est-il malade? qu'il appelle les prêtres de l'Eglise et que ceux-ci prient sur lui, en l'oignant d'huile au nom du Seigneur. ¹⁵ Et la prière de la foi sauvera le malade, et le Seigneur le rétablira, et s'il a commis des péchés, ils lui seront pardonnés. ¹⁶ Confessez donc vos fautes l'un à l'autre, et priez les uns pour les autres, afin que vous soyez guéris; car la prière fervente du juste a beaucoup de puissance.

La prière

¹⁷ Elie était un homme soumis aux mêmes misères que nous: Il pria instamment qu'il ne tombât point de pluie, et la pluie ne tomba pas sur la terre pendant trois ans et six mois; ¹⁸ il pria de nouveau, et le ciel donna la pluie, et la terre produisit ses fruits.

La correction fraternelle

¹⁹ Mes frères, se quelqu'un d'entre vous s'est laissé entraîner loin de la vérité, et qu'un autre l'y ramène,
²⁰ sachez que celui qui ramène un pécheur de la voie où il s'égaré, sauvera une âme de la mort et couvrira une multitude de péchés.

Jacques (CP) 1

Citations de
DS 216:

Magistère

Catéchisme:
[1510](#)

Catechismus:
[1510](#)

2Corinthiens (CP) 1

Deuxième Épître aux

Corinthiens

Préambule

¹ ¹ Paul, apôtre de Jésus-Christ par la volonté de Dieu, et Timothée son frère, à l'Eglise de Dieu qui est à Corinthe, et à tous les saints qui sont dans toute l'Achaïe: ² grâce et paix vous soient données de la part de Dieu notre Père et du Seigneur Jésus-Christ!

³ Béni soit Dieu, le Père de notre Seigneur Jésus-Christ, le Père des miséricordes et le Dieu de toute consolation, ⁴ qui nous console dans toutes nos tribulations, afin que, par la consolation que nous recevons nous-mêmes de lui, nous puissions consoler les autres dans toutes leurs afflictions! ⁵ Car de même que les souffrances du Christ abondent en nous, de même aussi par le Christ abonde notre consolation. ⁶ Si nous sommes affligés, c'est pour votre consolation et pour votre salut; si nous sommes consolés, c'est pour votre consolation, qui vous fait supporter avec patience les mêmes souffrances que nous endurons aussi.

⁷ Et notre espérance à votre égard est ferme, parce que nous savons que, comme vous avez part aux souffrances, vous avez part aussi à la consolation. ⁸ Nous ne voulons pas, en effet, vous laisser ignorer, frères, au sujet de la tribulation qui nous est survenue en Asie, que nous avons été accablés au delà de toute mesure, au delà de nos forces, à tel point que nous désespérions même de la vie; ⁹ mais nous avons en nous-mêmes l'arrêt de notre mort, afin de ne pas mettre notre confiance en nous-mêmes, mais de la mettre en Dieu, qui ressuscite les morts. ¹⁰ C'est lui qui nous a délivrés de cette mort si imminente, qui nous en délivre, et qui, nous l'espérons, nous délivrera dans la suite, ¹¹ surtout si vous-mêmes vous nous assistez aussi de vos prières, afin que ce bienfait, nous étant accordé en considération de beaucoup de personnes, soit aussi pour un grand nombre l'occasion de rendre grâces à notre sujet.

I. Apologie sur la liquidation du passé

Pourquoi Paul a modifié son itinéraire

¹² Car ce qui fait notre gloire, c'est ce témoignage de notre conscience que nous nous sommes conduits dans le monde, et particulièrement envers vous, avec simplicité et sincérité

devant Dieu, non avec une sagesse charnelle, mais avec la grâce de Dieu. ¹³ Nous ne vous écrivons pas autre chose que ce que vous lisez et ce que vous connaissez bien; et ce que, je l'espère, vous reconnaîtrez jusqu'à la fin, - ¹⁴ comme une partie d'entre vous nous connaissent, - que nous sommes votre gloire, de même que vous serez aussi la nôtre au jour du Seigneur Jésus.

¹⁵ Dans cette persuasion, je m'étais proposé d'aller d'abord chez vous, afin que vous eussiez une double grâce: ¹⁶ je voulais passer par chez vous pour aller en Macédoine, puis revenir de la Macédoine chez vous, et vous m'auriez fait accompagner en Judée. ¹⁷ Est-ce donc qu'en formant ce dessein j'aurais agi avec légèreté? Ou bien est-ce que les projets que je fais, je les fais selon la chair, de sorte qu'il y ait en moi le oui et le non? ¹⁸ Aussi vrai que Dieu est fidèle, la parole que nous vous avons adressée n'est pas oui et non. ¹⁹ Car le Fils de Dieu, Jésus-Christ, que nous avons prêché au milieu de vous, Silvain, Timothée et moi, n'a pas été oui et non; il n'y eu que oui en lui. ²⁰ Car, pour autant qu'il y a de promesses de Dieu, elles sont oui en Jésus; c'est pourquoi aussi, grâce à lui, l'amen est prononcé, à la gloire de Dieu, par notre ministère. ²¹ Et celui qui nous affermit avec vous dans le Christ, et qui nous oints, c'est Dieu, ²² lequel nous a aussi marqués d'un sceau et nous a donné à titre d'arrhes, le Saint-Esprit dans nos coeurs. ²³ Pour moi, je prends Dieu à témoin sur mon âme que c'est pour vous épargner que je ne suis point allé de nouveau à Corinthe; ²⁴ non que nous prétendions dominer sur votre foi, mais nous contribuons à votre joie; car dans la foi vous êtes fermes.

² ¹ Je me suis donc promis à moi-même de ne pas retourner chez vous dans la tristesse. ² Car si moi-même je vous attriste, de qui puis-je attendre de la joie? N'est-ce pas de celui même que j'aurais affligé? ³ Je vous ai écrit comme je l'ai fait, pour ne pas éprouver, à mon arrivée, de la tristesse de la part de ceux qui devaient me donner de la joie, ayant en vous tous cette confiance, que vous faites tous votre joie de la mienne. ⁴ Car c'est dans une grande affliction, dans l'angoisse de mon coeur, et avec beaucoup de larmes, que je vous ai écrit, non dans le dessein de vous attrister, mais pour vous faire connaître l'amour que j'ai pour vous.

⁵ Si quelqu'un a été une cause de tristesse, ce n'est pas moi qu'il a attristé, mais c'est vous tous en quelque sorte, pour ne pas trop le charger. ⁶ C'est assez pour cet homme du châtement qui lui a été infligé par le plus grand nombre, ⁷ en sorte que vous devez bien plutôt lui faire grâce et le consoler, de peur qu'il ne soit absorbé par une tristesse excessive.

⁸ Je vous invite donc à prendre envers lui une décision charitable. ⁹ Car, en vous écrivant, mon but était aussi de connaître, à l'épreuve, si vous m'obéiriez en toutes choses. ¹⁰ A qui vous pardonnez, je pardonne également; car, pour moi si j'ai pardonné, si tant est que je pardonne quelque chose, c'est à cause de vous, et à la face du Christ, ¹¹ afin de ne pas laisser à Satan l'avantage sur nous; car nous n'ignorons pas ses desseins.

2. De Troas en Macédoine

Grandeur du ministère apostolique

¹² Lorsque je fus arrivé à Troas pour l'Évangile du Christ, quoiqu'une porte m'y fût ouverte dans le Seigneur, ¹³ je n'eus point l'esprit en repos, parce que je n'y trouvais pas Tite, mon frère; c'est pourquoi, ayant pris congé des frères, je partis pour la Macédoine. ¹⁴ Mais grâces soient rendues à Dieu qui nous fait triompher en tout temps dans le Christ, et par nous répand en tout lieu le parfum de sa connaissance! ¹⁵ En effet, nous sommes pour Dieu la bonne odeur du Christ parmi ceux qui sont sauvés et parmi ceux qui se perdent: ¹⁶ aux uns, une odeur de mort, qui donne la mort; aux autres, une odeur de vie, qui donne la vie. - Et qui donc est capable d'un tel ministère? ¹⁷ Car nous ne sommes pas comme la plupart, nous ne frelatons pas la parole de Dieu; mais c'est dans sa pureté, telle qu'elle vient de Dieu, que nous la prêchons devant Dieu en Jésus-Christ.

³ ¹ Reconnaissons-nous à nous recommander nous-mêmes? Ou bien avons-nous besoin, comme certains, de lettres de recommandation auprès de vous ou de votre part? ² C'est vous-mêmes qui êtes notre lettre, écrite dans nos cœurs, connue et lue de tous les hommes.

³ Oui, manifestement, vous êtes une lettre du Christ, écrite par notre ministère, non avec de l'encre, mais par l'Esprit du Dieu vivant; non sur des tables de pierre, mais sur des tables de chair, sur vos cœurs. ⁴ Cette assurance, nous l'avons par le Christ en vue de Dieu. ⁵ Ce n'est pas que nous soyons par nous-mêmes capables de concevoir quelque chose comme venant de nous-mêmes; mais notre aptitude vient de Dieu.

⁶ C'est lui également qui nous a rendus capables d'être ministres d'une nouvelle alliance, non de la lettre, mais de l'esprit; car la lettre tue, mais l'esprit vivifie. ⁷ Or, si le ministère de la mort, gravé en lettres sur des pierres, a été entouré de gloire au point que les fils d'Israël ne pouvaient fixer leurs regards sur la face de Moïse à cause de l'éclat de son visage, tout passager qu'il fût, ⁸ combien plus le ministère de l'esprit ne sera-t-il pas entouré de gloire? ⁹ C'est qu'en effet, si le ministère de la condamnation a été glorieux, le ministère qui confère la justice le surpasse de beaucoup. ¹⁰ Et même, sous ce rapport, ce qui a été glorifié autrefois ne l'a pas été, en comparaison de cette gloire infiniment supérieure. ¹¹ Car, si ce qui était passager a été donné dans la gloire, à plus forte raison ce qui est permanent sera-t-il glorieux.

¹² Ayant donc une telle espérance, nous usons d'une grande liberté, ¹³ et nous ne faisons pas comme Moïse, qui mettait un voile sur son visage pour que les fils d'Israël ne vissent point la fin de ce qui était passager. ¹⁴ Mais leurs esprits se sont aveuglés. Car jusqu'à ce jour quand ils font la lecture de l'Ancien Testament, le même voile demeure sans être ôté, parce que c'est dans le Christ qu'il est levé. ¹⁵ Aujourd'hui encore, quand on lit Moïse, un voile est étendu sur leurs cœurs; ¹⁶ mais dès que leurs cœurs se seront tournés vers le Seigneur, le voile sera ôté. ¹⁷ Or le Seigneur, c'est l'esprit, et là où est l'esprit du Seigneur,

là est la liberté. ¹⁸ Pour nous tous, le visage découvert, réfléchissant comme dans un miroir la gloire du Seigneur, nous sommes transformés en la même image, de plus en plus resplendissante, comme par le Seigneur, qui est esprit.

⁴ ¹ C'est pourquoi, revêtus de ce ministère selon la miséricorde qui nous a été faite, nous ne perdons pas courage. ² Nous rejetons loin de nous les choses honteuses qui se font en secret, ne nous conduisant pas avec astuce et ne faussant pas la parole de Dieu; mais en manifestant franchement la vérité, nous nous recommandons à la conscience de tous les hommes devant Dieu. ³ Si l'Évangile est encore voilé, c'est pour ceux qui se perdent qu'il reste voilé, ⁴ pour ces incrédules dont le dieu de ce siècle a aveuglé l'intelligence, afin qu'ils ne voient point briller la splendeur de l'Évangile, où reluit la gloire du Christ, qui est l'image de Dieu. ⁵ Car ce n'est pas nous-mêmes que nous prêchons, c'est le Christ Jésus, comme Seigneur. Pour nous, nous nous disons vos serviteurs à cause de Jésus. ⁶ Car Dieu, qui a dit: Que la lumière brille du sein des ténèbres, c'est lui qui a fait luire sa clarté dans nos cœurs, pour que nous fassions briller la connaissance de la gloire de Dieu, laquelle resplendit sur la face du Christ. ⁷ Mais nous portons ce trésor dans des vases de terre, afin qu'il paraisse que cette souveraine puissance de l'Évangile vient de Dieu et non pas de nous.

Tribulations et espérances

⁸ Nous sommes opprimés de toute manière, mais non écrasés; dans la détresse, mais non dans le désespoir; ⁹ persécutés, mais non délaissés; abattus, mais non perdus; ¹⁰ portant toujours avec nous dans notre corps la mort de Jésus, afin que la vie de Jésus soit aussi manifestée dans notre corps. ¹¹ Car nous qui vivons, nous sommes sans cesse livrés à la mort à cause de Jésus, afin que la vie de Jésus soit aussi manifestée dans notre chair mortelle. ¹² Ainsi la mort agit en nous, et la vie en vous. ¹³ Animés du même Esprit de foi, selon ce qui est écrit: " J'ai cru, c'est pourquoi j'ai parlé, " nous aussi nous croyons, et c'est pourquoi nous parlons, ¹⁴ sachant que celui qui a ressuscité le Seigneur Jésus, nous ressuscitera aussi avec Jésus, et nous présentera à lui avec vous. ¹⁵ Car tout cela se fait à cause de vous, afin que la grâce, en se répandant avec abondance, fasse abonder l'action de grâces d'un plus grand nombre, à la gloire de Dieu. ¹⁶ C'est pourquoi nous ne perdons pas courage; au contraire, alors même que notre homme extérieur dépérit, notre homme intérieur se renouvelle de jour en jour. ¹⁷ Car notre légère affliction du moment présent produit pour nous, au delà de toute mesure, un poids éternel de gloire, ¹⁸ nos regards ne s'attachant point aux choses visibles, mais aux invisibles; car les choses visibles ne sont que pour un temps, les invisibles sont éternelles.

⁵ ¹ Nous savons, en effet, que, si cette tente, notre demeure terrestre, vient à être détruite, nous avons une maison qui est l'ouvrage de Dieu, une demeure éternelle qui n'est pas faite de main d'homme, dans le ciel. ² Aussi gémissons-nous, dans cette tente, dans l'ardent désir

que nous avons d'être revêtus de notre demeure céleste, ³ si du moins nous sommes trouvés vêtus, et non pas nus. ⁴ Car tant que nous sommes dans cette tente, nous gémissons accablés, parce que nous voulons revêtir l'autre par-dessus, afin que ce qu'il y a de mortel soit englouti par la vie. ⁵ Et celui qui nous a formés pour cela, c'est Dieu, qui nous a donné les arrhes de l'Esprit. ⁶ Etant donc toujours pleins d'assurance, et sachant que, aussi longtemps que nous habitons dans ce corps, nous sommes loin du Seigneur, ⁷ - car nous marchons par la foi, et non par la vue, - ⁸ dans cette assurance, nous aimons mieux déloger de ce corps et habiter auprès du Seigneur. ⁹ C'est pour cela aussi que nous nous efforçons d'être agréable à Dieu, soit que nous demeurions dans ce corps, soit que nous le quittions. ¹⁰ Car nous tous, il nous faut comparaître devant le tribunal du Christ, afin que chacun reçoive ce qu'il a mérité étant dans son corps, selon ses oeuvres, soit bien, soit mal.

Exercice de la mission

¹¹ Etant donc pénétrés de la crainte du Seigneur, nous cherchons à convaincre les hommes; quant à Dieu, il nous connaît intimement, et j'espère que dans vos consciences vous nous connaissez aussi.

¹² Car nous ne venons pas nous recommander encore nous-mêmes auprès de vous; mais vous fournir l'occasion de vous glorifier à notre sujet, afin que vous puissiez répondre à ceux qui tirent gloire de l'apparence, et non de ce qui est dans le coeur. ¹³ En effet, si nous sommes hors de sens, c'est pour Dieu; si nous sommes de sens rassis, c'est pour vous. ¹⁴ Car l'amour du Christ nous presse, persuadés, comme nous le sommes, que si un seul est mort pour tous, tous donc sont morts; ¹⁵ et qu'il est mort pour tous, afin que ceux qui vivent ne vivent plus pour eux-mêmes, mais pour celui qui est mort et ressuscité pour eux.

¹⁶ Aussi, désormais, nous ne connaissons plus personnes selon la chair; et si nous avons connu le Christ selon la chair, à présent nous ne le connaissons plus de cette manière. ¹⁷ Aussi bien, quiconque est en Jésus-Christ est une nouvelle créature; les choses anciennes sont passées, voyez tout est devenu nouveau. ¹⁸ Tout cela vient de Dieu, qui nous a réconciliés avec lui par Jésus-Christ, et qui nous a confié le ministère de la réconciliation. ¹⁹ Car Dieu réconciliait le monde avec lui-même dans le Christ, n'imputant pas aux hommes leurs offenses, et mettant sur nos lèvres la parole de la réconciliation. ²⁰ C'est donc pour le Christ que nous faisons les fonctions d'ambassadeurs, Dieu lui-même exhortant par nous: nous vous en conjurons pour le Christ, réconciliez-vous avec Dieu! ²¹ Celui qui n'a point connu le péché, il l'a fait péché pour nous, afin que nous devenions en lui justice de Dieu.

⁶ ¹ Or donc, étant ses coopérateurs, nous vous exhortons à ne pas recevoir la grâce de Dieu en vain. ² Car il dit: " Au temps favorable, je t'ai exaucé, au jour du salut je t'ai porté secours. " Voici maintenant le temps favorable, voici le jour du salut. ³ Nous ne donnons aucun sujet de scandale en quoi que ce soit, afin que notre ministère ne soit pas un objet de

blâme. ⁴ Mais nous nous rendons recommandables de toutes choses, comme des ministres de Dieu, par une grande constance, dans les tribulations, dans les nécessités, dans les détresses, ⁵ sous les coups, dans les prisons, au travers des émeutes, dans les travaux, les veilles, les jeûnes; ⁶ par la pureté, par la science, par la longanimité, par la bonté, par l'Esprit-Saint, par une charité sincère, ⁷ par la parole de vérité, par la puissance de Dieu, par les armes offensives et défensives de la justice; ⁸ parmi l'honneur et l'ignominie, parmi la mauvaise et la bonne réputation; traités d'imposteurs, et pourtant véridiques; d'inconnus, et pourtant bien connus; ⁹ regardés comme mourants, et voici que nous vivons; comme châtiés, et nous ne sommes pas mis à mort; ¹⁰ comme attristés, nous qui sommes toujours joyeux; comme pauvres, nous qui en enrichissons un grand nombre; comme n'ayant rien, nous qui possédons tout.

Epanchements et avertissement

¹¹ Notre bouche s'est ouverte pour vous, ô Corinthiens, notre coeur s'est élargi. ¹² Vous n'êtes point à l'étroit dans nos entrailles, mais les vôtres se sont rétrécies. ¹³ Rendez-nous la pareille, - je vous parle comme à mes enfants, - vous aussi, élargissez vos coeurs. ¹⁴ Ne vous attachez pas à un même joug, avec les infidèles. Car quelle société y a-t-il entre la justice et l'iniquité? ou qu'a de commun la lumière avec les ténèbres? ¹⁵ Quel accord y a-t-il entre le Christ et Bélial? ou quelle part a le fidèle avec l'infidèle? ¹⁶ Quel rapport y a-t-il entre le temple de Dieu et des idoles? Car nous sommes, nous, le temple du Dieu vivant, selon ce que Dieu lui-même a dit: " J'habiterai au milieu d'eux et j'y marcherai; je serai leur Dieu, et eux seront mon peuple. " ¹⁷ " C'est pourquoi sortez du milieu d'eux et séparez-vous, dit le Seigneur; ne touchez pas à ce qui est impur et moi je vous accueillerai. ¹⁸ Je serai pour vous un père, et vous serez pour moi des fils et des filles, dit le Seigneur tout-puissant. "

⁷ ¹ Ayant donc de telles promesses, bien-aimés, purifions-nous de toute souillure de la chair et de l'esprit, et achevons l'oeuvre de notre sainteté dans la crainte de Dieu. ² Recevez-nous. Nous n'avons fait de tort à personne, nous n'avons ruiné personne, nous n'avons exploité personne. ³ Ce n'est pas pour vous condamner que je dis cela, car je viens de le dire: vous êtes dans nos coeurs à la mort et à la vie. ⁴ Je vous parle en toute franchise, j'ai grand sujet de me glorifier de vous; je suis rempli de consolation, je surabonde de joie au milieu de toutes nos tribulations.

3. Paul en Macédoine, où Tite le rejoint

⁵ Car, depuis notre arrivée en Macédoine, notre chair n'eut aucun repos; nous étions affligés de toute manière: au dehors des combats, au dedans des craintes. ⁶ Mais celui qui console

les humbles, Dieu, nous a consolés par l'arrivée de Tite; ⁷ non seulement par son arrivée, mais encore par la consolation que Tite lui-même avait éprouvée à votre sujet: il nous a raconté votre ardent désir, vos larmes, votre amour jaloux pour moi, de sorte que ma joie en a été plus grande. ⁸ Ainsi, quoique je vous aie attristés par ma lettre, je ne le regrette plus, bien que je l'aie d'abord regretté, - car je vois que cette lettre vous a attristés, ne fût-ce que pour un moment, - ⁹ je me réjouis à cette heure, non pas de ce que vous avez été attristés, mais de ce que votre tristesse vous a portés à la pénitence; car vous avez été attristés selon Dieu, de manière à n'éprouver aucun préjudice de notre part. ¹⁰ En effet, la tristesse selon Dieu produit un repentir salutaire, qu'on ne regrette jamais, au lieu que la tristesse du monde produit la mort. ¹¹ Et quel empressement n'a-t-elle pas produit en vous, cette tristesse selon Dieu! Que dis-je? quelle justification! quelle indignation! quelle crainte! quel désir ardent! quel zèle! quelle sévérité! Vous avez montré à tous égards que vous étiez innocents dans cette affaire.

¹² Aussi bien, si je vous ai écrit, ce n'est ni à cause de celui qui a fait l'injure, ni à cause de celui qui l'a reçue, mais pour que votre dévouement pour nous éclatât parmi vous devant Dieu. ¹³ Voilà ce qui nous a consolés. Mais à cette consolation, s'est ajoutée une joie beaucoup plus vive, celle que nous a fait éprouver la joie de Tite, dont vous avez tranquilisé l'esprit. ¹⁴ Et si devant lui je me suis un peu glorifié à votre sujet, je n'en ai point eu de confusion; mais de même que nous vous avons toujours parlé selon la vérité, de même l'éloge que j'ai fait de vous à Tite s'est trouvé être la vérité. ¹⁵ Son coeur ressent pour vous un redoublement d'affection, au souvenir de votre obéissance à tous, de la crainte, du tremblement avec lequel vous l'avez accueilli. ¹⁶ Je suis heureux de pouvoir en toutes choses compter sur vous.

II. En pratique: la collecte

1. Motifs de générosité

¹ Nous vous faisons connaître, frères, la grâce que Dieu a faite aux fidèles des Eglises de Macédoine. ² Au milieu de beaucoup de tribulations qui les ont éprouvés, leur joie a été pleine, et leur profonde pauvreté a produit les abondantes largesses de leur simplicité. ³ Je l'atteste, ils ont donné volontairement selon leurs moyens, et même au delà de leurs moyens, ⁴ nous demandant avec de grandes instances la grâce de prendre part à ce ministère en faveur des saints. ⁵ Et non seulement ils ont rempli notre espérance, mais ils se sont donnés eux-mêmes, d'abord au Seigneur, puis à nous, sous l'impulsion de Dieu. ⁶ Nous avons donc prié Tite d'aller aussi chez vous achever cette oeuvre de charité, comme il l'avait commencée. ⁷ De même que vous excellez en toutes choses, en foi, en parole, en connaissance, en zèle à tous égards et en affection pour nous, faites en sorte d'exceller aussi dans cette oeuvre de bienfaisance. ⁸ Je ne dis pas cela pour donner un ordre, mais je profite du zèle des autres

pour mettre aussi à l'épreuve la sincérité de votre propre charité. ⁹ Car vous savez la grâce de notre Seigneur Jésus-Christ, qui pour vous s'est fait pauvre, de riche qu'il était, afin de vous faire riches par sa pauvreté. ¹⁰ C'est un avis que je donne ici, car vous n'avez pas besoin d'autre chose, vous qui, les premiers, avez commencé dès l'an passé non seulement à exécuter, mais aussi à former le dessein. ¹¹ Maintenant donc achevez aussi l'oeuvre elle-même, afin que l'exécution selon vos moyens réponde chez vous à l'empressement de la volonté. ¹² Quand la bonne volonté existe, elle est agréable, à raison de ce que l'on a, et non de ce que l'on n'a pas. ¹³ Car il ne faut pas qu'il y ait soulagement pour les autres, et détresse pour vous, mais égalité: ¹⁴ dans la circonstance présente, votre superflu supplée à ce qui leur manque, afin que pareillement leur superflu pourvoie à vos besoins, en sorte qu'il y ait égalité, ¹⁵ selon qu'il est écrit: " Celui qui avait recueilli beaucoup n'avait rien de trop, et celui qui avait peu recueilli ne manquait de rien. "

2. Paul recommande ses délégués

¹⁶ Grâces soient rendues à Dieu de ce qu'il a mis le même zèle pour vous dans le coeur de Tite; ¹⁷ non seulement il a bien accueilli notre prière, mais il se montre actuellement plus empressé et c'est de son plein gré qu'il part pour aller chez vous. ¹⁸ Nous envoyons avec lui le frère dont toutes les Eglises font l'éloge pour sa prédication de l'Evangile, ¹⁹ et qui, de plus, a été désigné par le suffrage des Eglises pour être notre compagnon de voyage, dans cette oeuvre de charité que nous accomplissons à la gloire du Seigneur même, et en preuve de notre bonne volonté. ²⁰ Nous prenons cette mesure, afin que personne ne puisse nous blâmer au sujet de cette abondante collecte à laquelle nous donnons nos soins; ²¹ car nous nous préoccupons de ce qui est bien, non seulement devant Dieu, mais aussi devant les hommes. ²² Avec eux nous envoyons [aussi] notre frère, dont vous avons souvent éprouvé le zèle en mainte occasion, et qui en montre encore plus cette fois à cause de sa grande confiance en vous. ²³ Ainsi, pour Tite, il est mon compagnon et mon collaborateur auprès de vous; et quant à nos frères, ils sont les envoyés des Eglises, la gloire du Christ. ²⁴ Donnez-leur donc, à la face des Eglises, des preuves de votre charité, et ne démentez pas le juste orgueil que nous leur avons témoigné à votre sujet.

⁹ ¹ Pour ce qui est de l'assistance destinée aux saints, il est superflu de vous en écrire; ² car je connais votre bonne volonté, et je m'en fais gloire pour vous auprès des Macédoniens, leur disant que, dès l'année passée, l'Achaïe est prête. Ce zèle dont vous donnez l'exemple en a stimulé un grand nombre. ³ Toutefois, je vous ai envoyé les frères, afin que l'éloge que j'ai fait de vous ne soit pas démenti sur ce point, et que vous soyez prêts, comme j'ai affirmé que le seriez. ⁴ Prenez-y garde: si des Macédoniens venaient avec moi et ne vous trouvaient pas prêts, quelle confusion pour moi, - pour ne pas dire pour vous, - dans une telle assurance! ⁵ J'ai donc jugé nécessaire de prier nos frères de nous devancer chez vous, et d'organiser à temps votre libéralité déjà promise, afin qu'elle soit prête, mais comme une libéralité, et non

comme une lésinerie.

3. Bienfaits résultant de la collecte

⁶ Je vous le dis, celui qui sème peu moissonnera peu, et celui qui sème abondamment moissonnera abondamment. ⁷ Que chacun donne, comme il l'a résolu en son coeur, non avec regret ni par contrainte; car " Dieu aime celui qui donne avec joie. " ⁸ Il est puissant pour vous combler de toutes sortes de grâces, afin que, ayant toujours en toutes choses de quoi satisfaire à tous vos besoins, il vous en reste encore abondamment pour toute espèce de bonnes oeuvres, ⁹ selon qu'il est écrit: " Avec largesse, il a donné aux pauvres; sa justice subsiste à jamais. " ¹⁰ Celui qui fournit la semence au semeur et du pain pour sa nourriture, vous fournira la semence à vous aussi, et la multipliera, et il fera croître les fruits de votre justice; ¹¹ et vous serez ainsi enrichis à tous égards, pour donner d'un coeur simple ce qui, recueilli par nous, fera offrir à Dieu des actions de grâces. ¹² Car la dispensation de cette libéralité ne pourvoit pas seulement en abondance aux besoins des saints, mais elle est encore une riche source de nombreuses actions de grâces envers Dieu. ¹³ A cause de la vertu éprouvée que cette offrande montre en vous, ils glorifient Dieu de votre obéissance dans la profession de l'Évangile du Christ, et de la simplicité avec laquelle vous faites part de vos dons à eux et à tous. ¹⁴ Ils prient aussi pour vous, vous aimant d'un tendre amour, à cause de la grâce éminente que Dieu a mise en vous. ¹⁵ Grâces soient rendues à Dieu pour son don ineffable!

III. Polémique de Paul contre ses diffamateurs

1. Accusation de faiblesse

¹⁰ ¹ Moi, Paul, je vous invite par la douceur et la bonté du Christ, - moi " qui ai l'air humble quand je suis au milieu de vous, mais qui suis hardi avec vous quand je suis absent! " - ² je vous en prie, que je n'aie pas, quand je serai présent, à user de cette hardiesse, avec l'assurance que je me propose de montrer contre certaines gens qui se figurent que nous marchons selon la chair. ³ Si nous marchons dans la chair, nous ne combattons pas selon la chair. ⁴ Car les armes avec lesquelles nous combattons ne sont pas charnelles; elles sont puissantes devant Dieu pour renverser des forteresses. Nous renversons les raisonnements ⁵ et toute hauteur qui s'élève contre la science de Dieu, et nous assujettissons tout pensée à l'obéissance du Christ. ⁶ Nous sommes prêts aussi à punir toute désobéissance, lorsque, de votre côté, votre obéissance sera complète.

⁷ Vous regardez à l'air! Eh bien, si quelqu'un se persuade qu'il est au Christ, qu'il se dise de

lui-même, à son tour, que s'il appartient au Christ, nous aussi nous lui appartenons.⁸ Si même je me glorifiais encore un peu plus de l'autorité que le Seigneur m'a donnée pour votre édification, et non pour votre destruction, je n'en aurais pas de confusion,⁹ afin de ne pas paraître vouloir vous intimider par mes lettres.¹⁰ Car " ses lettres, dit-on, sont sévères et fortes; mais, quand il est présent, c'est un homme faible et sa parole est méprisable. " -¹¹ Que celui qui parle de la sorte se dise bien que tels nous sommes de loin en paroles dans nos lettres, tels nous sommes en effet devant vous.

2. Accusation d'ambition

¹² Nous n'avons pas la hardiesse de nous égaler ou de nous comparer à certaines gens qui se recommandent eux-mêmes. Mais, en se mesurant à leur propre mesure et en se comparant eux-mêmes à eux-mêmes, ils manquent d'intelligence.¹³ Pour nous, nous ne nous glorifions pas hors de mesure, mais selon la mesure du champ d'action que Dieu nous a assigné, pour nous faire arriver jusqu'à vous: -¹⁴ car nous ne dépassons pas nos limites, comme si nous n'étions pas parvenus jusqu'à vous, et nous sommes réellement venus jusqu'à vous avec l'Evangile du Christ.¹⁵ - Ce n'est pas outre mesure, pour les travaux d'autrui que nous nous glorifions; et nous avons l'espérance que, lorsque votre foi aura fait des progrès, nous grandirons de plus en plus parmi vous, en suivant les limites qui nous sont assignées,¹⁶ de manière à prêcher l'Evangile dans les pays qui sont au delà du vôtre, sans entrer dans le partage d'autrui, pour nous glorifier des travaux faits par d'autres.¹⁷ Toutefois " que celui qui se glorifie se glorifie dans le Seigneur. " ¹⁸ Car ce n'est pas celui qui se recommande lui-même qui est un homme éprouvé; c'est celui que le Seigneur recommande.

3. Paul est contraint de faire son propre éloge

¹¹ ¹ Oh! si vous pouviez supporter de ma part un peu de folie! Mais oui, vous me supportez.
² J'ai conçu pour vous une jalousie de Dieu; car je vous ai fiancés à un époux unique, pour vous présenter au Christ comme une vierge pure.³ Mais je crains bien que, comme Eve fut séduite par l'astuce du serpent, ainsi vos pensées ne se corrompent et ne perdent leur simplicité à l'égard du Christ.⁴ Car si quelqu'un vient vous prêcher un autre Jésus que celui que nous vous avons prêché, ou si vous recevez un autre esprit que celui que vous avez reçu, ou un autre évangile que celui que vous avez embrassé, vous le supportez fort bien.
⁵ Certes, j'estime que je ne suis inférieur en rien à ces apôtres par excellence!⁶ Si je suis étranger à l'art de la parole, je ne le suis point à la science; à tous égards et en tout, nous l'avons fait voir parmi vous.⁷ Ou bien ai-je commis une faute, parce qu'en m'abaissant moi-même pour vous élever, je vous ai annoncé gratuitement l'Evangile de Dieu?⁸ J'ai dépouillé

d'autres Eglises, en recevant d'elles un salaire, pour pouvoir vous servir. ⁹ Me trouvant au milieu de vous et dans le besoin, je n'ai été à charge à personne: des frères venus de Macédoine ont pourvu à ce qui me manquait. Je me suis gardé de vous être à charge en quoi que ce soit, et je m'en garderai. ¹⁰ Aussi vrai que la vérité du Christ est en moi, je proteste que cette gloire-là ne me sera pas enlevée dans les contrées de l'Achaïe. ¹¹ Parce que je ne vous aime pas? Ah! Dieu le sait! ¹² Mais ce que je fais, je le ferai encore, pour ôter ce prétexte à ceux qui en cherchent un, afin d'être reconnus semblables à nous dans la conduite dont ils se vantent. ¹³ Ces gens-là sont de faux apôtres, des ouvriers astucieux, qui se déguisent en apôtres du Christ. ¹⁴ Et ne vous en étonnez pas; car Satan lui-même se déguise en ange de lumière. ¹⁵ Il n'est donc pas étrange que ses ministres aussi se déguisent en ministres de justice. Leur fin sera selon leurs oeuvres.

¹⁶ Je le répète, que personne ne me regarde comme un insensé; si non, acceptez-moi comme tel, afin que moi aussi je me glorifie un peu. ¹⁷ Ce que je vais dire, avec cette assurance d'avoir sujet de me glorifier, je ne le dis pas selon le Seigneur, mais comme si j'étais en état de folie. ¹⁸ Puisque tant de gens se glorifient selon la chair, je me glorifierai aussi. ¹⁹ Et vous qui êtes sensés, vous supportez volontiers les insensés. ²⁰ Vous supportez bien qu'on vous asservisse, qu'on vous dévore, qu'on vous pille, qu'on vous traite avec arrogance, qu'on vous frappe au visage. ²¹ Je le dis à ma honte, nous avons été bien faibles! Cependant, de quoi que ce soit qu'on ose se vanter, - je parle en insensé, moi aussi je l'ose. ²² Sont-ils Hébreux? Moi aussi, je le suis. Sont-ils Israélites? Moi aussi. Sont-ils de la postérité d'Abraham? Moi aussi. ²³ Sont-ils ministres du Christ? - Ah! je vais parler en homme hors de sens: - je le suis plus qu'eux: bien plus qu'eux par les travaux, biens plus par les coups, infiniment plus par les emprisonnements; souvent j'ai vu de près la mort; ²⁴ cinq fois j'ai reçu des Juifs quarante coups de fouet moins un; ²⁵ trois fois, j'ai été battu de verges; une fois j'ai été lapidé; trois fois j'ai fait naufrage; j'ai passé un jour et une nuit dans l'abîme. ²⁶ Et mes voyages sans nombre, les périls sur les fleuves, les périls de la part des brigands, les périls de la part de ceux de ma nation, les périls de la part des Gentils, les périls dans les villes, les périls dans les déserts, les périls sur la mer, les périls de la part des faux frères, ²⁷ les labours et les peines, les nombreuses veilles, la faim, la soif, les jeûnes multipliés, le froid, la nudité! ²⁸ Et sans parler de tant d'autres choses, rappellerai-je mes soucis de chaque jour, la sollicitude de toutes les Eglises? ²⁹ Qui est faible que je ne sois faible aussi? Qui vient à tomber sans qu'un feu me dévore? ³⁰ S'il faut se glorifier, c'est de ma faiblesse que je me glorifierai. ³¹ Dieu, qui est le Père de notre Seigneur Jésus-Christ, et qui est béni éternellement, sait que je ne mens point. ³² A Damas, l'ethnarque du roi Arétas faisait garder la ville pour se saisir de moi; ³³ mais on me descendit par une fenêtre, dans une corbeille, le long de la muraille, et j'échappai ainsi de ses mains.

2Corinthiens (CP) 1

Marc (CP) 8

8 ¹ En ces jours-là, comme il y avait encore une nombreuse foule qui n'avait pas de quoi manger, il appela ses disciples et leur dit : ² " J'ai compassion de cette foule, car voilà trois jours déjà qu'ils restent près de moi, et ils n'ont rien à manger. ³ Si je les renvoie chez eux à jeun, les forces leur manqueront en chemin; or plusieurs d'entre eux sont venus de loin. " ⁴ Ses disciples lui répondirent : " Comment pourrait-on ici, dans un désert, rassasier de pain ces gens? " ⁵ Et il leur demanda : " Combien de pains avez-vous?" Ils dirent : " Sept. " ⁶ Alors il fit asseoir la foule par terre, prit les sept pains, et, après avoir rendu grâces, il les rompit et les donna à ses disciples pour les servir; et ils les servirent à la foule. ⁷ Ils avaient (en outre) quelques petits poissons; après avoir prononcé la bénédiction sur eux, il dit de les servir aussi. ⁸ Ils mangèrent et furent rassasiés, et l'on emporta sept corbeilles des morceaux qui restaient. ⁹ Or ils étaient environ quatre mille. Et il les renvoya.

Vers Dalmanoutha - les pharisiens demandent un signe

¹⁰ Il monta aussitôt dans la barque avec ses disciples, et vint dans la région de Dalmanoutha. ¹¹ Survinrent les Pharisiens, qui commencèrent à discuter avec lui, réclamant de lui, pour le mettre à l'épreuve, un signe du ciel. ¹² Gémissant intérieurement, il dit: "Pourquoi cette génération réclame-t-elle un signe? Je vous le dis, en vérité, il ne sera point donnée de signe à cette génération." ¹³ Et les laissant, il remonta dans la barque et partit pour l'autre rive.

Le levain des pharisiens et celui d'Hérode

¹⁴ Or ils avaient oublié de prendre des pains, et ils n'avaient qu'un seul pain avec eux dans la barque. ¹⁵ Il leur fit cette recommandation : " Voyez à vous défier du levain des Pharisiens et du levain d'Hérode. " ¹⁶ Et ils faisaient cette réflexion entre eux : " C'est parce que nous n'avons pas de pains. " ¹⁷ Jésus le connut et leur dit : " Pourquoi faites-vous la réflexion que c'est parce que vous n'avez pas de pains? Ne saisissez-vous pas encore et ne comprenez-vous pas? Votre cœur est-il aveuglé? ¹⁸ Avez-vous des yeux pour ne pas voir, des oreilles pour ne pas entendre? Et ne vous souvenez-vous pas? ¹⁹ Quand j'ai rompu les cinq pains pour les cinq mille combien, avez-vous emporté de paniers pleins de morceaux? " Ils lui dirent : " Douze. " ²⁰ Et quand (j'ai rompu) les sept pains pour les quatre mille, combien de corbeilles pleines de morceaux avez-vous emportées? " Ils lui dirent : " Sept. " ²¹ Il leur dit :

" Ne comprenez-vous pas encore? "

L'aveugle de Bethsaïde

²² Ils arrivèrent à Bethsaïde, et on lui amena un aveugle qu'on le pria de toucher. ²³ Prenant la main de l'aveugle, il le conduisit hors du bourg, lui mit de sa salive sur les yeux, et, lui ayant imposé les mains, lui demanda s'il voyait quelque chose. ²⁴ Il regarda et dit : " Je vois les hommes, car j'aperçois comme des arbres, et ils marchent. " ²⁵ Il lui imposa de nouveau les mains sur les yeux, et il vit clair, et il fut rétabli; et il voyait distinctement toutes choses. ²⁶ Et il le renvoya dans sa maison, en disant : " N'entre même pas dans le bourg. "

La profession de foi de Pierre à Césarée

²⁷ De là Jésus se rendit avec ses disciples vers les bourgs de Césarée de Philippe, et en chemin il interrogeait ainsi ses disciples : " Qui dit-on que je suis? " ²⁸ Ils lui dirent : " Jean le Baptiste; d'autres, Elie; d'autres, un des prophètes. " ²⁹ Et lui les interrogea : " Et vous, qui dites-vous que je suis? " Pierre, prenant la parole, lui dit : " Vous êtes le Christ. " ³⁰ Et il leur défendit sévèrement de dire (cela) de lui à personne.

Première annonce de la passion - Pierre repoussé

³¹ Et il commença à leur enseigner qu'il fallait que le Fils de l'homme souffrît beaucoup, qu'il fût rejeté par les anciens, par les grands prêtres et les scribes, qu'il fût mis à mort et qu'il ressuscitât trois jours après. ³² Et c'est ouvertement qu'il donnait cet enseignement. Pierre, le prenant à part, se mit à le reprendre. ³³ Mais lui, se retournant et voyant ses disciples, reprit Pierre, en disant : " Va-t'en ! Arrière de moi, Satan ! car tu n'as pas le sens des choses de Dieu, mais (celui) des choses des hommes. "

Conditions pour suivre Jésus

³⁴ Puis, ayant appelé la foule avec ses disciples, il leur dit : " Si quelqu'un veut venir à ma suite, qu'il se renonce lui-même, qu'il prenne sa croix et me suive. ³⁵ Car celui qui voudra sauver sa vie, la perdra, et celui qui perdra sa vie à cause de moi et de l'Évangile, la sauvera. ³⁶ Quel profit en effet aura l'homme d'avoir gagné le monde entier et perdu son âme? ³⁷ Car que donnera l'homme en échange de son âme? ³⁸ Celui qui aura eu honte de moi et de mes paroles au milieu de cette génération adultère et pécheresse, le Fils de l'homme aussi aura honte de lui, lorsqu'il viendra dans la gloire de son Père avec les saints anges. "

La proximité du Royaume de Dieu

⁹ ¹ Il leur dit : " Je vous le dis, en vérité, quelques-uns de ceux qui sont ici présents ne goûteront point la mort qu'ils n'aient vu le royaume de Dieu venu avec puissance. "

La Transfiguration

² Six jours après, Jésus prend avec lui Pierre, Jacques et Jean, et les emmène seuls à l'écart, sur une haute montagne. Et il se transfigura devant eux. ³ Ses vêtements devinrent étincelants, tout blancs, tels qu'aucun foulon sur la terre ne saurait blanchir ainsi. ⁴ Et Elie leur apparut avec Moïse, conversant avec Jésus. ⁵ Pierre, prenant la parole, dit à Jésus : " Rabbi, il nous est bon d'être ici; faisons trois tentes, une pour vous, une pour Moïse, et une pour Elie. " ⁶ Il ne savait en effet quoi dire, l'effroi les ayant saisis. ⁷ Et il se fit une nuée qui les couvrit de son ombre, et de la nuée se fit entendre une voix : " Celui-ci est mon Fils bien-aimé : écoutez-le. " ⁸ Aussitôt, regardant tout autour, ils ne virent plus personne que Jésus, seul avec eux.

⁹ Comme ils descendaient de la montagne, il leur fit commandement de ne raconter à personne ce qu'ils avaient vu, sinon quand le Fils de l'homme serait ressuscité des morts. ¹⁰ Et ils gardèrent pour eux la chose, tout en se demandant entre eux ce que signifiait " ressusciter des morts ".

Le retour d'Elie

¹¹ Ils l'interrogeaient, disant : " Pourquoi les scribes disent-ils qu'il faut qu'Elie vienne d'abord? " ¹² Il leur dit : " Elie doit venir d'abord et restaurer toutes choses. Et comment est-il écrit du Fils de l'homme qu'il doit souffrir beaucoup et être méprisé? ¹³ Mais je vous dis qu'Elie est venu, et ils l'ont traité comme ils ont voulu, selon qu'il est écrit de lui. "

Guérison d'un homme ayant un esprit muet

¹⁴ Etant venus vers les disciples, ils virent une foule nombreuse autour d'eux, et des scribes qui discutaient avec eux. ¹⁵ Et aussitôt qu'elle l'eut vu, toute la foule fut stupéfaite, et elle accourut pour le saluer. ¹⁶ Il leur demanda : " Que discutez-vous avec eux? " ¹⁷ Un de la foule lui répondit : " Maître, je vous ai amené mon fils, qui a un esprit muet. ¹⁸ Partout où il s'empare de lui, il le jette contre terre, et il écume, grince des dents et se raidit. Et j'ai dit à vos disciples de le chasser, et ils ne l'ont pu. " ¹⁹ Il leur répondit : " O génération incrédule, jusques à quand serai-je près de vous? Jusques à quand vous supporterai-je? Amenez-le-moi. " ²⁰ Et ils le lui amenèrent. A sa vue, l'esprit le jeta aussitôt à terre, et tombé sur le sol,

il se roulait en écumant. ²¹ Et il demanda au père : " Combien y a-t-il de temps que cela lui arrive? — Depuis l'enfance, dit-il. ²² Et souvent il l'a jeté dans le feu et dans l'eau pour le faire périr. Mais, si vous pouvez quelque chose, venez à notre aide par pitié pour nous. " ²³ Jésus lui dit : " Si vous pouvez ! Tout est possible à celui qui croit. " ²⁴ Aussitôt le père de l'enfant s'écria : " Je crois ! Venez au secours de mon manque de foi ! " ²⁵ Jésus, voyant accourir une foule, commanda avec force à l'esprit impur, lui disant : " Esprit muet et sourd, je te le commande, sors de lui et ne rentre plus en lui. " ²⁶ Et ayant poussé un grand cri et l'ayant jeté à terre avec violence, il sortit; et il devint comme mort, si bien que beaucoup disaient : " Il est mort. " ²⁷ Mais Jésus, l'ayant pris par la main, le fit lever, et il se tint debout.

²⁸ Lorsqu'il fut entré dans la maison, ses disciples lui demandèrent en particulier : " Pourquoi n'avons-nous pu le chasser? " ²⁹ Il leur dit : " Ce genre ne peut être chassé que par la prière [et le jeûne]. "

Deuxième annonce de la passion

³⁰ Etant partis de là, ils cheminèrent à travers la Galilée, et il ne voulait pas qu'on le sût, ³¹ car il donnait cet enseignement à ses disciples : " Le fils de l'homme va être livré entre les mains des hommes, et ils le mettront à mort, et mis à mort, il ressuscitera après trois jours. "

³² Mais ils ne comprenaient point cette parole, et ils craignaient de l'interroger.

Le plus grand des disciples

³³ Ils arrivèrent à Capharnaüm. Lors qu'il fut dans la maison, il leur demanda : " De quoi discutiez-vous en chemin? " ³⁴ Mais ils gardèrent le silence, car en chemin ils avaient discuté entre eux qui était le plus grand. ³⁵ Alors ils s'assit, appela les Douze et leur dit: "Si quelqu'un veut être le premier, il sera le dernier de tous, et le serviteur de tous." ³⁶ Puis, prenant un enfant, il le plaça au milieu d'eux; et après l'avoir embrassé, il leur dit: ³⁷ "Celui qui reçoit en mon nom un de ces enfants me reçoit; et celui qui me reçoit, ce n'est pas moi qu'il reçoit, mais celui qui m'a envoyé. "

De l'usage du nom de Jésus

³⁸ Jean lui dit : " Maître, nous avons vu quelqu'un qui ne nous suit pas, qui chassait les démons en votre nom, et nous voulions l'en empêcher, parce qu'il ne nous suit pas. " ³⁹ Mais Jésus dit : " Ne l'en empêchez pas, car il n'est personne qui fasse miracle en mon nom, qui puisse bientôt après parler mal de moi. ⁴⁰ Qui n'est pas contre nous est pour nous.

Charité envers les disciples

⁴¹ Celui en effet qui vous donnera à boire un verre d'eau en mon nom, parce que vous êtes au Christ, je vous le dis, en vérité, il ne perdra pas sa récompense.

Le scandale

⁴² Et celui qui scandalisera un de ces petits qui croient (en moi), il serait mieux pour lui qu'on lui attache autour du cou une meule à âne et qu'on le jette dans la mer. ⁴³ Si ta main est pour toi une occasion de chute, coupe-la : mieux vaut pour toi entrer manchot dans la vie, que de t'en aller, ayant deux mains, dans la géhenne, dans le feu inextinguible. [44] ⁴⁵ Et si ton pied est pour toi une occasion de chute, coupe-le : mieux vaut pour toi entrer boiteux dans la vie, que d'être jeté, ayant deux pieds, dans la géhenne. [46] ⁴⁷ Et si ton œil est pour toi une occasion de chute, arrache-le : mieux vaut pour toi entrer borgne dans le royaume de Dieu, que d'être jeté, ayant deux yeux, dans la géhenne, ⁴⁸ là où leur ver ne meurt point, et où le feu ne s'éteint point. ⁴⁹ Car chacun doit être salé par le feu.

Le sel

⁵⁰ Le sel est bon; mais si le sel devient dessalé, avec quoi l'assaisonneriez-vous? Ayez du sel en vous-mêmes, et soyez en paix entre vous. "

3. La montée vers Jérusalem

En route pour la Judée

¹⁰ ¹ Etant parti de là, il vint dans le territoire de la Judée, et au delà du Jourdain; et des foules s'assemblèrent de nouveau près de lui, et, suivant sa coutume, il recommençait à les enseigner.

Indissolubilité du mariage

² Des Pharisiens, l'ayant abordé, lui demandèrent s'il est permis à un mari de répudier sa femme. C'était pour le mettre à l'épreuve. ³ Il leur répondit : " Que vous a ordonné Moïse?" ⁴ Ils dirent : " Moïse a permis de dresser un acte de divorce et de répudier. " ⁵ Jésus leur dit : " C'est à cause de votre dureté de cœur qu'il a écrit pour vous cette loi. ⁶ Mais, au commencement de la création, Dieu les fit mâle et femelle. ⁷ A cause de cela, l'homme quittera son père et sa mère et s'attachera à sa femme, ⁸ et les deux ne seront qu'une seule

chair. Ainsi ils ne sont plus deux, mais une seule chair. ⁹ Que l'homme donc ne sépara pas ce que Dieu a uni ! " ¹⁰ De retour à la maison, ses disciples l'interrogeaient encore sur ce sujet, ¹¹ et il leur dit : " Celui qui répudie sa femme et en épouse une autre, commet l'adultère. à l'égard de la première. ¹² Et si celle qui a répudié son mari en épouse un autre, elle commet l'adultère. "

Jésus bénit les enfants

¹³ On lui amenait de petits enfants pour qu'il les touchât. Or les disciples les gourmandèrent. ¹⁴ Jésus, à cette vue, fut indigné et leur dit : " Laissez les petits enfants venir à moi, et ne les en empêchez pas; car le royaume de Dieu est à ceux qui leur ressemblent. ¹⁵ Je vous le dis, en vérité, qui ne recevra pas comme un petit enfant le royaume de Dieu, n'y entrera point. " ¹⁶ Puis il les embrassa, et les bénit en leur imposant les mains.

La question d'un riche

¹⁷ Comme il se mettait en route, quelqu'un accourut, et fléchissant le genou devant lui, lui demanda : " Bon Maître, que dois-je faire pour entrer en possession de la vie éternelle? " ¹⁸ Jésus lui dit : " Pourquoi m'appelles-tu bon? Nul n'est bon que Dieu seul. ¹⁹ Tu connais les commandements : Ne tue pas, ne commets pas l'adultère, ne dérobe pas, ne porte pas de faux témoignage, ne fais pas de tort, honore ton père et ta mère. " ²⁰ Il lui répondit : " Maître, j'ai observé tous ces (commandements) dès ma jeunesse. " ²¹ Jésus, ayant fixé son regard sur lui, l'aima et lui dit : " Il te manque une chose : va, vends tout ce que tu as, donne-le aux pauvres, et tu auras un trésor dans le ciel; puis viens, et suis-moi, ayant pris la croix. " ²² Mais lui, assombri à cette parole, s'en alla attristé, car il avait de grands biens.

Le danger des richesses

²³ Et Jésus, jetant ses regards tout autour, dit à ses disciples : " Combien difficilement ceux qui ont les richesses entreront dans le royaume de Dieu ! " ²⁴ Comme les disciples étaient étonnés de ses paroles, Jésus reprit : " Mes enfants, qu'il est difficile à ceux qui se confient dans les richesses d'entrer dans le royaume de Dieu ! ²⁵ Il est plus aisé pour un chameau de passer par le trou d'une aiguille, que pour un riche d'entrer dans le royaume de Dieu. " ²⁶ Et ils étaient encore plus étonnés, et ils se disaient les uns aux autres : " Et qui peut être sauvé? " ²⁷ Jésus, les yeux fixés sur eux, dit : " Aux hommes impossible ! mais non à Dieu, car tout est possible à Dieu. "

Récompense promise

²⁸ Pierre se prit à lui dire : " Voici que nous avons tout quitté pour vous suivre. " ²⁹ Jésus répondit : " Je vous le dis en vérité, nul n'aura quitté maison, ou frères, ou sœurs, ou père, ou mère, ou enfants, ou champs, à cause de moi et à cause de l'Évangile, ³⁰ qui ne reçoive le centuple maintenant, en ce temps-ci : maisons, frères, sœurs, mères, enfants et champs, avec des persécutions, et, dans le siècle à venir, la vie éternelle. ³¹ Et beaucoup de premiers seront derniers, et beaucoup de derniers premiers. "

Troisième annonce de la passion

³² Or, ils étaient en chemin pour monter à Jérusalem, et Jésus marchait devant eux, et ils étaient saisis de stupeur, et ceux qui le suivaient avaient peur. Et, prenant de nouveau les Douze auprès de lui, il se mit à leur dire ce qui devait lui arriver : ³³ " Voici que nous montons à Jérusalem, et le Fils de l'homme sera livré aux grands prêtres et aux scribes, et ils le condamneront à mort, et ils le livreront aux Gentils; ³⁴ on le bafouera, on crachera sur lui, on le flagellera et on le fera mourir, et, trois jours après, il ressuscitera. "

La requête des fils de Zébédée

³⁵ Jacques et Jean, les fils de "Zébédée, s'approchèrent de lui et lui dirent : " Maître, nous voudrions que vous fassiez pour nous ce que vous allons vous demander. ³⁶ — Que voulez-vous, leur dit-il, que je fasse pour vous? " ³⁷ Ils lui dirent : " Accordez-nous de siéger, l'un à votre droite, l'autre à votre gauche, dans votre gloire. " ³⁸ Jésus leur dit : " Vous ne savez pas ce que vous demandez. Pouvez-vous boire le calice que, moi, je vais boire, ou être baptisés du baptême dont, moi, je vais être baptisé? " ³⁹ Ils lui dirent : " Nous le pouvons. " Et Jésus leur dit : " Le calice que je vais boire, vous le boirez, et vous serez baptisés du baptême dont je vais être baptisé; ⁴⁰ mais quant à siéger à ma droite ou à ma gauche, il ne m'appartient pas de l'accorder; c'est pour ceux pour qui cela a été préparé. " ⁴¹ Ayant entendu cela, les dix autres se mirent à s'indigner contre Jacques et Jean. ⁴² Jésus les appela et leur dit : " Vous savez que ceux qui passent pour chefs des nations leur commandent en maîtres, et que les grands exercent empire sur elles ⁴³ Il n'en doit pas être ainsi parmi vous; au contraire, celui qui, parmi vous, voudra devenir grand, se fera votre serviteur; ⁴⁴ et celui qui, parmi vous, voudra être premier, se fera esclave de tous. ⁴⁵ Car le Fils de l'homme est venu, non pour être servi, mais pour servir et donner sa vie en rançon pour beaucoup. "

L'aveugle de la sortie de Jéricho

⁴⁶ Ils arrivèrent à Jéricho. Comme il sortait de Jéricho avec ses disciples et une assez grande

foule, le fils de Timée, Bartimée, aveugle mendiant, était assis sur le bord du chemin. Ayant entendu dire que c'était Jésus de Nazareth, il se mit à crier : " Fils de David, Jésus, ayez pitié de moi ! " ⁴⁸ Et beaucoup le gourmandaient pour le faire taire; mais lui criait beaucoup plus fort : " Fils de David, ayez pitié de moi ! " ⁴⁹ Alors Jésus s'arrêta et dit : " Appelez-le. " Et on appelle l'aveugle et on lui dit : " Aie confiance, lève-toi ! Il t'appelle. " ⁵⁰ Il rejeta son manteau et bondissant vint vers Jésus. ⁵¹ Prenant la parole, Jésus lui dit : " Que veux-tu que je te fasse? " L'aveugle lu dit : " Rabbouni, que je voie ! " ⁵² Jésus lui dit : " Va, ta foi t'a sauvé. " Et aussitôt il recouvra la vue, et il le suivait sur le chemin.

4. Ministère de Jésus à Jérusalem

Accueil aux portes de Jérusalem

11 ¹ Comme ils approchaient de Jérusalem, vers Betphagé et Béthanie, près du mont des Oliviers, Jésus envoya deux de ses disciples, ² leur disant : " Allez au village qui est en face vous; aussitôt que vous y serez entrés, vous trouverez un ânon attaché, sur lequel aucun homme ne s'est encore assis : détachez-le et amenez-le. ³ Et si quelqu'un vous dit : Que faites-vous là? " dites : " Le Seigneur en a besoin, mais bientôt, il le renverra ici. " ⁴ Ils s'en allèrent et trouvèrent un ânon attaché à une porte, au dehors, au carrefour, et ils le détachèrent. ⁵ Quelques-uns de ceux qui se tenaient là leur dirent : " Que faites-vous de détacher l'ânon? " ⁶ Mais eux dirent comme Jésus avait dit, et on les laissa (faire). ⁷ Et ils amènent l'ânon à Jésus, et ils mettent par-dessus leurs manteaux; et Jésus s'assit sur lui. ⁸ Un grand nombre étendirent leurs manteaux sur le chemin; d'autres, des branchages, qu'ils avaient coupés dans les champs. ⁹ Et ceux qui allaient devant et ceux qui suivaient criaient : " Hosanna ! Béni soit celui qui vient au nom du Seigneur ! ¹⁰ Béni soit le règne de notre père David ! Hosanna au plus haut des cieux ! " ¹¹ Et il entra à Jérusalem, dans le temple; et, après avoir jeté un regard circulaire sur tout, comme déjà l'heure était avancée, il sortit et s'en alla à Béthanie avec les Douze.

Le figuier maudit

¹² Le lendemain, après qu'ils furent sortis de Béthanie, il eut faim. ¹³ Voyant de loin un figuier qui avait des feuilles, il s'en approcha (pour voir) s'il y trouverait quelque chose; et s'en étant approché, il n'y trouva que des feuilles, car ce n'était pas le temps des figes. ¹⁴ Prenant la parole, il lui dit : " Que jamais plus personne ne mange du fruit de toi ! " Et ses disciples entendaient.

Les vendeurs du Temple

¹⁵ Ils arrivèrent à Jérusalem. Et étant entré dans le temple, il se mit à chasser ceux qui vendaient et achetaient dans le temple, et il renversa les tables des changeurs, et les sièges de ceux qui vendaient des colombes, ¹⁶ et il ne souffrait pas que personne transportât aucun objet à travers le temple. ¹⁷ Et il enseignait, en disant : " N'est-il pas écrit : Ma maison sera appelée maison de prière pour toutes les nations? Mais vous, vous en avez fait une caverne de voleurs. " ¹⁸ Ce qu'ayant entendu, les grands prêtres et les scribes cherchaient comment le faire périr, car ils le craignaient, parce que toute la foule était saisie d'admiration pour son enseignement.

Entretien sur le figuier desséché

¹⁹ Quand le soir fut venu, il sortit de la ville. ²⁰ Or, en repassant de grand matin, ils virent le figuier desséché depuis les racines. ²¹ Et Pierre, se ressouvenant, lui dit : " Rabbi, vois ! Le figuier que vous avez maudit est desséché. " ²² Jésus leur répondit : " Ayez foi en Dieu. ²³ Je vous le dis, en vérité, celui qui dira à cette montagne : " Ote-toi de là, et jette-toi dans la mer ! " s'il n'hésite pas en son cœur, mais croit que ce qu'il dit arrive, ce sera (fait) pour lui. ²⁴ C'est pourquoi, je vous le dis, tout ce que vous demandez dans la prière, croyez que vous l'obtenez, et ce sera (fait) pour vous. ²⁵ Lorsque vous vous tenez debout pour prier, si vous avez quelque chose contre quelqu'un, pardonnez, afin que votre Père qui est dans les cieux vous pardonne vos offenses. [26]

Le baptême de Jean

²⁷ Ils viennent de nouveau à Jérusalem. Comme il circulait dans le temple, les grands prêtres, les scribes et les anciens viennent vers lui, ²⁸ et lui disent : " Par quel pouvoir faites-vous cela, ou qui vous a donné ce pouvoir pour faire cela? " ²⁹ Jésus leur dit : " Je vous demanderai une seule chose; répondez-moi et je vous dirai par quel pouvoir je fais cela. ³⁰ Le baptême de Jean, était-il du ciel ou des hommes? Répondez-moi. " ³¹ Mais ils faisaient en eux-mêmes cette réflexion : " Si nous disons : " Du ciel, " il dira : " Pourquoi donc n'avez-vous pas cru en lui. " ³² Mais allons-nous dire : " Des hommes "? Ils craignaient le peuple, car tous tenaient que Jean avait réellement été prophète. ³³ Ils répondirent à Jésus : " Nous ne savons pas. " Et Jésus leur dit [en réplique] : " Moi non plus, je ne vous dis pas par quel pouvoir je fais cela. "

Les vigneronn homicides

¹² ¹ Et il se mit à leur parler en paraboles. " Un homme planta une vigne; il l'entoura d'une clôture, y creusa un pressoir et y bâtit une tour; puis il l'affirma à des vigneronn et partit en voyage. ² En temps (voulu), il envoya un serviteur aux vigneronn pour recevoir des

vignerons (sa part) des fruits de la vigne. ³ Mais s'étant saisis de lui, ils le battirent et le renvoyèrent les mains vides. ⁴ Il leur envoya de nouveau un autre serviteur : celui-là ils le frappèrent à la tête et le chargèrent d'outrages. ⁵ Il en envoya un autre : celui-là, ils le tuèrent; puis beaucoup d'autres qui furent les uns battus, les autres tués par eux. ⁶ Il avait encore quelqu'un, un fils bien-aimé : il l'envoya vers eux le dernier, disant : " Ils auront égard à mon fils. " ⁷ Mais ces vigneronns se dirent entre eux : " Voici l'héritier; venez, tuons-le, et l'héritage sera à nous. " ⁸ Et ils se saisirent de lui, le tuèrent et le jetèrent hors de la vigne. ⁹ Que fera le maître de la vigne? Il viendra, il fera périr les vigneronns et donnera la vigne à d'autres. ¹⁰ N'avez-vous pas lu cette Ecriture : La pierre qu'ont rejetée ceux qui bâtissaient est devenue tête d'angle; ¹¹ c'est par le Seigneur qu'elle l'est devenue, et c'est une merveille à nos yeux " ? ¹² Et ils cherchaient à se saisir de lui, mais ils craignirent la foule; ils avaient compris, en effet, qu'il avait dit la parabole à leur adresse. Et le laissant, ils s'en allèrent.

Le paiement du tribut

¹³ Et ils lui envoient quelques-uns des Pharisiens et des Hérodiens pour le surprendre en parole. ¹⁴ Etant venus, ils lui disent : " Maître, nous savons que vous êtes sincère et n'avez souci de personne; car vous ne regardez pas au visage des hommes, mais vous enseignez la voie de Dieu en (toute) vérité. Est-il permis, ou non, de payer le tribut à César? Devons-nous payer ou ne pas payer? " ¹⁵ Mais lui, connaissant leur hypocrisie, leur dit : " Pourquoi me tendez-vous un piège? Apportez-moi un denier, que je le voie. " ¹⁶ Ils l'apportèrent, et il leur dit : " De qui cette image et l'inscription? — De César, " lui dirent-ils. ¹⁷ Alors Jésus leur dit : " Rendez à César ce qui est à César, et à Dieu ce qui est à Dieu. " Et ils étaient dans l'admiration à son endroit.

La femme aux sept maris: la résurrection

¹⁸ Des Sadducéens, qui nient la résurrection, vinrent vers lui et lui posèrent cette question : ¹⁹ " Maître, Moïse nous a prescrit, si le frère de quelqu'un meurt, laissant une femme, sans enfants, que son frère prenne la femme et suscite une postérité à son frère. ²⁰ Il y avait sept frères. Le premier prit femme et mourut sans laisser de postérité. ²¹ Le second la prit et mourut aussi sans laisser de postérité. Le troisième pareillement. ²² Et les sept ne laissèrent pas de postérité. Après eux tous mourut aussi la femme. ²³ A la résurrection, lorsqu'ils ressusciteront, duquel d'entre eux sera-t-elle femme? Car les sept l'ont eue pour femme. " ²⁴ Jésus leur dit : " N'êtes-vous pas dans l'erreur pour cette raison que vous ne comprenez ni les Ecritures, ni la puissance de Dieu? ²⁵ Car, lorsqu'on sera ressuscité des morts, on n'épousera pas et on ne sera pas épousé, mais on sera comme des anges dans les cieus. ²⁶

Quant aux morts, qu'ils ressuscitent, n'avez-vous pas lu dans le livre de Moïse, au passage du Buisson, comme quoi Dieu lui dit : Je suis le Dieu d'Abraham, le Dieu d'Isaac, et le Dieu de Jacob? ²⁷ Il n'est pas Dieu de morts, mais de vivants. Vous êtes donc grandement dans l'erreur. "

Le premiers des commandements

²⁸ Et s'approcha un des scribes, qui avait entendu leur discussion; voyant qu'il leur avait bien répondu, il lui demanda : " Quel est le premier de tous les commandements? " ²⁹ Jésus répondit : " Le premier, c'est : Ecoute Israël : le Seigneur notre Dieu, le Seigneur est un. ³⁰ Et tu aimeras donc le Seigneur ton Dieu, de tout ton cœur, de toute ton âme, de tout ton esprit, et de toute ta force. ³¹ Le second est celui-ci : Tu aimeras ton proche comme toi-même. Il n'y a pas d'autre commandement plus grand que ceux-là. " ³² Le scribe lui dit : " Bien, Maître, vous avez dit avec vérité qu'Il est un et qu'il n'en est point d'autre qu lui; ³³ et que l'aimer de tout son cœur, de toute son intelligence et de toute sa force, et aimer le proche comme soi-même, c'est plus que tous les holocaustes et sacrifices. " ³⁴ Et Jésus, voyant qu'il avait répondu judicieusement, lui dit : " Tu n'es pas loin du royaume de Dieu. " Et personne n'osait plus lui poser de questions.

Le Christ, fils et Seigneur de David

³⁵ Jésus, enseignant dans le temple, prit la parole et dit : " Comment les scribes peuvent-ils dire que le Christ est fils de David? ³⁶ David lui-même parle ainsi par l'Esprit-Saint : Le Seigneur a dit à mon Seigneur : Assieds-toi à ma droite jusqu'à ce que j'aie mis tes ennemis sous tes pieds. ³⁷ David lui-même l'appelle " Seigneur. " comment alors est-il son fils? " Et la foule, nombreuse, prenait plaisir à l'entendre.

Jugement sur les scribes

³⁸ Il leur disait dans son enseignement : " Gardez-vous des scribes qui aiment à se promener en robes longues, à (recevoir) les saluts sur les places publiques, ³⁹ les premiers sièges dans les synagogues et les premières places dans les repas, ⁴⁰ qui dévorent les maisons des veuves et affectent de prier longuement : ces gens-là subiront une condamnation plus forte. "

L'obole de la veuve

⁴¹ S'étant assis en face du Trésor, il considérait comment la foule mettait de la monnaie dans le Trésor, et beaucoup de riches en mettaient beaucoup. ⁴² Vint une pauvre veuve qui

mit deux petites pièces, soit un quart d'as. ⁴³ Il appela ses disciples et leur dit : " Je vous le dis, en vérité, cette pauvre veuve a mis plus que tous ceux qui ont mis dans le Trésor. ⁴⁴ Car tous, c'est de leur superflu qu'ils ont mis; mais elle, c'est de son indigence qu'elle a mis tout ce qu'elle avait, tous ses moyens de subsistance. "

La ruine du Temple et la venue du Fils de l'homme

13 ¹ Comme il sortait du temple, un de ses disciples lui dit : " Maître, voyez quelles pierres et quelles constructions ! " ² Jésus lui répondit : " Tu vois ces grandes constructions? Il n'y sera pas laissé pierre sur pierre qui ne soit renversée. " ³ Lorsqu'il se fut assis sur la montagne des Oliviers, en face du temple, Pierre, Jacques, Jean et André l'interrogèrent à part : ⁴ " Dites-nous quand ces choses arriveront, et quel sera le signe, quand toutes ces choses seront près de s'accomplir? "

Signes précurseurs

⁵ Jésus se mit à leur dire : " Prenez garde que nul ne vous induise en erreur. ⁶ Car beaucoup viendront sous mon nom, disant : " C'est moi ! " et ils en induiront un grand nombre en erreur. ⁷ Quand vous entendrez parler de guerres et de bruits de guerres, n'en soyez pas troublés; car il faut que cela arrive; mais ce n'est pas encore la fin. ⁸ En effet on se dressera nation contre nation, royaume contre royaume; il y aura des tremblements de terre par endroits; il y aura des famines : c'est le commencement des douleurs. ⁹ Prenez garde à vous-mêmes. On vous livrera aux sanhédrins, et dans les synagogues vous serez flagellés, et vous comparâtes devant gouverneurs et rois, à cause de moi, en témoignage pour eux. ¹⁰ Il faut qu'auparavant l'Evangile soit proclamé pour toutes les nations. ¹¹ Et quand on vous emmènera pour vous livrer, ne vous préoccupez pas d'avance de ce que vous direz, mais dites ce qui vous sera donné à l'heure même; car ce n'est pas vous qui parlerez, mais l'Esprit-Saint. ¹² Le frère livrera son frère à la mort, et le père son enfant; les enfants s'élèveront contre leurs parents et les feront mettre à mort. ¹³ Et vous serez en haine à tous à cause de mon nom; mais celui qui persévérera jusqu'à la fin, celui-là sera sauvé.

Imminence et caractère terrifiant de la ruine du Temple

¹⁴ Quand vous verrez l'abomination de la désolation debout où il ne faut pas, — que celui qui lit comprenne ! — alors, que ceux (qui seront) dans la Judée s'enfuient dans les montagnes; ¹⁵ que celui (qui sera) sur la terrasse ne descende pas et n'entre pas pour prendre quelque chose dans sa maison; ¹⁶ et que celui (qui sera allé) dans les champs ne revienne pas en

arrière pour prendre son manteau. ¹⁷ Malheur aux femmes qui seront enceintes et à celles qui allaiteront en ces jours-là ! ¹⁸ Priez pour que ces choses n'arrivent pas en hiver;

La grande affliction

¹⁹ car ces jours-là seront une tribulation telle qu'il n'y en a point eu de pareille depuis le commencement de la création (du monde), que Dieu a créé, jusqu'à maintenant, et qu'il n'y en aura plus. ²⁰ Et si le Seigneur n'avait abrégé ces jours, nul vivant n'échapperait; mais à cause de ceux qu'il a élus, il a abrégé ces jours. ²¹ Si quelqu'un vous dit alors : " Voici le Christ ici ! Le voilà là ! " ne le croyez point. ²² Car il s'élèvera de faux christes et de faux prophètes, et ils feront des miracles et des prodiges pour induire en erreur, s'il se pouvait, les élus. ²³ Pour vous, prenez garde ! Voilà que je vous ai tout prédit.

Les catastrophes cosmiques

²⁴ Mais en ces jours-là, après cette tribulation, le soleil s'obscurcira, la lune ne donnera pas sa clarté, ²⁵ les astres tomberont du ciel, et les puissances qui sont dans les cieus seront ébranlées. ²⁶ Alors on verra le Fils de l'homme venant dans les nuées avec grande puissance et gloire. ²⁷ Et alors il enverra ses anges et il rassemblera ses élus des quatre vents, de l'extrémité de la terre jusqu'à l'extrémité du ciel.

La parabole du figuier

²⁸ Du figuier apprenez cette comparaison : Dès que sa ramure devient tendre et que ses feuilles poussent, vous savez que l'été est proche. ²⁹ Ainsi, quand vous verrez ces choses arriver, sachez que (l'événement) est proche, aux portes. ³⁰ Je vous le dis en vérité, cette génération ne passera point que toutes ces choses ne soient arrivées. ³¹ Le ciel et la terre passeront, mais mes paroles ne passeront point. ³² Quant à ce jour et à l'heure, nul ne le connaît, pas même les anges dans le ciel, pas même le Fils, mais le Père.

Exhortation à la vigilance

³³ Prenez garde, veillez, car vous ne savez pas quand ce sera le moment. ³⁴ (C'est) comme un homme parti en voyage, qui a laissé sa maison et a remis l'autorité à ses serviteurs, à chacun sa tâche, et qui a commandé au portier de veiller. ³⁵ Veillez donc, car vous ne savez pas quand viendra le maître de la maison, le soir, ou à minuit, ou au chant du coq, ou le matin, ³⁶ de peur que, revenant subitement il ne vous trouve endormis. ³⁷ Ce que je vous dis, je le dis à tous : Veillez ! "

5. La Passion

Le complot contre Jésus

Marc (CP) 8

Luc (CP) 12

N'ayez pas peur de proclamer la Vérité

12 ¹ Sur ces entrefaites, la foule s'étant amassée par milliers, au point qu'on s'écrasait les uns les autres, il se mit à dire d'abord à l'adresse de ses disciples: " Gardez-vous du levain des Pharisiens, qui est l'hypocrisie. ² Il n'y a rien de caché qui ne doive se découvrir, rien de secret qui ne doive être connu. ³ C'est pourquoi, tout ce que vous aurez dit dans les ténèbres sera entendu au grand jour, et ce que vous aurez dit à l'oreille dans les celliers sera publié sur les toits.

⁴ Je le dis à vous, mes amis: Ne craignez pas ceux qui tuent le corps, et qui après cela ne peuvent rien faire de plus. ⁵ Mais je vais vous apprendre qui vous devez craindre: craignez celui qui, après avoir tué, a le pouvoir de jeter dans la géhenne; oui, je vous le dis, craignez celui-là. ⁶ Cinq moineaux ne se vendent-ils pas deux as? Et pas un d'entre eux n'est en oubli devant Dieu. ⁷ Mais même les cheveux de votre tête sont tous comptés. Ne craignez pas: vous valez plus que beaucoup de moineaux.

⁸ Je vous le dis: celui qui me confessera devant les hommes, le Fils de l'homme le confessera aussi devant les anges de Dieu; ⁹ mais celui qui m'aura renié devant les hommes sera renié devant les anges de Dieu. ¹⁰ Et quiconque parlera contre le Fils de l'homme, il y aura rémission pour lui; mais pour qui aura blasphémé contre l'Esprit-Saint, il n'y aura pas de rémission.

¹¹ Quand on vous amènera devant les synagogues, les magistrats et les autorités, ne vous préoccupez pas de la manière dont vous vous défendrez, ni de ce que vous direz; ¹² car le Saint-Esprit vous enseignera à l'heure même ce qu'il faudra dire. "

Pratiquer le détachement des biens de ce monde

¹³ De la foule quelqu'un lui dit: " Maître, dites à mon frère de partager avec moi l'héritage. "

¹⁴ Il lui dit: " Homme, qui m'a établi pour être votre juge ou pour faire vos partages? " ¹⁵ Et il leur dit: " Faites attention à vous garder de toute avarice; car, quelqu'un serait-il dans l'abondance, sa vie ne dépend pas des biens qu'il possède. "

¹⁶ Et il leur dit cette parabole: " Il y avait un homme riche dont le domaine avait beaucoup rapporté. ¹⁷ Et il se faisait en lui-même cette réflexion: " Que vais-je faire? car je n'ai pas où ramasser mes récoltes... ¹⁸ Voici, dit-il, ce que je fais faire: j'abattrai mes greniers, et j'en construirai de plus grands, et j'y ramasserai tout mon blé et mes biens, ¹⁹ et je dirai à mon âme: Mon âme, tu as beaucoup de biens en réserve pour beaucoup d'années; repose-toi,

mange, bois, festoie! " ²⁰ Or Dieu lui dit: " Insensé! cette nuit même on va te redemander ton âme; et ce que tu as préparé, pour qui sera-ce? " ²¹ Ainsi en est-il de celui qui thésaurise pour lui-même et n'est pas riche en vue de Dieu. "

S'abandonner à la Providence

²² Et il dit à ses disciples: " C'est pourquoi je vous dis: Ne vous inquiétez pas pour (votre) âme de ce que vous mangerez, ni pour votre corps de quoi vous le vêtirez; ²³ car l'âme est plus que la nourriture et le corps plus que le vêtement. ²⁴ Considérez les corbeaux, qui ne sèment ni ne moissonnent, qui n'ont ni cellier ni grenier, et Dieu les nourrit. Combien plus valez-vous que les oiseaux! ²⁵ Qui de vous, à force soucis, pourrait ajouter une coudée à la longueur de sa vie? ²⁶ Si donc vous ne pouvez pas le moins, pourquoi vous inquiétez-vous du reste? ²⁷ Considérez les lis, comment ils ne filent ni ne tissent; or, je vous le dis, Salomon même dans toute sa gloire n'était pas vêtu comme l'un d'eux. ²⁸ Si donc Dieu revêt ainsi, dans les champs, l'herbe qui est aujourd'hui et demain sera jetée au four, combien plus (le fera-t-il) pour vous, gens de peu de foi! ²⁹ Vous non plus, ne vous mettez pas en quête de ce que vous mangerez ou ce que vous boirez, et ne soyez pas anxieux. ³⁰ C'est de tout cela, en effet, que les païens du monde sont en quête; mais votre Père sait que vous avez besoin de cela. ³¹ Au reste, cherchez son royaume, et cela vous sera donné en plus. ³² Ne crains point, petit troupeau, car il a plus à votre Père de vous donner le royaume. ³³ Vendez ce que vous avez, et donnez-le en aumône. Faites-vous des bourses qui ne s'usent pas, un trésor inépuisable dans les cieux, où le voleur n'approche pas et la teigne ne détruit point. ³⁴ Car là où est votre trésor, là aussi sera votre cœur.

Etre prêt pour le retour du maître

³⁵ Que vos reins restent ceints et vos lampes allumées! ³⁶ Et vous, soyez semblables à des hommes qui attendent leur maître à son retour des noces, afin que, lorsqu'il arrivera et frappera, ils lui ouvrent aussitôt. ³⁷ Heureux ce serviteurs que le maître, à son arrivée, trouvera veillant! Je vous le dis en vérité, il se ceindra, les fera mettre à table et passera pour les servir. ³⁸ Et si c'est à la deuxième ou à la troisième veille qu'il arrive et (les) trouve ainsi, heureux sont-ils! ³⁹ Sachez-le bien, si le maître de maison savait à quelle heure le voleur doit venir, il ne laisserait pas percer sa maison. ⁴⁰ Vous aussi, tenez-vous prêts, car c'est à l'heure qu vous ne pensez pas que le Fils de l'homme viendra. "

⁴¹ Pierre (lui) dit: " Seigneur, est-ce pour nous que vous dites cette parabole, ou aussi pour tous? " ⁴² Le Seigneur répondit: " Quel est donc l'intendant fidèle, prudent, que le maître établira sur sa domesticité pour donner, au temps (voulu), la ration de froment? ⁴³ Heureux ce serviteur, que son maître, à son arrivée, trouvera agissant ainsi! ⁴⁴ Vraiment, je vous le

dis, il l'établira sur tous ses biens. ⁴⁵ mais si ce serviteur se dit en lui-même: " Mon maître tarde à venir, " et qu'il se mette à battre les serviteurs et les servantes, à manger, à boire et à s'enivrer, ⁴⁶ le maître de ce serviteur viendra au jour où il ne s'y attend pas et à l'heure qu'il ne sait pas, et il le fendra en deux, et lui assignera pour lot celui des infidèles.

⁴⁷ Ce serviteur qui, ayant connu la volonté de son maître, n'a rien préparé ni agi selon sa volonté, recevra un grand nombre de coups. ⁴⁸ Quant à celui qui, ne l'ayant pas connue, aura agi de façon à mériter des coups, il n'en recevra qu'un petit nombre. On exigera beaucoup de toux ceux à qui l'on a beaucoup donné; et de celui à qui on a confié beaucoup, on demandera davantage.

Violence de la bonne nouvelle

⁴⁹ Je suis venu mettre le feu sur la terre, et qu'est-ce que je désire, si déjà il est allumé? ⁵⁰ J'ai à recevoir un baptême, et comme je suis dans l'angoisse jusqu'à ce qu'il soit accompli!

⁵¹ Pensez-vous que je sois venu donner la paix sur la terre? Non point, vous dis-je, mais bien la division. ⁵² Car, désormais, cinq dans une maison seront divisés: trois contre deux, et deux contre trois. ⁵³ Ils seront divisés: père contre fils et fils contre père, mère contre fille et fille contre la mère, belle-mère contre sa belle-fille et belle-fille contre la belle-mère. "

Interpréter les signes des temps

⁵⁴ Il disait encore aux foules: " Quand vous voyez un nuage s'élever au couchant, vous dites aussitôt: " La pluie vient, " et cela arrive ainsi. ⁵⁵ Et quand (vous voyez) souffler le vent du midi, vous dites: " Il fera chaud, " et cela arrive. ⁵⁶ Hypocrites, vous savez reconnaître l'aspect de la terre et du ciel; comment ne reconnaissez-vous pas ce temps-ci?

⁵⁷ Et pourquoi aussi ne jugez-vous pas, de vous-mêmes, ce qui est juste? ⁵⁸ En effet, lorsque tu te rends avec ton adversaire chez le magistrat, tâche en chemin de te dégager de lui, de peur qu'il ne te traîne devant le juge, et que le juge ne te livre à l'agent, et que l'agent ne te jette en prison. ⁵⁹ Je te le dis, tu n'en sortiras pas que tu n'aies payé la dernière obole. "

Faire pénitence - parabole du figuier stérile

13 ¹ Or, en ce même temps, quelques-uns vinrent lui rapporter ce qui était arrivé aux Galiléens, dont Pilate avait mêlé le sang à celui de leurs victimes. ² Prenant la parole, il leur dit: " Pensez-vous que ces Galiléens fussent de plus grands pécheurs que tous les (autres) Galiléens, pour avoir souffert de la sorte? ³ Non, je vous le dis; mais si vous ne vous repentez pas, vous périrez tous de même. ⁴ Ou bien ces dix-huit, sur qui est tombée la tour de Siloé et qu'elle a tués, pensez-vous que leur dette fût plus grande que celle de tous les

(autres) hommes qui habitent à Jérusalem? ⁵ Non, je vous le dis; mais si vous ne vous repentez pas, vous périrez tous pareillement. "

⁶ Et il disait cette parabole: " Quelqu'un avait un figuier planté dans sa vigne; il vint y chercher des fruits, et il n'en trouva point. ⁷ Et il dit au vigneron: " Voilà trois ans que je viens chercher des fruits sur ce figuier, et je n'en trouve point; coupe-le: pourquoi aussi rend-il la terre inutile? " ⁸ Il lui répondit: " Maître, laissez-le encore cette année, jusqu'à ce que j'aie creusé tout autour et mis du fumier. ⁹ Et s'il donnait des fruits à la saison prochaine... Sinon, vous le couperez. "

Guérison d'une femme

¹⁰ Il enseignait dans une synagogue un jour de sabbat. ¹¹ Et il y avait là une femme tenue depuis dix-huit ans par un esprit qui la rendait infirme: elle était courbée et ne pouvait absolument pas lever la tête. ¹² L'ayant vue, Jésus l'appela et lui dit: " Femme, tu es délivrée de ton infirmité. " ¹³ Et il lui imposa les mains; aussitôt elle se redressa, et elle glorifiait Dieu.

¹⁴ Mais le chef de synagogue, indigné de ce que Jésus avait guéri le jour du sabbat, prit la parole et dit à la foule: " Il y a six jours pour travailler; venez donc vous faire guérir ces jours-là et non pas le jour du sabbat. " ¹⁵ Le Seigneur lui répliqua: " Hypocrites! Est-ce que chacun de vous, le jour du sabbat, ne détache pas de la crèche son boeuf ou son âne pour le mener boire? ¹⁶ Et cette (femme), une fille d'Abraham, que Satan tenait liée depuis dix-huit ans, ne fallait-il pas la délivrer de ce lien le jour du sabbat? " ¹⁷ Pendant qu'il parlait ainsi, tous ses adversaires étaient couverts de confusion, et toute la foule se réjouissait de toutes les choses merveilleuses accomplies par lui.

Images du Royaume de Dieu

¹⁸ Il disait donc: " A quoi le royaume de Dieu est-il semblable, et à quoi le comparerai-je? ¹⁹ Il est semblable à un grain de sénevé qu'un homme a pris et a jeté dans son jardin; il a poussé et il est devenu un grand arbre, et les oiseaux du ciel ont niché dans ses branches. " ²⁰ Il dit encore: " A quoi comparerai-je le royaume de Dieu? ²¹ Il est semblable au levain qu'une femme prit et mélangea dans trois mesures de farine, jusqu'à ce que le tout eût fermenté. "

Sur la route de Jérusalem - la porte étroite

²² Et il passait par les villes et bourgs, enseignant et faisant route vers Jérusalem.

²³ Quelqu'un lui dit: " Seigneur, n'y aura-t-il qu'un petit nombre de sauvés? " Et il leur dit:

²⁴ " Lutte pour entrer par la porte étroite; car beaucoup, je vous le dis, chercheront à entrer et ne pourront pas,

²⁵ après que le maître de maison se sera levé et aura fermé la porte, et que, demeurés dehors, vous vous mettez à frapper à la porte, disant: " Seigneur, ouvrez-nous! " Et il vous répondra: " Je ne sais d'où vous êtes. " ²⁶ Alors vous vous mettez à dire: " Nous avons mangé et bu devant vous, et vous avez enseigné sur nos places. " ²⁷ Et il dira: " Je vous le dis, je ne sais d'où vous êtes. Retirez-vous de moi, vous tous, artisans d'iniquité. " ²⁸ Là seront les pleurs et le grincement de dents, lorsque vous verrez Abraham, Isaac et Jacob, et tous les prophètes dans le royaume de Dieu, et vous rejetés dehors. ²⁹ Et l'on viendra de l'Orient et de l'Occident, de l'Aquilon et du Midi, pour prendre place à table dans le royaume de Dieu.

³⁰ Et voici: il y a des derniers qui seront premiers, et des premiers qui seront derniers. "

Jésus révèle son destin face aux pharisiens d'Hérode

³¹ Au même moment, quelques Pharisiens vinrent lui dire: " Partez et allez-vous en d'ici, car Hérode veut vous tuer. " ³² Et il leur dit: " Allez-vous-en dire à ce renard: Voici que je chasse les démons et que j'opère des guérisons aujourd'hui et demain, et le troisième jour je suis à terme. ³³ Seulement, il faut que je poursuive ma route aujourd'hui, et demain, et le jour suivant, car il n'est pas admissible qu'un prophète périsse hors de Jérusalem.

³⁴ Jérusalem, Jérusalem, qui tues les prophètes et lapides ceux qui te sont envoyés! Que de fois j'ai voulu rassembler tes enfants comme une poule sa couvée sous ses ailes, et vous n'avez pas voulu! ³⁵ Voici que votre maison va vous être laissée (déserte). Je vous le dis, vous ne me verrez plus que ne £ vous direz: Béni celui qui vient au nom du Seigneur! "

Guérison d'un hydropique

14 ¹ Un jour de sabbat, comme il était entré dans la maison d'un chef des Pharisiens pour y manger, eux le guettaient. ² Et voici qu'un homme hydropique se trouvait devant lui. ³ Et Jésus, prenant la parole, dit aux docteurs de la Loi et aux Pharisiens: " Est-il permis de guérir le jour du sabbat, ou non? " ⁴ Mais ils gardaient le silence. L'ayant pris, il le guérit et le congédia. ⁵ Puis, il leur dit: " Qui d'entre vous, si son fils ou son boeuf tombe dans un puits, ne l'en retire pas aussitôt, un jour du sabbat?" ⁶ Et à cela ils ne purent répliquer.

Choisir la dernière place

⁷ Et il dit une parabole aux invités, ayant remarqué comment ils choisissaient les premières places. Il leur dit: ⁸ " Quand tu seras invité par quelqu'un à un repas de noces, ne te mets pas à la première place: un homme plus considérable que toi pourrait avoir été invité par lui, ⁹ et celui qui vous aurait invités l'un et l'autre viendrait te dire: " Cède-lui la place, " et alors

tu n'aurais, avec confusion, qu'à occuper la dernière place. ¹⁰ Mais, quand tu es invité, va te mettre à la dernière place; de cette façon, quand viendra celui qui t'a invité, il te dira: " Mon ami, avance plus haut. " Alors ce sera pour toi un honneur devant tous les convives. ¹¹ Car quiconque s'élève sera abaissé, et quiconque s'abaisse sera élevé. "

¹² Il disait à celui qui l'avait invité: " Lorsque tu donnes un déjeuner ou un dîner, ne convoque pas tes amis, ni tes frères, ni tes parents, ni des voisins riches, de peur qu'ils ne t'invitent à leur tour et que ce ne soit pour toi un rendu. ¹³ Mais, quand tu donnes un festin, invite des pauvres, des estropiés, des boiteux, des aveugles; ¹⁴ et heureux seras-tu de ce qu'ils n'ont pas de quoi te rendre, car cela te sera rendu lors de la résurrection des justes. "

Les invités qui se dérobent

¹⁵ Un des convives, ayant entendu cela, lui dit: " Heureux qui mangera dans le royaume de Dieu! " ¹⁶ Il lui dit: " Un homme faisait un grand dîner, auquel il avait invité beaucoup de gens. ¹⁷ Et à l'heure du dîner, il envoya son serviteur dire aux invités: " Venez, car tout est déjà prêt. " ¹⁸ Et tous, unanimement, se mirent à s'excuser. Le premier lui dit: " J'ai acheté un champ, et il faut nécessairement que j'aïlle le voir; je te prie, tiens-moi pour excusé. " ¹⁹ Et un autre dit: " J'ai acheté cinq paires de boeufs, et je vais les essayer; je te prie, tiens-moi pour excusé. " ²⁰ Et un autre dit: " J'ai pris femme, et c'est pourquoi je ne puis venir. " ²¹ Le serviteur s'en revint et rapporta cela à son maître. Alors le maître de maison, irrité, dit à son serviteur: " Va-t'en vite sur les places et par les rues de la ville, et amène ici les pauvres, les estropiés, les aveugles et les boiteux. " ²² Et le serviteur (revint) dire: " Maître, ce que vous avez commandé a été fait, et il y a encore de la place. " ²³ Et le maître dit au serviteur: " Va-t'en par le chemins et aux clôtures, et contrains (les gens) à entrer, afin que ma maison soit remplie. ²⁴ Car, je vous le dis, aucun de ces hommes qui avaient été invités ne goûtera à mon dîner. "

Renoncer à ce que l'on a de cher

²⁵ Comme des foules nombreuses cheminaient avec lui, il se retourna et leur dit: ²⁶ " Si quelqu'un vient à moi et ne hait pas son père, sa mère, sa femme, ses enfants, ses frères et ses soeurs, et même sa propre vie, il ne peut être mon disciple. ²⁷ Quiconque ne porte pas sa croix et ne me suis pas, ne peut pas être mon disciple. ²⁸ Qui de vous, en effet, s'il veut bâtir une tour, ne s'assied d'abord pour calculer la dépense, (pour voir) s'il a de quoi l'achever? ²⁹ De peur qu'ayant posé le fondement et ne pouvant pas terminer, tous ceux qui verront (cela) ne se mettent à le ridiculiser, ³⁰ disant: " Cet homme a commencé à bâtir, et il n'a pu terminer! " ³¹ Ou quel roi, s'il va faire la guerre à un autre roi, ne s'assied d'abord pour délibérer s'il est capable de se heurter, avec dix mille hommes, à celui qui vient contre lui avec vingt mille? ³² S'il ne l'est pas, tandis qu'il est encore loin, il

envoie une ambassade faire demande de paix. ³³ Ainsi donc, quiconque d'entre vous ne renonce pas à tout ce qu'il possède ne peut être mon disciple.

Parabole du sel

³⁴ ¶ le sel est bon; mais si le sel s'affadit, avec quoi l'assaisonnera-t-on? ³⁵ Inutile et pour la terre et pour le fumier, on le jette dehors. Qui a des oreilles pour entendre entende! "

Paraboles de la miséricorde divine

15 ¹ Tous les publicains et les pécheurs s'approchaient de lui pour l'entendre. ² Et les Pharisiens et les scribes murmuraient, disant: " Cet homme accueille des pécheurs et mange avec eux. "

La brebis perdue

³ Et il dit à leur adresse cette parabole: ⁴ " Qui d'entre vous, ayant cent brebis, s'il en perd une, ne laisse pas les quatre-vingt-dix-neuf autres dans le désert, pour aller après celle qui est perdue, jusqu'à ce qu'il l'ait retrouvée? ⁵ Et quand il l'a retrouvée, il la met sur ses épaules tout joyeux et, ⁶ de retour à la maison, il convoque les amis et les voisins et leur dit: " Réjouissez-vous avec moi, car j'ai retrouvé ma brebis qui était perdue. " ⁷ Ainsi, je vous le dis, il y aura plus de joie dans le ciel pour un seul pécheur qui se repent, que pour quatre-vingt-dix-neuf justes qui n'ont pas besoin de repentance.

La drachme perdue

⁸ Ou bien, quelle est la femme ayant dix drachmes qui, si elle perd une drachme, n'allume une lampe, ne balaie la maison, et ne cherche avec soin jusqu'à ce qu'elle l'ait retrouvée? ⁹ et quand elle l'a retrouvée, elle convoque les amies et les voisines et leur dit: " Réjouissez-vous avec moi, car j'ai retrouvé la drachme que j'avais perdue. " ¹⁰ Ainsi, je vous le dis, il y a de la joie chez les anges de Dieu pour un seul pécheur qui se repent. "

L'enfant prodigue et le fils fidèle

¹¹ Il dit encore: " Un homme avait deux fils. ¹² Le plus jeune dit à son père: " Mon père, donne-moi la part de biens qui doit me revenir. " Et il leur partagea son avoir. ¹³ Peu de jours après, le plus jeune fils, ayant tout réalisé, partit pour un pays lointain, et il y dissipa son bien en menant une vie de prodigue.

¹⁴ Lorsqu'il eut tout dépensé, survint une grande famine dans ce pays, et il commença à

sentir le besoin. ¹⁵ Et il alla se mettre au service d'un habitant de ce pays, qui l'envoya dans ses champs paître des porc. ¹⁶ Et il eût bien voulu se remplir le ventre des caroubes que mangeaient les porcs, mais personne ne lui en donnait. ¹⁷ Alors, rentrant en lui-même, il dit: " Combien de mercenaires de mon père ont du pain en trop, et moi, ici, je meurs de faim! " ¹⁸ Je me lèverai et j'irai à mon père, et je lui dirai: Mon père, j'ai péché contre le ciel et envers toi; ¹⁹ je ne suis plus digne d'être appelé ton fils: traite-moi comme l'un de tes mercenaires. "

²⁰ Et il se leva et alla vers son père. Comme il était encore loin, son père le vit; et, touché de compassion, il courut, se jeta à son cou, et le couvrit de baisers. ²¹ Le fils lui dit: " Mon père, j'ai péché contre le ciel et envers toi; je ne suis plus digne d'être appelé ton fils. " ²² Mais le père dit à ses serviteurs: " Vite, apportez la plus belle robe et l'en revêtez; mettez-lui un anneau au doigt et des chaussures aux pieds; ²³ et amenez le veau gras, tuez-le; et mangeons, festoyons: ²⁴ car mon fils que voici était mort, et il est revenu à la vie; il était perdu, et il a été retrouvé. " Et ils se mirent à festoyer.

²⁵ Or son fils aîné était aux champs. Quand, à son retour, il approcha de la maison, il entendit de la musique et des choeurs. ²⁶ Ayant appelé un des serviteurs, il s'enquit de ce que cela pouvait être. ²⁷ L'autre lui dit: " Votre frère est arrivé, et votre père a tué le veau gras, parce qu'il l'a recouvré bien portant. " ²⁸ Mais il se mit en colère, et il ne voulait pas entrer. Son père sortit pour l'en prier. ²⁹ Et il répondit à son père: " Voilà tant d'années que je te sers, sans avoir jamais transgressé un ordre de toi, et jamais tu ne m'as donné, à moi, un chevreau pour festoyer avec mes amis. ³⁰ Mais, quand est revenu ton fils que voilà, qui a dévoré ton avoir avec des courtisanes, tu as tué pour lui le veau gras! "

³¹ Il lui dit: " Toi, mon enfant, tu es toujours avec moi, et tout ce qui est à moi est à toi. ³² Mais il fallait festoyer et se réjouir, car ton frère que voici était mort, et il est revenu à la vie; il était perdu, et il a été retrouvé. "

L'économe habile

¹ Il disait aussi à ses disciples: " Il était un homme riche qui avait un intendant; celui-ci lui fut dénoncé comme dissipant ses biens. ² Il l'appela et lui dit: " Qu'est-ce que j'entends dire de toi? Rends compte de ton intendance, car tu ne pourras plus être intendant. " ³ Or l'intendant se dit en lui-même: " Que ferai-je, puisque mon maître me retire l'intendance? Bêcher, je n'en ai pas la force; mendier, j'en ai honte. ⁴ Je sais ce que je ferai pour que, quand je serai destitué de l'intendance, (il y ait des gens) qui me reçoivent chez eux. "

⁵ Ayant convoqué chacun des débiteurs de son maître, il dit au premier: " Combien dois-tu à mon maître? " ⁶ Il dit: " Cent mesures d'huile. " Et il lui dit: " Prends ton billet, assieds-toi vite et écris: cinquante. " ⁷ Ensuite il dit à un autre: " Et toi, combien dois-tu? " Il dit: " Cent mesures de froment. " Et il lui dit: " Prends ton billet et écris: quatre-vingts. "

⁸ Et le maître loua l'intendant malhonnête d'avoir agi d'une façon avisée. C'est que les enfants de ce siècle sont plus avisés à l'égard de ceux de leur espèce que les enfants de la lumière.

Le bon usage de l'argent

⁹ Et moi je vous dis: Faites-vous des amis avec la Richesse malhonnête, afin que, lorsqu'elle viendra à manquer, ils vous reçoivent dans les pavillons éternels. ¹⁰ Qui est fidèle dans les petites choses est fidèle aussi dans les grandes, et qui est malhonnête dans les petites choses est malhonnête aussi dans les grandes. ¹¹ Si donc vous n'avez pas été fidèles pour la Richesse malhonnête, qui vous confiera le (bien) véritable? ¹² Et si vous n'avez pas été fidèles pour le (bien) d'autrui, qui vous donnera le vôtre?

¹³ Nul domestique ne peut servir deux maîtres: car ou il haïra l'un et aimera l'autre, ou il s'attachera à l'un et méprisera l'autre. Vous ne pouvez servir Dieu et le Richesse. "

¹⁴ Les Pharisiens, qui étaient amis de l'argent, écoutaient tout cela, et ils se moquaient de lui. ¹⁵ Et il leur dit: " Vous, vous êtes ceux qui se font justes aux yeux des hommes; mais Dieu connaît vos cœurs; car ce qui est élevé parmi les hommes est abomination aux yeux de Dieu.

Nouveauté du Royaume

¹⁶ Jusqu'à Jean, (c'était) la Loi et les prophètes; depuis lors, le royaume de Dieu est annoncé et chacun le force pour y entrer. ¹⁷ Mais il est plus facile que le ciel et la terre passent, que ne tombe un seul trait de la Loi.

¹⁸ Quiconque répudie sa femme et en épouse une autre, commet l'adultère; et celui qui épouse la femme répudiée par son mari, commet l'adultère.

Le mauvais riche et Lazare

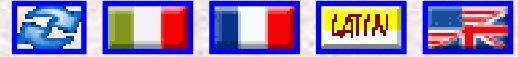
¹⁹ Il y avait un homme riche qui s'habillait de pourpre et de lin et qui, chaque jour, festoyait splendidement. ²⁰ Un pauvre, nommé Lazare, était couché à sa porte, couvert d'ulcères ²¹ et désireux de se rassasier de ce qui tombait de la table du riche; et même, les chiens venaient lécher ses ulcères. ²² Or il arriva que le pauvre mourut, et il fut emporté par les anges dans le sein d'Abraham. Le riche aussi mourut, et on lui donna la sépulture.

²³ Dans l'enfer, il leva les yeux, en proie aux tourments, et il aperçut de loin Abraham, et Lazare dans son sein. ²⁴ Et il s'écria: " Père Abraham, aie pitié de moi, et envoie Lazare pour qu'il trempe dans l'eau le bout de son doigt et me rafraîchisse la langue, car je souffre dans cette flamme. " ²⁵ Abraham dit: " Mon enfant, souviens-toi que tu as reçu tes biens pendant ta vie, et pareillement Lazare ses maux. Maintenant il est consolé ici, et toi tu souffres. ²⁶ Et avec tout cela, entre nous et vous a été établi un grand abîme, de sorte que ceux qui

voudraient passer d'ici vers vous ne le pourraient pas, et que £ de là-bas ne traversent pas non plus vers nous. "

²⁷ Et il dit: " Je te prie donc, père, de l'envoyer à la maison de mon père, ²⁸ - car j'ai cinq frères, - pour leur attester (ces choses) de peur qu'ils ne viennent, eux aussi, dans ce lieu de tourment. " ²⁹ Abraham dit: " Ils ont Moïse et les prophètes: qu'ils les écoutent! " ³⁰ Il dit: " Non, père Abraham; mais si quelqu'un de chez les morts va vers eux, ils se repentiront. " ³¹ Il lui dit: " S'ils n'écoutent pas Moïse et les prophètes, même si quelqu'un ressuscitait d'entre les morts, ils ne seraient pas persuadés. "

Le scandale

¹⁷ ¹ Il dit à ses disciples: " On ne peut supposer qu'il n'arrivera pas de scandale; mais malheur à celui par qui ils arrivent! ² Il serait plus utile pour lui qu'on lui suspende autour du cou une pierre de meule et qu'on le lance dans la mer, plutôt qu'il ne scandalise un de ces petits. "

³ Prenez garde pour vous-mêmes. Si ton frère vient à pécher, réprimande-le, et s'il se repent, pardonne-lui. ⁴ Et quand il pécherait contre toi sept fois le jour, et que sept fois il revienne à toi, disant: " Je me repens, " tu lui pardonneras. "

La puissance de la foi et de l'humilité

⁵ Et les apôtres dirent au Seigneur: " Augmentez notre foi! " ⁶ Le Seigneur (leur dit): " Si vous aviez de la foi comme un grain de sénevé, vous diriez à ce mûrier: " Déracine-toi, et replante-toi dans la mer, " et il vous obéirait. "

⁷ Qui d'entre vous, ayant un serviteur employé comme laboureur ou pâtre, lui dira à son retour des champs: " Vite, viens te mettre à table "? ⁸ Au contraire, ne lui dira-t-il pas: " Prépare-moi à dîner; puis, tu te ceindras et te me serviras jusqu'à ce que j'aie mangé et bu; et après cela, toi, tu mangeras et boiras "? ⁹ Est-ce qu'il a de la reconnaissance à ce serviteur, parce qu'il a fait ce qui a été ordonné? ¹⁰ De même vous, quand vous aurez fait ce qui vous a été ordonné, dites: " Nous sommes des serviteurs inutiles; nous avons fait ce que nous devons faire. "

Les dix lépreux

¹¹ Et, comme il se rendait à Jérusalem, il passa par les confins de la Samarie et de la Galilée. "

¹² Et alors qu'il entra dans un village, vinrent à sa rencontre dix lépreux, qui se tinrent à distance; ¹³ et, élevant la voix, ils dirent: " Maître Jésus, ayez pitié de nous! " ¹⁴ Les ayant vus, il leur dit: " Allez vous montrer aux prêtres. " Et, comme ils y allaient, ils furent guéris. "

¹⁵ L'un d'entre eux, voyant qu'il était guéri, revint en glorifiant Dieu à haute voix, ¹⁶ tomba à ses pieds la face contre terre et lui rendit grâces. Et c'était un Samaritain. ¹⁷ Prenant la

parole, Jésus dit: " Est-ce que les dix n'ont pas été guéris? Et les neuf, où (sont-ils)? ¹⁸ Ne s'est-il trouvé parmi eux que cet étranger pour revenir rendre gloire à Dieu? " ¹⁹ Et il lui dit: " Lève-toi, va; ta foi t'a sauvé. "

La venue du Royaume de Dieu

²⁰ Interrogé par les Pharisiens: " Quand vient le royaume de Dieu? " il leur répondit, disant: " Le royaume de Dieu ne vient pas avec (des signes) à observer; ²¹ et on ne dira pas: " Il est ici! " ou: " Il est là! " car voici que le royaume de Dieu est au dedans de vous. "

Le jour du Fils de l'Homme

²² Il dit à ses disciples: " Viendra un temps où vous désirerez voir un seul des jours du Fils de l'homme, et vous ne le verrez point. ²³ On vous dira: " Il est là! Il est ici! " N'y allez pas, ne courez pas après. ²⁴ Car, comme l'éclair qui jaillit d'un point du ciel brille jusqu'à un autre point du ciel, ainsi en sera-t-il du Fils de l'homme, en son jour. ²⁵ Mais il faut d'abord qu'il souffre beaucoup et qu'il soit rejeté par cette génération.

²⁶ Et comme il arriva aux jours de Noé, ainsi arrivera-t-il aux jours du Fils de l'homme. ²⁷ On mangeait, on buvait, on épousait, on était épousé, jusqu'au jour où Noé entra dans l'arche, et le déluge vint qui les fit périr tous. ²⁸ Pareillement, comme il arriva aux jours de Lot: on mangeait, on buvait, on achetait, on vendait, on plantait, on bâtissait; ²⁹ mais le jour où Lot sortit de Sodome, (Dieu) fit pleuvoir du ciel feu et soufre, et les fit périr tous. ³⁰ De même en sera-t-il au jour où le Fils de l'homme se révélera.

³¹ Et en ce jour-là, que celui qui sera sur la terrasse, et dont les affaires seront dans la maison, ne descende pas pour les prendre; et pareillement, que celui qui sera aux champs ne retourne pas en arrière. ³² Souvenez-vous de la femme de Lot. ³³ Celui qui cherchera à conserver sa vie la perdra, et celui qui la perdra la gardera vivante. ³⁴ Je vous le dis: cette nuit-là, de deux (hommes) qui seront à la même table, l'un sera enlevé et l'autre laissé; ³⁵ de deux femmes qui moudront ensemble, l'une sera enlevée et l'autre laissée. " ³⁷ Et prenant la parole, ils lui dirent: " Où Seigneur? " Il leur dit: " Où sera le corps, là aussi se rassembleront les aigles. "

Le mauvais juge et la veuve importunante

¹⁸ ¹ Et il leur disait une parabole sur la nécessité de toujours prier et de ne pas se lasser. ² Il dit: " Il y avait dans une ville un juge qui ne craignait point Dieu et n'avait point égard aux hommes. ³ Et il y avait dans cette ville une veuve qui venait à lui et disait: " Fais-moi justice de mon adversaire. " ⁴ Et pendant un temps il ne le voulait pas. Après quoi cependant il se

dit en lui-même: " Encore que je ne craigne pas Dieu et que je n'aie pas égard aux hommes,
⁵ néanmoins, parce que cette veuve m'importune, je lui ferai justice, pour qu'elle ne vienne pas me rompre la tête éternellement. "

⁶ Et le Seigneur dit: " Ecoutez ce que dit le juge inique! ⁷ Et Dieu ne ferait pas justice à ses élus qui crient à lui nuit et jour, lui qui use de patience envers eux? ⁸ Je vous le dis, il leur fera justice promptement. Seulement, quand le Fils de l'homme viendra, trouvera-t-il la foi sur terre?"

Le pharisien et le publicain

⁹ Il dit encore cette parabole à l'adresse de certains qui avaient en eux-mêmes la conviction d'être justes et qui méprisaient les autres: ¹⁰ " Deux homme montèrent au temple pour prier, l'un Pharisien et l'autre publicain. ¹¹ Le Pharisien, s'étant arrêté, priait ainsi en lui-même: " O Dieu, je vous rends grâce de ce que je ne suis pas comme le reste des hommes, qui sont rapaces, injustes, adultères, ni encore comme ce publicain. ¹² Je jeûne deux fois la semaine; je paie la dîme de tout ce que j'acquiers. " ¹³ Le publicain, se tenant à distance, n'osait pas même lever les yeux au ciel; mais il se frappait la poitrine en disant: " O Dieu, ayez pitié de moi le pécheur! " ¹⁴ Je vous le dis, celui-ci descendit dans sa maison justifié, plutôt que celui-là; car quiconque s'élève sera abaissé, et qui s'abaisse sera élevé. "

Jésus bénit les petits enfants

¹⁵ On lui amenait aussi les tout petits pour qu'il les touchât; ce que voyant, les disciples les gourmandaient. ¹⁶ Mais Jésus les appela à lui, disant: " Laissez les petits enfants venir à moi, et ne les en empêchez pas; car le royaume de Dieu est à ceux qui leur ressemblent. ¹⁷ Je vous le dis, en vérité: qui ne recevra pas comme un petit enfant le royaume de Dieu n'y entrera point. "

Question d'un riche

¹⁸ Et certain chef lui demanda: " Bon Maître, en quoi faisant entrerais-je en possession de la vie éternelle? " ¹⁹ Jésus lui dit: " Pourquoi m'appelles-tu bon? Nul n'est bon que Dieu seul. ²⁰ Tu connais les commandements: Ne commets pas l'adultère, ne tue pas, ne dérobes pas, ne porte pas de faux témoignage, honore ton père et ta mère. " ²¹ Il dit: " J'ai observé tous ces (commandements) depuis ma jeunesse. " ²² Ayant entendu (cela), Jésus dit: " Une chose encore te fait défaut: vends tout ce que tu as, distribue-le aux pauvres, et tu auras un trésor dans les cieus; puis viens, et suis-moi. " ²³ Lorsqu'il eut entendu cela, il devint tout triste, car il était fort riche.

²⁴ Le voyant (triste), Jésus dit: " Combien difficilement ceux qui ont les richesses

pénétreront dans le royaume de Dieu!²⁵ Il est, en effet, plus aisé pour un chameau de passer par le trou d'une aiguille, que pour un riche d'entrer dans le royaume de Dieu. "²⁶ Ceux qui entendaient dirent: " Et qui peut être sauvé? "²⁷ Il dit: " Ce qui est impossible aux hommes est possible à Dieu. "

Récompense promise à celui qui a tout quitté

²⁸ Et Pierre dit: " Voici que nous, quittant ce que nous avons, nous vous avons suivi. "²⁹ Il leur dit: " Je vous le dis, en vérité, nul n'aura quitté maison, ou femme, ou frères, ou parents, ou enfants, à cause du royaume de Dieu,³⁰ qui ne reçoive plusieurs fois autant en ce temps-ci, et, dans le siècle à venir, la vie éternelle. "

Troisième annonce de la passion

³¹ Prenant auprès de lui les Douze, il leur dit: " Voici que nous montons à Jérusalem et que va s'accomplir pour le Fils de l'homme tout ce qui a été écrit par les prophètes.³² En effet, il sera livré aux Gentils, sera bafoué, sera outragé, et sera couvert de crachats;³³ et, après l'avoir flagellé, on le fera mourir, et il ressuscitera le troisième jour. "³⁴ Et eux ne comprirent rien à cela; c'était pour eux un langage caché et ils ne savaient pas ce qui (leur) était dit.

L'aveugle de Jéricho

³⁵ Comme il approchait de Jéricho, il se trouva qu'un aveugle était assis sur le bord du chemin, qui mendiait.³⁶ Entendant passer la foule, il demanda ce que c'était.³⁷ On l'informa que c'était Jésus de Nazareth qui passait.³⁸ Et il s'écria: " Jésus, fils de David, ayez pitié de moi! "³⁹ Ceux qui marchaient devant lui commandèrent avec force de faire silence; mais il criait beaucoup plus fort: " Fils de David, ayez pitié de moi! "⁴⁰ Jésus, s'étant arrêté, ordonna qu'on le lui amenât; et quand il se fut approché, il lui demanda:⁴¹ " Que veux-tu que je te fasse? " Il dit: " Seigneur, que je voie! "⁴² Et Jésus lui dit: " Vois! Ta foi t'a sauvé. "⁴³ Et à l'instant il vit, et il le suivait en glorifiant Dieu. Et tout le peuple, à cette vue donna louange à Dieu.

Luc (CP) 12

Psaume (CP) 79

Psaume 79

79 ¹ Psaume d'Asaph. O Dieu, 1es nations ont envahi ton héritage, elles ont profané ton saint temple, elles ont fait de Jérusalem un monceau de pierres.

² Elles ont livré les cadavres de tes serviteurs en pâture aux oiseaux du ciel, et la chair de tes fidèles aux bêtes de la terre.

³ Elles ont versé leur sang comme de l'eau, tout autour de Jérusalem, et personne pour leur donner la sépulture!

⁴ Nous sommes devenus un objet d'opprobre pour nos voisins; de risée et de moquerie pour ceux qui nous entourent.

⁵ Jusques à quand, Yahweh, seras-tu irrité pour toujours, et ta colère s'allumera-t-elle comme le feu?

⁶ Répands ta fureur sur les nations qui ne te connaissent pas, sur les royaumes qui n'invoquent pas ton nom.

⁷ Car ils ont dévoré Jacob, et ravagé sa demeure.

⁸ Ne te souviens plus contre nous des iniquités de nos pères; que ta compassion vienne en hâte au-devant de nous, car notre misère est au comble.

⁹ Secours-nous, Dieu de notre salut, pour la gloire de ton nom, délivre-nous et pardonne nos péchés à cause de ton nom.

¹⁰ Pourquoi les nations diraient-elles: " Où est leur Dieu? " Qu'on connaisse parmi les nations, et sous nos yeux, la vengeance que tu tires du sang de tes serviteurs, quand il est répandu!

¹¹ Que les gémissements des captifs montent jusqu'à toi; selon la grandeur de ton bras, sauve ceux qui vont périr!

¹² Fais retomber sept fois dans le sein de nos voisins les outrages qu'ils t'ont faits, Seigneur!

¹³ Et nous, ton peuple, 1e troupeau de ton pâturage, nous te rendrons gloire à jamais; d'âge en âge, nous publierons tes louanges.

Psaume 80

80 ¹ Au maître de chant. Sur les lis du témoignage. Psaume d'Asaph.

² Pasteur d'Israël, prête l'oreille, toi qui conduis Joseph comme un troupeau; toi qui trônes sur les Chérubins, parais avec splendeur.

³ Devant Ephraïm, Benjamin et Manassé, réveille ta force, et viens à notre secours.

⁴ O Dieu, rétablis-nous; fais brûler ta face, et nous serons sauvés.

5 Yahweh, Dieu des armées, jusques à quand seras-tu irrité contre la prière de ton peuple?
 6 Tu les a nourris d'un pain de larmes, tu les a abreuvés de larmes abondantes.
 7 Tu as fait de nous un objet de dispute pour nos voisins, et nos ennemis se raillent de nous.
 8 Dieu des armées, rétablis-nous; fais briller sur nous ta face, et nous serons sauvés.
 9 Tu as arraché de l'Egypte une vigne; tu as chassé les nations et tu l'as plantée.
 10 Tu as ménagé de la place devant elle, elle a enfoncé ses racines et rempli la terre.
 11 Son ombre couvrait les montagnes, et ses rameaux les cèdres de Dieu;
 12 elle étendait ses branches jusqu'à la Mer, et ses rejetons jusqu'au Fleuve.
 13 Pourquoi as-tu rompu ses clôtures, en sorte que tous les passants la dévastent?
 14 Le sanglier de la forêt la dévore, et les bêtes des champs en font leur pâture.
 15 Dieu des armées, reviens, regarde du haut du ciel et vois, considère cette vigne!
 16 Protège ce que ta droite a planté, et le fils que tu t'es choisi! 17 Elle est brûlée par le feu,
 elle est coupée; devant ta face menaçante, tout périt. 18 Que ta main soit sur l'homme de ta
 droite, sur le fils de l'homme que tu t'es choisi. 19 Et nous ne nous éloignerons plus de toi;
 rends-nous la vie, et nous invoquerons ton nom. 20 Yahweh, Dieu des armées, rétablis-nous;
 fais briller sur nous ta face, et nous serons sauvés.

Psaume 81

81 ¹ Au maître de chant. Sur la Gitthienne. D'Asaph.
 2 Chantez avec allégresse en l'honneur de Dieu, notre force; poussez des cris de joie en
 l'honneur du Dieu de Jacob!
 3 Entonnez l'hymne, au son du tambourin, de la harpe harmonieuse et du luth!
 4 Sonnez de la trompette à la nouvelle lune, à la pleine lune, pour le jour de notre fête.
 5 Car c'est un précepte pour Israël, une ordonnance du Dieu de Jacob.
 6 Il en fit une loi pour Joseph, quand il marcha contre le pays d'Egypte. J'entends une voix
 qui m'est inconnue:
 7 J'ai déchargé son épaule du fardau, et ses mains ont quitté la corbeille.
 8 Tu as crié dans la détresse, et je t'ai délivré; je t'ai répondu du sein de la nuée orageuse; je
 t'ai éprouvé aux eaux de Mériba. - Séla.
 9 " Ecoute, mon peuple, je veux te donner un avertissement; Israël, puisses-tu m'écouter!
 10 Qu'il n'y ait point au milieu de toi de dieu étranger: n'adore pas le dieu d'un autre peuple.
 11 " C'est moi, Yahweh, ton Dieu, qui t'ai fait monter du pays d'Egypte. Ouvre la bouche, et
 je la remplirai.
 12 " Mais mon peuple n'a pas écouté ma voix, Israël ne m'a pas obéi.
 13 Alors je l'ai abandonné à l'endurcissement de son cœur, et ils ont suivi leurs propres
 conseils.

- 14 " Ah! si mon peuple m'écoutait, si Israël marchait dans mes voies!
 15 Bientôt je confondrais leurs ennemis; je tournerais ma main contre leurs oppresseurs.
 16 " Ceux qui haïssent Yahweh le flatteraient, et la durée d'Israël serait assurée pour toujours.
 17 Je le nourrirais de la fleur de froment, et je le rassasierais du miel du rocher.

Psaume 82

82 ¹ Cantique d'Asaph. Dieu se tient dans l'assemblée du Tout-Puissant; au milieu des dieux il rend son arrêt: ³ " Jusques à quand jugerez-vous injustement, et prendrez-vous parti pour les méchants? - Séla. ³ " Rendez justice au faible et à l'orphelin, faites droit au malheureux et au pauvre, ⁴ sauvez le misérable et l'indigent, délivrez-les de la main des méchants. ⁵ " Ils n'ont ni savoir ni intelligence, ils marchent dans les ténèbres; tous les fondements de la terre sont ébranlés. ⁶ " J'ai dit: Vous êtes des dieux, vous êtes tous les fils du Très-Haut. ⁷ Cependant, vous mourrez comme des hommes, vous tomberez comme le premier venu des princes. " ⁸ Lève-toi, ô Dieu, juge la terre, car toutes les nations t'appartiennent.

Psaume 83

83 ¹ Cantique. Psaume d'Asaph.
² O Dieu, ne reste pas dans l'inaction; ne te tais pas et ne te repose pas, ô Dieu!
³ Car voici que tes ennemis s'agitent bruyamment, ceux qui te haïssent lèvent la tête.
⁴ Ils forment contre ton peuple un dessein perfide, ils conspirent contre ceux que tu protèges:
⁵ " Venez, disent-ils, exterminons-les d'entre les nations, et qu'on ne prononce plus le nom d'Israël! "
⁶ Ils se concertent tous d'un même cœur, contre toi ils forment une alliance,
⁷ les tentes d'Edom et les Ismaélites, Moab et les Agaréniens,
⁸ Géal, Ammon et Amalec; les Philistins avec les habitants de Tyr;
⁹ Assur aussi se joint à eux et prête son bras aux enfants de Lot. - Séla.
¹⁰ Traite-les comme Madian, comme Sisara, comme Jabin au torrent de Cison.
¹¹ Ils ont été anéantis à Endor, ils ont servi d'engrais à la terre.
¹² Traite leurs chefs comme Oreb et Zeb; et tous leurs princes comme Zébée et Salmana.
¹³ Car ils disent: " Emparons-nous des demeures de Dieu! "
¹⁴ Mon Dieu, rends-les semblables au tourbillon; au chaume qu'emporte le vent!
¹⁵ Comme le feu dévore la forêt, comme la flamme embrase les montagnes,
¹⁶ ainsi poursuis-les dans ta tempête, épouvante-les dans ton ouragan.

- 17 Couvre leurs faces d'ignominie; afin qu'ils cherchent ton nom, Yahweh.
 18 Qu'ils soient à jamais dans la confusion et l'épouvante, dans la honte et dans la ruine!
 19 Qu'ils sachent que toi, - ton nom est Yahweh, - tu es seul le Très-Haut sur toute la terre!

Psaume 84

- 84** ¹ Au maître de chant. Sur la Gitthienne. Psaume des fils de Coré.
² Que tes demeures sont aimables, Yahweh des armées!
³ Mon âme s'épuise en soupirant après les parvis de Yahweh; mon coeur et ma chair tressaillent vers le Dieu vivant.
⁴ Le passereau même trouve une demeure, et l'hirondelle un nid où elle repose ses petits: Tes autels, Yahweh des armées, mon roi et mon Dieu!
⁵ Heureux ceux qui habitent ta maison! Ils peuvent te louer encore. - Séla.
⁶ Heureux les hommes qui ont en toi leur force; ils ne pensent qu'aux saintes montées.
⁷ Lorsqu'ils traversent la vallée des Larmes ils la changent en un lieu plein de sources, et la pluie d'automne la couvre aussi de bénédictions.
⁸ Pendant la marche s'accroît la vigueur, et ils paraissent devant Dieu à Sion:
⁹ "Yahweh, Dieu des armées, disent-ils, écoute ma prière; prête l'oreille, Dieu de Jacob." - Séla.
¹⁰ Toi qui es notre bouclier, vois, ô Dieu, et regarde la face de ton Oint!
¹¹ Car un jour dans tes parvis vaut mieux que mille; je préfère me tenir sur 1e seuil de la maison de mon Dieu; plutôt que d'habiter sous les tentes des méchants.
¹² Car Yahweh Dieu est un soleil et un bouclier; Yahweh donne la grâce et la gloire, il ne refuse aucun bien à ceux qui marchent dans l'innocence.
¹³ Yahweh des armées, heureux celui qui se confie en toi!

Psaume 85

- 85** ¹ Au maître de chant. Psaume des fils de Coré.
² Tu as été favorable à ton pays, Yahweh; tu as ramené les captifs de Jacob;
³ tu as pardonné l'iniquité à ton peuple; tu as couvert tous ses péchés; - Séla.
⁴ tu as retiré toute ton indignation, tu es revenu de l'ardeur de ta colère.
⁵ Rétablis-nous, Dieu de notre salut; mets fin à ton sentiment contre nous.
⁶ Seras-tu toujours irrité contre nous, prolongeras-tu ton courroux éternellement?
⁷ Ne nous feras-tu pas revenir à la vie, afin que ton peuple se réjouisse en toi?
⁸ Yahweh, fais-nous voir ta bonté, et accorde-nous ton salut.
⁹ Je veux écouter ce que dira le Dieu Yahweh: - Il a des paroles de paix pour son peuple et

pour ses fidèles; pourvu qu'ils ne retournent pas à leur folie.

10 Oui, son salut est proche de ceux qui le craignent, et la gloire habitera de nouveau dans notre pays.

11 La bonté et la vérité vont se rencontrer, la justice et la paix s'embrasseront.

12 La vérité germara de la terre, et la justice regardera du haut du ciel.

13 Yahweh lui-même accordera tout bien; et notre terre donnera son fruit.

14 La justice marchera devant lui, et tracera le chemin à ses pas.

Psaume 86

86 ¹ Prière de David. Prête l'oreille, Yahweh, exauce-moi; car je suis malheureux et indigent.

² Garde mon âme, car je suis pieux; sauve ton serviteur, ô mon Dieu; il met sa confiance en toi.

³ Aie pitié de moi, Seigneur, car je crie vers toi tout le jour.

⁴ Réjouis l'âme de ton serviteur, car vers toi; Seigneur, j'élève mon âme.

⁵ Car tu es bon, Seigneur, et clément, et plein de compassion pour tous ceux qui t'invoquent.

⁶ Yahweh, prête l'oreille à ma prière, sois attentif à la voix de mes supplications.

⁷ Je t'invoque au jour de ma détresse, et tu m'exauceras.

⁸ Nul ne t'égale parmi les dieux, Seigneur, rien ne ressemble à tes oeuvres.

⁹ Toutes les nations que tu as faites viendront se prosterner devant toi, Seigneur, et rendre gloire à ton nom.

¹⁰ Car tu es grand et tu opères des prodiges; toi seul, tu es Dieu.

¹¹ Enseigne-moi tes voies Yahweh; je veux marcher dans ta fidélité; attache mon coeur à la crainte de ton nom.

¹² Je te louerai de tout mon coeur, Seigneur, mon Dieu; et je glorifierai ton nom à jamais.

¹³ Car ta bonté est grande envers moi, tu as tiré mon âme du fond du schéol.

¹⁴ O Dieu, des orgueilleux se sont élevés contre moi, une troupe d'hommes violents en veulent à ma vie, sans tenir aucun compte de toi.

¹⁵ Mais toi, Seigneur, tu es un Dieu miséricordieux et compatissant, lent à la colère, riche en bonté et en fidélité.

¹⁶ Tourne vers moi tes regards et aie pitié de moi; donne ta force à ton serviteur, et sauve le fils de ta servante.

¹⁷ Signale ta bonté envers moi: que mes ennemis le voient et soient confondus! Car c'est toi, Yahweh, qui m'assistes et me consoles.

Psaume 87

87 ¹ Psaume des fils de Coré. Cantique. Il l'a fondée sur les saintes montagnes!

- 2 Yahweh aime les portes de Sion, plus que toutes les demeures de Jacob.
- 3 Des choses glorieuses ont été dites sur toi, cité de Dieu! - Séla.
- 4 "Je nommerai Rahab et Babylone parmi ceux qui me connaissent; voici les Philistins, et Tyr, avec l'Ethiopie: c'est là qu'ils sont nés. "
- 5 Et l'on dira de Sion: Celui-ci et celui-là y est né; c'est Lui, le Très-Haut, qui l'a fondée.
- 6 Yahweh inscrira au rôle des peuples: "Celui-ci est né là." - Séla.
- 7 Et chanteurs et musiciens disent: "Toutes mes sources sont en toi."

Psaume 88

- 88** ¹ Cantiques. Psaume des fils de Coré. Au maître de chant. A chanter sur le ton plaintif. Cantique d'Héman l'Ezrahite.
- 2 Yahweh, Dieu de mon salut, quand je crie la nuit devant toi,
- 3 que ma prière arrive en ta présence, prête l'oreille à mes supplications!
- 4 Car mon âme est rassasiée de maux; et ma vie touche au schéol.
- 5 On me compte parmi ceux qui descendent dans la fosse, je suis comme un homme à bout de forces.
- 6 je suis comme délaissé parmi les morts, pareil aux cadavres étendus dans le sépulcre, dont tu n'as plus le souvenir, et qui sont soustraits à ta main.
- 7 Tu m'as jeté au fond de la fosse, dans les ténèbres, dans les abîmes.
- 8 Sur moi s'appesantit ta fureur, tu m'accables de tous tes flots. - Séla.
- 9 Tu as éloigné de moi mes amis, tu m'as rendu pour eux un objet d'horreur; je suis emprisonné sans pouvoir sortir;
- 10 mes yeux se consomment dans la souffrance. je t'invoque tout le jour, Yahweh, j'étends les mains vers toi.
- 11 Feras-tu un miracle pour les morts; ou bien les ombres se lèveront-elles pour te louer? - Séla.
- 12 Publie-t-on ta bonté dans le sépulcre, ta fidélité dans l'abîme?
- 13 Tes prodiges sont-ils connus dans la région des ténèbres et ta justice dans la terre de l'oubli?
- 14 Et moi, Yahweh, je crie vers toi, ma prière va au-devant de toi dès le matin.
- 15 Pourquoi, Yahweh, repousses-tu mon âme, me caches-tu ta face?
- 16 Je suis malheureux et moribond depuis ma jeunesse; sous le poids de tes terreurs, je ne sais que devenir.
- 17 Tes fureurs passent sur moi, tes épouvantes m'accablent.
- 18 Comme des eaux débordées elles m'entourent tout le jour; elles m'assiègent toutes ensemble.
- 19 Tu as éloigné de moi mes amis et mes proches; mes compagnons, ce sont les ténèbres de

la tombe.

Psaume 89

89 ¹ Cantique d'Ethan l'Ezrahite.

² Je veux chanter à jamais les bontés de Yahweh; à toutes les générations ma bouche fera connaître ta fidélité.

³ Car je dis: La bonté est un édifice éternel, dans les cieux tu as établi ta fidélité.

⁴ "J'ai contracté alliance avec mon élu; j'ai fait ce serment à David, mon serviteur:

⁵ je veux affermir ta race pour toujours, établir ton trône pour toutes les générations." - Séla.

⁶ Les cieux célèbrent tes merveilles, Yahweh, et ta fidélité dans l'assemblée des saints.

⁷ Car qui pourrait, dans le ciel, se comparer à Yahweh? Qui est semblable à Yahweh parmi les fils de Dieu?

⁸ Dieu est terrible dans la grande assemblée des saints, il est redoutable pour tous ceux qui l'entourent.

⁹ Yahweh, Dieu des armées, qui est comme toi? Tu es puissant, Yahweh, et ta fidélité t'entourne.

¹⁰ C'est toi qui domptes l'orgueil de la mer; quand ses flots se soulèvent, c'est toi qui les apaises.

¹¹ C'est toi qui écrasas Rahab comme un cadavre, qui dispersas tes ennemis par la force de ton bras.

¹² A toi sont les cieux, à toi aussi la terre; le monde et ce qu'il contient, c'est toi qui l'as fondé.

¹³ Tu as créé le nord et le midi; le Thabor et l'Hermon tressaillent à ton nom.

¹⁴ Ton bras est armé de puissance, ta main est forte, ta droite élevée.

¹⁵ La justice et l'équité sont le fondement de ton trône, la bonté et la fidélité se tiennent devant ta face.

¹⁶ Heureux le peuple qui connaît les joyeuses acclamations, qui marche à la clarté de ta face, Yahweh!

¹⁷ Il se réjouit sans cesse en ton nom, et il s'élève par ta justice.

¹⁸ Car tu es sa gloire et sa puissance, et ta faveur élève notre force.

¹⁹ Car de Yahweh vient notre bouclier, et du Saint d'Israël notre roi.

²⁰ Tu parlas jadis dans une vision à ton bien-aimé, en disant: " J'ai prêté assistance à un héros, j'ai élevé un jeune homme du milieu du peuple.

²¹ J'ai trouvé David, mon serviteur, je l'ai oint de mon huile sainte.

²² Ma main sera constamment avec lui, et mon bras le fortifiera.

²³ " L'ennemi ne le surprendra pas, et le fils d'iniquité ne l'emportera pas sur lui.

²⁴ J'écraserai devant lui ses adversaires, et je frapperai ceux qui le haïssent.

25 Ma fidélité et ma bonté seront avec lui, et par mon nom grandira sa puissance.
 26 J'étendrai sa main sur la mer et sa droite sur les fleuves.
 27 "Il m'invoquera: Tu es mon père, mon Dieu et le rocher de mon salut.
 28 Et moi je ferai de lui le premier-né, le plus élevé des rois de la terre.
 29 Je lui conserverai ma bonté à jamais; et mon alliance lui sera fidèle.
 30 J'établirai sa postérité pour jamais, et son trône aura les jours des cieux.
 31 " Si ses fils abandonnent ma loi, et ne marchent pas selon mes ordonnances; 32 s'ils violent mes préceptes, et n'observent pas mes commandements; 33 je punirai de la verge leurs transgressions, et par des coups leurs iniquités; 34 mais je ne lui retirerai pas ma bonté, et je ne ferai pas mentir ma fidélité. 35 "Je ne violerai pas mon alliance, et je ne changerai pas la parole sortie de mes lèvres. 36 Je l'ai juré une fois par ma sainteté; non, je ne mentirai pas à David. 37 Sa postérité subsistera éternellement, son trône sera devant moi comme le soleil; 38 comme la lune, il est établi pour toujours, et le témoin qui est au ciel est fidèle. " - Séla. 39 Et toi, tu as rejeté, et tu as dédaigné, et tu t'es irrité contre ton Oint! 40 Tu as pris en dégoût l'alliance avec son serviteur, tu as jeté à terre son diadème profané. 41 Tu as renversé toutes ses murailles, tu as mis en ruines ses forteresses. 42 Tous les passants le dépouillent; il est devenu l'opprobre de ses voisins. 43 Tu as élevé la droite de ses oppresseurs, tu as réjoui tous ses ennemis. 44 Tu as fait retourner en arrière le tranchant de son glaive, et tu ne l'as pas soutenu dans le combat. 45 Tu l'as dépouillé de sa splendeur, et tu as jeté par terre son trône. 46 Tu as abrégé les Jours de sa jeunesse, et tu l'as couvert d'ignominie. - Séla. 47 Jusques à quand, Yahweh, te cacheras-tu pour toujours, et ta fureur s'embrasera-t-elle comme le feu? 48 Rappelle-toi la brièveté de ma vie, et pour quelle vanité tu as créé les fils de l'homme! 49 Quel est le vivant qui ne verra pas la mort, qui soustraira son âme au pouvoir du schéol? - Séfa. 50 Où sont, Seigneur, tes bontés d'autrefois, que tu juras à David dans ta fidélité? 51 Souviens-toi, Seigneur, de l'opprobre de tes serviteurs; souviens-toi que je porte dans mon sein les outrages de tant de peuples nombreux 52 souviens-toi des outrages de tes ennemis, Yahweh, de leurs outrages contre les pas de ton Oint. 53 Béni soit à jamais Yahweh! Amen! Amen!

Psaume 90

90 ¹ Prière de Moïse, homme de Dieu. Seigneur, tu as été pour nous un refuge d'âge en âge.
² Avant que les montagnes fussent nées, et que tu eusses enfanté la terre et le monde, de l'éternité à l'éternité tu es, ô Dieu!
³ Tu réduis les mortels en poussière, et tu dis: " Retournez, fils de l'homme! "
⁴ Car mille ans sont, à tes yeux, comme le jour d'hier, quand il passe, et comme une veille

de la nuit.

5 Tu les emportes, semblables à un songe; le matin, comme l'herbe, ils repoussent:

6 le matin, elle fleurit et pousse; le soir, elle se flétrit et se dessèche.

7 Ainsi nous sommes consumés par ta colère, et ta fureur nous terrifie.

8 Tu mets devant toi nos iniquités, nos fautes cachées à la lumière de ta face

9 Tous nos jours disparaissent par ton courroux nous voyons nos années s'évanouir comme un son léger

10 Nos jours s'élèvent à soixante-dix ans, et dans leur pleine mesure à quatre-vingts ans et leur splendeur n'est que peine et misère, car ils passent vite, et nous nous envolons!

11 Qui comprend la puissance de ta colère, et ton courroux, selon la crainte qui t'est due?

12 Enseigne-nous à bien compter nos jours. afin que nous acquérions un coeur sage.

13 Reviens, Yahweh; jusques à quand? Aie pitié de tes serviteurs.

14 Rassasie-nous le matin de ta bonté, et nous serons tous nos jours dans la joie et l'allégresse.

15 Réjouis-nous autant de jours que tu nous a humiliés, autant d'années que nous avons connu le malheur,

16 Que ton oeuvre se manifeste à tes serviteurs, ainsi que ta gloire, pour leurs enfants!

17 Que la faveur de Yahweh, notre Dieu, soit sur nous! Affermis pour nous l'ouvrage de nos mains; oui, affermis l'ouvrage de nos mains!

Psaume 91

91¹ Celui qui s'abrite sous la protection du Très-Haut repose à l'ombre du Tout-Puissant.

2 Je dis à Yahweh: " Tu es mon refuge et ma forteresse, mon Dieu en qui je me confie. "

3 Car c'est lui qui te délivre du filet de l'oiseleur et de la peste funeste.

4 Il te couvrira de ses ailes, et sous ses plumes tu trouveras un refuge. Sa fidélité est un bouclier et une cuirasse.

5 Tu n'auras à craindre ni les terreurs de la nuit, ni la flèche qui vole pendant le jour,

6 ni la peste qui marche dans les ténèbres, ni la contagion qui ravage en plein midi.

7 Que mille tombent à ton côté, et dix mille à ta droite, tu ne seras pas atteint.

8 De tes yeux seulement tu regarderas, et tu verras la rétribution des méchants.

9 Car tu as dit: " Tu es mon refuge, Yahweh! " tu as fait du Très-Haut ton asile.

10 Le malheur ne viendra pas jusqu'à toi, aucun fléau n'approchera de ta tente.

11 Car il ordonnera à ses anges de te garder dans toutes tes voies.

12 Ils te porteront sur leurs mains, de peur que ton pied ne heurte contre la pierre.

13 Tu marcheras sur le lion et sur l'aspic, tu fouleras le lionceau et le dragon.

14 Puisqu'il s'est attaché à moi, je le délivrerai; je le protégerai puisqu'il connaît mon nom.

15 Il m'invoquera et je l'exaucerai; je serai avec lui dans la détresse. "Je le délivrerai et le glorifierai.

16 Je le rassasierai de longs jours, et je lui ferai voir mon salut. "

Psaume 92

92 ¹ Psaume. Cantique pour le jour du sabbat.

2 Il est bon de louer Yahweh, et de célébrer ton nom, ô Très-Haut,

3 de publier le matin ta bonté, et ta fidélité pendant la nuit,

4 sur l'instrument à dix cordes et sur le luth, avec les accords de la harpe.

5 Tu me réjouis, Yahweh, par tes oeuvres, et je tressaille devant les ouvrages de tes mains.

6 Que tes oeuvres sont grandes, Yahweh, que tes pensées sont profondes!

7 L'homme stupide n'y connaît rien, et l'insensé n'y peut rien comprendre.

8 Quand les méchants croissent comme l'herbe, et que fleurissent tous ceux qui font le mal, c'est pour être exterminés à jamais.

9 Mais toi, tu es élevé pour l'éternité, Yahweh!

10 Car voici que tes ennemis périssent, tous ceux qui font le mal sont dispersés.

11 Et tu élèves ma corne, comme celle d'un buffle, je suis arrosé avec une huile fraîche.

12 Mon oeil se plaît à contempler mes ennemis, et mon oreille à entendre les méchants qui s'élèvent contre moi.

13 Le juste croîtra comme le palmier, il s'élèvera comme le cèdre du Liban.

14 Plantés dans la maison de Yahweh, ils fleuriront dans les parvis de notre Dieu.

15 Ils porteront encore des fruits dans la vieillesse; ils seront pleins de sève et verdoyants,

16 pour proclamer que Yahweh est juste: il est mon rocher, et il n'y a pas en lui d'injustice.

Psaume 93

93 ¹ Yahweh est roi, il est revêtu de majesté, Yahweh est revêtu, il est ceint de force: Aussi le monde est ferme, il ne chancelle pas.

2 Ton trône est établi dès l'origine, tu es dès l'éternité.

3 Les fleuves élèvent, ô Yahweh, les fleuves élèvent leurs voix, les fleuves élèvent leurs flots retentissants.

4 Plus que la voix des grandes eaux, des vagues puissantes de la mer, Yahweh est magnifique dans les hauteurs!

5 Tes témoignages sont immuables; la sainteté convient à ta maison, Yahweh, pour toute la durée des jours.

Psaume 94

94 ¹ Dieu des vengeances, Yahweh, Dieu des vengeances, parais!
² Lève-toi, juge de la terre, rends aux superbes selon leurs oeuvres!
³ Jusques à quand les méchants, Yahweh, jusques à quand les méchants triompheront-ils?
⁴ Ils se répandent en discours arrogants, ils se glorifient, tous ces artisans d'iniquité.
⁵ Yahweh, ils écrasent ton peuple, ils oppriment ton héritage,
⁶ ils égorgent la veuve et l'étranger, ils massacrent les orphelins.
⁷ Et ils disent: " Yahweh ne regarde pas, le Dieu de Jacob ne fait pas attention. "
⁸ Comprenez-donc, stupides enfants du peuple! Insensés, quand aurez-vous l'intelligence?
⁹ Celui qui a planté l'oreille n'entendrait-il pas? Celui qui a formé l'oeil ne verrait-il pas?
¹⁰ Celui qui châtie les nations ne punirait-il pas? Celui qui donne à l'homme l'intelligence ne reconnaîtrait-il pas?
¹¹ Yahweh connaît les pensées des hommes, il sait qu'elles sont vaines.
¹² Heureux l'homme que tu instruis, Yahweh, et à qui tu donnes l'enseignement de ta loi,
¹³ pour l'apaiser aux jours du malheur, jusqu'à ce que la fosse soit creusée pour le méchant.
¹⁴ Car Yahweh ne rejettera pas son peuple, il n'abandonnera pas son héritage;
¹⁵ mais le jugement redeviendra conforme à la justice, et tous les hommes au coeur droit y applaudiront.
¹⁶ Qui se lèvera pour moi contre les méchants? Qui me soutiendra contre ceux qui font le mal?
¹⁷ Si Yahweh n'était pas mon secours, mon âme habiterait bientôt le séjour du silence.
¹⁸ Quand je dis: " Mon pied chancelle, " ta bonté, Yahweh, me soutient.
¹⁹ Quand les angoisses s'agitent en foule dans ma pensée, tes consolations réjouissent mon âme.
²⁰ A-t-il rien de commun avec toi le tribunal de perdition, qui fait le mal dans les formes légales?
²¹ Ils s'empressent contre la vie du juste, et ils condamnent le sang innocent.
²² Mais Yahweh est ma forteresse, mon Dieu est le rocher où je m'abrite.
²³ Il fera retomber sur eux leur iniquité, il les exterminera par leur propre malice, il les exterminera, Yahweh, notre Dieu!

Psaume 95

95 ¹ Venez, chantons avec allégresse à Yahweh! Poussons des cris de joie vers le Rocher de notre salut!
² Allons au-devant de lui avec des louanges, faisons retentir des hymnes en son honneur.

- 3 Car c'est un grand Dieu que Yahweh, un grand roi au-dessus de tous les dieux.
 4 Il tient dans sa main les fondements de la terre, et les sommets des montagnes sont à lui.
 5 A lui la mer, car c'est lui qui l'a faite; la terre aussi: ses mains l'ont formée.
 6 Venez, prosternons-nous et adorons, fléchissons le genou devant Yahweh, notre Créateur.
 7 Car il est notre Dieu, et nous, nous sommes le peuple de son pâturage, le troupeau que sa main conduit. Oh! si vous pouviez écouter aujourd'hui sa voix!
 8 N'endurcissez pas votre coeur comme à Mériba, comme à la journée de Massa, dans le désert,
 9 où vos pères m'ont tenté, m'ont éprouvé, quoiqu'ils eussent vu mes oeuvres.
 10 Pendant quarante ans j'eus cette race en dégoût, et je dis: C'est un peuple au coeur égaré; et ils n'ont pas connu mes voies.
 11 Aussi je jurai dans ma colère: ils n'entreront pas dans mon repos.

Psaume 96

- 96¹ Chantez à Yahweh un cantique nouveau! Chantez à Yahweh, vous habitants de toute la terre!
 2 Chantez à Yahweh, bénissez son nom! Annoncez de jour en jour son salut,
 3 Racontez sa gloire parmi les nations, ses merveilles parmi tous les peuples.
 4 Car Yahweh est grand et digne de toute louange, il est redoutable par dessus tous les dieux,
 5 car tous les dieux des peuples sont néant. Mais Yahweh a fait les cieux.
 6 La splendeur et la magnificence sont devant lui, la puissance et la majesté sont dans son sanctuaire.
 7 Rendez à Yahweh, famille des peuples, rendez à Yahweh gloire et puissance!
 8 Rendez à Yahweh la gloire due à son nom! Apportez l'offrande et venez dans ses parvis.
 9 Prosternez vous devant Yahweh avec l'ornement sacré; tremblez devant lui, vous, habitants de toute la terre!
 10 Dites parmi les nations: " Yahweh est roi; aussi le monde sera stable et ne chancellera pas; il jugera les peuples avec droiture. "
 11 Que les cieux se réjouissent et que la terre soit dans l'allégresse! Que la mer s'agite avec tout ce qu'elle contient!
 12 Que la campagne s'égaie avec tout ce qu'elle renferme, que tous les arbres des forêts poussent des cris de joie devant Yahweh , car il vient!
 13 Car il vient pour juger la terre; il jugera le monde avec justice, et les peuples selon sa fidélité.

Psaume 97

97 ¹ Yahweh est roi: que la terre soit dans l'allégresse, que les îles nombreuses se réjouissent!

² La nuée et l'ombre l'environnent, la justice et l'équité sont la base de son trône.

³ Le feu s'avance devant lui, et dévore à l'entour ses adversaires.

⁴ Ses éclairs illuminent le monde; la terre le voit et tremble.

⁵ Les montagnes se fondent comme la cire devant Yahweh, devant le Seigneur de toute la terre.

⁶ Les cieux proclament sa justice, et tous les peuples contemplant sa gloire.

⁷ Ils seront confondus tous les adorateurs d'images, qui sont fiers de leurs idoles. Tous les dieux se prosternent devant lui.

⁸ Sion a entendu et s'est réjouie, les filles de Juda sont dans l'allégresse, à cause de tes jugements, Yahweh.

⁹ Car toi, Yahweh, tu es le Très-Haut sur toute la terre, tu es souverainement élevé au dessus de tous les dieux.

¹⁰ Vous qui aimez Yahweh, haïssez le mal! Il garde les âmes de ses fidèles, Il les délivre de la main des méchants.

¹¹ La lumière est semée pour le juste, et la joie pour ceux qui ont le coeur droit.

¹² Justes, réjouissez-vous en Yahweh, et rendez gloire à son saint nom.

Psaume 98

98 ¹ Chantez à Yahweh un cantique nouveau, car il a fait des prodiges; sa droite et son bras saints lui ont donné la victoire.

² Il a révélé sa justice aux yeux des nations. Il s'est souvenu de sa bonté et de sa fidélité envers la maison d'Israël;

³ Toutes les extrémités de la terre ont vu le salut de notre Dieu.

⁴ Poussez vers Yahweh des cris de joie, vous, habitants de toute la terre, faites éclater votre allégresse au son des instruments!

⁵ Célébrez Yahweh sur la harpe, sur la harpe et au son des cantiques!

⁶ Avec les trompettes et au son du cor, poussez des cris de joie devant le Roi Yahweh!

⁷ Que la mer s'agite avec tout ce qu'elle renferme, que la terre et ses habitants fassent éclater leurs transports.

⁸ Que les fleuves applaudissent, qu'ensemble les montagnes poussent des cris de joie,

⁹ devant Yahweh - car il vient pour juger la terre; il jugera le monde avec justice, et les peuples avec équité.

Psaume 99

99 ¹ Yahweh est roi: les peuples tremblent; il est assis sur les Chérubins; la terre chancelle.

2 Yahweh est grand dans Sion, il est élevé au dessus de tous les peuples.

3 Qu'on célèbre ton nom grand et redoutable! - Il est saint!

4 Qu'on célèbre la puissance du Roi qui aime la justice! tu affermis la droiture, tu exerces en Jacob la justice et l'équité.

5 Exaltez Yahweh, notre Dieu, et prosternez-vous devant l'escabeau de ses pieds. - Il est saint!

6 Moïse et Aaron étaient parmi ses prêtres, et Samuel parmi ceux qui invoquaient son nom. Ils invoquaient Yahweh, et il les exauçait,

7 il leur parlait dans la colonne de nuée. Ils observaient ses commandements, Et la loi qu'il leur avait donnée.

8 Yahweh , notre Dieu, tu les exauças, tu fus pour eux un Dieu clément, et tu les punis de leurs fautes.

9 Exaltez Yahweh notre Dieu, et prosternez-vous devant sa montagne sainte, car il est saint, Yahweh notre Dieu!

Psaume 100

100 ¹ Psaume de louange. Poussez des cris de joie vers Yahweh, vous, habitants de toute la terre!

2 Servez Yahweh avec joie, venez en sa présence avec allégresse!

3 Reconnaissez que Yahweh est Dieu, c'est lui qui nous a faits et nous lui appartenons; nous sommes son peuple et le troupeau de son pâturage.

4 Venez à ses portiques avec des louanges, à ses parvis avec des cantiques; célébrez-le, bénissez son nom.

5 Car Yahweh est bon, sa miséricorde est éternelle, et sa fidélité demeure d'âge en âge.

Psaume (CP) 79

Psaume (CP) 139

Psaume 139

- 139 ¹ Au maître de chant. Psaume de David. Yahweh, tu me sondes et tu me connais,
² tu sais quand je suis assis ou levé, tu découvres ma pensée de loin.
³ Tu m' observes quand je suis en marche ou couché, et toutes mes voies te sont familières.
⁴ La parole n'est pas encore sur ma langue, que déjà, Yahweh, tu la connais entièrement.
⁵ En avant et en arrière tu m'entoures, et tu mets ta main sur moi:
⁶ Science trop merveilleuse pour moi, elle est trop élevée pour que j'y puisse atteindre!
⁷ Où aller loin de ton esprit, où fuir loin de ta face?
⁸ Si je monte aux cieus, tu y es; si je me couche dans le schéol, te voilà!
⁹ Si je prends les ailes de l'aurore, et que j'aïlle habiter aux confins de la mer,
¹⁰ Là encore ta main me conduira, et ta droite me saisira.
¹¹ Et je dis: Au moins les ténèbres me couvriront, et la nuit sera la seule lumière qui m'entoure!..
¹² Les ténèbres mêmes n'ont pas pour toi d'obscurité; pour toi la nuit brille comme le jour, et les ténèbres comme la lumière.
¹³ C'est toi qui as formé mes reins, et qui m'as tissé dans le sein de ma mère.
¹⁴ Je te loue d'avoir fait de moi une créature si merveilleuse; tes oeuvres sont admirables, et mon âme se plaît à le reconnaître.
¹⁵ Ma substance n'était pas cachée devant toi, lorsque j'étais formé dans le secret, tissé avec art dans les profondeurs de la terre.
¹⁶ Je n'étais qu'un germe informe, et tes yeux me voyaient, et sur ton livre étaient tous inscrits les jours qui m'étaient destinés, avant qu'aucun d'eux fût encore.
¹⁷ O Dieu, que tes pensées me semblent ravissantes! Que le nombre en est grand!
¹⁸ Si je compte, elles surpassent en nombre les grains de sable: je m'éveille, et je suis encore avec toi!
¹⁹ O Dieu, ne feras-tu pas périr le méchant? Hommes de sang, éloignez-vous de moi!
²⁰ Ils parlent de toi d'une manière criminelle, ils prennent ton nom en vain, eux, tes ennemis!
²¹ Ne dois-je pas, Yahweh, haïr ceux qui te haïssent, avoir en horreur ceux qui s'élèvent contre toi?
²² Oui, je les hais d'une haine complète, ils sont pour moi des ennemis.
²³ Sonde-moi, ô Dieu, et connais mon coeur; éprouve-moi, et connais mes pensées.
²⁴ Regarde si je suis sur une voie funeste, et conduis-moi dans la voie éternelle.

Psaume 140

140 ¹ Au maître de chant. Psaume de David.

² Yahweh, délivre-moi de l'homme méchant, préserve-moi des hommes de violence,

³ qui méditent de mauvais desseins dans leur coeur, qui excitent sans cesse la guerre contre moi,

⁴ qui aiguisent leur langue comme le serpent, et qui ont sous leurs lèvres le venin de l'aspic.
-- Séla.

⁵ Yahweh, garde-moi des mains du méchant, préserve-moi des hommes de violence, qui méditent de me faire trébucher.

⁶ Des orgueilleux me dressent un piège et des filets, ils placent des rets le long de mon sentier, ils me tendent des embûches. -- Séla.

⁷ Je dis à Yahweh: Tu es mon Dieu! Ecoute, Yahweh, la voix de mes supplications!

⁸ Seigneur Yahweh, mon puissant sauveur, tu couvres ma tête au jour du combat.

⁹ Yahweh, n'accomplis pas les désirs du méchant, ne laisse pas réussir ses desseins: il en serait trop fier! -- Séla.

¹⁰ Que sur la tête de ceux qui m'assiègent retombe l'iniquité de leurs lèvres,

¹¹ que des charbons ardents soient secoués sur eux! Que Dieu les précipite dans le feu, dans les abîmes d'où ils ne se relèvent plus!

¹² Non, le calomniateur ne prospérera pas sur la terre, et le malheur poursuivra sans merci l'homme violent.

¹³ Je sais que Yahweh fait droit au misérable, et justice au pauvre.

¹⁴ Oui, les justes célébreront ton nom, et les hommes droits habiteront devant ta face.

Psaume 141

141 ¹ Psaume de David. Yahweh, je t'invoque; hâte-toi de venir vers moi; prête l'oreille à ma voix, quand je t'invoque.

² Que ma prière soit devant ta face comme l'encens, et l'élévation de mes mains comme l'offrande du soir!

³ Yahweh, mets une garde à ma bouche, une sentinelle à la porte de mes lèvres.

⁴ N'incline pas mon coeur vers des choses mauvaises; ne l'incline pas à se livrer à des actes de méchanceté avec les hommes qui commettent l'iniquité; que je ne prenne aucune part à leurs festins!

⁵ Que le juste me frappe, c'est une faveur; qu'il me reprenne, c'est un parfum sur ma tête; ma tête ne le refusera pas, car alors je n'opposerai que ma prière à leurs mauvais desseins.

⁶ Mais bientôt leurs chefs seront précipités le long des rochers; et l'on écoutera mes paroles, car elles sont agréables.

7 Comme lorsqu'on laboure et que l'on ameublit la terre, ainsi nos ossements sont semés au bord du schéol.

8 Car vers toi, Seigneur Yahweh, je tourne mes yeux; auprès de toi je cherche un refuge: n'abandonne pas mon âme!

9 Préserve-moi des pièges qu'ils me tendent, des embûches de ceux qui font le mal!

10 Que les méchants tombent dans leurs propres filets, et que j'échappe en même temps!

Psaume 142

142¹ Cantique de David. Lorsqu'il était dans la caverne. Prière.

2 De ma voix je crie à Yahweh, de ma voix j'implore Yahweh;

3 Je répands ma plainte en sa présence, devant lui j'expose ma détresse.

4 Lorsqu'en moi mon esprit défaille, toi tu connais mon sentier; tu sais que, dans la route où je marche, ils me tendent des pièges.

5 Jette les yeux à ma droite et vois: personne ne me reconnaît; tout refuge me fait défaut, nul n'a souci de mon âme.

6 Je crie vers toi, Yahweh, je dis: Tu es mon refuge, mon partage sur la terre des vivants!

7 Prête l'oreille à ma plainte, car je suis malheureux à l'excès; délivre-moi de ceux qui me poursuivent, car ils sont plus forts que moi.

8 Tire mon âme de cette prison, afin que je célèbre ton nom; les justes triompheront avec moi de ce que tu m'auras fait du bien.

Psaume 143

143¹ Psaume de David. Yahweh, écoute ma prière; prête l'oreille à mes supplications; exauce-moi dans ta vérité et dans ta justice.

2 N'entre pas en jugement avec ton serviteur, car aucun homme vivant n'est juste devant toi.

3 L'ennemi en veut à mon âme, il foule à terre ma vie; il me relègue dans les lieux ténébreux, comme ceux qui sont morts depuis longtemps.

4 Mon esprit défaille en moi, mon coeur est troublé dans mon sein.

5 Je pense aux jours d'autrefois, je médite sur toutes tes oeuvres, je réfléchis sur l'ouvrage de tes mains.

6 J'étends vers toi mes mains, et mon âme, comme une terre desséchée, soupire après toi. -- Séla.

7 Hâte-toi de m'exaucer, Yahweh, mon esprit défaille; ne me cache pas ta face, je deviens semblable à ceux qui descendent dans la fosse.

8 Fais-moi de bonne heure sentir ta bonté, car c'est en toi que j'espère; fais-moi connaître la voie où je dois marcher, car c'est vers toi que j'élève mon âme.

9 Délivre-moi de mes ennemis, Yahweh, je me réfugie auprès de toi.

10 Apprends-moi à faire ta volonté, car tu es mon Dieu. Que ton bon esprit me conduise dans la voie droite!

11 A cause de ton nom, Yahweh, rends-moi la vie; dans ta justice, retire mon âme de la détresse.

12 Dans ta bonté, anéantis mes ennemis, et fais périr tous ceux qui m'oppriment, car je suis ton serviteur.

Psaume 144

144 ¹ De David. Béni soit Yahweh, mon rocher, qui a dressé mes mains au combat, et mes doigts à la guerre,

² mon bienfaiteur et ma forteresse, ma haute retraite et mon libérateur, mon bouclier, celui qui est mon refuge, qui range mon peuple sous moi!

³ Yahweh, qu'est-ce que l'homme pour que tu le connaisses, le fils de l'homme, pour que tu prennes garde à lui?

⁴ L'homme est semblable à un souffle, ses jours sont comme l'ombre qui passe.

⁵ Yahweh, abaisse tes cieux et descends; touche les montagnes, et qu'elles s'embrasent;

⁶ fais briller les éclairs, et disperse les ennemis; lance tes flèches, et mets-les en déroute.

⁷ Etends tes mains d'en haut, délivre-moi et sauve-moi des grandes eaux, de la main des fils de l'étranger,

⁸ dont la bouche profère le mensonge, et dont la droite est une droite parjure.

⁹ O Dieu, je te chanterai un cantique nouveau, je te célébrerai sur le luth à dix cordes.

¹⁰ Toi qui donnes au rois la victoire, qui sauves du glaive meurtrier David, ton serviteur,

¹¹ délivre-moi et sauve-moi de la main des fils de l'étranger, dont la bouche profère le mensonge, et dont la droite est une droite parjure.

¹² Que nos fils, comme des plants vigoureux, grandissent en leur jeunesse! Que nos filles soient comme les colonnes angulaires, sculptées à la façon de celles d'un temple!

¹³ Que nos greniers soient remplis, et regorgent de toutes sortes de provisions! Que nos brebis, dans nos pâturages, se multiplient par milliers et par myriades!

¹⁴ Que nos génisses soient fécondes! Qu'il n'y ait dans nos murs ni brèche, ni reddition! Ni cri d'alarme dans nos places publiques!

¹⁵ Heureux le peuple qui jouit de ces biens! Heureux le peuple dont Yahweh est le Dieu!

Psaume 145

145 ¹ Chant de louange. De David. Je veux t'exalter, mon Dieu, ô Roi, et bénir ton nom à jamais et toujours.

² Je veux chaque jour te bénir, et célébrer ton nom toujours et à jamais.

³ Yahweh est grand et digne de toute louange, et sa grandeur est insondable.

4 Chaque âge dira au suivant la louange de tes oeuvres, on publiera tes prodiges.
 5 Je chanterai l'éclat glorieux de ta majesté, et tes oeuvres prodigieuses.
 6 Et l'on parlera de ta puissance redoutable, et je raconterai ta grandeur.
 7 On proclamera le souvenir de ton immense bonté, et on célébrera ta justice.
 8 Yahweh est miséricordieux et compatissant, lent à la colère et plein de bonté.
 9 Yahweh est bon envers tous, et sa miséricorde s'étend sur toutes ses créatures.
 10 Toutes tes oeuvres te louent, Yahweh, et tes fidèles te bénissent.
 11 Ils disent la gloire de ton règne, et proclament ta puissance,
 12 afin de faire connaître aux fils des hommes ses prodiges, et le glorieux éclat de son règne.
 13 Ton règne est un règne éternel, et ta domination subsiste dans tous les âges.
 14 Yahweh soutient tous ceux qui tombent, il redresse tous ceux qui sont courbés.
 15 Les yeux de tous les êtres sont tournés vers toi dans l'attente, et tu leur donnes leur nourriture en son temps.
 16 Tu ouvres ta main, et tu rassasies de tes biens tout ce qui respire.
 17 Yahweh est juste dans toutes ses voies, et miséricordieux dans toutes ses oeuvres.
 18 Yahweh est près de tous ceux qui l'invoquent, de tous ceux qui l'invoquent d'un coeur sincère.
 19 Il accomplit les désirs de ceux qui le craignent, il entend leur cri et il les sauve.
 20 Yahweh garde tous ceux qui l'aiment, et il détruit tous les méchants.
 21 Que ma bouche publie la louange de Yahweh, et que toute chair bénisse son saint nom, toujours, à jamais!

Psaume 146

146 ¹ Alleluia! Mon âme, loue Yahweh!
 2 Tout ma vie, je veux louer Yahweh, tant que je serai, je veux chanter mon Dieu.
 3 Ne mettez pas votre confiance dans les princes, dans le fils de l'homme, qui ne peut sauver.
 4 Son souffle s'en va, il retourne à sa poussière, et, ce même jour, ses desseins s'évanouissent.
 5 Heureux celui qui a pour secours le Dieu de Jacob, qui met son espoir en Yahweh, son Dieu!
 6 Yahweh a fait le ciel et la terre, la mer et tout ce qu'elle renferme; il garde à jamais sa fidélité.
 7 Il rend justice aux opprimés, il donne la nourriture à ceux qui ont faim. Yahweh délivre les captifs,
 8 Yahweh ouvre les yeux des aveugles, Yahweh relève ceux qui sont courbés, Yahweh aime les justes.
 9 Yahweh garde les étrangers, il soutient l'orphelin et la veuve; mais il rend tortueuse la voie

des méchants.

10 Yahweh est roi pour l'éternité, ton Dieu, ô Sion, d'âge en âge. Alleluia!

Psaume 147

147 ¹ Alleluia - Louez Yahweh, car il est bon de célébrer notre Dieu, car il est doux, il est bien-séant de le louer.

² Yahweh rebâtit Jérusalem, il rassemble les dispersés d'Israël.

³ Il guérit ceux qui ont le cœur brisé, et il panse leurs blessures.

⁴ Il compte le nombre des étoiles, il les appelle toutes par leur nom.

⁵ Notre Seigneur est grand, et sa force est infinie, et son intelligence n'a pas de limites.

⁶ Yahweh vient en aide aux humbles, il abaisse les méchants jusqu'à terre.

⁷ Chantez à Yahweh un cantique d'actions de grâces; célébrez notre Dieu sur la harpe!

⁸ Il couvre les cieux de nuages, et prépare la pluie pour la terre; il fait croître l'herbe sur les montagnes.

⁹ Il donne la nourriture au bétail, aux petits du corbeau qui crient vers lui.

¹⁰ Ce n'est pas dans la vigueur du cheval qu'il se complaît, ni dans les jambes de l'homme qu'il met son plaisir;

¹¹ Yahweh met son plaisir en ceux qui le craignent, en ceux qui espèrent en sa bonté.

¹² Jérusalem, célèbre Yahweh; Sion, loue ton Dieu.

¹³ Car il affermit les verrous de tes portes, il bénit tes fils au milieu de toi;

¹⁴ Il assure la paix à tes frontières, il te rassasie de la fleur du froment.

¹⁵ Il envoie ses ordres à la terre; sa parole court avec vitesse.

¹⁶ Il fait tomber la neige comme de la laine, il répand le givre comme de la cendre.

¹⁷ Il jette ses glaçons par morceaux: qui peut tenir devant ses frimas?

¹⁸ Il envoie sa parole, et il les fond; Il fait souffler son vent, et les eaux coulent.

¹⁹ C'est lui qui a révélé sa parole à Jacob, ses lois et ses ordonnances à Israël.

²⁰ Il n'a pas fait de même pour toutes les autres nations; elles ne connaissent pas ses ordonnances. Alleluia!

Psaume 148

148 ¹ Alleluia! Louez Yahweh du haut des cieux, louez-le dans les hauteurs!

² Louez-le, vous tous, ses anges; louez-le, vous toutes, ses armées!

³ Louez-le, soleil et lune; Louez-le, vous toutes, étoiles brillantes!

⁴ Louez-le, cieux des cieux, et vous, eaux, qui êtes au-dessus des cieux!

- 5 Qu'ils louent le nom de Yahweh; car il a commandé, et ils ont été créés.
 6 Il les a établis pour toujours et à jamais; il a posé une loi qu'on ne transgressera pas.
 7 De la terre, louez Yahweh, monstres marins, et vous tous, océans,
 8 feu et grêle, neige et vapeurs, vents impétueux, qui exécutez ses ordres,
 9 montagnes, et vous toutes, collines, arbres fruitiers, et vous tous, cèdres.
 10 Animaux sauvages et troupeaux de toutes sortes, reptiles et oiseaux ailés,
 11 rois de la terre et tous les peuples, princes, et vous tous, juges de la terre,
 12 jeunes hommes et jeunes vierges, vieillards et enfants.
 13 Qu'ils louent le nom de Yahweh, car son nom seul est grand, sa gloire est au-dessus du ciel et de la terre.
 14 Il a relevé la puissance de son peuple, sujet de louange pour tous ses fidèles, pour les enfants d'Israël, le peuple qui est près de lui, Alleluia!

Psaume 149

- 149** ¹ Alleluia!
 2 Chantez à Yahweh un cantique nouveau; que sa louange retentisse dans l'assemblée des saints! Qu'Israël se réjouisse en son Créateur, que les fils de Sion tressaillent en leur Roi! Qu'ils louent son nom dans leurs danses, qu'ils le chantent avec le tambourin et la harpe!
 3 Car Yahweh se complait dans son peuple, il glorifie les humbles en les sauvant. Les fidèles triomphent dans la gloire, ils tressaillent de joie sur leur couche. Les louanges de Dieu sont dans leur bouche; et ils ont dans leurs mains un glaive à deux tranchants.
 4 Pour exercer la vengeance sur les nations, et porter le châtiment chez les peuples; pour lier leurs rois avec des chaînes, et leurs grands avec des ceps de fer; pour exécuter contre eux l'arrêt écrit: c'est là la gloire réservée à tous ses fidèles. Alleluia!

Psaume 150

- 150** ¹ Alleluia!
 2 Louez Dieu dans son sanctuaire! Louez-le dans le séjour de sa puissance! Louez-le pour ses hauts faits! Louez-le selon l'immensité de sa grandeur!
 3 Louez-le au son de 1a trompette! Louez-le sur la harpe et la cithare! Louez-le dans vos danses, avec le tambourin! Louez-le avec 1es instruments à cordes et le chalumeau!
 4 Louez-le avec les cymbales au son clair! Louez-le avec les cymbales retentissantes! Que tout ce qui respire loue Yahweh! Alleluia.

Psaume (CP) 139

1Rois (CP) 7

Le palais de Salomon

¹ Salomon bâtit sa maison en treize ans, et il l'acheva tout entière. ² Il construisit la maison de la Forêt du Liban, dont la longueur était de cent coudées, la largeur de cinquante coudées et la hauteur de trente coudées; elle reposait sur quatre rangées de colonnes de cèdre, et il y avait des poutres de cèdre sur les colonnes. ³ Un toit de cèdre la recouvrait, au-dessus des chambres qui reposaient sur les colonnes, au nombre de quarante-cinq, quinze par rangées. ⁴ Il y avait trois rangées de chambres, et les fenêtres se faisaient face, trois fois. ⁵ Toutes les portes et tous les poteaux étaient formés d'ais et carré, et les fenêtres se faisaient face, trois fois. ⁶ Il fit le portique à colonnes, dont la longueur était de cinquante coudées et la largeur de trente coudées, et, en avant, un autre portique avec des colonnes et des degrés devant elles. ⁷ Il fit le portique du trône, où il rendait la justice, le portique du jugement, et il le revêtit de cèdre depuis le sol jusqu'au plafond. ⁸ Sa maison d'habitation fut construite de la même manière, dans une seconde cour, après le portique; et il fit une maison semblable à ce portique pour la fille de Pharaon, que Salomon avait épousée. ⁹ Toutes ces constructions étaient en pierres de prix, taillées d'après des mesures, sciées avec la scie, à l'intérieur comme à l'extérieur, depuis les fondements jusqu'aux corniches, et en dehors jusqu'à la grande cour. ¹⁰ Les fondements étaient aussi en pierres de prix, en pierres de grande dimension, en pierres de dix coudées et en pierres de huit coudées. ¹¹ Au-dessus, il y avait encore des pierres de prix, taillées d'après des mesures, et du bois de cèdre. ¹² La grande cour avait dans tout son circuit trois rangées de pierre de taille et une rangée de poutres de cèdre, comme le parvis intérieur de la maison de Yahweh, et comme le portique de la maison. ¹³ Le roi Salomon envoya chercher Hiram de Tyr. ¹⁴ Il était fils d'une veuve de la tribu de Nephthali, mais son père était tyrien et travaillait l'airain. Il était rempli de sagesse, d'intelligence et de savoir pour faire toutes sortes d'ouvrages d'airain; il vint auprès du roi Salomon, et il exécuta tous ses ouvrages. ¹⁵ Il fabriqua les deux colonnes en airain; la hauteur d'une colonne était de dix-huit coudées et un fil de douze coudées mesurait la circonférence de la deuxième colonne. ¹⁶ Il fit deux chapiteaux d'airain fondu, pour les placer sur les sommets des colonnes; la hauteur d'un chapiteau était de cinq coudées et la hauteur du deuxième chapiteau était de cinq coudées. ¹⁷ Il y avait des treillis en forme de réseaux, des festons en forme de chaînettes, aux chapiteaux qui surmontaient le sommet des colonnes, sept à un chapiteau, sept au deuxième chapiteau. ¹⁸ Il fit deux rangs de grenades autour de l'un des treillis, pour couvrir le chapiteau qui surmontait l'une des colonnes; et de même fit-il pour le second chapiteau. ¹⁹ Les chapiteaux qui étaient sur le sommet des colonnes, dans le portique, figuraient des lis ayant quatre coudées de hauteur. ²⁰ Les chapiteaux placés sur les deux colonnes étaient entourés de deux cents grenades, en haut, près du renflement qui était au delà du treillis; il y avait aussi deux cents grenades

rangées tout autour, sur le second chapiteau. ²¹ Il dressa les colonnes au portique du temple; il dressa la colonne de droite et la nomma Jachin; puis il dressa la colonne de gauche et la nomma Booz. ²² Et il y avait sur le sommet des colonnes un travail figurant des lis. Ainsi fut achevé l'ouvrage des colonnes. ²³ Il fit la mer d'airain fondu. Elle avait dix coudées d'un bord à l'autre, elle était entièrement ronde; sa hauteur était de cinq coudées, et un cordon de trente coudées mesurait sa circonférence. ²⁴ Des coloquintes l'entouraient, au-dessous du bord, dix par coudées, faisant tout le tour de la mer sur deux rangs; les coloquintes étaient fondues avec elle en une seule pièce. ²⁵ Elle était posée sur douze boeufs, dont trois regardaient le nord, trois regardaient l'occident, trois regardaient le midi et trois regardaient l'orient; la mer était sur eux, et toute la partie postérieure de leur corps était cachée en dedans. ²⁶ Son épaisseur était d'un palme, et son bord était semblable au bord d'une coupe, à fleur de lis. Elle contenait deux mille baths. ²⁷ Il fit les dix bases d'airain; chacune avait quatre coudées de long, quatre coudées de large et trois coudées de haut. ²⁸ Voici comment les bases étaient faites: elles étaient formées de panneaux, et les panneaux s'engageaient entre des châssis; ²⁹ sur les panneaux qui étaient entre les châssis, il y avait des lions, des taureaux et des chérubins; et sur les châssis, par en haut, un support, et au-dessous des lions, des taureaux et des chérubins pendaient des guirlandes. ³⁰ Chaque base avait quatre roues d'airain avec des essieux d'airain, et ses quatre pieds avaient des supports; ces supports fondus étaient au-dessous du bassin et au delà des guirlandes. ³¹ L'ouverture pour recevoir le bassin était à l'intérieur du couronnement de la base, elle était haute d'une coudée; cette ouverture était ronde, de la forme d'une base de colonne et ayant une coudée et demie de diamètre; et sur cette ouverture il y avait aussi des sculptures; les panneaux étaient carrés, et non arrondis. ³² Les quatre roues étaient au-dessous des panneaux; et les essieux des roues fixés à la base; chaque roue avait une coudée et demie de hauteur. ³³ Les roues étaient faites comme la roue d'un char; leurs essieux, leurs jantes, leurs rais et leurs moyeux, tout était fondu. ³⁴ Aux quatre angles de chaque base étaient quatre supports, et ses supports étaient d'une même pièce avec la base. ³⁵ Au sommet de la base était un cercle haut d'une demi-coudée; et sur le sommet de la base, ses appuis et ses panneaux étaient d'une même pièce. ³⁶ Sur les plaques des appuis et sur les panneaux, il grava des chérubins, des lions et des palmiers, selon l'espace libre pour chacun, et des guirlandes tout autour. ³⁷ C'est ainsi qu'il fit les dix bases; une même fonte, une même dimension, une même forme pour toutes. ³⁸ Il fit dix bassins d'airain; chaque bassin contenait quarante baths; chaque bassin avait quatre coudées de diamètre; chaque bassin reposait sur une base, une des dix bases. ³⁹ Il disposa ainsi les dix bases: cinq sur le côté droit de la maison, et cinq sur le côté gauche de la maison; et il plaça la mer au côté droit de la maison, à l'est, vers le sud. ⁴⁰ Hiram fit les chaudrons, les pelles et les coupes. C'est ainsi qu'Hiram acheva tout l'ouvrage qu'il fit pour le roi Salomon dans la maison de Yahweh: ⁴¹ les deux colonnes; les deux bourrelets des chapiteaux qui sont sur le sommet des colonnes; les deux treillis pour couvrir les deux bourrelets des chapiteaux qui sont sur le sommet des colonnes; ⁴² les quatre cents grenades pour les deux treillis, deux rangées de grenades par treillis, pour couvrir les deux bourrelets des chapiteaux qui sont sur les colonnes; ⁴³ les dix

bases, et les dix bassins sur les bases; ⁴⁴ la mer, et les douze boeufs sous la mer; ⁴⁵ les pots, les pelles et les coupes. Tous ces ustensiles qu'Hiram fit pour le roi Salomon dans la maison de Yahweh étaient d'airain poli. ⁴⁶ Le roi les fit fondre dans la plaine du Jourdain, dans un sol argileux, entre Sochoth et Sarthan. ⁴⁷ Salomon laissa sans les peser tous ces ustensiles, parce qu'ils étaient en très grande quantité; le poids de l'airain ne fut pas vérifié. ⁴⁸ Salomon fit encore tous les autres ustensiles qui étaient dans la maison de Yahweh: l'autel d'or; la table d'or, sur laquelle on mettait les pains de proposition; ⁴⁹ Les chandeliers d'or pur, cinq à droite et cinq à gauche, devant l'oracle, avec les fleurs, les lampes et les mouchettes d'or; ⁵⁰ les bassins, les couteaux, les coupes, les tasses et les encensoirs d'or pur, ainsi que les gonds d'or pour les portes de la maison intérieure, savoir du Saint des Saints, et pour les portes de la maison, savoir du Saint. ⁵¹ Ainsi fut achevé tout l'ouvrage que le roi Salomon fit dans la maison de Yahweh; et Salomon apporta ce que David, son père, avait consacré, l'argent, l'or et les vases, et il les déversa dans les trésors de la maison de Yahweh.

Dédicace du Temple - transfert de l'Arche

⁸ ¹ Alors le roi Salomon assembla près de lui à Jérusalem les anciens d'Israël et tous les chefs des tribus, les princes des familles des enfants d'Israël, pour transporter de la cité de David, c'est-à-dire de Sion, l'arche de l'alliance de Yahweh. ² Tous les hommes d'Israël se réunirent auprès du roi Salomon, au mois d'éthanim, qui est le septième mois, pendant la fête. ³ Lorsque tous les anciens d'Israël furent arrivés, les prêtres portèrent l'arche. ⁴ Ils transportèrent l'arche de Yahweh, ainsi que la tente de réunion et tous les ustensiles sacrés qui étaient dans la tente; ce furent les prêtres et les lévites qui la transportèrent. ⁵ Le roi Salomon et toute l'assemblée d'Israël convoquée auprès de lui se tenaient avec lui devant l'arche. Ils immolèrent des brebis et des boeufs, qui ne pouvaient être ni comptés ni nombrés à cause de leur multitude. ⁶ Les prêtres portèrent l'arche de l'alliance de Yahweh à sa place, dans le sanctuaire de la maison, dans le Saint des Saints, sous les ailes des Chérubins. ⁷ Car les Chérubins étendaient leurs ailes sur la place de l'arche, et les Chérubins couvraient l'arche et ses barres par-dessus. ⁸ Les barres avaient une longueur telle que leurs extrémités se voyaient du lieu saint devant le sanctuaire, mais on ne les voyait point du dehors. Elles ont été là jusqu'à ce jour. ⁹ Il n'y avait dans l'arche que les deux tables de pierre, que Moïse y avait déposées sur le mont Horeb, lorsque Yahweh conclut une alliance avec les enfants d'Israël à leur sortie du pays d'Egypte. ¹⁰ Au moment où les prêtres sortirent du lieu saint, la nuée remplit la maison de Yahweh. ¹¹ Les prêtres ne purent pas y rester pour faire leur service, à cause de la nuée; car la gloire de Yahweh remplissait la maison de Yahweh. ¹² Alors Salomon dit: «Yahweh veut habiter dans l'obscurité. ¹³ J'ai bâti une maison qui sera votre demeure, un lieu pour que vous y résidiez à jamais.»

Discours de Salomon au peuple

¹⁴ Puis le roi tourna son visage et bénit toute l'assemblée d'Israël, et toute l'assemblée d'Israël était debout. ¹⁵ Et il dit: «Béni soit Yahweh. Dieu d'Israël, qui a parlé par sa bouche à David, mon père, et qui a accompli par sa main ce qu'il avait déclaré en disant: ¹⁶ «Depuis le jour où j'ai fait sortir d'Egypte mon peuple d'Israël, je n'ai point choisi de ville, parmi toutes les tribus d'Israël, pour qu'on y bâtitse une maison où réside mon nom, mais j'ai choisi David pour qu'il règne sur mon peuple d'Israël.» ¹⁷ David, mon père, avait l'intention de bâtir une maison au nom de Yahweh, Dieu d'Israël; ¹⁸ mais Yahweh dit à David, mon père: «Puisque tu as eu l'intention de bâtir une maison à mon nom, tu as bien fait d'avoir eu cette intention. ¹⁹ Seulement, ce ne sera pas toi qui bâtiras la maison; ce sera ton fils, sorti de tes entrailles, qui bâtira la maison à mon nom». ²⁰ Yahweh a accompli la parole qu'il avait prononcée: je me suis élevé à la place de David, mon père, et je me suis assis sur le trône d'Israël, comme Yahweh l'avait dit, et j'ai bâti la maison au nom de Yahweh, Dieu d'Israël. ²¹ J'y ai établi un lieu pour l'arche où se trouve l'alliance de Yahweh, alliance qu'il a conclue avec nos pères quand il les a fait sortir du pays d'Egypte.»

Prière de Salomon

²² Salomon se plaça devant l'autel de Yahweh, en face de toute l'assemblée d'Israël, et, étendant ses mains vers le ciel, il dit: ²³ «Yahweh, Dieu d'Israël, il n'y a point de Dieu semblable à vous, ni en haut dans les cieux, ni en bas sur la terre; à vous, qui gardez l'alliance et la miséricorde envers vos serviteurs qui marchent de tout leur coeur en votre présence; ²⁴ comme vous avez gardé à votre serviteur David, mon père, ce que vous lui avez dit; ce que vous avez déclaré par votre bouche, vous l'avez accompli par votre main, comme on le voit en ce jour. ²⁵ Maintenant, Yahweh, Dieu d'Israël, observez en faveur de votre serviteur David, mon père, ce que vous lui avez dit en ces termes: «Il ne te manquera jamais devant moi un descendant qui siège sur le trône d'Israël, pourvu que tes fils prennent garde à leur voie, en marchant devant moi comme tu as marché devant moi.» ²⁶ Et maintenant, Dieu d'Israël, qu'elle s'accomplisse donc la parole que vous avez dite à votre serviteur David, mon père! ²⁷ «Mais est-il vrai que Dieu habite sur la terre? Voici que le ciel et le ciel des cieux ne peuvent vous contenir: combien moins cette maison que j'ai bâtie! ²⁸ Cependant soyez attentif, Yahweh, mon Dieu, à la prière de votre serviteur et à sa supplication, en écoutant le cri joyeux et la prière que votre serviteur prononce devant vous aujourd'hui, ²⁹ en tenant vos yeux ouverts nuit et jour sur cette maison, sur le lieu dont vous avez dit: «Là sera mon nom,» en écoutant la prière que votre serviteur fait en ce lieu. ³⁰ Ecoutez la supplication de votre serviteur et de votre peuple d'Israël, lorsqu'ils prieront en ce lieu; écoutez du lieu de votre demeure, du ciel, écoutez et pardonnez. ³¹ «Si quelqu'un pèche contre son prochain et qu'on lui fasse prêter un serment, s'il vient jurer devant votre autel, dans cette maison, ³² écoutez-le du ciel, agissez, et jugez vos serviteurs, condamnant le coupable et faisant retomber sa conduite sur sa tête, déclarant juste l'innocent et lui rendant selon son innocence. ³³ «Quand votre peuple d'Israël sera battu devant l'ennemi parce qu'il aura péché contre vous, s'ils reviennent à vous et rendent gloire à votre nom, s'ils

vous adressent des prières et des supplications dans cette maison, ³⁴ écoutez-les du ciel, pardonnez le péché de votre peuple d'Israël, et ramenez-les dans le pays que vous avez donné à leurs pères. ³⁵ «Quand le ciel sera fermé et qu'il n'y aura pas de pluie parce qu'ils auront péché contre vous, s'ils prient dans ce lieu et rendent gloire à votre nom, et s'ils se détournent de leurs péchés, parce que vous les aurez affligés, ³⁶ écoutez-les du ciel, pardonnez les péchés de vos serviteurs et de votre peuple d'Israël, en leur enseignant la bonne voie dans laquelle ils doivent marcher, et faites tomber la pluie sur la terre que vous avez donnée en héritage à votre peuple. ³⁷ «Quand la famine sera dans le pays, quand il y aura la peste, quand il y aura la rouille, la nielle, la sauterelle, le hasil; quand l'ennemi assiègera votre peuple dans le pays, dans ses portes; quand il y aura fléau ou maladie quelconques, ³⁸ si un homme, si tout votre peuple d'Israël fait entendre des prières et des supplications, et que chacun, reconnaissant la plaie de son coeur, étende ses mains vers cette maison, ³⁹ écoutez-les du ciel, du lieu de votre demeure, et pardonnez; agissez et rendez à chacun selon toutes ses voies, vous qui connaissez son coeur, -- car seul vous connaissez les coeurs de tous les enfants des hommes, -- ⁴⁰ afin qu'ils vous craignent tous les jours qu'ils vivront sur la face du pays que vous avez donné à nos pères. ⁴¹ «Quant à l'étranger, qui n'est pas de votre peuple d'Israël, mais qui viendra d'un pays lointain à cause de votre nom, ⁴² - car on entendra parler de votre grand nom, de votre main forte et de votre bras étendu, -- quand il viendra prier dans cette maison, ⁴³ écoutez-le du ciel, du lieu de votre demeure, et agissez selon tout ce que vous demandera l'étranger, afin que tous les peuples de la terre connaissent votre nom, pour vous craindre, comme votre peuple d'Israël, et qu'ils sachent que votre nom est appelé sur cette maison que j'ai bâtie. ⁴⁴ «Quand votre peuple sortira pour combattre son ennemi, en suivant la voie dans laquelle vous les aurez envoyés, et qu'ils adresseront des prières à Yahweh, le visage tourné vers la ville que vous avez choisie et vers la maison que j'ai bâtie à votre nom, ⁴⁵ écoutez du ciel leur prière et leur supplication, et rendez-leur justice. ⁴⁶ «Quand ils pêcheront contre vous, -- car il n'y a pas d'homme qui ne pêche, -- et quand, irrité contre eux, vous les livrerez à l'ennemi, et que leur vainqueur les emmènera captifs au pays de l'ennemi, lointain ou rapproché, ⁴⁷ s'ils rentrent en eux-même dans le pays de leurs vainqueurs, s'ils se convertissent et vous adressent des supplications dans le pays de leurs tyrans, en disant: Nous avons péché, nous avons fait l'iniquité, nous avons commis le crime; ⁴⁸ s'ils reviennent à vous de tout leur coeur et de toute leur âme, dans le pays de leurs ennemis qui les ont emmenés captifs, s'ils vous adressent des prières, le visage tourné vers le pays que vous avez donné à leurs pères, vers la ville que vous avez choisie et vers la maison que j'ai bâtie à votre nom, ⁴⁹ écoutez, du ciel, du lieu de votre demeure, leur prière et leur supplication, et faites-leur droit; ⁵⁰ pardonnez à votre peuple ses transgressions et tous ses péchés qu'il a commis contre vous; faites-en un sujet de compassion devant leurs tyrans, afin qu'ils aient pitié d'eux; ⁵¹ car ils sont votre peuple et votre héritage, que vous avez fait sortir d'Egypte, du milieu d'une fournaise de fer: ⁵² afin que vos yeux soient ouverts à la supplication de votre serviteur et à la supplication de votre peuple d'Israël, pour les écouter en tout ce qu'ils vous demanderont. ⁵³ Car vous les avez séparés de tous les peuples de la terre pour vous, pour en faire votre héritage, comme vous l'avez déclaré par Moïse, votre serviteur, quand vous avez fait sortir nos pères d'Egypte, ô Seigneur Yahweh.»

Salomon bénit l'assemblée

⁵⁴ Lorsque Salomon eut achevé d'adresser à Yahweh toute cette prière et cette supplication, il se leva de devant l'autel de Yahweh, où il était à genoux, les mains étendues vers le ciel.

⁵⁵ S'étant levé, il bénit toute l'assemblée d'Israël à haute voix en disant: ⁵⁶ «Béni soit Yahweh qui a donné du repos à son peuple d'Israël, selon tout ce qu'il a dit! De toutes les bonnes paroles qu'il a fait entendre par l'organe de Moïse, son serviteur, aucune parole n'est restée sans effet. ⁵⁷ Que Yahweh, notre Dieu, soit avec nous, comme il a été avec nos pères; qu'il ne nous abandonne point et ne nous délaisse point, ⁵⁸ mais qu'il incline nos coeurs vers lui, afin que nous marchions dans toutes ses voies, et que nous observions ses commandements, ses lois et ses ordonnances, qu'il a prescrits à nos pères. ⁵⁹ Que mes paroles de supplication que j'ai prononcées devant Yahweh soient proches de Yahweh, notre Dieu, nuit et jour, pour que, selon le besoin de chaque jour, il fasse droit à son serviteur et à son peuple d'Israël, ⁶⁰ afin que tous les peuples de la terre sachent que Yahweh est Dieu, qu'il n'y en a point d'autre. ⁶¹ Que votre coeur soit tout à Yahweh, notre Dieu, pour marcher selon ses lois et pour observer ses commandements, comme nous le faisons aujourd'hui.»

Sacrifices de la Dédicace

⁶² Le roi et tout Israël avec lui offrirent des sacrifices devant Yahweh. ⁶³ Salomon immola vingt-deux mille boeufs et cent vingt mille brebis pour le sacrifice pacifique qu'il offrit à Yahweh. C'est ainsi que le roi et tous les enfants d'Israël firent la dédicace de la maison de Yahweh. ⁶⁴ En ce jour, le roi consacra le milieu du parvis qui est devant la maison de Yahweh; car il offrit là les holocaustes, les oblations et les graisses des sacrifices pacifiques, parce que l'autel d'airain qui est devant Yahweh était trop petit pour contenir les holocaustes, les oblations et les graisses des sacrifices pacifiques. ⁶⁵ Salomon célébra la fête en ce temps-là, et tout Israël avec lui, grande multitude venue depuis l'entrée d'Emath jusqu'au torrent d'Egypte, -- devant Yahweh, notre Dieu, -- pendant sept jours et sept autres jours, soit quatorze jours. ⁶⁶ le huitième jour il renvoya le peuple. Et ils bénirent le roi, et s'en allèrent dans leurs demeures, joyeux et le coeur content pour tout le bien que Yahweh avait fait à David, son serviteur, et à Israël, son peuple.

Apparition de Yahvé

⁹ ¹ Lorsque Salomon eut achevé de bâtir la maison de Yahweh et la maison du roi, et tout ce qui plaisait à Salomon, ce qu'il désirait faire, ² Yahweh lui apparut une seconde fois, comme il lui était apparu à Gabaon. ³ Et Yahweh lui dit: «J'ai exaucé ta prière et ta supplication que tu as proférée devant moi; j'ai sanctifié cette maison que tu as bâtie, pour y mettre à jamais mon nom, et là seront à jamais mes yeux et mon coeur. ⁴ Et toi, si tu marches devant moi comme a marché David, ton père, dans la sincérité de ton coeur et avec droiture, mettant en

pratique ce que je t'ai prescrit, si tu observes mes lois et mes ordonnances, ⁵ j'affermirai pour toujours le trône de ta royauté en Israël, comme je l'ai déclaré à David, ton père, en disant: il ne te manquera jamais un descendant qui siège sur le trône d'Israël. ⁶ Mais si vous vous détournez de moi, vous et vos fils; si vous n'observez pas mes commandements et mes lois, que j'ai mis devant vous, et si vous allez servir d'autres dieux et vous prosterner devant eux, ⁷ j'exterminerai Israël du pays que je lui ai donné; la maison que j'ai consacrée à mon nom, je la rejeterai de devant moi, et Israël sera un sujet de sarcasme et de raillerie parmi tous les peuples; cette maison sera toujours haut placée, mais quiconque passera près d'elle sera dans la stupeur et sifflera. On dira: Pourquoi Yahweh a-t-il traité ainsi ce pays et cette maison? ⁹ Et l'on répondra: Parce qu'ils ont abandonné Yahweh, leur Dieu, qui a fait sortir leurs pères du pays d'Egypte, et que s'attachant à d'autres dieux, ils se sont prosternés devant eux et les ont servis: voilà pourquoi Yahweh a fait venir sur eux tous ces maux.»

Villes données à Hiram

¹⁰ Au bout de vingt ans, quand Salomon eût bâti les deux maisons, la maison de Yahweh et la maison du roi, -- ¹¹ Hiram, roi de Tyr, avait fourni à Salomon des bois de cèdre et des bois de cyprès, et de l'or, autant qu'il en voulait, -- le roi Salomon donna à Hiram vingt villes dans le pays de Galilée. ¹² Hiram sortit de Tyr pour voir les villes que lui donnait Salomon; elles ne lui plurent pas, ¹³ et il dit: «Quelles sont ces villes que tu m'as données là, mon frère?» Et il les appela pays de Chaboul, leur nom jusqu'à ce jour. ¹⁴ Hiram avait envoyé à Salomon cent vingt talents d'or.

Construction des places fortes

¹⁵ Voici ce qui concerne les hommes de corvée que leva le roi Salomon pour bâtir la maison de Yahweh et sa propre maison, Mello et le mur de Jérusalem, Héser, Mageddo et Gazer. ¹⁶ Pharaon, roi d'Egypte, était monté et s'était emparé de Gazer. Après l'avoir incendiée et avoir tué les Chananéens qui habitaient dans la ville, il l'avait donnée en dot à sa fille, femme de Salomon. ¹⁷ Salomon bâtit Gazer, Beth-Horon le bas, ¹⁸ Baalath, et Thadmor dans le pays du désert; ¹⁹ toutes les villes servant de magasins qui appartenaient à Salomon, les villes pour les chars, les villes pour la cavalerie, et tout ce qu'il plut à Salomon de bâtir à Jérusalem, au Liban et dans tout le pays soumis à sa domination.

Organisation des corvées

²⁰ Tout le peuple qui était resté des Amorrhéens, des Héthéens, des Phérézéens, des Hévéens et des Jébuséens, ne faisant point partie des enfants d'Israël, ²¹ savoir, leurs descendants qui étaient restés après eux dans le pays, et que les enfants d'Israël n'avaient pu vouer à l'anathème, Salomon les leva comme esclaves de corvée, ce qu'ils ont été jusqu'à ce jour. ²² Mais Salomon ne fit esclave aucun des enfants d'Israël; car ils étaient des

hommes de guerre, ses serviteurs, ses chefs, ses officiers, les commandants de ses chars et de sa cavalerie. ²³ Les chefs des inspecteurs des travaux de Salomon étaient au nombre de cinq cent cinquante, chargés de commander au peuple occupé aux travaux.

La fille de Pharaon

²⁴ La fille de Pharaon monta de la cité de David dans sa maison que Salomon lui avait bâtie; ce fut alors qu'il bâtit Mello.

Oraganisation du service du Temple

²⁵ Salomon offrait trois fois chaque année des holocaustes et des sacrifices pacifiques sur l'autel qu'il avait bâti à Yahweh, et il brûlait des parfums sur celui qui était devant Yahweh.

C'est ainsi qu'il acheva de bâtir la maison. ²⁶ Le roi Salomon construisit une flotte à Asiongaber, qui est près d'Ailath, sur les bords de la mer Rouge, dans le pays d'Edom. ²⁷ Et Hiram envoya sur les vaisseaux, auprès des serviteurs de Salomon, ses propres serviteurs, des matelots connaissant la mer. ²⁸ Ils allèrent à Ophir, et ils y prirent quatre cent vingt talents d'or, qu'ils apportèrent au roi Salomon.

Visite de la reine de Saba

¹⁰ ¹ La reine de Saba, ayant appris la renommée de Salomon, au nom de Yahweh, vint pour l'éprouver par des énigmes. ² Elle vint à Jérusalem avec un équipage très considérable, des chameaux portant des aromates, de l'or en très grande quantité, et des pierres précieuses.

Elle se rendit auprès de Salomon, et elle lui dit tout ce qu'elle avait dans le coeur. ³ Salomon répondit à toutes ses question: il n'y eut rien qui restât caché au roi, sans qu'il pût répondre.

⁴ Quand la reine de Saba eut vu toute la sagesse de Salomon, et la maison qu'il avait bâtie, ⁵ et les mets de sa table, et les appartements de ses serviteurs, et les chambres et les vêtements de ses domestiques, ses échansons, et l'escalier par où il montait dans la maison de Yahweh, elle fut hors d'elle-même, ⁶ et elle dit au roi: «C'était donc vrai ce que j'ai appris dans mon pays de ce qui te concerne et de ta sagesse! ⁷ Je n'en croyais pas le récit avant d'être venue et d'avoir vu de mes yeux, et voici qu'on ne m'en avait pas dit la moitié! Tu surpasses en sagesse et en magnificence ce que la renommée m'avait fait connaître. ⁸

Heureux tes gens, heureux tes serviteurs, qui sont continuellement devant toi, qui entendent ta sagesse! ⁹ Béni soit Yahweh, ton Dieu, qui s'est complu en toi et t'a placé sur le trône d'Israël! C'est parce que Yahweh aime à jamais Israël, qu'il t'a établi roi pour que tu fasses droit et justice.» ¹⁰ Elle donna au roi cent vingt talents d'or, une grande quantité d'aromates et des pierres précieuses. Il ne vint plus jamais autant d'aromates que la reine de Saba en donna au roi Salomon. ¹¹ Les vaisseaux de Hiram, qui apportaient de l'or d'Ophir, amenèrent aussi d'Ophir une très grande quantité de bois de santal et des pierres précieuses. ¹² Le roi

fit avec le bois de santal des balustrades pour la maison de Yahweh et pour la maison du roi, et des harpes et des lyres pour les chantres. Il ne vint plus de ce bois de santal, et on n'en a plus vu jusqu'à ce jour. ¹³ Le roi Salomon donna à la reine de Saba tout ce qu'elle désira, ce qu'elle demanda, sans parler des présents, en rapport avec la puissance d'un roi tel que Salomon. Puis elle s'en retourna et alla dans son pays, elle et ses serviteurs.

Richesses de Salomon

¹⁴ Le poids de l'or qui arrivait à Salomon en une année était de six cent soixante-six talents d'or, ¹⁵ outre ce qu'il recevait des marchands ambulants et du trafic des négociants, de tous les rois d'Arabie et des gouverneurs du pays. ¹⁶ Le roi Salomon fit deux cents grands boucliers d'or battu, employant six cents sicles d'or pour chaque bouclier, ¹⁷ et trois cents petits boucliers d'or battu, employant trois mines d'or pour chaque bouclier; et le roi les mit dans la maison de la forêt du Liban. ¹⁸ Le roi fit un grand trône d'ivoire et le revêtit d'or pur. ¹⁹ Ce trône avait six degrés, et la partie supérieure du trône était arrondie par derrière; il y avait des bras de chaque côté du siège; deux lions se tenaient près des bras, ²⁰ et douze lions se tenaient là, sur les six degrés, six de chaque côté. Il ne s'est rien fait de pareil dans aucun royaume. ²¹ Tous les vases à boire du roi Salomon étaient d'or, et toute la vaisselle de la maison de la forêt du Liban était d'or fin. Rien n'était d'argent; on n'en faisait nul cas du temps de Salomon. ²² Car le roi avait en mer des vaisseaux de Tharsis avec les vaisseaux de Hiram; une fois tous les trois ans, les vaisseaux de Tharsis arrivaient, apportant de l'or et de l'argent, de l'ivoire, des singes et des paons. ²³ Le roi Salomon fut plus grand que tous les rois de la terre par les richesses et par la sagesse. ²⁴ Tout le monde cherchait à voir Salomon, pour entendre la sagesse que Dieu avait mise dans son coeur. ²⁵ Et chacun apportait son présent, des objets d'argent et des objets d'or, des vêtements, des armes, des aromates, des chevaux et des mulets, chaque année. ²⁶ Salomon rassembla des chars et de la cavalerie; il avait quatorze cents chars et douze mille cavaliers, qu'il plaça dans les villes où étaient déposés ses chars, et près du roi à Jérusalem. ²⁷ Le roi fit que l'argent était à Jérusalem aussi commun que les pierres, et il fit que les cèdres étaient aussi nombreux que les sycomores qui croissent dans la plaine. ²⁸ C'était de l'Egypte que provenaient les chevaux de Salomon; une caravane de marchands du roi les allait prendre par troupes à un prix convenu: ²⁹ un char montait et sortait d'Egypte pour six cents sicles d'argent, et un cheval pour cent cinquante sicles. Ils en faisaient aussi sortir de la même manière, par eux-même, pour tous les rois des Héthéens et pour les rois de Syrie.

Les femmes de Salomon source d'idolâtrie

11 ¹ Le roi Salomon aima beaucoup de femmes étrangères, outre la fille de Pharaon: des Moabites, des Ammonites, des Edomites, des Sidoniennes, des Héthéennes, ² d'entre les nations dont le Seigneur avait dit aux enfants d'Israël: «Vous n'aurez point de commerce

avec elles, et elles n'en auront point avec vous; autrement elles tourneraient vos coeurs du côté de leurs dieux.» Salomon s'attacha à ces nations par amour. ³ Il eut sept cents femmes princesses et trois cents concubines; et ses femmes détournèrent son coeur. ⁴ Au temps de la vieillesse de Salomon, ses femmes inclinèrent son coeur vers d'autres dieux, et son coeur ne fut pas tout entier à Yahweh, son Dieu, comme l'avait été le coeur de David, son père. ⁵ Salomon alla après Astarté, déesse des Sidoniens, et après Melchom, l'abomination des Ammonites. ⁶ Et Salomon fit ce qui est mal aux yeux de Yahweh, et il ne suivit pas pleinement Yahweh, comme avait fait David, son père. ⁷ Alors Salomon bâtit, sur la montagne qui est en face de Jérusalem, un haut lieu pour Chamos, l'abomination de Moab, et pour Moloch, l'abomination des fils d'Ammon. ⁸ Il fit de même pour toutes ses femmes étrangères, qui brûlaient des parfums et offraient des sacrifices à leurs dieux. ⁹ Yahweh fut irrité contre Salomon, parce qu'il avait détourné son coeur de Yahweh, Dieu d'Israël, qui lui était apparu deux fois, ¹⁰ et lui avait, à ce sujet défendu d'aller après d'autres dieux; mais Salomon n'observa pas ce que Yahweh avait ordonné. ¹¹ Et Yahweh dit à Salomon: «Parce que tu t'es conduit de la sorte, et que tu n'as pas observé mon alliance et mes lois que je t'avais prescrites, j'arracherai sûrement de ta main le royaume, et je le donnerai à ton serviteur. ¹² Seulement je ne le ferai point pendant ta vie, à cause de David, ton père; c'est de la main de ton fils que je l'arracherai. ¹³ Et encore n'arracherai-je pas tout le royaume: je laisserai une tribu à ton fils, à cause de David, mon serviteur, et à cause de Jérusalem, que j'ai choisie.»

Les ennemis extérieurs de Salomon

¹⁴ Yahweh suscita un ennemi à Salomon: Adad, l'Edomite, de la race royale d'Edom. ¹⁵ Dans le temps où David était en guerre avec Edom, où Joab, chef de l'armée, étant monté pour enterrer les morts, tua tous les mâles qui étaient en Edom, ¹⁶ Joab y resta six mois avec tout Israël, jusqu'à ce qu'il eût exterminé tous les mâles en Edom; ¹⁷ Adad prit la fuite avec des Edomites, d'entre les serviteurs de son père, pour se rendre en Egypte; Adad était encore un jeune garçon. ¹⁸ Etant partis de Madian, ils allèrent à Pharan, prirent avec eux des hommes de Pharan, et arrivèrent en Egypte auprès de Pharaon, roi d'Egypte, qui donna une maison à Adad, pourvut à sa subsistance et lui accorda des terres. ¹⁹ Adad trouva grâce aux yeux de Pharaon, jusque là que Pharaon lui donna pour femme la soeur de sa femme, la soeur de la reine Taphnès. ²⁰ La soeur de Taphnès lui enfanta un fils, Genubath, que Taphnès sevrâ dans la maison de Pharaon, et Genubath habita dans la maison de Pharaon au milieu des enfants de Pharaon. ²¹ Adad ayant appris en Egypte que David était couché avec ses pères, et que Joab, chef de l'armée était mort, il dit à Pharaon: «Laisse-moi aller dans mon pays.» ²² Et Pharaon lui dit: «Que te manque-t-il auprès de moi, pour que tu désires aller dans ton pays?» Il répondit: «Rien, mais laisse-moi partir.» ²³ Dieu suscita un autre ennemi à Salomon: Razon, fils d'Eliada, qui s'était enfui de chez son maître Hadarézér, roi de Soba. ²⁴ Il avait rassemblé des gens auprès de lui, et il était chef d'une bande, lorsque David massacra les troupes de son maître. Ils allèrent à Damas, et s'y établirent; et ils régnèrent à

Damas. ²⁵ Il fut un ennemi d'Israël pendant toute la vie de Salomon, outre le mal que lui faisait Adad, et il avait Israël en aversion. Il régna sur la Syrie.

La révolte de Jéroboam

²⁶ Jéroboam leva aussi la main contre le roi; il était fils de Nabat, Ephratéen de Saréda, il avait pour mère une veuve nommée Sarva, et il était serviteur de Salomon. ²⁷ Voici la cause de sa rébellion contre le roi. Salomon bâtissait Mello, et fermait la brèche de la cité de David, son père. ²⁸ Ce Jéroboam était fort et vaillant; Salomon, ayant vu comment ce jeune homme était actif au travail, l'institua surveillant de tous les gens de corvée de la maison de Joseph. ²⁹ Dans ce temps-là, Jéroboam, étant sorti de Jérusalem, fut rencontré en chemin par le prophète Ahias de Silo, revêtu d'un manteau neuf; ils étaient tous deux seuls dans les champs. ³⁰ Ahias, saisissant le manteau neuf qu'il avait sur lui, le déchira en douze morceaux, ³¹ et il dit à Jéroboam: «Prends pour toi dix morceaux. Car ainsi parle Yahweh, le Dieu d'Israël: Voici que je vais arracher le royaume de la main de Salomon, et je te donnerai dix tribus. ³² Une seule tribu lui restera, à cause de mon serviteur David et à cause de Jérusalem, la ville que j'ai choisie dans toutes les tribus d'Israël: ³³ et cela, parce qu'ils m'ont abandonné et se sont prosternés devant Astarté, déesse des Sidoniens, devant Chamos, dieu de Moab, et devant Melchom, dieu des fils d'Ammon, et parce qu'ils n'ont pas marché dans mes voies pour faire ce qui est droit à mes yeux et pour observer mes lois et mes ordonnances, comme l'a fait David, père de Salomon. ³⁴ Néanmoins je n'ôterai de sa main aucune partie du royaume, mais je le maintiendrai prince tout le temps de sa vie, à cause de David, mon serviteur, que j'ai choisi et qui a observé mes commandements et mes lois. ³⁵ C'est de la main de son fils que j'ôterai le royaume, et je t'en donnerai dix tribus. ³⁶ Je donnerai une tribu à son fils, afin que David, mon serviteur, ait toujours une lampe devant moi à Jérusalem, la ville que j'ai choisie pour y mettre mon nom. ³⁷ Je te prendrai, et tu régneras sur tout ce que ton âme désire, et tu seras roi sur Israël. ³⁸ Si tu obéis à tout ce que je te commanderai, si tu marches dans mes voies et si tu fais ce qui est droit à mes yeux, en observant mes lois et mes commandements, comme l'a fait David, mon serviteur, je serai avec toi, je te bâtirai une maison stable, comme j'en ai bâti une à David, et je te donnerai Israël. ³⁹ Car j'humilierai la postérité de David à cause de son infidélité, mais non pour toujours.» ⁴⁰ Salomon chercha à faire mourir Jéroboam; mais Jéroboam se leva et s'enfuit en Egypte, auprès de Sésac, roi d'Egypte; il fut en Egypte jusqu'à la mort de Salomon.

Mort de Salomon

⁴¹ Le reste des actions de Salomon, tout ce qu'il a fait, et sa sagesse, cela n'est-il pas écrit dans le livre des actes de Salomon? ⁴² Le temps que Salomon régna à Jérusalem, sur tout Israël, fut de quarante ans. ⁴³ Et Salomon se coucha avec ses pères, et il fut enterré dans la ville de David, son père. Roboam, son fils, régna à sa place.

1Rois (CP) 7

Citations de
DS 225-230:

Magistère

Catéchisme France:
119

Ezéchiel (CP) 26

Contre Tyr - La chute

26 ¹ La onzième année, le premier du mois, la parole de Yahweh me fut adressée en ces termes: ² "Fils de l'homme, parce que Tyr a dit de Jérusalem: Ha! Ha! elle est brisée, la porte des peuples! on se tourne vers moi; je vais me remplir! elle est devenue un désert! -- ³ à cause de cela ainsi parle le Seigneur Yahweh: Voici que je viens contre toi, Tyr! Je vais faire monter contre toi des nations nombreuses, comme la mer fait monter ses flots. ⁴ Elles détruiront les murs de Tyr, et abattront ses tours; je balaiurai loin d'elle sa poussière, et je ferai d'elle un rocher nu. ⁵ Elle sera, au milieu de la mer, un lieu où l'on étend les filets; car moi l'ai parlé, --oracle du Seigneur Yahweh; elle sera la proie des nations. ⁶ Ses filles qui sont sur la terre ferme seront tuées par l'épée, et on saura que je suis Yahweh. ⁷ Car ainsi parle le Seigneur Yahweh: Voici que je vais amener du septentrion contre Tyr; Nabuchodonosor, roi de Babylone, le roi des rois, avec des chevaux, des chars, des cavaliers, et une multitude de troupes et un peuple nombreux. ⁸ Il tuera par l'épée tes filles sur la terre ferme, Il construira contre toi des murs, il élèvera contre toi des terrasses, et dressera contre toi la tortue. ⁹ Il dirigera contre tes murs le choc de ses béliers; et démolira tes tours avec ses crochets. ¹⁰ Telle sera la multitude de ses chevaux que leur poussière te couvrira; au bruit des cavaliers, des roues et des chars, tes murs trembleront, quand il entrera dans tes portes, comme on entre dans une ville forcée. ¹¹ Du sabot de ses chevaux, il foulera toutes les rues; il tuera ton peuple par l'épée, et tes puissantes colonnes seront jetées par terre. ¹² Ils enlèveront tes richesses, pilleront tes marchandises, abattront tes murailles, renverseront tes beaux palais, et jetteront au milieu des eaux tes pierres, ton bois et ta poussière. ¹³ Je ferai cesser le bruit de tes chansons, et le son de tes cythares ne se fera plus entendre. ¹⁴ Je ferai de toi un rocher nu, tu seras un lieu où l'on étend les filets; tu ne seras plus rebâtie; car moi, Yahweh, j'ai parlé, --oracle du Seigneur Yahweh. ¹⁵ Ainsi parle à Tyr le Seigneur Yahweh: Au bruit de ta chute, quand tes blessés pousseront des gémissements; quand le carnage sévira au milieu de toi, les îles ne trembleront-elles pas? ¹⁶ Et ils descendront de leurs trônes, tous les princes de la mer; ils quitteront leurs manteaux, et déposeront leurs vêtements brodés; ils se vêtiront d'épouvante, ils s'assureront sur la terre; ils trembleront à chaque moment, et seront dans la stupeur à cause de toi. ¹⁷ Et ils prononceront sur toi une plainte, et ils te diront: "Comment as-tu péri, toi qui te dressais au sein des mers ô toi ville célèbre, qui étais puissante sur la mer, toi et tes habitants, alors qu'ils inspiraient la terreur à tous les habitants de la mer." ¹⁸ Maintenant les îles trembleront au jour de ta chute, et les îles qui sont dans la mer seront épouvantées de ta fin. ¹⁹ Car ainsi parle le Seigneur Yahweh: Quand j'aurai fait de toi une ville déserte, comme les villes qui n'ont point d'habitants; quand j'aurai fait monter sur toi l'abîme, et que les grandes eaux t'aurent

couverte, ²⁰ je te ferai descendre avec ceux qui sont descendus dans la fosse, vers les peuples d'autrefois; je te ferai habiter dans les profondeurs de la terre, dans les solitudes éternelles, avec ceux qui sont descendus dans la fosse, pour que tu ne sois plus habitée; et je mettrai un ornement sur la terre des vivants. ²¹ Je ferai de toi un objet d'épouvante, et tu ne seras plus; on te cherchera, et on ne te trouvera plus jamais, --oracle du Seigneur Yahweh.

Le chant funèbre sur Tyr

27 ¹ La parole de Yahweh me fut adressée en ces termes: ² "Toi, fils de l'homme, prononce sur Tyr une lamentation, et dis à Tyr: ³ O toi qui es assise aux entrées de la mer, qui trafiquais avec les peuples, vers des îles nombreuses, ainsi parle le Seigneur Yahweh: ⁴ O Tyr, tu as dit: "Je suis parfaite en beauté!" ton domaine est au sein des mers; ceux qui t'ont bâtie ont rendu parfaite ta beauté. ⁵ Ils ont construit en cyprès de Sanir toutes tes planches; ils ont pris un cèdre du Liban, pour t'en faire un mât. ⁶ De chênes de Basant ils ont fait tes rames; ils ont fait tes bancs d'ivoire incrusté dans du buis provenant des îles de Kittim. ⁷ Le fin lin d'Egypte, avec ses broderies, formait tes voiles, il te servait de pavillon; l'hyacinthe et l'écarlate des îles d'Elisa formaient tes tentures. ⁸ Les habitants de Sidon et d'Arvad te servaient de rameurs; tes sages qui étaient chez toi, ô Tyr, étaient tes pilotes. ⁹ Les anciens de Giblium et ses sages étaient chez toi, réparant tes fissures. Tous les vaisseaux de la mer et leurs marins étaient chez toi, pour échanger tes marchandises. ¹⁰ Perses, Lydiens et Lybiens étaient dans ton armée, c'étaient tes hommes de guerre; ils suspendaient chez toi le casque et le bouclier, et te donnaient de la splendeur. ¹¹ Les fils d'Arvad et ton armée étaient sur tes murailles tout autour, et des hommes vaillants étaient sur tes forteresses; ils suspendaient leurs boucliers à tes murs tout autour; ils te rendaient parfaite en beauté. ¹² Tharsis trafiquait avec toi pour ses richesses de toutes sortes, argent, fer, étain et plomb, dont elle payait tes marchandises. ¹³ Javan, Tubal et Mosoch faisaient commerce avec toi; avec des âmes d'hommes et des vases de cuivre, ils soldaient tes créances. ¹⁴ Ceux de la maison de Thogorma, avec des chevaux de trait, des chevaux de course et des mulets, payaient tes marchandises. ¹⁵ Les fils de Dédan faisaient commerce avec toi; le trafic d'îles nombreuses était dans ta main; elles te donnaient en paiement des cornes d'ivoires et de l'ébène. ¹⁶ Aram trafiquait avec toi, pour la multitude de tes produits; avec des escarboucles, de la pourpre, des broderies, du fin lin, du corail et des rubis, il soldait tes créances. ¹⁷ Juda et le pays d'Israël faisaient commerce avec toi, pour le froment de Minnith, les parfums, le miel, l'huile et le baume. ¹⁸ Damas trafiquait avec toi, pour la multitude de tes produits, pour la multitude de les biens, qu'elle échangeait avec du vin de Helbon et de la laine de Tsachar. ¹⁹ Védan et Javan de Ouzzal, avec du fer fabriqué, payaient tes marchandises; la casse et le roseau odorant soldaient ta créance. ²⁰ Dédan faisait commerce avec toi, pour des housses servant à monter à cheval. ²¹ L'Arabie et tous les princes de Cédar trafiquaient avec toi; pour des moutons, des béliers et des boucs, ils trafiquaient avec toi. ²² Les commerçants de Saba et de Rééma faisaient commerce avec toi; avec tous les meilleurs aromates, avec toute

espèce de pierres précieuses et avec de l'or ils payaient tes marchandises. ²³ Haran, Chéné et Eden, les commerçants de Saba, Assur et Chelmad faisaient commerce avec toi; ²⁴ ils faisaient avec toi commerce d'objets de luxe; manteaux de pourpre violette et de brocart, coffres à vêtements, cordes tressées et fortes, planches de cèdre pour tes expéditions. ²⁵ Les vaisseaux de Tharsis étaient tes caravanes, pour transporter tes marchandises. Tu es devenue tout à fait opulente et glorieuse, au sein des mers. ²⁶ Mais sur les grandes eaux où te conduisaient ceux qui maniaient tes rames, le vent d'Orient t'a brisée, au sein des mers. ²⁷ Tes richesses, ton trafic, tes marchandises, tes marins et tes pilotes, tes radoubeurs, les courtiers de ton commerce, tous tes hommes de guerre, qui sont chez toi, avec toute la multitude qui est au milieu de toi, tomberont au sein des mers, au jour de ta chute. ²⁸ Au bruit des cris de tes pilotes, les plages trembleront ²⁹ Et ils descendront de leurs navires, tous ceux qui manient une rame, les marins, tous les pilotes de la mer, et ils se tiendront sur terre. ³⁰ Ils élèveront la voix sur toi, et pousseront des cris amers ils jetteront de la poussière sur leurs têtes, et se rouleront dans la cendre. ³¹ Pour toi ils se raseront la tête, ils se revêtiront de sacs, et, dans l'amertume de leur âme, ils verseront sur toi des larmes, des pleurs amers. ³² Dans leur douleur, ils prononceront sur toi une lamentation, ils se lamenteront sur toi, en disant: Qui est comme Tyr, comme celle qui est devenue muette, au milieu de la mer? ³³ Quand tes marchandises sortaient des mers, tu rassasiais des peuples nombreux; par l'abondance de tes richesses et de ton trafic, tu enrichissais les rois de la terre. ³⁴ Maintenant que tu as été brisée par les mers, et jetée au fond des eaux, tes marchandises et toute ta multitude ont sombré avec toi. ³⁵ Tous les habitants des îles sont dans la stupeur à cause de toi; leurs rois sont saisis d'épouvante, leurs visages sont bouleversés. ³⁶ Les commerçants des peuples sifflent sur toi; tu es devenue un sujet d'effroi; et pour jamais tu n'es plus!"

Contre le roi de Tyr

28 ¹ La parole de Yahweh me fut adressée en ces termes: ² "Fils de l'homme, dis au prince de Tyr: Ainsi parle le Seigneur Yahweh: Parce que ton coeur s'est élevé, et que tu as dit: "Je suis un dieu, je siège sur un trône de dieu au milieu des mers", alors que tu es un homme et non pas un dieu, quoique tu rendes ton coeur pareil au coeur d'un dieu: ³ -- Voici que tu es plus sage que Daniel; rien de secret ne t'est caché; ⁴ par ta sagesse et ton intelligence, tu t'es acquis de la richesse, et tu as entassé de l'or et de l'argent, dans tes trésors; ⁵ par la grandeur de ta sagesse, par ton commerce, tu as accru ta richesse, et, dans ta richesse, ton coeur s'est élevé, -- ⁶ à cause de cela, ainsi parle le Seigneur Yahweh: Parce que tu as rendu ton coeur pareil au coeur d'un dieu, ⁷ à cause de cela, voici que je fais venir contre toi des étrangers, féroces entre tous les peuples; ils tireront l'épée contre les chefs-d'oeuvre de ta sagesse, et ils profaneront ta splendeur. ⁸ Ils te feront descendre dans la fosse, et tu mourras de la mort de ceux qui sont tués, au sein des mers. ⁹ Diras-tu encore: "Je suis un dieu", en présence de ton meurtrier, quand tu es un homme et non pas un dieu, dans la main

de celui qui t'égorge? ¹⁰ Tu mourras de la mort des incirconcis par la main des étrangers; car moi j'ai parlé, --oracle du Seigneur Yahweh. ¹¹ La parole de Yahweh me fut adressée en ces termes: "Fils de l'homme, prononce une lamentation sur le roi de Tyr, et dis-lui: ¹² Ainsi parle le Seigneur Yahweh: Tu étais le sceau de la perfection, plein de sagesse et parfait en beauté. ¹³ Tu étais en Eden, dans un jardin de Dieu; tu étais couvert de pierres précieuses, sardoine, topaze et diamant, chrysolithe, onyx et jaspé, saphir, escarboucle, émeraude et or; tu avais à ton service des tambourins et des fifres, préparés le jour où tu fus créé. ¹⁴ Tu étais le chérubin oint pour protéger; je t'avais placé sur la sainte montagne de Dieu; tu y étais; tu marchais au milieu des pierres de feu. ¹⁵ Tu fus parfait dans tes voies depuis le jour où tu fus créé, jusqu'à ce que l'iniquité se trouva en toi. ¹⁶ En multipliant ton trafic, ton intérieur s'est rempli de violence, et tu as péché, et je t'ai banni de la montagne de Dieu, et je t'ai fait périr, ô chérubin protecteur, au milieu des pierres de feu. ¹⁷ Ton cœur s'est élevé à cause de ta beauté; tu as perverti ta sagesse par l'effet de ta splendeur. Je t'ai précipité par terre; je t'ai donné en spectacle aux rois. ¹⁸ A force d'iniquité, par l'injustice de ton commerce, tu as profané tes sanctuaires; et j'ai fait sortir un feu du milieu de toi, c'est lui qui t'a dévoré; et je t'ai réduit en cendres sur la terre, aux yeux de tous ceux qui te voyaient. ¹⁹ Tous ceux qui te connaissaient parmi les peuples sont dans la stupeur à cause de toi; tu es devenu un objet d'épouvante; et pour jamais tu n'es plus."

Contre Sidon

²⁰ La parole de Yahweh me fut adressée en ces termes: ²¹ "Fils de l'homme, tourne ta face vers Sidon, prophétise sur elle, et dis: ²² Ainsi parle le Seigneur Yahweh: Voici que je viens à toi, Sidon; je vais me glorifier au milieu de toi. On saura que je suis Yahweh quand j'exercerai des jugements contre elle; et que je me sanctifierai en elle. ²³ J'enverrai contre elle la peste, et il y aura du sang dans ses rues; il tombera au milieu d'elle des victimes de l'épée qui la frappera de toutes parts; et l'on saura que je suis Yahweh. ²⁴ Alors il n'y aura plus pour la maison d'Israël d'épine malfaisante ou de ronce douloureuse, parmi tous ses voisins qui la méprisent; et l'on saura que je suis le Seigneur Yahweh."

Israël délivré des nations

²⁵ Ainsi parle le Seigneur Yahweh: Lorsque je rassemblerai la maison d'Israël du milieu des peuples parmi lesquels elle est dispersée, je me sanctifierai en eux aux yeux des nations; et ils habiteront sur leur terre, que j'aie donnée à mon serviteur, à Jacob. ²⁶ Ils y habiteront en sûreté; ils bâtiront des maisons et planteront des vignes; ils l'habiteront en sûreté, quand j'aurai exercé des jugements sur tous leurs voisins qui les méprisent. Et l'on saura que je suis Yahweh leur Dieu."

Contre l'Egypte

29 ¹ La dixième année, au dixième mois, le douze du mois, la parole de Yahweh me fut adressée en ces termes: ² "Fils de l'homme, tourne ta face contre Pharaon, roi d'Égypte, et prophétise sur lui et sur l'Égypte tout entière; parle et dis: ³ Ainsi parle le Seigneur Yahweh: Voici que je viens à toi, Pharaon, roi d'Égypte, toi le grand crocodile, couché au milieu de tes fleuves, qui as dit: "Mon fleuve est à moi, et c'est moi qui me le suis fait." ⁴ Je mettrai des crochets dans tes mâchoires, et je ferai s'attacher à tes écailles les poissons de tes fleuves; et je te ferai monter du milieu de tes fleuves, toi et tous les poissons de tes fleuves, attachés à tes écailles; ⁵ et je te jetterai au désert, toi et tous les poissons de tes fleuves; tu tomberas sur la face des champs, tu ne seras ni relevé, ni ramassé; je te donne en pâture aux bêtes de la terre et aux oiseaux du ciel; ⁶ et tous les habitants de l'Égypte sauront que je suis Yahweh -- parce qu'ils ont été un appui de roseau pour la maison d'Israël! ⁷ Quand ils te prennent avec la main, tu casses, et tu leur déchires toute l'épaule; et quand ils s'appuient sur toi, tu te brises, tu les fais se tenir sur leurs reins à tous. ⁸ C'est pourquoi ainsi parle le Seigneur Yahweh: Voici que je ferai venir sur toi l'épée et j'exterminerai du milieu de toi hommes et bêtes; ⁹ et la terre d'Égypte deviendra une désolation et un désert, et l'on saura que je suis Yahweh. Parce que Pharaon a dit: "Le fleuve est à moi, et c'est moi qui l'ai fait," ¹⁰ à cause de cela, voici que je viens à toi et à tes fleuves et je ferai du pays d'Égypte des ruines désertes et désolées, de Migdol à Syène, et jusqu'à la frontière de l'Éthiopie. ¹¹ Il n'y passera nul pied d'homme, et nul pied de bête n'y passera, et il sera inhabité pendant quarante ans. ¹² Je ferai du pays d'Égypte une désolation; au milieu des pays désolés, et ses villes, au milieu des villes ruinées, seront une désolation, durant quarante ans; je disperserai les Égyptiens parmi tes nations; et je les disséminerai en divers pays. ¹³ Car ainsi parle le Seigneur Yahweh: Au bout de quarante ans, je rassemblerai les Égyptiens; d'entre tes peuples chez lesquels ils auront été dispersés; ¹⁴ je ferai revenir tes captifs d'Égypte, et je les ramènerai dans le pays de Pathros, dans le pays de leur origine, et ils y seront un humble royaume. ¹⁵ L'Égypte sera humble entre les royaumes; et elle ne s'élèvera plus au-dessus des nations; je réduirai leur nombre, afin qu'ils ne dominent pas sur les nations. ¹⁶ Ils ne seront plus pour la maison d'Israël un objet de confiance; ils lui rappelleront l'iniquité qu'elle commettait en se tournant vers eux; et l'on saura que je suis le Seigneur Yahweh."

Yahvé livre l'Égypte à Nabuchodonosor

¹⁷ La vingt-septième année, au premier mois, le premier du mois, la parole de Yahweh me fut adressée en ces termes: ¹⁸ "Fils de l'homme, Nabuchodonosor, roi de Babylone, a fait faire à son armée un rude service contre Tyr; toute tête est devenue chauve, toute épaule meurtrie; et il n'a retiré de Tyr aucun salaire, ni pour lui, ni pour son armée, pour le service qu'il a fait contre elle. ¹⁹ C'est pourquoi ainsi parle le Seigneur Yahweh: Voici que je donne à Nabuchodonosor, roi de Babylone, le pays d'Égypte; il en emportera les richesses; il dépouillera ce qu'il y a à dépouiller, il pillera son butin et prendra ses dépouilles et ce sera un salaire pour son armée. ²⁰ Pour prix du travail qu'il a fait contre Tyr, je lui donne le pays d'Égypte, parce qu'ils ont travaillé pour moi -- oracle du Seigneur Yahweh. ²¹ En ce jour-là, je

ferai pousser une corne à la maison d'Israël, et je te donnerai d'ouvrir la bouche au milieu d'eux; et ils sauront que je suis Yahweh."

Jour de Yahvé contre toute l'Egypte

30 ¹ La parole de Yahweh me fut adressée en ces termes: "Fils de l'homme prophétise et dis: ² Ainsi parle le Seigneur Yahweh Hurlez! Ah! ce jour! ³ Car le jour est proche, le jour est proche pour Yahweh! Jour de nuage! Ce sera le temps des nations! ⁴ Une épée viendra sur l'Egypte, et il y aura de l'angoisse en Ethiopie, lorsque les blessés à mort tomberont en Egypte, quand on enlèvera ses richesses, et qu'on renversera ses fondements. ⁵ Ethiopiens, Libyens et Lydiens, étrangers de toutes sortes, Chub et les fils du pays de l'alliance tomberont avec eux par l'épée. ⁶ Ainsi parle Yahweh: ils tomberont les soutiens de l'Egypte, et l'orgueil de sa force sera abaissé. De Migdol à Syène on y tombera par l'épée; --oracle du Seigneur Yahweh. ⁷ Elle sera désolée au milieu des pays désolés, et ses villes seront ruinées au milieu des villes ruinées; ⁸ et l'on saura que je suis Yahweh, quand je mettrai le feu à l'Egypte et que tous ses auxiliaires seront brisés. ⁹ En ce jour-là, des messagers s'en iront de ma part sur des barques, pour troubler l'Ethiopie dans sa sécurité, et il y aura chez elle de l'angoisse, comme dans le jour de l'Egypte, car voici qu'il arrive! ¹⁰ Ainsi parle le Seigneur Yahweh: je ferai cesser tout le bruit de l'Egypte, par la main de Nabuchodonosor, roi de Babylone. ¹¹ Lui et son peuple avec lui, nation féroce entre toutes, seront amenés pour ravager le pays; ils tireront leurs épées contre l'Egypte, et rempliront de morts le pays. ¹² Je changerai les fleuves en lieux arides; je livrerai le pays aux mains d'hommes méchants, et je dévasterai le pays et tout ce qu'il contient, par la main des étrangers. Moi, Yahweh, j'ai parlé. ¹³ Ainsi parle le Seigneur Yahweh: J'exterminerai les infâmes idoles, et je ferai disparaître de Noph les faux dieux, et il n'y aura plus de prince sorti du pays d'Egypte, et je répandrai la crainte dans le pays d'Egypte. ¹⁴ Je désolerai Pathros, je mettrai le feu à Tsoan, j'exercerai des jugements sur No; ¹⁵ je répandrai mon courroux sur Sin, la forteresse de l'Egypte, et j'exterminerai la multitude de No. ¹⁶ Je mettrai le feu à l'Egypte; Sin se tordra de douleur, No sera forcée, et Noph se verra assaillie en plein jour. ¹⁷ Les jeunes hommes d'Aven et de Bubaste tomberont par l'épée, et elles-mêmes iront en captivité. ¹⁸ A Taphnés le jour s'obscurcira, quand je briserai là le joug de l'Egypte, et que l'orgueil de sa force y prendra fin. Un nuage la couvrira, et ses filles iront en captivité. ¹⁹ J'exercerai des jugements sur l'Egypte, et l'on saura que je suis Yahweh." ²⁰ La onzième année, au premier mois, le sept du mois, la parole de Yahweh me fut adressée en ces termes: ²¹ "Fils de l'homme, le bras de Pharaon, roi d'Egypte, je l'ai brisé, et voici qu'on ne l'a point pansé, en employant des remèdes, en appliquant des bandes, pour le panser et le rendre assez fort pour manier l'épée. ²² C'est pourquoi ainsi parle le Seigneur Yahweh: Voici que je viens à Pharaon, roi d'Egypte; je lui briserai les deux bras, celui qui est valide et celui qui est déjà brisé, et je ferai tomber l'épée de sa main. ²³ Je disperserai les Egyptiens parmi les nations, et les disséminerai dans les pays. ²⁴ Je fortifierai les bras du roi de Babylone; et je mettrai mon épée dans sa main;

je briserai les bras de Pharaon, et il gémitra devant lui, comme gémit un homme blessé à mort. ²⁵ Je fortifierai les bras du roi de Babylone, et les bras de Pharaon tomberont.

Allégorie du cèdre

31 ¹ La onzième année, au troisième mois, le premier du mois, la parole de Yah-weh me fut adressée en ces termes: ² "Fils de l'homme, dis à Pharaon, roi d'Égypte, et à sa multitude: A qui ressembles-tu dans ta grandeur? ³ Voilà qu'Assur était un cèdre sur le Liban, à la belle ramure, à l'ombrage épais, à la taille élevée, et ayant sa cime dans les nues. ⁴ Les eaux l'avaient fait croître, l'abîme l'avait fait grandir, en faisant couler ses fleuves autour du lieu où il était planté et en envoyant ses ruisseaux à tous les arbres des champs. ⁵ C'est pourquoi sa taille s'élevait, plus haute que les arbres des champs; ses branches avaient grandi, ses rameaux s'étaient allongés, grâce aux eaux abondantes du temps de sa croissance. ⁶ Dans ses branches tous les oiseaux du ciel nichaient; sous ses rameaux mettaient bas tous les animaux des champs, et à son ombre étalent assises des nations nombreuses. ⁷ Il était beau par sa grandeur, par la longueur de ses branches, car ses racines plongeaient dans des eaux abondantes. ⁸ Les cèdres ne l'obscurcissaient pas dans le jardin de Dieu, les cyprès n'égalait pas ses branches, et les platanes n'étaient pas comme ses rameaux; aucun arbre dans le jardin de Dieu ne l'égalait en beauté. ⁹ Je l'avais rendu beau par la multitude de ses rameaux; tous les arbres d'Eden lui portaient envie, tous ceux qui sont dans le jardin de Dieu. ¹⁰ C'est pourquoi ainsi parle le Seigneur Yahweh: Parce qu'il s'est élevé en hauteur, parce qu'il a porté sa cime jusque dans les nues; et que son cœur s'est enorgueilli de son élévation, ¹¹ je l'ai livré aux mains du dieu des nations, qui le traitera à sa guise; à cause de sa méchanceté, je l'ai chassé. ¹² Des étrangers l'ont coupé, -- nation féroce entre toutes, -- et laissé là; sur les montagnes et dans toutes les vallées; ses branches sont tombées; ses rameaux brisés gisent dans tous les ravins du pays; tous les peuples de la terre se sont éloignés de son ombre et l'ont abandonné. ¹³ Sur ses débris tous les oiseaux du ciel viennent se poser; et dans ses rameaux se sont retirés tous les animaux des champs ¹⁴ afin qu'aucun arbre planté sur les eaux ne s'élève en hauteur et ne porte sa cime jusque dans les nues, et qu'aucun de ceux qui s'abreuvent d'eau ne s'appuie sur lui-même dans son orgueil. Car ils sont tous voués à la mort, aux profondeurs de la terre, mêlés aux enfants des hommes, à ceux qui descendent dans la fosse. ¹⁵ Ainsi parle le Seigneur Yahweh: Le jour où il descendit au schéol, j'ai fait mener le deuil; à cause de lui j'ai voilé l'abîme, j'ai retenu le cours de ses fleuves et les grandes eaux se sont arrêtées; à cause de lui, j'ai assombri le Liban, et à cause de lui, tous les arbres des champs ont languie. ¹⁶ Au bruit de sa chute, j'ai fait trembler les nations, quand je l'ai fait descendre au schéol, avec ceux qui descendent dans la fosse. Ils se sont consolés dans les profondeurs de la terre, tous les arbres d'Eden, les plus beaux et les plus magnifiques du Liban, tous ceux que les eaux abreuvaient. ¹⁷ Ceux-là aussi sont descendus avec lui au schéol, vers les victimes de l'épée, qui étaient son bras et étaient assises à son ombre au milieu des nations. ¹⁸ Ainsi à qui ressembles-tu en gloire et en grandeur, parmi les arbres d'Eden? Tu seras précipité avec les arbres d'Eden, dans les profondeurs de la terre, pour être couché au milieu d'incirconcis, avec ceux que l'épée a

transpercés. Tel sera le sort de Pharaon et de toute sa multitude; --oracle du Seigneur Yahweh.

Chant funèbre sur Pharaon

32 ¹ La douzième année, au douzième mois, le premier du mois, la parole de Yahweh me fut adressée en ces termes: ² "Fils de l'homme! prononce une lamentation sur Pharaon, roi d'Egypte, et dis--lui: Lion des nations, tu es anéanti! Tu étais comme le crocodile dans les mers; tu t'élançais dans tes fleuves; de tes pieds tu en remuais les eaux et tu troublais leurs canaux. ³ Ainsi parle le Seigneur Yahweh: J'étendrai sur toi mon filet au moyen d'une assemblée de peuples nombreux, et ils te tireront dehors avec mes rets. ⁴ Je t'abandonnerai sur le sol, je te jetterai sur la face des champs et je ferai se poser sur toi tous les oiseaux du ciel, et se rassasier de toi les bêtes de toute la terre. ⁵ Je mettrai ta chair sur les montagnes, et je remplirai de tes débris les vallées. ⁶ J'arroserai le pays des flots de ton sang jusqu'aux montagnes, et les ravins seront remplis de toi. ⁷ En t'éteignant je voilerai les cieux, et j'obscurcirai leurs étoiles; je couvrirai de nuages le soleil, et la lune ne donnera plus sa lumière. ⁸ Je vêtirai de deuil, à cause de toi, tous les astres qui brillent dans le ciel, et je répandrai des ténèbres sur ton pays; --oracle du Seigneur Yahweh. ⁹ Je troublerai le coeur de beaucoup de peuples, quand je ferai parvenir la nouvelle de ta ruine chez les nations, en des pays que tu ne connaissais point. ¹⁰ Je frapperai de stupeur à ton sujet beaucoup de peuples; à cause de toi, leurs rois seront pris de frisson, quand j'agiterai mon glaive devant eux; et ils trembleront à tout instant, chacun pour sa vie, au jour de ta ruine. ¹¹ Car ainsi parle le Seigneur Yahweh: L'épée du roi de Babylone viendra sur toi! ¹² Je ferai tomber ta multitude sous l'épée d'hommes vaillants, féroces entre tous les peuples; ils abattront l'orgueil de l'Egypte, et toute sa multitude sera exterminée. ¹³ Je ferai disparaître tout son bétail, du bord des grandes eaux; le pied de l'homme ne les troublera plus, et le sabot des bestiaux ne les troublera plus. ¹⁴ Alors je ferai reposer ses eaux, et couler ses fleuves comme l'huile, --oracle du Seigneur Yahweh, ¹⁵ quand je réduirai la terre d'Egypte en solitude, et que le pays sera dépouillé de ce qu'il contient, quand je frapperai tous ceux qui y habitent; et ils sauront que je suis Yahweh. ¹⁶ Telle est la lamentation, et on la prononcera, les filles des nations la prononceront; elles la prononceront sur l'Egypte et toute sa multitude; --oracle du Seigneur Yahweh. "

Descente de Pharaon au shéol

¹⁷ La douzième année, le quinze du mois, la parole de Yahweh me fut adressée en ces termes: ¹⁸ "Fils de l'homme, gémis sur la multitude de l'Egypte; fais-la descendre, elle et les filles des nations illustres, dans les profondeurs de la terre, avec ceux qui descendent dans la fosse. ¹⁹ Qui surpassais-tu en beauté?... Descends, et couche-toi avec les incirconcis! ²⁰ Ils tomberont au milieu de ceux qu'a transpercés l'épée! L'épée est donnée; entraînez l'Egypte et

toutes ses multitudes! ²¹ Les plus puissants parmi les héros lui parleront, du milieu du schéol, avec ses soutiens. Ils sont descendus et sont couchés, les incirconcis transpercés par l'épée! ²² Là est Assur avec tout son peuple, autour de lui sont ses sépulcres; tous ont été transpercés, tous sont tombés par l'épée. ²³ Ses sépulcres sont placés au plus profond de la fosse; son peuple est rangé autour de son sépulcre; tous ont été transpercés, tous sont tombés par l'épée; eux qui avaient répandu la terreur sur la terre des vivants ²⁴ Là est Elam, et toute sa multitude, autour de son sépulcre; tous ont été transpercés, tous sont tombés par l'épée, ces incirconcis qui sont descendus dans les profondeurs de la terre, eux qui avaient répandu la terreur sur la terre des vivants; ils ont porté leur ignominie avec ceux qui sont descendus dans la fosse ²⁵ Au milieu de ceux qui ont été transpercés, on prépare sa couche pour lui avec toute sa multitude; autour de lui sont ses sépulcres; tous sont des incirconcis, tous ont été transpercés par l'épée; car leur terreur s'était répandue sur la terre des vivants, et ils ont porté leur ignominie, avec ceux qui sont descendus dans la fosse; on les a placés parmi les égorgés. ²⁶ Là sont Mosoch, Thubal et toute sa multitude; autour de lui sont ses sépulcres; tous sont incirconcis, tous ont été transpercés par l'épée; car ils avaient répandu la terreur sur la terre des vivants. ²⁷ Ils ne se coucheront point avec les vaillants, qui sont tombés d'entre les incirconcis, qui sont descendus au schéol, avec leurs armes de guerre, et sous la tête desquels on a mis leur épée; mais leurs iniquités sont sur leurs os, car ils étaient la terreur des vaillants, sur la terre des vivants. ²⁸ Toi aussi, tu seras brisé au milieu des incirconcis, et tu seras couché avec ceux qui ont été transpercés par l'épée. ²⁹ Là est Edom, ses rois et tous ses princes, qui, malgré leur vaillance, ont été mis avec ceux qui ont été transpercés par l'épée; eux aussi sont couchés avec les incirconcis, et avec ceux qui sont descendus dans la fosse. ³⁰ Là sont les princes du septentrion, eux tous et tous les Sidoniens; ils sont descendus avec les transpercés, malgré la terreur qu'ils inspiraient; malgré leur vaillance, ils sont confondus! Ils sont couchés, ces incirconcis, avec ceux qui ont été transpercés par l'épée, et ils portent leur ignominie, avec ceux qui sont descendus dans la fosse. ³¹ Pharaon les verra et se consolera, au sujet de toute sa multitude; Pharaon est transpercé par l'épée avec toute son armée, --oracle du Seigneur Yahweh! ³² Car j'avais répandu sa terreur sur la terre des vivants, et le voilà couché au milieu des incirconcis, avec ceux qui ont été transpercés par l'épée, lui, Pharaon, et toute sa multitude, --oracle du Seigneur Yahweh!"

Le prophète est un guetteur

33 ¹ La parole de Yahweh me fut adres-sée en ces termes: ² "Fils de l'homme, parle aux enfants de ton peuple, et dis leur: Quand je fais venir l'épée contre un pays et que les habitants de ce pays, pre-nant quelqu'un du milieu d'eux, l'établissent comme sentinelle, ³ et que cet homme, voyant l'épée venir contre le pays, sonne de la trompette et avertit le peuple, ⁴ si celui qui entend le son de la trompette ne se laisse pas avertir et que l'épée survienne et le surprenne, son sang sera sur sa tête: ⁵ il a entendu le son de la trompette et ne s'est pas laissé avertir; son sang sera sur lui; mais s'il s'est laissé avertir, il aura sauvé sa vie. ⁶ Que si la sentinelle, voyant venir l'épée, ne sonne pas de la trompette, et qu'ainsi le peuple ne soit pas averti, et que l'épée survienne et surprenne l'un d'entre eux, cet homme

sera surpris dans son iniquité, mais je demanderai compte de son sang à la sentinelle. ⁷ Et toi, fils de l'homme, je t'ai établi comme sentinelle pour la maison d'Israël quand tu entendras de ma bouche une parole, tu les avertiras de ma part. ⁸ Quand j'aurai dit au méchant: "Méchant, tu mourras certainement!" si tu ne parles pas pour avertir le méchant de quitter sa voie, celui-ci, étant méchant, mourra dans son iniquité; mais je te demanderai compte de son sang. ⁹ Mais si tu avertis le méchant afin qu'il se détourne de sa voie, et qu'il ne se détourne pas de sa voie, il mourra dans son iniquité; mais toi, tu auras sauvé ton âme.

La rétribution individuelle

¹⁰ Et toi, fils de l'homme, dis à la maison d'Israël: Voici que vous parlez en ces termes "Nos transgressions et nos péchés sont sur nous, et c'est à cause d'eux que nous dépérissons; comment pourrions--nous vivre?" ¹¹ Dis-leur: je suis vivant! --oracle du Seigneur Yahweh: je ne prends point plaisir à la mort du méchant, mais à ce que le méchant se détourne de sa voie et qu'il vive. Revenez, reve-nez de vos mauvaises voies! Et pourquoi mourriez-vous, maison d'Israël? ¹² Et toi, fils de l'homme, dis aux enfants de ton peuple: La justice du juste ne le sauvera point au jour de sa transgression; et le méchant ne tombera point pour sa méchanceté le jour où il se détournera de sa méchan-ceté, de même que le juste ne pourra pas vivre par sa justice le jour où il péchera. ¹³ Quand j'aurai dit au juste qu'il vivra certainement, si, se confiant dans sa justice, il fait le mal, on ne se rappellera plus toutes ses oeuvres justes, et, à cause du mal qu'il aura fait, à cause de lui il mourra. ¹⁴ Et quand j'aurai dit au méchant: "Tu mourras certainement!" s'il se détourne de son péché et fait ce qui est juste et droit; ¹⁵ si ce méchant rend le gage, s'il restitue ce qu'il a ravi, s'il suit les préceptes qui donnent la vie, sans faire le mal, certainement il vivra; il ne mourra pas! ¹⁶ On ne se rappellera plus tous ses péchés qu'il a commis; il a fait ce qui est droit et juste; il vivra certainement. ¹⁷ Les enfants de ton peuple ont dit: "La voie du Seigneur n'est pas droite." C'est leur voie à eux qui n'est pas droite. ¹⁸ Quand un juste se détourne de sa justice et fait le mal, il meurt à cause de cela; ¹⁹ et quand un méchant se détourne de sa méchanceté et fait ce qui est droit et juste, à cause de cela il vit. ²⁰ Et vous dites: "La voie de Yahweh n'est pas droite!" Je vous jugerai chacun selon vos voies, maison d'Israël "

Annonce de la prise de Jérusalem

²¹ La douzième année de notre captivité, au dixième mois, le cinq du mois, un fugitif de Jérusalem arriva vers moi en disant: ²² "La ville a été prise." Or la main de Yahweh avait été sur moi le soir avant l'arrivée du fugitif, et elle avait ouvert ma bouche avant qu'il vint vers moi le matin; et ainsi ma bouche fut ou-verte, et je ne fus plus muet.

Menaces à l'égard de ceux qui sont restés en Judée

²³ La parole de Yahweh me fut adressée en ces termes: ²⁴ "Fils de l'homme, ceux qui habitent ces ruines-là sur la terre d'Israël, parlent en ces termes: "Abraham était seul; et il a eu en partage le pays; nous, nous sommes nombreux, et la possession du pays nous a été donnée." ²⁵ C'est pourquoi dis-leur: Ainsi parle le Seigneur Yahweh: Vous mangez la chair avec le sang, vous levez les yeux vers vos idoles infâmes, vous répandez le sang, et vous posséderiez le pays! ²⁶ Vous vous êtes appuyés sur votre épée, vous avez commis l'abomination; vous avez déshonoré chacun la femme de votre prochain, et vous posséderiez le pays! ²⁷ Voici ce que tu leur diras: Ainsi parle le Seigneur Yahweh: Je suis vivant! Ceux qui sont dans les ruines tomberont par l'épée; ceux qui sont dans la campagne, je les livrerai en nourriture aux bêtes féroces; et ceux qui sont dans les lieux forts et dans les cavernes mourront de la peste. ²⁸ Je ferai du pays une solitude et un désert, et l'orgueil de sa force prendra fin; et les montagnes du pays seront désolées, sans que personne y passe. ²⁹ Et l'on saura que je suis Yahweh, quand j'aurai fait du pays une solitude et un désert, à cause de toutes les abominations qu'ils ont commises. "

Résultats décevants de la prédication du prophète

³⁰ "Et toi, fils de l'homme, les enfants de ton peuple s'entretiennent de toi le long des murs et aux portes des maisons; ils se parlent entre eux, l'un à l'autre, en ces termes: "Venez entendre quelle est la parole qui vient de Yahweh." ³¹ Et ils viennent vers toi comme vient la foule; mon peuple s'assied devant toi; ils écoutent tes paroles et ne les mettent point en pratique; ils font ce qui est agréable à leur bouche; leur coeur poursuit leur gain. ³² Et voici que tu es pour eux un chanteur agréable, qui a une belle voix et joue bien de son instrument; ils entendent tes paroles et ne les mettent point en pratique. ³³ Quand ces choses arriveront, --et voici qu'elles arrivent, -- ils sauront qu'il y avait un prophète au milieu d'eux."

Contre les bergers d'Israël

Ezéchiël (CP) 26

1 GIOVANNI (CEI)

Il Verbo incarnato e la comunione con il Padre e il Figlio

1 ¹ Ciò che era fin da principio, ciò che noi abbiamo udito, ciò che noi abbiamo veduto con i nostri occhi, ciò che noi abbiamo contemplato e ciò che le nostre mani hanno toccato, ossia il Verbo della vita ² (poiché la vita si è fatta visibile, noi l'abbiamo veduta e di ciò rendiamo testimonianza e vi annunziamo la vita eterna, che era presso il Padre e si è resa visibile a noi), ³ quello che abbiamo veduto e udito, noi lo annunziamo anche a voi, perché anche voi siate in comunione con noi. La nostra comunione è col Padre e col Figlio suo Gesù Cristo. ⁴ Queste cose vi scriviamo, perché la nostra gioia sia perfetta.

I. CAMMINARE NELLA LUCE

5 Questo è il messaggio che abbiamo udito da lui e che ora vi annunziamo: Dio è luce e in lui non ci sono tenebre. ⁶ Se diciamo che siamo in comunione con lui e camminiamo nelle tenebre, mentiamo e non mettiamo in pratica la verità. ⁷ Ma se camminiamo nella luce, come egli è nella luce, siamo in comunione gli uni con gli altri, e il sangue di Gesù, suo Figlio, ci purifica da ogni peccato.

Prima condizione: rompere con il peccato

8 Se diciamo che siamo senza peccato, inganniamo noi stessi e la verità non è in noi. ⁹ Se riconosciamo i nostri peccati, egli che è fedele e giusto ci perdonerà i peccati e ci purificherà da ogni colpa. ¹⁰ Se diciamo che non abbiamo peccato, facciamo di lui un bugiardo e la sua parola non è in noi.

2 ¹ Figlioli miei, vi scrivo queste cose perché non pecciate; ma se qualcuno ha peccato, abbiamo un avvocato presso il Padre: Gesù Cristo giusto. ² Egli è vittima di espiazione per i nostri peccati; non soltanto per i nostri, ma anche per quelli di tutto il mondo.

Seconda condizione: osservare i comandamenti, soprattutto quello della carità

³ Da questo sappiamo d'averlo conosciuto: se osserviamo i suoi comandamenti. ⁴ Chi dice: «Lo conosco» e non osserva i suoi comandamenti, è bugiardo e la verità non è in lui; ⁵ ma chi osserva la sua parola, in lui l'amore di Dio è veramente perfetto. Da questo conosciamo di essere in lui. ⁶ Chi dice di dimorare in Cristo, deve comportarsi come lui si è comportato.

⁷ Carissimi, non vi scrivo un nuovo comandamento, ma un comandamento antico, che avete ricevuto fin da principio. Il comandamento antico è la parola che avete udito. ⁸ E tuttavia è un comandamento nuovo quello di cui vi scrivo, il che è vero in lui e in voi, perché le tenebre stanno diradandosi e la vera luce già risplende. ⁹ Chi dice di essere nella luce e odia suo fratello, è ancora nelle tenebre. ¹⁰ Chi ama suo fratello, dimora nella luce e non v'è in lui occasione di inciampo. ¹¹ Ma chi odia suo fratello è nelle tenebre, cammina nelle tenebre e non sa dove va, perché le tenebre hanno accecato i suoi occhi.

Terza condizione: guardarsi dal mondo

¹² Scrivo a voi, figlioli, perché vi sono stati rimessi i peccati in virtù del suo nome. ¹³ Scrivo a voi, padri, perché avete conosciuto colui che è fin dal principio. Scrivo a voi, giovani, perché avete vinto il maligno. ¹⁴ Ho scritto a voi, figlioli, perché avete conosciuto il Padre. Ho scritto a voi, padri, perché avete conosciuto colui che è fin dal principio. Ho scritto a voi, giovani, perché siete forti, e la parola di Dio dimora in voi e avete vinto il maligno. ¹⁵ Non amate né il mondo, né le cose del mondo! Se uno ama il mondo, l'amore del Padre non è in lui; ¹⁶ perché tutto quello che è nel mondo, la concupiscenza della carne, la concupiscenza degli occhi e la superbia della vita, non viene dal Padre, ma dal mondo. ¹⁷ E il mondo passa con la sua concupiscenza; ma chi fa la volontà di Dio rimane in eterno! Quarta condizione: guardarsi dagli anticristi

¹⁸ Figlioli, questa è l'ultima ora. Come avete udito che deve venire l'anticristo, di fatto ora molti anticristi sono apparsi. Da questo conosciamo che è l'ultima ora. ¹⁹ Sono usciti di mezzo a noi, ma non erano dei nostri; se fossero stati dei nostri, sarebbero rimasti con noi; ma doveva rendersi manifesto che non tutti sono dei nostri.

²⁰ Ora voi avete l'unzione ricevuta dal Santo e tutti avete la scienza. ²¹ Non vi ho scritto perché non conoscete la verità, ma perché la conoscete e perché nessuna menzogna viene dalla verità. ²² Chi è il menzognero se non colui che nega che Gesù è il Cristo? L'anticristo è colui che nega il Padre e il Figlio. ²³ Chiunque nega il Figlio, non possiede nemmeno il Padre; chi professa la sua fede nel Figlio possiede anche il Padre.

²⁴ Quanto a voi, tutto ciò che avete udito da principio rimanga in voi. Se rimane in voi quel che avete udito da principio, anche voi rimarrete nel Figlio e nel Padre. ²⁵ E questa è la promessa che egli ci ha fatto: la vita eterna. ²⁶ Questo vi ho scritto riguardo a coloro che cercano di traviarvi. ²⁷ E quanto a voi, l'unzione che avete ricevuto da lui rimane in voi e non avete bisogno che alcuno vi ammaestri; ma come la sua unzione vi insegna ogni cosa, è veritiera e non mentisce, così state saldi in lui, come essa vi insegna.

²⁸ E ora, figlioli, rimanete in lui, perché possiamo aver fiducia quando apparirà e non veniamo svergognati da lui alla sua venuta. ²⁹ Se sapete che egli è giusto, sappiate anche che chiunque opera la giustizia, è nato da lui.

II. VIVERE DA FIGLI DI DIO

³ ¹ Quale grande amore ci ha dato il Padre per essere chiamati figli di Dio, e lo siamo realmente! La ragione per cui il mondo non ci conosce è perché non ha conosciuto lui. ² Carissimi, noi fin d'ora siamo figli di Dio, ma ciò che saremo non è stato ancora rivelato. Sappiamo però che quando egli si sarà manifestato, noi saremo simili a lui, perché lo vedremo così come egli è.

Prima condizione: rompere con il peccato

³ Chiunque ha questa speranza in lui, purifica se stesso, come egli è puro.
⁴ Chiunque commette il peccato, commette anche violazione della legge, perché il peccato è violazione della legge. ⁵ Voi sapete che egli è apparso per togliere i peccati e che in lui non v'è peccato. ⁶ Chiunque rimane in lui non pecca; chiunque pecca non lo ha visto né l'ha conosciuto. ⁷ Figlioli, nessuno v'inganni. Chi pratica la giustizia è giusto com'egli è giusto. ⁸ Chi commette il peccato viene dal diavolo, perché il diavolo è peccatore fin dal principio. Ora il Figlio di Dio è apparso per distruggere le opere del diavolo. ⁹ Chiunque è nato da Dio non commette peccato, perché un germe divino dimora in lui, e non può peccare perché è nato da Dio. ¹⁰ Da questo si distinguono i figli di Dio dai figli del diavolo: chi non pratica la giustizia non è da Dio, né lo è chi non ama il suo fratello.

Seconda condizione: osservare i comandamenti, soprattutto quello della carità

¹¹ Poiché questo è il messaggio che avete udito fin da principio: che ci amiamo gli uni gli altri. ¹² Non come Caino, che era dal maligno e uccise il suo fratello. E per qual motivo l'uccise? Perché le opere sue erano malvage, mentre quelle di suo fratello eran giuste. ¹³ Non vi meravigliate, fratelli, se il mondo vi odia.
¹⁴ Noi sappiamo che siamo passati dalla morte alla vita, perché amiamo i fratelli. Chi non ama rimane nella morte. ¹⁵ Chiunque odia il proprio fratello è omicida, e voi sapete che nessun omicida possiede in se stesso la vita eterna. ¹⁶ Da questo abbiamo conosciuto l'amore: Egli ha dato la sua vita per noi; quindi anche noi dobbiamo dare la vita per i fratelli. ¹⁷ Ma se uno ha ricchezze di questo mondo e vedendo il suo fratello in necessità gli chiude il proprio cuore, come dimora in lui l'amore di Dio? ¹⁸ Figlioli, non amiamo a parole né

con la lingua, ma coi fatti e nella verità.¹⁹ Da questo conosceremo che siamo nati dalla verità e davanti a lui rassicureremo il nostro cuore

²⁰ qualunque cosa esso ci rimproveri. Dio è più grande del nostro cuore e conosce ogni cosa.

²¹ Carissimi, se il nostro cuore non ci rimprovera nulla, abbiamo fiducia in Dio;²² e qualunque cosa chiediamo la riceviamo da lui perché osserviamo i suoi comandamenti e facciamo quel che è gradito a lui.

²³ Questo è il suo comandamento: che crediamo nel nome del Figlio suo Gesù Cristo e ci amiamo gli uni gli altri, secondo il precetto che ci ha dato.²⁴ Chi osserva i suoi comandamenti dimora in Dio ed egli in lui. E da questo conosciamo che dimora in noi: dallo Spirito che ci ha dato.

Terza condizione: guardarsi dagli anticristi e dal mondo

¹ Carissimi, non prestate fede a ogni ispirazione, ma mettete alla prova le ispirazioni, per saggiare se provengono veramente da Dio, perché molti falsi profeti sono comparsi nel mondo.² Da questo potete riconoscere lo spirito di Dio: ogni spirito che riconosce che Gesù Cristo è venuto nella carne, è da Dio;³ ogni spirito che non riconosce Gesù, non è da Dio. Questo è lo spirito dell'anticristo che, come avete udito, viene, anzi è già nel mondo.

⁴ Voi siete da Dio, figlioli, e avete vinto questi falsi profeti, perché colui che è in voi è più grande di colui che è nel mondo.⁵ Costoro sono del mondo, perciò insegnano cose del mondo e il mondo li ascolta.⁶ Noi siamo da Dio. Chi conosce Dio ascolta noi; chi non è da Dio non ci ascolta. Da ciò noi distinguiamo lo spirito della verità e lo spirito dell'errore.

III. ALLE FONTI DELLA CARITA' E DELLA FEDE

Alle fonti della carità

⁷ Carissimi, amiamoci gli uni gli altri, perché l'amore è da Dio: chiunque ama è generato da Dio e conosce Dio.⁸ Chi non ama non ha conosciuto Dio, perché Dio è amore.⁹ In questo si è manifestato l'amore di Dio per noi: Dio ha mandato il suo unigenito Figlio nel mondo, perché noi avessimo la vita per lui.¹⁰ In questo sta l'amore: non siamo stati noi ad amare Dio, ma è lui che ha amato noi e ha mandato il suo Figlio come vittima di espiazione per i nostri peccati.¹¹ Carissimi, se Dio ci ha amato, anche noi dobbiamo amarci gli uni gli altri.¹² Nessuno mai ha visto Dio; se ci amiamo gli uni gli altri, Dio rimane in noi e l'amore di lui è perfetto in noi.¹³ Da questo si conosce che noi rimaniamo in lui ed egli in noi: egli ci ha fatto dono del suo Spirito.

¹⁴ E noi stessi abbiamo veduto e attestiamo che il Padre ha mandato il suo Figlio come

salvatore del mondo.¹⁵ Chiunque riconosce che Gesù è il Figlio di Dio, Dio dimora in lui ed egli in Dio.¹⁶ Noi abbiamo riconosciuto e creduto all'amore che Dio ha per noi. Dio è amore; chi sta nell'amore dimora in Dio e Dio dimora in lui.

¹⁷ Per questo l'amore ha raggiunto in noi la sua perfezione, perché abbiamo fiducia nel giorno del giudizio; perché come è lui, così siamo anche noi, in questo mondo.¹⁸ Nell'amore non c'è timore, al contrario l'amore perfetto scaccia il timore, perché il timore suppone un castigo e chi teme non è perfetto nell'amore.¹⁹ Noi amiamo, perché egli ci ha amati per primo.²⁰ Se uno dicesse: «Io amo Dio», e odiasse il suo fratello, è un mentitore. Chi infatti non ama il proprio fratello che vede, non può amare Dio che non vede.²¹ Questo è il comandamento che abbiamo da lui: chi ama Dio, ami anche il suo fratello.

Alla fonte della fede

⁵ ¹ Chiunque crede che Gesù è il Cristo, è nato da Dio; e chi ama colui che ha generato, ama anche chi da lui è stato generato.² Da questo conosciamo di amare i figli di Dio: se amiamo Dio e ne osserviamo i comandamenti,³ perché in questo consiste l'amore di Dio, nell'osservare i suoi comandamenti; e i suoi comandamenti non sono gravosi.⁴ Tutto ciò che è nato da Dio vince il mondo; e questa è la vittoria che ha sconfitto il mondo: la nostra fede.⁵ E chi è che vince il mondo se non chi crede che Gesù è il Figlio di Dio?

⁶ Questi è colui che è venuto con acqua e sangue, Gesù Cristo; non con acqua soltanto, ma con l'acqua e con il sangue. Ed è lo Spirito che rende testimonianza, perché lo Spirito è la verità.⁷ Poiché tre sono quelli che rendono testimonianza:⁸ lo Spirito, l'acqua e il sangue, e questi tre sono concordi.⁹ Se accettiamo la testimonianza degli uomini, la testimonianza di Dio è maggiore; e la testimonianza di Dio è quella che ha dato al suo Figlio.

¹⁰ Chi crede nel Figlio di Dio, ha questa testimonianza in sé. Chi non crede a Dio, fa di lui un bugiardo, perché non crede alla testimonianza che Dio ha reso a suo Figlio.¹¹ E la testimonianza è questa: Dio ci ha dato la vita eterna e questa vita è nel suo Figlio.¹² Chi ha il Figlio ha la vita; chi non ha il Figlio di Dio, non ha la vita.¹³ Questo vi ho scritto perché sappiate che possedete la vita eterna, voi che credete nel nome del Figlio di Dio.

COMPLIMENTI

La preghiera per i peccatori

¹⁴ Questa è la fiducia che abbiamo in lui: qualunque cosa gli chiediamo secondo la sua volontà, egli ci ascolta.¹⁵ E se sappiamo che ci ascolta in quello che gli chiediamo, sappiamo di avere già quello che gli abbiamo chiesto.

¹⁶ Se uno vede il proprio fratello commettere un peccato che non conduce alla morte, preghi,

- e Dio gli darà la vita; s'intende a coloro che commettono un peccato che non conduce alla morte: c'è infatti un peccato che conduce alla morte; per questo dico di non pregare.¹⁷ Ogni iniquità è peccato, ma c'è il peccato che non conduce alla morte. Riassunto dell'epistola
- ¹⁸ Sappiamo che chiunque è nato da Dio non pecca: chi è nato da Dio preserva se stesso e il maligno non lo tocca.
- ¹⁹ Noi sappiamo che siamo da Dio, mentre tutto il mondo giace sotto il potere del maligno.
- ²⁰ Sappiamo anche che il Figlio di Dio è venuto e ci ha dato l'intelligenza per conoscere il vero Dio. E noi siamo nel vero Dio e nel Figlio suo Gesù Cristo: egli è il vero Dio e la vita eterna.
- ²¹ Figlioli, guardatevi dai falsi dei!

1Jean (CEI) 1

Matthieu (CP) 10

10 ¹ Puis, ayant appelé ses douze disciples, il leur donna pouvoir sur les esprits impurs, afin de les chasser et de guérir toute maladie et toute infirmité.

² Voici les noms des douze apôtres: premier, Simon, dit Pierre, et André son frère; Jacques fils de Zébédée, et Jean son frère; ³ Philippe et Barthélemy; Thomas et Matthieu, le publicain; Jacques fils d'Alphée et Thaddée; ⁴ Simon le Zélote et Judas l'Isariote, celui qui le trahit. ⁵ Ce sont ces douze que Jésus envoya, après leur avoir donné ces instructions: " N'allez point vers les Gentils, et n'entrez dans aucune ville des Samaritains; ⁶ allez plutôt aux brebis perdues de la maison d'Israël. ⁷ Sur votre chemin, annoncez ceci: "Le royaume des cieux est proche." ⁸ Guérissez les malades, ressuscitez les morts, purifiez les lépreux, chassez les démons: vous avez reçu gratuitement, donnez gratuitement. ⁹ Ne vous procurez ni or, ni argent, ni petite monnaie pour vos ceintures, ¹⁰ ni besace pour la route, ni deux tuniques, ni sandales, ni bâton; car l'ouvrier mérite sa nourriture.

¹¹ En quelque ville ou bourg que vous entriez, informez-vous qui y est honorable, et demeurez là jusqu'à votre départ. ¹² En entrant dans la maison, saluez-la; ¹³ et si la maison en est digne, que votre paix vienne sur elle; mais si elle n'est pas digne, que votre paix vous revienne. ¹⁴ Si l'on refuse de vous recevoir et d'écouter vos paroles, sortez de cette maison ou de cette ville en secouant la poussière de vos pieds. ¹⁵ Je vous le dis en vérité: il y aura moins de rigueur, au jour du jugement, pour le pays de Sodome et de Gomorrhe que pour cette ville.

¹⁶ Voici que je vous envoie comme des brebis au milieu des loups: soyez donc prudents comme les serpents, et simples comme les colombes.

Recommandations aux disciples

¹⁷ Tenez-vous en garde contre les hommes, car ils vous livreront aux sanhédrins et vous flagelleront dans leurs synagogues. ¹⁸ Vous serez traduits à cause de moi devant gouverneurs et rois, en témoignage pour eux et les Gentils. ¹⁹ Lorsqu'on vous livrera, ne vous préoccupez ni de la manière dont vous parlerez, ni de ce que vous aurez à dire: ce que vous aurez à dire vous sera donné à l'heure même. ²⁰ Car ce n'est pas vous qui parlerez, c'est l'Esprit de votre Père qui parlera en vous.

²¹ Le frère livrera son frère à la mort, et le père son enfant, et les enfants s'élèveront contre leurs parents et les feront mettre à mort. ²² Vous serez en haine à tous à cause de mon nom; mais celui qui persévéra jusqu'à la fin, celui-là sera sauvé.

²³ Lorsqu'on vous poursuivra dans cette ville, fuyez dans une autre. En vérité, je vous le dis, vous n'aurez pas achevé (de parcourir) les villes d'Israël; avant que le Fils de l'homme ne soit

venu.

Les disciples de Jésus

²⁴ Il n'y a pas de disciple au-dessus du maître, ni de serviteur au-dessus de son seigneur. ²⁵ Il suffit au disciple d'être comme son maître, et au serviteur comme son seigneur. S'ils ont appelé le maître de maison Béelzébul, combien plus les gens de la maison!

Proclamer ouvertement, sans crainte, dans l'espérance

²⁶ Ne les craignez donc point: car il n'y a rien de caché qui ne doive se découvrir, rien de secret qui ne doive être connu. ²⁷ Ce que je vous dis dans les ténèbres, dites-le au grand jour, et ce que vous entendez à l'oreille, publiez-le sur les toits.

²⁸ Ne craignez pas ceux qui tuent le corps, mais ne peuvent tuer l'âme; craignez plutôt celui qui peut perdre l'âme et le corps dans la géhenne. ²⁹ Deux moineaux ne se vendent-ils pas un as? Et pas un d'entre eux ne tombe sur la terre, sans (la permission de) votre Père. ³⁰ Quant à vous, même les cheveux de votre tête sont tous comptés. ³¹ Ne craignez donc point: vous valez, vous, plus que beaucoup de moineaux.

³² Celui donc qui me confessera devant les hommes, moi aussi je le confesserai devant mon Père qui est dans les cieux; ³³ mais celui qui me reniera devant les hommes, moi aussi je le renierai devant mon Père qui est dans les cieux.

Jésus cause des dissensions

³⁴ Ne pensez pas que je sois venu apporter la paix sur la terre; je suis venu apporter, non la paix, mais le glaive. ³⁵ Car je suis venu séparer le fils de son père, la fille de sa mère, et la bru de sa belle-mère; ³⁶ et on aura pour ennemis les gens de sa propre maison.

Qui perd sa vie pour suivre Jésus la trouvera

³⁷ Celui qui aime son père ou sa mère plus que moi n'est pas digne de moi; et celui qui aime son fils ou sa fille plus que moi n'est pas digne de moi. ³⁸ Celui qui ne prend pas sa croix et ne me suit pas, n'est pas digne de moi. ³⁹ Celui qui cherche à conserver sa vie, la perdra; et celui qui perd sa vie à cause de moi, la retrouvera.

Conclusion: l'accueil de l'apôtre

⁴⁰ Celui qui vous reçoit me reçoit, et celui qui me reçoit, reçoit celui qui m'a envoyé. ⁴¹ Celui qui reçoit un prophète en qualité de prophète, recevra une récompense de prophète; et celui qui reçoit un juste en qualité de juste, recevra une récompense de juste. ⁴² Et quiconque donnera à boire seulement un verre d'eau fraîche à l'un de ces petits parce qu'il est disciple, je vous le dis en vérité, il ne perdra point sa récompense. "

4. Le mystère du Royaume des cieux

4.1. Section narrative

11 ¹ Or, quand Jésus eut achevé de donner ses instructions à ses douze disciples, il partit de là pour enseigner et prêcher dans leurs villes.

Jésus rend témoignage à Jean-Baptiste

² Jean, dans sa prison, ayant entendu parler des œuvres du Christ, lui envoya dire par ses disciples: ³ " Etes-vous celui qui doit venir, ou devons-nous en attendre un autre? " ⁴ Jésus leur répondit: " Allez rapporter à Jean ce que vous entendez et voyez: ⁵ les aveugles voient, les boiteux marchent, les lépreux sont guéris, les sourds entendent, les morts ressuscitent, les pauvres sont évangélisés. ⁶ Heureux celui pour qui je ne serai pas une occasion de chute! "

⁷ Comme ils s'en allaient, Jésus se mit à dire aux foules au sujet de Jean: ⁸ " Qu'êtes-vous allés voir au désert? Un roseau agité par le vent? Qu'êtes-vous donc aller voir? Un homme vêtu d'(habits) somptueux? Mais ceux qui portent des (habits) somptueux se trouvent dans les demeures des rois. ⁹ Mais qu'êtes-vous allés (voir)? Voir un prophète? Oui, vous dis-je, et plus qu'un prophète. ¹⁰ C'est celui dont il est écrit: Voici que j'envoie mon messenger en avant de vous, pour vous préparer la voie devant vous.

¹¹ En vérité, je vous le dis, parmi les fils de la femme, il ne s'en est pas levé de plus grand que Jean le Baptiste; mais le plus petit dans le royaume des cieux est plus grand que lui. ¹² Depuis les jours de Jean le Baptiste jusqu'à présent, le royaume des cieux est forcé, et ce sont les violents qui s'en emparent. ¹³ Car tous les prophètes et la Loi ont prophétisé jusqu'à Jean. ¹⁴ Et si vous voulez comprendre, lui-même est Elie qui doit venir. ¹⁵ Que celui qui a des oreilles entende!

Jésus face à sa génération

¹⁶ Mais à qui comparerai-je cette génération? Elle est semblable à des enfants assis sur les places publiques, qui crient à leurs compagnons: ¹⁷ " Nous avons joué de la flûte pour vous, et vous n'avez point dansé; nous avons chanté une lamentation, et vous n'avez point frappé

(votre poitrine). " ¹⁸ Jean en effet est venu, ne mangeant ni ne buvant, et ils disent: Il est possédé du démon. " ¹⁹ Le Fils de l'homme est venu, mangeant et buvant, et ils disent: " C'est un mangeur et un buveur de vin, un ami des publicains et des pécheurs. " Et la Sagesse a été reconnue juste par ses œuvres. "

Malheur aux villes incrédules

²⁰ Alors il se mit à faire des reproches aux villes où il avait opéré le plus grand nombre de ses miracles, parce qu'elles n'avaient pas fait pénitence:

²¹ " Malheur à toi, Corozain! Malheur à toi, Bethsaïde! Car si les miracles qui ont été faits au milieu de vous avaient été faits dans Tyr et Sidon, il y a longtemps qu'elles auraient fait pénitence avec le sac et la cendre. ²² Aussi bien, je vous le dis, il y aura, au jour du jugement, moins de rigueur pour Tyr et Sidon que pour vous. ²³ Et toi, Capharnaüm, est-ce que tu seras élevée jusqu'au ciel? Tu seras abaissée jusqu'aux enfers; car si les miracles qui ont été faits dans tes murs, avaient été faits dans Sodome, elle serait restée debout jusqu'à ce jour. ²⁴ Du reste, je te le dis, il y aura, au jour du jugement, moins de rigueur pour le pays de Sodome que pour toi. "

Le Fils bénit le Père de révéler l'Évangile aux simples

²⁵ En ce temps-là, Jésus prit la parole et dit: " Je vous bénis, Père, Seigneur du ciel et de la terre, de ce que vous avez caché ces choses aux sages et aux prudents, et les avez révélées aux simples. ²⁶ Oui, Père, car tel fut votre bon plaisir. ²⁷ Toutes choses m'ont été remises par mon Père; et personne ne connaît le Fils, si ce n'est le Père, et personne ne connaît le Père, si ce n'est le Fils, et celui à qui le Fils aura bien voulu le révéler.

Jésus maître débonnaire

²⁸ Venez à moi, vous tous qui êtes fatigués et ployez sous le fardeau, et je vous soulagerai. ²⁹ Prenez sur vous mon joug, et recevez mes leçons: je suis doux et humble de cœur; et vous trouverez du repos pour vos âmes, ³⁰ car mon joug est doux et mon fardeau léger. "

Les épis arrachés pendant le sabbat

¹² ¹ En ce temps-là, Jésus traversait des moissons un jour de sabbat. Ses disciples, ayant faim, se mirent à arracher des épis et à manger. ² Les Pharisiens, voyant cela, lui dirent: " Vos disciples font une chose qu'il n'est pas permis de faire un jour de sabbat. " ³ Mais il leur dit: " N'avez-vous pas lu ce que fit David, lorsqu'il eut faim, ainsi que ceux qui étaient avec

lui: ⁴ comme il entra dans la maison de Dieu et mangea les pains de proposition, qu'il ne lui était pas permis de manger, non plus qu'à ceux qui étaient avec lui, mais aux prêtres seuls?
⁵ Ou n'avez-vous pas lu dans la Loi que, le jour du sabbat, les prêtres, dans le temple violent le sabbat sans se rendre coupables? ⁶ Or, je vous dis qu'il y a ici plus grand que le temple. ⁷ Si vous aviez compris ce que veut dire: Je veux la miséricorde et non le sacrifice, vous n'auriez pas condamné des innocents. ⁸ En effet le Fils de l'homme est maître du sabbat. "

Guérison d'un homme à la main desséchée

⁹ Et, ayant quitté ce lieu, il s'en vint à leur synagogue. ¹⁰ Or, il se trouvait (là) un homme qui avait une main sèche, et ils lui demandèrent: " Est-il permis de guérir, le jour du sabbat? " pour pouvoir l'accuser. ¹¹ Il leur dit: " Quel sera celui d'entre vous, qui n'ayant qu'une brebis, si elle tombe dans une fosse un jour de sabbat, ne la prendra pour la retirer? ¹² Or, combien un homme vaut plus qu'une brebis! Il est donc permis de faire le bien le jour du sabbat. " ¹³ Alors il dit à l'homme: " Etends la main. " Il l'étendit, et elle redevint saine comme l'autre. ¹⁴ Les Pharisiens, étant sortis, prirent une délibération contre lui sur les moyens de le perdre.

Jésus est le "Serviteur de Yahvé"

¹⁵ Mais Jésus en ayant eu connaissance, s'éloigna de ces lieux. Et des £ nombreuses le suivirent, et il les guérit tous. ¹⁶ Et il leur commanda avec force de ne pas le faire connaître. ¹⁷ (C'était) afin que s'accomplît la parole du prophète Isaïe:
¹⁸ Voici mon serviteur que j'ai choisi, mon bien-aimé en qui mon âme se complaît. Je ferai reposer sur lui mon Esprit, et il annoncera le jugement aux nations.
¹⁹ Il ne disputera point, il ne criera point, et nul n'entendra sa voix sur les places publiques.
²⁰ Il ne brisera point le roseau froissé et n'éteindra point la mèche qui fume encore, jusqu'à ce qu'il ait fait triompher le jugement;
²¹ et en son nom les nations mettront leur espérance.

Jésus expulse Béelzéboul: guérison d'un aveugle-muet

²² On lui amena alors un possédé aveugle et muet, et il le guérit, de sorte que le muet parlait et voyait.
²³ Et toutes les foules, saisies d'étonnement, disaient: " N'est-ce pas là le fils de David? " ²⁴ Mais les Pharisiens, entendant cela, dirent: " Il ne chasse les démons que par Béelzéboul, chef des démons. "
²⁵ Jésus, connaissant leurs pensées, leur dit: " Tout royaume divisé contre lui-même va à la

ruine, et toute ville ou maison divisée contre elle-même ne pourra subsister. ²⁶ Si Satan chasse Satan, il est divisé contre lui-même: comment donc son royaume pourra-t-il subsister? ²⁷ Et si moi je chasse les démons par Béezéboul, par qui vos fils les chassent-ils? C'est pourquoi ils seront eux-mêmes vos juges. ²⁸ Mais si c'est par l'Esprit de Dieu que je chasse les démons, le royaume de Dieu est donc arrivé à vous.

²⁹ Ou bien, comment quelqu'un peut-il entrer dans la maison de l'homme fort et enlever ses meubles, sans avoir auparavant lié l'homme fort? Alors seulement il pillera sa maison.

³⁰ Qui n'est pas avec moi est contre moi, et qui n'amasse pas avec moi disperse.

³¹ C'est pourquoi je vous dis: Tout péché, tout blasphème sera remis aux hommes, mais le blasphème contre l'Esprit ne sera pas remis. ³² Et pour qui aura parlé contre le Fils de l'homme, il y aura rémission; mais pour qui aura parlé contre l'Esprit-Saint, il n'y aura de rémission ni dans ce siècle, ni dans le siècle à venir.

Les paroles sont le reflet du coeur

³³ Ou admettez que l'arbre est bon, et que son fruit est bon; ou admettez que l'arbre est mauvais, et que son fruit est mauvais: car c'est au fruit qu'on connaît l'arbre. ³⁴ Race de vipères, comment pourriez-vous dire de bonnes paroles, étant mauvais? Car la bouche parle de l'abondance du cœur. ³⁵ L'homme bon tire de son trésor de bonté des choses bonnes, et l'homme mauvais, de son trésor de malice, tire des choses mauvaises. ³⁶ Je vous le dis: au jour du jugement, les hommes rendront compte de toute parole vaine qu'ils auront dite. ³⁷ C'est en effet d'après tes paroles que tu seras déclaré juste, et d'après tes paroles que tu seras condamné. "

Le signe de Jonas: annonce voilée de la résurrection

³⁸ Alors quelques-uns des scribes et des Pharisiens prirent la parole et dirent: " Maître, nous voudrions voir un signe de vous. " ³⁹ Il leur répondit: " Une génération mauvaise et adultère réclame un signe: il ne lui sera donné d'autre signe que le signe du prophète Jonas. ⁴⁰ Car de même que Jonas fut trois jours et trois nuits dans le ventre du poisson, ainsi le Fils de l'homme sera dans le sein de la terre trois jours et trois nuits. ⁴¹ Les hommes de Ninive se dresseront, au (jour du) jugement, avec cette génération et la feront condamner, car ils ont fait pénitence à la prédication de Jonas, et il y a ici plus que Jonas. ⁴² La reine du Midi se lèvera au (jour du) jugement, avec cette génération et la fera condamner, car elle est venue des extrémités de la terre pour entendre la sagesse de Salomon, et il y a ici plus que Salomon.

Retour offensif de l'esprit impur

⁴³ Lorsque l'esprit impur est sorti d'un homme, il va par des lieux arides, cherchant du repos, et il n'en trouve point. ⁴⁴ Alors il dit: " Je retournerai dans ma maison, d'où je suis sorti. " Et revenu, il la trouve libre, nettoyée et ornée. ⁴⁵ Alors il s'en va prendre avec lui sept autres esprits plus mauvais que lui, et, étant entrés, ils y fixent leur demeure, et le dernier état de cet homme devient pire que le premier. Ainsi en sera-t-il pour cette génération mauvaise. "

La parenté de Jésus: ceux qui font la volonté du Père

⁴⁶ Comme il parlait encore aux foules, voici que sa mère et ses frères se tenaient dehors, cherchant à lui parler. ⁴⁷ Quelqu'un lui dit: " Voici votre mère et vos frères qui se tiennent dehors, et ils cherchent à vous parler. " ⁴⁸ Il répondit à l'homme qui lui disait cela: " Qui est ma mère et qui sont mes frères? " ⁴⁹ Et étendant la main vers ses disciples, il dit: " Voici ma mère et mes frères. ⁵⁰ Car quiconque fait la volonté de mon Père qui est dans les cieux, celui-là est pour moi frère, sœur et mère. "

4.2. Discours en paraboles

13 ¹ En ce jour là, Jésus sortit de la maison et s'assit au bord de la mer. ² Des foules s'assemblèrent autour de lui si nombreuses qu'il monta dans une barque, où il s'assit, tandis que toute la foule se tenait sur le rivage. ³ Et il leur parla de beaucoup de choses en paraboles, disant: " Voici que le semeur sortit pour semer. "

La parabole du semeur, parabole des paraboles

⁴ Et pendant qu'il semait, des (grains) tombèrent le long du chemin, et les oiseaux vinrent et les mangèrent. ⁵ D'autres tombèrent sur les endroits pierreux, où ils n'avaient pas beaucoup de terre, et ils levèrent aussitôt, parce que la terre était peu profonde; ⁶ mais, le soleil s'étant levé, ils furent brûlés et, parce qu'ils n'avaient pas de racine, ils se desséchèrent. ⁷ D'autres tombèrent parmi les épines, et les épines montèrent et les étouffèrent. ⁸ D'autres tombèrent dans la bonne terre, et ils donnèrent du fruit, l'un cent, l'autre soixante, l'autre trente. ⁹ Que celui qui a des oreilles entende! " ¹⁰ Alors les disciples s'approchant lui dirent: " Pourquoi leur parlez-vous en paraboles? " ¹¹ Il leur répondit: " A vous, il a été donné de connaître les mystères du royaume des cieux; mais à eux, cela n'a pas été donné. ¹² Car on donnera à celui qui a, et il y aura (pour lui)

surabondance; mais à celui qui n'a pas, on lui ôtera même ce qu'il a. ¹³ C'est pourquoi je leur parle en paraboles, parce que voyant ils ne voient pas, et entendant ils n'entendent ni ne comprennent. ¹⁴ Pour eux s'accomplit la prophétie d'Isaïe qui dit: Vous entendrez de vos oreilles et vous ne comprendrez point; vous verrez de vos yeux, et vous ne verrez point.

¹⁵ Car le cœur de ce peuple s'est épaissi, et ils sont durs d'oreilles, et ils ferment leurs yeux: de peur que leurs yeux ne voient, que leurs oreilles n'entendent, que leur cœur ne comprenne, qu'ils ne se convertissent et que je ne les guérisse.

¹⁶ Pour vous, heureux vos yeux parce qu'ils voient, et vos oreilles parce qu'elles entendent!

¹⁷ Je vous le dis en vérité, beaucoup de prophètes et de justes ont désiré voir ce que vous voyez, et ils ne l'ont pas vu; entendre ce que vous entendez, et ils ne l'ont pas entendu.

Explication de la parabole du semeur

¹⁸ Vous donc, écoutez (le sens de) la parabole du semeur: ¹⁹ Quiconque entend la parole du royaume et ne la comprend pas, le Malin vient, et il enlève ce qui a été semé dans son cœur: c'est (le grain) qui a été semé le long du chemin. ²⁰ Celui qui a été semé sur des endroits

pierreux, c'est celui qui entend la parole et la reçoit aussitôt avec joie; ²¹ mais il n'y a pas en lui de racines et il est éphémère; dès que survient la tribulation ou la persécution à cause de la parole, aussitôt il trébuche. ²² Celui qui a été semé dans les épines, c'est celui qui entend la parole, mais les sollicitudes du siècle et la séduction des richesses étouffent la parole, et elle devient stérile. ²³ Celui qui a été semé dans la bonne terre, c'est celui qui entend la parole et la comprend; il porte du fruit, et donne l'un cent, l'autre soixante, l'autre trente (pour un).

Parabole de l'ivraie

²⁴ Il leur proposa une autre parabole, disant: " Le royaume des cieux est semblable à un homme qui avait semé de bonne semence dans son champ. ²⁵ Or, pendant que les hommes dormaient, son ennemi vint et sema de l'ivraie au milieu du froment par dessus, et il s'en

alla. ²⁶ Quand l'herbe eut poussé et donné son fruit, alors apparut aussi l'ivraie. ²⁷ Et les serviteurs du maître de maison vinrent lui dire: " Maître, n'avez-vous pas semé de bonne

semence dans votre champ? D'où (vient) donc qu'il s'y trouve de l'ivraie? " ²⁸ Il leur dit: " C'est un ennemi qui a fait cela. " Les serviteurs lui disent: " Voulez-vous que nous allions la

ramasser? — ²⁹ Non, dit-il, de peur qu'en ramassant l'ivraie vous n'arrachiez aussi le

froment. ³⁰ Laissez croître ensemble l'un et l'autre jusqu'à la moisson, et au temps de la moisson je dirai aux moissonneurs: Ramassez d'abord l'ivraie, et liez-la en bottes pour la brûler; quand au froment, amassez-le dans mon grenier. "

Parabole du grain de sénevé

³¹ Il leur proposa une autre parabole, disant: " Le royaume de cieux est semblable à un grain de sénevé, qu'un homme a pris et a semé dans son champ. ³² C'est la plus petite de toutes les semences; mais, lorsqu'il a poussé, il est plus grand que les plantes potagères et devient un arbre, de sorte que les oiseaux du ciel viennent nicher dans ses branches. "

Parabole du levain

³³ Il leur dit une autre parabole: " Le royaume des cieux est semblable au levain qu'une femme prit et mélangea dans trois mesures de farine, jusqu'à ce que le tout eût fermenté. "

Les foules n'entendent que des paraboles

³⁴ Jésus dit aux foules toutes ces choses en paraboles, et il ne leur disait rien sans parabole, ³⁵ pour que s'accomplît la parole dite par le prophète: J'ouvrirai ma bouche en paraboles, je préférerai des choses cachées depuis la création du monde.

Explication de la parabole de l'ivraie

³⁶ Alors, ayant quitté les foules, il revint dans la maison, et ses disciples s'approchèrent de lui et dirent: " Expliquez-nous la parabole de l'ivraie du champ. " ³⁷ Il répondit: " Celui qui sème la bonne semence, c'est le Fils de l'homme; ³⁸ le champ, c'est le monde; la bonne semence, ce sont les fils du royaume; l'ivraie, ce sont les fils du Malin; ³⁹ l'ennemi qui l'a semée, c'est le diable; la moisson, c'est consommation du siècle; les moissonneurs, ce sont les anges. ⁴⁰ Comme on ramasse l'ivraie et qu'on la brûle dans le feu, ainsi en sera-t-il à la consommation du siècle. ⁴¹ Le Fils de l'homme enverra ses anges, et ils enlèveront de son royaume tous les scandales et ceux qui commettent l'iniquité, ⁴² et ils les jetteront dans la fournaise du feu: c'est là qu'il y aura les pleurs et le grincement de dents. ⁴³ Alors les justes resplendiront comme le soleil dans le royaume de leur Père. Que celui qui a des oreilles entende!

Paraboles du trésor

⁴⁴ Le royaume des cieux est semblable à un trésor caché dans un champ; un homme, l'ayant trouvé le recacha et, dans sa joie, s'en alla vendre tout ce qu'il avait et acheta ce champ.

Parabole de la perle

⁴⁵ Encore: le royaume des cieux est semblable à un marchand qui cherchait de belles perles.

⁴⁶ Ayant trouvé une perle de grand prix, il s'en alla vendre tout ce qu'il avait, et il l'acheta.

Parabole du filet

⁴⁷ encore: le royaume des cieux est semblable à un filet qu'on a jeté dans la mer et qui a ramené (des poissons) de toute sorte. ⁴⁸ Lorsqu'il fut rempli, (les pêcheurs) le tirèrent au rivage et, s'étant assis, ils recueillirent les bons dans des paniers et rejetèrent les mauvais.

⁴⁹ Ainsi en sera-t-il à la consommation du siècle: les anges sortiront et sépareront les méchants d'avec les justes, ⁵⁰ et ils les jetteront dans la fournaise du feu; c'est là qu'il y aura les pleurs et le grincement de dents.

Conclusion

⁵¹ Avez-vous compris toutes ces choses? " ⁵² Ils lui dirent: " Oui. " Et il leur dit: " C'est pour cela que tout scribe devenu disciple du royaume des cieux ressemble à un maître de maison qui tire de son trésor du neuf et du vieux. "

5. L'Eglise, prémices du Royaume des cieux

5.1. Section narrative

Visite à Nazareth

⁵³ Or, après que Jésus eut achevé ces paraboles, il partit de là. ⁵⁴ Etant venu dans sa patrie, il les enseignait dans leur synagogue, si bien que, saisis d'étonnement, ils disaient: " D'où lui viennent cette science et ces miracles? ⁵⁵ N'est-ce pas le fils du charpentier? Sa mère ne s'appelle-t-elle pas Marie, et ses frères Jacques, Joseph, Simon et Judas? ⁵⁶ Et ses sœurs, ne sont-elles pas toutes chez nous? D'où lui vient donc tout cela? " ⁵⁷ Et il était pour eux une pierre d'achoppement. Mais Jésus leur dit: " Un prophète n'est sans honneur que dans sa patrie et dans sa maison. " ⁵⁸ Et il ne fit pas là beaucoup de miracles à cause de leur incrédulité.

Hérode et Jésus

¹ En ce temps-là, Hérode le tétrarque apprit ce qui se publiait de Jésus, ² et il dit à ses courtisans: " C'est Jean-Baptiste! Il est ressuscité des morts: voilà pourquoi le pouvoir thaumaturgique agit en lui. "

Exécution de Jean-Baptiste

³ Hérode, en effet, ayant fait arrêter Jean, l'avait chargé de chaînes et jeté en prison, à cause d'Hérodiade, la femme de son frère Philippe, ⁴ car Jean lui disait: " Il ne t'est pas permis de l'avoir (pour femme). " ⁵ Volontiers il l'eût fait mourir, mais il craignait le peuple, qui le regardait comme un prophète. ⁶ Or, au jour anniversaire de la naissance d'Hérode, la fille d'Hérodiade dansa devant (les convives) et plut à Hérode, ⁷ qui promit avec serment de lui donner ce qu'elle demanderait. ⁸ Elle, à l'instigation de sa mère: " Donne-moi, dit-elle, ici, sur un plateau, la tête de Jean le Baptiste. " ⁹ Le roi fut contristé; mais, à cause des serments et des convives, il commanda qu'on la (lui) donnât. ¹⁰ et il envoya décapiter Jean dans la prison. ¹¹ Et la tête, apportée sur un plateau, fut donnée à la jeune fille, qui la porta à sa mère. ¹² Ses disciples vinrent prendre le corps et lui donnèrent la sépulture; puis, ils allèrent informer Jésus.

Première multiplication des pains

¹³ Jésus, l'ayant appris, partit de là dans une barque vers un endroit désert, à l'écart; les foules, l'ayant su, le suivirent à pied des villes. ¹⁴ Quand il débarqua, il vit une grande foule; il en eut compassion, et il guérit leurs malades. ¹⁵ Le soir venu, les disciples s'approchèrent de lui, disant: " Le lieu est désert, et déjà l'heure est avancée; renvoyez É les foules, afin qu'ils aillent dans les bourgs s'acheter des vivres. " ¹⁶ Mais Jésus leur dit: " Ils n'ont pas besoin de s'en aller; donnez-leur vous-mêmes à manger. " ¹⁷ Ils lui dirent: " Nous n'avons ici que cinq pains et deux poissons. " ¹⁸ " Apportes-les-moi, ici, " dit-il. ¹⁹ Après avoir fait asseoir les foules sur l'herbe, il prit les cinq pains et les deux poissons, leva les yeux au ciel, prononça la bénédiction, rompit les pains et les donna aux disciples, et les disciples les donnèrent aux foules. ²⁰ Tous mangèrent et furent rassasiés, et l'on emporta douze corbeilles pleines des morceaux qui restèrent. ²¹ Or ceux qui avaient mangé étaient environ cinq mille hommes, sans les femmes et les enfants.

Jésus marche sur les eaux, Pierre le suit

²² Aussitôt il obligea les disciples à monter dans la barque et à passer avant lui sur l'autre rive pendant qu'il renverrait les foules. ²³ Quand il eut renvoyé les foules, il monta dans la montagne pour prier à l'écart; et, le soir étant venu, il était là seul. ²⁴ Or, la barque était déjà à plusieurs stades de la terre, battue par les vagues, car le vent était contraire. ²⁵ A la quatrième veille de la nuit, il vint vers eux en marchant sur la mer. ²⁶ Les disciples, le voyant marcher sur la mer, furent troublés et dirent: C'est un fantôme! " et ils poussèrent

des cris de frayeur. ²⁷ Aussitôt Jésus parla, leur disant: " Prenez confiance, c'est moi, ne craignez point. " ²⁸ Pierre prenant la parole: " Seigneur, dit-il, si c'est vous, ordonnez que j'aïlle à vous sur les eaux. " ²⁹ Il lui dit: " Viens! " et Pierre, étant sorti de la barque, marcha sur les eaux pour aller à Jésus. ³⁰ Mais, voyant la violence du vent, il eut peur, et comme il commençait à enfoncer, il s'écria: " Seigneur, sauvez-moi! " ³¹ Aussitôt Jésus étendit la main, le saisit et lui dit: " Homme de peu de foi, pourquoi as-tu douté? " ³² Et lorsqu'ils furent montés dans la barque, le vent tomba. ³³ Alors ceux qui étaient dans la barque se prosternèrent devant lui, disant: " Vous êtes vraiment le Fils de Dieu. "

Guérisons au pays de Gennésareth

³⁴ Ayant traversé, ils abordèrent à Génésareth. ³⁵ Les gens de cet endroit, l'ayant reconnu, envoyèrent dans tous les environs, et on lui amena tous les malades. ³⁶ Et ils le priaient de leur laisser seulement toucher la houppes de son manteau, et tous ceux qui touchèrent furent guéris.

Discussion sur les traditions pharisaïques

¹ Alors des Pharisiens et des scribes venus de Jérusalem s'approchent de Jésus, disant: ² " Pourquoi vos disciples transgressent-ils la tradition des anciens? Car ils ne se lavent pas les mains lorsqu'ils mangent. " ³ Il leur répondit: " Et vous, pourquoi transgressez-vous le commandement de Dieu par votre tradition? ⁴ Car Dieu a dit: Honore ton père et ta mère; et: Quiconque maudira son père ou sa mère, qu'il soit puni de mort. ⁵ Mais vous, vous dites: " Quiconque dit à son père ou à sa mère: Ce dont j'aurais pu vous assister est offrande, — ⁶ n'a pas à honorer (autrement) son père ou sa mère. " Et vous avez mis à néant la parole de Dieu par votre tradition. ⁷ Hypocrites, Isaïe a bien prophétisé de vous quand il a dit: ⁸ Ce peuple m'honore des lèvres, mais leur cœur est loin de moi. ⁹ Vain est le culte qu'ils me rendent, donnant des enseignements (qui sont) des préceptes d'hommes.

Enseignement sur le pur et l'impur

¹⁰ Et, ayant appelé la foule, il leur dit: " Ecoutez et comprenez! ¹¹ Ce n'est pas ce qui entre dans la bouche qui souille l'homme; mais ce qui sort de la bouche, voilà ce qui souille l'homme. " ¹² Alors ses disciples vinrent à lui et lui dirent: " Savez-vous que les Pharisiens, en entendant cette parole, se sont scandalisés? " ¹³ Il répondit: " Toute plante que n'a pas plantée mon Père céleste, sera arrachée. ¹⁴ Laissez-les: ce sont des aveugles qui conduisent

des aveugles. Or, si un aveugle conduit un aveugle, ils tomberont tous deux dans une fosse. " ¹⁵ Pierre, prenant la parole, lui dit: " Expliquez-nous £ parabole. " ¹⁶ Il dit: " Etes-vous encore, vous aussi, sans intelligence? ¹⁷ Ne comprenez-vous pas que tout ce qui entre dans la bouche passe au ventre et est rejeté aux lieux secrets? ¹⁸ Mais ce qui sort de la bouche vient du cœur, et c'est là ce qui souille l'homme. ¹⁹ Car c'est du cœur que viennent des pensées mauvaises: meurtres, adultères, fornications, vols, faux témoignages, blasphèmes. ²⁰ Voilà ce qui souille l'homme; mais manger avec des mains non lavées, cela ne souille point l'homme. "

Guérison de la fille d'une Cananéenne

²¹ Jésus, étant parti de là, se retira dans la région de Tyr et de Sidon. ²² Et voilà qu'une femme cananéenne, sortie de ce pays-là, se mit à crier: " Ayez pitié de moi, Seigneur, fils de David! Ma fille est cruellement tourmentée par le démon. " ²³ Il ne lui répondit pas un mot. Alors les disciples, s'étant approchés, le priaient en disant: " Renvoyez-la, car elle nous poursuit de ses cris. " ²⁴ Il répondit: " Je n'ai été envoyé qu'aux brebis perdues de la maison d'Israël. " ²⁵ Mais elle vint se prosterner devant lui, disant: " Seigneur, secourez-moi! " ²⁶ Il répondit: " Il n'est pas bien de prendre le pain des enfants pour le jeter aux petits chiens. — ²⁷ Oui, Seigneur, dit-elle; mais les petits chiens mangent des miettes, qui tombent de la table de leurs maîtres. " ²⁸ Alors Jésus lui dit: " O femme, votre foi est grande: qu'il vous soit fait comme vous voulez. " Et sa fille fut guérie à l'heure même.

Nombreuses guérisons près du lac

²⁹ Jésus quitta ces lieux et vint au bord de la mer de Galilée. Etant monté sur la montagne, il s'y assit. ³⁰ Et des foules nombreuses s'approchèrent de lui, ayant avec elles des boiteux, des estropiés, des aveugles, des muets, et beaucoup d'autres. On les mit à ses pieds, et il les guérit; ³¹ de sorte que les foules étaient dans l'admiration, voyant les muets parler, les estropiés guéris, les boiteux marcher, les aveugles voir; et elles glorifiaient le Dieu d'Israël.

Seconde multiplication des pains

³² Jésus, ayant appelé ses disciples, leur dit: " J'ai compassion de cette foule, car voilà déjà trois jours qu'ils restent près de moi, et ils n'ont rien à manger. Je ne veux pas les renvoyer à jeun, de peur que les forces ne leur manquent en chemin. " ³³ Les disciples lui dirent: " Où nous (procurer) dans un désert assez de pains pour rassasier une si grande foule? " ³⁴ Jésus leur dit: " Combien de pains avez-vous? — Sept, lui dirent-ils, et quelques petits poissons. " ³⁵ Alors il commanda à la foule de s'asseoir par terre, ³⁶ il prit les sept pains et les poissons, et, après avoir rendu grâces, il les rompit et les donna aux disciples, et les disciples aux foules. ³⁷ Tous mangèrent et furent rassasiés; et des morceaux qui restaient, on emporta

sept corbeilles pleines. ³⁸ Or ceux qui mangèrent étaient 4 quatre mille hommes, sans les femmes et les enfants. ³⁹ Après avoir renvoyé les foules, il monta dans la barque et vint au territoire de Magadan.

Matthieu (CP) 10

EVANGILE DE JESUS-CHRIST

selon

Saint MARC

1.Préparation du ministère de Jésus

Mission de Jean-Baptiste

¹ Commencement de l'évangile de Jésus-Christ, Fils de Dieu :

² — selon ce qui est écrit dans le prophète Isaïe : Voici que j'envoie mon messager devant vous, pour vous frayer le chemin.

³ Voix de celui qui crie dans le désert : Préparez le chemin du Seigneur, aplanissez ses sentiers —

⁴ Jean le Baptiste parut dans le désert, prêchant un baptême de repentir pour la rémission des péchés. ⁵ Tout le pays de Judée et tous les habitants de Jérusalem s'en venaient vers lui et, confessant leurs péchés, ils se faisaient baptiser par lui dans le fleuve du Jourdain. ⁶ Et Jean avait un vêtement de poils de chameau et, autour de ses reins, une ceinture de cuir; et il mangeait des sauterelles et du miel sauvage. Et il prêchait ainsi : ⁷ " Il vient après moi, celui qui est plus puissant que moi, dont je ne suis pas digne de délier, en me baissant, la courroie de ses sandales. ⁸ Moi, je vous ai baptisés avec l'eau, mais lui vous baptisera avec l'Esprit-Saint. "

Baptême de Jésus

⁹ Or, il arriva en ces jours-là que Jésus vint de Nazareth de Galilée et se fit baptiser par Jean dans le Jourdain. ¹⁰ Et, comme il remontait de l'eau, il vit les cieus entr'ouverts et l'Esprit qui descendait sur lui, comme une colombe. ¹¹ Et il y eut une voix des cieus : " Tu es mon Fils bien-aimé, en toi j'ai mis mes complaisances. "

Tentation de Jésus au désert

¹² Et aussitôt L'esprit le poussa au désert. ¹³ Et il demeura dans le désert quarante jours, tenté par Satan; il était parmi les bêtes sauvages, et les anges le servaient.

2. Ministère de Jésus en Galilée et dans les pays voisins

Début de la prédication de Jésus

¹⁴ Après que Jean eut été livré, Jésus vint en Galilée, prêchant l'évangile de Dieu et disant :
¹⁵ " Le temps est accompli, et le royaume de Dieu est proche; repentez-vous et croyez à l'évangile. "

Appel des quatre premiers disciples

¹⁶ Comme il passait le long de la mer de Galilée, il vit Simon et André, frère de Simon, qui jetaient le filet dans la mer, car ils étaient pêcheurs. ¹⁷ Et Jésus leur dit : " Venez à ma suite, et je vous ferai devenir pêcheurs d'hommes. " ¹⁸ Aussitôt, laissant les filets, ils le suivirent.
¹⁹ Et ayant un peu avancé, il vit Jacques, fils de Zébédée, et Jean son frère, eux aussi dans une barque, en train d'arranger les filets. ²⁰ Il les appela aussitôt; et, laissant leur père Zébédée dans la barque avec les journaliers, ils partirent à sa suite.

Enseignement et guérison à Capharnaüm

²¹ Ils se rendirent à Capharnaüm, et dès que, le jour du sabbat, il fut entré dans la synagogue, il se mit à enseigner. ²² Et ils étaient stupéfaits de son enseignement, car il les enseignait comme ayant autorité, et non comme les scribes.
²³ Or il y avait justement dans leur synagogue un homme (possédé) d'un esprit impur, qui s'écria : ²⁴ " Ah ! Qu'avons-nous affaire ensemble, Jésus de Nazareth? Vous êtes venu pour nous perdre? Je sais qui vous êtes, le saint de Dieu. " ²⁵ Et Jésus lui commanda avec force : " Tais-toi et sors de lui ! " ²⁶ Et l'esprit impur l'abattit, poussa un grand cri et sortit de lui. ²⁷ Et tous furent saisis de stupeur à ce point qu'ils se demandaient entre eux : " Qu'est ceci? Un enseignement nouveau avec autorité ! Et il commande aux esprits impurs, et ils lui obéissent ! " ²⁸ Et sa renommée se répandit aussitôt dans toute la région de la Galilée.

Guérison de la belle-mère de Simon

²⁹ En sortant de la synagogue, il vint aussitôt dans la maison de Simon et d'André, avec Jacques et Jean. ³⁰ Or la belle-mère de Simon était au lit, ayant la fièvre; aussitôt ils lui parlèrent d'elle. ³¹ Il s'approcha et la fit lever, en lui prenant la main; et la fièvre la quitta, et elle se mit à les servir.

Guérisons collectives le soir

³² Le soir venu, après le coucher du soleil, on lui amenait tous les malades et les démoniaques; ³³ et toute la ville était rassemblée devant la porte. ³⁴ Et il guérit beaucoup de malades affligés de diverses infirmités, et il chassa beaucoup de démons; mais il ne laissait pas les démons parler, parce qu'ils le connaissaient.

Jésus parcourt la Galilée

³⁵ Le matin, s'étant levé longtemps avant le jour, il sortit, s'en alla dans un lieu désert, et là il pria. ³⁶ Simon et ceux qui étaient avec lui se mirent à sa recherche; ³⁷ et l'ayant trouvé, ils lui dirent : " Tout le monde vous cherche. " ³⁸ Il leur dit : " Allons ailleurs dans les bourgs voisins, afin que j'y prêche aussi; car c'est pour cela que je suis sorti. " ³⁹ Et il alla, prêchant dans leurs synagogues, par la Galilée entière, et chassant les démons.

Guérison et purification d'un lépreux

⁴⁰ Un lépreux vient à lui, le supplie, fléchit le genou et lui dit : " Si vous voulez, vous pouvez me guérir. " ⁴¹ Emu de compassion, il étendit la main, le toucha et lui dit : " Je le veux, sois guéri. " ⁴² Et aussitôt la lèpre le quitta, et il fut guéri. ⁴³ Et lui parlant sévèrement, il le fit partir aussitôt, ⁴⁴ lui disant : " Garde-toi d'en parler à personne; mais va te montrer au prêtre, et offre pour ta guérison ce que Moïse a prescrit, en attestation pour eux. " ⁴⁵ Mais lui, étant parti, se mit à faire force discours et à divulguer la chose : de sorte que (Jésus) ne pouvait plus entrer ostensiblement dans une ville, mais se tenait dehors, dans des lieux déserts, et l'on venait à lui de toutes parts.

Guérison d'un paralytique à Capharnaüm - controverses

² ¹ Après quelque temps, Jésus rentra à Capharnaüm, et l'on apprit qu'il était dans la maison. ² Il s'y rassembla tant de gens qu'il n'y avait plus de place, même aux abords de la porte; et il leur donnait l'enseignement. ³ Et on vient amenant vers lui un paralytique, porté

à quatre. ⁴ Et, comme ils ne pouvaient l'amener jusqu'à lui à cause de la foule, ils découvrirent le toit à l'endroit où il était, et, ayant fait une ouverture, ils descendirent le grabat où le paralytique était étendu. ⁵ Jésus, voyant leur foi, dit au paralytique : " Mon fils, tes péchés sont remis. "

⁶ Or il y avait assis là quelques scribes, qui pensaient en eux-mêmes : ⁷ " Comment celui-ci parle-t-il ainsi? Il blasphème. Qui peut remettre les péchés sinon Dieu seul? " ⁸ Jésus, ayant aussitôt connu par son esprit qu'ils pensaient ainsi en eux-mêmes, leur dit : " Pourquoi avez-vous ces pensées en vous-mêmes? ⁹ Lequel est le plus facile, de dire au paralytique : " Tes péchés sont remis, " ou de dire : " Lève-toi, prends ton grabat et marche? " ¹⁰ Mais, pour que vous sachiez que le Fils de l'homme a, sur la terre, le pouvoir de remettre les péchés, — il dit au paralytique : ¹¹ Je te le dis : lève-toi, prends ton grabat et va dans ta maison. " ¹² Et il se dressa et, ayant aussitôt pris son grabat, il sortit devant tout le monde, si bien que tous étaient stupéfaits et rendaient gloire à Dieu, disant : " Jamais nous n'avons rien vu de semblable ! "

Appel de Lévi et controverse sur les fréquentations de Jésus

¹³ Il sortit une autre fois le long de la mer; et toute la foule venait à lui, et il les enseignait.

¹⁴ En passant, il vit Lévi, fils d'Alphée, assis au bureau du fisc, et il lui dit : " Suis-moi. " Lévi se leva et le suivit. ¹⁵ Il arriva que Jésus étant à table dans la maison de cet homme, beaucoup de publicains et de pécheurs étaient à table avec lui et ses disciples, car ils étaient nombreux à l'avoir suivi. ¹⁶ Les scribes (du parti) des Pharisiens, le voyant manger avec les pécheurs et les publicains, disaient à ses disciples : " Pourquoi mange-t-il et boit-il avec les publicains et les pécheurs? " ¹⁷ Entendant cela, Jésus leur dit : " Ce ne sont pas les bien portants qui ont besoin de médecin, mais les malades. Je ne suis pas venu appeler les justes, mais les pécheurs. "

Controverse sur le jeûne

¹⁸ Les disciples de Jean et les Pharisiens observaient le jeûne. Ils vinrent lui dire : " Pourquoi, tandis que les disciples de Jean et les disciples des Pharisiens observent le jeûne, vos disciples ne l'observent-ils pas? " ¹⁹ Jésus leur dit : " Les amis de l'époux peuvent-ils observer le jeûne pendant que l'époux est avec eux? Aussi longtemps qu'ils ont avec eux l'époux, ils ne peuvent observer le jeûne. ²⁰ Mais des jours viendront où l'époux leur sera enlevé, et alors ils observeront le jeûne en ce jour-là.

²¹ Personne ne coud une pièce d'étoffe écrue à un vieux vêtement : autrement le morceau rapporté en emporte quelque chose, le neuf du vieux, et la déchirure devient pire.

²² Personne, non plus, ne met du vin nouveau dans des outres vieilles : autrement le vin fait éclater les outres, et le vin est perdu ainsi que les outres. Mais vin nouveau dans outres neuves ! "

La cueillette des épis un jour de sabbat

²³ Il arriva, un jour de sabbat, qu'il traversait des moissons, et ses disciples, chemin faisant, se mirent à arracher les épis. ²⁴ Les Pharisiens lui dirent : " Voyez ! Pourquoi font-ils, le jour du sabbat, ce qui n'est pas permis? " ²⁵ Et il leur dit : " N'avez-vous jamais lu ce que fit David lorsqu'il fut dans le besoin et eut faim, lui et ceux qui étaient avec lui : ²⁶ comment il entra dans la maison de Dieu, au temps du grand prêtre Abiathar, et mangea les pains de proposition, qu'il n'est permis de manger qu'aux prêtres seuls, et en donna aussi à ceux qui étaient avec lui? " ²⁷ Et il leur disait : " Le sabbat a été fait pour l'homme, et non l'homme pour le sabbat; ²⁸ si bien que le Fils de l'homme est maître même du sabbat. "

Guérison d'un homme à la main desséchée

³ ¹ Il entra une autre fois dans la synagogue, et là se trouvait un homme qui avait la main desséchée. ² Et on l'épiait (pour voir) s'il le guérirait le jour du sabbat, pour pouvoir l'accuser. ³ Et il dit à l'homme qui avait la main sèche : " Lève-toi ! au milieu ! " ⁴ Puis il leur dit : " Est-il permis, le jour du sabbat, de faire du bien ou de faire du mal, de sauver une vie ou de tuer? " Et ils se taisaient. ⁵ Et après avoir promené son regard sur eux avec colère, contristé de l'endurcissement de leur cœur, il dit à l'homme : " Etends la main. " Il l'étendit, et sa main redevint saine. ⁶ Les Pharisiens, étant sortis, prirent aussitôt une délibération contre lui avec les Hérodiens sur les moyens de le perdre.

La ruée des foules

⁷ Jésus s'éloigna du côté de la mer avec ses disciples, et une multitude nombreuse, de la Galilée, le suivit; et de la Judée, ⁸ de Jérusalem, de l'Idumée, d'au delà du Jourdain, des environs de Tyr et de Sidon, une multitude nombreuse, ayant appris les choses qu'il faisait, vint à lui. ⁹ Et il dit à ses disciples de lui tenir une barque toute prête à cause de la foule, pour qu'on ne le pressât pas. ¹⁰ Car il avait guéri beaucoup de gens, si bien que tous ceux qui avaient des afflictions se jetaient sur lui pour le toucher. ¹¹ Et les esprits impurs, en le voyant, se prosternaient devant lui et s'écriaient : " Vous êtes le Fils de Dieu ! " ¹² Mais il leur commandait avec grande force de ne pas le faire connaître.

L'institution des Douze

¹³ Etant monté dans la montagne, il appela ceux que lui-même voulut; et ils vinrent à lui. ¹⁴ Il (en) établit douze pour les avoir avec lui et pour les envoyer prêcher; ¹⁵ avec pouvoir de

chasser les démons. ¹⁶ Il établit les Douze, et à Simon il imposa le nom de Pierre; ¹⁷ puis Jacques, fils de Zébédée, et Jean, frère de Jacques, auxquels il imposa le nom de Boanergès, c'est-à-dire, fils du tonnerre; ¹⁸ André, Philippe, Barthélemy, Matthieu, Thomas, Jacques fils d'Alphée, Thaddée, Simon le Zélote et ¹⁹ Judas Iscariote, celui qui le trahit.

L'inquiétude des parents de Jésus

²⁰ Il revint à la maison, et la foule s'y rassembla de nouveau, de sorte qu'ils ne pouvaient pas même manger. ²¹ Les siens, l'ayant appris, partirent pour se saisir de lui, car ils disaient : " Il est hors de sens. "

Les scribes accusent Jésus d'être possédé par Béezéboul

²² Et les scribes, qui étaient descendus de Jérusalem, disaient : " Il a Béezéboul ! " et : " C'est par le chef des démons qu'il chasse les démons. " ²³ Il les appela et leur dit en parabole : " Comment Satan peut-il chasser Satan? ²⁴ Si un royaume est divisé contre lui-même, ce royaume ne peut subsister; ²⁵ et si une maison est divisée contre elle-même, cette maison ne pourra subsister. ²⁶ Si donc Satan s'élève contre lui-même et se divise, il ne peut pas subsister, mais il est fini. ²⁷ Nul ne peut entrer dans la maison de l'homme fort et piller ses meubles, sans avoir auparavant lié l'homme fort; alors seulement il pillera sa maison.

Le blasphème contre l'Esprit Saint

²⁸ En vérité, je vous le dis, tous les péchés seront remis aux enfants des hommes, même les blasphèmes qu'ils auront proférés. ²⁹ Mais celui qui aura blasphémé contre l'Esprit-Saint n'obtiendra jamais de pardon : il est coupable d'un péché éternel. " ³⁰ C'est qu'ils disaient : " Il a un esprit impur. "

La vraie parenté de Jésus

³¹ Sa mère et ses frères arrivèrent et, se tenant dehors, ils l'envoyèrent appeler. ³² Une foule était assise autour de lui et on lui dit : " Voici dehors votre mère, vos frères et vos sœurs, qui vous cherchent. " ³³ Il leur répondit : " Qui est ma mère et qui sont mes frères? " ³⁴ Puis, promenant ses regards sur ceux qui étaient assis en cercle autour de lui : " Voici, dit-il, ma mère et mes frères. ³⁵ Car celui qui fait la volonté de Dieu, celui-là est pour moi frère, sœur et mère. "

Présentation de l'enseignement en paraboles

⁴ ¹ Une autre fois, il se mit à enseigner au bord de la mer. Une si grande foule s'assembla auprès de lui qu'il monta dans une barque, où il s'assit sur la mer, tandis que toute la foule était à terre, vers la ver. ² Et il leur enseignait beaucoup de choses en paraboles, et il leur disait dans son enseignement :

Parabole du semeur

³ " Ecoutez ! Voici que le semeur sortit pour semer. ⁴ Or, pendant qu'il semait, du (grain) tomba le long du chemin, et les oiseaux vinrent et le mangèrent. ⁵ D'autre tomba sur un endroit pierreux, où il n'avait pas beaucoup de terre, et il leva aussitôt, parce que la terre était peu profonde; ⁶ mais, quand le soleil fut levé, il fut brûlé, et parce qu'il n'avait pas de racine, il se dessécha. ⁷ D'autre tomba parmi les épines, et les épines montèrent et l'étouffèrent, et il ne donna point de fruit. ⁸ Et d'autres tombèrent dans la bonne terre, montèrent et crûrent, donnèrent du fruit et rapportèrent l'un trente, un autre soixante, un autre cent. " ⁹ et il disait : " Qui a des oreilles pour entendre entende ! " ¹⁰ Lorsqu'il se trouva seul, ceux de son entourage, avec les Douze, l'interrogèrent sur les paraboles. ¹¹ Il leur dit : " A vous a été donné le mystère du royaume de Dieu; mais pour eux, qui sont dehors, tout vient en paraboles, ¹² pour que regardant bien ils ne voient point, qu'écoutant bien ils ne comprennent point, de peur qu'ils ne se convertissent et qu'il ne leur soit pardonné. "

¹³ Il ajouta : " Vous ne comprenez pas cette parabole? Alors comment comprendrez-vous toutes les paraboles? ¹⁴ Le semeur sème la parole. ¹⁵ Les uns sont ceux qui sont le long du chemin, où la parole est semée : ils ne l'ont pas plus tôt entendue que Satan vient et enlève la parole semée en eux. ¹⁶ D'autres sont, pareillement, ceux qui sont semés sur les endroits pierreux : en entendant la parole, ils la reçoivent aussitôt avec joie; ¹⁷ mais il n'y a pas en eux de racines et ils sont éphémères : dès que survient la tribulation ou la persécution à cause de la parole, ils trébuchent aussitôt. ¹⁸ D'autres sont ceux qui sont semés dans les épines : ce sont ceux qui ont entendu la parole; ¹⁹ mais les sollicitudes du siècle, et la séduction des richesses, et les convoitises d'autre sorte s'introduisent et étouffent la parole, et elle devient stérile. ²⁰ Et d'autres sont ceux qui ont été semés dans la bonne terre : ils entendent la parole et la reçoivent, et ils portent du fruit, trente, soixante, cent (pour un). "

Parabole de la lampe sous le boisseau

²¹ Et il leur disait : " Apporte-t-on la lampe pour la mettre sous le boisseau ou sous le lit?

N'est-ce pas pour la mettre sur le chandelier? ²² Car il n'y a rien de caché qui ne doive être manifesté, et rien n'est demeuré secret qui ne doive venir au jour. ²³ Si quelqu'un a des oreilles pour entendre, qu'il entende ! "

La mesure

²⁴ Et il leur disait : " Prenez garde à ce que vous entendez. Avec la mesure avec laquelle vous aurez mesuré, on vous mesurera, et on y ajoutera encore pour vous qui entendez. ²⁵ Car on donnera à celui qui a, et à celui qui n'a pas, même ce qu'il a lui sera enlevé. "

La semence qui croît d'elle-même

²⁶ Et il disait : " Il en est du royaume de Dieu comme d'un homme qui jette en terre de la semence. ²⁷ Qu'il dorme et qu'il soit debout, de nuit et de jour, la semence germe et croît, sans qu'il le sache. ²⁸ D'elle-même la terre produit du fruit : d'abord une herbe, puis un épi, puis du blé plein l'épi. ²⁹ Et quand le fruit le permet, aussitôt il y met la faucille, parce que la moisson est arrivée. "

Parabole du grain de sénevé

³⁰ Et il disait : " A quoi comparerons-nous le royaume de Dieu? ou en quelle parabole le mettrons-nous? ³¹ Il est semblable à un grain de sénevé qui, lorsqu'on le sème en terre, est la plus petite de toutes les semences qu'il y ait sur la terre; ³² et lorsqu'on l'a semé, il monte et devient plus grand que toutes les plantes potagères, et il pousse de grandes branches, en sorte que les oiseaux du ciel peuvent nicher sous son ombre. "

Conclusion

³³ C'est avec de nombreuses paraboles de ce genre qu'il leur donnait l'enseignement selon qu'ils étaient capables de l'entendre; ³⁴ et il ne leur parlait pas sans paraboles, mais, en particulier, il expliquait tout à ses disciples.

La tempête apaisée

³⁵ Ce jour-là, le soir venu, il leur dit : " Passons à l'autre rive. " ³⁶ Ayant laissé la foule, ils l'emmenèrent tel qu'il était dans la barque; et d'autres barques l'accompagnaient. ³⁷ Or il se fit un grand tourbillon de vent, et les vagues se jetaient dans la barque, en sorte que déjà la barque se remplissait. ³⁸ Lui était à la poupe, dormant la tête sur le coussin. Ils le réveillent

et lui disent : " Maître, n'avez-vous point de souci que nous périssions? " ³⁹ S'étant réveillé, il commanda avec force au vent et dit à la mer : " Tais-toi ! Silence ! " Et le vent tomba, et il se fit un grand calme. ⁴⁰ Et il leur dit : " Pourquoi êtes-vous ainsi peureux? Comment n'avez-vous pas de foi? " ⁴¹ Et ils furent saisis d'une grande crainte, et ils se disaient les uns aux autres : " Qui donc est celui-ci, que même le vent et la mer lui obéissent? "

L'homme avec un esprit impur et les pourceaux

⁵ ¹ Ils arrivèrent à l'autre rive de la mer, au pays des Geraséniens. ² Et comme il venait de sortir de la barque, vint à sa rencontre, (sortant) des tombeaux, un homme possédé d'un esprit impur, ³ qui avait sa demeure dans les tombeaux; et nul ne pouvait plus le lier, même avec une chaîne, ⁴ car on l'avait souvent lié avec des entraves et des chaînes, et il avait brisé les chaînes et broyé les entraves, et personne n'était capable de le dompter. ⁵ Continuellement, de nuit et de jour, il était dans les tombeaux et sur les montagnes, poussant des cris et se meurtrissant avec des pierres.

⁶ Ayant aperçu Jésus de loin, il accourut, se prosterna devant lui, et, ⁷ ayant poussé des cris, il dit d'une voix forte : " Qu'avons-nous affaire ensemble, Jésus, fils du Dieu très haut? Je vous adjure, par Dieu, ne me tourmentez point. " ⁸ C'est qu'il lui disait : " Esprit impur, sors de cet homme. " ⁹ Et il lui demanda : " Quel est ton nom? " Et il lui dit : " Mon nom est Légion, car nous sommes nombreux. " ¹⁰ Et il le pria instamment de ne pas les envoyer hors du pays.

¹¹ Or, il y avait là, près de la montagne, un grand troupeau de porcs qui paissaient. ¹² Et ils lui firent cette prière : " Envoyez-nous dans les porcs, afin que nous entrions dedans. " ¹³ Il le leur permit; et les esprits impurs sortirent et entrèrent dans les porcs, et le troupeau, (qui était) d'environ deux mille, se précipita par les pentes escarpées dans la mer, et ils se noyèrent dans la mer.

¹⁴ Ceux qui les gardaient s'enfuirent, et ils racontèrent (la chose) dans la ville et dans la campagne. Et on vint voir ce qui était arrivé. ¹⁵ Ils viennent à Jésus et voient le démoniaque, lui qui avait eu la Légion, assis, vêtu et dans son bon sens : ils furent saisis de frayeur. ¹⁶ Et ceux qui avaient vu leur firent le récit de ce qui était arrivé au possédé et aux porcs. ¹⁷ Alors ils se mirent à le supplier de s'éloigner de leur territoire.

¹⁸ Comme il montait dans la barque, celui qui avait été possédé du démon le suppliait pour rester avec lui. ¹⁹ Il ne le lui permit pas, mais il lui dit : " Va dans ta maison, auprès des tiens, et raconte-leur tout ce que le Seigneur a fait pour toi, et comment il a eu pitié de toi. "

²⁰ Il s'en alla et se mit à publier dans la Décapole tout ce que Jésus avait fait pour lui, et tous étaient dans l'admiration.

Guérison d'une femme et résurrection de la

fille de Jaire

²¹ Jésus ayant de nouveau traversé la mer dans la barque, une grande foule s'assembla autour de lui; et il était au bord de la mer. ²² Alors vient un des chefs de synagogue, nommé Jaire, qui en le voyant, tombe à ses pieds ²³ et le supplie avec instance, disant : " Ma fillette est à l'extrémité; venez, imposez-lui les mains sur elle, afin qu'elle soit guérie et qu'elle vive. " ²⁴ Et il s'en alla avec lui, et une foule nombreuse le suivait, et on le pressait.

²⁵ Or une femme qui avait un flux de sang depuis douze ans, ²⁶ et avait beaucoup souffert du fait de nombreux médecins, et avait dépensé tout son bien sans aucun profit mais plutôt pour aller plus mal, ²⁷ ayant entendu parler de Jésus, vint dans la foule, par derrière, et toucha son vêtement. ²⁸ Car elle disait : " Si je touche seulement ses vêtements, je serai guérie. " ²⁹ Aussitôt la source (du flux) de sang fut tarie, et elle connut en son corps qu'elle était guérie de son infirmité.

³⁰ Et aussitôt Jésus eut conscience en lui-même de la vertu qui était sortie de lui, et se retournant dans la foule, il dit : " Qui a touché mes vêtements? " ³¹ Ses disciples lui dirent : " Vous voyez la foule qui vous presse, et vous dites : Qui m'a touché? " ³² Et il regardait tout autour pour voir celle qui avait fait cela. ³³ Et la femme, saisie de crainte et tremblante, sachant ce qui s'était passé en elle, vint se jeter à ses pieds, et lui dit toute la vérité. ³⁴ Il lui dit : " Ma fille, ta foi t'a guérie; va en paix, et sois indemne de ton infirmité. "

³⁵ Il parlait encore, lorsqu'on vient de la maison du chef de synagogue dire : " Ta fille est morte, pourquoi importuner davantage le Maître? " ³⁶ Mais Jésus, ayant surpris la parole qui venait d'être prononcée, dit au chef de synagogue : " Ne crains pas, crois seulement. " ³⁷ Et il ne laissa personne l'accompagner, si ce n'est Pierre, Jacques et Jean, le frère de Jacques.

³⁸ On arrive à la maison du chef de synagogue, et il voit du tumulte et des gens qui pleurent et poussent de grands cris. ³⁹ Il entre et leur dit : " Pourquoi ce tumulte et ces pleurs? L'enfant n'est pas morte, mais elle dort. " ⁴⁰ Et ils se moquaient de lui. Mais lui, les ayant tous fait sortir, prit avec lui le père et la mère de l'enfant, et ceux qui l'accompagnaient, et il entra là où l'enfant était [tendue]. ⁴¹ Et prenant la main de l'enfant, il lui dit : " Talitha qoum, " ce qui se traduit : " Jeune fille, je te le dis, lève-toi ! " ⁴² Aussitôt la jeune fille se leva et se mit à marcher; elle avait en effet douze ans. Et aussitôt ils furent frappés de stupeur. ⁴³ Et il leur recommanda fortement que personne ne le sût; puis il dit de lui donner à manger.

Jésus à Nazareth

⁶ ¹ Etant parti de là, il vint dans sa patrie, et ses disciples le suivirent. ² Quand le sabbat fut venu, il se mit à enseigner dans la synagogue; et beaucoup de ceux qui l'entendaient, frappés d'étonnement, disaient : " D'où cela lui vient-il? Quelle est cette science qui lui a été

donnée? Et de tels miracles qui s'opèrent par ses mains? ³ N'est-ce pas le charpentier, le fils de Marie, le frère de Jacques, de José, de Jude et de Simon? Ses sœurs ne sont-elles pas ici, chez nous? " Et il était pour eux une pierre d'achoppement. ⁴ Jésus leur dit : " Un prophète n'est sans honneur que dans sa patrie, dans sa parenté et dans sa maison. " ⁵ Et il ne put faire aucun miracle, si ce n'est qu'il guérit quelques malades en leur imposant les mains. ⁶ Et il était surpris de leur incrédulité. Et il parcourait les bourgs à la ronde en enseignant.

Envoi des Douze en mission

⁷ Il appela près de lui les Douze, et commença à les envoyer deux à deux, et leur donna pouvoir sur les esprits impurs. ⁸ Il leur recommanda de ne rien prendre pour la route, qu'un bâton seulement, ni pain, ni besace, ni petite monnaie pour la ceinture, ⁹ mais d'être chaussés de sandales, et : " Ne revêtez pas deux tuniques. " ¹⁰ Et il leur dit : " Partout où vous serez entrés dans une maison, demeurez-y jusqu'à ce que vous repartiez de là. ¹¹ Et si un endroit refuse de vous recevoir et qu'on ne vous écoute pas, sortez de là en secouant la poussière de dessous vos pieds en témoignage contre eux. "

¹² Etant partis, ils prêchèrent que l'on se repentît. ¹³ Ils chassaient beaucoup de démons, et ils oignaient d'huile beaucoup de malades et les guérissaient.

Opinion d'Hérode sur Jésus

¹⁴ Et le roi Hérode entendit parler (de Jésus), car son nom était devenu célèbre, et il disait : " Jean Le Baptiste est ressuscité des morts : voilà pourquoi le pouvoir thaumaturgique agit en lui. " ¹⁵ D'autres disaient : " C'est Elie; " et d'autres disaient : " C'est un prophète, comme l'un des (anciens) prophètes. " ¹⁶ Ce qu'Hérode ayant entendu, il disait : " Ce Jean, que j'ai fait décapiter, il est ressuscité. "

Meurtre de Jean-Baptiste

¹⁷ Car c'était lui, Hérode, qui avait envoyé arrêter Jean, et l'avait fait mettre en prison chargé de chaînes, à cause d'Hérodiade, la femme de Philippe, son frère, qu'il avait épousée.

¹⁸ Jean en effet disait à Hérode : " Il ne t'est pas permis d'avoir la femme de ton frère. " ¹⁹ Hérodiade lui gardait rancune et voulait le faire mourir, mais elle ne le pouvait pas, ²⁰ car Hérode craignait Jean, le sachant homme juste et saint, et il le préservait; en l'écoutant il était dans la perplexité, mais il l'écoutait volontiers.

²¹ Il arriva un jour propice, quand Hérode, pour l'anniversaire de sa naissance, donna un festin à ses grands, aux tribuns et aux principaux de la Galilée. ²² La fille d'Hérodiade elle-même, étant entrée, dansa et plus à Hérode et aux convives. Et le roi dit à la jeune fille : " Demande-moi ce que tu voudras, et je te le donnerai. " ²³ Et il lui fit serment : " Quoi que ce

soit que tu me demandes, je te le donnerai, fût-ce la moitié de mon royaume. " ²⁴ Elle sortit et dit à sa mère : " Que demanderai-je? " Celle-ci dit : " La tête de Jean le Baptiste. " ²⁵ Rentrant aussitôt avec empressement vers le roi, elle lui fit cette demande : " Je veux que tu me donnes, à l'instant, sur un plateau, la tête de Jean le Baptiste. " ²⁶ Le roi, très attristé, ne voulut pas, à raison des serments et des convives, la repousser. ²⁷ Envoyant aussitôt un garde, le roi commanda d'apporter sa tête. Il s'en alla décapiter Jean dans la prison, ²⁸ et il apporta sa tête sur un plateau; il la donna à la jeune fille, et la jeune fille la donna à sa mère. ²⁹ Ses disciples, l'ayant appris, vinrent prendre son corps et le mirent dans un tombeau.

Retour des Apôtres, retraite de Jésus

³⁰ Les apôtres se rassemblèrent auprès de Jésus et lui firent un rapport de tout ce qu'ils avaient fait et de tout ce qu'ils avaient enseigné. ³¹ Il leur dit : " Venez, vous autres, à part, dans un lieu désert, et prenez un peu de repos. " Car nombreux étaient ceux qui venaient et s'en allaient; et ils n'avaient pas même le temps de manger. ³² Ils partirent donc dans la barque pour un lieu désert, à part. ³³ On les vit s'en aller, et beaucoup ayant deviné, de toutes les villes on y accourut à pied et on arriva avant eux. ³⁴ En débarquant, il vit une foule nombreuse, et il en eut compassion, parce qu'ils étaient comme des brebis sans pasteur, et il se mit à les enseigner longuement.

Première multiplication des pains

³⁵ Quand l'heure était déjà avancée, ses disciples s'approchèrent de lui et dirent : " Le lieu est désert et déjà l'heure est avancée; ³⁶ renvoyez-les afin qu'ils aillent dans les hameaux et les bourgs des environs s'acheter de quoi manger. " ³⁷ Il leur répondit : " Donnez-leur vous-mêmes à manger. " Et ils lui dirent : " Irons-nous donc acheter pour deux cents deniers de pain afin de leur donner à manger? " ³⁸ Il leur dit : " Combien de pains avez-vous? Allez et voyez. " S'en étant instruits, ils dirent : " Cinq, et deux poissons. " ³⁹ Alors il leur commanda de les faire tous asseoir, par tablés, sur l'herbe verte; ⁴⁰ et ils s'installèrent par carrés de cent et de cinquante. ⁴¹ Et il prit les cinq pains et les deux poissons, leva les yeux au ciel, prononça la bénédiction, rompit les pains et les donna aux disciples, pour qu'ils les leur servissent; il partagea aussi les deux poissons entre tous. ⁴² Tous mangèrent et furent rassasiés, ⁴³ et l'on emporta douze corbeilles pleines de morceaux et de ce qui restait des poissons. ⁴⁴ Or ceux qui avaient mangé étaient cinq mille hommes.

Jésus marche sur la mer

⁴⁵ Aussitôt il obligea ses disciples à monter dans la barque et à passer avant lui sur l'autre rive, vers Bethsaïde, pendant que lui-même renverrait la foule. ⁴⁶ Et après qu'il en eut pris congé, il s'en alla dans la montagne pour prier. ⁴⁷ Le soir étant venu, la barque était au milieu de la mer, et lui seul à terre.

⁴⁸ Voyant qu'ils avaient beaucoup de peine à avancer, car le vent leur était contraire, vers la quatrième veille de la nuit, il vint vers eux en marchant sur la mer; et il voulait les dépasser.

⁴⁹ Mais eux, le voyant marcher sur la mer, crurent que c'était un fantôme et poussèrent des cris. ⁵⁰ Tous en effet le virent et ils furent troublés. Aussitôt il parla avec eux et leur dit : " Prenez confiance, c'est moi, ne craignez point. " ⁵¹ Et il monta auprès d'eux dans la barque, et le vent tomba. Ils étaient intérieurement au comble de la stupéfaction, ⁵² car ils n'avaient pas compris pour les pains, et leur cœur était aveuglé.

Guérisons à Génésaret

⁵³ Ayant traversé, ils abordèrent à Génésareth et accostèrent. ⁵⁴ Quand ils furent sortis de la barque, (des gens) l'ayant aussitôt reconnu, ⁵⁵ parcoururent toute cette contrée, et l'on se mit à apporter les malades sur les grabats, partout où l'on apprenait qu'il était. ⁵⁶ Et partout où il entra, bourgs, ou villes, ou fermes, on mettait les malades sur les places, et on le pria de leur laisser seulement toucher la houppes de son manteau; et tous ceux qui pouvaient toucher étaient guéris.

Controverse sur la tradition des anciens

⁷ ¹ Les Pharisiens et des scribes venus de Jérusalem s'assemblèrent auprès de lui. ² Ils virent quelques-uns de ses disciples prendre leur repas avec des mains impures, c'est-à-dire non lavées; ³ les Pharisiens en effet et tous les Juifs ne mangent pas sans s'être lavé soigneusement les mains, gardant la tradition des anciens, ⁴ et lorsqu'ils reviennent de la place publique ils ne mangent pas sans avoir pratiqué des ablutions; ils gardent encore beaucoup d'autres observances traditionnelles : ablution des coupes, des cruches et des vases d'airain. ⁵ Les Pharisiens et les scribes lui demandèrent donc : " Pourquoi vos disciples ne marchent-ils pas selon la tradition des anciens, et prennent-ils leur repas avec des mains impures? "

⁶ Il leur dit : " Isaïe a bien prophétisé sur vous, hypocrites, ainsi qu'il est écrit : Ce peuple m'honore des lèvres, mais leur cœur est loin de moi. ⁷ Vain est le culte qu'ils me rendent, donnant des enseignements (qui sont) des préceptes d'hommes.

⁸ Vous laissez de côté le commandement de Dieu pour vous attacher à la tradition des hommes : vous faites des ablutions de cruches et de coupes, et beaucoup d'autres choses semblables. "

⁹ Et il leur dit : " Vous avez bel et bien annulé le commandement de Dieu pour observer votre tradition ! ¹⁰ Car Moïse a dit : Honore ton père et ta mère; et : Celui qui maudira son

père et sa mère, qu'il soit puni de mort ¹¹ Mais vous, vous dites : " Si un homme dit à son père ou à sa mère : Ce dont j'aurais pu t'assister est qorban, " c'est-à-dire offrande, ¹² vous ne le laissez plus rien faire pour son père ou sa mère, ¹³ anéantissant (ainsi) la parole de Dieu par la tradition que vous transmettez. Et vous faites beaucoup d'autres choses semblables. "

¹⁴ Ayant rappelé la foule, il leur dit : " Ecoutez-moi tous, et comprenez. ¹⁵ Rien de ce qui est hors de l'homme et qui entre dans l'homme ne peut le souiller; mais ce qui sort de l'homme, voilà ce qui souille l'homme. ¹⁶ Si quelqu'un a des oreilles pour entendre, qu'il entende ! "

¹⁷ Lorsqu'il fut entré dans une maison, loin de la foule, ses disciples l'interrogèrent sur la parabole. ¹⁸ Il leur dit : " Ainsi, vous aussi, vous êtes sans intelligence? Ne comprenez-vous pas que tout ce qui du dehors entre dans l'homme ne peut le souiller, ¹⁹ parce que cela n'entre pas dans son cœur, mais (va) dans le ventre, et sort pour le lieu secret. " (Ainsi) il déclarait purs tous les aliments. ²⁰ Et il disait : " Ce qui sort de l'homme, voilà ce qui souille l'homme. ²¹ Car c'est du dedans, du cœur des hommes, que sortent les pensées mauvaises : fornication, vols, meurtres, adultères, avarice, méchancetés, fraude, libertinage, envie, blasphème, orgueil, déraison. ²³ Toutes ces choses mauvaises sortent du dedans et souillent l'homme. "

Jésus et la femme syro-phénicienne

²⁴ Il partit de là et s'en alla au territoire de Tyr et de Sidon. Et étant entré dans une maison, il désirait que personne ne le sût, mais il ne put demeurer caché. ²⁵ Car une femme, dont la fillette avait un esprit impur, n'eut pas plus tôt entendu parler de lui, qu'elle vint se jeter à ses pieds. ²⁶ La femme était païenne, syro-phénicienne de race; elle le pria de chasser le démon hors de sa fille. ²⁷ Il lui dit : " Laissez d'abord les enfants se rassasier, car il n'est pas bien de prendre le pain des enfants pour le jeter aux petits chiens. " ²⁸ Elle lui répondit : " Oui, Seigneur; mais les petits chiens, sous la table, mangent des miettes des enfants. " ²⁹ Il lui dit : " A cause de cette parole, allez, le démon est sorti de votre fille. " ³⁰ S'en étant retournée à sa maison, elle trouva l'enfant couchée sur le lit et le démon sorti.

En Décapole - Guérison d'un sourd-bègue

³¹ Sortant du territoire de Tyr, il revint par Sidon vers la mer de Galilée, au centre du territoire de la Décapole. ³² On lui amena un sourd-bègue, et on le pria de lui imposer les mains. ³³ Le tirant à part hors de la foule, il lui mit les doigts dans les oreilles, et de sa salive il toucha sa langue; ³⁴ puis, levant les yeux au ciel, il poussa un soupir et lui dit : " Ephphatha, " c'est-à-dire : " Ouvre-toi. " ³⁵ Et ses oreilles s'ouvrirent, et aussitôt le nœud de

sa langue se délia, et il parlait distinctement. ³⁶ Il leur défendit d'en rien dire à personne; mais plus il le leur défendait, plus ils le publiaient. ³⁷ Et ravis d'une admiration sans bornes, ils disaient : " Il a fait tout très bien : il a fait entendre les sourds et parler les muets. "

Seconde multiplication des pains

Marc (CP) 1

Psaume (CP) 63

Psaume 63

63¹ Psaume de David. Lorsqu'il était dans le désert de Juda

² O Dieu, tu es mon Dieu, je te cherche dès l'aurore; mon âme a soif de toi, ma chair languit après toi, dans une terre aride, desséchée et sans eau.

³ C'est ainsi que je te contemplais dans le sanctuaire, pour voir ta puissance et ta gloire.

⁴ Car ta grâce est meilleure que la vie: que mes lèvres célèbrent tes louanges!

⁵ Ainsi te bénirai-je toute ma vie, en ton nom j' élèverai mes mains.

⁶ Mon âme est rassasiée, comme de moelle et de graisse; et, la joie sur les lèvres, ma bouche te loue.

⁷ Quand je pense à toi sur ma couche, je médite sur toi pendant les veilles de la nuit.

⁸ Car tu es mon secours, et je suis dans l'allégresse à l'ombre de tes ailes.

⁹ Mon âme est attachée à toi, ta droite me soutient.

¹⁰ Mais eux, cherchent à m'ôter la vie: ils iront dans les profondeurs de la terre.

¹¹ On les livrera au glaive, ils seront la proie des chacals.

¹² Et le roi se réjouira en Dieu; quiconque jure par lui se gforifiera, car la bouche des menteurs sera fermée.

Psaume 64

64¹ Au maître de Chant. Psaume de David.

² O Dieu, écoute ma voix, quand je fais entendre mes plaintes; défends ma vie contre un ennemi qui m'épouvante;

³ protège-moi contre les complots des malfaiteurs, contre la troupe soulevée des hommes iniques,

⁴ qui aiguissent leurs langues comme un glaive, qui préparent leurs flèches - leur parole amère!

⁵ pour les décocher dans l'ombre contre l'innocent; ils les décochent contre lui à l'improviste, sans rien craindre.

⁶ Ils s'afermissent dans leurs desseins pervers, ils se concertent pour tendre leurs pièges; ils disent: " Qui les verra? "

⁷ Ils ne méditent que forfaits: " Nous sommes prêts, disent-ils, notre plan est bien dressé. " L'intérieur de l'homme et son coeur sont un abîme!

⁸ Mais Dieu a lancé sur eux ses traits: soudain les voilà blessés!

9 On les jette par terre; les traits de leur langue retombent sur eux! Tous ceux qui les voient branlent la tête!

10 Tous les hommes sont saisis de crainte, ils publient l'oeuvre de Dieu, ils comprennent ce qu'il a fait.

11 Le juste se réjouit en Yahweh et se confie en lui, tous ceux qui ont le coeur droit se glorifient.

Psaume 65

65¹ Au maître de chant. Psaume de David. Cantique.

2 A toi est due la louange, ô Dieu, dans Sion; c'est en ton honneur qu'on accomplit les voeux.

3 O toi, qui écoutes la prière, tous les hommes viennent à toi.

4 Un amas d'iniquités pesait sur moi: tu pardonnes nos transgressions.

5 Heureux celui que tu choisis et que tu rapproches de toi. pour qu'il habite dans tes parvis! Puissions-nous être rassasiés des biens de ta maison, de ton saint temple!

6 Par des prodiges, tu nous exauces dans ta justice, Dieu de notre salut, espoir des extrémités de la terre, et des mers lointaines.

7 - Il affermit les montagnes par sa force, il est ceint de sa puissance;

8 il apaise la fureur des mers, la fureur de leurs flots, et le tumulte des peuples.

9 Les habitants des pays lointains craignent devant tes prodiges, tu réjouis les extrémités, l'Orient et l'Occident.

10 Tu as visité la terre pour lui donner l'abondance, tu la combles de richesses; la source divine est remplie d'eau: tu prépares le blé, quand tu la fertilises ainsi.

11 Arrosant ses sillons, aplanissant ses mottes, tu l'amollis par des ondées, tu bénis ses germes.

12 Tu couronnes l'année de tes bienfaits, sur tes pas ruisselle la graisse.

13 Les pâturages du désert sont abreuvés, et les collines se revêtent d'allégresse.

14 Les prairies se couvrent de troupeaux, et les vallées se parent d'épis; tout se réjouit et chante.

Psaume 66

66¹ Au maître de chant. Cantique. Psaume. Pousse vers Dieu des cris de joie, terre entière!

2 Chantez la gloire de son nom, célébrez magnifiquement ses louanges!

3 Dites à Dieu: " Que tes oeuvres sont redoutables! A cause de ta toute-puissance, tes ennemis te flattent.

4 Que toute la terre se prosterne devant toi, qu'elle chante en ton honneur, qu'elle chante ton nom! " - Séla.

5 Venez et contemplez les oeuvres de Dieu! Il est redoutable dans ses desseins sur les fils de

l'homme.

⁶ Il a changé la mer en une terre sèche, on a passé le fleuve à pied; alors nous nous réjouîmes en lui.

⁷ Il règne éternellement par sa puissance; ses yeux observent les nations: que les rebelles ne s'élèvent point! - Séla.

⁸ Peuples, bénissez notre Dieu, faites retentir sa louange!

⁹ Il a conservé la vie à notre âme, et n'a pas permis que notre pied chancelât.

¹⁰ Car tu nous a éprouvés, ô Dieu, tu nous a fait passer au creuset, comme l'argent.

¹¹ Tu nous a conduits dans le filet, tu as mis sur nos reins un fardeau.

¹² Tu as fait marcher des hommes sur nos têtes; nous avons passé par le feu et par l'eau; mais tu nous en as tirés pour nous combler de biens.

¹³ Je viens dans ta maison avec des holocaustes, pour m'acquitter envers toi de mes vœux,
¹⁴ que mes lèvres ont proférés que ma bouche a prononcés au jour de ma détresse.

¹⁵ Je t'offre des brebis grasses en holocauste, avec la fumée des béliers j'immole le taureau avec le jeune bouc. - Séla.

¹⁶ Venez, écoutez, et je vous raconterai, à vous tous qui craignez Dieu, ce qu'il a fait à mon âme.

¹⁷ J'ai crié vers lui de ma bouche, et sa louange était sur ma langue.

¹⁸ Si j'avais vu l'iniquité dans mon cœur, le Seigneur ne m'exaucerait pas.

¹⁹ Mais Dieu m'a exaucé, il a été attentif à la voix de ma prière.

²⁰ Béni soit Dieu, qui n'a pas repoussé ma prière, et n'a pas éloigné de moi sa grâce!

Psaume 67

67 ¹ Au maître de chant. Avec instruments à cordes. Psaume. Cantique.

² Que Dieu nous soit favorable et qu'il nous bénisse! qu'il fasse luire sur nous sa face, - Séla.

³ afin que l'on connaisse sur la terre ta voie, et parmi toutes les nations ton salut!

⁴ Que les peuples te louent, ô Dieu, que les peuples te louent tous!

⁵ Que les nations se réjouissent, qu'elles soient dans l'allégresse! car tu juges les peuples avec droiture, et tu conduis les nations sur la terre. - Séla. ⁵ Que les peuples te louent, ô

Dieu, que les peuples te louent tous! ⁷ La terre a donné ses produits; que Dieu, notre Dieu, nous bénisse! ⁸ Que Dieu nous bénisse, et que toutes les extrémités de la terre le révèrent!

Psaume 68

68 ¹ Au maître de chant. Psaume de David. Cantique.

² Que Dieu se lève, et que ses ennemis soient dispersés, et que ceux qui le haïssent fuient

devant sa face!

³ Comme se dissipe la fumée, dissipe-les; Comme la cire se fond au feu, que les méchants disparaissent devant Dieu!

⁴ Mais que les justes se réjouissent et tressaillent devant Dieu; qu'ils soient transportés d'allégresse .

⁵ Chantez à Dieu, célébrez son nom! Frayez le chemin à celui qui s'avance à travers les plaines! Yahweh est son nom; tressaillez devant lui!

⁶ Il est père des orphelins et juge des veuves, Dieu dans sa sainte demeure.

⁷ Aux abandonnés Dieu donne une maison; il délivre les captifs et les rend au bonheur; seuls les rebelles restent au désert brûlant.

⁸ O Dieu, quand tu sortais à la tête de ton peuple, quand tu t'avançais dans le désert, - Séla.

⁹ la terre fut ébranlée, les cieux eux-mêmes se fondirent devant Dieu; le Sinaï trembla devant Dieu, le Dieu d' Israël.

¹⁰ Tu fis tomber, ô Dieu, une pluie de bienfaits; ton héritage était épuisé, tu le réconfortas.

¹¹ Envoyés par toi, des animaux vinrent s'y abattre; dans ta bonté, ô Dieu, tu prépares leur aliment aux malheureux.

¹² Le Seigneur a fait entendre sa parole; les femmes qui annoncent la victoire sont une troupe nombreuse.

¹³ "Les rois des armées fuient, fuient, et celle qui habite la maison partage le butin."

¹⁴ Quand vous étiez couchés au milieu des bercails, les ailes de la colombe étaient recouvertes d'argent, et ses plumes brillaient de l'éclat de l'or.

¹⁵ Lorsque le Tout-Puissant dispersait les rois dans le pays, la neige tombait sur le Selmon.

¹⁶ Montagne de Dieu, montagne de Basan, montagne aux cimes élevées, montagne de Basan

¹⁷ pourquoi regardez-vous avec envie, montagnes aux cimes élevées, la montagne que Dieu a voulue pour séjour? Oui, Yahweh y habitera à jamais!

¹⁸ Le char de Dieu, ce sont des milliers et des milliers; le Seigneur vient du Sinaï dans son sanctuaire

¹⁹ Tu montes sur la hauteur emmenant la foule des captifs; tu reçois les présents des hommes, Même les rebelles habiteront près de Yahweh Dieu:

²⁰ Béni soit le Seigneur! Chaque jour il porte notre fardeau; il est le Dieu qui nous sauve. - Séla.

²¹ Dieu est pour nous le Dieu des délivrances; Yahweh, le Seigneur, peut retirer de la mort.

²² Oui, Dieu brisera la tête de ses ennemis, le front chevelu de celui qui marche dans l'iniquité.

²³ Le Seigneur a dit: " Je les ramènerai de Basan, je les ramènerai du fond de la mer,

²⁴ afin que tu plonges ton pied dans le sang; et que la langue de tes chiens ait sa part des ennemis."

²⁵ On voit tes marches, ô Dieu, les marches de mon Dieu, de mon roi, au sanctuaire.

²⁶ En avant sont les chanteurs, puis les musiciens, au milieu, des jeunes filles battant du tambourin.

- 27 "Bénissez Dieu dans les assemblées, le Seigneur, vous qui êtes de la source d'Israël."
- 28 Voici Benjamin, le plus petit, qui domine sur eux; voici les princes de Juda avec leur troupe, les princes de Zabulon, les princes de Nephthali.
- 29 Commande, ô Dieu, à ta puissance, affermis, ô Dieu, ce que tu as fait pour nous.
- 30 A ton sanctuaire, qui s'élève au-dessus de Jérusalem, les rois t'offriront des présents.
- 31 Menace la bête des roseaux, la troupe des taureaux avec les veaux des peuples; afin qu'ils se prosternent avec des pièces d'argent. Disperse les nations qui se plaisent aux combats!
- 32 Que les grands viennent de l'Egypte, que l'Ethiopie s'empresse de tendre les mains vers Dieu.
- 33 Royaumes de la terre, chantez à Dieu, célébrez le Seigneur! - Séla.
- 34 Chantez à celui qui est porté sur les cieux, les cieux antiques.
- 35 Reconnaissez la puissance de Dieu! Sa majesté est sur Israël, et sa puissance est dans les nuées.
- 36 De ton sanctuaire, ô Dieu, tu es redoutable! Le Dieu d' Israël donne à son peuple force et puissance. Béni soit Dieu!

Psaume 69

- 69 ¹ au maître de chant. Sur les lys. De David.
- 2 Sauve-moi, ô Dieu, car les eaux montent jusqu'à mon âme.
- 3 Je suis enfoncé dans une fange profonde, et il n'y a pas où poser le pied. Je suis tombé dans un gouffre d'eau, et les flots me submergent.
- 4 Je m'épuise à crier; mon gosier est en feu; mes yeux se consomment dans l'attente de mon Dieu.
- 5 Ils sont plus nombreux que les cheveux de ma tête, ceux qui me haïssent sans cause; ils sont puissants ceux qui veulent me perdre, qui sont sans raison mes ennemis. Ce que je n'ai pas dérobé, il faut que je le rende.
- 6 O Dieu, tu connais ma folie, et mes fautes ne te sont pas cachées.
- 7 Que ceux qui espèrent en toi n'aient pas à rougir à cause de moi, Seigneur, Yahweh des armées! Que ceux qui te cherchent ne soient pas confondus à mon sujet, Dieu d'Israel!
- 8 Car c'est pour toi que je porte l'opprobre, que la honte couvre mon visage.
- 9 Je suis devenu un étranger pour mes frères, un inconnu pour les fils de ma mère.
- 10 Car le zèle de ta maison me dévore, et les outrages de ceux qui t'insultent retombent sur moi.
- 11 Je verse des larmes et je jeûne: on m'en fait un sujet d'opprobre.
- 12 Je prends un sac pour vêtement, et je suis l'objet de leurs sarcasmes.
- 13 Ceux qui sont assis à la porte parlent de moi, et les buveurs de liqueurs fortes font sur moi des chansons.
- 14 Et moi, je t'adresse ma prière, Yahweh; dans le temps favorable, ô Dieu, selon ta grande

bonté, exauce-moi selon la vérité de ton salut.

15 Retire-moi de la boue et que je n'y reste plus enfoncé; que je sois délivré de mes ennemis et des eaux profondes!

16 Que les flots ne me submergent plus, que l'abîme ne m'engloutisse pas, que la fosse ne se ferme pas sur moi!

17 Exauce-moi, Yahweh, car ta bonté est compatissante; dans ta grande miséricorde tourne-toi vers moi,

18 Et ne cache pas ta face à ton serviteur; je suis dans l'angoisse, hâte-toi de m'exaucer.

19 Approche-toi de mon âme, délivre-la; sauve-moi à cause de mes ennemis.

20 Tu connais mon opprobre, ma honte, mon ignominie; tous mes persécuteurs sont devant toi.

21 L'opprobre a brisé mon coeur et je suis malade; j'attends de la pitié, mais en vain; des consolateurs, et je n'en trouve aucun.

22 Pour nourriture ils me donnent l'herbe amère; dans ma soif, ils m'abreuvent de vinaigre.

23 Que leur table soit pour eux un piège, un filet au sein de leur sécurité!

24 Que leurs yeux s'obscurcissent pour ne plus voir; fais chanceler leurs reins pour toujours.

25 Déverse sur eux ta colère, et que le feu de ton courroux les atteigne!

26 Que leur demeure soit dévastée qu'il n'y ait plus d'habitants dans leurs tentes!

27 Car ils persécutent celui que tu frappes ils racontent les souffrances de celui que tu blesses.

28 Ajoute l'iniquité à leur iniquité, et qu'ils n'aient point part à ta justice.

29 Qu'ils soient effacés du livre de vie et qu'ils ne soient point inscrits avec les justes.

30 Moi, je suis malheureux et souffrant; que ton secours ô Dieu me relève!

31 Je célébrerai le nom de Dieu par des cantiques, je l'exalterai par des actions de grâces;

32 Et Yahweh les aura pour plus agréables qu'un taureau, qu'un jeune taureau avec cornes et sabots.

33 Les malheureux, en le voyant, se réjouiront, et vous qui cherchez Dieu, votre coeur vivra.

34 Car Yahweh écoute les pauvres, et il ne méprise point ses captifs.

35 Que les cieux et la terre le célèbrent, les mers et tout ce qui s'y meut!

36 Car Dieu sauvera Sion et bâtira les villes de Juda, on s'y établira et l'on en prendra possession;

37 La race de ses serviteurs l'aura en héritage, et ceux qui aiment son nom y auront leur demeure.

Psaume 70

70 ¹ Au maître de chant. De David. Pour faire souvenir.

- 2 O Dieu, hâte-toi de me délivrer! Seigneur, hâte-toi de me secourir!
- 3 Qu'ils soient honteux et confus, ceux qui cherchent mon âme! Qu'ils reculent et rougissent ceux qui désirent ma perte!
- 4 Qu'ils retournent en arrière à cause de leur honte, ceux qui disent: "Ah! ah! "
- 5 Qu'ils soient dans l'allégresse et se réjouissent en toi tous ceux qui te cherchent! Qu'ils disent sans cesse: " Gloire à Dieu " ceux qui aiment ton salut!
- 6 Moi, je suis pauvre et indigent: ô Dieu, hâte-toi vers moi! Tu es mon aide et mon libérateur: Yahweh, ne tarde pas!

Psaume 71

- 71 ¹ Yahweh, en toi j'ai placé mon refuge; que jamais je ne sois confondu!
- 2 Dans ta justice délivre-moi et sauve-moi! Incline vers moi ton oreille et secours-moi!
- 3 Sois pour moi un rocher inaccessible, où je puisse toujours me retirer. Tu as commandé de me sauver, car tu es mon rocher et ma forteresse.
- 4 Mon Dieu, délivre-moi de la main du méchant, de la main de l'homme inique et cruel.
- 5 Car tu es mon espérance Seigneur Yahweh, l'objet de ma confiance depuis ma jeunesse.
- 6 C'est sur toi que je m'appuie depuis ma naissance, toi qui m'as fait sortir du sein maternel: tu es ma louange à jamais!
- 7 Je suis pour la foule comme un prodige, mais toi, tu es mon puissant refuge.
- 8 Que ma bouche soit pleine de ta louange, que chaque jour elle exalte ta magnificence!
- 9 Ne me rejette pas aux jours de ma vieillesse; au déclin de mes forces ne m'abandonne pas.
- 10 Car mes ennemis conspirent contre moi, et ceux qui épient mon âme se concertent entre eux,
- 11 disant: " Dieu l'a abandonné! Poursuivez-le; saisissez-le; il n'y a personne pour le défendre! "
- 12 O Dieu, ne t'éloigne pas de moi; mon Dieu, hâte-toi de me secourir!
- 13 Qu'ils soient confus qu'ils périssent, ceux qui en veulent à ma vie! Qu'ils soient couverts de honte et d'opprobre, ceux qui cherchent ma perte!
- 14 Pour moi, j'espérerai toujours; toutes tes louanges, j'en ajouterai de nouvelles.
- 15 Ma bouche publiera ta justice, tout le jour tes faveurs; car je n'en connais pas le nombre.
- 16 Je dirai tes oeuvres puissantes, Seigneur Yahweh; je rappellerai ta justice, la tienne seule.
- 17 O Dieu, tu m'as instruit dès ma jeunesse, et jusqu'à ce jour je proclame tes merveilles.
- 18 Encore jusqu'à la vieillesse et aux cheveux blancs, O Dieu, ne m'abandonne pas, afin que je fasse connaître ta force à la génération présente, ta puissance à la génération future.
- 19 Ta justice, ô Dieu, atteint jusqu'au ciel, toi qui accomplis de grandes choses, - ô Dieu, qui est semblable à toi? -
- 20 toi qui nous a causé des épreuves nombreuses et terribles. Mais tu nous rendras la vie, et

des abîmes de la terre tu nous feras remonter.

21 Tu relèveras ma grandeur, et de nouveau tu me consoleras.

22 Et je louerai au son du luth, Je chanterai ta fidélité, ô mon Dieu, je te célébrerai avec la harpe, Saint d'Israël.

23 L'allégresse sera sur mes lèvres, quand je te chanterai, et dans mon âme, que tu as délivrée.

24 Et ma langue chaque jour publiera ta justice, car ils seront confus et ils rougiront, ceux qui cherchent ma perte.

Psaume 72

72 ¹ De Salomon. O Dieu, donne tes jugements au roi, et ta justice au fils du roi.

² Qu'il dirige ton peuple avec justice, et tes malheureux avec équité!

³ Que les montagnes produisent la paix au peuple, ainsi que les collines, par ta justice.

⁴ Qu'il fasse droit aux malheureux de son peuple, qu'il assiste les enfants du pauvre, et qu'il écrase l'opresseur!

⁵ Qu'on te révère, tant que subsistera le soleil, tant que brillera la lune, d'âge en âge!

⁶ Qu'il descende comme la pluie sur le gazon, comme les ondées qui arrosent la terre!

⁷ Qu'en ses jours le juste fleurisse, avec l'abondance de la paix, jusqu'à ce qu'il n'y ait plus de lune

⁸ Il dominera d'une mer à l'autre, du Fleuve aux extrémités de la terre.

⁹ Devant lui se prosterneront les habitants du désert, et ses ennemis mordront la poussière.

¹⁰ Les rois de Tharsis et des îles paieront des tributs; les rois de Saba et de Méroé offriront des présents.

¹¹ Tous les rois se prosterneront devant lui; toutes les nations le serviront.

¹² Car il délivrera le pauvre qui crie vers lui, et le malheureux dépourvu de tout secours.

¹³ Il aura pitié du misérable et de l'indigent, et il sauvera la vie du pauvre.

¹⁴ Il les affranchira de l'oppression et de la violence, et leur sang aura du prix à ses yeux.

¹⁵ Ils vivront, et lui donneront de l'or de Saba; ils feront sans cesse des vœux pour lui, ils le béniront chaque jour.

¹⁶ Que les blés abondent dans le pays, jusqu'au sommet des montagnes! Que leurs épis s'agitent comme les arbres du Liban! Que les hommes fleurissent dans la ville comme l'herbe des champs!

¹⁷ Que son nom dure à jamais! Tant que brillera le soleil, que son nom se propage! Qu'on cherche en lui la bénédiction! Que toutes les nations le proclament heureux!

¹⁸ Béni soit Yahweh Dieu, le Dieu d'Israël, qui seul fait des prodiges!

¹⁹ Béni soit à jamais son nom glorieux! Que toute la terre soit remplie de sa gloire! Amen! Amen!

²⁰ Fin des prières de David, fils d'Isaï.

Psaume 73

73¹ Psaume d'Asaph. Oui, Dieu est bon pour Israël, pour ceux qui ont le coeur pur!
² Toutefois j'étais sur le point de fléchir, mon pied a presque glissé
³ Car je m'indignais contre les impies, en voyant le bonheur des méchants.
⁴ Pour eux, point de douleurs jusqu'à la mort; leur corps est plein de vigueur.
⁵ Ils n'ont point de part au labeur des mortels; ils ne sont point frappés avec le reste des hommes.
⁶ Aussi l'orgueil est la parure de leur cou, et la violence, la robe précieuse qui les couvre.
⁷ L'iniquité sort de leurs entrailles, les pensées de leur coeur se font jour.
⁸ Ils raillent, ils parlent iniquité et violence, ils profèrent des discours hautains.
⁹ Ils dirigent leur bouche contre le ciel même, et leur langue s'exerce sur la terre.
¹⁰ C'est pourquoi mon peuple se tourne de leur côté, il avale l'eau à grands traits.
¹¹ Ils disent: " Comment Dieu saurait-il? Comment le Très-Haut connaîtrait-il? "
¹² Tels sont les méchants: toujours heureux, ils accroissent leurs richesses.
¹³ C'est donc en vain que j'ai gardé mon coeur pur, que j'ai lavé mes mains dans l'innocence;
¹⁴ tout le jour je suis frappé, chaque matin mon châtement est, là. "
¹⁵ Si j'avais dit: " Je veux parler comme eux ", j'aurais trahi la race de tes enfants.
¹⁶ J'ai réfléchi pour comprendre ces choses, la difficulté a été grande à mes yeux,
¹⁷ jusqu'à ce que j'aie pénétré dans le sanctuaire de Dieu, et pris garde à leur sort final.
¹⁸ Oui, tu les placés sur des voies glissantes; tu les fais tomber, et ils ne sont plus que ruines.
¹⁹ Eh quoi! En un instant les voilà détruits! Ils sont anéantis, ils disparaissent dans des catastrophes!
²⁰ Comme on fait d'un songe au réveil, Seigneur, à ton réveil, tu repousses leur image,
²¹ Lorsque mon coeur s'aigrissait, et que je me sentais profondément ému,
²² j'étais stupide et sans intelligence, j'étais comme une brute devant toi.
²³ Mais je serai à jamais avec toi: tu m'as saisi la main droite,
²⁴ par ton conseil tu me conduiras; et tu me recevras ensuite dans la gloire.
²⁵ Quel autre que toi ai-je au ciel? Avec toi, je ne désire rien sur la terre.
²⁶ Ma chair et mon coeur se consomment: le rocher de mon coeur et mon partage, c'est Dieu à jamais.
²⁷ Voici que ceux qui s'éloignent de toi périssent; tu extermines tous ceux qui te sont infidèles.
²⁸ Pour moi, être uni à Dieu, c'est mon bonheur; dans le Seigneur Yahweh je mets ma confiance, afin de raconter toutes tes oeuvres.

Psaume 74

- 74** ¹ Cantique d'Asaph. Pourquoi, ô Dieu, nous as-tu rejetés pour toujours? Pourquoi ta colère est-elle allumée contre le troupeau de ton pâturage?
- ² Souviens-toi de ton peuple que tu as acquis aux jours anciens, que tu as racheté pour être la tribu de ton héritage! Souviens-toi de ta montagne de Sion où tu faisais ta résidence;
- ³ porte tes pas vers ces ruines irréparables; l'ennemi a tout ravagé dans le sanctuaire.
- ⁴ Tes adversaires ont rugi au milieu de tes saints parvis; ils ont établi pour emblèmes leurs emblèmes.
- ⁵ On les a vus, pareils au bûcheron, qui lève la cognée dans une épaisse forêt.
- ⁶ Et maintenant, toutes les sculptures ensemble; ils les ont brisées à coups de hache et de marteau.
- ⁷ Ils ont livré au feu ton sanctuaire; ils ont abattu et profané la demeure de ton nom.
- ⁸ Ils disaient dans leur coeur: " Détruisons-les tous ensemble! " Ils ont brûlé dans le pays tous les lieux saints.
- ⁹ Nous ne voyons plus nos signes; il n'y a plus de prophète, et personne parmi nous qui sache jusques à quand...
- ¹⁰ Jusques à quand, ô Dieu, l'opresseur insultera-t-il, l'ennemi blasphèmera-t-il sans cesse ton nom?
- ¹¹ Pourquoi retires-tu ta main et ta droite? Tire-la de ton sein et détruis-les!
- ¹² Pourtant Dieu est mon roi dès les temps anciens, lui qui a opéré tant de délivrances sur la terre.
- ¹³ C'est toi qui as divisé la mer par ta puissance, toi qui as brisé la tête des monstres dans les eaux.
- ¹⁴ C'est toi qui as écrasé les têtes de Léviathan, et l'as donné en pâture au peuple du désert.
- ¹⁵ C'est toi qui as fait jaillir la source et le torrent, toi qui as mis à sec les fleuves qui ne tarissent pas.
- ¹⁶ A toi est le jour, à toi est la nuit; c'est toi qui as créé la lune et le soleil.
- ¹⁷ C'est toi qui as fixé toutes les limites de la terre; l'été et l'hiver, c'est toi qui les a établis.
- ¹⁸ Souviens-toi: l'ennemi insulte Yahweh, un peuple insensé blasphème ton nom!
- ¹⁹ Ne livre pas aux bêtes l'âme de ta tourterelle, n'oublie pas pour toujours la vie de tes pauvres.
- ²⁰ Prends garde à ton alliance! car tous les coins du pays sont pleins de repaires de violence.
- ²¹ Que l'opprimé ne s'en retourne pas confus, que le malheureux et le pauvre puissent bénir ton nom!
- ²² Lève-toi, ô Dieu, prends en main ta cause; souviens-toi des outrages que t'adresse chaque jour l'insensé.
- ²³ N'oublie pas les clameurs de tes adversaires, l'insolence toujours croissante de ceux qui te

haissent.

Psaume 75

75 ¹ Au maître de chant. " Ne détruis pas! " Psaume d'Asaph. Cantique.

² Nous te louons, ô Dieu, nous te louons; ton nom est proche: on raconte tes merveilles.

³ " Quand le temps sera venu, je jugerai avec justice.

⁴ La terre est ébranlée avec tous ceux qui l'habitent; moi, j'affermis ses colonnes. " - Séla.

⁵ Je dis aux orgueilleux: Ne vous enorgueillissez pas! et aux méchants: Ne levez pas la tête!

⁶ Ne levez pas si haut la tête, ne parlez pas avec tant d'arrogance!

⁷ Car ce n'est ni de l'orient, ni de l'occident; ni du désert des montagnes!..

⁸ Non; c'est Dieu qui exerce le jugement: il abaisse l'un et il élève l'autre.

⁹ Car il y a dans la main de Yahweh une coupe; où bouillonne un vin plein d'aromates. Et il en verse: oui, ils en suceront la lie, ils boiront, tous les méchants de la terre.

¹⁰ Et moi, je publierai à jamais, je chanterai les louanges du Dieu de Jacob.

¹¹ Et j'abattraï toutes les cornes des méchants; et les cornes du juste seront élevées.

Psaume 76

76 ¹ Au maître de chant. Avec instruments à cordes. Psaume d'Asaph, cantique.

² Dieu s'est fait connaître en Juda, en Israël son nom est grand.

³ Il a son tabernacle à Salem, et sa demeure en Sion.

⁴ C'est là qu'il a brisé les éclairs de l'arc, le bouclier, l'épée et la guerre. - Séla.

⁵ Tu resplendis dans ta majesté, sur les montagnes d'où tu fonds sur ta proie.

⁶ Ils ont été dépouillés, ces héros pleins de cœur; ils se sont endormis de leur sommeil, ils n'ont pas su, tous ces vaillants, se servir de leurs bras.

⁷ A ta menace, Dieu de Jacob, char et coursier sont restés immobiles.

⁸ Tu es redoutable, toi! Qui peut se tenir devant toi, quand ta colère éclate?

⁹ Du haut du ciel tu as proclamé la sentence; la terre a tremblé et s'est tue,

¹⁰ lorsque Dieu s'est levé pour faire justice, pour sauver tous les malheureux du pays. - Séla.

¹¹ Ainsi la fureur de l'homme tourne à la gloire et les restes de ta colère...

¹² Faites des vœux et acquittez-les à Yahweh, votre Dieu; que tous ceux qui l'entourent apportent des dons au Dieu terrible!

¹³ Il abat l'orgueil des puissants, il est redoutable aux rois de la terre.

Psaume 77

77 ¹ Au maître de chant, ... Idithun. Psaume d'Asaph.

² Ma voix s'élève vers Dieu, et je crie; ma voix s'élève vers Dieu: qu'il m'entende!

³ Au jour de ma détresse, je cherche le Seigneur; mes mains sont étendues la nuit sans se lasser; mon âme refuse toute consolation.

⁴ Je me souviens de Dieu, et je gémis; je médite, et mon esprit est abattu. - Séla.

⁵ Tu tiens mes paupières ouvertes; et, dans mon agitation, je ne puis parler.

⁶ Alors je pense aux jours anciens, aux années d'autrefois.

⁷ Je me rappelle mes cantiques pendant la nuit, je réfléchis au dedans de mon coeur, et mon esprit se demande:

⁸ Le Seigneur rejettera-t-il pour toujours, ne sera-t-il plus favorable?

⁹ Sa bonté est-elle épuisée pour jamais, en est-ce fait de ses promesses pour les âges futurs?

¹⁰ Dieu a-t-il oublié sa clémence, a-t-il, dans sa colère, retiré sa miséricorde? " - Séla.

¹¹ Je dis: " Ce qui fait ma souffrance, c'est que la droite du Très-Haut a changé! "

¹² Je veux rappeler les oeuvres de Yahweh, car je me souviens de tes merveilles d'autrefois,

¹³ Je veux réfléchir sur toutes tes oeuvres, et méditer sur tes hauts faits.

¹⁴ O Dieu, tes voies sont saintes: quel Dieu est grand comme notre Dieu?

¹⁵ Tu es le Dieu qui fait des prodiges; tu as manifesté ta puissance parmi les nations.

¹⁶ Par ton bras, tu as délivré ton peuple, les fils de Jacob et de Joseph. - Séla.

¹⁷ Les eaux t'ont vu, ô Dieu, les eaux t'ont vu, et elles ont tremblé; les abîmes se sont émus.

¹⁸ Les nuées déversèrent leurs eaux, les nues firent entendre leur voix, et tes flèches volèrent de toutes parts.

¹⁹ Ton tonnerre retentit dans le tourbillon; les éclairs illuminèrent le monde; ta terre frémit et trembla.

²⁰ La mer fut ton chemin, les grandes eaux ton sentier, et l'on ne put reconnaître tes traces.

²¹ Tu as conduit ton peuple comme un troupeau, par la main de Moïse et d'Aaron.

Psaume 78

78 ¹ Cantique d'Asaph. Ecoute, ô mon peuple, mon enseignement; prête l'oreille aux paroles de ma bouche.

² Je vais ouvrir ma bouche pour dire des sentences, je publierai les mystères des temps anciens.

³ Ce que nous avons entendu, ce que nous avons appris, ce que nos pères nous ont raconté,

⁴ nous ne le cacherons pas à leurs enfants; nous dirons à la génération future les louanges de Yahweh, et sa puissance, et les prodiges qu'il a opérés.

⁵ Il a mis une règle en Jacob, il a établi une loi en Israël, qu'il a enjoint à nos pères d'apprendre à leurs enfants,

6 pour qu'elles soient connues des générations suivantes, des enfants qui naîtraient et qui se lèveraient, pour les raconter à leur tour à leurs enfants.

7 Ainsi ils mettraient en Dieu leur confiance, ils n'oublieraient point les oeuvres de Dieu, et ils observeraient ses préceptes;

8 ils ne seraient point, comme leurs pères, une race indocile et rebelle, une race au coeur volage, dont l'esprit n'est pas fidèle à Dieu.

9 Les fils d'Ephraïm, archers habiles à tirer de l'arc, ont tourné le dos au jour du combat;

10 ils n'ont pas gardé l'alliance de Dieu, ils ont refusé de marcher selon sa loi;

11 ils ont mis en oubli ses grandes oeuvres, et les merveilles qu'il leur avait montrées.

12 Devant leurs pères, il avait fait des prodiges, au pays de l'Egypte, dans les campagnes de Tanis.

13 Il ouvrit la mer pour les faire passer; Il retint les eaux dressées comme un monceau

14 Il les conduisit le jour par la nuée, et toute la nuit par un feu brillant.

15 Il fendit les rochers dans le désert, et il donna à boire comme des flots abondants.

16 Du rocher il fit jaillir des ruisseaux, et couler l'eau par torrents.

17 Mais ils continuèrent de pécher contre lui, de se révolter contre le Très-Haut dans le désert.

18 Ils tentèrent Dieu dans leur coeur, en demandant de la nourriture selon leur convoitise.

19 Ils parlèrent contre Dieu et dirent: " Dieu pourra-t-il dresser une table dans le désert?"

20 Voici qu'il a frappé le rocher, et des eaux ont coulé, et des torrents se sont répandus; pourra-t-il aussi nous donner du pain ou bien procurer de la viande à son peuple? "

21 Yahweh entendit et il fut irrité, un feu s'alluma contre Jacob, et sa colère s'éleva contre Israël,

22 parce qu'ils n'avaient pas eu foi en Dieu et n'avaient pas espéré en son secours.

23 Cependant il commanda aux nuées d'en haut, et il ouvrit les portes du ciel;

24 il fit pleuvoir sur eux la manne pour les nourrir, et leur donna le froment du ciel.

25 Chacun mangea le pain des forts, Il leur envoya de la nourriture à satiété.

26 Il fit souffler dans le ciel le vent d'orient, il amena par sa puissance le vent du midi;

27 il fit pleuvoir sur eux la viande comme de la poussière, et les oiseaux ailés comme le sable des mers.

28 Il les fit tomber au milieu de leur camp, autour de leurs tentes.

29 Ils mangèrent et se rassasièrent à l'excès; Dieu leur donna ce qu'ils avaient désiré.

30 Ils n'avaient pas encore satisfait leur convoitise, et leur nourriture était encore à leur bouche,

31 quand la colère de Dieu s'éleva contre eux; il frappa de mort les mieux repus, il abattit les jeunes hommes d'Israël.

32 Après tout cela, ils péchèrent encore, et n'eurent pas foi dans ses prodiges.

33 Alors il dissipa leurs jours comme un souffle, et leurs années par une fin soudaine.

- 34 Quand il les frappait de mort, ils le cherchaient, ils revenaient, empressés à retrouver Dieu,
35 ils se rappelaient que Dieu était leur rocher, et le Dieu Très-Haut leur libérateur.
36 Mais ils le trompaient par leurs paroles, et leur langue lui mentait;
37 leur coeur n'était pas ferme avec lui, ils n'étaient pas fidèles à son alliance.
38 Mais lui est miséricordieux: il pardonne le péché et ne détruit pas; souvent il retint sa colère, et ne se livra pas à toute sa fureur.
39 Il se souvenait qu'ils n'étaient que chair, un souffle qui s'en va et ne revient plus.
40 Que de fois ils se révoltèrent contre lui dans le désert, ils l'irritèrent dans la solitude!
41 Ils ne cessèrent de tenter Dieu et de provoquer le Saint d'Israël.
42 Ils ne se souvinrent plus de sa puissance, du jour où il les délivra de l'opresseur,
43 où il montra ses prodiges en Egypte, ses actions merveilleuses dans les campagnes de Tanis,
44 Il changea leurs fleuves en sang, et ils ne purent boire à leurs ruisseaux.
45 Il envoya contre eux le moucheron qui les dévora, et la grenouille qui les fit périr.
46 Il livra leurs récoltes à la sauterelle, le produit de leur travail à ses essaims.
47 Il détruisit leurs vignes par la grêle, et leurs sycomores par les grêlons.
48 Il abandonna leur bétail à la grêle, et leurs troupeaux aux coups de la foudre.
49 Il déchaîna contre eux le feu de son courroux, la fureur, la rage et la détresse, toute une armée d'anges de malheur.
50 Il donna libre carrière sa colère, il ne sauva pas leur âme de la mort, il livra leur vie à la destruction.
51 Il frappa tous les premiers-nés en Egypte, les prémices de la force sous les tentes de Cham.
52 Il fit partir son peuple comme des brebis, il les mena comme un troupeau dans le désert.
53 Il les dirigea sûrement, sans qu'ils eussent rien à craindre; et la mer engloutit leurs ennemis.
54 Il les fit arriver jusqu'à sa frontière sainte, jusqu'à la montagne que sa droite a conquise.
55 Il chassa les nations devant eux, leur assigna par le sort leur part d'héritage, et fit habiter dans leurs tentes les tribus d'Israël.
56 Cependant ils ont encore tenté et provoqué le Dieu Très-Haut, et ils n'ont pas observé ses ordonnances.
57 Ils se sont détournés et ont été infidèles comme leurs pères, ils se sont détournés comme un arc trompeur.
58 Ils l'ont irrité par leurs hauts lieux, ils ont excité sa jalousie par leurs idoles.
59 Dieu entendit et s'indigna, il prit Israël en grande aversion.
60 Il dédaigna la demeure de Silo, la tente où il habitait parmi les hommes.
61 Il livra sa force à la captivité, et sa majesté aux mains de l'ennemi.

- 62 Il abandonna son peuple au glaive, et il s'indigna contre son héritage.
63 Le feu dévora ses jeunes hommes, et ses vierges n'entendirent point le chant nuptial.
64 Ses prêtres tombèrent par l'épée, et ses veuves ne se lamentèrent point.
65 Le Seigneur se réveilla, comme un homme endormi, pareil au guerrier subjugué par le vin.
66 Il frappa ses ennemis par derrière, il leur infligea une honte éternelle.
67 Mais il prit en aversion la tente de Joseph, et il répudia la tribu d'Ephraïm.
68 Il choisit la tribu de Juda, la montagne de Sion qu'il aimait.
69 Et il bâtit son sanctuaire comme les hauteurs du ciel, comme la terre qu'il a fondée pour toujours.
70 Il choisit David, son serviteur, et le tira des bergeries;
71 Il le prit derrière les brebis mères, pour paître Jacob, son peuple, et Israël, son héritage.
Et David les guida dans la droiture de son cœur,
72 et il les conduisit d'une main habile.

Psaume (CP) 63

Citations de
DS 238-249:

Magistère

Catechismus:
[168](#) [1124](#)

1964 Lumen Gentium 23

Les relations à l'intérieur du collège

23 L'unité collégiale apparaît aussi dans les relations mutuelles de chacun des évêques avec les Eglises particulières et avec l'Eglise universelle. Le pontife romain, comme successeur de Pierre, est le principe perpétuel et visible et le fondement de l'unité qui lie entre eux soit les évêques, soit la multitude des fidèles (30). Les évêques sont, chacun pour sa part, le principe et le fondement de l'unité dans leurs Eglises particulières (31); celles-ci sont formées à l'image de l'Eglise universelle, c'est en elles et à partir d'elles qu'existe l'Eglise catholique une et unique (32). C'est pourquoi chaque évêque représente son Eglise, et, tous ensemble, avec le pape, représentent l'Eglise universelle dans le lien de la paix, de l'amour et de l'unité.

Les évêques, chacun pour sa part, placés à la tête de chacune des Eglises particulières, exercent leur autorité pastorale sur la portion du peuple de Dieu qui leur a été confiée, et non sur les autres Eglises ou sur l'Eglise universelle. Mais, comme membres du collège épiscopal et légitimes successeurs des apôtres, chacun d'entre eux est tenu, à l'égard de l'Eglise universelle, de par l'institution et le précepte du Christ, à cette sollicitude(33) qui est, pour l'Eglise universelle, éminemment profitable, même si elle ne s'exerce pas par un acte de juridiction. Tous les évêques, en effet, doivent promouvoir et sauvegarder l'unité de la foi et la discipline commune de l'ensemble de l'Eglise, former les fidèles à l'amour envers tout le Corps mystique du Christ, surtout envers ses membres pauvres, souffrants, et envers ceux qui souffrent persécution pour la justice (cf. [Mt 5,10](#)), ils doivent enfin promouvoir toute l'activité qui est commune à l'ensemble de l'Eglise, surtout en vue du progrès de la foi et pour que la lumière de la pleine vérité se lève sur tous les hommes. D'ailleurs, il est bien établi que, en gouvernant leur propre Eglise comme une portion de l'Eglise universelle, ils contribuent efficacement au bien de tout le Corps mystique qui est aussi le Corps des Eglises (34).

Le soin d'annoncer l'Evangile sur toute la terre revient au corps des pasteurs: à eux tous, en commun, le Christ a donné mandat en leur imposant un devoir commun, selon ce que déjà le pape Célestin rappelait aux Pères du Concile d'Ephèse(35). C'est pourquoi les évêques, chacun pour sa part, dans toute la mesure où l'accomplissement de sa propre charge le lui permet, doivent accepter d'entrer en communauté d'effort entre eux et avec le successeur de Pierre, à qui a été confiée, à titre singulier, la charge considérable de propager le nom chrétien(36). C'est pourquoi ils doivent, de toutes leurs forces, contribuer à fournir aux missions, et les ouvriers de la moisson et les secours spirituels et matériels, tant par eux-mêmes directement qu'en suscitant la fervente coopération des fidèles. Il faut enfin que les évêques se prêtent volontiers, selon l'antique et vénérable exemple, à fournir, dans la communion universelle de la charité, un secours fraternel aux autres Eglises, surtout les plus proches et les plus dépourvues.

La divine Providence a voulu que les Eglises diverses établies en divers lieux par les apôtres et leurs successeurs se rassemblent au cours des temps en plusieurs groupes organiquement réunis, qui, sans préjudice pour l'unité de la foi et pour l'unique constitution divine de l'Eglise universelle, jouissent de leur propre discipline, de leur propre usage liturgique, de leur patrimoine théologique et spirituel. Certaines, parmi elles, notamment les antiques Eglises patriarcales, jouèrent le rôle de "matrices" de la foi en engendrant d'autres Eglises, comme leurs filles, avec lesquelles, jusqu'aujourd'hui, un lien plus étroit de charité les relie dans la

vie sacramentelle et dans le respect mutuel des droits et des devoirs(37). Cette variété des Eglises locales montre avec plus d'éclat, par leur convergence dans l'unité, la catholicité de l'Eglise indivise. De même, les Conférences épiscopales peuvent, aujourd'hui, contribuer de façons multiples et fécondes à ce que le sentiment collégial se réalise concrètement.

Notes:

(30) Cf. Conc. Vat. I, Const. Dogm. Pastor aeternus: Denz. 1821 ([DS 3050](#) s.)

(31) Cf. S Cyprien, Epist. 66, 8: csel (Hartel) III, 2, p. 733: "l'évêque est dans l'Eglise, et l'Eglise est dans l'évêque".

(32) Cf. S Cyprien, Epis. 55, 24: CSEL (Hartel) p.642, lin. 13 "l'Eglise une, répartie à travers le monde entier en une multitude de membres". Epist. 36, 4: CSEL (Hartel), p. 575, lin. 20-21.

(33) Cf. Pie XII, encyc. Fidei Donum, 21 apr. 1957: AAS 49 (1957), p.237.

(34) Cf. S Hilarius Pict. In Os 14,3: PL 9, 206 ; CSEL 22, p. 86 - S. Gregoire M. moral. IV, 7, 12: PL 75, 643 C. - Basile, In. [Is 15,40](#) PG 30, 637 c.

(35) S. Coelestinus, Epist. 18, 1-2, ad Conc. PL 50, 505 Schwaertz, acta Conc. Oec. I, 1, 1, p. 22. Cf. Benedictus XV, epist. apost. Maximum illud AAS II (1919) p. 440. Pie XII, ency Fidei Donum, I,c.

(36) Léon XIII, encyc. Grande munus, 30 sept. 1880: ASS 13 (1880) p.145. cf. Cod. [CIS 1327](#) [CIS 1350](#) # 2.

(37) De iuribus Sedium patriarchalium, cf. Conc Nicaenum, can. 6 de Alexandria et Antiochia et can. 7 de Hierosolymis: Conc. Oec. Decre. p.8 - Conc. Later, IV, anno 1215, Consqtitu. V: De dignitate patriarcharum: ibid. p. 212 - Conc. Ferr. Flor. ibid. p. 504 (38).

Le ministère épiscopal

24 Les évêques étant successeurs des apôtres reçoivent du Seigneur, à qui tout pouvoir a été donné dans le ciel et sur la terre, la mission d'enseigner; toutes les nations et de prêcher l'Evangile à toute créature, afin que tous les hommes, par la foi, le baptême et l'accomplissement des commandements, obtiennent le salut (cf. [Mt 28,18](#) [Mc 16,15-16](#) [Ac 26,17](#) s.). Pour remplir cette mission, le Christ Seigneur a promis aux apôtres l'Esprit-Saint, et, le jour de Pentecôte, l'a envoyé du ciel pour que,; grâce à sa vertu, les apôtres soient ses témoins jusqu'à l'extrémité de la terre devant les nations, les peuples et les rois (cf. [Ac 1,8](#) [Ac 2,1](#) [Ac 9,15](#)). Cette charge, confiée par le Seigneur aux pasteurs de son peuple, est un véritable service: dans la Sainte Ecriture, il est appelé expressément "diakonia" ou ministère (cf. [Ac 1,17](#) [Ac 1,25](#) [Ac 21,19](#) [Rm 11,13](#) [1Tm 1,12](#)).

La mission canonique des évêques peut être donnée, soit par le moyen des coutumes légitimes que le pouvoir suprême et universel de l'Eglise n'a pas révoquées, ou par le moyen des lois que cette même autorité a portées ou reconnues, ou directement par le successeur de Pierre lui-même ; si celui-ci s'y oppose ou refuse la communion apostolique, les évêques ne peuvent pas être mis en charge(38).

Notes:

(38) Cf. Cod. Iuris pro Eccl. Orient. c. 216-314: de Patriarchis ; c. 324-339: de Archiepiscopis maioribus ; c. 362-391: de allis dignitaris ; in specie, c. 238 # 3; 216, 240, 251, 255: de Episcopis a Patriarcha nominandis.

La fonction d'enseignement des évêques

25 Parmi les charges principales des évêques, la prédication de l'Évangile est la première (39). Les évêques sont, en effet, les hérauts de la foi, qui amènent au Christ de nouveaux disciples ; et les docteurs authentiques, c'est-à-dire pourvus de l'autorité du Christ, qui prêchent, au peuple à eux confié, la foi qui doit régler leur pensée et leur conduite, faisant rayonner cette foi sous la lumière de l'Esprit-Saint, dégagant du trésor de la Révélation le neuf et l'ancien (cf. [Mt 13,52](#)), faisant fructifier la foi, attentifs à écarter toutes les erreurs qui menacent leur troupeau(cf. [2Tm 4,1-4](#)). Les évêques qui enseignent en communion avec le Pontife romain ont droit, de la part de tous, au respect qui convient à des témoins de la vérité divine et catholique ; les fidèles doivent s'attacher à la pensée que leur évêque exprime, au nom du Christ, en matière de foi et de mœurs, et ils doivent lui donner l'assentiment religieux de leur esprit. Cet assentiment religieux de la volonté et de l'intelligence est dû, à un titre singulier, au magistère authentique du Souverain Pontife, même lorsque celui-ci ne parle pas *ex cathedra*, ce qui implique la reconnaissance respectueuse de son suprême magistère, et d'adhésion sincère à ses affirmations, en conformité à ce qu'il manifeste de sa pensée et de sa volonté et que l'on peut déduire en particulier du caractère des documents, ou de l'insistance à proposer une certaine doctrine, ou de la manière même de s'exprimer.

Quoique les évêques, pris un à un, ne jouissent pas de la prérogative de l'infaillibilité, cependant, lorsque, même dispersés à travers le monde, mais gardant entre eux et avec le successeur de Pierre le lien de la communion, ils s'accordent pour enseigner authentiquement qu'une doctrine concernant la foi et les mœurs s'impose de manière absolue, alors, c'est la doctrine du Christ qu'infailliblement ils expriment(40). La chose est encore plus manifeste quand, dans le Concile oecuménique qui les rassemble, ils font, pour l'ensemble de l'Église, en matière de foi et de mœurs, acte de docteurs et de juges, aux définitions desquels il faut adhérer dans l'obéissance et la foi(41).

Cette infaillibilité, dont le divin Rédempteur a voulu pourvoir son Église pour définir la doctrine concernant la foi et les mœurs, s'étend aussi loin que le dépôt lui-même de la Révélation divine à conserver saintement et à exposer fidèlement. De cette infaillibilité, le Pontife romain, chef du collège des évêques, jouit du fait même de sa charge quand, en tant que pasteur et docteur suprême de tous les fidèles, et chargé de confirmer ses frères dans la foi (cf. [Lc 22,32](#)), il proclame, par un acte définitif, un point de doctrine touchant la foi et les mœurs(42). C'est pourquoi les définitions qu'il prononce sont dites, à juste titre, irréformables par elles-mêmes et non en vertu du consentement de l'Église, étant prononcées sous l'assistance du Saint-Esprit à lui promise en la personne de saint Pierre, n'ayant pas besoin, par conséquent, d'une approbation d'autrui, de même qu'elles ne peuvent comporter d'appel à un autre tribunal. En effet, le Pontife romain ne prononce pas une sentence en tant que personne privée, mais il expose et défend la doctrine de la foi catholique(43), en tant qu'il est, à l'égard de l'Église universelle, le maître suprême en qui réside, à titre singulier, le charisme d'infaillibilité qui est celui de l'Église elle-même. L'infaillibilité promise à l'Église réside aussi dans le corps des évêques quand il exerce son magistère suprême en union avec le successeur de Pierre. A ces définitions, l'assentiment de l'Église ne peut jamais faire défaut, étant donné l'action du même Esprit Saint qui conserve et fait progresser le troupeau entier du Christ dans l'unité de la foi(44).

Lorsque le Pontife romain, ou le corps des évêques avec lui, portent une définition, ils le font conformément à la Révélation elle-même à laquelle tous doivent se tenir et se conformer, Révélation qui est transmise intégralement, sous forme écrite ou par tradition, par la succession légitime des évêques, et, avant tout, par le soin du Pontife romain lui-même ; à la lumière de l'Esprit de vérité cette Révélation est scrupuleusement conservée dans l'Église et fidèlement présentée(45). Pontife romain et les évêques s'appliquent avec zèle à scruter consciencieusement et à énoncer correctement cette Révélation, dans la conscience de leur devoir et de la gravité de la chose, en ayant recours aux moyens convenables (46); ils ne reçoivent, comme appartenant au dépôt divin de la foi, aucune nouvelle révélation publique

(47).

Notes:

(39) Cf. Conc. Trid. Decr. de reform. sess. 5, c.2, n. 9 et sess. 24, can. 4 ; Conc. Oec. Decr. pp; 645 et 739.

(40) Cf. Conc. Vat. I Const. dogm. Dei Filius:; Denz. 1712 ([DS 3011](#)). cf. nota adiecta ad schema I de Eccl. (desumpta ex. S rob. Bellarmin) Mansi 51, 579 c ; necnon Schema reformatum Const. II de Ecclesia Christi, cum commentario Kleutgen: Mansi 53, 313 Pie IX, epist. Tuas libenter: Denz. 1683 ([DS 2879](#)).

(41) Cf. Cod. Iur. Can. [CIS 1322-1323](#).

(42) Cf. Conc. Vat. I Const. dogm. Pastor Aeternus: Denz 1839 ([DS 3074](#))

(43) Cf. explicatio Gasser in Conc. Vat. I: Mansi 1214 A.

(44) Gasser, ib. Mansi 1214 A.

(45) " " " Mansi 1215 [CD 1216-1217](#) A.

(46) " " " Mansi 1213.

(47) Conc. Vat. I Consti. dogm. Pastor aeternus 4, Denz. 1836 ([DS 3070](#))

La fonction de sanctification des évêques

26 L'évêque, revêtu de la plénitude du sacrement de l'Ordre, porte "la responsabilité de dispenser la grâce du suprême sacerdoce"(48), en particulier dans l'Eucharistie qu'il offre lui-même ou dont il assure l'oblation(49), et d'où vient à l'Eglise continuellement vie et croissance. Cette Eglise du Christ est vraiment présente en tous les légitimes groupements locaux de fidèles qui, unis à leurs pasteurs, reçoivent, dans le Nouveau Testament, eux aussi, le nom d'Eglises(50). Elles sont, en effet, chacune sur son territoire, le peuple nouveau appelé par Dieu dans l'Esprit-Saint et dans une grande assurance (cf. [1Th 1,5](#)). En elles, les fidèles sont rassemblés par la prédication de l'Evangile du Christ, le mystère de la Cène du Seigneur est célébré "pour que, par le moyen de la Chair et du Sang du Seigneur, se resserre, en un seul Corps, toute fraternité(51). Chaque fois que la communauté de l'autel se réalise en dépendance du ministère sacré de l'évêque(52), se manifeste le symbole de cette charité et "de cette unité du Corps mystique sans laquelle le salut n'est pas possible"(53). Dans ces communautés, si petites et pauvres qu'elles puissent être souvent ou dispersées, le Christ est présent par la vertu de qui se constitue l'Eglise une, sainte, catholique et apostolique(54). Car "la participation au Corps et au Sang du Christ n'a pas d'autre effet que de nous transformer en ce que nous recevons (55)".

Mais toute célébration légitime de l'Eucharistie est dirigée par l'évêque à qui a été confiée la charge de présenter à la Majesté divine le culte de la religion chrétienne et de le régler selon les préceptes du Seigneur et selon les lois de l'Eglise, auxquelles il apporte pour son diocèse, par son jugement particulier, les déterminations ultérieures.

Aussi, les évêques, en priant et travaillant pour leur peuple, répandent sur lui en abondance et sous des formes diverses ce qui vient de la plénitude de la sainteté du Christ. Par le ministère de la parole, ils communiquent aux croyants, en vue de leur salut (cf. [Rm 1,16](#)), la force de Dieu et, par les sacrements dont ils organisent, par leur autorité, la distribution régulière et féconde(56), ils sanctifient les fidèles. Ils règlent la célébration du baptême, où est donnée participation au sacerdoce royal du Christ. Ils sont les ministres originaires de la confirmation ; ce sont eux qui donnent les saints ordres et règlent la discipline de la pénitence et s'emploient avec zèle, par l'exhortation et l'instruction, à ce que leurs peuples prennent, dans la foi et le respect, la part qui est la leur dans la liturgie et surtout dans le saint sacrifice de la messe. Ils doivent enfin donner à ceux à la tête desquels ils sont placés, le bénéfice de leur exemple, se gardant dans leur conduite de tout mal, et autant qu'ils le

peuvent, avec l'aide de Dieu, se convertissant au bien, en sorte qu'ils parviennent, avec le troupeau qui leur est confié, à la vie éternelle(57).

Notes:

(48) Oratio consecrationis episcopalis in ritu bysantino: Euchologion to mega, Romae 1873, p. 139.

(49) Cf. S Ignace M. Smyrn, 8, 1 : Funk I, p. 282

(50) Cf. [Ac 8,1](#) [Ac 14,22-23](#) [Ac 20,17](#) cf. passim.

(51) Cf. Oratio mozarabica: PL 96, 759 B.

(52) Cf. S Ignace M Smyrn 8, 1 ; Funk I, p. 282

(53) S Thomas, Summa Theol. III 73,3

(54) Cf. S Augustin, C Faustum, 12, 20: PL 42, 265 ; Serm.57, 7: PL 38, 389, etc.

(55) S. Léon M Serm. 63, 7: PL 54, 357 c.

(56) Traditio Apostolica Hippolyti 2-3 ; Botte, pp. 26-30

(57) cf. "texte de l'examen au début de la consécration épiscopale et oraison à la fin de la messe de la consécration épiscopale

La fonction de gouvernement des évêques

27 Chargés des Eglises particulières comme vicaires et légats du Christ, les évêques les dirigent (58) par leurs conseils, leurs encouragements, leurs exemples, mais aussi par leur autorité et par l'exercice du pouvoir sacré, dont l'usage cependant ne leur appartient qu'en vue de l'édification en vérité et en sainteté de leur troupeau, se souvenant que celui qui est le plus grand doit se faire comme le plus petit, et celui qui commande, comme le serviteur (cf. [Lc 22,26-27](#)).

Ce pouvoir qu'ils exercent personnellement au nom du Christ est un pouvoir propre, ordinaire et immédiat: il est soumis cependant dans son exercice à la régulation dernière de l'autorité suprême de l'Eglise et, en considération de l'utilité de l'Eglise ou des fidèles, il peut être, par cette autorité, resserré en certaines limites. En vertu de ce pouvoir, les évêques ont le droit sacré, et devant Dieu le devoir, de porter des lois pour leurs sujets, de rendre les jugements et de régler tout ce qui concerne l'Ordre du culte et de l'apostolat.

La charge pastorale, c'est-à-dire le soin habituel et quotidien de leurs brebis, leur est pleinement remise ; on ne doit pas les considérer comme les vicaires des Pontifes romains, car ils exercent un pouvoir qui leur est propre et, en toute vérité, sont, pour les peuples qu'ils dirigent, des chefs(59). Ainsi, leur pouvoir n'est nullement effacé par le pouvoir suprême et universel ; au contraire, il est affermi, renforcé et défendu par lui(60), la forme établie par le Christ Seigneur pour le gouvernement de son Eglise étant indéfectiblement assurée par l'Esprit-Saint.

Envoyé par le père de famille pour gouverner les siens, l'évêque doit garder devant ses yeux l'exemple du bon Pasteur venu, non pas pour se faire servir, mais servir (cf. [Mt 20,28](#) [Mc 10,45](#)), et donner sa vie pour ses brebis (cf. [Jn 10,11](#)). Pris parmi les hommes et enveloppé de faiblesse, il peut se montrer indulgent envers les ignorants et les égarés (cf. [He 5,1-2](#)). Qu'il ne répugne pas à écouter ceux qui dépendent de lui, les entourant comme de vrais fils et les exhortant à travailler avec lui avec ardeur. Destiné à rendre compte à Dieu de leurs âmes (cf. [He 12,17](#)), que sa sollicitude s'étende, par la prière, la prédication et toutes les oeuvres de charité, soit à eux, soit également à ceux qui ne sont pas encore de l'unique troupeau et qu'il doit considérer comme lui étant confiés dans le Seigneur. Etant comme l'apôtre Paul débiteur à l'égard de tous, qu'il soit prompt à annoncer l'Evangile à tous (cf. [Rm 1,14-15](#)) en engageant tous ses fidèles à une activité apostolique et missionnaire. Quant aux

fidèles, ils doivent s'attacher à leur évêque comme l'Eglise à Jésus-Christ et comme Jésus-Christ à son Père, afin que toutes choses conspirent dans l'unité(61) et soient fécondes pour la gloire de Dieu (cf. [2Co 4,15](#)).

Notes:

(58) Benoit XIV Br. Romana Ecclesi 5 Oct. 1752 # 1 "l'évêque "l'évêque représente la figure du Christ et accomplit sa fonction" - Pie XII, encycl. *Mystici Corporis* 1. c. p. 211: "les évêques paissent et régissent les troupeaux qui leur sont confiés, chacun le sien"

(59) Léon XIII, encycl. *Satis cognitum*, 29 Juin 1896: ASS 28 (1895-96), p. 732. Idem. epist. *Officio sanctissimo*, 22 déc. 1887; ASS 20 (1887) p. 264. Pie IX, litt. apost. ad Episcopos Germaniae 12 mars 1875, et alloc. consist. 15 mars 1875 ; [DS 3112-3117](#) in nova ed. tantum.

(60) Conc. Vat. I consti. dogm. *Pastor aeternus*, 3 ; Denz. 1828 ([DS 3061](#)). Cf. *Relatio Zinelli*.

(61) cf. S Ignace M Ad ephes. 5, 1 : Funk I, p. 216.

Les prêtres dans leur relation au Christ, aux évêques, au

presbyterium et au peuple chrétien

28 Le Christ, que le Père a consacré et envoyé dans le monde ([Jn 10,36](#)), a, par les apôtres, fait leurs successeurs, c'est-à-dire les évêques, participants de sa consécration et de sa mission(62). A leur tour, les évêques ont légitimement transmis, à divers membres de l'Eglise, et suivant des degrés divers, la charge de leur ministère. C'est ainsi que le ministère ecclésiastique, institué par Dieu, est exercé dans la diversité des ordres par ceux que déjà depuis l'antiquité on appelle évêques, prêtres, diacres(63). Tout en n'ayant pas la charge suprême du pontificat et tout en dépendant des évêques dans l'exercice de leur pouvoir, les prêtres leur sont cependant unis dans la dignité sacerdotale(64) ; et par la vertu du sacrement de l'Ordre(65), à l'image du Christ prêtre suprême et éternel ([He 5,1-10](#) [He 7,24](#) [He 9,11-28](#)), ils sont consacrés pour prêcher l'Evangile, pour être les pasteurs des fidèles et pour célébrer le culte divin en vrais prêtres du Nouveau Testament(66). Participant, à leur niveau de ministère, de la charge de l'unique Médiateur qui est le Christ ([1Tm 2,5](#)), ils annoncent à tous la parole de Dieu. C'est dans le culte ou synaxe eucharistique que s'exerce par excellence leur charge sacrée: là, agissant en nom et place du Christ(67) et proclamant son mystère, ils réunissent les demandes des fidèles au sacrifice de leur chef, rendant présent et appliquant dans le sacrifice de la messe, jusqu'à ce que le Seigneur vienne (cf. [1Co 11,26](#)), l'unique sacrifice du Nouveau Testament, celui du Christ s'offrant une fois pour toutes à son Père en victime immaculée (cf. [He 9,11-28](#))(68). En faveur des fidèles pénitents ou malades, ils remplissent, à un titre éminent, le ministère de la réconciliation et du soulagement ; ils présentent à Dieu le Père les besoins et les prières des fidèles (cf. [He 5,1-4](#)). Exerçant, pour la part d'autorité qui est la leur, la charge du Christ, pasteur et chef(69), ils rassemblent la famille de Dieu, fraternité qui n'a qu'une âme(70), et, par le Christ, dans l'Esprit, ils la conduisent à Dieu le Père. Ils rendent à Dieu le Père, au milieu de leur troupeau, l'adoration en esprit et en vérité (cf. [Jn 4,24](#)). Enfin, ils peinent à la parole et à l'enseignement (cf. [1Tm 5,17](#)), croyant en ce qu'ils trouvent, par la lecture et la méditation, dans la loi du Seigneur, enseignant ce qu'ils croient, pratiquant ce qu'ils enseignent(71).

Coopérateurs avisés de l'Ordre épiscopal(72) dont ils sont l'aide et l'instrument, appelés à servir le peuple de Dieu, les prêtres constituent, avec leur évêque, un seul presbyterium(73) aux fonctions diverses. En chaque lieu où se trouve une communauté de fidèles, ils rendent

d'une certaine façon présent l'évêque auquel ils sont associés d'un coeur confiant et généreux, assumant pour leur part ses charges et sa sollicitude, et les mettant en oeuvre dans leur souci quotidien des fidèles. Sanctifiant et dirigeant, sous l'autorité de l'évêque, la portion du troupeau du Seigneur qui leur est confiée, c'est l'Eglise universelle qu'ils rendent visible aux lieux où ils sont, et c'est le Corps entier du Christ à l'édification duquel (cf. [Ep 4,12](#)) ils contribuent efficacement. Sans cesse tendus vers ce qui est le bien des fils de Dieu, ils doivent mettre leur zèle à contribuer à l'oeuvre pastorale du diocèse entier, bien mieux, de toute l'Eglise. En raison de cette participation au sacerdoce et à la mission de leur évêque, les prêtres doivent reconnaître en lui leur père et lui obéir respectueusement. L'évêque lui, doit considérer les prêtres, ses coopérateurs, comme des fils et des amis, tout comme le Christ appelle ses disciples non plus serviteurs, mais amis (cf. [Jn 15,15](#)). Tous les prêtres, par conséquent, tant diocésains que religieux, en raison de l'Ordre et du ministère, sont articulés sur le corps des évêques et, selon leur vocation et leur grâce, sont au service du bien de l'Eglise entière.

Une intime fraternité lie entre eux tous les prêtres en raison de la communauté d'ordination et de mission: cette fraternité doit se manifester spontanément et volontiers sous forme d'aide mutuelle tant spirituelle que matérielle, tant pastorale que personnelle, dans les réunions et la communion de vie, de travail et de charité.

De leurs fidèles qu'ils ont engendrés spirituellement par le baptême et l'enseignement (cf. [1Co 4,15](#) [1P 1,23](#)), les prêtres doivent avoir, dans le Christ, un souci paternel. Se faisant l'exemple du troupeau ([1P 5,3](#)), ils doivent diriger et servir leurs communautés locales, de telle sorte qu'elles puissent être dignes de recevoir le nom qui marque l'unique peuple de Dieu en sa totalité: l'Eglise de Dieu (cf. [1Co 1-2](#) [2Co 1,1](#) cf. passim). Qu'ils se souviennent qu'ils doivent, par leur comportement quotidien et leur sollicitude, montrer aux fidèles et aux infidèles, aux catholiques et aux non-catholiques, le visage d'un ministère vraiment sacerdotal et pastoral, et rendre à tous le témoignage de la vérité et de la vie ; être également comme de bons pasteurs en quête (cf. [Lc 15,4-7](#)) de ceux qui, malgré le baptême reçu dans l'Eglise, ont abandonné la pratique des sacrements ou même la foi.

Et comme le genre humain, aujourd'hui de plus en plus, tend à l'unité civile, économique et sociale, les prêtres ont le devoir d'autant plus pressant d'unir leurs préoccupations et leurs moyens sous la conduite des évêques et du Souverain Pontife, pour écarter toute forme de division et amener l'humanité entière à l'unité de la famille de Dieu.

Notes:

(62) cf. S Ignace M Ad Ephes 6, 1 ; Funk I p. 218.

(63) Cf. Conc. Trid. Sess. 23, De sacr. Ord. c. 2 Denz. 958 ([DS 1765](#)) ; et can. 6: Denz. 966 ([DS 1776](#)).

(64) Cf. Innocent I, Epist. ad Decentium: PL 20, 554 A ; Mansi 3, 1029 ; Denz. 98 ([DS 215](#)): "Tout en appartenant au sacerdoce au titre du second ordre, les prêtres n'ont pas la charge suprême du pontificat " S. Cyprien, Epist. 61, 3 :: CSEL (Hartel), p. 696.

(65) Cf. Conc. Trid. I. c. Denz. 956a-968 ([DS 1763-1778](#)), et in specie can. 7: Denz. 967 ([DS 1777](#)). Pie XII, Const. apost. Sacramentum Ordinis: Denz. 2301 ([DS 3857-3861](#)).

(66) Cf. Innocent I, 1.c. S Grégoire de Naz. apol. II, 22: PG 35, 432 B Dionysius, Ecc. Hier. 1, 2 : PG 3, 372 D

(67) Cf. Conc. Trid. sess. 22: Denz. 940 ([DS 1743](#)). Pie XII, encyc. mediator Dei, 20 Nov. 1947 ; AAS 39 (1947), p. 553 ; Denz. 2300 ([DS 3850](#)).

(68) Cf. Cf. Conc. Trid. sess. 22: Denz 938 ([DS 1739-1740](#)). Conc. Vat. II, Cons. De Sacra Liturgia, [SC 7](#) [SC 47](#).

(69) Cf. Pie XII, encyc. Mediator Dei, I, c. sub. n. 67

(70) Cf. S Cyprien, Epis. 11, 3: PL 4, 242 B ; CSEL (Hartel) II, 2, p.497.

(71) "ordination des prêtres, à l'imposition des vêtements)

(72) " " " , préface consécratoire"

(73) Cf. S Ignace M. Philad. 4: Funk I, p. 266 S Cornelius I, apud S Cyprien Epis. 48, 2: CSEL (Hartel) III, 2, p. 610.

Les diacres

29 Au degré inférieur de la hiérarchie, se trouvent les diacres auxquels on a imposé les mains "non pas en vue du sacerdoce, mais en vue du service (74)." La grâce sacramentelle, en effet, leur donne la force nécessaire pour servir le peuple de Dieu dans la "diaconie" de la liturgie, de la parole et de la charité, en communion avec l'évêque et son presbyterium. Selon les dispositions prises par l'autorité qualifiée, il appartient aux diacres d'administrer solennellement le baptême, de conserver et distribuer l'Eucharistie, d'assister, au nom de l'Eglise, au mariage et de le bénir, de porter le viatique aux mourants, de donner lecture aux fidèles de la Sainte Ecriture, d'instruire et exhorter le peuple, de présider aux rites funèbres et à la sépulture. Consacrés aux offices de la charité et d'administration, les diacres ont à se souvenir de l'avertissement de saint Polycarpe: "être miséricordieux, zélés, marcher selon la vérité du Seigneur qui s'est fait le serviteur de tous"(75).

Comme la discipline actuellement en vigueur dans l'Eglise latine rend difficile, en plusieurs régions, l'accomplissement extrêmement nécessaire à la vie de l'Eglise, le diaconat pourra, dans l'avenir, être rétabli en tant que degré propre et permanent de la hiérarchie. C'est à la compétence des groupements territoriaux d'évêques, sous leurs formes diverses, qu'il appartient, avec l'approbation du Souverain Pontife, de décider de l'opportunité, quant aux principes et quant aux lieux, et pour le soin des âmes, de l'institution de ces diacres. Si le Pontife romain y consent, ce diaconat pourra être conféré à des hommes mûrs, même mariés, ainsi qu'à des jeunes gens aptes à cet office, mais pour lesquels la loi du célibat doit demeurer ferme.

Notes:

(74) Constitutiones Ecclesiae aegyptiacae, III, 2 : Funk, Didascalia, II, p. 103 - Statuta Eccl. Ant. 37-41 ; Mansi 3, 954.

(75) S Polycarpe, Ad [Ph 5,2](#): Funk I, p. 300 "l'auteur dit: "Le Christ s'est fait le diacre - serviteur - de tous"" Cf. Didaché, 15, 1 : ib. p. 32. S Ignace M Trall. 2, 3 : ib. p. 242. Constitutiones Apostolorum, 8, 28, 4: Funk, Didascalia.

CHAPITRE IV

LES LAICS

Introduction

30 Le saint Concile, ayant précisé les fonctions de la hiérarchie, se plaît à tourner sa pensée vers la condition de ces chrétiens qui portent le nom de laïcs. Si, en effet, tout ce qui a été dit du peuple de Dieu concerne à titre égal laïcs, religieux et clercs, cependant aux laïcs,

hommes et femmes, en raison de leur condition et de leur mission, reviennent en particulier un certain nombre de choses dont les circonstances spéciales à notre temps obligent d'étudier de plus près les fondements. Les pasteurs sacrés savent bien l'importance de la contribution des laïcs au bien de l'Eglise entière. Ils savent qu'ils n'ont pas été eux-mêmes institués par le Christ pour assumer à eux seuls tout l'ensemble de la mission salutaire de l'Eglise à l'égard du monde, leur tâche magnifique consistant à comprendre leur mission de pasteurs à l'égard des fidèles et à reconnaître les ministères et les grâces propres à ceux-ci, de telle sorte que tout le monde à sa façon et dans l'unité apporte son concours à l'oeuvre commune. "Il faut, en effet, que tous, par la pratique d'une charité sincère, nous grandissions de toutes manières vers celui qui est la tête, le Christ dont le corps tout entier, grâce à tous les ligaments qui le desservent, tire cohésion et unité et, par l'activité assignée à chacun de ses organes, opère sa propre croissance pour s'édifier lui-même dans la charité" (*Ep 4,15-16*).

Acception du mot "laïc"

31 Sous le nom de laïcs, on entend ici l'ensemble des chrétiens qui ne sont pas membres de l'Ordre sacré et de l'état religieux sanctionné dans l'Eglise, c'est-à-dire les chrétiens qui, étant incorporés au Christ par le baptême, intégrés au peuple de Dieu, faits participants à leur manière de la fonction sacerdotale, prophétique et royale du Christ, exercent pour leur part, dans l'Eglise et dans le monde, la mission qui est celle de tout le peuple chrétien.

Le caractère séculier est le caractère propre et particulier des laïcs. En effet, même si parfois ils peuvent se trouver engagés dans les choses du siècle, même en exerçant une profession séculière, les membres de l'Ordre sacré restent, en raison de leur vocation particulière, principalement et expressément ordonnés au ministère sacré ; les religieux, de leur côté, en vertu de leur état, attestent d'une manière éclatante et exceptionnelle que le monde ne peut se transfigurer et être offert à Dieu en dehors de l'esprit des Béatitudes. La vocation propre des laïcs consiste à chercher le règne de Dieu précisément à travers la gérance des choses temporelles qu'ils ordonnent selon Dieu. Ils vivent au milieu du siècle, c'est-à-dire engagés dans tous les divers devoirs et travaux du monde, dans les conditions ordinaires de la vie familiale et sociale dont leur existence est comme tissée. A cette place, ils sont appelés par Dieu pour travailler comme du dedans à la sanctification du monde, à la façon d'un ferment, en exerçant leurs propres charges sous la conduite de l'esprit évangélique, et pour manifester le Christ aux autres avant tout par le témoignage de leur vie, rayonnant de foi, d'espérance et de charité. C'est à eux qu'il revient, d'une manière particulière, d'éclairer et d'orienter toutes les réalités temporelles auxquelles ils sont étroitement unis, de telle sorte qu'elles se fassent et prospèrent constamment selon le Christ et soient à la louange du Créateur et Rédempteur.

1964 Lumen Gentium 23

1998 Catéchisme 1468

IX Les effets de ce sacrement

1468 "Poenitentiae omnis in eo vis est, ut nos in Dei gratiam restituat, cum eoque summa amicitia coniungat" (Catech. R. 2, 5, 18). Le but et l'effet de ce sacrement sont donc la *réconciliation avec Dieu*. Chez ceux qui reçoivent le sacrement de Pénitence avec un coeur contrit et dans une disposition religieuse, "il est suivi de la paix et de la tranquillité de la conscience, qu'accompagne une forte consolation spirituelle" (Cc. Trente: [DS 1674](#)). En effet, le sacrement de la réconciliation avec Dieu apporte une véritable "résurrection spirituelle", une restitution de la dignité et des biens de la vie des enfants de Dieu dont le plus précieux est l'amitié de Dieu ([Lc 15,32](#)).

1469 Ce sacrement nous *réconcilie avec l'Eglise*. Le péché ébrèche ou brise la communion fraternelle. Le sacrement de Pénitence la répare ou la restaure. En ce sens, il ne guérit pas seulement celui qui est rétabli dans la communion ecclésiale, il a aussi un effet vivifiant sur la vie de l'Eglise qui a souffert du péché d'un de ses membres (cf. [1Co 12,26](#)). Rétabli ou affermi dans la communion des saints, le pécheur est fortifié par l'échange des biens spirituels entre tous les membres vivants du Corps du Christ, qu'ils soient encore dans l'état de pèlerinage ou qu'ils soient déjà dans la patrie céleste (cf. [LG 48-50](#)):

Il faut rappeler que la réconciliation avec Dieu a comme conséquence, pour ainsi dire, d'autres réconciliations qui porteront remède à d'autres ruptures produites par le péché: le pénitent pardonné se réconcilie avec lui-même dans la profondeur de son être, où il recupère la propre vérité intérieure; il se réconcilie avec les frères que de quelque manière il a offensé et blessé; il se réconcilie avec l'Eglise; il se réconcilie avec la création toute entière ([RP 31](#)).

1470 Dans ce sacrement, le pécheur, en se remettant au jugement miséricordieux de Dieu, *anticipe* d'une certaine façon *le jugement* auquel il sera soumis à la fin de cette vie *terrestre*. Car c'est maintenant, dans cette vie-ci, que nous est offert le choix entre la vie et la mort, et ce n'est que par le chemin de la conversion que nous pouvons entrer dans le Royaume d'où exclut le péché grave (cf. [1Co 5,11](#) [Ga 5,19-21](#) [Ap 22,15](#)). En se convertissant au Christ par la pénitence et la foi, le pécheur passe de la mort à la vie "et il n'est pas soumis au jugement" ([Jn 5,24](#)).

X Les indulgences

1471 La doctrine et la pratique des indulgences dans l'Eglise sont étroitement liées aux effets du sacrement de Pénitence.

Qu'est-ce que l'indulgence?

"L'indulgence est la rémission devant Dieu de la peine temporelle due pour les péchés dont la faute est déjà effacée, rémission que le fidèle bien disposé obtient à certaines conditions déterminées, par l'action de l'Eglise, laquelle, en tant que dispensatrice de la rédemption, distribue et applique par son autorité le trésor des satisfactions du Christ et des saints".

"L'indulgence est partielle ou plénière, selon qu'elle libère partiellement ou totalement de la peine temporelle due pour le péché". Les indulgences peuvent être appliquées aux vivants ou aux défunts (Paul VI, const. ap. "Indulgentiarum doctrina").

Les peines du péché

1472 Pour comprendre cette doctrine et cette pratique de l'Eglise il faut voir que le péché a *une double conséquence*. Le péché grave nous prive de la communion avec Dieu, et par là il nous rend incapables de la vie éternelle, dont la privation s'appelle la "peine éternelle" du péché. D'autre part, tout péché, même véniel, entraîne un attachement malsain aux créatures, qui a besoin de purification, soit ici-bas, soit après la mort, dans l'état qu'on appelle Purgatoire. Cette purification libère de ce qu'on appelle la "peine temporelle" du péché. Ces deux peines ne doivent pas être conçues comme une espèce de vengeance, infligée par Dieu de l'extérieur, mais bien comme découlant de la nature même du péché. Une conversion qui procède d'une fervente charité, peut arriver à la totale purification du pécheur, de sorte qu'aucune peine ne subsisterait (cf. Cc. Trente: [DS 1712-1713](#) [DS 1820](#)).

1473 Le pardon du péché et la restauration de la communion avec Dieu entraînent la remise des peines éternelles du péché. Mais des peines temporelles du péché demeurent. Le chrétien doit s'efforcer, en supportant patiemment les souffrances et les épreuves de toutes sortes et, le jour venu, en faisant sereinement face à la mort, d'accepter comme une grâce ces peines temporelles du péché; il doit s'appliquer, par les oeuvres de miséricorde et de charité, ainsi que par la prière et les différentes pratiques de la pénitence, à se dépouiller complètement du "vieil homme" et à revêtir "l'homme nouveau" (cf. [Ep 4,24](#)).

Dans la communion des saints

1474 Le chrétien qui cherche à se purifier de son péché et à se sanctifier avec l'aide de la grâce de Dieu ne se trouve pas seul. "La vie de chacun des enfants de Dieu se trouve liée d'une façon admirable, dans le Christ et par le Christ, avec la vie de tous les autres frères chrétiens, dans l'unité surnaturelle du Corps mystique du Christ, comme dans une personne mystique" (Paul VI, const. ap. "Indulgentiarum doctrina" 5).

1475 Dans la communion des saints "il existe donc entre les fidèles - ceux qui sont en possession de la patrie céleste, ceux qui ont été admis à expier au purgatoire ou ceux qui sont encore en pèlerinage sur la terre - un constant lien d'amour et un abondant échange de tous biens" (ibid.). Dans cet échange admirable, la sainteté de l'un profite aux autres, bien au-delà du dommage que le péché de l'un a pu causer aux autres. Ainsi, le recours à la communion des saints permet au pécheur contrit d'être plus tôt et plus efficacement purifié des peines du péché.

1476 Ces biens spirituels de la communion des saints, nous les appelons aussi le *trésor de l'Eglise*, "qui n'est pas une somme de biens, ainsi qu'il en est des richesses matérielles accumulées au cours des siècles, mais qui est le prix infini et inépuisable qu'ont auprès de Dieu les expiations et les mérites du Christ Notre Seigneur, offerts pour que l'humanité soit libérée du péché et parvienne à la communion avec le Père. C'est dans le Christ, notre Rédempteur, que se trouvent en abondance les satisfactions et les mérites de sa rédemption (cf. [He 7,23-25](#) [He 9,11-28](#))".

1477 "Appartiennent également à ce trésor le prix vraiment immense, incom- surable et toujours nouveau qu'ont auprès de Dieu les prières et les bonnes oeuvres de la bienheureuse Vierge Marie et de tous les saints qui se sont sanctifiés par la grâce du Christ, en marchant

sur ses traces, et ont accompli une oeuvre agréable au Père, de sorte qu'en travaillant à leur propre salut, ils ont coopéré également au salut de leurs frères dans l'unité du Corps mystique" (Paul VI, const. ap. "Indulgentiarum doctrina" 5).

Obtenir l'indulgence de Dieu par l'Eglise

1478 L'indulgence s'obtient par l'Eglise qui, en vertu du pouvoir de lier et de délier qui lui a été accordé par le Christ Jésus, intervient en faveur d'un chrétien et lui ouvre le trésor des mérites du Christ et des saints pour obtenir du Père des miséricordes la remise des peines temporelles dues pour ses péchés. C'est ainsi que l'Eglise ne veut pas seulement venir en aide à ce chrétien, mais aussi l'inciter à des oeuvres de piété, de pénitence et de charité (cf. Paul VI, loc. cit. 8 Cc. Trente: [DS 1835](#)).

1479 Puisque les fidèles défunts en voie de purification sont aussi membres de la même communion des saints, nous pouvons les aider entre autres en obtenant pour eux des indulgences, de sorte qu'ils soient acquittés des peines temporelles dues pour leurs péchés.

XI La célébration du sacrement de pénitence

1480 Comme tous les sacrements, la pénitence est une action liturgique. Tels sont ordinairement les éléments de la célébration: salutation et bénédiction du prêtre, lecture de la Parole de Dieu pour éclairer la conscience et susciter la contrition, et exhortation à la repentance; la confession qui reconnaît les péchés et les manifeste au prêtre; l'imposition et acceptation de la pénitence; l'absolution du prêtre; louange d'action de grâces et envoi avec la bénédiction du prêtre.

1481 La liturgie byzantine connaît plusieurs formules d'absolution, de forme déprécative, qui expriment admirablement le mystère du pardon: "Que le Dieu, qui par le prophète Nathan, a pardonné à David lorsqu'il eut confessé ses propres péchés, et à Pierre lorsqu'il eut pleuré amèrement, et à la courtisane lorsqu'elle eut répandu ses larmes sur ses pieds, et au pharisien, et au prodigue, que ce même Dieu vous pardonne, par moi, pécheur, en cette vie et dans l'autre et qu'Il vous fasse comparaître sans vous condamner à son redoutable tribunal, Lui qui est béni dans les siècles des siècles. Amen."

1482 Le sacrement de la Pénitence peut aussi avoir lieu dans le cadre d'une *célébration communautaire*, dans laquelle on se prépare ensemble à la confession et on rend grâce ensemble pour le pardon reçu. Ici, la confession personnelle des péchés et l'absolution individuelle sont insérées dans une liturgie de la Parole de Dieu, avec lectures et homélie, examen de conscience mené en commun, demande communautaire du pardon, prière du "Notre Père" et action de grâce en commun. Cette célébration communautaire exprime plus clairement le caractère ecclésial de la pénitence. Quelle que soit cependant la manière de sa célébration, le sacrement de Pénitence est toujours, d'après sa nature même, une action liturgique, donc ecclésiale et publique (cf. [SC 26-27](#)).

1483 En des cas de nécessité grave on peut recourir à la *célébration communautaire de la réconciliation avec confession générale et absolution générale*. Une telle nécessité grave peut se présenter lorsqu'il y a un danger imminent de mort sans que le ou les prêtres aient le temps suffisant pour entendre la confession de chaque pénitent. La nécessité grave peut exister aussi lorsque, compte tenu du nombre des pénitents, il n'y a pas assez de confesseurs pour entendre dûment les confessions individuelles dans un temps raisonnable, de sorte que les pénitents, sans faute de leur part, se verraient privés pendant longtemps de la grâce sacramentelle ou de la sainte communion. Dans ce cas les fidèles doivent avoir, pour la

validité de l'absolution, le propos de confesser individuellement leurs péchés en temps voulu (cf. [CIC 962](#)p1). C'est à l'Evêque diocésain de juger si les conditions requises pour l'absolution générale existent (cf. [CIC 961](#)p2). Un grand concours de fidèles à l'occasion de grandes fêtes ou de pèlerinages ne constitue pas un cas d'une telle grave nécessité (cf. [CIC 961](#)p1)

1484 "La confession individuelle et intégrale suivie de l'absolution demeure le seul mode ordinaire par lequel les fidèles se réconcilient avec Dieu et l'Eglise, sauf si une impossibilité physique ou morale dispense d'une telle confession" (OP 31). Ceci n'est pas sans raisons profondes. Le Christ agit en chacun des sacrements. Il s'adresse personnellement à chacun des pécheurs: "Mon enfant, tes péchés sont remis" ([Mc 2,5](#)); il est le médecin qui se penche sur chacun des malades qui ont besoin de lui (cf. [Mc 2,17](#)) pour les guérir; il les relève et les réintègre dans la communion fraternelle. La confession personnelle est donc la forme la plus significative de la réconciliation avec Dieu et avec l'Eglise.

En bref

1485 "Le soir de Pâques, le Seigneur Jésus se montra à ses Apôtres et leur dit: 'Recevez l'Esprit Saint. Ceux à qui vous remettrez les péchés, ils leur seront remis. Ceux à qui vous les retiendrez, ils leur seront retenus'" ([Jn 20,22-23](#)).

1486 Le pardon des péchés commis après le Baptême est accordé par un sacrement propre appelé sacrement de la conversion, de la confession, de la pénitence ou de la réconciliation.

1487 Qui pèche blesse l'honneur de Dieu et son amour, sa propre dignité d'homme appelé à être fils de Dieu et le bien-être spirituel de l'Eglise dont chaque chrétien doit être une pierre vivante.

1488 Aux yeux de la foi, aucun mal n'est plus grave que le péché et rien n'a de pires conséquences pour les pécheurs eux-mêmes, pour l'Eglise et pour le monde entier.

1489 Revenir à la communion avec Dieu après l'avoir perdue par le péché, est un mouvement né de la grâce du Dieu plein de miséricorde et soucieux du salut des hommes. Il faut demander ce don précieux pour soi-même comme pour autrui.

1490 Le mouvement de retour à Dieu, appelé conversion et repentir, implique une douleur et une aversion vis-à-vis des péchés commis, et le propos ferme de ne plus pécher à l'avenir. La conversion touche donc le passé et l'avenir; elle se nourrit de l'espérance en la miséricorde divine.

1491 Le sacrement de la Pénitence est constitué par l'ensemble des trois actes posés par le pénitent, et par l'absolution du prêtre. Les actes du pénitent sont: le repentir, la confession ou manifestation des péchés au prêtre et le propos d'accomplir la réparation et les oeuvres de réparation.

1492 Le repentir (appelé aussi contrition) doit être inspiré par des motifs qui relèvent de la foi. Si le repentir est conçu par amour de charité envers Dieu, on le dit "parfait"; s'il est fondé sur d'autres motifs, on l'appelle "imparfait".

1493 Celui qui veut obtenir la réconciliation avec Dieu et avec l'Eglise, doit confesser au prêtre tous les péchés graves qu'il n'a pas encore confessé et dont il se souvient après avoir examiné soigneusement sa conscience. Sans être en soi nécessaire, la confession des fautes vénielles est néanmoins vivement recommandée par l'Eglise.

1494 *Le confesseur propose au pénitent l'accomplissement de certains actes de "satisfaction" ou de "pénitence", en vue de réparer le dommage causé par le péché et de rétablir les habitudes propres au disciple du Christ.*

1495 *Seuls les prêtres qui ont reçu de l'autorité de l'Eglise la faculté d'absoudre peuvent pardonner les péchés au nom du Christ.*

1496 *Les effets spirituels du sacrement de Pénitence sont:*

- la réconciliation avec Dieu par laquelle le pénitent recouvre la grâce,
- la réconciliation avec l'Eglise;
- la remise de la peine éternelle encourue par les péchés mortels;
- la remise, au moins en partie, des peines temporelles, suites du péché;
- la paix et la sérénité de la conscience, et la consolation spirituelle;
- l'accroissement des forces spirituelles pour le combat chrétien.

1497 *La confession individuelle et intégrale des péchés graves suivie de l'absolution demeure le seul moyen ordinaire pour la réconciliation avec Dieu et avec l'Eglise.*

1498 *Par les indulgences les fidèles peuvent obtenir pour eux-mêmes et aussi pour les âmes du Purgatoire, la rémission des peines temporelles, suites des péchés.*

Article 5 L'Onction des malades

1499 "Par l'Onction sacrée des malades et la prière des prêtres, c'est l'Eglise toute entière qui recommande les malades au Seigneur souffrant et glorifié, pour qu'il les soulage et les sauve; bien mieux, elle les exhorte, en s'associant librement à la passion et à la mort du Christ à apporter leur part pour le bien du peuple de Dieu" ([LG 11](#)).

I Ses fondements dans l'Economie du Salut

La maladie dans la vie humaine

1500 La maladie et la souffrance ont toujours été parmi les problèmes les plus graves qui éprouvent la vie humaine. Dans la maladie, l'homme fait l'expérience de son impuissance, de ses limites et de sa finitude. Toute maladie peut nous faire entrevoir la mort.

1501 La maladie peut conduire à l'angoisse, au repliement sur soi, parfois même au désespoir et à la révolte contre Dieu. Elle peut aussi rendre la personne plus mûre, l'aider à discerner dans sa vie ce qui n'est pas essentiel pour se tourner vers ce qui l'est. Très souvent, la maladie provoque une recherche de Dieu, un retour à Lui.

Le malade devant Dieu

1502 L'homme de l'Ancien Testament vit la maladie en face de Dieu. C'est devant Dieu qu'il déverse sa plainte sur sa maladie (cf. [Ps 38](#)) et c'est de Lui, le Maître de la vie et de la mort, qu'il implore la guérison (cf. [Ps 6,3](#) [Is 38](#)). La maladie devient chemin de conversion (cf. [Ps](#)

[38,5 Ps 39,9 Ps 39,12](#)) et le pardon de Dieu inaugure la guérison (cf. [Ps 32,5 Ps 107,20 Mc 2,5-12](#)). Israël fait l'expérience que la maladie est, d'une façon mystérieuse, liée au péché et au mal, et que la fidélité à Dieu, selon sa Loi, rend la vie: "car c'est moi, le Seigneur, qui suis ton médecin" ([Ex 15,26](#)). Le prophète entrevoit que la souffrance peut aussi avoir un sens rédempteur pour les péchés des autres (cf. [Is 53,11](#)). Enfin, Isaïe annonce que Dieu amènera un temps pour Sion où il pardonnera toute faute et guérira toute maladie (cf. [Is 33,24](#)).

Le Christ - médecin

1503 La compassion du Christ envers les malades et ses nombreuses guérisons d'infirmes de toute sorte (cf. [Mt 4,24](#)) sont un signe éclatant de ce "que Dieu a visité son peuple" ([Lc 7,16](#)) et que le Royaume de Dieu est tout proche. Jésus n'a pas seulement pouvoir de guérir, mais aussi de pardonner les péchés (cf. [Mc 2,5-12](#)): il est venu guérir l'homme tout entier, âme et corps; il est le médecin dont les malades ont besoin (cf. [Mc 2,17](#)). Sa compassion envers tous ceux qui souffrent va si loin qu'il s'identifie avec eux: "J'ai été malade et vous m'avez visité" ([Mt 25,36](#)). Son amour de prédilection pour les infirmes n'a cessé, tout au long des siècles, d'éveiller l'attention toute particulière des chrétiens envers tous ceux qui souffrent dans leur corps et dans leur âme. Elle est à l'origine des efforts inlassables pour les soulager.

1504 Souvent Jésus demande aux malades de croire (cf. [Mc 5,34 Mc 5,36 Mc 9,23](#)). Il se sert de signes pour guérir: salive et imposition des mains (cf. [Mc 7,32-36 Mc 8,22-25](#)), boue et ablution (cf. [Jn 9,6](#) s). Les malades cherchent à le toucher (cf. [Mc 1,41 Mc 3,10 Mc 6,56](#)) "car une force sortait de lui qui les guérissait tous" ([Lc 6,19](#)). Ainsi, dans les sacrements, le Christ continue à nous "toucher" pour nous guérir.

1505 Emu par tant de souffrances, le Christ non seulement se laisse toucher par les malades, mais il fait siennes leurs misères: "Il a pris nos infirmités et s'est chargé de nos maladies" ([Mt 8,17](#) cf. [Is 53,4](#)). Il n'a pas guéri tous les malades. Ses guérisons étaient des signes de la venue du Royaume de Dieu. Ils annonçaient une guérison plus radicale: la victoire sur le péché et la mort par sa Pâque. Sur la Croix, le Christ a pris sur lui tout le poids du mal (cf. [Is 53,4-6](#)) et a enlevé le "péché du monde" ([Jn 1,29](#)), dont la maladie n'est qu'une conséquence. Par sa passion et sa mort sur la Croix, le Christ a donné un sens nouveau à la souffrance: elle peut désormais nous configurer à lui et nous unir à sa passion rédemptrice.

"Guérissez les malades..."

1506 Le Christ invite ses disciples à le suivre en prenant à leur tour leur croix (cf. [Mt 10,38](#)). En le suivant, ils acquièrent un nouveau regard sur la maladie et sur les malades. Jésus les associe à sa vie pauvre et servante. Il les fait participer à son ministère de compassion et de guérison: "Ils s'en allèrent prêcher qu'on se repentît; et ils chassaient beaucoup de démons et faisaient des onctions d'huile à de nombreux malades et les guérissaient" ([Mc 6,12-13](#)).

1507 Le Seigneur ressuscité renouvelle cet envoi ("Par mon nom ... ils imposeront les mains aux malades et ceux-ci seront guéris": [Mc 16,17-18](#)) et le confirme par les signes que l'Eglise accomplit en invoquant son nom (cf. [Ac 9,34 Ac 14,3](#)). Ces signes manifestent d'une manière spéciale que Jésus est vraiment "Dieu qui sauve" (cf. [Mt 1,21 Ac 4,12](#)).

1508 L'Esprit Saint donne à certains un charisme spécial de guérison (cf. [1Co 12,9 1Co 28 1Co 12,30](#)) pour manifester la force de la grâce du Ressuscité. Même les prières les plus

intenses n'obtiennent toutefois pas la guérison de toutes les maladies. Ainsi S. Paul doit apprendre du Seigneur que "ma grâce te suffit: car ma puissance se déploie dans la faiblesse" ([2Co 12,9](#)), et que les souffrances à endurer peuvent avoir comme sens que "je complète dans ma chair ce qui manque aux épreuves du Christ pour son Corps qui est l'Eglise" ([Col 1,24](#)).

1509 "Guérissez les malades!" ([Mt 10,8](#)). Cette charge, l'Eglise l'a reçue du Seigneur et tâche de la réaliser autant par les soins qu'elle apporte aux malades que par la prière d'intercession avec laquelle elle les accompagne. Elle croit en la présence vivifiante du Christ, médecin des âmes et des corps. Cette présence est particulièrement agissante à travers les sacrements, et de manière toute spéciale par l'Eucharistie, pain qui donne la vie éternelle (cf. [Jn 6,54](#) [Jn 6,58](#)) et dont S. Paul insinue le lien avec la santé corporelle (cf. [1Co 11,30](#)).

1510 L'Eglise apostolique connaît cependant un rite propre en faveur des malades, attesté par S. Jacques: "Quelqu'un parmi vous est malade? Qu'il appelle les presbytres de l'Eglise et qu'ils prient sur lui, après l'avoir oint d'huile au nom du Seigneur. La prière de la foi sauvera le patient, et le Seigneur le relèvera. S'il a commis des péchés, ils lui seront remis" ([Jc 5,14-15](#)). La Tradition a reconnu dans ce rite un des sept Sacrements de l'Eglise (cf. [DS 216](#) [DS 1324-1325](#) [DS 1695-1696](#) [DS 1716-1717](#)).

Un sacrement des malades

1511 L'Eglise croit et confesse qu'il existe, parmi les sept sacrements, un sacrement spécialement destiné à reconforter ceux qui sont éprouvés par la maladie: l'Onction des malades:

Cette onction sainte des malades a été instituée par le Christ notre Seigneur comme un sacrement du Nouveau Testament, véritablement et proprement dit, insinué par Marc (cf. [Mc 6,13](#)), mais recommandé aux fidèles et promulgué par Jacques, apôtre et frère du Seigneur (cf. [Jc 5,14-15](#)) (Cc. Trente: [DS 1695](#)).

1512 Dans la tradition liturgique, tant en Orient qu'en Occident, on possède dès l'antiquité, des témoignages d'onctions de malades pratiquées avec de l'huile bénite. Au cours des siècles, l'Onction des malades a été conférée de plus en plus exclusivement à ceux qui étaient sur le point de mourir. A cause de cela elle avait reçu le nom d' "Extrême-Onction". Malgré cette évolution la liturgie n'a jamais omis de prier le Seigneur afin que le malade recouvre sa santé si cela est convenable à son salut (cf. [DS 1696](#)).

1513 La Constitution apostolique "Sacram unctionem infirmorum" du 30 novembre 1972, à la suite du deuxième Concile du Vatican (cf. [SC 73](#)) a établi que désormais, dans le rite romain, on observe ce qui suit:

Le sacrement de l'Onction des malades est conféré aux personnes dangereusement malades, en les oignant sur le front et sur les mains avec de l'huile dûment bénite - huile d'olive ou autre huile extraite de plantes - en disant une seule fois: "Per istam sanctam unctionem et suam piissimam misericordiam adiuvet te Dominus gratia Spiritus Sancti, ut a peccatis liberatum te salvet atque propitius allevet" (cf. [CIC 847](#)p1).

II Qui reçoit et qui administre ce sacrement?

En cas de maladie grave ...

1514 L'Onction des malades "n'est pas seulement le sacrement de ceux qui se trouvent à toute extrémité. Aussi, le temps opportun pour la recevoir est-il certainement déjà arrivé lorsque le fidèle commence à être en danger de mort à cause de la maladie par suite d'affaiblissement physique ou de vieillesse" ([SC 73](#) cf. [CIC 1004](#)p1 [CIC 1005](#) [CIC 1007](#) [CIO 738](#)).

1515 Si un malade qui a reçu l'Onction recouvre la santé, il peut, en cas de nouvelle maladie grave, recevoir de nouveau ce sacrement. Au cours de la même maladie, ce sacrement peut être réitéré si la maladie s'aggrave. Il est approprié de recevoir l'Onction des malades au seuil d'une opération importante. Il en va de même pour les personnes âgées dont la fragilité s'accroît.

"...qu'il appelle les presbytres de l'Eglise"

1516 Seuls les prêtres (évêques et presbytres) sont les ministres de l'Onction des malades (cf. Cc. Trente: [DS 1697](#) [DS 1719](#) [CIC 1003](#) [CIO 739](#)p1). C'est le devoir des pasteurs d'instruire les fidèles des bienfaits de ce sacrement. Que les fidèles encouragent les malades à faire appel au prêtre pour recevoir ce sacrement. Que les malades se préparent pour le recevoir dans les bonnes dispositions, avec l'aide de leur pasteur et de toute la communauté ecclésiale qui est invitée à entourer tout spécialement les malades de ses prières et de ses attentions fraternelles.

III Comment est célébré ce sacrement?

1517 Comme tous les sacrements, l'Onction des malades est une célébration liturgique et communautaire (cf. [SC 27](#)), qu'elle ait lieu en famille, à l'hôpital ou à l'Eglise, pour un seul malade ou pour tout un groupe d'infirmes. Il est très convenable qu'elle soit célébrée au sein de l'Eucharistie, mémorial de la Pâque du Seigneur. Si les circonstances y invitent, la célébration du sacrement peut être précédée du sacrement de Pénitence et suivie du sacrement de l'Eucharistie. En tant que sacrement de la Pâque du Christ, l'Eucharistie devrait toujours être le dernier sacrement de la pérégrination terrestre, le "viatique" pour le "passage" vers la vie éternelle.

1518 Parole et sacrement forment un tout inséparable. La Liturgie de la Parole, précédée d'un acte de pénitence, ouvre la célébration. Les paroles du Christ, le témoignage des Apôtres éveillent la foi du malade et de la communauté pour demander au Seigneur la force de son Esprit.

1519 La célébration du sacrement comprend principalement les éléments suivants: "les prêtres de l'Eglise" ([Jc 5,14](#)) imposent - en silence - les mains aux malades; ils prient sur les malades dans la foi de l'Eglise (cf. [Jc 5,15](#)); c'est l'épiclesse propre de ce sacrement; ils donnent alors l'onction avec l'huile bénite, si possible, par l'évêque.

Ces actions liturgiques indiquent quelle grâce ce sacrement confère aux malades.

IV Les effets de la célébration de ce sacrement

1520 Un *don particulier de l'Esprit Saint*. La grâce première de ce sacrement est une grâce de réconfort, de paix et de courage pour vaincre les difficultés propres à l'état de maladie grave ou à la fragilité de la vieillesse. Cette grâce est un don du Saint-Esprit qui renouvelle la confiance et la foi en Dieu et fortifie contre les tentations du malin, tentation de découragement et d'angoisse de la mort (cf. [He 2,15](#)). Cette assistance du Seigneur par la force de son Esprit veut conduire le malade à la guérison de l'âme, mais aussi à celle du corps, si telle est la volonté de Dieu (cf. Cc. Florence: [DS 1325](#)). En outre, "s'il a commis des péchés, ils lui seront remis" ([Jc 5,15](#) cf. Cc. Trente: [DS 1717](#)).

1521 L'*union à la Passion du Christ*. Par la grâce de ce sacrement, le malade reçoit la force et le don de s'unir plus intimement à la Passion du Christ: il est d'une certaine façon *consacré* pour porter du fruit par la configuration à la Passion rédemptrice du Sauveur. La souffrance, séquelle du péché originel, reçoit un sens nouveau: elle devient participation à l'oeuvre salvifique de Jésus.

1522 Une *grâce ecclésiale*. Les malades qui reçoivent ce sacrement, "en s'associant librement à la Passion et à la mort du Christ", apportent "leur part pour le bien du peuple de Dieu" ([LG 11](#)). En célébrant ce sacrement, l'Eglise, dans la communion des saints, intercède pour le bien du malade. Et le malade, à son tour, par la grâce de ce sacrement, contribue à la sanctification de l'Eglise et au bien de tous les hommes pour lesquels l'Eglise souffre et s'offre, par le Christ, à Dieu le Père.

1523 Une *préparation au dernier passage*. Si le sacrement de l'Onction des malades est accordé à tous ceux qui souffrent de maladies et d'infirmités graves, il l'est à plus forte raison à ceux qui sont sur le point de sortir de cette vie ("in exitu vitæ constituti": Cc. Trente: [DS 1698](#)), de sorte qu'on l'a aussi appelé "sacramentum exeuntium" (ibid.). L'Onction des malades achève de nous conformer à la mort et à la résurrection du Christ, comme le Baptême avait commencé de le faire. Elle parachève les onctions saintes qui jalonnent toute la vie chrétienne; celle du Baptême avait scellé en nous la vie nouvelle; celle de la Confirmation nous avait fortifiés pour le combat de cette vie. Cette dernière onction munit la fin de notre vie terrestre comme d'un solide rempart en vue des dernières luttes avant l'entrée dans la Maison du Père (ibid.: [DS 1694](#)).

V Le Viatique, dernier sacrement du chrétien

1524 A ceux qui vont quitter cette vie, l'Eglise offre, en plus de l'Onction des malades, l'Eucharistie comme viatique. Reçue à ce moment de passage vers le Père, la Communion au Corps et au Sang du Christ a une signification et une importance particulières. Elle est semence de vie éternelle et puissance de résurrection, selon les paroles du Seigneur: "Celui qui mange ma chair et boit mon sang a la vie éternelle et moi, je le ressusciterai au dernier jour" ([Jn 6,54](#)). Sacrement du Christ mort et ressuscité, l'Eucharistie est ici sacrement du passage de la mort à la vie, de ce monde vers le Père (cf. [Jn 13,1](#)).

1525 Ainsi, comme les sacrements du Baptême, de la Confirmation et de l'Eucharistie constituent une unité appelée "les sacrements de l'initiation chrétienne", on peut dire que la Pénitence, la Sainte Onction et l'Eucharistie, en tant que viatique, constituent, quand la vie chrétienne touche à son terme, "les sacrements qui préparent à la Patrie" ou les sacrements qui achèvent la pérégrination.

1526 "Quelqu'un parmi vous est-il malade? Qu'il appelle les presbytres de l'Eglise et qu'ils prient sur lui, après l'avoir oint d'huile au nom du Seigneur. La prière de la foi sauvera le patient, et le Seigneur le relèvera. S'il a commis des péchés, ils lui seront remis" ([Jc 5,14-15](#)).

1527 Le sacrement de l'Onction des malades a pour but de conférer une grâce spéciale au chrétien qui éprouve les difficultés inhérentes à l'état de maladie grave ou à la vieillesse.

1528 Le temps opportun pour recevoir la Sainte Onction est certainement arrivé lorsque le fidèle commence à se trouver en danger de mort pour cause de maladie ou de vieillesse.

1529 Chaque fois qu'un chrétien tombe gravement malade, il peut recevoir la Sainte Onction, de même lorsqu'après l'avoir reçue la maladie s'aggrave.

1530 Seuls les prêtres (presbytres et évêques) peuvent donner le sacrement de l'Onction des malades; pour le conférer ils emploient de l'huile bénite par l'Evêque, ou, au besoin, par le presbytre célébrant lui-même.

1531 L'essentiel de la célébration de ce sacrement consiste en l'onction sur le front et les mains du malade (dans le rite romain) ou sur d'autres parties du corps (en Orient), onction accompagnée de la prière liturgique du prêtre célébrant qui demande la grâce spéciale de ce sacrement.

1532 La grâce spéciale du Sacrement de l'Onction des malades a comme effets:

- l'union du malade à la Passion du Christ, pour son bien et pour celui de toute l'Eglise;
- le réconfort, la paix et le courage pour supporter chrétiennement les souffrances de la maladie ou de la vieillesse;
- le pardon des péchés si le malade n'a pas pu l'obtenir par le sacrement de la Pénitence;
- le rétablissement de la santé, si cela convient au salut spirituel;
- la préparation au passage à la vie éternelle.

Chapitre troisième

Les sacrements du service de la communion

1533 Le Baptême, la Confirmation et l'Eucharistie sont les sacrements de l'initiation chrétienne. Ils fondent la vocation commune de tous les disciples du Christ, vocation à la sainteté et à la mission d'évangéliser le monde. Ils confèrent les grâces nécessaires pour la vie selon l'Esprit en cette vie de pèlerins en marche vers la patrie.

1534 Deux autres sacrements, l'Ordre et le Mariage, sont ordonnés au salut d'autrui. S'ils contribuent également au salut personnel, c'est à travers le service des autres qu'ils le font. Ils confèrent une mission particulière dans l'Eglise et servent à l'édification du peuple de Dieu.

1535 En ces sacrements, ceux qui ont été déjà *consacrés* par le Baptême et la Confirmation

(cf. [LG 10](#)) pour le sacerdoce commun de tous les fidèles, peuvent recevoir des *consécérations* particulières. Ceux qui reçoivent le sacrement de l'Ordre sont *consacrés* pour être, au nom du Christ, "par la parole et la grâce de Dieu les pasteurs de l'Eglise" ([LG 11](#)). De leur côté, "les époux chrétiens, pour accomplir dignement les devoirs de leur état, sont fortifiés et comme *consacrés* par un sacrement spécial" ([GS 48,2](#)).

1998 Catéchisme 1468

Catechismus 1506

« Infirmos curate... »

1506 Christus discipulos invitat Suos ut Eum sequantur, crucem, et ipsi, sumentes suam (cf. [Mt 10,38](#)). Eum sequentes, novam aegritudinis et aegrotorum adquirunt visionem. Iesus illos Suae pauperi et servienti consociat vitae. Eos Sui compassionis et sanationis ministerii efficit participes: « Et exeuntes praedicaverunt, ut paenitentiam agerent; et daemonia multa eiciebant et ungebant oleo multos aegrotos et sanabant » ([Mc 6,12-13](#)).

1507 Dominus resuscitatus hanc renovat missionem (« In nomine meo (...) super aegrotos manus imponent et bene habebunt »: [Mc 16,17-18](#)) eamque confirmat signis quae Ecclesia Nomen Ipsius invocans peragit (cf. [Ac 9,34](#) [Ac 14,3](#)). Haec signa speciatim manifestant Iesum vere esse « Deum qui salvat » (cf. [Mt 1,21](#) [Ac 4,12](#)).

1508 Spiritus Sanctus quibusdam speciale sanationis donat charisma (cf. [1Co 12,9](#) [1Co 28](#) [1Co 12,30](#)) ad virtutem manifestandam gratiae Resuscitati. Tamen orationes maxime instantes non semper omnium aegritudinum obtinent sanationem. Sic Paulus a Domino discere debet: « Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur » ([2Co 12,9](#)); et dolores tolerandos hunc sensum habere posse: « Adimpleo ea quae desunt passionum Christi in carne mea pro corpore Eius, quod est Ecclesia » ([Col 1,24](#)).

1509 « Infirmos curate! » ([Mt 10,8](#)). Ecclesia hoc a Domino munus accepit atque officium exsequendi illud tam per curas quas ipsa affert aegrotis quam per intercessionis orationem qua ipsa eosdem comitatur. Ipsa in vivificantem Christi credit praesentiam, animarum et corporum medici. Haec praesentia est peculiariter activa per sacramenta, et quidem modo prorsus singulari per Eucharistiam, panem qui vitam donat aeternam (cf. [Jn 6,54](#) [Jn 6,58](#)) et cuius vinculum cum corporali sanatione a sancto Paulo innuitur (cf. [1Co 11,30](#)).

1510 Ecclesia tamen apostolica proprium cognoscit pro aegrotis ritum, de quo sanctus Iacobus testatur: « Infirmatur quis in vobis? Advocet presbyteros Ecclesiae, et orent super eum, unguentes eum oleo in nomine Domini. Et oratio fidei salvabit infirmum, et allevabit eum Dominus; et si peccata operatus fuerit, dimittentur ei » ([Jc 5,14-15](#)). Traditio in hoc ritu unum e septem Ecclesiae agnovit sacramentis(1163).

(1163) cf. Sanctus Innocentius I, Epistula *Si instituta ecclesiastica*: [DS 216](#) Concilium Florentinum, *Decretum pro Armenis*: [DS 1324-1325](#) Concilium Tridentinum, Sess. 14a, *Doctrina de sacramento extremae Unctionis*, c. 1-2: [DS 1695-1696](#) Id., Sess. 14a, *Canones de extrema Unctione*, canones 1-2: [DS 1716-1717](#)

Sacramentum infirmorum

1511 Ecclesia credit et confitetur, inter septem sacramenta, sacramentum haberi speciatim destinatum ad eos confortandos qui aegritudine probantur: Unctionem infirmorum: « *Instituta est autem haec sacra Unctio infirmorum tamquam vere et proprie sacramentum Novi Testamenti a Christo Domino nostro, apud Marcum quidem insinuatam (cf. [Mc 6,13](#)), per Iacobum autem apostolum ac Domini fratrem fidelibus commendatam ac promulgatam*

»(1164).

(1164) Concilium Tridentinum, Sess. 14a, *Doctrina de sacramento extremae Unctionis*, c. 1: [DS 1695](#) cf. [Jc 5,14-15](#)

1512 In traditione liturgica tam in Oriente quam in Occidente, inde ab antiquitate, habentur testimonia de unctionibus infirmorum oleo benedicto peractis. Saeculorum decursu, infirmorum Unctio, modo magis magisque exclusivo, est illis collata qui in extremo vitae discrimine versabantur. Propterea nomen « Extremae Unctionis » receperat. Non obstante hac evolutione, liturgia nunquam Dominum orare desivit ut aegrotus valetudinem recuperaret, si id eius saluti esset conveniens(1165).

(1165) Concilium Tridentinum, Sess. 14a, *Doctrina de sacramento extremae Unctionis*, c. 2: [DS 1696](#)

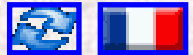
1513 Constitutio apostolica « Sacram Unctionem infirmorum » (30 novembris 1972), Concilium Vaticanum II sequens(1166), instituit ut in posterum, in ritu Romano, hoc servetur quod sequitur:

« *Sacramentum Unctionis infirmorum confertur infirmis periculose aegrotantibus, eos liniendo in fronte et in manibus oleo olivarum aut, pro opportunitate, alio oleo e plantis, rite benedicto, haec verba, una tantum vice, proferendo: "Per istam sanctam Unctionem et suam piissimam misericordiam adiuvet te Dominus gratia Spiritus Sancti, ut a peccatis liberatum te salvet atque propitius allevet"* »(1167).

(1166) cf. Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 73](#): AAS 54 (1964) 118-119.

(1167) Paulus VI, Const. ap. *Sacram Unctionem infirmorum*: AAS 65 (1973) cf. [CIC 847](#), § 1.

In casu gravis infirmitatis...

II. Quis recipit et quis hoc confert sacramentum?

1514 Unctio infirmorum « non est sacramentum eorum tantum qui in extremo vitae discrimine versantur. Proinde tempus opportunum eam recipiendi iam certe habetur cum fidelis incipit esse in periculo mortis propter infirmitatem vel senium »(1168).

(1168) Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 73](#): AAS 56 (1964) 118-119; cf. [CIC 1004](#), § 1. 1005. 1007; CEO canon 738.

1515 Si aegrotus qui Unctionem recepit, valetudinem recuperat, potest, si nova accidat gravis aegritudo, iterum hoc recipere sacramentum. Eadem aegritudine perdurante, hoc sacramentum potest iterari, si aegritudo gravior efficiatur. Congruum est, infirmorum recipere Unctionem ante chirurgicam cuiusdam momenti sectionem. Idem valet pro personis senescentis aetatis quarum fragilitas fit acutior.

« ...advocet presbyteros Ecclesiae »

1516 Solummodo sacerdotes (Episcopi et presbyteri) ministri sunt Unctionis infirmorum (1169). Obligatio est Pastorum, fideles de huius sacramenti instruere beneficiis. Fideles hortentur aegrotos ut sacerdotem advocent ad hoc sacramentum recipiendum. Aegroti se praeparent ad hoc bonis dispositionibus recipiendum, cum Pastoris sui adiutorio et totius communitatis ecclesialis, quae invitatur ut aegrotos, modo prorsus peculiari, suis orationibus

suisque fraternis circumdet curis.

(1169) cf. Concilium Tridentinum, Sess. 14a, *Doctrina de sacramento extremae Unctionis*, c. 3: [DS 1697](#) Id., Sess. 14a, *Canones de extrema Unctione*, canon 4: [DS 1719](#) [CIC 1003](#) CCEO canon 739, § 1.

III. Quomodo hoc celebratur sacramentum?

1517 Unctio infirmorum, sicut omnia sacramenta, celebratio est liturgica et communitaria (1170), sive locum habeat in familia, sive in nosocomio sive in ecclesia, pro uno tantum aegroto vel pro integro aegrotorum coetu. Valde conveniens est, eam intra Eucharistiam, memoriale Paschatis Domini, celebrari. Si adiuncta id suadent, celebrationem sacramenti potest Poenitentiae sacramentum praecedere et Eucharistiae sacramentum sequi. Eucharistia, quatenus sacramentum Paschatis Christi, semper ultimum peregrinationis terrestres deberet esse sacramentum, « viaticum » pro « transitu » ad vitam aeternam.

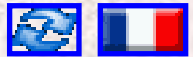
(1170) Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 27](#): AAS 56 (1964) 107.

1518 Verbum et sacramentum unitatem efformant inseparabilem. Liturgia verbi, quam poenitentialis praecedit actus, celebrationem aperit. Christi verba, Apostolorum testimonium fidem aegroti et communitatis suscitant, ad petendam a Domino virtutem Spiritus Eius.

1519 Sacramenti celebratio praecipue elementa includit quae sequuntur: « presbyteri Ecclesiae » (cf. [Jc 5,14](#)) manus aegrotis * silentio * imponunt; super aegrotis in fide orant Ecclesiae (cf. [Jc 5,15](#)); haec est Epiclesis huius sacramenti propria; tunc unctionem oleo peragunt benedicto, si possibile est, ab Episcopo.

Hae actiones liturgicae indicant, quam gratiam hoc sacramentum conferat aegrotis.

IV. Effectus celebrationis huius sacramenti

1520 *Peculiare Spiritus Sancti donum*. Prima huius sacramenti gratia est confortationis gratia, pacis et vigoris animi ad difficultates superandas quae propriae sunt status aegritudinis gravis vel fragilitatis senectutis. Haec gratia est Spiritus Sancti donum quod fiduciam et fidem renovat in Deum atque contra Maligni roborat tentationes, tentationem nempe defectionis animi et angustiae coram morte (cf. [He 2,15](#)). Haec Domini assistentia per virtutem Spiritus Eius aegrotum ducere intendit ad animae sanationem, sed etiam ad illam corporis, si talis est Dei voluntas (1171). Praeterea, « si peccata operatus fuerit, dimittentur ei » ([Jc 5,15](#)) (1172).

(1171) Concilium Florentinum, *Decretum pro Armenis*: [DS 1325](#)

(1172) cf. Concilium Tridentinum, Sess. 14a, *Canones de extrema Unctione*, canon 2: [DS 1717](#)

1521 *Cum Christi passione coniunctio*, Per huius sacramenti gratiam, aegrotus virtutem recipit et donum se arctius cum Christi passione coniungendi: quodammodo *consecratur* ad fructum ferendum per configurationem ad redemptricem Salvatoris passionem. Dolor, peccati originalis sequela, novum recipit sensum: participatio fit salvifici operis Iesu.

1522 *Gratia ecclesialis*. Fideles qui hoc recipiunt sacramentum, « sese Christi passioni et morti libere sociantes, ad bonum populi Dei » conferunt (1173). Ecclesia, hoc in sanctorum communione celebrans sacramentum, pro aegroti intercedit bono. E parte sua, aegrotus, per huius sacramenti gratiam, ad Ecclesiae confert sanctificationem et ad bonum omnium

hominum, pro quibus Ecclesia patitur seseque ad Deum Patrem offert per Christum. (1173) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 11](#): AAS 57 (1965) 15.

1523 *Ad ultimum transitum praeparatio*. Si sacramentum Unctionis infirmorum omnibus confertur qui aegritudines et infirmitates patiuntur graves, potiore ratione illis, qui sunt « in exitu vitae constituti » (1174), ita ut illud etiam « *sacramentum exeuntium* » sit appellatum (Ibid). Infirmorum Unctio nostram perficit conformationem ad mortem et resurrectionem Christi, sicut Baptismus illam inceperat. Ipsa sanctas complet unctiones quae totam vitam signant christianam; illa Baptismi vitam novam in nobis sigillaverat; illa Confirmationis nos ad huius vitae proelium roboraverat. Haec ultima unctio finem munit nostrae vitae firmo praesidio pro ultimis ante ingressum in Domum Patris certaminibus (1175).

(1174) Concilium Tridentinum, Sess. 14a, *Doctrina de sacramento extremae Unctionis*, c. 3: [DS 1698](#)

(1175) cf. Concilium Tridentinum, Sess. 14a, *Doctrina de sacramento extremae Unctionis*, Prooemium: [DS 1694](#)

V. Viaticum, ultimum christiani sacramentum

1524 Illis qui hanc vitam sunt relicturi, Ecclesia offert, praeter infirmorum Unctionem, Eucharistiam tamquam viaticum. Communio corporis et sanguinis Christi, recepta hoc momento transitus ad Patrem, sensum habet et momentum peculiaria. Est semen vitae aeternae et virtus resurrectionis, secundum Domini verba: « Qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem, habet vitam aeternam; et ego resuscitabo eum in novissimo die » ([Jn 6,54](#)). Eucharistia, Christi mortui et resuscitati sacramentum, tunc sacramentum transitus est de morte ad vitam, ex hoc mundo ad Patrem (cf. [Jn 13,1](#)).

1525 Hoc modo, sicut Baptismi, Confirmationis et Eucharistiae sacramenta constituunt unitatem quae « sacramenta initiationis christianae » appellatur, dici potest Poenitentiam, sanctam Unctionem et Eucharistiam, cum vita christiana suum attingit finem, constituere, quatenus viaticum praestant, « sacramenta quae praeparant ad Patriam » seu sacramenta quae peregrinationem complent.

Compendium

1526 « *Infirmatur quis in vobis? Advocet presbyteros Ecclesiae, et orent super eum, unguentes eum oleo in nomine Domini. Et oratio fidei salvabit infirmum, et allevabit eum Dominus; et si peccata operatus fuerit, dimittentur ei* » ([Jc 5,14-15](#)).

1527 *Sacramentum Unctionis infirmorum habet, ut scopum, gratiam conferre specialem christiano qui difficultates experitur statui gravis aegritudinis vel senectutis inhaerentes.*

1528 *Opportunum ad sanctam Unctionem recipiendam tempus certo iam advenit, cum fidelis in mortis periculo propter aegritudinem vel senectutem incipit versari.*

1529 *Quoties christianus in gravem incidit morbum, sanctam Unctionem recipere potest, itemque cum, post illam receptam, gravescit aegritudo.*

1530 *Solummodo sacerdotes (presbyteri et Episcopi) Unctionis infirmorum possunt conferre sacramentum; ad illud conferendum oleo utuntur benedicto ab Episcopo, vel, si necessarium est, ab ipso presbytero celebranti.*

1531 *Id quod in huius sacramenti celebratione essenziale est, consistit ex unctione super aegroti frontem et manus (in ritu Romano) vel super alias corporis partes (in Oriente), quam unctionem liturgica deprecatio celebrantis comitatur sacerdotis, qui specialem huius sacramenti postulat gratiam.*

1532 *Specialis gratia sacramenti Unctionis infirmorum habet tamquam effectus:*

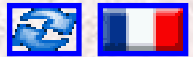
* *infirmi coniunctionem cum passione Christi, pro eius et totius Ecclesiae bono;*

* *solacium, pacem et virtutem ad dolores aegritudinis vel senectutis christiano modo tolerandos;*

* *remissionem peccatorum, si aegrotus illam per Poenitentiae sacramentum obtinere nequivit;*

* *valetudinis restitutionem, si id spirituali est saluti conveniens;*

* *praeparationem ad transitum in vitam aeternam.*

CAPUT TERTIUM

SACRAMENTA IN SERVITIUM COMMUNIONIS

1533 Baptismus, Confirmatio et Eucharistia sacramenta sunt christianae initiationis. Ipsa vocationem fundant communem omnium discipulorum Christi, vocationem ad sanctitatem et ad missionem evangelizationis mundi. Gratias conferunt necessarias ad vitam secundum Spiritum in hac peregrinorum vita qui procedunt versus patriam.

1534 Duo alia sacramenta, Ordo et Matrimonium, ad aliorum ordinantur salutem. Etiam ad salutem conferunt personalem, sed id efficiunt per aliorum servitium. Missionem particularem conferunt in Ecclesia et aedificationi inserviunt populi Dei.

1535 In his sacramentis, illi qui iam Baptismo et Confirmatione sunt *consecrati*(1176) ad commune omnium fidelium sacerdotium, possunt *consecrationes* accipere particulares. Illi qui sacramentum Ordinis recipiunt, *consecrantur* « ad Ecclesiam verbo et gratia Dei pascendam »(1177) in nomine Christi. Iuxta suam condicionem, « coniuges christiani ad sui status officia et dignitatem peculiari sacramento roborantur et veluti *consecrantur* »(1178).

(1176) cf. Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 10](#): AAS 57 (1965) 14.

(1177) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 11](#): AAS 57 (1965) 15.

(1178) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 48](#): AAS 58 (1966) 1068.

ARTICULUS 6: SACRAMENTUM ORDINIS

1536 Ordo est sacramentum per quod missio a Christo Ipsius Apostolis concredita exerceri perguit in Ecclesia usque ad finem temporum: est igitur ministerii apostolici sacramentum. Tres implicat gradus: Episcopatum, presbyteratum et diaconatum.

(De institutione et missione ministerii apostolici a Christo cf nn. 874-896. Hic solum agitur de via sacramentali per quam hoc transmittitur ministerium).

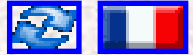
I. Cur hoc sacramenti Ordinis nomen?

1537 Verbum *Ordo*, in antiquitate Romana, corpora sensu civili constituta designabat,

praesertim corpus eorum qui gubernant. *Ordinatio* acceptionem in quemdam designat *ordinem*. In Ecclesia corpora habentur constituta, quae Traditio, non sine fundamentis in sacra Scriptura (cf. [He 5,6](#) [He 7,11](#) [Ps 110,4](#)), inde ab antiquis temporibus nomine *JVg,4H* (graece), *ordines* appellat: sic liturgia de *ordine Episcoporum* loquitur, de *ordine presbyterorum*, de *ordine diaconorum*. Alii etiam coetus hoc nomen *ordinis* accipiunt: catechumeni, virgines, coniugati, viduae...

1538 Acceptio in quoddam ex his Ecclesiae corporibus fiebat per ritum qui *ordinatio* appellabatur, per actum nempe religiosum et liturgicum qui erat consecratio, benedictio vel sacramentum. Hodie verbum *ordinatio* reservatur actui sacramentali qui in Episcoporum, presbyterorum et diaconorum accipit ordinem et qui meram superat *electionem*, *designationem*, *delegationem* vel *institutionem* a communitate peractas, quia Spiritus Sancti confert donum quod *potestatem sacram*(1179) exercere sinit, et quod solum ab Ipso Christo, per Eius Ecclesiam, potest procedere. Ordinatio etiam *consecratio* appellatur, quia segregatio est et muneris collatio ab Ipso Christo pro Eius Ecclesia. *Impositio manuum* Episcopi, cum prece consecratoria, signum constituit visibile huius consecrationis. (1179) cf. Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 10](#): AAS 57 (1965) 14.

II. Sacramentum Ordinis in Oeconomia salutis

Sacerdotium Veteris Foederis

1539 Populus electus a Deo constitutus est tamquam « regnum sacerdotum et gens sancta » ([Ex 19,6](#)) (cf. [Is 61,6](#)). Sed, intra populum Israel, Deus unam ex duodecim tribubus elegit, illam Levi, pro servitio liturgico segregatam (cf. [Nb 1,48-53](#)) ; Ipse Deus pars est hereditatis eius. 145 Ritus proprius origines sacerdotii Veteris Foederis consecravit (cf. [Ex 29,1-30](#) [Lv 8](#)). Sacerdotes in eo « pro hominibus constituuntur in his, quae sunt ad Deum, ut offerant dona et sacrificia pro peccatis » (cf. [He 5,1](#)).

1540 At hoc sacerdotium, institutum ad verbum Dei annuntiandum (cf. [MI 2,7-9](#)) et ad communionem cum Deo iterum stabiliendam per sacrificia et orationem, incapax manet salutem operandi, egens incessanter sacrificia iterare, quin ad definitivam perveniat sanctificationem (cf. [He 5,3](#) [He 7,27](#) [He 10,1-4](#)), quam solummodo sacrificium Christi operaturum erat.

1541 Ecclesiae tamen liturgia in sacerdotio Aaronis et in levitarum servitio, sicut etiam in septuaginta « Senum » institutione (cf. [Nb 11,24-25](#)), praefigurationes perspicit ministerii ordinati Novi Foederis. Sic, in ritu latino, Ecclesia orat in oratione consecratoria ordinationis Episcoporum:

« *Deus et Pater Domini nostri Iesu Christi, (...) Tu qui dedisti in Ecclesia Tua normas per verbum gratiae Tuae, qui praedestinasti ex principio genus iustorum ab Abraham, qui constituisti principes et sacerdotes, et sanctuarium Tuum sine ministerio non dereliquisti...* »(1180).

(1180) *Pontificale Romanum. De Ordinatione Episcopi, presbyterorum et diaconorum*, De Ordinatione Episcopi. Prex ordinationis, 47, editio typica altera (Typis Polyglottis Vaticanis 1990) p. 24.

1542 In presbyterorum ordinatione, orat Ecclesia:

« *Domine, sancte Pater, (...) iam in Priore Testamento officia sacramentis mysticis instituta creverunt: ut cum Moysen et Aaron regendo et sanctificando populo praefecisses, ad eorum*

societatis et operis adiumentum sequentis ordinis et dignitatis viros eligeres. Sic in eremo, per septuaginta virorum prudentium mentes Moysi spiritum propagasti (...). Sic in filios Aaron paternae plenitudinis abundantiam transfudisti »(1181).

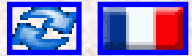
(1181) *Pontificale Romanum. De Ordinatione Episcopi, presbyterorum et diaconorum, De Ordinatione presbyterorum. Prex ordinationis, 159, editio typica altera (Typis Polyglottis Vaticanis 1990) p. 91-92.*

1543 Et in prece consecratoria pro diaconorum ordinatione, Ecclesia confitetur:

« *Omnipotens Deus, (...) Ecclesiam Tuam (...) in augmentum templi novi crescere dilatarique largiris, sacris muneribus trinos gradus ministrorum nomini Tuo servire constituens, sicut iam ab initio Levi filios elegisti, ad prioris tabernaculi ministerium explendum »(1182).*

(1182) *Pontificale Romanum. De Ordinatione Episcopi, presbyterorum et diaconorum, De Ordinatione diaconorum. Prex ordinationis, 207, editio typica altera (Typis Polyglottis Vaticanis 1990) p. 121.*

Unicum Christi sacerdotium

1544 Omnes praefigurationes sacerdotii Veteris Foederis suam inveniunt adimpletionem in Christo Iesu qui est « unicus (...) mediator Dei et hominum » ([1Tm 2,5](#)). Melchisedech, « sacerdos Dei altissimi » ([Gn 14,18](#)), a Traditione christiana consideratur sicut praefiguratio sacerdotii Christi, qui unus est « pontifex iuxta ordinem Melchisedech » ([He 5,10](#) [He 6,20](#)), « sanctus, innocens, impollutus » ([He 7,26](#)), quique « una (...) oblatione consummavit in sempiternum eos, qui sanctificantur » ([He 10,14](#)), id est, uno Suae crucis sacrificio.

1545 Sacrificium Christi redemptivum est unicum, semel pro semper peractum. Et tamen ipsum in Sacrificio eucharistico Ecclesiae fit praesens. Idem dicendum est de unico Christi sacerdotio: illud praesens fit per sacerdotium ministeriale quin unicitas sacerdotii minuatur Christi: « Et ideo solus Christus est verus Sacerdos, alii autem ministri Eius »(1183).

(1183) Sanctus Thomas Aquinas, *Commentarium in epistolam ad Hebraeos*, c. 7, lect. 4: *Opera omnia*, v. 21 (Parisiis 1876) p. 647.

Duae unius sacerdotii Christi participationes

1546 Christus, Summus Sacerdos et unus mediator, Ecclesiam fecit regnum sacerdotum Deo et Patri Suo(1184). Tota credentium communitas, qua talis, est sacerdotalis. Fideles suum baptismale exercent sacerdotium per suam participationem, unusquisque secundum suam propriam vocationem, missionis Christi, Sacerdotis, Prophetae et Regis. Per Baptismi et Confirmationis sacramenta, fideles « consecrantur in (...) sacerdotium sanctum »(1185).

(1184) cf. [Ap 1,6](#) [Ap 5,9-10](#) [1P 2,5](#) [1P 9](#)

(1185) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 10](#): AAS 57 (1965) 14.

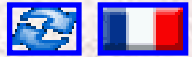
1547 Episcoporum et presbyterorum sacerdotium ministeriale seu hierarchicum et commune omnium fidelium sacerdotium, quamquam « unum (...) et alterum suo peculiari modo de uno Christi sacerdotio participant »(1186), differunt tamen essentia, quamquam « ad invicem (...) ordinantur »(1187). Quonam sensu? Dum commune fidelium sacerdotium in rem deducitur per incrementum gratiae baptismalis, vitae fidei, spei et caritatis, vitae secundum Spiritum, sacerdotium ministeriale in servitium est sacerdotii communis, ad incrementum gratiae baptismalis omnium christianorum refertur. Unum habetur ex *mediis* per quae Christus Suam Ecclesiam aedificare et ducere non desinit. Propterea per proprium transmittitur

sacramentum, per Ordinis sacramentum.

(1186) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 10](#): AAS 57 (1965) 14.

(1187) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 10](#): AAS 57 (1965) 14.

In persona Christi-Capitis...

1548 In ecclesiali ministri ordinati servitio, Ipse Christus, Ecclesiae Suae est praesens, quatenus Caput Sui corporis, Pastor Sui gregis, Summus sacrificii redemptoris Sacerdos, veritatis Magister. Hoc est quod Ecclesia exprimit affirmans sacerdotem, virtute sacramenti Ordinis, *in persona Christi Capitis* agere: (1188)

« *Idem itaque Sacerdos, Christus Iesus, cuius quidem sacram personam Eius administer gerit. Hic siquidem, ob consecrationem quam accepit sacerdotalem, Summo Sacerdoti assimilatur, ac potestate fruitur operandi virtute ac persona Ipsius Christi* »(1189).

« Christus autem est fons totius sacerdotii: nam sacerdos legalis erat figura Ipsius; sacerdos autem novae Legis in persona Ipsius operatur »(1190).

(1188) cf. Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 10](#): AAS 57 (1965) 14;

Ibid, [LG 28](#): AAS 57 (1965) 34; Id., Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 33](#): AAS 56 (1964)

108; Id., Decr. *Christus Dominus*, [CD 11](#): AAS 58 (1966) 677; Id., Decr. *Presbyterorum*

ordinis, [PO 2](#): AAS 58 (1966) 992; *Ibid*, [PO 6](#): AAS 58 (1966) 999.

(1189) Pius XII, Litt. enc. *Mediator Dei* : AAS 14 (1947) 548.

(1190) Sanctus Thomas Aquinas, *Summa theologiae*, III, q. 22, a. 4, c: Ed. Leon. 11, 260.

1549 Per ministerium ordinatum, praesertim Episcoporum et presbyterorum, praesentia Christi, tamquam Capitis Ecclesiae, in communitate credentium, visibilis fit(1191). Secundum pulchram sancti Ignatii Antiocheni locutionem, Episcopus est JbBH JL() A"JD` H, quasi vivens imago Dei Patris(1192).

(1191) cf. Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 21](#): AAS 57 (1965) 24.

(1192) cf. Sanctus Ignatius Antiochenus, *Epistula ad Trallianos*, 3, 1: SC 10is,96 (Funk 1, 244); Id., *Epistula ad Magnesios*, 6, 1: SC 10is,84 (Funk 1, 234).

1550 Haec Christi praesentia in ministro non sic debet intelligi ac si hic contra omnes humanas debilitates esset praemunitus, contra spiritum dominationis, contra errores, etiam contra peccatum. Spiritus Sancti virtus non omnibus ministri actibus eodem modo suam dat cautionem. Dum in sacramentis, haec datur cautio, ita ut ipsum ministri peccatum fructum gratiae impedire nequeat, multi alii habentur actus in quibus humanum ministri sigillum relinquit vestigia quae non semper signum sunt fidelitatis erga Evangelium, et quae consequenter apostolicae Ecclesiae fecunditati nocere possunt.

1551 Hoc sacerdotium est *ministeriale*. « Munus (...) illud, quod Dominus Pastoribus populi Sui commisit, verum est *servitium* »(1193). Ad Christum et ad homines plene refertur. Plene a Christo et ab Eius dependet unico sacerdotio, et pro hominibus et Ecclesiae constitutum est communitate. Sacramentum Ordinis « sacram potestatem » communicat, quae alia non est ac illa Christi. Huius auctoritatis exercitium debet igitur secundum exemplar mensurari Christi, qui propter amorem ultimus et omnium factus est servus (cf. [Mc 10,43-45](#) [1P 5,3](#)). « Iure itaque Dominus curam gregis amoris erga Se argumentum esse dixit ». 166

(1193) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 24](#): AAS 57 (1965) 29.

...« nomine totius Ecclesiae »

1552 Sacerdotium ministeriale non solum habet munus repraesentandi Christum * Ecclesiae Caput * coram fidelium congregatione, agit etiam totius Ecclesiae nomine, cum Deo orationem praesentat Ecclesiae(1194) et maxime cum eucharisticum offert Sacrificium(1195). (1194) cf. Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 33](#): AAS 56 (1964) 108.
(1195) cf. Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 10](#): AAS 57 (1965) 14.

1553 « Nomine *totius Ecclesiae* », hoc non significat sacerdotes delegatos esse communitatis. Ecclesiae oratio et oblatio ab oratione et oblatione Christi, Capitis eius, sunt inseparabiles. Semper est cultus Christi in Ecclesia Sua et per ipsam. Tota Ecclesia, corpus Christi, orat et se offert « per Ipsum et cum Ipso et in Ipso », in unitate Spiritus Sancti, Deo Patri. Totum corpus, *caput et membra*, orat et se offert, et propterea illi qui, in corpore, speciatim eius sunt ministri, appellantur ministri non solum Christi, sed etiam Ecclesiae. Quia sacerdotium ministeriale Christum repraesentat, potest Ecclesiam repraesentare.

III. Tres sacramenti Ordinis gradus

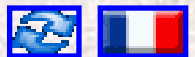
1554 « Ministerium ecclesiasticum divinitus institutum diversis ordinibus exercetur ab illis qui iam ab antiquo Episcopi, presbyteri et diaconi vocantur »(1196). Doctrina catholica, in liturgia, Magisterio et constanti Ecclesiae explicita praxi, agnoscit, duos gradus participationis ministerialis existere sacerdotii Christi: Episcopatum et presbyteratum. Diaconatus ad illos adiuvandos atque ad illis serviendum destinatur. Propterea verbum *sacerdos* designat, in usu hodierno, Episcopos et presbyteros, sed non diaconos. Tamen doctrina catholica docet, gradus participationis sacerdotalis (Episcopatum et presbyteratum) et gradum servitii (diaconatum) conferri, hos omnes tres, actu sacramentali qui « ordinatio » appellatur, id est, sacramento Ordinis:

« *Cuncti reveantur diaconos ut Iesum Christum, sicut et Episcopum, qui est typus Patris, presbyteros autem ut senatum Dei et concilium Apostolorum. Sine his Ecclesia non vocatur* »(1197).

(1196) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 28](#): AAS 57 (1965) 33-34.

(1197) Sanctus Ignatius Antiochenus, *Epistula ad Trallianos*, 3, 1: SC 10is,96 (Funk 1, 244).

Ordinatio episcopalis - plenitudo sacramenti Ordinis

1555 « Inter varia illa ministeria quae inde a primis temporibus in Ecclesia exercentur, teste traditione, praecipuum locum tenet munus illorum qui, in Episcopatum constituti, per successionem ab initio decurrentem, apostolici seminis traduces habent »(1198).

(1198) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 20](#): AAS 57 (1965) 23.

1556 Ad suam altam adimplendam missionem, « Apostoli speciali effusione supervenientis Spiritus Sancti a Christo ditati sunt, et ipsi adiutoribus suis per impositionem manuum donum spirituale tradiderunt, quod usque ad nos in episcopali consecratione transmissum est »(1199).

(1199) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 21](#): AAS 57 (1965) 24.

1557 Concilium Vaticanum II docet « episcopali consecratione *plenitudinem* conferri *sacramenti Ordinis*, quae nimirum et liturgica Ecclesiae consuetudine et voce sanctorum Patrum summum sacerdotium, sacri ministerii *summa* nuncupatur »(1200).

(1200) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 21](#): AAS 57 (1965) 25.

1558 « Episcopalis autem consecratio, cum munere sanctificandi, munera quoque confert docendi et regendi (...). Perspicuum est manuum impositione et verbis consecrationis gratiam Spiritus Sancti ita conferri et sacrum characterem ita imprimi, ut Episcopi, eminenti ac adspectabili modo, Ipsius Christi Magistri, Pastoris et Pontificis partes sustineant et in Eius persona agant »(1201). « Episcopi itaque, per Spiritum Sanctum qui datus est eis, veri et authentici effecti sunt fidei Magistri, Pontifices ac Pastores »(1202).

(1201) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 21](#): AAS 57 (1965) 25.

(1202) Concilium Vaticanum II, Decr. *Christus Dominus*, [CD 2](#): AAS 58 (1966) 674.

1559 « Membrum Corporis episcopalis aliquis constituitur vi sacramentalis consecrationis et hierarchica communione cum Collegii capite atque membris »(1203). *Indoles et natura collegiales* ordinis episcopalis manifestantur, inter alia, vetere Ecclesiae praxi quae pro novi Episcopi consecratione vult ut plures Episcopi participant in sacro(1204). Pro legitima Episcopi ordinatione, hodie specialis Episcopi Romani requiritur interventus, ratione suae qualitatis supremi visibilis vinculi communionis Ecclesiarum particularium in una Ecclesia et sponsoris earum libertatis.

(1203) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 22](#): AAS 57 (1965) 26.

(1204) cf. Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 22](#): AAS 57 (1965) 26.

1560 Unusquisque Episcopus, tamquam Christi vicarius, pastorale habet munus Ecclesiae particularis quae ipsi est concredita, sed simul *pro omnibus Ecclesiis sollicitudinem* cum omnibus suis in Episcopatu fratribus gestat collegialiter: « Quodsi unusquisque Episcopus portionis tantum gregis sibi commissae sacer Pastor est, tamen qua legitimus Apostolorum successor ex Dei institutione et praecepto apostolici muneris Ecclesiae una cum ceteris Episcopis sponsor fit »(1205).

(1205) Pius XII, Litt. enc. *Fidei donum*: AAS 49 (1957) 237; cf Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 23](#): AAS 57 (1965) 27-28; Id., Decr. *Christus Dominus*, [CD 4](#): AAS 58 (1966) 674-675; *Ibid*, [CD 36](#): AAS 58 (1966) 692; *Ibid*, [CD 37](#): AAS 58 (1966) 693; Id., Decr. *Ad gentes*, [AGD 5](#): AAS 58 (1966) 951-952; *Ibid*, [AGD 6](#): AAS 58 (1966) 952-953; *Ibid*, [AGD 38](#): AAS 58 (1966) 984-986.

1561 Quidquid nunc dictum est, explicat cur Eucharistia ab Episcopo celebrata prorsus specialem habeat significationem tamquam expressionem Ecclesiae circa altare congregatae sub praesidentia illius qui visibiliter repraesentat Christum, bonum Pastorem et Caput Ecclesiae Eius(1206).

(1206) cf. Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 41](#): AAS 56 (1964) 111; Id., Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 26](#): AAS 57 (1965) 31-32.

Ordinatio presbyterorum - cooperatorum Episcoporum

1562 « Christus, quem Pater sanctificavit et misit in mundum, consecrationis missionisque Suae per Apostolos Suos, eorum successores, videlicet Episcopos participes effecit, qui munus ministerii sui, vario gradu, variis subiectis in Ecclesia legitime tradiderunt »(1207). Eorum « munus ministerii, subordinato gradu, presbyteris traditum est, ut in Ordine presbyteratus constituti, ad rite explendam missionem apostolicam a Christo concreditam, *ordinis episcopalis* essent *cooperatores* »(1208).

(1207) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 28](#): AAS 57 (1965) 33.

(1208) Concilium Vaticanum II, Decr. *Presbyterorum ordinis*, [PO 2](#): AAS 58 (1966) 992.

1563 « Officium presbyterorum, utpote ordini episcopali coniunctum, participat auctoritatem qua Christus Ipse corpus Suum extruit, sanctificat et regit. Quare sacerdotium presbyterorum initiationis christianae sacramenta supponit, peculiari tamen illo sacramento confertur, quo presbyteri, unctione Spiritus Sancti, speciali caractere signantur et sic Christo Sacerdoti configurantur, ita ut in persona Christi Capitis agere valeant »(1209).

(1209) Concilium Vaticanum II, Decr. *Presbyterorum ordinis*, [PO 2](#): AAS 58 (1966) 992.

1564 « Presbyteri, quamvis pontificatus apicem non habeant et in exercenda sua potestate ab Episcopis pendeant, cum eis tamen sacerdotali honore coniuncti sunt et vi sacramenti Ordinis, ad imaginem Christi, Summi atque aeterni Sacerdotis (cf. [He 5,1-10](#) [He 7,24](#) [He 9,11-28](#)), ad Evangelium praedicandum fidelesque pascendos et ad divinum cultum celebrandum consecrantur, *ut veri sacerdotes Novi Testamenti* »(1210).

(1210) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 28](#): AAS 57 (1965) 34.

1565 Sacerdotes, virtute sacramenti Ordinis, universalitatem participant missionis Apostolis a Christo concredita. Donum spirituale quod in ordinatione receperunt, eos praeparat, non ad missionem quamdam limitatam et restrictam, sed ad missionem salutis amplitudinis universalis, « usque ad ultimum terrae » ([Ac 1,8](#)) (1211), ita ut sint « animo parati ad Evangelium ubique praedicandum »(1212).

(1211) Concilium Vaticanum II, Decr. *Presbyterorum ordinis*, [PO 10](#): AAS 58 (1966) 1007.

(1212) Concilium Vaticanum II, Decr. *Optatam totius*, [OT 20](#): AAS 58 (1966) 726.

1566 « Suum vero munus sacrum maxime exercent in eucharistico cultu vel *synaxi*, qua in persona Christi agentes Eiusque mysterium proclamantes, vota fidelium sacrificio Capitis ipsorum coniungunt, et unicum sacrificium Novi Testamenti, Christi scilicet Sese Patri immaculatam hostiam semel offerentis, in Sacrificio Missae usque ad Adventum Domini repraesentant et applicant »(1213). Ex hoc unico sacrificio, totum eorum sacerdotale ministerium suam haurit vim(1214).

(1213) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 28](#): AAS 57 (1965) 34.

(1214) cf. Concilium Vaticanum II, Decr. *Presbyterorum ordinis*, [PO 2](#): AAS 58 (1966) 993.

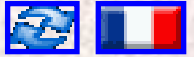
1567 « Presbyteri, ordinis episcopalis providi cooperatores eiusque adiutorium et organum, ad populo Dei inserviendum vocati, unum *presbyterium* cum suo Episcopo constituunt, diversis quidem officiis mancipatum. In singulis localibus fidelium congregationibus Episcopum, quocum fidenti et magno animo sociantur, quodammodo praesentem reddunt eiusque munera et sollicitudinem pro parte suscipiunt et cura cotidiana exercent »(1215). Presbyteri ministerium suum exercere non possunt nisi dependentes ab Episcopo et in communione cum ipso. Oboedientiae promissio quam Episcopo in ordinationis faciunt momento et osculum pacis Episcopi ad finem liturgiae ordinationis significant, Episcopum eos tamquam suos collaboratores, suos filios, suos fratres suosque amicos considerare, eosque vicissim illi amorem debere et oboedientiam.

(1215) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 28](#): AAS 57 (1965) 35.

1568 « Presbyteri, per ordinationem in Ordine presbyteratus constituti, omnes inter se intima fraternitate sacramentali nectuntur; specialiter autem in dioecesi cuius servitio sub Episcopo proprio addicuntur unum presbyterium efformant »(1216). Presbyterii unitas expressionem

invenit liturgicam in consuetudine, secundum quam presbyteri, in ritu ordinationis, post Episcopum, et ipsi manus imponunt.
(1216) Concilium Vaticanum II. Decr. *Presbyterorum ordinis*, [PO 8](#): AAS 58 (1966) 1003.

Catechismus 1506

Créer n'est pas simplement fabriquer

92 Il ne faut pas concevoir la Création à la manière dont se fabriquent les objets du monde, par la transformation d'une chose en une autre. Affirmer que Dieu est créateur, c'est dire qu'il fait exister ce qui existe, y compris la matière. Dieu crée "à partir de rien" (ex nihilo). Dieu, autrement dit, n'est pas un démiurge, une sorte d'architecte du monde, comme l'ont conçu certaines philosophies ou religions. Tout ce qui existe dépend de lui et trouve en lui seul son fondement dernier. Tout est don gratuit de sa part, propre à susciter reconnaissance et action de grâces.

Il ne faut pas non plus se représenter la Création comme l'instant "zéro" où tout aurait commencé. Car elle ne s'inscrit pas à l'intérieur du temps, qui lui-même en dépend. La Création est le commencement absolu et du monde et du temps.

Quel que soit l'intérêt des recherches et théories des astrophysiciens sur cet "instant zéro", elles ne concernent pas directement ce dont parle la doctrine de la Création. Les premières se situent du côté du "comment?", les secondes du côté du "par qui?" et du "pourquoi?". Sans doute s'agit-il du même et unique univers. Et c'est pourquoi la science et la foi peuvent et doivent continuer à s'interroger, tout en évitant les empiètements regrettables de théologiens qui imposeraient aux savants une vision du monde, ou de scientifiques qui nieraient Dieu au nom de la science.

93 Le monde n'est pas créé une fois pour toutes, comme si Dieu, la Création terminée, n'avait plus qu'à s'en retirer. Il ne cesse pas d'assurer l'existence du monde. "Tous, ils comptent sur toi pour recevoir leur nourriture au temps voulu. Tu caches ton visage: ils s'épouvantent; tu reprends leur souffle, ils expirent et retournent à leur poussière. Tu envoies ton souffle: ils sont créés tu renouvelles la face de la terre" (*Ps 103,27 Ps 103,29-30*). La Création est donc un événement toujours actuel. L'acte créateur se renouvelle à chaque instant pour maintenir l'existence du monde. Sans cette action incessante de Dieu, tout retomberait dans le néant.

Dans ces perspectives, il n'est pas difficile de concevoir qu'il n'y ait pas d'incompatibilité entre la doctrine de la Création et les théories de l'évolution. A ce propos aussi, le point de vue de la foi et celui de la science ne sont pas les mêmes. Dieu, "cause première" de tout ce qui existe, ne supprime pas les "causes secondes", celles qui permettent de rendre compte de l'enchaînement des phénomènes. C'est à ces dernières que se réfèrent les théories de l'évolution, quand elles essaient de tracer l'histoire de l'apparition des différentes formes de vie ou espèces vivantes, du moins tant que ces théories ne sortent pas de leur domaine.

Sur un chantier ouvert, une oeuvre qui appelle à la louange

94 Dieu ne s'identifie pas à son oeuvre, comme le conçoit le panthéisme, et pourtant il ne lui est pas extérieur comme peut l'être un architecte ou un artisan. Mais il confie à l'homme une oeuvre à poursuivre pour que, par son travail et son art, il contribue au perfectionnement du monde créé. Notre connaissance de la Création est portée par une tradition qui parle aussi de l'Alliance que Dieu a voulu instituer avec les hommes qu'il a créés, en les associant à son

oeuvre.

Ainsi entendue et contemplée dans la foi, la Création suscite la prière et la louange. En entrant dans la fournaise préparée pour leur supplice, les trois jeunes gens, dont les prédictions ont irrité le roi Nabuchodonosor, chantent, pleins de confiance, la puissance de Dieu capable de les délivrer: "Toutes les oeuvres du Seigneur, bénissez le Seigneur: A lui, haute gloire, louange éternelle!" ([Da 3,57](#) et suiv., cf. [Ps 18,1-35](#)).

95 Dans la même foi émerveillée, saint François d'Assise compose son "Cantique des créatures":

"Loué sois-tu, mon Seigneur, avec toutes tes créatures et singulièrement pour notre frère messire le soleil qui nous donne le jour et la lumière.

Il est beau, et rayonnant d'une grande splendeur, il est ton symbole, ô Seigneur Très-Haut. Loué sois-tu, mon Seigneur, pour notre soeur la lune et les étoiles. Tu les as formées dans les cieux, claires, précieuses et belles.

Loué sois-tu, mon Seigneur, pour mon frère le vent et pour l'air, et le nuage, et la sérénité, et pour tout temps par quoi tu soutiens toutes les créatures.

Loué soit mon Seigneur, pour notre frère le feu. Par lui tu illumines la nuit, il est beau, généreux et fort.

Loué soit mon Seigneur, pour notre terre qui nous soutient, nous nourrit et produit toutes sortes de fruits, de fleurs diaprées et l'herbe...

Sois loué, mon Seigneur, à cause de notre soeur la mort corporelle à qui nul homme vivant ne peut échapper...

Louez et bénissez mon Seigneur, rendez-lui grâces et servez-le avec une grande humilité."

Au Seigneur "les choses visibles et invisibles"

96 Le Dieu qui a choisi et continue de choisir son peuple, pour être son Dieu et le sanctifier, n'appartient à personne. Tout plutôt lui appartient: "Toute la terre m'appartient", déclare-t-il à Moïse ([Ex 19,5](#)). "Au Seigneur, le monde et sa richesse, reprend le psalmiste, la terre et tous ses habitants! C'est lui qui l'a fondée sur les mers et la garde inébranlable sur les flots" ([Ps 23,1-2](#)). La terre, mais aussi le ciel, c'est-à-dire cela même qui est son domaine propre et qui nous échappe: "Les choses visibles et invisibles", comme le déclare le Credo. La puissance créatrice de Dieu n'est pas limitée au seul monde visible.

Les anges de Dieu

97 En parlant de "choses visibles et invisibles", la foi chrétienne nous renvoie tout en même temps à ce qui relève de l'expérience sensible et à ce qui la dépasse. Aux yeux de la foi, les réalités invisibles ne sont pas moins réelles que celles qui sont visibles. Si nos sens ne peuvent les atteindre, elles ne relèvent pas pour autant de l'imagination.

Parmi les créatures invisibles dont parle la Bible, et qu'honore la Tradition chrétienne, il y a les anges. Leur nom signifie "messagers". Nous les connaissons surtout à travers leur mission d'envoyés de Dieu.

Certes, les anges ont d'abord pour mission de rendre gloire à Dieu (cf. [Ps 102,20](#) [Ps 148,2](#) etc.). Mais leur fonction est aussi de nous rappeler que, dans l'histoire, les interventions de Dieu elles-mêmes comportent toujours une part de mystère. Il faut qu'elles nous soient annoncées "d'en haut" pour nous être accessibles. C'est ainsi que les anges jouent leur rôle à

la Nativité du Sauveur et à la Résurrection.

Les anges, créatures de Dieu soumises au Christ

98 Créatures spirituelles, les anges ne sont pas des demi-dieux. Associés au Christ dans son oeuvre de salut (cf. [He 1,14](#)), ils lui sont totalement soumis (cf. [Ep 1,19-22](#)).

Dès les premiers siècles l'Église a dû s'opposer aux débordements de certaines spéculations qui s'étaient auparavant développées dans le judaïsme sur le monde des anges. Plus près de nous, une certaine imagerie a pu susciter un malaise, qui a parfois conduit, par réaction, à un complet silence sur les anges. Pendant ce temps, de nouvelles spéculations se développent sur "l'invisible" en dehors des véritables références chrétiennes

Comme souvent, le chemin de la foi se trace entre deux écueils. Contre toute tendance réductrice, la foi ne peut oublier la place tenue par les anges dans la Révélation (même si, dans l'interprétation des textes bibliques, on doit tenir compte des facteurs littéraires et de ce qui peut relever des représentations générales de l'époque). Contre toute inflation sur la puissance du monde de "l'invisible", elle doit se rappeler fermement qu'il n'y a pas de salut ailleurs qu'en Jésus Christ (cf. [Ac 4,12](#)).

99 *Béni soit Dieu,
le Père de notre Seigneur Jésus Christ.
Dans les cieux il nous a comblés
de sa bénédiction spirituelle en Jésus Christ.
En lui, il nous a choisis
avant la création du monde,
pour que nous soyons, dans l'amour,
saints et irréprochables sous son regard.
Il nous a d'avance destinés
à devenir pour lui des fils par Jésus Christ
voilà ce qu'il a voulu
dans sa bienveillance
à la louange de sa gloire,
de cette grâce dont il nous a comblés
en son Fils bien-aimé,
qui nous obtient par son sang
la rédemption, le pardon de nos fautes.
Elle est inépuisable,
la grâce par laquelle Dieu nous a remplis
de sagesse et d'intelligence
en nous dévoilant le mystère de sa volonté,
de ce qu'il prévoyait dans le Christ
pour le moment où les temps seraient accomplis
dans sa bienveillance,
il projetait de saisir l'univers entier,
ce qui est au ciel
et ce qui est sur la terre,
en réunissant tout sous un seul chef, le Christ.
En lui, Dieu nous a d'avance destinés
à devenir son peuple;
car lui, qui réalise tout ce qu'il a décidé,
il a voulu que nous soyons
ceux qui d'avance avaient espéré*

*dans le Christ
à la louange de sa gloire.
Dans le Christ, vous aussi,
vous avez écouté la parole de vérité,
la Bonne Nouvelle de votre salut;
en lui, devenus des croyants,
vous avez reçu la marque de l'Esprit Saint.
Et l'Esprit que Dieu avait promis,
c'est la première avance qu'il nous a faite
sur l'héritage dont nous prendrons possession,
au jour de la délivrance finale,
à la louange de sa gloire.
[Ep 1,3-14](#)*

Les esprits mauvais

100 C'est en référence à la foi constante de l'Église et à sa source principale, l'enseignement du Christ, que doit être affirmée l'existence d'esprits mauvais.

L'Écriture fait allusion à une "chute" originelle de certains anges (cf. [2P 2,4](#) [Jud 1,6](#)). A ces esprits mauvais elle confère divers noms: Lucifer, Belial, Beelzeboul, et surtout Satan. Ces noms sont en rapport avec leur action maléfique (le Satan est l'Adversaire). En Israël, ces esprits sont souvent mis en rapport avec les cultes païens environnants, voire avec les tyrans qui, sur terre, en sont comme la figure vivante (cf. [Is 14,12](#)).

L'existence des esprits mauvais est attestée également dans les évangiles (cf. [Mt 25,41](#) [Mc 1,13](#) [Lc 22,31](#) [Jn 13,27](#) etc.). Elle rejoint aussi l'expérience que nous faisons de forces cachées qui peuvent peser sur nos libertés, et marquer aussi la vie des sociétés, si souvent impuissantes à réaliser leurs desseins.

101 Cependant plus encore qu'à propos des anges serviteurs de Dieu et du Christ, l'Eglise a toujours combattu les spéculations qui aboutiraient à mettre une limite à la toute-puissance du Créateur, en établissant en face de Dieu certains esprits mauvais (ou l'un d'eux) qui auraient été depuis toujours en rivalité avec lui, comme s'il y avait à l'origine de tout deux principes, l'un bon (Dieu), l'autre mauvais (quel que soit le nom qui peut lui être donné). Les esprits mauvais sont des êtres créés bons par Dieu, qui se sont pervertis et ont perverti leur mission. L'opposition qu'ils représentent en face d'un Dieu essentiellement bon est liée à une "chute", assimilable à un péché (cf. [2P 2,4](#) [Jud 1,6](#)).

Alors que les bons anges sont associés à l'oeuvre du Christ, les esprits mauvais, ou démons, viennent lui faire obstacle. Dans le Notre Père, Jésus enseigne à ses disciples à demander au Père de ne pas les exposer à la tentation et de les délivrer du Mauvais (cf. [Mt 6,13](#)).

Cependant l'Évangile annonce la victoire définitive du Christ sur toutes les formes du mal. Par lui la Création est restituée à sa destination première (cf. [Mt 12,28](#)), et l'homme rendu à sa liberté de fils de Dieu.

Les récits de la Création

102 Le message de la Création traverse toute la Bible. Dieu ne cesse, en effet, de rappeler à son peuple que tout procède de lui. A Israël, qui fait l'expérience d'être créé comme peuple,

Dieu se révèle de plus en plus comme "Créateur du ciel et de la terre".

Cette révélation fait tout spécialement l'objet de deux récits qui figurent au début du livre de la Genèse.

Dans ces deux récits s'exprime la même foi au Dieu créateur. Mais leur dualité littéraire manifeste que, sur la Création, plusieurs approches sont possibles, peut-être nécessaires, si l'on ne veut pas réduire la Révélation à un simple tableau "objectif" des commencements et premiers jours du monde. La leçon des récits est autre. Elle va beaucoup plus profond. Elle ne dit pas comment, concrètement, cela s'est passé. Les sciences de la nature peuvent nous aider à comprendre les origines et les évolutions. La vérité biblique nous dit pourquoi et selon quel dessein Dieu a créé l'univers.

En langage humain

103 L'histoire, dans laquelle tout l'univers est engagé, la Bible nous la propose comme étant tout entière conduite par Dieu, à partir d'une origine qui remonte, peut-on dire, au-delà de la nuit des temps. Telle est précisément l'affirmation fondamentale des récits de la Création.

Les récits de Création sont nécessairement formulés avec les ressources de langage disponibles au temps de leur rédaction. On ne s'étonnera pas d'y trouver les traces d'un langage symbolique et même mythique.

On sait d'ailleurs aujourd'hui que les mythes sont à distinguer des simples fables. Ils peuvent être porteurs d'expériences humaines et de vérités profondes: de celles qui précisément ne se laissent pas enserrer dans les réseaux de la simple raison. C'est notamment le cas de tout ce qui concerne l'origine: ce qu'il s'agit de connaître est alors fondateur de nos connaissances ultérieures.

Dans un langage qui n'est pas celui de la science moderne, les récits bibliques de Création ouvrent sur une histoire appelée à passer par des lieux connus (la Chaldée, le mont Horeb...) et des dates repérables (sortie d'Égypte, institution de la royauté, exil à Babylone...) avec, au centre, la montée à Jérusalem, à "l'heure" du Christ: celle de sa Pâque. Celle-ci est la clé de toute cette histoire, en même temps que de son origine et de sa fin.

Caractère unique de l'acte créateur

104 Le premier récit de la Création (cf. [Gn 1,1-2,4](#)) atteste d'abord le caractère absolument unique de l'acte créateur. Le mot hébreu que nous traduisons par "créa" est réservé à cet acte premier qui ne peut être confondu avec aucun autre. Il est toujours là, précédant tout ce qui pourra se faire ou advenir: "Au commencement, Dieu créa..." L'acte créateur est tout autre chose que le premier maillon d'une chaîne. Nous ne pouvons le connaître qu'à travers le récit qui nous l'annonce, en le recevant toujours de nouveau dans la foi, l'action de grâce et la louange.

La singularité et la perfection intérieure de l'acte créateur sont aussi signifiées par l'évocation des sept jours. La Création s'achève avec le regard que Dieu porte sur elle. Il "se repose" et se complaît dans cette Création, foncièrement "bonne", oeuvre de son amour.

L'acte créateur est d'une telle plénitude qu'il ne sera jamais possible de le confondre avec l'histoire du monde et des hommes qui en découle. Il vient la fonder.

Une oeuvre de la Trinité indivisible

105 Le premier récit de la Création, éclairé par l'ensemble de l'Écriture et de la Tradition, comporte cependant un autre enseignement fondamental.

Le récit de la Genèse évoque déjà, au premier jour du monde, le souffle (Esprit) de Dieu planant au-dessus des eaux (cf. [Gn 1,2](#)) et le psalmiste chante: "Tu envoies ton souffle [ton Esprit]: ils sont créés; tu renouvelles la face de la terre" ([Ps 103,30](#)). N'est-ce pas déjà indiquer que la Création, oeuvre de sagesse, est oeuvre de l'Esprit de Dieu?

On note que c'est le même mot hébreu que traduisent les deux mots français "souffle" et "esprit".

106 Mais la Création se révèle aussi dès le premier récit, comme l'oeuvre d'une Parole qui dispose toute chose avec ordre, dans la clarté, chaque être vivant selon son espèce (cf. [Gn 1,21](#)). Saint Jean, dans le prologue de son évangile, "montre le Verbe, c'est-à-dire à la fois la Parole et l'Intelligence de Dieu, déjà là mystérieusement à l'oeuvre: Par lui, tout s'est fait, et rien de ce qui s'est fait ne s'est fait sans lui ([Jn 1,3](#)). Et le Verbe s'est fait chair, il a habité parmi nous et nous avons vu sa gloire, la gloire qu'il tient de son Père comme Fils unique, plein de grâce et de vérité" ([Jn 1,14](#)).

Dès les récits de la Création sont posés plusieurs éléments fondamentaux qui constitueront la Loi. Celle-ci, en effet, sera faite de "Paroles" qui, comme celles qui président à la Création, viendront "ordonner" la vie des hommes. Elle aussi récusera la confusion. Elle insistera sur l'obligation de rendre à chacun ce qui lui revient: à Dieu d'abord, aux hommes ensuite et à toutes les créatures de Dieu. On sait que les dix commandements sont littéralement les dix "Paroles".

On peut donc entrevoir dans le premier récit de la Genèse la présence et l'action de l'Esprit Saint, de "l'Esprit créateur", et celle du Verbe de Dieu. Si le Credo attribue au Père plus directement l'acte créateur, celui-ci n'en est pas moins l'oeuvre de l'indivisible Trinité

L'homme "image" de Dieu et prince des créatures terrestres

107 La création des cieux, de la terre et de tous les êtres vivants prépare celle de l'homme qui est, pour ainsi dire, le chef-d'oeuvre de Dieu, celui qui va le plus parfaitement pouvoir rayonner quelque chose de sa splendeur et entrer en pleine communion avec lui. "Dieu dit: Faisons l'homme à notre image, selon notre ressemblance. [...] Dieu créa l'homme à son image, à l'image de Dieu il le créa, il les créa homme et femme" ([Gn 1,26-27](#)). A l'image de Dieu, l'être humain est doué d'intelligence et de liberté. Il est capable d'aimer, et d'abord son Créateur: "La Bible nous enseigne que l'homme a été créé à l'image de Dieu, capable de connaître et d'aimer son Créateur, qu'il a été constitué seigneur de toutes les créatures terrestres, pour les dominer et pour s'en servir, en glorifiant Dieu" ([GS 12](#)).

L'homme est la "seule créature sur terre que Dieu a voulue pour elle-même" ([GS 24](#)). Homme et femme, créés dans l'altérité, c'est-à-dire dans la capacité du don qui les fait se reconnaître l'un par l'autre et entrer en dialogue, ils portent chacun la même et unique image divine.

Rempli d'admiration, le psalmiste peut chanter: "Qu'est-ce que l'homme pour que tu penses à lui, le fils d'un homme, que tu en prennes souci? Tu l'as voulu un peu moindre qu'un dieu, le

couronnant de gloire et d'honneur; tu l'établis sur les oeuvres de tes mains, tu mets toute chose à ses pieds" ([Ps 8,5-7](#)).

108 C'est ce statut tout à fait particulier de l'homme qu'exprime la doctrine de la création directe de l'âme par Dieu. Non pas que l'âme puisse être créée indépendamment du corps. Elle est "par elle-même et essentiellement, forme du corps humain" (conciles de Vienne, 1311-1312, et du Latran V, 1513-1521; [DS 902 DS 1440](#); FC 265 et 267). Ce langage, qui n'est plus le nôtre, dit que l'âme est, par rapport au corps, un peu comme la pensée par rapport au langage qui l'exprime. "Corps et âme, mais vraiment un, l'homme est, dans sa condition corporelle même, un résumé de l'univers des choses qui trouvent ainsi, en lui, leur sommet, et peuvent librement louer leur Créateur" ([GS 14](#)).

Dieu entretient un rapport direct de Créateur et de Père avec chaque être humain, dès sa conception, comme avec cet être destiné par lui à refléter sa gloire. Et c'est justement ce rapport unique et personnel avec Dieu qui fait de l'âme humaine une réalité personnelle par excellence, unique (cf [DS 1440](#) FC 267). L'âme de chacun d'entre nous n'est pas une participation à "l'âme du monde", comme certains courants de pensée tendent à la concevoir. Elle n'est pas davantage appelée à transiter dans un autre être, comme l'affirme la doctrine de la réincarnation. Elle est unique, comme l'amour que Dieu porte à chaque personne humaine.

109 *Homme, pourquoi te méprises-tu tellement,
alors que tu es si précieux pour Dieu?
Pourquoi, lorsque Dieu t'honore ainsi,
te déshonores-tu à ce point?
Pourquoi cherches-tu comment tu as été fait
et ne recherches-tu pas en vue de quoi tu es fait?
Est-ce que toute cette demeure du monde que tu vois
n'a pas été faite pour toi?
C'est pour toi
que la lumière se répand et dissipe les ténèbres,
c'est pour toi que la nuit est réglée,
Pour toi que le jour est mesuré;
pour toi que le ciel rayonne des splendeurs diverses
du soleil, de la lune et des étoiles,
pour toi que la terre est émaillée
de fleurs, d'arbres et de fruits;
Pour toi que cette foule étonnante
d'animaux été créée,
dans l'air, dans les champs, dans l'eau si belle,
pour qu'une lugubre solitude ne gâte pas
la joie du monde nouveau.
En outre, le Créateur cherche ce qu'il peut
bien ajouter ta dignité:
il dépose en toi son image,
afin que ce image visible
rende présent sur terre le Créateur invisible,
et il te confie la gérance des biens terrestres,
afin qu'un aussi vaste domaine
n'échappe pas au représentant du Seigneur.
Saint Pierre Chrysologue, évêque de Ravenne (Italie), mort en 451*

[La Création au service de l'homme](#)

110 La Parole créatrice de Dieu met tout en ordre pour le bien de l'homme. "Les grands monstres marins, tous les êtres vivants qui vont et viennent et qui foisonnent dans les eaux [...], tous les oiseaux qui volent [...], les bestiaux [...], et toutes les bestioles de la terre" ([Ga 1,21-25](#)) sont là pour être "soumis" à l'homme, à son bénéfice. Bien sûr aussi les plantes de la terre, dont il recueillera les fruits. Mais également, le soleil, la lune, les étoiles, qui sont là pour le guider, pour lui permettre de s'orienter dans le temps et dans l'espace. Ainsi les astres eux-mêmes, dont le cours semble imposer sa loi aux hommes, et qui ont été souvent divinisés par ceux qu'ils fascinaient, perdent leur pouvoir magique. Ils sont déjà, comme des instruments de mesure du temps, mis gracieusement par Dieu au service de l'homme (cf. [Gn 1](#)).

La Création toute entière est ordonnée à l'heureuse réussite et au bonheur éternel de l'homme. Elle est, de la part de Dieu, bénédiction et grâce.

Dans la joie de Dieu

111 Cependant l'homme lui-même ne tient toute sa dignité royale que de sa nature "d'image" de Dieu (cf. [Gn 1,26-27](#)). Il ne garde toute sa grandeur qu'en "rendant" à Dieu cette gloire reçue de lui. Car la Création n'a pas son couronnement dans l'homme, mais dans la joie que Dieu lui-même trouve dans son oeuvre et qui remplit le septième jour. Le sabbat d'Israël commémorera ce "repos" bienheureux du Dieu créateur en y faisant participer toute la Création. Il vient rappeler à l'homme qu'il est créé à l'image et à la ressemblance de Dieu pour la louange du Créateur.

Le dimanche chrétien est célébré le lendemain du Sabbat: le huitième jour, c'est-à-dire le premier jour de la Création nouvelle. Il reprend des éléments substantiels du Sabbat, mais il est centré sur la Pâque du Christ.

La Création ne trouve donc pas son achèvement dans le travail de l'homme ni, chez l'homme, dans la réalisation de soi. Le souvenir de cette vérité sauvegarde la liberté et la dignité de l'être humain, qui reste alors ouvert sur l'infini de Dieu et de ses promesses de bonheur.

La Création ouverte sur l'histoire du monde

112 Le premier récit de la Création situe l'homme à l'intérieur de l'oeuvre divine qui établit le monde en face du Créateur et différent de lui. Il s'achève dans le repos heureux du septième jour. Le second récit ([Gn 2,4-3,24](#)) s'ouvre plutôt sur l'histoire de libertés fragiles, et ceci dès l'origine du monde.

Mises en garde par le Créateur, ces libertés ne tardent pas à faillir, avant d'entrer dans une longue histoire, où ne cesseront de se relayer épreuves et joies, chutes et relèvements, éloignements et rapprochements du Dieu de vie.

Dans ce second récit du livre de la Genèse, l'être humain est envisagé d'emblée dans le cadre de l'histoire de la terre dont il fait partie. "De la poussière du sol" il a, en effet, été "pétri". Mais il est aussi animé du "souffle de vie" qui vient de son Créateur, et chargé de soigner le "jardin" mis à sa disposition (cf. [Gn 2,7-15](#)).

En grec, jardin se dit paradeisos. D'où le terme de paradis par lequel le jardin du récit de la

Création se voit aussi désigné. Comme l'Éden dans lequel le texte le dit situé (cf [Gn 2,8](#)), il évoque alors traditionnellement l'état de bonheur dans lequel nos premiers parents ont d'abord été créés par Dieu.

Comme dans le premier récit, l'être humain est établi dans la différence sexuelle de l'homme et de la femme. Cette différence sexuelle n'affecte en aucune manière la semblable dignité des deux. En effet, "l'homme s'attachera à sa femme, et tous les deux ne feront plus qu'un" ([Gn 2,24](#)).

En hébreu, homme se dit ish et femme se dit isha. Ces mots permettent de souligner l'identité de nature de l'homme et de la femme (cf [Gn 2,23](#)). Mais l'homme est aussi appelé Adam parce qu'il est "tiré du sol" (adama) et la première femme est appelée Ève (c'est-à-dire la Vivante) parce qu'elle est la mère de tous les vivants (cf [Gn 3,20](#)).

L'homme situé dans sa vérité et sa responsabilité

113 Établi dans sa condition de créature, l'homme va pouvoir construire sa vie dans la vérité, au milieu de cette création qui lui est confiée.

Il aura d'abord à y trouver sa place. "Où es-tu?": telle est la première question qu'entend Adam après sa transgression ([Gn 3,9](#)). La question que Dieu lui adresse l'éveille à lui-même et à la responsabilité qui lui revient: se situer, d'abord en face de cette voix qui l'interpelle, mais également en face des autres hommes et de tous les êtres de la création. La voix de Dieu le rappelle à lui-même pour l'introduire sur le chemin d'une liberté responsable.

Si l'homme est établi au-dessus des autres êtres et s'il est appelé, dans ce sens, à en être "le maître" en "soumettant" la terre (cf. [Gn 1,28](#)), c'est pour les conduire, avec lui, à leur fin. Ce n'est pas pour les écraser. La création lui est confiée pour être "cultivée" par lui comme un jardin précieux. L'homme, qui reconnaît en Dieu celui qui l'a créé, sait que sa vie et le monde lui sont chaque jour remis comme un don à faire fructifier.

L'apparition du mal

La tentation et la chute

114 Les récits des premiers chapitres de la Genèse célèbrent la beauté de la Création et révèlent la magnificence du Créateur. Ils font connaître le dessein premier de celui-ci à l'égard de l'homme: un dessein tout entier d'harmonie et de bonheur. Mais l'histoire sur laquelle ils ouvrent se manifeste rapidement comme une histoire dramatique.

Dieu met l'homme (Adam) en garde contre la tentation de s'instituer auteur et maître du bien et du mal, du bonheur et du malheur. De cette folle prétention, qui l'enfermerait dans sa volonté dominatrice, il est protégé par un interdit: "Tu peux manger les fruits de tous les arbres du jardin; mais quant à l'arbre de la connaissance du bien et du mal, tu n'en mangeras pas; car, le jour où tu en mangeras, tu seras condamné à mourir" ([Gn 2,16-17](#)). Cet interdit rappelle à l'homme qu'il n'est pas son propre créateur et qu'il a à recevoir de Dieu la connaissance du bien et du mal.

La source de tous les malheurs est, chez l'homme, de se détourner de son Créateur, en récusant toute forme de dépendance par rapport à lui. Lorsqu'il ne reconnaît pas cette

dépendance, il est amené à vouloir tout régenter, en écrasant tout ce qui n'entre pas dans ses desseins.

115 Comment l'homme a-t-il pu, dès l'origine, être amené à cette aberration de vouloir être "comme des dieux" ([Gn 3,5](#))? Sans doute, par la possibilité qu'il y a dans un esprit créé de s'exalter jusqu'à se considérer comme l'égal de son Créateur. Mais aussi par le jeu puissant de l'illusion, de la tromperie, du mensonge représentés dans le récit de la Genèse par le serpent.

Le serpent est la figure des forces séductrices et des "tentations" du paganisme environnant: la puissance de la fécondité en Canaan, celle du pouvoir politique en Égypte.

Dans le récit, le mal n'est pas "expliqué". Il est plutôt campé, mis en scène. L'homme y a sa pleine responsabilité.

Rien dans le récit de la Genèse n'autorise l'idée que la femme aurait une responsabilité plus grande que celle de l'homme ou que, sans elle, l'homme n'aurait pas péché. Si Adam rejette la responsabilité sur sa femme (cf. [Gn 3,12](#)), c'est le signe de la détérioration de sa relation avec elle.

L'homme et la femme sont responsables de la faute. Mais derrière leur choix, il y a une voix séductrice, opposée à Dieu (cf. [Gn 3,5](#)), un accusateur de l'homme (cf. [Jb 1,11](#) [Jb 2,5-7](#)) qui, par envie, le fait chuter dans la mort (cf. [Sg 2,24](#)). L'Écriture et la Tradition de l'Église voient en cet être un ange déchu, appelé Satan ou Diable.

116 La transgression de l'interdit dont était marqué l'arbre de la connaissance du bien et du mal est à l'origine d'un monde "cassé". La souffrance en est le signe: celle qui accompagne l'engendrement des générations successives (car, si aujourd'hui il est des "enfantements sans douleur", les parents savent ce qu'il en coûte de "mettre au monde" des enfants, en leur assurant l'éducation nécessaire); mais aussi la "peine" que suppose la production des biens dont nous avons besoin: "C'est à la sueur de ton visage que tu gagneras ton pain" ([Gn 3,19](#)).

Toutefois, cette condition, marquée par la mort ("tu es poussière et tu retourneras à la poussière" [Gn 3,19](#)), n'est pas celle d'un être voué à la fatalité. Dans la présentation qui en est faite à travers le récit de la chute, l'être humain est plutôt renvoyé aux limites constitutives de la créature. Il saura qu'il n'est pas un dieu.

Rétabli ainsi dans sa vérité, l'être humain pourra, au sein même de sa vie de souffrance et de labeur, entendre la promesse de salut, déjà mystérieusement formulée au milieu du récit. "Je mettrai, déclare Dieu au serpent, une hostilité entre la femme et toi, entre sa descendance et ta descendance: sa descendance te meurtrira la tête, et toi, tu lui meurtriras le talon" ([Gn 3,15](#)).

Ce verset a pu être qualifié de protévangile, du grec protos qui signifie premier. La Tradition chrétienne a reconnu dans ce passage l'annonce du Fils de Marie, vainqueur définitif du péché et de la mort.

La doctrine du péché originel

117 Dans l'Ancien Testament le récit de la chute d'Adam ne trouve un écho direct que dans le livre de la Sagesse (cf. [Sg 2,24](#)).

En revanche, ce péché d'origine tient une place capitale dans l'enseignement de saint Paul:

"Par un seul homme, Adam, le péché est entré dans le monde, et par le péché est venue la mort" ([Rm 5,12](#)). C'est ainsi que l'Apôtre résume le contenu du récit de la Genèse.

Par sa transgression, reprendra le concile de Trente, Adam a "perdu la sainteté et la justice dans lesquelles il avait été établi" ([DS 1511](#) FC 275). L'harmonie dans laquelle il se trouvait avec Dieu, avec lui-même et avec le monde a été perdue, ainsi que le don de l'immortalité. L'humanité demeure affectée par ce péché d'origine. Chacun en est atteint et marqué, du fait même de son appartenance à la famille humaine.

Une image ternie, mais non détruite

118 Par le péché d'origine la nature humaine a été gravement blessée. Cependant elle n'a pas été totalement corrompue. L'image de Dieu a été ternie, comme elle l'est toujours, par le péché. Elle n'a pas été, et n'est jamais, détruite.

L'homme demeure capable d'accueillir le salut, la "justice" nouvelle dans laquelle Dieu s'est proposé de le rétablir en Jésus Christ. L'image de Dieu, ternie par le péché, est restaurée dans son intégrité par l'oeuvre de Celui qui est, par nature, la parfaite "image du Dieu invisible", son Père ([Col 1,15](#)). C'est sur cette image que les hommes sont destinés à se laisser remodeler par la foi et par le baptême. Le Fils unique de Dieu devient ainsi "l'aîné d'une multitude de frères" ([Rm 8,29](#)). La liberté, affectée elle aussi par le péché originel, doit être libérée, comme elle le sera effectivement par l'oeuvre du Christ (cf. [Ga 5,1](#)). Mais, si elle a besoin d'être régénérée, elle n'a pas besoin d'être recrée. C'est le même homme qui, par le baptême, recouvrera justice et sainteté. Cet homme ainsi rétabli dans la communion avec Dieu est véritablement habité par la grâce sanctifiante, tout en gardant une propension au péché (que la tradition théologique appelle concupiscence).

La concupiscence ne doit pas être limitée à la convoitise sexuelle. C'est, plus généralement, la tendance à chercher ses intérêts ou sa satisfaction au détriment de la juste ordonnance de sa vie dans son rapport à Dieu, au monde et aux autres.

119 Les Pères de l'Église d'Orient ne cessent d'exalter la grandeur de l'homme, cette grandeur de l'homme créé par Dieu à son image et à sa ressemblance, et appelé à la divinisation.

La tradition occidentale n'a cessé d'entretenir la même doctrine. Mais elle a simultanément conduit une longue méditation sur la signification et la portée de la chute d'Adam, en relation avec un approfondissement de la doctrine de la grâce. Telle fut tout particulièrement l'oeuvre de saint Augustin (354-430), dont la pensée est reprise dans le concile de Carthage (418; cf. [DS 225-230](#) FC 521-526) et le deuxième concile d'Orange (529; cf. [DS 371-378](#) FC 272-273 FC 541-544).

120 En face de la gnose manichéenne qui situait le mal dans la Création même et qui cherchait le salut dans un savoir ésotérique, Augustin avait appris de la Bible que toute la Création, y compris la matière, est sortie bonne des mains de Dieu. Le mal provient du péché commis par l'homme dans l'histoire. Dès lors, le salut n'est pas à chercher en dehors de l'histoire, mais plutôt en son sein, dans une conversion, réponse à l'appel de Dieu venu également dans l'histoire nous sauver. Cette leçon demeure d'actualité à une époque soumise aux séductions de toutes sortes de formes d'ésotérisme ou d'occultisme.

Plus tard, Augustin eut à s'opposer au moine Pélage pour qui le péché d'Adam ne nous serait proposé dans la Bible que comme exemple d'un péché à éviter, en laissant à notre liberté tout le pouvoir de le faire. Augustin trouvait dans son expérience personnelle, mais aussi

dans le témoignage du Nouveau Testament, notamment chez saint Paul, une vision moins naïvement optimiste des choses. Notre liberté et notre volonté, sans être totalement détruites, sont prises dans une histoire qui pèse sur chacune de nos décisions. Ainsi l'Apôtre peut-il s'exclamer: "Je ne comprends pas ce que j'accomplis, car ce que je voudrais faire, ce n'est pas ce que je réalise; mais ce que je déteste, c'est cela que je fais. [...] Si je fais ce que je ne voudrais pas, alors ce n'est plus moi qui accomplis tout cela, c'est le péché, lui qui habite en moi" ([Rm 7,15-20](#)).

L'évêque d'Hippone a été amené à mettre en lumière deux vérités complémentaires. D'une part, le mal n'est pas une fatalité inscrite dans la Création, comme si la doctrine du péché originel était là pour nous disculper. D'autre part, cette même doctrine contribue à tempérer le jugement écrasant que nous pourrions porter sur nos fautes, ou celles des autres hommes; elle nous empêche de "sataniser" l'histoire, aussi bien que de sacraliser ceux qui la font.

121 Surtout, la doctrine du péché originel ne doit pas être séparée de celle qui nous fait connaître l'oeuvre du Christ. Saint Paul n'évoque le péché d'Adam que pour faire valoir, dans toute sa profondeur et dans toute son extension, l'oeuvre du Christ. "Adam préfigurait celui qui devait venir" ([Rm 5,14](#)). Celui-là devait être porteur d'une grâce sans commune mesure avec la faute. "Le don gratuit de Dieu et la faute n'ont pas la même mesure" ([Rm 5,15](#)). "Là où le péché s'était multiplié, la grâce a surabondé" ([Rm 5,20](#)). Elle prévient et relève l'homme pécheur pour l'habiter et le sanctifier. Et en même temps qu'elle pénètre au plus intime de chacun, elle enveloppe l'humanité tout entière.

Le Christ est le nouvel Adam, "l'aîné d'une multitude de frères" ([Rm 8,29](#)), chef de l'humanité nouvelle, réconciliée avec Dieu, en même temps qu'avec elle-même et avec toute la Création. En effet, "Dieu a voulu que dans le Christ toute chose ait son accomplissement total. Il a voulu tout réconcilier par lui et pour lui, sur la terre et dans les cieux, en faisant la paix par le sang de sa croix" ([Col 1,19-20](#)). Dans cette humanité nouvelle les chrétiens sont introduits par le baptême, qui libère du péché originel et fait don de la vie du Ressuscité.

Catéchisme France 92

Catechismus 1077

1077 « Benedictus Deus et Pater Domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spiritali in caelestibus in Christo, sicut elegit nos in Ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti et immaculati in conspectu Eius in caritate, qui praedestinavit nos in adoptionem filiorum per Iesum Christum in Ipsum, secundum beneplacitum voluntatis Suae, in laudem gloriae gratiae Suae, in qua gratificavit nos in Dilecto » ([Ep 1,3-6](#)).

1078 Benedictio actio est divina quae vitam donat et cuius Pater est fons. Eius benedictio est simul verbum et donum (*bene-dictio*, ὕ-8(")). Haec locutio homini applicata adorationem et redditionem Creatori eius significabit in gratiarum actione.

1079 Inde ab initio usque ad temporum consummationem, totum Dei opus *benedictio* est. Inde a primae creationis liturgico poëmata usque ad caelestis Ierusalem cantica, inspirati auctores consilium annuntiant salutis tamquam immensam benedictionem divinam.

1080 Inde ab initio, Deus viventibus, praesertim viro et mulieri, benedixit. Foedus cum Noe et cum omnibus entibus animatis hanc fecunditatis renovat benedictionem, non obstante hominis peccato propter quod terra est « maledicta ». Sed inde ab Abraham, benedictio divina penetrat hominum historiam quae mortem versus ibat, ut illam faceret vitam versus, ad eius fontem, ascendere: per fidem « patris credentium » qui benedictionem accipit, salutis historia inauguratur.

1081 Benedictiones divinae in mirabilibus et salvificis manifestantur eventibus: tales sunt nativitas Isaac, exitus de Aegypto (Pascha et Exodus), donum Terrae promissae, electio David, Dei praesentia in Templo, exilium purificans et reditus « parvi residui ». Lex, Prophetiae et Psalmi qui populi electi intexunt liturgiam, has divinas simul commemorant benedictiones illisque cum laudis et gratiarum actionis respondent benedictionibus.

1082 In Ecclesiae liturgia, benedictio divina plene revelatur et communicatur: Pater tamquam fons et finis omnium benedictionum creationis et salutis agnoscitur et adoratur; in Verbo Suo, pro nobis incarnato, mortuo et resuscitato, nos Suis cumulat benedictionibus, et per Illum in corda nostra donum effundit quod omnia continet dona: Spiritum Sanctum.

1083 Duplex tunc intelligitur liturgiae christianae ratio tamquam responsionis fidei et amoris « benedictionibus spiritalibus » quibus Pater nos gratificavit. Ex altera parte, Ecclesia, suo Domino unita et sub Spiritus Sancti actione (cf. [Lc 10,21](#)), Patri benedicit « super inenarrabili dono Eius » ([2Co 9,15](#)), per adorationem, laudem et gratiarum actionem. Ex altera vero, et usque ad consilii Dei consummationem, Ecclesia Patri « oblationem suorum propriorum donorum » offerre non desinit Eumque precari ut Spiritum Sanctum super hanc mittat oblationem, super semetipsam, super fideles et super totum mundum, ut, per communionem in morte et resurrectione Christi-Sacerdotis et per virtutem Spiritus, hae divinae benedictiones fructus ferant vitae « in laudem gloriae gratiae Suae » ([Ep 1,6](#)).

II. Christi opus in liturgia

Christus glorificatus...

1084 Christus, « sedens ad dexteram Patris » et Spiritum Sanctum in Suum effundens corpus, quod est Ecclesia, iam operatur per sacramenta a Se instituta ad Suam gratiam communicandam. Sacramenta signa sunt sensibilia (verba et actiones), nostro actuali generi humano accessibilia. Efficaciter gratiam efficiunt quam significant propter Christi actionem et per Spiritus Sancti virtutem.

1085 In Ecclesiae liturgia, Christus Suum Paschale mysterium praecipue significat et efficit. In vita Sua terrestri, Iesus per Suam doctrinam annuntiabat et per Suos actus mysterium Paschale anticipabat Suum. Cum Hora venit (cf. [Jn 13,1](#) [Jn 17,1](#)), unicum historiae vixit eventum qui non transit: Iesus moritur, sepelitur, resurgit a mortuis et sedet ad dexteram Patris « semel » ([Rm 6,10](#) [He 7,27](#) [He 9,12](#)). Eventus est realis, qui in nostra historia accidit, sed est unicus: omnes alii historiae eventus semel adveniunt, deinde transeunt, a praeterito tempore devorati. E contra, mysterium Paschale Christi solum in praeterito permanere non potest, propterea quod Ipse per Mortem Suam destruxit mortem et quidquid Christus est, et quidquid Ipse pro omnibus hominibus fecit et passus est, aeternitatem participat divinam et sic omnia transcendit tempora et praesens efficitur. Eventus crucis et Resurrectionis *permanet* omniaque ad vitam trahit.

...inde ab Apostolorum Ecclesia...

1086 « Sicut Christus missus est a Patre, ita et Ipse Apostolos, repletos Spiritu Sancto, misit, non solum ut, praedicantes Evangelium omni creaturae, annuntiarent Filium Dei Morte Sua et Resurrectione nos a potestate Satanae et a morte liberasse et in Regnum Patris transtulisse, sed etiam ut, quod annuntiabant, opus salutis per Sacrificium et sacramenta, circa quae tota vita liturgica vertit, exercerent »(878).

(878) Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 6](#): AAS 56 (1964) 100.

1087 Sic Christus resuscitatus, Apostolis Spiritum Sanctum donans, eis Suam sanctificationis concredit potestatem: (cf. [Jn 20,21-23](#)) ipsi signa Christi efficiuntur sacramentalia. Per Eiusdem Spiritus Sancti virtutem, hanc potestatem suis concredunt successoribus. Haec « successio apostolica » totam liturgicam Ecclesiae vitam struit: ipsa sacramentalis est per Ordinis sacramentum transmissa.

...praesens in terrestri est liturgia...

1088 « Ad tantum vero opus perficiendum (dispensationem seu communicationem Sui operis salutis) Christus Ecclesiae Suae semper adest, praesertim in actionibus liturgicis. Praesens adest in Missae Sacrificio cum in ministri persona, "Idem nunc offerens sacerdotum ministerio, qui Seipsum tunc in cruce obtulit", tum maxime sub speciebus eucharisticis. Praesens adest virtute Sua in sacramentis, ita ut cum aliquis baptizat, Christus Ipse baptizet. Praesens adest in Verbo Suo, siquidem Ipse loquitur dum sacrae Scripturae in Ecclesia leguntur. Praesens adest denique cum supplicat et psallit Ecclesia, Ipse qui promisit: "Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum" ([Mt 18,20](#)) »(879).

(879) Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 7](#): AAS 56 (1964) 100-101.

1089 « Tanto in opere, quo Deus perfecte glorificatur et homines sanctificantur, Christus Ecclesiam, Sponsam Suam dilectissimam, Sibi semper consociat, quae Dominum suum invocat et per Ipsum Aeterno Patri cultum tribuit »(880).

(880) Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 7](#): AAS 56 (1964) 101.

...quae liturgiam participat caelestem

1090 « In terrena liturgia caelestem illam praegustando participamus, quae in sancta Civitate Ierusalem, ad quam peregrini tendimus, celebratur, ubi Christus est in dextera Dei sedens, sanctorum minister et tabernaculi veri; cum omni militia caelestis exercitus hymnum gloriae Domino canimus; memoriam sanctorum venerantes partem aliquam et societatem cum iis speramus; Salvatorem exspectamus Dominum nostrum Iesum Christum, donec Ipse apparebit vita nostra, et nos apparebimus cum Ipso in gloria »(881).

(881) Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 8](#): AAS 56 (1964) 101; cf Id., Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 50](#): AAS 57 (1965) 55-57.

III. Spiritus Sanctus et Ecclesia in liturgia

1091 Spiritus Sanctus est in liturgia paedagogus fidei populi Dei, artifex « operum capitalium Dei » quae Novi Testamenti sunt sacramenta. Optatum et opus Spiritus in corde Ecclesiae est ut ex Christi resuscitati vivamus vita. Cum in nobis fidei invenit responsum quod Ipse suscitavit, vera fit cooperatio. Propter hanc liturgia opus fit commune Spiritus Sancti et Ecclesiae.

1092 In hac sacramentali dispensatione mysterii Christi, Spiritus Sanctus operatur eodem modo ac aliis temporibus Oeconomiae salutis: Ipse Ecclesiam praeparat ut Domino occurrat suo; fidei congregationis Christum commemorat et manifestat; praesens et actuale Christi facit mysterium per Suam transformantem virtutem; Spiritus denique communionis Ecclesiam vitae et missioni coniungit Christi.

Spiritus Sanctus ad Christum praeparat accipiendum

1093 Spiritus Sanctus in Oeconomia sacramentali figuras adimplet *Veteris Foederis*. Propterea quod Ecclesia Christi erat « in historia populi Israel ac Foedere Antiquo mirabiliter praeparata »(882), Ecclesiae liturgia, tamquam partem integranter atque non substituendam, elementa conservat cultus Veteris Foederis, ea sua faciens:

* *praecipue lectionem Veteris Testamenti;*

* *psalmorum orationem;*

* *et maxime memoriam eventuum salutarium et realitatum significantium quae suam in mysterio Christi invenerunt adimpletionem (Promissionis et Foederis, Exodus et Paschatis, Regni et Templi, Exilii et Reditus).*

(882) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 2](#): AAS 57 (1965) 6.

1094 Super hanc utriusque Testamenti harmoniam(883), catechesis Paschalis Domini ordinatur (cf. [Lc 24,13-49](#)), deinde illa Apostolorum et Ecclesiae Patrum. Haec catechesis detegit id quod sub littera Veteris Testamenti occultum manebat: mysterium Christi. Ea « typologica » appellatur quia novitatem Christi revelat inde a « figuris » (JbB4H) quae Illum in primi Foederis factis, verbis et symbolis annuntiabant. Per hanc in Spiritu veritatis inde a Christo novam lectionem, revelantur figurae (cf. [2Co 3,14-16](#)). Sic diluvium et Arca Noe salutem praefigurabant per Baptismum (cf. [1P 3,21](#)), pari modo nubes et Maris Rubri transitus, atque aqua de petra figura erat spiritualium Christi donorum (cf. [1Co 10,1-6](#)); manna deserti Eucharistiam, « Panem de caelo verum » ([Jn 6,32](#)), praefigurabat.

(883) cf. Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 14-16](#): AAS 58 (1966) 824-825.

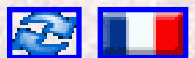
1095 Hac de causa, Ecclesia, praesertim temporibus Adventus, Quadragesimae et maxime nocte Paschatis, omnes hos magnos historiae salutis eventus in « hodie » suae liturgiae iterum legit iterumque vivit. Sed hoc etiam exigit ut catechesis fideles adiuvet ad se huic intelligentiae « spirituali » Oeconomiae salutis aperiendos, qualem liturgia Ecclesiae manifestat facitque vivere.

1096 *Liturgia Iudaica et liturgia christiana.* Melior cognitio fidei et vitae religiosae populi Iudaici, sicut adhuc hodie in professione exprimuntur et in vitam ducuntur, ad quasdam liturgiae christianae rationes melius intelligendas potest adiuvere. Pro Iudaeis et pro christianis, sacra Scriptura pars est essentialis liturgiarum ipsorum: pro proclamatione Verbi Dei, responsione ad hoc Verbum, oratione laudis et intercessionis pro vivis et defunctis, recursu ad misericordiam divinam. Verbi liturgia, in sua propria structura, a liturgia Iudaica originem invenit suam. Oratio Horarum et alii textus et formularia liturgica parallelus habent suos, sicut etiam ipsae formulae nostrarum maxime venerabilium orationum, qualis est « Pater noster ». Preces eucharisticae etiam in exemplaribus traditionis Iudaicae inspirantur. Relatio inter liturgiam Iudaicam et liturgiam christianam, sed etiam differentia contentuum earum, peculiariter visibiles sunt in magnis festivitibus anni liturgici, sicut in Paschate. Christiani et Iudaei Pascha celebrant: Pascha historiae versus futurum tendens apud Iudaeos; Pascha adimpletum in Christi morte et resurrectione apud christianos, licet semper in consummationis definitivae expectatione.

1097 In *Novi Foederis liturgia*, omnis actio liturgica, speciatim celebratio Eucharistiae et sacramentorum, occursus est inter Christum et Ecclesiam. Liturgica congregatio suam habet unitatem ex « communione Spiritus Sancti » qui filios Dei coniungit in unum Christi corpus. Illa affinitates superat humanas, gentilitias, culturales et sociales.

1098 Congregatio se debet *praeparare* ut Domino occurrat suo, ut sit plebs perfecte parata (cf. [Lc 1,17](#)). Haec cordium praeparatio commune est opus Spiritus Sancti et congregationis, praesertim ministrorum eius. Gratia Spiritus Sancti fidem suscitare conatur, conversionem cordis et voluntati Patris adhaesionem. Hae dispositiones praesupponuntur pro acceptione aliarum gratiarum quae in ipsa offeruntur celebratione et pro vitae novae fructibus ad quos deinde producendos celebratio destinatur.

[Spiritus Sanctus mysterium Christi in memoriam revocat](#)

1099 Spiritus et Ecclesia cooperantur ut Christus Eiusque opus salutis manifestentur in liturgia. Praecipue in Eucharistia et analogice in ceteris sacramentis, liturgia *Memoriale* est mysterii salutis. Spiritus Sanctus vivens Ecclesiae est memoria (cf. [Jn 14,26](#)).

1100 *Verbum Dei.* Spiritus Sanctus imprimis congregationi commemorat liturgicae sensum eventus salutis, vitam donans Dei Verbo quod annuntiatur, ut recipi possit et in vitam adduci: « *Maximum est sacrae Scripturae momentum in liturgia celebranda. Ex ea enim lectiones leguntur et in homilia explicantur, psalmi canuntur, atque ex eius afflatu instinctuque preces, orationes et carmina liturgica effusa sunt, et ex ea significationem suam actiones et signa accipiunt* »(884).

(884) Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 24](#): AAS 56 (1964) 106-107.

1101 Spiritus Sanctus intelligentiam Verbi Dei spiritualem legentibus praebet et audientibus, secundum cordium eorum dispositiones. Per verba, actiones et symbola quae celebrationis tramam efformant, fideles et ministros in relatione viventi ponit cum Christo, Verbo et Imagine Patris, ut illi possint facere ut in eorum vitas sensus rerum transeat quae in celebratione audiunt, contemplantur et agunt.

1102 « Verbo (...) salutari (...) in corde fidelium alitur fides, qua congregatio fidelium incipit et crescit »(885). Verbi Dei annuntiatio in quadam instructione non sistit: *responsum fidei* postulat, tamquam consensum et obligationem, in ordine ad Foedus inter Deum Eiusque populum. Spiritus Sanctus etiam gratiam praebet fidei, eam roborat et crescere facit in communitate. Liturgica congregatio est imprimis communio in fide.

(885) Concilium Vaticanum II, Decr. *Presbyterorum ordinis*, [PO 4](#): AAS 58 (1966) 996.

1103 z!IVμl0F4H. Celebratio liturgica semper ad interventus Dei salvificos in historia refertur. « Revelationis Oeconomia fit gestis verbisque intrinsece inter se connexis, ita ut (...) verba (...) opera proclament et mysterium in eis contentum elucident »(886). In liturgia verbi, Spiritus Sanctus congregationi « revocat in memoriam » quidquid Christus pro nobis fecit. Secundum actionum liturgicarum naturam et traditiones Ecclesiarum rituales, celebratio « memoriam facit » mirabilium Dei in Anamnesi plus minusve explicata. Spiritus Sanctus, qui sic memoriam suscitatur Ecclesiae, excitatur etiam gratiarum actionem et laudem (*g8("l).

(886) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 2](#): AAS 58 (1966) 818.

Spiritus Sanctus mysterium Christi efficit actuale

1104 Liturgia christiana non solum commemorat eventus qui nos salvaverunt, sed eos actuales reddit, praesentes efficit. Paschale Christi mysterium celebratur, non iteratur; celebrationes iterantur; in unaquaque ex illis effusio supervenit Spiritus Sancti qui unicum mysterium reddit actuale.

1105 z+Bi80F4H (« invocatio-super ») est intercessio in qua sacerdos Patrem supplicat Spiritum mittere Sanctificatorem, ut oblationes corpus et sanguis fiant Christi et fideles ea recipientes fiant et ipsi vivens Deo oblatio.

1106 Epiclesis est, cum Anamnesi, in corde uniuscuiusque celebrationis sacramentalis, modo magis particulari Eucharistiae:

« *Et quaeris quomodo panis fit corpus Christi, ac vinum (...) sanguis Christi? Ego vero tibi repono Spiritum Sanctum supervenire, et ea facere, quae sermonem conceptumque omnem procul exsuperant. (...) Sat tibi sit audire, hoc fieri per Spiritum Sanctum; quemadmodum et ex sancta Dei Genitrice per Spiritum Sanctum Dominus Sibimet et in Seipso carnem sumpsit* »(887).

(887) Sanctus Ioannes Damascenus, *Expositio fidei*, 86 (*De fide orthodoxa*, 4, 13): PTS 12, 194-195 (PG 94, 1141. 1145).

1107 Virtus transformans Spiritus Sancti in liturgia Adventum Regni properat et consummationem mysterii salutis. In expectatione et in spe Ipse nos communionem plenam Sanctissimae Trinitatis realiter facit anticipare. Spiritus, missus a Patre qui Epiclesim exaudit Ecclesiae, illis vitam praebet qui Eum accipiunt et iam nunc est pro illis illorum hereditatis « arrabo » (cf. [Ep 1,14](#) [2Co 1,22](#)).

Spiritus Sancti communio

1108 Finis missionis Spiritus Sancti in omni actione liturgica est ut in communionem simus cum Christo ad corpus Eius efformandum. Spiritus Sanctus est quasi succus vitis Patris qui in palmitibus suum fert fructum (cf. [Jn 15,1-17](#) [Ga 5,22](#)). In liturgia, cooperatio intima Spiritus et Ecclesiae deducitur in rem. Ipse, Spiritus communionis, in Ecclesia permanet indefectibiliter, et hac de causa Ecclesia magnum est communionis divinae sacramentum quod filios Dei congregat dispersos. Fructus Spiritus in liturgia est inseparabiliter communio cum Sanctissima Trinitate et communio fraterna (cf. [1Jn 1,3-7](#)).

1109 Epiclesis est etiam oratio pro pleno effectu communionis congregationis in Christi mysterio. « Gratia Domini Iesu Christi et caritas Dei et communicatio Sancti Spiritus » ([2Co 13,13](#)) nobiscum semper debent permanere fructusque ferre ultra eucharisticam celebrationem. Ecclesia igitur Patrem orat ut Spiritum Sanctum mittat qui ex fidelium vita oblationem Deo efficiat viventem per spiritualem transformationem ad imaginem Christi, sollicitudinem de unitate Ecclesiae et participationem in missione eius per testimonium et caritatis servitium.

Compendium

1110 *In Ecclesiae liturgia, Deus Pater benedicitur et adoratur tamquam fons omnium benedictionum creationis et salutis, quibus Ipse nobis in Filio benedixit Suo, ad nobis Spiritum adoptionis filialis donandum.*

1111 *Christi opus in liturgia est sacramentale quia Eius mysterium salutis per virtutem Spiritus Sancti Eius efficitur praesens; quia Eius corpus, quod est Ecclesia, veluti sacramentum (signum et instrumentum) est per quod Spiritus Sanctus mysterium salutis dispensat; quia Ecclesia peregrinans, per suas actiones liturgicas, iam praegustando, liturgiam participat caelestem.*

1112 *Spiritus Sancti missio in Ecclesiae liturgia est congregationem praeparare ut Christo occurrat; fidei congregationis Christum commemorare et praesentare; per Suam transformantem virtutem opus salvificum Christi praesens reddere et actuale atque efficere ut donum communionis in Ecclesia ferat fructus.*

ARTICULUS 2: MYSTERIUM PASCHALE IN ECCLESIAE SACRAMENTIS

1113 Tota vita liturgica Ecclesiae circa Sacrificium eucharisticum et sacramenta vertit(888). In Ecclesia septem sunt sacramenta: Baptismus, Confirmatio seu Chrismatio, Eucharistia, Paenitentia, Unctio infirmorum, Ordo et Matrimonium(889). In hoc articulo agitur de eo quod septem Ecclesiae sacramentis ratione doctrinali commune est. Id quod ratione celebrationis est commune, in capite secundo exponetur, et quod proprium unicuique est eorum, obiectum erit secundae sectionis.

(888) cf. Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 6](#): AAS 56 (1964) 100.

(889) cf. Concilium Lugdunense II, *Professio fidei Michaelis Palaeologi imperatoris*: [DS 860](#) Concilium Florentinum, *Decretum pro Armenis*: [DS 1310](#) Concilium Tridentinum, Sess. 7a, *Canones de sacramentis in genere*, canon 1: [DS 1601](#)

I. Christi sacramenta

1114 « Sanctarum Scripturarum doctrinae, apostolicis Traditionibus (...) et Patrum consensui inhaerendo »(890), profiteamur « sacramenta novae Legis (...) fuisse omnia a Iesu Christo Domino nostro instituta »(891).

(890) Concilium Tridentinum, Sess. 7a, *Decretum de sacramentis*, Prooemium: [DS 1600](#)

(891) Concilium Tridentinum, Sess. 7a, *Canones de sacramentis in genere*, canon 1: [DS 1601](#)

1115 Iam verba et opera Iesu, tempore Eius vitae occultae Eiusque ministerii publici, salvifica erant. Eius mysterii Paschalis anticipabant virtutem. Illa id annuntiabant et praeparabant quod Ipse Ecclesiae erat daturus, cum omnia essent adimpleta. Mystera vitae Christi fundamenta sunt illius quod Christus deinceps per Ecclesiae Suae ministros in sacramentis dispensat, quia « quod (...) Redemptoris nostri conspicuum fuit, in sacramenta transivit »(892).

(892) Sanctus Leo Magnus, *Sermo 74*, 2: CCL 138A, 457 (PL 54, 398).

1116 « Virtutes quae exeunt » de corpore Christi (cf. [Lc 5,17](#) [Lc 6,19](#) [Lc 8,46](#)), semper viventis et vivificantis, actiones Spiritus Sancti in Eius corpore operantis quod est Ecclesia, sacramenta « opera capitalia Dei » sunt in Novo et aeterno Foedere.

II. Ecclesiae sacramenta

1117 Ecclesia, per Spiritum qui eam « in omnem veritatem » ([Jn 16,13](#)) deducit, hunc thesaurum a Christo receptum paulatim agnovit eiusque « dispensationem » determinavit sicut pro sacrarum Scripturarum canone fecit et fidei doctrina, tamquam fidelis mysteriorum Dei dispensatrix (cf. [Mt 13,52](#) [1Co 4,1](#)). Sic Ecclesia saeculorum discrevit decursu, inter suas celebrationes liturgicas, septem esse quae, sensu huius termini proprio, sacramenta sunt a Domino instituta.

1118 Sacramenta, hoc duplici sensu, sunt « Ecclesiae »: ea sunt « per illam » et « pro illa ». Sunt « per Ecclesiam » quia haec sacramentum est actionis Christi in ea per Spiritus Sancti missionem operantis. Et sunt « pro Ecclesia », sunt « sacramenta (...) quibus aedificatur Ecclesia »(893), quippe quae hominibus, praesertim in Eucharistia, mysterium communionis Dei-Amoris, Unius in Tribus Personis, manifestant et communicant.

(893) Sanctus Augustinus, *De civitate Dei*, 22, 17: CSEL 402, 625 (PL 41, 779); cf Sanctus Thomas Aquinas, *Summa theologiae*, III, q. 64, a. 2, ad 3: Ed. Leon. 12, 43.

1119 Ecclesia, cum Christo-Capite constituens « unam dumtaxat (...) mysticam personam »(894), in sacramentis operatur tamquam « communitas sacerdotalis » « organice exstructa »: (895) per Baptisma et Confirmationem, populus sacerdotalis ad liturgiam celebrandam fit aptus; ex altera parte, quidam fideles, sacro Ordine insigniti, « ad Ecclesiam verbo et gratia Dei pascendam, Christi nomine instituuntur »(896).

(894) Pius XII, Litt. enc. *Mystici corporis*: AAS 35 (1943) 226.

(895) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 11](#): AAS 57 (1965) 15.

(896) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 11](#): AAS 57 (1965) 15.

1120 Ministerium ordinatum seu « sacerdotium *ministeriale* »(897) in sacerdotii baptismalis est servitium. Illud Christum revera, in sacramentis, agere per Spiritum Sanctum pro Ecclesia praestat. Missio salutis a Patre Eius Filio incarnato concredita, Apostolis committitur et per

eos successoribus eorum: hi Spiritum Sanctum Iesu accipiunt ad agendum in nomine et in persona Eius(898). Sic ministerium ordinatum vinculum est sacramentale quod actionem liturgicam coniungit cum eo quod Apostoli dixerunt et fecerunt, et, per illos, cum eo quod Christus, sacramentorum fons et fundamentum, dixit et fecit.

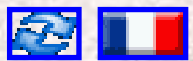
(897) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 10](#): AAS 57 (1965) 14.

(898) cf. [Jn 20,21-23](#) [Lc 24,47](#) [Mt 28,18-20](#)

1121 Tria sacramenta Baptismi, Confirmationis et Ordinis, praeter gratiam, sacramentalem conferunt *characterem* seu « signum » per quod christianus Christi participat sacerdotium et Ecclesiae fit pars secundum status et munera diversa. Haec configuratio Christo et Ecclesiae, a Spiritu effecta, indelebilis est(899), perpetuo permanet in christiano tamquam dispositio positiva pro gratia, tamquam promissio et cautio protectionis divinae atque tamquam vocatio ad cultum divinum et ad Ecclesiae servitium. Haec igitur sacramenta numquam possunt iterari.

(899) Concilium Tridentinum, Sess. 7a, *Canones de sacramentis in genere*, canon 9: [DS 1609](#)

III. Sacramenta fidei

1122 Christus Suos Apostolos misit ut praedicent « in nomine Eius paenitentiam in remissionem peccatorum in omnes gentes » ([Lc 24,47](#)). « Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti » ([Mt 28,19](#)). Missio baptizandi, missio igitur sacramentalis, in missione evangelizandi implicatur, quia sacramentum *a verbo Dei et a fide* praeparatur quae huic verbo est assensus:

« *Populus Dei primum coadunatur Verbo Dei vivi (...). Verbi praedicatio requiritur ad ipsum ministerium sacramentorum, quippe quae sint sacramenta fidei, quae de Verbo nascitur et nutritur* »(900).

(900) Concilium Vaticanum II, Decr. *Presbyterorum ordinis*, [PO 4](#): AAS 58 (1966) 995-996.

1123 « Sacramenta ordinantur ad sanctificationem hominum, ad aedificationem corporis Christi, ad cultum denique Deo reddendum; ut signa vero etiam ad instructionem pertinent. Fidem non solum supponunt, sed verbis et rebus etiam alunt, roborant, exprimunt; quare *fidei* sacramenta dicuntur »(901).

(901) Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 59](#): AAS 56 (1964) 116.

1124 Ecclesiae fides fidem praecedit fidelis, qui invitatur ut illi adhaereat. Cum Ecclesia sacramenta celebrat, fidem profitetur ab Apostolis receptam. Inde vetus adagium: « *Lex orandi, lex credendi* » (vel: « *Legem credendi lex statuat supplicandi* », secundum Prosperum Aquitanum (saeculo quinto)) (902). Lex orationis est lex fidei. Ecclesia credit sicut orat. Liturgia elementum est constituens sanctae et vivificae Traditionis(903).

(902) *Indiculus*, c. 8: [DS 246](#) (PL 51, 209).

(903) cf. Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 8](#): AAS 58 (1966) 821.

1125 Hac de causa, nullus ritus sacramentalis potest ad placitum ministri vel communitatis mutari vel ad eorum variari commodum. Ipsa auctoritas Ecclesiae suprema non potest liturgiam ad placitum commutare suum, sed solummodo in oboedientia fidei et in religiosa mysterii liturgiae observantia.

1126 Ceterum, quia sacramenta communionem fidei in Ecclesia exprimunt et explicant, *lex orandi* quoddam est e criteriis essentialibus dialogi qui unitatem christianorum intendit

restaurare(904).

(904) cf. Concilium Vaticanum II, Decr. *Unitatis redintegratio*, [UR 2](#): AAS 57 (1965) 91-92; *Ibid*, [DV 15](#): AAS 57 (1965) 101-102.

IV. Sacramenta salutis

1127 Sacramenta, in fide digne celebrata, gratiam conferunt quam significant(905). Sunt *efficacia* quia in eis Ipse Christus operatur: Ipse est qui baptizat, Ipse est qui in Suis agit sacramentis ut gratiam communicet quam sacramentum significat. Pater orationem Ecclesiae Filii Sui semper exaudit, quae, in uniuscuiusque sacramenti Epiclesi, suam fidem exprimit in virtutem Spiritus. Sicut ignis transformat in se quidquid tangit, Spiritus Sanctus in vitam transformat divinam id quod Eius virtuti submittitur.

(905) cf. Concilium Tridentinum, Sess. 7a, *Canones de sacramentis in genere*, canon 5: [DS 1605](#) canon 6: [DS 1606](#)

1128 Hic est sensus affirmationis Ecclesiae: (906) sacramenta agunt *ex opere operato* (seu « ex ipso facto quod actio adimpleta est »), id est, virtute salvifici operis Christi, semel pro semper adimpleti. Inde hoc sequitur: « non (...) sacramentum perficitur per iustitiam hominis dantis vel suscipientis, sed per virtutem Dei »(907). Eo ipso quod sacramentum secundum intentionem Ecclesiae celebratur, virtus Christi et Eius Spiritus in eo et per id operatur independenter a sanctitate personali ministri. Tamen, sacramentorum fructus etiam a dispositionibus dependent illius qui ea recipit.

(906) cf. Concilium Tridentinum, Sess. 7a, *Canones de sacramentis in genere*, canon 8: [DS 1608](#)

(907) Sanctus Thomas Aquinas, *Summa theologiae*, III, q. 68, a. 8, c.: Ed. Leon. 12, 100.

1129 Ecclesia affirmat sacramenta Novi Foederis esse pro credentibus *ad salutem necessaria* (908). « Gratia sacramentalis » est gratia Spiritus Sancti a Christo donata et unicuique sacramento propria. Spiritus sanat et transformat illos qui Eum recipiunt Filio Dei ipsos conformans. Vitae sacramentalis fructus est, ut Spiritus adoptionis fideles deificet (cf. [2P 1,4](#)), eos modo vitali cum Filio unico, Salvatore, coniungens.

(908) cf. Concilium Tridentinum, Sess. 4a, *Canones de sacramentis in genere*, canon 8: [DS 1604](#)

V. Sacramenta vitae aeternae

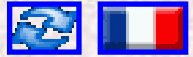

1130 Ecclesia mysterium Domini sui celebrat « donec veniat » ([1Co 11,26](#)) et « sit Deus omnia in omnibus » ([1Co 15,28](#)). Inde ab aetate apostolica, liturgia ad suum trahitur finem per gemitum Spiritus in Ecclesia: « *Marana tha!* » ([1Co 16,22](#)). Sic liturgia desiderium participat Iesu: « Desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobiscum, (...) donec impleatur in Regno Dei » ([Lc 22,15-16](#)). In Christi sacramentis, Ecclesia iam recipit arrabonem Eius hereditatis, iam vitam participat aeternam, licet exspectans « beatam spem et adventum gloriae magni Dei et Salvatoris nostri Iesu Christi » ([Tt 2,13](#)). « Et Spiritus et Sponsa dicunt: "Veni!" (...) Veni, Domine Iesu! » ([Ap 22,17 Ap 22,20](#)).

Sanctus Thomas ita diversas signi sacramentalis rationes compendiat: « Sacramentum est et signum rememorativum eius quod praecessit, scilicet passionis Christi; et demonstrativum eius quod in nobis efficitur per Christi passionem, scilicet gratiae; et prognosticum, idest praenuntiativum, futurae gloriae »(909).

(909) Sanctus Thomas Aquinas, *Summa theologiae*, III, q. 60, a. 3, c.: Ed. Leon. 12,6.

Compendium

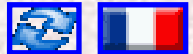

1131 *Sacramenta sunt signa efficacia gratiae, a Christo instituta et Ecclesiae concredita, per quae vita divina nobis praebetur. Ritus visibiles quibus sacramenta celebrantur, gratias significant et efficiunt unicuique sacramento proprias. Fructum ferunt in illis qui ea cum requisitis recipiunt dispositionibus.*

1132 *Ecclesia sacramenta celebrat tamquam sacerdotalis communitas a sacerdotio baptismali et ab illo ministrorum ordinatorum exstructa.*

1133 *Spiritus Sanctus ad sacramenta per Verbum Dei praeparat et per fidem quae Verbum accipit in cordibus bene dispositis. Tunc sacramenta fidem roborant et expriment.*

1134 *Vitae sacramentalis fructus est simul personalis et ecclesialis. Ex altera parte, hic fructus pro omni fidei est vita pro Deo in Iesu Christo; ex altera, pro Ecclesia est augmentum in caritate et in eius missione testimonii.*

CAPUT SECUNDUM

SACRAMENTALIS CELEBRATIO MYSTERII PASCHALIS

1135 Liturgiae catechesis Oeconomiae sacramentalis imprimis implicat intelligentiam (*caput primum*). Sub hac luce, eius *celebrationis* revelatur novitas. In hoc igitur capite de celebratione agetur sacramentorum Ecclesiae. Id considerabitur quod, in traditionum liturgicarum diversitate, septem sacramentorum celebrationi est commune; id quod unicuique eorum proprium est, exponetur ulterius. Haec fundamentalis catechesis celebrationum sacramentalium prioribus respondebit quaestionibus quas fideles de hac re sibi ponunt:

- * *Quis celebrat?*
- * *Quomodo celebrandum?*
- * *Quando celebrandum?*
- * *Ubi celebrandum?*

ARTICULUS 1: ECCLESIAE LITURGIAM CELEBRARE

I. Quis celebrat?

1136 Liturgia « actio » est *totius Christi*. Illi qui nunc eam ultra signa celebrant, sunt iam in liturgia caelesti, ubi celebratio plene communio est et festum.

Liturgiae caelestis celebrantes

1137 Sancti Ioannis Apocalypsis, in Ecclesiae liturgia lecta, nobis imprimis revelat thronum positum in caelo; et supra thronum sedentem: (cf. [Ap 4,2](#)) « Dominum » ([Is 6,1](#)).⁶⁵ Deinde

« Agnum stantem tamquam occisum » ([Ap 5,6](#)): (cf. [Jn 1,29](#)) Christum crucifixum et resuscitatum, unum Summum Sacerdotem tabernaculi veri(910), Eundem qui est « offerens et oblatus, accipiens et donatus »(911). Tandem, « fluvium aquae vivae (...) procedentem de throno Dei et Agni » ([Ap 22,1](#)), quoddam e pulcherrimis Spiritus Sancti signis (cf. [Jn 4,10-14](#) [Ap 21,6](#)).

(910) cf. [He 4,14-15](#) [He 10,19-21](#) etc.

(911) *Liturgia Byzantina. Anaphora Iohannis Chrysostomi*: F.E. Brightman, *Liturgies Eastern and Western* (Oxford 1896) p. 378 (PG 63, 913).

1138 In Christo « recapitulati » servitium laudis Dei et adimpletionem participant Eius consilii: Virtutes caelestes (cf. [Ap 4-5](#) [Is 6,2-3](#)), tota creatio (quattuor Animalia), Veteris et Novi Foederis ministri (viginti quattuor Seniores), novus populus Dei (centum quadraginta quattuor milia) (cf. [Ap 7,1-8](#) [Ap 14,1](#)), peculiariter martyres interfecti « propter verbum Dei » ([Ap 6,9](#)), et sanctissima Mater Dei (Mulier (cf. [Ap 12](#)); Sponsa Agni⁷³), denique « turba magna, quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus et tribubus et populis et linguis » ([Ap 7,9](#)).

1139 Huius aeternae liturgiae participes Spiritus et Ecclesia nos efficiunt, cum mysterium salutis in sacramentis celebamus.

Catechismus 1077

1988 Mulieris Dignitatem

MULIERIS DIGNITATEM

15 août 1988

Vénérables Frères, chers Fils et Filles, salut et Bénédiction Apostolique !

I - INTRODUCTION

UN SIGNE DES TEMPS

1

La dignité de la femme et sa vocation - objets constants de la réflexion humaine et chrétienne - ont pris ces dernières années un relief tout à fait particulier. On le constate, entre autres, dans les interventions du Magistère de l'Eglise, reprises par divers documents du Concile Vatican II, qui a ensuite affirmé dans son Message final : "L'heure vient, l'heure est venue où la vocation de la femme s'accomplit en plénitude, l'heure où la femme acquiert dans la cité une influence, un rayonnement, un pouvoir jamais atteints jusqu'ici. C'est pourquoi, en ce moment où l'humanité connaît une si profonde mutation, les femmes imprégnées de l'esprit de l'Evangile peuvent tant pour aider l'humanité à ne pas déchoir" (Message du Concile aux femmes 8.12.1965). Les paroles de ce Message résument ce qui avait déjà été exprimé par l'enseignement du Concile, notamment dans la constitution pastorale [GS 8](#) [GS 9](#) [GS 60](#) et dans le décret sur l'apostolat des laïcs [AA 9](#).

De semblables prises de position s'étaient manifestées au cours de la période pré-conciliaire, par exemple dans de nombreux discours du Pape Pie XII (21.10.1945 - 24.4.1952 - 29.9.1957) et dans l'encyclique *Pacem in terris* du Pape Jean XXIII [PT 1](#). Après le Concile Vatican II, mon prédécesseur Paul VI a souligné le sens de ce "signe des temps" en conférant le titre de Docteur de l'Eglise à sainte Thérèse de Jésus (27.9.1970) et à sainte Catherine de Sienne, (4.10.1970) et en instituant aussi, à la demande de l'Assemblée du Synode des Evêques de 1971, une Commission ad hoc dont le but était l'étude des problèmes contemporains concernant la "promotion effective de la dignité et de la responsabilité des femmes" (AAS 65). Dans un de ses discours Paul VI dit entre autres : "Dans le christianisme, en effet, plus que dans toute autre religion, la femme a dès les origines un statut spécial de dignité, dont des aspects nombreux et marquants sont attestés dans le Nouveau Testament (...) ; il apparaît avec évidence que la femme est appelée à faire partie de la structure vivante et opérante du christianisme d'une façon si importante qu'on n'en a peut-être pas encore discerné toutes les virtualités" (6.12.1976).

Les Pères de la récente Assemblée du Synode des Evêques (octobre 1987), consacrée à "la vocation et la mission des laïcs dans l'Eglise et dans le monde vingt ans après le Concile Vatican II", se sont à nouveau préoccupés de la dignité et du rôle de la femme. Ils ont

notamment souhaité que soient approfondis les fondements anthropologiques et théologiques nécessaires pour résoudre les problèmes relatifs au sens et à la dignité de la femme et de l'homme. Il s'agit de comprendre la raison et les conséquences de la décision du Créateur selon laquelle l'être humain existe toujours et uniquement comme femme et comme homme. C'est seulement à partir de ces fondements, qui permettent de saisir la profondeur de la dignité et de la vocation de la femme, que l'on peut parler de sa présence active dans l'Eglise et dans la société.

Tel est le sujet que j'entends traiter dans le présent document. L'exhortation post-synodale qui sera publiée après ce document présentera des propositions d'ordre pastoral sur la place de la femme dans l'Eglise et dans la société, propositions sur lesquelles les Pères synodaux ont poursuivi des réflexions importantes, après avoir étudié, entre autres, les témoignages des Auditeurs laïcs - femmes et hommes - venus des Eglises particulières de tous les continents.

L'ANNÉE MARIALE

2

Le dernier Synode s'est déroulé durant l'Année mariale, qui donne une impulsion particulière à l'étude de ce thème, comme le signale également l'encyclique *Redemptoris Mater* [RMA 46](#). Cette encyclique développe et actualise l'enseignement du Concile Vatican II contenu dans le chapitre VIII de la constitution dogmatique sur l'Eglise *Lumen gentium*. Ce chapitre porte un titre significatif : "La bienheureuse Vierge Marie, Mère de Dieu, dans le mystère du Christ et de l'Eglise". Marie - la "femme" de la Bible [Gn 3,15](#) [Jn 2,4](#) [Jn 19,26](#) - appartient intimement au mystère salvifique du Christ, et c'est pourquoi elle est présente aussi d'une façon spéciale dans le mystère de l'Eglise. "L'Eglise étant, dans le Christ, en quelque sorte le sacrement (...) de l'union intime avec Dieu et de l'unité de tout le genre humain" [LG 1](#), la présence spéciale de la Mère de Dieu dans le mystère de l'Eglise nous permet de penser au lien exceptionnel entre cette "femme" et la famille humaine tout entière. Il s'agit ici de chacun et de chacune, de tous les fils et toutes les filles du genre humain, en qui est mis en oeuvre, à travers les générations, l'héritage fondamental de toute l'humanité qui est lié au mystère du "commencement" biblique : "Dieu créa l'homme à son image, à l'image de Dieu il le créa, homme et femme il les créa" [Gn 1,27](#). (audience du 5.9.1979)

Cette vérité éternelle sur l'être humain, homme et femme, - vérité qui est aussi inscrite de façon immuable dans l'expérience de tous - constitue en même temps le mystère qui "ne s'éclaire vraiment que dans le (...) Verbe incarné". Le Christ "manifeste pleinement l'homme à lui-même et lui découvre la sublimité de sa vocation", comme l'enseigne le Concile. [GS 22](#). Dans ce fait de "manifeste l'homme à lui-même", ne faut-il pas entrevoir une place particulière pour la "femme" que fut la Mère du Christ ? Le "message" du Christ contenu dans l'Evangile, et qui a pour toile de fond toute l'Ecriture, Ancien et Nouveau Testaments, ne peut-il dire beaucoup à l'Eglise et à l'humanité sur la dignité et la vocation de la femme ? C'est précisément ce qui veut être la trame du présent document, qui s'inscrit dans le contexte plus large de l'Année mariale, alors qu'approchent la fin du deuxième millénaire depuis la naissance du Christ et le début du troisième. Il me semble qu'il est préférable de donner à ce document le style et le caractère d'une méditation.

II - FEMME - MERE DE DIEU (THEOTOKOS)

UNION A DIEU

3

"Quand vint la plénitude du temps, Dieu envoya son Fils, né d'une femme". Par ces paroles de [Ga 4,4](#), l'Apôtre Paul unit entre eux les moments principaux qui déterminent fondamentalement l'accomplissement du mystère qui était "d'avance arrêté en Dieu" [Ep 1,9](#). Le Fils, Verbe consubstantiel au Père, naît d'une femme, comme homme, quand vient "la plénitude du temps". Cet événement conduit au sommet de l'histoire de l'homme sur la terre, entendue comme histoire du salut. Il est significatif que l'Apôtre ne désigne pas la Mère du Christ par son nom propre, "Marie" mais la désigne comme "femme" : cela établit une concordance avec les paroles du protévangile dans le Livre de la [Gn 3,15](#). Cette "femme", précisément, est présente en l'événement central du salut, qui détermine la "plénitude du temps" : cet événement se réalise en elle et par elle.

Ainsi commence l'événement central, l'événement clé dans l'histoire du salut, la Pâque du Seigneur. Toutefois, il vaut peut-être la peine de le considérer de nouveau à partir de l'histoire spirituelle de l'homme en son sens le plus large, comme elle s'exprime à travers les diverses religions du monde. Référons-nous ici aux paroles du Concile Vatican II : "Les hommes attendent des diverses religions la réponse aux énigmes cachées de la condition humaine, qui, hier comme aujourd'hui, troublent profondément le cœur humain : qu'est-ce que l'homme ? Quel est le sens et le but de sa vie ? Qu'est-ce que le bien et qu'est-ce que le péché ? Quels sont l'origine et le but de la souffrance ? Quelle est la voie pour parvenir au vrai bonheur ? Qu'est-ce que la mort, le jugement et la rétribution après la mort ? Qu'est-ce enfin que le mystère dernier et ineffable qui entoure notre existence, d'où nous tirons notre origine et vers lequel nous tendons ? " [NAE 1](#). "Depuis les temps les plus reculés jusqu'à aujourd'hui, on trouve dans les différents peuples une certaine sensibilité à cette force cachée qui est présente au cours des choses et aux événements de la vie humaine, parfois même une reconnaissance de la Divinité suprême, ou encore du Père" [NAE 2](#).

A partir de ce vaste panorama, qui fait ressortir les aspirations de l'esprit humain en recherche de Dieu - allant parfois "comme à tâtons" [Ac 17,27](#), la "plénitude du temps" dont parle Paul dans sa Lettre met en relief la réponse de Dieu lui-même, de Celui en qui "nous avons la vie, le mouvement et l'être" [Ac 17,28](#). C'est le Dieu qui, "après avoir, à maintes reprises et sous maintes formes, parlé jadis aux Pères par les prophètes, dans les derniers temps nous a parlé par le Fils" [He 1,1-2](#). L'envoi de ce Fils, consubstantiel au Père, comme homme "né d'une femme", constitue l'étape culminante et définitive de la révélation que Dieu fait de lui-même à l'humanité. Cette révélation possède en même temps un caractère salvifique, comme l'enseigne un autre texte du Concile Vatican II: "Il a plu à Dieu dans sa sagesse et sa bonté de se révéler en personne et de faire connaître le mystère de sa volonté [Ep 1,9](#) grâce auquel les hommes, par le Christ, le Verbe fait chair, accèdent dans l'Esprit Saint auprès du Père et sont rendus participants de la nature divine [Ep 2,18](#) [2P 1,4](#)". [DV 2](#).

La femme se trouve au cœur de cet événement salvifique. La révélation que Dieu fait de lui-même, à savoir l'unité insondable de la Trinité, est contenue pour l'essentiel dans l'Annonciation de Nazareth. "Voici que tu concevras dans ton sein et enfanteras un fils, et tu l'appelleras du nom de Jésus. Il sera grand, et sera appelé Fils du Très-Haut" - "Comment cela sera-t-il, puisque je ne connais pas d'homme ?" - "L'Esprit Saint viendra sur toi, et la puissance du Très-Haut te prendra sous son ombre ; c'est pourquoi l'être saint qui naîtra sera appelé Fils de Dieu... Car rien n'est impossible à Dieu" [Lc 1,31-37](#). (*Les Pères de l'Eglise pensaient déjà que la première révélation de la Trinité dans le Nouveau Testament a été faite lors de l'Annonciation. Dans une homélie attribuée à St GREGOIRE LE THAUMATURGE, on lit: Tu resplendis de lumière, ô Marie, dans le sublime royaume spirituel !. En toi est glorifié le Père, qui n'a pas de commencement et dont la puissance t'a prise sous son ombre. En toi est adoré le Fils, que tu as porté selon la chair. En toi est célébré l'Esprit Saint, qui a accompli en ton sein la naissance du grand Roi. C'est grâce à toi, ô pleine de grâce, que la Trinité sainte et consubstantielle a pu être connue dans le monde*) (Hom. 2 in Annuntiat. Virg. Mariae : PG 10,1169. Cf. aussi S. ANDRE DE CRETE, In Annuntiat. B. Mariae : PG 97, 909.)

Il est facile de comprendre cet événement dans la perspective de l'histoire d'Israël, le peuple

élu dont Marie est la fille, mais il est facile aussi de le comprendre dans la perspective de tous les chemins sur lesquels l'humanité cherche depuis toujours une réponse aux questions fondamentales et en même temps définitives qui l'obsèdent le plus. Ne trouve-t-on pas dans l'Annonciation de Nazareth le début de la réponse définitive par laquelle Dieu même va au-devant de l'inquiétude du coeur humain ? [NAE 2](#). Il ne s'agit pas seulement ici de paroles de Dieu révélées par les prophètes, mais, au moment de cette réponse, le Verbe se fait réellement chair [Jn 1,14](#). Marie atteint ainsi une telle union à Dieu qu'elle dépasse toutes les attentes de l'esprit humain. Elle dépasse même les attentes de tout Israël et, en particulier, des filles de ce peuple élu, qui, en vertu de la promesse, pouvaient espérer que l'une d'entre elles deviendrait un jour la mère du Messie. Qui parmi elles, toutefois, pouvait supposer que le Messie promis serait le "Fils du Très-Haut" ? A partir de la foi monothéiste au temps de l'Ancien Testament, c'était difficilement envisageable. Ce n'est que par la force de l'Esprit Saint "venu sur elle" que Marie pouvait accepter ce qui est "impossible aux hommes mais possible à Dieu" [Mc 10,27](#).

THEOTOKOS

4

Ainsi la "plénitude du temps" manifeste la dignité extraordinaire de la "femme". Cette dignité consiste, d'une part, dans l'élévation surnaturelle à l'union à Dieu en Jésus Christ, qui détermine la finalité profonde de l'existence de tout homme tant sur la terre que dans l'éternité. De ce point de vue, la "femme" est la représentante et l'archétype de tout le genre humain : elle représente l'humanité qui appartient à tous les êtres humains, hommes et femmes. Mais, d'autre part, l'événement de Nazareth met en relief une forme d'union à Dieu qui ne peut appartenir qu'à la "femme", à Marie : l'union entre la mère et son fils. La Vierge de Nazareth devient en effet la Mère de Dieu.

Cette vérité, reçue dès le début par la foi chrétienne, a été formulée de façon solennelle par le Concile d'Ephèse (en l'an 431). [DS 251 DS 301 LG 52-69 RMA 4 RMA 31-32](#) S'opposant à l'opinion de Nestorius, pour qui Marie était exclusivement la mère de Jésus-homme, ce concile mit en relief le sens profond de la maternité de la Vierge Marie. Au moment de l'Annonciation, en répondant par son "fiat", Marie conçut un homme qui était Fils de Dieu, consubstantiel au Père. Elle est donc vraiment la Mère de Dieu, car la maternité concerne toute la personne et pas seulement le corps, ni même seulement la "nature" humaine. Ainsi le nom de "Théotokos" - Mère de Dieu - devint le nom propre de l'union à Dieu accordée à la Vierge Marie.

L'union particulière de la "Théotokos" avec Dieu, qui réalise de la manière la plus éminente la prédestination surnaturelle à l'union avec le Père qui est accordée à tout homme (filii in Filio), est grâce pure et, comme telle, un don de l'Esprit. Mais en même temps, par une réponse de foi, Marie exprime sa libre volonté, et donc l'entière participation du "moi" personnel et féminin à l'événement de l'Incarnation. Par son "fiat", Marie devient le sujet authentique de l'union à Dieu qui s'est réalisée dans le mystère de l'Incarnation du Verbe consubstantiel au Père. Toute l'action de Dieu dans l'histoire des hommes respecte toujours la libre volonté du "moi" humain. Il en est de même dans l'Annonciation de Nazareth.

"SERVIR VEUT DIRE REGNER"

5

Cet événement possède un caractère interpersonnel très clair : c'est un dialogue. Nous ne le comprenons pas entièrement si nous ne centrons pas tout l'entretien entre l'Ange et Marie sur la salutation : "comblée de grâce" [RMA 7-11](#). Tout le dialogue de l'Annonciation dévoile la dimension essentielle de l'événement : la dimension surnaturelle (xekaritomene). Mais la

grâce ne laisse jamais la nature de côté, elle ne l'annule pas non plus ; au contraire, elle la perfectionne et l'ennoblit. La "plénitude de grâce" accordée à la Vierge de Nazareth en vue de sa qualité de "Théotokos" signifie donc en même temps la plénitude de la perfection de "ce qui est caractéristique de la femme", de "ce qui est féminin". Nous nous trouvons ici, en un sens, au point central, à l'archétype de la dignité personnelle de la femme.

Lorsque Marie répond aux paroles du messager céleste par son "fiat", la "comblé de grâce" sent le besoin d'exprimer son rapport personnel avec le don qui lui a été révélé, et elle dit: "Je suis la servante du Seigneur" [Lc 1,38](#). On ne saurait priver cette phrase de son sens profond, ni l'atténuer, en l'isolant artificiellement de tout le contexte de l'événement et de tout le contenu de la vérité révélée sur Dieu et sur l'homme. L'expression "servante du Seigneur" traduit toute la conscience qu'a Marie d'être une créature par rapport à Dieu. Toutefois, le mot "servante", vers la fin du dialogue de l'Annonciation, s'inscrit dans toute la perspective de l'histoire de la Mère et de son Fils. En effet, ce Fils, qui est vraiment et consubstantiellement "Fils du Très-Haut", dira souvent de lui-même, surtout au point culminant de sa mission : "Le Fils de l'homme n'est pas venu pour être servi, mais pour servir" [Mc 10,45](#).

Le Christ a toujours conscience en lui-même d'être le "serviteur du Seigneur", selon la prophétie d'Isaïe [Is 42,1](#) [Is 49,3-6](#) [Is 52,13](#), qui exprime l'essentiel de sa mission messianique, il a conscience d'être le Rédempteur du monde. Marie, elle, dès le premier instant de sa maternité divine, de son union à son Fils que "le Père a envoyé dans le monde pour que le monde soit sauvé par lui" [Jn 3,17](#), entre dans le service messianique du Christ. [RMA 39-41](#) C'est précisément ce service qui constitue le fondement même du Règne dans lequel "servir veut dire régner". [LG 36](#) Le Christ, "Serviteur du Seigneur", manifestera à tous la dignité royale du service, à laquelle la vocation de tout homme est étroitement liée. Ainsi donc, considérer la réalité femme-Mère de Dieu est une excellente façon de nous faire entrer dans la présente méditation de l'Année mariale. Cette réalité détermine aussi la perspective essentielle de la réflexion sur la dignité et sur la vocation de la femme. En pensant, en disant ou en faisant quelque chose qui concerne la dignité et la vocation de la femme, la pensée, le cœur et l'action ne doivent pas se détourner de cette perspective. La dignité de tout être humain et la vocation qui lui correspond trouvent leur mesure définitive dans l'union à Dieu. Marie - la femme de la Bible - est l'expression la plus accomplie de cette dignité et de cette vocation. En effet, tout être humain, masculin ou féminin, créé à l'image et à la ressemblance de Dieu, ne peut s'épanouir que dans le sens de cette image et de cette ressemblance.

III - IMAGE ET RESSEMBLANCE DE DIEU

LE LIVRE DE LA GENESE

6

Nous devons nous replacer dans le contexte du "commencement" biblique où la vérité révélée sur l'homme comme "image et ressemblance de Dieu" constitue la base immuable de toute l'anthropologie chrétienne. (Cf. S. IRENEE, Adv. haer. V.6,1 ; V,16,2-3 : S. Ch 153, 72-81 et 216-221 ; S. GREGOIRE DE NYSSE, De hom. Op. 16 : PG 44, 180 ; In Cant. Cant. hom. 2 : PG 44, 8040 ; S.AUGUSTIN, In Ps. 4, 8 : CCL. 38, 17). "Dieu créa l'homme à son image, à l'image de Dieu il le créa, homme et femme il les créa" [Gn 1,27](#). Ce passage concis contient les vérités fondamentales de l'anthropologie : l'homme est le sommet de tout l'ordre de la création dans le monde visible ; le genre humain, qui commence au moment où l'homme et la femme sont appelés à l'existence, couronne toute l'oeuvre de la création ; tous les deux sont des êtres humains, l'homme et la femme à un degré égal, tous les deux créés à l'image de Dieu. Cette image, cette ressemblance avec Dieu, qui est essentielle à l'être humain, est

transmise par l'homme et la femme, comme époux et parents, à leurs descendants : "Soyez féconds, multipliez, emplissez la terre et soumettez-la" [Gn 1,28](#). Le Créateur confie la "domination" de la terre au genre humain, à toutes les personnes, à tous les hommes et à toutes les femmes, qui puisent leur dignité et leur vocation dans leur "origine" commune. Dans la Genèse, nous trouvons encore une autre description de la création de l'homme - homme et femme [Gn 2,18-25](#) - à laquelle nous nous référerons par la suite. Dès maintenant toutefois, il faut préciser que la vérité sur le caractère personnel de l'être humain ressort de la description biblique. L'homme est une personne, et cela dans la même mesure pour l'homme et pour la femme, car tous les deux ont été créés à l'image et à la ressemblance du Dieu personnel. Ce qui rend l'homme semblable à Dieu, c'est le fait que - contrairement à tout le monde des créatures vivantes, y compris les êtres doués de sens (animalia) - l'homme est aussi un être raisonnable (animal rationale). ("Persona est naturae rationalis individua substantia" : M.SEVERIN BOEGE, Liber de persona et duabus naturis, III : PL. 64, 1343 / 29,1 Grâce à cette propriété, l'homme et la femme peuvent "dominer" les autres créatures du monde visible [Gn 1,28](#)).

Dans la seconde description de la création de l'homme [Gn 2,18-25](#), le langage qui exprime la vérité sur la création de l'homme, et spécialement de la femme, est différent ; en un sens, il est moins précis ; il est, pourrait-on dire, plus descriptif et métaphorique, plus proche du langage des mythes connus à cette époque. On ne trouve cependant aucune contradiction essentielle entre les deux textes. Le texte de [Gn 2,18-25](#) aide à bien comprendre ce que nous trouvons dans le passage concis de [Gn 1,27-28](#), et en même temps, si on le lit en lien avec lui, il aide à comprendre plus profondément encore la vérité fondamentale, qui y est contenue, sur l'homme créé à l'image et à la ressemblance de Dieu comme homme et femme. Dans la description de [Gn 2,18-25](#), la femme est créée par Dieu "à partir de la côte" de l'homme, et elle est placée comme un autre "moi", comme un interlocuteur à côté de l'homme qui, dans le monde des créatures animées qui l'entoure, est seul et ne trouve en aucune d'entre elles une "aide" qui lui soit adaptée. La femme appelée ainsi à l'existence est immédiatement reconnue par l'homme comme "chair de sa chair et os de ses os" [Gn 2,23](#), et pour cela précisément elle est appelée "femme". Dans le langage biblique, ce nom indique l'identité essentielle par rapport à l'homme : ish - ishsha, ce qu'en général les langues modernes ne peuvent malheureusement pas exprimer. "Celle-ci sera appelée 'femme' (ishsha), car elle fut tirée de l'homme (ish) [Gn 2,23](#)."

Le texte biblique fournit des bases suffisantes pour que l'on reconnaisse l'égalité essentielle de l'homme et de la femme du point de vue de l'humanité. (Parmi les Pères de l'Eglise qui affirment l'égalité fondamentale de l'homme et de la femme devant Dieu, cf. ORIGENE, In Iesu nave IX,9 : PG.12,878 ; CLEMENT D'ALEXANDRIE, Paed.1,4 : S.Ch. 70,128-131 ; S. AUGUSTIN, sermo 51,II, 3 : PL. 38, 334-335.). Depuis le début, tous les deux sont des personnes, à la différence des autres êtres vivants du monde qui les entoure. La femme est un autre "moi" dans leur commune humanité. Dès le début, ils apparaissent comme l'"unité des deux", et cela signifie qu'est dépassée la solitude originelle dans laquelle l'homme ne trouve pas "une aide qui lui soit assortie" [Gn 2,20](#). S'agit-il seulement ici d'une "aide" pour agir, pour "soumettre la terre" [Gn 1,28](#) ? Il est bien certain qu'il s'agit de la compagne de vie, à laquelle l'homme peut s'unir comme à sa femme, devenant avec elle "une seule chair" et abandonnant pour cela "son père et sa mère" [Gn 2,24](#). La description biblique parle donc de l'institution, par Dieu, du mariage, dans le contexte de la création de l'homme et de la femme, comme condition indispensable de la transmission de la vie aux nouvelles générations humaines, à laquelle le mariage et l'amour conjugal sont ordonnés par nature : "Soyez féconds, multipliez, emplissez la terre et soumettez-la" [Gn 1,28](#).

PERSONNE - COMMUNION - DON

Approfondissant par la pensée l'ensemble de la description de [Gn 2,18-25](#), en l'interprétant à la lumière de la vérité sur l'image et la ressemblance de Dieu [Gn 1,26-27](#), nous pouvons comprendre plus pleinement encore en quoi consiste le caractère personnel de l'être humain, grâce auquel tous les deux - l'homme et la femme - sont semblables à Dieu. En effet, chacun des hommes est à l'image de Dieu en tant que créature raisonnable et libre, capable de connaître Dieu et de l'aimer. Nous lisons également que l'homme ne peut être "seul" [Gn 2,18](#) ; il ne peut exister que comme "unité des deux", et donc en relation avec une autre personne humaine. Il s'agit ici d'une relation réciproque, de l'homme à l'égard de la femme et de la femme à l'égard de l'homme. Etre une personne à l'image et à la ressemblance de Dieu implique donc aussi le fait d'exister en relation, en rapport avec l'autre "moi". C'est un prélude à la révélation ultime que Dieu un et trine fait de lui-même : unité vivante dans la communion du Père, du Fils et de l'Esprit Saint.

Au début de la Bible, on ne nous dit pas encore cela directement. Tout l'Ancien Testament est surtout la révélation de la vérité sur l'unicité et l'unité de Dieu. Dans cette vérité fondamentale sur Dieu, le Nouveau Testament introduira la révélation du mystère insondable de la vie intime de Dieu. Dieu, qui se fait connaître aux hommes par le Christ, est l'unité dans la Trinité, il est l'unité dans la communion. De cette façon, une nouvelle lumière est projetée également sur la ressemblance et l'image de Dieu en l'homme, dont parle le Livre de la Genèse. Le fait que l'homme, créé comme homme et femme, soit l'image de Dieu ne signifie pas seulement que chacun d'eux individuellement est semblable à Dieu, comme être raisonnable et libre. Il signifie aussi, que l'homme et la femme, créés comme "unité des deux" dans leur commune humanité, sont appelés à vivre une communion d'amour et à refléter ainsi dans le monde la communion d'amour qui est en Dieu, par laquelle les trois Personnes s'aiment dans le mystère intime de l'unique vie divine. Le Père, le Fils et l'Esprit Saint, un seul Dieu par l'unité de la divinité, existent comme Personnes par les insondables relations divines. C'est seulement de cette façon que devient compréhensible la vérité selon laquelle Dieu en lui-même est amour [1Jn 4,16](#).

L'image et la ressemblance de Dieu dans l'homme créé comme homme et femme (par l'analogie que l'on peut présumer entre le Créateur et la créature) expriment donc aussi l'"unité des deux" dans leur humanité commune. Cette "unité des deux", qui est signe de la communion interpersonnelle, montre que dans la création de l'homme a été inscrite aussi une certaine ressemblance de la communion divine ("Communio"). Cette ressemblance a été inscrite comme une qualité de l'être personnel de tous les deux, de l'homme et de la femme, et en même temps comme un appel et une tâche. Dans l'image et la ressemblance de Dieu, que le genre humain porte en lui depuis le "commencement" s'enracine ce qui fonde tout l'"ethos" humain : l'Ancien et le Nouveau Testament développeront cet "ethos" dont le commandement de l'amour est le sommet. S. GREGOIRE DE NYSSE dit : *"De plus, Dieu est amour et source d'amour, C'est le grand saint Jean qui le dit : "L'amour est de Dieu" et "Dieu est Amour" [1Jn 4,7-8](#). Le créateur a imprimé en nous aussi ce caractère. "A ceci tous reconnaîtront que vous êtes mes disciples : si vous avez de l'amour les uns pour les autres" [Jn 13,35](#). Si donc celui-ci vient à manquer, toute l'image est défigurée" (De hom. Op. 5 : PG 44,137).*

Dans l'"unité des deux", l'homme et la femme sont appelés depuis le commencement non seulement à exister "l'un à côté de l'autre" ou bien "ensemble", mais aussi à exister réciproquement "l'un pour l'autre".

Cela fait comprendre aussi ce que signifie l'"aide" dont parle [Gn 2,18-25](#) : "Il faut que je lui fasse une aide qui lui soit assortie". Le contexte biblique permet d'entendre également ce mot en ce sens que la femme doit "aider" l'homme - et en même temps l'homme doit aider la femme - avant tout à cause de sa caractéristique d'"être une personne humaine", ce qui, d'une certaine façon, permet à l'un et à l'autre de découvrir toujours à nouveau et de confirmer le sens intégral de son humanité. On comprend facilement que, sur ce plan fondamental, il s'agit d'une "aide" des deux côtés et d'une "aide" réciproque. Humanité veut

dire appel à la communion interpersonnelle. Le texte de [Gn 2,18-25](#) montre que le mariage est la dimension première et, en un sens, fondamentale de cet appel, mais non l'unique. Toute l'histoire de l'homme sur la terre se réalise dans le cadre de cet appel. En fonction du principe selon lequel chacun vit "pour" l'autre, dans la "communion" interpersonnelle, on voit, au cours de cette histoire, s'intégrer progressivement dans l'humanité elle-même, voulue par Dieu, ce qui est "masculin" et ce qui est "féminin". Les textes bibliques, à commencer par la Genèse, nous permettent constamment de retrouver le terrain où s'enracine la vérité sur l'homme, un terrain solide et inviolable au milieu des multiples mutations de l'existence humaine.

Cette vérité concerne aussi l'histoire du salut. Ici, une affirmation du Concile Vatican II est particulièrement significative. Dans le chapitre sur la "communauté humaine" de la constitution pastorale *Gaudium et Spes*, nous lisons : "Quand le Seigneur Jésus prie le Père pour que tous soient un ..." [Jn 17,21-22](#), il ouvre des perspectives inaccessibles à la raison et il nous suggère qu'il y a une certaine ressemblance entre l'union des Personnes divines et celle des fils de Dieu dans la vérité et dans l'amour. Cette ressemblance montre bien que l'homme, seule créature sur terre que Dieu ait voulue pour elle-même, ne peut pleinement se trouver que par le don désintéressé de lui-même". [GS 24](#)

En s'exprimant ainsi, ce texte conciliaire présente d'une manière synthétique l'ensemble de la vérité sur l'homme et sur la femme - vérité qui se dessine déjà dans les premiers chapitres du Livre de la Genèse - comme la structure qui porte l'anthropologie biblique et chrétienne. L'homme - homme et femme - est le seul être parmi les créatures du monde visible que Dieu Créateur "ait voulu pour lui-même" ; c'est donc une personne. Etre une personne signifie tendre à la réalisation de soi (le texte conciliaire dit "se trouver"), qui ne peut s'accomplir qu'"à travers un don désintéressé de soi". Le modèle d'une telle interprétation de la personne est Dieu même comme Trinité, comme communion de Personnes. Dire que l'homme est créé à l'image et à la ressemblance de ce Dieu, c'est dire aussi que l'homme est appelé à exister "pour" autrui, à devenir un don.

Cela concerne tout être humain, femmes et hommes qui le mettent en oeuvre selon les particularités propres à chacune et à chacun. Dans le cadre de la présente méditation sur la dignité et la vocation de la femme, cette vérité sur l'être humain constitue le point de départ indispensable. Déjà le Livre de la Genèse permet de percevoir, comme une première ébauche, ce caractère sponsal de la relation entre les personnes, et c'est dans ce cadre que se développera ensuite la vérité sur la maternité, et aussi sur la virginité, comme deux dimensions particulières de la vocation de la femme à la lumière de la Révélation divine. Ces deux dimensions trouveront leur plus haute expression biblique, à l'avènement de la "plénitude du temps" [Ga 4,4](#), dans la figure de la "femme" de Nazareth, la Vierge-Mère.

L'ANTHROPOMORPHISME DU LANGAGE BIBLIQUE

8

La présentation de l'homme comme "image et ressemblance de Dieu", dès le début de l'Écriture Sainte, revêt encore une autre signification. C'est la clé pour comprendre la Révélation biblique comme étant ce que Dieu dit de lui-même. Parlant de lui "par les prophètes comme par le Fils" [He 1,1-2](#) qui s'est fait homme, Dieu utilise un langage humain, il utilise des concepts et des images propres à l'homme. Si cette façon de s'exprimer est caractérisée par un certain anthropomorphisme, la raison en est que l'homme est "semblable" à Dieu, créé à son image et à sa ressemblance. Alors, Dieu aussi est, dans une certaine mesure, "semblable à l'homme", et c'est précisément à partir de cette ressemblance qu'il peut être connu par les hommes. En même temps, le langage de la Bible est suffisamment précis pour marquer les limites de la "ressemblance", les limites de l'"analogie". En effet, la révélation biblique affirme que, si cette "ressemblance" de l'homme avec Dieu est vraie, plus essentiellement vraie encore est la "non-ressemblance" [Nb 23,19](#) [Os 11,9](#) [Is 40,18](#) [Is 46,5](#) [DS](#)

[806](#) qui sépare du Créateur toute la création. En fin de compte, pour l'homme créé à la ressemblance de Dieu, Dieu ne cesse d'être Celui "qui habite une lumière inaccessible" [1Tm 6,16](#) : c'est le "Différent" par essence, le "Tout-Autre".

Il faut tenir compte de cette observation sur les limites de l'analogie - limites de la ressemblance de l'homme avec Dieu dans le langage biblique - même lorsque, dans divers passages de l'Écriture Sainte (surtout dans l'Ancien Testament), nous trouvons des comparaisons qui attribuent à Dieu des qualités "masculines" ou "féminines". Nous pouvons voir en elles la confirmation indirecte de la vérité selon laquelle l'homme et la femme ont été tous les deux créés à l'image et à la ressemblance de Dieu. S'il y a ressemblance du Créateur avec les créatures, il est compréhensible que la Bible ait utilisé à son égard des expressions qui lui attribuent des qualités aussi bien "masculines" que "féminines".

Citons ici quelques passages caractéristiques du prophète Isaïe : "Sion avait dit : "Le Seigneur m'a abandonnée ; le Seigneur m'a oubliée". Une femme oublie-t-elle son petit enfant, est-elle sans pitié pour le fils de ses entrailles ? Même si les femmes oublieraient, moi, je ne t'oublierai pas" [Is 49,14-15](#). Et ailleurs : "De même qu'une mère console son enfant, moi aussi, je vous consolerais, à Jérusalem vous serez consolés" [Is 66,13](#). Dans les Psaumes également, Dieu est comparé à une mère attentive: "Mon âme est en moi comme un enfant, comme un petit enfant contre sa mère. Attends le Seigneur, Israël" [Ps 131,2-3](#). Divers passages présentent l'amour de Dieu, attentif à son peuple, comme semblable à celui d'une mère : ainsi, comme une mère, Dieu "a porté" l'humanité, et en particulier son peuple élu, en son sein, il l'a enfanté dans la douleur, il l'a nourri et consolé [Is 42,14](#) [Is 46,3-4](#). L'amour de Dieu est présenté en beaucoup de passages comme l'amour "masculin" de l'époux et père [Os 11,1-4](#) [Jr 3,4-19](#), mais parfois aussi comme l'amour "féminin" de la mère.

Cette caractéristique du langage biblique, sa façon anthropomorphique de parler de Dieu, montre aussi, indirectement, le mystère de la "génération" éternelle, qui fait partie de la vie intime de Dieu. Toutefois, cette "génération" ne possède en elle-même aucune qualité "masculine" ou "féminine". Elle est de nature totalement divine. Elle est spirituelle de la manière la plus parfaite parce que "Dieu est esprit" [Jn 4,24](#), et elle n'a aucune propriété caractéristique du corps, ni "féminin" ni "masculin". Et donc la "paternité" en Dieu est aussi totalement divine, libre du caractère corporel "masculin" qui est propre à la paternité humaine. En ce sens, l'Ancien Testament parlait de Dieu comme d'un Père et il s'adressait à lui comme à un Père. Jésus Christ, qui a mis cette vérité au centre même de son Évangile comme une norme pour la prière chrétienne et qui s'adressait à Dieu en l'appelant "Abba-Père" [Mc 14,36](#), en tant que Fils unique et consubstantiel, désignait la paternité en ce sens supra-corporel, surhumain, totalement divin. Il parlait en tant que Fils, lié à son Père par le mystère éternel de la génération divine, et il le faisait en étant en même temps le Fils authentiquement humain de sa Mère Vierge.

Si l'on ne peut attribuer des qualités humaines à la génération éternelle du Verbe de Dieu, et si la paternité divine ne possède pas de caractères "masculins" au sens physique du terme, il faut au contraire chercher en Dieu le modèle absolu de toute "génération" dans le monde des êtres humains. C'est dans ce sens, semble-t-il, que nous lisons dans la Lettre aux Ephésiens : "Je fléchis les genoux en présence du Père de qui toute paternité, au ciel et sur la terre, tire son nom" [Ep 3,14-15](#). Toute "génération" dans le domaine des créatures trouve son premier modèle dans la génération qui est en Dieu d'une manière complètement divine, c'est-à-dire spirituelle. Toute "génération" dans le monde créé est assimilée à ce modèle absolu, non créé. C'est pourquoi tout ce qui, dans l'engendrement humain, est propre à l'homme comme aussi tout ce qui est propre à la femme - la "paternité" et la "maternité" humaines - porte en soi la ressemblance, c'est-à-dire l'analogie, avec la "génération" divine et avec la "paternité" qui, en Dieu, est "totalement différente", complètement spirituelle et divine par essence. Dans l'ordre humain, au contraire, l'engendrement est le propre de l'"unité des deux" : tous les deux, l'homme comme la femme, "engendrent".

1988 Mulieris Dignitatem

Citations de
DS 250-251:

Magistère

Mulieris Dignitatem:

[4](#)

Catéchisme:

[466](#) [495](#)

Catechismus:

[466](#) [495](#)

1Chroniques - New American Bible

Le livre des Chroniques est un complément des livres historiques. A ce titre il relit l'histoire du peuple de Dieu. Le plan reprend par ailleurs une chronologie qui va de David à Ezéchias. Le premier livre : jusqu'au règne de David (1-10), le règne de David (11-29). L'auteur n'a rien de l'historien amateur, mais il écrit pour la gloire de Dieu les péripéties de ceux qui ont construit sa maison et la desservent. Ces écrits doivent être lu en ce sens et il n'est pas convenu de les interpréter comme des pièces ayant pleine valeur historique. Tous les commentateurs ont insisté sur la joie et l'allégresse répandues à travers toute cette oeuvre. Le récit se déroule dans la joie et dans les chants aux accents des instruments de musique.

Table des matières

FIRST BOOK OF CHRONICLES

- 1** [From Adam to Abraham](#)
[From Abraham to Jacob](#)
- 2** [The Sons of Israel and the Descendants of Judah](#)
- 3** [Descendants of David and Solomon](#)
- 4** [Descendants of Judah](#)
[Descendants of Simeon](#)
- 5** [Descendants of Reuben](#)
[Descendants of Gad](#)
[The Half-Tribe of Manasseh](#)
- 6** [Descendants of Levi](#)
[Musicians Appointed by David](#)
[Settlements of the Levites](#)
- 7** [Descendants of Issachar](#)
[Descendants of Benjamin](#)
[Descendants of Naphtali](#)
[Descendants of Manasseh](#)
[Descendants of Ephraim](#)
[Descendants of Asher](#)
- 8** [Descendants of Benjamin](#)
- 9** [Inhabitants of Jerusalem after the Exile](#)
[Priestly Families](#)
[Levitical Families](#)
[The Family of King Saul](#)
- 10** [Death of Saul and His Sons](#)

- [11 David Anointed King of All Israel
Jerusalem Captured
David's Mighty Men and Their Exploits](#)
- [12 David's Followers in the Wilderness
David's Army at Hebron](#)
- [13 The Ark Brought from Kiriath-jearim](#)
- [14 David Established at Jerusalem
Defeat of the Philistines](#)
- [15 The Ark Brought to Jerusalem](#)
- [16 The Ark Placed in the Tent
David's Psalm of Thanksgiving
Regular Worship Maintained](#)
- [17 God's Covenant with David
David's Prayer](#)
- [18 David's Kingdom Established and Extended
David's Administration](#)
- [19 Defeat of the Ammonites and Arameans](#)
- [20 Siege and Capture of Rabbah
Exploits against the Philistines](#)
- [21 The Census and Plague
David's Altar and Sacrifice
The Place Chosen for the Temple](#)
- [22 David Prepares to Build the Temple
David's Charge to Solomon and the Leaders](#)
- [23 Families of the Levites and Their Functions](#)
- [24 Divisions of the Priests
Other Levites](#)
- [25 The Temple Musicians](#)
- [26 The Gatekeepers
The Treasurers, Officers, and Judges](#)
- [27 The Military Divisions
Leaders of Tribes
Other Civic Officials](#)
- [28 Solomon Instructed to Build the Temple](#)
- [29 Offerings for Building the Temple
David's Praise to God
Solomon Anointed King
Summary of David's Reign](#)

Autres versions disponibles

LATIN[Nova Vulgata - Latin](#)[Traduction Oecuménique de la Bible - Français](#)[Bible du Chanoine Crampon - Français](#)[CEI \(1974\) - Italien](#)

ACTES DES APOTRES

AVANT L'ENTREE EN SCENE DE PIERRE

Prologue

1 ¹ Théophile, j'ai raconté dans le premier livre tout ce que Jésus a fait et enseigné ² jusqu'au jour où, après avoir donné, par l'Esprit-Saint, ses ordres aux apôtres qu'il avait choisis, il fut enlevé (au ciel). ³ C'est à eux aussi qu'après sa passion il se montra vivant, avec force preuves, leur apparaissant pendant quarante jours et parlant des choses du royaume de Dieu.

Dernières paroles de Jésus avec ses disciples

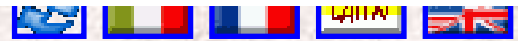
⁴ Comme il mangeait avec (eux), il leur enjoignit de ne pas s'éloigner de Jérusalem, mais d'attendre ce que le Père avait promis, " ce que, (leur dit-il), vous avez appris de moi: ⁵ que Jean a baptisé d'eau, mais que vous, sous peu de jours, vous serez baptisés de l'Esprit-Saint. " ⁶ Eux donc, s'étant réunis, lui demandèrent: " Seigneur, est-ce en ce temps-ci que vous allez rétablir la royauté pour Israël? " ⁷ Il leur dit: " Ce n'est pas à vous de connaître les temps ni les moments que le Père a fixés de sa propre autorité. ⁸ Mais, lorsque le Saint-Esprit descendra sur vous, vous recevrez de la force, et vous serez mes témoins à Jérusalem, dans toute la Judée et la Samarie, et jusqu'à l'extrémité de la terre. "

L'ascension de Jésus

⁹ Quand il eut dit cela, il fut élevé (de terre) sous leur regard, et un nuage le déroba à leurs yeux. ¹⁰ Et comme ils avaient la vue fixée vers le ciel pendant qu'il s'en allait, voici que deux hommes, vêtus de blanc, se présentèrent à eux ¹¹ et (leur) dirent: " Hommes de Galilée, pourquoi restez-vous à regarder vers le ciel? Ce Jésus qui, d'auprès de vous, a été enlevé au ciel, ainsi viendra de la même manière que vous l'avez vu s'en aller au ciel. "

Les disciples dans la chambre haute

¹² Ils retournèrent alors à Jérusalem de la montagne appelée des Oliviers, qui est près de Jérusalem, à la distance du chemin d'un jour de sabbat. ¹³ Et quand ils furent entrés, ils montèrent à la chambre haute où ils se tenaient: Pierre et Jean, Jacques et André, Philippe et Thomas, Barthélemy et Matthieu, Jacques (fils) d'Alphée, et Simon le Zélote, et Jude (frère) de Jacques. ¹⁴ Tous ceux-là, d'un même coeur, persévéraient dans la prière avec des femmes et Marie, la mère de Jésus, et avec ses frères.

Election de Matthias

¹⁵ En ces jours-là, Pierre, se levant au milieu des frères - ils étaient réunis au nombre d'environ cent vingt personnes - (leur) dit: ¹⁶ " Frères, il fallait que s'accomplît l'Ecriture, que l'Esprit-Saint a prédite par la bouche de David au sujet de Judas, devenu le guide de ceux qui ont arrêté Jésus. ¹⁷ Il était compté en effet parmi nous et il avait reçu sa part de notre ministère. ¹⁸ Lui donc a acquis un champ avec le salaire du crime et, devenu enflé, il a crevé par le milieu, et toutes ses entrailles se sont répandues. ¹⁹ Le fait fut connu de tous les habitants de Jérusalem, si bien que ce champ a été appelé dans leur [propre] langue Hakeldamach, c'est-à-dire champ du sang. ²⁰ Il est écrit, en effet, dans le livre des Psaumes: Que sa demeure devienne déserte, et que personne ne l'habite! Et: Qu'un autre reçoive sa charge! ²¹ Il faut donc que, parmi les hommes qui nous ont accompagnés tout le temps que le Seigneur Jésus a vécu avec nous, ²² à partir du baptême de Jean jusqu'au jour où il a été enlevé d'auprès de nous, il y en ait un de ceux-là qui devienne avec nous témoin de sa résurrection. " ²³ Ils en présentèrent deux: Joseph, appelé Barsabas, qui était surnommé Justus, et Matthias. ²⁴ Et ils firent cette prière: " Vous, Seigneur, qui connaissez le coeur de tous, indiquez lequel de ces deux vous avez choisi ²⁵ pour occuper dans ce ministère de l'apostolat, la place dont Judas s'est retiré pour s'en aller en son lieu. " ²⁶ Puis ils leur donnèrent des sortes, et le sort tomba sur Matthias, qui fut élu pour être avec les onze Apôtres.

La Pentecôte

² ¹ Comme le jour de la Pentecôte était arrivé, ils étaient tous ensemble au même (lieu). ² Tout à coup, il vint du ciel un bruit comme celui d'un violent coup de vent, qui remplit toute la maison où ils étaient assis. ³ Et ils virent paraître des langues séparées, comme de feu; et il s'en posa (une) sur chacun d'eux. ⁴ Et tous furent remplis d'Esprit-Saint, et ils se mirent à parler en d'autres langues, selon ce que l'Esprit leur donnait de proférer. ⁵ Or il y avait, séjournant à Jérusalem, des Juifs, hommes pieux de toutes les nations qui sont sous le ciel. ⁶ Ce bruit s'étant produit, la foule s'assembla et fut bouleversée, parce que

chacun les entendait parler en sa propre langue. ⁷ Ils étaient stupéfaits et s'étonnaient, disant: " Tous ces gens qui parlent, ne sont-ils pas des Galiléens? ⁸ Comment donc les entendons-nous chacun dans notre propre langue maternelle? ⁹ Partes, Mèdes, Elamites, habitants de la Mésopotamie, de la Judée et de la Cappadoce, du Pont et de l'Asie, ¹⁰ de la Phrygie et de la Pamphylie, de l'Egypte et des contrées de la Lybie Cyrénaïque, Romains résidant (ici), ¹¹ tant Juifs que prosélytes, Crétois et Arabes, nous les entendons dire dans nos langues les merveilles de Dieu. " ¹² Ils étaient tous stupéfaits et ne savaient que penser, se disant l'un à l'autre: " Qu'est-ce que cela peut bien être? " ¹³ Mais d'autres disaient en se moquant: " Ils sont pleins de vin doux. "

DE L'ENTREE EN SCENE DE PIERRE A L'ENVOI EN MISSION DE PAUL

1. A Jérusalem. Premières controverses avec les juifs

Premier discours de Pierre

¹⁴ Or Pierre, se présentant avec les Onze, éleva la voix et leur déclara: " Juifs, et (vous) tous qui séjournez à Jérusalem, sachez bien ceci, et prêtez l'oreille à mes paroles. ¹⁵ Ces hommes en effet ne sont point ivres, comme vous le supposez, car c'est la troisième heure du jour. ¹⁶ Mais c'est ce qui a été dit par le prophète Joël: ¹⁷ Il arrivera dans les derniers jours, dit Dieu, que je répandrai de mon Esprit sur toute chair, et vos fils et vos filles prophétiseront, et vos jeunes gens auront des visions, et vos vieillards auront des songes. ¹⁸ Oui, en ces jours-là, je répandrai de mon Esprit sur mes serviteurs et sur mes servantes, et ils prophétiseront. ¹⁹ Et je ferai paraître des prodiges en haut dans le ciel, et des signes en bas sur la terre: du sang, du feu, de la fumée en éruption; ²⁰ le soleil se changera en ténèbres, et la lune en sang, avant que vienne le jour du Seigneur, le (jour) grand et éclatant. ²¹ Alors quiconque invoquera le nom du Seigneur sera sauvé. ²² Israélites, écoutez ces paroles: Jésus de Nazareth, homme que Dieu a accrédité auprès de vous par les miracles, les prodiges et les signes que Dieu a faits par lui au milieu de vous, comme vous le savez vous-mêmes; ²³ lui, livré selon le dessein arrêté et la prescience de Dieu, que vous avez fait mourir en le crucifiant par la main des impies, ²⁴ Dieu l'a ressuscité, déliant les liens de la mort, parce qu'il n'était pas possible qu'elle le tint en son pouvoir. ²⁵ David, en effet, dit à son sujet: Je voyais, continuellement le Seigneur devant moi, parce qu'il est à ma droite, afin que je ne sois point ébranlé. ²⁶ C'est pour cela que mon coeur s'est réjoui, et que ma langue a été dans l'allégresse, et qu'aussi même ma chair reposera dans l'espérance: ²⁷ parce que vous n'abandonnez pas mon âme dans le séjour des morts, et vous ne permettrez pas que votre

Saint voie la décomposition. ²⁸ Vous m'avez fait connaître les chemins de la vie; vous me remplirez de joie par (la vue de) votre face. ²⁹ Mes frères, il est permis de vous dire avec assurance du patriarche David, qu'il est mort, qu'il a été enterré et que son tombeau est encore aujourd'hui parmi nous. ³⁰ Comme donc il était prophète et savait que Dieu lui avait juré par serment de faire asseoir sur son trône un fils de son sang, ³¹ voyant d'avance, il a parlé de la résurrection du Christ, (disant) et qu'il n'a pas été abandonné dans le séjour des morts, et que sa chair n'a pas vu la décomposition. ³² C'est ce Jésus que Dieu a ressuscité: nous en sommes tous témoins. ³³ Ayant donc été élevé par la droite de Dieu et ayant reçu du Père l'Esprit-Saint promis, il a répandu ce que vous voyez et entendez. ³⁴ Car, David n'est pas monté aux cieux, mais il dit lui-même: Le Seigneur a dit à mon Seigneur: Asseyez-vous à ma droite, ³⁵ jusqu'à ce que j'aie fait de vos ennemis un escabeau pour vos pieds. ³⁶ Que toute la maison d'Israël sache donc avec certitude que Dieu l'a fait et Seigneur et Christ, ce Jésus que vous avez crucifié. "

³⁷ Or, en entendant (cela), ils eurent le coeur transpercé, et ils dirent à Pierre et aux autres apôtres: " Frères, que ferons-nous? " ³⁸ Pierre leur dit: " Repentez-vous, et que chacun de vous soit baptisé au nom de Jésus-Christ pour la rémission de vos péchés, et vous recevrez le don du Saint-Esprit, ³⁹ car la promesse est pour vous, et pour vos enfants, et pour tous ceux qui sont au loin, autant qu'en appellera le Seigneur notre Dieu. " ⁴⁰ Et avec force autres paroles il donna son témoignage; et il les exhortait en disant: " Sauvez-vous de cette génération perverse! " ⁴¹ Eux donc, ayant accueilli sa parole, furent baptisés; et ce jour-là s'adjoignirent environ trois mille personnes.

Présentation idyllique de l'Eglise primitive

⁴² Et ils étaient assidus à l'enseignement des apôtres et aux réunions communes, à la fraction du pain et aux prières. ⁴³ Or la crainte était dans toutes les âmes, et beaucoup de prodiges et de miracles se faisaient par les apôtres. ⁴⁴ Tous ceux qui croyaient vivaient ensemble, et ils avaient tout en commun; ⁴⁵ ils vendaient leurs terres et leurs biens, et ils en partageaient (le produit) entre tous, selon les besoins de chacun. ⁴⁶ Chaque jour, d'un même coeur, assidus au temple, et rompant le pain à la maison, ils prenaient leur nourriture avec joie et simplicité de coeur, ⁴⁷ louant Dieu et ayant la faveur de tout le peuple. Et le Seigneur adjoignait chaque jour à la masse ceux qui étaient sauvés.

Le boiteux de la Belle Porte

³ ¹ Or Pierre et Jean montaient au temple à l'heure de la prière, la neuvième. ² Et il y avait un homme, boiteux de naissance, qu'on apportait et posait chaque jour près de la porte du temple appelée la Belle, pour demander l'aumône à ceux qui entraient dans le temple. ³ Lui, voyant Pierre et Jean qui allaient entrer dans le temple, leur demanda l'aumône. ⁴ Mais

Pierre, le fixant, avec Jean, (lui) dit: " Regarde-nous. " ⁵ Et il tenait (les yeux) sur eux, s'attendant à recevoir d'eux quelque chose. ⁶ Mais Pierre (lui) dit: " Je n'ai ni argent ni or; mais ce que j'ai, je te le donne: au nom de Jésus-Christ de Nazareth, marche! " ⁷ Et le prenant par la main droite, il le souleva. A l'instant les plantes de ses pieds et ses chevilles devinrent fermes; ⁸ d'un bond il fut debout, et il marchait, et il entra avec eux dans le temple, marchant, sautant et louant Dieu. ⁹ Tout le peuple le vit qui marchait et qui louait Dieu. ¹⁰ Ils le reconnaissaient comme étant celui-là qui s'asseyait près de la Belle Porte du temple pour (demander) l'aumône, et ils furent remplis d'étonnement et de stupeur pour ce qui lui était arrivé. ¹¹ Or, comme il tenait Pierre et Jean, tout le peuple accourut vers eux au portique dit de Salomon, pris de stupeur.

Deuxième discours de Pierre

¹² Voyant cela, Pierre s'adressa au peuple: " Israélites, pourquoi vous étonnez-vous de cela? Et pourquoi tenez-vous les yeux fixés sur nous comme si c'était par notre propre puissance ou par notre piété que nous l'eussions fait marcher? ¹³ Le Dieu d'Abraham, d'Isaac et de Jacob, le Dieu de nos pères, a glorifié son serviteur Jésus, que vous avez livré et que vous avez renié devant Pilate, alors qu'il était d'avis de le relâcher. ¹⁴ Mais vous, vous avez renié le Saint et le Juste, et vous avez sollicité la grâce d'un meurtrier. ¹⁵ Vous avez fait mourir le chef de la vie, que Dieu a ressuscité des morts: de quoi nous sommes témoins. ¹⁶ C'est par la foi en son nom que son nom a raffermi celui que vous voyez et que vous connaissez; et la foi qui (vient) par lui a donné à celui-ci, devant vous tous, cette parfaite guérison. ¹⁷ Et maintenant, frères, je sais bien que vous avez agi par ignorance, ainsi que vos magistrats, ¹⁸ mais Dieu a accompli ainsi ce qu'il avait prédit par la bouche de tous les prophètes, que son Christ souffrirait. ¹⁹ Repentez-vous donc et convertissez-vous, pour que vos péchés soient effacés, ²⁰ de façon que des temps de rafraîchissement viennent d'auprès du Seigneur, et qu'il envoie le Christ qui vous a été destiné, Jésus, ²¹ que le ciel doit recevoir jusques aux temps du rétablissement de toutes choses, dont Dieu a parlé autrefois par la bouche de ses saints prophètes. ²² Moïse d'une part a dit: Le Seigneur notre Dieu vous suscitera d'entre vos frères un prophète comme moi; vous l'écouteriez en tout ce qu'il vous dira. ²³ Et quiconque n'écouterait pas ce prophète sera exterminé du peuple. ²⁴ Et, d'autre part, tous les prophètes, depuis Samuel et les autres à la suite, tous ceux qui ont parlé ont aussi annoncé ces jours-là. ²⁵ Vous êtes, vous, les fils des prophètes et de l'alliance que Dieu a conclue avec vos pères, lorsqu'il a dit à Abraham: Et en ta postérité seront bénies toutes les familles de la terre. ²⁶ C'est à vous premièrement que Dieu, ayant suscité son serviteur, l'a envoyé pour vous bénir, en détournant chacun de vous de ses iniquités.

Arrestation de Pierre et de Jean

⁴ Or, pendant qu'ils parlaient au peuple, survinrent près d'eux, les prêtres, le commandant du temple et les Sadducéens, ² fort mécontents de ce qu'ils enseignaient le peuple et annonçaient en Jésus la résurrection d'entre les morts. ³ Ils portèrent les mains sur eux et (les) mirent en prison jusqu'au lendemain, car d'était déjà le soir. ⁴ Cependant beaucoup de ceux qui avaient entendu le discours crurent, et le nombre des hommes devint de cinq mille environ.

⁵ Puis, le lendemain, leurs chefs, les Anciens et les scribes de Jérusalem s'assemblèrent, ⁶ ainsi que Anne le grand prêtre, Caïphe, Jean, Alexandre, et tous ceux qui étaient de famille pontificale. ⁷ Et les ayant fait comparaître devant eux, ils demandèrent: " Par quel pouvoir et au nom de qui avez-vous fait cela? " ⁸ Alors Pierre, rempli du Saint-Esprit, leur dit: ⁹ " Chefs du peuple et Anciens, puisqu'on nous interroge aujourd'hui sur un bienfait (accordé) à un infirme, (pour savoir) comment cet homme a été guéri, ¹⁰ sachez-le bien, vous tous, et tout le peuple, d'Israël: C'est par le nom de Jésus-Christ de Nazareth, que vous avez crucifié, que Dieu a ressuscité des morts, c'est par lui que cet homme est présent devant vous en pleine santé. ¹¹ C'est lui, la pierre rejetée par vous les constructeurs, qui est devenue tête d'angle.

¹² Et le salut n'est en aucun autre, car il n'est sous le ciel aucun autre nom donné parmi les hommes, par lequel nous devons être sauvés. " ¹³ Lorsqu'ils virent l'assurance de Pierre et de Jean, sachant qu'ils étaient des hommes sans instruction et du commun, ils étaient étonnés, et ils les reconnaissaient pour avoir été avec Jésus. ¹⁴ Mais, comme ils voyaient debout, avec eux, l'homme qui avait été guéri, ils n'avaient rien à répliquer.

¹⁵ Les ayant fait sortir du sanhédrin, ils se consultèrent entre eux, disant: ¹⁶ " Que ferons-nous à ces hommes? Qu'un miracle manifeste soit arrivé par eux, la chose est claire pour tous les habitants de Jérusalem, et nous ne pouvons le nier. ¹⁷ Mais pour que cela ne se répande pas davantage parmi le peuple, défendons-leur avec menaces de parler désormais en ce nom-là à qui que ce soit. " ¹⁸ Et, les ayant rappelés, ils leur interdirent absolument de parler et d'enseigner au nom de Jésus. ¹⁹ Pierre et Jean, répliquant, leur dirent: " Jugez s'il est juste devant Dieu de vous écouter plutôt que Dieu; ²⁰ car, pour nous, nous ne pouvons pas ne pas dire ce que nous avons vu et entendu. " ²¹ Après leur avoir fait des menaces, ils les relâchèrent, ne trouvant aucun moyen de les punir, à cause du peuple, parce que tous glorifiaient Dieu de ce qui était arrivé. ²² En effet, l'homme à qui était arrivée cette guérison merveilleuse avait plus de quarante ans.

Prière des fidèles après la délivrance des apôtres

²³ Une fois relâchés, ils allèrent vers les leurs et racontèrent tout ce que les grands prêtres et les Anciens leur avaient dit. ²⁴ Ce qu'ayant entendu, eux élevèrent d'un même coeur la voix vers Dieu, en disant: " Maître, c'est vous qui avez fait le ciel, la terre, la mer et tout ce qu'ils renferment; ²⁵ qui avez dit par l'Esprit-Saint, [par la] bouche de [notre père] David, votre serviteur: Pourquoi les nations ont-elles frémi, et les peuples ont-ils formé de vains

(projets)?²⁶ Les rois de la terre se sont présentés, et les chefs se sont ligués ensemble contre le Seigneur et contre son Oint.²⁷ Car, en vérité, ils se sont ligués dans cette ville contre votre saint serviteur Jésus, que vous avez oint, Hérode et Ponce-Pilate avec les nations et les peuples d'Israël,²⁸ afin de faire ce que votre main et votre volonté avaient fixé d'avance pour arriver.²⁹ Et maintenant, Seigneur, considérez leurs menaces, et donnez à vos serviteurs d'annoncer votre parole en toute assurance,³⁰ en étendant votre main pour qu'il se fasse des guérisons, des miracles et des prodiges, par le nom de votre saint serviteur Jésus. " ³¹ Quand ils eurent prié, le lieu où ils étaient réunis trembla, et ils furent tous remplis du Saint-Esprit; et ils annonçaient la parole de Dieu avec assurance.

Deuxième présentation idyllique de l'Eglise primitive

³² Or la multitude des croyants n'avait qu'un coeur et qu'une âme, et nul ne disait sien rien de ce qu'il possédait, mais tout était commun entre eux.³³ Avec beaucoup de force les apôtres rendaient témoignage de la résurrection du Sauveur Jésus, et une grande grâce était sur eux tous.³⁴ En effet, il n'y avait parmi eux aucun indigent, puisque tous ceux qui possédaient des terres ou des maisons les vendaient et apportaient le produit de la vente,³⁵ qu'ils déposaient aux pieds des apôtres; et on distribuait à chacun ce dont il avait besoin.³⁶ Or Joseph, surnommé par les apôtres Barnabé, - ce qui se traduit "fils de consolation," - lévite originaire de Chypre, qui possédait un champ,³⁷ le vendit, en apporta le prix et le déposa aux pieds des apôtres.

Saphira et Ananias

⁵ ¹ Mais un homme nommé Ananie, avec Saphire, sa femme, vendit un bien, retint sur le prix² de connivence avec sa femme, et en apporta une partie qu'il déposa aux pieds des apôtres.³ Et Pierre lui dit: " Ananie, pourquoi Satan a-t-il rempli ton coeur pour te faire mentir à l'Esprit-Saint et retenir sur le prix du champ?⁴ Est-ce que, restant (non vendu), il ne restait pas à toi? et, vendu, ne demeurerait pas en ta possession? Comment as-tu mis en ton coeur un pareil dessein? Ce n'est point aux hommes que tu as menti, mais à Dieu. " ⁵ En entendant ces paroles, Ananie tomba et expira, et tous ceux qui apprirent (la chose) furent pris d'une grande crainte.⁶ Or les plus jeunes vinrent l'envelopper, l'emportèrent et l'enterrèrent.⁷ Il y eut un intervalle d'environ trois heures, et sa femme, ne sachant pas ce qui était arrivé, entra.⁸ Pierre l'interpella: " Dites-moi, est-ce tant que vous avez vendu le champ? - Oui, dit-elle, (c'est) tant. " ⁹ Alors Pierre lui (dit): " Pourquoi vous êtes-vous accordés pour tenter l'Esprit du Seigneur? Voici que les pieds de ceux qui ont enterré votre mari (sont) à la porte, et ils vont vous emporter. " ¹⁰ Au même instant elle tomba à ses

pieds, et elle expira. Les jeunes gens étant entrés la trouvèrent morte; ils l'emportèrent et l'enterrèrent auprès de son mari. ¹¹ L'Eglise entière et tous ceux qui apprirent cela furent pris d'une grande crainte.

Miracles opérés par les apôtres

¹² Beaucoup de miracles et de prodiges se faisaient parmi le peuple par les mains des apôtres. Et ils étaient tous ensemble sous le portique de Salomon, ¹³ et aucun des autres n'osait se joindre à eux; mais le peuple les louait hautement. ¹⁴ De plus en plus s'adjoignaient des croyants au Seigneur, hommes et femmes en masse, ¹⁵ à tel point qu'on apportait les malades dans les rues et qu'on les plaçait sur des lits et des grabats, afin que, lorsque Pierre passerait, son ombre au moins couvrît quelqu'un d'eux. ¹⁶ On venait même en foule des villes voisines de Jérusalem, amenant des malades et des (gens) tourmentés par des esprits impurs, qui tous étaient guéris.

Deuxième arrestation des apôtres

¹⁷ Alors le grand prêtre et tous ses adhérents, savoir la secte des Sadducéens, furent remplis de jalousie; ¹⁸ ils portèrent les mains sur les apôtres et les mirent dans la prison publique.

¹⁹ Mais un ange du Seigneur, ayant ouvert pendant la nuit les portes de la prison, les fit sortir, disant: ²⁰ " Allez, et debout annoncez au peuple dans le temple toutes ces paroles de vie. " ²¹ Ce qu'ayant entendu, ils entrèrent de grand matin dans le temple, et ils (y) enseignaient. Mais le grand prêtre étant survenu ainsi que ses adhérents, ils convoquèrent le sanhédrin et tout le sénat des fils d'Israël, et ils envoyèrent à la geôle pour qu'on les amenât.

²² Or, en arrivant, les satellites ne les trouvèrent pas dans la prison; ils s'en revinrent et firent leur rapport, disant: ²³ " Nous avons trouvé la geôle fermée de manière sûre et les gardes debout devant les portes; mais, après avoir ouvert, nous n'avons trouvé personne dedans. " ²⁴ Quand le commandant du temple et les grands prêtres eurent entendu ces paroles, ils en furent embarrassés, (se demandant) ce que cela pouvait devenir. ²⁵ Mais survint quelqu'un qui leur annonça: " Voilà que les hommes que vous aviez mis en prison se tiennent dans le temple et enseignent le peuple. "

²⁶ Alors le commandant partit avec les satellites et les amena sans violence, car ils craignaient d'être lapidés par le peuple. ²⁷ Les ayant amenés, il les firent comparaître devant le sanhédrin, et le grand prêtre les interrogea, disant: ²⁸ " Nous vous avons expressément défendu d'enseigner en ce nom, et voilà que vous avez rempli Jérusalem de votre enseignement, et que vous voulez faire retomber sur nous le sang de cet homme! " ²⁹ Pierre et les apôtres répondirent: " Il faut obéir à Dieu plutôt qu'aux hommes. ³⁰ Le Dieu de nos pères a ressuscité Jésus, que vous aviez fait mourir en le suspendant au bois. ³¹ Dieu l'a élevé par sa droite comme chef et sauveur, pour donner à Israël repentir et rémission des

péchés. ³² Et nous sommes, nous, témoins de ces choses, et aussi l'Esprit-Saint que Dieu a donné à ceux qui lui obéissent. " ³³ Exaspérés de ce qu'ils venaient d'entendre, ils voulaient les faire mourir. ³⁴ Mais, se levant dans le sanhédrin, un Pharisien, nommé Gamaliel, docteur de la loi vénéré de tout le peuple, ordonna de faire sortir un instant les hommes, ³⁵ et il leur dit: " Israélites, prenez garde à ce que vous allez faire à l'égard de ces hommes-là. ³⁶ Car, avant ces jours-ci, s'est levé Theudas, qui se donnait pour quelqu'un; environ quatre cents hommes s'attachèrent à lui; il fut tué, et tous ses partisans furent dispersés et réduits à néant. ³⁷ Après lui s'est levé Judas le Galiléen, à l'époque du recensement, et il souleva du monde à sa suite; lui aussi périt, et tous ses partisans furent dispersés. ³⁸ Et maintenant je vous dis: Ne vous occupez plus de ces hommes-là et laissez-les: si en effet cette entreprise ou cette oeuvre vient des hommes, elle s'effondrera; ³⁹ mais si elle vient de Dieu, vous ne sauriez l'abattre. Ne courez pas le risque d'avoir lutté contre Dieu même. " ⁴⁰ Ils se rangèrent à son avis et, ayant rappelé les apôtres, ils (les) firent battre de verges et (leur) défendirent de parler au nom de Jésus; puis ils (les) relâchèrent. ⁴¹ Eux donc s'en allèrent joyeux de devant le sanhédrin, parce qu'ils avaient été jugés dignes de souffrir des opprobres à cause du nom (de Jésus). ⁴² Et chaque jour, dans le temple et dans les maisons, ils ne cessaient d'enseigner et de prêcher le Christ Jésus.

2. A Jérusalem. Premier conflit grave avec le judaïsme

Institution des diacres

⁶ ¹ En ces jours-là, le nombre des disciples augmentant, les Hellénistes élevèrent des plaintes contre les Hébreux, parce que leurs veuves étaient négligées dans le service de chaque jour. ² Mais les Douze, ayant convoqué l'assemblée des disciples, dirent: " Il ne convient pas que nous délaissions la parole de Dieu pour servir aux tables. ³ Cherchez donc parmi vous, frères, sept hommes de bon renom, remplis d'Esprit et de sagesse, que nous établirons dans cet office. ⁴ Quant à nous, nous serons assidus à la prière et au ministère de la parole. " ⁵ Ce discours plut à toute l'assemblée, et ils choisirent Etienne, homme plein de foi et d'Esprit-Saint, Philippe, Prochore, Nicanor, Timon, Parménias et Nicolas, prosélyte d'Antioche, ⁶ qu'ils présentèrent aux apôtres; et (ceux-ci), après avoir prié, leur imposèrent les mains. ⁷ La parole de Dieu se répandait de plus en plus, le nombre des disciples s'augmentait considérablement à Jérusalem, et une multitude de prêtres obéissaient à la foi.

Etienne devant le Sanhédrin

⁸ Etienne, plein de grâce et de force, faisait des prodiges et de grands miracles parmi le

peuple. ⁹ Mais il se leva des gens de la synagogue dite des Affranchis, et des Cyrénéens, et des Alexandrins, et de ceux de Cilicie et d'Asie, qui disputèrent avec Etienne; ¹⁰ et ils ne pouvaient résister à sa sagesse ni à l'Esprit par lequel il parlait. ¹¹ Alors ils subornèrent des hommes qui dirent: " Nous l'avons entendu proférer des paroles blasphématoires contre Moïse et contre Dieu. " ¹² Ils excitèrent le peuple, les Anciens et les scribes, et étant survenus, ils l'enlevèrent et le menèrent au sanhédrin. ¹³ Et ils produisirent de faux témoins qui disaient: " Cet homme ne cesse de proférer des paroles contre le lieu saint et contre la Loi, ¹⁴ car nous l'avons entendu dire que ce Jésus de Nazareth détruira ce lieu et changera les coutumes que Moïse nous a transmises. " ¹⁵ Tous ceux qui siégeaient dans le sanhédrin fixèrent les yeux sur lui et virent son visage pareil au visage d'un ange.

⁷ ¹ Le grand prêtre dit: " En est-il bien ainsi? "

² Lui répondit: " Frères et pères, écoutez. Le Dieu de gloire apparut à notre père Abraham, lorsqu'il était en Mésopotamie, avant qu'il demeurât à Harran,

Discours d'Etienne

³ et il lui dit: Quitte ton pays et ta famille, et va dans le pays que je te montrerai. ⁴ Alors il quitta le pays des Chaldéens et demeura à Harran. De là, après la mort de son père, (Dieu) le fit émigrer dans ce pays où vous-mêmes demeurez maintenant. ⁵ Et il ne lui donna aucun lot, dans ce (pays), pas même une enjambée, mais il lui promit de le lui donner en possession, et à sa postérité après lui, bien qu'il fût sans enfant. ⁶ Dieu parla ainsi: Sa postérité séjournera en pays étranger; on l'asservira et on la maltraitera pendant quatre cents ans; ⁷ mais la nation à laquelle ils seront asservis, c'est moi qui la jugerai, dit Dieu, et après cela ils sortiront et ils m'adoreront en ce lieu. ⁸ Et (Dieu) lui donna l'alliance de la circoncision; et ainsi (Abraham), après avoir engendré Isaac, le circoncit le huitième jour; puis Isaac engendra et circoncit Jacob, et Jacob les douze patriarches. ⁹ Et les patriarches, jalousant Joseph (le) vendirent pour l'Egypte; mais Dieu était avec lui, ¹⁰ et il le tira de toutes ses épreuves, et lui donna grâce et sagesse devant Pharaon, roi d'Egypte, qui le mit à la tête de l'Egypte et de toute sa maison. ¹¹ Or il survint une famine dans tout le pays d'Egypte et en Canaan, et une grande détresse, et nos pères ne trouvaient pas de nourriture. ¹² Mais Jacob, ayant appris qu'il y avait des vivres en Egypte, (y) envoya nos pères une première fois. ¹³ Et la seconde fois, Joseph fut reconnu par ses frères, et Pharaon connut quelle était son origine. ¹⁴ Et Joseph envoya chercher Jacob, son père et toute la famille, (composée) de soixante-quinze personnes. ¹⁵ Et Jacob descendit en Egypte, et il mourut, ainsi que nos pères. ¹⁶ Et ils furent transportés à Sichem et déposés dans le sépulcre qu'Abraham avait acheté à prix d'argent des fils d'Hémor, à Sichem. ¹⁷ Comme le temps approchait où devait s'accomplir la promesse que Dieu avait faite à

Abraham, le peuple s'accrut et se multiplia en Egypte, ¹⁸ jusqu'à ce que se leva sur l'Egypte un autre roi qui ne connaissait pas Joseph. ¹⁹ Ce (roi), usant de ruse envers notre race, maltraita (nos) pères en leur faisant exposer leurs enfants, afin qu'ils ne vécussent pas. ²⁰ A cette époque naquit Moïse, qui était beau pour Dieu; il fut nourri trois mois dans la maison de (son) père ²¹ et, quand il eut été exposé, la fille de Pharaon le recueillit et l'éleva comme son fils. ²² Moïse fut instruit dans toute la sagesse des Egyptiens, et il était puissant en ses paroles et en ses oeuvres. ²³ Mais quand il eut atteint l'âge de quarante ans, il lui vint dans l'esprit de visiter ses frères, les enfants d'Israël. ²⁴ Et en ayant vu un qu'on maltraitait, il prit sa défense et vengea l'opprimé en frappant l'Egyptien. ²⁵ Or il pensait que ses frères comprendraient que Dieu leur donnait le salut par sa main; mais ils ne comprirent pas. ²⁶ Le jour suivant, il se montra devant (deux) qui se battaient, et il tentait de les mettre en paix disant: " Hommes, vous êtes frères: pourquoi vous maltraiter l'un l'autre? " ²⁷ Mais celui qui maltraitait son congénère le repoussa, disant: Qui t'a établi chef et juge sur nous? ²⁸ Veux-tu me tuer, comme tu as tué hier l'Egyptien? ²⁹ A cette parole, Moïse s'enfuit, et il alla séjourner au pays de Madian, où il engendra deux fils.

³⁰ Quarante ans s'étant écoulés, un ange lui apparut, au désert du mont Sinai, dans la flamme d'un buisson en feu. ³¹ A cette vue, Moïse était étonné de l'apparition et comme il s'approchait pour regarder, la voix du Seigneur se fit (entendre): ³² Je suis le Dieu de tes pères, le Dieu d'Abraham, d'Isaac et de Jacob. Mais, devenu tremblant, Moïse n'osait regarder. ³³ Et le seigneur lui dit: Ote la chaussure de tes pieds, car le lieu où tu te tiens est une terre sainte. ³⁴ J'ai vu l'affliction de mon peuple qui est en Egypte, j'ai entendu leur gémissement, et je suis descendu pour les délivrer. Et maintenant viens, que je t'envoie en Egypte. ³⁵ Ce Moïse qu'ils avaient renié en disant: Qui t'a établi chef et juge? c'est lui que Dieu a envoyé comme chef et rédempteur, avec l'assistance de l'ange qui lui était apparu dans le buisson. ³⁶ C'est lui qui les fit sortir en opérant des prodiges et des miracles dans la terre d'Egypte, dans la mer Rouge et au désert pendant quarante ans. ³⁷ C'est ce Moïse qui dit aux enfants d'Israël: Dieu vous suscitera d'entre vos frères un prophète comme moi. ³⁸ C'est lui qui, dans l'assemblée, au désert, fut avec l'ange qui lui parlait sur le mont Sinai et avec nos pères; qui reçut des paroles de vie pour vous les donner; ³⁹ à qui nos pères ne voulurent pas obéir, mais qu'ils repoussèrent, tandis que, retournés de coeur vers l'Egypte, ⁴⁰ ils dirent à Aaron: Fais-nous des dieux qui marchent devant nous, car ce Moïse, qui nous a fait sortir du pays d'Egypte, nous ne savons ce qui lui est arrivé. ⁴¹ Ils fabriquèrent en ces jours-là un veau (d'or), et ils offrirent un sacrifice à l'idole, et ils se réjouissaient des oeuvres de leurs mains.

⁴² Mais Dieu se détourna et les livra au culte de l'armée du ciel, selon qu'il est écrit au livre des Prophètes: M'avez-vous offert des victimes et des sacrifices pendant quarante ans au désert, maison d'Israël? ⁴³ Vous avez porté la tente de Moloch et l'astre de votre dieu Réphan, les images que vous avez faites pour les adorer! Aussi je vous transporterai par delà Babylone. ⁴⁴ Nos pères dans le désert avaient le tabernacle du témoignage, comme l'avait

ordonné celui qui dit à Moïse de le faire selon le modèle qu'il avait vu. ⁴⁵ L'ayant reçu, nos pères l'amènèrent aussi, avec Josué, lorsqu'ils firent la conquête sur les nations que Dieu chassa de devant nos pères, (et ils le gardèrent) jusqu'aux jours de David. ⁴⁶ Celui-ci trouva grâce devant Dieu, et il demanda de trouver une demeure pour le Dieu de Jacob. ⁴⁷

Néanmoins ce fut Salomon qui lui bâtit une maison. ⁴⁸ Mais le Très-Haut n'habite pas dans ce qui est fait de main d'homme, comme dit le prophète :

⁴⁹ Le ciel est mon trône, et la terre l'escabeau de mes pieds. Quelle maison me bâtirez-vous, dit le Seigneur, ou quel sera mon lieu de repos?

⁵⁰ N'est-ce pas ma main qui a fait toutes ces choses?

⁵¹ (Hommes) au cou raide, incirconcis de coeur et d'oreille, vous résistez toujours à l'Esprit-Saint: tels vos pères, tels vous-mêmes. ⁵² Lequel des prophètes vos pères n'ont-ils pas persécuté? Ils ont même tué ceux qui prédisaient la venue du Juste, envers lequel maintenant vous êtes devenus traîtres et meurtriers, ⁵³ (vous) qui avez reçu la Loi par le ministère des anges, et ne l'avez pas gardée! "

Lapidation d'Etienne

⁵⁴ En entendant ces paroles, ils avaient le coeur exaspéré, et ils grinçaient des dents contre lui. ⁵⁵ Mais (Etienne), qui était rempli de l'Esprit-Saint, ayant fixé les yeux au ciel, vit la gloire de Dieu et Jésus debout à la droite de Dieu, ⁵⁶ et il dit: " Voici que je vois les cieux ouverts et le Fils de l'homme debout à la droite de Dieu. " ⁵⁷ Ils poussèrent de grands cris, se bouchèrent les oreilles et se jetèrent tous ensemble sur lui; ⁵⁸ et après l'avoir entraîné hors de la ville, ils le lapidèrent. Les témoins déposèrent leurs vêtements aux pieds d'un jeune homme nommé Saul. ⁵⁹ Pendant qu'ils lapidaient Etienne, il priait disant: " Seigneur Jésus, recevez mon esprit! " ⁶⁰ S'étant mis à genoux, il s'écria d'une voix forte: " Seigneur, ne leur imputez pas ce péché! " Et, cela dit, il mourut.

Première persécution

Actes (CP) 1

Première épître

de saint Pierre

Adresse

¹ Pierre apôtre de Jésus-Christ, aux élus, étrangers et dispersés dans le Pont, la Galatie, la Cappadoce, l'Asie et la Bithynie, ² choisis selon la prescience de Dieu le Père, par la sanctification de l'Esprit, pour obéir à la foi et pour avoir part à l'aspersion du sang de Jésus-Christ: à vous grâce et paix de plus en plus.

L'espérance chrétienne

³ Béni soit Dieu, le Père de Notre Seigneur Jésus-Christ, qui selon sa grande miséricorde nous a régénérés par la résurrection de Jésus-Christ d'entre les morts pour une vivante espérance; ⁴ pour un héritage incorruptible, sans souillure et inflétrissable, qui vous est réservé dans les cieux, ⁵ à vous que la puissance de Dieu garde par la foi pour le salut, qui est prêt à se manifester au dernier moment.

La foi fortifiée par les épreuves

⁶ Dans cette pensée, vous tressaillez de joie, bien qu'il vous faille encore pour un peu de temps être affligés par diverses épreuves, ⁷ afin que l'épreuve de votre foi beaucoup plus précieuse que l'or périssable que l'on ne laisse pourtant pas d'éprouver par le feu, vous soit un sujet de louange, de gloire et d'honneur lorsque se manifestera Jésus-Christ. ⁸ Vous l'aimez sans l'avoir jamais vu; vous croyez en lui, bien que maintenant encore vous ne le voyiez pas; et vous tressaillez d'une joie ineffable, et pleine de gloire, ⁹ sûrs que vous êtes de remporter le prix de votre foi, le salut de vos âmes.

Le salut annoncé par les prophètes

¹⁰ Ce salut a été l'objet des recherches et des méditations de ceux d'entre les prophètes dont les prédictions annoncent la grâce qui vous était destinée; ¹¹ ils cherchaient à découvrir quel temps et quelles circonstances indiquait l'Esprit du Christ qui était en eux, et qui attestait d'avance les souffrances réservées au Christ et la gloire dont elles devaient être

suivies. ¹² Il leur a été révélé que ce n'était pas pour eux-mêmes, mais pour vous, qu'ils avaient charge de dispenser les choses que vous ont aujourd'hui annoncées ceux qui, par le Saint-Esprit envoyé du ciel, vous ont prêché l'Évangile: mystère profond, où les anges désirent plonger leurs regards.

Exhortation à la sainteté

¹³ C'est pourquoi, ayant ceint les reins de votre esprit, soyez sobres, et tournez toute votre espérance vers cette grâce qui vous sera apportée le jour où Jésus-Christ paraîtra. ¹⁴ Comme des enfants obéissants, ne vous conformez plus aux convoitises que vous suiviez autrefois, au temps de votre ignorance; ¹⁵ mais à l'imitation du Saint qui vous a appelés, vous-mêmes aussi soyez saints dans toute votre conduite, ¹⁶ car il est écrit: " Soyez saints, parce que je suis saint. " - ¹⁷ Et si vous donnez le nom de Père à celui qui, sans faire acception des personnes, juge chacun selon ses oeuvres, ¹⁸ vivez dans la crainte pendant le temps de votre séjour comme étrangers ici-bas: sachant que vous avez été affranchis de la vaine manière de vivre que vous teniez de vos pères, non par des choses périssables, de l'argent ou de l'or, ¹⁹ mais par un sang précieux, celui de l'agneau sans défaut et sans tache, le sang du Christ, ²⁰ qui a été désigné dès avant la création du monde, et manifesté dans les derniers temps à cause de vous. ²¹ C'est par lui que vous avez la foi en Dieu, qui l'a ressuscité des morts et qui lui a donné la gloire, en sorte que votre foi est en même temps votre espérance en Dieu.

Exhortation à la charité

²² Puisque vous avez, en obéissant à la vérité, purifié vos amis et que par là vous vous êtes engagés à un sincère amour fraternel, ²³ aimez-vous ardemment les uns les autres, du fond du coeur, régénérés que vous êtes d'un germe non corruptible mais incorruptible, par la parole de Dieu vivante et éternelle.

²⁴ Car toute chair est comme l'herbe, et toute sa gloire comme la fleur de l'herbe l'herbe sèche et sa fleur tombe; ²⁵ mais la parole du Seigneur demeure éternellement. " C'est cette parole dont la bonne nouvelle vous a été apportée.

Les croyants, maison spirituelle et sacerdotale

² ¹ Ayant donc dépouillé toute malice et toute fausseté, la dissimulation, l'envie et toute sorte de médisance, ² comme des enfants nouvellement nés, désirez ardemment le pur lait spirituel, afin qu'il vous fasse grandir pour le salut, ³ si " vous avez goûté que le Seigneur est bon. "

⁴ Approchez-vous de lui, pierre vivante, rejetée des hommes, il est vrai, mais choisie et précieuse devant Dieu; ⁵ et, vous-mêmes comme des pierres vivantes, entrez dans la structure de l'édifice, pour former un temple spirituel, un sacerdoce saint, afin d'offrir des sacrifices spirituels, agréables à Dieu, par Jésus-Christ. ⁶ Car il est dit dans l'Écriture: " Voici que je pose en Sion une pierre angulaire, choisie, précieuse, et celui qui met en elle sa confiance ne sera pas confondu. " ⁷ A vous donc l'honneur, vous qui croyez; mais pour les incrédules, " la pierre qu'ont rejetée ceux qui bâtissaient, c'est elle qui est devenue une pierre d'angle, ⁸ une pierre d'achoppement et un rocher de scandale ": eux qui vont se heurter contre la parole parce qu'ils n'ont pas obéi; aussi bien, c'est à cela qu'ils sont destinés. ⁹ Mais vous, vous êtes une race choisie, un sacerdoce royal, une nation sainte, un peuple que Dieu s'est acquis afin que vous annonciez les perfections de Celui qui vous a appelés des ténèbres à son admirable lumière; ¹⁰ " vous qui autrefois n'étiez pas son peuple, et qui êtes maintenant le peuple de Dieu; vous qui n'aviez pas obtenu miséricorde, et qui maintenant avez obtenu miséricorde. "

Conduite à tenir au milieu des païens

¹¹ Bien-aimés, je vous exhorte, comme des étrangers et des voyageurs, à vous garder des convoitises de la chair qui font la guerre à l'âme. ¹² Ayez une conduite honnête au milieu des Gentils, afin que, sur le point même où ils vous calomnient comme si vous étiez des malfaiteurs, ils arrivent, en y regardant bien, à glorifier Dieu pour vos bonnes œuvres au jour de sa visite.

Devoirs envers les autorités

¹³ Soyez donc soumis à toute institution humaine à cause du Seigneur, soit au roi, comme souverain, ¹⁴ soit aux gouverneurs, comme délégués par lui pour faire justice des malfaiteurs et approuver les gens de bien. ¹⁵ Car c'est la volonté de Dieu que, par votre bonne conduite, vous fermiez la bouche aux insensés qui vous méconnaissent. ¹⁶ Comportez-vous comme des hommes libres, non pas comme des hommes qui se font de la liberté un manteau pour couvrir leur malice, mais comme des serviteurs de Dieu. ¹⁷ Rendez honneur à tous; aimez tous les frères; craignez Dieu; honorez le roi.

Devoirs des serviteurs envers leurs maîtres

¹⁸ Vous, serviteurs, soyez soumis à vos maîtres avec toutes sortes de respects, non seulement à ceux qui sont bons et doux, mais encore à ceux qui sont difficiles. ¹⁹ Car c'est une chose agréable à Dieu que ce soit en vue de lui que l'on endure des peines infligées injustement. ²⁰ En effet, quel mérite y a-t-il si, après avoir fait une faute, vous supportez patiemment les coups? Mais si, après avoir fait le bien, vous avez à souffrir et que vous le

supportiez avec patience, voilà ce qui est agréable à Dieu. ²¹ C'est à quoi, en effet, vous avez été appelés, puisque le Christ aussi a souffert pour vous, vous laissant un modèle, afin que vous suiviez ses traces: ²² lui qui " n'a point commis de péché, et dans la bouche duquel il ne s'est point trouvé de fausseté " ²³ lui qui, outragé, ne rendait point l'outrage; qui, maltraité, ne faisait point de menaces, mais s'en remettait à celui qui juge avec justice; ²⁴ qui a lui-même porté nos péchés en son corps sur le bois, afin que, morts au péché, nous vivions pour la justice; c'est " par ses meurtrissures que vous avez été guéris. " ²⁵ Car " vous étiez comme des brebis errantes ", mais maintenant vous êtes revenus à celui qui est le pasteur et l'évêque de vos âmes.

Devoirs des époux

³ ¹ Vous de même, femmes, soyez soumises à vos maris, afin que, s'il en est qui n'obéissent pas à la prédication, ils soient gagnés sans la prédication, par la conduite de leurs femmes, ² rien qu'en voyant votre vie chaste et pleine de respect. ³ Que votre parure ne soit pas celle du dehors: les cheveux tresses avec art, les ornements d'or ou l'ajustement des habits; ⁴ mais, parez l'homme caché du coeur, par la pureté incorruptible d'un esprit doux et paisible: telle est la vraie richesse devant Dieu. ⁵ C'est ainsi qu'autrefois se paraient les saintes femmes qui espéraient en Dieu, étant soumises à leurs maris. ⁶ Ainsi Sara obéissait à Abraham, le traitant de Seigneur; et vous êtes devenues ses filles, si vous faites le bien sans craindre aucune menace. ⁷ Vous de votre côté, maris, conduisez-vous avec sagesse à l'égard de vos femmes, comme avec des êtres plus faibles, les traitant avec honneur, puisqu'elles sont avec vous héritières de la grâce qui donne la vie; afin que rien n'arrête vos prières.

Exhortation à la charité

⁸ Enfin qu'il y ait entre vous union de sentiments, bonté compatissante, charité fraternelle, affection miséricordieuse, humilité. ⁹ Ne rendez point le mal pour le mal, ni l'injure pour l'injure; bénissez, au contraire; car c'est à cela que vous avez été appelés, afin de devenir héritiers de la bénédiction. ¹⁰ " Celui qui veut aimer la vie et voir des jours heureux, qu'il garde sa langue du mal, et ses lèvres des paroles trompeuses; ¹¹ qu'il se détourne du mal, et fasse le bien; qu'il cherche la paix et la poursuive. ¹² Car le Seigneur a les yeux sur les justes, et ses oreilles sont attentives à leurs prières; mais la face du Seigneur est contre ceux qui font le mal. "

Savoir souffrir pour la justice

¹³ Et qui pourra vous faire du mal, si vous êtes appliqués à faire le bien? ¹⁴ Que si pourtant vous souffrez pour la justice, heureux êtes-vous! " Ne craignez point leurs menaces et ne

vous laissez point troubler; ¹⁵ mais sanctifiez dans vos coeurs le Seigneur, le Christ, étant toujours prêts à répondre mais avec douceur et respect, à quiconque vous demande raison de l'espérance qui est en vous;

¹⁶ ayant une bonne conscience, afin que, sur le point même où l'on vous calomnie, vous couvriez de confusion ceux qui diffament votre bonne conduite dans le Christ. ¹⁷ En effet, il vaut mieux souffrir, si Dieu le veut ainsi, en faisant le bien, qu'en faisant le mal.

La prédication aux morts et le baptême

¹⁸ Aussi le Christ a souffert une fois la mort pour nos péchés, lui juste pour des injustes, afin de nous ramener à Dieu, ayant été mis à mort selon la chair, mais rendu à la vie selon

l'esprit. ¹⁹ C'est aussi dans cet esprit qu'il est allé prêcher aux esprits en prison, rebelles

autrefois, ²⁰ lorsqu'aux jours de Noé la longanimité de Dieu temporisait, pendant que se construisait l'arche, dans laquelle un petit nombre, savoir huit personnes, furent sauvées à travers l'eau.

²¹ C'est elle qui aujourd'hui vous sauve, vous aussi, par son antitype le baptême, non pas cette ablution qui ôte les souillures du corps, mais celle qui est la demande faite à Dieu d'une bonne conscience, par la résurrection de Jésus-Christ. ²² Après être monté au ciel, il est maintenant à la droite de Dieu; à lui sont soumis les anges, les principautés et les puissances.

Ne pas revenir aux moeurs paiennes

⁴ ¹ Puis donc que le Christ a souffert [pour nous] en la chair, armez-vous, vous aussi, de la même pensée, savoir, que celui qui a souffert dans la chair a rompu avec le péché, ² pour vivre, pendant le temps qu'il lui reste à passer dans la chair, non plus selon les convoitises des hommes, mais selon la volonté de Dieu. ³ C'est bien assez d'avoir fait autrefois la volonté des païens, en vivant dans le désordre, les convoitises, l'ivrognerie, les orgies, les excès de boisson et le culte criminel des idoles.

⁴ Ils s'étonnent maintenant que vous ne couriez pas avec eux dans le même débordement de débauches; et ils se répandent en injures. ⁵ Mais ils rendront compte à celui qui est prêt à juger tes vivants et les morts. ⁶ C'est pour cela que l'Évangile a été aussi annoncé aux morts, afin que, condamnés, il est vrai, selon les hommes dans la chair, ils vivent selon Dieu dans l'esprit.

Vigilance et charité

⁷ Or la fin de toutes choses est proche. Soyez donc prudents et sobres pour vaquer à la prière. ⁸ Mais surtout ayez un ardent amour les uns pour les autres; car l'amour couvre une multitude de péchés. ⁹ Exercez entre vous l'hospitalité sans murmurer. ¹⁰ Que chacun mette au service des autres le don qu'il a reçu comme de bons dispensateurs de la grâce de Dieu,

laquelle est variée. Si quelqu'un parle, que ce soit selon les oracles de Dieu; ¹¹ si quelqu'un exerce un ministère, qu'il le fasse comme par la vertu que Dieu donne, afin qu'en toutes choses Dieu soit glorifié par Jésus-Christ, à qui appartiennent la gloire et la puissance aux succès des siècles. Amen!

L'épreuve de la persécution

¹² Bien-aimés, ne soyez point surpris de l'incendie qui s'est allumé au milieu de vous pour vous éprouver, comme s'il vous arrivait quelque chose d'extraordinaire. ¹³ Mais, dans la mesure où vous avez part aux souffrances du Christ, réjouissez-vous, afin que, lorsque sa gloire sera manifestée, vous soyez aussi dans la joie et l'allégresse. ¹⁴ Si vous êtes outragés pour le nom du Christ, heureux êtes-vous, parce que l'Esprit de gloire (et de puissance), l'Esprit de Dieu repose sur vous. ¹⁵ Que nul d'entre vous ne souffre comme meurtrier, compte voleur ou malfaiteur, ou comme avide du bien d'autrui. ¹⁶ Mais s'il souffre comme chrétien, qu'il n'en ait pas honte; plutôt, qu'il glorifie Dieu pour ce même nom. ¹⁷ Car voici le temps où le jugement va commencer par la maison de Dieu. Et s'il commence par nous, quelle sera la fin de ceux qui n'obéissent pas à l'Évangile de Dieu? ¹⁸ Et " si le juste est sauvé avec peine, que deviendra l'impie et le pécheur? " ¹⁹ Que ceux qui souffrent selon la volonté de Dieu, lui confient leurs âmes comme au Créateur fidèle, en pratiquant le bien.

Devoirs des anciens

⁵ ¹ J'exhorte les anciens qui sont parmi vous, moi ancien comme eux, témoin des souffrances du Christ, et qui prendrai part avec eux à la gloire qui doit être manifestée: ² paisez le troupeau de Dieu qui vous est confié, veillant sur lui, non par contrainte, mais de bon gré; non dans un intérêt sordide, mais par dévouement; ³ non en dominateurs des Églises, mais en devenant les modèles du troupeau. ⁴ Et quand le Prince des pasteurs paraîtra, vous recevrez la couronne de gloire, qui ne se flétrit jamais.

Devoirs des jeunes

⁵ De même, vous qui êtes plus jeunes, soyez soumis aux anciens; tous, les uns à l'égard des autres, revêtez-vous d'humilité, car "Dieu, résiste aux orgueilleux et donne sa grâce aux humbles. "

Devoirs des fidèles

⁶ Humiliez-vous donc sous la puissante main de Dieu, afin qu'il vous élève au temps marqué; ⁷ déchargez-vous sur lui de toutes vos sollicitudes, car lui-même prend soin de vous.

⁸ Soyez sobres, veillez; votre adversaire, le diable, comme un lion rugissant, rode autour de vous, cherchant qui dévorer. ⁹ Résistez-lui, fermes dans la foi, sachant que vos frères dispersés dans le monde, endurent les mêmes souffrances que vous.

¹⁰ Le Dieu de toute grâce, qui vous a appelés à sa gloire éternelle dans le Christ, après quelques souffrances, achèvera lui-même son oeuvre, voua affermira, vous fortifiera, vous rendra inébranlables. ¹¹ A lui soient la gloire et la puissance aux siècles des siècles! Amen!

Avis divers et salutation

¹² C'est par Sylvain, un frère dont la fidélité m'est connue, que je vous écris ce peu de mots, pour vous exhorter et vous assurer que c'est bien dans la vraie grâce de Dieu que vous êtes établis. ¹³ L'Eglise de Babylone, élue avec vous, et Marc, mon fils, vous saluent.

¹⁴ Saluez-vous les uns les autres par un baiser d'amour. La paix soit avec vous tous qui êtes dans le Christ! Amen!

1Pierre (CP) 1

**Citations de
DS 283-284:**

Magistère

Catéchisme:
[247](#)

Catechismus:
[247](#)

Citations de
DS 286:

Magistère

Catéchisme:
[299](#)

Catechismus:
[299](#)

**Citations de
DS 290-295:**

Magistère

Dei Verbum:

[12](#)

Dominus Iesus:

[10](#)

Catéchisme:

[499](#)

Catéchisme France:

[144](#) [244](#)

II La création - oeuvre de la Sainte Trinité

290 "Au commencement, Dieu créa le ciel et la terre": trois choses sont affirmées dans ces premières paroles de l'Écriture: le Dieu éternel a posé un commencement à tout ce qui existe en dehors de lui. Lui seul est créateur (le verbe "créer" - en hébreu "bara" - a toujours pour sujet Dieu). La totalité de ce qui existe (exprimé par la formule "le ciel et la terre") dépend de Celui qui lui donne d'être.

291 "Au commencement était le Verbe ... et le Verbe était Dieu ... Tout a été fait par lui et sans lui rien n'a été fait" ([Jn 1,1-3](#)). Le Nouveau Testament révèle que Dieu a tout créé par le Verbe Éternel, son Fils bien-aimé. C'est en lui "qu'ont été créées toutes choses, dans les cieux et sur la terre ... tout a été créé par lui et pour lui. Il est avant toute chose et tout subsiste en lui" ([Col 1,16-17](#)). La foi de l'Église affirme de même l'action créatrice de l'Esprit-Saint: il est le "donateur de vie" (Symbole de Nicée-Constantinople), "l'Esprit Créateur" ("Veni, Creator Spiritus"), la "Source de tout bien" (Liturgie byzantine, Tropaïre des vêpres de Pentecôte).

292 Insinuée dans l'Ancien Testament (cf. [Ps 33,6](#) [Ps 104,30](#) [Gn 1,2-3](#)), révélée dans la Nouvelle Alliance, l'action créatrice du Fils et de l'Esprit, inséparablement une avec celle du Père, est clairement affirmée par la règle de foi de l'Église: "Il n'existe qu'un seul Dieu ...: il est le Père, il est Dieu, il est le Créateur, il est l'Auteur, il est l'Ordonnateur. Il a fait toutes choses *par lui-même*, c'est-à-dire par son Verbe et par sa Sagesse" (S. Irénée, *hær.* 2, 30, 9), "par le Fils et l'Esprit" qui sont comme "ses mains" (*ibid.*, 4, 20,1). La création est l'oeuvre commune de la Sainte Trinité.

III "Le monde a été créé pour la gloire de Dieu"

293 C'est une vérité fondamentale que l'Écriture et la Tradition ne cessent d'enseigner et de célébrer: "Le monde a été créé pour la gloire de Dieu" (Cc. Vatican I: [DS 3025](#)). Dieu a créé toutes choses, explique S. Bonaventure, "non propter gloriam augendam, sed propter gloriam manifestandam et propter gloriam suam communicandam" (*sent.* 2,1, 2,2,1). Car Dieu n'a pas d'autre raison pour créer que son amour et sa bonté: "Aperta manu clave amoris creaturæ prodierunt" (S. Thomas d'A., *sent.* 2, prol.) Et le premier Concile du Vatican explique:

Dans sa bonté et par sa force toute-puissante, non pour augmenter sa béatitude, ni pour acquérir sa perfection, mais pour la manifester par les biens qu'il accorde à ses créatures, ce seul vrai Dieu a, dans le plus libre dessein, tout ensemble, dès le commencement du temps, créé de rien l'une et l'autre créature, la spirituelle et la corporelle ([DS 3002](#)).

294 La gloire de Dieu c'est que se réalise cette manifestation et cette communication de sa bonté en vue desquelles le monde a été créé. Faire de nous "des fils adoptifs par Jésus-Christ: tel fut le dessein bienveillant de Sa volonté à la louange de gloire de sa grâce" ([Ep 1,5-6](#)): "Car la gloire de Dieu, c'est l'homme vivant, et la vie de l'homme, c'est la vision de Dieu:

si déjà la révélation de Dieu par la création procura la vie à tous les êtres qui vivent sur la terre, combien plus la manifestation du Père par le Verbe procure-t-elle la vie à ceux qui voient Dieu" (S. Irénée, *hær.* 4, 20,7). La fin ultime de la création, c'est que Dieu, "qui est le Créateur de tous les êtres, devienne enfin 'tout en tous' ([1Co 15,28](#)), en procurant à la fois sa gloire et notre béatitude" ([AGD 2](#)).

IV Le Mystère de la création

Dieu crée par sagesse et par amour

295 Nous croyons que Dieu a créé le monde selon sa sagesse (cf. [Sg 9,9](#)). Il n'est pas le produit d'une nécessité quelconque, d'un destin aveugle ou du hasard. Nous croyons qu'il procède de la volonté libre de Dieu qui a voulu faire participer les créatures à son être, sa sagesse et sa bonté: "Car c'est toi qui créas toutes choses; tu as voulu qu'elles soient, et elles furent créées" ([Ap 4,11](#)). "Que tes oeuvres sont nombreuses, Seigneur! Toutes avec sagesse tu les fis" ([Ps 104,24](#)). "Le Seigneur est bonté envers tous, ses tendresses vont à toutes ses oeuvres" ([Ps 145,9](#)).

Dieu crée "de rien"

296 Nous croyons que Dieu n'a besoin de rien de préexistant ni d'aucune aide pour créer (cf. Cc. Vatican I: [DS 3022](#)). La création n'est pas non plus une émanation nécessaire de la substance divine (cf. Cc. Vatican I: [DS 3023-3024](#)). Dieu crée librement "de rien" ([DS 800 DS 3025](#)):

Quoi d'extraordinaire si Dieu avait tiré le monde d'une matière préexistante? Un artisan humain, quand on lui donne un matériau, en fait tout ce qu'il veut. Tandis que la puissance de Dieu se montre précisément quand il part du néant pour faire tout ce qu'il veut (S. Théophile d'Antioche, *Autol.* 2,4).

297 La foi en la création "de rien" est attestée dans l'Écriture comme une vérité pleine de promesse et d'espérance. Ainsi la mère des sept fils les encourage au martyre:

Je ne sais comment vous êtes apparus dans mes entrailles; ce n'est pas moi qui vous ai gratifiés de l'esprit et de la vie; ce n'est pas moi qui ai organisé les éléments qui composent chacun de vous. Aussi bien le Créateur du monde, qui a formé le genre humain et qui est à l'origine de toute chose, vous rendra-t-il, dans sa miséricorde, et l'esprit et la vie, parce que vous vous méprisez maintenant vous-mêmes pour l'amour de ses lois ... Mon enfant, regarde le ciel et la terre et vois tout ce qui est en eux, et sache que Dieu les a faits de rien et que la race des hommes est faite de la même manière ([2M 7,22-23 2M 7,28](#)).

298 Puisque Dieu peut créer de rien, il peut, par l'Esprit Saint, donner la vie de l'âme à des pécheurs en créant en eux un cœur pur (cf. [Ps 51,12](#)), et la vie du corps aux défunts par la Résurrection, Lui "qui donne la vie aux morts et appelle le néant à l'existence" ([Rm 4,17](#)). Et puisque, par sa Parole, il a pu faire resplendir la lumière des ténèbres (cf. [Gn 1,3](#)), il peut aussi donner la lumière de la foi à ceux qui l'ignorent (cf. [2Co 4,6](#)).

Dieu crée un monde ordonné et bon

299 Puisque Dieu crée avec sagesse, la création est ordonnée: "Tu as tout disposé avec mesure, nombre et poids" ([Sg 11,20](#)). Créée dans et par le Verbe éternel, "image du Dieu invisible" ([Col 1,15](#)), elle est destinée, adressée à l'homme, image de Dieu (cf. [Gn 1,26](#)), appelé à une relation personnelle avec Dieu. Notre intelligence, participant à la lumière de l'Intellect divin, peut entendre ce que Dieu nous dit par sa création (cf. [Ps 19,2-5](#)), certes non sans grand effort et dans un esprit d'humilité et de respect devant le Créateur et son oeuvre (cf. [Jb 42,3](#)). Issue de la bonté divine, la création participe à cette bonté ("Et Dieu vit que cela était bon ... très bon": [Gn 1,4](#) [Gn 1,10](#) [Gn 1,12](#) [Gn 1,18](#) [Gn 1,21](#) [Gn 1,31](#)). Car la création est voulue par Dieu comme un don adressé à l'homme, comme un héritage qui lui est destiné et confié. L'Eglise a dû, à maintes reprises, défendre la bonté de la création, y compris du monde matériel (cf. [DS 286](#) [DS 455-463](#) [DS 800](#) [DS 1333](#) [DS 3002](#)).

Dieu transcende la création et lui est présent

300 Dieu est infiniment plus grand que toutes ses oeuvres (cf. [Si 43,28](#)): "Sa majesté est plus haute que les cieux" ([Ps 8,2](#)), "à sa grandeur point de mesure" ([Ps 145,3](#)). Mais parce qu'il est le Créateur souverain et libre, cause première de tout ce qui existe, il est présent au plus intime de ses créatures: "En lui nous avons la vie, le mouvement et l'être" ([Ac 17,28](#)). Selon les paroles de S. Augustin, il est "superior summo meo et interior intimo meo" (conf. 3,6, 11).

Dieu maintient et porte la création

301 Avec la création, Dieu n'abandonne pas sa créature à elle-même. Il ne lui donne pas seulement d'être et d'exister, il la maintient à chaque instant dans l'être, lui donne d'agir et la porte à son terme. Reconnaître cette dépendance complète par rapport au Créateur est une source de sagesse et de liberté, de joie et de confiance:

Oui, tu aimes tout ce qui existe, et tu n'as de dégoût pour rien de ce que tu as fait; car si tu avais haï quelque chose, tu ne l'aurais pas formé. Et comment une chose aurait-elle subsisté, si tu ne l'avais voulue? Ou comment ce que tu n'aurais pas appelé aurait-il été conservé? Mais tu épargnes tout, parce que tout est à toi, Maître ami de la vie ([Sg 11,24-26](#)).

V Dieu réalise son Dessein: la divine providence

302 La création a sa bonté et sa perfection propres, mais elle n'est pas sortie tout achevée des mains du Créateur. Elle est créée "en état de voie" ("in statu viæ") vers une perfection ultime encore à atteindre, à laquelle Dieu l'a destinée. Nous appelons divine providence les dispositions par lesquelles Dieu conduit sa création vers cette perfection:

Dieu garde et gouverne par sa providence tout ce qu'il a créé, "atteignant avec force d'une extrémité à l'autre et disposant tout avec douceur" ([Sg 8,1](#)). Car "toutes choses sont à nu et à découvert devant ses yeux" ([He 4,13](#)), même celles que l'action libre des créatures produira (Cc. Vatican I: [DS 3003](#)).

303 Le témoignage de l'Ecriture est unanime: La sollicitude de la divine providence est *concrète* et *immédiate*, elle prend soin de tout, des moindres petites choses jusqu'aux grands événements du monde et de l'histoire. Avec force, les livres saints affirment la souveraineté absolue de Dieu dans le cours des événements: "Notre Dieu, au ciel et sur la terre, tout ce

qui lui plaît, il le fait" ([Ps 115,3](#)); et du Christ il est dit: "s'il ouvre, nul ne fermera, et s'il ferme, nul n'ouvrira" ([Ap 3,7](#)); "Il y a beaucoup de pensées dans le coeur de l'homme, seul le dessein de Dieu se réalisera" ([Pr 19,21](#)).

304 Ainsi voit-on l'Esprit-Saint, auteur principal de l'Écriture Sainte, attribuer souvent des actions à Dieu, sans mentionner des causes secondes. Ce n'est pas là "une façon de parler" primitive, mais une manière profonde de rappeler la primauté de Dieu et sa Seigneurie absolue sur l'histoire et le monde (cf. [Is 10,5-15](#) [Is 45,5-7](#) [Dt 32,39](#) [Si 11,14](#)) et d'éduquer ainsi à la confiance en Lui. La prière des Psaumes est la grande école de cette confiance (cf. [Ps 22](#) [Ps 32](#) [Ps 35](#) [Ps 103](#) [Ps 138](#) e.a.).

305 Jésus demande un abandon filial à la providence du Père céleste qui prend soin des moindres besoins de sens enfants: "Ne vous inquiétez donc pas en disant: qu'allons-nous manger? qu'allons-nous boire? ... Votre Père céleste sait que vous avez besoin de tout cela. Cherchez d'abord son Royaume et sa justice, et tout cela vous sera donné par surcroît" ([Mt 6,31-33](#) cf. [Mt 10,29-31](#)).

La providence et les causes secondes

306 Dieu est le Maître souverain de son dessein. Mais pour sa réalisation, Il se sert aussi du concours des créatures. Ceci n'est pas un signe de faiblesse, mais de la grandeur et de la bonté du Dieu Tout-puissant. Car Dieu ne donne pas seulement à ses créatures d'exister, il leur donne aussi la dignité d'agir elles-mêmes, d'être causes et principes les unes des autres et de coopérer ainsi à l'accomplissement de son dessein.

307 Aux hommes, Dieu accorde même de pouvoir participer librement à sa providence en leur confiant la responsabilité de "soumettre" la terre et de la dominer (cf. [Gn 1,26-28](#)). Dieu donne ainsi aux hommes d'être causes intelligentes et libres pour compléter l'oeuvre de la Création, en parfaire l'harmonie pour leur bien et celui de leur prochains. Coopérateurs souvent inconscients de la volonté divine, les hommes peuvent entrer délibérément dans le plan divin, par leurs actions, par leurs prières, mais aussi par leurs souffrances (cf. [Col 1,24](#)). Ils deviennent alors pleinement "collaborateurs de Dieu" ([1Co 3,9](#) [1Th 3,2](#)) et de son Royaume (cf. [Col 4,11](#)).

308 C'est une vérité inséparable de la foi en Dieu le Créateur: Dieu agit en tout agir de ses créatures. Il est la cause première qui opère dans et par les causes secondes: "Car c'est Dieu qui opère en nous à la fois le vouloir et l'opération même, au profit de ses bienveillants desseins" ([Ph 2,13](#) cf.). Loin de diminuer la dignité de la créature, cette vérité la rehausse. Tirée du néant par la puissance, la sagesse et la bonté de Dieu, elle ne peut rien si elle est coupée de son origine, car "la créature sans le Créateur s'évanouit" ([GS 36](#)); encore moins peut-elle atteindre sa fin ultime sans l'aide de la grâce (cf. [Mt 19,26](#) [Jn 15,5](#) [Ph 4,13](#)).

La providence et le scandale du mal

309 Si Dieu le Père Tout-puissant, Créateur du monde ordonné et bon, prend soin de toutes ses créatures, pourquoi le mal existe-t-il? A cette question aussi pressante qu'inévitable, aussi douloureuse que mystérieuse, aucune réponse rapide ne saura suffire. C'est l'ensemble de la foi chrétienne qui constitue la réponse à cette question: la bonté de la création, le drame du péché, l'amour patient de Dieu qui vient au devant de l'homme par ses Alliances, par l'Incarnation rédemptrice de son Fils, par le don de l'Esprit, par le rassemblement de l'Église, par la force des sacrements, par l'appel à une vie bienheureuse à laquelle les créatures libres sont invitées d'avance à consentir, mais à laquelle elles peuvent aussi

d'avance, par un mystère terrible, se dérober. *Il n'y a pas un trait du message chrétien qui ne soit pour une part une réponse à la question du mal.*

310 Mais pourquoi Dieu n'a-t-il pas créé un monde aussi parfait qu'aucun mal ne puisse y exister? Selon sa puissance infinie, Dieu pourrait toujours créer quelque chose de meilleur (cf. S. Thomas d'A., *I 25,6*). Cependant dans sa sagesse et sa bonté infinies, Dieu a voulu librement créer un monde "en état de voie" vers sa perfection ultime. Ce devenir comporte, dans le dessein de Dieu, avec l'apparition de certains êtres, la disparition d'autres, avec le plus parfait aussi le moins parfait, avec les constructions de la nature aussi les destructions. Avec le bien physique existe donc aussi *le mal physique*, aussi longtemps que la création n'a pas atteint sa perfection (cf. S. Thomas d'A., *SCG 3,71*).

311 Les anges et les hommes, créatures intelligentes et libres, doivent cheminer vers leur destinée ultime par choix libre et amour de préférence. Ils peuvent donc se dévoyer. En fait, ils ont péché. C'est ainsi que *le mal moral* est entré dans le monde, sans commune mesure plus grave que le mal physique. Dieu n'est en aucune façon, ni directement ni indirectement, la cause du mal moral (cf. S. Augustin, lib. 1,1,1; S. Thomas d'A., *I-II 79,1*). Il le permet cependant, respectant la liberté de sa créature, et, mystérieusement, il sait en tirer le bien:

Car le Dieu Tout-puissant ..., puisqu'il est souverainement bon, ne laisserait jamais un mal quelconque exister dans ses oeuvres s'il n'était assez puissant et bon pour faire sortir le bien du mal lui-même (S. Augustin, *enchir. 11,3*).

312 Ainsi, avec le temps, on peut découvrir que Dieu, dans sa providence toute-puissante, peut tirer un bien des conséquences d'un mal, même moral, causé par ses créatures: "Ce n'est pas vous, dit Joseph à ses frères, qui m'avez envoyé ici, c'est Dieu; ... le mal que vous aviez dessein de me faire, le dessein de Dieu l'a tourné en bien afin de ... sauver la vie d'un peuple nombreux" (*Gn 45,8 Gn 50,20* cf. *Tb 2,12-18* vulg.). Du mal moral le plus grand qui ait jamais été commis, le rejet et le meurtre du Fils de Dieu, causé par les péchés de tous les hommes, Dieu, par la surabondance de sa grâce (cf. *Rm 5,20*), a tiré le plus grand des biens: la glorification du Christ et notre Rédemption. Le mal n'en devient pas pour autant un bien.

313 "Tout concourt au bien de ceux qui aiment Dieu" (*Rm 8,28*). Le témoignage des saints ne cesse de confirmer cette vérité:

Ainsi, S. Catherine de Sienne dit à "ceux qui se scandalisent et se révoltent de ce qui leur arrive": "Tout procède de l'amour, tout est ordonné au salut de l'homme, Dieu ne fait rien que dans ce but" (*dial. 4,138*).

Et S. Thomas More, peu avant son martyre, console sa fille: "Rien ne peut arriver que Dieu ne l'ait voulu. Or, tout ce qu'il veut, si mauvais que cela puisse nous paraître, est cependant ce qu'il y a de meilleur pour nous" (*lettre*).

Et Lady Julian of Norwich: "J'appris donc, par la grâce de Dieu, qu'il fallait m'en tenir fermement à la foi, et croire avec non moins de fermeté que toutes choses seront bien ...". "*Thou shalt see thyself that all MANNER of thing shall be well*" (*rev. 32*).

314 Nous croyons fermement que Dieu est le Maître du monde et de l'histoire. Mais les chemins de sa providence nous sont souvent inconnus. Ce n'est qu'au terme, lorsque prendra fin notre connaissance partielle, lorsque nous verrons Dieu "face à face" (*1Co 13,12*), que les voies nous seront pleinement connues, par lesquelles, même à travers les drames du mal et du péché, Dieu aura conduit sa création jusqu'au repos de ce *Sabbat* (cf. *Gn 2,2*) définitif, en vue duquel Il a créé le ciel et la terre.

En bref

315 Dans la création du monde et de l'homme, Dieu a posé le premier et universel témoignage de son amour tout-puissant et de sa sagesse, la première annonce de son "dessein bienveillant" qui trouve sa fin dans la nouvelle création dans le Christ.

316 Bien que l'oeuvre de la création soit particulièrement attribuée au Père, c'est également vérité de foi que le Père, le Fils et l'Esprit Saint sont l'unique et indivisible principe de la création.

317 Dieu seul a créé l'univers librement, directement, sans aucune aide.

318 Aucune créature n'a le pouvoir infini qui est nécessaire pour "créer" au sens propre du mot, c'est-à-dire de produire et de donner l'être à ce qui ne l'avait aucunement (appeler à l'existence ex nihilo) (cf. [DS 3624](#)).

319 Dieu a créé le monde pour manifester et pour communiquer sa gloire. Que ses créatures aient part à Sa vérité, à Sa bonté et à Sa beauté, voilà la gloire pour laquelle Dieu les a créées.

320 Dieu qui a créé l'univers le maintient dans l'existence par son Verbe, "ce Fils qui soutient l'univers par sa parole puissante" ([He 1,3](#)) et par son Esprit Créateur qui donne la vie.

321 La divine Providence, ce sont les dispositions par lesquelles Dieu conduit avec sagesse et amour toutes les créatures jusqu'à leur fin ultime.

322 Le Christ nous invite à l'abandon filial à la Providence de notre Père céleste (cf. [Mt 6,26-34](#)), et l'Apôtre S. Pierre reprend: "De toute votre inquiétude, déchargez-vous sur lui, car il prend soin de vous" ([1P 5,7](#) cf. [Ps 55,23](#)).

323 La providence divine agit aussi par l'agir des créatures. Aux êtres humains, Dieu donne de coopérer librement à ses desseins.

324 La permission divine du mal physique et du mal moral est un mystère que Dieu éclaire par son Fils, Jésus Christ, mort et ressuscité pour vaincre le mal. La foi nous donne la certitude que Dieu ne permettrait pas le mal s'il ne faisait pas sortir le bien du mal même, par des voies que nous ne connaissons pleinement que dans la vie éternelle.

Paragraphe 5 Le ciel et la terre

325 Le Symbole des Apôtres professe que Dieu est "le Créateur du ciel et de la terre", et le Symbole de Nicée-Constantinople explicite: "... de l'univers visible et invisible".

326 Dans l'Écriture Sainte, l'expression "ciel et terre" signifie: tout ce qui existe, la création toute entière. Elle indique aussi le lien, à l'intérieur de la création, qui à la fois unit et distingue ciel et terre: "La terre", c'est le monde des hommes (cf. [Ps 115,16](#)) "Le ciel" ou "les cieux" peut désigner le firmament (cf. [Ps 19,2](#)), mais aussi le "lieu" propre de Dieu: "notre Père aux cieux" ([Mt 5,16](#) cf. [Ps 115,16](#)) et, par conséquent, aussi le "ciel" qui est la gloire eschatologique. Enfin, le mot "ciel" indique le "lieu" des créatures spirituelles - les anges - qui entourent Dieu.

327 La profession de foi du quatrième Concile du Latran affirme que Dieu "a tout ensemble, dès le commencement du temps, créé de rien l'une et l'autre créature, la spirituelle et la corporelle, c'est-à-dire les anges et le monde terrestre; puis la créature humaine qui tient des deux, composée qu'elle est d'esprit et de corps" ([DS 800](#) cf. [DS 3002](#) et SPF 8).

I Les Anges

L'existence des anges - une vérité de foi

328 L'existence des êtres spirituels, non-corporels, que l'Écriture sainte nomme habituellement anges, est une vérité de foi. Le témoignage de l'Écriture est aussi net que l'unanimité de la Tradition.

Qui sont-ils?

329 S. Augustin dit à leur sujet: "Angelus officii nomen est, non naturæ. Quæris nomen huius naturæ, spiritus est; quæris officium, angelus est: ex eo quod est, spiritus est, ex eo quod agit, angelus" (Psal. 103,1, 15). De tout leur être, les anges sont *serviteurs* et messagers de Dieu. Parce qu'ils contemplent "constamment la face de mon Père qui est aux cieux" ([Mt 18,10](#)), ils sont "les ouvriers de sa parole, attentifs au son de sa parole" ([Ps 103,20](#)).

330 En tant que créatures purement *spirituelles*, ils ont intelligence et volonté: ils sont des créatures personnelles (cf. Pie XII: [DS 3801](#)) et immortelles (cf. [Lc 20,36](#)). Ils dépassent en perfection toutes les créatures visibles. L'éclat de leur gloire en témoigne (cf. [Da 10,9-12](#)).

Le Christ "avec tous ses anges"

331 Le Christ est le centre du monde angélique. Ce sont ses anges à Lui: "Quand le Fils de l'homme viendra dans sa gloire avec tous ses anges ..." ([Mt 25,31](#)). Ils sont à Lui parce que créés *par* et *pour* lui: "Car c'est en lui qu'ont été créées toutes choses, dans les cieux et sur la terre, les visibles et les invisibles: trônes, seigneuries, principautés, puissances; tout a été créé par lui et pour lui" ([Col 1,16](#)). Ils sont à Lui plus encore parce qu'Il les a faits messagers de son dessein de salut: "Est-ce que tous ne sont pas des esprits chargés d'un ministère, envoyés en service pour ceux qui doivent hériter le salut?" ([He 1,14](#)).

332 Ils sont là, dès la création (cf. [Jb 38,7](#), où les anges sont appelés "fils de Dieu") et tout au long de l'histoire du salut, annonçant de loin ou de près ce salut et servant le dessein divin de sa réalisation: ils ferment le paradis terrestre (cf. [Gn 3,24](#)), protègent Lot (cf. [Gn 19](#)), sauvent Agar et son enfant (cf. [Gn 21,17](#)), arrêtent la main d'Abraham (cf. [Gn 22,11](#)), la loi est communiquée par leur ministère (cf. [Ac 7,53](#)), ils conduisent le peuple de Dieu (cf. [Ex 23,20-23](#)), ils annoncent naissances (cf. [Jg 13](#)) et vocations (cf. [Jg 6,11-24](#) [Is 6,6](#)), ils assistent les prophètes (cf. [1R 19,5](#)), pour ne citer que quelques exemples. Enfin, c'est l'ange Gabriel qui annonce la naissance du Précurseur et celle de Jésus lui-même (cf. [Lc 1,11](#) [Lc 1,26](#)).

333 De l'Incarnation à l'Ascension, la vie du Verbe incarné est entourée de l'adoration et du service des anges. Lorsque Dieu "introduit le Premier-né dans le monde, il dit: 'Que tous les

anges de Dieu l'adorent" ([He 1,6](#)). Leur chant de louange à la naissance du Christ n'a cessé de résonner dans la louange de l'Eglise: "Gloire à Dieu ..." ([Lc 2,14](#)). Ils protègent l'enfance de Jésus (cf. [Mt 1,20](#) [Mt 2,13](#) [Mt 2,19](#)), servent Jésus au désert (cf. [Mc 1,12](#) [Mt 4,11](#)), le réconfortent dans l'agonie (cf. [Lc 22,43](#)), alors qu'il aurait pu être sauvé par eux de la main des ennemis (cf. [Mt 26,53](#)) comme jadis Israël (cf. [2M 10,29-30](#) [2M 11,8](#)). Ce sont encore les anges qui "évangélisent" ([Lc 2,10](#)) en annonçant la Bonne Nouvelle de l'Incarnation (cf. [Lc 2,8-14](#)), et de la Résurrection (cf. [Mc 16,5-7](#)) du Christ. Ils seront là au retour du Christ qu'ils annoncent (cf. [Ac 1,10-11](#)), au service de son jugement (cf. [Mt 13,41](#) [Mt 24,31](#) [Lc 12,8-9](#)).

Les anges dans la vie de l'Eglise

334 D'ici-là toute la vie de l'Eglise bénéficie de l'aide mystérieuse et puissante des anges (cf. [Ac 5,18-20](#) [Ac 8,26-29](#) [Ac 10,3-8](#) [Ac 12,6-11](#) [Ac 27,23-25](#)).

335 Dans sa Liturgie, l'Eglise se joint aux anges pour adorer le Dieu trois fois saint (MR, "Sanctus"); elle invoque leur assistance (ainsi dans le "Supplices te rogamus ..." du Canon romain ou le "In Paradisum deducant te angeli ..." de la Liturgie des défunts, ou encore dans l'"Hymne chérubinique" de la Liturgie byzantine), elle fête plus particulièrement la mémoire de certains anges (S. Michel, S. Gabriel, S. Raphaël, les anges gardiens).

336 De l'enfance (cf. [Mt 18,10](#)) au trépas (cf. [Lc 16,22](#)), la vie humaine est entourée de leur garde (cf. [Ps 34,8](#) [Ps 91,10-13](#)) et de leur intercession (cf. [Jb 33,23-24](#) [Za 1,12](#) [Tb 12,12](#)). "Chaque fidèle a à ses côtés un ange comme protecteur et pasteur pour le conduire à la vie" (S. Basile, Eun. 3,1). Dès ici-bas, la vie chrétienne participe, dans la foi, à la société bienheureuse des anges et des hommes, unis en Dieu.

II Le Monde visible

337 C'est Dieu lui-même qui a créé le monde visible dans toute sa richesse, sa diversité et son ordre. L'Ecriture présente l'oeuvre du Créateur symboliquement comme une suite de six jours "de travail" divin qui s'achèvent sur le "repos" du septième jour ([Gn 1,1-2,4](#)). Le texte sacré enseigne, au sujet de la création, des vérités révélées par Dieu pour notre salut (cf. [DV 11](#)) qui permettent de "reconnaître la nature profonde de la création, sa valeur et sa finalité qui est la gloire de Dieu" ([LG 36](#)):

338 *Il n'existe rien qui ne doive son existence à Dieu créateur.* Le monde a commencé quand il a été tiré du néant par la parole de Dieu; tous les êtres existants, toute la nature, toute l'histoire humaine s'enracinent en cet événement primordial: c'est la genèse même par laquelle le monde est constitué, et le temps commencé (cf. S. Augustin, Man. 1,2,4).

339 *Chaque créature possède sa bonté et sa perfection propres.* Pour chacune des oeuvres des "six jours" il est dit: "Et Dieu vit que cela était bon". "C'est en vertu de la création même que toutes les choses sont établies selon leur consistance, leur vérité, leur excellence propre avec leur ordonnance et leurs lois spécifiques" ([GS 36](#)). Les différentes créatures, voulues en leur être propre, reflètent, chacune à sa façon, un rayon de la sagesse et de la bonté infinies de Dieu. C'est pour cela que l'homme doit respecter la bonté propre de chaque créature pour éviter un usage désordonné des choses, qui méprise le Créateur et entraîne des conséquences néfastes pour les hommes et pour leur ambiance.

340 *L'interdépendance des créatures* est voulue par Dieu. Le soleil et la lune, le cèdre et la

petite fleur, l'aigle et le moineau: les innombrables diversités et inégalités signifient qu'aucune créature ne se suffit à elle-même, qu'elles n'existent qu'en dépendance les unes des autres, pour se compléter mutuellement, au service les unes des autres.

341 *La beauté de l'univers*: L'ordre et l'harmonie du monde créé résultent de la diversité des êtres et des relations qui existent entre eux. L'homme les découvre progressivement comme lois de la nature. Ils font l'admiration des savants. La beauté de la création reflète l'infinie beauté du Créateur. Elle doit inspirer le respect et la soumission de l'intelligence de l'homme et de sa volonté.

342 *La hiérarchie des créatures* est exprimée par l'ordre des "six jours", qui va du moins parfait au plus parfait. Dieu aime toutes ses créatures (cf. [Ps 145,9](#)), il prend soin de chacune, même des passereaux. Néanmoins, Jésus dit: "Vous valez mieux qu'une multitude de passereaux" ([Lc 12,6-7](#)), ou encore: "Un homme vaut plus qu'une brebis" ([Mt 12,12](#)).

343 *L'homme est le sommet* de l'oeuvre de la création. Le récit inspiré l'exprime en distinguant nettement la création de l'homme de celle des autres créatures (cf. [Gn 1,26](#)).

344 Il existe une *solidarité entre toutes les créatures* du fait qu'elles ont toutes le même Créateur, et que toutes sont ordonnées à sa gloire:

Loué sois-tu, Seigneur, dans toutes tes créatures,
spécialement messire le frère Soleil,
par qui tu nous donnes le jour la lumière;
il est beau, rayonnant d'une grande splendeur,
et de toi, le Très-Haut, il nous offre le symbole. ...

Loué sois-tu, mon Seigneur, pour soeur Eau,
qui est très utile et très humble,
précieuse et chaste. ...

Loué sois-tu, mon Seigneur, pour soeur notre mère la Terre
qui nous porte et nous nourrit,
qui produit la diversité des fruits
avec les fleurs diaprées et les herbes. ...

Louez et bénissez mon Seigneur,
rendez-lui grâce et servez-le
en toute humilité.

(S. François d'Assise, cant.)

345 *Le Sabbat - fin de l'oeuvre des "six jours"*. Le texte sacré dit que "Dieu conclut au septième jour l'ouvrage qu'il avait fait" et qu'ainsi "le ciel et la terre furent achevés", et que Dieu, au septième jour, "chôma" et qu'il sanctifia et bénit ce jour ([Gn 2,1-3](#)). Ces paroles inspirées sont riches en enseignements salutaires:

346 Dans la création Dieu a posé un fondement et des lois qui demeurent stables (cf. [He 4,3-4](#)), sur lesquels le croyant pourra s'appuyer avec confiance, et qui lui seront le signe et le gage de la fidélité inébranlable de l'Alliance de Dieu (cf. [Jr 31,35-37](#) [Jr 33,19-26](#)). De son côté, l'homme devra rester fidèle à ce fondement et respecter les lois que le Créateur y a inscrites.

347 La création est faite en vue du Sabbat et donc du culte et de l'adoration de Dieu. Le culte est inscrit dans l'ordre de la création (cf. [Gn 1,14](#)). "Operi Dei nihil præponatur", dit la règle de S. Benoît, indiquant ainsi le juste ordre des préoccupations humaines.

348 Le Sabbat est au coeur de la loi d'Israël. Garder les commandements, c'est correspondre à la sagesse et à la volonté de Dieu exprimées dans son oeuvre de création.

349 Le *huitième jour*. Mais pour nous, un jour nouveau s'est levé: le jour de la Résurrection du Christ. Le septième jour achève la première création. Le huitième jour commence la nouvelle création. Ainsi, l'oeuvre de la création culmine en l'oeuvre plus grande de la rédemption. La première création trouve son sens et son sommet dans la nouvelle création dans le Christ, dont la splendeur dépasse celle de la première (cf. MR, Vigile pascale 24: prière après la première lecture).

En bref

350 *Les anges sont des créatures spirituelles qui glorifient Dieu sans cesse et qui servent ses desseins salvifiques envers les autres créatures: "Ad omnia bona nostra cooperantur angeli" (S. Thomas d'A., I 114,3, ad 3).*

351 *Les anges entourent le Christ, leur Seigneur. Ils le servent particulièrement dans l'accomplissement de sa mission salvifique envers les hommes.*

352 *L'Eglise vénère les anges qui l'aident dans son pèlerinage terrestre. et qui protègent tout être humain.*

353 *Dieu a voulu la diversité de ses créatures et leur bonté propre, leur interdépendance et leur ordre. Il a destiné toutes les créatures matérielles au bien du genre humain. L'homme, et toute la création à travers lui, est destiné à la gloire de Dieu.*

354 *Respecter les lois inscrites dans la création et les rapports qui dérivent de la nature des choses, est un principe de sagesse et un fondement de la morale.*

Paragraphe 6 L'homme

355 "Dieu créa l'homme à son image, à l'image de Dieu il le créa, homme et femme il les créa" ([Gn 1,27](#)). L'homme tient une place unique dans la création: il est "à l'image de Dieu" (I); dans sa propre nature il unit le monde spirituel et le monde matériel (II); il est créé "homme et femme" (III); Dieu l'a établi dans son amitié (IV).

I "A l'image de Dieu"

356 De toutes les créatures visibles, seul l'homme est "capable de connaître et d'aimer son Créateur" ([GS 12](#)); il est "la seule créature sur terre que Dieu a voulue pour elle-même" ([GS 24](#)); lui seul est appelé à partager, par la connaissance et l'amour, la vie de Dieu. C'est à cette fin qu'il a été créé, et c'est là la raison fondamentale de sa dignité:

Quelle raison T'a fait constituer l'homme en si grande dignité? L'amour inestimable par lequel Tu as regardé en Toi-même Ta créature, et Tu T'es épris d'elle; car c'est par amour que Tu l'as créée, c'est par amour que Tu lui as donné un être capable de goûter Ton Bien éternel (Ste. Catherine de Sienne, dial. 4, 13).

357 Parce qu'il est à l'image de Dieu l'individu humain a la dignité de *personne*: il n'est pas seulement quelque chose, mais quelqu'un. Il est capable de se connaître, de se posséder et de librement se donner et entrer en communion avec d'autres personnes, et il est appelé, par grâce, à une alliance avec son Créateur, à Lui offrir une réponse de foi et d'amour que nul autre ne peut donner à sa place.

358 Dieu a tout créé pour l'homme (cf. [GS 12](#) [GS 24](#) [GS 39](#)), mais l'homme a été créé pour servir et aimer Dieu et pour Lui offrir toute la création:

Quel est donc l'être qui va venir à l'existence entouré d'une telle considération? C'est l'homme, grande et admirable figure vivante, plus précieux aux yeux de Dieu que la création toute entière: c'est l'homme, c'est pour lui qu'existent le ciel et la terre et la mer et la totalité de la création, et c'est à son salut que Dieu a attaché tant d'importance qu'il n'a même pas épargné son Fils unique pour lui. Car Dieu n'a pas eu de cesse de tout mettre en oeuvre pour faire monter l'homme jusqu'à lui et le faire asseoir à sa droite (S. Chrysostome, serm. in [Gn 2,1](#)).

359 "En réalité, c'est seulement dans le mystère du Verbe incarné que s'éclaire véritablement le mystère de l'homme" ([GS 22](#)):

Saint Paul nous apprend que deux hommes sont à l'origine du genre humain: Adam et le Christ ... Le premier Adam, dit-il, a été créé comme un être humain qui a reçu la vie; le dernier est un être spirituel qui donne la vie. Le premier a été créé par le dernier, de qui il a reçu l'âme qui le fait vivre ... Le second Adam a établi son image dans le premier Adam alors qu'il le modelait. De là vient qu'il en a endossé le rôle et reçu le nom, afin de ne pas laisser perdre ce qu'il avait fait à son image. Premier Adam, dernier Adam: le premier a commencé, le dernier ne finira pas. Car le dernier est véritablement le premier, comme il l'a dit lui-même: "Je suis le Premier et le Dernier" (S. Pierre Chrysologue, serm. 117).

360 Grâce à la communauté d'origine *le genre humain forme une unité*. Car Dieu "a fait sortir d'une souche unique toute la descendance des hommes" ([Ac 17,26](#) cf. [Tb 8,6](#)):

Merveilleuse vision qui nous fait contempler le genre humain dans l'unité de son origine en Dieu ...; dans l'unité de sa nature, composée pareillement chez tous d'un corps matériel et d'une âme spirituelle; dans l'unité de sa fin immédiate et de sa mission dans le monde; dans l'unité de son habitation: la terre, des biens de laquelle tous les hommes, par droit de nature, peuvent user pour soutenir et développer la vie; unité de sa fin surnaturelle: Dieu même, à qui tous doivent tendre; dans l'unité des moyens pour atteindre cette fin; ... dans l'unité de son rachat opéré pour tous par le Christ (Pie XII, enc. "Summi pontificatus"; cf. [NAE 1](#)).

361 "Cette loi de solidarité humaine et de charité" (Ibid.), sans exclure la riche variété des personnes, des cultures et des peuples, nous assure que tous les hommes sont vraiment frères.

1998 Catéchisme 290

Une doctrine qui éclaire notre route

122 La doctrine du péché originel nous dit quelque chose de fondamental et de toujours actuel.

Nous sommes en quelque sorte précédés par le mal, du fait de notre appartenance à la famille humaine, représentée en son origine par Adam. Telle est la condition faite par le péché originel à tout fils et à toute fille d'homme.

Créé à l'image et à la ressemblance de Dieu, l'homme a péché, en se détournant de son Créateur, pour se faire lui-même semblable à lui. Cette faute se situe dans l'histoire, aux origines de l'histoire humaine. La conséquence en est que l'homme a été blessé dans son amitié avec Dieu, dans son union aux autres hommes, dans l'unité avec lui-même et il a perdu le don de l'immortalité.

Tout homme qui vient à l'existence reçoit dès lors une humanité blessée. Le petit enfant n'est pas pécheur personnellement mais, du fait de son appartenance au genre humain, il est marqué par ce péché d'origine.

123 Cependant, le péché n'est pas le dernier mot du rapport de l'humanité avec Dieu. Celui-ci n'a pas abandonné l'homme qui s'était, par sa faute livré à la perdition. "Comme il avait perdu ton amitié en se détournant de toi, déclare une des prières eucharistiques, tu ne l'as pas abandonné au pouvoir de la mort." Par le Christ, l'humanité est réconciliée avec Dieu, avec la Création et avec elle-même.

Le péché originel est, de la part de l'homme, rupture de cette Alliance initiale et fondatrice qu'est la Création, avec la "justice originelle" dans laquelle elle était établie. Mais Dieu ne tarde pas à offrir à l'homme de rentrer en grâce avec lui: cette grâce de la réconciliation qui trouve son accomplissement dans le Christ. Par le baptême, les chrétiens sont introduits dans cette grâce et dans cette vie nouvelle données dans la Nouvelle Alliance, fruit de l'oeuvre rédemptrice de Jésus.

Parce qu'elle est inséparable de l'affirmation dogmatique assurant que, dans la grâce du Christ, le salut est offert à tous les hommes, la doctrine du péché originel est une invitation à accueillir la Bonne Nouvelle du Christ et, comme le fait le chant pascal de l'Exultet à la veillée du Samedi saint, à chanter la miséricorde de Dieu.

Le péché dans l'histoire personnelle des hommes et de l'humanité

Sens du péché et sens de Dieu

124 L'attention portée au péché originel n'est pas destinée à détourner notre regard de nos péchés personnels, "actuels", ceux sont "signés" par nous.

De même que le péché originel n'est connu que par la Révélation, en rapport avec le projet de Dieu sur l'homme créé par lui, de même les péchés personnels, qui ponctuent la vie des

hommes, ne se laissent découvrir pour ce qu'ils sont que dans la foi, en rapport avec la connaissance que cette foi donne de Dieu. C'est pourquoi sans doute l'idée de péché a de plus en plus de mal à trouver place dans la culture sécularisée de nos contemporains.

En effet, si le péché est une faute, il est aussi autre chose que faute car il ne concerne pas seulement le domaine d'une éthique précisant ce qui est "convenable" ou non dans la société; ce domaine demeure une "affaire d'hommes". Le péché, lui, concerne, à l'intérieur de nos affaires d'hommes, notre rapport à Dieu tel que ce Dieu nous est connu dans sa Révélation. Dieu fait Alliance avec nous; le péché est rupture de cette Alliance. Dieu nous donne sa Loi pour que nous puissions vivre; le péché est désobéissance à la loi de vie. Dieu nous révèle dans le Christ l'absolu amour; le péché est refus de cet amour. Dieu nous "a marqués du Saint-Esprit" et nous appelle à nous "laisser guider intérieurement" par lui; le péché "contriste" "le Saint-Esprit de Dieu" (cf. Ep 4,23.30). Le péché se réfère toujours finalement à l'histoire, qui est celle de Dieu-avec-nous. Il est toujours une l'Alliance et de l'amour du Christ.

Le dévoilement du péché

125 Dans ce sens, le péché est, au sens propre, objet de révélation. Il est dévoilé, en même temps qu'il est "dénoncé". Pour le connaître, il faut commencer par en être arraché, par ne plus être sous sa "loi", qui est toujours celle du mensonge. Il faut aussi dépasser la tendance spontanée à toujours vouloir se justifier ou à se complaire dans un sentiment malsain de culpabilité, l'une et l'autre attitudes refermant l'homme sur lui-même.

Dans la Bible, il revient généralement aux prophètes de dévoiler le péché, au nom de la Parole de Dieu dont ils sont porteurs. Ils rappellent le "rêve" que Dieu avait fait pour l'homme, et plus particulièrement pour son peuple: le bonheur, l'avenir qu'il avait conçu. Ce Dieu, lié d'amour à ce peuple, souffre de ses égarements. Mais les prophètes dévoilent aussi les racines du péché cachées dans le coeur de l'homme.

Un exemple typique du péché, débusqué par le prophète, est celui que raconte le deuxième livre de Samuel: l'adultère de David et la dénonciation par le prophète Nathan (cf. [2S 11-12](#)). Un autre exemple est celui du crime perpétré par le roi Achaz et sa femme Jézabel pour s'emparer de la vigne de Naboth. Ce forfait est dénoncé par le prophète Élie (cf. [1R 21](#)).

Semence de mort

126 Fou désir d'être "comme des dieux", dissimulation, parjure, semence de mort, voilà comment le péché ne cesse de nous être montré dans la Bible. Il est le chemin inverse de celui sur lequel le Créateur avait "au commencement" engagé l'homme. Le sol ferme et fécond qui lui était offert se dérobe sous les pieds du pécheur.

Par le péché, c'est toute la Création qui se voit "livrée au pouvoir du néant" ([Rm 8,20](#)), c'est-à-dire de l'illusion ou du mensonge qui finissent par porter la mort. Ainsi la mort, ce grand ennemi de l'homme, ce suprême scandale qui ferme tous les horizons, est venue dans le monde par le péché (cf. [Rm 5,12](#)). Elle est aussi "le dernier ennemi" que doit détruire le nouvel Adam (cf. [1Co 15,26](#)).

L'aveu et la rémission des péchés

127 La Révélation dévoile l'existence du péché dans la vie humaine. Mais, parce qu'il s'agit

de l'homme, il ne suffit pas d'en admettre théoriquement la réalité. De même qu'il est objet de dénonciation, le péché est essentiellement objet d'aveu, ou de confession. "Si nous disons que nous n'avons pas de péché, nous nous égarons nous-mêmes et la vérité n'est pas en nous. [...] Si nous disons que nous ne sommes pas pécheurs, nous faisons de lui [Jésus] un menteur et sa Parole n'est pas en nous" ([1Jn 1,8-10](#)).

Cependant, antérieurement à la confession de notre péché, et de manière encore plus fondamentale, l'Église nous invite à professer la miséricorde infinie de Dieu et la rémission des péchés.

Dieu ne nous dévoile notre péché et la servitude qu'il engendre que pour nous en délivrer. La Parole de révélation ne dénonce les complicités nouées dans les obscurités de notre cœur que pour y faire pénétrer la lumière et nous remettre sur le droit chemin de la vie véritable. Le Saint-Esprit, qui "a parlé par les prophètes", est donné à l'Église pour opérer, en elle et par elle, au bénéfice de tous ceux qui veulent bien entendre son message, "la rémission des péchés". "Je crois en l'Esprit Saint, à la sainte Église catholique, à la communion des saints, à la rémission des péchés", confessons-nous d'un seul mouvement dans le Symbole des Apôtres.

Satan, "père du mensonge" et "homicide depuis l'origine"

128 Dire et faire advenir la vérité, au service de la compréhension, de la concorde, de l'amitié, de la paix, telles sont les œuvres de l'esprit humain. Mais cet esprit peut se pervertir dans la convoitise, le mensonge, le meurtre, etc. Dans ces "œuvres mauvaises" (cf [Jn 3,19](#)) l'homme a donc une responsabilité: la foi chrétienne, nous l'avons dit, n'entretient pas une conception fataliste du mal, comme s'il était inscrit dans la nature des choses.

Cependant le mal moral, avec lequel chacun de nous entretient certaines complicités, déborde ce qui peut être mis au compte de nos libertés individuelles. La foi, prenant appui sur la parole biblique, parle de Satan, Accusateur, Tentateur, diable, dont Jésus lui-même nous dit qu'il est "homicide depuis l'origine", en même temps que "menteur et père du mensonge" ([Jn 8,44](#)).

129 Satan porte dans l'Écriture les traits d'une personne douée d'intelligence et de liberté. Mais il ne les détient que pour les pervertir. Il en est de lui comme du mensonge dont il est le "père". Le mensonge est, en effet, différent de la simple erreur. C'est la perversion de la vérité. L'action de Satan est ainsi essentiellement destructrice, porteuse de mort, "homicide".

Les chrétiens ne sont pas à l'abri de ses assauts (cf [1P 5,8](#)). Mais ils savent que le Christ est victorieux de toutes les forces du mal. Satan, vaincu, n'a pas de pouvoir ultime sur nous si nous ne le lui accordons. Le chrétien ne peut désespérer, pas plus qu'il ne doit recourir à des pratiques magiques pour essayer d'échapper au mal. Il peut compter sur la prière de l'Église. C'est en particulier dans les prières d'exorcisme que celle-ci demande à Dieu d'éloigner de l'homme l'emprise de Satan.

Le scandale du mal

130 La Bible ne prétend pas dissiper toutes les obscurités liées à la question du mal. Elle n'empêche pas celui-ci de demeurer une véritable pierre d'achoppement sur la route commune des hommes. Mais la Parole de Dieu nous permet de ne pas nous laisser écraser ou simplement révolter par lui.

En manifestant son lien avec le péché, la foi empêche d'en faire un "problème" extérieur à nous, comme si nous pouvions en "avoir raison", et être ainsi quittes avec lui, alors qu'il sera toujours scandale pour la raison.

La foi ne fait pourtant pas considérer tout mal comme un effet direct, et pour ainsi dire mécanique, du péché personnel. Jésus refuse de voir dans la cécité d'un aveugle de naissance la conséquence de son péché ou de celui de ses parents (cf. [Jn 9,1-3](#)). Le livre de Job exprime clairement le scandale des souffrances qui fondent sur l'innocent. Cause d'un tel scandale, la Shoah, c'est-à-dire l'extermination systématique des juifs par les nazis, a été, en ce siècle, un événement qui a blessé l'humanité tout entière et dont on n'aura sans doute jamais fini de sonder les profondeurs.

131 Mais la Bible nous apprend que, si le mal fait partie des questions qui habitent, au plus profond, l'esprit et le cœur de l'homme, il ne demeure pas non plus indifférent à Dieu. Non seulement Dieu porte le souci du pauvre, de la veuve et de l'orphelin, mais il revêt lui-même en son Fils la figure du Serviteur souffrant. Lui, le juste par excellence, a consenti à subir la plus ignominieuse des morts.

Dieu ne veut pas le malheur. "Dieu n'a pas fait la mort, il ne se réjouit pas de voir mourir des êtres vivants" ([Sg 1,13](#)). Aussi son Fils est venu la combattre dans une sorte de corps à corps, afin qu'elle soit "engloutie" dans sa victoire (cf. [1Co 15,54](#)).

Nous n'avons pas à vouloir "expliquer" le mal. Mais, à la lumière du combat mené contre lui par Dieu, la foi interdit de s'y résigner. En dévoilant les ressorts secrets du péché, en assurant l'assistance de l'Esprit, elle convie plutôt à s'associer à l'œuvre du Christ. Plus que d'en traiter théoriquement, elle pousse à "traiter" le mal pratiquement, de manière en quelque sorte médicale. Tel est l'exemple que donne Jésus dans l'Évangile, à travers les nombreux miracles opérés par lui.

La vraie réponse au scandale du mal, le chrétien la trouve dans la croix (cf. [Lc 23](#)), dans la prière d'abandon entre les mains de Dieu et l'offrande de soi comme participation au sacrifice du Christ. Mais la réponse est aussi le combat pour la justice, joint à l'exercice de la charité.

[La promesse du salut](#)

132 Devant les assauts du mal, au sein même des obscurités dans lesquelles il jette, la foi puise sa résistance et son courage dans la promesse du salut.

Ce salut est annoncé dans la victoire remportée sur le serpent par la descendance de la femme (cf. [Gn 3,15](#)), victoire effectivement acquise par le Fils de Marie.

Jésus, nouvel Adam, apporte l'assurance de la victoire définitive sur le péché et sur la mort.

"Si Dieu est pour nous, s'exclame saint Paul, qui sera contre nous? Il n'a pas refusé son propre Fils, il l'a livré pour nous tous: comment pourrait-il avec lui ne pas nous donner tout? Qui accusera ceux que Dieu a choisis? Puisque c'est Dieu qui justifie. Qui pourra condamner? Puisque Jésus Christ est mort; plus encore: il est ressuscité, il est à la droite de Dieu, et il intercède pour nous. Qui pourra nous séparer de l'amour du Christ? La détresse? L'angoisse? La persécution? La faim? Le dénuement? Le danger? Le supplice? L'Écriture dit en effet: C'est pour toi qu'on nous massacre sans arrêt, on nous prend pour des moutons d'abattoir. Oui, en tout cela nous sommes les grands vainqueurs grâce à celui qui nous a aimés. J'en ai la certitude: ni la mort, ni la vie, ni les esprits ni les puissances, ni le présent ni l'avenir, ni les

astres, ni les cieux, ni les abîmes, ni aucune autre créature, rien ne pourra nous séparer de l'amour de Dieu qui est en Jésus Christ notre Seigneur" ([Rm 8,31-39](#)).

Une même "élection", une suite d'appels

133 Dans l'histoire des hommes, l'initiative de Dieu

La promesse et l'assurance du salut, qui soutiennent le croyant au sein des combats à mener contre le péché et les puissances de mort à l'oeuvre dans le monde, s'inscrivent dans une histoire singulière. Cette histoire est tout entière suspendue à une initiative de Dieu: le choix d'un peuple, Israël, destiné à devenir "son" peuple (cf. [Lv 26,12](#) [Dt 32,9](#) etc.). C'est le mystère de "l'élection". Israël est le peuple "élu".

L'histoire de ce peuple commence avec la vocation d'Abraham (cf. [Gn 12,1](#) et suiv.) et l'alliance conclue avec lui (cf. [Gn 17](#)). Elle se poursuit avec sa descendance: Isaac, Jacob...

Elle trouve un nouveau départ avec l'appel de Moïse (cf. [Ex 3](#)), pour la libération de son peuple, sa sortie de la servitude d'Égypte et la mise à part de ce même peuple qui lui est confié: "Et maintenant, si vous entendez ma voix et gardez mon Alliance, vous serez mon domaine particulier parmi tous les peuples - car toute la terre m'appartient - et vous serez pour moi un royaume de prêtres, une nation sainte" ([Ex 19,5](#)).

134 Plus tard, les rois sont l'objet d'un nouveau choix, qu'il s'agisse de Saül, de David ou de Salomon... L'Alliance est renouvelée avec la dynastie davidique et scellée par les paroles prophétiques de Nathan à David: "Je te donnerai un successeur dans ta descendance, qui sera né de toi, et je rendrai stable sa royauté [...]. Ta maison et ta royauté subsisteront toujours devant moi, ton trône sera stable pour toujours" ([2S 7,12-16](#)). Cette Alliance est continuellement rappelée par la voix des prophètes Isaïe, Jérémie, Ézéchiël... qui sont aussi choisis à cet effet, comme le sont également les prêtres et les lévites pour oeuvrer à la sanctification du peuple.

Principe et soutien de la vie du peuple élu, l'Alliance est renouvelée périodiquement (cf. [Dt 27,1-26](#) [Dt 31,10-13](#)) et surtout aux moments particulièrement importants de l'histoire: ainsi avec Josué sur le mont Ébal (cf. [Jos 8,30-35](#)), ou à Sichem à la veille de sa mort (cf. [Jos 24,1-8](#)); ainsi lors de la dédicace du Temple par Salomon (cf. [1R 8,14-29](#) [1R 8,52-61](#)); ainsi en lien avec la réforme de Josias (cf. [2R 23,1](#) et suiv.) ou après la reconstruction de la muraille de Jérusalem par Néhémie (cf. [Ne 8](#)).

135 Toute l'histoire d'Israël (qui comprendra aussi des "sages") se déroule donc sous le motif et à la lumière d'une élection, c'est-à-dire d'un choix. C'est pourquoi, en dépit des nombreux péchés qui s'y commettent, cette histoire peut être appelée sainte. Le mystère de l'élection d'Israël, avec l'assurance que "les dons de Dieu et son appel sont irrévocables" ([Rm 11,29](#)), continue de plonger Paul, après sa conversion au Christ, dans la stupeur, mais aussi dans l'émerveillement et la louange.

"Quelle profondeur dans la richesse, la sagesse et la science de Dieu! Ses décisions sont insondables, ses chemins sont impénétrables! Qui a connu la pensée du Seigneur? Qui a été son conseiller? Qui lui a donné en premier, et mériterait de recevoir en retour? Car tout est de lui, et par lui, et pour lui. A lui la gloire pour l'éternité! Amen" ([Rm 11,33-36](#)).

L'Église du Christ, nouveau peuple élu

136 L'Élu par excellence est Jésus, le Christ, le "Fils bien-aimé" du Père, comme le désigne au moment de son baptême la voix venue du ciel: "Celui-ci est mon Fils bien-aimé; en lui j'ai mis tout mon amour" ([Mt 3,17](#)).

Jésus sera, à son tour, l'auteur "d'appels" réalisés avec la même autorité, le même pouvoir créateur que celui du Dieu d'Israël. "Ce n'est pas vous qui m'avez choisi, c'est moi qui vous ai choisis", déclare-t-il à ses disciples ([Jn 15,16](#)).

Par lui, avec lui et en lui, ceux-ci vont constituer, dans l'Église, "la race choisie [élue], le sacerdoce royal, la nation sainte, le peuple qui appartient à Dieu" ([1P 2,9](#)).

Le "nouveau" peuple de Dieu, l'Église, ne se substitue pas à l'ancien, Israël, sur lequel il est venu se "greffer" (cf [Rm 11,24](#)). Il témoigne plutôt de l'accomplissement aujourd'hui, en Christ, des promesses dont le peuple juif demeure porteur.

Une "élection" au bénéfice de tous les hommes

137 Peuple élu, tout entier établi sous le régime de la miséricorde, les chrétiens demeurent en même temps dans l'émerveillement et dans la confusion. Ils n'ont pas, en effet, à s'enorgueillir de la connaissance des mystères de Dieu que leur foi leur apporte, et encore moins des oeuvres qu'elle les pousse à accomplir. "Qu'as-tu que tu n'aies reçu?", doivent-ils continuellement s'entendre demander. "Et, si tu l'as reçu, pourquoi te vanter comme si tu ne l'avais pas reçu?" ([1Co 4,7](#)).

Le privilège que leur foi ne peut manquer de représenter à leurs propres yeux leur assigne aussi une responsabilité. Comme déjà Israël, ils ont charge d'être, au milieu du monde (au milieu de ce que la Bible appelle "les nations"), les témoins du Dieu unique, vivant et vrai. Ce Dieu ne leur appartient pas. Parce qu'il est le Dieu unique, il est le Dieu de tous les hommes. De chacun il attend, dans la patience, la conversion et la reconnaissance aimante.

Les chrétiens peuvent aussi devenir un scandale si leur existence contredit manifestement la foi dont ils se réclament.

Dieu d'alliance, "ami des hommes"

138 Le choix de Dieu, en se donnant à son peuple, est d'instaurer avec lui et, par lui, avec l'humanité, une sorte de pacte d'amour.

L'alliance du Sinaï sans cesse remémorée

L'idée d'Alliance scande ainsi l'ensemble de la Parole biblique de Révélation. Elle trouve son expression majeure et comme son modèle dans la manifestation de Dieu à Moïse sur le Sinaï, avec la promulgation de la Loi, résumée dans les dix commandements (cf. [Ex 19-24](#)).

Israël, le peuple de Dieu, ne cesse de repasser dans sa mémoire cette histoire d'Alliance dont il tient son origine, afin de continuer d'y inscrire sa marche. Pour rendre hommage au Dieu qui l'a fait sortir d'Égypte et qui l'a établi sur la Terre promise, l'Israélite est convié à faire mémoire de l'histoire de ses Pères.

Au moment notamment de l'offrande à Dieu des prémices de la terre, le fils d'Israël déclare:

"Mon père était un Araméen vagabond, qui descendit en Égypte: il y vécut en émigré avec son petit clan..." ([Dt 26,5](#) et suiv.).

Des alliances plus anciennes, ouvertes sur l'humanité tout entière

139 Dans la mémoire d'Israël étaient inscrits des souvenirs encore plus anciens, que coloraient naturellement ses propres expériences, toutes marquées par le fait de l'Alliance: alliance avec Abraham, accompagnée d'une descendance "aussi nombreuse que les étoiles du ciel et que le sable au bord de la mer" ([Gn 22,17](#)), alliance à travers laquelle devaient être "bénies toutes les familles de la terre" ([Gn 12,3](#)); alliance antérieure encore avec Noé, symbolisée par l'arc dans la nuée, "signe de l'alliance, dit Dieu, entre moi et la terre" ([Gn 9,13](#)); alliance qui se profile déjà effectivement dans les récits de création... Ces alliances successives ne s'annulent pas l'une l'autre, mais témoignent de la persévérance de Dieu dans ses desseins.

Ces récits des premières pages de la Bible ouvrent le dessein divin d'alliance sur des perspectives universelles. Universalité soulignée encore au moment de la vocation d'Abraham: "Je ferai de toi une grande nation, je te bénirai, je rendrai grand ton nom, et tu deviendras une bénédiction. Je bénirai ceux qui te béniront, je maudirai celui qui te méprisera. En toi seront bénies toutes les familles de la terre" ([Gn 12,2-3](#)).

A travers l'Alliance singulière qu'il établit avec le peuple élu par lui, Dieu se met, en effet, à la recherche de tous les hommes. Il le manifestera de manière toujours plus claire.

Vers l'accomplissement de l'Alliance

140 L'histoire du peuple de l'Alliance, racontée par la Bible, est faite, pour une part, de ses infidélités. C'est une histoire par bien des points dramatiques. Mais les prophètes maintiennent la foi ancrée sur la fidélité sans faille de Dieu qui se "souvient" de son amour (cf. [Gn 8,1](#) [Gn 9,15](#) [Lc 1,54](#)). Et le prophète Jérémie annonce une "Alliance nouvelle", destinée à devenir éternelle ([Jr 31,31](#)).

Cette nouvelle Alliance est scellée sur la croix, dans le sang de Jésus, confirmée par la Résurrection, et réalisée par le don du Saint Esprit. "Il n'y a pas de plus grand amour que de donner sa vie pour ses amis", avait déclaré Jésus avant d'entrer dans sa passion ([Jn 15,13](#)). C'est cet amour qui fonde et soutient l'Alliance indéfectible établie par Dieu avec les hommes. C'est elle que les chrétiens célèbrent dans l'eucharistie: "Prenez et buvez-en tous", dit le prêtre sur la coupe à la suite de Jésus, "car ceci est la coupe de mon sang, le sang de l'Alliance nouvelle et éternelle, qui sera versé pour vous et pour la multitude en rémission des péchés".

Comme le peuple de la première Alliance, les chrétiens ne cessent de vivre, dans la prière et l'action de grâce, de cette histoire d'Alliance sur laquelle est édifiée leur foi. Mais ce retour en arrière les projette aussi en avant. En effet, l'Esprit leur est donné pour que passe dans leur vie et dans le monde cet amour qui est à la source de l'Alliance et qui en résume tout le contenu.

141 *Oui! Un enfant nous est né,
un fils nous a été donné;
l'insigne du pouvoir est sur son épaule
on proclame son nom:*

*"Merveilleux-Conseiller, Dieu fort,
Père-à-jamais, Prince-de-la-paix."*

[Is 9,5](#)

142 *Pendant les jours de sa vie mortelle,
il a présenté, avec un grand cri
et dans les larmes,
sa prière et sa supplication
à Dieu qui pouvait le sauver de la mort;
et, parce qu'il s'est soumis en tout,
il a été exaucé.
Bien qu'il soit le Fils,
il a pourtant appris l'obéissance
par les souffrances de sa passion;
et, ainsi conduit à sa perfection,
il est devenu pour tous ceux qui lui obéissent
la cause du salut éternel.
Car Dieu l'a proclamé grand prêtre
selon le sacerdoce de Melchisédech.*

[He 5,7-9](#)

[La confession de foi au Christ](#)

143 Les chrétiens sont ceux qui ont mis leur foi en Jésus de Nazareth. Ils ont engagé leur vie à sa suite. Ils le confessent, autrement dit le proclament, lui que Dieu "a ressuscité d'entre les morts" ([Ac 3,15](#)), comme Fils de Dieu et comme Sauveur, comme Seigneur et Christ, Messie de Dieu. Telle est la foi des apôtres exprimée dès le début de l'Évangile: "Commencement de la Bonne Nouvelle de Jésus Christ, le Fils de Dieu" ([Mc 1,1](#)). Telle est la tradition unanime de l'Église exprimée dans le symbole de la foi crois en un seul Seigneur, Jésus Christ, le Fils unique de Dieu.

En nous envoyant son Fils, le Dieu de l'Alliance accomplit sa promesse et vient sceller une Alliance nouvelle et définitive avec "humanité, Alliance par laquelle nous sommes libérés du péché et nous pouvons entrer dans une communion de vie avec Dieu, la vie éternelle. C'est pourquoi Saint Jean de la Croix a pu affirmer que Dieu nous a tout dit en son Verbe, c'est-à-dire sa propre Parole qui est son Fils: Dieu n'a plus de révélation nouvelle à nous faire. "Si tu le regardes bien, fait dire Saint Jean de la Croix à Dieu le Père, tu y trouveras tout; parce qu'il est toute ma parole, ma réponse, toute ma vision et révélation, que je vous ai manifestée en vous le donnant pour frère, pour compagnon, pour maître, pour prix et pour récompense. Écoutez-le: car je n'ai plus de foi à révéler ni de choses à manifester" (Montée du Carmel 11,22). En même temps qu'il nous disait tout, Dieu nous donnait tout, puisqu'en son Fils il se donnait lui-même. Nous devons donc inlassablement regarder et écouter Jésus, le Christ Notre Seigneur, afin de le suivre.

[Connaître le Christ confessé dans la foi](#)

144 Que Jésus soit vrai Dieu et vrai homme (cf. [DS 294](#)), "livré pour nos fautes et ressuscité pour notre justification" ([Rm 4,25](#)), c'est-à-dire pour notre salut, l'Église, depuis sa naissance, n'a cessé de lutter avec toute son énergie pour la sauvegarde de cette donnée fondamentale du témoignage apostolique. Tenir cette vérité se confond avec son existence même. "Si le Christ n'est pas ressuscité, déclarait déjà Saint Paul, notre message est sans

objet, et votre foi est sans objet" ([1Co 15,14](#)). Mais que signifierait cette affirmation, si nous ne nous préoccupions pas de savoir qui est ce Christ dont Saint Paul annonce la résurrection?

Pour croire en Jésus comme Christ, il faut connaître la vie, la mort et la résurrection de Jésus de Nazareth, telles que les évangiles les rapportent. Ses paroles et ses actes d'homme ont manifesté qu'il y a en lui plus que l'homme. Ils le dévoilent comme le Messie promis et annoncé par les prophètes. Dans la lumière de l'événement pascal et grâce au don de l'Esprit Saint, le mystère de l'origine divine et humaine de Jésus a achevé de se dévoiler aux yeux des disciples et son itinéraire parmi nous a déployé toute sa signification.

C'est dans cette perspective que les évangiles ont été écrits, par des hommes qui ont été témoins des événements de la vie de Jésus, et qui ont cru que Jésus était le Messie. Ils ont vu le signe de son mystère dans toute sa vie terrestre. En ouvrant les évangiles, nous sommes invités à regarder et à écouter Jésus vraiment homme, afin de le reconnaître et de l'aimer comme le Sauveur, le Seigneur et le Fils de Dieu. Nous sommes appelés à nous laisser initier par les évangiles au regard de foi qu'ils portent sur le mystère de Jésus.

145 Quel chemin va donc être le nôtre? Nous recueillerons ce que le Nouveau Testament nous dit de la venue en notre monde de Jésus, Christ et Fils de Dieu. Puis nous suivrons longuement l'itinéraire qu'emprunte Jésus au cours de sa vie publique, jusqu'à sa Pâque et au don de l'Esprit de Pentecôte.

Il restera alors à déployer encore les richesses des mystères entrevus: les enseignements et les actes de Jésus, sa passion, sa résurrection et la Pentecôte ont révélé que Dieu est Père, Fils et Esprit; la Tradition de l'Église a reconnu et approfondi dans sa foi ce mystère de Dieu Trinité; elle a aussi, dans les conciles, défini l'identité du Christ comme vrai Dieu et vrai homme, et réfléchi au mystère central de la rédemption et du salut.

Ce chemin de la Tradition ecclésiale sera aussi le nôtre.

[L'origine et l'enfance de Jésus](#)

146 S'intéresser à l'identité de quelqu'un c'est toujours s'intéresser à son origine. Il était inévitable que la question se pose à propos de Jésus. D'où venait-il? Qui était-il au regard de Dieu avant sa manifestation parmi les hommes? La réponse est nette: en Jésus, Dieu ne s'est pas donné un Fils, il nous a donné son Fils, celui qui appartient depuis toujours à son être même. Cette réponse s'exprime de manière différente dans les diverses traditions de l'Église apostolique.

["Dieu a envoyé son Fils"](#)

147 Le point de départ de la foi de Paul est l'expérience du chemin de Damas, où il a vu le Seigneur ressuscité (cf. [1Co 9,1](#) et 15,8). Mais sa réflexion sur le Christ s'exprime très vite dans le thème de l'envoi du Fils dans notre chair: "Lorsque les temps furent accomplis, Dieu a envoyé son Fils" ([Ga 4,4](#) cf. [Rm 8,3](#)). Cet envoi s'inscrit, pour Paul, dans une très large perspective, qui englobe à la fois le commencement et la fin de l'histoire du salut, la Création et la Parousie.

*S'il est vrai que dans le Christ
on se reconforte les uns les autres,
si l'on s'encourage dans l'amour,
si l'on est en communion dans l'Esprit,*

*si l'on a de la tendresse et de la pitié,
alors, pour que ma joie soit complète,
ayez les mêmes dispositions, le même amour,
les mêmes sentiments;
recherchez l'unité.*

*Ne soyez jamais intrigants ni vantards,
mais ayez assez d'humilité
pour estimer les autres supérieurs à vous-mêmes.*

*Que chacun de vous ne soit pas préoccupé
de lui-même, mais aussi des autres.*

*Ayez entre vous les dispositions
que l'on doit avoir dans le Christ Jésus:
Lui qui était dans la condition de Dieu,
il n'a pas jugé bon de revendiquer
son droit d'être traité à l'égal de Dieu;
mais au contraire, il se dépouilla lui-même
en prenant la condition de serviteur.*

*Devenu semblable aux hommes
et reconnu comme un homme à son comportement,
il s'est abaissé lui-même
en devenant obéissant jusqu'à mourir,
et à mourir sur une croix.*

*C'est pourquoi Dieu l'a élevé au-dessus de tout;
il lui a conféré le Nom qui surpasse tous les noms,
afin qu'au Nom de Jésus,
aux cieux, sur terre et dans l'abîme,
tout être vivant tombe à genoux,
et que toute langue proclame:
"Jésus Christ est le Seigneur",
pour la gloire de Dieu le Père.*

[Ph 2,1-11](#)

148 C'est ainsi que l'hymne liturgique de l'épître aux Philippiens décrit, en une longue séquence, l'abaissement de celui qui était "de condition divine" et qui prit "la condition de serviteur". S'étant "dépouillé lui-même" jusqu'à l'obéissance de la mort en croix, le Christ Jésus a été "élevé" par Dieu "au-dessus de tout" (cf [Ph 2,6-11](#)). Son itinéraire prend place entre une origine et une fin qui sont en Dieu.

L'hymne de l'épître aux Colossiens, elle, chante le Fils, qui est "l'image du Dieu invisible, le premier-né par rapport à toute créature, car c'est en lui que tout a été créé (...) et tout subsiste en lui car Dieu a voulu que dans le Christ toute chose ait son accomplissement total. Il a voulu tout réconcilier par lui et pour lui, sur la terre et dans les cieux, en faisant la paix par le sang de sa croix" ([Col 1,15-20](#) cf. aussi [He 1,2-3](#)).

La longue prière de bénédiction qui ouvre l'épître aux Éphésiens ([Ep 1,3-14](#)) élargit encore le rôle du Christ en nous faisant pénétrer dans le mystérieux domaine de ce qui précède toute la Création. Le dessein de Dieu est de tout réunir "sous un seul chef, le Christ" ([Ep 1,10](#)). Il s'agit d'une élection de tous les hommes dans la grâce de Dieu, accomplie dans le Christ "avant la création du monde" ([Ep 1,4](#)). Ainsi, dès avant la création du monde, Dieu est le Père de Jésus Christ, puisque celui-ci est le Verbe éternel descendu jusqu'à nous. Paul anticipe dans l'éternité de Dieu l'appellation de Jésus comme Christ et Seigneur.

Le Verbe, le Fils de Dieu, qui était au commencement, s'est fait chair

149 D'après le témoignage du quatrième évangile, la vie de Jésus plonge en Dieu: il est sorti de Dieu, le Père qui l'a envoyé, et il va vers Dieu (cf. [Jn 13,3](#) [Jn 14,3-4](#)). Dans ce même évangile Jésus se dit lui-même et se nomme. Son "je" y est particulièrement fréquent et lié à la formule "je suis" (cf. [Jn 4,26](#) [Jn 6,35](#) etc.), parfois employée de manière absolue et évoquant la révélation du nom de Dieu à Moïse (cf. [Jn 8,28](#) [Jn 13,19](#) [Ex 3,14](#)). La réponse qu'il apporte aux questions sur son identité et son origine invite toujours à regarder plus loin, aussi bien en avant qu'en arrière: "Nul n'est monté au ciel, sinon celui qui est descendu du ciel" ([Jn 3,13](#)), et la gloire qu'il obtient au terme de son itinéraire est celle qu'il avait auprès du Père avant la création du monde (cf. [Jn 17,5](#)).

Dans le prologue de son évangile, Saint Jean remonte en Dieu jusqu'à ce commencement plus absolu que celui de la Genèse, où le Verbe était, où il préexistait, à la fois auprès de Dieu et Dieu lui-même. Puis il nous livre cette affirmation, appelée à inspirer l'enseignement de l'Église dans toute la suite de son histoire: "Le Verbe s'est fait chair" ([Jn 1,14](#)). Le prologue se termine par ces paroles qui disent, à la fois, qui est Jésus, d'où il vient, et pourquoi il est venu: "Dieu, personne ne l'a jamais vu; le Fils unique, qui est dans le sein du Père, c'est lui qui a conduit à le connaître" ([Jn 1,18](#)).

Catéchisme France 122

Le mystère pascal, sommet de la révélation trinitaire

233 Toute la vie et la mission de Jésus, depuis sa conception par le Saint-Esprit dans le sein de la Vierge Marie, se déroulent à l'intérieur de sa relation au Père dans l'Esprit. Mais c'est dans le mystère de sa mort et de sa résurrection, et dans le don de l'Esprit Saint à la Pentecôte, que les relations qui unissent les trois personnes divines, en même temps que leurs relations avec les hommes, se révèlent et s'expriment de manière définitive.

Dans sa passion Jésus se révèle plus que jamais le Fils. Sa nourriture, on pourrait dire sa vie elle-même, a toujours été de faire la volonté de celui qui l'a envoyé (cf. [Jn 4,34](#)). Sa prière est la respiration de sa vie. Dans sa passion et jusqu'à la mort en croix inclusivement il donne tout au Père, il se remet totalement à lui: il lui remet son "esprit" ([Lc 23,46](#) [Jn 19,30](#)).

A la résurrection, le Père se manifeste comme celui qui donne la vie au Fils. Il est celui qui déjà lui disait: "C'est toi mon Fils. Moi aujourd'hui, je t'ai engendré" ([Lc 3,22](#) cf. [Ps 2,7](#)).

234 Entre le Père et le Fils il y a donc un échange total d'amour donné et rendu. L'un comme l'autre peuvent dire: "Tout ce qui est à moi est à toi" ([Jn 17,10](#)). De l'unité entre le Père et le Fils, le fruit éternel c'est l'Esprit, l'Esprit que le Père donne éternellement à son Fils, et qui repose sur Jésus, Verbe incarné, depuis sa conception et son baptême jusqu'à sa résurrection pour qu'il le répande sur nous (cf [Ac 2,33](#)). Ce même Esprit, le Fils le retourne au Père dans un mouvement incessant, en même temps qu'il nous le donne. Déjà au soir de sa résurrection, Jésus répand son souffle sur les disciples et leur dit: "Recevez l'Esprit Saint" ([Jn 20,22](#)). Le jour de la Pentecôte, la communauté des disciples rassemblés au cénacle reçoit l'effusion de l'Esprit de manière spectaculaire. Il en sera de même pour les païens (cf [Ac 10,44-48](#)). Enfin, ceux qui reçoivent le baptême au nom de Jésus pour le pardon de leurs péchés reçoivent aussi le don du Saint-Esprit (cf. [Ac 2,38](#)).

Un seul Dieu, mais trois personnes divines

235 La révélation chrétienne de Dieu comporte un paradoxe. Il n'y a qu'un seul Dieu et le monothéisme de l'Ancien Testament est fidèlement maintenu. Ce Dieu se manifeste comme le Père qui a un Fils, avec lequel il est en relation dans l'unité d'un même Esprit. Non pas trois dieux, mais un seul Dieu en trois personnes, auxquelles l'Écriture donne trois noms divins, en les distinguant avec précision: Père, Fils et Saint-Esprit, qui accomplissent, dans cette communion divine, un même salut pour les hommes.

Déjà la première annonce faite par Pierre le jour de la Pentecôte est marquée par cette présence trinitaire: Dieu (le Père) a accredité Jésus qui a répandu l'Esprit (cf. [Ac 2,22-36](#)). De même Saint Paul unit les trois personnes divines en les distinguant de tout l'univers créé. "Les dons de la grâce sont variés, mais c'est toujours le même Esprit. Les fonctions dans l'Église sont variées, mais c'est toujours le même Seigneur. Les activités sont variées, mais c'est toujours le même Dieu qui agit en tous" ([1Co 12,4-7](#)). Ou encore: "Comme votre vocation vous a tous appelés à une seule espérance, de même il n'y a qu'un seul Corps et un

seul Esprit. Il n'y a qu'un seul Seigneur, une seule foi, un seul baptême, un seul Dieu et Père de tous, qui règne au-dessus de tous, par tous, et en tous" ([Ep 4,4-6](#)).

L'invocation du nom du Père, du Fils et du Saint-Esprit qui conclut l'évangile de Matthieu (cf. [Mt 28,19](#)) comporte un ordre: car tout vient du Père, tout arrive par le Fils et s'achève dans l'Esprit. Réciproquement, recevant le don de l'Esprit, nous sommes associés au Fils qui nous fait monter vers le Père. Mais cet ordre ne signifie pas que le Fils et l'Esprit soient inférieurs au Père.

[La Trinité à l'oeuvre pour notre salut révèle la Trinité éternelle](#)

236 Pour entrer en vérité dans le mystère de la Trinité, il faut toujours partir de la révélation biblique, qui nous la montre à l'oeuvre dans l'histoire pour notre salut. Mais l'Église a toujours compris que Dieu se révèle à nous tel qu'il est en lui-même. A quoi bon parler d'une action du Père, du Fils et de l'Esprit si, par là, rien ne nous est révélé du mystère même de Dieu? La révélation trinitaire ne serait alors qu'un faux-semblant. Déjà l'évangile selon Saint Jean emploie des expressions sur les relations intimes du Père et du Fils, qui dépassent ce qui concerne notre salut. Le Fils est le Verbe qui était au commencement auprès de Dieu (cf. [Jn 1,1](#)). De même Jésus affirme qu'il est dans le Père et que le Père est en lui (cf. [Jn 14,11](#)). Ou encore, l'Esprit recevra du Fils ce qu'il communique aux hommes (cf. [Jn 16,14](#)).

Ainsi, selon l'Écriture, les relations qui unissent le Père, le Fils et l'Esprit dans la réalisation de notre salut révèlent les relations qui les unissent dans leur vie éternelle. Le Père est Père depuis toujours et n'est que Père; le Fils est éternellement engendré par le Père et de même nature que lui ("consubstantiel"), comme le définissent les conciles de Nicée en 325 et de Constantinople en 381, et comme le dit encore aujourd'hui le Credo.

237 De même l'Esprit n'est pas une créature du Fils: "Il est Seigneur et il donne la vie: avec le Père et le Fils il reçoit même adoration et même gloire, il procède du Père": telle est la séquence du 3e article du Symbole de Nicée-Constantinople, définie en 381, contre ceux qui faisaient de l'Esprit une créature.

Plus tard, l'Église latine ajoutera à cette séquence l'affirmation que l'Esprit procède du Père "et du Fils", afin de souligner la relation propre de l'Esprit à l'unité d'amour du Père et du Fils. Cet ajout se fera sans l'accord de l'Église d'Orient et deviendra malheureusement une pierre d'achoppement entre les deux "poumons de l'Église" (Jean-Paul II): l'Orient disant que l'Esprit procède "du Père par le Fils" et l'Occident qu'il procède "du Père et du Fils". Il n'y a pas ici divergence dans la foi, mais différence dans la manière de rendre compte d'un mystère qui reste mystère.

Enfin, pour désigner pareillement le Père, le Fils et l'Esprit qui ne font pas trois dieux, la Tradition de l'Église a élaboré le terme de personne en le distinguant de celui de nature. Chacune des personnes est constituée par la relation spécifique qui l'unit aux autres. Mais les personnes s'inscrivent dans l'unité de la même nature divine et ne la multiplient pas. Simplement, chaque personne a une place et un rôle originaux dans l'éternel mouvement d'échange, de don et de retour qui habite la même nature. Le dogme de la Trinité se résume donc dans la formule: trois personnes égales et distinctes en une seule nature.

[Les hommes appelés à participer au mystère trinitaire](#)

238 Le Dieu Trinité se révèle pour se communiquer. Dieu nous introduit dans sa propre vie

de communion. L'amour est la raison essentielle et l'accomplissement total de nos existences d'hommes. Tel est le salut. Dieu le Père engendre son Fils qui, en prenant chair de la Vierge Marie, lui permet de se donner des fils; il envoie aussi l'Esprit d'amour pour nous faire vivre de sa propre vie. Par le baptême, au nom du Père et du Fils et du Saint-Esprit, nous devenons fils adoptifs du Père (cf. [Rm 8,15](#)), frères du Fils (cf. [Rm 8,29](#)) et temples de l'Esprit (cf. [1Co 6,19](#)). Ce qui vaut de chacun d'entre nous vaut pour l'Église tout entière, "peuple qui tire son unité de l'unité du Père, et du Fils et de l'Esprit Saint" ([LG 4](#), citant Saint Cyprien). C'est pourquoi la liturgie fait remonter sa prière dans l'Esprit, par le Fils, vers le Père.

Le mystère de Jésus dans la Tradition de l'Eglise

239 "A la suite des Saints Pères, nous enseignons donc tous unanimement à confesser un seul et même Fils, notre Seigneur Jésus Christ, le même parfait en divinité et parfait en humanité, le même vraiment Dieu et vraiment homme, composé d'une âme raisonnable et d'un corps, consubstantiel au Père selon la divinité, consubstantiel à nous selon l'humanité, en tout semblable à nous sauf en péché" ([He 4,15](#)). Avant les siècles engendré du Père selon la divinité, et né en ces derniers jours, né pour nous et pour notre salut, de Marie, la Vierge, mère de Dieu, selon l'humanité. Un seul et même Christ Seigneur, Fils unique, que nous devons reconnaître deux natures, sans confusion, sans changement, sans division, sans séparation. La différence des natures n'est nullement supprimée par leur union, mais plutôt les propriétés de chacune sont sauvegardées et réunies en une seule personne et une seule hypostase. Il n'est ni partagé ni divisé en deux personnes, mais il est un seul et même Fils unique, Dieu Verbe, Seigneur Jésus Christ, comme autrefois les prophètes nous l'ont enseigné de lui, comme lui-même Jésus Christ nous l'a enseigné, comme le Symbole des apôtres nous l'a fait connaître" (concile de Chalcédoine, [DS 301-313](#)).

240 C'est en 451, au concile oecuménique de Chalcédoine qu'a été ainsi exprimée la foi de l'Église sur Jésus, Fils de Dieu fait homme. En même temps, en effet, qu'elle continuait à sonder les profondeurs du mystère intime de Dieu, Père, Fils et Saint-Esprit, l'Église était amenée à préciser toujours davantage l'identité du Christ, son Seigneur.

Elle y était provoquée aussi par le passage d'un christianisme exprimé dans des mots venant de la tradition juive à un christianisme qui se vivait désormais dans un monde culturel grec. Ce passage allait poser des questions de traduction et d'interprétation des affirmations fondamentales. En même temps, la raison des hommes, devant le paradoxe d'un Dieu fait homme, allait multiplier les objections en essayant de rendre plus facilement compréhensible ce mystère, mais en courant le risque de trahir la véritable identité du Christ et de son oeuvre de salut.

Vrai homme

241 Pour les disciples, nous l'avons vu, l'humanité de Jésus est une évidence. Il n'en va plus de même par la suite: des chrétiens, habitués à contempler le Christ dans sa gloire ou subissant des influences philosophiques qui développent le mépris du corps, éprouvent de la répugnance à admettre que la divinité ait pu s'unir un corps.

Ces tendances peuvent se retrouver aujourd'hui dans certaines formes de spiritualisation de la foi qui ne donnent pas au corporel et donc à l'Incarnation toute son importance.

Dès les premiers siècles, on en est venu, ici ou là, à penser que le Christ n'avait pris qu'une apparence d'humanité et qu'il n'avait pas pu souffrir en croix. Contre cette hérésie, l'Église a réagi avec fermeté, soulignant de manière très réaliste la condition charnelle de Jésus. Si Jésus n'est pas un homme comme chacun d'entre nous, alors ce n'est pas nous qu'il peut sauver, ce n'est pas notre souffrance qu'il partage, ce n'est pas de notre péché qu'il peut nous libérer. Et tous les sacrements, en particulier l'eucharistie, sont alors vides de contenu.

La réaction de la foi ecclésiale a été la même quand, plus tard, au quatrième siècle, un certain Apollinaire en est venu à nier l'existence en Jésus d'une âme vraiment humaine, capable d'exercer humainement sa liberté. Comment, en effet, celui qui n'aurait pas assumé une liberté vraiment humaine pourrait-il libérer notre liberté?

Vrai Dieu

242 La contestation se retourne alors du côté de la divinité de Jésus. Si Dieu est unique, comment peut-on concevoir que Jésus est Dieu?

Arius, au quatrième siècle, résout le problème en disant qu'un Dieu-Fils ne peut être qu'un Dieu engendré à un certain moment, donc un Dieu qui n'est pas co-éternel au Père, un Dieu en fait créé et, de par sa nature, inférieur au Père. D'ailleurs est-il tolérable de penser qu'un vrai Dieu ait pu souffrir les humiliations de la passion?

Cette fois encore l'Église réagit avec une extrême vigueur, nom de l'Écriture qui a toujours refusé d'imposer une limite à l'affirmation de la divinité du Christ. Comment, en effet, celui qui serait pas lui-même vrai Dieu serait-il capable de nous communiquer la vie même de Dieu? C'est pourquoi le concile de Nicée, ayant établi que le Fils est consubstantiel au Père, permet d'affirmer que Jésus est Dieu. Le premier concile de Constantinople (en 381) précisera "vrai Dieu, né du vrai Dieu", expression que l'on retrouve dans le Credo.

L'unité du Christ

243 Maintenant qu'il a été clairement formulé que Jésus est homme et vrai Dieu, la contestation se porte sur le mode d'unité qui existe entre la divinité et l'humanité du Christ. Pour dépasser le de la raison devant le paradoxe de l'Incarnation, on a cherché à mettre une certaine distance entre la divinité du Verbe et son humanité. Le Verbe habiterait l'homme Jésus comme un dieu habite son temple.

Nestorius (vers 428) ne veut pas que les événements arrivés à Jésus selon son humanité soient attribués au Verbe de Dieu. Mais si Nestorius avait raison, il ne serait plus vrai de dire, avec l'évangile selon Saint Jean, que "le Verbe s'est fait chair" ([Jn 1,14](#)) et, avec Paul, que "le Seigneur de gloire" ([1Co 2,8](#)) a été crucifié.

Aussi le concile d'Éphèse (431) proclame que l'union de la divinité et de l'humanité dans le Christ se fait à l'intérieur de l'unique personne du Verbe (union dite "hypostatique" en vocabulaire technique). C'est pourquoi Marie, mère du Christ, peut être réellement dite Mère de Dieu.

244 De nouveaux débats ayant été soulevés concernant alors le maintien de la pleine humanité du Christ dans l'unité de la personne, le concile de Chalcédoine (451) promulgue une célèbre formule que l'on peut résumer en ces termes: c'est le même Christ, Verbe, Fils de Dieu, qui est à la fois vrai Dieu et vrai homme; les deux natures, la nature humaine et la nature divine, se rencontrent dans l'unique personne divine de Jésus. L'expression peut

paraître abstraite, mais son sens est réel et fondamental: il vient préciser comment cet unique Jésus Christ, qui a accompli notre salut, est à la fois vraiment Dieu et vraiment homme.

Comme pour les autres éléments de la réalité de Jésus, vrai Dieu et vrai homme, la question de la conscience de Jésus doit être abordée dans les perspectives tracées par le pape Saint Léon dans sa lettre à Flavien (449), lettre dont les arguments sont repris par le III concile de Constantinople (681): "La génération singulièrement admirable et admirablement singulière (du Fils de Marie) n'est pas à comprendre comme si la nouveauté de cette création avait fait disparaître les conditions de notre race" ([DS 292](#) FC 308)

245 Le Nouveau Testament ne laisse planer aucun doute sur la conscience qu'a toujours eue Jésus de se recevoir tout entier de Dieu son Père, de ne faire qu'un avec lui et donc d'être le Fils unique de Dieu, et en ce sens, d'être lui-même Dieu.

De la même façon, il connaissait le but de sa mission, avec ce qu'elle comportait, son sacrifice "pour que les hommes aient la vie" ([Jn 10,10](#)).

Mais Jésus avait une conscience humaine de sa divinité et de ce qu'elle impliquait pour sa mission. Dans sa traduction réfléchie, cette conscience participait des conditionnements de toute conscience humaine: elle passait par les mots disponibles de la langue et prenait appui sur les choses, les situations ou les événements rencontrés. Ainsi a-t-elle pu connaître, sur ce plan, un développement, conformément à ce que Saint Luc déclare de la croissance de Jésus, non seulement en taille, mais aussi "en sagesse" et "en grâce" ([Lc 2,52](#)). L'expérience devait donc aussi, pour l'homme qu'il était, jouer le rôle qui lui revient dans la connaissance des choses qui relèvent précisément de l'expérience.

Jésus Christ sauveur

246 En traitant de l'identité du Christ, vrai Dieu et vrai homme, en rappelant sa vie et son oeuvre parmi les hommes, en recevant le témoignage des apôtres sur sa mort et sa résurrection, nous parlons déjà du salut. Non seulement, en effet l'itinéraire de Jésus est ordonné à notre salut, mais Jésus lui-même est, dans sa personne, notre Sauveur et notre Salut. Il convient cependant de s'arrêter davantage sur cette donnée centrale de notre foi, d'autant plus qu'elle est loin aujourd'hui d'être toujours entendue et comprise.

Dieu qui sauve, un homme en attente de salut

247 Le Dieu d'Israël est un Dieu sauveur. Le Dieu qui créa l'univers, c'est lui qui se présente à Moïse: "La clameur des fils est parvenue jusqu'à moi et j'ai vu l'oppression que leur font subir les Égyptiens. Tu feras sortir d'Égypte mon peuple" ([Ex 3,9-10](#)). C'est de ce même Dieu que parle le prophète Isaïe "Ton Époux, c'est ton Créateur (...). Ton Rédempteur, c'est le Dieu Saint d'Israël. (...) Dans mon amour éternel j'ai pitié de toi, dit Seigneur, ton Rédempteur" ([Is 54,5-8](#)).

Quand, au seuil de l'Évangile, est annoncée la venue du Messie attendu, il reçoit le nom de Jésus, dont l'étymologie est "Yahvé sauve." En effet, "son nom, donné aux hommes, est le seul qui puisse nous sauver" ([Ac 4,12](#)). Ainsi, tout au long de l'Écriture, pour faire alliance avec l'homme, Dieu le sauve, le délivre, le rachète.

248 L'homme a-t-il donc besoin d'être sauvé? L'homme d'aujourd'hui en a-t-il encore besoin?

Sauvé de quoi? Se pose-t-il encore de telles questions?

Pourtant nous sommes habités, bon gré mal gré, par le désir du bonheur, par celui de donner un sens à notre existence et de la réussir. C'est le désir de vivre, pleinement et toujours, dans une "qualité de vie", qui comporte la joie d'aimer et d'être aimé. Ce désir est absolu et il est la marque en "creux" de notre vocation. Car nous avons été créés à l'image et à la ressemblance de Dieu, dans le dessein de le voir et de communier éternellement à sa propre vie, dans une vie de ressuscités avec le Christ. Qu'il en ait ou non conscience, l'homme a faim de Dieu pour se réaliser pleinement lui-même.

L'incapacité de l'homme à réaliser son salut

249 Les hommes sont contredits dans leur désir, non seulement parce que Dieu, qui seul pourrait combler leurs désirs, demeure inaccessible à leurs propres forces, mais aussi parce qu'ils rencontrent toujours l'échéance de la mort et le risque constant de la maladie et de la souffrance. De même, ils font l'expérience de la division qui existe entre eux et la nature (travail comportant de la "peine", désastres écologiques...). De plus, la division règne entre eux, qu'il s'agisse de la famille, des structures économiques et sociales ou de la vie politique et internationale. Enfin, chacun se trouve divisé en lui-même: "Ce qui est à ma portée, écrivait Saint Paul à propos de l'homme dont la foi n'a pas transformé la vie, c'est d'avoir envie de faire le bien, mais pas de l'accomplir. je ne réalise pas le bien que je voudrais, mais je fais le mal que je ne voudrais pas" ([Rm 7,18-19](#)). Chacun découvre en soi une inclination au mal qui le fait trop souvent tomber dans le péché. De cette situation fondamentale, l'humanité ne peut sortir par ses seules forces.

Le salut, délivrance et plénitude de vie

250 Pour faire entendre à ce propos son message, la Bible se sert de deux images. La première est celle du retour à la santé de l'homme malade, menacé et vivant l'angoisse de la mort. Le salut, c'est alors la santé, la plénitude de la vie. C'est ainsi que Jésus, quand il guérit les malades les "sauve": le retour à la santé physique est le signe du salut total de la personne. La seconde image est celle de la libération de la servitude, soit celle de l'esclave, soit celle du peuple injustement condamné à un esclavage collectif. Ainsi la libération d'Égypte du peuple d'Israël, à travers le passage de la mer Rouge, est la figure permanente de la libération de tout mal, et l'entrée dans la Terre promise est déjà la préfiguration de l'entrée dans le royaume de Dieu pour une vie pleinement heureuse.

L'oeuvre salvifique de Jésus se situe directement dans ces perspectives. Dans la scène de la Transfiguration il parle de "l'exode qu'il va accomplir à Jérusalem" (cf [Lc 9,31](#)). Il sera le véritable Agneau pascal dont, conformément au rituel, "aucun de ses os ne sera brisé" ([Jn 19,36](#)).

251 Ainsi le salut chrétien comporte dans son unité concrète deux aspects. C'est la délivrance de tout mal, du mal et de la souffrance qui nous atteignent de l'extérieur et auxquels nous ne pouvons rien, ou si peu, comme du mal qui vient de nous, le péché, avec sa conséquence dernière, la privation éternelle de Dieu. C'est, plus encore, le don de la vie, d'une vie éternelle qui a les traits du Royaume que Jésus est venu instaurer, d'une vie dans l'amour, la justice et la paix. Une telle vie ne peut venir que de Dieu. Elle est le fait de notre adoption filiale (cf. [Rm 8,15-23](#) [Ga 4,5](#)) et nous fait participer à la nature divine" (cf. [2P 1,4](#)) et à l'échange d'amour entre le Père et le Fils dans l'Esprit. Elle est déjà secrètement sentie et donnée ici bas. Elle se manif estera pleinement et définitivement dans la gloire de Dieu.

Le salut est annoncé à toutes les pages du Nouveau Testament. C'est la Bonne Nouvelle, l'Évangile. Mais ce salut s'exprime en des formules multiples et variées qu'on ne résumerait pas sans risque.

Jésus Christ, l'unique médiateur

252 Pour rendre compte de la doctrine du salut, il existe cependant une perspective centrale. C'est la personne de Jésus, considéré dans son rôle de médiateur: "Il n'y a qu'un seul Dieu, il n'y a qu'un seul médiateur entre Dieu et les hommes: un homme, le Christ Jésus, qui s'est donné lui-même en rançon pour tous les hommes" ([1Tm 2,5-6](#))

Le titre de médiateur précise, en effet, le rôle propre du Sauveur. Un médiateur est celui qui, par sa solidarité avec les deux parties en cause, est capable de leur permettre de "faire alliance", de se réconcilier et de vivre en communion. Ainsi Jésus est-il porteur de l'Alliance, proposée aux hommes par le Père, accueillie par eux dans la foi, célébrée dans l'eucharistie. Il est "le médiateur d'une Alliance nouvelle" ([He 12,24](#)).

Qui dit médiation dit échange et donc double mouvement: le mouvement de don qui va de Dieu à l'homme et le mouvement de réponse et d'offrande qui va de l'homme à Dieu. Le premier mouvement peut être dit "descendant" et le second "ascendant". Le propre du médiateur est, en effet, d'assumer en sa propre personne les deux côtés de l'échange. Jésus est d'abord du côté de Dieu qui se donne aux hommes, mais il est aussi du côté des hommes qui se donnent à Dieu. Selon ce premier mouvement on peut dire qu'en Jésus Dieu aime l'homme à en mourir; selon le second, en Jésus l'homme aime Dieu à en mourir. Les grandes expressions du mystère du salut attestées dans l'Écriture et la Tradition peuvent s'éclairer selon ces deux perspectives unies de manière parfaite dans l'oeuvre sacrificielle du Fils bien-aimé.

253 Le point de départ de l'affirmation du salut dans le Nouveau Testament se situe dans les expressions "pour nous", "pour vous", "pour la multitude". Jésus a vécu "pour nous"; il a institué l'eucharistie "pour nous" et il est mort "pour nous" ([Rm 5,8](#) [Ep 5,2](#) etc.); il "s'est donné lui-même en rançon pour tous les hommes" ([1Tm 2,6](#)).

Ce "pour nous" a un triple sens. D'abord il veut dire en notre faveur, car il s'agit d'une initiative bienveillante de l'amour de Dieu et de Jésus pour notre bien. Mais ce sens dominant implique aussi celui de à cause de c'est en raison de notre situation de pécheurs que le Christ a dû souffrir pour nous. Enfin, le "pour nous" signifie également que Jésus, solidaire des hommes pécheurs, sans l'être de leur péché, s'est offert à leur place, prenant sur lui la mort introduite dans le monde par le péché.

Ce "pour nous" se développe spontanément en un "pour nos péchés" ([Ga 1,4](#) [1Co 15,3](#) etc.), c'est-à-dire en raison de (cf. [Rm 4,25](#)), mais aussi pour nous libérer de nos péchés. Il s'explique également en un "pour notre salut". C'est donc à bon droit que le Symbole de Nicée-Constantinople a commenté le "pour nous" de l'Écriture en lui ajoutant "et pour notre salut". Située au coeur du Credo, cette formule en résume toute l'intention.

Dans le Christ, Dieu s'approche des hommes pour les sauver

Le Christ vainqueur et rédempteur

254 Dans la Tradition de l'Église, l'oeuvre du Christ est dite de rédemption. Le mot ne fait guère partie du vocabulaire commun des hommes d'aujourd'hui. Dans celui de la Bible il renvoie à une pratique connue: celle de la rançon payée pour libérer un esclave, en le "rachetant". Le terme sert alors à caractériser plusieurs interventions décisives de Dieu en faveur des hommes, notamment la délivrance de l'esclavage d'Égypte, qui prélude à l'Alliance que ce même Dieu entendait conclure avec Israël.

Le terme est bien propre à désigner l'oeuvre du Christ, avec tout ensemble: ce qui lui en a "coûté", le sacrifice de sa vie; et ce qui en est résulté, la libération d'une humanité établie sous l'empire du péché et de la mort; la constitution, à partir de là, d'une "race choisie", d'un "sacerdoce royal", d'une "nation Sainte", d'un "peuple qui appartient à Dieu" (d'un peuple qu'il s'est "acquis") - l'Église, la communauté de la Nouvelle Alliance (cf. [1P 2,9](#)).

La victoire de la croix a été onéreuse: elle a coûté le sang du Christ. "Ce qui vous a libérés de la vie sans but que vous meniez à la suite de vos pères, ce n'est pas l'or et l'argent, car ils seront détruits; c'est le sang précieux du Christ, l'Agneau sans défaut et sans tache" ([1P 1,18-19](#)). Dans l'Écriture, le sang c'est la vie même (cf Lv 17,11.14). C'est son sang que le Christ a versé pour que nous soyons sauvés. Notre vie, il la paie de la sienne quand il se livre aux hommes pécheurs et s'offre au Père par amour.

[Le Christ libérateur](#)

255 Saint Paul lie le thème du salut à celui de la liberté. Lui, l'observant rigoureux de la Loi, a été libéré par la grâce de Jésus Christ: "Ne suis-je pas libre? Ne suis-je pas apôtre? N'ai-je pas vu Jésus, notre Seigneur?" ([1Co 9,1](#)). C'est pourquoi il rappelle aux Galates: "Si le Christ nous a libérés, c'est pour que nous soyons vraiment libres. Alors tenez bon, et ne reprenez pas les chaînes de votre ancien esclavage. Vous avez été appelés à la liberté" ([Ga 5,1](#) [Ga 5,13](#)).

Irénée, évêque de Lyon (deuxième siècle), aimera montrer que le salut des hommes passe par la conversion de leur liberté.

Dans son commentaire de la scène de la tentation de Jésus, il explique que, par sa résistance à l'adversaire, Jésus a détruit l'effet d'asservissement de la chute originelle. Le nouvel acte de liberté du Christ annule en quelque sorte le résultat de l'acte ancien de la liberté de l'homme. En donnant une issue contraire à la tentation, il renverse la situation et rend l'homme à sa liberté première.

Plus tard, Saint Augustin (354-430) fera l'expérience de cette libération intérieure de son être pécheur par la grâce du Christ et il deviendra le grand docteur de la grâce qui libère notre libre arbitre.

256 Le Christ libère "homme tout entier, corps et âme. L'homme n'est pas seulement un individu isolé. Il vit en société, dans l'histoire. Si le salut s'adresse à lui de manière personnelle, il ne s'adresse pas à lui de manière purement individuelle. Le salut concerne l'homme dans sa vie sociale: dans sa famille, mais aussi dans la cité, jusqu'au sein de la communauté nationale et internationale. Le salut chrétien se doit donc de donner des signes historiques et sociaux de sa réalité. Le croyant peut légitimement discerner dans les progrès de la justice et de la liberté parmi les hommes un signe et une ébauche du Royaume qui vient (cf. [GS 39](#)).

"Éclairée par l'Esprit du Seigneur, l'Église du Christ peut discerner dans les signes des temps

ceux qui sont prometteurs de libération et ceux qui sont trompeurs et illusoires. Elle appelle l'homme et les sociétés à vaincre les situations de péché et d'injustice, et à établir les conditions d'une vraie liberté" (Congrégation pour la doctrine de la foi, Instruction sur la liberté chrétienne et la libération, 1986, no. 60).

Le Christ divinisateur

257 Par l'oeuvre de salut réalisée par le Christ, nous sommes mis en communion avec Dieu en devenant ses fils adoptifs. Le baptême, par excellence sacrement du salut, nous plonge dans la mort du Christ pour que, ensevelis avec lui pour mourir au péché, nous renaissions avec lui à une vie nouvelle pour Dieu (cf. [Rm 6,4-8](#)). Cette vie nouvelle n'est autre que l'entrée dans les relations d'amour des personnes divines.

"Il y a une certaine ressemblance entre l'union des personnes divines et celle des fils de Dieu dans la vérité et dans l'amour" ([GS 24](#)).

C'est en étant, par la grâce de Dieu, élevé à participer à sa propre vie, que l'homme atteint la perfection de son humanité. En se communiquant lui-même à l'homme, Dieu le hausse au-delà de sa condition naturelle. "Telle est la raison pour laquelle le Verbe s'est fait homme et le Fils de Dieu, Fils de l'homme: c'est pour que l'homme, en se mélangeant au Verbe et en recevant ainsi la filiation adoptive, devienne fils de Dieu" (Saint Irénée, Contre les hérésies, III, 19, 1).

Le Christ "justice" de Dieu

258 Jésus a accompli toute justice en " s'ajustant " parfaitement, pourrait-on dire, à la volonté de Dieu son Père (cf. [Mt 3,15](#)).

Le mot biblique de "justice", qui indique la totale conformité aux vues de Dieu, ne doit pas être réduit au sens qu'il a dans son emploi courant.

Il a été persécuté pour la justice et reconnu comme un juste par le centurion au pied de la croix (cf. [Lc 23,47](#)). Mais sa justice personnelle était aussi une "justice pour nous", une justice qui condamne le péché, mais qui "justifie", c'est-à-dire qui rend juste le pécheur, en le rétablissant dans sa vraie relation à Dieu.

Saint Paul est le grand docteur de la justification du pécheur par la grâce du Christ, moyennant la foi en lui. Il a fait l'expérience personnelle de son incapacité à réaliser sa propre justice par les oeuvres de la Loi. Il a compris que nul ne peut dire de lui-même: "je suis juste", et que Dieu seul peut nous dire: "Tu es juste". "A cause de lui, j'ai tout perdu; je considère tout comme des balayures, en vue d'un seul avantage, le Christ, en qui Dieu me reconnaîtra comme juste. Cette justice ne vient pas de moi-même, c'est-à-dire de mon obéissance à la loi de Moïse, mais de la foi au Christ: c'est la justice qui vient de Dieu et qui est fondée sur la foi" ([Ph 3,8-9](#)).

L'expérience de Saint Augustin est analogue, à bien des égards, à celle de Saint Paul et se transforme, comme chez l'Apôtre, en doctrine de la souveraineté de la grâce justifiante du Christ. Tout notre salut vient de la grâce de Dieu et notre réponse de foi est elle-même un don de la grâce.

259 Justifiés par la grâce venue du Christ, nous n'en sommes pas moins sauvés librement. La grâce vient libérer notre liberté, pour lui permettre de répondre aux prévenances divines.

Ainsi l'amour des parents, qui guide leur action éducative, bien loin d'entraver la liberté de leurs enfants, les aide à se constituer progressivement en personnes libres, capables à leur tour d'aimer en vérité.

La grâce de Dieu, dans laquelle s'exprime son amour pour nous, libère l'homme des servitudes engendrées par le péché. Elle guérit notre liberté blessée. Elle la rend à elle-même pour nous permettre d'aimer Dieu et nos frères en vérité. Dans ce jeu intérieur de la grâce et de la liberté, tout vient de Dieu, mais s'opère réellement au coeur de l'homme.

La question de la grâce et de la liberté fut au premier plan des débats doctrinaux au temps de la Réforme. Le concile de Trente (1545-1563) clarifie les choses. Il souligne la priorité absolue de la grâce, mais montre que la réponse de la liberté de l'homme est exigée, tout simplement parce qu'elle est donnée. La coopération de l'homme à son salut, tout en étant un don de la grâce, demeure un acte de sa liberté. L'homme consent au salut dans l'amour qu'il professe et vit. "Celui qui t'a créé sans toi ne te sauvera pas sans toi" (Saint Augustin).

Catéchisme France 233

**Citations de
DS 300-303:**

Magistère

Dei Verbum:

[8](#)

Fides et Ratio:

[80](#)

Mulieris Dignitatem:

[4](#)

Novo millennio ineunte:

[21](#)

Dominus Iesus:

[6](#) [10](#)

Catéchisme:

[467](#)

Catechismus:

[467](#)

Catéchisme France:

[239](#)

Citations de
DS 304-305:

Magistère

Catéchisme France:
239

Citations de
DS 306:

Magistère

Catéchisme France:
239

Matthieu (CP) 24

24 ¹ Comme Jésus, sorti du temple s'en allait, ses disciples s'approchèrent pour lui faire remarquer les constructions du temple. ² Prenant la parole, il leur dit: " Vous voyez tout cela, n'est-ce pas? Je vous le dis en vérité, il n'y sera pas laissé pierre sur pierre qui ne soit renversée. ³ Lorsqu'il se fut assis sur la montagne des Oliviers, ses disciples s'approchèrent de lui, à part, et dirent: " Dites-nous quand ces choses arriveront, et quel sera le signe de votre avènement et de la fin du monde? "

Le commencement des douleurs

⁴ Jésus leur répondit: " Prenez garde que nul ne vous induise en erreur. ⁵ Car beaucoup viendront sous mon nom, disant: " C'est moi qui suis le Christ, et ils en induiront un grand nombre en erreur. ⁶ Vous aurez à entendre parler de guerres et de bruits de guerre: voyez! n'en soyez pas troublés, car il faut que tout arrive; mais ce n'est pas encore la fin. ⁷ En effet on se dressera nation contre nation, royaume contre royaume, et il y aura des pestes, des famines et des tremblements de terre par endroits: ⁸ tout cela est le commencement des douleurs.

⁹ Alors on vous livrera à la torture et on vous fera mourir, et vous serez en haine à toutes les nations, à cause de mon nom. ¹⁰ Alors aussi beaucoup failliront; ils se trahiront les uns les autres et se haïront les uns les autres. ¹¹ Et il s'élèvera plusieurs faux prophètes qui en induiront un grand nombre en erreur. ¹² Et à cause des progrès croissants de l'iniquité, la charité d'un grand nombre se refroidira. ¹³ Mais qui persévéra jusqu'à la fin sera sauvé. ¹⁴ Et cet évangile du royaume sera proclamé dans le monde entier, en témoignage pour toutes les nations; et alors viendra la fin.

La grande tribulation de Jérusalem

¹⁵ Quand donc vous verrez l'abomination de la désolation, dont a parlé le prophète Daniel, dressée en un lieu saint, — que celui qui lit comprenne! — ¹⁶ alors, que ceux (qui seront) dans la Judée s'enfuient dans les montagnes; ¹⁷ que celui (qui sera) sur la terrasse ne descende pas prendre ce qu'il y a dans sa maison; ¹⁸ et que celui (qui sera) dans les champs ne revienne pas en arrière pour prendre son manteau. ¹⁹ Malheur aux femmes qui seront enceintes et à celles qui allaiteront en ces jours-là! ²⁰ Priez pour que votre fuite n'arrive pas en hiver, ni un jour de sabbat; ²¹ car il y aura alors une grande tribulation, telle qu'il n'y en a point eu depuis le commencement du monde jusqu'à maintenant, et qu'il n'y en aura plus. ²²

Et si ces jours n'avaient été abrégés, nul vivant n'échapperait; mais, à cause des élus, ces jours seront abrégés.

²³ Alors, si quelqu'un vous dit: " Voici le Christ ici! " ou " là! " ne le croyez point. ²⁴ Car il s'élèvera de faux Christs et de faux prophètes, et ils feront de grands miracles et des prodiges jusqu'à induire en erreur, s'il se pouvait, les élus mêmes. ²⁵ Voilà que je vous l'ai prédit.

L'avènement du Fils de l'homme sera manifesté

²⁶ Si donc on vous dit: " Voici qu'il est dans le désert! " ne partez point; " Voici qu'il est dans le cellier! ", ne le croyez point. ²⁷ Car, comme l'éclair part de l'orient et apparaît jusqu'à l'occident, ainsi sera l'avènement du Fils de l'homme. ²⁸ Où que soit le cadavre, là se rassembleront les aigles.

Ampleur cosmique de cette manifestation

²⁹ Aussitôt après la tribulation de ces jours, le soleil s'obscurcira, la lune ne donnera pas sa clarté, les astres tomberont du ciel, et les puissances des cieux seront ébranlés. ³⁰ Alors apparaîtra dans le ciel le signe du Fils de l'homme, et alors toutes les tribus de la terre se lamenteront, et elles verront le Fils de l'homme venant sur les nuées du ciel avec grande puissance et gloire. ³¹ Et il enverra ses anges avec la trompette retentissante, et ils rassembleront ses élus des quatre vents, depuis une extrémité des cieux jusqu'à l'autre.

Parabole du figuier

³² Du figuier apprenez cette comparaison: Dès que sa ramure devient tendre et que ses feuilles poussent, vous savez que l'été est proche. ³³ Ainsi, lorsque vous verrez toutes ces choses, sachez que (l'événement) est proche, aux portes. ³⁴ Je vous le dis en vérité, cette génération ne passera point que toutes ces choses ne soient arrivées. ³⁵ Le ciel et la terre passeront, mais mes paroles ne passeront point. ³⁶ . Quand à ce jour et à l'heure, nul ne les connaît, pas même les anges des cieux, mais le Père seul.

Veiller pour ne pas être surpris

³⁷ . Tels furent les jours de Noé, tel sera l'avènement du Fils de l'homme. ³⁸ Car de même que dans les jours qui précédèrent le déluge, on mangeait et on buvait, on épousait et on était épousé, jusqu'au jour où Noé entra dans l'arche, ³⁹ et qu'ils ne surent rien, jusqu'à la venue du déluge qui les emporta tous, ainsi sera aussi l'avènement du Fils de l'homme. ⁴⁰

Alors, de deux (hommes) qui seront dans un champ, l'un sera pris, l'autre laissé; ⁴¹ de deux femmes qui seront à moudre à la meule, l'une sera prise, l'autre laissée.

⁴² Veillez donc, puisque vous ne savez pas quel jour votre Seigneur doit venir. ⁴³ Sachez-le bien, si le maître de maison savait à quelle veille le voleur doit venir, il veillerait et ne laisserait pas percer sa maison. ⁴⁴ Tenez-vous donc prêts, vous aussi, car c'est à l'heure que vous ne pensez pas que le Fils de l'homme viendra.

Parabole du majordome

⁴⁵ Quelqu'un donc est-il le serviteur fidèle et prudent que le maître a établi sur les gens de sa maison pour leur donner la nourriture au temps (voulu), ⁴⁶ heureux ce serviteur que son maître, à son arrivée, trouvera agissant ainsi! ⁴⁷ En vérité, je vous le dis, il l'établira sur tous ses biens. ⁴⁸ Mais si c'est un méchant serviteur qui se dise en lui-même: " Mon maître tarde, " ⁴⁹ et qu'il se mette à battre ses compagnons de service, qu'il mange et boive avec les ivrognes, ⁵⁰ le maître de ce serviteur viendra au jour où il ne s'y attend pas, et à l'heure qu'il ne sait pas, ⁵¹ et il le fendra en deux, et lui assignera pour lot celui des hypocrites: là il y aura les pleurs et le grincement des dents.

Parabole des vierges sages et folles

²⁵ ¹ Alors le royaume des cieux sera semblable à dix vierges qui, ayant pris leurs lampes, sortirent à la rencontre de l'époux. ² Cinq d'entre elles étaient folles, et cinq étaient sages. ³ Les folles, en prenant leurs lampes, n'avaient pas pris d'huile avec elles; ⁴ mais les sages avaient pris de l'huile dans leurs vases avec leurs lampes. ⁵ Comme l'époux tardait, elles s'assoupirent toutes et s'endormirent. ⁶ Au milieu de la nuit, un cri se fit (entendre): " Voici l'époux! Allez à sa rencontre! " ⁷ Alors toutes ces vierges se levèrent et préparèrent leurs lampes. ⁸ Et les folles dirent aux sages: " Donnez-nous de votre huile, car nos lampes s'éteignent. " ⁹ Les sages répondirent: " De crainte qu'il n'y en ait pas assez pour nous et pour vous, allez plutôt chez ceux qui en vendent, et achetez-en pour vous. " ¹⁰ Mais, pendant qu'elles s'en allaient en acheter, l'époux arriva, et celles qui étaient prêtes entrèrent avec lui au festin des noces, et la porte fut fermée. ¹¹ Plus tard, les autres vierges vinrent aussi, disant: " Seigneur, Seigneur, ouvrez-nous! " ¹² Mais il répondit: " En vérité, je vous le dis, je ne vous connais pas. " ¹³ Donc veillez, car vous ne savez ni le jour, ni l'heure.

Parabole des talents

¹⁴ Car il en est comme d'un homme qui, partant pour un voyage, appela ses serviteurs et

leur remit ses biens. ¹⁵ A l'un il donna cinq talents, à un autre deux, à un autre un, à chacun selon sa capacité, et il partit en voyage. Aussitôt, ¹⁶ celui qui avait reçu les cinq talents s'en alla les faire valoir, et il en gagna cinq autres. ¹⁷ De la même manière, celui qui (avait reçu) les deux, en gagna lui aussi deux autres. ¹⁸ Mais celui qui en avait reçu un s'en alla faire un trou en terre, et il y cacha l'argent de son maître. ¹⁹ Longtemps après, le maître de ces serviteurs revient et leur fait rendre compte. ²⁰ S'avançant, celui qui avait reçu les cinq talents en présenta cinq autres, en disant: " Maître, vous m'aviez remis cinq talents; voici cinq autres talents que j'ai gagnés. " ²¹ Son maître lui dit: " Bien, serviteur bon et fidèle; en peu tu as été fidèle, je te préposerai à beaucoup; entre dans la joie de ton maître. " ²² S'avançant aussi, celui qui (avait reçu) les deux talents dit: " Maître, vous m'aviez remis deux talents; voici deux autres talents que j'ai gagnés. " ²³ Son maître lui dit: " Bien, serviteur bon et fidèle, en peu tu as été fidèle, je te préposerai à beaucoup; entre dans la joie de ton maître. " ²⁴ S'avançant aussi, celui qui avait reçu un talent dit: " Maître, j'ai connu que vous êtes un homme dur, qui moissonnez où vous n'avez pas semé, et recueillez où vous n'avez pas répandu. ²⁵ J'ai eu peur, et je suis allé cacher votre talent dans la terre; le voici, vous avec ce qui est à vous. " ²⁶ Son maître lui répondit: " Serviteur mauvais et paresseux, tu savais que je moissonne où je n'ai pas semé, et que je recueille où je n'ai pas répandu; ²⁷ il te fallait donc porter mon argent aux banquiers, et, à mon retour, j'aurais repris ce qui est mien avec un intérêt. ²⁸ Otez-lui donc le talent, et donnez-le à celui qui a les dix talents. ²⁹ Car on donnera à celui qui a, quel qu'il soit, et il y aura (pour lui) surabondance; mais à celui qui n'a pas, on lui ôtera même ce qu'il a. ³⁰ Et ce serviteur inutile, jetez-le dans les ténèbres extérieures: là il y aura les pleurs et le grincement de dents.

[Le Jugement dernier](#)

³¹ Or quand le Fils de l'homme viendra dans sa gloire, et tous les anges avec lui, il s'assiéra alors sur son trône de gloire, ³² et toutes les nations seront rassemblées devant lui, et il séparera les uns d'avec les autres, comme le pasteur sépare les brebis d'avec les boucs, ³³ et il mettra les brebis à sa droite et les boucs à sa gauche. ³⁴ Alors le Roi dira à ceux qui seront à sa droite: " Venez, les bénis de mon Père: prenez possession du royaume qui vous a été préparé dès la création du monde. ³⁵ Car j'ai eu faim, et vous m'avez donné à manger; j'ai eu soif, et vous m'avez donné à boire; j'étais étranger, et vous m'avez recueilli; ³⁶ nu, et vous m'avez vêtu; j'ai été malade, et vous m'avez visité; j'étais en prison, et vous êtes venus à moi. " ³⁷ Alors les justes lui répondront: " Seigneur, quand vous avons-nous vu avoir faim, et vous avons-nous donné à manger; avoir soif, et vous avons-nous donné à boire? ³⁸ Quand vous avons-nous vu étranger, et vous avons-nous recueilli; nu, et vous avons-nous vêtu? ³⁹ Quand vous avons-nous vu malade ou en prison, et sommes-nous venus à vous? " ⁴⁰ Et le Roi leur répondra: " En vérité, je vous le dis, chaque fois que vous l'avez fait à l'un

de ces plus petits de mes frères, c'est à moi que vous l'avez fait. " ⁴¹ Alors il dira aussi à ceux qui seront à sa gauche: " Allez-vous-en loin de moi, les maudits, au feu éternel, qui a été préparé pour le diable et pour ses anges. ⁴² Car j'ai eu faim, et vous ne m'avez pas donné à manger; j'ai eu soif, et vous ne m'avez pas donné à boire; ⁴³ j'étais étranger, et vous ne m'avez pas recueilli; nu, et vous ne m'avez pas vêtu; malade et en prison, et vous ne m'avez pas visité." ⁴⁴ Alors eux aussi lui répondront: " Seigneur, quand vous avons-nous vu avoir faim, ou avoir soif, ou étranger, ou nu, ou malade, ou en prison, et ne vous avons-nous pas assisté? " ⁴⁵ Alors il leur répondra: " En vérité, je vous le dis, chaque fois que vous ne l'avez pas fait à l'un de ces plus petits, c'est à moi que vous ne l'avez pas fait. " ⁴⁶ Et ceux-ci s'en iront au supplice éternel, et les justes à la vie éternelle. "

7. Passion et résurrection

Complot contre Jésus

26 ¹ Or, quand Jésus eut achevé tous ces discours, il dit à ses disciples: " Vous savez que la Pâque a lieu dans deux jours, ² et le Fils de l'homme va être livré pour être crucifié. " ³ Alors les grands prêtres et les anciens du peuple se réunirent dans le palais du grand prêtre appelé Caïphe, ⁴ et ils délibérèrent sur les moyens de s'emparer de Jésus par ruse et de le faire mourir. ⁵ " Mais, disaient-ils, pas pendant la fête, de peur qu'il n'y ait du tumulte dans le peuple. "

L'onction à Béthanie

⁶ Comme Jésus se trouvait à Béthanie, dans la maison de Simon le lépreux, ⁷ une femme s'approcha de lui, avec un vase d'albâtre (plein) d'un parfum fort précieux; et, pendant qu'il était à table, elle le répandit sur sa tête. ⁸ Ce que voyant, les disciples dirent avec indignation: " A quoi bon cette perte? ⁹ On pouvait, en effet, vendre ce (parfum) très cher et en donner (le prix) aux pauvres. " ¹⁰ Mais Jésus, s'en étant aperçu, leur dit: " Pourquoi faites-vous de la peine à cette femme? C'est une bonne action qu'elle a faite à mon égard. ¹¹ Car toujours vous avez les pauvres avec vous; mais moi, vous ne m'avez pas toujours. ¹² En mettant ce parfum sur mon corps, elle l'a fait en prévision de ma sépulture. ¹³ Je vous le dis, en vérité, partout où sera prêché cet évangile, dans le monde entier, ce qu'elle a fait sera raconté aussi, en mémoire d'elle. "

La trahison de Judas

¹⁴ Alors l'un des Douze, appelé Judas Iscariote, alla trouver les grands prêtres, ¹⁵ et dit: " Que voulez-vous me donner, et je vous le livrerai? " Et ils lui fixèrent trente pièces d'argent.

¹⁶ Depuis ce moment, il cherchait une occasion favorable pour livrer Jésus.

Préparatifs du repas pascal

¹⁷ Le premier jour des Azymes, les disciples vinrent trouver Jésus, et lui dirent: " Où voulez-vous que nous vous fassions les préparatifs pour manger la pâque? " ¹⁸ Il leur dit: " Allez à la ville, chez un tel, et dites-lui: Le maître (te) fait dire: Mon temps est proche, je ferai chez toi la pâque avec mes disciples. " ¹⁹ Les disciples firent ce que Jésus leur avait commandé, et ils firent les préparatifs de la pâque.

Annonce de la trahison de Judas

²⁰ Le soir venu, il se met à table avec les douze. ²¹ Pendant qu'ils mangeaient, il dit: " Je vous le dis en vérité, un de vous me trahira " ²² Et, profondément attristés, ils se mirent à lui dire, chacun de son côté: " Serait-ce moi, Seigneur? " ²³ Il répondit: " Celui qui a mis avec moi la main au plat celui-là me trahira! " ²⁴ Le Fils de l'homme s'en va, selon ce qui est écrit de lui; mais malheur à l'homme par qui le Fils de l'homme est trahi! Mieux vaudrait pour cet homme-là qu'il ne fût pas né. " ²⁵ Judas, qui le trahissait, prit la parole et dit: " Serait-ce moi, Rabbi? — Tu l'as dit, " répondit-il

Institution de l'Eucharistie

²⁶ Pendant le repas, Jésus prit du pain et après avoir dit la bénédiction, il le rompit et le donna à ses disciples, en disant: " Prenez et mangez, ceci est mon corps. " ²⁷ Il prit ensuite une coupe et, après avoir rendu grâces, il la leur donna, en disant: " Buvez-en tous, ²⁸ car ceci est mon sang, (le sang) de l'alliance, répandu pour beaucoup en rémission des péchés. " ²⁹ Je vous le dis, je ne boirai plus désormais de ce produit de la vigne jusqu'à ce jour où je le boirai nouveau avec vous dans le royaume de mon Père. "

Prédiction du reniement de Pierre

³⁰ Après le chant de l'hymne, ils s'en allèrent au mont des Oliviers. ³¹ Alors Jésus leur dit: " Je vous serai à tous, cette nuit-ci, une occasion de chute, car il est écrit: Je frapperai le pasteur, et les brebis du troupeau seront dispersées. " ³² Mais, après que je serai ressuscité, je vous précéderai en Galilée. " ³³ Pierre, prenant la parole, lui dit: " Quand vous seriez pour tous une occasion de chute, vous ne le serez jamais pour moi. " ³⁴ Jésus lui dit: " Je te le

dis, en vérité, cette nuit-ci, avant que le coq ait chanté trois fois tu me renieras. " ³⁵ Pierre lui dit: " Quand même il me faudrait mourir avec vous, je ne vous renierai pas. " Et tous les disciples dirent de même.

A Gethsémani

³⁶ Alors Jésus arrive avec eux en un domaine appelé Gethsémani, et il dit à ses disciples: " Demeurez ici, tandis que je m'en vais là pour prier. " ³⁷ Ayant pris avec lui Pierre et les deux fils de Zébédée, il commença à éprouver de la tristesse et de l'angoisse. ³⁸ Alors il leur dit: " Mon âme est triste jusqu'à la mort; restez ici et veillez avec moi. " ³⁹ Et s'étant un peu avancé, il tomba sur sa face, priant et disant: " Mon Père, s'il est possible, que ce calice s'éloigne de moi! Cependant non pas comme je veux, mais comme vous (voulez)! " ⁴⁰ Et il vient vers les disciples et il les trouve endormis; et il dit à Pierre: " Ainsi, vous n'avez pas eu la force de veiller une heure avec moi! ⁴¹ Veillez et priez, afin que vous n'entriez point en tentation. L'esprit est ardent, mais la chair est faible. " ⁴² Il s'en alla une seconde fois et pria ainsi: " Mon Père, si ce (calice) ne peut passer sans que je le boive, que votre volonté soit faite! " ⁴³ Etant revenu, il les trouva endormis, car leurs yeux étaient appesantis. ⁴⁴ Il les laissa et, s'en allant de nouveau, il pria pour la troisième fois, redisant la même parole. ⁴⁵ Alors il vient vers les disciples et leur dit: " Désormais dormez et reposez-vous; voici que l'heure est proche où le Fils de l'homme va être livré aux mains des pécheurs. ⁴⁶ Levez-vous, allons! Voici que celui qui me trahit est proche. "

L'arrestation de Jésus

⁴⁷ Comme il parlait encore, voilà que Judas, l'un des Douze, arriva, et avec lui une foule nombreuse armée de glaives et de bâtons, envoyée par les grands prêtres et les anciens du peuple. ⁴⁸ Celui qui le trahissait leur avait donné un signe: " Celui à qui je donnerai un baiser, c'est lui: arrêtez-le. " ⁴⁹ Et aussitôt, s'avançant vers Jésus, il dit: " Salut, Rabbi! ", et il lui donna un baiser. ⁵⁰ Jésus lui dit: " Ami, tu es là pour cela! " Alors ils s'avancèrent, mirent la main sur Jésus et le saisirent. ⁵¹ Et voilà qu'un de ceux qui étaient avec Jésus, mettant la main à son glaive, le tira et, frappant le serviteur du grand prêtre, lui emporta l'oreille. ⁵² Alors Jésus lui dit: " Remets ton glaive à sa place; car tous ceux qui prennent le glaive périront par le glaive. ⁵³ Ou penses-tu que je ne puisse pas recourir à mon Père, qui me fournirait sur l'heure plus de douze légions d'anges? ⁵⁴ Comment donc s'accompliraient les Ecritures, d'après lesquelles il doit en être ainsi? " ⁵⁵ En ce même moment Jésus dit aux foules: " Comme contre un brigand, vous êtes sortis avec des glaives et des bâtons pour me prendre! Chaque jour j'étais assis dans le temple, où j'enseignais, et vous ne m'avez pas arrêté. ⁵⁶ Mais tout cela est arrivé afin que fussent accomplies les Ecritures prophétiques. " Alors tous les disciples l'abandonnèrent et prirent la fuite.

Jésus devant le Sanhédrin

⁵⁷ Ceux qui avaient arrêté Jésus l'emmenèrent chez Caïphe, le grand prêtre, où se réunirent les scribes et les anciens. ⁵⁸ Or Pierre le suivait de loin jusqu'au palais du grand prêtre; y étant entré, il était assis avec les satellites pour voir la fin.

⁵⁹ Les grands prêtres et tout le Sanhédrin cherchaient un faux témoignage contre Jésus afin de le faire mourir; ⁶⁰ et ils n'en trouvèrent point, quoique beaucoup de faux témoins se fussent présentés. Finalement il s'en présenta deux qui ⁶¹ dirent: " Ces homme a dit: Je puis détruire le sanctuaire de Dieu et le rebâtir en trois jours. " ⁶² Le grand prêtre se leva et dit à Jésus: " Tu ne réponds rien! Qu'est-ce que ces hommes déposent contre toi? " ⁶³ Mais Jésus gardait le silence. Et le grand prêtre lui dit: " Je t'adjure par le Dieu vivant de nous dire, si tu es le Christ, le Fils de Dieu? " ⁶⁴ Jésus lui dit: " Tu l'as dit. Du reste, je vous le dis, à partir de maintenant vous verrez le Fils de l'homme assis à la droite de la Puissante et venant sur les nuées du ciel. " ⁶⁵ Alors le grand prêtre déchira ses vêtements, en disant: " Il a blasphémé! Qu'avons-nous encore besoin de témoins? Voici que vous venez d'entendre le blasphème: ⁶⁶ que vous ensemble? " Ils répondirent: " Il mérite la mort. "

⁶⁷ Alors ils lui crachèrent au visage et le frappèrent avec le poing; d'autres le souffletèrent, en disant: ⁶⁸ " Prophétise-nous, Christ! Quel est celui qui t'a frappé? "

Renlements de Pierre

⁶⁹ Or Pierre était assis, dehors, dans la cour. Une servante s'approcha de lui et dit: " Toi aussi, tu étais avec Jésus le Galiléen! " ⁷⁰ Mais il nia devant tous en disant: " Je ne sais ce que tu veux dire. " ⁷¹ Comme il se dirigerait vers la porte, une autre le vit et dit à ceux (qui se trouvaient) là: " Celui-là était avec Jésus de Nazareth! " ⁷² Et de nouveau il nia avec serment: " Je ne connais pas cet homme. " ⁷³ Un peu après, ceux qui étaient présents s'approchèrent et dirent à Pierre: " Pour sûr, toi aussi tu en es; aussi bien, ton langage te fait reconnaître. " ⁷⁴ Alors il se mit à faire des imprécations et à jurer: " Je ne connais pas cet homme! " Et aussitôt un coq chanta. ⁷⁵ Et Pierre se souvint de la parole de Jésus, qui lui avait dit: " Avant que le coq ait chanté, tu me renieras trois fois. " Et étant sorti, il pleura amèrement.

Jésus est livré à Pilate

²⁷ ¹ Le matin venu, tous les grands prêtres et les anciens du peuple prirent une délibération contre Jésus pour le faire mourir. ² Et, après l'avoir lié, ils l'emmenèrent et le remirent à Ponce Pilate, le gouverneur.

Mort de Judas

³ Alors Judas, qui l'avait trahi, voyant qu'il était condamné, fut pris de remords et rapporta les trente pièces d'argent aux grands prêtres et aux anciens, ⁴ disant: " J'ai péché en livrant un sang innocent. " Ils dirent: " Ou'est-ce que cela nous fait? A toi de voir! " ⁵ Alors, ayant jeté les pièces d'argent dans le sanctuaire, il se retira et alla se pendre. ⁶ Mais les grands prêtres prirent les pièces d'argent et dirent: " Il n'est pas permis de les mettre dans le trésor, puisque c'est le prix du sang. " ⁷ Et, après avoir pris une délibération, ils achetèrent avec (cet argent) le champ du potier pour la sépulture des étrangers. ⁸ C'est pourquoi ce champ fut appelé Champ du sang, (et l'est) encore aujourd'hui. ⁹ Alors fut accomplie la parole du prophète Jérémie: Ils ont pris les trente pièces d'argent, prix de celui qui a été mis à prix, qu'ont mis à prix des enfants d'Israël, ¹⁰ et ils les ont données pour le champ du potier, comme le Seigneur me l'a ordonné.

Jésus devant Pilate

¹¹ Jésus comparut devant le gouverneur, et le gouverneur l'interrogea, en disant: " Es-tu le roi des Juifs? " Jésus dit: " Tu le dis. " ¹² Mais il ne répondait rien aux accusations des grands prêtres et des anciens. ¹³ Alors Pilate lui dit: " N'entends-tu pas combien de témoignages ils portent contre toi? " ¹⁴ Mais il ne lui répondit sur aucun point, de sorte que le gouverneur était dans un grand étonnement. ¹⁵ Or, à chaque fête, le gouverneur avait coutume de relâcher à la foule un prisonnier, celui qu'ils voulaient. ¹⁶ Ils avaient alors un prisonnier fameux, nommé Barabbas. ¹⁷ Donc, quand ils furent rassemblés, Pilate leur dit: " Lequel voulez-vous que je vous relâche, Barabbas ou Jésus dit Christ? " ¹⁸ Il savait, en effet, que c'était par jalousie qu'ils l'avaient livré. ¹⁹ Pendant qu'il siégeait au tribunal, sa femme lui envoya dire: " N'aie point affaire avec ce juste; car j'ai été aujourd'hui fort tourmentée en songe à cause de lui. " ²⁰ Mais les grands prêtres et les anciens persuadèrent aux foules de demander Barabbas, et de réclamer la mort de Jésus. ²¹ Le gouverneur, prenant la parole, leur dit: " Lequel des deux voulez-vous que je vous relâche? " Ils dirent: " Barabbas. " ²² Pilate leur dit: " Que ferai-je donc de Jésus dit Christ? " Tous dirent: " Qu'il soit crucifié! " ²³ Il dit " Qu'a-t-il donc fait de mal? " Et ils crièrent encore plus fort: " Qu'il soit crucifié! " ²⁴ Pilate, voyant qu'il ne gagnait rien, mais que le tumulte allait croissant, prit de l'eau et se lava les mains devant la foule, en disant: " Je suis innocent du sang de ce juste; à vous de voir! " ²⁵ Et tout le peuple répondit: " Que son sang soit sur nous et sur nos enfants! " ²⁶ Alors il leur relâcha Barabbas; et, après avoir fait flageller Jésus, il le remit (aux soldats) pour être crucifié.

Le couronnement d'épines

²⁷ Alors les soldats du gouverneur prirent Jésus avec eux dans le prétoire, et ils rassemblèrent autour de lui toute la cohorte. ²⁸ L'ayant dévêtu, ils jetèrent sur lui un manteau écarlate. ²⁹ Ils tressèrent une couronne avec des épines, qu'ils posèrent sur sa tête, avec un roseau dans sa main droite; et, fléchissant le genou devant lui, ils lui disaient par dérision: " Salut, roi des Juifs! " ³⁰ Ils lui crachaient aussi dessus et, prenant le roseau, ils en frappaient sa tête. ³¹ Après s'être moqués de lui, ils lui retirèrent le manteau, lui remirent ses vêtements et l'emmenèrent pour le crucifier.

Le crucifiement

³² En sortant, ils rencontrèrent un homme de Cyrène, nommé Simon, qu'ils réquisitionnèrent pour porter sa croix. ³³ Puis, étant arrivés à un lieu dit Golgotha, c'est-à-dire lieu du Crâne, ils lui donnèrent à boire du vin mêlé de fiel; mais, l'ayant goûté, il ne voulut pas boire. ³⁵ Quand ils l'eurent crucifié, ils se partagèrent ses vêtements en les tirant au sort. ³⁶ Et, s'étant assis, ils le gardaient. ³⁷ Au-dessus de sa tête ils mirent un écriteau indiquant la cause de sa condamnation: " Celui-ci est Jésus, le roi des Juifs. " ³⁸ Alors on crucifia avec lui deux brigands, l'un à droite et l'autre à gauche.

Jésus en croix raillé et outragé

³⁹ Et les passants l'injuriaient en hochant la tête ⁴⁰ et disant: " Toi, qui détruis le sanctuaire et le rebâties en trois jours, sauve-toi toi-même, si tu es Fils de Dieu et descends de la croix! " ⁴¹ De même, les grands prêtres aussi se moquaient de lui, avec les scribes et les anciens, disant: ⁴² " Il en a sauvé d'autres, il ne peut se sauver lui-même! Il est roi d'Israël, qu'il descende maintenant de la croix, et nous croirons en lui! " ⁴³ Il a mis sa confiance en Dieu; s'il l'aime, qu'il le délivre maintenant, car il a dit: Je suis Fils de Dieu! " ⁴⁴ Les brigands aussi, crucifiés avec lui, l'insultaient de la même manière.

La mort de Jésus

⁴⁵ Depuis la sixième heure jusqu'à la neuvième, il se fit des ténèbres sur toute la terre. ⁴⁶ Vers la neuvième heure, Jésus s'écria d'une voix forte: Eli, Eli, lema sabachtani? " c'est-à-dire " Mon Dieu, mon Dieu, pourquoi m'avez-vous abandonné? " ⁴⁷ Quelques-uns de ceux qui étaient là, l'ayant entendu, disaient: " Il appelle Elie. "

⁴⁸ Et aussitôt l'un d'eux courut prendre une éponge qu'il imbiba de vinaigre, et, l'ayant mise au bout d'un roseau, il lui présenta à boire. ⁴⁹ Mais les autres disaient: " Laisse! que nous voyions si Elie va venir le sauver. " ⁵⁰ Jésus poussa de nouveau un grand cri et rendit l'esprit. ⁵¹ Et voilà que le voile du sanctuaire se fendit en deux, du haut en bas, la terre trembla, les rochers se fendirent, ⁵² les sépulcres s'ouvrirent et les corps de beaucoup de saints défunts ressuscitèrent. ⁵³ . Et, sortis des sépulcres, après sa résurrection, ils entrèrent dans la ville sainte et apparurent à beaucoup. ⁵⁴ Le centurion et ceux qui, avec lui, gardaient Jésus, voyant le tremblement de terre et ce qui se passait, furent saisis d'une grande frayeur et dirent: " Vraiment, c'était le Fils de Dieu. "

⁵⁵ Il y avait là plusieurs femmes qui regardaient à distance; elles avaient suivi Jésus depuis la Galilée, pour le servir; ⁵⁶ parmi elles étaient Marie la Magdaléenne, Maire mère de Jacques et de Joseph, et la mère des fils de Zébédée.

L'ensevelissement

⁵⁷ Le soir venu, vint un homme riche d'Arimathie, nommé Joseph, qui lui aussi était devenu disciple de Jésus. ⁵⁸ Il alla trouver Pilate pour demander le corps de Jésus; Pilate alors ordonna qu'on le lui remit. ⁵⁹ Joseph prit le corps, l'enveloppa d'un linceul blanc, ⁶⁰ et le déposa dans son sépulcre neuf, qu'il avait fait tailler dans le roc; puis, ayant roulé une grosse pierre à l'entrée du sépulcre, il s'en alla. ⁶¹ Or Marie la Magdaléenne et l'autre Marie étaient là, assises en face du tombeau.

La garde du tombeau

⁶² Le lendemain, qui était (le jour) après la Préparation, les grands prêtres et les Pharisiens allèrent ensemble trouver Pilate ⁶³ et dirent: " Seigneur, nous nous sommes rappelés que cet imposteur, lorsqu'il vivait encore, a dit: " Dans trois jours je ressusciterai. " ⁶⁴ Commandez donc que le tombeau soit bien gardé jusqu'au troisième jour, de peur que ses disciples ne viennent le dérober et disent au peuple: " Il est ressuscité des morts. " Cette dernière imposture serait pire que la première. " ⁶⁵ Pilate leur dit: " Vous avez une garde: allez, gardez-le comme vous l'entendez. " ⁶⁶ Ils s'en allèrent donc et ils s'assurèrent du tombeau en scellant la pierre, avec une garde.

Le tombeau vide; message de l'Ange

²⁸ ¹ Après le sabbat, à l'aube du premier jour de la semaine, Marie la Magdaléenne et l'autre Marie allèrent voir le tombeau. ² Et voilà qu'il se fit un grand tremblement de terre, car un ange du Seigneur, étant descendu du ciel, s'approcha, roula la pierre, et s'assit dessus. ³ Son

aspect était (brillant) comme l'éclair, et son vêtement blanc comme la neige. ⁴ Dans l'effroi qu'ils en eurent, les gardes tremblèrent et devinrent comme morts. ⁵ Et prenant la parole, l'ange dit aux femmes: " Vous, ne craignez pas; car je sais que vous cherchez Jésus le crucifié. ⁶ Il n'est point ici, car il est ressuscité comme il l'avait dit. Venez et voyez la place où il était; ⁷ et hâtez-vous d'aller dire à ses disciples: Il est ressuscité des morts, et voici qu'il vous précède en Galilée; c'est là que vous le verrez. Je vous ai dit. " ⁸ Elles sortirent vite du sépulcre avec crainte et grande joie, et elles coururent porter la nouvelle à ses disciples.

L'apparition aux saintes femmes

⁹ Et voilà que Jésus se présenta devant elles et leur dit: " Salut! " Elles s'approchèrent, saisirent ses pieds et se prosternèrent devant lui. ¹⁰ Alors Jésus leur dit: " Ne craignez point; allez annoncer à mes frères qu'ils ont à partir pour la Galilée: c'est là qu'ils me verront. "

Supercherie des chefs juifs

¹¹ Pendant qu'elles étaient en chemin, voilà que quelques-uns des gardes virent dans la ville et annoncèrent aux grands prêtres tout ce qui était arrivé. ¹² Après s'être assemblés avec les anciens et avoir pris une délibération, ils donnèrent une grosse somme d'argent aux soldats, ¹³ en leur disant: Dites: Ses disciples sont venus de nuit et l'ont dérobé pendant que nous dormions. — ¹⁴ Que si cela arrive aux oreilles du gouverneur, nous l'apaiserons et nous ferons que vous n'ayez pas d'ennuis. " ¹⁵ Eux prirent l'argent et firent selon la leçon reçue. Et ce bruit s'est répandu parmi les Juifs jusqu'aujourd'hui.

Apparition en Galilée et mission universelle

¹⁶ Les onze disciples s'en allèrent en Galilée, sur la montagne que Jésus leur avait désignée. ¹⁷ En le voyant, ils se prosternèrent; mais il y en eut qui doutèrent. ¹⁸ Et Jésus s'approchant leur parla ainsi: " Toutes puissance m'a été donnée dans le ciel et sur la terre. ¹⁹ Allez donc, enseignez toutes les nations, les baptisant au nom du Père, du Fil et du Saint-Esprit, ²⁰ leur apprenant à observer tout ce que je vous ai commandé. Et moi, je suis avec vous toujours jusqu'à la fin du monde. "

Matthieu (CP) 24

Citations de
DS 308:

Magistère

Catéchisme France:
239

Citations de
DS 309-310:

Magistère

Catéchisme France:
239

Proverbes (CP) 11

- 11¹ La balance fausse est en horreur à Yahweh, mais le poids juste lui est agréable.
- 2 Si l'orgueil vient, viendra aussi l'ignominie; mais la sagesse est avec les humbles.
- 3 L'innocence des hommes droits les dirige, mais les détours des perfides les ruinent.
- 4 Au jour de la colère, la richesse ne sert de rien, mais la justice délivre de la mort.
- 5 La justice de l'homme intègre dirige ses voies, mais le méchant tombe par sa méchanceté.
- 6 La justice des hommes droits les délivre, mais les perfides sont pris par leur propre malice.
- 7 Quand meurt le méchant, son espoir périt, et l'attente du pervers est anéantie.
- 8 Le juste est délivré de l'angoisse, et le méchant y tombe à sa place.
- 9 Par sa bouche l'impie prépare la ruine de son prochain, mais les justes seront délivrés par la science.
- 10 Quand les justes sont heureux, la ville se réjouit; quand les méchants périssent, on pousse des cris de joie.
- 11 Par la bénédiction des hommes droits la ville prospère; elle est renversée par la bouche des impies.
- 12 Celui qui méprise son prochain est dépourvu de sens, mais l'homme intelligent se tait.
- 13 Le médisant dévoile les secrets, mais l'homme au cœur fidèle tient la chose cachée.
- 14 Quand la direction fait défaut, le peuple tombe; le salut est le grand nombre des conseillers.
- 15 Qui cautionne un inconnu s'en repent, mais celui qui craint de s'engager est en sécurité.
- 16 La femme qui a de la grâce obtient la gloire, les hommes énergiques acquièrent la richesse.
- 17 L'homme charitable fait du bien à son âme, mais l'homme cruel afflige sa propre chair.
- 18 Le méchant fait un travail trompeur, mais celui qui sème la justice a une récompense assurée.
- 19 La justice conduit à la vie, mais celui qui poursuit le mal va à la mort.
- 20 Les hommes au cœur pervers sont en abomination à Yahweh, mais ceux qui sont intègres en leur voie sont l'objet de ses complaisances.
- 21 Non, le méchant ne restera pas impuni, mais la postérité des justes sera sauvée.
- 22 Un anneau d'or au nez d'un pourceau, telle est la femme belle et dépourvue de sens.
- 23 Le désir des justes, c'est uniquement le bien: l'attente des méchants, c'est la fureur.
- 24 Celui-ci donne libéralement et s'enrichit; Cet autre épargne outre mesure et s'appauvrit.
- 25 L'âme bienfaisante sera rassasiée, et celui qui arrose sera lui-même arrosé.
- 26 Celui qui retient le blé est maudit du peuple, mais la bénédiction est sur la tête de celui qui le vend.

- 27 Celui qui recherche le bien trouve la faveur, mais celui qui cherche le mal, le mal l'atteindra.
- 28 Celui qui se confie dans sa richesse tombera, mais les justes germeront comme le feuillage.
- 29 Celui qui trouble sa maison héritera le vent, et l'insensé sera l'esclave de l'homme sage.
- 30 Le fruit du juste est un arbre de vie, et qui fait la conquête des âmes est sage.
- 31 Si le juste reçoit sur la terre une rétribution de peines, combien plus le méchant et le pécheur!
- 12¹ Celui qui aime l'instruction aime la science; celui qui hait la réprimande est insensé.
- 2 Celui qui est bon obtient la faveur de Yahweh, mais Yahweh condamne l'homme de malice.
- 3 L'homme ne s'affermir pas par la méchanceté, mais la racine des justes ne sera pas ébranlée.
- 4 Une femme vertueuse est la couronne de son mari, mais la femme sans honneur est comme la carie dans ses os.
- 5 Les pensées des justes sont l'équité; les conseils des méchants, la fraude.
- 6 Les paroles des méchants sont des pièges de mort, mais la bouche des hommes droits les sauve.
- 7 Le méchant fait un tour, et il n'est plus; mais la maison des justes reste debout.
- 8 L'homme est estimé dans la mesure de son intelligence; mais l'homme au coeur pervers sera méprisé.
- 9 Mieux vaut un homme humble qui suffit à ses besoins, qu'un glorieux manquant de pain.
- 10 Le juste s'occupe de son bétail, mais les entrailles des méchants sont cruelles.
- 11 Celui qui cultive son champ est rassasié de pain, mais celui qui poursuit des choses inutiles est dépourvu de sens.
- 12 Le méchant convoite la proie des méchants, mais la racine des justes donne son fruit.
- 13 Il y a dans le péché des lèvres un piège funeste, mais le juste se tire de la détresse.
- 14 C'est par le fruit de sa bouche qu'on est rassasié de biens, et il sera rendu à chacun suivant l'oeuvre de ses mains.
- 15 La voie de l'insensé est droite à ses yeux, mais le sage écoute les conseils.
- 16 L'insensé laisse voir aussitôt sa colère, mais l'homme prudent sait dissimuler un outrage.
- 17 Celui qui proclame la vérité dit ce qui est juste, et le faux témoin profère la perfidie.
- 18 Tel qui parle inconsidérément blesse comme un glaive, mais la langue des sages procure la guérison.
- 19 La langue véridique restera toujours, mais la langue mensongère est confondue en un clin d'oeil.
- 20 La fraude est dans le coeur de ceux qui méditent le mal, mais la joie est pour ceux qui conseillent la paix.

- 21 Aucun malheur n'arrive au juste, mais les méchants sont accablés de maux.
- 22 Les lèvres menteuses sont en horreur à Yahweh, mais ceux qui agissent selon la vérité lui sont agréables.
- 23 L'homme prudent cache sa science, mais le coeur de l'insensé publie sa folie.
- 24 La main vigilante dominera, mais la main indolente sera tributaire.
- 25 Le chagrin dans le coeur de l'homme l'abat, mais une bonne parole le réjouit.
- 26 Le juste montre la voie à son ami, mais la voie des méchants les égare.
- 27 Le paresseux ne rôtit pas son gibier, mais l'activité est pour l'homme un précieux trésor.
- 28 Dans le sentier de la justice est la vie, et dans le chemin qu'elle trace l'immortalité.
- 13** ¹ Le fils sage révèle l'instruction de son père, mais le moqueur n'écoute pas la réprimande.
- ² Du fruit de sa bouche l'homme goûte le bien, mais le désir des perfides, c'est la violence.
- ³ Celui qui veille sur sa bouche garde son âme; celui qui ouvre trop ses lèvres court à sa perte.
- ⁴ Le paresseux a des désirs, et ils ne sont pas satisfaits, mais le désir des hommes diligents sera rassasié.
- ⁵ Le juste déteste les paroles mensongères; le méchant procure la honte et la confusion.
- ⁶ La justice garde la voie de l'homme intègre, mais la méchanceté cause la ruine du pécheur.
- ⁷ Tel fait le riche qui n'a rien, tel fait le pauvre qui a de grands biens.
- ⁸ La richesse d'un homme est rançon de sa vie, mais le pauvre n'entend même pas la menace.
- ⁹ La lumière du juste brille joyeusement, mais la lampe des méchants s'éteint.
- ¹⁰ L'orgueil ne produit que des querelles; mais la sagesse est avec ceux qui se laissent conseiller.
- ¹¹ La richesse mal acquise s'évanouit, mais celui qui l'amasse peu à peu l'augmente.
- ¹² L'espoir différé rend le coeur malade, mais le désir accompli est un arbre de vie.
- ¹³ Celui qui méprise la parole se perd, mais celui qui respecte le précepte sera récompensé.
- ¹⁴ L'enseignement du sage est une source de vie, pour échapper aux pièges de la mort.
- ¹⁵ Une intelligence cultivée produit la grâce, mais la voie des perfides est rude.
- ¹⁶ Tout homme prudent agit avec réflexion, mais l'insensé étale sa folie.
- ¹⁷ Un envoyé méchant tombe dans le malheur, mais un messenger fidèle procure la guérison.
- ¹⁸ Misère et honte à qui rejette la correction; celui qui reçoit la réprimande est honoré.
- ¹⁹ Le désir satisfait réjouit l'âme, et s'éloigner du mal fait horreur aux insensés.
- ²⁰ Celui qui fréquente les sages devient sage, mais celui qui se plaît avec les insensés devient méchant.
- ²¹ Le malheur poursuit les pécheurs, mais le bonheur récompense les justes.

- 22 L'homme de bien laisse son héritage aux enfants de ses enfants; mais la richesse du pécheur est réservée au juste.
- 23 Dans le champ défriché par le pauvre abonde la nourriture, mais il en est qui périssent faute de justice.
- 24 Celui qui ménage sa verge hait son fils, mais celui qui l'aime le corrige de bonne heure.
- 25 Le juste mange et satisfait son appétit, mais le ventre des méchants éprouve la disette.
- 14¹ La femme sage bâtit sa maison, et la femme insensée la renverse de ses propres mains.
- 2 Celui-là marche dans sa droiture qui craint Yahweh, et celui qui le méprise est pervers dans sa voie.
- 3 Dans la bouche de l'insensé est la verge de son orgueil, mais les lèvres des sages les gardent.
- 4 Où il n'y a pas de boeufs, la crèche est vide, mais la vigueur des boeufs procure des revenus abondants.
- 5 Le témoin fidèle ne ment pas, mais le faux témoin profère des mensonges.
- 6 Le moqueur cherche la sagesse et ne la trouve pas, mais pour l'homme intelligent la science est facile.
- 7 Eloigne-toi de l'insensé; car tu sais que la science n'est pas sur ses lèvres.
- 8 La sagesse de l'homme prudent est de comprendre sa voie; la folie des insensés, c'est la tromperie.
- 9 L'insensé se rit du péché, mais parmi les hommes droits est la bienveillance.
- 10 Le coeur connaît ses propres chagrins, et un étranger ne peut partager sa joie.
- 11 La maison des méchants sera détruite, mais la tente des hommes droits fleurira.
- 12 Telle voie paraît droite à un homme, mais son issue, c'est la voie de la mort.
- 13 Même dans le rire le coeur trouve la douleur, et la joie se termine par le deuil.
- 14 L'impie sera rassasié de ses voies, et l'homme de bien de ses fruits.
- 15 L'homme simple croit à toute parole, mais l'homme prudent veille sur ses pas.
- 16 Le sage craint et se détourne du mal, mais l'insensé s'emporte et reste en sécurité.
- 17 L'homme prompt à s'irriter fait des sottises, et le malicieux s'attire la haine.
- 18 Les simples ont en partage la folie, et les prudents se font de la science une couronne.
- 19 Les méchants s'inclinent devant les bons, et les impies aux portes du juste.
- 20 Le pauvre est odieux même à son ami; mais les amis du riche sont nombreux.
- 21 Celui qui méprise son prochain commet un péché; mais heureux celui qui a pitié des malheureux!
- 22 Ne s'égareront-ils pas ceux qui méditent le mal, et la faveur et la vérité ne sont-elles pas pour ceux qui méditent le bien?
- 23 Tout travail produit l'abondance, mais les paroles vaines mènent à la disette.

- 24 La richesse est une couronne pour les sages; la folie des insensés est toujours folie.
- 25 Le témoin véridique délivre des âmes, l'astuce profère des mensonges.
- 26 Celui qui craint Yahweh trouve un appui solide, et ses enfants ont un sûr refuge.
- 27 La crainte de Yahweh est une source de vie, pour échapper aux pièges de la mort.
- 28 Le peuple nombreux est la gloire du roi; le manque de sujets, c'est la ruine du prince.
- 29 Celui qui est lent à la colère a une grande intelligence; mais celui qui est prompt à s'emporter publie sa folie.
- 30 Un coeur tranquille est la vie du corps, mais l'envie est la carie des os.
- 31 Celui qui opprime le pauvre outrage celui qui l'a fait; mais il l'honore celui qui a pitié de l'indigent.
- 32 Par sa propre malice le méchant est renversé; jusque dans sa mort le juste a confiance.
- 33 Dans le coeur de l'homme intelligent repose la sagesse, et au milieu des insensés on la reconnaît.
- 34 La justice élève une nation, mais le péché est l'opprobre des peuples.
- 35 La faveur du roi est pour le serviteur intelligent, et sa colère pour celui qui fait honte.
- 15 ¹ Une réponse douce calme la fureur, mais une parole dure excite la colère.
- 2 La langue des sages rend la science aimable; de la bouche des insensés déborde la folie.
- 3 Les yeux de Yahweh sont en tout lieu, observant les méchants et les bons.
- 4 la parole douce est un arbre de vie, mais la langue perverse brise le coeur.
- 5 L'insensé méprise l'instruction de son père, mais celui qui profite de la réprimande devient plus sage.
- 6 Il y a grande richesse dans la maison du juste, mais il y a du trouble dans les gains du méchant.
- 7 Les lèvres du sage répandent la science, mais non le coeur de l'insensé.
- 8 Le sacrifice des méchants est en horreur à Yahweh, mais la prière des hommes droits lui plaît.
- 9 La voie du méchant est en abomination à Yahweh, mais il aime celui qui poursuit la justice.
- 10 Une correction sévère frappe celui qui abandonne le sentier; celui qui hait la réprimande mourra.
- 11 Le schéol et l'abîme sont à nu devant Yahweh: combien plus les coeurs des enfants des hommes!
- 12 Le moqueur n'aime pas qu'on le reprenne, il ne va pas vers les sages.
- 13 Un coeur joyeux rend le visage serein, mais, quand le coeur est triste, l'esprit est abattu.
- 14 Le coeur intelligent cherche la science, mais la bouche des insensés se repaît de folie.
- 15 Tous les jours de l'affligé sont mauvais, mais le coeur content est un festin perpétuel.
- 16 Mieux vaut peu avec la crainte de Yahweh, qu'un grand trésor avec le trouble.

- 17 Mieux vaut des légumes avec de l'affection, qu'un boeuf gras avec de la haine.
- 18 L'homme violent excite des querelles, mais le patient apaise les disputes.
- 19 Le chemin du paresseux est comme une haie d'épines, mais le sentier des hommes droits est aplani.
- 20 Un fils sage fait la joie de son père, et l'insensé méprise sa mère.
- 21 La folie est une joie pour l'homme dépourvu de sens, mais un homme intelligent suit le droit chemin.
- 22 Les projets échouent faute de délibération, mais ils réussissent quand il y a de nombreux conseillers.
- 23 L'homme a de la joie pour une bonne réponse de sa bouche, et combien est agréable une parole dite à propos!
- 24 Le sage suit un sentier de vie qui mène en haut, pour se détourner du schéol qui est en bas.
- 25 Yahweh renverse la maison des orgueilleux, mais il affermit les bornes de la veuve.
- 26 Les pensées mauvaises sont en horreur à Yahweh, mais les paroles bienveillantes sont pures à ses yeux.
- 27 Celui qui est âpre au gain trouble sa maison, mais celui qui hait les présents vivra.
- 28 Le coeur du juste médite ce qu'il doit répondre, mais le mal jaillit de la bouche des méchants.
- 29 Yahweh est loin des méchants, mais il écoute la prière des justes.
- 30 Un regard bienveillant réjouit le coeur; une bonne nouvelle engraisse les os.
- 31 L'oreille qui écoute les réprimandes salutaires a sa demeure parmi les sages.
- 32 Celui qui rejette la correction méprise son âme, mais celui qui écoute la réprimande acquiert la sagesse.
- 33 La crainte de Yahweh est l'école de la sagesse, et l'humilité précède la gloire.

- 16¹ A l'homme de former des projets dans son coeur, mais la réponse de la langue vient de Yahweh.
- 2 Toutes les voies de l'homme sont pures à ses yeux, mais Yahweh pèse les esprits.
- 3 Recommande tes oeuvres à Yahweh, et tes projets réussiront.
- 4 Yahweh a tout fait pour son but, et le méchant lui-même pour le jour du malheur.
- 5 Quiconque a le coeur hautain est en abomination à Yahweh; sûrement, il ne sera pas impuni.
- 6 Par la bonté et la fidélité on expie l'iniquité, et par la crainte de Yahweh on se détourne du mal.
- 7 Quand Yahweh a pour agréables les voies d'un homme, il réconcilie avec lui ses ennemis mêmes.
- 8 Mieux vaut peu avec la justice, que de grands revenus avec l'injustice.

- 9 Le coeur de l'homme médite sa voie, mais c'est Yahweh qui dirige ses pas.
- 10 Des oracles sont sur les lèvres du roi; que sa bouche ne pêche pas quand il juge!
- 11 La balance et les plateaux justes sont de yahweh, tous les poids du sac sont son ouvrage.
- 12 C'est une abomination pour les rois de faire le mal, car c'est par la justice que le trône s'affermir.
- 13 Les lèvres justes jouissent de la faveur des rois, et ils aiment celui qui parle avec droiture.
- 14 La fureur du roi est un messenger de mort, mais un homme sage l'apaise.
- 15 La sérénité du visage du roi donne la vie, et sa faveur est comme la pluie du printemps.
- 16 Acquérir la sagesse vaut bien mieux que l'or; acquérir l'intelligence est bien préférable à l'argent.
- 17 Le grand chemin des hommes droits, c'est d'éviter le mal; celui-là garde son âme qui veille sur sa voie.
- 18 L'orgueil précède la ruine, et la fierté précède la chute.
- 19 Mieux vaut être humble avec les petits que de partager le butin avec les orgueilleux.
- 20 Celui qui est attentif à la parole trouve le bonheur, et celui qui se confie en Yahweh est heureux.
- 21 Celui qui est sage de coeur est appelé intelligent, et la douceur des lèvres augmente le savoir.
- 22 La sagesse est une source de vie pour celui qui la possède, et le châtement de l'insensé, c'est sa folie.
- 23 Le coeur du sage donne la sagesse à sa bouche, et sur ses lèvres accroît le savoir.
- 24 Les bonnes paroles sont un rayon de miel, douces à l'âme et salutaires au corps.
- 25 Telle voie paraît droite à un homme, mais son issue, c'est la voie de la mort.
- 26 Le travailleur travaille pour lui, car sa bouche l'y excite.
- 27 L'homme pervers prépare le malheur, et il y a sur ses lèvres comme un feu ardent.
- 28 L'homme pervers excite des querelles, et le rapporteur divise les amis.
- 29 L'homme violent séduit son prochain, et le conduit dans une voie qui n'est pas bonne.
- 30 Celui qui ferme les yeux pour méditer la tromperie; celui qui pince les lèvres, commet déjà le mal.
- 31 Les cheveux blancs sont une couronne d'honneur; c'est dans le chemin de la justice qu'on la trouve.
- 32 Celui qui est lent à la colère vaut mieux qu'un héros; et celui qui domine son esprit, que le guerrier qui prend les villes.
- 33 On jette les sorts dans le pan de la robe, mais de Yahweh vient toute décision.
- 17 ¹ Mieux vaut un morceau de pain sec avec la paix, qu'une maison pleine de viande avec la discorde.
- 2 Un serviteur prudent l'emporte sur le fils qui fait honte, et il partagera l'héritage avec les

frères.

³ Le creuset éprouve l'argent et le fourneau l'or; celui qui éprouve les coeurs, c'est le Seigneur.

⁴ Le méchant écoute la lèvre inique, le menteur prête l'oreille à la mauvaise langue.

⁵ Celui qui se moque du pauvre outrage celui qui l'a fait; celui qui se réjouit d'un malheur ne restera pas impuni.

⁶ Les enfants des enfants sont la couronne des vieillards, et les pères sont la gloire de leurs enfants.

⁷ Des paroles distinguées ne conviennent pas à l'insensé; mais bien moins à un noble les paroles mensongères!

⁸ Un présent est une pierre précieuse aux yeux de qui le possède; partout où il se tourne, il a du succès.

⁹ Celui qui couvre une faute cherche l'amitié, et celui qui la rappelle en ses paroles divise les amis.

¹⁰ Un blâme fait plus d'impression sur l'homme intelligent que cent coups sur l'insensé.

¹¹ Le méchant ne cherche que rébellion, mais un messenger cruel sera envoyé contre lui.

¹² Mieux vaut rencontrer une ourse privée de ses petits qu'un insensé pendant sa folie.

¹³ Celui qui rend le mal pour le bien ne verra jamais le malheur quitter sa maison.

¹⁴ C'est ouvrir une digue que de commencer une querelle; avant que la dispute s'allume, retire-toi.

¹⁵ Celui qui absout le coupable et celui qui condamne le juste sont tous deux en abomination à Yahweh.

¹⁶ A quoi sert l'argent dans la main de l'insensé? A acheter la sagesse? Il n'a pas le sens pour le faire.

¹⁷ L'ami aime en tout temps; dans le malheur il devient un frère.

¹⁸ L'homme sans intelligence prend des engagements, il se fait caution pour son prochain.

¹⁹ Celui qui aime les querelles aime le péché; celui qui élève sa parole aime sa ruine.

²⁰ Qui a un coeur faux ne trouve pas le bonheur, et qui a une langue perverse tombe dans le malheur.

²¹ Celui qui donne naissance à un insensé en aura du chagrin; le père d'un fou ne sera pas joyeux.

²² Un coeur joyeux est un excellent remède; un esprit abattu dessèche les os.

²³ Le méchant reçoit des présents cachés dans le pli du manteau, pour pervertir les sentiers de la justice.

²⁴ L'homme intelligent a devant lui la sagesse, mais les yeux de l'insensé sont à l'extrémité de la terre.

²⁵ Un fils insensé fait le chagrin de son père, et l'amertume de sa mère.

²⁶ Il n'est pas bon de frapper le juste d'amende, ni de condamner les nobles à cause de leur droiture.

²⁷ Celui qui contient ses paroles possède la science, et celui qui est calme d'esprit est un

homme d'intelligence.

28 L'insensé lui-même, quand il se tait, passe pour un sage, pour intelligent, quand il ferme ses lèvres.

18¹ Celui qui se tient à l'écart ne cherche qu'à contenter sa passion, il s'irrite contre tout sage conseil.

2 Ce n'est pas l'intelligence qui plaît à l'insensé, c'est la manifestation de ses pensées.

3 Quand vient le méchant, vient aussi le mépris, et avec la honte vient l'opprobre.

4 Les paroles de la bouche de l'homme sont des eaux profondes; la source de la sagesse est un torrent qui déborde.

5 Il n'est pas bon d'avoir égard à la personne du méchant, pour faire tort au juste dans le jugement.

6 Les lèvres de l'insensé se mêlent aux querelles et sa bouche provoque les outrages.

7 La bouche de l'insensé cause sa ruine, et ses lèvres sont un piège pour son âme.

8 Les paroles du rapporteur sont des morceaux friands, elles descendent jusqu'au fond des entrailles.

9 Celui qui est lâche dans son travail est frère de celui qui va à la perdition.

10 Le nom de Yahweh est une tour forte; le juste s'y réfugie et y est en sûreté.

11 La fortune du riche est sa ville forte; dans sa pensée, c'est une muraille élevée.

12 Avant la ruine, le coeur de l'homme s'élève, mais l'humilité précède la gloire.

13 Celui qui répond avant d'avoir écouté, c'est pour lui folie et confusion.

14 L'esprit de l'homme le soutient dans la maladie mais l'esprit abattu, qui le relèvera?

15 Un coeur intelligent acquiert la science, et l'oreille des sages cherche la science.

16 Le présent d'un homme lui élargit la voie, et l'introduit auprès des grands.

17 Le premier qui expose sa cause paraît juste; vient la partie adverse, et on examine le différend.

18 Le sort fait cesser les contestations, et décide entre les puissants.

19 Un frère ennemi de son frère résiste plus qu'une ville forte, et leurs querelles sont comme les verrous d'un palais.

20 C'est du fruit de la bouche de l'homme que se nourrit son corps, du produit de ses lèvres qu'il se rassasie.

21 La mort et la vie sont au pouvoir de la langue; suivant son choix, on mangera ses fruits.

22 Celui qui trouve une femme trouve le bonheur; c'est une faveur qu'il a reçue de Yahweh.

23 Le pauvre parle en suppliant, et le riche répond durement.

24 L'homme aux nombreux amis les a pour sa perte, mais il tel ami plus attaché qu'un frère.

19¹ Mieux vaut le pauvre qui marche dans son intégrité, que l'homme aux lèvres dédaigneuses et qui est insensé.

- 2 L'ignorance de l'âme n'est pas bonne, et celui dont les pieds se hâtent tombe.
- 3 La folie de l'homme pervertit sa voie, et c'est contre Yahweh que son coeur s'irrite.
- 4 La richesse procure un grand nombre d'amis, mais le pauvre se voit séparé de son ami.
- 5 Le faux témoin ne restera pas impuni, et celui qui dit des mensonges n'échappera pas.
- 6 Nombreux sont les flatteurs de l'homme généreux, et tous sont les amis de celui qui fait des présents.
- 7 Tous les frères du pauvre le haïssent; combien plus ses amis s'éloignent-ils de lui! Il cherche des paroles bienveillantes, et il n'en trouve pas.
- 8 Celui qui acquiert de l'intelligence aime son âme; et celui qui observe la prudence obtiendra le bonheur.
- 9 Le faux témoin ne restera pas impuni, et celui qui dit des mensonges périra.
- 10 Il ne sied pas à l'insensé de vivre dans les délices: moins encore à l'esclave de dominer sur les princes!
- 11 La sagesse d'un homme le rend partient, et il se fait une gloire d'oublier les offenses.
- 12 La colère du roi est comme le rugissement d'un lion, et sa faveur est comme la rosée sur l'herbe.
- 13 Un fils insensé est le malheur de son père, et les querelles d'une femme une gouttière sans fin.
- 14 Une maison et des richesses sont un héritage paternel mais une femme intelligente est un don de Yahweh.
- 15 La paresse fait tomber dans l'assoupissement, et l'âme nonchalante éprouvera la faim.
- 16 Celui qui garde le commandement garde son âme; celui qui n'est pas attentif à sa voie mourra.
- 17 Celui qui a pitié du pauvre prête à Yahweh, qui récompensera sa bonne oeuvre.
- 18 Châtie ton fils, car il y a encore de l'espérance mais ne va pas jusqu'à le faire mourir.
- 19 L'homme à la colère violente en subira la peine; si tu le sauves une fois, il te faudra recommencer.
- 20 Écoute les conseils et reçois l'instruction, afin que tu sois sage dans la suite de ta vie.
- 21 Beaucoup de projets s'agitent dans le coeur de l'homme, mais c'est le dessein de Yahweh qui s'accomplit.
- 22 Ce qui recommande un homme, c'est sa bonté, et mieux vaut un pauvre qu'un menteur.
- 23 La crainte de Yahweh mène à la vie, et l'on reste rassasié, sans être visité par le malheur.
- 24 Le paresseux plonge sa main dans le plat, et ne la ramène pas à sa bouche.
- 25 Frappe le moqueur, et l'homme simple deviendra sage; reprends l'homme intelligent, et il comprendra la science.
- 26 Celui qui maltraite son père et qui fait fuir sa mère est un fils qui se couvre de honte et d'opprobre.
- 27 Cesse, mon fils, d'écouter l'instruction, et tu t'éloigneras des paroles de la science.
- 28 Un témoin pervers se moque de la justice, et la bouche des méchants avale l'iniquité.

29 Les jugements sont prêts pour les railleurs, et les coups pour le dos des insensés.

20¹ Le vin est moqueur, les boissons fermentées tumultueuses; quiconque s'y adonne n'est pas sage.

2 Semblable au rugissement du lion est la terreur qu'inspire le roi; celui qui l'irrite pêche contre lui-même.

3 C'est une gloire pour l'homme de s'abstenir des querelles, mais tout insensé s'abandonne à la colère.

4 A cause du mauvais temps, le paresseux ne laboure pas; à la moisson, il cherchera, et il n'y aura rien.

5 La pensée dans le coeur de l'homme est une eau profonde, mais l'homme intelligent y puisera.

6 Beaucoup d'hommes vantent leur bonté; mais un homme fidèle, qui le trouvera?

7 Le juste marche dans son intégrité; heureux ses enfants après lui!

8 Le roi, assis sur le trône de la justice, dissipe tout mal par son regard.

9 Qui dira: «J'ai purifié mon coeur, je suis net de mon péché?»

10 Poids et poids, épha et épha, sont l'un et l'autre en horreur à Yahweh.

11 L'enfant montre déjà par ses actions si ses oeuvres seront pures et droites.

12 L'oreille qui entend et l'oeil qui voit, c'est Yahweh qui les a faits l'un et l'autre.

13 N'aime pas le sommeil, pour ne pas devenir pauvre; ouvre les yeux, et rassasie-toi de pain.

14 Mauvais! Mauvais! Dit l'acheteur, et, en s'en allant, il se félicite.

15 Il y a de l'or et beaucoup de perles, mais les lèvres sages sont un vase précieux.

16 Prends son vêtement, car il a répondu pour autrui; exige de lui des gages à cause des étrangers.

17 Le pain de fourberie est doux à l'homme, mais à la fin sa bouche est remplie de gravier.

18 Les projets s'affermissent par le conseil; conduis la guerre avec prudence.

19 Celui qui s'en va médissant dévoile les secrets; évite avec soin celui qui a les lèvres toujours ouvertes.

20 Si quelqu'un maudit son père et sa mère, sa lampe s'éteindra au sein des ténèbres.

21 Un héritage hâté à l'origine ne sera pas béni à la fin.

22 Ne dis pas: «Je rendrai le mal;» espère en Yahweh, et il te délivrera.

23 Poids et poids sont en horreur à Yahweh, et la balance fausse n'est pas une chose bonne.

24 C'est Yahweh qui dirige les pas de l'homme; et l'homme peut-il comprendre sa voie?

25 C'est un piège pour l'homme de dire à la légère: «Cela est sacré!» et de ne réfléchir qu'après le voeu fait.

26 Un roi sage dissipe les méchants, et fait passer sur eux la roue.

27 L'âme de l'homme est une lampe de Yahweh; elle pénètre jusqu'au fond des entrailles.

28 La bonté et la fidélité gardent le roi, et il affermit son trône par la bonté.

29 La force est la parure des jeunes gens, et les cheveux blancs sont l'ornement des vieillards.

30 La meurtrissure qui déchire la chair guérit le mal; de même les coups qui atteignent au fond des entrailles.

21 ¹ Le cœur du roi est un cours d'eau dans la main de Yahweh, il l'incline partout où il veut.

² Toutes les voies de l'homme sont doites à ses yeux; mais celui qui pèse les cœurs, c'est Yahweh.

³ Pratiquer la justice et l'équité, est aux yeux de Yahweh préférable aux sacrifices.

⁴ Des regards hautains et un cœur superbe: flambeau des méchants, ce n'est que péché.

⁵ Les projets de l'homme diligent ne vont qu'à l'abondance; mais quiconque précipite ses démarches n'arrive qu'à la disette.

⁶ Des trésors acquis par une langue mensongère: vanité fugitive d'hommes qui courent à la mort.

⁷ La violence des méchants les égare, parce qu'ils n'ont pas voulu pratiquer la justice.

⁸ La voie du criminel est tortueuse, mais l'innocent agit avec droiture.

⁹ Mieux vaut habiter à l'angle d'un toit, que de rester avec une femme querelleuse.

¹⁰ L'âme du méchant désire le mal; son ami ne trouve pas grâce à ses yeux.

¹¹ Quand on châtie le méchant, le simple devient sage, et quand on instruit le sage, il devient plus sage.

¹² Le juste considère la maison du méchant; Dieu précipite les méchants dans le malheur.

¹³ Celui qui ferme l'oreille au cri du pauvre criera lui-même sans qu'on lui réponde.

¹⁴ Un don fait en secret apaise la colère, un présent tiré du pli du manteau calme la fureur violente.

¹⁵ C'est une joie pour le juste de pratiquer la justice, mais l'épouvante est pour ceux qui font le mal.

¹⁶ L'homme qui s'écarte du sentier de la prudence reposera dans l'assemblée des morts.

¹⁷ Celui qui aime la joie sera indigent; celui qui aime le vin et l'huile parfumée ne s'enrichit pas.

¹⁸ Le méchant sert de rançon pour le juste, et le perfide pour les hommes droits.

¹⁹ Mieux vaut habiter dans une terre déserte qu'avec une femme querelleuse et colère.

²⁰ De précieux trésors, de l'huile sont dans la maison du sage; mais un homme insensé les engloutit.

²¹ Celui qui poursuit la justice et la miséricorde trouvera la vie, la justice et la gloire.

²² Le sage prend d'assaut une ville de héros, et il renverse le rempart où elle mettait sa confiance.

- 23 Celui qui garde sa bouche et sa langue garde son âme des angoisses.
- 24 On appelle moqueur l'homme hautain, enflé d'orgueil, qui agit avec un excès d'arrogance.
- 25 Les désirs du paresseux le tuent, parce que ses mains refusent de travailler.
- 26 Tout le jour il désire avec ardeur, mais le juste donne sans relâche.
- 27 Le sacrifice des méchants est abominable, surtout quand ils l'offrent avec des pensées criminelles!
- 28 Le témoin menteur périra, mais l'homme qui écoute pourra parler toujours.
- 29 Le méchant prend un air effronté, mais l'homme droit dirige sa voie.
- 30 Il n'y a ni sagesse, ni prudence, ni conseil en face de Yahweh.
- 31 On équipe le cheval pour le jour du combat, mais de Yahweh dépend la victoire.
- 22¹ La bonne renommée vaut mieux que de grandes richesses, et l'estime a plus de prix que l'argent et l'or.
- 2 Le riche et le pauvre se rencontrent; Yahweh est leur auteur à tous deux.
- 3 L'homme prudent voit le mal et se cache, mais les simples passent outre et en portent la peine.
- 4 Le fruit de l'humilité, c'est la crainte de Yahweh; c'est la richesse, la gloire et la vie.
- 5 Des épines et des pièges sont sur la voie du pervers; celui qui garde son âme s'en éloigne.
- 6 Instruis l'enfant selon la voie qu'il doit suivre; et, même lorsqu'il sera vieux, il ne s'en détournera pas.
- 7 Le riche domine sur les pauvres, et celui qui emprunte est l'esclave de celui qui prête.
- 8 Celui qui sème l'injustice moissonne le malheur, et la verge de sa colère disparaît.
- 9 L'homme au regard bienveillant sera béni, parce qu'il donne de son pain au pauvre.
- 10 Chasse le moqueur, et la querelle prendra fin; la dispute et l'outrage cesseront.
- 11 Celui qui aime la pureté du coeur, et qui a la grâce sur les lèvres, a le roi pour ami.
- 12 Les yeux de Yahweh gardent la science, mais il confond les paroles du pervers.
- 13 Le paresseux dit: «Il y a un lion dehors! Je serai tué au milieu des places!»
- 14 La bouche des étrangères est une fosse profonde; celui contre qui Yahweh est irrité y tombera.
- 15 La folie est attachée au coeur de l'enfant; la verge de la discipline l'éloignera de lui.
- 16 Opprimer un pauvre, c'est l'enrichir; donner à un riche, c'est l'appauvrir.

Paroles de sages

- 17 Prête l'oreille et écoute les paroles des sages, applique ton coeur à mon enseignement.
- 18 Car c'est une chose agréable, si tu les gardes au dedans de toi puissent-elles toutes

demeurer sur tes lèvres!

19 Afin que ta confiance repose sur Yahweh, c'est toi que je veux instruire aujourd'hui.

20 N'ai-je pas, plusieurs fois déjà, mis pour toi par écrit des conseils et des enseignements?

21 Pour t'enseigner la vérité des choses certaines, afin que tu répondes par des paroles vraies à eux qui t'envoient.

22 Ne dépouille pas le pauvre parce qu'il est pauvre, et n'opprime pas le malheureux à la porte.

23 Car Yahweh prendra en main leur cause, et il ôtera la vie à ceux qui les auront dépouillés.

24 Ne lie pas société avec l'homme colère, et ne va pas avec l'homme violent,

25 de peur que tu n'apprennes ses voies, et que tu ne prépares un piège à ton âme.

26 Ne sois pas de ceux qui prennent des engagements, de ceux qui se portent caution pour dettes.

27 Si tu n'as pas de quoi payer, pourquoi t'exposer à ce qu'on enlève ton lit de dessous toi?

28 Ne déplace pas la borne ancienne, que tes pères ont posée.

29 Vois-tu un homme habile dans son ouvrage? Il demeurera auprès des rois, il ne demeurera pas auprès des gens obscurs.

Proverbes (CP) 11

Citations de
DS 311-314:

Magistère

Catéchisme France:
239

Deutéronome (CP) 15

15 ¹ A la fin de chaque septième année, tu feras rémission. ² Voici comment se pratiquera la rémission: tout créancier qui aura fait un prêt accordera rémission pour ce qu'il a prêté à son prochain: il ne pressera pas son prochain et son frère, quand on aura publié la rémission de Yahweh. ³ Tu pourras presser l'étranger; mais pour ce qui t'appartient chez ton frère, ta main fera rémission, ⁴ afin qu'il n'y ait pas de pauvre chez toi. Car Yahweh te bénira certainement dans le pays que Yahweh, ton Dieu, t'a donné en héritage pour le posséder, ⁵ pourvu seulement que tu obéisses à la voix de Yahweh, ton Dieu, en mettant soigneusement en pratique tous ses commandements que je te prescris aujourd'hui. ⁶ Car Yahweh, ton Dieu, te bénira, comme il te l'a dit; tu feras des prêts à beaucoup de nations, et toi tu n'emprunteras pas; tu domineras sur beaucoup de nations, et elles ne domineront pas sur toi. ⁷ S'il y a chez toi un pauvre d'entre tes frères, dans l'une de tes portes, au pays que Yahweh, ton Dieu, te donne, tu n'endurciras pas ton cœur et ne fermeras pas ta main à ton frère pauvre; ⁸ mais tu lui ouvriras ta main, et tu lui prêteras de quoi pourvoir à ses besoins selon ce qui lui manque. ⁹ Prends garde qu'il ne s'élève dans ton cœur cette pensée basse: «La septième année, l'année de rémission, approche!» et que ton œil ne soit mauvais envers ton frère pauvre, de peur que tu ne lui donnes rien, et qu'il ne crie à Yahweh contre toi, et que tu ne sois chargé d'un péché. ¹⁰ Tu dois lui donner, et, en lui donnant, que ton cœur n'ait pas de regret; car, à cause de cela, Yahweh, ton Dieu, te bénira dans tous tes travaux et dans toutes tes entreprises. ¹¹ Il ne manquera jamais de pauvre au milieu du pays; c'est pourquoi je te donne ce commandement: Tu ouvriras ta main à ton frère, à l'indigent et au pauvre dans ton pays. ¹² Si l'un de tes frères hébreux, homme ou femme, se vend à toi, il te servira six ans et, la septième année, tu le renverras libre de chez toi. ¹³ Et quand tu le renverras libre de chez toi, tu ne le renverras pas à vide; ¹⁴ mais tu ne manqueras pas de lui donner des présents de ton menu bétail, de ton aire et de ton pressoir; tu lui donneras une part des biens dont Yahweh, ton Dieu, t'aura béni. ¹⁵ Tu te souviendras que tu as été esclave au pays d'Égypte, et que Yahweh, ton Dieu, t'a racheté; c'est pourquoi je te donne aujourd'hui ce commandement. ¹⁶ Mais si ton esclave te dit: «Je ne veux pas sortir de chez toi,» parce qu'il t'aime, toi et ta maison, et qu'il se trouve bien chez toi, ¹⁷ alors prenant un poinçon, tu lui perceras l'oreille contre la porte de ta maison, et il sera pour toujours ton serviteur; tu feras de même pour ta servante. ¹⁸ Tu ne trouveras point pénible de le renvoyer libre de chez toi, car, en te servant six ans, il t'a valu le double du salaire d'un mercenaire, et Yahweh, ton Dieu, te bénira dans tout ce que tu feras

Les premiers-nés

¹⁹ Tu consacreras à Yahweh, ton Dieu, tout premier-né mâle qui naîtra dans ton bétail gros

et menu; tu ne travailleras pas avec le premier-né de ton boeuf, et tu ne tondras pas le premier-né de tes brebis, ²⁰ mais tu le mangeras chaque année, toi et ta famille, devant Yahweh, ton Dieu, dans le lieu qu'il aura choisi. ²¹ Mais s'il a une difformité, s'il est boiteux ou aveugle, ou s'il a toute autre difformité mauvaise, tu ne l'offriras pas en sacrifice à Yahweh, ton Dieu. ²² Tu le mangeras dans tes portes; l'homme impur et l'homme pur en mangeront l'un et l'autre, comme on mange de la gazelle ou du cerf. ²³ Seulement tu n'en mangeras pas le sang: tu le répandras sur la terre comme de l'eau.

Les trois fêtes: Pâque, Semaines, Tentés

16 ¹ Observe le mois d'Abib et célèbre la Pâque en l'honneur de Yahweh, ton Dieu; car c'est au mois d'Abib que Yahweh, ton Dieu, t'a fait sortir d'Egypte, pendant la nuit. ² Tu immoleras la Pâque à Yahweh, ton Dieu, les brebis et les boeufs, au lieu que Yahweh, ton Dieu, aura choisi pour y faire habiter son nom. ³ Avec ces victimes, tu ne mangeras pas du pain levé, mais pendant sept jours tu mangeras des pains sans levain, du pain d'affliction, -- car c'est en hâte que tu es sorti du pays d'Egypte, -- afin que tu te souviennes toute ta vie du jour où tu es sorti d'Egypte. ⁴ On ne verra pas chez toi de levain, dans toute l'étendue de ton territoire, pendant sept jours, et aucune partie des victimes que tu auras immolées le soir du premier jour ne restera pendant la nuit jusqu'au matin. ⁵ Tu ne pourras pas sacrifier la Pâque dans chacune de tes villes que te donnera Yahweh, ton Dieu; ⁶ mais c'est au lieu que Yahweh, ton Dieu, aura choisi pour y faire habiter son nom, que tu sacrifieras la Pâque, le soir, au coucher du soleil, au temps de ta sortie d'Egypte. ⁷ Tu feras cuire la victime et tu la mangeras au lieu qu'aura choisi Yahweh, ton Dieu; et tu t'en retourneras le matin pour aller dans tes tentes. ⁸ Pendant six jours, tu mangeras des pains sans levain, et le septième jour sera l'assemblée solennelle en l'honneur de Yahweh, ton Dieu: tu ne feras aucun ouvrage. ⁹ Tu compteras sept semaines; dès que la faucille sera mise au blé, tu commenceras à compter sept semaines; ¹⁰ et tu célébreras la fête des Semaines en l'honneur de Yahweh, ton Dieu, avec les offrandes volontaires de tes mains, que tu feras selon que Yahweh, ton Dieu, t'auras béni. ¹¹ Tu te réjouiras en présence de Yahweh, ton Dieu, dans le lieu que Yahweh ton Dieu, aura choisi pour y faire habiter son nom, toi, ton fils et ta fille, ton serviteur et ta servante, le Lévite qui sera dans tes portes, ainsi que l'étranger, l'orphelin et la veuve qui seront au milieu de toi. ¹² Tu te souviendras que tu as été esclave en Egypte, et tu auras soin de mettre ces lois en pratique.

¹³ Tu célébreras la fête des Tabernacles pendant sept jours, lorsque tu auras recueilli le produit de ton aire et de ton pressoir; ¹⁴ tu te réjouiras à cette fête, toi, ton fils et ta fille, ton serviteur et ta servante, ainsi que le Lévite, l'étranger, l'orphelin et la veuve qui seront dans tes portes. ¹⁵ Tu célébreras la fête pendant sept jours en l'honneur de Yahweh, ton Dieu, dans le lieu que Yahweh aura choisi; car Yahweh, ton Dieu, te bénira dans toutes tes récoltes et dans tout le travail de tes mains, et tu seras tout entier à la joie. ¹⁶ Trois fois par année, tout mâle d'entre vous se présentera devant Yahweh, votre Dieu, dans le lieu qu'il aura choisi: à la fête des Azymes, à la fête des Semaines et à la fête des Tabernacles; il ne

paraîtra pas devant Yahweh les mains vides. ¹⁷ Chacun fera ses offrandes, selon ce qu'il peut donner, selon les bénédictions que Yahweh, ton Dieu, lui aura accordées. ¹⁸ Tu établiras des juges et des magistrats dans toutes les villes que Yahweh, ton Dieu, te donnera, selon tes tribus, et ils jugeront le peuple avec justice. ¹⁹ Tu ne feras point fléchir le droit, tu n'auras point égard aux personnes et tu ne recevras point de présents, car les présents aveuglent les yeux des sages et corrompent les paroles des justes. ²⁰ Tu suivras strictement la justice, afin que tu vives et que tu possèdes le pays que te donne Yahweh, ton Dieu. ²¹ Tu ne planteras pas d'aschéra, aucun bois, à côté de l'autel que tu élèveras à Yahweh, ton Dieu. ²² Tu ne dresseras point de ces stèles, qui sont en aversion à Yahweh, ton Dieu.

¹⁷ ¹ Tu ne sacrifieras à Yahweh, ton Dieu, ni boeuf ni agneau, qui ait quelque défaut ou difformité; car c'est une abomination à Yahweh, ton Dieu. ² S'il se trouve au milieu de toi, dans l'une de tes villes que Yahweh, ton Dieu, te donne, un homme ou une femme qui fasse ce qui est mal aux yeux de Yahweh, ton Dieu, en transgressant son alliance, ³ qui aille à d'autres dieux pour les servir et se prosterner devant eux, devant le soleil, ou la lune, ou toute l'armée du ciel, ce que je n'ai pas commandé, ⁴ quand la chose t'aura été rapportée, quand tu l'auras appris, tu feras d'exactes recherches. Si le bruit est vrai et le fait bien établi, si cette abomination a été commise en Israël, ⁵ alors tu feras conduire aux portes de ta ville l'homme ou la femme coupables de cette mauvaise action, l'homme ou la femme, tu les lapideras jusqu'à ce qu'ils meurent. ⁶ Sur la parole de deux témoins ou de trois témoins on mettra à mort celui qui doit mourir; il ne sera pas mis à mort sur la parole d'un seul témoin. ⁷ La main des témoins se lèvera la première sur lui pour le faire mourir, et ensuite la main de tout le peuple. Tu ôteras ainsi le mal du milieu de toi.

⁸ Si une affaire relative à un meurtre, à une contestation, à une blessure, --objets de litiges dans tes portes, -- te paraît trop difficile, tu te lèveras et tu monteras au lieu que Yahweh, ton Dieu, aura choisi. ⁹ Tu iras trouver les prêtres lévites; et le juge en fonction à ce moment; tu les consulteras, et ils te feront connaître ce qui est conforme au droit. ¹⁰ Tu agiras d'après la sentence qu'ils t'auront fait connaître dans le lieu que Yahweh aura choisi, et tu auras soin d'agir selon tout ce qu'ils enseigneront. ¹¹ Tu agiras selon la loi qu'ils enseigneront, et selon la sentence qu'ils auront prononcée, sans te détourner ni à droite ni à gauche de ce qu'ils t'auront fait connaître. ¹² Celui qui, se laissant aller à l'orgueil, agira sans écouter le prêtre qui se tient là pour servir Yahweh, ton Dieu, ou sans écouter le juge, sera puni de mort. ¹³ Ainsi tu ôteras le mal du milieu d'Israël; et tout le peuple en l'apprenant, craindra et ne se laissera plus aller à l'orgueil.

¹⁴ Lorsque tu seras entré dans le pays que Yahweh, ton Dieu, te donne, que tu en auras pris possession, et que tu y auras établi ta demeure, si tu dis: «Je veux mettre un roi sur moi, comme toutes les nations qui m'entourent», ¹⁵ tu mettras sur toi un roi que Yahweh, ton Dieu, aura choisi; c'est du milieu de tes frères que tu prendras un roi, pour l'établir sur toi; tu ne pourras pas te donner pour roi un étranger qui ne serait pas ton frère.

¹⁶ Mais qu'il n'ait pas un grand nombre de chevaux, et qu'il ne ramène pas le peuple en Egypte pour avoir beaucoup de chevaux; car Yahweh vous a dit: «Vous ne retournerez plus

désormais par ce chemin-là.» ¹⁷ Qu'il n'ait pas un grand nombre de femmes, de peur que son coeur ne se détourne; qu'il ne fasse pas de grands amas d'argent et d'or.

Les juges

¹⁸ Dès qu'il sera assis sur le trône de sa royauté, il écrira pour lui sur un livre une copie de cette loi, d'après l'exemplaire qui est chez les prêtres lévites. ¹⁹ Il l'aura avec lui et il y lira tous les jours de sa vie, afin qu'il apprenne à craindre Yahweh, son Dieu, à observer toutes les paroles de cette loi et toutes ces ordonnances en les mettant en pratique; ²⁰ pour que son coeur ne s'élève pas au-dessus de ses frères, et qu'il ne se détourne des commandements ni à droite ni à gauche, afin qu'il prolonge ses jours dans son royaume, lui et ses fils, au milieu d'Israël.

¹⁸ ¹ Les prêtres lévites, la tribu entière de Lévi, n'auront ni part ni héritage avec Israël; ils se nourriront des sacrifices de Yahweh faits par le feu et de son héritage. ² Ils n'auront point d'héritage au milieu de leurs frères; Yahweh est leur héritage, comme il leur a dit. ³ Voici quel sera le droit des prêtres sur le peuple, sur ceux qui sacrifieront un boeuf ou une brebis: on donnera au prêtre l'épaule, les mâchoires et l'estomac. ⁴ Tu lui donneras les prémices de ton blé, de ton vin nouveau et de ton huile, et les prémices de la toison de tes brebis; ⁵ car c'est lui que Yahweh, ton Dieu, a choisi d'entre toutes les tribus pour se tenir devant Yahweh et faire le service au nom de Yahweh, lui et ses fils, à toujours. ⁶ Si un lévite quitte l'une de tes villes, le lieu quelconque du territoire d'Israël où il demeure, pour venir, selon tout le désir de son âme, au lieu qu'aura choisi Yahweh, ⁷ et qu'il fasse le service au nom de Yahweh, son Dieu, comme tous ses frères les lévites qui se tiennent là devant Yahweh, ⁸ il aura pour sa nourriture une portion égale à la leur, indépendamment des produits de la vente de son patrimoine.

⁹ Quand tu seras entré dans le pays que te donne Yahweh, ton Dieu, tu n'apprendras pas à imiter les abominations de ces nations-là. ¹⁰ Qu'on ne trouve chez toi personne qui fasse passer par le feu son fils ou sa fille, qui s'adonne à la divination, aux augures, aux superstitions et aux enchantements, ¹¹ qui ait recours aux charmes, qui consulte les évocateurs et les sorciers, et qui interroge les morts. ¹² Car tout homme qui fait ces choses est en abomination à Yahweh, et c'est à cause de ces abominations que Yahweh, ton Dieu, va chasser ces nations devant toi. ¹³ Tu seras intègre avec Yahweh, ton ¹⁴ Dieu. Car ces nations que tu vas chasser écoutent les augures et les devins; mais à toi, Yahweh, ton Dieu, ne le permet pas.

¹⁵ Yahweh, ton Dieu, te suscitera du milieu de toi, d'entre tes frères, un prophète tel que moi: vous l'écouteriez. ¹⁶ C'est ce que tu as demandé à Yahweh, ton Dieu, en Horeb, le jour de l'assemblée, en disant: «Que je n'entende plus la voix de Yahweh, mon Dieu, et que je ne voie plus ce grand feu, de peur de mourir.» ¹⁷ Yahweh me dit: «Ce qu'ils ont dit est bien. ¹⁸ Je leur susciterai du milieu de leurs frères un prophète tel que toi; je mettrai mes paroles

dans sa bouche, et il leur dira tout ce que je lui commanderai. ¹⁹ Et si quelqu'un n'écoute pas mes paroles qu'il dira en mon nom, c'est moi qui lui en demanderai compte. ²⁰ Mais le prophète qui s'enorgueillira jusqu'à dire en mon nom une parole que je ne lui aurai pas commandé de dire, ou qui parlera au nom d'autres dieux, ce prophète-là mourra.»

Diverses ordonnances religieuses

²¹ Que si tu dis dans ton coeur: «Comment reconnâitrons-nous la parole que Yahweh n'aura pas dite?»..., ²² quand le prophète aura parlé au nom de Yahweh, si ce qu'il a dit n'arrive pas et ne se réalise pas, c'est là la parole que Yahweh n'a pas dite; c'est par l'orgueil que le prophète l'a dite: tu n'auras pas peur de lui.

Les villes de refuge

¹⁹ ¹ Lorsque Yahweh, ton Dieu, aura exterminé les nations dont Yahweh, ton Dieu, te donne le pays; lorsque tu les auras chassées et que tu habiteras dans leurs villes et dans leurs maisons, ² tu sépareras trois villes au milieu du pays que Yahweh, ton Dieu, te donne pour le posséder. ³ Tu tiendras en état les routes qui y conduisent, et tu diviseras en trois parties le territoire du pays que Yahweh, ton Dieu, va te donner en héritage, afin que tout meurtrier puisse s'enfuir dans ces villes. ⁴ Voici dans quel cas le meurtrier qui s'y réfugiera aura la vie sauve: s'il a tué son prochain par mégarde, sans avoir été auparavant son ennemi. ⁵ Ainsi un homme va couper du bois dans la forêt avec un autre homme; sa main brandit la hache pour abattre un arbre; le fer d'échappe du manche, atteint son compagnon et le tue: cet homme s'enfuira dans l'une de ces villes et il aura la vie sauve. ⁶ Autrement le vengeur du sang, poursuivant le meurtrier dans l'ardeur de sa colère, l'atteindrait, si le chemin était trop long, et lui porterait un coup mortel; et pourtant cet homme n'aurait pas mérité la mort, puisqu'il n'avait pas auparavant de haine contre la victime. ⁷ C'est pourquoi je te donne cet ordre: ⁸ Mets à part trois villes. Et si Yahweh, ton Dieu, élargit tes frontières, comme il l'a juré à tes pères, et qu'il te donne tout le pays qu'il a promis à tes pères de te donner, ⁹ -- pourvu que tu observes et mettes en pratique tous ces commandements que je te prescris aujourd'hui, aimant Yahweh, ton Dieu, et marchant toujours dans ses voies, -- tu ajouteras encore trois villes à ces trois-là, ¹⁰ afin que le sang innocent ne soit pas versé au milieu du pays que Yahweh, ton Dieu, te donne pour héritage, et qu'il n'y ait pas de sang sur toi. ¹¹ Mais si un homme ayant de la haine contre son prochain, lui dresse des embûches, se jette sur lui et lui porte un coup mortel, et qu'ensuite il s'enfuie dans l'une de ces villes, ¹² les anciens de sa ville l'enverront saisir et le livreront entre les mains du vengeur du sang, afin qu'il meure. ¹³ Ton oeil n'aura pas de pitié pour lui, et tu ôteras d'Israël le sang innocent, et tu prospéreras.

Les bornes

¹⁴ Tu ne déplaceras pas la borne de ton prochain, posée par les ancêtres, dans l'héritage que tu auras au pays que Yahweh, ton Dieu, te donne pour le posséder.

Les témoins

¹⁵ Un seul témoin ne sera pas admis contre un homme pour constater un crime ou un péché, quel que soit le péché commis. C'est sur la parole de deux témoins ou sur la parole de trois témoins que la chose sera établie. ¹⁶ Lorsqu'un témoin à charge s'élèvera contre un homme pour l'accuser d'un crime, ¹⁷ les deux hommes en contestation se présenteront devant Yahweh, devant les prêtres et les juges alors en fonction; ¹⁸ les juges feront avec soin une enquête et, si le témoin se trouve être un faux témoin, s'il a fait contre son frère une fausse déposition, ¹⁹ vous lui ferez subir ce qu'il avait dessein de faire subir à son frère. Tu ôteras ainsi le mal du milieu de toi. ²⁰ Les autres, en l'apprenant craindront, et l'on ne commettra plus un acte aussi mauvais au milieu de toi. ²¹ Ton oeil sera sans pitié: vie pour vie, oeil pour oeil, dent pour dent, main pour main, pied pour pied.

La conduite de la guerre

²⁰ ¹ Lorsque tu sortiras pour combattre contre tes ennemis, et que tu verras des chevaux et des chars, un peuple plus nombreux que toi, tu ne les craindras point, car Yahweh, ton Dieu, qui t'a fait monter du pays d'Egypte, est avec toi. ² Quand vous vous disposerez au combat, le prêtre s'avancera et parlera au peuple. ³ Il leur dira: «Ecoute Israël! Vous vous disposez aujourd'hui au combat contre vos ennemis; que votre coeur ne faiblisse point, soyez sans crainte, ne vous effrayez point et ne soyez point terrifiés devant eux; ⁴ car Yahweh, votre Dieu, marche avec vous, pour combattre pour vous contre vos ennemis et vous sauver.» ⁵ Les officiers parleront ensuite au peuple, en disant: «Qui est-ce qui a bâti une maison neuve, et ne l'a pas encore dédiée? Qu'il s'en aille et retourne chez lui, de peur qu'il ne meure dans la bataille et qu'un autre ne la dédie. ⁶ Qui est-ce qui a planté une vigne, et n'a pas encore joui de ses fruits? Qu'il s'en aille et retourne chez lui, de peur qu'il ne meure dans la bataille et qu'un autre n'en jouisse. ⁷ Qui est-ce qui s'est fiancé à une femme, et ne l'a pas encore épousée? Qu'il s'en aille et retourne chez lui, de peur qu'il ne meure dans la bataille et qu'un autre ne l'épouse.» ⁸ Les officiers parleront encore au peuple et diront: «Qui est-ce qui a peur et qui sent son coeur faiblir? Qu'il s'en aille et retourne chez lui, afin que le coeur de ses frères ne défaille pas comme le sien.» ⁹ Quand les officiers auront achevé de parler au peuple, on placera les chefs des troupes à la tête du peuple. ¹⁰ Lorsque tu t'approcheras d'une ville pour l'attaquer, tu lui offriras la paix. ¹¹ Si elle te fait une réponse de paix et t'ouvre ses portes, tout le peuple qui s'y trouvera te sera tributaire et te servira. ¹² Si elle ne fait pas la paix avec toi, et qu'elle veuille te faire la guerre, tu l'assiégeras et, ¹³ quand Yahweh, ton Dieu, l'aura livrée entre tes mains, tu feras passer tous

les mâles au fil de l'épée. ¹⁴ Mais les femmes, les enfants, le bétail, et tout ce qui sera dans la ville, tout son butin, tu le prendras pour toi, et tu pourras manger le butin de tes ennemis que Yahweh, ton Dieu, t'aura donné. ¹⁵ C'est ainsi que tu agiras à l'égard de toutes les villes qui sont très loin de toi, et qui ne sont pas du nombre des villes de ces nations-ci. ¹⁶ Mais quant aux villes de ces peuples que Yahweh, ton Dieu, te donne pour héritage, tu n'y laisseras la vie à rien de ce qui respire. ¹⁷ Car tu dévoueras ces peuples par anathème: les Héthéens, les Amorrhéens, les Chananéens, les Phérézéens, les Hévéens et les Jébuséens, comme Yahweh, ton Dieu, te l'a ordonné, ¹⁸ afin qu'ils ne vous apprennent pas à imiter toutes les abominations qu'ils font envers leurs dieux, et que vous ne péchiez point contre Yahweh, votre Dieu. ¹⁹ Si tu assièges une ville pendant de longs jours, combattant contre elle pour t'en emparer, tu ne détruiras pas les arbres en y portant la hache; car tu en mangeras le fruit, et tu ne les abattras pas: l'arbre des champs est-il un homme pour que tu l'assièges? ²⁰ Mais les arbres que tu sais n'être pas des arbres servant à la nourriture, tu pourras les détruire et les abattre, et en construire des machines contre la ville qui est en guerre avec toi, jusqu'à ce qu'elle succombe.

Expiation du meurtre dont l'auteur est inconnu

21 ¹ Si, sur le sol que Yahweh, ton Dieu, te donne pour le posséder, on trouve un homme tué, gisant dans les champs, sans que l'on sache qui l'a frappé, ² tes anciens et tes juges iront mesurer les distances jusqu'aux villes des environs de l'endroit où est l'homme tué. ³ Et, quant à la ville la plus proche de l'homme tué, les anciens de cette ville prendront une génisse qui n'aura pas encore été employée au travail et qui n'aura pas tiré au joug. ⁴ Les anciens de cette ville feront descendre la génisse vers un ruisseau permanent, dans un lieu qui n'a reçu ni culture ni semence, et là ils briseront la nuque de la génisse dans le ruisseau. ⁵ Les prêtres, fils de Lévi, s'approcheront; car ce sont eux que Yahweh, ton Dieu, a choisis pour le servir et pour bénir au nom de Yahweh, et c'est sur leur parole que se juge toute contestation et toute blessure. ⁶ Tous les anciens de cette ville, comme étant les plus voisins de l'homme tué, laveront leurs mains sur la génisse à laquelle on a brisé la nuque dans le ruisseau. ⁷ Puis ils prendront la parole en disant: «Nos mains n'ont pas répandu ce sang, et nos yeux ne l'ont pas vu répandre. ⁸ Pardonnez à votre peuple d'Israël que vous avez racheté, ô Yahweh, et ne laissez pas le sang innocent au milieu de votre peuple d'Israël!» Et ce sang sera expié pour eux ⁹ c'est ainsi que tu ôteras du milieu de toi le sang innocent, en faisant ce qui est droit aux yeux de Yahweh.

Mariage avec une captive

¹⁰ Quand tu sortiras pour combattre contre tes ennemis, et que Yahweh, ton Dieu, les aura livrés entre tes mains et que tu leur feras des prisonniers, ¹¹ si tu vois parmi les captifs une

femme de belle figure, et que, épris d'amour pour elle, tu veuilles l'épouser, ¹² tu l'amèneras dans l'intérieur de ta maison. Alors elle se rasera la tête et se coupera les ongles; ¹³ elle se dépouillera des vêtements de sa captivité, elle demeurera dans ta maison et pleurera pendant un mois son père et sa mère; après quoi, tu iras vers elle, tu seras son mari et elle sera ta femme. ¹⁴ Si elle cesse de te plaire, tu la laisseras aller où elle voudra, et tu ne pourras pas la vendre pour de l'argent; tu ne la traiteras pas comme une esclave, car tu l'as eue pour femme.

Le droit d'aînesse

¹⁵ Si un homme a deux femmes, l'une aimée et l'autre haïe, et qu'elles lui aient enfanté des fils, aussi bien celle qui est aimée que celle qui est haïe, si le fils premier-né est le fils de celle qui est haïe, ¹⁶ il ne pourra pas, le jour où il mettra ses fils en possession de ses biens, faire premier-né le fils de celle qu'il aime, de préférence au fils de celle qu'il hait, celui-ci étant le premier-né. ¹⁷ Mais il reconnaîtra comme premier-né le pays de celle qui est haïe, et lui donnera sur tous ses biens une portion double; car ce fils est les prémices de sa vigueur; c'est à lui qu'appartient le droit d'aînesse.

Le fils rebelle et indocile

¹⁸ Si un homme a un fils indocile et rebelle, n'écoutant ni la voix de son père, ni la voix de sa mère et, lors même qu'ils le châtient, ne les écoutant pas, ¹⁹ son père et sa mère le saisiront et l'amèneront aux anciens de la ville et à la porte du lieu qu'il habite. ²⁰ Ils diront aux anciens de la ville: «Notre fils que voici est indocile et rebelle, il n'écoute pas notre voix, il se livre à la débauche et à l'ivrognerie.» ²¹ Et tous les hommes de sa ville le lapideront, et il mourra. Tu ôteras ainsi le mal du milieu de toi, et tout Israël, en l'apprenant, craindra.

Ensevelissement des suppliciés

²² Quand un homme, ayant commis un crime capital, aura été mis à mort, et que tu l'aieras pendu à un bois, ²³ son cadavre ne passera pas la nuit sur le bois; mais tu ne manqueras pas de l'enterrer le jour même, car un pendu est l'objet de la malédiction de Dieu, et tu ne souilleras pas ton pays, que Yahweh, ton Dieu, te donne pour héritage.

Autres prescriptions

²² ¹ Si tu vois le boeuf ou la brebis de ton frère égarés dans les champs, tu ne t'en détourneras point, mais tu les ramèneras à ton frère. ² Si ton frère n'habite pas près de toi et que tu ne le connaisses pas, tu recueilleras l'animal dans ta maison, et il restera chez toi jusqu'à ce que ton frère le recherche, et alors tu le lui rendras. ³ Tu feras de même pour son

âne, et tu feras de même pour son manteau, et tu feras de même pour tout objet perdu, que ton frère aurait perdu et que tu trouverais; tu ne dois pas t'en détourner. ⁴ Si tu vois l'âne de ton frère ou son boeuf s'abattre dans le chemin, tu ne t'en détourneras point; tu ne manqueras pas de l'aider à les relever.

⁵ Une femme ne portera pas un habit d'homme, et un homme ne mettra point un vêtement de femme; car quiconque fait ces choses est en abomination à Yahweh, ton Dieu. ⁶ Si tu rencontres dans ton chemin un nid d'oiseau, sur un arbre ou sur la terre, avec des petits ou des oeufs, et la mère couchée sur les petits ou sur les oeufs, tu ne prendras pas la mère avec les petits; ⁷ tu ne prendras pour toi que les petits, afin que tu sois heureux et que tu prolonges tes jours. ⁸ Quand tu bâtiras une maison neuve, tu feras une balustrade autour de ton toit, afin de ne pas mettre du sang sur ta maison, dans le cas où quelqu'un viendrait à tomber de là. ⁹ Tu n'ensemenceras pas ta vigne de deux sortes de semences; de peur que le tout ne soit déclaré chose sainte, et la graine que tu as semée, et le produit de la vigne. ¹⁰ Tu ne laboureras pas avec un boeuf et un âne attelés ensemble. ¹¹ Tu ne porteras pas un vêtement d'un tissu mélangé de laine et de lin réunis ensemble. ¹² Tu feras des glands aux quatre coins du vêtement dont tu te couvriras.

Mariage, virginité, adultère

¹³ Si un homme, après avoir pris une femme et être allé vers elle, vient à éprouver pour elle de l'aversion, ¹⁴ et lui impute des choses déshonorantes et porte atteinte à sa réputation, en disant: «J'ai pris cette femme et, quand je suis venu vers elle, je ne l'ai pas trouvée vierge», ¹⁵ le père et la mère de la jeune femme prendront les signes de sa virginité, et les produiront devant les anciens de la ville, à la porte. ¹⁶ Le père de la jeune fille dira aux anciens: «J'ai donné ma fille pour femme à cet homme et, l'ayant prise en aversion, ¹⁷ il lui impute des choses déshonorantes en disant: Je n'ai pas trouvé ta fille vierge. Or voici les signes de virginité de ma fille.» Et ils déploieront son vêtement devant les anciens de la ville. ¹⁸ Alors les anciens de la ville saisiront cet homme et le châtieront; ¹⁹ en outre, ils lui imposeront une amende de cent sicles d'argent, qu'ils donneront au père de la jeune femme, pour avoir porté atteinte à la réputation d'une vierge d'Israël. Elle restera sa femme, et il ne pourra pas la renvoyer, tant qu'il vivra. ²⁰ Mais si ce fait est vrai et que la jeune femme ne soit pas trouvée vierge, ²¹ on fera sortir la jeune femme à l'entrée de la maison de son père, et elle sera lapidée par les gens de sa ville, jusqu'à ce qu'elle meure, parce qu'elle a commis une infamie en Israël, en se prostituant dans la maison de son père. Tu ôteras ainsi le mal du milieu de toi. ²² Si l'on trouve un homme couché avec une femme mariée, ils mourront tous deux, l'homme qui a couché avec la femme, et la femme aussi. Tu ôteras ainsi le mal du milieu d'Israël. ²³ Si une jeune fille vierge est fiancée à quelqu'un, et qu'un homme la rencontre dans la ville et couche avec elle, ²⁴ vous les amènerez tous deux à la porte de la ville, et vous les lapiderez, jusqu'à ce qu'ils meurent: la jeune fille pour n'avoir pas crié dans la ville, et l'homme pour avoir déshonoré la femme de son prochain. Tu ôteras ainsi le mal du milieu de toi. ²⁵ Mais si c'est dans les champs que cet homme rencontre la jeune fille

fiancée, et qu'il lui fasse violence et couche avec elle, l'homme qui aura couché avec elle mourra seul. ²⁶ Tu ne feras rien à la jeune fille; il n'y a pas en elle de crime digne de mort, car c'est comme lorsqu'un homme se jette sur son prochain et le tue; ²⁷ le cas est le même. L'homme l'a rencontrée dans les champs, la jeune fille fiancée a crié, mais il n'y avait personne pour la secourir. ²⁸ Si un homme rencontre une jeune fille vierge non fiancée, la saisit et couche avec elle, et qu'ils soient surpris, ²⁹ l'homme qui a couché avec elle donnera au père de la jeune fille cinquante sicles d'argent, et elle sera sa femme, parce qu'il l'a déshonorée, il ne pourra pas la renvoyer, tant qu'il vivra. ³⁰ Nul ne prendra la femme de son père et ne soulèvera la couverture du lit de son père.

Personnes exclues de la communauté

23 ¹ Celui dont les testicules ont été écrasés ou dont l'urètre a été coupé n'entrera pas dans l'assemblée de Yahweh. ² Le fruit d'une union illicite n'entrera pas dans l'assemblée de Yahweh; même sa dixième génération n'entrera pas dans l'assemblée de Yahweh. ³ L'Ammonite et le Moabite n'entreront pas dans l'assemblée de Yahweh; même la dixième génération n'entrera pas dans l'assemblée de Yahweh, ⁴ ils n'y entreront jamais, parce qu'ils ne sont pas venus au-devant de vous avec du pain et de l'eau, sur le chemin, lorsque vous sortiez d'Egypte, et parce que le roi de Moab a fait venir contre toi à prix d'argent Balaam, fils de Béor, de Péthor en Mésopotamie, pour te maudire. ⁵ Mais Yahweh, ton Dieu, n'a pas voulu écouter Balaam, et Yahweh, ton Dieu, a changé pour toi la malédiction en bénédiction, car Yahweh, ton Dieu, t'aime. ⁶ Tu n'auras souci ni de leur prospérité ni de leur bien-être, tant que tu vivras, à perpétuité. ⁷ Tu n'auras point en abomination l'Edomite, car il est ton frère; tu n'auras point en abomination l'Egyptien, car tu as été étranger dans son pays: ⁸ les fils qui leur naîtront pourront, à la troisième génération, entrer dans l'assemblée de Yahweh.

Pureté du camp

⁹ Quand tu marcheras en campements contre tes ennemis, garde-toi de toute chose mauvaise. ¹⁰ S'il y a chez toi un homme qui ne soit pas pur, par suite d'un accident nocturne, il sortira du camp, et ne rentrera pas au milieu du camp; ¹¹ sur le soir, il se baignera dans l'eau et, après le coucher du soleil, il pourra rentrer au milieu du camp. ¹² Tu auras un lieu hors du camp, et c'est là dehors que tu iras. ¹³ Tu auras dans ton bagage une pelle avec laquelle tu feras un creux, quand tu iras t'asseoir à l'écart, et, en partant, tu recouvriras tes excréments. ¹⁴ Car Yahweh, ton Dieu, marche au milieu de ton camp, pour te protéger et pour livrer tes ennemis devant toi; ton camp doit donc être saint, afin que Yahweh ne voie chez toi rien de malséant et qu'il ne se détourne pas de toi. ¹⁵ Tu ne livreras pas à son maître un esclave qui se sera enfui d'avec son maître et réfugié auprès de toi.

Lois diverses

¹⁶ Il demeurera avec toi, au milieu de ton pays, dans le lieu qu'il choisira, dans l'une de tes villes, où il se trouvera bien: tu ne l'opprimeras point. ¹⁷ Il n'y aura point de prostituée parmi les filles d'Israël, et il n'y aura point de prostitué parmi les fils d'Israël. ¹⁸ Tu n'apporteras pas dans la maison de Yahweh, ton Dieu, le salaire d'une prostituée ni le salaire d'un chien, pour l'accomplissement d'un vœu quelconque; car l'un et l'autre sont en abomination à Yahweh, ton Dieu. ¹⁹ Tu n'exigeras de ton frère aucun intérêt ni pour argent, ni pour vivres, ni pour aucune chose qui se prête à intérêt. ²⁰ Tu peux exiger un intérêt de l'étranger, mais tu n'en tireras point de ton frère, afin que Yahweh, ton Dieu, te bénisse dans tout ce que tu entreprendras, dans le pays où tu vas entrer pour le posséder. ²¹ Quand tu auras fait un vœu à Yahweh ton Dieu, tu ne tarderas point à l'accomplir; sinon, Yahweh, ton Dieu, t'en demanderait certainement compte, et tu serais chargé d'un péché. ²² Si tu t'abstiens de faire des vœux, il n'y aura pas en toi de péché. ²³ Mais la parole sortie de tes lèvres, tu la garderas et l'accompliras, selon le vœu que tu auras fait librement à Yahweh, ton Dieu, et que tu auras prononcé de ta bouche. ²⁴ Quand tu entreras dans la vigne de ton prochain, tu pourras manger des raisins selon ton désir et t'en rassasier, mais tu n'en mettras pas dans ton panier. ²⁵ Si tu entres dans les blés de ton prochain, tu pourras cueillir des épis avec la main, mais tu ne mettras pas la faucille dans les blés de ton prochain.

Deutéronome (CP) 15

Citations de
DS 325:

Magistère

Catéchisme:
[650](#)

Catechismus:
[650](#)

Romains (CP) 10

10 ¹ Frères, le voeu de mon coeur et ma prière à Dieu pour eux, c'est qu'ils soient sauvés. ² Car je leur rends le témoignage qu'ils ont du zèle pour Dieu, mais c'est un zèle mal éclairé. ³ Ne connaissant pas la justice de Dieu, et cherchant à établir leur propre justice, ils ne se sont pas soumis à la justice de Dieu. ⁴ C'est qu'en effet le fin de la Loi c'est le Christ, pour la justification de tout homme qui croit. ⁵ En effet, Moïse dit de la justice qui vient de la Loi: " L'homme qui mettra ces choses en pratique vivra par elles. " ⁶ Mais voici comment parle la justice qui vient de la foi: " Ne dis pas dans ton coeur: Qui montera au Ciel " Ce qui signifie en faire descendre le Christ; ⁷ ou: " Qui descendra dans l'abîme? " Ce qui signifie faire remonter le Christ d'entre les morts ⁸ Que dit-elle donc? " Près de toi est la parole, dans ta bouche et dans ton coeur. " C'est la parole de la foi que prêchons. ⁹ Si tu confesses de ta bouche Jésus comme Seigneur, et si tu crois dans ton coeur que Dieu l'a ressuscité des morts tu seras sauvé. ¹⁰ Car c'est en croyant de coeur qu'on parvient à la justice, et c'est en confessant de bouche qu'on parvient au salut, ¹¹ selon ce que dit l'Ecriture: " Quiconque croit en lui ne sera pas confondu. "

¹² Il n'y a pas de différence entre le Juif et le Gentil, parce que le même Christ est le Seigneur de tous, étant riche envers tous ceux qui l'invoquent. ¹³ Car " quiconque invoquera le nom du Seigneur sera sauvé. " ¹⁴ Comment donc invoquera-t-on celui en qui on n'a pas encore cru? Et comment croira-t-on en celui dont on n'a pas entendu parler? Et comment en entendra-t-on parler s'il n'y a pas de prédicateur? ¹⁵ Et comment seront-ils prédicateurs, s'ils ne sont pas envoyés? selon qu'il est écrit: " Qu'ils sont beaux les pieds de ceux qui annoncent le bonheur! " ¹⁶ Mais tous n'ont pas obéi à l'Evangile; car Isaïe dit: " Seigneur, qui a cru à notre prédication? " ¹⁷ Ainsi la foi vient de la prédication entendue, et la prédication se fait par la parole de Dieu. ¹⁸ Mais je demande: n'ont-ils pas entendu? Au contraire: " Leur voix est allée vers toute la terre, et leurs paroles jusqu'aux extrémités du monde. " ¹⁹ Je demande encore: Israël n'en a-t-il pas eu connaissance? Moïse le premier a dit: " J'exciterai votre jalousie contre une nation qui n'en est pas une; j'exciterai votre colère contre une nation sans intelligence. " ²⁰ Et Isaïe pousse la hardiesse jusqu'à dire: " J'ai été trouvé par ceux qui ne me cherchaient pas, je me suis manifesté à ceux qui ne me demandaient pas. "

²¹ Mais au sujet d'Israël il dit: " J'ai tendu mes mains tout le jour vers un peuple incroyant et rebelle. "

Dans le plan de salut, ce rejet est partiel et provisoire

11 ¹ Je dis donc: Est-ce que Dieu a rejeté son peuple? Loi de là! Car moi aussi, je suis

Israélite de la postérité d'Abraham, de la race de Benjamin. ² Non, Dieu n'a pas rejeté son peuple, qu'il a connu d'avance. Ne savez-vous pas ce que l'Écriture rapporte dans le chapitre d'Élie, comment il adresse à Dieu cette plainte contre Israël: ³ " Seigneur, ils ont tué vos prophètes, ils ont renversé vos autels, je suis resté moi seul, et ils en veulent à ma vie. " ⁴ Mais que lui répond la voix divine? Je me suis réservé sept mille hommes qui n'ont pas fléchi le genou devant Baal. " ⁵ De même aussi, dans le temps présent, il y a une réserve selon un choix de grâce. ⁶ Or, si c'est par grâce, ce n'est plus par les oeuvres; autrement la grâce cesse d'être une grâce. [Et si c'est par les oeuvres, ce n'est plus une grâce; autrement l'oeuvre cesse d'être une oeuvre.] ⁷ Que dirons-nous donc? Ce qu'Israël cherche, il ne l'a pas obtenu; mais ceux que Dieu a choisis l'ont obtenu, tandis que les autres ont été aveuglés, ⁸ selon qu'il est écrit: " Dieu leur a donné un esprit d'étourdissement, des yeux pour ne point voir, et des oreilles pour ne point entendre, jusqu'à ce jour. " ⁹ Et David dit: " Que leur table leur devienne un piège, un lacet, un trébuchet et un juste châtement! ¹⁰ Que leurs yeux soient obscurcis pour ne point voir; tiens leur dos continuellement courbé! " ¹¹ Je demande donc, Ont-ils bronché, afin de tomber pour toujours? Loin de là, mais par leur chute, le salut est arrivé aux Gentils, de manière à exciter la jalousie d'Israël. ¹² Or, si leur chute a été la richesse du monde, et leur amoindrissement la richesse des Gentils, que ne sera pas leur plénitude! ¹³ En effet, je vous le dis, à vous, chrétiens nés dans la gentilité: moi-même, en tant qu'apôtre des Gentils, je m'efforce de rendre mon ministère glorieux, ¹⁴ afin, s'il est possible, d'exciter la jalousie de ceux de mon sang, et d'en sauver quelques-uns. ¹⁵ Car si leur rejet a été la réconciliation du monde, que sera leur réintégration, sinon une résurrection d'entre les morts? ¹⁶ Si les prémices sont saintes, la masses l'est aussi; et si la racine est sainte, les branches le sont aussi. ¹⁷ Mais si quelques-unes des branches ont été retranchées, et si toi, qui n'étais qu'un olivier sauvage, tu as été enté à leur place et rendu participant de la racine et de la sève de l'olivier, ¹⁸ ne te glorifie pas à l'encontre des branches. Si tu te glorifies, sache que ce n'est pas toi qui portes la racine, mais que c'est la racine qui te porte. ¹⁹ Tu diras donc: Ces branches ont été retranchées, afin que moi je fusse enté. ²⁰ Cela est vrai; ils ont été retranchés à cause de leur incrédulité, et toi, tu subsistes par la foi; garde-toi de pensées orgueilleuses, mais crains. ²¹ Car si Dieu n'a pas épargné les branches naturelles, crains qu'il ne t'épargne pas non plus. ²² Considère donc la bonté et la sévérité de Dieu: sa sévérité envers ceux qui sont tombés, et sa bonté envers toi, si tu te maintiens dans cette bonté; autrement toi aussi tu seras retranché. ²³ Eux aussi, s'ils ne persévèrent pas dans leur incrédulité, ils seront entés; car Dieu est puissant pour les enter de nouveau. ²⁴ Si toi, tu as été coupé sur un olivier de nature sauvage, et enté, contrairement à ta nature, sur l'olivier franc, à plus forte raison les branches naturelles seront-elles entées sur leur propre olivier. ²⁵ Car je ne veux pas, frères, que vous ignoriez ce mystère, afin que vous ne soyez pas sages à vos propres yeux: c'est qu'une partie d'Israël est tombée dans l'aveuglement jusqu'à ce que la masse des Gentils soit entée. ²⁶ Et ainsi tout Israël sera sauvé, selon qu'il est écrit: " Le libérateur viendra de Sion,

et il éloignera de Jacob toute impiété; ²⁷ et ce sera mon alliance avec eux, lorsque j'aurai ôté leurs péchés. ²⁸ Il est vrai, en ce qui concerne l'Évangile, ils sont encore ennemis à cause de vous; mais eu égard au choix divin, ils sont aimés à cause de leurs pères. ²⁹ Car les dons et la vocation de Dieu sont sans repentance. ³⁰ Et comme vous-mêmes autrefois vous avez désobéi à Dieu, et que, par le fait de leur désobéissance, vous avez maintenant obtenu miséricorde, ³¹ de même, eux aussi, ils ont maintenant désobéi, à cause de la miséricorde qui vous a été faite, afin qu'ils obtiennent également miséricorde. ³² Car Dieu a enfermé tous les hommes dans la désobéissance, pour faire miséricorde à tous.

Hymne à la sagesse divine

³³ O profondeur inépuisable et de la sagesse et de la science de Dieu! Que ses jugements sont insondables et ses voies incompréhensibles! ³⁴ Car " qui a connu la pensée du Seigneur ou qui a été son conseiller? " ³⁵ Ou bien " qui lui a donné le premier, pour qu'il ait à recevoir en retour? ³⁶ De lui, par lui et pour lui sont toutes choses. A lui la gloire dans tous les siècles! Amen!

II. Préceptes moraux

1. Généralités

Le culte et le sacrifice nouveaux

¹² ¹ Je vous exhorte donc, mes frères, par la miséricorde de Dieu, à offrir vos corps comme une hostie vivante, sainte, agréable à Dieu: c'est là le culte spirituel que vous lui devez. ² Et ne vous conformez pas au siècle présent, mais transformez-vous par le renouvellement de l'esprit, afin que vous éprouviez quelle est la volonté de Dieu, ce qui est bon, ce qui lui est agréable, ce qui est parfait.

Rapports mutuels

³ En vertu de la grâce qui m'a été donnée, je dis à chacun de vous de ne pas s'estimer plus qu'il ne faut; mais d'avoir des sentiments modestes, chacun selon la mesure de la foi que Dieu lui a départie. ⁴ Car, de même que nous avons plusieurs membres dans un seul corps, et que tous les membres n'ont pas la même fonction, ⁵ ainsi nous qui sommes plusieurs, nous ne faisons qu'un seul corps dans le Christ, et chacun en particulier nous sommes membres les uns des autres; ⁶ et nous avons des dons différents selon la grâce qui nous a

été donnée: soit de prophétie, selon la mesure de notre foi, ⁷ soit de ministère, pour nous contenir dans le ministère; celui-ci a reçu le don d'enseigner: qu'il enseigne; ⁸ celui-là, le don d'exhorter: qu'il exhorte; un autre distribue: qu'il s'en acquitte avec simplicité; un autre préside: qu'il le fasse avec zèle; un autre exerce les oeuvres de miséricorde: qu'il s'y livre avec joie.

⁹ Que votre charité soit sans hypocrisie. Ayez le mal en horreur; attachez-vous fortement au bien. ¹⁰ Quant à l'amour fraternel, soyez pleins d'affection les uns pour les autres, vous prévenant d'honneur les uns les autres; ¹¹ pour ce qui est du zèle, ne soyez pas nonchalants. Soyez fervents d'esprit; c'est le Seigneur que vous servez. ¹² Soyez pleins de la joie que donne l'espérance, patients dans l'affliction, assidus à la prière, ¹³ prêts à subvenir aux nécessités des saints, empressés à donner l'hospitalité. ¹⁴ Bénissez ceux qui vous persécutent: bénissez et ne maudissez pas. ¹⁵ Réjouissez-vous avec ceux qui sont dans la joie; pleurez avec ceux qui pleurent. ¹⁶ Ayez les mêmes sentiments entre vous; n'aspirez pas à ce qui est élevé, mais laissez-vous attirer par ce qui est humble. Ne soyez point sages à vos propres yeux; ¹⁷ ne rendez à personne le mal pour le mal; veillez à faire ce qui est bien devant tous les hommes. ¹⁸ S'il est possible, autant qu'il dépend de vous, soyez en paix avec tous. ¹⁹ Ne vous vengez point vous-mêmes, bien-aimés; mais laissez agir la colère de Dieu; car il est écrit: " A moi la vengeance; c'est moi qui rétribuerai, dit le Seigneur. " ²⁰ Si ton ennemi a faim, donne-lui à manger; s'il a soif, donne-lui à boire; car en agissant ainsi, tu amasseras des charbons de feu sur sa tête. ²¹ Ne te laisse pas vaincre par le mal, mais triomphe du mal par le bien.

13 ¹ Que toute âme soit soumise aux autorités supérieures; car il n'y a point d'autorité qui ne vienne de Dieu, et celles qui existent ont été instituées par lui. ² C'est pourquoi celui qui résiste à l'autorité, résiste à l'ordre que Dieu a établi et ceux qui résistent, attireront sur eux-mêmes une condamnation. ³ Car les magistrats ne sont point à redouter pour les bonnes actions, mais pour les mauvaises. Veux-tu ne pas craindre l'autorité? Fais le bien, et tu auras son approbation; ⁴ car le prince est pour toi ministre de Dieu pour le bien. Mais si tu fais le mal, crains; car ce n'est pas en vain qu'il porte l'épée, étant ministre de Dieu pour tirer vengeance de celui qui fait le mal, et le punir. ⁵ Il est nécessaire d'être soumis, non seulement par crainte du châtement, mais aussi par motif de conscience. ⁶ C'est aussi pour cette raison que vous payez les impôts; car les magistrats sont des ministres de Dieu, entièrement appliqués à cette fonction. Rendez [donc] à tous ce qui leur est dû: ⁷ à qui l'impôt, l'impôt; à qui le tribut, le tribut; à qui la crainte, la crainte; à qui l'honneur, l'honneur. ⁸ Ne soyez en dette avec personne, si ce n'est de l'amour mutuel; car celui qui aime son prochain a accompli la loi. ⁹ En effet, ces commandements: "Tu ne commettras point d'adultère; tu ne tueras point; tu ne déroberas point; [tu ne diras point de faux témoignage]; tu ne convoiteras point, " et ceux qu'on pourrait citer encore, se résument dans cette parole: " Tu aimeras ton prochain comme toi-même. " ¹⁰ L'amour ne fait point de mal

au prochain; l'amour est donc la plénitude de la loi.

¹¹ Cela importe d'autant plus, que vous savez en quel temps nous sommes: c'est l'heure de nous réveiller enfin du sommeil; car maintenant le salut est plus près de nous que lorsque nous avons embrassé la foi. ¹² La nuit est avancée, et le jour approche. Dépouillons-nous donc des oeuvres des ténèbres et revêtons les armes de la lumière. ¹³ Marchons honnêtement, comme en plein jour, ne nous laissant point aller aux excès de la table et du vin, à la luxure et à l'impudicité, aux querelles et aux jalousies. ¹⁴ Mais revêtez-vous du Seigneur Jésus-Christ, et ne prenez pas soin de la chair, de manière à en exciter les convoitises.

2. Conduite à tenir pour soutenir les plus faibles

C'est une question de justice

¹⁴ ¹ Quant à celui qui est faible dans la foi, accueillez-le sans discuter ses opinions. ² Tel croit pouvoir manger de tout; tel autre, qui est faible, se nourrit des légumes. ³ Que celui qui mange ne méprise point celui qui ne mange pas, et que celui qui ne mange pas ne juge point celui qui mange, car Dieu l'a accueilli parmi les siens. ⁴ Qui es-tu, toi qui juges le serviteur d'autrui? S'il se tient debout, ou s'il tombe, cela regarde son maître. Mais il se tiendra debout car Dieu a le pouvoir de le soutenir. ⁵ Tel met de la différence entre les jours; tel autre les estime tous pareils: que chacun ait dans son esprit une pleine conviction. ⁶ Celui qui observe tel ou tel jour, l'observe en vue du Seigneur; et celui qui mange, mange en vue du Seigneur, car il rend grâce à Dieu; et celui qui ne mange pas, c'est en vue du Seigneur qu'il ne mange pas, et il rend aussi grâce à Dieu. ⁷ En effet, nul de nous ne vit pour soi-même, et nul ne meurt pour soi-même. ⁸ Car, soit que nous vivions, nous vivons pour le Seigneur; soit que nous mourrions, nous mourons pour le Seigneur. Soit donc que nous vivions, soit que nous mourrions, nous appartenons au Seigneur. ⁹ Car le Christ est mort et a vécu afin d'être le Seigneur et des morts et des vivants. ¹⁰ Mais toi, pourquoi juges-tu ton frère? Toi, aussi, pourquoi méprises-tu ton frère? puisque nous paraîtrons tous devant le tribunal du Christ; ¹¹ car il est écrit: " Je suis vivant, dit le Seigneur; tout genou fléchira devant moi, et toute langue donnera gloire à Dieu. " ¹² Ainsi chacun de nous rendra compte à Dieu pour soi-même.

Guidés par la charité

¹³ Ne nous jugeons donc plus les uns les autres; mais jugez plutôt qu'il ne faut rien faire qui soit pour votre frère une pierre d'achoppement ou une occasion de chute. ¹⁴ Je sais et je suis persuadé dans le Seigneur Jésus que rien n'est impur en soi; néanmoins, si quelqu'un estime

qu'une chose est impure, elle est impure pour lui. ¹⁵ Or, si pour un aliment, tu contristes ton frère, tu ne marches plus selon la charité; n'entraîne pas à la perdition, par ton aliment, un homme pour lequel le Christ est mort. ¹⁶ Que votre bien ne soit pas un sujet de blasphème! ¹⁷ Car le royaume de Dieu ce n'est pas le manger et le boire; mais la justice et la paix et la joie dans l'Esprit-Saint. ¹⁸ Celui qui sert le Christ de cette manière est agréable à Dieu et approuvé des hommes. ¹⁹ Recherchons donc ce qui contribue à la paix et à l'édification mutuelle. ²⁰ Garde-toi, pour un aliment, de détruire l'oeuvre de Dieu. Il est vrai que toutes choses sont pures, mais il est mal à un homme de devenir, en mangeant, une pierre d'achoppement. ²¹ Ce qui est bien, c'est de ne pas manger de viande, de ne pas boire de vin, de ne rien faire qui soit pour ton frère une occasion de chute, [de scandale ou de faiblesse]. ²² As-tu une conviction? Garde-la pour toi-même devant Dieu. Heureux celui qui ne se condamne pas dans l'acte qu'il approuve. ²³ Mais celui qui a des doutes, s'il mange, il est condamné, parce qu'il n'agit pas par conviction; tout ce qui ne procède pas d'une conviction est péché.

15 ¹ Nous devons, nous qui sommes forts, supporter les faiblesses de ceux qui ne le sont pas, et ne pas nous plaire à nous-mêmes. ² Que chacun de nous cherche à complaire au prochain pour le bien, afin de l'édifier.

En imitant Jésus-Christ

³ Car le Christ n'a pas eu de complaisance pour lui-même; mais, selon qu'il est écrit: " Les outrages de ceux qui t'outragent sont tombés sur moi. " ⁴ Car tout ce qui a été écrit avant nous l'a été pour notre instruction, afin que, par la patience et la consolation que donnent les Ecritures, nous possédions l'espérance. ⁵ Que le Dieu de la patience et de la consolation vous donne d'avoir les uns envers les autres les mêmes sentiments selon Jésus-Christ, ⁶ afin que, d'un même coeur et d'une même bouche, vous glorifiez Dieu, le Père de Notre-Seigneur Jésus-Christ. ⁷ Accueillez-vous donc les uns les autres, comme le Christ vous a accueillis, pour la gloire de Dieu. ⁸ J'affirme, en effet, que le Christ a été ministre des circoncis, pour montrer la véracité de Dieu, en accomplissant les promesses faites à leurs pères, ⁹ tandis que les Gentils glorifient Dieu à cause de sa miséricorde, selon qu'il est écrit: " C'est pourquoi je te louerai parmi les nations, et je chanterai à la gloire de ton nom. " ¹⁰ L'Ecriture dit encore: " Nations, réjouissez-vous avec son peuple. " ¹¹ Et ailleurs: " Nations, louez toutes le Seigneur; peuples, célébrez-le tous. " ¹² Isaïe dit aussi: " Il paraîtra, le rejeton de Jessé, celui qui se lève pour régner sur les nations; en lui les nations mettront leur espérance. " ¹³ Que le Dieu de l'espérance vous remplisse de toute joie et de toute paix dans la foi, afin que, par la vertu de l'Esprit-Saint, vous abondiez en espérance!

Conclusions

¹⁴ Moi aussi, mes frères, j'ai de vous cette persuasion que vous êtes de vous-mêmes pleins de bons sentiments, remplis de toute connaissance, et capables de vous avertir les uns les autres. ¹⁵ Cependant je vous ai écrit plus librement, comme pour raviver en partie vos

souvenirs, - à cause de la grâce que Dieu m'a faite ¹⁶ d'être ministre de Jésus-Christ, pour les Gentils, - en m'acquittant du divin service de l'Evangile de Dieu, afin que l'offrande des Gentils soit agréée, étant sanctifiée par le Saint-Esprit.

¹⁷ J'ai donc sujet de me glorifier en Jésus-Christ pour ce qui regarde le service de Dieu. ¹⁸ Car je n'oserais point parler de choses que le Christ n'aurait pas faites par mon ministère pour amener les païens à obéir à l'Evangile, par la parole et par l'action, ¹⁹ par la vertu des miracles et des prodiges, par la puissance de l'Esprit-Saint: si bien que, depuis Jérusalem et les pays voisins jusqu'à l'Illyrie, j'ai porté partout l'Evangile du Christ, ²⁰ mettant toutefois mon honneur à prêcher l'Evangile là où le Christ n'avait pas encore été nommé, afin de ne pas bâtir sur le fondement qu'un autre aurait posé, ²¹ mais selon qu'il est écrit: " Ceux à qui il n'avait pas été annoncé le verront, et ceux qui n'en avaient pas entendu parler le connaîtront. "

²² C'est ce qui m'a souvent empêché d'aller chez vous. ²³ Mais maintenant n'ayant plus rien qui me retienne dans ces contrées, et ayant depuis plusieurs années le désir d'aller vers

vous, ²⁴ j'espère vous voir en passant, quand je me rendrai en Espagne, et y être accompagné par vous, après que j'aurai satisfait, en partie du moins, mon désir de me trouver parmi vous. ²⁵ Présentement je vais à Jérusalem, pour venir en aide aux saints. ²⁶ Car la Macédoine et l'Achaïe ont bien voulu faire une collecte en faveur des saints de

Jérusalem qui sont dans la pauvreté. ²⁷ Elles l'ont bien voulu; aussi bien elles le leur devaient; car si les Gentils ont eu part à leurs biens spirituels, ils doivent à leur tour les assister de leurs biens temporels. ²⁸ Dès que j'aurai consigné ce don entre leurs mains, je partirai pour l'Espagne et passerai chez vous. ²⁹ Or je sais qu'en allant chez vous, j'y viendrai avec une abondante bénédiction du Christ.

³⁰ Je vous exhorte, mes frères, par Notre-Seigneur Jésus-Christ et par la charité du Saint-Esprit, à combattre avec moi, en adressant pour moi des prières à Dieu, ³¹ afin que j'échappe aux incrédules qui sont en Judée, et que l'offrande que je porte à Jérusalem soit agréable aux saints, ³² en sorte que j'arrive chez vous dans la joie, si c'est la volonté de Dieu, et que je goûte quelque repos au milieu de vous. ²³ Que le Dieu de paix soit avec vous tous! Amen!

¹⁶ ¹ Je vous recommande Phoebé, notre soeur, qui est diaconesse de l'Eglise de Cenchrées, ² afin que vous la receviez en Notre-Seigneur d'une manière digne des saints, et que vous l'assistiez dans toutes les choses où elle pourrait avoir besoin de vous, car elle aussi a donné aide à plusieurs et à moi-même. ³ Saluez Prisca et Aquila, mes coopérateurs en Jésus-Christ,

⁴ eux qui, pour sauver ma vie, ont exposé leur tête; ce n'est pas moi seul qui leur rend grâces, ce sont encore toutes les Eglises des Gentils. ⁵ Saluez aussi l'Eglise qui est dans leur maison. - Saluez Epénète, mon bien-aimé, qui a été pour le Christ les prémices de l'Asie. - ⁶ Saluez Marie, qui a pris beaucoup de peine pour vous. - ⁷ Saluez Andronique et Junias, mes parents et mes compagnons de captivité, qui jouissent d'une grande considération parmi les apôtres et qui même ont été dans le Christ avant moi. - ⁸ Saluez Amplias, mon bien-aimé dans le Seigneur. - ⁹ Saluez Urbain, notre coopérateur dans le Christ, et Stachys, mon bien-aimé. - ¹⁰ Saluez Apelle, qui a fait ses preuves dans le Christ. Saluez ceux de la maison d'Aristobule. - ¹¹ Saluez Hérodion, mon parent. Saluez ceux de la maison de Narcisse qui sont dans le Seigneur. - ¹² Saluez Tryphène et Tryphose, qui travaillent dans le Seigneur. Saluez Perside, la bien-aimée qui a beaucoup travaillé dans le Seigneur. - ¹³ Saluez Rufus, distingué dans le Seigneur, et sa mère, qui est aussi la mienne. - ¹⁴ Saluez Asyncrite, Phlégon, Hermés, Patrobas, Hermas, et les frères qui sont avec eux. - ¹⁵ Saluez Philologue et Julie, Nérée et sa soeur, ainsi qu'Olympias, et tous les saints qui sont avec eux. ¹⁶ -Saluez-vous les uns les autres par un saint baiser. Toutes les Eglises du Christ vous saluent.

¹⁷ Je vous exhorte, mes frères, à prendre garde à ceux qui causent les divisions et les scandales, en s'écartant de l'enseignement que vous avez reçu; éloignez-vous d'eux. ¹⁸ Car de tels hommes ne servent point le Christ Notre-Seigneur, mais leur propre ventre, et avec leurs paroles douces et leur langage flatteur, ils séduisent les coeurs des simples. ¹⁹ Car votre obéissance est arrivée aux oreilles de tous; je me réjouis donc à votre sujet; mais je désire qu vous soyez prudents pour le bien et simple pour le mal.

²⁰ Le Dieu de paix écrasera bientôt Satan sous vos pieds. Que la grâce de Notre-Seigneur Jésus-Christ soit avec vous!

²¹ Timothée, le compagnon de mes travaux, vous salue, ainsi que Lucius, Jason et Sosipater, mes parents. - ²² Je vous salue dans le Seigneur, moi Tertius, qui ai écrit cette lettre. - ²³ Caius, mon hôte et celui de l'Eglise, vous salue. Eraste, le trésorier de la ville, vous salue, ainsi que Quartus, notre frère. ²⁴ [Que la grâce de Notre-Seigneur Jésus-Christ soit avec vous tous! Amen!]

²⁵ A celui qui peut vous affermir selon mon Evangile et la prédication de Jésus-Christ, - conformément à la révélation du mystère resté caché durant de longs siècles,

²⁶ mais manifesté maintenant, et, selon l'ordre du Dieu éternel, porté, par les écrits des prophètes, à la connaissance de toutes les nations pour qu'elles obéissent à la foi, - à Dieu, seul sage, soit la gloire par Jésus-Christ aux siècles les siècles! Amen!

Romains (CP) 10

1998 Fides et Ratio 79

CHAPITRE VII : EXIGENCES ET TACHES ACTUELLES

Les exigences impératives de la parole de Dieu

80

De manière explicite ou implicite, la sainte Ecriture comprend une série d'éléments qui permettent de parvenir à une conception de l'homme et du monde d'une réelle densité philosophique. Les chrétiens ont pris conscience progressivement de la richesse de ces textes sacrés. Il en ressort que la réalité dont nous faisons l'expérience n'est pas l'absolu: elle n'est pas créée, elle ne s'engendre pas non plus elle-même. Seul Dieu est l'Absolu. En outre, des pages de la Bible ressort une conception de l'homme comme imago Dei, qui inclut des données précises sur son être, sa liberté et l'immortalité de son esprit. Le monde créé n'étant pas autosuffisant, toute illusion d'une autonomie qui ignorerait la dépendance essentielle par rapport à Dieu de toute créature, y compris l'homme, conduirait à des situations dramatiques qui annihileraient la recherche rationnelle de l'harmonie et du sens de l'existence humaine.

Le problème du mal moral - la forme la plus tragique du mal - est également abordé dans la Bible: elle nous dit que le mal ne résulte pas de quelque déficience due à la matière, mais qu'il est une blessure qui provient de ce qu'exprime de manière désordonnée la liberté humaine. La parole de Dieu, enfin, met en évidence le problème du sens de l'existence et donne sa réponse en orientant l'homme vers Jésus Christ, le Verbe de Dieu incarné, qui accomplit en plénitude l'existence humaine. D'autres aspects pourraient être explicités à partir de la lecture du texte sacré; en tout cas, ce qui ressort, c'est le refus de toute forme de relativisme, de matérialisme ou de panthéisme.

La conviction fondamentale de cette " philosophie " contenue dans la Bible est que la vie humaine et le monde ont un sens et sont orientés vers leur accomplissement qui se réalise en Jésus Christ. Le mystère de l'Incarnation restera toujours le centre par rapport auquel il faut se situer pour pouvoir comprendre l'énigme de l'existence humaine, du monde créé et de Dieu lui-même. Dans ce mystère, la philosophie doit relever des défis extrêmes, parce que la raison est appelée à faire sienne une logique qui dépasse les barrières à l'intérieur desquelles elle risque de s'enfermer elle-même. Mais c'est seulement par là que l'on arrive au sommet du sens de l'existence. En effet, l'essence intime de Dieu et celle de l'homme deviennent intelligibles: dans le mystère du Verbe incarné, la nature divine et la nature humaine sont sauvegardées, chacune d'elles restant autonome; en même temps est manifesté le lien unique de leur rapport réciproque sans confusion.(97)

(97) Cf. Conc. Oecum. de Chalcédoine, Symbole, Définition: [DS 302](#).

81

On doit noter que l'un des aspects les plus marquants de notre condition actuelle est la " crise du sens ". Les points de vue sur la vie et sur le monde, souvent de caractère scientifique, se

sont tellement multipliés que, en fait, nous assistons au développement du phénomène de la fragmentation du savoir. C'est précisément cela qui rend difficile et souvent vaine la recherche d'un sens. Et même - ce qui est encore plus dramatique -, dans cet enchevêtrement de données et de faits où l'on vit et qui paraît constituer la trame même de l'existence, plus d'un se demande si cela a encore un sens de s'interroger sur le sens. La pluralité des théories qui se disputent la réponse, ou les différentes manières de concevoir et d'interpréter le monde et la vie de l'homme, ne font qu'aiguiser ce doute radical qui amène vite à sombrer dans le scepticisme, dans l'indifférence ou dans les diverses formes de nihilisme.

La conséquence de tout cela est que l'esprit humain est souvent envahi par une forme de pensée ambiguë qui l'amène à s'enfermer encore plus en lui-même, dans les limites de sa propre immanence, sans aucune référence au transcendant. Une philosophie qui ne poserait pas la question du sens de l'existence courrait le grave risque de réduire la raison à des fonctions purement instrumentales, sans aucune passion authentique pour la recherche de la vérité.

Pour être en harmonie avec la parole de Dieu, il est avant tout nécessaire que la philosophie retrouve sa dimension sapientielle de recherche du sens ultime et global de la vie. Tout bien considéré, cette première exigence constitue un stimulant très utile pour la philosophie, afin qu'elle se conforme à sa propre nature. De cette manière, en effet, elle ne sera pas seulement l'instance critique déterminante qui montre aux divers domaines du savoir scientifique leurs fondements et leurs limites, mais elle se situera aussi comme l'instance dernière de l'unification du savoir et de l'agir humain, les amenant à converger vers un but et un sens derniers. Cette dimension sapientielle est d'autant plus indispensable aujourd'hui que l'immense accroissement du pouvoir technique de l'humanité demande une conscience vive et renouvelée des valeurs ultimes. Si ces moyens techniques ne devaient pas être ordonnés à une fin non purement utilitariste, ils pourraient vite manifester leur inhumanité et même se transformer en potentiel destructeur du genre humain.(98)

(98) Cf. Jean-Paul II, Encycl. *Redemptor hominis* (4 mars 1979), n. 15: AAS 71 (1979), pp. 286-289 [RH 15](#).

La parole de Dieu révèle la fin dernière de l'homme et donne un sens global à son agir dans le monde. C'est pourquoi elle invite la philosophie à s'engager dans la recherche du fondement naturel de ce sens, qui est l'aspiration religieuse constitutive de toute personne. Une philosophie qui voudrait refuser la possibilité d'un sens dernier et global serait non seulement inappropriée, mais erronée.

82

D'ailleurs, ce rôle sapientiel ne pourrait être rempli par une philosophie qui ne serait pas elle-même un savoir authentique et vrai, c'est-à-dire qui se limiterait aux aspects particuliers et relatifs du réel - qu'ils soient fonctionnels, formels ou utilitaires -, mais ne traiterait pas aussi de sa vérité totale et définitive, autrement dit de l'être même de l'objet de la connaissance. Voici donc une deuxième exigence: s'assurer de la capacité de l'homme de parvenir à la connaissance de la vérité, une connaissance qui parvient à la vérité objective à partir de l'*adaequatio rei et intellectus* sur laquelle s'appuient les Docteurs de la scolastique.(99) Cette exigence, propre à la foi, a été explicitement réaffirmée par le Concile Vatican II: " En effet, l'intelligence ne se limite pas aux seuls phénomènes, mais elle est capable d'atteindre la

réalité intelligible, avec une vraie certitude, même si, par suite du péché, elle est en partie obscurcie et affaiblie ". (100)

(99) Cf. par exemple S. Thomas d'Aquin, Somme théologique, I, q. 16, a. 1; S. Bonaventure, Coll. in Hex., 3, 8, 1 / 16, 1.

(100) Const. past. sur l'Eglise dans le monde de ce temps Gaudium et spes, n. 15 [GS 15](#).

Une philosophie résolument phénoméniste ou relativiste se révélerait inadéquate pour aider à approfondir la richesse contenue dans la parole de Dieu. La sainte Ecriture, en effet, présuppose toujours que l'homme, même s'il est coupable de duplicité et de mensonge, est capable de connaître et de saisir la vérité limpide et simple. Dans les Livres sacrés, et dans le Nouveau Testament en particulier, se trouvent des textes et des affirmations de portée proprement ontologique. Les auteurs inspirés, en effet, ont voulu formuler des affirmations vraies, c'est-à-dire propres à exprimer la réalité objective. On ne peut dire que la tradition catholique ait commis une erreur lorsqu'elle a compris certains textes de saint Jean et de saint Paul comme des affirmations sur l'être même du Christ. La théologie, quand elle s'efforce de comprendre et d'expliquer ces affirmations, a donc besoin de l'apport d'une philosophie qui ne nie pas la possibilité d'une connaissance qui soit objectivement vraie, tout en étant toujours perfectible. Ce qui vient d'être dit vaut aussi pour les jugements de la conscience morale, dont l'Ecriture Sainte présuppose qu'ils peuvent être objectivement vrais. (101)

(101) Cf. Jean-Paul II, Encycl. Veritatis splendor (6 août 1993), nn. 57-61: AAS 85 (1993), pp. 1179-1182 [VS 57-61](#).

83

Les deux exigences que l'on vient d'évoquer en comportent une troisième: la nécessité d'une philosophie de portée authentiquement métaphysique, c'est-à-dire apte à transcender les données empiriques pour parvenir, dans sa recherche de la vérité, à quelque chose d'absolu, d'ultime et de fondateur. C'est là une exigence implicite tant dans la connaissance de nature sapientielle que dans la connaissance de nature analytique; en particulier, cette exigence est propre à la connaissance du bien moral, dont le fondement ultime est le souverain Bien, Dieu lui-même. Mon intention n'est pas ici de parler de la métaphysique comme d'une école précise ou d'un courant historique particulier. Je désire seulement déclarer que la réalité et la vérité transcendent le factuel et l'empirique, et je souhaite affirmer la capacité que possède l'homme de connaître cette dimension transcendante et métaphysique d'une manière véridique et certaine, même si elle est imparfaite et analogique. Dans ce sens, il ne faut pas considérer la métaphysique comme un substitut de l'anthropologie, car c'est précisément la métaphysique qui permet de fonder le concept de la dignité de la personne en raison de sa condition spirituelle. En particulier, c'est par excellence la personne même qui atteint l'être et, par conséquent, mène une réflexion métaphysique.

Partout où l'homme constate un appel à l'absolu et à la transcendance, il lui est donné d'entrevoir la dimension métaphysique du réel: dans le vrai, dans le beau, dans les valeurs morales, dans la personne d'autrui, dans l'être même, en Dieu. Un grand défi qui se présente à nous au terme de ce millénaire est celui de savoir accomplir le passage, aussi nécessaire qu'urgent, du phénomène au fondement. Il n'est pas possible de s'arrêter à la seule expérience; même quand celle-ci exprime et rend manifeste l'intériorité de l'homme et sa spiritualité, il faut que la réflexion spéculative atteigne la substance spirituelle et le

fondement sur lesquels elle repose. Une pensée philosophique qui refuserait toute ouverture métaphysique serait donc radicalement inadéquate pour remplir une fonction de médiation dans l'intelligence de la Révélation.

La parole de Dieu se rapporte continuellement à ce qui dépasse l'expérience, et même la pensée de l'homme; mais ce 'mystère' ne pourrait pas être révélé, ni la théologie en donner une certaine intelligence, (102) si la connaissance humaine était rigoureusement limitée au monde de l'expérience sensible. La métaphysique se présente donc comme une médiation privilégiée dans la recherche théologique. Une théologie dépourvue de perspective métaphysique ne pourrait aller au-delà de l'analyse de l'expérience religieuse, et elle ne permettrait pas à l'intellectus fidei d'exprimer de manière cohérente la valeur universelle et transcendante de la vérité révélée.

(102) Cf. Conc. Oecum. Vat. I, Const. dogm. sur la foi catholique Dei Filius, IV: [DS 3016](#).

Si j'insiste tant sur la composante métaphysique, c'est parce que je suis convaincu que c'est la voie nécessaire pour surmonter la situation de crise qui s'étend actuellement dans de larges secteurs de la philosophie et pour corriger ainsi certains comportements déviants répandus dans notre société.

84

L'importance de l'approche métaphysique devient encore plus évidente si l'on considère le développement actuel des sciences herméneutiques et des différentes analyses du langage. Les résultats obtenus par ces études peuvent être très utiles pour l'intelligence de la foi, dans la mesure où ils rendent manifestes la structure de notre pensée et de notre expression, ainsi que le sens véhiculé par le langage. Mais il y a des spécialistes de ces sciences qui, dans leurs recherches, tendent à s'en tenir à la manière dont on comprend et dont on dit la réalité, en s'abstenant de vérifier les possibilités qu'a la raison d'en découvrir l'essence. Comment ne pas voir dans cette attitude une confirmation de la crise de confiance que traverse notre époque à l'égard des capacités de la raison? Et quand, à cause de postulats aprioristes, ces thèses tendent à obscurcir le contenu de la foi ou à en dénier la validité universelle, non seulement elles rabaissent la raison, mais elles se mettent d'elles-mêmes hors jeu. En effet, la foi présuppose clairement que le langage humain est capable d'exprimer de manière universelle - même si c'est en termes analogiques, mais non moins significatifs pour autant - la réalité divine et transcendante. (103) S'il n'en était pas ainsi, la parole de Dieu, qui est toujours une parole divine dans un langage humain, ne serait capable de rien exprimer sur Dieu.

(103) Cf. Conc. Oecum. Latran IV, De errore abbatis Ioachim, II: [DS 806](#).

L'interprétation de cette parole ne peut pas nous renvoyer seulement d'une interprétation à une autre, sans jamais nous permettre de parvenir à une affirmation simplement vraie; sans quoi, il n'y aurait pas de révélation de Dieu, mais seulement l'expression de conceptions humaines sur Lui et sur ce que l'on suppose qu'Il pense de nous.

85

Je sais bien que ces exigences imposées à la philosophie par la parole de Dieu peuvent sembler rigoureuses à beaucoup de ceux qui vivent la situation actuelle de la recherche philosophique. C'est justement pour cela que, faisant mien ce que les Souverains Pontifes ne cessent d'enseigner depuis plusieurs générations et que le Concile Vatican II a lui-même redit, je désire exprimer avec force la conviction que l'homme est capable de parvenir à une conception unifiée et organique du savoir. C'est là l'une des tâches dont la pensée chrétienne devra se charger au cours du prochain millénaire de l'ère chrétienne. La fragmentation du savoir entrave l'unité intérieure de l'homme contemporain, parce qu'elle entraîne une approche parcellaire de la vérité et que, par conséquent, elle fragmente le sens. Comment l'Eglise pourrait-elle ne pas s'en inquiéter? Cette tâche d'ordre sapientiel dévolue aux Pasteurs découle pour eux directement de l'Évangile et ils ne peuvent se soustraire au devoir de l'accomplir.

Je considère que ceux qui veulent répondre en philosophes aux exigences que la parole de Dieu présente à la pensée humaine devraient construire leur discours en se fondant sur ces postulats et se situer de manière cohérente en continuité avec la grande tradition qui, commencée par les anciens, passe par les Pères de l'Eglise et les maîtres de la scolastique, pour aller jusqu'à intégrer les acquis essentiels de la pensée moderne et contemporaine. S'il sait puiser dans cette tradition et s'en inspirer, le philosophe ne manquera pas de se montrer fidèle à l'exigence d'autonomie de la pensée philosophique.

Dans ce sens, il est tout à fait significatif que, dans le contexte d'aujourd'hui, certains philosophes se fassent les promoteurs de la redécouverte du rôle déterminant de la tradition pour un juste mode de connaissance. En effet, le recours à la tradition n'est pas un simple rappel du passé; il consiste plutôt à reconnaître la validité d'un patrimoine culturel qui appartient à toute l'humanité. On pourrait même dire que c'est nous qui relevons de la tradition et que nous ne pouvons pas en disposer à notre guise. C'est bien le fait d'aller jusqu'aux racines de la tradition qui nous permet d'exprimer aujourd'hui une pensée originale, nouvelle et tournée vers l'avenir. Un tel rappel est encore plus valable pour la théologie. Non seulement parce qu'elle a la Tradition vivante de l'Eglise comme source originelle, (104) mais aussi parce que, à cause de cela, elle doit être capable de retrouver la tradition théologique profonde qui a jalonné les époques antérieures, de même que la tradition constante de la philosophie qui, dans son authentique sagesse, a su franchir les limites de l'espace et du temps.

(104) Cf. Conc. Oecum. Vat. II, Const. dogm. sur la Révélation divine *Dei Verbum*, n. 24; Décret sur la formation des prêtres *Optatum totius*, n. 16 [DV 24 OT 16](#).

86

L'insistance sur la nécessité d'un rapport étroit de continuité entre la réflexion philosophique contemporaine et celle qu'a élaborée la tradition chrétienne tend à prévenir les risques inhérents à certains types de pensée particulièrement répandus aujourd'hui. Même si c'est sommairement, il me paraît opportun de m'arrêter à certaines de ces tendances afin de signaler leurs erreurs et les dangers qu'elles présentent pour l'activité philosophique.

La première de ces tendances est celle que l'on nomme éclectisme, terme par lequel on désigne l'attitude de ceux qui, dans la recherche, dans l'enseignement et dans la discussion, même théologique, ont l'habitude d'adopter différentes idées empruntées à diverses philosophies, sans prêter attention ni à leur cohérence, ni à leur appartenance à un système,

ni à leur contexte historique. On se place ainsi dans des conditions telles que l'on ne peut distinguer la part de vérité d'une pensée de ce qu'elle peut comporter d'erroné ou d'inapproprié. On rencontre aussi une forme extrême d'éclectisme dans l'usage rhétorique abusif de termes philosophiques auquel certains théologiens se laissent parfois aller. Ce genre d'exploitation ne contribue pas à la recherche de la vérité et ne prépare pas la raison - théologique ou philosophique - à argumenter de manière sérieuse et scientifique. L'étude rigoureuse et approfondie des doctrines philosophiques, de leur langage propre et du contexte où elles ont été conçues aide à surmonter les risques de l'éclectisme et permet de les intégrer de manière appropriée dans l'argumentation théologique.

87

L'éclectisme est une erreur de méthode, mais il pourrait aussi receler les thèses de l'historicisme. Pour comprendre correctement une doctrine du passé, il est nécessaire que celle-ci soit replacée dans son contexte historique et culturel. La thèse fondamentale de l'historicisme, au contraire, consiste à établir la vérité d'une philosophie à partir de son adéquation à une période déterminée et à une tâche déterminée dans l'histoire. Ainsi on nie au moins implicitement la validité pérenne du vrai. L'historiciste soutient que ce qui était vrai à une époque peut ne plus l'être à une autre. En somme, il considère l'histoire de la pensée comme pas grand-chose de plus que des vestiges archéologiques auxquels on fait appel pour exposer des positions du passé désormais en grande partie révolues et sans portée pour le présent. À l'inverse, on doit tenir que, même si la formulation est dans une certaine mesure liée à l'époque et à la culture, la vérité ou l'erreur qu'exprimaient ces dernières peuvent en tout cas être reconnues et examinées comme telles, malgré la distance spatio-temporelle.

Dans la réflexion théologique, l'historicisme tend à se présenter tout au plus sous la forme du "modernisme". Avec la juste préoccupation de rendre le discours théologique actuel et assimilable pour les contemporains, on ne recourt qu'aux assertions et au langage philosophiques les plus récents, en négligeant les objections critiques que l'on devrait éventuellement soulever à la lumière de la tradition. Cette forme de modernisme, du fait qu'elle confond l'actualité avec la vérité, se montre incapable de satisfaire aux exigences de vérité auxquelles la théologie est appelée à répondre.

88

Le scientisme est un autre danger qu'il faut prendre en considération. Cette conception philosophique se refuse à admettre comme valables des formes de connaissance différentes de celles qui sont le propre des sciences positives, renvoyant au domaine de la pure imagination la connaissance religieuse et théologique, aussi bien que le savoir éthique et esthétique. Antérieurement, cette idée s'exprimait à travers le positivisme et le néo-positivisme, qui considéraient comme dépourvues de sens les affirmations de caractère métaphysique. La critique épistémologique a discrédité cette position, mais voici qu'elle renaît sous les traits nouveaux du scientisme. Dans cette perspective, les valeurs sont réduites à de simples produits de l'affectivité et la notion d'être est écartée pour faire place à la pure et simple factualité. La science s'apprête donc à dominer tous les aspects de l'existence humaine au moyen du progrès technologique. Les succès indéniables de la recherche scientifique et de la technologie contemporaines ont contribué à répandre la mentalité scientifique, qui semble ne plus avoir de limites, étant donné la manière dont elle a pénétré les différentes cultures et les changements radicaux qu'elle y a apportés.

On doit malheureusement constater que le scientisme considère comme relevant de l'irrationnel ou de l'imaginaire ce qui touche à la question du sens de la vie. Dans ce courant

de pensée, on n'est pas moins déçu par son approche des grands problèmes de la philosophie qui, lorsqu'ils ne sont pas ignorés, sont abordés par des analyses appuyées sur des analogies superficielles et dépourvues de fondement rationnel. Cela amène à appauvrir la réflexion humaine, en lui retirant la possibilité d'aborder les problèmes de fond que l'animal rationnelle s'est constamment posés depuis le début de son existence sur la terre. Dans cette perspective, ayant écarté la critique motivée par une évaluation éthique, la mentalité scientifique a réussi à faire accepter par beaucoup l'idée que ce qui est techniquement réalisable devient par là même moralement acceptable.

89

Présentant tout autant de dangers, le pragmatisme est l'attitude d'esprit de ceux qui, en opérant leurs choix, excluent le recours à la réflexion théorique ou à des évaluations fondées sur des principes éthiques. Les conséquences pratiques de cette manière de penser sont considérables. En particulier, on en vient à défendre une conception de la démocratie qui ne prend pas en considération la référence à des fondements d'ordre axiologique et donc immuables: c'est à partir d'un vote de la majorité parlementaire que l'on décide du caractère admissible ou non d'un comportement déterminé.(105) La conséquence d'une telle manière de voir apparaît clairement: les grandes décisions morales de l'homme sont en fait soumises aux délibérations peu à peu prises par les organismes institutionnels. De plus, la même anthropologie est largement dépendante du fait qu'elle propose une conception unidimensionnelle de l'être humain, dont sont exclus les grands dilemmes éthiques et les analyses existentielles sur le sens de la souffrance et du sacrifice, de la vie et de la mort.

(105) Cf. Jean-Paul II, Encycl. *Evangelium vitae* (25 mars 1995), n. 69: AAS 87 (1995), p. 481 [EV 69](#).

90

Les thèses examinées jusqu'ici induisent, à leur tour, une conception plus générale qui paraît constituer aujourd'hui la perspective commune de nombreuses philosophies qui ont renoncé au sens de l'être. Je pense ici à la lecture nihiliste qui est à la fois le refus de tout fondement et la négation de toute vérité objective. Le nihilisme, avant même de s'opposer aux exigences et au contenu propres à la parole de Dieu, est la négation de l'humanité de l'homme et de son identité même. On ne peut oublier, en effet, que, lorsqu'on néglige la question de l'être, cela amène inévitablement à perdre le contact avec la vérité objective et, par suite, avec le fondement sur lequel repose la dignité de l'homme. On ouvre ainsi la possibilité d'effacer du visage de l'homme les traits qui manifestent sa ressemblance avec Dieu, pour l'amener progressivement à une volonté de puissance destructrice ou au désespoir de la solitude. Une fois la vérité retirée à l'homme, il est réellement illusoire de prétendre le rendre libre. Vérité et liberté, en effet, vont de pair ou bien elles périssent misérablement ensemble. (106)

(106) Dans le même sens, je commentais dans ma première Encyclique l'expression de l'Evangile de saint Jean: " Vous connaîtrez la vérité et la vérité vous rendra libres " ([Jn 8,32](#)): " Ces paroles contiennent une exigence fondamentale et en même temps un avertissement: l'exigence d'honnêteté vis-à-vis de la vérité comme condition d'une authentique liberté; et aussi l'avertissement d'éviter toute liberté apparente, toute liberté superficielle et unilatérale, qui n'irait pas jusqu'au fond de la vérité sur l'homme et sur le monde. Aujourd'hui encore, après deux mille ans, le Christ nous apparaît comme Celui qui apporte à l'homme la liberté

fondée sur la vérité, comme Celui qui libère l'homme de ce qui limite, diminue et pour ainsi dire détruit cette liberté jusqu'aux racines mêmes, dans l'esprit de l'homme, dans son cœur, dans sa conscience ": Encycl. Redemptor hominis (4 mars 1979), n. 12: AAS 71 (1979), pp. 280-281 [RH 12](#).

91

En commentant les courants de pensée que je viens d'évoquer, je n'avais pas l'intention de présenter un tableau complet de la situation actuelle de la philosophie: du reste, il serait difficile de la ramener à un panorama unifié. Je tiens à souligner le fait que l'héritage du savoir et de la sagesse s'est effectivement enrichi dans de nombreux domaines. Qu'il suffise de citer la logique, la philosophie du langage, l'épistémologie, la philosophie de la nature, l'anthropologie, l'analyse approfondie des modes affectifs de la connaissance, l'approche existentielle de l'analyse de la liberté. D'autre part, l'affirmation du principe d'immanence, qui est centrale pour la prétention rationaliste, a suscité, à partir du siècle dernier, des réactions qui ont porté à une remise en cause radicale de postulats considérés comme indiscutables. Ainsi sont apparus des courants irrationalistes, tandis que la critique mettait en évidence l'inanité de l'exigence d'autofondation absolue de la raison.

Certains penseurs ont donné à notre époque le qualificatif de " post-modernité ". Ce terme, fréquemment utilisé dans des contextes très différents les uns des autres, désigne l'émergence d'un ensemble de facteurs nouveaux qui, par leur extension et leur efficacité, se sont révélés capables de provoquer des changements significatifs et durables. Ce terme a ainsi été employé d'abord au sujet de phénomènes d'ordre esthétique, social ou technologique. Ensuite, il est passé dans le domaine philosophique, mais il reste affecté d'une certaine ambiguïté, parce que le jugement sur ce que l'on qualifie de " post-moderne " est alternativement positif ou négatif, et aussi parce qu'il n'y a pas de consensus sur le problème délicat de la délimitation des différentes époques de l'histoire. Mais il ne fait pas de doute que les courants de pensée qui se réclament de la post-modernité méritent d'être attentivement considérés. Selon certains d'entre eux, en effet, le temps des certitudes serait irrémédiablement révolu, l'homme devrait désormais apprendre à vivre dans une perspective d'absence totale de sens, à l'enseigne du provisoire et de l'éphémère. De nombreux auteurs, dans leur critique destructrice de toute certitude, ignorant les distinctions nécessaires, contestent également les certitudes de la foi.

Ce nihilisme trouve en quelque sorte sa confirmation dans l'expérience terrible du mal qui a marqué notre époque. Devant le tragique de cette expérience, l'optimisme rationaliste qui voyait dans l'histoire l'avancée victorieuse de la raison, source de bonheur et de liberté, ne s'est pas maintenu, à tel point qu'une des plus graves menaces de cette fin de siècle est la tentation du désespoir.

Il reste toutefois vrai qu'une certaine mentalité positiviste continue à accréditer l'illusion que, grâce aux conquêtes scientifiques et techniques, l'homme, en tant que démiurge, peut parvenir seul à se rendre pleinement maître de son destin.

Les tâches actuelles de la théologie

92

Aux diverses époques de l'histoire, la théologie, dans sa fonction d'intelligence de la Révélation, a toujours été amenée à recevoir les éléments des différentes cultures pour y

faire entrer, par sa médiation, le contenu de la foi selon une conceptualisation cohérente. Aujourd'hui encore, une double tâche lui incombe. En effet, d'une part, elle doit remplir la mission que le Concile Vatican II lui a confiée en son temps: renouveler ses méthodes en vue de servir plus efficacement l'évangélisation. Comment ne pas rappeler, dans cette perspective, les paroles prononcées par le Souverain Pontife Jean XXIII à l'ouverture du Concile? Il dit alors: " Il faut que, répondant à la vive attente de tous ceux qui aiment la religion chrétienne, catholique et apostolique, cette doctrine soit plus largement et plus profondément connue, et que les esprits en soient plus pleinement imprégnés et formés; il faut que cette doctrine certaine et immuable, que l'on doit suivre fidèlement, soit explorée et exposée de la manière que demande notre époque ".(107) D'autre part, la théologie doit porter son regard sur la vérité dernière qui lui est confiée par la Révélation, sans se contenter de s'arrêter à des stades intermédiaires. Il est bon pour le théologien de se rappeler que son travail répond " au dynamisme présent dans la foi elle-même " et que l'objet propre de sa recherche est " la Vérité, le Dieu vivant et son dessein de salut révélé en Jésus Christ ".(108) Ce devoir, qui revient en premier lieu à la théologie, implique en même temps la philosophie. La somme des problèmes qui s'imposent aujourd'hui, en effet, demande un travail commun, même s'il est conduit avec des méthodes différentes, afin que la vérité soit de nouveau reconnue et exprimée. La Vérité, qui est le Christ, s'impose comme une autorité universelle qui gouverne, stimule et fait grandir (cf. [Ep 4,15](#)) aussi bien la théologie que la philosophie.

(107) Discours à l'ouverture du Concile (11 octobre 1962): AAS 54 (1962), p. 792.

(108) Congr. pour la Doctrine de la Foi, Instruction sur la Vocation ecclésiale du Théologien *Donum veritatis* (24 mai 1990), nn. 7-8: AAS 82 (1990), pp. 1552-1553.

Croire en la possibilité de connaître une vérité universellement valable n'est pas du tout une source d'intolérance; au contraire, c'est la condition nécessaire pour un dialogue sincère et authentique entre les personnes. C'est seulement à cette condition qu'il est possible de surmonter les divisions et de parcourir ensemble le chemin qui mène à la vérité tout entière, en suivant les sentiers que seul l'Esprit du Seigneur ressuscité connaît. (109) En fonction des tâches actuelles de la théologie, je désire maintenant montrer comment l'exigence de l'unité se présente concrètement aujourd'hui.

(109) Commentant [Jn 16,12-13](#), j'ai écrit dans l'Encyclique *Dominum et vivificantem*: " Jésus présente le Paraclet, l'Esprit de vérité, comme celui qui "enseignera" et "rappellera", comme celui qui lui "rendra témoignage"; à présent il dit: "il vous introduira dans la vérité tout entière". Ces mots "introduire dans la vérité tout entière", en rapport avec ce que les Apôtres "ne peuvent pas porter à présent", sont en lien direct avec le dépouillement du Christ par la passion et la mort en Croix qui étaient imminentes lorsqu'il prononçait ces paroles. Cependant il deviendra clair, par la suite, que les mots "introduire dans la vérité tout entière" se rattachent également, au-delà du *scandalum Crucis*, à tout ce que le Christ "a fait et enseigné" ([Ac 1,1](#)). En effet, le *mysterium Christi* dans son intégralité exige la foi, parce que c'est la foi qui introduit véritablement l'homme dans la réalité du mystère révélé. "Introduire dans la vérité tout entière", cela s'accomplit donc dans la foi et par la foi: c'est l'oeuvre de l'Esprit de vérité et c'est le fruit de son action dans l'homme. En cela, l'Esprit Saint doit être le guide suprême de l'homme, la lumière de l'esprit humain ": n. 6: AAS 78 (1986), pp. 815-816 [DEV 6](#).

L'objectif principal de la théologie consiste à présenter l'intelligence de la Révélation et le contenu de la foi. Mais c'est la contemplation du mystère même de Dieu Un et Trine qui sera le véritable centre de sa réflexion. On n'y accède qu'en réfléchissant sur le mystère de l'Incarnation du Fils de Dieu: il s'est fait homme et par la suite est allé au-devant de sa passion et de sa mort, mystère qui aboutira à sa résurrection glorieuse et à son ascension à la droite du Père, d'où il enverra l'Esprit de vérité pour établir et animer son Eglise. Dans cette perspective, il apparaît que la première tâche de la théologie est l'intelligence de la kénose de Dieu, vrai et grand mystère pour l'esprit humain auquel il semble impossible de soutenir que la souffrance et la mort puissent exprimer l'amour qui se donne sans rien demander en retour. De ce point de vue, l'exigence primordiale et urgente qui s'impose est une analyse attentive des textes: en premier lieu, des textes scripturaires, puis de ceux par lesquels s'exprime la Tradition vivante de l'Eglise. A ce propos certains problèmes se posent aujourd'hui, en partie seulement nouveaux, dont la solution satisfaisante ne pourra être trouvée sans l'apport de la philosophie.

94

Un premier élément problématique concerne le rapport entre le signifié et la vérité. Comme tout autre texte, les sources qu'interprète le théologien transmettent d'abord un signifié, qu'il faut saisir et exposer. Or ce signifié se présente comme la vérité sur Dieu, communiquée par Dieu lui-même à travers le texte sacré. Ainsi, dans le langage humain, prend corps le langage de Dieu, qui communique sa vérité avec la " condescendance " admirable qui est conforme à la logique de l'Incarnation. (110) En interprétant les sources de la Révélation, il est donc nécessaire que la théologie se demande quelle est la vérité profonde et authentique que les textes entendent communiquer, compte tenu des limites du langage.

(110) Cf. Conc. Oecum. Vat. II: Const. dogm. sur la Révélation divine Dei Verbum, n. 13 [DV 13](#).

En ce qui concerne les textes bibliques, et les Evangiles en particulier, leur vérité ne se réduit assurément pas au récit d'événements purement historiques ou à la révélation de faits neutres, comme le voudrait le positivisme historiciste. (111) Au contraire, ces textes exposent des événements dont la vérité se situe au-delà du simple fait historique: elle se trouve dans leur signification dans et pour l'histoire du salut. Cette vérité reçoit sa pleine explicitation dans la lecture que l'Eglise poursuit au long des siècles, en gardant immuable le sens originel. Il est donc urgent que l'on s'interroge également du point de vue philosophique sur le rapport qui existe entre le fait et sa signification, rapport qui constitue le sens spécifique de l'histoire.

(111) Cf. Commission biblique pontificale, Instruction sur la vérité historique des Evangiles (21 avril 1964): AAS 56 (1964), p. 713.

95

La parole de Dieu ne s'adresse pas qu'à un seul peuple ou à une seule époque. De même, les énoncés dogmatiques, tout en dépendant parfois de la culture de la période où ils ont été adoptés, formulent une vérité stable et définitive. Il faut alors se demander comment on peut concilier l'absolu et l'universalité de la vérité avec l'inéluctable conditionnement historique et

culturel des formules qui l'expriment. Comme je l'ai dit plus haut, les thèses de l'historicisme ne sont pas défendables. Par contre, l'application d'une herméneutique ouverte aux exigences de la métaphysique est susceptible de montrer comment, à partir des circonstances historiques et contingentes dans lesquelles les textes ont été conçus, s'opère le passage à la vérité qu'ils expriment, vérité qui va au-delà de ces conditionnements.

Par son langage historique et situé, l'homme peut exprimer des vérités qui transcendent l'événement linguistique. La vérité ne peut en effet jamais être circonscrite dans le temps et dans la culture; elle est connue dans l'histoire, mais elle dépasse l'histoire elle-même.

96

Cette considération permet d'entrevoir la solution d'un autre problème, celui de la validité durable du langage conceptuel utilisé dans les définitions conciliaires. Mon vénéré prédécesseur Pie XII avait déjà abordé la question dans son encyclique *Humani generis*. (112)

(112) " Il est clair également que l'Eglise ne peut se lier à n'importe quel système philosophique, dont le règne dure peu de temps; mais les expressions qui, durant plusieurs siècles, furent établies du consentement commun des Docteurs catholiques pour arriver à quelque intelligence du dogme, ne reposent assurément pas sur un fondement si fragile. Elles reposent, en effet, sur des principes et des notions déduites de la véritable connaissance des choses créées; dans la déduction de ces connaissances, la vérité révélée a éclairé comme une étoile l'esprit humain, par le moyen de l'Eglise. C'est pourquoi il n'y a pas à s'étonner si certaines de ces notions non seulement ont été employées dans les Conciles Oecuméniques, mais en ont reçu une telle sanction qu'il n'est pas permis de s'en éloigner ": *Encycl. Humani generis* (12 août 1950): *AAS* 42 (1950), pp. 566-567; cf. Commission théologique internationale, *Document Interpretationis problema* (octobre 1989): *La Documentation catholique* 87 (1990), pp. 489-502.

Réfléchir à cette question n'est pas facile, parce que l'on doit tenir compte sérieusement du sens que les mots prennent dans les différentes cultures et les différentes époques. L'histoire de la pensée montre en tout cas que, à travers l'évolution et la diversité des cultures, certains concepts de base gardent leur valeur cognitive universelle et, par conséquent, la vérité des propositions qu'ils expriment. (113) S'il n'en était pas ainsi, la philosophie et les sciences ne pourraient communiquer entre elles, et elles ne pourraient pas être reçues dans des cultures différentes de celles dans lesquelles elles ont été pensées et élaborées. Le problème herméneutique existe donc, mais il est soluble. La valeur réaliste de nombreux concepts n'exclut pas d'autre part que leur signification soit souvent imparfaite. La spéculation philosophique pourrait être d'un grand secours dans ce domaine. Il est donc souhaitable qu'elle s'engage particulièrement à approfondir le rapport entre le langage conceptuel et la vérité, et qu'elle propose des manières adéquates de comprendre correctement ce rapport.

(113) " Quant au sens des formules dogmatiques, il demeure toujours vrai et identique à lui-même dans l'Eglise, même lorsqu'il est éclairci davantage et plus entièrement compris. Les fidèles doivent donc bien se garder d'accueillir l'opinion que l'on peut résumer ainsi: tout d'abord les formules dogmatiques ou certaines catégories d'entre elles seraient incapables de signifier d'une manière déterminée la vérité, mais n'en signifieraient que des approximations changeantes, lui apportant déformation et altération ": *S. Congr. pour la Doctrine de la Foi, Déclaration sur la doctrine catholique concernant l'Eglise *Mysterium Ecclesiae** (24 juin 1973),

n. 5: AAS 65 (1973), p. 403.

97

Si l'interprétation des sources est une fonction importante de la théologie, la compréhension de la vérité révélée, ou l'élaboration de l'intellectus fidei, est ensuite pour elle une des tâches les plus délicates et les plus exigeantes. Comme il a déjà été dit, l'intellectus fidei suppose l'apport d'une philosophie de l'être qui permette avant tout à la théologie dogmatique de jouer pleinement son rôle. Le pragmatisme dogmatique du début de ce siècle, selon lequel les vérités de la foi ne seraient que des règles de conduite, a déjà été réfuté et rejeté; (114) malgré cela, la tentation demeure toujours de comprendre ces vérités de manière uniquement fonctionnelle. Si tel était le cas, on en resterait à une démarche inappropriée, réductrice et dépourvue de la vigueur spéculative nécessaire. Par exemple, une christologie qui procéderait unilatéralement " d'en bas ", comme on dit aujourd'hui, ou une ecclésiologie élaborée uniquement sur le modèle des sociétés civiles pourraient difficilement échapper à ce genre de réductionnisme.

(114) Cf. Congr. du Saint-Office, Décret Lamentabili (3 juillet 1907), n. 26: ASS 40 (1907), p. 473.

Si l'intellectus fidei veut intégrer toute la richesse de la tradition théologique, il doit recourir à la philosophie de l'être. Cette dernière devra être capable de reprendre le problème de l'être en fonction des exigences et des apports de toute la tradition philosophique, y compris de la plus récente, en évitant de tomber dans la répétition stérile de schémas dépassés. La philosophie de l'être, dans le cadre de la tradition métaphysique chrétienne, est une philosophie dynamique, qui voit la réalité dans ses structures ontologiques, causales et relationnelles. Elle trouve sa force et sa pérennité dans le fait qu'elle se fonde sur l'acte même de l'être, qui permet une ouverture pleine et globale à toute la réalité, en dépassant toutes les limites jusqu'à parvenir à Celui qui mène toute chose à son accomplissement. (115) Dans la théologie, qui tient ses principes de la Révélation en tant que source nouvelle de connaissance, cette perspective se trouve confirmée en vertu du rapport étroit qui relie la foi et la rationalité métaphysique.

(115) Cf. Jean-Paul II, Discours à l'Athénée pontifical Angelicum (17 novembre 1979), n. 6: La Documentation catholique 76 (1979), pp. 1069-1070.

98

Des considérations analogues peuvent être faites également par rapport à la théologie morale. Il est urgent de revenir aussi à la philosophie dans le champ d'intelligence de la foi qui concerne l'agir des croyants. Devant les défis contemporains dans les domaines social, économique, politique et scientifique, la conscience éthique de l'homme est désorientée. Dans l'encyclique *Veritatis splendor*, j'ai fait remarquer que beaucoup de problèmes qui se posent dans le monde actuel découlent d'une " crise au sujet de la vérité (...). Une fois perdue l'idée d'une vérité universelle quant au bien connaissable par la raison humaine, la conception de la conscience est, elle aussi, inévitablement modifiée: la conscience n'est plus considérée dans sa réalité originelle, c'est-à-dire comme un acte de l'intelligence de la personne, qui a pour rôle d'appliquer la connaissance universelle du bien dans une situation déterminée et

d'exprimer ainsi un jugement sur la juste conduite choisir ici et maintenant; on a tendance à attribuer à la conscience individuelle le privilège de déterminer les critères du bien et du mal, de manière autonome, et d'agir en conséquence. Cette vision ne fait qu'un avec une éthique individualiste, pour laquelle chacun se trouve confronté à sa vérité, différente de la vérité des autres ".(116)

(116) N. 32: AAS 85 (1993), pp. 1159-1160 [VS 32](#).

Dans toute l'encyclique, j'ai clairement souligné le rôle fondamental de la vérité dans le domaine de la morale. Cette vérité, en ce qui concerne la plupart des problèmes éthiques les plus urgents, demande que la théologie morale mène une réflexion approfondie et sache faire ressortir que ses racines sont dans la parole de Dieu. Pour pouvoir remplir cette mission, la théologie morale doit recourir à une éthique philosophique portant sur la vérité du bien, et donc à une éthique ni subjectiviste ni utilitariste. L'éthique que l'on attend implique et présuppose une anthropologie philosophique et une métaphysique du bien. En s'appuyant sur cette vision unitaire, nécessairement liée à la sainteté chrétienne et à la pratique des vertus humaines et surnaturelles, la théologie morale sera en mesure d'aborder d'une manière plus appropriée et plus efficace les différents problèmes de sa compétence, tels que la paix, la justice sociale, la famille, la défense de la vie et de l'environnement naturel.

99

L'oeuvre théologique de l'Eglise est d'abord au service de l'annonce de la foi et de la catéchèse. (117) L'annonce ou kérygme appelle à la conversion, en proposant la vérité du Christ qui culmine en son Mystère pascal: en effet, il n'est possible de connaître la plénitude de la vérité qui sauve que dans le Christ (cf. [Ac 4,12](#) [1Tm 2,4-6](#)).

(117) Cf. Jean-Paul II, Exhort. apost. *Catechesi tradendae* (16 octobre 1979), n. 30: AAS 71 (1979), pp. 1302-1303 [CTR 30](#); Congr. pour la Doctrine de la Foi, Instruction sur la vocation ecclésiale du théologien *Donum veritatis* (24 mai 1990), n. 7: AAS 82 (1990), pp. 1552-1553.

Dans ce contexte, on comprend bien pourquoi, à côté de la théologie, la mention de la catéchèse a de l'importance: en effet, cette dernière a des implications philosophiques qu'il convient d'approfondir à la lumière de la foi. L'enseignement donné par la catéchèse a une influence dans la formation de la personne. La catéchèse, qui est aussi la communication d'un langage, doit présenter la doctrine de l'Eglise dans son intégralité, (118) en montrant ses rapports avec la vie des croyants.(119) On parvient ainsi à unir de manière spécifique l'enseignement et la vie, ce qu'il est impossible de réaliser autrement. Ce que communique la catéchèse, en effet, ce n'est pas un corps de vérités conceptuelles, mais le mystère du Dieu vivant. (120)

(118) Cf. Jean-Paul II, Exhort. apost. *Catechesi tradendae* (16 octobre 1979), n. 30: AAS 71 (1979), pp. 1302-1303 [CTR 30](#).

(119) Cf. *ibid.*, n. 22: l.c., pp. 1295-1296 [CTR 22](#).

(120) Cf. *ibid.*, n. 7: l.c., p. 1282 [CTR 7](#).

La réflexion philosophique peut beaucoup contribuer à la clarification des rapports entre la vérité et la vie, entre l'événement et la vérité doctrinale, et surtout la relation entre la vérité transcendante et le langage humainement intelligible. (121) Les échanges qui se créent entre disciplines théologiques et les résultats obtenus par différents courants philosophiques peuvent donc se révéler d'une réelle fécondité en vue de communiquer la foi et de la comprendre de manière plus approfondie.

(121) Cf. *ibid.*, n. 59: l.c., p. 1325 [CTR 59](#).

1998 Fides et Ratio 79

La voie de la foi

19 « Les disciples furent remplis de joie en voyant le Seigneur » ([Jn 20,20](#)). Le visage que les Apôtres contemplèrent après la résurrection était le même que le visage de ce Jésus avec lequel ils avaient vécu pendant environ trois ans, et qui maintenant les assurait de la vérité éblouissante de sa vie nouvelle en leur montrant « ses mains et son côté » (*ibid.*). Assurément, il ne leur fut pas facile de croire. Ce n'est qu'après un difficile cheminement spirituel que les disciples d'Emmaüs ont cru (cf. [Lc 24,13-35](#)). C'est seulement après avoir constaté le prodige que l'Apôtre Thomas a cru (cf. [Jn 20,24-29](#)). En réalité, bien qu'il ait vu et touché son corps, *seule la foi pouvait le faire entrer pleinement dans le mystère de ce visage*. C'était là une expérience que les disciples avaient déjà dû faire au cours de la vie historique du Christ, vu les interrogations qui leur venaient à l'esprit chaque fois qu'ils se sentaient interpellés par ses gestes et par ses paroles. On ne parvient vraiment à Jésus que par la voie de la foi, à travers un chemin dont l'Évangile lui-même semble déterminer les étapes dans la scène bien connue de Césarée de Philippe (cf. [Mt 16,13-20](#)). Comme s'il voulait faire un premier bilan de sa mission, Jésus interroge les disciples sur ce que « les gens » pensent de lui, et il reçoit comme réponse: « Pour les uns, il est Jean-Baptiste; pour d'autres, Élie; pour d'autres encore, Jérémie ou l'un des prophètes » ([Mt 16,14](#)). Réponse certainement pertinente, mais encore - et combien! - distante de la vérité. Le peuple arrive à percevoir la dimension religieuse vraiment exceptionnelle de ce *rabbi* dont les paroles fascinent tellement, mais il ne réussit pas à le situer au-delà des hommes de Dieu qui ont marqué l'histoire d'Israël. En réalité, Jésus est tout autre! Ce qu'il attend des « siens », c'est justement ce pas supplémentaire dans la connaissance, qui touche au plus profond de sa personne: « Et vous, que dites-vous? Pour vous, qui suis-je? » ([Mt 16,15](#)). Seule la foi professée par Pierre, et avec lui par l'Église de tous les temps, conduit au « cœur », atteignant la profondeur du mystère: « Tu es le Messie, le fils du Dieu vivant! » ([Mt 16,16](#)).

20 Comment Pierre est-il parvenu à une telle foi? Et que nous est-il demandé, si nous voulons suivre ses traces d'une manière toujours plus convaincue? Matthieu nous donne une indication éclairante dans les paroles par lesquelles Jésus accueille la confession de Pierre: « Ce n'est pas la chair et le sang qui t'ont révélé cela, mais mon Père qui est aux cieux » ([Mt 16,17](#)). L'expression « *la chair et le sang* » évoque l'homme et le mode commun de connaissance. Dans le cas de Jésus, ce mode commun ne suffit pas. Une grâce de « révélation » qui vient du Père (cf. *ibid.*) est nécessaire. Luc nous offre une indication qui abonde dans le même sens lorsqu'il note que ce dialogue avec les disciples se déroula tandis que, « un jour, Jésus priait à l'écart » ([Lc 9,18](#)). Ces deux indications convergentes nous font prendre conscience que nous n'entrons pas dans la pleine contemplation du visage du Seigneur par nos seules forces, mais en laissant la grâce nous prendre par la main. Seule *l'expérience du silence et de la prière* offre le cadre approprié dans lequel la connaissance la plus vraie, la plus fidèle et la plus cohérente de ce mystère peut mûrir et se développer. L'expression de ce mystère culmine dans la proclamation solennelle de l'évangéliste Jean: « Et le Verbe s'est fait chair, il a habité parmi nous, et nous avons vu sa gloire, la gloire qu'il tient de son Père comme Fils unique, plein de grâce et de vérité » ([Jn 1,14](#)).

La profondeur du mystère

21 Le Verbe et la chair, la gloire divine et sa tente parmi les hommes! C'est *dans l'union intime et indissociable de ces deux polarités* que se trouve l'identité du Christ, selon la formulation classique du Concile de Chalcédoine (451): « Une personne en deux natures ». La personne est celle du Verbe éternel, Fils du Père, et elle seulement. Les deux natures, sans aucune confusion, mais aussi sans aucune séparation possible, sont la nature divine et la nature humaine.¹⁰

10) « À la suite des saints Pères, nous enseignons donc tous unanimement à confesser un seul et même Fils, notre Seigneur Jésus Christ, le même parfait en divinité et parfait en humanité, le même vraiment Dieu et vraiment homme (...). Un seul et même Christ Seigneur, Fils unique, que nous devons reconnaître en deux natures, sans confusion, sans changement, sans division, sans séparation. (...) Il n'est ni partagé ni divisé en deux personnes, mais il est un seul et même Fils unique, Dieu Verbe, Seigneur Jésus Christ »: *Conc. oecum. de Chalcédoine, [DS 301-302](#); La Foi catholique*, n. 313.

Nous sommes conscients du caractère limité de nos concepts et de nos paroles. La formule, quoique toujours humaine, est cependant soigneusement pesée dans son contenu doctrinal et elle nous permet d'accéder, d'une certaine manière, à la profondeur abyssale du mystère. Oui, Jésus est vrai Dieu et vrai homme! Comme l'Apôtre Thomas, l'Église est sans cesse invitée par le Christ à toucher ses plaies, c'est-à-dire à reconnaître sa pleine humanité reçue de Marie, livrée à la mort, transfigurée par la Résurrection: « Avance ton doigt ici, et vois mes mains; avance ta main, et mets-la dans mon côté » ([Jn 20,27](#)) . Comme Thomas, l'Église se prosterne, adorant le Ressuscité dans la plénitude de sa splendeur divine, et elle s'exclame en permanence: « Mon Seigneur et mon Dieu! » ([Jn 20,28](#)) .

22 « Le Verbe s'est fait chair » ([Jn 1,14](#)) . Cette fulgurante présentation johannique du mystère du Christ est confirmée par tout le Nouveau Testament. L'Apôtre Paul se situe dans la même ligne lorsqu'il affirme que le Fils de Dieu, « selon la chair, (...) est né de la race de David » ([Rm 1,3](#) cf. [Rm 9,5](#)) . Si aujourd'hui, avec le rationalisme répandu dans de nombreuses sphères des cultures contemporaines, c'est surtout la foi en la divinité du Christ qui fait problème, dans d'autres contextes historiques et culturels on a eu plutôt tendance à réduire ou à faire disparaître le caractère concret et historique de l'humanité de Jésus. Mais, pour la foi de l'Église, il est essentiel et imprescriptible d'affirmer que vraiment le Verbe « s'est fait chair » et qu'il a assumé *toutes les dimensions de l'humain*, sauf le péché (cf. [He 4,15](#)) . Dans cette perspective, l'Incarnation est véritablement, de la part du Fils de Dieu, une *kénose*, un « dépouillement » de la gloire qu'il possède de toute éternité (cf. [Ph 2,6-8](#) [1P 3,18](#)) .

D'autre part, cet abaissement du Fils de Dieu n'est pas une fin en soi; il tend plutôt à la pleine glorification du Christ, jusque dans son humanité: « C'est pourquoi Dieu l'a élevé au-dessus de tout; il lui a conféré le Nom qui surpasse tous les noms, afin qu'au Nom de Jésus, aux cieux, sur terre et dans l'abîme, tout être vivant tombe à genoux, et que toute langue proclame: "Jésus Christ est le Seigneur, pour la gloire de Dieu le Père" » ([Ph 2,9-11](#)) .

23 « C'est ta face, Seigneur, que je cherche » ([Ps 27](#)) . L'antique aspiration du Psalmiste ne pouvait être exaucée de manière plus ample et plus surprenante que dans la contemplation du visage du Christ. En lui, Dieu nous a véritablement bénis, et il a fait « resplendir son visage » sur nous (cf. [Ps 67](#)) . En même temps, étant à la fois Dieu et homme, il nous révèle aussi le visage authentique de l'homme, « il manifeste pleinement l'homme à lui-même ».¹¹

11) Conc. oecum. Vat. II, Const. past. sur l'Église dans le monde de ce temps *Gaudium et spes*, n. 22.

Jésus est « l'homme nouveau » (cf. [Ep 4,24](#) [Col 3,10](#)) qui appelle l'humanité rachetée à participer à sa vie divine. Dans le mystère de l'Incarnation sont posées les bases d'une anthropologie qui peut aller au-delà de ses propres limites et de ses propres contradictions pour aller vers Dieu lui-même, et plus encore vers la perspective de la « divinisation », à travers l'insertion dans le Christ de l'homme racheté, admis dans l'intimité de la vie trinitaire. Les Pères ont beaucoup insisté sur cette dimension sotériologique du mystère de l'Incarnation: c'est seulement parce que le Fils de Dieu est devenu vraiment homme que l'homme peut, en lui et à travers lui, devenir réellement fils de Dieu.¹²

12) Saint Athanase observe à ce propos: « Si le Fils n'avait pas été vrai Dieu, l'homme, uni à une créature, n'aurait pas pu être divinisé », *Discours II contre les Ariens* 70: PG 26,425B.

Le visage du Fils

24 Cette identité divine et humaine ressort avec force des Évangiles, qui nous proposent une série d'éléments grâce auxquels nous pouvons nous introduire à la « zone-frontière » du mystère qu'est *la conscience que le Christ a de lui-même*. L'Église ne doute pas que, dans leurs récits, les évangélistes, inspirés d'en haut, aient perçu correctement, dans les paroles prononcées par Jésus, la vérité de sa personne et de la conscience qu'il en avait. N'est-ce pas ce que veut signifier Luc en rapportant les premiers mots de Jésus, à peine âgé de douze ans, dans le Temple de Jérusalem? Il apparaît alors conscient d'être dans une relation unique avec Dieu, celle précisément du « fils ». En effet, à sa mère qui lui fait remarquer l'angoisse avec laquelle elle-même et Joseph l'ont cherché, Jésus répond sans hésiter: « Comment se fait-il que vous m'ayez cherché? Ne le saviez-vous pas? C'est chez mon Père que je dois être » ([Lc 2,49](#)) . Rien d'extraordinaire donc à ce que son langage, dans sa période de maturité, exprime de manière décisive la profondeur de son mystère, comme le soulignent abondamment les Évangiles synoptiques (cf. [Mt 11,27](#) [Lc 10,22](#)) , mais surtout Jean l'évangéliste. Sur la conscience qu'il a de lui-même, Jésus n'a aucun doute: « Le Père est en moi et moi dans le Père » ([Jn 10,38](#)) .

S'il est permis de penser que, dans la condition humaine dans laquelle il grandissait « en sagesse, en taille et en grâce » ([Lc 2,52](#)) , progressait aussi la conscience humaine de son mystère jusqu'à l'expression plénière de son humanité glorifiée, il ne fait pas de doute que Jésus, dans son existence historique, avait déjà conscience de son identité de Fils de Dieu. Jean le souligne, allant jusqu'à affirmer qu'en définitive il fut rejeté et condamné à cause de cela: on cherchait en effet à le tuer car, « non seulement il violait le repos du sabbat, mais encore il disait que Dieu était son propre Père, et il se faisait l'égal de Dieu » ([Jn 5,18](#)) . Dans l'épisode de Gethsémani et du Golgotha, la conscience humaine de Jésus sera soumise à l'épreuve la plus dure. Toutefois, même le drame de la passion et de la mort ne réussira pas à entamer la certitude sereine qu'il a d'être le Fils du Père céleste.

Visage de souffrance

25 La contemplation du visage du Christ nous conduit ainsi à aborder *l'aspect le plus paradoxal de son mystère*, qui se révèle à l'heure extrême, l'heure de la Croix. Mystère dans le mystère, devant lequel l'être humain ne peut que se prosterner et adorer.

La scène de l'agonie au Jardin des Oliviers se dessine avec intensité devant nos yeux. Jésus, accablé à la pensée de l'épreuve qui l'attend, seul devant Dieu, l'invoque à sa manière habituelle de tendre confiance: « Abbà, Père ». Il lui demande d'éloigner de lui, si cela est possible, le calice de la souffrance (cf. [Mc 14,36](#)) . Mais le Père ne semble pas vouloir écouter la voix de son Fils. Pour rendre à l'homme le visage de son Père, Jésus a dû non seulement

assumer le visage de l'homme, mais se charger aussi du « visage » du péché: « Celui qui n'a pas connu le péché, Dieu l'a pour nous identifié au péché des hommes, afin que, grâce à lui, nous soyons identifiés à la justice de Dieu » ([2Co 5,21](#)) .

Nous ne cesserons jamais d'explorer la profondeur abyssale de ce mystère. Toute l'âpreté de ce paradoxe se manifeste dans le cri de douleur, apparemment désespéré, que Jésus fait entendre sur la Croix: « "Éloi, Éloi, lama sabactani?", ce qui signifie: "Mon Dieu, mon Dieu, pourquoi m'as-tu abandonné?" » ([Mc 15,34](#)) . Est-il possible d'imaginer un supplice plus grand, une obscurité plus dense? En réalité, tout en conservant le réalisme d'une douleur indicible, le « pourquoi » angoissé que Jésus adresse à son Père avec *les premiers mots du Psaume 22* s'éclaire à la lumière de l'ensemble de la prière dans laquelle le psalmiste unit, dans un mélange touchant de sentiments, la souffrance et la confiance. En effet, le Psaume continue: « C'est en toi que nos pères espéraient, ils espéraient et tu les délivrais... Ne sois pas loin: l'angoisse est proche, je n'ai personne pour m'aider » ([Ps 22,5](#) [Ps 12](#)) .

26 Chers Frères et Soeurs, le cri de Jésus sur la Croix n'exprime pas l'angoisse d'un désespéré, mais la prière du Fils qui offre sa vie à son Père dans l'amour, pour le salut de tous. Au moment où il s'identifie à notre péché, « abandonné » par son Père, il « s'abandonne » entre les mains de son Père. Ses yeux restent fixés sur son Père. C'est bien en raison de la connaissance et de l'expérience que lui seul a de Dieu que, même en ce moment de ténèbres, il voit de manière limpide la gravité du péché et qu'il souffre pour lui. Lui seul, qui voit son Père et en jouit pleinement, mesure en plénitude ce que signifie résister par le péché à l'amour du Père. Avant d'être une souffrance pour son corps et à un degré beaucoup plus élevé, sa passion est une souffrance atroce pour son âme. La tradition théologique n'a pas manqué de se demander comment Jésus pouvait vivre en même temps l'union profonde avec son Père, qui est par nature source de joie et de béatitude, et l'agonie jusqu'au cri de l'abandon. La présence simultanée de ces deux éléments apparemment inconciliables est en réalité enracinée dans la profondeur insondable de l'union hypostatique.

27 Face à ce mystère, conjointement à la recherche théologique, une aide sérieuse peut nous venir du grand patrimoine qu'est la « *théologie vécue* » des Saints. Ceux-ci nous offrent des indications précieuses qui permettent d'accueillir plus facilement l'intuition de la foi, et cela en fonction des lumières particulières que certains d'entre eux ont reçues de l'Esprit Saint, ou même à travers l'expérience qu'ils ont faite de ces états terribles d'épreuve que la tradition mystique appelle « nuit obscure ». Bien souvent, les saints ont vécu *quelque chose de semblable à l'expérience de Jésus sur la Croix*, dans un mélange paradoxal de béatitude et de douleur. Dans le *Dialogue de la Divine Providence*, Dieu le Père montre à Catherine de Sienne que dans les âmes saintes peuvent être présentes à la fois la joie et la souffrance: « Et l'âme est bienheureuse et souffrante: souffrante pour les péchés du prochain, bienheureuse par l'union et l'affection de la charité qu'elle a reçue en elle. Ceux-là imitent l'Agneau immaculé, mon Fils unique, lequel sur la Croix était bienheureux et souffrant ». (N. 78)

De la même façon, *Thérèse de Lisieux* vit son agonie en communion avec celle de Jésus, éprouvant précisément en elle le paradoxe de Jésus bienheureux et angoissé: « Notre Seigneur dans le Jardin des Oliviers jouissait de toutes les délices de la Trinité, et pourtant son agonie n'en était pas moins cruelle. C'est un mystère, mais je vous assure que j'en comprends quelque chose par ce que j'éprouve moi-même ». ¹⁴ C'est un témoignage lumineux! Du reste, le récit même des évangélistes assure le fondement de cette perception ecclésiale de la conscience du Christ quand il rappelle que Jésus, même dans l'abîme de la douleur, meurt en implorant le pardon pour ses bourreaux (cf. [Lc 23,34](#)) et en adressant à son Père son abandon filial jusqu'à l'extrême: « Père, entre tes mains je remets mon esprit » ([Lc 23,46](#)) .

14) *Derniers entretiens. Le carnet jaune*, 6 juillet 1897: *Oeuvres complètes*, Paris 1996, p. 1025.

Le visage du Ressuscité

28 Comme lors du Vendredi saint et du Samedi saint, l'Église ne cesse de demeurer dans la contemplation de ce visage ensanglanté, dans lequel est cachée la vie de Dieu et est offert le salut du monde. Mais sa contemplation du visage du Christ ne peut s'arrêter à son image de Crucifié. *Il est le Ressuscité!* S'il n'en était pas ainsi, notre prédication serait vaine et vaine notre foi (cf. [1Co 15,14](#)) . La résurrection fut la réponse du Père à son obéissance, comme le rappelle la Lettre aux Hébreux: « Pendant les jours de sa vie mortelle, il a présenté, avec un grand cri et dans les larmes, sa prière et sa supplication à Dieu qui pouvait le sauver de la mort; et, parce qu'il s'est soumis en tout, il a été exaucé. Bien qu'il soit le Fils, il a pourtant appris l'obéissance par les souffrances de sa Passion; et, ainsi conduit à sa perfection, il est devenu pour tous ceux qui lui obéissent la cause du salut éternel» ([He 5,7-9](#)).

C'est vers le Christ ressuscité que désormais l'Église a les yeux fixés. Elle le fait en suivant les traces de Pierre, qui versa des larmes après son reniement, et reprit son chemin en manifestant son amour au Christ, avec une appréhension compréhensible: « Tu sais bien que je t'aime» (cf. [Jn 21,15-17](#)) . Elle marche en compagnie de Paul, qui fit la rencontre foudroyante du Christ sur le chemin de Damas: « Pour moi, vivre c'est le Christ, et mourir est un avantage» ([Ph 1,21](#)) .

Deux mille ans après ces événements, l'Église les revit comme s'ils venaient de se produire aujourd'hui. Dans le visage du Christ, elle, l'Épouse, contemple son trésor, sa joie. « *Dulcis Iesu memoria, dans vera cordis gaudia*»: qu'il est doux le souvenir de Jésus, source de la vraie joie du coeur! Réconfortée par cette expérience, l'Église reprend aujourd'hui son chemin, pour annoncer le Christ au monde, au début du troisième millénaire: « Jésus Christ est le même hier et aujourd'hui, il le sera à jamais» ([He 13,8](#)) .

III

REPARTIR DU CHRIST

29 « Et moi, je suis avec vous tous les jours jusqu'à la fin du monde» ([Mt 28,20](#)) . Cette certitude, chers Frères et Soeurs, a accompagné l'Église pendant deux mille ans, et elle vient d'être ravivée dans nos coeurs par la célébration du Jubilé. Nous devons y puiser *un élan renouvelé pour notre vie chrétienne*, en en faisant même la force inspiratrice de notre cheminement. C'est dans la conscience de cette présence du Ressuscité parmi nous que nous nous posons aujourd'hui la question adressée à Pierre à Jérusalem, aussitôt après son discours de la Pentecôte: « Que devons-nous faire?» ([Ac 2,37](#)) .

Nous nous interrogeons avec un optimisme confiant, sans pour autant sous-estimer les problèmes. Nous ne sommes certes pas séduits par la perspective naïve qu'il pourrait exister pour nous, face aux grands défis de notre temps, une formule magique. Non, ce n'est pas une formule qui nous sauvera, mais une Personne, et la certitude qu'elle nous inspire: *Je suis avec vous!*

Il ne s'agit pas alors d'inventer un « nouveau programme». Le programme existe déjà: c'est celui de toujours, tiré de l'Évangile et de la Tradition vivante. Il est centré, en dernière analyse, sur le Christ lui-même, qu'il faut connaître, aimer, imiter, pour vivre en lui la vie trinitaire et pour transformer avec lui l'histoire jusqu'à son achèvement dans la Jérusalem céleste. C'est un programme qui ne change pas avec la variation des temps et des cultures, même s'il tient compte du temps et de la culture pour un dialogue vrai et une communication efficace. Ce programme de toujours est notre programme pour le troisième millénaire. Il est toutefois nécessaire qu'il se traduise par *des orientations pastorales adaptées aux*

conditions de chaque communauté. Le Jubilé nous a donné l'occasion extraordinaire de nous engager, pour quelques années, sur un chemin commun à toute l'Église, un chemin de catéchèse articulée autour du thème de la Trinité et accompagnée d'engagements pastoraux spécifiques pour réaliser une féconde expérience jubilaire. J'exprime mes remerciements pour l'adhésion cordiale avec laquelle on a largement accueilli la proposition que j'avais faite dans la lettre apostolique *Tertio millennio adveniente*. Maintenant, ce n'est plus un objectif immédiat qui se présente à nous: c'est l'horizon le plus large et le plus exigeant de la pastorale ordinaire. Au milieu des données universelles et inaliénables, il est nécessaire que le programme unique de l'Évangile continue à s'inscrire dans l'histoire de chaque réalité ecclésiale, comme cela est toujours advenu. C'est *dans les Églises locales* que l'on peut fixer les éléments concrets d'un programme - objectifs et méthodes de travail, formation et valorisation du personnel, recherche des moyens nécessaires - qui permettent à l'annonce du Christ d'atteindre les personnes, de modeler les communautés, d'agir en profondeur par le témoignage des valeurs évangéliques sur la société et sur la culture.

J'exhorte donc vivement les Pasteurs des Églises particulières, aidés par la participation des diverses composantes du peuple de Dieu, à tracer avec confiance les étapes du chemin futur, en harmonisant les choix de chaque communauté diocésaine avec ceux des Églises limitrophes et avec ceux de l'Église universelle.

Une telle harmonie sera certainement facilitée par le travail collégial, devenu maintenant habituel, qui est mené par les Évêques dans les Conférences épiscopales et dans les Synodes. N'est-ce pas aussi le sens des Assemblées continentales du synode des Évêques, qui ont scandé la préparation du Jubilé, en élaborant des lignes significatives pour l'annonce actuelle de l'Évangile dans les multiples contextes et dans les diverses cultures? On ne doit pas laisser tomber ce riche patrimoine de réflexion, mais le rendre concrètement opérationnel.

C'est donc une oeuvre de reprise pastorale enthousiasmante qui nous attend. Une oeuvre qui nous implique tous. Je désire toutefois indiquer, pour l'édification et l'orientation communes, *quelques priorités pastorales*, que l'expérience même du grand Jubilé a fait ressortir à mes yeux avec une force particulière.

La sainteté

30 Et tout d'abord je n'hésite pas à dire que la perspective dans laquelle doit se placer tout le cheminement pastoral est celle de la *sainteté*. N'était-ce pas le sens ultime de l'indulgence jubilaire, en tant que grâce spéciale offerte par le Christ pour que la vie de chaque baptisé puisse être purifiée et renouvelée en profondeur?

Je souhaite que, parmi ceux qui ont participé au Jubilé, beaucoup aient bénéficié de cette grâce, en pleine conscience de son caractère exigeant. Une fois le Jubilé terminé, la route ordinaire reprend, mais présenter la sainteté reste plus que jamais une urgence de la pastorale.

Il faut alors redécouvrir, dans toute sa valeur de programme, le chapitre V de la constitution dogmatique sur l'Église *Lumen gentium*, consacré à l'« appel universel à la sainteté ». Si les Pères conciliaires ont donné tant d'importance à ce sujet, ce n'est pas pour conférer une sorte de touche spirituelle à l'ecclésiologie, mais plutôt pour en faire ressortir un dynamisme intrinsèque et caractéristique. La redécouverte de l'Église comme « mystère », c'est-à-dire comme « peuple uni de l'unité du Père et du Fils et de l'Esprit Saint », ¹⁵ ne pouvait pas ne pas entraîner aussi la redécouverte de sa « sainteté », entendue au sens fondamental d'appartenance à Celui qui est par excellence le Saint, le « trois fois Saint » (cf. [Is 6,3](#)). Dire que l'Église est sainte signifie présenter son visage d'*Épouse du Christ*, pour laquelle il s'est livré, précisément en vue de la sanctifier (cf. [Ep 5,25-26](#)). Ce don de sainteté, pour ainsi dire objective, est offert à chaque baptisé.

Mais le don se traduit à son tour en une tâche, qui doit gouverner toute l'existence chrétienne: « La volonté de Dieu, c'est que vous viviez dans la sainteté » ([1Th 4,3](#)). C'est un

engagement qui ne concerne pas seulement certains chrétiens: « Tous les fidèles du Christ, quel que soit leur état ou leur rang, sont appelés à la plénitude de la vie chrétienne et à la perfection de la charité».16

15) S. Cyprien, *De Orat. Dom.* 23: *PL* 4, 553; cf. *Lumen gentium*, [n. 4](#).

16) Conc. oecum. Vat. II, Const. dogm. sur l'Église *Lumen gentium*, [n. 40](#).

31 Rappeler cette vérité élémentaire, en en faisant le fondement de la programmation pastorale dans laquelle nous nous engageons au début du nouveau millénaire, pourrait au premier abord sembler quelque chose de peu opérationnel. Peut-on « programmer » la sainteté? Que peut signifier ce mot dans la logique d'un plan pastoral?

En réalité, placer la programmation pastorale sous le signe de la sainteté est un choix lourd de conséquences. Cela signifie exprimer la conviction que, si le Baptême fait vraiment entrer dans la sainteté de Dieu au moyen de l'insertion dans le Christ et de l'inhabitation de son Esprit, ce serait un contresens que de se contenter d'une vie médiocre, vécue sous le signe d'une éthique minimaliste et d'une religiosité superficielle. Demander à un catéchumène: « Veux-tu recevoir le Baptême? » signifie lui demander en même temps: « Veux-tu devenir saint? » Cela veut dire mettre sur sa route le caractère radical du discours sur la Montagne: « Soyez parfaits comme votre Père céleste est parfait » ([Mt 5,48](#)) .

Comme le Concile lui-même l'a expliqué, il ne faut pas se méprendre sur cet idéal de perfection comme s'il supposait une sorte de vie extraordinaire que seuls quelques « génies » de la sainteté pourraient pratiquer. Les voies de la sainteté sont multiples et adaptées à la vocation de chacun. Je remercie le Seigneur, qui m'a permis de béatifier et de canoniser ces dernières années de nombreux chrétiens, et parmi eux beaucoup de laïcs qui se sont sanctifiés dans les conditions les plus ordinaires de la vie. Il est temps de proposer de nouveau à tous, avec conviction, ce « *haut degré* » de la *vie chrétienne ordinaire*: toute la vie de la communauté ecclésiale et des familles chrétiennes doit mener dans cette direction. Il est toutefois évident que les parcours de la sainteté sont personnels, et qu'ils exigent une vraie *pédagogie de la sainteté* qui soit capable de s'adapter aux rythmes des personnes. Cette pédagogie devra intégrer aux richesses de la proposition adressée à tous les formes traditionnelles d'aide personnelle et de groupe, et les formes plus récentes apportées par les associations et par les mouvements reconnus par l'Église.

La prière

32 Pour cette pédagogie de la sainteté, il faut un christianisme qui se distingue avant tout dans *l'art de la prière*. L'Année jubilaire a été une année de prière personnelle et communautaire plus intense. Mais nous savons bien aussi que la prière ne doit pas être considérée comme évidente. Il est nécessaire d'apprendre à prier, recevant pour ainsi dire toujours de nouveau cet art des lèvres mêmes du divin Maître, comme les premiers disciples: « Seigneur, apprends-nous à prier! » ([Lc 11,1](#)) . Dans la prière se développe ce dialogue avec le Christ qui fait de nous ses intimes: « Demeurez en moi, comme moi en vous » ([Jn 15,4](#)) . Cette réciprocité est la substance même, l'âme, de la vie chrétienne et elle est la condition de toute vie pastorale authentique. Réalisée en nous par l'Esprit Saint, elle nous ouvre, par le Christ et dans le Christ, à la contemplation du visage du Père. Apprendre cette logique trinitaire de la prière chrétienne, en la vivant pleinement avant tout dans la liturgie, sommet et source de la vie ecclésiale,¹⁷ mais aussi dans l'expérience personnelle, tel est le secret d'un christianisme vraiment vital, qui n'a pas de motif de craindre l'avenir, parce qu'il revient continuellement aux sources et qu'il s'y régénère.

17) Cf. Conc. oecum. Vat. II, Const. sur la sainte Liturgie *Sacrosanctum Concilium*, [n. 10](#).

33 Le fait que l'on enregistre aujourd'hui, dans le monde, malgré les vastes processus de

sécularisation, *une exigence diffuse de spiritualité*, qui s'exprime justement en grande partie dans *un besoin renouvelé de prière*, n'est-il pas un « signe des temps»? Les autres religions, désormais amplement présentes dans les territoires d'ancienne chrétienté, proposent aussi leurs réponses à ce besoin, et elles le font parfois avec des modalités attrayantes. Nous qui avons la grâce de croire au Christ, révélateur du Père et Sauveur du monde, nous avons le devoir de montrer à quelles profondeurs peut porter la relation avec lui.

La grande tradition mystique de l'Église, en Orient comme en Occident, peut exprimer beaucoup à ce sujet. Elle montre comment la prière peut progresser, comme un véritable dialogue d'amour, au point de rendre la personne humaine totalement possédée par le Bien-Aimé divin, vibrant au contact de l'Esprit, filialement abandonnée dans le cœur du Père. On fait alors l'expérience vivante de la promesse du Christ: « Celui qui m'aime sera aimé de mon Père; moi aussi je l'aimerai, et je me manifesterai à lui» ([Jn 14,21](#)) . Il s'agit d'un chemin totalement soutenu par la grâce, qui requiert toutefois un fort engagement spirituel et qui connaît aussi de douloureuses purifications (la « nuit obscure»), mais qui conduit, sous diverses formes possibles, à la joie indicible vécue par les mystiques comme « union sponsale». Comment oublier ici, parmi tant de témoignages lumineux, la doctrine de saint Jean de la Croix et de sainte Thérèse d'Avila?

Oui, chers Frères et Soeurs, nos communautés chrétiennes doivent devenir d'*authentiques « écoles » de prière*, où la rencontre avec le Christ ne s'exprime pas seulement en demande d'aide, mais aussi en action de grâce, louange, adoration, contemplation, écoute, affection ardente, jusqu'à une vraie « folie » du cœur. Il s'agit donc d'une prière intense, qui toutefois ne détourne pas de l'engagement dans l'histoire: en ouvrant le cœur à l'amour de Dieu, elle l'ouvre aussi à l'amour des frères et rend capable de construire l'histoire selon le dessein de Dieu.¹⁸

18) Cf. Congr. pour la Doctrine de la Foi, Lettre sur quelques aspects de la méditation chrétienne *Orationis formas* (15 octobre 1989): AAS 82 (1990), pp. 362-379; *La Documentation catholique* 87 (1990), pp. 16-23.

34 Certes, les fidèles qui ont reçu le don de la vocation à une vie de consécration spéciale sont appelés à la prière de façon particulière: par nature, cette vocation les rend plus disponibles à l'expérience contemplative, et il importe qu'ils s'y adonnent avec une généreuse assiduité. Mais on se tromperait si l'on pensait que les simples chrétiens peuvent se contenter d'une prière superficielle, qui serait incapable de remplir leur vie. Face notamment aux nombreuses épreuves que le monde d'aujourd'hui impose à la foi, ils seraient non seulement des chrétiens médiocres, mais des « chrétiens en danger ». Ils courraient en effet le risque insidieux de voir leur foi progressivement affaiblie, et ils finiraient même par céder à la fascination de « succédanés », accueillant des propositions religieuses de suppléance et se prêtant même aux formes extravagantes de la superstition.

Il faut alors que *l'éducation à la prière* devienne en quelque sorte un point déterminant de tout programme pastoral. Moi-même, j'envisage d'aborder au cours des prochaines catéchèses du mercredi une *réflexion sur les psaumes*, en commençant par ceux des Laudes, par lesquelles la prière publique de l'Église nous invite à consacrer et à orienter nos journées. Combien il serait utile que, non seulement dans les communautés religieuses mais aussi dans les communautés paroissiales, on s'emploie davantage à ce que tout le climat soit imprégné de prière! Il faudrait redonner de la valeur, avec le discernement voulu, aux formes populaires et surtout éduquer à la prière liturgique. Une journée de la communauté chrétienne, où l'on harmoniserait les multiples occupations de la pastorale et du témoignage dans le monde avec la célébration eucharistique et éventuellement la récitation des Laudes et des Vêpres, est peut-être plus « envisageable » qu'on ne le croit habituellement. L'expérience de nombreux groupes chrétiennement engagés, même composés majoritairement de laïcs, le démontre.

2001 Novo millenio ineunte 19

En bref

619 "Le Christ est mort pour nos péchés selon les Ecritures" ([1Co 15,3](#)).

620 Notre salut découle de l'initiative d'amour de Dieu envers nous car "c'est lui qui nous a aimés et qui a envoyé son Fils en victime de propitiation pour nos péchés" ([1Jn 4,10](#)). "C'est Dieu qui dans le Christ se réconciliait le monde" ([2Co 5,19](#)).

621 Jésus s'est offert librement pour notre salut. Ce don, il le signifie et le réalise à l'avance pendant la dernière cène: "Ceci est mon corps, qui va être donné pour vous" ([Lc 22,19](#)).

622 En ceci consiste la rédemption du Christ: il "est venu donner sa vie en rançon pour la multitude" ([Mt 20,28](#)), c'est-à-dire "aimer les siens jusqu'à la fin" ([Jn 13,1](#)) pour qu'ils soient "affranchis de la vaine conduite héritée de leurs pères" ([1P 1,18](#)).

623 Par son obéissance aimante au Père, "jusqu'à la mort de la croix" ([Ph 2,8](#)), Jésus accomplit la mission expiatrice (cf. [Is 53,10](#)) du Serviteur souffrant qui "justifie les multitudes en s'accablant lui-même de leurs fautes" ([Is 53,11](#) cf. [Rm 5,19](#)).

Paragraphe 3 Jésus Christ a été enseveli

624 "Par la grâce de Dieu, au bénéfice de tout homme, il a goûté la mort" ([He 2,9](#)). Dans son dessein de salut, Dieu a disposé que son Fils non seulement "mourrait pour nos péchés" ([1Co 15,3](#)) mais aussi qu'il "goûterait la mort", c'est-à-dire connaîtrait l'état de mort, l'état de séparation entre son âme et son corps, durant le temps compris entre le moment où il a expiré sur la croix et le moment où il est ressuscité. Cet état du Christ mort est le Mystère du sépulcre et de la descente aux enfers. C'est le Mystère du Samedi Saint où le Christ déposé au tombeau (cf. [Jn 19,42](#)) manifeste le grand repos sabbatique de Dieu (cf. [He 4,7-9](#)) après l'accomplissement (cf. [Jn 19,30](#)) du salut des hommes qui met en paix l'univers entier (cf. [Col 1,18-20](#)).

Le Christ au sépulcre dans son corps

625 Le séjour du Christ au tombeau constitue le lien réel entre l'état passible du Christ avant Pâque et son actuel état glorieux de Ressuscité. C'est la même personne du "Vivant" qui peut dire: "J'ai été mort et me voici vivant pour les siècles des siècles" ([Ap 1,18](#)):

Dieu (le Fils) n'a pas empêché la mort de séparer l'âme du corps, selon l'ordre nécessaire à la nature, mais il les a de nouveau réunis l'un à l'autre par la Résurrection, afin d'être *lui-même dans sa personne le point de rencontre de la mort et de la vie* en arrêtant en lui la décomposition de la nature produite par la mort et en devenant lui-même principe de réunion pour les parties séparées (S. Grégoire de Nysse, or. catech. 16).

626 Puisque le "Prince de la vie" qu'on a mis à mort ([Ac 3,15](#)) est bien le même que "le Vivant qui est ressuscité" ([Lc 24,5-6](#)), il faut que la personne divine du Fils de Dieu ait continué à assumer son âme et son corps séparés entre eux par la mort:

Du fait qu'à la mort du Christ l'âme a été séparée de la chair, la personne unique ne s'est pas trouvée divisée en deux personnes; car le corps et l'âme du Christ ont existé au même titre dès le début dans la personne du Verbe; et dans la mort, quoique séparés l'un de l'autre, ils sont restés chacun avec la même et unique personne du Verbe (S. Damascène, f. o. 3,27).

"Tu ne laisseras pas ton saint voir la corruption"

627 La mort du Christ a été une vraie mort en tant qu'elle a mis fin à son existence humaine terrestre. Mais à cause de l'union que son corps a gardé avec la personne du Fils, ce n'est pas une dépouille mortelle comme les autres car "la vertu divine a préservé le corps du Christ de la corruption" (S. Thomas d'A., *III 51,3*). Du Christ on peut dire à la fois: "Il a été retranché de la terre des vivants" ([Is 53,8](#)); et: "Ma chair reposera dans l'espérance que tu n'abandonneras pas mon âme aux enfers et ne laisseras pas ton saint voir la corruption" ([Ac 2,26-27](#) cf. [Ps 16,9-10](#)). La Résurrection de Jésus "le troisième jour" ([1Co 15,4](#) [Lc 24,46](#) cf. [Mt 12,40](#) [Jon 2,1](#) [Os 6,2](#)) en était la preuve car la corruption était censée se manifester à partir du quatrième jour (cf. [Jn 11,39](#)):

"Ensevelis avec le Christ ..."

628 Le Baptême, dont le signe originel et plénier est l'immersion, signifie efficacement la descente au tombeau du chrétien qui meurt au péché avec le Christ en vue d'une vie nouvelle: "Nous avons été ensevelis avec le Christ par le Baptême dans la mort, afin que, comme le Christ est ressuscité des morts par la gloire du Père, nous vivions nous aussi dans une vie nouvelle" ([Rm 6,4](#) cf. [Col 2,12](#) [Ep 5,26](#)).

En bref

629 *Au bénéfice de tout homme Jésus a goûté la mort (cf. [He 2,9](#)). C'est vraiment le Fils de Dieu fait homme qui est mort et qui a été enseveli.*

630 *Pendant le séjour du Christ au tombeau sa Personne divine a continué à assumer tant son âme que son corps séparés pourtant entre eux par la mort. C'est pourquoi le corps du Christ mort "n'a pas vu la corruption" ([Ac 12,37](#)).*

Article 5 "Jésus-Christ est descendu aux enfers, est ressuscité des morts le troisième jour"

631 "Jésus est descendu dans les régions inférieures de la terre. Celui qui est descendu est le même que celui qui est aussi monté" ([Ep 4,9-10](#)). Le Symbole des Apôtres confesse en un même article de foi la descente du Christ aux enfers et sa Résurrection des morts le troisième jour, parce que dans sa Pâque c'est du fond de la mort qu'il a fait jaillir la vie:

Christus, Filius tuus,
 qui, regressus ab inferis,
 humano generi serenus illuxit,
 et vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen

(MR, Vigile pascale 18: Exsultet)

Paragraphe 1 Le Christ est descendu aux enfers

632 Les fréquentes affirmations du Nouveau Testament selon lesquelles Jésus "est ressuscité d'entre les morts" ([Ac 3,15](#) [Rm 8,11](#) [1Co 15,20](#)) présupposent, préalablement à la résurrection, que celui-ci soit demeuré dans le séjour des morts (cf. [He 13,20](#)). C'est le sens premier que la prédication apostolique a donné à la descente de Jésus aux enfers: Jésus a connu la mort comme tous les hommes et les a rejoints par son âme au séjour des morts. Mais il y est descendu en Sauveur, proclamant la bonne nouvelle aux esprits qui y étaient détenus (cf. [1P 3,18-19](#)).

633 Le séjour des morts où le Christ mort est descendu, l'Écriture l'appelle les enfers, le shéol ou l'hadès (cf. [Ph 2,10](#) [Ac 2,24](#) [Ap 1,18](#) [Ep 4,9](#)) parce que ceux qui s'y trouvent sont privés de la vision de Dieu (cf. [Ps 6,6](#) [Ps 88,11-13](#)). Tel est en effet, en attendant le Rédempteur, le cas de tous les morts, méchants ou justes (cf. [Ps 89,49](#) [1S 28,19](#) [Ez 32,17-32](#)) ce qui ne veut pas dire que leur sort soit identique comme le montre Jésus dans la parabole du pauvre Lazare reçu dans "le sein d'Abraham" (cf. [Lc 16,22-26](#)). "Ce sont précisément ces âmes saintes, qui attendaient leur Libérateur dans le sein d'Abraham, que Jésus-Christ délivra lorsqu'il descendit aux enfers" (Catech. R. 1, 6, 3). Jésus n'est pas descendu aux enfers pour y délivrer les damnés (cf. Cc. Rome de 745: [DS 587](#)) ni pour détruire l'enfer de la damnation (cf. [DS 1011](#) [DS 1077](#)) mais pour libérer les justes qui l'avaient précédé (cf. Cc. Tolède IV en 625: [DS 485](#) [Mt 27,52-53](#)).

634 "La Bonne Nouvelle a été également annoncée aux morts ..." ([1P 4,6](#)). La descente aux enfers est l'accomplissement, jusqu'à la plénitude, de l'annonce évangélique du salut. Elle est la phase ultime de la mission messianique de Jésus, phase condensée dans le temps mais immensément vaste dans sa signification réelle d'extension de l'oeuvre rédemptrice à tous les hommes de tous les temps et de tous les lieux, car tous ceux qui sont sauvés ont été rendus participants de la Rédemption.

635 Le Christ est donc descendu dans la profondeur de la mort (cf. [Mt 12,24](#) [Rm 10,7](#) [Ep 4,9](#)) afin que "les morts entendent la voix du Fils de l'Homme et que ceux qui l'auront entendue vivent" ([Jn 5,25](#)). Jésus, "le Prince de la vie" ([Ac 3,15](#)), a "réduit à l'impuissance, par sa mort, celui qui a la puissance de la mort, c'est-à-dire le diable, et a affranchi tous ceux qui leur vie entière, étaient tenus en esclavage par la crainte de la mort" ([He 2,14-15](#)). Désormais le Christ ressuscité "détient la clef de la mort et de l'Hadès" ([Ap 1,18](#)) et "au Nom de Jésus tout genou fléchit au ciel, sur terre et aux enfers" ([Ph 2,10](#)).

Un grand silence régne aujourd'hui sur la terre, un grand silence et une grande solitude. Un grand silence parce que le Roi dort. La terre a tremblé et s'est calmée parce que Dieu s'est endormi dans la chair et qu'il est allé réveiller ceux qui dormaient depuis des siècles ... Il va chercher Adam, notre premier Père, la brebis perdue. Il veut aller visiter tous ceux qui sont assis dans les ténèbres et à l'ombre de la mort. Il va pour délivrer de leurs douleurs Adam dans les liens et Eve, captive avec lui, lui qui est en même temps leur Dieu et leur Fils ... 'Je

suis ton Dieu, et à cause de toi je suis devenu ton Fils. Lève-toi, toi qui dormais, car je ne t'ai pas créé pour que tu séjournes ici enchaîné dans l'enfer. Relève-toi d'entre les morts, je suis la Vie des morts' (Ancienne homélie pour le Samedi Saint).

En bref

636 Dans l'expression "Jésus est descendu aux enfers", le symbole confesse que Jésus est mort réellement, et que, par sa mort pour nous, il a vaincu la mort et le diable "qui a la puissance de la mort" ([He 2,14](#)).

637 Le Christ mort, dans son âme unie à sa personne divine, est descendu au séjour des morts. Il a ouvert aux justes qui l'avaient précédé les portes du ciel.

Paragraphe 2 Le troisième jour il est ressuscité des morts

638 "Nous vous annonçons la Bonne Nouvelle: la promesse faite à nos pères, Dieu l'a accomplie en notre faveur à nous, leurs enfants: il a ressuscité Jésus" ([Ac 13,32-33](#)). La Résurrection de Jésus est la vérité culminante de notre foi dans le Christ, crue et vécue comme vérité centrale par la première communauté chrétienne, transmise comme fondamentale par la Tradition, établie par les documents du Nouveau Testament, prêchée comme partie essentielle du Mystère pascal en même temps que la Croix:

Le Christ est ressuscité des morts.
Par sa mort il a vaincu la mort,
Aux morts il a donné la vie.

(Liturgie byzantine, Tropaire de Pâques)

I L'événement historique et transcendant

639 Le mystère de la résurrection du Christ est un événement réel qui a eu des manifestations historiquement constatées comme l'atteste le Nouveau Testament. Déjà S. Paul peut écrire aux Corinthiens vers l'an 56: "Je vous ai donc transmis ce que j'avais moi-même reçu, à savoir que le Christ est mort pour nos péchés selon les Ecritures, qu'il a été mis au tombeau, qu'il est ressuscité le troisième jour selon les Ecritures, qu'il est apparu à Céphas, puis aux Douze" ([1Co 15,3-4](#)). L'Apôtre parle ici de la *vivante tradition de la Résurrection* qu'il avait apprise après sa conversion aux portes de Damas (cf. [Ac 9,3-18](#)).

Le tombeau vide

640 "Pourquoi chercher le Vivant parmi les morts? Il n'est pas ici, mais il est ressuscité" ([Lc 24,5-6](#)). Dans le cadre des événements de Pâques, le premier élément que l'on rencontre est le sépulcre vide. Il n'est pas en soi une preuve directe. L'absence du corps du Christ dans le tombeau pourrait s'expliquer autrement (cf. [Jn 20,13 Mt 28,11-15](#)). Malgré cela, le sépulcre vide a constitué pour tous un signe essentiel. Sa découverte par les disciples a été le premier pas vers la reconnaissance du fait de la Résurrection. C'est le cas des saintes femmes d'abord

(cf. [Lc 24,3](#) [Lc 24,22-23](#)), puis de Pierre (cf. [Lc 24,12](#)). "Le disciple que Jésus aimait" ([Jn 20,2](#)) affirme qu'en entrant dans le tombeau vide et en découvrant "les linges gisant" ([Jn 20,6](#)) "il vit et il crut" ([Jn 20,8](#)). Cela suppose qu'il ait constaté dans l'état du sépulcre vide (cf. [Jn 20,5-7](#)) que l'absence du corps de Jésus n'a pas pu être une oeuvre humaine et que Jésus n'était pas simplement revenu à une vie terrestre comme cela avait été le cas de Lazare (cf. [Jn 11,44](#)).

Les apparitions du Ressuscité

641 Marie de Magdala et les saintes femmes, qui venaient achever d'embaumer le corps de Jésus (cf. [Mc 16,1](#) [Lc 24,1](#)) enseveli à la hâte à cause de l'arrivée du Sabbat le soir du Vendredi Saint (cf. [Jn 19,31](#) [Jn 19,42](#)), ont été les premières à rencontrer le Ressuscité (cf. [Mt 28,9-10](#) [Jn 20,11-18](#)). Ainsi les femmes furent-elles les premières messagères de la Résurrection du Christ pour les Apôtres eux-mêmes ([Lc 24,9-10](#)). C'est à eux que Jésus apparaît ensuite, d'abord à Pierre, puis aux Douze (cf. [1Co 15,5](#)). Pierre, appelé à confirmer la foi de ses frères (cf. [Lc 22,31-32](#)), voit donc le Ressuscité avant eux et c'est sur son témoignage que la communauté s'écrie: "C'est bien vrai! Le Seigneur est ressuscité et il est apparu à Simon" ([Lc 24,34](#) [Lc 24,36](#)).

642 Tout ce qui est arrivé dans ces journées pascales engage chacun des Apôtres - et Pierre tout particulièrement - dans la construction de l'ère nouvelle qui a débuté au matin de Pâques. Comme témoins du Ressuscité ils demeurent les pierres de fondation de son Eglise. La foi de la première communauté des croyants est fondée sur le témoignage d'hommes concrets, connus des chrétiens et, pour la plupart, vivant encore parmi eux. Ces "témoins de la Résurrection du Christ" (cf. [Ac 1,22](#)) sont avant tout Pierre et les Douze, mais pas seulement eux: Paul parle clairement de plus de cinq cents personnes auxquelles Jésus est apparu en une seule fois, en plus de Jacques et de tous les apôtres (cf. [1Co 15,4-8](#)).

643 Devant ces témoignages il est impossible d'interpréter la Résurrection du Christ en-dehors de l'ordre physique, et de ne pas la reconnaître comme un fait historique. Il résulte des faits que la foi des disciples a été soumise à l'épreuve radicale de la passion et de la mort en croix de leur maître annoncée par celui-ci à l'avance (cf. [Lc 22,31-32](#)). La secousse provoquée par la passion fut si grande que les disciples (tout au moins certains d'entre eux) ne crurent pas aussitôt à la nouvelle de la résurrection. Loin de nous montrer une communauté saisie par une exaltation mystique, les Evangiles nous présentent les disciples abattus ("le visage sombre": [Lc 24,17](#)) et effrayés (cf. [Jn 20,19](#)). C'est pourquoi ils n'ont pas cru les saintes femmes de retour du tombeau et "leurs propos leur ont semblé du radotage" ([Lc 24,11](#) cf. [Mc 16,11](#) [Mc 16,13](#)). Quand Jésus se manifeste aux onze au soir de Pâques, "il leur reproche leur incrédulité et leur obstination à ne pas ajouter foi à ceux qui l'avaient vu ressuscité" ([Mc 16,14](#)).

644 Même mis devant la réalité de Jésus ressuscité, les disciples doutent encore (cf. [Lc 24,38](#)), tellement la chose leur paraît impossible: ils croient voir un esprit (cf. [Lc 24,39](#)). "Dans leur joie ils ne croient pas encore et demeurent saisis d'étonnement" ([Lc 24,41](#)). Thomas connaîtra la même épreuve du doute (cf. [Jn 20,24-27](#)) et, lors de la dernière apparition en Galilée rapportée par Matthieu, "certains cependant doutèrent" ([Mt 28,17](#)). C'est pourquoi l'hypothèse selon laquelle la résurrection aurait été un "produit" de la foi (ou de la crédulité) des apôtres est sans consistance. Bien au contraire, leur foi dans la Résurrection est née - sous l'action de la grâce divine - de l'expérience directe de la réalité de Jésus ressuscité.

L'état de l'humanité ressuscitée du Christ

645 Jésus ressuscité établit avec ses disciples des rapports directs, à travers le toucher (cf. [Lc 24,39](#) [Jn 20,27](#)) et le partage du repas (cf. [Lc 24,30](#) [Lc 24,41-43](#) [Jn 21,9](#) [Jn 21,13-15](#)). Il les invite par là à reconnaître qu'il n'est pas un esprit (cf. [Lc 24,39](#)) mais surtout à constater que le corps ressuscité avec lequel il se présente à eux est le même qui a été martyrisé et crucifié puisqu'il porte encore les traces de sa passion (cf. [Lc 24,40](#) [Jn 20,20](#) [Jn 20,27](#)). Ce corps authentique et réel possède pourtant en même temps les propriétés nouvelles d'un corps glorieux: il n'est plus situé dans l'espace et le temps, mais peut se rendre présent à sa guise où et quand il veut (cf. [Mt 28,9](#) [Mt 28,16-17](#) [Lc 24,15](#) [Lc 24,36](#) [Jn 20,14](#) [Jn 20,19](#) [Jn 20,26](#) [Jn 21,4](#)) car son humanité ne peut plus être retenue sur terre et n'appartient plus qu'au domaine divin du Père (cf. [Jn 20,17](#)). Pour cette raison aussi Jésus ressuscité est souverainement libre d'apparaître comme il veut: sous l'apparence d'un jardinier (cf. [Jn 20,14-15](#)) ou "sous d'autres traits" ([Mc 16,12](#)) que ceux qui étaient familiers aux disciples, et cela pour susciter leur foi (cf. [Jn 20,14](#) [Jn 20,16](#) [Jn 21,4](#) [Jn 21,7](#)).

646 La Résurrection du Christ ne fut pas un retour à la vie terrestre, comme ce fut le cas pour les résurrections qu'il avait accomplies avant Pâques: la fille de Jaire, le jeune de Naim, Lazare. Ces faits étaient des événements miraculeux, mais les personnes miraculées retrouvaient, par le pouvoir de Jésus, une vie terrestre "ordinaire". A un certain moment, ils mourront de nouveau. La Résurrection du Christ est essentiellement différente. Dans son corps ressuscité, il passe de l'état de mort à une autre vie au-delà du temps et de l'espace. Le corps de Jésus est, dans la Résurrection, rempli de la puissance du Saint-Esprit; il participe à la vie divine dans l'état de sa gloire, si bien que S. Paul peut dire du Christ qu'il est "l'homme céleste" (cf. [1Co 15,35-50](#)).

La Résurrection comme événement transcendant

647 "O nuit, chante l'"Exsultet' de Pâques, toi seule as pu connaître le moment où le Christ est sorti vivant du séjour des morts". En effet, personne n'a été le témoin oculaire de l'événement même de la Résurrection et aucun évangéliste ne le décrit. Personne n'a pu dire comment elle s'était faite physiquement. Moins encore son essence la plus intime, le passage à une autre vie, fut perceptible aux sens. Événement historique constatable par le signe du tombeau vide et par la réalité des rencontres des apôtres avec le Christ ressuscité, la Résurrection n'en demeure pas moins, en ce qu'elle transcende et dépasse l'histoire, au coeur du Mystère de la foi. C'est pourquoi le Christ ressuscité ne se manifeste pas au monde (cf. [Jn 14,22](#)) mais à ses disciples, "à ceux qui étaient montés avec lui de Galilée à Jérusalem, ceux-là mêmes qui sont maintenant ses témoins auprès du peuple" ([Ac 13,31](#)).

II La Résurrection - oeuvre de la Sainte Trinité

648 La Résurrection du Christ est objet de foi en tant qu'elle est une intervention transcendante de Dieu lui-même dans la création et dans l'histoire. En elle, les trois Personnes divines à la fois agissent ensemble et manifestent leur originalité propre. Elle s'est fait par la puissance du Père qui "a ressuscité" (cf. [Ac 2,24](#)) le Christ, son Fils, et a de cette façon introduit de manière parfaite son humanité - avec son corps - dans la Trinité. Jésus est définitivement révélé "Fils de Dieu avec puissance selon l'Esprit, par sa Résurrection d'entre les morts" ([Rm 1,3-4](#)). S. Paul insiste sur la manifestation de la puissance de Dieu (cf. [Rm](#)

[6,4 2Co 13,4 Ph 3,10 Ep 1,19-22 He 7,16](#)) par l'oeuvre de l'Esprit qui a vivifié l'humanité morte de Jésus et l'a appelée à l'état glorieux de Seigneur.

649 Quant au Fils, il opère sa propre Résurrection en vertu de sa puissance divine. Jésus annonce que le Fils de l'homme devra beaucoup souffrir, mourir, et ensuite ressusciter (sens actif du mot) (cf. [Mc 8,31 Mc 9,9-31 Mc 10,34](#)). Ailleurs, il affirme explicitement: "Je donne ma vie pour la reprendre ... J'ai pouvoir de la donner et pouvoir de la reprendre" ([Jn 10,17-18](#)). "Nous croyons ... que Jésus est mort, puis est ressuscité" ([1Th 4,14](#)).

650 Les Pères contemplant la Résurrection à partir de la personne divine du Christ qui est restée unie à son âme et à son corps séparés entre eux par la mort: "Par l'unité de la nature divine qui demeure présente dans chacune des deux parties de l'homme, celles-ci s'unissent à nouveau. Ainsi la mort se produit par la séparation du composé humain, et la Résurrection par l'union des deux parties séparées" (S. Grégoire de Nysse, res. 1; cf. aussi [DS 325 DS 359 DS 369 DS 539](#)).

III Sens et portée salvifique de la Résurrection

651 "Si le Christ n'est pas ressuscité, alors notre prédication est vaine et vaine aussi notre foi" ([1Co 15,14](#)). La Résurrection constitue avant tout la confirmation de tout ce que le Christ lui-même a fait et enseigné. Toutes les vérités, même les plus inaccessibles à l'esprit humain, trouvent leur justification si en ressuscitant le Christ a donné la preuve définitive qu'il avait promise, de son autorité divine.

652 La Résurrection du Christ est *accomplissement des promesses* de l'Ancien Testament (cf. [Lc 24,26-27 Lc 24,44-48](#)) et de Jésus lui-même durant sa vie terrestre (cf. [Mt 28,6 Mc 16,7 Lc 24,6-7](#)). L'expression "selon les Ecritures" (cf. [1Co 15,3-4](#) et le Symbole de Nicée-Constantinople) indique que la Résurrection du Christ accomplit ces prédictions.

653 La vérité de *la divinité de Jésus* est confirmée par sa Résurrection. Il avait dit: "Quand vous aurez élevé le Fils de l'Homme, alors vous saurez que Je Suis" ([Jn 8,28](#)). La Résurrection du Crucifié démontra qu'il était vraiment "Je Suis", le Fils de Dieu et Dieu Lui-même. S. Paul a pu déclarer aux Juifs: "La promesse faite à nos pères, Dieu l'a accomplie en notre faveur ...; il a ressuscité Jésus, ainsi qu'il était écrit au Psaume premier: Tu es mon Fils, moi-même aujourd'hui je t'ai engendré" ([Ac 13,32 Ac 13,34](#) cf. [Ps 2,7](#)). La Résurrection du Christ est étroitement liée au Mystère de l'Incarnation du Fils de Dieu. Elle en est l'accomplissement selon le dessein éternel de Dieu.

654 Il y a un double aspect dans le Mystère pascal: par sa mort il nous libère du péché, par sa Résurrection il nous ouvre l'accès à une nouvelle vie. Celle-ci est d'abord *la justification* qui nous remet dans la grâce de Dieu (cf. [Rm 4,25](#)) "afin que, comme le Christ est ressuscité des morts, nous vivions nous aussi dans une vie nouvelle" ([Rm 6,4](#)). Elle consiste en la victoire sur la mort du péché et dans la nouvelle participation à la grâce (cf. [Ep 2,4-5 1P 1,3](#)). Elle accomplit *l'adoption filiale* car les hommes deviennent frères du Christ, comme Jésus lui-même appelle ses disciples après sa Résurrection: "Allez annoncer à mes frères" ([Mt 28,10 Jn 20,17](#)). Frères non par nature, mais par don de la grâce, parce que cette filiation adoptive procure une participation réelle à la vie du Fils unique, qui s'est pleinement révélée dans sa Résurrection.

655 Enfin, la Résurrection du Christ - et le Christ ressuscité lui-même - est principe et source

de *notre résurrection future*: "Le Christ est ressuscité des morts, prémices de ceux qui se sont endormis ..., de même que tous meurent en Adam, tous aussi revivront dans le Christ" ([1Co 15,20-22](#)). Dans l'attente de cet accomplissement, le Christ ressuscité vit dans le coeur de ses fidèles. En Lui les chrétiens "goûtent aux forces du monde à venir" ([He 6,5](#)) et leur vie est entraînée par le Christ au sein de la vie divine (cf. [Col 3,1-3](#)) "afin qu'ils ne vivent plus pour eux-mêmes mais pour Celui qui est mort et ressuscité pour eux" ([2Co 5,15](#)).

En bref

656 *La foi en la Résurrection a pour objet un événement à la fois historiquement attesté par les disciples qui ont réellement rencontré le Ressuscité, et mystérieusement transcendant en tant qu'entrée de l'humanité du Christ dans la gloire de Dieu.*

657 *Le tombeau vide et les linges gisants signifient par eux-mêmes que le corps du Christ a échappé aux liens de la mort et de la corruption par la puissance de Dieu. Ils préparent les disciples à la rencontre du Ressuscité.*

658 *Le Christ, "premier né d'entre les morts" ([Col 1,18](#)), est le principe de notre propre résurrection, dès maintenant par la justification de notre âme (cf. [Rm 6,4](#)), plus tard par la vivification de notre corps (cf. [Rm 8,11](#)).*

Article 6 "Jésus est monté aux cieux, il siège à la droite de Dieu, le Père tout-puissant"

659 "Or le Seigneur Jésus, après leur avoir parlé, fut enlevé au ciel et il s'assit à la droite de Dieu" ([Mc 16,19](#)). Le Corps du Christ a été glorifiée dès l'instant de sa Résurrection comme le prouvent les propriétés nouvelles et surnaturelles dont jouit désormais son corps en permanence (cf. [Lc 24,31](#) [Jn 20,19](#) [Jn 20,26](#)). Mais pendant les quarante jours où il va manger et boire familièrement avec ses disciples (cf. [Ac 10,41](#)) et les instruire sur le Royaume (cf. [Ac 1,3](#)), sa gloire reste encore voilée sous les traits d'une humanité ordinaire (cf. [Mc 16,12](#) [Lc 24,15](#) [Jn 20,14-15](#) [Jn 21,4](#)). La dernière apparition de Jésus se termine par l'entrée irréversible de son humanité dans la gloire divine symbolisée par la nuée (cf. [Ac 1,9](#) cf. aussi [Lc 9,34-35](#) [Ex 13,22](#)) et par le ciel (cf. [Lc 24,51](#)) où il siège désormais à la droite de Dieu (cf. [Mc 16,19](#) [Ac 2,33](#) [Ac 7,56](#) cf. aussi [Ps 110,1](#)). Ce n'est que de manière tout à fait exceptionnelle et unique qu'il se montrera à Paul "comme à l'avorton" ([1Co 15,8](#)) en une dernière apparition qui le constitue apôtre (cf. [1Co 9,1](#) [Ga 1,16](#)).

660 Le caractère voilé de la gloire du Ressuscité pendant ce temps transparait dans sa parole mystérieuse à Marie-Madeleine: "Je ne suis pas encore monté vers le Père. Mais va vers mes frères et dis-leur: Je monte vers mon Père et votre Père, vers mon Dieu et votre Dieu" ([Jn 20,17](#)). Ceci indique une différence de manifestation entre la gloire du Christ ressuscité et celle du Christ exalté à la droite du Père. L'événement à la fois historique et transcendant de l'Ascension marque la transition de l'une à l'autre.

661 Cette dernière étape demeure étroitement unie à la première, c'est-à-dire à la descente du ciel réalisée dans l'Incarnation. Seul celui qui est "sorti du Père" peut "retourner au Père":

le Christ (cf. [Jn 16,28](#)). "Personne n'est jamais monté aux cieux sinon le Fils de l'Homme qui est descendu des cieux" ([Jn 3,13](#) cf. [Ep 4,8-10](#)). Laisée à ses forces naturelles, l'humanité n'a pas accès à la "Maison du Père" ([Jn 14,2](#)), à la vie et à la félicité de Dieu. Le Christ seul a pu ouvrir cet accès à l'homme, "de sorte que nous, ses membres, nous ayons l'espérance de le rejoindre là où Lui, notre Tête et notre Principe, nous a précédés" (MR, éface de l'Ascension)

662 "Moi, une fois élevé de terre, j'attirerai tous les hommes à moi" ([Jn 12,32](#)). L'élévation sur la Croix signifie et annonce l'élévation de l'Ascension au ciel. Elle en est le début. Jésus-Christ, l'unique Prêtre de l'Alliance nouvelle et éternelle, n'est pas "entré dans un sanctuaire fait de mains d'hommes ... mais dans le ciel, afin de paraître maintenant à la face de Dieu en notre faveur" ([He 7,24](#)). Au ciel le Christ exerce en permanence son sacerdoce, "étant toujours vivant pour intercéder en faveur de ceux qui par lui s'avancent vers Dieu" ([He 9,25](#)). Comme "grand prêtre des biens à venir" ([He 9,11](#)), il est le centre et l'acteur principal de la liturgie qui honore le Père dans les cieux (cf. [Ap 4,6-11](#)).

663 Le Christ, désormais, *siège à la droite du Père*: "Par droite du Père nous entendons la gloire et l'honneur de la divinité, où celui qui existait comme Fils de Dieu avant tous les siècles comme Dieu et consubstantiel au Père, s'est assis corporellement après qu'il s'est incarné et que sa chair a été glorifiée" (S. Damascène, f. o. 4,2: PG 94,1104C).

664 La session à la droite du Père signifie l'inauguration du règne du Messie, accomplissement de la vision du prophète Daniel concernant le Fils de l'homme: "A lui fut conféré empire, honneur et royaume, et tous les peuples, nations et langues le servirent. Son empire est un empire à jamais, qui ne passera point et son royaume ne sera point détruit" ([Da 7,14](#)). A partir de ce moment, les apôtres sont devenus les témoins du "Règne qui n'aura pas de fin" (Symbole de Nicée-Constantinople).

En bref

665 *L'ascension du Christ marque l'entrée définitive de l'humanité de Jésus dans le domaine céleste de Dieu d'où il reviendra (cf. [Ac 1,11](#)), mais qui entre-temps le cache aux yeux des hommes (cf. [Col 3,3](#)).*

666 *Jésus Christ, tête de l'Eglise, nous précède dans le Royaume glorieux du Père pour que nous, membres de son corps, vivions dans l'espérance d'être un jour éternellement avec lui.*

667 *Jésus Christ, étant entré une fois pour toutes dans le sanctuaire du ciel, intercède sans cesse pour nous comme le médiateur qui nous assure en permanence l'effusion de l'Esprit Saint .*

Article 7 "D'où il viendra juger les vivants et les morts"

I Il reviendra dans la gloire

Le Christ règne déjà par l'Eglise ...

668 "Le Christ est mort et revenu à la vie pour être le Seigneur des morts et des vivants" ([Rm 14,9](#)). L'Ascension du Christ au Ciel signifie sa participation, dans son humanité, à la puissance et à l'autorité de Dieu lui-même. Jésus-Christ est Seigneur: il possède tout pouvoir dans les cieux et sur la terre. Il est "au-dessus de toute autorité, pouvoir, puissance et souveraineté", car le Père "a tout mis sous ses pieds" ([Ep 1,20-22](#)). Le Christ est le Seigneur du cosmos (cf. [Ep 4,10](#) [1Co 15,24](#) [1Co 15,27-28](#)) et de l'histoire. En lui, l'histoire de l'homme et même toute la création trouvent leur "récapitulation" ([Ep 1,10](#)), leur achèvement transcendant.

669 Comme Seigneur, le Christ est aussi la tête de l'Eglise qui est son Corps (cf. [Ep 1,22](#)). Elevé au ciel et glorifié, ayant ainsi accompli pleinement sa mission, il demeure sur la terre dans son Eglise. La Rédemption est la source de l'autorité que le Christ, en vertu de l'Esprit Saint, exerce sur l'Eglise (cf. [Ep 4,11-13](#)). "Le règne du Christ est déjà mystérieusement présent dans l'Eglise", "germe et commencement de ce Royaume sur la terre" ([LG 3](#) [LG 5](#)).

670 Depuis l'Ascension, le dessein de Dieu est entré dans son accomplissement. Nous sommes déjà à "la dernière heure" ([1Jn 2,18](#) cf.). "Ainsi donc déjà les derniers temps sont arrivés pour nous. Le renouvellement du monde est irrévocablement acquis et, en toute réalité, anticipé dès maintenant: en effet, déjà sur la terre l'Eglise est parée d'une sainteté imparfaite mais véritable" ([LG 48](#)). Le Royaume du Christ manifeste déjà sa présence par les signes miraculeux (cf. [Mc 16,17-18](#)) qui accompagnent son annonce par l'Eglise (cf. [Mc 16,20](#)).

... en attendant que tout lui soit soumis

671 Déjà présent dans son Eglise, le Règne du Christ n'est cependant pas encore achevé "avec puissance et grande gloire" ([Lc 21,27](#) cf. [Mt 25,31](#)) par l'avènement du Roi sur la terre. Ce Règne est encore attaqué par les puissances mauvaises (cf. [2Th 2,7](#)) même si elles ont été déjà vaincues à la base par la Pâque du Christ. Jusqu'à ce que tout lui ait été soumis (cf. [1Co 15,28](#)), "jusqu'à l'heure où seront réalisés les nouveaux cieux et la nouvelle terre où la justice habite, l'Eglise en pèlerinage porte dans ses sacrements et ses institutions, qui relèvent de ce temps, la figure du siècle qui passe; elle vit elle-même parmi les créatures qui gémissent présentement encore dans les douleurs de l'enfantement et attendent la manifestation des fils de Dieu" ([LG 48](#)). Pour cette raison les chrétiens prient, surtout dans l'Eucharistie (cf. [1Co 11,26](#)), pour hâter le retour du Christ (cf. [2P 3,11-12](#)) en lui disant: "Viens, Seigneur" ([1Co 16,22](#) [Ap 22,17](#) [Ap 22,20](#)).

672 Le Christ a affirmé avant son Ascension que ce n'était pas encore l'heure de l'établissement glorieux du Royaume messianique attendu par Israël (cf. [Ac 1,6-7](#)) qui devait apporter à tous les hommes, selon les prophètes (cf. [Is 11,1-9](#)), l'ordre définitif de la justice, de l'amour et de la paix. Le temps présent est, selon le Seigneur, le temps de l'Esprit et du témoignage (cf. [Ac 1,8](#)), mais c'est aussi un temps encore marqué par la "détresse" ([1Co 7,26](#)) et l'épreuve du mal (cf. [Ep 5,16](#)) qui n'épargne pas l'Eglise (cf. [1P 4,17](#)) et inaugure les combats des derniers jours (cf. [1Jn 2,18](#) [1Jn 4,3](#) [1Tm 4,1](#)). C'est un temps d'attente et de veille (cf. [Mt 25,1](#) [Mt 25,13](#) [Mc 13,33-37](#)).

L'avènement glorieux du Christ, espérance d'Israël

673 Depuis l'Ascension, l'avènement du Christ dans la gloire est imminent (cf. [Ap 22,20](#))

même s'il ne nous "appartient pas de connaître les temps et les moments que le Père a fixés de sa seule autorité" ([Ac 1,7](#) cf. [Mc 13,32](#)). Cet avènement eschatologique peut s'accomplir à tout moment (cf. [Mt 24,44](#) [1Th 5,2](#)) même s'il est "retenu", lui et l'épreuve finale qui le précédera (cf. [2Th 2,3-12](#)).

674 La venue du Messie glorieux est suspendue à tout moment de l'histoire (cf. [Rm 11,31](#)) à sa reconnaissance par "tout Israël" ([Rm 11,26](#) [Mt 23,39](#)) dont "une partie s'est endurcie" ([Rm 11,25](#)) dans "l'incrédulité" ([Rm 11,20](#)) envers Jésus. S. Pierre le dit aux juifs de Jérusalem après la Pentecôte: "Repentez-vous et convertissez-vous, afin que vos péchés soient effacés et qu'ainsi le Seigneur fasse venir le temps de répit. Il enverra alors le Christ qui vous est destiné, Jésus, celui que le Ciel doit garder jusqu'au temps de la restauration universelle dont Dieu a parlé dans la bouche de ses saints prophètes" ([Ac 3,19-21](#)). Et S. Paul lui fait écho: "Si leur mise à l'écart fut une réconciliation pour le monde, que sera leur assumption, sinon la vie sortant des morts?" ([Rm 11,15](#)). L'entrée de "la plénitude des juifs" ([Rm 11,12](#)) dans le salut messianique, à la suite de "la plénitude des païens" ([Rm 11,25](#) cf. [Lc 21,24](#)), donnera au Peuple de Dieu de "réaliser la plénitude du Christ" ([Ep 4,13](#)) dans laquelle "Dieu sera tout en tous" ([1Co 15,28](#)).

L'Epreuve ultime de l'Eglise

675 Avant l'avènement du Christ, l'Eglise doit passer par une épreuve finale qui ébranlera la foi de nombreux croyants (cf. [Lc 18,8](#) [Mt 24,12](#)). La persécution qui accompagne son pèlerinage sur la terre (cf. [Lc 21,12](#) [Jn 15,19-20](#)) dévoilera le "Mystère d'iniquité" sous la forme d'une imposture religieuse apportant aux hommes une solution apparente à leurs problèmes au prix de l'apostasie de la vérité. L'imposture religieuse suprême est celle de l'Anti-Christ, c'est-à-dire celle d'un pseudo-messianisme où l'homme se glorifie lui-même à la place de Dieu et de son Messie venu dans la chair (cf. [2Th 2,4-12](#) [1Th 5,2-3](#) [2Jn 7](#) [1Jn 2,18](#) [1Jn 2,22](#)).

676 Cette imposture anti-christique se dessine déjà dans le monde chaque fois que l'on prétend accomplir dans l'histoire l'espérance messianique qui ne peut s'achever qu'au-delà d'elle à travers le jugement eschatologique: même sous sa forme mitigée, l'Eglise a rejeté cette falsification du Royaume à venir sous le nom de millénarisme (cf. [DS 3839](#)), surtout sous la forme politique d'un messianisme sécularisé, "intrinsèquement perverse" (cf. Pie XI, enc. "Divini Redemptoris" condamnant le "faux mysticisme" de cette "contrefaçon de la rédemption des humbles"; [GS 20-21](#)).

677 L'Eglise n'entrera dans la gloire du Royaume qu'à travers cette ultime Pâque où elle suivra son Seigneur dans sa mort et sa Résurrection (cf. [Ap 19,1-9](#)). Le Royaume ne s'accomplira donc pas par un triomphe historique de l'Eglise (cf. [Ap 13,8](#)) selon un progrès ascendant mais par une victoire de Dieu sur le déchaînement ultime du mal (cf. [Ap 20,7-10](#)) qui fera descendre du Ciel son Epouse (cf. [Ap 21,2-4](#)). Le triomphe de Dieu sur la révolte du mal prendra la forme du Jugement dernier (cf. [Ap 20,12](#)) après l'ultime ébranlement cosmique de ce monde qui passe (cf. [2P 3,12-13](#)).

Citations de
DS 353:

Magistère

Lumen Gentium:
[50](#)

Luc (CP) 19

Zachée

19 ¹ Etant entré dans Jéricho, il traversait (la ville). ² Et voici qu'un homme appelé du nom de Zachée, qui était un publicain-chef et qui était riche, ³ cherchait à voir Jésus, qui il était; et il ne le pouvait pas à cause de la foule, car il était petit de taille. ⁴ Courant en avant, il monta sur un sycomore pour le voir, car il devait passer par là. ⁵ Quand il arriva à cet endroit, Jésus leva les yeux et lui dit: " Zachée, hâte-toi de descendre, car aujourd'hui il faut que je demeure dans ta maison. " ⁶ Il se hâta de descendre et le reçut avec joie. ⁷ Ce que voyant, ils murmuraient tous, disant: " Il est entré pour loger chez un pécheur. " ⁸ Or Zachée, s'étant arrêté, dit au Seigneur: " Voici, Seigneur, je donne aux pauvres la moitié de mes biens; et si j'ai fait du tort à quelqu'un, je rends le quadruple. " ⁹ Jésus lui dit: " Le salut est arrivé aujourd'hui pour cette maison, parce que lui aussi est fils d'Abraham. ¹⁰ Car le Fils de l'homme est venu chercher et sauver ce qui était perdu. "

Parabole des mines

¹¹ Comme ils écoutaient cela, il ajouta une parabole, parce qu'il était proche de Jérusalem et qu'ils pensaient que le royaume de Dieu allait apparaître aussitôt. ¹² Il dit donc: " Un homme de haute naissance s'en alla dans un pays lointain pour recevoir la dignité royale et revenir ensuite. ¹³ Ayant appelé dix de ses serviteurs, il leur donna dix mines et leur dit: " Faites-les valoir jusqu'à ce que je revienne. " ¹⁴ Or ses concitoyens le haïssaient, et ils envoyèrent une députation derrière lui pour dire: " Nous ne voulons pas de celui-là pour notre roi. " ¹⁵ Quand il fut de retour, après avoir reçu la dignité royale, il se fit appeler ces serviteurs auxquels il avait donné l'argent, pour savoir quel profit chacun en avait tiré. ¹⁶ Le premier se présenta et dit: " Seigneur, votre mine a rapporté dix mines. " ¹⁷ Il lui dit: " Très bien, bon serviteur; puisque tu as été fidèle en chose infime, tu auras le gouvernement de dix villes. " ¹⁸ Le second vint et dit: " Votre mine, Seigneur, a produit cinq mines. " ¹⁹ A lui aussi il dit: " Et toi, deviens gouverneur de cinq villes. " ²⁰ Et un autre vint et dit: " Seigneur, voici votre mine que j'ai tenue serrée dans un linge. ²¹ Car j'avais peur de vous, parce que vous êtes un homme dur: vous retirez ce que vous n'avez pas mis en dépôt, et vous moissonnez ce que vous n'avez pas semé. " ²² Il lui dit: " Je te juge sur ce qui vient de ta bouche, mauvais serviteur! Tu savais que je suis un homme dur, retirant ce que je n'ai pas mis en dépôt et moissonnant ce que je n'ai pas semé; ²³ alors pourquoi n'as-tu pas mis mon argent à la banque? Et à mon retour, je l'aurais recouvré avec

un intérêt. " ²⁴ Et il dit à ceux qui étaient là: " Otez-lui la mine et donnez-la à celui qui a dix mines. "

²⁵ Ils lui dirent: " Seigneur, il a (déjà) dix mines! " ²⁶ (Il répliqua): " Je vous le dis: A celui qui a on donnera; mais à celui qui n'a pas, on ôtera même ce qu'il a.

²⁷ Quant à mes ennemis, ceux qui n'ont pas voulu que je règne sur eux, amenez-les ici et égorgez-les devant moi. "

5. Ministère de Jésus à Jérusalem

Accueil triomphal de Jésus aux portes de Jérusalem

²⁸ Après avoir dit cela, il marchait en tête, montant à Jérusalem. ²⁹ Lorsqu'il approcha de Bethphagé et de Béthanie, près du mont appelé des Oliviers, il envoya deux de ses disciples, ³⁰ en disant: " Allez au village qui est en face; en y entrant, vous trouverez un ânon attaché, sur lequel aucun homme ne s'est jamais assis; après l'avoir détaché, amenez-le. ³¹ Et si quelqu'un vous demande: " Pourquoi le détachez-vous? " vous direz ainsi: " Le Seigneur en a besoin. " " ³² S'en étant allés, ceux qui étaient envoyés trouvèrent (les choses) comme il leur avait dit. ³³ Comme ils détachaient l'ânon, ses maîtres leur dirent: " Pourquoi détachez-vous l'ânon? " ³⁴ Ils dirent: " Le Seigneur en a besoin. "

³⁵ Et ils l'amènèrent à Jésus; puis, ayant jeté leurs manteaux sur l'ânon, ils firent monter Jésus. ³⁶ Tandis qu'il avançait, ils étendaient leurs manteaux sur le chemin. ³⁷ Lorsqu'il était déjà proche de la descente du mont des Oliviers, toute la troupe des disciples transportés de joie se mirent à louer Dieu à haute voix pour tous les miracles qu'ils avaient vus, ³⁸ disant: " Béni soit celui qui vient, le roi, au nom du Seigneur! Paix dans le ciel, et gloire au plus haut des cieux! "

³⁹ De la foule quelques Pharisiens lui dirent: " Maître, réprimandez vos disciples! " ⁴⁰ Il répondit: " Je vous les dis, si ceux-ci se taisent, les pierres crieront. "

Lamentation sur Jérusalem

⁴¹ Et quand il fut proche, voyant la ville, il pleura sur elle, ⁴² disant: " Si, en ce jour, tu avais connu, toi aussi, ce qui était pour (ta) paix! Mais maintenant cela demeure caché à tes yeux. ⁴³ Car vont venir sur toi des jours où tes ennemis établiront contre toi un retranchement, t'investiront et te serreront de toute part; ⁴⁴ ils t'abattront à terre, ainsi que tes enfants (qui sont) chez toi, et ils ne laisseront pas en toi pierre sur pierre, parce que tu n'as pas connu le moment où tu as été visitée. "

Jésus chasse les vendeurs du Temple

⁴⁵ Etant entré dans le temple, il se mit à chasser ceux qui vendaient, ⁴⁶ leur disant: " Il est écrit: Et ma maison sera maison de prière, et vous en avez fait une caverne de voleurs. "

Enseignement quotidien de Jésus au Temple

⁴⁷ Et il enseignait chaque jour dans le temple. Les grands prêtres et les scribes cherchaient à le faire périr, ainsi que les chefs du peuple; ⁴⁸ mais ils ne trouvaient pas ce qu'ils pourraient faire, car le peuple entier était, en l'écoutant, suspendu à ses lèvres.

Propos polémiques de Jésus sur sa mission

²⁰ ¹ Or un jour, comme il enseignait le peuple dans le temple et annonçait la bonne nouvelle, survinrent les grands prêtres et les scribes avec les anciens, ² et ils lui dirent: " Dites-nous, par quel pouvoir faites-vous cela? ou qui est celui qui vous a donné ce pouvoir? " ³ Il leur répondit: " Moi aussi, je vous demanderai une chose. Dites-moi: ⁴ Le baptême de Jean, était-il du ciel ou des hommes? " ⁵ Mais ils se firent en eux-mêmes cette réflexion: " Si nous disons: " Du ciel, " il dira: " Pourquoi n'avez-vous pas cru en lui? " ⁶ Et si nous disons: " Des hommes, " le peuple entier nous lapidera, car il est persuadé que Jean était un prophète. " ⁷ Ils répondirent donc qu'ils ne savaient d'où (il était). ⁸ Et Jésus leur dit: " Moi non plus, je ne vous dis pas par quel pouvoir je fais cela. "

Parabole des vigneronniers homicides

⁹ Et il se mit à dire au peuple cette parabole: " Un homme planta une vigne et l'affirma à des vigneronniers; puis il partit en voyage pour un long temps.

¹⁰ Au temps (voulu), il envoya un serviteur aux vigneronniers pour qu'ils lui donnassent (sa part) du fruit de la vigne. Mais les vigneronniers, l'ayant battu, le renvoyèrent les mains vides.

¹¹ Il dépêcha encore un autre serviteur; mais, l'ayant aussi battu, ils le chargèrent d'outrages et le renvoyèrent les mains vides. ¹² Il en dépêcha encore un troisième; mais, lui aussi, ils le blessèrent et le jetèrent dehors. ¹³ Le maître de la vigne dit: " Que ferai-je? Je dépêcherai (vers eux) mon fils bien-aimé; peut-être auront-ils égard à lui. " ¹⁴ Mais, quand les vigneronniers le virent, ils se firent les uns aux autres cette réflexion: " Voici l'héritier; tuons-le pour que l'héritage devienne nôtre. " ¹⁵ Et l'ayant jeté hors de la vigne, ils le tuèrent. Que leur fera donc le maître de la vigne?

¹⁶ Il viendra et fera périr ces vigneronniers, et il donnera la vigne à d'autres. " Ce qu'ayant entendu, ils dirent: " A Dieu ne plaise! " ¹⁷ Mais, fixant le regard sur eux, il dit: " Qu'est-ce donc que cette Ecriture: La pierre qu'ont rejetée ceux qui bâtissaient est devenue tête d'angle? ¹⁸ Quiconque tombe sur cette pierre sera brisé; et celui sur qui elle tombera, elle l'écrasera. "

19 Les scribes et les grands prêtres cherchèrent à mettre la main sur lui à l'heure même, mais ils craignirent le peuple; ils avaient compris, en effet, qu'il avait dit cette parabole à leur adresse.

Le paiement de l'impôt

20 Ils l'épièrent et lui envoyèrent des gens apostés qui feignirent d'être justes, pour le prendre en faute en parole, afin de pouvoir le livrer à l'autorité et au pouvoir du gouverneur.

21 Et ils l'interrogèrent, disant: " Maître, nous savons que vous parlez et enseignez avec droiture, et que vous ne faites acception de personne, mais que vous enseignez la voie de Dieu en (toute) vérité. 22 Nous est-il permis, ou non, de payer l'impôt à César? " 23 Ayant compris leur fourberie, il leur dit: " Pourquoi me tentez-vous? 24 Montrez-moi un denier. De qui porte-t-il image et inscription? " Ils dirent: " De César. " 25 Et il leur dit: " Ainsi donc, rendez à César ce qui est à César, et à Dieu ce qui est à Dieu. " 26 Et ils ne purent le prendre en faute pour un mot devant le peuple; et, pris d'admiration pour sa réponse, ils gardèrent le silence.

La femme aux sept maris et la résurrection

27 Quelques-uns des Sadducéens, qui soutiennent qu'il n'y a pas de résurrection, s'approchèrent et lui posèrent cette question: 28 " Maître, Moïse nous a prescrit: Si le frère de quelqu'un meurt ayant femme, et qu'il soit sans enfant, que son frère prenne la femme et suscite une postérité à son frère. 29 Il y avait donc sept frères; le premier prit femme et mourut sans enfant. 30 Le second, 31 puis le troisième, la prirent; pareillement les sept ne laissèrent pas d'enfant et moururent. 32 Après, la femme aussi mourut. 33 Cette femme donc, à la résurrection, duquel d'entre eux devient-elle femme, car les sept l'ont eue pour femme? "

34 Jésus leur dit: " Les enfants de ce siècle épousent et son épousés; 35 mais ceux qui ont été jugés dignes de parvenir au siècle à venir et à la résurrection des morts n'épousent pas et ne sont pas épousés; 36 aussi bien ne peuvent-ils plus mourir: ils sont en effet semblables aux anges, et ils sont enfants de Dieu, étant enfants de la résurrection. 37 Mais que les morts ressuscitent, Moïse aussi l'a indiqué, au passage du Buisson, lorsqu'il dit: Le Seigneur, Dieu d'Abraham, Dieu d'Isaac et Dieu de Jacob. 38 Or il n'est pas Dieu de morts, mais de vivants, car pour lui, tous sont vivants. "

39 Quelques-uns des scribes, prenant la parole, dirent: " Maître, vous avez bien parlé. " 40 Et ils n'osaient plus lui poser aucune question.

Le Christ, Fils et Seigneur de David

41 Il leur dit: " Comment peut-on dire que le Christ est fils de David? 42 Car David lui-même

dit dans le livre des Psaumes: Le Seigneur a dit à mon Seigneur: Assieds-toi à ma droite,⁴³ jusqu'à ce que j'aie mis tes ennemis (comme) escabeau de tes pieds.⁴⁴ David l'appelle donc "Seigneur;" comment alors est-il son fils? "

Jugement sur les scribes

⁴⁵ Tandis que tout le peuple l'écoutait, il dit à ses disciples: ⁴⁶ " Défiez-vous des scribes, qui aiment à se promener en robes longues, qui recherchent les premiers sièges dans les synagogues et les premières places dans les repas, ⁴⁷ qui dévorent les maisons des veuves et affectent de prier longuement: ces gens-là subiront une condamnation plus forte. "

L'obole de la veuve

²¹ ¹ En regardant, il vit les riches qui mettaient leurs offrandes dans le Trésor. ² Il vit aussi une veuve misérable qui y mettait deux petites pièces, ³ et il dit: " Vraiment, je vous le dis, cette pauvre veuve a mis plus que tous. ⁴ Car tous ceux-là, c'est de leur superflu qu'ils ont mis aux offrandes à Dieu; mais elle, c'est de son indigence qu'elle a mis tous les moyens de subsistance qu'elle avait. "

Discours sur la ruine du Temple et la Venue du Fils de l'homme

⁵ Comme quelques-uns disaient du temple qu'il était orné de belles pierres et d'offrandes votives, il dit: ⁶ " Des jours viendront où, de ce que vous regardez, il ne sera pas laissé pierre sur pierre qui ne soit renversée. " ⁷ Et ils l'interrogèrent, disant: " Maître, quand donc ces choses arriveront-elles, et quel sera le signe quand ces choses seront près d'avoir lieu? " ⁸ Il dit: " Prenez garde qu'on ne vous induise en erreur. Car beaucoup viendront sous mon nom, disant: " C'est moi, " et " Le temps est arrivé. " N'allez pas à leur suite. ⁹ Quand vous entendrez parler de guerres et de bouleversements, ne soyez pas terrifiés; car il faut que cela arrive d'abord; mais ce n'est pas tout de suite la fin. " ¹⁰ Il leur dit alors: " On se dressera nation contre nation, royaume contre royaume. ¹¹ Il y aura de grands tremblements de terre et, par endroits, des pestes et des famines, et il y aura des choses effrayantes et de grands signes (venant) du ciel. ¹² Mais, avant tout cela, on mettra la main sur vous, on vous poursuivra, on vous livrera aux synagogues et aux prisons, on vous emmènera devant rois et gouverneurs, à cause de mon nom. ¹³ (Cela) aboutira pour vous au témoignage. ¹⁴ Prenez donc la résolution de ne pas vous exercer par avance à vous défendre, ¹⁵ car moi, je vous donnerai bouche et science, auxquelles tous vos adversaires ne pourront ni résister ni contredire. ¹⁶ Vous serez livrés même par vos parents, vos frères, vos proches et vos amis, et ils en feront mettre à mort

d'entre vous. ¹⁷ Vous serez en haine à tous à cause de mon nom. ¹⁸ Et pas un cheveu de votre tête ne périra. ¹⁹ C'est par votre constance que vous gagnerez vos âmes.

²⁰ Mais lorsque vous verrez des armées investir Jérusalem, sachez alors que sa désolation est arrivée. ²¹ Alors, que ceux (qui seront) dans la Judée s'enfuient dans les montagnes, que ceux (qui seront) dans la (ville) s'en éloignent, et que ceux (qui seront) dans les campagnes n'y rentrent pas. ²² Car ce seront des jours de châtement, en accomplissement de tout ce qui est écrit.

²³ Malheur aux femmes qui seront enceintes et à celles qui allaiteront en ces jours-là, car il y aura grande détresse sur la terre et colère contre ce peuple! ²⁴ Ils tomberont au fil de l'épée et ils seront emmenés captifs dans toutes les nations, et Jérusalem sera foulée aux pieds par les Gentils, jusqu'à ce que les temps des Gentils soient accomplis.

²⁵ Et il y aura des signes dans le soleil, dans la lune et dans les astres, et, sur la terre, une angoisse des nations inquiètes du fracas de la mer et de son agitation, ²⁶ les hommes expirant de frayeur et d'anxiété pour ce qui doit arriver à l'univers, car les puissances des cieux seront ébranlées. ²⁷ Alors on verra le Fils de l'homme venant dans une nuée avec grande puissance et grande gloire. ²⁸ Quand ces choses commenceront à arriver, redressez-vous et relevez la tête, parce que votre délivrance approche. "

Parabole du figuier

²⁹ Et il leur dit une parabole: " Voyez le figuier et tous les arbres: ³⁰ quand déjà ils bourgeonnent, à cette vue vous savez de vous-mêmes que déjà l'été est proche. ³¹ Ainsi, quand vous verrez ces choses arriver, sachez que le royaume de Dieu est proche. ³² Je vous le dis, en vérité, cette génération ne passera point que toutes (ces) choses ne soient arrivées. ³³ Le ciel et la terre passeront, mais mes paroles ne passeront point.

Exortation à la vigilance

³⁴ Prenez garde à vous-mêmes, de peur que vos coeurs ne s'alourdissent dans les excès de table, l'ivrognerie et les soucis de la vie, et que ce jour ne fonde sur vous à l'improviste, ³⁵ comme un filet; car il viendra sur tous ceux qui habitent sur la face de la terre entière. ³⁶ Veillez donc et priez en tout temps, afin que vous soyez en état d'échapper à tout ce qui doit arriver et de vous maintenir devant le Fils de l'homme. "

Les dernières journées de Jésus

³⁷ Pendant le jour, il enseignait dans le temple, mais il en sortait pour aller passer la nuit au mont dit des Oliviers. ³⁸ Et tout le peuple, de bon matin, venait à lui dans le temple pour

l'écouter.

6. La Passion de Jésus

Le complot et la trahison de Judas

22 ¹ Or la fête des Azymes, qu'on appelle Pâque, approchait; ² et les grands prêtres et les scribes cherchaient comment ils pourraient le faire périr; car ils craignaient le peuple.

³ Or Satan entra dans Judas, surnommé Iscariote, qui était du nombre des Douze. ⁴ Et il s'en alla conférer avec les grands prêtres et les commandants (du temple) sur le moyen de le leur livrer. ⁵ Ils furent dans la joie et convinrent de lui donner de l'argent. ⁶ Il se dit d'accord; et il cherchait une occasion favorable pour le leur livrer sans tumulte de foule.

Préparatifs du repas pascal

⁷ Vint le jour des Azymes, où l'on devait sacrifier la pâque. ⁸ Il envoya Pierre et Jean, disant: " Allez nous faire les préparatifs de la pâque pour que nous la mangions. " ⁹ Ils lui dirent: " Où voulez-vous que nous fassions les préparatifs? " ¹⁰ Il leur dit: " Voici: en entrant dans la ville, vous rencontrerez un homme portant une cruche d'eau; suivez-le dans la maison où il pénétrera, ¹¹ et vous direz au maître de la maison: " Le Maître te fait dire: Où est la salle, où je pourrai manger la pâque avec mes disciples? " ¹² Et il vous montrera une chambre du haut, vaste et meublée: faites là les préparatifs. " ¹³ Ils partirent et trouvèrent (les choses) comme il le leur avait dit; et ils firent les préparatifs de la pâque.

Le repas pascal

¹⁴ Quand l'heure fut venue, il se mit à table et les apôtres avec lui; ¹⁵ et il leur dit: " J'ai ardemment désiré manger cette pâque avec vous avant de souffrir. ¹⁶ Car, je vous le dis, je ne la mangerai plus jusqu'à ce qu'elle soit accomplie dans le royaume de Dieu. "

¹⁷ Et, prenant une coupe, il rendit grâces et dit: " Prenez-la et partagez entre vous. ¹⁸ Car, je vous le dis, je ne boirai plus désormais du produit de la vigne, jusqu'à ce que le royaume de Dieu soit venu. "

¹⁹ Et il prit du pain, et, après avoir rendu grâces, il le rompit et le leur donna, en disant: " Ceci est mon corps, donné pour vous. Faites ceci en mémoire de moi. " ²⁰ Et pareillement (pour) la coupe, après qu'ils eurent soupé, en disant: " Cette coupe est la nouvelle alliance en mon sang, répandu pour vous.

Annonce de la trahison

²¹ Cependant voici que la main de celui qui me trahit est avec moi sur la table. ²² Car le Fils de l'homme s'en va selon ce qui est décrété; mais malheur à l'homme par qui il est trahi! "

²³ Et ils se mirent à se demander entre eux qui pouvait bien être celui d'entre eux qui allait faire cela.

Qui est le plus grand ?

²⁴ Il y eut aussi parmi eux une dispute: lequel d'entre eux devait passer pour le plus grand.

²⁵ Et il leur dit: " Les rois des nations leur commandent en maîtres, et ceux qui exercent empire sur elles se font appeler Bienfaiteurs. ²⁶ Vous, (ne faites) pas ainsi; mais que le plus grand parmi vous devienne comme le plus jeune, et celui qui gouverne comme celui qui sert.

²⁷ Qui, en effet, est le plus grand, celui qui est à table ou celui qui sert? N'est-ce pas celui qui est à table? Or moi, au milieu de vous, je suis comme celui qui sert.

²⁸ Vous, vous êtes ceux qui sont demeurés constamment avec moi dans mes épreuves; ²⁹ et moi, je vous attribue la royauté comme mon Père me l'a attribuée, ³⁰ afin que vous mangiez et buviez à ma table dans mon royaume; et vous siégerez sur des trônes, jugeant les douze tribus d'Israël.

Annonce du retour et des reniements de Pierre

³¹ Simon, Simon, voici que Satan vous a réclamés pour vous passer au crible comme le froment. ³² Mais moi, j'ai prié pour toi, afin que ta foi ne défaille point; et toi, quand tu seras revenu, affermis tes frères. " ³³ Il lui dit: " Seigneur, je suis prêt à aller avec vous et en prison et à la mort. " ³⁴ Mais il dit: " Je te le dis, Pierre, le coq ne chantera pas aujourd'hui que tu n'aies trois fois nié me connaître. "

L'heure du combat décisif

³⁵ Et il leur dit: " Quand je vous ai envoyés sans bourse, ni besace, ni sandales, avez-vous manqué de quelque chose? " Ils dirent: " De rien. " ³⁶ Il leur dit: " Mais maintenant, que celui qui a une bourse la prenne, et de même la besace; et que celui qui n'a pas de glaive vende son manteau et en achète un. ³⁷ Car, je vous le dis, il faut encore que cette Ecriture s'accomplisse en moi: Et il a été compté parmi les malfaiteurs. Aussi bien, ce qui me concerne touche à sa fin. " ³⁸ Ils lui dirent: " Seigneur, voici ici deux glaives. " Il leur dit: " C'est assez. "

Prière et agonie au mont des Oliviers

³⁹ Etant sorti, il s'en alla, comme de coutume, vers le mont des Oliviers; les disciples aussi l'accompagnèrent. ⁴⁰ Lorsqu'il fut à l'endroit, il leur dit: " Priez afin de ne pas entrer en tentation. "

⁴¹ Et il s'éloigna d'eux environ d'un jet de pierre; et, s'étant mis à genoux, il priait, disant:

⁴² " Père, si vous voulez, détournez de moi ce calice. Cependant, que ce ne soit pas ma volonté, mais la vôtre qui soit faite. " ⁴³ Et lui apparut, (venant) du ciel, un ange qui le réconfortait. ⁴⁴ Et, se trouvant en agonie, il priait plus instamment, et sa sueur devint comme des gouttes de sang, qui tombaient sur la terre.

⁴⁵ S'étant relevé de (sa) prière, il vint vers les disciples, qu'il trouva plongés dans le sommeil à cause de la tristesse. ⁴⁶ Et il leur dit: " Pourquoi dormez-vous? Levez-vous et priez, afin que vous n'entriez point en tentation. "

L'arrestation de Jésus

⁴⁷ Comme il parlait encore, voici (venir) une foule, et le nommé Judas, l'un des Douze, les précédait. Il s'approcha de Jésus pour lui donner un baiser. ⁴⁸ Et Jésus lui dit: " Judas, c'est par un baiser que tu livres le Fils de l'homme! " ⁴⁹ Ceux qui étaient autour de lui, voyant ce qui allait arriver, dirent: " Seigneur, si nous frappions du glaive? " ⁵⁰ Et l'un d'eux frappa le serviteur du grand prêtre et lui emporta l'oreille droite. ⁵¹ Jésus répondit: " Laissez (faire) jusque là! " Et touchant l'oreille, il le guérit.

⁵² Et Jésus dit à ceux qui étaient venus contre lui, grands prêtres, commandants du temple et anciens: " Comme contre un brigand, vous êtes sortis avec des glaives et des bâtons! ⁵³ Alors que chaque jour j'étais avec vous dans le temple, vous n'avez pas porté les mains sur moi. Mais c'est (maintenant) votre heure et la puissance des Ténèbres. "

Les reniements de Pierre

⁵⁴ S'étant saisis de lui, ils l'emmenèrent et le firent entrer dans la maison du grand prêtre. Or Pierre suivait de loin. ⁵⁵ Ayant allumé du feu au milieu de la cour, ils s'assirent autour, et Pierre s'assit parmi eux. ⁵⁶ Une servante, qui le vit assis près de la flamme, le dévisagea et dit: " Celui-là aussi était avec lui. " ⁵⁷ Mais il nia, en disant: " Femme, je ne le connais point. " ⁵⁸ Un peu après, un autre, l'ayant vu, dit: " Toi aussi, tu en es. " Mais Pierre dit: " Homme, je n'en suis point. " ⁵⁹ Et une heure environ s'étant écoulée, un autre affirma avec force: " Pour sûr, celui-là aussi était avec lui; aussi bien, il est Galiléen. " ⁶⁰ Pierre dit: " Homme, je ne sais ce que tu dis. " Et à l'instant, comme il parlait encore, un coq chanta. ⁶¹ Et le Seigneur, s'étant retourné, arrêta son regard sur Pierre, et Pierre se souvint de la parole du Seigneur, comme il lui avait dit: " Avant que le coq ait chanté aujourd'hui, tu me renieras trois fois. " ⁶² Et étant sorti, il pleura amèrement.

Premiers outrages

⁶³ Et ceux qui le tenaient se moquaient de lui et le frappaient. ⁶⁴ Et lui ayant voilé (le visage), ils l'interrogeaient, disant: " Prophétise! Quel est celui qui t'a frappé? " ⁶⁵ Et ils proféraient contre lui beaucoup d'autres injures.

Comparution devant le Sanhédrin

⁶⁶ Quand il fit jour, se réunit le conseil des anciens du peuple, grands prêtres et scribes; et ils l'amènèrent à leur tribunal. ⁶⁷ Ils dirent: " Si tu es le Christ, dis-le-nous. " Il leur dit: " Si je vous le dis, vous ne le croirez pas; ⁶⁹ et si je vous interroge, vous ne répondrez pas. ⁶⁹ Mais dès maintenant le Fils de l'homme sera assis à la droite de la puissance de Dieu. " ⁷⁰ Ils dirent tous: " Tu es donc le Fils de Dieu? " Il leur répondit: " Vous le dites: je le suis. " ⁷¹ Et ils dirent: " Qu'avons-nous encore besoin de témoignage? Car nous l'avons nous-mêmes entendu de sa bouche. "

²³ ¹ Alors toute l'assemblée s'étant levée, ils le menèrent à Pilate;

Jésus devant Pilate

² et ils se mirent à l'accuser, en disant: " Nous avons trouvé que cet homme détourne notre nation en l'empêchant de payer les impôts à César et en disant de lui-même qu'il est Christ-roi. " ³ Pilate l'interrogea, disant: " Es-tu le roi des Juifs? " Jésus lui répondit: " Tu le dis. " ⁴ Pilate dit aux grands prêtres et aux foules: " Je ne trouve rien de coupable en cet homme. " ⁵ Mais eux insistaient avec force, disant: " Il soulève le peuple, enseignant par toute la Judée, depuis la Galilée, où il a commencé, jusqu'ici. " ⁶ A ces mots, Pilate demanda si l'homme était Galiléen; ⁷ et apprenant qu'il était de la juridiction d'Hérode, il le renvoya à Hérode, qui, lui aussi, était à Jérusalem en ces jours-là.

Jésus devant Hérode

⁸ Hérode, en voyant Jésus, se réjouit fort, car depuis longtemps il avait le désir de le voir, pour ce qu'il entendait dire de lui, et il espérait lui voir faire quelque miracle. ⁹ Il lui adressa beaucoup de questions, mais lui ne répondit rien. ¹⁰ Or les grands prêtres et les scribes se trouvaient là, l'accusant avec force. ¹¹ Hérode le traita avec mépris, ainsi que ses hommes d'armes, se moqua de lui et, après l'avoir revêtu d'un vêtement de couleur éclatante, il le

renvoya à Pilate. ¹² En ce jour même, Hérode et Pilate devinrent amis, eux qui auparavant étaient en inimitié entre eux.

Jésus de nouveau devant Pilate

¹³ Pilate, ayant convoqué les grands prêtres, les chefs et le peuple, ¹⁴ leur dit: " Vous m'avez amené cet homme comme détournant le peuple; or j'ai instruit l'affaire devant vous et je n'ai rien trouvé de coupable en cet homme quant aux choses dont vous l'accusez; ¹⁵ ni Hérode non plus, car il nous l'a renvoyé; c'est bien qu'il n'a rien fait qui mérite la mort. ¹⁶ Je le relâcherai donc après l'avoir fait châtier. " ¹⁷ Or il était obligé, à chaque fête, de leur relâcher quelqu'un. ¹⁸ Mais tous ensemble ils crièrent: " Fais mourir celui-ci, et relâche-nous Barabbas! " ¹⁹ lequel était en prison à cause d'une sédition qui avait eu lieu dans la ville et d'un meurtre.

²⁰ Et de nouveau Pilate, qui désirait relâcher Jésus, s'adressa à eux; ²¹ mais ils clamaient, disant: " Crucifie! crucifie-le! " ²² Pour la troisième fois, il leur dit: " Qu'a-t-il donc fait de mal? Je n'ai rien trouvé en lui qui mérite la mort. Donc, après l'avoir fait châtier, je le relâcherai. " ²³ Mais ils insistaient avec de grands cris, demandant qu'il fût crucifié, et leurs cris allaient grandissant. ²⁴ Alors Pilate décréta qu'il serait fait selon leur demande. ²⁵ Il relâcha celui qui avait été mis en prison pour sédition et meurtre, qu'ils demandaient, et il livra Jésus à leur volonté.

Sur le chemin du calvaire

²⁶ Comme ils l'emmenaient, ils saisirent un certain Simon de Cyrène, qui revenait de la campagne, et ils le chargèrent de la croix, pour qu'il la portât derrière Jésus. ²⁷ Or, il était suivi d'une grande masse du peuple et de femmes qui se frappaient la poitrine et se lamentaient sur lui. ²⁸ Se tournant vers elles, Jésus dit: " Filles de Jérusalem, ne pleurez pas sur moi, mais pleurez sur vous-mêmes et sur vos enfants, ²⁹ car voici venir des jours où l'on dira: Heureuses les stériles, et les entrailles qui n'ont point enfanté et les mamelles qui n'ont point allaité! ³⁰ Alors on se mettra à dire aux montagnes: Tombez sur nous! et aux collines: Recouvrez-nous! ³¹ Car, si l'on traite ainsi le bois vert, qu'en sera-t-il du sec? " ³² On menait aussi deux autres, des malfaiteurs, pour être exécutés avec lui.

Le crucifiement

³³ Lorsqu'ils furent arrivés au lieu appelé Calvaire, ils l'y crucifièrent, ainsi que les malfaiteurs, l'un à droite, l'autre à gauche. ³⁴ Et Jésus disait: " Père, pardonnez-leur, car ils ne savent pas ce qu'ils font. " Et se partageant ses vêtements, ils les tirèrent au sort.

Jésus en croix raillé et outragé

³⁵ Le peuple se tenait là et regardait. Même les chefs raillaient, disant: " Il en a sauvé d'autres, qu'il se sauve lui-même, s'il est le Christ de Dieu, l'Elu! " ³⁶ Les soldats aussi se moquèrent de lui, s'avançant pour lui présenter du vinaigre, et disant: ³⁷ " Si tu es le roi des Juifs, sauve-toi toi-même! " ³⁸ Il y avait aussi au-dessus de lui une inscription en caractères grecs, latins et hébraïques: " Celui-ci est le roi des Juifs. "

Le bon larron

³⁹ Or, l'un des malfaiteurs, mis en croix l'injuriait, disant: " N'es-tu pas le Christ? Sauve-toi toi-même et sauve-nous! " ⁴⁰ Mais l'autre le reprenait, disant: " Tu n'as pas même la crainte de Dieu, toi qui subis la même condamnation! ⁴¹ Pour nous, c'est justice, car nous recevons ce que méritent les choses que nous avons faites; mais lui n'a rien fait de mal. " ⁴² Et il dit: " Jésus, souvenez-vous de moi, quand vous reviendrez avec votre royauté. " ⁴³ Et il lui dit: " Je te le dis en vérité, aujourd'hui tu seras avec moi dans le paradis. "

La mort de Jésus

⁴⁴ Il était alors environ la sixième heure, et il se fit des ténèbres sur la terre entière jusqu'à la neuvième heure, ⁴⁵ le soleil s'étant éclipsé, et le voile du sanctuaire se fendit par le milieu. ⁴⁶ Et Jésus clama d'une voix forte: " Père, je remets mon esprit entre vos mains. " Et, ce disant, il expira.

Après la mort de Jésus

⁴⁷ Le centurion, ayant vu ce qui s'était passé, glorifia Dieu, disant: " Réellement, cet homme était un juste. " ⁴⁸ Et toutes les foules rassemblées à ce spectacle, après avoir regardé ce qui s'était passé, s'en retournaient en se frappant la poitrine.

⁴⁹ Tous ceux de sa connaissance se tenaient à distance, ainsi que les femmes qui l'avaient suivi depuis la Galilée, pour voir (tout) cela.

La sépulture

⁵⁰ Et alors un homme, nommé Joseph, qui était membre du conseil, homme bon et juste, ⁵¹ - il n'avait donné son assentiment à leur résolution ni à leur acte, - d'Arimathie, ville juive, qui attendait le royaume de Dieu, ⁵² cet (homme) alla trouver Pilate pour lui demander le

corps de Jésus; ⁵³ il le descendit, l'enveloppa d'un linceul, et le déposa dans un sépulcre taillé dans le roc, où personne n'avait encore été mis. ⁵⁴ C'était le jour de Préparation, et le sabbat commençait.

⁵⁵ Ayant suivi (Joseph), les femmes qui étaient venues de la Galilée avec (Jésus), considérèrent le sépulcre et comment son corps (y) avait été déposé. ⁵⁶ S'en étant retournées, elles préparèrent des aromates et des parfums; et, pendant le sabbat, elles demeurèrent en repos, selon le précepte.

7. Après la Résurrection

Le tombeau trouvé vide et le message de l'ange

²⁴ ¹ Mais le premier jour de la semaine, de grand matin, elles allèrent au sépulcre, portant les aromates qu'elles avaient préparés. ² Or elles trouvèrent la pierre roulée de devant le sépulcre; ³ et, étant entrées, elles ne trouvèrent pas le corps du Seigneur Jésus. ⁴ Tandis qu'elles étaient perplexes à ce sujet, voici que deux hommes, en vêtement éblouissant, se présentèrent à elles. ⁵ Comme elles étaient prises de peur et inclinaient le visage vers la terre, ils leur dirent: " Pourquoi cherchez-vous parmi les morts celui qui est vivant? ⁶ Il n'est point ici, mais il est ressuscité. Souvenez-vous de ce qu'il vous a dit, lorsqu'il était encore en Galilée, ⁷ disant que le Fils de l'homme devait être livré aux mains d'hommes pécheurs, être crucifié et ressusciter le troisième jour. " ⁸ Et elles se ressouvinrent de ses paroles et,

Les femmes annoncent la nouvelle aux apôtres

⁹ à leur retour du sépulcre, elles annoncèrent toutes ces choses aux Onze et à tous les autres. ¹⁰ Or c'étaient la Magdaléenne Marie, Jeanne et Marie (mère) de Jacques; et les autres, leurs compagnes, en disaient autant aux apôtres. ¹¹ Et ces paroles leur parurent du radotage et ils ne les crurent point.

¹² Pierre partit et courut au sépulcre; et, se penchant, il vit les bandelettes seules; et il s'en retourna chez lui, s'étonnant de ce qui s'était passé.

Apparition de Jésus aux disciples se rendant à Emmaüs

¹³ Or, ce même jour, deux d'entre eux se rendaient à un bourg, nommé Emmaüs, distant de Jérusalem de soixante stades, ¹⁴ et ils causaient entre eux de tous ces événements. ¹⁵ Tandis qu'ils causaient et discutaient, Jésus lui-même, s'étant approché, se mit à faire route

avec eux; ¹⁶ mais leurs yeux étaient empêchés de le reconnaître. ¹⁷ Il leur dit: " De quoi vous entretenez-vous ainsi en marchant? " Et ils s'arrêtèrent tout tristes.

¹⁸ L'un d'eux, nommé Cléophas, lui dit: " Tu es bien le seul qui, de passage à Jérusalem, ne sache pas ce qui s'y est passé ces jours-ci! " ¹⁹ Il leur dit: " Quoi? " Ils lui dirent: " Ce qui concerne Jésus de Nazareth, qui fut un prophète puissant en oeuvres et en parole devant Dieu et tout le peuple; ²⁰ et comment nos grands prêtres et nos chefs l'ont livré pour être condamné à mort et l'ont crucifié. ²¹ Quant à nous, nous espérions que ce serait lui qui délivrerait Israël; mais, en plus de tout cela, on est au troisième jour depuis que cela s'est passé. ²² Aussi bien, quelques femmes, des nôtres, nous ont jetés dans la stupeur: étant allées de grand matin au sépulcre, ²³ et n'ayant pas trouvé son corps, elles sont venues dire même qu'elles avaient vu une apparition d'anges qui disaient qu'il est vivant. ²⁴ Quelques-uns de nos compagnons s'en sont allés au sépulcre et ont bien trouvé (toutes choses) comme les femmes avaient dit: mais lui, ils ne l'ont point vu. "

²⁵ Et lui leur dit: " O (hommes) sans intelligence et lents de coeur pour croire à tout ce qu'ont dit les prophètes! ²⁶ Ne fallait-il pas que le Christ souffrit cela pour entrer dans sa gloire? " ²⁷ Et commençant par Moïse et (continuant) par tous les prophètes, il leur expliqua, dans toutes les Ecritures, ce qui le concernait.

²⁸ Ils approchèrent du bourg où ils se rendaient, et lui feignit de se rendre plus loin. ²⁹ Mais ils le contraignirent, disant: " Reste avec nous, car on est au soir et déjà le jour est sur son déclin. " Et il entra pour rester avec eux. ³⁰ Or, quand il se fut mis à table avec eux, il prit le pain, dit la bénédiction, puis le rompit et le leur donna. ³¹ Alors leurs yeux s'ouvrirent, et ils le reconnurent; et il disparut de leur vue. ³² Et ils se dirent l'un à l'autre: " Est-ce que notre coeur n'était pas brûlant en nous, lorsqu'il nous parlait sur le chemin, tandis qu'il nous dévoilait les Ecritures? "

³³ Sur l'heure même, ils partirent et retournèrent à Jérusalem; et ils trouvèrent réunis les Onze et leurs compagnons, ³⁴ qui disaient: " Réellement le Seigneur est ressuscité, et il est apparu à Simon. " ³⁵ Et eux de raconter ce qui (s'était passé) sur le chemin, et comment il avait été reconnu par eux à la fraction du pain.

Jésus apparaît aux Apôtres et mange sous leurs yeux

³⁶ Comme ils discouraient ainsi, lui se trouva au milieu d'eux et leur dit: " Paix à vous! " ³⁷ Saisis de stupeur et d'effroi, ils croyaient voir un esprit. ³⁸ Et il leur dit: " Pourquoi êtes-vous troublés, et pourquoi des pensées s'élèvent-elles dans vos coeurs? ³⁹ Voyez mes mains et mes pieds; c'est bien moi. Touchez-moi et constatez, car un esprit n'a ni chair ni os, comme vous voyez que j'en ai. " ⁴⁰ Et ce disant, il leur montra ses mains et ses pieds. ⁴¹ Comme ils ne croyaient pas encore à cause de leur joie et qu'ils étaient dans l'étonnement, il leur dit: " Avez-vous ici quelque chose à manger? " ⁴² Ils lui donnèrent un morceau de poisson grillé.

43 Il le prit et en mangea devant eux.

Dernières instructions de Jésus à ses apôtres

44 Il leur dit: " C'est bien là ce que je vous ai dit quand j'étais encore avec vous: qu'il fallait que tout ce qui est écrit de moi dans la loi de Moïse, les Prophètes et les Psaumes s'accomplît. " 45 Alors il leur ouvrit l'intelligence pour comprendre des Ecritures; 46 et il leur dit: " Ainsi il est écrit que le Christ devait souffrir et ressusciter des morts le troisième jour, 47 et que le repentir pour la rémission des péchés doit être prêché en son nom à toutes les nations, à commencer par Jérusalem. 48 Vous êtes témoins de ces choses.

49 Et voici que je vais envoyer sur vous ce qui a été promis par mon Père. Quant à vous, demeurez dans la ville jusqu'à ce que vous soyez d'en haut revêtus de force. "

L'ascension de Jésus et l'attente des Apôtres

50 Et il les emmena jusque vers Béthanie, et, levant les mains, il les bénit.

51 Et tandis qu'il les bénissait, il s'éloigna d'eux, et il était enlevé vers le ciel.

52 Et eux, après l'avoir adoré, retournèrent à Jérusalem avec grande joie.

53 Et ils étaient continuellement dans le temple, louant et bénissant Dieu.

Luc (CP) 19

Sirac (CP) 12

- 12** ¹ Si tu fais du bien, sache à qui tu le fais, et l'on te saura gré de tes bienfaits.
- ² Fais du bien à l'homme pieux, et tu en trouveras la récompense, sinon de lui, du moins du Seigneur.
- ³ Les bienfaits ne sont pas pour celui qui persévère dans le mal, ni pour celui qui ne pratique pas la bienfaisance.
- ⁴ Donne à l'homme pieux, et n'assiste pas le pécheur.
- ⁵ Fais du bien à celui qui est humilié, et ne donne pas à l'impie; refuse-lui du pain, et ne lui en donne pas, de peur qu'il ne devienne par là plus fort que toi; car tu recueilleras un double mal de tout le bien que tu lui auras fait.
- ⁶ Le Très-Haut aussi hait les pécheurs, et il tirera vengeance des impies.
- ⁷ Donne à l'homme vertueux, et n'assiste pas le pécheur.

Vrais et faux amis

- ⁸ Ce n'est point dans la prospérité qu'un ami s'attire le châtement, ni dans l'adversité qu'un ennemi se dissimule.
- ⁹ Quand un homme est heureux, ses ennemis sont dans le deuil quand il est malheureux, son ami même se sépare de lui.
- ¹⁰ Ne te fie jamais à ton ennemi, car sa malice est comme l'airain que couvre la rouille;
- ¹¹ alors même qu'il se montre humble et marche courbé, veille sur toi-même et garde-toi de lui; et tu seras pour lui comme celui qui polit un miroir, et tu connaîtras qu'il n'a pas de rouille jusqu'à la fin.
- ¹² Ne le mets pas à côté de toi, de peur qu'il ne te renverse et ne prenne ta place. Ne le fais pas asseoir à ta droite, de peur qu'il ne cherche à occuper ton siège, et qu'à la fin, reconnaissant la vérité de mes discours, tu n'aies du chagrin au souvenir de mes paroles.
- ¹³ Qui aura pitié de l'enchanteur mordu par un serpent, et de tous ceux qui approchent les bêtes féroces?
- ¹⁴ Il en est de même de celui qui lie société avec un pécheur, et qui se mêle à ses péchés.
- ¹⁵ Il reste une heure avec toi; mais, si tu te détournes, il ne tiendra pas plus longtemps.
- ¹⁶ L'ennemi a la douceur sur les lèvres, et, dans son cœur, il médite le moyen de te jeter dans la fosse. L'ennemi a des larmes dans les yeux, et, s'il trouve l'occasion, il sera insatiable de ton sang.
- ¹⁷ Si le malheur t'atteint, tu le trouveras là avant toi, et, sous prétexte de te secourir, il te donnera un croc-en-jambe.
- ¹⁸ Alors il branlera la tête, il battra des mains, il ne cessera de chuchoter et prendra un autre visage.

Fréquenter ses égaux

- 13** ¹ Qui touche à la poix se souille, et qui se lie avec l'orgueilleux lui devient semblable.
- ² Ne mets pas sur tes épaules un lourd fardeau, et ne te lie pas avec un homme plus fort et plus riche que toi. Quelle association peut-il y avoir entre le pot de terre et le chaudron? Le chaudron heurtera le pot, et celui-ci sera brisé.
- ³ Le riche commet une injustice, et il frémit d'indignation; le pauvre est maltraité, et il demande excuse.
- ⁴ Tant que tu pourras lui être utile, il se servira de toi, et quand tu n'auras plus rien, il te délaissera.
- ⁵ Si tu as du bien, il vivra avec toi, il te dépouillera, et n'aura nul souci.
- ⁶ Lui es-tu nécessaire? il t'enjôlera, il te sourira et te donnera des espérances, il te dira de belles paroles et te dira: «De quoi as-tu besoin?»
- ⁷ Il te rendra confus par ses festins, jusqu'à ce qu'il t'ait dépouillé deux ou trois fois, après quoi, il te verra et te délaissera, et secouera la tête devant toi.
- ⁸ Prends garde de te laisser séduire, et, au sein de la prospérité, de tomber dans l'humiliation.
- ⁹ Si un puissant t'appelle, retire-toi en arrière; il ne fera que t'inviter avec plus d'instances.
- ¹⁰ Ne tombe pas sur lui à l'improviste, de peur d'être repoussé, et ne te tiens pas trop loin de lui, de peur d'être oublié.
- ¹¹ Ne t'imagines pas de causer avec lui d'égal à égal, et ne te fie pas à ses nombreux discours.
- ¹² Car par son flux de paroles il te tentera, et il t'interrogera comme en souriant. Homme sans pitié, il ne gardera pas pour lui tes paroles, et il ne t'épargnera ni les coups ni les chaînes.
- ¹³ Prends garde et fais bien attention, car tu marches avec ta ruine. ¹⁴ Toute créature vivante aime son semblable, et tout homme son prochain.
- ¹⁵ Toute chair s'unit selon son espèce, et tout homme s'associe à son semblable.
- ¹⁶ Quelle union peut-il y avoir entre le loup et l'agneau? Il en est de même entre le pécheur et l'homme pieux.
- ¹⁷ Quelle paix peut avoir l'hyène avec le chien? Quelle paix le riche avec le pauvre?
- ¹⁸ Les onagres sont la proie des lions dans le désert; ainsi les pauvres sont la proie des riches.
- ¹⁹ L'orgueilleux a en horreur l'humiliation: ainsi le riche a en horreur le pauvre.
- ²⁰ Le riche vient-il à chanceler, ses amis le soutiennent; mais quand l'humble tombe, il est encore repoussé par ses amis.
- ²¹ Quand le riche fait une chute, beaucoup lui viennent en aide; il tient des discours insensés, et on l'approuve. Quand l'humble fait une chute, il a encore des reproches.
- ²² Le riche parle, et tout le monde se tait; et on élève son discours jusqu'aux nues. Le pauvre parle, et l'on dit: «Quel est celui-là?» et, s'il heurte, on le culbute.
- ²³ La richesse est bonne quand elle n'est pas unie au péché, et la pauvreté est mauvaise dans la bouche de l'impie.

24 Le coeur de l'homme change son visage, soit en bien, soit en mal.

25 Le signe d'un coeur content est un visage joyeux; pour trouver des sages maximes, il faut le labeur de la réflexion.

Le vrai bonheur

14¹ Heureux l'homme qui n'a pas péché par les paroles de sa bouche, qui n'a pas été meurtri par le remords du péché!

2² Heureux celui que son âme ne condamne pas, et qui n'a pas perdu son espérance au Seigneur!

Envie et avarice

3 A l'homme sordide la richesse est inutile; et que servent les trésors à l'homme envieux?

4 Celui qui amasse en se privant lui-même amasse pour d'autres; avec ses biens d'autres vivront dans les délices.

5 Celui qui est mauvais à lui-même, pour qui sera-t-il bon?

6 Il ne jouira pas de ses propres trésors. Il n'y a pas pire que celui qui se refuse tout, et c'est là le juste salaire de sa malice.

7 S'il fait quelque bien, c'est par oubli, et il finit par laisser voir sa malice.

8 C'est un méchant que celui qui regarde d'un oeil d'envie, qui détourne son visage et méprise les âmes.

9 L'oeil de l'avare n'est pas rassasié par une portion, et une funeste convoitise dessèche l'âme.

10 L'oeil mauvais se refuse le pain, et il a faim à sa propre table.

11 Mon fils, selon ce que tu possèdes, fais-toi du bien, et présente au Seigneur de dignes offrandes.

12 Rappelle-toi que la mort ne tarde pas, et que le pacte du schéol ne t'a pas été révélé.

13 Avant de mourir, fais du bien à ton ami; et, selon tes moyens, étends la main et donne-lui.

14 Ne te prive pas d'un jour de fête, et ne laisse échapper aucune partie d'un bon désir.

15 Est-ce que tu ne laisseras pas à d'autres le fruit de ton labeur, et le fruit de tes peines à la décision du sort?

16 Donne et prends, et réjouis ton âme, car il n'y a pas à chercher des délices dans le schéol.

17 Toute chair vieillit comme un vêtement, car c'est une loi portée dès l'origine; tu mourras certainement.

18 Comme la feuille verdoyante sur un arbre touffu; - il laisse tomber les unes, et fait pousser les autres; - ainsi en est-il des générations de chair et de sang: les unes meurent, d'autres viennent à la vie.

19 Toute oeuvre corruptible finit par périr, et son ouvrier s'en ira avec elle.

Bonheur du sage

- 20 Heureux l'homme qui médite sur la sagesse, et qui parle avec son bon sens;
 21 qui réfléchit dans son coeur sur ses voies, et qui étudie ses secrets;
 22 qui la poursuit, comme un chasseur, et guette ses entrées.
 23 Il se baisse pour regarder par ses fenêtres, et il écoute à sa porte.
 24 Il s'établit tout près de sa demeure, et fixe ses pieux dans ses parois.
 25 IL dresse sa tente auprès d'elle, et il habite dans la maison où se trouve le bonheur.
 26 Il met ses enfants sous sa protection, et s'abrite sous ses rameaux.
 27 A son ombre, il sera garanti contre la chaleur, et il se reposera dans sa gloire.

15 ¹ Voilà ce que fait celui qui craint le Seigneur, et celui qui s'attache à la loi obtiendra la sagesse.

- 2 Elle viendra au-devant de lui comme une mère, et elle l'accueillera comme une épouse vierge.
 3 Elle le nourrira du pain de l'intelligence, et lui donnera à boire l'eau de la sagesse.
 4 Il s'appuiera sur elle et ne fléchira pas, il s'attachera à elle et ne sera pas confondu.
 5 Elle l'élèvera devant ses compagnons, et lui ouvrira la bouche au milieu de l'assemblée.
 6 La joie, une couronne d'allégresse, et un nom éternel seront son partage.
 7 Les insensés ne la posséderont pas, et les pécheurs ne la verront même pas.
 8 Elle se tient loin des hommes d'orgueil, et les hommes de mensonge ne songent pas à elle.
 9 La louange de Dieu n'est pas agréable dans la bouche du pécheur parce qu'elle n'est pas envoyée par le Seigneur.
 10 Car c'est par la sagesse qu'est dictée la louange, et le Seigneur l'aura pour agréable.

La liberté humaine

- 11 Ne dis pas: «Le Seigneur est cause que je me sois écarté,» car ce qu'il hait, tu ne dois pas le faire.
 12 Ne dis pas: «C'est lui qui m'a égaré;» car il n'a pas besoin du pécheur.
 13 Le Seigneur hait toute abomination, et elle ne doit pas être aimée de ceux qui le craignent.
 14 Au commencement il a créé l'homme, et il l'a laissé dans la main de son conseil:
 15 «Si tu le veux, tu garderas les commandements; être fidèle dépend de ton bon plaisir.
 16 Il a mis devant toi le feu et l'eau, du côté que tu voudras tu peux étendre la mains.»
 17 Devant les hommes sont la vie et la mort; ce qu'il aura choisi lui sera donné.

- 18 Car la sagesse du Seigneur est grande; il est fort et puissant, et il voit toutes choses.
 19 Ses yeux sont sur ceux qui le craignent, et il connaît lui-même toutes les oeuvres de l'homme.
 20 Il n'a commandé à personne d'être impie, à personne il n'a donné la permission de pécher.

Malédiction des impies

- 16¹ Ne désire pas un grand nombre d'enfants inutiles, et ne mets pas ta joie dans des fils impies.
 2 S'ils se multiplient, ne t'en réjouis pas, si la crainte du Seigneur n'est pas avec eux.
 3 N'espère pas pour eux une longue vie, et ne fais aucun fond sur leur prospérité. Un seul vaut mieux que mille; et mieux vaut mourir sans enfants que d'avoir des fils impies.
 4 Car un seul homme intelligent peuplera un pays, mais la race des méchants sera détruite.
 5 J'en ai vu de mes yeux beaucoup d'exemples, et mes oreilles en ont entendu de plus graves encore.
 6 Le feu s'allume sur l'assemblée des pécheurs, et la colère de Dieu s'enflamme sur un peuple rebelle.
 7 Le Seigneur n'a point pardonné aux antiques géants, lesquels, confiant dans leur force, s'étaient révoltés.
 8 Il n'a pas épargné ceux qui habitaient avec Lot, il les eut en horreur à cause de leur orgueil insolent.
 9 Il n'a pas eu pitié du peuple voué à la perdition, lequel fut exterminé avec ses péchés.
 10 De même il extermina six cent mille hommes de pied qui s'étaient rassemblés dans l'endurcissement de leurs coeurs.
 11 Un seul raidit-il le cou, ce serait merveille s'il restait impuni. Car du Seigneur viennent la miséricorde et la colère; puissant en pardon, il déchaîne aussi sa colère.
 12 Autant est grande sa miséricorde, autant le sont ses châtiments; il jugera l'homme selon ses oeuvres.
 13 Le pécheur n'échappera pas avec ses rapines, et il ne retardera pas l'attente de l'homme pieux.
 14 Il donnera carrière à toute sa miséricorde, et chacun recevra selon ses oeuvres. 15 Ne dis pas: «Je me déroberai au regard du Seigneur, et de là-haut qui donc pensera à moi? Au milieu de la foule je serai oublié, et que suis-je au sein de l'immense création?» 16 Vois: le ciel et le ciel des cieux de Dieu, l'abîme et la terre sont ébranlés quand il les visite;

La rétribution est certaine

- 17 ensemble les montagnes et les fondements de la terre sont saisis de tremblement quand il les regarde.
 18 Mais le coeur de l'homme ne réfléchit pas à cela, et quel est celui qui étudie ses voies?

- 19 La tempête échappe à l'oeil de l'homme, et la plupart des oeuvres de Dieu sont cachées.
- 20 «Qui nous dira les oeuvres de sa justice et qui les attendra? Elle est si loin l'alliance du châtement!»
- 21 Ainsi pense l'homme sans intelligence; l'insensé qui s'égare n'imagine que folies.
- 22 Ecoute-moi, mon fils, et apprends la sagesse; et rends ton coeur attentif à mes paroles.
- 23 Je te découvrirai une doctrine pesée dans la balance, et je te ferai connaître une science exacte.

L'homme dans la création

- 24 Les oeuvres du Seigneur subsistent depuis l'origine comme il les a disposées, et dès leur création il en a séparé les parties.
- 25 Il a orné pour toujours ses ouvrages, et les plus beaux pour briller d'âge en âge. Ils n'éprouvent ni la faim ni la fatigue, et ils n'interrompent pas leur tâche.
- 26 Aucun d'eux ne heurte son voisin, et à jamais ils obéissent au divin commandement.
- 27 Après cela, le Seigneur regarda sur la terre et il l'a rempli de ses biens.
- 28 D'animaux de toutes sortes il en a couvert la surface, et c'est dans son sein qu'ils doivent retourner.

- 17 ¹ Le Seigneur a formé l'homme de terre, et il le fait retourner dans la terre.
- 2 Il lui a assigné un nombre de jours et un temps déterminé, et il lui a donné pouvoir sur tout ce qui est sur la terre.
- 3 Selon sa nature, il l'a revêtu de force, et il l'a fait à son image.
- 4 Il a inspiré sa crainte à toute chair, et lui a donné l'empire sur les bêtes et sur les oiseaux.
- 5 Il lui a donné le discernement, une langue, des yeux, des oreilles, et un coeur pour penser.
- 6 Il l'a rempli de science et d'intelligence, et il lui a fait connaître le bien et le mal.
- 7 Il a mis son oeil dans leurs coeurs, pour leur montrer la grandeur de ses oeuvres.
- 8 Et ainsi ils loueront son saint nom, en publiant les merveilles de ses oeuvres. ⁹ Il leur a encore donné la science, et les a mis en possession de la loi de vie.
- 10 Il a contracté avec eux une alliance éternelle, et il leur a révélé ses commandements.
- 11 Leurs yeux ont contemplé les splendeurs de sa majesté, et leurs oreilles ont entendu les magnifiques accents de sa voix.
- 12 Et il leur a dit: «Gardez-vous de toute iniquité!» et il leur a donné à chacun des prescriptions à l'égard du prochain.
- 13 Leurs voies sont constamment devant lui; rien ne peut les dérober à son regard.
- 14 A chaque peuple il assigne un chef, mais Israël est la portion du Seigneur.

Le juge divin

¹⁵ Toutes leurs oeuvres sont devant lui, comme le soleil, et ses yeux sont toujours tournés sur leurs voies. ¹⁶ Leurs injustices ne lui sont pas cachées, et tous leurs péchés sont devant le Seigneur.

¹⁷ L'oeuvre charitable d'un homme est pour lui comme un sceau, et il conserve le bienfait de l'homme comme la prunelle de l'oeil. ¹⁸ Ensuite il se lèvera et leur rendra selon leurs actions, et il fera retomber sur leur tête ce qui leur est dû.

¹⁹ Cependant, à ceux qui se repentent, il accorde le retour, et il console ceux qui ont perdu confiance.

²⁰ Tourne-toi vers le Seigneur et quitte tes péchés; prie devant sa face et diminue tes offenses. ²¹ Reviens au Très-Haut, détourne-toi de l'injustice, et déteste fortement ce qui est abominable.

²² Qui louera le Très-Haut dans le schéol, à la place des vivants et de ceux qui lui rendent leurs hommages?

²³ A l'homme mort, comme s'il n'était plus rien, la louange est impossible; celui qui a la vie et la santé loue le Seigneur.

²⁴ Qu'elle est grande la miséricorde du Seigneur, et sa compassion envers ceux qui se convertissent à lui!

Invitation à la pénitence

²⁵ Car tout ne peut pas se trouver dans les hommes, le fils de l'homme n'étant pas immortel.

²⁶ Quoi de plus brillant que le soleil? Et pourtant il s'obscurcit: ainsi le méchant pense à la chair et au sang.

²⁷ Le soleil visite l'armée des astres dans les hauteurs des cieux, mais tous les hommes sont terre et cendre.

Grandeur de Dieu

¹⁸ ¹ Celui qui vit éternellement a tout créé sans exception;

² le Seigneur seul est juste. ³ Il n'a donné à personne de raconter ses oeuvres; et qui pourra découvrir ses grandeurs?

⁴ Qui exprimera la toute-puissance de sa majesté, et qui encore redira ses miséricordes?

⁵ Rien à diminuer, rien à ajouter; impossible de pénétrer les merveilles du Seigneur.

⁶ Quand l'homme a fini de chercher, il n'est qu'au commencement, et, quand il s'arrête, il ne sait que penser.

⁷ Qu'est-ce que l'homme et à quoi est-il bon? Quel est son bonheur et quel est son malheur?

Néant de l'homme

8 Le nombre des jours de l'homme est au plus de cent ans.

9 Comme une goutte d'eau prise dans la mer et comme un grain de sable, ainsi ses quelques années au jour de l'éternité.

10 C'est pourquoi le Seigneur est patient à l'égard des hommes et il répand sur eux sa miséricorde.

11 Il voit et il reconnaît que leur fin est déplorable; c'est pourquoi il est libéral à pardonner.

12 La miséricorde de l'homme s'exerce envers son prochain, mais la miséricorde de Dieu s'étend à toute chair. Il reprend, il corrige, il instruit, et ramène au bercail, comme le berger son troupeau.

13 Il a pitié de ceux qui reçoivent la correction, et de ceux qui s'empressent d'accomplir ses préceptes.

14 Mon fils, à tes bienfaits n'ajoute pas l'injure, ni à tous tes dons les paroles qui excitent la tristesse.

La façon de donner

15 La rosée ne rafraîchit-elle pas les ardeurs du vent? De même une parole vaut mieux qu'un don.

16 Ne vois-tu pas que la parole est meilleure que le don? L'homme gracieux unit les deux ensemble.

17 L'insensé fait d'aigres reproches, et le don de l'envieux dessèche les yeux.

18 Avant de parler, instruis-toi; avant la maladie, soigne-toi.

Réflexion et prévision

19 Avant le jugement, examine-toi, et, à l'heure de l'enquête, tu trouveras grâce.

20 Avant d'être malade, humilie-toi, et, quand tu es dans le péché, reviens à Dieu.

21 Que rien ne t'empêche d'accomplir ton vœu dans le temps voulu, et n'attends pas jusqu'à la mort pour t'acquitter.

22 Avant de faire un vœu, prépare-toi, et ne sois pas comme un homme qui tente le Seigneur.

23 Songe à la colère du dernier jour, au temps de la vengeance, où Dieu détournera son visage.

24 Au temps de l'abondance, pense au temps de la faim; aux jours de la richesse, pense à la pauvreté et à la disette.

25 Du matin au soir le temps change: ainsi tout changement est rapide devant le Seigneur.

26 L'homme sage est en toute chose sur ses gardes; aux jours de péché, il se préserve de la faute.

27 Tout homme sensé connaît la sagesse, et rend hommage à celui qui l'a trouvée.

28 Ceux qui saisissent les discours des sages sont eux-mêmes des sages, et ils font pleuvoir les maximes parfaites.

29 Ne te laisse pas aller à tes convoitises, et garde-toi de tes désirs.

Possession de soi-même

30 Si tu accordes à ton âme la satisfaction de ses convoitises, elle fera de toi la risée de tes ennemis.

31 Ne mets pas ta joie dans l'abondance de la bonne chère, et ne lie pas société avec elle.

32 Ne t'appauvriras pas en donnant des banquets avec de l'argent emprunté, et quand tu n'as rien dans ta bourse.

19¹ L'ouvrier adonné au vin ne s'enrichira pas; celui qui ne soigne pas le peu qu'il a tombera bientôt dans la ruine..

2 Le vin et les femmes égarent les hommes intelligents, et celui qui s'attache aux courtisanes est un imprudent.

3 Les larves et les vers en feront leur proie, et l'âme criminelle sera retranchée.

Contre le bavardage

4 Celui qui croit trop vite est un coeur léger, et celui qui tombe dans cette faute pêche contre son âme.

5 Celui qui prend plaisir à de sots discours sera condamné,

6 et celui qui hait le bavardage se préserve du mal.

7 Ne répète jamais une parole, et tu n'encourras aucun dommage.

8 Ne la redis ni à un ami ni à un ennemi, et, à moins qu'il n'y ait faute pour toi, ne la révèle pas.

9 Car, s'il t'entend, il se gardera de toi, et, le moment venu, il se montrera ton ennemi.

10 As-tu entendu quelque grave propos? Qu'il meure avec toi! Sois sans inquiétude, il ne te fera pas éclater.

11 Pour une parole à garder, l'insensé est dans les douleurs, comme la femme en travail d'enfant.

12 Comme une flèche enfoncée dans la chair de la cuisse, ainsi est une parole dans le coeur de l'insensé.

Vérifier ce qu'on entend dire

13 Questionne ton ami; peut-être n'a-t-il pas fait la chose; et, s'il l'a faite, afin qu'il ne la fasse plus.

14 Questionne ton ami; peut-être n'a-t-il pas dit la chose; et, s'il l'a dite, afin qu'il ne recommence pas.

15 Questionne ton ami, car souvent il y a calomnie, et ne crois pas tout ce qu'on dit.

16 Il en est qui manquent, mais sans que le coeur y soit; et qui est-ce qui n'a pas péché par sa langue?

17 Questionne ton ami avant d'en venir aux menaces, et attache-toi à observer la loi du Très-

Haut. 18 Tout sagesse consiste dans la crainte du Seigneur, et dans toute sagesse est

l'accomplissement de la loi. 19 La sagesse n'est pas l'habileté à faire le mal, et la prudence ne se trouve pas dans le conseil des pécheurs.

Vraie et fausse sagesse

20 Il y a une habileté qui est exécration, et il y a une folie qui n'est qu'un manque de sagesse.

21 Mieux vaut celui qui a peu d'intelligence et qui craint Dieu, que l'homme qui a beaucoup de sens et qui transgresse la loi.

22 Il y a une habileté véritable, mais qui viole la justice, et il est tel qui fausse la cause pour faire rendre la sentence qu'il désire.

23 Il est tel méchant qui marche courbé par le chagrin, et son coeur est rempli de fraude.

24 Il baisse la tête, il est sourd d'un côté, et, dès qu'il n'est pas remarqué, il prend sur toi les devants.

25 Et si, par sa faiblesse, il est empêché de pécher, il fera le mal quand il en trouvera l'occasion.

26 A son air on connaît un homme, et au visage qu'il présente on connaît le sage.

27 Le vêtement d'un homme, le rire de ses lèvres, et la démarche d'un homme révèlent ce qu'il est.

Silence et parole

20¹ Il y a une réprimande qui n'est pas opportune, et tel se tait qui fait preuve de prudence.

2² Mieux vaut reprendre que de brûler d'une colère contenue; et celui qui avoue sera préservé de dommage

3³ Comme l'eunuque qui désire déflorer une jeune fille, ainsi est celui qui rend la justice avec violence. [Qu'il est beau, quand on est repris, de témoigner du repentir! C'est ainsi que tu échapperas au péché volontaire.]

4⁴ Tel en se taisant se montre sage, et tel se rend odieux par son intempérance de langage.

5⁵ Tel se tait parce qu'il n'a rien à répondre; tel autre se tait parce qu'il connaît le temps propice.

6⁶ Le sage se tait jusqu'au moment favorable, mais le fanfaron et l'inconsidéré passent par-dessus.

7 Celui qui multiplie les paroles sera détesté, et celui qui se donne pleine licence se rendra odieux.

8 Tel homme trouve dans le malheur quelque chose d'heureux, et un bonheur inespéré tourne à sa perte.

Paradoxes

9 Il est tel don qui ne te rapporte rien, et il est tel don qui est rendu au double.

10 D'une situation brillante résulte souvent un dommage, et tel relève la tête après une humiliation.

11 Tel achète beaucoup de choses à vil prix, qui les paie sept fois leur valeur.

12 Celui qui est sage dans ses discours se fait aimer, mais les paroles aimables de l'insensé sont en pure perte.

13 Le don de l'insensé ne te servira de rien; car ses yeux, au lieu d'un seul, sont nombreux.

14 Il donne peu, et reproche beaucoup, et il ouvre la bouche comme un crieur public. Il prête aujourd'hui, et il redemandera demain: un tel homme est odieux.

15 L'insensé dit: «Je n'ai point d'ami, et l'on ne me sait pas gré de mes bienfaits; ceux qui mangent mon pain ont des langues perverses.»

16 Combien de fois et de combien de gens ne sera-t-il pas la risée?

17 Mieux vaut une chute sur le pavé qu'une chute de langue; c'est ainsi que la ruine des méchants arrive promptement.

Paroles maladroites

18 Un homme désagréable est comme un conte hors de saison; l'homme mal appris l'a constamment à la bouche.

19 On n'accepte pas une maxime des lèvres d'un sot; car il ne la dit pas dans le temps qui lui convient.

20 Il est tel qui peut pécher à cause de son indigence et, dans son repos, il n'a pas de remords.

21 Tel se perd par une fausse honte, et tombe dans la ruine à cause du regard d'un insensé.

22 Tel par fausse honte promet beaucoup à son ami, et il s'en fait gratuitement un ennemi.

23 Le mensonge chez l'homme est une tache honteuse; il est toujours sur les lèvres des gens mal élevés.

Le mensonge

24 Mieux vaut un voleur que l'homme qui fait métier de mentir: tous deux auront la ruine en partage.

25 La coutume du menteur est déshonorante, et la honte du menteur est constamment avec lui.

26 Celui qui est sage dans ses discours s'élève en considération, et l'homme prudent plaît aux grands.

Sur la sagesse

27 Celui qui cultive sa terre élèvera son tas de blé, et celui qui plaît aux grands se fait pardonner ses injustices.

28 Les présents et les dons aveuglent les yeux des sages, et, comme une muselière à la bouche d'un animal, ils arrêtent le blâme.

29 Sagesse cachée, trésor invisible: à quoi servent l'un et l'autre?

30 Mieux vaut l'homme qui cache sa sottise que celui qui cache sa sagesse.

Différents péchés

21¹ Mon fils, as-tu péché? ne le fais plus, mais prie pour tes fautes passées.

2 Fuis devant le péché comme devant un serpent; car, si tu en approches, il te mordra. Ses dents sont des dents de lion; elles donnent la mort aux hommes.

3 Toute transgression est comme une épée à deux tranchants; la plaie qu'elle fait est incurable.

4 La menace et l'injure détruisent la richesse; c'est ainsi que la maison de l'orgueilleux est détruite.

5 La prière du pauvre monte de ses lèvres à l'oreille du riche; mais sur l'orgueilleux viendra bientôt son jugement.

6 Celui qui hait la réprimande marche sur la trace du pécheur, mais celui qui craint Dieu se tourne vers lui d'un coeur sincère.

7 L'homme puissant par la langue se fait connaître de loin; mais l'homme de sens sait quand il faillit.

8 L'homme qui bâtit sa maison avec de l'argent qui n'est pas à lui est comme celui qui ramasse ses pierres pour l'hiver.

9 La troupe des ennemis est un amas d'étoupes; elle finira par être la proie du feu.

10 La voie des pécheurs est pavée de pierres, mais à son extrémité est le gouffre du schéol.

Le sage et l'insensé

11 Celui qui observe la loi maîtrise ses pensées, et le résultat final de la crainte du Seigneur est la sagesse.

12 Celui qui manque d'habileté ne sera pas instruit; mais il y a une habileté qui produit beaucoup d'amertume.

- 13 La science du sage abonde comme une eau qui déborde, et son conseil est une source de vie.
- 14 L'intérieur de l'insensé est comme un vase fêlé; il ne retiendra aucune connaissance.
- 15 Que l'homme intelligent entende une sage parole, il en fait l'éloge et y ajoute quelque chose. Que le voluptueux l'entende, elle lui déplaît, et il la jette derrière lui.
- 16 Le discours de l'insensé est comme un fardeau en voyage, mais sur les lèvres de l'homme intelligent se trouve la grâce.
- 17 On recherche dans l'assemblée la bouche de l'homme prudent, et on médite ses paroles dans son coeur.
- 18 La sagesse est pour le sot comme une maison en ruines, et la science de l'insensé n'est que paroles incohérentes.
- 19 L'instruction est pour les insensés comme des chaînes aux pieds, et des menottes à la main droite.
- 20 Le sot, quand il rit, fait éclater sa voix, mais l'homme habile sourit à peine tout bas.
- 21 L'instruction est pour l'homme sensé comme une parure d'or, et comme un bracelet au bras droit.
- 22 L'insensé entre d'un pas rapide dans la maison, mais l'homme d'expérience s'arrête timidement à l'entrée.
- 23 L'insensé se courbe dès la porte pour voir dans la maison, mais l'homme bien élevé se tient dehors.
- 24 C'est une grossièreté pour un homme d'écouter à la porte; l'homme sensé s'indigne d'une action si honteuse.
- 25 Les lèvres des insensés ne profèrent que sottises, mais les paroles des hommes prudents sont pesées à la balance.
- 26 Dans la bouche des sots est leur coeur, mais le coeur des sages est leur bouche.
- 27 Quand l'impie maudit son adversaire, c'est lui-même qu'il maudit.
- 28 Le rapporteur se souille lui-même, et il est détesté de tous ceux qui l'approchent.

Le paresseux

- 22¹ Le paresseux ressemble à une pierre remplie d'ordure, et chacun siffle son infamie.
- 2 Le paresseux ressemble à une boule de fiente: celui qui la ramasse secoue sa main.

Les enfants dégénérés

- 3 Un fils mal élevé est la honte du père qui lui a donné le jour; une fille semblable est venue au monde pour son détriment.
- 4 Une fille prudente trouvera son mari, mais celle dont on a honte fait le chagrin de son père.
- 5 L'effrontée fait honte à son père et à son mari; tous deux la mépriseront.

⁶ Telle une musique dans le deuil, tel un sermon à contre-temps; mais le fouet et la correction sont en tout temps de la sagesse. ⁷ Instruire un sot, c'est recoller un pot cassé; [raconter une chose à qui n'écoute pas], c'est réveiller un homme endormi d'un profond sommeil. ⁸ C'est parler à un homme qui dort que d'entretenir un sot; à la fin de ton discours, il dira: «Qu'est-ce?»

Sagesse et folie

⁹ Pleure sur un mort, car il est privé de lumière; pleure sur un sot, car il est privé de bon sens. Pleure doucement sur le mort, car il a trouvé le repos, mais la vie du sot est pire que la mort.

¹⁰ Le deuil pour un mort dure sept jours; pour le sot et pour l'impie, il dure tous les jours de leur vie.

¹¹ Avec l'insensé n'aie pas de longs entretiens, et ne va pas avec l'homme dénué de sens. Garde-toi de lui, si tu ne veux pas avoir d'ennui, et tu ne seras pas souillé de son contact. Détourne-toi de lui et tu trouveras le repos, et tu n'auras pas à t'attrister en voyant sa sottise.

¹² Qu'est-ce qui est plus lourd que le plomb, et quel autre nom lui donner que celui de sot?

¹³ Le sable, le sel, une masse de fer sont plus faciles à porter qu'un homme sans intelligence.

¹⁴ Un assemblage de charpente bien lié pour un édifice ne sera pas disjoint par un tremblement de terre: ainsi le coeur fixé dans un dessein mûrement réfléchi sera sans crainte au moment critique.

¹⁵ Le coeur qui s'appuie sur une pensée de sagesse est comme l'enduit mêlé de sable sur un mur poli.

¹⁶ Une palissade sur une hauteur ne tient pas contre le vent: ainsi un coeur timide avec ses folles résolutions ne résistera pas à la crainte.

¹⁷ Celui qui froisse un oeil fait couler des larmes; celui qui froisse un coeur excite le sentiment de la douleur.

¹⁸ Celui qui jette une pierre contre des oiseaux les met en fuite, et celui qui reproche un bienfait à son ami dissout l'amitié.

L'amitié

¹⁹ As-tu tiré l'épée contre ton ami? Ne désespère pas; un retour est possible.

²⁰ As-tu ouvert la bouche contre ton ami? Sois sans crainte; la réconciliation est possible. Mais le reproche d'un bienfait, l'arrogance, la révélation d'un secret, un coup de langue perfide: cela met en fuite tous les amis.

²¹ Reste fidèle à ton prochain dans sa pauvreté, afin que tu jouisses avec lui de sa prospérité. Reste avec lui aux jours de son épreuve, afin que tu ais part aux biens qui lui surviendront.

²² Avant le feu s'élèvent la vapeur de la fournaise et la fumée; de même avant l'effusion du sang retentissent les injures.

23 Je ne rougirai pas de défendre mon ami, et je ne me cacherais pas devant lui;
24 et, si quelque mal m'arrive par son fait, quiconque l'apprendra se mettra en garde contre lui.
25 Qui mettra une garde à ma bouche, et sur mes lèvres un sceau prudent, afin que je ne tombe pas à cause d'elles, et que ma langue ne me perde pas!

23 ¹ Seigneur, Père et souverain Maître de ma vie, ne m'abandonnez pas au conseil de mes lèvres, et ne permettez pas que j'y trouve une occasion de chute.

² Qui fera sentir le fouet à mes pensées, et la discipline de la sagesse à mon cœur, pour ne pas m'épargner dans mes folies, et ne pas laisser un libre cours à mes péchés:

³ de peur que mes folies ne s'accroissent, que mes péchés ne se multiplient, que je ne tombe en présence de mes adversaires, et que mon ennemi ne se réjouisse à mon sujet?

⁴ Seigneur, Père et Dieu de ma vie, ne me donnez point la licence des yeux,

⁵ et détournez de moi les désirs mauvais.

⁶ Que les désirs de la chair et la volupté ne s'emparent pas de moi, et ne me livrez pas à une âme sans pudeur.

⁷ Mes enfants, écoutez la discipline de la bouche; celui qui l'observera ne sera pas pris.

⁸ Par ses lèvres le pécheur sera pris; le médisant et l'insolent y trouveront une occasion de chute.

⁹ N'accoutume pas ta bouche à faire des serments, et ne prends pas l'habitude de prononcer le nom du Saint.

¹⁰ Car, comme un esclave mis souvent à la torture ne saurait être exempt de meurtrissures, ainsi celui qui fait serment et prononce sans cesse le nom du Saint, ne sera pas pur du péché.

¹¹ L'homme qui fait beaucoup de serments multiplie l'iniquité, et le fouet ne s'éloignera pas de sa maison. S'il s'est rendu coupable, son péché est sur lui; s'il n'y fait pas attention, son péché est double. S'il a fait un faux serment, il ne sera pas absous, car sa maison sera remplie de châtiments.

¹² Il y a des paroles qui appellent la mort: qu'elles ne se rencontrent pas dans l'héritage de Jacob! Tout cela est éloigné des hommes pieux; ils ne s'engagent pas dans ces péchés.

¹³ N'accoutume pas ta bouche à une vile grossièreté, car elle inspire des paroles coupables.

¹⁴ Souviens-toi de ton père et de ta mère, quand tu sièges au milieu des grands, de peur que, les oubliant en leur présence, tu ne fasses des sottises par l'effet de l'habitude, et que tu n'en viennes à souhaiter de n'être pas né, et à maudire le jour de ta naissance.

¹⁵ Un homme qui s'habitue à un langage grossier ne parviendra jamais à la sagesse.

¹⁶ Deux sortes d'hommes multiplient les péchés, et la troisième attire la colère. L'homme que brûle la passion, comme un feu ardent, ne s'éteindra pas jusqu'à ce qu'il soit consumé. L'homme impudique en sa propre chair ne cessera pas jusqu'à ce que le feu soit allumé.

¹⁷ Au voluptueux tout pain est doux; il ne s'arrêtera pas qu'il ne soit mort.

¹⁸ L'homme qui quitte la couche conjugale dit dans son cœur: «Qui me voit? Les ténèbres m'entourent, les murailles me cachent, et personne ne m'aperçoit: que craindrais-je? Le Très-Haut ne se souviendra pas de mes péchés.»

19 Les yeux des hommes sont sa crainte, et il ne sait pas que les yeux du Seigneur sont mille fois plus brillants que le soleil; qu'ils regardent toutes les voies de l'homme, et pénètrent jusque dans les lieux cachés!

20 Avant d'être créées, toutes choses sont connues du Seigneur, elles le sont encore après leur achèvement.

21 L'adultère sera puni dans les rues de la ville, et, là où il ne s'y attendait pas, il sera pris.

22 Il en est de même de la femme qui a abandonné son mari, et donné un hériter d'une union étrangère.

23 Car d'abord elle a désobéi à la loi du Très-Haut: en deuxième lieu, elle a péché envers son mari, et en troisième lieu, elle a commis un adultère, et donné des enfants d'un sang étranger.

24 Elle sera amenée devant l'assemblée, et le châtiment visitera ses enfants.

25 Ses enfants ne pousseront point de racines, et ses branches ne porteront pas de fruits.

26 Elle laissera une mémoire vouée à la malédiction, et son infamie ne s'effacera jamais.

Vigilance

27 Et les survivants sauront qu'il n'y a rien de meilleur que la crainte du Seigneur, rien de plus doux que d'observer ses commandements. [C'est une grande gloire que de suivre le Seigneur; s'attacher à lui, c'est la longueur des jours].

Discours de la Sagesse

Sirac (CP) 12

Épître à Tite

Préambule

1 ¹ Paul, serviteur de Dieu et apôtre de Jésus-Christ pour prêcher la foi aux élus de Dieu et faire connaître la vérité qui conduit à la piété, ² et donne l'espérance de la vie éternelle, promise dès les plus anciens temps par Dieu qui ne ment point, ³ et qui a manifesté sa parole en son temps par la prédication qui m'a été confiée d'après l'ordre de Dieu, notre Sauveur, ⁴ à Tite, mon véritable enfant en la foi qui nous est commune, grâce et paix de la part de Dieu le Père et du Christ Jésus notre Sauveur. de la part de Dieu le Père et du Christ, promise dès les plus anciens temps par Jésus notre Sauveur.

1. Instructions concernant les Églises

Etablir des anciens et des évêques

⁵ Je t'ai laissé en Crète afin que tu achèves de tout organiser, et que, selon les instructions que je t'ai données, tu établisses des Anciens dans chaque ville.

⁶ Que le sujet soit d'une réputation intacte, mari d'une seule femme, dont les enfants soient fidèles, et ne passent point pour être débauchés ou insoumis. ⁷ Car il faut que l'évêque soit irréprochable, en qualité d'administrateur de la maison de Dieu; qu'il ne soit ni arrogant, ni colère, ni adonné au vin, ni enclin à frapper, ni porté à un gain sordide; ⁸ mais qu'il soit hospitalier, zélé pour le bien, circonspect, juste, saint, maître de ses passions, ⁹ fermement attaché à la doctrine, qui lui a été enseignée, afin d'être en état d'exhorter selon la saine doctrine et de réfuter ceux qui la contredisent.

La lutte contre les faux docteurs

¹⁰ Car il y a, surtout parmi les circoncis, bien des gens insubordonnés, vains discoureurs et séducteurs des âmes. ¹¹ Il faut fermer la bouche à ces gens-là qui bouleversent des familles entières, et qui enseignent, pour un vil intérêt, ce qu'on ne doit pas enseigner. ¹² Un de leurs compatriotes, un prophète à eux, a dit: " Crétois toujours menteurs, méchantes bêtes, ventres paresseux. " ¹³ Ce témoignage est vrai. C'est pourquoi reprends-les sévèrement,

afin qu'ils aient une foi saine, ¹⁴ et qu'ils ne prêtent pas l'oreille à des fables judaïques et aux prescriptions de gens qui se détournent de la vérité. ¹⁵ Tout est pur pour ceux qui sont purs; mais pour ceux qui sont souillés et incrédules rien n'est pur; au contraire, leur esprit est souillé, ainsi que leur conscience. ¹⁶ Ils font profession de connaître Dieu, et ils le renient par leurs actes, abominables qu'ils sont, rebelles et incapables de toute bonne oeuvre.

2. Instructions concernant les fidèles

Selon les catégories

2 ¹ Pour toi, tiens un langage conforme à la saine doctrine. ² Dis aux vieillards d'être sobres, graves, circonspects, sains dans la foi, dans la charité, dans la patience; ³ Pareillement aux femmes âgées de faire paraître une sainte modestie dans leur tenue; de n'être ni médisantes, ni sujettes aux excès du vin; mais sages conseillère, ⁴ capables d'apprendre aux jeunes femmes à aimer leurs maris et leurs enfants; ⁵ à être retenues, chastes, occupées aux soins domestiques, bonnes, soumises chacune à son mari, afin que la parole de Dieu ne soit exposée à aucun blâme. ⁶ Exhorte de même les jeunes gens à être sages, ⁷ te montrant toi même à tous égards un modèle de bonnes oeuvres, mettant dans ton enseignement de la pureté, de la gravité, ⁸ une parole saine et irréprochable, afin de confondre nos adversaires qui n'auront aucun mal à dire de nous. ⁹ Aux esclaves, recommande d'être soumis à leurs maîtres, de leur complaire en toutes choses, de ne pas les contredire, ¹⁰ de ne rien détourner, mais de montrer toujours une fidélité parfaite, afin de faire honneur en toutes choses à la doctrine de Dieu, notre Sauveur. Car elle s'est manifestée la grâce de Dieu, source de salut pour tous les hommes; ¹² elle nous enseigne à renoncer à l'impiété et aux convoitises mondaines, et à vivre dans le siècle présent avec tempérance, justice et piété, ¹³ en attendant la bienheureuse espérance et l'apparition glorieuse de notre grand Dieu et Sauveur ¹⁴ Jésus-Christ, qui s'est donné lui-même pour nous, afin de nous racheter de toute iniquité et de se faire, en nous purifiant, un peuple qui lui appartienne, et qui soit zélé pour les bonnes oeuvres. ¹⁵ Voilà ce que tu dois prêcher, recommander et revendiquer avec une pleine autorité. Que personne ne te méprise.

3 ¹ Rappelle aux fidèles le devoir d'être soumis aux magistrats et aux autorités, de leur obéir, d'être prêts à toute bonne oeuvre, ² de ne dire du mal de personne, d'éviter les contestations, mais d'être condescendants, et de témoigner la plus grande douceur à l'égard de tous les hommes. ³ Car nous aussi, nous étions autrefois insensés, indociles, égarés, esclaves de toutes sortes de convoitises et de jouissances, vivant dans la malignité et l'envie, dignes de haine, et nous haïssant les uns les autres.

⁴ Mais lorsque Dieu notre Sauveur a fait paraître sa bonté et son amour pour les hommes, ⁵ il nous a sauvés, non à cause des oeuvres de justice que nous faisons, mais selon sa

miséricorde, par le bain de la régénération et en nous renouvelant par le Saint-Esprit, ⁶ qu'il a répandu sur nous largement par Jésus-Christ notre Sauveur, ⁷ afin que, justifiés par sa grâce, nous devenions héritiers de la vie éternelle selon notre espérance.

⁸ C'est là une parole certaine, et je désire que tu affirmes ces choses, afin que ceux qui croient en Dieu s'appliquent à être les premiers dans la pratique des bonnes oeuvres. C'est ce qui est bon et utile aux hommes. ⁹ Quant aux questions folles, aux généalogies, aux querelles, aux disputes relatives à la Loi, évite-les, car elles sont inutiles et vaines. ¹⁰ Pour celui qui fomenté des divisions, après un premier et un second avertissement, éloigne-le de toi,

Tout doit amener à la sainteté

¹¹ sachant qu'un tel homme est entièrement perverti, et qu'il est un pécheur condamné de son propre jugement. ¹² Lorsque je t'aurai envoyé Artémas ou Tychique, hâte-toi de venir me rejoindre à Nicopolis, car j'ai résolu d'y passer l'hiver. ¹³ Pourvois avec soin au voyage de Zénas, le docteur de la loi, et d'Apollos, en sorte que rien ne leur manque. ¹⁴ De plus que les nôtres aussi apprennent à se porter aux bonnes oeuvres, de manière à subvenir aux besoins urgents, afin qu'ils ne soient pas sans fruits. ¹⁵ Tous ceux qui sont avec moi te saluent; salue ceux qui nous aiment dans la foi. Que la grâce soit avec vous tous. Amen.

Tite (CP) 1

Deutéronome (CP) 1

Deutéronome

1. Les discours d'introduction au Code Deutéronomique

Introduction historique

1 ¹ Voici les paroles que Moïse adressa à tout Israël, de l'autre côté du Jourdain, dans le désert, dans l'Arabah, vis-à-vis de Souph, entre Pharan, Thophel, Laban, Haséroth et Di-Zahab. ² Il y a onze journées de marche depuis Horeb, par le chemin de la montagne de Séir, jusqu'à Cadès-Barné. ³ En la quarantième année, au onzième mois, le premier jour du mois, Moïse parla aux enfants d'Israël selon tout ce que Yahweh lui avait ordonné de leur dire: ⁴ après qu'il eut battu Séhon, roi des Amorrhéens, qui habitait à Hésebon, et Og, roi de Basan, qui habitait à Astaroth et à Edraï. ⁵ De l'autre côté du Jourdain, dans le pays de Moab, Moïse commença à expliquer cette loi, en disant:

Premier discours de Moïse. Ordre de départ

⁶ Yahweh, notre Dieu, nous a parlé à Horeb, en disant: «vous avez séjourné assez longtemps dans cette montagne; ⁷ tournez-vous et partez; allez à la montagne des Amorrhéens et dans tous ses alentours: dans l'Arabah, dans la montagne, dans la Séphéla, dans le Négeb, sur la côte de la mer, au pays des Chamanéens, et au Liban, jusqu'au grand fleuve, au fleuve de l'Euphrate. ⁸ Voici que je mets ce pays devant vous; allez et prenez possession du pays que Yahweh a juré à vos pères, Abraham, Isaac et Jacob, de leur donner, à eux et à leur postérité après eux.

De l'Horeb à Kadès

⁹ Je vous parlai ainsi dans ce temps-là: «Je ne puis, à moi seul, vous porter. ¹⁰ Yahweh, votre Dieu vous a multipliés, et vous êtes aujourd'hui aussi nombreux que les étoiles du ciel. ¹¹ Que Yahweh, le Dieu de vos pères, vous fasse croître encore mille fois plus, et qu'il vous bénisse comme il vous l'a promis! ¹² Comment porterais-je, à moi seul, votre charge, votre fardeau et vos contestations? ¹³ Prenez dans vos tribus des hommes sages, intelligents et

connus, et je les établirai à votre tête.» ¹⁴ Vous me répondîtes en disant: «La chose que tu proposes de faire est bonne». ¹⁵ Je pris donc les chefs de vos tribus, des hommes sages et connus, et je les mis à votre tête comme chefs de milliers, chefs de centaines, chefs de cinquantes et chefs de dizaines, et comme magistrats dans vos tribus. ¹⁶ Dans le même temps, je donnai ce commandement à vos juges: «Ecoutez les débats de vos frères, et jugez selon la justice les différends qu'ils auront chacun avec son frère ou avec l'étranger qui est avec lui. ¹⁷ Vous n'aurez point égard, dans vos jugements, à l'apparence des personnes; vous écouterez les petits comme les grands, n'ayant peur d'aucun homme, car le jugement est de Dieu; et si vous trouvez une cause trop difficile, vous la porterez devant moi, pour que je l'entende.» ¹⁸ C'est ainsi que je prescrivis, dans ce temps-là, toutes les choses que vous auriez à faire.

¹⁹ Etant partis d'Horeb, nous traversâmes tout ce vaste et affreux désert que vous avez vu, nous dirigeant vers la montagne des Amorrhéens, comme Yahweh, votre Dieu, nous l'avait ordonné, et nous arrivâmes à Cadès-Barné.

[A Kadès: exploration de Canaan et murmures du peuple](#)

²⁰ Je vous dis alors: «Vous êtes arrivés à la montagne des Amorrhéens, que nous donne Yahweh, notre Dieu. ²¹ Vois, Yahweh, ton Dieu, met ce pays devant toi; monte et prends-en possession, comme te l'a dit Yahweh, le Dieu de tes pères; ne crains point et ne t'effraie point.» ²² Vous vous approchâtes tous de moi et vous dites: «Envoyons des hommes devant nous, pour explorer le pays et nous faire un rapport sur le chemin par lequel nous y monterons, et sur les villes où nous arriverons.» ²³ La chose m'ayant paru bonne, je pris parmi vous douze hommes, un homme par tribu. ²⁴ Ils partirent et, après avoir traversé la montagne, ils arrivèrent à la vallée d'Escol et l'explorèrent.

²⁵ Ils prirent dans leurs mains des fruits du pays et nous les apportèrent, et ils nous firent un rapport, en disant: «C'est un bon pays que nous donne Yahweh, notre Dieu.»

²⁶ Cependant vous ne voulûtes point monter, et vous fûtes rebelles à l'ordre de Yahweh, votre Dieu. Vous murmurâtes dans vos tentes, en disant: ²⁷ «C'est parce que Yahweh nous hait qu'il nous a fait sortir du pays d'Egypte, pour nous livrer entre les mains de l'Amorrhéen, afin de nous détruire. ²⁸ Où montons-nous? Nos frères nous ont fait fondre le coeur, en disant: C'est un peuple plus grand et de plus haute stature que nous; ce sont des grandes villes, dont les murailles s'élèvent jusqu'au ciel, et même nous y avons vu des fils des Enacim.»

²⁹ Je vous dis: «Ne vous effrayez pas et n'ayez pas peur d'eux. ³⁰ Yahweh, votre Dieu, qui marche devant vous, combattra lui-même pour vous, selon tout ce qu'il a fait pour vous sous vos yeux en Egypte, ³¹ et ensuite au désert, où tu as vu comment Yahweh, ton Dieu, t'a porté, ainsi qu'un homme porte son fils, sur toute la route que vous avez parcourue jusqu'à votre arrivée en ce lieu.» ³² Malgré cela vous n'aviez pas confiance en Yahweh, votre Dieu, ³³ qui marchait devant vous sur le chemin pour vous chercher des lieux de campement, dans

un feu pendant la nuit pour vous montrer le chemin où vous deviez marcher, et dans une nuée pendant le jour.

Colère de Yahvé et punition du peuple

³⁴ Yahweh entendit le bruit de vos paroles et, dans sa colère, il jura, en disant: ³⁵ «Aucun des hommes de cette génération mauvaise ne verra le bon pays que j'ai juré de donner à vos pères, ³⁶ excepté Caleb fils de Jéphoné; il le verra, lui, et je lui donnerai, à lui et à ses enfants, le pays qu'il a foulé, parce qu'il a fidèlement suivi Yahweh.»

³⁷ Yahweh s'irrita aussi contre moi, à cause de vous, et il dit: «Toi non plus tu n'y entreras point. ³⁸ Mais Josué, fils de Nun, ton serviteur, y entrera; fortifie-le, car c'est lui qui mettra Israël en possession de ce pays. ³⁹ Et vos petits enfants dont vous avez dit: Ils seront une proie! Et vos fils qui ne connaissent aujourd'hui ni le bien ni le mal, eux y entreront, c'est à eux que je le donnerai, ce sont eux qui le posséderont. ⁴⁰ Vous, retournez en arrière et partez pour le désert, par le chemin de la mer Rouge.»

⁴¹ Vous répondîtes en me disant: «Nous avons péché contre Yahweh; nous monterons et nous combattons, selon tout ce que Yahweh, notre Dieu, nous a ordonné.» Et vous ceignîtes chacun vos armes, et vous vous disposâtes inconsidérément à monter à la montagne. ⁴²

Yahweh me dit: «Dis-leur: Ne montez pas et ne combattez pas, car je ne suis pas au milieu de vous; ne vous faites pas battre par vos ennemis.» ⁴³ Je vous parlai, mais vous n'écoutez point; vous résistâtes à l'ordre de Yahweh, et vous fûtes assez présomptueux pour monter à la montagne. ⁴⁴ Alors l'Amorrhéen qui habite cette montagne, sortit à votre rencontre; il vous poursuivit comme font les abeilles, et vous battit en Seïr, jusqu'à Horma.

⁴⁵ Vous revîntes et vous pleurâtes devant Yahweh; mais Yahweh n'écouta pas votre voix, et ne vous prêta pas l'oreille. ⁴⁶ Vous restâtes de longs jours à Cadès, le temps que vous y avez séjourné.

A travers Édom, Moab et Ammon

² ¹ Changeant de direction, nous partîmes pour le désert, par le chemin de la mer Rouge, comme Yahweh me l'avait ordonné, et nous tournâmes longtemps autour de la montagne de Séïr.

² Et Yahweh me dit: ³ «Vous avez assez tourné autour de cette montagne; reprenez la direction du nord. ⁴ Donne cet ordre au peuple: Vous allez passer sur la frontière de vos

frères, les enfants d'Esau, qui habitent en Séïr. ⁵ Ils auront peur de vous; mais prenez bien garde d'avoir des démêlés avec eux, car je ne vous donnerai rien dans leur pays, pas même

ce que peut couvrir la plante du pied: j'ai donné à Esau la montagne de Séïr en propriété. ⁶ Vous achèterez d'eux à prix d'argent la nourriture que vous mangerez, et vous achèterez

d'eux à prix d'argent même l'eau que vous boirez. ⁷ Car Yahweh ton Dieu t'a béni dans tout le travail de tes mains, il a connu ta marche à travers ce grand désert; voilà quarante ans que Yahweh, ton Dieu, est avec toi: tu n'as manqué de rien.»

⁸ Nous passâmes donc à distance de nos frères, les enfants d'Esau, qui habitent en Séir, nous éloignant du chemin de l'Arabah, d'Elath et d'Asiongaber; nous nous détournâmes et nous prîmes la direction du désert de Moab. ⁹ Yahweh me dit: «N'attaque pas Moab et n'engage pas de combat avec lui, car je ne te donnerai aucune possession dans son pays: c'est aux enfants de Lot que j'ai donné Ar en propriété. ¹⁰ Les Emim y habitaient auparavant, peuple grand, nombreux et de haute taille, comme les Enacim. ¹¹ Eux aussi sont regardés comme des Rephaïm, de même que les Enacim; mais les Moabites les appellent Emim. ¹² En Séir habitaient aussi jadis les Horrhéens; mais les enfants d'Esau les chassèrent et, les ayant détruits de devant eux, ils s'établirent à leur place, comme l'a fait Israël pour le pays qu'il possède et que Yahweh lui a donné. ¹³ Maintenant, levez-vous et passez le torrent de Zared.» Et nous passâmes le torrent de Zared. ¹⁴ Le temps que durèrent nos marches, de Cadès-Barné au passage du torrent de Zared, fut de trente-huit ans, jusqu'à ce que toute la génération des hommes de guerre eût disparu du milieu du camp, comme Yahweh le leur avait juré. ¹⁵ La main de Yahweh fut aussi sur eux pour les détruire du milieu du camp, jusqu'à ce qu'ils eussent disparu. ¹⁶ Lorsque la mort eut fait disparaître tous les hommes de guerre du milieu du peuple, ¹⁷ Yahweh me parla, en disant: ¹⁸ «Tu vas passer aujourd'hui la frontière de Moab, Ar, et tu approcheras des enfants d'Ammon. ¹⁹ Ne les attaque pas et n'aie pas de démêlés avec eux, car je ne te donnerai aucune possession dans le pays des enfants d'Ammon: c'est aux enfants de Lot que je l'ai donné en possession. ²⁰ On regardait aussi ce pays comme un pays de Rephaïm; des Rephaïm y habitaient auparavant, et les Ammonites les appelaient Zomzommim: ²¹ peuple grand, nombreux et de haute taille, comme les Enacim, Yahweh les détruisit devant les Ammonites, qui les chassèrent et s'établirent à leur place. ²² C'est ainsi que fit Yahweh pour les enfants d'Esau qui habitent en Séir, lorsqu'il détruisit devant eux les Horrhéens; les ayant chassés, ils s'établirent à leur place jusqu'à ce jour. ²³ De même les Hévéens, qui habitaient dans des villages jusqu'à Gaza, furent détruits par les Caphtorim, qui étant sortis de Caphtor, s'établirent à leur place. ²⁴ -- Levez-vous, partez et passez le torrent de l'Arnon. Voici que je livre entre tes mains Séhon, roi de Hésebon, Amorrhéens, ainsi que son pays. Commence à t'en emparer, engage le combat avec lui! ²⁵ Dès aujourd'hui je vais répandre la frayeur et la crainte de ton nom sur tous les peuples qui sont sous tous les cieus, en sorte que, au bruit de ta renommée, ils trembleront et seront dans l'angoisse à cause de toi.»

Victoire sur Sihon et Og - conquête de la Transjordanie

²⁶ Du désert de Cademoth, j'envoyai des messagers à Séhon, roi de Hésebon, avec des paroles de paix, lui faisant dire:

²⁷ «Que je puisse passer par ton pays; je suivrai le grand chemin, sans m'écarter ni à droite ni à gauche. ²⁸ Tu me vendras à prix d'argent la nourriture que je mangerai, et tu me donneras à prix d'argent l'eau que je boirai; je ne veux que passer avec mes pieds: ²⁹ --

C'est ce qu'on fait pour moi les enfants d'Esau qui habitent en Séir, et les Moabites qui habitent à Ar: -- jusqu'à ce que je passe le Jourdain pour entrer dans le pays que Yahweh, notre Dieu, nous donne.»³⁰ Mais Séhon, roi de Hésebon, ne voulut pas nous laisser passer chez lui, car Yahweh, ton Dieu, avait endurci son esprit et rendu son coeur inflexible, afin de le livrer entre tes mains, comme tu le vois aujourd'hui.³¹ Yahweh me dit: «Voici que j'ai commencé de te livrer Séhon et son pays. Commence à le conquérir afin de prendre possession de son pays.»³² Séhon sortit à notre rencontre, avec tout son peuple, pour nous livrer bataille à Jasa.³³ Et Yahweh, notre Dieu, nous le livra et nous le battîmes, lui et ses fils, et tout son peuple.³⁴ Nous prîmes alors toutes ses villes et nous dévouâmes par anathème tout ville, les hommes, les femmes et les enfants, sans en laisser échapper un seul.³⁵ Seulement, nous pillâmes pour nous le bétail et le butin des villes que nous avons prises.³⁶ Depuis Aroër qui est sur le bord de la vallée d'Arnon, et depuis la ville qui est dans la vallée, jusqu'à Galaad, il n'y eut pas de ville trop inaccessible pour nous; Yahweh, notre Dieu, nous les livra toutes.³⁷ Mais tu n'approchas pas du pays des enfants d'Ammon, ni d'aucun endroit qui est sur le bord du torrent de Jaboc, ni des villes de la montagne, ni d'aucun des lieux dont Yahweh, notre Dieu, t'avait défendu de t'emparer.

3¹ Nous étant tournés, nous montâmes par le chemin de Basan, et Og, roi de Basan, sortit à notre rencontre, avec tout son peuple, pour nous livrer bataille à Edraï.² Yahweh me dit: «Ne le crains point, car je l'ai livré entre tes mains, lui et tout son peuple, et son pays; tu le traiteras comme tu as traité Séhon, roi des Amorrhéens, qui habitait à Hésebon.»³ Et Yahweh, notre Dieu, livra aussi entre nos mains Og, roi de Basan, avec tout son peuple; nous le battîmes jusqu'à ce qu'il ne lui restât plus aucun de ses gens.⁴ Nous prîmes alors toutes ses villes, et il n'y en eut pas une qui ne tombât entre notre pouvoir: soixante villes, toute la région d'Argob, le royaume d'Og en Basan.⁵ Toutes ces villes étaient fortifiées, avec de hautes murailles, des portes et des barres; sans compter les villes sans murailles, en très grand nombre.⁶ Nous les dévouâmes par anathème, comme nous l'avions fait pour Séhon, roi de Hésebon, dévouant par anathème villes, hommes, femmes et enfants.⁷ Mais nous pillâmes pour nous tout le bétail et le butin des villes.⁸ Ainsi, dans ce temps-là, nous prîmes aux deux rois des Amorrhéens le pays qui est au-delà du Jourdain, depuis le torrent de l'Arnon jusqu'à la montagne d'Hermon.⁹ -- Les Sidoniens appellent l'Hermon Sarion, et les Amorrhéens Sanir; --¹⁰ toutes les villes de la plaine, tout Galaad et tout Basan, jusqu'à Selcha et Edraï, villes du royaume d'Og en Basan.¹¹ Car Og, roi de Basan, était resté seul de la race des Rephaïm. Voici, son lit, un lit en fer, n'est-il pas à Rabbath, ville des enfants d'Ammon? Sa longueur est de neuf coudées, et sa largeur de quatre coudées, en coudées d'homme.

Partage de la Transjordanie

12 Nous prîmes alors possession de ce pays. Je donnai aux Rubénites et aux Gadites le

territoire à partir d'Aroër qui domine la vallée de l'Arnon, ainsi que la moitié de la montagne de Galaad avec ses villes. ¹³ Je donnai à la demi-tribu de Manassé le reste de Galaad et toute la partie de Basan formant le royaume d'Og. -- Toute la contrée d'Argob, avec tout Basan, c'est ce qu'on appelle le pays des Rephaim. ¹⁴ Jair, fils de Manassé, obtint toute la contrée d'Argob jusqu'à la frontière des Gessuriens et des Macathiens, et il donna son nom aux bourgs de Basan, appelés Bourgs de Jair, jusqu'à ce jour. - ¹⁵ Je donnai Galaad à Machir. ¹⁶ Aux Rubénites et aux Gadites, je donnai une partie de Galaad et le pays jusqu'au torrent de l'Arnon, le milieu de la vallée servant de limite, et jusqu'au torrent de Jacob, frontière des enfants d'Ammon, ¹⁷ ainsi que l'Arabah, avec le Jourdain pour limite, depuis Cénéreth jusqu'à la mer de l'Arabah, la mer Salée, au pied des pentes du Phasga, vers l'Orient.

Dernières dispositions de Moïse

¹⁸ En ce temps-là, je vous donnai cet ordre: «Yahweh, votre Dieu, vous à donné ce pays pour qu'il soit votre propriété; vous tous, hommes forts, vous marcherez en armes devant vos frères, les enfants d'Israël. ¹⁹ Vos femmes seulement, vos petits enfants et vos troupeaux, -- je sais que vous avez de nombreux troupeaux, -- resteront dans les villes que je vous ai données, ²⁰ jusqu'à ce que Yahweh ait accordé le repos à vos frères comme à vous, et qu'ils possèdent, eux aussi, le pays que Yahweh, votre Dieu, leur donne de l'autre côté du Jourdain. Alors vous retournerez chacun dans l'héritage que je vous ai donné.» ²¹ En ce temps-là, je donnai aussi des ordres à Josué, en disant: «Tes yeux ont vu tout ce que Yahweh, votre Dieu, a fait à ces deux rois: ainsi fera Yahweh à tous les royaumes contre lesquels tu vas marcher. ²² Ne les craignez point; car Yahweh, votre Dieu, combat lui-même pour vous.» ²³ En ce temps-là, je suppliai Yahweh, en disant: ²⁴ «Seigneur Yahweh, vous avez commencé à montrer à votre serviteur votre grandeur et votre main puissante; car quel Dieu y a-t-il, au ciel et sur la terre, qui puisse accomplir vos oeuvres et vos hauts faits? ²⁵ Que je passe, je vous prie, que je voie ce bon pays au-delà du Jourdain, cette belle montagne et le Liban!» ²⁶ Mais Yahweh s'irrita contre moi, à cause de vous, et il ne m'exauça point. Yahweh me dit: «C'est assez, ne me parle plus de cette affaire. ²⁷ Monte au sommet du Phasga, porte tes regards vers l'occident, vers le nord, vers le midi et vers l'orient, et contemple de tes yeux; car tu ne passeras pas ce Jourdain. ²⁸ Donne des ordres à Josué, fortifie le et encourage-le, car c'est lui qui marchera devant ce peuple et qui le mettra en possession du pays que tu verras.» ²⁹ Nous demeurâmes dans la vallée, vis-à-vis de Beth-Phogor;

Exhortation d'obéir aux lois de l'Horeb

⁴ ¹ Et maintenant, Israël, écoute les lois et les ordonnances que je vous enseigne pour les mettre en pratique, afin que vous viviez, que vous entriez et que vous possédiez le pays que vous donne Yahweh, le Dieu de vos pères. ² Vous n'ajouterez rien à ce que je vous prescris,

et vous n'en retrancherez rien; mais vous observerez les commandements de Yahweh, votre Dieu, que je vous prescris. ³ Vos yeux ont vu ce que Yahweh a fait à cause de Baal-Phogor: Yahweh, ton Dieu, a détruit du milieu de toi tous ceux qui avaient suivi Baal-Phogor; ⁴ tandis que vous, qui vous êtes attachés à Yahweh, votre Dieu, vous êtes aujourd'hui tous vivants. ⁵ Je vous ai enseigné des lois et des ordonnances comme Yahweh, mon Dieu, me l'a commandé, afin que vous les mettiez en pratique dans le pays où vous entrez pour le posséder. ⁶ Vous les observerez et les mettrez en pratique; car ce sera là votre sagesse et votre intelligence, aux yeux des peuples qui entendront parler de toutes ces lois et diront: Certes, cette grande nation est un peuple sage et intelligent! ⁷ Quelle est,, en effet, la grande nation qui ait des dieux près d'elle, comme nous avons Yahweh, notre Dieu, toutes les fois que nous l'invoquons? ⁸ Et quelle est la grande nation qui ait des lois et des ordonnances justes, comme toute cette loi que je mets aujourd'hui devant vous?

Exhortation contre l'idolâtrie

⁹ Seulement prends garde à toi et garde attentivement ton âme, de peur d'oublier les choses que tes yeux ont vues, et de les laisser sortir de ton cœur, un seul jour de ta vie; mais enseigne-les à tes enfants et aux enfants de tes enfants. ¹⁰ Souviens-toi du jour où tu te présenteras devant Yahweh, ton Dieu, en Horeb, lorsque Yahweh me dit: «Assemble-moi le peuple; je leur ferai entendre mes paroles, afin qu'ils apprennent à me craindre, tout le temps qu'ils les enseignent à leur enfants.» ¹¹ Vous vous approchâtes et vous vous tîntes au pied de la montagne; la montagne était en feu et la flamme s'élevait jusque dans les profondeurs du ciel, parmi des ténèbres, des nuées et de l'obscurité. ¹² Alors Yahweh vous parla du milieu du feu; vous entendiez le son des paroles, mais sans voir de figure: vous n'entendîtes qu'une voix. ¹³ Il promulga son alliance, qu'il vous ordonna d'observer, savoir les dix commandements, et il les écrivit sur deux tables de pierre. ¹⁴ En ce temps-là, Yahweh me commanda de vous enseigner des lois et des ordonnances, pour que vous les pratiquiez dans le pays où vous allez entrer pour en prendre possession. ¹⁵ Puisque vous n'avez vu aucune figure le jour où Yahweh vous parla du milieu du feu en Horeb, prenez bien garde à vos âmes, ¹⁶ de peur que vous ne vous fassiez une image taillée, figure de quelque idole, image d'homme ou de femme, ¹⁷ toute image d'animal qui vit sur la terre, toute image d'oiseau qui vole dans le ciel, ¹⁸ toute image de bête qui rampe sur le sol, toute image de poisson qui vit dans les eaux au-dessous de la terre; ¹⁹ de peur que, levant les yeux vers le ciel, et voyant le soleil, la lune et les étoiles, toute l'armée des cieux, tu ne sois attiré à te prosterner devant eux et à leur rendre un culte, eux que Yahweh, ton Dieu, a donnés en partage à tous les peuples qui sont partout sous le ciel. ²⁰ Mais vous, Yahweh vous a pris et vous a fait sortir de la fournaise à fondre le fer, de l'Egypte, pour devenir le peuple de son héritage, comme vous l'êtes aujourd'hui. ²¹ Et Yahweh s'irrita contre moi, à cause de vous, et il jura que je ne passerais pas le Jourdain, et que je n'entrerais pas dans le bon pays que Yahweh, ton Dieu, te donne en héritage. ²² Je vais mourir dans ce pays-ci, sans passer le Jourdain; mais vous le passerez et vous posséderez ce bon pays. ²³ Prenez

garde à vous, pour ne pas oublier l'alliance que Yahweh, votre Dieu, a contractée avec vous, et ne pas vous faire d'image taillée, de figure quelconque de ce que Yahweh, ton Dieu, t'a défendu. ²⁴ Car Yahweh, ton Dieu, est un feu dévorant, un Dieu jaloux.

Perspectives de châtement et de conversion

²⁵ Lorsque tu auras des enfants et des enfants, et que vous aurez longtemps habité le pays, si vous vous corrompez et si vous vous faites quelque image taillée, figure de quoi que ce soit, faisant ainsi ce qui est mal aux yeux de Yahweh, ton Dieu, pour l'irriter, ²⁶ -- j'en prends aujourd'hui à témoin contre vous le ciel et la terre, -- vous périrez bientôt et disparaîtrez du pays dont vous allez prendre possession en passant le Jourdain; vous n'y prolongerez pas vos jours, car vous serez entièrement détruits. ²⁷ Yahweh vous dispersera parmi les peuples, et vous resterez en petit nombre au milieu des nations où Yahweh vous mènera. ²⁸ Et là vous servirez des dieux, ouvrages de mains d'homme, du bois et la pierre, qui ne voient point, n'entendent point, ne mangent point et ne sentent point.

²⁹ De là vous chercherez Yahweh, ton Dieu, et tu le trouveras, si tu le cherches de tout ton coeur et de toute ton âme. ³⁰ Au milieu de ta détresse, quand toutes ces choses seront venues sur toi, dans les derniers jours, tu retourneras à Yahweh, ton Dieu, et tu écouteras sa voix; ³¹ car c'est un Dieu compatissant que Yahweh, ton Dieu: il ne t'abandonnera pas et ne te détruira pas; il n'oubliera pas son alliance avec tes pères, qu'il leur a jurée.

Grandeur unique du Dieu d'Israël

³² Interroge les temps anciens qui t'ont précédé, depuis le jour où Dieu créa l'homme sur la terre, et d'une extrémité du ciel à l'autre extrémité: est-il jamais arrivé si grande chose, et a-t-on jamais entendu rien de pareil? ³³ Un peuple a-t-il entendu la voix de Dieu parlant du milieu du feu, comme tu l'as entendue, et est-il demeuré vivant? ³⁴ Jamais un dieu essayait-il de venir prendre pour lui une nation du milieu d'une autre nation, par des épreuves, des signes, des miracles, par la guerre, à main forte et à bras étendu, et par de grandes épouvantes, selon tout ce qu'a fait pour vous Yahweh, votre Dieu, sous tes yeux, en Egypte?

³⁵ Ces choses t'ont été montrées, afin que tu connusses que c'est Yahweh qui est Dieu, et qu'il n'y en a point d'autre que lui ³⁶. Du ciel, il t'a fait entendre sa voix pour t'instruire, et sur la terre, il t'a fait voir son grand feu, et tu as entendu ses paroles du milieu du feu. ³⁷ Parce qu'il a aimé tes pères, il a choisi leur postérité après eux, il t'a fait sortir d'Egypte par sa présence, par sa grande puissance, ³⁸ pour chasser devant toi des nations plus nombreuses et plus fortes que toi, pour te faire entrer dans leur pays et te le donner en héritage, comme tu le vois aujourd'hui. ³⁹ Sache donc en ce jour et grave dans ton coeur que c'est Yahweh qui est Dieu, en haut dans le ciel et en bas sur la terre; il n'y en a point d'autre. ⁴⁰ Observe ses lois et ses commandements que je te prescris aujourd'hui, afin que tu sois heureux, toi et tes enfants après toi, et afin que tu prolonges tes jours, dans toute la suite des âges, sur la terre que te donne Yahweh, ton Dieu.»

Trois villes de refuge en Transjordanie

⁴¹ Alors Moïse mit à part trois villes de l'autre côté du Jourdain, à l'orient, ⁴² afin qu'elles servissent de refuge au meurtrier qui aurait tué son prochain par mégarde, sans avoir été auparavant son ennemi, et que, en se réfugiant dans l'une de ces villes, il sauvât sa vie. ⁴³ Ce furent: Bosor, dans le désert, dans la plaine, pour les Rubénites; Ramoth, en Galaad, pour les Gadites, et Golan, en Basan pour les Manassites.

Deuxième discours de Moïse - introduction historique

⁴⁴ C'est ici la loi que Moïse mit devant les yeux des enfants d'Israël; ⁴⁵ -- ce sont les préceptes, les lois et les ordonnances que Moïse donna aux enfants d'Israël lors de leur sortie d'Egypte; ⁴⁶ -- de l'autre côté du Jourdain, dans la vallée, vis-à-vis de Beth-Phogor, au pays de Séhon, roi des Amorrhéens, qui habitait à Hésebon, et qui avait été battu par Moïse et les enfants d'Israël, lors de leur sortie d'Egypte. ⁴⁷ Ils prirent possession de son pays et de celui d'Og, roi de Basan, deux rois des Amorrhéens qui étaient au delà du Jourdain, à l'orient, ⁴⁸ depuis Aroër sur le bord du torrent de l'Arnon jusqu'à la montagne de Sion, qui est l'Hermon, avec toute l'Arabah, ⁴⁹ de l'autre côté du Jourdain, à l'orient, jusqu'à la mer de l'Arabah, au pied du Phasga.

Promulgation du Décalogue

5 - Prologue; Origine des préceptes

¹ Moïse convoqua tout Israël et leur dit: «Ecoute, Israël, les lois et les ordonnances que je vous fais entendre aujourd'hui; apprenez-les et mettez les soigneusement en pratique. ² Yahweh, notre Dieu, a conclu avec nous une alliance en Horeb. ³ Ce n'est point avec nos pères que Yahweh a conclu cette alliance, c'est avec nous, qui sommes ici aujourd'hui tous vivants. ⁴ Yahweh vous parla face à face sur la montagne, du milieu du feu, ⁵ -- Je me tenais alors entre Yahweh et vous, pour rapporter sa parole; car vous aviez peur du feu, et vous ne montâtes point sur la montagne. -- Il dit:

⁶ «Je suis Yahweh, ton Dieu, qui t'ai fait sortir du pays d'Egypte, de la maison de servitude.

⁷ Tu n'auras point d'autres dieux devant ma face.

⁸ Tu ne te feras point d'image taillée, ni aucune figure de ce qui est en haut dans le ciel, ou de ce qui est en bas sur la terre, ou de ce qui est dans les eaux au-dessous de la terre.

⁹ Tu ne te prosterner point devant eux et ne les serviras point; car moi, Yahweh, ton Dieu, je suis un Dieu jaloux, punissant l'iniquité des pères sur leur enfants, sur la troisième et sur la quatrième génération, pour ceux qui me haïssent, ¹⁰ et faisant miséricorde jusqu'à mille générations, pour ceux qui m'aiment et qui gardent mes commandements.

¹¹ Tu ne prendras point le nom de Yahweh, ton Dieu en vain; car Yahweh ne laissera pas impuni celui qui prendra son nom en vain.

¹² Observe le jour du sabbat, pour le sanctifier, comme te l'a ordonné Yahweh, ton Dieu. ¹³

Pendant six jours tu travailleras et tu feras tout ton ouvrage. ¹⁴ Mais le septième jour est un sabbat consacré à Yahweh, ton Dieu: tu ne feras aucun ouvrage, ni toi, ni ton fils, ni ta fille, ni ton serviteur, ni ta servante, ni ton boeuf, ni ton âne, ni aucune de tes bêtes, ni l'étranger qui est dans tes portes, afin que ton serviteur et ta servante se reposent comme toi. ¹⁵ Tu te souviendras que tu as été esclave au pays d'Egypte, et que Yahweh, ton Dieu, t'en a fait sortir d'une main forte et d'un bras étendu: c'est pourquoi Yahweh, ton Dieu, t'a ordonné d'observer le jour du sabbat.

¹⁶ Honore ton père et ta mère, comme Yahweh, ton Dieu te l'a ordonné, afin que tes jours soient prolongés et que tu sois heureux dans le pays que Yahweh, ton Dieu, te donne.

¹⁷ Tu ne tueras point.

¹⁸ Tu ne commettras point d'adultère.

¹⁹ Tu ne déroberas point.

²⁰ Tu ne porteras point de faux témoignage contre ton prochain.

²¹ Tu ne convoiteras point la femme de ton prochain. Tu ne désireras point la maison de ton prochain, ni son champ, ni son serviteur, ni sa servante, ni son boeuf, ni son âne, ni rien de ce qui appartient à ton prochain.»

²² Telles sont les paroles que Yahweh adressa à toute votre assemblée, sur la montagne, du milieu du feu, de la nuée et de l'obscurité, d'une voix forte; et il n'ajouta rien. Il les écrivit sur deux tables de pierre, qu'il me donna.

- Attitude d'Israël et exhortation de Moïse

²³ Lorsque vous eûtes entendu la voix du milieu des ténèbres, la montagne étant toute en feu, vous vous approchâtes de moi, tous vos chefs de tribus et vos anciens, ²⁴ et vous dites: «Voici que Yahweh, notre Dieu, nous a montré sa gloire et sa grandeur, et nous avons entendu sa voix du milieu du feu; aujourd'hui nous avons vu Dieu parler à l'homme et

l'homme rester vivant. ²⁵ Et maintenant pourquoi mourrions-nous? Car ce grand feu nous

dévorera; si nous entendons encore la voix de Yahweh, notre Dieu, nous mourrons. ²⁶ Car parmi toute chair, quel est celui qui a entendu, comme nous, la voix du Dieu vivant parlant

du milieu du feu, et qui soit demeuré en vie? ²⁷ Toi, approche-toi, et écoute tout ce que dira

Yahweh, notre Dieu: nous l'écouterons et nous le ferons.» ²⁸ Yahweh entendit vos paroles tandis que vous me parliez, et Yahweh me dit: «J'ai entendu les paroles que ce peuple t'a

adressées: tout ce qu'ils ont dit est bien. ²⁹ Oh! S'ils avaient toujours ce même coeur pour me craindre et pour observer mes commandements, afin qu'ils soient heureux à jamais, eux

et leurs enfants! ³⁰ Va, dis-leur: Retournez dans vos tentes. ³¹ Mais toi, reste ici avec moi, et je te dirai tous les commandements, les lois et les ordonnances que tu leur enseigneras,

pour qu'ils les mettent en pratique dans le pays que je leur donne en possession. ³² Vous aurez soin de faire ce que Yahweh, votre Dieu, vous a commandé; vous ne vous en

détournerez ni à droite ni à gauche, ³³ mais vous suivrez en tout la voie que Yahweh, votre Dieu, vous a prescrite, afin que vous viviez et que vous soyez heureux, et que vous prolongiez vos jours dans le pays que vous posséderez.»

L'amour de Dieu et l'observation de ses commandements

⁶ ¹ Voici le commandement, les lois et les ordonnances que Yahweh, votre Dieu a ordonné de vous enseigner, pour que vous les mettiez en pratique dans le pays où vous allez passer pour en prendre possession, ² afin que tu craignes Yahweh, ton Dieu, toi, ton fils et le fils de ton fils, en observant, tous les jours de ta vie, toutes ses lois et tous ses commandements que je te prescris, et afin que tes jours soient prolongés. ³ Tu les écouteras, Israël, et tu auras soin de les mettre en pratique, afin que tu sois heureux et que vous multipliez beaucoup, comme te l'a dit Yahweh, le Dieu de tes pères, dans un pays où coulent le lait et le miel.

⁴ Ecoute, Israël: Yahweh, notre Dieu, est seul Yahweh. ⁵ Tu aimeras Yahweh, ton Dieu, de tout ton cœur, de toute ton âme et de toute ta force. ⁶ Et ces commandements que je te donne aujourd'hui, seront dans ton cœur. ⁷ Tu les inculqueras à tes enfants, et tu en parleras quand tu seras dans ta maison, quand tu iras en voyage, quand tu te coucheras et quand tu te lèveras. ⁸ Tu les attacheras sur ta main pour te servir de signe, et ils seront comme un frontal entre tes yeux. ⁹ Tu les écriras sur les poteaux de ta maison et sur tes portes.

¹⁰ Lorsque Yahweh, ton Dieu, t'aura fait entrer dans le pays qu'il a juré à tes pères, à Abraham, à Isaac et à Jacob, de te donner: grandes et bonnes villes que tu n'as pas bâties, ¹¹ maisons pleines de toutes sortes de biens que tu n'as pas remplies, citernes que tu n'as pas creusées, vignes et oliviers que tu n'as pas plantés; lorsque tu mangeras et te rassasieras, ¹² garde-toi d'oublier Yahweh, qui t'a fait sortir du pays d'Egypte, de la maison de servitude. ¹³ Tu craindras Yahweh ton Dieu, tu le serviras et tu jureras par son nom.

¹⁴ Vous n'irez point après d'autres dieux, d'entre les dieux des peuples, qui seront autour de vous. ¹⁵ Car Yahweh, ton Dieu, qui est au milieu de toi, est un Dieu jaloux; la colère de Yahweh, ton Dieu, s'enflammerait contre toi, et il t'exterminerait de dessus la terre. ¹⁶ Vous ne tenterez point Yahweh, votre Dieu, comme vous l'avez tenté à Massah.

¹⁷ Mais vous observerez avec soin les commandements de Yahweh, votre Dieu, ses préceptes et ses lois qu'il t'a prescrites. ¹⁸ Tu feras ce qui est droit et bon aux yeux de Yahweh, afin que tu sois heureux, que tu entres, pour le posséder, dans le bon pays que Yahweh a promis par serment à tes pères, ¹⁹ lorsqu'il aura chassé tous tes ennemis devant toi comme Yahweh l'a dit. ²⁰ Lorsque ton fils t'interrogera un jour en disant: «Qu'est-ce que ces commandements, ces lois et ces ordonnances que Yahweh, notre Dieu, vous a prescrits?» ²¹ tu diras à ton fils: «Nous étions esclaves de Pharaon, en Egypte, et Yahweh nous a fait sortir de l'Egypte par sa main puissante. ²² Yahweh a opéré, sous nos yeux, des miracles et

des prodiges grands et terribles contre l'Egypte, contre Pharaon²³ et contre toute sa maison; et il nous a fait sortir de là, pour nous amener dans le pays qu'il avait promis par serment à nos pères.²⁴ Yahweh nous a commandé de mettre en pratique toutes ces lois et de craindre Yahweh, notre Dieu, afin que nous soyons toujours heureux et qu'il nous conserve en vie, comme il le fait aujourd'hui.²⁵ Et ce sera pour nous la justice, si nous prenons garde à pratiquer tous ces préceptes en présence de Yahweh, notre Dieu, comme il nous l'a ordonné.»

Deutéronome (CP) 1

CHAPITRE VI

LES RELIGIEUX

La profession des conseils évangéliques dans l'Eglise

43 Les conseils évangéliques de chasteté vouée à Dieu, de pauvreté et d'obéissance, étant fondés sur les paroles et les exemples du Seigneur, et ayant la recommandation des apôtres, des Pères, des docteurs et des pasteurs de l'Eglise, constituent un don divin que l'Eglise a reçu de son Seigneur et que, par sa grâce, elle conserve fidèlement. L'autorité de l'Eglise, sous la conduite de l'Esprit-Saint, a veillé elle-même à en fixer la doctrine et régler la pratique, instituant même des formes de vie stables sur la base de ces conseils. Comme un arbre qui se ramifie de façons admirables et multiples dans le champ du Seigneur à partir d'un germe semé par Dieu, se développèrent ainsi des formes variées de vie solitaire ou commune, des familles diverses dont le capital spirituel profite à la fois aux membres de ces familles et au bien de tout le Corps du Christ(1). Ces familles assurent à leurs membres les secours d'une plus grande stabilité dans leur forme de vie, d'une doctrine éprouvée pour atteindre la perfection, d'une communion fraternelle dans la milice du Christ, d'une liberté fortifiée par l'obéissance afin de pouvoir remplir avec sécurité et garder fidèlement leur profession religieuse en avançant dans la joie spirituelle sur la route de la charité(2).

Cet état de vie, compte tenu de la constitution divine et hiérarchique de l'Eglise, ne se situe pas entre la condition du clerc et celle du laïc ; Dieu appelle des fidèles du Christ de l'une et de l'autre condition pour jouir dans la vie de l'Eglise de ce don spécial et servir à la mission salutaire de l'Eglise, chacun à sa manière(3).

Notes:

(1) Cf. Rosweydeus, *Vitae Patrum, Antwerpiae, 1628. Apophthegmata Patrum PG 65. Palladius Historia Lausiaca: PG 34,995 ss. CButler, Cambridge 1898 (1904). Pie XI, Const. apost.*

Umbratlem, 8 Juill 1924: AAS 16 (194), pp. 386-387. Pie XII, alloc. Nous sommes heureux, 11 apr. 1958: AAS 50 (1958), p.566.

(2) Paul VI, alloc. *Magno gaudio*, 23 mai 1964: AAS 56 (1964), p. 566.

(3) Cf. Cod. Iur. Can. [CIS 487](#) [CIS 488](#). Pie XII, alloc. *Annus sacer.* 8 déc. 1950: AAS 43 (1951) pp. 27 a. Pie XII, Const. apost. *Provida Mater*, 2 fév. 1947: AAS 39 (1947) pp. 120 ss.

Nature et importance de l'état religieux dans l'Eglise

44 Par les vœux ou d'autres engagements sacrés assimilés aux vœux suivant leur mode propre, le fidèle du Christ s'oblige à la pratique des trois conseils évangéliques susdits: il se livre ainsi entièrement à Dieu, aimé par-dessus tout, pour être ordonné au service du Seigneur et à son honneur à un titre nouveau et particulier. Le baptême déjà l'avait fait

mourir au péché et consacré à Dieu, mais pour pouvoir recueillir en plus grande abondance le fruit de la grâce baptismale, il veut, par la profession des conseils évangéliques faite dans l'Eglise, se libérer des surcharges qui pourraient le retenir dans sa recherche d'une charité fervente et d'un culte parfait à rendre à Dieu, et il se consacre plus intimement au service divin(4). Cette consécration sera d'autant plus parfaite que des liens plus fermes et plus stables reproduisent davantage l'image du Christ uni à l'Eglise son Epouse par un lien indissoluble.

Mais comme les conseils évangéliques, grâce à la charité à laquelle ils conduisent(5), unissent de manière spéciale ceux qui les pratiquent à l'Eglise et à son mystère, leur vie spirituelle doit se vouer également au bien de toute l'Eglise. D'où le devoir de travailler, chacun selon ses forces et selon la forme de sa propre vocation, soit par la prière, soit aussi par son activité effective, pour enraciner et renforcer le règne du Christ dans les âmes, et le répandre par tout l'univers. C'est pourquoi l'Eglise défend et soutient le caractère propre des divers instituts religieux.

La profession des conseils évangéliques apparaît en conséquence comme un signe qui peut et doit exercer une influence efficace sur tous les membres de l'Eglise dans l'accomplissement courageux des devoirs de leur vocation chrétienne. En effet, comme le peuple de Dieu n'a pas ici-bas de cité permanente, mais est en quête de la cité future, l'état religieux, qui assure aux siens une liberté plus grande à l'égard des charges terrestres, plus parfaitement aussi: manifeste aux yeux de tous les croyants les biens célestes déjà présents en ce temps, atteste l'existence d'une vie nouvelle et éternelle acquise par la Rédemption du Christ, annonce enfin la résurrection à venir et la gloire du royaume des cieux. De plus, cet état imite de plus près et représente continuellement dans l'Eglise cette forme de vie que le Fils de Dieu a prise en venant au monde pour faire la volonté du Père et qu'il a proposée aux disciples qui le suivaient. Il fait voir enfin d'une manière particulière comment le règne de Dieu est élevé au-dessus de toutes les choses terrestres et ses nécessités les plus grandes ; il montre à tous les hommes la suréminente grandeur de la puissance du Christ-Roi et la puissance infinie de l'Esprit-Saint qui agit dans l'Eglise de façon admirable.

L'état de vie constitué par la professions des conseils évangéliques, s'il ne concerne pas la structure hiérarchique de l'Eglise, appartient donc cependant inséparablement à sa vie et à sa sainteté.

Notes:

(4) Paul VI, I.c. p. 567.

(5) Cf. S. Thomas, Summa Theol. II-II 184,3 II-II 188,2.

L'autorité de l'Eglise à l'égard des religieux

45 La fonction de la hiérarchie dans l'Eglise étant celle de pasteurs du peuple de Dieu qui conduisent aux très riches pâturages (cf. [Ez 34,14](#)), c'est à elle qu'il revient d'instituer les lois qui régleront sagement la pratique des conseils évangéliques, instrument singulier au service de la charité parfaite envers Dieu et envers le prochain(6). Suivant avec docilité les impulsions de l'Esprit-Saint, elle accueille les règles proposées par des hommes ou des femmes de premier ordre et, après leur mise au point plus parfaite, elle leur donne une approbation authentique ; enfin, avec autorité elle est là pour veiller et étendre sa protection sur les instituts créés un peu partout en vue de l'édification du Corps du Christ, afin que dans la fidélité à l'esprit de leurs fondateurs ils croissent et fleurissent.

Par ailleurs, pour qu'il soit mieux pourvu aux nécessités du troupeau du Seigneur dans son

ensemble, le Souverain Pontife peut, en raison du primat qui est le sien sur l'Eglise universelle, et en considération de l'intérêt commun, soustraire tout institut de perfection et chacun de ses sujets à la juridiction des Ordinaires du lieu et se le subordonner à soi seul(7). De même ils peuvent être laissés ou confiés à la charge de leur propre autorité patriarcale. Quant aux membres des instituts, ils doivent, dans l'accomplissement de leurs devoirs envers l'Eglise selon leur forme particulière de vie, observer à l'égard des évêques, selon les lois canoniques, la révérence et l'obéissance qui leur sont dues à cause de leur autorité pastorale sur les Eglises particulières et à cause de l'unité et de la concorde nécessaires dans le travail apostolique(8).

L'Eglise n'apporte pas seulement à la profession religieuse la sanction qui lui donne la dignité d'un état canonique de vie ; par sa liturgie elle-même, elle la présente comme un état de consécration à Dieu. Elle reçoit elle-même, au nom de l'autorité que Dieu lui a confiée, les vœux de ceux qui émettent leur profession ; dans sa prière publique elle demande pour eux à Dieu les secours et la grâce, elle les recommande à Dieu et leur accorde une bénédiction spirituelle en associant leur offrande au sacrifice eucharistique.

Notes:

(6) Cf. Conc. Vat.1, schema De Ecclesia Christi cap. XV et adnot. 48: Mansi 51, 549 s. et 619 s. Léon XIII, epis. Au milieu des consolations 23 déc. 1900 ASS 33 (1900-01)p.361. Pie XII, Const. apost. Provida Mater I.c.pp. 114 s.

(7) Cf. Léon XIII, Const. Romanos Pontifices 8 mai 1881: ASS 13 (1880-81), p. 483. Pie XII, alloc. annus sacer. 8 déc. 1950: AAS 43 (1951) pp. 28 s.

(8) Cf. Pie XII, alloc. Annus sacer. I.c.p.28. Pie XII, Const. apost. Sedes Sapientiae, 31 mai 1956 AAS 48 (1956) p. 355. Paul VI I.c.pp.570-571.

Grandeur de la consécration religieuse

46 Les religieux doivent tendre de tout leur effort à ce que, par eux, de plus en plus parfaitement et réellement, l'Eglise manifeste le Christ aux fidèles comme aux infidèles: soit dans la contemplation sur la montagne, soit dans son annonce du royaume de Dieu aux foules, soit encore quand il guérit les malades et les infirmes et convertit les pécheurs à une vie féconde, quand il bénit les enfants et répand sur tout ses bienfaits, accomplissant en tout cela, dans l'obéissance, la volonté du Père qui l'envoya(9).

Que tous enfin considèrent que la profession des conseils évangéliques, tout en comportant renonciation à des biens qui méritent indiscutablement l'estime, ne fait cependant nullement obstacle au progrès de la personne humaine, mais au contraire, de par sa nature, lui est du plus grand profit. En effet, les conseils volontairement embrassés selon la vocation personnelle de chacun, contribuent considérablement à la purification du cœur et à la liberté spirituelle ; ils stimulent en permanence la ferveur de la charité et surtout ils sont capables d'assurer aux chrétiens une conformité plus grande avec la condition de virginité et de pauvreté que le Christ Seigneur a voulue pour lui-même et qu'a embrassée la Vierge sa Mère ; l'exemple de tant de saints fondateurs le montre. Nul ne doit penser que par leur consécration les religieux deviennent étrangers aux hommes ou inutiles dans la cité terrestre. Car s'ils ne sont pas toujours directement présents aux côtés de leurs contemporains, ils leur sont présents plus profondément dans le cœur du Christ, coopérant spirituellement avec eux, pour que la construction de la cité terrestre ait toujours son fondement dans le Seigneur et soit orientée vers lui, pour que ceux qui bâtissent ne risquent pas de peiner en vain(10).

C'est pourquoi enfin le saint Concile approuve et loue ces hommes et ces femmes, ces frères et ces soeurs qui, dans les monastères, dans les écoles et les hôpitaux, dans les missions, apportent à l'Epouse du Christ la parure d'une constante et humble fidélité à leur

consécration, et leurs services aussi généreux que largement diversifiés à tous les hommes.

Conclusion

47 Quant à tous ceux qui sont appelés à la profession des conseils, à chacun d'eux il appartient de veiller avec soin à persévérer dans la vocation à laquelle il a été appelé, et exceller toujours davantage pour une plus grande sainteté de l'Eglise, pour la plus grande gloire de l'unique et indivisible Trinité qui dans le Christ et par le Christ est la source et l'origine de toute sainteté.

Notes:

(9) Cf. Pie XII, encyc. *Mystici Corporis* 29 juin 1943: AAS 35 (1943) pp. 214 s.

(10) Cf. Pie XII, alloc. *Annus saxon.* l.c. p.30 - Alloc. *Sous la maternelle protection* 9 déc. 1957: AAS 50 (1958) pp. 39 c.

CHAPITRE VII

LE CARACTERE ESCHATOLOGIQUE DE L'EGLISE

EN MARCHE ET SON UNION AVEC L'EGLISE DU CIEL

48 L'Eglise, à laquelle nous sommes tous appelés dans le Christ et dans laquelle nous acquérons la sainteté par la grâce de Dieu, n'aura sa consommation que dans la gloire céleste, lorsque viendra le temps où toutes choses sont renouvelées ([Ac 3,1](#)) et que, avec le genre humain, tout l'univers lui-même, intimement uni avec l'homme et atteignant par lui sa destinée, trouvera dans le Christ sa définitive perfection (cf. [Ep 1,10](#) [Col 1,20](#) [2P 3,10-13](#)).

Le Christ élevé de terre a tiré à lui tous les hommes (cf. [Jn 12,32](#) grec) ; ressuscité des morts (cf. [Rm 6,9](#)), il a envoyé sur ses apôtres son Esprit de vie et par lui a constitué son Corps, qui est l'Eglise, comme le sacrement universel du salut ; assis à la droite du Père, il exerce continuellement son action dans le monde pour conduire les hommes vers l'Eglise, se les unir par elle plus étroitement et leur faire part de sa vie glorieuse en leur donnant pour nourriture son propre Corps et son Sang. La nouvelle condition promise et espérée a déjà reçu dans le Christ son premier commencement ; l'envoi du Saint-Esprit lui a donné son élan et par lui elle se continue dans l'Eglise où la foi nous instruit même sur la signification de notre vie temporelle, dès lors que nous menons à bonne fin, avec l'espérance des biens futurs, la tâche qui nous a été confiée par le Père dans le monde et que nous faisons ainsi notre salut (cf. [Ph 2,12](#)).

Ainsi donc déjà les derniers temps sont arrivés pour nous [1Co 10,11](#). Le renouvellement du monde est irrévocablement acquis et, en toute réalité, anticipé dès maintenant : en effet, déjà sur la terre l'Eglise est parée d'une sainteté encore imparfaite mais véritable. Cependant jusqu'à l'heure où seront réalisés les nouveaux cieux et la nouvelle terre où la justice habite

2P 3,13 l'Eglise en pèlerinage porte dans ses sacrements et ses institutions qui relèvent de ce temps, la figure du siècle qui passe ; elle vit elle même parmi les créatures qui gémissent présentement encore dans les douleurs de l'enfantement et attendent la manifestation des fils de Dieu Rm 8,19-22.

Ainsi donc, unis au Christ dans l'Eglise et marqués de l'Esprit-Saint, "arrhes de notre héritage" (Ep 1,14), nous sommes appelés enfants de Dieu en toute vérité, et nous le sommes (cf. 1Jn 3,1) ; mais l'heure n'est pas encore venue où nous paraîtrons avec le Christ dans la gloire (cf. Col 3,4), devenus semblables à Dieu parce que nous le verrons tel qu'il est (cf. 1Jn 3,2). C'est pourquoi, "tant que nous demeurons dans ce corps, nous sommes en exil loin du Seigneur" (2Co 5,6) ; possédant au-dedans de nous les prémices de l'Esprit, nous gémissons intérieurement (cf. Rm 8,23) et nous aspirons à être avec le Christ (cf. Ph 1,23). La même charité nous presse du désir de vivre davantage pour lui, qui est mort et ressuscité pour nous (cf. 2Co 5,15). Nous avons donc à coeur de plaire au Seigneur en toutes choses (Cf. 2Co 5,9) et nous endossons l'armure de Dieu afin de pouvoir tenir contre les embûches du démon et lui résister au jour mauvais (cf. Ep 6,11-13). Ignorants du jour et de l'heure, il faut que, suivant l'avertissement du Seigneur, nous restions constamment vigilants pour mériter, quand s'achèvera le cours unique de notre vie terrestre (cf. He 9,27), d'être admis avec lui aux noces et comptés parmi les bénis de Dieu (cf. Mt 25,31-46) au lieu d'être, comme de mauvais et paresseux serviteurs (cf. Mt 25,7) écartés par l'Ordre de Dieu vers le feu éternel (cf. Mt 25,41), vers ces ténèbres du dehors où "seront les pleurs et les grincements de dents" (Mt 22,13 cf. Mt 25,30). En effet, avant de régner avec le Christ glorieux, tous nous devons être mis à découvert "devant le tribunal du Christ, pour que chacun reçoive le salaire de ce qu'il aura fait pendant qu'il était dans son corps, soit en bien, soit en mal" (2Co 5,10) ; et à la fin du monde "les hommes sortiront du tombeau, ceux qui auront fait le bien pour une résurrection de vie, ceux qui auront fait le mal pour une résurrection de condamnation" (Jn 5,29 cf. Mt 25,46). C'est pourquoi, estimant qu'il n'y a pas de proportion entre les peines du présent et la gloire qui doit se manifester en nous" (Rm 8,18 cf. Rm 2,11-12), nous attendons, solides dans la foi, "la bienheureuse espérance et la manifestation glorieuse de notre grand Dieu et Sauveur, le Christ Jésus" (Tt 2,13) "qui transformera notre corps de misère en un corps semblable à son corps de gloire" (Ph 3,21), et qui viendra "se faire glorifier dans ses saints et admirer en tous ceux qui auront cru" (2Th 1,10).

La communion entre l'Eglise du ciel et l'Eglise de la terre

49 Ainsi donc en attendant que le Seigneur soit venu dans sa majesté, accompagné de tous les anges (cf. Mt 25,31) et que, la mort détruite, tout lui ait été soumis (cf. 1Co 15,26-27), les uns parmi ses disciples continuent sur terre leur pèlerinage ; d'autres, ayant achevé leur vie, se purifient encore ; d'autres enfin sont dans la gloire contemplant "dans la pleine lumière, tel qu'il est, le Dieu en trois Personnes"(1). Tous cependant, à des degrés et sous des formes diverses, nous communions dans la même charité envers Dieu et envers le prochain, chantant à notre Dieu le même hymne de gloire. En effet, tous ceux qui sont du Christ et possèdent son Esprit, constituent une seule Eglise et se tiennent mutuellement comme un tout dans le Christ (cf. Ep 4,16). Donc, l'union de ceux qui sont encore en chemin, avec leurs frères qui se sont endormis dans la paix du Christ, n'est nullement interrompue ; au contraire, selon la foi constante de l'Eglise, cette union est renforcée par l'échange des biens spirituels(2). Etant en effet liés plus intimement avec le Christ, les habitants du ciel contribuent à affermir plus solidement toute l'Eglise en sainteté, ils ajoutent à la grandeur du

culte que l'Eglise rend à Dieu sur la terre et l'aident de multiples façons à se construire plus largement (cf. [1Co 12,12-27](#)) (3). Car, admis dans la patrie et présents au Seigneur (cf. [2Co 5,8](#)), par lui, avec lui et en lui, ils ne cessent d'intercéder pour nous auprès du Père(4), offrant les mérites qu'ils ont acquis sur terre par l'unique Médiateur de Dieu et des hommes, le Christ Jésus (cf. [1Tm 2,5](#)), servant le Seigneur en toutes choses et complétant en leur chair ce qui manque aux souffrances du Christ en faveur de son Corps qui est l'Eglise (cf. [Col 1,24](#)) (5). Ainsi leur sollicitude fraternelle est du plus grand secours pour notre faiblesse.

Notes:

(1) Conc. Flor. Decretum pro Graecis: Denz 693 (1305)

(2) "outre les documents plus anciens contre toute forme d'évocation des esprits, à partir d'Alexandre IV" (27 sept. 1258) cf. encycl. S.S.C.S. Offici De magnetismi abusu: 4 août 1856: ASS (1865) pp. 177-178, Denz.1653-1654 ([DS 2823-2825](#)); responsionem S.S.C.S. Offici, 24 avr. 1917: AAS 9 (1917)p. 268 Denz 2182 ([DS 3642](#)).

(3) "voir l'exposé synthétique de cette doctrine paulinienne dans": Pie XII, encycl. Mystici Corporis: AAS 35 (1943) pp. 200 et passim.

(4) Cf. i.a. S Augustin, enarr. in ps.85,24: PL 37,1099. S Hieronymus Liber contra Vigilantium 6; pl 23, 344. S.Thomas In 4m Sent. d.45 q.3.a.2. S Bonaventure, In 4m Sent. d.45 a.3.q.2. etc.

(5) Cf. Pie XII, encycl. Mystici Corporis AAS 35 (1943)p. 245.

Les rapports de l'Eglise de la terre avec l'Eglise du ciel

50 Reconnaissant dès l'abord cette communion qui existe à l'intérieur de tout le Corps mystique de Jésus-Christ, l'Eglise en ses membres qui cheminent sur la terre a entouré de beaucoup de piété la mémoire des défunts(6) dès les premiers temps du christianisme en offrant aussi pour eux ses suffrages, car "la pensée de prier pour les morts, afin qu'ils soient délivrés de leurs péchés, est une pensée sainte et pieuse" ([2M 12,45](#)). Quant aux apôtres et aux martyrs du Christ, qui donnèrent le témoignage suprême de la foi et de la charité dans l'effusion de leur sang, l'Eglise a toujours cru qu'ils se trouvaient dans le Christ plus étroitement unis avec nous: en même temps que la bienheureuse Vierge Marie et les saints anges, elle les a honorés avec une particulière ferveur(7), sollicitant pieusement le secours de leur intercession. A ceux-là s'en ajoutèrent bientôt d'autres, qui avaient choisi d'imiter de plus près la virginité et la pauvreté du Christ(8), d'autres enfin que l'exercice plus éclatant des vertus chrétiennes(9) et les grâces insignes de Dieu recommandaient à la pieuse dévotion et à l'imitation des fidèles(10).

En effet, de contempler la vie des hommes qui ont suivi fidèlement le Christ, est un nouveau stimulant à rechercher la Cité à venir (cf. [He 13](#) cf. [He 11,10](#)), et en même temps nous apprenons par là à connaître le chemin très sûr par lequel, à propos des vicissitudes du monde et selon l'état et la condition propres à chacun, il nous sera possible de parvenir à l'union parfaite avec le Christ c'est à dire à la sainteté(11). Dans la vie de nos compagnons d'humanité plus parfaitement transformés à l'image du Christ(cf. [2Co 3,18](#)), Dieu manifeste aux hommes dans une vive lumière sa présence et son visage. En eux, Dieu lui-même nous parle, il nous donne un signe de son royaume(12) et nous y attire puissamment, tant est grande la nuée de témoins qui nous enveloppe (cf. [He 12,1](#)) et tant la vérité de l'Evangile se trouve attestée.

Mais nous ne vénérons pas seulement au titre de leur exemple la mémoire des habitants du ciel ; nous cherchons bien davantage par là à renforcer l'union de toute l'Eglise dans l'Esprit grâce à l'exercice de la charité fraternelle (cf. [Ep 4,1-6](#)). Car tout comme la communion entre

les chrétiens de la terre nous approche de plus près du Christ, ainsi la communauté avec les saints nous unit au Christ de qui découlent, comme de leur source et de leur tête, toute grâce et la vie du peuple de Dieu lui-même(13). Il est donc au plus haut point convenable que nous aimions ces amis et cohéritiers de Jésus-Christ, nos frères aussi et nos insignes bienfaiteurs, que nous rendions à Dieu pour eux l'action de grâces qui leur est due(14), "que nous les invoquions avec ardeur, recourant à leurs prières, à leur secours et à leur aide pour obtenir de Dieu par son Fils Jésus-Christ, notre seul Rédempteur et Sauveur, les bienfaits dont nous avons besoin"(15). Car, par sa nature même, tout témoignage authentique d'amour que nous présentons aux habitants du ciel, tend, comme vers son terme, au Christ "couronne de tous les saints(16)" et par lui à Dieu qui est admirable en ses saints et glorifié en eux(17). C'est surtout dans la sainte liturgie que se réalise de la façon la plus haute notre union avec l'Eglise du ciel: là en effet, la vertu de l'Esprit-Saint s'exerce sur nous par les signes sacramentels ; là nous proclamons, dans une joie commune, la louange de la divine Majesté(18) ; tous, rachetés dans le sang du Christ, de toute tribu, langue, peuple ou nation (cf. [Ap 5,9](#)) et rassemblés en l'unique Eglise, nous glorifions le Dieu un en trois Personnes dans un chant unanime de louange. La célébration du sacrifice eucharistique est le moyen suprême de notre union au culte de l'Eglise du ciel, tandis que, unis dans une même communion, nous vénérons d'abord la mémoire de la glorieuse Marie toujours vierge, de saint Joseph, des bienheureux apôtres et martyrs, et de tous les saints(19).

Notes:

(6) Cf. "de nombreuses inscriptions dans les catacombes romaines"

(7) Cf. Gélase I, decretalis De libris recipienbdis, 3 : PL 59, 160, Denz. 165 ([DS 353](#)).

(8) Cf. S Méthoden symposion, VII, 3 :: GCS (Bonwetsch) p. 74.

(9) Cf. Benoit XV, décret d'approbation virtutum in Causa beatificationis et canonnizationis Servi Dei Nepomuceni Neumann: AAS 14 (1922)p. 23. Alloc. Pie XI de Sanctis: inviti all'eroismo: Discorsi t. I-III Romae 1941-42, passim. Pie XII, discorsi e radiomessaggi, t.10, 1949, pp. 37-43.

(10) cf. Pie XII, encyc. Mediator Dei: AAS 39 (1947) p. 581.

(11) cf. [He 13,7](#) Encycl. 44-50 ; [He 11,3-40](#) Cf. etiam Pie XII, encyc. Mediator Dei: ASS 39 (1947), pp. 582-583.

(12) cf. Vat.I, Const. De fide catholica, cap.3, Denz.1794 ([DS 3013](#)).

(13) Cf. Pie XII, encycl. Mystici corporis: AAS 35(1943), p.216.

(14) "au sujet de la reconnaissanc envers les saints eux-mêmes" cf. E.Diehl, inscriptions latines christianae veteres, I Berolini, 1925 nn. 2008, 2382 et passim.

(15) Conc. Trid. Sess.25, de invocationne ... Sanstorum: Denz. 984 ([DS 1821](#)).

(16) Bréviaire Romain, invitatoriumù in festo Sanctorum Omnium.

(17) Cf. v.g. [2Th 1,10](#)

(18) Conc. Vat. II, Const. Sacra Liturgia, cap. 5, [SC 104](#).

(19) Canon Missae Romanae.

Directives pastorales

51 Cette foi vénérable de nos pères en la communion de vie qui existe avec nos frères déjà en possession de la gloire céleste, ou en voie de purification après leur mort, le saint Concile la recueille avec grande piété ; il propose à nouveau les décrets des saints Conciles: le deuxième de Nicée (20), celui de Florence (21), celui de Trente (30). En même temps, dans sa sollicitude pastorale, il exhorte tous les responsables, au cas où des abus, des excès ou des manques auraient pu ici où là s'introduire, à y porter remède avec zèle, en écartant ou corrigeant le mal, et en restaurant toutes choses de façon que le Christ et Dieu soient plus

parfaitement loués. Qu'ils enseignent aux fidèles que le culte authentique des saints ne consiste pas tant à multiplier les actes extérieurs, mais plutôt à pratiquer un amour de l'Eglise, "à fréquenter les saints pour les imiter, à nous unir à eux pour avoir part à leur sort, à obtenir le secours de leur intercession"(23). Par ailleurs, qu'on montre bien aux fidèles que la fréquentation des habitants du ciel, si elle est conçue selon la pleine lumière de la foi, bien loin de diminuer le culte d'adoration rendu à Dieu le Père par le Christ dans l'Esprit, l'enrichit au contraire plus généreusement(24).

En effet lorsque la charité mutuelle et la louange unanime de la Très Sainte Trinité nous font communier les uns aux autres, nous tous, fils de Dieu qui ne faisons dans le Christ qu'une seule famille (cf. [He 3,6](#)), nous répondons à la vocation profonde de l'Eglise, et nous prenons par avance une part déjà savoureuse à la liturgie de la gloire parfaite(25). A l'heure où le Christ apparaîtra, quand se réalisera la glorieuse résurrection des morts, la clarté de Dieu illuminera la Cité céleste et l'Agneau sera son flambeau (cf. [Ap 21,24](#)). Alors l'Eglise des saints tout entière, dans la joie suprême de la charité, adorera Dieu et "l'Agneau qui a été égorgé" ([Ap 5,12](#)), proclamant d'une seule voix: "A celui qui siège sur le trône et à l'Agneau, louange, honneur, gloire et domination dans les siècles des siècles" ([Ap 5,13-14](#)).

Notes:

(20) Conc. Nicée II, VII: Denz 302 ([DS 600](#)).

(21) Conc. Florence Decretum pro Graecis: Denz 693 ([DS 1304](#))

(22) Conc. Trente Sess. 25 De invocatione, veneratione et reliquiis Sanctorum et sacris imaginibus: Denz 984-988 ([DS 1821-1824](#)); sess. 25, Decretum de purgatorio: Denz 983 ([DS 1820](#)); Sess. 6 Decretum de iustificatione, can. 30: Denz 840 ([DS 1580](#))

(23) "Préface pour la fête des saints accordée à certains diocèses"

(24) Cf. S Pierre Canisius, catechismau Maior seu Summa Doctrinae christianae, cap. III (ed. F Streicher) Pars I, pp. 15-16, n.44 et pp. 100-101, n.49.

CHAPITRE VIII

LA BIENHEUREUSE VIERGE MARIE MERE DE DIEU DANS LE MYSTERE DU CHRIST ET DE L'EGLISE

I. Introduction

La Sainte Vierge dans le mystère du Christ

52 Ayant résolu, dans sa très grande bonté et sagesse, d'opérer la Rédemption du monde, Dieu "quand vint la plénitude du temps, envoya son Fils né d'une femme ... pour faire de nous des fils adoptifs" ([Ga 4,4-5](#)). C'est ainsi que son Fils, "à cause de nous les hommes et pour notre salut, descendit du ciel et prit chair de la Vierge Marie par l'action du Saint-Esprit"(1). Ce divin mystère de salut se révèle pour nous et se continue dans l'Eglise, que le

Seigneur a établie comme son Corps et dans laquelle les croyants, attachés au Christ chef et unis dans une même communion avec tous ses saints, se doivent de vénérer, "en tout premier lieu la mémoire de la glorieuse Marie, toujours vierge, Mère de notre Dieu et Seigneur Jésus Christ(2).

Notes:

(1) Credo in Missa Romana: Symbolum Constantiopolitanum: Mansi 3,566. Cf. Conc Ephèse ib. 4, 1130 (necnon ib. 2, 665 et 4, 1071). Conc. Chalcédoine, ib. 7, 111-116. Conc. Const. II, ib. 9; 375-396.

(2) "Canon de la messe romaine"

La Sainte Vierge et l'Eglise

53 La Vierge Marie en effet, qui, lors de l'Annonciation faite par l'ange, reçut le Verbe de Dieu à la fois dans son cœur et dans son corps, et présenta au monde la vie, est reconnue et honorée comme la véritable Mère de Dieu et du Rédempteur. Rachetée de façon éminente en considération des mérites de son Fils, unie à lui par un lien étroit et indissoluble, elle reçoit cette immense charge et dignité d'être la Mère du Fils de Dieu, et, par conséquent, la fille de prédilection du Père et le sanctuaire du Saint-Esprit, don d'une grâce exceptionnelle qui la met bien loin au-dessus de toutes les créatures dans le ciel et sur la terre. Mais elle se trouve aussi, comme descendante d'Adam, réunie à l'ensemble de l'humanité qui a besoin de salut ; bien mieux, elle est vraiment "Mère des membres "du Christ"... ayant coopéré par sa charité à la naissance à la naissance dans l'Eglise des fidèles qui sont les membres de ce Chef"(3). C'est pourquoi encore elle est saluée comme un membre suréminent et absolument unique de l'Eglise, modèle et exemplaire admirables pour celle-ci dans la foi et dans la charité, objet de la part de l'Eglise catholique, instruite par l'Esprit-Saint, d'un sentiment filial de piété, comme il convient pour une mère très aimante.

Notes:

(3) S Augustin, De S Virginitate, 6: PL 40, 399.

Intention du Concile

54 Aussi, présentant la doctrine de l'Eglise en laquelle le divin Rédempteur opère notre salut, le saint Concile se propose de mettre avec soin en lumière, d'une part le rôle de la bienheureuse Vierge dans le mystère du Verbe incarné et du Corps mystique, et d'autre part les devoirs des hommes rachetés envers la Mère de Dieu, Mère du Christ et Mère des hommes, des croyants en premier lieu ; le Concile toutefois n'a pas l'intention de faire au sujet de Marie un exposé doctrinal complet, ni de trancher les questions que le travail des théologiens n'a pu encore amener à une lumière totale. Par conséquent, demeurent légitimes les opinions qui sont librement proposées dans les écoles catholiques au sujet de celle qui occupe dans la Sainte Eglise la place la plus élevée au-dessus du Christ et nous est toute proche(4).

Notes:

(4) Cf. Paul VI, Alloc. au Concile, le 4 Déc. 1963:AAS 56 (1964) p.37.

II. Rôle de la Bienheureuse Vierge dans l'économie du

salut

La Mère du Messie dans l'ancien Testament

55 Les Saintes Ecritures de l'ancien et du Nouveau Testament et la Tradition vénérable mettent dans une lumière de plus en plus grande le rôle de la Mère du sauveur dans l'économie du salut et le proposent pour ainsi dire à notre contemplation. Les livres de l'Ancien Testament décrivent l'histoire du salut et la lente préparation de la venue du Christ au monde. Ces documents primitifs, tels qu'ils sont lus dans l'Eglise et compris à la lumière de la révélation postérieure et complète, font apparaître progressivement dans une plus parfaite clarté la figure de la femme, Mère du Rédempteur. Dans cette clarté, celle-ci se trouve prophétiquement esquissée dans la promesse d'une victoire sur le serpent faite à nos premiers parents tombés dans le péché (cf. [Gn 3,15](#)). De même, c'est elle, la Vierge, qui concevra et enfantera un fils auquel sera donné le nom d'Emmanuel (cf. [Is 7,14](#) cf. [Mi 5,2-3](#) [Mt 1,22-23](#)). Elle occupe la première place parmi ces humbles et ces pauvres du Seigneur qui espèrent et reçoivent le salut de lui avec confiance. Enfin, avec elle, la fille de Sion par excellence, après la longue attente de la promesse, s'accomplissent les temps et s'instaure l'économie nouvelle, lorsque le Fils de Dieu prit d'elle la nature humaine pour libérer l'homme du péché par les mystères de sa chair.

Marie à l'Annonciation

56 Mais le Père des miséricordes a voulu que l'Incarnation fût précédée par une acceptation de la part de cette Mère prédestinée, en sorte que, une femme ayant contribué à l'oeuvre de mort, de même une femme contribuât aussi à la vie. Ce qui est vrai à un titre exceptionnel de la Mère de Jésus donna au monde la vie, la vie même qui renouvelle tout, et fut pourvue par Dieu de dons à la mesure d'une si grande tâche. Rien d'étonnant, par conséquent, à ce que l'usage se soit établi chez les saints Pères, d'appeler la Mère de Dieu la Toute Sainte, indemne de toute tache de péché, ayant été pétrie par l'Esprit-Saint, et formée comme une nouvelle créature(5). Enrichie dès le premier instant de sa conception d'une sainteté éclatante absolument unique, la Vierge de Nazareth est saluée par l'ange de l'Annonciation, qui parle sur l'Ordre de Dieu, comme "pleine de grâce" (cf. [Lc 1,28](#)). Au messager céleste elle fait elle-même cette réponse: "Voici la servante du Seigneur, qu'il en soit de moi selon ta parole" ([Lc 1,38](#)). Ainsi Marie, fille d'Adam, donnant à la parole de Dieu son consentement, devient Mère de Jésus et, épousant à plein coeur, sans que nul péché ne la retienne, la volonté divine de salut, se livra elle-même intégralement, comme la servante du Seigneur, à la personne et à l'oeuvre de son Fils, pour servir, dans sa dépendance et avec lui, par la grâce du Dieu tout-puissant au mystère de la Rédemption. C'est donc à juste titre que les saints Pères considèrent Marie comme apportant au salut des hommes non pas simplement la coopération d'un instrument passif aux mains de Dieu, mais la liberté de sa foi et de son obéissance. En effet, comme dit saint Irénée, "par son obéissance elle est devenue, pour elle-même et pour tout le genre humain, cause de salut(6)". Aussi avec lui, bon nombre d'anciens Pères disent volontiers dans leurs prédications: "Le noeud dû à la désobéissance d'Eve, s'est dénoué par l'obéissance de Marie ; ce que la vierge Eve avait noué par son incrédulité, la Vierge Marie l'a dénoué par sa foi(7)" ; comparant Marie avec Eve, ils appellent Marie "la Mère des vivants(8)" et déclarent souvent: "par Eve la mort, par Marie la vie(9)".

Notes:

(5) Cf. S Germain Cont. Hom. in Annunt. Deiparae: PG 98, 328 A; In Dorm 2: col. 357. Anastasius Antioc. Serm. 2 de de Annunt.2: PG 89, 1377 serm. 3,2 col. 1388 C S Andreas Cret.Can. in B.V. Nat. 1, col. 812 A ; Hom. in dorm. 1: col. 1068 C S Sophronius, or. 2 in in

Annunt, 18: PG 87 (3) 3237 BD.

(6) S Irénée, Adv. Haer. III 22,4: PG 7,959 A; Harvey 2, 123.

(7) ibidem ; Harvey 2, 124.

(8) S Epiphanius, Haer 78, 18: PG 42, 728 CD 729

(9) S Hieronymus, Epis. 22, 21: PL 22, 408. Cf. S Augustin, Sserm.0 51, 2, 3,: PL 38, 335: serm. 232, 2 col. col. 1108. S Cyrillus Hieros, catec. 12,15PG 33, 741 S.Jean Chrisosthome, in Ps 44,7 PG 55, 193. S Damascène, Hom. 2 in in dorm. B.M.V. 3: PG 96, 728.

1964 Lumen Gentium 42

**Citations de
DS 368-369:**

Magistère

Catéchisme:
[650](#)

Catechismus:
[650](#)

Ezéchiel (CP) 11

Contre les mauvais conseillers de Jérusalem

11 ¹ L'Esprit m'enleva et m'amena à la porte orientale de la maison de Yahweh, celle qui regarde l'orient. Et voici qu'à l'entrée de la porte, il y avait vingt-cinq hommes, et je vis au milieu d'eux Jézonias, fils d'Azzur, et Pheltias, fils de Banaïas, chefs du peuple.

² Et Yahweh me dit: "Fils de l'homme, ce sont là les hommes qui méditent l'iniquité, et qui dorment de mauvais conseils dans cette ville;

³ qui disent: Le malheur n'est pas si proche! Bâtissons des maisons! Cette ville est la chaudière, et nous sommes la viande.

⁴ C'est pourquoi prophétise contre eux, prophétise, fils de l'homme."

⁵ Et l'Esprit de Yahweh tomba sur moi, et il me dit: "Dis: Ainsi parle Yahweh: C'est ainsi que vous parlez, maison d'Is-raël! Ce qui monte à votre esprit, moi je le connais.

⁶ Vous avez multiplié vos meurtres dans cette ville et rempli ses rues de cadavres.

⁷ C'est pourquoi ainsi parle le Seigneur Yahweh: Vos morts, que vous avez étendus au milieu de la ville, c'est la chair, et la ville est la chau-diè-re; mais on vous fera sortir du milieu d'elle.

⁸ Vous craignez l'épée, et je ferai venir sur vous l'épée, ---oracle du Seigneur Yahweh.

⁹ Je vous ferai sortir du milieu de la ville, je vous livrerai à la main des étrangers et j'exercerai sur vous mes jugements.

¹⁰ Vous tomberez par l'épée; je vous jugerai à la frontière d'Israël, et vous saurez que je suis Yahweh.

¹¹ Cette ville ne sera pas pour vous la chaudière, et vous ne serez pas la viande au milieu d'elle; c'est à la frontière d'Israël que je vous jugerai.

¹² Et vous saurez que je suis Yahweh dont vous n'avez pas suivi les ordonnances, ni pratiqué les lois; mais vous avez agi selon les lois des nations qui vous entou-rent.

¹³ Comme je prophétisais, Pheltias, fils de Banaïas, mourut; et je tombai sur ma face, et je criai à haute voix, et je dis "Ah! Seigneur, Yahweh, vas-tu anéan-tir ce qui reste d'Israël?"

Un esprit nouveau promis aux déportés

14 Et la parole de Yahweh me fut adressée en ces termes:

15 "Fils de l'homme, tes frères, tes frères, hommes de la pa-renté, et toute la maison d'Israël, ce sont tous ceux à qui les habitants de Jérusa-lem disent: Restez loin de Yahweh, c'est à nous que le pays a été donné en posses-sion.

16 C'est pourquoi dis-leur: Ainsi parle le Seigneur Yahweh: Oui, je les ai éloignés parmi les nations, je les ai dispersés dans les pays; mais je serai pour eux un sanctuaire pendant un peu de temps, dans les pays où ils sont allés.

17 C'est pourquoi dis-leur: Ainsi parle le Seigneur Yahweh: je vous rassemble-rai du milieu des peuples, je vous recueillerai des pays on vous avez été dis-persés, et je vous donnerai la terre d'Is-raël.

18 Ils y entreront et en ôteront toutes ses infamies et toutes ses abominations.

19 Et je leur donnerai un seul coeur; je mettrai au-dedans d'eux un esprit nouveau; et j'ôterai de leur chair le coeur de pierre, et je leur donnerai un coeur de chair,

20 afin qu'ils suivent mes ordonnances, et qu'ils gardent mes lois et les pratiquent; et ils seront mon peuple, et moi je serai leur Dieu.

21 Quant à ceux dont le coeur suit le coeur de leurs idoles abominables, je ferai retomber leurs oeuvres sur leurs têtes, ---oracle du Sei-gneur Yahweh.

Yahvé quitte Jérusalem

22 Alors les Chérubins dressèrent leurs ailes, et les roues se mirent en mouvement avec eux, et la gloire du Dieu d'Is-raël reposait au-dessus d'eux.

23 Et la gloire de Yahweh, s'élevant de dessus le milieu de la ville, s'arrêta sur la monta-gne qui est à l'orient de la ville.

Le prophète ramené en Chaldée

24 Et l'Esprit m'enleva et m'emmena en Chaldée auprès des captifs, en vision, dans l'esprit de Dieu; et la vision que j'avais eue disparut de devant moi.

25 Et je racontai aux captifs toutes les choses que Yahweh m'avait fait voir.

La captivité de Sédécias et la déportation du peuple

le mime du déporté

12¹ La parole de Yahweh me fut adressée en ces termes:

2 Fils de l'homme, tu habites au milieu d'une maison de rebelles, qui ont des yeux pour voir et qui ne voient point, qui ont des oreilles pour entendre et n'entendent point; car ils sont une mai-son de rebelles.

3 Et toi, fils de l'homme, fais-toi un bagage d'émigrant, et émigre de jour, à leurs yeux; émigre, à leurs yeux, du lieu où tu es dans un autre lieu peut-être verront-ils qu'ils sont une maison de rebelles.

4 Sors ton bagage, comme un bagage d'émigrant, de jour, à leurs yeux; et toi, pars le soir, à leurs yeux, comme on part pour émigrer.

5 A leurs yeux, creuse un trou dans la muraille et sors par là ton bagage.

6 A leurs yeux, mets-le sur ton épaule, emporte-le dans l'obscurité; voile-toi le visage, en

sorte que tu ne vois pas la terre; car je t'ai établi comme un signe pour la maison d'Israël."

⁷ Je fis ainsi, selon que j'en avais reçu l'ordre; je sortis de jour mon bagage, comme un bagage d'émigrant; le soir, je perçai de ma main un trou dans la mu-raille; et je fis sortir le bagage dans l'obs-curité, je le portai sur mes épaules, à leurs yeux.

⁸ Le matin, la parole de Yahweh me fut adressée en ces termes:

⁹ "Fils de l'homme, la maison d'Israël, la maison de rebelles, ne t'a-t-elle pas dit: Que fais--tu?"

¹⁰ Dis-leur: Ainsi parle le Seigneur Yahweh: Cet oracle est pour le prince qui est à Jérusalem, et pour toute la maison d'Israël qui se trouve dans cette ville.

¹¹ Dis: Je suis pour vous un emblème: comme j'ai fait, ainsi il leur sera fait, ils iront en exil, en captivité.

¹² Le prince qui est au milieu d'eux mettra son bagage sur son épaule dans l'obscurité et partira; on creusera un trou dans la muraille pour le faire sortir; il se voilera le visage, en sorte qu'il ne voie pas de ses yeux la terre.

¹³ J'étendrai mon filet sur lui, et il sera pris dans mes rêts; je l'emmènerai à Babylone, au pays des Chaldéens; mais il ne le verra point, et là il mourra.

¹⁴ Tous ceux qui l'entourent, ses auxiliaires et tous ses bataillons, je les disperserai à tout vent, et je les poursuivrai l'épée nue.

¹⁵ Et ils sauront que je suis Yahweh, quand je les aurai répandus parmi les nations; et dispersés dans les pays.

¹⁶ Et je laisserai d'entre eux un petit nombre d'hommes qui échapperont à l'épée, à la famine et à la peste, pour qu'ils racontent leurs abominations parmi les nations où ils iront; et ils sauront que je suis Yahweh."

Le pain et l'eau

¹⁷ La parole de Yahweh me fut adressée en ces termes:

¹⁸ "Fils de l'homme, tu mangeras ton pain dans l'agitation; et tu boiras ton eau dans l'inquiétude et l'angoisse.

¹⁹ Et tu diras au peuple du pays: Ainsi parle le Seigneur Yahweh pour les habitants de Jérusalem, pour la terre d'Israël: Ils mangeront leur pain dans l'angoisse, et ils boiront leur eau dans la désolation, parce que le pays sera dépeuplé de tout ce qu'il contient, à cause de la violence de tous ceux qui l'habitent.

²⁰ Les villes qui sont habitées seront désertes, le pays sera désolé, et vous saurez que je suis Yahweh."

Deux dictons populaires

²¹ La parole de Yahweh me fut adressée en ces termes:

²² "Fils de l'homme, qu'est-ce que ce dicton que vous répétez sur la terre d'Israël: Les jours se prolongent; toute vision reste sans effet?"

23 C'est pourquoi dis-leur: Ainsi parle le Seigneur Yahweh je ferai cesser ce dicton, et on ne le prononcera plus en Israël. Dis-leur au contraire: Les jours sont proches ainsi que la réalisation de toute parole de vision.

24 Car il n'y aura plus de vision de mensonge, ni de divination trompeuse, au milieu de la maison d'Israël.

25 Car moi, Yahweh, je parlerai; la parole que je dirai s'accomplira; elle ne sera plus différée. Oui, c'est en vos jours, maison rebelle, que je dirai la parole et que je l'exécuterai. ---oracle du Seigneur Yahweh. "

26 La parole de Yahweh me fut adressée en ces termes:

27 "Fils de l'homme, voici que la maison d'Israël dit: La vision qu'il voit est pour des jours lointains, et c'est pour des temps éloignés qu'il prophétise.

28 C'est pourquoi dis-leur: Ainsi parle le Seigneur Yahweh: Aucune de mes paroles ne sera plus différée; la parole que je dis va s'accomplir, ---oracle du Seigneur Yahweh."

Contre les faux prophètes

13¹ La parole de Yahweh me fut adressée en ces termes:

2 "Fils de l'homme, prophétise contre les prophètes d'Israël, qui prophétisent, et dis à ceux qui prophétisent de leur chef: Ecoutez la parole de Yahweh:

3 Ainsi parle le Seigneur Yahweh: Malheur aux prophètes insensés, qui suivent leur propre esprit, sans rien voir!

4 Comme des renards dans des ruines, tels sont tes prophètes, ô Israël.

5 Vous n'êtes pas montés aux brèches, et vous n'avez pas élevé de muraille autour de la maison d'Israël, pour tenir ferme dans la bataille, au jour de Yahweh.

6 Ils ont des visions vaines, et des divinations de mensonge, ceux qui disent: Oracle de Yahweh, sans que Yahweh les ait envoyés, et qu'ils puissent espérer l'accomplissement de leur parole.

7 N'est-ce pas des visions vaines que vous voyez, des divinations mensongères que vous prononcez, quand vous dites: Oracle de Yahweh! et moi, je n'ai point parlé?

8 C'est pourquoi ainsi parle le Seigneur Yahweh: Parce que vous proférez la vanité, et que vous avez des visions de mensonge, voici que je viens à vous, --oracle du Seigneur Yahweh.

9 Ma main sera sur les prophètes qui ont des visions vaines et des divinations de mensonge: Ils ne seront pas dans le conseil de mon peuple; ils ne seront pas inscrits dans le livre de la maison d'Israël, et ils n'entreront pas dans la terre d'Israël, -- et vous saurez que je suis le Seigneur Yahweh,

10 attendu qu'ils ont égaré mon peuple en disant: Paix! quand il n'y avait pas de paix. Mon peuple construit un mur et voici qu'ils le couvrent de plâtre!

11 Dis à ceux qui enduisent de plâtre, que le mur tombera. Viendra une pluie violente: Tombez, pierres de grêle! Vent des tempêtes, éclate!

12 Voici que le mur est tombé! Ne vous dira-t-on pas: Où est le plâtre dont vous l'aviez couvert?

13 C'est pourquoi ainsi parle le Seigneur Yahweh: Dans mon courroux, je déchaînerai un vent

de tempêtes; dans ma colère, je ferai venir une pluie violente, et, dans mon courroux, des pierres de grêle pour exterminer.

14 J'abattrais le mur que vous avez couvert de plâtre, je le renverserai par terre, et le fondement en sera mis à nu; il tombera, et vous périrez au milieu de ses décombres, et vous saurez que je suis Yahweh.

15 J'assouvirai ma colère contre le mur, et contre ceux qui l'ont couvert de plâtre, et je vous dirai: Plus de mur! Plus de ces gens qui le replâtraient,

16 de ces prophètes d'Israël qui prophétisaient sur Jérusalem et qui voyaient pour elle des visions de paix, quand il n'y avait point de paix, --oracle du Seigneur Yahweh!"

Contre les fausses prophétesses

17 "Et toi, fils de l'homme, tourne ta face contre les filles de ton peuple qui prophétisent de leur propre chef,

18 et prophétise contre elles, et dis: Ainsi parle le Seigneur Yahweh: Malheur à celles qui cousent des coussins pour toutes les jointures des mains, et qui font des oreillers pour toutes les têtes de toute taille, pour prendre les âmes au piège. Vous prendriez au piège les âmes de mon peuple, et vos âmes, à vous, vivraient!

19 Vous m'avez déshonoré auprès de mon peuple, pour une poignée d'orge et pour un morceau de pain, faisant mourir des âmes qui ne doivent point mourir, et faisant vivre des âmes qui ne doivent point vivre, trompant ainsi mon peuple qui écoute le mensonge.

20 C'est pourquoi ainsi parle le Seigneur Yahweh: Voici que j'en veux à vos coussins, par lesquels vous prenez les âmes au piège, et je les ferai s'envoler; ces coussins, je les déchirerai de dessus vos bras, et je délivrerai les âmes que vous prenez au piège, afin qu'elles s'envolent.

21 Je déchirerai vos oreillers, et j'arracherai mon peuple de vos mains, et ils ne seront plus une proie dans vos mains, et vous saurez que je suis Yahweh.

22 Parce que vous affligez le coeur du juste par des mensonges, quand moi-même je ne l'ai pars affligé, et que vous affermissiez les mains du méchant, en sorte qu'il ne revienne pas de sa voie mauvaise, pour vivre,

23 à cause de cela, vous n'aurez plus de visions vaines, et vous n'aurez plus de divinations; j'arracherai mon peuple de vos mains, et vous saurez que je suis Yahweh."

Contre les idolâtres qui consultent Yahvé

14 ¹ Quelques-uns des anciens d'Israël vinrent auprès de moi et s'assirent devant moi. ² Et la parole de Yahweh me fut adressée en ces termes:

³ "Fils de l'homme, ces gens-là ont dressé dans leur coeur leurs infâmes idoles, et ils mettent devant leur face le scandale qui les fait pécher: me laisse-rai-je interroger par eux? ⁴ C'est pourquoi parle-leur et dis-leur: Ainsi parle le Seigneur Yahweh: Quiconque de la maison d'Israël dresse en son coeur ses infâmes idoles et met devant sa face le scandale qui le fait pécher, s'il vient vers le prophète, moi, Yahweh, je lui répondrai par moi-même, comme le mérite la multitude de ses idoles, ⁵ afin de prendre la maison d'Israël par son propre coeur,

elle qui, avec toutes ses idoles infâmes, s'est détournée de moi. ⁶ C'est pourquoi dis à la maison d'Israël: Ainsi parle le Seigneur Yahweh: Revenez et détournez-vous de vos idoles infâmes, et détournez votre face de toutes vos abominations. ⁷ Car quiconque de la maison d'Israël ou des étrangers séjournant en Israël se détourne de moi, dresse dans son coeur ses infâmes idoles et met devant sa face le scandale qui le fait pécher, s'il vient vers le prophète afin qu'il n'interroge pour lui, moi Yahweh je lui répondrai moi-même. ⁸ Je dirigerai ma face contre cet homme, je le détruirai pour faire de lui un signe et un proverbe; je le retrancherai du milieu de mon peuple, et vous saurez que je suis Yah-weh. ⁹ Et si le prophète se laisse séduire et qu'il prononce quelque parole, c'est moi, Yahweh, qui aurai séduit ce prophète; et j'étendrai ma main sur lui, et je l'exterminerai du milieu de mon peuple d'Israël. ¹⁰ Ils porteront ainsi la peine de leur iniquité, -- telle l'iniquité de celui qui interroge, telle l'iniquité du prophète, -- ¹¹ afin que la maison d'Israël ne s'égare plus loin de moi, et qu'elle ne se souille plus par toutes ses transgressions. Alors ils seront mon peuple, et moi je serai leur Dieu, --oracle du Seigneur Yahweh."

Justice des châtements de Yahvé

¹² La parole de Yahweh me fut adressée en ces termes:

¹³ "Fils de l'homme, si un pays péchait contre moi par révolte, et si j'étendais ma main sur lui en brisant pour lui le bâton du pain, et si je lui envoyais la famine, en exterminant hommes et bêtes, ¹⁴ et qu'il y eut ces trois hommes au milieu de ce pays, Noé, Daniel et Job,... eux sauveraient leur âme par leur justice, ---oracle du Seigneur Yahweh. ¹⁵ Si je faisais passer dans le pays des bêtes malfaisantes, et qu'il fût dépeuplé, et qu'il devint un désert où personne ne passerait à cause des bêtes, ¹⁶ et qu'il y eût ces trois hommes au milieu de ce pays, je suis vivant, ---oracle du Seigneur Yahweh: Ils ne sauveraient ni fils ni filles; eux seuls seraient sauvés, mais le pays serait dévasté. ¹⁷ Ou si je faisais venir l'épée sur ce pays, et que je dise: Que l'épée passe sur le pays!... en exterminant hommes et bêtes, ¹⁸ et qu'il y eût ces trois hommes au milieu de ce pays, je suis vivant, ---oracle du Seigneur Yahweh: Ils ne sauveraient ni fils, ni filles; eux seuls seraient sauvés. ¹⁹ Ou si j'envoyais la peste sur ce pays, et que je répandisse sur lui mon courroux dans le sang, en exterminant hommes et bêtes, ²⁰ et que Noé, Daniel et Job fussent au milieu de ce pays, je suis vivant, ---oracle du Seigneur Yahweh: Ils ne sauveraient ni fils, ni filles, mais eux sauveraient leur âme par leur justice. ²¹ Car ainsi parle le Seigneur Yahweh: Même quand j'aurai envoyé contre Jérusalem mes quatre châtements terribles, l'épée, la famine, les bêtes malfaisantes et la peste, en exterminant hommes et bêtes, ²² voici qu'il y aura un reste qui échappera, qui sortira de la ville, des fils et des filles. Voici qu'ils viendront vers vous: vous verrez leur conduite et leurs oeuvres, et vous vous consolerez du mal que j'aurai fait venir sur Jérusalem, de tout ce que j'aurai fait venir sur elle. ²³ Ils vous consoleront, quand vous verrez leur conduite et leurs oeuvres, et vous saurez que ce n'est pas sans cause que j'aurai fait tout ce que je lui aurai fait, ---oracle du Seigneur Yahweh."

Le bois de la vigne

15 ¹ La parole de Yahweh me fut adressée en ces termes:

² "Fils de l'homme, en quoi le bois de la vigne vaut-il plus que tout autre bois, que le rameau qui est parmi les arbres de la forêt?

³ En prend-on du bois, pour en fabriquer un ouvrage? En tire-t-on une cheville, pour y suspendre quelque objet?

⁴ Voici qu'on le livre au feu pour qu'il le consume; le feu en dévore les deux bouts, et le milieu brûle: sera-t-il bon a quelque usage?

⁵ Voici que, lorsqu'il était entier, il n'était employé à aucun ouvrage: combien moins, quand le feu l'a consumé et brûlé, pourrait-on l'employer à quelque usage?

⁶ C'est pourquoi ainsi parle le Seigneur Yahweh: Tel que le bois de la vigne parmi les bois de la forêt ce bois que je livre au feu pour le consumer, tels je livrerai les habitants de Jérusalem.

⁷ Je dirigerai ma face contre eux; ils ont échappé au feu, et le feu les consumera, et vous saurez que je suis Yahweh, quand je tournerai ma face contre eux.

⁸ Et je ferai du pays un désert, parce qu'ils ont été infidèles, ---oracle du Seigneur Yahweh. "

Jérusalem sous l'emblème d'une prostituée

16 ¹ La parole de Yahweh me fut adressée en ces termes: ² Fils de l'homme, fais connaître à Jérusalem ses abominations et dis:

³ Ainsi parle le Seigneur Yahweh, à Jérusalem: Par ton origine et ta naissance, tu es de la terre du Chananéen; ton père était l'Amorrhéen et ta mère une Héthéenne. ⁴ Quant à ta naissance, le jour où tu naquis, ton cordon n'a pas été coupé, et tu n'as pas été baignée dans l'eau pour être purifiée; tu n'as pas été frottée de sel, ni enveloppée de langes. ⁵ Aucun oeil n'eut pitié du toi pour te rendre un seul de ces soins, par compassion pour toi; mais on te jeta, par dégoût de toi, sur la face des champs, le jour de ta naissance.

⁶ Je passai près de toi et je te vis te dé-battant dans ton sang, et je te dis: Vis dans ton sang. ⁷ Je te fis multiplier comme l'herbe des champs; tu te multiplias et tu grandis; tu acquis une beauté par-faite; tes seins se formèrent et tu arrivas à la puberté; mais tu étais nue, entièrement nue. ⁸ Et je passai près de toi et je te vis; et voici que ton temps était venu, le temps des amours; j'étendis sur toi le pan de mon manteau et je couvris ta nudité; je te fis un serment et j'entrai en alliance avec toi, --oracle du Seigneur Yahweh, - et tu fus à moi.

⁹ Je te baignai dans l'eau, et je lavai ton sang de dessus toi, et je t'oignis d'huile. ¹⁰ Je te vêtis de broderie, et je te chaussai de peau de veau marin; je ceignis ta tête d'un voile de lin, et je te couvris de soie. ¹¹ Je t'ornai d'une parure: je mis des bracelets à tes mains, et un collier à ton cou; ¹² je mis à ton nez un anneau, des boucles à tes oreilles, et sur ta tête un magnifique diadème. ¹³ Tu t'ornas d'or et d'argent, et tu fus vêtue de lin, de soie et de broderie; la fleur de froment, le miel et l'huile étaient ta nourriture; tu devins extraordinairement belle, et tu arrivas à la dignité royale. ¹⁴ Ton nom se répandit parmi les nations à

cause de ta beauté; car elle était parfaite, grâce à ma splendeur que j'avais répandue sur toi, --oracle du Seigneur Yahweh.

¹⁵ Mais tu mis ta confiance en ta beauté, et tu te prostituas à la faveur de ton nom; tu

prodiguas tes amours à tout passant, te livrant à lui. ¹⁶ Et tu as pris de tes vêtements, et tu t'en es fait des hauts lieux aux couleurs variées, et tu t'es prostituée dessus: ce qui ne s'était jamais fait et ne se fera jamais. ¹⁷ Tu as pris tes bijoux, faits de mon or et de mon argent que je t'avais donnés, et tu t'en es fait des images d'hommes, auxquelles tu t'es prostituée.

¹⁸ Tu as pris tes vête-ments brodés et tu les en as couvertes, et tu as mis devant elles mon huile et mon encens. ¹⁹ Mon pain que je t'avais donné, la fleur de froment, l'huile et le miel dont je te nourrissais, tu les as mis devant elles en offrande d'agréable odeur. Voilà ce qui s'est fait, --oracle du Sei-gneur Yahweh.

²⁰ Tu as pris tes fils et tes filles que tu m'avais enfantés; tu les leur a offerts en sacrifice pour qu'ils les dévo-rassent. ²¹ Etait-ce trop peu de tes prostitutions, que tu aies égorgé mes fils, et que tu les leur aies livrés, en les faisant passer par le feu en leur honneur? ²² Et au milieu de toutes tes abominations et de tes prostitutions, tu ne t'es pas souvenue des jours de ta jeunesse, quand tu étais nue, complètement nue, te débattant dans ton sang.

²³ Après toutes tes méchantes actions, - malheur, malheur à toi! oracle du Seigneur Yahweh-- ²⁴ tu t'es construit une voûte et tu t'es fait un tertre sur toutes les places. ²⁵ A chaque carrefour tu as élevé ton tertre; tu as souillé ta beauté; tu t'es livrée à tout passant, tu as multiplié tes prostitutions. ²⁶ Tu t'es prostituée aux fils de l'Egypte, tes voisins, aux membres vigoureux, et tu as multiplié tes prostitutions pour m'irriter. ²⁷ Et voici que j'ai étendu ma main sur toi; j'ai diminué ta portion; je t'ai livrée au bon plaisir de tes ennemies, les filles des Philistins, qui ont rougi de ta conduite criminelle. ²⁸ Et tu t'es prostituée aux fils d'Assur, parce que tu n'étais pas rassa-siée; et, après t'être prostituée à eux, tu n'as pas encore été rassasiée. ²⁹ Et tu as multiplié tes prostitutions dans le pays de Chanaan jusqu'en Chaldée, et avec cela tu n'a pas encore été rassasiée. ³⁰ Oh! que ton coeur est faible, -- oracle du Seigneur Yahweh, -- pour que tu aies fait toutes ces choses, ce que fait le

prostituée la plus dévergondée! ³¹ Quand tu construisais ta voûte à chaque carrefour et que tu faisais ton tertre à chaque place, tu n'étais pas comme la prostituée, car tu dédaignais le salaire; tu étais la femme adultère, ³² qui prend des étrangers à la place de son mari. ³³ A toutes les prostituées on donne des pré-sents; mais toi, tu as donné tes présents à tous tes amants, tu les a payés, pour qu'ils viennent vers toi, de toutes parts, pour tes prostitutions.

³⁴ Il t'est arrivé, dans tes prostitutions, le contraire de ce qui arrive aux autres femmes: personne ne te recherchait. En donnant des présents alors qu'on ne t'en faisait pas, tu as été au rebours des autres.

³⁵ C'est pourquoi, prostituée, écoute la parole de Yahweh: ³⁶ Ainsi parle le Seigneur Yahweh: Parce que ton airain a été répandu et que ta nudité a été découverte, dans tes prostitutions avec tes amants et avec toutes tes abominables idoles, et à cause du sang de tes enfants que tu leur as donnés, ³⁷ à cause de cela voici que je rassemblerai tous tes amants avec lesquels tu as eu commerce, tous ceux que tu as aimés, avec tous ceux que tu as haïs; je vais les rassembler contre toi de toutes parts; je découvrirai ta nu-dité devant eux, et ils verront toute ta nudité. ³⁸ Je te jugerai selon le droit des femmes adultères et de celles qui répan-dent le sang; et je ferai de toi une victime sanglante de fureur et de jalousie.

³⁹ Je te livrerai entre leurs mains; ils abattront ta voûte et démoliront tes hauts lieux; ils te dépouilleront de tes vêtements, prendront tes bijoux et te laisseront nue, complètement nue.

⁴⁰ Ils feront monter contre toi une assemblée; ils te lapideront et te perceront de leurs

épées. ⁴¹ Ils brûleront tes maisons par le feu et ils exécuteront contre toi des jugements, sous les yeux de beaucoup de femmes; je ferai cesser tes prostitutions, et tu ne feras plus de présents. ⁴² J'assouvirai sur toi mon courroux, et ma jalousie s'éloignera de toi; je

m'apaiserai et ne serai plus irrité. ⁴³ Parce que tu ne t'es pas souvenue des jours de ta jeunesse et que tu m'as irrité par tous ces excès, voici que moi, à mon tour, je ferai retomber ta conduite sur la tête, --oracle du Seigneur Yahweh; et tu ne commettras plus l'impudicité avec toutes tes abominations.

⁴⁴ Voici que tous ceux qui disent des pro-verbages en feront à ton sujet en disant: ⁴⁵ Telle mère, telle fille! "Tu es bien la fille de ta mère qui a rejeté son mari et ses enfants, et tu es la soeur de tes soeurs qui ont rejeté leurs maris et leurs enfants; votre mère est une

Héthéenne, et votre père un Amorrhéen. ⁴⁶ Ta grande soeur, qui demeure à ta gauche, c'est Samarie avec ses filles; et ta petite soeur, qui demeure à ta droite, c'est Sodome avec ses

filles. ⁴⁷ Tu n'as pas seulement marché dans leurs voies et agi selon leurs abominations:

c'était trop peu; ⁴⁸ tu t'es corrompue plus qu'elles dans toutes tes voies. Je suis vivant, -- oracle du Seigneur Yahweh: Sodome, ta soeur, elle et ses filles, n'ont pas fait ce que tu as

fait, toi, et tes filles. ⁴⁹ Voici quel fut le crime de Sodome, ta soeur: l'orgueil, l'abondance et l'insouciant repos où elle vivait avec ses filles, et elle ne soutenait pas la main du malheureux

et de l'indigent. ⁵⁰ Elles sont devenues orgueilleuses, et elles ont commis l'abomination devant moi, et je les ai fait disparaître quand j'ai vu cela. ⁵¹ Samarie n'a pas commis la

moitié de tes péchés; tu as multiplié tes abominations plus qu'elles ne l'avaient fait, et tu as justifié tes soeurs par toutes tes abominations que tu as commises. ⁵² Porte donc, toi aussi,

ton opprobre, que tu rejetais sur tes soeurs, à cause de tes péchés par lesquels tu t'es rendue plus abominable qu'elles; elles sont plus justes que toi. Toi aussi, sois couverte de

confusion et porte ton opprobre, puisque tu as justifié tes soeurs. ⁵³ Je ramènerai leurs captifs, les captifs de Sodome et de ses filles, les captifs de Samarie et de ses filles, et tes

captifs parmi les leurs, ⁵⁴ afin que tu portes ton opprobre et que tu sois confuse de tout ce

que tu as fait pour les consoler. ⁵⁵ Ta soeur Sodome et ses filles reviendront à leur premier état, Samarie et ses filles reviendront à leur premier état; et toi et tes filles, vous reviendrez

à votre premier état. ⁵⁶ Ta soeur Sodome n'était pas nommée par ta bouche aux jours de

ton orgueil, ⁵⁷ avant que ta perversité fut mise à nu, comme au temps où tu fus outragée par les filles de la Syrie et de tous ses alentours, par les filles des Philistins qui t'insultaient

autour de toi. ⁵⁸ Ton crime et les abominations, tu en as porté la peine, --oracle de Yahweh.

⁵⁹ Car ainsi parle le Seigneur Yahweh: J'agirai avec toi comme tu as agi, toi qui as méprisé

ton serment en rompant l'alliance. ⁶⁰ Mais moi, je me souviendrai de mon alliance que j'ai

contractée avec toi aux jours de ta jeunesse, et j'établirai avec toi une alliance éternelle. ⁶¹

Tu te souviendras de ta conduite et tu en auras honte, quand tu recevras tes soeurs, celles qui sont plus grandes que toi avec celles qui sont plus petites que toi, et que je te les

donnerai pour filles, mais non en vertu de ton alliance. ⁶² J'établirai mon alliance avec toi, et

tu sauras que je suis Yahweh, ⁶³ afin que tu te souviennes et que tu rougisses, afin que tu n'ouvres plus la bouche à cause de ta confusion, quand je ferai l'expiation pour toi, pour tout ce que tu as fait, --oracle du Seigneur Yahweh."

Punition de Sédécias rebelle envers le roi de Babylone

Allégorie des aigles et du cep

17 ¹ La parole de Yahweh me fut adressée en ces termes:

² "Fils de l'homme, propose une énigme et raconte une parabole à la maison d'Israël, et dis:

³ Ainsi parle le Seigneur Yahweh: Le grand aigle, aux grandes ailes, à la large envergure, et couvert d'un plu-mage aux couleurs variées, vint vers le Liban et enleva la cime du cèdre. ⁴ Il arracha le plus élevé de ses rameaux, l'emporta dans un pays de Chanaan et le plaça dans une ville de marchands. ⁵ Puis il prit du plant du pays et le plaça dans un sol fertile; il le mit près d'une eau abondante et le planta comme un saule. ⁶ Ce rejeton poussa et devint un cep de vigne étendu, peu élevé; ses rameaux étaient tournés vers l'aigle et ses racines étaient sous lui; il devint un cep, donna des jets et poussa des branches.

⁷ Il y avait un autre grand aigle, aux grandes ailes, au plumage abondant; et voici que cette vigne étendit avidement ses racines vers lui, et que, du parterre où elle était plantée, elle poussa vers lui ses rameaux pour qu'il l'arrosât. ⁸ Elle était plantée dans une bonne terre, auprès d'eaux abondantes, de ma-nière à pousser du feuillage et à porter du fruit, pour devenir une vigne magni-fique.

⁹ Dis: Ainsi parle le Seigneur Yahweh: Prospérera-t-elle? N'arrachera-t-on pas ses racines et n'abattra-t-on pas son fruit pour qu'elle sèche? Toutes les jeu-nes feuilles qu'elle poussait se dessécheront. Il ne faudra ni un bras puissant ni beaucoup de gens pour l'enlever de ses racines. ¹⁰ Et voici qu'elle est plantée; mais prospérera-t-elle? Dès que le vent d'Orient l'aura touchée, ne séchera-t-elle pas? Dans le parterre où elle a poussé, elle séchera."

11 La parole de Yahweh me fut adressée en ces termes:

12 "Dis donc à la maison rebelle: Ne savez-vous pas ce que cela signifie? Dis: Voici que le roi de Baby-lone est allé à Jérusalem, qu'il a pris son roi et ses chefs et les a fait venir auprès de lui à Babylone. ¹³ Puis il a pris un homme de la race royale, il a conclu une alliance avec lui et lui a fait prêter ser-ment. Il avait pris les hommes puissants du pays, ¹⁴ pour que le royaume fût dans pouvoir observant son alliance pour subsister. ¹⁵ Mais il s'est révolté contre lui, envoyant ses messagers en Egypte pour qu'on lui donnât des chevaux et beaucoup d'hom-mes. Réussira-t-il? Echappera-t-il, celui qui fait de telles choses? Il a rompu l'alliance, et il échapperait! ¹⁶ Je suis vi-vant,--oracle du Seigneur Yahweh: C'est dans la ville du roi qui l'a fait régner, dont il a méprisé le serment et dont il a rompu l'alliance, c'est chez lui, dans Babylone, qu'il mourra. ¹⁷ Et le pharaon n'agira pas pour lui, dans la guerre, avec une grande armée et un peuple nombreux, quand un élèvera des terras-ses et qu'on construira des murs pour faire périr beaucoup d'hommes! ¹⁸ Il a méprisé le serment en rompant

l'alliance, et voilà qu'il avait donné sa main! Il a fait tout cela, il n'échappera pas.¹⁹ C'est pourquoi ainsi parle le Seigneur Yahweh: Je suis vivant: c'est mon serment qu'il a méprisé, et mon alliance qu'il a rompue; je ferai retomber cela sur sa tête.²⁰ J'étendrai sur lui mon rets, et il sera pris dans mon filet; je le ferai venir à Babylone, et là je le mettrai en cause pour sa perfidie qu'il a montrée envers toi. 21 Tous ses fuyards de toutes ses troupes tomberont par l'épée, et ceux qui resteront seront dispersés à tout vent; et vous saurez que moi, Yahweh, j'ai parlé.

²² Ainsi parle le Seigneur Yahweh: Je prendrai, moi, un rameau de la cime du cèdre élevé et je le planterai; de l'extré-mité de ses branches je couperai un tendre rameau, et je le planterai sur une montagne haute et élevée.²³ Je le planterai sur la haute Montagne d'Israël; il poussera des branches et portera du fruit, et il deviendra un cèdre majes-tueux; tout passereau, tout oiseau habi-tera sous lui; ils habiteront à l'ombre de ses rameaux.²⁴ Et tous les arbres des champs sauront que moi, Yahweh, j'ai abaissé l'arbre qui était élevé, et élevé l'arbre qui était abaissé, que j'ai fait sécher l'arbre vert et fait verdier l'arbre sec. Moi, Yahweh, j'ai parlé et j'agirai."

Les rétributions divines

18¹ La parole de Yahweh me fut adressée en ces termes:

² "Pourquoi donc proférez-vous ce pro-verbe, au sujet du pays d'Israël: "Les pères mangent du verjus, et les dents des fils en sont agacées?"³ Je suis vivant, --oracle du Seigneur Yahweh: Vous n'aurez plus lieu de proférer ce proverbe en Israël.⁴ Voici que toutes les âmes sont à moi: l'âme du fils comme l'âme du père est à moi; l'âme qui pêche sera celle qui mourra.

⁵ Si un homme est juste et pratique le droit et la justice; ⁶ s'il ne mange pas sur les montagnes et n'élève pas les yeux vers les idoles infâmes de la maison d'Is-raël; s'il ne déshonore pas la femme de son prochain et ne s'approche pas d'une femme pendant sa souillure; ⁷ s'il m'op-prime personne, s'il rend au débiteur son gage, s'il ne commet pas de rapines, s'il donne son pain à celui qui a faim et couvre d'un vêtement celui qui est nu; ⁸ s'il ne prête pas à usure et ne prend pas d'intérêt; s'il détourne sa main de l'iniquité; s'il juge selon la vérité entre un homme et un autre; ⁹ s'il suit mes préceptes et observe mes lois, en agissant avec fidélité, celui-là est juste; il vivra --oracle du Seigneur Yahweh.

¹⁰ Mais cet homme engendre un fils violent, qui verse le sang et qui fait à son frère quelque-une de ces choses, ¹¹ -- mais lui-même n'a pas fait toutes ces choses; -- il mange sur les montagnes, il désho-nore la femme de son prochain, il opprime le pauvre et le malheureux; ¹² il commet des rapines, il ne rend pas le gage, il lève les yeux vers les idoles, il commet une humiliation; ¹³ il prête à usure et prend un intérêt, et il vivrait!... Il ne vivra pas il a commis toutes ces abominations, il doit mourir; son sang sera sur lui.

¹⁴ Mais voici qu'un homme a engendré un fils; ce fils a vu tous les péchés qu'a commis son père; il les a vus et n'a rien fait de semblable. ¹⁵ Il n'a pas mangé sur les montagnes, il n'a pas levé les yeux vers les idoles infâmes de la maison d'Israël; il n'a pas déshonoré la femme

de son prochain; ¹⁶ il n'a opprimé per-sonne et n'a pas pris de gage, il n'a pas commis de rapines; Il a donné son pain à l'affamé, il a couvert d'un vêtement celui qui était nu; ¹⁷ il n'a pas fait peser sa main sur le pauvre, il n'a pris ni usure, ni intérêts; il a observé mes lois et suivi mes préceptes, -- celui-là ne mourra point pour l'iniquité de son père; il vivra certainement. ¹⁸ Son père qui a multiplié la violence, qui a pratiqué la rapine envers son frère et qui a fait ce qui n'était pas bien au milieu de son peuple, voici que lui, il mourra pour son iniquité.

¹⁹ Et vous dites: "Pourquoi le fils ne porte-t-il pas l'iniquité de son père?" Mais le fils a agi suivant le droit et la justice, il a observé tous mes pré-ceptes et les a mis en pratique: il vivra certainement. ²⁰ L'âme qui pêche c'est celle qui mourra; le fils ne portera pas l'iniquité du père, et le père ne portera pas l'iniquité du fils; la justice du juste sera sur lui, et la méchanceté du méchant sera sur lui. ²¹ Quant au méchant, s'il se détourne de tous ses péchés qu'il commis, s'il observe tous mes préceptes et agit selon le droit et la justice, il vivra, il ne mourra pas. ²² De toutes les transgressions qu'il a commises, on ne se souviendra plus à cause de la justice qu'il a pratiquée, il vivra. ²³ Prendrai-je plaisir à la mort du méchant,--oracle du Seigneur Yahweh? N'est-ce pas plutôt à ce qu'il se détourne de ses voies et qu'il vive? ²⁴ Et si le juste se détourne de sa justice et qu' il commette l'iniquité, selon toutes les abominations que le méchant commet, --il tes ferait et il vivrait!... --de toutes ses oeuvres de justice qu'il a pratiquées, on ne se souviendra plus; à cause de la transgression dont il s'est rendu coupable et de son péché qu'il a commis, à cause de cela il mourra. ²⁵ Vous dites: "La voie du Seigneur n'est pas droite?" Ecoutez donc, maison d'Israël: Est-ce ma voie qui n'est pas droite? Ne sont-ce pas vos voies qui ne sont pas droites? ²⁶ Quand le juste se détourne de sa justice et commet l'iniquité, et que là-dessus il meurt, c'est à cause de l'iniquité qu'il à commise qu'il meurt. ²⁷ Et si le méchant se détourne de sa méchanceté qu'il a pratiquée et qu'il agisse suivant le droit et la justice, il fera vivre son âme. ²⁸ S'il ouvre les yeux et se détourne de toutes ses transgressions qu'il a commises, il vivra certainement, et il ne mourra point. ²⁹ Mais la maison d'Israël dit: "La voie du Seigneur n'est pas droite." Sont-ce mes voies qui ne sont pas droites, maison d'Israël? Ne sont-ce pas vos idoles qui ne sont pas droites?

³⁰ C'est pourquoi je vous jugerai chacun selon ses voies, maison d'Israël,--oracle du Seigneur Yahweh. Détournez-vous et convertissez-vous de toutes vos transgressions, et l'iniquité ne deviendra pas votre ruine. ³¹ Rejetez loin de vous toutes les transgressions que vous avez commises; faites-vous un coeur nouveau et un esprit nouveau. Pourquoi mourriez-vous, maison d'Israël? ³² Car je ne prends point plaisir à la mort de celui qui meurt, --oracle du Seigneur Yahweh; convertissez-vous donc et vivez."

Ezéchiel (CP) 11

**Citations de
DS 371-372:**

Magistère

Catéchisme:
[406](#)

Catechismus:
[406](#)

Catéchisme France:
[119](#)

Isaïe (CP) 56

Promesses aux étrangers et aux eunuques

56 ¹ Ainsi parle Yahweh; Observez le droit et pratiquez ce qui est juste, car mon salut est près d'arriver, et ma justice va se manifester. ² Heureux l'homme qui fera cela, et le fils de l'homme qui s'y attachera, gardant le sabbat sans le profaner, et gardant sa main pour ne faire aucun mal! ³ Que le fils de l'étranger, attaché à Yahweh, ne dise pas: "Yahweh n'exclura certainement de son peuple!" et que l'eunuque ne dise pas "Voici que je suis un arbre sec!" ⁴ Car ainsi parle Yahweh aux eunuques A ceux qui garderont mes sabbats, qui choisiront ce qui m'est agréable, et qui s'attacheront à mon alliance, ⁵ je donnerai dans ma maison et dans mes murs un monument et un nom, meilleurs que des fils et des filles; je leur donnerai un nom éternel, qui ne périra pas. ⁶ Et les fils de l'étranger, attachés à Yahweh, pour le servir et pour aimer son nom, pour être ses serviteurs, tous ceux qui gardent le sabbat, sans le profaner; et qui tiennent ferme à mon alliance, ⁷ je les amènerai à ma montagne sainte, et je les réjouirai dans ma maison de prière; leurs holocaustes et leurs sacrifices seront agréés sur mon autel; car ma maison sera appelée une maison de prière, pour tous tes peuples, ⁸ oracle du Seigneur Yahweh; qui rassemble les exilés d'Israël! J'en rassemblerai encore d'autres vers lui; avec ceux qui sont déjà rassemblés. ⁹ Vous tous, animaux des champs, venez dévorer, et vous toutes aussi, bêtes de la forêt! ¹⁰ Les gardiens d'Israël sont tous aveugles, ils ne savent rien; ce sont tous des chiens muets, qui ne peuvent pas aboyer; ils rêvent, ils se couchent, ils aiment à dormir. ¹¹ Ce sont des chiens voraces, ils ne savent pas se rassasier. Et ce sont des bergers, ils ne savent rien comprendre! Tous suivent leur propre chemin, chacun selon son profit, du premier jusqu'au dernier. ¹² "Venez, je vais chercher du vin, et nous nous remplirons de liqueurs fortes et demain sera comme aujourd'hui, grand, très grand jour de joie!"

La disparition des justes

57 ¹ Cependant, le juste disparaît, et personne ne le prend à coeur; les hommes pieux sont enlevés, et nul ne prend garde que le juste a été retiré du malheur, ² et qu'il entre dans la paix! Ils reposent sur leurs couches, ceux qui ont suivi le droit chemin! ³ Mais vous, approchez ici, fils de la magicienne, race de l'adultère et de la prostituée! ⁴ De qui vous moquez-vous? Contre qui ouvrez-vous la bouche, et tirez-vous la langue? N'êtes-vous pas des enfants de prévarication, une race de mensonge? ⁵ Vous vous échauffez près des térébinthes, sous tout arbre vert! vous égorgez les enfants dans les vallées, sous les grottes des rochers? ⁶ Ta part est dans les pierres polies du torrent; voilà, voilà ton lot! Tu as été

jusqu'à leur verser des libations, à leur présenter des offrandes! Puis-je être satisfait de cela?

⁷ Sur une montagne haute et élevée tu as établi ta couche! Et c'est là que tu montes pour faire des sacrifices. ⁸ Derrière la porte et les poteaux, tu as mis ton mémorial; car, loin de moi, tu découvres ta couche, tu y montes, tu élargis ton lit, et tu leur fixes ton salaire; tu aimes leurs embrassements, tu souilles tes regards! ⁹ Tu te présentes devant le roi avec de l'huile; tu multiplies tes parfums; tu envoies au loin des messagers; tu t'abaisses jusqu'au schéol. ¹⁰ A force de démarches, tu te fatigues; tu ne dis pas: "C'est en vain!" tu trouves

encore de la vigueur dans ta main; c'est pourquoi tu ne te sens pas malade. ¹¹ Et qui donc crains-tu? De qui as-tu peur, que tu me sois infidèle, que tu ne te souviennes plus de moi, que tu ne t'en soucies pas? Ne me suis-je pas tu, et depuis longtemps, tandis que tu ne me craignais pas? ¹² Moi, je publierai ta justice, et tes oeuvres qui ne te servent de rien. ¹³

Quand tu crieras, qu'ils te délivrent, tes tas de dieux! Le vent les emportera tous, un souffle les enlèvera! Mais celui qui se confie en moi héritera le pays, et possédera ma sainte montagne. ¹⁴ Et l'on dira: Frayez, frayez la voie; aplanissez-la! Enlevez tout obstacle du

chemin de mon peuple! ¹⁵ Car ainsi parle le Très-Haut, qui habite une demeure éternelle et s'appelle le Saint: J'habite dans un lieu haut et saint, et en même temps avec l'homme contrit et humble d'esprit, pour rendre la vie à l'esprit des humbles, pour rendre la vie aux coeurs contrits. ¹⁶ Car je ne veux pas contester à jamais, ni garder un courroux éternel; car

devant moi tomberaient en défaillance l'esprit et les âmes que j'ai faites. ¹⁷ A cause de sa convoitise coupable, je me suis irrité, et, demeurant caché, je l'ai frappé dans mon courroux; et lui, rebelle, suivait la voie de son propre coeur! ... ¹⁸ J'ai vu ses voies, et je le guérirai; Je

serai son guide et je lui rendrai mes consolations, à lui et à ses affligés. ¹⁹ Celui qui crée sur les lèvres la louange, dit: "Paix, paix, à qui est loin et à qui est près, dit Yahweh, et je le guérirai!" ²⁰ Mais les méchants sont comme la mer agitée, qui ne peut se calmer, et ses flots

roulent de la vase et de la boue. ²¹ Il n'y a point de paix, dit mon Dieu, pour les méchants.

Le vrai jeûne

58 ¹ Crie à plein gosier, ne te retiens pas; fais retentir ta voix comme la trompette, et dénonce à mon peuple son péché, à la maison de Jacob ses iniquités. ² Ils me cherchent chaque jour, et ils veulent connaître mes voies, comme une nation qui aurait pratiqué la justice; et n'aurait pas abandonné le commandement de son Dieu; Ils me demandent des jugements justes, ils veulent que Dieu s'approche ³ "Que nous sert de jeûner, si vous ne le voyez pas, d'humilier notre âme, si vous n'y prenez pas garde?" -- Au jour de votre jeûne, vous faites vos affaires et vous pressez au travail tous vos mercenaires. ⁴ Voici, c'est en vous disputant et vous querellant que vous jeûnez; jusqu'à frapper du poing méchamment! Vous ne jeûnez pas en ce jour, de manière à faire écouter votre voix en haut. ⁵ Est-ce à un jeûne pareil que je prends plaisir? Est-ce là un jour où l'homme humilie son âme? Courber la tête comme un jonc, se coucher sur le sac et la cendre est-ce là ce que tu appelles un jeûne, un jour agréable à Yahweh? ⁶ Le jeûne que je choisis ne consiste-t-il pas en ceci: détacher les chaînes injustes, délier les noeuds du joug, renvoyer libres les opprimés, briser toute espèce

de joug? ⁷ Ne consiste-t-il pas à rompre ton pain à celui qui a faim, à recueillir chez toi les malheureux sans asile; si tu vois un homme nu, à le couvrir, à ne point te détourner de ta propre chair? ⁸ Alors ta lumière poindra comme l'aurore, et ta guérison germera promptement; ta justice marchera devant toi; la gloire de Yahweh sera ton arrière garde. ⁹ Alors tu appelleras, et Yahweh répondra tu crieras, et il dira: "Me voici!" Si tu bannis du milieu de toi le joug, le geste menaçant, les discours injurieux; ¹⁰ si tu donnes la nourriture à l'affamé, et si tu rassasies l'âme affligée; Ta lumière se lèvera au sein de l'obscurité, et tes ténèbres brilleront comme le midi. ¹¹ Et Yahweh te guidera perpétuellement, il rassasiera ton âme dans les lieux arides. Il donnera de la vigueur à tes os; tu seras comme un jardin bien arrosé, comme une source d'eau vive, qui ne tarit jamais. ¹² Tes enfants rebâtiront tes ruines antiques; tu relèveras des fondements posés aux anciens âges; on t'appellera le réparateur des brèches, le restaurateur des chemins, pour rendre le pays habitable. ¹³ Si tu t'abstiens de fouler aux pieds le sabbat, en t'occupant de tes affaires en mon saint jour, et que tu appelles le sabbat les délices, vénérable le saint jour de Yahweh, et que tu l'honores en ne poursuivant point tes voies, en ne te livrant pas à tes affaires et à de vains discours; ¹⁴ Alors tu trouveras tes délices en Yahweh, et je te transporterai comme en triomphe sur les hauteurs du pays, et je te ferai jouir de l'héritage de Jacob, ton père; car la bouche de Yahweh a parlé.

Le repentir obtiendra le salut

59 ¹ Voici que la main de Yahweh n'est pas trop courte pour sauver, ni son oreille trop dure pour entendre. ² Mais vos iniquités ont mis une séparation entre vous et votre Dieu; vos péchés lui ont fait cacher sa face, pour qu'il ne vous entende pas. ³ Car vos mains sont souillées de sang, et vos doigts d'iniquité; vos lèvres profèrent le mensonge, votre langue tient des discours pervers. ⁴ Nul ne porte plainte avec justice; nul ne plaide selon la vérité; on s'appuie sur des faussetés et l'on invoque des mensonges, on conçoit le mal, et l'on enfante le crime. ⁵ Ils couvent des neufs de basilic, et ils tissent des toiles d'araignée; celui qui mange de leurs oeufs mourra, et, si l'on en écrase un, il en surira une vipère. ⁶ Leurs tissus ne peuvent servir de vêtement, et on ne peut se couvrir de leur ouvrage; leurs ouvrages sont des ouvrages criminels, une oeuvre de violence est dans leurs mains. ⁷ Leurs pieds courent vers le mal; et se hâtent pour verser le sang innocent; leurs pensées sont des pensées de crime; le ravage et la ruine sont sur leur route.

Gloire de la Jérusalem future

60 ¹ Lève-toi, et resplendis! Car ta lumière paraît, et la gloire de Yahweh s'est levée sur toi. ² Voici que les ténèbres couvrent la terre, et une sombre obscurité les peuples; mais sur toi Yahweh se lève, et sa gloire se manifeste sur toi. ³ Les nations marchent vers ta lumière, et les rois vers la clarté de ton lever. ⁴ Lève tes regards autour de toi, et vois: Tous se

rassemblent, ils viennent à toi; tes fils viennent de loin, et tes filles sont portées sur les bras.
⁵ Tu le verras alors, et tu seras radieuse; ton coeur tressaillira et se dilatera; car les richesses de la mer se dirigeront vers toi, les trésors des nations viendront à toi. ⁶ Des multitudes de chameaux te couvriront, les dromadaires de Madian et d'Epha; tous ceux de Baba viendront, ils apporteront de l'or et de l'encens, et publieront les louanges de Yahweh. ⁷ Tous les troupeaux de Cédar se rassembleront chez toi; les béliers de Nabaioth seront à ton service; ils monteront sur mon autel comme une offrande agréable, et je glorifierai la maison de ma gloire. ⁸ Qui sont ceux-là qui volent comme des nuées, comme des colombes vers leur colombier? ⁹ Car les îles espèrent en moi, et les vaisseaux de Tarsis viendront les premiers; Pour ramener tes fils de loin, avec leur argent et leur or, pour honorer le nom de Yahweh, ton Dieu, et le Saint d'Israël, parce qu'il t'a glorifié. ¹⁰ Les fils de l'étranger rebâtiront tes murailles, et leurs rois seront tes serviteurs; car je t'ai frappée dans ma colère, mais, dans ma bienveillance, j'ai eu compassion de toi. ¹¹ Tes portes seront toujours ouvertes; jour et nuit, elles ne seront pas fermées, afin de laisser entrer chez toi les trésors des nations et leurs rois en cortège triomphal. ¹² Car la nation et le royaume qui ne te serviront point périront; ces nations-là seront entièrement détruites. ¹³ La gloire du Liban viendra chez toi, le cyprès, le platane et le buis tous ensemble, pour orner le lieu de mon sanctuaire, et je glorifierai le lieu où reposent mes pieds. ¹⁴ Les fils de tes oppresseurs viendront à toi le front courbé, et tous ceux qui te méprisaient se prosterneront à tes pieds; et l'on t'appellera la Ville de Yahweh, la Sion du Saint d'Israël. ¹⁵ Au lieu que tu étais délaissée, haïe et solitaire, je ferai de toi l'orgueil des siècles, la joie de toutes les générations. ¹⁶ Tu suceras le lait des nations, tu suceras la mamelle des rois, et tu sauras que moi, Yahweh, je suis ton Sauveur, et que le Puissant de Jacob est ton Rédempteur. ¹⁷ Au lieu de l'airain, je ferai venir de l'or, et au lieu du fer, je ferai venir de l'argent; et au lieu du bois, de l'airain, et au lieu des pierres, du fer; et je te donnerai pour gouverneurs, la paix, pour magistrats, la justice. ¹⁸ On n'entendra plus parler de violence dans ton pays, de ravage ni de ruine dans tes frontières; tu appelleras tes murailles: Salut, et tes portes: Louange. ¹⁹ Le soleil ne sera plus ta lumière pendant le jour, et la lueur de la lune ne t'éclairera plus; Yahweh sera pour toi une lumière éternelle, et ton Dieu sera ta gloire. ²⁰ Ton soleil ne se couchera plus, et ta lune ne se retirera plus; car Yahweh sera pour toi une lumière éternelle; et les jours de ton deuil seront achevés. ²¹ Dans ton peuple, tous seront justes, et ils posséderont le pays pour toujours, eux, le rejeton que j'ai planté, l'ouvrage de mes mains, créé pour ma gloire. ²² Le plus petit deviendra un millier, et le moindre une nation puissante. Moi, Yahweh, en leur temps, je hâterai ces choses.

L'oint de Yahvé et la Bonne Nouvelle

61 ¹ L'esprit du Seigneur Yahweh est sur moi, parce que Yahweh m'a oint; il m'a envoyé porter la bonne nouvelle aux malheureux; panser ceux qui ont le coeur brisé; Annoncer aux captifs la liberté et aux prisonniers l'élargissement; ² publier une année de grâce pour Yahweh, et un jour de vengeance pour notre Dieu; consoler tous les affligés; ³ Apporter aux

affligés de Sion et leur mettre un diadème au lieu de cendre, l'huile de joie au lieu du deuil, un manteau de fête au lieu d'un esprit abattu; on les appellera térébinthes de justice, plantations de Yahweh pour sa gloire. ⁴ Ils rebâtiront les ruines antiques; ils relèveront les décombres d'autrefois; Ils restaureront les villes détruites, les décombres des âges passés. ⁵ Les étrangers seront là pour paître vos troupeaux; les fils de l'étranger seront vos laboureurs et vos vigneron. ⁶ Mais vous, on vous appellera prêtres de Yahweh; on vous nommera "ministres de notre Dieu". Vous mangerez les richesses des nations, et vous vous parerez de leur magnificence. ⁷ Au lieu de votre honte, vous aurez double portion et au lieu de l'ignominie, ils se réjouiront de leur part; ils posséderont ainsi double part dans leur pays; il y aura pour eux une joie éternelle. ⁸ Car moi, Yahweh, j'aime la justice; je hais le pillage fait avec perfidie; je leur donnerai fidèlement leur salaire, et je ferai avec eux une alliance éternelle. ⁹ Leur race sera renommée parmi les nations; et leur postérité au milieu des peuples; tous ceux qui les verront reconnaîtront qu'ils sont une race bénie de Yahweh. ¹⁰ Je serai ravi d'allégresse en Yahweh, et mon coeur se réjouira en mon Dieu, parce qu'il m'a revêtu des vêtements du salut et m'a couvert du manteau de la justice, comme le fiancé orne sa tête d'un diadème; comme la mariée se pare de ses bijoux. ¹¹ Car comme la terre fait éclore ses germes, et comme un jardin fait germer ses semences, ainsi le Seigneur Yahweh fera germer la justice, et la louange devant toutes les nations.

La nouvelle Sion - proximité du salut

62 ¹ A cause de Sion, je ne me tairai point, et à cause de Jérusalem je ne prendrai point de repos, jusqu'à ce que sa justice se lève comme l'aurore, et que son salut brille comme un flambeau. ² Les nations verront ta justice, et tous les rois ta gloire, et l'on t'appellera d'un nouveau nom, que la bouche de Yahweh choisira. ³ Tu seras une couronne d'honneur dans la main de Yahweh, une tiare royale dans la main de notre Dieu. ⁴ On ne te nommera plus Délaissée, et on ne nommera plus ta terre Désolation. Mais on t'appellera Mon-plaisir-en-elle, et ta terre Epousée. Car Yahweh mettra son plaisir en toi, et ta terre aura un époux. ⁵ Comme un jeune homme épouse une vierge, tes fils t'épouseront; et comme la fiancée fait la joie du fiancé, ainsi tu seras la joie de ton Dieu. ⁶ Sur tes murs, Jérusalem, j'ai placé des sentinelles; jamais ni le jour ni la nuit, elles ne se tairont. O vous qui faites souvenir Yahweh, ne prenez point de repos, ⁷ et ne lui laissez point de repos, jusqu'à ce qu'il rétablisse Jérusalem, et qu'il fasse d'elle la louange de la terre. ⁸ Yahweh l'a juré par sa droite, et par son bras puissant: Je ne donnerai plus ton froment en nourriture à tes ennemis, et les fils de l'étranger ne boiront plus ton vin, fruit de tes labeurs. ⁹ Mais ceux qui auront fait la moisson la mangeront; et ils loueront Yahweh; et ceux qui auront fait la vendange la boiront, dans les parvis de mon sanctuaire. ¹⁰ Passez, passez par les portes; aplanissez le chemin du peuple. Frayez, frayez la route, ôtez-en les pierres; élevez un étendard sur les peuples. ¹¹ Voici ce que Yahweh a publié, jusqu'aux extrémités de la terre: Dites à la fille de Sion: "Voici que ton Sauveur vient; voici que sa récompense est avec lui, et ses rétributions le précèdent." ¹² Et on les appellera Peuple saint, Rachetés de Yahweh; et toi, on t'appellera Recherchée. Ville-

non-délaissée.

La vengeance de Yahvé sur Edom

63 ¹ Qui est celui-là qui vient de Bosra en habits écarlates? Il est magnifique dans son vêtement, il se redresse dans la grandeur de sa force. -- C'est moi, qui parle avec justice, et qui suis puissant pour sauver. ² -- Pourquoi y a-t-il du rouge à ton vêtement, et tes habits sont-ils comme ceux du pressureur?-- ³ -- Au pressoir j'ai foulé seul, et, parmi les peuples, personne n'a été avec moi. Et je les ai foulés dans ma colère, piétinés dans ma fureur; le jus en a jailli sur mes habits, et j'ai souillé tout mon vêtement. ⁴ Car un jour de vengeance était dans mon coeur, et l'année de ma rédemption était venue. ⁵ J'ai regardé, et personne pour m'aider; j'étais étonné, et personne pour me soutenir. Alors mon bras m'a sauvé, et ma fureur m'a soutenu. ⁶ J'ai écrasé les peuples dans ma colère, et je les ai enivrés de ma fureur, et j'ai fait couler leur sang à terre. "

Appel pathétique au Dieu sauveur

⁷ Je célébrerai les miséricordes de Yahweh, les louanges de Yahweh, selon tout ce que Yahweh a fait pour nous, ainsi que sa grande bonté envers la maison d'Israël, qu'il lui a témoignée dans sa compassion, et son immense miséricorde. ⁸ Il a dit: "Oui, ils sont mon peuple, des fils qui ne seront pas infidèles!" et il a été pour eux un sauveur. ⁹ Dans toutes leurs angoisses, il a été en angoisse, et l'ange de sa face les a sauvés; dans son amour et son indulgence, il les a rachetés lui-même; il les a soutenus et portés, pendant tous les jours d'autrefois. ¹⁰ Mais eux furent rebelles et attristèrent son Esprit saint; alors il se changea pour eux en ennemi; lui-même leur fit la guerre. ¹¹ Alors son peuple se souvint des anciens jours, de Moïse! Où est celui qui fit monter de la mer le berger de son troupeau? Où est celui qui mit au milieu d'eux son Esprit saint, ¹² qui fit marcher à la droite de Moïse son bras glorieux, qui fendit les eaux devant eux, pour se faire un nom éternel; ¹³ qui les fit marcher à travers les abîmes, sans trébucher, comme un cheval dans le steppe, ¹⁴ comme le bétail qui descend dans la vallée? L'Esprit de Yahweh les a conduits au repos c'est ainsi que vous avez guidé votre peuple, pour vous faire un nom glorieux. ¹⁵ Regardez du ciel et voyez, de votre demeure sainte et magnifique; Où sont votre zèle et votre puissance, le frémissement de vos entrailles et votre pitié? Pour moi, ils se sont arrêtés. ¹⁶ Car vous êtes notre père; car Abraham nous ignore, et Israël ne nous connaît pas. Vous, Yahweh, vous êtes notre père; notre Rédempteur: c'est votre nom dès les âges anciens. ¹⁷ Pourquoi, ô Yahweh, nous feriez-vous errer loin de vos voies, endurciriez-vous notre coeur contre votre crainte? Revenez, pour l'amour de vos serviteurs, et des tribus de votre héritage! ¹⁸ Votre peuple saint a possédé le pays bien peu de temps; nos ennemis ont foulé aux pieds votre sanctuaire. ¹⁹ Nous sommes depuis longtemps comme un peuple que vous ne gouvernez pas, sur lequel votre nom n'est pas invoqué. Ah! si vous déchiriez les cieus, si vous descendiez, -- les montagnes seraient

ébranlées devant vous! -

64 ¹ comme un feu qui embrase le bois sec, comme un feu qui fait bouillonner l'eau, pour manifester votre nom à vos adversaires, de sorte que les nations tremblent devant vous, ² en faisant des choses terribles, inattendues, -- vous descendriez, les montagnes seraient ébranlées devant vous! - ³ dont jamais on n'eût entendu parler! Jamais on n'a entendu, nul oeil n'a vu un Dieu autre que vous, agir ainsi pour qui espère en lui. ⁴ Vous venez au-devant de qui pratique avec joie la justice, de qui, marchant dans vos voies, se souvient de vous. Voici que vous étiez courroucé, et nous étions coupables; -- il en est ainsi depuis longtemps: serions-nous sauvés? - ⁵ Nous étions tous semblables à un homme impur, et toutes nos justices étaient pareilles à un vêtement souillé. Nous étions tous flétris comme la feuille, et nos iniquités nous emportaient comme le vent. ⁶ Il n'y avait personne qui invoquât votre nom, qui se réveillât pour s'attacher à vous. Car vous nous aviez caché votre visage, et vous nous laissiez périr dans nos iniquités. ⁷ Et maintenant, ô Yahweh, vous êtes notre père; nous sommes l'argile, et vous celui qui nous a formés; nous sommes tous l'ouvrage de votre main. ⁸ Ne vous irritez pas à l'extrême, ô Yahweh: et ne vous souvenez pas à jamais de l'iniquité. Regardez donc: nous sommes tous votre peuple! ⁹ Vos villes saintes sont devenues un désert; Sion est devenue un désert, Jérusalem une solitude. ¹⁰ Notre maison sainte et glorieuse, où nos pères célébraient vos louanges, est devenue la proie des flammes, et tout ce qui nous était cher a été dévasté. ¹¹ En face de ces maux, vous contiendrez-vous, ô Yahweh? Vous tairez-vous et nous affligerez-vous à l'excès?

Contre l'idolâtrie

65 ¹ Je me laissais rechercher de qui ne me demandait pas; je me laissais trouver de qui ne me recherchait pas; je disais: "Me voici! Me voici!" à une nation qui ne portait pas mon nom. ² J'étendais mes mains tout le jour vers un peuple rebelle, vers ceux qui marchent dans la voie mauvaise, au gré de leurs pensées; ³ vers un peuple qui me provoquait, en face, sans arrêt, sacrifiant dans les jardins, brûlant de l'encens sur des briques, ⁴ se tenant dans les sépulcres, et passant la nuit dans des cachettes; mangeant de la chair de porc et des mets impurs dans leurs plats, disant: " Retire-toi! Ne m'approche pas, car je suis saint pour toi!" Ceux-là sont une fumée dans mes narines, un feu qui brûle toujours. ⁶ Voici, c'est écrit devant moi: je ne me tairai point que je n'aie rétribué, rétribué dans leur sein ⁷ vos iniquités, avec les iniquités de vos pères, dit Yahweh, qui ont brûlé l'encens sur les montagnes, et m'ont outragé sur les collines; je leur mesurerai dans le sein le salaire de leur conduite passée.

Le sort des bons et des méchants

⁸ Ainsi parle Yahweh: De même que, trouvant du jus dans une grappe, on dit: ""Ne la détruis

pas, car il y a là une bénédiction," ainsi agirai-je à cause de mes serviteurs, afin de ne pas tout détruire. ⁹ Je ferai sortir de Jacob une postérité, et de Juda un héritier de mes montagnes; mes élus les posséderont, et mes serviteurs y habiteront. ¹⁰ Et Saron servira de parc aux brebis, et la vallée d'Achor de pâturage aux boeufs, pour mon peuple qui m'aura recherché. ¹¹ Mais vous qui avez abandonné Yahweh, oublié ma montagne sainte, qui dressez une table à Gad et remplissez une coupe pour Méni, ¹² je vous destine au glaive, et vous vous courberez tous pour être égorgés. Car j'ai appelé, et vous n'avez pas répondu; j'ai parlé, et vous n'avez pas écouté; mais vous avez fait ce qui est mal à mes yeux, et vous avez choisi ce que je ne veux pas. ¹³ C'est pourquoi ainsi parle le Seigneur: Yahweh Voici que mes serviteurs mangeront, et vous, vous aurez faim; voici que mes serviteurs boiront, et vous, vous aurez soif; voici que mes serviteurs seront dans l'allégresse, et vous, vous serez dans la confusion; ¹⁴ voici que mes serviteurs chanteront dans la joie de leur coeur, et vous, vous crierez dans la douleur de votre coeur, et vous hurlerez dans le déchirement de votre esprit, ¹⁵ Et vous laisserez votre nom comme une imprécation à mes élus, et le Seigneur Yahweh te fera périr; mais il appellera ses serviteurs d'un autre nom. ¹⁶ Quiconque voudra être béni sur la terre voudra être béni par le Dieu de vérité, et quiconque jurera sur la terre jurera par le Dieu de vérité. Car les angoisses précédentes seront oubliées, et elles auront disparu à mes yeux.

Les nouveaux cieus et la nouvelle terre

¹⁷ Car voici que je crée de nouveaux cieus et une nouvelle terre; on ne se rappellera plus les choses passées, et elles ne reviendront plus à l'esprit. ¹⁸ Réjouissez-vous plutôt et soyez dans une éternelle allégresse à cause de ce que je vais créer car voici que je crée Jérusalem pour la joie, et son peuple pour l'allégresse. ¹⁹ Et j'aurai de l'allégresse au sujet de Jérusalem, et de la joie au sujet de mon peuple. Et l'on n'y entendra plus désormais la voix des pleurs ni le cri de l'angoisse. ²⁰ Il n'y aura plus là d'enfant né pour peu de jours, ni de vieillard qui n'accomplisse pas le nombre de ses jours; car ce sera mourir jeune que de mourir centenaire, et c'est à cent ans que la malédiction atteindra le pécheur. ²¹ Ils bâtiront des maisons et ils les habiteront; ils planteront des vignes et ils en mangeront le fruit. ²² Ils ne bâtiront pas pour qu'un autre habite; ils ne planteront pas pour qu'un autre mange. Car les jours de mon peuple égaleront ceux des arbres, et mes élus useront l'ouvrage de leurs mains. ²³ Ils ne se fatigueront plus en vain, ils n'enfanteront pas pour une mort subite; car ils seront une race de bénis de Yahweh, et avec eux leurs rejetons. ²⁴ Avant qu'ils appellent, je répondrai; ils parleront encore, que je les exaucerai. ²⁵ Le loup et l'agneau paîtront ensemble; le serpent se nourrira de la poussière; le lion, comme le boeuf, mangera du fourrage, et le serpent se nourrira de terre. Il ne se fera ni mal ni dommage sur toute ma montagne sainte, dit Yahweh.

Le culte spirituel

66 ¹ Ainsi parle Yahweh: Le ciel est mon trône, et la terre est l'escabeau de mes pieds quelle est la maison que vous me bâtiriez, et quel serait le lieu de non repos? ² Toutes ces choses, ma main les a faites, et toutes ces choses sont arrivées ainsi à l'existence, -- oracle de Yahweh, Voici celui que je regarde: celui qui est humble, qui a le cœur brisé et qui tremble à ma parole. ³ Celui qui immole un boeuf tue un homme; celui qui sacrifie une brebis égorge un chien; celui qui présente une oblation offre du sang de porc; celui qui fait brûler l'encens bénit une idole. Comme ils choisissent leurs voies, et elle leur âme se comptait dans leurs abominations, ⁴ moi aussi je choisirai leur infortune, et je ferai venir sur eux ce qu'ils redoutent, parce que j'ai appelé, et personne n'a répondu; j'ai parlé, et ils n'ont pas entendu; ils ont fait ce qui est mal à mes yeux, et ils ont choisi ce qui me déplaît.

L'arrivée soudaine du salut

⁵ Ecoutez la parole de Yahweh, vous qui tremblez à sa parole: Ils ont dit, vos frères qui vous baissent et vous repoussent à cause de mon nom: "Que Yahweh montre sa gloire, afin que nous voyions votre joie!" Mais ils seront confondus. ⁶ Un fracas, un tumulte monte de la ville, une clameur monte du temple! C'est la voix de Yahweh, qui paie à ses ennemis leur salaire. ⁷ Avant d'être en travail, elle a enfanté; avant que les douleurs lui vinssent, elle a mis au monde un enfant mâle. ⁸ Qui a jamais entendu rien de pareil, qui a jamais rien vu de semblable? Un pays naît-il en un jour, une nation est-elle enfantée d'un seul coup, que Sion, à peine en travail, ait mis au monde ses fils? ⁹ Ouvrirais-je le sein, et ne ferais-je pas enfanter? dit Yahweh; ou bien moi qui fais naître, fermerais-je le sein? dit ton Dieu.

Félicité du peuple élu et chatiment des ennemis

¹⁰ Réjouissez-vous avec Jérusalem, et soyez dans l'allégresse à cause d'elle, vous tous qui l'aimez ¹¹ Tressaillez de joie avec elle, vous tous qui pleuriez sur elle, afin que vous soyez allaités et rassasiés à la mamelle de ses consolations, afin que vous savouriez avec délices la plénitude de sa gloire!

¹² Car ainsi parle Yahweh: Je vais faire couler sur elle la paix comme un fleuve, et la gloire des nations comme un torrent qui déborde; et vous serez allaités, portés sur le sein, caressés sur les genoux.

¹³ Comme un homme que sa mère console, ainsi je vous consolerai, et vous serez consolés dans Jérusalem.

¹⁴ Vous le verrez, et votre cœur sera dans la joie, et vos os reprendront vigueur comme l'herbe. Et la main de Yahweh se fera connaître à ses serviteurs; et son indignation à ses ennemis.

¹⁵ Car voici que Yahweh vient dans le feu, et son char est semblable à l'ouragan, pour déverser sa colère en embrasement et ses menaces en flammes de feu.

¹⁶ Car Yahweh exerce le jugement par le feu; et par son épée, contre toute chair; et nombreux seront ceux que Yahweh aura percés.

17 Ceux qui se sanctifient et se purifient pour aller dans les jardins, derrière celui qui se tient au milieu, ceux qui mangent de la chair de porc, des mets abominables et des souris, périront tous ensemble, --oracle de Yahweh,

18 Moi, je connais leurs oeuvres et leurs pensées! Le temps est venu de rassembler toutes les nations et toutes les langues. Elles viendront et verront ma gloire,

19 et je ferai un prodige au milieu d'eux. Et j'enverrai de leurs réchappés vers les nations, à Tarsis, à Phul et à Lud, qui tirent de l'arc, à Tubal et à Javan, vers les îles lointaines, qui n'ont jamais entendu parler de moi, et qui n'ont pas vu ma gloire; et ils publieront ma gloire parmi les nations.

20 Et ils ramèneront tous vos frères du milieu de toutes les nations, en offrande à Yahweh, sur des chevaux, sur des chars, en litière, sur des mulets et des dromadaires, vers ma montagne sainte, à Jérusalem, dit Yahweh, comme les enfants d'Israël apportent l'offrande dans un vase pur à la maison de Yahweh.

21 Et j'en prendrai même parmi eux pour prêtres et pour lévites, dit Yahweh.

22 Car comme les nouveaux cieux et la nouvelle terre, que je vais créer, subsisteront devant moi, -- oracle de Yahweh, ainsi subsisteront votre postérité et votre nom.

23 De nouvelle lune en nouvelle lune, et de sabbat en sabbat, toute chair viendra se prosterner devant moi, dit Yahweh.

24 Et quand ils sortiront, ils verront les cadavres des hommes qui se sont révoltés contre moi; car leur ver ne mourra point, et leur feu ne s'éteindra point, et ils seront en horreur à toute chair.

Isaïe (CP) 56

1 Chroniques (CP) 28

28 ¹ David rassembla à Jérusalem tous les princes d'Israël: les princes des tribus, les chefs des divisions qui servaient le roi, les chefs de milliers et les chefs de centaines, les intendants de tous les biens et troupeaux du roi et de ses fils, ainsi que les intendants et les vaillants, - tous les vaillants soldats. ² Le roi David se leva sur ses pieds et dit: "Écoutez-moi, mes frères et mon peuple. J'avais l'intention de bâtir une maison de repas pour l'arche de l'alliance de Yahweh et pour le marche-pied de notre Dieu, et je faisais des préparatifs pour la construction. ³ Mais Dieu m'a dit: Tu ne bâtiras pas une maison à mon nom, parce que tu es un homme de guerre et que tu as versé le sang. ⁴ Yahweh, le Dieu d'Israël, m'a choisi dans toute la maison de mon père, pour que je fusse roi sur Israël à jamais. Car il a choisi Juda pour être chef; et dans la maison de Juda, il a choisi la maison de mon père, et, parmi les fils de mon père, il s'est complu en moi pour me faire régner sur tout Israël. ⁵ Et entre tous mes fils, -car Yahweh m'a donné beaucoup de fils, - il a choisi mon fils Salomon pour le faire asseoir sur le trône de la royauté de Yahweh, sur Israël. ⁶ Il m'a dit: C'est Salomon, ton fils, qui bâtira ma maison et mes parvis, car je l'ai choisi pour mon fils, et je serai pour lui un père. ⁷ J'affermirai pour toujours sa royauté, s'il reste attaché, comme il l'est aujourd'hui, à la pratique de mes commandements et de mes ordonnances. ⁸ Maintenant, aux yeux de tout Israël, de l'assemblée de Yahweh, et devant notre Dieu qui nous entend, gardez et observez avec soin tous les commandements de Yahweh, votre Dieu, afin que vous possédiez ce bon pays et que vous le transmettiez en héritage à vos fils après vous, à jamais. ⁹ Et toi, Salomon, mon fils, connais le Dieu de ton père, et sers-le d'un coeur parfait et d'une âme dévouée, car Yahweh sonde tous les coeurs et pénètre tout dessein des pensées. Si tu le cherches, il se laissera trouver par toi; mais si tu l'abandonnes, il te rejettera pour toujours. ¹⁰ Vois maintenant que Yahweh t'a choisi pour bâtir une maison qui sera son sanctuaire. Sois fort, et à l'oeuvre."

¹¹ David donna à Salomon son fils le modèle du portique et des bâtiments, chambres du trésor, chambres hautes, chambres intérieures qui s'y rattachaient, ainsi que de la chambre du propitiatoire; ¹² le plan de tout ce qu'il avait dans l'esprit touchant les parvis de la maison de Yahweh et toutes les chambres à l'entour, pour les trésors de la maison de Dieu et les trésors du sanctuaire, ¹³ pour les classes des prêtres et des lévites, pour toute l'oeuvre du service de la maison de Yahweh, et pour tous les ustensiles employés au service de la maison de Yahweh; ¹⁴ le modèle des ustensiles d'or, avec le poids de l'or, pour tous les ustensiles de chaque service; le modèle de tous les ustensiles d'argent, avec le poids, pour tous les ustensiles de chaque service; ¹⁵ le poids des chandeliers d'or et de leurs lampes d'or, selon le poids de chaque chandelier et de ses lampes, et le poids des chandeliers d'argent, selon le poids de chaque chandelier; ¹⁶ le poids de l'or pour les tables des pains de proposition, pour chaque table, et le poids de l'argent pour les tables d'argent; ¹⁷ le modèle des fourchettes, des aiguières et des coupes d'or pur; des amphores d'or, avec le poids de chaque amphore; des amphores d'argent, avec le poids de chaque amphore; ¹⁸ de l'autel des parfums en or épuré, selon son poids; le modèle du char de Dieu, des Chérubins d'or qui étendent leurs

ailles et couvrent l'arche de l'alliance de Yahweh. ¹⁹ "Tout cela, dit David, tous les ouvrages de ce modèle, Yahweh m'en a instruit par un écrit qui, de sa main, est venu à moi." ²⁰ David dit à Salomon, son fils; "Sois fort et courageux! A l'oeuvre! Ne crains point et ne t'effraie point; car Yahweh Dieu, mon Dieu, sera avec toi; il ne le délaissera pas et ne t'abandonnera pas, jusqu'à l'achèvement de tout l'ouvrage pour le service de la maison de Yahweh. ²¹ Et voici avec toi les classes des prêtres et des lévites pour tout le service de la maison de Dieu; avec toi, pour toute espèce de travaux, sont aussi tous les hommes dévoués et habiles, pour tous les ouvrages; enfin, les chefs et le peuple pour l'exécution de tous tes ordres."

Offrandes volontaires pour le temple

²⁹ ¹ Le roi David dit à toute l'assemblée "Mon fils Salomon, le seul que Dieu ait choisi, est jeune et faible, et l'ouvrage est considérable; car ce palais n'est pas pour un homme, mais pour Yahweh Dieu. ² J'ai mis tous mes efforts à préparer pour la maison de mon Dieu de l'or pour les objets d'or, de l'argent pour les objets d'argent, de l'airain pour les objets d'airain, du fer pour les objets de fer, du bois pour les objets de bois, des pierres d'onix et des pierres à enchâsser, des pierres d'ornement et de diverses couleurs, toutes sortes de pierres précieuses et des pierres de marbre en abondance. ³ De plus, dans mon affection pour la maison de Dieu, l'or et l'argent que je possède en propre, je le donne à la maison de mon Dieu, outre tout ce que j'ai préparé pour la maison du sanctuaire: ⁴ trois mille talents d'or, d'or d'Ophir, et sept mille talents d'argent épuré, pour en revêtir les parois des chambres, ⁵ l'or pour les objets d'or, l'argent pour les objets d'argent, et pour tous les travaux de la main des ouvriers. Qui veut aujourd'hui remplir spontanément sa main d'offrandes pour Yahweh?" ⁶ Les chefs des familles, les princes des tribus d'Israël, les chefs de milliers et de centaines, ainsi que les intendants du roi, firent volontairement des offrandes. ⁷ Ils donnèrent pour le travail de la maison de Dieu cinq mille talents d'or, dix mille dariques, dix mille talents d'argent, dix-huit mille talents d'airain et cent mille talents de fer. ⁸ Ceux qui possédaient des pierres précieuses les donnèrent, pour le trésor de la maison de Yahweh, entre les mains de Jahiel, le Gersonite. ⁹ Le peuple se réjouit de leurs offrandes volontaires, car c'était ' coeur parfait qu'ils faisaient ces offrandes volontaires à Yahweh; le roi David en eut aussi une grande joie.

Prière de David

¹⁰ David bénit Yahweh aux yeux de toute l'assemblée; et David dit: "Béni soyez-vous, d'éternité en éternité, Yahweh, Dieu de notre père d'Israël! ¹¹ A vous, Yahweh, la grandeur, la puissance, la magnificence, la splendeur et la gloire, car tout, au ciel et sur la terre, vous appartient; à vous, Yahweh, la royauté; à vous de vous élever souverainement au-dessus de tout. ¹² De vous dérivent la richesse et la gloire; vous dominez sur tout; dans votre main est la force et la puissance, et à votre main il appartient de donner à toutes choses grandeur et solidité. ¹³ Maintenant donc, à notre Dieu, nous vous louons et nous célébrons votre nom

glorieux. ¹⁴ Car qui suis-je et qui est mon peuple, que nous ayons le pouvoir et la force de faire volontairement de pareilles offrandes? Tout vient de vous, et nous vous donnons ce que nous avons reçu de votre main. ¹⁵ Car nous sommes devant vous des étrangers et des colons, comme l'étaient tous nos pères; nos jours sur la terre sont comme l'ombre, et il n'y a pas d'espoir. ¹⁶ Yahweh, notre Dieu, toutes ces richesses que nous avons préparées pour vous bâtir une maison pour votre saint nom, c'est de votre main qu'elles viennent, et c'est à vous que tout appartient. ¹⁷ Je sais, ô mon Dieu, que vous sondez les coeurs et que vous aimez la droiture; aussi j'ai fait volontairement toutes ces offrandes dans la droiture de mon coeur, et je vois maintenant avec joie votre peuple qui se trouve ici vous faire volontairement ses offrandes. ¹⁸ Yahweh, Dieu d'Abraham, d'Isaac et d'Israël, nos pères, gardez à jamais cette disposition comme la forme des sentiments du coeur de votre peuple, et tenez leur coeur tourné vers vous. ¹⁹ Et à mon fils Salomon donnez un coeur parfait pour observer vos commandements, vos préceptes et vos lois, pour les mettre tous en pratique et pour bâtir le palais pour lequel j'ai fait des préparatifs." ²⁰ David dit à toute l'assemblée: "Bénissez donc Yahweh, votre Dieu." Et toute l'assemblée bénit Yahweh, le Dieu de leurs pères; ils s'inclinèrent et se prosternèrent devant Yahweh et devant le roi. ²¹ Le lendemain de ce jour, ils immolèrent des victimes à Yahweh, et offrirent en holocauste à Yahweh mille taureaux, mille béliers et mille agneaux, avec les libations ordinaires, et d'autres sacrifices en grand nombre pour tout Israël; ²² ils mangèrent et burent ce jour-là devant Yahweh avec une grande joie. Pour la seconde fois, ils proclamèrent roi Salomon, fils de David, et l'oignirent comme chef devant Yahweh; et ils oignirent Sadoc comme grand prêtre. ²³ Salomon s'assit sur le trône de Yahweh comme roi, à la place de David, son père; il prospéra, et tout Israël lui obéit. ²⁴ Tous les chefs et les vaillants, même tous les fils du roi David, se soumièrent au roi Salomon. ²⁵ Yahweh éleva au plus haut degré la grandeur de Salomon sous les yeux de tout Israël, et il donna à son règne une gloire que n'eut jamais avant lui aucun roi en Israël.

Conclusion

²⁶ David, fils d'Isaï, régna sur tout Israël.

²⁷ Le temps qu'il régna sur Israël fut de quarante ans; il régna sept ans à Hébron, et il régna trente-trois ans à Jérusalem.

²⁸ Il mourut dans une heureuse vieillesse, rassasié de jours, de richesse et de gloire; et Salomon, son fils, régna à sa place.

²⁹ Les actions du roi David, les premières et les dernières, voici qu'elles sont écrites dans l'histoire de Samuel le voyant, dans l'histoire de Nathan le prophète et dans l'histoire de Gad le voyant,

³⁰ avec tout son règne et tous ses exploits et les vicissitudes qui lui sont survenues, ainsi qu'à Israël, et à tous les royaumes des autres pays.

1Chroniques (CP) 28

Epître aux Galates

Préambule

Adresse et salutation

¹ ¹ Paul, apôtre, non de la part des hommes, ni par l'intermédiaire d'un homme, mais par Jésus-Christ et Dieu le Père, qui l'a ressuscité d'entre les morts, ² ainsi que tous les frères qui sont avec moi, aux Eglises de Galatie; ³ à tous grâce et paix de la part de Dieu le Père et de notre Seigneur Jésus-Christ, ⁴ qui s'est donné lui-même pour nos péchés, afin de nous arracher à la corruption du siècle présent, selon la volonté de notre Dieu et Père, ⁵ à qui soit la gloire aux siècles des siècles! Amen!

Claire exposition du problème

⁶ Je m'étonne que si vite vous vous laissiez détourner de celui qui vous a appelés en la grâce de Jésus-Christ, pour passer à une autre Evangile: ⁷ non certes qu'il y en ait un autre; seulement il y a des gens qui vous troublent et qui veulent changer l'Evangile du Christ. ⁸ Mais quand nous-mêmes, quand un ange venu du ciel vous annoncerait un autre Evangile que celui que nous vous avons annoncé, qu'il soit anathème! ⁹ Nous l'avons dit précédemment, et je le répète à cette heure, si quelqu'un vous annonce un autre Evangile que celui que vous avez reçu, qu'il soit anathème!

I. Apologie

1. L'Évangile n'est pas de Paul, mais de Jésus

¹⁰ En ce moment, est-ce la faveur des hommes, ou celle de Dieu que je recherche? Mon dessein est-il de complaire aux hommes? Si je plaisais encore aux hommes, je ne serais pas serviteur du Christ. ¹¹ Je vous le déclare, en effet, frères, l'Evangile que j'ai prêché n'est pas de l'homme; ¹² car ce n'est pas d'un homme que je l'ai reçu ni appris, mais par une révélation de Jésus-Christ. ¹³ Vous avez, en effet, entendu parler de ma conduite, quand j'étais dans le judaïsme; comment je persécutais à outrance et ravageais l'Eglise de Dieu, ¹⁴

et comment je surpassais dans le judaïsme beaucoup de ceux de mon âge et de ma nation, étant à l'excès partisan jaloux des traditions de mes pères. ¹⁵ Mais, lorsqu'il plut à celui qui m'avait mis à part dès le sein de ma mère, et qui m'a appelé par sa grâce, ¹⁶ de révéler en moi son Fils, afin que je l'annonce parmi les Gentils, sur-le-champ, sans consulter ni la chair ni le sang, ¹⁷ sans monter à Jérusalem vers ceux qui étaient apôtres avant moi, je partis pour l'Arabie; puis je revins encore à Damas.

2. Paul a pour source Pierre et l'Évangile de Jérusalem

¹⁸ Trois ans plus tard, je montai à Jérusalem pour faire la connaissance de Céphas, et je demeurai quinze jours auprès de lui. ¹⁹ Mais je ne vis aucun des autres Apôtres, si ce n'est Jacques, le frère du Seigneur. ²⁰ En tout ce que je vous écris là, je l'atteste devant Dieu, je ne mens pas. ²¹ J'aillai ensuite dans les contrées de la Syrie et de la Cilicie. ²² Or, j'étais inconnu de visage aux Eglises de Judée qui sont dans le Christ; ²³ seulement elles avaient entendu dire que celui qui les persécutait autrefois annonçait maintenant la foi qu'il s'efforçait alors de détruire. ²⁴ Et elles glorifiaient Dieu à mon sujet.

² ¹ Ensuite, quatorze ans plus tard, je montai à nouveau à Jérusalem avec Barnabé ayant aussi pris Tite avec moi. ² Ce fut d'après une révélation que j'y montai, et je leur exposai l'Évangile que je prêche parmi les Gentils; je l'exposai en particulier à ceux qui étaient les plus considérés, de peur de courir ou d'avoir couru en vain. ³ Or on n'obligea même pas Tite qui m'accompagnait, et qui était Grec, à se faire circoncire. ⁴ Et cela, à cause des faux frères intrus, qui s'étaient glissés parmi nous pour épier la liberté que nous avons dans le Christ Jésus, afin de nous réduire en servitude. ⁵ Nous n'avons pas consenti, même pour un instant, à nous soumettre à eux, afin que la vérité de l'Évangile fût maintenue parmi vous. ⁶ Quant à ceux qu'on tient en si haute estime, - ce qu'ils ont été autrefois ne m'importe pas: Dieu ne fait point acception des personnes, - ces hommes si considérés ne m'imposèrent rien de plus. ⁷ Au contraire, voyant que l'Évangile m'avait été confié pour les incirconcis, comme à Pierre pour les circoncis, ⁸ - car celui qui a fait de Pierre l'apôtre des circoncis a aussi fait de moi l'apôtre des Gentils, - ⁹ et ayant reconnu la grâce qui m'avait été accordée, Jacques, Céphas et Jean, qui sont regardés comme des colonnes, nous donnèrent la main, à Barnabé et à moi, en signe de communion, pour aller, nous aux païens, eux aux circoncis. ¹⁰ Seulement nous devons nous souvenir des pauvres, ce que j'ai eu bien soin de faire.

3. Pas d'acomodement possible; l'incident d'Antioche

¹¹ Mais lorsque Céphas vint à Antioche, je lui résistai en face, parce qu'il était digne de blâme. ¹² En effet, avant l'arrivée de certaines gens de l'entourage de Jacques, il mangeait avec les païens; mais après leur arrivée, il s'esquiva, et se tint à l'écart, par crainte des partisans de la circoncision. ¹³ Avec lui, les autres Juifs usèrent aussi de dissimulation, en sorte que Barnabé lui-même s'y laissa entraîner. ¹⁴ Pour moi, voyant qu'ils ne marchaient pas droit selon la vérité de l'Évangile, je dis à Céphas en présence de tous: " Si toi qui es Juif, tu vis à la manière des Gentils et non à la manière des Juifs, comment peux-tu forcer les Gentils à judaïser? " ¹⁵ Pour nous, nous sommes Juifs de naissance, et non pécheurs d'entre les Gentils. ¹⁶ Cependant sachant que l'homme est justifié, non par les œuvres de la Loi, mais par la foi dans le Christ Jésus, nous aussi nous avons cru au Christ Jésus, afin d'être justifiés par la foi en lui et non par les œuvres de la Loi; car nul homme ne sera justifié par les œuvres de la Loi. ¹⁷ Or si, tandis que nous cherchons à être justifiés par le Christ, nous étions nous-mêmes trouvés pécheurs, le Christ serait-il donc un ministre du péché? Loin de là! ¹⁸ Car si ce que j'ai détruit, je le rebâti, je me constitue moi-même prévaricateur, ¹⁹ puisque c'est par la Loi que je suis mort à la Loi, afin de vivre pour Dieu. J'ai été crucifié avec le Christ, ²⁰ et si je vis, ce n'est plus moi qui vis, c'est le Christ qui vit en moi. Ce que je vis maintenant dans la chair, je le vis dans la foi au Fils de Dieu, qui m'a aimé et qui s'est livré lui-même pour moi. ²¹ Je ne rejette pas la grâce de Dieu; car si la justice s'obtient par la Loi, le Christ est donc mort pour rien.

II. Dogmatique: la foi en Jésus et la loi juive

1. Démonstration

Expérience des Galates

³ ¹ O Galates insensés! qui vous a fascinés, vous aux yeux de qui a été tracée l'image de Jésus-Christ crucifié. ² Voici seulement ce que je voudrais savoir de vous: Est-ce par les œuvres de la Loi que vous avez reçu l'Esprit, ou par la soumission de la foi? ³ Avez-vous si peu de sens, qu'après avoir commencé par l'esprit, vous finissiez par la chair? ⁴ Avez-vous fait une telle expérience en vain? si toutefois c'est en vain. ⁵ Celui qui vous confère l'Esprit et qui opère parmi vous des miracles, le fait-il donc par les œuvres de la Loi, ou par la soumission de la foi?

Enseignement de l'Écriture

⁶ comme il est écrit: " Abraham crut à Dieu, et cela lui fut imputé à justice. " ⁷ Reconnaissez donc que ceux-là sont fils d'Abraham, qui sont de la foi. ⁸ Aussi l'Écriture, prévoyant que Dieu justifierait les nations par la foi, annonça d'avance à Abraham cette bonne nouvelle: "

Toutes les nations seront bénies en toi. " ⁹ De sorte que ceux qui sont de la foi sont bénis avec le fidèle Abraham. ¹⁰ En effet tous ceux qui s'appuient sur les oeuvres de la Loi sont sous la malédiction; car il est écrit: " Maudit quiconque n'est pas constant à observer tout ce qui est écrit dans le livre de la Loi. " ¹¹ Or que par la Loi nul ne soit justifié devant Dieu, cela est manifeste, puisque le " juste vivra par la foi. " ¹² Or la Loi ne procède pas de la foi; mais elle dit: " Celui qui accomplira ces commandements vivra en eux. " ¹³ Le Christ nous a rachetés de la malédiction de la Loi, en se faisant malédiction pour nous, - car il est écrit: " Maudit quiconque est pendu au bois, " ¹⁴ - afin que la bénédiction promise à Abraham s'étendît aux nations dans le Christ Jésus, afin que nous pussions recevoir par la foi l'Esprit promis. ¹⁵ Frères, - je parle selon les usages des hommes, - un contrat en bonne forme, bien que l'engagement soit pris par un homme, n'est annulé par personne, et personne n'y ajoute. ¹⁶ Or les promesses ont été faites à Abraham et à sa descendance. On ne dit pas: " Et à ses descendants, " comme s'il s'agissait de plusieurs; mais il dit: " A ta descendance, " comme ne parlant que d'un seul, savoir le Christ. ¹⁷ Voici ce que je veux dire: Dieu ayant conclu une alliance en bonne forme, la loi qui est venue quatre cent trente ans après ne la rend pas nulle, de manière à rendre vaine la promesse. ¹⁸ Car si l'héritage s'obtenait par la Loi, il ne viendrait plus d'une promesse; or, c'est par une promesse que Dieu a fait à Abraham ce don de sa grâce.

2. Compléments

Le rôle de la loi et l'histoire du Salut

¹⁹ Pourquoi donc la Loi? Elle a été ajoutée à cause des transgressions, jusqu'à ce que vint " la descendance " à qui la promesse avait été faite; elle a été promulguée par les anges, par l'entremise d'un médiateur. ²⁰ Or le médiateur n'est pas médiateur d'un seul; et Dieu est un. ²¹ La Loi va-t-elle donc contre les promesses de Dieu? Loin de là! S'il eût été donné une loi capable de procurer la vie, la justice viendrait réellement de la loi. ²² Mais l'Ecriture a tout enfermé sous le péché, afin que, par la foi en Jésus-Christ, ce qui avait été promis fût donné à ceux qui croient. ²³ Avant que vînt la foi, nous étions enfermés sous la garde de la Loi, en vue de la foi qui devait être révélée. ²⁴ Ainsi la Loi a été notre pédagogue pour nous conduire au Christ, afin que nous fussions justifiés par la foi. ²⁵ Mais la foi étant venue, nous ne sommes plus sous un pédagogue. ²⁶ Car vous êtes tous fils de Dieu par la foi dans le Christ Jésus. ²⁷ Vous tous, en effet, qui avez été baptisés dans le Christ, vous avez revêtu le Christ. ²⁸ Il n'y a plus ni Juif ni Grec; il n'y a plus ni esclave ni homme libre; il n'y a plus ni homme ni femme: car vous n'êtes tous qu'une personne dans le Christ Jésus. ²⁹ Et si vous êtes au Christ, vous êtes donc " descendance " d'Abraham, héritiers selon la promesse.

4 ¹ Or je dis ceci: Aussi longtemps que l'héritier est enfant, il ne diffère en rien d'un esclave, quoiqu'il soit le maître de tout; ² mais il est soumis à des tuteurs et à des curateurs jusqu'au temps marqué par le père. ³ De même, nous aussi, quand nous étions enfants, nous étions sous l'esclavage des rudiments du monde. ⁴ Mais lorsque est venue la plénitude des temps, Dieu a envoyé son Fils, formé d'une femme, né sous la Loi, ⁵ pour affranchir ceux qui sont sous la Loi, afin de nous conférer l'adoption. ⁶ Et parce que vous êtes fils, Dieu a envoyé dans vos coeurs l'Esprit de son Fils, lequel crie: Abba! Père! ⁷ Ainsi tu n'es plus esclave, tu es fils; et si tu es fils, tu es aussi héritier grâce à Dieu.

Exhortation de Paul

8 Autrefois, il est vrai, ne connaissant pas Dieu, vous serviez ceux qui par leur nature ne sont pas dieux; ⁹ mais à présent que vous avez connu Dieu, ou plutôt que vous avez été connus de Dieu, comment retournez-vous à ces pauvres et faibles rudiments, auxquels de nouveau vous voulez vous asservir encore? ¹⁰ Vous observez les jours, les mois, les temps et les années! ¹¹ J'ai peur pour vous d'avoir travaillé en vain parmi vous.

12 Devenez comme moi, puisque moi-même je suis comme vous, frères, je vous en supplie. Vous ne m'avez blessé en rien. ¹³ Quand je vous ai pour la première fois annoncé l'Évangile, vous savez quelle était l'infirmité de ma chair; et cependant ce qui dans ma chair était une épreuve pour vous, ¹⁴ vous ne l'avez ni méprisé ni repoussé; mais vous m'avez reçu comme un ange de Dieu, comme le Christ Jésus. ¹⁵ Que sont devenus ces heureux sentiments? Car je vous rends ce témoignage que, s'il eût été possible, vous vous seriez arraché les yeux pour me les donner. ¹⁶ Je serais donc devenu votre ennemi, parce que je vous ai dit la vérité?

17 L'affection dont ces gens font étalage pour vous, n'est pas bonne, ils veulent vous détacher de nous, afin que vous vous attachiez à eux. ¹⁸ Il est beau d'être l'objet d'une vive affection, quand c'est dans le bien, toujours, et non pas seulement quand je suis présent parmi vous.

19 Mes petits enfants, pour qui j'éprouve de nouveau les douleurs de l'enfantement, jusqu'à ce que le Christ soit formé en vous; ²⁰ combien je voudrais être auprès de vous à cette heure et changer de langage, car je suis dans une grande perplexité à votre sujet!

Allégorie de Sarah et d'Agar

21 Dites-moi, vous qui voulez être sous la Loi, n'entendez-vous pas la Loi? ²² Car il est écrit qu'Abraham eut deux fils, l'un de la servante, l'autre de la femme libre. ²³ Mais le fils de la servante naquit selon la chair, et celui de la femme libre en vertu de la promesse. ²⁴ Ces choses ont un sens allégorique; car ces femmes sont deux alliances. L'une, du mont Sinaï, enfantant pour la servitude: c'est Agar, ²⁵ - car Sinaï est une montagne en Arabie - elle

correspond à la Jérusalem actuelle, laquelle est esclave, elle et ses enfants. ²⁶ Mais la Jérusalem d'en haut est libre: c'est elle qui est notre mère; ²⁷ car il est écrit: " Réjouis-toi, stérile, toi qui n'enfantais point! Eclate en cris de joie et d'allégresse, toi qui ne connaissais pas les douleurs de l'enfantement! Car les enfants de la délaissée seront plus nombreux que les enfants de celle qui avait l'époux. " ²⁸ Pour vous, frères, vous êtes, à la manière d'Isaac, enfants de la promesse. ²⁹ Mais de même qu'alors celui qui était né selon la chair persécutait celui qui était né selon l'Esprit, ainsi en est-il encore maintenant. ³⁰ Mais que dit l'Ecriture? " Chasse l'esclave et son fils, car le fils de l'esclave ne saurait hériter avec le fils de la femme libre. " ³¹ C'est pourquoi, frères, nous ne sommes pas enfants de la servante, mais de la femme libre.

3. Conclusion

¹ Dans la liberté par laquelle le Christ nous a affranchis, tenez ferme, et ne vous laissez pas mettre de nouveau sous le joug de la servitude. ² C'est moi, Paul, qui vous le dis: Si vous vous faites circoncire, le Christ ne vous servira de rien. ³ Au contraire, je déclare encore une fois à tout homme qui se fait circoncire, qu'il est tenu d'accomplir la Loi tout entière. ⁴ Vous n'avez plus rien de commun avec le Christ, vous tous qui cherchez la justification dans la Loi; vous êtes déchus de la grâce. ⁵ Nous, c'est de la foi, par l'Esprit, que nous attendons l'espérance de la justice. ⁶ Car dans le Christ Jésus ni circoncision ni incirconcision n'ont de valeur, mais la foi qui est agissante par la charité.

4. Exhortations et menaces

⁷ Vous couriez si bien: qui vous a arrêtés, pour vous empêcher d'obéir à la vérité? ⁸ Cette persuasion ne vient pas de celui qui vous appelle. ⁹ Un peu de levain fait fermenter toute la pâte. ¹⁰ J'ai cette confiance en vous dans le Seigneur, que vous ne penserez pas autrement; mais celui qui met le trouble parmi vous, en portera la peine, quel qu'il soit. ¹¹ Pour moi, mes frères, s'il est vrai que je prêche encore la circoncision, pourquoi suis-je encore persécuté? Le scandale de la croix a donc été levé! ¹² Ah! qu'ils se fassent plutôt mutiler complètement ceux qui vous troublent!

III. Morale

L'amour fraternel

¹³ Pour vous, mes frères, vous avez été appelés à la liberté; seulement ne faites pas de cette liberté un prétexte pour vivre selon la chair; mais, rendez-vous par la charité, serviteurs les uns des autres. ¹⁴ Car toute la Loi est contenue dans un seul mot: " Tu aimeras ton prochain comme toi-même. " ¹⁵ Mais si vous vous mordez et vous dévorez les uns les autres, prenez garde que vous ne soyez détruits les uns par les autres. ¹⁶ Je dis donc: " Marchez selon l'esprit; et vous n'accomplirez pas les convoitises de la chair. ¹⁷ Car la chair a des désirs contraires à ceux de l'esprit, et l'esprit en a de contraires à ceux de la chair; ils sont opposés l'un à l'autre, de telle sorte que vous ne faites pas ce que vous voulez. ¹⁸ Mais si vous êtes conduits par l'esprit, vous n'êtes plus sous la Loi. ¹⁹ Or les oeuvres de la chair sont manifestes: ce sont l'impudicité, l'impureté, le libertinage, ²⁰ l'idolâtrie, les maléfices, les inimitiés, les contentions, les jalousies, les emportements, les disputes, les dissensions, les sectes, ²¹ l'envie, [les meurtres], l'ivrognerie, les excès de table, et autres choses semblables. Je vous préviens, comme je l'ai déjà fait, que ceux qui commettent de telles choses n'hériteront pas du royaume de Dieu. ²² Le fruit de l'Esprit, au contraire, c'est la charité, la joie, la paix, la patience, la mansuétude, la bonté, la fidélité, ²³ la douceur, la tempérance. Contre de pareils fruits, il n'y a pas de loi. ²⁴ Ceux qui sont à Jésus-Christ ont crucifié la chair avec ses passions et ses convoitises. ²⁵ Si nous vivons par l'esprit, marchons aussi par l'esprit. ²⁶ Ne cherchons pas une vaine gloire en nous provoquant les uns les autres, en nous portant mutuellement envie.

⁶ ¹ Frères, lors même qu'un homme se serait laissé surprendre à quelque faute, vous qui êtes spirituels, redressez-le avec un esprit de douceur, prenant garde à vous-mêmes, de peur que vous ne tombiez aussi en tentation. ² Portez les fardeaux les uns des autres, et vous accomplirez ainsi la parole du Christ; ³ car si quelqu'un croit être quelque chose, alors qu'il n'est rien, il s'abuse lui-même. ⁴ Que chacun examine ses propres oeuvres, et alors il aura sujet de se glorifier pour lui seul, et non en se comparant à autrui; ⁵ car chacun aura son propre fardeau à porter. ⁶ Que celui à qui on enseigne la parole fasse part de tous ses biens à celui qui l'enseigne. ⁷ Ne vous y trompez pas: on ne se rit pas de Dieu. Ce qu'on aura semé, on le moissonnera. ⁸ Celui qui sème dans sa chair moissonnera, de la chair, la corruption; celui qui sème dans l'esprit moissonnera, de l'esprit, la vie éternelle. ⁹ Ne nous lassons point de faire le bien; car nous moissonnerons en son temps, si nous ne nous relâchons pas. ¹⁰ Ainsi donc, pendant que nous en avons le temps, faisons le bien envers tous, et surtout envers les frères dans la foi.

CONCLUSION

¹¹ Voyez quelles lettres j'ai tracées pour vous de ma propre main! ¹² Tous ceux qui veulent

gagner les bonnes grâces des hommes, ce sont ceux-là qui vous contraignent à vous faire circoncire, à l'unique fin de n'être pas persécutés pour la croix du Christ. ¹³ Car ces circoncis, n'observent pas eux-mêmes la Loi; mais ils veulent que vous receviez la circoncision, afin de se glorifier en votre chair. ¹⁴ - Pour moi, Dieu me garde de me glorifier, si ce n'est dans la croix de Notre Seigneur Jésus-Christ, par qui le monde est crucifié pour moi, comme je le suis pour le monde! ¹⁵ Car [en Jésus-Christ] la circoncision n'est rien, l'incirconcision n'est rien; ce qui est, tout, c'est d'être une nouvelle créature. ¹⁶ Paix et miséricorde sur tous ceux qui suivront cette règle, et sur l'Israël de Dieu! ¹⁷ Au reste, que personne désormais ne me suscite plus d'embarras; car je porte sur mon corps les stigmates de Jésus.

¹⁸ Frères, que la grâce de notre Seigneur Jésus-Christ soit avec votre esprit! Amen!

Galates (CP) 1

Citations de
DS 373-395:

Magistère

Catéchisme France:
119

Hébreux (CP) 12

Exemple de Jésus lui-même

12 ¹ Donc, nous aussi, puisque nous sommes environnés d'une si grande nuée de témoins, rejetons tout ce qui nous appesantit et le péché qui nous enveloppe, et courons avec persévérance dans la carrière qui nous est ouverte, ² les yeux fixés sur Jésus, l'auteur et le consommateur de la foi, lui qui, au lieu de la joie qu'il avait devant lui, méprisant l'ignominie, a souffert en croix, et " s'est assis à la droite du trône de Dieu ". ³ Considérez celui qui a supporté contre sa personne une si grande contradiction de la part des pécheurs, afin de ne pas vous laisser abattre par le découragement.

2. Exhortation à accepter les épreuves

⁴ Vous n'avez pas encore résisté jusqu'au sang dans votre lutte contre le péché. ⁵ Et vous avez oublié l'exhortation de Dieu qui vous dit comme à des fils: " Mon fils, ne méprise pas le châtiment du Seigneur, et ne perds point courage lorsqu'il te reprend; ⁶ car le Seigneur châtie celui qu'il aime, et il frappe de la verge tout fils qu'il reconnaît pour sien. " ⁷ C'est pour votre instruction que vous êtes éprouvés: Dieu vous traite comme des fils; car quel est le fils que son père ne châtie pas? ⁸ Si vous êtes exempts du châtiment auquel tous ont part, vous êtes donc des enfants illégitimes, et non de vrais fils. ⁹ D'ailleurs, puisque nos pères selon la chair nous ont châtiés et que nous les avons respectés, combien plus nous devons nous soumettre au Père des esprits, pour avoir la vie? ¹⁰ Quant à ceux-là, c'était pour peu de temps qu'ils nous châtiaient au gré de leur volonté; mais Dieu le fait autant qu'il est utile pour nous rendre capables de participer à sa sainteté. ¹¹ Toute correction, il est vrai, paraît sur l'heure un sujet de tristesse, et non de joie; mais elle produit plus tard, pour ceux qui ont été ainsi exercés, un fruit de paix et de justice. ¹² " Relevez donc vos mains languissantes et vos genoux défaillants; ¹³ dirigez vos pas dans la voie droite ", afin que ce qui est boiteux ne dévie pas, mais plutôt se raffermisse.

3. Exhortation à pratiquer diverses vertus

¹⁴ Recherchez la paix avec tous, et la sainteté, sans laquelle personne ne verra le Seigneur. ¹⁵ Veillez à ce que personne ne manque à la grâce de Dieu; à ce qu'aucune racine d'amertume, venant à pousser des rejetons, ne cause du trouble, et que la masse n'en soit infectée. ¹⁶ Qu'il n'y ait parmi vous ni impudique, ni profanateur comme Esaü, qui pour un

seul mets vendit son droit d'aïnesse. ¹⁷ Vous savez que, plus tard, voulant obtenir la bénédiction, il fut repoussé, quoiqu'il la sollicitât avec larmes; car il ne put amener son père à changer de sentiments.

¹⁸ Vous ne vous êtes pas approchés d'une montagne que la main puisse toucher, ni d'un feu ardent, ni de la nuée, ni des ténèbres, ni de la tempête, ¹⁹ ni de l'éclat de la trompette, ni d'une voix si retentissante, que ceux qui l'entendirent supplièrent qu'on ne leur parlât pas davantage; ²⁰ car ils ne pouvaient supporter cette défense " Si même une bête touche la montagne, elle sera lapidée. " ²¹ Et ce spectacle était si terrible que Moïse dit " Je suis terrifié et tout tremblant ! " ²² - Mais vous vous êtes approchés de la montagne de Sion, de la cité du Dieu vivant qui est la Jérusalem céleste, des myriades qui forment le chœur des anges, ²³ de l'assemblée des premiers nés inscrits dans les cieux, du juge qui est le Dieu de tous, des esprits des justes parvenus à la perfection, ²⁴ de Jésus, le médiateur de la nouvelle alliance, et du sang de l'aspersion qui parle plus éloquemment que celui d'Abel. ²⁵ Prenez garde de résister à celui qui parle; car si ceux-là n'ont pas échappé au châtiment, qui ont refusé d'écouter celui qui publiait ses oracles sur la terre, combien moins échapperons-nous, si nous le repoussons, quand il nous parle du haut des cieux: ²⁶ lui, dont la voix ébranla alors la terre, mais qui maintenant a fait cette promesse: " Une fois encore j'ébranlerai non seulement la terre, mais aussi le ciel. " ²⁷ Ces mots: " Une fois encore ", indiquent le changement des choses qui vont être ébranlées comme ayant eu leur accomplissement, afin que celles qui ne doivent pas être ébranlées subsistent à jamais. ²⁸ Ainsi, puisque nous rentrons en possession d'un royaume qui ne sera point ébranlé, retenons fermement la grâce; par elle rendons à Dieu un culte qui lui soit agréable, avec piété et avec crainte. ²⁹ Car notre Dieu est aussi un feu dévorant.

13 ¹ Persévérez dans l'amour fraternel. ² N'oubliez pas l'hospitalité; quelques-uns en la pratiquant ont, à leur insu, logé des anges. ³ Souvenez vous des prisonniers, comme si vous étiez aussi prisonniers; et de ceux qui sont maltraités, comme étant vous aussi dans un corps. ⁴ Que le mariage soit honoré de tous, et le lit conjugal exempt de souillure, car Dieu condamnera les impudiques et les adultères. ⁵ Que votre conduite soit exempte d'avarice, vous contentant de ce que vous avez; car Dieu lui-même a dit: " Je ne le délaisserai point et ne t'abandonnerai point "; de sorte que nous pouvons dire en toute assurance: ⁶ " Le Seigneur est mon secours, je ne craindrai rien; que pourraient me faire les hommes? " ⁷ Souvenez-vous de ceux qui vous conduisent, qui vous ont annoncé la parole de Dieu; et considérant quelle a été l'issue de leur vie, imitez, leur foi. ⁸ Jésus-Christ est le même hier et aujourd'hui; il le sera éternellement. ⁹ Ne vous laissez pas entraîner par des doctrines diverses et étrangères, car il vaut mieux affermir son cœur par la grâce, que par des aliments, qui n'ont servi de rien à ceux qui s'y attachent. ¹⁰ Nous avons un autel dont ceux-là n'ont pas le droit de manger qui restent au service du tabernacle. ¹¹ Car pour les animaux dont le sang, expiation du péché, est porté dans le sanctuaire par le grand prêtre, leurs corps sont brûlés hors du camp. ¹² C'est pour cela que Jésus aussi, devant sanctifier le peuple par

son sang, a souffert hors de la porte. ¹³ Donc, pour aller à lui, sortons hors du camp, en portant son opprobre. ¹⁴ Car nous n'avons pas ici-bas de cité permanente, mais nous cherchons celle qui est à venir. ¹⁵ Que ce soit donc par lui que nous offrions sans cesse à Dieu " un sacrifice de louange ", c'est-à-dire " le fruit de lèvres " qui célèbrent son nom. ¹⁶ Et n'oubliez pas la bienfaisance et la libéralité; car Dieu se plaît à de tels sacrifices. ¹⁷ Obéissez à ceux qui vous conduisent, et ayez pour eux de la déférence, car ils veillent sur vos âmes comme devant en rendre compte, - afin qu'ils le fassent avec joie, et non en gémissant; ce qui ne vous serait pas avantageux.

CONCLUSION

Recommandations et prière

¹⁸ Priez pour nous; car nous sommes assurés d'avoir une bonne conscience, voulant en toutes choses nous bien conduire. ¹⁹ C'est avec instance que je vous conjure de le faire, afin que je vous sois plus tôt rendu. ²⁰ Que le Dieu de la paix, - qui a ramené d'entre les morts celui qui, par le sang d'une alliance éternelle, est devenu le grand Pasteur des brebis, notre Seigneur Jésus, - ²¹ vous rende capables de toute bonne oeuvre pour l'accomplissement de sa volonté, en opérant en vous ce qui est agréable à ses vœux, par Jésus-Christ, auquel soit la gloire dans les siècles des siècles! Amen!

²² Je vous prie, frères, d'agréer cette parole d'exhortation, car je vous ai écrit brièvement.

²³ Apprenez que notre frère Timothée est relâché; s'il vient assez tôt, j'irai vous voir avec lui.

Salutation

²⁴ Saluez tous ceux qui vous conduisent et tous les saints. Les frères d'Italie vous saluent. Que la grâce soit avec vous tous! Amen!

Hébreux (CP) 12

Deutéronome (CP) 24

Le divorce

24 ¹ Lorsqu'un homme aura pris une femme et l'aura épousée, si elle vient à ne pas à trouver grâce à ses yeux, parce qu'il a découvert en elle quelque chose de repoussant, il écrira pour elle une lettre de divorce et, après la lui avoir remise en main, il la renverra de sa maison. ² Une fois sortie de chez lui, elle s'en ira et pourra devenir la femme d'un autre homme. ³ Mais si ce dernier mari la prend en aversion, écrit pour elle une lettre de divorce, et que, la lui ayant remise en main, il la renvoie de sa maison; ou bien si ce dernier mari qui l'a prise pour femme vient à mourir, ⁴ alors le premier mari, qui l'a renvoyée, ne pourra pas la reprendre pour femme, après qu'elle a été souillée, car c'est une abomination devant Yahweh, et tu n'engageras pas dans le péché le pays que Yahweh, ton Dieu, te donne pour héritage.

Lois de bonté

⁵ Lorsqu'un homme sera nouvellement marié, il n'ira point à l'armée, et on ne lui imposera aucune charge publique; il sera libre pour sa maison pendant un an, et il réjouira la femme qu'il a prise. ⁶ On ne prendra pas en gage les deux meules, ni la meule de dessus: ce serait prendre en gage la vie même. ⁷ Si l'on trouve un homme qui ait enlevé l'un de ses frères, d'entre les enfants d'Israël, et en ait fait son esclave, ou l'ait vendu, ce ravisseur sera puni de mort. Tu ôteras ainsi le mal du milieu de toi. ⁸ Prends garde à la plaie de la lèpre, observant avec soin et mettant en pratique tout ce que vous enseigneront les prêtres lévites; tout ce que je leur ai prescrit, vous le mettrez soigneusement en pratique. ⁹ Souviens-toi de ce que Yahweh, ton Dieu, a fait à Marie pendant le voyage, lors de votre sortie d'Egypte. ¹⁰ Si tu prêtes à ton prochain un objet quelconque, tu n'entreras pas dans sa maison pour prendre son gage; ¹¹ tu attendras dehors, et celui à qui tu fais le prêt t'apportera le gage dehors. ¹² Si cet homme est pauvre, tu ne te coucheras point avec son gage; ¹³ tu ne manqueras pas de lui rendre le gage au coucher du soleil, afin qu'il couche dans son vêtement et qu'il te bénisse, et ce sera là une justice pour toi devant Yahweh, ton Dieu. ¹⁴ Tu n'opprimeras point le mercenaire pauvre et indigent, soit l'un de tes frères, soit l'un des étrangers demeurant dans ton pays, dans tes portes. ¹⁵ Chaque jour tu lui donneras son salaire, sans que le soleil se couche sur cette dette; car il est pauvre, et son âme l'attend. Autrement il crierait à Yahweh contre toi, et tu serais chargé d'un péché. ¹⁶ Les pères ne seront pas mis à mort pour les enfants, et les enfants ne seront pas mis à mort pour les pères; chacun sera mis à mort pour son péché. ¹⁷ Tu ne violeras pas le droit de l'étranger ni de l'orphelin, et tu ne prendras point en gage le vêtement de la veuve. ¹⁸ Tu te souviendras

que tu as été esclave en Egypte, et que Yahweh, ton Dieu, t'a délivré: c'est pourquoi je te commande d'agir en cette manière. ¹⁹ Quand tu feras ta moisson dans ton champ, si tu as oublié une gerbe dans le champ, tu ne retourneras pas la prendre: elle sera pour l'étranger, pour l'orphelin et pour la veuve, afin que Yahweh, ton Dieu, te bénisse dans tout le travail de tes mains. ²⁰ Quand tu secoueras tes oliviers, tu ne fouilleras pas après coup les branches: le reste sera pour l'étranger, pour l'orphelin et pour la veuve. ²¹ Quand tu vendangeras ta vigne, tu ne cueilleras pas après coup les grappes qui seront restées: elles seront pour l'étranger, pour l'orphelin et pour la veuve. ²² Tu te souviendras que tu as été esclave dans le pays d'Egypte: c'est pourquoi je te commande d'agir en cette manière.

25 ¹ Quand il s'élèvera une contestation entre des hommes, et qu'ils se seront présentés au jugement, qu'on les aura jugés, qu'on aura absous l'innocent et condamné le coupable, ² si le coupable a mérité d'être battu, le juge le fera étendre par terre et battre en sa présence d'un nombre de coups proportionné à sa faute. ³ Il ne lui fera pas donner plus de quarante coups, de peur que, si on continuait à le frapper de beaucoup de coups en plus de ceux-là, ton frère ne fût avili à tes yeux. ⁴ Tu ne muselleras pas le boeuf, quand il foulera le grain.

Loi du lévirat

⁵ Lorsque des frères demeurent ensemble, et que l'un d'eux meurt sans laisser de fils, la femme du défunt ne se mariera pas au dehors, à un étranger; mais son beau-frère ira vers elle, la prendra pour femme, et remplira envers elle le devoir de beau-frère. ⁶ Le premier-né qu'elle mettra au monde succédera au frère défunt et prendra son nom, afin que ce nom ne soit pas effacé d'Israël. ⁷ S'il ne plaît pas à cet homme de prendre sa belle-soeur, sa belle-soeur montera à la porte, vers les anciens, et dira: «Mon beau-frère refuse de faire revivre le nom de son frère en Israël; il ne veut pas remplir, en m'épousant, son devoir de beau-frère.» ⁸ Alors les anciens de la ville l'appelleront et lui parleront. ⁹ S'il persiste et dit: «Il ne me plaît pas de la prendre,» sa belle-soeur s'approchera de lui en présence des anciens, lui ôteras son soulier du pied et lui crachera au visage, en disant: «Ainsi sera fait à l'homme qui ne relève pas la maison de son frère.» ¹⁰ Et sa maison sera appelée en Israël la maison du déchaussé.

Punition de l'impudeur

¹¹ Lorsque des hommes se battront ensemble, un homme et son frère, si la femme de l'un s'approche pour délivrer son mari de la main de celui qui le frappe, et que, avançant la main, elle saisisse ce dernier par les parties honteuses, ¹² tu lui couperas la main; ton oeil sera sans pitié.

Contre les faux poids

¹³ Tu n'auras pas dans ton sac deux sortes de poids, un gros et un petit. ¹⁴ Tu n'auras pas dans ta maison deux sortes d'épha, un grand et un petit. ¹⁵ Tu auras un poids exact et juste, tu auras un épha exact et juste, afin que tes jours se prolongent dans la terre que te donne Yahweh, ton Dieu. ¹⁶ Car il est en abomination à Yahweh, ton Dieu, celui qui fait ces choses, qui commet une iniquité.

Ordre d'exterminer Amalek

¹⁷ Souviens-toi de ce que te fit Amalec pendant le voyage, lorsque tu sortis de l'Egypte, ¹⁸ comment il te rencontra en route, et tomba sur toi par derrière, sur tous ceux qui étaient épuisés derrière toi, et toi tu étais fatigué et sans force, et il n'eut aucune crainte de Dieu. ¹⁹ Quand Yahweh, ton Dieu, t'aura donné du repos, t'ayant délivré de tous tes ennemis d'alentour, dans le pays que Yahweh, ton Dieu, te donne en héritage pour le posséder, tu effaceras la mémoire d'Amalec de dessous le ciel: ne l'oublie point.

Les prémices

²⁶ ¹ Lorsque tu seras entré dans le pays que Yahweh, ton Dieu, te donne pour héritage, que tu en auras pris possession et y seras établi, ² tu prendras une part des prémices de tous les produits du sol que tu auras retirés de ton pays, que te donne Yahweh, ton Dieu, et, l'ayant mise dans une corbeille, tu iras au lieu que Yahweh, ton Dieu, aura choisi pour y faire habiter son nom. ³ Tu te présenteras au prêtre alors en fonction, et tu lui diras: «Je déclare aujourd'hui à Yahweh, ton Dieu, que je suis entré dans le pays que Yahweh a juré à nos pères de nous donner.» ⁴ Le prêtre recevra la corbeille de ta main et la déposera devant l'autel de Yahweh, ton Dieu. ⁵ Et prenant de nouveau la parole, tu diras devant Yahweh, ton Dieu: «Mon père était un Araméen prêt à périr; il descendit en Egypte avec peu de gens et y vécut en étranger; là il devint une nation grande, puissante et nombreuse. ⁶ Les Egyptiens nous maltraitèrent, nous opprimèrent et nous imposèrent un dur servage. ⁷ Alors nous criâmes à Yahweh, le Dieu de nos pères, et Yahweh entendit notre voix et vit nos souffrances, notre misère et notre oppression. ⁸ Et Yahweh nous fit sortir d'Egypte, avec une main forte et le bras étendu, par une grande terreur, avec des signes et des prodiges. ⁹ Il nous a conduits dans ce lieu et il nous a donné ce pays, un pays où coulent le lait et le miel. ¹⁰ Et maintenant voici que j'apporte les prémices des produits du sol que vous m'avez donné, ô Yahweh.» Tu les déposeras devant Yahweh, ton dieu, et tu te prosterneras devant Yahweh, ton Dieu. ¹¹ Puis tu te réjouiras, avec le Lévite et avec l'étranger qui sera au milieu de toi de tous les biens que Yahweh, ton Dieu, t'a donnés, à toi et à ta maison.

La dîme triennale

¹² Lorsque tu auras achevé de lever toute la dîme de tes produits, la troisième année,

l'année de la dîme, et que tu la donneras au lévite, à l'étranger, à l'orphelin et à la veuve, pour qu'ils la mangent dans tes portes et qu'ils se rassasient, tu diras devant Yahweh, ton Dieu: ¹³ «J'ai ôté de ma maison ce qui est consacré, et je l'ai donné au Lévite, à l'étranger, à l'orphelin et à la veuve, selon tous vos préceptes que vous m'avez donnés; je n'ai transgressé ni oublié aucun de vos préceptes. ¹⁴ Je n'ai pas mangé de ces choses pendant mon deuil, je n'en ai rien transporté hors de ma maison dans l'état d'impureté, et je n'en ai rien donné à l'occasion d'un mort; j'ai obéi à la voix de Yahweh, mon Dieu, j'ai agi selon tout ce vous m'avez prescrit. ¹⁵ Regardez de votre demeure sainte, du ciel, et bénissez votre peuple d'Israël et le sol que vous nous avez donné, comme vous l'avez juré à nos pères, ce pays où coulent le lait et le miel.»

Conclusion: Israël, peuple de Yahvé

¹⁶ Aujourd'hui Yahweh, ton Dieu, te commande de mettre en pratique ces lois et ces ordonnances; tu les observeras et les mettras en pratique de tout ton cœur et de toute ton âme. ¹⁷ Tu as fait déclarer aujourd'hui à Yahweh qu'il sera ton Dieu, toi t'engageant de ton côté à marcher dans ses voies, à observer ses lois, ses commandements et ses ordonnances, et à obéir à sa voix. ¹⁸ Et Yahweh t'a fait déclarer aujourd'hui que tu lui serais un peuple particulier, comme il te l'a dit, observant tous ses commandements, ¹⁹ lui s'engageant de son côté à te donner la supériorité sur toutes les nations qu'il a faites, en gloire, en renom et en splendeur, en sorte que tu sois un peuple saint à Yahweh, ton Dieu, comme il l'a dit.»

3. Conclusions et exhortations finales

Les pierres de la Loi

²⁷ ¹ Moïse, avec les anciens d'Israël, donna cet ordre au peuple: «Observez tout le commandement que je vous prescris aujourd'hui. ² Lorsque vous aurez passé le Jourdain pour entrer dans le pays que te donne Yahweh, ton Dieu, ³ tu dresseras de grandes pierres et tu les enduiras de chaux, et tu écriras dessus toutes les paroles de cette loi, après ton passage, afin que tu entres dans le pays que Yahweh, ton Dieu, te donne, pays où coulent le lait et le miel, comme te l'a dit Yahweh, le Dieu de tes pères. ⁴ Lors donc que vous aurez passé le Jourdain, vous dresserez sur le mont Hébal ces pierres que je vous prescris aujourd'hui, et tu les enduiras de chaux. ⁵ Et tu bâtiras là un autel à Yahweh, un autel de pierres sur lesquelles tu ne porteras pas le fer. ⁶ Tu bâtiras en pierres brutes l'autel de Yahweh, ton Dieu. Et tu offriras dessus des holocaustes à Yahweh, ton Dieu; ⁷ tu offriras des sacrifices pacifiques, et tu mangeras là et tu te réjouiras devant Yahweh, ton Dieu. ⁸ Tu écriras sur ces pierres toutes les paroles de cette loi en caractères bien nets.» ⁹ Moïse et les prêtres lévites parlèrent à tout Israël, en disant: «Garde le silence et écoute, ô Israël! Aujourd'hui tu es devenu le peuple de Yahweh, ton Dieu. ¹⁰ Tu obéiras donc à la voix de

Yahweh, ton Dieu, et tu mettras en pratique ses commandements et ses lois, que je te prescris aujourd'hui.»

¹¹ Le même jour, Moïse donna cet ordre au peuple: ¹² «Lorsque vous aurez passé le Jourdain, ceux-ci se tiendront sur le mont Garizim, pour bénir le peuple: Siméon, Lévi, Juda, Issachar, Joseph et Benjamin. ¹³ Et ceux-là se tiendront sur le mont Hébal pour la malédiction: Ruben, Gad, Aser, Zabulon, Dan et Nephthali.

Douze malédiction

¹⁴ Et les Lévites prendront la parole et diront d'une voix haute à tous les hommes d'Israël:

¹⁵ Maudit soit l'homme qui fait une image taillée ou une image de fonte, abomination de Yahweh, oeuvre des mains d'un artisan, et qui la place dans un lieu secret! -- Et tout le peuple répondra et dira: Amen!

¹⁶ Maudit soit celui qui méprise son père et sa mère! -- Et tout le peuple dira: Amen!

¹⁷ Maudit soit celui qui déplace la borne de son prochain! -- Et tout le peuple dira: Amen!

¹⁸ Maudit soit celui qui fait égarer un aveugle dans le chemin! -- Et tout le peuple dira: Amen!

¹⁹ Maudit soit celui qui viole le droit de l'étranger, de l'orphelin et de la veuve! -- Et tout le peuple dira: Amen!

²⁰ Maudit soit celui qui couche avec la femme de son père, car il soulève la couverture de son père! -- Et tout le peuple dira: Amen!

²¹ Maudit soit celui qui couche avec une bête quelconque! -- Et tout le peuple dira: Amen!

²² Maudit soit celui qui couche avec sa soeur, fille de son père ou fille de sa mère! -- Et tout le peuple dira: Amen!

²³ Maudit soit celui qui couche avec sa belle-mère! -- Et tout le peuple dira: Amen!

²⁴ Maudit soit celui qui frappe en secret son prochain! -- Et tout le peuple dira: Amen!

²⁵ Maudit soit celui qui reçoit un présent pour frapper une vie, répandre le sang innocent! -- Et tout le peuple dira: Amen!

²⁶ Maudit soit celui qui ne maintient pas les paroles de cette loi, en les mettant en pratique! -- Et tout le peuple dira: Amen!

Bénédictions

²⁸ ¹ Si tu obéis exactement à la voix de Yahweh, ton Dieu, en observant et en mettant en pratique tous ses commandements que je te prescris aujourd'hui, Yahweh, ton Dieu, te donnera la supériorité sur toutes les nations de la terre. ² Voici toutes les bénédictions qui viendront sur toi et t'atteindront, si tu obéis à la voix de Yahweh, ton Dieu: ³ Tu seras béni dans la ville et tu seras béni dans les champs. ⁴ Béni sera le fruit de tes entrailles, le fruit de ton sol, le fruit de tes troupeaux, les portées de ton gros et de ton menu bétail. ⁵ Bénies seront ta corbeille et ta huche. ⁶ Tu seras béni à ton entrée, et tu seras béni à ta sortie. ⁷

Yahweh fera que les ennemis qui s'élèveront contre toi soient mis en déroute devant toi; venus contre toi par un seul chemin, ils s'enfuiront devant toi par sept chemins. ⁸ Yahweh commandera à la bénédiction d'être avec toi dans tes greniers et dans tout travail de tes mains! Il te bénira dans le pays que te donne Yahweh, ton Dieu. ⁹ Yahweh te fera subsister pour lui comme un peuple saint, ainsi qu'il te l'a juré, si tu observes les commandements de Yahweh, ton Dieu, et si tu marches dans ses voies: ¹⁰ et tous les peuples verront que le nom de Yahweh est nommé sur toi, et ils te craindront.

¹¹ Yahweh te comblera de biens, en multipliant le fruit de tes entrailles, le fruit de tes troupeaux et le fruit de ton sol, dans le pays que Yahweh a juré à tes pères de te donner. ¹² Yahweh t'ouvrira son bon trésor, le ciel, pour envoyer à ton pays la pluie en son temps, et pour bénir tout le travail de tes mains. Tu prêteras à beaucoup de nations, et tu n'emprunteras point. ¹³ Yahweh te mettra à la tête, et non à la queue; tu seras toujours en haut, et tu ne seras jamais en bas, si tu obéis aux commandements de Yahweh, ton Dieu, que je te prescris aujourd'hui, si tu observes et les mets en pratique, ¹⁴ et si tu ne t'écarter, ni à droite ni à gauche, de tous les commandements que je vous prescris aujourd'hui, pour aller après d'autres dieux et les servir.

Autres malédictions

¹⁵ Mais si tu n'obéis pas à la voix de Yahweh, ton Dieu, pour observer et mettre en pratique tous ses commandements et toutes ses lois que je te prescris aujourd'hui, voici toutes les malédictions qui viendront sur toi et t'atteindront: ¹⁶ Tu seras maudit dans la ville et tu seras maudit dans les champs. ¹⁷ Seront maudites ta corbeille et ta huche. ¹⁸ Seront maudits le fruit de tes entrailles, le fruit de ton sol, les portées de ton gros et de ton menu bétail. ¹⁹ Tu seras maudit à ton entrée, et tu seras maudit à ta sortie. ²⁰ Yahweh enverra contre toi la malédiction, le trouble et la menace, dans tout ce que tu entreprendras de faire, jusqu'à ce que tu sois détruit et jusqu'à ce que tu périsses bientôt, à cause de la perversité de tes actions, par lesquelles tu m'auras abandonné. ²¹ Yahweh attachera à toi la peste, jusqu'à ce qu'elle t'ait consumé de dessus la terre où tu vas entrer pour la posséder. ²² Yahweh te frappera de langueur, de fièvre, d'inflammation, de chaleur brûlante, de sécheresse, de charbon et de nielle, fléaux qui te poursuivront jusqu'à ce que tu périsses. ²³ Ton ciel sur ta tête sera d'airain, et la terre sous tes pieds sera de fer. ²⁴ Yahweh enverra pour pluie à ton pays de la poussière et du sable qui descendront du ciel sur toi jusqu'à ce que tu sois détruit. ²⁵ Yahweh fera que tu sois battu devant tes ennemis; tu sortiras contre eux par un seul chemin, et par sept chemins tu fuiras devant eux, et tu seras un objet de terreur parmi tous les royaumes de la terre. ²⁶ Ton cadavre servira de pâture à tous les oiseaux du ciel et aux bêtes de la terre, et il n'y aura personne pour les effrayer. ²⁷ Yahweh te frappera de l'ulcère d'Egypte, d'hémorroïdes, de dartres et de gale, dont tu ne pourras guérir. ²⁸ Yahweh te frappera de délire, d'aveuglement et d'égarement d'esprit; ²⁹ tu tâtonneras en plein midi, comme l'aveugle dans l'obscurité; tu ne réussiras pas dans tes voies; tu seras tous les jours opprimé et dépouillé, sans personne qui vienne à ton secours.

³⁰ Tu te financeras à une femme, et un autre la possédera; tu bâtiras une maison, et tu ne l'habiteras pas; tu planteras une vigne, et tu n'en jouiras pas. ³¹ Ton boeuf sera égorgé sous tes yeux, et tu n'en mangeras pas; ton âne sera enlevé de devant toi, et on ne te le rendra pas; tes brebis seront livrées à tes ennemis, et personne ne viendra à ton secours. ³² Tes fils et tes filles seront livrés à un autre peuple; tes yeux le verront et languiront tout le jour après eux, et ta main sera impuissante. ³³ Le fruit de ton sol et tout le produit de ton travail, un peuple que tu n'as pas connu le mangera, et tu seras opprimé et écrasé tous les jours. ³⁴ Tu deviendras fou à la vue des choses que tu verras de tes yeux. ³⁵ Yahweh te frappera aux genoux et aux cuisses d'un ulcère malin, dont tu ne pourras guérir; il te couvrira depuis la plante du pied jusqu'au sommet de la tête.

³⁶ Yahweh te fera marcher, toi et ton roi que tu auras mis à ta tête, vers une nation que tu n'auras pas connue, ni toi, ni tes pères, et là tu serviras d'autres dieux, du bois et de la pierre, ³⁷ et tu deviendras un sujet d'étonnement, de fable et de raillerie, parmi tous les peuples chez lesquels Yahweh te mènera.

³⁸ Tu porteras sur ton champ beaucoup de semence, et tu recueilleras peu, car les sauterelles la dévoreront. ³⁹ Tu planteras des vignes et tu les cultiveras, et tu ne boiras pas de vin et tu ne récolteras rien, car les vers les mangeront. ⁴⁰ Tu auras des oliviers sur tout ton territoire, et tu ne t'oindras pas d'huile, car tes olives tomberont. ⁴¹ Tu engendreras des fils et des filles, et ils ne seront pas à toi, car ils iront en captivité. ⁴² Les insectes s'empareront de tous tes arbres et des fruits de ton sol. ⁴³ L'étranger qui vit au milieu de toi s'élèvera de plus en plus au-dessus de toi, tandis que toi, tu descendras toujours plus bas; ⁴⁴ il te prêtera, et tu ne lui prêteras pas: il sera en tête, et tu seras à la queue.

⁴⁵ Toutes ces malédictions viendront sur toi, elles te poursuivront et t'atteindront, jusqu'à ce que tu sois détruit, parce que tu n'auras pas obéi à la voix de Yahweh, ton Dieu, pour observer ses lois et ses commandements qu'il t'a prescrits. ⁴⁶ Elle seront pour toi un signe et un prodige, et pour ta postérité à jamais. ⁴⁷ Parce que tu n'auras pas servi Yahweh, ton Dieu, avec joie et de bon coeur, en retour de l'abondance de toutes choses, ⁴⁸ tu serviras, dans la faim, dans la soif, dans la nudité, dans la disette de toutes choses, tes ennemis que Yahweh enverra contre toi; il mettra un joug de fer sur ton cou, jusqu'à ce qu'il t'ait détruit.

⁴⁹ Yahweh fera partir contre toi de loin, des extrémités de la terre, une nation à la marche rapide comme le vol de l'aigle, nation dont tu n'entendras pas le langage, ⁵⁰ nation à l'aspect farouche, qui n'aura ni égards pour le vieillard, ni pitié pour l'enfant. ⁵¹ Elle dévorera le fruit de tes troupeaux et le fruit de ton sol, jusqu'à ce que tu sois détruit; elle ne te laissera ni blé, ni vin nouveau, ni huile, ni les portées de ton gros et de ton menu bétail, jusqu'à ce qu'elle t'ait fait périr. ⁵² Elle t'assiégera dans toutes tes portes, jusqu'à ce que tombent dans tout ton pays tes murailles, hautes et fortes, dans lesquelles tu auras mis ta confiance; elle t'assiégera dans toutes tes portes, dans tous le pays que Yahweh, ton Dieu, t'aura donné. ⁵³ Tu mangeras le fruit de tes entrailles, la chair de tes fils et de tes filles que Yahweh, ton Dieu, t'aura donnés, tant sera grande l'angoisse et la détresse où te réduira ton ennemi. ⁵⁴ L'homme d'entre vous le plus délicat et le plus habitué au luxe regardera d'un oeil jaloux son

frère, la femme qui repose sur son sein et le reste de ses enfants qu'il aura épargnés; ⁵⁵ il ne donnera à aucun d'eux de la chair de ses enfants dont il se nourrira, parce qu'il ne lui restera plus rien, tant seront grandes l'angoisse et la détresse où te réduira ton ennemi dans toutes tes portes. ⁵⁶ La femme d'entre vous la plus délicate et la plus habituée au luxe, trop tendre et trop délicate pour essayer de poser à terre la plante de son pied, regardera d'un oeil jaloux le mari qui reposait sur son sein, ainsi que son fils et sa fille, ⁵⁷ à cause de l'arrière-faix sorti d'entre ses pieds et de ses enfants qu'elle aura mis au monde; car, manquant de tout, elle s'en nourrira en secret, tant sera grande l'angoisse et la détresse où te réduira ton ennemi dans tes portes. ⁵⁸ Si tu n'as pas soin de mettre en pratique toutes les paroles de cette loi, écrites dans ce livre, craignant ce nom glorieux et redoutable: ⁵⁹ Yahweh, ton Dieu, -- Yahweh rendra extraordinaires tes plaies et les plaies de ta postérité, plaies grandes et continues, maladies graves et opiniâtres. ⁶⁰ Il fera revenir sur toi toutes les maladies d'Egypte, devant lesquelles tu tremblais, et elles s'attacheront à toi. ⁶¹ De plus, Yahweh fera venir sur toi toutes sortes de maladies et de plaies, qui ne sont pas écrites dans le livre de cette loi, jusqu'à ce que tu sois détruit. ⁶² Vous ne resterez plus qu'un petit nombre, après avoir été nombreux comme les étoiles du ciel, parce que tu n'auras pas obéi à la voix de Yahweh, ton Dieu.

⁶³ De même que Yahweh prenait plaisir à vous faire du bien et à vous multiplier, ainsi Yahweh prendra plaisir à vous faire périr et à vous détruire: et vous serez arrachés de la terre où tu vas entrer pour la posséder. ⁶⁴ Yahweh te dispersera parmi tous les peuples, d'une extrémité de la terre à l'autre, et là, tu serviras d'autres dieux que n'ont connus ni toi ni tes pères, du bois et de la pierre. ⁶⁵ Parmi ces nations mêmes, tu ne seras pas tranquille, et il n'y aura pas un lieu de repos pour la plante de tes pieds; là Yahweh te donnera un coeur tremblant, des yeux éteints, et une âme languissante. ⁶⁶ Ta vie sera comme en suspens devant toi, tu trembleras la nuit et le jour, et tu ne croiras pas à ta vie. ⁶⁷ Le matin tu diras: «Que ne suis-je au soir?» et le soir tu diras: «Que ne suis-je au matin?» -- à cause de la crainte qui agitera ton coeur et des choses que tes yeux verront. ⁶⁸ Et Yahweh te fera retourner sur des navires en Egypte, par le chemin dont je t'avais dit: «Tu ne le verras plus.» Et là vous vous offrirez en vente à vos ennemis, comme esclaves et comme servantes, et il n'y aura personne qui vous achète.»

Exhortations accompagnant la conclusion de l'alliance à Moab

29 ¹ Voici les paroles de l'alliance que Yahweh ordonna à Moïse de conclure avec les enfants d'Israël au pays de Moab, outre l'alliance qu'il avait conclue avec eux en Horeb. ² Moïse convoqua tout Israël et leur dit «Vous avez vu tout ce que Yahweh a fait sous vos yeux, dans le pays d'Egypte, à Pharaon, à tous ses serviteurs et à tout son pays, ³ les grandes épreuves que tes yeux ont vues, ces signes et ces grands prodiges.

⁴ Mais Yahweh ne vous a pas donné, jusqu'à ce jour, un coeur qui comprenne, des yeux qui voient, des oreilles qui entendent. ⁵ Je vous ai conduits pendant quarante ans dans le désert;

vos vêtements ne sont pas usés sur vous, et ta chaussure ne s'est pas usée à ton pied; ⁶ vous n'avez pas mangé de pain, et vous n'avez bu ni vin ni cervoise, afin que vous puissiez connaître que je suis Yahweh, votre Dieu. ⁷ Vous êtes ainsi arrivés dans ce lieu. Séhon, roi de Hésebon, et Og, roi de Basan, sont sortis à notre rencontre, pour nous combattre, et nous les avons battus. ⁸ Nous avons pris leur pays, et nous l'avons donné en propriété aux

Rubénites, aux Gadites et à la moitié de la tribu des Manassites. ⁹ Observez donc les paroles de cette alliance et mettez-les en pratique, afin de réussir dans tout ce que vous ferez.

¹⁰ Vous vous présentez tous aujourd'hui devant Yahweh, votre Dieu, vos chefs, vos tribus, vos anciens, vos officiers, tous les hommes d'Israël, ¹¹ vos enfants, vos femmes et l'étranger qui est au milieu de ton camp, depuis celui qui coupe ton bois jusqu'à celui qui puise ton eau:

¹² tu te présentes pour entrer dans l'alliance de Yahweh, ton Dieu, et dans son serment, alliance que Yahweh, ton Dieu, conclut en ce jour avec toi, ¹³ pour t'établir aujourd'hui comme son peuple et être lui-même ton Dieu, comme il te l'a dit et comme il l'a juré à tes pères, Abraham, Isaac et Jacob. ¹⁴ Ce n'est point avec vous seuls que je conclus cette

alliance, et que je fais ce serment; ¹⁵ mais c'est avec quiconque se tient ici aujourd'hui avec nous devant Yahweh, notre Dieu, et avec quiconque n'est pas ici avec nous en ce jour.

¹⁶ Vous savez, en effet, comment nous avons habité dans le pays d'Egypte, et comment nous avons passé au milieu des nations parmi lesquelles vous avez passé: ¹⁷ vous avez vu leurs abominations et leur idoles, bois et pierre, argent et or, qui sont chez elles. ¹⁸ Qu'il n'y ait donc parmi vous ni homme, ni femme, ni famille, ni tribu, dont le coeur se détourne aujourd'hui de Yahweh, notre Dieu, pour aller servir les dieux de ces nations; qu'il n'y ait point parmi vous de racine produisant du poison et de l'absinthe. ¹⁹ Que personne, en entendant les paroles de ce serment, ne se flatte dans son coeur, en disant: «J'aurai la paix, alors même que je marcherai dans l'endurcissement de mon coeur,» de sorte que celui qui

est assouvi entraîne celui qui a soif. ²⁰ Yahweh ne consentira pas à pardonner à cet homme; mais alors la colère et la jalousie de Yahweh s'enflammeront contre cet homme, toutes les malédictions écrites dans ce livre reposeront sur lui, et Yahweh effacera son nom de dessous

les cieux. ²¹ Yahweh le séparera, pour le livrer au malheur, de toutes les tribus d'Israël, selon toutes les malédictions de l'alliance écrite dans ce livre de la loi.

²² La génération à venir, vos enfants qui naîtront après vous, et l'étranger qui viendra d'une terre lointaine, -- à la vue des plaies de ce pays et de ses maladies, dont Yahweh l'aura

frappé, ²³ du soufre et du sel, de l'embrasement de toute cette terre, qui ne sera pasensemencée, ne produira pas de fruits, sur laquelle ne croîtra aucune herbe, comme il arriva au bouleversement de Sodome, de Gomorrhe, d'Adama et de Seboïm, que Yahweh

bouleversa dans sa colère et dans sa fureur, ²⁴ -- toutes ces nations diront: «Pourquoi

Yahweh a-t-il ainsi traité ce pays? D'où vient l'ardeur de cette grande colère?» ²⁵ Et l'on dira: «C'est parce qu'ils ont abandonné l'alliance de Yahweh, le Dieu de leurs pères, qu'il

avait conclue avec eux, lorsqu'il les fit sortir du pays d'Egypte; ²⁶ ils sont allés servir d'autres dieux et se prosterner devant eux, des dieux qu'ils ne connaissent pas et que Yahweh ne leur

avait pas donnés en partage. ²⁷ La colère de Yahweh s'est enflammée contre ce pays, et il a

fait venir sur lui toutes les malédictions écrites dans ce livre. ²⁸ Yahweh les a arrachés de

leur sol avec colère, avec fureur et avec une grande indignation, et il les a jetés sur une autre terre, comme on le voit aujourd'hui.»²⁹ Les choses cachées sont à Yahweh, notre Dieu; les choses révélées sont pour nous et pour nos enfants, à jamais, afin que nous mettions en pratique toutes les paroles de cette loi.

Deutéronome (CP) 24

Malachie

Titre

1¹ Sentence. Parole de Yahweh à Israël par l'intermédiaire de Malachie .

L'amour de Yahvé pour Israël

2 Je vous ai aimés, dit Yahweh; et vous dites: " En quoi nous as-tu aimés? "-Esaü n'est-il pas frère de Jacob? - oracle de Yahweh; et j'ai aimé Jacob, mais j'ai haï Esaü;

3 j'ai fait de ses montagnes une solitude, et livré son héritage aux chacals du désert.

4 Si Edom dit : " Nous avons été détruits, mais nous rebâtirons les ruines, " - ainsi parle Yahweh des armées: Eux, ils bâtiront, et moi, je renverserai; et l'on dira d'eux " Territoire d'iniquité, peuple contre lequel Yahweh est irrité pour toujours. "

5 Vos yeux le verront, et vous vous direz: " Que Yahweh soit glorifié sur le terri-toire d'Israël!
"

Contre les prêtres

6 Un fils honore son père, et un servi-teur son maître. Or, si je suis père, moi, où est l'honneur qui m'appartient? Et si je suis Seigneur, où est la crainte qui m'est due? dit Yahweh des armées, à vous, prêtres, qui méprisez mon nom. Vous dites:

7 " En quoi avons-nous méprisé ton nom? " En ce que vous apportez sur mon autel un pain souillé. Et vous dites " En quoi t'avons-nous souillé? " En ce que vous dites:

8 " La table de Yahweh est chose vile. " Quand vous présentez une bête aveugle pour la sacrifier, il n'y a pas de mal! Et quand vous en amenez une boiteuse et malade, il n'y a pas de mal! Va donc l'offrir à ton gouverneur? T'agréera-t-il? Te sera-t-il favorable? dit Yahweh des armées.

9 Et maintenant, suppliez donc Dieu d'avoir pitié de vous! C'est par votre main que cela s'est fait; sera-t-il amené par vous à avoir des égards? dit Yahweh des armées.

10 Que l'un d'entre vous ne ferme-t-il plutôt les portes, pour que vous n'embra-siez pas mon autel en pure perte! Je ne prends pas plaisir en vous, dit Yahweh des armées, et je n'agréé pas d'offrande de votre main.

11 Car, du lever du soleil à son coucher, mon nom est grand parmi les nations, et en tout lieu on offre à mon nom de l'encens et une oblation pure, car mon nom est grand parmi les nations, dit Yahweh des armées;

12 Et vous, vous le profanez quand vous dites: "La table du Seigneur est souillée, et ce qu'elle rapporte n'est qu'une méprisable nourriture. "

13 Et vous dites: " Voici! Quel ennui! " et vous la dédaignez, dit Yahweh des armées. Et vous amenez ce qui est dérobé, ce qui est boiteux et ce qui est malade, et vous présentez cette offrande! Puis-je l'agréer de votre main? dit Yahweh.

14 Maudit soit le fraudeur, celui qui, ayant dans son troupeau un mâle, fait un vœu, et sacrifie au Seigneur une bête chétive ! Car je suis un grand roi, dit Yahweh des armées, et mon nom est redouté chez les nations.

2¹ Maintenant donc, c'est pour vous qu'est ce décret, ô prêtres.

2 Si vous n'écoutez pas et si vous ne prenez pas à cœur de donner gloire à mon nom, dit Yahweh des armées, j'enverrai contre vous la malédiction, et je maudirai vos bénédictions; - et déjà je les ai maudites, parce que vous n'avez pas pris à cœur! -

3 Voici que je ferai manquer vos semences, je répandrai du fumier sur vos visages, le fumier de vos fêtes, et on vous emportera avec lui.

4 Vous saurez alors que je vous ai adressé ce décret, afin que mon alliance avec Lévi demeure, dit Yahweh des armées.

5 Mon alliance avec Lévi fut une alliance de vie et de paix, et je lui donnai ces biens; une alliance de crainte, et il me craignit et trembla devant mon nom.

6 La loi de vérité était dans sa bouche, et il ne se trouvait pas d'iniquité sur ses lèvres; il marchait avec moi dans la paix et la droiture, et il détourna du mal un grand nombre d'hommes.

7 Car les lèvres du prêtre gardent la science, et de sa bouche on demande l'enseignement, parce qu'il est l'ange de Yahweh des armées.

8 Mais vous, vous vous êtes écartés de la voie; vous en avez fait trébucher un grand nombre dans la loi; vous avez perverti l'alliance de Lévi, dit Yahweh des armées.

9 Et moi, à mon tour, je vous ai rendus méprisables et vils pour tout le peuple, parce que vous ne gardez pas mes voies et que vous avez égard aux personnes en appliquant la loi.

Mariage mixte et répudiation

10 N'y a-t-il pas un même père pour nous tous? Un même Dieu ne nous a-t-il pas tous créés? Pourquoi sommes-nous infidèles l'un envers l'autre, profanant l'alliance de nos pères?

11 Juda est infidèle, et une abomination est commise en Israël et à Jérusalem; car Juda profane ce qui est consacré à Yahweh, ce que Yahweh aime; il épouse la fille d'un dieu étranger.

12 Pour l'homme qui fait cela, que Yahweh retranche des tentes de Jacob celui qui veille et celui qui répond, et celui qui offre l'oblation à Yahweh des armées!

13 Voici une seconde chose que vous fai-tes: vous couvrez de larmes l'autel de Yahweh, vous le couvrez de pleurs et de gémissements, en sorte que Yahweh n'a plus égard à l'oblation, et qu'il ne reçoit plus de votre main une offrande agréable.

14 Et vous dites: " Pourquoi? " - Parce que Yahweh a été témoin entre toi et la femme de ta jeunesse, à laquelle tu as été infidèle, elle qui était ta compa-gne et la femme de ton alliance.

15 Aucun n'a fait cela, ayant du reste de l'Esprit divin. -" Et que fit l'Un? "- Il cher-chait une

postérité divine. Prenez donc garde à votre vie, et que nul ne soit infidèle à la femme de sa jeunesse.

¹⁶ Car je hais la répudiation, dit Yahweh, le Dieu d'Israël; car c'est couvrir de violence son vêtement, dit Yahweh des armées. Prenez donc garde à votre vie et ne soyez pas infidèles.

Contre les sceptiques

¹⁷ Vous avez fatigué Yahweh par vos paroles. Et vous dites: " En quoi l'avons-nous fatigué? " - En disant: " Quiconque fait le mal est bon aux yeux de Yahweh, et en ces gens-là il prend plaisir! " Ou bien: " Dieu est le Dieu de la justice? "

Le jour de Yahvé

³ ¹ Voici que j'envoie mon messenger, et il préparera le chemin devant moi; et soudain viendra dans son temple le Seigneur que vous cherchez, l'ange de l'alliance que vous désirez. Voici, il vient, dit Yahweh des armées.

² Et qui soutiendra le jour de sa venue, et qui restera debout quand il apparaîtra? car il sera comme le feu du fondeur, comme la potasse des foulons.

³ Il s'assoiera, fondant et purifiant l'argent; il purifiera les fils de Lévi, et les épurera comme l'or et l'argent; et ils seront pour Yahweh des ministres qui lui présenteront l'oblation selon la justice;

⁴ et l'oblation de Juda et de Jérusalem sera agréable à Yahweh comme aux anciens jours, comme dans les années d'autrefois.

⁵ Je m'approcherai de vous pour le jugement, et je serai un témoin prompt contre les enchanteurs, contre les adultères, contre ceux qui jurent faussement contre ceux qui extorquent au mercenaire son salaire, qui oppriment la veuve et l'orphelin, qui repoussent l'étranger, et qui ne me craignent pas, dit Yahweh des armées.

L'acquiescement des dîmes

⁶ C'est parce que moi, Yahweh, je ne change pas, que vous, les enfants de Jacob, vous n'avez pas été consumés.

⁷ Depuis les jours de vos pères, vous vous êtes écartés de mes ordonnances et vous ne les avez pas observées. Revenez à moi et je reviendrai à vous, dit Yahweh des armées.

⁸ Et vous dites: " En quoi reviendrons-nous? " - Un homme oserait-il frauder Dieu, que vous me fraudiez? - Et vous dites: " En quoi t'avons-nous fraudé? " - Dans la dîme et la part à prélever.

⁹ Vous êtes frappés, vous, de la malédiction, et moi, vous me fraudez, vous, toute la nation!

¹⁰ Apportez toute la dîme au trésor et qu'il y ait des vivres dans ma maison! Et mettez-moi donc à l'épreuve en ceci, dit Yahweh des armées: si je n'ouvre pas pour vous les écluses des cieus, et si je ne répands pas sur vous la bénédiction jusqu'à surabondance.

¹¹ Pour vous, je chasserai l'insecte qui dévore; il ne vous détruira plus les fruits du sol, et la

vigne ne sera plus stérile pour vous dans la campagne, dit Yahweh des armées.

12 Toutes les nations vous diront heureux, car vous serez un pays de délices, dit Yahweh des armées.

La revanche des justes au jour de Yahvé

13 Vos paroles sont dures contre moi, dit Yahweh Et vous dites: " Qu'avons-nous dit de toi entre nous? "

14 - Vous avez dit: "Inutile de servir Dieu; qu'avons-nous gagné à observer ses préceptes et à marcher avec tristesse devant Yahweh des armées?"

15 Et maintenant, nous proclamons heureux les impies; ils prospèrent, ceux qui font le mal; ils tentent Dieu, et pourtant ils échappent. "

16 Alors ceux qui craignent Yahweh se sont entretenus les uns avec les autres. Et Yahweh a été attentif, il a entendu, et un livre de souvenir a été écrit devant lui, pour ceux qui craignent Yahweh et qui respectent son nom.

17 Au jour que je prépare, dit Yahweh des armées, ils seront pour moi un bien particulier, et je serai pour eux plein de tendresse, comme un homme est plein de tendresse, pour son fils qui le sert.

18 Et vous verrez de la nouveau la différence entre le juste et le méchant, entre celui qui sert Dieu et celui qui ne le sert pas.

19 Car voici que le jour vient, ardent comme une fournaise. Tous les orgueilleux, tous ceux qui font le mal seront du chaume, et le jour qui vient les embrasera, dit Yahweh des armées, en sorte qu'il ne leur laissera ni racine, ni rameau.

20 Mais pour vous qui craignez mon nom, se lèvera un soleil de justice, et la guérison sera dans ses rayons; vous sortirez et vous bondirez comme des veaux d'étable.

21 Vous foulerez les méchants, car il seront comme de la cendre sous la plante de vos pieds, au jour que je prépare, dit Yahweh des armées.

22 Souvenez-vous de la loi de Moïse mon serviteur, auquel je donnai en Horeb des préceptes pour tout Israël et des ordonnances.

23 Voici que je vous envoie Elie, le prophète, avant que vienne le jour de Yahweh, grand et redoutable.

24 Il ramènera le cœur des pères vers les enfants et le cœur des enfants vers les pères, de peur que je ne vienne et que je ne frappe la terre d'anathème.

Malachie (CP) 1

Actes (CP) 15

15 ¹ Or quelques-uns, descendus de la Judée, donnaient cet enseignement aux frères: " Si vous n'êtes pas circoncis selon la coutume de Moïse, vous ne pouvez pas être sauvés. " ² A la suite d'une discorde et d'une vive discussion de Paul et de Barnabé avec eux, il fut décidé que Paul et Barnabé et quelques autres des leurs monteraient à Jérusalem vers les apôtres et les Anciens pour cette question. ³ Eux donc, après avoir été accompagnés par la communauté, allaient à travers la Phénicie et la Samarie, racontant la conversion des Gentils, ce qui causait une grande joie à tous les frères. ⁴ Arrivés à Jérusalem, ils furent reçus par la communauté, les apôtres et les Anciens, et ils rapportèrent tout ce que Dieu avait fait avec eux. ⁵ Mais se levèrent quelques-uns de la secte des Pharisiens qui avaient cru, disant qu'il fallait circoncire (les Gentils) et leur enjoindre d'observer la loi de Moïse.

⁶ Les apôtres et les Anciens s'assemblèrent pour examiner cette affaire. ⁷ A la suite d'une longue discussion, Pierre se leva et leur dit: " Frères, vous savez que Dieu, il y a longtemps déjà, a fait son choix parmi vous, afin que, par ma bouche, les Gentils entendissent la parole de l'Évangile et devinssent croyants. ⁸ Et Dieu, qui connaît les cœurs, a témoigné en leur faveur, en leur donnant l'Esprit-Saint tout comme à nous; ⁹ et il n'a fait aucune différence entre nous et eux, ayant purifié leurs cœurs par la foi. ¹⁰ Pourquoi donc provoquez-vous Dieu maintenant, en imposant aux disciples un joug que ni nos pères ni nous n'avons pu porter? ¹¹ Mais c'est par la grâce du Seigneur Jésus-Christ que nous croyons être sauvés, de la même manière qu'eux. " ¹² Toute l'assemblée se tut; et l'on écoutait Barnabé et Paul, qui racontaient tous les miracles et les prodiges que Dieu avait faits par eux chez les Gentils. ¹³

Lorsqu'ils se furent tus, Jacques prit la parole et dit: " Frères, écoutez-moi. ¹⁴ Simon a raconté comment tout d'abord Dieu a visité les Gentils pour y prendre un peuple qui fût sien.

¹⁵ Avec cela concordent les paroles des prophètes, selon qu'il est écrit:

¹⁶ Après cela je reviendrai, et je rebâtirai la tente de David qui est tombée; je rebâtirai ses ruines et je la redresserai,

¹⁷ afin que le reste des hommes recherchent le Seigneur, ainsi que toutes les nations sur lesquelles mon nom a été invoqué, dit le Seigneur,

¹⁸ qui fait ces choses éternellement connues de lui.

¹⁹ C'est pourquoi je suis d'avis qu'on n'inquiète pas ceux d'entre les Gentils qui se convertissent à Dieu, ²⁰ mais qu'on leur mande de s'abstenir des souillures des idoles, de la fornication, des viandes étouffées et du sang. ²¹ Car, depuis les générations anciennes, Moïse a dans chaque ville des hommes qui le prêchent, puisqu'on le lit chaque sabbat dans les synagogues. "

²² Alors il parut bon aux apôtres et aux Anciens, ainsi qu'à toute la communauté, de choisir quelques-uns d'entre eux pour les envoyer à Antioche avec Paul et Barnabé; (on choisit) Jude, surnommé Barsabbas, et Silas, Hommes de premier rang parmi les frères, ²³ qui

écrivirent par leurs entremise: " Les apôtres et les Anciens, frères, aux frères d'entre les Gentils qui sont à Antioche, en Syrie et en Cilicie, salut! ²⁴ Puisque nous avons appris que quelques-uns des nôtres étaient venus, sans aucun mandat de notre part, vous troubler par des discours, bouleversant vos âmes, il nous a paru bon, ²⁵ après nous être mis en accord unanime, de choisir des hommes et de vous les envoyer avec nos bien-aimés Barnabé et Paul, ²⁶ hommes qui ont exposé leur vie pour le nom de notre Seigneur Jésus-Christ. ²⁷ Nous avons donc député Jude et Silas, qui vous rapporteront de vive voix les mêmes choses. ²⁸ Il a paru bon au Saint-Esprit et à nous de ne vous imposer aucun autre fardeau que ces choses nécessaires: ²⁹ vous abstenir des viandes offertes aux idoles, du sang, des viandes étouffées et de la fornication. En vous gardant de ces choses, vous ferez bien. Portez-vous bien. " ³⁰ Eux donc, congé leur ayant été donné, descendirent à Antioche et assemblèrent la masse (des fidèles), (auxquels) ils remirent la lettre. ³¹ On en fit lecture et on se réjouit de la consolation (qu'elle apportait). ³² Jude et Silas, qui étaient aussi prophètes, encouragèrent les frères par de nombreux discours et les affermirent. ³³ Après un séjour de quelque temps, ils furent congédiés par les frères avec (le souhait de) paix vers ceux qui les avaient envoyés. [34]

3. La deuxième mission

Paul se sépare de Barnabé et choisit Silas

³⁵ Quant à Paul et Barnabé, ils demeuraient à Antioche, enseignant et prêchant avec plusieurs autres la parole du Seigneur. ³⁶ Au bout de quelques jours, Paul dit à Barnabé: " Retournons donc visiter les frères dans chacune des villes où nous avons annoncé la parole du Seigneur, (pour voir) comment ils vont. " ³⁷ Barnabé voulait amener aussi Jean, appelé Marc; ³⁸ mais Paul jugeait bon de ne pas emmener celui qui les avait quittés depuis la Pamphylie et qui n'avait pas été à l'oeuvre avec eux. ³⁹ Il y eut (entre eux) un tel dissentiment qu'ils se séparèrent l'un de l'autre et que Barnabé, prenant Marc, s'embarqua pour Chypre. ⁴⁰ Paul, après avoir fait choix de Silas, partit, recommandé par les frères à la grâce du Seigneur. ⁴¹ Il parcourut la Syrie et la Cilicie, affermissant les églises.

Paul prend Timothée avec lui

¹⁶ ¹ Il gagna aussi Derbé et Lystres. Or voici qu'il y avait là un disciple nommé Timothée, fils d'une femme juive croyante et d'un père grec. ² Les frères de Lystres et d'Iconium rendaient de lui un bon témoignage. ³ Paul voulut qu'il partît avec lui, et l'ayant pris, il le circoncit, à cause des Juifs qui étaient dans ces contrées; car tous savaient que son père était grec. ⁴ Dans les villes par où ils passaient, ils transmettaient pour être observées les décisions prises

par les apôtres et les Anciens de Jérusalem.⁵ Les communautés se fortifiaient donc dans la foi et croissaient en nombre de jour en jour.

De Lystre à Troas

⁶ Ils traversèrent la Phrygie et le pays de Galatie, le Saint-Esprit les ayant empêchés d'annoncer la parole dans l'Asie. ⁷ Parvenus aux confins de la Mysie, ils se disposaient à entrer en Bithynie, mais l'Esprit de Jésus ne le leur permit pas; ⁸ et ayant passé la Mysie, ils descendirent à Troas.

De Troas à Philippes

⁹ Pendant la nuit, une vision apparut à Paul: un Macédonien se tenait de bout et lui faisait cette prière: " Passe en Macédoine et viens à notre secours! " ¹⁰ Dès qu'il eut vu cette vision, nous cherchâmes aussitôt à partir pour la Macédoine, convaincus que Dieu nous appelait à y annoncer la bonne nouvelle. ¹¹ Embarqués à Troas, nous vîmes droit à Samothrace, et le lendemain à Néapolis, ¹² puis de là à Philippes, qui est première ville de cette partie de la Macédoine (et) une colonie. Nous demeurâmes quelques jours dans cette ville. ¹³ Le jour du sabbat, nous nous rendîmes hors de la porte, sur le bord d'une rivière, où nous pensions qu'était un lieu de prière, et nous étant assis, nous parlâmes aux femmes qui (y) étaient assemblées. ¹⁴ Or, une femme nomme Lydie, marchande de pourpre de la ville de Thyatire, craignant Dieu, écoutait. Le Seigneur lui ouvrit le coeur pour qu'elle fût attentive à ce que disait Paul. ¹⁵ Quand elle eut été baptisée, ainsi que sa maison, elle (nous) adressa cette prière: " Puisque vous avez jugé que j'ai foi au Seigneur, entrez et demeurez dans ma maison. " Et elle nous (y) contraignit. ¹⁶ Une fois que nous allions au lieu de prière, vint à notre rencontre une jeune esclave, qui avait un esprit Python et procurait un grand gain à ses maîtres en pratiquant la divination. ¹⁷ Nous ayant suivis, Paul et nous, elle criait, disant: " Ces hommes sont des serviteurs du Dieu très haut, qui vous annoncent une voie de salut. " ¹⁸ Elle fit cela pendant plusieurs jours. Mais Paul en fut importuné et, se retournant, il dit à l'esprit: " Je te commande, au nom de Jésus-Christ, de sortir d'elle. " Et il sortit à l'heure même. ¹⁹ Mais ses maîtres, voyant s'évader l'espoir de leur gain, se saisirent de Paul et de Silas, qu'ils traînèrent à l'agora devant le magistrats. ²⁰ Et les ayant conduits aux préteurs, ils dirent: " Ces hommes troublent notre ville; ce sont des Juifs, ²¹ et ils prêchent des coutumes qu'il ne nous est permis, à nous qui sommes Romains, ni de recevoir ni de suivre. " ²² Et la foule se souleva contre eux, et les préteurs, ayant fait arracher leurs vêtements, ordonnèrent qu'on les flagellât. ²³ Après qu'on leur eut appliqué force coups, ils les jetèrent en prison, en commandant au geôlier de les tenir en garde sûre. ²⁴ Lui, ayant reçu pareil commandement, les jeta dans le cachot intérieur et leur entrava les pieds dans les ceps. ²⁵ Or, vers le milieu de la nuit, Paul et Silas, étant en prière, chantaient des hymnes à Dieu, et

les prisonniers les écoutaient. ²⁶ Tout à coup il y eut un tremblement de terre si fort que les fondements de la prison furent ébranlés; au même instant, toutes les portes s'ouvrirent et les liens de tous (les prisonniers) tombèrent. ²⁷ Le geôlier, s'étant éveillé et voyant les portes de la prison ouvertes, tira (son) épée, et il allait se tuer, pensant que les prisonniers avaient pris la fuite. ²⁸ Mais Paul cria à pleine voix: " Ne te fais point de mal, car nous sommes tous ici. " ²⁹ (Le geôlier), ayant demandé des torches, se précipita et, pris de tremblement, tomba aux pieds de Paul et de Silas; ³⁰ puis il les mena dehors et dit: " Seigneur, que faut-il que je fasse pour être sauvé? " ³¹ Et ils dirent: " Crois au Seigneur Jésus, et tu seras sauvé, toi et ta maison. " ³² Et ils lui annoncèrent la parole du Seigneur, ainsi qu'à tous ceux qui étaient dans sa demeure. ³³ Les prenant à cette même heure de la nuit, il lava leurs plaies, et aussitôt il fut baptisé, lui et tous les siens. ³⁴ Ensuite il les fit monter dans sa maison et (leur) servit à manger, et il se réjouit en famille d'avoir cru en Dieu. ³⁵ Cependant, quand il fit jour, les préteurs envoyèrent les licteurs dire: " Mets ces hommes en liberté. " ³⁶ Le geôlier rapporta les paroles à Paul: " Les préteurs ont envoyé (l'ordre) de vous relâcher; sortez donc maintenant et allez en paix. " ³⁷ Mais Paul dit (aux licteurs): " Après nous avoir fait battre publiquement, sans condamnation, nous qui sommes Romains, on nous a jetés en prison, et maintenant on nous jette dehors secrètement! Non point! Mais qu'ils viennent eux-mêmes nous faire sortir! " ³⁸ Les licteurs rapportèrent ces paroles aux préteurs, qui furent effrayés en apprenant que c'étaient des Romains. ³⁹ Ils vinrent les prier; et, après (les) avoir fait sortir, ils (leur) demandaient de quitter la ville. ⁴⁰ Au sortir de la prison, (Paul et Silas) entrèrent chez Lydie, et après avoir vu et exhorté les frères, ils partirent.

De Philippes à Thessalonique

17 ¹ Ayant fait route par Amphipolis et Apollonie, ils vinrent à Thessalonique, où était une synagogue des Juifs. ² Selon sa coutume, Paul entra chez eux et, pendant trois sabbats, il discourut avec eux en partant des Ecritures, ³ expliquant et établissant que le Messie devait souffrir et ressusciter d'entre les morts, et que : " C'est lui, le Christ, Jésus que je vous annonce. " ⁴ Quelques-uns d'entre eux furent persuadés, et ils devinrent le lot de Paul et de Silas, ainsi qu'une grande masse de Grecs craignant Dieu et un assez grand nombre de femmes de premier rang. ⁵ Mais les Juifs, piqués de jalousie, ramassèrent quelques mauvais sujets de la lie du peuple, provoquèrent des attroupements, et répandirent l'agitation dans la ville. Puis, se présentant à la maison de Jason, ils cherchaient (Paul et Silas) pour les amener devant l'assemblée du peuple. ⁶ Mais, ne les ayant pas trouvés, ils traînèrent Jason et quelques frères devant les politarques, en criant: " Ces gens qui ont bouleversé le monde sont aussi venus ici, ⁷ et Jason les a reçus. Ils sont tous en contravention avec les édits de César, disant qu'il y a un autre roi, Jésus. " ⁸ Ils mirent ainsi en émoi la foule et les politarques qui entendaient cela. ⁹ (Ceux-ci), après avoir reçu caution de Jason et des autres, les laissèrent aller.

Paul à Bérée

¹⁰ Les frères, aussitôt, firent partir de nuit Paul et Silas pour Bérée. Quand ils (y) furent arrivés, ils se rendirent à la synagogue des Juifs. ¹¹ Ces derniers avaient des sentiments plus nobles que ceux de Thessalonique; ils reçurent la parole avec un entier empressement, examinant chaque jour les Ecritures (pour voir) s'il en était bien ainsi. ¹² Beaucoup d'entre eux crurent donc, ainsi que des femmes grecques de qualité et des hommes en assez grand nombre. ¹³ Mais, quand les Juifs de Thessalonique surent qu'à Bérée aussi la parole de Dieu avait été annoncée par Paul, ils vinrent agiter et troubler là encore les populations. ¹⁴ Alors aussitôt les frères firent partir Paul pour aller jusqu'à la mer; mais Silas et Timothée restèrent là. ¹⁵ Quant à ceux qui conduisaient Paul, ils le menèrent jusqu'à Athènes; puis, ayant pris ordre pour Silas et Timothée de venir à lui au plus tôt, ils s'en retournèrent.

Paul à Athènes

¹⁶ Pendant que Paul les attendait à Athènes, il sentait en son âme une vive indignation au spectacle de la ville remplie d'idoles. ¹⁷ Il discutait donc dans la synagogue avec les Juifs et les hommes craignant Dieu, et tous les jours sur l'Agora avec ceux qui se trouvaient là. ¹⁸ Or, quelques-uns aussi des philosophes épicuriens et stoïciens conféraient avec lui; et les uns disaient: " Que veut dire ce discoureur? " D'autres, parce qu'il prêchait Jésus et la résurrection, (disaient): " Ce paraît être un annonceur de divinités étrangères. " ¹⁹ Et l'ayant pris, ils le menèrent sur l'Aréopage, disant: " Pourrions-nous savoir quelle est cette nouvelle doctrine que tu enseignes? ²⁰ Car tu nous fais entendre des choses étranges; nous voudrions donc savoir ce que cela peut être. " ²¹ Tous les Athéniens et les étrangers résidant (chez eux) ne passaient leur temps qu'à dire ou à écouter les dernières nouvelles. ²² Paul, debout au milieu de l'Aréopage, dit: " Athéniens, en tout je vous vois éminemment religieux. ²³ Car, passant et regardant ce qui est de votre culte, j'ai trouvé même un autel avec cette inscription: " Au dieu inconnu. " Ce que vous adorez sans le connaître, c'est ce que je vous annonce. ²⁴ Le Dieu qui a fait le monde et tout ce qu'il renferme, étant Seigneur du ciel et de la terre, n'habite point dans des temples faits de main d'homme, ²⁵ et il n'est point servi par des mains humaines, (comme) s'il avait besoin de quelque chose, lui qui donne à tous la vie, le souffle et toutes choses. ²⁶ D'un seul (homme) il a fait sortir tout le genre humain pour habiter sur toute la face de la terre, ayant fixé des époques prescrites et les frontières pour l'habitation (des hommes), ²⁷ afin qu'ils cherchent Dieu, si toutefois ils le peuvent trouver en tâtonnant, et vraiment il n'est pas loin de chacun de nous. ²⁸ C'est en lui en effet que nous avons la vie, le mouvement et l'être, comme l'ont dit aussi quelques-uns de vos poètes: " Car nous sommes aussi de sa race. " ²⁹ Ainsi donc, étant de la race de Dieu, nous ne devons pas croire que la divinité soit semblable à de l'or ou à de l'argent, ou à de la pierre, sculptés par

l'art et l'imagination de l'homme. ³⁰ Dieu, ne tenant pas compte de ces temps d'ignorance, annonce maintenant aux hommes qu'ils aient tous, en tous lieux, à se repentir, ³¹ parce qu'il a fixé un jour où il doit juger le monde avec justice, par un homme qu'il (y) a destiné, fournissant à tous une garantie en le ressuscitant d'entre les morts. " ³² Mais, lorsqu'ils entendirent parler de résurrection de morts, les uns se moquèrent, les autres dirent: " Nous t'entendrons là-dessus encore une autre fois. " ³³ C'est ainsi que Paul se retira du milieu d'eux. ³⁴ Quelques hommes néanmoins s'attachèrent à lui et crurent, parmi lesquels (étaient) aussi Denys l'Aréopagite et une femme nommée Damaris, et d'autres avec eux.

Fondation de l'église de Corinthe

18 ¹ Après cela, [Paul] partit d'Athènes et se rendit à Corinthe. ² Il (y) trouva un Juif nommé Aquila, originaire du Pont, récemment arrivé d'Italie, et sa femme Priscille, parce que Claude avait décrété que tous les Juifs eussent à s'éloigner de Rome. Il alla les voir, ³ et comme il avait le même métier, il demeura chez eux, et il travaillait; ils étaient en effet faiseurs de tentes de leur métier. ⁴ Chaque sabbat, il discourait dans la synagogue, et il persuadait Juifs et Grecs. ⁵ Lorsque Silas et Thimothee furent arrivés de Macédoine, Paul fut absorbé par la parole, attestant aux Juifs que Jésus était le Christ. ⁶ Mais comme ils faisaient opposition et blasphémaient, il secoua ses vêtements et leur dit: " Que votre sang (soit) sur votre tête! Moi, (j'en suis) innocent; désormais j'irai chez les Gentils. " ⁷ Et sortant de là, il entra chez un nommé Titius Justus, craignant Dieu, dont la maison était contiguë à la synagogue. ⁸ Or Crispus, le chef de synagogue, crut au Seigneur avec toute sa maison, et beaucoup de Corinthiens, entendant (la parole), croyaient et étaient baptisés. ⁹ De nuit, le Seigneur dit à Paul en vision: " Sois sans crainte, mais parle et ne te tais point, ¹⁰ parce que je suis avec toi, et personne ne mettra la main sur toi pour te faire du mal, parce que j'ai un peuple nombreux dans cette ville. " ¹¹ Il (y) demeura un an et six mois, enseignant parmi eux la parole de Dieu. ¹² Or, alors que Gallion était proconsul d'Achaïe, les Juifs se soulevèrent unanimement contre Paul et le menèrent devant le tribunal, ¹³ disant: " Celui-ci persuade aux hommes d'adorer Dieu d'une manière contraire à la Loi. " ¹⁴ Comme Paul allait ouvrir la bouche, Gallion dit aux Juifs: " S'il s'agissait de quelque injustice ou de quelque grave méfait, je vous prêterais l'oreille comme de raison, ô Juifs. ¹⁵ Mais s'il s'agit de discussions à propos de doctrine, de noms et de loi qui est vôtre, voyez-y vous-mêmes; [car] je ne veux pas être juge de ces choses. " ¹⁶ Et il les renvoya du tribunal. ¹⁷ Alors tous, se saisissant de Sosthènes, le chef de synagogue, le battirent devant le tribunal; et de tout cela Gallion n'avait cure. ¹⁸ Cependant Paul, après être resté encore assez longtemps à Corinthe, prit congé des frères. Il s'embarqua pour la Syrie, et avec lui Priscille et Aquila, après s'être fait raser la tête à Cenchrées, parce qu'il avait fait un vœu.

Paul à Jérusalem

¹⁹ Ils arrivèrent à Ephèse, et il les y laissa. Quant à lui, étant entré dans la synagogue, il s'entretint avec les Juifs. ²⁰ Ceux-ci le prièrent de prolonger son séjour, mais il n'y consentit point, ²¹ et il prit congé d'eux, en disant: " Je reviendrai vers vous, si Dieu le veut. " Et il partit d'Ephèse. ²² Ayant débarqué à Césarée, il monta (à Jérusalem), salua la communauté et descendit à Antioche.

Troisième voyage missionnaire

²³ Après avoir passé quelque temps (à Antioche, Paul) repartit parcourant successivement le pays de Galatie et la Phrygie, affermissant tous les disciples.

Apollos à Ephèse et à Corinthe

²⁴ Or, un Juif nommé Apollos, originaire d'Alexandrie, homme éloquent, vint à Ephèse. Il était puissant dans (la science) des Ecritures. ²⁵ Il avait été instruit de la voie du Seigneur, et, d'esprit ardent, il parlait et enseignait avec exactitude ce qui concerne Jésus, bien qu'il ne connût que le baptême de Jean. ²⁶ Il se mit à parler avec assurance dans la synagogue. Priscille et Aquila, l'ayant entendu, le prirent avec eux et lui exposèrent plus exactement la voie du Seigneur. ²⁷ Et comme il voulait passer en Achaïe, les frères l'encouragèrent et écrivirent aux disciples de le recevoir. Quand il fut arrivé, il fut d'un grand secours aux croyants par le don (qu'il avait), ²⁸ car il réfutait vigoureusement les Juifs en public, démontant par les Ecritures que Jésus est le Christ.

Paul à Ephèse

¹⁹ ¹ Or il arriva, pendant qu'Apollos était à Corinthe, que Paul, après avoir parcouru les hauts plateaux (de l'Asie), vint à Ephèse, (où) il trouva certains disciples, ² auxquels il dit: " Avez-vous reçu l'Esprit-Saint quand vous avez cru? " Eux lui (répondirent): " Mais nous n'avons pas même entendu dire qu'il y ait un Esprit-Saint. " ³ Il dit: " Quel baptême avez-vous donc reçu? " Ils dirent: " Le baptême de Jean. " ⁴ Paul dit alors: " Jean a baptisé d'un baptême de repentance, en disant au peuple de croire en celui qui venait après lui, c'est-à-dire en Jésus. " ⁵ Ayant entendu (ces paroles), ils furent baptisés au nom du Seigneur Jésus. ⁶ Lorsque Paul leur eut imposé les mains, l'Esprit-Saint vint sur eux; et ils parlaient en langues et ils prophétisaient. ⁷ Ces hommes étaient environ douze en tout. ⁸ Ensuite (Paul) entra dans la synagogue, et, pendant trois mois, il y parlait avec assurance, discourant d'une manière persuasive sur le royaume de Dieu. ⁹ Mais, comme quelques-uns restaient endurcis et incrédules, décriant devant la masse la voie du Seigneur, il se sépara d'eux et prit à part les disciples, discourant chaque jour dans l'école d'un [certain] Tyrannus. ¹⁰ Ce qui dura

deux ans, en sorte que tous ceux qui habitaient l'Asie, tant Juifs que Grecs, entendirent la parole du Seigneur. ¹¹ Et Dieu faisait des miracles extraordinaires par les mains de Paul, ¹² si bien que même (on appliquait) sur les malades des mouchoirs ou des tabliers qui avaient été pris sur son corps, et que les maladies les quittaient, et que les esprits mauvais s'en allaient. ¹³ Or quelques-uns aussi des exorcistes juifs ambulants essayèrent d'invoquer le nom du Seigneur Jésus sur ceux qui avaient des esprits mauvais, en disant: " Je vous adjure par le Jésus que Paul prêche. " ¹⁴ C'étaient sept fils d'un certain Scévas, grand prêtre juif, qui faisaient cela. ¹⁵ Mais l'esprit mauvais, répliquant, leur dit: " Je connais Jésus et je sais (qui est) Paul; mais vous, qui êtes-vous? " ¹⁶ Et l'homme, en qui était l'esprit mauvais, se jetant sur eux, se rendit maître de tous et fut tellement plus fort qu'eux, qu'ils s'enfuirent de cette maison nus et blessés. ¹⁷ Et cela fut connu de tous les Juifs et de tous les Grecs qui demeuraient à Ephèse, et la crainte tomba sur eux tous, et le nom du Seigneur Jésus fut magnifié. ¹⁸ Beaucoup de ceux qui avaient cru venaient confesser et déclarer leurs pratiques. ¹⁹ Et bon nombre de ceux qui avaient pratiqué la magie, après avoir entassé les livres, les brûlaient devant tous. On en estima la valeur et on trouva (qu'elle était de) cinquante mille pièces d'argent. ²⁰ Ainsi la parole du Seigneur se répandait et se montrait puissante. ²¹ Après que ces choses furent accomplies, Paul résolut en lui-même d'aller à Jérusalem, en passant par la Macédoine et l'Achaïe, disant: " Après que j'aurai été là, il faut que je voie aussi Rome. " ²² Il envoya en Macédoine deux de ses auxiliaires, Timothée et Eraste, et lui-même resta quelque temps en Asie.

L'émeute des orfèvres

²³ Or il se fit en ce temps-là un grand tumulte à propos de la voie (du Seigneur). ²⁴ Car un nommé Démétrius, orfèvre, qui fabriquait en argent des temples d'Artémis et procurait aux artisans un gain considérable, ²⁵ les ayant rassemblés, ainsi que les ouvriers de la partie, dit: " Hommes, vous savez que notre bien-être dépend de cette industrie; ²⁶ et vous voyez et entendez dire que, non seulement à Ephèse, mais dans presque toute l'Asie, ce Paul a persuadé et détourné une foule de gens, en disant que ce ne sont pas des dieux ceux qui sont faits avec les mains. ²⁷ Il y a danger non seulement pour nous que notre métier tombe dans le discrédit, mais encore que le temple de la grande déesse Artémis soit tenu pour rien, et même que la majesté de celle que révèrent toute l'Asie et le monde entier vienne à être réduite à néant. " ²⁸ Ayant entendu (cela) et rendus pleins de colère, ils criaient, disant: " Grande est l'Artémis des Ephésiens! " ²⁹ Et la ville fut remplie de confusion, et ils se précipitèrent tous ensemble vers le théâtre, entraînant Gaius et Aristarque, Macédoniens, compagnons de voyage de Paul. ³⁰ Comme Paul voulait pénétrer dans l'assemblée, les disciples ne le lui permirent pas. ³¹ Quelques-uns aussi des Asiarques, qui étaient ses amis, envoyèrent vers lui pour le prier de ne pas se risquer au théâtre. ³² Les uns donc criaient d'une manière, les autres d'une autre, car la confusion régnait dans l'assemblée, et la plupart ne savaient pourquoi ils étaient réunis. ³³ Cependant, de la foule on persuada Alexandre, que les Juifs poussaient en avant; et Alexandre, après avoir fait signe de la main, allait

donner des explications à l'assemblée. ³⁴ Mais, lorsqu'ils eurent reconnu qu'il était juif, ils crièrent tous d'une seule voix durant environ deux heures: " Grande est l'Artémis des Ephésiens! " ³⁵ Le grammate, ayant (enfin) apaisé la foule, dit: " Ephésiens, quel est bien l'homme qui ne sait pas que la ville d'Ephèse est gardienne du temple de la grande Artémis et de la (statue) tombée du ciel? ³⁶ Cela donc étant incontestable, vous devez vous apaiser et ne rien faire inconsidérément, ³⁷ car ces hommes que vous avez amenés ne sont ni des sacrilèges, ni des blasphémateurs de votre déesse. ³⁸ Que si Démétrius et les artisans à son service ont à se plaindre de quelqu'un, il se tient des audiences et il y a des proconsuls: qu'ils se citent en justice les uns les autres. ³⁹ Si vous avez quelque autre réclamation, on en décidera dans l'assemblée légale. ⁴⁰ Nous courons risque, en effet, d'être accusés de sédition pour aujourd'hui, car il n'existe aucun motif qui nous permette de justifier cet attroupement. " Ayant parlé ainsi, il congédia l'assemblée.

La Mécédoire et la Grèce

20 ¹ Lorsque le tumulte eut pris fin, Paul fit venir les disciples, les exhorta, prit congé d'eux et partit pour se rendre en Macédoine. ² Il parcourut cette contrée, exhorta (les frères) par de nombreux discours et vint en Grèce, ³ où il passa trois mois. Il se disposait à s'embarquer pour la Syrie, quand les Juifs lui dressèrent des embûches; (alors) il fut d'avis de s'en retourner par la Macédoine. ⁴ L'accompagnaient jusqu'en Asie: Sopater, de Bérée, fils de Pyrrhus; Aristarque et Secundus, de Thessalonique; Gaius, de Derbé, et Timothée; Tychique et Trophime, d'Asie. ⁵ Ceux-ci prirent les devants et nous attendirent à Troas. ⁶ Pour nous, après les jours des Azymes, nous nous embarquâmes à Philippes, et au bout de cinq jours nous les rejoignîmes à Troas, où nous passâmes sept jours.

La nuit de Troas

⁷ Or, le premier jour de la semaine, comme nous étions assemblés pour la fraction du pain, Paul, qui devait partir le lendemain, discourait avec (les frères), et il prolongea son discours jusqu'à minuit. ⁸ Il y avait beaucoup de lampes dans la salle haute où nous étions assemblés. ⁹ Or un jeune homme, nommé Eutyche, qui était assis sur la fenêtre, pris par un sommeil profond tandis que Paul discourait longuement, fut entraîné par le sommeil, tomba du troisième en bas et fut relevé mort. ¹⁰ Mais Paul, étant descendu, se pencha sur lui et le prit dans ses bras, disant: " Ne vous troublez pas, car son âme est en lui. " ¹¹ Puis étant remonté, il rompit le pain et mangea, et après avoir conversé assez longtemps, jusqu'au point du jour, il partit ainsi. ¹² On ramena le garçon vivant, et on (en) fut grandement consolé.

De Troas à Milet

¹³ Pour nous, prenant les devants sur la bateau, nous fîmes voile pour Assos, où nous devons reprendre Paul; car il l'avait ainsi ordonné, devant lui-même aller par terre. ¹⁴ Quand il nous eut rejoints, à Assos, nous le primes à bord, et nous vîmes à Mytilène. ¹⁵ De là, en naviguant, nous arrivâmes le lendemain à la hauteur de Chio. Le jour suivant, nous cinglâmes vers Samos, et nous vîmes, le jour d'après, à Milet. ¹⁶ Paul en effet avait résolu de passer Ephèse, afin de ne pas perdre de temps en Asie: il se hâtait pour être, s'il lui était possible, le jour de la Pentecôte à Jérusalem.

Les adieux de Paul aux anciens de l'Eglise d'Ephèse

¹⁷ Or, de Milet, il envoya à Ephèse pour faire venir les Anciens de la communauté. ¹⁸ Lorsqu'ils furent arrivés près de lui, il leur dit: " Vous savez comment, depuis le premier jour où je suis entré en Asie, je me suis comporté avec vous tout le temps, ¹⁹ servant le Seigneur en toute humilité, au milieu des larmes et des épreuves que me suscitaient les embûches des Juifs; ²⁰ comment je n'ai rien omis de ce qui (vous) était avantageux, vous prêchant et vous donnant l'enseignement auprès des Juifs, et des Grecs pour la conversion à Dieu et la foi en notre Seigneur Jésus. ²² Et maintenant voici que, l'esprit contraint, je vais à Jérusalem, sans savoir ce qui m'y arrivera, si ce n'est que dans chaque ville l'Esprit-Saint m'assure que des chaînes et des persécutions m'attendent. ²⁴ Mais je ne tiens aucunement que la vie soit précieuse pour moi, pourvu que j'accomplisse ma course et le ministère que j'ai reçu du Seigneur Jésus: attester l'Evangile de la grâce de Dieu. ²⁵ Et maintenant, pour moi, je sais que vous ne verrez plus mon visage, vous tous parmi lesquels j'ai passé en prêchant le royaume de Dieu. ²⁶ C'est pourquoi je vous atteste aujourd'hui que je suis pur du sang de tous, ²⁷ car je n'ai pas omis de vous annoncer tout le dessein de Dieu. ²⁸ Prenez garde à vous-mêmes et à tout le troupeau sur lequel l'Esprit-Saint vous a établis évêques, pour paître l'Eglise de Dieu, qu'il s'est acquise par son propre sang. ²⁹ Moi, je sais qu'après mon départ il entrera chez vous des loups cruels qui n'épargneront pas le troupeau, ³⁰ et qu'il s'élèvera du milieu de vous des hommes qui enseigneront des doctrines perverses pour entraîner les disciples après eux. ³¹ C'est pourquoi veillez, vous souvenant que, durant trois années, nuit et jour, je n'ai point cessé d'exhorter avec larmes chacun de vous. ³² Et maintenant je vous recommande à Dieu et à la parole de sa grâce, à celui qui peut édifier et donner l'héritage avec tous les sanctifiés. ³³ Je n'ai rien désiré ni argent, ni or, ni vêtement quelconque. ³⁴ Vous savez vous-mêmes que ces mains ont pourvu à mes besoins et à ceux des personnes qui étaient avec moi. ³⁵ En tout je vous ai montré que c'est en travaillant ainsi qu'il faut soutenir les faibles et se souvenir des paroles du Seigneur Jésus, qui a dit lui-même: Il y a plus de bonheur à donner qu'à recevoir. " ³⁶ Après avoir dit cela, il se mit à genoux et pria avec eux tous. ³⁷ Ils fondaient tous en larmes, et se jetant au cou de Paul, ils l'embrassaient, ³⁸ affligés surtout de ce qu'il avait dit qu'ils ne devaient plus voir son visage. Et ils l'accompagnaient jusqu'au bateau.

De Milet à Tyr et Prolémaïs

21 ¹ Nous étant embarqués après nous être séparés d'eux, nous vînmes directement à Cos, et le lendemain à Rhodes, et de là à Patara. ² Ayant trouvé un vaisseau qui faisait la traversée vers la Phénicie, nous (y) montâmes et rembarquâmes. ³ Arrivés en vue de Chypre, et l'ayant laissée à gauche, nous naviguâmes vers la Syrie et nous abordâmes à Tyr, car c'était là que le navire devait décharger sa cargaison. ⁴ Ayant trouvé les disciples, nous y restâmes sept jours. Ils disaient à Paul, par l'Esprit, de ne point monter à Jérusalem. ⁵ Mais quand vint pour nous le terme de ces jours, nous nous acheminâmes pour partir, eux tous, avec femmes et enfants, nous accompagnant jusqu'en dehors de la ville. Nous nous mîmes à genoux sur le rivage pour prier, ⁶ et, après nous être dit adieu mutuellement, nous montâmes sur la bateau, et eux s'en retournèrent chez eux. ⁷ Pour nous, achevant la navigation, de Tyr nous arrivâmes à Ptolémaïs, et, ayant salué les frères, nous restâmes un jour chez eux.

A Césarée

⁸ Nous partîmes le lendemain et nous vînmes à Césarée. Etant entrés dans la maison de Philippe l'évangéliste, qui était des sept, nous restâmes chez lui. ⁹ Il avait quatre filles vierges, qui prophétisaient. ¹⁰ Comme nous étions demeurés (là) plusieurs jours, il descendit de Judée un prophète nommé Agabus. ¹¹ Etant venu vers nous, il prit la ceinture de Paul, se lia les pieds et les mains et dit: " Voici ce que dit l'Esprit-Saint : L'homme à qui appartient cette ceinture, c'est ainsi que les Juifs le lieront à Jérusalem et le livreront aux mains des Gentils. " ¹² Quand nous eûmes entendu cela, nous et ceux de l'endroit, nous le priions de ne point monter à Jérusalem. ¹³ Alors Paul répondit: " Que faites-vous de pleurer et de me briser le coeur? Car moi, je suis prêt non seulement à être lié, mais encore à mourir à Jérusalem pour le nom du Seigneur Jésus. " ¹⁴ Comme il ne se laissait pas persuader, inflexible, nous demeurâmes tranquilles, disant: " Que la volonté du Seigneur se fasse! "

De Césarée à Jérusalem

¹⁵ Après ces jours-là, ayant fait nos préparatifs, nous montâmes à Jérusalem. ¹⁶ Des disciples de Césarée vinrent aussi avec nous, (nous) menant chez qui nous devons loger, un certain Mnason, de l'île de Chypre, depuis longtemps disciple.

Paul à Jérusalem

¹⁷ Quand nous fûmes à Jérusalem, les frères nous reçurent avec plaisir. ¹⁸ Le lendemain,

Paul se rendit avec nous chez Jacques, et tous les Anciens s'y réunirent. ¹⁹ Après les avoir salués, il raconta en détail tout ce que Dieu avait fait parmi les Gentils par son ministère. ²⁰ Ce qu'ayant entendu, ils glorifiaient Dieu; et ils lui dirent: " Tu vois, frère, combien il y a de myriades, chez les Juifs, de ceux qui ont cru, et tous sont zéloteurs de la Loi. ²¹ Or ils ont appris sur toi que tu enseignes à tous les Juifs (dispersés) parmi les Gentils de désertier Moïse, leur disant de ne pas circoncrire leurs enfants et de ne pas se conformer aux coutumes. ²² Que faire donc? En tout cas, ils apprendront ton arrivée. ²³ Fais donc ce que nous allons te dire. Nous avons ici quatre hommes qui ont fait un vœu: ²⁴ prends-les avec toi, purifie-toi avec eux et paie pour eux afin qu'ils se rasant la tête. Ainsi tous sauront que les rapports faits sur ton compte sont sans valeur, et que toi aussi tu te conduis en observateur de la Loi. ²⁵ Quant aux Gentils qui ont cru, nous leur avons mandé, après décision, qu'ils doivent s'abstenir des viandes offertes aux idoles, du sang, de la viande étouffée et de la fornication. " ²⁶ Alors Paul prit avec lui ces hommes, et le lendemain, purifié avec eux, il entra dans le temple, faisant connaître le terme des jours de la purification, où l'oblation serait présentée pour chacun d'eux.

Emeute des juifs et arrestation de Paul

²⁷ Comme les sept jours touchaient à leur fin, les Juifs d'Asie, l'ayant vu dans le temple, ameutèrent toute la foule et mirent les mains sur lui, ²⁸ en criant: " Israélites, au secours! Voici l'homme qui enseigne partout et à tout le monde contre le peuple, la Loi et ce lieu-ci; et encore il a même introduit des païens dans le temple et il a profané ce saint lieu! " ²⁹ Car ils avaient vu auparavant Trophime d'Ephèse avec lui dans la ville, et ils pensaient que Paul l'avait introduit dans le temple. ³⁰ Et toute la ville fut en émoi, et le peuple afflua. S'étant saisis de Paul, ils le traînaient hors du temple, dont les portes furent aussitôt fermées. ³¹ Pendant qu'ils cherchaient à le tuer, la nouvelle arriva au tribun de la cohorte que tout Jérusalem était en confusion. ³² Il prit à l'instant des soldats et des centurions, et accourut à eux. A la vue du tribun et des soldats, ils cessèrent de frapper Paul. ³³ Alors le tribun s'approchant se saisit de lui et ordonna de le lier de deux chaînes; puis il demanda qui il était et ce qu'il avait fait. ³⁴ Mais, dans la foule, les uns criaient une chose, les autres une autre. Ne pouvant rien savoir de certain à cause du tumulte, il ordonna de l'emmener dans la forteresse. ³⁵ Mais lorsque (Paul) fut sur les degrés, il dut être porté par les soldats à cause de la violence de la foule, ³⁶ car le peuple suivait en masse, criant: " Fais-le mourir! "

Discours de Paul aux juifs de Jérusalem

³⁷ Comme il allait être introduit dans la forteresse, Paul dit au tribun: " M'est-il permis de te dire quelque chose? " L'autre dit: " Tu sais le grec? ³⁸ Tu n'es donc pas l'Egyptien qui dernièrement a soulevé et a emmené au désert quatre mille des sicaires? " ³⁹ Paul (lui) dit: " Je suis Juif, citoyen de Tarse, ville de Cilicie qui n'est pas sans renom. Mais, je t'en prie,

permets-moi de parler au peuple. " 40 Avec sa permission, Paul, debout sur les degrés, fit signe de la main au peuple. Un profond silence se fit et il leur adressa la parole en langue hébraïque, disant:

Actes (CP) 15

1998 Catéchisme 362

II "Corpore et anima unus"

362 La personne humaine, créée à l'image de Dieu, est un être à la fois corporel et spirituel. Le récit biblique exprime cette réalité avec un langage symbolique, lorsqu'il affirme que "Dieu modela l'homme avec la glaise du sol; il insuffla dans ses narines une haleine de vie et l'homme devint un être vivant" ([Gn 2,7](#)). L'homme tout entier est donc *voulu* par Dieu.

363 Souvent, le terme *âme* désigne dans l'Écriture Sainte la *vie humaine* (cf. [Mt 16,25-26](#) [Jn 15,13](#)) ou toute la personne humaine (cf. [Ac 2,41](#)). Mais il désigne aussi ce qu'il y a de plus intime en l'homme (cf. [Mt 26,38](#) [Jn 12,27](#)) et de plus grande valeur en lui (cf. [Mt 10,28](#) [2M 6,30](#)), ce par quoi il est plus particulièrement image de Dieu: "âme" signifie le *principe spirituel* en l'homme.

364 Le *corps* de l'homme participe à la dignité de l'"image de Dieu": il est corps humain précisément parce qu'il est animé par l'âme spirituelle, et c'est la personne humaine toute entière qui est destinée à devenir, dans le Corps du Christ, le Temple de l'Esprit (cf. [1Co 6,19-20](#) [1Co 15,44-45](#)):

Corps et âme, mais vraiment un, l'homme, dans sa condition corporelle, rassemble en lui-même les éléments du monde matériel qui trouvent ainsi, en lui, leur sommet, et peuvent librement louer leur Créateur. Il est donc interdit à l'homme de dédaigner la vie corporelle. Mais au contraire il doit estimer et respecter son corps qui a été créé par Dieu et qui doit ressusciter au dernier jour ([GS 14](#)).

365 L'unité de l'âme et du corps est si profonde que l'on doit considérer l'âme comme la "forme" du corps (cf. Cc. Vienne en 1312: [DS 902](#)); c'est-à-dire, c'est grâce à l'âme spirituelle que le corps constitué de matière est un corps humain et vivant; l'esprit et la matière, dans l'homme, ne sont pas deux natures unies, mais leur union forme une unique nature.

366 L'Église enseigne que chaque âme spirituelle est immédiatement créée par Dieu (cf. Pie XII, enc. "Humani generis", 1950: [DS 3896](#) SPF 8) - elle n'est pas "produite" par les parents -, et qu'elle est immortelle (cf. Cc. Latran V en 1513: [DS 1440](#)): elle ne périt pas lors de sa séparation du corps dans la mort, et elle s'unira de nouveau au corps lors de la résurrection finale.

367 Parfois il se trouve que l'âme soit distinguée de l'esprit. Ainsi S. Paul prie pour que notre "être tout entier, l'esprit, l'âme et le corps" soit gardé sans reproche à l'Avènement du Seigneur ([1Th 5,23](#)). L'Église enseigne que cette distinction n'introduit pas une dualité dans l'âme (Cc. Constantinople IV en 870: [DS 657](#)). "Esprit" signifie que l'homme est ordonné dès sa création à sa fin surnaturelle (Cc. Vatican I: [DS 3005](#) cf. [GS 22](#)), et que son âme est capable d'être surélevée gratuitement à la communion avec Dieu (cf. Pie XII, Enc. "Humani generis", 1950: [DS 3891](#)).

368 La tradition spirituelle de l'Église insiste aussi sur le *coeur*, au sens biblique de "fond de l'être" ([Jr 31,33](#)) où la personne se décide ou non pour Dieu (cf. [Dt 6,5](#) [Dt 29,3](#) [Is 29,13](#) [Ez](#)

[36,26](#) [Mt 6,21](#) [Lc 8,15](#) [Rm 5,5](#)).

III "Homme et femme il les créa"

Egalité et différence voulues par Dieu

369 L'homme et la femme sont *créés*, c'est-à-dire ils sont *voulus par Dieu*: dans une parfaite égalité en tant que personnes humaines, d'une part, et d'autre part dans leur être respectif d'homme et de femme. "Être homme", "être femme" est une réalité bonne et voulue par Dieu: l'homme et la femme ont une dignité inamissible qui leur vient immédiatement de Dieu leur créateur (cf. [Gn 2,7](#) [Gn 2,22](#)). L'homme et la femme sont, avec une même dignité, "à l'image de Dieu". Dans leur "être-homme" et leur "être-femme", ils reflètent la sagesse et la bonté du Créateur.

370 Dieu n'est aucunement à l'image de l'homme. Il n'est ni homme ni femme. Dieu est pur esprit en lequel il n'y a pas place pour la différence des sexes. Mais les "perfections" de l'homme et de la femme reflètent quelque chose de l'infinie perfection de Dieu: celles d'une mère (cf. [Is 49,14-15](#) [Is 66,13](#) [Ps 130,2-3](#)) et celles d'un père et époux (cf. [Os 11,1-4](#) [Jr 3,4-19](#)).

"L'un pour l'autre" - "une unité à deux"

371 Créés *ensemble*, l'homme et la femme sont voulus par Dieu l'un *pour* l'autre. La Parole de Dieu nous le fait entendre par divers traits du texte sacré. "Il n'est pas bon que l'homme soit seul. Il faut que je lui fasse une aide qui lui soit assortie" ([Gn 2,18](#)). Aucun des animaux ne peut être ce "vis-à-vis" de l'homme ([Gn 2,19-20](#)). La femme que Dieu "façonne" de la côte tirée de l'homme et qu'il amène à l'homme, provoque de la part de l'homme un cri d'admiration, une exclamation d'amour et de communion: "C'est l'os de mes os et la chair de ma chair" ([Gn 2,23](#)). L'homme découvre la femme comme un autre "moi", de la même humanité.

372 L'homme et la femme sont faits "l'un pour l'autre": non pas que Dieu ne les aurait faits qu'"à moitié" et "incomplets"; il les a créés pour une communion de personnes, en laquelle chacun peut être "aide" pour l'autre parce qu'ils sont à la fois égaux en tant que personnes ("os de mes os ...") et complémentaires en tant que masculin et féminin. Dans le mariage, Dieu les unit de manière que, en formant "une seule chair" ([Gn 2,24](#)), ils puissent transmettre la vie humaine: "Soyez féconds, multipliez, emplissez la terre" ([Gn 1,28](#)). En transmettant à leur descendants la vie humaine, l'homme et la femme comme époux et parents, coopèrent d'une façon unique à l'oeuvre du Créateur (cf. [GS 50](#)).

373 Dans le dessein de Dieu, l'homme et la femme ont la vocation de "soumettre" la terre ([Gn 1,28](#)) comme "intendants" de Dieu. Cette souveraineté ne doit pas être une domination arbitraire et destructrice. A l'image du Créateur "qui aime tout ce qui existe" ([Sg 11,24](#)), l'homme et la femme sont appelés à participer à la Providence divine envers les autres créatures. De là, leur responsabilité pour le monde que Dieu leur a confié.

IV L'homme au Paradis

374 Le premier homme n'a pas seulement été créé bon, mais il a été constitué dans une amitié avec son Créateur et une harmonie avec lui-même et avec la création autour de lui telles qu'elles ne seront dépassées que par la gloire de la nouvelle création dans le Christ.

375 L'Eglise, en interprétant de manière authentique le symbolisme du langage biblique à la lumière du Nouveau Testament et de la Tradition, enseigne que nos premiers parents Adam et Eve ont été constitués dans un état "de sainteté et de justice originelle" (Cc. Trente: [DS 1511](#)). Cette grâce de la sainteté originelle était une "participation à la vie divine" ([LG 2](#)).

376 Par le rayonnement de cette grâce toutes les dimensions de la vie de l'homme étaient confortées. Tant qu'il demeurait dans l'intimité divine, l'homme ne devait ni mourir (cf. [Gn 2,17](#) [Gn 3,19](#)), ni souffrir (cf. [Gn 3,16](#)). L'harmonie intérieure de la personne humaine, l'harmonie entre l'homme et la femme (cf. [Gn 2,25](#)), enfin l'harmonie entre le premier couple et toute la création constituait l'état appelé "justice originelle".

377 La "maîtrise" du monde que Dieu avait accordée à l'homme dès le début, se réalisait avant tout chez l'homme lui-même comme *maîtrise de soi*. L'homme était intact et ordonné dans tout son être, parce que libre de la triple concupiscence (cf. [1Jn 2,16](#)) qui le soumet aux plaisirs des sens, à la convoitise des biens terrestres et à l'affirmation de soi contre les impératifs de la raison.

378 Le signe de la familiarité avec Dieu, c'est que Dieu le place dans le jardin (cf. [Gn 2,8](#)). Il y vit "pour cultiver le sol et le garder" ([Gn 2,15](#)): le travail n'est pas une peine (cf. [Gn 3,17-19](#)), mais la collaboration de l'homme et de la femme avec Dieu dans le perfectionnement de la création visible.

379 C'est toute cette harmonie de la justice originelle, prévue pour l'homme par le dessein de Dieu, qui sera perdu par le péché de nos premiers parents.

En bref

380 *"Dieu, Tu as fait l'homme à ton image et tu lui as confié l'univers, afin qu'en Te servant, toi, son Créateur, il règne sur la création" (MR, prière eucharistique IV, 118).*

381 *L'homme est prédestiné à reproduire l'image du Fils de Dieu fait homme - "image du Dieu invisible" (Col 1,15) - afin que le Christ soit le premier-né d'une multitude de frères et de sœurs (cf. Ep 1,3-6 Rm 8,29).*

382 *L'homme est "corpore et anima unus" (GS 14). La doctrine de la foi affirme que l'âme spirituelle et immortelle est créée immédiatement par Dieu.*

383 *"Dieu n'a pas créé l'homme solitaire: dès l'origine, 'il les créa homme et femme' (Gn 1,27); leur société réalise la première forme de communion entre personnes" (GS 12).*

384 *La révélation nous fait connaître l'état de sainteté et de justice originelles de l'homme et de la femme avant le péché: de leur amitié avec Dieu découlait la félicité de leur existence au paradis.*

Paragraphe 7 La Chute

385 Dieu est infiniment bon et toutes ses oeuvres sont bonnes. Cependant, personne n'échappe à l'expérience de la souffrance, des maux dans la nature - qui apparaissent comme liés aux limites propres des créatures -, et surtout à la question du mal moral. D'où vient le mal? "Quærebam unde malum et non erat exitus" dit S. Augustin (conf. 7,7,11), et sa propre quête douloureuse ne trouvera d'issue que dans sa conversion au Dieu vivant. Car "le mystère de l'iniquité" ([2Th 2,7](#)) ne s'éclaire qu'à la lumière du "Mystère de la piété" ([1Tm 3,16](#)). La révélation de l'amour divin dans le Christ a manifesté à la fois l'étendue du mal et la surabondance de la grâce (cf. [Rm 5,20](#)). Nous devons donc approcher la question de l'origine du mal en fixant le regard de notre foi sur Celui qui, seul, en est le Vainqueur (cf. [Lc 11,21-22](#) [Jn 16,11](#) [1Jn 3,8](#)).

I La où le péché a abondé, la grâce a surabondé

La réalité du péché

386 Le péché est présent dans l'histoire de l'homme: il serait vain de tenter de l'ignorer ou de donner à cette obscure réalité d'autres noms. Pour essayer de comprendre ce qu'est le péché, il faut d'abord reconnaître le *lien profond de l'homme avec Dieu*, car en dehors de ce rapport, le mal du péché n'est pas démasqué dans sa véritable identité de refus et d'opposition face à Dieu, tout en continuant à peser sur la vie de l'homme et sur l'histoire.

387 La réalité du péché, et plus particulièrement du péché des origines, ne s'éclaire qu'à la lumière de la Révélation divine. Sans la connaissance qu'elle nous donne de Dieu on ne peut clairement reconnaître le péché, et on est tenté de l'expliquer uniquement comme un défaut de croissance, comme une faiblesse psychologique, une erreur, la conséquence nécessaire d'une structure sociale inadéquate, etc. C'est seulement dans la connaissance du dessein de Dieu sur l'homme que l'on comprend que le péché est un abus de la liberté que Dieu donne aux personnes créées pour qu'elles puissent l'aimer et s'aimer mutuellement.

Le péché originel - une vérité essentielle de la foi

388 Avec la progression de la Révélation est éclairée aussi la réalité du péché. Bien que le Peuple de Dieu de l'Ancien Testament ait connu d'une certaine manière la condition humaine à la lumière de l'histoire de la chute narrée dans la Genèse, il ne pouvait pas atteindre la signification ultime de cette histoire, qui se manifeste seulement à la lumière de la Mort et de la Résurrection de Jésus-Christ (cf. [Rm 5,12-21](#)). Il faut connaître le Christ comme source de la grâce pour connaître Adam comme source du péché. C'est l'Esprit-Paraclet, envoyé par le Christ ressuscité, qui est venu "confondre le monde en matière de péché" ([Jn 16,8](#)) en révélant Celui qui en est le Rédempteur.

389 La doctrine du péché originel est pour ainsi dire "le revers" de la Bonne Nouvelle que Jésus est le Sauveur de tous les hommes, que tous ont besoin du salut et que le salut est offert à tous grâce au Christ. L'Eglise qui a le sens du Christ (cf. [1Co 2,16](#)) sait bien qu'on ne peut pas toucher à la révélation du péché originel sans porter atteinte au Mystère du Christ.

Pour lire le récit de la chute

390 Le récit de la chute ([Gn 3](#)) utilise un langage imagé, mais il affirme un événement

primordial, un fait qui a eu lieu *au commencement de l'histoire de l'homme* (cf. [GS 13](#)). La Révélation nous donne la certitude de foi que toute l'histoire humaine est marquée par la faute originelle librement commise par nos premiers parents (cf. Cc. Trente: [DS 1513](#) Pie XII: [DS 3897](#) Paul VI, discours 11 juillet 1966).

II La chute des anges

391 Derrière le choix désobéissant de nos premiers parents il y a une voix séductrice, opposée à Dieu (cf. [Gn 3,4-5](#)) qui, par envie, les fait tomber dans la mort (cf. [Sg 2,24](#)). L'Écriture et la Tradition de l'Église voient en cet être un ange déchu, appelé Satan ou diable (cf. [Jn 8,44](#) [Ap 12,9](#)). L'Église enseigne qu'il a été d'abord un ange bon, fait par Dieu. "Diabolus enim et alii dæmones a Deo quidem natura creati sunt boni, sed ipsi per se facti sunt mali" (Cc. Latran IV en 1215: [DS 800](#)).

392 L'Écriture parle d'un *péché* de ces anges (cf. [2P 2,4](#)). Cette "chute" consiste dans le choix libre de ces esprits créés, qui ont radicalement et irrévocablement *refusé* Dieu et son Règne. Nous trouvons un reflet de cette rébellion dans les paroles du tentateur à nos premiers parents: "Vous deviendrez comme Dieu" ([Gn 3,5](#)). Le diable est "pécheur dès l'origine" ([1Jn 3,8](#)), "père du mensonge" ([Jn 8,44](#)).

393 C'est le caractère *irrévocable* de leur choix, et non un défaut de l'infinie miséricorde divine, qui fait que le péché des anges ne peut être pardonné. "Il n'y a pas de repentir pour eux après la chute, comme il n'y a pas de repentir pour les hommes après la mort" (S. Damascène, f. o. 2,4: PG 94,877C).

394 L'Écriture atteste l'influence néfaste de celui que Jésus appelle "l'homicide dès l'origine" ([Jn 8,44](#)), et qui a même tenté de détourner Jésus de la mission reçue du Père (cf. [Mt 4,1-11](#)). "C'est pour détruire les oeuvres du diable que le Fils de Dieu est apparu" ([1Jn 3,8](#)). La plus grave en conséquences de ces oeuvres a été la séduction mensongère qui a induit l'homme à désobéir à Dieu.

395 La puissance de Satan n'est cependant pas infinie. Il n'est qu'une créature, puissante du fait qu'il est pur esprit, mais toujours une créature: il ne peut empêcher l'édification du Règne de Dieu. Quoique Satan agisse dans le monde par haine contre Dieu et son Royaume en Jésus-Christ, et quoique son action cause de graves dommages - de nature spirituelle et indirectement même de nature physique - pour chaque homme et pour la société, cette action est permise par la divine Providence qui avec force et douceur dirige l'histoire de l'homme et du monde. La permission divine de l'activité diabolique est un grand mystère mais "nous savons que Dieu fait tout concourir au bien de ceux qui l'aiment" ([Rm 8,28](#)).

III Le péché originel

L'épreuve de la liberté

396 Dieu a créé l'homme à son image et l'a constitué dans son amitié. Créature spirituelle, l'homme ne peut vivre cette amitié que sur le mode de la libre soumission à Dieu. C'est ce qu'exprime la défense faite à l'homme de manger de l'arbre de la connaissance du bien et du

mal, "car du jour où tu en mangeras, tu mourras" ([Gn 2,17](#)). "L'arbre de la connaissance du bien et du mal" ([Gn 2,17](#)) évoque symboliquement la limite infranchissable que l'homme, en tant que créature, doit librement reconnaître et respecter avec confiance. L'homme dépend du Créateur, il est soumis aux lois de la création et aux normes morales qui règlent l'usage de la liberté.

Le premier péché de l'homme

397 L'homme, tenté par le diable, a laissé mourir dans son cœur la confiance envers son créateur (cf. [Gn 3,1-11](#)) et, en abusant de sa liberté, a *désobéi* au commandement de Dieu. C'est en cela qu'a consisté le premier péché de l'homme (cf. [Rm 5,19](#)). Tout péché, par la suite, sera une désobéissance à Dieu et un manque de confiance en sa bonté.

398 Dans ce péché, l'homme s'est *préféré* lui-même à Dieu, et par là-même, il a méprisé Dieu: il a fait choix de soi-même contre Dieu, contre les exigences de son état de créature et dès lors contre son propre bien. Créé dans un état de sainteté, l'homme était destiné à être pleinement "divinisé" par Dieu dans la gloire. Par la séduction du diable, il a voulu "être comme Dieu" (cf. [Gn 3,5](#)), mais "sans Dieu, et avant Dieu, et non pas selon Dieu" (S. Maxime le Confesseur, ambig.).

399 L'Écriture montre les conséquences dramatiques de cette première désobéissance. Adam et Eve perdent immédiatement la grâce de la sainteté originelle (cf. [Rm 3,23](#)). Ils ont peur de ce Dieu (cf. [Gn 3,9-10](#)) dont ils ont conçu une fausse image, celle d'un Dieu jaloux de ses prérogatives (cf. [Gn 3,5](#)).

400 L'harmonie dans laquelle ils étaient, établie grâce à la justice originelle, est détruite; la maîtrise des facultés spirituelles de l'âme sur le corps est brisée (cf. [Gn 3,7](#)); l'union de l'homme et de la femme est soumise à des tensions (cf. [Gn 3,11-13](#)); leurs rapports seront marqués par la convoitise et la domination (cf. [Gn 3,16](#)). L'harmonie avec la création est rompue: la création visible est devenue pour l'homme étrangère et hostile (cf. [Gn 3,17](#) [Gn 3,19](#)). A cause de l'homme, la création est soumise "à la servitude de la corruption" ([Rm 8,20](#)). Enfin, la conséquence explicitement annoncée pour le cas de la désobéissance (cf. [Gn 2,17](#)) se réalisera: l'homme "retournera à la poussière de laquelle il est formé" ([Gn 3,19](#)). *La mort fait son entrée dans l'histoire de l'humanité* (cf. [Rm 5,12](#)).

401 Depuis ce premier péché, une véritable "invasion" du péché inonde le monde: le fratricide commis par Caïn sur Abel (cf. [Gn 4,3-15](#)); la corruption universelle à la suite du péché (cf. [Gn 6,5](#) [Gn 6,12](#) [Rm 1,18-32](#)); dans l'histoire d'Israël, le péché se manifeste fréquemment, surtout comme une infidélité au Dieu de l'Alliance et comme transgression de la Loi de Moïse; et même après la Rédemption du Christ, parmi les chrétiens, le péché se manifeste de nombreuses manières (cf. [1Co 1-6](#) [Ap 2-3](#)). L'Écriture et la Tradition de l'Église ne cessent de rappeler la présence et *l'universalité du péché dans l'histoire* de l'homme:

Ce que la révélation divine nous découvre, notre propre expérience le confirme. Car l'homme, s'il regarde au-dedans de son cœur, se découvre également enclin au mal, submergé de multiples maux qui ne peuvent provenir de son Créateur, qui est bon. Refusant souvent de reconnaître Dieu comme son principe, l'homme a, par le fait même, brisé l'ordre qui l'orientait à sa fin dernière, et, en même temps, il a rompu toute harmonie, soit par rapport à lui-même, soit par rapport aux autres hommes et à toute la création ([GS 13](#)).

Conséquences du péché d'Adam pour l'humanité

402 Tous les hommes sont impliqués dans le péché d'Adam. S. Paul l'affirme: "Par la désobéissance d'un seul homme, la multitude (c'est-à-dire tous les hommes) a été constituée pécheresse" ([Rm 5,19](#)): "De même que par un seul homme le péché est entré dans le monde et par le péché la mort, et qu'ainsi la mort est passée en tous les hommes, du fait que tous ont péché ..." ([Rm 5,12](#)). A l'universalité du péché et de la mort l'Apôtre oppose l'universalité du salut dans le Christ: "Comme la faute d'un seul a entraîné sur tous les hommes une condamnation, de même l'oeuvre de justice d'un seul (celle du Christ) procure à tous une justification qui donne la vie" ([Rm 5,18](#)).

403 A la suite de S. Paul l'Eglise a toujours enseigné que l'immense misère qui opprime les hommes et leur inclination au mal et à la mort ne sont pas compréhensibles sans leur lien avec le péché d'Adam et le fait qu'il nous a transmis un péché dont nous naissons tous affectés et qui est "mort de l'âme" (cf. Cc. Trente: [DS 1512](#)). En raison de cette certitude de foi, l'Eglise donne le Baptême pour la rémission des péchés même aux petits enfants qui n'ont pas commis de péché personnel (cf. Cc. Trente: [DS 1514](#)).

404 Comment le péché d'Adam est-il devenu le péché de tous ses descendants? Tout le genre humain est en Adam "sicut unum corpus unius hominis" (S. Thomas d'A., mal. 4,1) Par cette "unité du genre humain" tous les hommes sont impliqués dans le péché d'Adam, comme tous sont impliqués dans la justice du Christ. Cependant, la transmission du péché originel est un mystère que nous ne pouvons pas comprendre pleinement. Mais nous savons par la Révélation qu'Adam avait reçu la sainteté et la justice originelles non pas pour lui seul, mais pour toute la nature humaine: en cédant au tentateur, Adam et Eve commettent un *péché personnel*, mais ce péché affecte la *nature humaine* qu'ils vont transmettre *dans un état déchu* (cf. Cc. Trente: [DS 1511-1512](#)). C'est un péché qui sera transmis par propagation à toute l'humanité, c'est-à-dire par la transmission d'une nature humaine privée de la sainteté et de la justice originelles. Et c'est pourquoi le péché originel est appelé "péché" de façon analogique: c'est un péché "contracté" et non pas "commis", un état et non pas un acte.

405 Quoique propre à chacun (cf. Cc. Trente: [DS 1513](#)), le péché originel n'a, en aucun descendant d'Adam, un caractère de faute personnelle. C'est la privation de la sainteté et de la justice originelles, mais la nature humaine n'est pas totalement corrompue: elle est blessée dans ses propres forces naturelles, soumise à l'ignorance, à la souffrance et à l'empire de la mort, et inclinée au péché (cette inclination au mal est appelée "concupiscence"). Le Baptême, en donnant la vie de la grâce du Christ, efface le péché originel et retourne l'homme vers Dieu, mais les conséquences pour la nature, affaiblie et inclinée au mal, persistent dans l'homme et l'appellent au combat spirituel.

406 La doctrine de l'Eglise sur la transmission du péché originel s'est précisée surtout au cinquième siècle, en particulier sous l'impulsion de la réflexion de S. Augustin contre le pélagianisme, et au seizième siècle, en opposition à la Réforme protestante. Pélage tenait que l'homme pouvait, par la force naturelle de sa volonté libre, sans l'aide nécessaire de la grâce de Dieu, mener une vie moralement bonne; il réduisait ainsi l'influence de la faute d'Adam à celle d'un mauvais exemple. Les premiers réformateurs protestants, au contraire, enseignaient que l'homme était radicalement perverti et sa liberté annulée par le péché des origines; ils identifiaient le péché hérité par chaque homme avec la tendance au mal ("concupiscentia"), qui serait insurmontable. L'Eglise s'est spécialement prononcée sur le sens du donné révélé concernant le péché originel au deuxième Concile d'Orange en 529 (cf. [DS 371-372](#)) et au Concile de Trente en 1546 (cf. [DS 1510-1516](#)).

Un dur combat ...

407 La doctrine sur le péché originel - liée à celle de la Rédemption par le Christ - donne un regard de discernement lucide sur la situation de l'homme et de son agir dans le monde. Par le péché des premiers parents, le diable a acquis une certaine domination sur l'homme, bien que ce dernier demeure libre. Le péché originel entraîne "la servitude sous le pouvoir de celui qui possédait l'empire de la mort, c'est-à-dire du diable" (Cc. Trente: [DS 1511](#) cf. [He 2,14](#)). Ignorer que l'homme a une nature blessée, inclinée au mal, donne lieu à de graves erreurs dans le domaine de l'éducation, de la politique, de l'action sociale (cf. [CA 25](#)) et des moeurs.

408 Les conséquences du péché originel et de tous les péchés personnels des hommes confèrent au monde dans son ensemble une condition pécheresse, qui peut être désignée par l'expression de Saint Jean: "le péché du monde" ([Jn 1,29](#)). Par cette expression on signifie aussi l'influence négative qu'exercent sur les personnes les situations communautaires et les structures sociales qui sont le fruit des péchés des hommes (cf. [RP 16](#)).

409 Cette situation dramatique du monde qui "tout entier gît au pouvoir du mauvais" ([1Jn 5,19](#) cf. [1P 5,8](#)) fait de la vie de l'homme un combat:

Un dur combat contre les puissances des ténèbres passe à travers toute l'histoire des hommes; commencé dès les origines, il durera, le Seigneur nous l'a dit, jusqu'au dernier jour. Engagé dans cette bataille, l'homme doit sans cesse combattre pour s'attacher au bien; et non sans grands efforts, avec la grâce de Dieu, il parvient à réaliser son unité intérieure ([GS 37](#)).

IV "Tu ne l'as pas abandonné au pouvoir de la mort"

410 Après sa chute, l'homme n'a pas été abandonné par Dieu. Au contraire, Dieu l'appelle (cf. [Gn 3,9](#)) et lui annonce de façon mystérieuse la victoire sur le mal et le relèvement de sa chute (cf. [Gn 3,15](#)). Ce passage de la Genèse a été appelé "Protévangile", étant la première annonce du Messie rédempteur, celle d'un combat entre le serpent et la Femme et de la victoire finale d'un descendant de celle-ci.

411 La tradition chrétienne voit dans ce passage une annonce du "nouvel Adam" (cf. [1Co 15,21-22](#) [1Co 15,45](#)) qui, par son "obéissance jusqu'à la mort de la Croix" ([Ph 2,8](#)) répare en surabondance la désobéissance d'Adam (cf. [Rm 5,19-20](#)). Par ailleurs, de nombreux Pères et docteurs de l'Eglise voient dans la femme annoncée dans le "protévangile" la mère du Christ, Marie, comme "nouvelle Eve". Elle a été celle qui, la première et d'une manière unique, a bénéficié de la victoire sur le péché remportée par le Christ: elle a été préservée de toute souillure du péché originel (cf. Pie IX: [DS 2803](#)) et durant toute sa vie terrestre, par une grâce spéciale de Dieu, elle n'a commis aucune sorte de péché (cf. Cc. Trente: [DS 1573](#)).

412 Mais *pourquoi Dieu n'a-t-il pas empêché le premier homme de pécher?* S. Léon le Grand répond: "La grâce ineffable du Christ nous a donné des biens meilleurs que ceux que l'envie du démon nous avait ôtés" (serm. 73,4). Et S. Thomas d'Aquin: "Rien ne s'oppose à ce que la nature humaine ait été destinée à une fin plus haute après le péché. Dieu permet, en effet, que les maux se fassent pour en tirer un plus grand bien. D'où le mot de S. Paul: 'Là où le péché a abondé, la grâce a surabondé' ([Rm 5,20](#)). Et le chant de l'Exultet: 'O heureuse faute qui a mérité un tel et un si grand Rédempteur'" (*III 1,3, ad 3*).

En bref

413 "Dieu n'a pas fait la mort, il ne se réjouit pas de la perte des vivants ... C'est par l'envie du diable que la mort est entrée dans le monde" ([Sg 1,13](#) [Sg 2,24](#)).

414 Satan ou le diable et les autres démons sont des anges déchus pour avoir librement refusé de servir Dieu et son dessein. Leur choix contre Dieu est définitif. Ils tentent d'associer l'homme à leur révolte contre Dieu.

415 "Etabli par Dieu dans un état de sainteté, l'homme séduit par le Malin, dès le début de l'histoire, a abusé de sa liberté, en se dressant contre Dieu et en désirant parvenir à sa fin hors de Dieu" ([GS 13](#)).

416 Par son péché, Adam, en tant que premier homme, a perdu la sainteté et la justice originelles qu'il avait reçues de Dieu non seulement pour lui, mais pour tous les humains.

417 A leur descendance, Adam et Eve ont transmis la nature humaine blessée par leur premier péché, donc privée de la sainteté et la justice originelles. Cette privation est appelée "péché originel".

418 En conséquence du péché originel, la nature humaine est affaiblie dans ses forces, soumise à l'ignorance, à la souffrance et à la domination de la mort, et inclinée au péché (inclination appelée "concupiscence").

419 "Nous tenons donc, avec le Concile de Trente, que le péché originel est transmis avec la nature humaine, 'non par imitation, mais par propagation', et qu'il est ainsi 'propre à chacun'" ([SPF 16](#)).

420 La victoire sur le péché remportée par le Christ nous a donné des biens meilleurs que ceux que le péché nous avait ôtés: "La où le péché a abondé, la grâce a surabondé" ([Rm 5,20](#)).

421 "Pour la foi des chrétiens, ce monde a été fondé et demeure conservé par l'amour du créateur; il est tombé, certes, sous l'esclavage du péché, mais le Christ, par la Croix et la Résurrection, a brisé le pouvoir du Malin et l'a libéré..." ([GS 2](#)).

Chapitre Deuxième

Je crois en Jésus Christ, le Fils unique de Dieu

La Bonne Nouvelle: Dieu a envoyé son Fils

422 "Mais quand vint la plénitude du temps, Dieu envoya son Fils, né d'une femme, né sujet de la loi, afin de racheter les sujets de la loi, afin de nous conférer l'adoption filiale" ([Ga 4,4-5](#)). Voici "la Bonne Nouvelle touchant Jésus Christ, Fils de Dieu" ([Mc 1,1](#)): Dieu a visité son peuple (cf. [Lc 1,68](#)), il a accompli les promesses faites à Abraham et à sa descendance (cf. [Lc 1,55](#)); il l'a fait au-delà de toute attente: Il a envoyé son "Fils bien-aimé" ([Mc 1,11](#)).

423 Nous croyons et confessons que Jésus de Nazareth, né juif d'une fille d'Israël, à Bethléem, au temps du roi Hérode le Grand et de l'empereur César Auguste; de son métier charpentier, mort crucifié à Jérusalem, sous le procureur Ponce Pilate, pendant le règne de l'empereur Tibère, est le Fils éternel de Dieu fait homme, qu'il est "sorti de Dieu" ([Jn 13,3](#)), "descendu du ciel" ([Jn 3,13](#) [Jn 6,33](#)), "venu dans la chair" ([1Jn 4,2](#)), car "le Verbe s'est fait chair et il a habité parmi nous, et nous avons vu sa gloire, gloire qu'il tient de son Père comme Fils unique, plein de grâce et de vérité ... Oui, de sa plénitude nous avons tous reçu et grâce pour grâce" ([Jn 1,14](#) [Jn 1,16](#)).

424 Mûs par la grâce de l'Esprit Saint et attirés par le Père nous croyons et nous confessons au sujet de Jésus: "Tu es le Christ, le Fils du Dieu Vivant" ([Mt 16,16](#)). C'est sur le roc de cette foi, confessée par S. Pierre, que le Christ a bâti son Eglise (cf. [Mt 16,18](#) S. Léon le Grand, serm. 4,3 51,1 62,2 83, 3).

"Annoncer ... l'insondable richesse du Christ" ([Ep 3,8](#))

425 La transmission de la foi chrétienne, c'est d'abord l'annonce de Jésus Christ, pour conduire à la foi en Lui. Dès le commencement, les premiers disciples ont brûlé du désir d'annoncer le Christ: "Nous ne pouvons pas, quant à nous, ne pas publier ce que nous avons vu et entendu" ([Ac 4,20](#)). Et ils invitent les hommes de tous les temps à entrer dans la joie de leur communion avec le Christ:

Ce que nous avons entendu, ce que nous avons vu de nos yeux, ce que nous avons contemplé, ce que nos mains ont touché du Verbe de vie; - car la vie s'est manifestée: nous l'avons vue, nous en rendons témoignage et nous vous annonçons cette Vie éternelle, qui était auprès du Père et qui nous est apparue; - ce que nous avons vu et entendu, nous vous l'annonçons, afin que vous aussi vous soyez en communion avec nous. Quant à notre communion, elle est avec le Père et avec son Fils Jésus Christ. Tout ceci, nous vous l'écrivons pour que notre joie soit complète ([1Jn 1,1-4](#)).

Au coeur de la catéchèse: le Christ

426 "Au coeur de la catéchèse nous trouvons essentiellement une Personne, celle de Jésus de Nazareth, Fils unique du Père ..., qui a souffert et qui est mort pour nous et qui maintenant, ressuscité, vit avec nous pour toujours ... Catéchiser ..., c'est dévoiler dans la Personne du Christ tout le dessein éternel de Dieu. C'est chercher à comprendre la signification des gestes et des paroles du Christ, des signes réalisés par lui" ([CTR 5](#)). Le but de la catéchèse: "Mettre en communion avec Jésus Christ: lui seul peut conduire à l'amour du Père dans l'Esprit et nous faire participer à la vie de la Trinité Sainte" (ibid.).

427 "Dans la catéchèse, c'est le Christ, Verbe incarné et Fils de Dieu, qui est enseigné - tout le reste l'est en référence à lui; et seul le Christ enseigne, tout autre le fait dans la mesure où il est son porte-parole, permettant au Christ d'enseigner par sa bouche ... Tout catéchiste devrait pouvoir s'appliquer à lui-même la mystérieuse parole de Jésus: 'Ma doctrine n'est pas de moi, mais de celui qui m'a envoyé' ([Jn 7,16](#))" (ibid., 6).

428 Celui qui est appelé à "enseigner le Christ", doit donc d'abord chercher "ce gain suréminent qu'est la connaissance du Christ"; il faut "accepter de tout perdre ... afin de gagner le Christ et d'être trouvé en lui", et de "le connaître, lui, avec la puissance de sa résurrection et la communion à ses souffrances, lui devenir conforme dans la mort, afin de parvenir si possible à ressusciter d'entre les morts" ([Ph 3,8-11](#)).

429 C'est de cette connaissance amoureuse du Christ que jaillit le désir de l'annoncer, d'"évangéliser", et de conduire d'autres au "oui" de la foi en Jésus Christ. Mais en même temps se fait sentir le besoin de toujours mieux connaître cette foi. A cette fin, en suivant l'ordre du Symbole de la foi, seront d'abord présentés les principaux titres de Jésus: le Christ, le Fils de Dieu, le Seigneur (Article 2). Le Symbole confesse ensuite les principaux Mystères de la vie du Christ: ceux de son Incarnation (Article 3), ceux de sa Pâque (Articles 4 et 5), enfin ceux de sa glorification (Articles 6 et 7).

1998 Catéchisme 362

III. Peccatum originale

Libertatis probatio

396 Deus hominem ad Suam creavit imaginem et in amicitia constituit Sua. Homo, creatura spiritualis, in hac amicitia vivere non potest nisi per modum liberae submissionis ad Deum. Hoc exprimit prohibitio homini facta edendi de arbore scientiae boni et mali, « in quocumque enim die comederis ex eo, morte morieris » ([Gn 2,17](#)). Lignum « scientiae boni et mali » ([Gn 2,17](#)) symbolice litem suggerit intransgressibilem quem homo, quatenus creatura, libere agnoscere et fidenter observare debet. Homo a Creatore pendet; legibus creationis et normis est submissus moralibus quae libertatis regulant usum.

Primum peccatum hominis

397 Homo, a Diabolo tentatus, fiduciam erga suum Creatorem in corde mori sivit suo (cf. [Gn 3,1-11](#)) et sua libertate abutens, Dei mandato *inoboedivit*. In hoc hominis primum constitit peccatum (cf. [Rm 5,19](#)). Omne exinde peccatum inoboedientia erit relate ad Deum et defectus fiduciae in Eius bonitatem.

398 In hoc peccato, homo se ipsum praefert Deo, et eo ipso Deum contemnit: electionem sui ipsius contra Deum fecit, contra exigentias sui status creaturae et exinde contra suum proprium bonum. Homo, constitutus in statu sanctitatis, destinabatur ut plene esset a Deo in gloria « deificatus ». Per Diaboli seductionem, voluit « sicut Deus esse » ([Gn 3,5](#)), sed « extra Deum, et prae Deo, et non secundum Deum » (284).

(284) Sanctus Maximus Confessor, *Ambiguorum liber*: PG 91, 1156.

399 Scriptura tragicas huius primae inoboedientiae ostendit consequentias. Adam et Eva sanctitatis originalis gratiam amittunt illico (cf. [Rm 3,23](#)). Metum habent Dei, 294 cuius falsam conceperunt imaginem, illam Dei Suarum avidi praerogativarum (cf. [Gn 3,5](#)).

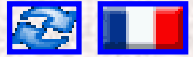
400 Harmonia in qua erant, propter originalem iustitiam stabilita, destructa est; dominatus facultatum animae spiritualium in corpus ruptus est (cf. [Gn 3,7](#)); viri et mulieris unio est submissa tensionibus; 297 eorum relationes a cupidine et dominatione signabuntur (cf. [Gn 3,16](#)). Harmonia cum creatione est fracta: creatio visibilis facta est pro homine aliena et hostilis (cf. [Gn 3,17](#) [Gn 3,19](#)). Propter hominem creatio servituti corruptionis subiecta est (cf. [Rm 8,20](#)). Denique consequentia pro inoboedientiae casu explicite nuntiata (cf. [Gn 2,17](#)) ducetur in rem: homo in pulverem revertetur, unde sumptus est (cf. [Gn 3,19](#)). *Mors in historiam ingreditur humanitatis* 303.

401 Post primum peccatum, vera « invasio » peccati mundum replet: fratricidium a Cain commissum in Abelem (cf. [Gn 4,3-15](#)); universalis corruptio consequenter ad peccatum (cf. [Gn 6,5](#) [Gn 6,12](#) [Rm 1,18-32](#)); etiam in historia Israel peccatum saepe manifestatur praesertim tamquam infidelitas erga Deum Foederis et tamquam transgressio Legis Moysis;

etiam post Redemptionem Christi, inter christianos, peccatum multipliciter manifestatur (cf. [1Co 1-6 Ap 2-3](#)). Scriptura et Traditio Ecclesiae praesentiam et *universalitatem peccati in historia* hominum memorare non desinunt:

« *Quod Revelatione divina nobis innotescit, cum ipsa experientia concordat. Nam homo, cor suum inspiciens, etiam ad malum inclinatum se comperit et in multiplicibus malis demersum, quae a bono suo Creatore provenire non possunt. Deum tamquam principium suum saepe agnoscere renuens, etiam debitum ordinem ad finem suum ultimum, simul ac totam suam sive erga seipsum sive erga alios homines et omnes res creatas ordinationem disruptit* »(285). (285) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 13](#): AAS 58 (1966) 1035.

Consequentiae peccati Adami pro humanitate

402 Omnes homines peccato Adami implicantur. Sanctus Paulus hoc affirmat: « Per inoboeditionem unius hominis peccatores constituti sunt multi » ([Rm 5,19](#)), id est omnes homines: « Sicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit et per peccatum mors, et ita in omnes homines mors pertransiit, eo quod omnes peccaverunt... » ([Rm 5,12](#)). Universalitati peccati et mortis, contraponit Apostolus universalitatem salutis in Christo: « Sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem, sic et per unius (Christi) iustitiam in iustificationem vitae » ([Rm 5,18](#)).

403 Ecclesia, sanctum Paulum sequens, semper docuit immensam miseriam, quae homines opprimit, et eorum inclinationem ad malum et ad mortem comprehensibiles non esse sine earum vinculo cum peccato Adami et cum facto quod ille nobis peccatum transmisit, quo omnes affecti nascimur et quod est « mors animae »(286). Propter hanc fidei certitudinem, Ecclesia Baptismum praebet in remissionem peccatorum etiam infantibus qui peccatum personale non commiserunt(287).

(286) cf. Concilium Tridentinum, Sess. 5a, *Decretum de peccato originali*, canon 2: [DS 1512](#)

(287) cf. Concilium Tridentinum, Sess. 5a, *Decretum de peccato originali*, canon 4: [DS 1514](#)

404 Quomodo peccatum Adami est peccatum omnium eius descendendum effectum? Totum genus humanum est in Adamo « sicut unum corpus unius hominis »(288). Propter hanc « generis humani unitatem » omnes homines implicantur peccato Adami, sicut omnes iustitia Christi implicantur. Transmissio tamen peccati originalis est mysterium quod plene comprehendere non possumus. Sed per Revelationem scimus Adamum sanctitatem et iustitiam recepisse originales non pro se tantum, sed pro tota humana natura: Tentatori obsecundantes, Adam et Eva *peccatum personale* committunt, sed hoc peccatum *naturam humanam* afficit, quam illi *in statu lapsu* sunt transmissuri(289). Est peccatum quod toti humanitati per propagationem transmittetur, id est per transmissionem naturae humanae privatae originalibus sanctitate et iustitia. Hac de causa, peccatum originale appellatur « peccatum » modo analogico: est peccatum « contractum » et non commissum, status et non actus.

(288) Sanctus Thomas Aquinas, *Quaestiones disputatae de malo*, 4, 1, c.: Ed. Leon. 23, 105.

(289) cf. Concilium Tridentinum, Sess. 5a, *Decretum de peccato originali*, canones 1-2: [DS 1511-1512](#)

405 Peccatum originale, licet unicuique proprium(290), in nullo descendente Adami indolem habet culpae personalis. Originalium sanctitatis et iustitiae est privatio, sed natura humana totaliter corrupta non est: ea in propriis viribus naturalibus est vulnerata, ignorantiae, dolori et mortis imperio submissa, et ad peccatum inclinata (haec ad malum inclinatio « concupiscentia » appellatur). Baptismus, vitam gratiae Christi donans, peccatum delet

originale et hominem ad Deum convertit, sed consequentiae pro natura, debilitata et ad malum inclinata, permanent in homine eumque ad luctam vocant spiritualem.

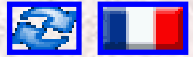
(290) cf. Concilium Tridentinum, Sess. 5a, *Decretum de peccato originali*, canon 3: [DS 1513](#)

406 Doctrina Ecclesiae de peccati originalis transmissione praesertim saeculo V, praecipue sub impulsu considerationis sancti Augustini contra pelagianismum, est determinata, et saeculo XVI in oppositione ad protestantium Reformationem. Pelagius tenebat hominem naturali vi suae liberae voluntatis, sine necessario adiutorio gratiae, posse vitam moraliter ducere bonam; sic culpae Adami reducebat influxum ad illum mali exempli. E contra, priores reformatores protestantes docebant per peccatum originum hominem radicaliter esse perversum et eius libertatem ad nihilum reductam; peccatum hereditate ab unoquoque homine receptum idem putabant ac tendentiam ad malum (*concupiscentiam*) quae insuperabilis esset. Ecclesia de sensu dati revelati circa peccatum originale specialiter se expressit in Concilio Arausicano II anno 529(291) et in Concilio Tridentino anno 1546(292).

(291) Concilium Arausicanum II, Canones 1-2: [DS 371-372](#)

(292) Concilium Tridentinum, Sess. 5a, *Decretum de peccato originali*: [DS 1510-1516](#)

Ardua lucta...

407 Doctrina de peccato originali * conexa cum illa de Redemptione per Christum * intuitum praebet lucidae discretionis circa statum hominis eiusque operationem in mundo. Per protoparentum peccatum Diabolus dominatum quemdam acquisivit super hominem, quamvis hic permaneat liber. Peccatum originale secum fert « captivitatem sub eius potestate, "qui mortis" deinde "habuit imperium", hoc est Diaboli »(293). Ignorare hominem naturam habere vulneratam, ad malum inclinatam, gravibus erroribus ansam praebet in campo educationis, rei politicae, actionis socialis(294) et morum.

(293) Concilium Tridentinum, Sess. 5a, *Decretum de peccato originali*, canon 1: [DS 1511](#) cf.

[He 2,14](#)

(294) cf. Ioannes Paulus II, Litt. enc. *Centesimus annus*, [CA 25](#): AAS 83 (1991) 823-824.

408 Consequentiae peccati originalis et omnium personalium peccatorum hominum conferunt mundo, in eius complexu, peccatricem condicionem, quae sancti Ioannis potest expressione denotari: « peccatum mundi » ([Jn 1,29](#)). Per hanc expressionem etiam negativus significatur influxus quem condiciones communitariae et structurae sociales, quae peccatorum hominum sunt fructus, super personas exercent(295).

(295) cf. Ioannes Paulus II, Adh. ap. *Reconciliatio et paenitentia*, [RP 16](#): AAS 77 (1985) 213-217.

409 Hic tragicus status mundi, qui « totus in Maligno positus est » (*Io Jn 5,19*) (cf. [1P 5,8](#)), vitam hominis reddit luctam:

« *Universam enim hominum historiam ardua colluctatio contra potestates tenebrarum pervadit, quae inde ab origine mundi incepta, usque ad ultimum diem, dicente Domino, perseverabit. In hanc pugnam insertus, homo ut bono adhaereat iugiter certare debet, nec sine magnis laboribus, Dei gratia adjuvante, in seipso unitatem obtinere valet* »(296).

(296) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 37](#): AAS 58 (1966) 1055.

IV. « Non dereliquisti eum in mortis imperio »

410 Homo post suum lapsum non est a Deo derelictus. E contra, Deus eum vocat (cf. [Gn 3,9](#)) et ei, modo arcano, victoriam supra malum annuntiat et elevationem de lapsu (cf. [Gn 3,15](#)). Hic locus Genesis est « Protoevangelium » appellatus, quia primus est Messiae Redemptoris nuntius, luctae inter serpentem et Mulierem et finalis victoriae cuiusdam a Muliere descendentis.

411 Traditio christiana hoc loco nuntium videt « novi Adami » (cf. [1Co 15,21-22](#) [1Co 15,45](#)), qui propter suam oboedientiam « usque ad mortem (...) crucis » ([Ph 2,8](#)), superabundanter inoboedientiam reparat Adami (cf. [Rm 5,19-20](#)). Ceterum, plures Patres et Ecclesiae doctores in Muliere annuntiata in « Protoevangelio » Matrem Christi agnoscunt Mariam, tamquam « novam Evam ». Illa fuit quae prima, et modo singulari, victoria a Christo de peccato reportata fruita est: illa ab omni labe peccati originalis praeservata est immunis(297) et per totam suam vitam terrenam, propter gratiam Dei specialem, nullum commisit peccati genus(298). (297) cf. Pius IX, Bulla *Ineffabilis Deus*: [DS 2803](#)

(298) cf. Concilium Tridentinum, Sess. 6a, *Decretum de iustificatione*, canon 23: [DS 1573](#)

412 Sed cur Deus primum hominem peccare non impedivit? Sanctus Leo Magnus respondet: sumus « ampliora adepti per ineffabilem Christi gratiam quam per Diaboli amiseramus invidiam »(299). Et sanctus Thomas Aquinas: « Nihil autem prohibet ad aliquid maius humanam naturam productam esse post peccatum: Deus enim permittit mala fieri ut inde aliquid melius eliciat. Unde dicitur *Rom 5,20*: "Ubi abundavit iniquitas, superabundavit et gratia". Unde et in benedictione Cerei Paschalis dicitur: "O felix culpa, quae talem ac tantum meruit habere Redemptorem!" »(300).

(299) Sanctus Leo Magnus, *Sermo 73*, 4: CCL 88A, 453 (PL 54, 151).

(300) Sanctus Thomas Aquinas, *Summa theologiae*, III, q. 1, a. 3, ad 3: Ed. Leon. 11, 14; verba a sancto Thoma hic allata in Praeconio Paschali « Exsultet » cantantur.

Compendium

413 « Deus mortem non fecit nec laetatur in perditione vivorum (...). Invidia autem Diaboli mors introivit in orbem terrarum » ([Sg 1,13](#) [Sg 2,24](#)).

414 Satan seu Diabolus ceteraque demonia angeli sunt lapsi quia libere renuerunt Deo Eiusque servire consilio. Eorum contra Deum optio definitiva est. Hominem eorum rebellionem contra Deum sociare conantur.

415 « In iustitia a Deo constitutus, homo tamen, suadente Maligno, inde ab exordio historiae, libertate sua abusus est, seipsum contra Deum erigens et finem suum extra Deum attingere cupiens »(301).

(301) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 13](#): AAS 58 (1966) 1034-1035.

416 Adam, quatenus primus homo, per peccatum suum, sanctitatem et iustitiam amisit originales quas a Deo receperat, non solum sibi, sed omnibus hominibus.

417 Adam et Eva posteritati suae naturam humanam per suum primum peccatum transmiserunt vulneratam, et ideo sanctitate et iustitia privatam originalibus. Haec privatio « peccatum originale » appellatur.

418 Consequenter ad peccatum originale, natura humana est in suis viribus debilitata, ignorantiae, dolori et mortis dominatui submissa, atque ad peccatum inclinata (haec inclinatio

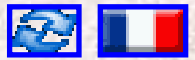
appellatur « concupiscentia ») .

419 « Tenemus igitur, Concilium Tridentinum secuti, peccatum originale, una cum natura humana, transfundi "propagatione, non imitatione", idque "inesse unicuique proprium" »(302). (302) Paulus VI, Sollemnis Professio fidei, 16: AAS 60 (1968) 439.

420 Victoria de peccato a Christo reportata nobis bona donavit meliora illis quae peccatum nobis abstulerat: « Ubi autem abundavit peccatum, superabundavit gratia » ([Rm 5,20](#)).

421 « Mundum (...) christifideles credunt ex amore Creatoris conditum et conservatum, sub peccati quidem servitute positum, sed a Christo crucifixo et resurgente, fracta potestate Maligni, liberatum... »(303).

(303) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 2](#): AAS 58 (1966) 1026.

CAPUT SECUNDUM

CREDO IN IESUM CHRISTUM, FILIUM DEI UNICUM

Bonus Nuntius: Deus Filium Suum misit

422 « At ubi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium Suum, factum ex muliere, factum sub Lege, ut eos, qui sub Lege erant, redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus » ([Ga 4,4-5](#)). En Evangelium Iesu Christi Filii Dei: (cf. [Mc 1,1](#)) Deus populum Suum visitavit.2 Promissiones Abraham et semini eius factas implevit (cf. [Lc 1,55](#)). Id ultra omnem fecit expectationem: misit Filium Suum dilectum (cf. [Mc 1,11](#)).

423 Credimus et profiteamur Iesum ex Nazareth, Iudaeum natum de filia Israel in Bethlehem, tempore regis Herodis Magni et imperatoris Caesaris Augusti I, munere fabri lignarii fungentem, mortuum crucifixum Hierosolymis, sub Pontio Pilato procuratore, imperatore Tiberio regnante, aeternum esse Dei Filium hominem factum qui « a Deo exivit » ([Jn 13,3](#)), « qui descendit de caelo » ([Jn 3,13](#) [Jn 6,33](#)), qui in carne venit (cf. [1Jn 4,2](#)), quia « Verbum caro factum est et habitavit in nobis, et vidimus gloriam Eius, gloriam quasi Unigeniti a Patre, plenum gratiae et veritatis. (...) Et de plenitudine Eius nos omnes accepimus, et gratiam pro gratia » ([Jn 1,14](#) [Jn 1,16](#)).

424 Gratia moti Spiritus Sancti et a Patre tracti, credimus et confitemur relate ad Iesum: « Tu es Christus, Filius Dei vivi » ([Mt 16,16](#)). Super huius fidei petram, quam Petrus confessus est, Christus Suam fundavit Ecclesiam(304).

« **Evangelizare investigabiles divitias Christi** » ([Ep 3,8](#)) (304) cf. [Mt 16,18](#) Sanctus Leo Magnus, *Sermo* 4, 3: CCL 88, 19-20 (PL 54, 151); *Sermo* 51, 1: CCL 88A, 296-297 (PL 54, 309); *Sermo* 62, 2: CCL 88A, 377-378 (PL 54, 350-351); *Sermo* 83, 3: CCL 88A, 521-522 (PL 54, 432).

425 Fidei christianae transmissio est imprimis Iesu Christi nuntius ut homines ad fidem in illum adducantur. Ab initio, priores discipuli desiderio arserunt Christum nuntiandi: « Non

enim possumus nos, quae vidimus et audivimus non loqui » ([Ac 4,20](#)). Omnium temporum homines invitant ut in gaudium eorum communionis cum Christo ingrediantur: « *Quod audivimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus et manus nostrae contrectaverunt de Verbo vitae * et vita apparuit, et vidimus et testamur et annuntiamus vobis vitam aeternam, quae erat coram Patre et apparuit nobis * quod vidimus et audivimus, annuntiamus et vobis, ut et vos communionem habeatis nobiscum. Communio autem nostra est cum Patre et cum Filio Eius Iesu Christo. Et haec scribimus nos, ut gaudium nostrum sit plenum* » (Io [Jn 1,1-4](#)).

In catechesi corde: Christus

426 « Illico ergo affirmandum est in ipsa catecheseos intima ratione hanc potissimum personam inveniri: Iesu Christi Nazareni, "Unigeniti a Patre" (...); qui passus ac pro nobis mortuus est; quique iam, quandoquidem resurrexit, vivit semper nobiscum. (...) Catechesim tradere (...) idem valet ac patefacere in Christi Persona universum Dei consilium aeternum (...); idem ac sensum gestuum et verborum Christi comprehendere studere necnon signorum, quae Ipse perpetravit »(305). Catechesis scopus: « Ut quis (...) ad communionem cum Eo (cum Iesu Christo) (...) perveniat; Ipse enim solus conducere aliquem potest ad amorem Patris in Spiritu et ad Sanctissimae Trinitatis vitam participandam »(306). (305) Ioannes Paulus II, Adh. ap. *Catechesi tradendae*, [CTR 5](#): AAS 71 (1979) 1280-1281. (306) Ioannes Paulus II, Adh. ap. *Catechesi tradendae*, [CTR 5](#): AAS 71 (1979) 1281.

427 « Affirmari ergo oportet in catechesi Christum, Verbum incarnatum et Filium Dei, institutione tradi, cetera autem prout ad Eum referantur; solum Christum docere, quemvis alium docentem ea dumtaxat ratione, qua Eius sit nuntius seu interpres et qua Christus per huius os loquatur. (...) Oportet ergo ad omnem catecheseos institutorem haec arcana verba Christi possint transferri: "Mea doctrina non est mea, sed Eius qui misit me" ([Jn 7,16](#)) »(307). (307) Ioannes Paulus II, Adh. ap. *Catechesi tradendae*, [CTR 6](#): AAS 71 (1979) 1281-1282.

428 Qui ad Christum evangelizandum vocatus est, debet igitur imprimis « eminentiam scientiae Christi Iesu quaerere »; oportet eum « omnia detrimentum facere », « ut Christum » lucrifaciat et inveniatur « in Illo », « ad cognoscendum Illum et virtutem Resurrectionis Eius et communionem passionum Illius, conformans » se « morti Eius, si quo modo » occurrat « ad resurrectionem, quae est ex mortuis » ([Ph 3,8-11](#)).

429 Ex hac Christi cognitione amore affecta, desiderium scaturit Illum annuntiandi, « evangelizandi », et alios adducendi ad « assensum » fidei in Iesum Christum. Sed simul necessitas percipitur hanc fidem semper melius cognoscendi. Ad hunc scopum, secundum ordinem Symboli fidei, imprimis praecipui Iesu praesentabuntur tituli: Christus, Filius Dei, Dominus (*articulus*). Symbolum deinde confitetur praecipua vitae Christi mysteria: illa Incarnationis Eius (*articulus*), illa Paschatis Eius (*articuli 4 et 5*), denique illa Eius glorificationis (*articuli 6 et 7*).

ARTICULUS 2: «ET IN IESUM CHRISTUM,

FILIUM EIUS UNICUM, DOMINUM NOSTRUM»

I. Iesus

430 *Iesus* Hebraice significat: « Deus salvat ». In Annuntiatione, Angelus Gabriel Ei, tamquam nomen proprium, nomen Iesu dedit, quod simul identitatem Eius exprimit et missionem (cf. [Lc 1,31](#)) . Quia nemo « potest dimittere peccata nisi solus Deus » ([Mc 2,7](#)), in Iesu, Filio Suo aeterno, homine facto, Ipse « salvum faciet populum Suum a peccatis eorum » ([Mt 1,21](#)). Sic in Iesu, Deus totam Suam historiam recapitulat salutis pro hominibus.

431 In historia salutis Deus satis non habuit Israel « de domo servitutis » ([Dt 5,6](#)) liberare, eum de Aegypto faciens exire. Ille eum etiam de eius salvat peccato. Quia peccatum semper offensa est Deo illata (cf. [Ps 51,6](#)), solus Ille potest id absolvere.¹² Hac de causa, Israel semper maiorem acquirens conscientiam universalitatis peccati, amplius salutem quaerere non poterit nisi in invocatione nominis Dei Redemptoris (cf. [Ps 79,9](#)).

432 Nomen Iesu significat ipsum Nomen Dei praesens in Persona esse Filii Sui (cf. [Ac 5,41](#) [Ac 3 Jn 7](#)), hominis facti ad peccatorum universalem et definitivam Redemptionem. Iesus est Nomen divinum, quod solum affert salutem (cf. [Jn 3,18](#) [Ac 2,21](#)) et ab omnibus exinde invocari potest, quia Ipse per Incarnationem omnibus hominibus Se univit (cf. [Rm 10,6-13](#)) ita ut nullum aliud sit nomen « sub caelo datum in hominibus, in quo oportet nos salvos fieri » ([Ac 4,12](#)) (cf. [Ac 9,14](#) [Jc 2,7](#)).

433 Nomen Dei Salvatoris semel in anno a summo sacerdote pro expiatione peccatorum Israel invocabatur, cum ille Sanctissimi propitiatorium sanguine asperserat sacrificii(308). Propitiatorium locus erat praesentiae Dei(309). Cum sanctus Paulus dicit de Iesu: « quem proposuit Deus propitiationem (...) in sanguine Ipsius » ([Rm 3,25](#)), significat quod in Eius humanitate, « Deus erat in Christo mundum reconcilians Sibi » ([2Co 5,19](#)).

(308) cf. [Lv 16,15-16](#) [Si 50,22](#) [He 9,7](#)

(309) cf. [Ex 25,22](#) [Lv 16,2](#) [Nb 7,89](#) [He 9,5](#)

434 Iesu resurrectio Nomen Dei glorificat « Salvatoris » (cf. [Jn 12,28](#)), quia exinde Nomen Iesu supremam potentiam plene manifestat Nominis « quod est super omne nomen » ([Ph 2,9-10](#)). Spiritus maligni nomen timent Eius (cf. [Ac 16,16-18](#) [Ac 19,13-16](#)) et in nomine Eius discipuli Iesu faciunt miracula (cf. [Mc 16,17](#)), quoniam quodcumque petunt a Patre in nomine Eius, dat illis (cf. [Jn 15,16](#)).

435 Nomen Iesu in corde est orationis christianae. Omnes liturgicae orationes formula concluduntur: « per Dominum nostrum Iesum Christum ». Oratio « Ave Maria » culminat verbis: « Et benedictus fructus ventris tui, Iesus ». Orientalis oratio cordis, « oratio Iesu » appellata, dicit: « Iesu Christe, Fili Dei, Domine, miserere mei peccatoris ». Plures christiani moriuntur solum verbum « Iesu », sicut sancta Ioanna de Arco, habentes in ore(310).

(310) cf. *La réhabilitation de Jeanne la Pucelle. L'enquête ordonnée par Charles VII en 1450 et le codicille de Guillaume Bouillé*, ed. P. Doncoeur-Y. Lanhers (Paris 1956) p. 39. 45. 56.

II. Christus

436 *Christus* e versione graeca venit verbi Hebraici « Messias » quod « unctus » significat. Id proprium effectum non est nomen Iesu nisi quia Ipse perfecte missionem divinam adimplet quam id indicat. In Israel etenim in nomine Dei illi ungebantur qui consecrabantur Ei ad missionem ab Eo procedentem. Talis casus erat regum(311), sacerdotum²⁶ et, quandoque,

Prophetarum (cf. Reg Reg 19,16). Talis, per excellentiam, casus debebat esse Messiae quem Deus ad Regnum Suum definitive instaurandum missurus erat (cf. [Ps 2,2](#) [Ac 4,26-27](#)).

Oportebat Messiam per Spiritum Domini unctum esse (cf. [Is 11,2](#)) tamquam regem simul et sacerdotem (cf. Zach 4,14; 6,13), sed etiam tamquam Prophetam. 31 Iesus spem Israel adimplevit messianicam in Suo triplici munere sacerdotis, prophetae et regis.

(311) cf. [1S 9,16](#) [1S 10,1](#) [1S 16,1](#) [1S 16,12-13](#) [1S 1](#) Reg 1,39.

437 Angelus pastoribus Nativitatem Iesu nuntiavit tamquam illam Messiae Israel promissi: « Natus est vobis hodie Salvator, qui est Christus Dominus, in civitate David » ([Lc 2,11](#)). Ab origine est Ille « quem Pater sanctificavit et misit in mundum » ([Jn 10,36](#)), tamquam « sanctum » in sinu virginali Mariae conceptum (cf. [Lc 1,35](#)). Ioseph a Deo vocatus est ut Mariam acciperet coniugem suam in utero habentem id « quod (...) in ea natum est de Spiritu Sancto » ([Mt 1,20](#)), ut Iesus, « qui vocatur Christus » ([Mt 1,16](#)), ex uxore Ioseph nascatur in generatione messianica David(312).

(312) cf. [Rm 1,3](#) [2Tm 2,8](#) [Ap 22,16](#)

438 Messianica Iesu consecratio Suam divinam manifestat missionem. « Quemadmodum et ipsum nomen significat: in Christi enim nomine subauditur qui unxit et Ipse qui unctus est, et ipsa unctio in qua unctus est; et unxit quidem Pater, unctus est vero Filius, in Spiritu, qui est Unctio »(313). Eius messianica aeterna consecratio est tempore Eius vitae terrestri revelata cum a Ioanne baptizatus est, cum « unxit Eum Deus Spiritu Sancto et virtute » ([Ac 10,38](#)), « ut manifestetur Israel » ([Jn 1,31](#)) sicut Eius Messias. Eius opera et verba Eum cognoscendum praebent tamquam « Sanctum Dei »(314).

(313) Sanctus Irenaeus Lugdunensis, *Adversus haereses*, 3, 18, 3: SC 211,350 (PG 7, 934).

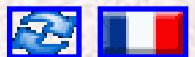
(314) cf. [Mc 1,24](#) [Jn 6,69](#) [Ac 3,14](#)

439 Plures Iudaei atque etiam quidam gentiles qui illorum participabant spem, in Iesu fundamentalia agnoverunt lineamenta messianici « filii David » a Deo Israel promissi(315). Iesus titulum Messiae acceptavit, in quem ius habebat (cf. [Jn 4,25-26](#) [Jn 11,27](#)), sed non sine cautela, quia a nonnullis Eius coetaneis secundum conceptionem nimis humanam (cf. [Mt 22,41-46](#)), essentialiter politicam intelligebatur (cf. [Jn 6,15](#) [Lc 24,21](#)).

(315) cf. [Mt 2,2](#) [Mt 9,27](#) [Mt 12,23](#) [Mt 15,22](#) [Mt 20,30](#) [Mt 21,9](#) [Mt 15](#)

440 Iesus professionem fidei Petri, qui Illum tamquam Messiam agnoscebat, acceptavit, proximam annuntians Filii hominis passionem (cf. [Mt 16,16-23](#)). Authenticum Suae regalitatis messianicae contentum simul detexit in identitate transcendentem Filii hominis « qui descendit de caelo » ([Jn 3,13](#)) (cf. [Jn 6,62](#) [Da 7,13](#)), et in Sua missione redemptrice Servi patientis: « Filius hominis non venit ministrari sed ministrare et dare animam Suam Redemptionem pro multis » ([Mt 20,28](#)) (cf. [Is 53,10-12](#)). Propterea verus sensus Eius regalitatis non nisi ex crucis summitate manifestatus est (cf. [Jn 19,19-22](#) [Lc 23,39-43](#)). Solummodo post Resurrectionem, messianica Eius regalitas a Petro coram populo Dei proclamari poterit: « Certissime ergo sciat omnis domus Israel quia Dominum Eum et Christum Deus fecit, Hunc Iesum, quem vos crucifixistis » ([Ac 2,36](#)).

III. Filius Dei unicus

441 *Filius Dei* titulus est in Vetere Testamento angelis (cf. Dt 32, 8; Iob 1,6), populo

Electionis, 45 filiis Israel 46 eiusque regibus (cf. [2S 7,14](#) [Ps 82,6](#)) datus. Tunc filiationem significat adoptivam quae inter Deum et Eius creaturam relationes peculiaris intimitatis instituit. Cum promissus Rex-Messias dicitur « filius Dei » (cf. Par Par 17,13; [Ps 2,7](#)), id non implicat necessario, secundum horum textuum litteralem sensum, eum plus quam humanum esse. Illi qui ita Iesum tamquam Messiam Israel nominaverunt (cf. [Mt 27,54](#)), fortasse nihil amplius voluerunt dicere (cf. [Lc 23,47](#)).

442 Hoc non valet de Petro cum Iesum tamquam « Christum, Filium Dei vivi » confitetur (cf. [Mt 16,16](#)), quia Iesus ei sollemniter respondet: « Caro et sanguis non *revelavit* tibi, sed *Pater meus*, qui in caelis est » ([Mt 16,17](#)). Pari modo, Paulus relate ad suam in via ad Damascum conversionem dicit: « Cum autem placuit Deo, qui me segregavit de utero matris meae et vocavit per gratiam Suam, ut revelaret Filium Suum in me, ut evangelizarem illum in gentibus... » ([Ga 1,15-16](#)). « Continuo in synagogis praedicabat Iesum, quoniam Hic est Filius Dei » ([Ac 9,20](#)). Hoc ab initio (cf. [1Th 1,10](#)) centrum erit fidei apostolicae, 53 quam imprimis confessus est Petrus tamquam fundamentum Ecclesiae (cf. [Mt 16,18](#)).

443 Si Petrus indolem transcendentem filiationis divinae Iesu Messiae agnoscere potuit, hoc evenit quia Ipse eam clare significavit. Iesus, coram Synedrio, Suorum accusatorum quaestioni: « Tu ergo es Filius Dei? », respondit: « Vos dicitis quia ego sum » ([Lc 22,70](#)) (cf. [Mt 26,64](#) [Mc 14,62](#)). Iam multo prius, Se tamquam « Filium » denotavit qui Patrem novit (cf. [Mt 11,27](#) [Mt 21,37-38](#)), qui est distinctus a « servis » quos Deus antea populo miserat Suo (cf. [Mt 21,34-36](#)), ipsis angelis superior (cf. [Mt 24,36](#)). Suam filiationem ab illa Suorum distinxit discipulorum nunquam dicens « Pater noster » (316), nisi ut illis mandaret: « Sic ergo vos orabitis: Pater noster » ([Mt 6,9](#)); atque distinctionem extulit inter « Patrem meum et Patrem vestrum » ([Jn 20,17](#)).

(316) cf. [Mt 5,48](#) [Mt 6,8](#) [Mt 7,21](#) [Lc 11,13](#)

444 Evangelia referunt in duobus momentis sollemnibus, in Baptismo et in Transfiguratione Christi, vocem Patris illum tamquam « Filium Suum dilectum » denotasse (cf. [Mt 3,17](#) [Mt 17,5](#)). Iesus Se Ipsum tamquam Filium Dei Unigenitum denotat (cf. [Jn 3,16](#)) et hoc titulo Suam aeternam affirmat praeexistentiam (cf. [Jn 10,36](#)). Fidem postulat « in nomen Unigeniti Filii Dei » ([Jn 3,18](#)). Haec confessio christiana iam in exclamatione centurionis apparet coram Iesu in cruce: « Vere homo hic Filius Dei erat » ([Mc 15,39](#)). Solummodo in mysterio Paschali potest credens titulo « Filii Dei » ultimam eius praebere significationem.

445 Post Eius Resurrectionem, filiatio Eius divina in virtute glorificatae humanitatis Eius apparet: « Constitutus est Filius Dei in virtute secundum Spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum » ([Rm 1,4](#)) (cf. [Ac 13,33](#)). Apostoli confiteri poterunt: « Vidimus gloriam Eius, gloriam quasi Unigeniti a Patre, plenum gratiae et veritatis » ([Jn 1,14](#)).

IV. Dominus

446 In versione graeca librorum Veteris Testamenti, Nomen ineffabile YHWH sub quo Deus Se Moysi revelavit (cf. [Ex 3,14](#)), verbo 5bD4H (« Dominus ») redditur. *Dominus* exinde factus est nomen maxime usitatum ad ipsam divinitatem Dei Israel denotandam. Novum Testamentum hunc fortem tituli « Domini » sensum adhibet pro Patre et etiam simul, et in hoc novitas habetur, pro Iesu, Ipso sic agnito tamquam Deo (cf. [1Co 2,8](#)).

447 Ipse Iesus Sibi, modo velato, hunc tribuit titulum, cum de sensu psalmi 110 disputat

cum Pharisaeis(317), sed etiam modo explicito Se ad Suos vertens Apostolos (cf. [Jn 13,13](#)). Per totum Eius vitae publicae decursum gestus Eius dominatus supra naturam, supra morbos, supra daemona, supra mortem et peccatum, Eius divinum demonstrabant principatum. (317) cf. [Mt 22,41-46](#) cf. etiam [Ac 2,34-36](#) [He 1,13](#)

448 Saepissime in Evangeliiis homines ad Iesum se vertunt Illum « Dominum » appellantes. Hic titulus venerationem et fiduciam testatur eorum qui ad Iesum appropinquant et ab Illo auxilium exspectant et sanationem(318). Sub Spiritus Sancti motione, agnitionem exprimit mysterii divini Iesu (cf. [Lc 1,43](#) [Lc 2,11](#)). In occursu cum Iesu resuscitato efficitur adoratio: « Dominus meus et Deus meus! » ([Jn 20,28](#)). Tunc connotationem sumit amoris et affectus, quae traditionis christianae erit proprium: « Dominus est! » ([Jn 21,7](#)). (318) cf. [Mt 8,2](#) [Mt 14,30](#) [Mt 15,22](#) cf. alibi.

449 Priores confessiones fidei Ecclesiae, Iesu titulum divinum Domini tribuentes, ab origine affirmant (cf. [Ac 2,34-36](#)) potestatem, honorem et gloriam Deo Patri debitas etiam Iesu deberi (319), quia Ipse est « in forma Dei » ([Ph 2,6](#)) et quia Pater hunc Iesu manifestavit dominatum Eum resuscitans ex mortuis et exaltans in gloria Sua(320). (319) cf. [Rm 9,5](#) [Tt 2,13](#) [Ap 5,13](#) (320) cf. [Rm 10,9](#) [1Co 12,3](#) [Ph 2,9-11](#)

450 Ab historiae christianae initio, affirmatio dominatus Iesu super mundum et super historiam (cf. [Ap 11,15](#)) significat etiam agnoscere hominem suam libertatem personalem nulli potestati terrestri, sed soli Deo Patri et Domino Iesu Christo, modo absoluto, submittere debere: Caesar « Dominus » non est (cf. [Mc 12,17](#) [Ac 5,29](#)). Ecclesia « credit clavem, centrum et finem totius humanae historiae in Domino ac Magistro suo inveniri »(321). (321) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 10](#): AAS 58 (1966) 1033; cf *Ibid*, [GS 45](#): AAS 58 (1966) 1066.

451 Oratio christiana est titulo « Dominus » signata, sive invitatio ad orationem « Dominus vobiscum » sive orationis conclusio « per Dominum nostrum Iesum Christum » vel etiam clamor fiduciae plenus et spei: « *Maran atha* » (Dominus venit!) aut « *Marana tha* » (Veni, Domine!) ([1Co 16,22](#)). « Amen. Veni, Domine Iesu » ([Ap 22,20](#)).

Compendium

452 *Nomen Iesu significat « Deum qui salvat ». Infans ex Virgine Maria natus appellatus est « Iesus »: « Ipse enim salvum faciet populum Suum a peccatis eorum » ([Mt 1,21](#)). « Nec enim nomen aliud est sub caelo datum in hominibus, in quo oportet nos salvos fieri » ([Ac 4,12](#)).*

453 *Nomen Christi « unctum », « Messiam » significat. Iesus est Christus quia « unxit Eum Deus Spiritu Sancto et virtute » ([Ac 10,38](#)). Ille erat « qui venturus » est ([Lc 7,19](#)) , spei Israel obiectum (cf. [Ac 28,20](#)).*

454 *Nomen Filii Dei relationem unicam significat et aeternam Iesu Christi ad Deum Eius Patrem. Ille unicus Patris est Filius (cf. [Jn 1,14](#) [Jn 1,18](#) [Jn 3,16](#) [Jn 3,18](#)) et Deus Ipse (cf. [Jn 1,1](#)). Credere Iesum esse Filium Dei est necessarium ut quis christianus sit (cf. [Ac 8,37](#) [1Jn](#)*

[2,23](#)).

455 *Nomen Domini significat divinum principatum. Confiteri vel invocare Iesum tamquam Dominum est in Eius credere divinitatem: « Nemo potest dicere: "Dominus Iesus", nisi in Spiritu Sancto » (1Co 12,3).*

Catechismus 395

Citations de
DS 441-443:

Magistère

Catéchisme:
499

Apocalypse (CP) 1

Apocalypse de saint Jean

Titre

¹ Révélation de Jésus-Christ, que Dieu lui a confiée pour découvrir à ses serviteurs les événements qui doivent arriver bientôt; et qu'il a fait connaître, en l'envoyant par son ange, à Jean, son serviteur, ² qui a attesté la parole de Dieu et le témoignage de Jésus-Christ en tout ce qu'il a vu.

³ Heureux celui qui lit et ceux qui entendent les paroles de cette prophétie, et qui gardent les choses qui y sont écrites, car le temps est proche!

Adresse

⁴ Jean aux sept Eglises qui sont en Asie: grâce et paix vous soient données de la part de Celui qui est, qui était et qui vient, et de la part des sept esprits qui sont devant son trône, et de la part de Jésus-Christ; ⁵ c'est le Témoin fidèle, le Premier-né d'entre les morts et le Prince des rois de la terre. ⁶ A celui qui nous a aimés, qui nous a lavés de nos péchés par son sang, et qui nous a faits rois et prêtres de Dieu, son Père, à lui la gloire et la puissance des siècles des siècles! Amen! ⁷ Le voici qui vient sur les nuées. Tout oeil le verra, et ceux même qui l'ont percé; et toutes les tribus de la terre se frapperont la poitrine en le voyant. Oui. Amen! ⁸ "Je suis l'alpha et l'oméga " [le commencement et la fin], dit le Seigneur Dieu, celui qui est, qui était et qui vient, le Tout-Puissant.

1. Lettres aux sept Églises

Vision préparatoire

⁹ Moi Jean, votre frère, qui participe avec vous, à l'affliction, à la royauté et à la patience en Jésus [-Christ], j'étais dans l'île appelée Patmos, à cause de la parole de Dieu et du témoignage de Jésus. ¹⁰ Je fus ravi en esprit le jour du Seigneur, et j'entendis derrière moi une voix forte, comme une trompette, qui disait: ¹¹ "Ce que tu vois, écris-le dans un livre, et envoie-le aux sept Eglises qui sont en Asie: à Ephèse, à Smyrne, à Pergames, à Thyatire, à

Sardes, à Philadelphie et à Laodicée." ¹² Alors je me retournai pour voir quelle était la voix qui me parlait; et quand je me fus retourné, je vis sept chandeliers d'or, ¹³ et, au milieu des chandeliers, quelqu'un qui ressemblait à un fils d'homme; il était vêtu d'une longue robe, portait à la hauteur des seins une ceinture d'or; ¹⁴ sa tête et ses cheveux étaient blancs comme de la laine blanche, comme de la neige, et ses yeux étaient comme une flamme de feu; ¹⁵ ses pieds étaient semblables à de l'airain qu'on aurait embrasé dans une fournaise, et sa voix était comme la voix des grandes eaux. ¹⁶ Il tenait dans sa main droite sept étoiles; de sa bouche sortait un glaive aigu, à deux tranchants, et son visage était comme le soleil lorsqu'il brille dans sa force. ¹⁷ Quand je le vis, je tombai à ses pieds comme mort; et il posa sur moi sa main droite, en disant: ¹⁸ " Ne crains point; je suis le Premier et le Dernier, et le Vivant; j'ai été mort, et voici que je suis vivant aux siècles des siècles; ¹⁹ je tiens les clefs de la mort et de l'enfer. Ecris donc les choses que tu as vues, et celles qui sont, et celles qui doivent arriver ensuite, ²⁰ le mystère des sept étoiles que tu as vues dans ma main droite, et les sept chandeliers d'or. Les sept étoiles sont les anges des sept Eglises, et les sept chandeliers sont sept Églises. "

L'Église d'Éphèse

² ¹ Ecris à l'ange de l'Eglise d'Ephèse Voici ce que dit Celui qui tient les sept étoiles dans sa main droite, Celui qui marche au milieu des sept chandeliers d'or ² Je connais tes oeuvres, ton labeur et ta patience; je sais que tu ne peux supporter les méchants; que tu as éprouvé ceux qui se disent apôtres et ne le sont pas, et que tu les a trouvés menteurs; ³ que tu as de la patience, que tu as eu à supporter pour mon nom, et que tu ne t'es point lassé. ⁴ Mais j'ai contre toi que tu t'es relâché de ton premier amour. ⁵ Souviens-toi donc d'où tu es tombé, repens-toi et reviens à tes premières oeuvres sinon, je viendrai à toi, et j'ôterai ton chandelier de sa place, à moins que tu ne te repentes. ⁶ Pourtant tu as en ta faveur que tu hais les oeuvres des Nicolaïtes, oeuvres que moi aussi je hais. ⁷ Que celui qui a des oreilles entende ce que l'Esprit dit aux Eglises! A celui qui vaincra, je lui donnerai à manger de l'arbre de vie, qui est dans le paradis de [mon] Dieu.

L'Église de Smyrne

⁸ Ecris encore à l'ange de l'Eglise de Smyrne. Voici ce que dit le Premier et le Dernier, Celui qui était mort et qui a repris vie ⁹ Je connais ta tribulation et ta pauvreté, - mais tu es riche, - et les Insultes de ceux qui se disent juifs et ne le sont pas, mais bien une synagogue de Satan. Ne crains rien de ce que tu auras à souffrir. ¹⁰ Voici que le diable va jeter quelques-uns de vous en prison, afin que vous soyez mis à l'épreuve, et vous aurez une tribulation de dix jours. Sois fidèle jusqu'à la mort et je te donnerai la couronne de la vie. ¹¹ Que celui qui a des oreilles entende ce que l'Esprit dit aux Eglises! Celui qui vaincra ne recevra aucun dommage de la seconde mort.

L'Église de Pergame

¹² Ecris encore à l'ange de l'Eglise de Pergame: Voici ce que dit Celui qui a le glaive aigu à deux tranchants ¹³ Je sais où tu habites: là où se trouve le trône de Satan; mais tu es fermement attaché à mon nom, et tu n'as point renié ta foi, même en ces jours où Antipas, mon témoin fidèle, a été mis à mort chez vous, où Satan habite. ¹⁴ Mais j'ai contre toi quelques griefs; c'est que tu as là des gens attachés à la doctrine de Balaam, qui conseillait à Balac de mettre devant les fils d'Israël une pierre d'achoppement, pour les amener à manger des viandes immolées aux idoles et à se livrer à l'impudicité. ¹⁵ De même toi aussi, tu as des gens attachés pareillement à la doctrine des Nicolaites. ¹⁶ Repens-toi! sinon, je viendrai à toi promptement, et je leur ferai la guerre avec le glaive de ma bouche. ¹⁷ Que celui qui a des oreilles entende ce que dit l'Esprit aux Eglises! A celui qui vaincra, je donnerai de la manne cachée; et je lui donnerai une pierre blanche, et sur cette pierre est écrit un nom nouveau, que personne ne connaît, si ce n'est celui qui le reçoit.

L'Église de Thyatire

¹⁸ Ecris encore à l'ange de l'Église de Thyatire: Voici ce que dit le Fils de Dieu, Celui qui a les yeux comme une flamme de feu, et dont les pieds sont semblables à l'airain. ¹⁹ Je connais tes oeuvres, ton amour, ta foi, ta bienfaisance, ta patience et ces dernières oeuvres plus nombreuses que les premières. ²⁰ Mais j'ai contre toi quelques griefs: c'est que tu laisses la femme Jézabel, se disant prophétesse, enseigner et séduire mes serviteurs, pour qu'ils se livrent à l'impudicité et mangent des viandes immolées aux idoles. ²¹ Je lui ai donné du temps pour faire pénitence, et elle ne veut pas se repentir de son impudicité. ²² Voici que je vais la jeter sur un lit, et plonger dans une grande tristesse ses compagnons d'adultère, s'ils ne se repentent des oeuvres qu'elle leur a enseignées. ²³ Je frapperai de mort ses enfants, et toutes les Eglises connaîtront que je suis celui qui sonde les reins et les coeurs; et je rendrai à chacun de vous selon vos oeuvres ²⁴ Mais à vous, aux autres fidèles de Thyatire, qui ne reçoivent pas cette doctrine, qui n'ont pas connu les profondeurs de Satan (comme ils les appellent), je vous dis: Je ne vous imposerai pas d'autre fardeau; ²⁵ seulement, tenez ferme ce que vous avez, jusqu'à ce que je vienne. ²⁶ Et à celui qui vaincra et qui gardera jusqu'à la fin mes oeuvres, je lui donnerai pouvoir sur les nations; ²⁷ il les gouvernera avec un sceptre de fer, ainsi que l'on brise les vases d'argile, ²⁸ comme moi-même j'en ai reçu le pouvoir de mon Père, et je lui donnerai l'étoile du matin. ²⁹ Que celui qui a des oreilles entende ce que l'Esprit dit aux Eglises!

L'Église de Sardes

3 ¹ Écris encore à l'ange de l'Église de Sardes: Voici ce que dit Celui qui a les sept Esprits de Dieu et les sept étoiles. Je connais tes oeuvres: tu as la réputation d'être vivant, mais tu es mort. ² Sois vigilant, et affermis le reste qui allait mourir; car je n'ai pas trouvé tes oeuvres parfaites devant mon Dieu. ³ Souviens-toi donc de l'enseignement que tu as reçu et entendu; garde-le et repens-toi. Si donc tu ne veilles pas, je viendrai à toi comme un voleur, sans que tu aies su à quelle heure je viendrai à toi. ⁴ Pourtant tu as à Sardes quelques personnes qui n'ont pas souillé leurs vêtements; ceux-là marcheront avec moi en vêtements blancs, parce qu'ils en sont dignes. ⁵ Celui qui vaincra sera ainsi revêtu de vêtements blancs; je n'effacerai point son nom du livre de la vie, et je confesserai son nom devant mon Père et devant ses anges. ⁶ Que celui qui a des oreilles entende ce que l'Esprit dit aux Église s!

L'Église de Philadelphie

7 Écris encore à l'ange de l'Église de Philadelphie: Voici ce que dit le saint, le Véritable, Celui qui a la clef de David, Celui qui ouvre et personne ne ferme, qui ferme et personne n'ouvre ⁸ Je connais tes oeuvres Voici que j'ai mis devant toi une porte ouverte, que personne ne peut fermer, parce que tu as peu de puissance, que tu as gardé ma parole et que tu n'as point renié mon nom. ⁹ Voici que je te donne quelques-uns de la synagogue de Satan, qui se disent Juifs, et ne le sont point, mais ils mentent; voici, je les ferai venir se prosterner à tes pieds, et ils connaîtront que je t'ai aimé. ¹¹ Parce que tu as gardé ma parole sur la patience, moi aussi je te garderai de l'heure de l'épreuve qui va venir sur le monde entier, pour éprouver les habitants de la terre. ¹¹ Voici que je viens bientôt: tiens ferme ce que tu as, afin que personne ne ravisse ta couronne. ¹² Celui qui vaincra, j'en ferai une colonne dans le temple de mon Dieu, et il n'en sortira plus; et j'écrirai sur lui le nom de mon Dieu, et le nom de la ville de mon Dieu, de la nouvelle Jérusalem, qui descend du ciel d'auprès de mon Dieu, et mon nom nouveau. ¹³ Que celui qui a des oreilles entende ce que l'Esprit dit aux Églises!

L'Église de Laodicée

14 Ecris encore à l'ange de l'Eglise de Laodicée: Voici ce que dit l'Amen, le Témoin fidèle et véritable, le Principe de la création de Dieu ¹⁵ Je connais tes oeuvres: tu n'es ni froid ni chaud. Plût à Dieu que tu fusses froid ou chaud! ¹⁶ Aussi, parce que tu es tiède et que tu n'es ni froid ni chaud je vais te vomir de ma bouche. ¹⁷ Tu dis: Je suis riche, j'ai acquis de grands biens, je n'ai besoin de rien; et tu ne sais pas que tu es un malheureux, un misérable, pauvre, aveugle et nu, ¹⁸ je te conseille de m'acheter de l'or éprouvé par le feu, afin que tu deviennes riche; des vêtements blancs pour te vêtir et ne pas laisser paraître la honte de ta nudité; et un collyre pour oindre tes yeux, afin que tu voies. ¹⁹ Moi, je reprends et je châtie tous ceux que j'aime; aie donc du zèle et repens-toi. ²⁰ Voici que je me tiens à la porte et je frappe: si quelqu'un entend ma voix et ouvre la porte, j'entrerai chez toi, je souperai avec lui

et lui avec moi. ²¹ Celui qui vaincra, je le ferai asseoir avec moi sur mon trône comme moi aussi j'ai vaincu et me suis assis avec mon Père sur son trône ²² Que celui qui a des oreilles entende ce que l'Esprit dit aux Églises!

2. Le trône de Dieu et la cour céleste

⁴ ¹ Après cela, je vis, et voici qu'une porte était ouverte dans le ciel, et la première voix que j'avais entendue, comme le son d'une trompette qui me parlait, dit "Monte ici, et je te montrerai ce qui doit arriver dans la suite. " ² Aussitôt je fus ravi en esprit; et voici qu'un trône était dressé dans le ciel, et sur ce trône quelqu'un était assis. ³ Celui qui était assis avait un aspect semblable à la pierre de jaspe et de sardoine; et ce trône était entouré d'un arc-en-ciel, d'une apparence semblable à l'émeraude. ⁴ Autour du trône étaient vingt-quatre trônes, et sur ces trônes vingt-quatre vieillards assis, revêtus de vêtements blancs, avec des couronnes d'or sur leurs têtes. ⁵ Du trône sortent des éclairs, des voix et des tonnerres; et sept lampes ardentes brûlent devant le trône: ce sont les sept Esprits de Dieu. ⁶ En face du trône, il y a comme une mer de verre semblable à du cristal; et devant le trône et autour du trône, quatre animaux remplis d'yeux devant et derrière. ⁷ Le premier animal ressemble à un lion, le second à un jeune taureau, le troisième a comme la face d'un homme, et le quatrième ressemble à un aigle qui vole.

⁸ Ces quatre animaux ont chacun six ailes; ils sont couverts d'yeux tout à l'entour et au dedans, et ils ne cessent jour et nuit de dire: " Saint, saint, saint est le Seigneur, le Dieu Tout-Puissant, qui était, qui est et qui vient! " ⁹ Quand les animaux rendent gloire, honneur et actions de grâces à Celui qui est assis sur le trône, à Celui qui vit aux siècles des siècles, ¹⁰ les vingt-quatre vieillards se prosternent devant Celui qui est assis sur le trône, et adorent Celui qui vit aux siècles des siècles, et ils jettent leurs couronnes devant le trône, en disant ¹¹ " Vous êtes digne, notre Seigneur et notre Dieu, de recevoir la gloire et l'honneur, et la puissance, car c'est vous qui avez créé toutes choses, et c'est à cause de votre volonté qu'elles ont eu l'existence et qu'elles ont été créées.

3. Les sept sceaux

Le livre aux sept sceaux

⁵ ¹ Puis je vis dans la main droite de Celui qui était assis sur le trône un livre écrit en dedans et en dehors, et scellé de sept sceaux. ² Et je vis un ange puissant qui criait d'une voix forte " Qui est digne d'ouvrir le livre et de rompre les sceaux? " ³ Et personne ni dans le ciel, ni sur la terre, ne pouvait ouvrir le livre ni le regarder. ⁴ Et moi je pleurais beaucoup de ce qu'il ne se trouvait personne qui fût digne d'ouvrir le livre, ni de le regarder. ⁵ Alors un des vieillards me dit: " Ne pleure point; voici que le lion de la tribu de Juda, le rejeton de David, a vaincu,

de manière à pouvoir ouvrir le livre et ses sept sceaux. "

⁶ Et je vis, et voici qu'au milieu du trône et des quatre animaux, et au milieu des vieillards, ⁷ un Agneau était debout: il semblait avoir été immolé; il avait sept cornes et sept yeux, qui sont les sept Esprits de Dieu envoyés par toute la terre. Il vint, et reçut le livre de la main droite de Celui qui était assis sur le trône. ⁸ Quand il eut reçu le livre, les quatre animaux et les vingt-quatre vieillards se prosternèrent devant l'Agneau, tenant chacun une harpe et des coupes d'or pleines de parfums, qui sont les prières des saints. ⁹ Et ils chantaient un cantique nouveau, en disant: " Vous êtes digne de recevoir le livre et d'en ouvrir les sceaux; car vous avez été immolé et vous avez racheté pour Dieu, par votre sang, des hommes de toute tribu, de toute langue, de tout peuple et de toute nation; ¹⁰ et vous les avez faits rois et prêtres, et ils régneront sur la terre. " ¹¹ Puis je vis, et j'entendis autour du trône, autour des animaux et des vieillards, la voix d'une multitude d'anges, et leur nombre était des myriades et des milliers de milliers. ¹² Ils disaient d'une voix forte: " L'Agneau qui a été immolé est digne de recevoir la puissance, la richesse, la sagesse, la force, l'honneur, la gloire et la bénédiction. " ¹³ Et toutes les créatures qui sont dans le ciel, sur la terre, sous la terre et dans la mer, et toutes les choses qui s'y trouvent, je les entendis qui disaient: " A Celui qui est assis sur le trône et à l'Agneau, louange, honneur, gloire et puissance dans les siècles des siècles! " ¹⁴ Et les quatre animaux disaient: " Amen! " Et les vieillards se prosternèrent et adorèrent [Celui qui vit aux siècles des siècles].

Les six premiers sceaux

⁶ ¹ Et je vis l'Agneau qui ouvrit le premier des sept sceaux, et j'entendis l'un des quatre animaux qui disait comme d'une voix de tonnerre: ² " Viens! " Et je vis paraître un cheval blanc. Celui qui le montait avait un arc; on lui donna une couronne, et il partit en vainqueur et pour vaincre.

³ Et quand il eut ouvert le deuxième sceau, j'entendis le second animal qui disait: " Viens! " ⁴ Et Il sortit un autre cheval qui était roux. Celui qui le montait reçut le pouvoir d'ôter la paix de la terre, afin que les hommes s'égorgeassent les uns les autres, et on lui donna une grande épée. ⁵ Et quand il eut ouvert le troisième sceau, j'entendis le troisième animal qui disait: " Viens! " Et je vis paraître un cheval noir. Celui qui le montait tenait à la main une balance; ⁶ et j'entendis au milieu des quatre animaux comme une voix qui disait: " Une mesure de blé pour un denier! Trois mesures d'orge pour un denier! " Et: " Ne gâte pas l'huile et le vin! " ⁷ Et quand il eut ouvert le quatrième sceau, j'entendis la voix du quatrième animal qui disait: " Viens! " ⁸ Et je vis paraître un cheval de couleur pâle. Celui qui le montait se nommait la Mort, et l'Enfer le suivait. On leur donna pouvoir sur la quatrième partie de la terre, pour faire tuer par l'épée, par la famine, par la mortalité et par les bêtes féroces de la terre.

⁹ Et quand il eut ouvert le cinquième sceau, je vis sous l'autel les âmes de ceux qui avaient été immolés pour la parole de Dieu et pour le témoignage qu'ils avaient eu à rendre. ¹⁰ Et ils crièrent d'une voix forte, en disant: " jusques à quand, ô Maître Saint et Véritable, ne ferez-vous pas justice et ne redemanderez-vous pas notre sang à ceux qui habitent sur la terre? "

¹¹ " Alors un leur donna à chacun une robe blanche, et on leur dit de se tenir en repos encore un peu de temps, jusqu'à ce que fût complet le nombre de leurs compagnons de service et de leurs frères qui devaient être mis à mort comme eux. ¹² Et je vis, quand il eut ouvert le sixième sceau, qu'il se fit un grand tremblement de terre, et le soleil devint noir comme un sac de crin, la lune entière parut comme du sang, ¹³ et les étoiles du ciel tombèrent vers la terre, comme les figues vertes tombent d'un figuier secoué par un gros vent. ¹⁴ Et le ciel se retira comme un livre qu'on roule, et toutes les montagnes et les îles furent remuées de leur place. ¹⁵ Et les rois de la terre, et les grands, et les généraux, et les riches, et les puissants, et tout esclave ou homme libre se cachèrent dans les cavernes et les rochers des montagnes, ¹⁶ et ils disaient aux montagnes et aux rochers: " Tombez sur nous et dérobez-nous à la face de Celui qui est assis sur le trône et à la colère de l'Agneau; ¹⁷ car il est venu le grand jour de sa colère, et qui peut subsister? "

Le nombre et le sort des élus de Dieu

⁷ ¹ Après cela, je vis quatre anges qui étaient debout aux quatre coins de la terre; ils retenaient les quatre vents de la terre, afin qu'aucun vent ne soufflât, ni sur la terre, ni sur la mer, ni sur aucun arbre. ² Et je vis un autre ange qui montait du côté où le soleil se lève, tenant le sceau du Dieu vivant, et il cria d'une voix forte aux quatre anges à qui il avait été donné de nuire à la terre et à la mer, en ces termes: ³ " Ne faites point de mal à la terre, ni à la mer, ni aux arbres, jusqu'à ce que nous ayons marqué du sceau, sur le front, les serviteurs de notre Dieu. ⁴ " Et j'entendis le nombre de ceux qui avaient été marqués du sceau, cent quarante quatre mille de toutes les tribus des enfants d'Israël: ⁵ de la tribu de Juda, douze mille marqués du sceau; de la tribu de Ruben, douze mille [marqués]; de la tribu de (lad, douze mille [marqués]; ⁶ de la tribu d'Aser, douze mille [marqués]; de la tribu de Nephthali, douze mille [marqués]; ⁷ de la tribu de Manassé, douze mille [marqués]; de la tribu de Simon, douze mille [marqués]; de la tribu de Lévi, douze mille [marqués]; ⁸ de la tribu d'Issachar, douze mille [marqués]; de la tribu de Zabulon, douze mille [marqués]; de la tribu de Joseph, douze mille [marqués]; de la tribu de Benjamin, douze mille marqués du sceau. ⁹ Après cela, je vis une foule immense que personne ne pouvait compter, de toute nation, de toute tribu, de tout peuple et de toute langue. Ils étaient debout devant le trône et devant l'Agneau, vêtus de robes blanches et tenant des palmes à la main. ¹⁰ Et ils criaient d'une voix forte, disant: " Le salut vient de notre Dieu qui est assis sur le trône, et a l'Agneau! " ¹¹ Et tous les anges se tenaient autour du trône, autour des vieillards et des quatre animaux; et ils se prosternèrent sur leurs faces devant le trône, en disant ¹² " Amen! La louange, la gloire, la sagesse, l'action de grâces, l'honneur, la puissance et la force soient à notre Dieu, pour les siècles des siècles! "

¹³ Alors un des vieillards, prenant la parole me dit: " Ceux que tu vois revêtus de ces robes blanches qui sont-ils, et d'où sont-ils venus? " ¹⁴ Je lui dis: " Mon Seigneur, vous le savez. " Et il lui dit " Ce sont ceux qui viennent de la grande tribulation; ils ont lavé leurs robes et les

ont blanchies dans le sang de l'Agneau. ¹⁵ C'est pour cela qu'ils sont devant le trône de Dieu et le servent jour et nuit dans son sanctuaire. Et Celui qui est assis sur le trône les abritera sous sa tente; ils n'auront plus faim, ils n'auront plus soif; ¹⁶ l'ardeur du soleil ne les accablera plus, ni aucune chaleur brûlante; ¹⁷ car l'Agneau qui est au milieu du trône sera le pasteur et les conduira aux sources des eaux de la vie, et Dieu essuiera toute larme de leurs yeux. "

Ouverture du septième sceau

8 ¹ Et quand l'Agneau eut ouvert le septième sceau, il se fit dans le ciel un silence d'environ une demi-heure. ² Puis je vis les sept anges qui se tiennent devant Dieu, et on leur donna sept trompettes. ³ Puis il vint un autre ange, et il se tint près de l'autel, un encensoir d'or à la main; on lui donna beaucoup de parfums pour qu'il fit une offrande des prières de tous les saints, sur l'autel d'or qui est devant le trône; ⁴ et la fumée des parfums, formés des prières des saints, monta de la main de l'ange devant Dieu. ⁵ Puis l'ange prit l'encensoir, le remplit du feu de l'autel, et le jeta sur la terre; et il y eut des voix, des tonnerres, des éclairs, et la terre trembla. ⁶ Et les sept anges qui avaient les sept trompettes se préparèrent à en sonner.

4. Les sept trompettes

Les quatre premières trompettes

⁷ Et le premier sonna de la trompette et il y eut de la grêle et du feu mêlés de sang, qui tombèrent sur la terre; et le tiers de la terre fût brûlé, et le tiers des arbres fût brûlé, et toute l'herbe verte fut brûlée. ⁸ Et le deuxième ange sonna de la trompette, et une sorte de grande montagne tout en feu fût jetée dans la mer; et le tiers de la mer devint du sang, ⁹ et le tiers des créatures marines qui ont vie périt, et le tiers des navires lut détruit. ¹⁰ Et le troisième ange sonna de la trompette; et il tomba du ciel une grande étoile, ardente comme une torche, et elle tomba sur le tiers des fleuves et sur les sources des eaux. ¹¹ Le nom de cette étoile est Absinthe; et le tiers des eaux fût changé en absinthe, et beaucoup d'hommes moururent de ces eaux, parce qu'elles étaient devenues amères. ¹² Et le quatrième ange sonna de la trompette; et le tiers du soleil fut frappé, ainsi que le tiers de la lune et le tiers des étoiles, afin que le tiers de ces astres fût obscurci, et que le jour perdit un tiers de sa clarté et la nuit de même.

Les trois 'Malheur' de l'aigle

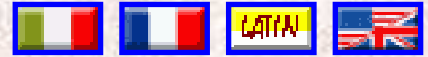

¹³ Puis je vis, et j'entendis un aigle qui volait par le milieu du ciel, disant d'une voix forte: " Malheur! Malheur! Malheur à ceux qui habitent sur la terre, à cause du son des trois autres

trompettes dont les trois anges vont sonner! "

La cinquième trompette

⁹ ¹ Et le cinquième ange sonna de la trompette; et je vis une étoile qui était tombée du ciel sur la terre, et on lui donna la clef du puits de l'abîme. ² Elle ouvrit le puits de l'abîme, et il s'éleva du puits une fumée comme celle d'une grande fournaise; et le soleil et l'air furent obscurcis par la fumée du puits. ³ De cette fumée s'échappèrent sur la terre des sauterelles; et il leur fût donné un pouvoir semblable à celui que possèdent les scorpions de la terre; ⁴ et on leur ordonna de ne point nuire à l'herbe de la terre, ni à aucune verdure, ni à aucun arbre, mais seulement aux hommes qui n'ont pas le sceau de Dieu sur leur front. ⁵ Il leur fût donné, non de les tuer, mais de les tourmenter pendant cinq mois; et le tourment qu'elles causent est semblable à celui d'un homme piqué par le scorpion. ⁶ En ces jours-là, les hommes chercheront la mort, et ils ne la trouveront pas; Ils souhaiteront la mort, et la mort fuira loin d'eux. ⁷ Ces sauterelles ressemblaient à des chevaux préparés pour le combat; elles avaient sur la tête comme des couronnes d'or; leurs visages étaient comme des visages d'hommes, ⁸ leurs cheveux comme des cheveux de femmes, et leurs dents comme des dents de lions. ⁹ Elles avaient des cuirasses comme des cuirasses de fer, et le bruit de leurs ailes était comme un bruit de chars à plusieurs chevaux qui courent au combat. ¹⁰ Elles ont des queues semblables à des scorpions, et des aiguillons, et c'est dans leurs queues qu'est le pouvoir de faire du mal aux hommes durant cinq mois. ¹¹ Elles ont à leur tête, comme roi, l'ange de l'abîme qui se nomme en hébreu Abaddon, en grec Apollyon. ¹² Le premier " malheur " est passé; voici qu'il en vient encore deux autres dans la suite.

La sixième trompette

¹³ Et le sixième ange sonna de la trompette; et j'entendis une voix sortir des quatre cornes de l'autel d'or qui est devant Dieu; elle disait au sixième ange qui avait la trompette: ¹⁴ "Délie les quatre anges qui sont liés sur le grand fleuve de l'Euphrate. " ¹⁵ Alors furent déliés les quatre anges, qui se tenaient prêts pour l'heure, le jour, le mois et l'année, afin de tuer la troisième partie des hommes. ¹⁶ Et le nombre des troupes de cavalerie avait deux myriades de myriades; j'en entendis le nombre. ¹⁷ Et voici comment les chevaux me parurent dans la vision, ainsi que ceux qui les montaient: ils avaient des cuirasses couleur de feu, d'hyacinthe et de soufre; les têtes des chevaux étaient comme des têtes de lions, et leur bouche jetait du feu, de la fumée et du soufre. ¹⁸ La troisième partie des hommes fût tuée par ces trois fléaux, par le feu, par la fumée et par le soufre qui sortaient de leur bouche. ¹⁹ Car le pouvoir de ces chevaux est dans leur bouche et dans leurs queues: car leurs queues, semblables à des serpents, ont des têtes, et c'est avec elles qu'ils blessent. ²⁰ Les autres hommes, qui ne furent pas tués par ces fléaux, ne se repentirent pas non plus des oeuvres de leurs mains, pour ne plus adorer les démons et les idoles d'or, d'argent, d'airain, de pierre

et de bois, qui ne peuvent ni voir, ni entendre, ni marcher; ²¹ et ils ne se repentirent ni de leurs meurtres, ni de leurs enchantements, ni de leur impudicité, ni de leurs vols.

Le petit livre

10 ¹ Puis je vis un autre ange puissant qui descendait du ciel, enveloppé d'un nuage, et l'arc-en-ciel au-dessus de la tête; son visage était comme le soleil, et ses pieds comme des colonnes de feu. ² Il tenait à la main un petit livre ouvert; et ayant posé le pied droit sur la mer et le pied gauche sur la terre, ³ il cria d'une voix forte, comme rugit un lion; et quand il eut poussé ce cri, les sept tonnerres firent entendre leurs voix. ⁴ Après que les sept tonnerres eurent parlé, je me disposais à écrire, mais j'entendis du ciel une voix qui disait: " Scelle ce qu'ont dit les sept tonnerres, ne l'écris point. " ⁵ Alors l'ange que j'avais vu debout sur la mer et sur la terre, leva sa main droite vers le ciel, ⁶ et jura par Celui qui vit aux siècles des siècles, qui a créé le ciel et les choses qui y sont, la terre et les choses qui y sont, la mer et les choses qui y sont, qu'il n'y aurait plus de temps, ⁷ mais qu'aux jours où le septième ange ferait entendre sa voix en sonnant de la trompette, le mystère de Dieu serait consommé, comme il l'a annoncé à ses serviteurs, les prophètes.

⁸ Et la voix que j'avais entendue du ciel, me parla de nouveau et dit: " Va, prends le petit livre ouvert dans la main de l'ange qui se tient debout sur la mer et sur la terre. " ⁹ Et j'allai vers l'ange, et je lui dis de me donner le petit livre. Il me dit: " Prends, et dévore-le; il sera amer à tes entrailles, mais dans ta bouche il sera doux comme du miel. " ¹⁰ Je pris alors le petit livre de la main de l'ange et je le dévorai; et il était dans ma bouche doux comme du miel; mais quand je l'eus dévoré, il me causa de l'amertume dans les entrailles. ¹¹ Puis on me dit: " Il faut encore que tu prophétises sur beaucoup de peuples, de nations, de langues et de rois. "

Les deux témoins

11 ¹ Puis on me donna un roseau semblable à un bâton, en disant: " Lève-toi et mesure le temple de Dieu, l'autel et ceux qui y adorent. ² Mais le parvis extérieur du temple, laisse-le en dehors et ne le mesure pas, car il a été abandonné aux Nations, et elles fouleront aux pieds la ville sainte pendant quarante deux mois.

³ Et je donnerai à mes deux témoins de prophétiser, revêtus de sacs, pendant mille deux cent soixante jours. ⁴ Ceux-ci sont les deux oliviers et les deux candélabres qui sont dressés en présence du Seigneur de la terre. ⁵ Si quelqu'un veut leur nuire, un feu sort de leur bouche qui dévore leurs ennemis: c'est ainsi que doit périr quiconque voudra leur nuire. ⁶ Ils ont la puissance de fermer le ciel pour empêcher la pluie de tomber durant les jours de leur prédication; et ils ont pouvoir sur les eaux pour les changer en sang, et pour frapper la terre de toutes sortes de plaies, autant de fois qu'ils le vaudront. ⁷ Et quand ils auront achevé leur témoignage, la bête qui monte de l'abîme leur fera la guerre, les vaincra et les tuera; ⁸ et

leurs cadavres resteront gisants sur la place de la grande ville, qui est appelée en langage figuré Sodome et Egypte, là même où leur Seigneur a été crucifié.⁹ Des hommes des divers peuples, tribus, langues et nations verront leurs cadavres étendus trois jours et demi, sans permettre qu'on leur donne la sépulture.¹⁰ Et les habitants de la terre se réjouiront à leur sujet; ils se livreront à l'allégresse et s'enverront des présents les uns aux autres, parce que ces deux prophètes ont fait le tourment des habitants de la terre.¹¹ Mais après trois jours et demi, un esprit de vie venant de Dieu pénétra dans ces cadavres; ils se dressèrent sur leurs pieds, et une grande crainte s'empara de ceux qui les regardaient.¹² Et l'on entendit une grande voix venant du ciel, qui leur disait " Montez ici. " Et ils montèrent au ciel dans une nuée, à la vue de leurs ennemis.¹³ A cette même heure, il se fit un grand tremblement de terre; la dixième partie de la ville s'écroula, et sept mille hommes périrent dans ce tremblement de terre; les autres, saisis d'effroi, rendirent gloire au Dieu du ciel.¹⁴ Le second " malheur " est passé; voici que le troisième " malheur " vient bientôt.

La septième trompette

¹⁵ Et le septième ange sonna de la trompette, et l'on entendit dans le ciel des voix fortes qui disaient: " L'empire du monde a passé à notre Seigneur et à son Christ, et il régnera aux siècles des siècles. " ¹⁶ Alors les vingt-quatre vieillards qui sont assis devant Dieu sur leurs trônes, se prosternèrent sur leurs faces et adorèrent Dieu, en disant: ¹⁷ " Nous vous rendons grâces, Seigneur Dieu tout-puissant, qui êtes et qui étiez, de ce que vous vous êtes revêtu de votre grande puissance et que vous réglez. " ¹⁸ Les nations se sont irritées, et votre colère est venue, ainsi que le moment de juger les morts, de donner la récompense à vos serviteurs, aux prophètes, et aux saints, et à ceux qui craignent votre nom, petits et grands, et de perdre ceux qui perdent la terre. " ¹⁹ Et le sanctuaire de Dieu dans le ciel fut ouvert, et l'arche de son alliance apparut dans son sanctuaire. Et il y eut des éclairs, des bruits, des tonnerres, un tremblement de terre et une grosse grêle.

5. Les sept signes

La Femme et le Dragon

Apocalypse (CP) 1

**Citations de
DS 455-464:**

Magistère

Fides et Ratio:

52

Catéchisme:

299

Catechismus:

299

PARTIE II

LE MESSAGE EVANGELIQUE

Le message évangélique

" *La vie éternelle, c'est qu'ils te connaissent, toi, le seul véritable Dieu, et celui que tu as envoyé, Jésus-Christ* " ([Jn 17,3](#)) .

" *Jésus vint en Galilée, proclamant l'Évangile de Dieu et disant: "Le temps est accompli et le Royaume de Dieu est tout proche; repentez-vous et croyez à l'Évangile"* " ([Mc 1,14-15](#)) .

" *Je vous rappelle, frères, l'Évangile que je vous ai annoncé. Je vous ai transmis en premier lieu ce que j'avais moi-même reçu, à savoir que le Christ est mort pour nos péchés selon les Écritures, qu'il a été mis au tombeau, qu'il est ressuscité le troisième jour selon les Écritures* " ([1Co 15,1-4](#)) .

Sens et but de cette partie

92

La foi chrétienne, qui permet à une personne de dire " oui " à Jésus-Christ, peut être envisagée sous deux aspects:

- soit comme adhésion à Dieu qui se révèle - adhésion donnée sous l'influence de la grâce.

En ce cas, la foi consiste à se confier et à s'abandonner à la parole de Dieu (*fides qua*);

- soit comme contenu de la Révélation et du message évangélique.

En ce sens, la foi s'exprime dans l'engagement à connaître toujours mieux le sens profond de cette Parole (*fides quae*).

Ces deux aspects sont, de par leur nature, indissociables. La maturation et la croissance de la foi exigent leur développement organique et cohérent. Cependant, pour des raisons de méthode, il est possible de les considérer séparément. (296)

Notes:

(296) Cf. DGC (1971) 36a.

Cette deuxième partie traite du contenu du message évangélique (*fides quae*).

- Le premier chapitre indique les normes et les critères que la catéchèse doit suivre pour fonder, formuler et exposer ses contenus. Chaque forme du ministère de la Parole, en effet, ordonne et présente le message évangélique selon son caractère propre.

- Le deuxième chapitre traitera du contenu de la foi, tel que le présente le Catéchisme de l'Eglise catholique, texte de référence doctrinale pour la catéchèse. A cet effet on présente quelques indications pouvant aider à assimiler et à intérioriser le Catéchisme, et aussi à le situer au sein de l'action catéchétique de l'Eglise. Cette deuxième partie fournit en outre quelques critères afin que, en référence au Catéchisme de l'Eglise Catholique, les Eglises particulières élaborent des Catéchismes locaux qui - en sauvegardant l'unité de la foi - prennent en compte comme il se doit les diverses situations et cultures.

CHAPITRE I : Normes et critères pour la présentation

du message évangélique dans la catéchèse

" Ecoute, Israël: Le Seigneur notre Dieu est le seul Seigneur. Tu aimeras le Seigneur ton Dieu de tout ton coeur, de toute ton âme et de tout ton pouvoir. Que ces paroles que je te dicte aujourd'hui restent dans ton coeur; tu les répéteras à tes fils, tu les leur diras aussi bien assis dans ta maison que marchant sur la route, couché aussi bien que debout; tu les attacheras à ta main comme un signe, sur ton front comme un bandeau; tu les écriras sur les poteaux de ta maison et sur tes portes " ([Dt 6,4-9](#)) .

" Et le Verbe s'est fait chair et il a habité parmi nous " ([Jn 1,14](#)) .

La parole de Dieu, source de la catéchèse

La source à laquelle la catéchèse puise

son message est la parole de Dieu:

" La catéchèse puisera toujours son contenu à la source vivante de la Parole de Dieu, transmise dans la Tradition et dans les Ecritures, car la sainte Tradition et la sainte Ecriture constituent un unique dépôt sacré de la Parole de Dieu, confié à l'Eglise ". (297)

Ce " dépôt de la foi ", (298) tel le trésor du maître de maison, est confié à l'Eglise, famille de Dieu; elle en tire sans cesse du neuf et de l'ancien. (299) Tous les fils du Père, animés de son Esprit, se nourrissent de ce trésor de la Parole. Ils savent que la Parole c'est Jésus-Christ, le Verbe fait homme et que sa voix continue de retentir, par l'Esprit Saint, dans l'Eglise et dans le monde.

La parole de Dieu, par une remarquable " condescendance " (300) divine, nous est adressée et nous parvient par des " oeuvres et des paroles " humaines, de même que " jadis le Verbe

du Père éternel, ayant pris l'infirmité de notre chair, est devenu semblable aux hommes ".
 (301) Sans cesser d'être parole de Dieu, elle s'exprime en parole humaine. Bien que proche, elle reste cependant voilée, dans un état de " kénose ". Aussi l'Eglise, guidée par l'Esprit-Saint, a-t-elle besoin de l'interpréter continuellement et, tandis qu'elle la contemple dans un profond esprit de foi, elle " l'écoute avec piété, la garde saintement et l'expose avec fidélité ".
 (302)

Notes:

(297) [CTR 27](#)

(298) Cf. [DV 10](#) a et b; [1Tm 6,20](#)

(299) Cf. [Mt 13,52](#)

(300) [DV 13](#)

(301) *Ibid*

(302) [DV 10](#)

La source et " les sources " du message de la catéchèse (303)

95

La *parole de Dieu* contenue dans la sainte Tradition et dans la sainte Ecriture:

- est méditée et comprise toujours plus profondément par le biais du sens de la foi de tout le Peuple de Dieu, sous la conduite du Magistère qui l'enseigne avec autorité;
- est célébrée dans la liturgie où elle est constamment proclamée, écoutée, intériorisée et commentée;
- resplendit dans la vie de l'Eglise, dans son histoire deux fois millénaire, et surtout dans le témoignage des chrétiens, des saints particulièrement;
- est approfondie dans la recherche théologique, qui aide les croyants à progresser dans l'intelligence vitale des mystères de la foi;
- se manifeste dans les valeurs religieuses et morales authentiques qui sont répandues dans la société humaine et dans les diverses cultures en tant que semences de la Parole.

Notes

(303) On le voit, les deux expressions sont utilisées: *la source* et " *les sources* ". Nous parlons de " la " source de la catéchèse pour souligner l'unicité de la Parole de Dieu, en rappelant le concept de Révélation dans *Dei Verbum* On suit [CTR 27](#) qui parle aussi de *la source* de la catéchèse. On maintient cependant l'expression " *les sources*" selon l'usage catéchistique ordinaire de l'expression, pour indiquer les lieux concrets où la catéchèse puise son message; cf. DGC (1971) 45.

96

Ce sont là les sources, principales ou subsidiaires, de la catéchèse, qui, en aucun cas, ne doivent être comprises dans un sens univoque. (304) La Sainte Ecriture " est parole de Dieu

en tant que, sous l'inspiration de l'Esprit divin, elle est consignée par écrit "; (305) et la sainte Tradition " transmet intégralement aux successeurs des Apôtres la parole de Dieu qui fut confiée à ceux-ci par le Christ Seigneur et par l'Esprit-Saint ". (306) Le Magistère a la charge " d'interpréter de façon authentique la parole de Dieu ", (307) exerçant, au nom de Jésus-Christ, un service ecclésial fondamental. Tradition, Ecriture et Magistère, étroitement liés et solidaires entre eux, sont, " chacun à sa façon ", (308) les sources principales de la catéchèse.

Les " sources " de la catéchèse ont, chacune, leur langage propre, que l'on exprime par une riche variété de " documents de foi ". La catéchèse est la tradition vivante de ces documents: (309) péripetres bibliques, textes liturgiques, écrits des Pères de l'Eglise, formulations du Magistère, symboles de la foi, témoignages des saints, réflexions théologiques.

La source vive de la parole de Dieu et les " sources " qui en découlent et par lesquelles elle s'exprime, dictent à la catéchèse les critères pour transmettre son message à tous ceux qui ont mûri leur décision de suivre Jésus-Christ.

Notes:

(304) Cf. DGC (1971) 45b.

(305) [DV 9](#)

(306) *Ibid*

(307) [DV 10](#).

(308) [DV 10](#).

(309) Cf. MPD 9.

Les critères pour la présentation du message

97

Les critères pour présenter le message évangélique dans la catéchèse sont étroitement liés entre eux puisqu'ils jaillissent d'une même source.

- Le message centré sur la personne de Jésus-Christ (*christocentrisme*), de par sa dynamique interne, introduit à la *dimension trinitaire* du message.

- L'annonce de la Bonne Nouvelle du Royaume de Dieu, centrée sur le *don du salut*, implique un message de *libération* ".

- Le caractère *ecclésial* du message renvoie à son caractère *historique*, puisque la catéchèse - comme l'évangélisation en général - s'exerce dans le " temps de l'Eglise ".

- Le message évangélique en tant que Bonne Nouvelle destinée à tous les peuples, recherche *l'inculturation*; celle-ci ne pourra se réaliser en profondeur que si le message est présenté dans son *intégrité et sa pureté*.

- Le message évangélique est nécessairement un *message organique*, avec sa propre hiérarchie des vérités. C'est cette vision harmonique de l'Evangile qui le transforme en un événement *riche de sens* pour la personne humaine.

Bien que ces critères soient valables pour tout le ministère de la Parole, nous allons les développer en rapport à la catéchèse.

Le christocentrisme du message évangélique

98

Jésus-Christ ne transmet pas seulement la parole de Dieu: Il est la parole de Dieu. Aussi est-ce la catéchèse tout entière qui Lui est référée.

En ce sens, ce qui caractérise avant tout le message transmis par la catéchèse, c'est le " christocentrisme ", (310) qu'il faut comprendre selon plusieurs sens:

- Il signifie en premier lieu, qu'" au coeur de la catéchèse nous trouvons essentiellement une Personne, celle de Jésus de Nazareth, Fils unique du Père, plein de grâce et de vérité ". (311) En réalité, la tâche fondamentale de la catéchèse est de présenter le Christ, et tout le reste en référence à Lui. Ce qu'elle sert, en définitive, c'est la suite de Jésus, la communion avec Lui: chaque élément du message tend à cela.

- Le christocentrisme signifie en second lieu que le Christ est au " centre de l'histoire du Salut " (312) que présente la catéchèse. Il est, en effet, l'événement ultime, vers lequel converge toute l'histoire sainte. Lui qui est venu dans la " plénitude des temps " ([Ga 4,4](#)) , il est " la clé, le centre et la fin de toute l'histoire humaine ". (313) Le message catéchistique aide le chrétien à se situer dans l'histoire et à y prendre une part active, en montrant comment le Christ est le sens ultime de celle-ci.

- Le christocentrisme signifie, en outre, que le message évangélique n'est pas oeuvre de l'homme, mais parole de Dieu. L'Eglise et, en son nom, tout catéchiste, peut dire en vérité: " Ma doctrine n'est pas de moi mais de Celui qui m'a envoyé " ([Jn 7,16](#)) . C'est pourquoi, ce que transmet la catéchèse c'est l'" enseignement de Jésus-Christ, la Vérité qu'il communique ou, plus exactement, la Vérité qu'il est ". (314) Le christocentrisme oblige la catéchèse à transmettre ce que Jésus enseigne sur Dieu, sur l'homme, sur le bonheur, sur la vie morale, sur la mort. sans se permettre de changer en rien sa pensée. (315)

Les Evangiles qui racontent la vie de Jésus sont au centre du message de la catéchèse. Dotés eux mêmes d'une " structure catéchétique ", (316) ils expriment l'enseignement que l'on proposait aux premières communautés chrétiennes et qui transmettait la vie de Jésus, son message et ses oeuvres de salut. Dans la catéchèse, " les quatre Evangiles tiennent une place centrale puisque le Christ Jésus en est le centre ". (317)

Notes:

(310) Cf. [CEC 426-429](#) [CTR 5-6](#) DGC (1971) 40.

(311) [CTR 5](#)

(312) DGC (1971) 41a; cf. DCG (1971) 39, 40, 44.

(313) [GS 10](#)

(314) [CTR 6](#)

(315) Cf. [1Co 15,1-4](#) [EN 15](#) e, f.

(316) [CTR 11](#).

(317) [CEC 139](#)

Le christocentrisme trinitaire du message évangélique

99

La parole de Dieu, incarnée en Jésus de Nazareth, Fils de Marie toujours vierge, est la Parole même du Père qui parle au monde par son Esprit. Jésus renvoie sans cesse au Père, dont il sait qu'il est le Fils Unique, et à l'Esprit-Saint, dont il se sait l'Oint. Il est le " chemin " qui introduit dans le mystère intime de Dieu. (318)

Le christocentrisme de la catéchèse, en vertu de sa dynamique interne, mène à la profession de foi en Dieu: Père, Fils et Saint-Esprit. C'est un christocentrisme essentiellement trinitaire. Dans le Baptême, les chrétiens sont configurés au Christ, " Un de la Trinité " (319) et, " fils dans le Fils ", ils entrent en communion avec le Père et avec le Saint-Esprit. Leur foi est par conséquent radicalement trinitaire. " Le mystère de la Très Sainte Trinité est le mystère central de la foi et de la vie chrétienne ". (320)

Notes:

(318) Cf. [Jn 14,6](#)

(319) L'expression " Un de la Trinité " a été utilisée par le Vème Concile oecuménique de Constantinople (a. 553): cf. Constantinopolitanum II, Sessio VIII, can. 4: [DS 424](#) elle est mentionnée dans [CEC 468](#)

(320) [CEC 234](#) cf. [CEC 2157](#)

100

Le christocentrisme trinitaire du message évangélique appelle la catéchèse à soigner, entre autres, les aspects suivants:

- La structure interne de la catéchèse; chaque modalité de présentation sera toujours christocentrique et trinitaire: " Par le Christ, vers le Père, dans l'Esprit ". (321) Une catéchèse qui omettrait l'une de ces dimensions ou en méconnaîtrait le lien organique risquerait de trahir l'originalité du message chrétien. (322)

- En suivant la pédagogie même de Jésus dans sa révélation du Père, de Lui-même comme Fils, et du Saint-Esprit, la catéchèse présentera la vie intime de Dieu à partir de ses oeuvres de salut en faveur de l'humanité. (323) Les oeuvres de Dieu révèlent qui Il est en lui-même, tandis que le mystère de son Etre intime illumine l'intelligence de toutes ses oeuvres. Il en est ainsi, analogiquement, dans les relations humaines: les personnes se révèlent par leurs actions, et mieux nous les connaissons, mieux nous comprenons ces actions. (324)

- La présentation de l'être intime de Dieu révélé par Jésus, un dans son essence et trine dans les personnes, en fera apparaître les implications fondamentales dans la vie des hommes. Confesser un Dieu unique signifie que " l'homme ne doit soumettre sa liberté personnelle, de façon absolue, à aucun pouvoir terrestre ". (325) Cela signifie aussi que l'humanité, créée à l'image d'un Dieu qui est " communion de personnes ", est appelée à être une société fraternelle, composée des fils d'un même Père, égaux dans leur dignité de personnes. (326) Les implications humaines et sociales de la conception chrétienne de Dieu sont immenses. En professant la foi en la Trinité et en l'annonçant au monde, l'Eglise se conçoit elle-même comme " un peuple rassemblé dans l'unité du Père, du Fils et du Saint-Esprit ". (327)

Notes:

(321) DGC (1971) 41; cf. [Ep 2,18](#)

(322) Cf. DGC (1971) 41.

(323) Cf. [CEC 258](#) [CEC 236](#) [CEC 258](#) [CEC 259](#).

(324) Cf. [CEC 236](#)

(325) [CEC 450](#)

(326) Cf. [CEC 1702](#) [CEC 1878](#) *SRS 40* utilise, à ce sujet, l'expression " *modèle d'unité* " ; [CEC 2845](#) invoque la communion de la Très Sainte Trinité comme " la source et le critère de la vérité de toute relation ".

(327) [LG 4](#), qui cite textuellement S. Cyprien, *De dominica oratione* 23: CCL 3A2, 105.

Un message qui annonce le Salut

101

Le message de Jésus sur Dieu est une bonne nouvelle pour l'humanité; Jésus a annoncé, en effet, le Royaume de Dieu: (328) une intervention de Dieu, nouvelle et définitive, avec un pouvoir de transformation aussi grand, et même supérieur à celui déployé pour la création du monde. (329) En ce sens, " comme noyau et centre de sa Bonne Nouvelle, le Christ annonce le salut, ce grand don de Dieu qui est libération de tout ce qui opprime l'homme et surtout libération du péché et du Malin, dans la joie de connaître Dieu et d'être connu de lui, de le voir, de s'abandonner à lui ". (330)

La catéchèse transmet ce message du Royaume, central dans la prédication de Jésus. Le message est ainsi " peu à peu approfondi, développé dans ses corollaires implicites "; (331) il dévoile ses grandes répercussions pour les personnes et pour le monde.

Notes:

(328) Cf. [EN 11-14](#) [RMA 12-20](#) cf. [CEC 541-556](#)

(329) La liturgie de l'Eglise l'exprime ainsi à la Veillée pascale: " . Donne à ceux que tu as rachetés de comprendre que l'acte de *la création* au commencement du monde n'a pas excellé ce fait qu'à la fin des siècles le Christ *notre Pâque a été immolé* " (*Missale Romanum* \$(Editio Typica Altera - 1975

(330) [EN 9](#)

(331) [CTR 25](#)

102

Dans cette explicitation du kérygme évangélique de Jésus, la catéchèse souligne les aspects fondamentaux suivants:

- Jésus, avec l'avènement du Royaume, annonce et révèle que Dieu n'est pas un être lointain et inaccessible, " une puissance anonyme et lointaine ", (332) mais qu'il est le Père, présent parmi ses créatures, et agissant par son amour et son pouvoir. Ce témoignage sur Dieu comme Père, offert d'une manière simple et directe, est fondamental dans la catéchèse.

- Jésus annonce, en même temps, que Dieu offre, avec son royaume, le don du salut intégral; il libère du péché, introduit dans la communion avec le Père, accorde la filiation divine et promet la vie éternelle, par sa victoire sur la mort. (333) Ce salut intégral est à la fois immanent et eschatologique, puisqu'il " a son commencement en cette vie, mais s'accomplit dans l'éternité ". (334)

- Jésus, en annonçant le Royaume, annonce la justice de Dieu: il proclame le jugement divin et notre responsabilité. L'annonce du jugement de Dieu, avec son pouvoir de formation des consciences, est un contenu central de l'Évangile et une bonne nouvelle pour le monde. Il l'est pour ceux qui souffrent du manque de justice et pour ceux qui luttent afin de l'instaurer;

il l'est aussi pour ceux qui n'ont pas su aimer ni être solidaires, la pénitence et le pardon devenant possibles puisque dans la croix du Christ nous obtenons la rédemption du péché. L'appel à se convertir et à croire à l'Évangile du Royaume - qui est un royaume de justice, d'amour et de paix, et à la lumière duquel nous serons jugés - est fondamental pour la catéchèse.

- Jésus déclare que le Royaume de Dieu s'inaugure avec Lui, en sa personne-même. (335) Il révèle, en effet, que Lui-même, constitué Seigneur, se charge de réaliser ce Royaume et qu'il le remettra, pleinement accompli, à son Père, quand il reviendra dans la gloire. (336) " Mystérieusement, le royaume est déjà présent sur cette terre; il atteindra sa perfection quand le Seigneur reviendra ". (337)

- Jésus dit aussi que la communauté de ses disciples, son Église, " est le germe et le commencement sur la terre, de ce Royaume " (338) et que, un ferment dans la masse, elle désire qu'il croisse dans le monde comme un arbre immense, incorporant tous les peuples et toutes les cultures. " L'Église est effectivement et concrètement au service du Royaume ". (339)

- Jésus manifeste enfin que l'histoire de l'humanité n'est pas vouée au néant, mais qu'en Lui, Dieu l'assume avec ses aspects de grâce et de péché, pour la transformer. Dans son pèlerinage actuel vers la maison du Père, elle offre déjà un avant-goût du monde à venir, dans lequel, élevée et purifiée, elle atteindra sa perfection. " L'évangélisation ne peut pas ne pas contenir l'annonce prophétique d'un au-delà, vocation profonde et définitive de l'homme à la fois en continuité et en discontinuité avec la situation présente ". (340)

Notes:

(332) [EN 26](#)

(333) Ce don du salut nous confère " la *justification*, par la grâce de la foi et des sacrements de l'Église. Cette grâce nous délivre du péché et nous introduit dans la communion avec Dieu " ([Lc 52](#)) .

(334) [EN 27](#)

(335) Cf. 3 et 5.

(336) Cf. [RMA 16](#)

(337) [GS 39](#)

(338) [LG 5](#)

(339) [RMA 20](#)

(340) [EN 28](#)

[Un message de libération](#)

103

La Bonne Nouvelle du Royaume de Dieu qui annonce le Salut comporte un message de libération. (341) En annonçant ce Royaume, Jésus s'adressait tout particulièrement aux pauvres: " Heureux, vous les pauvres, car le Royaume de Dieu est à vous. Heureux, vous qui avez faim maintenant, car vous serez rassasiés. Heureux vous qui pleurez maintenant, car vous rirez " ([Lc 6,20-21](#)) . Ces béatitudes que Jésus adresse à ceux qui souffrent sont l'annonce eschatologique du salut qu'apporte le Royaume. Elles décrivent les situations déchirantes auxquelles l'Évangile est si sensible: la pauvreté, la faim et la souffrance de l'humanité.

La communauté des disciples de Jésus, l'Eglise, partage, aujourd'hui, le sentiment exprimé alors par son Maître. Avec une douleur profonde, elle se tourne vers ces " peuples engagés, avec toute leur énergie, dans l'effort et le combat de dépassement de tout ce qui les condamne à rester en marge de la vie: famines, maladies chroniques, analphabétisme, paupérisme, injustices dans les rapports internationaux, . situations de néo-colonialisme économique et culturel ". (342) L'Eglise est préoccupée par toutes les formes de pauvreté " non seulement économique, mais aussi culturelle et religieuse ". (343)
L'Eglise - c'est une dimension importante de sa mission - " a le devoir d'annoncer la libération de millions d'êtres humains, beaucoup d'entre eux étant ses propres enfants; le devoir d'aider cette libération à naître, de témoigner pour elle, de faire qu'elle soit totale ". (344)

Pour préparer les chrétiens à cette tâche, la catéchèse veillera entre autres aux aspects suivants:

- situer le message de libération dans la perspective de " la finalité spécifiquement religieuse de l'évangélisation ", (345) car cette dernière perdrait sa raison d'être " si elle s'écartait de l'axe religieux qui la dirige: le Règne de Dieu, avant toute autre chose, dans son sens pleinement théologique ". (346) Aussi le message de libération " ne peut se cantonner dans la simple et restreinte dimension économique, politique, sociale ou culturelle, mais elle doit viser l'homme tout entier, dans toutes ses dimensions, y compris dans son ouverture vers l'absolu, même l'Absolu de Dieu "; (347)

- présenter, dans sa tâche d'éducation morale, la morale sociale chrétienne comme une exigence de la justice de Dieu et une conséquence de " la libération radicale opérée par le Christ ". (348) C'est en effet la Bonne Nouvelle que les chrétiens professent, le cœur plein d'espérance: le Christ a libéré le monde et il continue de le libérer. C'est ici que naît la pratique chrétienne du grand commandement de l'amour;

- susciter, dans sa tâche d'initiation à la mission, chez les catéchumènes et les catéchisés, " l'option préférentielle pour les pauvres " (349) qui, " loin d'être un signe de particularisme ou de sectarisme, manifeste l'universalité de la nature et de la mission de l'Eglise. Cette option n'est pas exclusive ", (350) mais elle comporte " l'engagement en faveur de la justice, selon le rôle, la vocation et les conditions de chacun ". (351)

Notes:

(341) Cf. [EN 30-35](#)

(342) [EN 30](#)

(343) [CA 57](#) cf. [CEC 2444](#)

(344) [EN 30](#)

(345) [EN 32](#) cf. [SRS 41](#) cf. [RMA 58](#)

(346) [EN 32](#)

(347) [EN 33](#) cf. LC: cette Instruction est un point de référence obligé pour la catéchèse.

(348) LC 71

(349) [CA 57](#) LC 68 cf. [SRS 42](#) [CEC 2443-2449](#)

(350) LC 68

(351) [SRS 41](#) cf. LC 77 De son côté, le Synode de 1971 a traité un thème d'importance fondamentale pour la catéchèse: " *l'éducation à la justice* " : cf. Documents du Synode des évêques, II: *De Iustitia in mundo*, III: *I.c.* 835-937.

[Le caractère ecclésial du message évangélique](#)

105

La nature ecclésiale de la catéchèse confère au message évangélique qu'elle transmet un caractère intrinsèquement ecclésial. La catéchèse naît de la profession de foi de l'Eglise et mène à la profession de foi du catéchumène et du catéchisé. La première parole officielle que l'Eglise adresse à l'adulte qui va recevoir le Baptême, après avoir appris son nom, est: " *Que demandez-vous à l'Eglise de Dieu?* ". Le candidat répond: " *La foi* ". (352) Le catéchumène sait, en effet, que l'Evangile qu'il a découvert et qu'il désire connaître est vivant dans le coeur des croyants. La catéchèse n'est autre que le processus de transmission de l'Evangile, tel que la communauté chrétienne l'a reçu, le comprend, le célèbre, le vit et le communique de diverses manières.

Aussi, lorsque la catéchèse transmet le mystère du Christ, son message retentit de la foi de tout le Peuple de Dieu tout au long de l'histoire: celle des apôtres qui l'ont reçue du Christ lui-même et de l'action de l'Esprit-Saint; celle des martyrs qui l'ont professée et la professent par leur sang; celle des saints qui l'ont vécue et la vivent en profondeur; celle des Pères et des Docteurs de l'Eglise qui l'ont magnifiquement enseignée; celle des missionnaires qui l'annoncent sans cesse; celle des théologiens qui aident à la mieux comprendre; celle des pasteurs, enfin, qui la conservent avec zèle et amour et l'interprètent avec authenticité. En vérité, la foi de tous ceux qui croient et qui se laissent guider par l'Esprit-Saint est présente dans la catéchèse.

. Cette foi, transmise par la communauté ecclésiale, est unique. Bien que les disciples de Jésus-Christ forment une communauté répandue dans le monde entier, bien que la catéchèse transmette la foi en des langages culturels très différents, on n'annonce qu'un seul Evangile, on ne professe qu'une seule foi, on ne reçoit qu'un seul Baptême: " un seul Seigneur, une seule foi, un seul Baptême, un seul Dieu et Père de tous " ([Ep 4,5](#)) .

La catéchèse est donc, dans l'Eglise, le service qui introduit les catéchumènes et les catéchisés dans l'unité de la profession de foi. (353) De par sa nature même, elle renforce le lien de l'unité, (354) en faisant prendre conscience d'appartenir à une grande communauté que ni l'espace ni le temps ne sauraient limiter: " Du juste Abel jusqu'au dernier élu, jusqu'aux extrémités de la terre, jusqu'à la fin des temps ". (355)

Notes:

(352) RICA 75; cf. [CEC 1253](#)

(353) Cf. [CEC 172-175](#) où, en s'inspirant de St Irénée de Lyon, on analyse toute la richesse contenue dans la réalité d'une seule foi.

(354) [CEC 815](#): " *.l'unité de l'Eglise pérégrinante est assurée aussi par des liens visibles de communion: la profession d'une seule foi reçue des apôtres; la célébration commune du culte divin, surtout des sacrements; la succession apostolique par le sacrement de l'Ordre, maintenant la concorde fraternelle de la famille de Dieu* ".

(355) [EN 61](#), qui reprend St Grégoire le Grand et la Didaché.

[Le caractère historique du mystère du salut](#)

107

La profession de foi des disciples de Jésus-Christ naît d'une Eglise pèlerine, envoyée en mission. Elle n'est pas encore la proclamation glorieuse de la fin du chemin, mais celle du " *temps de l'Eglise* ". (356) L'" *économie du salut* " a, par conséquent, un caractère historique puisqu'elle se réalise dans le temps: " *elle a commencé dans le passé, elle s'est développée*

et elle a atteint *son sommet dans le Christ, elle déploie sa puissance dans le présent, et elle attend son accomplissement dans l'avenir* ". (357)

C'est pourquoi, l'Eglise, en transmettant aujourd'hui le message chrétien à partir de la vive conscience qu'elle en a, fait sans cesse " mémoire " des événements salvifiques du passé, et les raconte. Elle interprète à leur lumière les événements actuels de l'histoire humaine dans lesquels l'Esprit de Dieu renouvelle la face de la terre, et elle demeure dans l'attente croyante de la venue du Seigneur. Dans la catéchèse patristique, le récit (*narratio*) des merveilles réalisées par Dieu et l'attente (*expectatio*) du retour du Christ accompagnaient toujours la présentation des mystères de la foi. (358)

Notes:

(356) [CEC 1076](#)

(357) DGC (1971) 44.

(358) Les Pères de l'Eglise, en fondant le contenu de la catéchèse dans le récit des événements du salut, souhaitaient enraciner le christianisme dans le temps, montrant qu'il était une histoire porteuse du salut et non une simple philosophie religieuse; ils souhaitaient également souligner que le Christ était le cœur de cette histoire.

108

Le caractère historique du message chrétien oblige la catéchèse à veiller aux aspects suivants:

- Présenter l'histoire du salut par une catéchèse biblique qui fasse connaître les " *oeuvres et les paroles* " par lesquelles Dieu s'est révélé à l'humanité: les grandes étapes de l'Ancien Testament par lesquelles il a préparé le chemin de l'Evangile; (359) la vie de Jésus, Fils de Dieu, qui, par ses actes et son enseignement, a porté à son achèvement la Révélation; (360) et l'histoire de l'Eglise qui transmet la Révélation. Cette histoire, lue à partir de la foi, est également une partie fondamentale du contenu de la catéchèse.

- En expliquant le Symbole de la foi et le contenu de la morale chrétienne par une catéchèse doctrinale, le message évangélique doit éclairer l'" *aujourd'hui* " de l'histoire du Salut. Ainsi, " non seulement le ministère de la parole reprend la révélation des merveilles de Dieu faites dans le temps., mais, en même temps, à la lumière de cette révélation, il interprète la vie des hommes de notre époque, les réalités de ce monde et les signes des temps, car c'est en eux que s'accomplit le dessein de Dieu pour le salut des hommes ". (361)

- Situer les sacrements dans l'histoire du Salut par une catéchèse mystagogique qui " .relit et revit tous ces grands événements de l'histoire du salut dans l'aujourd'hui de la liturgie ". (362) La référence à l'" *aujourd'hui* " de l'histoire du salut est essentielle dans cette catéchèse. On aide ainsi les catéchumènes et les catéchisés " .à s'ouvrir à cette intelligence " spirituelle " de l'économie du salut. ". (363)

- Aider à faire le passage du signe au mystère. Les " *oeuvres et les paroles* " de la Révélation renvoient au " *mystère* qu'elles contiennent ". (364) La catéchèse conduira à découvrir, derrière l'humanité de Jésus, sa condition de Fils de Dieu; derrière l'histoire de l'Eglise, son mystère de " *sacrement de salut* "; derrière les " *signes des temps* ", les traces de la présence et du dessein de Dieu. La catéchèse conduira ainsi à la connaissance typique de la foi " qui est une connaissance par l'intermédiaire de signes ". (365)

Notes:

(359) [CEC 54-64](#) Ces textes du Catéchisme qui sont une référence essentielle pour la catéchèse biblique, donnent les *étapes* les plus importantes de la Révélation, dans lesquelles

L'Alliance est le thème clé. Cf. [CEC 1081](#) [CEC 1093](#).

(360) Cf. [DV 4](#)

(361) DGC (1971) 11.

(362) [CEC 1095](#) cf. [CEC 1075](#) [CEC 1116](#) [CEC 129-130](#) [CEC 1093-1094](#).

(363) [CEC 1095](#) Le [CEC 1075](#) parle du caractère inductif de cette " catéchèse mystagogique ", car " elle procède du visible à l'invisible, du signifiant au signifié, des " sacrements " aux " mystères ".

(364) [DV 2](#)

(365) DGC (1971) 72; cf. [CEC 39-43](#)

L'inculturation du message évangélique (366)

109

La Parole de Dieu s'est faite homme, un homme concret, situé dans le temps et dans l'espace, enraciné dans une culture déterminée: " Le Christ., par son incarnation, s'est lié aux conditions sociales et culturelles des hommes avec lesquels il a vécu ". (367) C'est là l'" inculturation " originelle de la parole de Dieu et le modèle de référence pour toute l'oeuvre d'évangélisation de l'Eglise, " appelée à porter la force de l'Evangile au coeur de la culture et des cultures ". (368)

L'" inculturation " (369) de la foi, par laquelle sont assumées, dans un admirable échange, " toutes les richesses des nations qui ont été données au Christ en héritage ", (370) est un processus profond et global qui requiert beaucoup de temps. (371) Car il ne s'agit pas d'une adaptation superficielle qui, pour rendre plus attrayant le message chrétien, se contente de le recouvrir d'un vernis décoratif.

Il s'agit au contraire de la pénétration de l'Evangile au plus profond des personnes et des peuples, pour les rejoindre " .de façon vitale, en profondeur et jusque dans les racines " (372) de leurs cultures.

Dans cette oeuvre d'inculturation, cependant, les communautés chrétiennes devront faire oeuvre de discernement: il s'agit, d'une part, d'" assumer " (373) les richesses culturelles compatibles avec la foi, et, d'autre part, d'aider à " guérir " (374) et à " transformer " (375) les critères, les modes de pensée ou les styles de vie en désaccord avec le Royaume de Dieu. Deux principes doivent guider ce discernement: " la compatibilité avec l'Evangile et la communion avec l'Eglise universelle ". (376) Tout le Peuple de Dieu doit s'engager dans ce processus qui " .doit s'effectuer graduellement, de façon qu'il soit vraiment l'expression de l'expérience chrétienne de la communauté. ". (377)

Notes:

(366) Cf. partie IV, ch. 5.

(367) [AGD 10](#) cf. [AGD 22](#).

(368) [CTR 53](#) cf. [EN 20](#)

(369) Le terme " inculturation " a été adopté par plusieurs documents du Magistère. Voir [CTR 53](#) [RMA 52-54](#) Le concept de " culture ", soit dans un sens général, soit dans un sens " sociologique et ethnologique " a été expliqué dans [GS 53](#) cf. également ChL 44a.

(370) [AGD 22](#) cf. [LG 13](#) [LG 17](#) [GS 53-62](#) DGC (1971) 37.

(371) Cf. [RMA 52](#) parle d'un " temps long " requis par l'inculturation.

(372) [EN 20](#) cf. [EN 63](#) [RMA 52](#)

(373) [LG 13](#) utilise l'expression " *soutient et assume (fovet et assumit)* ".

(374) [LG 17](#) s'exprime ainsi: " *guérir, élever et achever (sanare, elevare et consummare)* ".

(375) [EN 19](#) affirme: " *atteindre et comme bouleverser* ".

(376) [RMA 54](#).

(377) [RMA 54](#).

110

Dans cette inculturation de la foi, diverses tâches se présentent concrètement à la catéchèse. Parmi elles:

- Considérer la communauté ecclésiale comme principal facteur d'inculturation. La figure du catéchiste est une expression de cette tâche, et il en est un instrument efficace; en plus d'un sens religieux profond, il doit faire preuve d'une grande sensibilité sociale et être bien enraciné dans son milieu culturel. (378)

- Elaborer des catéchismes locaux qui répondent aux exigences des différentes cultures, (379) en présentant l'Évangile en fonction des inspirations, des interrogations et des problèmes rencontrés dans ces cultures.

- Réaliser une juste inculturation du catéchuménat et des institutions catéchétiques, en y insérant avec discernement le langage, les symboles et les valeurs de la culture dans laquelle vivent les catéchumènes et les catéchisés.

- Présenter le message chrétien de sorte que ceux qui sont appelés à annoncer l'Évangile au milieu de cultures souvent païennes et parfois post-chrétiennes soient rendus capables de " rendre compte de l'espérance qui est en eux " ([1P 3,15](#)) . Une bonne apologétique, qui favorise le dialogue entre la foi et la culture, est aujourd'hui indispensable.

Notes:

(378) Cf. GCM 12.

(379) Cf. [CEC 24](#)

1997 Directoire pour la catéchèse 91

Genèse (CP) 21

Naissance d'Isaac

21 ¹ Yahweh visita Sara, comme il l'avait dit; Yahweh accomplit pour Sara ce qu'il avait promis. ² Sara conçut et enfanta à Abraham un fils dans sa vieillesse, au terme que Dieu lui avait marqué. ³ Abraham donna au fils qui lui était né, que Sara lui avait enfanté, le nom d'Isaac. ⁴ Et Abraham circoncit Isaac, son fils, à l'âge de huit jours, ⁵ comme Dieu le lui avait ordonné. ⁶ Abraham avait cent ans à la naissance d'Isaac, son fils. Et Sara dit: " Dieu m'a donné de quoi rire; quiconque l'apprendra rira à mon sujet. " ⁷ Elle ajouta " Qui eût dit à Abraham Sara allaitera des enfants? Car j'ai donné un fils à sa vieillesse. "

Ismaël est chassé

⁸ L'enfant grandit, et on le sevrâ. Abraham fit un grand festin le jour où Isaac fut sevré. ⁹ Sara vit le fils d'Agar, l'Égyptienne, qu'elle avait enfanté à Abraham, qui riait, ¹⁰ et elle dit à Abraham: " Chasse cette servante et son fils; car le fils de cette servante ne doit pas hériter avec mon fils, avec Isaac. " ¹¹ Cette parole déplut beaucoup aux yeux d'Abraham, à cause de son fils Ismaël. ¹² Mais Dieu dit à Abraham: " Que cela ne déplaie pas à tes yeux, à cause de l'enfant et de ta servante; quoi que Sara te demande, consens-y, car c'est d'Isaac que naîtra la postérité qui portera ton nom. ¹³ Néanmoins du fils de la servante je ferai aussi une nation, parce qu'il est né de toi. " ¹⁴ Abraham s'étant levé de bon matin, prit du pain et une outre d'eau, les donna à Agar et les mit sur son épaule; il lui remit aussi l'enfant, et il la renvoya. ¹⁵ Elle s'en alla, errant dans le désert de Bersabée. ¹⁶ Quand l'eau qui était dans l'outre fut épuisée, elle jeta l'enfant sous l'un des arbrisseaux, et elle s'en alla s'asseoir vis-à-vis, à une portée d'arc; car elle disait: " Je ne veux pas voir mourir l'enfant. " ¹⁷ Elle s'assit donc vis-à-vis, éleva la voix et pleura. Dieu en tendit la voix de l'enfant, et l'ange de Dieu appela du ciel Agar, en disant " Qu'as-tu Agar? Ne crains point, car Dieu a entendu la voix de l'enfant, dans le lieu où il est. ¹⁸ Lève-toi, relève l'enfant, prends-le par la main, car je ferai de lui une grande nation. " ¹⁹ Et Dieu lui ouvrit les yeux, et elle vit un puits d'eau; elle alla remplir l'outre d'eau et donna à boire à l'enfant. ²⁰ Dieu fut avec l'enfant, et il grandit; il habita dans le désert et devint un tireur d'arc. ²¹ Il habitait dans le désert de Pharan, et sa mère prit pour lui une femme du pays d'Égypte.

Alliance d'Abraham avec Abimélec à Bersabée

²² En ce temps-là, Abimélech, accompagné de Phicol, chef de son armée, parla ainsi à Abraham: ²³ " Dieu est avec toi dans tout ce que tu fais. Jure-moi donc ici, par le nom de Dieu, que tu ne tromperas ni moi, ni mes enfants, ni mes petits-enfants, mais que tu auras pour moi et pour ce pays où tu séjournes la même bienveillance dont j'ai usé envers toi. "

Abraham dit: " je le jurerai. " ²⁴ Mais Abraham fit des reproches à Abimélech au sujet d'un puits d'eau ²⁵ dont les serviteurs d'Abimélech s'étaient emparés de force. ²⁶ Abimélech répondit: " j'ignore qui a fait cela; toi-même tu ne m'en as pas informé, et je n'en ai entendu parler qu'aujourd'hui. " ²⁷ Et Abraham prit des brebis et des boeufs, et les donna à Abimélech, et ils firent alliance tous deux. ²⁸ Abraham mit à part sept jeunes brebis du troupeau, et Abimélech dit à Abraham: ²⁹ " Qu'est-ce que ces sept jeunes brebis, que tu as mises à part? " ³⁰ Il répondit: "Tu accepteras de ma main ces sept jeunes brebis, afin que ce soit pour moi un témoignage que j'ai creusé ce puits. " ³¹ C'est pourquoi on a appelé ce lieu Bersabée, parce que c'est là qu'ils ont tous deux prêté serment. ³² C'est ainsi qu'ils firent alliance à Bersabée. Après quoi Abimélech se leva, avec Phicol, chef de son armée, et ils retournèrent au pays des Philistins.

³³ Abraham planta un tamaris à Bersabée, et il invoqua là le nom de Yahweh, Dieu éternel; ³⁴ et Abraham séjourna longtemps dans le pays des Philistins.

Le sacrifice d'Isaac

²² ¹ Après cela, Dieu mit Abraham à l'épreuve et lui dit: " Abraham! " ² Il répondit: " Me voici. " Et Dieu dit " Prends ton fils, ton unique, celui que tu aimes, Isaac, et va-t'en au pays de Moria, et là offre-le en holocauste sur l'une des montagnes que je t'indiquerai. "

³ Abraham se leva de bon matin et, ayant sellé son âne, il prit avec lui deux de ses serviteurs et son fils Isaac; il fendit le bois de l'holocauste et partit pour aller au lieu que Dieu lui avait dit. ⁴ Le troisième jour, Abraham, levant les yeux, aperçut le lieu de loin; ⁵ et Abraham dit à ses serviteurs: " Restez ici avec l'âne; moi et l'enfant, nous voulons aller jusque-là et adorer, puis nous reviendrons vers vous. "

⁶ Et Abraham prit le bois de l'holocauste, et le mit sur Isaac, son fils, lui-même portait dans sa main le feu et le couteau, et ils s'en allèrent tous deux ensemble. ⁷ Isaac parla à Abraham, son père, et dit: "Mon père! " Il répondit: " Me voici, mon fils." ⁸ Et Isaac dit: " Voici le feu et le bois; mais où est l'agneau pour l'holocauste?" Abraham répondit: " Dieu verra à trouver l'agneau pour l'holocauste, mon fils. " Et ils allaient tous deux ensemble.

⁹ Lorsqu'ils furent arrivés au lieu que Dieu lui avait désigné, Abraham y éleva l'autel et arrangea le bois; ¹⁰ puis il lia Isaac, son fils, et le mit sur l'autel, au-dessus du bois. ¹¹ Et Abraham étendit la main et prit le couteau pour égorger son fils. Alors l'ange de Yahweh lui cria du ciel et dit: " Abraham! Abraham! " ¹² Il répondit: " Me voici. " Et l'ange dit " Ne porte pas la main sur l'enfant et ne lui fais rien; ¹³ car je sais maintenant que tu crains Dieu et que

tu ne m'as pas refusé ton fils, ton unique. " Abraham, ayant levé les yeux, vit derrière lui un bélier pris dans un buisson par les cornes; et Abraham alla prendre le bélier et l'offrit en holocauste à la place de son fils. ¹⁴ Et Abraham nomma ce lieu: " Yahweh-Yiréh ", d'où l'on dit aujourd'hui " Sur la montagne de Yahweh, il sera vu. "

¹⁵ L'ange de Yahweh appela du ciel Abraham une seconde fois, en disant: ¹⁶ " je l'ai juré par moi-même, dit Yahweh: parce que tu as fait cela, et que tu ne m'as pas refusé ton fils, ton unique, ¹⁷ je te bénirai; je multiplierai ta postérité comme les étoiles du ciel et comme le sable qui est au bord de la mer, et ta postérité possédera la porte de ses ennemis.

¹⁸ En ta postérité seront bénies toutes les nations de la terre, parce que tu as obéi à ma voix. "

¹⁹ Abraham retourna vers ses serviteurs et, s'étant levés, ils s'en allèrent ensemble à Bersabée. Et Abraham habita à Bersabée.

La descendance de Nahor

²⁰ Après ces événements, on apporta à Abraham cette nouvelle: " Voici, Melcha a aussi enfanté des fils à Nachor, ton frère: ²¹ Hus, son premier-né, Buz, son frère, Camuel, père d'Aram, Cased, Azau, ²² Pheldas, Jedlaph et Bathuel. " Bathuel fut père de Rébecca. ²³ Ce sont là les huit fils que Melcha enfanta à Nachor, frère d'Abraham. ²⁴ Sa concubine, nommée Roma, eut aussi des enfants: Tabée, Gaham, Taas et Maacha.

Mort et sépulcre de Sara

²³ ¹ Sara vécut cent vingt-sept ans: telles sont les années de sa vie. ² Sara mourut à Qiriath-Arbé, qui est Hébron, dans le pays de Chanaan; et Abraham vint pour faire le deuil de Sara et pour la pleurer. ³ Puis Abraham se leva de devant son mort, et parla ainsi aux fils de Heth ⁴ " je suis un étranger et un hôte parmi vous un sépulcre, afin que je puisse ôter de devant moi mon mort et l'enterter. " ⁵ Les fils de Heth répondirent à Abraham en lui disant: ⁶ " Ecoute-nous, mon seigneur; tu es un prince de Dieu au milieu de nous; enterre ton mort dans le plus beau de nos sépulcres; aucun de nous ne te refusera son sépulcre pour y déposer ton mort. "

⁷ Alors Abraham se leva et, se prosternant devant le peuple du pays, devant les fils de Fieth, ⁸ il leur parla en ces termes: " Si vous voulez que j'ôte mon mort de devant moi pour l'enterrer, écoutez-moi ⁹ et priez pour moi Ephron, fils de Séor, de me céder la caverne de Macpéla, qui lui appartient et qui est an bout de son champ, de me la céder en votre présence pour l'argent qu'elle vaut, cornme un lieu de sépulture qui soit à moi. "

¹⁰ Or Ephron était assis au milieu des fils de Heth. Ephron le Héthéen répondit à Abraham en présence des fils de Heth, de tous ceux qui entraient par la perte de sa ville; ¹¹ il lui dit: " Non, mon seigneur, écoute-moi: je te donne le champ et je te donne la caverne qui s'y trouve;

¹² je te la donne aux yeux des fils de mon peuple; enterre ton mort. " ¹³ Abraham se prosterna devant le peuple du pays, et il parla ainsi à Ephron en présence du peuple du pays: " Qu'il te plaise seulement de m'écouter: ¹⁴ je donne le prix du champ; reçois-le de moi, et j'enterrerai là mon mort. " ¹⁵ Ephron répondit à Abraham en lui disant: " Mon seigneur, écoute-moi: une terre de quatre cents sicles d'argent, entre moi et toi, qu'est-ce que cela? ¹⁶ Enterre ton mort. " Abraham écouta Ephron, et Abraham pesa à Ephron l'argent qu'il avait dit en présence des fils de Heth, savoir quatre cents sicles d'argent ayant cours chez le marchand.

¹⁷ Ainsi le champ d'Ephron, qui est à Macpéla, vis-à-vis de Marnbré, le champ et la caverne qui s'y trouve, ainsi que tous les arbres qui sont dans le champ ¹⁸ et dans ses confins tout autour, devinrent la propriété d'Abraham, aux yeux des fils de Heth, de tous ceux qui entraient par la porte de la ville.

¹⁹ Après cela, Abraham enterra Sara, sa femme, dans la caverne de Macpéla, vis-à-vis de Mambré, qui est Hébron, dans le pays de Chanaan. ²⁰ Le champ, avec la caverne qui s'y trouve, demeura à Abraham en toute propriété comme lieu de sépulture, provenant des fils de Heth.

Mariage d'Isaac avec Rébecca

²⁴ ¹ Abraham était vieux, avancé en âge, et Yahweh avait béni Abraham en toutes choses. ² Et Abraham dit à son serviteur, le plus ancien de sa maison, qui administrait tous ses biens: " ³ Mets donc ta main sous ma cuisse, et je te ferai jurer par Yahweh, Dieu du ciel et Dieu de la terre, que tu ne prendras pas pour mon fils une femme parmi les filles des Chananéens, au milieu desquels j'habite; ⁴ mais ce sera dans mon pays et dans ma patrie que tu iras prendre une femme pour mon fils pour Isaac. " ⁵ Le serviteur lui répondit: " Peut-être la femme ne voudra-t-elle pas me suivre dans ce pays; devrai-je ramener ton fils dans le pays d'où tu es sorti? " ⁶ Abraham lui dit: " Carde-toi d'y ramener mon fils! ⁷ Yahweh, le Dieu du ciel, qui m'a pris de la maison de mon père et du pays de ma naissance, qui m'a parlé et qui m'a fait serment en disant: je donnerai ce pays à ta postérité, lui-même enverra son ange devant toi, et tu prendras de là une femme pour mon fils. ⁸ Si la femme ne veut pas te suivre, tu seras dégagé de ce serment que je te demande; mais tu ne ramèneras pas là mon fils. " ⁹ Alors le serviteur mit sa main sous la cuisse d'Abraham, son maître, et lui prêta serment à ce sujet.

¹⁰ Le serviteur prit dix des chameaux de son maître, et Il se mit en route; or il avait à sa disposition tous les biens de son maître. S'étant levé, il alla en Mésopotamie, à la ville de Nachor. ¹¹ Il fit ployer les genoux aux chameaux hors de la ville, près d'un puits, vers le soir, à l'heure où les femmes sortent pour puiser de l'eau. ¹² Et il dit: " Yahweh, Dieu d'Abraham, mon maître, veuillez me faire rencontrer aujourd'hui ce que je désire, et usez de bonté envers mon maître Abraham. ¹³ Voici que je me tiens près de la source d'eau, et les filles des habitants de la ville vont sortir pour puiser de l'eau. ¹⁴ Que la jeune fille à laquelle je dirai Penche ta cruche, je te prie, pour que je boive, - et qui répondra: Bois, et je donnerai aussi à boire à tes chameaux, - soit celle que vous avez destinée à votre serviteur Isaac! Et

par là je connaîtrai que vous avez usé de bonté envers mon maître.

¹⁵ Il n'avait pas encore fini de parler, et voici que sortit, sa cruche sur l'épaule, Rebecca, fille de Bathuel, fils de Melcha, femme de Nachor, frère d'Abraham. ¹⁶ La jeune fille était fort belle de figure; elle était vierge, et nul homme ne l'avait connue. ¹⁷ Elle descendit à la source, remplit sa cruche et remonta. Le serviteur courut au-devant d'elle et dit: " Permits que je boive un peu d'eau de ta cruche. " ¹⁸ Elle répondit: " Bois, mon seigneur "; et, s'empressant d'abaisser sa cruche sur sa main, elle lui donna à boire. ¹⁹ Quand elle eut achevé de lui donner à boire, elle dit: " Je puiserai aussi de l'eau pour les chameaux, jusqu'à ce qu'ils aient bu assez. " ²⁰ Et elle se hâta de vider sa cruche dans l'abreuvoir, et courut encore au puits pour puiser, et elle puisa pour tous les chameaux. ²¹ L'homme la considérait en silence, pour savoir si Yahweh avait fait réussir son voyage, ou non.

²² Quand les chameaux eurent fini de boire, l'homme prit un anneau d'or du poids d'un demi-sicle, et deux bracelets du poids de dix sicles d'or, ²³ et il dit: " De qui es-tu fille? Dis-le moi donc. Y a-t-il dans la maison de ton père une place où nous puissions passer la nuit? " ²⁴ Elle répondit: " Je suis fille de Bathuel, le fils de Melcha, qu'elle enfanta à Nachor. " ²⁵ Elle ajouta: Il y a chez nous de la paille et du fourrage en abondance, et aussi de la paille pour y passer la nuit. " ²⁶ Alors cet homme s'inclina et se prosterna devant Yahweh, et il dit: ²⁷ " Béni soit Yahweh, le Dieu d'Abraham, mon maître, qui n'a pas manqué à sa bonté et à sa fidélité envers mon maître. Moi-même, Yahweh m'a conduit par le chemin chez les frères de mon maître. "

²⁸ La jeune fille courut raconter chez sa mère ce qui s'était passé. ²⁹ Rebecca avait un frère, nommé Laban. Laban courut dehors vers cet homme, près de la source. ³⁰ Il avait vu l'anneau et les bracelets aux mains de sa soeur, et Il avait entendu les paroles de Rebecca, sa soeur, disant: " L'homme m'a parlé ainsi. " Il vint donc à cet homme, qui se tenait auprès des chameaux, à la source, et il dit: ³¹ " Viens, béni de Yahweh; pourquoi restes-tu dehors? J'ai préparé la maison et une place pour les chameaux. " ³² Et l'homme entra à là maison. Laban débâta les chameaux, et il donna de la paille et du fourrage aux chameaux, et de l'eau pour laver les pieds de l'homme et les pieds des gens qui étaient avec lui. ³³ Puis il lui servit à manger; mais l'homme dit: " Je ne mangerai point que je n'aie dit ce que j'ai à dire. Parle, " dit Laban.

³⁴ Il dit: Je suis serviteur d'Abraham. Yahweh a comblé de bénédictions mon maître, et il est devenu puissant. ³⁵ Il lui a donné des brebis et des boeufs, des serviteurs et des servantes, des chameaux et des ânes. ³⁶ Sara, femme de mon maître, a enfanté dans sa vieillesse un fils à mon maître, et il lui a donné tous ses biens. ³⁷ Mon maître m'a fait jurer, en disant: Tu ne prendras pas pour mon fils une femme parmi les filles des Chananéens, dans le pays desquels j'habite. ³⁸ Mais tu iras dans la maison de mon père et dans ma parenté, et tu prendras là une femme pour mon fils. ³⁹ - Je dis à mon maître: Peut-être la femme ne voudra-t-elle pas me suivre. ⁴⁰ Et il m'a répondu: Yahweh, devant qui je marche, enverra son ange avec toi et fera réussir ton voyage, et tu prendras pour mon fils une femme de ma parenté et de la maison de mon père. ⁴¹ Tu seras dégagé du serment que tu me fais, une

fois que tu te seras rendu dans ma parenté; si on ne te l'accorde pas, tu seras dégagé du serment que je te demande.

⁴² En arrivant aujourd'hui à la source, j'ai dit: Yahweh, Dieu de mon maître Abraham, si vous daignez faire réussir le voyage que je fais, ⁴³ voici que je me tiens près de la source d'eau; que la jeune fille qui sortira pour puiser et à qui je dirai: Laisse-moi boire, je te prie, un peu d'eau de ta cruche, et qui me répondra: ⁴⁴ Bois toi-même, et je puiserai aussi pour tes chameaux, -qu'elle soit la femme que Yahweh a destinée au fils de mon maître. ⁴⁵ Je n'avais pas encore fini de parler en mon cœur, voici que Rebecca sortait, sa cruche sur l'épaule; elle est descendue à la source et a puisé; et je lui ai dit: Donne-moi à boire, je te prie. ⁴⁶ - Abaisant aussitôt sa cruche de dessus son épaule, elle me dit: Bois, et je donnerai aussi à boire à tes chameaux. J'ai donc bu, et elle a aussi donné à boire aux chameaux. ⁴⁷ Et je l'ai interrogée, en disant: De qui es-tu fille? Elle a répondu: Je suis fille de Bathuel, le fils de Nachor, que Melcha lui a enfanté. ⁴⁸ Alors j'ai mis l'anneau à ses narines et les bracelets à ses mains. Puis je me suis incliné et prosterné devant Yahweh, et j'ai béni Yahweh, le Dieu de mon maître ⁴⁹ Abraham, qui m'a conduit dans le vrai chemin pour prendre la fille du frère de mon maître pour son fils. Maintenant, si vous voulez user de bonté et de fidélité envers mon maître, déclarez-le-moi; sinon, déclarez-le-moi encore, et je me tournerai à droite ou à gauche. "

⁵⁰ Laban et Bathuel répondirent, en disant: " La chose vient de Yahweh, nous ne pouvons te dire ni mal ni bien. ⁵¹ Voici Rebecca devant toi; prends-la et t'en va; qu'elle soit la femme du fils de ton maître, comme Yahweh l'a dit. " Lorsque le serviteur d'Abraham eut entendu ces paroles, il se prosterna à terre devant ⁵³ Yahweh. Et le serviteur tira des objets d'argent, des objets d'or et des vêtements, qu'il donna à Rebecca; il fit aussi de riches présents à son frère et à sa mère.

⁵⁴ Ensuite ils mangèrent et burent, lui et les gens qui étaient avec lui, et ils passèrent là la nuit. ⁵⁵ Le matin, quand ils furent levés, le serviteur dit: " Laissez-moi retourner vers mon maître. " Le frère et la mère de Rebecca dirent: " Que la jeune fille demeure avec nous quelques jours encore, une dizaine; après quoi elle partira. " ⁵⁶ Il leur répondit: " Ne me retardez pas, puisque Yahweh a fait réussir mon voyage; laissez-moi partir, pour que je retourne vers mon maître." ⁵⁷ Ils dirent: "Appelons la jeune fille, et demandons-lui ce qu'elle désire. ⁵⁸ Ils appelèrent donc Rebecca et lui dirent: " Veux-tu partir avec cet homme? "

⁵⁹ Elle répondit: " Je partirai. " Alors ils congédièrent Rebecca, leur soeur et sa nourrice, avec le serviteur d'Abraham et ses gens.

⁶⁰ Ils bénirent Rebecca et lui dirent: " O notre soeur, puisses-tu devenir des milliers de myriades!

⁶¹ Puisse ta postérité posséder la porte de ses ennemis! " Alors Rebecca et ses servantes, s'étant levées, montèrent sur les chameaux, et suivirent cet homme. Et le serviteur emmena Rebecca et se mit en route.

⁶² Cependant Isaac était revenu du puits de Chai-Roi, et il habitait dans le pays du Midi. ⁶³ Un soir qu' Isaac était sorti dans les champs pour méditer, levant les yeux, il vit des chameaux qui arrivaient. ⁶⁴ Rebecca leva aussi les yeux et, ayant aperçu Isaac, elle sauta à

bas de son chameau. ⁶⁵ Elle dit au serviteur: " Qui est cet homme qui vient dans les champs à notre rencontre?" Le serviteur répondit: "C'est mon maître. " Et elle prit son voile et se couvrit.

⁶⁶ Le serviteur raconta à Isaac ⁶⁶ toutes les choses qu'il avait faites. ⁶⁷ Et Isaac conduisit Rebecca dans la tente de Sara, sa mère. Il prit Rebecca, qui devint sa femme, et il l'aima; et Isaac se consola de la mort de sa mère.

Les fils de Qetoura

²⁵ ¹ Abraham prit encore une femme, nommée Cétura. ² Et elle lui enfanta Zamran, Jecsan, Madan, Madian, Jesboc et Sué. - Jecsan engendra Saba et Dadan; ³ les fils de Dadan furent les Assurim, les Latusim et les Laomim. ⁴ - Les fils de Madian furent Epha, Opher, Hénoch, Abida et Eldaa. - Ce sont là tous les fils de Cétura.

⁵ Abraham donna tous ses biens à Isaac: ⁶ Quant aux fils de ses concubines, il leur donna des présents, et il les envoya de son vivant loin de son fils Isaac, à l'orient, au pays d'Orient.

Mort d'Abraham

⁷ Voici les jours des années de la vie d'Abraham: il vécut cent soixante-quinze ans. ⁸ Abraham expira et mourut dans une heureuse vieillesse, âgé et rassasié de jours, et il fut réuni à son peuple. ⁹ Isaac et Ismaël, ses fils, l'enterrèrent dans la caverne de Macpéla, dans le champ d'Ephron, fils de Séor le Héthéen, qui est vis-à-vis de Mambré: ¹⁰ c'est le champ qu'Abraham avait acheté des fils de Heth. Là fut enterré Abraham, avec Sara, sa femme.

¹¹ Après la mort d'Abraham, Dieu bénit Isaac son fils; et Isaac habitait près du puits de Lacha'i-Roi.

Descendance et mort d'Ismaël

¹² Voici l'histoire d'Ismaël, fils d'Abraam, qu'avait enfanté à Abraham Agar l'Egyptienne, servante de Sara. ¹³ Voici les noms des fils d'Ismaël, selon les noms de leurs postérités:

premier-né d' Ismaël, Nebaïoth; ¹⁴ puis Cédar, Acibéel, Mabsam, Masma, Duma, Massa, Hadad, ¹⁵ Théma, Jéthur, Naphis et Cedma. ¹⁶ Ce sont là les fils d' Ismaël, ce sont là leurs noms, selon leurs villages et leurs campements: ce furent les douze chefs de leurs tribus.

¹⁷ Voici les années de la vie d' Ismaël: cent trente-sept ans; puis il expira et mourut et il fut réuni à son peuple. ¹⁸ Ses fils habitèrent depuis Hévila jusqu'à Sur qui est en face de l'Egypte, dans la direction de l'Assyrie. Il s'étendit en face de tous ses frères.

22 Histoire d'Isaac et de ses fils Esaü et

Jacob

Naissance d'Esäü et de Jacob

¹⁹ Voici l'histoire d'Isaac, fils d'Abraham. ²⁰ Abraham engendra Isaac. Isaac était âgé de quarante ans quand il prit pour femme Rebecca, fille de Bathuel l'Araméen, de Paddan -Aram, et soeur de Laban, l'Araméen. ²¹ Isaac implora Yahweh au sujet de sa femme, car elle était stérile; Yahweh l'exauça et Rebecca, sa femme, conçut. ²² Les enfants se heurtaient dans son sein, et elle dit: " S'il en est ainsi, pourquoi suis-je enceinte? "

²³ Elle alla consulter Yahweh; et Yahweh lui dit. " Deux nations sont dans ton sein; deux peuples, au sortir de tes entrailles, se sépareront; un peuple l'emportera sur l'autre, et le plus grand servira le plus petit."

²⁴ Le temps où elle devait enfanter arriva, et voici, il y avait deux jumeaux dans son sein. ²⁵ Celui qui sortit le premier était roux, tout entier comme un manteau de poil, et ils l'appelèrent Esäü; ²⁶ ensuite sortit son frère, tenant dans sa main le talon d'Esäü, et on le nomma Jacob. Isaac était âgé de soixante ans quand ils naquirent.

²⁷ Ces enfants grandirent. Esäü devint un habile chasseur, un homme des champs; mais Jacob était un homme paisible, demeurant sous la tente. ²⁸ Isaac prit en affection Esäü, parce qu'il aimait la venaison, et l'affection de Rebecca était polir Jacob.

Esäü vend son droit d'aïnesse

²⁹ Comme Jacob faisait un potage, Esäü arriva des champs, accablé de fatigue. ³⁰ Esäü dit à Jacob: " Laisse-moi donc manger de ce roux, de ce roux-là, car je suis fatigué. " ³¹ - C'est pour cela qu'on a donné à Esäü le nom d'Edom. ³² - Jacob dit: " Vends-moi d'abord ton droit d'aïnesse. " Esäü répondit: "Voici je m'en vais mourir; que me servira mon droit d'aïnesse? " ³³ Et Jacob dit: " Jure-le-moi d'abord. " Il jura et vendit son droit d'aïnesse à Jacob. ³⁴ Alors Jacob donna à Esäü du pain et du potage de lentilles; celui-ci mangea et but; puis il se leva et s'en alla. C'est ainsi qu'Esäü méprisa le droit d'aïnesse.

Isaac à Guéar

²⁶ ¹ Il v eut une famine dans le pays, outre la première famine qui avait eu lieu du temps d'Abraham; et Isaac alla à Gérére, vers Abimélech, roi dés Philistins. ² Yahweh lui apparut et dit: " Ne descends point en Egypte, mais demeure dans le pays que je te dirai. ³ Séjourne dans ce pays-ci; je serai avec toi et je te bénirai, car je donnerai toutes ces contrées à toi et à ta postérité, et je tiendrai le serment que j'ai fait à Abraham, ton père. ⁴ Je multiplierai ta postérité comme les étoiles du ciel, et je donnerai à ta postérité toutes ces contrées, et en ta postérité seront bénies toutes les nations de la terre, ⁵ parce qu'Abraham a obéi à ma voix et

a gardé mon ordre, mes commandements, mes statuts et mes lois. " ⁶ Isaac demeura donc à Gérare.

⁷ Les gens du lieu le questionnaient sur sa femme, il disait: " C'est ma soeur "; car il craignait de dire: " Ma femme ", de peur, pensait-il, que les gens du lieu ne me tuent à cause de Rebecca ", car elle était belle de figure. ⁸ Comme son séjour à Gérare se prolongeait, il arriva qu'Abimélech, roi des Philistins, regardant par la fenêtre, aperçut Isaac qui faisait des caresses à Rebecca, sa femme. ⁹ Abimélech appela Isaac et dit: " Elle ne peut être que ta femme; comment as-tu dit: C'est ma soeur? " Isaac lui répondit: " C'est que je me disais: je crains de mourir à cause d'elle. " ¹⁰ Et Abimélech dit: " Qu'est-ce que tu nous as fait? Car peu s'en est fallu qu'un homme du peuple couche avec ta femme, et tu aurais fait venir sur nous un péché. " ¹¹ Alors Abimélech donna cet ordre à tout le peuple: " Celui qui Touchera cet homme ou sa femme sera mis à mort. "

¹² Isaac fit des semailles dans ce pays, et il recueillit cette année-là le centuple. ¹³ Yahweh le bénit; et cet homme devint riche, et il alla s'enrichissant de plus en plus, jusqu'à devenir très riche. ¹⁴ Il avait des troupeaux de menu bétail et des troupeaux de gros bétail et beaucoup de serviteurs, et les Philistins lui portèrent envie.

L'affaire des puits

¹⁵ Tous les puits qu'avaient creusés les serviteurs de son père, du temps de son père Abraham, les Philistins les bouchèrent, en les remplissant de terre. ¹⁶ Et Abimélech dit à Isaac: "Va-t'en de chez nous, car tu es devenu beaucoup plus puissant que nous. " ¹⁷ Isaac s'en alla et, ayant établi son campement dans la vallée de Gérare, il y demeura.

¹⁸ Isaac creusa de nouveau les puits d'eau qu'on avait creusés du temps d'Abraham, son père, et que les Philistins avaient bouchés après la mort d'Abraham, et il leur donna les mêmes noms que son père leur avait donnés. ¹⁹ Les serviteurs d' Isaac creusèrent encore dans la vallée et y trouvèrent un puits d'eau vive. ²⁰ Et les bergers de Gérare se querellèrent avec les bergers d'Isaac, en disant: " L'eau est à nous. " ²¹ Et il nomma le puits Eseq, parce qu'ils avaient eu un débat avec lui. Ses serviteurs creusèrent un autre puits, au sujet duquel il y eut encore une querelle, et il le nomma Sitna. ²² Étant parti de là, il creusa un autre puits, pour lequel il n'y eut plus de querelle, et il le nomma Rechoboth " Car maintenant, dit-il, Yahweh nous a mis au large, et nous prospérerons dans le pays. "

A Bersabée. Apparition de Yahvé et alliance avec Abraham

²³ De là, il remonta à Bersabée. ²⁴ Yahweh lui apparut cette nuit-là et dit: " Je suis le Dieu d'Abraham, ton père; ne crains point, car je suis avec toi; je te bénirai et je multiplierai ta postérité, à cause d'Abraham, mon serviteur. "

²⁵ Il éleva là un autel et invoqua le nom de Yahweh, puis il y dressa sa tente; et les

serviteurs d'Isaac y creusèrent un puits.

²⁶ Abimélech vint vers lui, de Gérare, avec Ochozath, son ami, et Phicol, chef de son armée.

²⁷ Isaac leur dit: " Pourquoi êtes-vous venus vers moi, vous qui nie hâissez et qui m'avez renvoyé de chez vous? " ²⁸ Ils répondirent: " Nous avons vu clairement que Yahweh est avec toi, et nous avons dit: Qu'il y ait un serment entre nous, entre nous et toi, et que nous

fassions une alliance avec toi. ²⁹ Jure de ne pas nous faire de mal, de même que nous ne t'avons pas touché, et que nous ne t'avons fait que du bien, et t'avons laissé partir en paix.

Tu es maintenant le béni de Yahweh. " ³⁰ Isaac leur fit un festin, et ils mangèrent et burent.

³¹ Et, s'étant levés de bon matin, ils se prêtèrent serment l'un à l'autre; puis Isaac les congédia et ils s'en allèrent de chez lui en paix.

³² Ce même jour, les serviteurs d'Isaac vinrent lui apporter des nouvelles du puits qu'ils creusaient; ils lui dirent " Nous avons trouvé de l'eau. " ³³ Et il appela le puits Schibéa. C'est pour cela que la ville se nomme Bersabée jusqu'à ce jour.

Les femmes hittites d'Esäü

³⁴ Esäü, âgé de quarante ans, prit pour femmes Judith, fille de Bééri, le Héthéen, et Basemath, fille d'Elon, le Héthéen. ³⁵ Elles furent un sujet d'amertume pour Isaac et Rebecca.

Jacob dérobe à Esäü la bénédiction paternelle

²⁷ ¹ Isaac était devenu vieux, et ses yeux 'étaient obscurcis au point de ne plus voir. Il appela Esäü, son fils aîné, et lui dit: " Mon fils " Celui-ci lui -répondit: " Me voici. " ² Isaac dit: " Voici donc, je suis vieux; je ne connais pas le jour de ma mort. ³ Maintenant donc, prends tes armes, ton carquois et ton arc, va dans la campagne et tue-moi du gibier. ⁴ Fais-m'en un bon plat, selon mon goût, et apporte-le-moi, que je le mange, afin que mon âme te bénisse avant que je meure. " ⁵ - Rebecca entendait pendant qu'Isaac parlait à Esäü, son fils. - Et Esäü s'en alla dans la campagne pour tuer du gibier et l'apporter.

⁶ Alors Rebecca parla ainsi à Jacob, son fils -"Voici, j'ai entendu ton père qui parlait ainsi à ton frère Esäü: ⁷ Apporte-moi du gibier et fais-m'en un bon plat, afin que je le mange et que je te bénisse devant Yahweh avant de mourir. ⁸ Maintenant. mon fils, écoute ma voix dans ce que je vais te commander. ⁹ Va au troupeau et prends-moi deux beaux chevreaux; j'en ferai pour ton père un bon plat, selon son goût, ¹⁰ et tu le porteras à ton père, et il en mangera, afin qu'il te bénisse avant de mourir." ¹¹ Jacob répondit à Rebecca, sa mère: " Voici, Esäü, mon frère, est velu, et moi j'ai la peau lisse. ¹² Peut-être que mon père me touchera, et je passerai à ses yeux pour m'être joué de lui, et j'attirerai sur moi une malédiction au lieu d'une bénédiction. " ¹³ Sa mère lui dit: " Je prends sur moi ta malédiction, mon fils. Ecoute

seulement ma voix et va me prendre les chevreaux. " ¹⁴ Jacob alla les prendre et les apporta à sa mère, qui en fit un bon plat, selon le goût de son père. ¹⁵ Et Rebecca prit les habits d'Esau, son fils aîné, les plus beaux, qu'elle avait dans la maison, et elle en revêtit Jacob, son fils cadet. ¹⁶ Puis elle lui couvrit les mains de la peau des chevreaux, ainsi que la partie lisse du cou. ¹⁷ Et elle mit dans la main de Jacob, son fils, le bon plat et le pain qu'elle avait préparés.

¹⁸ Il vint vers son père et dit: Mon père! " - " Me voici, dit Isaac; qui es-tu, mon fils? " ¹⁹ Jacob répondit à son père: «Je suis Esau, ton premier-né; j'ai fait ce que tu m'as dit. Lève-toi, je te prie, assieds-toi et mange de ma chasse, afin que ton âme me bénisse. " ²⁰ Isaac dit à son fils: " Comment as-tu trouvé si vite, mon fils? " Jacob, répondit: " C'est que Yahweh, ton Dieu, l'a fait venir devant moi. " ²¹ Et Isaac dit à Jacob: " Approche donc, que je te touche, mon fils, pour savoir si tu es bien mon fils Esau, ou non. " ²² Jacob s'étant approché d'Isaac, son père, celui-ci le toucha et dit: " La voix est la voix de Jacob, mais les mains sont les mains d'Esau. " ²³ Il ne le reconnut pas, parce que ses mains étaient velues, comme les mains d'Esau, son frère, et il le bénit. ²⁴ Il dit " C'est bien toi qui es mon fils Esau? " ²⁵ -"C'est moi", répondit Jacob. Et Isaac dit: " Sers-moi, que je mange du gibier de mon fils et que mon âme te bénisse. " Jacob le servit, et il mangea; il lui présenta aussi du vin, et il but.

²⁶ Alors Isaac, son père, lui dit: " Approche-toi donc et baise-moi, mon fils. "

²⁷ Jacob s'approcha et le baisa; et Isaac sentit l'odeur de ses vêtements, et il le bénit en disant: " Voici, l'odeur de mon fils est comme l'odeur d'un champ qu'a béni Yahweh. "

²⁸ Que Dieu te donne de la rosée du ciel et de la graisse de la terre, et abondance de froment et de vin!

²⁹ Que des peuples te servent, et que des nations se prosternent devant toi! Sois le maître de tes frères, et que les fils de ta mère se prosternent devant toi! Maudit soit qui te maudira, et béni soit qui te bénira!

³⁰ Isaac avait achevé de bénir Jacob, et Jacob venait de quitter Isaac, son père, lorsqu'Esau, son frère, revint de la chasse. ³¹ Il prépara, lui aussi, un bon plat, et l'apporta à son père; et il dit à son père: " Que mon père se lève et mange de la chasse de son fils, afin que ton âme me bénisse. "

³² Isaac, son père, lui dit: " Qui es-tu? " Il répondit: " Je suis ton fils, ton premier-né, Esau. " ³³ Isaac fut saisi d'une terreur extrême, et il dit: "Qui est donc celui qui a chassé du gibier et m'en a apporté? J'ai mangé de tout avant que tu vinsses, et je l'ai béni; et il sera béni en effet. " ³⁴ Lorsqu'Esau eut entendu les paroles de son père, il jeta un grand cri, une plainte très amère, et il dit à son père: ³⁵ " Bénis-moi, moi aussi, mon père. " Isaac dit: " Ton frère est venu avec ruse, et il a pris ta bénédiction. "

³⁶ Esau dit: " Est-ce parce qu'on l'appelle Jacob qu'il m'a supplanté deux fois? Il a pris mon droit d'aînesse, et voilà maintenant qu'il a pris ma bénédiction! " Il ajouta: " N'as-tu pas réservé pour moi une bénédiction? " ³⁷ Isaac répondit et dit à Esau: " Voici, je l'ai établi ton maître et j e lui ai donné tous ses frères pour serviteurs, et je l'ai pourvu de froment et de vin; et pour toi donc, que puis-je faire, mon fils? ³⁸ Esau dit à son père: " N'as-tu que cette seule bénédiction, mon père? Bénis-moi, moi aussi, mon père! " Et Esau éleva la voix et pleura.

39 Isaac, son père, lui répondit: " Privée de la graisse de la terre sera ta demeure, privée de la rosée qui descend du ciel.

40 Tu vivras de ton épée, et tu seras asservi à ton frère; mais il arrivera que, en secouant son joug, tu le briseras de dessus ton cou. "

41 Esaü conçut de la haine contre Jacob à cause de la bénédiction que son père lui avait donnée, et Esaü dit en son coeur: " Les jours où je ferai le deuil de mon père approchent; alors je tuerai Jacob, mon frère. " 42 On rapporta à Rebecca les paroles d'Esaü, son fils aîné.

Elle fit appeler Jacob, son fils cadet, et lui dit: 43 " Voici qu'Esaü, ton frère, veut se venger de toi en te tuant. 44 Maintenant donc, mon fils, écoute ma voix: lève-toi, fuis vers Laban, mon frère, à Haran; et tu resteras quelque temps auprès de lui, jusqu'à ce que la fureur de ton

frère soit apaisée, 45 jusqu'à ce que la colère de ton frère se soit détournée de toi, et qu'il ait oublié ce que tu lui as fait; alors je t'enverrai chercher de là. Pourquoi serais-je privée de vous deux en un même jour? "

Isaac envoie Jacob chez Laban

46 Rebecca dit à Isaac: " Je suis dégoûtée de la vie, à cause des filles de Heth. Si Jacob prend une femme, comme celles-là, parmi les filles de Heth, parmi les filles de ce pays, à quoi me sert la vie?"

Genèse (CP) 21

Citations de
DS 485:

Magistère

Catéchisme:
[633](#)

Catechismus:
[633](#)

Isaïe (CP) 45

45 ¹ Ainsi parle Yahweh à son oint, à Cyrus, que j'ai pris par la main droite pour terrasser devant lui les nations, et pour délier la ceinture des rois, pour ouvrir devant lui les portes, afin que les entrées ne lui soient pas fermées ² Moi, le marcherai devant toi; j'aplanirai les chemins montueux; je romprai les portes d'airain, et je briserai les verrous de fer. ³ Je te donnerai les trésors cachés, et les richesses enfouies, afin que tu saches que je suis Yahweh, le Dieu d'Israël, qui t'ai appelé par ton nom. ⁴ A cause de Jacob, mon serviteur, et d'Israël, mon élu, je t'ai appelé par ton nom; je t'ai désigné quand tu ne me connaissais pas. ⁵ Je suis Yahweh, et il n'y en a point d'autre; hors moi, il n'y a point de Dieu! Je t'ai ceint quand tu ne me connaissais pas, ⁶ afin que l'on sache; du levant au couchant, qu'il n'y a rien en dehors de moi! Je suis Yahweh, et il n'y en a point d'autre; ⁷ je forme la lumière et crée les ténèbres, je fais la paix et je crée le malheur c'est moi Yahweh qui fais tout cela. ⁸ Cieux, répandez d'en haut votre rosée, et que les nuées fassent pleuvoir la justice! Que la terre s'ouvre et produise le salut, qu'elle fasse germer la justice en même temps! Moi! Yahweh, je crée ces choses. ⁹ Malheur à qui conteste avec celui qui l'a formé, vase parmi des vases de terre! L'argile dira-t-elle à celui qui la façonne: "Que fais-tu?" Ton oeuvre dira-t-elle: "Il n'a pas de mains?" ¹⁰ Malheur à qui dit à un père: "Pourquoi engendres-tu?" Et à une femme: "Pourquoi mets-tu au monde?" ¹¹ Ainsi parle Yahweh, le Saint d'Israël et celui qui l'a formé: "Osez-vous m'interroger sur l'avenir, me commander au sujet de mes enfants et de l'oeuvre de mes mains? ¹² C'est moi qui ai fait la terre, et qui sur elle ai créé l'homme; C'est moi dont les mains ont déployé les cieux, moi qui commande à toute leur armée. ¹³ C'est moi qui l'ai suscité dans ma justice, et j'aplanis toutes ses voies. C'est lui qui rebâtera ma ville, et renverra mes captifs, sans rançon ni présents, dit Yahweh des armées.

La soumission des ennemis d'hier

¹⁴ Ainsi parle Yahweh: Les gains de l'Egypte et les profits de l'Ethiopie, et les Sabéens à la haute stature viendront à toi et seront à toi, ils marcheront à ta suite; ils passeront enchaînés, et se prosterneront devant toi; ils te diront en suppliant: "Il n'y a de Dieu que chez toi, et il n'y en a point d'autre, nul autre Dieu absolument!" ¹⁵ En vérité, vous êtes un Dieu caché, Dieu d'Israël, ô Sauveur! ¹⁶ Ils sont tous honteux et confus, ils s'en vont confus, les fabricateurs d'idoles. ¹⁷ Israël est sauvé par Yahweh d'un salut éternel; vous n'aurez ni honte ni confusion dans les siècles à venir.

Les prédictions de Yahvé sont claires et vraies

¹⁸ Car ainsi parle Yahweh, qui a créé les cieux, lui, le Dieu qui a formé la terre, qui l'a achevée et affermie, qui n'en a pas fait un chaos, mais l'a formée pour être habitée ¹⁹ Je suis Yahweh, et il n'y en a point d'autre! Je n'ai point parlé en cachette, dans un lieu obscur de la terre. Je n'ai point dit à la race de Jacob "Cherchez-moi vainement!" Moi, Yahweh, je dis ce qui est juste, j'annonce la vérité.

La conversion des peuples

²⁰ Assemblez-vous et venez; approchez ensemble, réchappés des nations. Ils ne savent rien, ceux qui portent leur idole de bois; et invoquent un dieu qui ne sauve pas. ²¹ Appelez-les, faites-les approcher, et qu'ils se consultent ensemble! Qui a fait entendre ces choses dès le commencement, et depuis longtemps les a annoncées? N'est-ce pas moi, Yahweh? Et il n'y a pas de Dieu en dehors de moi; Moi, le Dieu juste, et il n'y a pas d'autre sauveur que moi. ²² Tournez-vous vers moi, et vous serez sauvés, vous tous habitants de la terre, car je suis Dieu, et il n'y en a point d'autre. ²³ Je l'ai juré par moi-même; de ma bouche sort la vérité, une parole qui ne sera pas révoquée: Tout genou fléchira devant moi, Et toute langue me prêtera serment. ²⁴ "En Yahweh seul, dira-t-on de moi, résident la justice et la force!" On viendra à lui; mais ils seront confondus; tons ceux qui étaient enflammés contre lui. ²⁵ En Yahweh sera justifiée et sera glorifiée toute la race d'Israël.

Chute des dieux de Babel

⁴⁶ ¹ Bel s'écroule, Nébo s'affaisse; on met leurs images sur des animaux, des bêtes de somme; ces idoles que vous portiez sont chargées, comme un fardeau pesant, sur les bêtes fatiguées. ² Ils s'affaissent, ils s'écroulent ensemble; ils ne peuvent sauver le fardeau; ils s'en vont eux-mêmes en captivité. ³ Ecoutez-moi, maison de Jacob, et vous tous, reste de la maison d'Israël, vous dont je me suis chargé dès votre naissance; que j'ai portés dès le sein de votre mère. ⁴ Jusqu'à votre vieillesse je serai le même, jusqu'à vos cheveux blancs je vous soutiendrai. Je l'ai déjà fait, et je vous porterai encore; je vous soutiendrai, je vous délivrerai. ⁵ A qui me comparerez-vous, et de qui me ferez-vous l'égal? A qui m'assimilerez-vous, que nous soyons pareils? ⁶ Ils tirent l'or de leur bourse, et pèsent l'argent à la balance; ils engagent un fondeur afin qu'Il en fasse un dieu, et ils se prosternent et adorent. ⁷ Ils le portent sur l'épaule, ils le soutiennent, et vont le poser en son lieu; et il s'y tient sans bouger de sa place. Même lorsqu'on crie vers lui, il ne répond pas, il ne sauve personne de la détresse. ⁸ Pensez à cela et montrez-vous hommes; rebelles, prenez-le à coeur, ⁹ rappelez-vous les chose passées des jours d'autrefois. Oui, moi, je suis Dieu, et il n'y en a point d'autre; ¹⁰ je suis Dieu et nul n'est semblable à moi: moi qui, dès le commencement, annonce la fin, et, longtemps à l'avance, ce qui n'est pas encore; qui dis: "Mon dessein subsistera, et je ferai toute ma volonté;" ¹¹ qui de l'Orient appelle l'aigle, d'un pays éloigné l'homme de mon dessein. J'ai parlé, j'accomplirai; j'ai résolu, j'exécuterai! ¹² Ecoutez-moi,

hommes au coeur opiniâtre, qui êtes loin de la justice. ¹³ Je fais approcher ma justice; elle n'est pas loin, et mon salut ne tardera pas; je donnerai le salut à Sion, ma gloire à Israël.

Elégie sur Babel

47 ¹ Descends, assieds-toi dans la poussière, vierge, fille de Babylone; assieds-toi par terre, sans trône, fille des Chaldéens; car on ne t'appellera plus la délicate, la voluptueuse. ² Prends la meule, et mouds de la farine; ôte ton voile; relève les pans de ta robe, mets à nu tes jambes; pour passer les fleuves. ³ Que ta nudité soit découverte, qu'on voie ta honte! Je veux me venger, je n'épargnerai personne. ⁴ -- Notre Rédempteur se nomme Yahweh des armées; le Saint d' Israël! -- ⁵ Assieds-toi en silence, entre dans les ténèbres, fille des Chaldéens; car on ne t'appellera plus la souveraine des royaumes. ⁶ J'étais irrité contre, mon peuple j'ai laissé profaner mon héritage et je les ai livrés entre tes mains... Tu ne leur fis point de miséricorde; sur le vieillard tu as fait peser lourdement ton joug. ⁷ Tu as dit: "Je suis souveraine à jamais!" de sorte que tu n'a pas pris garde à ces choses, tu n'as pas songé à la fin de tout cela. ⁸ Et maintenant, écoute ceci, voluptueuse, assise en sécurité, toi qui disais en ton coeur: "Moi, et rien que moi! Je ne serai jamais veuve, ni privée de mes enfants." ⁹ Ces deux choses t'arriveront, soudain, en un même jour, et la perte de tes enfants et le veuvage; elles viendront sur toi dans leur plénitude, malgré la multitude de tes sortilèges, malgré la puissance de tes enchantements. ¹⁰ Tu te confiais dans ta malice; tu disais: "Nul ne me voit!" Ta sagesse et ta science, ce sont elles qui t'ont séduite, alors que tu disais en ton coeur "Moi, et rien que moi!" ¹¹ Et le malheur viendra sur toi sans que tu puisses le conjurer; la calamité fondra sur toi, sans que tu puisses la détourner; et la ruine viendra sur toi soudain, sans que tu t'en doutes. ¹² Reste donc avec tes enchantements, et avec la multitude de tes sortilèges, auxquels tu t'es adonnée dès ta jeunesse! Peut-être en pourras-tu tirer profit, peut-être inspireras-tu la terreur! ¹³ Tu t'es fatiguée à force de consultations; qu'ils se présentent donc et qu'ils te sauvent; ceux qui mesurent le ciel, qui observent les astres, qui font connaître à chaque nouvelle lune ce qui doit t'arriver. ¹⁴ Voici qu'ils sont devenus comme le chaume le feu les consumera, ils ne sauveront pas leur vie de la puissance de la flamme; ce n'est point une braise pour se chauffer, ni un feu pour s'asseoir devant. ¹⁵ Tels sont pour toi ceux pour qui tu t'es fatiguée; ceux avec qui tu trafiquas dès ta jeunesse: ils fuient chacun de son côté; il n'y a personne qui te sauve!

Accomplissement des prédictions

48 ¹ Ecoutez ceci, maison de Jacob, vous qui êtes appelés du non d'Israël, et qui êtes sortis de la source de Juda; vous qui jurez par le nom de Yahweh, et qui célébrez le Dieu d'Israël, mais sans sincérité ni droiture. ² Car ils tirent leur nom de la ville sainte; et ils s'appuient sur le Dieu d'Israël, dont le nom est Yahweh des armées. ³ Dès longtemps, j'ai annoncé les premières choses; elles sortirent de ma bouche; je les proclamai; soudain j'ai agi, et elles

sont arrivées. ⁴ Comme je savais que tu es dur, que ton cou est une barre de fer; et que ton front est d'airain, je t'ai annoncé tes choses il y a longtemps; ⁵ je te les ai déclarées avant qu'elles n'arrivent, de peur que tu ne dises: "Mon idole les a faites; mon dieu de bois ou de fonte les a ordonnées." ⁶ Tu l'as entendu; vois, tout s'est accompli; mais vous, ne le déclarerez-vous pas? Maintenant, je te fais entendre des choses nouvelles; cachées, que tu ne connais point. ⁷ C'est maintenant qu'elles sont créées, et non auparavant; jusqu'à ce jour, tu n'en avais point entendu parler, de peur que tu ne dises: "Voici, je le savais!" ⁸ Tu n'en as rien entendu, tu n'en as rien su; jamais ton oreille n'en a rien perçu, parce que je savais que tu es fout à fait infidèle, que ton nom est Prévaricateur dès le sein de ta mère. ⁹ A cause de mon nom, je retiens ma colère, et à cause de ma gloire, je patiente avec toi, pour ne pas t'exterminer. ¹⁰ Voici, je t'ai fondu, mais sans obtenir l'argent; je t'ai éprouvé au creuset de l'affliction. ¹¹ C'est pour l'amour de moi, pour l'amour de moi que je le fais; car comment mon nom serai t-il profané? Je ne donnerai pas ma gloire à un autre.

Cyrus délégué de Yahvé

¹² Ecoute-moi, Jacob, et toi, Israël, que j'ai appelé; C'est moi, moi qui suis le premier, moi aussi qui suis le dernier. ¹³ C'est aussi ma main qui a fondé la terre; et ma droite qui a étendu les cieux; c'est moi qui les appelle, et aussitôt ils se présentent. ¹⁴ Assemblez-vous tous et écoutez: qui d'entre eux a annoncé ces choses? -- Celui qu'aime Yahweh accomplira sa volonté dans Babel, et son bras sera contre les Chaldéens. -- ¹⁵ Moi, moi, j'ai parlé, et je l'ai appelé; je l'ai fait venir, et sa voie sera prospère. ¹⁶ Approchez-vous de moi, entendez ceci: Dès l'origine je n'ai point parlé en cachette; depuis que ces choses arrivent, je suis là; -- Et maintenant le Seigneur Yahweh m'envoie avec son Esprit. --

Retour sur le passé

¹⁷ Ainsi parle Yahweh, ton rédempteur, le Saint d'Israël: Moi, Yahweh, ton Dieu, le t'enseigne pour ton bien, je te conduis dans le chemin où tu dois marcher. ¹⁸ Oh! sois attentif à mes commandements, et ta paix sera comme un fleuve, ta justice comme les flots de la mer; ¹⁹ ta postérité sera comme le sable et le fruit de tes entrailles comme les grains de sable; son nom ne sera ni retranché ni effacé devant moi.

Sort de Babel

²⁰ Sortez de Babylone, fuyez les Chaldéens avec des cris de joie! Publiez-le, proclamez-le, faites-le savoir jusqu'à l'extrémité de la terre! Dites: "Yahweh a racheté son serviteur Jacob!" ²¹ Ils n'ont pas soif dans le désert où il les a conduits; Il fait couler pour eux l'eau du rocher; Il fend le rocher, et les eaux jaillissent!" ²² Il n'y a point de paix pour les méchants, dit

Yahweh.

Deuxième poème du Serviteur

49 ¹ Iles, entendez-moi peuples lointains, soyez attentifs! Yahweh m'a appelé dès le sein maternel, dès les entrailles de ma mère il a proclamé mon nom. ² Il a fait de ma bouche une épée tranchante; il m'a abrité sous l'ombre de sa main; il a fait de moi une flèche aiguë, Il m'a caché dans son carquois. ³ Et il m'a dit: "Tu es mon serviteur, Israël, en qui je me glorifierai." ⁴ Et moi j'ai dit: "En vain je me suis fatigué; inutilement, pour rien, j'ai consumé ma force; mais mon droit est auprès de Yahweh, et ma récompense auprès de mon Dieu." ⁵ Et maintenant Yahweh parle, lui qui m'a formé dès le sein de ma mère pour être son Serviteur. pour ramener à lui Jacob, et pour qu'Israël lui soit réuni. -- Et je suis honoré aux yeux de Yahweh, et mon Dieu est ma force. -- ⁶ Il a dit: "C'est peu que tu sois mon Serviteur; pour rétablir les tribus de Jacob et pour ramener les préservés d'Israël; je t'établirai lumière des nations, pour que mon salut arrive jusqu'aux extrémités de la terre." ⁷ Ainsi parle Yahweh, le rédempteur et le Saint d'Israël; à celui qui est méprisé, abominable au peuple; à l'esclave des tyrans: Des rois te verront et se lèveront, des princes, et ils se prosterneront, à cause de Yahweh qui est fidèle, et du Saint d'Israël qui t'a choisi. ⁸ Ainsi parle Yahweh: Au temps de la grâce je t'exauce, et au jour du salut, je te viens en aide; je t'ai gardé et établi alliance du peuple, pour relever le pays, pour partager les héritages dévastés; ⁹ pour dire aux captifs: "Sortez!" à ceux qui sont dans les ténèbres: "Venez à la lumière!" Ils pourront paître le long des chemins, et sur toute hauteur seront leurs pâturages;

Le retour des exilés

¹⁰ ils n'auront pas faim, ils n'auront pas soif; ni le sable brûlant, ni le soleil ne les atteindront. Car celui qui a pitié d'eux sera leur guide, et les conduira aux eaux jaillissantes. ¹¹ Je ferai de toutes mes montagnes des chemins, et mes routes seront relevées. ¹² En voici qui viennent de loin; en voici du septentrion et du couchant; et ceux-là du pays des Simm. ¹³ Cieux, poussez des cris de joie! terre, tressaille! Montagnes, éclatez en cris joyeux! Car Yahweh a consolé son peuple, et il a compassion de ses affligés.

Sion rebâtie et repeuplée

¹⁴ Sion disait: "Yahweh m'a abandonnée; le Seigneur m'a oubliée!" ¹⁵ Une femme oubliera-t-elle son nourrisson, n'aura-t-elle pas pitié du fruit de ses entrailles? Quand même les mères oublieraient, moi, je ne t'oublierai point! ¹⁶ Vois, je t'aie gravée sur la paume de mes mains; tes murs sont toujours devant mes yeux. ¹⁷ Tes fils accourent; ceux qui t'avaient détruite et dévastée s'éloignent de toi. ¹⁸ Lève les yeux autour de toi et regarde: ils se rassemblent tous, ils viennent à toi. je suis vivant, -- oracle de Yahweh, tu te revêtiras d'eux tout comme

d'une parure, tu t'en ceindras comme d'une ceinture de fiancée.¹⁹ Car tes ruines, tes déserts, ton pays dévasté, tout cela maintenant sera trop étroit pour tes habitants; et ceux qui te dévoreraient se sont éloignés.²⁰ Alors ils diront à tes oreilles, tes fils, dont tu étais privée: "L'espace est trop étroit pour moi; fais-moi de la place pour que je puisse habiter."²¹ Et tu diras en ton coeur: "Qui m'a enfanté ceux-ci? J'étais privée d'enfants, stérile, bannie et répudiée; et ceux-ci, qui les a élevés? Voici que j'étais restée seule; ceux-ci, où étaient-ils? "

Les nations au service du peuple de Yahvé

²² Ainsi parle le Seigneur Yahweh: Voici que je lèverai ma main vers les nations, que je dresserai mon étendard vers les peuples; et ils ramèneront tes fils entre leurs bras, et ils rapporteront tes filles sur leurs épaules.²³ Des rois seront tes nourriciers, et leurs princesses tes nourrices; ils se prosterneront devant toi la face contre terre, et ils lècheront la poussière de tes pieds; et tu sauras que je suis Yahweh, et que ceux qui espèrent en moi ne seront pas confondus.

Yahvé et le butin du tyran

²⁴ Mais arrachera-t-on au puissant sa proie, et les justes qu'on a faits captifs échapperont-ils?²⁵ Ainsi parle Yahweh: Même la proie du puissant lui sera arrachée, et la proie du violent lui échappera. Tes adversaires, moi, je les combattrai; tes fils, moi, je les sauverai.²⁶ Je ferai manger à tes oppresseurs leur propre chair, ils s'enivreront de leur sang comme d'un vin nouveau; et toute chair saura que moi, Yahweh, je suis ton Sauveur, et que ton rédempteur est le Puissant de Jacob!

La répudiation d'Israël est justifiée mais non définitive

⁵⁰ ¹ Ainsi parle Yahweh: Où est la lettre de divorce de votre mère, par laquelle je l'ai répudiée? Ou bien, quel est celui de mes créanciers auquel je vous ai vendus? C'est à cause de vos iniquités que vous avez été vendus, à cause de vos péchés que votre mère a été renvoyée.² Je suis venu: pourquoi n'y avait-il personne? J'ai appelé: pourquoi personne n'a-t-il répondu? Ma main est elle donc trop courte pour délivrer, ou bien n'ai-je pas assez de force pour sauver? Voici que, par ma menace, je dessèche la mer, je change les fleuves en désert; leurs poissons pourrissent faute d'eau, et ils périssent de soif.³ Je revêts les cieux d'obscurité, et je les couvre d'un sac.

Troisième poème du Serviteur

⁴ Le Seigneur Yahweh m'a donné la langue des disciples, pour que je sache fortifier par ma parole celui qui est abattu. Il éveille, chaque matin, il éveille mon oreille, pour que j'écoute en

disciple. ⁵ Le Seigneur Yahweh m'a ouvert l'oreille! et moi, je n'ai pas résisté, je ne me suis pas retiré en arrière. ⁶ J'ai livré mon dos à ceux qui me frappaient, et mes joues à ceux qui m'arrachaient la barbe; je n'ai pas dérobé mon visage aux outrages et aux crachats. ⁷ Le Seigneur Yahweh m'est venu en aide; c'est pourquoi l'outrage ne m'a point abattu; c'est pourquoi j'ai rendu ma face semblable à un caillou; et je savais que je ne serais pas confondu. ⁸ Il est proche, celui qui me justifie: qui plaidera contre moi? Comparaissons ensemble! Qui est mon adversaire: qu'il s'approche de moi! ⁹ Le Seigneur Yahweh m'est venu en aide: qui est-ce qui me condamnerait? Ah! ils tomberont tous en lambeaux comme un vêtement; la teigne les dévorera ¹⁰ Qui d'entre vous craint Yahweh, et écoute la voix de son Serviteur? Quiconque marche dans les ténèbres, privé de lumière, qu'il se confie dans le nom de Yahweh, et qu'il s'appuie sur son Dieu! ¹¹ Mais vous tous qui allumez un feu, et qui vous armez de flèches embrasées, allez dans les flammes de votre feu, et au milieu des flèches que vous avez enflammées! C'est par ma main que ces choses vous arriveront; vous serez couchés dans la douleur!

La délivrance est certaine

51 ¹ Entendez-moi, vous qui poursuivez la justice, vous qui cherchez Yahweh; considérez le rocher d'où vous avez été taillés et la carrière d'où vous avez été tirés. ² Considérez Abraham, votre père, et Sara qui vous a enfantés; car je l'appelai quand il était seul, et je l'ai béni et multiplié. ³ Car Yahweh a consolé Sion, et il a consolé toutes ses ruines. Il a fait de son désert un Eden. et de sa solitude un jardin de Yahweh; On y trouvera la joie et l'allégresse, les actions de grâces et le bruit des chants. ⁴ Sois attentif à ma voix, ô mon peuple; ô ma nation, prête-moi l'oreille! Car la loi sortira de moi, et j'établirai mon commandement pour être la lumière des peuples. ⁵ Ma justice est proche, mon salut va paraître, et mon bras jugera les peuples; les îles espèrent en moi et se confient dans mon bras. ⁶ Levez vos yeux vers le ciel, et abaissez vos regards sur la terre; car les cieux se dissiperont comme une fumée, et ta terre tombera en lambeaux comme un vêtement; et ses habitants périront de même. Mais mon salut durera éternellement, et ma justice ne périra pas. ⁷ Entendez-moi, vous qui connaissez la justice, ô peuple qui as ma loi dans ton coeur: Ne craignez pas les injures des hommes, et ne vous effrayez pas de leurs outrages! ⁸ Car la teigne les dévorera comme un vêtement, et la gerce les rongera comme la laine. Mais ma justice subsistera a jamais, et mon salut jusqu'aux siècles des siècles.

Le réveil du bras de Yahvé

⁹ Réveille-toi, réveille-toi, revêts-toi de force; bras de Yahweh! Réveille-toi comme aux jours anciens, comme aux âges d'autrefois. N'est-ce pas toi qui taillas en pièces Rahab, qui transperças le dragon? ¹⁰ N'est-ce pas toi qui desséchas la mer, les eaux du grand abîme; qui fis des profondeurs de la mer un chemin, pour faire passer les rachetés? ¹¹ Ainsi les rachetés de Yahweh reviendront; Ils viendront dans Sion avec des cris de joie; une allégresse

éternelle couronnera leur tête, la joie et l'allégresse les envahiront; la douleur et le gémissement s'enfuiront.

Pourquoi craindre les hommes

¹² C'est moi, c'est moi qui vous console. Qui es-tu pour craindre un homme mortel, un fils d'homme qui passe comme l'herbe; ¹³ pour oublier Yahweh, ton Créateur, qui a étendu les cieux et fondé la terre, et pour trembler perpétuellement, tout le jour, devant la fureur du tyran, lorsqu'il se prépare à te détruire? Et où est-elle ta fureur du tyran? ¹⁴ Bientôt celui qui est courbé sera délié; il ne mourra pas dans la fosse, et son pain ne lui manquera pas. ¹⁵ Moi, je suis Yahweh, ton Dieu, qui soulève la mer, et ses flots mugissent! Yahweh des armées est son nom. ¹⁶ J'ai mis mes paroles dans ta bouche, et je t'ai couvert de l'ombre de ma main, pour planter des cieux et fonder une terre, et pour dire à Sion: "Tu es mon peuple!"

De Sion la coupe de la colère de Yahvé

¹⁷ Réveille-toi, réveille-toi, lève-toi, Jérusalem, qui as bu de la main de Yahweh la coupe de sa colère, qui as bu, qui as vidé le calice d'étourdissement! ¹⁸ Pas un qui l'ait guidée, de tous les fils qu'elle avait enfantés. Pas un qui l'ait prise par la main, de tous les fils qu'elle avait élevés. ¹⁹ Ces deux malheurs t'ont frappée -- qui t'adressera des paroles de pitié? -- La dévastation et la ruine, la famine et l'épée - comment te consolerais-tu? ²⁰ Tes fils, épuisés de force, sont gisants au coin de toutes les rues, comme une antilope dans le filet du chasseur, ivre, de la fureur de Yahweh, de la menace de ton Dieu. ²¹ C'est pourquoi, entends ceci, malheureuse, enivrée, mais non de vin! ²² Ainsi parle ton Seigneur Yahweh, ton Dieu, qui défend son peuple; Voici que j'ai ôté de ta main la coupe d'étourdissement, le calice de ma colère; tu ne les boiras plus désormais. ²³ Je les mettrai dans la main de tes persécuteurs de ceux qui tu disaient: "Courbe-toi, que nous passions!" Et tu faisais de ton dos comme un sol, comme une rue pour les passants!

Libération imminente du peuple de Yahvé

⁵² ¹ Réveille-toi, réveille-toi, revêts ta force, Sion! Revêts tes habits de fête, Jérusalem, ville sainte! Car l'incirconcis et l'impur n'entreront plus chez toi désormais. ² Secoue ta poussière, relève-toi, assieds-toi, Jérusalem; détache les chaînes de ton cou, captive, fille de Sion! ³ Car ainsi parle Yahweh: Vous avez été vendus pour rien, et sans argent vous serez rachetés! ⁴ Car ainsi parle le Seigneur Yahweh: Mon peuple descendit jadis en Egypte pour y séjourner puis Assur l'opprima sans cause. ⁵ Et maintenant qu'ai-je à faire ici? -- oracle de Yahweh, puisque mon peuple a été enlevé sans droit? Ses tyrans poussent des hurlements, -- oracle de Yahweh et sans cesse, tout le jour, mon nom est outragé. ⁶ C'est pourquoi mon peuple

connaîtra mon nom; oui, il saura en ce jour que c'est moi qui dis: "Me voici!" ⁷ Ou'ils sont beaux sur les montagnes les pieds du messager; qui publie la bonne nouvelle de la paix; de celui qui annonce le bonheur, qui publie le salut; de celui qui dit à Sion: "Ton Dieu règne!" ⁸ La voix de tes sentinelles! Elles élèvent la voix, elles poussent ensemble des cris d'allégresse, car elles voient de leurs yeux le retour de Yahweh en Sion. ⁹ Eclatez ensemble en cris de joie, ruines de Jérusalem! Car Yahweh a consolé son peuple, il a racheté Jérusalem. ¹⁰ Yahweh a découvert le bras de sa sainteté, aux yeux de toutes les nations; et toutes les extrémités de la terre verront le salut de notre Dieu. ¹¹ Partez, partez, sortez de là; ne touchez rien d'impur! Sortez du milieu d'elle; purifiez vous; vous qui portez les vases de Yahweh. ¹² Car vous ne sortirez pas avec précipitation; et vous ne vous en irez pas en fuyant; car Yahweh marche devant vous, et le Dieu d'Israël est votre arrière garde!

Quatrième poème du Serviteur

¹³ Voici que mon Serviteur prospérera; il grandira, il sera exalté, souverainement élevé. ¹⁴ De même que beaucoup ont été dans la stupeur en le voyant, -- tant il était défiguré, son aspect n'étant plus celui d'un homme, ni son visage celui des enfants des hommes, -- ¹⁵ ainsi il fera tressaillir des nations nombreuses. Devant lui les rois fermeront la bouche; car ils verront ce qui ne leur avait pas été raconté, et ils apprendront ce qu'ils n'avaient pas entendu.

53 ¹ Qui a cru ce que nous avons entendu, et à qui le bras de Yahweh a-t-il été révélé? ² Il s'est élevé devant lui comme un frêle arbrisseau; comme un rejeton qui sort d'une terre desséchée; il n'avait ni forme ni beauté pour attirer nos regards, ni apparence pour exciter notre amour. ³ Il était méprisé et abandonné des hommes, homme de douleurs et familier de la souffrance, comme un objet devant lequel on se voile la face; en butte au mépris, nous n'en faisons aucun cas. ⁴ Vraiment c'était nos maladies qu'il portait, et nos douleurs dont il s'était chargé; et nous, nous le regardions comme un puni, frappé de Dieu et humilié. ⁵ Mais lui, il a été transpercé à cause de nos péchés, broyé à cause de nos iniquités; le châtiment qui nous donne la paix a été sur lui, et c'est par ses meurtrissures que nous sommes guéris. ⁶ Nous étions tous errants comme des brebis, chacun de nous suivait sa propre voie; et Yahweh a fait retomber sur lui l'iniquité de nous tous. ⁷ On le maltraite, et lui se soumet et n'ouvre pas la bouche, semblable à l'agneau qu'on mène à la tuerie, et à la brebis muette devant ceux qui la tondent; il n'ouvre point la bouche. ⁸ Il a été enlevé par l'oppression et le jugement, et, parmi ses contemporains, qui a pensé qu'il était retranché de la terre des vivants, que la plaie le frappait à cause des péchés de mon peuple? On lui a donné son sépulcre avec les méchants, et dans sa mort il est avec le riche, alors qu'il n'a pas commis d'injustice, et qu'il n'y a pas de fraude dans sa bouche. ¹⁰ Il a plu à Yahweh de le briser par la souffrance; mais quand son âme aura offert le sacrifice expiatoire, il verra une postérité, il prolongera ses jours, et le dessein de Yahweh prospérera dans ses mains. ¹¹ A cause des souffrances de son âme, il verra et se rassasiera. Par sa connaissance le juste, mon Serviteur, justifiera beaucoup d'hommes, et lui-même se chargera de leurs iniquités. ¹² C'est pourquoi je lui donnerai sa part parmi les grands; il partagera le butin avec les forts. Parce

qu'il a livré son âme à la mort et qu'il a été compté parmi les malfaiteurs; et lui-même a porté la faute de beaucoup, et il intercédéra pour les pécheurs.

La Jérusalem future

54 ¹ Pousse des cris de joie, stérile, qui n'enfantais pas; éclate de joie et d'allégresse, toi qui n'as pas été en travail, car les fils de la délaissée sont plus nombreux que les fils de celle qui avait un époux, dit Yahweh. ² Elargis l'espace de la tente; qu'on déploie les tentures de ta demeure; ne les retiens pas, allonge tes cordages, et affermis tes pieux! ³ Car tu te répandras à droite et à gauche, et ta postérité prendra possession des nations; et peuplera les villes désertes. ⁴ Ne crains point, car tu ne seras pas confondue; n'aie point honte, car tu n'auras pas à rougir; car tu oublieras la honte de ta jeunesse, et tu ne te souviendras plus de l'opprobre de ton veuvage. ⁵ Car ton époux, c'est ton Créateur; Yahweh des armées est son nom; et ton Rédempteur est le Saint d'Israël; il s'appelle le Dieu de toute la terre. ⁶ Car comme une femme délaissée et affligée, Yahweh te rappelle comme une épouse de la jeunesse qui a été répudiée, dit ton Dieu. ⁷ Un instant, un moment, je t'ai abandonnée, mais avec une grande miséricorde je te rassemble. ⁸ Dans une effusion de ma colère, je t'ai caché un moment mon visage, mais avec un amour éternel j'ai compassion de toi, dit ton Rédempteur, Yahweh. ⁹ Il en sera pour moi comme des eaux de Noé, lorsque je jurai que les eaux de Noé ne se répandraient plus sur la terre: ainsi j'ai juré de ne plus m'irriter contre toi; et de ne plus te menacer. ¹⁰ Quand les montagnes se retireraient; et que les collines seraient ébranlées, mon amour ne se retirerait pas de toi, et mon alliance de paix ne sera point ébranlée, dit celui qui a compassion de toi, Yahweh. ¹¹ Malheureuse, battue de la tempête, sans consolation, voici que je coucherai tes pierres dans l'antimoine, et que je te fonderai sur des saphirs; ¹² je ferai tes créneaux de rubis, tes portes d'escarboucles, et toute ton enceinte de pierres précieuses. ¹³ Tous tes fils seront disciples de Yahweh tes fils jouiront d'une grande paix. ¹⁴ Tu seras affermie sur la justice; loin de toi l'angoisse, car tu n'as rien à redouter; la frayeur, car elle n'approchera pas de toi. ¹⁵ Si une ligue se forme, cela ne viendra pas de moi; qui s'est ligué contre toi? Il tombera devant toi. ¹⁶ Voici que moi, j'ai créé le forgeron, qui souffle sur les charbons ardents, et qui en retire l'arme qu'il doit travailler, et c'est moi qui ai créé le devastateur pour la détruire. ¹⁷ Toute arme forgée contre toi sera sans effet, et toute langue qui s'élèvera pour contester avec toi, tu la condamneras. Tel est l'héritage des fils de Yahweh; telle est la justice qui leur viendra de moi -- oracle de Yahweh.

Le salut gracieusement offert

55 ¹ O vous tous qui avez soif, venez aux eaux, vous-mêmes qui n'avez pas d'argent; venez, achetez du blé et mangez; venez, achetez sans argent, et sans rien donner en échange, du vin et du lait. ² Pourquoi dépenser de l'argent pour ce qui n'est pas du pain, votre travail

pour ce qui ne rassasie pas? Ecoutez-moi donc, et mangez ce qui est bon, et que votre âme se délecte de mets succulents. ³ Prêtez l'oreille et venez à moi; écoutez, et que votre âme vive; et je conclurai avec vous un pacte éternel; vous accordant les grâces assurées à David. ⁴ Voici que je l'ai établi témoin auprès des peuples, prince et dominateur des peuples. ⁵ Voici que tu appelleras la nation que tu ne connaissais pas, et les nations qui ne te connaissaient pas accourront à toi, à cause de Yahweh, ton Dieu. et du Saint d'Israël, parce qu'il t'a glorifié! ⁶ Cherchez Yahweh, pendant qu'on peut le trouver; Invoquez-le, tandis qu'il est près. ⁷ Que le méchant abandonne sa voie, et le criminel ses pensées; qu'il revienne à Yahweh, et il lui fera grâce; à notre Dieu, car il pardonne largement, ⁸ Car mes pensées ne sont pas vos pensées, et vos voies ne sont pas mes voies, -- oracle de Yahweh. ⁹ Autant les cieux sont élevés au-dessus de la terre, autant mes voies sont élevées au-dessus de vos voies et mes pensées au-dessus de vos pensées. ¹⁰ Comme la pluie et la neige descendent du ciel et n'y retournent pas, qu'elles n'aient abreuvé et fécondé la terre et qu'elles ne l'aient fait germer, qu'elles n'aient donné la semence au semeur; et le pain à celui qui mange; ¹¹ ainsi en est-il de ma parole qui sort de ma bouche elle ne revient pas à moi sans effet, mais elle exécute ce que j'ai voulu, et accomplit ce pour quoi je l'ai envoyée. ¹² Car vous sortirez pleins de joie, et vous serez conduits en paix; les montagnes et les collines, à votre vue, éclateront de joie, et tous les arbres de la campagne applaudiront. ¹³ Au lieu de l'épine s'élèvera le cyprès, et au lieu de la ronce croîtra le myrte; Ce sera pour Yahweh un honneur, un monument éternel qui ne sera pas détruit.

Isaïe (CP) 45

Citations de
DS 502-522:

Magistère

Catéchisme:
[476](#) [496](#) [499](#)

Catechismus:
[476](#) [496](#)

**Citations de
DS 525-533:**

Magistère

Catéchisme:

[192](#) [245](#) [253](#) [254](#) [255](#)

Catechismus:

[194](#) [245](#) [253](#) [254](#) [255](#)

**Citations de
DS 534-539:**

Magistère

Catéchisme:
[192 650](#)

Catechismus:
[194 650](#)

Citations de
DS 540:

Magistère

Catéchisme:
[192](#)

Catechismus:
[194](#)

Citations de
DS 541:

Magistère

Catéchisme:
[192](#)

Catechismus:
[194](#)

Citations de
DS 553-559:

Magistère

Gaudium et Spes:
[22](#)

Catéchisme:
[475](#)

Catechismus:
[475](#)

Citations de
DS 571-573:

Magistère

Catéchisme:
499

Deuxième Épître

aux Thessaloniens

Préambule

Adresse et salutation

1 ¹ Paul, Sylvain et Timothée, à l'Eglise des Thessaloniens réunie en Dieu notre Père et en Jésus-Christ le Seigneur: ² à vous grâce et paix de la part de Dieu notre Père et du Seigneur Jésus-Christ!

Action de grâce - la 'manifestation du Seigneur'

³ Nous devons rendre à Dieu de continuelles actions de grâces pour vous, frères, ainsi qu'il est juste, parce que votre foi fait de grands progrès, et que votre charité les uns pour les autres s'accroît de plus en plus. ⁴ Aussi nous-mêmes dans les Eglises de Dieu tirons-nous gloire de vous, à cause de votre constance et de votre fidélité au milieu de toutes les persécutions et de toutes les tribulations que vous avez à supporter.

⁵ Elles sont une preuve du juste jugement de Dieu, que vous serez jugés dignes du royaume de Dieu, pour lequel vous souffrez. ⁶ N'est-il pas juste en effet devant Dieu de rendre l'affliction à ceux qui vous affligent, ⁷ et de vous donner, à vous qui êtes affligés, le repos avec nous, au jour où le Seigneur Jésus apparaîtra du ciel avec les messagers de sa puissance, ⁸ au milieu d'une flamme de feu, pour faire justice de ceux qui ne connaissent pas Dieu et de ceux qui n'obéissent pas à l'Evangile de notre Seigneur Jésus. ⁹ Ils subiront la peine d'une perdition éternelle, loin de la face du Seigneur et de l'éclat de sa puissance, ¹⁰ au jour où il viendra pour être glorifié dans ses saints et reconnu admirable en tous ceux qui auront cru. - Pour vous, vous avez cru au témoignage que nous avons rendu devant vous.

¹¹ Dans cette attente, nous prions constamment pour vous, afin que Dieu vous rende dignes de sa vocation et qu'il réalise efficacement toute bonne volonté de faire le bien et l'exercice de votre foi, ¹² en sorte que le nom de notre Seigneur Jésus soit glorifié en vous, et vous en lui, par la grâce de notre Dieu et du Seigneur Jésus-Christ.

I. Dogmatique

La venue du Seigneur n'est pas nécessairement imminente

² ¹ En ce qui concerne l'avènement de notre Seigneur Jésus-Christ et notre réunion avec lui, nous vous prions, frères, ² de ne pas vous laisser ébranler facilement dans vos sentiments, ni alarmer, soit par quelque esprit, soit par quelque parole ou lettre supposées venir de nous, comme si le jour du Seigneur était imminent.

Les signes précurseurs

³ Que personne ne vous égare d'aucune manière; car auparavant viendra l'apostasie, et se manifestera l'homme de péché, le fils de la perdition, ⁴ l'adversaire qui s'élève contre tout ce qui est appelé Dieu ou honoré d'un culte, jusqu'à s'asseoir dans le sanctuaire de Dieu, et à se présenter comme s'il était Dieu. ⁵ Ne vous souvenez-vous pas que je vous disais ces choses, lorsque j'étais encore chez vous? ⁶ Et maintenant vous savez ce qui le retient, pour qu'il se manifeste en son temps. ⁷ Car le mystère d'iniquité s'opère déjà, mais seulement jusqu'à ce que celui qui le retient encore paraisse au grand jour.

L'anéantissement de l'impie

⁸ Et alors se découvrira l'impie, que le Seigneur (Jésus) exterminera par le souffle de sa bouche, et anéantira par l'éclat de son avènement. ⁹ Dans son apparition cet impie sera, par la puissance de Satan, accompagné de toutes sortes de miracles, de signes et de prodiges mensongers, ¹⁰ avec toutes les séductions de l'iniquité, pour ceux qui se perdent, parce qu'ils n'ont pas ouvert leur cœur à l'amour de la vérité qui les eût sauvés. ¹¹ C'est pourquoi Dieu leur envoie des illusions puissantes qui les feront croire au mensonge, ¹² en sorte qu'ils tombent sous son jugement tous ceux qui ont refusé leur foi à la vérité, et ont au contraire pris plaisir à l'injustice.

II. Morale

Action de grâce

¹³ Pour nous, nous devons rendre à Dieu de continuelles actions de grâces pour vous, frères bien-aimés du Seigneur, de ce que Dieu vous a choisis dès le commencement pour vous

sauver par la sanctification de l'Esprit et par la foi en la vérité. ¹⁴ C'est à quoi il vous a appelés par notre prédication de l'Évangile, pour vous faire acquérir la gloire de notre Seigneur Jésus-Christ.

Appel à la persévérance

¹⁵ Ainsi donc, frères, demeurez fermes et gardez les enseignements que vous avez reçus, soit de vive voix, soit par notre lettre.

Prière

¹⁶ Que notre Seigneur Jésus-Christ lui-même, que Dieu notre Père, qui nous a aimés et nous a donné par sa grâce une consolation éternelle et une bonne espérance, ¹⁷ console vos cœurs et vous affermisse en toute bonne oeuvre et bonne parole!

Demande de prières

³ ¹ Au reste, frères, priez pour nous, afin que la parole du Seigneur poursuive sa course et soit en honneur, comme elle l'est chez vous, ² afin que nous soyons délivrés des hommes fâcheux et pervers; car la foi n'est pas le partage de tous.

Confiance en l'aide du Seigneur

³ Mais le Seigneur est fidèle, il vous affermira et vous préservera du mal. ⁴ Nous avons en vous cette confiance dans le Seigneur, que vous faites et que vous ferez ce que nous vous prescrivons. ⁵ Que le Seigneur dirige vos cœurs dans l'amour de Dieu et la patience du Christ!

La loi du travail

⁶ Nous vous enjoignons, frères, au nom de notre Seigneur Jésus-Christ, de vous séparer de tout frère qui vit d'une façon déréglée, et non selon les instructions reçues de nous. ⁷ Vous savez vous-mêmes ce que vous devez faire pour nous imiter; car nous n'avons rien eu de déréglé parmi vous. ⁸ Nous n'avons mangé gratuitement le pain de personne; mais nous avons été nuit et jour à l'oeuvre, dans la fatigue et la peine, pour n'être à charge à aucun de vous. ⁹ Ce n'est pas que nous n'en eussions le droit; mais nous voulions vous donner en nous-mêmes un exemple à imiter. ¹⁰ Aussi bien, lorsque nous étions chez vous, nous vous déclarions que si quelqu'un ne veut pas travailler, il ne doit pas manger non plus. ¹¹ Cependant nous apprenons qu'il y a parmi vous des gens déréglés, qui ne travaillent pas,

mais qui ne s'occupent que de choses vaines. ¹² Nous les invitons et nous les exhortons par le Seigneur Jésus-Christ, de travailler paisiblement pour manger un pain qui leur appartienne.

¹³ Pour vous, frères, ne vous laissez pas de faire le bien.

Contre les délinquants

¹⁴ Et si quelqu'un n'obéit pas à l'ordre donnée par cette lettre, notez-le, et, pour le confondre, ne le fréquentez plus. ¹⁵ Ne le considérez pourtant pas comme un ennemi, mais avertissez-le comme un frère.

CONCLUSION

Voeux

¹⁶ Que le Seigneur de la paix vous donne lui-même la paix en tout temps, de toute manière! Que le Seigneur soit avec tous!

Salutation

¹⁷ La salutation est de ma propre main, à moi Paul; c'est là ma signature dans toutes les lettres: c'est ainsi que j'écris.

¹⁸ Que la grâce de Notre Seigneur Jésus-Christ soit avec vous tous!

2Thessaloniens (CP) 1

Sophonie (CP) 1

Sophonie

Titre

1 ¹ La parole de Yahweh qui fut adressée à Sophonie, fils de Chusi, fils de Godolias, fils d'Amarias, fils d'Ezéchias, dans les jours de Josias, fils d'Amon, roi de Juda.

Prélude; jugement général

2 J'enlèverai tout de dessus la face de la terre, -oracle de Yahweh;

3 j'enlèverai les hommes et les bêtes, j'enlèverai les oiseaux du ciel et les poissons de la mer, et les scandales avec les impies, et j'exterminerai l'homme de dessus la face de la terre, - oracle de Yahweh.

Contre les cultes étrangers

4 Et j'étendrai ma main sur Juda, et sur tous les habitants de Jérusalem, et j'exterminerai de ce lieu le reste de Baal, le nom de ses ministres en même temps que les prêtres;

5 et ceux qui se prosternent sur les toits, devant l'armée des cieux; et ceux qui se prosternent en faisant serment à Yahweh, tout en jurant par leur roi;

6 et ceux qui se détournent de Yahweh, qui ne cherchent pas Yahweh, et ne se soucient pas de lui.

7 Silence devant le Seigneur Yahweh! Car le jour de Yahweh est proche; car Yahweh a préparé un sacrifice, il a consacré ses invités.

Contre les grands de la cour

8 Et il arrivera: Au jour du sacrifice de Yahweh, je châtierai les princes, et les fils de roi, et tous ceux qui revêtent des vêtements étrangers.

9 Et je châtierai en ce jour-là tous ceux qui sautent par-dessus le seuil, qui remplissent de violence et de fraude la maison de leur maître.

Contre les commerçants de Jérusalem

10 Et il arrivera en ce jour-là, oracle de Yahweh: De la porte des poissons retentiront des cris, de la seconde ville des gémissements, et des collines un grand fracas.

11 Gémissiez, habitants du Mortier, car tout le peuple chananéen est anéanti, tous ceux qui sont chargés d'argent sont exterminés.

Contre les sceptiques

12 Et il arrivera en ce temps-là: Je fouillerai Jérusalem avec des lanternes, et je châtierai les hommes figés sur leur lie, qui disent en leur coeur: " Yahweh ne fait ni bien ni mal! "

13 Leurs biens seront livrés, au pillage, et leurs maisons à la dévastation; ils bâtiront des maisons, et ils n'y habiteront point; ils planteront des vignes, et ils n'en boiront pas le vin.

Le jour de Yavhé

14 Il est proche le grand jour de Yahweh, il est proche, il vient en toute hâte! On l'entend venir, le jour de Yahweh! L'homme brave y poussera des cris amers.

15 C'est un jour de fureur que ce jour-là, un jour d'angoisse et d'affliction, un jour de désolation et de ruine, un jour de ténèbres et d'obscurité, un jour de nuages et d'épais brouillards,

16 un jour de trompette et d'alarme, sur les villes fortes et les créneaux élevés,

17 Je mettrai les hommes dans la détresse, et ils marcheront comme des aveugles, parce qu'ils ont péché contre Yahweh; leur sang sera répandu comme la poussière; et leur chair comme du fumier.

18 Ni leur argent, ni leur or ne pourront les délivrer; au jour de la fureur de Yahweh; par le feu de sa jalousie, toute la terre sera dévorée; car il fera une destruction totale, une ruine soudaine, de tous les habitants de la terre.

Appel à la conversion

2¹ Recueillez-vous, rentrez en vous-mêmes, race sans pudeur,

2 avant que le décret ait enfanté, que le jour ait passé comme la paille; avant que vienne sur vous l'ardeur de la colère de Yahweh, avant que vienne sur vous le jour de la colère de Yahweh.

3 Cherchez Yahweh, vous tous humbles du pays, qui avez pratiqué sa loi; recherchez la justice, recherchez l'humilité. Peut-être serez-vous à l'abri au jour de la colère de Yahweh!...

Contre les Philistins

4 Car Gaza sera abandonnée, et Ascalon réduite en désert; on chassera Azot en plein midi, et Accaron sera déracinée.

⁵ Malheur aux habitants de la région de la mer, à la nation des Crétois! La parole de Yahweh est prononcée contre vous, Chanaan, terre des Philistins. " Et je te détruirai en sorte qu'il ne te reste plus d'habitants. "

⁶ La région de la mer deviendra des pâturages, des grottes de bergers et des parcs de moutons.

⁷ Ce sera un territoire pour le reste de la maison de Juda, ils y paîtront leurs troupeaux; le soir, ils prendront leur gîte dans les maisons d'Ascalon, car Yahweh, leur Dieu, les visitera et les rétablira.

Contre Moab et Ammon

⁸ J'ai entendu les insultes de Moab, et les outrages des fils d'Ammon, qui insultaient mon peuple, et s'agrandissaient aux dépens de ses frontières.

⁹ C'est pourquoi, je suis vivant, - oracle de Yahweh des armées, le Dieu d'Israël Moab sera comme Sodome, et les fils d'Ammon comme Gomorrhe: un lieu livré aux orties, une carrière de sel, un désert à jamais. Le reste de mon peuple le pillera, et ce qui demeurera de ma nation, les aura en héritage.

¹⁰ Cela leur arrivera pour leur orgueil, parce qu'ils ont été méprisants et insolents, contre le peuple de Yahweh des armées.

¹¹ Yahweh sera un objet de terreur pour eux, car il anéantira tous les dieux de la terre; et devant lui se prosterneront, chacun de son lieu, les habitants de toutes les îles des nations.

Contre l'Ethiopie

¹² Vous aussi, Ethiopiens!... Ils seront transpercés par mon épée.

Contre l'Assyrie

¹³ Il étendra aussi sa main contre le nord, il détruira Assur, et il fera de Ninive une solitude, aride comme le désert.

¹⁴ Au milieu d'elle prendront leur gîte des troupeaux, des animaux de toute espèce; même le pélican, même le hérisson se logeront sur ses chapiteaux; on entendra des chants dans les fenêtres, la désolation sera sur le seuil, car on a mis à nu les boiseries de cèdres.

¹⁵ C'est là la ville joyeuse, assise avec assurance, qui disait en son coeur: " Moi, et rien que moi! " Comment est-elle devenue un désert, une demeure pour les bêtes? Quiconque passera sur elle sifflera et agitera la main.

Contre les chefs de la nation

³ ¹ Malheur à la rebelle et à la souillée, à la ville d'oppression !

² Elle n'a écouté aucune voix, elle n'a point accepté d'avertissement; elle ne s'est pas confiée

en Yahweh, elle ne s'est point approchée de son Dieu.

³ Ses princes au milieu d'elle sont des lions rugissants, ses juges des loups du soir, qui ne gardent rien pour le matin.

⁴ Ses prophètes sont des fanfarons, des hommes perfides; ses prêtres profanent les choses saintes, ils violent la loi.

⁵ Yahweh est juste au milieu d'elle, il ne fait rien d'inique; chaque matin il produit son jugement, pour donner la lumière, sans jamais y manquer! mais l'impie ne connaît point de honte!

Vains avertissements

⁶ J'ai exterminé des nations; leurs tours ont été détruites; j'ai désolé leurs rues, si bien qu'on n'y passe plus; leurs villes ont été dévastées, si bien qu'il n'y reste personne, aucun habitant.

⁷ Je disais: " Au moins tu me craindras, tu accepteras l'avertissement; et sa demeure ne sera pas détruite, selon tout ce que j'ai décidé à son égard. " Mais ils n'ont été que plus empressés à pervertir toutes leurs actions.

⁸ C'est pourquoi attendez-moi, oracle de Yahweh, pour le jour où je me lèverai pour le butin! Car mon arrêt est que j'assemble les nations, que je rassemble les royaumes pour verser sur eux ma fureur, toute l'ardeur de ma colère. Car par le feu de ma jalousie, toute la terre sera dévorée.

Conversion des peuples

⁹ Car alors je donnerai aux peuples des lèvres pures, afin qu'ils invoquent tous le nom de Yahweh, et le servent d'un commun accord.

¹⁰ D'au delà des fleuves de l'Ethiopie, mes adorateurs, mes dispersés, apporteront mon offrande.

¹¹ En ce jour-là, tu n'auras plus à rougir de toutes tes actions par lesquelles tu as péché contre moi; car alors j'ôterai du milieu de toi ceux qui se réjouissaient avec arrogance; et tu ne t'enorgueilliras plus désormais, sur ma montagne sainte.

¹² je laisserai au milieu de toi un peuple humble et petit, qui se confiera au nom de Yahweh.

¹³ Le reste d'Israël ne commettra pas l'iniquité, il ne dira pas de mensonge, et il ne se trouvera plus dans leur bouche de langue trompeuse. Car ils paîtront et se reposeront, sans que personne les trouble.

Psaume d'allégresse

¹⁴ Pousse des cris de joie, fille de Sion! Pousse des cris d'allégresse, Israël! Réjouis-toi et triomphe de tout ton cœur, fille de Jérusalem! Yahweh a retiré les jugements portés contre toi, il a détourné ton ennemi.

¹⁵ Le roi d'Israël, Yahweh, est au milieu de toi; tu ne verras plus le malheur!

¹⁶ En ce jour-là. on dira à Jérusalem: Ne crains point, Sion, que tes mains ne s'affaissent

point!

17 Yahweh, ton Dieu, est au milieu de toi, un vaillant sauveur! Il fera éclater sa joie à cause de toi; il se taira dans son amour; il tressaillera à cause de toi avec des cris de joie.

18 Je rassemblerai ceux qui sont dans la tristesse, privés des fêtes solennelles; car ils étaient des tiens, l'opprobre pèse sur eux.

Le retour des dispersés

19 Voici que j'en finirai, en ce temps-là, avec tous tes oppresseurs; je sauverai celle qui boite, et je recueillerai la rejetée, et je les ferai glorieux et renommés dans tous les pays où ils ont été honnis.

20 En ce temps-là, je vous ramènerai; et, au temps où je vous rassemblerai, je vous ferai renommés et glorieux, chez tous les peuples de la terre, quand je ferai cesser votre captivité à vos yeux, dit Yahweh.

Sophonie (CP) 1

Luc (CP) 7

7 ¹ Quand il eut achevé de faire entendre au peuple toutes ses paroles, il entra dans Capharnaüm. ² Or un centurion avait un serviteur malade, sur le point de mourir, et qui lui était cher. ³ Ayant entendu parler de Jésus, il lui députa quelques-uns des anciens des Juifs, le priant de venir sauver son serviteur. ⁴ Ceux-ci, étant arrivés auprès de Jésus, le priaient avec grande instance, disant: " Il mérite que vous fassiez cela pour lui; ⁵ car il aime notre nation, et c'est lui qui nous a bâti la synagogue. " ⁶ Et Jésus s'en alla avec eux. Déjà il était non loin de la maison, lorsque le centurion envoya des amis pour lui dire: " Seigneur, ne prenez pas cette peine, car je ne suis pas digne que vous entriez sous mon toit; ⁷ aussi ne me suis-je pas même jugé digne de venir vers vous; mais dites un mot et que mon serviteur soit guéri! ⁸ Car moi qui suis soumis à des chefs, j'ai des soldats sous mes ordres, et je dis à l'un: " Va, " et il va; et à un autre: " Viens, " et il vient; et à mon serviteur: " Fais ceci, " et il le fait. " ⁹ En entendant cela, Jésus fut dans l'admiration pour lui et, se tournant, il dit à la foule qui le suivait: " Je vous le dis: même en Israël je n'ai pas trouvé une si grande foi. " ¹⁰ Et s'en étant retournés à la maison, les envoyés trouvèrent le serviteur en bonne santé.

Résurrection du fils de la veuve de Naïn

¹¹ Or il se rendit ensuite à une ville nommée Naïn; ses disciples et une foule nombreuse faisaient route avec lui. ¹² Comme il approchait de la porte de la ville, voilà qu'on emportait un mort, fils unique de sa mère, laquelle était veuve, et une foule considérable (de gens) de la ville étaient avec elle. ¹³ Le Seigneur l'ayant vue, fut touché de compassion pour elle, et il lui dit: " Ne pleurez pas. " ¹⁴ Et s'approchant, il toucha le cercueil, et les porteurs s'arrêtèrent; et il dit: " Jeune homme, je te le dis, lève-toi! " ¹⁵ Et le mort se dressa sur son séant et se mit à parler; et il le rendit à sa mère. ¹⁶ Tous furent saisis de crainte, et ils glorifiaient Dieu en disant: " Un grand prophète s'est levé parmi nous, " et: " Dieu a visité son peuple. " ¹⁷ Et cette parole (prononcée) à son sujet se répandit dans toute la Judée et dans tout le pays d'alentour.

Message et témoignage de Jean-Baptiste

¹⁸ Les disciples de Jean lui rapportèrent tout cela. Et Jean appela deux de ses disciples, ¹⁹ qu'il envoya vers Jésus pour lui dire: " Etes-vous celui qui doit venir, ou devons-nous en attendre un autre? " ²⁰ Arrivés près de lui, les hommes lui dirent: " Jean-Baptiste nous a envoyés vers vous pour dire: Etes-vous celui qui doit venir, ou devons-nous en attendre un autre? " ²¹ En ce même moment il guérit un grand nombre de personnes de maladies,

d'infirmités et d'esprits mauvais, et il accorda de voir à beaucoup d'aveugles. ²² Puis il leur répondit: " Allez rapporter à Jean ce que vous avez vu et entendu: les aveugles voient, les boiteux marchent, les lépreux sont guéris, les sourds entendent, les morts ressuscitent, les pauvres sont évangélisés. ²³ Heureux celui pour qui je ne serai pas une occasion de chute! "

²⁴ Lorsque les envoyés de Jean furent partis, il se mit à dire aux foules, au sujet de Jean: " Qu'êtes-vous allés voir au désert? Un roseau agité par le vent? ²⁵ Qu'êtes-vous allés voir? Un homme vêtu d'habits somptueux? Mais ceux qui sont en habillement magnifique et dans les délices se trouvent dans les palais des rois. ²⁶ Enfin, qu'êtes-vous allés voir? Un prophète? Oui, vous dis-je, et plus qu'un prophète. ²⁷ C'est celui dont il est écrit: Voici que j'envoie mon messager en avant de vous, pour vous préparer la voie devant vous. ²⁸ Je vous le dis en effet, parmi les fils de la femme, nul n'est plus grand que Jean; mais le plus petit dans le royaume de Dieu est plus grand que lui. ²⁹ Tout le peuple qui l'a entendu et les publicains ont reconnu la justice de Dieu, en se faisant baptiser du baptême de Jean; ³⁰ mais les Pharisiens et les docteurs de la Loi ont rendu vain pour eux le dessein de Dieu, en ne se faisant pas baptiser par lui.

Jugement de Jésus sur sa génération

³¹ A qui donc comparerai-je les hommes de cette génération? A qui sont-ils semblables? ³² Ils sont semblables à des enfants qui sont assis sur une place publique et qui se crient les uns aux autres: " Nous vous avons joué de la flûte pour vous, et vous n'avez pas dansé; nous vous avons chanté une lamentation, et vous n'avez point pleuré. "

³³ Jean le Baptiste, en effet, est venu, ne mangeant point de pain et ne buvant point de vin, et vous dites: " Il est possédé du démon. " ³⁴ Le Fils de l'homme est venu, mangeant et buvant, et vous dites: " C'est un mangeur et un buveur de vin, un ami des publicains et des pécheurs. " ³⁵ Et la Sagesse a été reconnue juste par tous ses enfants. "

La pécheresse repentie et aimante

³⁶ Un Pharisien l'invitant à manger avec lui, il entra dans la maison du Pharisien et se mit à table. ³⁷ Et voici qu'une femme qui, sans la ville, était pécheresse, ayant appris qu'il était à table dans la maison du Pharisien, apporta un vase d'albâtre (plein) de parfum; ³⁸ et se tenant par derrière, près de ses pieds, tout en pleurs, elle se mit à arroser ses pieds de ses larmes, et elle essuyait avec les cheveux de sa tête et embrassait ses pieds, et elle les oignait de parfum.

³⁹ A cette vue, le Pharisien qui l'avait invité se dit en lui-même: " S'il était prophète, il saurait qui et de quelle espèce est la femme qui le touche, que c'est une pécheresse. " ⁴⁰ Et prenant la parole, Jésus lui dit: " Simon, j'ai quelque chose à te dire. " Et lui: " Maître, parlez, " dit-il. ⁴¹ " Un créancier avait deux débiteurs: l'un devait cinq cents deniers et l'autre cinquante. ⁴² Comme ils n'avaient pas de quoi rendre, il fit remise à tous les deux. Lequel

donc d'entre eux l'aimera davantage? " ⁴³ Simon répondit: " Celui, je pense, auquel il a remis le plus. " Il lui dit: " Tu as bien jugé. "

⁴⁴ Et, se tournant vers la femme, il dit à Simon: " Vois-tu cette femme,? Je suis entré dans ta maison, et tu n'as pas versé d'eau sur mes pieds; mais elle, elle a arrosé mes pieds de (ses) larmes et les a essuyés avec ses cheveux. ⁴⁵ Tu ne m'as point donné de baiser; mais elle, depuis que je suis entré, elle ne cessait pas d'embrasser mes pieds. ⁴⁶ Tu n'as pas oint ma tête d'huile; mais elle, elle a oint mes pieds de parfum. ⁴⁷ C'est pourquoi, je te le dis, ses nombreux péchés lui sont pardonnés, parce qu'elle a beaucoup aimé; mais celui à qui l'on pardonne peu, aime peu. " ⁴⁸ Et à elle, il dit: " Tes péchés sont pardonnés. " ⁴⁹ Et les convives se mirent à se dire en eux-mêmes: " Qui est celui-ci qui même pardonne les péchés? " ⁵⁰ Et il dit à la femme: " Ta foi t'a sauvée, va en paix. "

L'entourage féminin de Jésus

⁸ ¹ Ensuite il cheminait par les villes et par les bourgs, prêchant et annonçant la bonne nouvelle du royaume de Dieu; et les Douze étaient avec lui, ² ainsi que quelques femmes qui avaient été guéries d'esprits mauvais et de maladies: Marie, surnommée la Magdaléenne, de laquelle étaient sortis sept démons; ³ Jeanne, femme de Khouza intendant d'Hérode, Suzanne et plusieurs autres, qui les assistaient de leurs biens.

La parabole du semeur

⁴ Comme une foule nombreuse s'amassait et que de toutes les villes on venait vers lui, il dit par parabole:

⁵ " Le semeur sortit pour semer sa semence; et, pendant qu'il semait, du (grain) tomba le long du chemin; il fut foulé aux pieds, et les oiseaux du ciel le mangèrent. ⁶ D'autre tomba sur de la pierre, et, après avoir poussé, se dessécha, parce qu'il n'avait pas d'humidité. ⁷

D'autre tomba dans les épines, et les épines poussant avec, l'étouffèrent. ⁸ D'autre tomba dans la bonne terre, et, après avoir poussé, donna du fruit au centuple. " Parlant ainsi, il clamait: " Qui a des oreilles pour entendre, entende! "

⁹ Ses disciples lui demandèrent ce que signifiait cette parabole: ¹⁰ " A vous, leur dit-il, il a été donné de connaître les mystères du royaume de Dieu; mais pour les autres, (c'est) en paraboles, pour que regardant ils ne voient point, et qu'écoutant ils ne comprennent point.

¹¹ Voici ce que signifie la parabole: La semence, c'est la parole de Dieu. ¹² Ceux qui sont le long du chemin sont creux qui ont entendu; ensuite le diable vient, et il enlève la parole de leur coeur, de peur qu'ils ne croient et ne se sauvent. ¹³ Ceux qui sont sur de la pierre sont ceux qui, en entendant la parole, l'accueillent avec joie; mais ils n'ont point de racine: ils croient pour un temps, et ils se retirent à l'heure de l'épreuve. ¹⁴ Ce qui est tombé dans les épines, ce sont ceux qui ont entendu, mais vont et se laissent étouffer par les sollicitudes, les richesses et les plaisirs de la vie, et ils n'arrivent point à maturité. ¹⁵ Ce qui est tombé dans

la bonne terre, ce sont ceux qui, après avoir entendu la parole avec un coeur noble et bon, la gardent et portent du fruit grâce à la constance.

Parabole de la lampe

¹⁶ Personne, après avoir allumé une lampe, ne la couvre d'un vase ou ne la met sous un lit; mais on la met sur un chandelier, afin que ceux qui entrent voient la lumière. ¹⁷ Car il n'y a rien de caché qui ne soit manifesté, ni rien de secret qui ne finisse par être connu et ne vienne au grand jour. ¹⁸ Prenez donc garde à la manière dont vous écoutez; car on donnera à celui qui a, et à celui qui n'a pas, même ce qu'il croit avoir lui sera enlevé. "

La vraie parenté de Jésus

¹⁹ Sa mère et ses frères vinrent le trouver, mais ils ne pouvaient l'aborder à cause de la foule. ²⁰ On lui annonça: " Votre mère et vos frères se tiennent dehors, et ils désirent vous voir. " ²¹ Il leur répondit: " Ma mère et mes frères sont ceux qui écoutent la parole de Dieu et qui la mettent en pratique. "

La tempête apaisée

²² Or, un jour, il monta en barque avec ses disciples et leur dit: " Passons à l'autre rive du lac. " Et ils gagnèrent le large. ²³ Pendant qu'ils naviguaient, il s'endormit. Et un tourbillon de vent s'étant abattu sur le lac, ils étaient envahis par l'eau et se trouvaient en péril. ²⁴ S'approchant, ils le réveillèrent en disant: " Maître! Maître! nous périssons! " Il se réveilla et commanda avec force au vent et à la houle de l'eau, et le calme se fit. ²⁵ Puis il leur dit: " Où est votre foi? " Saisis de crainte et d'étonnement, ils se dirent les uns aux autres: " Quel est donc celui-ci, qu'il commande même au vent et à l'eau, et qu'ils lui obéissent? "

Le possédé de Gêrasa et les pourceaux

²⁶ Ils abordèrent au pays des Gergéséniens, qui est vis-à-vis de la Galilée. ²⁷ Lorsqu'il fut débarqué à terre, vint à sa rencontre un homme de la ville, qui était possédé par des démons, qui depuis longtemps ne portait aucun vêtement et qui ne demeurait pas dans une maison, mais dans les tombeaux.

²⁸ Ayant aperçu Jésus, il poussa des cris, tomba à ses pieds et dit d'une voix forte: " Qu'avons-nous affaire ensemble, Jésus, Fils du Dieu très-haut? De grâce, ne me tourmentez point. " ²⁹ C'est qu'il ordonnait à l'esprit impur de sortir de cet homme. Bien des fois en effet il s'en était emparé, et on le tenait lié avec des chaînes et des entraves, bien gardé, mais, rompant les liens, il était poussé par le démon dans les lieux déserts. ³⁰ Jésus lui demanda: " Quel est ton nom? " Il dit: " Légion, " car beaucoup de démons étaient entrés en lui. ³¹ Et

ils le priaient de ne pas leur enjoindre de s'en aller dans l'abîme.

³² Or, il y avait là un assez grand troupeau de porcs qui paissaient sur la montagne; et ils lui firent cette prière: qu'il leur permit d'entrer en eux; et il le leur permit. ³³ Sortant de l'homme, les démons entrèrent dans les porcs; et le troupeau, prenant sa course, se précipita par les pentes escarpées dans le lac, et s'y noya.

³⁴ Ceux qui le gardaient, à la vue de ce qui venait d'arriver, s'enfuirent, et ils racontèrent (la chose) dans la ville et dans la campagne. ³⁵ Ils sortirent pour voir ce qui était arrivé: ils vinrent à Jésus et trouvèrent l'homme de qui les démons étaient sortis, assis aux pieds de Jésus, vêtu et dans son bon sens; ils furent saisis de frayeur. ³⁶ Ceux qui avaient vu leur racontèrent comment avait été guéri celui qui avait été possédé du démon. ³⁷ Et toute la gent du territoire des Gergéséniens lui demanda de s'éloigner d'eux, car ils étaient saisis d'une grande crainte. Et lui monta en barque pour s'en retourner.

³⁸ L'homme de qui les démons étaient sortis lui demandait la grâce de rester avec lui, mais il le congédia en disant: ³⁹ " Retourne dans ta maison, et fais le récit de tout ce que Dieu a fait pour toi. " Et il s'en alla et publia par toute la ville tout ce que Jésus avait fait pour lui.

Guérison d'une hémorroïsse et résurrection de la fille de Jaïre

⁴⁰ Jésus, à son retour, fut accueilli par la foule, car tous l'attendaient. ⁴¹ Et voici que vint un homme, nommé Jaïre, qui était chef de la synagogue; tombant aux pieds de Jésus, il le suppliait d'entrer dans sa maison, ⁴² parce qu'il avait une fille unique, d'environ douze ans, qui se mourait.

⁴³ Comme il s'y rendait, les foules l'étouffaient. Or une femme qui avait un flux de sang depuis douze ans et qui, après avoir dépensé tout son bien en médecins, n'avait pu être guérie par aucun, ⁴⁴ s'approcha par derrière et toucha la houppe de son vêtement; et à l'instant son flux de sang s'arrêta. ⁴⁵ Et Jésus dit: " Qui m'a touché? " Tous s'en défendant, Pierre dit: " Maître, la foule vous entoure et vous presse! " ⁴⁶ Mais Jésus dit: " Quelqu'un m'a touché, car j'ai senti qu'une vertu était sortie de moi. " ⁴⁷ Se voyant découverte, la femme vint toute tremblante se jeter à ses pieds, et elle raconta devant tout le peuple pour quel motif elle l'avait touché, et comment elle avait été guérie à l'instant. ⁴⁸ Il lui dit: " Ma fille, ta foi t'a guérie; va en paix. "

⁴⁹ Il parlait encore, lorsque quelqu'un de chez le chef de synagogue vint dire: " Ta fille est morte, n'importune plus le Maître. " ⁵⁰ Jésus, qui avait entendu, s'adressa à lui: " Ne crains pas, crois seulement et elle sera guérie. " ⁵¹ Arrivé à la maison, il ne laissa personne entrer avec lui, si ce n'est Pierre, Jean et Jacques, et le père de l'enfant et la mère. ⁵² Or tous pleuraient et se lamentaient sur elle. Il dit: " Ne pleurez point; elle n'est pas morte, mais elle dort. " ⁵³ Et ils se moquaient de lui, sachant bien qu'elle était morte. ⁵⁴ Mais lui, la prenant par la main, dit à haute voix: " Enfant, lève-toi! " ⁵⁵ Et son esprit revint, et elle se leva à

l'instant; et Jésus ordonna de lui donner à manger. ⁵⁶ Ses parents furent frappés de stupeur, et il leur recommanda de ne dire à personne ce qui était arrivé.

Envoit des Douze en mission

⁹ ¹ Ayant convoqué les Douze, il leur donna puissance et autorité sur tous les démons, et pour guérir les maladies. ² Et il les envoya prêcher le royaume de Dieu et guérir les malades, ³ et il leur dit: " Ne prenez rien pour la route, ni bâton, ni besace, ni pain, ni argent, et ne pas avoir deux tuniques. ⁴ En quelque maison que vous entriez, demeurez-y et repartez de là. ⁵ La ville dont les gens ne vous recevraient pas, sortez-en et secouez sur eux, en témoignage, la poussière de vos pieds. " ⁶ Etant partis, ils allèrent de village en village, annonçant la bonne nouvelle et opérant partout des guérisons.

Opinion d'Hérode sur Jésus

⁷ Or Hérode le tétrarque entendit parler de tout ce qui se passait, et il ne savait que penser, car les uns disaient que Jean était ressuscité des morts, ⁸ d'autres qu'Elie était apparu, d'autres qu'un des anciens prophètes était ressuscité. ⁹ Hérode dit: " Jean, je l'ai fait décapiter. Quel est donc celui dont j'entends dire de telles choses? " Et il cherchait à le voir.

Retour des apôtres - Multiplication des pains

¹⁰ Les apôtres, à leur retour, lui racontèrent tout ce qu'ils avaient fait. Il les prit avec lui et se retira à l'écart dans la direction d'une ville nommée Bethsaïde. ¹¹ Les foules, l'ayant su, le suivirent. Les ayant accueillies, il leur parlait du royaume de dieu, et il rendit la santé à ceux qui en avaient besoin. ¹² Le jour commençait à baisser, et les Douze s'approchèrent et lui dirent: " Renvoyez la foule, afin qu'ils s'en aillent loger dans les bourgs et les hameaux des environs et y trouvent de la nourriture; car nous sommes ici dans un lieu désert. " ¹³ Il leur dit: " Donnez-leur vous-mêmes à manger. " Ils lui dirent: " Nous n'avons pas plus de cinq pains et deux poissons, à moins peut-être que nous ne nous en allions nous-mêmes acheter des vivres pour tout ce peuple! " ¹⁴ Il y avait en effet environ cinq mille hommes. Il dit à ses disciples: " Faites-les s'étendre par groupe d'environ cinquante. " ¹⁵ Et ils firent ainsi et les firent tous s'étendre. ¹⁶ Il prit les cinq pains et les deux poissons, leva les yeux au ciel, prononça la bénédiction, les rompit et les donna aux disciples pour les servir à la foule. ¹⁷ Tous mangèrent et furent rassasiés, et l'on emporta, de ce qui leur était resté, douze corbeilles de morceaux.

La profession de foi de Pierre

¹⁸ Un jour qu'il priait seul, ayant ses disciples avec lui, il leur fit cette question: " Qui suis-je, au dire des foules? " ¹⁹ Ils répondirent: " Jean le Baptiste; d'autres, Elie; d'autres, qu'un des anciens prophètes est ressuscité. " ²⁰ Il leur dit: " Et vous, qui dites-vous que je suis? " Pierre, prenant la parole, dit: " Le Christ de Dieu. " ²¹ Et il leur défendit sévèrement de dire cela à personne:

Première annonce de la passion

²² " Il faut, ajouta-t-il, que le Fils de l'homme souffre beaucoup, qu'il soit rejeté par les anciens, par les grands prêtres et par les scribes, qu'il soit mis à mort et qu'il ressuscite le troisième jour. "

Conditions pour suivre Jésus

²³ Et, s'adressant à tous, il dit: " Si quelqu'un veut venir à ma suite, qu'il se renonce lui-même, qu'il prenne sa croix chaque jour et me suive. ²⁴ Car celui qui voudra sauver sa vie la perdra; et celui qui perdra sa vie à cause de moi, la sauvera. ²⁵ Quel profit en effet a l'homme qui a gagné le monde entier, mais qui s'est ruiné lui-même ou perdu? ²⁶ Celui qui aura eu honte de moi et de mes paroles, le Fils de l'homme aura honte de lui, lorsqu'il viendra dans sa gloire et celle du Père et des saints anges.

²⁷ Je vous le dis en vérité, quelques-uns de ceux qui sont ici présents ne goûteront point la mort qu'ils n'aient vu le royaume de Dieu. "

La Transfiguration de Jésus

²⁸ Il se passa environ huit jours après (qu'il eut dit) ces paroles, et, prenant avec lui Pierre, Jean et Jacques, il monta sur la montagne pour prier. ²⁹ Pendant qu'il priait, l'aspect de son visage devint autre, et son vêtement d'un blanc éblouissant. ³⁰ Et voilà que deux hommes conversaient avec lui: c'étaient Moïse et Elie, ³¹ qui, apparaissant en gloire, parlaient de sa mort qu'il devait accomplir à Jérusalem. ³² Pierre et ses compagnons étaient accablés de sommeil; mais, s'étant réveillés, ils virent sa gloire et les deux hommes qui se tenaient avec lui. ³³ Or, comme ils se séparaient de lui, Pierre dit à Jésus: " Maître, il nous est bon d'être ici; faisons trois tentes: une pour vous, une pour Moïse et une pour Elie, " ne sachant pas ce qu'il disait. ³⁴ Comme il disait cela, il se fit une nuée qui les couvrit de son ombre; et ils furent saisis de frayeur tandis qu'ils entraient dans la nuée. ³⁵ Et de la nuée se fit entendre une voix qui disait: " Celui-ci est mon Fils élu: écoutez-le. " ³⁶ Pendant que la voix parlait, Jésus se trouva seul Et ils gardèrent le silence, et ils ne racontèrent rien à personne, en ce temps-là, de ce qu'ils avaient vu.

Guérison d'un possédé

³⁷ Le jour suivant, lorsqu'ils furent descendus de la montagne, une foule nombreuse se porta à sa rencontre. ³⁸ Et voilà que de la foule un homme s'écria: " Maître, je vous en prie, jetez un regard sur mon fils, car c'est mon unique. ³⁹ Un esprit s'empare-t-il de lui qu'aussitôt il pousse des cris, et il l'abat en le faisant écumer, à grand'peine le quitte-t-il après l'avoir tout meurtri. ⁴⁰ J'ai prié vos disciples de le chasser, et ils ne l'ont pu. "

⁴¹ Jésus répondit: " O génération incrédule et perverse, jusques à quand serai-je près de vous et vous supporterez-vous? Conduis ici ton fils. " ⁴² Et comme il approchait, le démon le jeta par terre et l'abattit. Mais Jésus commanda avec force à l'esprit impur et guérit l'enfant, et il le rendit à son père. ⁴³ Et tous étaient stupéfaits devant la grandeur de Dieu. Comme tous étaient dans l'admiration pour tout ce qu'il faisait, il dit à ses disciples:

Deuxième annonce de la passion

⁴⁴ " Vous, mettez bien ces mots dans vos oreilles, car le Fils de l'homme doit être livré entre les mains des hommes. " ⁴⁵ Mais ils ne comprenaient point cette parole, et elle leur était voilée pour qu'ils n'en eussent pas l'intelligence, et ils craignaient de l'interroger sur cette parole.

Qui est le plus grand ?

⁴⁶ Or, une préoccupation entra dans leur esprit, savoir lequel d'entre eux pouvait bien être le plus grand. ⁴⁷ Jésus, voyant la préoccupation de leur coeur, prit un enfant, le plaça près de lui ⁴⁸ et leur dit: " Celui qui reçoit en mon nom cet enfant, me reçoit; et celui qui me reçoit, reçoit celui qui m'a envoyé; car celui qui se trouve être le plus petit parmi vous tous, celui-là est grand. "

⁴⁹ Jean, prenant la parole, dit: " Maître, nous avons vu quelqu'un qui chassait les démons en votre nom, et nous voulions l'en empêcher, parce qu'il ne (vous) suit pas avec nous. " ⁵⁰ Jésus lui dit: " N'empêchez pas, car celui qui n'est pas contre vous est pour vous. "

4. La montée vers Jérusalem

Départ pour Jérusalem

⁵¹ Or, comme allaient arriver les jours où il devait être enlevé (de ce monde), il prit résolument la direction de Jérusalem, ⁵² et il envoya devant lui des messagers, qui se mirent

en route et entrèrent dans un bourg des Samaritains pour lui préparer (le gîte); ⁵³ mais ils refusèrent de le recevoir, parce qu'il se dirigeait vers Jérusalem. ⁵⁴ Ce que voyant, les disciples Jacques et Jean dirent: " Seigneur, voulez-vous que nous commandions que le feu descende du ciel et les consume? " ⁵⁵ Mais, s'étant retourné, il les réprimanda. ⁵⁶ Et ils firent route vers un autre bourg.

Exigences de la vocation apostolique

⁵⁷ Pendant qu'ils faisaient route, en chemin, quelqu'un lui dit: " Je vous suivrai où que vous alliez. " ⁵⁸ Jésus lui dit: " Les renards ont des tanières et les oiseaux du ciel des abris, mais le Fils de l'homme n'a pas où reposer la tête. " ⁵⁹ Il dit à un autre: " Suis-moi. " Celui-ci dit: " Seigneur, permettez-moi d'aller d'abord ensevelir mon père. " ⁶⁰ Mais il lui dit: " Laisse les morts ensevelir leurs morts; pour toi, va annoncer le royaume de Dieu. " ⁶¹ Un autre encore lui dit: " Je vous suivrai, Seigneur; mais d'abord permettez-moi de faire mes adieux à ceux de ma maison. " ⁶² Jésus lui dit: " Celui qui, ayant mis la main à la charrue, regarde en arrière, n'est pas propre au royaume de Dieu. "

Mission des soixante-douze disciples

10 ¹ Après cela, le Seigneur en désigna encore soixante-dix autres, et il les envoya devant lui, deux à deux, en toute ville et endroit où lui-même devait aller.
² Il leur disait: " La moisson est grande, mais les ouvriers sont en petit nombre. Priez donc le maître de la moisson d'envoyer des ouvriers à sa moisson. ³ Allez: voici que je vous envoie comme des agneaux au milieu des loups.
⁴ Ne portez ni bourse, ni besace, ni sandales, et ne saluez personne en chemin.
⁵ En quelque maison que vous entriez, dites d'abord: " Paix à cette maison! " ⁶ Et s'il y a là un fils de paix, votre paix reposera sur lui; sinon, elle reviendra sur vous. ⁷ Demeurez dans cette maison, mangeant et buvant de ce qu'il y aura chez eux, car l'ouvrier mérite son salaire. Ne passez pas de maison en maison. ⁸ Et en quelque ville que vous entriez et qu'on vous reçoive, mangez ce qui vous sera servi; ⁹ guérissez les malades qui s'y trouveront, et dites-leur: " Le royaume de Dieu est proche de vous. " ¹⁰ Et en quelque ville que vous entriez et qu'on ne vous reçoive pas, allez sur les places publiques et dites: ¹¹ " La poussière même de votre ville, qui s'est attachée à nos pieds, nous l'essuyons contre vous; sachez cependant ceci, que le royaume de Dieu est proche. " ¹² Je vous le dis: il y aura, en ce jour-là, moins de rigueur pour Sodome que pour cette ville.
¹³ Malheur à toi, Corozäin! Malheur à toi, Bethsaïde! Car si les miracles qui ont été faits au milieu de vous, avaient été faits dans Tyr et Sidon, il y a longtemps qu'elles auraient fait pénitence, assises avec le sac et la cendre. ¹⁴ Aussi bien, il y aura, au jugement, moins de

rigueur pour Tyr et Sidon que pour vous. ¹⁵ Et toi, Capharnaüm, est-ce que tu seras élevée jusqu'au ciel? Tu seras abaissée jusqu'aux enfers.

¹⁶ Celui qui vous écoute m'écoute, et celui qui vous rejette me rejette; or celui qui me rejette, rejette celui qui m'a envoyé. "

Ce dont les disciples doivent se réjouir

¹⁷ Les soixante-dix revinrent tout joyeux, disant: " Seigneur, même les démons nous sont soumis par votre nom. " ¹⁸ Il leur dit: " Je voyais Satan qui tombait du ciel comme un éclair.

¹⁹ Voici que je vous ai donné le pouvoir de marcher sur les serpents et les scorpions, (le pouvoir) aussi sur toute la puissance de l'ennemi, et rien ne pourra vous nuire. ²⁰ Du reste, ne vous réjouissez pas de ce que les esprits vous sont soumis, mais réjouissez-vous de ce que vos noms sont écrits dans les cieus. "

Jésus loue le Père de la révélation réservée aux simples

²¹ Au même moment, il tressaillit de joie par l'Esprit-Saint, et il dit: " Je vous bénis, Père, Seigneur du ciel et de la terre, de ce que vous avez caché ces choses aux sages et aux prudents, et les avez révélées aux simples. Oui, Père, car tel fut votre bon plaisir. ²² Toutes choses m'on été remises par mon Père; et personne ne sait ce qu'est le Fils, si ce n'est le Père, ni ce qu'est le Père, si ce n'est le Fils, et celui à qui le Fils aura bien voulu le révéler. "

²³ Et se tournant vers les disciples, il leur dit en particulier: " Heureux les yeux qui voient ce que vous voyez! ²⁴ Car, je vous le dis, beaucoup de prophètes et de rois ont voulu voir ce que vous, vous voyez, et ne l'ont pas vu, entendre ce que vous entendez, et ne l'ont pas entendu. "

Parabole du bon Samaritain

²⁵ Et voici qu'un docteur de la Loi se leva, et, pour l'embarrasser, lui dit: " Maître, que dois-je faire pour posséder la vie éternelle? " ²⁶ Il lui dit: " Qu'y a-t-il d'écrit dans la Loi? Qu'y lis-tu? " ²⁷ Il répondit: " Tu aimeras le Seigneur ton Dieu de tout coeur, de toute ton âme, de toute ta force et de tout ton esprit, et ton proche comme toi-même. " ²⁸ Il lui dit: " Tu as bien répondu: fais cela et tu vivras. "

²⁹ Mais lui, voulant se justifier, dit à Jésus: " Et qui est mon proche? " ³⁰ Jésus reprit et dit: " Un homme descendait de Jérusalem à Jéricho; il tomba entre les mains de brigands qui, après l'avoir dépouillé et chargé de coups, s'en allèrent, le laissant à demi-mort. ³¹ Or, par hasard, un prêtre descendait par ce chemin; il le vit et passa outre. ³² De même un lévite aussi vint en ce lieu, le fit et passa outre. ³³ Mais un Samaritain, qui était en voyage, vint

près de lui, le vit et fut touché de compassion. ³⁴ Il s'approcha, banda ses blessures, y versant de l'huile et du vin; puis il le mit sur sa propre monture, le conduisit dans une hôtellerie et prit soin de lui. ³⁵ Le lendemain, tirant deux deniers, il les donna à l'hôtelier et lui dit: " Prends soin de lui, et ce que tu pourrais dépenser en plus, c'est moi qui te le rembourserai à mon retour. " ³⁶ Lequel de ces trois te semble avoir été le proche de l'homme qui était tombé aux mains des brigands? " ³⁷ Il dit: " Celui qui a pratiqué la miséricorde envers lui. " Et Jésus lui dit: " Va, toi aussi fais de même. "

Marthe et Marie

³⁸ Pendant qu'ils étaient en chemin, il entra dans un certain bourg, et une femme, nommée Marthe, le reçut dans sa maison. ³⁹ Elle avait une soeur, appelée marie, qui, s'étant même assise aux pieds du Seigneur, écoutait sa parole. ⁴⁰ Marthe, qui était occupée par maint service, se présenta, disant: " Seigneur, vous n'avez cure que ma soeur me laissait seule faire le service? Dites-lui donc de m'aider. " ⁴¹ Le Seigneur lui répondit: " Marthe, Marthe, vous vous inquiétez et vous agitez pour beaucoup de choses! ⁴² Or il n'est besoin que de peu de choses ou d'une seule. Marie en effet a choisi la bonne part, qui ne lui sera point ôtée. "

Prière du Notre Père

¹ Il arriva, comme il était en prière en un certain lieu, lorsqu'il eut achevé, qu'un de ses disciples lui dit: " Seigneur, apprenez-nous à prier, comme Jean l'a appris à ses disciples. " ² Il leur dit: " Lorsque vous priez, dites: Père, que votre nom soit sanctifié; que votre règne arrive. ³ Donnez-nous chaque jour le pain nécessaire à notre subsistance; ⁴ et remettez-nous nos péchés, car nous remettons nous-mêmes à tous ceux qui nous doivent; et ne nous induisez pas en tentation. "

L'ami importun

⁵ Et il leur dit: " Qui de vous, ayant un ami, s'il va le trouver au milieu de la nuit et lui dit: " Ami, prête-moi trois pains, ⁶ car un mien ami m'est arrivé de voyage, et je n'ai rien à lui offrir, " ⁷ et que celui-là réponde de l'intérieur: " Ne m'importune point: déjà la porte est fermée et mes enfants sont avec moi au lit; je ne puis me lever pour te donner, " ⁸ je vous le dis, quand même il ne se lèverait pas pour lui donner parce qu'il est son ami, du moins à cause de son importunité, il se lèvera pour lui donner tout ce dont il a besoin.

Efficacité de la prière

⁹ Et moi je vous dis: Demandez et l'on vous donnera; cherchez et vous trouverez; frappez et l'on vous ouvrira. ¹⁰ Car quiconque demande reçoit; qui cherche trouve, et l'on ouvrira à qui frappe. ¹¹ Y a-t-il parmi vous un père qui, si son fils lui demande du pain, lui donnera une pierre? Ou, (s'il demande) un poisson, lui donnera-t-il, au lieu de poisson, un serpent? ¹² Ou, s'il demande un oeuf, lui donnera-t-il un scorpion? ¹³ Si donc vous, tout méchants que vous êtes, vous savez donner à vos enfants de bonnes choses, combien plus le Père du ciel donnera-t-il l'Esprit-Saint à ceux qui lui demandent. "

Jésus accusé de chasser les démons par Béalzéboul

¹⁴ Il chassait un démon, qui était muet. Or, quand le démon fut sorti, le muet parla, et les foules furent dans l'admiration. ¹⁵ Mais quelques-uns d'entre eux dirent: " C'est par Béalzéboul, le chef des démons, qu'il chasse les démons. " ¹⁶ D'autres, pour le mettre à l'épreuve, lui demandaient un signe (venant) du ciel. ¹⁷ Connaissant leurs réflexions, il leur dit: " Tout royaume divisé contre lui-même va à la ruine et les maisons tombent l'une sur l'autre. ¹⁸ Et si Satan aussi est divisé contre lui-même, comment son royaume pourra-t-il subsister? puisque vous dites que c'est par Béalzéboul que je chasse les démons. ¹⁹ Mais si, moi, je chasse les démons par Béalzéboul, par qui vos fils les chassent-ils? C'est pourquoi ils seront eux-mêmes vos juges. ²⁰ Mais si c'est par le doigt de Dieu que je chasse les démons, le royaume de Dieu est donc arrivé à vous. ²¹ Lorsque l'homme fort et bien armé garde son palais, ce qu'il possède est en sûreté. ²² Mais qu'il en survienne un plus fort qui le vainque, il lui enlève toutes les armes dans lesquelles il mettait sa confiance, et il distribue ses dépouilles. ²³ Qui n'est pas avec moi est contre moi, et qui n'amasse pas avec moi disperse. "

Retour victorieux de l'esprit impur

²⁴ Lorsque l'esprit impur est sorti d'un homme, il va par des lieux arides, cherchant du repos. N'en trouvant point, il dit: " Je retournerai dans ma maison, d'où je suis sorti. " ²⁵ et revenu, il la trouve nettoyée et ornée. ²⁶ Alors il s'en va prendre sept autres esprits plus mauvais que lui et, étant entrés, ils y fixent leur demeure, et le dernier état de cet homme devient pire que le premier. "

Béatitude de ceux qui observent la parole de Dieu

²⁷ Or, comme il parlait ainsi, une femme, élevant la voix du milieu de la foule, lui dit: "

Heureux le sein qui vous a porté, et les mamelles que vous avez sucées! " ²⁸ Mais il lui dit: " Heureux plutôt ceux qui écoutent la parole de Dieu et qui la gardent! "

Le signe de Jonas

²⁹ Comme les foules s'amassaient, il se mit à dire: " Cette génération est une génération mauvaise; elle demande un signe, et il ne lui sera point donné d'autre signe que le signe du prophète Jonas. ³⁰ Car, de même que Jonas a été un signe pour les Ninivites, ainsi le Fils de l'homme en sera aussi un pour cette génération. ³¹ La reine du Midi se lèvera, au (jour du) jugement, avec les hommes de cette génération, et les fera condamner, car elle est venue des extrémités de la terre pour entendre la sa gesse de Salomon, et il y a ici plus que Salomon. ³² Les hommes de Ninive se dresseront, au (jour du) jugement, avec cette génération et la feront condamner, car ils ont fait pénitence à la prédication de Jonas, et il y a ici plus que Jonas.

Parabole de la lampe (2ème)

³³ Personne n'allume une lampe pour la mettre dans un lieu caché ou sous le boisseau, mais sur le chandelier, afin que ceux qui entrent voient la clarté. ³⁴ La lampe du corps, c'est ton oeil. Tant que ton oeil est sain, tout ton corps aussi est éclairé; mais s'il est gâté, ton corps aussi est dans les ténèbres. ³⁵ Vois donc à ce que la lumière qui est en toi ne soit pas ténèbres. ³⁶ Si donc tout ton corps est éclairé, n'ayant aucune partie ténébreuse, il sera tout éclairé, comme lorsque la lampe t'éclaire de son éclat. "

Contre les Pharisiens et les légistes

³⁷ Quand il eut parlé, un Pharisien le pria de dîner chez lui; il entra et se mit à table. ³⁸ Or le Pharisien vit avec étonnement qu'il n'avait pas auparavant fait l'ablution avant le dîner. ³⁹ Le Seigneur lui dit: " Vous donc, Pharisiens, vous purifiez le dehors de la coupe et du plat; mais, en vous, le dedans est plein de rapine et de malice. ⁴⁰ Insensés! Celui qui a fait le dehors n'a-t-il pas fait aussi le dedans? ⁴¹ Toutefois, donnez l'aumône selon vos moyens, et voici que tout est pur pour vous. ⁴² Mais malheur à vous, Pharisiens, parce que vous payez la dîme de la menthe, de la rue et de tout légume, et que vous laissez de côté la justice et l'amour de Dieu! Il fallait pratiquer ceci, sans négliger cela. ⁴³ Malheur à vous, Pharisiens, parce que vous aimez le premier siège dans les synagogues et les saluts sur les places publiques! ⁴⁴ Malheur à vous, parce que vous êtes comme les tombeaux qu'on ne voit pas, et sur lesquels on passe sans le savoir! " ⁴⁵ Alors un des docteurs de la Loi, prenant la parole, lui dit: " Maître, en parlant de la sorte,

vous nous outragez, nous aussi. " ⁴⁶ Il dit: " A vous aussi, docteurs de la Loi, malheur! Parce que vous chargez les hommes de fardeaux difficiles à porter, et vous-mêmes, vous ne touchez pas aux fardeaux d'un seul de vos doigts.

⁴⁷ Malheur à vous parce que vous bâtissez les tombeaux des prophètes, et ce sont vos pères qui les ont tués! ⁴⁸ Vous êtes donc des témoins et vous approuvez les actes de vos pères; car eux les ont tués, et vous, vous bâtissez.

⁴⁹ C'est pourquoi aussi la Sagesse de Dieu a dit: Je leur enverrai des prophètes et des apôtres; ils en tueront et persécuteront; ⁵⁰ afin qu'il soit demandé compte à cette génération du sang de tous les prophètes qui a été répandu depuis la fondation du monde, ⁵¹ depuis le sang d'Abel jusqu'au sang de Zacharie, mis à mort entre l'autel et le sanctuaire. Oui, je vous le dis, il en sera demandé compte à cette génération.

⁵² Malheur à vous, docteurs de la Loi, parce que vous avez enlevé la clef de la science; vous-mêmes n'êtes pas entrés, et vous avez empêché ceux qui étaient pour entrer! "

⁵³ Et quand il fut sorti de là, les scribes et les Pharisiens se mirent à le presser vivement et à provoquer des réponses sur une foule de choses, ⁵⁴ lui tendant des pièges pour surprendre quelque chose de sa bouche.

Luc (CP) 7

Article 1 Célébrer la Liturgie de l'Eglise

I Qui célèbre?

1136 La Liturgie est "action" du "*Christ tout entier*" ("Christus totus"). Ceux qui dès maintenant la célèbrent au-delà des signes sont déjà dans la Liturgie céleste, là où la célébration est totalement Communion et Fête.

Les célébrants de la Liturgie céleste

1137 L'Apocalypse de S. Jean, lue dans la liturgie de l'Eglise, nous révèle d'abord "dans le ciel un trône dressé, et siégeant sur le trône, Quelqu'un" ([Ap 4,2](#)): "le Seigneur Dieu" ([Is 6,1](#) cf. [Ez 1,26-28](#)). Puis l'Agneau, "immolé et debout" ([Ap 5,6](#) cf. [Jn 1,29](#)): le Christ crucifié et ressuscité, l'unique Grand Prêtre du véritable sanctuaire (cf. [He 4,14-15](#) [He 10,19-21](#) etc.), le même "qui offre et qui est offert, qui donne et qui est donné" (Liturgie de S. Chrysostome, Anaphore). Enfin, "le fleuve de Vie qui jaillit du trône de Dieu et de l'Agneau" ([Ap 22,1](#)), l'un des plus beaux symboles du Saint-Esprit (cf. [Jn 4,10-14](#) [Ap 21,6](#)).

1138 "Récapitulés" dans le Christ, participent au service de la louange de Dieu et à l'accomplissement de son dessein: les Puissances célestes (cf. [Ap 4-5](#) [Is 6,2-3](#)), toute la création (les quatre Vivants), les serviteurs de l'ancienne et de la nouvelle Alliance (les vingt-quatre Vieillards), le nouveau Peuple de Dieu (les cent quarante-quatre mille: cf. [Ap 7,1-8](#) [Ap 14,1](#)), en particulier les martyrs "égorgés pour la Parole de Dieu" ([Ap 6,9-11](#)), et la toute Sainte Mère de Dieu (la Femme: cf. [Ap 12](#); l'Epouse de l'Agneau: cf. [Ap 21,9](#)), enfin "une foule immense, impossible à dénombrer, de toute nation, race, peuple et langue" ([Ap 7,9](#)).

1139 C'est à cette Liturgie éternelle que l'Esprit et l'Eglise nous font participer lorsque nous célébrons le Mystère du salut dans les sacrements.

Les célébrants de la liturgie sacramentelle

1140 C'est toute la *Communauté*, le Corps du Christ uni à son Chef, qui célèbre. "Les actions liturgiques ne sont pas des actions privées, mais des célébrations de l'Eglise, qui est 'le sacrement de l'unité', c'est-à-dire le peuple saint réuni et organisé sous l'autorité des Evêques. C'est pourquoi elles appartiennent au Corps tout entier de l'Eglise, elles le manifestent et elles l'affectent; mais elles atteignent chacun de ses membres, de façon diverse, selon la diversité des ordres, des fonctions et de la participation effective" ([SC 26](#)). C'est pourquoi aussi "chaque fois que les rites, selon la nature propre de chacun, comportent une célébration commune, avec fréquentation et participation active des fidèles, on soulignera que celle-ci, dans la mesure du possible, doit l'emporter sur leur célébration individuelle et quasi privée" ([SC 27](#)).

1141 L'assemblée qui célèbre est la communauté des baptisés qui, "par la régénération et

l'onction de l'Esprit Saint, sont consacrés pour être une maison spirituelle et un sacerdoce saint, pour offrir, moyennant toutes les oeuvres du chrétien, des sacrifices spirituels" ([LG 10](#)). Ce "sacerdoce commun" est celui du Christ, unique Prêtre, participé par tous ses membres (cf. [LG 10](#) [LG 34](#) [PO 2](#)):

La Mère Eglise désire beaucoup que tous les fidèles soient amenés à cette participation pleine, consciente et active aux célébrations liturgiques, qui est demandée par la nature de la liturgie elle-même et qui est, en vertu de son Baptême, un droit et un devoir pour le peuple chrétien "race élue, peuple royal, nation sainte, peuple racheté" ([1P 2,9](#) cf. [1P 2,4-5](#)) ([SC 14](#)).

1142 Mais "tous les membres n'ont pas la même fonction" ([Rm 12,4](#)). Certains membres sont appelés par Dieu, dans et par l'Eglise, à un service spécial de la communauté. Ces serviteurs sont choisis et consacrés par le sacrement de l'Ordre, par lequel l'Esprit Saint les rend aptes à agir en la personne du Christ-Tête pour le service de tous les membres de l'Eglise (cf. [PO 2](#) [PO 15](#)). Le ministre ordonné est comme "l'icône" du Christ Prêtre. Puisque c'est dans l'Eucharistie que se manifeste pleinement le sacrement de l'Eglise, c'est dans la présidence de l'Eucharistie que le ministère de l'évêque apparaît d'abord, et en Communion avec lui, celui des prêtres et des diacres.

1143 En vue de servir les fonctions du sacerdoce commun des fidèles, il existe aussi d'autres *ministères particuliers*, non consacrés par le sacrement de l'Ordre, et dont la fonction est déterminée par les évêques selon les traditions liturgiques et les besoins pastoraux. "Même les servants, les lecteurs, les commentateurs et ceux qui appartiennent à la chorale s'acquittent d'un véritable ministère liturgique" ([SC 29](#)).

1144 Ainsi, dans la célébration des sacrements, c'est toute l'assemblée qui est "liturge", chacun selon sa fonction, mais dans "l'unité de l'Esprit" qui agit en tous. "Dans les célébrations liturgiques, chacun, ministre ou fidèle, en s'acquittant de sa fonction, fera *seulement* et *totalem*ent ce qui lui revient en vertu de la nature de la chose et des normes liturgiques" ([SC 28](#)).

[II Comment célébrer ?](#)

Signes et symboles

1145 Une célébration sacramentelle est tissée de signes et de symboles. Selon la pédagogie divine du salut, leur signification s'enracine dans l'oeuvre de la création et dans la culture humaine, se précise dans les événements de l'Ancienne Alliance et se révèle pleinement dans la personne et l'oeuvre du Christ.

1146 *Signes du monde des hommes*. Dans la vie humaine, signes et symboles occupent une place importante. L'homme étant un être à la fois corporel et spirituel, exprime et perçoit les réalités spirituelles à travers des signes et des symboles matériels. Comme être social, l'homme a besoin de signes et de symboles pour communiquer avec autrui, par le langage, par des gestes, par des actions. Il en est de même pour sa relation à Dieu.

1147 Dieu parle à l'homme à travers la création visible. Le cosmos matériel se présente à l'intelligence de l'homme pour qu'il y lise les traces de son Créateur (cf. [Sg 13,1](#) [Rm 1,19-20](#) [Ac 14,17](#)). La lumière et la nuit, le vent et le feu, l'eau et la terre, l'arbre et les fruits parlent de Dieu, symbolisent à la fois sa grandeur et sa proximité.

1148 En tant que créatures, ces réalités sensibles peuvent devenir le lieu d'expression de l'action de Dieu qui sanctifie les hommes, et de l'action des hommes qui rendent leur culte à Dieu. Il en est de même des signes et des symboles de la vie sociale des hommes: laver et oindre, rompre le pain et partager la coupe peuvent exprimer la présence sanctifiante de Dieu et la gratitude de l'homme devant son Créateur.

1149 Les grandes religions de l'humanité témoignent, souvent de façon impressionnante, de ce sens cosmique et symbolique des rites religieux. La liturgie de l'Eglise présuppose, intègre et sanctifie des éléments de la création et de la culture humaine en leur conférant la dignité de signes de la grâce, de la création nouvelle en Jésus-Christ.

1150 *Signes de l'Alliance.* Le peuple élu reçoit de Dieu des signes et des symboles distinctifs qui marquent sa vie liturgique: ce ne sont plus seulement des célébrations de cycles cosmiques et des gestes sociaux, mais des signes de l'Alliance, des symboles des hauts faits de Dieu pour son peuple. Parmi ces signes liturgiques de l'Ancienne Alliance on peut nommer la circoncision, l'onction et la consécration des rois et des prêtres, l'imposition des mains, les sacrifices, et surtout la pâque. L'Eglise voit en ces signes une préfiguration des sacrements de la Nouvelle Alliance.

1151 *Signes assumés par le Christ.* Dans sa prédication, le Seigneur Jésus se sert souvent des signes de la création pour faire connaître les mystères du Royaume de Dieu (cf. [Lc 8,10](#)). Il accomplit ses guérisons ou souligne sa prédication avec des signes matériels ou des gestes symboliques (cf. [Jn 9,6](#) [Mc 7,33-35](#) [Mc 8,22-25](#)). Il donne un sens nouveau aux faits et aux signes de l'Ancienne Alliance, surtout à l'Exode et à la Pâque (cf. [Lc 9,31](#) [Lc 22,7-20](#)), car il est lui-même le sens de tous ces signes.

1152 *Signes sacramentels.* Depuis la Pentecôte, c'est à travers les signes sacramentels de son Eglise que l'Esprit Saint oeuvre la sanctification. Les sacrements de l'Eglise n'abolissent pas, mais purifient et intègrent toute la richesse des signes et des symboles du cosmos et de la vie sociale. En outre, ils accomplissent les types et les figures de l'Ancienne Alliance, ils signifient et réalisent le salut opéré par le Christ, et ils préfigurent et anticipent la gloire du ciel.

Paroles et actions

1153 Une célébration sacramentelle est une rencontre des enfants de Dieu avec leur Père, dans le Christ et l'Esprit Saint, et cette rencontre s'exprime comme un dialogue, à travers des actions et des paroles. Certes, les actions symboliques sont elles-mêmes déjà un langage, mais il faut que la Parole de Dieu et la réponse de foi accompagnent et vivifient ces actions, pour que la semence du Royaume porte son fruit dans la bonne terre. Les actions liturgiques signifient ce que la Parole de Dieu exprime: à la fois l'initiative gratuite de Dieu et la réponse de foi de son peuple.

1154 La *liturgie de la Parole* est partie intégrante des célébrations sacramentelles. Pour nourrir la foi des fidèles, les signes de la Parole de Dieu doivent être mis en valeur: le livre de la Parole (lectionnaire ou évangélaire), sa vénération (procession, encens, lumière), le lieu de son annonce (ambon), sa lecture audible et intelligible, l'homélie du ministre qui prolonge sa proclamation, les réponses de l'assemblée (acclamations, psaumes de méditation, litanies, confession de foi, ...).

1155 Indissociables en tant que signes et enseignement, la parole et l'action liturgiques le sont aussi en tant que réalisant ce qu'ils signifient. L'Esprit Saint ne donne pas seulement l'intelligence de la Parole de Dieu en suscitant la foi; par les sacrements il réalise aussi les "merveilles" de Dieu annoncées par la Parole: il rend présent et communique l'oeuvre du Père

accomplie par le Fils Bien-aimé.

Chant et musique

1156 "La tradition musicale de l'Eglise universelle a créé un trésor d'une valeur inestimable qui l'emporte sur les autres arts, du fait surtout que, chant sacré lié aux paroles, il fait partie nécessaire ou intégrante de la liturgie solennelle" ([SC 112](#)). La composition et le chant des Psaumes inspirés, souvent accompagnés d'instruments de musique, sont déjà étroitement liés aux célébrations liturgiques de l'Ancienne Alliance. L'Eglise continue et développe cette tradition: "Récitez entre vous des psaumes, des hymnes et des cantiques inspirés; chantez et célébrez le Seigneur de tout votre coeur" ([Ep 5,19](#) cf. [Col 3,16-17](#)). "Celui qui chante prie deux fois" (cf. S. Augustin, Psal. 72,1).

1157 Le chant et la musique remplissent leur fonction de signes d'une manière d'autant plus significative qu'ils sont "en connexion plus étroite avec l'action liturgique" ([SC 112](#)), selon trois critères principaux: la beauté expressive de la prière, la participation unanime de l'assemblée aux moments prévus et le caractère solennel de la célébration. Ils participent ainsi à la finalité des paroles et des actions liturgiques: la gloire de Dieu et la sanctification des fidèles (cf. [SC 112](#)):

Combien j'ai pleuré à entendre vos hymnes, vos cantiques, les suaves accents dont retentissait votre Eglise! Quelle émotion j'en recueillais! Ils coulaient dans mon oreille, distillant la vérité dans mon coeur. Un grand élan de piété me soulevait, et les larmes ruisselaient sur ma joue, mais elles me faisaient du bien (S. Augustin, conf. 9,6,14).

1158 L'harmonie des signes (chant, musique, paroles et actions) est ici d'autant plus expressive et féconde qu'elle s'exprime dans la *richesse culturelle* propre au peuple de Dieu qui célèbre (cf. [SC 119](#)). C'est pourquoi le "chant religieux populaire sera intelligemment favorisé, pour que, dans les exercices pieux et sacrés, et dans les actions liturgiques elles-mêmes", conformément aux normes de l'Eglise, "la voix des fidèles puisse se faire entendre" ([SC 118](#)). Mais, "les textes destinés au chant sacré seront conformes à la doctrine catholique et même seront tirés de préférence des Saintes Ecritures et des sources liturgiques" ([SC 121](#)).

Les saintes images

1159 L'image sacrée, l'icône liturgique, représente principalement *le Christ*. Elle ne peut pas représenter le Dieu invisible et incompréhensible; c'est l'Incarnation du Fils de Dieu qui a inauguré une nouvelle "économie" des images:

Autrefois Dieu qui n'a ni corps, ni figure, ne pouvait absolument pas être représenté par une image. Mais maintenant qu'il s'est fait voir dans la chair et qu'il a vécu avec les hommes, je peux faire une image de ce que j'ai vu de Dieu ... Le visage découvert, nous contempons la gloire du Seigneur (S. Damascène, imag. 1,16).

1160 L'iconographie chrétienne transcrit par l'image le message évangélique que l'Ecriture Sainte transmet par la parole. Image et Parole s'éclairent mutuellement:

Pour dire brièvement notre profession de foi, nous conservons toutes les traditions de l'Eglise écrites ou non écrites qui nous ont été transmises sans changement. L'une d'elle est la représentation picturale des images, qui s'accorde avec la prédication de l'histoire évangélique, en croyant que, vraiment et non pas en apparence, le Dieu Verbe s'est fait homme, ce qui est aussi utile et aussi profitable, car les choses qui s'éclairent mutuellement

ont indubitablement une signification réciproque (Cc. Nicée II, en 787: COD 111).

1161 Tous les signes de la célébration liturgique sont relatifs au Christ: les images sacrées de la sainte Mère de Dieu et des saint le sont aussi. Elles signifient en effet le Christ qui est glorifié en eux. Elles manifestent "la nuée de témoins" ([He 12,1](#)) qui continuent à participer au salut du monde et auxquels nous sommes unis, surtout dans la célébration sacramentelle. A travers leurs icônes, c'est l'homme "à l'image de Dieu", enfin transfiguré "à sa ressemblance" (cf. [Rm 8,29](#) [1Jn 3,2](#)), qui se révèle à notre foi, et même les anges, eux aussi récapitulés dans le Christ:

Suivant la doctrine divinement inspirée de nos saints Pères et la tradition de l'Eglise catholique, dont nous savons qu'elle est la tradition de l'Esprit Saint qui habite en elle, nous définissons en toute certitude et justesse que les vénérables et saintes images, tout comme les représentations de la Croix précieuse et vivifiante, qu'elles soient peintes, en mosaïque ou de quelque autre matière appropriée, doivent être placées dans les saintes églises de Dieu, sur les ustensiles et vêtements sacrés, sur les murs et les tableaux, dans les maisons et dans les chemins, aussi bien l'image de notre Seigneur, Dieu et Sauveur, Jésus-Christ, que celle de notre Dame, la toute pure et saint Mère de Dieu, des saints anges, de tous les saints et des justes (Cc. Nicée II: [DS 600](#)).

1162 "La beauté et la couleur des images stimulent ma prière. C'est une fête pour mes yeux, autant que le spectacle de la campagne stimule mon coeur pour rendre gloire à Dieu" (S. Damascène, *imag.* 1, 27). La contemplation des icônes saintes, unie à la méditation de la Parole de Dieu et au chant des hymnes liturgiques, entre dans l'harmonie des signes de la célébration pour que le mystère célébré s'imprime dans la mémoire du coeur et s'exprime ensuite dans la vie nouvelle des fidèles.

III Quand célébrer?

Le temps liturgique

1163 "Notre Mère la sainte Eglise estime qu'il lui appartient de célébrer l'oeuvre salvifique de son divin Epoux par une commémoration sacrée, à jours fixes, tout au long de l'année. Chaque semaine, au jour qu'elle a appelé "Jour du Seigneur", elle fait mémoire de la Résurrection du Seigneur, qu'elle célèbre encore une fois par an, en même temps que sa bienheureuse Passion, par la grande solennité de Pâques. Et elle déploie tout le Mystère du Christ pendant le cycle de l'année... Tout en célébrant ainsi les mystères de la rédemption, elle ouvre aux fidèles les richesses des vertus et des mérites de son Seigneur; de la sorte, ces mystères sont en quelque manière rendus présents tout au long du temps, les fidèles sont mis en contact avec eux et remplis par la grâce du salut" ([SC 102](#)).

1164 Le peuple de Dieu, dès la loi mosaïque, a connu des fêtes fixes à partir de la Pâque, pour commémorer les actions étonnantes du Dieu Sauveur, lui en rendre grâce, en perpétuer le souvenir et apprendre aux nouvelles générations à y conformer leur conduite. Dans le temps de l'Eglise, situé entre la Pâque du Christ, déjà accomplie une fois pour toutes, et sa consommation dans le Royaume de Dieu, la liturgie célébrée à des jours fixes est toute empreinte de la Nouveauté du Mystère du Christ.

1165 Lorsque l'Eglise célèbre le Mystère du Christ, il est un mot qui scande sa prière: *Aujourd'hui!*, en écho à la prière que lui a apprise son Seigneur (cf. [Mt 6,11](#)) et à l'appel de l'Esprit Saint (cf. [He 3,7-4,11](#) [Ps 95,7](#)). Cet "aujourd'hui" du Dieu vivant où l'homme est

appelé à entrer est "l'Heure" de la Pâque de Jésus qui traverse et porte toute l'histoire:

La vie s'est étendue sur tous les êtres et tous sont remplis d'une large lumière; l'Orient des orientes envahit l'univers, et Celui qui était "avant l'étoile du matin" et avant les astres, immortel et immense, le grand Christ brille sur tous les êtres plus que le soleil. C'est pourquoi, pour nous qui croyons en lui, s'instaure un jour de lumière, long, éternel, qui ne s'éteint pas: la Pâque mystique (S. Hippolyte, pasch. 1-2).

Le Jour du Seigneur

1166 "L'Eglise célèbre le Mystère pascal, en vertu d'une tradition apostolique qui remonte au jour même de la Résurrection du Christ, chaque huitième jour, qui est nommé à bon droit le Jour du Seigneur, ou dimanche" ([SC 106](#)). Le jour de la Résurrection du Christ est à la fois le "premier jour de la semaine", mémorial du premier jour de la création, et le "huitième jour" où le Christ, après son "repos" du grand Sabbat, inaugure le Jour "que fait le Seigneur", le "jour qui ne connaît pas de soir" (Liturgie byzantine). Le "repas du Seigneur" est son centre, car c'est ici que toute la communauté des fidèles rencontre le Seigneur ressuscité qui les invite à son banquet (cf. [Jn 21,12](#) [Lc 24,30](#)):

Le jour du Seigneur, le jour de la Résurrection, le jour des chrétiens, est notre jour. C'est pour cela qu'il est appelé jour du Seigneur: car c'est ce jour là que le Seigneur est monté victorieux auprès du Père. Si les païens l'appellent jour du soleil, nous aussi, nous le confessons volontiers: car aujourd'hui s'est levé la lumière du monde, aujourd'hui est apparu le soleil de justice dont les rayons apportent le salut (S. Jérôme, pasch.).

1167 Le dimanche est le jour par excellence de l'Assemblée liturgique, où les fidèles se rassemblent "pour que, entendant la Parole de Dieu et participant à l'Eucharistie, ils fassent mémoire de la Passion, de la Résurrection et de la Gloire du Seigneur Jésus, en rendant grâces à Dieu qui les a régénérés pour une vivante espérance par la Résurrection de Jésus-Christ d'entre les morts" ([SC 106](#)):

Quand nous méditons, ô Christ, les merveilles qui furent accomplis en ce jour du dimanche de ta sainte Résurrection, nous disons: Béni est le jour du dimanche, car c'est en lui que fut le commencement de la création... le salut du monde... le renouvellement du genre humain... C'est en lui que le ciel et la terre se sont réjouis et que l'univers entier fut rempli de lumière. Béni est le jour du dimanche, car c'est en lui que furent ouvertes les portes du paradis pour qu'Adam et tous les bannis y entrent sans crainte (Fanqîth, Office syriaque d'Antioche, Vol. 6, la partie de l'été, p. 193 b).

L'année liturgique

1168 A partir du Triduum Pascal, comme de sa source de lumière, le temps nouveau de la Résurrection emplit toute l'année liturgique de sa clarté. De proche en proche, de part et d'autre de cette source, l'année est transfigurée par la Liturgie. Elle est réellement "année de grâce du Seigneur" (cf. [Lc 4,19](#)). L'Economie du salut est à l'oeuvre dans le cadre du temps, mais depuis son accomplissement dans la Pâque de Jésus et l'effusion de l'Esprit Saint, la fin de l'histoire est anticipée, 'en avant-goût', et le Royaume de Dieu entre dans notre temps.

1169 C'est pourquoi *Pâques* n'est pas simplement une fête parmi d'autres: elle est la "Fête des fêtes", "Solennité des solennités", comme l'Eucharistie est le Sacrement des sacrements (le Grand sacrement). S. Athanase l'appelle "le Grand dimanche" (ep. fest. 329), comme la Semaine sainte est appelée en Orient "la Grande Semaine". Le Mystère de la Résurrection, dans lequel le Christ a écrasé la mort, pénètre notre vieux temps de sa puissante énergie,

jusqu'à ce que tout Lui soit soumis.

1170 Au Concile de Nicée (en 325) toutes les Églises se sont mises d'accord pour que la Pâque chrétienne soit célébrée le dimanche qui suit la pleine lune (14 Nisan) après l'équinoxe de printemps. A cause des différentes méthodes de calcul du 14 Nisan, la date de Pâques dans les Eglises d'Occident et d'Orient ne coïncide pas toujours. C'est pourquoi, ces Eglises cherchent aujourd'hui un accord, afin de parvenir de nouveau à célébrer à une date commune le jour de la Résurrection du Seigneur.

1171 L'année liturgique est le déploiement des divers aspects de l'unique mystère pascal. Cela vaut tout particulièrement pour le cycle des fêtes autour du Mystère de l'Incarnation (Annonciation, Noël, Epiphanie) qui commémorent le commencement de notre salut et nous communiquent les prémices du mystère de Pâques.

Le Sanctoral dans l'année liturgique

1172 "En célébrant le cycle annuel des mystères du Christ, la sainte Eglise vénère avec un particulier amour la bienheureuse Marie, Mère de Dieu, qui est unie à son Fils dans l'oeuvre du salut par un lien indissoluble. En Marie, l'Eglise admire et exalte le fruit le plus excellent de la rédemption, et, comme dans une image très pure, elle contemple avec joie ce qu'elle-même désire et espère être tout entière" ([SC 103](#)).

1173 Quand l'Eglise, dans le cycle annuel, fait mémoire des martyrs et des autres saints, elle "proclame le mystère pascal" en ceux et celles "qui ont souffert avec le Christ et sont glorifiés avec lui, et elle propose aux fidèles leurs exemples qui les attirent tous au Père par le Christ, et, par leurs mérites, elle obtient les bienfaits de Dieu" ([SC 104](#) cf. [SC 108](#) [SC 111](#)).

La Liturgie des Heures

1174 Le Mystère du Christ, son Incarnation et sa Pâque, que nous célébrons dans l'Eucharistie, spécialement dans l'Assemblée dominicale, pénètre et transfigure le temps de chaque jour par la célébration de la Liturgie des Heures, "l'Office divin" (cf. IV). Cette célébration, en fidélité aux recommandations apostoliques de "prier sans cesse" ([1Th 5,17](#) [Ep 6,18](#)), "s'est constituée de telle façon que le déroulement du jour et de la nuit soit consacré par la louange de Dieu" ([SC 84](#)). Elle est "la prière publique de l'Eglise" ([SC 98](#)) dans laquelle les fidèles (clercs, religieux et laïcs) exercent le sacerdoce royal des baptisés. Célébrée "selon la forme approuvée" par l'Eglise, la Liturgie des Heures "est vraiment la voix de l'Epouse elle-même qui s'adresse à son Epoux; et même aussi, c'est la prière du Christ avec son Corps au Père" ([SC 84](#)).

1175 La Liturgie des Heures est destinée à devenir la prière de tout le Peuple de Dieu. En elle, le Christ lui-même "continue à exercer sa fonction sacerdotale par son Eglise" ([SC 83](#)); chacun y participe selon sa place propre dans l'Eglise et les circonstances de sa vie: les prêtres en tant qu'adonnés au ministère pastoral, parce qu'ils sont appelés à rester assidus à la prière et au service de la Parole (cf. [SC 86](#) [SC 96](#) [PO 5](#)); les religieux et religieuses, de par le charisme de leur vie consacrée (cf. [SC 98](#)); tous les fidèles selon leurs possibilités: "Les pasteurs veilleront à ce que les Heures principales, surtout les Vêpres, les dimanches et jours de fêtes solennelles, soient célébrées en commun dans l'église. On recommande aux laïcs eux-mêmes la récitation de l'office divin, soit avec les prêtres, soit lorsqu'ils sont réunis entre eux, voire individuellement" ([SC 100](#)).

1176 Célébrer la Liturgie des Heures exige non seulement d'harmoniser la voix avec le cœur qui prie, mais aussi "de se procurer une connaissance plus abondante de la liturgie et de la Bible, principalement des psaumes" ([SC 90](#)).

1177 Les hymnes et les litanies de la Prière des Heures insèrent la prière des psaumes dans le temps de l'Eglise, exprimant le symbolisme du moment de la journée, du temps liturgique ou de la fête célébrée. De plus, la lecture de la Parole de Dieu à chaque Heure (avec les répons ou les tropaires qui la suivent), et, à certaines Heures, les lectures des Pères et maîtres spirituels, révèlent plus profondément le sens du Mystère célébré, aident à l'intelligence des psaumes et préparent à l'oraison silencieuse. La *lectio divina*, où la Parole de Dieu est lue et méditée pour devenir prière, est ainsi enracinée dans la célébration liturgique.

1178 La Liturgie des Heures, qui est comme un prolongement de la célébration eucharistique, n'exclut pas mais appelle de manière complémentaire les diverses dévotions du Peuple de Dieu, particulièrement l'adoration et le culte du Saint Sacrement.

IV Où célébrer?

1179 Le culte "en esprit et en vérité" ([Jn 4,24](#)) de la Nouvelle Alliance n'est pas lié à un lieu exclusif. Toute la terre est sainte et confiée aux enfants des hommes. Ce qui est premier, lorsque les fidèles se rassemblent en un même lieu, ce sont les "pierres vivantes", assemblées pour "l'édification d'un édifice spirituel" ([1P 2,4-5](#)). Le Corps du Christ ressuscité est le temple spirituel d'où jaillit la source d'eau vive. Incorporés au Christ par l'Esprit Saint, "c'est nous qui sommes le temple du Dieu vivant" ([2Co 6,16](#)).

1180 Lorsque l'exercice de la liberté religieuse n'est pas entravée (cf. [DH 4](#)), les chrétiens construisent des édifices destinés au culte divin. Ces églises visibles ne sont pas de simples lieux de rassemblement mais elles signifient et manifestent l'Eglise vivante en ce lieu, demeure de Dieu avec les hommes réconciliés et unis dans le Christ.

1181 "La maison de prière où l'Eucharistie est célébrée et conservée, où les fidèles se rassemblent, où la présence du Fils de Dieu notre Sauveur, offert pour nous sur l'autel du sacrifice, est honorée pour le soutien et le réconfort des chrétiens, cette maison doit être belle et adaptée à la prière et aux célébrations eucharistiques" ([PO 5](#) cf. [SC 122-127](#)). Dans cette "maison de Dieu", la vérité et l'harmonie des signes qui la constituent doivent manifester le Christ qui est présent et agit en ce lieu (cf. [SC 7](#)):

1182 L'*autel* de la Nouvelle Alliance est la Croix du Seigneur (cf. [He 13,10](#)) de laquelle découlent les sacrements du Mystère pascal. Sur l'autel, qui est le centre de l'église, est rendu présent le sacrifice de la croix sous les signes sacramentels. Il est aussi la Table du Seigneur, à laquelle le Peuple de Dieu est invité (cf. IGMR 259). Dans certaines liturgies orientales, l'autel est aussi le symbole du Tombeau (le Christ est vraiment mort et vraiment ressuscité).

1183 Le *tabernacle* doit être situé "dans les églises en un lieu des plus dignes, avec le plus grand honneur" (). La noblesse, la disposition et la sécurité du tabernacle eucharistique ([SC 128](#)) doivent favoriser l'adoration du Seigneur réellement présent dans le Saint Sacrement de l'autel .

Le *Saint Chrême* (Myron), dont l'onction est le signe sacramentel du sceau du don de l'Esprit Saint est traditionnellement conservé et vénéré dans un lieu sûr du sanctuaire. On peut y

joindre l'huile des catéchumènes et celle des malades.

1184 Le *siège* (cathèdre) de l'évêque ou du prêtre "doit exprimer la fonction de celui qui préside l'assemblée et dirige la prière" (IGMR 271).

L'*ambon*: "La dignité de la Parole de Dieu requiert qu'il existe dans l'église un lieu qui favorise l'annonce de cette Parole et vers lequel, pendant la liturgie de la Parole, se tourne spontanément l'attention des fidèles" (IGMR 272).

1185 Le rassemblement du peuple de Dieu commence par le Baptême; l'église doit donc avoir un lieu pour la célébration du *Baptême* (baptistère) et favoriser le souvenir des promesses du Baptême (eau bénite).

Le renouvellement de la vie baptismale exige *la pénitence*. L'église doit donc se prêter à l'expression du repentir et à l'accueil du pardon, ce qui exige un lieu approprié à l'accueil des pénitents.

L'église doit aussi être un espace qui invite au recueillement et à la prière silencieuse qui prolonge et intériorise la grande prière de l'Eucharistie.

1186 Enfin, l'église a une signification eschatologique. Pour entrer dans la maison de Dieu, il faut franchir un *seuil*, symbole du passage du monde blessé par le péché au monde de la Vie nouvelle auquel tous les hommes sont appelés. L'église visible symbolise la maison paternelle vers laquelle le peuple de Dieu est en marche et où le Père "essuiera toute larme de leurs yeux" (*Ap 21,4*). C'est pourquoi aussi l'église est la maison de *tous* les enfants de Dieu, largement ouverte et accueillante.

En bref

1187 *La Liturgie est l'oeuvre du Christ tout entier, Tête et Corps. Notre Grand Prêtre la célèbre sans cesse dans la Liturgie céleste, avec la sainte Mère de Dieu, les Apôtres, tous les saints et la multitude des humains qui sont déjà entrés dans le Royaume.*

1188 *Dans une célébration liturgique, toute l'Assemblée est "liturge", chacun selon sa fonction. Le sacerdoce baptismal est celui de tout le Corps du Christ. Mais certains fidèles sont ordonnés par le sacrement de l'Ordre pour représenter le Christ comme Tête du Corps.*

1189 *La célébration liturgique comporte des signes et des symboles qui se réfèrent à la création (lumière, eau, feu), à la vie humaine (laver, oindre, rompre le pain) et à l'histoire du salut (les rites de la Pâque). Insérés dans le monde de la foi et assumés par la force de l'Esprit Saint, ces éléments cosmiques, ces rites humains, ces gestes du souvenir de Dieu deviennent porteurs de l'action salvatrice et sanctificatrice du Christ.*

1190 *La Liturgie de la Parole est une partie intégrante de la célébration. Le sens de la célébration est exprimé par la Parole de Dieu qui est annoncée et par l'engagement de la foi qui y répond.*

1191 *Le chant et la musique sont en connexion étroite avec l'action liturgique. Les critères de leur bon usage: la beauté expressive de la prière, la participation unanime de l'assemblée et le caractère sacré de la célébration.*

1192 *Les saintes images, présentes dans nos églises et dans nos maisons, sont destinées à éveiller et à nourrir notre foi dans le mystère du Christ. A travers l'icône du Christ et de ses*

oeuvres de salut, c'est Lui que nous adorons. A travers les saintes images de la sainte Mère de Dieu, des anges et des saints, nous vénérons les personnes qui y sont représentées.

1193 *Le dimanche, "Jour du Seigneur", est le principal jour de la célébration de l'Eucharistie parce qu'il est le jour de la Résurrection. Il est le jour de l'Assemblée liturgique par excellence, le jour de la famille chrétienne, le jour de la joie et du repos du travail. Il est "le fondement et le noyau de toute l'année liturgique" (SC 106).*

1194 *L'Eglise "déploie tout le Mystère du Christ pendant le cycle de l'année, de l'Incarnation et la Nativité jusqu'à l'Ascension, jusqu'au jour de la Pentecôte et jusqu'à l'attente de la bienheureuse espérance et de l'Avènement du Seigneur" (SC 102).*

1195 *Faisant mémoire des saints, en premier lieu de la sainte Mère de Dieu, puis des apôtres, des martyrs et des autres saints, à des jours fixes de l'année liturgique, l'Eglise de la terre manifeste qu'elle est unie à la Liturgie céleste; elle glorifie le Christ d'avoir accompli son salut dans ses membres glorifiés; leur exemple la stimule sur son chemin vers le Père.*

1196 *Les fidèles qui célèbrent la Liturgie des Heures s'unissent au Christ, notre Souverain Prêtre, par la prière des psaumes, la méditation de la Parole de Dieu, des cantiques et des bénédictions, afin d'être associés à sa prière incessante et universelle qui rend gloire au Père et implore le don de l'Esprit Saint sur le monde entier.*

1197 *Le Christ est le vrai Temple de Dieu, "le lieu où réside sa gloire"; par la grâce de Dieu, les chrétiens deviennent, eux aussi, temples de l'Esprit Saint, les pierres vivantes dont est bâtie l'Eglise.*

1198 *Dans sa condition terrestre, l'Eglise a besoin de lieux où la communauté puisse se rassembler: nos églises visibles, lieux saints, images de la Cité sainte, la Jérusalem céleste vers laquelle nous cheminons en pèlerins.*

1199 *C'est dans ces églises que l'Eglise célèbre le culte public à la gloire de la Trinité Sainte, qu'elle entend la Parole de Dieu et chante ses louanges, qu'elle fait monter sa prière, et qu'elle offre le Sacrifice du Christ, sacramentellement présent au milieu de l'assemblée. Ces églises sont aussi des lieux de recueillement et de prière personnelle.*

1998 Catéchisme 1135

VI L'Eglise domestique

1655 Le Christ a voulu naître et grandir au sein de la Sainte Famille de Joseph et de Marie. L'Eglise n'est autre que la "famille de Dieu". Dès ses origines, le noyau de l'Eglise était souvent constitué par ceux qui, "avec toute leur maison", étaient devenus croyants (cf. [Ac 18,8](#)). Lorsqu'ils se convertissaient, ils désiraient aussi que "toute leur maison" soit sauvée (cf. [Ac 16,31](#) [Ac 11,14](#)). Ces familles devenues croyantes étaient des îlots de vie chrétienne dans un monde incroyant.

1656 De nos jours, dans un monde souvent étranger et même hostile à la foi, les familles croyantes sont de première importance, comme foyers de foi vivante et rayonnante. C'est pour cela que le IIe Concile du Vatican appelle la famille, avec une vieille expression, "Ecclesia domestica" ([LG 11](#) cf. [FC 21](#)). C'est au sein de la famille que les parents sont "par la parole et par l'exemple ... pour leurs enfants les premiers hérauts de la foi, au service de la vocation propre de chacun et tout spécialement de la vocation sacrée" ([LG 11](#)).

1657 C'est ici que s'exerce de façon privilégiée le *sacerdoce baptismal* du père de famille, de la mère, des enfants, de tous les membres de la famille, "par la réception des sacrements, la prière et l'action de grâce, le témoignage d'une vie sainte, et par leur renoncement et leur charité effective" ([LG 10](#)). Le foyer est ainsi la première école de vie chrétienne et "une école d'enrichissement humain" ([GS 52](#)). C'est ici que l'on apprend l'endurance et la joie du travail, l'amour fraternel, le pardon généreux, même réitéré, et surtout le culte divin par la prière et l'offrande de sa vie.

1658 Il faut encore faire mémoire de certaines personnes qui sont, à cause des conditions concrètes dans lesquelles elles doivent vivre - et souvent sans l'avoir voulu, - particulièrement proches du cœur de Jésus et qui méritent donc affection et sollicitude empressée de l'Eglise et notamment des pasteurs: le grand nombre de *personnes célibataires*. Beaucoup d'entre elles restent *sans famille humaine*, souvent à cause des conditions de pauvreté. Il y en a qui vivent leur situation dans l'esprit des Béatitudes, servant Dieu et le prochain de façon exemplaire. A elles toutes il faut ouvrir les portes des foyers, "Eglises domestiques", et de la grande famille qu'est l'Eglise. "Personne n'est sans famille en ce monde: l'Eglise est la maison et la famille de tous, en particulier de ceux qui 'peinent et ploient sous le fardeau' ([Mt 11,28](#))" ([FC 85](#)).

En bref

1659 *S. Paul dit: "Maris, aimez vos femmes, comme le Christ a aimé l'Eglise... Ce mystère est de grande portée; je veux dire qu'il s'applique au Christ et à l'Eglise" ([Ep 5,25](#) [Ep 5,32](#)).*

1660 *L'alliance matrimoniale, par laquelle un homme et une femme constituent entre eux une intime communauté de vie et d'amour, a été fondée et dotée de ses lois propres par le Créateur. De par sa nature elle est ordonnée au bien des conjoints ainsi qu'à la génération et à l'éducation des enfants. Elle a été élevée entre baptisés par le Christ Seigneur à la dignité*

de sacrement (cf. [GS 48 CIC 1055](#) p1).

1661 *Le sacrement du mariage signifie l'union du Christ et de l'Eglise. Il donne aux époux la grâce de s'aimer de l'amour dont le Christ a aimé son Eglise; la grâce du sacrement perfectionne ainsi l'amour humain des époux, affermit leur unité indissoluble et les sanctifie sur le chemin de la vie éternelle (cf. Cc. Trente: [DS 1799](#)).*

1662 *Le mariage se fonde sur le consentement des contractants, c'est à dire sur la volonté de se donner mutuellement et définitivement dans le but de vivre une alliance d'amour fidèle et fécond.*

1663 *Puisque le mariage établit les conjoints dans un état public de vie dans l'Eglise, il convient que sa célébration soit publique, dans le cadre d'une célébration liturgique, devant le prêtre (ou le témoin qualifié de l'Eglise), les témoins et l'assemblée des fidèles.*

1664 *L'unité, l'indissolubilité et l'ouverture à la fécondité sont essentielles au mariage. La polygamie est incompatible avec l'unité du mariage; le divorce sépare ce que Dieu a uni; le refus de la fécondité détourne la vie conjugale de son "don le plus excellent", l'enfant ([GS 50](#)).*

1665 *Le remariage des divorcés du vivant du conjoint légitime contrevient au Dessein et à la Loi de Dieu enseignés par le Christ. Ils ne sont pas séparés de l'Eglise, mais ils ne peuvent accéder à la communion eucharistique. Ils mèneront leur vie chrétienne notamment en éduquant leurs enfants dans la foi.*

1666 *Le foyer chrétien est le lieu où les enfants reçoivent la première annonce de la foi. Voilà pourquoi la maison familiale est appelée à bon droit "l'Eglise domestique", communauté de grâce et de prière, école des vertus humaines et de la charité chrétienne.*

Chapitre quatrième

Les autres célébrations liturgiques

Article 1 Les sacramentaux

1667 "La sainte Mère Eglise a institué des sacramentaux, qui sont des signes sacrés par lesquels, selon une certaine imitation des sacrements, des effets surtout spirituels sont signifiés et sont obtenus par la prière de l'Eglise. Par eux, les hommes sont disposés à recevoir l'effet principal des sacrements, et les diverses circonstances de la vie sont sanctifiées" ([SC 60](#) cf. [CIC 1166](#) [CIO 867](#))

Les traits caractéristiques des sacramentaux

1668 Ils sont institués par l'Eglise en vue de la sanctification de certains ministères de l'Eglise, de certains états de vie, de circonstances très variées de la vie chrétienne, ainsi que de l'usage des choses utiles à l'homme. Selon les décisions pastorales des évêques, ils

peuvent aussi répondre aux besoins, à la culture et à l'histoire propres au peuple chrétien d'une région ou d'une époque. Ils comportent toujours une prière, souvent accompagnée d'un signe déterminé, comme l'imposition de la main, le signe de la croix, l'aspersion d'eau bénite (qui rappelle le Baptême).

1669 Ils relèvent du sacerdoce baptismal: tout baptisé est appelé à être une "bénédiction" (cf. [Gn 12,2](#)) et à bénir (cf. [Lc 6,28](#) [Rm 12,14](#) [1P 3,9](#)). C'est pourquoi des laïcs peuvent présider certaines bénédictions (cf. [SC 79](#) [CIC 1168](#)); plus une bénédiction concerne la vie ecclésiale et sacramentelle, plus sa présidence est réservée au ministère ordonné (évêques, prêtres ou diacres; cf. Ben 16 18).

1670 Les sacramentaux ne confèrent pas la grâce de l'Esprit-Saint à la manière des sacrements, mais par la prière de l'Eglise ils préparent à recevoir la grâce et disposent à y coopérer. "Chez les fidèles bien disposés, presque tous les événements de la vie sont sanctifiés par la grâce divine qui découle du Mystère pascal de la Passion, de la Mort et de la Résurrection du Christ, car c'est de lui que tous les sacrements et sacramentaux tirent leur vertu; et il n'est à peu près aucun usage honorable des choses matérielles qui ne puisse être dirigé vers cette fin: la sanctification de l'homme et la louange de Dieu" ([SC 61](#)).

Les formes variées des sacramentaux

1671 Parmi les sacramentaux figurent d'abord les *bénédictions* (de personnes, de la table, d'objets, de lieux). Toute bénédiction est louange de Dieu et prière pour obtenir ses dons. Dans le Christ, les chrétiens sont bénis par Dieu le Père "de toutes sortes de bénédictions spirituelles" ([Ep 1,3](#)). C'est pourquoi l'Eglise donne la bénédiction en invoquant le nom de Jésus et en faisant habituellement le signe saint de la croix du Christ.

1672 Certaines bénédictions ont une portée durable: elles ont pour effet de *consacrer* des personnes à Dieu et de réserver à l'usage liturgique des objets et des lieux. Parmi celles qui sont destinées à des personnes - à ne pas confondre avec l'ordination sacramentelle - figurent la bénédiction de l'abbé ou de l'abbesse d'un monastère, la consécration des vierges, le rite de la profession religieuse et les bénédictions pour certains ministères d'Eglise (lecteurs, acolytes, catéchistes, etc.). Comme exemple de celles qui concernent des objets, on peut signaler la dédicace ou la bénédiction d'une église ou d'un autel, la bénédiction des saintes huiles, des vases et des vêtements sacrés, des cloches, etc.

1673 Quand l'Eglise demande publiquement et avec autorité, au nom de Jésus-Christ, qu'une personne ou un objet soit protégé contre l'emprise du Malin et soustrait à son empire, on parle d'*exorcisme*. Jésus l'a pratiqué (cf. [Mc 1,25](#) s), c'est de lui que l'Eglise tient le pouvoir et la charge d'exorciser (cf. [Mc 3,15](#) [Mc 6,7](#) [Mc 6,13](#) [Mc 16,17](#)). Sous une forme simple, l'exorcisme est pratiqué lors de la célébration du Baptême. L'exorcisme solennel, appelé "grand exorcisme", ne peut être pratiqué que par un prêtre et avec la permission de l'évêque. Il faut y procéder avec prudence, en observant strictement les règles établies par l'Eglise. L'exorcisme vise à expulser les démons ou à libérer de l'emprise démoniaque et cela par l'autorité spirituelle que Jésus a confié à son Eglise. Très différent est le cas des maladies, surtout psychiques, dont le soin relève de la science médicale. Il est important, donc, de s'assurer, avant de célébrer l'exorcisme, qu'il s'agit d'une présence du Malin, et non pas d'une maladie. (cf. [CIC 1172](#)).

La religiosité populaire

1674 Hors de la Liturgie sacramentelle et des sacramentaux, la catéchèse doit tenir compte des formes de la piété des fidèles et de la religiosité populaire. Le sens religieux du peuple

chrétien a, de tout temps, trouvé son expression dans des formes variées de piété qui entourent la vie sacramentelle de l'Eglise, tels que la vénération des reliques, les visites aux sanctuaires, les pèlerinages, les processions, le chemin de croix, les danses religieuses, le rosaire, les médailles, etc. (cf. Cc. Nicée II: [DS 601 DS 603](#) Cc. Trente: [DS 1822](#)).

1675 Ces expressions prolongent la vie liturgique de l'Eglise, mais ne la remplacent pas: "Ils doivent être réglés en tenant compte des temps liturgiques et de façon à s'harmoniser avec la liturgie, à en découler d'une certaine manière et à y introduire le peuple, parce que la liturgie, de sa nature, leur est de loin supérieure" ([SC 13](#)).

1676 Un discernement pastoral est nécessaire pour soutenir et appuyer la religiosité populaire et, le cas échéant, pour purifier et rectifier le sens religieux qui soustend ces dévotions et pour les faire progresser dans la connaissance du Mystère au Christ (cf. [CTR 54](#)). Leur exercice est soumis au soin et au jugement des évêques et aux normes générales de l'Eglise (cf. [CTR 54](#)).

La religiosité populaire, pour l'essentiel, est un ensemble de valeurs qui, avec sagesse chrétienne, répond aux grandes interrogations de l'existence. Le bon sens populaire catholique est fait de capacité de synthèse pour l'existence. C'est ainsi qu'il fait aller ensemble, de façon créative, le divin et l'humain, le Christ et Marie, l'esprit et le corps, la communion et l'institution, la personne et la communauté, la foi et la patrie, l'intelligence et le sentiment. Cette sagesse est un humanisme chrétien qui affirme radicalement la dignité de tout être comme fils de Dieu, instaure une fraternité fondamentale, apprend à rencontrer la nature comme à comprendre le travail, et donne des raisons de vivre dans la joie et la bonne humeur, même aux milieu des duretés de l'existence. Cette sagesse est aussi pour le peuple un principe de discernement, un instinct évangélique qui lui fait percevoir spontanément quand l'Evangile est le premier servi dans l'Eglise, ou quand il est vidé de son contenu et asphyxié par d'autres intérêts (Document de Puebla cf. [EN 48](#)).

En bref

1677 *On appelle sacramentaux les signes sacrés institués par l'Eglise dont le but est de préparer les hommes à recevoir le fruit des sacrements et de sanctifier les différentes circonstances de la vie.*

1678 *Parmi les sacramentaux, les bénédictions occupent une place importante. Elles comportent à la fois la louange de Dieu pour ses oeuvres et ses dons, et l'intercession de l'Eglise afin que les hommes puissent faire usage des dons de Dieu selon l'esprit de l'Evangile.*

1679 *En plus de la Liturgie, la vie chrétienne se nourrit des formes variées de piété populaire, enracinées dans les différentes cultures. Tout en veillant à les éclairer par la lumière de la foi, l'Eglise favorise les formes de religiosité populaire qui expriment un instinct évangélique et une sagesse humaine et qui enrichissent la vie chrétienne.*

Article 2 Les funérailles chrétiennes

1680 Tous les sacrements, et principalement ceux de l'initiation chrétienne, avaient pour but la dernière Pâque de l'enfant de Dieu, celle qui, par la mort, le fait entrer dans la Vie du Royaume. Alors s'accomplit ce qu'il confessait dans la foi et dans l'espérance: "J'attends la

Résurrection des morts et la Vie du monde à venir" (Symbole de Nicée-Constantinople).

I La dernière Pâque du Chrétien

1681 Le sens chrétien de la mort est révélé dans la lumière du *Mystère pascal* de la mort et de la résurrection du Christ, en qui repose notre unique espérance. Le chrétien qui meurt dans le Christ Jésus "quitte ce corps pour aller demeurer auprès du Seigneur" ([2Co 5,8](#)).

1682 Le jour de la mort inaugure pour le chrétien, au *terme de sa vie sacramentelle*, l'achèvement de sa nouvelle naissance commencée au Baptême, la "ressemblance" définitive à "l'image du Fils" conférée par l'Onction de l'Esprit Saint et la participation au Festin du Royaume qui était anticipée dans l'Eucharistie, même si d'ultimes purifications lui sont encore nécessaires pour revêtir la robe nuptiale.

1683 L'Eglise qui, comme Mère, a porté sacramentellement en son sein le chrétien durant son pèlerinage terrestre, l'accompagne au terme de son cheminement pour le remettre "entre les mains du Père". Elle offre au Père, dans le Christ, l'enfant de sa grâce, et elle dépose en terre, dans l'espérance, le germe du corps qui ressuscitera dans la gloire (cf. [1Co 15,42-44](#)). Cette offrande est pleinement célébrée par le Sacrifice eucharistique; les bénédictions qui précèdent et qui suivent sont des sacramentaux.

II La célébration des funérailles

1684 Les funérailles chrétiennes sont une célébration liturgique de l'Eglise. Par celle-ci, le ministère de l'Église a en vue dans ce cas aussi bien d'exprimer la communion efficace avec *le défunt* que d'y faire participer *la communauté* rassemblée pour les obsèques et de lui annoncer la vie éternelle.

1685 Les différents rites des funérailles expriment le *caractère pascal* de la mort chrétienne et répondent aux situations et aux traditions de chaque région, même en ce qui concerne la couleur liturgique (cf. [SC 81](#)).

1686 L'*Ordo exsequiarum* (OEx) de la liturgie romaine propose trois types de célébration des funérailles, correspondant aux trois lieux de son déroulement (la maison, l'église, le cimetière), et selon l'importance qu'y attachent la famille, les coutumes locales, la culture et la piété populaire. Ce déroulement est d'ailleurs commun à toutes les traditions liturgiques et il comprend quatre moments principaux:

1687 L'*accueil de la communauté*. Une salutation de foi ouvre la célébration. Les proches du défunt sont accueillis par une parole de "consolation" (au sens du Nouveau Testament: la force de l'Esprit Saint dans l'espérance; cf. [1Th 4,18](#)). La communauté priante qui se rassemble attend aussi "les paroles de la vie éternelle". La mort d'un membre de la communauté (ou le jour anniversaire, le septième ou le quarantième jour) est un événement qui doit faire dépasser les perspectives de "ce monde-ci" et attirer les fidèles dans les véritables perspectives de la foi au Christ ressuscité.

1688 La *Liturgie de la Parole*, lors de funérailles, exige une préparation d'autant plus attentive que l'assemblée alors présente peut comprendre des fidèles peu assidus à la liturgie et des amis du défunt qui ne sont pas chrétiens. L'homélie, en particulier, doit "éviter le genre littéraire de l'éloge funèbre" (OEx 41) et illuminer le mystère de la mort chrétienne

dans la lumière du Christ ressuscité.

1689 Le *Sacrifice eucharistique*. Lorsque la célébration a lieu dans l'Eglise, l'Eucharistie est le coeur de la réalité pascale de la mort chrétienne (cf. OEx 1). C'est alors que l'Eglise exprime sa communion efficace avec le défunt: offrant au Père, dans l'Esprit Saint, le sacrifice de la mort et de la résurrection du Christ, elle lui demande que son enfant soit purifié de ses péchés et de ses conséquences et qu'il soit admis à la plénitude pascale de la table du Royaume (cf. OEx 57). C'est par l'Eucharistie ainsi célébrée que la communauté des fidèles, spécialement la famille du défunt, apprend à vivre en communion avec celui qui "s'est endormi dans le Seigneur", en communiant au Corps du Christ dont il est membre vivant et en priant ensuite pour lui et avec lui.

1690 L'*adieu* ("à-Dieu") au défunt est sa "recommandation à Dieu" par l'Eglise. C'est "le dernier adieu par lequel la communauté chrétienne salue un de ses membres avant que le corps de celui-ci ne soit porté à sa tombe" (OEx 10). La tradition byzantine l'exprime par le baiser d'adieu au défunt:

Par ce salut final "on chante pour son départ de cette vie et pour sa séparation, mais aussi parce qu'il y a une communion et une réunion. En effet, morts nous ne sommes nullement séparés les uns des autres, car tous nous parcourons le même chemin et nous nous retrouverons dans le même lieu. Nous ne serons jamais séparés, car nous vivons pour le Christ, et maintenant nous sommes unis au Christ, allant vers lui... nous serons tous ensemble dans le Christ" (S. Syméon de Thessalonique, sep.).

Troisième Partie

La vie dans le Christ

1691 "Chrétien, reconnais ta dignité. Puisque tu participes maintenant à la nature divine, ne dégénère pas en revenant à la déchéance de ta vie passée. Rappelle-toi à quel Chef tu appartiens et de quel Corps tu es membre. Souviens-toi que tu as été arraché au pouvoir des ténèbres pour être transféré dans la lumière et le Royaume de Dieu" (S. Léon le Grand, serm. 21,2-3).

1692 Le Symbole de la foi a professé la grandeur des dons de Dieu à l'homme dans l'oeuvre de sa création, et plus encore par la rédemption et la sanctification. Ce que la foi confesse, les sacrements le communiquent: par "les sacrements qui les ont fait renaître", les chrétiens sont devenus "enfants de Dieu" ([Jn 1,12](#) [1Jn 3,1](#)), "participants de la nature divine" ([2P 1,4](#)). En reconnaissant dans la foi leur dignité nouvelle, les chrétiens sont appelés à mener désormais une "vie digne de l'Evangile du Christ" ([Ph 1,27](#)). Par les sacrements et la prière, ils reçoivent la grâce du Christ et les dons de son Esprit qui les en rendent capables.

1693 Le Christ Jésus a toujours fait ce qui plaisait au Père (cf. [Jn 8,29](#)). Il a toujours vécu en parfaite communion avec Lui. De même ses disciples sont-ils invités à vivre sous le regard du Père "qui voit dans le secret" (cf. [Mt 6](#)) pour devenir "parfaits comme le Père céleste est parfait" ([Mt 5,47](#)).

1694 Incorporés au *Christ* par le baptême (cf. [Rm 6,5](#)), les chrétiens sont "morts au péché et vivants à Dieu dans le Christ Jésus" ([Rm 6,11](#)), participant ainsi à la vie du Ressuscité (cf. [Col 2,12](#)). A la suite du Christ et en union avec lui (cf. [Jn 15,5](#)), les chrétiens peuvent "chercher à imiter Dieu comme des enfants bien-aimés et suivre la voie de l'amour" ([Ep 5,1](#)), en conformant leurs pensées, leurs paroles et leurs actions aux "sentiments qui sont dans le Christ Jésus" ([Ph 2,5](#)) et en suivant ses exemples (cf. [Jn 13,12-16](#)).

1695 "Justifiés par le Nom du Seigneur Jésus Christ et par l'Esprit de notre Dieu" ([1Co 6,11](#)), "sanctifiés et appelés à être saints" ([1Co 1,2](#)), les chrétiens sont devenus "le Temple de l'Esprit Saint" (cf. [1Co 6,19](#)). Cet "Esprit du Fils" leur apprend à prier le Père (cf. [Ga 4,6](#)) et, étant devenu leur vie, les fait agir (cf. [Ga 5,25](#)) pour "porter les fruits de l'Esprit" ([Ga 5,22](#)) par la charité en oeuvre. Guérissant les blessures du péché, l'Esprit Saint nous "renouvelle intérieurement par une transformation spirituelle" ([Ep 4,23](#)), il nous éclaire et nous fortifie pour vivre en "enfant de lumière" ([Ep 5,8](#)) par "la bonté, la justice et la vérité" en toute chose ([Ep 5,9](#)).

1696 La voie du Christ "mène à la vie", une voie contraire "mène à la perdition" ([Mt 7,13](#) cf. [Dt 30,15-20](#)). La parabole évangélique des *deux voies* reste toujours présente dans la catéchèse de l'Eglise. Elle signifie l'importance des décisions morales pour notre salut. "Il y a deux voies, l'une de la vie, l'autre de la mort; mais entre les deux, une grande différence" (Didaché 1,1).

1697 Dans la *catéchèse*, il importe de révéler en toute clarté la joie et les exigences de la voie du Christ (cf. [CTR 29](#)). La catéchèse de la "vie nouvelle" ([Rm 6,4](#)) en Lui sera:

- *une catéchèse du Saint Esprit*, Maître intérieur de la vie selon le Christ, doux hôte et ami qui inspire, conduit, rectifie et fortifie cette vie;
- *une catéchèse de la grâce*, car c'est par grâce que nous sommes sauvés, et c'est encore par la grâce que nos oeuvres peuvent porter du fruit pour la vie éternelle;
- *une catéchèse des béatitudes*, car la voie du Christ est résumée dans les béatitudes, seul chemin vers le bonheur éternel auquel le coeur de l'homme aspire;
- *une catéchèse du péché et du pardon*, car sans se reconnaître pécheur, l'homme ne peut connaître la vérité sur lui-même, condition de l'agir juste, et sans l'offre du pardon il ne pourrait supporter cette vérité;
- *une catéchèse des vertus humaines* qui fait saisir la beauté et l'attrait des droites dispositions pour le bien;
- *une catéchèse des vertus chrétiennes* de foi, d'espérance et de charité qui s'inspire magnaniment de l'exemple des saints;
- *une catéchèse du double commandement de la charité* déployé dans le Décalogue;
- *une catéchèse ecclésiale*, car c'est dans les multiples échanges des "biens spirituels" dans la "communio des saints" que la vie chrétienne peut croître, se déployer et se communiquer.

1698 La référence première et ultime de cette catéchèse sera toujours Jésus Christ lui-même qui est "le chemin, la vérité et la vie" ([Jn 14,6](#)). C'est en le regardant dans la foi que les fidèles du Christ peuvent espérer qu'il réalise lui-même en eux ses promesses, et qu'en l'aimant de l'amour dont il les a aimés, ils fassent les oeuvres qui correspondent à leur dignité:

Je vous prie de considérer que Jésus Christ notre Seigneur est votre véritable Chef, et que vous êtes un de ses membres. Il est à vous comme le chef est à ses membres; tout ce qui est à lui est à vous, son esprit, son Coeur, son corps, son âme, et toutes ses facultés, et vous devez en faire usage comme de choses qui sont vôtres, pour servir, louer, aimer et glorifier Dieu. Vous êtes à Lui, comme les membres sont à leur chef. Aussi désire-t-il ardemment faire usage de tout ce qui est en vous, pour le service et la gloire de son Père, comme des choses qui sont à lui (S. Eudes, cord. 1,5).

Ma vie, c'est le Christ ([Ph 1,21](#)).

Première section

La vocation de l'homme: La vie dans l'esprit

1699 La vie dans l'Esprit Saint accomplit la vocation de l'homme (Chapitre premier). Elle est faite de charité divine et de solidarité humaine (Chapitre deuxième). Elle est gracieusement accordée comme un Salut (Chapitre troisième).

Chapitre premier

La dignité de la personne humaine

1700 La dignité de la personne humaine s'enracine dans sa création à l'image et à la ressemblance de Dieu (article 1); elle s'accomplit dans sa vocation à la béatitude divine (article 2). Il appartient à l'être humain de se porter librement à cet achèvement (article 3). Par ses actes délibérés (article 4), la personne humaine se conforme, ou non, au bien promis par Dieu et attesté par la conscience morale (article 5). Les êtres humains s'édifient eux-mêmes et grandissent de l'intérieur: ils font de toute leur vie sensible et spirituelle un matériau de leur croissance (article 6). Avec l'aide de la grâce ils grandissent dans la vertu (article 7), évitent le péché et s'ils l'ont commis, s'en remettent comme l'enfant prodigue (cf. [Lc 15,11-31](#)) à la miséricorde de notre Père des Cieux (article 8). Ils accèdent ainsi à la perfection de la charité.

Article 1 L'homme image de Dieu

1701 "Le Christ, dans la révélation du mystère du Père et de son Amour, manifeste pleinement l'homme à lui-même et lui découvre la sublimité de sa vocation" ([GS 22](#)). C'est dans le Christ, "image du Dieu invisible" ([Col 1,15](#) cf. [2Co 4,4](#)), que l'homme a été créé à "l'image et à la ressemblance" du Créateur. C'est dans le Christ, rédempteur et sauveur, que l'image divine, altérée dans l'homme par le premier péché, a été restaurée dans sa beauté

originelle et ennoblie de la grâce de Dieu (cf. [GS 22](#)).

1702 L'image divine est présente en chaque homme. Elle resplendit dans la communion des personnes, à la ressemblance de l'union des personnes divines entre elles (cf. Chapitre deuxième).

1703 Dotée d'une âme "spirituelle et immortelle" ([GS 14](#)), la personne humaine est "la seule créature sur la terre que Dieu a voulue pour elle-même" ([GS 24](#)). Dès sa conception, elle est destinée à la béatitude éternelle.

1704 La personne humaine participe à la lumière et à la force de l'Esprit divin. Par la raison, elle est capable de comprendre l'ordre des choses établi par le Créateur. Par sa volonté, elle est capable de se porter d'elle-même vers son bien véritable. Elle trouve sa perfection dans "la recherche et l'amour du vrai et du bien" ([GS 15](#)).

1705 En vertu de son âme et de ses puissances spirituelles d'intelligence et de volonté l'homme est doté de liberté "signe privilégié de l'image divine" ([GS 17](#)).

1706 Par sa raison, l'homme connaît la voix de Dieu qui le presse "d'accomplir le bien et d'éviter le mal" ([GS 16](#)). Chacun est tenu de suivre cette loi qui résonne dans la conscience et qui s'accomplit dans l'amour de Dieu et du prochain. L'exercice de la vie morale atteste la dignité de la personne.

1707 "Séduit par le Malin, dès le début de l'histoire, l'homme a abusé de sa liberté" ([GS 13](#)). Il a succombé à la tentation et commis le mal. Il conserve le désir du bien, mais sa nature porte la blessure du péché originel. Il est devenu enclin au mal et sujet à l'erreur:

C'est en lui-même que l'homme est divisé. Voici que toute la vie des hommes, individuelle et collective, se manifeste comme une lutte, combien dramatique, entre le bien et le mal, entre la lumière et les ténèbres ([GS 13](#)).

1708 Par sa passion, le Christ nous a délivrés de Satan et du péché. Il nous a mérité la vie nouvelle dans l'Esprit Saint. Sa grâce restaure ce que le péché avait détérioré en nous.

1709 Celui qui croit au Christ devient fils de Dieu. Cette adoption filiale le transforme en lui donnant de suivre l'exemple du Christ. Elle le rend capable d'agir droitement et de pratiquer le bien. Dans l'union avec son Sauveur, le disciple atteint la perfection de la charité, la sainteté. Mûrie dans la grâce, la vie morale s'épanouit en vie éternelle, dans la gloire du ciel.

En bref

1710 *"Le Christ manifeste pleinement l'homme à lui-même et lui découvre la sublimité de sa vocation" ([GS 22](#)).*

1711 *Dotée d'une âme spirituelle, d'intelligence et de volonté, la personne humaine est dès sa conception ordonnée à Dieu et destinée à la béatitude éternelle. Elle poursuit sa perfection dans "la recherche et l'amour du vrai et du bien" ([GS 15](#)).*

1712 *La liberté véritable est en l'homme le "signe privilégié de l'image divine" ([GS 17](#)).*

1713 *L'homme est tenu de suivre la loi morale qui le presse d'"accomplir le bien et d'éviter le mal" ([GS 16](#)). Cette loi résonne dans sa conscience.*

1714 *L'homme blessé dans sa nature par le péché originel est sujet à l'erreur et enclin au mal dans l'exercice de sa liberté.*

1715 *Celui qui croit au Christ a la vie nouvelle dans l'Esprit-Saint. La vie morale, grandie et mûrie dans la grâce, doit s'accomplir dans la gloire du ciel.*

Article 2 Notre vocation a la beatitude

I Les béatitudes

1716 Les béatitudes sont au coeur de la prédication de Jésus. Leur annonce reprend les promesses faites au peuple élu depuis Abraham. Elle les accomplit en les ordonnant non plus à la seule jouissance d'une terre, mais au Royaume des Cieux:

Bienheureux ceux qui ont une âme de pauvre, car le Royaume des cieux est à eux.

Bienheureux les doux, car ils posséderont la terre.

Bienheureux les affligés, car ils seront consolés.

Bienheureux les affamés et assoiffés de la justice, car ils seront rassasiés.

Bienheureux les miséricordieux, car ils obtiendront miséricorde.

Bienheureux les coeurs purs, car ils verront Dieu.

Bienheureux les artisans de paix, car ils seront appelés fils de Dieu.

Bienheureux les persécutés pour la justice, car le Royaume de Dieu est à eux.

Bienheureux êtes-vous quand on vous insultera, qu'on vous persécutera et qu'on dira faussement contre vous toute sorte d'infamie à cause de moi.

Soyez dans la joie et l'allégresse, car votre récompense sera grande dans les cieux

(Mt 5,3-10).

1717 Les béatitudes dépeignent le visage de Jésus-Christ et en décrivent la charité; elles expriment la vocation des fidèles associés à la gloire de sa Passion et de sa Résurrection; elles éclairent les actions et les attitudes caractéristiques de la vie chrétienne; elles sont les promesses paradoxales qui soutiennent l'espérance dans les tribulations; elles annoncent les bénédictions et les récompenses déjà obscurément acquises aux disciples; elles sont inaugurées dans la vie de la Vierge Marie et de tous les saints.

II Le désir de bonheur

1718 Les béatitudes répondent au désir naturel de bonheur. Ce désir est d'origine divine: Dieu l'a mis dans le coeur de l'homme afin de l'attirer à Lui qui seul peut le combler:

Tous certainement nous voulons vivre heureux, et dans le genre humain il n'est personne qui ne donne son assentiment à cette proposition avant même qu'elle ne soit pleinement énoncée (S. Augustin, mor. eccl. 1,3,4).

Comment est-ce donc que je te cherche, Seigneur? Puisqu'en te cherchant, mon Dieu, je cherche la vie heureuse, fais que je te cherche pour que vive mon âme, car mon corps vit de mon âme et mon âme vit de toi (S. Augustin, conf. 10,29).

Dieu seul rassasie (S. Thomas d'A., symb. 1).

1719 Les béatitudes découvrent le but de l'existence humaine, la fin ultime des actes humains: Dieu nous appelle à sa propre béatitude. Cette vocation s'adresse à chacun personnellement, mais aussi à l'ensemble de l'Eglise, peuple nouveau de ceux qui ont accueilli la promesse et en vivent dans la foi.

III La béatitude chrétienne

1720 Le Nouveau Testament utilise plusieurs expressions pour caractériser la béatitude à laquelle Dieu appelle l'homme: l'avènement du Royaume de Dieu (cf. [Mt 4,17](#)); la vision de Dieu: "Heureux les coeurs purs, car ils verront Dieu" ([Mt 5,8](#) cf.); l'entrée dans la joie du Seigneur (cf. [Mt 25,21](#) [Mt 25,23](#)); l'entrée dans le Repos de Dieu ([He 4,7-11](#)):

Là nous reposerons et nous verrons; nous verrons et nous aimerons; nous aimerons et nous louerons. Voilà ce qui sera à la fin sans fin. Et quelle autre fin avons-nous, sinon de parvenir au royaume qui n'aura pas de fin? (S. Augustin, civ. 22,30).

1721 Car Dieu nous a mis au monde pour le connaître, le servir et l'aimer et ainsi parvenir en Paradis. La béatitude nous fait participer à la nature divine ([1P 1,4](#)) et à la Vie éternelle (cf. [Jn 17,3](#)). Avec elle, l'homme entre dans la gloire du Christ (cf. [Rm 8,18](#)) et dans la jouissance de la vie trinitaire.

1722 Une telle béatitude dépasse l'intelligence et les seules forces humaines. Elle résulte d'un don gratuit de Dieu. C'est pourquoi on la dit surnaturelle, ainsi que la grâce qui dispose l'homme à entrer dans la jouissance divine.

"Bienheureux les coeurs purs parce qu'ils verront Dieu". Certes, selon sa grandeur et son inexprimable gloire, "nul ne verra Dieu et vivra", car le Père est insaisissable; mais selon son amour, sa bonté envers les hommes et sa toute-puissance, il va jusqu'à accorder à ceux qui l'aiment le privilège de voir Dieu ... "car ce qui est impossible aux hommes est possible à Dieu" (S. Irénée, hær. 4,20,5).

1723 La béatitude promise nous place devant les choix moraux décisifs. Elle nous invite à purifier notre coeur de ses instincts mauvais et à rechercher l'amour de Dieu par dessus tout. Elle nous enseigne que le vrai bonheur ne réside ni dans la richesse ou le bien-être, ni dans la gloire humaine ou le pouvoir, ni dans aucune oeuvre humaine, si utile soit-elle, comme les sciences, les techniques et les arts, ni dans aucune créature, mais en Dieu seul, source de tout bien et de tout amour:

La richesse est la grande divinité du jour; c'est à elle que la multitude, toute la masse des hommes, rend un instinctif hommage. Ils mesurent le bonheur d'après la fortune, et d'après la fortune aussi ils mesurent l'honorabilité ... Tout cela vient de cette conviction qu'avec la richesse on peut tout. La richesse est donc une des idoles du jour et la notoriété en est une

autre ... La notoriété, le fait d'être connu et de faire du bruit dans le monde (ce qu'on pourrait nommer une renommée de presse), en est venue à être considérée comme un bien en elle-même, un souverain bien, un objet, elle aussi, de véritable vénération (Newman, mix. 5, sur la sainteté).

1724 Le Décalogue, le Sermon sur la Montagne et la catéchèse apostolique nous décrivent les chemins qui conduisent au Royaume des cieux. Nous nous y engageons pas à pas, par des actes quotidiens, soutenus par la grâce de l'Esprit Saint. Fécondés par la Parole du Christ, lentement nous portons des fruits dans l'Eglise pour la gloire de Dieu (cf. la parabole du semeur: [Mt 13,3-23](#)).

1998 Catéchisme 1655

IV "Tu ne te feras aucune image sculptée..."

2129 L'injonction divine comportait l'interdiction de toute représentation de Dieu par la main de l'homme. Le Deutéronome explique: "Puisque vous n'avez vu aucune forme, le jour où le Seigneur, à l'Horeb, vous a parlé du milieu du feu, n'allez pas vous pervertir et vous faire une image sculptée représentant quoi que ce soit ..." ([Dt 4,15-16](#)). C'est le Dieu absolument Transcendant qui s'est révélé à Israël. "Il est toutes choses", mais en même temps, "Il est au-dessus de toutes ses oeuvres" ([Si 43,27-28](#)). Il est "la source même de toute beauté créée" ([Sg 13,3](#)).

2130 Cependant dès l'Ancien Testament, Dieu a ordonné ou permis l'institution d'images qui conduiraient symboliquement au salut par le Verbe incarné: ainsi le serpent d'airain (cf. [Nb 21,4-9](#) [Sg 16,5-14](#) [Jn 3,14-15](#)), l'arche d'Alliance et les chérubins (cf. [Ex 25,10-22](#) [1R 6,23-28](#) [1R 7,23-26](#)).

2131 C'est en se fondant sur le mystère du Verbe incarné que le septième Concile oecuménique, à Nicée (en 787), a justifié, contre les iconoclastes, le culte des icônes: celles du Christ, mais aussi celles de la Mère de Dieu, des anges et de tous les saints. En s'incarnant, le Fils de Dieu a inauguré une nouvelle "économie" des images.

2132 Le culte chrétien des images n'est pas contraire au premier commandement qui proscriit les idoles. En effet, "l'honneur rendu à une image remonte au modèle original" (S. Basile, Spir. 18, 45), et "quiconque vénère une image, vénère en elle la personne qui y est dépeinte" (Cc. Nicée II: [DS 601](#) cf. Cc. Trente: [DS 1821-1825](#) Cc. Vatican II: [SC 126](#) [LG 67](#)). L'honneur rendu aux saintes images est une "vénération respectueuse", non une adoration qui ne convient qu'à Dieu seul:

Le culte de la religion ne s'adresse pas aux images en elles- mêmes comme des réalités, mais les regarde sous leur aspect propre d'images qui nous conduisent à Dieu incarné. Or le mouvement qui s'adresse à l'image en tant que telle ne s'arrête pas à elle, mais tend à la réalité dont elle est l'image (S. Thomas d'A., *II-II* 81,3, ad 3).

En bref

2133 *"Tu aimeras le Seigneur ton Dieu, de tout ton coeur, de toute ton âme et de toutes tes forces"* ([Dt 5,6](#)).

2134 *Le premier commandement appelle l'homme à croire en Dieu, à espérer en Lui et à L'aimer par-dessus tout.*

2135 *"C'est le Seigneur ton Dieu que tu adoreras"* ([Mt 4,10](#)). *Adorer Dieu, Le prier, Lui offrir le culte qui Lui revient, accomplir les promesses et les vœux qu'on Lui a faits, sont des actes de la vertu de religion qui relèvent de l'obéissance au premier commandement.*

2136 *Le devoir de rendre à Dieu un culte authentique concerne l'homme individuellement et socialement.*

2137 *L'homme "doit pouvoir professer librement la religion en privé et en public" ([DH 15](#)).*

2138 *La superstition est une déviation du culte que nous rendons au vrai Dieu. Elle éclate dans l'idolâtrie, ainsi que dans les différentes formes de divination et de magie.*

2139 *L'action de tenter Dieu, en paroles ou en actes, le sacrilège, la simonie sont des péchés d'irrégion interdits par le premier commandement.*

2140 *En tant qu'il rejette ou refuse l'existence de Dieu, l'athéisme est un péché contre le premier commandement.*

2141 *Le culte des images saintes est fondé sur le mystère de l'Incarnation du Verbe de Dieu. Il n'est pas contraire au premier commandement.*

Article 2 Le Deuxième commandement

Tu ne prononceras pas le nom du Seigneur ton Dieu à faux ([Ex 20,7 Dt 5,11](#)).

Il a été dit aux anciens: "Tu ne parjureras pas" ... Eh bien! moi je vous dis de ne pas jurer du tout ([Mt 5,33-34](#)).

I Le nom du Seigneur est saint

2142 Le deuxième commandement *prescrit de respecter le nom du Seigneur*. Il relève, comme le premier commandement, de la vertu de religion et règle plus particulièrement notre usage de la parole dans les choses saintes.

2143 Parmi toutes les paroles de la Révélation il en est une, singulière, qui est la révélation de son Nom. Dieu confie son nom à ceux qui croient en Lui; Il se révèle à eux dans son mystère personnel. Le don du Nom appartient à l'ordre de la confiance et de l'intimité. "Le nom du Seigneur est saint". C'est pourquoi l'homme ne peut en abuser. Il doit le garder en mémoire dans un silence d'adoration aimante (cf. [Za 2,17](#)). Il ne le fera intervenir dans ses propres paroles que pour le bénir, le louer et le glorifier (cf. [Ps 29,2 Ps 96,2 Ps 113,1-2](#)).

2144 La déférence à l'égard de son Nom exprime celle qui est due au mystère de Dieu lui-même et à toute la réalité sacrée qu'il évoque. Le *sens du sacré* relève de la vertu de religion:

Les sentiments de crainte et de sacré sont-ils des sentiments chrétiens ou non? Personne ne peut raisonnablement en douter. Ce sont les sentiments que nous aurions, et à un degré intense, si nous avions la vision du Dieu souverain. Ce sont les sentiments que nous aurions si nous "réalisions" sa présence. Dans la mesure où nous croyons qu'Il est présent, nous devons les avoir. Ne pas les avoir, c'est ne point réaliser, ne point croire qu'Il est présent (Newman, par. 5,2)

2145 Le fidèle doit témoigner du nom du Seigneur, en confessant sa foi sans céder à la peur (cf. [Mt 10,32 1Tm 6,12](#)). L'acte de la prédication et l'acte de la catéchèse doivent être

pénétrés d'adoration et de respect pour le nom de Notre Seigneur Jésus Christ.

2146 Le deuxième commandement *interdit l'abus du nom de Dieu*, c'est-à-dire tout usage inconvenant du nom de Dieu, de Jésus Christ, de la Vierge Marie et de tous les saints:

2147 Les *promesses* faites à autrui au nom de Dieu engagent l'honneur, la fidélité, la véracité et l'autorité divines. Elles doivent être respectées en justice. Leur être infidèle, c'est abuser du Nom de Dieu et, en quelque sorte, faire de Dieu un menteur (cf. [1Jn 1,10](#)).

2148 Le *blasphème* s'oppose directement au deuxième commandement. Il consiste à préférer contre Dieu - intérieurement ou extérieurement - des paroles de haine, de reproche, de défi, à dire du mal de Dieu, à manquer de respect envers Lui dans ses propos, à abuser du nom de Dieu. S. Jacques réproouve "ceux qui blasphèment le beau Nom (de Jésus) qui a été invoqué sur eux" ([Jc 2,7](#)). L'interdiction du blasphème s'étend aux paroles contre l'Eglise du Christ, les saints, les choses sacrées. Il est encore blasphématoire de recourir au nom de Dieu pour couvrir des pratiques criminelles, réduire des peuples en servitude, torturer ou mettre à mort. L'abus du nom de Dieu pour commettre un crime provoque le rejet de la religion.

Le blasphème est contraire au respect dû à Dieu et à son saint nom. Il est de soi un péché grave (cf. [CIC 1369](#)).

2149 Les *jurons*, qui font intervenir le nom de Dieu, sans intention de blasphème, sont un manque de respect envers le Seigneur. Le second commandement interdit aussi l'*usage magique* du Nom divin.

Le Nom de Dieu est grand là où on le prononce avec le respect dû à sa grandeur et à sa Majesté. Le Nom de Dieu est saint là où on le nomme avec vénération et la crainte de l'offenser (S. Augustin, serm. Dom. 2,45,19).

II Le nom du Seigneur prononcé à faux

2150 Le deuxième commandement *proscrit le faux serment*. Faire serment ou jurer, c'est prendre Dieu à témoin de ce que l'on affirme. C'est invoquer la véracité divine en gage de sa propre véracité. Le serment engage le nom du Seigneur. "C'est ton Dieu que tu craindras, lui que tu serviras; c'est par son nom que tu jureras" ([Dt 6,13](#)).

2151 La réprobation du faux serment est un devoir envers Dieu. Comme Créateur et Seigneur, Dieu est la règle de toute vérité. La parole humaine est en accord ou en opposition avec Dieu qui est la Vérité même. Lorsqu'il est véridique et légitime, le serment met en lumière le rapport de la parole humaine à la vérité de Dieu. Le faux serment appelle Dieu à témoigner d'un mensonge.

2152 Est *parjure* celui qui, sous serment, fait une promesse qu'il n'a pas l'intention de tenir, ou qui, après avoir promis sous serment, ne s'y tient pas. Le parjure constitue un grave manque de respect envers le Seigneur de toute parole. S'engager par serment à faire une oeuvre mauvaise est contraire à la sainteté du Nom divin.

2153 Jésus a exposé le deuxième commandement dans le sermon sur la montagne: "Vous avez entendu qu'il a été dit aux ancêtres: 'Tu ne parjureras pas, mais tu t'acquitteras envers le Seigneur de tes serments'. Eh bien! moi je vous dis de ne pas jurer du tout ... Que votre

langage soit: 'Oui? oui', 'Non? non': ce qu'on dit de plus vient du Mauvais" ([Mt 5,33-34](#) [Mt 5,37](#) cf. [Jc 5,12](#)). Jésus enseigne que tout serment implique une référence à Dieu et que la présence de Dieu et de sa vérité doit être honorée en toute parole. La discrétion du recours à Dieu dans le langage va de pair avec l'attention respectueuse à sa présence, attestée ou bafouée, en chacune de nos affirmations.

2154 A la suite de S. Paul (cf. [2Co 1,23](#) [Ga 1,20](#)), la tradition de l'Eglise a compris la parole de Jésus comme ne s'opposant pas au serment lorsqu'il est fait pour une cause grave et juste (par exemple devant le tribunal). "Le serment, c'est-à-dire l'énonciation du Nom divin comme témoin de la vérité, ne peut être porté qu'en vérité, avec discernement et selon la justice" ([CIC 1199](#)p1).

2155 La sainteté du nom divin exige de ne pas recourir à lui pour des choses futiles, et de ne pas prêter serment dans des circonstances susceptibles de le faire interpréter comme une approbation du pouvoir qui l'exigerait injustement. Lorsque le serment est exigé par des autorités civiles illégitimes, il peut être refusé. Il doit l'être quand il est demandé à des fins contraires à la dignité des personnes ou à la communion de l'Eglise.

III Le nom chrétien

2156 Le sacrement de Baptême est conféré "au nom du Père et du Fils et du Saint-Esprit" ([Mt 28,19](#)). Dans le baptême, le nom du Seigneur sanctifie l'homme, et le chrétien reçoit son nom dans l'Eglise. Ce peut être celui d'un saint, c'est-à-dire d'un disciple qui a vécu une vie de fidélité exemplaire à son Seigneur. Le patronage du saint offre un modèle de charité et assure de son intercession. Le "nom de baptême" peut encore exprimer un mystère chrétien ou une vertu chrétienne. "Les parents, les parrains et le curé veilleront à ce que ne soit pas donné de prénom étranger au sens chrétien" ([CIC 855](#)).

2157 Le chrétien commence sa journée, ses prières et ses actions par le signe de la croix, "au nom du Père et du Fils et du Saint Esprit. Amen". Le baptisé voue la journée à la gloire de Dieu et fait appel à la grâce du Sauveur qui lui permet d'agir dans l'Esprit comme enfant du Père. Le signe de la croix nous fortifie dans les tentations et dans les difficultés.

2158 Dieu appelle chacun par son nom (cf. [Is 43,1](#) [Jn 10,3](#)). Le nom de tout homme est sacré. Le nom est l'icône de la personne. Il exige le respect, en signe de la dignité de celui qui le porte.

2159 Le nom reçu est un nom d'éternité. Dans le royaume, le caractère mystérieux et unique de chaque personne marquée du nom de Dieu resplendira en pleine lumière. "Au vainqueur, ... je donnerai un caillou blanc, portant gravé un nom nouveau que nul ne connaît, hormis celui qui le reçoit" ([Ap 2,17](#)). "Voici que l'Agneau apparut à mes yeux; il se tenait sur le mont Sion, avec cent quarante-quatre milliers de gens portant, inscrits sur le front, son nom et le nom de son Père" ([Ap 14,1](#)).

En bref

2160 "O Seigneur notre Dieu qu'il est grand ton nom par tout l'univers" ([Ps 8,11](#)).

2161 *Le deuxième commandement prescrit de respecter le nom du Seigneur. Le nom du Seigneur est saint.*

2162 *Le second commandement interdit tout usage inconvenant du Nom de Dieu. Le blasphème consiste à user du Nom de Dieu, de Jésus Christ, de la Vierge Marie et des saints d'une façon injurieuse.*

2163 *Le faux serment appelle Dieu à témoigner d'un mensonge. Le parjure est un manquement grave envers le Seigneur, toujours fidèle à ses promesses.*

2164 *"Ne jurer ni par le Créateur, ni par la créature, si ce n'est avec vérité, nécessité et révérence" (S. Ignace, ex. spir. 38).*

2165 *Dans le Baptême, le chrétien reçoit son nom dans l'Eglise. Les parents, les parrains et le curé veilleront à ce que lui soit donné un prénom chrétien. Le patronage d'un saint offre un modèle de charité et assure sa prière.*

2166 *Le chrétien commence ses prières et ses actions par le signe de la croix "au nom du Père et du Fils et du Saint Esprit. Amen".*

2167

Dieu appelle chacun par son nom (cf. [Is 43,1](#)).

Article 3 Le troisième commandement

Souviens-toi du jour du Sabbat pour le sanctifier. Pendant six jours tu travailleras et tu feras tout ton ouvrage; mais le septième jour est un sabbat pour le Seigneur ton Dieu. Tu n'y feras aucun ouvrage ([Ex 20,8-10](#) cf. [Dt 5,12-15](#)).

Le sabbat a été fait pour l'homme, et non l'homme pour le sabbat; en sorte que le Fils de l'homme est maître même du sabbat ([Mc 2,27-28](#)).

I Le jour du Sabbat

2168 Le troisième commandement du Décalogue rappelle la sainteté du Sabbat: "Le septième jour est un sabbat; un repos complet consacré au Seigneur" ([Ex 31,15](#)).

2169 L'Ecriture fait à ce propos *mémoire de la création*: "Car en six jours le Seigneur a fait le ciel et la terre, la mer et tout ce qui s'y trouve, mais il s'est reposé le septième jour. Voilà pourquoi le Seigneur a béni le jour du Sabbat, il l'a sanctifié" ([Ex 20,11](#)).

2170 L'Ecriture révèle encore dans le jour du Seigneur un *mémorial de la libération d'Israël* de la servitude d'Egypte: "Tu te souviendras que tu as été esclave au pays d'Egypte et que le Seigneur ton Dieu t'en a fait sortir à main forte et à bras étendu. Voilà pourquoi le Seigneur ton Dieu te commande de pratiquer le jour du Sabbat" ([Dt 5,15](#)).

2171 Dieu a confié à Israël le Sabbat pour qu'il le garde *en signe de l'alliance* infrangible (cf. [Ex 31,16](#)). Le Sabbat est pour le Seigneur, saintement réservé à la louange de Dieu, de son

oeuvre de création et de ses actions salvifiques en faveur d'Israël.

2172 L'agir de Dieu est le modèle de l'agir humain. Si Dieu a "repris haleine" le septième jour ([Ex 31,17](#)), l'homme doit aussi "chômer" et laisser les autres, surtout les pauvres, "reprandre souffle" ([Ex 23,12](#)). Le Sabbat fait cesser les travaux quotidiens et accorde un répit. C'est un jour de protestation contre les servitudes du travail et le culte de l'argent (cf. [Ne 13,15-22](#) [2Ch 36,21](#)).

2173 L'Évangile rapporte de nombreux incidents où Jésus est accusé de violer la loi du sabbat. Mais jamais Jésus ne manque à la sainteté de ce jour (cf. [Mc 1,21](#) [Jn 9,16](#)). Il en donne avec autorité l'interprétation authentique: "Le sabbat a été fait pour l'homme, et non l'homme pour le sabbat" ([Mc 2,27](#)). Avec compassion, le Christ s'autorise "le jour du sabbat, de faire du bien plutôt que le mal, de sauver une vie plutôt que de la tuer" ([Mc 3,3](#)). Le sabbat est le jour du Seigneur des miséricordes et de l'honneur de Dieu (cf. [Mt 12,5](#) [Jn 7,23](#)). "Le Fils de l'Homme est maître du sabbat" ([Mc 2,28](#)).

II Le jour du Seigneur

Ce jour qu'a fait le Seigneur, exultons et soyons dans la joie ([Ps 117,24](#)).

Le jour de la Résurrection: la création nouvelle

2174 Jésus est ressuscité d'entre les morts, "le premier jour de la semaine" ([Mt 28,1](#) [Mc 16,2](#) [Lc 24,1](#) [Jn 20,1](#)). En tant que "premier jour", le jour de la Résurrection du Christ rappelle la première création. En tant que "huitième jour" qui suit le sabbat (cf. [Mc 16,1](#) [Mt 28,1](#)) il signifie la nouvelle création inaugurée avec la Résurrection du Christ. Il est devenu pour les chrétiens le premier de tous les jours, la première de toutes les fêtes, le jour du Seigneur ("Hè kuriakè hèmèra", "dies dominica"), le "dimanche":

Nous nous assemblons tous le jour du soleil parce que c'est le premier jour (après le Sabbat juif, mais aussi le premier jour) où, Dieu tirant la matière des ténèbres, a créé le monde et que, ce même jour, Jésus Christ notre Sauveur, ressuscita d'entre les morts (S. Justin, apol. 1,67).

Le Dimanche - accomplissement du Sabbat

2175 Le Dimanche se distingue expressément du Sabbat auquel il succède chronologiquement, chaque semaine, et dont il remplace pour les chrétiens la prescription cérémonielle. Il accomplit, dans la Pâque du Christ, la vérité spirituelle du sabbat juif et annonce le repos éternel de l'homme en Dieu. Car le culte de la loi préparait le mystère du Christ, et ce qui s'y pratiquait figurait quelque trait relatif au Christ (cf. [1Co 10,11](#)):

Ceux qui vivaient selon l'ancien ordre des choses sont venus à la nouvelle espérance, n'observant plus le sabbat, mais le Jour du Seigneur, en lequel notre vie est bénie par Lui et par sa mort (S. Ignace d'Antioche, Magn. 9,1).

2176 La célébration du dimanche observe la prescription morale naturellement inscrite au coeur de l'homme de "rendre à Dieu un culte extérieur, visible, public et régulier sous le signe de son bienfait universel envers les hommes" (S. Thomas d'A., *II-II* 122,4). Le culte dominical accomplit le précepte moral de l'Ancienne Alliance dont il reprend le rythme et

l'esprit en célébrant chaque semaine le Créateur et le Rédempteur de son peuple.

L'Eucharistie dominicale

2177 La célébration dominicale du Jour et de l'Eucharistie du Seigneur est au coeur de la vie de l'Eglise. "Le dimanche, où, de par la tradition apostolique, est célébré le mystère pascal, doit être observé dans l'Eglise tout entière comme le principal jour de fête de précepte" ([CIC 1246](#) p1).

"De même, doivent être observés les jours de la Nativité de notre Seigneur Jésus Christ, de l'Epiphanie, de l'Ascension et du Très Saint Corps et Sang du Christ, le jour de Sainte Marie Mère de Dieu, de son Immaculée Conception et de son Assomption, de saint Joseph, des saints Apôtres Pierre et Paul et de tous les Saints" ([CIC 1246](#) p1).

2178 Cette pratique de l'assemblée chrétienne date des débuts de l'âge apostolique (cf. [Ac 2,42-46](#) [1Co 11,17](#)). L'épître aux Hébreux rappelle: "Ne désertez pas votre propre assemblée comme quelques-uns ont coutume de le faire; mais encouragez-vous mutuellement" ([He 10,25](#)).

La tradition garde le souvenir d'une exhortation toujours actuelle: "Venir tôt à l'Eglise, s'approcher du Seigneur et confesser ses péchés, se repentir dans la prière ... Assister à la sainte et divine liturgie, finir sa prière et ne point partir avant le renvoi ... Nous l'avons souvent dit: ce jour vous est donné pour la prière et le repos. Il est le Jour que le Seigneur a fait. En lui exultons et réjouissons-nous" (Auteur anonyme, serm. dom.).

2179 "La *paroisse* est une communauté précise de fidèles qui est constituée d'une manière stable dans une Eglise particulière, et dont la charge pastorale est confiée au curé, comme à son pasteur propre, sous l'autorité de l'évêque diocésain" ([CIC 515](#) p1). Elle est le lieu où tous les fidèles peuvent être rassemblés par la célébration dominicale de l'Eucharistie. La paroisse initie le peuple chrétien à l'expression ordinaire de la vie liturgique, elle le rassemble dans cette célébration; elle enseigne la doctrine salvifique du Christ; elle pratique la charité du Seigneur dans des oeuvres bonnes et fraternelles:

Tu ne peux pas prier à la maison comme à l'Eglise, où il y a le grand nombre, où le cri est lancé à Dieu d'un seul coeur. Il y a là quelque chose de plus, l'union des esprits, l'accord des âmes, le lien de la charité, les prières des prêtres (S. Chrysostome, incomprehens. 3,6).

L'obligation du Dimanche

2180 Le commandement de l'Eglise détermine et précise la loi du Seigneur: "Le dimanche et les autres jours de fête de précepte, les fidèles sont tenus par l'obligation de participer à la Messe" ([CIC 1247](#)). "Satisfait au précepte de participation à la Messe, qui assiste à la Messe célébrée selon le rite catholique le jour de fête lui-même ou le soir du jour précédent" ([CIC 1248](#) p1).

2181 L'Eucharistie du dimanche fonde et sanctionne toute la pratique chrétienne. C'est pourquoi les fidèles sont obligés de participer à l'Eucharistie les jours de précepte, à moins d'en être excusés pour une raison sérieuse (par exemple la maladie, le soin des nourrissons) ou dispensés par leur pasteur propre (cf. [CIC 1245](#)). Ceux qui délibérément manquent à cette obligation commettent un péché grave.

2182 La participation à la célébration commune de l'Eucharistie dominicale est un témoignage d'appartenance et de fidélité au Christ et à son Eglise. Les fidèles attestent par là leur communion dans la foi et la charité. Ils témoignent ensemble de la sainteté de Dieu et de leur espérance du Salut. Ils se réconfortent mutuellement sous la guidance de l'Esprit Saint.

2183 "Si, faute de ministres sacrés, ou pour toute autre cause grave, la participation à la célébration eucharistique est impossible, il est vivement recommandé que les fidèles participent à la liturgie de la Parole s'il y en a une, dans l'église paroissiale ou dans un autre lieu sacré, célébrée selon les dispositions prises par l'évêque diocésain, ou bien s'adonnent à la prière durant un temps convenable, seuls ou en famille, ou, selon l'occasion, en groupe de familles" ([CIC 1248](#) p2).

Jour de grâce et de cessation du travail

2184 Comme Dieu "se reposa le septième jour après tout le travail qu'il avait fait" ([Gn 2,2](#)), la vie humaine est rythmée par le travail et le repos. L'institution du Jour du Seigneur contribue à ce que tous jouissent du temps de repos et de loisir suffisant qui leur permette de cultiver leur vie familiale, culturelle, sociale et religieuse (cf. [GS 67](#)).

2185 Pendant le dimanche et les autres jours de fête de précepte, les fidèles s'abstiendront de se livrer à des travaux ou à des activités qui empêchent le culte dû à Dieu, la joie propre au Jour du Seigneur, la pratique des oeuvres de miséricorde et la détente convenable de l'esprit et du corps (cf. [CIC 1247](#)). Les nécessités familiales ou une grande utilité sociale constituent des excuses légitimes vis-à-vis du précepte du repos dominical. Les fidèles veilleront à ce que de légitimes excuses n'introduisent pas des habitudes préjudiciables à la religion, à la vie de famille et à la santé.

L'amour de la vérité cherche le saint loisir, la nécessité de l'amour accueille le juste travail (S. Augustin, civ. 19,19).

2186 Que les chrétiens qui disposent de loisirs se rappellent leurs frères qui ont les mêmes besoins et les mêmes droits et ne peuvent se reposer à cause de la pauvreté et de la misère. Le dimanche est traditionnellement consacré par la piété chrétienne aux bonnes oeuvres et aux humbles services des malades, des infirmes, des vieillards. Les chrétiens sanctifieront encore le dimanche en donnant à leur famille et à leurs proches le temps et les soins, difficiles à accorder les autres jours de la semaine. Le dimanche est un temps de réflexion, de silence, de culture et de méditation qui favorisent la croissance de la vie intérieure et chrétienne.

2187 Sanctifier les dimanches et jours de fête exige un effort commun. Chaque chrétien doit éviter d'imposer sans nécessité à autrui ce qui l'empêcherait de garder le jour du Seigneur. Quand les coutumes (sport, restaurants, etc.) et les contraintes sociales (services publics, etc.) requièrent de certains un travail dominical, chacun garde la responsabilité d'un temps suffisant de loisir. Les fidèles veilleront, avec tempérance et charité, à éviter les excès et les violences engendrées parfois par des loisirs de masse. Malgré les contraintes économiques, les pouvoirs publics veilleront à assurer aux citoyens un temps destiné au repos et au culte divin. Les employeurs ont une obligation analogue vis-à-vis de leurs employés.

2188 Dans le respect de la liberté religieuse et du bien commun de tous, les chrétiens ont à faire reconnaître les dimanches et jours de fête de l'Eglise comme des jours fériés légaux. Ils ont à donner à tous un exemple public de prière, de respect et de joie et à défendre leurs

traditions comme une contribution précieuse à la vie spirituelle de la société humaine. Si la législation du pays ou d'autres raisons obligent à travailler le dimanche, que ce jour soit néanmoins vécu comme le jour de notre délivrance qui nous fait participer à cette "réunion de fête", à cette "assemblée des premiers-nés qui sont inscrits dans les cieux" ([He 12,22-23](#)).

En bref

2189 "Observe le jour du sabbat pour le sanctifier" ([Dt 5,12](#)). "Le septième jour sera jour de repos complet, consacré au Seigneur" ([Ex 31,15](#)).

2190 Le Sabbat qui représentait l'achèvement de la première création est remplacé par le dimanche qui rappelle la création nouvelle, inaugurée à la résurrection du Christ.

2191 L'Eglise célèbre le jour de la Résurrection du Christ le huitième jour, qui est nommé à bon droit jour du Seigneur, ou dimanche (cf. [SC 106](#)).

2192 "Le dimanche ... doit être observé dans l'Eglise tout entière comme le principal jour de fête de précepte" ([CIC 1246 p1](#)). "Le dimanche et les autres jours de fête de précepte, les fidèles sont tenus par l'obligation de participer à la Messe" ([CIC 1247](#)).

2193 "Le dimanche ou les autres jours de précepte, les fidèles s'abstiendront de ces travaux et de ces affaires qui empêchent le culte dû à Dieu, la joie propre du jour du Seigneur ou la détente convenable de l'esprit et de l'âme" ([CIC 1247](#)).

2194 L'institution du dimanche contribue à ce que "tous jouissent du temps de repos et de loisir suffisant qui leur permette de cultiver leur vie familiale, culturelle, sociale et religieuse" ([GS 67](#)).

2195 Chaque chrétien doit éviter d'imposer sans nécessité à autrui ce qui l'empêcherait de garder le Jour du Seigneur.

Chapitre deuxième

Tu aimeras ton prochain comme toi-même

Jésus dit à ses disciples: "Aimez-vous les uns les autres comme je vous ai aimés" ([Jn 13,34](#)).

2196 En réponse à la question posée sur le premier des commandements, Jésus dit: "Le premier, c'est: 'Ecoute Israël! Le Seigneur notre Dieu est l'Unique Seigneur; et tu aimeras le Seigneur ton Dieu de tout ton coeur, de toute ton âme, de tout ton esprit et de toute ta force!' Voici le second: 'Tu aimeras ton prochain comme toi-même'. Il n'y a pas de commandement plus grand que ceux-là" ([Mc 12,29-31](#)).

L'apôtre S. Paul le rappelle: "Celui qui aime autrui a de ce fait accompli la loi. En effet, le précepte: tu ne commettras pas d'adultère; tu ne tueras pas; tu ne voleras pas; tu ne convoiteras pas, et tous les autres se résument en ces mots: tu aimeras ton prochain comme toi-même. La charité ne fait point de tort au prochain. La charité est donc la loi dans sa plénitude" ([Rm 13,8-10](#)).

Article 4 Le quatrième commandement

Honore ton père et ta mère afin d'avoir longue vie sur la terre que le Seigneur ton Dieu te donne ([Ex 20,12](#)).

Il leur était soumis ([Lc 2,51](#)).

Le Seigneur Jésus a lui-même rappelé la force de ce "commandement de Dieu" ([Mc 7,8-13](#)). L'Apôtre enseigne: "Enfants, obéissez à vos parents, dans le Seigneur: cela est juste. 'Honore ton père et ta mère', tel est le premier commandement auquel soit attaché une promesse: 'pour que tu t'en trouves bien et jouisses d'une longue vie sur la terre'" ([Ep 6,1-3](#) cf. [Dt 5,16](#)).

2197 Le quatrième commandement ouvre la seconde table. Il indique l'ordre de la charité. Dieu a voulu qu'après Lui, nous honorions nos parents à qui nous devons la vie et qui nous ont transmis la connaissance de Dieu. Nous sommes tenus d'honorer et de respecter tous ceux que Dieu, pour notre bien, a revêtus de son autorité.

2198 Ce précepte s'exprime sous la forme positive de devoirs à accomplir. Il annonce les commandements suivants qui concernent un respect particulier de la vie, du mariage, des biens terrestres, de la parole. Il constitue l'un des fondements de la doctrine sociale de l'Eglise.

2199 Le quatrième commandement s'adresse expressément aux enfants dans leurs relations avec leurs père et mère, parce que cette relation est la plus universelle. Il concerne également les rapports de parenté avec les membres du groupe familial. Il demande de rendre honneur, affection et reconnaissance aux aïeux et aux ancêtres. Il s'étend enfin aux devoirs des élèves à l'égard du maître, des employés à l'égard des employeurs, des subordonnés à l'égard de leurs chefs, des citoyens à l'égard de leur patrie, de ceux qui l'administrent ou la gouvernent.

Ce commandement implique et sous-entend les devoirs des parents, tuteurs, maîtres, chefs, magistrats, gouvernants, de tous ceux qui exercent une autorité sur autrui ou sur une communauté de personnes.

2200 L'observation du quatrième commandement comporte sa récompense: "Honore ton père et ta mère afin d'avoir longue vie sur la terre que le Seigneur ton Dieu te donne" ([Ex 20,12](#) [Dt 5,16](#)). Le respect de ce commandement procure avec les fruits spirituels, des fruits temporels de paix et de prospérité. Au contraire, l'inobservance de ce commandement entraîne de grands dommages pour les communautés et pour les personnes humaines.

I La famille dans le plan de Dieu

Nature de la famille

2201 La communauté conjugale est établie sur le consentement des époux. Le mariage et la

famille sont ordonnés au bien des époux et à la procréation et à l'éducation des enfants. L'amour des époux et la génération des enfants instituent entre les membres d'une même famille des relations personnelles et des responsabilités primordiales.

2202 Un homme et une femme unis en mariage forment avec leurs enfants une famille. Cette disposition précède toute reconnaissance par l'autorité publique; elle s'impose à elle. On la considérera comme la référence normale, en fonction de laquelle doivent être appréciées les diverses formes de parenté.

2203 En créant l'homme et la femme, Dieu a institué la famille humaine et l'a dotée de sa constitution fondamentale. Ses membres sont des personnes égales en dignité. Pour le bien commun de ses membres et de la société, la famille implique une diversité de responsabilités, de droits et de devoirs.

La famille chrétienne

2204 "La famille chrétienne constitue une révélation et une réalisation spécifiques de la communion ecclésiale; pour cette raison, ... elle doit être désignée comme une *église domestique*" ([FC 21](#) cf. [LG 11](#)). Elle est une communauté de foi, d'espérance et de charité elle revêt dans l'Eglise une importance singulière comme il apparaît dans le Nouveau Testament (cf. [Ep 5,21-6](#) [Ep 5,4](#) [Col 3,18-21](#) [1P 3,1-7](#)).

2205 La famille chrétienne est une communion de personnes, trace et image de la communion du Père et du Fils dans l'Esprit Saint. Son activité procréatrice et éducative est le reflet de l'oeuvre créatrice du Père. Elle est appelée à partager la prière et le sacrifice du Christ. La prière quotidienne et la lecture de la Parole de Dieu fortifient en elle la charité. La famille chrétienne est évangélisatrice et missionnaire.

2206 Les relations au sein de la famille entraînent une affinité de sentiments, d'affections et d'intérêts, qui provient surtout du mutuel respect des personnes. La famille est une *communauté privilégiée* appelée à réaliser "une mise en commun des pensées entre les époux et aussi une attentive coopération des parents dans l'éducation des enfants" ([GS 52](#)).

II La famille et la société

2207 La famille est la *cellule originelle de la vie sociale*. Elle est la société naturelle où l'homme et la femme sont appelés au don de soi dans l'amour et dans le don de la vie. L'autorité, la stabilité et la vie de relations au sein de la famille constituent les fondements de la liberté, de la sécurité, de la fraternité au sein de la société. La famille est la communauté dans laquelle, dès l'enfance, on peut apprendre les valeurs morales, commencer à honorer Dieu et bien user de la liberté. La vie de famille est initiation à la vie en société.

2208 La famille doit vivre de façon que ses membres apprennent le souci et la prise en charge des jeunes et des anciens, des personnes malades ou handicapées et des pauvres. Nombreuses sont les familles qui, à certains moments, ne se trouvent pas en mesure de fournir cette aide. Il revient alors à d'autres personnes, à d'autres familles et, subsidiairement, à la société, de pourvoir à leurs besoins: "La dévotion pure et sans tache devant Dieu notre Père consiste en ceci: visiter orphelins et veuves dans leurs épreuves et se garder de toute souillure du monde" ([Jc 1,27](#)).

2209 La famille doit être aidée et défendue par les mesures sociales appropriées. Là où les

familles ne sont pas en mesure de remplir leurs fonctions, les autres corps sociaux ont le devoir de les aider et de soutenir l'institution familiale. Suivant le principe de subsidiarité, les communautés plus vastes se garderont d'usurper ses pouvoirs ou de s'immiscer dans sa vie.

2210 L'importance de la famille pour la vie et le bien-être de la société (cf. [GS 47](#)) entraîne une responsabilité particulière de celle-ci dans le soutien et l'affermissement du mariage et de la famille. Que le pouvoir civil considère comme un devoir grave de "reconnaître et de protéger la vraie nature du mariage et de la famille, de défendre la moralité publique et de favoriser la prospérité des foyers" ([GS 52](#)).

2211 La communauté politique a le devoir d'honorer la famille, de l'assister, de lui assurer notamment:

- la liberté de fonder un foyer, d'avoir des enfants et de les élever en accord avec ses propres convictions morales et religieuses;
- la protection de la stabilité du lien conjugal et de l'institution familiale;
- la liberté de professer sa foi, de la transmettre, d'élever ses enfants en elle, avec les moyens et les institutions nécessaires;
- le droit à la propriété privée, la liberté d'entreprendre, d'obtenir un travail, un logement, le droit d'émigrer;
- selon les institutions des pays, le droit aux soins médicaux, à l'assistance pour les personnes âgées, aux allocations familiales;
- la protection de la sécurité et de la salubrité, notamment à l'égard des dangers comme la drogue, la pornographie, l'alcoolisme, etc.
- la liberté de former des associations avec d'autres familles et d'être ainsi représentées auprès des autorités civiles (cf. [FC 46](#)).

2212 Le quatrième commandement *éclaire les autres relations dans la société*. Dans nos frères et soeurs, nous voyons les enfants de nos parents; dans nos cousins, les descendants de nos aïeux; dans nos concitoyens, les fils de notre patrie; dans les baptisés, les enfants de notre mère, l'Eglise; dans toute personne humaine, un fils ou une fille de Celui qui veut être appelé "notre Père". Par là, nos relations avec notre prochain sont reconnues d'ordre personnel. Le prochain n'est pas un "individu" de la collectivité humaine; il est "quelqu'un" qui, par ses origines connues mérite une attention et un respect singuliers.

2213 Les communautés humaines sont *composées de personnes*. Leur bon gouvernement ne se limite pas à la garantie des droits et à l'accomplissement des devoirs, ainsi qu'à la fidélité aux contrats. De justes relations entre employeurs et employés, gouvernants et citoyens, supposent la bienveillance naturelle conforme à la dignité des personnes humaines, soucieuses de justice et de fraternité.

1998 Catéchisme 2129

Liturgiae sacramentalis celebrantes

1140 Tota *communitas*, corpus Christi suo Capiti unitum, celebrat. « Actiones liturgicae non sunt actiones privatae, sed celebrationes Ecclesiae, quae est "unitatis sacramentum", scilicet plebs sancta sub Episcopis adunata et ordinata. Quare ad universum corpus Ecclesiae pertinent illudque manifestant et afficiunt; singula vero membra ipsius diverso modo, pro diversitate ordinum, munerum et actualis participationis attingunt »(912). Hac etiam de causa, « quoties ritus, iuxta propriam cuiusque naturam, secum ferunt celebrationem communem, cum frequentia et actuosa participatione fidelium, inculcetur hanc, in quantum fieri potest, esse praeferendam celebrationi eorum singulari et quasi privatae »(913).

(912) Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 26](#): AAS 56 (1964) 107.

(913) Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 27](#): AAS 56 (1964) 107.

1141 Celebrans congregatio *communitas* est baptizatorum, qui, « per regenerationem et Spiritus Sancti unctionem consecrantur in domum spiritualem et sacerdotium sanctum, ut per omnia opera hominis christiani spirituales offerant hostias »(914). « Sacerdotium commune » illud est Christi, unius Sacerdotis, ab omnibus Eius membris participatum: (915)

« *Valde cupit Mater Ecclesia ut fideles universi ad plenam illam, consciam atque actuosam liturgicarum celebrationum participationem ducantur, quae ab ipsius liturgiae natura postulatur et ad quam populus christianus, "genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis" (1P 2,9) (cf. 1P 2,4-5), vi Baptismatis ius habet et officium* »(916).

(914) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 10](#): AAS 57 (1965) 14.

(915) cf. Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 10](#): AAS 57 (1965) 14; *Ibid*, [LG 34](#): AAS 57 (1965) 40; Id., Decr. *Presbyterorum ordinis*, [PO 2](#): AAS 58 (1966) 991-992.

(916) Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 14](#): AAS 56 (1964) 104.

1142 « Omnia autem membra non eundem actum habent » ([Rm 12,4](#)). Quaedam membra vocantur a Deo, in Ecclesia et per eam, ad speciale *communitatis* servitium. Hi ministri eliguntur et consecrantur per sacramentum Ordinis, per quod Spiritus Sanctus illos aptos reddit ut in persona agant Christi-Capitis ad omnium membrorum Ecclesiae servitium(917). Minister ordinatus est velut « icon » Christi Sacerdotis. Quia, in Eucharistia, sacramentum Ecclesiae plene manifestatur, in praesidentia Eucharistiae apparet imprimis ministerium Episcopi et, in communione cum eo, illud presbyterorum et diaconorum.

(917) cf. Concilium Vaticanum II, Decr. *Presbyterorum ordinis*, [PO 2](#): AAS 58 (1966) 992; *Ibid*, [PO 15](#): AAS 58 (1966) 1014.

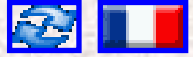
1143 Ad muneribus sacerdotii communis fidelium inserviendum, alia etiam habentur *ministeria particularia*, per sacramentum Ordinis non consecrata, et quorum functio ab Episcopis secundum traditiones liturgicas et necessitates pastorales determinatur. « Etiam ministrantes, lectores, commentatores et ii qui ad scholam cantorum pertinent, vero ministerio liturgico funguntur »(918).

(918) Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 29](#): AAS 56 (1964) 107.

1144 Sic, in celebratione sacramentorum, tota congregatio « liturgus » est, unusquisque secundum munus suum, sed « in unitate Spiritus » qui in omnibus agit. « In celebrationibus liturgicis quisque, sive minister sive fidelis, munere suo fungens, *solum* et *totum* id agat, quod ad ipsum ex rei natura et normis liturgicis pertinet »(919).

(919) Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 28](#): AAS 56 (1964) 107.

II. Quomodo celebrandum?

Signa et symbola

1145 Celebratio sacramentalis signis et symbolis textitur. Secundum paedagogiam divinam salutis, eorum significatio in opere creationis et in cultura humana radicitur, in eventibus Veteris Foederis determinatur et in persona et opere Christi plene revelatur.

1146 *Signa mundi humani*. In vita humana, signa et symbola locum magni momenti occupant. Homo, ens simul corporale et spirituale cum sit, realitates spirituales per signa et symbola materialia exprimit et percipit. Tamquam ens sociale, homo signis eget et symbolis ut, per locutionem, per gestus, per actiones, cum aliis communicet. Idem pro eius relatione cum Deo evenit.

1147 Deus homini per creationem loquitur visibilem. Mundus universus materialis intelligentiae exhibetur hominis ut ipse in eo Creatoris sui vestigia legat(920). Lumen et nox, ventus et ignis, aqua et terra, arbor et fructus de Deo loquuntur, Eius simul magnitudinem et proximitatem symbolice significant.

(920) cf. [Sg 13,1](#) [Rm 1,19-20](#) [Ac 14,17](#)

1148 Hae realitates sensibiles, quatenus creaturae, possunt fieri locus expressionis actionis Dei qui homines sanctificat, et actionis hominum qui cultum suum tribuunt Deo. Idem signis evenit et symbolis vitae socialis hominum: lavare et ungere, panem frangere et calicem distribuere possunt praesentiam Dei sanctificantem exprimere et gratitudinem hominis coram eius Creatore.

1149 Magnae generis humani religiones testantur, saepe modo animum moventi, hunc sensum cosmicum atque symbolicum rituum religiosorum. Ecclesiae liturgia elementa creationis et culturae humanae praesupponit, assumit et sanctificat, eis conferens dignitatem signorum gratiae, novae creationis in Iesu Christo.

1150 *Foederis signa*. Populus electus a Deo signa et symbola recipit peculiaria quae eius vitam distinguunt liturgicam: non sunt amplius solummodo celebrationes cyclorum cosmicorum et gestuum socialium, sed signa Foederis, symbola magnalium a Deo gestorum pro Ipsius populo. Inter haec signa liturgica Veteris Foederis commemorari possunt circumcisio, regum et sacerdotum unctio et consecratio, manuum impositio, sacrificia et praesertim Pascha. Ecclesia in his signis praefigurationem videt sacramentorum Novi Foederis.

1151 *Signa a Christo assumpta*. Dominus Iesus in Sua praedicatione signis saepe utitur creationis ut cognoscenda praebeat mysteria Regni Dei (cf. [Lc 8,10](#)). Sanationes peragit vel praedicationem effert Suam signis materialibus vel gestibus symbolicis(921). Sensum donat novum factis et signis Veteris Foederis, praesertim Exodo et Paschati (cf. [Lc 9,31](#) [Lc 22,7-20](#)), quia Ipse sensus est omnium horum signorum.

(921) cf. [Jn 9,6](#) [Mc 7,33-35](#) [Mc 8,22-25](#)

1152 *Signa sacramentalia.* Post Pentecosten, Spiritus Sanctus, per sacramentalia Ecclesiae Suae signa, sanctificationem operatur. Ecclesiae sacramenta non abolent, sed omnes divitias signorum et symbolorum mundi materialis vitaeque socialis purificant et assumunt. Praeterea typos adimplent et figuras Foederis Veteris, salutem significant et efficiunt a Christo peractam caelique gloriam praefigurant et anticipant.

Verba et actiones

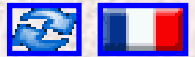

1153 Celebratio sacramentalis est occurus filiorum Dei cum ipsorum Patre, in Christo et Spiritu Sancto, atque hic occurus exprimitur tamquam dialogus, per actiones et verba. Actiones symbolicae sunt utique iam ipsae dictio quaedam, sed requiritur Verbum Dei et responsionem fidei has comitari et vivificare actiones, ut semen Regni suum ferat fructum in terra bona. Actiones liturgicae id significant quod Verbum Dei exprimit: simul gratuitum Dei inceptum et responsionem fidei populi Eius.

1154 *Verbi liturgia* pars est integralis celebrationum sacramentalium. Ut fidem fidelium nutriant, signa Verbi Dei debent magni fieri: liber Verbi (lectionarium vel evangeliarium), eius veneratio (processio, incensum, lumen), locus eius annuntiationis (ambo), eius audibilis et intelligibilis lectio, homilia ministri quae eius protrahit proclamationem, congregationis responsiones (acclamationes, meditationis psalmi, litaniae, Professio fidei).

1155 Liturgicum verbum atque liturgica actio, inseparabilia quatenus signa et doctrina, inseparabilia etiam sunt quatenus efficientia id quod significant. Spiritus Sanctus non solum Verbi Dei praebet intelligentiam, fidem suscitans: Ipse per sacramenta etiam « mirabilia » Dei efficit a Verbo annuntiata: opus Patris a Filio dilecto peractum praesens reddit et communicat.

Cantus et musica

1156 « Musica traditio Ecclesiae universae thesaurum constituit pretii inestimabilis, inter ceteras artis expressiones excellentem, eo praesertim quod ut cantus sacer qui verbis inhaeret necessariam vel integram liturgiae sollemnis partem efficit »(922). Compositio et cantus psalmodiarum inspiratorum, quos musicae instrumenta comitabantur saepe, iam celebrationibus liturgicis Veteris Foederis erant arcte coniuncta. Ecclesia hanc traditionem prosequitur et amplificat: « Loquentes vobismetipsis in psalmis et hymnis et canticis spiritualibus, cantantes et psallentes in cordibus vestris Domino » (*Ep 5,19*) (cf. *Col 3,16-17*).

Qui canit, bis orat.⁸⁹

(922) Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 112](#): AAS 56 (1964) 128.

1157 Cantus et musica suum munus signorum modo eo significantiore conficiunt, « quanto arctius cum actione liturgica connectuntur »(923) secundum tria praecipua criteria: pulchritudinem expressivam orationis, unanimem congregationis in momentis praevisis participationem et sollemnem celebrationis indolem. Sic illa finem participant verborum et actionum liturgicarum: gloriam Dei et sanctificationem fidelium: (924)

« *Quantum flevi in hymnis et canticis Tuis suave sonantis ecclesiae Tuae vocibus commotus acriter! Voces illae influebant auribus meis et eliquabatur veritas in cor meum et exaestuabat inde affectus pietatis, et currebant lacrimae, et bene mihi erat cum eis* »(925).

(923) Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 112](#): AAS 56 (1964) 128.

(924) cf. Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 112](#): AAS 56 (1964) 128.

(925) Sanctus Augustinus, *Confessiones*, 9, 6, 14: CCL 27, 141 (PL 32, 769-770).

1158 Harmonia signorum (cantus, musicae, verborum et actionum) hic eo magis est expressiva et fecunda quo magis *divitiis culturalibus* exprimitur populo Dei celebranti propriis (926). Hac de causa, « cantus popularis religiosus sollerter foveatur, ita ut in piis sacrisque exercitiis et in ipsis liturgicis actionibus », iuxta Ecclesiae normas, « fidelium voces resonare possint »(927). Attamen « textus cantui sacro destinati catholicae doctrinae sint conformes, immo ex sacris Scripturis et fontibus liturgicis potissimum hauriantur »(928).

(926) cf. Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 119](#): AAS 56 (1964) 129-130.

(927) Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 118](#): AAS 56 (1964) 129.

(928) Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 121](#): AAS 56 (1964) 130.

Sanctae imagines

1159 Sacra imago, liturgica icon, *Christum* praecipue repraesentat. Ipsa Deum invisibilem et incomprehensibilem nequit repraesentare; Filii Dei Incarnatio novam inauguravit imaginum « oeconomiam »:

« *Olim Deus, ut corporis ac figurae expers, imagine nequaquam repraesentabatur. Nunc vero postquam in carne visus est Deus, et cum hominibus conversatus est, qua parte conspiciendum se praebuit, Dei imaginem efformo. (...) Nos autem revelata facie gloriam Domini speculamur* »(929).

(929) Sanctus Iohannes Damascenus, *De sacris imaginibus oratio*, 1, 16: PTS 17, 89 et 92 (PG 94, 1245 et 1248).

1160 Per imaginem christiana iconographia evangelicum transcribit nuntium, quem sacra Scriptura transmittit per Verbum. Imago et Verbum sese mutuo explanant:

« *Ut compendiose fateamur, omnes ecclesiasticas sive scripto, sive sine scripto sancitas nobis traditiones illibate servamus; quarum una est etiam imaginalis picturae formatio, quae historiae evangelicae praedicationis concinit, ad certitudinem verae et non secundum phantasiam Dei Verbi inhumanationis effectae, et ad similem nobis utilitatem commode proficiens. Quae namque se mutuo indicant, indubitanter etiam mutuas habent significationes* »(930).

(930) Concilium Nicaenum II (anno 787), *Terminus*: COD p. 135.

1161 Omnia celebrationis liturgicae signa ad Christum referuntur: etiam sacrae imagines sanctae Dei Genetricis et sanctorum. Ipsae revera significant Christum qui in illis glorificatur. Ipsae manifestant « nubem testium » ([He 12,1](#)) qui in mundi salute participare pergunt et quibus in celebratione sacramentali praecipue coniungimur. Per eorum icones, homo, « ad imaginem Dei » effectus, tandem « ad Eius similitudinem » (cf. [Rm 8,29](#) [Rm 1](#) [Jn 3,2](#)) transfiguratus, nostrae revelatur fidei, atque per easdem etiam angeli, qui et ipsi in Christo sunt recapitulati:

« *Sequentes (...) divinitus inspiratum sanctorum Patrum nostrorum magisterium, et catholicae Traditionem Ecclesiae (nam Spiritus Sancti hanc esse novimus, qui nimirum in ipsa inhabitat), definimus in omni certitudine ac diligentia, sicut figuram pretiosae ac vivificae crucis, ita venerabiles ac sanctas imagines proponendas tam quae de coloribus et tessellis, quam quae ex alia materia congruenter in sanctis Dei ecclesiis, et sacris vasis et vestibulis, et in parietibus ac tabulis, domibus et viis: tam videlicet imaginem Dei ac Salvatoris nostri Iesu Christi, quam intemeratae Dominae nostrae sanctae Dei Genetricis, honorabiliumque angelorum et omnium sanctorum simul et aliorum virorum* »(931).

(931) Concilium Nicaenum II, *Definitio de sacris imaginibus*: [DS 600](#)

1162 « Imaginum pulchritudo et colores meam stimulant orationem. Aspectum movent picturae flores, atque ad instar prati visum oblectant meum, et Dei gloriam sensim instillant animo »(932). Sanctarum iconum contemplatio, simul cum Verbi Dei meditatione et hymnorum liturgicorum cantu, ad signorum celebrationis harmoniam accedit ut mysterium celebratum in cordis imprimatur memoria et deinde in vita nova exprimat fidelium. (932) Sanctus Iohannes Damascenus, *De sacris imaginibus oratio* 1, 47: PTS 17, 151 (PG 94, 1268).

III. Quando celebrandum?

Tempus liturgicum

1163 « Pia Mater Ecclesia suum esse ducit Sponsi sui divini opus salutiferum, statis diebus per anni decursum, sacra recordatione celebrare. In unaquaque hebdomada, die quam Dominicam vocavit, memoriam habet resurrectionis Domini, quam semel etiam in anno solemnitate maxima Paschatis, una cum beata Ipsius passione, frequentat. Totum vero Christi mysterium per anni circulum explicat (...). Mystera Redemptionis ita recolens, divitias virtutum atque meritorum Domini sui, adeo ut omni tempore quodammodo praesentia reddantur, fidelibus aperit, qui ea attingant et gratia salutis repleantur »(933). (933) Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 102](#): AAS 56 (1964) 125.

1164 Populus Dei, iam a Lege mosaica, festivitates cognovit fixas inde a Paschate ad actiones Dei Salvatoris commemorandas mirabiles, ad gratias Ei de illis reddendas, ad earum memoriam servandam et ad novas docendas generationes ut suum modum procedendi eis aptent. Ecclesiae tempore, quod inter Pascha Christi semel pro semper iam impletum et eius consummationem in Regno Dei decurrit, liturgia diebus statutis celebrata plene a mysterii Christi signata est novitate.

1165 Cum Ecclesia mysterium celebrat Christi, unum verbum orationem effert eius: « *Hodie!* », orationem reperiens quam eius Dominus ipsam docuit (cf. [Mt 6,11](#)), et vocationem Spiritus Sancti. 103 Hoc Dei viventis « hodie » ad quod ingrediendum vocatur homo, est « Hora » Paschatis Iesu qui omnem transcendit et ducit historiam: « *Vita universis aperta est, et luce perenni omnia plena sunt, atque Oriens orientium universum obtinet: et Ille ante luciferum genitus, immortalis et magnus splendet Christus universis plus quam sol. Ideoque longa et aeterna et inextinguibilis nobis in Ipsum credentibus dies adest candida, Pascha mysticum* »(934). (934) Pseudo-Hippolytus Romanus, *In sanctum Pascha*, 1, 1-2: *Studia patristica mediolanensia* 15, 230-232 (PG 59, 755).

Dies Domini

1166 « Mysterium Paschale Ecclesia, ex Traditione apostolica, quae originem ducit ab ipsa die resurrectionis Christi, octava quaque die celebrat, quae dies Domini seu dies Dominica merito nuncupatur »(935). Dies resurrectionis Christi simul est « prima dies Hebdomadae », memoriale primae diei creationis, et « octava dies » in qua Christus, post Suam magni Sabbati « quietem », Diem inaugurat « quam fecit Dominus » ([Ps 118,24](#)), « diem sine vespero »(936). « Cena Domini » centrum est eius, quia in ea tota communitas fidelium

Domino occurrit resuscitato qui eos ad Suum invitat convivium: (cf. [Jn 21,12](#) [Lc 24,30](#))
 « *Dies Dominica, dies Resurrectionis, dies christianorum, dies nostra est. Unde et Dominica dicitur: quia Dominus in ea victor ascendit ad Patrem. Quod si a gentilibus dies solis vocatur, et nos hoc libentissime confitemur: hodie enim lux mundi orta est, hodie sol iustitiae ortus est, in cuius pennis est sanitas* »(937).
 (935) Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 106](#): AAS 56 (1964) 126.
 (936) cf. *Matutinum in die Paschatis ritus Byzantini, Oda 9, troparium*: A,IJ0iFJVD4I (Romae 1884) p. 11.
 (937) Sanctus Hieronymus, *In die Dominica Paschae homilia*: CCL 78, 550 (PL 30, 218-219).

1167 Dominica est per excellentiam dies liturgici conventus, in qua fideles congregantur « ut, Verbum Dei audientes et Eucharistiam participantem, memores sint passionis, resurrectionis et gloriae Domini Iesu, et gratias agant Deo qui eos regeneravit in spem vivam per resurrectionem Iesu Christi ex mortuis »: (938)

« *Cum ergo meditatur, (Christe,) mirabilia gloriosa et signa prodigiosa quae in hac sancta die Dominica Tuae sanctae et gloriosae Resurrectionis impleta sunt, dicimus: Benedicta est dies Dominica, quia in ea initium fuit creationis, (...) Redemptio mundi, (...) renovatio generis humani (...). In ea caelum et terra splendent et mundus universus lumine est repletus. Benedicta est dies Dominica, quia in ea portae paradisi sunt apertae ut eum Adam et omnes exclusi ingrediantur sine timore* »(939).

(938) Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 106](#): AAS 56 (1964) 126.
 (939) *Fanqîth, Breviarium iuxta ritum Ecclesiae Antiochenae Syrorum*, v. 6 (Mossul 1886) p. 193b.

Annus liturgicus

1168 Novum tempus Resurrectionis, inde a Triduo Paschali, tamquam a suo fonte luminis, totum annum liturgicum sua replet claritate. Pedetentim, in alio et alio huius fontis latere, per liturgiam transfiguratur annus. Ipse est revera annus Domini acceptus (cf. [Lc 4,19](#)).

Oeconomia salutis intra temporis operatur quadrum, sed, inde ab eius adimpletione in Iesu Paschate et in Spiritus Sancti effusione, finis historiae anticipatur « praegustu » et Regnum Dei nostra ingreditur tempora.

1169 Hac de causa, *Pascha* festivitas quaedam inter alias simpliciter non est: ipsa est « Festivitas festivitatum », « Sollemnitatis sollemnitatum », sicut Eucharistia sacramentum est sacramentorum (magnum sacramentum). Sanctus Athanasius illud « magnam Dominicam » appellat(940), quemadmodum Hebdomada sancta apud Orientales « Magna Hebdomada » appellatur. Resurrectionis mysterium, in quo Christus mortem abolevit, Sua potenti virtute nostrum vetus penetrat tempus, donec omnia Ei subiiciantur.

(940) Sanctus Athanasius Alexandrinus, *Epistula festivalis*, (anno (anno 329), 10: PG 26, 1366.

1170 In Concilio Nicaeno (anno 325), omnes Ecclesiae consenserunt ut Pascha christianum die celebraretur Dominica quae plenilunium (14 Nisan) post aequinoctium subsequitur venum. Propter diversas methodos ad diem 14 mensis Nisan calculandum adhibitas, Paschatis dies in Ecclesiis Occidentis et Orientis non semper simul incidit. Quapropter ipsae hodie consensionem quaerunt qua perveniant ad diem resurrectionis Domini communi tempore iterum celebrandam.

1171 Annus liturgicus est diversarum rationum unius mysterii Paschalis explicatio. Id praesertim valet de cyclo festivitatum circa Incarnationem (de Annuntiatione, Nativitate,

Epiphania), quae initium nostrae commemorant salutis et mysterii Paschalis nobis communicant primitias.

Proprium sanctorum in anno liturgico

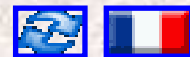

1172 « In hoc annuo mysteriorum Christi circulo celebrando, sancta Ecclesia beatam Mariam Dei Genetricem cum peculiari amore veneratur, quae indissolubili nexu cum Filii sui opere salutari coniungitur; in qua praecellentem Redemptionis fructum miratur et exultat, ac veluti in purissima imagine, id quod ipsa tota esse cupit et sperat cum gaudio contemplatur »(941). (941) Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 103](#): AAS 56 (1964) 125.

1173 Cum Ecclesia, in circulo annuo, martyres aliosque sanctos commemorat, « praedicat Paschale mysterium » in illis viris et mulieribus « cum Christo compassis et conglorificatis, et fidelibus exempla eorum proponit, omnes per Christum ad Patrem trahentia, eorumque meritis Dei beneficia impetrat »(942).

(942) Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 104](#): AAS 56 (1964) 126; cf *Ibid*, [SC 108](#): AAS 56 (1964) 126 et *Ibid*, [SC 111](#): AAS 56 (1964) 127.

Liturgia Horarum

1174 Christi mysterium, Eius Incarnatio Eiusque Pascha, quod in Eucharistia, praesertim in congregatione dominicali, celebramus, tempus uniuscuiusque diei penetrat et transfiguratur per liturgiae Horarum celebrationem, per « Officium divinum »(943). Hoc celebrationis officium apostolicis hortationibus « ad orandum sine intermissione » (cf. [1Th 5,15 Ep 6,18](#)) fideliter obsequens, « ita est constitutum ut totus cursus diei ac noctis per laudem Dei consecretur »(944). « Orationem publicam Ecclesiae » 118 constituit, in qua fideles (clerici, religiosi et laici) regale exercent baptizatorum sacerdotium. Liturgia Horarum, « forma probata » ab Ecclesia cum celebratur, « vere vox est ipsius Sponsae, quae Sponsum alloquitur, immo etiam oratio Christi cum Ipsius corpore ad Patrem »(945).

(943) cf. Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, IV, 83-101: AAS 56 (1984) 121-125.

(944) Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 84](#): AAS 56 (1964) 121.

(945) Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 84](#): AAS 56 (1964) 121.

1175 Liturgia Horarum est destinata ut totius populi Dei fiat oratio. In ea enim Ipse Christus « sacerdotale munus per ipsam Suam Ecclesiam pergit »(946) exercere; unusquisque, secundum suum munus in Ecclesia proprium et vitae suae adiuncta, in ea participat: sacerdotes quia, quatenus ministerio pastoralis addicti, vocati sunt ut in oratione et ministerio verbi assidui permaneant(947); religiosi et religiosae propter suae vitae consecratae charisma (948); omnes fideles secundum suam possibilitatem. « Curent animarum Pastores ut Horae praecipuae, praesertim Vesperae, diebus Dominicis et festis sollemnioribus, in ecclesia communiter celebrentur. Commendatur ut et ipsi laici recitent Officium divinum, vel cum sacerdotibus, vel inter se congregati, quin immo unusquisque solus »(949).

(946) Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 83](#): AAS 56 (1964) 121.

(947) cf. Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 86](#): AAS 56 (1964) 121; *Ibid*, [SC 96](#): AAS 56 (1964) 123; Id., Decr. *Presbyterorum ordinis*, [PO 5](#): AAS 58 (1966) 998.

(948) cf. Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 98](#): AAS 56 (1964) 124.

(949) Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 100](#): AAS 56 (1964) 124.

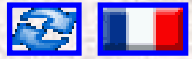
1176 Liturgiam Horarum celebrare exigit non solum vocem cordi concordare oranti, sed etiam « liturgicam et biblicam praecipue psalmodiarum institutionem sibi uberiores » (950) comparare.

(950) Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 90](#): AAS 56 (1964) 122.

1177 Hymni et litaniae Orationis Horarum precationem psalmodiarum in tempus inserunt Ecclesiae, symbolismum exprimentes momenti diei, temporis liturgici vel festivitatis celebratae. Praeterea lectio Verbi Dei in singulis Horis (cum responsoriis vel tropariis quae illam consequuntur) et, quibusdam in Horis, lectiones Patrum et magistrorum spiritualium sensum mysterii celebrati profundius revelant, psalmodiarum adiuvant intelligentiam et ad orationem praeparant silentiosam. *Lectio divina*, in qua Verbum Dei legitur et meditatione consideratur ut ipsum efficiatur oratio, in celebratione liturgica sic etiam radicatur.

1178 Liturgia Horarum, quae quasi celebrationis eucharisticae est productio, non excludit, sed tamquam complementum postulat diversas populi Dei devotiones, praesertim adorationem et cultum Sanctissimi Sacramenti.

IV. Ubi celebrandum?

1179 Cultus Novi Foederis « in Spiritu et veritate » ([Jn 4,24](#)) loco unico non vinculatur. Tota terra est sancta et filiis hominum concredita. Primaria ratione cum fideles in eodem congregantur loco, sunt « lapides vivi », collecti ut « domus spiritalis » aedificetur ([1P 2,5](#)). Corpus Christi resuscitati templum est spirituale, ex quo aquae vivae fluit fons. Christo per Spiritum Sanctum incorporati, « templum Dei vivi » ([2Co 6,16](#)) ipsi nos sumus.

1180 Cum libertatis religiosae non impeditur exercitium (951), christiani aedificia construunt cultui divino destinata. Hae visibiles ecclesiae non sunt simplices loci congregationis, sed Ecclesiam significant et manifestant tali loco viventem, commemorationem Dei cum hominibus in Christo reconciliatis et unitis.

(951) cf. Concilium Vaticanum II, Decl. *Dignitatis humanae*, [DH 4](#): AAS 58 (1966) 932-933.

1181 « Domus orationis in qua sanctissima Eucharistia celebratur et servatur, fidelesque congregantur, et in qua praesentia Filii Dei Salvatoris nostri in ara sacrificali pro nobis oblata, in auxilium atque solatium fidelium colitur, nitida, orationi et sacris sollemnibus apta esse debet » (952). In hac « domo Dei », signorum, quae illam constituunt, veritas et harmonia debent Christum manifestare qui in hoc loco praesens est et operatur: (953) (952) Concilium Vaticanum II, Decr. *Presbyterorum ordinis*, [PO 5](#): AAS 58 (1966) 998; cf Id., Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 122-127](#): AAS 56 (1964) 130-132.

(953) cf. Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 7](#): AAS 56 (1964) 100-101.

1182 Novi Foederis *altare* crux est Domini (cf. [He 13,10](#)), ex qua sacramenta mysterii Paschalis promanant. Super altare, quod ecclesiae est centrum, sub signis sacramentalibus Sacrificium crucis fit praesens. Id etiam Domini est Mensa, ad quam populus Dei invitatur (954). In quibusdam liturgiis orientalibus, altare symbolum est etiam sepulcri (Christus vere est mortuus et vere resuscitatus).

(954) cf. *Institutio generalis Missalis Romani*, 259: *Missale Romanum*, editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1970) p. 75.

1183 *Tabernaculum* debet « in nobilissimo loco et quam honorificentissime in ecclesiis »(955) collocari. Tabernaculi eucharistici nobilitas, dispositio et securitas(956) adorationem Domini realiter in Sanctissimo altaris Sacramento praesentis fovere debent. *Sanctum chrisma* (myron), cuius unctio signum sacramentale est sigilli doni Spiritus Sancti, more traditionali conservatur et honoratur in tuto sanctuarii loco. Ibi oleum catechumenorum et infirmorum potest includi.

(955) Paulus VI, Litt. Enc. *Mysterium fidei*: AAS 57 (1965) 771.

(956) cf. Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 128](#): AAS 56 (1964) 132.

1184 *Sedes* Episcopi (cathedra) vel presbyteri « debet munus eius praesidendi coetui atque orationem dirigendi significare »(957).

Ambo: « Dignitas Verbi Dei requirit ut in ecclesia locus congruus existat e quo annuntietur et ad quem, inter liturgiam verbi, attentio fidelium sponte convertatur »(958).

(957) *Institutio generalis Missalis Romani*, 271: *Missale Romanum*, editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1970) p. 77.

(958) *Institutio generalis Missalis Romani*, 272: *Missale Romanum*, editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1970) p. 77.

1185 Congregatio populi Dei a Baptismate incipit; ecclesia igitur debet locum habere pro celebratione *Baptismatis* (baptisterium) et memoriam promissionum Baptismi promovere (aqua benedicta).

Renovatio vitae baptismalis *paenitentiam* exigit. Ecclesia paenitentiae expressioni et veniae receptioni obsequi debet, id quod aptum ad paenitentes recipiendos postulat locum.

Ecclesia etiam spatium esse debet quod ad recollectionem et ad orationem invitat silentiosam quae magnam Eucharistiae precem protrahit et interiorum reddit.

1186 Ecclesia denique significationem habet eschatologicam. Ad ingrediendum in domum Dei, necessarium est *limen* transgredi, quod symbolum est transitus e mundo vulnerato a peccato ad mundum vitae novae ad quem omnes vocantur homines. Ecclesia visibilis symbolum est domus paternae ad quam populus Dei progreditur et in qua Pater « absterget omnem lacrimam ab oculis eorum » ([Ap 21,4](#)). Hac de causa, ecclesia etiam domus est *omnium* filiorum Dei, ample aperta et receptatrix.

[Compendium](#)

1187 *Liturgia opus est totius Christi, Capitis et corporis. Summus Sacerdos noster eam incessanter in liturgia caelesti celebrat, cum sancta Dei Genetrice, Apostolis, omnibus sanctis et multitudine hominum qui iam Regnum sunt ingressi.*

1188 *In celebratione liturgica, tota congregatio « liturgus » est, unusquisque secundum munus suum. Sacerdotium baptismale illud est totius corporis Christi. Sed quidam fideles ab Ordinis sacramento sunt ordinati ut Christum tamquam Caput corporis repraesentent.*

1189 *Celebratio liturgica signa implicat et symbola quae ad creationem (lumen, aqua, ignis), ad vitam humanam (lavare, ungere, panem frangere) et ad historiam referuntur salutis (Paschatis ritus). Haec elementa cosmica, hi ritus humani, hi Dei memoriales gestus, inserta in mundo fidei et a virtute Spiritus Sancti assumpta, portatoria fiunt salvatricis et sanctificatricis actionis Christi.*

1190 *Liturgia verbi pars integralis est celebrationis. Sensus celebrationis exprimitur Dei Verbo, quod annuntiatur, et fidei obligatione quae ei respondet.*

1191 *Cantus et musica in stricta sunt connexione cum actione liturgica. Criteria pro bono eius usu sunt: pulchritudo orationem exprimens, unanimis participatio congregationis et indoles sacra celebrationis.*

1192 *Sanctae imagines, in nostris ecclesiis in nostrisque domibus praesentes, ad nostram fidem in mysterium Christi destinantur suscitandam et nutriendam. Per Christi Eiusque operum salutis iconem, Ipsum adoramus. Per sanctae Dei Genetricis, angelorum et sanctorum imagines sanctas, personas veneramur quae in illis repraesentantur.*

1193 *Dominica, « Dies Domini », praecipua est dies pro Eucharistiae celebratione quia Resurrectionis est dies. Per excellentiam dies est liturgicae congregationis, dies familiae christianae, dies laetitiae et requiei a labore. Est « fundamentum et nucleus totius anni liturgici »(959).*

(959) Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 106](#): AAS 56 (1964) 126.

1194 *Ecclesia « totum (...) Christi mysterium per anni circulum explicat, ab Incarnatione et Nativitate usque ad Ascensionem, ad diem Pentecostes et ad exspectionem beatae spei et Adventus Domini »(960).*

(960) Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 102](#): AAS 56 (1964) 125.

1195 *Ecclesia terrestris sanctos statutis anni liturgici diebus commemorans, imprimis sanctam Dei Genetricem, deinde Apostolos, martyres et alios sanctos, se liturgiae caelesti unitam manifestat; ipsa Christum glorificat propter salutem ab Eo in Eius membris glorificatis adimpletam; eorum exemplum ipsam stimulat in eius via ad Patrem.*

1196 *Fideles qui liturgiam Horarum celebrant, Christo uniuntur nostro Summo Sacerdoti, per psalmodiarum precationem, meditationem Verbi Dei, cantica et benedictiones, ut Eius incessabili et universali consocientur orationi, quae Patrem glorificat et Spiritus Sancti donum super mundum implorat universum.*

1197 *Christus verum Templum est Dei, « locus ubi Eius habitat gloria »; per gratiam Dei, christiani efficiuntur, et ipsi, templa Spiritus Sancti, lapides vivi, ex quibus Ecclesia aedificatur.*

1198 *Ecclesia, in sua terrestri condicione, locis eget in quibus communitas congregari possit: nostris visibilibus ecclesiis, locis sanctis, imaginibus sanctae Civitatis seu caelestis Ierusalem, ad quam peregrini pergimus.*

1199 *In his ecclesiis cultum publicum celebrat Ecclesia ad gloriam Sanctissimae Trinitatis, Verbum Dei audit et Eius canit laudes, suam orationem ascendere facit et Christi sacramentaliter praesentis in medio congregationis Sacrificium offert. Hae ecclesiae recollectionis et orationis personalis etiam sunt loci.*

Catechismus 1140

Decalogus in Traditione Ecclesiae

2064 Ecclesiae Traditio, Scripturae fidelis et secundum Iesu exemplum, Decalogo momentum agnovit et significationem primi ordinis.

2065 Inde a sancto Augustino, « decem mandata » in catechesi baptizandorum et fidelium locum habent praevalentem. Saeculo XV, mos incepit Decalogi praecepta exprimendi formulis similiter cadentibus, quae facile memoria retinerentur, et positivis. Tales adhuc hodie adhibentur. Ecclesiae catechismi saepe doctrinam moralem christianam exposuerunt secundum « decem mandatorum » ordinem.

2066 Mandatorum divisio et enumeratio in historiae decursu variae fuerunt. Hic catechismus divisionem mandatorum sequitur a sancto Augustino stabilitam et in Ecclesia catholica traditionalem effectam. Haec est pariter illa confessionum lutheranarum. Patres Graeci aliquantulum differentem peregerunt divisionem quae in Ecclesiis orthodoxis et in communitatibus invenitur reformatis.

2067 Decem praecepta exigentias enuntiant amoris Dei et proximi. Tria priora magis ad amorem Dei referuntur et alia septem ad amorem proximi.

« Nam sicut duo sunt praecepta dilectionis, ex quibus Dominus dicit totam Legem Prophetasque pendere, (...) ita ipsa decem praecepta in duabus tabulis data sunt. Tria quippe dicuntur in una tabula esse conscripta, et septem in altera »(1475).

(1475) Sanctus Augustinus, *Sermo* 33,2: CCL 41, 414 (PL 38, 208).

2068 Concilium Tridentinum docet decem praecepta christianos obligare et hominem iustificatum ad ea observanda adhuc teneri(1476). Concilium Vaticanum II affirmat: « Episcopi, utpote Apostolorum successores, a Domino (...) missionem accipiunt docendi omnes gentes et praedicandi Evangelium omni creaturae, ut homines universi, per fidem, Baptismum et adimpletionem mandatorum salutem consequantur »(1477).

(1476) cf. Concilium Tridentinum, Sess. 6a, *Decretum de iustificatione*, canones 19-20: [DS 1569-1570](#)

(1477) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 24](#): AAS 57 (1965).

Unitas Decalogi

2069 Decalogus summam efformat inseparabilem. Singula « verba », alia ad alia, referuntur et ad omnia; reciproce se afficiunt. Duae tabulae sese mutuo illuminant; unitatem efformant organicam. Unum transgredi mandatum est cetera infringere omnia (cf. [Jc 2,10-11](#)). Alius honorari nequit quin Deus benedicatur Creator eius. Deus adorari non posset quin omnes homines amarentur Eius creaturae. Decalogus vitam adunat theologalem vitamque socialem hominis.

Decalogus et lex naturalis

2070 Decem mandata ad Dei Revelationem pertinent. Ea nos simul veram hominis docent humanitatem. In lucem ponunt officia essentialia et exinde, indirecte, iura fundamentalia naturae personae humanae inhaerentia. Decalogus praeclaram continet expressionem « legis naturalis »:

« *Nam Deus primo quidem per naturalia praecepta quae ab initio infixae dedit hominibus admonens eos, hoc est per Decalogum quae si quis non fecerit, non habet salutem, et nihil plus ab eis exquisivit* »(1478).

(1478) Sanctus Irenaeus Lugdunensis, *Adversus haereses*, 4, 15, 1: SC 100,548 (PG 7, 1012).

2071 Decalogi praecepta, quamvis soli rationi sint pervia, revelata sunt. Ad completam et certam cognitionem obtinendam exigentiarum legis naturalis, peccator genus humanum hac egebat revelatione:

« *Explicatio enim plenaria mandatorum Decalogi opportuna fuit secundum statum peccati propter obscuritatem luminis rationis et propter obliquationem voluntatis* »(1479).

Mandata Dei cognoscimus per Revelationem divinam quae nobis in Ecclesia proponitur, et per conscientiae moralis vocem.

(1479) Sanctus Bonaventura, *In quattuor libros Sententiarum*, 3, 37, 1, 3: *Opera omnia*, v. (Ad Claras Aquas 1887) p. 819-820.

Decalogi obligatio

2072 Decem praecepta, quippe quae officia hominis erga Deum et erga proximum eius exprimunt fundamentalia, revelant in iis, quae primario continent, obligationes graves. Ea fundamentaliter sunt immutabilia et eorum obligationes semper et ubique valent. Nemo ab eis posset dispensare. Decem mandata in corde hominis sunt a Deo inscripta.

2073 Oboedientia erga praecepta implicat etiam obligationes, quarum materia in se ipsa est levis. Sic iniuria verbis a quinto prohibetur mandato, sed culpa gravis esse non posset nisi ratione adiunctorum vel intentionis illius qui eam profert.

« Sine me nihil potestis facere »

2074 Iesus dicit: « Ego sum vitis, vos palmites. Qui manet in me, et ego in eo, hic fert fructum multum, quia sine me nihil potestis facere » ([Jn 15,5](#)). Fructus hoc verbo commemoratus est sanctitas vitae per unionem cum Christo fecundatae. Cum in Iesum Christum credimus, mysteria Eius communicamus et Eius servamus mandata, Ipse Salvator venit ad Patrem Suum fratresque Suos, Patrem nostrum atque nostros fratres in nobis amandos. Eius persona fit, propter Spiritum, regula viva et interior nostri agendi modi. « Hoc est praeceptum meum, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos » ([Jn 15,12](#)).

Compendium

2075 « *Quid boni faciam, ut habeam vitam aeternam* » - « *Si (...) vis ad vitam ingredi, serva mandata* » ([Mt 19,16-17](#)).

2076 Iesus, *Suo agendi modo Suaque praedicatione, perennitatem Decalogi testatus est.*

2077 *Decalogi donum est concessum intra Foedus a Deo cum Eius populo conclusum. Praecepta Dei suam veram accipiunt significationem in hoc Foedere et per hoc Foedus.*

2078 *Ecclesiae Traditio, Scripturae fidelis et secundum Iesu exemplum, Decalogo agnovit primi ordinis et momentum et significationem.*

2079 *Decalogus unitatem efformat organicam in qua unumquodque « verbum » vel « mandatum » ad totum remittit complexum. Unum mandatum transgredi est totam infringere Legem (cf. [Jc 2,10-11](#)).*

2080 *Decalogus praeclaram legis naturalis continet expressionem. A nobis per divinam Revelationem et per humanam cognoscitur rationem.*

2081 *Decem praecepta in iis, quae primario continent, obligationes enuntiant graves. Tamen oboedientia ad haec praecepta etiam implicat obligationes, quarum materia in se ipsa est levis.*

2082 *Quod Deus praecipit, per Suam gratiam possibile reddit.*

CAPUT PRIMUM

«DILIGES DOMINUM DEUM TUUM IN TOTO CORDE TUO

ET IN TOTA ANIMA TUA ET IN TOTA MENTE TUA»

2083 Iesus officia hominis erga Deum hoc compendiavit mandato: « Diliges Dominum Deum tuum in toto corde tuo et in tota anima tua et in tota mente tua » ([Mt 22,37](#)) (1480). In illis immediate resonat sollemnis appellatio: « Audi, Israel: Dominus Deus noster Dominus Unus est » ([Dt 6,4](#)).

Deus prior dilexit. Amor Unius Dei in primo ex « decem verbis » recolitur. Praecepta deinde responsionem enodant amoris ad quam Deo suo praebendam vocatur homo. (1480) cf. [Lc 10,27](#): « ...ex omnibus viribus tuis ».

ARTICULUS 1: PRIMUM PRAECEPTUM

« Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, de domo servitutis. Non habebis deos alienos coram me. Non facies tibi sculptile neque omnem similitudinem eorum, quae sunt in caelo desuper et quae in terra deorsum et quae in aquis sub terra. Non adorabis ea neque coles » ([Ex 20,2-5](#)) (cf. [Dt 5,6-9](#)).

« Scriptum est enim: Dominum Deum tuum adorabis et Illi soli servies » ([Mt 4,10](#)).

I. « Dominum Deum tuum adorabis et Ipsi servies »

2084 Deus Se cognoscendum praebet, Suam omnipotentem, benevolam et liberatricem commemorans actionem in historia illius ad quem Ipse dirigitur: « Ego (...), qui eduxi te de terra Aegypti, de domo servitutis » ([Dt 5,6](#)). Primum verbum mandatum Legis continet primum: « Dominum Deum tuum timebis, et Ipsi servies (...). Non ibitis post deos alienos » ([Dt 6,13-14](#)). Prima Dei appellatio et iusta exigentia est, hominem Ipsum accipere et adorare.

2085 Deus unus et verus Suam gloriam imprimis revelat Israel (cf. [Ex 19,16-25](#) [Ex 24,15-18](#)). Revelatio vocationis et veritatis hominis cum Dei Revelatione coniungitur. Homo vocationem habet Deum manifestandi per suum agendi modum congruentem cum sua creatione « ad imaginem et similitudinem » Dei ([Gn 1,26](#)):

« *Neque alius unquam erit Deus, Trypho, neque alius a saeculo exstitit (...) praeter Eum qui hoc universum fecit et disposuit. Neque alium nobis, alium vobis Deum esse putamus, sed Ipsum Illum qui patres vestros eduxit ex terra Aegypti manu potenti et brachio excelso; neque in alium quemquam speramus (non enim exstat), sed in Eum in quem etiam vos, Deum Abrahami et Isaaci et Iacobi* »(1481).

(1481) Sanctus Iustinus, *Dialogus cum Tryphone Iudaeo*, 11, 1: CA 2,40 (PG 6, 497).

2086 « In priori autem (mandato) continetur praeceptum fidei, spei et charitatis. Nam cum Deum dicimus, immobilem, incommutabilem, perpetuo eundem manentem, fidelem, recte sine ulla iniquitate confitemur; ex quo Eius oraculis assentientes, omnem Ipsi fidem et auctoritatem tribuamus necesse est. Qui vero omnipotentiam, clementiam et ad bene faciendum facilitatem ac propensionem Illius considerat, poteritne spes omnes suas non in Illo collocare? At si bonitatis ac dilectionis Ipsius effusas in nos divitias contempletur, Illumne poterit non amare? Hinc est illud prooemium, hinc illa conclusio, qua in praecipiendo mandandoque in Scriptura utitur Deus: *Ego Dominus* »(1482).

(1482) *Catechismus Romanus*, 3, 2, 4: ed. P. Rodríguez (Città del Vaticano-Pamplona 1989) p. 408-409.

Fides

2087 Nostra moralis vita suum invenit fontem in fide in Deum qui nobis Suum revelat amorem. Sanctus Paulus loquitur de oboeditione fidei (cf. [Rm 1,5](#) [Rm 16,26](#)) tamquam de prima obligatione. Ipse efficit ut in « ignorantia Dei » principium et explicatio omnium moralium deflexionum perspiciantur (cf. [Rm 1,18-32](#)). Nostrum erga Deum officium est in Eum credere Eique testimonium reddere.

2088 Primum mandatum a nobis postulat ut prudenter et vigilanter nostram nutriamus et custodiamus fidem atque reiiciamus quidquid illi opponitur. Diversi sunt modi contra fidem peccandi:

Dubium voluntarium circa fidem negligit vel reiicit tamquam verum id aestimare quod Deus revelavit et Ecclesia proponit credendum. *Dubium involuntarium* indicat haesitationem in credendo, difficultatem obiectiones superandi cum fide coniunctas vel etiam anxietatem ab obscuritate fidei suscitata. Dubium, si deliberate fovetur, ad spiritus potest ducere caecitatem.

2089 *Incredulitas* est veritatis revelatae negligentia vel voluntaria recusatio illi assensum praebendi. « Dicitur *haeresis*, pertinax, post receptum Baptismum, alicuius veritatis fide divina et catholica credendae denegatio, aut de eadem pertinax dubitatio; *apostasias*, fidei christianae ex toto repudiatio; *schisma*, subiectionis Summo Pontifici aut communionis cum Ecclesiae membris eidem subditis detrectatio » ([CIC 751](#)).

Spes

2090 Cum Deus Se revelat hominemque vocat, hic amori divino suis propriis viribus non potest plene respondere. Sperare debet, Deum ei capacitatem esse daturum redamandi atque

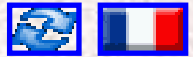
secundum caritatis mandata agendi. Spes est fiducialis expectatio benedictionis divinae et beatæ visionis Dei; ipsa etiam timor est amorem Dei offendendi et punitionem provocandi.

2091 Primum praeceptum ad peccata etiam contra spem refertur, quae desperatio sunt et praesumptio:

Desperatione, homo a Deo suam salutem personalem, auxilia ut ad eam perveniat, vel suorum peccatorum veniam desinit sperare. Eadem bonitati opponitur Dei, iustitiae Eius * quia Deus Suis promissionibus est fidelis * et Eius misericordiae.

2092 Duae *praesumptionis* habentur species. Vel homo de suis praesumit capacitatibus (sperans se sine adiutorio ex alto posse salvari) vel praesumit de omnipotentia et misericordia divinis (sperans Eius veniam sine conversione obtinere et gloriam sine merito).

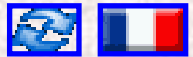
Caritas

2093 Fides in amorem Dei vocationem involvit et obligationem respondendi caritati divinae amore sincero. Primum mandatum nos Deum super omnia iubet amare (cf. [Dt 6,4-5](#)) omnesque creaturas per Eum et propter Eum.

2094 Diversis modis possibile est contra Dei amorem peccare: *indifferentia* considerationem caritatis divinae negligit vel reiicit; eam ignorat praevenire eiusque negat vim. *Ingratitudo* caritatem divinam omittit vel recusat agnoscere eique amorem reddere pro amore. *Tepiditas* est haesitatio vel negligentia ad amori divino respondendum, potest reiectionem implicare se motui caritatis tradendi. *Acedia* seu spiritualis pigritia pervenit usque ad reiiciendum gaudium, quod a Deo procedit, et ad bonum abhorrendum divinum. *Odium erga Deum* a superbia provenit. Amori opponitur Dei cuius bonitatem negat et cui maledicere intendit tamquam Ei qui peccata prohibet et poenas infligit.

II. « Illi soli servies »

2095 Virtutes theologales fidei, spei et caritatis morales informant et vivificant virtutes. Sic caritas nos ducit ad id Deo reddendum quod Ei, quatenus creaturae, ex plena iustitia debemus. *Virtus religionis* nos ad hanc disponit habitudinem.

Adoratio

2096 Adoratio primus est virtutis religionis actus. Deum adorare est Eum agnoscere tamquam Deum, tamquam Creatorem et Salvatorem, Dominum et Dominatorem omnium quae existunt, Amorem infinitum et misericordem. « Dominum tuum adorabis et Illi soli servies » ([Lc 4,8](#)), dicit Iesus afferens Deuteronomium ([Dt 6,13](#)).

2097 Deum adorare est observantia et submissione absoluta agnoscere « nihilum creaturae », quae non nisi a Deo est. Deum adorare est Eum, sicut Maria in « Magnificat », laudare, Eum extollere et se humiliare, cum gratitudine confitens Ipsum magna fecisse et sanctum esse Nomen Eius (cf. [Lc 1,46-49](#)). Adoratio unius Dei hominem liberat a reclusionem in se ipso, a peccati servitute et ab idololatria mundi.

Oratio

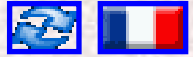

2098 Actus fidei, spei et caritatis, quos primum iubet mandatum, in oratione fiunt. Spiritus

ad Deum elevatio expressio est nostrae adorationis Dei: oratio laudis et gratiarum actionis, intercessionis et petitionis. Oratio condicio est pernecessaria ut quis praeceptis Dei oboedire possit. « Oportet semper orare et non deficere » ([Lc 18,1](#)).

Sacrificium

2099 Iustum est Deo sacrificia offerre tamquam signum adorationis et grati animi, supplicationis et communionis: « Verum sacrificium est omne opus, quod agitur ut sancta societate inhaereamus Deo, relatum scilicet ad illum finem boni, quo veraciter beati esse possimus »(1483).

(1483) Sanctus Augustinus, *De civitate Dei* 10, 6: CSEL 401, 454-455 (PL 41, 283).

2100 Sacrificium externum, ut verum sit, sacrificii spiritualis expressio esse debet: « Sacrificium Deo spiritus contribulatus... » ([Ps 51,19](#)). Prophetae Veteris Foederis saepe effecta sine interna participatione accusaverunt sacrificia (cf. [Am 5,21-25](#)) vel sine coniunctione cum amore proximi (cf. [Is 1,10-20](#)). Iesus verbum prophetae Oseae commemorat: « Misericordiam volo et non sacrificium » ([Mt 9,13](#) [Mt 12,7](#)) (cf. [Os 6,6](#)). Unum sacrificium perfectum est illud quod Iesus, totali oblatione amoris Patris et pro nostra salute, obtulit in cruce (cf. [He 9,13-14](#)). Coniungentes nos cum Eius sacrificio, nostram vitam sacrificium possumus efficere Deo.

Promissiones et vota

2101 Christianus, multis in adiunctis, vocatur ad *promissiones* Deo faciendas. Baptismus et Confirmatio, Matrimonium et Ordinatio eas semper implicant. Christianus, devotione personali, etiam promittere potest Deo quemdam actum, quamdam orationem, quamdam eleemosynam, quamdam peregrinationem, etc. Fidelitas ad promissiones Deo factas est observantia debita divinae maiestati et amoris erga Deum fidelem.

2102 « *Votum*, idest promissio deliberata ac libera Deo facta de bono possibili et meliore, ex virtute religionis impleri debet » ([CIC 1191](#), § 1). *Votum* est *devotionis* actus quo christianus se ipsum devovet Deo vel opus bonum Ei promittit. Ipse igitur, suorum votorum adimplerione, Deo id reddit quod Ei promissum et consecratum est. Actus Apostolorum nobis ostendunt sanctum Paulum sollicitum de adimplendis votis quae ipse fecit (cf. [Ac 18,18](#) [Ac 21,23-24](#)).

2103 Ecclesia votis ad *consilia evangelica* exsequenda valorem agnoscit exemplarem: (cf. [CIC 654](#))

« *Gaudet Mater Ecclesia plures in sinu suo inveniri viros ac mulieres, qui exinanitionem Salvatoris pressius sequuntur et clarius demonstrant, paupertatem in filiorum Dei libertate suscipientes et propriis voluntatibus abrenuntiantes: illi scilicet sese homini propter Deum in re perfectionis ultra mensuram praecepti subiiciunt, ut Christo oboedienti sese plenius conforment* »(1484).

Quibusdam in casibus, Ecclesia, propter rationes proportionatas, a votis et promissionibus potest dispensare(1485).

(1484) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 42](#): AAS 57 (1965) 48-49.

(1485) cf. [CIC 692](#) [CIC 1196-1197](#)

Sociale religionis officium et ius ad religiosam libertatem

2104 « Homines (...) cuncti tenentur veritatem, praesertim in iis quae Deum Eiusque Ecclesiam respiciunt quaerere eamque cognitam amplecti ac servare »(1486). Hoc officium ab ipsa hominum procedit natura(1487). Sincerae observantiae non contradicit diversarum religionum quae « haud raro referunt (...) radium illius veritatis, quae illuminat omnes homines »(1488), neque exigentiae caritatis quae christianos urget « ut amanter, prudenter, patienter aga(n) t cum hominibus, qui in errore vel ignorantia circa fidem versantur »(1489). (1486) Concilium Vaticanum II, Decl. *Dignitatis humanae*, [DH 1](#): AAS 58 (1966) 930. (1487) cf. Concilium Vaticanum II, Decl. *Dignitatis humanae*, [DH 2](#): AAS 58 (1966) 931. (1488) Concilium Vaticanum II, Decl. *Nostra aetate*, [NAE 2](#): AAS 58 (1966) 741. (1489) Concilium Vaticanum II, Decl. *Dignitatis humanae*, [DH 14](#): AAS 58 (1966) 940.

2105 Officium Deo cultum authenticum tribuendi hominem individualiter et socialiter respicit. Hoc constituit « traditionalem doctrinam catholicam de morali hominum ac societatum officio erga veram religionem et unicam Christi Ecclesiam »(1490). Ecclesia, homines incessanter evangelizans, laborat ut ipsi possint spiritu christiano informare « mentem et mores, leges et structuras communitatis »(1491), in qua vivunt. Christianorum sociale officium est in unoquoque homine observare et suscitare amorem veri et boni. Ab illis petit ut cognoscendum praebeant cultum unice verae religionis quae in catholica et apostolica Ecclesia subsistit(1492). Christiani vocantur ut lux mundi efficiantur(1493). Sic Ecclesia regalitatem manifestat Christi super totam creationem et speciatim super humanas societates (1494). (1490) Concilium Vaticanum II, Decl. *Dignitatis humanae*, [DH 1](#): AAS 58 (1966) 930. (1491) Concilium Vaticanum II, Decr. *Apostolicam actuositatem*, [AA 13](#): AAS 58 (1966) 849. (1492) cf. Concilium Vaticanum II, Decl. *Dignitatis humanae*, [DH 1](#): AAS 58 (1966) 930. (1493) cf. Concilium Vaticanum II, Decr. *Apostolicam actuositatem*, [AA 13](#): AAS 58 (1966) 850. (1494) cf. Leo XIII, Litt. enc. *Immortale Dei* : Leonis XIII Acta 5, 118-150; Pius XI, Litt enc. *Quas primas*: AAS 17 (1925) 593-610.

2106 « In re religiosa neque aliquis cogatur ad agendum contra suam conscientiam neque impediatur, quominus iuxta suam conscientiam agat privatim vel publice, vel solus vel aliis sociatus, intra debitos limites »(1495). Hoc ius super natura ipsa humanae fundatur personae cuius dignitas efficit ut ipsa libere divinae adhaereat veritati quae ordinem temporalem transcendit. Quamobrem hoc ius « perseverat etiam in iis qui obligationi quaerendi veritatem eique adhaerendi non satisfaciunt »(1496). (1495) Concilium Vaticanum II, Decl. *Dignitatis humanae*, [DH 2](#): AAS 58 (1966) 930; cf Id., Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 26](#): AAS 58 (1966) 1046. (1496) Concilium Vaticanum II, Decl. *Dignitatis humanae*, [DH 2](#): AAS 58 (1966) 931.

2107 « Si attentis populorum circumstantiis peculiaribus uni communitati religiosae specialis civilis agnitio in iuridica civitatis ordinatione tribuitur, necesse est ut simul omnibus civibus et communitatibus religiosis ius ad libertatem in re religiosa agnoscatur et observetur »(1497). (1497) Concilium Vaticanum II, Decl. *Dignitatis humanae*, [DH 6](#): AAS 58 (1966) 934.

2108 Ius ad libertatem religiosam neque moralis est permissio adhaerendi errori(1498) neque praesumptum ad errorem ius,56 sed naturale ius personae humanae ad libertatem civilem, id est, ad immunitatem a coactione externa, intra iustos limites, in re religiosa, ex parte politicae potestatis. Hoc ius naturale in ordine iuridico societatis agnosci debet ita ut ius

civile constituat(1499).

(1498) cf. Leo XIII, Litt. enc. *Libertas praestantissimum*: Leonis XIII Acta 8, 229-230.

(1499) cf. Concilium Vaticanum II, Decl. *Dignitatis humanae*, [DH 2](#): AAS 58 (1966) 930-931.

2109 Ius ad libertatem religiosam neque potest, natura sua, esse illimitatum(1500) neque limitatum solummodo ordine publico qui modo « positivistico » vel « naturalistico » concipiatur (1501). « Iusti limites » qui ei sunt inhaerentes pro unaquaque sociali rerum condicione debent prudentia politica determinari secundum exigentias boni communis atque auctoritate civili haberi rati « secundum normas iuridicas, ordini morali obiectivo conformes »(1502).

(1500) cf. Pius VI, Breve *Quod aliquantum* (10 martii 1791): *Collectio Brevium atque Instructionum SS. D. N. Pii Papae VI, quae ad praesentes Ecclesiae Catholicae in Gallia (...) calamitates pertinent* (Romae 1800) p. 54-55.

(1501) cf. Pius IX, Litt. enc. *Quanta cura*: [DS 2890](#)

(1502) Concilium Vaticanum II, Decl. *Dignitatis humanae*, [DH 7](#): AAS 58 (1966) 935.

III. « Non habebis deos alienos coram me »

2110 Primum praeceptum alios deos honorare vetat praeter Unum Dominum qui Se Suo populo revelavit. Superstitionem et irreligionem prohibet. Superstitio quodammodo excessum perversum repraesentat religionis; irreligio vitium est virtuti religioni per defectum oppositum.

Superstitio

2111 Superstitio est sensus religiosi aberratio et exercitiorum quae ille imponit. Ea potest etiam afficere cultum quem vero tribuimus Deo, exempli gratia cum momentum quodammodo magicum quibusdam adscribitur exercitiis quae ceterum legitima sunt vel necessaria. Orationum vel signorum sacramentalium efficacitatem soli eorum materiali rationi assignare, praeter dispositiones interiores quas eadem exigunt, est in superstitionem decidere (cf. [Mt 23,16-22](#)).

Idololatria

2112 Primum praeceptum *polytheismum* damnat. Ab homine exigit ne in alios credat deos praeter Deum, neque alias veneretur divinitates nisi Unicam. Scriptura in mentem constanter revocat hanc reijectionem relate ad « simulacra (...) argentum et aurum, opera manuum hominum », quae « os habent et non loquentur, oculos habent et non videbunt... ». Haec vana idola hominem efficiunt vanum: « Similes illis erunt, qui faciunt ea, et omnes qui confidunt in eis » ([Ps 115,4-5](#) [Ps 115,8](#)) (1503). E contra, Deus est « Deus vivens » (*Ios* 3,10) (cf. [Ps 42,3](#), qui vivere facit et in historia intervenit.

(1503) cf. [Is 44,9-20](#) [Jr 10,1-16](#) [Da 14,1-30](#) [Ba 6](#) [Sg 13,1-15,19](#)

2113 Idololatria non refertur solummodo ad falsos paganismi cultus. Permanet constans fidei tentatio. Consistit in deificando id quod Deus non est. Idololatria habetur semper cum homo creaturam loco Dei honorat et reveretur, sive de diis agatur vel de daemonibus (exempli gratia satanismus), de potestate, de voluptate, de stirpe, de atavis, de Statu, de pecunia, etc. « Non potestis Deo servire et mammonae », dicit Iesus ([Mt 6,24](#)). Complures martyres occubuerunt ne adorarent « Bestiam » (cf. [Ap 13-14](#)), eius cultus etiam reiicientes simulationem. Idololatria unicum Dei recusat Dominatum; ideo cum communionem divina

nequit componi (cf. [Ga 5,20](#) [Ep 5,5](#)).

2114 Vita humana in Unici adunatur adoratione. Mandatum solum Dominum adorandi hominem simplificat et ab illimitata salvat dispersione. Idololatria depravatio est sensus religiosi homini innati. Idololatrae sunt illi qui « ad quaecumque alia quam ad Deum firme impressam animo de Illo notionem accommodant »(1504).

(1504) Origenes, *Contra Celsum*, 2, 40: SC 132,378 (PG 11, 861).

Divinatio et magia

2115 Deus Suis Prophetis vel aliis sanctis futurum potest revelare. Iusta tamen christiana habitudo consistit in committendo se fiducialiter in providentiae manus relate ad id quod ad futurum spectat et in relinquendo omnem de hac re insanam curiositatem. Inconsideratio defectum responsabilitatis potest constituere.

2116 Omnes *divinationis* formae reiiciendae sunt: recursus ad Satanam vel ad daemona, mortuorum evocatio vel alia exercitia quae erronee supponuntur futurum « detegere » (cf. [Dt 18,10](#) [Ier 29,8](#)). Horoscopiorum consultatio, astrologia, chiromantia, auguriorum et sortium interpretatio, praevisionis phaenomena, recursus ad pythones (*mediums*) voluntatem manifestant dominii in tempus, in historiam et tandem in homines, atque simul optatum occultas potentias sibi conciliandi. Illae sunt in contradictione cum honore et observantia, cum timore amanti coniunctis, quae soli debemus Deo.

2117 Omnia *magiae* vel *veneficii* exercitia, quibus intenditur in occultas vires dominari ad eas in proprium servitium subiiciendas et ad potestatem supernaturalem obtinendam in proximum * quamvis ea sit ad illi sanitatem comparandam , graviter sunt virtuti religionis contraria. Haec exercitia adhuc damnabiliora sunt, cum intentio aliis nocendi eadem comitatur vel ipsa ad interventum recurrunt daemonum. Actio amuleta gestandi est etiam reprehensibilis. Spiritismus saepe exercitia implicat divinationis vel magiae. Ecclesia fideles etiam monet ut ab eo abstineant. Recursus ad artes medicas, quae traditionales dicuntur, nec invocationem malarum potestatum nec ex aliorum credulitate profectum reddit legitima.

Irreligio

2118 Primum mandatum Dei praecipua irreligionis reprobatur peccata: actionem tentandi Deum, verbis vel operibus, sacrilegium et simoniam.

2119 Actio *tentandi Deum* consistit in Eius bonitate et Eius omnipotentia, verbo vel opere, subiiciendis experimento. Sic Satan a Iesu obtinere volebat, ut Se e Templo proiceret et, tali gestu, Deum ad agendum subigeret (cf. [Lc 4,9](#)). Iesus ei verbum Dei opponit: « Non tentabitis Dominum Deum vestrum » ([Dt 6,16](#)) . Provocatio, quam talis Dei tentatio continet, observantiam vulnerat et fiduciam quas nostro Creatori debemus et Domino. Dubium semper continet de Eius amore, Eius providentia Eiusque potentia(1505).

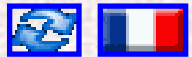
(1505) cf. [1Co 10,9](#) [Ex 17,2-7](#) [Ps 95,9](#)

2120 *Sacrilegium* in sacramentis et ceteris actionibus liturgicis, et etiam personis, rebus et locis Deo consecratis profanandis vel indigne pertractandis consistit. Sacrilegium peccatum est grave praecipue cum contra Eucharistiam committitur, quia, in hoc sacramento, ipsum corpus Christi nobis substantialiter praesens fit (cf. [CIC 1367](#) [CIC 1376](#)).

2121 *Simoniam* (cf. [Ac 8,9-24](#)) definitur sicut rerum spiritualium emptio vel venditio. Simoni mago, qui spiritualem volebat emere potestatem quam in Apostolis perspiciebat operari, respondet Petrus: « Argentum tuum tecum sit in perditionem, quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri! » ([Ac 8,20](#)). Ipse se ad verbum conformabat Iesu: « Gratis accepistis, gratis date » ([Mt 10,8](#)) (cf. iam [Is 55,1](#)). Impossibile est sibi bona appropriari spiritualia seseque gerere tamquam possidentem et dominum relate ad illa, quippe quae suum in Deo habent fontem. Solum gratis possunt ab Eo accipi.

2122 « Minister, praeter oblationes a competenti auctoritate definitas, pro sacramentorum administratione nihil petat, cauto semper ne egentes priventur auxilio sacramentorum ratione paupertatis » (canon 848). Competens auctoritas has « oblationes » determinat ratione principii iuxta quod populus christianus sustentationi ministrorum Ecclesiae debet subvenire: « Dignus enim est operarius cibo suo » ([Mt 10,10](#)) (1506). (1506) cf. [Lc 10,7](#) [1Co 9,4-18](#) [1Tm 5,17-18](#)

Atheismus

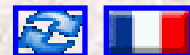
2123 « Multi (...) ex coaevis nostris hanc intimam ac vitalem cum Deo coniunctionem nequaquam perspicunt aut explicite reiiciunt, ita ut atheismus inter gravissimas huius temporis res adnumerandus sit »(1507). (1507) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 19](#): AAS 58 (1966) 1039.

2124 Atheismi nomen ad phaenomena extenditur valde diversa. Frequens eius forma practicus est materialismus qui ad spatium et tempus suas necessitates limitat suasque ambitiones. Humanismus atheus false considerat hominem talem esse qui « sibi ipsi sit finis, propriae suae historiae solus artifex et demiurgus »(1508). Alia atheismi hodierni forma liberationem exspectat hominis a liberatione oeconomica et sociali, cui « religionem natura sua obstare contendit, quatenus, in futuram fallacemque vitam spem hominis erigens, ipsum a civitatis terrestri aedificatione deterreret »(1509). (1508) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 20](#): AAS 58 (1966) 1040. (1509) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 20](#): AAS 58 (1966) 1040.

2125 Atheismus, quatenus Dei existentiam reiicit vel recusat, peccatum est contra virtutem religionis (cf. [Rm 1,18](#)). Huius culpae imputatio potest ample minui propter intentiones et adiuncta. In genesi et diffusionem atheismi, « partem non parvam habere possunt credentes, quatenus, neglecta fidei educatione, vel fallaci doctrinae expositione, vel etiam vitae suae religiosae, moralis ac socialis defectibus, Dei et religionis genuinum vultum potius velare quam revelare dicendi sunt »(1510). (1510) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 19](#): AAS 58 (1966) 1039.

2126 Atheismus saepe falsa autonomiae humanae fundatur conceptione, eo perducta usque ad reiectionem omnis dependentiae a Deo(1511). Tamen agnitio Dei dignitati hominis nequaquam opponitur, « cum huiusmodi dignitas in Ipso Deo fundetur et perficiatur »(1512). Ecclesia scit « nuntium suum cum secretissimis humani cordis desideriis concordare »(1513). (1511) cf. Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 20](#): AAS 58 (1966) 1040. (1512) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 21](#): AAS 58 (1966) 1040. (1513) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 21](#): AAS 58 (1966) 1042.

Agnosticismus

2127 Agnosticismus complures induit formas. Quibusdam in casibus, agnosticus Deum negare respuit; e contra, existentiam postulat entis transcendentis quod se revelare nequiret et de quo nemo quidquam dicere posset. In aliis casibus, agnosticus circa existentiam Dei non decedit, impossibile esse declarans illam probare vel etiam illam affirmare aut negare.

2128 Agnosticismus potest quandoque indagacionem Dei continere aliquam, sed pariter indifferentismum, fugam coram ultima existentiae quaestione, et conscientiae moralis pigritiam potest significare. Agnosticismus nimis saepe atheismo aequivalet practico.

IV. « Non facies tibi sculptile... »

2129 Iniunctio divina prohibitionem implicabat omnis repraesentationis Dei per manum hominis. Deuteronomium explicat: « Non vidistis aliquam similitudinem in die, qua locutus est vobis Dominus in Horeb de medio ignis; ne forte corrupti faciatis vobis sculptam similitudinem, imaginem » ([Dt 4,15-16](#)) cuiuslibet rei. Deus, absolute Transcendens, Se Israel revelavit. « Ipse est omnia », sed simul est « Magnus super omnia opera Sua » ([Si 43,29-30](#)). « Speciei enim principium et auctor » ([Sg 13,3](#)) est.

2130 In Vetere tamen Testamento, Deus iniunxit vel permisit institutionem imaginum, quae symbolice ducerent ad salutem per Verbum incarnatum: sic serpens aeneus(1514), Arca Foederis et cherubim.⁸⁴
(1514) cf. [Nb 21,4-9](#) [Sg 16,5-14](#) [Jn 3,14-15](#)

2131 Septimum Concilium Oecumenicum, Nicaeae (anno 787), Verbi incarnati nisum mysterio, contra iconoclastas, cultum iustificavit iconum: illarum Christi, sed etiam illarum Dei Genetricis, angelorum et sanctorum omnium. Per Suam Incarnationem, Filius Dei novam imaginum inauguravit « oeconomiam ».

2132 Cultus christianus imaginum contrarius non est primo praecepto quod idola prohibet. Re vera, « imaginis honor ad exemplar transit »(1515), et « qui adorat imaginem, adorat in ea depicti subsistentiam »(1516). Honor sanctis imaginibus tributus est reverens veneratio, non adoratio quae soli Deo convenit:

« Imaginibus non exhibetur religionis cultus secundum quod in seipsis considerantur, quasi res quaedam: sed secundum quod sunt imagines ducentes in Deum incarnatum. Motus autem qui est in imaginem prout est imago, non sistit in ipsa, sed tendit in id cuius est imago »(1517).

(1515) Sanctus Basilius Magnus, *Liber de Spiritu Sancto*, 18, 45: SC 17is,406 (PG 32, 149).

(1516) Concilium Nicaenum II, *Definitio de sacris imaginibus*: [DS 601](#) cf. Concilium Tridentinum, Sess. 25a, *Decretum de invocatione, veneratione et reliquiis sanctorum, et sacris imaginibus*: [DS 1821-1825](#) Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 125](#): AAS 56 (1964) 132; Id., Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 67](#): AAS 57 (1965) 65-66.

(1517) Sanctus Thomas Aquinas, *Summa theologiae*, II-II, q. 81, a. 3, ad 3: Ed. Leon. 9, 180.

Catechismus 2064

Citations de
DS 619:

Magistère

Catéchisme:
[503](#)

Catechismus:
[503](#)

L'Ecclésiaste (Qôhèlet)

Titre et thème fondamental

1 ¹ .Paroles de l'Écclésiaste, fils de David, roi dans Jérusalem. ² .Vanité des vanités! dit l'Écclésiaste, vanité des vanités, tout est vanité. ³ .Quel avantage revient-il à l'homme de toute la peine qu'il se donne sous le soleil?

Le perpétuel recommencement

⁴ .Une génération passe, une génération vient, et la terre subsiste toujours. ⁵ .Le soleil se lève, le soleil se couche, et il se hâte de retourner à sa demeure, d'où il se lève de nouveau. ⁶ .Allant vers le midi, tournant vers le nord, le vent se retourne encore, et reprend les mêmes circuits. ⁷ .Tous les fleuves vont à la mer, et la mer n'est point remplie; vers le lieu où ils se dirigent, ils continuent à aller. ⁸ .Toutes choses sont en travail, au-delà de ce qu'on peut dire; l'oeil n'est pas rassasié de voir, et l'oreille ne se lasse pas d'entendre. ⁹ .Ce qui a été, c'est ce qui sera, et ce qui s'est fait, c'est ce qui se fera; et il n'y a rien de nouveau sous le soleil. ¹⁰ .S'il est une chose dont on se dise: "Vois, c'est nouveau!", cette chose a déjà existé dans les siècles qui nous ont précédés. ¹¹ .On ne se souvient pas de ce qui est ancien, et ce qui arrivera dans la suite ne laissera pas de souvenir chez ceux qui vivront plus tard. ¹² .Moi, l'Écclésiaste, j'ai été roi d'Israël à Jérusalem, et j'ai appliqué mon coeur à rechercher et à sonder par la sagesse tout ce qui se fait sous les cieux. ¹³ .C'est une occupation pénible à laquelle Dieu impose aux enfants des hommes de se livrer. ¹⁴ .J'ai examiné toutes les oeuvres qui se font sous le soleil: et voici, tout est vanité et poursuite du vent. ¹⁵ .Ce qui est courbé ne peut se redresser, et ce qui manque ne peut être compté. ¹⁶ . Je me suis dit en moi-même: voici que j'ai accumulé et amassé de la sagesse, plus que tous ceux qui ont été avant moi à Jérusalem, et mon coeur a possédé amplement sagesse et science. ¹⁷ .J'ai appliqué mon esprit à connaître la sagesse, et à connaître la sottise et la folie; j'ai compris que cela aussi est poursuite du vent. ¹⁸ .Car avec beaucoup de sagesse on a beaucoup de chagrin, et celui qui augmente sa science augmente sa douleur.

2 ¹ .J'ai dit dans mon coeur: "Viens donc, je t'éprouverai par la joie; goûte le plaisir!" Et voici, cela est encore une vanité. ² .J'ai dit du rire: "Insensé!", et de la joie: "Que produit-elle?" ³ .Je m'appliquai dans mon coeur à livrer ma chair au vin, tandis que mon coeur me conduirait avec sagesse, et à m'attacher à la folie, jusqu'à ce que je visse ce qu'il est bon

pour les enfants des hommes, de faire sous le ciel durant les jours de leur vie. ⁴ .J'exécutai de grands ouvrages, je me bâtis des maisons, je me plantai des vignes; ⁵ .Je me fis des jardins et des vergers, et j'y plantai des arbres à fruit de toute espèce; ⁶ .Je me fis des réservoirs d'eau, pour arroser des bosquets où croissaient les arbres. ⁷ .J'achetai des serviteurs et des servantes, et j'eus leurs enfants nés dans la maison; j'eus aussi des troupeaux de boeufs et de brebis, plus que tous ceux qui furent avant moi dans Jérusalem. ⁸ .Je m'amassai aussi de l'argent et de l'or; je me procurai des chanteurs et des chanteuses, et les délices des enfants des hommes, des femmes en abondance. ⁹ .Je devins grand et je l'emportai sur tous ceux qui étaient avant moi dans Jérusalem; et même ma sagesse demeura en moi. 10. Tout ce que mes yeux désiraient, je ne les en ai pas privés; je n'ai refusé à mon coeur aucune joie; car mon coeur prenait plaisir à tout mon travail, et ce fut ma part de tout mon travail. ¹¹ .Puis j'ai considéré toutes mes oeuvres que mes mains avaient faites, et le labeur que leur exécution m'avait coûté; et voici, tout est vanité et poursuite du vent, et il n'y a aucun profit sous le soleil.

L'expérience décevante de l'Écclésiaste

¹² .Alors j'ai tourné es regards vers la sagesse pour la comparer avec la sottise et la folie. Car quel est l'homme qui pourrait venir après le roi, lui à qui on a conféré cette dignité depuis longtemps? ¹³ .Et j'ai vu que la sagesse a autant d'avantage sur la folie, que la lumière sur les ténèbres:

¹⁴ .Le sage a ses yeux à la tête, et l'insensé marche dans les ténèbres. ¹⁵ .Et j'ai aussi reconnu qu'un même sort les atteindra tous deux, et j'ai dit dans mon coeur: "Le même sort que celui de l'insensé m'atteindra moi aussi; à quoi bon donc toute ma sagesse?" et j'ai dit dans mon coeur que cela encore est une vanité. ¹⁶ .Car la mémoire du sage n'est pas plus éternelle que celle de l'insensé; dès les jours qui suivent, tous deux sont également oubliés. Eh quoi! Le sage meurt aussi bien que l'insensé!

¹⁷ .Et j'ai haï la vie, car ce qui se fait sous le soleil est mauvais à mes yeux, car tout est vanité et poursuite du vent. ¹⁸ .Et j'ai haï tout mon travail, que j'ai fait sous le soleil, et que je laisserai à l'homme qui viendra après moi. ¹⁹ .Et qui sait s'il sera sage ou insensé? Cependant il sera maître de mon travail, dans lequel j'ai mis ma peine et ma sagesse sous le soleil. C'est encore là une vanité. ²⁰ .Et j'en suis venu à livrer mon coeur au découragement, à cause de tout le travail que j'ai fait sous le soleil. ²¹ .Car, qu'un homme qui a déployé dans son travail sagesse, intelligence et habileté, en laisse le fruit en partage à un homme qui n'y a pas travaillé: c'est encore là une vanité et un grand mal. ²² .En effet, que revient-il à l'homme de tout son travail, et du souci de son coeur, qui le fatiguent sous le soleil? ²³ .Tous ses jours ne sont que douleur, ses occupations que chagrins; la nuit même son coeur ne se repose pas: c'est encore là une vanité. ²⁴ .Il n'y a rien de meilleur pour l'homme que de manger et de boire, et de faire jouir son âme du bien-être, au milieu de son travail; mais j'ai vu que cela aussi vient de la main de Dieu. ²⁵ .Qui en effet peut, sans lui, manger et jouir du bien-être? ²⁶ .Car à l'homme qui est bon devant lui, il donne la sagesse, la science et la joie;

mais au pêcheur, il donne le soin de recueillir et d'amasser, afin de donner à celui qui est bon devant Dieu. C'est encore là une vanité et la poursuite du vent.

La tyrannie des moments et des temps

¹ Il y a un temps fixé pour tout, un temps pour toute chose sous le ciel: ² Un temps pour naître, et un temps pour mourir; un temps pour planter, et un temps pour arracher ce qui a été planté; ³ Un temps pour tuer, et un temps pour guérir; un temps pour abattre, et un temps pour bâtir; ⁴ Un temps pour pleurer, et un temps pour rire; un temps pour se lamenter, et un temps pour danser; ⁵ Un temps pour jeter des pierres, et un temps pour en ramasser; un temps pour embrasser, et un temps pour s'abstenir d'embrassements. ⁶ Un temps pour chercher et un temps pour perdre; un temps pour garder, et un temps pour jeter; ⁷ Un temps pour déchirer, et un temps pour coudre; un temps pour se taire, et un temps pour parler; ⁸ Un temps pour aimer, et un temps pour haïr; un temps pour la guerre, et un temps pour la paix; ⁹ Quel est l'avantage, pour celui qui travaille, de la peine qu'il se donne? ¹⁰ J'ai examiné le labeur auquel Dieu impose aux enfants des hommes de se livrer. ¹¹ Dieu a fait toute chose belle en son temps, il a mis aussi dans leur cœur l'éternité, mais sans que l'homme puisse comprendre l'oeuvre que Dieu fait, du commencement jusqu'à la fin. ¹² Et j'ai reconnu qu'il n'y a rien de meilleur pour eux que de se réjouir et se donner du bien-être pendant leur vie, ¹³ Et en même temps que si un homme mange et boit, et jouit du bien-être au milieu de son travail, c'est là un don de Dieu. ¹⁴ J'ai reconnu que tout ce que Dieu fait durera toujours, qu'il n'y a rien à y ajouter ni rien à en retrancher: Dieu agit ainsi afin qu'on le craigne. ¹⁵ Ce qui se fait existait déjà, et ce qui se fera a déjà été: Dieu ramène ce qui est passé.

Il n'y a pas de justice. L'homme et la bête

¹⁶ J'ai encore vu sous le soleil, qu'au siège même du droit il y a la méchanceté, et au lieu de la justice, il y a l'iniquité. ¹⁷ J'ai dit dans mon cœur: "Dieu jugera le juste et le méchant, car il y a là un temps pour toute chose, et pour toute oeuvre." ¹⁸ J'ai dit dans mon cœur au sujet des enfants des hommes: " Cela arrive ainsi, afin que Dieu les éprouve, et qu'ils voient qu'ils sont quant à eux-mêmes semblables aux bêtes." ¹⁹ Car le sort des enfants des homes est le sort de la bête: ils ont un même sort; comme l'un meurt, l'autre meurt aussi, il n'y a qu'un même souffle pour tous; l'avantage de l'homme sur la bête est nul, car tout est vanité. ²⁰ Tout va dans un même lieu; tout est sorti de la poussière, et tout retourne à la poussière. ²¹ Qui connaît le souffle des enfants des hommes, qui monte en haut, et le souffle de la bête qui descend en bas vers la terre? ²² Et j'ai vu qu'il n'y a rien de mieux pour l'homme que de se réjouir dans ses oeuvres: c'est là sa part. car qui lui donnera de découvrir ce qui arrivera après lui?

Oppression des faibles

¹ Je me suis tourné et j'ai vu toutes les oppressions qui se commettent sous le soleil: et voici que les opprimés sont dans les larmes, et personne ne les console; Ils sont en bute à la violence de leurs oppresseurs, et personne ne les console! ² Et j'ai proclamé les morts qui sont déjà morts plus heureux que les vivants qui sont encore vivants, et plus heureux que les uns et les autres, ³ celui qui n'est pas encore arrivé à l'existence, qui n'a pas vu les mauvaises actions qui se commettent sous le soleil.

Le travail n'est que jalousie

⁴ J'ai vu que tout travail et que toute habileté dans un ouvrage n'est que jalousie contre un homme de la part de son prochain: cela encore est vanité et poursuite du vent. ⁵ L'insensé se croise les mains, et mange sa propre chair. ⁶ Mieux vaut une main pleine de repos, que les deux mains pleines de labeur et de poursuite du vent.

Inconvénient de la vie solitaire

⁷ Je me suis tourné et j'ai vu une autre vanité sous le soleil. ⁸ Tel homme est seul et n'a pas de second, il n'a ni fils ni frère, et pourtant il n'y a pas de fin à tout son travail, et ses yeux ne sont jamais rassasiés de richesses: "Pour qui donc est-ce que je travaille, et que je prive mon âme de jouissance?" Cela encore est vanité, et mauvaise occupation. ⁹ Mieux vaut vivre à deux que solitaire; il y a pour les deux un bon salaire dans leur travail; ¹⁰ Car s'ils tombent, l'un peut relever son compagnon. Mais malheur à celui qui est seul, et qui tombe sans avoir un second pour le relever! ¹¹ De même, si deux couchent ensemble, ils se réchauffent; mais un homme seul, comment aurait-il chaud! ¹² Et si quelqu'un maîtrise celui qui est seul, les deux pourront lui résister, et le fil triplé ne rompt pas facilement.

Vanité des espoirs fondés sur un changement de règne

¹³ mieux vaut un jeune homme pauvre et sage qu'un roi vieux et insensé qui ne sait plus écouter les avis; ¹⁴ car il sort de prison pour régner, quoiqu'il soit né pauvre dans son royaume. ¹⁵ J'ai vu tous les vivants qui marchent sous le soleil près du jeune homme qui s'élevait à la place du vieux roi. ¹⁶ Il n'y avait pas de fin à toute cette foule, à tous ceux à la tête desquels il était. Et cependant les descendants ne se réjouiront pas à son sujet. Cela encore est vanité et poursuite du vent. ¹⁷ Prends garde à ton pied quand tu vas à la maison de Dieu; s'approcher pour écouter vaut mieux que d'offrir des victimes à la manière des insensés; car leur ignorance les conduit à faire mal.

Sentences sur le culte

¹ .Ne sois pas pressé d'ouvrir la bouche, et que ton coeur ne se hâte pas d'exprimer une parole devant Dieu; car Dieu est au ciel, et toi sur la terre: que tes paroles soient donc peu nombreuses! ² .Car de la multitude des occupations naissent les songes, et de la multitude des paroles, des propos d'insensé. ³ .Lorsque tu fais un vœu à Dieu, ne tarde pas à l'accomplir, car il n'y a pas de faveur pour les insensés: ce que tu vœues, accomplis-le. ⁴ .Mieux vaut pur toi ne pas vouer, que vouer et ne pas accomplir. ⁵ .Ne permets pas à ta bouche de faire pécher ta chair, et ne dis pas en présence de l'envoyé de Dieu que c'est une inadvertance: pourquoi Dieu s'irriterait-il au sujet de tes paroles, et détruirait-il l'oeuvre de tes mains? ⁶ .Car comme il y a des vanités dans la multitude des occupations, il y en a aussi dans beaucoup de paroles; c'est pourquoi crains Dieu. ⁷ .Si tu vois dans une province le pauvre opprimé, le droit et la justice violés, ne t'étonne point de la chose; car un plus grand veille sur un grand, et de plus grands encore veillent sur eux.

Considérations politiques

⁸ .Un avantage pour le pays à tous égards, c'est un roi qui donne ses soins à l'agriculture. ⁹ .Celui qui aime l'argent n'est pas rassasié par l'argent, et celui qui aime les richesses n'en goûte pas le fruit; c'est encore là de la vanité.

Vanité des richesses

¹⁰ .Quand les biens se multiplient, ceux qui les mangent se multiplient aussi; et quel avantage en revient-il à leurs possesseurs, sinon qu'ils les voient de leurs yeux? ¹¹ .Le sommeil du travailleur est doux, qu'il ait peu ou beaucoup à manger; mais la satiété du riche ne le laisse pas dormir. ¹² .Il est un mal grave que j'ai vu sous le soleil: des richesses conservées pour son malheur par celui qui les possède: ¹³ .Ces richesses se perdent par quelque fâcheux événement, et, s'il a engendré un fils, il ne lui reste rien entre les mains. ¹⁴ .Tel qu'il est sorti du sein de sa mère, il s'en retournera nu, comme il était venu; et il ne recevra rien pour son travail, qu'il puisse emporter dans sa main: ¹⁵ .C'est encore là un grave mal, qu'il s'en aille comme il est venu: et quel avantage lui revient-il d'avoir travaillé pour le vent? ¹⁶ .De plus, toute sa vie il mange dans les ténèbres; il a beaucoup de chagrin, de souffrance et d'irritation. ¹⁷ .Voici donc ce que j'ai vu: c'est qu'il est bon et séant pour l'homme de manger et de boire et de jouir du bien-être dans tout son travail, auquel il se livre sous le soleil, durant les jours de vie que Dieu lui donne; car c'est là sa part. ¹⁸ .De plus, pour tout homme à qui Dieu donne richesses et biens, avec pouvoir d'en manger, d'en prendre sa part et de se réjouir de son travail, c'est là un don de Dieu. ¹⁹ .Car alors il ne songe guère aux jours de sa vie, parce que Dieu répand la joie dans son coeur.

Vanité des richesses sans jouissance

⁶ ¹ .Il est un mal que j'ai vu sous le soleil, et ce mal est grand sur l'homme: ² .Tel homme à qui Dieu a donné richesses, trésors et gloire, et qui ne manque pour son âme de rien de ce qu'il peut désirer; mais Dieu ne lui permet pas d'en jouir, car c'est un étranger qui en jouit: voilà une vanité et un mal grave. ³ .Quand un homme aurait engendré cent fils, eût vécu de nombreuses années, et que les jours de ses années se seraient multipliés, si son âme ne s'est pas rassasiée de bonheur, et qu'il n'ait pas même eu de sépulture, je dis qu'un avorton est plus heureux que lui. ⁴ .Car il est venu en vain, il s'en va dans les ténèbres, et les ténèbres couvriront son nom; ⁵ .Il n'a même ni vu ni connu le soleil, mais il a plus de repos que cet homme. ⁶ .Et quand il vivrait deux fois mille ans, sans jouir du bonheur, tout ne va-t-il pas au même lieu?

Maximes diverses

⁷ .Tout le travail de l'homme est pour sa bouche; mais ses désirs ne sont jamais satisfaits. ⁸ .Car quel avantage a le sage sur l'insensé? quel avantage a le pauvre qui sait se conduire devant les vivants? ⁹ .Ce que les yeux voient est préférable à la divagation des désirs. Cela encore est vanité et poursuite du vent. ¹⁰ .De toute chose qui arrive, le nom est déjà prononcé; on sait ce que sera un homme, et il ne peut contester avec qui est plus fort que lui ¹¹ .Car il y a beaucoup de paroles qui ne font qu'accroître la vanité: quel avantage en revient-il à l'homme? ¹² .Car qui sait, en effet, ce qui est bon pour l'homme dans la vie, pendant les jours de sa vie de vanité, qu'il passe comme une ombre? Et qui peut indiquer à l'homme ce qui sera après lui sous le soleil?

⁷ ¹ .Une bonne renommée vaut mieux qu'un bon parfum, et le jour de la mort que le jour de la naissance. ² .Mieux vaut aller à la maison de deuil qu'aller à la maison de festin. Car dans la première apparaît la fin de tout homme, et le vivant y applique son coeur. ³ .Mieux vaut la tristesse que le rire, car un visage triste fait du bien au coeur. ⁴ .Le coeur des sages est dans la maison de deuil, et le coeur des insensés dans la maison de joie. ⁵ .Mieux vaut entendre la réprimande du sage que d'entendre la chanson des insensés. ⁶ .Car semblable au pétilllement des épines sous la chaudière est le rire des insensés: c'est encore là une vanité. ⁷ .Car l'oppression rend insensé le sage et les présents corrompent le coeur. ⁸ .Mieux vaut la fin d'une chose que son commencement; mieux vaut un esprit patient qu'un esprit hautain. ⁹ .Ne te hâte pas dans ton esprit de t'irriter, car l'irritation repose dans le sein des insensés. ¹⁰ .Ne dis pas: "D'où vient que les jours anciens étaient meilleurs que ceux-ci?" Car ce n'est pas par sagesse que tu interrogés à ce sujet. ¹¹ .La sagesse est bonne avec un patrimoine, et profitable à ceux qui voient le soleil. ¹² .Car

telle la protection de l'argent, telle la protection de la sagesse; mais un avantage du savoir, c'est que la sagesse fait vivre ceux qui la possèdent. ¹³ .Regarde l'oeuvre de Dieu: qui pourra redresser ce qu'il a courbé? ¹⁴ .Au jour du bonheur, sois joyeux, et au jour du malheur, réfléchis: Dieu a fait l'un comme l'autre, afin que l'homme ne découvre point ce qui doit lui arriver. ¹⁵ .Tout ceci, je l'ai vu au jour de ma vanité: il y a tel juste qui périt dans sa justice, et il y a tel méchant qui prolonge sa vie dans sa méchanceté. ¹⁶ .Ne sois pas juste à l'excès, et ne te montre pas sage outre mesure: pourquoi voudrais-tu te détruire? ¹⁷ .Ne sois pas méchant à l'excès, et ne sois pas insensé: pourquoi voudrais-tu mourir avant ton temps? ¹⁸ .Il est bon que tu retiennes ceci, et que tu ne relâches pas ta main de cela, car celui qui craint Dieu évite tous les excès. ¹⁹ .La sagesse donne au sage plus de force que n'en possèdent dix chefs qui sont dans la ville. ²⁰ .Car il n'y a pas sur terre d'homme juste qui fasse le bien sans jamais pécher. ²¹ .Ne fais pas non plus attention à toutes les paroles qui se disent, de peur que tu n'entendes ton serviteur te maudire; ²² .Car ton coeur sait que bien des fois aussi tu as maudit les autres. ²³ .J'ai reconnu vrai tout cela par la sagesse; J'ai dit: "Je veux être sage!" Mais la sagesse est restée loin de moi. ²⁴ .Ce qui arrive est lointain, profond, profond: qui peut l'atteindre? ²⁵ .Je me suis appliqué et mon coeur a cherché à connaître, à sonder et à poursuivre la sagesse et la raison des choses, et j'ai reconnu que la méchanceté est une démence, et qu'une conduite folle est un délire.

La femme

²⁶ .Et j'ai trouvé plus amère que la mort, la femme dont le coeur est un piège et un filet, et dont les mains sont des liens; Celui qui est agréable à Dieu lui échappe, mais le pécheur sera enlacé par elle. ²⁷ .Vois, j'ai trouvé ceci, dit l'Écclésiaste, en considérant les choses une à une pour en découvrir la raison, que mon âme a constamment cherchée, sans que je l'aie trouvée: J'ai trouvé un homme entre mille, mais je n'ai pas trouvé une femme dans le même nombre. ²⁸ .Seulement, vois, j'ai trouvé ceci: c'est que Dieu a fait l'homme droit, mais eux cherchent beaucoup de subtilités.

Maximes diverses

¹ .Qui est comme le sage, et qui connaît comme lui l'explication des choses? La sagesse d'un homme fait briller son visage, et la rudesse de sa face est transfigurée. ² .Je te le dis: Observe les ordres du roi, et cela à cause du serment fait à Dieu; ne te hâte pas de t'éloigner de lui. ³ .Ne persiste pas dans une chose mauvaise; car tout ce qu'il veut, il peut le faire; ⁴ . La parole du roi, en effet, est souveraine, et qui lui dira: "Que fais-tu?" ⁵ .Celui qui observe le précepte n'éprouve rien de mal, et le coeur du sage connaîtra le temps et le jugement. ⁶ .Il y a en effet, pour toute chose, un temps et un jugement, car il est grand le mal qui

tombera sur l'homme. ⁷ .Il ne sait pas ce qui arrivera, et qui lui dira comment cela arrivera?
⁸ .L'homme n'est pas maître de son souffle, pour pouvoir retenir son souffle, et il n'a aucune puissance sur le jour de sa mort; Il n'y a pas de dispense dans ce combat, et le crime ne saurait sauver son homme.

Défaut de sanction

⁹ .J'ai vu toutes ces choses, en appliquant mon coeur à toute l'oeuvre qui se fait sous le soleil, en un temps où un homme domine sur un homme pour le malheur de celui-ci. ¹⁰ .Et alors j'ai vu des méchants recevoir la sépulture et entrer dans leur repos, tandis que s'en vont loin du lieu saint et sont oubliés dans la ville des hommes qui ont agi avec droiture; cela encore est vanité. ¹¹ .Parce que la sentence portée contre les mauvaises actions ne s'exécute pas en toute hâte, à cause de cela le coeur des enfants des hommes s'enhardit en eux à faire le mal; ¹² .Mais quoique le pécheur fasse cent fois le mal, et prolonge ses jours, je sais, moi, que le bonheur est pour ceux qui craignent Dieu, qui sont dans la crainte en sa présence. ¹³ .Mais le bonheur n'est pas pour le méchant; et pareil à l'ombre, il ne prolongera pas ses jours, parce qu'il ne craint pas Dieu.

¹⁴ .Il est une autre vanité qui se produit sur la terre: c'est qu'il y a des justes auxquels il arrive des choses qui conviennent aux oeuvres des méchants; et il y a des méchants auxquels il arrive des choses qui conviennent aux oeuvres des justes. Je dis que cela encore est une vanité. ¹⁵ .Aussi j'ai loué la joie, parce qu'il n'y a de bonheur pour l'homme sous le soleil qu'à manger et à boire et à se réjouir; et c'est là ce qui doit l'accompagner dans son travail, pendant les jours de vie que Dieu lui donne sous le soleil.

Le mystère des choses

¹⁶ .Lorsque j'ai appliqué mon coeur à connaître la sagesse et à considérer la tâche qui s'accomplit sur la terre, car ni le jour ni la nuit l'homme ne voit de ses yeux le sommeil, ¹⁷ .J'ai vu toute l'oeuvre de Dieu; j'ai vu que l'homme ne saurait trouver l'oeuvre qui se fait sous le soleil; l'homme se fatigue à chercher, et ne trouve pas; même si le sage veut connaître, il ne peut trouver.

Vanité de la vertu et de la sagesse

⁹ ¹ .En effet, j'ai pris tout ceci à coeur, et j'ai observé tout ceci: Que les justes et les sages et leurs oeuvres sont dans la main de Dieu; l'homme ne connaît ni l'amour, ni la haine: tout est devant eux. ² .Tout arrive également à tous: même sort pour le juste et pour le méchant, pour celui qui est bon et pur, et pour celui qui est impur, pour celui qui sacrifie et pour celui qui ne sacrifie pas. Comme il arrive à l'homme bon, il arrive au pécheur; il en est de celui qui jure comme de celui qui craint de jurer. ³ .C'est un mal, parmi tout ce qui se fait sous le soleil, qu'il y ait pour tous un même sort; c'est pourquoi le coeur des fils de l'homme est plein de malice, et la folie est dans leur coeur pendant leur vie; après quoi ils vont chez les morts.

4 .Car pour l'homme qui est parmi les vivants, il y a de l'espérance; mieux vaut un chien vivant qu'un lion mort. 5 .Les vivants, en effet, savent qu'ils mourront, mais les morts ne savent rien, et il n'y a plus pour eux de salaire; car leur mémoire est oubliée. 6 .Déjà leur amour, leur haine, leur envie ont péri, et ils n'auront plus jamais aucune part à ce qui se fait sous le soleil. 7 .Va, mange avec joie ton pain et bois ton vin d'un coeur content, puisque déjà Dieu se montre favorable à tes oeuvres. 8 .Qu'en tout temps tes vêtements soient blancs, et que l'huile parfumée ne manque pas sur ta tête. 9 .Jouis de la vie avec une femme que tu aimes, pendant tous les jours de ta vie de vanité que Dieu t'a donnée sous le soleil, pendant tous les jours de ta vanité; car c'est ta part dans la vie et dans le travail que tu fais sous le soleil. 10 .Tout ce que ta main peut faire, fais-le avec ta force; car il n'y a plus ni oeuvre, ni intelligence, ni science, ni sagesse, dans le schéol où tu vas.

11 .Je me suis tourné et j'ai vu sous le soleil que la course n'est pas aux agiles, ni la guerre aux vaillants, ni le pain aux sages, ni la richesse aux intelligents, ni la faveur aux savants; car le temps et les accidents les atteignent tous. 12 .Car l'homme ne connaît même pas son heure, pareil aux oiseaux qui sont pris au piège; comme eux, les enfants des hommes sont enlacés au temps du malheur, quand il fond sur eux tout à coup.

13 .J'ai encore vu sous le soleil ce trait de sagesse, et celle-ci m'a paru grande. 14 .Il y avait une petite ville avec peu d'hommes dans ses murs; un roi puissant vint contre elle, l'investit, et bâtit contre elle de hautes tours. 15 .Et il s'y trouva un homme pauvre et sage, qui sauva la ville par sa sagesse. Et personne ne s'est souvenu de cet homme pauvre. 16 .Et j'ai dit: "La sagesse vaut mieux que la force, mais la sagesse du pauvre est méprisée, et ses paroles ne sont pas écoutées." 17 .Les paroles des sages prononcées avec calme sont écoutées, mieux que les cris d'un chef au milieu des insensés. 18 .La sagesse vaut mieux que des instruments de guerre; mais un seul pécheur peut détruire beaucoup de bien.

Maximes diverses

10 1 .Des mouches mortes infectent et corrompent l'huile du parfumeur. De même, un peu de folie l'emporte sur la sagesse et la gloire. 2 .Le coeur du sage est à sa droite, et le coeur de l'insensé, à sa gauche. 3 .Et aussi, quand l'insensé va dans le chemin, le sens lui manque, et il montre à tous qu'il est fou.

4 .Si l'esprit du prince s'élève contre toi, ne quitte point ta place; car le calme prévient de grandes fautes. 5 .Il est un mal que j'ai vu sous le soleil, comme une erreur qui provient du souverain: 6 .La folie occupe les postes élevés, et des riches sont assis dans de basses conditions. 7 .J'ai vu des esclaves portés sur des chevaux, et des princes aller à pied comme des esclaves. 8 .Celui qui creuse une fosse peut y tomber, et celui qui renverse une muraille peut être mordu par un serpent. 9 .Celui qui détache des pierres peut être blessé, et celui qui fend du bois peut se faire mal. 10 .Si le fer est émoussé et si l'on n'a pas aiguisé le

tranchant, on devra redoubler de force; mais la sagesse est préférable pour le succès. ¹¹ .Si le serpent mord faute d'enchantement, il n'y a pas d'avantage pour l'enchanteur.

¹² .Les paroles de la bouche du sage sont pleines de grâce; mais les lèvres de l'insensé le dévorent. ¹³ .Le commencement des paroles de sa bouche est sottise, et la fin de son

discours est démente furieuse. ¹⁴ .Et l'insensé multiplie les paroles!...L'homme ne sait pas ce qui arrivera, et qui lui dira ce qui sera après lui? ¹⁵ .Le travail de l'insensé le fatigue, lui qui ne sait pas même aller à la ville.

¹⁶ .Malheur à toi, pays dont le roi est un enfant, et dont les princes mangent dès le matin!

¹⁷ .Heureux es-tu, pays dont le roi est fils de nobles, et dont les princes mangent au temps convenable, pour soutenir leurs forces, et non pour se livrer à la boisson. ¹⁸ .Quand les

maines sont paresseuses, la charpente s'affaisse, et quand les mains sont lâches, la maison ruisselle. ¹⁹ .On fait des repas pour goûter le plaisir; le vin rend la vie joyeuse, et l'argent

répond à tout! ²⁰ .Même dans ta pensée, ne maudis pas le roi, même dans ta chambre à coucher ne maudis pas le puissant; car l'oiseau du ciel emporterait ta voix, et l'animal ailé publierait tes paroles.

Agir avec prudence et hardiesse

¹¹ ¹ .Jette ton pain sur la face des eaux, car après beaucoup de jours tu le retrouveras; ² .Donnes-en une part à sept, et même à huit: car tu ne sais pas quel malheur peut arriver sur la terre. ³ .Quand les nuées sont remplies de pluie, elles se vident sur la terre; et si un arbre tombe au midi ou au nord, il reste à la place où il est tombé. ⁴ .Celui qui observe le vent ne sèmera point, et celui qui interroge les nuages ne moissonnera point. ⁵ .Comme tu ne sais pas quel est le chemin du vent et comment se forment les os dans le sein de la mère, ainsi tu ne connais pas l'oeuvre de Dieu, qui fait toutes choses. ⁶ .Dès le matin sème ta semence, et le soir ne laisse pas reposer ta main, car tu ne sais pas ce qui réussira, ceci ou cela, ou si l'un et l'autre ne sont pas également bons.

Jouir de la vie

⁷ .La lumière est douce, et c'est un plaisir pour l'oeil de voir le soleil. ⁸ .Même si l'homme vit de nombreuses années, qu'il se réjouisse pendant toutes ces années. Et qu'il pense aux jours de ténèbres, car ils seront nombreux: Tout ce qui arrive est vanité. ⁹ .Jeune homme, réjouis-toi dans ta jeunesse; que ton coeur te donne de la joie dans les jours de ta jeunesse! Marche dans les voies de ton coeur, et selon les regards de tes yeux; mais sache que pour tout cela Dieu te fera venir en jugement. ¹⁰ .Bannis de ton coeur le chagrin, et éloigne le mal de ta chair; la jeunesse et l'adolescence sont vanité.

Souviens-toi de ton créateur

12¹. Et souviens-toi de ton créateur aux jours de ta jeunesse, avant que viennent les jours mauvais et qu'approchent les années dont tu diras: "Je n'y ai point de plaisir."² Avant que ne s'obscurcissent le soleil et la lumière, et la lune et les étoiles, et que les nuages reviennent après la pluie;³ Au jour où tremblent les gardiens de la maison, où se courbent les hommes forts, où celles qui moulent s'arrêtent parce que leur nombre est diminué, où s'obscurcissent celles qui regardent par les fenêtres,⁴ Où les deux battants de la porte se ferment sur la rue, tandis que s'affaiblit le bruit de la meule; où l'on se lève au chant de l'oiseau, où disparaissent toutes les filles du chant;⁵ Où l'on redoute les lieux élevés, où l'on a des terreurs dans le chemin, où l'amandier fleurit, où la sauterelle devient pesante, et où la chèvre n'a plus d'effet, car l'homme s'en va vers sa maison d'éternité, et les pleureurs parcourent les rues.⁶ Avant que ne se rompe le cordon d'argent, que se brise l'ampoule d'or, que la cruche se casse à la fontaine, que la poulie se brise et roule dans la citerne;⁷ Et que la poussière retourne à la terre, selon ce qu'elle était; et que l'esprit retourne à Dieu qui l'a donné.

Éloge de l'Ecclésiaste

8. Vanité des vanités, dit l'Écclésiaste, tout est vanité.⁹ Outre que l'Écclésiaste fut un sage, il a encore enseigné la science au peuple; il a pesé et sondé, et il a disposé un grand nombre de sentences.¹⁰ L'Écclésiaste s'est étudié à trouver un langage agréable, et à écrire avec exactitude des paroles de vérité.¹¹ Les paroles des sages sont comme des aiguillons, et leurs recueils comme des clous plantés; elles sont données par un seul Pasteur.¹² Et quand à plus de paroles que celles-ci, mon fils, sois averti. Multiplier les livres n'aurait pas de fin, et beaucoup d'étude est une fatigue pour la chair.

13. Fin du discours, le tout entendu: Crains Dieu et observe ses commandements, car c'est là le tout de l'homme.

14. Car Dieu citera en un jugement portant sur tout ce qui est caché, toute oeuvre, soit bonne, soit mauvaise.

Ecclésiaste (CP) 1

Osée

Titre

1 ¹ Parole de Yahweh qui fut adressée à Osée, fils de Beerî, dans les jours d'Ozias, de Joatham, d'Achaz, d'Ezéchias, rois de Juda, et dans les jours de Jéroboam, fils de Joas, roi d'Israël.

1. Le mariage d'Osée et sa valeur symbolique

Mariage et enfants d'Osée

2 Lorsque Yahweh commença à parler à Osée, Yahweh dit à Osée: " Va, prends une femme de prostitution et des enfants de prostitution, car le pays ne fait que se prostituer en abandonnant Yahweh. "

3 Il alla et prit Gomer, fille de Débelaim; elle conçut et lui enfanta un fils. **4** Et Yahweh lui dit: " Nomme-le Jezrahel, car encore un peu de temps et je punirai le sang de Jezrahel sur la maison de Jéhu, et je mettrai fin à la royauté de la maison d'Israël. **5** En ce jour-là je briserai l'arc d'Israël dans la plaine de Jezrahel. "

6 Elle conçut encore et enfanta une fille; et Yahweh dit à Osée: " Nomme-la Lô-Ruchama, car je n'aurai plus compassion de la maison d'Israël pour lui pardonner ses péchés. **7** Mais j'aurai compassion de la maison de Juda, et je les sauverai par Yahweh, leur Dieu; je ne les sauverai ni par l'arc et l'épée, ni par le combat, ni par les chevaux et les cavaliers. "

8 Elle sevrâ Lô-Ruchama; puis elle conçut et enfanta un fils. **9** Et Yahweh dit à Osée: "Nomme-le Lô-Ammi, car vous n'êtes pas mon peuple, et moi je ne serai pas votre Dieu. "

Perspectives d'avenir

2 ¹ Le nombre des enfants d'Israël sera comme le sable de la mer, qui ne se mesure, ni ne se compte; et au lieu où on leur disait: " Vous n'êtes pas mon peuple, " on leur dira: " Fils du Dieu vivant! "

Yahvé et son épouse infidèle

2 Et les enfants de Juda et les enfants d'Israël se réuniront, ils se donneront un même chef et monteront hors du pays, car grande sera la journée de Jezrahel.

3 Dites à vos frères: " Ammi! " et à vos soeurs: " Ruchama! "

4 Plaidez contre votre mère, plaidez! car elle n'est plus ma femme, et moi je ne suis plus son mari. Qu'elle éloigne de sa face ses prostitutions, et ses adultères du milieu de ses seins,

5 de peur que je ne la déshabille à nu, et que je ne la mette telle qu'au jour de sa naissance, que je ne la rende pareille au désert, faisant d'elle une terre desséchée, et que je ne la fasse mourir de soif.

6 Je n'aurai pas compassion de ses enfants, car ce sont des enfants de prostitution.

7 Car leur mère s'est prostituée, celle qui les a conçus a fait des choses honteuses; elle a dit: " J'irai après mes amants, qui me donnent mon pain et mon eau, ma laine et mon lin, mon huile et ma boisson. "

8 C'est pourquoi voici que je vais fermer ton chemin avec des ronces; j'élèverai un mur, et elle ne trouvera plus ses sentiers.

9 Elle poursuivra ses amants et ne les atteindra pas; elle les cherchera et ne les trouvera pas. Puis elle dira: " J'irai et je retournerai vers mon premier mari, car j'étais plus heureuse alors que maintenant. "

10 Elle n'a pas reconnu que c'est moi qui lui ai donné le froment, le vin nouveau et l'huile, qui lui ai multiplié l'argent et l'or, qu'ils ont employés pour Baal.

11 C'est pourquoi je reprendrai mon froment en son temps, et mon vin nouveau dans sa saison, et je retirerai ma laine et mon lin, qui servent à couvrir sa nudité.

12 Et maintenant je découvrirai sa honte, aux yeux de ses amants, et personne ne la dégagera de ma main.

13 Je ferai cesser toutes ses réjouissances, ses fêtes, ses nouvelles lunes, ses sabbats et toutes ses solennités.

14 Je dévasterai ses vignes et ses figuiers dont elle disait: " C'est le salaire que m'ont donné mes amants; " et je les réduirai en forêts, et les bêtes sauvages les dévoreront.

15 Je la punirai pour les jours des Baals; auxquels elle offrait de l'encens; alors qu'elle se parait de son anneau et de son collier et allait après ses amants; et moi, elle m'oubliait, - oracle de Yahweh.

16 C'est pourquoi, voici que moi je l'attirerai, et la conduirai au désert, et je lui parlerai au coeur;

17 et de là je lui donnerai ses vignes, et la vallée d'Achor comme une porte d'espérance; et elle répondra là comme aux jours de sa jeunesse, et comme au jour où elle monta hors du pays d'Egypte.

18 En ce jour-là, -oracle de Yahweh, tu m'appelleras: " Mon mari ", et tu ne m'appelleras plus: " Mon Baal ".

19 J'ôterai de sa bouche les noms des Baals, et ils ne seront plus mentionnés par leur nom.

20 Je ferai pour eux un pacte, en ce jour, avec les bêtes sauvages, avec les oiseaux du ciel, et les reptiles de la terre; je ferai disparaître du pays l'arc, l'épée et la guerre, et je les ferai reposer en sécurité.

21 Je te fiancerai à moi pour toujours; je te fiancerai à moi! dans la justice et le jugement, dans la grâce et la tendresse;

²² je te fiancerai à moi dans la fidélité, et tu connaîtras Yahweh.

²³ Et il arrivera en ce jour je répondrai, - oracle de Yahweh, je répondrai aux cieux, et eux répondront, " ²⁴ la terre; la terre répondra au froment, au vin nouveau et à l'huile, et eux répondront à Jezrahel. ²⁵ J'ensemencerais pour moi Israël dans le pays, et je ferai miséricorde à Lô-Ruchama; je dirai à Lô-Ammi: " Tu es mon peuple! " et il dira: " Mon Dieu! "

Osée reprend l'épouse infidèle

³ ¹ Et Yahweh me dit: " Va encore, et aime une femme qui est aimée d'un amant et adultère: comme Yahweh aime les enfants d'Israël, tandis qu'eux se tournent vers d'autres dieux et aiment les gâteaux de raisin. " ² Je l'achetai pour quinze sicles d'argent, un bouler d'orge et un léthec d'orge, et je lui dis: ³ " Pendant de nombreux jours tu me resteras là, tu ne te prosti-tueras point et tu ne seras à aucun homme, et moi aussi, je ferai de même à ton égard. "

Explication du symbole

⁴ Car pendant de nombreux jours les enfants d'Israël demeureront sans roi et sans chef, sans sacrifice et sans stèle, sans éphod et sans théra-phim. ⁵ Après cela les enfants d'Israël se convertiront et chercheront de nouveau Yahweh, leur Dieu, et David, leur roi; ils reviendront en tremblant vers Yahweh et vers sa bonté, à la fin des jours.

2. Crimes et châtement d'Israël

Corruption générale

⁴ ¹ Ecoutez la parole de Yahweh, enfants d'Israël; car Yahweh a un procès avec les habitants du pays. Car il n'y a ni vérité ni compassion, ni connaissance de Dieu dans le pays.

² On se parjure, on ment, on tue, on vole, on commet l'adultère; Ils font violence, et le sang versé touche le sang versé .

³ C'est pourquoi le pays est dans le deuil, et quiconque y habite est sans force, jusqu'aux bêtes des champs et aux oiseaux du ciel; même les poissons de la mer disparaissent.

Contre les prêtres

⁴ Mais que nul ne conteste, et que nul ne réclame ! Car ton peuple est comme ceux qui auraient un procès avec le prêtre.

⁵ Tu trébucheras pendant le jour, le prophète aussi trébuchera avec toi perdant la nuit; et je ferai périr ta mère.

- 6 Mon peuple périt faute de connaissance; parce que tu as rejeté la connaissance, je te rejetterai de mon sacerdoce. Tu as oublié la loi de ton Dieu; moi aussi, j'oublierai tes enfants.
- 7 Tant qu'ils sont, ils ont péché contre moi; je changerai leur gloire en ignominie.
- 8 Ils se repaissent des péchés de mon peuple. Ils ne désirent que ses iniquités.
- 9 Il en sera du prêtre comme du peuple; je vengerai sur lui ses voies, et je ferai retomber sur lui ses oeuvres.
- 10 Ils mangeront et ne seront pas rassasiés, ils se prostitueront et ne se multiplieront pas; car ils ont abandonné Yahweh pour ne plus le servir.

Le culte d'Israël: idolâtrie et débauche

- 11 La luxure, le vin et le moût enlèvent le sens.
- 12 Mon peuple consulte son bois, et son bâton lui apprend l'avenir; car un esprit de prostitution les a égarés, et ils se sont prostitués loin de leur Dieu.
- 13 ils offrent des sacrifices sur les sommets des montagnes, et ils brûlent de l'encens sur les collines, sous le chêne, le peuplier, le térébinthe, parce que l'ombrage en est bon. C'est pourquoi, si vos filles se prostituent, et si vos jeunes femmes sont adultères,
- 14 je ne punirai pas vos filles parce qu'elles se sont prostituées, ni vos jeunes brus pour leurs adultères; car eux-mêmes vont à l'écart avec les prostituées, et sacrifient avec les courtisanes. Et le peuple sans intelligence court à sa perte.

Avertissement à Juda

- 15 Si tu te prostitues, O Israël, que Juda ne se rende point coupable! Ne venez pas à Galgala, et ne montez pas à Bethaven, et ne jurez pas en disant: " Yahweh est vivant! "

Israël, génisse indomptable

- 16 Parce que pareil à une génisse rétive, Israël a été rétif, maintenant Yahweh les fera paître, comme des agneaux, dans une plaine ouverte.
- 17 Ephraïm est attaché aux idoles; laisse-le!
- 18 Dès qu'ils ont fini de boire, ils se livrent à la prostitution; leurs chefs n'aspirent qu'à l'ignominie.
- 19 Le vent les a enserrés dans ses ailes, et ils seront confus à cause de leurs sacrifices.

Prêtres, grands et roi mènent le peuple à sa perte

- 5 ¹ Entendez ceci, ô prêtres; soyez attentive, maison d'Israël; maison du roi, prêtez l'oreille;

car c'est pour vous que la sentence est portée, parce que vous avez été un piège à Maspha, et un filet tendu sur le Thabor.

² Par leurs sacrifices, ils ont mis le comble à leurs transgressions; mais je vais être un châtiment pour vous tous!

³ Moi, je connais Ephraïm, et Israël ne m'est point caché; or tu t'es prostitué, Ephraïm; Israël s'est souillé.

⁴ Leurs oeuvres ne leur permettent pas de revenir à leur Dieu; car un esprit de prostitution est au milieu d'eux, et ils ne connaissent pas Yahweh.

⁵ L'orgueil d'Israël témoigne contre lui; Israël et Ephraïm tomberont par leur iniquité; avec eux aussi tombera Jura.

⁶ Avec leurs brebis et leurs boeufs, ils iront chercher Yahweh, et ils ne le trouveront point; il s'est séparé d'eux.

⁷ Ils ont trompé Yahweh, car ils ont engendré des fils étrangers; maintenant la prochaine lune les dévorera, avec leurs biens.

Guerre fratricide

⁸ Sonnez du clairon à Gabaa, de la trompette à Rama; poussez des cris d'alarme à Bethaven! Prends garde, Benjamin!

⁹ Ephraïm sera dévasté au jour du châtiment sur les tribus d'Israël. J'annonce une chose certaine,

¹⁰ Les princes de Juda ont été comme ceux qui déplacent les bornes; Je répandrai sur eux ma colère comme de l'eau.

¹¹ Ephraïm est opprimé, brisé par le jugement, parce qu'il a voulu aller après de viles idoles,

¹² Et moi, je suis comme la teigne pour Ephraïm, comme la pourriture pour la maison de Juda.

Vanité des alliances avec l'étranger

¹³ Quand Ephraïm a vu sa maladie, et Juda sa blessure, Ephraïm est allé vers Assur, et il a envoyé vers un roi qui le vengeât; mais ce roi ne pourra pas vous guérir, et votre plaie ne vous sera pas ôtée.

¹⁴ Car je serai comme un lion pour Ephraïm, comme un jeune lion pour la maison de Juda; moi, moi, je déchirerai et m'en irai; j'emporterai ma proie, et nul ne me l'arrachera.

Yahvé abandonne son peuple

¹⁵ Je m'en irai, je retournerai dans ma demeure, jusqu'à ce qu'ils se reconnaissent coupables, et qu'ils cherchent ma face. Dans leur détresse, ils me rechercheront,

Retour éphémère d'Israël à Yahvé

6¹ Venez et retournons à Yahweh;

2 car c'est lui qui a déchiré, il nous guérira; il frappe mais il bandera nos plaies.

3 Après deux jours, il nous fera revivre; le troisième jour, il nous relèvera, et nous vivrons devant lui. Connaissons, appliquons-nous à connaître Yahweh; son lever est certain comme celui de l'aurore; et il viendra à nous comme l'ondée, comme la pluie tardive qui arrose la terre.

4 Que te ferai-je, Ephraïm? Que te ferai-je, Juda? Votre piété est comme une nuée du matin, comme la rosée matinale qui passe.

5 C'est pourquoi je les ai taillés en pièces par les prophètes; je tes ai tués par les paroles de ma bouche; ton jugement, c'est la lumière qui se lèvera.

6 Car je prends plaisir à la piété, et non au sacrifice: à la connaissance de Dieu, plus qu'aux holocaustes.

Crimes passés et présents d'Israël

7 Mais, comme Adam, ils ont transgressé l'alliance; là, ils m'ont été infidèles.

8 Galaad est une ville de malfaiteurs, marquée de trace de sang.

9 Comme des bandits en embuscade, ainsi une troupe de prêtres assassine, sur la route de Sichem; car ils commettent la scélératesse.

10 Dans la maison d'Israël j'ai vu des choses horribles; c'est là qu'Ephraïm se prostitue, qu'Israël s'est souillé.

11 Toi aussi, Juda, une moisson t'est destinée, quand je ramènerai la captivité de mon peuple.

7¹ Quand j'ai voulu guérir Israël, alors s'est révélée l'iniquité d'Ephraïm, et la méchanceté de Samarie; car ils pratiquent le mensonge; le voleur pénètre dans la maison, le brigand se répand au dehors.

2 Et ils ne disent pas en leurs cœurs que je me souviens de toute leur méchanceté. Maintenant leurs forfaits les entourent, ils sont là devant moi.

Le régime des conspirations

3 Ils égalaient le roi par leur méchanceté, et les princes par leurs mensonges.

4 Ils sont tous adultères, pareils à un four allumé par le boulanger, qui cesse d'attiser le feu, depuis qu'il a pétri la pâte jusqu'à ce qu'elle soit levée.

5 Au jour de notre roi, les princes se rendent malades par la chaleur du vin; il a étendu sa main avec les moqueurs.

6 Car, dans leur complot, ils ont mis leurs cœurs comme dans un four. Leur boulanger a dormi toute la nuit; le matin, il a été embrasé comme une flamme ardente.

7 Tous sont chauffés comme un four, et ils dévorent leurs juges. Tous leur rois sont tombés, sans qu'aucun d'eux ait crié vers moi.

Israël ruiné par l'appel à l'étranger

8 Ephraïm se mêle avec les peuples; Ephraïm est un gâteau qu'on n'a pas retourné.

9 Des étrangers ont dévoré sa force, et il ne le sait pas; des cheveux blancs parlent sa tête, et il ne le sait pas.

10 L'orgueil d'Ephraïm témoigne contre lui ils ne reviennent pas à Yahweh, leur Dieu et ils ne le recherchent pas, malgré tout cela.

11 Ephraïm est devenu comme une colombe, simple et sans intelligence; ils invoquent l'Egypte, ils vont en Assyrie.

12 Pendant qu'ils y vont, j'étends sur eux mon filet; je les ferai tomber comme les oiseaux du ciel, je les châtierai comme on l'a annoncé dans leur assemblée.

Ingratitude et châtement d'Israël

13 Malheur à eux, car ils ont fui loin de moi! Ruine sur eux, car ils m'ont été infidèles! Et moi, je voudrais les sauver; mais eux disent contre moi des mensonges.

14 Ils ne crient point vers moi dans leur cœur, quand ils se lamentent sur leurs couches. Ils se tourmentent au sujet du froment et du vin nouveau, se détournant de moi.

15 Moi, je les instruisais et je fortifiais leurs bras, et ils méditent le mal contre moi.

16 Ils se tournent, mais non pas en haut; ils sont comme un arc trompeur; leurs chefs tomberont par l'épée à cause de la fureur de leurs langues; et cela fera rire d'eux au pays d'Egypte.

Cri d'alarme

8¹ A ta bouche la trompette! Comme un aigle sur la maison de Yahweh!... Parce qu'ils ont transgressé mon alliance, et péché contre ma loi.

2 Ils crient vers moi: " Mon Dieu! nous t'avons connu, nous, Israël! "

3 Israël s'est dégoûté du bien; que l'ennemi le poursuive!

Anarchie politique et idolâtrie

4 Ils ont fait des rois, mais non de ma part; ils ont établi des chefs, mais que je n'ai pas connus; de leur argent et de leur or ils ont fait des idoles, pour que l'argent et l'or leur fussent ôtés.

5 Ton veau m'a dégoûté, Samarie; ma colère s'est enflammée contre eux; jusques à quand ne pourront-ils être purifiés?

⁶ Car il vient d'Israël, lui aussi; un ouvrier l'a fabriqué, et ce n'est pas un Dieu; car il sera mis en pièces, le veau de Samarie!

⁷ Parce qu'ils ont semé le vent, ils moissonneront la tempête. Il n'y aura pas pour lui d'épi, mais du blé qui ne donnera pas de farine; et, s'il en donne, les étrangers le dévoreront.

Israël perdu fait appel à l'étranger

⁸ Israël est dévoré! maintenant ils sont devenus parmi les nations comme un objet sans valeur.

⁹ Car eux-mêmes sont montés vers Assur; L'onagre vit à l'écart; Ephraïm s'est acheté des amants.

¹⁰ Même s'ils font des présents aux nations, je les rassemblerai contre eux, et ils trembleront pour un peu de temps, sous le fardeau du roi des princes.

¹¹ Ephraïm a multiplié les autels en péchant, et ces autels l'ont fait tomber dans le péché.

Contre le culte purement extérieur

¹² Que j'écrive pour lui mille articles de ma loi, ils sont regardés comme une chose étrangère.

¹³ Les sacrifices qu'ils m'offrent, c'est de la viande qu'ils immolent, et ils la mangent; Yahweh n'y prend point de plaisir. Maintenant il se souviendra de leur iniquité, et il punira leurs péchés; ils retourneront, eux, en Égypte.

Contre le luxe des constructions

¹⁴ Israël a oublié son auteur, et il a bâti des palais; et Juda a multiplié ses villes fortes. J'enverrai le feu dans ses villes, et il dévorera ses châteaux.

Tristesse de l'exil

⁹ ¹ Ne te livre pas à la joie, Israël, à l'allégresse comme tes peuples; car tu t'es prostitué loin de ton Dieu, tu as aimé le salaire de la prostituée, sur toutes tes aires à blé.

² Ni l'aire ni ta cuve ne les nourriront, et le vin nouveau les reniera.

³ Ils n'habiteront pas dans la terre de Yahweh; Ephraïm retournera en Egypte, et ils mangeront en Assyrie des aliments impurs.

⁴ Ils ne feront pas à Yahweh des libations de vin, et leurs sacrifices ne lui seront pas agréables; ce sera pour eux comme un pain de deuil, ceux qui en mangeront se rendront impurs; car leur pain sera pour eux-mêmes, il n'entrera pas dans la maison de Yahweh.

⁵ Que ferez-vous au jour de solennité, au jour de la fête de Yahweh?

⁶ Car voici qu'ils sont partis devant la dévastation, l'Égypte tes recueillera. Memphis les ensevelira; leurs objets précieux d'argent, le chardon s'en emparera; l'épine envahira leurs

tentes.

La prophétie entraine la persécution du prophète

7 Ils sont venus les jours du châtime! ils sont venus les jours de la rétribution! Israël va le savoir. Le prophète est fou, l'homme de l'esprit est en délire! A cause de la grandeur de ton iniquité, et de ta grande hostilité.

8 La sentinelle d'Ephraïm est avec mon Dieu; le prophète trouve un filet d'oiseleur sur toutes ses voies, la persécution dans la maison de son Dieu.

9 Ils sont corrompus jusqu'au fond, comme aux jours de Gabaa; Yahweh se souviendra de leur iniquité. Il punira leurs péchés.

Châtiment du crime de Baal Péor

10 Comme des raisins dans le désert, j'ai trouvé Israël; comme une primeur sur un jeune figuier, j'ai vu vos pères. Mais eux sont arrivés à Béelphégor; ils se sont consacrés à l'idole infâme, et sont devenus abominables comme l'objet de leur amour.

11 La gloire d'Ephraïm s'envolera comme un oiseau; plus d'enfantement, plus de grossesse, plus de conception.

12 Lors même qu'ils élèveraient leurs enfants, je les en priverai avant qu'ils soient devenus hommes; car malheur à eux aussi, si je me retire d'eux!

13 Ephraïm, quand je porte mon regard du côté de Tyr, est planté dans une belle prairie; et Ephraïm va mener ses enfants à l'égorgeur!

14 Donne-leur, Yahweh... que leur donneras-tu?... Donne-leur un sein stérile, et des mamelles desséchées.

Châtiment du crime de Guilgal

15 Toute leur malice est a Galgal, car c'est là que je les ai pris en haine. A cause de la méchanceté de leurs actions, je les chasserai de ma maison; je n'aurai plus d'amour pour eux: tous leurs chefs sont des rebelles.

16 Ephraïm est frappé; sa racine est desséchée, ils ne porteront pas de fruit. Et si même ils enfantent, je ferai périr les fruits chéris de leurs entrailles.

17 Mon Dieu les rejettera, parce qu'ils ne l'ont pas écouté, et ils seront errants parmi les nations.

Destruction des idoles d'Israël

10¹ Israël est une vigne luxuriante, qui s'est chargée de fruit. Plus ses fruits étaient abondants, plus il a multiplié les autels; plus le pays était beau, plus belles ils ont fait les

stèles.

² Leur coeur est hypocrite: ils vont en porter la peine. Lui, il renversera leurs autels, il détruira leurs stèles.

³ Bientôt ils diront: "Nous n'avons plus de roi; parce que nous n'avons pas craint Yahweh; et le roi, que fera-t-il pour nous? "

⁴ Ils diront des paroles, faisant de vains serments, concluant des alliances, et le jugement éclôt comme le pavot, dans les sillons des champs.

⁵ Pour les génisses de Bethaven, les habitants de Samarie ont peur; car son peuple prend le deuil sur l'idole, et ses prêtres tremblent à son sujet, pour sa gloire qui a émigré loin de lui.

⁶ Elle aussi, on la transportera en Assyrie, comme offrande au roi vengeur; la confusion saisira Ephraïm; Israël aura honte de ses desseins.

⁷ Samarie est anéantie; son roi est comme un fétu sur la surface de l'eau.

⁸ Ils seront détruits les hauts lieux d'Aven, péché d'Israël; l'épine et la ronce monteront sur leurs autels. Ils diront aux montagnes: " Couvrez-vous! " et aux collines: " Tombez sur nous! "

Contre Gibéa

⁹ Depuis les jours de Gabaa tu as péché, Israël; ils persévèrent dans le crime; Ne les atteindra-t-elle pas à Gabaa, la guerre déclarée aux fils d'iniquité?

¹⁰ Je les châtierai à mon gré, et les peuples seront rassemblés contre eux, lorsqu'on les liera à leurs deux péchés.

Appel à la conversion

¹¹ Ephraïm était une génisse bien dressée, qui prenait plaisir à fouler le blé. Et moi, j'ai fait passer le joug sur son beau cou; j'attellerai Ephraïm, Juda labourera, Jacob traînera la herse.

¹² Faites vos semences selon la justice, moissonnez selon la miséricorde, défrichez-vous des terres nouvelles; il est temps de chercher Yahweh, jusqu'à ce qu'il vienne répandre sur vous la justice,

C'en est fait

¹³ Mais vous avez labouré la méchanceté, vous avez moissonné l'iniquité, vous avez mangé le fruit du mensonge. Tu t'es confié dans tes propres voies, dans le grand nombre de tes vaillants.

¹⁴ Le tumulte s'élève parmi ton peuple, et toutes tes forteresses seront dévastées, comme Salman dévasta Beth-Arbel, au jour de la guerre où la mère fut écrasée sur ses enfants.

¹⁵ Voilà ce que vous a fait Béthel, à cause de votre extrême méchanceté. Vienne l'aurore, et c'en est fait du roi d'Israël!

Yahvé va venger son amour méconnu

11 ¹ Quand Israël était enfant, je l'aimai, et dès l'Egypte, j'ai adressé des appels à mon fils.

² On leur a adressé des appels et ils se sont détournés. Ils ont offert des sacrifices aux Baals, et de l'encens aux idoles.

³ Et moi, j'apprenais à marcher à Ephraïm, je les prenais par les bras, et ils n'ont pas compris que le les soignais.

⁴ Je les menais avec des cordeaux d'humanité, avec des liens d'amour; j'ai été pour eux comme celui qui aurait soulevé le joug de dessus leurs mâchoires, et je me penchai vers lui et je le fis manger.

⁵ Il ne retournera pas au pays d'Egypte, et Assur, lui, sera son roi, parce qu'ils n'ont pas voulu se convertir.

⁶ L'épée sera brandie dans ses villes; elle brisera les verrous et dévorera, à cause de leurs desseins.

L'amour l'emportera

⁷ Mon peuple est décidé à se séparer de moi; on les appelle en haut, mais aucun d'eux ne lève les yeux.

⁸ Comment te délaisserais-je, Ephraïm, te livrerais-je, Israël? Comment te laisserais-je devenir comme Adama, te rendrais-je comme Séboïm? Mon cœur se retourne en moi, et toutes ensemble, mes compassions s'émeuvent.

⁹ Je ne donnerai pas cours à l'ardeur de ma colère, je ne détruirai pas de nouveau Ephraïm. Car je suis Dieu, moi, et non pas homme, au milieu de toi est le Saint, et je ne viendrai pas dans ma fureur.

Le retour de l'exil

¹⁰ Ils iront après Yahweh; comme un lion, il rugira. Quand il rugira, lui, ses fils accourront tremblants, de l'Occident.

¹¹ Ils accourront, tremblants comme un oiseau, de l'Egypte, et comme une colombe, du pays d'Assur; et je les ferai habiter dans leurs maisons, -oracle de Yahweh.

Perversion d'Israël

12 ¹ Ephraïm m'a environné de mensonge, et la maison d'Israël de la tromperie; Juda aussi est sans frein vis-à-vis de Dieu, et vis-à-vis du Saint, qui est fidèle. ² Ephraïm se repaît de vent, et il court après le vent d'orient. Tout le jour il accumule le mensonge et la violence; ils concluent alliance avec Assur, et l'huile est transportée en Egypte.

Contre Jacob

³ Yahweh a aussi procès avec Juda; il va châtier Jacob selon ses voies, il lui rendra selon ses oeuvres. ⁴ Dans le sein de sa mère, Jacob supplanta son frère, et dans sa vigueur il lutta avec Dieu. ⁵ Il lutta avec l'ange et il eut le dessus; il pleura et lui demanda grâce; il le trouva ensuite à Béthel, et là Dieu a parlé avec nous. ⁶ Or Yahweh est le Dieu des armées, son nom est Yahweh. ⁷ Et toi, tu reviendras à ton Dieu; garde la bonté et la justice, et espère en ton Dieu toujours.

Avidité et chatiment d'Israël

⁸ Chanaan tient dans sa main une balance fausse, il aime à extorquer. ⁹ Ephraïm dit: " Pourtant je me suis enrichi, je me suis fait une fortune; dans tous mes gains, on ne trouvera pas pour moi un tort qui soit un péché. "

Perspectives de réconciliation

¹⁰ Et moi je suis Yahweh, ton Dieu, depuis le pays d'Egypte; je te ferai encore habiter dans les tentes, comme aux jours de fête. ¹¹ Et j'ai parlé aux prophètes, et moi, j'ai multiplié la vision; et, par l'intermédiaire des prophètes, j'ai parlé en paraboles.

Nouvelles menaces

¹² Si Galaad est vanité, ils ne seront que néant; à Galgal, ils ont sacrifié des taureaux; aussi leurs autels seront comme des monceaux de pierres, sur les sillons des champs. ¹³ Jacob s'enfuit dans la plaine d'Aram; Israël servit pour une femme, et pour une femme il garda les troupeaux. ¹⁴ Et par un prophète, Yahweh fit monter Israël hors d'Egypte, et par un prophète il fut gardé. ¹⁵ Ephraïm a provoqué amèrement la colère divine; Il laissera tomber son sang sur lui, et son Seigneur lui rendra son outrage.

Chatiment de l'idolâtrie

¹³ ¹ Dès qu'Ephraïm parlait, on tremblait; il s'éleva en Israël. Mais il se rendit coupable par Baal, et il mourut. ² Et maintenant, ils continuent à pécher; de leur argent ils ont fait une statue de fonte, des idoles selon leur idée: oeuvre d'artisans que tout cela! On dit d'eux: " Sacrificateurs d'hommes, ils baisent des veaux!" ³ C'est pourquoi ils seront comme une nuée du matin, et comme la rosée matinale qui se dissipe, comme la balle que le vent emporte de l'aire, et comme la fumée qui s'en va par la fenêtre.

Chatiment de l'ingratitude

⁴ Et moi, je suis Yahweh, ton Dieu, depuis le pays d'Egypte; tu ne connaîtras pas d'autre Dieu que moi, et en dehors de moi il n'y a pas de Sauveur. ⁵ Je t'ai connu dans le désert, dans le pays de la sécheresse. ⁶ Quand ils ont eu leur pâture, ils se sont rassasiés; ils se sont rassasiés, et leur coeur s'est élevé, et à cause de cela ils m'ont oublié. ⁷ Je serai pour eux comme un lion, comme une panthère, je les guetterai au bord du chemin. ⁸ Je fondrai sur eux compte l'ourse privée de ses petits; je déchirerai l'enveloppe de leur coeur, et je les dévorerai là comme une lionne; la bête des champs les mettra en pièces.

Fin de la royauté

⁹ Ce qui te perd. Israël, c'est que tu es contre moi, contre celui qui est ton secours. ¹⁰ Où donc est ton roi, pour qu'il te sauve dans toutes les villes? Et où sont tes juges dont tu as dit: " Donne-moi un roi et des princes?" ¹¹ Je te donne un roi dans ma colère, je te le prendrai dans ma fureur.

Ruine inévitable

¹² L'iniquité d'Ephraïm est liée, son péché est mis en réserve. ¹³ Les douleurs de l'enfantement viennent pour lui; C'est un enfant dénué de sagesse; car, le moment venu, il ne se présente pas pour naître. ¹⁴ Je les délivrerai de la puissance du schéol, je les rachèterai de la mort. Où est la peste, ô mort? Où est ta destruction, ô schéol? Le repentir est caché à mes yeux ¹⁵ Car Ephraïm fructifiera au milieu de ses frères! mais le vent d'orient viendra; le souffle de Yahweh montera du désert; sa source se desséchera, sa fontaine tarira; il pillera les trésors de tous les objets précieux.

¹⁴ ¹ Samarie sera punie, car elle s'est révoltée contre son Dieu; ils tomberont par l'épée! Leurs petits enfants seront écrasés, et l'on fendra le ventre de leurs femmes enceintes.

3. Conversion et rentrée en grâce d'Israël

Perspectives d'avenir

² Reviens, Israël, à Yahweh, car tu es tombé par ton iniquité. ³ Prenez avec vous des paroles, et revenez à Yahweh; dites-lui: " Otez toute iniquité et prenez ce qui est bon! Que nous vous offrions, ou lieu de taureaux, les paroles de nos lèvres. ⁴ Assur ne nous sauvera pas, nous ne monterons pas sur des chevaux; et nous ne dirons plus: " Notre Dieu! " à l'oeuvre de nos mains. O vous, en qui l'orphelin trouve compassion! ⁵ Je guérirai leur infidélité, je les aimerai de bon coeur; car ma colère s'est retirée d'eux. ⁶ Je serai comme la rosée pour Israël; il croîtra comme le lis, il poussera ses racines comme le Liban. ⁷ Ses

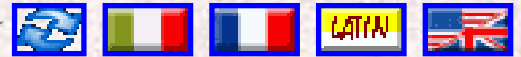

rejetons s'étendront, sa gloire sera comme celle de l'olivier, et son parfum comme celui du Liban. ⁸ Ceux qui viendront se reposer à son ombre feront revivre le froment; Ils croîtront comme la vigne; son nom sera comme le vin du Liban. ⁹ Ephraïm... qu'aurait-il encore à faire avec les Idoles? C'est moi qui lui réponds, qui le regarde; je suis comme un cyprès verdoyant; c'est de moi que procède ton fruit.

Avertissement final

¹⁰ Celui qui est sage, qu'il comprenne ces choses, celui qui est intelligent, qu'il les reconnaisse! Car les voies de Yahweh sont droites; les justes y marcheront, mais les rebelles y tomberont.

Osée (CP) 1

Deuxième Épître

à Timothée

Préambule

Adresse et salutation

¹ Paul, apôtre du Christ Jésus par la volonté de Dieu, selon la promesse de la vie qui (est) dans le Christ Jésus, ² à Timothée, (son) enfant bien-aimé: grâce, miséricorde, paix de la part de Dieu le Père et du Christ Jésus notre Seigneur!

Action de grâce

³ Je suis reconnaissant à Dieu, que je sers à la suite de mes pères avec une conscience pure, quand continuellement je fais mémoire de toi dans mes prières, nuit et jour, ⁴ désirant te voir, au souvenir de tes larmes, afin d'être rempli de joie, ⁵ (car) je me suis ressouvenu de la foi sincère qui (est) en toi: ta grand'mère Loïs d'abord, puis ta mère Eunice l'ont possédée, et je suis sûr qu'elle est aussi en toi.

I. Exhortations

1. Timothée doit 'ranimer le don de Dieu'

⁶ C'est pourquoi je te rappelle de raviver le don de Dieu, qui est en toi, (conféré) par l'imposition de mes mains. ⁷ Car ce n'est pas un esprit de pusillanimité que Dieu nous a donné, mais (un esprit) de force, d'amour et de maîtrise de soi. ⁸ N'aie donc pas honte du témoignage (à rendre) à notre Seigneur, ni de moi, son prisonnier; mais prends ta part de souffrances pour l'Évangile, moyennant la force de Dieu, ⁹ qui nous a sauvés et nous a appelés par une vocation sainte, non en vertu de nos œuvres, mais en vertu de (son) propre décret et de (sa) grâce, qui nous a été donnée dans le Christ Jésus de toute éternité ¹⁰ et qui a été manifestée à présent par l'apparition de notre Sauveur le Christ Jésus, qui a détruit la mort et a fait briller la vie et l'immortalité par l'Évangile, ¹¹ dont moi j'ai été établi

prédicateur, apôtre et docteur des Gentils. ¹² C'est pourquoi aussi j'endure ces souffrances, mais je n'(en) ai point honte, car je sais en qui j'ai mis ma confiance, et j'ai la conviction qu'il a le pouvoir de garder mon dépôt jusqu'à ce jour-là.

2. Garder le dépôt de la foi

¹³ Prends modèle sur les saines paroles que tu as entendues de moi, en la foi et la charité qui est dans le Christ Jésus. ¹⁴ Garde le bon dépôt, par l'Esprit-Saint qui habite en nous.

3. Nouvelles de Paul

¹⁵ Tu le sais: tous ceux qui sont en Asie m'ont abandonné, entre autres Phygèle et Hermogène. ¹⁶ Que le Seigneur fasse miséricorde à la maison d'Onésiphore, parce qu'il m'a réconforté souvent et n'a pas eu honte de mes chaînes; ¹⁷ au contraire, arrivé dans Rome, il m'a cherché avec empressement et m'a trouvé. ¹⁸ Que le Seigneur lui donne de trouver miséricorde auprès du Seigneur en ce jour-là! Et tous les services qu'il m'a rendus à Ephèse, tu les connais fort bien.

4. Assurer la transmission des enseignements reçus

² ¹ Toi donc, mon enfant, affermis-toi dans la grâce qui est dans le Christ Jésus, ² et ce que tu as entendu de moi en présence de nombreux témoins, confie-le à des hommes sûrs, qui soient capables d'en instruire aussi d'autres. ³ Prends ta part de souffrances comme un bon soldat du Christ Jésus. ⁴ Nul qui sert comme soldat ne s'engage en des affaires de la vie (ordinaire), afin de pouvoir donner satisfaction à celui qui l'a enrôlé; ⁵ et de même, si quelqu'un lutte, il n'obtient la couronne que s'il a lutté selon les règles. ⁶ C'est d'abord au cultivateur qui peine de recevoir sa part des fruits. ⁷ Mets-toi dans l'esprit ce que je te dis: le Seigneur en effet te donnera l'intelligence en toutes choses.

⁸ Souviens-toi que Jésus-Christ, (issu) de la race de David, est ressuscité d'entre les morts, selon mon évangile, ⁹ pour lequel je souffre jusqu'à (porter) des chaînes comme un malfaiteur; mais la parole de Dieu n'est point enchaînée. ¹⁰ C'est pourquoi je supporte tout à cause des élus, afin qu'eux aussi obtiennent le salut qui est dans le Christ Jésus, avec la gloire éternelle. ¹¹ Sûre (est) la parole: Si nous sommes morts avec (lui), nous vivrons aussi avec (lui); ¹² si nous supportons (les épreuves), nous régnerons avec (lui); si nous (le) renions, lui aussi nous reniera; ¹³ si nous ne sommes pas fidèles, lui reste fidèle, car il ne peut se renier lui-même.

II. Dogmatique et morale

1. Mettre en garde contre la vanité des discours

¹⁴ Donne cet avertissement, adjurant devant Dieu qu'on évite les disputes de mots qui ne servent à rien, qu'à la ruine des auditeurs. ¹⁵ Efforce-toi de te présenter devant Dieu (comme un homme) éprouvé, un ouvrier qui n'a point à rougir, dispensant comme il faut la parole de la vérité. ¹⁶ Evite les vains discours profanes et vains: (leurs auteurs) en effet iront toujours plus avant dans l'impiété, ¹⁷ et leur parole se propagera comme la gangrène. De ce nombre sont Hyménée, et Philète, ¹⁸ qui se sont écartés de la vérité, disant que la résurrection a déjà eu lieu, et qui pervertissent la foi de certains.

¹⁹ Cependant le fondement solide (posé) par Dieu demeure ferme, portant ce sceau: Le Seigneur connaît ceux qui sont à lui, et: Qu'il s'éloigne de l'iniquité, celui qui prononce le nom du Seigneur! ²⁰ Mais dans une grande maison il n'y a pas que des vases d'or et d'argent, il y en a aussi de bois et de terre: les uns pour usage honorable, les autres pour usage vil. ²¹ Si donc quelqu'un se garde pur de ces choses-là, il sera un vase pour usage honorable, sanctifié, utile à son maître, propre à toute oeuvre bonne.

²² Fuis les passions de la jeunesse et recherche la justice, la foi, la charité et la paix, avec ceux qui invoquent le Seigneur d'un coeur pur. ²³ Rejette les recherches folles et déraisonnables: tu sais qu'elles engendrent des disputes. ²⁴ Or un serviteur du Seigneur ne doit pas être disputeur, mais affable pour tous, apte à l'enseignement, patient dans le support du mal, ²⁵ doux dans la réprimande des opposants, pour le cas où Dieu leur donnerait de se convertir à la connaissance de la vérité, ²⁶ et où ils recouvreraient le sens droit hors des pièges du diable, qui les a pris vivants pour (les asservir à) sa volonté.

Demeurer fidèle aux Écritures dans son comportement

³ ¹ Sache ceci: que dans les derniers jours surgiront de durs moments. ² Les hommes en effet seront égoïstes, cupides, fanfarons, orgueilleux, blasphémateurs, rebelles à leurs parentes, ingrats, impies, ³ sans coeur, sans loyauté, calomnieux, sans frein, sauvages, ennemis du bien, ⁴ traîtres, emportés, enflés d'orgueil, amis de la volupté plus qu'amis de Dieu, ⁵ avec les dehors de la piété, tout en ayant rejeté son pouvoir: éloigne-toi de ces gens-là ⁶ Ils sont de ces gens-là ceux qui s'insinuent dans les maisons et captivent des femmelettes chargées de fautes, menées par toutes sortes de passions, ⁷ toujours en quête d'apprendre sans pouvoir jamais parvenir à la connaissance de la vérité. ⁸ Or, de la même

manière que Jannès et Jambrès firent opposition à Moïse, ceux-là aussi font opposition à la vérité, hommes pervertis d'esprit, de mauvais aloi quant à la foi; ⁹ mais ils ne feront pas d'autres progrès, car leur folie sera manifeste pour tous, aussi bien que le devint celle des ces (deux)-là.

¹⁰ Toi, au contraire, tu m'as suivi dans l'enseignement, la conduite, les desseins, la foi, la longanimité, la charité, la constance, ¹¹ les persécutions, les souffrances, telles qu'il m'en est arrivé à Antioche, à Iconium, à Lystres. Quelles persécutions j'ai endurées, et de toutes le Seigneur m'a sauvé. ¹² Aussi bien, tous ceux qui veulent vivre avec piété dans le Christ Jésus auront à souffrir persécution. ¹³ Quant aux méchants et aux charlatans, ils iront toujours plus avant dans le mal, trompeurs et trompés. ¹⁴ Pour toi, tiens-t'en à ce que tu as appris et dont tu as la certitude, sachant de qui tu l'as appris ¹⁵ et que, depuis l'enfance, tu connais les Saintes Lettres, qui peuvent te donner la sagesse pour le salut par la foi en le Christ Jésus. ¹⁶ Toute Ecriture est inspirée de Dieu et utile pour enseigner, pour reprendre, pour redresser, pour éduquer en la justice, ¹⁷ afin que l'homme de Dieu soit parfait, prêt pour toute oeuvre bonne.

3. Dernière adjuration à Timothée

¹ Je t'adjure devant Dieu et le Christ Jésus, qui doit juger les vivants et les morts, et par son apparition et par son règne: ² prêche la parole, insiste à temps et à contretemps, reprends, censure, exhorte, avec une entière patience et (souci d')instruction. ³ Car un temps viendra où (les hommes) ne supporteront pas la saine doctrine, mais au gré de leurs désirs se donneront une foule de maîtres, l'oreille leur démangeant, ⁴ et ils détourneront l'oreille de la vérité pour se tourner vers les fables. ⁵ Pour toi, sois sobre en toutes choses, endure la souffrance, fais oeuvre de prédicateur de l'Evangile, remplis pleinement ton ministère.

4. Paul fait un retour sur sa vie

⁶ Quant à moi, je suis déjà offert en sacrifice, et le moment de mon départ approche. ⁷ J'ai combattu le bon combat, j'ai achevé la course, j'ai gardé la foi: ⁸ désormais m'est réservée la couronne de la justice, que m'accordera en ce jour-là le Seigneur, le juste Juge, et non seulement à moi, mais à tous ceux qui auront chéri son apparition.

CONCLUSION

Informations

⁹ Hâte-toi de venir à moi au plus tôt. ¹⁰ Démas, en effet, m'a abandonné par amour pour le

siècle présent, et il est parti pour Thessalonique, Crescent pour la Galatie, Tite pour la Dalmatie. ¹¹ Luc seul est avec moi. Prends Marc et amène-le avec toi car il m'est d'un grand secours pour le ministère. ¹² J'ai envoyé Tychique à Ephèse. ¹³ Le sac que j'ai laissé à Troas chez Carpus, apporte-le en venant, ainsi que les livres, surtout les parchemins. ¹⁴ Alexandre le forgeron m'a fait bien du mal: le Seigneur lui rendra selon ses oeuvres. ¹⁵ Toi aussi, tiens-toi en garde contre lui, car il a fait une forte opposition à nos paroles. ¹⁶ Dans ma première défense, personne ne m'a assisté; tous m'ont abandonné: qu'il ne leur en soit pas tenu compte! ¹⁷ Le Seigneur, lui, m'a assisté et m'a fortifié afin que, par moi, la prédication fût pleinement donnée et que toutes les nations l'entendissent, et j'ai été sauvé de la gueule du lion. ¹⁸ Le Seigneur me sauvera de toute oeuvre mauvaise, et il (me) conservera pour son royaume céleste. A lui la gloire pour les siècles des siècles! Amen!

Salutations

¹⁹ Salue Prisca et Aquila, et la maison d'Onésiphore. ²⁰ Eraste est resté à Corinthe. J'ai laissé Trophime malade à Milet. ²¹ Hâte-toi de venir avant l'hiver. Eubule, Pudens, Linus, Claudia et tous les frères te saluent. ²² Que le Seigneur (soit) avec ton esprit! Que la grâce (soit) avec vous!

2Timothée (CP) 1

1Chroniques - Nova Vulgata

Le livre des Chroniques est un complément des livres historiques. A ce titre il relit l'histoire du peuple de Dieu. Le plan reprend par ailleurs une chronologie qui va de David à Ezéchias. Le premier livre : jusqu'au règne de David (1-10), le règne de David (11-29). L'auteur n'a rien de l'historien amateur, mais il écrit pour la gloire de Dieu les péripéties de ceux qui ont construit sa maison et la desservent. Ces écrits doivent être lu en ce sens et il n'est pas convenu de les interpréter comme des pièces ayant pleine valeur historique. Tous les commentateurs ont insisté sur la joie et l'allégresse répandues à travers toute cette oeuvre. Le récit se déroule dans la joie et dans les chants aux accents des instruments de musique.

- *Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II, ratione habita iussu Pauli PP. VI recognita, auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgata*
- *Editio typica altera*

Table des matières

Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II

Ratione habita iussu Pauli PP. VI recognita

Auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgata

NOVA VULGATA

EDITIO TYPICA ALTERA

1 PARALIPOMENON (NV)

- [1 Capitulum 1](#)
- [2 Capitulum 2](#)
- [3 Capitulum 3](#)
- [4 Capitulum 4](#)
- [5 Capitulum 5](#)
- [6 Capitulum 6](#)
- [7 Capitulum 7](#)
- [8 Capitulum 8](#)
- [9 Capitulum 9](#)
- [10 Capitulum 10](#)
- [11 Capitulum 11](#)
- [12 Capitulum 12](#)
- [13 Capitulum 13](#)

[14 Capitulum 14](#)

[15 Capitulum 15](#)

[16 Capitulum 16](#)

[17 Capitulum 17](#)

[18 Capitulum 18](#)

[19 Capitulum 19](#)

[20 Capitulum 20](#)

[21 Capitulum 21](#)

[22 Capitulum 22](#)

[23 Capitulum 23](#)

[24 Capitulum 24](#)

[25 Capitulum 25](#)

[26 Capitulum 26](#)

[27 Capitulum 27](#)

[28 Capitulum 28](#)

[29 Capitulum 29](#)

Autres versions disponibles

[New American Bible - Anglais](#)

[Traduction Oecuménique de la Bible - Français](#)

[Bible du Chanoine Crampon - Français](#)

[CEI \(1974\) - Italien](#)

Citations de
DS 644-646:

Magistère

Catéchisme:
1256

Psaume (CP) 117

Psaume 117

117 ¹ Nations, louez toutes Yahweh; peuples, célébrez-le tous!

² Car sa bonté pour nous est grande, et la vérité de Yahweh subsiste à jamais. Alleluia!

Psaume 118

118 ¹ Célébrez Yahweh, car il est bon, car sa miséricorde est éternelle.

² Qu'Israël dise: «Oui, sa miséricorde est éternelle!»

³ Que la maison d'Aaron dise: «Oui, sa miséricorde est éternelle!»

⁴ Que ceux qui craignent Yahweh disent: «Oui, sa miséricorde est éternelle!»

⁵ Du sein de ma détresse j'ai invoqué Yahweh: Yahweh m'a exaucé et m'a mis au large.

⁶ Yahweh est pour moi, je ne crains rien: que peuvent me faire des hommes?

⁷ Yahweh est pour moi parmi ceux qui me secourent; je verrai la ruine de ceux qui me haïssent.

⁸ Mieux vaut chercher un refuge en Yahweh, que de se confier aux hommes.

⁹ Mieux vaut chercher un refuge en Yahweh, que de se confier aux princes.

¹⁰ Toutes les nations m'environnaient: au nom de Yahweh, je les taille en pièces.

¹¹ Elles m'environnaient et m'enveloppaient: au nom de Yahweh, je les taille en pièces.

¹² Elles m'environnaient comme des abeilles: elles s'éteignaient comme un feu d'épines; au nom de Yahweh, je les taille en pièces.

¹³ Tu me poussais violemment pour me faire tomber, mais Yahweh m'a secouru.

¹⁴ Yahweh est ma force et l'objet de mes chants; il a été mon salut.

¹⁵ Des cris de triomphe et de délivrance retentissent dans les tentes des justes. La droite de Yahweh a déployé sa force;

¹⁶ la droite de Yahweh est élevée, la droite de Yahweh a déployé sa force.

¹⁷ Je ne mourrai pas, je vivrai, et je raconterai les oeuvres de Yahweh.

¹⁸ Yahweh m'a durement châtié, mais il ne m'a pas livré à la mort.

¹⁹ Ouvrez-moi les portes de la justice, afin que j'entre et que je loue Yahweh.

²⁰ C'est la porte de Yahweh; les justes peuvent y entrer.

²¹ Je te célébrerai, parce que tu m'as exaucé, et que tu as été mon salut.

²² La pierre rejetée par ceux qui bâtissaient est devenue la pierre angulaire.

- 23 C'est l'oeuvre de Yahweh, c'est une chose merveilleuse à nos yeux.
 24 Voici le jour que Yahweh a fait; livrons-nous à l'allégresse et à la joie.
 25 O Yahweh, donne le salut! O Yahweh, donne la prospérité!
 26 Béni soit celui qui vient au nom de Yahweh! Nous vous bénissons de la maison de Yahweh!
 27 Yahweh est Dieu, il fait briller sur nous la lumière. Attachez la victime avec des liens, jusqu'aux cornes de l'autel.
 28 Tu es mon Dieu, et je te célébrerai; mon Dieu, et je t'exalterai.
 29 Célébrez Yahweh, car il est bon, car sa miséricorde est éternelle.

Psaume 119

- 119¹ Heureux ceux qui sont irréprochables dans leur voie, qui marchent selon la loi de Yahweh!
 2 Heureux ceux qui gardent ses enseignements, qui le cherchent de tout leur coeur,
 3 qui ne commentent pas l'iniquité et qui marchent dans ses voies!
 4 Tu as prescrit tes ordonnances, pour qu'on les observe avec soin.
 5 Puissent mes voies être dirigées, pour que j'observe tes lois!
 6 Alors je n'aurai point à rougir, à la vue de tous tes commandements.
 7 Je te louerai dans la droiture de mon coeur, en apprenant les préceptes de ta justice.
 8 Je veux garder tes lois: ne me délaisse pas complètement.
 9 Comment le jeune homme rendra-t-il pur son sentier? En se gardant selon ta parole.
 10 Je te cherche de tout mon coeur: ne me laisse pas errer loin de tes commandements.
 11 Je garde ta parole cachée dans mon coeur, afin de ne pas pécher contre toi.
 12 Béni sois-tu, Yahweh! Enseigne-moi tes lois.
 13 De mes lèvres j'énumère tous les préceptes de ta bouche.
 14 J'ai de la joie à suivre tes enseignements, comme si je possédais tous les trésors.
 15 Je veux méditer tes ordonnances, avoir les yeux sur tes sentiers.
 16 Je fais mes délices de tes lois, je n'oublierai pas ta parole.
 17 Use de bonté envers ton serviteur, afin que je vive; et j'observerai ta parole.
 18 Ouvre mes yeux, pour que je contemple les merveilles de ta loi.
 19 Je suis un étranger sur la terre: ne me cache pas tes commandements.
 20 Mon âme est brisée par le désir, qui toujours la porte vers tes préceptes.
 21 Tu menaces les orgueilleux, ces maudits, qui s'égarent loin de tes commandements.
 22 Eloigne de moi la honte et le mépris, car j'observe tes enseignements.
 23 Que les princes siègent et parlent contre moi: ton serviteur méditera tes lois.

- 24 Oui, tes enseignements font mes délices, ce sont les hommes de mon conseil.
- 25 Mon âme est attachée à la poussière: rends-moi la vie, selon ta parole!
- 26 Je t'ai exposé mes voies, et tu m'as répondu: enseigne-moi tes lois.
- 27 Fais-moi comprendre la voie de tes ordonnances, et je méditerai sur tes merveilles.
- 28 Mon âme, attristée, se fond en larmes: relève-moi selon ta parole.
- 29 Eloigne de moi la voie du mensonge, et accorde-moi la faveur de ta loi.
- 30 J'ai choisi la voie de la fidélité, je place tes préceptes sous mes yeux.
- 31 Je me suis attaché à tes enseignements: Yahweh, ne permets pas que je sois confondu.
- 32 Je cours dans la voie de tes commandements, car tu élargis mon coeur.
- 33 Enseigne-moi, Yahweh, la voie de tes préceptes, afin que je la garde jusqu'à la fin de ma vie.
- 34 Donne-moi l'intelligence pour que je garde ta loi, et que je l'observe de tout mon coeur.
- 35 Conduis-moi dans le sentier de tes commandements, car j'y trouve le bonheur.
- 36 Incline mon coeur vers tes enseignements, et non vers le gain.
- 37 Détourne mes yeux pour qu'ils ne voient point la vanité, fais-moi vivre dans ta voie.
- 38 Accomplis envers ton serviteur ta promesse, que tu as faite à ceux qui te craignent.
- 39 Ecarte de moi l'opprobre que je redoute, car tes préceptes sont bons.
- 40 Je désire ardemment pratiquer tes ordonnances: par ta justice, fais-moi vivre.
- 41 Que vienne sur moi ta miséricorde, Yahweh, et ton salut, selon ta parole!
- 42 Et je pourrai répondre à celui qui m'outrage, car je me confie en ta parole.
- 43 N'ôte pas entièrement de ma bouche la parole de vérité, car j'espère en tes préceptes.
- 44 Je veux garder ta loi constamment, toujours et à perpétuité.
- 45 Je marcherai au large, car je recherche tes ordonnances.
- 46 Je parlerai de tes enseignements devant les rois, et je n'aurai point de honte.
- 47 Je ferai mes délices de tes commandements, car je les aime.
- 48 J'élèverai mes mains vers tes commandements que j'aime, et je méditerai tes lois.
- 49 Souviens-toi de la parole donnée à ton serviteur, sur laquelle tu fais reposer mon espérance.
- 50 C'est ma consolation dans la misère, que ta parole me rende la vie.
- 51 Des orgueilleux me prodiguent leurs railleries: je ne m'écarte point de ta loi.
- 52 Je pense à tes préceptes des temps passés, Yahweh, et je me console
- 53 L'indignation me saisit à cause des méchants, qui abandonnent ta loi.
- 54 Tes lois sont le sujet de mes cantiques, dans le lieu de mon pèlerinage.
- 55 La nuit je me rappelle ton nom, Yahweh, et j'observe ta loi.
- 56 Voici la part qui m'est donnée: je garde tes ordonnances.

- 57 Ma part, Yahweh, je le dis, c'est de garder tes paroles.
- 58 Je t'implore de tout mon coeur; aie pitié de moi selon ta parole.
- 59 Je réfléchis à mes voies, et je ramène mes pas vers tes enseignements.
- 60 Je me hâte, je ne diffère point d'observer tes commandements.
- 61 Les pièges des méchants m'entourent, et je n'oublie point ta loi.
- 62 Au milieu de la nuit, je me lève pour te louer, à cause des jugements de ta justice.
- 63 Je suis l'ami de tous ceux qui te craignent, et de ceux qui gardent tes ordonnances.
- 64 La terre est pleine de ta bonté, Yahweh: enseigne-moi tes lois.
- 65 Tu as usé de bonté envers ton serviteur, Yahweh, selon ta parole.
- 66 Enseigne-moi le sens droit et l'intelligence, car j'ai foi en tes commandements.
- 67 Avant d'avoir été humilié, je m'égarais; maintenant, j'observe ta parole.
- 68 Tu es bon et bienfaisant: enseigne-moi tes lois.
- 69 Des orgueilleux imaginent contre moi des mensonges; moi, je garde de tout coeur tes ordonnances.
- 70 Leur coeur est insensible comme la graisse; moi, je fais mes délices de ta loi.
- 71 Il m'est bon d'avoir été humilié, afin que j'apprenne tes préceptes.
- 72 Mieux vaut pour moi la loi de ta bouche; que des monceaux d'or et d'argent.
- 73 Ce sont tes mains qui m'ont fait et qui m'ont façonné: donne-moi l'intelligence pour apprendre tes commandements.
- 74 Ceux qui te craignent, en me voyant, se réjouiront, car j'ai confiance en ta parole.
- 75 Je sais, Yahweh, que tes jugements sont justes; c'est dans ta fidélité que tu m'as humilié.
- 76 Que ta bonté soit ma consolation, selon ta parole donnée à ton serviteur!
- 77 Que ta compassion vienne sur moi, et que je vive, car ta loi fait mes délices!
- 78 Qu'ils soient confondus les orgueilleux qui me maltraitent injustement! Moi, je médite tes ordonnances.
- 79 Qu'ils se tournent vers moi ceux qui te craignent, et ceux qui connaissent tes enseignements!
- 80 Que mon coeur soit tout entier à tes lois, afin que je ne sois pas confondu!
- 81 Mon âme languit après ton salut, j'espère en ta parole.
- 82 Mes yeux languissent après ta promesse, je dis: «Quand me consoleras-tu?»
- 83 Car je suis comme une outre exposée à la fumée, mais je n'oublie pas tes lois.
- 84 Quel est le nombre des jours de ton serviteur? Quand donc feras-tu justice de ceux qui me poursuivent?
- 85 Des orgueilleux creusent des fosses pour me perdre; ils sont les adversaires de ta loi.
- 86 Tous tes commandements sont fidélité; ils me persécutent sans cause: secours-moi.
- 87 Ils ont failli m'anéantir dans le pays; et moi je n'abandonne pas tes ordonnances.

- 88 Rends-moi la vie dans ta bonté, et j'observerai l'enseignement de ta bouche.
- 89 A jamais, Yahweh, ta parole est établie dans les cieux.
- 90 D'âge en âge ta fidélité demeure; tu as fondé la terre, et elle subsiste.
- 91 C'est d'après tes lois que tout subsiste jusqu'à ce jour, car tout obéit à tes ordres.
- 92 Si ta loi ne faisait mes délices, déjà j'aurais péri dans ma misère.
- 93 Je n'oublierai jamais tes ordonnances, car c'est par elles que tu m'as rendu la vie.
- 94 Je suis à toi: sauve-moi, car je recherche tes préceptes.
- 95 Les méchants m'attendent pour me faire périr: je suis attentif à tes enseignements.
- 96 J'ai vu des bornes à tout ce qui est parfait; ton commandement n'a point de limites.
- 97 Combien j'aime ta loi! Elle est tout le jour l'objet de ma méditation.
- 98 Par tes commandements, tu me rends plus sage que mes ennemis, car je les ai toujours avec moi.
- 99 Je suis plus sage que tous mes maîtres, car tes enseignements sont l'objet de ma méditation.
- 100 J'ai plus d'intelligence que les vieillards, car j'observe tes ordonnances.
- 101 Je retiens mon pied loin de tout sentier mauvais, afin de garder ta parole.
- 102 Je ne m'écarte pas de tes préceptes, car c'est toi qui m'as instruit.
- 103 Que ta parole est douce à mon palais, plus que le miel à ma bouche!
- 104 Par tes ordonnances je deviens intelligent, aussi je hais tous les sentiers du mensonge.
- 105 Ta parole est un flambeau devant mes pas, une lumière sur mon sentier.
- 106 J'ai juré, et j'y serai fidèle, d'observer les préceptes de ta justice.
- 107 Je suis réduit à une extrême affliction: Yahweh, rends-moi la vie, selon ta parole.
- 108 Agrée, Yahweh, l'offrande de mes lèvres, et enseigne-moi tes préceptes.
- 109 Ma vie est continuellement dans mes mains, et je n'oublie point ta loi.
- 110 Les méchants me tendent des pièges, et je ne m'égare pas loin de tes ordonnances.
- 111 J'ai tes enseignements pour toujours en héritage, car ils sont la joie de mon coeur.
- 112 J'ai incliné mon coeur à observer tes lois, toujours, jusqu'à la fin.
- 113 Je hais les hommes au coeur double, et j'aime ta loi.
- 114 Tu es mon refuge et mon bouclier; j'ai confiance en ta parole.
- 115 Retirez-vous de moi, méchants, et j'observerai les commandements de mon Dieu.
- 116 Soutiens-moi selon ta promesse, afin que je vive, et ne permets pas que je sois confondu dans mon espérance.
- 117 Sois mon appui, et je serai sauvé, et j'aurai toujours tes lois sous les yeux.
- 118 Tu méprises tous ceux qui s'écartent de tes lois, car leur ruse n'est que mensonge.
- 119 Tu rejettes comme des scories tous les méchants de la terre; c'est pourquoi j'aime tes enseignements.

- 120 Ma chair frissonne de frayeur devant toi, et je redoute tes jugements.
- 121 J'observe le droit et la justice: ne m'abandonne pas à mes oppresseurs.
- 122 Prends sous ta garantie le bien de ton serviteur; et que les orgueilleux ne m'oppriment pas!
- 123 Mes yeux languissent après ton salut, et après la promesse de ta justice.
- 124 Agis envers ton serviteur selon ta bonté, et enseigne-moi tes lois.
- 125 Je suis ton serviteur: donne-moi l'intelligence, pour que je connaisse tes enseignements.
- 126 Il est temps pour Yahweh d'intervenir: ils violent ta loi.
- 127 C'est pourquoi j'aime tes commandements, plus que l'or et que l'or fin.
- 128 C'est pourquoi je trouve justes toutes tes ordonnances, je hais tout sentier de mensonge.
- 129 Tes enseignements sont merveilleux, aussi mon âme les observe.
- 130 La révélation de tes paroles illumine, elle donne l'intelligence aux simples.
- 131 J'ouvre la bouche et j'aspire, car je suis avide de tes commandements.
- 132 Tourne vers moi ta face et aie pitié de moi; c'est justice envers ceux qui aiment ton nom.
- 133 Affermis mes pas dans ta parole, et ne laisse aucune iniquité dominer sur moi.
- 134 Délivre-moi de l'oppression des hommes, et je garderai tes ordonnances.
- 135 Fais luire ta face sur ton serviteur, et enseigne-moi tes lois.
- 136 Mes yeux répandent des torrents de larmes, parce qu'on n'observe pas ta loi.
- 137 Tu es juste, Yahweh, et tes jugements sont équitables.
- 138 Tu as donné tes enseignements, selon la justice et une parfaite fidélité.
- 139 Mon zèle me consume, parce que mes adversaires oublient tes paroles.
- 140 Ta parole est entièrement éprouvée, et ton serviteur l'aime.
- 141 Je suis petit et méprisé; mais je n'oublie point tes ordonnances.
- 142 Ta justice est une justice éternelle, et ta loi est vérité.
- 143 La détresse et l'angoisse m'ont atteint; tes commandements font mes délices.
- 144 Tes enseignements sont éternellement justes; donne-moi l'intelligence, pour que je vive.
- 145 Je t'invoque de tout mon coeur; exauce-moi, Yahweh, afin que je garde tes lois.
- 146 Je t'invoque, sauve-moi, afin que j'observe tes enseignements.
- 147 Je devance l'aurore, et je crie vers toi; j'espère en ta parole.
- 148 Mes yeux devancent les veilles de la nuit, pour méditer ta parole.
- 149 Ecoute ma voix selon ta bonté; Yahweh, rends-moi la vie selon ton jugement.
- 150 Ils s'approchent, ceux qui poursuivent le crime, qui se sont éloignés de ta loi.
- 151 Tu es proche, Yahweh, et tous tes commandements sont la vérité.
- 152 Dès longtemps je sais, au sujet de tes enseignements, que tu les as établis pour toujours.

- 153 Vois ma misère, et délivre-moi, car je n'oublie pas ta loi.
- 154 Défends ma cause et sois mon vengeur, rends-moi la vie selon ta parole.
- 155 Le salut est loin des méchants, car ils ne s'inquiètent pas de tes lois.
- 156 Tes miséricordes sont nombreuses, Yahweh; rends-moi la vie selon tes jugements.
- 157 Nombreux sont mes persécuteurs et mes ennemis; je ne m'écarte point de tes enseignements.
- 158 A la vue des infidèles, j'ai ressenti de l'horreur, parce qu'ils n'observent pas ta parole.
- 159 Considère que j'aime tes ordonnances; Yahweh, rends-moi la vie selon ta bonté.
- 160 Le résumé de ta parole est la vérité, et toutes les lois de ta justice sont éternelles.
- 161 Des princes me persécutent sans cause: c'est de tes paroles que mon coeur a de la crainte.
- 162 Je me réjouis de ta parole, comme si j'avais trouvé de riches dépouilles.
- 163 Je hais le mensonge, je l'ai en horreur; j'aime ta loi.
- 164 Sept fois le jour je te loue, à cause des lois de ta justice.
- 165 Il y a une grande paix pour ceux qui aiment ta loi, et rien ne leur est une cause de chute.
- 166 J'espère en ton salut, Yahweh, et je pratique tes commandements.
- 167 Mon âme observe tes enseignements, et elle en est éprise.
- 168 Je garde tes ordonnances et tes enseignements, car toutes mes voies sont devant toi.
- 169 Que mon cri arrive jusqu'à toi, Yahweh! Selon ta parole, donne-moi l'intelligence.
- 170 Que ma supplication parvienne jusqu'à toi! Selon ta parole, délivre-moi.
- 171 Que mes lèvres profèrent ta louange, car tu m'as enseigné tes lois!
- 172 Que ma langue publie ta parole, car tous tes commandements sont justes!
- 173 Que ta main s'étende pour me secourir, car j'ai choisi tes ordonnances!
- 174 Je soupire après ton salut, Yahweh, et ta loi fait mes délices.
- 175 Que mon âme vive pour te louer, et que tes jugements me viennent en aide!
- 176 Je suis errant comme une brebis égarée: cherche ton serviteur; car je n'oublie pas tes commandements.

Psaume 120

- 120** ¹ Cantique des montées. Vers Yahweh, dans ma détresse, j'ai crié, et il m'a exaucé:
- ² «Yahweh délivre mon âme de la lèvre de mensonge, de la langue astutieuse!»
- ³ Que te sera-t-il donné, quel sera ton profit, langue perfide?
- ⁴ Les flèches aiguës du Tout-Puissant, avec les charbons ardents du genêt.
- ⁵ Malheureux que je suis de séjourner dans Mések, d'habiter sous les tentes de Cédar!

6 Trop longtemps j'ai demeuré avec ceux qui haïssent la paix.

7 Je suis un homme de paix et, quand je leur parle, ils sont pour la guerre.

Psaume 121

121 ¹ Cantique pour les montées. Je lève les yeux vers les montagnes: d'où me viendra le secours?

² Mon secours viendra de Yahweh, qui a fait le ciel et la terre.

³ Il ne permettra pas que ton pied trébuche; celui qui te garde ne sommeillera pas.

⁴ Non, il ne sommeille ni ne dort, celui qui garde Israël.

⁵ Yahweh est ton gardien; Yahweh est ton abri, toujours à ta droite.

⁶ Pendant le jour le soleil ne te frappera point, ni la lune pendant la nuit.

⁷ Yahweh te gardera de tout mal, il gardera ton âme:

⁸ Yahweh gardera ton départ et ton arrivée, maintenant et à jamais.

Psaume 122

122 ¹ Cantique des montées. De David. J'ai été dans la joie quand on m'a dit: «Allons à la maison de Yahweh!»

² Enfin! Nos pieds s'arrêtent à tes portes, Jérusalem!

³ Jérusalem, tu es bâtie comme une ville où tout se tient ensemble.

⁴ Là montent les tribus, les tribus de Yahweh, selon la loi d'Israël, pour louer le nom de Yahweh.

⁵ Là sont établis des sièges pour le jugement, les sièges de la maison de David.

⁶ Faites des vœux pour Jérusalem: Qu'ils soient heureux ceux qui t'aiment!

⁷ Que la paix règne dans tes murs, la prospérité dans tes palais!

⁸ A cause de mes frères et de mes amis, je demande pour toi la paix;

⁹ à cause de la maison de Yahweh, notre Dieu, je désire pour toi le bonheur.

Psaume 123

123 ¹ Cantique des montées. J'élève mes yeux vers toi, ô toi qui sièges dans les cieux!

² Comme l'oeil du serviteur est fixé sur la main de son maître, et l'oeil de la servante sur la main de sa maîtresse, ainsi nos yeux sont fixés sur Yahweh, notre Dieu, jusqu'à ce qu'il ait pitié de nous.

³ Aie pitié de nous, Yahweh, aie pitié de nous, car nous n'avons été que trop rassasiés d'opprobres.

4 Notre âme n'a été que trop rassasiée de la moquerie des superbes, du mépris des orgueilleux.

Psaume 124

124¹ Cantique des montées. De David. Si Yahweh n'eût été pour nous, -- qu'Israël le proclame, --

² si Yahweh n'eût été pour nous, quand les hommes se sont élevés contre nous!...

³ Ils nous auraient dévorés tout vivants, quand leur colère s'est allumée contre nous;

⁴ les eaux nous auraient engloutis, le torrent eût passé sur notre âme;

⁵ sur notre âme auraient passé les eaux impétueuses.

⁶ Béni soit Yahweh, qui ne nous a pas livrés à leurs dents!

⁷ Notre âme, comme le passereau, s'est échappée du filet de l'oiseleur; le filet s'est rompu, et nous avons été délivrés.

⁸ Notre secours est dans le nom de Yahweh, qui a fait les cieus et la terre.

Psaume 125

125¹ Cantique des montées. Ceux qui se confient en Yahweh sont comme la montagne de Sion: elle ne chancelle point, elle est établie pour toujours.

² Jérusalem a autour d'elle une ceinture de montagnes: ainsi Yahweh entoure son peuple, dès maintenant et à jamais.

³ Le sceptre des méchants ne restera pas sur l'héritage des justes, afin que les justes ne portent pas aussi leurs mains vers l'iniquité.

⁴ Yahweh, répands tes bontés sur les bons, et sur ceux qui ont le coeur droit.

⁵ Mais sur ceux qui se détournent en des voies tortueuses, que Yahweh les abandonne avec ceux qui font le mal! Paix sur Israël!

Psaume 126

126¹ Cantique des montées. Quand Yahweh ramena les captifs de Sion, ce fut pour nous comme un songe.

² Alors notre bouche fit entendre des cris joyeux, notre langue, des chants d'allégresse. Alors on répéta parmi les nations: «Yahweh a fait pour eux de grandes choses.»

³ Oui, Yahweh a fait pour nous de grandes choses; nous sommes dans la joie.

⁴ Yahweh, ramène nos captifs, comme tu fais couler les torrents dans le Négéb.

⁵ Ceux qui sèment dans les larmes, moissonneront dans l'allégresse.

⁶ Ils vont, ils vont en pleurant, portant et jetant la semence; ils reviendront avec des cris de

joie, portant les gerbes de leur moisson.

Psaume 127

127¹ Cantique des montées. De Salomon. Si Yahweh ne bâtit pas la maison, en vain travaillent ceux qui la bâtissent; si Yahweh ne garde pas la cité, en vain la sentinelle veille à ses portes.

² C'est en vain que vous vous levez avant le jour, et que vous retardez votre repos, mangeant le pain de la douleur: il en donne autant à son bien-aimé pendant son sommeil.

³ Voici, c'est un héritage de Yahweh, que les enfants; une récompense, que les fruits d'un sein fécond.

⁴ Comme les flèches dans la main d'un guerrier, ainsi sont les fils de la jeunesse.

⁵ Heureux l'homme qui en a rempli son carquois! Ils ne rougiront pas quand ils répondront aux ennemis, à la porte de la ville.

Psaume 128

128¹ . Cantique des montées. Heureux l'homme qui craint Yahweh, qui marche dans ses voies!

² Tu te nourris alors du travail de tes mains; tu es heureux et comblé de biens.

³ Ton épouse est comme une vigne féconde, dans l'intérieur de ta maison; tes fils, comme de jeunes plants d'olivier, autour de ta table.

⁴ Voilà comment sera béni l'homme qui craint Yahweh.

⁵ Que Yahweh te bénisse de Sion! Puisse-tu voir Jérusalem florissante tous les jours de ta vie!

⁶ Puisse-tu voir les enfants de tes enfants! Que la paix soit sur Israël!

Psaume 129

129¹ Cantique des montées. Ils m'ont cruellement opprimé dès ma jeunesse, -- qu'Israël le dise! --

² Ils m'ont cruellement opprimé dès ma jeunesse, mais ils n'ont pas prévalu contre moi.

³ Ils ont labouré mon dos, ils y ont tracé de longs sillons.

⁴ Mais Yahweh est juste: il a coupé les liens des méchants.

⁵ Qu'ils soient confondus et qu'ils reculent en arrière, tous ceux qui haïssent Sion!

⁶ Qu'ils soient comme l'herbe des toits, qui sèche avant qu'on l'arrache.

⁷ Le moissonneur n'en remplit pas sa main, ni celui qui lie les gerbes, son giron;

⁸ et les passants ne disent pas: «Que la bénédiction de Yahweh soit sur vous!» «Nous vous bénissons au nom de Yahweh.»

Psaume 130

- 130**¹ Cantique des montées. Du fond de l'abîme je crie vers toi, Yahweh.
² Seigneur, écoute ma voix; que tes oreilles soient attentives aux accents de ma prière!
³ Si tu gardes le souvenir de l'iniquité, Yahweh, Seigneur, qui pourra subsister?
⁴ Mais auprès de toi est le pardon, afin qu'on te révère.
⁵ J'espère en Yahweh; mon âme espère, et j'attends sa parole.
⁶ Mon âme aspire après le Seigneur plus que les guetteurs n'aspirent après l'aurore.
⁷ Israël, mets ton espoir en Yahweh! Car avec Yahweh est la miséricorde, avec lui une surabondante délivrance.
⁸ C'est lui qui rachètera Israël de toutes ses iniquités.

Psaume 131

- 131**¹ Cantique des montées. De David. Yahweh, mon coeur ne s'est pas enflé d'orgueil, et mes regards n'ont pas été hautains. Je ne recherche point les grandes choses, ni ce qui est élevé au-dessus de moi.
² Non! Je tiens mon âme dans le calme et le silence Comme un enfant sevré sur le sein de sa mère, comme l'enfant sevré mon âme est en moi.
³ Israël, mets ton espoir en Yahweh! Maintenant et toujours!

Psaume 132

- 132**¹ Cantique des montées. Souviens-toi, Yahweh, de David, de toutes ses peines!
² Il fit ce serment à Yahweh, ce voeu au Fort de Jacob:
³ «Je n'entrerai pas dans la tente où j'habite, je ne monterai pas sur le lit où je repose;
⁴ Je n'accorderai point de sommeil à mes yeux, ni d'assoupissement à mes paupières,
⁵ jusqu'à ce que j'aie trouvé un lieu pour Yahweh, une demeure pour le Fort de Jacob.»
⁶ Voici, entendions-nous dire, qu'elle est à Ephrata; nous l'avons trouvée dans les champs de Jaar.
⁷ Allons au tabernacle de Yahweh, prosternons-nous devant l'escabeau de ses pieds.
⁸ Lève-toi, Yahweh, viens au lieu de ton repos, toi et l'arche de ta majesté!
⁹ Que tes prêtres soient revêtus de justice, et que tes fidèles poussent des cris d'allégresse!
¹⁰ A cause de David, ton serviteur, ne repousse pas la face de ton Oint!
¹¹ Yahweh a juré à David la vérité, il ne s'en départira pas: «C'est du fruit de tes entrailles, que je mettrai sur ton trône.
¹² Si tes fils gardent mon alliance, et les préceptes que je leur enseignerai, leurs fils aussi, à

tout jamais, seront assis sur ton trône.»

13 Car Yahweh a choisi Sion, il l'a désirée pour sa demeure.

14 «C'est le lieu de mon repos pour toujours; j'y habiterai, car je l'ai désirée.

15 Je répandrai de riches bénédictions sur sa subsistance, je rassasierai de pain ses pauvres.

16 Je revêtirai de salut ses prêtres, et ses fidèles pousseront des cris d'allégresse.

17 Là je ferai grandir la puissance de David, je préparerai un flambeau à mon Oint.

18 Je revêtirai de honte ses ennemis, et sur son front resplendira son diadème.»

Psaume 133

133¹ Cantique des montées. De David. Ah! Qu'il est bon, qu'il est doux pour des frères d'habiter ensemble!

² C'est comme l'huile précieuse qui, répandue sur la tête, coule sur la barbe, sur la barbe d'Aaron, qui descend sur le bord de son vêtement.

³ C'est comme la rosée de l'Hermon, qui descend sur les sommets de Sion. Car c'est là que Yahweh a établi la bénédiction, la vie, pour toujours.

Psaume 134

134¹ Cantique des montées. Voici donc, bénissez Yahweh, vous tous, serviteurs de Yahweh, qui êtes de service dans la maison de Yahweh, pendant les nuits!..

² Levez les mains vers le sanctuaire, et bénissez Yahweh.

³ Que Yahweh te bénisse de Sion, lui qui a fait les cieux et la terre!

Psaume 135

135¹ Alleluia. Louez le nom de Yahweh, louez-le, serviteurs de Yahweh,

² vous qui êtes de service dans la maison de Yahweh, dans les parvis de la maison de notre Dieu.

³ Louez Yahweh, car Yahweh est bon; chantez son nom sur la harpe, car il est plein de douceur.

⁴ Car Yahweh s'est choisi Jacob, il s'est choisi Israël pour en faire son héritage.

⁵ Oui, je le sais, Yahweh est grand, notre Seigneur est au-dessus de tous les dieux.

⁶ Tout ce que veut Yahweh, il le fait, dans les cieux et sur la terre, dans la mer et dans tous les abîmes.

⁷ Il fait monter les nuages des extrémités de la terre, il produit les éclairs avec la pluie, il tire le vent de ses trésors.

⁸ Il frappa jadis les premiers-nés de l'Egypte, depuis l'homme jusqu'à l'animal.

- 9 Il fit éclater des signes et des prodiges au milieu de toi, ô Egypte, contre Pharaon et tous ses serviteurs.
- 10 Il frappa des nations nombreuses, et fit mourir des rois puissants:
- 11 Séhon, roi des Amorrhéens, Og, roi de Basan, et tous les rois de Chanaan.
- 12 Et il donna leur pays en héritage, en héritage à Israël, son peuple.
- 13 Yahweh, ton nom subsiste à jamais; Yahweh, ton souvenir dure d'âge en âge.
- 14 Car Yahweh fait droit à son peuple, et il a compassion de ses serviteurs.
- 15 Les idoles des nations sont de l'argent et de l'or, ouvrage de la main des hommes.
- 16 Elles ont une bouche et ne parlent pas; elles ont des yeux et ne voient pas.
- 17 Elles ont des oreilles et n'entendent pas; Il n'y a pas même un souffle dans leur bouche.
- 18 Qu'ils leur ressemblent ceux qui les font, quiconque se confie en elles!
- 19 Maison d'Israël, bénissez Yahweh! Maison d'Aaron, bénissez Yahweh!
- 20 Maison de Lévi, bénissez Yahweh! Vous qui craignez Yahweh, bénissez Yahweh!
- 21 Que de Sion soit béni Yahweh, qui habite Jérusalem! Alleluia!

Psaume 136

- 136** ¹ Célébrez Yahweh, car il est bon, car sa miséricorde est éternelle.
- ² Célébrez le Dieu des dieux, car sa miséricorde est éternelle.
- ³ Célébrez le Seigneur des seigneurs, car sa miséricorde est éternelle.
- ⁴ A celui qui seul opère de grands prodiges, car sa miséricorde est éternelle.
- ⁵ Qui a fait les cieux avec sagesse, car sa miséricorde est éternelle.
- ⁶ Qui a étendu la terre sur les eaux, car sa miséricorde est éternelle.
- ⁷ Qui a fait les grands luminaires, car sa miséricorde est éternelle.
- ⁸ Le soleil pour dominer sur le jour, car sa miséricorde est éternelle.
- ⁹ La lune et les étoiles pour dominer sur la nuit, car sa miséricorde est éternelle.
- ¹⁰ A celui qui frappa les Egyptiens dans leurs premiers-nés, car sa miséricorde est éternelle.
- ¹¹ Il fit sortir Israël du milieu d'eux, car sa miséricorde est éternelle.
- ¹² D'une main forte et d'un bras étendu, car sa miséricorde est éternelle.
- ¹³ A celui qui divisa en deux la mer Rouge, car sa miséricorde est éternelle.
- ¹⁴ Qui fit passer Israël au travers, car sa miséricorde est éternelle.
- ¹⁵ Et précipita Pharaon et son armée dans la mer Rouge, car sa miséricorde est éternelle.
- ¹⁶ A celui qui conduisit son peuple dans le désert, car sa miséricorde est éternelle.
- ¹⁷ Qui frappa de grands rois, car sa miséricorde est éternelle.
- ¹⁸ Et fit périr des rois puissants, car sa miséricorde est éternelle.

- 19 Séhon, roi des Amorrhéens, car sa miséricorde est éternelle.
 20 Et Og, roi de Basan, car sa miséricorde est éternelle.
 21 Qui donna leur pays en héritage, car sa miséricorde est éternelle.
 22 En héritage à Israël, son serviteur, car sa miséricorde est éternelle.
 23 A celui qui se souvint de nous quand nous étions humiliés, car sa miséricorde est éternelle.
 24 Et nous délivra de nos oppresseurs, car sa miséricorde est éternelle.
 25 A celui qui donne à tout ce qui vit la nourriture, car sa miséricorde est éternelle.
 26 Célébrez le Dieu des cieus, car sa miséricorde est éternelle.

Psaume 137

- 137** ¹ Au bord des fleuves de Babylone nous étions assis et nous pleurions, en nous souvenant de Sion.
² Aux saules de ses vallées nous avons suspendu nos harpes.
³ Car là, ceux qui nous tenaient captifs nous demandaient des hymnes et des cantiques, nos oppresseurs, des chants joyeux: «Chantez-nous un cantique de Sion!»
⁴ Comment chanterions-nous le cantique de Yahweh, sur la terre de l'étranger?
⁵ Si jamais je t'oublie, Jérusalem; que ma droite oublie de se mouvoir!...
⁶ Que ma langue s'attache à mon palais, si je cesse de penser à toi, si je ne mets pas Jérusalem au premier rang de mes joies!
⁷ Souviens-toi, Yahweh, des enfants d'Edom; quand au jour de Jérusalem, ils disaient: «Détruisez, détruisez-la, jusqu'en ses fondements!»
⁸ Fille de Babylone, vouée à la ruine, heureux celui qui te rendra le mal que tu nous as fait!
⁹ Heureux celui qui saisira et brisera tes petits enfants contre la pierre!

Psaume 138

- 138** ¹ De David. Je veux te louer de tout mon coeur, te chanter sur la harpe, en présence des dieux.
² Je veux me prosterner dans ton saint temple, et célébrer ton nom, à cause de ta bonté et de ta fidélité, parce que tu as fait une promesse magnifique, au-dessus de toutes les gloires de ton nom.
³ Le jour où je t'ai invoqué, tu m'as exaucé, tu as rendu à mon âme la force et le courage.
⁴ Tous les rois de la terre te loueront, Yahweh, quand ils auront appris les oracles de ta bouche.
⁵ Ils célébreront les voies de Yahweh, car la gloire de Yahweh est grande.
⁶ Car Yahweh est élevé, et il voit les humbles, et il connaît de loin les orgueilleux.
⁷ Si je marche en pleine détresse, tu me rends la vie, tu étends ta main pour arrêter la colère

de mes ennemis, et ta droite ma sauve.

⁸ Yahweh achèvera ce qu'il a fait pour moi. Yahweh, ta bonté est éternelle: n'abandonne pas l'ouvrage de tes mains!

Psaume (CP) 117

Isaïe (CP) 25

Cantique d'action de grâce

25 ¹ Yahweh, vous êtes mon Dieu, je vous exalterai; je louerai votre nom, car vous avez fait des choses merveilleuses; vos desseins formés de loin sont fidèles et fermes. ² Car vous avez fait de la ville un monceau de pierres, et de la cité fortifiée une ruine; la citadelle des barbares n'est plus une ville, elle ne sera jamais rebâtie. ³ C'est pourquoi un peuple puissant vous glorifiera; la cité des nations terribles vous révérera. ⁴ Vous avez été une forteresse pour le faible, une forteresse pour le pauvre dans sa détresse, un abri contre l'orage, un ombrage contre l'ardeur du soleil. Car le souffle des tyrans est comme l'ouragan qui bat une muraille. ⁵ Comme l'ardeur du soleil sur une terre aride, vous abattez l'insolence des barbares; comme l'ardeur du soleil par l'ombrage d'un nuage, le chant de triomphe des oppresseurs est étouffé.

Le festin eschatologique et l'écrasement de Moab

⁶ Et Yahweh des armées préparera, pour tous les peuples sur cette montagne, un festin de viandes grasses, un festin de vins pris sur la lie, de viandes grasses et pleines de moelle, de vins pris sur la lie et clarifiés. ⁷ Et il déchirera sur cette montagne le voile qui voilait tous les peuples, et la couverture qui couvrait toutes les nations, ⁸ Il détruira la mort pour toujours. Le Seigneur Yahweh essuiera les larmes sur tous les visages il ôtera l'opprobre de son peuple de dessus toute la terre; car Yahweh a parlé. ⁹ On dira en ce jour-là: "Voici notre Dieu; en qui nous espérions pour être sauvés; c'est Yahweh, en qui nous avons espéré; livrons-nous à l'allégresse et réjouissons-nous en son salut. ¹⁰ Car la main de Yahweh reposera sur cette montagne; mais Moab sera foulé sur place, comme est foulée la paille dans la mare à fumier. ¹¹ Dans cette fange, il étendra ses mains, comme le nageur les étend pour nager; mais Yahweh rabaissera son orgueil, malgré tout l'effort de ses mains; ¹² Le rempart élevé de tes murs, il l'abattra, il le renversera, il le jettera à terre, dans la poussière."

Cantique de louange

26 ¹ En ce jour-là, on chantera ce cantique dans la terre de Juda: Nous avons une ville forte! Il fait de son salut le mur et l'avant-mur, ² Ouvrez les portes, laissez entrer la nation juste, qui garde la vérité. ³ Au coeur constant vous assurez la paix, la paix, parce qu'il se confie en vous. ⁴ Confiez-vous en Yahweh à jamais; car Yahweh est le rocher des siècles. ⁵ Il a humilié

ceux qui habitaient les hauteurs; il a abaissé la ville superbe, il l'a abaissée jusqu'à terre, et lui a fait toucher la poussière. ⁶ Elle est foulée aux pieds, sous les pieds des humbles, les pas des malheureux. ⁷ Le sentier du juste est uni; elle est droite la voie que vous aplanissez au juste. ⁸ Oui, sur le sentier de vos jugements, nous vous attendions, ô Yahweh; votre nom et votre souvenir étaient le désir de nos actes. ⁹ Mon âme vous a désiré pendant la nuit, et au dedans de moi mon esprit vous cherchait; car, lorsque vos jugements s'exercent sur la terre, les habitants du monde apprennent la justice. ¹⁰ Si l'on fait grâce au méchant, il n'apprend pas la justice; dans le pays de la droiture, il agit en pervers, et il ne voit pas la majesté de Yahweh. ¹¹ Yahweh, votre main est levée; Ils ne la voient point. Ils verront votre zèle pour votre peuple, et seront confus; le feu fait pour vos adversaires les dévorera. ¹² Yahweh, vous nous assurerez la paix, car toute notre oeuvre, c'est vous qui l'avez faite pour nous. ¹³ Yahweh, notre Dieu, d'autres maîtres que vous ont dominé sur nous; grâce à vous seul, nous pouvons célébrer votre nom. ¹⁴ Les morts, ne vivront plus, les ombres ne ressusciteront point. Vous les avez visités et exterminés, et vous avez anéanti d'eux tout souvenir. ¹⁵ Vous avez accru la nation, Yahweh, vous avez accru la nation et manifesté votre gloire; vous avez reculé les limites du pays. ¹⁶ Yahweh, dans la détresse ils vous ont recherché; Ils ont exhalé leur plainte quand vous les frappiez. ¹⁷ Comme une femme enceinte, prête à enfanter, se tord et crie dans ses douleurs, ainsi nous étions devant votre face, Yahweh. ¹⁸ Nous avons conçu dans la douleur et enfanté du vent; nous n'avons pas donné le salut à la terre, et il n'est pas né d'habitants du monde. ¹⁹ Vos morts vivront; mes cadavres ressusciteront; Réveillez-vous et chantez, vous qui êtes couchés dans la poussière car votre rosée, Seigneur, est une rosée de lumière, et la terre rendra au jour les trépassés.

Chatiment des habitants de la terre

²⁰ Va, mon peuple, entre dans tes chambres, et ferme tes portes sur toi; cache-toi pour quelques instants; jusqu'à ce que la colère ait passé. ²¹ Car voici que Yahweh sort de sa demeure; pour visiter l'iniquité des habitants de la terre, et la terre découvrira le sang qu'elle a bu, et ne cachera plus ses tués.

Chatiment de Léviathan

²⁷ ¹ En ce jour-là, Yahweh visitera de son épée dure, grande et forte, Léviathan, le serpent agile, Léviathan, le serpent tortueux, et il tuera le monstre qui est dans la mer.

Chant de la vigne

² En ce jour-là on dira: "Une vigne au vin généreux, chantez-la! ³ C'est moi, Yahweh, qui la garde; je l'arrose en tout temps; de peur qu'on y pénètre, nuit et jour je la garde; je n'ai plus

de colère. ⁴ Qui me donnera des ronces; et des épines à combattre? Je marcherai contre elles, je les brûlerai toutes. ⁵ Ou bien, qu'on s'attache à ma protection, qu'on fasse la paix avec moi, qu'avec moi on fasse la paix!

Rétablissement du peuple élu

⁶ Dans les jours à venir, Jacob poussera des racines, Israël donnera des fleurs et des rejetons, et il remplira de ses fruits la face du monde. ⁷ L'a-t-il frappé comme il a frappé ceux qui le frappaient? L'a-t-il tué comme furent tués ceux qu'il avait tués? ⁸ Avec mesure, par l'exil vous le châtiez! Il l'a chassé d'un souffle impérieux, en un jour de vent d'Orient. ⁹ Ainsi donc sera expiée l'iniquité de Jacob, et voici tout le fruit du pardon de son péché: Quand il aura mis les pierres des autels en poudre, comme des pierres à chaux, les aschérahs et les images du Soleil ne se relèveront plus. ¹⁰ Car la ville forte est devenue une solitude, une demeure délaissée et abandonnée, comme le désert; là paissent les veaux; ils s'y couchent et broutent les rameaux. ¹¹ Quand les branches sont sèches, on les brise; des femmes viennent et les brûlent. Car ce n'est pas un peuple sage; c'est pourquoi celui qui l'a fait n'en aura point pitié, et celui qui l'a formé ne lui fera pas grâce. ¹² Et il arrivera en ce jour-là, que Yahweh secouera le blé depuis le cours du Fleuve jusqu'au torrent d'Egypte, et vous serez recueillis un à un, enfants d'Israël. ¹³ Et il arrivera, en ce jour-là, que sonnera la grande trompette, et ceux qui étaient perdus au pays d'Assur, et ceux qui étaient bannis au pays d'Égypte, reviendront et se prosterneront devant Yahweh, sur la sainte montagne, à Jérusalem.

Chute de Samarie

28 ¹ Malheur à l'orgueilleux diadème des buveurs d'Ephraïm, à la fleur éphémère qui fait l'éclat de leur parure, sur les sommets de la fertile vallée des hommes ivres de vin. ² Voici qu'un ennemi fort et puissant vient de la part du Seigneur, comme une averse de grêle, un ouragan destructeur; comme une averse de grosses eaux qui débordent, il le jettera par terre avec violence. ³ Il sera foulé aux pieds l'orgueilleux diadème des buveurs d'Ephraïm, ⁴ et il en sera de la fleur éphémère qui fait l'éclat de leur parure, au sommet de la fertile vallée, comme d'une figue mûrie avant l'été; celui qui l'aperçoit, l'a à peine dans la main, qu'il l'avale. ⁵ En ce jour-là, Yahweh sera un brillant diadème, et une couronne de gloire pour le reste de son peuple ⁶ un esprit de justice pour celui qui siège pour la justice, une force pour ceux qui repoussent l'assaut à la porte.

Contre les prêtres et les faux prophètes

⁷ Eux aussi sont troublés par le vin, égarés par les boissons fortes, prêtre et prophète sont égarés par les boissons fortes; ils sont noyés dans le vin, égarés par les boissons fortes; ils sont troublés en prophétisant, ils vacillent en jugeant, ⁸ toutes les tables sont couvertes

d'immondes vomissements, il n'y a plus de place. ⁹ "A qui veut-il enseigner la sagesse, et à qui veut-il faire comprendre la leçon? A des enfants à peine sevrés, à peine détachés de la mamelle? ¹⁰ Car c'est ordre sur ordre, ordre sur ordre, règle sur règle, règle sur règle, tantôt ceci, tantôt cela." ¹¹ Eh bien, c'est par des gens qui balbutient; et dans une langue étrangère, que Yahweh parlera à ce peuple. ¹² Il avait dit: "Voici le lieu du repos laissez reposer celui qui est fatigué; voici le soulagement;" mais ils n'ont pas voulu entendre. ¹³ La parole de Yahweh sera donc pour eux ordre sur ordre, ordre sur ordre, règle sur règle, règle sur règle; tantôt ceci, tantôt cela, afin qu'ils aillent, et tombent à la renverse, qu'ils se brisent, qu'ils soient pris au filet.

Contre la fausse sécurité des alliances

¹⁴ C'est pourquoi écoutez la parole de Yahweh, hommes moqueurs, chefs de ce peuple qui est à Jérusalem. ¹⁵ Vous dites: "Nous avons fait un pacte avec la mort, nous avons fait une convention avec le schéol. Le fléau débordant passera et ne nous atteindra pas; car nous nous sommes fait du mensonge un refuge, et de la fraude un abri.", ¹⁶ C'est pourquoi ainsi parle le Seigneur Yahweh: Voici que j'ai mis pour fondement en Sion une pierre, une pierre éprouvée, angulaire, de prix, solidement posée: qui s'appuiera sur elle avec foi ne fuira pas. ¹⁷ Je prendrai le droit pour règle, et la justice pour niveau. Et la grêle balaira le refuge de mensonge, et les eaux emporteront votre abri. ¹⁸ Votre pacte avec la mort sera anéanti, et votre convention avec le schéol ne subsistera pas; quand le fléau débordant passera, il vous écrasera; aussi souvent qu'il passera, il vous saisira. ¹⁹ Car il passera demain et demain, le jour et la nuit; la terreur seule vous fera la leçon! ²⁰ Car "le lit est trop court pour s'y étendre, et la couverture trop étroite pour s'en envelopper." ²¹ Car Yahweh se lèvera comme à la montagne de Pharasim; Il frémira d'indignation comme dans la vallée de Gabaon, pour accomplir son oeuvre, oeuvre singulière, pour exécuter son travail, travail étrange! ²² Et maintenant, cessez de vous moquer, de peur que vos tiens ne se resserrent; car une destruction est résolue, -- je l'ai entendu, -- par Yahweh des armées, contre toute la terre.

Parabole du laboureur

²³ Prêtez l'oreille et entendez ma voix; soyez attentifs et entendez ma parole. ²⁴ Le laboureur, pour semer, est-il toujours à labourer, à ouvrir et à herser sa terre? ²⁵ Ne va-t-il pas, quand il en a aplani la surface, jeter la nigelle, semer le cumin, mettre le froment en lignes, l'orge à sa place; et l'épeautre en bordure? ²⁶ C'est son Dieu qui lui enseigne ces règles, et qui l'instruit. ²⁷ Car ce n'est pas avec le traîneau qu'on foule la nigelle et la roue du chariot ne passe pas sur le cumin; mais on bat la nigelle avec le bâton; et le cumin avec la verge. ²⁸ On foule le froment, mais on se garde de le battre toujours; on y pousse la roue du chariot, et les chevaux, mais sans le broyer. ²⁹ Cela aussi vient de Yahweh des armées; il est admirable en ses conseils et riche en ses moyens.

Siège et délivrance d'Ariel

29 ¹ Malheur à Ariel, à Ariel, à la cité où David a dressé sa tente! Ajoutez année à année, que les solennités parcourent leur cycle, ² et je serrerai de près Ariel, et il n'y aura que plaintes et gémissements! Mais elle sera pour moi comme Ariel ³ je camperai tout autour de toi, je t'environnerai de postes armés, et j'établirai contre toi des retranchements. ⁴ Tu seras abaissée; c'est de la terre que s'élèvera ta voix, et de la poussière que se feront entendre tes sourds accents; ta voix sortira de terre, comme celle d'un spectre, et ta parole montera de la poussière comme un murmure. - ⁵ Et la multitude de tes ennemis sera comme une fine poussière, et la multitude des guerriers comme la paille qui s'envole. Et il arrivera que soudain, en un instant, tu seras visitée. par Yahweh des armées ⁶ avec fracas, tonnerre et grand bruit, tourbillon, tempête et flamme de feu dévorant. ⁷ Et il en sera comme d'un songe, vision de la nuit, de la multitude de toutes les nations qui combattront contre Ariel, et de tous ceux qui combattront contre elle et sa forteresse et la serreront de près. ⁸ Comme celui qui a faim rêve qu'il mange, et, à son réveil, son âme est vide; et comme un homme qui a soif rêve qu'il boit, et, à son réveil, il est épuisé et toujours altéré; ainsi il en sera de la multitude de toutes les nations; qui marchent contre la montagne de Sion.

Aveugement du peuple

⁹ Etonnez-vous et soyez dans la stupeur! Aveuglez-vous et soyez aveuglés! Ils sont ivres, mais pas de vin; ils chancellent, mais pas de liqueurs fortes. ¹⁰ Car Yahweh a répandu sur vous un esprit de léthargie; il a fermé vos yeux -- les prophètes; Il a jeté un voile sur vos têtes -- les voyants. ¹¹ Et toute vision est devenue pour vous comme les paroles d'un livre scellé. On le présente à un homme qui sait lire, en disant: ""Lis cela!" et il dit: "Je ne puis, car ce livre est scellé." ¹² On le présente à un homme qui ne sait pas lire, en disant: ""Lis cela!" et il dit: "Je ne sais pas lire."

Contre la religion purement extérieure

¹³ Le Seigneur dit: Puisque ce peuple s'approche en paroles et m'honore des lèvres, tandis qu'il tient son cœur éloigné de moi, et que le culte qu'il me rend est un précepte appris des hommes, ¹⁴ à cause de cela, je continuerai à user de prodiges, avec ce peuple, de prodiges étranges. Et la sagesse de ses sages périra, et l'intelligence de ses docteurs s'obscurcira.

Contre les politiques

¹⁵ Malheur à ceux qui cachent profondément à Yahweh le secret de leurs desseins, dont

l'oeuvre s'accomplit dans les ténèbres, et qui disent: "Qui nous voit, qui nous connaît?" ¹⁶ Quelle folie! Le potier sera-t-il donc estimé pour de l'argile, que l'oeuvre dise de l'ouvrier: "Il ne m'a point faite; et que le vase dise du potier: "Il n'y entend rien?"

Perspectives de salut

¹⁷ Est-ce que dans un peu de temps, le Liban ne sera pas changé en verger, et le verger ne sera pas réputé une forêt? ¹⁸ En ce jour-là, les sourds entendront les paroles du livre, et, sortant des ténèbres et de l'obscurité, les aveugles verront. ¹⁹ Les humbles se réjouiront de plus en plus en Yahweh, et les plus pauvres tressailliront dans le Saint d'Israël. ²⁰ Car l'opresseur aura disparu, et le moqueur aura péri, et tous ceux qui méditent l'iniquité seront exterminés, ²¹ ceux qui condamnent un homme pour un mot, qui tendent des pièges à celui qui les confond à la porte, et qui perdent le juste par leurs mensonges. ²² C'est pourquoi ainsi parle Yahweh à la maison de Jacob, lui qui a racheté Abraham: Jacob n'aura plus désormais à rougir, et son front désormais ne pâlera plus. ²³ Car, lorsqu'il verra, lui et ses enfants, l'oeuvre de mes mains au milieu d'eux, ils sanctifieront mon nom, ils sanctifieront le Saint de Jacob, et ils révéreront le Dieu d'Israël. ²⁴ Ceux qui avaient l'esprit égaré apprendront la sagesse, et ceux qui murmuraient recevront l'instruction.

Vénité du recours à l'Egypte

³⁰ ¹ Malheur aux enfants rebelles, -- oracle de Yahweh, qui font des projets, mais sans moi; qui contractent des pactes, mais sans mon esprit, accumulant péché sur péché. ² Ils descendent sur le chemin de l'Egypte, sans avoir consulté ma bouche, pour se réfugier sous la protection de Pharaon et pour s'abriter à l'ombre de l'Egypte! ³ La protection de Pharaon sera pour vous une honte; et le refuge à l'ombre de l'Égypte, une confusion. ⁴ Déjà les princes de Juda sont à Tanis, et ses envoyés se sont avancés jusqu'à Hanés; ⁵ tous sont confus à cause d'un peuple qui ne leur sert de rien, qui ne leur donne ni aide ni secours, mais seulement confusion et ignominie. - ⁶ Oracle des bêtes du négéb: A travers une contrée de détresse et d'angoisse, d'où sortent le lion et la lionne, la vipère et le dragon volant, ils portent leurs richesses sur le dos des ânes; et leurs trésors sur la bosse des chameaux, à un peuple qui ne sert à rien. ⁷ Le secours de l'Égypte sera vanité et néant, c'est pourquoi je la nomme: "La superbe qui reste assise."

Chatiment contre les coupables

⁸ Va maintenant, grave cela sur une tablette en leur présence, et écris-le dans un livre, afin que ce soit, pour les jours à venir, un témoignage à perpétuité. ⁹ Car c'est un peuple de rébellion, ce sont des enfants infidèles, des enfants qui refusent d'écouter la loi de Yahweh.

¹⁰ Ils disent aux voyants: "Ne voyez point;" et aux prophètes: "Ne nous prophétisez pas la vérité; dites-nous des choses agréables, prophétisez des illusions!" ¹¹ Écartez-vous de la voie, détournuez-vous du chemin; ôtez de devant nos yeux le Saint d'Israël!" -- ¹² C'est pourquoi ainsi parle le Saint d'Israël Puisque vous méprisez cette parole et que vous vous confiez dans la violence et l'artifice, et que vous en faites votre appui, ¹³ à cause de cela, cette iniquité sera pour vous comme une lézarde qui menace ruine et fait saillie sur un mur élevé, dont soudain, en un instant, l'écroulement se produit. ¹⁴ Il se brise comme se brise un vase d'argile, que l'on fracasse sans pitié, sans que l'on trouve dans ses débris un morceau, pour prendre du feu au brasier, ou puiser de l'eau à la citerne. ¹⁵ Car ainsi a parlé le Seigneur Yahweh, le Saint d'Israël: Par la conversion et une paisible attente vous seriez sauvés; dans le repos et la confiance serait votre force. ¹⁶ Mais vous ne l'avez pas voulu et vous avez dit: "Non! Mais nous fuirons sur des chevaux!" -- eh bien, vous fuirez -- "Nous volerons sur des coursiers!" - eh bien, ceux qui vous poursuivront seront plus rapides! ¹⁷ Mille à la menace d'un seul, et à la menace de cinq, vous fuirez, jusqu'à ce que vous ne soyez plus qu'un reste, semblable à un mât sur le sommet de la montagne, à un signal sur la colline.

Rentrée en grâce de Jérusalem

¹⁸ C'est pourquoi Yahweh attend pour vous faire grâce, c'est pourquoi il se lèvera pour vous faire miséricorde; car Yahweh est un Dieu juste. Heureux tous ceux qui espèrent en lui! ¹⁹ Car, ô peuple qui habite en Sion, à Jérusalem, tu ne pleureras désormais plus. A ton premier cri, il te fera grâce; dès qu'il t'aura entendu, il t'exaucera. ²⁰ Le Seigneur vous donnera le pain de l'angoisse et l'eau de la détresse; et ceux qui t'instruisent ne se cacheront plus et tes yeux verront ceux qui t'instruisent; ²¹ et tes oreilles entendront derrière toi la voix qui dira: "Voici le chemin, suivez-le!" quand vous vous détournerez à droite ou à gauche. ²² Vous traiterez comme impurs l'argent qui recouvre vos idoles, et l'or qui revêt vos statues; vous les rejetterez comme une chose souillée: "Hors d'ici!" leur direz-vous. ²³ Le Seigneur enverra ses ondées sur la semence que tu auras semée en terre, et le pain que donnera la terre sera délicieux et abondant; tes troupeaux en ce jour-là paîtront dans de vastes pâturages; ²⁴ et les boeufs et les ânes, qui travaillent la terre, mangeront un fourrage savoureux vanné avec la pelle et le van. ²⁵ Et sur toute haute montagne, et sur toute colline élevée, il y aura des ruisseaux, des courants d'eau, au jour du grand carnage quand les tours tomberont. ²⁶ La lumière de la lune sera comme la lumière du soleil; et la lumière du soleil sera sept fois plus grande, comme la lumière de sept jours, au jour où Yahweh bandera la blessure de son peuple; et guérira les plaies dont il l'avait frappé.

Chatiment des nations

²⁷ Voici que le nom de Yahweh vient de loin, sa colère brûle, et l'ardeur en est accablante; ses lèvres respirent la fureur, et sa langue est comme un feu dévorant. ²⁸ Son souffle est

comme un torrent débordé, qui monte jusqu'au cou, pour cribler les nations avec le crible de la destruction et mettre un frein d'égarement aux mâchoires des peuples. ²⁹ Alors vous entonnerez des cantiques comme dans la nuit où l'on célèbre la fête, et vous aurez le cœur joyeux, comme celui qui monte au son de la flûte, pour aller à la montagne de Yahweh, vers le rocher d'Israël. ³⁰ Yahweh fera éclater la majesté de sa voix, et il fera voir son bras qui s'abaisse, dans l'ardeur de sa colère, et la flamme d'un feu dévorant, dans la tempête, l'averse et les pierres de grêle. ³¹ Et Assur tremblera à la voix de Yahweh; Il frappera de sa verge, ³² et, à chaque fois que passera la verge fatale, que Yahweh abaissera sur lui, on fera retentir les tambourins et les harpes, et il combattra contre lui à coups redoublés. ³³ Car Topheth est dès longtemps préparé; lui aussi est prêt pour le roi; le Seigneur l'a fait large et profond; il y a sur son bûcher du feu et du bois en abondance; le souffle de Yahweh, comme un torrent de soufre, l'embrase.

Vanité de l'alliance égyptienne

31 ¹ Malheur à ceux qui descendent en Egypte chercher du secours, qui s'appuient sur les chevaux, mettent leur confiance dans les chars, parce qu'ils sont nombreux, et dans les cavaliers, parce qu'ils sont forts, mais ne regardent pas vers le Saint d'Israël, et ne recherchent pas Yahweh. ² Cependant il est sage, il fait venir le malheur; il ne révoque pas ses paroles; il s'élèvera contre la maison des méchants, et contre le secours de ceux qui commettent l'iniquité. ³ est un homme, et non un Dieu; ses chevaux sont chair, et non esprit; Yahweh étendra sa main, celui qui secourt trébuchera, et le secouru tombera, et ils périront tous ensemble.

Yahvé comattra Assour

⁴ Car ainsi m'a parlé Yahweh comme le lion rugit, ainsi que le jeune lion, sur sa proie, alors que se rassemble contre lui la multitude des bergers, sans se laisser effrayer par leurs cris, ni troubler par leur nombre: ainsi Yahweh des armées descendra pour combattre; sur la montagne de Sion et sur sa colline. ⁵ Comme des oiseaux déployant leurs ailes sur leur couvée, ainsi Yahweh des armées couvrira Jérusalem; il couvrira, il sauvera, il passera, il délivrera. ⁶ Revenez donc à celui dont vous vous êtes tant éloignés, enfants d'Israël. ⁷ Car en ce jour-là chacun rejettera ses idoles d'argent et ses idoles d'or, que vous avez fabriquées de vos mains pour pécher. ⁸ Et Assur tombera par une épée qui n'est pas de l'homme; une épée qui n'est pas d'un mortel le dévorera; il fuira devant l'épée, et ses jeunes gens seront assujettis au tribut. ⁹ Son rocher fuira d'épouvante, et ses princes tremblants désertent! l'étendard. -- oracle de Yahweh, qui a son feu dans Sion, et sa fournaise dans Jérusalem.

Le roi juste

32 ¹ Voici qu'un roi régnera selon la justice, et les princes gouverneront avec droiture. ² Et

chacun d'eux sera un abri contre le vent et un refuge contre la tempête, comme des courants d'eau dans une terre aride, comme l'ombre d'un grand rocher dans un pays désolé. ³ Les yeux de ceux qui voient ne seront plus aveuglés, et les oreilles de ceux qui entendent seront attentives. ⁴ Le cœur des hommes légers sera habile à comprendre et la langue des bègues adroite à parler nettement. ⁵ L'insensé ne sera plus appelé noble, et on ne dira plus du fourbe qu'il est magnanime.

L'insensé et le noble

⁶ Car l'insensé parle follement, et son cœur s'adonne à l'iniquité, pour faire des choses impies, et préférer des paroles fausses contre Yahweh pour laisser avide l'âme de celui qui a faim, et ôter le breuvage à celui qui a soif. ⁷ Les armes du fourbe sont déloyales; il ourdit des intrigues, pour perdre les humbles par des mensonges. et le pauvre alors même qu'il parle justice. ⁸ Mais le noble a de nobles desseins, et il se lèvera pour de nobles actions.

Contre les femmes insouciantes

⁹ Femmes nonchalantes, levez-vous, écoutez ma voix! Filles sans souci, prêtez l'oreille à ma parole! ¹⁰ Dans un an et quelques jours vous tremblerez, insouciantes, car il n'y aura pas de vendange; la récolte des fruits ne se fera pas. ¹¹ Soyez dans l'effroi, nonchalantes! Tremblez, insouciantes! Otez vos riches vêtements, dépouillez-vous, ceignez vos reins de sacs. ¹² On se lamente, en se frappant le sein, sur les belles campagnes, sur les vignes fécondes. ¹³ Sur la terre de mon peuple croissent les épines et les ronces, même sur toutes les maisons de plaisir de la cité joyeuse. ¹⁴ Car le palais est abandonné, la ville bruyante est devenue une solitude; Ophel et la Tour de garde servent à jamais de repaires, de lieux d'ébats aux ânes sauvages, et de pâturage aux troupeaux.

Règne futur de la justice et de la paix

¹⁵ jusqu'à ce que soit répandu sur nous un esprit d'en haut, et que le désert devienne un verger, et que le verger soit réputé une forêt. ¹⁶ Alors la droiture habitera dans le désert, et la justice s'établira dans le verger, ¹⁷ Et le produit de la justice sera la paix, et le fruit de la justice le repos et la sécurité pour jamais. ¹⁸ Mon peuple habitera dans un séjour de paix, dans des habitations sûres, dans des demeures tranquilles. ¹⁹ Mais la forêt sera tombée sous la grêle, et la ville profondément abaissée. ²⁰ Heureux, vous qui semez partout près des eaux et qui laissez en liberté le pied du boeuf et de l'âne!

Prière dans la détresse

33 ¹ Malheur à toi, devastateur, qui n'es pas devasté; pillard, que l'on n'a pas encore pillé! Quand tu auras fini de devaster, tu seras devasté; quand tu auras achevé de piller, on te pillera. ² Yahweh, ayez pitié de nous! C'est en vous que nous espérons; soyez leur bras chaque matin, et notre délivrance au temps de la détresse. ³ Au bruit de votre tonnerre, les peuples fuient; quand vous vous levez, les nations se dispersent. ⁴ Votre butin est ramassé comme ramasse la sauterelle; On se précipite dessus comme un essaim de sauterelles. ⁵ Yahweh est élevé, car il habite là-haut; il remplit Sion d'équité et de justice. ⁶ Tes jours sont assurés; tu auras en abondance le salut, la sagesse et la connaissance; la crainte de Yahweh, c'est là ton trésor.

Détresse et secours de Yahvé

⁷ Voici que leurs héros poussent des cris dans les rues, que les messagers de paix pleurent amèrement. ⁸ Les routes sont désertes; Il n'y a plus de passants sur les chemins. Il a rompu le traité et méprisé les villes, Il ne respecte pas les hommes. ⁹ Le pays est en deuil et languit; le Liban est confus et flétri, Saron est devenu comme l'Arabah. Basan et le Carmel secouent leur feuillage. ¹⁰ Maintenant je me lèverai, dit Yahweh, maintenant je me dresserai, maintenant je m'exhausserai. ¹¹ Vous avez conçu de la paille, et vous enfanterez du chaume, votre souffle est le feu qui vous dévorera. ¹² Et les peuples seront des fournaises à chaux, des épines coupées qui brûlent dans le feu. ¹³ Vous qui êtes loin, écoutez ce que j'ai fait, et vous qui êtes près, connaissez ma puissance! ¹⁴ Les pécheurs ont tremblé en Sion, et l'effroi a saisi les impies: "Qui de nous séjournera dans le feu dévorant? Qui de nous séjournera dans les flammes éternelles?" ¹⁵ Celui qui marche dans la justice et qui parle avec droiture; qui rejette les gains extorqués, qui secoue ses mains pour ne pas prendre de présent; qui ferme son oreille aux propos sanguinaires, et se voile les yeux pour ne point voir le mal ¹⁶ celui-là habitera dans des lieux élevés; la forteresse bâtie sur le rocher est sa retraite; son pain lui sera donné et ses eaux ne tariront jamais.

Gloire future de Sion

¹⁷ Tes yeux contempleront le roi dans sa beauté; ils verront une terre ouverte au loin. ¹⁸ Ton coeur se rappellera ses terreurs: "Où est le scribe? où l'exacteur qui tenait la balance? Où l'officier qui comptait les tours?" ¹⁹ Le peuple insolent, tu ne le verras plus, le peuple au langage obscur et qu'on n'entend pas, qui balbutie une langue inintelligible. ²⁰ Regarde Sion, la cité de nos fêtes; que tes yeux voient Jérusalem, séjour heureux, tente qui ne sera point transportée, dont les pieux ne seront jamais arrachés, et dont aucun cordage ne sera enlevé. ²¹ Là vraiment, Yahweh dans sa majesté réside pour nous; là sont des fleuves et des larges canaux, où ne se risquera aucune barque à rames. où aucun puissant navire ne pénétrera jamais. ²² Car Yahweh est notre juge, Yahweh est notre législateur, Yahweh est notre roi;

c'est lui qui nous sauvera. ²³ Tes cordages sont relâchés; ils ne maintiennent plus le mât sur sa base; et ne tiennent plus le pavillon déployé. Alors on partage les dépouilles d'un riche butin; les boiteux mêmes prennent part au pillage. ²⁴ Aucun habitant ne dit: "Je suis malade!" Le peuple qui demeure en Sion a reçu le pardon de son iniquité.

Chatiment des nations symbolisées par Edom

34 ¹ Approchez, nations, pour entendre; peuples, soyez attentifs! Que la terre entende, elle et ce qu'elle renferme, le monde et tout ce qu'il produit. ² Car Yahweh est courroucé contre toutes les nations, et en fureur contre toute leur armée; il les a vouées, livrées au carnage. ³ Leurs morts seront jetés sans sépulture, leurs cadavres exhaleront l'infection, et les montagnes se fondront dans leur sang. ⁴ Toute l'armée des cieux sera réduite en poussière; les cieux seront roulés comme un livre, et toute leur armée tombera, comme tombe la feuille de la vigne, comme tombe celle du figuier. ⁵ "Car mon épée s'est enivrée dans les cieux, et voici qu'elle descend sur Edom, sur le peuple que j'ai voué à l'anathème, pour le juger. ⁶ L'épée de Yahweh est pleine de sang, ruisselante de graisse, du sang des agneaux et des boucs, de la graisse des reins des béliers. Car Yahweh fait un sacrifice à Bosra, et un grand carnage au pays d'Edom. ⁷ Avec eux tombent les buffles, et les boeufs avec les taureaux. Leur terre s'enivre de sang, et leur poussière ruisselle de graisse. ⁸ Car c'est un jour de vengeance pour Yahweh, une année de revanche pour la cause de Sion. ⁹ Ses torrents seront changés en poix, et sa poussière en soufre, et sa terre deviendra de la poix brûlante, ¹⁰ qui ne s'éteindra ni la nuit ni le jour, dont la fumée montera éternellement. D'âge en âge elle restera désolée; à tout jamais personne n'y passera. ¹¹ Le pélican et le hérisson la posséderont; la chouette et le corbeau y habiteront. Et il étendra sur elle le cordeau du chaos et le niveau du vide ¹² Il n'y aura plus de grands pour proclamer un roi, et tous ses princes seront anéantis. ¹³ Les épines pousseront dans ses palais, les ronces et les chardons dans ses forteresses. Ce sera un repaire de chacals, et un parc pour les autruches. ¹⁴ Les chats et les chiens sauvages s'y rencontreront, et les satyres s'y appelleront les uns les autres. Là aussi le spectre des nuits fera sa demeure, et trouvera son lieu de repos. ¹⁵ Là le serpent fera son nid et pondra, couvrera et réunira ses petits sous son ombre. Là aussi se rassembleront tous les vautours. ¹⁶ Cherchez dans le livre de Yahweh, et lisez: Pas un d'eux ne manque, ni l'un ni l'autre ne fait défaut. Car c'est la bouche de Yahweh qui l'a ordonné, et son souffle qui les a rassemblés. ¹⁷ C'est lui qui a jeté le sort pour eux, et sa main qui leur a partagé le pays au cordeau; à jamais ils le posséderont, d'âge en âge ils y habiteront.

Délivrance et félicité d'Israël

35 ¹ Le désert et la terre aride se réjouiront; la steppe sera dans l'allégresse, et fleurira

comme le narcisse; ² il se couvrira de fleurs et tressaillira, il poussera des cris de joie. La gloire du Liban lui sera donnée, avec la magnificence du Carmel et de Saron. Ils verront la gloire de Yahweh, la magnificence de notre Dieu! ³ Fortifiez les mains défaillantes, et affermissiez les genoux qui chancellent! ⁴ Dites à ceux qui ont le coeur troublé; "Prenez courage, ne craignez point: Voici votre Dieu; la vengeance vient, une revanche divine, il vient lui-même et vous sauvera." ⁵ Alors s'ouvriront les yeux des aveugles, alors s'ouvriront les oreilles des sourds. ⁶ Le boiteux bondira comme un cerf, et la langue du muet éclatera de joie. Car des eaux jailliront dans le désert, et des ruisseaux dans le steppe, ⁷ Le sol brûlé se changera en un lac, et la terre altérée en sources d'eaux; le repaire où gîtaient les chacals deviendra un parc de roseaux et de joncs. ⁸ Il y aura là une route, une voie, qu'on appellera la voie sainte; nul impur n'y passera; elle n'est que pour eux seuls; Ceux qui la suivront, les simples mêmes, ne s'égareront pas. ⁹ Là il n'y aura point de lion; aucune bête féroce n'y mettra le pied; on ne l'y trouvera pas. Les délivrés y marcheront, ¹⁰ et les rachetés de Yahweh reviendront; ils viendront en Sion avec des cris de joie; une allégresse éternelle couronnera leur tête; la joie et l'allégresse les envahiront, la douleur et le gémissement s'enfuiront.

Isaïe (CP) 25

1998 Catéchisme 561

En bref

561 *"Toute la vie du Christ fut un continuel enseignement: ses silences, ses miracles, ses gestes, sa prière, son amour de l'homme, sa prédilection pour les petits et les pauvres, l'acceptation du sacrifice total sur la Croix pour la rédemption du monde, sa Résurrection sont l'actuation de sa parole et l'accomplissement de la Révélation" (CTR 9).*

562 *Les disciples du Christ doivent se conformer à Lui jusqu'à ce qu'il soit formé en eux (cf. Ga 4,19). "C'est pourquoi nous sommes assumés dans les Mystères de sa vie, configurés à lui, associés à sa mort et à sa Résurrection, en attendant de l'être à son Règne" (LG 7).*

563 *Berger ou Mage, on ne peut atteindre Dieu ici-bas qu'en s'agenouillant devant la crèche de Bethléem et en l'adorant caché dans la faiblesse d'un enfant.*

564 *Par sa soumission à Marie et Joseph, ainsi que par son humble travail pendant de longues années à Nazareth, Jésus nous donne l'exemple de la sainteté dans la vie quotidienne de la famille et du travail.*

565 *Dès le début de sa vie publique, à son baptême, Jésus est le "Serviteur", entièrement consacré à l'oeuvre rédemptrice qui s'accomplira par le "baptême" de sa passion.*

566 *La tentation au désert montre Jésus, Messie humble qui triomphe de Satan par sa totale adhésion au dessein de salut voulu par le Père.*

567 *Le Royaume des cieux a été inauguré sur la terre par le Christ. "Il brille aux yeux des hommes dans la parole, les oeuvres et la présence du Christ" (LG 5). L'Eglise est le germe et le commencement de ce Royaume. Ses clefs sont confiées à Pierre.*

568 *La Transfiguration du Christ a pour but de fortifier la foi des Apôtres en vue de la Passion: la montée sur la "haute montagne" prépare la montée au Calvaire. Le Christ, Tête de l'Eglise, manifeste ce que son Corps contient et rayonne dans les sacrements: "l'espérance de la Gloire" (Col 1,27) (cf. S. Léon le Grand, serm. 51,3).*

569 *Jésus est monté volontairement à Jérusalem tout en sachant qu'il y mourrait de mort violente à cause de la contradiction de la part des pécheurs (cf. He 12,3)..*

570 *L'entrée de Jésus à Jérusalem manifeste la venue du Royaume que le Roi-Messie, accueilli dans sa ville par les enfants et les humbles de coeur, va accomplir par la Pâque de sa Mort et de sa Résurrection.*

Article 4 "Jésus-Christ a souffert sous Ponce-Pilate, il a été crucifié, il est mort, il a été enseveli"

571 *Le Mystère pascal de la Croix et de la Résurrection du Christ est au coeur de la bonne*

nouvelle que les Apôtres, et l'Eglise à leur suite, doivent annoncer au monde. Le dessein sauveur de Dieu s'est accompli "une fois pour toutes" ([He 9,26](#)) par la mort rédemptrice de son Fils Jésus-Christ.

572 L'Eglise reste fidèle à "l'interprétation de toutes les Ecritures" donnée par Jésus lui-même avant comme après sa Pâque: "Ne fallait-il pas que le Messie endurât ces souffrances pour entrer dans sa gloire?" ([Lc 24,26-27](#) [Lc 24,44-45](#)). Les souffrances de Jésus ont pris leur forme historique concrète du fait qu'il a été "rejeté par les anciens, les grands prêtres et les scribes" ([Mc 8,31](#)) qui l'ont "livré aux païens pour être bafoué, flagellé et mis en croix" ([Mt 20,19](#)).

573 La foi peut donc essayer de scruter les circonstances de la mort de Jésus, transmises fidèlement par les Evangiles (cf. [DV 19](#)) et éclairées par d'autres sources historiques, pour mieux comprendre le sens de la Rédemption.

Paragraphe 1 Jésus et Israël

574 Dès les débuts du ministère public de Jésus, des Pharisiens et des partisans d'Hérode, avec des prêtres et des scribes, se sont mis d'accord pour le perdre (cf. [Mc 3,6](#)). Par certains de ses actes (expulsions de démons, cf. [Mt 12,24](#); pardon des péchés, cf. [Mc 2,7](#); guérisons le jour du sabbat, cf. [Mc 3,1-6](#); interprétation originale des préceptes de pureté de la Loi, cf. [Mc 7,14-23](#); familiarité avec les publicains et les pécheurs publics, cf. [Mc 2,14-17](#)) Jésus a semblé à certains, mal intentionnés, suspect de possession (cf. [Mc 3,22](#) [Jn 8,48](#) [Jn 10,20](#)). On l'accuse de blasphème (cf. [Mc 2,7](#) [Jn 5,18](#) [Jn 10,33](#)) et de faux prophétisme (cf. [Jn 7,12](#) [Jn 7,52](#)), crimes religieux que la Loi châtiât par la peine de mort sous forme de lapidation (cf. [Jn 8,59](#) [Jn 10,31](#)).

575 Bien des actes et des paroles de Jésus ont donc été un "signe de contradiction" ([Lc 2,34](#)) pour les autorités religieuses de Jérusalem, celles que l'Evangile de S. Jean appelle souvent "les Juifs" (cf. [Jn 1,19](#) [Jn 2,18](#) [Jn 5,10](#) [Jn 7,13](#) [Jn 9,22](#) [Jn 18,12](#) [Jn 19,38](#) [Jn 20,19](#)), plus encore que pour le commun du peuple de Dieu (cf. [Jn 7,48-49](#)). Certes, ses rapports avec les Pharisiens ne furent pas uniquement polémiques. Ce sont des Pharisiens qui le préviennent du danger qu'il court (cf. [Lc 13,31](#)). Jésus loue certains d'entre eux comme le scribe de Mc 12, 34 et il mange à plusieurs reprises chez des Pharisiens (cf. [Lc 7,36](#) [Lc 14,1](#)). Jésus confirme des doctrines partagées par cette élite religieuse du peuple de Dieu: la résurrection des morts (cf. [Mt 22,23-34](#) [Lc 20,39](#)), les formes de piété (aumône, jeûne et prière, cf. [Mt 6,18](#)) et l'habitude de s'adresser à Dieu comme Père, le caractère central du commandement de l'amour de Dieu et du prochain (cf. [Mc 12,28-34](#)).

576 Aux yeux de beaucoup en Israël, Jésus semble agir contre les institutions essentielles du Peuple élu:

- La soumission à la Loi dans l'intégralité de ses préceptes écrits et, pour les Pharisiens, dans l'interprétation de la tradition orale.
- La centralité du Temple de Jérusalem comme lieu saint où Dieu habite d'une manière privilégiée.
- La foi dans le Dieu unique dont aucun homme ne peut partager la gloire.

I Jésus et la Loi

577 Jésus a fait une mise en garde solennelle au début du Sermon sur la Montagne où il a présenté la Loi donnée par Dieu au Sinaï lors de la Première Alliance à la lumière de la grâce de la Nouvelle Alliance:

N'allez pas croire que je sois venu abolir la Loi ou les Prophètes: je ne suis pas venu abolir mais accomplir. Car je vous le dis en vérité, avant que ne passent le ciel et la terre, pas un i, pas un point sur l'i ne passera de la Loi, que tout ne soit réalisé. Celui donc qui violera l'un de ces moindres préceptes, sera tenu pour moindre dans le Royaume des cieux; au contraire, celui qui les exécutera et les enseignera, celui-là sera tenu pour grand dans le Royaume de cieux" ([Mt 5,17-19](#)).

578 Jésus, le Messie d'Israël, le plus grand donc dans le Royaume des cieux, se devait d'accomplir la Loi en l'exécutant dans son intégralité jusque dans ses moindres préceptes selon ses propres paroles. Il est même le seul à avoir pu le faire parfaitement (cf. [Jn 8,46](#)). Les Juifs, de leur propre aveu, n'ont jamais pu accomplir la Loi dans son intégralité sans en violer le moindre précepte (cf. [Jn 7,19](#) [Ac 13,38-41](#) [Ac 15,10](#)). C'est pourquoi à chaque fête annuelle de l'Expiation, les enfants d'Israël demandent à Dieu pardon pour leurs transgressions de la Loi. En effet, la Loi constitue un tout et, comme le rappelle S. Jacques, "aurait-on observé la Loi tout entière, si l'on commet un écart sur un seul point, c'est du tout que l'on devient justiciable" ([Jc 2,10](#) cf. [Ga 3,10](#) [Ga 5,3](#)).

579 Ce principe de l'intégralité de l'observance de la Loi, non seulement dans sa lettre mais dans son esprit, était cher aux Pharisiens. En le dégageant pour Israël, ils ont conduit beaucoup de Juifs du temps de Jésus à un zèle religieux extrême (cf. [Rm 10,2](#)). Celui-ci, s'il ne voulait pas se résoudre en une casuistique "hypocrite" (cf. [Mt 15,3-7](#) [Lc 11,39-54](#)), ne pouvait que préparer le Peuple à cette intervention de Dieu inouïe que sera l'exécution parfaite de la Loi par le seul Juste à la place de tous les pécheurs (cf. [Is 53,11](#) [He 9,15](#)).

580 L'accomplissement parfait de la Loi ne pouvait être l'oeuvre que du divin Législateur né sujet de la Loi en la personne du Fils (cf. [Ga 4,4](#)). En Jésus, la Loi n'apparaît plus gravée sur des tables de pierre mais "au fond du coeur" ([Jr 31,33](#)) du Serviteur qui, parce qu'il "apporte fidèlement le droit" ([Is 42,3](#)) est devenu "l'Alliance du peuple" ([Is 42,6](#)). Jésus accomplit la Loi jusqu'à prendre sur lui "la malédiction de la Loi" ([Ga 3,13](#)) encourue par ceux qui ne "pratiquent pas tous les préceptes de la Loi" ([Ga 3,10](#)) car "la mort du Christ a eu lieu pour racheter les transgressions de la Première Alliance" ([He 9,15](#)).

581 Jésus est apparu aux yeux des Juifs et de leurs chefs spirituels comme un "rabbi" (cf. [Jn 11,38](#) [Jn 3,2](#) [Mt 22,23-24](#) [Mt 22,34-36](#)). Il a souvent argumenté dans le cadre de l'interprétation rabbinique de la Loi (cf. [Mt 12,5](#) [Mt 9,12](#) [Mc 2,23-27](#) [Lc 6,6-9](#) [Jn 7,22-23](#)). Mais en même temps, Jésus ne pouvait que heurter les docteurs de la Loi car il ne se contentait pas de proposer son interprétation parmi les leurs, "il enseignait comme quelqu'un qui a autorité et non pas comme les scribes" ([Mt 7,28-29](#)). En lui, c'est la même Parole de Dieu qui avait retenti au Sinaï pour donner à Moïse la Loi écrite qui se fait entendre de nouveau sur la Montagne des Béatitudes (cf. [Mt 5,1](#)). Elle n'abolit pas la Loi mais l'accomplit en fournissant de manière divine son interprétation ultime: "Vous avez appris qu'il a été dit aux ancêtres ... moi je vous dis" ([Mt 5,33-34](#)). Avec cette même autorité divine, il désavoue certaines "traditions humaines" ([Mc 7,8](#)) des Pharisiens qui "annulent la Parole de Dieu" ([Mc 7,13](#)).

582 Allant plus loin, Jésus accomplit la Loi sur la pureté des aliments, si importante dans la vie quotidienne juive, en dévoilant son sens "pédagogique" (cf. [Ga 3,24](#)) par une interprétation divine: "Rien de ce qui pénètre du dehors dans l'homme ne peut le souiller... - ainsi il déclarait purs tous les aliments - ... Ce qui sort de l'homme, voilà ce qui souille l'homme. Car c'est du dedans, du coeur des hommes que sortent les desseins pervers" ([Mc 7,18-21](#)). En délivrant avec autorité divine l'interprétation définitive de la Loi, Jésus s'est trouvé affronté à certains docteurs de la Loi qui ne recevaient pas son interprétation de la Loi garantie pourtant par les signes divins qui l'accompagnaient (cf. [Jn 5,36](#) [Jn 10,25](#) [Jn 10,37-38](#) [Jn 12,37](#)). Ceci vaut particulièrement pour la question du sabbat: Jésus rappelle, souvent avec des arguments rabbiniques (cf. [Mc 2,25-27](#) [Jn 7,22-24](#)), que le repos du sabbat n'est pas troublé par le service de Dieu (cf. [Mt 12,5](#) [Nb 28,9](#)) ou du prochain (cf. [Lc 13,15-16](#) [Lc 14,3-4](#)) qu'accomplissent ses guérisons.

II Jésus et le Temple

583 Jésus, comme les prophètes avant lui, a professé pour le Temple de Jérusalem le plus profond respect. Il y a été présenté par Joseph et Marie quarante jours après sa naissance (cf. [Lc 2,22-39](#)). A l'âge de douze ans, il décide de rester dans le Temple pour rappeler à ses parents qu'il se doit aux affaires de son Père (cf. [Lc 2,46-49](#)). Il y est monté chaque année au moins pour la Pâque pendant sa vie cachée (cf. [Lc 2,41](#)); son ministère public lui-même a été rythmé par ses pèlerinages à Jérusalem pour les grandes fêtes juives (cf. [Jn 2,13-14](#) [Jn 5,1](#) [Jn 5,14](#) [Jn 7,1](#) [Jn 10](#) [Jn 7,14](#) [Jn 8,2](#) [Jn 10,22-23](#)).

584 Jésus est monté au Temple comme au lieu privilégié de la rencontre de Dieu. Le Temple est pour lui la demeure de son Père, une maison de prière, et il s'indigne de ce que son parvis extérieur soit devenu un lieu de trafic (cf. [Mt 21,13](#)). S'il chasse les marchands du Temple, c'est par amour jaloux pour son Père: "Ne faites pas de la maison de mon Père une maison de commerce. Ses disciples se rappelèrent qu'il est écrit: 'Le zèle pour ta maison me dévorera' ([Ps 69,10](#))" ([Jn 2,16-17](#)). Après sa Résurrection, les Apôtres ont gardé un respect religieux pour le Temple (cf. [Ac 2,46](#) [Ac 3,1](#) [Ac 5,20](#) [Ac 5,21](#) etc.).

585 Au seuil de sa Passion, Jésus a cependant annoncé la ruine de ce splendide édifice dont il ne restera plus pierre sur pierre (cf. [Mt 24,1-2](#)). Il y a ici annonce d'un signe des derniers temps qui vont s'ouvrir avec sa propre Pâque (cf. [Mt 24,3](#) [Lc 13,35](#)). Mais cette prophétie a pu être rapportée de manière déformée par de faux témoins lors de son interrogatoire chez le grand-prêtre (cf. [Mc 14,57-58](#)) et lui être renvoyée comme injure lorsqu'il était cloué sur la croix (cf. [Mt 27,39-40](#)).

586 Loin d'avoir été hostile au Temple (cf. [Mt 8,4](#) [Mt 23,21](#) [Lc 17,14](#) [Jn 4,22](#)) où il a donné l'essentiel de son enseignement (cf. [Jn 18,20](#)), Jésus a voulu payer l'impôt du Temple en s'associant Pierre (cf. [Mt 17,24-27](#)) qu'il venait de poser comme fondement pour son Eglise à venir (cf. [Mt 16,18](#)). Plus encore, il s'est identifié au Temple en se présentant comme la demeure définitive de Dieu parmi les hommes (cf. [Jn 2,21](#) [Mt 12,6](#)). C'est pourquoi sa mise à mort corporelle (cf. [Jn 2,18-22](#)) annonce la destruction du Temple qui manifesterà l'entrée dans un nouvel âge de l'histoire du salut: "L'heure vient où ce n'est ni sur cette montagne ni à Jérusalem que vous adorerez le Père" ([Jn 4,21](#) cf. [Jn 4,23-24](#) [Mt 27,51](#) [He 9,11](#) [Ap 21,22](#)).

III Jésus et la foi d'Israël au Dieu Unique et Sauveur

587 Si la Loi et le Temple de Jérusalem ont pu être occasion de "contradiction" (cf. [Lc 2,34](#)) de la part de Jésus pour les autorités religieuses d'Israël, c'est son rôle dans la rédemption des péchés, oeuvre divine par excellence, qui a été pour elles la véritable pierre d'achoppement (cf. [Lc 20,17-18](#) [Ps 118,22](#)).

588 Jésus a scandalisé les Pharisiens en mangeant avec les publicains et les pécheurs (cf. [Lc 5,30](#)) aussi familièrement qu'avec eux-mêmes (cf. [Lc 7,36](#) [Lc 11,37](#) [Lc 14,1](#)). Contre ceux d'entre eux "qui se flattaient d'être des justes et n'avaient que mépris pour les autres" ([Lc 18,9](#) cf. [Jn 7,49](#) [Jn 9,34](#)), Jésus a affirmé: "Je ne suis pas venu appeler les justes, mais les pécheurs au repentir" ([Lc 5,32](#)). Il est allé plus loin en proclamant face aux Pharisiens que, le péché étant universel (cf. [Jn 8,33-36](#)), ceux qui prétendent ne pas avoir besoin de salut s'aveuglent sur eux-mêmes (cf. [Jn 9,40-41](#)).

589 Jésus a surtout scandalisé parce qu'il a identifié sa conduite miséricordieuse envers les pécheurs avec l'attitude de Dieu lui-même à leur égard (cf. [Mt 9,13](#) [Os 6,6](#)). Il est allé jusqu'à laisser entendre qu'en partageant la table des pécheurs (cf. [Lc 15,1-2](#)), il les admettait au banquet messianique (cf. [Lc 15,23-32](#)). Mais c'est tout particulièrement en pardonnant les péchés que Jésus a mis les autorités religieuses d'Israël devant un dilemme. Car, comme celles-ci le disent justement dans leur effroi, "Dieu seul peut pardonner les péchés" ([Mc 2,7](#)). En pardonnant les péchés, ou bien Jésus blasphème car c'est un homme qui se fait l'égal de Dieu (cf. [Jn 5,18](#) [Jn 10,33](#)), ou bien il dit vrai et sa personne rend présent et révèle le Nom de Dieu (cf. [Jn 17,6](#) [Jn 17,26](#)).

590 Seule l'identité divine de la personne de Jésus peut justifier une exigence aussi absolue que celle-ci: "Celui qui n'est pas avec moi est contre moi" ([Mt 12,30](#)); de même quand il dit qu'il y a en lui "plus que Jonas, ... plus que Salomon" ([Mt 12,41-42](#)), "plus que le Temple" ([Mt 12,6](#)); quand il rappelle à son sujet que David a appelé le Messie son Seigneur (cf. [Mt 12,36](#) [Mt 12,37](#)), quand il affirme: "Avant qu'Abraham fut, Je Suis" ([Jn 8,58](#)); et même: "Le Père et moi nous sommes un" ([Jn 10,30](#)).

591 Jésus a demandé aux autorités religieuses de Jérusalem de croire en lui à cause des oeuvres de son Père qu'il accomplit (cf. [Jn 10,36-38](#)). Mais un tel acte de foi devait passer par une mystérieuse mort à soi-même pour une nouvelle "naissance d'en haut" ([Jn 3,7](#)) dans l'attrance de la grâce divine (cf. [Jn 6,44](#)). Une telle exigence de conversion face à un accomplissement si surprenant des promesses (cf. [Is 53,1](#)) permet de comprendre la tragique méprise du sanhédrin estimant que Jésus méritait la mort comme blasphémateur (cf. [Mc 3,6](#) [Mt 26,64-66](#)). Ses membres agissaient ainsi à la fois par "ignorance" (cf. [Lc 23,34](#) [Ac 3,17-18](#)) et par "l'endurcissement" ([Mc 3,5](#) [Rm 11,25](#)) de "l'incrédulité" ([Rm 11,20](#)).

En bref

592 *Jésus n'a pas aboli la Loi du Sinaï, mais il l'a accompli (cf. [Mt 5,17-19](#)) avec une telle perfection (cf. [Jn 8,46](#)) qu'il en révèle le sens ultime (cf. [Mt 5,33](#)) et qu'il rachète les transgressions contre elle (cf. [He 9,15](#)).*

593 *Jésus a vénéré le Temple en y montant aux fêtes juives de pèlerinage et il a aimé d'un*

amour jaloux cette demeure de Dieu parmi les hommes. Le Temple préfigure son Mystère. S'il annonce sa destruction, c'est comme manifestation de sa propre mise à mort et de l'entrée dans un nouvel âge de l'histoire du salut, où son Corps sera le Temple définitif.

594 Jésus a posé des actes, tel le pardon des péchés, qui l'ont manifesté comme étant le Dieu Sauveur lui-même (cf. [Jn 5,16-18](#)). Certains Juifs, qui, ne reconnaissant pas le Dieu fait homme (cf. [Jn 1,14](#)), voyaient en lui "un homme qui se fait Dieu" ([Jn 10,33](#)), l'ont jugé comme un blasphémateur.

Paragraphe 2 Jésus est mort crucifié

I Le procès de Jésus

Divisions des autorités juives à l'égard de Jésus

595 Parmi les autorités religieuses de Jérusalem, non seulement il s'est trouvé le pharisien Nicodème (cf. [Jn 7,52](#)) ou le notable Joseph d'Arimatee pour être en secret disciples de Jésus (cf. [Jn 19,38-39](#)), mais il s'est produit pendant longtemps des dissensions au sujet de Celui-ci (cf. [Jn 9,16-17](#) [Jn 10,19-21](#)) au point qu'à la veille même de sa passion, S. Jean peut dire d'eux qu'"un bon nombre crut en lui", quoique d'une manière très imparfaite ([Jn 12,42](#)). Cela n'a rien d'étonnant si l'on tient compte qu'au lendemain de la Pentecôte "une multitude de prêtres obéissait à la foi" ([Ac 6,7](#)) et que "certains du parti des Pharisiens étaient devenus croyants" ([Ac 15,5](#)) au point que S. Jacques peut dire à S. Paul que "plusieurs milliers de Juifs ont embrassé la foi et ce sont tous d'ardents partisans de la Loi" ([Ac 21,20](#)).

596 Les autorités religieuses de Jérusalem n'ont pas été unanimes dans la conduite à tenir vis-à-vis de Jésus (cf. [Jn 9,16](#) [Jn 10,19](#)). Les pharisiens ont menacé d'excommunication ceux qui le suivraient (cf. [Jn 9,22](#)). A ceux qui craignaient que "tous croient en Jésus et que les Romains viennent détruire notre Lieu Saint et notre nation" ([Jn 11,48](#)), le grand-prêtre Caïphe proposa en prophétisant: "Il est de votre intérêt qu'un seul homme meure pour le peuple et que la nation ne périsse pas tout entière" ([Jn 11,49-50](#)). Le Sanhédrin, ayant déclaré Jésus "passible de mort" ([Mt 26,66](#)) en tant que blasphémateur, mais ayant perdu le droit de mise à mort (cf. [Jn 18,31](#)), livre Jésus aux Romains en l'accusant de révolte politique (cf. [Lc 23,2](#)) ce qui mettra celui-ci en parallèle avec Barrabas accusé de "sédition" ([Lc 23,19](#)). Ce sont aussi des menaces politiques que les grands-prêtres exercent sur Pilate pour qu'il condamne Jésus à mort (cf. [Jn 19,12](#) [Jn 19,15](#) [Jn 19,21](#)).

Les Juifs ne sont pas collectivement responsables de la mort de Jésus

597 En tenant compte de la complexité historique du procès de Jésus manifestée dans les récits évangéliques, et quel que puisse être le péché personnel des acteurs du procès (Judas, le Sanhédrin, Pilate) que seul Dieu connaît, on ne peut en attribuer la responsabilité à l'ensemble des Juifs de Jérusalem, malgré les cris d'une foule manipulée (cf. [Mc 15,11](#)) et les reproches globaux contenus dans les appels à la conversion après la Pentecôte (cf. [Ac 2,23](#) [Ac 2,36](#) [Ac 3,13-14](#) [Ac 4,10](#) [Ac 5,30](#) [Ac 7,52](#) [Ac 10,39](#) [Ac 13,27-28](#) [1Th 2,14-15](#)). Jésus lui-même en pardonnant sur la croix (cf. [Lc 23,34](#)) et Pierre à sa suite ont fait droit à "l'ignorance" ([Ac 3,17](#)) des Juifs de Jérusalem et même de leurs chefs. Encore moins peut-on,

à partir du cri du peuple: "Que son sang soit sur nous et sur nos enfants" ([Mt 27,25](#)) qui signifie une formule de ratification (cf. [Ac 5,28](#) [Ac 18,6](#)), étendre la responsabilité aux autres Juifs dans l'espace et dans le temps:

Aussi bien l'Eglise a-t-elle déclaré au Concile Vatican II: "Ce qui a été commis durant la Passion ne peut être imputé ni indistinctement à tous les Juifs vivant alors, ni aux Juifs de notre temps. ... Les Juifs ne doivent pas être présentés comme réprouvés par Dieu, ni maudits comme si cela découlait de la Sainte Ecriture" ([NAE 4](#)).

Tous les pécheurs furent les auteurs de la Passion du Christ

598 L'Eglise, dans le magistère de sa foi et dans le témoignage de ses saints, n'a jamais oublié que "les pécheurs eux-mêmes furent les auteurs et comme les instruments de toutes les peines qu'endura le divin Rédempteur" (Catech. R. 1, 5, 11 cf. [He 12,3](#)). Tenant compte du fait que nos péchés atteignent le Christ lui-même (cf. [Mt 25,45](#) [Ac 9,4-5](#)), l'Eglise n'hésite pas à imputer aux chrétiens la responsabilité la plus grave dans le supplice de Jésus, responsabilité dont ils ont trop souvent accablé uniquement les Juifs:

Nous devons regarder comme coupables de cette horrible faute, ceux qui continuent à retomber dans leurs péchés. Puisque ce sont nos crimes qui ont fait subir à Notre-Seigneur Jésus-Christ le supplice de la croix, à coup sûr ceux qui se plongent dans les désordres et dans le mal "crucifient de nouveau dans leur cœur, autant qu'il est en eux, le Fils de Dieu par leurs péchés et le couvrent de confusion" ([He 6,6](#)). Et il faut le reconnaître, notre crime à nous dans ce cas est plus grand que celui des Juifs. Car eux, au témoignage de l'Apôtre, "s'ils avaient connu le Roi de gloire, ils ne l'auraient jamais crucifié" ([1Co 2,8](#)). Nous, au contraire, nous faisons profession de Le connaître. Et lorsque nous Le renions par nos actes, nous portons en quelque sorte sur Lui nos mains meurtrières (Catech. R. 1, 5, 11).

Et les démons, ce ne sont pas eux qui l'ont crucifié; c'est toi qui avec eux l'as crucifié et le crucifies encore, en te délectant dans les vices et les péchés (S. François d'Assise, admon. 5,3).

II La mort rédemptrice du Christ dans le dessein divin de salut

"Jésus livré selon le dessein bien arrêté de Dieu"

599 La mort violente de Jésus n'a pas été le fruit du hasard dans un concours malheureux de circonstances. Elle appartient au mystère du dessein de Dieu, comme S. Pierre l'explique aux Juifs de Jérusalem dès son premier discours de Pentecôte: "Il avait été livré selon le dessein bien arrêté et la prescience de Dieu" ([Ac 2,23](#)). Ce langage biblique ne signifie pas que ceux qui ont "livré Jésus" ([Ac 3,13](#)) n'ont été que les exécutants passifs d'un scénario écrit d'avance par Dieu.

600 A Dieu tous les moments du temps sont présents dans leur actualité. Il établit donc son dessein éternel de "prédestination" en y incluant la réponse libre de chaque homme à sa grâce: "Oui, vraiment, ils se sont rassemblés dans cette ville contre ton saint serviteur Jésus, que tu as oint, Hérode et Ponce Pilate avec les nations païennes et les peuples d'Israel (cf. [Ps 2,1-2](#)), de telle sorte qu'ils ont accompli tout ce que, dans ta puissance et ta sagesse, tu

avais prédestiné" ([Ac 4,27-28](#)). Dieu a permis les actes issus de leur aveuglement (cf. [Mt 26,54](#) [Jn 18,36](#) [Jn 19,11](#)) en vue d'accomplir son dessein de salut (cf. [Ac 3,17-18](#)).

"Mort pour nos péchés selon les Ecritures"

601 Ce dessein divin de salut par la mise à mort du "Serviteur, le Juste" ([Is 53,11](#) cf. [Ac 3,14](#)) avait été annoncé par avance dans l'Ecriture comme un mystère de rédemption universelle, c'est-à-dire de rachat qui libère les hommes de l'esclavage du péché (cf. [Is 53,11-12](#) [Jn 8,34-36](#)). S. Paul professe, dans une confession de foi qu'il dit avoir "reçue" ([1Co 15,3](#)) que "le Christ est mort pour nos péchés *selon les Ecritures*" (ibidem; cf. aussi [Ac 3,18](#) [Ac 7,52](#) [Ac 13,29](#) [Ac 26,22-23](#)). La mort rédemptrice de Jésus accomplit en particulier la prophétie du Serviteur souffrant (cf. [Is 53,7-8](#) et [Ac 8,32-35](#)). Jésus lui-même a présenté le sens de sa vie et de sa mort à la lumière du Serviteur souffrant (cf. [Mt 20,28](#)). Après sa Résurrection, il a donné cette interprétation des Ecritures aux disciples d'Emmaüs (cf. [Lc 24,25-27](#)), puis aux apôtres eux-mêmes (cf. [Lc 24,44-45](#)).

"Dieu l'a fait péché pour nous"

602 S. Pierre peut en conséquence formuler ainsi la foi apostolique dans le dessein divin de salut: "Vous avez été affranchis de la vaine conduite héritée de vos pères par un sang précieux, comme d'un agneau sans reproche et sans tache, le Christ, discerné avant la fondation du monde et manifesté dans les derniers temps à cause de vous" ([1P 1,18-20](#)). Les péchés des hommes, consécutifs au péché originel, sont sanctionnés par la mort (cf. [Rm 5,12](#) [1Co 15,56](#)). En envoyant son propre Fils dans la condition d'esclave (cf. [Ph 2,7](#)), celle d'une humanité déchue et vouée à la mort à cause du péché (cf. [Rm 8,3](#)), "Dieu l'a fait péché pour nous, lui qui n'avait pas connu le péché, afin qu'en lui nous devenions justice pour Dieu" ([2Co 5,21](#)).

603 Jésus n'a pas connu la réprobation comme s'il avait lui-même péché (cf. [Jn 8,46](#)). Mais dans l'amour rédempteur qui l'unissait toujours au Père (cf. [Jn 8,29](#)), il nous a assumé dans l'égarement de notre péché par rapport à Dieu au point de pouvoir dire en notre nom sur la croix: "Mon Dieu, mon Dieu, pourquoi m'as-tu abandonné" ([Mc 15,34](#) [Ps 22,1](#)). L'ayant rendu ainsi solidaire de nous pécheurs, "Dieu n'a pas épargné son propre Fils mais l'a livré pour nous tous" ([Rm 8,32](#)) pour que nous soyons "réconciliés avec Lui par la mort de son Fils" ([Rm 5,10](#)).

Dieu a l'initiative de l'amour rédempteur universel

604 En livrant son Fils pour nos péchés, Dieu manifeste que son dessein sur nous est un dessein d'amour bienveillant qui précède tout mérite de notre part: "En ceci consiste l'amour: ce n'est pas nous qui avons aimé Dieu, mais c'est lui qui nous a aimés et qui a envoyé son Fils en victime de propitiation pour nos péchés" ([1Jn 4,10](#) cf. [1Jn 4,19](#)). "La preuve que Dieu nous aime, c'est que le Christ, alors que nous étions encore pécheurs, est mort pour nous" ([Rm 5,8](#)).

605 Cet amour est sans exclusion Jésus l'a rappelé en conclusion de la parabole de la brebis perdue: "Ainsi on ne veut pas, chez votre Père qui est aux cieux, qu'un seul de ses petits ne se perde" ([Mt 18,14](#)). Il affirme "donner sa vie en rançon *pour la multitude*" ([Mt 20,28](#)); ce dernier terme n'est pas restrictif: il oppose l'ensemble de l'humanité à l'unique personne du

Rédempteur qui se livre pour la sauver (cf. [Rm 5,18-19](#)). L'Eglise, à la suite des Apôtres (cf. [2Co 5,15](#) [1Jn 2,2](#)), enseigne que le Christ est mort pour tous les hommes sans exception: "Il n'y a, il n'y a eu et il n'y aura aucun homme pour qui le Christ n'ait pas souffert" (Cc. Quiercy en 853: [DS 624](#)).

III Le Christ s'est offert lui-même à son Père pour nos péchés

Toute la vie du Christ est offrande au Père

606 Le Fils de Dieu, "descendu du ciel non pour faire sa volonté mais celle de son Père qui l'a envoyé" ([Jn 6,38](#)), "dit en entrant dans le monde: ... Voici je viens ... pour faire ô Dieu ta volonté. ... C'est en vertu de cette volonté que nous sommes sanctifiés par l'oblation du corps de Jésus-Christ, une fois pour toutes" ([He 10,5-10](#)). Dès le premier instant de son Incarnation, le Fils épouse le dessein de salut divin dans sa mission rédemptrice: "Ma nourriture est de faire la volonté de celui qui m'a envoyé et de mener son oeuvre à bonne fin" ([Jn 4,34](#)). Le sacrifice de Jésus "pour les péchés du monde entier" ([1Jn 2,2](#)) est l'expression de sa communion d'amour au Père: "Le Père m'aime parce que je donne ma vie" ([Jn 10,17](#)). "Il faut que le monde sache que j'aime le Père et que je fais comme le Père m'a commandé" ([Jn 14,31](#)).

607 Ce désir d'épouser le dessein d'amour rédempteur de son Père anime toute la vie de Jésus (cf. [Lc 12,50](#) [Lc 22,15](#) [Mt 16,21-23](#)) car sa Passion rédemptrice est la raison d'être de son Incarnation: "Père, sauve-moi de cette heure! Mais c'est pour cela que je suis venu à cette heure" ([Jn 12,27](#)). "La coupe que m'a donnée le Père ne la boirai-je pas?" ([Jn 18,11](#)). Et encore sur la croix avant que "tout soit accompli" ([Jn 19,30](#)), il dit: "J'ai soif" ([Jn 19,28](#)).

"L'agneau qui enlève le péché du monde"

608 Après avoir accepté de lui donner le baptême à la suite des pécheurs (cf. [Lc 3,21](#) [Mt 3,14-15](#)), Jean-Baptiste a vu et montré en Jésus l'"Agneau de Dieu, qui enlève les péchés du monde" ([Jn 1,29](#) cf. [Jn 1,36](#)). Il manifeste ainsi que Jésus est à la fois le Serviteur souffrant qui se laisse mener silencieux à l'abattoir ([Is 53,7](#) cf. [Jr 11,19](#)) et porte le péché des multitudes (cf. [Is 53,12](#)), et l'agneau pascal symbole de la rédemption d'Israël lors de la première Pâque ([Ex 12,3-14](#) cf. [Jn 19,36](#) [1Co 5,7](#)). Toute la vie du Christ exprime sa mission: "servir et donner sa vie en rançon pour la multitude" ([Mc 10,45](#)).

Jésus épouse librement l'amour rédempteur du Père

609 En épousant dans son coeur humain l'amour du Père pour les hommes, Jésus "les a aimés jusqu'à la fin" ([Jn 13,1](#)) "car il n'y a pas de plus grand amour que de donner sa vie pour ceux qu'on aime" ([Jn 15,13](#)). Ainsi dans la souffrance et dans la mort, son humanité est devenue l'instrument libre et parfait de son amour divin qui veut le salut des hommes (cf. [He 2,10](#) [He 2,17-18](#) [He 4,15](#) [He 5,7-9](#)). En effet, il a librement accepté sa passion et sa mort par amour de son Père et des hommes que Celui-ci veut sauver: "Personne ne m'enlève la vie, mais je la donne de moi-même" ([Jn 10,18](#)). D'où la souveraine liberté du Fils de Dieu quand il

va lui-même vers la mort (cf. [Jn 18,4-6](#) [Mt 26,53](#)).

A la Cène Jésus a anticipé l'offrande libre de sa vie

610 Jésus a exprimé suprêmement l'offrande libre de lui-même dans le repas pris avec les Douze Apôtres (cf. [Mt 26,20](#)), dans "la nuit où il fut livré" ([1Co 11,23](#)). La veille de sa passion, alors qu'il était encore libre, Jésus a fait de cette dernière Cène avec ses apôtres le mémorial de son offrande volontaire au Père (cf. [1Co 5,7](#)) pour le salut des hommes: "Ceci est mon corps *donné* pour vous" ([Lc 22,19](#)). "Ceci est mon sang, le sang de l'Alliance, qui va être répandu pour une multitude en rémission des péchés" ([Mt 26,28](#)).

611 L'Eucharistie qu'il institue à ce moment sera le "mémorial" ([1Co 11,25](#)) de son sacrifice. Jésus inclut les apôtres dans sa propre offrande et leur demande de la perpétuer (cf. [Lc 22,19](#)). Par là, Jésus institue ses apôtres prêtres de l'Alliance nouvelle: "Pour eux je me consacre afin qu'ils soient eux aussi consacrés dans la vérité" ([Jn 17,19](#) cf. Cc. Trente: [DS 1752](#) [DS 1764](#)).

L'agonie à Gethsémani

612 La coupe de la Nouvelle Alliance, que Jésus a anticipée à la Cène en s'offrant lui-même (cf. [Lc 22,20](#)), il l'accepte ensuite des mains du Père dans son agonie à Gethsémani (cf. [Mt 26,42](#)) en se faisant "obéissant jusqu'à la mort" ([Ph 2,8](#) cf. [He 5,7-8](#)). Jésus prie: "Mon Père, s'il est possible que cette coupe passe loin de moi ..." ([Mt 26,39](#)). Il exprime ainsi l'horreur que représente la mort pour sa nature humaine. En effet celle-ci, comme la nôtre, est destinée à la vie éternelle; en plus, à la différence de la nôtre, elle est parfaitement exempte du péché (cf. [He 4,15](#)) qui cause la mort (cf. [Rm 5,12](#)); mais surtout elle est assumée par la personne divine du "Prince de la Vie" ([Ac 3,15](#)), du "Vivant" ([Ap 1,17](#) cf. [Jn 1,4](#) [Jn 5,26](#)). En acceptant dans sa volonté humaine que la volonté du Père soit faite (cf. [Mt 26,42](#)), il accepte sa mort en tant que rédemptrice pour "porter lui-même nos fautes dans son corps sur le bois" ([1P 2,24](#)).

La mort du Christ est le sacrifice unique et définitif

613 La mort du Christ est à la fois le *sacrifice pascal* qui accomplit la rédemption définitive des hommes (cf. [1Co 5,7](#) [Jn 8,34-36](#)) par "l'agneau qui porte le péché du monde" ([Jn 1,19](#) cf.) et le *sacrifice de la Nouvelle Alliance* (cf. [1Co 11,15](#)) qui remet l'homme en communion avec Dieu (cf. [Ex 24,8](#)) en le réconciliant avec lui par "le sang répandu pour la multitude en rémission des péchés" ([Mt 26,28](#) cf. [Lv 16,15-16](#)).

614 Ce sacrifice du Christ est unique, il achève et dépasse tous les sacrifices (cf. [He 10,10](#)). Il est d'abord un don de Dieu le Père lui-même: c'est le Père qui livre son Fils pour nous réconcilier avec lui (cf. [1Jn 4,10](#)). Il est en même temps offrande du Fils de Dieu fait homme qui, librement et par amour (cf. [Jn 15,13](#)), offre sa vie (cf. [Jn 10,17-18](#)) à son Père par l'Esprit Saint (cf. [He 9,14](#)), pour réparer notre désobéissance.

Jésus substitue son obéissance à notre désobéissance

615 "Comme par la désobéissance d'un seul la multitude a été constituée pécheresse, ainsi par l'obéissance d'un seul la multitude sera constituée juste" ([Rm 5,19](#)). Par son obéissance

jusqu'à la mort, Jésus a accompli la substitution du Serviteur souffrant qui "offre sa vie en *sacrifice expiatoire*", "alors qu'il portait le péché des multitudes" "qu'il justifie en s'accablant lui-même de leurs fautes" (*Is 53,10-12*). Jésus a réparé pour nos fautes et satisfait au Père pour nos péchés (cf. Cc. Trente: *DS 1529*).

Sur la croix, Jésus consomme son sacrifice

616 C'est "l'amour jusqu'à la fin" (*Jn 13,1*) qui confère sa valeur de rédemption et de réparation, d'expiation et de satisfaction au sacrifice du Christ. Il nous a tous connus et aimés dans l'offrande de sa vie (cf. *Ga 2,20 Ep 5,2 Ep 5,25*). "L'amour du Christ nous presse, à la pensée que, si un seul est mort pour tous, alors tous sont morts" (*2Co 5,14*). Aucun homme, fût-il le plus saint, n'était en mesure de prendre sur lui les péchés de tous les hommes et de s'offrir en sacrifice pour tous. L'existence dans le Christ de la Personne divine du Fils, qui dépasse et, en même temps, embrasse toutes les personnes humaines, et qui le constitue Tête de toute l'humanité, rend possible son sacrifice rédempteur *pour tous*.

617 "Sua sanctissima passio in ligno crucis nobis justificationem meruit" enseigne le Concile de Trente (*DS 1529*) soulignant le caractère unique du sacrifice du Christ comme "principe de salut éternel" (*He 5,9*). Et l'Eglise vénère la Croix en chantant: "O crux, ave, spes unica" (Hymne "Vexilla Regis").

Notre participation au sacrifice du Christ

618 La Croix est l'unique sacrifice du Christ "seul médiateur entre Dieu et les hommes" (*1Tm 2,5*). Mais, parce que, dans sa Personne divine incarnée, "il s'est en quelque sorte uni lui-même à tout homme" (*GS 22*), il "offre à tous les hommes, d'une façon que Dieu connaît, la possibilité d'être associés au mystère pascal" (*GS 22*). Il appelle ses disciples à "prendre leur croix et à le suivre" (*Mt 16,24*) car "il a souffert pour nous, il nous a tracé le chemin afin que nous suivions ses pas" (*1P 2,21*). Il veut en effet associer à son sacrifice rédempteur ceux-là même qui en sont les premiers bénéficiaires (cf. *Mc 10,39 Jn 21,18-19 Col 1,24*). Cela s'accomplit suprêmement pour sa Mère, associée plus intimement que tout autre au mystère de sa souffrance rédemptrice (cf. *Lc 2,35*):

Fuera de la Cruz no hay otra escala por donde subir al cielo (Ste. Rose de Lima, vita).

1998 Catéchisme 561

ARTICULUS 4: IESUS CHRISTUS EST «PASSUS SUB PONTIO PILATO,

CROCFIXUS, MORTUUS, ET SEPULTUS»

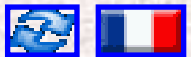
571 Mysterium Paschale crucis et resurrectionis Christi in centro est Boni Nuntii quem Apostoli et post illos Ecclesia mundo annuntiare debent. Consilium Dei salvificum per mortem redemptricem Eius Filii Iesu Christi « semel » ([He 9,26](#)) impletum est.

572 Ecclesia permanet fidelis omnium Scripturarum interpretationi quam Ipse Iesus tam ante quam post Suum dedit Pascha: ([Lc 24,27](#) [Lc 24,44-45](#)) « Nonne haec oportuit pati Christum et intrare in gloriam Suam? » ([Lc 24,26](#)). Iesu passio suam historicam sumpsit formam eo quod reprobatus est « a senioribus et a summis sacerdotibus et scribis » ([Mc 8,31](#)), qui tradiderunt « Eum gentibus ad illudendum et flagellandum et crucifigendum » ([Mt 20,19](#)).

573 Fides igitur potest conari circumstantias mortis Iesu scrutari, fideliter ab Evangeliiis transmissas(417) et ab aliis historicis fontibus illustratas, ad sensum Redemptionis melius intelligendum.

(417) cf. Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 19](#): AAS 58 (1966) 826-827.

Paragraphus 1: IESUS ET ISRAEL

574 Ab initiis ministerii publici Iesu, Pharisei et Herodis sectatores, cum sacerdotibus et scribis, convenerunt ut Eum perderent (cf. [Mc 3,6](#)). Propter quosdam ex Suis actibus (propter daemoniorum expulsionem (cf. [Mt 12,24](#)); peccatorum remissionem (cf. [Mc 2,7](#)); sanationes die sabbati; 343 propriam praeceptorum de puritate legali interpretationem (cf. [Mc 7,14-23](#)); familiaritatem cum publicanis et publicis peccatoribus (cf. [Mc 2,14-17](#))), Iesus quibusdam mala intentione affectis visus est de possessione diabolica suspectus (cf. [Mc 3,22](#) [Jn 8,48](#) [Jn 10,20](#)). Accusatus est de blasphemia 347 et de falso prophetismo, 348 de criminibus nempe religiosis quae Lex poena puniebat mortis sub lapidationis forma (cf. [Jn 8,59](#) [Jn 10,31](#)).

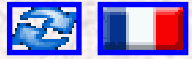
575 Nonnulli igitur actus et verba Iesu fuerunt « signum contradictionis » (cf. [Lc 2,34](#)) pro auctoritatibus religiosis Hierosolymorum, quas evangelium sancti Ioannis saepe « Iudaeos » appellat(418), adhuc magis quam pro communi populo Dei (cf. [Jn 7,48-49](#)). Utique Eius relationes cum Phariseis non fuerunt solummodo contentiosae. Quidam Pharisei Eum de periculo monent quod Ei impendit (cf. [Lc 13,31](#)). Iesus quosdam ex illis laudat, sicut scribam de quo [Mc 12,34](#), et pluries apud Phariseos manducat (cf. [Lc 7,36](#) [Lc 14,1](#)). Iesus doctrinas confirmat in hoc selecto religioso populi Dei coetu communes: resurrectionem mortuorum (cf. [Mt 22,23-34](#) [Lc 20,39](#)), formas pietatis (eleemosynam, orationem et ieiunium) (cf. [Mt 6,2-18](#)) et consuetudinem se ad Deum ut Patrem dirigendi, indolem centalem mandati amoris Dei et proximi (cf. [Mc 12,28-34](#)).

(418) cf. [Jn 1,19](#) [Jn 2,18](#) [Jn 5,10](#) [Jn 7,13](#) [Jn 9,22](#) [Jn 18,12](#) [Jn 19,38](#) [Jn 20,19](#)

576 Oculis plurium in Israel, Iesus contra essentielles populi electi agere videtur institutiones:
 * *contra submissionem Legi in integritate scriptorum mandatorum eius et, pro Pharisaeis, in interpretatione traditionis oralis;*
 * *contra indolem centram Templi Hierosolymorum tamquam loci sancti in quo Deus modo habitat singulari;*
 * *contra fidem in Deum unicum cuius gloriae nullus homo potest particeps fieri.*

I. Iesus et Lex

577 Iesus initio sermonis montani sollemnem fecit admonitionem in qua Legem, a Deo in Sinai occasione Primi Foederis datam, sub luce gratiae Novi Foederis praesentavit:
 « *Nolite putare quoniam veni solvere Legem aut Prophetas; non veni solvere, sed adimplere. Amen quippe dico vobis: Donec transeat caelum et terra, iota unum aut unus apex non praeteribit a Lege, donec omnia fiant. Qui ergo solverit unum de mandatis istis minimis et docuerit sic homines, minimus vocabitur in Regno caelorum; qui autem fecerit et docuerit, hic magnus vocabitur in Regno caelorum* » ([Mt 5,17-19](#)).

578 Iesus, Messias Israel, maximus proinde in Regno caelorum, Legem implere debebat, eam, secundum Ipsius propria verba, in eius integritate exsequens usque ad eius minima mandata. Immo Ipse solus potuit id facere perfecte (cf. [Jn 8,46](#)). Iudaei, secundum suam propriam confessionem, nunquam Legem in eius potuerunt implere integritate quin minimum mandatum violarent(419). Propterea in singulis annis Expiationis festivitatis, filii Israel veniam a Deo precabantur pro suis Legis transgressionibus. Revera, Lex totum quid constituit et, sicut sanctus Iacobus commemorat, « quicumque autem totam Legem servaverit, offendet autem in uno, factus est omnium reus » ([Jc 2,10](#)) (cf. [Ga 3,10](#) [Ga 5,3](#)).
 (419) cf. [Jn 7,19](#) [Ac 13,38-41](#) [Ac 15,10](#)

579 Hoc principium integritatis in observanda Lege, non solum secundum eius litteram, sed secundum eius spiritum, magni aestimabatur a Pharisaeis. Illud pro Israel proponentes, multos temporis Iesu Iudaeos ad religiosum adduxerunt extremum zelum (cf. [Rm 10,2](#)). Hic, nisi se in « hypocrita » disceptatione casum dissolvi vellet (cf. [Mt 15,3-7](#) [Lc 11,39-54](#)), populum necessario praeparabat ad hunc Dei interventum inauditum qui perfecta Legis futura erat effectio a solo Iusto peracta loco omnium peccatorum (cf. [Is 53,11](#) [He 9,15](#)).

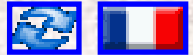
580 Perfecta Legis adimpletio non nisi a divino poterat peragi Legislatore nato sub Lege in Persona Filii (cf. [Ga 4,4](#)). In Iesu, Lex non amplius super tabulis apparet inscripta lapideis, sed « in visceribus » et « in corde » ([Jer 31,33](#)) Servi qui, quoniam « in veritatem proferet iudicium » ([Is 42,3](#)), factus est « Foedus populi » ([Is 42,6](#)). Iesus Legem adimplet usque ad « maledictum Legis » assumendum super Se (cf. [Ga 3,13](#)) in quod illi incurrerant « qui non permanent in omnibus, quae scripta sunt, ut faciant ea » (cf. [Ga 3,10](#)), quia mors Christi evenit « in redemptionem earum praevaricationum, quae erant sub Priore Testamento » ([He 9,15](#)).

581 Iesus Iudaeorum et eorum spiritualium ducum apparuit oculis tamquam « rabbi »(420). Ipse saepe intra rabbinicam Legis interpretationem est argumentatus(421). Sed simul Iesus necessario Legis doctores collidebat quia Se ad Suam proponendam interpretationem inter illas eorum non restringebat; « erat enim docens eos sicut potestatem habens et non sicut scribae eorum » ([Mt 7,29](#)). In Eo, idem Verbum Dei quod resonaverat in Sinai ad Legem scriptam Moysi donandam, Se iterum praebet audiendum in monte beatitudinum (cf. [Mt 5,1](#)).

Hoc Verbum Legem non abolet, sed adimplet, eius ultimam interpretationem modo suppeditans divino: « Audistis quia dictum est antiquis (...). Ego autem dico vobis » ([Mt 5,33-34](#)). Ipse, cum hac eadem divina auctoritate quasdam reprobat « traditiones humanas » (cf. [Mc 7,8](#)) Pharisaeorum quae rescindunt verbum Dei. 371
 (420) cf. [Jn 11,28](#) [Jn 3,2](#) [Mt 22,23-24](#) [Mt 34-36](#)
 (421) cf. [Mt 12,5](#) [Mt 9,12](#) [Mc 2,23-27](#) [Lc 6,6-9](#) [Jn 7,22-23](#)

582 Iesus, ulterius procedens, de puritate alimentorum perfecit Legem, tanti momenti in vita quotidiana Iudaeorum, eius sensum aperiens « paedagogicum » (cf. [Ga 3,24](#)) per interpretationem divinam: « Omne extrinsecus introiens in hominem non potest eum coinquinare, (...) * purgans omnes escas. Dicebat autem: Quod de homine exit, illud coinquinat hominem; ab intus enim de corde hominum, cogitationes malae procedunt » ([Mc 7,18-21](#)). Iesus, interpretationem Legis definitivam tradens cum auctoritate divina, inventus est in oppositione ad quosdam Legis doctores qui Eius interpretationem non accipiebant, licet signis divinis confirmatam quae illam comitabantur(422). Hoc peculiariter valet de sabbati quaestione: Iesus saepe cum argumentis rabbinicis (cf. [Mc 2,25-27](#) [Jn 7,22-24](#)) commemorat requiem sabbati non perturbari Dei 375 vel proximi servitio (cf. [Lc 13,15-16](#) [Lc 14,3-4](#)) quod Eius praestant sanationes.
 (422) cf. [Jn 5,36](#) [Jn 10,25](#) [Jn 10,37-38](#) [Jn 12,37](#)

II. Iesus et Templum

583 Iesus, sicut ante Eum Prophetae, erga Templum Hierosolymorum venerationem professus est profundissimam. Ibi a Ioseph et Maria quadraginta dies post Suam Nativitatem est praesentatus (cf. [Lc 2,22-39](#)). Duodecim annorum aetate manere statuit in Templo ut Suis parentibus in memoriam revocaret Se Patris Sui teneri rebus (cf. [Lc 2,46-49](#)). Singulis annis saltem ad Pascha illuc ascendit Suae vitae occultae tempore (cf. [Lc 2,41](#)); ipsum Eius publicum ministerium quasi rhythmum regebatur peregrinationum in Ierusalem pro magnis Iudaeorum festis(423).
 (423) cf. [Jn 2,13-14](#) [Jn 5,1](#) [Jn 5,14](#) [Jn 7,1](#) [Jn 10](#) [Jn 7,14](#) [Jn 8,2](#) [Jn 10,22-23](#)

584 Iesus in Templum ascendit tamquam ad locum pro occurso cum Deo praestantem. Templum pro Eo Patris Eius est mansio, domus orationis, et indignatur quia eius exterius atrium locus factus est mercaturae (cf. [Mt 21,13](#)). Si mercatores expellit e Templo, id facit propter studiosum amorem erga Patrem Suum: « Nolite facere domum Patris mei domum negotiationis. Recordati sunt discipuli Eius quia scriptum est: "Zelus domus Tuae comedit me" ([Ps 69,10](#)) » ([Jn 2,16-17](#)). Post Resurrectionem Eius, Apostoli religiosam erga Templum servaverunt venerationem(424).
 (424) cf. [Ac 2,46](#) [Ac 3,1](#) [Ac 5,20-21](#) etc.

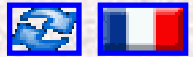
585 Iesus tamen, in Suae passionis limine, ruinam huius splendoris praenuntiavit aedificii, cuius non relinquetur lapis super lapidem (cf. [Mt 24,1-2](#)). Ipse hic signum ultimum nuntiavit temporum quae per Pascha Suum sunt aperienda (cf. [Mt 24,3](#) [Lc 13,35](#)). Sed haec propheta modo deformato a falsis testibus in Eius interrogatorio coram summo sacerdote potuit referri (cf. [Mc 14,57-58](#)) Eique tamquam iniuriam reddi cum Ipse cruci affixus erat clavis (cf. [Mt 27,39-40](#)).

586 Iesus, nullo modo fuit hostilis Templo(425), in quo Suae doctrinae impertivit essentialia (cf. [Jn 18,20](#)), tributum Templi solvere voluit in hoc Sibi socians Petrum (cf. [Mt 17,24-27](#)) quem nuper tamquam fundamentum pro Sua futura collocaverat Ecclesia (cf. [Mt 16,18](#)). Immo vero, Se cum Templo identificavit tamquam mansionem Dei inter homines Se ostendens definitivam (cf. [Jn 2,21 Mt 12,6](#)). Hac de causa, Eius corporalis occisio 392 Templi praenuntiat destructionem quae ingressum manifestabit in novam aetatem historiae salutis: « Venit hora quando neque in monte hoc neque in Hierosolymis adorabitis Patrem » ([Jn 4,21](#)) (426).

(425) cf. [Mt 8,4 Mt 23,21 Lc 17,14 Jn 4,22](#)

(426) cf. [Jn 4,23-24 Mt 27,51 He 9,11 Ap 21,22](#)

III. Iesus et fides Israel in Deum Unicum et Salvatorem

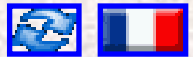
587 Si Lex et Hierosolymorum Templum occasio « contradictionis » (cf. [Lc 2,34](#)) esse potuerunt ex parte Iesu pro auctoritatibus religiosis Israel, Eius munus in peccatorum Redemptione, opere per excellentiam divino, vera petra scandali pro illis fuit (cf. [Lc 20,17-18 Ps 118,22](#)).

588 Iesus scandalum fuit Pharisaeis comedens cum publicanis et peccatoribus (cf. [Lc 5,30](#)) tam familiariter sicut cum illis ipsis. 397 Contra eos inter illos « qui in se confidebant tamquam iusti et aspernabantur ceteros » ([Lc 18,9](#)) (cf. [Jn 7,49 Jn 9,34](#)), Iesus affirmavit: « Non veni vocare iustos, sed peccatores in paenitentiam » ([Lc 5,32](#)). Longius vero processit, coram Pharisaeis proclamans, cum peccatum sit universale (cf. [Jn 8,33-36](#)), illos qui salute non egere praesumunt, se ipsos obcaecare (cf. [Jn 9,40-41](#)).

589 Iesus scandalum praecipue fuit quia Ipse Suum modum misericorditer agendi in peccatores cum modo agendi identificavit Ipsius Dei respectu eorum (cf. [Mt 9,13 Os 6,6](#)). Ipse processit usque ad insinuandum Se, mensam participando peccatorum (cf. [Lc 15,1-2](#)), eos ad convivium admittere messianicum. 403 Sed praesertim peccata dimittens, Iesus auctoritates religiosas Israel ante dilemma collocavit. Nonne recte in sua dicerent consternatione: « Quis potest dimittere peccata nisi solus Deus? » ([Mc 2,7](#)) ? Iesus, peccata dimittens, aut blasphemavit quia est homo qui se Deo facit aequalem (cf. [Jn 5,18 Jn 10,33](#)), aut verum dicit et Eius Persona Nomen reddit praesens et revelat Dei (cf. [Jn 17,6 Jn 17,26](#)).

590 Sola identitas divina Personae Iesu hanc tam absolutam exigentiam potest iustificare: « Qui non est mecum, contra me est » ([Mt 12,30](#)); eodem modo, cum dicit Se « plus quam Iona, (...) plus quam Salomon » esse ([Mt 12,41-42](#)), vel Templo maiorem (cf. [Mt 12,6](#)); cum relate ad Se commemorat David Messiam Dominum appellasse suum (cf. [Mc 12,36-37](#)); cum asserit: « Antequam Abraham fieret, ego sum » ([Jn 8,58](#)); et etiam: « Ego et Pater unum sumus » ([Jn 10,30](#)).

591 Iesus a religiosis Hierosolymorum petivit auctoritatibus ut in Ipsum crederent propter opera Patris Eius quae Ipse faciebat (cf. [Jn 10,36-38](#)). Sed talis actus fidei per arcanam sibimet ipsi mortem debebat transire ad novam desuper nativitatem (cf. [Jn 3,7](#)) cum gratiae divinae attractione. 410 Talis exigentia conversionis coram tam miranda promissionum adimpletione (cf. [Is 53,1](#)) tragicum errorem Synedrii permittit intelligere aestimantis Iesum tamquam blasphemum mereri mortem (cf. [Mc 3,6 Mt 26,64-66](#)). Sic eiusdem membra simul per ignorantiam (cf. [Lc 23,34 Ac 3,17-18](#)) agebant et propter caecitatem 414 incredulitatis (cf. [Rm 11,20](#)).

Compendium

592 *Jesus Legem Sinai non abolevit sed adimplevit (cf. [Mt 5,17-19](#)) cum tali perfectione (cf. [Jn 8,46](#)) ut eius sensum revelaret ultimum 418 et ut transgressiones redimeret contra illam (cf. [He 9,15](#)).*

593 *Jesus Templum est veneratus, ad illud in festis peregrinationis ascendens Iudaeorum, atque hanc Dei inter homines mansionem amore amavit studioso. Templum mysterium praefigurat Eius. Destructionem praenuntiat illius, sed tamquam Suae propriae occisionis manifestationem et ingressus in novam historiae salutis aetatem in qua Eius corpus Templum erit definitivum.*

594 *Jesus posuit actus, sicut peccatorum remissionem, qui Ipsum tamquam Deum Salvatorem manifestaverunt (cf. [Jn 5,16-18](#)). Quidam Iudaei, qui in Eo Deum hominem factum (cf. [Jn 1,14](#)) non agnoscentes perspiciebant hominem qui faciebat seipsum Deum (cf. [Jn 10,33](#)) et Eum tamquam blasphemum iudicaverunt.*

Paragraphus 2: IESUS MORTUUS EST CRUCIFIXUS

I. Iesu processus

Divisiones inter auctoritates Iudaeorum relate ad Iesum

595 Inter religiosas Hierosolymorum auctoritates non inventi sunt solummodo Pharisaeus Nicodemus (cf. [Jn 7,50](#)) et procer Ioseph ab Arimathaea qui discipuli Iesu fuerunt secreto (cf. [Jn 19,38-39](#)), sed diu dissensiones circa Eum exortae sunt (cf. [Jn 9,16-17](#) [Jn 10,19-21](#)) ita ut, pridie ante passionem, sanctus Ioannes dicere potuerit: « Ex principibus multi crediderunt in Eum », licet modo valde imperfecto ([Jn 12,42](#)). Hoc prorsus mirandum non est si consideretur immediate post Pentecosten « multa etiam turba sacerdotum oboediebat fidei » ([Ac 6,7](#)) et erant « quidam de haeresi Pharisaeorum, qui crediderant » ([Ac 15,5](#)) ita ut sanctus Iacobus sancto Paulo dicere potuerit: « Vides, frater, quot milia sint in Iudaeis, qui crediderunt, et omnes aemulatores sunt Legis » ([Ac 21,20](#)).

596 Auctoritates Hierosolymorum religiosae circa modum procedendi qui relate ad Iesum adhibendus erat, unanimes non fuerunt (cf. [Jn 9,16](#) [Jn 10,19](#)). Pharisei excommunicationem minati sunt illis qui Eum sequerentur (cf. [Jn 9,22](#)). Eis qui timebant: « Omnes credent in Eum, et venient Romani et tollent nostrum locum et gentem! » ([Jn 11,48](#)), summus sacerdos Caiphas prophetans proposuit: « Expedi vobis, ut unus moriatur homo pro populo, et non tota gens pereat! » ([Jn 11,50](#)). Synedrium, cum Iesum reum mortis declarasset (cf. [Mt 26,66](#)) tamquam blasphemum, ius tamen ad mortem indicendam cum perdidisset, 429 Iesum Romanis tradit Ipsum de seditione politica accusans (cf. [Lc 23,2](#)), id quod Eum in comparisonem ducet cum Barabba « propter seditionem » ([Lc 23,19](#)) accusato. Summi etiam sacerdotes politicas in Pilatum exercent minationes ut Iesum damnet capitis (cf. [Jn 19,12](#) [Jn 15](#) [Jn 19,21](#)).

Iudaei collective mortis Iesu obnoxii non sunt

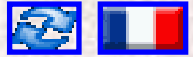
597 Ratione habita multipliciter historicae processus Iesu, quae in narrationibus evangelicis manifestatur, et quodcumque est personale peccatum actorum processus (Iudae, Synedrii, Pilati) quod solus Deus novit, non potest universitati Iudaeorum Hierosolymorum responsabilitas tribui, non obstantibus clamoribus multitudinis circumventae (cf. [Mc 15,11](#)) vel incusationibus generalibus quae post Pentecosten in hortationibus ad conversionem continentur(427). Iesus Ipse in cruce dans veniam 434 et Petrus post Eum rationem habuerunt « ignorantiae » (cf. [Ac 3,17](#)) Iudaeorum Hierosolymorum et etiam ducum eorum. Adhuc minus licet, a clamore populi procedendo: « Sanguis Eius super nos et super filios nostros » ([Mt 27,25](#)), qui formulam significat ratihabitionis (cf. [Ac 5,28](#) [Ac 18,6](#)), responsabilitatem ad alios Iudaeos extendere in spatio et tempore:

Eodem modo Ecclesia in Concilio Vaticano II declaravit: « Ea quae in passione Eius perpetrata sunt nec omnibus indistincte Iudaeis tunc viventibus, nec Iudaeis hodiernis imputari possunt. (...) Iudaei (...) neque ut a Deo reprobati neque ut maledicti exhibeantur, quasi hoc ex sacris Litteris sequatur »(428).

(427) cf. [Ac 2,23](#) [Ac 2,36](#) [Ac 3,13-14](#) [Ac 4,10](#) [Ac 5,30](#) [Ac 7,52](#) [Ac 10,39](#) [Ac 13,27-28](#) [1Th 2,14-15](#)

(428) Concilium Vaticanum II, Decl. *Nostra aetate*, [NAE 4](#): AAS 58 (1966) 743.

Omnes peccatores passionis Christi fuerunt auctores

598 Ecclesia in fidei suae Magisterio et in testimonio sanctorum suorum nunquam huiusmodi est oblita veritatis: « poenarum omnium quas (Christus) pertulit, peccatores et auctores et ministri fuerunt »(429). Ratione habita de eo quod nostra peccata Christum Ipsum attingunt (cf. [Mt 25,45](#) [Ac 9,4-5](#)), Ecclesia christianis maximam responsabilitatem non dubitat imputare in Iesu supplicio, qua responsabilitate ipsi nimis frequenter solos gravaverunt Iudaeos: « *Hac culpa omnes teneri iudicandum est qui in peccata saepius prolabuntur. Nam, cum peccata nostra Christum Dominum impulerint ut crucis supplicium subiret, profecto qui in flagitiis et sceleribus voluntantur, rursus, quod in ipsis est, crucifigunt in semetipsis Filium Dei, et ostentui habent. Quod quidem scelus eo gravius in nobis videri potest, quam fuerit in Iudaeis, quod illi, eodem Apostolo teste, si cognovissent, numquam Dominum gloriae crucifixissent (1Co 2,8)*; nos autem et nosse Eum profiteamur, et tamen factis negantes, quodammodo violentas Ei manus videmur inferre »(430).

« Et etiam daemones non crucifixerunt Eum, sed tu cum ipsis crucifixisti Eum et adhuc crucifigis delectando in vitiis et peccatis »(431).

(429) *Catechismus Romanus*, 1, 5, 11: ed. P. Rodríguez (Città del Vaticano-Pamplona 1989) p. 64; cf [He 12,3](#)

(430) *Catechismus Romanus*, 1, 5, 11: ed. P. Rodríguez (Città del Vaticano-Pamplona 1989) p. 64.

(431) Sanctus Franciscus Assisiensis, *Admonitio*, 5, 3: *Opuscula sancti Patris Francisci Assisiensis*, ed. C Esser (Grottaferrata 1978) p. 66.

II. Mors redemptiva Christi in divino salutis consilio

« Iesus definito consilio Dei traditus »

599 Violenta mors Iesu in infelici adiunctorum concursu fructus casus non fuit. Ea ad mysterium consilii pertinet Dei, ut sanctus Petrus Iudaeis Hierosolymorum explicat inde a suo

primo Pentecostes sermone: Hic « definito consilio et praescientia Dei » traditus est ([Ac 2,23](#)). Hic biblicus loquendi modus non significat eos, qui Iesum tradiderunt (cf. [Ac 3,13](#)), solummodo passivos fuisse executores scenae in antecessu a Deo scriptae.

600 Omnia temporis momenta in sua actualitate praesentia sunt Deo. Ipse igitur consilium Suum « praedestinationis » stabilit aeternum, liberum uniuscuiusque hominis gratiae Suae responsum includens in eo: « Convenerunt enim vere in civitate ista adversus sanctum puerum Tuum Iesum, quem unxisti, Herodes et Pontius Pilatus cum gentibus et populis Israel (cf. [Ps 2,1-2](#)), facere, quaecumque manus Tua et consilium praedestinavit fieri » ([Ac 4,27-28](#)). Deus actus ex eorum caecitate ortos permisit (cf. [Mt 26,54](#) [Jn 18,36](#) [Jn 19,11](#)) ad Suum consilium adimplendum salutis (cf. [Ac 3,17-18](#)).

« Mortuus est pro peccatis nostris secundum Scripturas »

601 Hoc divinum salutis consilium occisionis « Iusti Servi » (cf. [Is 53,11](#) [Ac 3,14](#)) in antecessum erat in Scriptura nuntiaturum tamquam mysterium Redemptionis universalis, id est, Redemptionis quae homines a peccati liberat servitute (cf. [Is 53,11-12](#) [Jn 8,34-36](#)). Sanctus Paulus, in quadam fidei confessione, quam dicit se « accepisse » (cf. [1Co 15,3](#)), profitetur « quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris *secundum Scripturas* » ([1Co 15,3](#)) (432). Mors Christi redemptiva peculiariter prophetiam Servi adimplet patientis (cf. [Is 53,7-8](#) [Ac 8,32-35](#)). Iesus Ipse sensum Suae vitae et Suae Mortis sub luce Servi patientis praesentavit (cf. [Mt 20,28](#)). Post Suam Resurrectionem, hanc Scripturarum interpretationem discipulis Emmaus (cf. [Lc 24,25-27](#)), deinde ipsis dedit Apostolis (cf. [Lc 24,44-45](#)). (432) cf. etiam [Ac 3,18](#) [Ac 7,52](#) [Ac 13,29](#) [Ac 26,22-23](#)

« Deus Eum pro nobis peccatum fecit »

602 Consequenter potest sanctus Petrus fidem apostolicam in consilium divinum salutis sic exprimere: « Redempti estis de vana vestra conversatione a patribus tradita (...) pretioso sanguine quasi Agni incontaminati et immaculati Christi, praecogniti quidem ante constitutionem mundi, manifestati autem novissimis temporibus propter vos » ([1P 1,18-20](#)). Hominum peccata quae peccatum consequuntur originale, morte puniuntur (cf. [Rm 5,12](#) [1Co 15,56](#)). Suum proprium Filium in forma servi mittens (cf. [Ph 2,7](#)), in forma nempe humanitatis lapsae et morti propter peccatum destinatae (cf. [Rm 8,3](#)), Deus « Eum, qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit, ut nos efficeremur iustitia Dei in Ipso » ([2Co 5,21](#)).

603 Iesus reprobationem non cognovit ac si Ipse peccasset (cf. [Jn 8,46](#)). Sed in amore redemptivo qui Eum semper Patri uniebat, 458 nos assumpsit in nostri peccati deviatione relate ad Deum ita ut nomine nostro dicere potuerit in cruce: « Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me? » ([Mc 15,34](#)) (cf. [Ps 22,1](#)). Cum sic Eum nobis peccatoribus coniunxisset, Deus « Filio Suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit Illum » ([Rm 8,32](#)) ut simus « reconciliati (...) Deo per Mortem Filii Eius » ([Rm 5,10](#)).

Deus inceptum habet in amore redemptivo universali

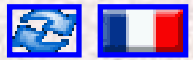
604 Deus Filium Suum pro nostris tradens peccatis, manifestat Suum consilium circa nos

consilium esse benevolentis amoris qui meritum ex parte nostra praecedat omne: « In hoc est caritas, non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam Ipse dilexit nos et misit Filium Suum propitiationem pro peccatis nostris » (*Io Jn 4,10*) (cf. *1Jn 4,19*). « Commendat autem Suam caritatem Deus in nos, quoniam, cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est » (*Rm 5,8*).

605 Hic amor exceptionem non habet. Iesus id in conclusione parabolae amissae ovis in memoriam revocavit: « Sic non est voluntas ante Patrem vestrum, qui in caelis est, ut pereat unus ex pusillis istis » (*Mt 18,14*). Asseverat Se « dare animam Suam Redemptionem *pro multis* » (*Mt 20,28*). Haec ultima dictio restrictiva non est: illa humanitatis complexum uni Personae opponit Redemptoris qui Se dat ut illam salvet (cf. *Rm 5,18-19*). Ecclesia, Apostolos sequens, 462 Christum docet pro omnibus hominibus sine ulla exceptione mortuum esse: « Nullus est, fuit vel erit homo, pro quo (Christus) passus non fuerit »(433).

(433) Concilium Carisiacum (anno 853), *De libero arbitrio hominis et de praedestinatione*, canon 4: [DS 624](#)

III. Christus Se Ipsum Patri Suo pro nostris obtulit peccatis

Tota Christi vita ad Patrem est oblatio

606 Filius Dei qui descendit de caelo, non ut faciat voluntatem Suam sed voluntatem Eius qui misit Illum (cf. *Jn 6,38*), « ingrediens mundum dicit: (...) Ecce venio (...) ut faciam, Deus, voluntatem Tuam; (...) in qua voluntate sanctificati sumus per oblationem corporis Christi Iesu in semel » (*He 10,5-10*). Filius a primo instanti Incarnationis Suae consilium divinae salutis amplectitur in Sua missione redemptrice: « Meus cibus est, ut faciam voluntatem Eius, qui misit me, et ut perficiam opus Eius » (*Jn 4,34*). Iesu sacrificium « pro (peccatis) totius mundi » (*Io Jn 2,2*) expressio est Suae amoris communionis cum Patre: « Propterea me Pater diligit, quia ego pono animam meam » (*Jn 10,17*). Oportet « ut cognoscat mundus quia diligo Patrem, et sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio » (*Jn 14,31*).

607 Hoc optatum amplectendi consilium amoris redemptivi Patris totam Iesu animat vitam (434), quia Eius passio redemptrix est Incarnationis Eius ratio: « Pater, salvifica me ex hora hac? Sed propterea veni in horam hanc » (*Jn 12,27*). « Calicem, quem dedit mihi Pater, non bibam illum? » (*Jn 18,11*). Et adhuc in cruce ante quam totum « consummatum est » (*Jn 19,30*), dicit: « Sitio » (*Jn 19,28*).

(434) cf. [Lc 12,50](#) [Lc 22,15](#) [Mt 16,21-23](#)

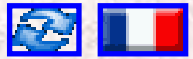
« Agnus qui tollit peccatum mundi »

608 Ioannes Baptista in Iesu, postquam Ei inter peccatores baptisma donare acceptaverat (cf. *Lc 3,21* *Mt 3,14-15*), vidit et monstravit Agnum Dei, qui tollit peccatum mundi (cf. *Jn 1,29* *Jn 1,36*). Sic manifestat Iesum esse simul Servum patientem qui silens permittit ad Ianienam Se duci (cf. *Is 53,7* *Ier 11,19*) et peccatum portat multorum (cf. *Is 53,12*), et Agnum Paschalem, symbolum Redemptionis Israel in primo Paschate(435). Tota Christi vita Suam missionem exprimit: ministrare et dare animam Suam Redemptionem pro multis (cf. [Mc 10,45](#)).

(435) cf. [Ex 12,3-14](#) [Jn 19,36](#) [1Co 5,7](#)

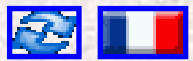
Jesus libere amorem Patris amplectitur redemptivum

609 Iesus in corde Suo humano amorem Patris amplectens erga homines, « in finem dilexit eos » ([Jn 13,1](#)), quia « maiorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam quis ponat pro amicis suis » ([Jn 15,13](#)). Sic Eius humanitas in passione et in Morte instrumentum liberum effecta est et perfectum Eius amoris divini, qui hominum vult salutem(436). Revera passionem Suam Suamque Mortem libere accepit ob amorem Patris Sui et hominum, quos Ipse salvare vult: « Nemo tollit (...) (animam meam) a me, sed ego pono eam a meipso » ([Jn 10,18](#)). Inde suprema Filii Dei libertas, cum Ipse pergit Mortem versus (cf. [Jn 18,4-6](#) [Mt 26,53](#)).

(436) cf. [He 2,10](#) [He 2,17-18](#) [He 4,15](#) [He 5,7-9](#)

Jesus in Cena anticipavit liberam vitae Suae oblationem

610 Iesus Suam liberam oblationem quam maxime expressit in convivio cum duodecim Apostolis manducato (cf. [Mt 26,20](#)) « in qua nocte tradebatur » ([1Co 11,23](#)). Iesus pridie passionis Suae, cum liber adhuc erat, ex hac ultima Cena cum Apostolis Suis memoriale fecit Suae voluntariae oblationis ad Patrem (cf. [1Co 5,7](#)) pro hominum salute: « Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur » ([Lc 22,19](#)). « Hic est (...) sanguis meus Novi Testamenti, qui pro vobis effunditur in remissionem peccatorum » ([Mt 26,28](#)).

611 Eucharistia quam Ipse in hoc momento instituit, « memoriale » (cf. [1Co 11,25](#)) erit Eius sacrificii. Iesus Apostolos in Sua propria includit oblatione et ab illis petit ut illam perpetuent (cf. [Lc 22,19](#)). Sic Iesus Suos Apostolos sacerdotes instituit Novi Testamenti: « Pro eis ego sanctifico meipsum, ut sint et ipsi sanctificati in veritate » ([Jn 17,19](#)) (437).

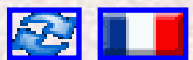
(437) cf. Concilium Tridentinum, Sess. 22a, *Doctrina de sanctissimo Missae Sacrificio*, canon 2: [DS 1752](#) Sess. 23a, *Doctrina de sacramento Ordinis*, c. 1: [DS 1764](#)

Agonia in Gethsemani

612 Iesus calicem Novi Testamenti, quod in Cena Seipsum offerens anticipaverat (cf. [Lc 22,20](#)), deinde de manibus Patris accipit in Sua agonia in Gethsemani (cf. [Mt 26,42](#)), « factus oboediens usque ad Mortem » ([Ph 2,8](#)) (cf. [He 5,7-8](#)). Iesus orat: « Pater mi, si possibile est, transeat a me calix iste... » ([Mt 26,39](#)). Sic horrorem exprimit quem Mors pro Sua natura repraesentat humana. Revera, haec, sicut nostra, ad vitam destinatur aeternam; praeterea, aliter quam nostra, est perfecte a peccato exempta (cf. [He 4,15](#)), quod mortem causat; 483 sed praesertim illa est a Persona divina « Ducis vitae » (cf. [Ac 3,15](#)), « Viventis », 485 assumpta. Acceptans Sua voluntate humana ut Patris fiat voluntas (cf. [Mt 26,42](#)), Suam Mortem acceptat quatenus redemptricem ut « peccata nostra Ipse » perferat « in corpore Suo super lignum » ([1P 2,24](#)).

Christi mors est sacrificium unicum et definitivum

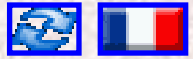
613 Christi mors simul est *sacrificium Paschale*, quod Redemptionem hominum adimplet

definitivam (cf. [1Co 5,7](#) [Jn 8,34-36](#)) per Agnum qui tollit peccatum mundi (cf. [Jn 1,29 1P 1,19](#)), et *sacrificium Novi Testamenti*, 489 quod hominem iterum in communione ponit cum Deo (cf. [Ex 24,8](#)) illum cum Eo reconcilians per sanguinem pro multis effusum in remissionem peccatorum (cf. [Mt 26,28](#) [Lv 16,15-16](#)).

614 Hoc Christi sacrificium est unicum et omnia sacrificia consummat et superat (cf. [He 10,10](#)). Illud est imprimis donum Ipsius Dei Patris: Pater tradit Filium Suum ut nos Secum reconciliet (cf. [1Jn 4,10](#)). Simul est oblatio Filii Dei hominis facti qui libere et ob amorem (cf. [Jn 15,13](#)) Suam offert vitam (cf. [Jn 10,17-18](#)) Patri Suo per Spiritum Sanctum 496 ad nostram reparandam inoboedientiam.

Jesus Suam oboedientiam pro nostra substituit inoboedientia

615 « Sicut (...) per inoboedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi, ita et per unius oboedientiam iusti constituentur multi » ([Rm 5,19](#)). Iesus, per Suam oboedientiam usque ad Mortem, substitutionem adimplevit Servi patientis qui ponit *in piaculum* animam Suam, peccatum multorum ferens, quos iustificat iniquitates eorum portans (cf. [Is 53,10-12](#)). Iesus nostras reparavit culpas et Patri pro nostris satisfecit peccatis(438). (438) cf. Concilium Tridentinum, Sess. 6a, *Decretum de iustificatione*, c. 7: [DS 1529](#)

In cruce, Iesus sacrificium consummat Suum

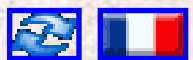
616 Hic amor in finem (cf. [Jn 13,1](#)) sacrificio Christi confert valorem Redemptionis et reparationis, expiationis et satisfactionis. Ille nos omnes cognovit et amavit in vitae Suae oblatione (cf. [Ga 2,20](#) [Ep 5,2](#) [Ep 5,25](#)). « Caritas (...) Christi urget nos, aestimantes hoc quoniam, si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt » ([2Co 5,14](#)). Nullus homo, etiamsi omnium esset sanctissimus, capax erat omnium hominum peccata sumendi super se seque offerendi in sacrificio pro omnibus. Existentia Personae divinae Filii in Christo, quae superat simulque amplectitur omnes personas humanas, et quae Eum Caput totius constituit humanitatis, Eius sacrificium redemptivum *pro omnibus* possibile facit.

617 « Sua sanctissima passione in ligno crucis nobis iustificationem meruit »: docet Concilium Tridentinum(439), indolem efferens unicum sacrificii Christi tamquam auctoris salutis aeternae (cf. [He 5,9](#)). Ecclesia autem crucem veneratur cantans: « O crux, ave, spes unica! »(440).

(439) Concilium Tridentinum, Sess. 6a, *Decretum de iustificatione*, c. 1: [DS 1529](#)

(440) Additio liturgica ad Hymnum « Vexilla Regis »: *Liturgia Horarum*, editio typica, v. (Typis (Typis Polyglottis Vaticanis 1974) p. 313; v. 4 (Typis Polyglottis Vaticanis 1974) p. 1129.

Nostra in sacrificio Christi participatio

618 Crux unicum est sacrificium Christi unius mediatoris inter Deum et homines (cf. [1Tm 2,5](#)). Sed quia, in Sua Persona divina incarnata, « cum omni homine quodammodo Se univit »(441), hominibus « cunctis possibilitatem offert ut, modo Deo cognito, (...) Paschali mysterio consocientur »(442). Ipse Suos vocat discipulos ut tollant crucem suam et sequantur Eum (cf. [Mt 16,24](#)), quia Ipse passus est pro nobis, nobis relinquens exemplum ut

sequamur vestigia Eius (cf. [1P 2,21](#)). Ipse etenim Suo sacrificio redemptivo illos vult etiam sociare qui eius sunt primi beneficiarii. Hoc(443) adimpletur, modo supremo, in persona Matris Eius, quae, intimius quam quilibet alius, mysterio Eius passionis redemptricis est associata (cf. [Lc 2,35](#)).

« *Unica haec et vera est scala paradisi, nec praeter crucem alia superest qua in caelum ascendatur* »(444).

(441) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 22](#): AAS 58 (1966) 1042.

(442) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 22](#): AAS 58 (1966) 1043.

(443) cf. [Mc 10,39](#) [Jn 21,18-19](#) [Col 1,24](#)

(444) Sancta Rosa de Lima: P. Hansen, *Vita mirabilis (...) venerabilis sororis Rosae de sancta Maria Limensis* (Romae 1664) p. 137.

Catechismus 570

Article 2 Diversité liturgique et unité du mystère

Traditions liturgiques et catholicité de l'Eglise

1200 De la première Communauté de Jérusalem jusqu'à la Parousie, c'est le même Mystère pascal que célèbrent, en tout lieu, les Eglises de Dieu fidèles à la foi apostolique. Le Mystère célébré dans la liturgie est un, mais les formes de sa célébration sont diverses.

1201 La richesse insondable du Mystère du Christ est telle qu'aucune tradition liturgique ne peut en épuiser l'expression. L'histoire de l'éclosion et du développement de ces rites témoigne d'une étonnante complémentarité. Lorsque les Eglises ont vécu ces traditions liturgiques en Communion dans la foi et dans les sacrements de la foi, elles se sont enrichies mutuellement et elles grandissent dans la fidélité à la Tradition et à la mission commune à toute l'Eglise (cf. [EN 63-64](#)).

1202 Les diverses traditions liturgiques sont nées en raison même de la mission de l'Eglise. Les Eglises d'une même aire géographique et culturelle en sont venues à célébrer le Mystère du Christ à travers des expressions particulières, culturellement typées: dans la tradition du "dépôt de la foi" ([2Tm 1,14](#)), dans le symbolisme liturgique, dans l'organisation de la communion fraternelle, dans l'intelligence théologique des mystères et dans des types de sainteté. Ainsi, le Christ, Lumière et Salut de tous les peuples, est manifesté par la vie liturgique d'une Eglise, au peuple et à la culture auxquels elle est envoyée et dans lesquels elle est enracinée. L'Eglise est catholique: elle peut intégrer dans son unité, en les purifiant, toutes les vraies richesses des cultures (cf. [LG 23 UR 4](#)).

1203 Les traditions liturgiques, ou rites, actuellement en usage dans l'Eglise sont le rite latin (principalement le rite romain, mais aussi les rites de certaines Eglises locales comme le rite ambrosien, ou de certains ordres religieux) et les rites byzantin, alexandrin ou copte, syriaque, arménien, maronite et chaldéen. "Obéissant fidèlement à la tradition, le saint Concile déclare que la sainte Mère l'Eglise considère comme égaux en droit et en dignité tous les rites légitimement reconnus, et qu'elle veut, à l'avenir, les conserver et les favoriser de toutes manières" ([SC 4](#)).

Liturgie et cultures

1204 La célébration de la liturgie doit donc correspondre au génie et à la culture des différents peuples (cf. [SC 37-40](#)). Pour que le Mystère du Christ soit "porté à la connaissance de toutes les nations pour les amener à l'obéissance de la foi" ([Rm 16,26](#)), il doit être annoncé, célébré et vécu dans toutes les cultures, de sorte que celles-ci ne sont pas abolies mais rachetées et accomplies par lui (cf. [CTR 53](#)). C'est avec et par leur culture humaine propre, assumée et transfigurée par le Christ, que la multitude des enfants de Dieu ont accès auprès du Père, pour le glorifier, en un seul Esprit.

1205 "Dans la liturgie, surtout celle des sacrements, il existe une *partie immuable* - parce qu'elle est d'institution divine -, dont l'Eglise est gardienne, et des parties *susceptibles de changement*, qu'elle a le pouvoir, et parfois même le devoir, d'adapter aux cultures des

peuples récemment évangélisés (cf. [SC 21](#))" (Paul II, l. ap. "Vicesimus quintus annus" 16).

1206 "La diversité liturgique peut être source d'enrichissement, elle peut aussi provoquer des tensions, des incompréhensions réciproques et même des schismes. Dans ce domaine, il est clair que la diversité ne doit pas nuire à l'unité. Elle ne peut s'exprimer que dans la fidélité à la foi commune, aux signes sacramentels que l'Eglise a reçus du Christ, et à la communion hiérarchique. L'adaptation aux cultures exige une conversion du cœur, et, s'il le faut, des ruptures avec des habitudes ancestrales incompatibles avec la foi catholique" (ibid.).

En bref

1207 *Il convient que la célébration de la liturgie tende à s'exprimer dans la culture du peuple où se trouve l'Eglise, sans se soumettre à elle. D'autre part, la liturgie est elle-même génératrice et formatrice de cultures.*

1208 *Les diverses traditions liturgiques, ou rites, légitimement reconnues, parce qu'elles signifient et communiquent le même Mystère du Christ, manifestent la catholicité de l'Eglise.*

1209 *Le critère qui assure l'unité dans la pluriformité des traditions liturgiques est la fidélité à la Tradition apostolique, c'est-à-dire: la Communion dans la foi et les sacrements reçus des Apôtres, Communion qui est signifiée et garantie par la succession apostolique.*

Deuxième Section

Les sept sacrements de l'Eglise

1210 Les sacrements de la Loi Nouvelle sont institués par le Christ et ils sont au nombre de sept, à savoir le Baptême, la Confirmation, l'Eucharistie, la Pénitence, l'Onction des malades, l'Ordre et le Mariage. Les sept sacrements touchent toutes les étapes et tous les moments importants de la vie du chrétien: ils donnent naissance et croissance, guérison et mission à la vie de foi des chrétiens. En cela il existe une certaine ressemblance entre les étapes de la vie naturelle et les étapes de la vie spirituelle (cf. S. Thomas d'A., *III 65, 1*).

1211 En suivant cette analogie on exposera d'abord les trois sacrements de l'initiation chrétienne (chapitre premier), ensuite les sacrements de guérison (chapitre deuxième), enfin les sacrements qui sont au service de la communion et de la mission des fidèles (chapitre troisième). Cet ordre n'est, certes, pas le seul possible, mais il permet de voir que les sacrements forment un organisme en lequel chaque sacrement particulier a sa place vitale. Dans cet organisme, l'Eucharistie tient une place unique en tant que "sacrement des sacrements": "tous les autres sacrements sont ordonnés à celui-ci comme à leur fin" (S. Thomas d'A., *III 65, 3*).

Chapitre premier

Les sacrements de l'initiation chrétienne

1212 Par les sacrements de l'initiation chrétienne, le Baptême, la Confirmation et l'Eucharistie, sont posés les *fondements* de toute vie chrétienne. "La participation à la nature divine, donnée aux hommes par la grâce du Christ, comporte une certaine analogie avec l'origine, la croissance et le soutien de la vie naturelle. Nés à une vie nouvelle par le Baptême, les fidèles sont en effet fortifiés par le sacrement de Confirmation et reçoivent dans l'Eucharistie le pain de la vie éternelle. Ainsi, par ces sacrements de l'initiation chrétienne, ils reçoivent toujours davantage les richesses de la vie divine et s'avancent vers la perfection de la charité" (Paul VI, const. ap. "Divinæ consortium naturæ"; cf. OICA prænotanda 1-2).

Article 1 Le sacrement du Baptême

1213 Le saint Baptême est le fondement de toute la vie chrétienne le porche de la vie dans l'Esprit ("vitæ spiritualis ianua") et la porte qui ouvre l'accès aux autres sacrements. Par le Baptême nous sommes libérés du péché et régénérés comme fils de Dieu, nous devenons membres du Christ et nous sommes incorporés à l'Eglise et faits participants à sa mission (cf. Cc. Florence: [DS 1314](#) [CIC 204](#) p.1 [CIC 849](#) [CIO 675](#) p.1): "*Baptismus est sacramentum regenerationis per aquam in verbo*" (Catech. R. 2, 2,5).

I Comment est appelé ce sacrement?

1214 On l'appelle *Baptême* selon le rite central par lequel il est réalisé: baptiser ("baptizein" en grec) signifie "plonger", "immerger"; la "plongée" dans l'eau symbolise l'ensevelissement du catéchumène dans la mort du Christ d'où il sort par la résurrection avec lui (cf. [Rm 6,3-4](#) [Col 2,12](#)), comme "nouvelle créature" ([2Co 5,17](#) [Ga 6,15](#)).

1215 Ce sacrement est aussi appelé "le *bain de la régénération et de la rénovation* en l'Esprit Saint" ([Tt 3,5](#)), car il signifie et réalise cette naissance de l'eau et de l'Esprit sans laquelle "nul ne peut entrer au Royaume de Dieu" ([Jn 3,5](#)).

1216 "Ce bain est appelé *illumination*, parce que ceux qui reçoivent cet enseignement (catéchétique) ont l'esprit illuminé ..." (S. Justin, apol. 1,61,12). Ayant reçu dans le Baptême le Verbe, "la lumière véritable qui illumine tout homme" ([Jn 1,9](#)), le baptisé, "après avoir été illuminé" ([He 10,32](#)) est devenu "fils de lumière" ([1Th 5,5](#)), et "lumière" lui-même ([Ep 5,8](#)):

Le Baptême est le plus beau et le plus magnifique des dons de Dieu... Nous l'appelons don, grâce, onction, illumination, vêtement d'incorruptibilité, bain de régénération, sceau, et tout ce qu'il y a de plus précieux. *Don*, parce qu'il est conféré à ceux qui n'apportent rien; *grâce*, parce qu'il est donné même à des coupables; *Baptême*, parce que le péché est enseveli dans l'eau; *onction*, parce qu'il est sacré et royal (tels sont ceux qui sont oints); *illumination*, parce qu'il est lumière éclatante; *vêtement*, parce qu'il voile notre honte; *bain*, parce qu'il lave; *sceau*, parce qu'il nous garde et qu'il est le signe de la seigneurie de Dieu (S. Grégoire de

Naz., or. 40,3-4).

II Le Baptême dans l'économie du salut

Les préfigurations du Baptême dans l'Ancienne Alliance

1217 Dans la liturgie de la Nuit Pascale, lors de la *bénédiction de l'eau baptismale*, l'Eglise fait solennellement mémoire des grands événements de l'histoire du salut qui préfiguraient déjà le mystère du Baptême:

Par ta puissance, Seigneur, tu accomplis des merveilles dans tes sacrements, et au cours de l'histoire du salut tu t'es servi de l'eau, ta créature, pour nous faire connaître la grâce du Baptême.

1218 Depuis l'origine du monde, l'eau, cette créature humble et admirable, est la source de la vie et de la fécondité. L'Ecriture Sainte la voit comme "cuvée" par l'Esprit de Dieu (cf. [Gn 1,2](#)):

Dès le commencement du monde, c'est ton Esprit qui planait sur les eaux pour qu'elles reçoivent en germe la force qui sanctifie (MR, Vigile pascale 42: bénédiction de l'eau baptismale).

1219 L'Eglise a vu dans l'Arche de Noé une préfiguration du salut par le Baptême. En effet, par elle "un petit nombre, en tout huit personnes, furent sauvés par l'eau" ([1P 3,20](#)):

Par les flots du déluge, tu annonçais le Baptême qui fait revivre, puisque l'eau y préfigurait également la mort du péché et la naissance de toute justice (MR, Vigile pascale 42: bénédiction de l'eau baptismale).

1220 Si l'eau de source symbolise la vie, l'eau de la mer est un symbole de la mort. C'est pourquoi il pouvait figurer le mystère de la Croix. De par ce symbolisme le baptême signifie la communion avec la mort du Christ.

1221 C'est surtout la traversée de la Mer Rouge, véritable libération d'Israël de l'esclavage d'Egypte, qui annonce la libération opérée par le Baptême:

Aux enfants d'Abraham, tu as fait passer la mer Rouge à pied sec pour que la race libérée de la servitude préfigure le peuple des baptisés (ibid.).

1222 Enfin, le Baptême est préfiguré dans la traversée du Jourdain, par laquelle le peuple de Dieu reçoit le don de la terre promise à la descendance d'Abraham, image de la vie éternelle. La promesse de cet héritage bienheureux s'accomplit dans la nouvelle Alliance.

Le Baptême du Christ

1223 Toutes les préfigurations de l'Ancienne Alliance trouvent leur achèvement dans le Christ Jésus. Il commence sa vie publique après s'être fait baptiser par S. Jean le Baptiste dans le Jourdain (cf. [Mt 3,13](#)), et, après sa résurrection, il donne cette mission aux apôtres: "Allez donc, de toutes les nations faites des disciples, les baptisant au nom du Père et du Fils et du Saint-Esprit, et leur apprenant à observer tout ce que je vous ai prescrit" ([Mt 28,19-20](#) cf. [Mc 16,15-16](#)).

1224 Notre Seigneur s'est volontairement soumis au Baptême de S. Jean, destiné aux pécheurs, pour "accomplir toute justice" ([Mt 3,15](#)). Ce geste de Jésus est une manifestation de son "anéantissement" ([Ph 2,7](#)). L'Esprit qui planait sur les eaux de la première création, descend alors sur le Christ, en prélude de la nouvelle création, et le Père manifeste Jésus comme son "Fils bien-aimé" ([Mt 3,16-17](#)).

1225 C'est dans sa Pâque que le Christ a ouvert à tous les hommes les sources du Baptême. En effet, il avait déjà parlé de sa passion qu'il allait souffrir à Jérusalem comme d'un "Baptême" dont il devait être baptisé ([Mc 10,38](#) cf. [Lc 12,50](#)). Le Sang et eau qui ont coulé du côté transpercé de Jésus crucifié ([Jn 19,34](#)) sont des types du Baptême et de l'Eucharistie, sacrements de la vie nouvelle (cf. [1Jn 5,6-8](#)): dès lors, il est possible "de naître de l'eau et de l'Esprit" pour entrer dans le Royaume de Dieu ([Jn 3,5](#)).

Vois où tu es baptisé, d'où vient le Baptême, sinon de la croix du Christ, de la mort du Christ. Là est tout le mystère: il a souffert pour toi. C'est en lui que tu es racheté, c'est en lui que tu es sauvé, et, à ton tour tu deviens sauveur (S. Ambroise, sacr. 2,6).

Le Baptême dans l'Eglise

1226 Dès le jour de la Pentecôte, l'Eglise a célébré et administré le saint Baptême. En effet, S. Pierre déclare à la foule bouleversée par sa prédication: "Convertissez-vous, et que chacun de vous se fasse baptiser au nom de Jésus Christ pour obtenir le pardon de ses péchés. Vous recevrez alors le don du Saint-Esprit" ([Ac 2,38](#)). Les Apôtres et leurs collaborateurs offrent le Baptême à quiconque croit en Jésus: juifs, craignants-Dieu, païens (cf. [Ac 2,41](#) [Ac 8,12-13](#) [Ac 10,48](#) [Ac 16,15](#)). Toujours le Baptême apparaît comme lié à la foi: "Crois au Seigneur Jésus; alors tu seras sauvé, toi et toute ta maison", déclare S. Paul à son geôlier de Philippes. Le récit continue: "Le geôlier reçut le Baptême sur-le-champ, lui et tous les siens" ([Ac 16,31-33](#)).

1227 Selon l'apôtre S. Paul, par le Baptême le croyant communie à la mort du Christ; il est enseveli et il ressuscite avec lui:

Baptisés dans le Christ Jésus, c'est dans sa mort que tous nous avons été baptisés. Nous avons donc été ensevelis avec lui par le baptême dans la mort, afin que, comme le Christ est ressuscité des morts par la gloire du Père nous vivions nous aussi dans une vie nouvelle ([Rm 6,3-4](#) cf. [Col 2,12](#)).

Les baptisés ont "revêtu le Christ" ([Ga 3,27](#)). Par l'Esprit Saint, le Baptême est un bain qui purifie, sanctifie et justifie (cf. [1Co 6,11](#) [1Co 12,13](#)).

1228 Le Baptême est donc un bain d'eau en lequel "la semence incorruptible" de la Parole de Dieu produit son effet vivificateur (cf. [1P 1,23](#) [Ep 5,26](#)). S. Augustin dira du Baptême: "Accedit verbum ad elementum, et fit Sacramentum" (ev. Jo. 80,3).

III Comment est célébré le sacrement du baptême?

L'initiation chrétienne

1229 Devenir chrétien, cela se réalise dès les temps des apôtres par un cheminement et une

initiation à plusieurs étapes. Ce chemin peut être parcouru rapidement ou lentement. Il devra toujours comporter quelques éléments essentiels: l'annonce de la Parole, l'accueil de l'Évangile entraînant une conversion, la profession de foi, le Baptême, l'effusion de l'Esprit Saint, l'accès à la communion eucharistique.

1230 Cette initiation a beaucoup varié au cours des siècles et selon les circonstances. Aux premiers siècles de l'Église, l'initiation chrétienne a connu un grand déploiement, avec une longue période de *catéchuménat* et une suite de rites préparatoires qui jalonnaient liturgiquement le chemin de la préparation catéchuménale et qui aboutissaient à la célébration des sacrements de l'initiation chrétienne.

1231 Là où le Baptême des enfants est devenu largement la forme habituelle de la célébration de ce sacrement, celle-ci est devenue un acte unique qui intègre de façon très abrégée les étapes préalables à l'initiation chrétienne. De par sa nature même le Baptême des enfants exige un *catéchuménat postbaptismal*. Il ne s'agit pas seulement du besoin d'une instruction postérieure au baptême, mais de l'épanouissement nécessaire de la grâce baptismale dans la croissance de la personne. C'est le lieu propre du *catéchisme*.

1232 Le deuxième Concile du Vatican a restauré, pour l'Église latine, "le catéchuménat des adultes, distribué en plusieurs étapes" ([SC 64](#)). On en trouve les rites dans l'*Ordo initiationis christianæ adultorum* (1972). Le Concile a par ailleurs permis que, "outre les éléments d'initiation fournis par la tradition chrétienne", on admette, en terre de mission, "ces autres éléments d'initiation dont on constate la pratique dans chaque peuple, pour autant qu'on peut les adapter au rite chrétien" ([SC 65](#) cf. [SC 37-40](#)).

1233 Aujourd'hui, donc, dans tous les rites latins et orientaux, l'initiation chrétienne des adultes commence dès leur entrée en catéchuménat, pour atteindre son point culminant dans une seule célébration des trois sacrements du Baptême, de la Confirmation et de l'Eucharistie (cf. [AGD 14](#) [CIC 851](#) [CIC 865](#) [CIC 866](#)). Dans les rites orientaux l'initiation chrétienne des enfants commence au Baptême suivi immédiatement par la Confirmation et l'Eucharistie, tandis que dans le rite romain elle se poursuit durant des années de catéchèse, pour s'achever plus tard avec la Confirmation et l'Eucharistie, sommet de leur initiation chrétienne (cf. [CIC 851](#) p2 [CIC 868](#)).

La mystagogie de la célébration

1234 Le sens et la grâce du sacrement du Baptême apparaissent clairement dans les rites de sa célébration. C'est en suivant, avec une participation attentive, les gestes et les paroles de cette célébration que les fidèles sont initiés aux richesses que ce sacrement signifie et réalise en chaque nouveau baptisé.

1235 Le *signe de la croix*, au seuil de la célébration, marque l'empreinte du Christ sur celui qui va lui appartenir et signifie la grâce de la rédemption que le Christ nous a acquis par sa croix.

1236 L'*annonce de la Parole de Dieu* illumine de la vérité révélée les candidats et l'assemblée, et suscite la réponse de la foi, inséparable du Baptême. En effet, le Baptême est d'une façon particulière "le sacrement de la foi" puisqu'il est l'entrée sacramentelle dans la vie de foi.

1237 Puisque le Baptême signifie la libération du péché et de son instigateur, le diable, on prononce un (ou plusieurs) *exorcisme(s)* sur le candidat. Il est oint de l'huile des catéchumènes ou bien le célébrant lui impose la main, et il renonce explicitement à Satan. Ainsi préparé, il peut *confesser la foi de l'Église* à laquelle il sera "confié" par le Baptême (cf.

[Rm 6,17](#)).

1238 L'*eau baptismale* est alors consacrée par une prière d'épiclèse (soit au moment même, soit dans la nuit pascale). L'Eglise demande à Dieu que, par son Fils, la puissance du Saint-Esprit descende dans cette eau, afin que ceux qui y seront baptisés "naissent de l'eau et de l'Esprit" ([Jn 3,5](#)).

1239 Suit alors le *rite essentiel* du sacrement: le *Baptême* proprement dit, qui signifie et réalise la mort au péché et l'entrée dans la vie de la Très Sainte Trinité à travers la configuration au Mystère pascal du Christ. Le Baptême est accompli de la façon la plus significative par la triple immersion dans l'eau baptismale. Mais depuis l'antiquité il peut aussi être conféré en versant par trois fois l'eau sur la tête du candidat.

1240 Dans l'Eglise latine, cette triple infusion est accompagnée par les paroles du ministre: "N., je te baptise au nom du Père, et du Fils, et du Saint-Esprit". Dans les liturgies orientales, le catéchumène étant tourné vers l'Orient, le prêtre dit: "Le serviteur de Dieu, N., est baptisé au nom du Père, et du Fils, et du Saint-Esprit". Et à l'invocation de chaque personne de la Très Sainte Trinité, il le plonge dans l'eau et le relève.

1241 L'*onction du saint-chrême*, huile parfumée consacrée par l'évêque, signifie le don de l'Esprit Saint au nouveau baptisé. Il est devenu un chrétien, c'est-à-dire "oint" de l'Esprit Saint, incorporé au Christ, qui est oint prêtre, prophète et roi (cf. OBP 62).

1242 Dans la liturgie des Eglises d'Orient, l'onction postbaptismale est le sacrement de la Chrismation (Confirmation). Dans la liturgie romaine, elle annonce une seconde onction de saint-chrême que donnera l'évêque: le sacrement de la Confirmation qui, pour ainsi dire, "confirme" et achève l'onction baptismale.

1243 Le *vêtement blanc* symbolise que le baptisé a "revêtu le Christ" ([Ga 3,27](#)): est ressuscité avec le Christ. Le *cierge*, allumé au cierge pascal, signifie que le Christ a illuminé le néophyte. Dans le Christ, les baptisés sont "la lumière du monde" ([Mt 5,14](#) cf. [Ph 2,15](#)).

Le nouveau baptisé est maintenant enfant de Dieu dans le Fils Unique. Il peut dire la prière des enfants de Dieu: le *Notre Père*.

1244 La *première communion eucharistique*. Devenu enfant de Dieu, revêtu de la robe nuptiale, le néophyte est admis "au festin des noces de l'Agneau" et reçoit la nourriture de la vie nouvelle, le Corps et le Sang du Christ. Les Eglises orientales gardent une conscience vive de l'unité de l'initiation chrétienne en donnant la sainte Communion à tous les nouveaux baptisés et confirmés, même aux petits enfants, se souvenant de la parole du Seigneur: "Laissez venir à moi les petits enfants, ne les empêchez pas" ([Mc 10,14](#)). L'Eglise latine, qui réserve l'accès à la sainte Communion à ceux qui ont atteint l'âge de raison, exprime l'ouverture du Baptême sur l'Eucharistie en approchant de l'autel l'enfant nouveau baptisé pour la prière du Notre Père.

1245 La *bénédition solennelle* conclut la célébration du Baptême. Lors du Baptême de nouveaux-nés la bénédiction de la mère tient une place spéciale.

[IV Qui peut recevoir le baptême?](#)

1246 "Tout être humain non encore baptisé, et lui seul, est capable de recevoir le Baptême" ([CIC 864](#) [CIO 679](#)).

Le Baptême des adultes

1247 Depuis les origines de l'Eglise, le Baptême des adultes est la situation la plus courante là où l'annonce de l'Evangile est encore récente. Le catéchuménat (préparation au Baptême) tient alors une place importante. Initiation à la foi et à la vie chrétienne, il doit disposer à l'accueil du don de Dieu dans le Baptême, la Confirmation et l'Eucharistie.

1248 Le catéchuménat, ou formation des catéchumènes, a pour but de permettre à ces derniers, en réponse à l'initiative divine et en union avec une communauté ecclésiale, de mener leur conversion et leur foi à maturité. Il s'agit d'une "formation à la vie chrétienne intégrale... par laquelle les disciples sont unis au Christ leur Maître. Les catéchumènes doivent donc être initiés ... aux mystères du salut et à la pratique d'une vie évangélique, et introduits, par des rites sacrés, célébrés à des époques successives, dans la vie de la foi, de la liturgie et de la charité du Peuple de Dieu" ([AGD 14](#) cf. OICA 19 et 98).

1249 Les catéchumènes "sont déjà unis à l'Eglise, ils sont déjà de la maison du Christ, et il n'est pas rare qu'ils mènent une vie de foi, espérance et charité" ([AGD 14](#)). "La Mère Eglise les enveloppe déjà comme siens dans son amour en prenant soin d'eux" ([LG 14](#) cf. [CIC 206](#) [CIC 788](#)p.3).

Le Baptême des enfants

1250 Naissant avec une nature humaine déchue et entachée par le péché originel, les enfants eux aussi ont besoin de la nouvelle naissance dans le Baptême (cf. [DS 1514](#)) afin d'être libérés du pouvoir des ténèbres et d'être transférés dans le domaine de la liberté des enfants de Dieu (cf. [Col 1,12-14](#)), à laquelle tous les hommes sont appelés. La pure gratuité de la grâce du salut est particulièrement manifeste dans le Baptême des enfants. L'Eglise et les parents priveraient dès lors l'enfant de la grâce inestimable de devenir enfant de Dieu s'ils ne lui conféraient le Baptême peu après la naissance (cf. [CIC 867](#) [CIO 681](#) [CIO 686](#)p1).

1251 Les parents chrétiens reconnaîtront que cette pratique correspond aussi à leur rôle de nourricier de la vie que Dieu leur a confiés (cf. [LG 11](#) [LG 41](#) [GS 48](#) [CIC 868](#)).

1252 La pratique de baptiser les petits enfants est une tradition immémoriale de l'Eglise. Elle est attestée explicitement depuis le deuxième siècle. Il est cependant bien possible que, dès le début de la prédication apostolique, lorsque des "maisons" entières ont reçu le Baptême (cf. [Ac 16,15](#) [Ac 16,33](#) [Ac 18,8](#) [1Co 1,16](#)), on ait aussi baptisé les enfants (cf. instr. "Pastoralis actio").

Foi et Baptême

1253 Le Baptême est le sacrement de la foi (cf. [Mc 16,16](#)). Mais la foi a besoin de la communauté des croyants. Ce n'est que dans la foi de l'Eglise que chacun des fidèles peut croire. La foi qui est requise pour le Baptême n'est pas une foi parfaite et mûre, mais un début qui est appelé à se développer. Au catéchumène ou à son parrain on demande: "Que demandez-vous à l'Eglise de Dieu?" Et il répond: "La foi!".

1254 Chez tous les baptisés, enfants ou adultes, la foi doit croître *après* le Baptême. C'est pour cela que l'Eglise célèbre chaque année, dans la nuit pascale, le renouvellement des promesses du Baptême. La préparation au Baptême ne mène qu'au seuil de la vie nouvelle. Le Baptême est la source de la vie nouvelle dans le Christ de laquelle jaillit toute la vie

chrétienne.

1255 Pour que la grâce baptismale puisse se déployer, l'aide des parents est importante. C'est là aussi le rôle du *parrain* ou de la *marraine*, qui doivent être des croyants solides, capables et prêts à aider le nouveau baptisé, enfant ou adulte, sur son chemin dans la vie chrétienne (cf. [CIC 872-874](#)). Leur tâche est une véritable fonction ecclésiale ("officium"; cf. [SC 67](#)) Toute la communauté ecclésiale porte une part de responsabilité dans le déploiement et la garde de la grâce reçue au Baptême.

V Qui peut baptiser?

1256 Sont ministres ordinaires du Baptême l'évêque et le prêtre, et, dans l'Eglise latine, aussi le diacre (cf. [CIC 861](#) p1 [CIO 677](#) p1). En cas de nécessité, toute personne, même non baptisée, ayant l'intention requise, peut baptiser. L'intention requise, c'est de vouloir faire ce que fait l'Eglise en baptisant, et appliquer la formule baptismale trinitaire. L'Eglise voit la raison de cette possibilité dans la volonté salvifique universelle de Dieu (cf. [1Tm 2,4](#)) et dans la nécessité du Baptême pour le salut (cf. [Mc 16,16](#)) (cf. [DS 1315](#) [DS 646](#) [CIC 861](#) p2).

VI La nécessité du baptême

1257 Le Seigneur lui-même affirme que le Baptême est nécessaire pour le salut (cf. [Jn 3,5](#)). Aussi a-t-il commandé à ses disciples d'annoncer l'Evangile et de baptiser toutes les nations (cf. [Mt 28,20](#)) (cf. [DS 1618](#) [LG 14](#) [AGD 5](#)). Le Baptême est nécessaire au salut pour ceux auxquels l'Evangile a été annoncé et qui ont eu la possibilité de demander ce sacrement (cf. [Mc 16,16](#)). L'Eglise ne connaît pas d'autre moyen que le baptême pour assurer l'entrée dans la béatitude éternelle; c'est pourquoi elle se garde de négliger la mission qu'elle a reçu du Seigneur de faire "renaître de l'eau et de l'Esprit" tous ceux qui peuvent être baptisés. *Dieu a lié le salut au sacrement du Baptême, mais il n'est pas lui-même lié à ses sacrements.*

1258 Depuis toujours, l'Eglise garde la ferme conviction que ceux qui subissent la mort en raison de la foi, sans avoir reçu le Baptême, sont baptisés par leur mort pour et avec le Christ. Ce *Baptême du sang*, comme le *désir du Baptême*, porte les fruits du Baptême, sans être sacrement.

1259 Pour les *catéchumènes* qui meurent avant leur Baptême, leur désir explicite de le recevoir uni à la repentance de leurs péchés et à la charité, leur assure le salut qu'ils n'ont pas pu recevoir par le sacrement.

1260 "Puisque le Christ est mort pour tous, et que la vocation dernière de l'homme est réellement unique, à savoir divine, nous devons tenir que l'Esprit-Saint offre à tous, d'une façon que Dieu connaît, la possibilité d'être associé(s) au mystère pascal" ([GS 22](#) cf. [LG 16](#) [AGD 7](#)). Tout homme qui, ignorant l'Evangile du Christ et son Eglise, cherche la vérité et fait la volonté de Dieu selon qu'il la connaît, peut être sauvé. On peut supposer que de telles personnes auraient *désiré explicitement le Baptême* si elles en avaient connu la nécessité.

1261 Quant aux *enfants morts sans Baptême*, l'Eglise ne peut que les confier à la miséricorde de Dieu, comme elle le fait dans le rite des funérailles pour eux. En effet, la grande miséricorde de Dieu qui veut que tous les hommes soient sauvés (cf. [1Tm 2,4](#)), et la tendresse de Jésus envers les enfants, qui lui a fait dire: "Laissez les enfants venir à moi, ne

les empêchez pas" ([Mc 10,14](#)), nous permettent d'espérer qu'il y ait un chemin de salut pour les enfants morts sans baptême. D'autant plus pressant est aussi l'appel de l'Eglise à ne pas empêcher les petits enfants de venir au Christ par le don du saint Baptême.

VII La grâce du baptême

1262 Les différents effets du Baptême sont signifiés par les éléments sensibles du rite sacramentel. La plongée dans l'eau fait appel aux symbolismes de la mort et de la purification, mais aussi de la régénération et du renouvellement. Les deux effets principaux sont donc la purification des péchés et la nouvelle naissance dans l'Esprit Saint (cf. [Ac 2,38](#) [Jn 3,5](#)).

Pour la rémission des péchés ...

1263 Par le Baptême, *tous les péchés* sont remis, le péché originel et tous les péchés personnels ainsi que toutes les peines du péché (cf. [DS 1316](#)). En effet, en ceux qui ont été régénérés il ne demeure rien qui les empêcherait d'entrer dans le Royaume de Dieu, ni le péché d'Adam, ni le péché personnel, ni les suites du péché, dont la plus grave est la séparation de Dieu.

1264 Dans le baptisé, certaines conséquences temporelles du péché demeurent cependant, tels les souffrances, la maladie, la mort, ou les fragilités inhérentes à la vie comme les faiblesses de caractère, etc., ainsi qu'une inclination au péché que la Tradition appelle la *concupiscence*, ou, métaphoriquement, "le foyer du péché" ("fomes peccati"): "Laissée pour nos combats, la concupiscence n'est pas capable de nuire à ceux qui, n'y consentant pas, résistent avec courage par la grâce du Christ. Bien plus, 'celui qui aura combattu selon les règles sera couronné' ([2Tm 2,5](#))" (Cc. Trente: [DS 1515](#)).

"Une créature nouvelle"

1265 Le Baptême ne purifie pas seulement de tous les péchés, il fait aussi du néophyte "une création nouvelle" ([2Co 5,17](#)), un fils adoptif de Dieu (cf. [Ga 4,5-7](#)) qui est devenu "participant de la nature divine" ([2P 1,4](#)), membre du Christ (cf. [1Co 6,15](#) [1Co 12,27](#)) et cohéritier avec Lui ([Rm 8,17](#)), temple de l'Esprit Saint (cf. [1Co 6,19](#)).

1266 La Très Sainte Trinité donne au baptisé la *grâce sanctifiante*, la *grâce de la justification* qui:

- le rend capable de croire en Dieu, d'espérer en Lui et de L'aimer par les *vertus théologiques*;
- lui donne de pouvoir vivre et agir sous la motion de l'Esprit Saint par les *dons du Saint-Esprit*;
- lui permet de croître dans le bien par les *vertus morales*.

Ainsi, tout l'organisme de la vie surnaturelle du chrétien a sa racine dans le saint Baptême.

Incorporés à l'Eglise, Corps du Christ

1267 Le Baptême fait de nous des membres du Corps du Christ. "Dès lors, ... ne sommes-nous pas membres les uns des autres?" ([Ep 4,25](#)). Le Baptême incorpore à l'Eglise. Des fonts baptismaux naît l'unique peuple de Dieu de la Nouvelle Alliance qui dépasse toutes les limites

naturelles ou humaines des nations, des cultures, des races et des sexes: "Aussi bien est-ce en un seul Esprit que nous tous avons été baptisés pour ne former qu'un seul corps" ([1Co 12,13](#)).

1268 Les baptisés sont devenus des "pierres vivantes" pour "l'édification d'un édifice spirituel, pour un sacerdoce saint" ([1P 2,5](#)). Par le Baptême ils participent au sacerdoce du Christ, à sa mission prophétique et royale, ils sont "une race élue, un sacerdoce royal, une nation sainte, un peuple acquis pour annoncer les louanges de Celui qui (les) a appelés des ténèbres à son admirable lumière" ([1P 2,9](#)). *Le Baptême donne part au sacerdoce commun des fidèles.*

1269 Devenu membre de l'Eglise, le baptisé n'appartient plus à lui-même ([1Co 6,19](#)), mais à Celui qui est mort et ressuscité pour nous (cf. [2Co 5,15](#)). Dès lors il est appelé à se soumettre aux autres (cf. [Ep 5,21](#) [1Co 16,15-16](#)), à les servir (cf. [Jn 13,12-15](#)) dans la communion de l'Eglise, et à être "obéissant et docile" aux chefs de l'Eglise ([He 13,17](#)) et à les considérer avec respect et affection (cf. [1Th 5,12-13](#)). De même que le Baptême est la source de responsabilités et de devoirs, le baptisé jouit aussi de droits au sein de l'Eglise: à recevoir les sacrements, à être nourri avec la parole de Dieu et à être soutenu par les autres aides spirituelles de l'Eglise. (cf. [LG 37](#) [CIC 208-223](#) [CIO 675](#)p.2).

1270 "Devenus fils de Dieu par la régénération (baptismale), (les baptisés) sont tenus de professer devant les hommes la foi que par l'Eglise ils ont reçue de Dieu" ([LG 11](#)) et de participer à l'activité apostolique et missionnaire du Peuple de Dieu (cf. [LG 17](#) [AGD 7,23](#)).

Le lien sacramental de l'unité des chrétiens

1271 Le Baptême constitue le fondement de la communion entre tous les chrétiens, aussi avec ceux qui ne sont pas encore en pleine communion avec l'Eglise catholique: "En effet, ceux qui croient au Christ et qui ont reçu valablement le Baptême, se trouvent dans une certaine communion, bien qu'imparfaite, avec l'Eglise catholique ... Justifiés par la foi reçue au Baptême, incorporés au Christ, ils portent à juste titre le nom de chrétiens, et les fils de l'Eglise catholique les reconnaissent à bon droit comme des frères dans le Seigneur" ([UR 3](#)). "Le Baptême est donc le *lien sacramental d'unité* existant entre ceux qui ont été régénérés par lui" ([UR 22](#)).

Une marque spirituelle indélébile...

1272 Incorporé au Christ par le Baptême, le baptisé est configuré au Christ (cf. [Rm 8,29](#)). Le Baptême scelle le chrétien d'une marque spirituelle indélébile ("*character*") de son appartenance au Christ. Cette marque n'est effacée par aucun péché, même si le péché empêche le Baptême de porter des fruits de salut (cf. [DS 1609-1619](#)). Donné une fois pour toutes, le Baptême ne peut pas être réitéré.

1273 Incorporés à l'Eglise par le Baptême, les fidèles ont reçu le caractère sacramental qui les consacre pour le culte religieux chrétien (cf. [LG 11](#)). Le sceau baptismal rend capable et engage les chrétiens à servir Dieu dans une participation vivante à la sainte Liturgie de l'Eglise et à exercer leur sacerdoce baptismal par le témoignage d'une vie sainte et d'une charité efficace (cf. [LG 10](#)).

1274 Le "*sceau du Seigneur*" ("*Dominicus character*": S. Augustin, ep. 98, 5) est le sceau dont l'Esprit Saint nous a marqués "pour le jour de la rédemption" ([Ep 4,30](#) cf. [Ep 1,13-14](#)

[2Co 1,21-22](#)). "Le Baptême, en effet, est le sceau de la vie éternelle" (S. Irénée, dem. 3). Le fidèle qui aura "gardé le sceau" jusqu'au bout, c'est-à-dire qui sera resté fidèle aux exigences de son Baptême, pourra s'en aller "marqué du signe de la foi" (MR, Canon Romain 97), avec la foi de son Baptême, dans l'attente de la vision bienheureuse de Dieu - consommation de la foi - et dans l'espérance de la résurrection.

1998 Catéchisme 1199

**Citations de
DS 657-658:**

Magistère

Catéchisme:
[367](#)

Catechismus:
[367](#)

LETTRE ENCYCLIQUE
DE SA SAINTETE LE PAPE PAUL VI
SUR LA DOCTRINE ET LE CULTTE
DE LA SAINTE EUCHARISTIE

3 SEPTEMBRE 1965

A Nos Vénérables Frères les Patriarches, Primats, Archevêques, Evêques et autres Ordinaires des lieux, au clergé et aux fidèles du monde entier

Vénérables Frères,

1

Mystère de foi, don accordé à l'Eglise, par son Epoux, en gage de son immense amour, l'Eucharistie a toujours été religieusement gardée par l'Eglise Catholique comme un trésor du plus haut prix et a fait l'objet de sa part, au IIe Concile du Vatican, d'une nouvelle et solennelle profession de foi et de culte.

2

Dans l'étude de la restauration de la Sainte Liturgie, les Pères du Concile, soucieux du bien de l'Eglise universelle, n'ont rien eu plus à coeur que de porter les fidèles à une participation active à la célébration eucharistique: les chrétiens se voient pressés d'apporter une foi entière et une dévotion profonde à ce mystère très saint, de l'offrir à Dieu en union avec le prêtre comme sacrifice pour leur salut personnel et celui du monde entier, et de prendre cet aliment pour se nourrir spirituellement.

L'Eucharistie, centre de la liturgie.

3

Si la Sainte Liturgie occupe la première place dans la vie de l'Eglise, elle a, peut-on dire, son coeur et son centre dans l'Eucharistie, puisque celle-ci est la fontaine de vie où nous trouvons de quoi nous purifier et nous fortifier, en sorte que nous ne vivions plus pour nous mais pour Dieu, et que nous nous unissions entre nous par le lien si étroit de la charité.

4

Pour mettre en évidence le rapport intime qui joint la piété à la foi, les Pères du Concile ont confirmé l'enseignement constamment maintenu et dispensé par l'Eglise et solennellement défini au Concile de Trente; ils ont tenu à introduire l'exposé sur le mystère sacré de l'Eucharistie par cette synthèse de vérité: "Notre Sauveur, à la dernière Cène, la nuit où il fut livré, a institué le Sacrifice eucharistique de son Corps et de son Sang, afin de perpétuer ainsi le Sacrifice de la Croix à travers les siècles jusqu'à sa venue, laissant de la sorte à l'Eglise, son Epouse bien-aimée, le mémorial de sa mort et de sa résurrection; sacrement de piété, signe d'unité, lien de charité, banquet pascal, où on reçoit le Christ, où l'âme est comblée de grâce et par quoi est accordé le gage de la gloire à venir". [SC 47](#)

5

Ces paroles exaltent en même temps le Sacrifice, qui est de l'essence même de la Messe qu'on célèbre chaque jour, et le Sacrement, auquel les fidèles prennent part quand dans la Sainte Communion ils mangent la chair du Christ et boivent son sang et reçoivent la grâce, anticipation de la vie éternelle; remède d'immortalité, selon le mot du Seigneur. " Qui mange ma chair et boit mon sang, a la vie éternelle et je le ressusciterai au dernier jour ". [Jn 6,55](#)

6

La restauration de la Liturgie produira donc, Nous en avons le ferme espoir, des fruits abondants de dévotion eucharistique; ainsi la Sainte Eglise, présentant ce signe salubre de piété, progressera de jour en jour vers l'unité parfaite [Jn 17,23](#) et conviera à l'unité de la foi et de la charité tous ceux qui ont la fierté de porter le nom de chrétiens, les attirant avec délicatesse sous l'action de la grâce divine.

7

Il Nous semble entrevoir ces fruits et en goûter comme les prémices dans la joie sincère et l'empressement avec lesquels les fils de l'Eglise Catholique ont accueilli la Constitution sur la restauration de la Liturgie, et aussi dans la publication de nombreux travaux de valeur, qui visent à scruter avec plus de profondeur et à faire connaître avec plus de fruit la doctrine concernant la Sainte Eucharistie, spécialement en ce qui regarde les rapports de ce mystère avec celui de l'Eglise.

8

C'est pour Nous un grand sujet de réconfort et de joie; Nous Nous plaisons à vous en faire part, Vénérables Frères, afin qu'avec Nous vous remerciez Dieu, auteur de tout bien, qui par son Esprit gouverne l'Eglise et la rend féconde en accroissements de vertu.

Sujets de préoccupations pastorale et d'inquiétude

9

Pourtant, Vénérables Frères, les motifs ne manquent pas, précisément dans le domaine dont Nous parlons, d'être soucieux et préoccupés; la conscience de Notre devoir apostolique ne Nous permet pas de le taire.

10

Nous savons en effet que parmi les personnes qui parlent ou écrivent sur ce mystère très saint, il en est qui répandent au sujet des messes privées, du dogme de la transsubstantiation et du culte eucharistique certaines opinions qui troublent les esprits des fidèles; elles causent une grande confusion d'idées touchant les vérités de la foi, comme s'il était loisible à qui que ce soit de laisser dans l'oubli la doctrine précédemment définie par l'Eglise ou de l'interpréter de manière à appauvrir le sens authentique des termes ou énerver la force dûment reconnue aux notions.

11

Non, il n'est pas permis, soit dit par manière d'exemple, de prôner la messe appelée " communautaire " de telle sorte qu'on déprécie la messe privée; ni d'insister sur l'aspect de signe sacramentel comme si la fonction symbolique, que nul ne conteste à la Sainte Eucharistie, exprimait de façon exhaustive le mode de présence du Christ dans ce sacrement; il n'est pas permis de traiter du mystère de la transsubstantiation sans allusion à la prodigieuse conversion de toute la substance du pain au corps du Christ et de toute la substance du vin au sang du Seigneur conversion dont parle le Concile de Trente - et d'en rester simplement à ce qu'on nomme "transsignification" et "transfinalisation"; il n'est pas permis de présenter et de suivre dans la pratique l'opinion selon laquelle Notre-Seigneur Jésus-Christ ne serait plus présent dans les hosties consacrées qui restent après la célébration du Sacrifice de la Messe.

12

Chacun voit comme ces opinions, et d'autres du même genre qui ont été lancées, compromettent la foi et le culte envers la divine Eucharistie.

13

Le Concile a suscité l'espérance d'un nouveau rayonnement de piété eucharistique qui gagne toute l'Eglise ; il ne faut pas que cet espoir soit frustré et que le bon grain soit étouffé par les opinions erronées déjà semées çà et là. C'est pourquoi Nous avons pris le parti de vous entretenir de ce sujet si important, Vénérables Frères, et, en vertu de Notre autorité apostolique, de vous faire part de Notre pensée en la matière.

14

Certes Nous ne nions pas, chez ceux qui donnent cours aux opinions en question, le désir louable de scruter un si grand mystère, d'en explorer les inépuisables richesses et d'en découvrir le sens aux hommes de notre temps. Ce désir, Nous le reconnaissons et Nous l'approuvons. Mais Nous ne pouvons approuver les opinions émises par ces chercheurs et Nous sommes conscient de Notre devoir de vous avertir du danger sérieux qu'elles font courir à la vraie foi.

[La sainte Eucharistie est un mystère de foi](#)

15

En premier lieu, Nous tenons à rappeler une vérité que vous savez parfaitement mais qu'il faut tenir présente à l'esprit pour écarter toute contamination de rationalisme. Tant de catholiques ont scellé de leur sang cette vérité; d'illustres pères et Docteurs de l'Eglise l'ont constamment professée et enseignée: l'Eucharistie est un mystère très élevé et même proprement, comme le dit la Liturgie, le mystère de foi. Notre Prédécesseur Léon XIII, d'heureuse mémoire, le remarque avec tant de sagesse: "En ce seul mystère sont renfermées en singulière abondance des merveilles diverses, toutes les réalités surnaturelles ".(*Encycl. Mirae caritatis*)

16

De ce mystère nous ne pouvons donc nous approcher qu'avec un humble respect, sans nous tenir au raisonnement humain, qui doit se taire, mais en nous attachant fermement à la Révélation divine.

17

Vous savez quelle élévation de langage et quelle piété éclairée saint Jean Chrysostome a trouvées pour parler du mystère eucharistique; un jour, instruisant ses fidèles à ce sujet, il eut ces expressions si heureuses : " Inclignons-nous devant Dieu, sans protester, même si ce qu'Il nous dit paraît contraire à notre raison et à notre intelligence; sa parole doit prévaloir sur celles-ci. Agissons de même à l'égard du Mystère (l'Eucharistie), sans nous arrêter à ce qui tombe sous les sens mais en adhérant à ses paroles, car sa parole ne peut tromper ".(*In Matth. Hom 82,4 ; PG 58, 743*)

18

Souvent les Docteurs Scolastiques ont repris des affirmations identiques. La présence du véritable Corps du Christ et du véritable Sang du Christ dans ce sacrement, " on ne l'apprend point par les sens, dit saint Thomas, mais par la foi seule, laquelle s'appuie sur l'autorité de Dieu. C'est pourquoi, commentant le texte de [Lc 22,19](#) : " Ceci est mon corps qui sera livré pour vous ", Cyrille déclare: Ne va pas te demander si c'est vrai, mais bien plutôt accueille avec foi les paroles du Seigneur, parce que Lui, qui est la vérité, ne ment pas ". *III 75,1*

19

Aussi le peuple chrétien, faisant écho au Docteur Angélique, chante-t-il si fréquemment.- "A ton sujet la vue, le toucher, le goût se trompent; c'est par la voie de la seule ouïe qu'on croit en toute sécurité; je crois tout ce qu'a dit le Fils de Dieu: rien de plus vrai que cette parole de vérité". (*2ème strophe de l'Adoro Te*)

20

Il y a plus : saint Bonaventure affirme que le mystère eucharistique est "le plus difficile à croire" non seulement des mystères impliqués dans les sacrements, mais de tous les mystères de la foi. (*In IV Sent. D.4, q.1, a.2*)

21

Cela nous est d'ailleurs suggéré par l'Evangile, quand il raconte que beaucoup de disciples du Christ, entendant ce qu'il déclarait de sa chair à manger et de son sang à boire, reculèrent et abandonnèrent le Seigneur, en avouant: " Ce qu'il dit est raide! Qui peut l'écouter?". Et comme Jésus demandait si les Douze aussi voulaient s'en aller, Pierre donna l'attestation prompte et ferme de la foi qui était la sienne et celle des Apôtres, en cette réponse

admirable: " Seigneur, à qui irions-nous ? Tu as les paroles de la vie éternelle ". [Jn 6,61-69](#)

22

Il est donc logique pour nous de suivre comme une étoile, dans notre exploration de ce mystère, le magistère de l'Eglise: le Divin Rédempteur a confié à sa garde et à son interprétation la parole de Dieu écrite ou transmise par tradition orale ; nous sommes assurés que " même sans les recherches dont la raison est capable, même sans les explications que le langage peut fournir, ce que depuis l'antiquité l'Eglise entière proclame et croit selon la véritable foi catholique, cela reste toujours vrai ". (*St Augustin, contra Iulianum, VI, 5,11 ; PL 44,829*)

23

Mais cela ne suffit pas. L'intégrité de la foi étant sauve, il faut de plus observer l'exactitude dans la façon de s'exprimer, de peur que l'emploi peu circonspect de certains termes ne suggère, ce qu'à Dieu ne plaise, des opinions fausses affectant la foi par laquelle nous connaissons les mystères les plus élevés. C'est le lieu de rappeler l'avertissement formulé par saint Augustin, à propos de la différence qui sépare, pour la manière de dire, les chrétiens des philosophes : "Les philosophes, dit-il, parlent en toute liberté, sans redouter de blesser l'auditeur religieux en des choses très difficiles à saisir. Mais nous sommes tenus de régler nos paroles sur une norme déterminée, pour éviter que la liberté d'expression ne donne lieu à telle opinion impie au plan même du sens des paroles ". (*De civit. Dei X,23 ; PL 41,300*)

24

Au prix d'un travail poursuivi au long des siècles, et non sans l'assistance de l'Esprit Saint, l'Eglise a fixé une règle de langage et l'a confirmée avec l'autorité des Conciles. Cette règle a souvent donné à l'orthodoxie de la foi son mot de passe et ses enseignes. Elle doit être religieusement respectée. Que personne ne s'arroge le droit de la changer à son gré ou sous couleur de nouveauté scientifique. Qui pourrait jamais tolérer un jugement d'après lequel les formules dogmatiques appliquées par les Conciles Oecuméniques aux mystères de la Sainte Trinité et de l'Incarnation ne seraient plus adaptées aux esprits de notre temps, et devraient témérairement être remplacées par d'autres ? De même on ne saurait tolérer qu'un particulier touche de sa propre autorité aux formules dont le Concile de Trente s'est servi pour proposer à la foi le mystère eucharistique. C'est que ces formules, comme les autres que l'Eglise adopte pour l'énoncé des dogmes de foi, expriment des concepts qui ne sont pas liés à une certaine forme de culture, ni à une phase déterminée du progrès scientifique, ni à telle ou telle école théologique; elles reprennent ce que l'esprit humain emprunte à la réalité par l'expérience universelle et nécessaire; et en même temps ces formules sont intelligibles pour les hommes de tous les temps et de tous les lieux.

25

On peut assurément, comme cela se fait avec d'heureux résultats, donner de ces formules une explication plus claire et plus ouverte, mais ce sera toujours dans le même sens selon lequel elles ont été adoptées par l'Eglise: ainsi la vérité immuable de la foi restera intacte tandis que progressera l'intelligence de la foi. Car comme l'enseigne le premier Concile du Vatican, dans les dogmes sacrés "on doit toujours garder le sens que notre Mère la Sainte Eglise a déclaré une fois pour toutes et que jamais il n'est permis de s'en écarter sous le prétexte spécieux d'intelligence plus profonde ". [DS 3020](#)

[Le mystère eucharistique se réalise dans le Sacrifice de la](#)

Messe

26

A présent Nous aimons, Vénérables Frères, à rappeler pour l'édification et la joie de tous, la doctrine que l'Eglise tient de la tradition et enseigne dans un accord unanime.

27

D'abord il est bon de redire ce qui forme comme la synthèse et le sommet de cet enseignement: dans le mystère eucharistique est représenté de façon merveilleuse le Sacrifice de la Croix consommé une fois pour toutes sur le Calvaire; ce Sacrifice y est sans cesse rendu présent à notre souvenir et sa vertu salutaire y est appliquée à la rémission des péchés qui se commettent chaque jour. [DS 1740](#)

28

Notre-Seigneur Jésus-Christ en instituant le mystère eucharistique a scellé de son sang la Nouvelle Alliance dont Il est le Médiateur, comme déjà Moïse avait scellé l'Ancienne Alliance dans le sang des victimes. [Ex 24,8](#) L'Evangile le rapporte: à la dernière Cène, "ayant pris le pain, Il rendit grâces et rompit le pain puis le donna aux Apôtres en disant: Ceci est mon Corps donné pour vous; faites ceci en mémoire de moi. Pareillement Il prit la coupe, après le repas, en disant: Ceci est la coupe de la Nouvelle Alliance dans mon sang répandu pour vous ". [Lc 22,19-20](#) [Mt 26,26-29](#) [Mc 12,22-24](#) En prescrivant aux Apôtres de faire cela en souvenir de Lui, Il voulait du même coup que le geste se renouvelât perpétuellement.

Et l'Eglise a fidèlement exécuté cette consigne, restant attachée aux enseignements des Apôtres et se réunissant pour célébrer le Sacrifice Eucharistique. "Et tous étaient assidus aux enseignements des Apôtres et aux réunions communes, à la fraction du pain et aux prières". [Ac 2,42](#) Et telle était la ferveur que les fidèles y puisaient qu'on pouvait dire à leur sujet. " La masse des croyants n'avait qu'un cœur et qu'une âme ". [Ac 4,32](#)

29

A son tour l'Apôtre Paul, qui nous a transmis avec une extrême fidélité ½ce qu'il avait appris du Seigneur," [1Co 11,23](#) parle ouvertement du Sacrifice Eucharistique quand il explique que les chrétiens ne peuvent avoir part aux sacrifices des païens, précisément parce qu'ils sont devenus participants de la table du Seigneur. "La coupe de bénédiction que nous bénissons, n'est-elle pas une communion au sang du Christ? Et le pain que nous rompons n'est-il pas une participation au corps du Christ? ... Vous ne pouvez boire à la coupe du Seigneur et à la coupe des démons; vous ne pouvez participer à la table du Seigneur et à la table des démons". [1Co 10,16-21](#) Cette oblation nouvelle du Nouveau Testament, que Malachie avait prédite, [MI 1,11](#) l'Eglise, instruite par le Seigneur et les Apôtres, l'a toujours offerte "non seulement pour les péchés, les peines, les satisfactions et les autres nécessités des fidèles vivants, mais aussi pour ceux qui sont morts dans le Christ et ne sont pas encore pleinement purifiés". [DS 1743](#)

30

Pour ne rien dire des autres témoignages, évoquons seulement celui de saint Cyrille de Jérusalem, qui, formant les néophytes dans la foi chrétienne, prononça ces paroles mémorables " Après avoir accompli le sacrifice spirituel, rite non sanglant, nous adressons à Dieu, sur cette hostie de propitiation, des supplications pour la paix partout dans l'Eglise,

pour l'empereur, les armées et les alliés, pour les malades et les gens éprouvés, et en général nous prions tous pour tous ceux qui sont morts parmi nous; nous sommes convaincus que cette invocation sera de très grand secours pour les âmes en faveur desquelles monte la prière tandis qu'est présente la victime sainte et redoutable ". A l'appui de son enseignement le Docteur apporte l'exemple de la couronne que l'on tresse pour l'empereur, en vue d'obtenir le pardon des exilés, et il conclut: "De même nous aussi nous présentons à Dieu des prières pour les défunts, même s'ils furent pécheurs; nous ne Lui tressons pas une couronne, mais nous Lui offrons en rançon de nos péchés le Christ immolé, tâchant de rendre Dieu propice à nous et à eux ". (*Catéchèse 23 ,myst. 5 à 8-18 ; PG 33,1115*) Saint Augustin atteste que la coutume d'offrir le sacrifice de notre Rédemption pour les défunts comme pour les vivants était en vigueur dans l'Eglise de Rome (*Conf. IX 12,32 ; PL 32,777 et IX 11, 27 ; PL 32,775*) et en même temps que cette coutume s'observait dans l'Eglise entière. (*Serm. 172,2 PL 38,936 ; De cura gerenda pro mortuis 13 ; PL 40,593*)

31

Mais il est autre chose que Nous Nous plaçons à ajouter, vu sa grande utilité pour éclairer le mystère de l'Eglise: celle-ci, jouant en union avec le Christ le rôle de prêtre et de victime, est tout entière à offrir le Sacrifice de la Messe et elle y est offerte tout entière. Cet admirable enseignement, déjà livré par les Pères (*St Augustin, De civit. Dei. X, 6 ; PL 41,284*) a été, à une époque récente, exposé par Notre Prédécesseur Pie XII d'heureuse mémoire (*Encycl. Mediator Dei AAS XXXIX 1947 p.552*) et en dernier lieu il a été formulé par le IIème Concile du Vatican dans la Constitution De Ecclesia à propos du Peuple de Dieu. [LG 11](#) C'est Notre vif désir de le voir toujours davantage expliqué et plus profondément imprimé dans l'âme des fidèles, sans détriment de la juste différence de nature et non seulement de degré qui distingue le sacerdoce des fidèles du sacerdoce hiérarchiques. [LG 10](#) Il n'est pas de doctrine plus apte à alimenter la piété eucharistique et à mettre en valeur la dignité de tous les fidèles comme aussi à presser les coeurs d'atteindre le sommet de la sainteté - lequel consiste simplement à se mettre tout au service de la Majesté divine par une généreuse offrande de soi-même.

32

Il faut aussi rappeler la conclusion qui découle de cette doctrine concernant le caractère public et social de toute Messe. [SC 27](#) En effet, la Messe, même si elle est célébrée en particulier par un prêtre, n'est jamais pour autant une démarche privée mais elle est action du Christ et de l'Eglise, qui a appris à s'offrir elle-même, dans le sacrifice qu'elle offre, en sacrifice universel, appliquant au salut du monde entier la vertu rédemptrice unique et infinie du Sacrifice de la Croix. Il n'est pas de Messe qui ne soit offerte pour le salut du monde entier et non seulement pour le salut de quelques personnes. Par conséquent, s'il est hautement convenable qu'à la célébration de la Messe les fidèles participent activement en grand nombre, il n'y a pas à blâmer mais au contraire à approuver la célébration de la Messe en privé, conformément aux prescriptions et aux traditions de la Sainte Eglise, par un prêtre avec un seul ministre pour la servir. C'est que cette Messe assure une grande abondance de grâces particulières au bénéficiaire soit du prêtre lui-même soit du peuple fidèle et de toute l'Eglise et même du monde entier, grâces qui ne pourraient être obtenues aussi largement par la seule Communion.

33

C'est pourquoi Nous recommandons avec une paternelle insistance aux prêtres, qui à un titre particulier sont dans le Seigneur Notre joie et Notre couronne, de rester conscients du pouvoir que l'Evêque consécrateur leur conféra d'offrir à Dieu le Sacrifice et de célébrer des Messes tant pour les vivants que pour les défunts au nom du Seigneur (*Pontifical Romain*) et

de célébrer chaque jour la Messe en toute dignité et dévotion, afin qu'eux-mêmes et les autres fidèles profitent de l'application des fruits abondants issus du Sacrifice de la Croix. De cette façon ils contribueront grandement aussi au salut du genre humain.

Dans le sacrifice de la Messe, le Christ se rend

sacramentellement présent.

34

Ce que Nous venons de résumer touchant le Sacrifice de la Messe Nous amène à dire aussi un mot du Sacrement de l'Eucharistie: Sacrifice et Sacrement s'intègrent ensemble dans le même mystère en sorte qu'on ne peut séparer l'un de l'autre. Le Seigneur s'immole de manière non sanglante dans le Sacrifice de la Messe, qui représente le Sacrifice de la Croix, en appliquant la vertu salutaire, au moment où par l'effet des paroles de la consécration il commence d'être sacramentellement présent comme nourriture spirituelle des fidèles sous les espèces du pain et du vin.

35

Bien divers sont, nous le savons tous, les modes de présence du Christ à son Eglise. Il est utile de reprendre un peu plus largement cette vérité si belle que la Constitution sur la Sainte Liturgie a brièvement exposée [SC 7](#). Le Christ est présent à son Eglise qui prie, étant Lui-même Celui qui "prie pour nous, qui prie en nous et qui est prié par nous: il prie pour nous comme notre Prêtre; il prie en nous comme notre Chef; il est prié par nous comme notre Dieu" ; (*St Augustin In Ps. 85,1 ; PL 37,1081*) c'est lui-même qui a promis : "Là où se trouveront réunis en mon nom deux ou trois, je m'y trouverai au milieu d'eux" [Mt 18,20](#) Il est présent à son Eglise qui accomplit les oeuvres de miséricorde, non seulement parce que, quand nous faisons un peu de bien à l'un de ses frères les plus humbles nous le faisons au Christ lui-même, [Mt 25,40](#) mais aussi parce que c'est le Christ lui-même qui opère ces actions par le moyen de son Eglise y venant toujours au secours des hommes avec sa charité divine. Il est présent à l'Eglise qui dans son pèlerinage terrestre aspire au port de la vie éternelle,, puisqu'Il habite en nos coeurs par la foi [Ep 3,17](#) et qu'Il y répand la charité par l'action de l'Esprit Saint que lui-même nous a donné. [Rm 5,5](#)

36

D'une autre façon, non moins véritable, Il est présent à son Eglise qui prêche, puisque l'Evangile qu'elle annonce est Parole de Dieu et que cette Parole est proclamée au nom et par l'autorité du Christ, Verbe de Dieu incarné, et avec son assistance, afin qu'il y ait "un seul troupeau se confiant à un unique berger" (*St Augustin Contra litt. Petilianus III, 10,11 ; PL 43,353*)

37

Il est présent à l'Eglise qui dirige et gouverne le Peuple de Dieu, puisque le pouvoir sacré découle du Christ, et que le Christ, "Pasteur des Pasteurs", (*St Augustin In Ps. 86,3 ; PL 37, 1102*) assiste les Pasteurs qui exercent ce pouvoir selon la promesse faite aux Apôtres.

38

De plus, et d'une manière plus sublime encore, le Christ est présent à son Eglise qui en son nom célèbre le Sacrifice de la Messe et administre les Sacrements. A propos de la présence du Christ dans l'offrande du Sacrifice de la Messe, laissez-Nous citer ce que saint Jean Chrysostome, transporté d'admiration, dit avec justesse et éloquence: "je veux ajouter une chose vraiment étonnante, mais ne soyez point surpris ni troublés. Qu'est-ce donc? L'offrande est la même, qui que ce soit qui la présente, ou Paul ou Pierre; cette même offrande que le Christ confia aux disciples et que maintenant les prêtres accomplissent: celle-ci n'est pas inférieure à celle-là, parce qu'elle ne tient pas sa sainteté des hommes mais de Celui qui la fit sainte. Comme les paroles dites par Dieu sont celles-là même qu'à présent le prêtre prononce, ainsi l'oblation est la même " (*In Ep. Ad Timoth. Hom. 2,4 ; PG 62,612*) Personne non plus n'ignore que les Sacrements sont action du Christ qui les administre par le moyen des hommes. Pour cette raison ils sont saints d'eux-mêmes, et par la vertu du Christ ils confèrent la grâce à l'âme en atteignant le corps. On reste émerveillé devant ces divers modes de présence du Christ et on y trouve à contempler le mystère même de l'Eglise. Pourtant bien autre est le mode, vraiment sublime, selon lequel le Christ est présent à l'Eglise dans le Sacrement de l'Eucharistie. C'est pourquoi celui-ci est parmi tous les Sacrements "le plus doux pour la dévotion, le plus beau pour l'intelligence, le plus saint pour ce qu'il renferme "; (*Gilles de Rome, Theoremata de Corpore Christi, 50, Venise 1521 p.127*) oui il renferme le Christ lui-même et il est, "comme la perfection de la vie spirituelle et la fin à laquelle tendent tous les Sacrements ". *III 73,3*

39

Cette présence, on la nomme "réelle", non à titre exclusif, comme si les autres présences n'étaient pas "réelles", mais par excellence ou "antonomase", parce qu'elle est substantielle, et que par elle le Christ, Homme-Dieu, se rend présent tout entier. [DS 1639](#) Ce serait donc une mauvaise explication de cette sorte de présence que de prêter au Corps du Christ glorieux une nature spirituelle (" pneumatique") omniprésente; ou de réduire la présence eucharistique aux limites d'un symbolisme, comme si ce Sacrement si vénérable ne consistait en rien autre qu'en un signe efficace "de la présence spirituelle du Christ et de son union intime avec les fidèles, membres du Corps Mystique". (*Pie XII Encycl. Humani generis AAS XLII 1950 p.578*)

40

Assurément le symbolisme eucharistique a été abondamment étudié par les Pères et les Scolastiques, surtout par rapport à l'unité de l'Eglise; le Concile de Trente a résumé cette doctrine quand il enseigne que notre Sauveur a laissé à son Eglise l'Eucharistie "comme symbole de son unité et de la charité par laquelle Lui-même veut voir tous les chrétiens intimement unis entre eux", "et donc comme un symbole de ce Corps unique dont Il est la Tête" [DS 1635](#) [DS 1638](#)

41

Aux premiers débuts de la littérature chrétienne, l'auteur inconnu de l'ouvrage intitulé Didachè ou Doctrine des 12 Apôtres écrivait à ce sujet : "Pour ce qui regarde l'Eucharistie, rendez grâce de cette manière : ... comme ce pain rompu était précédemment dispersé sur les montagnes et devint un par le rassemblement des grains, qu'ainsi ton Eglise se rassemble des confins de la terre en ton Royaume". (*Didaché 9,1*)

42

Pareillement saint Cyprien, défendant l'unité de l'Eglise contre le schisme, écrit : "Enfin les sacrifices mêmes du Seigneur mettent en lumière l'unité des chrétiens, soudés par une charité solide et infrangible. Car quand le Seigneur appelle son corps le pain composé de

l'union d'une multitude de grains, Il désigne notre peuple réuni, ce peuple que Lui-même portait; et quand Il appelle son sang le vin tiré d'une quantité de grappes et de raisins dont le jus a été exprimé et mêlé, Il désigne de même notre troupeau unifié par la fusion de toute une multitude ". (*Ep. Ad Magnum 6 ; PL 3,1189*)

43

D'ailleurs, avant tous les autres, l'Apôtre l'avait dit aux Corinthiens : " Puisqu'il y a un seul pain, nous ne formons à nous tous qu'un seul corps, car tous nous avons part à ce pain unique". [1Co 10,17](#)

44

Mais si le symbolisme eucharistique nous fait bien saisir l'effet propre de ce Sacrement, qui est l'unité du Corps Mystique, il ne rend pas compte et il ne donne pas l'expression de ce qui dans la nature du Sacrement le distingue des autres. Car l'enseignement constamment départi par l'Eglise aux catéchumènes, le sens du peuple chrétien, la doctrine définie par le concile de Trente et les paroles elles-mêmes par lesquelles le Christ institua la Sainte Eucharistie, nous obligent de professer que "l'Eucharistie est la chair de notre Sauveur Jésus-Christ, qui a souffert pour nos péchés et que le Père a ressuscité dans sa bonté". (*St Ignace martyr Ep. Ad Smyrn. 7,1 ; PG 5,714*) Aux paroles du martyr Ignace Nous joignons volontiers celles de Théodore de Mopsueste, qui est en cela témoin de la foi de l'Eglise : C'est que, écrit-il, le Seigneur parlant aux disciples "ne dit point : ceci est le symbole de mon Corps et ceci est le symbole de mon Sang, mais : ceci est mon Corps et ceci est mon Sang, nous apprenant à ne pas considérer la nature de la chose qui s'offrait à nos sens ; en effet par l'action de la grâce cet objet a été changé en chair et en sang". (*In Matth. Comm. C. 26 ; PG 66,714*)

45

Le Concile de Trente, appuyé sur cette foi de l'Eglise, "affirme ouvertement et sans détour que dans le vénérable Sacrement de la Sainte Eucharistie, après la consécration du pain et du vin, notre Seigneur Jésus-Christ, vrai Dieu et vrai Homme, est présent vraiment, réellement et substantiellement sous l'apparence de ces réalités sensibles". Notre Sauveur est donc présent dans son humanité non seulement à la droite du Père mais en même temps dans le Sacrement de l'Eucharistie "en un mode d'existence que nos mots peuvent sans doute à peine exprimer, mais que notre intelligence, éclairée par la foi, peut cependant reconnaître et que nous devons croire fermement comme une chose possible à Dieu". [DS 1636](#)

[Le Christ Notre Seigneur est présent dans le Sacrement de](#)

[l'Eucharistie](#)

46

Mais afin de parer à tout malentendu concernant ce mode de présence supérieur aux lois naturelles et qui dans son genre constitue le plus grand des miracles (Léon XIII Encycl. *Mirae Caritatis*) il faut écouter avec docilité la voix de l'Eglise dans son enseignement et sa prière. Or cette voix, qui ne cesse de faire écho à la voix du Christ, nous assure que le Christ ne se rend présent dans ce Sacrement que par la conversion de toute la substance du pain au corps du Christ et de toute la substance du vin au sang du Christ; conversion singulière et

merveilleuse, que l'Eglise Catholique dénomme en toute justesse et propriété de terme transsubstantiation. [DS 1642](#) [DS 1652](#) Celle-ci accomplie, les espèces du pain et du vin acquièrent sans doute une nouvelle signification et une fin nouvelle puisqu'il n'y a plus le pain ordinaire et la boisson ordinaire, mais le signe d'une chose sacrée et le signe d'un aliment spirituel; mais les espèces tiennent cette signification et cette finalité nouvelles du fait qu'elles portent une réalité nouvelle, que nous appelons à bon droit ontologique. En effet, sous les espèces dont nous parlons, il n'y a plus ce qui s'y trouvait auparavant, mais quelque chose de tout différent; et cela non seulement en dépendance du jugement que porte la foi de l'Eglise, mais par le fait de la réalité objective elle-même; car une fois la nature ou substance du pain et du vin changée en corps et sang du Christ, il ne subsiste du pain et du vin rien que les seules espèces, sous lesquelles le Christ tout entier est présent en sa réalité physique, et même corporelle, bien que selon un mode de présence différent de celui selon lequel les corps occupent tel ou tel endroit.

47

D'où le souci qu'eurent les Pères d'avertir les fidèles de ne pas se fier, dans la considération de ce Sacrement très vénérable, aux sens, qui signalent les caractéristiques du pain et du vin, mais aux paroles du Christ, qui ont le pouvoir de changer, transformer, de "convertir jusqu'aux éléments" le pain et le vin, au corps et au sang du Seigneur. En vérité, comme les Pères le répètent souvent, la puissance qui opère ce prodige est la puissance même de Dieu Tout-Puissant, qui au commencement du temps a créé l'univers à partir de rien."

48

Instruit de ces vérités, dit saint Cyrille de Jérusalem au terme de son discours sur les mystères de la foi, et pénétré d'une foi vigoureuse, pour laquelle ce qui semble du pain n'en est pas, malgré la sensation du goût, mais est le Corps du Christ, et ce qui semble du vin n'en est pas, en dépit de la saveur éprouvée, mais est le Sang du Christ... fortifie ton coeur en mangeant ce pain comme une nourriture spirituelle et donne la joie au visage de ton âme ". (*Catech. 22, 9 myst 4 - ; PG 33,1103*)

49

Et saint Jean Chrysostome d'insister: " Ce n'est pas l'homme qui fait que les choses offertes deviennent Corps et Sang du Christ, mais le Christ lui-même, qui a été crucifié pour nous. Le prêtre, figure du Christ, prononce ces paroles, mais leur efficacité et la grâce sont de Dieu. Ceci est mon corps : cette parole transforme les choses offertes". (*De prodit. Iudae, Hom. 1,6 ; PG 49,380 ; In Matth. Hom 82, 5 ; PG 58,744*)

50

Et avec Jean, évêque de Constantinople, est parfaitement d'accord Cyrille, évêque d'Alexandrie, qui écrit dans son commentaire de l'Évangile de S. Matthieu: " (Le Christ) a dit au mode indicatif : ceci est mon corps et ceci est mon sang, afin que tu ne penses pas que les choses sont une simple image, mais que tu croies que les choses offertes sont transformées réellement au corps et au sang du Christ, d'une manière mystérieuse, par la Toute-Puissance de Dieu ; prenant part à ces réalités, nous recevons la force vivifiante et sanctifiante du Christ". (*In Matth. 26,27 ; PG 72,451*)

51

Et Ambroise, Evêque de Milan, dit en parlant clairement de la conversion eucharistique: "Soyons bien persuadés que ceci n'est pas ce que la nature a formé mais ce que la bénédiction a consacré, et que la force de la bénédiction l'emporte sur celle de la nature,

parce que par la bénédiction la nature elle-même se trouve changée". Puis, pour confirmer la vérité du mystère, il rappelle maints exemples de miracles rapportés par l'Écriture Sainte, notamment Jésus né de la Vierge Marie, et puis, passant à l'oeuvre de la création, il conclut : "La parole du Christ, qui a pu faire de rien ce qui n'existait pas, ne pourrait donc changer les choses existantes en ce qu'elles n'étaient pas encore ? Car ce n'est pas moins de donner aux choses leur nature première que de la leur changer". (*De myst.* 9, 50-52 ; *PL* 16,422-424)

52

Mais Nous n'avons pas besoin de multiplier les témoignages et il est plus utile de rappeler la fermeté de foi avec laquelle l'Église unanime résista à Béranger, qui, cédant aux difficultés soulevées par la raison, osa le premier nier la conversion eucharistique; l'Église le menaça à plusieurs reprises de condamnation pour le cas où il ne se rétracterait pas. C'est ainsi que Notre Prédécesseur Grégoire VII lui imposa d'émettre sous la foi du serment la déclaration suivante : "je crois de coeur et je confesse de bouche que le pain et le vin qui sont sur l'autel sont, par le mystère de la prière sainte et par les paroles de notre Rédempteur, changés substantiellement en la chair véritable, propre et vivifiante, et au sang de notre Seigneur Jésus-Christ, et qu'après la consécration ils sont le vrai corps du Christ, qui est né de la Vierge, qui, offert pour le salut du monde, a été suspendu à la Croix, qui siège à la droite du Père, ainsi que le vrai sang du Christ, qui a coulé de son côté. Il n'y est pas seulement figurativement et par la vertu du sacrement, mais dans sa nature propre et dans sa véritable substance" [DS 700](#)

53

A ces paroles correspond -- exemple admirable de la stabilité de la foi catholique - ce que les Conciles Oecuméniques du Latran, de Constance, de Florence et finalement le Concile de Trente, ont enseigné sur le mystère de la conversion eucharistique, soit en exposant la doctrine de l'Église soit en condamnant certaines erreurs.

54

Après le Concile de Trente, Notre Prédécesseur Pie VI, pour réagir contre les erreurs du Synode de Pistoie, avertit sérieusement les curés, à qui incombe le devoir d'enseigner, de ne pas négliger de parler de la transsubstantiation, qui constitue un article de foi. [DS 2629](#) De même Notre Prédécesseur Pie XII d'heureuse mémoire rappela les limites à respecter par quiconque se livre à une discussion plus poussée touchant le mystère de la transsubstantiation, (*Discours au congrès de Pastorale Liturgique* 22.9.1956 *AAS XLIII, 1956 p. 720*). Nous-même, au récent Congrès Eucharistique National de l'Italie, tenu à Pise, Nous avons, suivant Notre devoir apostolique, donné une attestation publique et solennelle de la foi de l'Église. (*AAS LVII 1965 p. 588-592*)

55

Du reste l'Église Catholique n'a pas seulement enseigné sans cesse mais elle a également vécu la foi en la présence du Corps et du Sang du Seigneur dans l'Eucharistie; à ce grand Sacrement elle adresse l'adoration, le culte de latrie, qui ne peut être rendu qu'à Dieu. A ce propos saint Augustin nous dit: "Dans cette chair (le Seigneur) a marché sur notre terre et Il nous a donné cette même chair à manger pour notre salut; et personne ne la prend sans l'avoir d'abord adorée... de sorte qu'en l'adorant nous ne péchons point mais au contraire nous péchons si nous ne l'adorons pas". (*In Ps. 98,9 ; PL 37,1264*)

1965 Mysterium Fidei

Exode (CP) 18

18 ¹ Jéthro, prêtre de Madian, beau-père de Moïse, apprit tout ce que Dieu avait fait en faveur de Moïse et d'Israël, son peuple: que Yahweh avait fait sortir Israël d'Égypte. ² Jéthro, beau-père de Moïse, prit Séphora, femme de Moïse, qui avait été renvoyée, ³ et les deux fils de Séphora, dont l'un se nommait Gersam, parce que Moïse avait dit: "Je suis un étranger sur une terre étrangère", ⁴ et l'autre s'appelait Eliézer, parce qu'il avait dit: "Le Dieu de mon père m'a secouru, et il m'a délivré de l'épée de Pharaon." ⁵ Jéthro, beau-père de Moïse, avec les fils et la femme de Moïse, vint donc vers lui au désert où il campait, à la montagne de Dieu. ⁶ Il fit dire à Moïse: "Moi, ton beau-père, Jéthro, je viens vers toi, ainsi que ta femme et ses deux fils avec elle." ⁷ Moïse sortit au-devant de son beau-père et, s'étant prosterné, il le baisa; puis ils s'informèrent réciproquement de leur santé, et ils entrèrent dans la tente de Moïse. ⁸ Moïse raconta à son beau-père tout ce que Yahweh avait fait à Pharaon et à l'Égypte à cause d'Israël, toutes les souffrances qui leur étaient survenues en chemin, et comment Yahweh les en avait délivrés. ⁹ Jéthro se réjouit de tout le bien que Yahweh avait fait à Israël, et de ce qu'il l'avait délivré de la main des Égyptiens. Et Jéthro dit: ¹⁰ "Béni soit Yahweh qui vous a délivrés de la main des Égyptiens et de la main de Pharaon, et qui a délivré le peuple de la main des Égyptiens!" ¹¹ Je sais maintenant que Yahweh est plus grand que tous les dieux, car il s'est montré grand alors que les Égyptiens opprimaient Israël." ¹² Jéthro, beau-père de Moïse, offrit à Dieu un holocauste et des sacrifices. Aaron et tous les anciens d'Israël vinrent prendre part au repas, avec le beau-père de Moïse, en présence de Dieu. ¹³ Le lendemain, Moïse s'assit pour juger le peuple, et le peuple se tint devant lui depuis le matin jusqu'au soir. ¹⁴ Le beau-père de Moïse, voyant tout ce qu'il faisait pour le peuple, dit: "Que fais-tu là pour ces gens? Pourquoi sièges-tu seul, et tout le peuple se tient-il devant toi depuis le matin jusqu'au soir?" ¹⁵ Moïse répondit à son beau-père: "C'est que le peuple vient à moi pour consulter Dieu." ¹⁶ Quand ils ont quelque affaire, ils viennent à moi; je prononce entre eux, en faisant connaître les ordres de Dieu et ses lois." ¹⁷ Le beau-père de Moïse lui dit: "Ce que tu fais n'est pas bien. ¹⁸ Tu succomberas certainement, toi et le peuple qui est avec toi; car la tâche est au-dessus de tes forces, et tu ne saurais y suffire seul." ¹⁹ Maintenant, écoute ma voix; je vais te donner un conseil, et que Dieu soit avec toi! Toi, sois le représentant du peuple auprès de Dieu, et porte les affaires devant Dieu. ²⁰ Apprends-leur les ordonnances et les lois, et fais-leur connaître la voie qu'ils doivent suivre et ce qu'ils doivent faire. ²¹ Maintenant choisis parmi tout le peuple des hommes capables et craignant Dieu, des hommes intègres, ennemis de la cupidité, et établis-les sur eux comme chefs de milliers, chefs de centaines, chefs de cinquantes et chefs de dizaines. ²² Ils jugeront le peuple en tout temps, porteront devant toi toutes les causes importantes, et décideront eux-mêmes dans toutes les petites causes. Allège ainsi ta charge, et qu'ils la portent avec toi. ²³ Si tu fais cela, et que Dieu te donne des ordres, tu pourras y tenir et tout

ce peuple aussi viendra en paix en son lieu." ²⁴ Moïse écouta la voix de son beau-père et fit tout ce qu'il avait dit. ²⁵ Moïse choisit dans tout Israël des hommes capables, et il les préposa au peuple comme chefs de milliers, chefs de centaines, chefs de cinquantaines et chefs de dizaines. ²⁶ Ils jugeaient le peuple en tout temps; ils portaient devant Moïse toutes les affaires graves, et décidaient eux-mêmes toutes les petites causes. ²⁷ Moïse prit congé de son beau-père, et Jéthro s'en retourna dans son pays.

III. Le peuple d'Israël au Sinai

1. L'Alliance de Yavhé avec Israël

Arrivée au désert

¹⁹ ¹ Ce fut au troisième mois après que les enfants d'Israël furent sortis d'Égypte, en ce jour, qu'ils arrivèrent au désert de Sinai. ² Ils étaient partis de Raphidim; arrivés au désert de Sinai, ils campèrent dans le désert; Israël campa là, vis-à-vis de la montagne.

Proposition de l'Alliance

³ Moïse monta vers Dieu, et Yahweh l'appela du haut de la montagne en disant: "Tu parleras ainsi à la maison de Jacob et tu diras aux enfants d'Israël: ⁴ Vous avez vu ce que j'ai fait à l'Égypte, et comment je vous ai portés sur des ailes d'aigle et amenés vers moi. ⁵ Maintenant, si vous écoutez ma voix et si vous gardez mon alliance, vous serez mon peuple particulier parmi tous les peuples, car toute la terre est à moi; ⁶ mais vous, vous serez pour moi un royaume de prêtres et une nation sainte. Telles sont les paroles que tu diras aux enfants d'Israël." ⁷ Moïse vint appeler les anciens du peuple, et il mit devant eux toutes ces paroles, selon que Yahweh le lui avait ordonné. ⁸ Le peuple tout entier répondit: "Nous ferons tout ce qu'a dit Yahweh." Moïse alla porter à Yahweh les paroles du peuple, ⁹ et Yahweh dit à Moïse: "Voici, je vais venir à toi dans une nuée épaisse, afin que le peuple entende quand je parlerai avec toi, et qu'en toi aussi il ait foi à jamais." Et Moïse rapporta à Yahweh les paroles du peuple. ¹⁰ Et Yahweh dit à Moïse: "Va vers le peuple, et sanctifie-les aujourd'hui et demain, et qu'ils lavent leurs vêtements. ¹¹ Qu'ils soient prêts pour le troisième jour; car le troisième jour Yahweh descendra, aux yeux de tout le peuple, sur la montagne de Sinai. ¹² Tu fixeras au peuple une limite à l'entour, en disant: Gardez-vous de monter sur la montagne ou d'en toucher le bord; quiconque touchera la montagne sera mis à mort. ¹³ On ne mettra pas la main sur lui, mais on le lapidera ou on le percera de flèches; bête ou homme, il ne doit pas vivre. Quand la trompette sonnera, ils monteront sur la montagne." ¹⁴ Moïse descendit

de la montagne vers le peuple; il sanctifia le peuple, et ils lavèrent leurs vêtements. ¹⁵ Puis il dit au peuple: "Soyez prêts dans trois jours; ne vous approchez d'aucune femme."

Préparation à la Théophanie

¹⁶ Le troisième jour au matin, il y eut des tonnerres, des éclairs, une nuée épaisse sur la montagne, et un son de trompe très fort, et tout le peuple qui était dans le camp trembla. ¹⁷ Moïse fit sortir le peuple du camp, à la rencontre de Dieu, et ils se tinrent au pied de la montagne. ¹⁸ La montagne de Sinaï était toute fumante, parce que Yahweh y était descendu au milieu d'eux, et la fumée s'élevait comme la fumée d'une fournaise, et toute la montagne tremblait fortement. ¹⁹ Le son de la trompe devenait de plus en plus fort. Moïse parla, et Dieu lui répondit par une voix. ²⁰ Yahweh descendit sur la montagne de Sinaï, sur le sommet de la montagne, et Yahweh appela Moïse sur le sommet de la montagne, et Moïse monta. ²¹ Yahweh dit à Moïse: "Descends, et défends expressément au peuple de rompre les barrières vers Yahweh pour regarder, de peur qu'un grand nombre d'entre eux ne périssent. ²² Que même les prêtres, qui s'approchent de Yahweh, se sanctifie, de peur que Yahweh ne les frappe de mort." ²³ Moïse dit à Yahweh: "Le peuple ne pourra pas monter sur la montagne de Sinaï, puisque vous nous en avez fait la défense expresse, en disant: pose des limites autour de la montagne, et sanctifie-la." ²⁴ Yahweh lui dit: "Va, descends, tu remonteras ensuite avec Aaron; mais que les prêtres et le peuple ne rompent point la barrière pour monter vers Yahweh, de peur qu'il ne les frappe de mort." ²⁵ Moïse descendit vers le peuple et lui dit ces choses.

Le Décalogue

²⁰ ¹ Et Dieu prononça toutes ces paroles, en disant: ² Je suis Yahweh, ton dieu, qui t'a fait sortir du pays d'Egypte, de la maison de servitude. ³ Tu n'auras pas d'autres dieux devant ma face. ⁴ Tu ne te feras pas d'image taillée, ni aucune figure de ce qui est en haut dans le ciel, ou de ce qui est en bas sur la terre, ou de ce qui est dans les eaux au-dessous de la terre. ⁵ Tu ne te prosterner point devant elles et tu ne les serviras point. Car moi Yahweh, ton Dieu, je suis un Dieu jaloux, qui punis l'iniquité des pères sur les enfants, sur la troisième et sur la quatrième génération pour ceux qui me haïssent, ⁶ et faisant miséricorde jusqu'à mille générations, pour ceux m'aiment et qui gardent mes commandements. ⁷ Tu ne prendras point le nom de Yahweh, ton Dieu, en vain, car Yahweh ne laissera pas impuni celui qui prendra son nom en vain. ⁸ Souviens-toi du jour du sabbat pour le sanctifier. ⁹ Pendant six jours tu travailleras, et tu feras tout ton ouvrage. ¹⁰ Mais le septième jour est un sabbat consacré à Yahweh, ton Dieu: tu ne feras aucun ouvrage, ni toi, ni ton fils, ni ta fille, ni ton serviteur, ni ta servante, ni ton bétail, ni l'étranger qui est dans tes portes. ¹¹ Car pendant six jours Yahweh a fait le ciel, la terre, la mer et tout ce qu'ils contiennent, et il s'est reposé

le septième jour: c'est pourquoi Yahweh a béni le jour du sabbat et l'a sanctifié. ¹² Honore ton père et ta mère, afin que tes jours soient prolongés dans le pays que Yahweh, ton Dieu, te donne. ¹³ Tu ne tueras point. ¹⁴ Tu ne commettras point d'adultère. ¹⁵ Tu ne déroberas point. ¹⁶ Tu ne porteras point de faux témoignages contre ton prochain. ¹⁷ Tu ne convoiteras point la maison de ton prochain; tu ne convoiteras point la femme de ton prochain, ni son serviteur, ni sa servante, ni son boeuf, ni son âne, ni rien de ce qui appartient à ton prochain. ¹⁸ Tout le peuple entendait les tonnerres et le son de la trompette; il voyait les flammes et la montagne fumante; à ce spectacle, il tremblait et se tenait à distance. ¹⁹ Ils dirent à Moïse: "Parles-nous, toi, et nous écouterons; mais que Dieu ne nous parle point, de peur que nous ne mourrions." ²⁰ Moïse répondit au peuple: "Ne vous effrayez pas, car c'est pour vous mettre à l'épreuve que Dieu est venu, et pour que sa crainte vous soit présente, afin que vous ne péchiez pas." ²¹ Et le peuple resta à distance; mais Moïse s'approcha de la nuée où était Dieu.

Code de l'Alliance

Loi de l'autel

²² Et Yahweh dit à Moïse: "Tu parleras ainsi aux enfants d'Israël: vous avez vu que je vous ai parlé du ciel. ²³ Vous ne ferez point à côté de moi des dieux d'argent e vous ne ferez point des dieux d'or. ²⁴ Tu m'élèveras un autel de terre, sur lequel tu offriras tes holocaustes et tes sacrifices pacifiques, tes brebis et tes boeufs. Dans tous les lieux où j'aurai fait souvenir de mon nom, je viendrai vers toi, et je te bénirai. ²⁵ Si tu m'élèves un autel de pierre, tu ne le construiras point en pierres taillées, car, en levant ton ciseau sur la pierre, tu la rendrais profane. ²⁶ Tu ne monteras point par des degrés à mon autel, afin que ta nudité n'y soit pas découverte.

Lois relatives aux esclaves

²¹ ¹ Voici les lois que tu leur donneras: ² Quand tu achèteras un serviteur hébreu, il servira six années; la septième année, il sortira libre, sans rien payer. ³ S'il est entré seul, il sortira seul; s'il avait une femme, sa femme sortira avec lui. ⁴ Mais si c'est son maître qui lui a donné une femme, et qu'elle lui ait enfanté des fils et des filles, la femme et ses enfants appartiendront à son maître, et il sortira seul. ⁵ Si le serviteur dit: "J'aime mon maître, ma femme et mes enfants; je ne veux pas sortir libre", ⁶ alors son maître le conduira devant Dieu; puis, l'ayant fait approcher de la porte ou du poteau, son maître lui percera l'oreille avec un poinçon, et le serviteur sera pour toujours à son service. ⁷ Lorsqu'un homme aura vendu sa fille pour être servante, elle ne sortira point comme sortent les serviteurs. ⁸ Si elle déplaît à son maître, qui se l'était destinée, il permettra qu'on la rachète; mais il ne pourra

pas la vendre à des étrangers, après lui avoir été infidèle. ⁹ S'il la destine à son fils, il la traitera selon le droit des filles. ¹⁰ Et s'il prend une autre femme, il ne retranchera rien à la première pour la nourriture, le vêtement et le couvert. ¹¹ Et s'il ne fait pas pour elle ces trois choses, elle pourra sortir sans rien payer, sans donner d'argent.

Meurtre et droit d'asile

¹² Celui qui frappe un homme à mort doit être mis à mort. ¹³ Mais s'il ne lui a pas tendu d'embûches et que Dieu l'ait présenté à sa main, je te fixerai un lieu où il pourra se réfugier.

¹⁴ Mais si un homme agit méchamment contre son prochain pour le tuer par ruse, tu l'arracheras même de mon autel pour le faire mourir. ¹⁵ Celui qui frappe son père ou sa mère doit être mis à mort. ¹⁶ Celui qui dérobe un homme, soit qu'il le vende, soit qu'on le retrouve entre ses mains, doit être mis à mort. ¹⁷ Celui qui maudira son père ou sa mère sera puni de mort.

Coups et blessures

¹⁸ Lorsque des hommes se querellent, et que l'un en frappe un autre avec une pierre ou avec le poing, sans causer sa mort, mais en l'obligeant à tenir le lit, ¹⁹ celui qui l'aura frappé sera quitte, si l'autre en relève et qu'il puisse se promener, dehors avec son bâton; seulement, il le dédommagera de son chômage et il le fera soigner. ²⁰ Quand un homme frappe du bâton son serviteur ou sa servante, et que ceux-ci meurent sous sa main, ils seront vengés. ²¹ Mais si le serviteur survit un jour ou deux, il ne sera pas vengé; car il est la propriété de son maître. ²² Lorsque des hommes se battent, et qu'ils heurtent une femme enceinte, s'ils la font accoucher, sans autre accident, le coupable sera passible d'une amende que lui imposera le mari de la femme, et qu'il paiera selon la décision des juges. ²³ Mais s'il y a un accident, tu donneras vie pour vie, oeil pour oeil, dent pour dent, ²⁴ main pour main, pied pour pied, ²⁵ brûlure pour brûlure, blessure pour blessure, meurtrissure pour meurtrissure. ²⁶ Si un homme donne un coup dans l'oeil de son serviteur ou de sa servante, et qu'il lui fasse perdre l'oeil, il le mettra en liberté en compensation de son oeil. ²⁷ Et s'il fait tomber une dent à son serviteur ou à sa servante, il le mettra en liberté en compensation de sa dent.

Dommages causés par les animaux méchants

²⁸ Si un boeuf frappe de sa corne un homme ou une femme, et que la mort s'en suive, le boeuf sera lapidé, on n'en mangera pas la chair, mais le maître du boeuf sera quitte. ²⁹ Mais

si le boeuf frappait de la corne depuis longtemps, et que son maître, en ayant été averti, ne l'ait pas surveillé, le boeuf sera lapidé, s'il tue un homme ou une femme, et son maître aussi sera mis à mort. ³⁰ Si on impose au maître un prix pour le rachat de sa vie, il paiera tout ce qui lui aura été imposé. ³¹ Si le boeuf frappe un fils ou une fille, on appliquera encore cette loi; ³² mais si le boeuf frappe un serviteur ou une servante, on paiera trente sicles d'argent au maître de l'esclave, et le boeuf sera lapidé. ³³ Si un homme ouvre une citerne, ou bien si un homme creuse une citerne et ne la couvre pas, et qu'il y tombe un boeuf ou un âne, le possesseur de la citerne indemnifiera: ³⁴ il rendra au maître la valeur de la bête en argent, et la bête tuée sera pour lui. ³⁵ Si le boeuf d'un homme frappe de la corne le boeuf d'un autre homme, et que la mort s'en suive, ils vendront le boeuf vivant et s'en partageront le prix; ils se partageront aussi le boeuf tué. ³⁶ Mais s'il est reconnu que le boeuf frappait de la corne depuis longtemps, et que son maître ne l'ait pas surveillé, celui-ci indemnifiera en donnant boeuf pour boeuf, et le boeuf tué sera pour lui.

Vols d'animaux

³⁷ Si un homme dérobe un boeuf ou un agneau et qu'il l'égorge ou le vende, il restituera cinq boeufs pour le boeuf, et quatre agneaux pour l'agneau.

22 ¹ Si le voleur est surpris la nuit faisant effraction, et qu'il soit frappé et meure, on n'est pas responsable du sang pour lui; ² mais si le soleil est levé, on sera responsable du sang pour lui. -- Le voleur fera restitution: s'il n'a rien, on le vendra pour ce qu'il a volé. ³ Si ce qu'il a volé, boeuf, âne ou brebis, se trouve encore vivant entre ses mains, il restituera le double.

Dégats et incendie

⁴ Si un homme fait du dégât dans un champ ou dans une vigne, en laissant son bétail brouter le champ d'autrui, il donnera en dédommagement le meilleur de son champ et le meilleur de sa vigne. ⁵ Si un feu éclate et que, après avoir atteint les épines, il consume des gerbes, ou du blé sur pied, ou un champ, celui qui aura allumé l'incendie donnera un dédommagement.

Dépôts volés ou détériorés

⁶ Si un homme donne en garde à un autre de l'argent ou des objets, et qu'on les vole de la maison de ce dernier, le voleur, si on le trouve, restituera le double. ⁷ Si le voleur n'est pas trouvé, le maître de la maison se présentera devant Dieu, pour déclarer s'il n'a pas mis la main sur le bien de son prochain. ⁸ Quel que soit le corps du délit, boeuf, âne, brebis, vêtement ou tout objet perdu, au sujet duquel on dira: "C'est bien cela!" La cause des deux

parties ira jusqu'à Dieu, et celui que Dieu aura condamné restituera le double à son prochain.

⁹ Si un homme donne en garde à un autre un boeuf, une brebis, une tête de bétail quelconque, et que l'animal meure, se casse un membre, ou soit enlevé, sans qu'il y ait de témoin, ¹⁰ le serment de Yahweh interviendra entre les deux parties, pour qu'on sache si le dépositaire n'a pas mis la main sur le bien de son prochain; et le propriétaire de la bête

acceptera ce serment, et l'autre n'aura pas à indemniser. ¹¹ Mais si la bête a été dérobée chez lui, il aura à indemniser le propriétaire. ¹² Si elle a été déchirée par une bête féroce, il en produira les restes en témoignage, et il n'aura point à indemniser pour la bête déchirée.

¹³ Si un homme emprunte à un autre une bête, et qu'elle se casse un membre ou meure, son propriétaire n'étant pas présent, il y aura lieu à l'indemnité. ¹⁴ Si le propriétaire est présent, on n'indemniser pas. Si la bête était louée, le prix de louage sera une compensation. ¹⁵ Si un homme séduit une vierge qui n'est pas fiancée, et couche avec elle, il

paiera sa dot et la prendra pour femme. ¹⁶ Si le père refuse de la lui accorder, le séducteur paiera l'argent qu'on donne pour la dot des vierges.

Diverses lois morales et religieuses

¹⁷ Tu ne laisseras pas vivre la magicienne. ¹⁸ Quiconque a commerce avec une bête sera mis à mort. ¹⁹ Celui qui offre des sacrifices aux dieux, et non à Yahweh seul, sera voué à l'anathème.

²⁰ Tu ne maltraiteras point l'étranger et tu ne l'opprimeras point, car, vous avez été des étrangers dans le pays d'Egypte. ²¹ Vous n'affligerez point la veuve ni l'orphelin. ²²

Si tu les affliges, ils crieront vers moi, ²³ et j'entendrai leur cri; ma colère s'enflammera, et je vous détruirai par l'épée, et vos femmes seront des veuves et vos enfants des orphelins.

²⁴ Si tu prêtes de l'argent à quelqu'un de mon peuple, au pauvre qui est avec toi, tu ne seras point à son égard comme un créancier, tu n'exigeras pas de lui d'intérêt. ²⁵ Si tu prends en

gage le manteau de ton prochain, tu le lui rendras avant le coucher du soleil; ²⁶ car c'est sa seule couverture, c'est le vêtement dont il s'enveloppe le corps; sur quoi coucherait-il? S'il crie vers moi, je l'entendrai car je suis compatissant. ²⁷ Tu ne blasphémeras pas contre

Dieu, et tu ne maudiras pas un prince de ton peuple. ²⁸ Tu ne différeras point de m'offrir les prémices de ta moisson et de ton pressoir. Tu me donneras le premier-né de tes fils. ²⁹ Tu

feras de même du premier-né de ta vache et de ta brebis: il restera sept jours avec sa mère et le huitième jour tu me le donneras. ³⁰ Vous serez pour moi des hommes saints; vous ne mangerez point la chair déchirée qui se trouvera dans les champs: vous la jetterez aux chiens.

l'Exercice de la justice et les devoirs envers

les ennemis

²³ ¹ Tu ne sèmeras pas de faux bruit; tu ne donneras pas la main à un méchant en lui

servant de témoin à charge. ² Tu ne suivras point la multitude pour faire le mal, et tu ne déposeras point dans un procès en te mettant du côté du grand nombre pour faire fléchir la justice. ³ Tu ne favoriseras pas non plus un faible dans son procès. ⁴ Si tu rencontres le boeuf de ton ennemi ou son âne égaré, tu ne manqueras pas de le lui ramener. ⁵ Si tu vois l'âne de celui qui te hait succombant sous sa charge, tu te garderas de l'abandonner; joins tes efforts aux siens pour le décharger. ⁶ Tu ne feras pas fléchir le droit du pauvre dans son procès. ⁷ Tu t'éloigneras d'une cause mensongère, et tu ne feras pas mourir l'innocent et le juste; car je n'absoudrai point un coupable. ⁸ Tu n'accepteras pas de présents; car les présents aveuglent les clairvoyants et ruinent les causes justes. ⁹ Tu n'opprimeras pas l'étranger; vous savez ce que ressent l'étranger, car vous avez été étrangers dans le pays d'Egypte.

Année sabbatique et sabbat

¹⁰ Pendant six années tu ensemenceras ta terre et tu en récolteras les produits. ¹¹ Mais, la septième, tu les laisseras et les abandonneras; et les indigents de ton peuple les mangeront, et les bêtes des champs mangeront ce qui restera. Tu feras de même pour tes vignes et les oliviers. ¹² Pendant six jours tu feras ton ouvrage; mais le septième jour tu te reposeras, afin que ton boeuf et ton âne aient du repos, et que le fils de ta servante et l'étranger respirent. ¹³ Vous prendrez garde à tout ce que je vous ai dit; vous ne prononcerez point le nom de dieux étrangers, et en n'en entendra pas sortir de votre bouche.

Fêtes d'Israël

¹⁴ Trois fois chaque année tu célébreras une fête en mon honneur. ¹⁵ Tu observeras la fête des Azymes: pendant sept jours tu mangeras des pains sans levain, comme je t'en ai donné l'ordre, au temps fixé, au mois d'abib, car c'est dans ce mois que tu es sorti d'Egypte; et l'on ne se présentera pas les mains vides devant ma face. ¹⁶ Tu observeras la fête de la Moisson, des prémices de ton travail, de ce que tu auras semé dans les champs; et la fête de la Récolte, à la fin de l'année, quand tu recueilleras des champs le fruit de ton travail. ¹⁷ Trois fois l'année, tous tes mâles se présenteront devant le seigneur Yahweh. ¹⁸ Tu n'offriras pas avec du pain levé le sang de ma victime, et la graisse de ma fête ne sera pas gardée pendant la nuit jusqu'au matin. ¹⁹ Tu apporteras les prémices des premiers fruits de ton sol à la maison de Yahweh, ton Dieu. Tu ne feras pas cuire un chevreau dans le lait de sa mère.

Promesses et instructions en vue de l'entrée en Canaan

²⁰ Voici que j'envoie un ange devant toi, pour te garder dans le chemin et pour te faire arriver au lieu que j'ai préparé. ²¹ Sois sur tes gardes en sa présence et écoute sa voix; ne

lui résiste pas, car il ne pardonnerait pas votre transgression, parce que mon nom est en lui.
²² Mais si tu écoutes sa voix, et si tu fais tout ce que je dirai, je serai l'ennemi de tes ennemis et l'adversaire de tes adversaires. ²³ Car mon ange marchera devant toi et te conduira vers les Amorrhéens, les Héthéens, les Phérézéens, les Chananéens, les Hévéens et les Jébuséens, et je les exterminerai. ²⁴ Tu n'adoreras pas leurs dieux et tu ne les serviras pas; tu ne les imiteras pas dans leurs pratiques, mais tu renverseras et briseras leurs stèles. ²⁵ Vous servirez Yahweh, votre Dieu, et il bénira ton pain et ton eau, et j'éloi-gnerai la maladie du milieu de toi. ²⁶ il n'y aura dans ton pays ni femme qui perde son fruit, ni femme stérile; je remplirai le nombre de tes jours. ²⁷ J'enverrai ma terreur devant toi, je jetterai dans la confusion tous les peuples chez lesquels tu arriveras, et je ferai tourner le dos devant toi à tous tes en-nemis. ²⁸ J'enverrai devant toi les frelons, qui chasseront loin de ta face les Hévéens, les Chananéens et les Héthéens. ²⁹ Je ne les chasserai pas de ta face en une seule année, de peur que le pays ne de-vienne un désert, et que les bêtes sau-vages ne se multiplient contre toi. ³⁰ Je les chasserai peu à peu de devant toi, jus-qu'à ce que tu augmentes en nombre et que tu puisses occuper le pays. ³¹ J'éta-blirai tes limites depuis la mer Rouge jusqu'à la mer des Philistins, et depuis le désert jusqu'au fleuve; car je livrerai entre vos mains les habitants du pays, et tu les chasseras de devant toi. ³² Tu ne feras pas alliance avec eux, ni avec leurs dieux. ³³ Ils n'habiteront pas dans ton pays, de peur qu'ils ne te fassent pécher contre moi; tu servirais leurs dieux, et ce serait un piège pour toi."

Conclusion d'Alliance

²⁴ ¹ Dieu dit à Moïse: "Monte vers Yahweh, toi et Aaron, Nadab et Abiu, et soixante-dix des anciens d'Israël, et pros-ternez-vous de loin. ² Moïse s'approchera seul de Yahweh; les autres ne s'appro-cheront pas, et le peuple ne montera pas avec lui." ³ Moïse vint rapporter au peuple toutes les paroles de Yahweh et toutes les lois; et le peuple entier répondit d'une seule voix: "Toutes les paroles qu'a dites Yah-weh, nous les accomplirons." ⁴ Moïse écrivit toutes les paroles de Yahweh. Puis, s'étant levé de bon matin, il bâtit un autel au pied de la montagne, et dressa douze stèles pour les douze tribus d'Israël. ⁵ Il envoya des jeunes gens, enfants d'Israël, et ils offrirent à Yahweh des holo-caustes et immolèrent des taureaux en sacrifices d'actions de grâces. ⁶ Moïse prit la moitié du sang, qu'il mit dans des bassins, et il répandit l'autre moitié sur l'autel. ⁷ Ayant pris le livre de l'alliance, il le lut en présence du peuple, qui ré-pondit: "Tout ce qu'a dit Yahweh, nous le ferons et nous y obéirons." ⁸ Moïse prit le sang et en aspergea le peuple, en disant: "Voici le sang de l'alliance que Yahweh a conclue avec vous sur toutes ces paroles." ⁹ Moïse monta avec Aaron, Nadab et Abiu ¹⁰ et soixante-dix des anciens d'Israël; et ils virent le Dieu d'Israël: sous ses pieds était comme un ouvrage de brillants saphirs, pur comme le ciel même. ¹¹ Et il n'étendit pas sa main sur les élus des en-fants d'Israël: ils virent Dieu, et ils man-gèrent et burent.

Moïse sur la montagne

¹² Yahweh dit à Moïse: "Monte vers moi sur la montagne, et restes-y; je te donnerai les tables de pierre, la loi et les préceptes que j'ai écrits pour leur instruction." ¹³ Moïse se leva, avec Josué, son serviteur, et Moïse monta vers la montagne de Dieu. ¹⁴ Il dit aux anciens: "Atten-dez-nous ici, jusqu'à ce que nous reve-nions auprès de vous. Voici Aaron et Hur seront avec vous; si quelqu'un a un différend, qu'il s'adresse à eux." ¹⁵ Moïse monta vers la montagne, et la nuée couvrit la montagne; ¹⁶ la gloire de Yahweh reposa sur la montagne de Sinaï, et la nuée la couvrit pendant six jours. Le septième jour, Yahweh appela Moïse du milieu de la nuée. ¹⁷ L'aspect de la gloire de Yahweh était, aux yeux des en-fants d'Israël, comme un feu dévorant sur le sommet de la montagne. ¹⁸ Moïse entra au milieu de la nuée, et monta à la montagne; et Moïse demeura sur la mon-tagne quarante jours et quarante nuits.

2. Prescription relatives à la construction du sanctuaire

Instructions préliminaires

²⁵ ¹ Yahweh parla à Moïse, en disant: ² "Dis aux enfants d'Israël de prélever pour moi une offrande; de tout homme qui la donnera de bon coeur vous recevrez pour moi l'offrande. ³ Voici l'of-frande que vous recevrez d'eux: de l'or, de l'argent et de l'airain; ⁴ de la pourpre violette, de la pourpre écarlate, du cra-moisi, du fin lin et du poil de chèvre; ⁵ des peaux de béliers teintes en rouge, des peaux de veaux marins et du bois d'acacia; ⁶ de l'huile pour le chandelier, des aromates pour l'huile d'onction et pour le parfum d'encensement; ⁷ des pierres d'onyx et d'autres pierres à enchâsser pour l'éphod et le pectoral. ⁸ Ils me feront un sanc-tuaire, et j'habiterai au milieu d'eux. ⁹ Vous vous conformerez à tout ce que je vais vous montrer, au modèle du taber-nacle, et au modèle de tous ses ustensiles."

L'arche: le propitiatoire et les chérubins

¹⁰ "Ils feront une arche de bois d'acacia; sa longueur sera de deux coudées et demie, sa largeur d'une coudée et demie, et sa hauteur d'une coudée et demie. ¹¹ Tu la revêtiras d'or pur, en dedans et en de-hors, et tu y feras une guirlande d'or tout autour. ¹² Tu fondras pour elle quatre anneaux d'or, que tu mettras à ses qua-tre pieds, deux anneaux d'un côté et deux anneaux de l'autre. ¹³ Tu feras des barres de bois d'acacia, et tu les revêtiras d'or. ¹⁴ Tu passeras les barres dans les anneaux sur les côtés de l'arche, pour qu'elles ser-vent à

porter l'arche. ¹⁵ Les barres resteront dans les anneaux de l'arche, et n'en seront point retirées. ¹⁶ Tu mettras dans l'arche le témoignage que je te donnerai. ¹⁷ Tu feras un propitiatoire d'or pur; sa longueur sera de deux coudées et demie, et sa largeur d'une coudée et demie. ¹⁸ Tu feras deux chérubins d'or; tu les feras d'or battu, aux deux extrémités du propitiatoire. ¹⁹ Fais un chérubin à l'une des extrémités et un chérubin à l'autre extrémité; vous ferez les chérubins sortant du propitiatoire à ses deux extrémités. ²⁰ Les chérubins auront leurs ailes déployées vers le haut, couvrant de leurs ailes le propitiatoire, et se faisant face l'un à l'autre; les faces des Chérubins seront tournées vers le propitiatoire. ²¹ Tu mettras le propitiatoire au-dessus de l'arche, et tu mettras dans l'arche le témoignage que je te donnerai. ²² Là je me rencontrerai avec toi et je te communiquerai, de dessus le propitiatoire, du milieu des deux chérubins qui sont sur l'arche du témoignage, tous les ordres que je te donnerai pour les enfants d'Israël.

La table du pain de la Face

²³ Tu feras une table de bois d'acacia; sa longueur sera de deux coudées, sa largeur d'une coudée, et sa hauteur d'une coudée et demie. ²⁴ Tu la revêtiras d'or pur, et tu y mettras une guirlande d'or tout autour. ²⁵ Tu lui feras à l'entour un châssis d'une palme, et tu feras une guirlande d'or au châssis, tout autour. ²⁶ Tu feras pour la table quatre anneaux d'or; et tu mettras les anneaux aux quatre coins, qui seront à ses quatre pieds. ²⁷ Les anneaux seront près du châssis, pour recevoir les barres qui doivent porter la table. ²⁸ Tu feras les barres de bois d'acacia, et tu les revêtiras d'or; elles serviront à porter la table. ²⁹ Tu feras ses plats, ses cassolettes, ses coupes et ses tasses servant aux libations; tu les feras d'or pur. ³⁰ Tu placeras sur la table les pains de proposition, perpétuellement devant ma face.

Le candélabre

³¹ Tu feras un chandelier d'or pur; le chandelier, avec son pied et sa tige, sera fait d'or battu; ses calices, ses boutons et ses fleurs seront d'une même pièce. ³² Six branches sortiront de ses côtés; trois branches du chandelier de l'un de ses côtés, et trois branches du chandelier du second de ses côtés. ³³ Il y aura sur la première branche trois calices en fleurs d'amandier, bouton et fleur, et sur la seconde branche trois calices en fleurs d'amandier, bouton et fleur; il en sera de même pour les six branches partant du chandelier. ³⁴ A la tige du chandelier, il y aura quatre calices en fleurs d'amandier, leurs boutons et leurs fleurs. ³⁵ Il y aura un bouton sous les deux premières branches partant de la tige du chandelier, un bouton sous les deux branches suivantes partant de la tige du chandelier, et un bouton sous les deux dernières branches partant de la tige du chandelier, selon les six branches sortant de la tige du chandelier. ³⁶ Ces boutons et ces branches seront d'une même pièce avec le chandelier; le tout sera une masse d'or battu, d'or pur. ³⁷ Tu feras ses lampes, au

nombre de sept, et on placera ses lampes sur les branches, de manière à éclairer en face. ³⁸
Ses mouchettes et ses vases à cendre seront en or pur. ³⁹ On emploiera un talent d'or pur
pour faire le chandelier avec tous ses ustensiles. ⁴⁰ Re-garde, et fais selon le modèle qui
t'est montré sur la montagne."

Exode (CP) 18

Prologue du Traducteur

¹ La traduction contenue dans cette édition de la bible Crampon suit la version grecque officielle, mais garde, insérées entre crochets, les leçons propres à la version latine qui figurent dans les manuscrits grecs autorisés. De nombreuses et excellentes leçons nous ont été transmises par la loi, les prophètes et les autres écrivains qui les ont suivis, ce qui assure à Israël une sagesse. Et, comme non seulement ceux qui les lisent acquièrent la science, mais encore ceux qui les étudient avec zèle se rendent capables d'être utiles à ceux du dehors par leur parole et leurs écrits, mon aïeul Jésus, qui s'était beaucoup appliqué à la lecture de la loi, des prophètes et des autres livres de nos pères, et qui y avait acquis une grande habileté, fut amené à composer, lui aussi, un écrit ayant trait à la formation morale et à la sagesse, afin que ceux qui ont le désir d'apprendre, s'attachant aussi à ce livre, progressent de plus en plus dans une vie conforme à la loi. Je vous exhorte donc à en faire la lecture avec bienveillance et attention, et à vous montrer indulgents dans les endroits où, malgré le soin que nous avons apporté à le traduire, nous paraîtrions avoir mal interprété quelques mots; car les termes hébreux n'ont pas la même force en passant dans une autre langue. Ce défaut ne se rencontre pas seulement dans ce livre; mas la loi elle-même, les prophéties et les autres livres sacrés n'offrent pas qu'un petit nombre de différences, quand on compare la version à l'original. Etant allé en Egypte en la trente-huitième année du règne d'Evergète, je trouvai pendant mon séjour que l'instruction religieuse était loin d'égaliser la nôtre. J'ai donc regardé comme très nécessaire de donner quelque soin et quelque labeur à la traduction de ce livre. A cet effet, j'ai consacré à cette oeuvre, durant ce temps, beaucoup de veilles et d'application, afin de la conduire à bonne fin et de la publier pour ceux aussi qui, sur la terre étrangère, sont désireux de s'instruire et disposés à conformer leur vie à la loi du Seigneur.

I - Recueil de Sentences

- ¹ Toute sagesse vient du Seigneur, elle est avec lui à jamais.
- ² Qui peut compter le sable de la mer, les gouttes de la pluie et les jours du passé?
- ³ Qui peut atteindre les hauteurs du ciel, la largeur de la terre, la profondeur de l'abîme et la sagesse?
- ⁴ La sagesse a été créée avant toutes choses, et la lumière de l'intelligence dès l'éternité. ⁵ [La source de la sagesse, c'est la parole de Dieu au plus haut des cieus, ses voies sont les commandements éternels.]
- ⁶ A qui a été révélée la racine de la sagesse, et qui a connu ses desseins profonds? ⁷ [A qui la science de la sagesse a-t-elle été révélée et manifestée, et qui comprend la richesse de ses voies?]
- ⁸ Il n'y a qu'un sage grandement redoutable, assis sur son trône: c'est le Seigneur.
- ⁹ C'est lui qui l'a créée; il l'a vue et il l'a nombrée.

10 Il l'a répandue sur toutes ses oeuvres, ainsi que sur toute chair, selon la mesure de son don, il l'a donnée libéralement à ceux qui l'aiment.

La crainte de Dieu

11 La crainte du Seigneur est gloire et honneur, et joie, et couronne d'allégresse.

12 La crainte du Seigneur réjouit le coeur; elle donne gaieté, joie et longue vie.

13 Celui qui craint le Seigneur s'en trouvera bien à la fin, et il trouvera grâce au jour de sa mort. [L'amour de Dieu est une glorieuse sagesse; à ceux à qui il se montre, Dieu communique la sagesse, pour qu'ils le puissent contempler.]

14 Le commencement de la sagesse est de craindre Dieu; elle est formée avec les fidèles dans le sein de leur mère.

15 Elle s'est préparé chez les hommes une éternelle habitation; elle demeurera fidèlement avec leur race.

16 La plénitude de la sagesse est de craindre le Seigneur; elle rassasie de ses fruits ceux qui la possèdent.

17 Elle remplit toute sa maison de choses désirables, et ses greniers de ses produits.

18 La couronne de la sagesse, c'est la crainte du Seigneur; elle fait fleurir la paix et les fruits de salut.

19 Le Seigneur l'a vue et l'a manifestée; [et toutes deux sont des dons de Dieu.] Il fait pleuvoir à flots la science et la lumière de l'intelligence, il exalte la gloire de ceux qui la possèdent.

20 La racine de la sagesse, c'est de craindre le Seigneur, et ses rameaux sont une longue

vie. 21 [La crainte du Seigneur bannit le péché, et celui qui s'y attache détourne la colère.]

Patience et maîtrise de soi

22 L'homme injuste et emporté ne saurait être justifié, car la fougue de sa colère amène sa ruine.

23 L'homme patient attend jusqu'au temps voulu, et ensuite la joie lui est rendue.

24 Il cache jusqu'au temps voulu ses paroles, et les lèvres des fidèles raconteront sa prudence.

Sagesse et droiture

25 Les trésors de la sagesse renferment des maximes de prudence, mais la piété envers Dieu est en abomination au pécheur.

26 Désires-tu la sagesse? garde les commandements, et le Seigneur te l'accordera.

27 Car la sagesse et l'instruction, c'est la crainte du Seigneur, et ce qui lui plaît, c'est la fidélité et la mansuétude.

28 Ne te refuse pas à la crainte du Seigneur, et ne t'approche pas de lui avec un coeur double.

29 Ne sois pas hypocrite devant les hommes, et prends garde à tes lèvres.

30 Ne t'élève pas toi-même, de peur que tu ne tombes, et que tu n'attires sur toi la confusion. Car le Seigneur révélera ce que tu caches, et te précipitera au milieu de l'assemblée, parce que tu ne t'es pas adonné à la crainte du Seigneur, et que ton coeur est plein de fraude.

La crainte de Dieu dans l'épreuve

2¹ Mon fils, si tu entreprends de servir le Seigneur, prépare ton âme à l'épreuve.

2 Rends droit ton coeur et sois constant. et ne te précipite pas au temps du malheur.

3 Attache-toi à Dieu et ne t'en sépare pas, afin que tu grandisses à ta fin.

4 Tout ce qui vient sur toi, accepte-le, et, dans les vicissitudes de ton humiliation, sois patient.

5 Car l'or s'éprouve dans le feu, et les hommes agréables à Dieu dans le creuset de l'humiliation.

6 Aie foi en Dieu, et il te relèvera; rends tes voies droites, et espère en lui.

7 Vous qui craignez le Seigneur, attendez sa miséricorde, et ne vous détournez pas, de peur que vous ne tombiez.

8 Vous qui craignez le Seigneur, ayez foi en lui, et votre récompense ne se perdra pas.

9 Vous qui craignez le Seigneur, espérez le bonheur, la joie et la miséricorde.

10 Considérez les générations antiques, et voyez: qui jamais a espéré au Seigneur et a été confondu? Qui est resté fidèle à sa crainte et a été abandonné? Qui l'a invoqué et n'a reçu de lui que le mépris?

11 Car le Seigneur est compatissant et miséricordieux; il remet les péchés et délivre au jour de l'affliction.

12 Malheur aux coeurs timides, aux mains sans vigueur, au pécheur qui marche dans deux voies!

13 Malheur au coeur sans vigueur, parce qu'il n'a pas foi en Dieu! Aussi ne sera-t-il pas protégé.

14 Malheur à vous qui avez perdu la patience! Que ferez-vous au jour de la visite du Seigneur?

15 Ceux qui craignent le Seigneur ne sont pas indociles à ses paroles, et ceux qui l'aiment gardent fidèlement ses voies.

16 Ceux qui craignent le Seigneur cherchent son bon plaisir, et ceux qui l'aiment se rassasient de sa loi.

17 Ceux qui craignent le Seigneur préparent leurs coeurs, et tiennent leurs âmes humiliées devant lui,

18 en disant: Nous tomberons entre les mains du Seigneur, et non entre les mains des

hommes; car autant il a de puissance, autant il a de miséricorde.

Devoirs envers les parents

3¹ Mes enfants, écoutez-moi, moi qui suis votre père, et faites en sorte que vous obteniez le salut.

2 Car le Seigneur veut que le père soit honoré par ses enfants, et il a affermi sur les fils l'autorité de la mère.

3 Celui qui honore son père expie ses péchés,

4 et c'est amasser un trésor que d'honorer sa mère.

5 Celui qui honore son père sera réjoui par ses enfants, et il sera exaucé au jour de sa prière.

6 Celui qui honore son père aura de longs jours; celui qui obéit au Seigneur donnera consolation à sa mère.

7 [Celui qui craint le Seigneur honore ses parents]; et sert comme des maîtres ceux qui lui ont donné le jour.

8 En action et en parole honore ton père, afin que sa bénédiction vienne sur toi;

9 car la bénédiction du père affermit les maison des enfants; mais la malédiction de la mère déracine les fondations.

10 Ne te glorifie pas de l'opprobre de ton père, car sa confusion ne saurait te faire honneur;

11 car la gloire d'un homme lui vient de l'honneur de son père, et une mère méprisée est la honte de ses enfants.

12 Mon fils, soutiens ton père dans sa vieillesse, et ne le contriste pas durant sa vie.

13 Son esprit viendrait-il à s'affaiblir, sois indulgent, et ne le méprise pas dans la plénitude de tes forces.

14 Car le bien fait à un père ne sera pas mis en oubli, et, à la place de tes péchés, ta maison deviendra prospère.

15 Au jour de la tribulation, le Seigneur se souviendra de toi; comme la glace se fond par un temps serein, ainsi se dissiperont tes péchés.

16 Il ressemble au blasphémateur celui qui délaisse son père; il est maudit du Seigneur celui qui irrite sa mère.

L'humilité

17 Mon fils, accomplis tes oeuvres avec mansuétude, et tu seras aimé de l'homme agréable à Dieu.

18 Humilie-toi d'autant plus que tu es plus grand, et tu trouveras grâce devant le Seigneur;

19 car la puissance du Seigneur est grande, et il est glorifié par les humbles.

20 Ne cherche pas ce qui est trop difficile pour toi, et ne scrute pas ce qui dépasse tes forces.

21 Ce qui t'est commandé, voilà à quoi tu dois penser, car tu n'as que faire des choses

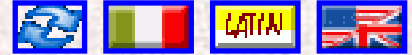
cachées.

22 Ne t'applique point aux occupations superflues, car on t'en a déjà montré plus que l'esprit humain ne peut saisir.

23 Leur propre illusion en a égaré un grand nombre, et une présomption coupable a fait dévier leurs pensées.

24 Celui qui aime le danger y trouvera sa perte: et le coeur dur tombe à la fin dans le malheur. 25 Le coeur dur sera accablé d'afflictions, et le pécheur entasse péchés sur péchés.

L'orgueil

26 Le malheur de l'orgueilleux est sans remède, car la plante du mal a jeté en lui ses racines.

27 Le coeur de l'homme intelligent médite la parabole; trouver une oreille attentive est le désir du sage.

28 L'eau éteint le feu le plus ardent, et l'aumône expie les péchés.

29 Celui qui paie de retour les bienfaits songe à l'avenir, et, au jour du malheur, il trouvera un appui.

4 1 Mon fils, ne prive pas le pauvre de sa subsistance, ne fais pas attendre les yeux de l'indigent.

2 N'afflige pas l'âme de celui qui a faim, et n'aigris pas l'homme indigent dans sa détresse.

3 N'irrite pas davantage un coeur exaspéré, et ne diffère pas de donner au nécessiteux.

4 Ne repousse pas le suppliant qui souffre, et ne détourne pas ton visage du pauvre.

5 Ne détourne pas ton regard du nécessiteux, et ne lui donne pas occasion de te maudire;

6 car s'il te maudit dans l'amertume de son âme, celui qui t'a fait écouter sa prière.

7 Rends-toi agréable à la société, et devant un grand abaisse ton front.

8 Prête l'oreille au pauvre, et fais-lui avec douceur une réponse qui le réjouisse

9 Tire l'opprimé des mains de l'opresseur, et ne sois pas pusillanime quand tu rends la justice.

10 Sois comme un père pour les orphelins, comme son mari pour leur mère; et tu seras comme un fils du Très-Haut, qui t'aimera plus que ta mère.

11 La sagesse exalte ses enfants, et prend soin de ceux qui la cherchent.

12 Celui qui l'aime aime la vie, et ceux qui la cherchent avec empressement sont remplis de joie.

13 Celui qui la saisit aura la gloire en partage, et, partout où il entrera, le Seigneur le bénira.

14 Ceux qui la servent servent le Saint, et ceux qui l'aiment sont aimés du Seigneur.

15 Celui qui l'écoute jugera les nations, et celui qui vient à elle habitera en sécurité.

16 Celui qui met en elle sa confiance l'aura en partage, et sa postérité en gardera la possession.

17 Car, au début, elle s'engage avec lui dans une voie difficile; elle amène sur lui la crainte et la frayeur; elle le tourmente par sa dure discipline, jusqu'à ce qu'elle puisse se fier à lui, et qu'elle l'ait éprouvé par ses prescriptions.

18 Mais alors, elle revient à lui par le droit chemin; elle le réjouit et lui révèle ses secrets.

19 S'il s'égare, elle l'abandonne, et le livre à sa perte.

20 Observe le temps et garde-toi du mal, et n'aie pas à rougir de toi-même.

21 Il y a une honte qui amène le péché, et il y a une honte qui attire la gloire et la grâce.

22 N'aie égard à personne au préjudice de ton âme, et ne rougis pas pour ta perte.

23 Ne retiens pas une parole au temps du salut, [et ne cache pas ta sagesse par vaine gloire];

24 car c'est au langage qu'on reconnaît la sagesse, aux paroles de la langue que se montre la science.

25 Ne contredis pas la vérité, mais rougis de manquer d'instruction.

26 N'aie pas honte de confesser tes péchés, et ne lutte pas contre le cours du fleuve.

27 Ne te soumets pas à un homme insensé, et n'aie pas égard à la personne d'un puissant.

28 Jusqu'à la mort combats pour la vérité, et le Seigneur Dieu combattra pour toi.

29 Ne sois pas dur dans ton langage, paresseux et lâche dans tes actions.

Charité envers les pauvres

30 Ne sois pas comme un lion dans ta maison, ni capricieux au milieu de tes serviteurs.

31 Que ta main ne soit pas étendue pour recevoir, et retirée en arrière pour donner.

Richesse et présomption

5¹ Ne t'appuie pas sur tes richesses, et ne dis pas: «J'ai assez de bien!»

2 Ne suis pas ta convoitise et ta force, pour satisfaire les désirs de ton coeur;

3 et ne dis pas: «Qui sera mon maître?» Car certainement le Seigneur te punira.

4 Ne dis point: «J'ai péché, et que m'est-il arrivé?» Car le Seigneur est patient.

5 Ne sois pas sans crainte au sujet de l'expiation, pour ajouter péché à péché.

6 Ne dis point: «La miséricorde de Dieu est grande, il pardonnera la multitude de mes péchés.» Car en lui se trouvent la pitié et la colère, et son courroux tombe sur les pécheurs.

7 Ne tarde pas à te convertir au Seigneur, et ne diffère pas de jour en jour; car la colère du Seigneur éclatera tout à coup, et, au jour de la vengeance, tu périras.

8 Ne t'appuie pas sur des richesses injustes, car elles ne te serviront de rien au jour du malheur.

Fermeté et possession de soi

9 Ne vanne pas à tout vent, et ne marche pas dans toute voie; ainsi fait le pécheur à la langue double.

10 Sois ferme dans ton sentiment, et que ton langage soit un.

11 Sois prompt à écouter, et lent à donner une réponse.

12 Si tu as de l'intelligence, réponds à ton prochain; sinon, mets ta main sur ta bouche.

13 La gloire et la honte sont dans la parole, et la langue de l'homme cause sa perte.

14 Ne t'attire pas le nom de médisant, et ne tends pas des pièges avec ta langue; car la confusion tombe sur le voleur, et une condamnation sévère atteint la langue double.

15 Ne sois en faute ni beaucoup ni peu,

6¹ et d'ami ne deviens pas ennemi; car le méchant aura en partage le mauvais renom, la honte et l'opprobre: tel est le pécheur à la langue double.

2 Ne t'élève pas toi-même par la volonté de ton âme, de peur que ton âme ne soit pillée, comme par un taureau.

3 Tu dévoreras ton feuillage, tu feras périr tes fruits, et tu ne laisseras de toi qu'un bois aride.

4 L'âme perverse perd celui qui la possède; elle fait de lui la risée de ses ennemis.

L'amitié

5 Une parole douce fait beaucoup d'amis, et la langue aimable est riche d'amabilités.

6 Qu'ils soient nombreux ceux qui vivent en bons rapports avec toi, mais prends conseil d'un seul entre mille.

7 Si tu veux acquérir un ami, acquiers-le en l'éprouvant, et ne te confie pas à lui à la légère.

8 Car tel est ami à ses heures, qui ne le restera pas au jour de ton affliction;

9 tel est ami qui deviendra un ennemi, et qui révélera votre différend à ta confusion;

10 tel est ami quand il est assis à ta table, qui ne le restera pas au jour de ton malheur.

11 Durant ta prospérité, il sera comme un autre toi-même, et il parlera librement avec les gens de ta maison.

12 Si tu tombes dans l'humiliation, il sera contre toi, et il se cachera devant toi.

13 Eloigne-toi de tes ennemis, et sois sur tes gardes avec tes amis.

14 Un ami fidèle est une protection puissante; celui qui le trouve a trouvé un trésor.

15 Rien ne vaut un ami fidèle; aucun poids ne saurait en marquer le prix.

16 Un ami fidèle est un remède de vie; ceux qui craignent le Seigneur le trouvent.

L'apprentissage de la sagesse

- 17 Celui qui craint le Seigneur a une véritable amitié, car son ami lui est semblable.
- 18 Mon fils, dès ta jeunesse adonne-toi à l'instruction, et jusqu'à tes cheveux blancs tu trouveras la sagesse.
- 19 Approche-toi d'elle comme le laboureur et le semeur, et attends ses bons fruits. Pendant un peu de temps tu auras de la peine à la cultiver, et bientôt tu mangeras de ses fruits.
- 20 Combien elle est escarpée pour les ignorants! L'insensé ne lui restera pas attaché.
- 21 Comme une lourde pierre d'épreuve, elle pèse sur lui, et il ne tarde pas à la rejeter.
- 22 Car la sagesse justifie son nom: elle ne se découvre pas au grand nombre.
- 23 Ecoute, mon fils, et reçois ma pensée, et ne rejette pas mon conseil.
- 24 Engage ton pied dans ses entraves, et ton cou dans son collier.
- 25 Courbe ton épaule pour la porter, et ne t'irrite pas de ses liens.
- 26 Viens à elle de toute ton âme, et garde ses voies de toutes tes forces.
- 27 Suis ses traces et cherche-la, et elle se fera connaître à toi, et, quand tu l'auras saisie, ne la quitte pas.
- 28 Car à la fin tu trouveras son repos, et elle se changera pour toi en sujet de joie.
- 29 Ses entraves deviendront pour toi une protection puissante, et son collier un vêtement de gloire.
- 30 Car sur sa tête est un ornement d'or, et ses bandeaux sont un tissu d'hyacinthe.
- 31 Tu t'en revêtiras comme d'une robe de gloire, et tu la mettras sur ta tête comme une couronne de joie.
- 32 Mon fils, si tu le veux, tu acquerras l'instruction, et, si tu appliques ton âme, tu deviendras habile.
- 33 Si tu aimes à écouter, tu apprendras; si tu prêtes l'oreille, tu deviendras sage.
- 34 Tiens-toi dans la compagnie des vieillards; quelqu'un est-il sage? Attache-toi à lui.
- 35 Ecoute volontiers tout discours sur Dieu, et que les maximes de sagesse ne t'échappent pas.
- 36 Si tu vois un homme de sens, sois près de lui dès le matin, et que ton pied use le seuil de sa porte.
- 37 Médite sur les commandements du Seigneur, et réfléchis constamment à ses préceptes; lui-même affermera ton cœur, et la sagesse que tu désires te sera donnée.

Conseils divers

- 7¹ Ne fais pas le mal, et le mal ne te saisira pas;
- 2 éloigne-toi de ce qui est injuste, et l'injuste s'éloignera de toi.
- 3 Mon fils, ne sème point dans les sillons de l'injustice, si tu ne veux pas récolter sept fois autant.

- 4 Ne demande pas au Seigneur le pouvoir, ni au roi un siège d'honneur.
- 5 N'essaie pas de paraître juste devant le Seigneur, et ne cherche pas à paraître sage devant le roi.
- 6 Ne cherche pas à devenir juge, de peur que tu n'aies pas la force d'extirper l'injustice, de peur que tu ne sois intimidé en présence d'un puissant, et que tu ne mettes en péril ton équité.
- 7 N'offense pas toute la population d'une ville, et ne te jette pas au milieu de la foule.
- 8 Ne lie pas deux fois le péché. car même pour un seul tu ne seras pas impuni.
- 9 Ne dis pas: «Dieu considérera la multitude de mes dons, et, quand je les offrirai au Dieu très haut, il les recevra.»
- 10 Ne sois pas pusillanime dans ta prière, et ne néglige pas de faire l'aumône.
- 11 Ne te moque pas de l'homme dont le coeur est affligé, car il y en a un qui abaisse et qui élève.
- 12 Ne forge point de mensonge contre ton frère; ne fais point pareille chose contre ton ami.
- 13 Garde-toi de dire aucun mensonge, car le mensonge continu ne tourne pas à bien.
- 14 Ne bavarde pas dans la compagnie des vieillards, et ne répète pas les paroles de ta prière.
- 15 Ne hais pas les labeurs pénibles, ni le travail des champs institué par le Très-Haut.
- 16 Ne te mets pas parmi le plus grand nombre des pécheurs; souviens-toi que la vengeance ne tardera pas.
- 17 Humilie profondément ton âme, car le feu et le ver sont le châtement de l'impie.
- 18 N'échange pas un ami pour de l'argent, ni un frère pour l'or d'Ophir.
- 19 Ne te détourne pas d'une épouse intelligente et bonne; car son charme vaut mieux que l'or.
- 20 Ne maltraite pas l'esclave qui travaille fidèlement, ni le mercenaire qui se dévoue à ton service.
- 21 Aime l'esclave intelligent; ne le prive pas de la liberté.

Les enfants

- 22 As-tu des troupeaux, prends-en soin, et, s'ils te sont utiles, garde-les chez toi.
- 23 As-tu des fils, instruis-les, et plie-les au joug dès leur enfance.
- 24 As-tu des filles, veille à leur chasteté, et n'aie pas avec elle un visage jovial.
- 25 Marie ta fille, et tu auras fini une grosse affaire; et donne-la à un homme intelligent.
- 26 As-tu une femme selon ton coeur, ne la répudie pas; [mais ne te donne pas à une femme qui t'est contraire].

Les parents

27 Honore ton père de tout ton cœur, et n'oublie pas les douleurs de ta mère.

28 Souviens-toi que c'est par eux que tu es venu au monde: et comment leur rendras-tu ce qu'ils t'ont donné?

Les prêtres

29 Crains le Seigneur de toute ton âme, et tiens ses prêtres en grand honneur.

30 Aime de toutes tes forces Celui qui t'a fait, et ne délaisse pas ses ministres.

31 Crains le Seigneur et honore le prêtre; donne-lui sa part, comme il a été prescrit dès l'origine: la victime pour le délit avec le don des épaules, la sainte oblation et les prémices.

Les pauvres et les éprouvés

32 Tends aussi la main au pauvre, afin que ta bénédiction soit complète.

33 Donne gracieusement à tout vivant et ne refuse pas ton bienfait au mort.

34 Ne fais pas défaut à ceux qui pleurent, et afflige-toi avec les affligés.

35 Ne néglige pas de prendre soin des malades; pour de tels actes de charité tu seras aimé de Dieu.

36 Dans toutes tes actions souviens-toi de ta fin, et tu ne pécheras jamais.

Prudence et réflexion

8¹ N'aie pas de dispute avec un homme puissant, de peur que tu ne tombes entre ses mains.

2 N'aie pas de querelle avec un homme riche, de peur qu'il ne t'oppose le poids de son or; car l'or a perdu beaucoup de gens, il a même fait dévier le cœur des rois.

3 N'aie pas de dispute avec un grand parleur, et n'entasse pas de bois dans son feu.

4 Ne plaisante pas avec un homme mal élevé, de peur que tes ancêtres ne soient déshonorés.

5 Ne raille pas l'homme qui se détourne du péché; souviens-toi que nous sommes tous dignes de châtement.

6 Ne méprise pas un homme dans sa vieillesse, car quelques-uns d'entre nous vieillissent aussi.

7 Ne te réjouis pas quand un homme meurt; souviens-toi que nous mourrons tous.

La tradition

8 Ne néglige pas les discours des sages, et entretiens-toi de leurs maximes; car tu apprendras d'eux l'instruction, et l'art de servir les grands.

9 Ne laisse pas échapper les discours des vieillards, car eux-mêmes ont appris de leurs pères.

Tu apprendras d'eux la sagesse, et à bien répondre quand il en sera besoin.

La prudence

10 N'allume pas les charbons du pécheur, de peur que tu ne sois dévoré par les ardeurs de sa flamme.

11 Ne tiens pas tête à l'insolent qui t'insulte, de peur qu'il ne se mette en embuscade pour épier tes paroles.

12 Ne prête pas à plus puissant que toi, et, si tu lui as prêté une chose, tiens-la pour perdue.

13 Ne te porte pas caution au delà de tes moyens, et, si tu as cautionné, inquiète-toi comme devant payer.

14 N'aie pas de litige avec un juge, car on décidera pour lui selon sa considération.

15 Ne fais point route avec un téméraire, de peur qu'il ne te devienne à charge; car il fait tout à sa fantaisie, et, par sa folie, tu périras avec lui.

16 N'aie pas de querelle avec un homme irascible, et ne traverse pas le désert avec lui; car le sang est comme rien à ses yeux, et là où il n'y aura pas de secours, il te terrassera.

17 Ne tiens pas conseil avec un fou, car il ne pourra rien faire.

18 Devant un étranger ne fais rien qui doive rester caché, car tu ne sais ce qu'il peut faire.

19 Ne découvre pas ton coeur à tout homme, si tu ne veux pas en être mal récompensé.

Les femmes

9¹ Ne sois point jaloux de la femme qui repose sur ton sein, et n'éveille pas dans son esprit, à ton détriment, une idée mauvaise.

2 Ne livre pas ton âme à ta femme, de telle sorte qu'elle s'élève contre ton autorité.

3 Ne va pas à la rencontre d'une femme courtisane, de peur de tomber dans ses filets.

4 Ne reste pas longtemps avec une chanteuse, de peur que tu ne sois pris par son art.

5 N'arrête pas ton regard sur une jeune fille, de peur d'avoir à subir des châtiments à cause d'elle.

6 Ne te livre pas aux courtisanes, de peur que tu ne perdes ton héritage.

7 Ne promène pas tes yeux dans les rues de la ville, et ne rôde pas dans ses endroits solitaires.

8 Détourne les yeux de la femme élégante, et ne regarde pas curieusement une beauté étrangère. Beaucoup sont séduits par la beauté de la femme, et la passion s'y allume comme un feu.

9 Ne t'assois jamais auprès d'une femme mariée, [ne t'accoude pas à table avec elle], et ne bois pas avec elle le vin dans des banquets, de peur que ton âme ne se tourne vers elle, et que la passion ne t'entraîne à ta perte.

Rapports avec les hommes

- 10 N'abandonne pas un vieil ami, car le nouveau ne le vaudra pas. Vin nouveau, nouvel ami; qu'il vieillisse, et tu le boiras avec plaisir.
- 11 N'envie pas la gloire du pécheur, car tu ne sais pas ce que sera sa ruine.
- 12 Ne prends pas plaisir au plaisir des impies; souviens-toi qu'ils ne resteront pas impunis jusqu'au schéol.
- 13 Tiens-toi loin de l'homme qui a le pouvoir de faire mourir, et tu n'auras pas la crainte de la mort. Et si tu l'approches, garde-toi de toute faute, de peur qu'il ne t'ôte la vie. Sache que tu marches au milieu de pièges, et que tu te promènes sur les créneaux de la ville.
- 14 Observe autant que possible ton prochain, et prends conseil des sages.
- 15 Converse avec les hommes intelligents, et que tous tes entretiens soient sur la loi du Très-Haut.
- 16 Que les hommes justes soient tes commensaux, et mets ta gloire dans la crainte de Dieu.
- 17 C'est la main de l'artiste qui vaut à une oeuvre la louange, c'est sa parole qui fait paraître sage le chef du peuple.
- 18 Le grand parleur est redouté dans sa ville, et l'inconsidéré s'attire la haine par ses discours.

Le gouvernement

- 10¹ Le prince sage tient son peuple dans la discipline, et le gouvernement de l'homme sensé est bien réglé.
- 2 Tel le chef du peuple, tels ses ministres; et tel le gouvernement de la ville, tels tous ses habitants.
- 3 Un roi ignorant perd son peuple, mais une ville prospère par l'intelligence des chefs.
- 4 La souveraineté du pays est entre les mains du Seigneur, et il lui suscite en son temps le prince habile.
- 5 Le succès d'un homme est dans la main du Seigneur; c'est lui qui met sur le front du chef son autorité.

Contre l'orgueil

- 6 Pour aucune injustice ne garde rancune à ton prochain, et ne fais rien au milieu des actes de violence.
- 7 L'orgueil est odieux à Dieu et aux hommes; et pour les deux, l'injustice est une iniquité.
- 8 La domination passe d'un peuple à un autre, à cause de l'injustice, des injures et de la convoitise des richesses.
- 9 Pourquoi s'enorgueillit ce qui est terre et poussière? Car pendant sa vie je mets le trouble dans ses membres;

- 10 la maladie est longue; le médecin se rit; et le roi d'aujourd'hui mourra demain!
- 11 Et quand l'homme est mort, il a en partage les larves, les bêtes et les vers.
- 12 L'orgueil commence quand l'homme se sépare du Seigneur, et quand le coeur s'éloigne de Celui qui l'a fait.
- 13 Car le commencement de l'orgueil, c'est le péché, et celui qui s'y attache répand l'abomination comme la pluie. C'est pourquoi le Seigneur envoie des châtiments prodigieux, et frappe les méchants d'une ruine complète.
- 14 Le Seigneur renverse le trône des princes, et fait asseoir à leur place les hommes doux.
- 15 Le Seigneur arrache les racines des nations, et plante les humbles à leur place.
- 16 Le Seigneur bouleverse les contrées des nations, et en poursuit la destruction jusqu'aux fondements de la terre.
- 17 Il en dessèche plusieurs et en extermine les habitants; il efface leur mémoire de la terre.
- 18 L'orgueil n'est pas fait pour l'homme, ni la colère insolente pour ceux qui naissent de la femme.

Les gens dignes d'honneur

- 19 Quelle race est honorée? La race de l'homme. Quelle race est honorée? Ceux qui craignent le Seigneur. Quelle race est méprisée? La race de l'homme. Quelle race est méprisée? Ceux qui transgressent les commandements.
- 20 Au milieu de ses frères, leur chef est en honneur; ceux qui craignent le Seigneur le sont de même à ses yeux. ²¹ Riche, noble et pauvre, leur gloire est la crainte du Seigneur.
- 22 Il n'est pas juste de mépriser un pauvre intelligent; il ne convient pas d'honorer un pécheur.
- 23 Le grand, le juge et le puissant sont en honneur, mais aucun d'eux n'est plus grand que celui qui craint le Seigneur.
- 24 Les hommes libres sont les serviteurs de l'esclave prudent, et l'homme intelligent ne murmure pas.
- 25 Ne raisonne pas pour faire ton ouvrage, et ne te vante pas au temps de ta détresse.

Humilité et vérité

- 26 Mieux vaut l'homme qui travaille en toutes choses, que celui qui se promène, qui se vante et manque de pain.
- 27 Mon fils, honore ton âme dans la douceur, et donne-lui le respect qu'elle mérite.
- 28 L'homme qui pêche contre son âme, qui le regardera comme juste? Qui honorera celui qui déshonore sa vie?
- 29 Le pauvre est honoré pour sa science, et le riche est honoré pour sa richesse.
- 30 Mais celui qui est honoré dans la pauvreté, combien le serait-il davantage dans la

richesse? Et celui qui est sans honneur dans la richesse, combien plus le serait-il dans la pauvreté?

Ne pas se fier aux apparences

- 11 ¹ La sagesse de l'homme humble relèvera sa tête, et le fera asseoir au milieu des grands.
² Ne loue pas un homme pour sa beauté, et ne prends pas un homme en dégoût sur sa mine.
³ L'abeille est petite parmi les volatiles, et son produit est au premier rang parmi les choses douces.
⁴ Ne te glorifie pas des habits qui te couvrent, et ne t'élève pas au jour de la gloire. Car les oeuvres du Seigneur sont étonnantes, et son action parmi les hommes est cachée.
⁵ Beaucoup de princes se sont assis sur le pavé, et celui à qui on ne pensait pas a porté la couronne.
⁶ Beaucoup de puissants ont été accablés d'opprobre, et des hommes illustres livrés aux mains des autres.

Réflexion et lenteur

- ⁷ Avant de t'informer, ne jette pas le blâme; examine d'abord, et alors tu pourras reprendre.
⁸ Ne réponds rien avant d'avoir écouté, et ne jette pas tes paroles au milieu des discours des autres.
⁹ Ne conteste pas pour une chose qui n'est pas à toi, et ne t'assois pas avec les pécheurs pour juger.
¹⁰ Mon fils, n'applique pas ton activité à une multitude de choses: si tu embrasses beaucoup, tu ne seras exempt de faute. Si tu poursuis trop de choses, tu ne les atteindras pas, et tu ne t'échapperas pas en fuyant.
¹¹ Tel travaille, se fatigue et se hâte, et il n'en devient que plus pauvre.

Confiance en Dieu seul

- ¹² Tel est sans énergie, appelant le secours, pauvre de forces et riche de besoins; mais les yeux du Seigneur le regardent favorablement, il le tire de son humble condition,
¹³ il relève sa tête, et beaucoup sont dans l'admiration à son sujet.
¹⁴ Les biens et les maux, la mort et la vie, la pauvreté et la richesse viennent du Seigneur.
¹⁵ Les dons de Dieu demeurent aux justes, et sa faveur assure la prospérité pour toujours.
¹⁶ Tel est riche à force de soin et de parcimonie, et voici la part qui lui échoit en récompense:
¹⁷ Il peut dire: «J'ai trouvé le repos, et maintenant je vais manger de mon bien.» Mais il ne sait pas quel temps s'écoulera; il va laisser ses biens à d'autres et mourir.
¹⁸ Sois fidèle à ton alliance avec Dieu, et vis dans cette pensée, et vieillis dans ton oeuvre.

19 Ne t'étonne pas des affaires du pécheur; confie-toi dans le Seigneur et persévère dans ton travail. Car c'est chose facile aux yeux du Seigneur d'enrichir promptement et d'un seul coup celui qui est pauvre.

20 La bénédiction du Seigneur est la récompense de l'homme pieux; dans une heure rapide, il fait fleurir sa bénédiction.

21 Ne dis pas: «De quoi ai-je besoin, et quel peut être désormais mon bonheur?»

22 Ne dis pas non plus: «J'ai ce qu'il me faut, et quel mal pourrais-je avoir à souffrir?»

23 Au jour du bonheur, on oublie le malheur, et, au jour du malheur, on ne se souvient plus du bonheur.

24 Car c'est chose facile devant le Seigneur, au jour de la mort, de rendre à l'homme selon ses voies.

25 Un moment d'affliction fait oublier le bien-être passé, et, à la fin de l'homme, ses oeuvres seront dévoilés.

26 N'estime personne heureux avant sa mort: c'est dans ses enfants qu'on reconnaît un homme.

27 N'introduis pas tout le monde dans ta maison, car les embûches de l'homme trompeur sont nombreuses.

28 Comme la perdrix de chasse dans sa cage, ainsi est le coeur de l'orgueilleux; et, comme l'espion, il guette la ruine.

Se méfier du méchant

29 Changeant le bien en mal, il dresse des pièges, et il imprime une tache à ce qu'il y a de plus pur.

30 Une étincelle produit beaucoup de charbon; ainsi le pécheur cherche insidieusement à répandre le sang.

31 Prends garde au méchant, - car il ourdit le mal, - de peur qu'il ne t'imprime une flétrissure ineffaçable.

32 Donne entrée chez toi à l'étranger, et il te renversera en excitant des troubles, et il t'aliénera les gens de ta maison.

Les bienfaits

Sirac (CP) 1

Jean (CP) 21

21 ¹ Après cela, Jésus se montra de nouveau à ses disciples sur les bords de la mer de Tibériade: et il se montra ainsi: ² Simon-Pierre, Thomas appelé Didyme, Nathanaël, qui était de Cana en Galilée, les fils de Zébédée et deux autres de ses disciples étaient ensemble. ³ Simon-Pierre leur dit: "Je vais pêcher." Ils lui dirent: "Nous y allons, nous aussi, avec toi." Ils sortirent donc et montèrent dans la barque; mais ils ne prirent rien cette nuit-là.

⁴ Le matin venu, Jésus se trouva sur le rivage; mais les disciples ne savaient pas que c'était Jésus. ⁵ Et Jésus leur dit: "Enfants, n'avez-vous rien à manger?" Non, répondirent-ils. ⁶ Il leur dit: "Jetez le filet à droite de la barque, et vous trouverez." Ils le jetèrent, et ils ne pouvaient plus le tirer à cause de la grande quantité de poissons. ⁷ Alors, le disciple que Jésus aimait dit à Pierre: "C'est le Seigneur!" Simon-Pierre, ayant entendu que c'était le Seigneur, mit son vêtement et sa ceinture, car il était nu, et se jeta dans la mer. ⁸ Les autres disciples vinrent avec la barque (car ils n'étaient éloignés de la terre que d'environ deux cents coudées), en tirant le filet plein de poissons.

⁹ Quand ils furent descendus à terre, ils virent là des charbons allumés, du poisson mis dessus, et du pain. ¹⁰ Jésus leur dit: "Apportez de ces poissons que vous venez de prendre."

¹¹ Simon-Pierre monta dans la barque, et tira à terre le filet qui était plein de cent cinquante-trois grands poissons; et quoiqu'il y en eût un si grand nombre, le filet ne se rompit point. ¹² Jésus leur dit: "Venez et mangez." Et aucun des disciples n'osait lui demander: "Qui êtes-vous?" parce qu'ils savaient qu'il était le Seigneur. ¹³ Jésus s'approcha, et prenant le pain, il leur en donna; il fit de même du poisson. ¹⁴ C'était déjà la troisième fois que Jésus apparaissait à ses disciples, depuis qu'il avait ressuscité des morts.

¹⁵ Lorsqu'ils eurent mangé, Jésus dit à Simon-Pierre: " Simon, fils de Jean, m'aimes-tu plus que ceux-ci?" Il lui répondit: "Oui, Seigneur, vous savez que je vous aime." Jésus lui dit: "Pais mes agneaux." ¹⁶ Il lui dit une seconde fois: "Simon, fils de Jean, m'aimes-tu?" Pierre lui répondit: " Oui, Seigneur, vous savez bien que je vous aime." Jésus lui dit: "Pais mes agneaux." ¹⁷ Il lui dit pour la troisième fois: "M'aimes-tu?" et il lui répondit: "Seigneur, vous connaissez toutes choses, vous savez bien que je vous aime." Jésus lui dit: "Pais mes brebis."

¹⁸ "En vérité, en vérité je te le dis, quand tu étais plus jeune, tu te ceignais toi-même, et tu allais où tu voulais; mais quand tu seras vieux, tu étendras les mains, et un autre te ceindra, et te mènera où tu ne voudras pas."

¹⁹ Il dit cela, indiquant par quelle mort Pierre devait glorifier Dieu. Et après avoir ainsi parlé, il ajouta: "Suis-moi".

²⁰ Pierre, s'étant retourné, vit venir derrière lui, le disciple que Jésus aimait, celui qui, pendant la cène, s'était penché sur son sein, et lui avait dit: "Seigneur, qui est celui qui vous trahit?" ²¹ Pierre donc, l'ayant vu, dit à Jésus: "Seigneur, et celui-ci que deviendra-t-il?" ²² Jésus lui dit: " Si je veux qu'il demeure jusqu'à ce que je vienne, que t'importe? Toi, suis-moi!" ²³ Le bruit courut donc parmi les frères que ce disciple ne mourrait point. Pourtant

Jésus ne lui avait pas dit qu'il ne mourrait pas, mais "Si je veux qu'il demeure jusqu'à ce que je vienne, que t'importe?"

Conclusion

²⁴ C'est ce même disciple qui rend témoignage de ces choses et qui les a écrites; et nous savons que son témoignage est vrai.

²⁵ Jésus a fait encore beaucoup d'autres choses; si on les rapportait en détail, je ne pense pas que le monde entier pût contenir les livres qu'il faudrait écrire.

Jean (CP) 21

Citations de
DS 783:

Magistère

Dei Verbum:
7 9 11

Marc (CP) 14

14 ¹ Or c'était la Pâque et les Azymes deux jours après; et les grands prêtres et les scribes cherchaient comment ils pourraient s'emparer de lui par ruse et le faire mourir. ² Ils disaient en effet : " Pas dans la fête, de peur qu'il n'y ait du tumulte parmi le peuple. "

L'onction de Béthanie

³ Comme Jésus était à Béthanie, dans la maison de Simon le lépreux, pendant qu'il était à table, vint une femme avec un vase d'albâtre (plein) d'un parfum de nard vrai d'un grand prix. Ayant brisé le vase d'albâtre, elle lui répandit (le parfum) sur la tête. ⁴ Or il y en avait quelques-uns qui, tout indignés, (disaient) entre eux : " A quoi bon cette perte de parfum? ⁵ On pouvait en effet vendre ce parfum plus de trois cents deniers, et en donner (le prix) aux pauvres. " Et ils grondaient contre elle. ⁶ Mais Jésus dit : " Laissez-la; pourquoi lui faites-vous de la peine? C'est une bonne action qu'elle a faite sur moi. ⁷ Car toujours vous avez les pauvres avec vous, et toutes les fois que vous voulez, vous pouvez leur faire du bien; mais moi, vous ne m'avez pas toujours. ⁸ Ce qu'elle a pu, elle l'a fait : elle a par avance parfumé mon corps pour la sépulture. ⁹ Je vous le dis, en vérité, partout où sera prêché cet évangile, dans le monde entier, ce qu'elle a fait sera aussi raconté, en souvenir d'elle. "

La trahison de Judas

¹⁰ Et Judas Iscarioth, l'un des Douze, s'en alla vers les grands prêtres pour le leur livrer. ¹¹ Après l'avoir entendu, ils furent dans la joie et promirent de lui donner de l'argent. Et il cherchait une occasion favorable pour le livrer.

Les préparatifs du repas pascal

¹² Le premier jour des Azymes, où l'on sacrifiait la pâque, ses disciples lui dirent : " Où voulez-vous que nous allions faire les préparatifs pour que vous mangiez la pâque? " ¹³ Et il envoya deux de ses disciples et leur dit : " Allez à la ville; vous rencontrerez un homme portant une cruche d'eau : suivez-le, ¹⁴ et quelque part qu'il entre, dites au maître de maison : Le Maître te fait dire : Où est ma salle, où je pourrai manger la pâque avec mes disciples? ¹⁵ Et il vous montrera une chambre du haut, vaste, meublée et toute prête : faites-nous là les préparatifs. " ¹⁶ Les disciples partirent et allèrent à la ville; et ils trouvèrent (les choses) comme il le leur avait dit, et ils firent les préparatifs de la pâque.

Annonce de la trahison

¹⁷ Le soir venu, il vint avec les Douze. ¹⁸ Pendant qu'ils étaient à table et mangeaient, Jésus dit : " Je vous le dis en vérité, un de vous me trahira, qui mange avec moi. " ¹⁹ Et ils se mirent à s'attrister, et un chacun de lui dire : " Serait-ce moi? " ²⁰ Il leur dit : " Un des Douze, qui met avec moi la main au plat. ²¹ Le Fils de l'homme s'en va, selon ce qui est écrit de lui; mais malheur à l'homme par qui le Fils de l'homme est trahi ! Mieux vaudrait pour cet homme-là qu'il ne fût pas né. "

Institution eucharistique

²² Pendant le repas, il prit du pain, et après avoir dit la bénédiction, il le rompit, et le leur donna, en disant : " Prenez, ceci est mon corps. " ²³ Il prit ensuite une coupe et, après avoir rendu grâces, il la leur donna, et ils en burent tous. ²⁴ Et il leur dit : " Ceci est mon sang, (le sang) de l'alliance, répandu pour beaucoup. ²⁵ Je vous le dis, en vérité, je ne boirai plus du produit de la vigne jusqu'à ce jour où je le boirai nouveau dans le royaume de Dieu. "

Annonce de l'abandon des disciples

²⁶ Après le chant de l'hymne, ils s'en allèrent au mont des Oliviers. ²⁷ Et Jésus leur dit : " Je vous serai à tous une occasion de chute, parce qu'il est écrit : Je frapperai le pasteur, et les brebis seront dispersées. ²⁸ Mais, après que je serai ressuscité, je vous précéderai en Galilée. " ²⁹ Pierre lui dit : " Quand même vous seriez pour tous une occasion de chute, vous ne le serez jamais pour moi. " ³⁰ Jésus lui dit : " Je te le dis, en vérité, toi aujourd'hui, cette nuit-ci, avant que le coq ait chanté deux fois, trois fois tu me renieras. " ³¹ Mais lui n'en disait que plus : " Quand il me faudrait mourir avec vous, je ne vous renierai pas. " Et tous aussi en disaient autant.

Gethsémani

³² Ils arrivent en un domaine appelé Gethsémani, et il dit à ses disciples : " Demeurez ici tandis que je prierai. " ³³ Et il prit avec lui Pierre, Jacques et Jean, et il commença à sentir de la frayeur et de l'angoisse. ³⁴ Et il leur dit : " Mon âme est triste jusqu'à la mort; restez ici et veillez. " ³⁵ S'étant un peu avancé, il tomba sur la terre; et il priait que cette heure, s'il était possible, s'éloignât de lui, ³⁶ et il disait : " Abba, Père, tout vous est possible, détournez de moi ce calice; cependant, non ce que je veux, mais ce que vous (voulez) ! " ³⁷ Et il vient et il les trouve endormis, et il dit à Pierre : " Simon, tu dors ! Tu n'as pas eu la force de veiller une heure ! ³⁸ Veillez et priez afin que vous n'entriez point en tentation. L'esprit est

ardent, mais la chair es faible. " ³⁹ Il s'en alla de nouveau et pria, disant la même parole. ⁴⁰ Puis, étant revenu, il les trouva endormis, car leurs yeux étaient appesantis, et ils ne savaient que lui répondre. ⁴¹ Il revint une troisième fois et leur dit : " Dormez désormais et reposez-vous. C'est assez ! L'heure est venue; voici que le Fils de l'homme est livré aux mains des pécheurs. ⁴² Levez-vous, allons ! Voici que celui qui me trahit est proche. "

L'arrestation

⁴³ Aussitôt, comme il parlait encore, survient Judas, l'un des Douze, et avec lui une foule, armée de glaives et de bâtons, envoyée par les grands prêtres et les anciens. ⁴⁴ Celui qui le trahissait leur avait donné un signe de convention : " Celui à qui je donnerai un baiser, c'est lui : arrêtez-le et emmenez-le en prenant vos sûretés. " ⁴⁵ Quand il fut arrivé, s'avançant aussitôt vers lui, il dit : " Rabbi ! " et il lui donna un baiser. ⁴⁶ Eux mirent la main sur lui et l'arrêtèrent. ⁴⁷ Un de ceux qui étaient là, tirant le glaive, frappa le serviteur du grand prêtre, et lui emporta l'oreille. ⁴⁸ Jésus, prenant la parole, leur dit : " Comme contre un brigand, vous êtes sortis avec des glaives et des bâtons pour me prendre ! ⁴⁹ Chaque jour j'étais près de vous dans le temple, où j'enseignais, et vous ne m'avez pas arrêté; mais c'est afin que les Ecritures s'accomplissent. " ⁵⁰ Et tous l'abandonnèrent et prirent la fuite.

Fuite du jeune homme nu

⁵¹ Or un jeune homme le suivait, enveloppé d'un drap sur (son corps) nu, et on l'arrêta; ⁵² mais il lâcha le drap et s'enfuit nu de leurs mains.

Comparution devant le grand prêtre

⁵³ Ils emmenèrent Jésus chez le grand prêtre, et tous les grands prêtres, les anciens et les scribes se réunirent. ⁵⁴ Pierre l'avait suivi de loin, jusque dans l'intérieur du palais du grand prêtre, et il était assis avec les satellites et se chauffait près du feu. ⁵⁵ Les grands prêtres et tous le Sanhédrin cherchaient un témoignage contre Jésus pour le faire mourir, et ils n'en trouvaient point. ⁵⁶ Car beaucoup portaient de faux témoignages contre lui, mais les témoignages ne s'accordaient pas. ⁵⁷ Et quelques-uns, se levant, portèrent contre lui ce faux témoignage : ⁵⁸ " Nous l'avons entendu dire : Je détruirai ce sanctuaire fait de main d'homme, et en trois jours j'en rebâtirai un autre, non fait de main d'homme. " ⁵⁹ Mais même sur cela leur témoignage ne s'accordait pas. ⁶⁰ Le grand prêtre se leva, et (venant) au milieu, il interrogea Jésus, disant : " Tu ne réponds rien? Qu'est-ce que ces hommes déposent contre toi? " ⁶¹ Mais il garda le silence et ne répondit rien. Le grand prêtre

l'interrogea de nouveau et lui dit : " Es-tu le Christ, le Fils du Béni? " ⁶² Jésus dit : " Je le suis, et vous verrez le Fils de l'homme assis à la droite de la Puissance, et venant avec les nuées du ciel. " ⁶³ Et le grand prêtre déchira ses vêtements et dit : " Qu'avons-nous encore besoin de témoins? ⁶⁴ Vous venez d'entendre le blasphème : que vous paraît-il? " Tous le condamnèrent (comme) méritant la mort.

Premiers outrages

⁶⁵ Et quelques-uns se mirent à cracher sur lui, et, lui voilant le visage, ils le frappaient du poing, en lui disant : " Prophétise ! "; et les satellites lui administraient des soufflets.

Reniiements de Pierre

⁶⁶ Pendant que Pierre était en bas, dans la cour, vint une des servantes du grand prêtre; ⁶⁷ et voyant Pierre qui se chauffait, elle le fixa du regard et lui dit : " Toi aussi, tu étais avec le Nazaréen Jésus ! " ⁶⁸ Mais il nia, en disant : " Je ne sais, ni ne comprends ce que tu veux dire. " Et il s'en alla dehors, vers le porche, et un coq chanta. ⁶⁹ La servante, l'ayant vu, se mit de nouveau à dire à ceux qui étaient présents : " Celui-là en est ! " ⁷⁰ Et il nia de nouveau. Un peu après, de nouveau, ceux qui étaient présents dirent à Pierre : " pour sûr, tu en est; aussi bien, tu es Galiléen. " ⁷¹ Alors il se mit à faire des imprécations et à jurer : " Je ne connais pas cet homme dont vous parlez. " ⁷² Et aussitôt, pour la seconde fois, un coq chanta. Et Pierre se souvint de la parole telle que Jésus la lui avait dite : " Avant que le coq ait chanté deux fois, trois fois tu me renieras; " et il éclata en pleurs.

Devant le Sanhédrin

¹⁵ ¹ Dès le matin les grands prêtres tinrent conseil avec les anciens et les scribes, tout le Sanhédrin; après avoir lié Jésus, ils l'emmenèrent et le remirent à Pilate.

Devant Pilate

² Pilate l'interrogea : " Es-tu le roi des Juifs? " Jésus lui répondit : " Tu le dis. " ³ Comme les grands prêtres portaient contre lui beaucoup d'accusations, ⁴ Pilate l'interrogea de nouveau, disant : " Tu ne répons rien? " Vois combien d'accusations ils portent contre toi. " ⁵ Mais Jésus ne répondit plus rien, en sorte que Pilate était dans l'étonnement. ⁶ Or, à chaque fête, il leur relâchait un prisonnier, celui qu'ils demandaient. ⁷ Il y avait dans la prison le nommé Barabbas, avec les séditieux, pour un meurtre qu'ils avaient commis dans la sédition. ⁸ La foule qui venait de monter se mit à réclamer ce qu'il leur accordait toujours. ⁹ Pilate leur

répondit : " Voulez-vous que je vous relâche le roi des Juifs? " ¹⁰ Il savait, en effet, que c'était par jalousie que les grands prêtres l'avaient livré. ¹¹ Mais les grands prêtres excitèrent la foule pour qu'il leur relâchât plutôt Barabbas. ¹² Pilate, reprenant la parole, leur dit : " Que ferai-je donc de celui que vous appelez le roi des Juifs? " ¹³ Eux crièrent de nouveau : " Crucifiez-le ! " ¹⁴ Pilate leur dit : " Qu'a-t-il donc fait de mal? " Et ils crièrent encore plus fort : " Crucifiez-le ! " ¹⁵ Pilate, voulant donner satisfaction à la foule, leur relâcha Barabbas; et après avoir fait flageller Jésus, il le remit (aux soldats) pour être crucifié.

Nouveaux outrages: couronnement d'épines

¹⁶ Les soldats l'emmenèrent à l'intérieur du palais, c'est-à-dire au prétoire, et ils convoquèrent toute la cohorte. ¹⁷ Ils le revêtirent de pourpre et le ceignirent d'une couronne d'épines qu'ils avaient tressée. ¹⁸ Et ils se mirent à le saluer : " Salut, roi des Juifs ! " ¹⁹ Et ils lui frappaient la tête avec un roseau, et ils lui crachaient dessus et, se mettant à genoux, ils se prosternaient devant lui. ²⁰ Après s'être moqués de lui, ils lui retirèrent la pourpre, lui remirent ses vêtements et le firent sortir pour qu'on le crucifiât.

Sur le chemin du Golgotha

²¹ Ils réquisitionnèrent un passant, Simon le Cyrénéen, le père d'Alexandre et de Rufus, qui revenait de la campagne, pour porter sa croix, ²² et ils le menèrent au lieu (dit) Golgotha, ce qui se traduit : lieu du Crâne. ²³ Et ils lui donnèrent du vin mêlé de myrrhe, mais il n'en prit pas;

Crucifiement

²⁴ et ils le crucifièrent et se partagèrent ses vêtements, en les tirant au sort, à qui aurait quelque chose. ²⁵ Il était la troisième heure lorsqu'ils le crucifièrent. ²⁶ L'inscription indiquant la cause (de sa condamnation) portait : " Le roi des Juifs. " ²⁷ Ils crucifièrent avec lui deux brigands, l'un à sa droite, l'autre à sa gauche. ²⁸ Ainsi fut accomplie cette parole de l'Ecriture : Et il a été compté parmi les malfaiteurs.

Jésus raillé et insulté

²⁹ Les passants l'injuriaient en hochant la tête et disant : " Hé ! Toi qui détruis le sanctuaire et le rebâties en trois jours, ³⁰ sauve-toi toi-même, et descends de la croix !| " ³¹ De même, les grands prêtres aussi, avec les scribes, se moquaient de lui entre eux et disaient : " Il en a sauvé d'autres, il ne

peut se sauver lui-même. ³² Que le Christ, le roi d'Israël, descende maintenant de la croix, afin que nous voyions et que nous croyions ! " Ceux même qui avaient été crucifiés avec lui l'insultaient.

Derniers instants

³³ La sixième heure arrivée, il se fit des ténèbres sur la terre entière jusqu'à la neuvième heure. ³⁴ Et à la neuvième, heure, Jésus cria d'une voix forte : " Eloï, Eloï, lama sabachthani, " ce qui se traduit : " Mon Dieu, mon Dieu, pourquoi m'avez-vous abandonné? " ³⁵ Quelques-uns de ceux qui étaient là, l'ayant entendu, disaient : " Voilà qu'il appelle Elie. " ³⁶ Et quelqu'un courut imbiber une éponge de vinaigre, et l'ayant mise au bout d'un roseau, il lui présentait à boire, disant : " Laissez ! que nous voyions si Elie va venir le descendre. " ³⁷ Jésus jeta un grand cri et expira.

Après la mort de Jésus

³⁸ Et le voile du sanctuaire se fendit en deux, du haut en bas. ³⁹ Le centurion qui se tenait en face de lui, ayant vu qu'il avait expiré ainsi, dit: "Vraiment cet homme était Fils de Dieu. " ⁴⁰ Il y avait aussi des femmes qui regardaient à distance, entre autres Marie la Magdaléenne, Marie mère de Jacques le Petit et de José, et Salomé, ⁴¹ qui le suivaient et le servaient lorsqu'il était en Galilée, et beaucoup d'autres qui étaient montées à Jérusalem avec lui.

La sépulture

⁴² Le soir étant venu, comme c'était Préparation, c'est-à-dire veille du sabbat, ⁴³ vint Joseph d'Armathie, membre honoré du grand conseil, qui attendait, lui aussi, le royaume de Dieu. Il alla hardiment auprès de Pilate pour demander le corps de Jésus. ⁴⁴ Mais Pilate s'étonna qu'il fût déjà mort, fit venir le centurion, et lui demanda s'il y avait longtemps qu'il était mort. ⁴⁵ Renseigné par le centurion, il accorda le cadavre à Joseph. ⁴⁶ Ayant acheté un linceul, il le descendit, l'enveloppa dans le linceul, le déposa dans un sépulcre qui avait été taillé dans le roc, et il roula une pierre à l'entrée du sépulcre. ⁴⁷ Or Marie la Magdaléenne et Marie, mère de José, observaient où il était déposé.

6. Après la Résurrection

Le tombeau vide

¹⁶ ¹ Lorsque le sabbat fut passé, Marie la Magdaléenne, Marie, mère de Jacques, et Salomé

achetèrent des aromates afin d'aller l'embaumer. ² Et, le premier jour de la semaine, de grand matin, elles vinrent au sépulcre, le soleil venant de se lever. ³ Elles se disaient entre elles : " Qui nous roulera la pierre de l'entrée du sépulcre? " ⁴ Elles regardèrent et observèrent que la pierre avait été roulée de côté; or elle était fort grande. ⁵ Entrant dans le sépulcre, elles virent un jeune homme assis à droite, vêtu d'une robe blanche, et elles furent saisies de frayeur. ⁶ Mais il leur dit : " N'ayez pas de frayeur ! Vous cherchez Jésus de Nazareth, le crucifié : il est ressuscité, il n'est point ici. Voici la place où on l'avait déposé. ⁷ Mais allez dire à ses disciples et à Pierre qu'il vous précède en Galilée; c'est là que vous le verrez, comme il vous l'a dit. " ⁸ Sortant du sépulcre, elles s'enfuirent, car le tremblement et la stupeur les avaient saisies; et elles ne dirent rien à personne, parce qu'elles avaient peur.

Apparition de Jésus ressuscité

⁹ Ressuscité le matin, le premier jour, de la semaine, il apparut d'abord à Marie la Magdaléenne, de laquelle il avait chassé sept démons. ¹⁰ Elle alla l'annoncer à ceux qui avaient été avec lui, et qui étaient dans le deuil et les pleurs. ¹¹ Eux, quand ils entendirent qu'il était vivant et qu'il lui était apparu, ne (la) crurent point. ¹² Ensuite, il se montra sous une autre forme à deux d'entre eux qui cheminaient, se rendant à la campagne. ¹³ Ceux-ci s'en revinrent l'annoncer aux autres, qui ne les crurent pas non plus. ¹⁴ Plus tard, il se montra aux Onze eux-mêmes, pendant qu'ils étaient à table; et il leur reprocha leur incrédulité et leur dureté de cœur, pour n'avoir pas cru ceux qui l'avaient vu ressuscité des morts. ¹⁵ Puis il leur dit : " Allez par tout le monde et prêchez l'Evangile à toute la création. ¹⁶ Celui qui croira et sera baptisé, sera sauvé; celui qui ne croira pas, sera condamné. ¹⁷ Et voici les miracles qui accompagneront ceux qui auront cru : en mon nom ils chasseront les démons; ils parleront de nouvelles langues; ¹⁸ ils prendront des serpents, et s'ils boivent quelque (breuvage) mortel, il ne leur fera point de mal; ils imposeront les mains aux malades et (les malades) seront guéris. "

Ascension de Jésus et proclamation de l'Evangile

¹⁹ Après leur avoir (ainsi) parlé, le Seigneur Jésus fut enlevé au ciel et s'assit à la droite de Dieu
²⁰ Et eux s'en allèrent prêcher partout, le Seigneur travaillant avec eux et confirmant (leur) parole par les miracles qui l'accompagnaient

Marc (CP) 14

Murmures du peuple - pardon et châtement

14 ¹ Toute l'assemblée éleva la voix et poussa des cris, et le peuple pleura pendant cette nuit-là. ² Tous les enfants d'Israël murmurèrent contre Moïse et Aaron, et toute l'assemblée leur dit: «Que ne sommes-nous morts dans le pays d'Egypte, ou que ne sommes-nous morts dans désert? ³ Pourquoi Yahweh nous fait-il aller dans ce pays, pour que nous tombions par l'épée? Nos femmes et nos enfants deviendront une proie. Ne vaut-il pas mieux pour nous retourner en Egypte?» ⁴ Et ils se dirent les uns aux autres: «Nommons un chef, et retournons en Egypte.»

⁵ Moïse et Aaron tombèrent sur leur visage en présence de toute l'assemblée ⁶ réunie des enfants d'Israël. Josué, fils de Nun, et Caleb, fils de Jéphoné, deux de ceux qui avaient exploré le pays, déchirèrent leurs vêtements et ils parlèrent ainsi à toute l'assemblée des enfants d'Israël: ⁷ «Le pays que nous avons parcouru pour l'explorer est un excellent pays. ⁸ Si Yahweh nous est favorable, il nous fera entrer dans ce pays et nous le donnera; c'est un pays où coulent le lait et le miel. ⁹ Seulement ne vous mettez pas en rébellion contre Yahweh, et ne craignez point les hommes de ce pays, car ils seront pour nous une pâture; leur abri s'est retiré d'eux, et Yahweh est avec nous, ne les craignez point.» ¹⁰ Toute l'assemblée parlait de les lapider, lorsque la gloire de Yahweh apparut sur la tente de réunion, devant tous les enfants d'Israël.

¹¹ Et Yahweh dit à Moïse: «Jusques à quand ce peuple me méprisera-t-il? Jusques à quand ne croira-t-il pas en moi, malgré tous les prodiges que j'ai faits au milieu de lui? ¹² Je le frapperai par la peste et je le détruirai, et je ferai de toi une nation plus grande et plus puissante que lui.» ¹³ Moïse dit à Yahweh: «Les Egyptiens ont appris que, par votre puissance, vous avez fait monter ce peuple du milieu d'eux, et ils l'ont dit aux habitants de ce pays. ¹⁴ Tous ont appris que vous, Yahweh, vous êtes au milieu de ce peuple; que vous vous montrez face à face, vous, Yahweh; que votre nuée se tient sur eux, et que vous marchez devant eux le jour dans une colonne de nuée, et la nuit dans une colonne de feu. ¹⁵ Si vous faites mourir ce peuple comme un seul homme, les nations qui ont entendu parler de vous diront: ¹⁶ Yahweh n'avait pas le pouvoir de faire entrer ce peuple dans le pays qu'il avait juré de leur donner; c'est pourquoi il les a fait périr dans le désert. ¹⁷ Maintenant que la puissance du Seigneur se montre grande, comme vous l'avez déclaré, en disant: ¹⁸ Yahweh est lent à la colère et riche en bonté, il pardonne l'iniquité et le péché; mais il ne tient pas le coupable pour innocent, et il punit l'iniquité des pères sur les enfants, sur ceux de la troisième et de la quatrième génération. ¹⁹ Pardonnez l'iniquité de ce peuple selon la grandeur de votre miséricorde, comme vous avez pardonné à ce peuple depuis l'Egypte jusqu'ici.»

²⁰ Et Yahweh dit: «Je pardonne, selon ta demande; mais, ²¹ -- je suis vivant! et la gloire de

Yahweh remplira toute la terre! ²² -- tous les hommes qui ont vu ma gloire et les prodiges que j'ai faits en Egypte et dans le désert, qui m'ont tenté déjà dix fois et qui n'ont pas écouté ma voix, ²³ tous ceux-là ne verront point le pays que j'ai promis avec serment à leurs pères. Aucun de ceux qui m'ont méprisé ne le verra. ²⁴ Mais mon serviteur Caleb, qui a été animé d'un autre esprit et s'est fidèlement attaché à moi, je le ferai entrer dans le pays où il est allé, et ses descendants le posséderont. ²⁵ L'Amalécite et le Chananéen habitent dans la vallée: demain retournez-vous, et partez pour le désert, sur le chemin de la mer Rouge.» ²⁶

Yahweh parlé à Moïse et à Aaron, en disant: ²⁷ «Jusques à quand supporterai-je cette méchante assemblée qui murmure contre moi? J'ai entendu les murmures que les enfants d'Israël profèrent contre moi. ²⁸ Dis-leur: Je suis vivant! dit Yahweh: je vous ferai selon que vous avez parlé à mes oreilles. ²⁹ Vos cadavres tomberont dans ce désert. Vous tous, dont on a fait le recensement, en vous comptant depuis l'âge de vingt ans et au-dessus, et qui avez murmuré contre moi, ³⁰ vous n'entrerez point dans le pays où j'ai juré de vous établir, à l'exception de Caleb, fils de Jéphoné, et de Josué, fils de Nun. ³¹ Et vos petits enfants, dont vous avez dit: Ils deviendront une proie! Je les y ferai entrer, et ils connaîtront le pays que vous avez dédaigné. ³² Vos cadavres, à vous, tomberont dans le désert; ³³ et vos fils mèneront leurs troupeaux dans le désert pendant quarante ans, et ils porteront la peine de vos infidélités, jusqu'à ce que vos cadavres soient consumés dans le désert. ³⁴ Selon les quarante jours que vous avez mis à explorer le pays, -- autant de jours, autant d'années - vous porterez vos iniquités quarante années, et vous saurez ce que c'est que mon éloignement. ³⁵ Moi, Yahweh, j'ai parlé! Voilà ce que je ferai à cette méchante assemblée qui s'est ameutée contre moi: ils seront consumés dans ce désert, ils y mourront.»

³⁶ Les hommes que Moïse avait envoyés pour explorer le pays et qui, à leur retour, avaient fait murmurer contre lui toute l'assemblée, en décrivant le pays, ³⁷ ces hommes, qui avaient décrié le pays, moururent frappés d'une plaie devant Yahweh. ³⁸ Josué, fils de Nun, et Caleb, fils de Jéphoné, restèrent seuls vivants parmi ces hommes qui étaient allés explorer le pays.

La défaite de Horma

³⁹ Moïse rapporta ces paroles à tous les enfants d'Israël, et le peuple fut en grande désolation. ⁴⁰ S'étant levés de bon matin, ils montèrent vers le sommet de la montagne, en disant: «Nous voici! Nous monterons au lieu dont Yahweh a parlé, car nous avons péché.» ⁴¹

Moïse dit: «Pourquoi transgressez-vous l'ordre de Yahweh? Cela ne vous réussira point. ⁴² Ne montez pas, car Yahweh n'est pas au milieu de vous! Ne vous faites pas battre par vos ennemis. ⁴³ Car l'Amalécite et le Chananéen sont là devant vous, et vous tomberiez par l'épée; parce que vous vous êtes détournés de Yahweh, Yahweh ne sera pas avec vous.» ⁴⁴

Ils s'obstinèrent à monter vers le sommet de la montagne; mais l'arche d'alliance de Yahweh et Moïse ne bougèrent pas du milieu du camp. ⁴⁵ Alors l'Amalécite et le Chananéen qui habitaient cette montagne descendirent, les battirent et les taillèrent en pièces jusqu'à Horma.

L'oblation afférente aux sacrifices

15 ¹ Yahweh parla à Moïse, en disant: ² «Parle aux enfants d'Israël et dis-leur: Quand vous serez entrés dans le pays où vous demeurerez et que je vous donne, ³ et quand vous offrirez à Yahweh un sacrifice fait par le feu, soit un holocauste, soit un sacrifice, pour l'accomplissement d'un vœu ou comme offrande volontaire, ou bien dans vos fêtes, afin de produire avec vos bœufs ou vos brebis une agréable odeur à Yahweh, ⁴ celui qui fera son offrande à Yahweh offrira en oblation un dixième de fleur de farine pétrie avec un quart de hin d'huile; ⁵ tu feras une libation d'un quart de hin de vin, avec l'holocauste ou le sacrifice pacifique, pour chaque agneau. ⁶ Pour un bélier, tu feras une oblation de deux dixièmes de fleur de farine pétrie avec un tiers de hin d'huile, ⁷ et pour la libation tu offriras un tiers de hin de vin, en offrande d'agréable odeur à Yahweh. ⁸ Si tu offres un taureau, soit comme holocauste, soit comme sacrifice, pour l'acquittement d'un vœu ou comme sacrifice pacifique à Yahweh, ⁹ on offrira, avec le taureau, comme oblation, trois dixièmes de fleur de farine pétrie avec un demi-hin d'huile, ¹⁰ et tu offriras un demi-hin de vin pour la libation: c'est un sacrifice fait par le feu, d'une agréable odeur à Yahweh. ¹¹ On fera ainsi pour chaque boeuf, pour chaque bélier, pour chaque ¹² agneau ou chevreau. Suivant le nombre de victimes que vous offrirez, vous ferez ainsi pour chacune, selon leur nombre. ¹³ Tout indigène fera ces choses de cette manière, lorsqu'il offrira un sacrifice par le feu, d'une agréable odeur à Yahweh. ¹⁴ Si un étranger séjournant chez vous, un homme quelconque vivant parmi vous, de génération en génération, offre un sacrifice par le feu, d'une agréable odeur à Yahweh, il fera comme vous ferez. ¹⁵ Il y aura une seule loi pour l'assemblée, pour vous comme pour l'étranger de séjour au milieu de vous; ce sera une loi perpétuelle pour vos descendants: il en sera de l'étranger comme de vous devant Yahweh. ¹⁶ Il y aura une seule loi et une seule règle pour vous et pour l'étranger qui séjourne parmi vous.»

Les prémices du pain

17 Yahweh parla à Moïse, en disant: ¹⁸ «Parle aux enfants d'Israël et dis-leur: ¹⁹ Quand vous serez arrivés dans le pays où je vous fais entrer, et que vous mangerez du pain de ce pays, vous prélèverez une offrande pour Yahweh. ²⁰ Comme prémices de votre pâte, vous prélèverez en offrande un gâteau; vous le prélèverez comme l'offrande qu'on prélève de l'aire. ²¹ Comme prémices de votre pâte, vous prélèverez une offrande pour Yahweh, vous et vos descendants.»

Expiation des fautes d'inadvertance

22 «Si vous péchez par erreur en n'observant pas tous ces commandements que Yahweh a

fait connaître à Moïse, ²³ tout ce que Yahweh vous a ordonné par Moïse, depuis le jour où Yahweh a donné des commandements, et à la suite pour vos générations, ²⁴ si, dis-je, on a péché par erreur, sans que l'assemblée s'en soit aperçue, -- toute l'assemblée offrira un jeune taureau en holocauste d'une agréable odeur à Yahweh, avec son oblation et sa libation, selon le rite prescrit, ainsi qu'un bouc en sacrifice pour le péché. ²⁵ Le prêtre fera l'expiation pour toute l'assemblée des enfants d'Israël, et il leur sera pardonné, car c'est un péché commis par erreur, et ils ont présenté leur offrande, un sacrifice fait par le feu à Yahweh, et leur sacrifice pour le péché devant Yahweh, à cause du péché qu'ils ont commis par erreur. ²⁶ Il sera pardonné à toute l'assemblée des enfants d'Israël et à l'étranger qui séjourne au milieu d'eux, car c'est par erreur que tout le peuple a péché. ²⁷ Si c'est une seule personne qui a péché par erreur, elle offrira une chèvre d'un ²⁸ an en sacrifice pour le péché. Le prêtre fera l'expiation devant Yahweh pour la personne qui a erré en commettant un péché par erreur; l'expiation pour elle étant faite, il lui sera pardonné. ²⁹ Pour l'indigène d'entre les enfants d'Israël et pour l'étranger qui séjourne au milieu d'eux, vous aurez une même loi, si quelq'un agit mal par erreur. ³⁰ Mais si quelqu'un, indigène ou étranger, agit la main levée, il outrage Yahweh; cet homme sera retranché du milieu de son peuple. ³¹ Car il a méprisé la parole de Yahweh et violé son commandement: cet homme sera retranché, son iniquité sera sur lui.»

Un cas de violation du Sabbat

³² Pendant que les enfants d'Israël étaient dans le désert, ils trouvèrent un homme qui ramassait du bois le jour du sabbat. ³³ Ceux qui l'avaient trouvé ramassant du bois l'amènèrent à Moïse, à Aaron et à ³⁴ toute l'assemblée. On le mit sous garde, car ce qu'on devait lui faire n'avait pas été déterminé. ³⁵ Yahweh dit à Moïse: «cet homme sera mis à mort! Toute l'assemblée le lapidera hors du camp.» ³⁶ Toute l'assemblée l'ayant fait sortir du camp, le lapida et il mourut, comme Yahweh l'avait ordonné à Moïse.

Les franges aux habits

³⁷, ³⁸ Yahweh dit à Moïse: «Parle aux enfants d'Israël et dis-leur de se faire, de génération en génération, des glands aux coins de leurs manteaux; et qu'ils mettent au gland de chaque coin un cordon de pourpre violette. ³⁹ Ce sera pour vous un gland et, en le voyant, vous vous souviendrez de tous les commandements de Yahweh pour les mettre en pratique, et vous n'irez pas après les désirs de votre coeur et de vos yeux, qui vous entraînent dans l'infidélité. ⁴⁰ Vous vous souviendrez ainsi de tous mes commandements et les mettrez en pratique, et vous serez saints à votre Dieu. ⁴¹ Je suis Yahweh, votre Dieu, qui vous ai fait sortir du pays d'Egypte, pour être votre Dieu. Je suis Yahweh, votre Dieu.»

Révolte de Koré, Dathan et Abiram

16 ¹ Coré, fils d'Isaar, fils de Caath, fils de Lévi, se fit des partisans, avec Dathan et Abiron, fils d'Eliab, et Hon, fils de Phéleth, ² ceux-ci, fils de Ruben, et ils se soulevèrent en présence de Moïse, ayant avec eux deux cent cinquante hommes des enfants d'Israël, princes de l'assemblée, appelés aux conseils et gens de renom. ³ Ils s'attroupèrent contre Moïse et Aaron, et leur dirent: «C'en est assez! Car toute l'assemblée, tous sont saints, et Yahweh est au milieu d'eux. Pourquoi vous élevez-vous au-dessus de l'assemblée de Yahweh?» ⁴ Quand Moïse entendit cela, il tomba sur son visage. ⁵ Il parla à Coré et à toute sa troupe en disant: «Demain, Yahweh fera connaître celui qui est à lui et qui est saint, et il le fera approcher de lui; celui qu'il aura choisi, il le fera approcher de lui. ⁶ Faites ceci: Prenez des encensoirs, Coré et toute sa troupe. ⁷ Demain, mettez-y du feu, et jetez dessus du parfum devant Yahweh; celui que Yahweh choisira, c'est lui qui est saint. C'en est assez, enfants de Lévi.» ⁸ Moïse dit à Coré: «Ecoutez donc, enfants de Lévi. ⁹ Est-ce trop peu pour vous que le Dieu d'Israël vous ait séparés de l'assemblée d'Israël en vous faisant approcher de lui, pour faire le service de la Demeure de Yahweh, et pour vous tenir devant l'assemblée pour faire son service? ¹⁰ Il t'a fait approcher de lui, toi et tous tes frères, les enfants de Lévi, avec toi, et vous ambitionnez encore le sacerdoce! ¹¹ C'est pour cela que toi et toute ta troupe, vous vous assemblez contre Yahweh! Et Aaron, qui est-il, pour que vous murmuriez contre lui?» ¹² Moïse fit appeler Dathan et Abiron, fils d'Eliab; et ils dirent: «Nous ne monterons pas. ¹³ N'est-ce pas assez de nous avoir fait sortir d'un pays où coulent le lait et le miel pour nous faire mourir au désert, que tu t'ériges en maître sur nous? ¹⁴ Ah! Ce n'est pas dans un pays où coulent le lait et le miel que tu nous a conduits; ce ne sont pas des champs et des vignes que tu nous a donnés en possession! Penses-tu crever les yeux de ces gens? Nous ne monterons pas!» ¹⁵ Moïse, très irrité, dit à Yahweh: «N'ayez point égard à leur oblation. Je ne leur ai pas même pris un âne, et je n'ai fait de mal à aucun d'eux.» ¹⁶ Moïse dit à Coré: «Toi et toute ta troupe, trouvez-vous demain devant Yahweh, ¹⁷ toi et eux, avec Aaron. Prenez chacun votre encensoir, mettez-y du parfum et présentez chacun votre encensoir devant Yahweh: deux cent cinquante encensoirs; toi aussi et Aaron, vous prendrez chacun votre encensoir.» ¹⁸ Ils prirent chacun leur encensoir, y mirent du feu et y jetèrent du parfum, et ils se tinrent à l'entrée de la tente de réunion, avec Moïse et Aaron. ¹⁹ Coré avait convoqué toute l'assemblée contre Moïse et Aaron, à l'entrée de la tente de réunion. Alors la gloire de Yahweh apparut à toute l'assemblée. ²⁰ Et Yahweh parla à Moïse et à Aaron, en disant: ²¹ «Séparez-vous du milieu de cette assemblée, et je les consumerai en un instant.» ²² Et ils tombèrent sur leur visage, et dirent: «O Dieu, Dieu des esprits de toute chair, un seul homme a péché, et tu t'irriteras contre toute l'assemblée!» ²³ Yahweh parla à Moïse, en disant: ²⁴ «Parle à l'assemblée et dis: Ecartez-vous tout à l'entour de la demeure de Coré, de Dathan et d'Abiron.» ²⁵ Moïse se leva et alla vers Dathan et Abiron, et des anciens d'Israël allèrent après lui. ²⁶ Il parla à l'assemblée, en disant: «Eloignez-vous des tentes de ces méchants hommes, et ne touchez à rien de ce qui leur appartient, de peur que vous ne périissiez, enveloppés dans tous leurs péchés.» ²⁷ Ils

s'écartèrent tout à l'entour de la demeure de Coré, de Dathan et d'Abiron. Alors Dathan et Abiron étant sortis se tinrent à l'entrée de leurs tentes, avec leurs femmes, leurs fils et leurs petits enfants. ²⁸ Moïse dit: «Vous connaîtrez à ceci que Yahweh m'a envoyé pour faire toutes ces oeuvres, et que je n'agis pas de moi-même: ²⁹ Si ces gens meurent comme meurent tous les hommes, et si leur sort est celui de tous les hommes, ce n'est pas Yahweh qui m'a envoyé; ³⁰ mais si Yahweh fait une chose inouïe, si la terre ouvre sa bouche et les engloutit, eux et tout ce qui leur appartient, et qu'ils descendent vivants dans le séjour des morts, vous saurez que ces gens ont méprisé Yahweh.» ³¹ Comme il achevait de prononcer toutes ces paroles, le sol qui était sous eux se fendit. ³² La terre ouvrit sa bouche et les engloutit, eux et leurs familles, avec tous les gens de Coré et tous leurs biens. ³³ Ils descendirent vivants dans le séjour des morts, eux et tout ce qui leur appartenait; et la terre les recouvrit, et ils disparurent du milieu de l'assemblée. ³⁴ Tout Israël, qui était autour d'eux, s'enfuit à leur cri; car ils disaient: «Fuyons, de peur que la terre ne nous engloutisse!» ³⁵ Un feu sortit d'auprès de Yahweh et consuma les deux cent cinquante hommes qui offraient le parfum.

Le sort des cassolettes

¹⁷ ¹ Yahweh parla à Moïse, en disant: ² «Dis à Eléazar, fils d'Aaron, le prêtre, de retirer les encensoirs du milieu de l'embrasement et d'en répandre au loin le feu, car ils sont sanctifiés. ³ Des encensoirs de ces gens qui ont péché contre leur propre vie, qu'on fasse des lames étendues, pour en recouvrir l'autel des holocaustes; car on les a présentés devant Yahweh, et ils sont devenus saints; ils serviront de signe aux enfants d'Israël.» ⁴ Le prêtre Eléazar prit les encensoirs d'airain qu'avaient présentés les hommes consumés par le feu, et il en fit des lames pour couvrir l'autel. ⁵ C'est un mémorial pour les enfants d'Israël, afin qu'aucun étranger, qui n'est pas de la race d'Aaron, ne s'approche pour offrir du parfum devant Yahweh, et ne soit comme Coré et comme sa troupe, selon ce que Yahweh lui avait déclaré par Moïse.

Murmures du peuple et intercession d'Aaron

⁶ Le lendemain, toute l'assemblée des enfants d'Israël murmura contre Moïse et Aaron, en disant: «Vous avez fait mourir le peuple de Yahweh.» ⁷ Comme l'assemblée s'attroupait contre Moïse et Aaron, ceux-ci se tournèrent vers la tente de réunion, et voici que la nuée la couvrit, et que la gloire de Yahweh apparut. ⁸ Moïse et Aaron s'avancèrent devant la tente de réunion, ⁹ et Yahweh parla à Moïse en disant: ¹⁰ «Eloignez-vous du milieu de cette assemblée, et je les consumerai en un instant.» Ils tombèrent sur leur visage, et Moïse dit à Aaron: ¹¹ «Prends l'encensoir, et mets-y du feu de dessus l'autel, jettes-y du parfum, va promptement vers l'assemblée, et fais pour eux l'expiation; car la colère est sortie de devant Yahweh; la plaie commence.» ¹² Aaron prit l'encensoir, comme Moïse avait dit, et courut au milieu de l'assemblée; et voici que la plaie commençait parmi le peuple. Ayant mis le parfum,

il fit l'expiation pour le peuple. ¹³ Il se plaça entre les morts et les vivants, et la plaie fut arrêtée. ¹⁴ Quatorze mille sept cents personnes moururent par cette plaie, outre ceux qui étaient morts à cause de ¹⁵ Coré. Aaron retourna auprès de Moïse, à l'entrée de la tente de réunion, et la plaie était arrêtée.

Le bâton d'Aaron

¹⁶ Yahweh parla à Moïse en disant: ¹⁷ «Parle aux enfants d'Israël et prends d'eux une verge, une verge par chaque maison patriarcale, soit douze verges de la part de tous leurs princes pour leur douze maisons patriarcales. ¹⁸ Tu écriras le nom de chacun sur sa verge; tu écriras le nom d'Aaron sur la verge de Lévi, car il y aura une verge par chef de leurs maisons patriarcales. ¹⁹ Tu les déposeras dans la tente de réunion, devant le témoignage, où je me rencontre avec vous. ²⁰ L'homme que je choisirai sera celui dont la verge fleurira, et je ferai cesser de devant moi les murmures que profèrent contre vous les enfants d'Israël.» ²¹ Moïse parla aux enfants d'Israël, et tous leurs princes lui donnèrent une verge, chaque prince une verge, selon leurs maisons patriarcales, soit douze verges, et la verge d'Aaron était au milieu de leurs verges. ²² Moïse déposa les verges devant Yahweh, dans la tente du témoignage. ²³ Le lendemain, Moïse retourna dans la tente du témoignage, et voici que la verge d'Aaron avait fleuri, pour la tribu de Lévi: il y avait poussé des boutons, éclos des fleurs et mûri des amandes. ²⁴ Moïse emporta toutes les verges devant Yahweh, vers tous les enfants d'Israël, et ils les virent, et chacun reprit sa verge. ²⁵ Yahweh dit à Moïse: «Remplace la verge d'Aaron devant le témoignage, pour être conservée comme un signe pour les enfants de rébellion, afin que tu fasses cesser de devant moi leurs murmures, et qu'ils ne meurent point.» ²⁶ Moïse fit ainsi; il fit selon l'ordre que Yahweh lui avait donné.

Fonctions et revenus des prêtres et des lévites

²⁷ les enfants d'Israël dirent à Moïse: «Voici que nous périssons, nous sommes ²⁸ perdus, tous perdus! Quiconque s'approche de la Demeure de Yahweh meurt. Nous faudra-t-il donc tous périr?»

18 ¹ Yahweh dit à Aaron: «Toi et tes fils, et la maison de ton père avec toi, vous porterez l'iniquité du sanctuaire; toi et tes fils avec toi, vous porterez l'iniquité de votre sacerdoce. ² Fais aussi approcher avec toi du sanctuaire tes autres frères, la tribu de Lévi, la tribu de ton père, afin qu'ils te soient adjoints et qu'ils se servent, lorsque toi, et tes fils avec toi, vous serez devant la tente du témoignage. ³ Ils rempliront ton service et le service de toute la tente; mais ils ne s'approcheront ni des ustensiles du sanctuaire, ni de l'autel, de peur que vous ne mouriez, eux et vous. ⁴ Ils te seront adjoints, et ils rempliront le service de la tente

de réunion, pour tout le travail de la tente. Aucun étranger n'approchera de vous. ⁵ Vous remplirez le service du sanctuaire et le service de l'autel, afin qu'il n'y ait plus de colère contre les enfants d'Israël. ⁶ Voici, j'ai pris vos frères les lévites du milieu des enfants d'Israël; donnés à Yahweh, ils vous sont remis en don pour faire le travail de la tente de réunion. ⁷ Toi et tes fils avec toi, vous remplirez votre sacerdoce pour tout ce qui concerne l'autel et pour ce qui est en dedans du voile: vous ferez ce travail. Comme une fonction en pur don, je vous confère votre sacerdoce. L'étranger qui approchera sera mis à mort.» ⁸ Yahweh dit à Aaron: «Voici, je te donne le service de ce qui est prélevé pour moi, de toutes les choses consacrées des enfants d'Israël; je te les donne, à raison de l'onction que tu as reçue, à toi et à tes fils, par une loi perpétuelle. ⁹ Voici ce qui te reviendra des choses très saintes, sauf ce que le feu doit consumer: toutes leurs offrandes, savoir toutes leurs oblations, tous leurs sacrifices pour le péché et tous leurs sacrifices de réparation qu'ils me rendront: tout cela, comme choses très saintes, sera pour toi et pour tes fils. ¹⁰ Tu les mangeras dans un lieu très saint; tout mâle en mangera; elles seront saintes pour toi. ¹¹ Ceci encore t'appartient: ce qui est prélevé sur leurs dons, sur toute offrande balancée des enfants d'Israël; je te le donne à toi, à tes fils et à tes filles avec toi, par une loi perpétuelle, quiconque est pur dans ta maison en mangera. ¹² Tout le meilleur de l'huile, tout le meilleur du vin nouveau et du blé, leurs prémices qu'ils offrent à Yahweh, je te les donne. ¹³ Les premiers produits de leur terre qu'ils apporteront à Yahweh seront pour toi. Quiconque est pur dans ta maison en mangera. ¹⁴ Tout ce qui sera dévoué par anathème en Israël sera pour toi. ¹⁵ Tout premier-né de toute chair des hommes comme des animaux, qu'ils offrent à Yahweh, sera pour toi. Seulement tu feras racheter le premier-né de l'homme, et tu feras racheter le premier-né d'un animal impur. ¹⁶ Quant à son rachat, tu le feras racheter dès l'âge d'un mois, selon ton estimation, contre cinq sicles d'argent, selon le sicle du sanctuaire, qui est de vingt guéras. ¹⁷ Mais tu ne feras point racheter le premier-né du boeuf, ni le premier-né de la brebis, ni le premier-né de la chèvre: ils sont saints. Tu répandras leur sang sur l'autel et tu feras fumer leur graisse: c'est un sacrifice fait par le feu, d'une agréable odeur à Yahweh. ¹⁸ Leur chair sera pour toi, comme la poitrine qu'on balance et comme la cuisse droite. ¹⁹ Tout ce qui est prélevé sur les choses saintes, ce que les enfants d'Israël prélèvent pour Yahweh, je te le donne à toi, à tes fils et à tes filles avec toi, par une loi perpétuelle; c'est une alliance de sel, perpétuelle, devant Yahweh, pour toi et pour ta postérité avec toi.» ²⁰ Yahweh dit à Aaron: «Tu n'auras pas d'héritage dans leur pays, et il n'y aura point de part pour toi au milieu d'eux; c'est moi qui suis ta part et ton héritage au milieu des enfants d'Israël. ²¹ Voici que je donne comme héritage aux fils de Lévi toute dîme en Israël, pour le travail qu'ils font, le travail de la tente de réunion. ²² Les enfants d'Israël n'approcheront plus de la tente de réunion, de peur qu'ils ne portent leur péché et qu'ils meurent. ²³ Les Lévites feront le travail de la tente de réunion, et ils porteront leur iniquité. En vertu d'une loi perpétuelle parmi vos descendants, ils n'auront point d'héritage au milieu des enfants d'Israël. ²⁴ Car je donne aux Lévites comme héritage les dîmes que les enfants d'Israël prélèveront pour Yahweh; c'est pourquoi je leur dis: Ils n'auront point d'héritage au milieu des enfants d'Israël.» ²⁵ Yahweh parla à Moïse, en disant: ²⁶ «Tu parleras aux Lévites et tu leur diras: «Lorsque vous recevrez des enfants d'Israël la dîme que je vous donne de

leurs biens pour votre héritage, vous en prélèverez une offrande pour Yahweh, ²⁷ une dîme de la dîme; et ce prélèvement que vous ferez vous sera compté comme le blé qu'on prélève de l'aire, et comme le vin nouveau qu'on prélève de la cuve. ²⁸ C'est ainsi que vous prélèverez, vous aussi, une offrande pour Yahweh, sur toutes les dîmes que vous recevrez des enfants d'Israël, et cette offrande que vous en aurez prélevée pour Yahweh, ²⁹ vous la donnerez au prêtre Aaron. Sur tous les dons que vous recevrez, vous prélèverez toute l'offrande de Yahweh; sur tout le meilleur, la sainte portion qui en est tirée. ³⁰ Tu leur diras: Quand vous en aurez prélevé le meilleur, la dîme sera comptée aux lévites comme le produit de l'aire et comme le produit du pressoir. ³¹ Vous la mangerez en tout lieu, vous et votre famille; car c'est votre salaire pour le travail que vous faites dans la tente ³² de réunion. Vous ne porterez pour cela aucun péché, quand vous en aurez prélevé le meilleur, vous ne profanerez point les saintes offrandes des enfants d'Israël, et vous ne mourrez point.»

L'eau qui ôte la souillure

19 ¹ Yahweh parla à Moïse et à Aaron, en disant: ² «Voici l'ordonnance de la loi que Yahweh a prescrite, en disant: Dis aux enfants d'Israël de t'amener une vache rousse, sans tache, sans défaut corporel, et qui n'ait point porté le joug. ³ Vous la remettrez au prêtre Eléazar, qui la fera sortir du camp, et on l'égorgera devant lui. ⁴ Le prêtre Eléazar prendra du sang de la vache avec le doigt, et il fera sept fois l'aspersion de ce sang du côté de l'entrée de la tente de réunion. ⁵ On brûlera la vache sous ses yeux; on brûlera sa peau, sa chair et son sang, ainsi que ses excréments. ⁶ Le prêtre prendra du bois de cèdre, de l'hysope et du cramoisi, et il les jettera au milieu du feu qui consume la vache. ⁷ Le prêtre lavera ses vêtements et baignera son corps dans l'eau; puis il rentrera dans le camp et sera impur jusqu'au soir. ⁸ Celui qui aura brûlé la vache lavera ses vêtements dans l'eau, et baignera son corps dans l'eau, et il sera impur jusqu'au soir. ⁹ Un homme pur recueillera la cendre de la vache et la déposera hors du camp, dans un lieu pur; on la conservera pour l'assemblée des enfants d'Israël, en vue de l'eau qui ôte la souillure: c'est un sacrifice pour le péché. ¹⁰ Celui qui aura recueilli la cendre de la vache lavera ses vêtements, et sera impur jusqu'au soir. -- Ce sera une loi perpétuelle pour les enfants d'Israël et pour l'étranger qui séjourne au milieu d'eux. ¹¹ Celui qui touchera un mort, un corps humain quelconque, sera impur pendant ¹² sept jours. Il se purifiera avec cette eau le troisième jour et le septième jour, et il sera pur; mais s'il ne se purifie pas le troisième jour et le septième jour, il ne ¹³ sera pas pur. Celui qui touchera un mort, le corps d'un homme qui est mort, et qui ne se purifiera pas, souillera la Demeure de Yahweh; cet homme sera retranché d'Israël. Parce que l'eau qui ôte la souillure n'a pas été répandue sur lui, il est impur, et sa souillure est encore sur lui. ¹⁴ Voici la loi. Lorsqu'un homme meurt dans une tente, quiconque entre dans la tente et tout ce qui se trouve dans la tente sera impur pendant sept jours. ¹⁵ Tout vase découvert, sur lequel il n'y a point de couvercle attaché, est impur. ¹⁶ Quiconque touche dans les champs un homme tué par l'épée, ou un mort, ou des ossements humains, ou un sépulcre, sera impur pendant sept jours. ¹⁷ On prendra, pour celui qui est impur, de la cendre de la victime, consumée en

sacrifice expiatoire, et l'on mettra dessus de l'eau vive dans un vase. ¹⁸ Un homme pur prendra de l'hysope et, l'ayant trempée dans l'eau, il en fera l'aspersion sur la tente, sur tous les ustensiles et sur les personnes qui étaient là, sur celui qui a touché des ossements, ou un homme tué, ou un mort, ou un sépulcre. ¹⁹ L'homme pur fera l'aspersion sur celui qui est impur, le troisième jour et le septième jour, et il lui ôtera son péché le septième jour. ²⁰ L'homme impur lavera ses vêtements et se baignera dans l'eau, et le soir il sera pur. L'homme qui sera devenu impur et qui ne se purifiera pas, sera retranché du milieu de l'assemblée, car il souille le sanctuaire de Yahweh; parce que l'eau qui ôte la souillure n'a pas été répandue sur lui, il est impur. ²¹ Ce sera pour eux une loi perpétuelle. Celui qui aura fait l'aspersion de l'eau qui ôte la souillure lavera ses vêtements, et celui qui touchera l'eau qui ôte la souillure, sera impur jusqu'au soir. ²² Tout ce que touchera celui qui est impur sera souillé, et la personne qui le touchera sera impure jusqu'au soir.»

Mort de Marie - les eaux de Mériba

²⁰ ¹ Les enfants d'Israël, toute l'assemblée, arrivèrent au désert de Sin, dans le premier mois, et le peuple séjourna à Cadès. C'est là que mourut Marie et qu'elle fut enterrée. ² Comme il n'y avait pas d'eau pour l'assemblée, ils s'attroupèrent contre Moïse et Aaron. ³ Le peuple disputa avec Moïse, et ils dirent: «Que n'avons-nous péri quand nos frères périrent devant Yahweh? ⁴ Pourquoi avez-vous fait venir l'assemblée de Yahweh dans ce désert, pour que nous y mourions, nous et notre bétail? ⁵ Pourquoi nous avez-vous fait monter d'Egypte, pour nous amener dans ce méchant lieu? Ce n'est pas un lieu où l'on puisse semer, et il n'y a ni figuier, ni vigne, ni grenadier, ni même d'eau à boire?» ⁶ Moïse et Aaron, s'éloignant de l'assemblée, vinrent à l'entrée de la tente de réunion. Ils tombèrent sur leur visage, et la gloire de Yahweh leur apparut. ⁷ Yahweh parla à Moïse, en disant: ⁸ «Prends le bâton et convoque l'assemblée, toi et ton frère Aaron; vous parlerez au rocher en leur présence, afin qu'il donne ses eaux; et tu feras sortir pour eux de l'eau du rocher, et tu donneras à boire à l'assemblée et à son bétail.» ⁹ Moïse prit le bâton qui était devant Yahweh, comme Yahweh le lui avait ordonné. ¹⁰ Puis Moïse et Aaron convoquèrent l'assemblée en face du rocher, et Moïse leur dit: «Ecoutez-donc, rebelles! Vous ferons-nous sortir de l'eau de ce rocher?» ¹¹ Moïse leva la main et frappa deux fois le rocher de son bâton; et il sortit de l'eau en abondance. L'assemblée but, ainsi que le bétail. ¹² Alors Yahweh dit à Moïse et à Aaron: «Parce que vous n'avez pas cru en moi, pour me sanctifier aux yeux des enfants d'Israël, vous ne ferez point entrer cette assemblée dans le pays que je lui donne.» ¹³ Ce sont là les eaux de Mériba, où les enfants d'Israël contestèrent avec Yahweh, et il se sanctifia en eux.

Edom refuse le passge à Israël

¹⁴ De Cadès, Moïse envoya des messages au roi d'Edom, pour lui dire: «Ainsi parle ton frère Israël: Tu sais toutes les souffrances que nous avons endurées. ¹⁵ Nos pères descendirent en

Egypte, et nous y demeurâmes longtemps; mais les Egyptiens nous maltraitèrent, nous et nos pères. ¹⁶ Nous avons crié à Yahweh, et il a entendu notre voix; il a envoyé un ange et nous a fait sortir d'Egypte. Et voici que nous sommes à Cadès, ville située à la limite de ton territoire. ¹⁷ Laisse-nous, de grâce, traverser ton pays; nous ne traverserons ni les champs, ni les vignes, et nous ne boirons pas l'eau des puits; mais nous suivrons la route royale, sans nous détourner à droite ou à gauche, jusqu'à ce que nous ayons traversé ton territoire.» ¹⁸ Edom lui dit: «Tu ne passeras point chez moi, sinon je sortirai à ta rencontre avec l'épée.» ¹⁹ Les enfants d'Israël lui dirent: «Nous monterons par la grande route, et, si nous buvons de ton eau, moi et mes troupeaux, j'en paierai le prix. Ce n'est pas une affaire; je ne ferai que passer avec mes pieds.» ²⁰ Il répondit: «Tu ne passeras pas!» Et Edom sortit à sa rencontre avec un peuple nombreux et à main forte. ²¹ C'est ainsi qu'Edom refusa de donner passage à Israël sur son territoire; et Israël se détourna de lui.

Mort d'Aaron

²² Les enfants d'Israël, toute l'assemblée, partirent de Cadès et arrivèrent à ²³ la montagne de Hor. Yahweh dit à Moïse et à Aaron, à la montagne de Hor, sur ²⁴ la frontière du pays d'Edom: «Aaron va être recueilli auprès de son peuple; car il n'entrera point dans le pays que je donne aux enfants d'Israël, parce que vous avez été rebelles à mon ordre, aux eaux de Mériba. ²⁵ Prends Aaron et son fils Eléazar, et fais-les monter sur la montagne de Hor. ²⁶ Tu dépouilleras Aaron de ses vêtements et tu en feras revêtir Eléazar, son fils. C'est là qu'Aaron sera recueilli et mourra.» ²⁷ Moïse fit ce que Yahweh avait ordonné; ils montèrent sur la montagne de Hor, aux yeux de toute l'assemblée; ²⁸ puis Moïse, ayant dépouillé Aaron de ses vêtements, les fit revêtir à Eléazar, son fils; et Aaron mourut là, au sommet de la montagne, et Moïse et Eléazar descendirent de la montagne. ²⁹ Toute l'assemblée vit qu'Aaron avait expiré, et toute la maison d'Israël pleura Aaron pendant trente jours.

Victoire sur le roi de Arad

Nombres (CP) 14

1998 Catéchisme 1535

Article 6 Le sacrement de l'Ordre

1536 L'Ordre est le sacrement grâce auquel la mission confiée par le Christ à ses Apôtres continue à être exercée dans l'Eglise jusqu'à la fin des temps: il est donc le sacrement du ministère apostolique. Il comporte trois degrés: l'épiscopat, le presbytérat et le diaconat.

(Sur l'institution et la mission du ministère apostolique par le Christ v. s. Ici, il n'est question que de la voie sacramentelle par laquelle est transmis ce ministère)

I Pourquoi ce nom de sacrement de l'ordre?

1537 Le mot *Ordre*, dans l'antiquité romaine, désignait des corps constitués au sens civil, surtout le corps de ceux qui gouvernent. "Ordinatio" désigne l'intégration dans un "ordo". Dans l'Eglise, il y a des corps constitués que la Tradition, non sans fondements dans l'Ecriture Sainte (cf. [He 5,6](#) [He 7,11](#) [Ps 110,4](#)), appelle dès les temps anciens du nom de "taxeis" (en grec), de "ordines": ainsi la liturgie parle de l'"ordo episcoporum", de l'"ordo presbyterorum", de l'"ordo diaconorum". D'autres groupes, reçoivent aussi ce nom d'"ordo": les catéchumènes, les vierges, les époux, les veuves, ...

1538 L'intégration dans un de ces corps de l'Eglise se faisait par un rite appelé *ordinatio*, acte religieux et liturgique, qui était une consécration, une bénédiction ou un sacrement. Aujourd'hui le mot "ordinatio" est réservé à l'acte sacramentel qui intègre dans l'ordre des évêques, des presbytres et des diacres et qui va au delà d'une simple *élection, désignation, délégation* ou *institution* par la communauté, car elle confère un don du Saint-Esprit permettant d'exercer un "pouvoir sacré" ("sacra potestas": cf. [LG 10](#)) qui ne peut venir que du Christ lui-même, par son Eglise. L'ordination est aussi appelée "consecratio" car elle est une mise à part et une investiture par le Christ lui-même, pour son Eglise. *L'imposition des mains* de l'évêque, avec la prière consécatoire, constituent le signe visible de cette consécration.

II Le sacrement de l'ordre dans l'économie du salut

Le sacerdoce de l'Ancienne Alliance

1539 Le peuple élu fut constitué par Dieu comme "un royaume de prêtres et une nation consacrée" ([Ex 19,6](#) cf. [Is 61,6](#)). Mais au-dedans du peuple d'Israël, Dieu choisit l'une des douze tribus, celle de Lévi, mise à part pour le service liturgique (cf. [Nb 1,48-53](#)); Dieu lui-même est sa part d'héritage (cf. [Jos 13,33](#)). Un rite propre a consacré les origines du sacerdoce de l'Ancienne Alliance (cf. [Ex 29,1-30](#) [Lv 8](#)). Les prêtres y sont "établis pour intervenir en faveur des hommes dans leur relations avec Dieu, afin d'offrir dons et sacrifices

pour les péchés" (cf. [He 5,1](#))

1540 Institué pour annoncer la parole de Dieu (cf. [MI 2,7-9](#)) et pour rétablir la communion avec Dieu par les sacrifices et la prière, ce sacerdoce reste pourtant impuissant à opérer le salut, ayant besoin de répéter sans cesse les sacrifices, et ne pouvant aboutir à une sanctification définitive (cf. [He 5,3](#) [He 7,27](#) [He 10,1-4](#)), que seul devait opérer le sacrifice du Christ.

1541 La liturgie de l'Eglise voit cependant dans le sacerdoce d'Aaron et le service des lévites, tout comme dans l'institution des soixante-dix "Anciens" (cf. [Nb 11,24-25](#)), des préfigurations du ministère ordonné de la Nouvelle Alliance. Ainsi, dans le rite latin, l'Eglise prie dans la préface consécratoire de l'ordination des évêques:

Dieu et Père de Jésus Christ notre Seigneur, ... tout au long de l'ancienne Alliance tu commençais à donner forme à ton Eglise; dès l'origine, tu as destiné le peuple issu d'Abraham à devenir un peuple saint; tu as institué des chefs et des prêtres et toujours pourvu au service de ton sanctuaire ...

1542

Lors de l'ordination des prêtres, l'Eglise prie:

Seigneur, Père très saint, ... déjà dans l'Ancienne Alliance, et comme pour annoncer les sacrements à venir, tu avais mis à la tête du peuple des grands prêtres chargés de le conduire, mais tu as aussi choisi d'autres hommes que tu as associés à leur service et qui les ont secondés dans leur tâche. C'est ainsi que tu as communiqué à soixante-dix hommes, pleins de sagesse, l'esprit que tu avais donné à Moïse, et tu as fait participer les fils d'Aaron à la consécration que leur père avait reçue.

1543 Et dans la prière consécratoire pour l'ordination des diacres, l'Eglise confesse:

Père très saint ..., pour l'édification de ce temple nouveau (l'Eglise, tu as établi des ministres des trois ordres différents, les évêques, les prêtres et les diacres, chargés, les uns et les autres, de te servir, comme autrefois, dans l'Ancienne Alliance, pour le service de ta demeure, tu avais mis à part les fils de la tribu de Lévi et tu étais leur héritage.

L'unique sacerdoce du Christ

1544 Toutes les préfigurations du sacerdoce de l'Ancienne Alliance trouvent leur accomplissement dans le Christ Jésus "unique médiateur entre Dieu et les hommes" ([1Tm 2,5](#)). Melchisédech, "prêtre du Dieu Très Haut" ([Gn 14,18](#)), est considéré par la Tradition chrétienne comme une préfiguration du sacerdoce du Christ, unique "Grand prêtre selon l'ordre de Melchisédech" ([He 5,10](#) [He 6,20](#)), "saint, innocent, immaculé" ([He 7,26](#)), qui, "par une oblation unique a rendu parfaits pour toujours ceux qu'il sanctifie" ([He 10,14](#)), c'est-à-dire par l'unique sacrifice de sa Croix.

1545 Le sacrifice rédempteur du Christ est unique, accompli une fois pour toutes. Et pourtant, il est rendu présent dans le sacrifice eucharistique de l'Eglise. Il en est de même de l'unique sacerdoce du Christ: il est rendu présent par le sacerdoce ministériel sans que soit diminuée l'unicité du sacerdoce du Christ: "Et ideo solus Christus est verus sacerdos, alii autem ministri eius" (S. Thomas d'A., [He 7,4](#)).

Deux participations à l'unique sacerdoce du Christ

1546 Le Christ, grand prêtre et unique médiateur, a fait de l'Eglise "un Royaume de prêtres pour son Dieu et Père" ([Ap 1,6](#) cf. [Ap 5,9-10](#) [1P 2,5](#) [1P 2,9](#)). Toute la communauté des croyants est, comme telle, sacerdotale. Les fidèles exercent leur sacerdoce baptismal à travers leur participation, chacun selon sa vocation propre, à la mission du Christ, Prêtre, Prophète et Roi. C'est par les sacrements du Baptême et de la Confirmation que les fidèles sont "consacrés pour être ... un sacerdoce saint" ([LG 10](#)).

1547 Le sacerdoce ministériel ou hiérarchique des évêques et des prêtres, et le sacerdoce commun de tous les fidèles, bien que "l'un et l'autre, chacun selon son mode propre, participent de l'unique sacerdoce du Christ" ([LG 10](#)), diffèrent cependant essentiellement, tout en étant "ordonnés l'un à l'autre" ([LG 10](#)). En quel sens? Alors que le sacerdoce commun des fidèles se réalise dans le déploiement de la grâce baptismale, vie de foi, d'espérance et de charité, vie selon l'Esprit, le sacerdoce ministériel est au service du sacerdoce commun, il est relatif au déploiement de la grâce baptismale de tous les chrétiens. Il est un des *moyens* par lesquels le Christ ne cesse de construire et de conduire son Eglise. C'est pour cela qu'il est transmis par un sacrement propre, le sacrement de l'Ordre.

In persona Christi Capitis...

1548 Dans le service ecclésial du ministre ordonné, c'est le Christ lui-même qui est présent à son Eglise en tant que Tête de son corps, Pasteur de son troupeau, grand prêtre du sacrifice rédempteur, Maître de la Vérité. C'est ce que l'Eglise exprime en disant que le prêtre, en vertu du sacrement de l'Ordre, agit "in persona Christi Capitis" (cf. [LG 10](#) [LG 28](#) [SC 33](#) [CD 11](#) [PO 2](#) [PO 6](#)):

C'est le même Prêtre, le Christ Jésus, dont en vérité le ministre tient le rôle. Si, en vérité, celui-ci est assimilé au Souverain Prêtre, à cause de la consécration sacerdotale qu'il a reçue, il jouit du pouvoir d'agir par la puissance du Christ lui-même qu'il représente ("virtute ac persona ipsius Christi") (Pie XII, enc. "Mediator Dei").

Christus est fons totius sacerdotii: nam sacerdos legalis erat figura ipsius, sacerdos autem novæ legis in persona ipsius operatur (S. Thomas d'A., *III 22,4*).

1549 Par le ministère ordonné, spécialement des évêques et des prêtres, la présence du Christ comme chef de l'Eglise, est rendue visible au milieu de la communauté des croyants (cf. [LG 21](#)). Selon la belle expression de S. Ignace d'Antioche, l'évêque est "*typos tou Patros*", il est comme l'image vivante de Dieu le Père (Trall. 3,1 cf. Magn. 6,1).

1550 Cette présence du Christ dans le ministre ne doit pas être comprise comme si celui-ci était prémuni contre toutes les faiblesses humaines, l'esprit de domination, les erreurs, voire le péché. La force de l'Esprit Saint ne garantit pas de la même manière tous les actes des ministres. Tandis que dans les sacrements cette garantie est donnée, de sorte que même le péché du ministre ne peut empêcher le fruit de grâce, il existe beaucoup d'autres actes où l'empreinte humaine du ministre laisse des traces qui ne sont pas toujours le signe de la fidélité à l'Evangile, et qui peuvent nuire par conséquent à la fécondité apostolique de l'Eglise.

1551 Ce sacerdoce est *ministériel*. "Cette charge, confiée par le Seigneur aux pasteurs de son peuple, est un véritable *service*" ([LG 24](#)). Il est entièrement référé au Christ et aux hommes. Il dépend entièrement du Christ et de son sacerdoce unique, et il a été institué en faveur des hommes et de la communauté de l'Eglise. Le sacrement de l'Ordre communique "un pouvoir sacré", qui n'est autre que celui du Christ. L'exercice de cette autorité doit donc se mesurer d'après le modèle du Christ qui par amour s'est fait le dernier et le serviteur de tous (cf. [Mc 10,43-45](#) [1P 5,3](#)). "Le Seigneur a dit clairement que le soin apporté à son

troupeau était une preuve d'amour pour Lui" (S. Chrysostome, sac. 2,4 cf. [Jn 21,15-17](#)).

"Au nom de toute l'Eglise"

1552 Le sacerdoce ministériel n'a pas seulement pour tâche de représenter le Christ - Tête de l'Eglise - face à l'assemblée des fidèles, il agit aussi au nom de toute l'Eglise lorsqu'il présente à Dieu la prière de l'Eglise (cf. [SC 33](#)) et surtout lorsqu'il offre le sacrifice eucharistique (cf. [LG 10](#)).

1553 "Au nom de *toute* l'Eglise", cela ne veut pas dire que les prêtres soient les délégués de la communauté. La prière et l'offrande de l'Eglise sont inséparables de la prière et de l'offrande du Christ, son Chef. C'est toujours le culte du Christ dans et par son Eglise. C'est toute l'Eglise, corps du Christ, qui prie et qui s'offre, "per ipsum et cum ipso et in ipso", dans l'unité du Saint-Esprit, à Dieu le Père. Tout le corps, "caput et membra", prie et s'offre, et c'est pourquoi ceux qui, dans le corps, en sont spécialement les ministres, sont appelés ministres non seulement du Christ, mais aussi de l'Eglise. C'est parce que le sacerdoce ministériel représente le Christ qu'il peut représenter l'Eglise.

III Les trois degrés du sacrement de l'ordre

1554 "Le ministère ecclésiastique, institué par Dieu, est exercé dans la diversité des ordres par ceux que déjà depuis l'antiquité on appelle évêques, prêtres, diacres" ([LG 28](#)). La doctrine catholique, exprimée dans la liturgie, le magistère et la pratique constante de l'Eglise, reconnaît qu'il existe deux degrés de participation ministérielle au sacerdoce du Christ: l'épiscopat et le presbytérat. Le diaconat est destiné à les aider et à les servir. C'est pourquoi le terme "*sacerdos*" désigne, dans l'usage actuel, les évêques et les prêtres, mais non pas les diacres. Néanmoins, la doctrine catholique enseigne que les degrés de participation sacerdotale (épiscopat et presbyterat) et le degré de service (diaconat) sont tous les trois conférés par un acte sacramentel appelé "ordination", c'est-à-dire par le sacrement de l'Ordre:

Que tous révèrent les diacres comme Jésus-Christ, comme aussi l'évêque, qui est l'image du Père, et les presbytres comme le sénat de Dieu et comme l'assemblée des apôtres: sans eux on ne peut parler d'Eglise (S. Ignace d'Antioche, Trall. 3,1).

L'ordination épiscopale - plénitude du sacrement de l'Ordre

1555 "Parmi les différents ministères qui s'exercent dans l'Eglise depuis les premiers temps, la première place, au témoignage de la Tradition, appartient à la fonction de ceux qui, établis dans l'épiscopat, dont la ligne se continue depuis les origines, sont les sarments par lesquels se transmet la semence apostolique" ([LG 20](#)).

1556 Pour remplir leur haute mission, "les apôtres furent enrichis par le Christ d'une effusion spéciale de l'Esprit Saint descendant sur eux; eux-mêmes, par l'imposition des mains, transmirent à leurs collaborateurs le don spirituel qui s'est communiqué jusqu'à nous à travers la consécration épiscopale" ([LG 21](#)).

1557 Le deuxième Concile du Vatican "enseigne que, par la consécration épiscopale, est conférée *la plénitude du sacrement de l'Ordre*, que la coutume liturgique de l'Eglise et la voix des saints Pères désignent en effet sous le nom de sacerdoce suprême, de réalité totale

("summa") du ministère sacré" (Ibid.).

1558 "La consécration épiscopale, en même temps que la charge de sanctifier, confère aussi des charges d'enseigner et de gouverner ... En effet, ... par l'imposition des mains et par les paroles de la consécration, la grâce de l'Esprit Saint est donnée et le caractère sacré imprimé, de telle sorte que les évêques, d'une façon éminente et visible, tiennent la place du Christ lui-même, Maître, Pasteur et Pontife et jouent son rôle ("in Eius persona agant")" (ibid.). "Aussi, par l'Esprit Saint qui leur a été donné, les évêques ont-ils été constitués de vrais et authentiques maîtres de la foi, pontifes et pasteurs" ([CD 2](#)).

1559 "C'est en vertu de la consécration sacramentelle et par la communion hiérarchique avec le chef du collège et ses membres que quelqu'un est fait membre du corps épiscopal" ([LG 22](#)). Le caractère et la *nature collégiale* de l'ordre épiscopal se manifestent entre autres dans l'antique pratique de l'Eglise qui veut que pour la consécration d'un nouvel évêque plusieurs évêques participent au sacre (cf. ibid). Pour l'ordination légitime d'un Evêque, une intervention spéciale de l'Evêque de Rome est requise aujourd'hui, en raison de sa qualité de lien suprême visible de la communion des Eglises particulières dans l'Eglise une et de garant de leur liberté.

1560 Chaque évêque a, comme vicaire du Christ, la charge pastorale de l'Eglise particulière qui lui a été confiée, mais en même temps il porte collégalement avec tous ses frères dans l'épiscopat la *sollicitudo pour toutes les Eglises*: "Si chaque évêque n'est pasteur propre que de la portion du troupeau confiée à ses soins, sa qualité de légitime successeur des Apôtres par institution divine le rend solidairement responsable de la mission apostolique de l'Eglise" (Pie XII, enc. "Fidei donum"; cf. [LG 23](#) [CD 4](#) [CD 36](#) [CD 37](#) [AGD 5](#) [AGD 6](#) [AGD 38](#)).

1561 Tout ce qu'on vient de dire explique pourquoi l'Eucharistie célébrée par l'évêque a une signification toute spéciale comme expression de l'Eglise réunie autour de l'autel sous la présidence de celui qui représente visiblement le Christ, Bon Pasteur et Tête de son Eglise (cf. [SC 41](#) [LG 26](#)).

L'ordination des presbytres - coopérateurs des évêques

1562 "Le Christ, que le Père a consacré et envoyé dans le monde ([Jn 10,36](#)), a, par les apôtres, fait leurs successeurs, c'est-à-dire les évêques, participants de sa consécration et de sa mission. A leur tour, les évêques ont légitimement transmis, à divers membres de l'Eglise, et suivant des degrés divers, la charge de leur ministère" ([LG 28](#)). "Leur fonction ministérielle a été transmise aux prêtres à un degré subordonné: ceux-ci sont établis dans l'Ordre du presbytérat pour être les *coopérateurs de l'Ordre épiscopal* dans l'accomplissement de la mission apostolique confiée par le Christ" ([PO 2](#)).

1563 "La fonction des prêtres, en tant qu'elle est unie à l'Ordre épiscopal, participe à l'autorité par laquelle le Christ lui-même construit, sanctifie et gouverne son Corps. C'est pourquoi le sacerdoce des prêtres, s'il suppose les sacrements de l'initiation chrétienne, est cependant conféré au moyen du sacrement particulier qui, par l'onction du Saint-Esprit, les marque d'un caractère spécial, et les configure ainsi au Christ Prêtre pour les rendre capables d'agir au nom du Christ Tête en personne" ([PO 2](#)).

1564 "Tout en n'ayant pas charge suprême du pontificat et tout en dépendant des évêques dans l'exercice de leur pouvoir, les prêtres leur sont cependant unis dans la dignité sacerdotale; et par la vertu du sacrement de l'Ordre, à l'image du Christ prêtre suprême et éternel (cf. [He 5,1-10](#) [He 7,24](#) [He 9,11-28](#)) ils sont consacrés pour prêcher l'Evangile, pour être les pasteurs des fidèles et pour célébrer le culte divin *en vrais prêtres du Nouveau*

Testament" ([LG 28](#)).

1565 En vertu du sacrement de l'Ordre les prêtres participent aux dimensions universelles de la mission confiée par le Christ aux Apôtres. Le don spirituel qu'ils ont reçu dans l'ordination les prépare, non pas à une mission limitée et restreinte, "mais à une mission de salut d'ampleur universelle, 'jusqu'aux extrémités de la terre'" ([PO 10](#)), "prêts au fond du coeur à prêcher l'Évangile en quelque lieu que ce soit" ([OT 20](#)).

1566 "C'est dans le culte ou *synaxe eucharistique* que s'exerce par excellence leur charge sacrée: là, tenant la place du Christ et proclamant son mystère, ils joignent les demandes des fidèles au sacrifice de leur chef, rendant présent et appliquant dans le sacrifice de la messe, jusqu'à ce que le Seigneur vienne, l'unique sacrifice du Nouveau Testament, celui du Christ s'offrant une fois pour toutes à son Père en victime immaculée" ([LG 28](#)). De ce sacrifice unique, tout leur ministère sacerdotal tire sa force (cf. [PO 2](#)).

1567 "Coopérateurs avisés de l'ordre épiscopal dont ils sont l'aide et l'instrument, appelés à servir le peuple de Dieu, les prêtres constituent, avec leur évêque, un seul *presbyterium* aux fonctions diverses. En chaque lieu où se trouve une communauté de fidèles, ils rendent d'une certaine façon présent l'évêque auquel ils sont associés d'un coeur confiant et généreux, assumant pour leur part ses charges et sa sollicitude, et les mettant en oeuvre dans leur souci quotidien des fidèles" ([LG 28](#)). Les prêtres ne peuvent exercer leur ministère qu'en dépendance de l'évêque et en communion avec lui. La promesse d'obéissance qu'ils font à l'évêque au moment de l'ordination et le baiser de paix de l'évêque à la fin de la liturgie de l'ordination signifient que l'évêque les considère comme ses collaborateurs, ses fils, ses frères et ses amis, et qu'en retour ils lui doivent amour et obéissance.

1568 "Du fait de leur ordination, qui les a fait entrer dans l'ordre du presbytérat, les prêtres sont tous intimement liés entre eux par la fraternité sacramentelle; mais, du fait de leur affectation au service d'un diocèse en dépendance de l'évêque local, ils forment tout spécialement à ce niveau un *presbyterium* unique" ([PO 8](#)). L'unité du *presbyterium* trouve une expression liturgique dans l'usage qui veut que les presbytres imposent à leur tour les mains, après l'évêque, pendant le rite de l'ordination.

L'ordination des diacres - "en vue du service"

1569 "Au degré inférieur de la hiérarchie, se trouvent les diacres auxquels on a imposé les mains 'non pas en vue du sacerdoce, mais en vue du service'" ([LG 29](#) cf. [CD 15](#)). Pour l'ordination au diaconat, seul l'évêque impose les mains, signifiant ainsi que le diacre est spécialement rattaché à l'évêque dans les tâches de sa "diaconie" (cf. S. Hippolyte, trad. ap. 8).

1570 Les diacres participent d'une façon spéciale à la mission et à la grâce du Christ (cf. [LG 41 AA 16](#)). Le sacrement de l'Ordre les marque d'une *empreinte* ("caractère") que nul ne peut faire disparaître et qui les configure au Christ qui s'est fait le "diacre", c'est-à-dire le serviteur de tous (cf. [Mc 10,45](#) [Lc 22,27](#) S. Polycarpe, ep. 5,2). Il appartient entre autres aux diacres d'assister l'évêque et les prêtres dans la célébration des divins mystères, surtout de l'Eucharistie, de la distribuer, d'assister au mariage et de le bénir, de proclamer l'Évangile et de prêcher, de présider aux funérailles et de se consacrer aux divers services de la charité (cf. [LG 29 SC 35 AGD 16](#)).

1571 Depuis le deuxième Concile du Vatican, l'Église latine a rétabli le diaconat "en tant que degré propre et permanent de la hiérarchie" ([LG 29](#)), alors que les Églises d'Orient l'avaient toujours maintenu. Ce *diaconat permanent*, qui peut être conféré à des hommes mariés,

constitue un enrichissement important pour la mission de l'Eglise. En effet, il est approprié et utile que des hommes qui accomplissent dans l'Eglise un ministère vraiment diaconal, soit dans la vie liturgique et pastorale, soit dans les oeuvres sociales et caritatives "soient fortifiés par l'imposition des mains transmise depuis les apôtres et plus étroitement unis à l'autel, pour qu'ils s'acquittent de leur ministère plus efficacement, au moyen de la grâce sacramentelle du diaconat" ([AGD 16](#)).

IV La célébration de ce sacrement

1572 La célébration de l'ordination d'un évêque, de prêtres ou de diacres, de par son importance pour la vie de l'Eglise particulière, réclame le concours du plus grand nombre possible de fidèles. Elle aura lieu de préférence le dimanche et à la cathédrale, avec une solennité adaptée à la circonstance. Les trois ordinations, de l'évêque, du prêtre et du diacre, suivent le même mouvement. Leur place est au sein de la liturgie eucharistique.

1573 Le *rite essentiel* du sacrement de l'Ordre est constitué, pour les trois degrés, de l'imposition des mains par l'évêque sur la tête de l'ordinand ainsi que de la prière consécatoire spécifique qui demande à Dieu l'effusion de l'Esprit Saint et de ses dons appropriés au ministère pour lequel le candidat est ordonné (cf. Pie XII, const. ap. "Sacramentum Ordinis": [DS 3858](#)).

1574 Comme dans tous les sacrements, des rites annexes entourent la célébration. Variant fortement dans les différentes traditions liturgiques, ils ont en commun d'exprimer les multiples aspects de la grâce sacramentelle. Ainsi, les rites initiaux, dans le rite latin, - la présentation et l'élection de l'ordinand, l'allocution de l'évêque, l'interrogatoire de l'ordinand, les litanies des saints - attestent que le choix du candidat s'est fait conformément à l'usage de l'Eglise et préparent l'acte solennel de la consécration, après laquelle plusieurs rites viennent exprimer et achever d'une manière symbolique le mystère qui s'est accompli: pour l'évêque et le prêtre l'onction du saint chrême, signe de l'onction spéciale du Saint-Esprit qui rend fécond leur ministère; remise du livre des Evangiles, de l'anneau, de la mitre et de la crosse à l'évêque en signe de sa mission apostolique d'annonce de la Parole de Dieu, de sa fidélité à l'Eglise, épouse du Christ, de sa charge de pasteur du troupeau du Seigneur; remise au prêtre de la patène et du calice, "l'offrande du peuple saint" qu'il est appelé à présenter à Dieu; remise du livre des Evangiles au diacre qui vient de recevoir mission d'annoncer l'Evangile du Christ.

V Qui peut conférer ce sacrement?

1575 C'est le Christ qui a choisi les Apôtres et leur a donné part à sa mission et à son autorité. Elevé à la droite du Père, il n'abandonne pas son troupeau, mais le garde par les Apôtres sous sa constante protection et le dirige encore par ces mêmes pasteurs qui continuent aujourd'hui son oeuvre (cf. MR, éface des ôtres). C'est donc le Christ "qui donne" aux uns d'être apôtres, aux autres, pasteurs (cf. [Ep 4,11](#)). Il continue d'agir par les évêques (cf. [LG 21](#)).

1576 Puisque le sacrement de l'Ordre est le sacrement du ministère apostolique, il revient aux évêques en tant que successeurs des Apôtres, de transmettre "le don spirituel" ([LG 21](#)), "la semence apostolique" ([LG 20](#)). Les évêques validement ordonnés, c'est-à-dire qui sont dans la ligne de la succession apostolique, confèrent validement les trois degrés du

sacrement de l'Ordre (cf. [DS 794 DS 802](#) et [CIC 1012 CIO 744 CIO 747](#)).

VI Qui peut recevoir ce sacrement?

1577 "Seul un homme ("vir") baptisé reçoit validement l'ordination sacrée" ([CIC 1024](#)). Le Seigneur Jésus a choisi des hommes ("viri") pour former le collège des douze apôtres (cf. [Mc 3,14-19 Lc 6,12-16](#)), et les apôtres ont fait de même lorsqu'ils ont choisi les collaborateurs (cf. [1Tm 3,1-13 2Tm 1,6 Tt 1,5-9](#)) qui leur succèderaient dans leur tâche (S. Clément de Rome, Cor. 42,4 44,3). Le collège des évêques, avec qui les prêtres sont unis dans le sacerdoce, rend présent et actualise jusqu'au retour du Christ le collège des douze. L'Eglise se reconnaît liée par ce choix du Seigneur lui-même. C'est pourquoi l'ordination des femmes n'est pas possible (cf. [MD 26-27](#) décl. "Inter insigniores").

1578 Nul n'a un *droit* à recevoir le sacrement de l'Ordre. En effet, nul ne s'arroge à soi-même cette charge. On y est appelé par Dieu (cf. [He 5,4](#)). Celui qui croit reconnaître les signes de l'appel de Dieu au ministère ordonné, doit soumettre humblement son désir à l'autorité de l'Eglise à laquelle revient la responsabilité et le droit d'appeler quelqu'un à recevoir les ordres. Comme toute grâce, ce sacrement ne peut être *reçu* que comme un don immérité.

1579 Tous les ministres ordonnés de l'Eglise latine, à l'exception des diacres permanents, sont normalement choisis parmi les hommes croyants qui vivent en célibataires et qui ont la volonté de garder le *célibat* "en vue du Royaume des cieux" ([Mt 19,12](#)). Appelés à se consacrer sans partage au Seigneur et à "ses affaires" (cf. [1Co 7,32](#)), ils se donnent tout entier à Dieu et aux hommes. Le célibat est un signe de cette vie nouvelle au service de laquelle le ministre de l'Eglise est consacré; accepté d'un cœur joyeux, il annonce de façon rayonnante le Règne de Dieu (cf. [PO 16](#)).

1580 Dans les Eglises Orientales, depuis des siècles, une discipline différente est en vigueur: alors que les évêques sont choisis uniquement parmi les célibataires, des hommes mariés peuvent être ordonnés diacres et prêtres. Cette pratique est depuis longtemps considérée comme légitime; ces prêtres exercent un ministère fructueux au sein de leurs communautés (cf. [PO 16](#)). D'ailleurs, le célibat des prêtres est très en honneur dans les Eglises Orientales, et nombreux sont les prêtres qui l'ont choisi librement, pour le Royaume de Dieu. En Orient comme en Occident, celui qui a reçu le sacrement de l'Ordre ne peut plus se marier.

VII Les effets du sacrement de l'Ordre

Le caractère indélébile

1581 Ce sacrement configure au Christ par une grâce spéciale de l'Esprit Saint, en vue de servir d'instrument du Christ pour son Eglise. Par l'ordination l'on est habilité à agir comme représentant du Christ, Tête de l'Eglise, dans sa triple fonction de prêtre, prophète et roi.

1582 Comme dans le cas du Baptême et de la Confirmation, cette participation à la fonction du Christ est accordée une fois pour toutes. Le sacrement de l'Ordre confère, lui aussi, un *caractère spirituel indélébile* et il ne peut pas être réitéré ni être conféré temporairement (cf. Cc. Trente: [DS 1767 LG 21 LG 28 LG 29 PO 2](#)).

1583 Un sujet validement ordonné peut, certes, pour de justes motifs, être déchargé des obligations et des fonctions liées à l'ordination ou être interdit de les exercer (cf. [CIC 290-293](#) [CIC 1336](#)p1 n.3 et 5 [CIC 1338](#)p2), mais il ne peut plus redevenir laïc au sens strict (cf. Cc. Trente: [DS 1774](#)) car le caractère imprimé par l'ordination l'est pour toujours. La vocation et la mission reçues au jour de son ordination, le marquent d'une façon permanente.

1584 Puisque en fin de compte c'est le Christ qui agit et opère le salut à travers le ministre ordonné, l'indignité de celui-ci n'empêche pas le Christ d'agir (cf. Cc. Trente: [DS 1612](#) [DS 1154](#)). S. Augustin le dit avec force:

Quant au ministre orgueilleux, il est à ranger avec le diable. Le don du Christ n'en est pas pour autant profané, ce qui s'écoule à travers lui garde sa pureté, ce qui passe par lui reste limpide et vient jusqu'à la terre fertile. ... La vertu spirituelle du sacrement est en effet pareille à la lumière: ceux qui doivent être éclairés la reçoivent dans sa pureté et, si elle traverse des êtres souillés, elle ne se souille pas (ev. Jo. 5, 15).

La grâce du Saint-Esprit

1585 La grâce du Saint-Esprit propre à ce sacrement est celle d'une configuration au Christ Prêtre, Maître et Pasteur dont l'ordonné est constitué le ministre.

1586 Pour l'évêque, c'est d'abord une grâce de force ("L'Esprit qui fait chefs": Prière de consécration de l'évêque du rite latin): celle de guider et de défendre avec force et prudence son Eglise comme un père et un pasteur, avec un amour gratuit pour tous et une prédilection pour les pauvres, les malades et les nécessiteux (cf. [CD 13](#) et [CD 16](#)). Cette grâce le pousse à annoncer l'Evangile à tous, à être le modèle de son troupeau, à le précéder sur le chemin de la sanctification en s'identifiant dans l'Eucharistie avec le Christ Prêtre et Victime, sans craindre de donner sa vie pour ses brebis:

Accorde, Père qui connais les coeurs, à ton serviteur que tu as choisi pour l'épiscopat, qu'il fasse paître ton saint troupeau et qu'il exerce à ton égard le souverain sacerdoce sans reproche, en te servant nuit et jour; qu'il rende sans cesse ton visage propice et qu'il offre les dons de ta sainte Eglise; qu'il ait en vertu de l'esprit du souverain sacerdoce le pouvoir de remettre les péchés suivant ton commandement, qu'il distribue les charges suivant ton ordre et qu'il délie de tout lien en vertu du pouvoir que tu as donné aux apôtres; qu'il te plaise par sa douceur et son coeur pur, en t'offrant un parfum agréable, par ton Enfant Jésus-Christ ... (S. Hippolyte, trad. ap. 3).

1587 Le don spirituel que confère l'ordination presbytérale est exprimé par cette prière propre au rite byzantin. L'évêque, en imposant la main, dit entre autres:

Seigneur, remplis du don du Saint-Esprit celui que tu as daigné élever au degré du sacerdoce afin qu'il soit digne de se tenir sans reproche devant ton autel, d'annoncer l'Evangile de ton Royaume, d'accomplir le ministère de ta parole de vérité, de t'offrir des dons et des sacrifices spirituels, de renouveler ton peuple par le bain de la régénération; de sorte que lui-même aille à la rencontre de notre grand Dieu et Sauveur Jésus-Christ, ton Fils unique, au jour de son second avènement, et qu'il reçoive de ton immense bonté la récompense d'une fidèle administration de son ordre (Euchologion,).

1588 Quant aux diacres, "la grâce sacramentelle leur donne la force nécessaire de servir le peuple de Dieu dans la 'diaconie' de la liturgie, de la parole et de la charité, en communion avec l'évêque et son presbyterium" ([LG 29](#)).

1589 Devant la grandeur de la grâce et de la charge sacerdotales, les saints docteurs ont ressenti l'urgent appel à la conversion afin de correspondre par toute leur vie à Celui dont le sacrement les constitue les ministres. Ainsi, S. Grégoire de Nazianze, tout jeune prêtre, s'écrie:

Il faut commencer par se purifier avant de purifier les autres; il faut être instruit pour pouvoir instruire; il faut devenir lumière pour éclairer, s'approcher de Dieu pour en rapprocher les autres, être sanctifié pour sanctifier, conduire par la main et conseiller avec intelligence (or. 2,71). Je sais de qui nous sommes les ministres, à quel niveau nous nous trouvons et quel est celui vers lequel nous nous dirigeons. Je connais la hauteur de Dieu et la faiblesse de l'homme, mais aussi sa force (ibid. 2, 74). (Qui est donc le prêtre? Il est) le défenseur de la vérité, il se dresse avec les anges, il glorifie avec les archanges, il fait monter sur l'autel d'en-haut les victimes des sacrifices, il partage le sacerdoce du Christ, il remodèle la créature, il rétablit (en elle) l'image (de Dieu), il la recrée pour le monde d'en-haut, et, pour dire ce qu'il y a de plus grand, *il est divinisé et il divinise* (ibid. 2,73).

Et le saint Curé d'Ars: "C'est le prêtre qui continue l'oeuvre de rédemption sur la terre" ... "Si l'on comprenait bien le prêtre sur la terre, on mourrait non de frayeur, mais d'amour" ... "Le Sacerdoce, c'est l'amour du coeur de Jésus" (Nodet, Jean-Marie Vianney 100).

1998 Catéchisme 1535

Ordinatio diaconorum - « ad ministerium »

1569 « In gradu inferiori hierarchiae sistunt diaconi, quibus "non ad sacerdotium, sed ad ministerium" manus imponuntur »(1217). Pro diacono ordinando, solus Episcopus manus imponit, ita significans diaconum in muneribus suae « diaconiae » Episcopo speciatim annecti (1218).

(1217) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 29](#): AAS 57 (1965) 36; cf Id., Decr. *Christus Dominus*, [CD 15](#): AAS 58 (1966) 679.

(1218) cf. Sanctus Hippolytus Romanus, *Traditio apostolica*, 8: ed. B. Botte (Münster i.W. 1989) p. 22-24.

1570 Diaconi missionem et gratiam Christi, modo speciali, participant(1219). Ordinis sacramentum eos signat *sigillo* (« caractere ») quod nemo delere potest et quod eos configurat Christo qui factus est « diaconus », id est, omnium minister(1220). Ad diaconos pertinent, inter alia, Episcopo et presbyteris in mysteriorum divinorum celebratione assistere, maxime Eucharistiae, eamque distribuere, Matrimonio assistere idque benedicere, Evangelium proclamare et praedicare, exsequiis praesidere atque se diversis caritatis consecrare servitiis(1221).

(1219) cf. Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 41](#): AAS 57 (1965) 46; Id., Decr. *Ad gentes*, [AGD 16](#): AAS 58 (1966) 967.

(1220) cf. [Mc 10,45](#) [Lc 22,27](#) Sanctus Polycarpus Smyrnensis, *Epistula ad Philippenses*, 5, 2: SC 10is 182 (Funk 1, 300).

(1221) cf. Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 29](#): AAS 57 (1965) 36; Id., Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 35,4](#): AAS 56 (1964) 109; Id., Decr. *Ad gentes*, [AGD 16](#): AAS 58 (1966) 967.

1571 Post Concilium Vaticanum II, ab Ecclesia latina diaconatus « tamquam proprius ac permanens gradus hierarchiae »(1222) est iterum stabilitus, dum Ecclesiae Orientales illum semper servaverant. Hic *diaconatus permanens*, qui viris coniugatis conferri potest, Ecclesiam multum ad eius ditavit missionem. Re vera, aptum est et utile, viros qui in Ecclesia ministerium vere diaconale expleant sive in vita liturgica et pastoralis sive in operibus socialibus et caritativis « per impositionem manuum inde ab Apostolis traditam corroborari et altari arctius coniungi, ut ministerium suum per gratiam sacramentalem diaconatus efficacius expleant »(1223).

(1222) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 29](#): AAS 57 (1965) 36.

(1223) Concilium Vaticanum II, Decr. *Ad gentes*, [AGD 16](#): AAS 58 (1966) 967.

IV. Huius sacramenti celebratio

1572 Celebratio ordinationis Episcopi, presbyterorum vel diaconorum, propter suum pro vita Ecclesiae particularis momentum, fidelium postulat concursum quam maximum sit possibile. Die Dominica et in cathedrali ecclesia potissimum peragetur cum sollemnitate adiunctis accommodata. Tres ordinationes, Episcopi nempe, presbyteri et diaconi, idem sequuntur

schema. Earum locus intra eucharisticam est liturgiam.

1573 *Ritus essentialis* sacramenti Ordinis, pro tribus gradibus, impositione manuum ab Episcopo super caput ordinandi peracta constituitur atque prece consecratoria specifica quae a Deo effusionem postulat Spiritus Sancti Eiusque dona ministerio, ad quod candidatus ordinatur, accommodata(1224).

(1224) cf. Pius XII, Const. ap. *Sacramentum ordinis*: [DS 3858](#)

1574 Sicut in omnibus sacramentis, ritus quidam annexi celebrationem circumdant. In diversis traditionibus liturgicis magnopere variantes, in communi habent, eos multiplices exprimere gratiae sacramentalis rationes. Sic, in ritu latino, ritus initiales ordinandi presentatio et electio, Episcopi allocutio, ordinandi interrogatorium, sanctorum litaniae * testantur candidati electionem secundum usum Ecclesiae esse factam actumque sollemnem praeparant consecrationis, post quam plures sequuntur ritus ut mysterium adimpletum exprimant et symbolice perficiant: pro Episcopo et presbytero unctio sancto chrismate, signum specialis unctionis Spiritus Sancti qui fecundum eorum reddit ministerium; libri Evangeliorum, anuli, mitrae et baculi traditio Episcopo tamquam signum eius missionis apostolicae annuntiandi verbum Dei, eius fidelitatis erga Ecclesiam, Sponsam Christi, eius muneris pastoris gregis Domini; presbytero traditio patenae et calicis, oblationis plebis sanctae(1225), ad quam Deo praesentandam vocatur; traditio libri Evangeliorum diacono qui missionem iam accepit Evangelium Christi nuntiandi.

(1225) cf. *Pontificale Romanum. De Ordinatione Episcopi, presbyterorum et diaconorum*, De Ordinatione presbyterorum. Traditio panis et vini, 163, editio typica altera (Typis Polyglottis Vaticanis 1990) p. 95.

V. Quis potest hoc sacramentum conferre?

1575 Christus Apostolos elegit eisque in Sua missione Suaque auctoritate dedit participationem. Ad dexteram Patris elevatus, gregem Suum non deserit, sed eum per Apostolos sub continua Sua custodit protectione et adhuc per hos eosdem dirigit Pastores qui hodie Eius opus prosequuntur(1226). Christus igitur quosdam « dat » esse Apostolos, alios autem Pastores (cf. [Ep 4,11](#)). Ipse per Episcopos agere pergit. 202

(1226) cf. *Praefatio de Apostolis I: Missale Romanum*, editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1970) p. 426.

1576 Quia sacramentum Ordinis est ministerii apostolici sacramentum, ad Episcopos, quatenus Apostolorum successores, pertinet « donum spirituale »(1227), « apostolici seminis traduces » 204 transmittere. Episcopi valide ordinati, id est, illi qui in successione sunt apostolica, valide tres sacramenti Ordinis conferunt gradus(1228).

(1227) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 21](#): AAS 57 (1965) 24.

(1228) cf. Innocentius III, *Professio fidei Waldensibus praescripta*: [DS 794](#) Concilium Lateranense IV, Cap. 1, *De fide catholica*: [DS 802](#) [CIC 1012](#) CCEO canones 744. 747.

VI. Quis potest hoc recipere sacramentum?

1577 « Sacram ordinationem valide recipit solus vir baptizatus » (5 [CIC 1024](#)). Dominus Iesus viros elegit ad efformandum duodecim Apostolorum collegium (cf. [Mc 3,14-19](#) [Lc 6,12-16](#)), atque idem fecerunt Apostoli cum elegerunt collaboratores(1229), qui eis in eorum succederent munere. 209 Episcoporum collegium cum quo presbyteri in sacerdotio sunt

coniuncti, praesens, usque ad Christi reditum, reddit et actuale efficit Duodecim collegium. Ecclesia se agnoscit huius electionis Ipsius Domini vinculo alligatam. Hac de causa, mulierum ordinatio possibilis non est(1230).

(1229) cf. [1Tm 3,1-13](#) [2Tm 1,6](#) [Tt 1,5-9](#)

(1230) cf. Ioannes Paulus II, ap. *Mulieris dignitatem*, [MD 26-27](#): AAS 80 (1988) 1715-1720; Id., ap. *Ordinatio sacerdotalis*: AAS 86 (1994) 545-548; Sacra Congregatio pro Doctrina fidei, Decl. *Inter insigniores*: AAS 69 (1977) 98-116; Id., *Responsum ad dubium circa doctrinam in Epist. « Ordinatio Sacerdotalis » traditam*: AAS 87 (1995) 1114.

1578 Nemo habet *ius* sacramentum Ordinis recipiendi. Re vera, nemo sibi hoc sumit munus. Ad illud fit a Deo vocatio (cf. [He 5,4](#)). Qui signa vocationis Dei ad ministerium ordinatum agnoscere putat, suum optatum humiliter submittere debet Ecclesiae auctoritati, ad quam pertinent responsabilitas et ius aliquem vocandi ad ordines recipiendos. Sicut omnis gratia, hoc sacramentum *recipi* non potest nisi tamquam donum immeritum.

1579 Omnes Ecclesiae latinae ministri ordinati, praeter diaconos permanentes, modo normali inter fideles viros eliguntur qui ut coelibes vivunt et voluntatem habent *coelibatum* servandi « propter Regnum caelorum » ([Mt 19,12](#)). Vocati ut sine divisione Domino consecrentur et illis quae sunt Eius (cf. [1Co 7,32](#)), se totos Deo et hominibus tradunt. Coelibatus signum est huius novae vitae in cuius servitium minister consecratur Ecclesiae; laeto acceptus corde, modo splendenti Regnum annuntiat Dei(1231).

(1231) cf. Concilium Vaticanum II, Decr. *Presbyterorum ordinis*, [PO 16](#): AAS 58 (1966) 1015-1016.

1580 In Ecclesiis Orientalibus, inde a saeculis, disciplina viget diversa: dum Episcopi solum inter coelibes eliguntur, viri coniugati possunt diaconi et presbyteri ordinari. Haec praxis, a longo tempore, legitima habetur; hi presbyteri ministerium in suis communitatibus exercent fructuosum(1232). Ceterum, coelibatus presbyterorum in Ecclesiis Orientalibus valde est in honore, et plures presbyteri illum propter Regnum Dei libere elegerunt. In Oriente, sicut in Occidente, qui sacramentum recepit Ordinis, non potest iam matrimonium contrahere.

(1232) cf. Concilium Vaticanum II, Decr. *Presbyterorum ordinis*, [PO 16](#): AAS 58 (1966) 1015.

VII. Effectus sacramenti Ordinis

Character indelebilis

1581 Hoc sacramentum ordinandum Christo per gratiam Spiritus Sancti configurat specialem, ut sit instrumentum Christi pro Eius Ecclesia. Per ordinationem recipitur capacitas agendi tamquam Christi legatus, Capitis Ecclesiae, in Eius triplici munere sacerdotis, prophetae et regis.

1582 Sicut in Baptismo et Confirmatione, haec participatio muneris Christi semel pro semper praebetur. Sacramentum Ordinis confert, et ipsum, *characterem spirituales indelebilem* et iterari non potest nec ad tempus conferri(1233).

(1233) cf. Concilium Tridentinum, Sess. 23a, *Doctrina de sacramento Ordinis*, c. 4: [DS 1767](#) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 21](#): AAS 57 (1965) 25; *Ibid*, [LG 28](#): AAS 57 (1965) 34; *Ibid*, [LG 29](#): AAS 57 (1965) 36; Id., Decr. *Presbyterorum ordinis*, 992.

1583 Valide ordinatus potest certe, gravibus de causis, ab obligationibus et muneribus

exonerari ordinationi coniunctis vel prohiberi ne ea exercent(1234), sed non potest, sensu stricto, laicus rursus fieri quia impressus ordinatione character manet semper(1235). Vocatio et missio receptae die eius ordinationis eum permanenti modo signant.

(1234) [CIC 290-293](#) [CIC 1336](#), § 1, et et 5. 1338, § 2.

(1235) cf. Concilium Tridentinum, Sess. 23a, *Canones de sacramento Ordinis*, canon 4: [DS 1774](#)

1584 Quia Christus est qui ultimo agit et operatur salutem per ministrum ordinatum, huius indignitas non impedit quominus Christus agat(1236). Sanctus Augustinus id firmiter asserit: « *Qui vero fuerit superbus minister, cum zabulo computatur; sed non contaminatur donum Christi, quod per illum fluit purum, quod per illum transit liquidum venit ad fertilem terram. (...) Spiritalis enim virtus sacramenti ita est ut lux: et ab illuminandis pura excipitur, et si per immundos transeat, non inquinatur* »(1237).

(1236) cf. Concilium Tridentinum, Sess. 7a, *Canones de sacramentis in genere*, canon 12: [DS 1612](#) Concilium Constantiense, *Errores Iohannis Wyclif*, 4: [DS 1154](#)

(1237) Sanctus Augustinus, *In Iohannis evangelium tractatus*, 5, 15: CCL 36, 50 (PL 35, 1422).

[Gratia Spiritus Sancti](#)

1585 Spiritus Sancti gratia huic sacramento propria est illa configurationis ad Christum Sacerdotem, Magistrum et Pastorem, cuius ordinatus constituitur minister.

1586 Pro Episcopo est imprimis gratia roboris (« Spiritum principalem » seu Spiritum qui principes constituit, petit oratio consecrationis Episcopi in ritu latino(1238)): illa ducendi suam Ecclesiam eamque defendendi fortiter et prudenter sicut pater et pastor, cum amore erga omnes gratuito et praedilectione erga pauperes, infirmos et nos(1239). Haec gratia illum impellit ut Evangelium omnibus nuntiet, ut gregi suo sit exemplar, ut illum in via sanctificationis praecedat, se in Eucharistia cum Christo Sacerdote et Victima unum efficiens, quin timeat pro ovibus suis dare vitam:

« *Da, cordis cognitor Pater, super hunc servum Tuum, quem elegisti ad Episcopatum, pascere gregem sanctum Tuum, et primatum sacerdotii Tibi exhibere sine reprehensione, servientem noctu et die, incessanter repropitiari vultum Tuum et offerre dona sanctae Ecclesiae Tuae, spiritu primatus sacerdotii habere potestatem dimittere peccata secundum mandatum Tuum, dare sortes secundum praeceptum Tuum, solvere etiam omnem colligationem secundum potestatem quam dedisti Apostolis, placere autem Tibi in mansuetudine et mundo corde, offerentem Tibi odorem suavitatis, per Puerum Tuum Iesum Christum...* »(1240).

(1238) *Pontificale Romanum. De Ordinatione Episcopi, presbyterorum et diaconorum*, De Ordinatione Episcopi. Praex ordinationis, 47, editio typica altera (Typis Polyglottis Vaticanis 1990) p. 24.

(1239) Concilium Vaticanum II, Decr. *Christus Dominus*, [CD 13](#): AAS 58 (1966) 678-679; *Ibid*, [CD 16](#): AAS 58 (1966) 680-681.

(1240) Sanctus Hippolytus Romanus, *Traditio apostolica*, 3: ed. B. Botte (Münster i.W. 1989) p. 8-10.

1587 Donum spirituale, quod ordinatio confert presbyteralis, hac oratione ritui Byzantino propria exprimitur. Episcopus, manus imponens, dicit inter alia:

« *Ipse Domine, etiam et istum quem Tibi presbyteri gradum subire complacuit, dono Sancti Tui Spiritus adimple, ut inculpate sancto Tuo altari assistere dignus fiat, Regni Tui Evangelium annuntiare, veritatis Tuae verbum sanctificare, dona et hostias spirituales Tibi offerre,*

populumque Tuum per lavacrum regenerationis innovare; ut et ipse in secundo magni Dei et Salvatoris nostri Iesu Christi Filii Tui unigeniti Adventu occurrens, rectae administrationis proprii nimirum sibi ordinis, in multitudine bonitatis Tuae, mercedem accipiat »(1241). (1241) Liturgia Byzantina. oratio oratio chirotoniae presbyteralis: +ÛP8` (4I JÎ µX(" (Roma 1873) p. 136.

1588 Diaconi vero « gratia (...) sacramentali roborati, in diaconia liturgiae, verbi et caritatis populo Dei, in communione cum Episcopo eiusque presbyterio, inserviunt »(1242). (1242) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 29](#): AAS 57 (1965) 36.

1589 Coram gratiae et muneris sacerdotalium magnitudine, sancti doctores urgentem ad conversionem sunt experti vocationem ut tota vita sua corresponderent Ei, cuius sacramentum illos constituit ministros. Sic sanctus Gregorius Nazianzenus, tunc admodum iuvenis presbyter, exclamat:
« Purgari prius oportet, deinde purgare; sapientia instrui, atque ita demum alios sapientia instruere; lux fieri, et alios illuminare; ad Deum appropinquare, et ita alios adducere; sanctificari, et postea sanctificare; cum manibus ducere, cum prudentia consilium dare »(1243). « Scio, cuius ministri sumus, et ubi iacentes, et quo mittentes. Scio, quae Dei sublimitas, quae humana infirmitas, ac rursus potentia sit »(1244). (Quis est ergo sacerdos? Est) veritatis propugnator, « qui cum angelis stabit, cum archangelis glorificabit, ad supernum altare sacrificia transmittet, cum Christo sacerdotio fungetur, figmentum instaurabit, imaginem exhibebit, superno mundo opificem aget, et, ut, quod maius est, dicam, deus erit, aliosque deos efficiet »(1245).

Et sanctus Parochus pagi Ars: « Sacerdos opus Redemptionis hic in terris prosequitur ». (...) « Si quis hic in terris bene intelligeret sacerdotem, moreretur non ex metu, sed ex amore ». (...) « Sacerdotium est cordis Iesu amor »(1246).

(1243) Sanctus Gregorius Nazianzenus, *Oratio 2*, 71: SC 247,184 (PG 35, 480).

(1244) Sanctus Gregorius Nazianzenus, *Oratio 2*, 74: SC 247,186 (PG 35, 481).

(1245) Sanctus Gregorius Nazianzenus, *Oratio 2*, 73: SC 247,186 (PG 35, 481).

(1246) B. Nodet, *Le Curé d'Ars. Sa pensée-son coeur* (Le Puy 1966) p. 98.

Compendium

1590 Sanctus Paulus suo discipulo Timotheo dicit: « Admoneo te, ut resuscites donationem Dei, quae est in te per impositionem manuum mearum » ([2Tm 1,6](#)), et: « si quis Episcopatum appetit, bonum opus desiderat » ([1Tm 3,1](#)). Ad Titum dicebat: « Huius rei gratia reliqui te Cretae, ut ea, quae desunt, corrigas et constituas per civitates presbyteros, sicut ego tibi disposui » ([Tt 1,5](#)).

1591 Tota Ecclesia populus est sacerdotalis. Propter Baptismum, omnes fideles sacerdotium participant Christi. Haec participatio « sacerdotium commune fidelium » appellatur. Super eius fundamento et in eius servitium alia existit missionis Christi participatio, illa ministerii collati sacramento Ordinis, cuius munus est, nomine et in persona Christi Capitis, in communitate servire.

1592 Sacerdotium ministeriale essentialiter a sacerdotio fidelium differt communi propterea quod sacram potestatem in fidelium confert servitium. Ministri ordinati suum erga populum Dei servitium exercent per doctrinam (munus docendi), cultum divinum (munus liturgicum) et per pastoralement gubernationem (munus regendi).

1593 Inde ab originibus, ministerium ordinatum in tribus gradibus collatum est et exercitum:

in illo Episcoporum, in illo presbyterorum et in illo diaconorum. Ministeria per ordinationem collata pro organica Ecclesiae structura non possunt substitui: sine Episcopo, presbyteris et diaconis de Ecclesia sermo esse nequit(1247).

(1247) cf. Sanctus Ignatius Antiochenus, *Epistula ad Trallianos*, 3, 1: SC 10is,96 (Funk 1, 244).(1248) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 48](#): AAS 58 (1966) 1067.

1594 *Episcopus sacramenti Ordinis recipit plenitudinem quae eum in Collegium inserit episcopale eumque efficit visibile caput Ecclesiae particularis quae ei concredita est. Episcopi, quatenus Apostolorum successores et Collegii membra, responsabilitatem apostolicam participant et missionem totius Ecclesiae sub auctoritate Romani Pontificis, Successoris sancti Petri.*

1595 *Presbyteri in dignitate sacerdotali cum Episcopis coniunguntur simulque ab illis dependent in suorum munerum pastoralium exercitio; vocati sunt ut providi Episcoporum sint cooperatores; circa suum Episcopum presbyterium constituunt, quod cum illo responsabilitatem sustinet Ecclesiae particularis. Ab Episcopo officium communitatis accipiunt paroecialis vel munus ecclesiale concretum.*

1596 *Diaconi sunt ministri ordinati ad munera servitii Ecclesiae; sacerdotium non accipiunt ministeriale, sed ordinatio illis confert munera magni momenti in ministerio verbi, cultus divini, pastoralis gubernationis et servitii caritatis, quae quidem munera sub auctoritate pastoralis sui Episcopi debent explere.*

1597 *Sacramentum Ordinis per manuum impositionem confertur quam oratio sollemnis sequitur consecratoria quae a Deo pro ordinando postulat gratias Spiritus Sancti ad eius ministerium requisitas. Ordinatio characterem sacramentalem imprimit indelebilem.*

1598 *Ecclesia sacramentum Ordinis solummodo baptizatis confert viris, quorum aptitudines ad ministerii exercitium rite recognitae sunt. Ad Ecclesiae auctoritatem pertinent responsabilitas et ius aliquem vocandi ad ordines recipiendos.*

1599 *In Ecclesia latina, sacramentum Ordinis pro presbyteratu normali modo non nisi candidatis confertur qui dispositi sunt ad coelibatum libere amplectendum et publice suam manifestant voluntatem eum servandi propter Regni Dei et servitii hominum amorem.*

1600 *Ad Episcopos pertinet Ordinis sacramentum in tribus conferre gradibus.*

ARTICULUS 7: SACRAMENTUM MATRIMONI

1601 « Matrimoniale foedus, quo vir et mulier inter se totius vitae consortium constituunt, indole sua naturali ad bonum coniugum atque ad prolis generationem et educationem ordinatum, a Christo Domino ad sacramenti dignitatem inter baptizatos evectum est » ([CIC 1055](#), § 1).

I. Matrimonium in consilio Dei

1602 Sacra Scriptura creatione viri et mulieris ad imaginem et similitudinem Dei incipit (cf. [Gn 1,26-27](#)) et visione « nuptiarum Agni » ([Ap 19,9](#)) (cf. [Ap 19,7](#)) concluditur. Ab initio usque ad finem, Scriptura de Matrimonio atque de eius loquitur mysterio, de eius institutione et de sensu quem Deus illi dedit, de eius origine et fine, de eius diversis adimpletionibus per

decursum historiae salutis, de eius difficultatibus e peccato ortis et de eius renovatione « in Domino » ([1Co 7,39](#)), in Novo Christi et Ecclesiae Foedere (cf. [Ep 5,31-32](#)).

Matrimonium in creationis ordine

1603 « Intima communitas vitae et amoris coniugalis, a Creatore condita (est) suisque legibus instructa (...). Ipse (...) Deus est auctor matrimonii »(1248). Vocatio ad matrimonium in ipsa natura viri et mulieris est inscripta, quales e manu Creatoris orti sunt. Matrimonium institutio mere humana non est, non obstantibus variationibus non paucis quas ipsum passum est per saeculorum decursum in diversis culturis, structuris socialibus et spiritualibus habitibus. Hae diversitates efficere non debent ut lineamenta communia et permanentia oblivioni mandentur. Licet non ubique huius institutionis dignitas eadem claritate illucescat (1249), in omnibus tamen culturis quidam de magnitudine unionis matrimonialis est sensus. « Salus personae et societatis humanae ac christianae arcte cum fausta condicione communitatis coniugalis et familiaris connectitur »(1250).

(1249) cf. Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 47](#): AAS 58 (1966) 1067.

(1250) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 47](#): AAS 58 (1966) 1067.

1604 Deus qui hominem ex amore creavit, eum etiam vocavit ad amorem, qui fundamentalis et innata omnis humanae personae est vocatio. Homo etenim ad imaginem et similitudinem Dei est creatus (cf. [Gn 1,27](#)) qui Ipse « Caritas est » ([Io Jn 4,8 Jn 4,16](#)). Cum Deus eum virum et mulierem creaverit, eorum mutuus amor imago fit amoris absoluti et indefectibilis quo Deus amat hominem. Hic est bonus, immo valde bonus, ante Creatoris oculos (cf. [Gn 1,31](#)). Et hic amor, quem Deus benedicit, destinatur ut fecundus sit atque ut in opere communi custodiae creationis deducatur in rem: « Benedixitque illis Deus et ait illis: "Crescite et multiplicamini et replete terram et subicite eam" » ([Gn 1,28](#)).

1605 Virum et mulierem alterum pro altero creatos esse sacra asserit Scriptura: « Non est bonum esse hominem solum » ([Gn 2,18](#)). Mulier, « caro de carne » eius (cf. [Gn 2,23](#)), id est, ei par, ei omnino proxima, illi a Deo donatur tamquam « adiutorium » (cf. [Gn 2,18](#)), Deum sic repraesentans, a quo nostrum est auxilium (cf. [Ps 121,2](#)). « Quam ob rem relinquet vir patrem suum et matrem et adhaerebit uxori suae; et erunt in carnem unam » ([Gn 2,24](#)). Ipse Dominus ostendit hoc significare unitatem utriusque vitae indefectibilem, in memoriam revocans quale « ab initio » fuerit Creatoris consilium: (cf. [Mt 19,4](#)) « Itaque iam non sunt duo sed una caro » ([Mt 19,6](#)).

Matrimonium sub peccati regimine

1606 Omnis homo circa se et in se ipso mali habet experientiam. Haec experientia in relationibus etiam percipitur inter virum et mulierem. Omni tempore, eorum unionem discordia, dominationis spiritus, infidelitas, invidia et conflictus minantur qui usque ad odium et rupturam possunt pervenire. Haec inordinatio modo plus minusve acuto manifestari potest atque plus minusve potest superari secundum culturas, aetates, individua, sed indolem universalem videtur certo habere.

1607 Secundum fidem, haec inordinatio, quam modo doloroso percipimus, e viri et mulieris non provenit *natura* neque ex natura relationum eorum, sed ex *peccato*. Primum peccatum, abruptio a Deo, tamquam primam habet consequentiam abruptionem originalis communionis

viri et mulieris. Eorum necessitudines mutuis detorquentur obiurgationibus (cf. [Gn 3,12](#)); eorum mutua attractio, proprium Creatoris donum (cf. [Gn 2,22](#)), in dominationis et cupiditatis mutatur relationes (cf. [Gn 3,16](#)); pulchra vocatio viri et mulieris ut fecundi sint, multiplicentur et terram subiiciant (cf. [Gn 1,28](#)), poenis gravatur partus et laboris ad panem obtinendum (cf. [Gn 3,16-19](#)).

1608 Creationis tamen subsistit ordo, quamquam graviter perturbatus. Ad vulnera peccati sananda, vir et mulier egent adiutorio gratiae quam Deus, in Sua infinita misericordia, nunquam eis recusavit (cf. [Gn 3,21](#)). Sine hoc adiumento, vir et mulier pervenire non possunt ad vitarum suarum efficiendam unionem, ad quam « ab initio » Deus eos creavit.

Matrimonium sub Legis paedagogia

1609 Deus in Sua misericordia hominem peccatorem non dereliquit. Poenae quae peccatum sunt secutae, dolores partus (cf. [Gn 3,16](#)), labor « in sudore vultus tui » ([Gn 3,19](#)) remedia etiam constituunt quae peccati minuunt damna. Post lapsum, matrimonium adiuvat ad superandum recessum in se ipsum, « egoismum », sui amorem, conquisitionem propriae voluptatis, atque ad se alteri aperiendum, ad mutuum adiutorium, ad sui donum.

1610 Conscientia moralis relate ad matrimonii unitatem et indissolubilitatem sub Legis veteris paedagogia est aucta. Patriarcharum et regum polygamia nondum expresse reiicitur. Tamen Lex Moysi tradita tendit ad mulierem contra arbitrium dominatus viri defendendam, quamvis et ipsa etiam secum ferat, iuxta Domini verbum, vestigia « duritiae cordis » viri, propter quam Moyses mulieris permisit repudium (cf. [Mt 19,8](#) [Dt 24,1](#)).

1611 Prophetae, Foedus Dei cum Israel sub coniugalis amoris exclusivi et fidelis perspicentes imagine(1251), populi electi praeparaverunt conscientiam ad profundiore unicuitatis et indissolubilitatis matrimonii intelligentiam (cf. [MI 2,13-17](#)). Libri Ruth atque Thobis testimonia commoventia praebent de alto matrimonii sensu, de fidelitate et teneritudine coniugum. Traditio in Cantico Canticorum expressionem semper vidit singularem amoris humani, quatenus hic repercussio est amoris Dei, amoris qui « fortis est ut mors » et quem « aquae multae non potuerunt extinguere » ([Ct 8,6-7](#)).

(1251) cf. [Os 1-3](#) [Is 54](#) [Is 62](#) [Ier 2-3](#); 31; [Ez 16](#) [Ez 23](#)

Matrimonium in Domino

1612 Nuptiale Foedus inter Deum et Eius populum Israel Novum et aeternum praeparaverat Foedus, in quo Filius Dei, Se incarnans Suamque donans vitam, totum genus humanum ab Ipso salvatum quodammodo Sibi coniunxit(1252), sic « nuptias Agni » praeparans. 254 (1252) cf. Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 22](#): AAS 58 (1966) 1042.

1613 Iesus, in Suae vitae publicae limine, Suum primum signum * ob matris Suae petitionem * in quodam matrimonii festo est operatus (cf. [Jn 2,1-11](#)). Ecclesia magni fecit Iesu praesentiam in nuptiis Canae. Ibi confirmationem perspicit bonitatis matrimonii ibique annuntiari matrimonium exinde signum efficax praesentiae Christi esse futurum.

1614 Iesus, in praedicatione Sua, sine ambiguitate docuit originalem sensum unionis viri et mulieris, qualem ab initio eam voluit Creator: permissio, a Moyse concessa, propriam

repudiandi uxorem, cordis duritiae erat concessio (cf. [Mt 19,8](#)); matrimonialis viri et mulieris coniunctio indissolubilis est: Deus Ipse eam perfecit: « Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet » ([Mt 19,6](#)).

1615 Haec haud ambigua in vinculi matrimonialis indissolubilitate instantia perplexitatem inducere potuit et quasi exigentia videri quae effici nequit (cf. [Mt 19,10](#)). Tamen Iesus coniugibus non imposuit pondus quod ferri non possit et nimis grave (cf. [Mt 11,29-30](#)), Lege Moysis onerosius. Veniens ad initialem creationis ordinem, peccato perturbatum, restaurandum, Ipse vim praebet et gratiam ad vivendum in matrimonio secundum novam Regni Dei rationem. Coniuges, Christum sequentes, sibi ipsis abrenuntiantes, suam crucem super se tollentes (cf. [Mc 8,34](#)), « capere » poterunt originalem matrimonii sensum et cum Christi adiutorio vivere iuxta illum. Haec Matrimonii christiani gratia fructus est crucis Christi, quae totius vitae christianae est fons.

1616 Apostolus Paulus hoc praebet intelligendum dicens: « Viri, diligite uxores, sicut et Christus dilexit Ecclesiam et seipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret » ([Ep 5,25-26](#)), statim adiungens: « "Propter hoc relinquet homo patrem et matrem et adhaerebit uxori suae, et erunt duo in carne una". Mysterium hoc magnum est; ego autem dico de Christo et Ecclesia! » ([Ep 5,31-32](#)).

1617 Tota vita christiana signum amoris sponsalis fert Christi et Ecclesiae. Iam Baptismus, in populum Dei ingressus, mysterium est nuptiale: est quasi nuptiarum lavacrum (cf. [Ep 5,26-27](#)) quod nuptiarum praecedit convivium, Eucharistiam. Matrimonium christianum, e parte sua, signum fit efficax, sacramentum Foederis Christi et Ecclesiae. Quia eius significat et communicat gratiam, Matrimonium inter baptizatos verum est Novi Foederis sacramentum (1253).

(1253) cf. Concilium Tridentinum, Sess. 24a, *Doctrina de sacramento Matrimonii*: [DS 1800 CIC 1055](#), § 1.

Virginitas propter Regnum

1618 Christus totius vitae christianae est centrum. Vinculum cum Ipso primum locum obtinet relate ad omnia alia vincula familiaria vel socialia (cf. [Lc 14,26](#) [Mc 10,28-31](#)). Ab Ecclesiae initio, viri exstiterunt et mulieres qui magno matrimonii abrenuntiaverunt bono ut Agnum sequerentur quocumque iret (cf. [Ap 14,4](#)), ut de rebus Domini haberent curam, ut Ei studerent placere, 265 ut irent obviam Sponso qui venit (cf. [Mt 25,6](#)). Ipse Christus quosdam invitavit ut Eum in hoc sequerentur vitae genere, cuius Ipse permanet exemplar: « *Sunt enim eunuchi, qui de matris utero sic nati sunt; et sunt eunuchi, qui facti sunt ab hominibus; et sunt eunuchi, qui seipsos castraverunt propter Regnum caelorum. Qui potest capere, capiat* » ([Mt 19,12](#)).

1619 Virginitas propter Regnum caelorum est gratiae baptismalis explicatio, signum potens praeeminentiae vinculi cum Christo atque ardentis exspectationis reditus Eius, signum quod etiam revocat in memoriam matrimonium realitatem esse praesentis saeculi quod praeterit (cf. [Mc 12,25](#) [1Co 7,31](#)).

1620 Utrumque, Matrimonii sacramentum et virginitas propter Regnum Dei, ab Ipso Domino provenit. Ipse illis significationem praebet et gratiam tribuit necessariam ad vivendum in eis secundum voluntatem Eius (cf. [Mt 19,3-12](#)). Virginitatis propter Regnum aestimatio 269 et christiana Matrimonii significatio inseparabiles sunt et sibi mutuo favent: « *Qui matrimonium damnat, is virginitatis etiam gloriam carpit; qui laudat, is virginitatem*

admirabiliorem (...) reddit. Nam quod deterioris comparatione bonum videtur, id haud sane admodum bonum est; quod autem omnium sententia bonis melius, id excellens bonum est »(1254).

(1254) Sanctus Ioannes Chrysostomus, *De virginitate*, 10, 1: SC 125,122 (PG 48, 540); cf Ioannes Paulus II, Adh. ap. *Familiaris consortio*, [FC 16](#): AAS 74 (1982) 98.

II. Matrimonii celebratio

1621 In ritu latino, Matrimonii celebratio inter duos fideles catholicos plerumque intra sanctam Missam fit propter omnium sacramentorum vinculum cum Paschali Christi mysterio (1255). In Eucharistia memoriale efficitur Novi Foederis, in quo Christus Se Ecclesiae Sponsae Suae dilectae in perpetuum coniunxit pro qua Seipsum tradidit(1256). Oportet igitur sponso suum sigillare consensum ad se mutuo donandos vitarum suarum oblatione, illum coniungentes cum Christi oblatione pro Eius Ecclesia praesenti effecta in Sacrificio eucharistico, et Eucharistiam accipientes, ut, idem corpus et eundem sanguinem Christi communicantes, « unum corpus » efforment in Christo (cf. [1Co 10,17](#)).

(1255) cf. Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 61](#): AAS 56 (1964) 116-117.

(1256) cf. Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 6](#): AAS 57 (1965) 9.

1622 « Ut *sacramentalis actio sanctificationis*, Matrimonii celebratio * liturgiae (...) illigata * oportet per se sit valida, digna, frugifera »(1257). Oportet igitur ut futuri sponsi se ad sui Matrimonii celebrationem disponantur, Poenitentiae recipientes sacramentum.

(1257) Ioannes Paulus II, Adh. ap. *Familiaris consortio*, [FC 67](#): AAS 74 (1982) 162.

1623 Secundum traditionem latinam, sponsi, tamquam ministri gratiae Christi, sibi mutuo Matrimonii conferunt sacramentum, suum consensum coram Ecclesia significantes. In traditionibus Ecclesiarum Orientalium, sacerdotes * Episcopi vel presbyteri testes sunt consensus mutuo ab sponso praestiti (cf. CCEO canon 817), sed etiam eorum benedictio ad validitatem sacramenti est necessaria (cf. CCEO canon 828).

1624 Diversae liturgiae divites sunt in precibus benedictionis et Epiclesis quae a Deo Eius postulant gratiam et super novos coniuges benedictionem, speciatim super sponsam. In huius sacramenti Epiclesi, coniuges Spiritum Sanctum accipiunt tamquam communionem amoris Christi et Ecclesiae (cf. [Ep 5,32](#)). Ipse eorum foederis est sigillum, fons semper oblatus eorum amoris, vis qua eorum renovabitur fidelitas.

Catechismus 1569

1 Rois (CP) 19

19 ¹ Achab rapporta à Jézabel tout ce qu'Elie avait fait, et comment il avait tué par l'épée tous les prophètes. ² Et Jézabel envoya un messenger à Elie pour lui dire: «Que les dieux me traitent dans toute leur rigueur, si demain à cette heure je n'ai pas fait de ta vie comme tu as fait de la vie de chacun d'eux?» ³ Elie, voyant cela, se leva et partit pour sauver sa vie. Il arriva à Bersabée, qui appartient à Juda, et y laissa son serviteur. ⁴ Pour lui, il alla dans le désert l'espace d'une journée de marche; arrivé là, il s'assit sous un genêt et demanda pour lui la mort, en disant: «C'est assez! Maintenant, Yahweh, prends ma vie, car je ne suis pas meilleur que mes pères!» ⁵ Il se coucha et s'endormit sous le genêt. Et voici qu'un ange le toucha et lui dit: «Lève-toi, mange.» ⁶ Il regarda, et voici qu'il y avait à son chevet un gâteau cuit sur des pierres chauffées et une cruche d'eau. Après avoir mangé et bu, il se recoucha. ⁷ L'ange de Yahweh vint une seconde fois, le toucha et dit: «Lève-toi, mange, car le chemin est trop long pour toi.» ⁸ Il se leva, mangea et but, et, avec la force que lui donna cette nourriture, il marcha quarante jours et quarante nuits jusqu'à la montagne de Dieu, à Horeb.

Rencontre de Dieu

⁹ Là, il entra dans la caverne, et il y passa la nuit. Et voici que la parole de Yahweh lui fut adressée, et il lui dit: «Que fais-tu ici, Elie?» ¹⁰ Il répondit: «J'ai été plein de zèle pour Yahweh, le Dieu des armées; car les enfants d'Israël ont abandonné votre alliance, renversé vos autels, et tué par l'épée vos prophètes; je suis resté moi seul, et ils cherchent à m'ôter la vie.» ¹¹ Yahweh dit: «Sors, et tiens-toi dans la montagne devant Yahweh, car voici que Yahweh va passer.» Et il y eut, devant Yahweh, un vent fort et violent qui déchirait les montagnes et brisait les rochers: Yahweh n'était pas dans le vent. Après le vent, il y eut un tremblement de terre: Yahweh n'était pas dans le tremblement de terre. ¹² Et après le tremblement de terre, un feu: Yahweh n'était pas dans le feu. Et après le feu, un murmure doux et léger. ¹³ Quand Elie l'entendit, il s'enveloppa le visage de son manteau et, étant sorti, il se tint à l'entrée de la caverne. Et voici qu'une voix se fit entendre à lui, en disant: «Que fais-tu ici, Elie?» ¹⁴ Il répondit: «J'ai été plein de zèle pour Yahweh, le Dieu des armées; car les enfants d'Israël ont abandonné votre alliance, renversé vos autels et tué par l'épée vos prophètes; je suis resté, moi seul, et ils cherchent à m'ôter la vie!» ¹⁵ Yahweh lui dit: «Va, reprenant ton chemin, au désert de Damas, et, quand tu seras arrivé, tu oindras Hazaël pour roi sur la Syrie; ¹⁶ tu oindras Jéhu, fils de Namsi, pour roi sur Israël, et tu oindras Elisée, fils de Saphat, d'Abel-Méhula, pour prophète à ta place. ¹⁷ Et celui qui échappera à l'épée de Hazaël, Jéhu le fera mourir; et celui qui échappera à l'épée de Jéhu, Elisée le fera mourir. ¹⁸ Mais je laisserai en Israël sept mille hommes, savoir tous ceux qui n'ont pas fléchi le genou devant Baal, tous ceux dont la bouche ne l'a point baisé.» ¹⁹ Etant

parti de là, Elie trouva Elisée, fils de Saphat, qui labourait; il y avait devant lui douze paires de boeufs, et il était avec la douzième. Elie s'approcha de lui, et il jeta sur lui son manteau.

²⁰ Elisée, quittant les boeufs, courut après Elie et dit: «Permetts que j'embrasse mon père et ma mère, et je te suivrai.» Elie lui répondit: «Va, retourne, car que t'ai-je fait!...» ²¹ Elisée s'éloigna de lui et, ayant pris la paire de boeufs, il les égorgea; et avec le harnais des boeufs, il fit cuire leur chair et la donna à manger au peuple. Puis il se leva, suivit Elie et fut à son service.

Première campagne contre les araméens

²⁰ ¹ Benhadad, roi de Syrie, rassembla toute son armée; il y avait avec lui trente-deux rois, des chevaux et des chars. Il monta et, ayant mis le siège devant Samarie, il l'attaqua. ² Il envoya dans la ville des messagers à Achab, roi d'Israël, ³ pour lui dire: «Ainsi dit Benhadad: Ton argent et ton or sont à moi, tes femmes et tes plus beaux enfants sont à moi.» ⁴ Le roi d'Israël répondit: «Comme tu le dis, ô roi, mon seigneur; je suis à toi avec tout ce que j'ai.» ⁵ Les messagers revinrent et dirent: «Ainsi dit Benhadad: Je t'ai envoyé dire: Tu me livreras ton argent et ton or, tes femmes et tes enfants. ⁶ Or quand demain, à cette heure, j'enverrai mes serviteurs chez toi, ils fouilleront ta maison et les maisons de tes serviteurs, et tout ce qui est précieux à tes yeux, ils le prendront de leurs mains et ils l'emporteront.» ⁷ Le roi d'Israël convoqua tous les anciens du pays, et il dit: «Reconnaissez et voyez que cet homme veut notre malheur; car il m'a envoyé demander mes femmes et mes enfants, mon argent et mon or, et je ne lui avais pas refusé. ⁸ Tous les anciens et tout le peuple dirent à Achab: «Ne l'écoute pas et ne consens pas.» ⁹ Achab répondit donc aux messagers de Benhadad: Dites à mon seigneur le roi: Tout ce que tu as envoyé demander à ton serviteur la première fois, je le ferai, mais pour cette chose, je ne puis la faire.» Les messagers s'en allèrent, et lui portèrent la réponse. ¹⁰ Benhadad envoya dire à Achab: «Que les dieux me traitent dans toute leur rigueur, si la poussière de Samarie suffit pour remplir le creux de la main de tout le peuple qui me suit!» ¹¹ Et le roi d'Israël répondit et dit: «Dites-lui: Que celui qui revêt son armure ne se glorifie pas comme celui qui la dépose!» ¹² Lorsque Benhadad entendit cette réponse, -- il était à boire avec les rois sous les huttes, -- il dit à ses serviteurs: «Prenez vos positions!» Et ils prirent leurs positions contre la ville. ¹³ Mais voici qu'un prophète, s'approchant d'Achab, roi d'Israël, lui dit: «Ainsi dit Yahweh: Tu vois toute cette grande multitude? Voici que je vais la livrer aujourd'hui entre tes mains, afin que tu saches que je suis Yahweh.» ¹⁴ Achab dit: «Par qui?» Et il répondit: «Ainsi dit Yahweh: Par les serviteurs des chefs des provinces.» Achab dit: «Qui engagera le combat?» Et il répondit: «Toi.» ¹⁵ Alors Achab passa en revue les serviteurs des chefs des provinces, et il s'en trouva deux cent trente-deux; après eux, il passa en revue tout le peuple, tous les enfants d'Israël: ils étaient sept mille. ¹⁶ Ils firent une sortie à midi, pendant que Benhadad buvait et s'enivrait sous les huttes, lui et les trente-deux rois, ses auxiliaires. ¹⁷ Les serviteurs des chefs des provinces étaient sortis les premiers. Benhadad envoya aux informations, et on lui fit ce rapport: «Des hommes sont sortis de Samarie.» ¹⁸ Il dit: «S'ils sortent pour la paix, prenez-les vivants;

s'ils sortent pour le combat, prenez-les vivants.»¹⁹ Lorsque les serviteurs des chefs des provinces, ainsi que l'armée qui venait après eux, furent sortis de la ville,²⁰ ils frappèrent chacun son homme, et les Syriens prirent la fuite. Israël les poursuivit. Benhadad, roi de Syrie, se sauva sur un cheval, avec des cavaliers.²¹ Le roi d'Israël sortit, frappa les chevaux et les chars, et fit éprouver aux Syriens une grande défaite.

Deuxième campagne, la bataille d'Aphec

²² Alors le prophète s'approcha du roi d'Israël et lui dit: «Va, fortifie-toi, examine et vois ce que tu as à faire; car, au retour de l'année, le roi de Syrie montera contre toi.»²³ Les serviteurs du roi de Syrie lui dirent: «Leurs dieux sont des dieux de montagnes; c'est pourquoi ils ont été plus forts que nous; mais combattons-les dans la plaine, et sûrement nous serons plus forts qu'eux.»²⁴ Fais encore ceci: ôte chacun des rois de son poste, et mets des chefs à leur place,²⁵ et forme-toi une armée égale à celle que tu as perdue, avec autant de chevaux et autant de chariots. Nous les combattons alors dans la plaine, et sûrement nous serons plus forts qu'eux.» Il écouta leur parole et fit ainsi.²⁶ Au retour de l'année, Benhadad passa les Syriens en revue, et monta vers Aphec pour combattre Israël.²⁷ Les enfants d'Israël furent aussi passés en revue; ils reçurent des vivres et ils s'avancèrent à la rencontre des Syriens. Les enfants d'Israël campèrent vis-à-vis d'eux, semblables à deux petits troupeaux de chèvres, tandis que les Syriens remplissaient le pays.²⁸ Un homme de Dieu s'approcha et dit au roi d'Israël: «Ainsi dit Yahweh: Parce que les Syriens ont dit: Yahweh est un dieu des montagnes, et non un dieu des vallées, je livrerai entre tes mains toute cette grande multitude, et vous saurez que je suis Yahweh.»²⁹ Ils campèrent sept jours en face les uns des autres. Le septième jour, le combat s'engagea, et les enfants d'Israël tuèrent aux Syriens cent mille hommes de pied en un jour.³⁰ Le reste s'enfuit à Aphec, à la ville, et la muraille tomba sur vingt-sept mille hommes qui restaient. Benhadad s'était enfui et il allait dans la ville de chambre en chambre.³¹ Ses serviteurs lui dirent: «Voici, nous avons appris que les rois de la maison d'Israël sont des rois cléments; permets que nous mettions des sacs sur nos reins et des cordes à nos têtes, et que nous sortions vers le roi d'Israël: peut-être qu'il te laissera la vie.»³² Ils se mirent des sacs sur les reins et des cordes à la tête et, s'étant rendus auprès du roi d'Israël, ils dirent: «Ton serviteur Benhadad dit: Daigne me laisser la vie!» Achab répondit: «Est-il encore vivant? Il est mon frère.»³³ Ces hommes tirèrent de là un heureux augure, et se hâtant de lui ravir cette parole, ils dirent «Benhadad est ton frère.» Et il dit: «Allez le prendre.» Benhadad vint vers lui, et Achab le fit monter sur son char.³⁴ Benhadad lui dit: «Je te rendrai les villes que mon père a prises à ton frère, et tu établiras pour toi des rues à Damas, comme mon père en avait établi à Samarie.» Et Achab répondit: «Et moi, je te laisserai aller moyennant un traité d'alliance.» Il conclut une alliance avec lui, et le laissa aller.³⁵ Un des fils des prophètes dit à son compagnon, dans la parole de Yahweh: «Frappe-moi, je te prie.» Mais cet homme refusa de le frapper.³⁶ Et il lui dit: «Parce que tu n'as pas écouté la voix de Yahweh, voici, dès que tu m'auras quitté, le lion te frappera.» Et l'homme s'en alla d'auprès de lui, et le lion, l'ayant rencontré, le frappa.³⁷ Il trouva un autre homme, et il lui dit: «Frappe-moi, je te prie.» Cet

homme le frappa et le blessa. ³⁸ Alors le prophète alla se placer sur le chemin du roi, et il se déguisa avec un bandeau sur ses yeux. ³⁹ Lorsque le roi passa, il cria vers le roi, en disant: «Ton serviteur était sorti au milieu du combat; voici qu'un homme s'éloigna et m'amena un homme en disant: Garde cet homme. S'il vient à s'échapper, ta vie sera pour sa vie, ou tu paieras un talent d'argent. ⁴⁰ Et pendant que ton serviteur agissait çà et là, l'homme disparut.» Le roi d'Israël lui dit: «C'est là ton jugement; tu l'as rendu toi-même.» ⁴¹ Aussitôt le prophète ôta le bandeau de ses yeux et le roi d'Israël le reconnut pour un des prophètes. ⁴² Alors il dit au roi: «Ainsi dit Yahweh: Parce que tu as laissé échapper de tes mains l'homme que j'avais voué à l'anathème, ta vie sera pour sa vie et ton peuple pour son peuple.» ⁴³ Le roi d'Israël s'en alla chez lui, sombre et irrité, et il arriva à Samarie.

La vigne de Naboth

21 ¹ Après ces événements, comme Naboth de Jezrahel avait une vigne à Jezrahel, à côté du palais d'Achab, roi de Samarie, ² Achab parla à Naboth en ces termes: «Cède-moi ta vigne pour qu'elle me serve de jardin potager, car elle est tout près de ma maison; je te donnerai à la place une vigne meilleure, ou, si cela te convient, de l'argent pour sa valeur.» ³ Naboth répondit à Achab: «Que Yahweh me garde de te donner l'héritage de mes pères!» ⁴ Achab rentra dans sa maison sombre et irrité à cause de cette parole que lui avait dite Naboth de Jezrahel: «Je ne donnerai pas l'héritage de mes pères.» Et, se couchant sur son lit, il détourna le visage et ne mangea pas. ⁵ Jézabel, sa femme, vint auprès de lui et lui dit: «Pourquoi as-tu l'âme sombre et ne manges-tu pas?» ⁶ Il lui répondit: «J'ai parlé à Naboth de Jezrahel et je lui ai dit: Cède-moi ta vigne pour de l'argent; ou, si tu l'aimes mieux, je te donnerai une autre vigne à la place. Mais il a dit: Je ne te donnerai pas ma vigne.» ⁷ Alors Jézabel, sa femme, lui dit: «Est-ce toi qui exerces maintenant la royauté sur Israël? Lève-toi, prends de la nourriture, et que ton coeur se réjouisse; je te donnerai, moi, la vigne de Naboth de Jezrahel.» ⁸ Et elle écrivit au nom d'Achab une lettre qu'elle scella du sceau du roi, et elle envoya la lettre aux anciens et aux magistrats qui étaient dans la ville et habitaient avec Naboth. ⁹ Voici ce qu'elle écrivit dans la lettre: «Publiez un jeûne; placez Naboth en tête du peuple, ¹⁰ et mettez en face de lui deux hommes de Bélial qui déposeront contre lui en ces termes: Tu as maudit Dieu et le roi! Puis menez-le dehors, lapidez-le, et qu'il meure.»

Meurtre de Naboth

¹¹ Les gens de la ville de Naboth, les anciens et les magistrats qui habitaient dans sa ville, firent selon que leur avait envoyé dire Jézabel, selon qu'il était écrit dans la lettre qu'elle leur avait envoyée. ¹² Ils publièrent un jeûne, et ils placèrent Naboth en tête du peuple, ¹³ et les deux hommes, fils de Bélial, vinrent se mettre en face de lui. Ces hommes de Bélial déposèrent contre Naboth devant le peuple en ces termes: «Naboth a maudit Dieu et le roi!» Puis ils le menèrent hors de la ville et le lapidèrent, et il mourut. ¹⁴ Et ils envoyèrent dire à

Jézabel: «Naboth a été lapidé, et il est mort.»¹⁵ Lorsque Jézabel eut appris que Naboth avait été lapidé et qu'il était mort, elle dit à Achab: «Lève-toi, prends possession de la vigne de Naboth de Jezrahel, qui a refusé de te la céder pour de l'argent; car Naboth n'est plus en vie, car il est mort.»¹⁶ Lorsqu'Achab eut appris que Naboth était mort, il se leva pour descendre à la vigne de Naboth de Jezrahel, afin d'en prendre possession.

Intervention d'Elie

¹⁷ Alors la parole de Yahweh fut adressée à Elie, le Thesbite, en ces termes: ¹⁸ «Lève-toi, descends au devant d'Achab, roi d'Israël, qui règne à Samarie; le voilà dans la vigne de Naboth, où il est descendu pour en prendre possession. ¹⁹ Tu lui parleras en ces termes: Ainsi dit Yahweh: «N'as-tu pas tué et pris un héritage?» Et tu lui parleras en ces termes: «Ainsi dit Yahweh: Au lieu même où les chiens ont léché le sang de Naboth, les chiens lécheront aussi ton propre sang.» ²⁰ Achab dit à Elie: «M'as-tu trouvé, ô mon ennemi?» Il répondit: «Je t'ai trouvé, parce que tu t'es vendu pour faire ce qui est mal aux yeux de Yahweh. ²¹ Voici que je ferai venir le malheur sur toi; je te balaierai; j'exterminerai tout mâle appartenant à Achab, celui qui est esclave et celui qui est libre en Israël, ²² et je rendrai ta maison semblable à la maison de Jéroboam, fils de Nabat, et à la maison de Baasa, fils d'Ahias, parce que tu m'as provoqué à la colère et que tu as fait pécher Israël.» ²³ Yahweh parla aussi contre Jézabel en ces termes: «Les chiens mangeront Jézabel près du fossé de Jezrahel. ²⁴ Celui de la maison d'Achab qui mourra dans la ville sera mangé par les chiens, et celui qui mourra dans les champs sera mangé par les oiseaux du ciel.» ²⁵ Il n'y a eu vraiment personne qui se soit vendu comme Achab pour faire ce qui est mal aux yeux de Yahweh; parce que Jézabel, sa femme, l'exita. ²⁶ Il s'est conduit de la manière la plus abominable, en allant après les idoles, selon tout ce que faisaient les Amorrhéens que Yahweh chassa devant les enfants d'Israël. ²⁷ Lorsqu'Achab eut entendu les paroles d'Elie, il déchira ses vêtements et, ayant mis un sac sur son corps, il jeûna; il couchait avec le sac et il marchait avec lenteur. ²⁸ Et la parole de Yahweh fut adressée à Elie le Thesbite, en ces termes: ²⁹ «As-tu vu comment Achab s'est humilié devant moi? Parce qu'il s'est humilié devant moi, je ne ferai pas venir le malheur pendant sa vie; ce sera pendant la vie de son fils que je ferai venir le malheur sur sa maison.»

Mort d'Achab

²² ¹ On se reposa pendant trois ans, sans qu'il y eût guerre entre la Syrie et Israël. ² La troisième année, Josaphat, roi de Juda, descendit auprès du roi d'Israël. ³ Le roi d'Israël dit à ses serviteurs: «Savez-vous que Ramoth-en-Galaad est à nous? Et nous ne faisons rien pour la reprendre des mains du roi de Syrie!» ⁴ Et il dit à Josaphat: «Viendras-tu avec moi attaquer Ramoth-en-Galaad?» Josaphat répondit au roi d'Israël: «Il en sera de moi comme de toi, de mon peuple comme de ton peuple, de mes chevaux comme de tes chevaux.» ⁵

Josaphat dit alors au roi d'Israël: «Consulte maintenant, je te prie, la parole de Yahweh.»⁶ Le roi d'Israël rassembla les prophètes, au nombre de quatre cents environ, et leur dit: «Irai-je attaquer Ramoth-en-Galaad, ou m'en abstiendrai-je?» Ils répondirent: «Monte, et le Seigneur la livrera entre les mains du roi.»⁷ Mais Josaphat dit: «N'y a-t-il plus ici aucun prophète de Yahweh, par qui nous puissions l'interroger?»⁸ Le roi d'Israël répondit à Josaphat: «Il y a encore ici un homme par qui l'on pourrait consulter Yahweh; mais je le hais, car il ne prophétise sur moi rien de bon, mais seulement du mal: c'est Michée, fils de Jemla.» Et Josaphat dit: «Que le roi ne parle pas ainsi!»⁹ Alors le roi d'Israël, appelant un eunuque, lui dit: «Fais venir de suite Michée, fils de Jemla.»¹⁰ Le roi d'Israël et Josaphat roi de Juda, étaient assis chacun sur son trône, revêtus de leurs habits royaux, dans la place à l'entrée de la porte de Samarie; et tous les prophètes prophétisaient devant eux.¹¹ Sédécias, fils de Chanaana, s'était fait des cornes de fer, et il dit: «Ainsi dit Yahweh: Avec ces cornes tu frapperas les Syriens jusqu'à les exterminer.»¹² Et tous les prophètes prophétisaient de même, en disant: «Monte à Ramoth-en-Galaad et sois vainqueur, car Yahweh la livrera entre les mains du roi.»¹³ Le messenger qui était allé appeler Michée lui parla en ces termes: «Voici que les paroles des prophètes sont unanimes pour annoncer du bien au roi; que ta parole soit donc conforme à la parole de chacun d'eux: annonce du bien.»¹⁴ Michée répondit: «Yahweh est vivant! Ce que Yahweh me dira, je l'annoncerai.»¹⁵ Lorsqu'il fut arrivé près du roi, le roi lui dit: «Michée, irons-nous attaquer Ramoth-en-Galaad, ou nous en abstiendrons-nous?» Il lui répondit: «Monte et sois vainqueur, car Yahweh la livrera entre les mains du roi.»¹⁶ Et le roi lui dit: «Jusqu'à combien de fois t'adjurerai-je de ne me dire que la vérité au nom de Yahweh?»¹⁷ Michée répondit: «Je vois tout Israël dispersé sur les montagnes, comme les brebis qui n'ont pas de berger; et Yahweh a dit: Ces gens n'ont pas de maître; qu'ils retournent en paix, chacun dans sa maison!»¹⁸ Le roi d'Israël dit à Josaphat: «Ne te l'ai-je pas dit? Il ne prophétise sur moi rien de bon, mais seulement du mal.»¹⁹ Et Michée dit: «Ecoute donc la parole de Yahweh: J'ai vu Yahweh assis sur son trône, et toute l'armée du ciel se tenait auprès de lui, à sa droite et à sa gauche.²⁰ Et Yahweh dit: Qui trompera Achab, pour qu'il monte à Ramoth-en-Galaad et qu'il y périsse? Ils répondirent l'un d'une manière, l'autre d'une autre.²¹ Alors l'esprit vint se tenir devant Yahweh et dit: Moi, je le tromperai. Yahweh lui dit: Comment?²² Il répondit: Je sortirai et je serai un esprit de mensonge dans la bouche des prophètes. Yahweh dit: Tu le tromperas et tu en viendras à bout; sors, et fais ainsi.²³ Voici donc que Yahweh a mis un esprit de mensonge dans la bouche de tous tes prophètes qui sont là. Et Yahweh a prononcé du mal sur toi.»²⁴ Mais Sédécias, fils de Chanaana, s'étant approché, frappa Michée sur la joue et dit: «Par où l'esprit de Yahweh est-il sorti de moi pour te parler?»²⁵ Michée répondit: «Voici que tu le verras en ce jour-là où tu iras de chambre en chambre pour te cacher.»²⁶ Le roi d'Israël dit: «Prends Michée, et amène-le à Amon, gouverneur de la ville, et à Joas, fils du roi.²⁷ Tu leur diras: Ainsi dit le roi: Mettez cet homme en prison, et nourrissez-le du pain de l'afflicton et de l'eau d'afflicton, jusqu'à ce que je vienne en paix.»²⁸ Et Michée dit: «Si vraiment tu reviens en paix, Yahweh n'a point parlé par moi.» Il ajouta: «Entendez, vous

tous, peuples.» ²⁹ Le roi d'Israël et Josaphat, roi de Juda, montèrent à Ramoth-en-Galaad. ³⁰ Le roi d'Israël dit à Josaphat: «Je veux me déguiser pour aller au combat; mais toi, revêts-toi de tes habits.» Et le roi d'Israël se déguisa et alla au combat. ³¹ Le roi de Syrie avait donné un ordre aux trente-deux chefs de ses chars, en ces termes: «Vous n'attaquerez ni petit ni grand, mais seulement le roi d'Israël.» ³² Quand les chefs des chars virent Josaphat, ils dirent: «Sûrement, c'est le roi d'Israël!» et ils se tournèrent contre lui pour l'attaquer. Josaphat poussa un cri. ³³ Quand les chefs des chars virent que ce n'était pas le roi d'Israël, ils se détournèrent de lui. ³⁴ Alors un homme tira de son arc au hasard et atteignit le roi d'Israël entre les jointures et la cuirasse. Le roi dit à celui qui conduisait son char: «Tourne, et fais-moi sortir du camp, car je suis blessé.» ³⁵ Le combat devint violent, ce jour-là. Le roi était tenu debout sur son char en face des Syriens, et il mourut le soir; le sang de la blessure coula dans l'intérieur du char. ³⁶ Vers le coucher du soleil, ce cri courut dans le camp: «Chacun à sa ville et chacun à son pays!» ³⁷ Ainsi mourut le roi. Il fut ramené à Samarie, et l'on enterra le roi à Samarie. ³⁸ Lorsqu'on lava le char à l'étang de Samarie, les chiens léchèrent le sang d'Achab et les prostituées s'y baignèrent, selon la parole que Yahweh avait dite. ³⁹ Le reste des actes d'Achab, tout ce qu'il a fait, la maison d'ivoire qu'il a bâtie et toutes les villes qu'il a bâties, cela n'est-il pas écrit dans le livre des Chroniques des rois d'Israël? ⁴⁰ Achab se coucha avec ses pères; et Ochozias, son fils, régna à sa place.

Josaphat roi de Juda

⁴¹ Josaphat, fils d'Asa, devint roi de Juda la quatrième année d'Achab, roi d'Israël. ⁴² Josaphat avait trente-cinq ans lorsqu'il devint roi, et il régna vingt-cinq ans à Jérusalem. Sa mère se nommait Azuba, fille de Salai. ⁴³ Il marcha dans toute la voie d'Asa, son père, et ne s'en détourna point, faisant ce qui est droit aux yeux de Yahweh. ⁴⁴ Seulement les hauts lieux ne disparurent pas; le peuple continua d'offrir des sacrifices et des parfums sur les hauts lieux. ⁴⁵ Josaphat fut en paix avec le roi d'Israël. ⁴⁶ Le reste des actes de Josaphat, les exploits qu'il accomplit, et les guerres qu'il fit, cela n'est-il pas écrit dans le livre des Chroniques des rois de Juda? ⁴⁷ Il ôta du pays le reste des prostitués qui y étaient encore demeurés au temps d'Asa, son père. ⁴⁸ Il n'y avait pas alors de roi en Edom; un gouverneur remplissait les fonctions de roi. ⁴⁹ Josaphat constuisit dix vaisseaux de Tharsis pour aller à Ophir chercher de l'or; mais il n'y alla point, parce que les vaisseaux se brisèrent à Asiongaber. ⁵⁰ Alors Ochozias, fils d'Achab, dit à Josaphat: «Permetts que mes serviteurs aillent avec tes serviteurs sur les vaisseaux.» Mais Josaphat ne voulut pas. ⁵¹ Josaphat se coucha avec ses pères, et il fut enterré avec ses pères dans la ville de David, son père; Joram, son fils, régna à sa place.

Ochozias roi d'Israël

52 Ochozias, fils d'Achab, devint roi d'Israël à Samarie la dix-septième année de Josaphat, roi de Juda. Il régna deux ans sur Israël.

53 Il fit ce qui est mal aux yeux de Yahweh, et il marcha dans la voie de son père et dans la voie de sa mère, et dans la voie de Jéroboam, fils de Nabat, qui avait fait pécher Israël.

54 Il servit Baal et se prosterna devant lui, et il irrita Yahweh, Dieu d'Israël, selon tout ce qu'avait fait son père.

1Rois (CP) 19

Ruth

Naomi au pays de Moab

1 ¹ Au temps où les Juges gouvernaient, il y eut une famine dans le pays. Un homme de Beth-éem de Juda s'en alla, avec sa femme et ses deux fils, séjourner dans les champs de Moab. ² Le nom de cet homme était Elimélech, le nom de sa femme était Noémi, et les noms de ses deux fils étaient Mahalon et Cheljon; ils étaient Ephratéens, de Bethléem de Juda. Ils allèrent aux champs de Muab, et s'y établirent. ³ Elimélech mari de Noémi, mourut, et elle resta seule avec ses deux fils, ⁴ Il prirent des femmes moabites, dont l'une se nommait Orpha et l'autre se nommant Ruth, et ils demeurèrent là environ dix ans. ⁵ Mahalon et Cheljon moururent aussi tous deux, et la femme resta privée de ses deux fils et de son mari.

Ruth refuse de quitter Naomi

⁶ Alors, s'étant levée, elle et ses belles-filles, elle quitta les champs de Moab, car elle avait appris dans la campagne de Moab que Yahweh avait visité son peuple et lui avait donné du pain. ⁷ Elle sortit donc du lieu où elle s'était établie, avec ses deux belles-filles et elles se mirent en route pour retourner au pays de Juda. ⁸ Noémi dit à ses deux belles-filles: "Allez, retournez chacune dans la mai-son de votre mère. Que Yahweh use de bonté envers vous, comme vous l'avez fait envers ceux qui sont morts et envers moi!" ⁹ Que Yahweh vous fasse trouver à chacune du repos dans la maison d'un époux!" Et elle les baisa. Elles élevèrent la voix et pleurèrent, ¹⁰ et elles lui dirent: "Non; nous retournons avec toi vers ton peuple." ¹¹ Noémi dit: "Retournez, mes filles; pourquoi vien-driez-vous avec moi? Ai-je encore dans mon sein des fils qui puissent devenir vos maris? ¹² Retournez, mes filles, allez. Je suis trop âgée pour me remarier. Et quand je dirais: J'ai de l'espérance; quand je serais cette nuit même à un mari et que j'enfanterais des fils, ¹³ attendriez-vous pour cela jusqu'à ce qu'ils fussent grands? vous abstiendriez-vous pour cela de vous remarier? Non, mes filles. Il m'est très amer à cause de vous que la main de Yahweh se sait appesantie sur moi." ¹⁴ Et, élevant la voix, elles pleurèrent encore. Puis Orpha baisa sa belle--mère, mais Ruth s'attacha à elle. ¹⁵ Noémi dit à Rush: "Voici que ta belle-soeur s'en est retournée vers son peuple et vers son dieu; retourne avec ta belle--soeur."

¹⁶ Ruth répondit: "Ne me presse pas de te laisser en m'en retournant loin de toi. Où tu iras, j'irai; où tu demeu-reras, je demeurerai; ton peuple sera mon peuple, et ton Dieu sera mon Dieu;

17 où tu mourras, je mourrai et j'y serai ensevelie. Que Yahweh me traite dans toute sa rigueur, si autre chose que la mort me sépare de toi!"

18 Voyant que Ruth était décidée à l'accompagner, Noémi cessa ses instances

Retour à Bethléhem

19 Elles s'en allèrent toutes deux, jusqu'à ce qu'elles arrivassent à Bethléem. Lors-qu'elles entrèrent dans Bethléem, toute la ville fut émue à cause d'elles, et les femmes disaient: "Est-ce Noémi?"

20 Elle leur dit: "Ne m'appellez pas Noémi; appelez-moi Marah, car le Tout-Puissant m'a remplie d'amertume. 21 Je m'en suis allée les mains pleines, et Yahweh tire routine tes mains vides. Pourquoi m'ap-pelleriez-vous Noémi, après que Yahweh a témoigné contre moi et que le Tout--Puissant m'a affligée?" 22 C'est ainsi que Noémi revint et, avec elle, sa belle-fille, Ruth la Moabite, qui était arrivée des champs de Moab. Elles arrivèrent à Bethléem au commencement de la moisson des orges.

Ruth glane dans le champ de Boaz

2 1 Noémi avait un parent tin côté de son mari; C'était un homme puissant et riche, de la famille d'Elimélech et son nom était Booz. 2 Ruth, la Moabite, dit à Noémi: "je voudrais bien aller aux champs glaner des épis derrière celui aux yeux duquel j'aurai trouvé grâce." Elle lui répondit: "Va, ma fille." 3 Ruth s'en alla et vint glaner dans un champ derrière les moissonneurs; et il se rencontra qu'elle arriva dans la pièce de terre qui appartenait à Booz, qui était de la famille d'Elimélech.

4 Et voilà que Booz vint de Bethléem, et il dit aux moissonneurs: " Yahweh soit avec vous!" Ils lui répondirent: "Yahweh te bénisse!" 5 Et Booz dit à son serviteur établi sur les moissonneurs: 6 "A qui est cette jeune fille?" Le serviteur établi sur les moissonneurs répondit: "C'est une jeune Moabite, qui est revenue avec Noémi des champs de Moab. 7 Elle nous a dit: Laissez-moi glaner et ramasser des épis entre les gerbes, derrière les moissonneurs, Et, depuis ce matin qu'elle est arrivée, jusqu'à présent, elle a été debout, et ce repos qu'elle prend dans la maison est court."

8 Booz dit à Ruth: "Ecoute, ma fille, ne va pas glaner dons un autre champ; ne t'éloigne pas d'ici, et reste ainsi avec mes servantes. 9 Regarde le champ que l'on moissonnera, et va derrière elles. N'ai -je pas défendu aux serviteurs de te tou-cher? Et quand tu auras soif, tu iras aux cruches, et tu boiras de ce que les serviteurs auront pulsé." 10 Alors, tom-bant sur sa face, elle se prosterna contre terre et lui dit: "Comment ai-je trouvé grâce à tes yeux, pour que tu t'intéresses à moi, qui suis une étrangère?" 11 Booz lui répondit: "On m'a rapporté tout ce que tu as fait pour ta belle-mère après la mort de ton mari, et comment tu as quitté ton père et ta mère et le pays de ta naissance, et tu es venue vers un peuple que tu ne connaissais pas aupara-vant. 12 Que Yahweh te rende ce que tu as fait, et que la récompense soit pleine, de la part de Yahweh, le Dieu d'Israël, sous les ailes duquel tu es

venue te réfugier!" ¹³ Et elle dit: "Oh! que je trouve grâce à tes yeux, mon seigneur! Car tu n'as consolée, et tu as parlé au coeur de la servante, bien que je ne sois pas même comme l'une de tes servantes."

¹⁴ Au moment du repas, Booz dit à Ruth: "Approche, mange du pain et trempe ton morceau dans le vinaigre." Elle s'as-sit à côté des moissonneurs; Booz lui donna du grain rôti; elle mangea et se rassasia, et elle garda le reste; ensuite elle se leva pour glaner. ¹⁵ Et Booz donna cet ordre à ses serviteurs: "qu'elle glane aussi entre les gerbes, et ne lui faites pas de honte; ¹⁶ et même vous tirerez pour elle quelques épis des javelles, que vous laisserez par terre, afin qu'elle les ramasse, et vous ne lui ferez point de reproches."

¹⁷ Elle glana dans le champ jusqu'au soir, et elle battit ce qu'elle avait glané; il y eut environ un épha d'orge. ¹⁸ Elle l'emporta et revint à la ville, et sa belle--mère vit ce qu'elle avait glané. Elle tira aussi ce qu'elle avait gardé de reste après son repas, et le donna. ¹⁹ Sa belle-mère lui dit: "Où as-tu glané aujourd'hui, et où as-tu travaillé? Béni soit celui qui s'est intéressé à toi!" Et Ruth fit connaître à sa belle-mère chez qui elle avait travaillé, en disant:

"L'homme chez qui j'ai tra-vaillé aujourd'hui s'appelle Booz." ²⁰ Noémi dit à sa belle-fille: "Qu'il soit béni de Yahweh de ce qu'il n'a pas cessé d'être miséricordieux envers les vivants, aussi bien qu'envers ceux qui sont morts!" Noémi lui dit encore: "Cet homme est pour nous un proche parent et l'un de ceux qui ont sur nous droit de rachat." ²¹ Ruth, la Moabite, dit: Il m'a dit encore: Reste avec mes serviteurs jusqu'à ce qu'ils aient achevé toute ma moisson."

²² Et Noémi dit à Ruth, sa belle-fille: "Il est bon, ma fille, que tu sortes avec ses servantes, afin qu'on ne te maltraite pas dans un autre champ." ²³ Elle resta donc avec les servantes de Booz pour glaner, jusqu'à la fin de la moisson des orges et de la moisson du froment; et elle demeurait avec sa belle--mère.

Naomi donne des instructions à Ruth

¹ Noémi, sa belle-mère lui dit: "Ma fille, je veux te chercher un lieu de repos où tu sois heureuse. ² Et maintenant, Booz, avec les servantes duquel tu as été, n'est-il pas notre parent? Voici qu'il doit vanner cette nuit l'orge qui est dans l'aire. ³ Lave-toi et oins-toi, mets tes plus beaux vêtements, et descends vers l'aire. Ne te laissé pas apercevoir de lui, jus-qu'à ce qu'il ait achevé de manger et de boire. ⁴ Et quand il ira se coucher, ob-serve le lieu où il se couche; puis entre, soulève la couverture de ses pieds et couche-toi; lui-même te dira ce que tu as à faire." ⁵ Elle lui répondit: "Je ferai tout ce que tu me dis."

Ruth couchée aux pieds de Boaz endormi

⁶ Elle descendit dans l'aire et fit tout ce que lui avait ordonné sa belle-mère. ⁷ Booz mangea et but, et son coeur fut joyeux. Il alla se coucher à l'extrémité du tas de gerbes; alors Ruth s'approcha doucement, découvrit ses pieds et se coucha. ⁸ Au milieu de la nuit, cet homme eut une frayeur; il se pencha et, voici qu'une femme était couchée à ses pieds. ⁹ Il dit: "Qui

es-tu?". Elle répondit: "Je suis Ruth, ta servante; étends sur ta servante le pan de ton manteau, car tu as droit de rachat." ¹⁰ Il dit: "Bénie sois-tu de Yahweh, ma fille! Ton dernier amour surpasse le premier, car tu n'as pas recherché des jeunes gens, pauvres ou riches. ¹¹ Maintenant, ma fille, ne crains point; tout ce que tu diras, je le ferai pour toi; car tout le peuple de Bethléem sait que tu es une femme vertueuse. ¹² Maintenant, c'est en vérité que j'ai un droit de rachat, mais il y en a un autre plus proche que moi. ¹³ Passe ici la nuit; et demain, s'il veut te racheter, c'est bien, qu'il te rachète; mais s'il ne veut pas te racheter, je te rachèterai, moi. Yahweh est vivant! Reste couchée jus-qu'au matin!" ¹⁴ Elle resta donc couchée à ses pieds jusqu'au matin, et elle se leva avant qu'un homme pût en reconnaître un autre. Booz dit: "Qu'on ne sache pas que cette femme est entrée dans l'aire." ¹⁵ Et il ajouta: "Donne le manteau qui est sur toi, et tiens-le." Elle le tint: et il mesura six mesures d'orge, qu'il chargea sur elle; puis il rentra dans la ville.

Ruth chez Naomi

¹⁶ Ruth étant revenue auprès de sa belle-mère, Noémi lui dit: "Qu'as-tu fait, ma fille?" Ruth lui raconta tout ce que cet homme avait fait pour elle: ¹⁷ "Il m'a donné, ajouta-t-elle, ces six mesures d'orge, en me disant: Tu ne retourneras pas les mains vides chez la belle-mère." ¹⁸ Et Noémi dit: "Reste ici, ma fille, jusqu'à ce que tu saches comment finira l'affaire; car cet homme ne se donnera point de repos qu'il n'ait terminé cette affaire aujourd'hui."

Boaz épouse Ruth

¹ Booz monta à la porte de la ville et s'y assit. Or voici que celui qui avait droit de rachat et dont Booz avait parlé, vint à passer. Il lui dit: "Arrête-toi, assieds-toi ici, toi un tel " Cet homme s'arrêta et s'as-sit. ² Alors Booz prit dix hommes parmi les anciens de la ville, et il dit: "As-seyez-vous ici." Et ils s'assirent. ³ Il dit à celui qui avait le droit de rachat: "La portion de champ qui appartenait à notre frère Elimélech, a été vendue par Noémi, qui est revenue des champs de Moab. ⁴ Et j'ai dit: je veux t'en informer et te dire: Achète-la en présence de ceux qui siègent ici, et en présence des anciens de mon peuple. Si tu veux racheter, rachète; si tu ne veux pas, déclare-le-moi, afin que je le sache; car il n'y a personne avant toi qui ait le droit de rachat; moi, je viens après toi." Il répondit: "Je rachèterai." ⁵ Et Booz dit: "Le jour où tu acquerras le champ de la main de Noémi, tu l'acquerras en même temps de Ruth la Moabite, femme du défunt, pour faire revivre le nom du défunt dans son héritage." ⁶ Celui qui avait le droit de rachat répondit: "Je ne puis pas le racheter pour mon compte, de peur de détruire mon propre héritage. Fais usage de mon droit de rachat, car je ne puis racheter." ⁷ C'était autrefois la coutume en Israël, en cas de rachat et d'échange, pour va-lider toute affaire, que l'homme ôtât son soulier et le donnât à l'autre cela servait de témoignage en Israël. ⁸ Celui qui avait le droit de rachat dit à Booz "Acquiers pour ton compte." Et il ôta son soulier. ⁹ Et Booz dit aux anciens et à tout le peuple: "Vous êtes témoins au-jourd'hui que j'ai acquis

de la main de Noémi tout ce qui appartenait à Elimélech, et tout ce qui appartenait à Cheljon et à Malialon, ¹⁰ et que j'ai acquis en même temps pour femme Ruth la Moabite, femme de Mahalon, pour faire revivre le mont du défunt dans son héritage, afin que le nom du défunt ne soit point retranche d'entre ses frères et de la porte de son lieu. Vous en êtes témoins en ce jour!" ¹¹ Tout le peuple qui était à la porte et les anciens dirent: "Nous en sommes témoins. Que Yahweh rende la femme qui entre dans ta maison sem-blable à Rachel et à Lia, qui toutes les deux ont bâti la maison d'Israël! Sois fort dans Ephrata, et fais-toi un nom dans Bethléem!" ¹² Puisse ta maison être semblable à la maison de Pharès, -- que Thamar enfanta à Juda, -- par la pos-térité que Yahweh te donnera de cette jeune femme!"

Ruth a un fils Obed, pour Naomi

¹³ Booz prit Ruth, et elle fut sa femme, et il alla vers elle. Yahweh donna à Ruth de concevoir, et elle enfanta un fils. ¹⁴ Les femmes dirent à Noémi: "Béni soit Yahweh, qui ne t'a point laissé manquer aujourd'hui d'un rédempteur! Que son nom devienne célèbre en Israël!" ¹⁵ Il restaurera ton âme et sera le soutien de ta vieillesse | Car ta belle-fille, qui t'aime, l'a enfanté, elle qui vaut mieux pour toi que sept fils." ¹⁶ Noémi prit l'enfant, le mit sur son sein, et elle lui servit de nourrice. ¹⁷ Les voisines lui donnèrent un nom, en disant: "Un fils est né à Noémi!" Et elles l'appelèrent Obed. Ce fut le père d'Isaï, père de David.

Généalogie de David

¹⁸ Voici la postérité de Pharès: Pharès engendra Esron;
¹⁹ Esron engendra Aram; Aram engendra Aminadab;
²⁰ Aminadab engendra Nahasson; Nahasson engen-dra Saloon;
²¹ Salmon engendra Booz; Booz engendra Obed;
²² Obed engendra Isaï: Isaï engendra David."

Ruth (CP) 1

Deuxième livre des rois

Maladie d'Achazia, roi d'Israël

¹ Moab se révolta contre Israël, après la mort d'Achab.

² Ochozias tomba par la fenêtre en treillis de sa chambre haute à Samarie, et il fut malade. Il envoya des messagers et leur dit: «Allez consulter Béel-Zébus, dieu d'Accaron, pour savoir si je guérirai de cette maladie.»

Intervention d'Élie

³ Mais l'ange de Yahweh dit à Elie, le Thesbite: «Lève-toi, monte à la rencontre des messagers du roi de Samarie, et dis-leur: Est-ce parce qu'il n'y a point de Dieu en Israël que vous allez consulter Béel-Zébus, dieu d'Accaron?» ⁴ C'est pourquoi ainsi dit Yahweh: «Du lit sur lequel tu es monté, tu ne descendras pas, tu mourras certainement.» Et Elie s'en alla.

⁵ Les messagers retournèrent auprès d'Ochozias, et il leur dit: «Pourquoi revenez-vous?» ⁶ Ils lui répondirent: «Un homme est monté à notre rencontre et nous a dit: Allez, retournez vers le roi qui vous a envoyés, et dites-lui: Ainsi dit Yahweh: Est-ce parce qu'il n'y a point de Dieu en Israël que tu envoies consulter Béel-Zébus, dieu d'Accaron? C'est pourquoi du lit sur lequel tu es monté, tu ne descendras pas, mais tu mourras certainement.» ⁷ Ochozias leur dit: «Quel était l'aspect de l'homme qui est monté à votre rencontre et qui vous a dit ces paroles?» ⁸ Ils lui répondirent: «C'était un homme velu, avec une ceinture de cuir autour des reins.» Et Ochozias dit: «C'est Elie, le Thesbite.»

⁹ Aussitôt il envoya vers lui un chef de cinquante avec ses cinquante hommes. Ce chef monta auprès d'Elie, et voici qu'il était assis sur le sommet de la montagne, et il lui dit: «Homme de Dieu, le roi a dit: Descends!» ¹⁰ Elie répondit et dit au chef de cinquante: «Si je suis un homme de Dieu, que le feu descende du ciel et vous consume, toi et tes cinquante hommes?» Et le feu descendit du ciel et les consuma, lui et ses cinquante hommes.

¹¹ Ochozias envoya encore un autre chef de cinquante avec ses cinquante hommes. Ce chef, prenant la parole, dit à Elie: «Homme de Dieu, ainsi a dit le roi: Hâte-toi, descends!» ¹² Elie répondit et leur dit: «Si je suis un homme de Dieu, que le feu descende du ciel et vous consume, toi et tes cinquante hommes!» Et le feu de Dieu descendit du ciel, et les consuma, lui et ses cinquante hommes.

¹³ De nouveau Ochozias envoya un troisième chef de cinquante avec ses cinquante hommes. Le troisième chef de cinquante monta, et, étant arrivé, il fléchit les genoux devant Elie, et lui dit en suppliant: «Homme de Dieu, de grâce, que ma vie et que la vie de ces cinquante

hommes, tes serviteurs, soit précieuse à tes yeux! ¹⁴ Voici que le feu est descendu du ciel et a consumé les deux premiers chefs de cinquante et leur cinquante hommes; mais maintenant que ma vie soit précieuse à tes yeux!»

¹⁵ L'ange de Yahweh dit à Elie: «Descends avec lui, et ne crains pas devant lui.» Elie se leva et descendit avec lui vers le roi. ¹⁶ Il lui dit: «Ainsi dit Yahweh: Parce que tu as envoyé des messagers consulter Béel-Zébus, dieu d'Accaron, --n'y a-t-il pas de Dieu en Israël dont on puisse consulter la parole? -- à cause de cela, du lit sur lequel tu es monté tu ne descendras pas, mais tu mourras certainement.»

Mort d'Achazia

¹⁷ Ochozias mourut, selon la parole de Yahweh qu'Elie avait dite; et Joram devint roi à sa place, la seconde année de Joram, fils de Josaphat, roi de Juda; car il n'avait pas de fils.

¹⁸ Le reste des actes d'Ochozias, ce qu'il a fait, cela n'est-il pas écrit dans le livre des Chroniques des rois d'Israël?

Élie enlevé au ciel - Élisée

² ¹ Lorsque Yahweh fit monter Elie au ciel dans un tourbillon, Elie s'en allait de Galgala avec Élisée. ² Elie dit à Élisée: «Reste ici, je te prie, car Yahweh m'envoie jusqu'à Béthel.» Élisée répondit: «Yahweh est vivant et ton âme est vivante! Je ne te quitterai point!» Et ils descendirent à Béthel. ³ Les fils des prophètes qui étaient à Béthel sortirent vers Élisée, et lui dirent: «Sais-tu que Yahweh enlèvera aujourd'hui ton maître de dessus ta tête?» Il répondit: «Je le sais aussi; tenez-vous en paix.» ⁴ Elie lui dit: «Élisée, reste ici, je te prie, car Yahweh m'envoie à Jéricho.» Il répondit: «Yahweh est vivant et ton âme est vivante! Je ne te quitterai point!» Et ils arrivèrent à Jéricho. ⁵ Les fils des prophètes qui étaient à Jéricho s'approchèrent d'Élisée et lui dirent: «Sais-tu que Yahweh enlèvera aujourd'hui ton maître de dessus ta tête?» Il répondit: «Je le sais aussi; tenez-vous en paix.» ⁶ Elie lui dit: «Reste ici, je te prie, car yahweh m'envoie au Jourdain.» Il répondit: «Yahweh est vivant et ton âme est vivante! Je ne te quitterai point!» Et ils s'en allèrent tous deux. ⁷ Cinquante hommes d'entre les fils des prophètes allèrent après eux et se tinrent à distance, à l'opposé, et eux deux s'arrêtèrent au bord du Jourdain. ⁸ Alors Elie, prenant son manteau, le roula et en frappa les eaux, qui se partagèrent d'un côté et de l'autre, et ils passèrent tous deux à sec.

⁹ Lorsqu'ils eurent passé, Elie dit à Élisée: «Demande ce que tu veux que je fasse pour toi, avant que je sois enlevé d'avec toi.» Élisée répondit: «Que vienne sur moi une double portion de ton esprit?» ¹⁰ Elie dit: «Tu demandes une chose difficile. Si tu me vois pendant que je serai enlevé d'avec toi, il t'arrivera ainsi; sinon, cela n'arrivera pas.»

¹¹ Ils continuaient de marcher en s'entretenant, et voici qu'un char de feu et des chevaux de feu les séparèrent l'un de l'autre, et Elie monta au ciel dans un tourbillon. ¹² Élisée regardait et criait: «Mon père! Mon père! Char d'Israël et ses cavaliers!» Et il ne le vit plus. Il saisit alors ses vêtements et les déchira en deux morceaux,

¹³ et il releva le manteau d'Elie qui était tombé de dessus lui. Puis, étant revenu au Jourdain, il s'arrêta sur le bord; ¹⁴ et, prenant le manteau d'Elie qui était tombé de dessus lui, il en frappa les eaux et dit: «Où est Yahweh, le Dieu d'Elie? Où est-il?» Lorsqu'il eut frappé les eaux, elles se partagèrent d'un côté et de l'autre, et Elisée passa.

¹⁵ Les fils des prophètes qui étaient à Jéricho, à l'opposé, le virent et dirent: «L'esprit d'Elie repose sur Elisée;» et, allant à sa rencontre, ils se prosternèrent contre terre devant lui. ¹⁶ Ils lui dirent: «Voici qu'il y a parmi tes serviteurs cinquante hommes vaillants: qu'ils aillent donc chercher ton maître. Peut-être que l'Esprit de Yahweh, l'ayant emporté, l'a jeté sur une des montagnes ou dans une des vallées.» Il répondit: «Ne les envoyez pas.» ¹⁷ Mais ils le pressèrent jusqu'à le couvrir de confusion, et il leur dit: «Envoyez-les.» Ils envoyèrent cinquante hommes, qui cherchèrent Elie pendant trois jours, sans le trouver. ¹⁸ Lorsqu'ils furent de retour auprès d'Elisée, -- car il demeurait à Jéricho, -- il leur dit: «Ne vous avais-je pas dit: N'allez pas?»

Les eaux de Jéricho

¹⁹ Les gens de la ville dirent à Elisée: «Le séjour de la ville est bon, comme le voit mon seigneur; mais les eaux sont mauvaises et le pays est stérile.» ²⁰ Il dit: «Apportez-moi une écuelle neuve, et mettez-y du sel.» Et ils la lui apportèrent. ²¹ Il alla vers la source des eaux et, y ayant jeté du sel, il dit: «Ainsi dit Yahweh: J'assainis ces eaux; il n'en proviendra plus ni mort, ni stérilité.» ²² Et les eaux furent assainies jusqu'à ce jour, selon la parole qu'Elisée avait dite.

Les petits garçons de Bethel

²³ Il monta de là à Béthel; et comme il montait par la route, des petits garçons sortirent de la ville et se moquèrent de lui; ils lui disaient: «Monte, chauve! Monte, chauve!» ²⁴ Il se retourna pour les regarder, et il les maudit au nom de Yahweh. Et deux ours sortirent de la forêt et déchirèrent quarante-deux de ces enfants.

²⁵ De là il alla sur la montagne de Carmel, et de là il revint à Samarie.

Joram, roi d'Israël

³ ¹ Joram, fils d'Achab, devint roi d'Israël à Samarie la dix-huitième année de Josaphat, roi de Juda; et il régna douze ans. ² Il fit ce qui est mal aux yeux de Yahweh, non pas toutefois comme son père et sa mère; car il fit disparaître la stèle de Baal, que son père avait faite. ³ Mais il s'attacha aux péchés de Jéroboam, fils de Nabat, qui avait fait pécher Israël, et il ne s'en détourna point.

Guerre contre les Moabites

⁴ Mésa, roi de Moab, possédait des troupeaux, et il payait au roi d'Israël un tribut de cent mille agneaux et de cent mille béliers avec leurs toisons. ⁵ A la mort d'Achab, le roi de Moab se révolta contre le roi d'Israël.

⁶ Le roi Joram sortit donc en ce jour-là de Samarie et passa en revue tout Israël. ⁷ S'étant mis en marche, il envoya dire à Josaphat, roi de Juda: «Le roi de Moab s'est révolté contre moi; viendras-tu avec moi attaquer Moab?» Josaphat répondit: «Je monterai; il en sera de moi comme de toi, de mon peuple comme de ton peuple, de mes chevaux comme de tes chevaux.» ⁸ Et il dit: «Par quel chemin monterons-nous?» Joram répondit: «Par le chemin du désert d'Edom.»

⁹ Le roi d'Israël, le roi de Juda et le roi d'Edom partirent. Après une marche de sept jours, il n'y eut point d'eau pour l'armée et pour les bêtes qui la suivaient. ¹⁰ Alors le roi d'Israël dit: «Hélas! Yahweh a appelé ces trois rois pour les livrer aux mains de Moab!» ¹¹ Mais Josaphat dit: «N'y a-t-il ici aucun prophète de Yahweh, par qui nous puissions consulter Yahweh?» Un des serviteurs du roi d'Israël répondit et dit: «Il y a ici Elisée, fils de Saphat, qui versait l'eau sur les mains d'Elie.» ¹² Et Josaphat dit: «La parole de Yahweh est avec lui.» Le roi d'Israël, Josaphat, roi de Juda, et le roi d'Edom descendirent auprès de lui.

¹³ Elisée dit au roi d'Israël: «Que me veux-tu, toi? Va vers les prophètes de ton père et vers les prophètes de ta mère.» Et le roi d'Israël lui dit: «Non, car Yahweh a appelé ces trois rois pour les livrer entre les mains de Moab.» ¹⁴ Elisée dit: «Yahweh des armées, devant qui je me tiens, est vivant! Si je n'avais égard à Josaphat, roi de Juda, je ne ferais aucune attention à toi et je ne te regarderais pas. ¹⁵ Maintenant, amenez-moi un joueur de harpe.» Et pendant que le joueur de harpe jouait, la main de Yahweh fut sur Elisée; ¹⁶ et il dit: «Ainsi dit Yahweh: Faites dans cette vallée des fosses et des fosses. ¹⁷ Car ainsi dit Yahweh: Vous ne verrez point de vent et vous ne verrez point de pluie, et cette vallée se remplira d'eau, et vous boirez, vous, vos troupeaux et vos bêtes de somme. ¹⁸ Mais cela est peu de chose aux yeux de Yahweh: il livrera Moab entre vos mains. ¹⁹ Vous frapperez toutes les villes fortes et toutes les villes de choix, vous abattrez tous les arbres fruitiers, vous boucherez toutes les sources d'eau, et vous désolerez, en les couvrant de pierres, tous les meilleurs champs.»

²⁰ De fait le matin, à l'heure où l'on offre l'oblation, voici que l'eau arriva par le chemin d'Edom, et le pays fut rempli d'eau.

²¹ Cependant, tous les Moabites ayant appris que les rois montaient pour les attaquer, on convoqua tous les hommes capables de ceindre le baudrier, et même au-delà, et ils se postèrent sur la frontière. ²² Ils se levèrent de bon matin et, quand le soleil brilla sur les eaux, les Moabites virent en face d'eux les eaux rouges comme du sang. ²³ Ils dirent: «C'est du sang! Les rois sont détruits, ils se sont frappés les uns les autres; et maintenant Moabites, au pillage!» ²⁴ Et ils s'avancèrent vers le camp d'Israël. Mais les Israélites se levèrent et frappèrent Moab, qui prit la fuite devant eux. Pénétrant dans le pays, ils frappèrent Moab; ²⁵ Ils détruisirent les villes; chacun jetant sa pierre dans tous les meilleurs champs, ils les en remplirent; ils bouchèrent toutes les sources d'eau, ils abattirent tous les arbres fruitiers, au point que de Qir-Charoseth il ne resta que les pierres; les frondeurs l'avaient entourée et

battue. ²⁶ Quand le roi de Moab vit qu'il avait le dessous dans le combat, il prit avec lui sept cents hommes, l'épée nue à la main, pour se frayer un passage jusqu'au roi d'Edom; mais ils ne purent y réussir. ²⁷ Prenant alors son fils premier-né, qui devait régner à sa place, il l'offrit en holocauste sur la muraille. Et une grande indignation s'empara d'Israël; et ils s'éloignèrent du roi de Moab et retournèrent dans leur pays.

Miracles d'Élisée

- L'huile de la veuve

⁴ ¹ Une femme d'entre les femmes des fils de prophètes cria vers Elisée, en disant: «Ton serviteur mon mari est mort, et tu sais que ton serviteur craignait Yahweh; or le créancier est venu prendre mes deux enfants pour en faire ses esclaves.» ² Elisée lui dit: «Que puis-je faire pour toi? Dis-moi, qu'as-tu à la maison?» Elle répondit: «Ta servante n'a rien du tout à la maison, si ce n'est un vase d'huile.» ³ Il dit: «Va demander au dehors des vases à tous tes voisins, des vases vides; n'en emprunte pas trop peu.» ⁴ Quand tu seras rentrée, tu fermeras la porte sur toi et sur tes enfants; tu verseras de ton huile dans tous ces vases, et ceux qui seront pleins, tu les mettras de côté.» ⁵ Alors elle le quitta. Elle ferma la porte sur elle et sur ses enfants; ils approchaient d'elle les vases, et elle versait. ⁶ Lorsque les vases furent pleins, elle dit à son fils: «Approche encore de moi un vase.» Mais il lui répondit: «Il n'y a plus de vase.» Et l'huile s'arrêta. ⁷ Elle alla le rapporter à l'homme de Dieu, et il dit: «Va vendre l'huile et paie ta dette; et tu vivras, toi et tes fils de ce qui restera.»

- Le fils de la Sunamite

⁸ Un jour Elisée passait par Sunam. Il y avait là une femme riche, qui le pressa d'accepter à manger; et toutes les fois qu'il passait, il se rendait chez elle pour manger. ⁹ Elle dit à son mari: «Voici, je sais que c'est un saint homme de Dieu, qui passe ainsi souvent chez nous. ¹⁰ Faisons-lui une petite chambre haute contre le mur, et mettons-y pour lui un lit, une table, un siège et un chandelier, afin qu'il s'y retire quand il viendra chez nous.» ¹¹ Elisée, étant revenu un autre jour à Sunam, se retira dans la chambre haute et y coucha. ¹² Il dit à Giézi, son serviteur: «Appelle cette Sunamite.» Giézi l'appela, et elle se présenta devant lui. ¹³ Et Elisée dit à Giézi: «Dis-lui: Voici que tu nous a témoigné toute cette sollicitude: que peut-on faire pour toi? Faut-il parler pour toi au roi ou au chef de l'armée?» Elle répondit à Giézi: «J'habite au milieu de mon peuple.» ¹⁴ Et Elisée dit: «Que faire pour elle?» Giézi répondit: «Mais elle n'a point de fils, et son mari est vieux.» ¹⁵ Et Elisée dit: «Appelle-la.» Giézi l'appela, et elle se tint à la porte. ¹⁶ Et Elisée lui dit: «A cette même époque, dans un an, tu caresseras un fils.» Et elle dit: «Non, mon seigneur, homme de Dieu, ne trompe pas ta servante.»

¹⁷ Et la femme conçut, et elle enfanta un fils, à la même époque, l'année suivante, comme Elisée le lui avait dit.

¹⁸ L'enfant grandit. Un jour qu'il était allé trouver son père auprès des moissonneurs, ¹⁹ il dit à son père: «Ma tête! Ma tête!» Le père dit à son serviteur: «Porte-le à sa mère.» ²⁰ Le serviteur l'ayant emporté et amené à sa mère, l'enfant resta sur les genoux de sa mère jusqu'à midi, puis il mourut. ²¹ Elle monta, le coucha sur le lit de l'homme de Dieu, ferma la

porte sur lui et sortit. ²² Elle appela son mari, et dit: «Envoie-moi, je te prie, un des serviteurs et une des ânesses, que je courre vers l'homme de Dieu, pour en revenir aussitôt.

²³ Il dit: «Pourquoi aller aujourd'hui vers lui? Ce n'est ni la nouvelle lune, ni le sabbat.» Elle répondit: «Sois tranquille.» ²⁴ Et, ayant fait seller l'ânesse, elle dit à son serviteur: «Mène-moi et va; ne m'arrête pas en route sans que je te le dise.»

²⁵ Elle partit et se rendit vers l'homme de Dieu, sur la montagne du Carmel. L'homme de Dieu l'ayant aperçue de loin, dit à Giézi, son serviteur: «Voici la Sunamite. ²⁶ Cours donc à sa rencontre et dis-lui: Te portes-tu bien? Ton mari se porte-t-il bien? Ton enfant se porte-t-il

bien?» Elle répondit: «Bien!» ²⁷ Dès qu'elle fut arrivée auprès de l'homme de Dieu, sur la montagne, elle saisit ses pieds. Giézi s'approcha pour la repousser; mais l'homme de Dieu dit: «Laisse-la, car son âme est dans l'amertume, et Yahweh me l'a caché et ne me l'a pas fait connaître.» ²⁸ Alors elle dit: «Ai-je demandé un fils à mon seigneur? N'ai-je pas dit: Ne

me trompe pas?» ²⁹ Et Elisée dit à Giézi: «Ceins tes reins, prends mon bâton dans ta main et pars. Si tu rencontres quelqu'un, ne le salue pas, et si quelqu'un te salue, ne lui réponds pas. Tu mettras mon bâton sur le visage de l'enfant.» ³⁰ La mère de l'enfant dit: «Yahweh

est vivant et ton âme est vivante! Je ne te quitterai point.» Et Elisée se leva et la suivit. ³¹ Giézi les avait devancés et il avait mis le bâton sur le visage de l'enfant; mais il n'y eut ni voix, ni signe d'attention. Il s'en retourna au-devant d'Elisée et lui rapporta la chose en disant: «L'enfant ne s'est pas réveillé.» ³² Lorsqu'Elisée arriva dans la maison, voici que

l'enfant était mort, couché sur son lit. ³³ Elisée entra et, ayant fermé la porte sur eux deux, il pria Yahweh. ³⁴ Et il monta et se coucha sur l'enfant; il mit sa bouche sur sa bouche, ses yeux sur ses yeux, ses mains sur ses mains, et il s'étendit sur lui; et la chair de l'enfant se

réchauffa. ³⁵ Elisée s'éloigna, et il allait çà et là dans la maison; puis il remonta sur le lit et s'étendit sur l'enfant; et l'enfant éternua sept fois, et l'enfant ouvrit les yeux. ³⁶ Elisée appela Giézi, et dit: «Appelle la Sunamite.» Giézi l'ayant appelée, elle vint vers Elisée qui lui

dit: «Prends ton fils.» ³⁷ Elle vint tomber à ses pieds et se prosterna contre terre; et, prenant son fils, elle sortit.

- La mort dans le pot

³⁸ Elisée revint à Galgala, et la famine était dans le pays. Comme les fils des prophètes étaient assis devant lui, il dit à son serviteur: «Mets le grand pot, et fais cuire un potage pour les fils des prophètes.» ³⁹ L'un d'eux sortit dans les champs pour cueillir des herbes; il trouva une espèce de vigne sauvage et il y cueillit des coloquintes sauvages, plein son

vêtement. A son retour, il les coupa en morceaux dans le pot où se préparait le potage, sans qu'ils en eussent connaissance. ⁴⁰ On versa du potage à ces hommes pour qu'ils en mangent; mais dès qu'ils eurent mangé du potage, il poussèrent des cris en disant: «La mort est dans le pot, homme de Dieu!» Et ils ne purent manger. ⁴¹ Elisée dit: «Apportez-moi de la farine.» Il en jeta dans le pot et dit: «Verse aux gens, et qu'ils mangent.» Et il n'y avait plus rien de mauvais dans le pot.

- Les vingt pains d'orge

⁴² Un homme vint de Baal-Salisa, apportant à l'homme de Dieu du pain des prémices, savoir vingt pains d'orge, et du blé frais dans son sac. Elisée dit: «Donne aux gens, et qu'ils mangent.» ⁴³ Son serviteur répondit: «Comment mettrai-je cela devant cent personnes?» Mais Elisée dit: «Donne aux gens et qu'ils mangent. Car ainsi dit Yahweh: On mangera, et il y aura un reste.» ⁴⁴ Il mit donc les pains devant eux, et ils mangèrent et ils en eurent de reste, selon la parole de Yahweh.

- Nahaman, le Syrien, guéri de la lèpre

⁵ ¹ Naaman, chef de l'armée du roi de Syrie, était auprès de son maître un homme puissant et considéré, car c'était par lui que Yahweh avait accordé le salut aux Syriens; mais cet homme fort et vaillant était lépreux. ² Or les Syriens, étant sortis par bandes, avaient emmené captive une petite fille du pays d'Israël, qui était au service de la femme de Naaman. ³ Elle dit à sa maîtresse: «Oh! Si mon seigneur était auprès du prophète qui est à Samarie, le prophète le délivrerait de sa lèpre.» ⁴ Naaman vint rapporter ce propos à son maître, en disant: «La jeune fille du pays d'Israël a parlé de telle et telle manière.» ⁵ Et le roi de Syrie dit: «Va, et j'enverrai une lettre au roi d'Israël.» Il partit, prenant avec lui dix talents d'argent, six mille sicles d'or et dix vêtements de rechange. ⁶ Il porta au roi d'Israël la lettre où il était dit: «Or donc, quand cette lettre te sera parvenue, voici que tu sauras que je t'envoie Naaman, mon serviteur, pour que tu le délivres de sa lèpre.» ⁷ Après avoir lu la lettre, le roi d'Israël déchira ses vêtements et dit: «Suis-je un dieu, capable de faire mourir et de faire vivre, qu'il envoie vers moi pour que je délivre un homme de sa lèpre? Sachez donc et voyez qu'il me cherche querelle.» ⁸ Lorsqu'Elisée, homme de Dieu, apprit que le roi d'Israël avait déchiré ses vêtements, il envoya dire au roi: «Pourquoi as-tu déchiré tes vêtements? Qu'il vienne donc à moi, et il saura qu'il y a un prophète en Israël.» ⁹ Naaman vint avec ses chevaux et son char, et il s'arrêta à la porte de la maison d'Elisée. ¹⁰ Elisée lui envoya un messenger pour lui dire: «Va, et lave-toi sept fois dans le Jourdain; ta chair te reviendra, et tu seras pur.» ¹¹ Naaman fut irrité, et il s'en alla, en disant: «Voici que je me disais: Il sortira vers moi, il se présentera lui-même, il invoquera le nom de Yahweh, son Dieu, il agitera sa main sur la plaie et délivrera le lépreux. ¹² Les fleuves de Damas, l'Abana et le Pharphar, ne valent-ils pas mieux que toutes les eaux d'Israël? Ne pourrais-je pas m'y laver et devenir pur?» Et se tournant, il s'en allait en colère. ¹³ Ses serviteurs

s'approchèrent pour lui parler, et ils dirent: «Mon père, si le prophète t'avait demandé quelque chose de difficile, ne l'aurais-tu pas fait? Combien plus dois-tu lui obéir, quand il t'a dit: Lave-toi, et tu seras pur?»¹⁴ Il descendit et se plongea sept fois dans le Jourdain, selon la parole de l'homme de Dieu; et sa chair redevint comme la chair d'un petit enfant, et il fut purifié.

¹⁵ Naaman retourna vers l'homme de Dieu, avec toute sa suite. Quand il fut arrivé, il se présenta devant lui et dit: «Voici donc que je sais qu'il n'y a point de Dieu sur toute la terre, si ce n'est en Israël. Et maintenant, accepte donc un présent de la part de ton serviteur.»¹⁶ Elisée répondit: «Aussi vrai que Yahweh devant qui je me tiens est vivant, je n'accepterai pas!» Naaman le pressant d'accepter, il refusa.¹⁷ Et Naaman dit «Sinon, permets que l'on donne de la terre à ton serviteur, la charge de deux mulets; car ton serviteur ne veut plus offrir à d'autres dieux ni holocauste ni sacrifice, si ce n'est à Yahweh.¹⁸ Toutefois, que Yahweh pardonne ceci à ton serviteur: Quand mon maître entre dans la maison de Remmon pour y adorer, et qu'il s'appuie sur ma main, je me prosterne aussi dans la maison de Remmon; daigne Yahweh pardonner à ton serviteur si je me prosterne dans la maison de Remmon!»

¹⁹ Elisée lui dit: «Va en paix.» Et Naaman quitta Elisée.²⁰ Il était à une certaine distance, lorsque Giézi, serviteur d'Elisée, homme de Dieu, dit en lui-même: «Voici que mon maître a ménagé Naaman, ce Syrien, en n'acceptant pas de sa main ce qu'il avait apporté. Yahweh est vivant! Je vais courir après lui et j'en obtiendrai quelque chose.»²¹ Et Giézi se mit à poursuivre Naaman. Naaman, le voyant courir après lui, descendit de son char pour aller à sa rencontre, et il dit: «Tout va-t-il bien?»²² Giézi répondit: «Tout va bien! Mon maître m'envoie te dire: Voici que viennent d'arriver chez moi deux jeunes gens de la montagne d'Ephraïm, d'entre les fils des prophètes; donne pour eux, je te prie, un talent d'argent et deux vêtements de rechange.»²³ Naaman dit: «Consens à prendre deux talents.» Il le pressa d'accepter et, ayant serré deux talents d'argent dans deux sacs avec deux habits de rechange, il les remit à deux de ses serviteurs pour les porter devant Giézi.²⁴ Arrivé à la colline, Giézi les prit de leurs mains et les déposa dans la maison, puis il renvoya les hommes, qui partirent.²⁵ Et il alla se présenter à son maître. Elisée lui dit: «D'où viens-tu, Giézi?» Il répondit: «Ton serviteur n'est allé ni d'un côté ni d'un autre.»²⁶ Mais Elisée lui dit: «Mon esprit n'est-il pas allé avec toi, lorsque cet homme a quitté son char pour venir à ta rencontre? Est-ce le moment d'accepter de l'argent, et d'accepter des vêtements et des oliviers et des vignes et des brebis et des boeufs et des serviteurs et des servantes?»²⁷ La lèpre de Naaman s'attachera à toi et à ta postérité pour toujours.» Et Giézi sortit de la présence d'Elisée avec une lèpre blanche comme la neige.

- La cognée d'un fils des prophètes

6¹ Les fils des prophètes dirent à Elisée: «Voici que le lieu où nous sommes assis devant toi est trop étroit pour nous.² Allons jusqu'au Jourdain; nous prendrons chacun une poutre, et nous nous y ferons un lieu où nous puissions l'habiter. Elisée répondit: «Allez.»³ Et l'un d'eux dit: «Consens à venir avec tes serviteurs.» Il répondit: «J'irai»;⁴ et il partit avec eux.

Arrivés au Jourdain, ils coupèrent du bois.⁵ Comme l'un d'eux abattait une poutre, le fer tomba dans l'eau; il poussa un cri et dit: «Hélas! Mon seigneur!... et il était emprunté!»⁶ L'homme de Dieu dit: «Où est-il tombé?» Et il lui montra l'endroit. Alors Elisée coupa un morceau de bois, le jeta en cet endroit et le fer surnagea.⁷ Et il dit: «Prends-le.» Il avança la main et le prit.

- Les Syriens frappés d'aveuglement

⁸ Le roi de Syrie était en guerre avec Israël. Ayant tenu conseil avec ses serviteurs, il dit: «Mon camp sera dans tel et tel lieu.»⁹ Mais l'homme de Dieu envoya dire au roi d'Israël: «Garde-toi de traverser ce lieu, car les Syriens y descendent.»¹⁰ Et le roi d'Israël envoya des gens au lieu que lui avait dit et signalé l'homme de Dieu, et il s'y tint en garde, non pas une fois ni deux fois.¹¹ Le coeur du roi de Syrie fut troublé de cette manoeuvre; il appela ses serviteurs et il leur dit: «Ne voulez-vous me faire connaître lequel des nôtres est pour le roi d'Israël?»¹² Un de ses serviteurs répondit: «Personne, ô roi, mon seigneur; mais Elisée, le prophète, qui est en Israël, rapporte au roi d'Israël les paroles que tu prononces dans ta chambre à coucher.»¹³ Le roi dit: «Allez et voyez où il est, et je l'enverrai prendre.» On vint lui faire ce rapport: «Voici qu'il est à Dothan.»¹⁴ Il envoya donc là des chevaux, des chars et une forte troupe, qui arrivèrent une nuit, et enveloppèrent la ville.¹⁵ Le serviteur de l'homme de Dieu se leva de bon matin et sortit; et voici qu'une troupe entourait la ville, avec des chevaux et des chars. Et le serviteur dit à Elisée: «Ah! Mon seigneur, comment ferons-nous?»¹⁶ Il répondit: «Ne crains rien; car ceux qui sont avec nous sont en plus grand nombre que ceux qui sont avec eux.»¹⁷ Elisée pria et dit: «Yahweh, ouvre ses yeux, pour qu'il voie.» Et Yahweh ouvrit les yeux du serviteur, et il vit, et voici que la montagne était pleine de chevaux et de chars de feu, autour d'Elisée.¹⁸ Les Syriens descendirent vers l'homme de Dieu. Elisée pria Yahweh et dit: «Daigne frapper d'aveuglement cette nation!» Et Yahweh les frappa d'aveuglement, selon la parole d'Elisée.¹⁹ Elisée leur dit: «Ce n'est pas ici le chemin, et ce n'est pas ici la ville; suivez-moi et je vous conduirai vers l'homme que vous cherchez.» Et il les conduisit à Samarie.²⁰ Lorsqu'ils furent entrés dans Samarie, Elisée dit: «Yahweh, ouvrez les yeux de ces gens pour qu'ils voient!» Et Yahweh ouvrit leurs yeux, et ils virent, et voici qu'ils étaient au milieu de Samarie.²¹ Le roi d'Israël, en les voyant, dit à Elisée: «Les frapperai-je, les frapperai-je, mon père?»²² Et Elisée répondit: «Tu ne les frapperas point. Ceux que tu as faits prisonniers avec ton épée et ton arc, frappe-les; mais place devant ceux-ci du pain et de l'eau, afin qu'ils mangent et boivent, et qu'ils s'en aillent ensuite vers leur maître.»²³ Le roi d'Israël leur fit servir un grand repas, et ils mangèrent et burent; puis il les renvoya, et ils s'en allèrent vers leur maître. Et les bandes des Syriens ne revinrent plus sur le territoire d'Israël.

- Siège et famine à Samarie; délivrance de

la ville

²⁴ Après cela, Benhadad, roi de Syrie, ayant rassemblé toute son armée, monta et assiégea Samarie. ²⁵ Il y eut une grande famine à Samarie; et voici qu'on l'assiégeait si durement qu'une tête d'âne valait quatre-vingt sicles d'argent, et le quart d'un cab de fiente de pigeon cinq sicles d'argent. ²⁶ Comme le roi passait sur la muraille, une femme cria vers lui en disant: «Sauve-moi, ô roi mon seigneur!» ²⁷ Il dit: «Si Yahweh ne te sauve pas, avec quoi pourrais-je te sauver? Avec le produit de l'aire ou du pressoir?» ²⁸ Et le roi lui dit: «Qu'as-tu?» Elle dit: «Cette femme m'a dit: Donne ton fils, nous le mangerons aujourd'hui, et demain nous mangerons le mien. ²⁹ Nous avons donc fait cuire mon fils, et nous l'avons mangé. Et le jour suivant je lui ai dit: Donne ton fils et nous le mangerons. Mais elle a caché son fils.» ³⁰ Lorsque le roi entendit les paroles de cette femme, il déchira ses vêtements en passant sur la muraille; et le peuple vit, et voici qu'il avait par dessous un sac sur son corps. ³¹ Le roi dit: «Que Dieu me traite dans toute sa rigueur, si la tête d'Elisée, fils de Saphat, reste aujourd'hui sur lui.» ³² Or, pendant qu'Elisée était assis dans sa maison et que les anciens étaient assis auprès de lui, le roi envoya quelqu'un d'auprès de lui. Mais avant que le messenger fut arrivé auprès d'Elisée, celui-ci dit aux anciens: «Savez-vous que ce fils d'assassin envoie quelqu'un pour m'ôter la tête? Faites attention: quand le messenger viendra, fermez la porte et pressez-le avec la porte. Mais le bruit des pas de son maître ne se fait-il pas entendre derrière lui?...» ³³ Il leur parlait encore, et déjà le messenger était descendu vers lui; et il dit: «Voici, c'est un mal qui vient de Yahweh; qu'ai-je à espérer encore de Yahweh?»

⁷ ¹ Elisée dit: «Ecoutez la parole de Yahweh: Ainsi dit Yahweh: Demain, à cette heure, on aura une mesure de fleur de farine pour un sicle, et deux mesures d'orge pour un sicle, à la porte de Samarie.» ² L'officier sur la main duquel s'appuyait le roi répondit à l'homme de Dieu et dit: «Quand Yahweh ferait des fenêtres au ciel, cela pourrait-il arriver?» Elisée dit: «Voici que tu le verras de tes yeux, mais tu n'en mangeras point.»

³ Il y avait à l'entrée de la porte quatre lépreux, qui se dirent l'un à l'autre: «Pourquoi resterions-nous ici jusqu'à ce que nous mourrions? ⁴ Si nous prenons le parti d'entrer dans la ville, la famine est dans la ville, et nous y mourrons; si nous restons ici, nous mourrons également. Venez donc et jetons-nous dans le camp des Syriens; s'ils nous laissent la vie, nous vivrons, et s'ils nous font mourir, nous mourrons.» ⁵ Ils se levèrent au crépuscule pour se rendre au camp des Syriens, et ils arrivèrent à l'entrée du camp des Syriens, et voici qu'il n'y avait personne. ⁶ Le Seigneur avait fait entendre dans le camp des Syriens un bruit de chars et un bruit de chevaux, le bruit d'une grande armée, et ils s'étaient dit l'un à l'autre: «Voici que le roi d'Israël a pris à sa solde contre nous les rois des Héthéens et les rois des Egyptiens pour venir nous attaquer.» ⁷ Et, se levant, ils avaient pris la fuite au crépuscule, abandonnant leurs tentes, leurs chevaux et leurs ânes, le camp tel qu'il était, et ils s'étaient enfuis pour sauver leur vie. ⁸ Les lépreux, arrivés à l'entrée du camp, pénétrèrent dans une tente, et, après avoir bu et mangé, ils en emportèrent de l'argent, de l'or et des vêtements qu'ils allèrent cacher. Ils revinrent, pénétrèrent dans une autre tente et en emportèrent des

objets qu'ils allèrent cacher de la même manière. ⁹ Alors ils se dirent l'un à l'autre: «Nous n'agissons pas bien. Ce jour est un jour de bonne nouvelle; si nous gardons le silence et si nous attendons jusqu'à la lumière du matin, nous trouverons le châtement. Venez donc et allons informer la maison du roi.» ¹⁰ Ils partirent et, ayant appelé les gardes de la porte de la ville, ils leur firent ce rapport: «Nous sommes entrés dans le camp des Syriens, et voici qu'il n'y a personne, ni aucune voix d'homme; il n'y a que des chevaux attachés, des ânes attachés, et les tentes comme elles étaient.» ¹¹ Les gardes de la porte poussèrent des cris et portèrent la nouvelle à l'intérieur de la maison du roi.

¹² Le roi se leva de nuit, et il dit à ses serviteurs: «Je veux vous apprendre ce que nous font les Syriens. Sachant que nous sommes affamés, ils ont quitté leur camp pour se cacher dans les champs, et ils se sont dit: Quand ils sortiront de la ville, nous les saisirons vivants, et nous entrerons dans la ville.» ¹³ L'un de ses serviteurs prit la parole et dit: «Que l'on prenne cinq des chevaux survivants qui restent encore dans la ville, -- voici qu'ils sont comme toute la multitude d'Israël qui y est restée, voici qu'ils sont comme toute la multitude d'Israël qui se meurt, -- et nous enverrons voir.» ¹⁴ On prit deux chars avec les chevaux, et le roi envoya des hommes sur les traces de l'armée des Syriens, en disant: «Allez et voyez.» ¹⁵ Ils Allèrent après eux jusqu'au Jourdain, et voici que toute la route était couverte de vêtements et d'objets que les Syriens avaient jetés, dans leur précipitation. A leur retour, les messagers rapportèrent tout au roi.

¹⁶ Aussitôt le peuple sortit et pilla le camp des Syriens, et l'on eut une mesure de fleur de farine pour un sicle, et deux mesures d'orge pour un sicle, selon la parole de Yahweh. ¹⁷ Le roi avait confié la garde de la porte à l'officier sur la main duquel il s'appuyait; mais cet officier y fut foulé aux pieds par le peuple, et il mourut, selon la parole qu'avait dite l'homme de Dieu quand le roi était descendu vers lui. ¹⁸ En effet, quand l'homme de Dieu avait parlé au roi en disant: «On aura deux mesures d'orge pour un sicle et une mesure de fleur de farine pour un sicle, demain, à cette heure, à la porte de Samarie,» ¹⁹ l'officier avait répondu à l'homme de Dieu et dit: «Quand Yahweh ferait des fenêtres au ciel, cela pourrait-il arriver?» Et Elisée avait dit: «Voici que tu le verras de tes yeux, mais tu n'en mangeras point.» ²⁰ Et c'est ce qui lui arriva: le peuple le foula aux pieds à la porte, et il mourut.

2Rois (CP) 1

Lamentations de Jérémie

Première Lamentation

1 ¹ Après que le peuple d'Israël eut été emmené en captivité et que Jérusalem fut demeurée déserte, Jérémie le prophète s'assit en pleurant et il fit cette lamentation sur Jérusalem; soupirant dans l'amertume et poussant des cris, il dit: ALEPH. Comment est-elle assise solitaire, la cité populeuse! Elle est devenue comme une veuve, celle qui était grande parmi les nations; La reine des provinces a été rendue tributaire.

2 BETH. Elle pleure amèrement durant la nuit, et les larmes couvrent ses joues, De tous ses amants pas un ne la console; Tous ses compagnons l'ont trahie, ils sont devenu. ses ennemis.

3 GHIMEL. Juda s'en est allé en exil, misérable et condamné à un rude travail; Il habite chez les nations, sans trouver le repos; Ses persécuteurs l'ont atteint dans d'étroits défilés.

4 DALETH. Les chemins de Sion sont dans le deuil, parce que nul ne vient plus à ses fêtes; Toutes ses portes sont en ruines; ses prêtres gémissent, Ses vierges se désolent, et elle-même est dans l'amertume.

5 HÉ. Ses oppresseurs ont le dessus, ses ennemis prospèrent; Car Jéhovah l'a affligée à cause de la multitude de ses offenses; Ses petits enfants s'en sont allés captifs devant l'opresseur.

6 VAV. La fille de Sion a perdu toute sa gloire;- Ses princes sont comme des cerfs qui n'ont pas trouvé de pâture, Et s'en vont sans force devant celui qui les poursuit.

7 ZAÏN. Jérusalem se souvient, aux jours de son affliction et de sa vie errante, de tous ses biens précieux dès les jours anciens. Maintenant que son peuple est tombé sous la main de l'opresseur, et que personne ne vient a son aide, Ses ennemis la voient, et ils rient de son chômage.

8 HETH. Jérusalem a multiplié ses péchés; c'est pourquoi elle est devenue une chose souillée; Tous ceux qui l'honoraient la méprisent, car ils ont vu sa nudité; Elle-même gémit et détourne la face.

9 TETH. Sa souillure apparaît sous les pans de sa robe; elle ne songeait pas à sa fin, Et elle est tombée d'une manière étrange, et nul ne la console! "Vois, Jéhovah, ma misère, car l'ennemi triomphe!"

10 JOD. L'opresseur a étendu la main sur tous ses trésors; Car elle a vu les nations entrer dans son sanctuaire, Les nations au sujet desquelles tu avais dit: "Elles n'entreront pas dans ton assemblée."

11 CAPH. Tout son peuple gémit; ils cherchent du pain; Ils donnent leurs bijoux pour des aliments qui leur rendent la vie. "Vois, Jéhovah, regarde l'abjection où je suis tombée!"

12 LAMED. "Seriez-vous insensibles, vous tous qui passez par le chemin? Regardez et voyez s'il y a une douleur comme la douleur qui m'accable, Moi que Jéhovah a frappée au jour de son ardente colère!

¹³ MEM. D'en haut il a lancé dans mes os un feu qui les dévore; Il a étendu un filet devant mes pied, il m'a fait reculer; Il m'a jeté dans la désolation, je languis tout le jour.

¹⁴ NUN. Sa main a lié le joug de mes iniquités; Unies en faisceau, elles pèsent sur mon cou; il a fait chanceler ma force. Le Seigneur m'a livré à des mains auxquelles je ne puis résister.

¹⁵ SAMECH. Le Seigneur a enlevé tous les guerriers qui étaient au milieu de moi; Il a appelé contre moi une armée pour écraser mes jeunes hommes; Le Seigneur a foulé au pressoir

pour la vierge, fille de Juda. ¹⁶ AÏN. C'est pour cela que je pleure, que mon oeil, mon oeil se fond en larmes; Car il n'y a près de moi personne qui me console, qui me rende la vie; Mes

filis sont dans la désolation, car l'ennemi l'emporte." ¹⁷ PHÉ. Sion a tendu les mains...

Personne qui la console! Jéhovah a commandé aux ennemis de Jacob de l'entourner de

toutes parts; Jérusalem est devenue au milieu d'eux comme une chose souillée. ¹⁸ TSADÉ.

"Jéhovah est juste, car j'ai été rebelle à ses ordres. Oh! écoutez tous, peuples, et voyez. ma douleur: Mes vierges et mes jeunes gens sont allés en captivité! ¹⁹ QOPH. J'ai appelé mes

amants, ils m'ont trompée; Mes prêtres et mes anciens ont péri dans la ville En cherchant de la nourriture pour ranimer leur vie. ²⁰ RESCH. Regarde; Jéhovah, quelle est mon angoisse!

Mes entrailles sont émues, Mon coeur est bouleversé au dedans de moi, parce que j'ai été

bien rebelle. Au dehors l'épée a tué mes enfants; au dedans, c'est la mort! ²¹ SIN. Oui entend mes gémissements; personne qui me console! Tous mes ennemis, en apprenant mon malheur, se réjouissent de ce que tu as agi. Vienne le jour que tu as annoncé, et ils

deviendront tels que moi! ²² THAU. Que toute leur méchanceté soit présente devant toi, Et traite-les comme tu m'as traitée à cause de toutes mes offenses! Car mes gémissements sont nombreux, et mon coeur est malade!"

Deuxième Lamentation

² ¹ ALEPH. Comment le Seigneur, dans sa colère, a-t-il couvert d'un nuage la fille de Sion? Il a précipité du ciel sur la terre la magnificence d'Israël; Il ne s'est plus souvenu de son marchepied, au jour de sa colère.

² BETH. Le Seigneur a détruit sans pitié toutes les demeures de Jacob; Il a renversé dans sa fureur les remparts de la fille de Juda; Il les a jetés par terre; il a profané sa royauté et ses princes.

³ GHIMEL. Dans l'ardeur de sa colère, il a brisé toute force d'Israël; Il a retiré sa droite devant l'ennemi; Il a allumé dans Jacob comme un feu ardent qui dévore de tous côtés.

⁴ DALETH. Il a bandé son arc comme fait un ennemi; sa droite s'est levée comme celle d'un assaillant; Et il a égorgé tout ce qui charmait les yeux. Dans la tente de la fille de Sion il a versé son courroux comme un feu.

⁵ HÉ. Le Seigneur a été comme un ennemi, il a détruit Israël, Détruit tous ses palais, abattu ses remparts; Il a amoncelé sur la fille de Sion douleur sur douleur.

⁶ VAV. Il a forcé son enclos, comme un jardin; il a détruit son sanctuaire. Jéhovah a fait oublier dans Sion les solennités et les sabbats; Dans l'ardeur de sa colère il a rejeté avec dédain le roi et le prêtre.

⁷ ZAÏN. Le Seigneur a pris en dégoût son autel, en abomination son sanctuaire; Il a livré aux mains de l'ennemi les murs des palais de Sion; On a poussé des cris dans la maison de

Jéhovah, comme en un jour de fête.

⁸ HETH. Jéhovah a médité de renverser les murs de la fille de Sion; Il a étendu le cordeau; il n'a pas retiré sa main qu'il ne les eût détruits; Il a mis en deuil le mur et l'avant-mur; ils gisent tristement ensemble.

⁹ TETH. Ses portes sont enfoncées en terre; il en a rompu, brisé les barres; Ses rois et ses princes sont dispersés parmi les nations; il n'y a plus de loi; Même ses prophètes ne reçoivent plus de vision de Jéhovah.

¹⁰ JOD. Les anciens de la fille de Sion sont assis par terre, en silence; Ils ont jeté de la poussière sur leur tête; ils sont vêtus de sacs; Les vierges de Jérusalem inclinent leur tête vers la terre.

¹¹ CAPH. Mes yeux se consomment dans les larmes, mes entrailles sont émues; Mon foie se répand comme l'eau sur la terre, à cause de la blessure de la fille de mon peuple, A la vue des enfants et des nourrissons qui tombent en défaillance sur les places de la ville.

¹² LAMED. Ils disent à leurs mères: "Où y a-t-il du pain et du vin?" Et ils tombent comme frappés du glaive dans les rues de la ville, Et rendent l'âme sur le sein de leurs mères.

¹³ MEM. Que puis-je te dire? Qui trouver de semblable à toi, fille de Jérusalem? A qui te comparer pour te consoler, vierge, fille de Sion? Car sa plaie est grande comme la mer: qui te guérirait?

¹⁴ NUN. Tes prophètes ont eu pour toi de vaines et folles vision; Ils ne t'ont pas dévoilé ton iniquité, afin de détourner de toi la captivité; Mais ils t'ont donné pour visions des oracles de mensonge et de bannissement.

¹⁵ SAMECH. Tous les passants battent des mains à ta vue; ils sifflent, Ils branlent la tête sur la fille de Jérusalem; "Est-ce là cette ville qu'on appelait la parfaite en beauté, la joie de toute la terre?"

¹⁶ PHÉ. Tous tes ennemis ouvrent la bouche contre toi; ils sifflent, Ils grincent des dents; ils disent "Nous l'avons engloutie! C'est là le jour que nous attendions, nous y sommes arrivés, nous le voyons!"

¹⁷ AÏN. Jéhovah a exécuté ce qu'il avait résolu; il a accompli la parole Qu'il avait prononcée, dès les jours anciens; il a détruit sans pitié; Il a réjoui l'ennemi à ton sujet, il a élevé la corne de tes oppresseurs.

¹⁸ TSADÉ. Leur coeur crie vers le Seigneur! O muraille de la fille de Sion, Laisse couler, comme un torrent, tes larmes jour et nuit; Ne te donne aucune relâche! Que ta prunelle n'ait point de repos!

¹⁹ QOPH. Lève-toi, pousse des cris pendant la nuit, au commencement de chaque veille; Epanche ton coeur comme de l'eau devant la face du Seigneur! Lève les mains vers lui pour la vie de tes petits enfants, qui défont de faim aux coins de toutes les rues!

²⁰ RESCH. "Vois, Jéhovah, et considère! Qui as-tu jamais traité ainsi? Se peut-il que des femmes mangent le fruit de leurs entrailles, les petits enfants qu'elles portent dans leurs bras? Que le prêtre et le prophète soient égorgés dans le sanctuaire du Seigneur?"

²¹ SIN. L'enfant et le vieillard sont couchés par terre dans les rues; Mes vierges et mes jeunes hommes sont tombés par l'épée; Tu as égorgé au jour de ta colère, tu as immolé sans pitié.

²² THAU. Tu as convoqué, comme à un jour de fête, mes terreurs de toutes parts, Au jour de la colère de Jéhovah, il n'y a eu ni réchappé ni fugitif; Ceux que j'avais portés dans mes bras et élevés, mon ennemi les a exterminés!"

Troisième Lamentation

- 3¹ ALEPH. Je suis l'homme qui a vu l'affliction sous la verge de sa fureur.
 2 Il m'a conduit et m'a fait marcher dans les ténèbres et non dans la lumière;
 3 Contre moi seul il tourne et retourne sa main tout le jour.
- 4 BETH. Il a usé ma chair et ma peau, il a brisé mes os;
 5 Il a bâti contre moi; il m'a environné de fiel et d'ennui;
 6 Il m'a fait habiter dans les ténèbres, comme ceux qui sont morts depuis longtemps.
- 7 GHIMEL. Il m'a entouré d'un mur pour que je ne puisse sortir, il m'a chargé de lourdes chaînes.
 8 Lors même que je crie et que j'implore du secours, il ferme tout accès à ma prière.
 9 Il m'a barré les chemins avec des pierres de taille, il a bouleversé mes sentiers.
- 10 DALETH. Il a été pour moi comme un ours aux aguets, comme un lion dans son embuscade;
 11 Il m'a ôté toute issue et m'a mis en pièces; il m'a réduit à la dévastation;
 12 Il a bandé son arc et m'a placé comme but à ses flèches.
- 13 HÉ. Il a fait pénétrer dans mes reins les fils de son carquois;
 14 Je suis la risée de tout mon peuple, leur chanson tout le jour;
 15 Il m'a rassasié d'amertume, il m'a abreuvé d'absinthe.
- 16 VAV. Il a fait broyer du gravier à mes dents, il m'a enfoncé dans la cendre,
 17 Mon âme est dégoûtée, parce qu'elle n'a plus de paix; j'ai oublié le bonheur;
 18 Et je disais: Ma force est perdue, je n'ai plus d'espérance en Jéhovah!
- 19 ZAÏN. Souviens-toi de mon affliction et de ma souffrance, de l'absinthe et du fiel!
 20 Mon âme s'en souvient sans cesse, et elle est abattue en moi.
 21 Voilà ce que je veux me rappeler en mon coeur; c'est pourquoi j'espérerai.
- 22 HETH. C'est une grâce de Jéhovah que nous ne soyons pas anéantis, car tes miséricordes ne sont pas épuisées;
 23 Elles se renouvellent chaque matin; grande est ta fidélité!
 24 Jéhovah est mon partage, a dit mon âme; c'est pourquoi j'espérerai en lui.
- 25 TETH. Jéhovah est bon pour qui espère en lui, pour l'âme qui le cherche.
 26 Il est bon d'attendre en silence la délivrance de Jéhovah;
 27 Il est bon à l'homme de porter le joug dès sa jeunesse.
- 28 JOD. Quand Dieu le lui impose, qu'il s'asseye à l'écart, en silence!
 29 Qu'il mette sa bouche dans la poussière; peut-être y a-t-il de l'espérance!

- 30 Qu'il tende la joue à celui qui le frappe; qu'il se rassasie d'opprobres!
- 31 CAPH. Car le Seigneur ne rejette pas à toujours;
- 32 Mais, quand il afflige, il a compassion selon sa grande miséricorde;
- 33 Car ce n'est pas de bon coeur qu'il humilie et qu'il afflige les enfants des hommes.
- 34 LAMED. Quand on foule aux pieds tous les captifs du pays,
- 35 Quand on fait fléchir le droit d'un homme à la face du Très-Haut,
- 36 Quand on fait tort à quelqu'un dans sa cause, est-ce que le Seigneur ne le voit pas?
- 37 MEM. Qui a parlé, et la chose s'est faite, sans que le Seigneur l'ait commandé?
- 38 N'est-ce pas de la bouche du Très-Haut que viennent les maux et les biens?
- 39 Pourquoi l'homme vivant se plaindrait-il? Que chacun se plaigne de son péché.
- 40 NUN. Examinons nos voies et scrutons-les, et retournons à Jéhovah.
- 41 Elevons nos coeurs, avec nos mains, vers Dieu qui est au ciel.
- 42 Nous, nous avons péché, nous avons été rebelles; toi, tu n'as pas, pardonné.
- 43 SAMECH. Tu t'es enveloppé dans ta colère, et tu nous a poursuivis; tu as tué sans épargner;
- 44 Tu t'es couvert d'une nuée, afin que la prière ne passe point;
- 45 Tu as fait de nous des balayures et un rebut au milieu des peuples.
- 46 PHÉ. Tous nos ennemis ouvrent la bouche contre nous.
- 47 La frayeur et la fosse ont été notre part, la dévastation et la ruine.
- 48 Mon oeil se fond en un ruisseau de larmes, à cause de la ruine de la fille de mon peuple.
- 49 AÏN. Mon oeil pleure et ne cesse point parce qu'il n'y a pas de répit..
- 50 Jusqu'à ce que Jéhovah regarde et voie du haut des cieux,
- 51 Mon oeil fait mal à mon âme, à cause de toutes les filles de ma ville.
- 52 TSADÉ. Ceux qui sont mes ennemis sans cause m'ont donné la chasse comme a un passereau.
- 53 Ils ont voulu anéantir ma vie dans la fosse, et ils ont jeté une pierre sur moi.
- 54 Les eaux montaient au-dessus de ma tête; je disais: "Je suis perdu!"
- 55 QOPH. J'ai invoqué ton nom, Jéhovah, de la fosse profonde;
- 56 Tu as entendu ma voix: " Ne ferme point l'oreille à mes soupirs, à mes cris de détresse!"
- 57 Au jour où je t'ai invoqué, tu t'es approché et tu as dit: " Ne crains point!"
- 58 RESCH. Seigneur tu as pris ma défense, tu m'a sauvé la vie.
- 59 Tu as vu, Jéhovah, la violence qu'ils me font; fais-moi ,justice!
- 60 Tu as vu toute leur rancune! tous leurs complots contre moi.
- 61 SIN. Tu as entendu leurs outrages, Jéhovah, tous leurs complots contre moi,
- 62 Les propos de mes adversaires et ce qu'ils méditent contre moi tout le jour,

- 63 Quand ils s'asseyent ou qu'ils se lèvent; regarde, je suis l'objet de leurs chansons.
- 64 THAU. Tu leur rendras, Jéhovah, selon l'oeuvre de leurs mains;
- 65 Tu leur donneras l'aveuglement du coeur; ta malédiction sera pour eux.
- 66 Tu les poursuivras avec colère et tu les extermineras de dessous les cieux de Jéhovah!

Quatrième lamentation

- 4 ¹ ALEPH. Comment l'or s'est-il terni, l'or pur s'est-il altéré? Comment les pierres sacrées ont-elles été dispersées au coin de toutes les rues?
- 2 BETH. Les nobles fils de Sion, estimés au poids de l'or fin, Comment ont-ils été comptés pour des vases de terre, ouvrage des mains d'un potier?
- 3 GHIMEL. Même les chacals présentent les mamelles à leurs petits et les allaitent; La fille de mon peuple est devenue cruelle, comme l'autruche dans le désert.
- 4 DALETH. La langue du nourrisson s'attache à son palais, desséchée par la soif; Les petits enfants demandent du pain, et personne ne leur en donne.
- 5 HÉ. Ceux qui se nourrissaient de mets délicats meurent de faim dans les rues; Ceux qu'on portait sur la pourpre, embrassent le fumier.
- 6 VAV. L'iniquité de la fille de mon peuple a été plus grande que le péché de Sodome, Qui fut renversée en un instant, sans qu'aucune main se fût levée contre elle.
- 7 ZAÏN. Ses princes surpassaient la neige en éclat, le lait en blancheur; Leur corps était plus vermeil que le corail, leur figure était un saphir.
- 8 HETH. Leur aspect est plus sombre que le noir même; on ne les reconnaît plus dans les rues; Leur peau est collée à leurs os, sèche comme du bois.
- 9 TETH. Heureux ceux que l'épée a tués, plus que ceux qu'a tués la famine; Car ceux-ci se sont épuisés lentement, blessés par la privation des produits des champs!
- 10 JOD. Des femmes compatissantes ont de leurs mains fait cuire leurs enfants; Ils leur ont servi de nourriture dans le désastre de la fille de mon peuple.
- 11 CAPH. Jéhovah a épuisé sa fureur; il a répandu l'ardeur de sa colère, Et a allumé dans Sion un feu qui en a dévoré les fondements.
- 12 LAMED. Ils ne croyaient pas, les rois de la terre, ni aucun des habitants du monde, Que l'adversaire, l'ennemi, entrerait dans les portes de Jérusalem.
- 13 MEM. C'est à cause des péchés de ses prophètes, des iniquités de ses prêtres, Qui répandaient dans son enceinte le sang des justes.
- 14 NUN. Ils erraient comme des aveugles dans les rues, souillés de sang, De sorte qu'on ne pouvait toucher leurs vêtements.
- 15 SAMECH. "Ecartez-vous! Un impur!" leur criait-on. "Ecartez-vous! Ecartez-vous! Ne le touchez pas!" Quand ils fuyaient, ils erraient ça et là, et l'on disait parmi les nations: "Qu'ils ne séjournent point ici!"
- 16 PHÉ. La face irritée de Jéhovah les a dispersés; il ne les regarde plus. L'ennemi n'a eu ni respect pour les prêtres, ni pitié pour les vieillards.
- 17 AÏN. Et nous, nos yeux se consumaient encore à attendre un vain secours; Du haut de

nos tours, nous regardions vers une nation qui ne pouvait pas nous sauver.

¹⁸ TSADÉ. Ils épiaient nos pas, nous empêchant de marcher dans nos places. "Notre fin approche, nos jours sont accomplis; oui, notre fin est arrivée!"

¹⁹ QOPH. Ceux qui nous poursuivaient ont été plus légers que les aigles du ciel; Ils nous ont pourchassés sur les montagnes; ils nous ont dressé des embûches dans le désert.

²⁰ RESCH. Le souffle de nos narines, l'oint de Jéhovah, a été pris dans leurs fosses, Lui dont nous disions: "Nous vivrons sous son ombre parmi les nations."

²¹ SIN. Réjouis-toi et sois dans l'allégresse, fille d'Edom, qui habite au pays de Hus! A toi aussi passera la coupe; tu t'enivreras et tu te mettras à nu.

²² THAU. Ton iniquité a pris fin, fille de Sion, Jéhovah ne t'enverra plus en captivité. Il visite ton iniquité, fille d'Edom; il met à découvert tes péchés.

Cinquième Lamentation

⁵ ¹ Souviens-toi, Jéhovah, de ce qui nous est arrivé, Regarde et vois notre opprobre.

² Notre héritage a passé à des étrangers, Nos maisons à des inconnus.

³ Nous Sommes orphelins, sans père; Nos mères sont comme des veuves.

⁴ Nous buvons notre eau à prix d'argent, Nous n'avons de bois qu'en payant.

⁵ Nos persécuteurs nous pressent par derrière; Nous sommes épuisés; plus de repos pour

nous. ⁶ Nous tendons la main vers l'Egypte et vers l'Assyrie, Pour nous rassasier de pain. - ⁷

Nos pères ont péché, ils ne sont plus, Et nous, nous portons la peine de leurs iniquités. ⁸ Des

esclaves dominant sur nous; Personne ne nous délivre de leurs mains. ⁹ Nous recueillons

notre pain au péril de notre vie Devant l'épée du désert. ¹⁰ Notre peau est brûlante comme

un four, Par suite de l'ardeur de la faim. ¹¹ Ils ont déshonoré les femmes dans Sion, Les

vierges dans les villes de Juda. ¹² Des chefs ont été pendus par leurs mains; La face auguste

des vieillards n'a pas été respectée. ¹³ Des adolescents ont porté la meule; Des enfants ont

chancelé, chargés de bois. ¹⁴ Les vieillards ne vont plus à la porte; Les jeunes gens ont

abandonné leur lyre. ¹⁵ La joie de nos coeurs a cessé, Nos danses sont changées en deuil.

¹⁶ La couronne de notre tête est tombée; Oui, malheur à nous, parce que nous avons péché!

¹⁷ Voici pourquoi notre coeur est malade, Pourquoi nos yeux sont obscurcis: ¹⁸ C'est parce

que la montagne de Sion est désolée, Et que les chacals s'y promènent en liberté. ¹⁹ Toi,

Jéhovah, tu règnes éternellement; Ton trône subsiste d'âge en âge. ²⁰ Pourquoi nous

oublierais-tu à jamais, Nous abandonnerais-tu pour toute la durée de nos jours? ²¹ Fais-nous

revenir à toi, Jéhovah, et nous reviendrons; Donne-nous de nouveaux jours comme ceux

d'autrefois. ²² Car nous aurais-tu entièrement rejetés! Serais-tu irrité contre nous sans

mesure?

Lamentations (CP) 1

IV. UNICITE ET UNITE DE L'ÉGLISE

16 Le Seigneur Jésus, unique sauveur, n'a pas simplement établi une communauté de disciples mais il a constitué l'Église comme mystère de salut: il est lui-même dans l'Église et l'Église est en lui (cf. [Jn 15,1-10](#) [Ga 3,28](#) [Ep 4,15-16](#) [Ac 9,5](#)) ; c'est pourquoi la plénitude du mystère salvifique du Christ appartient aussi à l'Église, inséparablement unie à son Seigneur. La présence et l'oeuvre de salut de Jésus-Christ continuent en effet dans l'Église et à travers l'Église (cf. [Col 1,24](#) -27),⁴⁷ qui est son Corps (cf. [1Co 12,12-13](#) [1Co 27](#) [Col 1,18](#)) .⁴⁸ Et comme la tête et les membres d'un corps vivant sont inséparables mais distincts, le Christ et l'Église ne peuvent être ni confondus ni séparés et forment un seul « Christ total ».⁴⁹ Cette non-séparation est aussi exprimée dans le Nouveau Testament par l'analogie de l'Église comme Épouse du Christ (cf. [2Co 11,2](#) [Ep 5,25-29](#) [Ap 21,2](#) [Ap 21,9](#)) .⁵⁰

Par conséquent, compte tenu de l'unicité et de l'universalité de la médiation salvifique de Jésus-Christ, on doit croire fermement comme vérité de foi catholique en l'unicité de l'Église fondée par le Christ. Tout comme il existe un seul Christ, il n'a qu'un seul Corps, une seule Épouse: une « seule et unique Église catholique et apostolique ».⁵¹ De plus, les promesses du Seigneur de ne jamais abandonner son Église (cf. [Mt 16,18](#) [Mt 28,20](#)) et de la guider par son Esprit (cf. [Jn 16,13](#)) impliquent, selon la foi catholique, que l'unicité et l'unité, comme tout ce qui appartient à l'intégrité de l'Église, ne feront jamais défaut.⁵²

Les fidèles sont tenus de professer qu'il existe une continuité historique fondée sur la succession apostolique⁵³ entre l'Église instituée par le Christ et l'Église catholique: « C'est là l'unique Église du Christ (...) que notre sauveur, après sa résurrection, remit à Pierre pour qu'il en soit le pasteur (cf. [Jn 21,17](#)) , qu'il lui confia, à lui et aux autres apôtres, pour la répandre et la diriger (cf. [Mt 28,18](#), et dont il a fait pour toujours la "colonne et le fondement de la vérité" ([1Tm 3,15](#)) . Cette Église comme société constituée et organisée en ce monde, c'est dans l'Église catholique qu'elle se trouve (subsistit in), gouvernée par le successeur de Pierre et les Évêques qui sont en communion avec lui ».⁵⁴ Par l'expression subsistit in, le Concile Vatican II a voulu proclamer deux affirmations doctrinales: d'une part, que malgré les divisions entre chrétiens, l'Église du Christ continue à exister en plénitude dans la seule Église catholique; d'autre part, « que des éléments nombreux de sanctification et de vérité subsistent hors de ses structures »,⁵⁵ c'est-à-dire dans les Églises et Communautés ecclésiales qui ne sont pas encore en pleine communion avec l'Église catholique.⁵⁶ Mais il faut affirmer de ces dernières que leur « force dérive de la plénitude de grâce et de vérité qui a été confiée à l'Église catholique ».⁵⁷

(47) Cf. Conc. OEcum. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 14](#)

(48) Cf. *ibid.*, [LG 7](#)

(49) Cf. S. Augustin, Enarrat. in Psalmos, Ps 90, Sermo , 1: CCL 39, 1266; S. Grégoire le Grand, *Moralia in Job*, Praefatio, 6, 14: PL 75, 525; S. Thomas d'Aquin, *Summa Theologiae*, III, q. 48, a. 2, ad 1.

(50) Cf. Conc. OEcum. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 6](#)

(51) Grand symbole de foi de l'Église arménienne: [DS 48](#) Cf. Boniface VIII, Bulle Unam Sanctam: [DS 870-872](#) Conc. OEcum. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 8](#)

(52) Cf. Conc. OEcum. Vat. II, Décr. Unitatis redintegratio, n. [UR 4](#); Jean-Paul II, Encycl. Ut unum sint, [UUS 11](#): AAS 87 (1995) 921-982.

(53) Cf. Conc. OEcum. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 20](#) cf. S. Irénée, *Adversus haereses*, III, 3, 1--3: SC 211,20-44 S. Cyprien, *Epist.* 33, 1: CCL B,B, 164-165; S. Augustin, *Contra adversarium legis et prophetarum*, 1, 20, 39: CCL 49, 70.

(54) Conc. OEcum. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 8](#)

(55) *Ibid*,cf. Jean-Paul II, *Encycl. Ut unum sint*, [UUS 13](#). Cf. aussi Conc. OEcum. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 15](#) cf. Décr. *Unitatis redintegratio*, [UR 3](#).

(56) Contraire à la signification authentique du texte conciliaire est donc l'interprétation qui tire de la formule *subsistit in* la thèse que l'unique Église du Christ pourrait aussi subsister dans des Églises et Communautés ecclésiales non catholiques. « Le Concile avait, à l'inverse, choisis le mot *subsistit* précisément pour mettre en lumière qu'il existe une seule "subsistance" de la véritable Église, alors qu'en dehors de son ensemble visible, existent seulement des *elementa Ecclesiae* qui étant des éléments de la même Église tendent et conduisent vers l'Église catholique » (À propos du livre « Église: charisme et pouvoir » du P. Leonardo Boff. Notification de la Congrégation pour la Doctrine de la Foi: AAS 77 (1985) 756-762).

(57) Conc. OEcum. Vat. II, Décr. *Unitatis redintegratio*, [UR 3](#).

17 Il existe donc un'unique Église du Christ, qui subsiste dans l'Église catholique, gouvernée par le successeur de Pierre et les Évêques en communion avec lui.⁵⁸ Les Églises qui, quoique sans communion parfaite avec l'Église catholique, lui restent cependant unies par des liens très étroits comme la succession apostolique et l'Eucharistie valide, sont de véritables Églises particulières.⁵⁹ Par conséquent, l'Église du Christ est présente et agissante dans ces Églises, malgré l'absence de la pleine communion avec l'Église catholique, provoquée par leur non-acceptation de la doctrine catholique du Primat, que l'Évêque de Rome, d'une façon objective, possède et exerce sur toute l'Église conformément à la volonté divine.⁶⁰

En revanche, les Communautés ecclésiales qui n'ont pas conservé l'épiscopat valide et la substance authentique et intégrale du mystère eucharistique,⁶¹ ne sont pas des Églises au sens propre; toutefois, les baptisés de ces Communautés sont incorporés au Christ par le baptême et se trouvent donc dans une certaine communion bien qu'imparfaite avec l'Église.⁶² Le baptême en effet tend en soi à l'acquisition de la plénitude de la vie du Christ, par la totale profession de foi, l'Eucharistie et la pleine communion dans l'Église.⁶³

« Aussi n'est-il pas permis aux fidèles d'imaginer que l'Église du Christ soit simplement un ensemble divisé certes, mais conservant encore quelque unité d'Églises et de Communautés ecclésiales; et ils n'ont pas le droit de tenir que cette Église du Christ ne subsiste plus nulle part aujourd'hui de sorte qu'il faille la tenir seulement pour une fin à rechercher par toutes les Églises en commun ». ⁶⁴ En effet, « les éléments de cette Église déjà donnée existent, unis dans toute leur plénitude, dans l'Église catholique et, sans cette plénitude, dans les autres Communautés ». ⁶⁵ « En conséquence, ces Églises et Communautés séparées, bien que nous les croyions souffrir de déficiences, ne sont nullement dépourvues de signification et de valeur dans le mystère du salut. L'Esprit du Christ, en effet, ne refuse pas de se servir d'elles comme de moyens de salut, dont la force dérive de la plénitude de grâce et de vérité qui a été confiée à l'Église catholique ». ⁶⁶

Le manque d'unité entre les chrétiens est certes une blessure pour l'Église, non pas comme privation de son unité, mais « en tant qu'obstacle pour la réalisation pleine de son universalité dans l'histoire ». ⁶⁷

(58) Cf. Congr. pour la Doctrine de la Foi, *Décl. *Mysterium Ecclesiae**, n. 1: AAS 65 (1973) 396-408.

(59) Cf. Conc. OEcum. Vat. II, Décr. *Unitatis redintegratio*, nn. [UR 14](#) [UR 15](#); Congr. pour la Doctrine de la Foi, *Lett. *Communio innotio**, n. 17: AAS 85 (1993) 838-850.

(60) Cf. Conc. OEcum. Vat. I, Const. dogm. *Pastor aeternus*: [DS 3053-3064](#) Conc. OEcum.

Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 22](#)

(61) Cf. Conc. OEcum. Vat. II, Décr. Unitatis redintegratio, [UR 22](#).

(62) Cf. *ibid.*, [UR 3](#)

(63) Cf. *ibid.*, [UR 22](#)

(64) Congr. pour la Doctrine de la Foi, Décl. *Mysterium Ecclesiae*, n. 1.

(65) Jean-Paul II, Encycl. *Ut unum sint*, [UUS 14](#).

(66) Conc. OEcum. Vat. II, Décr. Unitatis redintegratio, [UR 3](#).

(67) Congr. pour la Doctrine de la Foi, Lett. *Communio notio*, n. 17. Cf. aussi Conc. OEcum. Vat. II, Décr. Unitatis redintegratio, [UR 4](#).

V. ÉGLISE, ROYAUME DE DIEU

ET ROYAUME DU CHRIST

18 La mission de l'Église est « d'annoncer le Royaume du Christ et de Dieu et de l'instaurer dans toutes les nations, formant de ce Royaume le germe et le commencement sur la terre ».68 D'un côté, l'Église est « sacrement, c'est-à-dire à la fois le signe et le moyen de l'union intime avec Dieu et de l'unité de tout le genre humain ».69 Elle est donc signe et instrument du Royaume: appelée à l'annoncer et à l'instaurer. De l'autre côté, l'Église est le « peuple qui tire son unité de l'unité du Père et du Fils et de l'Esprit Saint »; 70 elle est ainsi « le règne du Christ déjà mystérieusement présent »,71 puisqu'elle en constitue le germe et le principe. Le Royaume de Dieu a en effet une dimension eschatologique: c'est une réalité présente dans le temps, mais elle ne se réalisera pleinement qu'à la fin ou accomplissement de l'histoire.72 À partir des textes bibliques et des témoignages patristiques, comme des documents du Magistère de l'Église, on ne déduit une acception univoque ni pour Royaume des Cieux, Royaume de Dieu et Royaume du Christ ni pour leur rapport avec l'Église, elle-même mystère irréductible à un concept humain. Diverses explications théologiques peuvent donc exister sur ces problèmes. Cependant, aucune de ces explications possibles ne doit refuser ou réduire à néant le lien étroit entre le Christ, le Royaume et l'Église. En effet, le « Royaume de Dieu tel que nous le connaissons par la Révélation » ne peut être séparé « ni du Christ ni de l'Église (...). Si l'on détache le Royaume de Jésus, on ne prend plus en considération le Royaume de Dieu qu'il a révélé, et l'on finit par altérer le sens du Royaume, qui risque de se transformer en un objectif purement humain ou idéologique, et altérer aussi l'identité du Christ, qui n'apparaît plus comme le Seigneur à qui tout doit être soumis (cf. [1Co 15,27](#)) ». De même, on ne peut disjoindre le Royaume et l'Église. Certes, l'Église n'est pas à elle-même sa propre fin, car elle est ordonnée au Royaume de Dieu dont elle est germe, signe et instrument. Mais, alors qu'elle est distincte du Christ et du Royaume, l'Église est unie indissolublement à l'un et à l'autre ».73

(68) Cf. Conc. OEcum. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 5](#)

(69) *Ibid.*, [LG 1](#)

(70) *Ibid.*, [LG 4](#) Cf. S. Cyprien, *De Dominica oratione*, 23: CCL 3A, 105.

(71) Conc. OEcum. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 3](#)

(72) Cf. *ibid.*, [LG 9](#) Cf. aussi la prière à Dieu, que recueille la *Didachè*, 9, 4: SC 248,176: « Que ton Église soit rassemblée de la même manière des extrémités de la terre dans ton Royaume » et *ibid.*, 10,5: SC 248,180: « Souviens-toi, Seigneur, de ton Église (...). Et rassemble-la des quatre vents, cette Église sanctifiée, dans ton Royaume que tu lui as préparé ».

(73) Jean-Paul II, Encycl. [RMI 18](#) cf. Exhort. ap. *Ecclesia in Asia*, n. 17: en *L'Osservatore*

Romano, 7 novembre 1999. Le Royaume est tellement inséparable du Christ que, dans un certain sens, il s'identifie à lui (cf. Origène, *Commentaria in Matthaeum*, 14, 7: PG 13, 1197; Tertullien, *Adversus Marcionem*, IV, 33, 8: CCL 1, 634.

19 Affirmer l'union inséparable entre Église et Royaume ne signifie cependant pas que le Royaume de Dieu même considéré dans sa phase historique s'identifie avec l'Église dans sa réalité visible et sociale. On ne doit pas oublier « l'action du Christ et de l'Esprit Saint hors des limites visibles de l'Église ».74 On doit donc garder en mémoire que « le Royaume concerne les personnes humaines, la société, le monde entier. Travailler pour le Royaume signifie reconnaître et favoriser le dynamisme divin qui est présent dans l'histoire humaine et la transforme. Construire le Royaume signifie travailler pour la libération du mal dans toutes ses formes. En un mot, le Royaume de Dieu est la manifestation et la réalisation de son dessein de salut dans sa plénitude ».75

En considérant les rapports entre le Royaume de Dieu, le Royaume du Christ et l'Église, il est de toute manière nécessaire d'éviter des formulations unilatérales comme ces « conceptions qui mettent délibérément l'accent sur le Royaume et se définissent comme "régnocentriques"; elles mettent en avant l'image d'une Église qui ne pense pas à elle-même, mais se préoccupe seulement de témoigner du Royaume et de le servir. C'est une "Église pour les autres" dit-on, comme le Christ est "l'homme pour les autres" (...). À côté d'aspects positifs, ces conceptions comportent souvent des aspects négatifs. D'abord, elles gardent le silence sur le Christ: le Royaume dont elles parlent se fonde sur un "théocentrisme", parce que dit-on le Christ ne peut pas être compris par ceux qui n'ont pas la foi chrétienne, alors que les peuples, les cultures et les diverses religions peuvent se rencontrer autour de l'unique réalité divine, quel que soit son nom. Pour le même motif, elles privilégient le mystère de la création qui se reflète dans la diversité des cultures et des convictions, mais elles se taisent sur le mystère de la rédemption. En outre, le Royaume tel qu'elles l'entendent, finit par marginaliser ou sous-estimer l'Église, par réaction à un "ecclésiocentrisme" supposé du passé et parce qu'elles ne considèrent l'Église elle-même que comme un signe, d'ailleurs non dépourvu d'ambiguïté ».76 Ces thèses sont contraires à la foi catholique parce qu'elles nient l'unicité de rapport du Christ et de l'Église avec le Royaume de Dieu.

(74) Jean-Paul II, Encycl. [RMI 18](#)

(75) *Ibid.*, [RMI 15](#)

(76) *Ibid.*, [RMI 17](#)

VI. L'ÉGLISE ET LES RELIGIONS FACE AU SALUT

20 Ce qui a été jusqu'ici rappelé impose nécessairement des étapes au chemin que la théologie doit parcourir pour élucider le rapport de l'Église et des religions avec le salut. On doit avant tout croire fermement que l'« Église en marche sur la terre est nécessaire au salut. Seul, en effet, le Christ est médiateur et voie de salut: or, il nous devient présent en son Corps qui est l'Église; et en nous enseignant expressément la nécessité de la foi et du baptême (cf. [Mc 16,16](#) [Jn 3,5](#)) , c'est la nécessité de l'Église elle-même, dans laquelle les hommes entrent par la porte du baptême, qu'il nous a confirmée en même temps ».77 Cette doctrine ne doit pas être opposée à la volonté salvifique universelle de Dieu (cf. [1Tm 2,4](#)) ; aussi, « il est nécessaire de tenir ensemble ces deux vérités, à savoir la possibilité réelle du salut dans le Christ pour tous les hommes et la nécessité de l'Église pour le salut ».78 L'Église est « sacrement universel de salut »,79 parce que, de manière mystérieuse et subordonnée, toujours unie à Jésus-Christ sauveur, sa Tête, elle a dans le dessein de Dieu un lien irremplaçable avec le salut de tout homme.80 Pour ceux qui ne sont pas formellement et

visiblement membres de l'Église, « le salut du Christ est accessible en vertu d'une grâce qui, tout en ayant une relation mystérieuse avec l'Église, ne les y introduit pas formellement mais les éclaire d'une manière adaptée à leur état d'esprit et à leur cadre de vie. Cette grâce vient du Christ, elle est le fruit de son sacrifice et elle est communiquée par l'Esprit Saint ».81 Elle est liée à l'Église, qui « tire son origine de la mission du Fils et de la mission du Saint-Esprit, selon le dessein de Dieu le Père ».82

(77) Conc. OEcum. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 14](#) Cf. Décr. *Ad gentes*, [AGD 7](#)
Décr. Unitatis redintegratio, n. 3.

(78) Jean-Paul II, Encycl. [RMI 9](#) Cf. *Catéchisme de l'Église Catholique*, [CEC 846-847](#)

(79) Conc. OEcum. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 48](#)

(80) Cf. S. Cyprien, *De catholicae ecclesiae unitate*, 6: CCL 3, 253-254; S. Irénée, *Adversus haereses*, III, 24, 1: SC 211,472474

(81) Jean-Paul II, Encycl. [RMI 10](#)

(82) Conc. OEcum. Vat. II, Décr. *Ad gentes*, [AGD 2](#) C'est dans le sens ici expliqué qu'il faut interpréter la formule célèbre *extra Ecclesia nullus omnino salvatur* (cf. Conc. OEcum. Latran IV, Cap. 1. *De fide catholica*: [DS 802](#)) . Cf. aussi Lettre du Saint-Office à l'archevêque de Boston: [DS 3866-3872](#)

21 Sur la modalité de transmission aux non-chrétiens de la grâce salvifique de Dieu, toujours donnée par le Christ en l'Esprit et dans un rapport mystérieux avec l'Église, le Concile Vatican II s'est contenté d'affirmer que Dieu la donne « par des voies connues de lui ».83 La théologie cherche à approfondir cette idée. Ce travail théologique doit être encouragé, parce qu'il sert sans aucun doute à une meilleure compréhension des desseins salvifiques de Dieu et des formes de leur réalisation. Cependant, d'après ce qui a été rappelé jusqu'ici sur la médiation de Jésus-Christ et sur la « relation singulière et unique »84 entre l'Église et le Royaume de Dieu parmi les hommes qui est en substance le Royaume du Christ sauveur universel, il serait clairement contraire à la foi catholique de considérer l'Église comme un chemin de salut parmi d'autres. Les autres religions seraient complémentaires à l'Église, lui seraient même substantiellement équivalentes, bien que convergeant avec elle vers le Royaume eschatologique de Dieu.

Certes, les différentes traditions religieuses contiennent et proposent des éléments de religiosité qui procèdent de Dieu,85 et font partie de « ce que l'Esprit fait dans le cœur des hommes et dans l'histoire des peuples, dans les cultures et les religions ».86 De fait, certaines prières et certains rites des autres religions peuvent assumer un rôle de préparation évangélique, en tant qu'occasions ou enseignements encourageant le cœur des hommes à s'ouvrir à l'action divine.87 On ne peut cependant leur attribuer l'origine divine et l'efficacité salvifique *ex opere operato* qui sont propres aux sacrements chrétiens.88 Par ailleurs, on ne peut ignorer que d'autres rites naissent de superstitions ou d'erreurs semblables (cf. [1Co 10,20-21](#)) et constituent plutôt un obstacle au salut.89

(83) Conc. OEcum. Vat. II, Décr. *Ad gentes*, [AGD 7](#)

(84) Jean-Paul II, Encycl. [RMI 18](#)

(85) Ce sont les semences du Verbe divin (*semina Verbi*), que l'Église reconnaît avec joie et respect (cf. Conc. OEcum. Vat. II, Décr. *Ad gentes*, [AGD 11](#) Décl. *Nostra aetate* , [NAE 2](#)).

(86) Jean-Paul II, Encycl. [RMI 29](#)

(87) Cf. *ibid.*; *Catéchisme de l'Église Catholique*, [CEC 843](#)

(88) Cf. Concile OEcum. de Trente, Décr. *De sacramentis*, can. 8, *de sacramentis in genere*: [DS 1608](#)

(89) Cf. Jean-Paul II, Encycl. [RMI 55](#)

22 Avec l'avènement de Jésus-Christ sauveur, Dieu a voulu que l'Église par lui fondée fût l'instrument du salut de toute l'humanité (cf. [Ac 17,30-31](#)).⁹⁰ Cette vérité de foi n'enlève rien à la considération respectueuse et sincère de l'Église pour les religions du monde, mais en même temps, elle exclut radicalement la mentalité indifférentiste « imprégnée d'un relativisme religieux qui porte à considérer que "toutes les religions se valent" ». ⁹¹ S'il est vrai que les adeptes d'autres religions peuvent recevoir la grâce divine, il n'est pas moins certain qu'objectivement ils se trouvent dans une situation de grave indigence par rapport à ceux qui, dans l'Église, ont la plénitude des moyens de salut.⁹² « Tous les fils de l'Église doivent (...) se souvenir que la grandeur de leur condition doit être rapportée non à leurs mérites, mais à une grâce spéciale du Christ; s'ils n'y correspondent pas par la pensée, la parole et l'action, ce n'est pas le salut qu'elle leur vaudra, mais un plus sévère jugement ». ⁹³ On comprend ainsi que, suivant le commandement du Seigneur (cf. [Mt 28,19-20](#)) et comme exigence d'amour pour tous les hommes, l'Église « annonce, et est tenue d'annoncer sans cesse, le Christ qui est "la voie, la vérité et la vie" ([Jn 14,6](#)) , dans lequel les hommes doivent trouver la plénitude de la vie religieuse et dans lequel Dieu s'est réconcilié toutes choses ». ⁹⁴ La mission ad gentes, dans le dialogue interreligieux aussi, « garde dans leur intégrité, aujourd'hui comme toujours, sa force et sa nécessité ». ⁹⁵ En effet, « "Dieu veut que tous les hommes soient sauvés et parviennent à la connaissance de la vérité" ([1Tm 2,4](#)) . Dieu veut le salut de tous par la connaissance de la vérité. Le salut se trouve dans la vérité. Ceux qui obéissent à la motion de l'Esprit de vérité sont déjà sur le chemin du salut; mais l'Église, à qui cette vérité a été confiée, doit aller à la rencontre de leur désir pour la leur apporter. C'est parce qu'elle croit au dessein universel de salut qu'elle doit être missionnaire ». ⁹⁶ Le dialogue donc, tout en faisant partie de la mission évangélisatrice, n'est qu'une des actions de l'Église dans sa mission ad gentes.⁹⁷ La parité, condition du dialogue, signifie égale dignité personnelle des parties, non pas égalité des doctrines et encore moins égalité entre Jésus-Christ Dieu lui-même fait homme et les fondateurs des autres religions. L'Église en effet, guidée par la charité et le respect de la liberté,⁹⁸ doit en premier lieu annoncer à tous la vérité définitivement révélée par le Seigneur, et proclamer la nécessité, pour participer pleinement à la communion avec Dieu Père, Fils et Saint-Esprit, de la conversion à Jésus-Christ et de l'adhésion à l'Église par le baptême et les autres sacrements. D'autre part la certitude de la volonté salvifique universelle de Dieu n'atténue pas, mais augmente le devoir et l'urgence d'annoncer le salut et la conversion au Seigneur Jésus-Christ.

(90) Cf. Conc. OEcum. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 17](#) Jean-Paul II, Encycl. [RMI 11](#)

(91) Jean-Paul II, Encycl. [RMI 36](#)

(92) Cf. Pie XII, Encycl. *Mystici corporis*: [DS 3821](#)

(93) Conc. OEcum. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 14](#)

(94) Conc. OEcum. Vat. II, Décl. *Nostra aetate*, [NAE 2](#)

(95) Conc. OEcum. Vat. II, Décr. *Ad gentes*, [AGD 7](#)

(96) *Catéchisme de l'Église Catholique*, [CEC 851](#) cf. [CEC 849-856](#).

(97) Cf. Jean-Paul II, Encycl. [RMI 55](#) Exhort. ap. *Ecclesia in Asia*, n. 31.

(98) Cf. Conc. OEcum. Vat. II, Décl. *Dignitatis humanae*, [DH 1](#)

CONCLUSION

23 Pour proclamer à nouveau et éclairer certaines vérités de foi, la présente Déclaration a voulu suivre l'exemple de l'apôtre Paul face aux Corinthiens: « Je vous ai donc transmis en premier lieu ce que j'avais moi-même reçu » ([1Co 15,3](#)) . Vis-à-vis de certaines propositions

problématiques voire même erronées, la réflexion théologique est appelée à confirmer la foi de l'Eglise et à donner raison de son espérance avec conviction et efficacité.

À propos de la vraie religion, les Pères du Concile Vatican II ont affirmé: « Cette unique et vraie religion, nous croyons qu'elle subsiste dans l'Église catholique et apostolique à qui le Seigneur Jésus a confié le mandat de la faire connaître à tous les hommes, lorsqu'il dit aux apôtres: "Allez, de toutes les nations faites des disciples, les baptisant au nom du Père et du Fils et du Saint-Esprit, et leur apprenant à observer tout ce que je vous ai prescrit" ([Mt 28,19-20](#)). Tous les hommes, d'autre part, sont tenus de chercher la vérité, surtout en ce qui concerne Dieu et son Église; et quand ils l'ont connue, de l'embrasser et de lui être fidèles ».99

La révélation du Christ continuera d'être dans l'histoire « la vraie étoile sur laquelle s'oriente » 100 toute l'humanité: « La Vérité, qui est le Christ, s'impose comme une autorité universelle ». 101 Le mystère chrétien dépasse en effet toute limite d'espace et de temps; il réalise l'unité de la famille humaine: « Des divers lieux et des différentes traditions, tous sont appelés dans le Christ à participer à l'unité de la famille des fils de Dieu (...). Jésus abat les murs de division et réalise l'unification de manière originale et suprême, par la participation à son mystère. Cette unité est tellement profonde que l'Église peut dire avec saint Paul: "Vous n'êtes plus des étrangers ni des hôtes; vous êtes concitoyens des saints, vous êtes de la maison de Dieu" ([Ep 2,19](#)) ». 102

Sa Sainteté le Pape Jean-Paul II, au cours de l'audience accordée le 16 juin 2000 au soussigné cardinal Préfet de la Congrégation pour la Doctrine de la Foi, avec science certaine et son autorité apostolique a approuvé la présente Déclaration, décidée en session plénière, l'a confirmée et en a ordonné la publication.

(99) *Ibid*

(100) Jean-Paul II, Encycl. Fides et ratio, [FR 15](#).

(101) *Ibid.*, [FR 92](#)

(102) *Ibid.*, [FR 70](#)

Donné à Rome, au siège de la Congrégation pour la Doctrine de la Foi, le 6 août 2000, en la fête de la Transfiguration du Seigneur.

Joseph Card. Ratzinger
Préfet

Tarcisio Bertone, S.D.B.
Archevêque émérite de Verceil
Secrétaire

2000 Dominus Iesus 16

1998 Catéchisme 934

En bref

934 *"D'institution divine, il y a dans l'Eglise parmi les fidèles des ministres sacrés, qui en droit sont aussi appelés clercs; quant aux autres, ils sont nommés laïcs". Il y a enfin des fidèles qui appartiennent à l'une et l'autre catégorie et qui, par la profession des conseils évangéliques, se sont consacrés à Dieu et servent ainsi la mission de l'Eglise (CIC 207p. 1-2).*

935 *Pour annoncer la foi et pour implanter son Règne, le Christ envoie ses apôtres et leurs successeurs. Il leur donne part à sa mission. De lui ils reçoivent le pouvoir d'agir en sa personne.*

936 *Le Seigneur a fait de S. Pierre le fondement visible de son Eglise. Il lui en a remis les clefs. L'évêque de l'Eglise de Rome, successeur de S. Pierre, est "le chef du Collège des Evêques, Vicaire du Christ et Pasteur de l'Eglise toute entière sur cette terre" (CIC 331).*

937 *Le Pape "jouit, par institution divine, du pouvoir suprême, plénier, immédiat, universel pour la charge des âmes" (CD 2).*

938 *Les évêques, établis par l'Esprit Saint, succèdent aux apôtres. Ils sont, "chacun pour sa part, principe visible et fondement de l'unité dans leurs Eglises particulières" (LG 23).*

939 *Aidés des prêtres, leurs coopérateurs, et des diacres, les évêques ont la charge d'enseigner authentiquement la foi, de célébrer le culte divin, surtout l'Eucharistie, et de diriger leur Eglise en vrais pasteurs. A leur charge appartient aussi le souci de toutes les Eglises, avec et sous le Pape.*

940 *"Le propre de l'état des laïcs étant de mener leur vie au milieu du monde et des affaires profanes, ils sont appelés par Dieu à exercer leur apostolat dans le monde à la manière d'un ferment, grâce à la vigueur de leur esprit chrétien" (AA 2).*

941 *Les laïcs participent au sacerdoce du Christ: de plus en plus unis à Lui, ils déploient la grâce du Baptême et de la Confirmation dans toutes les dimensions de la vie personnelle, familiale, sociale et ecclésiale, et réalisent ainsi l'appel à la sainteté adressé à tous les baptisés.*

942 *Grâce à leur mission prophétique les laïcs "sont aussi appelés à être, en toute circonstance et au coeur même de la communauté humaine, les témoins du Christ" (GS 43).*

943 *Grâce à leur mission royale, les laïcs ont le pouvoir d'arracher au péché son empire en eux-mêmes et dans le monde par leur abnégation et la sainteté de leur vie (cf. LG 36).*

944 *La vie consacrée à Dieu se caractérise par la profession publique des conseils évangéliques de pauvreté, de chasteté et d'obéissance dans un état de vie stable reconnu par l'Eglise.*

945 *Livré à Dieu suprêmement aimé, celui que le Baptême avait déjà destiné à Lui se trouve, dans l'état de vie consacrée, voué plus intimement au service divin et dédié au bien de toute l'Eglise.*

Paragraphe 5 La communion des saints

946 Après avoir confessé "la sainte Eglise catholique", le Symbole des Apôtres ajoute "la communion des saints". Cet article est, d'une certaine façon, une explicitation du précédent: "Qu'est-ce que l'Eglise sinon l'assemblée de tous les saints?" (Nicéas, symb. 10). La communion des saints est précisément l'Eglise.

947 "Puisque tous les croyants forment un seul corps, le bien des uns est communiqué aux autres ... Il faut de la sorte croire qu'il existe une communion des biens dans l'Eglise. Mais le membre le plus important est le Christ, puisqu'il est la tête ... Ainsi, le bien du Christ est communiqué à tous les membres, et cette communication se fait par les sacrements de l'Eglise" (S. Thomas d'A., symb. 10). "Comme cette Eglise est gouvernée par un seul et même Esprit, tous les biens qu'elle a reçus deviennent nécessairement un fonds commun" (Catech. R. 1, 10, 24).

948 Le terme "communion des saints" a dès lors deux significations, étroitement liées: "communion aux choses saintes ('sancta')" et "communion entre les personnes saintes ('sancti')".

"*Sancta sanctis!*" (ce qui est saint pour ceux qui sont saints) est proclamé par le célébrant dans la plupart des liturgies orientales lors de l'élévation des saints Dons avant le service de la communion. Les fidèles ("sancti") sont nourris du Corps et du Sang du Christ ("sancta") afin de croître dans la Communion de l'Esprit Saint ("Koinônia") et de la communiquer au monde.

I La communion des biens spirituels

949 Dans la communauté primitive de Jérusalem, les disciples "se montraient assidus à l'enseignement des apôtres, fidèles à la communion fraternelle, à la fraction du pain et aux prières" ([Ac 2,42](#)):

La communion dans la foi. La foi des fidèles est la foi *de l'Eglise* reçue des Apôtres, trésor de vie qui s'enrichit en étant partagé.

950 *La communion des sacrements.* "Le fruit de tous les Sacrements appartient à tous. Car les Sacrements, et surtout le Baptême qui est comme la porte par laquelle les hommes entrent dans l'Eglise, sont autant de liens sacrés qui les unissent tous et les attachent à Jésus-Christ. La communion des saints, c'est la communion des sacrements ... Le nom de communion peut s'appliquer à chacun d'eux, car chacun d'eux nous unit à Dieu ... Mais ce nom convient mieux à l'Eucharistie qu'à tout autre, parce que c'est elle principalement qui consomme cette communion" (Catech. R. 1, 10, 24).

951 *La communion des charismes:* Dans la communion de l'Eglise, l'Esprit Saint "distribue aussi parmi les fidèles de tous ordres ... les grâces spéciales" pour l'édification de l'Eglise ([LG 12](#)). Or, "à chacun la manifestation de l'Esprit est donnée en vue du bien commun" ([1Co 12,7](#)).

952 "*Ils mettaient tout en commun*" ([Ac 4,32](#)): "*Tout ce que le vrai chrétien possède, il doit le regarder comme un bien qui lui est commun avec tous, et toujours il doit être prêt et*

empressé à venir au secours de l'indigent et de la misère du prochain" (Catech. R. 1, 10, 27).
Le chrétien est un administrateur des biens du Seigneur (cf. [Lc 16,1](#) [Lc 16,3](#)).

953 *La communion de la charité:* Dans la "sanctorum communio" "nul d'entre nous ne vit pour soi-même, comme nul ne meurt pour soi-même" ([Rm 14,7](#)). "Un membre souffre-t-il? tous les membres souffrent avec lui. Un membre est-il à l'honneur? tous les membres prennent part à sa joie. Or vous êtes le Corps du Christ, et membres chacun pour sa part" ([1Co 12,26-27](#)). "La charité ne cherche pas ce qui est à elle" ([1Co 13,5](#) cf. [1Co 10,24](#)). Le moindre de nos actes fait dans la charité retentit au profit de tous, dans cette solidarité avec tous les hommes, vivants ou morts, qui se fonde sur la communion des saints. Tout péché nuit à cette communion.

II La communion de l'Eglise du ciel et de la terre

954 *Les trois états de l'Eglise.* "En attendant que le Seigneur soit venu dans sa majesté accompagné de tous les anges et que la mort détruite, tout lui soit soumis, les uns parmi ses disciples continuent sur terre leur pèlerinage; d'autres, ayant achevé leur vie, se purifient encore; d'autres enfin sont dans la gloire contemplant 'dans la pleine lumière, tel qu'il est, le Dieu un en trois Personnes'" ([LG 49](#)):

Tous cependant, à des degrés divers et sous des formes diverses, nous communions dans la même charité envers Dieu et envers le prochain, chantant à notre Dieu le même hymne de gloire. En effet, tous ceux qui sont du Christ et possèdent son Esprit, constituent une seule Eglise et se tiennent mutuellement comme un tout dans le Christ ([LG 49](#)).

955 "L'union de ceux qui sont encore en chemin avec leurs frères qui se sont endormis dans la paix du Christ ne connaît pas la moindre intermittence; au contraire, selon la foi constante de l'Eglise, cette union est renforcée par l'échange des biens spirituels" ([LG 49](#)).

956 *L'intercession des saints.* "Etant en effet plus intimement liés avec le Christ, les habitants du ciel contribuent à affermir plus solidement l'Eglise en sainteté ... Ils ne cessent d'intercéder pour nous auprès du Père, offrant les mérites qu'ils ont acquis sur terre par l'unique Médiateur de Dieu et des hommes, le Christ Jésus ... Ainsi leur sollicitude fraternelle est du plus grand secours pour notre infirmité" ([LG 49](#)):

Ne pleurez pas, je vous serai plus utile après ma mort et je vous aiderai plus efficacement que pendant ma vie (S. Dominique, mourant, à ses frères, cf. Jourdain de Saxe, lib. 93).

Je passerai mon ciel à faire du bien sur la terre (Ste. Thérèse de l'Enfant-Jésus, verba).

957 *La communion avec les saints.* "Nous ne vénérons pas seulement au titre de leur exemple la mémoire des habitants du ciel; nous cherchons bien davantage par là à renforcer l'union de toute l'Eglise dans l'Esprit grâce à l'exercice de la charité fraternelle. Car tout comme la communion entre les chrétiens de la terre nous approche de plus près du Christ, ainsi la communauté avec les saints nous unit au Christ de qui découlent, comme de leur chef, toute grâce et la vie du Peuple de Dieu lui-même" ([LG 50](#)):

Le Christ, nous l'adorons, parce qu'il est le fils de Dieu; quant aux martyrs, nous les aimons comme disciples et imitateurs du Seigneur, et c'est juste, à cause de leur dévotion incomparable envers leur roi et maître; puissions-nous, nous aussi, être leurs compagnons et leurs condisciples (S. Polycarpe, mart. 17).

958 *La communion avec les défunts.* "Reconnaissant dès l'abord cette communion qui existe à l'intérieur de tout le corps mystique de Jésus-Christ, l'Eglise en ses membres qui cheminent sur terre a entouré de beaucoup de piété la mémoire des défunts dès les premiers temps du christianisme en offrant aussi pour eux ses suffrages; car 'la pensée de prier pour les morts, afin qu'ils soient délivrés de leurs péchés, est une pensée sainte et pieuse' ([2M 12,45](#))" ([LG 50](#)). Notre prière pour eux peut non seulement les aider mais aussi rendre efficace leur intercession en notre faveur.

959 *... dans l'unique famille de Dieu.* "Lorsque la charité mutuelle et la louange unanime de la Très Sainte Trinité nous font communier les uns aux autres, nous tous, fils de Dieu qui ne faisons dans le Christ qu'une seule famille, nous répondons à la vocation profonde de l'Eglise" ([LG 51](#)).

En bref

960 *L'Eglise est "communion des saints": cette expression désigne d'abord les "choses saintes" ("sancta"), et avant tout l'Eucharistie, par laquelle "est représentée et réalisée l'unité des fidèles qui, dans le Christ, forment un seul Corps" ([LG 3](#)).*

961 *Ce terme désigne aussi la communion des "personnes saintes" ("sancti") dans le Christ qui est "mort pour tous", de sorte que ce que chacun fait ou souffre dans et pour le Christ porte du fruit pour tous.*

962 *"Nous croyons à la communion de tous les fidèles du Christ, de ceux qui sont pèlerins sur la terre, des défunts qui achèvent leur purification, des bienheureux du ciel, tous ensemble formant une seule Eglise, et nous croyons que dans cette communion l'amour miséricordieux de Dieu et de ses saints est toujours à l'écoute de nos prières" (SPF 30).*

Paragraphe 6 Marie - Mère du Christ, Mère de l'Eglise

963 Après avoir parlé du rôle de la Vierge Marie dans le Mystère du Christ et de l'Esprit, il convient de considérer maintenant sa place dans le Mystère de l'Eglise. "En effet, la Vierge Marie ... est reconnue et honorée comme la véritable Mère de Dieu et du Rédempteur ... Elle est aussi vraiment 'Mère des membres (du Christ) ... ayant coopéré par sa charité à la naissance dans l'Eglise des fidèles qui sont les membres de ce Chef' (S. Augustin, virg. 6)" ([LG 53](#)). "... Marie Mère du Christ, Mère de l'Eglise" (Paul VI, discours 21 novembre 1964).

I La Maternité de Marie envers l'Eglise

Toute unie à son Fils ...

964 Le rôle de Marie envers l'Eglise est inséparable de son union au Christ, elle en découle directement. "Cette union de Marie avec son Fils dans l'oeuvre du salut est manifeste dès l'heure de la conception virginale du Christ, jusqu'à sa mort" ([LG 57](#)). Elle est particulièrement manifeste à l'heure de sa passion:

La bienheureuse Vierge avança dans son pèlerinage de foi, gardant fidèlement l'union avec son Fils jusqu'à la Croix où, non sans un dessein divin, elle était debout, souffrant cruellement avec son Fils unique, associée d'un coeur maternel à son sacrifice, donnant à l'immolation de la victime, née de sa chair, le consentement de son amour, pour être enfin, par le même Christ Jésus mourant sur la Croix, donnée comme sa Mère au disciple par ces mots: "Femme, voici ton fils" ([Jn 19,26-27](#)) ([LG 58](#)).

965 Après l'Ascension de son Fils, Marie a "assisté de ses prières l'Eglise naissante" ([LG 69](#)). Réunie avec les apôtres et quelques femmes, "on voit Marie appelant elle aussi de ses prières le don de l'Esprit qui, à l'Annonciation, l'avait déjà elle-même prise sous son ombre" ([LG 59](#)).

... aussi dans son Assomption ...

966 "Enfin la Vierge immaculée, préservée par Dieu de toute atteinte de la faute originelle, ayant accompli le cours de sa vie terrestre, fut élevée corps et âme à la gloire du ciel, et exaltée par le Seigneur comme la Reine de l'univers, pour être ainsi plus entièrement conforme à son Fils, Seigneur des seigneurs, victorieux du péché et de la mort" ([LG 59](#) cf. la proclamation du dogme de l'Assomption de la Bienheureuse Vierge Marie par le Pape Pie XII en 1950: [DS 3903](#)). L'Assomption de la Sainte Vierge est une participation singulière à la Résurrection de son Fils et une anticipation de la résurrection des autres chrétiens:

Dans ton enfantement tu as gardé la virginité, dans ta dormition tu n'as pas quitté le monde, ô Mère de Dieu: tu as rejoint la source de la Vie, toi qui conçus le Dieu vivant et qui, par tes prières, délivreras nos âmes de la mort (Liturgie byzantine, Tropaïre de la fête de la Dormition (15 août)).

... elle est notre Mère dans l'ordre de la grâce

967 Par son adhésion entière à la volonté du Père, à l'oeuvre rédemptrice de son Fils, à toute motion de l'Esprit Saint, la Vierge Marie est pour l'Eglise le modèle de la foi et de la charité. Par là elle est "membre suréminent et absolument unique de l'Eglise" ([LG 53](#)), elle constitue même "la réalisation exemplaire" ("typus") de l'Eglise ([LG 63](#)).

968 Mais son rôle par rapport à l'Eglise et à toute l'humanité va encore plus loin. "Elle a apporté à l'oeuvre du Sauveur une coopération absolument sans pareil par son obéissance, sa foi, son espérance, son ardente charité, pour que soit rendue aux âmes la vie surnaturelle. C'est pourquoi elle est devenue pour nous, dans l'ordre de la grâce, notre Mère" ([LG 61](#)).

969 "A partir du consentement qu'elle apporta par sa foi au jour de l'Annonciation et qu'elle maintint dans sa fermeté sous la Croix, cette maternité de Marie dans l'économie de la grâce se continue sans interruption jusqu'à la consommation définitive de tous les élus. En effet, après son Assomption au ciel, son rôle dans le salut ne s'interrompt pas: par son intercession répétée elle continue à nous obtenir les dons qui assurent notre salut éternel... C'est pourquoi la bienheureuse Vierge est invoquée dans l'Eglise sous les titres d'avocate, d'auxiliaire, de secourable, de médiatrice" ([LG 62](#)).

970 "Le rôle maternel de Marie à l'égard des hommes n'offusque cependant et ne diminue en rien l'unique médiation du Christ: il en manifeste au contraire la vertu. Car toute influence salutaire de la part de la bienheureuse Vierge ... découle de la surabondance des mérites du Christ; elle s'appuie sur sa médiation, dont elle dépend en tout et d'où elle tire toute sa vertu" ([LG 60](#)). "Aucune créature en effet ne peut jamais être mise sur le même plan que le Verbe incarné et rédempteur. Mais tout comme le sacerdoce du Christ est participé sous

formes diverses, tant par les ministres que par le peuple fidèle, et tout comme l'unique bonté de Dieu se répand réellement sous des formes diverses dans les créatures, ainsi l'unique médiation du Rédempteur n'exclut pas, mais suscite au contraire une coopération variée de la part des créatures, en dépendance de l'unique source" ([LG 62](#)).

II Le culte de la Sainte Vierge

971 *"Toutes les générations me diront bienheureuse" (Lc 1,48): "La piété de l'Eglise envers la Sainte Vierge est intrinsèque au culte chrétien" (MCU 56). La sainte Vierge "est légitimement honorée par l'Eglise d'un culte spécial. Et de fait, depuis les temps les plus reculés, la bienheureuse Vierge est honorée sous le titre de 'Mère de Dieu'; les fidèles se réfugient sous sa protection, l'implorant dans tous leurs dangers et leurs besoins ... Ce culte ... bien que présentant un caractère absolument unique; il n'en est pas moins essentiellement différent du culte d'adoration qui est rendu au Verbe incarné ainsi qu'au Père et à l'Esprit Saint; il est éminemment apte à le servir" (LG 66); il trouve son expression dans les fêtes liturgiques dédiées à la Mère de Dieu (cf. SC 103) et dans la prière mariale, telle le Saint Rosaire, "abrégé de tout l'Evangile" (cf. MCU 42).*

III Marie - Icône eschatologique de l'Eglise

972 Après avoir parlé de l'Eglise, de son origine, de sa mission et de sa destinée, nous ne saurions mieux conclure qu'en tournant le regard vers Marie pour contempler en elle ce qu'est l'Eglise dans son Mystère, dans son "pèlerinage de la foi", et ce qu'elle sera dans la patrie au terme de sa marche, où l'attend, "dans la gloire de la Très Sainte et indivisible Trinité", "dans la communion de tous les saints" ([LG 69](#)), celle que l'Eglise vénère comme la Mère de son Seigneur et comme sa propre Mère:

Tout comme dans le ciel où elle est déjà glorifiée corps et âme, la Mère de Jésus représente et inaugure l'Eglise en son achèvement dans le siècle futur, de même sur terre, en attendant la venue du jour du Seigneur, elle brille déjà comme un signe d'espérance assurée et de consolation devant le Peuple de Dieu en pèlerinage ([LG 68](#)).

En bref

973 *En prononçant le "fiat" de l'Annonciation et en donnant son consentement au Mystère de l'Incarnation, Marie collabore déjà à toute l'oeuvre que doit accomplir son Fils. Elle est mère partout où Il est Sauveur et Tête du Corps mystique.*

974 *La Très Sainte Vierge Marie, ayant accompli le cours de sa vie terrestre, fut enlevée corps et âme à la gloire du ciel, où elle participe déjà à la gloire de la résurrection de son Fils, anticipant la résurrection de tous les membres de son Corps.*

975 *"Nous croyons que la Très Sainte Mère de Dieu, nouvelle Eve, Mère de l'Eglise, continue au ciel son rôle maternel à l'égard des membres du Christ" (SPF 15).*

Article 10 "Je crois au pardon des péchés"

976 Le Symbole des Apôtres lie la foi au pardon des péchés à la foi en l'Esprit-Saint, mais aussi à la foi en l'Eglise et en la communion des saints. C'est en donnant l'Esprit-Saint à ses apôtres que le Christ ressuscité leur a conféré son propre pouvoir divin de pardonner les péchés: "Recevez l'Esprit-Saint. Ceux à qui vous remettrez les péchés, ils leur seront remis; ceux à qui vous les retiendrez, ils leur seront retenus" ([Jn 20,22-23](#)).

(La IIe partie du Catéchisme traitera explicitement du pardon des péchés par le Baptême, le Sacrement de Pénitence et les autres sacrements, surtout l'Eucharistie. Il suffit donc d'évoquer ici brièvement quelques données de base).

I Un seul baptême pour le pardon des péchés

977 Notre Seigneur a lié le pardon des péchés à la foi et au Baptême: "Allez par le monde entier, proclamez la Bonne Nouvelle à toute la création. Celui qui croira et sera baptisé, sera sauvé" ([Mc 16,15-16](#)). Le Baptême est le premier et principal sacrement du pardon des péchés parce qu'il nous unit au Christ mort pour nos péchés, ressuscité pour notre justification (cf. [Rm 4,25](#)), afin que "nous vivions nous aussi dans une vie nouvelle" ([Rm 6,4](#)).

978 "Au moment où nous faisons notre première profession de Foi, en recevant le saint Baptême qui nous purifie, le pardon que nous recevons est si plein et si entier, qu'il ne nous reste absolument rien à effacer, soit de la faute originelle, soit des fautes commises par notre volonté propre, ni aucune peine à subir pour les expier... Mais néanmoins la grâce du Baptême ne délivre personne de toutes les infirmités de la nature. Au contraire nous avons encore à combattre les mouvements de la concupiscence qui ne cessent de nous porter au mal" (Catech. R. 1, 11, 3).

979 En ce combat avec l'inclination au mal, qui serait assez vaillant et vigilant pour éviter toute blessure du péché? "Si donc il était nécessaire que l'Eglise eût le pouvoir de remettre les péchés, il fallait aussi que le Baptême ne fût pas pour elle l'unique moyen de se servir de ces clefs du Royaume des cieux qu'elle avait reçues de Jésus-Christ; il fallait qu'elle fût capable de pardonner leurs fautes à tous les pénitents, quand même ils auraient péché jusqu'au dernier moment de leur vie" (Catech. R. 1, 11, 4).

980 C'est par le sacrement de pénitence que le baptisé peut être réconcilié avec Dieu et avec l'Eglise:

Les pères ont eu raison d'appeler la pénitence "un baptême laborieux" (S. Grégoire de Naz., or. 39,17). Ce sacrement de pénitence est, pour ceux qui sont tombés après le Baptême, nécessaire au salut, comme l'est le baptême lui-même pour ceux qui ne sont pas encore régénérés (Cc. Trente: [DS 1672](#)).

II Le pouvoir des clefs

981 Le Christ après sa résurrection a envoyé ses apôtres "annoncer à toutes les nations le repentir en son Nom en vue de la rémission des péchés" ([Lc 24,47](#)). Ce "ministère de la réconciliation" ([2Co 5,18](#)), les apôtres et leurs successeurs ne l'accomplissent pas seulement

en annonçant aux hommes le pardon de Dieu mérité pour nous par le Christ et en les appelant à la conversion et à la foi, mais aussi en leur communiquant la rémission des péchés par le Baptême et en les réconciliant avec Dieu et avec l'Eglise grâce au pouvoir des clefs reçu du Christ:

L'Eglise a reçu les clés du Royaume des cieux, afin que se fasse en elle la rémission des péchés par le sang du Christ et l'action du Saint-Esprit. C'est dans cette Eglise que l'âme revit, elle qui était morte par les péchés, afin de vivre avec le Christ, dont la grâce nous a sauvés (S. Augustin, serm. 214,11).

982 Il n'y a aucune faute, aussi grave soit-elle, que la Sainte Eglise ne puisse remettre. "Il n'est personne, si méchant et si coupable qu'il soit, qui ne doive espérer avec assurance son pardon, pourvu que son repentir soit sincère" (Catech. R. 1, 11, 5). Le Christ qui est mort pour tous les hommes, veut que, dans son Eglise, les portes du pardon soient toujours ouvertes à quiconque revient du péché (cf. [Mt 18,21-22](#)).

983 La catéchèse s'efforcera d'éveiller et de nourrir chez les fidèles la foi en la grandeur incomparable du don que le Christ ressuscité a fait à son Eglise: la mission et le pouvoir de pardonner véritablement les péchés, par le ministère des apôtres et de leurs successeurs:

Le Seigneur veut que ses disciples aient un pouvoir immense: il veut que ses pauvres serviteurs accomplissent en son nom tout ce qu'il avait fait quand il était sur la terre (S. Ambroise, poenit. 1,34).

Les prêtres ont reçu un pouvoir que Dieu n'a donné ni aux anges ni aux archanges... Dieu sanctionne là-haut tout ce que les prêtres font ici-bas (S. Chrysostome, sac. 3,5).

Si dans l'Eglise il n'y avait pas la rémission des péchés, nul espoir existerait, nulle espérance d'une vie éternelle et d'une libération éternelle. Rendons grâce à Dieu qui a donné à son Eglise un tel don (S. Augustin, serm. 213,8).

En bref

984 *Le Credo met en relation "le pardon des péchés" avec la profession de foi en l'Esprit Saint. En effet, le Christ ressuscité a confié aux apôtres le pouvoir de pardonner les péchés lorsqu'il leur a donné l'Esprit Saint.*

985 *Le Baptême est le premier et principal sacrement pour le pardon des péchés: il nous unit au Christ mort et ressuscité et nous donne l'Esprit Saint.*

986 *De par la volonté du Christ, l'Eglise possède le pouvoir de pardonner les péchés des baptisés et elle l'exerce par les évêques et les prêtres de façon habituelle dans le sacrement de pénitence.*

987 *"Dans la rémission des péchés, les prêtres et les sacrements sont de purs instruments dont notre Seigneur Jésus-Christ, unique auteur et dispensateur de notre salut, veut bien se servir pour effacer nos iniquités et nous donner la grâce de la justification" (Catech. R. 1, 11, 6).*

Article 11 "Je crois à la résurrection de la chair"

988 Le Credo chrétien - profession de notre foi en Dieu le Père, le Fils et le Saint Esprit, et dans son action créatrice, salvatrice et sanctificatrice - culmine en la proclamation de la résurrection des morts à la fin des temps, et en la vie éternelle.

989 Nous croyons fermement, et ainsi nous espérons, que de même que le Christ est vraiment ressuscité des morts, et qu'il vit pour toujours, de même après leur mort les justes vivront pour toujours avec le Christ ressuscité et qu'il les ressuscitera au dernier jour (cf. [Jn 6,39-40](#)). Comme la sienne, notre résurrection sera l'oeuvre de la Très Sainte Trinité:

Si l'Esprit de Celui qui a ressuscité Jésus d'entre les morts habite en vous, Celui qui a ressuscité Jésus-Christ d'entre les morts donnera aussi la vie à vos corps mortels, par son Esprit qui habite en vous ([Rm 8,11](#) cf.).

990 Le terme "chair" désigne l'homme dans sa condition de faiblesse et de mortalité (cf. [Gn 6,3](#) [Ps 56,5](#) [Is 40,6](#)). La "résurrection de la chair" signifie qu'il n'y aura pas seulement, après la mort, la vie de l'âme immortelle, mais que même nos "corps mortels" ([Rm 8,11](#)) reprendront vie.

991 Croire en la résurrection des morts a été dès ses débuts un élément essentiel de la foi chrétienne. "Fiducia christianorum resurrectio mortuorum; illam credentes, sumus" (Tertullien):

Comment certains d'entre vous peuvent-ils dire qu'il n'y a pas de résurrection des morts? S'il n'y a pas de résurrection des morts, le Christ non plus n'est pas ressuscité. Mais si le Christ n'est pas ressuscité, alors notre prédication est vide, vide aussi votre foi... Mais non, le Christ est ressuscité des morts, prémices de ceux qui se sont endormis ([1Co 15,12-14](#) [1Co 15,20](#)).

I La résurrection du Christ et la nôtre

Révélation progressive de la Résurrection

992 La résurrection des morts a été révélée progressivement par Dieu à son Peuple. L'espérance en la résurrection corporelle des morts s'est imposée comme une conséquence intrinsèque de la foi en un Dieu créateur de l'homme tout entier, âme et corps. Le créateur du ciel et de la terre est aussi Celui qui maintient fidèlement son Alliance avec Abraham et sa descendance. C'est dans cette double perspective que commencera à s'exprimer la foi en la résurrection. Dans leurs épreuves, les martyrs Macchabées confessent:

Le Roi du monde nous ressuscitera pour une vie éternelle, nous qui mourons pour ses lois ([2M 7,9](#)). Mieux vaut mourir de la main des hommes en tenant de Dieu l'espoir d'être ressuscité par lui ([2M 7,14](#) cf. [2M 7,29](#) [Da 12,1-13](#)).

993 Les Pharisiens (cf. [Ac 23,6](#)) et bien des contemporains du Seigneur (cf. [Jn 11,24](#)) espéraient la résurrection. Jésus l'enseigne fermement. Aux Sadducéens qui la nient il répond: "Vous ne connaissez ni les Ecritures ni la puissance de Dieu, vous êtes dans l'erreur" ([Mc 12,24](#)). La foi en la résurrection repose sur la foi en Dieu qui "n'est pas un Dieu des morts, mais des vivants" ([Mc 12,27](#)).

994 Mais il y a plus: Jésus lie la foi en la résurrection à sa propre personne: "Je suis la Résurrection et la vie" ([Jn 11,25](#)). C'est Jésus lui-même qui ressuscitera au dernier jour ceux

qui auront cru en lui (cf. [Jn 5,24-25](#) [Jn 6,40](#)) et qui auront mangé son corps et bu son sang (cf. [Jn 6,54](#)). Il en donne dès maintenant un signe et un gage en rendant la vie à certains morts (cf. [Mc 5,21-42](#) [Lc 7,11-17](#) [Jn 11](#)), annonçant par là sa propre Résurrection qui sera cependant d'un autre ordre. De cet événement unique Il parle comme du "signe de Jonas" ([Mt 12,40](#)), du signe du Temple (cf. [Jn 2,19-22](#)): il annonce sa Résurrection le troisième jour après sa mise à mort (cf. [Mc 10,34](#)).

995 Etre témoin du Christ, c'est être "témoin de sa Résurrection" ([Ac 1,22](#) cf. [Ac 4,33](#)), "avoir mangé et bu avec lui après sa Résurrection d'entre les morts" ([Ac 10,41](#)). L'espérance chrétienne en la résurrection est toute marquée par les rencontres avec le Christ ressuscité. Nous ressusciterons comme Lui, avec Lui, par Lui.

996 Dès le début, la foi chrétienne en la résurrection a rencontré incompréhensions et oppositions (cf. [Ac 17,32](#) [1Co 15,12-13](#)). "Sur aucun point la foi chrétienne ne rencontre plus de contradiction que sur la résurrection de la chair" (S. Augustin, Psal. 88, 2, 5). Il est très communément accepté qu'après la mort la vie de la personne humaine continue d'une façon spirituelle. Mais comment croire que ce corps si manifestement mortel puisse ressusciter à la vie éternelle?

Comment les morts ressuscitent-ils?

997 *Qu'est-ce que "ressusciter"?* Dans la mort, séparation de l'âme et du corps, le corps de l'homme tombe dans la corruption, alors que son âme va à la rencontre de Dieu, tout en demeurant en attente d'être réunie à son corps glorifié. Dieu dans sa toute-puissance rendra définitivement la vie incorruptible à nos corps en les unissant à nos âmes, par la vertu de la Résurrection de Jésus.

998 *Qui ressuscitera?* Tous les hommes qui sont morts: "ceux qui auront fait le bien ressusciteront pour la vie, ceux qui auront fait le mal, pour la damnation" ([Jn 5,29](#) cf. [Da 12,2](#)).

999 *Comment?* Le Christ est ressuscité avec son propre corps: "Regardez mes mains et mes pieds: c'est bien moi" ([Lc 24,39](#)); mais Il n'est pas revenu à une vie terrestre. De même, en Lui, "tous ressusciteront avec leur propre corps, qu'ils ont maintenant" (Cc. Latran IV: [DS 801](#)), mais ce corps sera "transfiguré en corps de gloire" ([Ph 3,21](#)), en "corps spirituel" ([1Co 15,44](#)):

Mais, dira-t-on, comment les morts ressuscitent-ils? Avec quel corps reviennent-ils? Insensé! Ce que tu sèmes, toi, ne reprend vie, s'il ne meurt. Et ce que tu sèmes, ce n'est pas le corps à venir, mais un grain tout nu... On sème de la corruption, il ressuscite de l'incorruption; ... les morts ressusciteront incorruptibles ... Il faut en effet que cet être corruptible revête l'incorruptibilité, que cet être mortel revête l'immortalité ([1Co 15,35-37](#) [1Co 15,42](#) [1Co 15,52-53](#)).

1000 Ce "comment" dépasse notre imagination et notre entendement; il n'est accessible que dans la foi. Mais notre participation à l'Eucharistie nous donne déjà un avant-goût de la transfiguration de notre corps par le Christ:

De même que le pain qui vient de la terre, après avoir reçu l'invocation de Dieu, n'est plus du pain ordinaire, mais eucharistie, constituée de deux choses, l'une terrestre et l'autre céleste, de même nos corps qui participent à l'eucharistie ne sont plus corruptibles, puisqu'ils ont l'espérance de la résurrection (S. Irénée, hær. 4, 18,4-5)

1001 *Quand?* Définitivement "au dernier jour" ([Jn 6,39-40](#) [Jn 6,44](#) [Jn 6,54](#) [Jn 11,24](#)); "à la fin du monde" ([LG 48](#)). En effet, la résurrection des morts est intimement associée à la Parousie du Christ:

Car lui-même, le Seigneur, au signal donné par la voix de l'archange et la trompette de Dieu, descendra du ciel, et les morts qui sont dans le Christ ressusciteront en premier lieu ([1Th 4,16](#)).

Ressuscités avec le Christ

1002 S'il est vrai que le Christ nous ressuscitera "au dernier jour", il est vrai aussi que, d'une certaine façon, nous sommes déjà ressuscités avec le Christ. En effet, grâce à l'Esprit Saint, la vie chrétienne est, dès maintenant sur terre, une participation à la mort et à la Résurrection du Christ:

Ensevelis avec le Christ lors du Baptême, vous en êtes aussi ressuscités avec lui, parce que vous avez cru en la force de Dieu qui l'a ressuscité des morts... Du moment donc que vous êtes ressuscités avec le Christ, recherchez les choses d'en-haut, là où se trouve le Christ, assis à la droite de Dieu ([Col 2,12](#) [Col 3,1](#))

1003 Unis au Christ par le Baptême, les croyants participent déjà réellement à la vie céleste du Christ ressuscité (cf. [Ph 3,20](#)), mais cette vie demeure "cachée avec le Christ en Dieu" ([Col 3,3](#)) "Avec lui Il nous a ressuscités et fait asseoir au cieux, dans le Christ Jésus" ([Ep 2,6](#)). Nourris de son Corps dans l'Eucharistie, nous appartenons déjà au Corps du Christ. Lorsque nous ressusciterons au dernier jour nous serons aussi "manifestés avec lui pleins de gloire" ([Col 3,3](#)).

1004 Dans l'attente de ce jour, le corps et l'âme du croyant participent déjà à la dignité d'être "au Christ"; d'où l'exigence de respect envers son propre corps, mais aussi envers celui d'autrui, particulièrement lorsqu'il souffre:

Le corps est pour le Seigneur, et le Seigneur pour le corps. Et Dieu, qui a ressuscité le Seigneur, nous ressuscitera, nous aussi, par sa puissance. Ne savez-vous pas que vos corps sont des membres du Christ? ... Vous ne vous appartenez pas ... Glorifiez donc Dieu dans votre corps ([1Co 6,13-15](#) [1Co 6,19-20](#)).

1998 Catéchisme 934

Catechismus 960

Compendium

960 *Ecclesia est « sanctorum communio »: haec expressio imprimis « res sanctas » (sancta) denotat et maxime Eucharistiam, per quam « repraesentatur et efficitur unitas fidelium, qui unum corpus in Christo constituunt »(779).*

(779) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 3](#): AAS 57 (1965) 6.

961 *Haec locutio etiam communionem denotat « personarum sanctarum » (sancti) in Christo qui « pro omnibus mortuus est », ita ut id quod unusquisque in et pro Christo facit vel patitur, ferat fructum pro omnibus.*

962 *« Credimus communionem omnium christifidelium, scilicet eorum qui in terris peregrinantur, qui vita functi purificantur et qui caelesti beatitudine perfruuntur, universosque in unam Ecclesiam coalescere; ac pariter credimus in hac communionem praesto nobis esse misericordem Dei Eiusque sanctorum amorem, qui semper precibus nostris pronas aures praebent »(780).*

(780) Paulus VI, *Sollemnis Professio fidei*, 30: AAS 60 (1968) 445.

Paragraphus 6: MARIA - MATER CHRISTI, MATER ECCLESIAE

963 Postquam de beatae Virginis munere in mysterio Christi et Spiritus sumus locuti, oportet nunc eius locum in mysterio Ecclesiae considerare. « Virgo enim Maria (...) ut vera Mater Dei ac Redemptoris agnoscitur et honoratur (...), immo "plane Mater membrorum (Christi), (...) quia cooperata est caritate ut fideles in Ecclesia nascerentur, quae illius Capitis membra sunt »(781). « Maria, (...) Mater Christi, Mater etiam (...) Ecclesiae »(782).

(781) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 53](#): AAS 57 (1965) 57-58;

cf Sanctus Augustinus, *De sancta virginitate* 6, 6: CSEL 41, 240 (PL 40, 399).

(782) Paulus VI, *Allocutio ad Conciliares Patres, tertia exacta Oecumenicae Synodi Sessione* (21 novembris 1964): AAS 56 (1964) 1015.

I. Maternitas Mariae relate ad Ecclesiam

Tota suo Filio unita...

964 Munus Mariae erga Ecclesiam ab eius unione cum Christo est inseparabile, ex ea directe derivatur. « Haec autem Mariae cum Filio in opere salutari coniunctio a tempore virginalis conceptionis Christi ad Eius usque Mortem manifestatur »(783). In hora passionis Eius illa est peculiariter manifesta:

« Beata Virgo in peregrinatione fidei processit, suamque unionem cum Filio fideliter sustinuit usque ad crucem, ubi non sine divino consilio stetit, vehementer cum Unigenito suo condoluit et sacrificio Eius se materno animo sociavit, victimae de se genitae immolationi amanter consentiens; ac demum ab Eodem Christo Iesu in cruce moriente uti mater discipulo, hisce

verbis data est: "Mulier, ecce filius tuus" » (cf [Jn 19,26-27](#)) (784).

(783) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 57](#): AAS 57 (1965) 61.

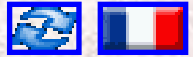
(784) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 58](#): AAS 57 (1965) 61-62.

965 Maria, post Ascensionem Filii sui, « primitiis Ecclesiae precibus suis adstitit »(785). Cum Apostolis et quibusdam adunatam mulieribus, « videmus (...) Mariam quoque precibus suis implorantem donum Spiritus, qui in Annuntiatione ipsam iam obumbraverat »(786).

(785) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 69](#): AAS 57 (1965) 66.

(786) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 59](#): AAS 57 (1965) 62.

...etiam in Assumptione sua...

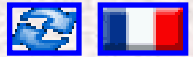
966 « Denique Immaculata Virgo, ab omni originalis culpa labe praeservata immunis, expleto terrestri vitae cursu, corpore et anima ad caelestem gloriam assumpta est, ac tamquam universorum Regina a Domino exaltata, ut plenius conformaretur Filio suo, Domino dominantium ac peccati mortisque victori »(787). Sanctae Virginis Assumptio est singularis participatio Resurrectionis Filii sui et anticipatio resurrectionis ceterorum christianorum:

« In generatione tua virginitatem servasti, in dormitione tua mundum non dereliquisti, o Dei genitrix: fontem Vitae es adepta, tu, quae Deum concepisti viventem et quae, per preces tuas, nostras animas liberabis a morte »(788).

(787) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 59](#): AAS 57 (1965) 62; cf Pius XII, Const. ap. *Munificentissimus Deus* (novembris novembris 1950): [DS 3903](#)

(788) *Troparium in die dormitionis beatae Mariae Virginis*: SD8` (4I JÎ µX(" (Romae 1876) p. 215.

...ipsa est Mater nostra in ordine gratiae

967 Virgo Maria, propter suam plenam adhaesionem voluntati Patris, operi Filii sui redemptivo et omni Spiritus Sancti motioni, est pro Ecclesia exemplar fidei et caritatis. Hac de causa, ipsa est « supereminens prorsusque singulare membrum Ecclesiae »(789), et etiam « exemplarem effectiorem », « *typum* », Ecclesiae constituit(790).

(789) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 53](#): AAS57 (1965) 59.

(790) cf. Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 63](#): AAS 57 (1965) 64.

968 Sed eius munus erga Ecclesiam et omnem humanitatem ulterius extenditur. Ipsa « operi Salvatoris singulari prorsus modo cooperata est, oboedientia, fide, spe et flagrante caritate, ad vitam animarum supernaturalem restaurandam. Quam ob causam Mater nobis in ordine gratiae existit »(791).

(791) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 61](#): AAS 57 (1965) 63.

969 « Haec autem in gratiae Oeconomia maternitas Mariae indesinenter perdurat, inde a consensu quem in Annuntiatione fideliter praebet, quemque sub cruce incunctanter sustinuit, usque ad perpetuam omnium electorum consummationem. In coelis enim assumpta salutiferum hoc munus non deposuit, sed multiplici intercessionem sua pergit in aeternae salutis donis nobis conciliandis. (...) Propterea beata Virgo in Ecclesia titulis Advocatae, Auxiliatricis, Adiutricis, Mediatricis invocatur »(792).

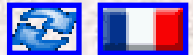
(792) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 62](#): AAS 57 (1965) 63.

970 « Mariae autem maternum munus erga homines (...) Christi unicam mediationem nullo modo obscurat nec minuit, sed virtutem eius ostendit. Omnis enim salutaris beatæ Virginis influxus (...) ex superabundantia meritorum Christi profluit, Eius mediationi innititur, ab illa omnino dependet, ex eademque totam virtutem haurit »(793). « Nulla enim creatura cum Verbo incarnato ac Redemptore connumerari unquam potest; sed sicut sacerdotium Christi variis modis tum a ministris tum a fidei populo participatur, et sicut una bonitas Dei in creaturis modis diversis realiter diffunditur, ita etiam unica mediatio Redemptoris non excludit, sed suscitatur variam apud creaturas participatam ex unico fonte cooperationem »(794).

(793) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 60](#): AAS 57 (1965) 62.

(794) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 62](#): AAS 57 (1965) 63.

II. Beatæ Virginis cultus

971 « *Beatam me dicent omnes generationes* » ([Lc 1,48](#)). « Ecclesiae pietas erga beatam Mariam Virginem pertinet ad naturam ipsam christiani cultus »(795). Beata Virgo « speciali cultu ab Ecclesia merito honoratur. Et sane ab antiquissimis temporibus beata Virgo sub titulo "Deiparae" colitur, sub cuius praesidium fideles in cunctis periculis et necessitatibus suis deprecantes confugiunt. (...) Qui cultus (...) singularis omnino quamquam est, essentialiter differt a cultu adorationis, qui Verbo incarnato aequè ac Patri et Spiritui Sancto exhibetur, eidemque potissimum favet »(796); ipse in festivitatibus liturgicis Matri Dei dicatis exprimitur (797) et in oratione mariana, sicut est sanctum Rosarium, « totius Evangelii breviarium »(798).

(795) Paulus VI, Adh. ap. *Marialis cultus*, 56: AAS 66 (1974) 162.

(796) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 66](#): AAS 57 (1965) 65.

(797) cf. Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 103](#): AAS 56 (1964) 125.

(798) Paulus VI, Adh. ap. *Marialis cultus*, 42: AAS 66 (1974) 152-153.

III. Maria - icon eschatologica Ecclesiae

972 Postquam de Ecclesia, de eius origine, de missione eius atque de eius destinatione sumus locuti, melius concludere non possumus quam erga Mariam vertens intuitum ut in illa contempleremur quid Ecclesia in suo mysterio, in sua sit « peregrinatione fidei », et quid ipsa in patria futura sit, in sui itineris fine, ubi eam, « ad gloriam Sanctissimae et individuae Trinitatis », « in omnium sanctorum communionem »(799), illa exspectat quam Ecclesia tamquam Matrem Domini sui suamque propriam Matrem veneratur.

« *Interim autem Mater Iesu, quemadmodum in caelis corpore et anima iam glorificata, imago et initium est Ecclesiae in futuro saeculo consummandae, ita his in terris, quoadusque advenerit dies Domini, tamquam signum certae spei et solatii peregrinanti populo Dei praelucet* »(800).

(799) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 69](#): AAS 57 (1965) 66-67.

(800) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 68](#): AAS 57 (1965) 66.

Compendium

973 *Maria, verbum « Fiat » in Annuntiatione pronuntians atque sic mysterio Incarnationis suum donans consensum, iam toti cooperatur operi quod eius Filius adimplere debet. Ipsa est*

Mater ubicumque Ille Salvator est atque corporis mystici Caput.

974 *Beatissima Virgo Maria, peracto suae vitae terrestri cursu, corpore et anima in gloriam caelestem assumpta est, ubi ipsa iam Resurrectionis Filii sui participat gloriam, omnium membrorum corporis Eius anticipans resurrectionem.*

975 « *Credimus sanctissimam Dei Genetricem, novam Hevam, Matrem Ecclesiae, caelitus nunc materno pergere circa Christi membra munere fungi* »(801).
(801) Paulus VI, *Sollemnis Professio fidei*, 15: AAS 60 (1968) 439.

ARTICULUS 10: «CREDO REMISSIONEM PECCATORUM»

976 Symbolum Apostolicum fidem de peccatorum remissione cum fide in Spiritum Sanctum coniungit, sed etiam cum fide de Ecclesia et de sanctorum communione. Christus resuscitatus, Apostolis Suis donans Spiritum Sanctum, eis Suam propriam divinam remittendi peccata contulit potestatem: « Accipite Spiritum Sanctum. Quorum remiseritis peccata, remissa sunt eis; quorum retinueritis, retenta sunt » ([Jn 20,22-23](#)).

(Altera Catechismi pars de peccatorum remissione per Baptismum, per sacramentum Paenitentiae et alia sacramenta, praesertim Eucharistiam aget explicite. Sufficit igitur hic breviter quaedam elementa commemorare fundamentalia).

I. Unum Baptisma in remissionem peccatorum

977 Dominus noster remissionem peccatorum ad fidem et Baptismum alligavit: « Euntes in mundum universum praedicate Evangelium omni creaturae. Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit » ([Mc 16,15-16](#)). Baptismus est primum et praecipuum sacramentum remissionis peccatorum, quia ipse nos cum Christo coniungit mortuo propter nostra peccata et resuscitato propter nostram iustificationem (cf. [Rm 4,25](#)), ut « in novitate vitae ambulemus » ([Rm 6,4](#)).

978 « Venia, cum primum fidem profitentes sacro baptismo abluimur, adeo cumulate nobis datur, ut nihil aut culpa delendum, sive ea origine contracta, sive quid propria voluntate omisum vel commissum sit, aut poenae persolvendum relinquatur. Verum per baptismi gratiam nemo tamen ab omni naturae infirmitate liberatur: quin potius, (...) unicuique adversus concupiscentiae motus, quae nos ad peccata incitare non desinit, pugnandum » est (802).

(802) *Catechismus Romanus*, 1, 11, 3: ed. P. Rodríguez (Città del Vaticano-Pamplona 1989) p. 123.

979 Quis, in hoc proelio cum inclinatione ad malum, sat esset strenuus et vigilans ad omne vulnus peccati vitandum? « Cum igitur necesse fuerit in Ecclesia potestatem esse peccata remittendi alia etiam ratione quam baptismi sacramento, claves regni caelorum illi concreditaes sunt, quibus possint unicuique paenitenti, etiam si usque ad extremum vitae diem peccasset, delicta condonari »(803).

(803) *Catechismus Romanus*, 1, 11, 4: ed. P. Rodríguez (Città del Vaticano-Pamplona 1989) p. 123.

980 Per Paenitentiae sacramentum, baptizatus potest cum Deo et cum Ecclesia reconciliari: « *Merito Paenitentia "laboriosus quidam Baptismusq a sanctis Patribus dictus (...) (est). Est*

autem hoc sacramentum Paenitentiae lapsis post Baptismum ad salutem necessarium, ut nondum regeneratis ipse Baptismus »(805).

(804) cf. Sanctus Gregorius Nazianzenus, *Oratio 39, 17*: SC 358,188 (PG 36, 356).

(805) Concilium Tridentinum, Sess. 14a, *Doctrina de sacramento Paenitentiae*, c. 2: [DS 1672](#)

II. Potestas clavium

981 Christus, post Resurrectionem Suam, Suos misit Apostolos ut praedicarent « in nomine Eius paenitentiam in remissionem peccatorum in omnes gentes » ([Lc 24,47](#)). Apostoli eorumque successores hoc « ministerium reconciliationis » ([2Co 5,18](#)) adimplent non solum hominibus remissionem a Deo annuntiantes, quam nobis Christus meruit, eosque ad conversionem et ad fidem vocantes, sed etiam eis remissionem peccatorum per Baptismum communicantes eosque cum Deo et cum Ecclesia reconcilians virtute potestatis clavium a Christo receptae:

Ecclesia « claves accipit Regni caelorum, ut in illa per sanguinem Christi, operante Spiritu Sancto, fiat remissio peccatorum. In hac Ecclesia revivescit anima, quae mortua fuerat peccatis, ut convivificetur Christo, cuius gratia sumus salvi facti »(806).

(806) Sanctus Augustinus, *Sermo 214, 11*: ed. P. Verbraken: *Revue Bénédictine* 72 (1962) 21 (PL 38, 1071-1072).

982 Nulla habetur culpa, cuiuslibet sit gravitatis, quam sancta Ecclesia remittere non possit. « Nemo adeo improbus et scelestus fuerit, quem si errorum suorum vere paeniteat, certa ei veniae spes proposita esse non debeat »(807). Christus, qui pro omnibus hominibus mortuus est, vult ianuas remissionis in Ecclesia Sua semper apertas esse cuicumque qui redeat e peccato (cf. [Mt 18,21-22](#)).

(807) *Catechismus Romanus*, 1, 11, 5: ed. P. Rodríguez (Città del Vaticano-Pamplona 1989) p. 124.

983 Catechesis nitetur ut in fidelibus fidem de incomparabili magnitudine doni a Domino resuscitato Eius Ecclesiae facti suscitaret atque nutriat: missionis et potestatis peccata per Apostolorum eorumque successorum ministerium vere remittendi.

« Vult Dominus plurimum posse discipulos Suos, vult a servulis Suis ea fieri in nomine Suo, quae faciebat Ipse positus in terris »(808).

« Potestatemque acceperunt (sacerdotes), quam neque angelis neque archangelis dedit Deus. (...) Ac quaecumque inferne sacerdotes faciunt eadem Deus superne confirmat »(809).

Remissio peccatorum « in Ecclesia si non esset, nulla spes esset: remissio peccatorum si in Ecclesia non esset, nulla futurae vitae et liberationis aeternae spes esset. Gratias agimus Deo, qui Ecclesiae Suae dedit hoc donum »(810).

(808) Sanctus Ambrosius, *De Paenitentia*, 1, 8, 34: CSEL 73, 135-136 (PL 16, 476-477).

(809) Sanctus Ioannes Chrysostomus, *De sacerdotio*, 3, 5: SC 272,148 (PG 48, 643).

(810) Sanctus Augustinus, *Sermo 213, 8, 8*: ed. G. Morin, *Sancti Augustini sermones post Maurinos reperti* (Guelferbytanus 1, 9) (Romae 1930) p. 448 (PL 38, 1064).

Compendium

984 *Symbolum « remissionem peccatorum » cum Professione fidei in Spiritum Sanctum coniungit. Christus etenim resuscitatus potestatem remittendi peccata concredidit Apostolis, cum eis Spiritum Sanctum donavit.*

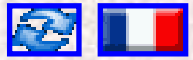

985 *Baptismus primum est et praecipuum sacramentum pro remissione peccatorum: ipse nos cum Christo coniungit mortuo et resuscitato nobisque Spiritum Sanctum donat.*

986 *Ex Christi voluntate, Ecclesia remittendi baptizatis peccata possidet potestatem quam, modo habituali, per Episcopos et presbyteros exercet in sacramento Paenitentiae.*

987 « *Tum sacerdotes tum sacramenta ad peccata condonanda veluti instrumenta (...) (valent), quibus Christus Dominus, auctor Ipse et largitor salutis, remissionem peccatorum et iustitiam in nobis efficit* »(811).

(811) *Catechismus Romanus*, 1, 11, 6: ed. P. Rodríguez (Città del Vaticano-Pamplona 1989) p. 124-125.

ARTICULUS 11: «CREDO CARNIS RESURRECTIONEM»

988 Symbolum christianum * Professio nostrae fidei in Deum Patrem, Filium et Spiritum Sanctum atque de Eius actione creatrici, salvatrici et sanctificanti * ad culmen pervenit in proclamatione resurrectionis mortuorum in fine temporum atque vitae aeternae.

989 Firmiter credimus atque adeo speramus: sicut Christus vere a mortuis resurrexit atque in aeternum vivit, ita etiam iusti post mortem suam in aeternum cum Christo vivent resuscitato qui eos ultimo die resuscitabit (cf. [Jn 6,39-40](#)). Nostra resurrectio, sicut illa Eius, opus erit Sanctissimae Trinitatis:

« *Quod si Spiritus Eius, qui suscitavit Iesum a mortuis, habitat in vobis, qui suscitavit Christum a mortuis, vivificabit et mortalia corpora vestra per inhabitantem Spiritum Suum in vobis* » ([Rm 8,11](#)) (812).

(812) cf. [1Th 4,14](#) [1Co 6,14](#) [2Co 4,14](#) [Ph 3,10-11](#)

990 Verbum « caro » hominem denotat in eius condicione debilitatis et mortalitatis (cf. [Gn 6,3](#) [Ps 56,5](#) [Is 40,6](#)). « Carnis resurrectio » significat post mortem non solum vitam animae haberi immortalis, sed etiam nostra « mortalia corpora » ([Rm 8,11](#)) vitam esse iterum assumptura.

991 Credere mortuorum resurrectionem elementum fuit essentielle fidei christianae inde ab eius initiis. « Fiducia christianorum resurrectio mortuorum. Illam credentes sumus »: (813) « *Quomodo quidam dicunt in vobis quoniam resurrectio mortuorum non est? Si autem resurrectio mortuorum non est, neque Christus suscitatus est! Si autem Christus non suscitatus est, inanis est ergo praedicatio nostra, inanis est et fides vestra (...). Nunc autem Christus resurrexit a mortuis, primitiae dormientium* » ([1Co 15,12-14](#) [1Co 15,20](#)).

(813) Tertullianus, *De resurrectione mortuorum*, 1, 1: CCL 2, 921 (PL 2, 841).

I. Resurrectio Christi et nostra

Progressiva Resurrectionis revelatio

992 Resurrectio mortuorum progressive a Deo est populo Eius revelata. Spes in corporalem mortuorum resurrectionem praevaluit tamquam intrinseca consequentia fidei in Deum totius hominis, animae et corporis, Creatorem. Caeli et terrae Creator est etiam Ille qui Foedus Suum cum Abraham et eius progenie fideliter servat. In hoc duplici prospectu fides resurrectionis incipiet exprimi. Martyres Maccabaei in suis profitentur probationibus:

« *Rex mundi defunctos nos pro Suis legibus in aeternam vitae resurrectionem suscitabit* » (Mac Mac 7,9). « Potius est ab hominibus morti datos spem exspectare a Deo iterum ab Ipso resuscitandos » (Mac Mac 7,14) (cf. Mac Mac 7,29; [Da 12,1-13](#)).

993 Pharisei (cf. [Ac 23,6](#)) et plures Domini coetanei 565 resurrectionem exspectabant. Iesus illam firmiter docet. Sadducaeis qui eam negant, respondet: « Non ideo erratis, quia non scitis Scripturas neque virtutem Dei? » ([Mc 12,24](#)). Resurrectionis fides nititur fidei in Deum qui « non est Deus mortuorum sed vivorum » ([Mc 12,27](#)).

994 Immo vero: Iesus fidem resurrectionis cum Sua propria coniungit Persona: « Ego sum Resurrectio et Vita » ([Jn 11,25](#)). Ipse Iesus novissimo die resuscitabit illos qui in Eum crediderint (cf. [Jn 5,24-25](#) [Jn 6,40](#)) et qui Eius maducaverint corpus Eiusque biberint sanguinem (cf. [Jn 6,54](#)). Iam nunc signum praebet et pignus quibusdam mortuis vitam reddens(814), Suam sic propriam annuntians Resurrectionem quae tamen alius erit ordinis. De hoc eventu unico loquitur tamquam de signo Ionae (cf. [Mt 12,39](#)), tamquam de signo Templi: (cf. [Jn 2,19-22](#)) Ipse Resurrectionem Suam die tertia post Suam interfectionem annuntiat esse eventuram (cf. [Mc 10,34](#)).

(814) cf. [Mc 5,21-43](#) [Lc 7,11-17](#) [Jn 11](#)

995 Christi esse testem est « testem Resurrectionis Eius » ([Ac 1,22](#)) (cf. [Ac 4,33](#)) esse, manducavisse et bibisse « cum Illo postquam resurrexit a mortuis » ([Ac 10,41](#)). Spes christiana resurrectionis est prorsus signata occursibus cum Christo resuscitato. Resurgemus sicut Ipse, cum Ipso, per Ipsum.

996 Inde ab initio, fides christiana resurrectionis incomprehensionibus occurrit et oppositionibus (cf. [Ac 17,32](#) [1Co 15,12-13](#)). « In nulla ergo re tam vehementer, tam pertinaciter, tam obnixae et contentiose contradicitur fidei christianae, sicut de carnis resurrectione »(815). Valde communiter accipitur vitam personae humanae, post mortem, modo prosequi spirituali. Sed quomodo crederetur hoc corpus tam manifeste mortale ad vitam posse resurgere aeternam?

(815) Sanctus Augustinus, *Enarratio in Psalmum 88, 2, 5*: CCL 39, 1237 (PL 37, 1134).

Quomodo resurgunt mortui?

997 *Quid est « resurgere »?* In morte, animae et corporis separatione, corpus hominis in corruptionem decedit, dum eius anima in Dei occursum procedit, manens tamen in expectatione corpori suo glorificato sese coniungendi. Deus, omnipotentia Sua, definitive vitam incorruptibilem nostris reddet corporibus, ea, resurrectionis Iesu virtute, nostris animabus coniungens.

998 *Quis resurget?* Omnes homines qui mortui sunt: « Procedent, qui bona fecerunt, in resurrectionem vitae, qui vero mala egerunt, in resurrectionem iudicii » ([Jn 5,29](#)) (cf. [Da 12,2](#)).

999 *Quomodo?* Christus cum proprio Suo corpore surrexit: « Videte manus meas et pedes meos, quia ipse ego sum! » ([Lc 24,39](#)); sed Ipse ad vitam non rediit terrestrem. Pari modo, in Eo « omnes cum suis propriis resurgent corporibus, quae nunc gestant »(816), sed hoc corpus transfigurabitur in corpus gloriae (cf. [Ph 3,21](#)), in « corpus spiritale » ([1Co 15,44](#)): « *Sed dicet aliquis: "Quomodo resurgunt mortui? Quali autem corpore veniunt?" Insipiens! Tu, quod seminas, non vivificatur, nisi prius moriatur; et quod seminas, non corpus, quod*

futurum est, seminas, sed nudum granum (...). Seminatur in corruptione, resurgit in incorruptione; (...) mortui suscitabuntur incorrupti (...). Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptelam, et mortale induere immortalitatem » ([1Co 15,35-37](#) [1Co 42](#) [1Co 15,52-53](#)).

(816) Concilium Lateranense IV, Cap. 1, *De fide catholica*: [DS 801](#)

1000 Hic « modus quo resurrectio fiet », nostram imaginationem nostrumque superat intellectum; ipse solum in fide est accessibilis. Sed nostra in Eucharistia participatio iam nobis praelibationem praebet transfigurationis nostri corporis per Christum:

« Quemadmodum enim qui est a terra panis, percipiens invocationem Dei, iam non communis panis est, sed Eucharistia ex duabus rebus constans, terrena et caelesti: sic et corpora nostra percipientia Eucharistiam iam non sunt corruptibilia, spem resurrectionis habentia »(817).

(817) Sanctus Irenaeus Lugdunensis, *Adversus haereses*, 4,18, 5: SC 100,610-612 (PG 7, 1028-1029).

1001 *Quando?* Modo definitivo, « in novissimo die » ([Jn 6,39-40](#) [Jn 44](#) [Jn 6,54](#) [Jn 11,24](#)); « in fine mundi »(818). Resurrectio etenim mortuorum intime cum Parusia Christi connectitur: « *Quoniam Ipse Dominus in iussu, in voce archangeli et in tuba Dei descendet de caelo, et mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi* » ([1Th 4,16](#)).

(818) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 48](#): AAS 57 (1965) 54.

Cum Christo resuscitati

1002 Si verum est Christum nos « in novissimo die » esse resuscitaturum, etiam est verum nos iam quodammodo cum Christo esse resuscitados. Revera, vita christiana, propter Spiritum Sanctum, est, iam in terris, participatio in morte et resurrectione Christi:

« Consepulti Ei in Baptismo, in quo et conresuscitati estis per fidem operationis Dei, qui suscitavit Illum a mortuis (...). Igitur si conresurrexistis cum Christo, quae sursum sunt quaerite, ubi Christus est in dextera Dei sedens » ([Col 2,12](#) [Col 3,1](#)).

1003 Credentes, Christo per Baptismum coniuncti, realiter vitam caelestem Christi resuscitati iam participant (cf. [Ph 3,20](#)), sed haec vita permanet « abscondita (...) cum Christo in Deo » ([Col 3,3](#)). Ipse nos « et conresuscitavit et consedere fecit in caelestibus in Christo Iesu » ([Ep 2,6](#)). Corpore Christi in Eucharistia nutriti, iam ad Eius corpus pertinemus. Cum in novissimo resurgemus die, « tunc et » nos apparebimus « cum Ipso in gloria » ([Col 3,4](#)).

1004 In huius diei expectatione, corpus et anima credentis iam dignitatem participant essendi « in Christo »; unde exigentia observantiae erga proprium corpus, sed etiam erga corpus alius, praesertim cum patitur:

« Corpus autem (...) Domino, et Dominus corpori; Deus vero et Dominum suscitavit et nos suscitabit per virtutem Suam. Nescitis quoniam corpora vestra membra Christi sunt? (...) Non estis vestri. (...) Glorificate ergo Deum in corpore vestro » ([1Co 6,13-15](#) [1Co 6,19-20](#)).

II. In Christo Iesu mori

1005 Ad resurgendum cum Christo oportet cum Christo mori, oportet « peregrinari a corpore et praesentes esse ad Dominum » ([2Co 5,8](#)) . In profectioe (cf. [Ph 1,23](#)), quae est mors, anima a corpore separatur. Ea corpori suo iterum coniungetur resurrectionis mortuorum die (819).

(819) cf. Paulus VI, *Sollemnis Professio fidei*, 28: AAS 60 (1968) 444.

Mors

1006 « Coram morte aenigma condicionis humanae maximum evadit »(820). Quodam sensu, corporalis mors est naturalis, sed pro fide, de facto, « stipendia (...) peccati mors » ([Rm 6,23](#)) est (cf. [Gn 2,17](#)). Et pro illis qui in gratia moriuntur Christi, ipsa participatio est in morte Domini, ut illi in Eius resurrectione etiam possint participare (cf. [Rm 6,3-9 Ph 3,10-11](#)). (820) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 18](#): AAS 58 (1966) 1038.

1007 *Mors terminus est vitae terrestres*. Vitae nostrae mensurantur a tempore, in cuius cursu mutamur, senescimus et, sicut apud omnia entia terrae viventia, mors tamquam finis normalis apparet vitae. Haec mortis ratio nostris vitis urgentiam praebet: mortalitatis nostrae recordatio etiam inservit ut nobis in memoriam revocet nos tempus habere limitatum ad vitam nostram deducendam in rem:
« *Memento Creatoris tui in diebus iuventutis tuae, antequam (...) revertatur pulvis in terram suam, unde erat, et spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum* » ([Si 12,1 Si 12,7](#)).

1008 *Mors consequentia est peccati*. Ecclesiae Magisterium, authenticus affirmationum sacrae Scripturae(821) et Traditionis interpres, docet mortem in mundum ingressam esse propter hominis peccatum(822). Quamquam homo naturam possidebat mortalem, Deus illum destinabat ad non moriendum. Mors igitur contraria consilii fuit Dei Creatoris et in mundum ingressa est tamquam peccati consequentia (cf. [Sg 2,23-24](#)). « Mors (...) corporalis, a qua homo si non peccasset subtractus fuisset »(823), est etiam hominis « novissima (...) inimica » ([1Co 15,26](#)) vincenda.

(821) cf. [Gn 2,17 Gn 3,3 Gn 3,19 Sg 1,13 Rm 5,12 Rm 6,23](#)

(822) cf. Concilium Tridentinum, Sess. 5a, *Decretum de peccato originali*, canon 1: [DS 1511](#)

(823) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 18](#): AAS 58 (1966) 1038.

1009 *Mors est a Christo transformata*. Iesus, Filius Dei, etiam mortem est passus, ut condicionis humanae proprium est. Sed Ipse, non obstante Suo coram illa pavore (cf. [Mc 14,33-34 He 5,7-8](#)) , eam assumpsit in actu totalis et liberae submissionis voluntati Patris Sui. Iesu oboedientia maledictionem mortis in benedictionem transformavit (cf. [Rm 5,19-21](#)).

Mortis christianae sensus

1010 Propter Christum, mors christiana sensum habet positivum. « Mihi enim vivere Christus est et mori lucrum » ([Ph 1,21](#)). « Fidelis sermo: nam si commortui sumus, et convivemus » ([2Tm 2,11](#)). Essentialis novitas mortis christianae in hoc habetur: christianus, per Baptismum, est iam sacramentaliter « mortuus cum Christo », ut in vita nova vivat; si in gratia morimur Christi, mors physica illud « mori cum Christo » consummat et ita nostram ad Illum perficit in Eius actu redemptivo incorporationem:

« *Praestat mihi in* (*ÆH*) OD4FJLµ 3,FLµ µD4, 2L"µ N4I4\$LF J,DD", 4µB,D"D,,. 388Lµ 2L",D, 2L4 BD I\$4F µDJLLF ,FJ; 388Lµ R8, 2L4 BDBJ,D IF D,FLDD,P4J. A"DJLF µ404 4IFJ"J. () G4I4J, µ404 BLDLµ 8Lµ,I B,D4B,D,; L\$4 488L "*"R,I,D, 0µ ,D »(824).

(824) Sanctus Ignatius Antiochenus, *Epistula ad Romanos*, 6, 1-2: SC 10is,114 (Funk 1, 258-260).

1011 Deus ad Se hominem vocat in morte. Hac de causa, christianus relate ad mortem potest optatum experiri simile illi sancti Pauli: « desiderium » habeo « dissolvi et cum Christo esse » ([Ph 1,23](#)); et suam propriam mortem potest transformare in actum oboedientiae et amoris erga Patrem ad exemplum Christi: (cf. [Lc 23,46](#))

« Amor meus crucifixus est; (...) aqua vivens et loquens in me est, mihi interius dicens: "Veni ad Patrem" »(825). « Te videndi anxia, mori cupio »(826). « Non morior, vitam ingredior »(827).

(825) Sanctus Ignatius Antiochenus, *Epistula ad Romanos*, 7, 2: SC 10is,116 (Funk 1, 260).

(826) Sancta Theresia a Iesu, *Poesía*, 7: *Biblioteca Mística Carmelitana*, v. 6 (Burgos 1919) p. 86.

(827) Sancta Theresia a Iesu Infante, *Lettre* (9 iunii 1897): *Correspondance Générale*, v. (Paris (Paris 1973) p. 1015.

1012 Visio christiana mortis (cf. [1Th 4,13-14](#)), modo praeclaro, in liturgia exprimitur Ecclesiae:

« Tuis enim fidelibus, Domine, vita mutatur, non tollitur, et, dissoluta terrestres huius incolatus domo, aeterna in caelis habitatio comparatur »(828).

(828) *Praefatio defunctorum* :: *Missale Romanum*, editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1970) p. 439.

1013 Mors finis est terrestres peregrinationis hominis, temporis gratiae et misericordiae quas Deus ei offert ad eius vitam terrestrem in rem deducendam secundum consilium divinum et ad eius ultimam decidendam sortem. « Expleto unico terrestres nostrae vitae cursu »(829), ad alias vitas terrestres ulterius non redibimus. « Statutum est hominibus semel mori » ([He 9,27](#)).

« Reincarnatio » post mortem non habetur.

(829) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 48](#): AAS 57 (1965) 54.

1014 Ecclesia nos hortatur ut ad horam mortis nostrae praeparemur (« A subitanea et improvisa morte, libera nos, Domine »: antiquae Litaniae sanctorum), ut Matrem Dei pro nobis « in hora mortis nostrae » intercedere precemur (oratio « Ave Maria »), ut nos sancto Ioseph, bonae mortis patrono, committamus:

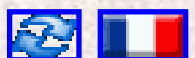
« Sic te in omni facto et cogitatu deberes tenere, quasi statim esses moriturus. Si bonam conscientiam haberes, non multum mortem timeres. Melius esset peccata cavere, quam mortem fugere. Si hodie non es paratus, quomodo cras eris? »(830).

« Laudatus sis, mi Domine, propter sororem mortem corporalem, quam nullus homo vivens potest evadere. Vae illis, qui morientur in peccatis mortalibus; beati illi, quos reperiet in Tuis sanctissimis voluntatibus, quia secunda mors non faciet eis malum »(831).

(830) *De imitatione Christi*, 1, 23, 5-8: ed. T. Lupo (Città del Vaticano 1982) p. 70.

(831) Sanctus Franciscus Assisiensis, *Canticum Fratris Solis: Opuscula sancti Patris Francisci Assisiensis*, ed. C Esser (Grottaferrata 1978) p. 85-86.

Compendium

1015 « Caro salutis est cardo »(832). *Credimus in Deum qui est carnis Creator; credimus in Verbum carnem factum ut carnem redimeret; credimus resurrectionem carnis, culmen creationis et redemptionis carnis.*

(832) Tertullianus, *De resurrectione mortuorum*, 8, 2: CCL 2, 931 (PL 2, 852).

1016 *Anima per mortem a corpore separatur, sed in resurrectione Deus vitam incorruptibilem corpori nostro reddet transformato, illud iterum nostrae coniungens animae. Sicut Christus resurrexit et in aeternum vivit, omnes nos ultimo resurgemus die.*

1017 « *Credimus (...) veram resurrectionem huius carnis, quam nunc gestamus* »(833). *Seminatur tamen in sepulcro corpus corruptibile, resurgit corpus incorruptibile* (cf. [1Co 15,42](#)) , « *corpus spiritale* » ([1Co 15,44](#)).

(833) Concilium Lugdunense II, *Professio fidei Michaelis Palaeologi imperatoris*: [DS 854](#)

1018 *Consequenter ad peccatum originale, homo debet corporalem subire mortem « a qua (...) si non peccasset subtractus fuisset* »(834).

(834) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 18](#): AAS 58 (1966) 1038.

1019 *Jesus, Filius Dei, mortem pro nobis est libere passus in totali et libera submissione voluntati Dei, Patris Sui. Sua Morte vicit mortem, possibilitatem salutis omnibus sic aperiens hominibus.*

Catechismus 960

2. QUELQUES FORMES DU CULTE DE LA TRÈS SAINTE EUCHARISTIE EN DEHORS DE LA MESSE

134 "Le culte rendu à l'Eucharistie en dehors de la Messe est d'une valeur inestimable dans la vie de l'Église. Ce culte est étroitement uni à la célébration du Sacrifice eucharistique".[227](#) Ainsi, il faut promouvoir avec ardeur la dévotion, tant publique que privée, envers la très sainte Eucharistie, y compris en dehors de la Messe, afin que les fidèles rendent un culte d'adoration au Christ vraiment et réellement présent,[228](#) lui qui est le "grand prêtre des biens à venir"[229](#) et le Rédempteur de l'univers. "Il revient aux pasteurs d'encourager, y compris par leur témoignage personnel, le culte eucharistique, particulièrement les expositions du Saint-Sacrement, de même que l'adoration devant le Christ présent sous les espèces eucharistiques".[230](#)

135 "Qu'au cours de la journée", les fidèles "ne négligent point de rendre visite au Saint-Sacrement... Car la visite est, envers le Christ Notre-Seigneur, présent en ce lieu, une marque de gratitude, un gage d'amour et un hommage de l'adoration qui lui est due".[231](#) En effet, comme cela apparaît d'une manière éclatante dans l'exemple de nombreux saints, la contemplation de Jésus présent dans le Saint-Sacrement, en tant qu'elle est une communion de désir, unit étroitement le fidèle au Christ.[232](#) "Sauf si une raison grave s'y oppose, l'église dans laquelle la très sainte Eucharistie est conservée restera ouverte aux fidèles au moins quelques heures par jour, afin qu'ils puissent prier devant le très saint Sacrement".[233](#)

136 L'Ordinaire doit encourager très vivement l'adoration eucharistique, avec le concours du peuple, qu'elle soit brève, ou prolongée, ou bien perpétuelle. En effet, dans les années récentes, alors que dans beaucoup d'endroits, l'adoration du Saint-Sacrement a une large place chaque jour et devient source inépuisable de sainteté", il y a aussi des lieux "où l'on note un abandon presque complet du culte de l'adoration eucharistique".[234](#)

137 L'exposition de la très sainte Eucharistie doit toujours être faite en suivant les prescriptions des livres liturgiques.[235](#) En présence du Saint-Sacrement conservé ou exposé, il est possible aussi de prévoir la prière mariale du Rosaire, qui est merveilleuse "de simplicité et de profondeur".[236](#) Cependant, si on prie le Rosaire en présence du Saint-Sacrement, surtout s'il est exposé, il faut mettre en lumière la nature de cette prière en tant que contemplation des mystères de la vie du Christ Rédempteur et du dessein de salut du Père tout-puissant, en recourant principalement à des lectures choisies dans la Sainte Écriture.[237](#)

138 Toutefois, il ne faut jamais laisser le Saint-Sacrement exposé, même pour une durée très brève, sans une surveillance suffisante. Il faut donc faire en sorte que quelques fidèles soient toujours présents, au moins à tour de rôle, durant des périodes déterminées.

139 Dans les lieux où l'Évêque diocésain a délégué des ministres sacrés ou d'autres personnes pour exposer le Saint-Sacrement, les fidèles ont le droit de venir souvent visiter le très Saint-Sacrement de l'Eucharistie pour l'adorer, et ils ont le droit de participer, au moins un certain nombre de fois dans l'année, à l'adoration de la très Sainte Eucharistie exposée.

140 Il est vivement recommandé que, dans les villes ou du moins dans les cités les plus

importantes, l'Évêque diocésain désigne une église pour l'adoration perpétuelle, dans laquelle cependant la sainte Messe sera célébrée fréquemment, et même si possible, chaque jour, tout en veillant strictement à interrompre l'exposition du Saint-Sacrement pendant le temps de la célébration.[238](#) Il convient que l'hostie, qui doit être exposée pendant l'adoration, soit consacrée au cours de la Messe, qui précède immédiatement le temps de l'adoration, et qu'elle soit placée dans l'ostensoir, sur l'autel, après la communion.[239](#)

141 L'Évêque diocésain doit reconnaître et encourager autant qu'il le peut, le droit des fidèles de constituer des confréries et des associations destinées à la pratique de l'adoration du Saint-Sacrement, y compris perpétuelle. Quand des associations de ce genre acquièrent une dimension internationale, il revient à la Congrégation pour le Culte Divin et la Discipline des Sacrements de les ériger ou d'approuver leurs statuts.[240](#)

3. LES PROCESSIONS ET LES CONGRÈS EUCHARISTIQUES

142 "Il revient à l'Évêque diocésain d'établir des règles pour la participation aux processions et pour la dignité de leur déroulement",[241](#) et de promouvoir l'adoration des fidèles.

143 "Là où l'Évêque diocésain le juge possible, en témoignage public de vénération envers la très sainte Eucharistie, une procession sera organisée dans les rues, surtout au jour de la solennité du Corps et du Sang du Christ".[242](#) En effet, la pieuse "participation des fidèles à la procession du Saint-Sacrement lors de la solennité du Corps et du Sang du Christ est une grâce du Seigneur qui remplit de joie chaque année ceux qui y participent".[243](#)

144 Bien qu'il ne soit pas possible d'organiser des processions eucharistiques dans certains lieux, il est cependant nécessaire de maintenir une telle tradition. Il faut plutôt rechercher de nouvelles manières de les organiser dans les circonstances actuelles, comme par exemple, dans le cadre des sanctuaires, dans les lieux qui appartiennent à l'Église, ou, avec l'autorisation de l'autorité civile, dans les jardins publics.

145 Il faut reconnaître la grande valeur des Congrès eucharistiques, du point de vue de leur utilité pastorale, lesquels "doivent être un signe véridique de foi et de charité".[244](#) Ils doivent être préparés avec soin et se dérouler selon les normes établies,[245](#) afin que les fidèles puissent recueillir sans cesse les fruits de la rédemption, en vénérant les saints mystères du Corps et du Sang du Fils de Dieu.[246](#)

Chapitre VII

LES FONCTIONS EXTRAORDINAIRES DES FIDÈLES LAÏCS

146 Le sacerdoce ministériel est absolument irremplaçable. En effet, si dans une communauté le prêtre fait défaut, elle se trouve privée de l'exercice de la fonction sacramentelle du Christ, Tête et Pasteur, qui est essentielle pour la vie même de la communauté ecclésiale.[247](#) De fait, "seul le prêtre validement ordonné est le ministre qui, in persona Christi, peut réaliser le sacrement de l'Eucharistie".[248](#)

147 Cependant là où le besoin de l'Église le demande, par défaut de ministres sacrés, les fidèles laïcs peuvent suppléer à certaines de leurs fonctions liturgiques, selon les normes du

droit.[249](#) Ces fidèles, appelés et députés en vue d'exercer certaines fonctions déterminées, plus ou moins importantes, sont soutenus par la grâce du Seigneur. De nombreux fidèles laïcs ont déjà rendu ou rendent encore de nos jours un tel service avec générosité, surtout dans les pays de mission, où l'Église est encore peu répandue ou se trouve dans des situations de persécution[250](#) , mais aussi dans d'autres régions du monde qui sont affectées par la pénurie de prêtres et de diacres.

148 En particulier, il faut considérer comme très importante l'institution des catéchistes, qui, par leurs efforts considérables, continuent à apporter de nos jours, comme dans le passé, une aide singulière et absolument nécessaire à l'expansion de la foi et de l'Église.[251](#)

149 Des fidèles laïcs, connus sous le nom d' "assistants pastoraux", ont été députés très récemment dans certains diocèses de plus ancienne évangélisation; il est incontestable qu'ils sont très nombreux à avoir agi pour le bien de l'Église, en facilitant l'action pastorale de l'Évêque, des prêtres et des diacres. Toutefois, il faut prendre garde à ce que le profil d'une telle fonction ne soit pas trop assimilé à la forme du ministère pastoral des clercs. En d'autres termes, il faut veiller attentivement à ce que les "assistants pastoraux" n'assument pas des fonctions qui relèvent spécifiquement du ministère des ministres sacrés.

150 L'activité de l'assistant pastoral doit avoir pour but de faciliter le ministère des prêtres et des diacres, de susciter des vocations au sacerdoce et au diaconat, et, dans chaque communauté, de préparer avec zèle, selon les normes du droit, les fidèles laïcs à assumer les différentes fonctions liturgiques selon la diversité des charismes.

151 Dans la célébration de la Liturgie, on ne doit recourir à l'aide des ministres extraordinaires qu'en cas de vraie nécessité. En effet, cette aide n'est pas prévue pour assurer une participation plus entière des laïcs, mais elle est, par nature, supplétive et provisoire.[252](#) Toutefois, s'il est nécessaire de recourir aux services de ministres extraordinaires, il faut multiplier les prières, spécialement et avec insistance, pour que le Seigneur envoie sans tarder un prêtre au service de la communauté et suscite de nombreuses vocations aux Ordres sacrés.[253](#)

152 Ensuite, de telles fonctions, qui sont purement supplétives, ne doivent pas constituer un prétexte pour altérer le ministère même des prêtres, de telle sorte que ceux-ci négligeraient alors de célébrer la sainte Messe pour le peuple qui leur est confié, de faire preuve de sollicitude personnelle envers les malades et de s'occuper eux-mêmes du baptême des enfants, d'assister aux mariages et de célébrer les funérailles chrétiennes, qui sont autant de domaines qui relèvent avant tout du ministère des prêtres, avec l'aide des diacres. Ainsi, dans les paroisses, les prêtres doivent veiller à ne jamais échanger indifféremment les fonctions de leur service pastoral avec celles des diacres ou des laïcs, pour éviter toute confusion quant à la spécificité des fonctions de chacun d'entre eux.

153 De plus, il n'est jamais permis aux laïcs d'assumer les fonctions du diacre ou du prêtre, ou de revêtir les vêtements qui leur sont propres, ni d'autres vêtements semblables.

1. LE MINISTRE EXTRAORDINAIRE DE LA SAINTE COMMUNION

154 Comme on l'a déjà rappelé, "seul le prêtre validement ordonné est le ministre qui, in persona Christi, peut réaliser le sacrement de l'Eucharistie".[254](#) Ainsi, l'expression de "ministre de l'Eucharistie" ne peut être attribuée d'une manière appropriée qu'au seul prêtre. De même, parce qu'ils ont reçu l'Ordination sacrée, les ministres ordinaires de la sainte Communion sont l'Évêque, le prêtre et le diacre; [255](#) ils leur revient, par conséquent, de donner la sainte Communion aux fidèles laïcs au cours de la célébration de la sainte Messe.

C'est ainsi que leur fonction ministérielle dans l'Église est manifestée d'une manière adéquate et en plénitude, et que le signe du sacrement est réalisé.

155 En plus des ministres ordinaires, il y a aussi l'acolyte institué, qui est, du fait de son institution, le ministre extraordinaire de la sainte Communion, y compris en dehors de la célébration de la Messe. De plus, si des motifs de vraie nécessité l'exigent, l'Évêque diocésain peut députer à cet effet un autre fidèle laïc en qualité de ministre extraordinaire, ad actum ou ad tempus, selon les normes du droit, [256](#) en utilisant, dans ce cas, la formule de bénédiction appropriée. Cependant, il n'est pas nécessaire que cet acte de députation revête une forme liturgique; toutefois, si tel est le cas, celle-ci ne doit en aucune façon être assimilée à une Ordination sacrée. L'autorisation ad actum ne peut être accordée par le prêtre, qui préside la célébration eucharistique, que dans des cas particuliers et imprévisibles [257](#)

156 Cette fonction doit être entendue, au sens strict, selon sa dénomination de ministre extraordinaire de la sainte Communion, mais non de "ministre spécial de la sainte Communion", ni de "ministre extraordinaire de l'Eucharistie", ni de "ministre spécial de l'Eucharistie". En effet, ces dénominations ont pour effet d'élargir la signification de cette fonction d'une manière à la fois induite et inappropriée.

157 Si, habituellement, les ministres sacrés présents à la célébration sont en nombre suffisant, y compris pour la distribution de la sainte Communion, il n'est pas permis de députer à cette fonction les ministres extraordinaires de la sainte Communion. Dans des circonstances de ce genre, ceux qui seraient députés à un tel ministère, ne doivent pas l'exercer. Il faut donc réprouver expressément l'attitude de ces prêtres qui, tout en étant présents à la célébration, s'abstiennent néanmoins de donner la communion, en chargeant les laïcs d'assumer une telle fonction. [258](#)

158 En effet, le ministre extraordinaire de la sainte Communion ne peut donner la Communion que dans le cas où le prêtre ou le diacre font défaut, lorsque le prêtre est empêché à cause d'une maladie, du grand âge ou pour un autre motif sérieux, ou encore lorsque le nombre des fidèles qui s'approchent de la Communion est tellement important que cela risquerait de prolonger la célébration de la Messe d'une manière excessive. [259](#) À ce sujet, on considère néanmoins que le fait de prolonger brièvement la célébration, en tenant compte des habitudes et du contexte culturel du lieu, constitue une cause tout à fait insuffisante.

159 Il n'est permis en aucun cas au ministre extraordinaire de la sainte Communion de déléguer la fonction d'administrer l'Eucharistie à quelqu'un d'autre, comme par exemple au père ou à la mère, au conjoint ou à l'enfant d'un malade, qui doit recevoir la communion.

160 Dans ce domaine, il est demandé à l'Évêque diocésain d'examiner de nouveau la pratique des années plus récentes, et de la corriger selon les cas, ou de définir plus précisément des règles de conduite. Dans les lieux où, pour une vraie nécessité, la pratique se répand de députer de tels ministres extraordinaires, il faut que l'Évêque diocésain publie des normes particulières, par lesquelles, en tenant compte de la tradition de l'Église, il réglemente l'exercice de cette fonction, selon les normes du droit.

2. LA PRÉDICATION

161 Comme on l'a déjà dit, l'homélie est, par nature et du fait de son importance, réservée au prêtre ou au diacre pendant la Messe. [260](#) En ce qui concerne les autres formes de prédication, si la nécessité le requiert dans des circonstances particulières ou si l'utilité l'exige dans des cas particuliers, les fidèles laïcs peuvent être admis à prêcher dans une église ou un

oratoire, en dehors de la Messe, selon les normes du droit.[261](#) Cela n'est possible que dans le cas où il est nécessaire de suppléer les ministres sacrés du fait de leur nombre très restreint dans certains lieux; ainsi, il n'est pas licite qu'un tel cas, qui est tout à fait exceptionnel, puisse devenir un usage habituel, ni de le considérer comme une authentique promotion du laïcat.[262](#) De plus, tous doivent se souvenir que la faculté d'accorder cette permission ne revient qu'aux seuls Ordinaires du lieu, et toujours ad actum, et non à d'autres, pas même aux prêtres et aux diacres.

3. LES CÉLÉBRATIONS PARTICULIÈRES EN L'ABSENCE DE PRÊTRE

162 Le jour qui est appelé le "dimanche", l'Église se rassemble fidèlement pour célébrer le mémorial de la résurrection du Seigneur et de l'ensemble du mystère pascal, spécialement par la célébration de la Messe.[263](#) En effet, "aucune communauté chrétienne ne s'édifie si elle n'a pas sa racine et son centre dans la célébration de la très sainte Eucharistie".[264](#) Ainsi, le peuple chrétien a le droit d'obtenir que l'Eucharistie soit célébrée pour lui, le dimanche et les fêtes de précepte, ainsi que les jours de fêtes les plus importantes, et même chaque jour, si cela est possible. Par conséquent, s'il est difficile d'avoir la célébration de la Messe dominicale dans une paroisse ou une autre communauté de fidèles, l'Évêque diocésain doit chercher à remédier à cette situation, en union avec son presbyterium.[265](#) Parmi les solutions susceptibles d'être retenues, les principales doivent être les suivantes: faire appel à d'autres prêtres disponibles pour célébrer la Messe, ou demander aux fidèles de se rendre dans l'église d'un lieu proche pour participer à la célébration du mystère eucharistique.[266](#)

163 Tous les prêtres, auxquels ont été confiés le sacerdoce et l'Eucharistie "pour le bien" des autres,[267](#) doivent se souvenir qu'ils ont l'obligation d'offrir à tous les fidèles la possibilité de satisfaire au précepte de participer à la Messe dominicale.[268](#) De leur côté, les fidèles laïcs ont le droit d'obtenir qu'aucun prêtre, à moins d'une réelle impossibilité, ne refuse jamais de célébrer la Messe pour le peuple, ou que celle-ci soit célébrée par un autre prêtre, si ces mêmes fidèles ne peuvent pas satisfaire d'une autre manière au précepte de participer à la Messe, le dimanche ou les autres jours de précepte.

164 "Si, faute de ministre sacré ou pour toute autre cause grave, la participation à la célébration eucharistique est impossible",[269](#) le peuple chrétien a le droit d'obtenir que, le dimanche, l'Évêque diocésain veille, selon les possibilités, à ce que la communauté elle-même ait une célébration, qui doit être organisée sous sa propre autorité et selon les normes de l'Église. Toutefois, les célébrations dominicales particulières de ce genre doivent toujours être considérées comme ayant un caractère absolument extraordinaire. Ainsi, tous ceux qui ont été désignés par l'Évêque diocésain pour exercer une fonction durant de telles célébrations, qu'ils soient diacres ou fidèles laïcs, "auront soin de maintenir vive dans la communauté une véritable "faim" de l'Eucharistie, qui conduit à ne laisser passer aucune occasion d'avoir la célébration de la Messe, en profitant même de la présence occasionnelle d'un prêtre, pourvu qu'il ne soit pas empêché de la célébrer par le droit de l'Église".[270](#)

165 Il faut éviter avec soin toute forme de confusion entre des réunions de prières de ce genre et la célébration de l'Eucharistie.[271](#) Par conséquent, les Évêques diocésains sont tenus d'évaluer avec prudence s'il faut distribuer la sainte Communion au cours de telles réunions. Pour assurer une coordination plus large dans ce domaine, il est opportun qu'une telle question soit réglée au niveau de la Conférence des Évêques, afin de parvenir à une résolution, qui doit obtenir la confirmation du Siège Apostolique, c'est-à-dire de la Congrégation pour le Culte Divin et la Discipline des Sacrements. De plus, en l'absence du prêtre et du diacre, il est préférable de répartir les différentes parties de la célébration entre plusieurs fidèles plutôt que de laisser à un seul fidèle laïc le soin de guider l'ensemble de la

célébration. Il ne convient en aucun cas de dire à propos d'un fidèle laïc qu'il "préside" la célébration.

166 De même, l'Évêque diocésain, à qui il revient seul de prendre une décision dans ce domaine, ne doit pas concéder facilement que des célébrations de ce genre aient lieu les jours de semaine, surtout si, de plus, elles comportent la distribution de la sainte Communion; cela concerne surtout les lieux où, le dimanche précédent ou suivant, la Messe a pu ou pourra être célébrée. Il est demandé instamment aux prêtres, selon leurs possibilités, de célébrer la Messe pour le peuple, chaque jour, dans l'une des églises, qui leur a été confiée.

167 "De même, on ne peut envisager de remplacer la sainte Messe dominicale par des célébrations œcuméniques de la Parole, ou par des rencontres de prières avec des chrétiens appartenant aux [...] Communautés ecclésiales, ou par la participation à leur service liturgique".[272](#) De plus, si, pour une nécessité urgente, l'Évêque diocésain a permis ad actum la participation des catholiques à une rencontre de prières de ce genre, les pasteurs doivent veiller à ce que la confusion ne se répande pas parmi les fidèles catholiques au sujet de la nécessité de participer, y compris dans de telles circonstances, à la Messe de précepte, à une autre heure de la journée.[273](#)

4 - LES CLERCS RENVOYÉS DE L'ÉTAT CLÉRICAL

168 "Il est interdit au clerc qui a perdu l'état clérical selon les prescriptions du droit d'exercer le pouvoir d'ordre".[274](#) Ainsi, il ne lui est pas permis de célébrer les sacrements pour quelque raison que ce soit, hormis seulement dans le cas exceptionnel prévu par le droit;[275](#) de même, les fidèles ne sont pas autorisés à recourir à lui pour la célébration, en l'absence d'une juste cause déterminée par le can. 1335.[276](#) De plus, il est absolument interdit à ces personnes de prononcer l'homélie,[277](#) ni d'assumer une charge ou une fonction dans la célébration de la sainte Liturgie, pour ne pas semer la confusion parmi les fidèles, ni obscurcir la vérité.

Chapitre VIII

LES REMÈDES

169 Quand un abus est commis dans la célébration de la sainte Liturgie, il faut reconnaître qu'il s'agit d'une véritable falsification de la liturgie catholique. Saint Thomas a écrit: "celui qui offrirait à Dieu, de la part de l'Église, un culte en opposition avec les formes qu'elle a instituées par autorité divine, et que pratique cette même Église, se rendrait coupable du vice de falsification".[278](#)

170 Afin de porter remède à de tels abus, "la tâche la plus urgente est celle de la formation biblique et liturgique du peuple de Dieu, pasteurs et fidèles",[279](#) afin que la foi et la discipline de l'Église concernant la sainte Liturgie, soient correctement présentées et comprises. Toutefois, là où les abus persistent, il faut procéder selon les normes du droit, pour sauvegarder le patrimoine spirituel et les droits de l'Église, en ayant recours à tous les moyens légitimes.

171 Parmi les différents abus, il y a ceux qui constituent objectivement, d'une part, les *graviora delicta*, d'autre part, les matières graves, et d'autres encore qui doivent tout autant être évités et corrigés avec attention. En tenant compte de tout ce qui a été traité principalement dans le Chapitre I de la présente Instruction, il faut être attentif aux dispositions qui suivent.

1. LES GRAVIORA DELICTA

172 Les *graviora delicta* contre la sainteté du très vénérable Sacrifice et sacrement de l'Eucharistie doivent être traités selon les "Normes concernant les *graviora delicta* réservés à la Congrégation pour la Doctrine de la Foi", [280](#) à savoir:

- a)** l'action d'emmener ou de conserver à des fins sacrilèges les espèces eucharistiques, ou de les jeter; [281](#)
- b)** le fait d'attenter, sans être prêtre, une célébration liturgique du Sacrifice eucharistique, ou de la simuler; [282](#)
- c)** la concélébration du sacrifice eucharistique, malgré l'interdiction, avec des ministres de Communautés ecclésiales qui ne possèdent pas la succession apostolique et ne reconnaissent pas la dignité sacramentelle de l'ordination sacerdotale; [283](#)
- d)** la consécration à des fins sacrilèges d'une matière sans l'autre dans la célébration eucharistique, ou même des deux en dehors de la célébration eucharistique. [284](#)

2. LES MATIÈRES GRAVES

173 La gravité d'une matière est évaluée sur la base de la doctrine commune de l'Église et en fonction des normes qu'elle a instituées. Parmi les matières graves, on compte toujours objectivement celles qui mettent en danger la validité et la dignité de la très sainte Eucharistie, c'est-à-dire celles qui sont contraires aux normes exposées précédemment dans les nn. [48-52](#) , [56](#) , [76-77](#) , [79](#) , [91-92](#) , [94](#) , [96](#) , [101-102](#) , [104](#) , [106](#) , [109](#) , [111](#) , [115](#) , [117](#) , [126](#) , [131-133](#) , [138](#) , [153](#) et [168](#) . De plus, il faut être attentif aux autres prescriptions du Code de Droit Canonique, et en particulier, à celles qui sont contenues dans les can. [CIC 1364](#), [CIC 1369](#), [CIC 1373](#), [CIC 1376](#), [CIC 1380](#), [CIC 1384](#), [CIC 1385](#), [CIC 1386](#) et [CIC 1398](#).

3. LES AUTRES ABUS

174 De plus, les actes commis contre ce qui est mentionné dans d'autres passages de cette Instruction et dans les normes établies par le droit, ne doivent pas être considérés de façon légère, mais ils doivent être comptés parmi les autres abus à éviter et à corriger avec soin.

175 Il est évident que tout ce qui a été exposé dans la présente Instruction ne se rapporte pas à toutes les violations contre l'Église et sa discipline, qui sont définies dans les canons, dans les lois liturgiques et dans les autres normes de l'Église, selon la doctrine du Magistère ou la saine tradition. Là où un mal quelconque est commis, il doit être corrigé en suivant les normes du droit.

4. L'ÉVÊQUE DIOCÉSAIN

176 L'Évêque diocésain, "comme il est le principal dispensateur des mystères de Dieu, n'épargnera aucun effort pour que les fidèles dont il a la charge grandissent en grâce par la

célébration sacramentelle, qu'ils connaissent le mystère pascal et en vivent".[285](#) Il lui revient donc "dans les limites de sa compétence, de porter des règles en matière liturgique, auxquelles tous sont tenus".[286](#)

177 "Parce qu'il doit défendre l'unité de l'Église tout entière, l'Évêque est tenu de promouvoir la discipline commune à toute l'Église et en conséquence il est tenu d'urger l'observation de toutes les lois ecclésiastiques. Il veillera à ce que des abus ne se glissent pas dans la discipline ecclésiastique, surtout en ce qui concerne le ministère de la parole, la célébration des sacrements et des sacramentaux, le culte de Dieu et des saints".[287](#)

178 Par conséquent, chaque fois que l'Ordinaire du lieu ou d'un Institut religieux ou bien d'une Société de vie apostolique a connaissance, au moins vraisemblable, d'un délit ou d'un abus commis à l'encontre de la très sainte Eucharistie, une enquête doit être faite avec prudence, par lui-même ou par un autre clerc idoine, portant sur les faits, les circonstances, ainsi que sur l'imputabilité de l'acte.

179 Les délits contre la foi, ainsi que les graviora delicta commis au cours de la célébration de l'Eucharistie et des autres sacrements, doivent être déferés sans tarder à la Congrégation pour la Doctrine de la Foi, qui les "juge et, en l'occurrence, déclare ou inflige les sanctions canoniques selon les normes du droit commun ou du droit propre".[288](#)

180 D'autre part, l'Ordinaire doit procéder en suivant les normes des saints canons, en appliquant, le cas échéant, les peines canoniques, et en se souvenant, en particulier, des dispositions du can. [CIC 1326](#). S'il s'agit d'actes graves, il doit en informer la Congrégation pour le Culte Divin et la Discipline des Sacrements.

5. LE SIÈGE APOSTOLIQUE

181 Chaque fois que la Congrégation pour le Culte Divin et la Discipline des Sacrements a connaissance, au moins vraisemblable, d'un délit ou d'un abus commis à l'encontre de la très sainte Eucharistie, elle en informe l'Ordinaire, afin que celui-ci fasse une enquête sur le fait. Si l'acte en question s'avère grave, l'Ordinaire doit envoyer, le plus tôt possible, à ce même Dicastère, un exemplaire des actes relatifs à l'enquête qui a été faite, et, éventuellement, à la peine qui a été infligée.

182 Dans les cas les plus difficiles, l'Ordinaire ne doit pas négliger, pour le bien de l'Église universelle, dont il partage lui aussi la sollicitude en vertu de la sacrée Ordination, de traiter la question, après avoir consulté la Congrégation pour le Culte Divin et la Discipline des Sacrements. De son côté, cette même Congrégation, en vertu des facultés qui lui ont été concédées par le Pontife Romain, doit aider l'Ordinaire, selon le cas, en lui concédant les dispenses nécessaires,[289](#) ou en lui communiquant des instructions et des prescriptions, qu'il doit appliquer consciencieusement.

6. LES PLAINTES CONCERNANT LES ABUS LITURGIQUES

183 Selon les possibilités de chacun, tous ont le devoir de prêter une attention particulière à ce que le très saint Sacrement de l'Eucharistie soit défendu contre tout manque de respect et toute déformation, et que tous les abus soient complètement corrigés. Ce devoir, de la plus grande importance, qui est confié à tous et à chacun des membres de l'Église, doit être accompli en excluant toute acception de personnes.

184 Il est reconnu à tout catholique, qu'il soit prêtre, diacre ou fidèle laïc, le droit de se

plaindre d'un abus liturgique, auprès de l'Évêque diocésain ou de l'Ordinaire compétent équipé par le droit, ou encore auprès du Siège Apostolique en raison de la primauté du Pontife Romain.[290](#) Cependant, il convient, autant que possible, que la réclamation ou la plainte soit d'abord exposée à l'Évêque diocésain. Cela doit toujours se faire dans un esprit de vérité et de charité.

CONCLUSION

185 "Aux germes de désagrégation entre les hommes, qui, à l'expérience quotidienne, apparaissent tellement enracinés dans l'humanité à cause du péché, s'oppose la force génératrice d'unité du corps du Christ. En faisant l'Église, l'Eucharistie crée proprement pour cette raison la communauté entre les hommes".[291](#) C'est pourquoi cette Congrégation pour le Culte Divin et la Discipline des Sacrement souhaite que, grâce aussi à l'application attentive des normes rappelées dans la présente Instruction, l'action du très saint Sacrement de l'Eucharistie rencontre moins d'obstacles dus à la fragilité humaine, et que, si l'on parvient à écarter tout abus et à bannir tout usage illicite, par l'intercession de la Bienheureuse Vierge Marie, la "femme eucharistique",[292](#) la présence salvifique du Christ resplendisse sur tous les hommes dans le Sacrement de son Corps et de son Sang.

186 Tous les fidèles du Christ doivent participer, autant que possible, pleinement, consciemment et activement à la très sainte Eucharistie;[293](#) ils doivent la vénérer de tout leur cœur dans les actes de dévotion et dans la vie. Les Évêques, les prêtres et les diacres, dans l'exercice de leur ministère sacré, doivent s'interroger en conscience sur l'authenticité et sur la fidélité des actions qu'ils accomplissent au nom du Christ et de l'Église dans la célébration de la sainte Liturgie. Chaque ministre sacré doit s'interroger, et même sérieusement, sur le point de savoir s'il a respecté les droits des fidèles laïcs, qui, avec confiance, se confient eux-mêmes et confient leurs enfants aux bons soins de leur ministère avec la conviction que tous exercent consciencieusement en faveur des fidèles ces fonctions, que, l'Église, par mandat du Christ, a l'intention d'accomplir en célébrant la sainte Liturgie.[294](#) En effet, il faut que chacun se souvienne toujours qu'il est le serviteur de la sainte Liturgie.[295](#)

Nonobstant toute disposition contraire. *Cette Instruction, préparée par la Congrégation pour le Culte Divin et la Discipline des Sacrements, selon le mandat du Souverain Pontife Jean-Paul II, en collaboration avec la Congrégation pour la Doctrine de la Foi, a été approuvée par le même Souverain Pontife, le 19 mars 2004, en la solennité de saint Joseph, qui a ordonné qu'elle soit publiée et observée par tous ceux qui sont concernés.*

Rome, du siège de la Congrégation pour le Culte Divin et la Discipline des Sacrements,
le 25 mars 2004, en la solennité de l'Annonciation du Seigneur.

Francis Card. ARINZE

Préfet

Domenico SORRENTINO

Archevêque Secrétaire

NOTES

- 1** Cf. Missale Romanum, ex decreto sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum, auctoritate Pauli Pp. VI promulgatum, Ioannis Pauli Pp. II cura recognitum, editio typica tertia, diei 20 aprilis 2000, Typis Vaticanis, 2002, Missa votiva de Dei misericordia, oratio super oblata, p. 1159.
- 2** Cf. 1 Co 11, 26; Missale Romanum, Prex Eucharistica, acclamatio post consecrationem, p. 576; Jean-Paul II, Lettre encyclique Ecclesia de Eucharistia, 17 avril 2003, nn. [EE 5](#), [EE 11](#), [EE 14](#), [EE 18](#): AAS 95 (2003) pp. 436, 440-441, 442, 445.
- 3** Cf. [Is 10,33](#) [Is 51,22](#); Missale Romanum, In sollemnitate Domini nostri Iesu Christi, universorum Regis, Praefatio, p. 499.
- 4** Cf. [1Co 5,7](#); Concile OEcuménique Vatican II, Décret sur le ministère et la vie des prêtres Presbyterorum ordinis, 7 décembre 1965, n. [PO 5](#); Jean-Paul II, Exhortation apostolique Ecclesia in Europa, 28 juin 2003, n. 75: AAS 95 (2003) pp. 649-719, ici p. 693.
- 5** Cf. Concile OEcuménique Vatican II, Constitution dogmatique sur l'Église Lumen Gentium, 21 novembre 1964, n. [LG 11](#).
- 6** Cf. Jean-Paul II, Lettre encyclique Ecclesia de Eucharistia, 17 avril 2003, n. [EE 21](#): AAS 95 (2003) p. 447.
- 7** Cf. Ibidem: AAS 95 (2003) pp. 433-475.
- 8** Cf. Ibidem, n. 52: AAS 95 (2003) p. 468.
- 9** Cf. Ibidem.
- 10** Ibidem, n. 10: AAS 95 (2003) p. 439.
- 11** Ibidem; cf. Jean-Paul II, Lettre apostolique Vicesimus quintus annus, 4 décembre 1988, nn. 12-13: AAS 81 (1989) pp. 909-910; cf. aussi Concile OEcuménique Vatican II, Constitution sur la sainte Liturgie Sacrosanctum Concilium, 4 décembre 1963, n. 48.
- 12** Missale Romanum, Prex Eucharistica III, p. 588; cf. [1Co 12,12-13](#); [Ep 4,4](#).
- 13** Cf. [Ph 2,5](#).
- 14** Jean-Paul II, Lettre encyclique Ecclesia de Eucharistia, n. [EE 10](#): AAS 95 (2003) p. 439.
- 15** Ibidem, n. [EE 6](#): AAS 95 (2003) p. 437; cf. [Lc 24,31](#).
- 16** Cf. [Rm 1,20](#).
- 17** Cf. Missale Romanum, Praefatio I de Passione Domini, p. 528.
- 18** Cf. Jean-Paul II, Lettre encyclique Veritatis Splendor, 6 août 1993, n. [VS 35](#): AAS 85 (1993) pp. 1161-1162; Homélie au Camden Yards de Baltimore, 9 octobre 1995, n. 7: Insegnamenti di Giovanni Paolo II, XVII, 2 (1995), Librairie Éditrice Vaticane, 1998, p. 788.

19 Cf. Jean-Paul II, Lettre encyclique *Ecclesia de Eucharistia*, n. [EE 10](#): AAS 95 (2003) p. 439.

20 Concile OEcuménique Vatican II, Constitution sur la sainte Liturgie *Sacrosanctum Concilium*, n. [SC 24](#); cf. Congrégation pour le Culte Divin et la Discipline des Sacrements, Instruction *Varietates legitimae*, 25 janvier 1994, nn. 19 et 23: AAS 87 (1995) pp. 295-296, 297.

21 Cf. Concile OEcuménique Vatican II, Constitution sur la sainte Liturgie *Sacrosanctum Concilium*, n. [SC 33](#).

22 Cf. S. Irénée, *Adversus Haereses*, III, 2: SCh., 211, 24-31; S. Augustin, *Epistola ad Ianuarium*: 54, I: PL 33, 200: "Illa autem quae non scripta, sed tradita custodimus, quae quidem toto terrarum orbe servantur, datur intellegi vel ab ipsis Apostolis, vel plenariis conciliis, quorum est in Ecclesia saluberrima auctoritas, commendata atque statuta retineri."; Jean-Paul II, Lettre encyclique *Redemptoris missio*, 7 décembre 1990, nn. [RMI 53-54](#): AAS 83 (1991) pp. 300-302; Congrégation pour la Doctrine de la Foi, Lettre aux Évêques de l'Église catholique sur certains aspects de l'Église comprise comme communion, *Communio notio*, 28 mai 1992, nn. 7-10: AAS 85 (1993) pp. 842-844; Congrégation pour le Culte Divin et la Discipline des Sacrements, Instruction *Varietates legitimae*, n. 26: AAS 87 (1995) pp. 298-299.

23 Cf. Concile OEcuménique Vatican II, Constitution sur la sainte Liturgie *Sacrosanctum Concilium*, n. [SC 21](#).

24 Cf. Pie XII, Constitution Apostolique *Sacramentum Ordinis*, 30 novembre 1947: AAS 40 (1948) p. 5; Congrégation pour la Doctrine de la Foi, Déclaration *Inter insigniores*, 15 octobre 1976, IV partie: AAS 69 (1977) pp. 107-108; Congrégation pour le Culte Divin et la Discipline des Sacrements, Instruction *Varietates legitimae*, n. 25: AAS 87 (1995) p. 298.

25 Cf. Pie XII, Lettre encyclique *Mediator Dei*, 20 novembre 1947: AAS 39 (1947) p. 540.

26 Cf. congrégation pour le Culte Divin et la Discipline des Sacrements, Instruction *Inaestimabile donum*, 3 avril 1980, AAS 72 (1980) p. 333.

27 Jean-Paul II, Lettre encyclique *Ecclesia de Eucharistia*, n. [EE 52](#): AAS 95 (2003) p. 468.

28 Cf. Concile OEcuménique Vatican II, Constitution *Sacrosanctum Concilium*, nn. [SC 4](#) [SC 38](#); Décret sur les Églises orientales catholiques *Orientalium Ecclesiarum*, 21 novembre 1964, nn. 1, 2, 6; PAUL VI, Constitution Apostolique *Missale Romanum*: AAS 61 (1969) pp. 217-222; *Missale Romanum: Institutio Generalis*, n. 399; Congrégation pour le Culte Divin et la Discipline des Sacrements, Instruction *Liturgiam authenticam*, 28 mars 2001, n. 4: AAS 93 (2001) pp. 685-726, ici p. 686.

29 Cf. Jean-Paul II, Exhortation apostolique *Ecclesia in Europa*, n. 72: AAS 95 (2003) p. 692.

30 Cf. Jean-Paul II, Lettre encyclique *Ecclesia de Eucharistia*, n. [EE 23](#): AAS 95 (2003) pp. 448-449; S. Congrégation des Rites, Instruction *Eucharisticum mysterium*, 25 mai 1967, n. 6: AAS 59 (1967) p. 545.

31 Cf. S. Congrégation pour les Sacrements et le Culte Divin, Instruction *Inaestimabile donum*: AAS 72 (1980) pp. 332-333.

32 Cf. 1 Co 11, 17-34; Jean-Paul II, Lettre encyclique *Ecclesia de Eucharistia*, n. [EE 52](#): AAS 95 (2003) pp. 467-468.

- 33** Cf. Code de Droit Canonique, 25 janvier 1983, can. [CIC 1752](#).
- 34** Concile OEcuménique Vatican II Constitution sur la sainte Liturgie Sacrosanctum Concilium, n. [SC 22](#) § 1. Cf. Code de Droit Canonique, can. [CIC 838](#) § 1.
- 35** Code de Droit Canonique, can. [CIC 331](#); cf. Concile OEcuménique Vatican II, Constitution dogmatique sur l'Église Lumen Gentium, n. [LG 22](#).
- 36** Cf. Code de Droit Canonique, can. [CIC 838](#) § 2.
- 37** Jean-Paul II, Constitution apostolique Pastor bonus, 28 juin 1988: AAS 80 (1988) pp. 841-924; ici art. 62, 63 et 66, pp. 876-877.
- 38** Cf. Jean-Paul II, Lettre encyclique Ecclesia de Eucharistia, n. [EE 52](#): AAS 95 (2003) p. 468.
- 39** Cf. Concile OEcuménique Vatican II, Décret sur la charge pastorale des Évêques dans l'Église Christus Dominus, 28 octobre 1965, n. 15; cf. aussi Constitution sur la sainte Liturgie Sacrosanctum Concilium, n. [SC 41](#); Code de Droit Canonique, can. [CIC 387](#).
- 40** Prière de la consécration épiscopale dans le rite byzantin: Euchologion to mega, Rome, 1873, p. 139.
- 41** Cf. S. Ignace d'Antioche, Ad Smyrn. 8, 1: ed. F.X. Funk, I, p. 282.
- 42** Concile OEcuménique Vatican II, Constitution dogmatique sur l'Église Lumen Gentium, n. [LG 26](#); cf. S. Congrégation des Rites, Instruction Eucharisticum mysterium, n. 7: AAS 59 (1967) p. 545; cf. aussi Jean-Paul II, Exhortation apostolique Pastores gregis, 16 octobre 2003, nn. 32-41: L'Osservatore Romano, 17 octobre 2003, pp. 6-8.
- 43** Cf. Concile OEcuménique Vatican II, Constitution sur la sainte Liturgie Sacrosanctum Concilium, n. [SC 41](#); cf. S. Ignace d'Antioche, Ad Magn. 7; Ad Philad. 4; Ad Smyrn. 8: ed. F. X. FUNK, I, pp. 236, 266, 281; Missale Romanum, Institutio Generalis, n. [22](#) ; cf. aussi Code de Droit Canonique, can. [CIC 389](#).
- 44** Concile OEcuménique Vatican II, Constitution dogmatique sur l'Église Lumen gentium, n. [LG 26](#).
- 45** Code Droit Canonique, Can. [CIC 838](#) § 4.
- 46** Cf. Consilium pour l'application de la Constitution sur la Liturgie, Dubium: Notitiae 1 (1965) p. 254.
- 47** Cf. Ac 20, 28; Concile OEcuménique Vatican II, Constitution dogmatique sur l'Église Lumen gentium, nn. [LG 21](#) [LG 27](#); Décret sur la charge pastorale des Évêques dans l'Église Christus Dominus, n. 3.
- 48** Cf. S. Congrégation pour le Culte Divin, Instruction Liturgicae instaurationes, 5 septembre 1970: AAS 62 (1970) p. 694.
- 49** Cf. Concile OEcuménique Vatican II, Constitution dogmatique sur l'Église Lumen gentium, n. [LG 21](#); Décret sur la charge pastorale des Évêques dans l'Église Christus Dominus, n. 3.
- 50** Cf. Caeremoniale Episcoporum, ex decreto sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum, auctoritate Ioannis Pauli Pp. II promulgatum, editio typica, 14 septembris 1984,

Typis Polyglottis Vaticanis, 1985, n. 10.

51 Cf. Missale Romanum, Institutio Generalis, n. 387.

52 Cf. ibidem, n. 22.

53 Cf. S. Congrégation pour le Culte Divin, Instruction Liturgicae instaurationes: AAS 62 (1970) p. 694.

54 Concile OEcuménique Vatican II, Constitution dogmatique sur l'Église Lumen gentium, n. [LG 27](#); cf. [2Co 4,15](#).

55 Cf. Code de Droit Canonique, can. [CIC 397](#) § 1; [CIC 678](#) § 1.

56 Cf. ibidem, can. [CIC 683](#) § 1.

57 Cf. ibidem, can. [CIC 392](#).

58 Cf. Jean-Paul II, Lettre apostolique Vicesimus quintus annus, n. 21: AAS 81 (1989) p. 917; Concile OEcuménique Vatican II, Constitution sur la sainte Liturgie Sacrosanctum Concilium, nn. [SC 45-46](#); Pie XII, Lettre encyclique Mediator Dei: AAS 39 (1947) p. 562.

59 Cf. Jean-Paul II, Lettre apostolique Vicesimus quintus annus, n. 20: AAS 81 (1989) p. 916.

60 Cf. ibidem.

61 Cf. Concile OEcuménique Vatican II, Constitution sur la sainte Liturgie Sacrosanctum Concilium, n. [SC 44](#); Congrégation pour les Évêques, Lettre aux Présidents des Conférences des Évêques, envoyée aussi au nom de la Congrégation pour l'Évangélisation des Peuples, 21 juin 1999, n. 9: AAS 91 (1999) p. 999.

62 Cf. Congrégation pour le Culte Divin, Instruction Liturgicae instaurationes, n. 12: AAS 62 (1970) pp. 692-704, ici p. 703.

63 Cf. Congrégation pour le Culte Divin, Déclaration sur les Prières eucharistiques et les expérimentations liturgiques, 21 mars 1988: Notitiae 24 (1988) pp. 234-236.

64 Cf. Congrégation pour le Culte Divin et la Discipline des Sacrements, Instruction Varietates legitimae: AAS 87 (1995) pp. 288-314.

65 Cf. Code de Droit Canonique, can. [CIC 838](#) § 3; S. Congrégation des Rites, Instruction Inter Oecumenici, 26 septembre 1964, n. 31: AAS 56 (1964) p. 883; Congrégation pour le Culte Divin et la Discipline des Sacrements, Instruction Liturgiam authenticam, nn. 79-80: AAS 93 (2001) pp. 711-713.

66 Cf. Concile OEcuménique Vatican II, Décret sur le ministère et la vie des prêtres Presbyterorum ordinis, 7 décembre 1965, n. [PO 7](#); Pontificale Romanum, ed. 1962: Ordo consecrationis sacerdotalis, in Praefatione; Pontificale Romanum, ex decreto sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II renovatum, auctoritate Pauli Pp. VI editum, Ioannis Pauli Pp. II cura recognitum: De Ordinatione Episcopi, presbyterorum et diaconorum, editio typica altera, diei 29 iunii 1989, Typis Polyglottis Vaticanis, 1990, cap. II, De Ordin. presbyterorum, Praenotanda, n. 101.

67 Cf. S. Ignace d'Antioche, Ad Philad. 4: ed. F.X. Funk, I, p. 266; S. Corneille I pape, cité par S. Cyprien, Epist. 48, 2: ed G. Hartel, III, 2, p. 610.

68 Concile OEcuménique Vatican II, Constitution dogmatique sur l'Église Lumen gentium, n. [LG 28](#).

69 Ibidem.

70 Jean-Paul II, Lettre encyclique Ecclesia de Eucharistia, n. [EE 52](#); cf. n. 29: AAS 95 (2003) pp. 467-468; 452-453.

71 Pontificale Romanum, De Ordinatione Episcopi, presbyterorum et diaconarum, editio typica altera: De Ordinatione presbyterorum, n. 124; cf. Missale Romanum, FERIA V in Hebdomada Sancta: Ad Missam chrismatis, Renovatio promissionum sacerdotalium, p. 292.

72 Cf. Concile OEcuménique de Trente, Session VII, 3 mars 1547, Décret sur les Sacrements, can. [CIC 13](#): [DS 1613](#); Concile OEcuménique Vatican II, Constitution sur la sainte Liturgie Sacrosanctum Concilium, n. [SC 22](#); Pie XII, Lettre encyclique Mediator Dei: AAS 39 (1947) pp. 544, 546-547, 562; Code de Droit Canonique, can. [CIC 846](#) § 1; Missale Romanum, Institutio Generalis, n. [24](#).

73 S. Ambroise, De Virginitate, n. 48: PL 16, 278.

74 Code de Droit Canonique, can. [CIC 528](#) § 2.

75 Concile OEcuménique Vatican II, Décret sur le ministère et la vie des prêtres Presbyterorum ordinis, n. [PO 5](#).

76 Cf. Jean-Paul II, Lettre encyclique Ecclesia de Eucharistia, n. [EE 5](#): AAS 95 (2003) p. 436.

77 Concile OEcuménique Vatican II, Constitution dogmatique sur l'Église Lumen gentium, n. [LG 29](#); cf. Constitutiones Ecclesiae Aegypticae, III, 2: ed F.X. Funk, Didascalia, II, p. 103; Statuta Ecclesiae Ant., 37-41: Ed. D. Mansi 3, 954.

78 Cf. [Ac 6,3](#).

79 Cf. [Jn 13,35](#).

80 [Mt 20,28](#).

81 [Lc 22,27](#).

82 Cf. Caeremoniale Episcoporum, nn. 9, 23. Cf. Concile OEcuménique Vatican II, Constitution dogmatique sur l'Église Lumen gentium, n. [LG 29](#).

83 Cf. Pontificale Romanum, De Ordinatione Episcopi, presbyterorum et diaconorum, editio typica altera, cap. III, De Ord. diaconarum, n. 199.

84 Cf. [1Tm 3,9](#).

85 Cf. Pontificale Romanum, De Ordinatione Episcopi, presbyterorum et diaconorum, editio typica altera, cap. III, De Ordin. diaconorum, n. 200.

86 Concile OEcuménique Vatican II, Constitution sur la sainte Liturgie Sacrosanctum Concilium, n. [SC 10](#).

87 Cf. ibidem, n. [SC 41](#); Concile OEcuménique Vatican II, Constitution dogmatique sur

l'Église Lumen gentium, n. [LG 11](#); Décret sur le ministère et la vie des prêtres Presbyterorum ordinis, nn. [PO 2](#) [PO 5](#) [PO 6](#); Décret sur la charge pastorale des Évêques dans l'Église Christus Dominus, n. 30; Décret sur l'OEcuménisme Unitatis redintegratio, 21 novembre 1964, n. 15; S. Congrégation des Rites, Instruction Eucharisticum mysterium, nn. 3 et 6: AAS 59 (1967) pp. 542, 544-545; Missale Romanum, Institutio Generalis, n. [16](#) .

88 Cf. Concile OEcuménique Vatican II, Constitution sur la sainte Liturgie Sacrosanctum Concilium, n. [SC 26](#); Missale Romanum, Institutio Generalis, n. [91](#) .

89 [1P 2,9](#); cf. 2, 4-5.

90 Missale Romanum, Institutio Generalis, n. [91](#) ; cf. Concile OEcuménique Vatican II, Constitution sur la sainte Liturgie Sacrosanctum Concilium, n. [SC 14](#).

91 Concile OEcuménique Vatican II, Constitution dogmatique sur l'Église Lumen gentium, n. [LG 10](#).

92 Cf. S. Thomas d'Aquin, Somme Théologique, III, q. 63, a. 2.

93 Cf. CONCILE OEcuménique Vatican II, Constitution dogmatique sur l'Église Lumen gentium, n. [LG 10](#); cf. Jean-Paul II, Lettre encyclique Ecclesia de Eucharistia, n. [EE 28](#): AAS 95 (2003) p. 452.

94 Cf. [Ac 2,42-47](#).

95 Cf. [Rm 12,1](#).

96 Cf. [1P 3,15](#) [1P 2,4-10](#).

97 Cf. Jean-Paul II, Lettre encyclique Ecclesia de Eucharistia, nn. [EE 12-18](#): AAS 95 (2003) pp. 441-445; Id., Lettre Dominicae Cenaе, 24 février 1980, n. 9: AAS 72 (1980) pp. 129-133.

98 Jean-Paul II, Lettre encyclique Ecclesia de Eucharistia, n. [EE 10](#): AAS 95 (2003) p. 439.

99 Cf. Concile OEcuménique Vatican II, Constitution sur la sainte Liturgie Sacrosanctum Concilium, nn. [SC 30-31](#).

100 Cf. S. Congrégation pour le Culte Divin Instruction Liturgicae instaurationes, n. 1: AAS 62 (1970) p. 695.

101 Cf. Missale Romanum, Feria secunda post Dominica V in Quadragesima, Collecta, p. 258.

102 Jean-Paul II, Lettre apostolique Novo Millennio ineunte, 6 janvier 2001, n. [21](#) : AAS 93 (2001) p. 280; cf. [Jn 20,28](#).

103 Cf. Pie XII, Lettre encyclique Mediator Dei: AAS 39 (1947) p. 586; cf. aussi Concile OEcuménique Vatican II, Constitution dogmatique sur l'Église Lumen gentium, n. [LG 67](#); Paul VI, Exhortation apostolique Marialis cultus, 11 février 1974, n. 24: AAS 66 (1974) pp. 113-168, ici p. 134; Congrégation pour le Culte Divin et la Discipline des Sacrements, Directoire sur la piété populaire et la Liturgie, 17 décembre 2001.

104 Cf. Jean-Paul II, [Lettre apostolique Rosarium Virginis Mariae](#) , 16 octobre 2002: AAS 95 (2003) pp. 5-36.

105 Pie XII, Lettre encyclique *Mediator Dei*: AAS 39 (1947) p. 586-587.

106 Cf. Congrégation pour le Culte Divin et la Discipline des Sacrements, *Instruction Varietates legitimae*, n. 22: AAS 87 (1995) p. 297.

107 Cf. Pie XII, Lettre encyclique *Mediator Dei*: AAS 39 (1947) p. 553.

108 Jean-Paul II, Lettre encyclique *Ecclesia de Eucharistia*, n. [EE 29](#): AAS 95 (2003) p. 453; cf. Concile OEcuménique de Latran IV, 11-30 novembre 1215, chap. 1: [DS 802](#); Concile OEcuménique de Trente, Session XXIII, 15 juillet 1563, Doctrine et canons sur la sacrée ordination, chap. 4: DS 1767-1770; Pie XII Lettre encyclique *Mediator Dei*: AAS 39 (1947) p. 553.

109 Cf. Code de Droit Canonique, can. [CIC 230](#) § 2; cf. aussi *Missale Romanum*, *Institutio Generalis*, n. [97](#) .

110 Cf. *Missale Romanum*, *Institutio Generalis*, n. [109](#) .

111 Cf. Paul VI, Lettre apostolique en forme de *motu proprio Ministeria quaedam*, 15 août 1972, nn.VI-XII: *Pontificale Romanum*, ex decreto sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum, auctoritate Pauli Pp. VI promulgatum, De institutione lectorum et acolythorum, de admissione inter candidatos ad diaconatum et presbyteratum, de sacro caelibatu amplectendo, editio typica, diei 3 decembris 1972, Typis Polyglottis Vaticanis, 1973, p. 10: AAS 64 (1972) pp. 529-534, ici pp. 532-533; Code de Droit Canonique, can. [CIC 230](#) § 1; *Missale Romanum*, *Institutio Generalis*, nn. [98-99](#) , [187-193](#) .

112 Cf. *Missale Romanum*, *Institutio Generalis*, nn. [187-190](#) , [193](#) ; Code de Droit canonique, can. [CIC 230](#) §§ 2-3.

113 Cf. Concile OEcuménique Vatican II, Constitution sur la sainte Liturgie *Sacrosanctum Concilium*, n. [SC 24](#); S. Congrégation pour les Sacrements et le Culte Divin, *Instruction Inaestimabile donum*, nn. 2 et 18: AAS 72 (1980) pp. 334, 338; *Missale Romanum*, *Institutio Generalis*, nn. [101](#) , [194-198](#) ; Code de Droit Canonique, can. [CIC 230](#) §§ 2-3.

114 Cf. *Missale Romanum*, *Institutio Generalis*, nn. [100-107](#) .

115 *Ibidem*, n. 91; cf. Concile OEcuménique Vatican II, Constitution sur la Liturgie *Sacrosanctum Concilium*, n. [SC 28](#).

116 Cf. Jean-Paul II, Allocution à la Conférence des Évêques des Antilles, 7 mai 2002, n. 2: AAS 94 (2002) pp. 575-577; Exhortation apostolique post-synodale *Christifideles laici*, 30 décembre 1988, n. 23: AAS 81 (1989) pp. 393-521, ici pp. 429-431; Congrégation pour le Clergé et autres, *Instruction Ecclesiae de mysterio*, 15 août 1997, *Principes théologiques*, n. 4: AAS 89 (1997) pp. 860-861.

117 Cf. Concile OEcuménique Vatican II, Constitution sur la Liturgie *Sacrosanctum Concilium*, n. [SC 19](#).

118 Cf. S. Congrégation pour la Discipline Des Sacrements, *Instruction Immensae caritatis*, 29 janvier 1973: AAS 65 (1973) p. 266.

119 Cf. S. Congrégation des Rites, *Instruction De Musica sacra*, 3 septembre 1958, n. 93c: AAS 50 (1958) p. 656.

120 Cf. Conseil Pontifical pour l'Interprétation des Textes Législatifs, Responsio ad propositum dubium, 11 juillet 1992: AAS 86 (1994) pp. 541-542; Congrégation pour le Culte Divin et la Discipline des Sacrements, Lettre aux Présidents des Conférences des Évêques sur les fonctions liturgiques exercées par des laïcs, 15 mars 1994: Notitiae 30 (1994) pp. 333-335, 347-348.

121 Cf. Jean-Paul II, Constitution apostolique Pastor bonus, art. 65: AAS 80 (1988) p. 877.

122 Cf. Conseil Pontifical pour l'Interprétation des Textes Législatifs, Responsio ad propositum dubium, 11 juillet 1992: AAS 86 (1994) pp. 541-542; Congrégation pour le Culte Divin et la Discipline des Sacrements, Lettre aux Présidents des Conférences des Évêques sur les fonctions liturgiques exercées par des laïcs, 15 mars 1994: Notitiae 30 (1994) pp. 333-335, 347-348; Lettre à un Évêque, 27 juillet 2001: Notitiae 38 (2002) 46-54.

123 Cf. Code de Droit Canonique, can. [CIC 924](#) § 2: Missale Romanum, Institutio Generalis, n. [320](#) .

124 Cf. S. Congrégation pour la Discipline des Sacrements, Instruction Dominus Salvator noster, 26 mars 1929, n. 1: AAS 21 (1929) pp. 631-642, ici p. 632.

125 Cf. ibidem, n. II: AAS 21 (1929) p. 635.

126 Cf. Missale Romanum, Institutio Generalis, n. [321](#) .

127 Cf. [Lc 22,18](#); Code de Droit Canonique, can. [CIC 924](#) §§ 1, 3; Missale Romanum, Institutio Generalis, n. [322](#) .

128 Cf. Missale Romanum, Institutio Generalis, n. [323](#) .

129 Jean-Paul II, Lettre apostolique Vicesimus quintus annus, n. 13: AAS 81 (1989) p. 910.

130 S. Congrégation pour les Sacrements et le Culte Divin, Instruction Inaestimabile donum, n. 5: AAS 72 (1980) p. 335.

131 Cf. Jean-Paul II, Lettre encyclique Ecclesia de Eucharistia, n. [EE 28](#): AAS 95 (2003) p. 452; Missale Romanum, Institutio Generalis, n. [147](#) ; S. Congrégation pour le Culte Divin , Instruction Liturgicae instaurationes, n. 4: AAS 62 (1970) p. 698; S. Congrégation pour les Sacrements et le Culte Divin, Instruction Inaestimabile donum, n. 4: AAS 72 (1980) p. 334.

132 Missale Romanum, Institutio Generalis, n. [32](#) .

133 Ibidem, n. 147; cf. Jean-Paul II, Lettre encyclique Ecclesia de Eucharistia, n. [EE 28](#): AAS 95 (2003) p. 452; cf. aussi Congrégation pour les Sacrements et le Culte Divin, Instruction Inaestimabile donum, n. 4: AAS 72 (1980) pp. 334-335.

134 Jean-Paul II, Lettre encyclique Ecclesia de Eucharistia, n. [EE 39](#): AAS 95 (2003) p. 459.

135 Cf. S. Congrégation pour le Culte Divin, Instruction Liturgicae Instaurationes, n. 2b: AAS 62 (1970) p. 696.

136 Cf. Missale Romanum, Institutio Generalis, nn. [356-362](#) .

137 Cf. Concile OEcuménique Vatican II, Constitution sur la sainte Liturgie Sacrosanctum Concilium, n. [SC 51](#).

- 138** Missale Romanum, Institutio Generalis, n. [57](#) ; cf. Jean-Paul II, Lettre apostolique Vicesimus quintus annus, n. 13: AAS 81 (1989) p. 910; Congrégation pour la Doctrine de la Foi, Déclaration sur l'unicité et l'universalité salvifique de Jésus-Christ et de l'Église, Dominus Iesus, 6 août 2000: AAS 92 (2000) pp. 742-765.
- 139** Missale Romanum, Institutio Generalis, n. [60](#) .
- 140** Cf. ibidem, nn. [59-60](#) .
- 141** Cf. par exemple Rituale Romanum, ex decreto sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II renovatum, auctoritate Pauli Pp. VI editum Ioannis Pauli Pp. II cura recognitum: Ordo celebrandi Matrimonium, editio typica altera, diei 19 martii 1990, Typis Polyglottis Vaticanis, 1991, n. 125; Rituale Romanum, ex decreto sacrosancti Concilii Oecumenici Vaticani II instauratum, auctoritate Pauli pp. VI promulgatum: Ordo Unctionis infirmorum eorumque pastoralis curae, editio typica, diei 7 decembris 1972, Typis Polyglottis Vaticanis, 1972, n. 72.
- 142** Cf. Code de Droit Canonique, can. [CIC 767](#) § 1.
- 143** Cf. Missale Romanum, Institutio Generalis, n. [66](#) ; cf. aussi Code de Droit Canonique, can. [CIC 6](#) §§ 1, 2; et can. [CIC 767](#) § 1, auquel se réfèrent aussi les prescriptions de Congrégation pour le Clergé et autres, Instruction Ecclesiae de mysterio, Dispositions pratiques, art. 3 § 1: AAS 89 (1997) p. 865.
- 144** Missale Romanum, Institutio Generalis, n. [66](#) ; cf. aussi Code de Droit Canonique, can. [CIC 767](#) § 1.
- 145** Cf. Congrégation pour le Clergé et autres, Instruction Ecclesiae de mysterio, Dispositions pratiques, art. 3 § 1: AAS 89 (1997) p. 865; cf. aussi Code de Droit Canonique, can. 6 §§ 1, 2; Commission Pontificale pour l'Interprétation Authentique Du Code de Droit Canonique, Responsio ad propositum dubium, 20 juin 1987: AAS 79 (1987) p. 1249.
- 146** Cf. Congrégation pour le Clergé et autres, Instruction Ecclesiae de mysterio, Dispositions pratiques, art. 3 § 1: AAS 89 (1997) pp. 864-865.
- 147** Cf. Concile OEcuménique de Trente, Session XXII, 17 septembre 1562, Doctrine sur le très Saint Sacrifice de la Messe, chap. 8: [DS 1749](#); Missale Romanum, Institutio Generalis, n. [65](#) .
- 148** Cf. Jean-Paul II, Allocution aux Évêques des États-Unis d'Amérique en visite "ad limina Apostolorum", 28 mai 1993, n. 2: AAS 86 (1994) p. 330.
- 149** Cf. Code de Droit Canonique, can. [CIC 386](#) § 1.
- 150** Cf. Missale Romanum, Institutio Generalis, n. [73](#) .
- 151** Cf. ibidem, n. [154](#) .
- 152** Cf. ibidem, nn. [82](#) , [154](#) .
- 153** Cf. ibidem, n. [3](#) .
- 154** Cf. S. Congrégation pour le Culte Divin, Instruction Liturgicae instaurationes, n. 5: AAS 62 (1970) p. 699.

155 Cf. Missale Romanum, Institutio Generalis, nn. [83](#) , [240](#) , [321](#) .

156 Cf. Congrégation pour le Clergé et autres, Instruction Ecclesiae de mysterio, Dispositions pratiques, art. 3 § 2: AAS 89 (1997) p. 865.

157 Cf. en particulier Institutio generalis de Liturgia Horarum, nn. 93-98; Rituale Romanum, ex decreto sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum, auctoritate Ioannis Pauli Pp. II promulgatum: De Benedictionibus, editio typica, diei 31 maii 1984, Typis Polyglottis Vaticanis, 1984, Praenotanda, n. 28; Ordo coronandi imaginem beatae Mariae Virginis, editio typica, diei 25 martii 1981, Typis Polyglottis Vaticanis, 1981, nn. 10 et 14, pp. 10-11; S. Congrégation pour le Culte Divin, Instruction concernant les Messes pour les groupes particuliers Actio pastoralis, 15 mai 1969: AAS 61 (1969) pp. 806-811; Directoire des Messes d'enfants Pueros baptizatos, 1 novembre 1973: AAS 66 (1974) pp. 30-46; Missale Romanum, Institutio Generalis, n. [21](#) .

158 Cf. Jean-Paul II, Lettre apostolique en forme de motu proprio Misericordia Dei, 7 avril 2002, n. 2: AAS 94 (2002) p. 455; Cf. Congrégation pour le Culte Divin et la Discipline des Sacrements, Responsa ad dubia proposita: Notitiae 37 (2001) pp. 259-260.

159 Cf. S. Congrégation pour le Culte Divin, Instruction Liturgicae instaurationes, n. 9: AAS 62 (1970) p. 702.

160 Concile OEcuménique de Trente, Session XIII, 11 octobre 1551, Décret sur la très Sainte Eucharistie, chap. 2: DS 1638; cf. Session XXII, 17 septembre 1562, Doctrine sur le très Saint Sacrifice de la Messe, chap. 1-2: DS 1740, 1743; S. Congrégation des Rites, Instruction Eucharisticum mysterium, n. 35: AAS 59 (1967) p. 560.

161 Cf. Missale Romanum, Ordo Missae, n. 4, p. 505.

162 Missale Romanum, Institutio Generalis, n. [51](#) .

163 Cf. [1Co 11,28](#).

164 Cf. Code de Droit Canonique, can. [CIC 916](#); cf. Concile OEcuménique de Trente, Session XIII, 11 octobre 1551, Décret sur la très Sainte Eucharistie, chap. 7: [DS 1646-1647](#); Jean-Paul II, Lettre encyclique Ecclesia de Eucharistia, n. [EE 36](#): AAS 95 (2003) pp. 457-458; S. Congrégation des Rites, Instruction Eucharisticum mysterium, n. 35: AAS 59 (1967) p. 561.

165 Cf. Jean-Paul II, Lettre encyclique Ecclesia de Eucharistia, n. [EE 42](#): AAS 95 (2003) p. 461.

166 Cf. Code de Droit Canonique, can. [CIC 844](#) § 1; Jean-Paul II, Lettre encyclique Ecclesia de Eucharistia, nn. [EE 45-46](#): AAS 95 (2003) pp. 463-464; cf. aussi Conseil Pontifical pour la Promotion de l'Unité des Chrétiens, Directoire pour l'application des principes et des normes sur l'oecuménisme, La recherche de l'unité, nn. 130-131: AAS 85 (1993) pp. 1039-1119, ici p. 1089.

167 Cf. Jean-Paul II, Lettre encyclique Ecclesia de Eucharistia, n. [EE 46](#): AAS 95 (2003) pp. 463-464.

168 Cf. S. Congrégation des Rites, Instruction Eucharisticum mysterium, n. 35: AAS 59 (1967) p. 561.

169 Cf. Code de Droit Canonique, can. [CIC 914](#); S. Congrégation pour la Discipline des

Sacrements, Déclaration Sanctus Pontifex, 24 mai 1973: AAS 65 (1973) p. 410; S. Congrégation pour les Sacrements et le Culte Divin et S. Congrégation pour le Clergé, Lettre aux Présidents des Conférences des Évêques, In quibusdam, 31 mars 1977: Enchiridion Documentorum Instaurationis Liturgicae, II, Rome 1988, pp. 142-144; S. Congrégation pour les Sacrements et le Culte Divin et S. Congrégation pour le Clergé, Responsum ad propositum dubium, 20 mai 1977: AAS 69 (1977) p. 427.

170 Cf. Jean-Paul II, Lettre apostolique Dies Domini, 31 mai 1998, nn. 31-34: AAS 90 (1998) pp. 713-766, ici pp. 731-734.

171 Cf. Code de Droit Canonique, can. [CIC 914](#).

172 Cf. Concile OEcuménique Vatican II, Constitution sur la sainte Liturgie Sacrosanctum Concilium, n. [SC 55](#).

173 Cf. S. Congrégation des Rites, Instruction Eucharisticum mysterium, n. 31: AAS 59 (1967) p. 558; Commission Pontificale Pour L'Interpretation authentique du Code de Droit Canonique, Responsum ad propositum dubium, 1 juin 1988: AAS 80 (1988) p. 1373.

174 Missale Romanum, Institutio Generalis, n. [85](#) .

175 Cf. Concile OEcuménique Vatican II, Constitution sur la sainte Liturgie Sacrosanctum Concilium, n. [SC 55](#); S. Congrégation des Rites, Instruction Eucharisticum mysterium, n. 31: AAS 59 (1967) p. 558; Missale Romanum, Institutio Generalis, nn. [85](#) , [157](#) , [243](#) .

176 Cf. Missale Romanum, Institutio Generalis, n. [160](#) .

177 Code de Droit Canonique, can. [CIC 843](#) § 1; cf. can. [CIC 915](#).

178 Cf. Missale Romanum, Institutio Generalis, n. [161](#) .

179 Congrégation pour le Culte Divin et la Discipline des Sacrements, Dubium: Notitiae 35 (1999) pp. 160-161.

180 Cf. Missale Romanum, Institutio Generalis, n. [118](#) .

181 Ibidem, n. [160](#) .

182 Code de Droit Canonique, can. [CIC 917](#); cf. Commission Pontificale pour l'Interprétation Authentique du Code de Droit Canonique, Responso ad propositum dubium, 11 juillet 1984: AAS 76 (1984) p. 746.

183 Cf. Concile OEcuménique Vatican II, Constitution sur la sainte Liturgie Sacrosanctum Concilium, n. [SC 55](#); Missale Romanum, Institutio Generalis, nn. [158-160](#) , [243-244](#) , [246](#) .

184 Cf. Missale Romanum, Institutio Generalis, nn. [237-249](#) ; cf. aussi nn. [85](#) , [157](#) .

185 Cf. ibidem, n. [283a](#) .

186 Cf. Concile OEcuménique de Trente, Session XXI, 16 juillet 1562, Décret sur la communion eucharistique, chap. 1-3: [DS 1725-1729](#); Concile OEcuménique Vatican II, Constitution sur la sainte Liturgie Sacrosanctum Concilium, n. [SC 55](#); Missale Romanum, Institutio Generalis, nn. [282-283](#) .

187 Cf. Missale Romanum, Institutio Generalis, n. [283](#) .

188 Cf. [Ibidem](#) .

189 Cf. S. Congrégation pour le Culte Divin, Instruction Sacramentali Communionem, 29 juin 1970: AAS 62 (1970) p. 665; Instruction Liturgicae instaurationes, n. 6a: AAS 62 (1970) p. 699.

190 Missale Romanum, Institutio Generalis, n. [285a](#) .

191 Ibidem, n. [245](#) .

192 Cf. ibidem, nn. [285b](#) et [287](#) .

193 Cf. ibidem, nn. [270](#) et [285a](#) .

194 Cf. Code de Droit Canonique, can. [CIC 1367](#).

195 Cf. Conseil Pontifical pour l'Interprétation des Textes Législatifs, Responso ad propositum dubium, 3 juillet 1999: AAS 91 (1999) p. 918.

196 Cf. Missale Romanum, Institutio Generalis, nn. [163](#) , [284](#) .

197 Code de Droit Canonique, can. [CIC 932](#) § 1; cf. S. Congrégation pour le Culte Divin, Instruction Liturgicae instaurationes, n. 9: AAS 62 (1970) p. 701.

198 Code Droit Canonique, can. [CIC 904](#); cf. Concile OEcuménique Vatican II, Constitution dogmatique sur l'Église Lumen gentium, n. [LG 3](#); Décret sur le ministère et la vie des prêtres Presbyterorum ordinis, n. [PO 13](#); cf. aussi Concile OEcuménique de Trente, Session XXII, 17 septembre 1562, Doctrine sur le très Saint Sacrifice de la Messe, chap. 6: DS 1747; Paul VI, Lettre encyclique Mysterium fidei, 3 septembre 1965: AAS 57 (1965) pp. 753-774, ici pp. 761-762; cf. Jean-Paul II, Lettre encyclique Ecclesia de Eucharistia, n. [EE 11](#): AAS 95 (2003) pp. 440-441; S. Congrégation des Rites, Instruction Eucharisticum mysterium, n. 44: AAS 59 (1967) p. 564; Missale Romanum, Institutio Generalis, n. [19](#) .

199 Cf. Code de Droit Canonique, can. [CIC 903](#); Missale Romanum, Institutio Generalis, n. [200](#) .

200 Cf. Concile OEcuménique Vatican II, Constitution sur la sainte Liturgie Sacrosanctum Concilium, n. [SC 36](#) § 1; Code de Droit Canonique, can. [CIC 928](#).

201 Cf. Missale Romanum, Institutio Generalis, n. [114](#) .

202 Jean-Paul II, Lettre apostolique Dies Domini, n. 36: AAS 90 (1998) p. 735; cf. aussi S. Congrégation des Rites, Instruction Eucharisticum mysterium, n. 27: AAS 59 (1967) p. 556.

203 Cf. Jean-Paul II, Lettre apostolique Dies Domini, surtout n. 36: AAS 90 (1998) p. 735-736; S. Congrégation pour le Culte Divin, Instruction Actio pastoralis: AAS 61 (1969) pp. 806-811.

204 Cf. Code de Droit Canonique, can. [CIC 905](#), [CIC 945-958](#); cf. Congrégation pour le Clergé. Décret Mos iugiter, 22 février 1991: AAS 83 (1991) pp. 443-446.

205 Cf. Missale Romanum, Institutio Generalis, nn. [327-333](#) .

206 Cf. ibidem, n. [332](#) .

207 Cf. ibidem, n. [332](#) ; S. Congrégation pour les Sacrements et le Culte Divin, Instruction Inaestimabile donum, n. 16: AAS 72 (1980) p. 338.

208 Cf. Missale Romanum, Institutio Generalis, n. [333](#) ; Appendix IV. Ordo benedictionis calicis et patenae intra Missam adhibendus, pp. 1255-1257; Pontificale Romanum, ex decreto sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum, auctoritate Pauli Pp. VI promulgatum, Ordo Dedicacionis ecclesiae et altaris, editio typica, diei 29 maii 1977, Typis Polyglottis Vaticanis, 1977, cap. VII, pp. 125-132.

209 Cf. Missale Romanum, Institutio Generalis, nn. [163](#) , [183](#) , [192](#) .

210 Ibidem, n. [345](#) .

211 Ibidem, n. [335](#) .

212 Cf. ibidem, n. [336](#) .

213 Cf. ibidem, n. [337](#) .

214 Cf. ibidem, n. [209](#) .

215 Cf. ibidem, n. [338](#) .

216 Cf. Congrégation pour le Culte Divin, Instruction Liturgicae instaurationes, n. 8c: AAS 62 (1970) p. 701.

217 Cf. Missale Romanum, Institutio Generalis, n. [346g](#) .

218 Ibidem, n. [114](#) ; cf. nn. [16-17](#) .

219 S. Congrégation pour le Culte Divin, Décret Eucharistiae sacramentum, 21 juin 1973: AAS 65 (1973) 610.

220 Cf. ibidem.

221 Cf. S. Congrégation des Rites, Instruction Eucharisticum mysterium, n. 54: AAS 59 (1967) p. 568; Instruction Inter Oecumenici, 26 septembre 1964, n. 95: AAS 56 (1964) pp. 877-900, ici p. 898; Missale Romanum, Institutio Generalis, n. 314.

222 Cf. Jean-Paul II, Lettre Dominicae Cenaee, n. 3: AAS 72 (1980) pp. 117-119; S. Congrégation des Rites, Instruction Eucharisticum mysterium, n. 53: AAS 59 (1967) p. 568; Code de Droit Canonique, can. [CIC 938](#) § 2; Rituale Romanum, De sacra Communionee et de cultu Mysterii eucharistici extra Missam, Praenotanda, n. 9; Missale Romanum, Institutio Generalis, nn. [314-317](#) .

223 Cf. Code de Droit Canonique, can. [CIC 938](#) §§ 3-5.

224 S. Congrégation pour la Discipline des Sacrements, Instruction Nullo unquam, 26 mai 1938, n. 10d: AAS 30 (1938) pp. 198-207, ici p. 206.

225 Cf. Jean-Paul II, Lettre Apostolique en forme de motu proprio Sacramentorum sanctitatis tutela, 30 avril 2001: AAS 93 (2001) pp. 737-739; Congrégation pour la Doctrine de la Foi,

Lettre à tous les Évêques de l'Église catholique et autres Ordinaires et Hiérarques: les délits les plus graves réservés à la Congrégation pour la Doctrine de la Foi: AAS 93 (2001) p. 786.

226 Cf. Rituale Romanum, De sacra Communionem et de cultu Mysterii eucharistici extra Missam, nn. 26-78.

227 Jean-Paul II, Lettre encyclique Ecclesia de Eucharistia, n. [EE 25](#): AAS 95 (2003) pp. 449-450.

228 Cf. Concile OEcuménique de Trente, Session XIII, 11 octobre 1551, Décret sur la très Sainte Eucharistie, chap. 5: DS 1643; Pie XII, Lettre encyclique Mediator Dei: AAS 39 (1947) p. 569; Paul VI, Lettre encyclique Mysterium fidei, 3 septembre 1965: AAS 57 (1965) pp. 751-774, ici pp. 769-770; S. Congrégation des Rites, Instruction Eucharisticum mysterium, n. 3f: AAS 59 (1967) p. 543; S. Congrégation pour les Sacrements et le Culte Divin, Instruction Inaestimabile donum, n. 20: AAS 72 (1980) p. 339; JEAN-PAUL II, Lettre encyclique Ecclesia de Eucharistia, n. [EE 25](#): AAS 95 (2003) pp. 449-450.

229 Cf. [He 9,11](#); Jean-Paul II, Lettre encyclique Ecclesia de Eucharistia, n. [EE 3](#): AAS 95 (2003) p. 435.

230 Jean-Paul II, Lettre encyclique Ecclesia de Eucharistia, n. [EE 25](#): AAS 95 (2003) p. 450.

231 Paul VI, Lettre encyclique [Mysterium fidei](#) : AAS 57 (1965) p. 771.

232 Cf. Jean-Paul II, Lettre encyclique Ecclesia de Eucharistia, n. [EE 25](#): AAS 95 (2003) pp. 449-450.

233 Code de Droit Canonique, can. [CIC 937](#).

234 Jean-Paul II, Lettre encyclique Ecclesia de Eucharistia, n. [EE 10](#): AAS 95 (2003) p. 439.

235 Cf. Rituale Romanum, De sacra Communionem et de cultu Mysterii eucharistici extra Missam, nn. 82-100; Missale Romanum, Institutio Generalis, n. [317](#) ; Code de Droit Canonique, can. [CIC 941](#) § 2.

236 Jean-Paul II, Lettre apostolique Rosarium Virginis Mariae, 16 octobre 2002: AAS 95 (2003) pp. 5-36; ici n. [2](#) , p. 6.

237 Cf. Congrégation pour le Culte Divin et la Discipline des Sacrements, Lettre de la Congrégation du 15 janvier 1997: Notitiae 34 (1998) pp. 506-510; Pénitencerie Apostolique, Lettre à un prêtre, 8 mars 1996: Notitiae 34 (1998) p. 511.

238 Cf. S. Congrégation des Rites, Instruction Eucharisticum mysterium, n. 61: AAS 59 (1967) p. 571; Rituale Romanum, De sacra Communionem et de cultu Mysterii eucharistici extra Missam, n. 83; Missale Romanum, Institutio Generalis, n. [317](#) ; Code de Droit Canonique, can. [CIC 941](#) § 2.

239 Cf. Rituale Romanum, De sacra Communionem et de cultu Mysterii eucharistici extra Missam, n. 94.

240 Cf. Jean-Paul II, Constitution apostolique Pastor bonus, art. 65: AAS 80 (1988) p. 877.

241 Code de Droit Canonique, can. [CIC 944](#) § 2; cf. Rituale Romanum, De sacra Communionem et de cultu Mysterii eucharistici extra Missam, Praenotanda, n. 102; Missale

Romanum, Institutio Generalis, n. [317](#) .

242 Code de Droit Canonique, can. [CIC 944](#) § 1; cf. Rituale Romanum, De sacra Communione et de cultu Mysterii eucharistici extra Missam, Praenotanda, nn. 101-102; Missale Romanum, Institutio Generalis, n. [317](#) .

243 Jean-Paul II, Lettre encyclique Ecclesia de Eucharistia, n. [EE 10](#): AAS 95 (2003) p. 439.

244 Cf. Rituale Romanum, De sacra Communione et de cultu Mysterii eucharistici extra Missam, Praenotanda, n. 109.

245 Cf. ibidem, nn. 109-112.

246 Cf. Missale Romanum, In sollemnitate sanctissimi Corporis et Sanguinis Christi, Collecta, p. 489.

247 Cf. Congrégation pour le Clergé et autres, Instruction Ecclesiae de mysterio, Principes théologiques, n. 3: AAS 89 (1997) p. 859.

248 Code de Droit Canonique, can. [CIC 900](#) § 1; cf. Concile OEcuménique de Latran IV, 11-30 novembre 1215, chap. 1: DS 802; Clément VI, Lettre à Mekhitar, Catholicos d'Arménie, Super quibusdam, 29 septembre 1351: DS 1084; Concile OEcuménique de Trente, Session XXIII, 15 juillet 1563, Doctrine et canons sur le sacrement de l'Ordre, chap. 4: DS 1767-1770; Pie XII, Lettre encyclique Mediator Dei: AAS 39 (1947) p. 553.

249 Cf. Code de Droit Canonique, can. [CIC 230](#) § 3; Jean-Paul II, Allocution au Symposium sur la "Collaboration des laïcs au ministère pastoral des prêtres", 22 avril 1994, n.2: L'Osservatore Romano, 23 avril 1994; Congrégation pour le Clergé et autres, Instruction Ecclesiae de mysterio, Avant-propos: AAS 89 (1997) pp. 852-856.

250 Cf. Jean-Paul II, lettre encyclique Redemptoris missio, nn. [RMI 53-54](#): AAS 83 (1991) pp. 300-302; Congrégation pour le Clergé et autres, Instruction Ecclesiae de mysterio, Avant-propos: AAS 89 (1997) pp. 852-856.

251 Cf. Concile OEcuménique Vatican II, Décret sur l'activité missionnaire de l'Église Ad gentes, 7 décembre 1965, n. [Ag 17](#); Jean-Paul II, Lettre encyclique Redemptoris missio, n. [RMI 73](#): AAS 83 (1991) p. 321.

252 Cf. Congrégation pour le Clergé et autres, Instruction Ecclesiae de mysterio, Dispositions pratiques, art. 8 § 2: AAS 89 (1997) p. 872.

253 Cf. Jean-Paul II, lettre encyclique Ecclesia de Eucharistia, n. [EE 32](#): AAS 95 (2003) p. 455.

254 Code de Droit Canonique, can. [CIC 900](#) § 1.

255 Cf. ibidem, can. [CIC 910](#) § 1; cf. aussi Jean-Paul II, Lettre Dominicae Cenaе, n. 11: AAS 72 (1980) p. 142; Congrégation pour le Clergé et autres, Instruction Ecclesiae de mysterio, Dispositions pratiques, art. 8 § 1: AAS 89 (1997) pp. 870-871.

256 Cf. Code de Droit Canonique, can. [CIC 230](#) § 3.

257 Cf. S. Congrégation pour la Discipline des Sacrements, Instruction Immensae caritatis, Avant-propos: AAS 65 (1973) p. 264; Paul VI, Lettre apostolique en forme de motu proprio Ministeria quaedam, 15 août 1972: AAS 64 (1972) p. 532; Missale Romanum, Appendix III:

Ritus ad deputandum ministrum sacrae Communionis ad actum distribuendae, p. 1253; Congrégation pour le Clergé et autres, Instruction Ecclesiae de mysterio, Dispositions pratiques, art. 8 § 1: AAS 89 (1997) p. 871.

258 Cf. S. Congrégation pour les Sacrements et le Culte Divin, Instruction Inaestimabile donum, n. 10: AAS 72 (1980) p. 336; Commission Pontificale pour l'Interprétation Authentique du Code de Droit Canonique, Responsio ad propositum dubium, 11 juillet 1984: AAS 76 (1984) p. 746.

259 Cf. S. Congrégation pour la Discipline des Sacrements, Instruction Immensae caritatis, n. 1: AAS 65 (1973) pp. 264-271, ici pp. 265-266; Commission Pontificale pour l'Interprétation Authentique du Code de Droit Canonique, Responsio ad propositum dubium, 1 juin 1988: AAS 80 (1988) p. 1373; Congrégation pour le Clergé et autres, Instruction Ecclesiae de mysterio, Dispositions pratiques, art. 8 § 2: AAS 89 (1997) p. 871.

260 Cf. Code de Droit Canonique, can. [CIC 767](#) § 1.

261 Cf. ibidem, can. [CIC 766](#).

262 Cf. Congrégation pour le Clergé et autres, Instruction Ecclesiae de mysterio, Dispositions pratiques, art. 2 §§ 3-4: AAS 89 (1997) p. 865.

263 Cf. Jean-Paul II, Lettre apostolique Dies Domini, surtout nn. 31-51: AAS 90 (1998) pp. 713-766, ici pp. 731-746; Jean-Paul II, Lettre apostolique Novo Millennio ineunte, 6 janvier 2001, nn. 35-36: AAS 93 (2001) pp. 290-292; Jean-Paul II, Lettre encyclique Ecclesia de Eucharistia, n. [EE 41](#): AAS 95 (2003) pp. 460-461.

264 Concile OEcuménique Vatican II, Décret sur le ministère et la vie des prêtres Presbyterorum ordinis, n. [PO 6](#); cf. Jean-Paul II, Lettre encyclique Ecclesia de Eucharistia, nn. [EE 22](#) [EE 33](#): AAS 95 (2003) pp. 448, 455-456.

265 Cf. S. Congrégation des Rites, Instruction Eucharisticum mysterium, n. 26: AAS 59 (1967) pp. 555-556; Congrégation pour le Culte Divin, Directoire des célébrations dominicales en l'absence de prêtre Christi Ecclesia, 2 juin 1988, nn. 5 et 25: Notitiae 24 (1988) pp. 366-378, ici pp. 367, 372.

266 Cf. Congrégation pour le Culte Divin, Directoire des célébrations dominicales en l'absence de prêtre Christi Ecclesia, n. 18: Notitiae 24 (1988) p. 370.

267 Cf. Jean-Paul II, Lettre Dominicae Cenae, n. 2: AAS 72 (1980) p. 116.

268 Cf. Jean-Paul II, Lettre apostolique Dies Domini, n. 49: AAS 90 (1998) p. 744; Lettre encyclique Ecclesia de Eucharistia, n. [EE 41](#): AAS 95 (2003) pp. 460-461; Code de Droit Canonique, can. [CIC 1246-1247](#).

269 Code de Droit Canonique, can. [CIC 1248](#) § 2; cf. Congrégation pour le Culte Divin, Directoire des célébrations dominicales en l'absence de prêtre Christi Ecclesia, 2 juin 1988, nn. 1-2: Notitiae 24 (1988) p. 366.

270 Jean-Paul II, Lettre encyclique Ecclesia de Eucharistia, n. [EE 33](#): AAS 95 (2003) pp. 455-456.

271 Cf. Congrégation pour le Culte Divin, Directoire des célébrations dominicales en l'absence de prêtre Christi Ecclesia, n. 22: Notitiae 24 (1988) p. 371.

272 Jean-Paul II, Lettre encyclique *Ecclesia de Eucharistia*, n. [EE 30](#): AAS 95 (2003) pp. 453-454; cf. aussi Conseil Pontifical pour la Promotion de l'Unité des Chrétiens, Directoire pour l'application des principes et des normes sur l'oecuménisme, *La recherche de l'unité*, 25 mars 1993, n. 115: AAS 85 (1993) pp. 1039-1119, ici p. 1085.

273 Cf. Conseil Pontifical pour la Promotion de l'Unité des Chrétiens, Directoire pour l'application des principes et des normes sur l'oecuménisme, *La recherche de l'unité*, n. 115: AAS 85 (1993) pp. 1085.

274 Code de Droit Canonique, can. [CIC 292](#); cf. Conseil Pontifical pour l'Interprétation des Textes Législatifs, Déclaration pour l'interprétation authentique du can. 1335, seconde partie, Code de Droit Canonique, 15 mai 1997, n. 3: AAS 90 (1998) p. 64.

275 Cf. Code de Droit Canonique, can. [CIC 976](#); [CIC 986](#) § 2.

276 Cf. Conseil Pontifical pour l'Interprétation des Textes Législatifs, Déclaration pour l'interprétation authentique du can. 1335, seconde partie, Code Droit Canonique, 15 mai 1997, nn. 1-2: AAS 90 (1998) pp. 63-64.

277 En ce qui concerne les prêtres qui ont obtenu la dispense du célibat, cf. Congrégation pour la Doctrine de la Foi, Normes de procédures pour la dispense du célibat sacerdotal, Normes substantielles, 14 octobre 1980, art. 5; cf. aussi Congrégation pour le Clergé et autres, Instruction *Ecclesiae de mysterio*, Dispositions pratiques, art. 3 § 5: AAS 89 (1997) p. 865.

278 S. Thomas d'Aquin, *Somme Théologique*, II, 2, q. 93, a. 1.

279 Cf. Jean-Paul II, Lettre apostolique *Vicesimus quintus annus*, n. 15: AAS 81 (1989) p. 911; cf. aussi Concile OEcuménique Vatican II, Constitution sur la sainte Liturgie *Sacrosanctum Concilium*, nn. [SC 15-19](#).

280 Cf. Jean-Paul II, Lettre apostolique en forme de motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela*: AAS 93 (2001) pp. 737-739; Congrégation pour la Doctrine de la Foi, Lettre à tous les Évêques de l'Église catholique et autres Ordinaires et Hiérarques: les délits les plus graves réservés à la Congrégation pour la Doctrine de la Foi: AAS 93 (2001) p. 786.

281 Cf. Code de Droit Canonique, can. [CIC 1367](#); Conseil Pontifical pour l'Interprétation des Textes Législatifs, *Responsio ad propositum dubium*, 3 juillet 1999: AAS 91 (1999) p. 918; Congrégation pour la Doctrine de la Foi, Lettre à tous les Évêques de l'Église catholique et autres Ordinaires et Hiérarques: les délits les plus graves réservés à la Congrégation pour la Doctrine de la Foi: AAS 93 (2001) p. 786.

282 Cf. Code de droit Canonique, can. [CIC 1378](#) § 2 n. 1 et [CIC 1379](#); Congrégation pour la Doctrine de la Foi, Lettre à tous les Évêques de l'Église catholique et autres Ordinaires et Hiérarques: les délits les plus graves réservés à la Congrégation pour la Doctrine de la Foi: AAS 93 (2001) p. 786.

283 Cf. Code de Droit Canonique, can. [CIC 908](#) et [CIC 1365](#); Congrégation pour la Doctrine de la Foi: Lettre à tous les Évêques de l'Église catholique et autres Ordinaires et Hiérarques: les délits les plus graves réservés à la Congrégation pour la Doctrine de la Foi: AAS 93 (2001) p. 786.

284 Cf. Code Droit Canonique, can. [CIC 927](#); Congrégation pour la Doctrine de la Foi, Lettre à tous les Évêques de l'Église catholique et autres Ordinaires et Hiérarques: les délits les plus graves réservés à la Congrégation pour la Doctrine de la Foi: AAS 93 (2001) p. 786.

285 Code de Droit Canonique, can. [CIC 387](#).

286 Ibidem, can. [CIC 838](#) § 4.

287 Ibidem, can. [CIC 392](#).

288 Cf. Jean-Paul II, Constitution apostolique Pastor bonus, art. 52: AAS 80 (1988) p. 874.

289 Cf. ibidem, n. 63: AAS 80 (1988) p. 876.

290 Cf. Code de Droit Canonique, can. [CIC 1417](#) § 1.

291 Jean-Paul II, Lettre encyclique Ecclesia de Eucharistia, n. [EE 24](#): AAS 95 (2003) p. 449.

292 Ibidem, nn. [EE 53-58](#): AAS 95 (2003) pp. 469-472.

293 Cf. Concile OEcuménique Vatican II, Constitution sur la sainte Liturgie Sacrosanctum Concilium, n. [SC 14](#); cf. aussi nn. [SC 11](#) [SC 41](#) [SC 48](#).

294 Cf. S. Thomas d'Aquin, Somme Théologique, III, q. 64, a. 9 ad primum.

295 Cf. Missale Romanum, Institutio Generalis, n. [24](#) .

2004 Redemptionis Sacramentum 134

IV - EVE-MARIE

LE "COMMENCEMENT" ET LE PECHE

9

"Etabli par Dieu dans un état de justice, l'homme, séduit par le Malin, dès le début de l'histoire, a abusé de sa liberté, en se dressant contre Dieu et en désirant parvenir à sa fin hors de Dieu" [GS 13](#). Par ces paroles, l'enseignement du dernier concile rappelle la doctrine révélée sur le péché et en particulier sur le premier péché, le péché "originel". Le "commencement" biblique - la création du monde et de l'homme dans le monde - contient en même temps la vérité sur ce péché, qui peut être appelé aussi le péché des "origines" de l'homme sur la terre. Même si ce qui est écrit dans le Livre de la Genèse est exprimé sous forme de narration symbolique, et c'est le cas de la description de la création de l'homme comme être masculin et féminin [Gn 2,18-25](#), cela révèle en même temps ce qu'il faut appeler "le mystère du péché" et, plus pleinement encore, "le mystère du mal" qui existe dans le monde créé par Dieu.

Il n'est pas possible de lire "le mystère du péché" sans se référer à toute la vérité sur l'"image et ressemblance" avec Dieu qui est à la base de l'anthropologie biblique. Cette vérité montre la création de l'homme comme un don spécial de la part du Créateur, don dans lequel sont contenus non seulement le fondement et la source de la dignité essentielle de l'être humain - homme et femme - dans le monde créé, mais aussi l'origine de l'appel à participer tous les deux à la vie intime de Dieu même. A la lumière de la Révélation, la création signifie en même temps l'origine de l'histoire du salut. Dans ce commencement, précisément, le péché s'inscrit et prend forme comme opposition et négation.

On peut dire paradoxalement que le péché présenté dans la [Gn 3](#) est une confirmation de la vérité concernant l'image et la ressemblance de Dieu dans l'homme, si cette vérité signifie la liberté, c'est-à-dire la volonté libre dont l'homme peut se servir pour choisir le bien, mais dont il peut aussi abuser en choisissant le mal contre la volonté de Dieu. Toutefois, dans son sens profond, le péché est la négation de ce qu'est Dieu - comme Créateur - par rapport à l'homme, et de ce que Dieu veut pour l'homme depuis l'origine et pour toujours. En créant l'homme et la femme à son image et à sa ressemblance, Dieu veut pour eux la plénitude du bien, à savoir le bonheur surnaturel qui découle de la participation à sa vie elle-même. En commettant le péché, l'homme repousse ce don et simultanément il veut devenir lui-même "comme un dieu, qui connaît le bien et le mal" [Gn 3,5](#), c'est-à-dire qui décide du bien et du mal indépendamment de Dieu, son Créateur. Le péché des origines a sa "dimension" humaine, sa mesure interne dans la volonté libre de l'homme, et en même temps il comporte une certaine caractéristique "diabolique", (dia-ballo = je divise) comme cela est clairement indiqué dans le Livre de la [Gn 3,1-5](#). Le péché provoque la rupture de l'unité originelle dont l'homme jouissait dans l'état de justice originelle, de l'union avec Dieu comme source de l'unité à l'intérieur de son propre "moi", dans les rapports réciproques de l'homme et de la femme ("communio personarum") et enfin par rapport au monde extérieur, à la nature. D'une certaine façon, la description biblique du péché originel dans la [Gn 3](#) "répartit les rôles" qu'y ont tenus la femme et l'homme. Plus tard, certains passages de la Bible s'y référeront encore, par exemple la Lettre de saint Paul à Timothée: "C'est Adam qui fut formé le premier, Eve ensuite. Et ce n'est pas Adam qui se laissa séduire, mais la femme" [1Tm 2,13-14](#). Mais il

n'y a pas de doute que, indépendamment de cette "répartition des rôles" dans la description biblique, ce premier péché est le péché de l'être humain, créé homme et femme par Dieu. C'est aussi le péché des "premiers parents" auquel est lié son caractère héréditaire. En ce sens, nous l'appelons "péché originel".

Comme on l'a déjà dit, on ne peut comprendre de façon adéquate ce péché sans se référer au mystère de la création de l'être humain - homme et femme - à l'image et à la ressemblance de Dieu. En fonction de cette référence, on peut saisir aussi le mystère de la "non-ressemblance" avec Dieu qu'est le péché et qui se manifeste dans le mal présent dans l'histoire du monde, cette "non-ressemblance" avec Dieu qui "seul est bon" [Mt 19,17](#) et qui est la plénitude du bien. Si cette "non-ressemblance" du péché avec Dieu, Sainteté même, présuppose la "ressemblance" dans le domaine de la liberté, de la volonté libre, on peut dire que, précisément pour cette raison, la "non-ressemblance" contenue dans le péché est d'autant plus dramatique et d'autant plus douloureuse. Il faut également admettre que Dieu, comme Créateur et Père, est ici atteint, "offensé", et, naturellement, offensé au coeur même de cette donation qui fait partie du dessein éternel de Dieu à l'égard de l'homme.

En même temps, toutefois, l'être humain - homme et femme - est atteint lui aussi par le mal du péché dont il est l'auteur. Le texte biblique de la [Gn 3](#) le montre par les paroles qui décrivent clairement la nouvelle situation de l'homme dans le monde créé. Il fait voir la perspective de la "peine" avec laquelle l'homme se procurera sa subsistance [Gn 3,17-19](#), et aussi celle des grandes "souffrances" dans lesquelles la femme mettra au monde ses enfants [Gn 3,16](#). Et tout cela est marqué par la nécessité de la mort, qui constitue le terme de la vie humaine sur terre. Ainsi, l'homme, qui est poussière, "retournera à la terre, d'où il provient" : "Tu es poussière, et tu retourneras à la poussière" [Gn 3,19](#).

Ces paroles trouvent leur confirmation de génération en génération. Elles ne signifient pas que l'image et la ressemblance de Dieu dans l'être humain, femme et homme, ont été détruites par le péché, mais elles signifient qu'elles ont été "obscurcies" (ORIGENE, In Gen. hom. 13,4 ; S. GREGOIRE DE NYSSE, De Virg. 12 ; De beat. VI) et, en un sens, "amoindries". En effet, le péché "amoindrit" l'homme, comme le rappelle aussi le Concile Vatican II. [GS 13](#)

Si l'homme est déjà, par sa nature de personne, l'image et la ressemblance de Dieu, sa grandeur et sa dignité s'épanouissent dans l'alliance avec Dieu, dans l'union avec lui, dans la recherche de l'unité fondamentale qui appartient à la "logique" interne du mystère même de la création. Cette unité répond à la vérité profonde de toutes les créatures douées d'intelligence, et en particulier de l'homme qui, seul parmi les créatures du monde visible, a été dès le commencement élevé grâce à l'élection faite par Dieu en Jésus de toute éternité : "Il nous a élus dans le Christ, dès avant la fondation du monde ..., dans l'amour, déterminant d'avance que nous serions pour lui des fils adoptifs par Jésus Christ. Tel fut le bon plaisir de sa volonté" [Ep 1,4-6](#). L'enseignement biblique, dans son ensemble, nous permet de dire que la prédestination concerne toutes les personnes humaines, hommes et femmes, chacun et chacune sans exception.

"IL DOMINERA SUR TOI"

10

La description biblique du Livre de la Genèse précise les conséquences du péché humain, comme elle montre aussi le déséquilibre introduit dans les rapports originels entre l'homme et la femme qui répondaient à la dignité de personne qu'avait chacun d'eux. L'être humain, homme ou femme, est une personne et donc la "seule créature sur terre que Dieu ait voulu pour elle-même" ; et en même temps cette créature-là, absolument unique, "ne peut se trouver que par le don désintéressé d'elle-même" [GS 24](#). C'est là que prend naissance le rapport de "communion" dans lequel trouvent leur expression l'"unité des deux" et la dignité personnelle de l'homme et de la femme. Quand donc nous lisons dans la description biblique les paroles adressées à la femme : "Le désir te portera vers ton mari, et lui dominera sur toi"

[Gn 3,16](#), nous découvrons une rupture et une menace constante affectant précisément cette "unité des deux" qui correspond à la dignité de l'image et de la ressemblance de Dieu en chacun d'eux. Mais cette menace apparaît plus grave pour la femme. En effet, dans une existence qui est un don désintéressé et qui va jusqu'à vivre "pour" l'autre s'introduit le fait de la domination : "Lui dominera sur toi". Cette "domination" désigne la perturbation et la perte de stabilité de l'égalité fondamentale que possèdent l'homme et la femme dans l'"unité des deux", et cela surtout au détriment de la femme, alors que seule l'égalité qui résulte de la dignité des deux en tant que personnes peut donner aux rapports réciproques le caractère d'une authentique "communio personarum". Si la violation de cette égalité, qui est à la fois un don et un droit venant de Dieu Créateur lui-même, comporte un élément défavorable à la femme, par le fait même elle diminue aussi la vraie dignité de l'homme. Nous touchons ici un point extrêmement délicat dans le domaine de l'"ethos" inscrit dès l'origine par le Créateur dans le fait même de la création des deux à son image et à sa ressemblance.

Cette affirmation de [Gn 3,16](#) a une grande portée, une portée significative. Elle implique une référence au rapport réciproque de l'homme et de la femme dans le mariage. Il s'agit du désir né dans le cadre de l'amour conjugal, qui fait en sorte que "le don désintéressé de soi" de la part de la femme attende en réponse d'être parachevé par un "don" analogue de la part de son mari. Ce n'est qu'en se fondant sur ce principe que tous les deux, et en particulier la femme, peuvent "se trouver" en une véritable "unité des deux", selon la dignité de la personne. L'union matrimoniale exige que soit respectée et perfectionnée la vraie personnalité des deux époux. La femme ne peut devenir un "objet" de "domination" et de "possession" de l'homme. Mais les paroles du texte biblique concernent directement le péché originel et ses conséquences durables chez l'homme et la femme. Sur eux pèse la culpabilité héréditaire ; ils portent constamment en eux la "cause du péché", c'est-à-dire la tendance à altérer l'ordre moral qui correspond à la nature rationnelle elle-même et à la dignité de l'homme comme personne. Cette tendance s'exprime dans la triple concupiscence que le texte de l'Apôtre décrit comme convoitise de la chair, convoitise des veaux et orgueil de la richesse [1Jn 2,16](#). Les paroles de [Gn 3,16](#) citées plus haut montrent comment cette triple convoitise, cette "cause du péché", pèsera sur les rapports réciproques de l'homme et de la femme.

Ces mêmes paroles se réfèrent directement au mariage, mais indirectement elles atteignent les divers domaines de la convivialité, les situations dans lesquelles la femme est désavantagée ou objet de discrimination pour le seul fait d'être femme. La vérité révélée sur la création de l'homme comme être masculin et féminin constitue l'argument principal contre toutes les situations qui, en étant objectivement nuisibles c'est-à-dire injustes, comportent et expriment l'héritage du péché que tous les êtres humains portent en eux-mêmes. Les Livres de l'Écriture Sainte confirment en divers endroits l'existence effective de telles situations, et en même temps ils proclament la nécessité de se convertir, c'est-à-dire de se purifier du mal et de se libérer du péché, de ce qui porte offense à l'autre, de ce qui "amoindrit" l'homme, non seulement celui qu'atteint l'offense mais aussi celui qui en est l'auteur. Tel est le message immuable de la Parole révélée par Dieu. Ainsi s'exprime l'"ethos" biblique jusqu'à la fin. (*C'est précisément en se référant à la loi divine que les Pères du IVe siècle ont fortement réagi contre la discrimination encore en vigueur, à l'égard de la femme, dans les mœurs et la législation civile de leur temps. S. GREGOIRE DE NAZIANZE, Or. 37,6 ; S. JEROME, Ad Oceanum ep. 77, 3 ; S. AMBROISE, De Instit. Virg. III, 16 ; S. AUGUSTIN, Sermo 132, 2 ; Sermo 392, 4*)

De nos jours, la question des "droits de la femme" a pris une portée nouvelle dans le vaste contexte des droits de la personne humaine. Eclairant ce programme constamment déclaré et rappelé de diverses manières, le message biblique et évangélique sauvegarde la vérité sur l'"unité" des "deux", c'est-à-dire sur la dignité et la vocation qui résultent de la différence et de l'originalité personnelles spécifiques de l'homme et de la femme. C'est pourquoi même la juste opposition de la femme face à ce qu'expriment les paroles bibliques "lui dominera sur toi" [Gn 3,16](#) ne peut sous aucun prétexte conduire à "masculiniser" les femmes. La femme ne

peut - au nom de sa libération de la "domination" de l'homme - tendre à s'appropriier les caractéristiques masculines, au détriment de sa propre "originalité" féminine. Il existe une crainte fondée qu'en agissant ainsi la femme ne "s'épanouira" pas mais pourrait au contraire déformer et perdre ce qui constitue sa richesse essentielle. Il s'agit d'une richesse énorme. Dans la description biblique l'exclamation du premier homme à la vue de la femme créée est une exclamation d'admiration et d'enchantement qui a traversé toute l'histoire de l'homme sur la terre.

Les ressources personnelles de la féminité ne sont certes pas moindres que celles de la masculinité, mais elles sont seulement différentes. La femme - comme l'homme aussi, du reste - doit donc envisager son épanouissement personnel, sa dignité et sa vocation, en fonction de ces ressources selon la richesse de la féminité qu'elle a reçue le jour de la création et dont elle hérite comme une expression de l'"image et ressemblance de Dieu" qui lui est particulière. Ce n'est que dans ce sens que peut être surmonté aussi l'héritage du péché qui est suggéré par les paroles de la Bible. "Le désir te portera vers ton mari, et lui dominera sur toi". Dépasser ce mauvais héritage est, de génération en génération, un devoir pour tout être humain, homme ou femme. En effet, dans tous les cas où l'homme est responsable de ce qui offense la dignité personnelle et la vocation de la femme, il agit contre sa propre dignité personnelle et contre sa vocation.

LE PROTÉVANGILE

11

Le Livre de la Genèse atteste le péché qui est le mal du "commencement" de l'homme, avec ses conséquences qui depuis lors pèsent sur tout le genre humain, et en même temps il contient la première annonce de la Victoire sur le mal, sur le péché. On en a pour preuve les paroles que nous lisons dans [Gn 3,15](#), appelées habituellement "protévangile" : "Je mettrai une hostilité entre toi et la femme, entre ton lignage et le sien. Il t'écrasera la tête et tu l'atteindras au talon". Il est significatif que l'annonce du rédempteur, du sauveur du monde, contenue dans ces paroles, concerne "la femme". Celle-ci est nommée à la première place dans le Protévangile, comme ancêtre de celui qui sera le rédempteur de l'homme. (S. IRENEE, Adv. Haer. III, 23,7 ; V, 21,1 ; S. EPIPHANE, Panar. III, 2,78 ; S. AUGUSTIN, Enarr. in Ps. 103, s. 4,6) Et si la Rédemption doit s'accomplir par la lutte contre le mal, par l'"hostilité" entre le lignage de la femme et le lignage de celui qui, comme "père du mensonge" [Jn 8,44](#), est le premier auteur du péché dans l'histoire de l'homme, ce sera aussi l'hostilité entre lui et la femme.

Dans ces paroles s'ouvre la perspective de toute la Révélation, d'abord comme préparation à l'Evangile, puis comme l'Evangile lui-même. Dans cette perspective, les deux figures de femme : Eve et Marie, se rejoignent sous le nom de la femme.

Les paroles du protévangile, relues à la lumière du Nouveau Testament, expriment de façon adéquate la mission de la femme dans la lutte salvifique du rédempteur contre l'auteur du mal dans l'histoire de l'homme.

La comparaison Eve-Marie revient constamment au cours de la réflexion sur le dépôt de la foi reçue de la Révélation divine, et c'est l'un des thèmes fréquemment repris par les Pères, par les écrivains ecclésiastiques et par les théologiens. (S. JUSTIN, Dial. Cum Tryph. 100 ; S. IRENEE, Adv. Haer. III, 22, 4 ; V, 19, 1 ; S. CYRILLE DE JERUSALEM, Catech. 12, 15 ; S. JEAN CHRYSOSTOME In Ps. 44, 7 ; S. JEAN DAMASCENE Hom. 2 in dorm. B.V.M. 3 ; HESYCHIUS Sermo 5 in Deiparam ; TERTULLIEN, De carne Christi 17 ; S. JEROME, Epist. 22, 21 ; S. AUGUSTIN, Sermo. 51, 2-3 ; Sermo 232, 2 ; cf. aussi J.H. NEWMAN, A Letter to the rev. E.B. Pusey, Longmans, London 1865 ; M. J. SCHEEBEN, Handbuch der Katholischen Dogmatik, V/1 (Freiburg 19542), 243-266 ; V/2 (Freiburg 19542), 306-499). Habituellement, c'est une différence, une opposition qui ressort de cette comparaison. Eve, "mère de tous les vivants" [Gn 3,20](#), est le témoin du "Commencement" biblique, dans lequel sont contenues la

vérité sur la création de l'homme à l'image et à la ressemblance de Dieu, et la vérité sur le péché originel. Marie est le témoin du nouveau "commencement" et de la "création nouvelle" [2Co 5,17](#). Bien plus, elle-même, première rachetée dans l'histoire du salut, est une "création nouvelle" : elle est la "comblée de grâce". Il est difficile de comprendre pourquoi les paroles du protévangile mettent aussi fortement en relief la "femme" si l'on n'admet pas qu'en elle l'Alliance nouvelle et définitive de Dieu avec l'humanité, l'Alliance dans le sang rédempteur du Christ, a son commencement. Elle commence avec une femme, avec la "femme", à l'Annonciation de Nazareth. C'est la nouveauté absolue de l'Evangile : en d'autres circonstances de l'Ancien Testament, pour intervenir dans l'histoire de son Peuple, Dieu s'était adressé à des femmes comme la mère de Samuel et la mère de Samson ; mais pour conclure son Alliance avec l'humanité, il ne s'était adressé qu'à des hommes : Noé, Abraham, Moïse. Au commencement de la Nouvelle Alliance, qui doit être éternelle et irrévocable, il y a la femme, la Vierge de Nazareth. Il s'agit d'un signe pour montrer que, "en Jésus Christ", "il n'y a plus ni homme ni femme" [Ga 3,28](#). En lui, l'opposition réciproque entre l'homme et la femme - héritage du péché originel - est fondamentalement surmontée. "Tous vous ne faites qu'un dans le Christ Jésus", écrira l'Apôtre [Ga 3,28](#).

Ces paroles se réfèrent à l'"unité des deux" originelle qui est liée à la création de l'être humain, homme et femme, à l'image et à la ressemblance de Dieu, sur le modèle de la communion absolument parfaite de Personnes qu'est Dieu lui-même. L'expression paulinienne constate que le mystère de la Rédemption de l'homme en Jésus Christ, Fils de Marie, reprend et renouvelle ce qui, dans le mystère de la création, correspondait au dessein éternel de Dieu Créateur. C'est précisément pourquoi, le jour de la création de l'être humain comme homme et femme, "Dieu vit tout ce qu'il avait fait : cela était très bon" [Gn 1,31](#). La Rédemption rétablit en un sens à sa racine même le bien qui a été essentiellement "amoindri" par le péché et par son héritage dans l'histoire de l'homme.

La "femme" du protévangile est inscrite dans la perspective de la Rédemption. La comparaison entre Eve et Marie peut se comprendre aussi dans le sens que Marie assume en elle-même et fait sien le mystère de la "femme" dont le commencement est Eve, "la mère de tous les vivants" [Gn 3,20](#) : avant tout, elle l'assume et le fait sien à l'intérieur du mystère du Christ, "nouvel et dernier Adam" [1Co 15,45](#), qui a assumé en sa personne la nature du premier Adam. La nature de la Nouvelle Alliance réside dans le fait que le Fils de Dieu, consubstantiel au Père éternel, devient homme : il accueille l'humanité dans l'unité de la Personne divine du Verbe. Celui qui accomplit la Rédemption est en même temps un vrai homme. Le mystère de la Rédemption du monde suppose que Dieu le Fils a assumé l'humanité comme héritage d'Adam, devenant semblable à lui et à tout homme en toute chose, "à l'exception du péché" [He 4,15](#). Il a ainsi "manifesté pleinement l'homme à lui-même et lui a découvert la sublimité de sa vocation", comme l'enseigne le Concile Vatican II [GS 22](#). En un sens, il a aidé à redécouvrir "qui est l'homme" [Ps 8,5](#).

Auprès de toutes les générations, dans la tradition de la foi et de la réflexion chrétienne sur la foi, le rapprochement entre Adam et le Christ va souvent de pair avec le rapprochement entre Eve et Marie. Si Marie est aussi décrite comme la "nouvelle Eve", quelle peut être la signification de cette analogie ? Elle est assurément multiple. Il faut s'arrêter en particulier sur le sens qui voit en Marie la pleine révélation de tout ce qui est compris dans le mot biblique "femme", une révélation à la mesure du mystère de la Rédemption. Marie signifie, en un sens, dépasser les limites dont parle le Livre de la [Gn 3,16](#) et revenir vers le "commencement" où l'on retrouve la "femme" telle qu'elle fut voulue dans la création et donc dans la pensée éternelle de Dieu, au sein de la très sainte Trinité. Marie est "le nouveau commencement" de la dignité et de la vocation de la femme (St Ambroise, De instit. virg. 5,33), de toutes les femmes et de chacune d'entre elles.

La clé pour comprendre cela peut se trouver en particulier dans les paroles placées par l'évangéliste sur les lèvres de Marie après l'Annonciation, lors de sa visite à Elisabeth : "Il a fait pour moi de grandes choses" [Lc 1,49](#). Ces paroles concernent évidemment la conception

de son Fils, qui est le "Fils du Très-Haut" [Lc 1,32](#), le "saint" de Dieu ; mais en même temps elles peuvent signifier aussi la découverte du caractère féminin de son humanité. "Le Tout-Puissant a fait pour moi de grandes choses" telle est la découverte de toute la richesse, de toutes les ressources personnelles de la féminité, de l'originalité éternelle de la "femme" telle que Dieu l'a voulue, personne en elle-même, qui se trouve en même temps "par le don désintéressé d'elle-même".

Cette découverte va de pair avec la conscience claire du don, de la largesse faite par Dieu. Dès le "commencement", le péché avait obscurci cette conscience, en un sens il l'avait étouffée, comme le montre la description de la première tentation venant du "père du mensonge" [Gn 3,1-5](#). A l'avènement de la "plénitude du temps" [Ga 4,4](#), alors que commence à s'accomplir dans l'histoire de l'humanité le mystère de la Rédemption, cette conscience surgit avec toute sa force dans les paroles de la "femme" biblique de Nazareth. En Marie, Eve redécouvre la véritable dignité de la femme, de l'humanité féminine. Cette découverte doit continuellement atteindre le coeur de chaque femme et donner un sens à sa vocation et à sa vie.

V - JESUS CHRIST

"ILS S'ETONNAIENT QU'IL PARLAT A UNE FEMME"

12

Les paroles du protévangile dans le Livre de la Genèse nous permettent de revenir à l'Evangile. La Rédemption de l'homme qui y est annoncée devient ici une réalité en la personne et en la mission de Jésus Christ, dans lesquelles nous découvrons également ce que la réalité de la Rédemption signifie pour la dignité et la vocation de la femme. Cette signification apparaît surtout dans les paroles du Christ et dans toute son attitude à l'égard des femmes, attitude extrêmement simple et, pour cette raison, extraordinaire si l'on tient compte de son époque : c'est une attitude caractérisée par une grande profondeur et une grande transparence. Au cours de la mission de Jésus de Nazareth, un certain nombre de femmes apparaissent sur son chemin, et sa rencontre avec chacune d'elles illustre cette "vie nouvelle" évangélique à laquelle nous avons déjà fait allusion.

Il est universellement admis - et cela même par ceux qui ont une attitude critique à l'égard du message chrétien - que le Christ s'est fait auprès de ses contemporains l'avocat de la vraie dignité de la femme et de la vocation que cette dignité implique. Cela provoquait parfois de l'étonnement, de la surprise, souvent cela frisait le scandale : "Ils s'étonnaient qu'il parlât à une femme" [Jn 4,27](#), parce que c'était un comportement différent de celui de ses contemporains. Même les disciples du Christ "s'étonnaient". Le pharisien chez qui la femme pécheresse était entrée pour répandre de l'huile parfumée sur les pieds de Jésus "se dit en lui-même : 'Si cet homme était prophète, il saurait qui est cette femme qui le touche, et ce qu'elle est : une pécheresse'" [Lc 7,39](#). Quant aux paroles du Christ : "Les publicains et les prostituées arrivent avant vous au Royaume de Dieu" [Mt 21,31](#), elles devaient susciter encore davantage de stupeur ou même provoquer une "sainte indignation" chez ses auditeurs tout pleins d'eux-mêmes.

Celui qui parlait et agissait ainsi faisait comprendre que "les secrets du Royaume" lui étaient tout à fait connus. Lui-même également "connaissait ce qu'il y avait dans l'homme" [Jn 2,25](#), dans son être intime, dans son "coeur". Il était le témoin du dessein éternel de Dieu à l'égard de l'être humain créé par lui, homme et femme, à son image et à sa ressemblance. Il était également parfaitement conscient des conséquences du péché, de ce "mystère d'iniquité" à l'oeuvre dans le coeur de l'homme, y provoquant, comme un fruit amer, l'obscurcissement de l'image de Dieu. Qu'il est significatif le fait que, dans l'important entretien sur le mariage et son indissolubilité, Jésus fasse référence au "commencement" devant ses interlocuteurs qui

connaissaient la Loi en professionnels : "les scribes" ! La question posée est celle du droit de l'"homme" de "répudier sa femme pour n'importe quel motif" [Mt 19,3](#) ; et donc aussi du droit de la femme, de sa juste place dans le mariage, de sa dignité. Les interlocuteurs pensent avoir pour eux la législation de Moïse en vigueur en Israël : "Moïse a prescrit de donner un acte de divorce quand on répudie" [Mt 19,7](#). Jésus répond : "C'est en raison de votre dureté de coeur que Moïse vous a permis de répudier vos femmes ; mais dès l'origine il n'en fut pas ainsi" [Mt 19,8](#). Jésus se réfère au "commencement", à la création de l'être humain comme homme et comme femme, et à la disposition de Dieu qui a pour fondement le fait que tous les deux ont été créés "à son image et à sa ressemblance". C'est pourquoi, lorsque l'homme "quitte son père et sa mère" pour s'attacher à sa femme, au point que les deux deviennent "une seule chair", la loi qui vient de Dieu lui-même demeure en vigueur : "Ce que Dieu a uni, l'homme ne doit point le séparer" [Mt 19,6](#).

Le principe de cet "ethos", inscrit depuis le début dans la réalité de la création, est maintenant confirmé par le Christ à l'encontre de la tradition qui était discriminatoire à l'égard de la femme. Dans cette tradition, c'était l'homme qui "dominait" sans tenir suffisamment compte de la femme et de la dignité que l'"ethos" de la création a mis à la base des rapports réciproques des deux personnes unies dans le mariage. Cet "ethos" est rappelé et confirmé par les paroles du Christ: c'est l'"ethos" de l'Évangile. et de la Rédemption.

LES FEMMES DE L'ÉVANGILE

13

Quand on parcourt les pages de l'Évangile, un grand nombre de femmes, diverses par l'âge et la condition, défilent sous nos yeux. Nous rencontrons des femmes atteintes par la maladie ou par les souffrances physiques, comme la femme qui avait "un esprit qui la rendait infirme ; elle était toute courbée et ne pouvait absolument pas se redresser" [Lc 13,11](#), comme la belle-mère de Simon qui était "au lit avec la fièvre" [Mc 1,30](#), ou comme la femme "atteinte d'un flux de sang" [Mc 5,25-34](#) qui ne pouvait toucher personne parce qu'on estimait qu'à son contact l'homme devenait "impur". Chacune d'elles fut guérie, et la dernière, l'hémorroïsse, qui toucha le manteau de Jésus "dans la foule" [Mc 5,27](#), fut louée par lui pour sa grande foi : "Ta foi t'a sauvée" [Mc 5,34](#). Il y a aussi la fille de Jaire que Jésus ramène à la vie en s'adressant à elle avec tendresse : "Fille, je te le dis, lève-toi !" [Mc 5,41](#). C'est encore la veuve de Naïm, dont Jésus ramène le fils unique à la vie en joignant à son geste l'expression d'une affectueuse compassion : il "eut pitié d'elle et lui dit : "Ne pleure pas" [Lc 7,13](#). Enfin c'est la Cananéenne, une femme qui s'attire de la part du Christ des paroles d'estime particulière pour sa foi, son humilité et la grandeur d'âme dont seul un coeur de mère est capable : "O femme,, grande est ta foi ! Qu'il advienne selon ton désir.!" . La femme cananéenne demandait la guérison de sa fille.

Parfois les femmes que Jésus rencontrait, et qui recevaient de lui des grâces abondantes, l'accompagnaient alors qu'il parcourait avec ses disciples villes et villages annonçant l'Évangile du Royaume de Dieu ; et "elles les assistaient de leurs biens". L'Évangile nomme, entre autres, Jeanne, femme de l'intendant d'Hérode, Suzanne et "plusieurs autres" [Lc 8,1-3](#). Des figures de femmes apparaissent parfois dans les paraboles dont Jésus de Nazareth illustrait la vérité sur le Royaume de Dieu à l'adresse de ses auditeurs. C'est le cas des paraboles de la drachme perdue [Lc 15,8-10](#), du levain [Mt 13,33](#), des vierges sages et des vierges folles [Mt 25,1-13](#). Le récit de l'obole de la veuve est particulièrement éloquent. Alors que "les riches ... mettaient leurs offrandes dans le trésor...", une veuve indigente y mit deux piécettes". Jésus dit alors : "Cette pauvre veuve a mis plus qu'eux tous...; elle, de son indigence, a mis tout ce qu'elle avait pour vivre" [Lc 21,1-4](#). Jésus la donne ainsi en exemple à tous et il la défend parce que, dans le système social et juridique de ce temps, les veuves

étaient totalement sans défense [Lc 18,1-7](#).

Dans tout l'enseignement de Jésus, et aussi dans son comportement, on ne trouve rien qui reflète la discrimination de la femme habituelle à son époque. Au contraire, ses paroles et ses actes expriment toujours le respect et l'honneur dus à la femme. La femme courbée est appelée "fille d'Abraham" [Lc 13,16](#), alors que dans toute la Bible le titre de "fils d'Abraham" n'est attribué qu'aux hommes. Parcourant le chemin de Croix jusqu'au Golgotha, Jésus dira aux femmes : "Filles de Jérusalem, ne pleurez pas sur moi" [Lc 23,28](#). Cette façon de parler des femmes et aux femmes, ainsi que la façon de les traiter, constitue clairement une "nouveauté" par rapport aux moeurs prévalant alors.

C'est encore plus manifeste quand il s'agit de ces femmes que l'opinion désignait couramment avec mépris comme des pécheresses, des pécheresses publiques et des adultères. Par exemple, la Samaritaine, à qui Jésus déclare : "En réalité, tu as eu cinq maris et l'homme que tu as maintenant n'est pas ton mari". Et elle, comprenant qu'il connaissait les secrets de sa vie, reconnaît en lui le Messie et court l'annoncer à ses compatriotes. Le dialogue qui précède cette reconnaissance est un des plus beaux de l'Évangile [Jn 4,7-27](#).

Une autre pécheresse publique, malgré la réprobation encourue dans l'opinion commune, entre dans la maison du pharisien pour répandre de l'huile parfumée sur les pieds de Jésus. Celui-ci dira d'elle à son hôte scandalisé par ce geste : "Ses nombreux péchés lui sont remis, parce qu'elle a montré beaucoup d'amour" [Lc 7,37-47](#).

Enfin, voici le cas peut-être le plus éloquent on amène à Jésus une femme surprise en adultère. A la question provocatrice: Dans la Loi Moïse nous a prescrit de lapider ces femmes-là. Toi donc, que dis tu ? ". Jésus répond "Que celui de vous qui est sans péché lui jette la première pierre". Dans cette réponse la densité de vérité était telle qu'ils se retirèrent un à un, à commencer par les plus vieux". Seuls demeurent Jésus et la femme. "Où sont-ils ? Personne ne t'a condamnée ?" -"Personne, Seigneur"- . "Moi non plus, je ne te condamne pas. Va, désormais, ne pêche plus" [Jn 8,3-11](#).

Ces épisodes constituent un tableau d'ensemble très transparent. Le Christ est celui qui "sait ce qu'il y a dans l'homme" [Jn 2,25](#), dans l'homme et la femme. Il connaît la dignité de l'homme, sa valeur aux yeux de Dieu. Par son être même, le Christ confirme pour toujours cette valeur. Tout ce qu'il dit et tout ce qu'il fait a son accomplissement définitif dans le mystère pascal de la Rédemption. L'attitude de Jésus à l'égard des femmes rencontrées sur son chemin au cours de son ministère messianique est le reflet de l'éternel dessein de Dieu qui, en créant chacune d'elles, la choisit et l'aime dans le Christ [Ep 1,1-5](#). C'est pourquoi chacune est cette "seule créature sur terre que Dieu ait voulu pour elle-même". Chacune reçoit également en héritage, dès le commencement, la dignité de personne en tant que femme. Jésus de Nazareth confirme cette dignité, il la rappelle, la renouvelle, en fait une composante du message de l'Évangile et de la Rédemption pour lequel il est envoyé dans le monde. Il faut donc introduire dans la dimension du mystère pascal chacune des paroles ou chacun des gestes du Christ à l'égard des femmes. Tout s'explique bien ainsi.

1988 Mulieris Dignitatem 8

1998 Catéchisme

Catechismus Ecclesiae catholicae

Texte définitif

Rome, le 30 avril 1992, en la fête de saint Pie V

Prologue

"Père, ... la vie éternelle, c'est qu'ils Te connaissent, Toi, le seul véritable Dieu, et Ton envoyé, Jésus Christ " ([Jn 17,3](#)). "Dieu notre Sauveur... veut que tous les hommes soient sauvés et parviennent à la connaissance de la vérité" ([1Tm 2,3-4](#)). "Il n'y a pas sous le ciel d'autre nom donné aux hommes, par lequel il nous faille être sauvés" ([Ac 4,12](#)) que le nom de JESUS.

I La vie de l'homme - connaître et aimer Dieu

1 Dieu, infiniment Parfait et Bienheureux en Lui-même, dans un dessein de pure bonté, a librement créé l'homme pour le faire participer à Sa vie bienheureuse. C'est pourquoi, de tout temps et en tout lieu, Il est proche de l'homme. Il l'appelle et l'aide à Le chercher, à Le connaître et à L'aimer de toutes ses forces. Il convoque tous les hommes que le péché a dispersés dans l'unité de sa famille, l'Eglise. Il le fait par son Fils qu'Il a envoyé comme Rédempteur et Sauveur lorsque les temps furent accomplis. En lui et par lui, Il appelle les hommes à devenir, dans l'Esprit Saint, ses enfants d'adoption, et donc les héritiers de Sa vie bienheureuse.

2 Pour que cet appel retentisse par toute la terre, le Christ a envoyé les apôtres qu'il avait choisi en leur donnant mandat d'annoncer l'Évangile: "Allez, de toutes les nations faites des disciples, les baptisant au nom du Père et du Fils et du Saint-Esprit, et leur apprenant à observer tout ce que je vous ai prescrit. Et moi, je suis avec vous pour toujours, jusqu'à la fin du monde" ([Mt 28,19-20](#)). Forts de cette mission, les apôtres "s'en allèrent prêcher en tout lieu, le Seigneur agissant avec eux et confirmant la Parole par les signes qui l'accompagnaient" ([Mc 16,20](#)).

3 Ceux qui à l'aide de Dieu ont accueilli l'appel du Christ et y ont librement répondu, ont été à leur tour pressés par l'amour du Christ d'annoncer partout dans le monde la Bonne Nouvelle. Ce trésor reçu des apôtres a été gardé fidèlement par leurs successeurs. Tous les fidèles du Christ sont appelés à le transmettre de génération en génération, en annonçant la foi, en la vivant dans le partage fraternel et en la célébrant dans la liturgie et la prière (cf. [Ac 2,42](#)).

II Transmettre la foi - la catéchèse

4 Très tôt on a appelé *catéchèse* l'ensemble des efforts entrepris dans l'Eglise pour faire des disciples, pour aider les hommes à croire que Jésus est le Fils de Dieu afin que, par la foi, ils aient la vie en son nom, pour les éduquer et les instruire dans cette vie et construire ainsi le Corps du Christ (cf. [CTR 12](#)).

5 "La catéchèse est une *éducation de la foi* des enfants, des jeunes et des adultes, qui comprend spécialement un enseignement de la doctrine chrétienne, donné en général de façon organique et systématique, en vue d'initier à la plénitude de la vie chrétienne" ([CTR 18](#)).

6 Sans se confondre avec eux, la catéchèse s'articule sur un certain nombre d'éléments de la mission pastorale de l'Eglise, qui ont un aspect catéchétique, qui préparent la catéchèse ou qui en découlent: première annonce de l'Evangile ou prédication missionnaire pour susciter la foi; recherche des raisons de croire; expérience de vie chrétienne; célébration des sacrements; intégration dans la communauté ecclésiale; témoignage apostolique et missionnaire (cf. [CTR 18](#)).

7 "La catéchèse est liée intimement à toute la vie de l'Eglise. Non seulement l'extension géographique et l'augmentation numérique mais aussi, et davantage encore, la croissance intérieure de l'Eglise, sa correspondance avec le dessein de Dieu, dépendent essentiellement d'elle" ([CTR 13](#)).

8 Les périodes de renouveau de l'Eglise sont aussi des temps forts de la catéchèse. Ainsi voit-on à la grande époque des Pères de l'Eglise de saints évêques consacrer une part importante de leur ministère à la catéchèse. C'est l'époque de S. Cyrille de Jérusalem et de S. Jean Chrysostome, de S. Ambroise et de S. Augustin, et de bien d'autres Pères dont les oeuvres catéchétiques demeurent des modèles.

9

Le ministère de la catéchèse puise des énergies toujours nouvelles dans les Conciles. Le Concile de Trente constitue à cet égard un exemple à souligner: il a donné à la catéchèse une priorité dans ses constitutions et ses décrets; il est à l'origine du Catéchisme Romain qui porte aussi son nom et qui constitue une oeuvre de premier ordre comme abrégé de la doctrine chrétienne; il a suscité dans l'Eglise une organisation remarquable de la catéchèse; il a entraîné, grâce à de saints évêques et théologiens tels S. Pierre Canisius, S. Charles Borromée, S. Toribio de Mogrovejo, S. Robert Bellarmin, la publication de nombreux catéchismes.

10 Il n'est pas étonnant, dès lors, que, dans la mouvance du deuxième Concile du Vatican (que le Pape Paul VI considérait comme le grand catéchisme des temps modernes), la catéchèse de l'Eglise ait de nouveau attiré l'attention. Le "Directoire général de la Catéchèse" de 1971, les sessions du Synode des Evêques consacrées à l'évangélisation (1974) et à la catéchèse (1977), les exhortations apostoliques correspondantes, "Evangelii

nuntiandi" (1975) et "Catechesi tradendæ" (1979), en témoignent. La session extraordinaire du Synode des Evêques de 1985 demanda "que soit rédigé un catéchisme ou compendium de toute la doctrine catholique tant sur la foi que sur la morale" (rapport final II B a 4). Le saint Père, Jean Paul II, a fait sien ce vœu émis par le Synode des évêques en reconnaissant que "ce désir répond tout à fait à un vrai besoin de l'Eglise universelle et des Eglises particulières" (discours 7 décembre 1985). Il mit tout en oeuvre pour la réalisation de ce vœu des pères du Synode.

III Le but et les destinataires de ce catéchisme

11 Ce catéchisme a pour but de présenter un exposé organique et synthétique des contenus essentiels et fondamentaux de la doctrine catholique tant sur la foi que sur la morale, à la lumière du Concile Vatican II et de l'ensemble de la Tradition de l'Eglise. Ses sources principales sont l'Ecriture Sainte, les Saints Pères, la Liturgie et le Magistère de l'Eglise. Il est destiné à servir "comme un point de référence pour les catéchismes ou compendia qui sont composés dans les divers pays" (Synode des Evêques 1985, rapport final II B a 4).

12 Ce catéchisme est destiné principalement aux responsables de la catéchèse: en premier lieu aux Evêques, en tant que docteurs de la foi et pasteurs de l'Eglise. Il leur est offert comme instrument dans l'accomplissement de leur charge d'enseigner le Peuple de Dieu. A travers les évêques, il s'adresse aux rédacteurs de catéchismes, aux prêtres et aux catéchistes. Il sera aussi d'utile lecture pour tous les autres fidèles chrétiens.

IV La structure de ce Catéchisme

13 Le plan de ce catéchisme s'inspire de la grande tradition des catéchismes qui articulent la catéchèse autour de quatre "piliers": la profession de la foi baptismale (le Symbole), les Sacrements de la foi, la vie de foi (les Commandements), la prière du croyant (le "Notre Père").

Première partie: La profession de la foi

14 Ceux qui par la foi et le Baptême appartiennent au Christ doivent confesser leur foi baptismale devant les hommes (cf.). Pour cela, le Catéchisme expose d'abord en quoi consiste la Révélation par laquelle Dieu s'adresse et se donne à l'homme, et la foi, par laquelle l'homme répond à Dieu (Première section). Le Symbole de la foi résume les dons que Dieu fait à l'homme comme Auteur de tout bien, comme Rédempteur, comme Sanctificateur et les articule autour des "trois chapitres" de notre Baptême - la foi en un seul Dieu: le Père Tout-puissant, le Créateur; et Jésus-Christ, son Fils, notre Seigneur et Sauveur; et l'Esprit-Saint, dans la Sainte Eglise (Deuxième section).

Deuxième partie: Les sacrements de la foi

15 La deuxième partie du Catéchisme expose comment le salut de Dieu réalisé une fois pour toutes par le Christ Jésus et par l'Esprit-Saint, est rendu présent dans les actions sacrées de la liturgie de l'Eglise (Première section), particulièrement dans les sept sacrements (Deuxième section).

Troisième partie: La vie de la foi

16

La troisième partie du Catéchisme présente la fin ultime de l'homme, créé à l'image de Dieu: la béatitude, et les chemins pour y parvenir: par un agir droit et libre, avec l'aide de la loi et de la grâce de Dieu (Première section); par un agir qui réalise le double commandement de la charité, déployé dans les dix Commandements de Dieu (Deuxième section).

Quatrième partie: La prière dans la vie de la foi

17 La dernière partie du Catéchisme traite du sens et de l'importance de la prière dans la vie des croyants (Première section). Elle s'achève sur un bref commentaire des sept demandes de la prière du Seigneur (Deuxième section). En effet, en elles nous trouvons la somme des biens que nous devons espérer et que notre Père céleste veut nous accorder.

V Indications pratiques pour l'usage de ce Catéchisme

18 Ce catéchisme est conçu comme un *exposé organique* de toute la foi catholique. Il faut donc le lire comme une unité. De nombreux renvois à l'intérieur du texte et l'index analytique à la fin du volume permettent de voir chaque thème dans son lien avec l'ensemble de la foi.

19 Souvent, les textes de l'Écriture Sainte ne sont pas cités littéralement mais en indiquant seulement la référence (par "**cf.**"). Pour une intelligence approfondie de tels passages il faut se reporter aux textes eux-mêmes. Ces références bibliques sont un instrument de travail pour la catéchèse.

20 Lorsque, en certains passages, on emploie les **petits caractères**, cela indique qu'il s'agit de remarques de type historique, apologétique ou d'exposés doctrinaux complémentaires.

21 Les citations, en petits caractères, de sources patristiques, liturgiques, magistérielles ou hagiographiques sont destinées à enrichir l'exposé doctrinal. Souvent ces textes ont été choisis en vue d'un usage directement catéchétique.

22 *A la fin de chaque unité thématique, une série de textes brefs résumant en des formules ramassées l'essentiel de l'enseignement. Ces "en bref" ont pour but de donner des suggestions à la catéchèse locale pour des formules synthétiques et mémorisables.*

VI Les adaptations nécessaires

23 L'accent de ce catéchisme porte sur l'exposé doctrinal. En effet, il veut aider à approfondir la connaissance de la foi. Par là même il est orienté vers la maturation de cette foi, son enracinement dans la vie et son rayonnement dans le témoignage (cf. [CTR 20](#) [CTR 22](#) [CTR 25](#)).

24 Par sa finalité même, ce catéchisme ne se propose pas de réaliser les adaptations de l'exposé et des méthodes catéchétiques qu'exigent les différences de cultures, d'âges, de la vie spirituelle, de situations sociales et ecclésiales de ceux à qui s'adresse la catéchèse. Ces adaptations indispensables relèvent des catéchismes appropriés, et plus encore de ceux qui instruisent les fidèles:

Celui qui enseigne doit "se faire tout à tous" ([1Co 9,22](#)), pour gagner tout le monde à Jésus Christ. ... Surtout qu'il ne s'imagine pas qu'une seule sorte d'âmes lui soit confiée, et que par conséquent il lui est loisible d'enseigner et de former également tous les fidèles à la vraie piété, avec une seule et même méthode et toujours la même! Qu'il sache bien que les uns sont en Jésus-Christ comme des enfants nouvellement nés, d'autres comme des adolescents, quelques-uns enfin, comme en possession de toutes leurs forces ... Ceux qui sont appelés au ministère de la prédication doivent, en transmettant l'enseignement des mystères de la foi et des règles des mœurs, proportionner leurs paroles à l'esprit et à l'intelligence de leurs auditeurs (Catech. R. préface 11).

Par dessus tout - la Charité

25 Pour conclure cette présentation, il est opportun de rappeler ce principe pastoral qu'énonce le Catéchisme Romain:

Toute la finalité de la doctrine et de l'enseignement doit être placée dans l'amour qui ne finit pas. Car on peut bien exposer ce qu'il faut croire, espérer ou faire; mais surtout on doit toujours faire apparaître l'Amour de Notre Seigneur afin que chacun comprenne que tout acte de vertu parfaitement chrétien n'a pas d'autre origine que l'Amour et pas d'autre terme que l'Amour (Catech. R. préface 10).

Première Partie

La profession de la foi

Première section

Je crois - Nous croyons

26 Lorsque nous professons notre foi, nous commençons par dire: "Je crois" ou "Nous croyons". Avant d'exposer la foi de l'Eglise telle qu'elle est confessée dans le Credo, célébrée dans la Liturgie, vécue dans la pratique des Commandements et dans la prière, nous nous demandons donc ce que signifie "croire". La foi est la réponse de l'homme à Dieu qui se révèle et se donne à lui, en apportant en même temps une lumière surabondante à l'homme en quête du sens ultime de sa vie. Nous considérons dès lors d'abord cette quête de l'homme (chapitre premier), ensuite la Révélation divine, par laquelle Dieu vient au devant de l'homme (chapitre deuxième), enfin la réponse de la foi (chapitre troisième).

Chapitre premier

L'homme est "capable" de Dieu

I Le désir de Dieu

[n. 355](#) [n. 1701](#) [n. 1718](#)

27 Le désir de Dieu est inscrit dans le coeur de l'homme, car l'homme est créé par Dieu et pour Dieu; et Dieu ne cesse d'attirer l'homme vers Lui, et ce n'est qu'en Dieu que l'homme trouvera la vérité et le bonheur qu'il ne cesse de chercher:

L'aspect le plus sublime de la dignité humaine se trouve dans cette vocation de l'homme à communier avec Dieu. Cette invitation que Dieu adresse à l'homme de dialoguer avec lui commence avec l'existence humaine. Car si l'homme existe, c'est que Dieu l'a créé par amour et, par amour, ne cesse de lui donner l'être; et l'homme ne vit pleinement selon la vérité que s'il reconnaît librement cet amour et s'abandonne à son Créateur ([GS 19](#)).

[n. 843](#) [n. 2566](#)

28 De multiples manières, dans leur histoire, et jusqu'à aujourd'hui, les hommes ont donné expression à leur quête de Dieu par leur croyances et leurs comportements religieux (prières, sacrifices, cultes, méditations, etc.). Malgré les ambiguïtés qu'ils peuvent comporter, ces formes d'expression sont si universels que l'on peut appeler l'homme *un être religieux*:

Dieu a fait habiter sur toute la face de la terre tout le genre humain, issu d'un seul; il a fixé aux peuples les temps qui leur étaient départis et les limites de leur habitat, afin que les hommes cherchent la divinité pour l'atteindre, si possible, comme à tâtons, et la trouver; aussi bien n'est-elle pas loin de chacun de nous. C'est en elle en effet que nous avons la vie, le mouvement et l'être ([Ac 17,26-28](#)).

[n. 2123-2128](#)

29 Mais ce "rapport intime et vital qui unit l'homme à Dieu" ([GS 19](#)) peut être oublié, méconnu et même rejeté explicitement par l'homme. De telles attitudes peuvent avoir des sources très diverses (cf. [GS 19-21](#)): la révolte contre le mal dans le monde, l'ignorance ou l'indifférence religieuses, les soucis du monde et des richesses (cf. [Mt 13,22](#)), le mauvais exemple des croyants, les courants de pensée hostiles à la religion, et finalement cette attitude de l'homme pécheur qui, de peur, se cache devant Dieu (cf. [Gn 3,8-10](#)) et fuit devant son appel (cf. [Jon 1,3](#)).

[n. 2567](#)

30 "Joie pour les coeurs qui cherchent Dieu" ([Ps 105,3](#)). Si l'homme peut oublier ou refuser Dieu, Dieu, Lui, ne cesse d'appeler tout homme à le chercher pour qu'il vive et trouve le bonheur. Mais cette quête exige de l'homme tout l'effort de son intelligence, la rectitude de sa volonté, "un coeur droit", et aussi le témoignage des autres qui lui apprennent à chercher Dieu.

Tu es grand, Seigneur, et louable hautement: grand est ton pouvoir et ta sagesse n'a point de mesure. Et l'homme, petite partie de ta création, prétend te louer, précisément l'homme qui, revêtu de sa condition mortelle, porte en lui le témoignage de son péché et le témoignage que tu résistes aux superbes. Malgré tout, l'homme, petite partie de ta création, veut te louer. Toi-même tu l'y incites, en faisant qu'il trouve ses délices dans ta louange,

parce que tu nous a fait pour toi et notre coeur est sans repos tant qu'il ne se repose en toi (S. Augustin, conf. 1, 1, 1).

II Les voies d'accès à la connaissance de Dieu

31 Créé à l'image de Dieu, appelé à connaître et à aimer Dieu, l'homme qui cherche Dieu découvre certaines "voies" pour accéder à la connaissance de Dieu. On les appelle aussi "preuves de l'existence de Dieu", non pas dans le sens des preuves que cherchent les sciences naturelles, mais dans le sens d'"arguments convergents et convaincants" qui permettent d'atteindre à de vraies certitudes.

Ces "voies" pour approcher Dieu ont pour point de départ la création: le monde matériel et la personne humaine.

[n. 54](#) [n. 337](#)

32 Le *monde*: A partir du mouvement et du devenir, de la contingence, de l'ordre et de la beauté du monde on peut connaître Dieu comme origine et fin de l'univers.

S. Paul affirme au sujet des païens: "Ce qu'on peut connaître de Dieu est pour eux manifeste: Dieu en effet le leur a manifesté. Ce qu'il y a d'invisible depuis la création du monde se laisse voir à l'intelligence à travers ses oeuvres, son éternelle puissance et sa divinité" ([Rm 1,19-20](#) cf. [Ac 14,15](#) [Ac 14,17](#) [Ac 17,27-28](#) [Sg 13,1-9](#)).

Et S. Augustin: "Interroge la beauté de la terre, interroge la beauté de la mer, interroge la beauté de l'air qui se dilate et se diffuse, interroge la beauté du ciel ... interroge toutes ces réalités. Toutes te répondent: Vois, nous sommes belles. Leur beauté est une profession ("confessio"). Ces beautés sujettes au changement, qui les a faites sinon le Beau ("Pulcher"), non sujet au changement?" (serm. 241, 2).

[n. 2500](#)

33 L'*homme*: Avec son ouverture à la vérité et à la beauté, avec son sens du bien moral, avec sa liberté et la voix de sa conscience, avec son aspiration à l'infini et au bonheur, l'homme s'interroge sur l'existence de Dieu. Dans ces ouvertures il perçoit des signes de son âme spirituelle. "Germe d'éternité qu'il porte en lui-même, irréductible à la seule matière" ([GS 18](#) cf. [GS 14,2](#)), son âme ne peut avoir son origine qu'en Dieu seul.

34 Le monde et l'homme attestent qu'ils n'ont pas en eux-mêmes ni leur principe premier ni leur fin ultime, mais qu'ils participent à l'Etre en soi, sans origine et sans fin. Ainsi, par ces diverses "voies", l'homme peut accéder à la connaissance de l'existence d'une réalité qui est la cause première et la fin ultime de tout, "et que tous appellent Dieu" (S. Thomas d'A., I 2,3).

[n. 50](#)

35 Les facultés de l'homme le rendent capable de connaître l'existence d'un Dieu personnel. Mais pour que l'homme puisse entrer dans son intimité, Dieu a voulu se révéler à l'homme et donner à l'homme la grâce de pouvoir accueillir cette révélation dans la foi. Néanmoins, les preuves de l'existence de Dieu peuvent disposer à la foi et aider à voir que la foi ne s'oppose pas à la raison humaine.

III La connaissance de Dieu selon l'Eglise

36 "La sainte Eglise, notre mère, tient et enseigne que Dieu, principe et fin de toutes choses, peut être connu avec certitude par la lumière naturelle de la raison humaine à partir des choses créées" (Cc. Vatican I: [DS 3004](#) cf. [DS 3026 DV 6](#)). Sans cette capacité, l'homme ne pourrait accueillir la révélation de Dieu. L'homme a cette capacité parce qu'il est créé "à l'image de Dieu" (cf. [Gn 1,26](#)).

[n. 1960](#)

37 Dans les conditions historiques dans lesquelles il se trouve, l'homme éprouve cependant bien des difficultés pour connaître Dieu avec la seule lumière de sa raison:

Bien que la raison humaine, en effet, à parler simplement, puisse vraiment par ses forces et sa lumière naturelles arriver à une connaissance vraie et certaine d'un Dieu personnel, protégeant et gouvernant le monde par sa Providence, ainsi que d'une loi naturelle mise par le Créateur dans nos âmes, il y a cependant bien des obstacles empêchant cette même raison d'user efficacement et avec fruit de son pouvoir naturel, car les vérités qui concernent Dieu et les hommes dépassent absolument l'ordre des choses sensibles, et lorsqu'elles doivent se traduire en action et informer la vie, elles demandent qu'on se donne et qu'on se renonce. L'esprit humain, pour acquérir de semblables vérités, souffre difficulté de la part des sens et de l'imagination, ainsi que des mauvais désirs nés du péché originel. De là vient qu'en de telles matières les hommes se persuadent facilement de la fausseté ou du moins de l'incertitude des choses dont ils ne voudraient pas qu'elles soient vraies (Pie XII, enc. "Humani Generis": [DS 3875](#)).

38 C'est pourquoi l'homme a besoin d'être éclairé par la révélation de Dieu, non seulement sur ce qui dépasse son entendement, mais aussi sur "les vérités religieuses et morales qui, de soi, ne sont pas inaccessibles à la raison, afin qu'elles puissent être, dans l'état actuel du genre humain, connues de tous sans difficulté, avec une ferme certitude et sans mélange d'erreur" (ibid., [DS 3876](#) cf. Cc. Vatican I: [DS 3005 DV 6](#) S. Thomas d'A., I 1,1).

IV Comment parler de Dieu?

[n. 851](#)

39 En défendant la capacité de la raison humaine de connaître Dieu, l'Eglise exprime sa confiance en la possibilité de parler de Dieu à tous les hommes et avec tous les hommes. Cette conviction est à la base de son dialogue avec les autres religions, avec la philosophie et les sciences, et aussi avec les incroyants et les athées.

40 Puisque notre connaissance de Dieu est limitée, notre langage sur Dieu l'est également. Nous ne pouvons nommer Dieu qu'à partir des créatures, et selon notre mode humain limité de connaître et de penser.

41 *Les créatures portent toutes une certaine ressemblance de Dieu*, tout spécialement l'homme créé à l'image et à la ressemblance de Dieu. Les multiples perfections des créatures (leur vérité, leur bonté, leur beauté) reflètent donc la perfection infinie de Dieu. Dès lors, nous pouvons nommer Dieu à partir des perfections de ses créatures, "car la grandeur et la beauté des créatures font, par analogie, contempler leur Auteur" ([Sg 13,5](#)).

[n. 212](#) [n. 300](#) [n. 370](#)

42 *Dieu transcende toute créature*. Il faut donc sans cesse purifier notre langage de ce qu'il a de limité, d'imagé, d'imparfait pour ne pas confondre le Dieu "ineffable, incompréhensible, invisible, insaisissable" (Liturgie de S. Chrysostome, Anaphore) avec nos représentations humaines. Nos paroles humaines restent toujours en deçà du Mystère de Dieu.

43 En parlant ainsi de Dieu, notre langage s'exprime, certes, de façon humaine, mais il atteint réellement Dieu lui-même, sans pourtant pouvoir l'exprimer dans son infinie simplicité. En effet, il faut se rappeler qu'"entre le Créateur et la créature on ne peut marquer tellement de ressemblance que la dissemblance entre eux ne soit pas plus grande encore" (Cc. Latran IV: [DS 806](#)), et que "nous ne pouvons saisir de Dieu ce qu'Il est, mais seulement ce qu'Il n'est pas, et comment les autres êtres se situent par rapport à Lui" (S. Thomas d'A., *SCG 1,30*)

En bref

44 *L'homme est par nature et par vocation un être religieux. Venant de Dieu, allant vers Dieu, l'homme ne vit une vie pleinement humaine que s'il vit librement son lien avec Dieu.*

45 *L'homme est fait pour vivre en communion avec Dieu en qui il trouve son bonheur: "Quand tout entier je serai en Toi, il n'y aura plus jamais de chagrin et d'épreuve; tout entière pleine de Toi, ma vie sera accomplie" (S. Augustin, conf. 10 28 39).*

46 *Quand il écoute le message des créatures et la voix de sa conscience, l'homme peut atteindre la certitude de l'existence de Dieu, cause et fin de tout.*

47 *L'Eglise enseigne que le Dieu unique et véritable, notre Créateur et Seigneur, peut être connu avec certitude par ses oeuvres grâce à la lumière naturelle de la raison humaine (cf. Cc. Vatican I: [DS 3026](#)).*

48 *Nous pouvons réellement nommer Dieu en partant des multiples perfections des créatures, similitudes du Dieu infiniment parfait, même si notre langage limité n'en épuise pas le mystère.*

49 *"La créature sans le Créateur s'évanouit" ([GS 36](#)). Voilà pourquoi les croyants se savent pressés par l'amour du Christ d'apporter la lumière du Dieu vivant à ceux qui l'ignorent ou le refusent.*

Chapitre deuxième

Dieu à la rencontre de l'homme

n. 36

50 Par la raison naturelle, l'homme peut connaître Dieu avec certitude à partir de ses oeuvres. Mais il existe un autre ordre de connaissance que l'homme ne peut nullement atteindre par ses propres forces, celui de la Révélation divine (cf. Cc. Vatican I: [DS 3015](#)).

Par une décision tout à fait libre, Dieu se révèle et se donne à l'homme. Il le fait en révélant son mystère, son dessein bienveillant qu'il a formé de toute éternité dans le Christ en faveur de tous les hommes. Il révèle pleinement son dessein en envoyant son Fils bien-aimé, notre Seigneur Jésus-Christ, et l'Esprit Saint.

Article 1 La Révélation de Dieu

I Dieu révèle son "dessein bienveillant"

n. 2823

51 "Il a plu à Dieu dans sa sagesse et sa bonté de se révéler en personne et de faire connaître le mystère de sa volonté grâce auquel les hommes, par le Christ, le Verbe fait chair, accèdent dans l'Esprit Saint auprès du Père et sont rendus participants de la nature divine" ([DV 2](#)).

52 Dieu qui "habite une lumière inaccessible" ([1Tm 6,16](#)) veut communiquer sa propre vie divine aux hommes librement créés par lui, pour en faire, dans son Fils unique, des fils adoptifs (cf. [Ep 1,4-5](#)). En se révélant Lui-même, Dieu veut rendre les hommes capables de Lui répondre, de Le connaître et de L'aimer bien au-delà de tout ce dont ils seraient capables d'eux-mêmes.

n. 1953

53 Le dessein divin de la Révélation se réalise à la fois "par des actions et par des paroles", intimement liées entre elles et s'éclairant mutuellement" ([DV 2](#)). Il comporte une "pédagogie divine" particulière: Dieu se communique graduellement à l'homme, il le prépare par étapes à accueillir la Révélation surnaturelle qu'il fait de lui-même et qui va culminer dans la Personne et la mission du Verbe incarné, Jésus-Christ.

S. Irénée de Lyon parle à maintes reprises de cette pédagogie divine sous l'image de l'accoutumance mutuelle entre Dieu et l'homme: "Le Verbe de Dieu a habité dans l'homme et s'est fait Fils de l'homme pour accoutumer l'homme à saisir Dieu et accoutumer Dieu à habiter dans l'homme, selon le bon plaisir du Père" (hær. 3, 20,2 cf. par exemple 3,17, 1 4,12, 4 4,21, 3).

II Les étapes de la révélation

Dès l'origine, Dieu se fait connaître

n. 32

54 "Dieu qui a créé et conserve toutes choses par le Verbe, donne aux hommes dans les choses créées un témoignage incessant sur lui-même; voulant de plus ouvrir la voie d'un salut supérieur, il se manifesta aussi lui-même, dès l'origine, à nos premiers parents" ([DV 3](#))
Il les a invités à une communion intime avec Lui-même en les revêtant d'une grâce et d'une justice resplendissantes.

n. 397 n. 410

55 Cette Révélation n'a pas été interrompue par le péché de nos premiers parents. Dieu, en effet, "après leur chute leur promet une rédemption, leur rendit courage en les faisant espérer le salut; sans arrêt, il montra sa sollicitude pour le genre humain, afin de donner la vie éternelle à tous ceux qui par la constance dans le bien cherchent le salut" ([DV 3](#)).

Comme il avait perdu ton amitié en se détournant de toi, tu ne l'as pas abandonné au pouvoir de la mort. (...) Tu as multiplié les alliances avec eux (MR, prière eucharistique IV,118).

L'alliance avec Noé

[n. 401](#) [n. 1219](#)

56 Une fois l'unité du genre humain morcelée par le péché, Dieu cherche tout d'abord à sauver l'humanité en passant par chacune de ses parties. L'alliance avec Noé d'après le déluge (cf. [Gn 9,9](#)) exprime le principe de l'Économie divine envers les "nations", c'est-à-dire envers les hommes regroupés "d'après leur pays, chacun selon sa langue, et selon leurs clans" ([Gn 10,5](#) cf. [Gn 10,20-31](#)).

57 Cet ordre à la fois cosmique, social et religieux de la pluralité des nations (cf. [Ac 17,26-27](#)) est destiné à limiter l'orgueil d'une humanité déchue qui, unanime dans sa perversité (cf. [Sg 10,5](#)), voudrait faire par elle-même son unité à la manière de Babel (cf. [Gn 11,4-6](#)). Mais, à cause du péché (cf. [Rm 1,18-25](#)), le polythéisme ainsi que l'idolâtrie de la nation et de son chef menacent sans cesse d'une perversion païenne cette économie provisoire.

[n. 674](#)

58 L'alliance avec Noé est en vigueur tant que dure le temps des nations (cf. [Lc 21,24](#)), jusqu'à la proclamation universelle de l'Évangile. La Bible vénère quelques grandes figures de "nations", tels qu'"Abel le juste", le roi-prêtre Melchisédech ([Gn 14,18](#)), figure du Christ (cf. [He 7,3](#)) ou les justes "Noé, Daniel et Job" ([Ez 14,14](#)). Ainsi, l'Écriture exprime quelle hauteur de sainteté peuvent atteindre ceux qui vivent selon l'alliance de Noé dans l'attente que le Christ "rassemble dans l'unité tous les enfants de Dieu dispersés" ([Jn 11,52](#)).

Dieu élit Abraham

[n. 145](#) [n. 2570](#)

59 Pour rassembler l'humanité dispersée, Dieu élit Abram en l'appelant "hors de son pays, de sa parenté et de sa maison" ([Gn 12,1](#)), pour faire de lui Abraham, c'est-à-dire "le père d'une multitude de nations" ([Gn 17,5](#)): "En toi seront bénies toutes les nations de la terre ([Gn 12,3](#) dans la version des LXX cf. [Ga 3,8](#)).

[n. 760](#) [n. 762](#) [n. 781](#)

60

Le peuple issu d'Abraham sera le dépositaire de la promesse faite aux patriarches, le peuple de l'élection (cf. [Rm 11,28](#)), appelé à préparer le rassemblement, un jour, de tous les enfants de Dieu dans l'unité de l'Eglise (cf. [Jn 11,52](#) [Jn 10,16](#)); il sera la racine sur laquelle seront greffés les païens devenus croyants (cf. [Rm 11,17-18](#) [Rm 11,24](#)).

61 Les patriarches et les prophètes et d'autres personnalités de l'Ancien Testament ont été et seront toujours vénérés comme saints dans toutes les traditions liturgiques de l'Eglise.

Dieu forme son peuple Israël

[n. 2060](#) [n. 2574](#)

62 Après les patriarches, Dieu forma Israël comme son peuple en le sauvant de l'esclavage de l'Égypte. Il conclut avec lui l'Alliance du Sinaï et lui donna, par Moïse, sa Loi, pour qu'il le reconnaisse et le serve comme le seul Dieu vivant et vrai, Père provident et juste juge, et qu'il attende le Sauveur promis (cf. [DV 3](#)).

[n. 204](#) [n. 2801](#)

63 Israël est le Peuple sacerdotal de Dieu (cf. [Ex 19,6](#)), celui qui "porte le Nom du Seigneur" ([Dt 28,10](#)). C'est le peuple de ceux "à qui Dieu a parlé en premier" (MR, Vendredi-Saint 13: oraison universelle VI), le peuple des "frères aînés" dans la foi d'Abraham.

[n. 711](#) [n. 1965](#)

64 Par les prophètes, Dieu forme son peuple dans l'espérance du salut, dans l'attente d'une Alliance nouvelle et éternelle destinée à tous les hommes (cf. [Is 2,2-4](#)), et qui sera inscrite dans les cœurs (cf. [Jr 31,31-34](#) [He 10,16](#)). Les prophètes annoncent une rédemption radicale du Peuple de Dieu, la purification de toutes ses infidélités (cf. [Ez 36](#)), un salut qui inclura toutes les nations (cf. [Is 49,5-6](#) [Is 53,11](#)). Ce seront surtout les pauvres et les humbles du Seigneur (cf. [So 2,3](#)) qui porteront cette espérance. Les femmes saintes comme Sara, Rébecca, Rachel, Miryam, Débora, Anne, Judith et Esther ont conservé vivante l'espérance du salut d'Israël. La figure la plus pure en est Marie (cf. [Lc 1,38](#)).

1998 Catéchisme

CATECHISMUS

CATHOLICAE ECCLESIAE

PROOEMIUM

« Pater, (...) haec est autem vita aeterna, ut cognoscant Te solum verum Deum et, quem misisti, Iesum Christum » ([Jn 17,3](#)) . Salvator noster Deus « omnes homines vult salvos fieri et ad agnitionem veritatis venire » ([1Tm 2,3-4](#)). « Nec enim nomen aliud est sub caelo datum in hominibus, in quo oportet nos salvos fieri » ([Ac 4,12](#)), nisi Nomen Iesu.

I. Vita hominis - Deum cognoscere Illumque amare

1 Deus, in Se Ipso infinite perfectus atque beatus, secundum purae bonitatis propositum, hominem libere creavit, ut illum vitae Suae beatae efficeret participem. Quare Ipse omni tempore et in omni loco homini fit propinquus. Hominem Deus vocat et adiuvat ut Eum quaerat, cognoscat atque totis viribus diligat. Omnes homines, peccato dispersos, in unitatem convocat familiae Suae, quae est Ecclesia. Ad id efficiendum, Suum misit Filium tamquam Redemptorem et Salvatorem, cum tempora sunt impleta. In Ipso et per Ipsum homines Deus vocat ut in Spiritu Sancto filii Eius fiant adoptivi atque ideo heredes Eius vitae beatae.

2 Ut haec vocatio in toto resonaret orbe, Christus Apostolos misit, quos elegerat, illis Evangelii nuntiandi praebens mandatum: « Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, docentes eos servare omnia, quaecumque mandavi vobis. Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi » ([Mt 28,19-20](#)). Apostoli, huius missionis virtute, « profecti praedicaverunt ubique, Domino cooperante et sermonem confirmante, sequentibus signis » ([Mc 16,20](#)).

3 Illi qui, Deo iuvante, hanc vocationem Christi acceperunt eique libere responderunt, impulsus sunt et ipsi Christi amore ad Bonum Nuntium ubique terrarum proclamandum. Hunc thesaurum, quem ab Apostolis acceperant, eorum successores fideliter servaverunt. Christifideles vocantur omnes ut illum de generatione in generationem transmittant, fidem annuntiantes, ex ea in communione fraterna viventes eamque in liturgia et precibus celebrantes (cf. [Ac 2,42](#)).

II. De fide transmittenda - De catechesi

4 Cito *catechesis* est appellata nisuum summa in Ecclesia susceptorum ut discipuli arcesserentur, ut homines iuvarentur ad credendum Iesum esse Filium Dei idque credentes

vitam haberent in nomine Eius, ut iidem educarentur et in hac vita instituerentur et sic corpus Christi aedificaretur(1).

(1) cf. Ioannes Paulus II, Adh. ap. *Catechesi tradendae*, [CTR 1](#): AAS 71 (1979) 1277-1278.

5 « In universum affirmari potest catechesim esse *educationem in fide* impertiendam pueris, iuvenibus, adultis, potissimum per institutionem doctrinae christianae, quae plerumque cohaerenti fit via atque ratione, eo nempe consilio ut credentes christianae vitae plenitudini iniiuntur »(2).

(2) Ioannes Paulus II, Adh. ap. *Catechesi tradendae*, [CTR 18](#): AAS 71 (1979) 1292.

6 Quin cum ipsis confundatur, catechesis cum pluribus aliis elementis missionis pastoralis Ecclesiae conecitur, quae rationem quamdam catecheticae prae se ferunt, catechesim ipsam praeparant aut ex illa manant. Ut sunt: prima Evangelii annuntiatio seu missionalis praedicatio ad fidem excitandam; argumentorum ad credendum inquisitio; vitae christianae experientia; sacramentorum celebratio; in ecclesiam communitatem insertio; apostolicum et missionale testimonium(3).

(3) cf. Ioannes Paulus II, Adh. ap. *Catechesi tradendae*, [CTR 18](#): AAS 71 (1979) 1292.

7 « Patet autem catechesim cum omni vita Ecclesiae arcte coniungi atque coneceri. Ex ipsa enim potissimum pendet non solum disseminatio Ecclesiae per loca eiusque auctus per numeros, verum multo magis interioris Ecclesiae incrementum eiusque convenientia cum Dei consilio »(4).

(4) Ioannes Paulus II, Adh. ap. *Catechesi tradendae*, [CTR 13](#): AAS 71 (1979) 1288.

8 Tempora in quibus Ecclesia renovatur, sunt etiam tempora, quibus catechesis insigni traditur ratione. Sic, in magna Patrum Ecclesiae percipitur aetate, sanctos nempe Episcopos in suo ministerio catechesi magni momenti tribuisse partes. Tales enim sanctus Cyrillus Hierosolymitanus, sanctus Ioannes Chrysostomus, sanctus Ambrosius, sanctus Augustinus atque plures alii habentur Patres, quorum opera catechetica exemplo esse pergunt.

9 Ministerium catechetikum vires semper in Conciliis haurit renovatas. Ad hoc quod attinet, Concilium Tridentinum exemplum habetur efferendum: etenim catechesi in suis decretis priores tribuit partes; in illo *Catechismus Romanus* suam invenit originem, qui etiam eius nomine insignitur et opus est praestantissimum tamquam doctrinae christianae compendium; illud in Ecclesia dispositionem pro catechesi tradenda suscitavit notatu dignam; atque etiam impulit ut plures catechismi, opera sanctorum Episcoporum ac theologorum, veluti sancti Petri Canisii, sancti Caroli Borromeo, sancti Turibii de Mogrovejo vel sancti Roberti Bellarmino, ederentur.

10 Inde mirum non est, in motu a Concilio Vaticano II inducto (quod quidem Concilium Paulus Papa VI tamquam magnum temporis hodierni habuit catechismum), Ecclesiae catechesim iterum mentes ad se convertisse. *Directorium generale catechetikum* anno 1971 editum, coetus Synodi Episcoporum evangelizationi (1974) et catechesi (1977) dicati, adhortationes apostolicae *Evangelii nuntiandi* (1975) et *Catechesi tradendae* (1979), quae illis coetibus respondent, idipsum testantur. Coetus extraordinarius Synodi Episcoporum, anno 1985 celebratus, rogavit: « Valde communiter desideratur Catechismus seu compendium totius doctrinae catholicae, tam de fide quam de moribus conscribendum »(5). Summus Pontifex Ioannes Paulus II huic Synodi Episcoporum voto sese sociavit, id nempe agnoscens: « Desiderium omnino respondet verae necessitati Ecclesiae universalis et Ecclesiarum particularium »(6). Sedulo est adnitus ut hoc Patrum Synodi desiderium in rem duceretur.

(5) Synodus Episcoporum, Coetus extraordinarius, *Ecclesia sub Verbo Dei mysteria Christi*

celebrans pro salute mundi. Relatio finalis II, B, a, 4 (E Civitate Vaticana 1985) p. 11.
 (6) Ioannes Paulus II, *Allocutio Synodo extraordinaria exeunte ad Patres congregatos habita* (7 decembris 1985), 6: AAS 78 (1986) 435.

III. De huius Catechismi fine atque de illis

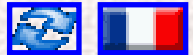
ad quos ipse dirigatur

11 Scopus huius Catechismi est organicam atque syntheticam offerre expositionem essentialium et fundamentalium doctrinae catholicae de fide et moribus argumentorum sub luce Concilii Vaticani II necnon totius Ecclesiae Traditionis. Sacra Scriptura, sancti Patres, liturgia et Ecclesiae Magisterium praecipui eius sunt fontes. Ad id vero destinatur ut « quasi punctum referentiae sit pro catechismis seu compendiis quae in diversis regionibus componentur »(7).

(7) Synodus Episcoporum, Coetus extraordinarius, *Ecclesia sub Verbo Dei mysteria Christi celebrans pro salute mundi. Relatio finalis II, B, a, 4* (E Civitate Vaticana 1985) p. 11.

12 Hic Catechismus ad eos praecipue dirigatur qui catechesis officii sponsores habentur: imprimis ad Episcopos quatenus fidei doctores et Ecclesiae sunt Pastores. Illis offertur tamquam instrumentum pro eorum officio adimplendo Dei populum edocendi. Per Episcopos ad illos ulterius dirigatur qui catechismos redigunt, ad presbyteros et ad catechistas. Eius autem lectio omnibus aliis christifidelibus utilis etiam erit.

IV. De huius structura Catechismi

13 Huius Catechismi dispositio magnam catechismorum sequitur traditionem, secundum quam catechesis circa quattuor struitur « fundamentales columnas »: baptismalis scilicet Professionem fidei (*Symbolum*), fidei sacramenta, vitam secundum fidem (*Mandata*), credentis orationem (« *Pater noster* »).

Pars prima: Professio fidei

14 Illi qui per fidem et Baptismum sunt Christi, fidem coram hominibus confiteri debent baptismalem (cf. [Mt 10,32](#) [Rm 10,9](#)) . Propterea Catechismus imprimis exponit in quo consistant Revelatio, per quam Deus ad hominem Se vertit eique Se donat, et fides, qua homo Deo respondet (*sectio prima*). Fidei Symbolum dona colligit compendio, quae Deus, ut omnis boni Auctor, ut Redemptor, ut Sanctificator, homini largitur eaque circa nostri Baptismi « tria capita » disponit - est enim fides in unum Deum: Patrem omnipotentem, Creatorem; et Iesum Christum, Eius Filium, Dominum et Salvatorem nostrum; et Spiritum Sanctum, in sancta Ecclesia (*sectio secunda*).

Pars secunda: Fidei sacramenta

15 Secunda Catechismi pars exponit quomodo Dei salus, semel pro semper a Christo Iesu atque a Spiritu Sancto peracta, in actionibus sacris liturgiae Ecclesiae reddatur praesens (*sectio prima*), praesertim vero in septem sacramentis (*sectio secunda*).

Pars tertia: Vita ex fide

16 Catechismi tertia pars hominis ad Dei imaginem creati ultimum ostendit finem: beatitudinem viasque ad illam perveniendi: per rectum nempe et liberum agendi modum

adiumento Legis et gratiae Dei (*sectio prima*); per modum agendi qui duplex in rem deducit caritatis mandatum quod in decem Dei mandatis explicatur (*sectio secunda*).

Pars quarta: Oratio in vita ex fide

17 Pars Catechismi postrema de sensu et momento agit orationis in credentium vita (*sectio prima*). Ipsa per brevem septem postulationum dominicae Orationis clauditur commentarium (*sectio secunda*). In illis enim summam invenimus bonorum, quae et nos sperare debemus et Pater noster caelestis nobis impertire vult.

V. Pro huius Catechismi usu practicae animadversiones

18 Hic Catechismus ut totius fidei catholicae concipitur *organica expositio*. Propterea tamquam unum quid legendus est. Eo quod lector in margine textus saepe ad alios remittitur locos (per numeros typis minoribus compositos qui se ad alias referunt paragraphos de eadem re agentes), et ope indicis analytici in extremo volumine positi, fit ut unumquodque argumentum in sua cum fidei summa conspici possit coniunctione.

19 Saepe sacrae Scripturae textus litteraliter non afferuntur, sed mera ad illos (per « cf ») in nota fit allegatio. Pro talium locorum profundiore intellegentia ad textus ipsos accedere oportet. Hae biblicae allegationes pro catechesi sunt laboris instrumentum.

20 *Litterarum minorum* usus quibusdam in locis indicat de historicae vel apologeticae indolis agi notationibus, vel de expositionibus doctrinalibus complementariis.

21 *Allegationes* litteris minoribus expressae fontium patristicorum, liturgicorum, magisterialium et hagiographicorum ad expositionem doctrinalem ditandam ordinantur. Hi textus pro usu directe catechetico saepe sunt selecti.

22 *In fine cuiusque argumenti unitatem quamdam constituentis, textuum brevium series, per formulas concisas, doctrinae essentialia comprehendunt. Haec « compendia » intendunt locali catechesi praebere suggestiones pro formulis syntheticis et aptis quae memoriae mandentur.*

VI. Necessariae accommodationes

23 Hic Catechismus in expositione insistit doctrinali. Ipse enim auxilium afferre intendit ut fides profundius cognoscatur. Eo ipso ad id dirigitur ut haec ad maturitatem perducatur fides, ut in vita altiores agat radices atque ut in testimonio exhibito eluceat(8).

(8) cf. Ioannes Paulus II, Adh. ap. *Catechesi tradendae*, [CTR 20-22](#): AAS 71 (1979) 1293-1296; *Ibid*, [CTR 25](#): AAS 71 (1979) 1297-1298.

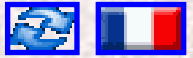
24 Propter ipsum scopum ab eo intentum, hic Catechismus non quaerit expositionis et methodorum catechetiarum peragere accommodationes, quae a diversitate culturarum, aetatum, spiritualis maturitatis, socialium et ecclesialium habitudinum eorum postulantur, ad quos dirigitur catechesis. Hae prorsus necessariae accommodationes ad peculiare pertinent catechismos, et adhuc amplius ad eos qui christifideles instituunt.

« Qui docendi munus exercet, omnia omnibus efficiatur, ut et omnes Christo lucrifaciat (...). Neque vero unius tantum generis homines fidei suae commissos esse arbitretur, ut praescripta quadam et certa docendi formula erudire, atque ad veram pietatem instituere aequae omnes fideles possit: sed cum alii veluti modo geniti infantes sint, alii in Christo adolescere incipient, nonnulli vero quodammodo confirmata sint aetate, necesse est diligenter

considerare, quibus lacte, quibus solidiore cibo opus sit (...). Id vero Apostolus (...) observandum indicavit (...) ut videlicet intelligerent qui ad hoc ministerium vocati sunt, ita in tradendis fidei mysteriis, ac vitae praeceptis doctrinam ad audientium sensum atque intelligentiam accommodari oportere »(9).

(9) *Catechismus Romanus seu ex decreto Concilii Tridentini ad parochos, Pii V Pontificis Maximi iussu editus*, Praefatio, 11: ed. P. Rodríguez (Città del Vaticano-Pamplona 1989) p. 11.

Super omnia - caritas

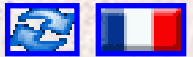

25 Ad hanc praesentationem concludendam in memoriam expedit revocare hoc pastorale principium quod *Catechismus Romanus* profert:

« Haec nimirum est via illa excellentior, quam (...) Apostolus demonstravit, cum omnem doctrinae et institutionis suae rationem ad charitatem, quae numquam excidit, dirigeret. Sive enim credendum, sive sperandum, sive agendum aliquid proponatur, ita in eo semper charitas Domini nostri commendari debet, ut quivis perspiciat omnia perfectae christianae virtutis opera non aliunde quam a dilectione ortum habere, neque ad alium finem, quam ad dilectionem referenda esse »(10).

(10) *Catechismus Romanus*, Praefatio 10: ed. P. Rodríguez (Città del Vaticano-Pamplona 1989) p. 10.

PARS PRIMA

PROFESSIO FIDEI

SECTIO PRIMA

CREDO - CREDIMUS

26 Cum nostram profiteamur fidem, verbo incipimus: « Credo » vel « Credimus ». Antequam Ecclesiae fidem exponamus, qualem in Symbolo confitemur, qualis in liturgia celebratur, qualis in vitam per mandatorum observantiam ducitur atque per orationem, quaestionem nobis proponamus: quid « credere » significet. Fides est responsio ab homine data Deo, qui Se illi revelat et donat, simul abundantissimam afferens lucem homini in sensum vitae suae inquirenti ultimum. Hanc igitur hominis inquisitionem imprimis consideramus (*caput primum*), deinde Revelationem divinam, per quam Deus homini occurrit (*caput secundum*), denique fidei responsum (*caput tertium*).

CAPUT PRIMUM

HOMO EST DEI « CAPAX »

I. De desiderio Dei

27 Dei desiderium in corde hominis est inscriptum, quia homo a Deo et ad Deum creatus est; Deus autem hominem ad Se allicere non desinit, et solummodo in Deo inveniet homo veritatem et beatitudinem quas indesinenter exquirat:

« *Dignitatis humanae eximia ratio in vocatione hominis ad communionem cum Deo consistit. Ad colloquium cum Deo iam inde ab ortu suo invitatur homo: non enim existit, nisi quia, a Deo ex amore creatus, semper ex amore conservatur; nec plene secundum veritatem vivit, nisi amorem illum libere agnoscat et Creatori suo se committat* »(11).

(11) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 19](#): AAS 58 (1966) 1038-1039.

28 Homines, in historia sua ad haec usque tempora, multiplici modo, suam Dei inquisitionem expresserunt suis religiosis et persuasionibus et se gerendi rationibus (precibus, sacrificiis, cultibus, meditationibus etc.). Hae expressionis formae, quamquam ambiguitates secum ferre possunt, ita sunt universales, ut homo *ens religiosum* appellari possit:

Deus « fecit (...) ex uno omne genus hominum inhabitare super universam faciem terrae, definiens statuta tempora et terminos habitationis eorum, quaerere Deum si forte attrectent Eum et inveniant, quamvis non longe sit ab unoquoque nostrum. In Ipso enim vivimus et movemur et sumus » ([Ac 17,26-28](#)).

29 Attamen homo « hanc intimam ac vitalem cum Deo coniunctionem »(12) oblivisci, negligere, immo explicitate reiicere potest. Tales habitudines e fontibus valde diversis possunt oriri: (13) e rebellionem contra malum quod est in mundo, e religiosis ignorantia vel indifferentia, e saeculi et divitiarum sollicitudine (cf. [Mt 13,22](#)), e pravo credentium exemplo, e cogitationum tendentiis religioni adversantibus, ex habitudine denique hominis peccatoris ob timorem se a Deo abscondentis (cf. [Gn 3,8-10](#)) et ab Eius vocatione fugientis (cf. Ion 1,3).

(12) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 19](#): AAS 58 (1966) 1039.

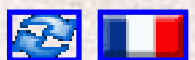
(13) cf. Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 19-21](#): AAS 58 (1966) 1038-1042.

30 « Laetetur cor quaerentium Dominum » ([Ps 105,3](#)). Si homo potest Dei oblivisci aut Illum respuere, Ipse tamen Deus omnem hominem ad Ipsum quaerendum vocare non desinit, ut homo vivat et beatitudinem inveniat. Haec autem inquisitio ab homine requirit totum eius intelligentiae nisum, eius voluntatis rectitudinem, « cor rectum » atque etiam testimonium aliorum qui eum doceant Deum quaerere.

« *Magnus es, Domine, et laudabilis valde: magna virtus Tua et sapientiae Tuae non est numerus. Et laudare Te vult homo, aliqua portio creaturae Tuae, et homo circumferens mortalitatem suam, circumferens testimonium peccati sui et testimonium quia superbis resistis: et tamen laudare Te vult homo, aliqua portio creaturae Tuae. Tu excitas, ut laudare Te delectet, quia fecisti nos ad Te, et inquietum est cor nostrum, donec requiescat in Te* »(14).

(14) Sanctus Augustinus, *Confessiones*, 1, 1, 1: CCL 27, (PL (PL 32, 659-661)).

II. De viis, quibus ad Deum cognoscendum habetur

accessus

31 Homo, ad Dei imaginem creatus et ad Deum cognoscendum et amandum vocatus, cum

Deum quaerit, quasdam detegit « vias » ut ad Dei accedat cognitionem. Illae etiam « argumenta existentiae Dei » appellantur, non tamen eodem sensu quo scientiae naturales quaerunt argumenta, sed quatenus « argumenta convergentia et persuadentia » sunt quae ad veras certitudines pertingere sinunt.

Hae « viae » Deo appropinquandi initium a creatione sumunt: a mundo materiali et a persona humana.

32 *Mundus*: Deus potest, ex motu et efficientia, ex contingentia, ex ordine et pulchritudine mundi, ut origo et finis universi cognosci.

Sanctus Paulus de gentibus affirmat: « Quod noscibile est Dei, manifestum est in illis; Deus enim illis manifestavit. Invisibilia enim Ipsius a creatura mundi per ea, quae facta sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna Eius et virtus et divinitas » (Rm 1,19-20) (15).

Atque sanctus Augustinus dicit: « Interroga pulchritudinem terrae, interroga pulchritudinem maris, interroga pulchritudinem dilatati et diffusi aeris, interroga pulchritudinem coeli, (...) interroga ista. Respondent tibi omnia: Ecce vide, pulchra sumus. Pulchritudo eorum, *confessio* eorum. Ista pulchra mutabilia quis fecit, nisi incommutabilis *Pulcher?* »(16).

(15) cf. [Ac 14,15-17](#) [Ac 17,27-28](#) [Sg 13,1-9](#)

(16) Sanctus Augustinus, *Sermo* 241, 2: PL 38, 1134.

33 *Homo*: allectus sua veritati et pulchritudini apertione, boni moralis sensu, libertate et suae conscientiae voce, infiniti et beatitudinis appetitu homo de existentia Dei se interrogat. In his omnibus, animae suae spiritualis percipit signa. « Semen aeternitatis, quod (homo) in se gerit, ad solam materiam cum irreductibile sit »(17), eius anima originem ducere nequit nisi a solo Deo.

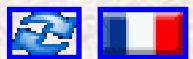
(17) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 18](#): AAS 58 (1966) 1038; cf *Ibid*, [GS 14](#): AAS 58 (1966) 1036.

34 *Mundus et homo* testantur se in semetipsis neque primum principium neque finem habere ultimum, sed participare illius « Esse » quod in se est sine origine et sine fine. Sic, per varias huiusmodi « vias », homo accedere potest ad cognitionem existentiae illius realitatis quae est causa prima finisque ultimus omnium et « quam omnes Deum nominant »(18).

(18) Sanctus Thomas Aquinas, *Summa theologiae*, I, q. 2, a. 3, c: Ed. Leon. 4, 31.

35 *Hominis facultates* illum capacem efficiunt Dei personalis existentiam cognoscendi. Sed ut homo in Eius intimitatem ingredi possit, voluit Deus Se homini revelare illique gratiam conferre qua hanc Revelationem per fidem accipere possit. Nihilominus argumenta existentiae Dei ad fidem disponere possunt atque adiutorio esse ut fides humanae rationi non opponi perspiciatur.

III. De Dei cognitione secundum Ecclesiam

36 « Sancta Mater Ecclesia tenet et docet, Deum, rerum omnium principium et finem, naturali humanae rationis lumine e rebus creatis certo cognosci posse »(19). Sine hac capacitate, homo Revelationem Dei accipere nequiret. Hanc vero capacitatem habet homo quia « ad imaginem Dei » creatus est ([Gn 1,27](#)).

(19) Concilium Vaticanum I, Const. dogm. *Dei Filius*, c. 2: [DS 3004](#) cf., De Revelatione, canon 2: [DS 3026](#) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 6](#): AAS 58 (1966) 819.

37 Attamen homo in condicionibus historicis, in quibus versatur, plures experitur difficultates ad Deum solo rationis lumine cognoscendum.

« *Licet humana ratio, simpliciter loquendo, veram et certam cognitionem unius Dei personalis, mundum providentia Sua tuentis ac gubernantis, necnon naturalis legis a Creatore nostris animis inditae, suis naturalibus viribus ac lumine assequi revera possit, nihilominus non pauca obstant, quominus eadem ratio hac sua nativa facultate efficaciter fructuoseque utatur. Quae enim ad Deum pertinent et ad rationes spectant, quae inter homines Deumque intercedunt, veritates sunt rerum sensibilibus ordinem omnino transcendentibus, quae, cum in vitae actionem inducuntur eamque informant, sui devotionem suique abnegationem postulant. Humanus autem intellectus in talibus veritatibus acquirendis difficultate laborat tum ob sensuum imaginationisque impulsus, tum ob pravas cupiditates ex peccato originali ortas. Quo fit ut homines in rebus huiusmodi libenter sibi suadeant esse falsa vel saltem dubia, quae ipsi nolint esse vera* »(20).

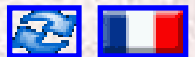
(20) Pius XII, Litt. enc. *Humani generis*: [DS 3875](#)

38 Hac de causa, homo eget per Dei Revelationem illuminari non solum circa ea quae suum superant intellectum, sed etiam « ut ea, quae in rebus religionis et morum rationi per se impervia non sunt, in praesenti quoque humani generis condicione, ab omnibus expedite, firma certitudine et nullo admixto errore cognosci possint »(21).

(21) *Ibid*: [DS 3876](#) cf. Concilium Vaticanum I, Const. dogm. *Dei Filius*, c. 2: [DS 3005](#)

Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 6](#): AAS 58 (1966) 819-820; Sanctus Thomas Aquinas, *Summa theologiae*, I, q. 1, a. 1, c: Ed. Leon. 4, 6.

IV. Quomodo de Deo loquendum?

39 Ecclesia, cum rationis humanae capacitatem Deum cognoscendi defendit, suam exprimit fiduciam de sua omnibus hominibus et cum omnibus hominibus de Deo loquendi possibilitate. Ab hac persuasionem, eius colloquium cum aliis religionibus, cum philosophia et scientia, atque etiam cum non credentibus et atheis initium sumit.

40 Cum nostra de Deo cognitio sit limitata, locutiones nostrae de Deo pariter limitatae sunt. Deum nominare nequimus nisi a creaturis procedentes atque secundum nostrum humanum limitatum cognoscendi et cogitandi modum.

41 Omnes creaturae quandam cum Deo prae se ferunt similitudinem, singulariter autem homo ad Dei imaginem et similitudinem creatus. Multiplices creaturarum perfectiones (earum veritas, bonitas, pulchritudo) Dei perfectionem reverberant infinitam. Hac de causa, Deum valemus nominare ab Eius creaturarum procedentes perfectionibus, « a magnitudine enim et pulchritudine creaturarum cognoscibiliter potest Creator horum videri » ([Sg 13,5](#)).

42 Deus omnem transcendit creaturam. Necessarium igitur est nostras indesinenter locutiones purificare ab eo quod limitatum, imaginarium et imperfectum est, ne Deum, qui est « ineffabilis, incomprehensibilis, invisibilis, inexcogitabilis »(22), cum nostris humanis confundamus repraesentationibus. Nostra humana verba semper citra Dei manent mysterium. (22) *Liturgia Byzantina. Anaphora sancti Ioannis Chrysostomi: Liturgies Eastern and Western*, ed. F.E. Brightman (Oxford 1896) p. 384 (PG 63, 915).

43 Cum sic de Deo loquimur, nostrae locutiones humano utique modo exprimuntur, sed revera Deum Ipsum attingunt, quin tamen Ipsum in Eius infinita exprimere possint simplicitate. Illud etenim in memoriam revocare oportet: « Inter Creatorem et creaturam non potest similitudo notari, quin inter eos maior sit dissimilitudo »(23); atque etiam: « Non enim de Deo capere possumus quid est, sed quid non est, et qualiter alia se habeant ad Ipsum »(24).

- (23) Concilium Lateranense IV, *Cap. 2. De errore abbatis Ioachim*: [DS 806](#)
 (24) Sanctus Thomas Aquinas, *Summa contra gentiles*, 1, 30: Ed. Leon. 13, 92.

Compendium

44 *Homo natura et vocatione est ens religiosum. Cum vero homo a Deo veniat et ad Deum vadat, vita plene humana non vivit, nisi libere coniunctus vivat cum Deo.*

45 *Homo factus est ut in communione vivat cum Deo, in quo eius invenitur felicitas. « Cum inhaesero Tibi ex omni me, nusquam erit mihi dolor et labor, et viva erit vita mea tota plena Te »*(25).

(25) Sanctus Augustinus, *Confessiones*, 10, 28, 39: CCL 27, 175 (PL 32, 795).

46 *Cum creaturarum nuntium suaeque conscientiae auscultat vocem, homo ad certitudinem existentiae Dei, causae et finis omnium, pervenire potest.*

47 *Ecclesia docet Deum unum et verum, nostrum Creatorem et Dominum, per Eius opera, naturali rationis humanae lumine certo cognosci posse*(26).

(26) cf. Concilium Vaticanum I, Const. dogm. *Dei Filius*, De revelatione, canon 2: [DS 3026](#)

48 *Deum revera nominare possumus procedentes a multiplicibus creaturarum perfectionibus, quae Dei infinite perfecti sunt similitudines, licet nostrae finitae locutiones Eius non exhauriant mysterium.*

49 « *Creatura (...) sine Creatore evanescit* »(27). *Propterea credentes sciunt se amore Christi urgeri ut Dei viventis lumen afferant ad illos, qui Eum ignorant vel respuunt.*

(27) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 36](#): AAS 58 (1966) 1054.

CAPUT SECUNDUM

DEUS HOMINI OCCURRIT

50 Homo naturali ratione Deum, ab Eius procedens operibus, cum certitudine cognoscere potest. Sed alius habetur cognitionis ordo quem homo nequaquam suis viribus attingere valet, scilicet ille Revelationis divinae(28). Deus, decisione prorsus libera, Se revelat atque homini Se donat. Id Ipse facit Suum revelans mysterium, Suum benevolum consilium quod omnino ab aeterno in Christo pro omnibus hominibus cepit. Suum plene revelavit consilium Filium Suum dilectum, Dominum nostrum Iesum Christum, necnon Spiritum Sanctum mittens.
 (28) cf. Concilium Vaticanum I, Const. dogm. *Dei Filius*, c. 4: [DS 3015](#)

ARTICULUS 1: DE REVELATIONE DEI

I. Deus Suum revelat « benevolum consilium »

51 « Placuit Deo pro Sua bonitate et sapientia Seipsum revelare et notum facere sacramentum voluntatis Suae, quo homines per Christum, Verbum carnem factum, in Spiritu Sancto accessum habent ad Patrem et divinae naturae consortes efficiuntur »(29).
(29) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 2](#): AAS 58 (1966) 818.

52 Deus, « lucem habitans inaccessibilem » ([1Tm 6,16](#)), vitam Suam divinam hominibus a Se libere creatis communicare vult, ut eos in unico Filio Suo filios efficiat adoptivos (cf. [Ep 1,4-5](#)). Deus Seipsum revelans homines facere vult capaces Illi respondendi, Illum cognoscendi Illumque amandi ultra totum id cuius capaces essent ex se ipsis.

53 Consilium divinum Revelationis in rem perducitur simul « gestis verbisque intrinsece inter se connexis »(30) seseque mutuo elucidantibus. Id « paedagogiam divinam » implicat peculiarem: Deus Se homini gradatim communicat, illum per temporis periodos ad supernaturalem Revelationem praeparat accipiendam quam Deus de Se Ipso facit quaeque in Persona et missione Verbi incarnati, Iesu Christi culmen attinget.

Sanctus Irenaeus Lugdunensis de hac paedagogia divina saepe loquitur sub imagine mutuae inter Deum et hominem assuetudinis. « Verbum Dei (...) habitavit in homine et Filius hominis factus est, ut assuesceret hominem percipere Deum et assuesceret Deum in homine secundum placitum Patris »(31).

(30) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 2](#): AAS 58 (1966) 818.

(31) Sanctus Irenaeus Lugdunensis, *Adversus haereses*, 3, 20, 2: SC 211,392 (PG 7, 944); cf, exempli gratia, *Ibid* SC 3,17,1: SC 211,330 (PG 7, 929); *Ibid* SC 4,12,4: SC 100,518 (PG 7, 1006); *Ibid* SC 4,21,3: SC 100,684 (PG 7, 1046).

II. Revelationis periodi

Ab origine Deus Se praebet cognoscendum

54 « Deus, per Verbum omnia creans et conservans, in rebus creatis perenne Sui testimonium hominibus praebet et, viam salutis supernae aperire intendens, insuper protoparentibus inde ab initio Semetipsum manifestavit »(32). Ipse eos ad intimam cum Semetipso invitavit communionem, splendentibus illos induens gratia atque iustitia.
(32) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 3](#): AAS 58 (1966) 818.

55 Haec Revelatio peccato nostrorum protoparentum interrupta non est. Deus enim « post eorum (...) lapsum eos, Redemptione promissa, in spem salutis erexit et sine intermissione generis humani curam egit, ut omnibus qui secundum patientiam boni operis salutem quaerunt, vitam aeternam daret »(33).

« Et cum amicitiam Tuam, non oboediens amisisset, non eum dereliquisti in mortis imperio. (...) Sed et Foedera pluries hominibus obtulisti »(34).

(33) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 3](#): AAS 58 (1966) 818.

(34) *Prex eucharistica IV: Missale Romanum*, editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1970) p. 467.

Foedus cum Noe

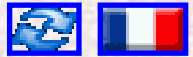
56 Deus, unitate generis humani peccato comminuta, statim humanum intendit salvare genus cum unaquaque ex eius partibus interveniens. Foedus cum Noe initum post diluvium

(cf. [Gn 9,9](#)) principium Oeconomiae divinae exprimit erga « nationes », id est, erga homines « secundum linguam suam et familias suas in nationibus suis » ([Gn 10,5](#)) coniunctos (cf. [Gn 10,20-31](#)).

57 Hic ordo pluralitatis nationum, simul cosmicus, socialis et religiosus (cf. [Ac 17,26-27](#)), destinatur ad generis humani lapsi limitandam superbiam, quod in sua perversitate unanime (cf. [Sg 10,5](#)), per se ipsum ad modum Babelis suam efficere vellet unitatem (cf. [Gn 11,4-6](#)). Sed, propter peccatum (cf. [Rm 1,18-25](#)), polytheismus, sicut etiam nationis eiusque ducis idololatria huic provisoriae Oeconomiae indesinenter paganam minantur persionem.

58 Foedus cum Noe initum viget donec perdurant tempora nationum (cf. [Lc 21,24](#)), usque ad universalem Evangelii proclamationem. Scriptura magnos quosdam « nationum » veneratur homines, sicut « iustum Abel », regem et sacerdotem Melchisedech (cf. [Gn 14,18](#)), qui Christi est figura,³⁷ vel iustos « Noe, Danel et Job » ([Ez 14,14](#)). Sic Scriptura exprimit quam sanctitatis altitudinem illi attingere possunt, qui secundum Foedus initum cum Noe vivunt, exspectantes Christum, qui « filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum » ([Jn 11,52](#)).

Deus Abraham eligit

59 Ut humanum genus dispersum congregaret in unum, Deus Abram eligit, illum vocans: « Egredere de terra tua et de cognatione tua et de domo patris tui » ([Gn 12,1](#)); eo consilio ut illum faciat Abraham, id est, « patrem multarum gentium » ([Gn 17,5](#)): « Atque in te benedicentur universae cognationes terrae! » ([Gn 12,3](#)) (cf. [Ga 3,8](#)).

60 Populus ab Abraham descendens depositarius erit Promissionis Patriarchis factae, populus electionis (cf. [Rm 11,28](#)), vocatus ad parandam futuram congregationem omnium filiorum Dei in Ecclesiae unitatem (cf. [Jn 11,52](#) [Jn 10,16](#)); ille radix erit in quam pagani inserentur credentes effecti (cf. [Rm 11,17-18](#) [Rm 11,24](#)).

61 Patriarchae et Prophetae et alii magni Veteris Testamenti homines fuerunt eruntque semper tamquam sancti in omnibus Ecclesiae traditionibus liturgicis veneratione culti.

Deus populum Suum Israel efformat

62 Post Patriarchas, Deus Israel tamquam populum efformavit Suum, illum ex Aegypti salvans servitute. Foedus Sinai cum illo inivit eique per Moysen Legem donavit Suam, ad Se agnoscendum Sibi tamquam soli Deo vivo et vero necnon Patri provido iustoque iudici inserviendum, et ad promissum Salvatorem exspectandum⁽³⁵⁾.

(35) cf. Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 3](#): AAS 58 (1966) 818.

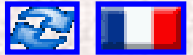
63 Israel est populus sacerdotalis Dei (cf. [Ex 19,6](#)), super quem « Nomen Domini invocatum sit » ([Dt 28,10](#)). Est igitur eorum populus « ad quos prius locutus est Dominus Deus noster »⁽³⁶⁾, populus « fratrum maiorum » in fide Abraham⁽³⁷⁾.

(36) *Feria VI in passione Domini, Oratio universalis VI: Missale Romanum*, editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1970) p. 254.

(37) cf. Ioannes Paulus II, *Alloc. nella sinagoga durante l'incontro con la comunità Ebraica della Città di Roma* (13 aprilis 1986), 4: *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, IX1, 1027.

64 Per Prophetas, Deus populum Suum in salutis efformat spe, in expectatione Foederis Novi et aeterni omnibus hominibus destinati (cf. [Is 2,2-4](#)) et quod in cordibus erit inscriptum (cf. Ier 31,31-34; [He 10,16](#)). Prophetae radicalem populi Dei annuntiant Redemptionem, ab omnibus eius infidelitatibus purificationem (cf. [Ez 36](#)), salutem quae omnes complectetur nationes (cf. [Is 49,5-6](#) [Is 53,11](#)). Pauperes praesertim et humiles Domini (cf. [So 2,3](#)) hanc tenebunt spem. Sanctae mulieres, sicut Sara, Rebecca, Rachel, Miryam, Debora, Anna, Iudith, Esther, spem salutis Israel servaverunt vivam. Purissima huius spei imago est Maria (cf. [Lc 1,38](#)).

Catechismus

**Citations de
DS 851-855:**

Magistère

Catéchisme:
[192](#) [1017](#)

Catechismus:
[1017](#)

**Citations de
DS 856-861:**

Magistère

Catéchisme:

[192](#) [1022](#) [1032](#) [1035](#) [1059](#) [1113](#)

Catechismus:

[1022](#) [1032](#) [1035](#) [1059](#) [1113](#)

Citations de
DS 870:

Magistère

Dominus Iesus:
16

Citations de
DS 871-872:

Magistère

Dominus Iesus:
16

Ezéchiel (CP) 1

Ezéchiel

Vocation d'Ézéchiel

1 ¹ La trentième année, au quatrième mois, le cinquième jour du mois, comme j'étais parmi les captifs, près du fleuve Chobar, les cieux s'ouvrirent et je vis des visions de Dieu. ² Le cinquième jour du mois, -- c'était la cinquième année de la captivité du roi Joachin, -- ³ la parole de Yahweh fut adressée à Ezéchiel, fils de Buzi, prêtre, dans le pays des Chaldéens, près du fleuve Chobar, et là, la main de Yahweh fut sur lui.

Vision du char divin

⁴ Je vis, et voici qu'un vent de tempête venait du septentrion, et une grande nuée, et une masse de feu qui resplen-dissait alentour; et au milieu d'elle on voyait comme l'aspect d'un métal plongé dans le feu. ⁵ Et au milieu je vis la ressemblance de quatre êtres vivants, et voici quel était leur aspect: ils avaient une ressem-blance humaine. ⁶ Chacun avait quatre faces, et chacun avait quatre ailes. ⁷ Leurs pieds étaient des pieds droits, et la plante de leurs pieds était comme la plante du pied d'un veau; ils étincelaient comme l'aspect de l'airain poli. ⁸ Des mains d'hommes sortaient de dessous leurs ailes, sur leurs quatre côtés; et tous les quatre avaient leurs faces et leurs ailes. ⁹ Leurs ailes étaient jointes l'une à l'autre; ils ne tournaient point en mar-chant; chacun allait devant soi. ¹⁰ Et voici quelle était la ressemblance de leurs faces: une face d'hermine par devant, une face de lion à droite à tous les quatre, une face de taureau à gauche à tous les quatre, et une face d'aigle à tous les quatre. ¹¹ Et telles étaient leurs faces. Leurs ailes se déployaient au-dessus d'eux; chacun avait deux ailes qui rejoignaient celles de l'autre, et deux ailes qui cou-vraient son corps. ¹² Chacun allait devant soi; là où l'esprit les faisait aller, ils allaient; ils ne tournaient pas en allant. ¹³ L'aspect de ces êtres vivants ressemblait à des charbons ardents; c'était comme l'aspect des lampes; le feu circulait entre les êtres, le feu était éblouissant, et du feu sortaient des éclairs. ¹⁴ Et les êtres vivants couraient en tous sens, comme l'aspect de la foudre. ¹⁵ Et je regardai les êtres vivants, et voici une roue à terre auprès d'eux, devant leurs quatre faces. ¹⁶ L'aspect des roues et leur forme étaient ceux de la pierre de Tharsis, et toutes quatre étaient semblables; leur aspect et leur forme étaient comme si une roue était au milieu d'une autre roue. ¹⁷ En avan-çant, elles allaient sur leurs quatre côtés et ne se

retournaient pas dans leur marche. ¹⁸ Leurs jantes étaient d'une hauteur effrayante, et les jantes des quatre roues étaient remplies d'yeux tout autour. ¹⁹ Quand les êtres allaient, les roues allaient aussi à côté d'eux, et quand les êtres s'élevaient de terre, les roues s'élevaient aussi. ²⁰ Là où l'esprit les poussait à aller, ils y allaient, l'esprit les y poussant, et les roues s'élevaient avec eux; car l'esprit de l'être vivant était dans les roues. ²¹ Quand ils allaient, elles allaient; quand ils s'arrêtaient, elles s'arrêtaient; et quand ils s'élevaient de terre, les roues s'élevaient avec eux; car l'esprit de l'être vivant était dans les roues. ²² Au-dessus des têtes des êtres vivants, était la ressemblance d'un firmament, pareil à un cristal éblouissant; il était étendu au-dessus de leurs têtes. ²³ Et sous le firmament se dressaient leurs ailes, l'une vers l'autre, et chacun en avait deux qui lui couvraient le corps de chaque côté. ²⁴ Et j'entendis le bruit de leurs ailes, quand ils allaient, comme le bruit des grandes eaux, comme la voix du Tout-Puissant, un bruit tumultueux comme celui d'un camp; quand ils s'arrêtaient, ils laissaient retomber leurs ailes. ²⁵ Et il se faisait un bruit, partant du firmament étendu sur leurs têtes; quand ils s'arrêtaient, ils laissaient retomber leur ailes. ²⁶ Au-dessus du firmament qui était sur leurs têtes, Il y avait comme l'aspect d'une pierre de saphir, en forme de trône; et sur cette ressemblance de trône, il semblait y avoir comme une figure d'homme au-dessus. ²⁷ Au-dedans et alentour, je vis comme une forme de métal, comme un aspect de feu, depuis ce qui paraissait ses reins et au-dessus; et depuis ce qui paraissait ses reins et au-dessous, je vis comme l'aspect du feu, et il y avait de l'éclat tout autour de lui. ²⁸ Comme l'aspect de l'arc qui est dans la nuée en un jour de pluie, tel était l'aspect de l'éclat tout autour de lui. Tel était l'aspect de la ressemblance de la gloire de Yahweh

Vision du livre et envoi en mission

² ¹ A cette vue, je tombai sur ma face, et j'entendis la voix de quelqu'un qui parlait. ² Il me dit: "Fils de l'homme, tiens-toi sur tes pieds, et je te parlerai." Et comme il me parlait, l'Esprit entra en moi et me fit tenir sur mes pieds, et j'entendis celui qui me parlait.

³ Il me dit: "Fils de l'homme, je t'envoie vers les enfants d'Israël, vers les peuples rebelles qui se sont révoltés contre moi; eux et leurs pères ont péché contre moi, même jusqu'à ce jour. ⁴ Ces fils à la face impudente et au cœur endurci, c'est vers eux que je t'envoie. Et tu leur diras: Ainsi a parlé le Seigneur Yahweh. ⁵ Pour eux, qu'ils écoutent ou n'écoutent point -- car c'est une maison de rebelles, -- ils sauront qu'il y a eu un prophète au milieu d'eux.

⁶ Et toi, fils de l'homme, ne les crains pas et n'aie pas peur de leurs paroles, car tu es avec des char-dons et des épines, et tu habites avec des scorpions. N'aie pas peur de leurs paroles et ne redoute pas leurs faces, car c'est une maison de rebelles. ⁷ Et tu leur diras mes paroles, qu'ils écoutent ou n'écoutent pas, car ce sont des rebelles. ⁸ Et toi, fils de l'homme, écoute ce que je te dis: "Ne sois pas rebelle comme la maison rebelle. Ouvre ta bouche et mange ce que je te donne."

⁹ Je regardai, et voici qu'une main était tendue vers moi, et voici qu'elle tenait un livre roulé.

¹⁰ Il le déroula devant moi, et il était écrit en dedans et en dehors; et ce qui y était écrit était

des chants de deuil, des lamentations et des plaintes.

3 ¹ Et il me dit: "Fils de l'homme, ce que tu trouves devant toi, mange-le; mange ce livre; puis va, parle à la maison d'Israël." ² J'ouvris la bouche, et il me fit manger ce livre; et il me dit:

³ "Fils de l'homme, repais ton ventre et remplis tes entrailles de ce livre que je te donne." Je le mangeai, et il fut dans ma bouche doux comme du miel.

⁴ Et il me dit: "Fils de l'homme, va vers la maison d'Israël, et tu leur diras mes paroles. ⁵ Car ce n'est point vers un peuple au parler étrange et à la langue barbare que tu es envoyé; c'est vers la maison d'Israël. ⁶ Ce n'est point vers des peuples nombreux au parler étrange et à la langue barbare, dont tu ne comprendrais pas les paroles mais c'est vers eux que je t'envoie; eux peuvent te comprendre. ⁷ Et la maison d'Israël ne voudra pas t'écouter, parce qu'ils ne veulent pas m'écouter; car toute la maison d'Israël a le front endurci et le coeur impudent. ⁸ Mais voici que j'ai rendu la face dure comme leur face, et ton front dur comme leur front. ⁹ J'ai rendu ton front comme le diamant, plus dur que le roc. Ne les crains point, et ne tremble point devant eux, car c'est une maison rebelle".

Transporté par l'Esprit chez les déportés

¹⁰ Et il me dit: "Fils de l'homme toutes les paroles que je te dirai, reçois-les dans ton coeur et écoute-les de tes oreilles. ¹¹ Va, rends-toi auprès des captifs, vers les fils de ton peuple, et parle-leur en leur disant: Ainsi parle le Seigneur Yahweh soit qu'ils écoutent, soit qu'ils n'écoutent pas."

¹² L'Esprit m'enleva, et j'entendis derrière moi le bruit d'un grand fracas "Bénie soit la gloire de Yahweh au lieu de sa demeure?" ¹³ Et j'entendis le bruit des ailes des êtres vivants qui battaient l'une contre l'autre et le bruit des roues à leurs côtés, et le bruit d'un grand fra-cas.

¹⁴ Et l'Esprit m'enleva et m'emporta, et je m'en allai l'amertume et le courroux dans l'âme; et la main de Yahweh était fortement sur moi. ¹⁵ Et j'arrivai à Tel-Abid, auprès des captifs qui demeu-raient aux bords du fleuve Chobar et dans le lieu où ils demeureraient; là je demeurai sept jours dans la stupeur, au milieu d'eux.

Le prophète comme guetteur

¹⁶ Au bout de sept jours, la parole de Yahweh me fut adressée en ces termes: ¹⁷ "Fils de l'homme, je t'établis comme sentinelle pour la maison d'Israël; tu écou-teras la parole qui

sortira de ma bouche et tu les avertiras de ma part. ¹⁸ Si je dis au méchant: Tu mourras certainement, et que tu ne l'avertisses pas, et que tu ne parles pas pour l'avertir de sa voie mauvaise, afin qu'il vive, ce méchant mourra dans son iniquité; et je redemanderai son sang de ta main. ¹⁹ Mais si tu avertis le méchant, et qu'il ne se détourne pas de sa méchanceté et

de sa mauvaise voie, il mourra dans son iniquité; mais toi, tu auras sauvé ton âme. ²⁰ Si un

juste se détourne de sa justice et commet l'iniquité, et que je mette un piège devant lui, il mourra; parce que tu ne l'auras pas averti, il mourra dans son péché; on ne se souviendra plus de ses oeuvres de justice qu'il aura faites; et je redemanderai son sang de ta main. ²¹ Mais si tu as averti un juste pour que ce juste ne pèche pas, et qu'il n'ait pas péché, il vivra certainement, parce qu'il aura été averti; et toi tu auras sauvé ton âme.

Ezéchiél muet et lié

²² La main de Yahweh fut là sur moi, et il me dit: "Lève-toi, sors vers la plaine, et là je te parlerai." ²³ M'étant levé, je sortis vers la plaine, et voici que la gloire de Yahweh se tenait là, telle que la gloire que j'avais vue près du fleuve Chobar; et je tombai sur ma face. ²⁴ L'Esprit entra en moi et me fit tenir sur mes pieds; et Yahweh me parla et me dit: " Va t'enfermer au milieu de ta maison. ²⁵ Et toi, fils de l'homme, voici qu'on va mettre sur toi des cordes et on t'en liera, et tu ne sortiras pas au milieu d'eux. ²⁶ Et j'attacherai ta langue à ton palais, tu seras muet, et tu ne seras pas pour eux un censeur; car ils sont une maison rebelle. ²⁷ Et quand je te parlerai, j'ouvrirai ta bouche, et tu leur diras: Ainsi parle le Seigneur Yah-weh: Qui veut écouter, qu'il écoute, et qui veut s'en abstenir, qu'il s'en abstienne; car ils s'ont une maison rebelle.

Prophétie sur la destruction de Jérusalem

première action symbolique, la brique

⁴ ¹ Toi, fils de l'homme, prends une brique, pose-la devant toi, et tu y dessine-ras une ville, Jérusalem. ² Mets le siège contre elle, construis contre elle une tour d'attaque, élève contre elle des terrasses: place contre elle des camps, et pose contre elle des béliers tout autour. ³ Et toi, prends une poêle en fer et place-la comme un mur de fer entre toi et la ville, et dirige ta face contre elle; elle sera assiégée et tu l'assiégeras. Que ce soit un signe pour la maison d'Israël!

deuxième action symbolique, couché sur le côté

⁴ Et toi, couche-toi sur ton côté gauche, et mets-y l'iniquité de la maison d'Israël; et le nombre de jours que tu resteras ainsi couché, tu porteras leur iniquité. ⁵ Et moi, je t'ai compté les années de leur iniquité selon le nombre de jours: durant trois cent quatre-vingt-dix jours, tu porteras l'iniquité de la maison d'Israël. ⁶ Et quand tu auras achevé ces jours, tu te coucheras sur ton côté droit une seconde fois, et tu porteras l'iniquité de la maison de Juda, quarante jours; je t'ai compté un jour pour une année. ⁷ Et tu dirigeras ta face et ton bras nu contre Jérusalem assiégée, et tu prophétiseras contre elle. ⁸ Et voici que j'ai mis sur

toi des cordes, afin que tu ne puisses pas te tourner d'un côté sur l'autre, jusqu'à ce que tu aies accompli les jours de ton siège.

Troisième action symbolique, nourriture impure et rationnée

⁹ Prends du froment, de l'orge, des fèves, des lentilles, du millet et de l'é-peautre; mets-les dans un vase et fais--en du pain pour toi, selon le nombre de jours que tu seras couché sur ton côté; tu en mangeras trois cent quatre-vingt--dix jours. ¹⁰ Et la nourriture que tu mangeras sera du poids de vingt sicles par jour; tu en mangeras de temps en temps. ¹¹ Tu boiras de l'eau par petite quantité, un sixième de hin; tu en boiras de temps en temps. ¹² Tu mangeras cela sous la forme de galettes d'orge, et tu le feras cuire sous leurs yeux avec des excréments d'homme." ¹³ Et Yahweh me dit: "C'est ainsi que les enfants d'Israël mangeront leur pain souillé chez les nations où je les chasserai."
¹⁴ Je dis: "Ah! Seigneur Yahweh, voici que mon âme n'a jamais été souillée; je n'ai pas mangé d'une bête morte ou déchirée depuis ma jeunesse jusqu'à présent, et aucune chair souillée n'est entrée dans ma bouche." ¹⁵ Il me dit: "Vois, je t'accorde de la fiente de bétail au lieu d'excréments d'homme, et tu feras cuire ton pain dessus." ¹⁶ Et il me dit: "Fils de l'homme, voici que je vais briser le bâton du pain dans Jérusalem; ils mangeront du pain au poids et dans l'angoisse; ils boiront de l'eau à la mesure et dans l'épouvante. ¹⁷ Car ils manqueront de pain et d'eau; ils dépériront les uns et les autres, et se con-sumeront à cause de leur iniquité.

Quatrième action symbolique, les cheveux partagés

⁵ ¹ Et toi, fils de l'homme, prends une lame tranchante, prends-la en guise de rasoir de barbier, et fais-la passer sur ta tête et sur ta barbe; puis tu prendras des balances à peser, et tu partageras ce que tu auras coupé. ² Tu en brûleras un tiers dans le feu, au milieu de la ville, lorsque les jours du siège seront accom-plis; tu en prendras un tiers que tu frapperas avec l'épée autour de la ville; et l'autre tiers, tu le disperseras au vent, et je tirerai l'épée derrière eux. ³ Et tu en prendras une petite quantité, que tu serreras dans les ailes de ton vêtement. ⁴ De ce reste, tu en prendras encore pour le jeter au milieu du feu, et tu le brûleras dans le feu. De là sortira un feu pour toute la maison d'Israël.
⁵ Ainsi parle le Seigneur Yahweh: C'est là cette Jérusalem que j'avais pla-cée au milieu des nations, avec de vastes contrées autour d'elle! ⁶ Mais, dans sa méchanceté, elle à résisté à mes décrets plus que les nations, et à mes lois plus que les pays qui l'entourent; car ils ont rejeté mes décrets et n'ont pas marché suivant mes lois. ⁷ C'est pourquoi ainsi parle le Seigneur Yahweh: Parce que vous avez été plus rebelles que les nations qui vous entourent, que vous n'avez pas marché suivant mes lois, que vous n'avez pas observé mes décrets et que vous n'avez pas agi selon les coutumes des nations qui vous entourent, ⁸ à cause de cela

le Seigneur Yahweh parle ainsi: Voici que je viens contre toi à mon tour! Mais j'exécuterai des décrets au milieu de toi sous les yeux des nations; ⁹ et je ferai contre toi une chose telle que je n'en ai point fait et que je n'en ferai jamais plus de pareille, -- à cause de toutes tes abominations. ¹⁰ C'est pourquoi des pères dévoreront leurs fils au milieu de toi, et des fils dévoreront leurs pères. J'exécuterai contre toi des jugements, et je disperserai à tout vent tout ce qui restera de toi. ¹¹ C'est pourquoi, je suis vivant, oracle du Seigneur Yahweh: Parce que tu as souillé mon sanctuaire par toutes tes in-famies et toutes tes abominations, moi aussi je briserai, et mon oeil sera sans pitié, et je n'aurai point de compassion. ¹² Un tiers de tes enfants mourra par la peste et sera consumé par la famine au milieu de toi; un tiers tombera par l'épée tout autour de toi; et, pour l'autre tiers, je le disperserai à tout vent, et je tirerai l'épée derrière eux.

¹³ Et ma colère s'assou-vira, et j'apaiserai mon courroux sur eux et je serai satisfait; et ils sauront que moi, Yahweh, j'ai parlé dans ma ja-lousie, quand j'aurai assouvi sur eux mon courroux. ¹⁴ Je te livrerai à l'opprobre et à la désolation parmi les nations qui t'entourent, aux yeux de tous les pas-sants. ¹⁵ Tu seras un opprobre et une honte, une leçon et un sujet de terreur pour les peuples qui t'entourent, quand j'exécuterai sur toi des jugements avec colère, avec courroux, et par les châtiments de mon courroux, -- c'est moi, Yahweh, qui parle! - ¹⁶ quand je décocherai sur eux les flèches funestes de la famine, qui servent à détruire et que je lancerai sur vous pour vous détruire; car j'aug-menterai encore pour vous la famine, et je briserai pour vous le bâton du pain; ¹⁷ et j'enverrai sur vous la famine et des bêtes malfaisantes, qui te priveront d'enfants; la peste et le sang passeront sur toi, et je ferai venir sur toi l'épée -- moi, Yahweh, j'ai parlé!

Prophétie contre le pays d'Israël

- ⁶ ¹ La parole de Yahweh me fut adressée en ces termes:
- ² Fils de l'homme, tourne ta face vers les montagnes d'Israël et prophétise contre elles.
- ³ Tu diras: Montagnes d'Israël, écoutez la parole du Seigneur Yahweh Ainsi parle le Seigneur Yahweh aux montagnes et aux collines, aux ravins et vallées: Voici que je fais venir contre vous l'épée, et je détruirai vos hauts lieux.
- ⁴ Et vos autels seront dévastés, et vos colonnes solaires seront brisées; et je ferai tomber vos hommes frappés à mort devant vos idoles.
- ⁵ Je mettrai les cadavres des enfants d'Israël devant leurs idoles. Et je sèmerai vos ossements autour de vos autels.
- ⁶ Partout où vous habitez, les villes seront désolées, et les hauts lieux dévastés, afin que vos autels soient désolés et détruits, vos idoles brisées et anéanties, vos colonnes solaires abattues, et vos ouvrages ruinés.
- ⁷ Des blessés à mort tomberont au milieu de vous, et vous saurez que je suis Yahweh.
- ⁸ Mais je vous laisserai un reste, des réchappés du glaive parmi les nations, quand vous serez dispersés dans les pays.
- ⁹ Et vos réchappés se souviendront de moi chez les nations, où je les emmènerai captifs, quand j'aurai brisé leur coeur adultère, qui s'est détourné de moi, et leurs yeux adultères, qui se sont tournés vers leurs idoles; et ils se prendront eux-mêmes en dégoût; pour le mal qu'ils

ont fait, en commettant toutes leurs abominations.

¹⁰ Et ils sauront que je suis Yahweh; ce n'est pas en vain que j'ai parlé de faire venir sur eux ces maux

¹¹ Ainsi parle le Seigneur Yahweh: Frappe dans ta main et bats du pied, et dis: Hélas! sur toutes les méchantes abominations de la maison d'Israël, qui va périr par l'épée, par la famine et par la peste.

¹² Celui qui sera loin mourra de la peste, et celui qui sera près tombera par l'épée; celui qui sera resté et sera conservé mourra de faim, et j'assouvirai sur eux mon courroux

¹³ Et vous saurez que je suis Yahweh quand leurs morts seront couchés au milieu de leurs idoles autour de leurs autels, sur toute colline élevée, sur tous les sommets des montagnes, sous tout arbre vert, et sous tout chêne au feuillage touffu, à l'endroit où ils ont offert un encens d'agréable odeur à toutes leurs idoles.

¹⁴ J'étendrai ma main contre eux, et je rendrai le pays désolé et dévasté, depuis le désert jusqu'à Diblah, partout où ils habitent; et ils sauront que je suis Yahweh.

Voici la fin

⁷ ¹ La parole de Yahweh me fut adressée en ces termes:

² Et toi, fils de l'homme, ainsi parle le Seigneur Yahweh au pays d'Israël La fin! La fin vient sur les quatre coins de la terre!

³ Maintenant la fin vient sur toi; je vais donner cours à ma colère contre toi; je te jugerai d'après tes oeuvres; je ferai retomber sur toi toutes tes abominations.

⁴ Mon oeil ne t'épargnera pas, et je serai sans pitié; car je ferai retomber sur toi tes oeuvres, et tes abominations seront au milieu de toi; et vous saurez que je suis Yahweh.

⁵ Ainsi parle le Seigneur Yahweh Un malheur unique! Un malheur! Voici qu'il arrive! ⁶ Une fin vient! La fin arrive! Elle s'éveille contre toi; voici qu'elle arrive! ⁷ Ton sort est venu, habitant du pays; le temps vient, le jour est proche! Du tumulte!... et non le cri de joie sur les

montagnes. ⁸ Maintenant, je vais sans tarder répandre mon courroux sur toi; j'assouvirai sur toi ma colère, je te jugerai selon tes voies, et je ferai retomber sur toi toutes tes

abominations. ⁹ Mon oeil n'épargnera pas, et je serai sans pitié; je ferai retomber sur toi tes oeuvres, tes abominations seront au milieu de, toi; et vous saurez que c'est moi, Yahweh, qui

frappe! ¹⁰ Voici le jour; voici qu'il vient; ton sort est arrivé; la verge fleurit, l'orgueil éclôt. ¹¹ La violence s'élève, pour être la verge de l'impiété. Il ne restera rien d'eux, ni de leur

multitude, ni de leur tumulte, et ils n'auront plus d'éclat. ¹² Le temps vient, le jour approche! Que l'acheteur ne se réjouisse pas, et que le vendeur ne s'afflige point; car la colère va

éclater sur toute leur multitude. ¹³ Le vendeur ne rentrera pas en possession de ce qu'il aura vendu, fût-il encore parmi les vivants; car la vision contre toute leur multitude ne sera point

révoquée, et nul par son péché n'assurera sa vie. ¹⁴ On sonne la trompette, et tout est prêt; mais personne ne marche au combat, car ma colère est contre toute leur multitude. ¹⁵ Au

dehors, l'épée; au dedans, la peste et la famine; celui qui est aux champs mourra par l'épée, et celui qui est dans la ville, la famine et la peste le dévoreront. ¹⁶ Si des fugitifs parmi eux s'enfuient, ils erreront sur les montagnes comme les colombes des vallées, tous gémissant,

chacun pour son péché. ¹⁷ Toutes les mains sont défailantes, et tous les genoux se fondent en eau. ¹⁸ Ils se revêtent de sacs, et la terreur les enveloppe; la confusion est sur tous les visages, et toutes les têtes sont rasées. ¹⁹ Ils jetteront leur argent dans les rues, et leur or sera pour eux de l'ordure; leur argent et leur or ne pourront les délivrer; au jour de la colère de Yahweh; ils n'en rassasieront pas leur âme, et n'en rempliront pas leurs entrailles; car c'est là ce qui les a fait tomber dans l'iniquité. ²⁰ Des bijoux dont ils se paraient, ils faisaient leur orgueil; ils en fabriquaient leurs abominations, leurs idoles. C'est pourquoi je changerai tout cela en ordure, ²¹ et je le livrerai en pillage aux mains des étrangers, en proie aux impies de la terre, -- et ils le souilleront. ²² Je détournerai d'eux mon visage, et on souillera mon trésor; des hommes de violence y entreront et le souilleront. ²³ Prépare les chaînes; car le pays est rempli d'attentats, et la ville de violences. ²⁴ Et je ferai venir les plus méchants d'entre les peuples, et ils s'empareront de leurs maisons, et ils mettront fin à l'orgueil des puissants; et leurs lieux saints seront profanés. ²⁵ La ruine vient; ils chercheront la paix, et il n'y en aura point. ²⁶ Il arrivera malheur sur malheur, et nouvelle sur nouvelle; et ils chercheront des visions auprès des prophètes, et la loi fera défaut au prêtre, et le conseil aux anciens. ²⁷ Le roi sera dans le deuil, le prince se vêtira de tristesse, et les mains du peuple du pays trembleront. Je les traiterai d'après leurs oeuvres, je les jugerai selon leurs mérites; et ils sauront que je suis Yahweh.

Jérusalem coupable et menacée

Vision des péchés d'idolâtrie

8 ¹ La sixième année, au sixième mois, le cinquième jour du mois, comme j'étais assis dans ma maison, et que les anciens de Juda étaient assis devant moi, la main du Seigneur Yahweh tomba sur moi.

² Et je vis; et voici une figure qui avait l'aspect du feu; depuis ce qui paraissait ses reins jusqu'en bas, c'était du feu; et depuis ses reins jusqu'en haut, c'était comme l'aspect d'une clarté, comme l'aspect d'un métal. ³ Et il étendit une forme de main, et il me saisit par les boucles de mes cheveux, et l'Esprit m'enleva entre la terre et le ciel; et il m'amena à Jérusalem, en des visions divines, à l'entrée de la porte intérieure qui regarde au septentrion, où était placée l'idole de jalousie qui provoque la jalousie. ⁴ Et voici que la gloire du Dieu d'Israël selon l'aspect que j'avais vu dans la plaine.

⁵ Il me dit: "Fils de l'homme, lève donc tes yeux dans la direction du septentrion." Et je levai mes yeux dans la direction du septentrion, et voici qu'au nord de la porte de l'autel, il y avait cette idole de jalousie, à l'entrée. ⁶ Et il me dit: "Fils de l'homme, vois-tu ce qu'ils font, les grandes abominations que la maison d'Israël commet ici, afin que je m'éloigne de mon sanctuaire. Et tu verras encore d'autres grandes abominations."

⁷ Et il me conduisit à l'entrée du parvis, et je vis: et voici qu'il y avait un trou dans le mur! et il me dit: ⁸ "Fils de l'homme, perce donc la muraille." Et je perçai la muraille, et voici qu'il y

avait une porte. ⁹ Et il me dit: "Viens et vois les horribles abominations qu'ils commettent ici." ¹⁰ Et je vins et je vis: et voici qu'il y avait toutes sortes de figures de reptiles et d'animaux immondes, et toutes les horreurs de la maison d'Israël dessinées sur la muraille tout autour. ¹¹ Et soixante-dix hommes d'entre les anciens de la maison d'Israël, parmi lesquels était Jézonias, fils de Saphan, se tenaient debout devant elles, et chacun avait à la main son encensoir, d'où s'élevait le parfum d'un nuage d'encens. ¹² Et il me dit: "As-tu vu, fils de l'homme, ce que les anciens de la maison d'Israël font dans les ténèbres, chacun dans ses appartements couverts de figures, car ils disent: Yahweh ne nous voit pas; Yah-weh a abandonné le pays!" ¹³ Et il me dit: "Tu verras encore d'autres grandes abominations qu'ils commettent."
¹⁴ Et il me conduisit à l'entrée de la porte de la maison de Yahweh qui regarde le septentrion; et voici que les femmes y étaient assises, pleurant le dieu Thammuz. ¹⁵ Et il me dit: "As-tu vu, fils de l'homme? Tu verras encore d'autres abominations plus grandes que celles-là."
¹⁶ Et il me conduisit alors dans le parvis intérieur de la maison de Yahweh; et voici qu'à l'entrée de la maison de Yah-weh, entre le portique et l'autel, il y avait environ vingt-cinq hommes, le dos tourné au temple de Yahweh, et le visage vers l'orient; et ils se prosternaient à l'orient devant le soleil. ¹⁷ Et il me dit: "As-tu vu, fils de l'homme? Est-ce trop peu pour la maison de Juda de commettre les abominations qu'ils commettent ici? Faut-il qu'ils remplissent encore le pays de violence, et qu'ils recommencent tou-jours à m'irriter? Voici qu'ils portent le rameau à leur nez. ¹⁸ Et moi aussi, j'agirai avec colère; mon oeil n'épargnera point, et je serai sans pitié; ils crieront à haute voix à mes oreilles, et je ne les entendrai point."

Préfiguration du châtement

¹ Et il cria d'une voix forte à mes oreilles, en ces termes: "Approchez, vous qui veillez sur la ville, chacun son instrument de destruction à la main."
² Et voici que six hommes arrivèrent par le chemin de la porte supérieure qui regarde le septentrion, chacun ayant en main son instrument pour frapper; et il y avait au milieu d'eux un homme vêtu de lin, portant une écritoire de scribe à la ceinture. Et ils entrèrent et ils se tinrent à côté de l'autel d'airain. ³ Et la gloire du Dieu d'Israël s'éleva de dessus le Chérubin sur lequel elle se te-nait, et vint vers le seuil de la maison. Et Yahweh appela l'homme vêtu de lin, qui portait une écritoire à la ceinture. ⁴ Et Yahweh lui dit: "Passe par le milieu de la ville, par le milieu de Jérusalem, et marque d'un Thau le front des hommes qui soupirent et qui gémissent à cause de toutes les abominations qui s'y commet-tent." ⁵ Et il dit aux autres, à mes oreilles: "Passez dans la ville après lui et frappez; que votre oeil n'épargne point, et soyez sans pitié. ⁶ Vieillard, jeune homme, jeune fille, enfant, femme, tuez--les jusqu'à extermination; mais de qui-conque porte sur lui le Thau, n'approchez pas. Et commencez par mon sanctuaire." Et ils commencèrent par les vieillards qui étaient devant la maison.
⁷ Et il leur dit: " Souillez la maison et remplissez de morts les parvis. Sortez!" Ils sortirent et frappèrent dans la ville. ⁸ Et quand ils eurent frappé, comme je res-tais seul, je tombai sur

ma face, je m'écriai et je dis: "Ah! Seigneur Yahweh, vas-tu détruire tout ce qui reste d'Israël, en répandant ta colère sur Jérusalem?" ⁹ Il me dit: "L'iniquité de la maison d'Israël et de Juda est grande, très grande. Le pays est rempli de sang et la ville est pleine d'injustices, car ils disent: "Yahweh abandonne le pays, Yahweh ne voit rien!" ¹⁰ Moi aussi, mon oeil n'épargnera point et je serai sans pitié; je ferai retomber leurs oeuvres sur leurs têtes. "

¹¹ Et voici que l'homme vêtu de lin, qui portait une écriture à sa ceinture, vint rendre compte en disant: "J'ai fait comme tu m'as commandé."

Nouvelle vision du char divin, Yahvé quitte

le Temple

¹⁰ ¹ Et je vis, et voici que sur le firmament qui était au-dessus de la tête des Chérubins, il y avait comme une pierre de saphir; quelque chose paraissant ressembler à un trône apparut au-dessus d'eux. ² Et il dit à l'homme vêtu de lin "Va dans les intervalles des roues, sous les Chérubins; remplis tes mains de charbons ardents pris d'entre les Chérubins, et répands-les sur la ville." Et il y alla devant mes yeux.

³ Or les Chérubins se tenaient à droite de la maison quand l'homme y alla, et la nuée remplit le parvis intérieur. ⁴ Et la gloire de Yahweh s'éleva de des-sus les Chérubins et vint sur le seuil de la maison; la maison fut remplie de la nuée, et le parvis était plein de l'éclat de la gloire de Yahweh. ⁵ Le bruit des ailes des Chérubins se fit entendre jusqu'au parvis extérieur, comme la voix du Dieu tout-puissant quand il parle.

⁶ Quand il eut donné cet ordre à l'homme vêtu de lin: "Prends du feu dans l'intervalle des roues, entre les Chérubins," l'homme vint se tenir à côté des roues. ⁷ Et le Chérubin avança la main entre les Chérubins, vers le feu qui était entre les Chérubins; il en prit et le mit dans les mains de l'homme vêtu de lin, qui le prit et sortit. ⁸ Or on voyait aux Chérubins une forme de main d'homme sous leurs ailes.

⁹ Et je vis, et voici quatre roues au-près des Chérubins, une roue à côté de chaque Chérubin, et l'aspect des roues était comme celui de la pierre de Tharsis. ¹⁰ Et quant à leur aspect, toutes quatre étaient semblables, comme si une roue était au milieu d'une autre roue. ¹¹ En avançant, elles allaient sur leurs quatre côtés, et ne se retournaient pas dans leur marche; car vers le lieu où se tournait la tête elles allaient, et elles ne se retournaient pas dans leur marche. ¹² Et tout le corps des Chérubins, leur dos, leurs mains et leurs ailes, ainsi que les roues, étaient remplies d'yeux tout autour; tous les quatre avaient leurs roues. ¹³ Quant aux roues, on les appelait "agiles." ¹⁴ Chacun des Chérubins avait quatre faces: la face du premier était la face de chérubin; la face du second était une face d'homme; celle du troisième, une face de taureau, et celle du quatrième, une face d'aigle. ¹⁵ Et les chérubins s'élevèrent; c'était l'être vivant que j'avais vu au fleuve Chobar. ¹⁶ Quand les Chérubins allaient, les roues allaient aussi à côté d'eux; et quand les Chérubins dressaient leurs ailes pour s'élever de terre, les roues ne se détournaient pas, elles non plus, d'à côté d'eux. ¹⁷ Quand ils s'arrêtaient, elles s'arrêtaient; quand ils s'élevaient, elles s'élevaient avec eux; car

l'Esprit de l'être vivant était en elles.

¹⁸ La gloire de Yahweh se retira de dessus le seuil de la maison et s'arrêta sur les Chérubins.

¹⁹ Les Chérubins dressèrent leurs ailes et s'élevèrent de terre à mes yeux, quand ils partirent et les roues avec eux. Ils s'arrêtèrent à l'entrée de la porte orientale de la maison de

Yahweh; et la gloire du Dieu d'Israël reposait sur eux par-dessus. ²⁰ C'était l'être vivant que j'avais vu au-dessous du Dieu d'Israël, au fleuve Cho-bar; et je sus que c'étaient des Ché-

rubins. ²¹ Chacun avait quatre faces et chacun avait quatre ailes, et une ressemblance de mains d'hommes était sous leurs ailes. ²² Et quant à la ressemblance de leurs faces,

c'étaient les faces que j'avais vues près du fleuve Chobar; c'était le même aspect, c'étaient eux-mêmes. Chacun allait droit devant soi.

Ezéchiel (CP) 1

Première Section

L'Economie sacramentelle

1076 Le jour de la Pentecôte, par l'effusion de l'Esprit Saint, l'Eglise est manifestée au monde (cf. [SC 6 LG 2](#)). Le don de l'Esprit inaugure un temps nouveau dans la "dispensation du Mystère": le temps de l'Eglise, durant lequel le Christ manifeste, rend présent et communique son oeuvre de salut par la Liturgie de Son Eglise, "jusqu'à ce qu'Il vienne" ([1Co 11,26](#)). Durant ce temps de l'Eglise, le Christ vit et agit désormais dans Son Eglise et avec elle d'une manière nouvelle, propre à ce temps nouveau. Il agit par les Sacrements; c'est cela que la Tradition commune de l'Orient et de l'Occident appelle "l'Economie sacramentelle"; celle-ci consiste en la communication (ou "dispensation") des fruits du Mystère pascal du Christ dans la célébration de la liturgie "sacramentelle" de l'Eglise.

C'est pourquoi il importe de mettre d'abord en lumière cette "dispensation sacramentelle" (Chapitre premier). Ainsi apparaîtront plus clairement la nature et les aspects essentiels de la célébration liturgique (Chapitre deuxième).

Chapitre premier

Le mystère pascal dans le temps de l'Eglise

Article 1 La Liturgie - oeuvre de la Sainte Trinité

I Le Père, Source et Fin de la Liturgie

1077 "Béni soit le Dieu et Père de notre Seigneur Jésus-Christ, qui nous a bénis par toutes sortes de bénédictions spirituelles, aux Cieux, dans le Christ. C'est ainsi qu'il nous a élus en lui, dès avant la fondation du monde, pour être saints et immaculés en sa présence, dans l'amour, déterminant d'avance que nous serions pour Lui des fils adoptifs par Jésus-Christ. Tel fut le bon plaisir de sa volonté, à la louange de gloire de sa grâce, dont Il nous a gratifiés dans le Bien-aimé" ([Ep 1,3-6](#)).

1078 Bénir est une action divine qui donne la vie et dont le Père est la source. Sa bénédiction est à la fois parole et don ("bene-dictio", "eu-logia"). Appliquée à l'homme, ce terme signifiera l'adoration et la remise à son Créateur dans l'action de grâce.

1079 Du commencement jusqu'à la consommation des temps, toute l'oeuvre de Dieu est *bénédiction*. Du poème liturgique de la première création aux cantiques de la Jérusalem céleste, les auteurs inspirés annoncent le Dessein du salut comme une immense bénédiction divine.

1080 Dès le commencement, Dieu bénit les êtres vivants, spécialement l'homme et la femme. L'alliance avec Noé et avec tous les êtres animés renouvelle cette bénédiction de fécondité, malgré le péché de l'homme par lequel le sol est "maudit". Mais c'est à partir d'Abraham que la bénédiction divine pénètre l'histoire des hommes, qui allait vers la mort, pour la faire remonter à la vie, à sa source: par la foi du "père des croyants" qui accueille la bénédiction est inaugurée l'histoire du salut.

1081 Les bénédictions divines se manifestent en événements étonnants et sauveurs: la naissance d'Isaac, la sortie d'Egypte (Pâque et Exode), le don de la Terre promise, l'élection de David, la Présence de Dieu dans le temple, l'exil purificateur et le retour d'un "petit Reste". La Loi, les Prophètes et les Psaumes qui tissent la liturgie du Peuple élu, à la fois rappellent ces bénédictions divines et y répondent par les bénédictions de louange et d'action de grâce.

1082 Dans la liturgie de l'Eglise, la bénédiction divine est pleinement révélée et communiquée: le Père est reconnu et adoré comme la Source et la Fin de toutes les bénédictions de la création et du salut; dans Son Verbe, incarné, mort et ressuscité pour nous, il nous comble de Ses bénédictions, et par Lui il répand en nos coeurs le Don qui contient tous les dons: l'Esprit-Saint.

1083 On comprend alors la double dimension de la Liturgie chrétienne comme réponse de foi et d'amour aux "bénédictions spirituelles" dont le Père nous gratifie. D'une part, l'Eglise, unie à son Seigneur et "sous l'action de l'Esprit-Saint" ([Lc 10,21](#)), bénit le Père "pour son Don ineffable" ([2Co 9,15](#)) par l'adoration, la louange et l'action de grâces. D'autre part, et jusqu'à la consommation du Dessein de Dieu, l'Eglise ne cesse d'offrir au Père "l'offrande de ses propres dons" et de l'implorer d'envoyer l'Esprit-Saint sur celle-ci, sur elle-même, sur les fidèles et sur le monde entier, afin que par la communion à la mort et à la résurrection du Christ-Prêtre et par la puissance de l'Esprit, ces bénédictions divines portent des fruits de vie "à la louange de gloire de sa grâce" ([Ep 1,6](#)).

II L'oeuvre du Christ dans la liturgie

Le Christ glorifié...

1084 "Assis à la droite du Père" et répandant l'Esprit Saint en son Corps qui est l'Eglise, le Christ agit désormais par les sacrements, institués par Lui pour communiquer sa grâce. Les sacrements sont des signes sensibles (paroles et actions), accessibles à notre humanité actuelle. Ils réalisent efficacement la grâce qu'ils signifient en vertu de l'action du Christ et par la puissance de l'Esprit Saint.

1085 Dans la Liturgie de l'Eglise le Christ signifie et réalise principalement son Mystère pascal. Durant sa vie terrestre, Jésus annonçait par son enseignement et anticipait par ses actes son Mystère pascal. Quand son Heure est venue (cf. [Jn 13,1](#) [Jn 17,1](#)), il vit l'unique Evénement de l'histoire qui ne passe pas: Jésus meurt, est enseveli, ressuscite d'entre les morts et est assis à la droite du Père "une fois pour toutes" ([Rm 6,10](#) [He 7,27](#) [He 9,12](#)). C'est un événement réel, advenu dans notre histoire, mais il est unique: tous les autres

événements de l'histoire arrivent une fois, puis ils passent, engloutis dans le passé. Le Mystère pascal du Christ, par contre, ne peut pas rester seulement dans le passé, puisque par sa Mort il a détruit la mort, et que tout ce que le Christ est, et tout ce qu'Il a fait et souffert pour tous les hommes, participe de l'éternité divine et surplombe ainsi tous les temps et y est rendu présent. L'Événement de la Croix et de la Résurrection *demeure* et attire tout vers la Vie.

... dès l'Eglise des Apôtres ...

1086 "De même que le Christ fut envoyé par le Père, ainsi lui-même envoya ses apôtres, remplis de l'Esprit Saint, non seulement pour que, prêchant l'Évangile à toute créature, ils annoncent que le Fils de Dieu, par sa mort et par sa résurrection, nous a délivrés du pouvoir de Satan ainsi que de la mort, et nous a transférés dans le Royaume de son Père, mais aussi afin qu'ils exercent cette oeuvre de salut qu'ils annonçaient, par le Sacrifice et les sacrements autour desquels gravite toute la vie liturgique" ([SC 6](#)).

1087 Ainsi, le Christ ressuscité, en donnant l'Esprit Saint aux Apôtres, leur confie son pouvoir de sanctification (cf. [Jn 20,21-23](#)): ils deviennent signes sacramentels du Christ. Par la puissance du même Esprit Saint, ils confient ce pouvoir à leurs successeurs. Cette "succession apostolique" structure toute la vie liturgique de l'Eglise; elle est elle-même sacramentelle, transmise par le sacrement de l'Ordre.

... est présent dans la Liturgie terrestre ...

1088 "Pour l'accomplissement d'une si grande oeuvre" - la dispensation ou communication de son oeuvre de salut, - "le Christ est toujours là auprès de son Eglise, surtout dans les actions liturgiques. Il est là présent dans le Sacrifice de la Messe, et dans la personne du ministre, 'le même offrant maintenant par le ministère des prêtres qui s'offrit alors Lui-même sur la Croix' et, au plus haut point, sous les espèces eucharistiques. Il est là présent par sa vertu dans les sacrements, au point que lorsque quelqu'un baptise, c'est le Christ Lui-même qui baptise. Il est là présent dans sa parole, car c'est Lui qui parle tandis qu'on lit dans l'Eglise les Saintes Ecritures. Enfin il est là présent lorsque l'Eglise prie et chante les psaumes, Lui qui a promis: 'Là où deux ou trois sont rassemblés en mon nom, je suis là, au milieu d'eux' ([Mt 18,20](#))" ([SC 7](#)).

1089 "Pour l'accomplissement de cette grande oeuvre par laquelle Dieu est parfaitement glorifié et les hommes sanctifiés, le Christ s'associe toujours l'Eglise, Son Epouse bien-aimée, qui L'invoque comme son Seigneur et qui passe par Lui pour rendre son culte au Père Eternel" ([SC 7](#)).

... qui participe à la Liturgie céleste

1090 "Dans la liturgie terrestre nous participons par un avant-goût à cette liturgie céleste qui se célèbre dans la sainte cité de Jérusalem à laquelle nous tendons comme des voyageurs, où le Christ siège à la droite de Dieu, comme ministre du sanctuaire et du vrai tabernacle; avec toute l'armée de la milice céleste, nous chantons au Seigneur l'hymne de gloire; en vénérant la mémoire des saints, nous espérons partager leur société; nous attendons comme Sauveur notre Seigneur Jésus Christ, jusqu'à ce que lui-même se manifeste, lui qui est notre vie, et alors nous serons manifestés avec lui dans la gloire" ([SC 8](#) cf. [LG 50](#)).

III L'Esprit Saint et L'Eglise dans la Liturgie

1091 Dans la Liturgie l'Esprit Saint est le pédagogue de la foi du Peuple de Dieu, l'artisan des "chefs-d'oeuvre de Dieu" que sont les sacrements de la Nouvelle Alliance. Le désir et l'oeuvre de l'Esprit au coeur de l'Eglise est que nous vivions de la vie du Christ ressuscité. Quand il rencontre en nous la réponse de foi qu'il a suscitée, il se réalise une véritable coopération. Par elle, la Liturgie devient l'oeuvre commune de l'Esprit Saint et de l'Eglise.

1092 Dans cette dispensation sacramentelle du mystère du Christ, l'Esprit Saint agit de la même manière que dans les autres temps de l'Economie du salut: il prépare l'Eglise à rencontrer son Seigneur; il rappelle et manifeste le Christ à la foi de l'assemblée; il rend présent et actualise le mystère du Christ par sa puissance transformante; enfin, l'Esprit de Communion unit l'Eglise à la vie et à la mission du Christ.

L'Esprit Saint prépare à accueillir le Christ

1093 L'Esprit Saint accomplit dans l'Economie sacramentelle les figures de l'*Ancienne Alliance*. Puisque l'Eglise du Christ était "admirablement préparée dans l'histoire du peuple d'Israël et dans l'Ancienne Alliance" ([LG 2](#)), la Liturgie de l'Eglise garde comme une partie intégrante et irremplaçable, en les faisant siens, des éléments du culte de l'Ancienne Alliance:

- principalement la lecture de l'Ancien Testament;
- la prière des Psaumes;
- et surtout la mémoire des événements sauveurs et des réalités significatives qui ont trouvé leur accomplissement dans le mystère du Christ (la Promesse et l'Alliance, l'Exode et la Pâque, le Royaume et le Temple, l'Exil et le Retour).

1094 C'est sur cette harmonie des deux Testaments (cf. [DV 14-16](#)) que s'articule la catéchèse pascale du Seigneur (cf. [Lc 24,13-49](#)), puis celle des Apôtres et des Pères de l'Eglise. Cette catéchèse dévoile ce qui demeurait caché sous la lettre de l'Ancien Testament: le mystère du Christ. Elle est appelée "typologique" parce qu'elle révèle la nouveauté du Christ à partir des "figures" (types) qui l'annonçaient dans les faits, les paroles, et les symboles de la première Alliance. Par cette relecture dans l'Esprit de Vérité à partir du Christ, les figures sont dévoilés (cf. [2Co 3,14-16](#)). Ainsi, le déluge et l'arche de Noé préfiguraient le salut par le Baptême (cf. [1P 3,21](#)), la Nuée et la traversée de la Mer Rouge également, et l'eau du rocher était la figure des dons spirituels du Christ (cf. [1Co 10,1-6](#)); la manne au désert préfigurait l'Eucharistie, "le vrai Pain du Ciel" ([Jn 6,48](#)).

1095 C'est pourquoi l'Eglise, spécialement lors des temps de l'Avent, du Carême et surtout dans la nuit de Pâques, relit et revit tous ces grands événements de l'histoire du salut dans l'"aujourd'hui" de sa Liturgie. Mais cela exige aussi que la catéchèse aide les fidèles à s'ouvrir à cette intelligence "spirituelle" de l'Economie du salut, telle que la Liturgie de l'Eglise la manifeste et nous la fait vivre.

1096 *Liturgie juive et liturgie chrétienne.* Une meilleure connaissance de la foi et de la vie religieuse du peuple juif, telles qu'elles sont professées et vécues encore maintenant, peut aider à mieux comprendre certains aspects de la liturgie chrétienne. Pour les juifs et pour les chrétiens l'Ecriture Sainte est une part essentielle de leurs liturgies: pour la proclamation de la Parole de Dieu, la réponse à cette Parole, la prière de louange et d'intercession pour les vivants et les morts, le recours à la miséricorde divine. La liturgie de la Parole, dans sa structure propre, trouve son origine dans la prière juive. La prière des Heures et autres textes et formulaires liturgiques y ont leurs parallèles, ainsi que les formules mêmes de nos prières

les plus vénérables, dont le Pater. Les prières eucharistiques s'inspirent aussi de modèles de la tradition juive. Le rapport entre liturgie juive et liturgie chrétienne, mais aussi la différence de leurs contenus, sont particulièrement visibles dans les grandes fêtes de l'année liturgique, comme la Pâque. Les chrétiens et les juifs célèbrent la Pâque: Pâque de l'histoire, tendue vers l'avenir chez les juifs; Pâque accomplie dans la mort et la résurrection du Christ chez les chrétiens, bien que toujours en attente de la consommation définitive.

1097 Dans la *Liturgie de la Nouvelle Alliance*, toute action liturgique, spécialement la célébration de l'Eucharistie et des sacrements, est une rencontre entre le Christ et l'Eglise. L'assemblée liturgique tient son unité de la "Communion de l'Esprit Saint" qui rassemble les enfants de Dieu dans l'unique Corps du Christ. Elle dépasse les affinités humaines, raciales, culturelles et sociales.

1098 L'Assemblée doit se *préparer* à rencontrer son Seigneur, être "un peuple bien disposé". Cette préparation des coeurs est l'oeuvre commune de l'Esprit Saint et de l'Assemblée, en particulier de ses ministres. La grâce de l'Esprit Saint cherche à éveiller la foi, la conversion du coeur et l'adhésion à la volonté du Père. Ces dispositions sont présupposées à l'accueil des autres grâces offertes dans la célébration elle-même et aux fruits de Vie nouvelle qu'elle est destinée à produire ensuite.

L'Esprit Saint rappelle le Mystère du Christ

1099 L'Esprit et l'Eglise coopèrent à manifester le Christ et son oeuvre de salut dans la Liturgie. Principalement dans l'Eucharistie, et analogiquement dans les autres sacrements, la Liturgie est *Mémorial* du Mystère du salut. L'Esprit Saint est la mémoire vivante de l'Eglise (cf. [Jn 14,26](#)).

1100 La *Parole de Dieu*. L'Esprit Saint rappelle d'abord à l'assemblée liturgique le sens de l'événement du salut en donnant vie à la Parole de Dieu qui est annoncée pour être reçue et vécue:

Dans la célébration de la liturgie, la sainte Ecriture a une importance extrême. C'est d'elle que sont tirés les textes que l'on lit et que l'homélie explique, ainsi que les psaumes que l'on chante; c'est sous son inspiration et dans son élan que les prières, les oraisons et les hymnes liturgiques ont jailli, et c'est d'elle aussi que les actions et les symboles reçoivent leur signification ([SC 24](#)).

1101 C'est l'Esprit Saint qui donne aux lecteurs et aux auditeurs selon les dispositions de leurs coeurs, l'intelligence spirituelle de la Parole de Dieu. A travers les paroles, les actions et les symboles qui forment la trame d'une célébration, Il met les fidèles et les ministres en relation vivante avec le Christ, Parole et Image du Père, afin qu'ils puissent faire passer dans leur vie le sens de ce qu'ils entendent, contemplent et font dans la célébration.

1102 "C'est la Parole du salut qui nourrit la foi dans le coeur des chrétiens: c'est elle qui donne naissance et croissance à la communion des chrétiens" ([PO 4](#)). L'annonce de la Parole de Dieu ne s'arrête pas à un enseignement: elle appelle la *réponse de foi*, comme consentement et engagement, en vue de l'Alliance entre Dieu et son peuple. C'est encore l'Esprit Saint qui donne la grâce de la foi, la fortifie et la fait croître dans la communauté. L'assemblée liturgique est d'abord Communion dans la foi.

1103 L'*Anamnèse*. La célébration liturgique se réfère toujours aux interventions salvifiques de Dieu dans l'histoire. "L'Economie de la révélation se fait par des actions et des paroles, étroitement liées entre elles... Les paroles proclament les oeuvres et font découvrir le mystère qui s'y trouve contenu" ([DV 2](#)). Dans la Liturgie de la Parole l'Esprit Saint "rappelle"

à l'Assemblée tout ce que le Christ a fait pour nous. Selon la nature des actions liturgiques et les traditions rituelles des Eglises, une célébration "fait mémoire" des merveilles de Dieu dans une Anamnèse plus ou moins développée. L'Esprit Saint, qui éveille ainsi la mémoire de l'Eglise, suscite alors l'action de grâces et la louange (*Doxologie*).

L'Esprit Saint actualise le Mystère du Christ

1104 La Liturgie chrétienne non seulement rapelle les événements qui nous ont sauvés, elle les actualise, les rend présents. Le Mystère pascal du Christ est célébré, il n'est pas répété; ce sont les célébrations qui se répètent; en chacune d'elle survient l'effusion de l'Esprit Saint qui actualise l'unique Mystère.

1105 L'*Epiclèse* ("invocation-sur") est l'intercession en laquelle le prêtre supplie le Père d'envoyer l'Esprit Sanctificateur pour que les offrandes deviennent le corps et le sang du Christ et qu'en les recevant les fidèles deviennent eux-même une vivante offrande à Dieu.

1106 Avec l'Anamnèse, l'Epiclèse est au coeur de chaque célébration sacramentelle, plus particulièrement de l'Eucharistie:

Tu demandes comment le pain devient Corps du Christ, et le vin ... Sang du Christ? Moi, je te dis: le Saint-Esprit fait irruption et accomplit cela qui surpasse toute parole et toute pensée... Qu'il te suffise d'entendre que c'est par le Saint-Esprit, de même que c'est de la Sainte Vierge et par le Saint-Esprit que le Seigneur, par lui-même et en lui-même, assuma la chair (S. Damascène, f. o. 4,13).

1107 La puissance transformante de l'Esprit Saint dans la Liturgie hâte la venue du Royaume et la consommation du Mystère du salut. Dans l'attente et dans l'espérance il nous fait réellement anticiper la Communion plénière de la Trinité Sainte. Envoyé par le Père qui exauce l'Epiclèse de l'Eglise, l'Esprit donne la vie à ceux qui l'accueillent, et constitue pour eux, dès maintenant, "les arrhes" de leur héritage (cf. [Ep 1,14](#) [2Co 1,22](#)).

La communion de l'Esprit Saint

1108 Le terme de la mission de l'Esprit Saint dans toute action liturgique est de mettre en communion avec le Christ pour former son Corps. L'Esprit Saint est comme la sève de la Vigne du Père qui porte son fruit dans les sarments (cf. [Jn 15,1-17](#) [Ga 5,22](#)). Dans la Liturgie se réalise la coopération la plus intime de l'Esprit Saint et de l'Eglise. Lui, l'Esprit de Communion, demeure indéfectiblement dans l'Eglise, et c'est pourquoi l'Eglise est le grand sacrement de la Communion divine qui rassemble les enfants de Dieu dispersés. Le fruit de l'Esprit dans la Liturgie est inséparablement Communion avec la Trinité Sainte et Communion fraternelle (cf. [1Jn 1,3-7](#)).

1109 L'Epiclèse est aussi la prière pour le plein effet de la communion de l'Assemblée au Mystère du Christ. "La grâce de notre Seigneur Jésus-Christ, l'amour de Dieu le Père et la Communion du Saint-Esprit" ([2Co 13,13](#)) doit demeurer toujours avec nous et porter des fruits au delà de la célébration eucharistique. L'Eglise prie donc le Père d'envoyer l'Esprit Saint pour qu'il fasse de la vie des fidèles une vivante offrande à Dieu par la transformation spirituelle à l'image du Christ, le souci de l'unité de l'Eglise et la participation à sa mission par le témoignage et le service de la charité.

En bref

1110 Dans la liturgie de l'Eglise Dieu le Père est béni et adoré comme la source de toutes les bénédictions de la création et du salut, dont Il nous a béni en son Fils, pour nous donner l'Esprit de l'adoption filiale.

1111 L'oeuvre du Christ dans la Liturgie est sacramentelle parce que son Mystère de salut y est rendu présent par la puissance de son Esprit Saint; parce que son Corps, qui est l'Eglise, est comme le sacrement (signe et instrument) dans lequel l'Esprit Saint dispense le Mystère du salut; parcequ'à travers ses actions liturgiques, l'Eglise pérégrinante participe déjà, en avant-goût, à la Liturgie céleste.

1112 La mission de l'Esprit Saint dans la Liturgie de l'Eglise est de préparer l'Assemblée à rencontrer le Christ; de rappeler et de manifester le Christ à la foi de l'Assemblée; de rendre présent et d'actualiser l'oeuvre salvifique du Christ par sa puissance transformante et de faire fructifier le don de la Communion dans l'Eglise.

Article 2 Le Mystère Pascal dans les Sacrements de l'Eglise

1113 Toute la vie liturgique de l'Eglise gravite autour du Sacrifice eucharistique et des sacrements (cf. [SC 6](#)). Il y a dans l'Eglise sept sacrements: le Baptême, la Confirmation ou Chrismation, l'Eucharistie, la Pénitence, l'Onction des malades, l'Ordre, le Mariage (cf. [DS 860](#) [DS 1310](#) [DS 1601](#)). Dans cet Article, il s'agit de ce qui est commun aux sept sacrements de l'Eglise, du point de vue doctrinal. Ce qui leur est commun sous l'aspect de la célébration sera exposé au Chapitre II, et ce qui est propre à chacun d'eux fera l'objet de la Section II.

I Les sacrements du Christ

1114 "Attachés à la doctrine des saintes Ecritures, aux traditions apostoliques ... et au sentiment unanime des Pères", nous professons que "les sacrements de la Loi nouvelle ont tous été institués par notre Seigneur Jésus-Christ" ([DS 1600-1601](#)).

1115 Les paroles et les actions de Jésus durant sa vie cachée et son ministère public étaient déjà salvifiques. Elles anticipaient la puissance de son mystère pascal. Elles annonçaient et préparaient ce qu'il allait donner à l'Eglise lorsque tout serait accompli. Les mystères de la vie du Christ sont les fondements de ce que, désormais, par les ministres de son Eglise, le Christ dispense dans les sacrements, car "ce qui était visible en notre Sauveur est passé dans ses mystères" (S. Léon le Grand, serm. 74, 2).

1116 "Forces qui sortent" du Corps du Christ (cf. [Lc 5,17](#) [Lc 6,19](#) [Lc 8,46](#)), toujours vivant et vivifiant, actions de l'Esprit Saint à l'oeuvre dans son Corps qui est l'Eglise, les sacrements sont "les chefs-d'oeuvre de Dieu" dans la nouvelle et éternelle Alliance.

II Les sacrements de l'Eglise

1117 Par l'Esprit qui la conduit "dans la vérité tout entière" ([Jn 16,13](#)), l'Eglise a reconnu peu à peu ce trésor reçu du Christ et en a précisé la "dispensation", comme elle l'a fait pour le

canon des saintes Ecritures et la doctrine de la foi, en fidèle intendante des mystères de Dieu (cf. [Mt 13,52](#) [1Co 4,1](#)). Ainsi, l'Eglise a discernée au cours des siècles que, parmi ses célébrations liturgiques il y en a sept qui sont, au sens propre du terme, des sacrements institués par le Seigneur

1118 Les sacrements sont "de l'Eglise" en ce double sens qu'ils sont "par elle" et "pour elle". Ils sont "par l'Eglise" car celle-ci est le sacrement de l'action du Christ opérant en elle grâce à la mission de l'Esprit Saint. Et ils sont "pour l'Eglise", ils sont ces "sacrements qui font l'Eglise" (S. Augustin, civ. 22,17; cf. S. Thomas d'A., III 64,2, ad 3), puisqu'ils manifestent et communiquent aux hommes, surtout dans l'Eucharistie, le Mystère de la Communion du Dieu Amour, Un en trois Personnes.

1119 Formant avec le Christ-Tête "comme une unique personne mystique" (Pie XII, enc. "Mystici Corporis"), l'Eglise agit dans les sacrements comme "communauté sacerdotale", "organiquement structurée" ([LG 11](#)): Par le Baptême et la Confirmation, le peuple sacerdotal est rendu apte à célébrer la Liturgie; d'autre part, certains fidèles, "revêtus d'un Ordre sacré, sont établis au nom du Christ pour paître l'Eglise par la parole et la grâce de Dieu" ([LG 11](#)).

1120 Le ministère ordonné ou sacerdoce *ministériel* ([LG 10](#)) est au service du sacerdoce baptismal. Il garantit que, dans les sacrements, c'est bien le Christ qui agit par l'Esprit Saint pour l'Eglise. La mission de salut confiée par le Père à son Fils incarné est confiée aux Apôtres et par eux à leurs successeurs: ils reçoivent l'Esprit de Jésus pour agir en son nom et en sa personne (cf. [Jn 20,21-23](#) [Lc 24,47](#) [Mt 28,18-20](#)). Ainsi, le ministre ordonné est le lien sacramental qui relie l'action liturgique à ce qu'ont dit et fait les Apôtres, et, par eux, à ce qu'a dit et fait le Christ, source et fondement des sacrements.

1121 Les trois sacrements du Baptême, de la Confirmation et de l'Ordre confèrent, en plus de la grâce, un *caractère* sacramental ou "sceau" par lequel le chrétien participe au sacerdoce du Christ et fait partie de l'Eglise selon des états et des fonctions diverses. Cette configuration au Christ et à l'Eglise, réalisé par l'Esprit, est indélébile (Cc. Trente: [DS 1609](#)), elle demeure pour toujours dans le chrétien comme disposition positive pour la grâce, comme promesse et garantie de la protection divine et comme vocation au culte divin et au service de l'Eglise. Ces sacrements ne peuvent donc jamais être réitérés.

III Les sacrements de la foi

1122 Le Christ a envoyé ses Apôtres afin que "en son Nom, ils proclament à toutes les nations la conversion en vue de la rémission des péchés" ([Lc 24,47](#)). "De toutes les nations faites des disciples, les baptisant au nom du Père, du Fils et du Saint Esprit" ([Mt 28,19](#)). La mission de baptiser, donc la mission sacramentelle, est impliquée dans la mission d'évangéliser, parce que le sacrement est préparé *par la Parole de Dieu et par la foi* qui est consentement à cette Parole:

Le Peuple de Dieu est rassemblé d'abord par la Parole du Dieu vivant... La proclamation de la Parole est indispensable au ministère sacramental, puisqu'il s'agit des sacrements de la foi et que celle-ci a besoin de la Parole pour naître et se nourrir ([PO 4](#)).

1123 "Les sacrements ont pour fin de sanctifier les hommes, d'édifier le Corps du Christ, enfin de rendre le culte à Dieu; mais, à titre de signes, ils ont aussi un rôle d'enseignement. Non seulement ils supposent la foi, mais encore, par les paroles et par les choses, ils la nourrissent, ils la fortifient, ils l'expriment; c'est pourquoi ils sont dits sacrements *de la*

foi" ([SC 59](#)).

1124 La foi de l'Eglise est antérieure à la foi du fidèle, qui est invité à y adhérer. Quand l'Eglise célèbre les sacrements, elle confesse la foi reçue des Apôtres. De là, l'adage ancien: "*lex orandi, lex credendi*" (ou: "*legem credendi lex statuat supplicandi*", selon Prosper d'Aquitaine, ep. 217 (cinquième siècle)). La loi de la prière est la loi de la foi, l'Eglise croit comme elle prie. La Liturgie est un élément constituant de la sainte et vivante Tradition (cf. [DV 8](#)).

1125 C'est pourquoi aucun rite sacramentel ne peut être modifié ou manipulé au gré du ministre ou de la communauté. Même l'autorité suprême dans l'Eglise ne peut changer la liturgie à son gré, mais seulement dans l'obéissance de la foi et dans le respect religieux du mystère de la liturgie.

1126 Par ailleurs, puisque les sacrements expriment et développent la Communion de foi dans l'Eglise, la *lex orandi* est l'un des critères essentiels du dialogue qui cherche à restaurer l'unité des chrétiens (cf. [UR 2](#) et [UR 15](#)).

IV Sacrements du salut

1127 Célébrés dignement dans la foi, les sacrements confèrent la grâce qu'ils signifient (cf. Cc. Trente: [DS 1605-1606](#)). Ils sont *efficaces* parce qu'en eux le Christ lui-même est à l'oeuvre: c'est Lui qui baptise, c'est Lui qui agit dans ses sacrements afin de communiquer la grâce que le sacrement signifie. Le Père exauce toujours la prière de l'Eglise de son Fils qui, dans l'épiclèse de chaque sacrement, exprime sa foi en la puissance de l'Esprit. Comme le feu transforme en lui tout ce qu'il touche, l'Esprit Saint transforme en Vie divine ce qui est soumis à sa puissance.

1128 C'est là le sens de l'affirmation de l'Eglise (cf. Cc. Trente: [DS 1608](#)): les sacrements agissent *ex opere operato* (littéralement: "par le fait même que l'action est accomplie"), c'est-à-dire en vertu de l'oeuvre salvifique du Christ, accomplie une fois pour toutes. Il s'en suit que "le sacrement n'est pas réalisé par la justice de l'homme qui le donne ou le reçoit, mais par la puissance de Dieu" (S. Thomas d'A., *III 68,8*). Dès lors qu'un sacrement est célébré conformément à l'intention de l'Eglise, la puissance du Christ et de son Esprit agit en lui et par lui, indépendamment de la sainteté personnelle du ministre. Cependant, les fruits des sacrements dépendent aussi des dispositions de celui qui les reçoit.

1129 L'Eglise affirme que pour les croyants les sacrements de la Nouvelle Alliance sont *nécessaires au salut* (cf. Cc. Trente: [DS 1604](#)). La "grâce sacramentelle" est la grâce de l'Esprit Saint donnée par le Christ et propre à chaque sacrement. L'Esprit guérit et transforme ceux qui le reçoivent en les conformant au Fils de Dieu. Le fruit de la vie sacramentelle, c'est que l'Esprit d'adoption déifie (cf. [2P 1,4](#)) les fidèles en les unissant vitalement au Fils unique, le Sauveur.

V Les sacrements de la vie éternelle

1130 L'Eglise célèbre le Mystère de son Seigneur "jusqu'à ce qu'il vienne" et que "Dieu soit tout en tous" ([1Co 11,26](#) [1Co 15,28](#)). Dès l'âge apostolique la Liturgie est attirée vers son terme par le gémississement de l'Esprit dans l'Eglise: "Marana Tha!" ([1Co 16,22](#)). La liturgie

participe ainsi au désir de Jésus: "J'ai désiré d'un grand désir manger cette Pâque avec vous... jusqu'à ce qu'elle s'accomplisse dans le Royaume de Dieu" ([Lc 22,15-16](#)). Dans les sacrements du Christ, l'Eglise reçoit déjà les arrhes de son héritage, elle participe déjà à la vie éternelle, tout en "attendant la bienheureuse espérance et l'avènement de la gloire de notre grand Dieu et Sauveur, le Christ Jésus" ([Tt 2,13](#)). "L'Esprit et l'Epouse disent: Viens! ... Viens, Seigneur Jésus!" ([Ap 22,17](#) [Ap 22,20](#)).

S. Thomas résume ainsi les différentes dimensions du signe sacramentel: "Unde sacramentum et signum rememorativum ejus quod præcessit, scilicet passionis Christi; et demonstrativum ejus quod in nobis efficitur per Christi passionem, scilicet gratiæ; et prognosticum, id est, prænuntiativum futuræ gloriæ" (*III 60,3*).

en bref

1131 *Les sacrements sont des signes efficaces de la grâce, institués par le Christ et confiés à l'Eglise, par lesquelles la vie divine nous est dispensée. Les rites visibles sous lesquels les sacrements sont célébrés, signifient et réalisent les grâces propres de chaque sacrement. Ils portent fruit en ceux qui les reçoivent avec les dispositions requises.*

1132 *L'Eglise célèbre les sacrements comme communauté sacerdotale structurée par le sacerdoce baptismal et celui des ministres ordonnés.*

1133 *L'Esprit Saint prépare aux sacrements par la Parole de Dieu et par la foi qui accueille la Parole dans les cœurs bien disposés. Alors, les sacrements fortifient et expriment la foi.*

1134 *Le fruit de la vie sacramentelle est à la fois personnel et ecclésial. D'une part ce fruit est pour tout fidèle la vie pour Dieu dans le Christ Jésus; d'autre part il est pour l'Eglise croissance dans la charité et dans sa mission de témoignage.*

Chapitre deuxième

La célébration sacramentelle du mystère pascal

1135 La catéchèse de la Liturgie implique d'abord l'intelligence de l'économie sacramentelle (chapitre premier). A cette lumière se révèle la nouveauté de sa *célébration*. Il s'agira donc, dans ce chapitre, de la célébration des sacrements de l'Eglise. On envisagera ce qui, à travers la diversité des traditions liturgiques, est commun à la célébration des sept sacrements; ce qui est propre à chacun d'eux sera présenté plus loin. Cette catéchèse fondamentale des célébrations sacramentelles répondra aux questions premières que se posent les fidèles à ce sujet:

- qui célèbre?
- comment célébrer?
- quand célébrer?
- où célébrer?

1998 Catéchisme 1075

Ils montrent la réalité de la Loi inscrite en leur coeur

Rm 2,15

46

Le prétendu conflit entre la liberté et la loi se présente à nouveau aujourd'hui avec une intensité particulière en ce qui concerne la loi naturelle, spécialement au sujet de la nature. En réalité, les débats sur la nature et la liberté ont toujours accompagné l'histoire de la réflexion morale, prenant un tour aigu au temps de la Renaissance et de la Réforme, comme on peut le remarquer dans les enseignements du Concile de Trente (85). L'époque contemporaine est marquée par une tension analogue, bien que dans un sens différent : le goût de l'observation empirique, les processus de l'objectivité scientifique, le progrès technique, certaines formes de libéralisme ont amené à opposer les deux termes, comme si la dialectique - sinon même le conflit - entre la liberté et la nature était une caractéristique qui structure l'histoire humaine. En d'autres temps, il semblait que la " nature " soumettait totalement l'homme à ses dynamismes et même à ses déterminismes.

(85) Sess. VI, Décret Cum hoc tempore, ch. 1 : [DS 1521](#).

Aujourd'hui encore, les coordonnées spatio-temporelles du monde sensible, les constantes physico-chimiques, les dynamismes corporels, les pulsions psychiques, les conditionnements sociaux, apparaissent à beaucoup de gens comme les seuls facteurs réellement décisifs des réalités humaines. Dans ce contexte, les faits de nature morale eux-mêmes sont souvent considérés, au mépris de leur spécificité, comme s'il s'agissait de données statistiquement saisissables, de comportements observables ou explicables par les seules données des mécanismes psychologiques et sociaux. C'est ainsi que certains spécialistes de l'éthique, appelés par profession à examiner les faits et gestes de l'homme, peuvent avoir la tentation de mesurer l'objet de leur savoir, ou même leurs prescriptions, à partir d'un tableau statistique des comportements humains concrets et des valeurs admises par la majorité. D'autres moralistes, inversement, soucieux d'éduquer aux valeurs, restent sensibles au prestige de la liberté, mais la conçoivent souvent en opposition, ou en conflit, avec la nature matérielle et biologique à laquelle elle devrait progressivement s'imposer. À ce propos, diverses conceptions se rejoignent dans le même oubli de la qualité de créature de la nature et dans la méconnaissance de son intégralité. Pour certains, la nature se trouve réduite à n'être qu'un matériau de l'agir humain et de son pouvoir : elle devrait être profondément transformée ou même dépassée par la liberté, parce qu'elle serait pour celle-ci une limite et une négation. Pour d'autres, les valeurs économiques, sociales, culturelles et même morales ne se constituent que dans la promotion sans limites du pouvoir de l'homme ou de sa liberté : la nature ne désignerait alors que tout ce qui, en l'homme et dans le monde, se trouve hors du champ de la liberté. Cette nature comprendrait en premier lieu le corps humain, sa constitution et ses dynamismes : à ce donné physique s'opposerait ce qui est " construit ", c'est-à-dire la " culture ", en tant qu'oeuvre et produit de la liberté. La nature humaine, ainsi comprise, pourrait être réduite à n'être qu'un matériau biologique ou social toujours disponible. Cela signifie, en dernier ressort, que la liberté se définirait par elle-même et serait créatrice d'elle-même et de ses valeurs. C'est ainsi qu'à la limite l'homme n'aurait même pas de nature et qu'il serait à lui-même son propre projet d'existence. L'homme ne serait rien d'autre que sa liberté

47

C'est dans ce contexte que sont apparues les objections du physicisme et du naturalisme contre la conception traditionnelle de la loi naturelle : cette dernière présenterait comme lois morales celles qui ne seraient en elles-mêmes que des lois biologiques. On aurait ainsi attribué trop superficiellement à certains comportements humains un caractère permanent et immuable et, à partir de là, on aurait prétendu formuler des normes morales universellement valables. Selon certains théologiens, une telle " argumentation biologiste ou naturaliste " serait même présente dans certains documents du Magistère de l'Eglise, spécialement dans ceux qui abordent le domaine de l'éthique sexuelle et matrimoniale. Ce serait en se fondant sur une conception naturaliste de l'acte sexuel qu'auraient été condamnés comme moralement inadmissibles la contraception, la stérilisation directe, l'auto-érotisme, les rapports pré-matrimoniaux, les relations homosexuelles, de même que la fécondation artificielle. Or, selon l'avis de ces théologiens, l'évaluation moralement négative de ces actes ne prendrait pas convenablement en considération le caractère rationnel et libre de l'homme, ni le conditionnement culturel de toute norme morale. Ils disent que l'homme, comme être rationnel, non seulement peut, mais même doit déterminer librement le sens de ses comportements. Cette " détermination du sens " devra tenir compte, évidemment, des multiples limites de l'être humain qui est dans une condition corporelle et historique. Elle devra également tenir compte des modèles de comportement et du sens qu'ils prennent dans une culture particulière. Surtout, elle devra respecter le commandement fondamental de l'amour de Dieu et du prochain. Mais Dieu - affirment-ils ensuite - a créé l'homme comme être rationnel et libre, il l'a laissé " à son conseil " et attend de lui qu'il façonne lui-même rationnellement sa vie. L'amour du prochain signifierait avant tout ou exclusivement le respect pour la libre détermination de lui-même. Les mécanismes du comportement propres à l'homme, mais aussi ce qu'on appelle ses " inclinations naturelles ", fonderaient tout au plus - disent-ils - une orientation générale du comportement droit, mais ils ne pourraient pas déterminer la valeur morale des actes humains singuliers, si complexes en fonction des situations.

48

Face à cette interprétation, il convient de considérer avec attention le rapport exact qui existe entre la liberté et la nature humaine et, en particulier, la place du corps humain du point de vue de la loi naturelle.

Une liberté qui prétend être absolue finit par traiter le corps humain comme un donné brut, dépourvu de signification et de valeur morales tant que la liberté ne l'a pas saisi dans son projet. En conséquence, la nature humaine et le corps apparaissent comme des présupposés ou des préliminaires, matériellement nécessaires au choix de la liberté, mais extrinsèques à la personne, au sujet et à l'acte humain. Leurs dynamismes ne pourraient pas constituer des points de référence pour le choix moral, parce que la finalité de ces inclinations ne serait autre que des biens " physiques ", que certains appellent " pré-moraux ". Les prendre comme référence, pour y chercher des indications rationnelles dans l'ordre de la moralité, cela devrait être considéré comme du physicisme ou du biologisme. Dans ce contexte, la tension entre la liberté et une nature conçue dans un sens réducteur se traduit par une division à l'intérieur de l'homme lui-même.

Cette théorie morale n'est pas conforme à la vérité sur l'homme et sur sa liberté. Elle contredit les enseignements de l'Eglise sur l'unité de l'être humain dont l'âme rationnelle est *per se* et *essentialiter* la forme du corps (86). L'âme spirituelle et immortelle est le principe d'unité de l'être humain, elle est ce pour quoi il existe comme un tout - corpore et anima unus (87) - en tant que personne. Ces définitions ne montrent pas seulement que même le corps, auquel est promise la résurrection, aura part à la gloire ; elles rappellent également le lien de la raison et de la volonté libre avec toutes les facultés corporelles et sensibles. La personne, comprenant son corps, est entièrement confiée à elle-même, et c'est dans l'unité de l'âme et du corps qu'elle est le sujet de ses actes moraux. Grâce à la lumière de la raison

et au soutien de la vertu, la personne découvre en son corps les signes annonciateurs, l'expression et la promesse du don de soi, en conformité avec le sage dessein du Créateur. C'est à la lumière de la dignité de la personne humaine, qui doit être affirmée pour elle-même, que la raison saisit la valeur morale spécifique de certains biens auxquels la personne est naturellement portée. Et, puisque la personne humaine n'est pas réductible à une liberté qui se projette elle-même, mais qu'elle comporte une structure spirituelle et corporelle déterminée, l'exigence morale première d'aimer et de respecter la personne comme une fin et jamais comme un simple moyen implique aussi intrinsèquement le respect de certains biens fondamentaux, hors duquel on tombe dans le relativisme et dans l'arbitraire.

(86) Concile de Vienne, Const. Fidei catholicae : [DS 902](#) ; Concile du Latran V, Bulle Apostolici regiminis : [DS 1440](#). (87) [GS 14](#)

49

Une doctrine qui dissocie l'acte moral des dimensions corporelles de son exercice est contraire aux enseignements de la Sainte Ecriture et de la Tradition : une telle doctrine fait revivre, sous des formes nouvelles, certaines erreurs anciennes que l'Eglise a toujours combattues, car elles réduisent la personne humaine à une liberté " spirituelle " purement formelle. Cette réduction méconnaît la signification morale du corps et des comportements qui s'y rattachent [1Co 6,19](#). L'Apôtre Paul déclare que n'hériteront du Royaume de Dieu " ni impudiques, ni idolâtres, ni adultères, ni dépravés, ni gens de mœurs infâmes, ni voleurs, ni cupides, pas plus qu'ivrognes, insulteurs ou rapaces " [1Co 6,9-10](#). Cette condamnation, formellement exprimée par le Concile de Trente (88), met au nombre des " péchés mortels ", ou des " pratiques infâmes ", certains comportements spécifiques dont l'acceptation volontaire empêche les croyants d'avoir part à l'héritage promis. En effet, le corps et l'âme sont indissociables: dans la personne, dans l'agent volontaire et dans l'acte délibéré, ils demeurent ou se perdent ensemble.

(88) Cf. Sess. VI, Décret Cum hoc tempore, ch. 15 : [DS 1544](#). L'exhortation apostolique post-synodale Reconciliatio et paenitentia cite d'autres textes de l'Ancien et du Nouveau Testament, qui réprouvent comme péchés mortels certains comportements liés au corps (cf. [RP 17](#)).

50

On peut alors comprendre le vrai sens de la loi naturelle : elle se réfère à la nature propre et originale de l'homme, à la " nature de la personne humaine " (89), qui est la personne elle-même dans l'unité de l'âme et du corps, dans l'unité de ses inclinations d'ordre spirituel ou biologique et de tous les autres caractères spécifiques nécessaires à la poursuite de sa fin. " La loi morale naturelle exprime et prescrit les finalités, les droits et les devoirs qui se fondent sur la nature corporelle et spirituelle de la personne humaine. Aussi ne peut-elle pas être conçue comme normativité simplement biologique, mais elle doit être définie comme l'ordre rationnel selon lequel l'homme est appelé par le Créateur à diriger et à régler sa vie et ses actes, et, en particulier, à user et à disposer de son propre corps " (90). Par exemple, l'origine et le fondement du devoir de respecter absolument la vie humaine doivent être cherchés dans la dignité propre à la personne et non pas seulement dans l'inclination naturelle à conserver sa vie physique. Ainsi la vie humaine, tout en étant un bien fondamental de l'homme, acquiert une signification morale par rapport au bien de la personne, qui doit toujours être reconnue pour elle-même : s'il est toujours moralement illicite de tuer un être humain innocent, il peut être licite et louable de donner sa vie [Jn 15,13](#) par amour du prochain ou pour rendre témoignage à la vérité, et cela peut même être un devoir. En réalité, ce n'est qu'en référence à la personne humaine dans sa " totalité unifiée ", c'est-à-dire " une âme qui s'exprime dans un corps et un corps animé par un esprit immortel

" (91), que l'on peut déchiffrer le sens spécifiquement humain du corps. En effet, les inclinations naturelles ne prennent une qualité morale qu'en tant qu'elles se rapportent à la personne humaine et à sa réalisation authentique qui, d'autre part, ne peut jamais exister que dans la nature humaine. L'Eglise sert l'homme en refusant les manipulations affectant la corporéité, qui en altèrent la signification humaine, et elle lui montre la voie de l'amour véritable, sur laquelle seule il peut trouver le vrai Dieu.

(89) Cf. [GS 51](#). (90) Congrégation pour la Doctrine de la foi, Instruction sur le respect de la vie humaine naissante et la dignité de la procréation *Donum vitae* (22 février 1987), intr., [Dvitaie](#) : AAS 80 (1988), p. 74 ; cf. Paul VI, Encycl. [HV 10](#) (25 juillet 1968) : AAS 60 (1968), p. 487-488. (91) Exhort. apost. [FC 11](#) (22 novembre 1981) : AAS 74 (1982), p. 92.

La loi naturelle ainsi comprise ne laisse pas place à la séparation entre la liberté et la nature. En effet, celles-ci sont harmonieusement liées entre elles et intimement alliées l'une avec l'autre.

[Mais dès l'origine il n'en fut pas ainsi \(Mt 19,8\).](#)

51

Le prétendu conflit entre la liberté et la nature retentit aussi sur l'interprétation de certains aspects spécifiques de la loi naturelle, surtout de son universalité et de son immutabilité. " Où donc ces règles sont-elles écrites - se demandait saint Augustin - (..) sinon dans le livre de la lumière qu'on appelle vérité ? C'est là qu'est inscrite toute loi juste, et de là qu'elle passe dans le coeur de l'homme qui fait oeuvre de justice, non par mode de déplacement mais, pour ainsi dire, d'impression, comme l'effigie du sceau va se déposer sur la cire sans quitter le sceau " (92).

(92) De Trinitate, XIV, 15, 21 : CCL 50/A, 451.

C'est précisément grâce à cette " vérité " que la loi naturelle suppose l'universalité. En tant qu'inscrite dans la nature raisonnable de la personne, elle s'impose à tout être doué de raison et vivant dans l'histoire. Pour se perfectionner dans son ordre, la personne doit faire le bien et éviter le mal, veiller à la transmission et à la préservation de la vie, affiner et développer les richesses du monde sensible, cultiver la vie sociale, chercher la vérité, pratiquer le bien, contempler la beauté (93).

(93) Cf. s. Thomas d'Aquin, Somme théologique, *I-II 94,2*.

La coupure faite par certains entre la liberté des individus et la nature commune à tous, ainsi qu'il ressort de certaines théories philosophiques qui ont une grande influence dans la culture contemporaine, obscurcit la perception de l'universalité de la loi morale par la raison. Mais, du fait qu'elle exprime la dignité de la personne humaine et établit le fondement de ses droits et de ses devoirs primordiaux, la loi naturelle est universelle dans ses prescriptions et son autorité s'étend à tous les hommes. Cette universalité ne laisse pas de côté la singularité des êtres humains, et elle ne s'oppose pas à l'unicité et au caractère irremplaçable de chaque personne ; au contraire, elle inclut à leur source tous ses actes libres qui doivent attester l'universalité du bien authentique. En se soumettant à la loi commune, nos actes construisent la vraie communion des personnes et, avec la grâce de Dieu, mettent en pratique la charité, " en laquelle se noue la perfection " [Col 3,14](#). Au contraire, quand ils méconnaissent ou seulement ignorent la loi, de manière responsable ou non, nos actes blessent la communion des personnes, au préjudice de tous.

52

Il est juste et bon, toujours et pour tous, de servir Dieu, de lui rendre le culte requis et d'honorer nos parents en vérité. Ces préceptes positifs, qui prescrivent d'accomplir certaines actions et de cultiver certaines attitudes, obligent universellement et ils sont immuables (94) ; ils réunissent dans le même bien commun tous les hommes de toutes les époques de l'histoire, créés pour " la même vocation et la même destinée divine " (95). Ces lois universelles et permanentes correspondent à ce que connaît la raison pratique et elles sont appliquées dans les actes particuliers par le jugement de la conscience. Le sujet qui agit assimile personnellement la vérité contenue dans la loi

il s'approprie et fait sienne cette vérité de son être par ses

actes et par les vertus correspondantes. Les préceptes négatifs de la loi naturelle sont universellement valables : ils obligent tous et chacun, toujours et en toute circonstance. En effet, ils interdisent une action déterminée *semper et pro semper*, sans exception, parce que le choix d'un tel comportement n'est en aucun cas compatible avec la bonté de la volonté de la personne qui agit, avec sa vocation à la vie avec Dieu et à la communion avec le prochain. Il est défendu à tous et toujours de transgresser des préceptes qui interdisent, à tous et à tout prix, d'offenser en quiconque et, avant tout, en soi-même la dignité personnelle commune à tous. D'autre part, le fait que seuls les commandements négatifs obligent toujours et en toutes circonstances ne veut pas dire que les prohibitions soient plus importantes dans la vie morale que le devoir de faire le bien, exprimé par les comportements positifs. La raison en est plutôt la suivante : le commandement de l'amour de Dieu et de l'amour du prochain ne comporte dans sa dynamique positive aucune limite supérieure, mais il a une limite inférieure en dessous de laquelle il est violé. En outre, ce que l'on doit faire dans une situation déterminée dépend des circonstances, qui ne sont pas toutes prévisibles à l'avance ; au contraire, il y a des comportements qui ne peuvent jamais, et dans aucune situation, être la réponse juste, c'est-à-dire conforme à la dignité de la personne. Enfin, il est toujours possible que l'homme, sous la contrainte ou en d'autres circonstances, soit empêché d'accomplir certaines bonnes actions ; mais il ne peut jamais être empêché de ne pas faire certaines actions, surtout s'il est prêt à mourir plutôt que de faire le mal.

(94) Cf. [GS 10](#) ; cf. Congrégation pour la Doctrine de la foi, Déclar. sur certaines questions d'éthique sexuelle *Persona humana* (29 décembre 1975), 4 : AAS 68 (1976), p. 80 : " En réalité, la Révélation divine et, dans son ordre propre, la sagesse philosophique, en faisant ressortir des exigences authentiques de l'humanité, manifestent nécessairement, par là même, l'existence de lois immuables inscrites dans les éléments constitutifs de la nature humaine et qui se révèlent identiques en tous les êtres doués de raison ". (95) [GS 29](#).

L'Eglise a toujours enseigné que l'on ne doit jamais choisir des comportements prohibés par les commandements moraux, exprimés sous forme négative par l'Ancien et le Nouveau Testament. Comme on l'a vu, Jésus lui-même redit qu'on ne peut déroger à ces interdictions : " Si tu veux entrer dans la vie, observe les commandements (...). " Tu ne tueras pas, tu ne commettras pas d'adultère, tu ne voleras pas, tu ne porteras pas de faux témoignage " " [Mt 19,17-18](#).

53

L'homme contemporain se montre très sensible à l'historicité et à la culture, et cela amène certains à douter de l'immutabilité de la loi naturelle elle-même et donc de l'existence de " normes objectives de la moralité " (96) valables pour tous les hommes actuellement et à l'avenir, comme elles l'étaient déjà dans le passé : est-il possible d'affirmer que sont

universellement valables pour tous et permanentes certaines déterminations rationnelles établies dans le passé, alors qu'on ignorait le progrès que l'humanité devait faire par la suite ?

(96) [GS 16](#).

On ne peut nier que l'homme se situe toujours dans une culture particulière, mais on ne peut nier non plus que l'homme ne se définit pas tout entier par cette culture. Du reste, le progrès même des cultures montre qu'il existe en l'homme quelque chose qui transcende les cultures. Ce " quelque chose " est précisément la nature de l'homme : cette nature est la mesure de la culture et la condition pour que l'homme ne soit prisonnier d'aucune de ses cultures, mais pour qu'il affirme sa dignité personnelle dans une vie conforme à la vérité profonde de son être. Si l'on remettait en question les éléments structurels permanents de l'homme, qui sont également liés à sa dimension corporelle même, non seulement on irait contre l'expérience commune, mais on rendrait incompréhensible la référence que Jésus a faite à " l'origine ", justement lorsque le contexte social et culturel du temps avait altéré le sens originel et le rôle de certaines normes morales [Mt 19,1-9](#). Dans ce sens, l'Eglise " affirme que, sous tous les changements, bien des choses demeurent qui ont leur fondement ultime dans le Christ, le même hier, aujourd'hui et à jamais " (97). C'est lui le " Principe " qui, ayant assumé la nature humaine, l'éclaire définitivement dans ses éléments constitutifs et dans le dynamisme de son amour envers Dieu et envers le prochain (98).

(97) [GS 10](#). (98) Cf. s. Thomas d'Aquin, Somme théologique, I-II 108,1. Saint Thomas fonde le caractère des normes morales, déterminées non seulement dans la forme mais dans le contenu, y compris dans le cadre de la Loi nouvelle, par le fait que le Verbe assume la nature humaine.

Il convient assurément de rechercher et de trouver la formulation la plus appropriée des normes morales universelles et permanentes selon les contextes culturels divers, plus à même d'exprimer constamment l'actualité historique, d'en faire comprendre et d'en interpréter authentiquement la vérité. Cette vérité de la loi morale - de même que celle du " dépôt de la foi " - se déploie à travers les siècles : les normes qui l'expriment restent valables dans leur substance, mais elles doivent être précisées et déterminées " eodem sensu eademque sententia " (99) selon les circonstances historiques par le Magistère de l'Eglise, dont la décision est précédée et accompagnée par l'effort de lecture et de formulation fourni par la raison des croyants et par la réflexion théologique (100).

(99) S. Vincent de Lérins, *Commonitorium primum*, chap. 23 : PL 50, 668. (100) Le développement de la doctrine morale de l'Eglise est semblable à celui de la doctrine de la foi : cf. Vatican I, Const. dogm. sur la foi catholique *Dei Filius*, ch. 4 : [DS 3020](#) ; et can. 4 : [DS 3024](#). où la doctrine morale s'appliquent aussi les paroles prononcées par Jean XXIII à l'occasion de l'ouverture du Concile Vatican II (11 octobre 1962) : " Il faut que cette doctrine (la doctrine chrétienne dans sa plénitude) certaine et immuable, qui doit être respectée fidèlement, soit approfondie et présentée de la façon qui répond aux exigences de notre époque. En effet, autre est le dépôt lui-même de la foi, c'est-à-dire les vérités contenues dans notre vénérable doctrine, et autre est la forme sous laquelle ces vérités sont énoncées, en leur conservant toutefois le même sens et la même portée " : AAS 54 (1962), p. 792 ; cf. *L'Osservatore Romano* du 12 octobre 1962, p. 2.

- II. La conscience et la vérité

Le sanctuaire de l'homme

54

Le lien qui existe entre la liberté de l'homme et la Loi de Dieu se noue dans le " coeur " de la personne, c'est-à-dire dans sa conscience morale : " Au fond de sa conscience - écrit le Concile Vatican II -, l'homme découvre la présence d'une loi qu'il ne s'est pas donnée lui-même, mais à laquelle il est tenu d'obéir. Cette voix, qui ne cesse de le presser d'aimer et d'accomplir le bien et d'éviter le mal, résonne au moment opportun dans l'intimité de son coeur : " Fais ceci, évite cela ". Car c'est une Loi inscrite par Dieu au coeur de l'homme ; sa dignité est de lui obéir, et c'est elle qui le jugera. [Rm 2,14-16](#) " (101).

(101) [GS 16](#).

C'est pourquoi la façon de comprendre le lien entre la liberté et la loi se rattache étroitement à l'interprétation que l'on donne de la conscience morale. De ce fait, les tendances culturelles rappelées plus haut, opposant et séparant la liberté et la loi tout en exaltant la liberté de manière idolâtrique, conduisent à une interprétation " créative " de la conscience morale, qui s'écarte de la position traditionnelle de l'Eglise et de son Magistère.

55

Suivant l'opinion de divers théologiens, la fonction de la conscience aurait été réduite, au moins pendant certaines périodes du passé, à une simple application de normes morales générales aux cas particuliers qui se posent au cours de la vie d'une personne. Mais de telles normes, disent-ils, ne peuvent être aptes à accueillir et à respecter la spécificité intégrale et unique de chacun des actes concrets des personnes ; elles peuvent aussi aider en quelque manière à une juste évaluation de la situation, mais elle ne peuvent se substituer aux personnes dans leurs décisions personnelles sur le comportement à adopter dans des cas déterminés. Dès lors, cette critique de l'interprétation traditionnelle de la nature humaine et de son importance pour la vie morale amène certains auteurs à affirmer que de telles normes sont moins un critère objectif et contraignant pour les jugements de conscience qu'une perspective générale qui, en première approximation, aide l'homme à ordonner avec cohérence sa vie personnelle et sa vie sociale. Ces auteurs relèvent encore la complexité propre au phénomène de la conscience : elle se réfère intimement à toute la sphère psychologique et affective ainsi qu'aux multiples influences de l'environnement social et culturel de la personne. D'autre part, on exalte au plus haut point la valeur de la conscience, définie par le Concile lui-même comme " le sanctuaire de l'homme, le lieu où il est seul avec Dieu et où sa voix se fait entendre " (102). Cette voix, dit-on, amène l'homme moins à une observation scrupuleuse des normes universelles qu'à une prise en compte créative et responsable des missions personnelles que Dieu lui confie.

(102) [GS 16](#).

Dans leur volonté de mettre en relief le caractère " créatif " de la conscience, certains auteurs donnent à ses actes le nom de " décisions " et non plus de " jugements " : c'est seulement en prenant ces décisions de manière " autonome " que l'homme pourrait atteindre sa maturité morale. Il ne manque pas d'esprits pour estimer que ce processus de maturation se verrait contrarié par la position trop catégorique que prend, sur bien des questions morales, le Magistère de l'Eglise, dont les interventions feraient naître, chez les fidèles, d'inutiles conflits de conscience.

56

Pour justifier de telles positions, certains ont proposé une sorte de double statut de la vérité

morale. En plus du niveau doctrinal et abstrait, il faudrait reconnaître l'originalité d'une certaine considération existentielle plus concrète. Celle-ci, compte tenu des circonstances et de la situation, pourrait légitimement fonder des exceptions à la règle générale et permettre ainsi d'accomplir pratiquement, avec une bonne conscience, ce que la loi morale qualifie d'intrinsèquement mauvais. Ainsi s'instaure dans certains cas une séparation, voire une opposition, entre la doctrine du précepte valable en général et la norme de la conscience de chacun, qui déciderait effectivement, en dernière instance, du bien et du mal. Sur ce fondement, on prétend établir la légitimité de solutions prétendument " pastorales ", contraires aux enseignements du Magistère, et justifier une herméneutique " créatrice ", d'après laquelle la conscience morale ne serait nullement obligée, dans tous les cas, par un précepte négatif particulier.

Il n'est personne qui ne comprenne qu'avec ces positions on se trouve devant une mise en question de l'identité même de la conscience morale face à la liberté de l'homme et à la Loi de Dieu. Seuls les éclaircissements apportés plus haut sur le lien entre liberté et loi, lien fondé sur la vérité, rendent possible le discernement à faire sur cette interprétation " créative " de la conscience.

[Le jugement de la conscience.](#)

57

Le texte de la Lettre aux Romains, qui nous a fait saisir l'essence de la loi naturelle, montre également le sens biblique de la conscience, surtout dans son lien spécifique avec la loi : " Quand des païens privés de la Loi accomplissent naturellement les prescriptions de la Loi, ces hommes, sans posséder de Loi, se tiennent à eux-mêmes lieu de Loi ; ils montrent la réalité de cette loi inscrite en leur coeur, à preuve le témoignage de leur conscience, ainsi que les jugements intérieurs de blâme ou d'éloge qu'ils portent les uns sur les autres " [Rm 2,14-15](#). D'après les paroles de saint Paul, la conscience place, en un sens, l'homme devant la Loi, en devenant elle-même un " témoin " pour l'homme : témoin de sa fidélité ou de son infidélité à la Loi, c'est-à-dire de sa droiture foncière ou de sa malice morale. La conscience est l'unique témoin : ce qui se produit à l'intime de la personne est voilé aux yeux de tous ceux qui sont à l'extérieur. La conscience ne donne son témoignage qu'à la personne elle-même. Et, de son côté, seule la personne peut connaître sa réponse à la voix de sa propre conscience.

58

On n'évaluera jamais comme il le faudrait l'importance de ce dialogue intime de l'homme avec lui-même. Mais, en réalité, il s'agit du dialogue de l'homme avec Dieu, auteur de la Loi, modèle premier et fin ultime de l'homme. " La conscience - écrit saint Bonaventure - est comme le héraut et le messenger de Dieu ; ce qu'il dit, elle ne le prescrit pas d'elle-même, mais elle le prescrit comme venant de Dieu, à la manière d'un héraut lorsqu'il proclame l'édit du roi. Il en résulte que la conscience a le pouvoir d'obliger " (103). On peut donc dire que la conscience donne le témoignage de la droiture et de la malice de l'homme à l'homme lui-même, mais en même temps et avant tout, qu'elle est le témoignage de Dieu lui-même, dont la voix et le jugement pénètrent l'intime de l'homme jusqu'aux racines de son âme, en l'appelant fortiter et suaviter à l'obéissance : " La conscience morale n'enferme pas l'homme dans une solitude insurmontable et impénétrable, mais elle l'ouvre à l'appel, à la voix de Dieu. C'est là et nulle part ailleurs que résident tout le mystère et la dignité de la conscience morale, dans l'existence, c'est-à-dire le lieu, l'espace sacré où Dieu parle à l'homme " (104).

(103) In II Librum Sent., dist. 39, a. 1, q. 3, concl. : Ad claras Aquas, II, 907b. (104) Audience générale (17 août 1983), Insegnamenti VI, 2 (1983), p. 256.

59

Saint Paul ne se borne pas à reconnaître que la conscience joue le rôle de " témoin ", mais il révèle également la manière dont elle s'acquitte d'une telle fonction. Il s'agit de " raisonnements ", qui blâment ou qui louent les païens selon leur comportement [Rm 2,15](#). Le terme de " raisonnements " met en lumière le caractère spécifique de la conscience, qui est d'émettre un jugement moral sur l'homme et sur ses actes, jugement d'absolution ou de condamnation selon que les actes humains sont ou non conformes à la Loi de Dieu écrite dans le coeur. C'est bien du jugement porté sur les actes et, en même temps, sur leur auteur et sur le moment de son achèvement que parle l'Apôtre Paul dans le même texte : " (Ainsi en serat- il) au jour où Dieu jugera les pensées secrètes des hommes, selon mon Evangile, par le Christ Jésus " [Rm 2,16](#).

Le jugement de la conscience est un jugement pratique, un jugement qui intime à l'homme ce qu'il doit faire ou ne pas faire, ou bien qui évalue un acte déjà accompli par lui. C'est un jugement qui applique à une situation concrète la conviction rationnelle que l'on doit aimer, faire le bien et éviter le mal. Ce premier principe de la raison pratique appartient à la loi naturelle, et il en constitue même le fondement, car il exprime la lumière originelle sur le bien et sur le mal, reflet de la sagesse créatrice de Dieu qui, comme une étincelle indestructible (*scintilla animae*), brille dans le coeur de tout homme. Mais, tandis que la loi naturelle met en lumière les exigences objectives et universelles du bien moral, la conscience applique la loi au cas particulier, et elle devient ainsi pour l'homme un impératif intérieur, un appel à faire le bien dans les situations concrètes. La conscience formule ainsi l'obligation morale à la lumière de la loi naturelle : c'est l'obligation de faire ce que l'homme, par un acte de sa conscience, connaît comme un bien qui lui est désigné ici et maintenant. Le caractère universel de la loi et de l'obligation n'est pas supprimé, mais bien plutôt reconnu, quand la raison en détermine les applications dans la vie quotidienne. Le jugement de la conscience affirme " en dernier ressort " la conformité d'un comportement concret à la loi ; il formule la norme la plus immédiate de la moralité d'un acte volontaire, en réalisant " l'application de la loi objective à un cas particulier " (105).

(105) Congrégation du Saint-Office, Instruction sur la " morale de situation " *Contra doctrinam* (2 février 1956) : AAS 48 (1956), p. 144.

60

Comme la loi naturelle elle-même et comme toute connaissance pratique, le jugement de la conscience a un caractère impératif : l'homme doit agir en s'y conformant. Si l'homme agit contre ce jugement ou si, par défaut de certitude sur la justesse ou la bonté d'un acte déterminé, il l'accomplit, il est condamné par sa conscience elle-même, norme immédiate de la moralité personnelle. La dignité de cette instance rationnelle et l'autorité de sa voix et de ses jugements découlent de la vérité sur le bien et sur le mal moral qu'elle est appelée à entendre et à exprimer. Cette vérité est établie par la " Loi divine ", norme universelle et objective de la moralité. Le jugement de la conscience ne définit pas la loi, mais il atteste l'autorité de la loi naturelle et de la raison pratique en rapport avec le Bien suprême par lequel la personne humaine se laisse attirer et dont elle reçoit les commandements : " La conscience n'est donc pas une source autonome et exclusive pour décider ce qui est bon et ce qui est mauvais ; au contraire, en elle est profondément inscrit un principe d'obéissance à l'égard de la norme objective qui fonde et conditionne la conformité de ses décisions aux commandements et aux interdits qui sont à la base du comportement humain " (106).

(106) *Enycl. Dominum et vivificantem* (18 mai 1986), 43 : AAS 78 (1986), p. 859-860. Cf. [GS 16](#) ; [DH 3](#).

61

La vérité sur le bien moral, énoncée par la loi de la raison, est reconnue de manière pratique

et concrète par le jugement de la conscience qui pousse à assumer la responsabilité du bien accompli et du mal commis : si l'homme commet le mal, le juste jugement de sa conscience demeure en lui témoin de la vérité universelle du bien, comme de la malice de son choix particulier. Mais le verdict de la conscience demeure aussi en lui comme un gage d'espérance et de miséricorde : tout en dénonçant le mal commis, il rappelle également le pardon à demander, le bien à faire et la vertu à rechercher toujours, avec la grâce de Dieu. Ainsi, dans le jugement pratique de la conscience, qui impose à la personne l'obligation d'accomplir un acte déterminé, se révèle le lien entre la liberté et la vérité. C'est précisément pourquoi la conscience se manifeste par des actes de " jugement " qui reflètent la vérité sur le bien, et non comme des " décisions " arbitraires. Le degré de maturité et de responsabilité de ces jugements - et, en définitive, de l'homme, qui en est le sujet - se mesure non par la libération de la conscience par rapport à la vérité objective, en vue d'une prétendue autonomie des décisions personnelles, mais, au contraire, par une pressante recherche de la vérité et, dans l'action, par la remise de soi à la conduite de cette conscience.

1993 Veritatis Splendor 45

1965 Presbyterorum Ordinis

PAUL, EVEQUE

SERVITEUR DES SERVITEURS DE DIEU

EN UNION AVEC LES PERES DU SAINT CONCILE

POUR QUE LE SOUVENIR S'EN MAINTIENNE A JAMAIS

DECRET SUR LE MINISTERE ET LA VIE DES PRETRES

PREBYTERORUM ORDINIS

Préambule

1 Plusieurs fois déjà, ce saint concile a rappelé à tous l'importance de l'Ordre des prêtres dans l'Eglise. Cet Ordre joue, dans le renouveau de l'Eglise du Christ, un rôle essentiel, mais aussi de plus en plus difficile : d'où l'utilité de ce décret qui parle des prêtres de manière plus détaillée et plus approfondie. Il concerne tous les prêtres, spécialement ceux qui exercent une charge pastorale ; en ce qui concerne les prêtres religieux, on fera les adaptations qui s'imposent. Par l'ordination et la mission reçues des évêques, les prêtres sont mis au service du Christ Docteur, Prêtre et Roi ; ils participent à son ministère, qui, de jour en jour, construit ici-bas l'Eglise pour qu'elle soit peuple de Dieu, corps du Christ, Temple du Saint Esprit. Dans une situation pastorale et humaine qui souvent a subi de profonds changements, il fallait les aider plus efficacement dans leur ministère et mieux prendre en charge leur vie. C'est pourquoi ce Saint Concile déclare et décide ce qui suit.

Chapitre Premier

LE PRESBYTERAT DANS LA MISSION DE L'EGLISE

Nature du presbytérat

2 Le Seigneur Jésus, "que le Père a sanctifié et envoyé dans le monde" [Jn 10,36](#), fait participer tout son Corps Mystique à l'onction de l'Esprit qu'il a reçue (1): en lui, tous les chrétiens deviennent un sacerdoce saint et royal, offrant des sacrifices spirituels à Dieu par Jésus Christ, et proclament les hauts faits de celui qui les a appelés des ténèbres à son admirable lumière(2). Il n'y a donc aucun membre qui n'ait sa part dans la mission du Corps tout entier ; chacun d'eux doit sanctifier Jésus dans son coeur(3) et rendre témoignage à Jésus par l'esprit de prophétie(4).

(1)cf [Mt 3,16](#) [Lc 4,18](#) [Ac 4,27](#) [Ac 10,38](#) (2) cf [1P 2,5](#) [1P 2,9](#) (3) cf [1P 3,15](#) (4) cf [Ap 19,10](#) [LG 35](#)

Mais le même Seigneur voulant faire des chrétiens un seul corps, où "tous les membres n'ont pas la même fonction" [Rm 12,4](#) a établi parmi eux des ministres qui, dans la communauté des chrétiens, seraient investis par l'Ordre du pouvoir sacré d'offrir le Sacrifice et de remettre les péchés, (5) et y exerceraient publiquement pour les hommes au nom du Christ la fonction sacerdotale. C'est ainsi que le Christ a envoyé ses apôtres comme lui même avait été envoyé par le Père(6) ; puis, par les apôtres eux mêmes il a fait participer à sa consécration et à sa mission les évêques, leurs successeurs, (7) dont la fonction ministérielle a été transmise aux prêtres à un degré subordonné (8): ceux ci sont donc établis dans l'ordre du presbytérat pour être des coopérateurs de l'Ordre épiscopal dans l'accomplissement de la mission apostolique confiée par le Christ.

(5) [DS 957](#) [DS 961](#) (6) cf [Jn 20,21](#) [LG 18](#) (7) cf [LG 28](#) (8) cf [LG 28](#)

La fonction des prêtres, en tant qu'elle est unie à l'Ordre épiscopal, participe à l'autorité par laquelle le Christ lui-même construit, sanctifie et gouverne son Corps. C'est pourquoi le sacerdoce des prêtres, s'il suppose les sacrements de l'initiation chrétienne, est cependant conféré au moyen du sacrement particulier qui, par l'onction du Saint Esprit, les marque d'un caractère spécial, et les configure ainsi au Christ Prêtre pour les rendre capables d'agir au nom du Christ Tête en personne (9).

(9) cf [LG 10](#)

Participant pour leur part, à la fonction des apôtres, les prêtres reçoivent de Dieu la grâce qui les fait ministres du Christ Jésus auprès des nations, assurant le service sacré de l'Évangile, pour que les nations deviennent une offrande agréable, sanctifiée par l'Esprit Saint(10). En effet, l'annonce apostolique de l'Évangile convoque et rassemble le peuple de Dieu, afin que tous les membres de ce peuple étant sanctifiés par l'Esprit Saint, s'offrent eux mêmes en "victime vivante, sainte, agréable à Dieu [Rm 12,1](#). Mais c'est par le ministère des prêtres que se consomme le sacrifice spirituel des chrétiens en union avec le sacrifice du Christ, unique Médiateur, offert au nom de toute l'Église dans l'Eucharistie par les mains des prêtres, de manière non sanglante et sacramentelle, jusqu'à ce que vienne le Seigneur lui-même(11). C'est là qu'aboutit leur ministère, c'est là qu'il trouve son accomplissement : commençant par l'annonce de l'Évangile, il tire sa force et sa puissance du sacrifice du Christ et il aboutit à ce que "la cité rachetée tout entière, c'est-à-dire la société et l'assemblée des saints, soit offerte à Dieu comme un sacrifice universel par le Grand Prêtre qui est allé jusqu'à s'offrir pour nous dans sa passion, pour faire de nous le Corps d'une si Grande Tête"(12).

(10) cf [Rm 15,16](#) (11) cf [1Co 11,26](#) (12) S. Augustin, De civitate Dei 10,6; PL 41,284

Ainsi donc, la fin que les prêtres poursuivent dans leur ministère et dans leur vie, c'est de rendre gloire à Dieu le Père dans le Christ. Et cette gloire, c'est l'accueil, conscient, libre et reconnaissant, des hommes à l'oeuvre de Dieu accomplie dans le Christ ; c'est le rayonnement de cette oeuvre à travers toute leur vie. Ainsi, dans les temps de prière et d'adoration comme dans l'annonce de la Parole, dans l'offrande du sacrifice Eucharistique et l'administration des autres sacrements comme dans les différents ministères exercés au service des hommes, les prêtres contribuent à la fois à faire grandir la gloire de Dieu et à faire avancer les hommes dans la vie divine. Tout cela découle de la Pâque du Christ, tout cela s'achèvera dans le retour glorieux du Seigneur, quand il remettra la royauté à Dieu le Père(13).

(13) cf [1Co 15,24](#)

Condition des prêtres dans le monde

3 Pris du milieu des hommes et établis en faveur des hommes, dans leurs relations avec Dieu, afin d'offrir des dons et des sacrifices pour les péchés(1), les prêtres vivent avec les autres hommes comme des frères. C'est ce qu'a fait le Seigneur Jésus: Fils de Dieu, Homme envoyé aux hommes par le Père, il a demeuré parmi nous, et il a voulu devenir en tout semblable à ses frères, à l'exception cependant du péché(2). Et déjà il a été imité par les saints Apôtres : Saint Paul, docteur des nations "mis à part pour l'Évangile de Dieu" [Rm 1,1](#) atteste qu'il s'est fait tout à tous afin de les sauver tous(3). Par leur vocation et leur ordination, les prêtres de la Nouvelle Alliance sont d'une certaine manière, mis à part au sein du peuple de Dieu ; mais ce n'est pas pour être séparés de ce peuple, ni d'aucun homme quel qu'il soit ; c'est pour être totalement consacrés à l'œuvre à laquelle le Seigneur les appelle (4). Ils ne pourraient être ministres du Christ s'ils n'étaient témoins et dispensateurs d'une vie autre que la vie terrestre, mais ils ne seraient pas non plus capables de servir les hommes s'ils restaient étrangers à leur existence et à leurs conditions de vie(5). Leur ministère même exige, à un titre particulier, qu'ils ne prennent pas modèle sur le monde présent(6), et en même temps il réclame qu'ils vivent dans ce monde au milieu des hommes, que, tels de bons pasteurs, ils connaissent leurs brebis et cherchent à amener celles qui ne sont pas de ce bercail, pour qu'elles aussi écoutent la voix du Christ, afin qu'il y ait un seul troupeau, un seul pasteur(7).

(1) cf [He 5,1](#) (2) cf [He 2,17](#) [He 4,15](#) (3) cf [1Co 9,19-23](#) Vg (4) cf [Ac 13,2](#) (5) Encycl Ecclesiam suam AAS 1964 pp 627 et 638

(6) cf [Rm 12,2](#) (7) cf [Jn 10,14-16](#)

Pour y parvenir, certaines qualités jouent un grand rôle, celles qu'on apprécie à juste titre dans les relations humaines, comme la bonté, la sincérité, la force morale, la persévérance, la passion pour la justice, la délicatesse, et d'autres qualités encore, celles que l'apôtre Paul recommande quand il dit : "Tout ce qu'il y a de vrai, d'honorable, tout ce qui est juste, pur, digne d'être aimé, tout ce qui est vertueux et digne d'éloges, faites en l'objet de vos pensées". [Ph 4,8](#) (8).

(8) S.Polycarpe Ep.ad Philipenses VI,1

Chapitre Deux

LE MINISTÈRE DES PRÊTRES

I - Fonctions des prêtres

Les prêtres, ministres de la parole de Dieu

4 Le Peuple de Dieu est rassemblé d'abord par la Parole du Dieu vivant(1) qu'il convient d'attendre plus spécialement de la bouche des prêtres(2). En effet nul ne peut être sauvé sans avoir d'abord cru (3); les prêtres comme coopérateurs des évêques ont donc pour

première fonction d'annoncer l'Évangile de Dieu à tous les hommes (4) ; ainsi en exécutant l'ordre du Seigneur : " Allez par le monde entier prêchez l'Évangile à toute la création " [Mc 16,15](#) (5) ils font naître et grandir le peuple de Dieu. C'est la parole de salut qui éveille la foi dans le cœur des non-chrétiens, et qui la nourrit dans le cœur des chrétiens ; c'est elle qui donne naissance et croissance à la communauté des chrétiens; comme le dit l'Apôtre : " la foi vient de ce qu'on entend, ce qu'on entend vient par la parole du Christ " [Rm 10,17](#). Ainsi les prêtres se doivent à tous les hommes : ils ont à leur faire partager la vérité de l'Évangile(6) dont le Seigneur les fait bénéficier. Soit donc qu'ils aient parmi les païens une belle conduite pour les amener à glorifier Dieu, (7) soit qu'ils prêchent ouvertement pour annoncer aux incroyants le mystère du Christ, soit qu'ils transmettent l'enseignement chrétien ou exposent la doctrine de l'Église, soit qu'ils étudient à la lumière du Christ les problèmes de leur temps, dans tous les cas, il s'agit pour eux d'enseigner, non pas leur propre sagesse mais la parole de Dieu et d'inviter tous les hommes avec insistance à la conversion et à la sainteté. Cette prédication sacerdotale dans l'état actuel du monde est souvent très difficile : si elle veut vraiment atteindre l'esprit des auditeurs, elle ne doit pas se contenter d'exposer la parole de Dieu de façon générale et abstraite, mais elle doit appliquer la vérité permanente de l'Évangile aux circonstances concrètes de la vie.

(1) cf. [1P 1,23](#) [Ac 6,7](#) [Ac 12,24](#) (2)cf. [Mt 2,7](#) [1Tm 4,11-13](#) [2Tm 4,5](#) [Tt 1,9](#) (3) cf. [Mc 16,16](#) (4) cf. [2Co 11,7](#) [LG 25](#) (5) cf. Constituciones apostolorum II,26,7 (6) cf [Ga 2,5](#) (7) cf. [1P 2,12](#)

Il y a donc bien des manières d'exercer le ministère de la parole, selon les besoins différents des auditeurs et les charismes des prédicateurs. Dans les pays et les milieux non chrétiens, c'est par l'annonce de l'Évangile que les hommes sont conduits à la foi et aux sacrements du salut(8) ; dans la communauté chrétienne elle-même, surtout pour ceux qui peuvent manquer de foi ou d'intelligence à l'égard de ce qu'ils pratiquent, la proclamation de la parole est indispensable au ministère sacramentel lui-même, puisqu'il s'agit des sacrements de la foi, et que celle-ci a besoin de la Parole pour naître et se nourrir(9). Cela vaut spécialement pour la liturgie de la Parole dans la célébration de la messe, où sont inséparablement unies l'annonce de la mort et de la résurrection du Seigneur, la réponse du peuple qui l'écoute, l'oblation même du Christ scellant en son sang la Nouvelle Alliance, et la communion des chrétiens à cette oblation par la prière et la réception du sacrement(10).

(8) cf. [Mt 28,19](#) [Mc 16,16](#) (9)cf. [SC 35,2](#) (10) Cf. [SC 33](#) [SC 35](#) [SC 48](#) [SC 52](#)

Les prêtres, ministres des sacrements et de l'Eucharistie

5 Dieu, le seul Saint, le seul Sanctificateur, a voulu s'associer des hommes comme collaborateurs et humbles serviteurs de cette oeuvre de sanctification. Ainsi par le ministère de l'évêque, Dieu consacre des prêtres qui participent de manière spéciale au sacerdoce du Christ, et agissent dans les célébrations sacrées comme ministres de celui qui, par son Esprit, exerce sans cesse pour nous, dans la liturgie, sa fonction sacerdotale(1). Par le Baptême, ils font entrer les hommes dans le peuple de Dieu ; par le sacrement de pénitence, ils réconcilient les pécheurs avec Dieu et avec l'Église ; par l'onction des malades, ils soulagent ceux qui souffrent ; et surtout par la célébration de la messe, ils offrent sacramentellement le sacrifice du Christ. Et chaque fois qu'ils célèbrent un de ces sacrements - comme l'attestait déjà aux premiers temps de l'Église, saint Ignace d'Antioche (2) -, les prêtres sont de diverses manières, hiérarchiquement rattachés à l'évêque, assurant ainsi en quelque sorte sa présence dans chacune des communautés chrétiennes(3).

(1) cf. [SC 7](#) Encycl.Mystici Corporis AAS 35 (1943) p.230 (2) Constituciones apostolorum VIII,12,3 , VIII, 29,2 (3) Cf. [LG 28](#)

Or, les sacrements, ainsi que tous les ministères ecclésiastiques et les tâches apostoliques sont tous liés à l'Eucharistie et ordonnés à elle(4). Car la sainte Eucharistie contient tout le trésor spirituel de l'Eglise(5), c'est-à-dire le Christ lui-même, lui notre Pâque, lui le pain vivant, lui dont la chair, vivifiée par l'Esprit-Saint et vivifiante, donne la vie aux hommes, les invitant et les conduisant à offrir en union avec lui, leur propre vie, leur travail, toute la création. On voit donc alors comment l'Eucharistie est bien la source et le sommet de toute évangélisation : tandis que les catéchumènes sont progressivement conduits à y participer, les chrétiens, déjà marqués par le baptême et la confirmation, trouvent en recevant l'Eucharistie leur insertion plénière dans le Corps du Christ.

(4) S.Thomas Summa Théol. III 73,3c (5) S.Thomas Summa Théol. III 65,3 ad1; III 79,1,c et ad 1.

Ainsi, c'est l'assemblée eucharistique qui est le centre de la communauté chrétienne présidée par le prêtre. Les prêtres apprennent donc aux chrétiens à offrir la victime divine à Dieu le Père dans le sacrifice de la messe, et à faire avec elle l'offrande de leur vie; dans l'esprit du Christ Pasteur ils les éduquent à soumettre leurs péchés à l'Eglise avec un cœur contrit dans le sacrement de Pénitence, pour se convertir de plus en plus au Seigneur, se souvenant de ses paroles : " Repentez-vous, car le Royaume des Cieux est tout proche " [Mt 4,17](#). De même ils leur apprennent à participer aux célébrations liturgiques de manière à pouvoir y prier sincèrement ; ils les guident, suivant les grâces et les besoins de chacun, à approfondir sans cesse leur esprit de prière pour en imprégner toute leur vie ; ils donnent à tous le désir d'être fidèles à leur devoir d'état, et aux plus avancés celui de pratiquer les conseils de l'Évangile d'une manière adaptée à chacun. Bref, ils instruisent les chrétiens à célébrer le Seigneur de tout cœur par des hymnes et des chants spirituels rendant grâces en tout temps pour toutes choses au nom de Notre-Seigneur Jésus-Christ à Dieu le Père(6).

(6) cf. [Ep 5,19-20](#)

La louange et l'action de grâce qu'ils expriment en célébrant l'Eucharistie, les prêtres les étendent encore aux différentes heures de la journée quand ils s'acquittent de l'Office divin, où ils prient au nom de l'Eglise pour tout le peuple qui leur est confié, bien plus, pour le monde entier.

Quant à la maison de prière où l'Eucharistie est célébrée et conservée, où les fidèles se rassemblent, où la présence du Fils de Dieu notre Sauveur, offert pour nous sur l'autel du sacrifice, est honorée pour le soutien et le réconfort des chrétiens, cette maison doit être belle et adaptée à la prière et aux célébrations liturgiques(7). Les pasteurs et les chrétiens sont invités à venir y manifester leur réponse au don de celui qui, sans cesse, par son Humanité, répand la vie divine dans les membres de son Corps(8). Les prêtres doivent veiller à cultiver comme il se doit la science et l'art liturgiques, pour que leur ministère liturgique permette aux communautés chrétiennes qui leur sont confiées de louer toujours plus parfaitement Dieu, le Père, le Fils et de Saint Esprit.

(7) St Jérôme Epîtres 114,2 cf. [SC 122-127](#) (8) Encycl [MF 1](#) AAS 57 (1965) p.771

Les prêtres, chef du peuple de Dieu

6 Exerçant, pour la part d'autorité qui est la leur, la charge du Christ Chef et Pasteur, les prêtres, rassemblent la famille de Dieu, fraternité qui n'a qu'une âme, au nom de l'évêque, et par le Christ dans l'Esprit, ils la conduisent à Dieu le Père(1). Pour exercer ce ministère, comme pour les autres fonctions du prêtre, ils reçoivent un pouvoir spirituel, qui leur est donné pour construire l'Eglise(2). Dans cette oeuvre de construction, la conduite des prêtres

à l'exemple de celle du Seigneur, doit être extrêmement humaine envers tous les hommes. Ce n'est pourtant pas selon ce qui plaît aux hommes, (3) mais selon les exigences de la doctrine et de la vie chrétienne qu'ils doivent agir à leur égard, les enseignant et les instruisant comme des enfants, et des enfants bien-aimés, (4) selon les paroles de l'Apôtre : " Insiste à temps et à contretemps, réfute, menace, exhorte, avec beaucoup de patience et le souci d'instruire " [2Tm 4,2](#) (5).

(1) cf. [LG 28](#) (2) cf. (3) cf. [Ga 1,10](#) (4) cf. [1Co 4,14](#) (5) cf. Didascalia II,34,3 II,46,6 II,47,1

Comme éducateurs de la foi, les prêtres ont à veiller, par eux mêmes ou par d'autres, à ce que chaque chrétien parvienne, dans le Saint-Esprit, à l'épanouissement de sa vocation personnelle selon l'Evangile, à une charité sincère et active et à la liberté par laquelle le Christ nous a libérés (6). Des cérémonies, même très belles, des groupements, même florissants, n'auront guère d'utilité s'ils ne servent pas à éduquer les hommes et à leur faire atteindre leur maturité chrétienne(7). Pour arriver à cette maturité, les prêtres sauront les aider à devenir capables de lire dans les événements, petits ou grands, ce que réclame une situation, ce que Dieu attend d'eux. On formera encore les chrétiens à ne pas vivre pour eux seuls, mais à savoir selon les exigences de la Loi nouvelle de charité mettre au service des autres le don reçu par chacun(8), afin que tous remplissent en chrétiens le rôle qui leur revient dans la communauté des hommes.

(6) cf. [Ga 4,3](#) [Ga 5,1](#) [Ga 5,13](#) (7) cf. S. Jérôme Epist.58,7 PL22,584 (8) cf. [1P 4,10](#) ss.

Les prêtres, certes, se doivent à tous ; cependant ils considèrent que les pauvres et les petits leur sont confiés d'une manière spéciale : le Seigneur en effet a montré qu'il avait lui-même partie liée avec eux(9), et leur évangélisation est donnée comme un signe de l'oeuvre messianique(10). Ils auront encore une attention particulière pour les jeunes, et aussi pour les époux et les parents ; il est souhaitable que ceux-ci se réunissent en groupes amicaux où ils s'entraideront pour vivre plus facilement et plus totalement leur christianisme dans une existence souvent difficile. Les prêtres ne doivent pas oublier les religieux et les religieuses: partie privilégiée de la maison du Seigneur, ceux-ci méritent tous qu'on s'attache spécialement à leur progrès spirituel dans l'intérêt de toute l'Eglise. Enfin, ils auront un très grand souci des malades et des mourants : ils les visiteront et les réconforteront dans le Seigneur (11).

(9) cf. [Mt 25,34-45](#) (10) cf [Lc 4,18](#) (11) cf. [CD 18](#)

La fonction de pasteur ne se limite pas au soutien individuel des chrétiens ; elle a encore pour tâche propre la formation d'une authentique communauté chrétienne. Or, l'esprit communautaire ne se développe vraiment que s'il dépasse l'Eglise locale pour embrasser l'Eglise universelle. La communauté locale ne doit pas seulement s'occuper de ses propres fidèles ; elle doit avoir l'esprit missionnaire et frayer la route à tous les hommes vers le Christ. Mais elle est tout spécialement attentive aux catéchumènes et aux nouveaux baptisés, qu'elle doit éduquer peu à peu dans la découverte et la pratique de la vie chrétienne. Aucune communauté chrétienne ne peut se construire sans trouver sa racine et son centre dans la célébration de l'Eucharistie (12): c'est donc par celle-ci que doit commencer toute éducation de l'esprit communautaire ; mais une célébration sincère, pleinement vécue, doit déboucher aussi bien dans les activités diverses de la charité et de l'entraide que dans l'action missionnaire et les diverses formes du témoignage.

(12) cf. Didascalia II,59,1-3

Par la charité, la prière, l'exemple, les efforts de pénitence, la communauté ecclésiale exerce encore une véritable maternité pour conduire les âmes au Christ : elle est un instrument efficace pour montrer ou préparer à ceux qui ne croient pas encore un chemin vers le Christ

et son Eglise, pour réveiller les fidèles, les nourrir, leur donner des forces pour le combat spirituel.

En bâtissant la communauté des chrétiens, les prêtres ne sont jamais au service d'une idéologie ou d'une faction humaines: hérauts de l'Evangile et pasteurs de l'Eglise, c'est à la croissance spirituelle du Corps du Christ qu'ils consacrent leurs forces.

II - Relations des prêtres avec les autres

Relations entre les évêques et le presbyterium

7 Tous les prêtres en union avec les évêques, participent à l'unique sacerdoce et à l'unique ministère du Christ ; c'est donc l'unité même de consécration et de mission qui réclame leur communion hiérarchique avec l'Ordre des évêques (1); manifestée de manière excellente dans le cas de la concélébration liturgique, cette union avec les évêques est affirmée explicitement au coeur de la célébration de l'Eucharistie(2). Que les évêques donc, à cause du don de l'Esprit-Saint que les prêtres ont reçu à leur ordination, voient en eux des auxiliaires et des conseillers indispensables dans leur ministère et leur charge de docteurs, sanctificateurs et pasteurs du peuple de Dieu (3). C'est ce que soulignent fortement, dès les origines de l'Eglise, les textes liturgiques qui demandent solennellement à Dieu, pour celui qu'on ordonne prêtre, l'envoi de " l'esprit de grâce et de conseil, afin qu'il assiste le peuple et le gouverne avec un coeur pur (4) ", de même qu'au désert l'esprit de Moïse fut communiqué à soixante-dix hommes prudents"(5) afin que, secondé par eux, il pût facilement gouverner les multitudes innombrables du peuple". En raison de cette communion dans le même sacerdoce et le même ministère, les évêques doivent considérer leurs prêtres comme des frères et des amis (6), et se préoccuper, autant qu'ils le peuvent, de leur bien, matériel d'abord, mais surtout spirituel. Car c'est à eux, avant tout que revient la grave responsabilité de la sainteté de leurs prêtres(7) ; ils doivent donc se préoccuper activement de la formation permanente de leur presbyterium (8). Qu'ils sachent les écouter volontiers, les consulter même, et parler avec eux de ce qui concerne les exigences du travail pastoral et le bien du diocèse. Pour que cela devienne effectif, on établira de la manière la plus adaptée aux conditions et aux besoins actuels, (9) une commission ou sénat de prêtres représentant le presbyterium (10); le droit aura à déterminer la structure et le fonctionnement de cet organisme, qui devra être en mesure d'aider efficacement l'évêque de ses conseils pour le gouvernement du diocèse.

(1) cf. [LG 28](#) (2) cf. Constitutionem Ecclesiasticam Apostolorum XVIII (3) cf. Didascalia II,28,4 (4) cf. Const. Apost. VIII,16,4 (5) cf. [Nb 11,16-25](#) (6) cf. [LG 28](#) (7) cf. Jn XXIII Encycl. Sacerdotii nostri primordia AAS 51 (1959) p.576 (8) cf. [CD 15 CD 16](#) (9) cf. [CD 27](#) (10) cf. Ignatius Magn. 6,1 Trall.3,1 S Jérôme In Isaiam II,3

Quant aux prêtres, ils savent que les évêques sont revêtus de la plénitude du sacrement de l'Ordre ; ils doivent donc respecter en eux l'autorité du Christ Pasteur suprême. Qu'ils aient pour leur évêque un attachement sincère, dans la charité et l'obéissance(11). Ce qui fonde cette obéissance sacerdotale imprégnée d'esprit de coopération, c'est la participation même au ministère épiscopal que les prêtres reçoivent par le sacrement de l'Ordre et la mission canonique(12).

L'union des prêtres avec les évêques est une exigence particulière de notre temps : à l'époque où nous sommes, bien des raisons font que les initiatives apostoliques doivent non seulement prendre des formes multiples, mais encore dépasser les limites d'une paroisse ou d'un diocèse. Aucun prêtre n'est donc en mesure d'accomplir toute sa mission isolément et comme individuellement ; il ne peut se passer d'unir ses forces à celles des autres prêtres sous la conduite de l'Eglise.

(11) cf. Paul VI allocutio AAS 57 (1965) p.326 (12) cf. const. apost. VIII,47,39

Union fraternelle et coopération entre prêtres

8 Du fait de leur ordination, qui les a fait entrer dans l'ordre du presbytérat, les prêtres sont tous intimement liés entre eux par la fraternité sacramentelle ; mais, du fait de leur affectation au service d'un diocèse en dépendance de l'évêque local, ils forment tout spécialement à ce niveau un presbyterium unique. Certes, les tâches confiées sont diverses; il s'agit pourtant d'un ministère sacerdotal unique exercé pour les hommes. C'est pour coopérer à la même oeuvre que tous les prêtres sont envoyés, ceux qui assurent un ministère paroissial ou supra-paroissial comme ceux qui se consacrent à un travail scientifique de recherche ou d'enseignement, ceux-là même qui travaillent manuellement et partagent le condition ouvrière - là où, avec l'approbation de l'autorité compétente, ce ministère est jugé opportun - comme ceux qui remplissent d'autres tâches apostoliques ou ordonnées à l'apostolat. Finalement tous visent le même but : construire le Corps du Christ ; de notre temps surtout, cette tâche réclame des fonctions multiples et des adaptations nouvelles. Il est donc essentiel que tous les prêtres, diocésains aussi bien que religieux, s'aident entre eux et travaillent toujours ensemble à l'oeuvre de la vérité (1). Chaque membre de ce presbyterium noue avec les autres des liens particuliers de charité apostolique, de ministère et de fraternité : c'est ce que la liturgie exprime depuis l'antiquité quand elle invite les prêtres présents à imposer les mains avec l'évêque à celui qu'on ordonne, et quand elle les rassemble, unanimes, dans la célébration de l'Eucharistie. Chaque prêtre est donc uni à ses confrères par un lien de charité, de prière et de coopération sous diverses formes ; ainsi se manifeste l'unité parfaite que le Christ a voulu établir entre les siens, afin que le monde croie que le Fils a été envoyé par le Père (2).

(1) cf. [3Jn 1,8](#) (2) cf. [Jn 17,23](#)

Cela doit amener les plus âgés à accueillir les plus jeunes vraiment comme des frères, à les aider dans les premiers efforts et les premières responsabilités du ministère, à essayer de comprendre leur mentalité même si elle est différente, à suivre leurs efforts avec bienveillance. De même, les jeunes sauront respecter l'âge et l'expérience des anciens, dialoguer avec eux sur les problèmes pastoraux et partager avec joie leur travail. Dans cet esprit fraternel, les prêtres ne doivent pas oublier l'hospitalité (3); soucieux de la bienfaisance et du partage de leurs biens(4), qu'ils s'occupent en particulier de ceux qui sont malades, découragés, surmenés, isolés, exilés ou persécutés(5). Qu'ils aiment aussi à se retrouver dans la joie pour se détendre, se souvenant de l'invitation que le Seigneur lui-même adressait aux apôtres épuisés " Venez à l'écart dans un lieu désert et reposez vous un peu " [Mc 6,31](#). Mais les prêtres ont encore besoin de s'entraider pour le développement de leur vie spirituelle et intellectuelle, d'améliorer leur coopération dans le ministère, d'éviter les dangers que peut entraîner l'isolement: autant de motifs qui poussent à encourager une certaine vie commune ou un certain partage de vie entre les prêtres ; les réalisations peuvent prendre bien des formes suivant les besoins personnels ou pastoraux : cohabitation là où c'est possible, communauté de table, ou tout au moins réunions fréquentes et régulières. Les associations sacerdotales sont, elles aussi, dignes d'estime et de vifs encouragements : grâce à leurs statuts contrôlés par l'autorité ecclésiastique compétente, elles proposent une règle de vie adaptée et dûment approuvée, et un soutien fraternel qui aident les prêtres à se sanctifier dans l'exercice du ministère; de ce fait, elles se mettent au service de l'Ordre des prêtres tout entier.

(3) cf. [He 13,1-2](#) (4) cf. [He 13,16](#) (5) cf. [Mt 5,10](#)

Enfin cette communion dans le sacerdoce doit amener les prêtres à se sentir spécialement responsables de ceux d'entre eux qui ont des difficultés ; ils sauront , au bon moment, leur apporter leur soutien et, s'il y a lieu, leur faire des remarques discrètes. Avec ceux qui ont des difficultés, ils feront toujours preuve d'amour fraternel et de générosité : ils prieront Dieu pour eux avec insistance et veilleront sans cesse à être vraiment à leur égard des frères et des amis.

Vie des prêtres avec les laïcs

9 Le Sacrement de l'Ordre confère aux prêtres de la Nouvelle Alliance une fonction éminente et indispensable dans et pour le peuple de Dieu, celle de pères et de docteurs. Cependant, avec tous les chrétiens, ils sont des disciples du Seigneur, que la grâce de l'appel de Dieu a fait participer à son royaume(1). Au milieu de tous les baptisés, les prêtres sont des frères parmi leurs frères(2), membres de l'unique Corps du Christ dont la construction a été confiée à tous(3).

(1) cf. [1Th 2,12](#) [Col 1,13](#) (2) cf. [Mt 23,8](#) Paul VI Encycl. Ecclesiam suam AAS 58(1964) p.647

(3) cf. Const. Apost. VIII,1,20

A la tête de la communauté, les prêtres doivent donc faire en sorte de ne pas rechercher leurs propres intérêts, mais ceux de Jésus-Christ(4), en unissant leurs efforts à ceux des laïcs chrétiens, et en se conduisant avec eux à la manière du Maître: parmi les hommes, celui-ci " n'est pas venu pour être servi, mais pour servir et donner sa vie en rançon pour la multitude " [Mt 20,20](#). Les prêtres ont à reconnaître sincèrement et à faire progresser la dignité des laïcs et leur rôle propre dans la mission de l'Eglise. Ils doivent respecter loyalement la juste liberté à laquelle tous ont droit dans la cité terrestre. Ils doivent écouter volontiers les laïcs, tenir compte fraternellement de leurs désirs, reconnaître leur expérience et leur compétence dans les différents domaines de l'activité humaine, pour pouvoir avec eux lire les signes des temps. Eprouvant les esprits pour savoir s'ils sont de Dieu(5), ils découvriront et discerneront dans la foi les charismes des laïcs sous toutes leurs formes, des plus modestes aux plus élevées, ils les reconnaîtront avec joie et les développeront avec ardeur. Parmi ces dons qu'on trouve en abondance chez les chrétiens, l'attrait d'un bon nombre pour la vie spirituelle plus profonde mérite une attention spéciale. Il faut également avoir assez de confiance dans les laïcs pour leur remettre des charges au service de l'Eglise, leur laissant la liberté et la marge d'action, bien plus, en les invitant quand l'occasion se présente, à prendre d'eux-mêmes des initiatives (6).

(4) cf. [Ph 2,21](#) (5) cf. [1Jn 4,1](#) (6) cf. [LG 37](#)

Bref les prêtres sont placés au milieu des laïcs pour les conduire tous, à l'unité dans l'amour " s'aimant les uns les autres d'un amour fraternel, rivalisant d'égards entre eux " [Rm 12,10](#). Ils ont donc à rapprocher les mentalités différentes, de telle manière que personne ne se sente étranger dans la communauté des chrétiens. Ils sont défenseurs du bien commun, dont ils ont la charge au nom de l'évêque, et en même temps témoins courageux de la vérité, pour que les chrétiens ne soient pas emportés à tout vent de doctrine(7). Ils sont spécialement responsables de ceux qui ont abandonné la pratique des sacrements, voire même la foi, et ils n'omettront pas d'aller vers eux comme de bons pasteurs.

(7) cf.

Attentifs aux prescriptions sur l'oecuménisme(8), ils n'oublieront pas les frères qui ne partagent pas avec nous la pleine communion de l'Eglise.

(8) cf. Décret de Oecumenismo (Unitatis Redintegratio)

Enfin, ils sauront qu'ils sont chargés de tous ceux qui ne reconnaissent pas le Christ comme leur Sauveur.

Mais de leur côté, les chrétiens doivent être conscients de leurs devoirs envers les prêtres, entourer d'un amour filial ceux qui sont leurs pasteurs et leurs pères, partager leurs soucis, les aider autant que possible par leur prière et leur action : ainsi les prêtres seront mieux en mesure de surmonter les difficultés et d'accomplir leur tâche avec fruit(9).

(9) cf. [LG 37](#)

1965 Presbyterorum Ordinis

Citations de
DS 1072-1085:

Magistère

Catéchisme:
[633](#)

Catechismus:
[633](#)

Apocalypse (CP) 12

12 ¹ Puis il parut dans le ciel un grand signe: une femme revêtue du soleil, la lune sous ses pieds, et une couronne de douze étoiles sur sa tête. ² Elle était enceinte, et elle criait, dans le travail et les douleurs de l'enfantement. ³ Un autre signe parut encore dans le ciel: tout à coup on vit un grand dragon rouge ayant sept têtes et dix cornes, et sur ses têtes, sept diadèmes; ⁴ de sa queue, il entraînait le tiers des étoiles du ciel, et il les jeta sur la terre. Puis le dragon se dressa devant la femme qui allait enfanter afin de dévorer son enfant, dès qu'elle l'aurait mis au monde. ⁵ Or, elle donna le jour à un enfant mâle, qui doit gouverner toutes les nations avec un sceptre de fer; et son enfant fût enlevé auprès de Dieu et auprès de son trône, ⁶ et la femme s'enfuit au désert, où Dieu lui avait préparé une retraite, afin qu'elle y fût nourrie pendant mille deux cent soixante jours. ⁷ Et il y eut un combat dans le ciel Michel et ses anges combattaient contre le dragon; et le dragon et ses anges combattaient; ⁸ mais ils ne purent vaincre, et leur place même ne se trouva plus dans le ciel. ⁹ Et il fût précipité, le grand dragon, le serpent ancien, celui qui est appelé le diable et Satan, le séducteur de toute la terre, il fût précipité sur la terre, et ses anges furent précipités avec lui. ¹⁰ Et j'entendis dans le ciel une voix forte Lui disait: " Maintenant le salut, la puissance et l'empire sont à notre Dieu, et l'autorité à son Christ; car il a été précipité, l'accusateur de nos frères, celui qui les accuse jour et nuit devant notre Dieu. ¹¹ Eux aussi l'ont vaincu par le sang de l'Agneau et par la parole à laquelle ils ont rendu témoignage, et ils ont méprisé leur vie jusqu'à mourir. ¹² C'est pourquoi, réjouissez-vous, cieus, et vous qui y demeurez! Malheur à la terre et à la mer! car le diable est descendu vers vous, avec une grande fureur, sachant qu'il ne lui reste que peu de temps. " ¹³ Quand le dragon se vit précipité sur la terre, il poursuivit la femme qui avait mis au monde l'enfant mâle. ¹⁴ Et les deux ailes du grand aigle furent données à la femme pour s'envoler au désert, en sa retraite, où elle est nourrie un temps, des temps et la moitié d'un temps, hors de la présence du serpent. ¹⁵ Alors le serpent lança de sa gueule, après la femme, de l'eau comme un fleuve, afin de la faire entraîner par le fleuve. ¹⁶ Mais la terre vint au secours de la femme; elle ouvrit son sein et engloutit le fleuve que le dragon avait jeté de sa gueule. ¹⁷ Et le dragon fût rempli de fureur contre la femme, et il alla faire la guerre au reste de ses enfants, à ceux qui observent les commandements de Dieu et qui gardent le commandement de Jésus. ¹⁸ Et il s'arrêta sur le sable de la mer.

La Bête de la mer

13 ¹ Puis je vis monter de la mer une bête qui avait sept têtes et dix cornes, et sur ses cornes dix diadèmes, et sur ses têtes des noms de blasphème. ² La bête que je vis ressemblait à un léopard; ses pieds étaient comme ceux d'un ours, et sa gueule comme une

gueule de lion. Le dragon lui donna sa puissance, son trône et une grande autorité.³ Une de ses têtes paraissait blessée à mort; mais sa plaie mortelle fût guérie, et toute la terre, saisie d'admiration, suivit la bête,⁴ et l'on adora le dragon, parce qu'il avait donné l'autorité à la bête, et l'on adora la bête, en disant: " Qui est semblable à la bête, et qui peut combattre contre elle? " ⁵ Et il lui fut donné une bouche proférant des paroles arrogantes et blasphématoires, et il lui fût donné pouvoir d'agir pendant quarante-deux mois.⁶ Et elle ouvrit sa bouche pour proférer des blasphèmes contre Dieu, pour blasphémer son nom, son tabernacle et ceux qui habitent dans le ciel.⁷ Et il lui fut donné de faire la guerre aux saints et de les vaincre; et il lui fût donné autorité sur toute tribu, tout peuple, toute langue et toute nation.⁸ Et tous les habitants de la terre l'adoreront, ceux dont le nom n'a pas été écrit dans le livre de vie de l'Agneau immolé, dès la fondation du monde.⁹ Que celui qui a des oreilles entende!¹⁰ si quelqu'un mène en captivité, il sera mené en captivité; si quelqu'un tue par l'épée, il faut qu'il soit tué par l'épée. C'est ici la patience et la foi des saints.

La Bête de la terre

¹¹ Puis je vis monter de la terre une autre bête, qui avait deux cornes semblables à celles d'un agneau, et qui portait comme un dragon.¹² Elle exerçait toute la puissance de la première bête en sa présence, et elle amenait la terre et ses habitants à adorer la première bête, dont la plaie mortelle avait été guérie.¹³ Elle opérait aussi de grands prodiges, jusqu'à faire descendre le feu du ciel sur la terre, à la vue des hommes,¹⁴ et elle séduisait les habitants de la terre par les prodiges qu'il lui était donné d'opérer en présence de la bête, persuadant les habitants de la terre de dresser une image à la bête qui porte la blessure de l'épée et qui a repris vie.¹⁵ Et il lui fut donné d'animer l'image de ta bête, de façon à la faire parler et à faire tuer tous ceux qui n'adoreraient pas l'image de la bête.¹⁶ Elle fit qu'à tous, petits et grands, riches et pauvres, libres et esclaves, on mit une marque sur la main droite ou sur le front,¹⁷ et que nul ne pût acheter ou vendre, sil n'avait pas la marque du nom de la bête ou le nombre de son nom.¹⁸ C'est ici la sagesse! Que celui qui a de l'intelligence compte le nombre de la bête; car c'est un nombre l'homme et ce nombre est six cent soixante-six.

L'Agneau et les Vierges

¹⁴ ¹ Je regardai encore et voici que l'Agneau se tenait sur la montagne de Sion, et avec lui cent quarante-quatre mille personnes, qui avaient son nom et le nom de son Père écrits sur le front.² Et j'entendis un son qui venait du ciel, pareil au bruit de grandes eaux et à la voix d'un puissant tonnerre; et le son que j'entendis ressemblait à un concert de harpistes jouant de leurs instruments.³ Et ils chantaient comme un cantique nouveau devant le trône, et devant les quatre animaux et les vieillards; et nul ne pouvait apprendre ce cantique, si ce n'est les cent quarante-quatre mille qui ont été rachetés de la terre.⁴ Ce sont ceux qui ne se

sont pas souillés avec des femmes, car ils sont vierges. Ce sont eux qui accompagnent l'Agneau partout où il va. Ils ont été rachetés d'entre les hommes, comme des prémices pour Dieu et pour l'Agneau; ⁵ et il ne s'est point trouvé de mensonge dans leur bouche, car ils sont irréprochables.

Les trois anges

⁶ Puis je vis un autre ange qui volait par le milieu du ciel, tenant l'Évangile éternel, pour l'annoncer aux habitants de la terre, à toute nation, à toute tribu, à toute langue et à tout peuple. ⁷ Il disait d'une voix forte: " Craignez Dieu et donnez-lui gloire, car l'heure de son jugement est venue; adorez Celui qui a fait le ciel et la terre, la mer et les sources des eaux. " ⁸ Et un autre ange suivit, en disant: " Elle est tombée, elle est tombée, Babylone la grande, qui a abreuvé toutes les nations du vin de la fureur de son impudicité! " ⁹ Et un troisième ange les suivit, en disant d'une voix forte: " Si quelqu'un adore la bête et son image, et en prend la marque sur son front ou sur sa main, ¹⁰ il boira, lui aussi, du vin de la fureur de Dieu, du vin pur versé dans la coupe de sa colère, et il sera tourmenté dans le feu et dans le soufre, sous les yeux des saints anges et de l'Agneau. ¹¹ Et la fumée de leur supplice s'élèvera aux siècles des siècles, et il n'y aura de repos, ni jour ni nuit, pour ceux qui adorent la bête et son image, ni pour quiconque aura reçu la marque de son nom. " ¹² C'est ici que doit se montrer la patience des saints, qui gardent les commandements de Dieu et la foi en Jésus.

¹³ Et j'entendis une voix venant du ciel, qui disait: " Ecris: Heureux dès maintenant les morts qui meurent dans le Seigneur! " " Oui, dit l'Esprit, qu'ils se reposent de leurs travaux, car leurs oeuvres les suivent. "

Un fils d'homme

¹⁴ Puis je regardai, et voici que parut une nuée blanche, et sur la nuée quelqu'un était assis qui ressemblait à un fils de l'homme ayant sur sa tête une couronne d'or, et dans sa main une faucille tranchante. ¹⁵ Et un autre ange sortit du sanctuaire, criant d'une voix forte à celui qui était assis sur la nuée " Lance ta faucille et moissonne; car le moment de moissonner est venu, parce que la moisson de la terre est mure. " ¹⁶ Alors Celui qui était assis sur la nuée jeta sa faucille sur la terre, et la terre fut moissonnée. ¹⁷ Un autre ange sortit du sanctuaire qui est dans le ciel, portant, lui aussi, une faucille tranchante. ¹⁸ Et un autre ange, celui qui a pouvoir sur le feu, sortit de l'autel, et s'adressa d'une voix forte à celui qui avait la faucille tranchante, disant: " Lance ta faucille tranchante, et coupe les grappes de la vigne de la terre, car les raisins en sont murs. " ¹⁹ Et l'ange jeta sa faucille sur la terre, et vendangea la vigne de la terre, et il en jeta les grappes dans la grande cuve de la colère de Dieu. ²⁰ La cuve fut foulée hors de la ville, et il en sortit du sang jusqu'à la hauteur du mors des chevaux, sur un espace de mille six cents stades.

Les sept anges aux sept plaies

15 ¹ Puis je vis dans le ciel un autre signe, grand et étonnant: sept anges qui tenaient en main sept plaies, les dernières, car c'est par elles que doit se consommer la colère de Dieu. ² Et je vis comme une mer de verre, mêlée de feu, et au bord de cette mer étaient debout les vainqueurs de la bête, de son image et du nombre de son nom, tenant les harpes sacrées. ³ Ils chantaient le Cantique de Moïse, le serviteur de Dieu, et le cantique de l'Agneau disant: " Grandes et admirables sont vos oeuvres Seigneur, Dieu tout-puissant! Justes et véritables, sont vos voies, ô Roi des siècles! ⁴ Qui ne craindrait, Seigneur, et ne glorifierait votre nom? Car vous seul êtes saint. Et toutes les nations viendront se prosterner devant vous, parce que vos jugements ont éclaté. "

6. Les sept coupes

Vision préparatoire

⁵ Après cela, je vis s'ouvrir dans le ciel le sanctuaire du tabernacle du témoignage. ⁶ Et les sept anges qui ont en main les sept plaies sortirent du sanctuaire; ils étaient vêtus d'un lin pur et éclatant, et portaient des ceintures d'or autour de la poitrine. ⁷ Alors l'un des quatre animaux donna aux sept anges sept coupes d'or, pleines de la colère de Dieu qui vit aux siècles des siècles. ⁸ Et le sanctuaire fut rempli de fumée par la gloire de Dieu et par sa puissance, et personne ne pouvait entrer dans le sanctuaire jusqu'à ce que fussent consommées les sept plaies des sept anges.

Les six premières coupes

16 ¹ Et j'entendis une grande voix qui sortait du sanctuaire, et qui disait aux sept anges: " Allez et versez sur la terre les sept coupes de la colère de Dieu. " ² Et le premier partit et répandit sa coupe sur la terre; et un ulcère malin et douloureux frappa les hommes qui avaient la marque de la bête et ceux qui adoraient son image. ³ Puis le second répandit sa coupe dans la mer; et elle devint comme le sang d'un mort, et tout être vivant qui était dans la mer mourut. ⁴ Puis le troisième répandit sa coupe dans les fleuves et les sources d'eau; et les eaux devinrent du sang. ⁵ Et j'entendis l'ange des eaux qui disait: " Vous êtes juste, vous qui êtes et qui étiez, vous le Saint, d'avoir exercé ce jugement. ⁶ Car ils ont versé le sang des justes et des prophètes, et vous leur avez donné du sang à boire: ils en sont dignes! " ⁷ Et j'entendis l'autel qui disait: " Oui, Seigneur, Dieu tout-puissant, vos jugements sont vrais et justes. " ⁸ Puis le quatrième répandit sa coupe sur le soleil, et il lui fut donné de brûler les hommes par le feu; ⁹ et les hommes furent brûlés d'une chaleur extrême, et ils blasphémèrent le nom

de Dieu qui est le maître de ces plaies, et ils ne se repentirent point pour lui rendre gloire. Puis le Cinquième répandit sa coupe sur le trône de la bête, et son royaume fut plongé dans les ténèbres; les hommes se mordaient la langue de douleur, ¹¹ et ils blasphémèrent le Dieu du ciel à cause de leurs douleurs et de leurs ulcères, et ils ne se repentirent point de leurs oeuvres.

¹² Puis le sixième répandit sa coupe sur le grand fleuve de l'Euphrate, et les eaux en furent desséchées, afin de livrer passage aux rois venant de l'Orient.

Les grenouilles

¹³ Et je vis sortir de la bouche du dragon, et de la bouche de la bête, et de la bouche du faux prophète, trois esprits impurs, semblables à des grenouilles. ¹⁴ Car ce sont des esprits de démons qui font des prodiges, et ils vont vers les rois de toute la terre, afin de les rassembler pour le combat du grand jour du Dieu tout-puissant. ¹⁵ Voici que je viens comme un voleur. Heureux celui qui veille et qui garde ses vêtements, pour ne pas aller nu et ne pas laisser voir sa honte! ¹⁶ Et ils les rassemblèrent dans le lieu appelé en hébreu Armaguédon.

La septième coupe

¹⁷ Puis le septième répandit sa coupe dans l'air; et il sortit du sanctuaire une grande voix venant du trône, qui disait: " C'en est fait! " ¹⁸ Et il y eut des éclairs, des voix, des tonnerres, et un grand tremblement, tel que jamais, depuis que l'homme est sur la terre, il n'y eut tremblement de terre aussi grand. ¹⁹ La grande cité fut divisée en trois parties, et les villes des nations s'écroulèrent, et Dieu se souvint de Babylone la grande, pour lui faire boire la coupe du vin de son ardente colère. ²⁰ Toutes les îles s'enfuirent, et l'on ne retrouva plus de montagnes. ²¹ Et des grêlons énormes, pouvant peser un talent, tombèrent du ciel sur les hommes; et les hommes blasphémèrent Dieu à cause du fléau de la grêle, parce que ce fléau était très grand.

7. La grande Babylone

Description

¹⁷ ¹ Puis l'un des sept anges qui portaient les sept coupes vint me parler en ces termes: " Viens, je te montrerai le logement de la grande prostituée qui est assise sur les grandes eaux, ² avec laquelle les rois de la terre se sont souillés, et qui a enivré les habitants de la terre du vin de son impudicité. " ³ Et il me transporta cet esprit dans un désert. Et je vis une femme assise sur une bête écarlate, pleine de noms de blasphème, et ayant sept têtes et dix cornes. ⁴ Cette femme était vêtue de pourpre et d'écarlate; et richement parée d'or, de

pierres précieuses et de perles; elle tenait à la main une coupe d'or, remplie d'abominations et des souillures de sa prostitution. ⁵ Sur son front était un nom, nom mystérieux: "

Babylone la grande, la mère des impudiques et des abominations de la terre. " ⁶ Je vis cette femme ivre du sang des saints et du sang des martyrs de Jésus; et, en la voyant, je fus saisi d'un grand étonnement.

Explication du mystère de Babylone

⁷ Et l'ange me dit: " Pourquoi t'étonner? Moi je vais te dire le mystère de la femme et de la bête qui la porte, et qui a les sept têtes et les dix cornes. ⁸ La bête que tu as vue était et n'est plus; elle doit remonter de l'abîme, puis s'en aller à la perdition. Et les habitants de la terre, dont le nom n'est pas écrit dès la fondation du monde dans le livre de la vie, seront étonnés en voyant la bête, parce qu'elle était, qu'elle n'est plus, et qu'elle reparaitra. ⁹ C'est ici qu'il faut un esprit doué de sagesse. - Les sept têtes sont sept montagnes, sur lesquelles la femme est assise. Ce sont aussi sept rois: ¹⁰ Les cinq premiers sont tombés, l'un subsiste, l'autre n'est pas encore venu, et quand il sera venu, il doit demeurer peu de temps. ¹¹ Et la bête qui était et qui n'est plus, en est elle même un huitième et elle est des sept, ¹² et elle s'en va à la perdition. Et les dix cornes que tu as vues sont dix rois qui n'ont pas encore reçu la royauté, mais qui recevront un pouvoir de roi pour une heure avec la bête. ¹³ Ceux-ci ont un seul et même dessein, et ils mettent au service de la bête leur puissance et leur autorité. ¹⁴ Ils feront la guerre à l'Agneau, mais l'Agneau les vaincra, parce qu'il est Seigneur des seigneurs et Roi des rois, et ceux qui l'accompagnent sont les appelés, les élus et les fidèles. " ¹⁵ Et il me dit: " Les eaux que tu as vues, au lieu où la prostituée est assise, ce sont des peuples, des foules, des nations et des langues. ¹⁶ Et les dix cornes que tu as vues sur la bête hairont elles mêmes la prostituée; elles la rendront désolée et nue; elles mangeront ses chairs et la consumeront par le feu. ¹⁷ Car Dieu leur a mis au coeur d'exécuter son dessein, et de donner leur royauté à la bête, jusqu'à ce que les paroles de Dieu soient accomplies. ¹⁸ Et la femme que tu as vue, c'est la grande cité qui a la royauté sur les rois de la terre.

Annonce de la chute de Babylone

¹⁸ ¹ Après cela, je vis descendre du ciel un autre ange, qui avait une grande puissance; et la terre fut illuminée de sa gloire. Il cria d'une voix forte, disant: ² " Elle est tombée, elle est tombée, Badylone la grande! Elle est devenue une habitation de démons, un séjour de tout esprit impur, un repaire de tout oiseau immonde et odieux, ³ parce que toutes les nations ont bu du vin de la fureur de son impudicité, que les rois de la terre se sont souillés avec elle, et que les marchands de la terre se sont enrichis par l'excès de son luxe. " ⁴ Et j'entendis du ciel une autre voix qui disait: " Sortez du milieu d'elle, ô mon peuple, afin de ne point participer à ses péchés, et de n'avoir point part à ses calamités; ⁵ car ses péchés se s'ont accumulés jusqu'au ciel, et Dieu s'est souvenu de ses iniquités. ⁶ Payez-la comme elle-même

a payé, et rendez-lui au double selon ses oeuvres; dans la coupe où elle a versé à boire, versez-lui le double; ⁷ autant elle s'est glorifiée et plongée dans le luxe, autant donnez-lui de tourment et de deuil. Parce qu'elle dit en son coeur: Je trône en reine; je ne suis point veuve et ne connaîtrai point le deuil! ⁸ à cause de cela, en un même jour, les calamités fondront sur elle, la mort, le deuil et la famine, et elle sera consummée par le feu; Car il est puissant le [Seigneur] Dieu qui l'a jugée. "

Lamentation des amis de Babylone

⁹ Les rois de la terre qui se sont livrés avec elle à l'impudicité et au luxe, pleureront et se lamenteront sur sort sort, quand ils verront la fumée de son embrasement. ¹⁰ Se tenant à distance, par crainte de ses tourments, ils diront " Malheur! Malheur! O grande ville, Babylone, ô puissante cité, en une heure est venu ton jugement! " ¹¹ Et les marchands de la terre pleurent et sont dans le deuil à son sujet, parce que personne n'achète plus leur cargaison: ¹² cargaison d'or, d'argent, de pierres précieuses, de perles, de lin fin, de pourpre, de soie et d'écarlate, et le bois de senteur de toute espèce, et toute sorte d'objets d'ivoire, et toute sorte d'objets de bois très précieux, d'airain, de fer et de marbre, ¹³ et la cannelle, les parfums, la myrrhe, l'encens, le vin, l'huile, la fleur de farine, le blé, les bestiaux, les brebis, et des chevaux, et des chars, et des corps et des âmes d'hommes. ¹⁴ Les fruits dont tu faisais tes délices s'en sont allés loin de toi; toutes les choses délicates et magnifiques sont perdues pour toi, et tu ne les retrouveras plus. ¹⁵ Les marchands de ces produits, qui se sont enrichis avec elle, se tiendront à distance par crainte de ses tourments; ils pleureront et se désoleront, disant: ¹⁶ " Malheur! Malheur! O grande ville, qui était vêtue de fin lin, de pourpre et d'écarlate, et qui était richement parée d'or, de pierres précieuses et de perles, en une heure ont été dévastées tant de richesses! " ¹⁷ Et tous les pilotes, et tous ceux qui naviguent vers la ville, les matelots et tous ceux qui exploitent la mer, se tenaient à distance, ¹⁸ et ils s'écriaient en voyant la fumée de son embrasement " Que pouvait-on comparer à cette grande ville? " ¹⁹ Et ils jetaient de la poussière sur leur tête, et ils criaient en pleurant et en se désolant: " Malheur! Malheur! La grande ville dont l'opulence a enrichi tous ceux qui avaient des vaisseaux sur la mer, en une heure elle a été réduite en désert! "

Allégresse du ciel et des saints

²⁰ Réjouis-toi sur elle, ô ciel, et vous aussi, les saints, les apôtres et tes prophètes; car, en la jugeant, Dieu vous a fait justice.

Un ange annonce à nouveau la chute de Babylone

²¹ Alors un ange puissant prit une pierre semblable à une grande meule, et la lança dans la mer, en disant: " Ainsi sera soudain précipitée Babylone, la grande ville, et on ne la

retrouvera plus. ²² En toi on n'entendra plus les sons des joueurs de harpe, des musiciens, des joueurs de flûte et de trompette; en toi on ne trouvera plus d'artisan d'aucun métier, et le bruit de la meule ne s'y fera plus entendre; ²³ ou n'y verra plus briller la lumière de la lampe; on n'y entendra plus la voix de l'époux et de l'épouse parce que tes marchands étaient les grands de la terre, parce que toutes les nations ont été égarées par tes enchantements. ²⁴ Et c'est dans cette ville qu'on a trouvé le sang des prophètes et des saints, et de tous ceux qui ont été égorgés sur ta terre. "

Cantique de louange sur la ruine de Babylone

19 ¹ Après cela, j'entendis dans le ciel comme une grande voix d'une foule immense qui disait; " Alléluia! Le salut, la gloire et la puissance appartiennent à notre Dieu, ² parce que ses jugements sont vrais et justes. Il a jugé la grande prostituée qui corrompait la terre par son impudicité, il a vengé le sang de ses serviteurs répandu par ses mains. "

³ Et ils dirent une seconde fois: " Alléluia! Et la fumée de son embrasement monte aux siècles des siècles. "

⁴ Et les vingt-quatre vieillards et les quatre animaux se prosternèrent et adorèrent Dieu assis sur le trône, en disant " Amen! Alléluia! "

⁵ Et il sortit du trône une voix qui disait: "Louez notre Dieu, vous tous ses serviteurs, et vous qui le craignez, petits et grands! "

8. Triomphe du Christ

Les noces de l'Agneau

⁶ Et j'entendis comme la voix d'une foule immense, comme le bruit des grandes eaux, comme le fracas de puissants tonnerres, disant: "Alléluia! car il règne, le Seigneur notre Dieu, le Tout-Puissant! ⁷ Réjouissons-nous, tressaillons d'allégresse et rendons-lui gloire; car les noces de l'Agneau sont venues, et son épouse s'est préparée, ⁸ et il lui a été donné de se vêtir de lin fin, éclatant et pur. " - Ce fin lin, ce sont les vertus des saints. ⁹ Et l'ange me dit: " Ecris: Heureux ceux qui sont invités au festin des noces de l'Agneau! " Et il ajouta: " Ces paroles sont les véritables paroles de Dieu. " ¹⁰ Je tombai alors à ses pieds pour l'adorer; mais il me dit: "Garde-toi de le faire! Je suis ton compagnon de service, et celui de tes frères qui gardent le témoignage de Jésus. Adore Dieu." Car le témoignage de Jésus est l'esprit de la prophétie.

Le Christ armé pour le combat

¹¹ Puis je vis le ciel ouvert, et il parut un cheval blanc; celui qui le montait s'appelle Fidèle et

Véritable; il juge et combat avec justice. ¹² Ses yeux étaient comme une flamme ardente; Il avait sur la tête plusieurs diadèmes, et portait un nom écrit que nul ne connaît que lui-même; ¹³ il était revêtu d'un vêtement teint de sang: son nom est le Verbe de Dieu. ¹⁴ Les armées du ciel le suivaient sur des chevaux blancs, vêtues de fin lin, blanc et pur. ¹⁵ De sa bouche sortait un glaive affilé [à deux tranchants], pour en frapper les nations; c'est lui qui les gouvernera avec un sceptre de fer, et c'est lui qui foulera la cuve du vin de l'ardente colère du Dieu tout-puissant. ¹⁶ Sur son vêtement et sur sa cuisse, il portait écrit ce nom: Roi des rois et Seigneur des seigneurs.

Victoire sur la Bête et sur le Faux prophète

¹⁷ Et je vis un ange debout dans le soleil; et il cria d'une voix forte à tous les oiseaux qui volaient par le milieu du ciel: " Venez, rassemblez-vous pour le grand festin de Dieu, ¹⁸ pour manger la chair des rois, la chair des chefs militaires, la chair des soldats vaillants, la chair des chevaux et de ceux qui les montent, la chair de tous les hommes, libres et esclaves, petits et grands. " ¹⁹ Et je vis la bête et les rois de la terre avec leurs armées, rassemblés pour faire la guerre à Celui ont était monté sur le cheval et à son année. ²⁰ Et la bête fut prise, et avec elle le faux-prophète qui, par les prodiges faits devant elle, avait séduit ceux qui avaient la marque de la bête et ceux qui adoraient son image. Tous les deux furent jetés vivants dans l'étang de feu où brûle le soufre; ²¹ le reste fut tué par le glaive qui sortait de la bouche de Celui qui était monté sur le cheval; et tous les oiseaux se rassasièrent de leurs chairs.

Satan enchaîné. Le règne de mille ans

²⁰ ¹ Et je vis descendre du ciel un ange qui tenait dans sa main la clef de l'abîme et une grande chaîne; ² il saisit le dragon, le serpent ancien, qui est le diable et Satan, et il l'enchaîna pour mille ans. ³ et il le jeta dans l'abîme, qu'il ferma à clef et scella sur lui, afin qu'il ne séduisît plus les nations, jusqu'à ce que les mille ans fussent écoulés. Après cela, il doit être délié pour un peu de temps. ⁴ Puis je vis, des trônes, où s'assirent des personnes à qui le pouvoir de juger fut donné, et je vis les âmes de ceux qui avaient été décapités à cause du témoignage de Jésus et à cause de la parole de Dieu, et ceux qui n'avaient point adoré la bête ni son image, et qui n'avaient pas reçu sa marque sur leur front et sur leur main. Ils eurent la vie, et régneront avec le Christ pendant [les] mille ans. ⁵ Mais les autres morts n'eurent point la vie, jusqu'à ce que les mille ans fussent écoulés. - C'est la première résurrection! - ⁶ Heureux et saint celui qui a part à la première résurrection! La seconde mort n'a point de pouvoir sur eux; ils seront prêtres de Dieu et du Christ. et ils régneront avec lui pendant mille ans.

Satan relâché et définitivement vaincu

⁷ Quand les mille ans seront accomplis, Satan sera relâché de sa prison. et il en sortira pour séduire les nations qui sont aux quatre extrémités de la terre, Gog et Magog afin de les rassembler pour le combat: leur nombre est connue le sable de la mer. ⁸ Elles montèrent sur la surface de la terre, et elles cernèrent le camp des saints et la ville bien-aimée; ⁹ mais Dieu fit tomber un feu du ciel qui les dévora. Et le diable, leur séducteur, fut jeté dans l'étang de feu et de soufre, où sont la bête et le faux prophète, ¹⁰ et ils seront tourmentés jour et nuit aux siècles des siècles.

Le jugement dernier

¹¹ Puis je vis un grand trône éclatant de lumière et Celui qui était assis dessus; devant sa face la terre et le ciel s'enfuirent et il ne fut plus trouvé de place pour eux. ¹² Et je vis les morts, grands et petits, debout devant le trône. Des livres furent ouverts; on ouvrit encore un autre livre, qui est le livre de la vie; et les morts furent jugés, d'après ce qui était écrit dans ces livres, selon leurs oeuvres. ¹³ La mer rendit ses morts; la Mort et l'Enfer rendirent les leurs; et ils furent jugés chacun selon ses oeuvres. ¹⁴ Puis la Mort et l'Enfer furent jetés dans l'étang de feu: - c'est la seconde mort, l'étang de feu. ¹⁵ Quiconque ne fut pas trouvé inscrit dans le livre de la vie fut jeté dans l'étang de feu.

Le monde nouveau et la Jérusalem nouvelle

²¹ ¹ Et je vis un nouveau ciel et une nouvelle terre; car le premier ciel et la première terre avaient disparu, ² et il n'y avait plus de mer. Et je vis descendre du ciel, d'auprès de Dieu, la ville sainte, une Jérusalem nouvelle, vêtue comme une nouvelle mariée parée pour son époux. ³ Et j'entendis une voix forte qui disait: " Voici le tabernacle de Dieu avec les hommes: il habitera avec eux, et ils seront son peuple; et lui-même il sera le Dieu avec eux, il sera leur Dieu. ⁴ Et Dieu essuiera toute larme de leurs yeux, et la mort ne sera plus, et il n'y aura plus ni deuil, ni cri, ni douleur, car les premières choses ont disparu. " ⁵ Et Celui qui était assis sur le trône, dit: "Voici que je fais toutes choses nouvelles. " Et il ajouta: " Ecris, car ces paroles sont sûres et véritables. " ⁶ Puis il me dit: " C'est fait! Je suis l'alpha et l'oméga, le commencement et la fin. A celui qui a soif, je donnerai gratuitement de la source de l'eau de la vie. ⁷ Celui qui vaincra possédera ces choses; je serai son Dieu et il sera mon fils. ⁸ Mais pour les lâches, les incrédules, les abominables les meurtriers, les impudiques, les magiciens, les idolâtres et tous les menteurs, leur part est dans l'étang ardent de feu et de soufre: c'est la seconde mort. " ⁹ Alors l'un des sept anges qui tenaient les sept coupes pleines des sept dernières plaies, vint me parler et me dit: " Viens, je te montrerai la nouvelle mariée, l'Epouse de l'Agneau. " ¹⁰ Et il me transporta en esprit sur une grande et haute montagne, et il me montra la ville sainte, Jérusalem, qui descendait du ciel d'auprès de Dieu, ¹¹ brillante de la gloire de Dieu, et l'astre qui l'éclaire est semblable à une pierre très précieuse, à une pierre de jaspe transparente

comme le cristal. ¹² Elle a une grande et haute muraille, avec douze portes; à ces portes sont douze anges, et des noms inscrits, ceux des douze tribus des fils d'Israël. ¹³ Il y a trois portes à l'orient, trois portes au nord, trois portes au midi et trois portes à l'occident. ¹⁴ La muraille de la ville a douze pierres fondamentales sur lesquelles sont douze noms, ceux des douze apôtres de l'Agneau. ¹⁵ Et celui qui me parlait tenait une mesure, un roseau d'or, pour mesurer la ville, ses portes et sa muraille. ¹⁶ La ville est quadrangulaire, et sa longueur est égale à sa largeur. Il mesura la ville avec son roseau, jusqu'à douze mille stades; la longueur, la largeur et la hauteur en sont égales. ¹⁷ Il en mesura aussi la muraille, de cent quarante-quatre coudées, mesure d'homme, qui est aussi mesure d'ange. ¹⁸ La muraille de la ville est construite en jaspe, et la ville est d'un or pur, semblable à un pur cristal. ¹⁹ Les pierres fondamentales du mur de la ville sont ornées de toutes sortes de pierres précieuses; la première base est du jaspe; la deuxième, du saphir, la troisième, de la calcédoine; la quatrième, de l'émeraude; ²⁰ la cinquième, du sardonix; la sixième, de la sardoine; la septième, de la chrysolithe; la huitième, du béryl; la neuvième, de la topaze; la dixième, de la chrysoprase; la onzième, de l'hyacinthe; ²¹ la douzième, de l'améthyste. Les douze portes sont douze perles; chaque porte est d'une seule perle; la rue de la ville est d'un or pur, comme du verre transparent. ²² Je n'y vis point de temple, car le Seigneur Dieu tout-puissant en est le temple, ainsi que l'Agneau. ²³ La ville n'a besoin ni du soleil ni de la lune pour l'éclairer, car la gloire de Dieu l'illumine, et l'Agneau est son flambeau. ²⁴ Les nations marcheront à sa lumière, et les rois de la terre y apporteront leur magnificence. ²⁵ Ses portes ne seront point fermées chaque jour, car il n'y aura point de nuit. ²⁶ On y apportera ce que les nations ont de plus magnifique et de plus précieux; ²⁷ et Il n'y entrera rien de souillé, aucun artisan d'abomination et de mensonge, mais ceux-là seulement qui sont inscrits dans le livre de vie de l'Agneau.

Félicité des élus

22 ¹ Puis il me montra un fleuve d'eau de la vie, clair comme du cristal, jaillissant du trône de Dieu et de l'Agneau, au milieu de la rue de la ville; ² et de part et d'autre du fleuve, des arbres de vie qui donnent douze fois leurs fruits, les rendant une fois par mois, et dont les feuilles servent à la guérison des nations. ³ Il n'y aura plus aucun anathème; le trône de Dieu et de l'Agneau sera dans la ville; ses serviteurs le serviront, ⁴ et ils verront sa face, et son nom sera sur leurs fronts. ⁵ Il n'y aura plus de nuit, et ils n'auront besoin ni de la lumière de la lampe, ni de la lumière du soleil, parce que le Seigneur Dieu les illuminera; et ils régneront aux siècles des siècles.

Conclusion et épilogue

Attestation de l'ange

⁶ Et l'ange me dit: "Ces paroles sont certaines et véritables; et le Seigneur, le Dieu des esprits des prophètes, a envoyé son ange pour montrer à ses serviteurs les choses qui doivent arriver bientôt. ⁷ - Voici que je viens bientôt. Heureux celui qui garde les paroles de la prophétie de ce livre! " ⁸ C'est moi, Jean, qui ai entendu et vu ces choses. Et après les avoir entendues et vues, je tombai aux pieds de l'ange qui me les montrait pour l'adorer. Mais il me dit: " Garde-toi de le faire! Je suis serviteur au même titre que toi, que tes frères, les prophètes, et que ceux qui gardent les paroles de ce livre. Adore Dieu. "

Proximité de la rétribution

¹⁰ Et il me dit: " Ne scelle point les paroles de la prophétie de ce livre; car le moment est proche. ¹¹ Que celui qui est injuste fasse encore le mal; que l'impur se souille encore; que le juste pratique encore la justice, et que le saint se sanctifie encore. ¹² Et voici que je viens bientôt, et ma rétribution est avec moi, pour rendre à chacun selon son oeuvre. ¹³ Je suis l'alpha et l'oméga, le premier et le dernier, le commencement et la fin. ¹⁴ Heureux ceux qui lavent leurs robes, afin d'avoir droit à l'arbre de la vie, et afin d'entrer dans la ville par les portes! ¹⁵ Dehors les chiens, les magiciens, les impudiques, les meurtriers, les idolâtres, et quiconque aime le mensonge et s'y adonne!

Attestation de Jésus

¹⁶ C'est moi, Jésus, qui ai envoyé mon ange vous attester ces choses, pour les Eglises. C'est moi qui suis le rejeton et le fils de David, l'étoile brillante du matin. " ¹⁷ Et l'Esprit et l'Epouse disent: " Venez! " Que celui qui entend dise aussi Venez! Que celui qui a soif, vienne! Que celui qui le désire, prenne de l'eau de la vie gratuitement! ¹⁸ Je déclare aussi à quiconque entend les paroles de la prophétie de ce livre que, si quelqu'un y ajoute, Dieu le frappera des fléaux décrits dans ce livre; ¹⁹ et que, si quelqu'un retranche des paroles de ce livre prophétique, Dieu lui retranchera sa part de l'arbre de la vie et de la cité sainte, qui sont décrits dans ce livre.

²⁰ Celui qui atteste ces choses, dit: " Oui, je viens bientôt. " Amen! Venez, Seigneur Jésus!

Salutation

²¹ Que la grâce du Seigneur Jésus [Christ] soit avec [vous] tous! [Amen!]

Apocalypse (CP) 12

Citations de
DS 1310-1328:

Magistère

Gaudium et Spes:
[48](#)

Christifideles laici:
[12](#)

Misericordia Dei:
[108](#)

Prêtres et laïcs:
[18](#)

Catéchisme:
[1113](#) [1213](#) [1256](#) [1263](#) [1303](#) [1510](#) [1520](#)

Catechismus:
[1113](#) [1213](#) [1263](#) [1303](#) [1510](#) [1520](#)

L'attente du règne de Dieu

650 L'avenir, sur lequel ouvre l'espérance chrétienne et qu'elle entrevoit comme "dans un miroir" ([1Co 13,12](#)), n'est pas indéterminé. Il a été inauguré et manifesté par les paroles et les actes de Jésus, et par sa résurrection, en lesquels Dieu se révèle fidèle à ses promesses et à l'Alliance qu'il a nouée avec les hommes.

Cet avenir est esquissé par l'Écriture dans le thème du règne de Dieu, déjà commencé, et qui s'accomplira "quand le Christ remettra son pouvoir royal à Dieu le Père, après avoir détruit toutes les puissances du mal" ([1Co 15,24](#)).

Le règne de Dieu annoncé et inauguré par Jésus

651 L'Alliance établie avec Israël était destinée à constituer un "royaume de prêtres" ([Ex 19,6](#)), qui rendrait à Dieu l'honneur qui lui revient, en reflétant sa sainteté (cf. [Lv 11,44](#)).

Le Royaume annoncé connaît une première réalisation avec David, le roi-messie, figure anticipatrice du Messie de la fin des temps.

Jésus, en qui se réalise cette figure, commence sa prédication en déclarant: "Le règne de Dieu est tout proche" ([Mc 1,15](#)). Ce qu'il proclame avec les béatitudes, c'est aussi la venue du Règne, promis aux pauvres et à ceux qui espèrent (cf. [Mt 5,1-12](#)).

Ce Règne connaît déjà une réalisation dans la communion, donnée en Jésus entre Dieu et les hommes. Mais il est encore en train de venir. Jésus apprend à ses disciples à invoquer cette venue dans la prière: "Que ton Règne vienne" ([Mt 6,10](#)). Ce Règne, enfin, ne sera vraiment accompli qu'à la fin des temps, avec la venue du Fils de l'Homme.

652 Plusieurs paraboles, empruntées à la vie de la nature, parlent du règne de Dieu et évoquent une croissance appelée à se poursuivre avant le temps de la récolte (cf. la parabole de l'ivraie et du bon grain, [Mt 13,24-30](#) la parabole du grain moutarde, [Mt 13,31-32](#) la parabole du levain, [Mt 13,33](#)).

L'attitude, à laquelle Jésus ne cesse d'exhorter ses disciples, est à la fois la patience et la vigilance: "Veillez donc, car vous ne connaissez pas le jour où votre Seigneur viendra [...]. Tenez-vous donc prêts, vous aussi: c'est à l'heure où vous n'y penserez pas que le Fils de l'homme viendra" (Mt 24,42.44). "Veillez donc, répète-t-il dans la parabole des dix vierges, car vous ne savez ni le jour ni l'heure" ([Mt 25,13](#)).

Après la résurrection de Jésus, les chrétiens demeurent tendus vers le royaume des cieux et la venue du Christ ressuscité, qui remettra la royauté à son Père (cf. [1Co 15,24](#)). "Amen! Viens, Seigneur Jésus!": cet appel clôt le livre de l'Apocalypse et, avec lui, l'ensemble des Écritures ([Ap 22,20](#)). La liturgie nous fait reprendre cet appel lors de l'acclamation qui suit, à chaque messe, la consécration eucharistique: "Nous proclamons ta mort, Seigneur Jésus, nous célébrons ta résurrection, nous attendons ta venue dans la gloire."

Le Dieu de notre foi, de notre espérance et de notre prière est tout ensemble "celui qui est, qui était et qui vient" ([Ap 1,8](#)).

Des signes à discerner

653 Jésus ne s'est pas contenté d'annoncer que le règne de Dieu est proche. Il en donne des signes. Aux disciples de Jean qui viennent lui demander de la part de leur maître: "Es-tu celui qui doit venir, ou devons-nous en attendre un autre?", il se contente de répondre: "Allez rapporter à Jean ce que vous entendez et voyez" ([Mt 11,3-5](#)).

Tel est aussi le sens profond des miracles qui accompagnent la prédication de Jésus, et que saint Jean qualifie précisément de "signes". Ils sont l'inscription, dans le temps du ministère terrestre de Jésus, de la puissance de Dieu sur la maladie, le péché et la mort. En même temps qu'attestation de la mission divine de Jésus, ils sont, aux yeux de la foi, porteurs de la miséricorde de Dieu.

654 Signes de la venue du Règne dans notre histoire, tels sont également les sacrements. Mémoires des gestes du Sauveur, porteurs de la grâce de Dieu, ils préfigurent les cieux nouveaux et la nouvelle terre (cf. [Ap 21,1](#)), et ils anticipent une réalité à venir. Dans l'eucharistie notamment, "le mémorial de la passion du Christ est célébré, notre âme est remplie de sa grâce, et la gloire à venir nous est déjà donnée" (antienne du cantique de Marie à l'office du soir de la fête du Saint-Sacrement).

L'Église, elle-même en pèlerinage, portant "dans ses sacrements et ses institutions, qui relèvent de ce temps, la figure du siècle qui passe" ([LG 48](#)), a la "mission d'annoncer le royaume du Christ et de Dieu et de l'instaurer dans toutes les nations, formant de ce Royaume le germe et le commencement sur la terre. Cependant, tandis que peu à peu elle s'accroît, elle-même aspire à l'achèvement de ce Royaume, espérant de toutes ses forces et appelant de ses vœux l'heure où elle sera, dans la gloire, réunie à son Roi" ([LG 5](#)).

L'au-delà dans l'espérance chrétienne

655 Alors que la pensée du ciel, de l'enfer et du purgatoire a tenu une place importante dans l'éducation et la pensée des chrétiens des époques antérieures, elle tend aujourd'hui à plus ou moins s'estomper. La critique marxiste a, par exemple, porté le soupçon sur l'attention à l'au-delà, et la crainte s'est insinuée que la pensée d'un autre monde détourne des tâches de celui-ci. En même temps, les chrétiens ont eu écho de diverses croyances en une vie au-delà de la mort qui ont pu fragiliser la foi de certains.

La foi chrétienne, même si elle laisse dans un certain mystère les réalités de l'au-delà, parce qu'elles débordent le champ de l'expérience, nous permet d'affirmer "ce que le cœur de l'homme n'avait pas imaginé" ([1Co 2,9](#)). Elle le tient de la Révélation et prend appui sur la résurrection du Christ: "Si le Christ n'est pas ressuscité, votre foi ne mène à rien [...] et puis, ceux qui sont morts dans le Christ sont perdus. Si nous avons mis notre espoir dans le Christ pour cette vie seulement, nous sommes les plus à plaindre de tous les hommes" ([1Co 15,17-19](#)).

656 Il n'est pas possible de décrire ce qui échappe à l'expérience sensible. La Révélation propose des images, des analogies, des symboles, qui correspondent à nos situations et à nos aspirations humaines les plus profondes, pour nous faire pressentir cet au-delà (une

communion avec Dieu, cf. [Ap 21](#) des noces éternelles, cf. [Ap 19,7-9](#)). Ce faisant, et en dépit de l'imperfection des mots et des représentations qui cherchent à exprimer ces réalités invisibles, la foi chrétienne et l'espérance qu'elle nourrit sont source de courage en même temps que de paix intérieure.

[Le sort des morts](#)

657 La Révélation comporte, en lien avec l'annonce du Christ ressuscité, le promesse de "la résurrection de la chair" et de la "vie éternelle". Que dit-elle donc du sort de ceux et celles qui ne sont plus de ce monde et demeurent dans l'attente de l'achèvement ultime du règne de Dieu?

Il est clair que les morts n'ont plus avec les êtres et les choses les mêmes relations qu'auparavant. L'Ancien Testament, du reste, met cri garde contre les pratiques d'interroger les morts (cf. [Dt 18,11](#)). Il affirme toutefois que les morts ne sont pas anéantis. Ils subsistent de quelque manière, mystérieusement, auprès de Dieu (cf. [Sg 3,1-9](#)).

La prière pour les morts, présente déjà dans le judaïsme (cf. [2M 12,43](#)), recommandée et pratiquée ensuite par l'Église, atteste qu'ils ont une certaine forme d'existence (cf. [GS 18](#)). Le Nouveau Testament a repris la symbolique juive d'un lieu où les morts attendent, mais il affirme que la mort permet une relation nouvelle avec le Christ (cf. [2Co 5,8](#) [Ph 1,23](#)). Ainsi "l'union de ceux qui sont encore en chemin avec leurs frères qui se sont endormis dans la paix du Christ n'est nullement interrompue" ([LG 49](#)).

[L'immortalité de l'âme](#)

658 En accueillant cette vérité qu'à la mort la vie humaine n'est pas totalement détruite, qu'elle est transformée dans une communion nouvelle avec Dieu, l'Église soutient que subsiste après la mort un élément spirituel, traditionnellement appelé "âme". En relation avec le Dieu immortel qui l'a créée, l'âme est elle-même immortelle (cf. concile du Latran V, [DS 1440](#) FC 267).

Le mot âme est à entendre dans le sens utilisé par l'Écriture et la Tradition, à savoir comme principe spirituel et vital de la personne humaine source de son unité, et non comme une partie de l'homme à côté du corps. L'homme est "corps et âme mais vraiment un" ([GS 14](#)).

C'est en comprenant l'âme de cette façon que le livre de la Sagesse contient l'affirmation de son immortalité. La conviction que l'homme continue de subsister après la mort dans sa relation à Dieu s'appuie sur la foi en ce Dieu qui "n'est pas le Dieu des morts, mais des vivants" ([Mc 12,27](#)). "L'Église affirme la survivance et la subsistance après la mort d'un élément spirituel qui est doué de conscience et de volonté en sorte que le "moi" humain subsiste. Pour désigner cet élément, l'Église emploie le mot "âme", consacré par l'usage de l'Écriture et de la Tradition" (Congrégation pour la doctrine de la foi, Lettre sur quelques questions concernant l'eschatologie, mai 1979).

Doué d'une âme immortelle, l'homme peut, dès sa mort, rencontrer son créateur et Seigneur.

[Le jugement particulier](#)

659 Au moment de la mort, l'existence de chaque homme est placée sous la lumière de Dieu et cette lumière éclaire tout ce qui a été vécu. C'est ce que l'on appelle le jugement particulier. Ce jugement particulier (il concerne chacun au moment de sa mort) n'attend pas la fin des temps. Il détermine la "situation intermédiaire" dans laquelle se trouvent les défunts avant le jugement général (où la vérité sera faite sur la vie et l'histoire de l'humanité tout entière) et la résurrection des morts. Chacun est mis par Dieu en face de sa vérité. Jugement sauveur pour ceux qui auront accueilli les paroles du Christ (cf. [Jn 12,46-48](#)), pour ceux qui auront fait le bien, jugement de condamnation pour ceux qui auront fait le mal (cf. [2Co 5,10](#)), il n'a rien d'arbitraire et consacre la valeur de toute vie.

Le salut accordé prend la forme de la vision béatifique, où est contemplé "dans la pleine lumière, tel qu'il est, le Dieu en trois personnes" (concile de Florence, en 1439, [DS 1305](#) FC 967). Cette vision comble l'homme de la joie parfaite. Dieu, tel qu'il est, constitue l'objet de l'espérance chrétienne et comble toutes les aspirations profondes de l'homme.

660 Pour parvenir à cette contemplation de Dieu, une "étape" de purification, appelée purgatoire, peut être nécessaire. Il ne s'agit ni d'un lieu, ni d'un temps; on peut parler plutôt d'un état. En tout cas, le purgatoire, qui est bien une peine, n'est pas à concevoir comme une punition, par laquelle Dieu se vengerait en quelque sorte de nos infidélités. La communion avec Dieu, dans laquelle nous introduit la mort, nous fait prendre conscience douloureusement de nos imperfections et de nos refus d'aimer, et du besoin de nous laisser purifier par la puissance salvatrice du Christ.

C'est Dieu lui-même qui purifie et transforme. Mais la Tradition de l'Église catholique affirme que ceux qui sont au purgatoire bénéficient des prières et des supplications adressées en leur faveur à Dieu par leurs frères, et aussi de l'intercession des saints déjà introduits dans la béatitude de la vision de Dieu.

Le ciel et l'enfer

661 Le jugement qui s'opère dans la lumière du Christ, conduit finalement à deux situations opposées: le ciel et l'enfer. Il s'agit là de réalités de la foi chrétienne, clairement attestées dans l'Écriture, même si c'est dans un langage nécessairement imagé. Les perspectives ainsi ouvertes sur la destinée humaine font entrevoir le sérieux que tout homme doit accorder aux options fondamentales qui conduisent son existence en ce monde (cf. [Mt 5,1-12](#) [Jn 5,22-30](#) [1Jn 3,14](#)) et qui se traduisent toujours par des conduites concrètes (cf. [Mt 25,31-46](#)).

662 Le ciel désigne proprement le monde de Dieu. C'est dans ce sens que nous nous adressons à Dieu dans la prière du Seigneur: "Notre Père qui es aux cieux." Le Nouveau Testament parle, dans le même sens tantôt du "royaume de Dieu", tantôt du "royaume des cieux". "Aller au ciel", c'est aller rejoindre le Christ, dans le "paradis" (cf. [Lc 23,43](#)), pour "être avec lui", "demeurer avec lui" (cf. [Ph 1,23](#) [Rm 6,8](#)).

Le ciel est l'accomplissement de la vie, la plénitude de vie dans l'amour de Dieu Trinité et de nos frères. La Bible exprime cette plénitude: le ciel est béatitude éternelle pour l'homme, participation plénière à la vie même de la Trinité, vision de Dieu face à face ([1Co 13,12](#)), joie et paix sans fin. Le langage de l'Apocalypse laisse entrevoir un état de lumière et de vie (cf. [Ap 21,1-4](#) [Ap 22,35](#)).

Le bonheur du ciel n'est pas un bonheur solitaire. Communion avec Dieu, il est aussi communion avec tous ceux qui vivent de l'amour de Dieu, de son Esprit, avec ceux qui sont sur terre et avec ceux qui n'y sont plus. Il est la réalisation achevée de la communion des

saints (cf. [LG 49](#)).

663 L'enfer est l'aboutissement d'un refus absolu de Dieu et de tout secours offert par lui, Il est négation de la vie et de la joie que Dieu propose. Le Nouveau Testament le désigne comme un état de damnation, c'est-à-dire de condamnation éternelle, "préparé pour le démon et ses anges" ([Mt 25,41](#)), comme un état de perdition définitive (cf. [Lc 16,23-26](#)), prenant la figure d'une "seconde mort" ([Ap 2,11](#) [Ap 20,14](#)).

Personne ne peut affirmer que tel ou tel homme soit par sa propre faute en enfer. Mais l'enfer indique que l'homme a la possibilité de refuser définitivement la vie offerte par Dieu. L'amour de Dieu est tel qu'il respecte trop l'homme pour s'imposer à lui; il crée l'homme libre. Dieu, qui "veut que tous les hommes soient sauvés" ([1Tm 2,4](#)), agit pour les arracher au mal et au péché, et les ouvrir à la vie. Mais il prend au sérieux la liberté de l'homme et reconnaît l'importance de ses décisions.

La venue du Christ dans la gloire

664 "Il reviendra dans la gloire pour juger les vivants et les morts, et son règne n'aura pas de fin" (Symbole de Nicée-Constantinople).

La venue du Christ dans la gloire, confessée dans le Credo, n'est pas la simple reproduction de sa première venue, qui l'a conduit à la mort. C'est la manifestation finale du Ressuscité, qui "ne meurt plus" ([Rm 6,9](#)). Le Christ glorieux ne viendra pas compenser par une victoire inscrite à l'intérieur de l'histoire des hommes l'échec apparent de la Croix. Le Royaume qu'il a annoncé et inauguré, et qui trouve alors son achèvement, "ne vient pas de ce monde" ([Jn 18,36](#)).

Cependant le Christ glorieux, qui viendra dans la gloire, est bien Celui qui est déjà venu, Celui qui, dans sa résurrection, a triomphé du péché et de la mort, Celui qui ne cesse d'advenir dans nos vies, spécialement à travers les sacrements, qui font "mémoire" de lui "jusqu'à ce qu'il vienne" ([1Co 11,26](#)).

665 Nous n'avons ni à imaginer ni à programmer cette venue du Christ, dont le jour et l'heure, aussi bien que les modalités, sont connus du Père seul (cf. [Mt 24,36](#)).

A plusieurs reprises, des spéculations se sont développées concernant la date de la fin du monde, ou l'inauguration sur cette terre d'un nouveau règne du Christ, qui devrait durer mille ans (d'où le nom de millénarisme donné à ces théories). L'Église récuse ce genre de spéculations.

Il suffit de nous préparer dans l'espérance à la venue de ce jour où, après avoir détruit toutes les formes d'esclavage, et jusqu'au "dernier ennemi", la mort, le Christ paraîtra en pleine gloire (cf. [1Co 15,20-27](#)).

Saint Paul nous fait reconnaître dans la résurrection des morts un point décisif de la foi chrétienne: "S'il n'y a pas de résurrection des morts, le Christ, lui non plus, n'est pas ressuscité. Et si le Christ n'est pas ressuscité, notre message est sans objet, et votre foi est sans objet" ([1Co 15,13-14](#)).

La résurrection des morts

666 La résurrection des morts ("la résurrection de la chair", comme dit le Symbole des Apôtres) trouve son principe dans la résurrection du Christ, "premier-né d'entre les morts" ([Col 1,18](#)), "prémices de ceux qui se sont endormis" ([1Co 15,20](#)).

Dans l'Ancienne Alliance il est question de la résurrection personnelle des morts, surtout dans la période des martyrs d'Israël (cf. 2 M 7,11.23). La foi en la résurrection des morts, précédée depuis l'Exil par l'expérience de la résurrection du peuple d'Israël, est née de la conviction que la relation avec Dieu ne peut pas être détruite pour les justes qui ont été jusqu'à sacrifier leur vie pour rester fidèles à Dieu. Dieu ne peut abandonner à la mort ceux qui le servent. Mais il faut l'événement de la résurrection du Christ pour que s'établisse définitivement la certitude de la résurrection personnelle des morts.

La résurrection du Christ a attesté la fidélité et la force invincible de l'amour du Père. Elle est l'oeuvre de l'Esprit qui continuait d'unir le Père et le Fils au sein même de la passion et de la mort de Jésus. Or cet Esprit est donné aux croyants baptisés et confirmés. Donc, "si l'Esprit de celui qui a ressuscité Jésus d'entre les morts habite en vous, déclare saint Paul aux Romains, celui qui a ressuscité Jésus d'entre les morts donnera aussi la vie à vos corps mortels par son Esprit qui habite en vous" ([Rm 8,11](#)).

667 Ce que nous sommes déjà dans le Christ ressuscité, par le baptême et par le don de l'Esprit, appelle pourtant encore une transformation. L'homme ressuscitera dans sa propre chair, mais dans une chair transfigurée, semblable à celle du Christ glorieux. Saint Paul parle ainsi de corps "spirituel" ou "plein de gloire".

Il est impossible de décrire ce que sera cette transformation. Déjà, Jésus, interrogé à ce propos, avait demandé de ne pas se laisser entraîner dans des débordements de l'imagination. Des sadducéens avaient voulu lui tendre un piège en racontant l'histoire d'une femme qui avait eu successivement, de manière légitime, sept maris. "A la résurrection, demandèrent-ils, duquel des sept sera-t-elle l'épouse, puisqu'elle leur a appartenu à tous?" Jésus leur répondit: "Vous êtes dans l'erreur, en méconnaissant les Écritures, et la puissance de Dieu. A la résurrection, en effet, on ne se marie pas, mais on est comme les anges dans le ciel. Au sujet de la résurrection des morts, n'avez-vous pas lu ce que Dieu vous a dit: Moi, je suis le Dieu d'Abraham, le Dieu d'Isaac, le Dieu de Jacob? Il n'est pas le Dieu des morts, mais des vivants" ([Mt 22,28-32](#)).

Dans une ébauche, très lointaine sans doute, de ce que l'Esprit de Dieu réalisera lorsqu'il s'emparera de tout notre corps, de la chair qui est la nôtre, saint Paul souligne surtout la radicale nouveauté d'un corps "spirituel": "Ce qui est semé dans la terre est périssable, ce qui ressuscite est impérissable; ce qui est semé n'a plus de valeur, ce qui ressuscite est plein de gloire; ce qui est semé est faible, ce qui ressuscite est puissant; ce qui est semé est un corps humain, ce qui ressuscite est un corps spirituel" ([1Co 15,42-44](#)).

668 La résurrection des corps s'inscrit dans le cadre de la "nouvelle création", tout entière oeuvre de la puissance de Dieu et semblable à une naissance (cf. [Rm 8,22-23](#) [1Co 15,50-53](#)).

"Si ce plan de salut n'est pas encore accompli, car les hommes meurent toujours, et leurs corps sont toujours décomposés par la mort, cela ne doit pas être un motif d'incroyance. Déjà nous avons reçu une avance sur tous les biens qui nous sont promis, en la personne de celui qui est notre premier-né; par lui nous nous sommes élevés vers le ciel, et nous partageons le trône de celui qui nous a emportés dans les hauteurs, ainsi que le dit saint Paul: Avec lui il nous a ressuscités, avec lui il nous a fait régner aux cieux, dans le Christ Jésus." (Anastase, abbé du Sinai, vers 700, Homélie sur la résurrection, 5, 6).

Le jugement universel et la fin du monde

669 Au-delà de la destinée individuelle de l'homme, la Révélation ouvre devant nos yeux les perspectives d'un accomplissement dernier de toute l'humanité, dans un jugement général, universel, lié à la résurrection des corps, et qui exprime la dimension collective du salut: on n'est pas sauvé tout seul. Tout sera établi selon la "justice de Dieu", et le Christ viendra "juger les vivants et les morts", restaurer le sens de toute la réalité créée du ciel et de la terre, la récapituler en lui et la remettre à son Père (cf. [Ep 1,10](#) [Ap 1,8](#) [Ap 22,13](#)).

La perspective d'un jugement général, dernier qui, par nature, relève exclusivement de Dieu, souligne la valeur relative et fragile des jugements que l'homme peut porter sur lui-même et sur les autres (cf. [Lc 6,37](#)). C'est pourquoi Jésus recommande de ne pas juger trop vite, de laisser le bon grain croître à côté de l'ivraie, jusqu'à la moisson finale (cf [Mt 13,24-30](#)).

670 Cependant, la fin du monde, que nous ne devons chercher à nous représenter, n'est pas à attendre passivement. Cette heureuse venue du Christ dans la gloire, nous devons la préparer en travaillant à rendre le monde toujours plus conforme aux vues de Dieu, telles que Jésus nous les a fait connaître dans sa prédication du Royaume. Cette terre est le lieu de la "croissance du règne du Christ" ([GS 39](#)), où s'ébauche le siècle à venir, et où déjà se réalise le jugement.

Jésus a clairement dit dans une parabole que ceux qui auront en ce monde-ci vécu dans une charité active au service de leurs frères, recevront en héritage le Royaume préparé depuis la création du monde (cf. [Mt 25,31-46](#)). Dieu seul révélera, au jour du jugement, la valeur certaine et durable de tout ce qu'il y aura eu de bon et de vrai dans les hommes. et dans le monde.

671 *Quand le Fils de l'Homme
viendra dans sa gloire,
et tous les anges avec lui,
alors il siégera sur son trône de gloire.
Toutes les nations seront rassemblées devant lui;
il séparera les hommes les uns des autres,
comme le berger sépare les brebis des chèvres
il placera les brebis à sa droite,
et les chèvres à sa gauche.
Alors le Roi dira à ceux qui seront à sa droite
"Venez, les bénis de mon Père,
recevez en héritage le Royaume
préparé pour vous depuis la création du monde.
Car j'avais faim, et vous m'avez donné à manger;
j'avais soif, et vous m'avez donné à boire;
j'étais un étranger, et vous m'avez accueilli,
j'étais nu, et vous m'avez habillé;
j'étais malade, et vous m'avez visité;
j'étais en prison, et vous êtes venus jusqu'à moi!"
Alors les justes lui répondront:
"Seigneur, quand est-ce que nous t'avons vu...
tu avais donc faim, et nous t'avons nourri?
tu avais soif, et nous t'avons donné à boire?
tu étais un étranger, et nous t'avons accueilli?
tu étais nu, et nous t'avons habillé?
tu étais malade ou en prison..."*

Quand sommes-nous venus jusqu'à toi?"

Et le Roi leur répondra:

"Amen, je vous le dis: chaque fois que vous l'avez fait à l'un de ces petits qui sont mes frères, c'est à moi que vous l'avez fait."

Alors il dira à ceux qui seront à gauche

"Allez-vous-en loin de moi, maudits,

dans le feu éternel préparé pour le démon et ses anges.

Car j'avais faim, et vous ne m'avez pas donné à manger;

j'avais soif, et vous ne m'avez pas donné à boire;

j'étais un étranger, et vous ne m'avez pas accueilli,

j'étais nu et vous ne m'avez pas habillé;

j'étais malade et en prison, et vous ne m'avez pas visité."

Alors ils répondront, eux aussi:

"Seigneur, quand est-ce que nous t'avons vu

avoir faim et soif, être nu, étranger, malade ou en prison,

sans nous mettre à ton service?"

Il leur répondra: "Amen, je vous le dis:

chaque fois que vous ne l'avez pas fait

à l'un de ces petits,

à moi non plus vous ne l'avez pas fait."

Et ils s'en iront, ceux-ci au châtement éternel,

et les justes, à la vie éternelle.

(Mt 25,31-46)

La vie éternelle

672 Après la résurrection des morts le Credo confesse la vie éternelle, ou la vie du monde à venir.

"Puisque, dans cette sainte Église catholique, nous recevons des préceptes et des moeurs d'une grande noblesse, nous aurons en héritage le royaume des cieux et la vie éternelle. Pour que le Seigneur nous l'accorde, nous supportons tout. Car le but qui nous est fixé ne consiste pas en peu de choses: il s'agit de gagner la vie éternelle. C'est pourquoi, dans le Symbole des Apôtres après l'article: je crois à la résurrection de la chair, c'est-à-dire des morts (nous en avons discuté), nous affirmons croire à la vie éternelle: c'est pour elle que les chrétiens combattent.

Donc la vie réelle et vraie, c'est le Père; par le Fils, dans le Saint Esprit, il fait jaillir les dons du ciel sur toutes les créatures; et c'est par sa bonté que nous avons reçu, nous aussi les hommes, la promesse infaillible des biens de la vie éternelle" (saint Cyrille de Jérusalem, 4e siècle, Catéchèses baptismales, 18,29).

673 Cette vie éternelle est la continuité et l'épanouissement de notre vie d'union au Christ dès cette terre (cf. [Jn 17,3](#)). Elle n'en est pas moins, dans sa plénitude, objet d'espérance, consistant à voir Dieu "tel qu'il est" ([1Jn 3,2](#)), dans la pleine participation à sa vie trinitaire. Elle est vie intense ainsi que l'est la vie même de Dieu, réalisation de l'Alliance nouvelle et éternelle, où "Dieu sera tout en tous" ([1Co 15,28](#)). Avec cette réalisation de l'Alliance une rénovation mystérieuse transforme l'humanité et le monde. L'Écriture parle de cieux nouveaux et de terre nouvelle (cf. [Ap 21,1](#)).

Nous possédons déjà les prémices de cette vie dont la plénitude est promise pour l'au-delà de

la mort, comme le chante l'une des préfaces de la messe du dimanche: "Dans cette existence de chaque jour que nous recevons de ta grâce, la vie éternelle est déjà commencée; nous avons reçu les premiers dons de l'Esprit par qui tu as ressuscité Jésus d'entre les morts, et nous vivons dans l'espérance que s'accomplisse en nous le mystère de Pâques."

La mort du chrétien

674 La foi et l'espérance chrétienne ne peuvent pas ne pas avoir des conséquences sur la manière d'envisager et d'approcher la mort. La liturgie l'exprime: "Pour tous ceux qui croient en toi, Seigneur, la vie n'est pas détruite, elle est transformée; et lorsque prend fin leur séjour sur la terre, ils ont déjà une demeure éternelle dans les cieux" (préface des défunts). Cette nouveauté de la mort chrétienne permet au chrétien de transformer sa propre mort en en faisant, à l'exemple du Christ, l'objet de son ultime offrande. Mourir chrétiennement, pour celui qui voit venir la mort, fait abandonner à la miséricorde de Dieu la totalité de sa vie et accueillir la grâce de l'espérance. La prière de l'Église nous encourage à nous préparer pour l'heure de notre mort: "Sainte Marie, mère de Dieu, priez pour nous, pauvres pécheurs, maintenant et à l'heure de notre mort."

675 Le rayonnement de l'au-delà dans l'aujourd'hui du croyant

Nous n'avons pas pu parler des réalités ou des "fins" dernières sans être continuellement renvoyés aux réalités "avant dernières": celles dans lesquelles se poursuit notre existence. Engendrée par l'Esprit Saint, l'espérance chrétienne permet d'aller au-delà de ce qui est visible pour rejoindre l'invisible. Elle soutient la constance dans l'épreuve, la persévérance dans la foi et permet de regarder la mort en face. Elle nous maintient dans cette attente, éveillés et vigilants, attentifs à discerner les "signes des temps". Bien loin de favoriser l'évasion des décisions et des tâches présentes, elle les charge d'un poids d'éternité (cf. [GS 38-39](#)).

A ciel ouvert

676 Beaucoup d'hommes aujourd'hui sont à la recherche de véritables raisons de vivre. L'avenir semble souvent bouché, ou plus chargé de menaces que d'heureuses promesses. Les lois du monde, en même temps qu'elles sont décryptées avec toujours plus de rigueur, sont ressenties comme inéluctables. De toute façon, la mort, au bout du chemin, n'a rien perdu de sa prétention à avoir le dernier mot.

Sans nous arracher aux pesanteurs et aux lourdeurs de l'humaine condition, la foi chrétienne y ouvre un passage sur un autre monde, déjà en gestation dans celui-ci. C'est le "passage" que Jésus a frayé, en "passant", le premier, de ce monde à son Père. Depuis sa résurrection, les lumières du ciel ne cessent de rayonner sur notre terre. Et l'Église, qui "par la prédication [...] et par le baptême [...] engendre à une vie nouvelle et immortelle des fils conçus du Saint-Esprit et nés de Dieu" ([LG 64](#)), les invite à être porteurs d'espérance et foyers de régénération à l'intérieur de ce monde où le Ressuscité est à l'oeuvre.

Au jour de notre baptême, comme au jour du baptême de Jésus, les cieux se sont comme déchirés. Notre marche et nos travaux s'accomplissent en quelque sorte à ciel ouvert. Ils se colorent de la certitude que tout trouve son sens plénier et son accomplissement en Dieu, au-delà de notre vie terrestre. Déjà, celle-ci est vécue en communion avec les saints du ciel) auxquels nous sommes particulièrement unis dans la prière et la liturgie eucharistique.

Le sérieux de la vie

677 "Ce que nous attendons, selon la promesse du Seigneur, c'est un ciel nouveau et une terre nouvelle où résidera la justice" ([2P 3,13](#)). L'espérance chrétienne dépasse les espoirs simplement humains, puisqu'elle a pour terme la vie éternelle avec Dieu. Elle trouve sa solidité dans l'assurance que l'accomplissement attendu est l'oeuvre de la réconciliation universelle que le Christ a déjà scellée par sa victoire sur le péché et sur la mort. Elle se fonde aussi sur le don de l'Esprit Saint, que reçoit l'Église, pour que celle-ci concoure à l'achèvement du royaume de Dieu, et reconnaisse les signes de ce Royaume en gestation chez les hommes et les femmes qui oeuvrent à une plus grande justice et à la paix.

Mais tant que l'ivraie est encore mêlée au bon grain, la pensée du jugement de Dieu, par lequel se réalisera l'avènement du ciel nouveau et de la terre nouvelle, entretient le sens de la gravité des décisions et des actes qui commandent l'orientation de notre existence. L'espérance chrétienne ne diminue pas, mais augmente encore la perception du sérieux de la vie terrestre.

Valeur infinie de l'homme

678 Tandis qu'elles poussent à travailler à l'extension du royaume de Dieu au coeur du monde, en combattant tout ce qui lui fait obstacle, la foi et l'espérance chrétiennes maintiennent la valeur infinie de tout homme, créé à l'image de Dieu, conduit par sa Providence et appelé à la béatitude éternelle. " Nous le savons, quand les hommes aiment Dieu, lui-même fait tout contribuer à leur bien, puisqu'ils sont appelés selon le dessein de son amour. Ceux qu'il connaissait par avance, il les a aussi destinés à être l'image de son Fils, pour faire de ce Fils l'aîné d'une multitude de frères. Ceux qu'il destinait à cette ressemblance, il les a aussi appelés; ceux qu'il a appelés, il en a fait des justes; et ceux qu'il a justifiés, il leur a! donné sa gloire" ([Rm 8,28-30](#)).

La foi et l'espérance chrétiennes motivent l'action généreuse. Elles interdisent de faire d'aucun homme le quelconque instrument d'un projet humain. En remettant à Dieu qui ressuscite les morts le soin de porter l'humanité tout entière et chacun de ses membres à leur achèvement, elles empêchent de vouloir jamais sacrifier les hommes à des idées ou à des systèmes.

La foi et l'espérance chrétiennes maintiennent l'avenir ouvert jusque dans la mort, en accompagnant ceux qui meurent de la promesse de la vie bienheureuse auprès de Dieu. Elles disent la vraie grandeur de l'humanité de l'homme, aussi bien dans sa vie physique, intellectuelle, morale, sociale, que religieuse. Tant il est vrai que c'est toute la réalité que ressaisit l'oeuvre de réconciliation opérée par le Christ et qui se poursuit jour après jour sous l'action de l'Esprit Saint.

679 *Que me servirait la possession
du monde entier?*

Qu'ai-je à faire des royaumes d'ici-bas?

Il m'est bien plus glorieux

de mourir pour le Christ Jésus,

que de régner jusqu'aux extrémités de la terre.

C'est lui que je cherche,

ce Jésus qui est mort pour nous!

C'est lui que je veux,

*lui qui est ressuscité à cause de nous!
Voici le moment où je vais être enfanté.
De grâce, frères, épargnez-moi:
ne m'empêchez pas de naître à la vie,
ne cherchez pas ma mort.
C'est à Dieu que je veux appartenir:
ne me livrez pas au monde
ni aux séductions de la matière.
Laissez-moi arriver à la pure lumière:
c'est alors que je serai vraiment homme.
(Ignace, évêque d'Antioche, martyr vers 113)*

Catéchisme France 650

Aide que l'Eglise reçoit du monde d'aujourd'hui

44 De même qu'il importe au monde de reconnaître l'Eglise comme une réalité sociale de l'histoire et comme son ferment, de même l'Eglise n'ignore pas tout ce qu'elle a reçu de l'histoire et de l'évolution du genre humain.

L'expérience des siècles passés, le progrès des sciences, les richesses cachées dans les diverses cultures, qui permettent de mieux connaître l'homme lui-même et ouvrent de nouvelles voies à la vérité, sont également utiles à l'Eglise. En effet, dès les débuts de son histoire, elle a appris à exprimer le message du Christ en se servant des concepts et des langues des divers peuples et, de plus, elle s'est efforcée de le mettre en valeur par la sagesse des philosophes: ceci afin d'adapter l'Evangile, dans les limites convenables, et à la compréhension de tous et aux exigences des sages. A vrai dire, cette manière appropriée de proclamer la parole révélée doit demeurer la loi de toute évangélisation. C'est de cette façon, en effet, que l'on peut susciter en toute nation la possibilité d'exprimer le message chrétien selon le mode qui lui convient, et que l'on promeut en même temps un échange vivant entre l'Eglise et les diverses cultures (22). Pour accroître de tels échanges, l'Eglise, surtout de nos jours où les choses vont si vite et où les façons de penser sont extrêmement variées, a particulièrement besoin de l'apport de ceux qui vivent sans le monde, et en épousent les formes mentales, qu'il s'agisse des croyants ou des incroyants. Il revient à tout le peuple de Dieu, notamment aux pasteurs et aux théologiens, avec l'aide de l'Esprit-Saint, de scruter, de discerner et d'interpréter les multiples langages de notre temps et de les juger à la lumière de la parole divine, pour que la vérité révélée puisse être sans cesse mieux perçue, mieux comprise et présentée sous une forme plus adaptée.

Comme elle possède une structure sociale visible, signe de son unité dans le Christ, l'Eglise peut aussi être enrichie, et elle l'est effectivement, par le déroulement de la vie sociale: non pas comme s'il manquait dans la constitution que le Christ lui a donnée, mais pour l'approfondir, la mieux exprimer et l'accommoder d'une manière plus heureuse à notre époque. L'Eglise constate avec reconnaissance qu'elle reçoit une aide variée de la part d'hommes de tout rang et de toute condition, aide qui profite aussi bien à la communauté qu'elle forme qu'à chacun de ses fils. En effet, tous ceux qui contribuent au développement de la communauté humaine au plan familial, culturel, économique et social, politique (tant au niveau national qu'au niveau international), apportent par le fait même, et en conformité avec le plan de Dieu, une aide non négligeable à la communauté ecclésiale, pour autant que celle-ci dépend du monde extérieur. Bien plus, l'Eglise reconnaît que, de l'opposition de ses adversaires et de ses persécuteurs, elle a tiré de grands avantages et qu'elle peut continuer à le faire (23).

Notes:

(22) Conc. Vat. II, Const. dogm. de Ecclesia [LG 13](#).

(23) Cf. Justin, *Dialogus cum Tryphone*, 110: PG 6, 729; éd. Otto 1897, pp. 391-393: "... au contraire, plus nous sommes persécutés, plus s'accroît le nombre de ceux que le nom du Christ amène à la foi et à la religion" Cf. Tertullien, *Apologeticus*, cap. L, 13: nous devenons même plus nombreux, chaque fois que vous nous moissonnez (=persécutez): c'est une semence que le sang des chrétiens !" Cf. Const. dogm. de Ecclesia, [LG 9](#).

Le Christ alpha et oméga

45 Qu'elle aide le monde ou qu'elle reçoive de lui, l'Eglise tend vers un but unique: que vienne le règne de Dieu et que s'établisse le salut du genre humain. D'ailleurs, tout le bien que le peuple de Dieu, au temps de son pèlerinage terrestre, peut procurer à la famille humaine, découle de cette réalité que l'Eglise est "le sacrement universel du salut (24)" manifestant et actualisant tout à la fois le mystère de l'amour de Dieu pour l'homme.

Car le Verbe de Dieu, par qui tout a été fait, s'est lui-même fait chair, afin que, homme parfait, il sauve tous les hommes et récapitule toutes choses en lui. Le Seigneur est le terme de l'histoire humaine, le point vers lequel convergent les désirs de l'histoire et de la civilisation, le centre du genre humain, la joie de tous les cœurs et la plénitude de leurs aspirations (25). C'est lui que le Père a ressuscité d'entre les morts, a exalté et à fait siéger à sa droite, le constituant juge des vivants et des morts. Vivifiés et rassemblés en son Esprit, nous marchons vers la consommation de l'histoire humaine qui correspond pleinement à son dessein d'amour : "ramener toutes choses sous un seul chef, le Christ, celles qui sont dans les cieux et celles qui sont sur la terre" ([Ep 1,10](#)).

C'est le Seigneur lui-même qui le dit: "Voici que je viens bientôt et ma rétribution est avec moi, pour rendre à chacun selon ses oeuvres. Je suis l'alpha et l'oméga, le premier et le dernier, le commencement et la fin" ([Ap 22,12-13](#)).

Notes:

(24) Conc. Vat. II, Const. dogm. de Ecclesia, [LG 48](#)

(25) Cf. Paul VI, alloc. du 3 février février 1965 habita.

DEUXIEME PARTIE

DE QUELQUES PROBLEMES PLUS URGENTS

INTRODUCTION

46 Après avoir montré quelle est la dignité de la personne humaine et quel rôle individuel et social elle est appelée à remplir dans l'univers, le Concile, fort de la lumière de l'Evangile et de l'expérience humaine, attire maintenant l'attention de tous sur quelques questions particulièrement urgentes de ce temps qui affectent au plus haut point le genre humain.

Parmi les nombreux sujets qui suscitent aujourd'hui l'intérêt général, il faut notamment retenir ceux-ci: le mariage et la famille, la culture, la vie économique-sociale, la vie politique, la solidarité des peuples et la paix. Sur chacun d'eux, il convient de projeter la lumière des principes qui nous viennent du Christ; ainsi les chrétiens seront-ils guidés et tous les hommes éclairés dans la recherche des solutions que réclament des problèmes si nombreux et si complexes.

CHAPITRE PREMIER

DIGNITE DU MARIAGE ET DE LA FAMILLE

Le mariage et la famille dans le monde d'aujourd'hui

47 La santé de la personne et de la société tant humaine que chrétienne est étroitement liée à la postérité de la communauté conjugale et familiale. Aussi les chrétiens, en union avec tous ceux qui font grand cas de cette communauté, se réjouissent-ils sincèrement des soutiens divers qui font grandir aujourd'hui parmi les hommes l'estime de cette communauté d'amour et le respect de la vie, et qui aident les époux et les parents dans leur éminente mission. Ils en attendent en outre de meilleurs résultats et s'appliquent à les étendre.

La dignité de cette institution ne brille pourtant pas partout du même éclat puisqu'elle est ternie par la polygamie, l'épidémie du divorce, l'amour soi-disant libre, ou d'autres déformations. De plus, l'amour conjugal est trop souvent profané par l'égoïsme, l'hédonisme et par des pratiques illicites entravant la génération. Les conditions économiques, socio-psychologiques et civiles d'aujourd'hui introduisent aussi dans la famille de graves perturbations. Enfin, en certaines régions de l'univers, ce n'est pas sans inquiétude qu'on observe les problèmes posés par l'accroissement démographique. Tout cela angoisse les consciences. Et pourtant, un fait montre bien la vigueur et la solidité de l'institution matrimoniale et familiale: les transformations profondes de la société contemporaine, malgré les difficultés qu'elle provoquent, font très souvent apparaître, et de diverses façons, la nature véritable de cette institution.

C'est pourquoi le Concile, en mettant en meilleure lumière certains points de la doctrine de l'Eglise, se propose d'éclairer et d'encourager les chrétiens, ainsi que tous ceux qui s'efforcent de sauvegarder et de promouvoir la dignité originelle et la valeur privilégiée et sacrée de l'état de mariage.

Sainteté du mariage et de la famille

48 La communauté profonde de vie et d'amour que forme le couple a été fondée et dotée de ses lois propres par le Créateur; elle est établie sur l'alliance des conjoints, c'est-à-dire sur leur consentement personnel irrévocable. Une institution, que la loi divine confirme, naît ainsi, au regard même de la société, de l'acte humain par lequel les époux se donnent et se reçoivent mutuellement. En vue du bien des époux, des enfants et aussi de la société, ce lien sacré échappe à la fantaisie de l'homme. Car Dieu lui-même est l'auteur du mariage qui possède en propre des valeurs et des fins diverses (1); tout cela est d'une extrême importance pour la continuité du genre humain, pour le progrès personnel et le sort éternel de chacun des membres de la famille, pour la dignité, la stabilité, la paix et la prospérité de la famille et de la société humaine tout entière. Et c'est par sa nature même que l'institution du mariage et l'amour conjugal sont ordonnés à la procréation et à l'éducation qui, tel un sommet en en constituent le couronnement. Aussi l'homme et la femme qui, par l'alliance conjugale "ne sont plus deux, mais une seule chair" (*Mt 19,6*), s'aident et se soutiennent

mutuellement par l'union intime de leurs personnes et de leurs activités; ils prennent ainsi conscience de leur unité et l'approfondissent sans cesse davantage. Cette union intime, don réciproque de deux personnes, non moins que le bien des enfants, exigent l'entière fidélité des époux et requièrent leur indissoluble unité (2).

Le Christ Seigneur a comblé de bénédictions cet amour aux multiples aspects, issu de la source divine de la charité, et constitué à l'image de son union avec l'Eglise. De même en effet que Dieu prit autrefois l'initiative d'une alliance d'amour et de fidélité avec son peuple (3), ainsi, maintenant, le Sauveur des hommes, Epoux de l'Eglise (4), vient à la rencontre des époux chrétiens par le sacrement de mariage. Il continue de demeurer avec eux pour que les époux, par leur don mutuel, puissent s'aimer dans une fidélité perpétuelle, comme lui-même a aimé l'Eglise et s'est livré pour elle (5). L'authentique amour conjugal est assumé dans l'amour divin et il est dirigé et enrichi par la puissance rédemptrice du Christ et l'action salvifique de l'Eglise, afin de conduire efficacement à Dieu les époux, de les aider et de les affermir dans leur mission sublime de père et de mère (6). C'est pourquoi les époux chrétiens, pour accomplir dignement les devoirs de leur état, sont fortifiés et comme consacrés par un sacrement spécial (7) en accomplissant leur mission conjugale et familiale avec la force de ce sacrement, pénétrés de l'Esprit du Christ qui imprègne toute leur vie de foi, d'espérance et de charité, ils parviennent de plus en plus à leur perfection personnelle et à leur sanctification mutuelle; c'est ainsi qu'ensemble ils contribuent à la glorification de Dieu.

Précédés par l'exemple et la prière commune de leurs parents, les enfants, et même tous ceux qui viennent dans le cercle familial, s'ouvriront ainsi plus facilement à des sentiments d'humanité et trouveront plus aisément le chemin du salut et de la sainteté. Quant aux époux, grandis par la dignité de leur rôle de père et de mère, ils accompliront avec conscience le devoir d'éducation qui leur revient au premier chef, notamment au plan religieux.

Membres vivants de la famille, les enfants concourent, à leur manière, à la sanctification des parents. Par leur reconnaissance, leur piété filiale et leur confiance, ils répondront assurément aux bienfaits de leurs parents et, en bons fils, ils les assisteront dans les difficultés de l'existence et dans la solitude de la vieillesse. Le veuvage, assumé avec courage dans le sillage de la vocation conjugale, sera honoré de tous (8). Les familles se communiqueront aussi avec générosité leurs richesses spirituelles. Alors, la famille chrétienne, parce qu'elle est issue d'un mariage, image et participation de l'alliance d'amour qui unit le Christ et l'Eglise, manifestera à tous les hommes la présence vivante du Sauveur dans le monde et la véritable nature de l'Eglise, tant par l'amour des époux, leur fécondité généreuse, l'unité et la fidélité du foyer, que par la coopération amicale de tous ses membres.

Notes:

(1) Cf. St Augustin, De bono coniug. PL 40, 375-376 et 394. St Thomas, Somme Théol. suppl. q.0 49, a, 3 ad ad 1. Decreto pro Armenis : [DS 1327](#)).

(2) .

(3) Cf. [Os 2 Jr 3,6-13 Ez 16](#) cf. [Ez 23 Is 54](#)

(4) Cf. [Mt 9,15 Mc 2,19-20 Lc 5,34-35 Jn 3,29 2Co 11,2 Ep 5,27 Ap 19,7-8 Ap 21,2](#) et cf. [Ap 21,9](#)

(5) Cf. [Ep 5,25](#)

(6) Cf. Conc. Vat. II, Cons. dogm. de Ecclesia [LG 11 LG 35 LG 41](#).

(7) .

(8) Cf. [1Tm 5,3](#)

(9) Cf. [Ep 5,32](#)

L'amour conjugal

49 A plusieurs reprises, la parole de Dieu a invité les fiancés à entretenir et soutenir leurs fiançailles par une affection chaste, et les époux leur union par un amour sans faille (10). Beaucoup de nos contemporains exaltent aussi l'amour authentique entre mari et femme, manifesté de différentes manières, selon les saines coutumes des peuples et des âges. Eminemment humain puisqu'il va d'une personne vers une autre personne en vertu d'un sentiment volontaire, cet amour enveloppe le bien de la personne tout entière; il peut donc enrichir d'une dignité particulière les expressions du corps et de la vie psychique et les valoriser comme des éléments et les signes spécifiques de l'amitié conjugale. Cet amour, par un don spécial de sa grâce et de sa charité, le Seigneur a daigné le guérir, le parfaire et l'élever. Associant l'humain et le divin, un tel amour conduit les époux à un don libre et mutuel d'eux-mêmes qui se manifeste par des sentiments et des gestes de tendresse et il imprègne toute leur vie (11); bien plus, il s'achève lui-même et grandit par son généreux exercice. Il dépasse donc de loin l'inclination simplement érotique qui, cultivée pour elle-même, s'évanouit vite et d'une façon pitoyable.

Cette affection a sa manière particulière de s'exprimer et de s'accomplir par l'oeuvre propre du mariage. En conséquence, les actes qui réalisent l'union intime et chaste des époux sont des actes honnêtes et dignes. Vécus d'une manière vraiment humaine, ils signifient et favorisent le don réciproque par lequel les époux s'enrichissent tous les deux dans la joie et la reconnaissance. Cet amour, ratifié par un engagement mutuel, et par-dessus tout consacré par le sacrement du Christ, demeure indissolublement fidèle, de corps et de pensée, pour le meilleur et pour le pire; il exclut donc tout adultère et tout divorce. De même, l'égale dignité personnelle qu'il faut reconnaître à la femme et à l'homme dans l'amour plénier qu'ils se portent l'un à l'autre fait clairement apparaître l'unité du mariage, confirmée par le Seigneur. Pour faire face avec persévérance aux obligations de cette vocation chrétienne, une vertu peu commune est requise: c'est pourquoi les époux, rendus capables par la grâce de mener une vie sainte, ne cesseront d'entretenir en eux un amour fort, magnanime, prompt au sacrifice, et ils le demanderont dans leur prière.

Mais le véritable amour conjugal sera tenu en plus haute estime, et une saine opinion publique se formera à son égard, si les époux chrétiens donnent ici un témoignage éminent de fidélité et d'harmonie, comme le dévouement dans l'éducation de leurs enfants, et s'ils prennent leurs responsabilités dans le nécessaire renouveau culturel, psychologique et social en faveur du mariage et de la famille. Il faut instruire à temps les jeunes, et de manière appropriée, de préférence au sein de la famille, sur la dignité de l'amour conjugal, sa fonction, son exercice: ainsi formés à la chasteté, ils pourront le moment venu, s'engager dans le mariage après des fiançailles vécues dans la dignité.

Notes:

(10) Cf. [Gn 2,22-24](#): [Pr 5,18-20](#) [Pr 31,10-31](#) [Tb 8,4-8](#) [Ct 1,1-3](#) [Ct 2,16](#) [Ct 7,8-11](#) [1Co 7,3-6](#)
[Ep 5,25-33](#)

(11) .

Fécondité du mariage

50 Le mariage et l'amour conjugal sont d'eux-mêmes ordonnés à la procréation et à l'éducation. D'ailleurs, les enfants sont le don le plus excellent du mariage et ils contribuent grandement au bien des parents eux-mêmes. Dieu lui-même qui a dit: "Il n'est pas bon que l'homme soit seul" ([Gn 2,18](#)) et qui dès l'origine a fait l'être humain homme et femme ([Gn 2,18](#)) et qui dès l'origine a fait l'être humain homme et femme (cf. [Mt 19,4](#)), a voulu lui

donner une participation spéciale dans son oeuvre créatrice; aussi a-t-il béni l'homme et la femme, disant: "Soyez féconds et multipliez-vous" ([Gn 1,28](#)). Dès lors, un amour conjugal vrai et bien compris, comme toute la structure de la vie familiale qui en découle, tendent, sans sous-estimer pour autant les autres fins du mariage, à rendre les époux disponibles pour coopérer courageusement à l'amour du Créateur et du Sauveur qui, par eux, veut sans cesse agrandir et enrichir sa propre famille.

Dans le devoir qui leur incombe de transmettre la vie et d'être des éducateurs (ce qu'il faut considérer comme leur mission propre), les époux savent qu'ils sont les coopérateurs de l'amour du Dieu Créateur et comme ses interprètes. Ils s'acquitteront donc de leur charge en toute responsabilité humaine et chrétienne, et, dans un respect plein de docilité à l'égard de Dieu, d'un commun accord et d'un commun effort, ils se formeront un jugement droit: ils prendront en considération à la fois et leur bien et celui des enfants déjà nés ou à naître; ils discerneront les conditions aussi bien matérielles que spirituelles de leur époque et de leur situation; ils tiendront compte enfin du bien de la communauté familiale, des besoins de la société temporelle et de l'Eglise elle-même. Ce jugement, ce sont en dernier ressort les époux eux-mêmes qui doivent l'arrêter devant Dieu. Dans leur manière d'agir, que les époux chrétiens sachent bien qu'ils ne peuvent pas se conduire à leur guise, mais qu'ils ont l'obligation de toujours suivre leur conscience, une conscience qui doit se conformer à la loi divine; et qu'ils demeurent dociles au magistère de l'Eglise, interprète autorisé de cette loi à la lumière de l'Evangile. Cette loi divine manifeste la pleine signification de l'amour conjugal, elle le protège et le conduit à son achèvement vraiment humain. Ainsi, lorsque les époux chrétiens, se fiant à la Providence de Dieu et nourrissant en eux l'esprit de sacrifice (12), assument leur rôle procréateur et prennent généreusement leurs responsabilités humaines et chrétiennes, ils rendent gloire au Créateur, et ils tendent, dans le Christ, à la perfection. Parmi ceux qui remplissent ainsi la tâche que Dieu leur a confiée, il faut accorder une mention spéciale à ceux qui, d'un commun accord et d'une manière réfléchie, acceptent de grand coeur d'élever dignement même un plus grand nombre d'enfants (13).

Le mariage cependant n'est pas institué en vue de la seule procréation. Mais c'est la caractéristique même de l'alliance indissoluble qu'il établit entre les personnes, comme le bien des enfants, qui requiert que l'amour mutuel des époux s'exprime lui aussi dans sa rectitude, progresse et s'épanouisse. C'est pourquoi, même si, contrairement au voeu souvent très vif des époux, il n'y a pas d'enfant, le mariage, comme communauté et communion de toute la vie, demeure, et il garde sa valeur et son indissolubilité.

Notes:

(12) Cf. [1Co 7,5](#)

(13) Cf. Pie XII, alloc. Tra le visite, 20/01/58: AAS 50 (1958), p. 91.

[L'amour conjugal et le respect de la vie humaine](#)

51 Le Concile ne l'ignore pas, les époux qui veulent conduire harmonieusement leur vie conjugale se heurtent souvent de nos jours à certaines conditions de vie et peuvent se trouver dans une situation où il ne leur est pas possible, au moins pour un temps, d'accroître le nombre de leurs enfants; ce n'est point alors sans difficultés que sont maintenues la pratique d'un amour fidèle et la pleine communauté de vie. Là où l'intimité conjugale est interrompue, la fidélité peut courir des risques et le bien des enfants être compromis: car en ce cas sont mis en péril et l'éducation des enfants et le courage nécessaire pour en accepter d'autres ultérieurement.

Il en est qui osent apporter des solutions malhonnêtes à ces problèmes et même qui ne reculent pas devant le meurtre. Mais l'Eglise rappelle qu'il ne peut y avoir de véritable

contradiction entre les lois divines qui régissent la transmission de la vie et celles qui favorisent l'amour conjugal authentique.

En effet, Dieu, maître de la vie, a confié aux hommes le noble ministère de la vie, et l'homme doit s'en acquitter d'une manière digne de lui. La vie doit donc être sauvegardée avec un soin extrême dès la conception: l'avortement et l'infanticide sont des crimes abominables. La sexualité propre à l'homme, comme le pouvoir humain d'engendrer, l'emportent merveilleusement sur ce qui existe aux degrés inférieurs de la vie; il s'ensuit que les actes spécifiques de la vie conjugale, accomplis selon l'authentique dignité humaine, doivent être eux-mêmes entourés d'un grand respect. Lorsqu'il s'agit de mettre en accord l'amour conjugal avec la transmission responsable de la vie, la moralité du comportement ne dépend donc pas de la seule sincérité de l'intention et de la seule appréciation des motifs; mais elle doit être déterminée selon des critères objectifs, tirés de la nature même de la personne et de ses actes, critères qui respectent, dans un contexte d'amour véritable, la signification totale d'une donation réciproque et d'une procréation à la mesure de l'homme; chose impossible si la vertu de chasteté conjugale n'est pas pratiquée d'un coeur loyal. En ce qui concerne la régulation des naissances, il n'est pas permis aux enfants de l'Eglise, fidèles à ces principes, d'emprunter des voies que le magistère, dans l'explication de la loi divine, désapprouve (14).

Par ailleurs, que tous sachent bien que la vie humaine et la charge de la transmettre ne se limitent pas aux horizons de ce monde et n'y trouvent ni leur pleine dimension, ni leur plein sens, mais qu'elles sont toujours à mettre en référence avec la destinée éternelle des hommes.

Notes:

(14) . Paul VI, alloc. ad Em. mos Patres Purpuratos, 23/06/64: AAS 56 (1964) pp. 581-589. Par ordre du Souverain Pontife, certaines questions qui supposent d'autres recherches plus approfondies ont été confiées à une Commission pour les problèmes de la population, de la famille et de la natalité pour que, son rôle achevé, le Pape puisse se prononcer. L'enseignement du Magistère demeurant ainsi ce qu'il est, le Concile n'entend pas proposer immédiatement de solutions concrètes.

[La promotion du mariage et de la famille est le fait de tous](#)

52 La famille est en quelque sorte une école d'enrichissement humain. Mais, pour qu'elle puisse atteindre la plénitude de sa vie et de sa mission, elle exige une communion des âmes empreinte d'affection, une mise en commun des pensées entre les époux et aussi une attentive coopération des parents dans l'éducation des enfants. La présence agissante du père importe grandement à leur formation; mais il faut aussi permettre à la mère, dont les enfants, surtout les plus jeunes, ont tant besoin, de prendre soin de son foyer sans toutefois négliger la légitime promotion sociale de la femme. Que les enfants soient éduqués de telle manière qu'une fois adultes, avec une entière conscience de leur responsabilité, ils puissent suivre leur vocation, y compris une vocation religieuse, et choisir leur état de vie, et que, s'ils se marient, ils puissent fonder leur propre famille dans des conditions morales, sociales et économiques favorables. Il appartient aux parents ou aux tuteurs de guider les jeunes par des avis prudents, dans la fondation d'un foyer; volontiers écoutés des jeunes, ils veilleront toutefois à n'exercer aucune contrainte, directe ou indirecte, sur eux, soit pour les pousser au mariage, soit pour choisir leur conjoint.

Ainsi la famille, lieu de rencontre de plusieurs générations qui s'aident mutuellement à acquérir une sagesse plus étendue et à harmoniser les droits des personnes avec les autres exigences de la vie sociale, constitue-t-elle le fondement de la société. Voilà pourquoi tous

ceux qui exercent une influence sur les communautés et les groupes sociaux doivent s'appliquer efficacement à promouvoir le mariage et la famille. Que le pouvoir civil considère comme un devoir sacré de reconnaître leur véritable nature, de les protéger et de les faire progresser, de défendre la moralité publique et de favoriser la prospérité des foyers. Il faut garantir le droit de procréation des parents et le droit d'élever leurs enfants au sein de la famille. Que le pouvoir civil considère comme un devoir sacré de reconnaître leur véritable nature, de les protéger et de les faire progresser, de défendre la moralité publique et de favoriser la prospérité des foyers. Il faut garantir le droit de procréation des parents et le droit d'élever leurs enfants au sein de la famille. Une législation prévoyante et des initiatives variées doivent également défendre et procurer l'aide qui convient à ceux qui, par malheur, sont privés de famille.

Les chrétiens, tirant parti du temps présent (15), et discernant bien ce qui est éternel de ce qui change, devront activement promouvoir les valeurs du mariage et de la famille; ils le feront et par le témoignage de leur vie personnelle et par une action concertée avec tous les hommes de bonne volonté. Ainsi, les difficultés écartées, ils pourvoiront aux besoins de la famille et lui assureront les avantages qui conviennent aux temps nouveaux. Pour y parvenir, le sens chrétien des fidèles, la droite conscience morale des hommes, comme la sagesse et la compétence de ceux qui s'appliquent aux sciences sacrées, seront d'un grand secours.

Les spécialistes des sciences, notamment biologiques, médicales, sociales et psychologiques, peuvent beaucoup pour la cause du mariage et de la famille et la paix des consciences si, par l'apport convergent de leurs études, ils s'appliquent à tirer davantage au clair les diverses conditions favorisant une saine régulation de la procréation humaine.

Il appartient aux prêtres, dûment informés en matière familiale, de soutenir la vocation des époux dans leur vie conjugale et familiale par les divers moyens de la pastorale, par la prédication de la parole divine, par le culte liturgique ou les autres secours spirituels, de les fortifier avec bonté et patience au milieu de leurs difficultés et de les reconforter avec charité pour qu'ils forment des familles vraiment rayonnantes.

Des oeuvres variées, notamment les associations familiales, s'efforceront par la doctrine et par l'action d'affermir les jeunes gens et les époux, surtout ceux qui sont récemment mariés, et de les former à la vie familiale, sociale et apostolique.

Enfin, que les époux eux-mêmes créés à l'image d'un Dieu vivant et établis dans un ordre authentique de personnes, soient unis dans une même affection, dans une même pensée et dans une mutuelle sainteté (16) en sorte que, à la suite du Christ, principe de vie (17), ils deviennent, à travers les joies et les sacrifices de ce mystère de charité que le Seigneur a révélé au monde par sa mort et sa résurrection (18).

Notes:

(15) Cf. [Ep 5,16](#) [Col 4,5](#)

(16) Cf. Sacramentarium Gregorianum: PL. 78, 262.

(17) Cf. [Rm 5,15](#) cf. [Rm 5,18](#) [Rm 6,5-11](#) [Ga 2,20](#)

(18) Cf. [Ep 5,25-27](#)

CHAPITRE II

L'ESSOR DE LA CULTURE

INTRODUCTION

53 C'est le propre de la personne humaine de n'accéder vraiment et pleinement à l'humanité que par la culture, c'est-à-dire en cultivant les biens et les valeurs de la nature. Toutes les fois qu'il est question de vie humaine, nature et culture sont aussi étroitement liées que possible.

Au sens large, le mot "culture" désigne tout ce par quoi l'homme affine et développe les multiples capacités de son esprit et de son corps; s'efforce de soumettre l'univers par la connaissance et le travail: humanise la vie sociale, aussi bien la vie familiale que l'ensemble de la vie civile, grâce au progrès des moeurs et des institutions; traduit, communique et conserve enfin dans ses oeuvres, au cours des temps, les grandes expériences spirituelles et les aspirations majeures de l'homme, afin qu'elles servent au progrès d'un grand nombre et même de tout le genre humain.

Il en résulte que la culture humaine comporte nécessairement un aspect historique et social et que le mot "culture" prend souvent un sens sociologique et même ethnologique. En ce sens, on parlera de la pluralité des cultures. Car des styles de vie divers et des échelles de valeurs différentes trouvent leur source dans la façon particulière que l'on a de se servir des choses, de travailler, de s'exprimer, de pratiquer sa religion, de se conduire, de légiférer, d'établir des institutions juridiques, d'enrichir les sciences et les arts et de cultiver le beau. Ainsi, à partir des usages hérités, de forme un patrimoine propre à chaque communauté humaine. De même, par là se constitue un milieu déterminé et historique dans lequel tout homme est inséré, quels que soient sa nation ou son siècle, et d'où il tire les valeurs qui lui permettront de promouvoir la civilisation.

Section 1

Situation de la culture dans le monde actuel

Nouveaux styles de vie

54 Les conditions de vie de l'homme moderne, au point de vue social et culturel, ont été profondément transformées, si bien que l'on peut parler d'un nouvel âge de l'histoire humaine (1). Dès lors, des voies nouvelles s'ouvrent pour parfaire et étendre la culture. Elles ont été préparées par une poussée considérable des sciences naturelles, humaines et aussi sociales, par le développement des techniques et par l'essor et une meilleure organisation des moyens qui permettent aux hommes de communiquer entre eux. La culture moderne peut donc se caractériser ainsi: les sciences dites "exactes" développent au maximum le sens critique; les recherches les plus récentes de la psychologie expliquent en profondeur l'activité humaine; les disciplines historiques poussent fortement à envisager les choses sous leur aspect changeant et évolutif; coutumes et manières de vivre tendent à s'uniformiser de plus en plus; l'industrialisation, l'urbanisation et les autres causes qui favorisent la vie collective, créent de nouvelles formes de culture (culture de masse), d'où résultent des façons nouvelles de sentir,

d'agir et d'utiliser ses loisirs. En même temps, l'accroissement des échanges entre les différentes nations et les groupes sociaux découvre plus largement à tous et à chacun les richesses des diverses cultures, et ainsi se préparer peu à peu un type de civilisation plus universel qui fait avancer l'unité du genre humain et l'exprime, dans la mesure même où il respecte mieux les particularités de chaque culture.

Notes:

(1) cf. exposé préliminaire de la présente Constitution, [nn. 4-10](#)

L'homme, promoteur de la culture

55 A quelque groupe ou nation qu'ils appartiennent, le nombre des hommes et des femmes qui prennent conscience d'être les artisans et les promoteurs de la culture de leur communauté croît sans cesse. Dans le monde entier progresse de plus en plus le sens de l'autonomie comme de la responsabilité; ce qui, sans aucun doute, est de la plus haute importance pour la maturité spirituelle et morale du genre humain. On s'en aperçoit mieux encore si on ne perd pas de vue l'unification de l'univers et la mission qui nous est impartie de construire un monde meilleur dans la vérité et la justice. Nous sommes donc les témoins de la naissance d'un nouvel humanisme; l'homme s'y définit avant tout par la responsabilité qu'il assume envers ses frères et devant l'histoire.

Difficultés et devoirs

56 Dans de telles conditions, il n'est pas étonnant que l'homme, se sentant responsable du progrès culturel, soit animé d'un plus grand espoir, mais envisage aussi avec quelque anxiété les nombreuses antinomies qu'il lui faut résoudre.

Que faut-il faire pour que la multiplication des échanges culturels, qui devraient aboutir à un dialogue vrai et fructueux entre les divers groupes et nations, ne bouleverse pas la vie des communautés, ne fasse pas échec à la sagesse ancestrale et ne mette pas en péril le génie propre de chaque peuple ?

Comment favoriser le dynamisme et l'expansion d'une culture nouvelle sans que disparaisse la fidélité vivante à l'héritage des traditions ? Cette question se pose avec une acuité particulière lorsqu'il s'agit d'harmoniser la culture, fruit du développement considérable des sciences et des techniques, avec la culture qui se nourrit d'études classiques, conformes aux différentes traditions.

Comment l'émiettement si rapide et croissant des disciplines spécialisées peut-il se concilier avec la nécessité d'en faire la synthèse et avec le devoir de sauvegarder dans l'humanité les puissances de contemplation et d'admiration qui conduisent à la sagesse ?

Que faire pour permettre aux multitudes de participer aux bienfaits de la culture, alors que la culture des élites ne cesse de s'élever et de se compliquer toujours ?

Comment, enfin, reconnaître comme légitime l'autonomie que la culture réclame pour elle-même, sans pour autant en venir à un humanisme purement terrestre et même hostile à la religion ?

C'est au coeur même de ces antinomies que la culture doit aujourd'hui progresser, de façon à épanouir intégralement et harmonieusement la personne humaine, de façon aussi à aider les hommes à accomplir les charges auxquelles tous son appelés, et particulièrement les

chrétiens, fraternellement unis au sein de l'unique famille humaine.

LATIN

1965 Gaudium et Spes 44

1988 Christifideles laici 13

Temples vivants de l'Esprit Saint

13

A l'aide d'une autre image, celle d'un édifice, l'apôtre Pierre définit les baptisés comme des "pierre vivantes" fondées sur le Christ, qui est Lui la "pierre angulaire"; et ils sont destinés à la "construction d'un édifice spirituel" ([1P 2,5](#) cf. suiv.). Cette image nous introduit à un autre aspect de la nouveauté du baptême que le Concile Vatican II présente en ces termes: "Les baptisés, en effet, par la régénération et l'onction du Saint-Esprit, sont consacrés pour être une demeure spirituelle"(18).

18- [LG 10](#).

L'Esprit Saint "oint" le baptisé, Il imprime sur lui un sceau indélébile (cf. [2Co 1,21-22](#)), et Il le constitue temple spirituel, c'est-à-dire qu'Il le remplit de la sainte présence de Dieu grâce à l'union et à la conformité avec Jésus-Christ.

Fort de cette "onction" spirituelle, le chrétien peut, à sa manière, répéter les paroles de Jésus: "L'Esprit du Seigneur est sur moi, parce qu'Il m'a consacré par l'onction; Il m'a envoyé porter la bonne nouvelle aux pauvres, annoncer aux prisonniers leur libération et aux aveugles le retour de la vue, remettre en liberté les opprimés et proclamer une année de grâce du Seigneur" ([Lc 4,18-19](#) cf. [Is 61,1-2](#)). Ainsi, par l'effusion du Baptême et de la Confirmation, le baptisé participe à la mission même du Christ Jésus, le Messie Sauveur.

Participants a la fonction sacerdotale,

prophétique et royale

de Jésus-Christ

14

S'adressant aux baptisés comme à des "enfants qui viennent de naître", l'apôtre Pierre écrit: "Approchez-vous de Lui: Il est la pierre vivante, que les hommes ont éliminée, mais que Dieu a choisie parce qu'il en connaît la valeur. Vous aussi, soyez les pierres vivantes qui servent à construire le Temple spirituel, et vous serez le sacerdoce saint, présentant des offrandes spirituelles que Dieu pourra accepter à cause du Christ Jésus... Oui, c'est vous qui êtes la race choisie, le sacerdoce royal, la nation sainte, le peuple qui appartient à Dieu; vous êtes donc chargés d'annoncer les merveilles de celui qui vous a appelés des ténèbres à son admirable lumière..." ([1P 2,4-5](#) [1P 2,9](#)).

C'est là un nouvel aspect de la grâce et de la dignité du baptême: les fidèles laïcs participent,

pour leur part, à la triple fonction de Jésus-Christ: sacerdotale, prophétique et royale. C'est un aspect qui, certes, n'a jamais été négligé par la tradition vivante de l'Eglise, comme on le voit, par exemple, dans l'explication du Psaume 26 que nous présente Saint Augustin: "David reçut l'onction royale. En ce temps-là, il n'y avait à la recevoir que le roi et le prêtre. Ces deux personnes préfiguraient le futur roi-prêtre unique, le Christ (le mot "Christ" vient de "chrisma", qui signifie "onction"). Et notre chef n'a pas été seul à recevoir l'onction, mais nous aussi, qui sommes son corps, nous l'avons reçue avec Lui... Voilà pourquoi l'onction est donnée à tous les chrétiens, alors que dans l'Ancien Testament elle n'était le fait que de deux personnes seulement. Que nous soyons le corps du Christ, cela ressort clairement du fait que nous avons tous reçu l'onction et qu'en Lui nous sommes oints (christi) et Christ, parce que, d'une certaine manière, la tête et le corps forment le Christ dans son intégrité"(19).

19- S. Augustin, Enarr. in [Ps 36](#), II,2; CCL 38,154 et ss.

Dans le sillage du Concile Vatican II(20), dès le début de mon service pastoral, j'ai tenu à exalter la dignité sacerdotale, prophétique et royale de tout le Peuple de Dieu: "Celui qui est né de la Vierge Marie disais-je le fils du charpentier, à ce qu'on croyait, le Fils du Dieu vivant, comme le proclamait Pierre, est venu pour faire de nous tous "un royaume de prêtres". Le Concile Vatican II nous a rappelé le mystère de ce pouvoir et aussi le fait que la mission du Christ, Prêtre, Prophète-Maître, Roi, se poursuit dans l'Eglise. Tous, le Peuple de Dieu tout entier, participent à cette triple mission"(21).

20- [LG 10](#)

21- Jean Paul II, Homélie au commencement de son ministère de Pasteur Suprême de l'Eglise (22 octobre 1978): AAS 70 (1978), 946.

Par cette Exhortation, nous voulons inviter encore une fois les fidèles laïcs à relire, à méditer et à assimiler avec intelligence et amour l'enseignement si fécond et si riche du Concile qui touche à leur participation à la triple fonction du Christ(22). Voici à présent une brève synthèse des éléments essentiels de cet enseignement.

22- Cf. Le rappel de cet enseignement dans l'Instrumentum laboris, "la vocation et la mission des laïcs dans l'Eglise et dans le monde vingt ans après le Concile Vatican II", 25.

Les fidèles laïcs participent à l'office sacerdotal, par lequel Jésus s'est offert Lui-même sur la Croix et continue encore à s'offrir dans la célébration de l'Eucharistie à la gloire du Père pour le salut de l'humanité. Incorporés à Jésus-Christ, les baptisés sont unis à Lui et à son sacrifice par l'offrande d'eux-mêmes et de toutes leurs activités (cf. [Rm 12,1-2](#)). Parlant des fidèles laïcs, le Concile déclare: "Toutes leurs activités, leurs prières et leurs entreprises apostoliques, leur vie conjugale et familiale, leurs labeurs quotidiens, leurs détente d'esprit et de corps, s'ils sont vécus dans l'Esprit de Dieu, et même les épreuves de la vie, pourvu qu'elles soient patiemment supportées, tout cela devient offrandes spirituelles agréables à Dieu par Jésus-Christ (cf. [1P 2,5](#)) ; et dans la célébration eucharistique ces offrandes rejoignent l'oblation du Corps du Seigneur pour être offertes en toute piété au Père. C'est ainsi que les laïcs consacrent à Dieu le monde lui-même, rendant partout à Dieu dans la sainteté de leur vie un culte d'adoration"(23).

23- [LG 34](#)

La participation à l'office prophétique du Christ "qui proclame, par le témoignage de sa vie et la vertu de sa parole, le royaume du Père"(24), habilite et engage les fidèles laïcs à recevoir

L'Evangile dans la foi, et à l'annoncer par la parole et par les actes, sans hésiter à dénoncer courageusement le mal. Unis au Christ, "le grand prophète" ([Lc 7,16](#)), et constitués dans l'Esprit "témoins" du Christ ressuscité, les fidèles laïcs sont rendus participants autant au sens de la foi surnaturelle de l'Eglise qui "ne peut se tromper dans la foi"(25) qu'à la grâce de la parole (cf.[Ac 2,17-18](#) [Ap 19,10](#)) ; ils sont au surplus appelés à faire briller la nouveauté et la force de l'Evangile dans leur vie quotidienne, familiale et sociale, comme aussi à exprimer, avec patience et courage, dans les difficultés de l'époque présente leur espérance de la gloire "même à travers les structures de la vie du siècle"(26).

24- [LG 35](#)

25- [LG 12](#)

26- [LG 35](#)

Par leur appartenance au Christ, Seigneur et Roi de l'Univers, les fidèles laïcs participent à son office royal, et sont appelés par Lui au service du Royaume de Dieu et à sa diffusion dans l'histoire. Ils vivent la royauté chrétienne tout d'abord par le combat spirituel qu'ils mènent pour détruire en eux le règne du péché (cf.[Rm 6,12](#)) et ensuite par le don d'eux-mêmes pour servir, dans la charité et dans la justice, Jésus Lui-même, présent en tous ses frères, surtout dans les plus petits (cf. [Mt 25,40](#)).

Mais les fidèles laïcs sont appelés en particulier à redonner à la création toute sa valeur originelle. En liant la création au bien véritable de l'homme par une activité soutenue par la vie de la grâce, ils participent à l'exercice du pouvoir par lequel Jésus Ressuscité attire à Lui toutes les choses et les soumet, en même temps qu'Il se soumet Lui-même, au Père, de sorte que Dieu soit tout en tous (cf.[Jn 12,32](#) [1Co 15,28](#)).

La participation des laïcs à la triple fonction de Jésus Prêtre, Prophète et Roi, trouve d'abord sa racine dans l'onction du Baptême, puis son développement dans la Confirmation et son achèvement et son soutien dans l'Eucharistie. C'est une participation qui est donnée, il est vrai, à chaque fidèle laïc, mais en tant qu'ils forment l'unique Corps du Christ: en effet, Jésus enrichit de ses dons l'Eglise elle-même parce que l'Eglise est son Corps et son Epouse. Ainsi c'est en tant que membre de l'Eglise que chacun participe à la triple fonction du Christ, comme l'enseigne clairement l'apôtre Pierre; il appelle, en effet, les baptisés "la race choisie, le sacerdoce royal, la nation sainte, le peuple qui appartient à Dieu" ([1P 2,9](#)). Et c'est justement parce qu'elle découle de la communion ecclésiale, que cette participation des fidèles laïcs à la triple fonction du Christ exige d'être vécue et réalisée dans la communion et pour la croissance de cette communion même. Saint Augustin écrit: "De même que nous nous appelons tous chrétiens (christiani) en raison de l'onction (chrisma) mystique, de même nous nous appelons tous prêtres, parce que nous sommes membres de l'unique Prêtre"(27).

27- S. Augustin, De Civitate Dei, XX,10 : CCL 48,720.

[Les fidèles laïcs et le caractère séculier](#)

15

La nouveauté chrétienne est le fondement et le titre de l'égalité de tous ceux qui sont les baptisés dans le Christ, de tous les membres du Peuple de Dieu: "Commune est la dignité des membres du fait de leur régénération dans le Christ; commune la grâce d'adoption filiale; commune la vocation à la perfection; il n'y a qu'un salut, une espérance, une charité sans division"(28). En vertu de cette dignité baptismale commune, le fidèle laïc est co-

responsable, avec tous les ministres ordonnés et avec les religieux et les religieuses, de la mission de l'Eglise.

28- [LG 32](#)

Mais cette dignité baptismale commune revêt chez le fidèle laïc une modalité qui le distingue, sans toutefois l'en séparer, du prêtre, du religieux, de la religieuse. Le Concile Vatican II a indiqué que cette modalité se trouve dans le caractère séculier: "Le caractère séculier est le caractère propre et particulier des laïcs"(29).

29- [LG 31](#)

Pour saisir de façon complète, adaptée et spécifique, la condition ecclésiale du fidèle laïc, il faut approfondir la portée théologique du caractère séculier, à la lumière du dessein salvifique de Dieu et du mystère de l'Eglise.

Comme l'affirme Paul VI, l'Eglise "a une authentique dimension séculière, inhérente à sa nature intime et à sa mission, dont la racine plonge dans le mystère du Verbe Incarné, et qui s'est réalisée sous des formes diverses pour ses membres"(30).

30- Paul VI, Discours aux supérieurs et membres des instituts séculiers (2 février 1972): AAS 64(1972), 208.

L'Eglise, en effet, vit dans ce monde, même si elle n'est pas de ce monde (cf. [Jn 17,16](#)), et elle est envoyée pour continuer l'oeuvre rédemptrice de Jésus-Christ; cette oeuvre, "qui concerne essentiellement le salut des hommes, embrasse aussi le renouvellement de tout l'ordre temporel"(31).

31- [AA 5](#)

Il est certain que tous les membres de l'Eglise participent à sa dimension séculière; mais cela de façons diverses. En particulier la participation des fidèles laïcs a une modalité de réalisation et de fonction, qui, selon le Concile, leur est "propre et particulière": c'est cette modalité que l'on désigne du nom de "caractère séculier"(32).

32- [LG 31](#)

Dans le concret, le Concile parle de la condition des fidèles laïcs en la désignant, avant tout, comme le lieu où leur est adressé l'appel de Dieu: "C'est là qu'ils sont appelés"(33). Il s'agit ici d'un "lieu" présenté en termes dynamiques: les fidèles laïcs "vivent au milieu du siècle, c'est-à-dire engagés dans tous les divers devoirs et travaux du monde, dans les conditions ordinaires de la vie familiale et sociale dont leur existence est comme tissée"(34). Ce sont des personnes qui vivent une vie normale dans le monde, étudient, travaillent, créent des rapports amicaux, sociaux, professionnels, culturels. Le Concile ne considère pas simplement leur condition comme un cadre extérieur et un environnement, mais bien comme une réalité destinée à trouver en Jésus-Christ la plénitude de son sens(35). Il va même jusqu'à affirmer que "le Verbe Incarné en personne a voulu entrer dans le jeu de cette solidarité... Il a sanctifié les liens humains, notamment ceux de la famille, source de la vie sociale. Il s'est volontairement soumis aux lois de sa patrie. Il a voulu mener la vie même d'un artisan de son temps et de sa région"(36).

33- [LG 31](#)

34- [LG 31](#)

35- [LG 48](#)

36- [GS 32](#)

Le "monde" devient ainsi le milieu et le moyen de la vocation chrétienne des fidèles laïcs, parce qu'il est lui-même destiné à glorifier Dieu le Père dans le Christ. Le Concile peut dès lors indiquer le sens propre et particulier de l'appel de Dieu qui s'adresse aux fidèles laïcs. Ils ne sont pas invités à abandonner la position qu'ils occupent dans le monde. Le baptême, en effet, ne les retire pas du monde (comme le souligne l'apôtre Paul: "Que chacun, mes frères, reste devant Dieu dans la condition ou il se trouvait quand il a été appelé" ([1Co 7,24](#))); mais il leur confie une vocation qui concerne justement leur situation dans le monde: les fidèles laïcs, en effet, sont "appelés par Dieu à travailler comme du dedans à la sanctification du monde, à la façon d'un ferment, en exerçant leurs propres charges sous la conduite de l'esprit évangélique, et pour manifester le Christ aux autres avant tout par le témoignage de leur vie, rayonnant de foi, d'espérance et de charité"(37). Ainsi, l'être et l'agir dans le monde sont pour les fidèles laïcs une réalité non seulement anthropologique et sociologique, mais encore et spécifiquement théologique et ecclésiale. Dans leur situation au milieu du monde, en effet, Dieu manifeste son dessein et leur communique leur vocation particulière de "chercher le règne de Dieu précisément à travers la gérance des choses temporelles qu'ils ordonnent selon Dieu"(38).

37- [LG 31](#)

38- [LG 31](#)

C'est précisément dans cette optique que les Pères du Synode ont déclaré: "Le caractère séculier du fidèle laïc n'est donc pas à définir seulement dans un sens sociologique, mais surtout en un sens théologique. Le caractère séculier doit s'entendre à la lumière de l'acte créateur et rédempteur de Dieu, qui a confié le monde aux hommes et aux femmes, pour qu'ils participent à l'oeuvre de la création, qu'ils libèrent la création elle-même de l'influence du péché et qu'ils se sanctifient dans le mariage ou dans le célibat, dans la famille, dans la profession et dans les différentes activités sociales"(39).

39- Proposition 4.

La condition ecclésiale des fidèles laïcs est définie dans sa racine à partir de la nouveauté chrétienne et caractérisée par son caractère séculier (40).

40- "Membres à part entière du Peuple de Dieu et du Corps mystique, participant par le moyen du Baptême à la triple fonction sacerdotale, prophétique et royale du Christ, les laïcs expriment et mettent en valeur les richesses de cette dignité en vivant dans le monde. Ce qui pour les hommes qui appartiennent au ministère ordonné peut constituer une tâche supplémentaire ou exceptionnelle, est à considérer comme une mission typique pour les laïcs. Leur vocation propre consiste 'à chercher des choses temporelles, qu'ils ordonnent selon Dieu' ([LG 31](#))" (Jean Paul II; , Angelus (15 mars 1987); Insegnamenti, X,1 (1987).

Les images évangéliques du sel, de la lumière et du levain, bien qu'elles s'adressent indistinctement à tous les disciples de Jésus, s'appliquent de façon toute spéciale aux fidèles laïcs. Ce sont des images merveilleusement significatives, parce qu'elles traduisent non seulement l'insertion profonde et la participation totale des fidèles laïcs sur la terre, dans le monde, dans la communauté humaine, mais surtout la nouveauté et l'originalité d'une

insertion et d'une participation destinées à la diffusion de l'Évangile qui sauve.

Appelés à la sainteté

16

La dignité des fidèles laïcs se révèle à nous dans sa plénitude si nous examinons la vocation première et fondamentale que le Père offre en Jésus-Christ par l'intermédiaire de l'Esprit à chacun d'eux: la vocation à la sainteté, c'est-à-dire à la perfection de la charité. Le saint est le témoignage le plus éclatant de la dignité conférée au disciple du Christ.

Sur la vocation universelle à la sainteté, le Concile Vatican II s'est exprimé en termes lumineux. On peut affirmer que c'est l'orientation principale qui a été fixée pour les fils et les filles de l'Église, par ce Concile voulu pour le renouvellement évangélique de la vie chrétienne (41). Cette orientation n'est pas une simple exhortation morale, mais une exigence incontournable du mystère de l'Église: l'Église est la Vigne choisie, par le moyen de laquelle les sarments vivent et grandissent de la sève même du Christ, sainte et sanctifiante; elle est le Corps mystique dont les membres participent à la même vie de sainteté que la tête, qui est le Christ; elle est l'Épouse aimée du Seigneur Jésus, qui s'est livré pour la sanctifier (cf. [Ep 5,25](#) cf. suiv.). L'Esprit Saint qui sanctifia la nature humaine de Jésus dans le sein virginal de Marie (cf. [Lc 1,35](#)) est le même Esprit qui demeure et opère dans l'Église pour lui communiquer la sainteté du Fils de Dieu fait homme.

41- Voir en particulier le chapitre V sur l'Église [LG 39-42](#), qui traite de la vocation universelle à la sainteté dans l'Église".

Il est aujourd'hui plus urgent que jamais que tous les chrétiens reprennent le chemin du renouveau évangélique, recevant avec générosité l'invitation de l'Apôtre à "être saints dans toute la conduite" ([1P 1,15](#)). Le Synode extraordinaire de 1985, vingt ans après la clôture du Concile, a fort à propos insisté sur cette urgence: "Etant donné que l'Église dans le Christ est mystère, elle doit être considérée comme un signe et un instrument de sainteté. Les saints et les saintes ont toujours été source et origine de renouvellement dans les moments les plus difficiles de l'histoire de l'Église. Aujourd'hui nous avons un besoin très grand de saints; nous devons en demander au Seigneur avec insistance"(42).

42- IIème Ass. Gén. Extr. Synode des Evêques (1985), *Ecclesia sub Verbo Dei mysteria Christi celebrans pro salute mundi. Relatio finalis*, II,A,4.

Tous, dans l'Église, précisément parce qu'ils sont ses membres, reçoivent et donc partagent la vocation commune à la sainteté. De plein droit, et sans aucune différence avec les autres membres de l'Église, les fidèles laïcs sont appelés à la sainteté: "L'appel à la plénitude de la vie chrétienne et à la perfection de la charité s'adresse à tous ceux qui croient au Christ, quels que soient leur état ou leur rang"(43); "Tous les fidèles du Christ sont donc invités et obligés à poursuivre la sainteté et la perfection de leur état"(44).

43- [LG 40](#)

44- [LG 42](#). Ces affirmations du Concile, solennelles et parfaitement claires, nous redisent une vérité fondamentale de la foi chrétienne. Ainsi par exemple, Pie XI, dans l'encyclique *Castri connubii*, adressée aux époux chrétiens, écrit: "Tous peuvent et doivent, de quelque condition qu'ils soient, quel que soit l'état de vie qu'ils ont choisi, imiter le modèle parfait de toute sainteté, proposé par Dieu aux hommes, qui est notre Seigneur Jésus-Christ; et avec l'aide

de Dieu, ils peuvent et doivent parvenir au sommet de la perfection chrétienne, comme nous le prouvent les exemples de tant de saints" : AAS 22 (1930), 548.

La vocation à la sainteté plonge ses racines dans le Baptême et elle est réactivée par les autres sacrements; principalement par l'Eucharistie: revêtus de Jésus-Christ et abreuvés de son Esprit, les chrétiens sont "saints", et sont, de ce fait, habilités et engagés à manifester la sainteté de leur être dans la sainteté de tout leur agir. L'apôtre Paul ne se lasse pas d'engager tous les chrétiens à vivre "comme il convient à des saints" ([Ep 5,3](#)).

La vie selon l'Esprit, dont le fruit est la sanctification ([Rm 6,22](#) cf. [Ga 5,22](#)), suscite en tous les baptisés et en chacun d'eux le désir et l'exigence de suivre et d'imiter Jésus-Christ, en accueillant ses Béatitudes, en écoutant et méditant la parole de Dieu, en participant de façon consciente et active à la vie liturgique et sacramentelle de l'Eglise, en s'adonnant à la prière individuelle, familiale et communautaire, en s'ouvrant à la faim et à la soif de justice, en pratiquant le commandement de l'amour dans toutes les circonstances de la vie et dans le service auprès de leurs frères, spécialement de ceux qui sont humbles, pauvres et souffrants.

Se sanctifier dans le monde

17

La vocation des fidèles laïcs à la sainteté exige que la vie selon l'Esprit s'exprime de façon particulière dans leur insertion dans les réalités temporelles et dans leur participation aux activités terrestres. C'est encore l'Apôtre qui nous y engage: "Tout ce que vous dites, tout ce que vous faites, que ce soit toujours au nom du Seigneur Jésus-Christ, en offrant par Lui votre action de grâce à Dieu le Père" ([Col 3,17](#)). Appliquant les paroles de l'Apôtre aux fidèles laïcs, le Concile affirme de façon très ferme: "Ni le soin de leur famille, ni les affaires temporelles ne doivent être étrangers à leur spiritualité"(45). Après eux, les Pères du Synode ont déclaré: "L'unité de la vie des fidèles laïcs est d'une importance extrême: ils doivent, en effet, se sanctifier dans la vie ordinaire, professionnelle et sociale. Afin qu'ils puissent répondre à leur vocation, les fidèles laïcs doivent donc considérer leur vie quotidienne comme une occasion d'union à Dieu et d'accomplissement de sa volonté, comme aussi de service envers les autres hommes, en les portant jusqu'à la communion avec Dieu dans le Christ"(46).

45- [AA 4](#)

46- Propositio 5.

La vocation à la sainteté doit être perçue et vécue par les fidèles laïcs, moins sous un aspect d'obligation exigeante et incontournable, que comme un signe lumineux de l'amour infini du Père qui les a régénérés à sa vie de sainteté. Une pareille vocation, dans ces conditions, doit se définir comme un élément essentiel et indissociable de la nouvelle vie baptismale, et par conséquent comme un élément constitutif de leur dignité. En même temps, la vocation à la sainteté est intimement liée à la mission et à la responsabilité qui sont confiées aux fidèles laïcs dans l'Eglise et dans le monde. En effet, la sainteté vécue, tout en provenant de la participation à la vie de sainteté de l'Eglise, représente aussi par elle-même une première et fondamentale contribution à l'édification de l'Eglise en tant que "Communion des Saints".
Devant les yeux éclairés par la foi s'ouvre un spectacle merveilleux: celui de tant de fidèles laïcs, hommes et femmes, qui, précisément dans leur vie et leur activité de chaque jour, souvent inaperçus ou parfois incompris, méconnus des grands de la terre mais regardés avec amour par le Père, sont des ouvriers qui travaillent inlassablement dans la Vigne du Seigneur,

des artisans humbles et grands à la fois assurément par la puissance de la grâce de Dieu de la croissance du Royaume de Dieu au cours de l'histoire.

La sainteté est ensuite, il faut le reconnaître, une base essentielle et une condition absolument irremplaçable pour l'accomplissement de la mission de salut de l'Eglise. C'est la sainteté de l'Eglise qui est la source secrète et la mesure infaillible de son activité apostolique et de son élan missionnaire. C'est seulement dans la mesure où l'Eglise, Epouse du Christ, se laisse aimer de Lui, et L'aime en retour, qu'elle devient Mère féconde dans l'Esprit.

Revenons à l'image biblique: la naissance et l'expansion des sarments dépendent de leur insertion dans la vigne: "De même que le sarment ne peut pas porter de fruit par lui-même s'il ne demeure pas sur la vigne, de même vous non plus, si vous ne demeurez pas en moi. Moi, je suis la vigne, et vous, les sarments. Celui qui demeure en moi et en qui je demeure, celui-là donne beaucoup de fruit, car, en dehors de moi, vous ne pouvez rien faire" ([Jn 15,4-5](#)).

Tout naturellement il faut rappeler ici la proclamation solennelle de fidèles laïcs, hommes et femmes, au rang de bienheureux et de saints, qui a été faite durant le temps du Synode. Le peuple de Dieu tout entier, les fidèles laïcs en particulier, peut trouver en eux de nouveaux modèles de sainteté et de nouveaux témoins de vertus héroïques, pratiquées dans des conditions communes et ordinaires de la vie. Comme l'ont affirmé les Pères du Synode: "Les Eglises locales et surtout celles qu'on appelle les jeunes Eglises doivent discerner attentivement parmi leurs propres membres les hommes et les femmes qui ont donné dans de telles conditions (les conditions quotidiennes du monde et de l'état conjugal) le témoignage de la sainteté et qui peuvent servir d'exemple aux autres, afin que, si le cas se présente, ils soient proposés pour la béatification et la canonisation"(47).

47- Propositio 8.

Au terme de ces réflexions, destinées à définir la condition ecclésiale du fidèle laïc, nous revient à la mémoire la célèbre interpellation de Saint Léon le Grand: "Reconnais, ô Chrétien, ta dignité"(48). C'est ce que dit aussi Saint Maxime, évêque de Turin, en s'adressant à ceux qui avaient reçu le baptême: "Considérez l'honneur qui vous est fait dans ce mystère!"(49). Tous les baptisés sont invités à écouter une fois encore les paroles de Saint Augustin: "Réjouissons-nous et remercions: nous sommes devenus non seulement des chrétiens, mais le Christ... Soyez dans la stupeur et la joie: nous sommes devenus Christ!"(50).

48- S. Léon le Grand, Sermon XXI: S Ch. 22Bis, 72.

49- S. Maxime, Traité III du Baptême; PL 57,779.

50- S. Augustin, Traité sur l'Evang. de S. Jn 21,8 : PL 35,1568.

La dignité de chrétien, source de l'égalité de tous les membres de l'Eglise, garantit et promeut l'esprit de communion et de fraternité, et, en même temps, elle devient la source secrète et puissante du dynamisme apostolique et missionnaire des fidèles laïcs. C'est une dignité exigeante, la dignité des ouvriers appelés par le Seigneur à travailler à sa vigne: "A tous les laïcs lisons-nous dans les Actes du Concile incombe la noble charge de travailler à ce que le dessein divin de salut parvienne de plus en plus à tous les hommes de tous les temps et de toute la terre"(51).

51- [LG 33](#)

CHAPITRE II

TOUS SARMENTS DE L'UNIQUE VIGNE

La participation des fidèles

laïcs à la vie de l'Eglise-Communion

Le mystère de l'Eglise-Communion

18

Écoutons de nouveau les paroles de Jésus: "Moi, je suis la vraie vigne, et mon Père est le vigneron... Demeurez en moi, comme moi en vous" ([Jn 15,1-4](#)).

Par ces simples paroles nous est révélée la communion mystérieuse qui lie en une parfaite unité le Seigneur et ses disciples, le Christ et les baptisés: une communion vivante et vivifiante, par laquelle les chrétiens ne s'appartiennent pas à eux-mêmes, mais sont la propriété du Christ, comme les sarments unis à la vigne.

La communion des chrétiens avec Jésus a pour modèle, source et fin la communion même du Fils avec le Père dans le don de l'Esprit Saint: unis au Fils dans le lien d'amour de l'Esprit, les chrétiens sont unis au Père.

Jésus continue: "Moi, je suis la vigne, et vous, les sarments" ([Jn 15,5](#)). De la communion des chrétiens avec le Christ découle la communion des chrétiens entre eux; tous sont les sarments de la Vigne unique, qui est le Christ. En cette communion fraternelle le Seigneur Jésus présente le reflet merveilleux et la participation mystérieuse à la vie intime d'amour du Père, du Fils et de l'Esprit Saint. Pour cette communion, Jésus prie: "Que tous, ils soient un, comme Toi, Père, Tu es en moi, et moi en Toi. Qu'ils soient un en nous, eux aussi, pour que le monde croie que Tu m'as envoyé" ([Jn 17,21](#)).

Cette communion est le mystère même de l'Eglise, comme le rappelle le Concile Vatican II, par le mot bien connu de Saint Cyprien: "L'Eglise universelle apparaît comme "un peuple qui tire son unité de l'unité du Père et du Fils et de l'Esprit Saint"" (52). Ce mystère de l'Eglise-Communion nous est rappelé au début de la célébration eucharistique, quand le prêtre nous accueille par le salut de l'apôtre Paul: "Que la grâce du Seigneur Jésus-Christ, l'amour de Dieu et la communion de l'Esprit Saint soient avec vous tous" ([2Co 13,13](#)).

52- [LG 4](#)

Après avoir dessiné la "figure" des fidèles laïcs en exprimant leur dignité, il nous faut à présent réfléchir sur leur mission et leur responsabilité dans l'Eglise et dans le monde: mais cela ne peut se comprendre valablement que dans le contexte vivant de l'Eglise-Communion.

Le Concile et l'ecclésiologie de communion

Telle est effectivement l'idée centrale que l'Eglise a remise en lumière pour se définir elle-même dans le Concile Vatican II, comme nous l'a rappelé le Synode extraordinaire de 1985, qui s'est tenu vingt ans après le Concile: "L'ecclésiologie de communion est l'idée centrale et fondamentale des documents du Concile. La koinonia -communion, fondée sur la Sainte Ecriture, est mise à l'honneur dans l'Eglise primitive, et dans les Eglises orientales jusqu'à nos jours. Voilà pourquoi le Concile Vatican II a travaillé intensément afin que l'Eglise soit plus clairement conçue comme une communion et que ce concept soit traduit concrètement dans la vie. Que signifie donc ce mot complexe de "communion"? Il s'agit fondamentalement de la communion avec Dieu par l'intermédiaire de Jésus-Christ, dans l'Esprit Saint. Cette communion s'obtient par la parole de Dieu et par les sacrements. Le Baptême est la porte et le fondement de la communion dans l'Eglise. L'Eucharistie est la source et le sommet de toute la vie chrétienne (cf. [LG 11](#)). La communion au Corps eucharistique du Christ signifie et produit, en d'autres termes édifie, l'intime communion de tous les fidèles dans le Corps du Christ qui est l'Eglise ([1Co 10,16](#)) "(53).

53- II Ass. Gen. Extr. Synode des Evêques (1985), *Ecclesia sub Verbo Dei mysteria Christi celebrans pro salute mundi. Relatio Finalis*, II, C,1.

Au lendemain du Concile, Paul VI s'adressait aux fidèles en ces termes: "L'Eglise est une communion. Que signifie ici ce mot communion? Je vous renvoie au passage du catéchisme qui parle de la communion des Saints. Eglise veut dire communion des Saints. Et communion des Saints signifie une double participation vitale: l'incorporation des chrétiens à la vie du Christ, et la circulation de la même charité dans toute la communauté des fidèles, en ce monde et en l'autre. Union au Christ et dans le Christ; et union entre les chrétiens dans l'Eglise"(54).

54- Paul VI, Allocution du mercredi (8 juin 1966): *Insegnamenti*, IV (1966), 794.

Les images bibliques, par lesquelles le Concile a voulu nous introduire à la contemplation du mystère de l'Eglise, mettent en lumière la réalité de l'Eglise-Communion dans son indivisible dimension de communion des chrétiens avec le Christ et de communion des chrétiens entre eux. Ces images sont celles de la bergerie, du troupeau, de la vigne, de l'édifice spirituel, de la cité sainte (55). C'est surtout l'image du corps, présentée par l'apôtre Paul, dont la doctrine toujours vivante et attirante anime de nombreuses pages du Concile (56). S'inspirant de toute l'histoire du salut, le Concile présente aussi l'Eglise comme Peuple de Dieu: "Le bon vouloir de Dieu a été que les hommes ne reçoivent pas la sanctification et le salut séparément, hors de tout lien mutuel; Il a voulu au contraire faire d'eux un peuple qui Le connaîtrait selon la vérité et Le servirait dans la sainteté" (57). Dès les premières lignes, la Constitution *Lumen gentium* résume admirablement cette doctrine: "L'Eglise est, dans le Christ, en quelque sorte le sacrement, c'est-à-dire à la fois le signe et le moyen de l'union intime avec Dieu et de l'unité de tout le genre humain"(58).

55- [LG 6](#)

56- [LG 7](#) et ss

57- [LG 9](#)

58- [LG 1](#)

La réalité de l'Eglise-Communion est, dès lors, partie intégrante, bien mieux, elle représente le contenu central du "Mystère", c'est-à-dire du dessein divin du salut de l'humanité. Voilà pourquoi la communion ecclésiale ne peut se traduire parfaitement si on n'y voit qu'une

réalité simplement sociologique et psychologique. L'Eglise-Communion est le peuple "nouveau", le peuple "messianique", le peuple qui "a pour chef le Christ... La condition de ce peuple, c'est la dignité et la liberté des enfants de Dieu... Sa loi c'est le commandement nouveau d'aimer comme le Christ Lui-même nous a aimés... Sa destinée enfin, c'est le Royaume de Dieu... et ce peuple est constitué par le Christ en une communion de vie, de charité et de vérité"(59). Les liens qui unissent les membres du nouveau Peuple entre eux et d'abord avec le Christ ne sont Pas ceux de la "chair" et du "sang", mais bien ceux de l'esprit, plus précisément ceux de l'Esprit Saint, que reçoivent tous les baptisés (cf. [Jl 3,1](#)).

59- [LG 9](#)

En effet cet Esprit qui de toute éternité est le lien de la Trinité, une et indivise, cet Esprit qui "dans la plénitude des temps" ([Ga 4,4](#)) unit indissolublement la chair humaine au Fils de Dieu, ce même Esprit est au cours des générations chrétiennes la source ininterrompue et inépuisable de la communion dans l'Eglise et de l'Eglise.

1988 Christifideles laici 13

LETTRE APOSTOLIQUE

EN FORME DE «MOTU PROPRIO»

MISERICORDIA DEI

SUR CERTAINS ASPECTS

DE LA CÉLÉBRATION DU SACREMENT DE PÉNITENCE

Par la miséricorde de Dieu, Père qui réconcilie, le Verbe prit chair dans le sein très pur de la Bienheureuse Vierge Marie pour sauver «son peuple de ses péchés» ([Mt 1,21](#)) et lui ouvrir «le chemin du salut». (1) Saint Jean-Baptiste confirme cette mission en désignant Jésus comme l'«Agneau de Dieu», «celui qui enlève le péché du monde» ([Jn 1,29](#)) . Toute l'oeuvre et la prédication du Précurseur sont un appel énergique et chaleureux à la pénitence et à la conversion, dont le signe est le baptême administré dans les eaux du Jourdain. Jésus lui-même s'est soumis à ce rite pénitentiel (cf. [Mt 3,13-17](#)) , non parce qu'il avait péché, mais parce qu'«Il se laisse compter parmi les pécheurs; Il est déjà "l'Agneau de Dieu qui ôte le péché du monde" ([Jn 1,29](#)); déjà, il anticipe le "baptême" de sa mort sanglante». (2) Le salut est donc et avant tout rédemption du péché en tant qu'obstacle à l'amitié de Dieu, et libération de l'état d'esclavage dans lequel se trouve l'homme qui a cédé à la tentation du Malin et qui a perdu la liberté des fils de Dieu (cf. [Rm 8,21](#)) .

La mission confiée par le Christ aux Apôtres, c'est l'annonce du Règne de Dieu et la prédication de l'Évangile en vue de la conversion (cf. [Mc 16,15](#) [Mt 28,18-20](#)) . Le soir même du jour de la Résurrection, alors qu'est imminent le commencement de la mission apostolique, Jésus donne aux Apôtres, en vertu de la force de l'Esprit Saint, le pouvoir de réconcilier avec Dieu et avec l'Église les pécheurs repentants: «Recevez l'Esprit Saint. Tout homme à qui vous remettrez ses péchés, ils lui seront remis; tout homme à qui vous maintiendrez ses péchés, ils lui seront maintenus» ([Jn 20,22-23](#)) . (3)

Tout au long de l'histoire et dans la pratique ininterrompue de l'Église, le «ministère de la réconciliation» (cf. [2Co 5,18](#)) donnée par les sacrements du Baptême et de la Pénitence est apparu comme un engagement pastoral toujours particulièrement significatif, accompli conformément au mandat de Jésus comme partie essentielle du ministère sacerdotal. La célébration du sacrement de Pénitence s'est développée au cours des siècles selon différentes modalités d'expression, mais en conservant toujours la même structure fondamentale, qui comprend nécessairement, outre l'intervention du ministre - seulement un évêque ou un prêtre, qui juge et absout, qui soigne et guérit au nom du Christ -, les actes du pénitent: la contrition, la confession et la satisfaction.

Dans la Lettre apostolique *Novo millennio ineunte*, j'ai écrit: «Je viens aussi solliciter un courage pastoral renouvelé pour que la pédagogie quotidienne des communautés chrétiennes sache proposer de manière persuasive et efficace la pratique du *sacrement de la Réconciliation*. En 1984, vous vous en souvenez, je suis intervenu sur cette question par l'exhortation post-synodale *Reconciliatio et paenitentia*, qui recueillait les fruits de la réflexion

d'une Assemblée du Synode des Évêques consacrée à ce problème. J'invitais alors à réaliser tous les efforts possibles pour faire face à la crise du "sens du péché" (...). Quand le Synode dont je viens de parler aborda ce problème, tous avaient sous les yeux la crise du sacrement, surtout dans certaines régions du monde. Les motifs qui étaient à l'origine de cette crise n'ont pas disparu durant ce bref intervalle de temps. Mais l'Année jubilaire, qui a été particulièrement caractérisée par le recours à la Pénitence sacramentelle, nous a délivré un message encourageant qu'il ne faut pas laisser perdre: si beaucoup de fidèles, et parmi eux notamment de nombreux jeunes, ont accédé avec fruit à ce sacrement, il est probablement nécessaire que les Pasteurs s'arment d'une confiance, d'une créativité et d'une persévérance plus grandes pour le présenter et le remettre en valeur». (4)

Par ces paroles, j'entendais et j'entends encourager mes Frères Évêques - et, à travers eux, tous les prêtres - et, dans le même temps, leur adresser une forte invitation à donner sans tarder une nouvelle impulsion au sacrement de la Réconciliation, entendu aussi comme une exigence d'authentique charité et de vraie justice pastorale, (5) leur rappelant que tout fidèle, avec les dispositions intérieures nécessaires, a le droit de recevoir personnellement la grâce sacramentelle.

Pour que puisse être effectué le discernement sur les dispositions des pénitents en ce qui concerne la rémission ou non des péchés et l'imposition d'une pénitence opportune de la part du ministre du sacrement, il faut que le fidèle, outre la conscience des péchés commis, la contrition et la volonté de ne plus retomber, (6) confesse ses péchés. En ce sens, le Concile de Trente déclarait qu'il était nécessaire, «de droit divin, que l'on confesse tous et chacun des péchés mortels». (7) L'Église a toujours reconnu un lien essentiel entre le jugement confié aux prêtres dans ce sacrement et la nécessité pour les pénitents d'énumérer leurs péchés, (8) excepté en cas d'impossibilité.

Cependant, la confession complète des péchés graves étant par institution divine une partie constitutive du sacrement, elle n'est en aucune manière laissée à la libre disposition des Pasteurs (dispense, interprétation, coutumes locales, etc.). L'Autorité ecclésiastique compétente spécifie uniquement - dans les normes disciplinaires concernées - les critères pour distinguer l'impossibilité réelle de confesser ses péchés des autres situations dans lesquelles l'impossibilité est seulement apparente ou pour le moins surmontable.

Dans les circonstances pastorales présentes, répondant aux demandes de nombreux Frères dans l'Épiscopat faisant état de leurs préoccupations, je considère opportun de rappeler certaines lois canoniques en vigueur concernant la célébration de ce sacrement, en précisant divers aspects pour en favoriser - dans l'esprit de communion qui est la responsabilité propre de l'Épiscopat dans son ensemble (9) - une meilleure administration. Il s'agit de rendre effective et de sauvegarder une célébration toujours plus fidèle, et donc toujours plus fructueuse, du don confié à l'Église par le Seigneur Jésus après sa Résurrection (cf. [Jn 20,19-23](#)) . Cela apparaît particulièrement nécessaire du fait que l'on observe dans certaines régions une tendance à l'abandon de la confession personnelle, ainsi qu'un recours abusif à l'«absolution générale» ou «collective», en sorte que celle-ci n'apparaît pas comme un moyen extraordinaire dans des situations tout à fait exceptionnelles. En raison d'une extension arbitraire de l'obligation de *grave nécessité*, (10) on perd de vue pratiquement la fidélité à l'aspect divin du sacrement, et concrètement la nécessité de la confession individuelle, ce qui entraîne de graves dommages pour la vie spirituelle des fidèles et pour la sainteté de l'Église.

Après avoir donc consulté en la matière la Congrégation pour la Doctrine de la Foi, la Congrégation pour le Culte divin et la Discipline des Sacrements, ainsi que le Conseil pontifical pour les Textes législatifs, et recueilli les avis de Vénérés Frères Cardinaux préposés aux Dicastères de la Curie romaine, reprenant la doctrine catholique au sujet du sacrement

de la Pénitence et de la Réconciliation exposée de manière synthétique dans le Catéchisme de l'Église catholique, [\(11\)](#) conscient de ma responsabilité pastorale et en pleine connaissance de la nécessité et de l'efficacité toujours actuelles de ce sacrement, j'établis ce qui suit:

1. Les Ordinaires rappelleront à tous les ministres du sacrement de Pénitence ce que la loi universelle de l'Église a confirmé, en application de la doctrine catholique en la matière, à savoir:

a) «La confession individuelle et intégrale avec l'absolution constitue l'unique mode ordinaire par lequel un fidèle conscient d'un péché grave est réconcilié avec Dieu et avec l'Église; seule une impossibilité physique ou morale excuse de cette confession, auquel cas la réconciliation peut être obtenue aussi selon d'autres modes». [\(12\)](#)

b) C'est pourquoi «tous ceux auxquels est confiée, en vertu de leur fonction, une charge d'âmes sont tenus par l'obligation de pourvoir à ce que les confessions des fidèles qui leur sont confiés soient entendues, lorsqu'ils le demandent raisonnablement, et de leur offrir la possibilité de se confesser individuellement à des jours et heures fixés qui leur soient commodes». [\(13\)](#)

En outre, tous les prêtres qui ont la faculté d'administrer le sacrement de Pénitence doivent se montrer toujours et pleinement disposés à l'administrer chaque fois que les fidèles en font raisonnablement la demande. [\(14\)](#) Le manque de disponibilité pour accueillir les brebis blessées, ou encore pour aller à leur rencontre afin de les conduire dans la bergerie, serait un signe attristant du manque de sens pastoral chez ceux qui, par l'ordination sacerdotale, doivent porter en eux l'image du Bon Pasteur.

2. Les Ordinaires des lieux, ainsi que les curés et les recteurs d'églises et de sanctuaires, doivent vérifier périodiquement qu'il existe concrètement les plus grandes facilités possibles pour les confessions des fidèles. En particulier, on recommande la présence visible des confesseurs dans les lieux de culte durant les heures prévues, l'adaptation des horaires à la situation réelle des pénitents, et la disponibilité spéciale pour confesser avant les Messes et aussi pour répondre aux nécessités des fidèles durant la célébration des Messes, si d'autres prêtres sont disponibles. [\(15\)](#)

3. Puisque «le fidèle est tenu par l'obligation de confesser, selon leur espèce et leur nombre, tous les péchés graves commis après le baptême, non encore directement remis par le pouvoir des clés de l'Église et non accusés en confession individuelle, dont il aura conscience après un sérieux examen de soi-même», [\(16\)](#) on doit réprover tout usage qui limite la confession à une accusation d'ordre général, ou seulement à un ou plusieurs péchés considérés comme étant plus significatifs. D'autre part, compte tenu de l'appel de tous les fidèles à la sainteté, il leur est recommandé de confesser aussi les péchés véniels. [\(17\)](#)

4. C'est à la lumière des normes précédentes et dans leur contexte que doit être comprise et correctement appliquée l'absolution à un ensemble de pénitents, sans confession individuelle préalable, comme cela est prévu au canon [CIC 961](#) du Code de Droit canonique. En effet, «elle revêt un caractère exceptionnel» [\(18\)](#) et «ne peut pas être donnée par mode général (...) sauf:

1° si un *danger de mort menace* et que le temps n'est pas suffisant pour que le ou les prêtres puissent entendre la confession de chacun des pénitents;

2° s'il y a une *grave nécessité*, c'est-à-dire si, compte tenu du nombre de pénitents, il n'y a pas assez de confesseurs disponibles pour entendre comme il le faut la confession de chacun dans un temps convenable, de sorte que les pénitents, sans qu'il y ait faute de leur part, seraient forcés d'être privés pendant longtemps de la grâce sacramentelle ou de la sainte

communions; mais la nécessité n'est pas considérée comme suffisante lorsque des confesseurs ne peuvent pas être disponibles pour le seul motif du grand afflux de pénitents, tel qu'il peut se produire pour une grande fête ou un grand pèlerinage». (19)

À propos du cas de *grave nécessité*, il est précisé ce qui suit:

a) Il s'agit de situations qui, objectivement, sont exceptionnelles, comme celles qui peuvent se produire dans des territoires de mission ou dans des communautés de fidèles isolées, où le prêtre ne peut passer qu'une ou quelques fois par an, ou encore lorsque les conditions de guerre, de météorologie ou d'autres circonstances similaires le requièrent.

b) les deux conditions établies par le canon pour expliquer la grave nécessité sont inséparables, c'est pourquoi jamais n'est suffisante la seule impossibilité de confesser «comme il faut» les personnes «dans un temps convenable» à cause du manque de prêtres; une telle impossibilité doit être associée au fait que, dans le cas contraire, les pénitents seraient contraints à rester «longtemps», sans qu'il y ait de leur faute, privés de la grâce sacramentelle. On doit donc de ce fait tenir compte des circonstances globales des pénitents et du diocèse, en ce qui concerne l'organisation pastorale de ce dernier et la possibilité pour les fidèles d'accéder au sacrement de Pénitence.

c) La première condition, à savoir l'impossibilité de pouvoir entendre les confessions «comme il faut» «dans un temps convenable», se réfère uniquement au temps raisonnablement requis pour l'indispensable administration valide et digne du sacrement, étant donné qu'à ce sujet un colloque pastoral prolongé n'est pas nécessaire, ce dernier pouvant être renvoyé à des circonstances plus favorables. Ce temps raisonnablement convenable pour entendre les confessions dépendra des possibilités réelles du confesseur ou des confesseurs, et des pénitents eux-mêmes.

d) À propos de la seconde condition, c'est avec un jugement prudentiel qu'il conviendra d'évaluer la durée du temps de privation de la grâce sacramentelle, afin qu'il s'agisse d'une impossibilité vraie aux termes du canon [CIC 960](#), quand il n'y a pas danger imminent de mort. Ce jugement n'est pas prudentiel s'il dénature le sens de l'impossibilité physique ou morale, comme il arriverait si, par exemple, on considérait qu'un temps inférieur à un mois impliquerait de rester «longtemps» dans une telle privation.

e) Il n'est pas admissible de créer ou de laisser se créer des situations d'apparente *grave nécessité*, dues au fait que l'on n'a pas pourvu à l'administration ordinaire du sacrement par suite de l'inobservance des normes rappelées ci-dessus, (20) et encore moins si elles sont dues au choix des pénitents en faveur de l'absolution collective, comme s'il s'agissait d'une possibilité normale et équivalente aux deux formes ordinaires décrites dans le Rituel.

f) La grande affluence de pénitents ne constitue pas à elle seule une nécessité suffisante, non seulement à l'occasion d'une grande fête ou d'un pèlerinage, mais même dans les lieux de tourisme ou pour d'autres raisons semblables dues à la mobilité croissante des personnes.

5. Juger si les conditions requises par le canon [CIC 961](#), §1, 2°, sont remplies appartient non pas au confesseur mais «à l'Évêque diocésain; en tenant compte des critères établis d'un commun accord avec les autres membres de la Conférence épiscopale, il peut déterminer les cas où se rencontre cette nécessité». (21) Ces critères pastoraux devront être l'expression de la recherche effectuée en toute fidélité, dans les circonstances des territoires respectifs, aux critères de fond indiqués par la discipline universelle de l'Église, critères qui s'appuient d'ailleurs sur les exigences découlant du sacrement de Pénitence lui-même dans son institution divine.

6. La pleine harmonie entre les divers évêchés du monde étant d'une importance

fondamentale dans une matière aussi essentielle pour la vie de l'Église, les Conférences épiscopales, aux termes du canon [CIC 455](#), §2, feront parvenir dans les meilleurs délais à la Congrégation pour le Culte divin et la Discipline des Sacrements le texte des normes qu'elles entendent établir ou mettre à jour, à la lumière du présent *Motu proprio*, sur l'application du canon [CIC 961](#) du Code de Droit canonique. Cela ne manquera pas de favoriser une communion toujours plus grande entre les évêques de toute l'Église, incitant partout les fidèles à puiser abondamment aux sources de la miséricorde divine, toujours jaillissantes dans le sacrement de la Réconciliation.

Dans cette perspective de communion, il sera également opportun que les évêques diocésains rendent compte à leurs Conférences épiscopales respectives de l'existence ou non, dans le cadre de leur juridiction, de cas de *grave nécessité*. Il appartiendra ensuite aux Conférences épiscopales d'informer la susdite Congrégation sur la situation de fait qui existe dans leur territoire et sur les éventuels changements qui devraient intervenir par la suite.

7. Quant aux dispositions personnelles des pénitents, on se rappellera que:

a) «Pour qu'un fidèle bénéficie validement d'une absolution sacramentelle donnée à plusieurs ensemble, il est requis non seulement qu'il y soit bien disposé, mais qu'il ait en même temps le propos de confesser individuellement, en temps voulu, les péchés graves qu'il ne peut pas confesser ainsi actuellement». ([22](#))

b) Dans la mesure du possible, même en cas de danger imminent de mort, on adressera préalablement aux fidèles «une exhortation pour que chacun prenne soin de faire un acte de contrition». ([23](#))

c) Il est clair que les pénitents qui vivent en état habituel de péché grave et qui n'entendent pas changer leur situation ne peuvent pas recevoir validement l'absolution.

8. Restant sauve l'obligation «de confesser fidèlement ses péchés graves au moins une fois par an», ([24](#)) «un fidèle dont les péchés graves sont remis par une absolution générale recourra à la confession individuelle le plus tôt possible et dès qu'il en a l'occasion, avant de recevoir une nouvelle absolution générale, à moins que n'intervienne une juste cause». ([25](#))

9. En ce qui concerne le *lieu* et le *siège* de la célébration du sacrement, on se rappellera que:

a) «Pour entendre les confessions sacramentelles, le lieu propre est l'église ou l'oratoire», ([26](#)) étant entendu que des motifs d'ordre pastoral peuvent justifier la célébration du sacrement en d'autres lieux; ([27](#))

b) le siège pour les confessions est réglementé par les normes établies par les Conférences épiscopales respectives; ces normes garantiront que ce siège soit installé «dans un endroit bien visible», et qu'il soit aussi «muni d'une grille fixe» permettant aux fidèles et aux confesseurs eux-mêmes qui le désirent de l'utiliser librement. ([28](#))

Tout ce que j'ai établi par la présente Lettre apostolique en forme de *Motu proprio*, j'ordonne que cela ait une valeur pleine et stable, et soit observé à compter de ce jour, nonobstant toute disposition contraire. Ce que j'ai établi par cette Lettre vaut également, de par sa nature, pour les vénérables Églises orientales catholiques, en conformité avec les canons du Code qui leur est propre.

Donné à Rome, près de Saint-Pierre, le 7 avril, Dimanche dans l'octave de Pâques ou de la divine Miséricorde, l'an du Seigneur 2002, en la vingt-quatrième année de mon pontificat.

JEAN-PAUL II

Notes

- (1) *Missel romain*, [Préface de l'Avent I](#) .
- (2) *Catéchisme de l'Église catholique*, n. [CEC 536](#).
- (3) Cf. Conc. oecum. de Trente, session XIV, *Doctrina de sacramento poenitentiae*, can. 3: [DS 1703](#): FC838.
- (4) N. 37: AAS 93 (2001), p. 292: *La Documentation catholique* 98 (2001), p.81.
- (5) Cf. *CIC*, canons [CIC 213](#) et [CIC 843](#), § 1.
- (6) Cf. Conc. oecum. de Trente, session XIV, *Doctrina de sacramento poenitentiae*, chap. 4: [DS 1676](#): FC823.
- (7) *Ibid.*, can. 7: [DS 1707](#): FC842.
- (8) Cf. *ibid.*, chap. 5: [DS 1679](#): FC 825; Conc. oecum. de Florence, *Decr. pro Armeniis* (22 novembre 1439): [DS 1323](#): : FC 803.
- (9) Cf. *CIC*, canon [CIC 392](#); Conc. oecum. Vat. II, Const. dogm. sur l'Église *Lumen gentium*, nn. [LG 23](#). 27; Décret sur la charge pastorale des évêques dans l'Église *Christus Dominus*, n. [CD 16](#).
- (10) Cf. canon [CIC 961](#), § 1, 2°.
- (11) Cf. *Catéchisme de l'Église catholique*, nn. [CEC 980-987](#) [CEC 1114-1134](#) [CEC 1420-1498](#).
- (12) Canon [CIC 960](#).
- (13) Canon [CIC 986](#), § 1.
- (14) Cf. Conc. oecum. Vat. II, Décret sur le ministère et la vie des prêtres *Presbyterorum ordinis*, n. [PO 13](#); *Ordo Poenitentiae, Praenotanda*, n. 10, b, *editio typica*, 1974.
- (15) Cf. Congrégation pour le Culte divin et la Discipline des Sacrements, *Responsa ad dubia proposita*: «Notitiae», 37 (2001), pp. 259-260.
- (16) Canon [CIC 988](#), § 1.
- (17) Cf. canon [CIC 988](#), § 2; Jean-Paul II, Exhort. apost. post-synodale *Reconciliatio et poenitentia* (décembre décembre 1984), n. [RP 32](#): AAS 77 (1985), p. 267; *La Documentation catholique* 82 (1985), pp.25-26; *Catéchisme de l'Église catholique*, n. [CEC 1458](#).
- (18) Jean-Paul II, Exhort. apost. post-synodale *Reconciliatio et poenitentia* (décembre décembre 1984), n. [RP 32](#): AAS 77 (1985), p.267; *La Documentation catholique* 82 (1985), pp.25-26.
- (19) Canon, [CIC 961](#), § 1.
- (20) Cf. *supra* nn. 1 et 2.
- (21) Canon [CIC 961](#), §2.
- (22) Canon [CIC 962](#), §1.
- (23) Canon [CIC 962](#), §2.
- (24) Canon [CIC 989](#).
- (25) Canon [CIC 963](#).
- (26) Canon [CIC 964](#), §1.
- (27) Cf. canon [CIC 964](#), § 3.
- (28) Cf. canon [CIC 964](#), §2; Conseil pontifical pour l'interprétation des Textes législatifs, *Responsa ad propositum dubium: de loco excipiendi sacramentales confessiones* (7 juillet 1998): AAS 90 (1998), p.711; *La Documentation catholique* 95 (1998), p.799.

2002 Misericordia Dei

Article 2

Le ministère de la parole

11 1. Le contenu de ce ministère consiste en " la prédication pastorale, la catéchèse et tout l'enseignement chrétien, au sein duquel l'homélie liturgique doit avoir une place privilégiée ". (60)

L'exercice originaire des fonctions liées à ce ministère est le propre de l'Evêque diocésain, en tant que modérateur dans son Eglise de tout le ministère de la parole; (61) c'est aussi le propre des prêtres ses coopérateurs. (62) Ce ministère revient encore aux diacres, en communion avec l'Evêque et son presbytérium. (63)

2. Les fidèles non-ordonnés participent, selon leur nature, à la fonction prophétique du Christ; ils sont constitués comme ses témoins, ils sont munis du sens de la foi et de la grâce de la parole. Tous sont appelés à devenir, toujours plus, " des hérauts efficaces de la foi en ce qu'il faut espérer (cf [He 11,1](#)) ". (64) Aujourd'hui, c'est en particulier l'oeuvre de la catéchèse qui dépend beaucoup de leur engagement et de leur générosité au service de l'Eglise.

C'est pourquoi les fidèles, et particulièrement les membres des instituts de vie consacrée et des sociétés de vie apostolique, peuvent être appelés à collaborer, selon les modalités légitimes, à l'exercice du ministère de la parole. (65)

3. Pour que cette aide soit efficace, il est nécessaire de rappeler quelques conditions concernant ses modalités.

Le C.I.C., au canon [CIC 766](#), établit les conditions dans lesquelles l'autorité compétente peut admettre les fidèles non-ordonnés à prêcher *in ecclesia vel oratorio*. L'expression elle-même, *admitti possunt*, souligne comment il ne s'agit en aucun cas d'un droit propre comme celui spécifique aux évêques, (66) ni d'une faculté comme celle des prêtres ou des diacres. (67) Les conditions auxquelles est soumise cette admission " si la *nécessité* le requiert en certaines circonstances ", " si *l'utilité* s'en fait sentir dans des cas particuliers " montrent à quel point le fait est exceptionnel. Le canon 766 précise en outre qu'il faut toujours agir *iuxta Episcoporum conferentiae praescripta*. Avec cette dernière clause, le canon cité établit quelle est la première source pour discerner correctement s'il y a *nécessité* ou *utilité* dans les cas concrets, puisque ces dispositions de la conférence des Evêques, qui ont besoin de la *recognitio* du Siège Apostolique, doivent signaler les critères opportuns qui peuvent aider l'Evêque diocésain à prendre les décisions pastorales appropriées: ces décisions lui reviennent en propre en raison de la nature même de l'office épiscopal.

4. Au cas où les ministres sacrés, dans des zones circonscrites, se feraient rares, des situations permanentes et objectives de nécessité ou d'utilité peuvent se présenter, suggérant d'admettre des fidèles non-ordonnés à la prédication.

La prédication dans les églises et les oratoires par des fidèles non-ordonnés peut être concédée en *suppléance* des ministres sacrés, ou pour des raisons spéciales d'utilité dans les cas particuliers prévus par la législation universelle de l'Eglise ou celle des conférences d'Evêques, et elle ne peut donc devenir un fait ordinaire, ni être comprise comme une authentique promotion du laïcat.

5. Surtout dans la préparation aux sacrements, que les catéchistes aient soin de susciter l'intérêt des catéchisés envers le rôle et la figure du prêtre, en tant que seul dispensateur des mystères divins auxquels ils se préparent.

(59) Sur les diverses formes de prédication, cf. [CIC 761](#) *Missale Romanum*, Ordo lectionum Missae, *Praenotanda*: ed. Typica altera, 1981.

(60) Conc. oecum. Vat. II, Const. dogm. *Dei verbum*, [DV 24](#)

(61) Cf [CIC 756](#)

(62) Cf *ibid.*, [CIC 757](#)

(63) Cf *ibid.*

(64) Conc. oecum. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 35](#)

(65) Cf [CIC 758-759](#) [CIC 785](#)

(66) Cf Conc. oecum. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 25](#) [CIC 763](#)

(67) Cf [CIC 764](#)

Article 3

L'homélie

12 1. L'homélie, forme éminente de prédication " qua per anni liturgici cursum ex textu sacro fidei mysteria et normae vitae christianae exponuntur ",(68) fait partie intégrante de la liturgie.

Durant la célébration de l'Eucharistie, l'homélie doit donc être réservée au ministre sacré, prêtre ou diacre.(69) Les fidèles non-ordonnés en sont exclus, même s'ils remplissent le rôle d'" assistants pastoraux " ou de catéchistes, auprès de n'importe quel type de communauté ou de groupe. Il ne s'agit pas en effet d'une plus grande facilité d'exposition un cas éventuel , ni de préparation théologique, mais de fonction réservée à qui est consacré par le sacrement de l'Ordre sacré; ce qui fait que l'Evêque diocésain lui-même n'est pas autorisé à dispenser de la norme de ce canon,(70) du moment qu'il ne s'agit pas d'une loi purement disciplinaire, mais d'une loi qui concerne les fonctions d'enseignement et de sanctification étroitement liées entre elles.

On ne peut donc admettre l'usage, pratiqué en quelques circonstances, de confier la prédication de l'homélie à des séminaristes, étudiants en théologie non encore ordonnés.(71) L'homélie en effet ne peut être considérée comme un entraînement en vue du ministère futur. Il faut tenir pour abrogée par le can. [CIC 767](#) toute norme antérieure qui aurait admis des fidèles non-ordonnés à prononcer l'homélie durant la célébration de la Messe.(72)

2. Il est licite de proposer une brève présentation qui favorise une meilleure compréhension de la liturgie célébrée; exceptionnellement, on peut aussi proposer un éventuel témoignage, toujours adapté aux normes liturgiques, à l'occasion de liturgies eucharistiques célébrées en des journées particulières (journée du séminaire, des malades, etc.), si l'on considère que cela convient objectivement, pour donner du relief à l'homélie que prononce le prêtre célébrant selon la règle. Ces présentations et ces témoignages ne doivent pas revêtir des caractéristiques qui pourraient les faire confondre avec l'homélie.

3. La possibilité du " dialogue " dans l'homélie(73) peut parfois être utilisée avec prudence par le ministre célébrant, comme un moyen d'exposition qui ne comporte aucune délégation du devoir de la prédication.

4. L'homélie en-dehors de la Messe peut être prononcée par des fidèles non-ordonnés en conformité avec le droit et les normes liturgiques, dans le respect des clauses qu'ils contiennent.

5. L'homélie ne peut être confiée, en aucun cas, à des prêtres ou des diacres qui auraient perdu l'état clérical, ou qui auraient abandonné de toute façon l'exercice du ministère sacré. (74)

(68) Conc. oecum. Vat. II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 52](#) cf [CIC 767](#)

(69) Cf Jean-Paul II, Exhort. ap. *Catechesi tradendae* (16 octobre 1979), [CTR 48](#): AAS 71 (1979), pp. 1277-1340; Commission pontificale pour l'interprétation des Décrets du Concile Vatican II, Réponse (11 janvier 1971): AAS 63 (1971), p. 329; Sacrée Congrégation pour le Culte Divin, Instruction *Actio pastoralis* (15 mai 1969), n. 6d: AAS 61 (1969), p. 809; *Institutio Generalis Missalis Romani* (26 mars 1970), nn. 41; 42; 165; Instruction *Liturgicae instaurationes* (15 septembre 1970), n. 2a: AAS 62 (1970), p. 696; Sacrée Congrégation pour les Sacrements et le Culte Divin, Instruction *Inaestimabile donum* (avril avril 1980), n. 3: AAS 72 (1980), p. 331.

(70) Commission pontificale pour l'interprétation authentique du *Code de Droit Canonique*, Réponse (20 juin 1987): AAS 79 (1987), p. 1249.

(71) Cf [CIC 266](#)

(72) Cf [CIC 6](#)

(73) Cf Sacrée Congrégation pour le Culte Divin, Directoire *Pueros baptizatos* pour les messes d'enfants (novembre novembre 1973), n. 48: AAS 66 (1974), p. 44.

(74) En ce qui concerne les prêtres qui auraient obtenu la dispense du célibat, cf Sacrée Congrégation pour la Doctrine de la Foi, *Normae De dispensatione a sacerdotali coelibatu ad instantiam partis* (14 octobre 1980), " *Normae substantiales* " art. 5.

Article 4

Le curé et la paroisse

13 Les fidèles non-ordonnés peuvent remplir des tâches de collaboration effective au ministère pastoral des clercs, comme il faut s'en féliciter dans de nombreux cas, dans les paroisses, dans le domaine des maisons de soin, de l'assistance, de l'instruction, des prisons, auprès des ordinariats militaires, etc. Une forme extraordinaire de collaboration, dans les conditions prévues, est celle réglée par le can. [CIC 517](#).

1. La compréhension et l'application correcte de ce canon, en vertu duquel " si ob sacerdotum penuriam Episcopus diocesanus aestimaverit participationem in exercitio curae pastoralis paroeciae concredendam esse diacono aliive personae sacerdotali caractere non insignitae aut personarum communitati, sacerdotem constituat aliquem qui, potestatibus et facultatibus parochi instructus, curam pastoralem moderetur ", demande que cette mesure exceptionnelle intervienne dans le scrupuleux respect des clauses qu'elle contient, à savoir:

a) *ob sacerdotum penuriam*, et non pas pour des raisons de commodité ou d'une équivoque " promotion du laïc " , etc.

b) restant ferme qu'il s'agit de *participatio in exercitio curae pastoralis*, et non pas de diriger, coordonner, modérer, gouverner la paroisse; chose qui, selon les termes même du canon, ne revient qu'à un prêtre.

C'est justement parce qu'il s'agit de cas exceptionnels qu'il faut avant tout considérer la

possibilité de profiter des services, par exemple, de prêtres âgés encore valides, ou de confier diverses paroisses à un seul prêtre ou à un *coetus sacerdotum*.(75)

Il ne faut pas négliger, de toute façon, la préférence qu'établit le même canon en faveur du diacre.

Il reste que la normative canonique elle-même affirme que ces formes de participation dans la cure des paroisses ne peuvent remplacer d'aucune façon l'office de curé. La normative définit en effet que même dans ces cas exceptionnels " *Episcopus dioecesanus (...) sacerdotem constituat aliquem qui, potestatibus et facultatibus parochi instructus, curam pastoralem moderetur* ". L'office de curé, en effet, ne peut être valablement conféré qu'à un prêtre (cf can. [CIC 521](#)), même en cas de manque objectif de clercs.(76)

2. A cet égard il faut aussi tenir compte de ce que le curé est le pasteur propre de la paroisse qui lui est confiée,(77) et qu'il demeure tel tant que son office pastoral n'a pas cessé.(78) Le fait qu'un curé présente sa démission pour avoir dépassé l'âge de soixante-quinze ans n'entraîne pas *ipso iure* la cessation de son office pastoral. La cessation n'intervient que quand l'évêque diocésain après avoir prudemment considéré toutes les circonstances a accepté définitivement sa démission, selon la norme du can. [CIC 538](#), et le lui a communiqué par écrit.(79) Au contraire, vu les situations de pénurie de prêtres existantes en certaines régions, il sera sage d'être particulièrement prudent en la matière.

Considérant également le droit que possède chaque prêtre d'exercer les fonctions inhérentes à l'ordre reçu, à moins qu'interviennent de graves motifs de santé ou de discipline, on rappelle que l'âge de soixante-quinze ans n'est pas un motif suffisant pour obliger l'évêque à accepter une démission. Ceci aussi pour éviter une conception fonctionnaliste du ministère sacré.(80)

(75) Cf [CIC 517](#)

(76) On doit donc éviter d'attribuer le titre de " Guide de la communauté " ou d'autres expressions analogues au fidèle non-ordonné ou au groupe de fidèles à qui on confie une participation à l'exercice de la cure pastorale.

(77) Cf [CIC 519](#)

(78) Cf *ibid.*, [CIC 538](#)

(79) Cf *ibid.*, [CIC 186](#)

(80) Cf Congrégation pour le Clergé, Directoire pour le ministère et la vie des prêtres *Tota Ecclesia* (31 janvier 1994), n. 44.

Article 5

Les organismes de collaboration dans l'Eglise particulière

14 Ces organismes, demandés et expérimentés avec fruit dans le chemin de renouvellement de l'Eglise selon le Concile Vatican II, et codifiés par la législation canonique, représentent une forme de participation active à la vie et à la mission de l'Eglise comme communion.

1. La normative du Code sur le *conseil presbytéral* établit quels sont les prêtres qui peuvent en être membres.(81) Il est en effet réservé aux prêtres, parce qu'il se fonde sur la commune participation de l'évêque et des prêtres au même sacerdoce et ministère.(82)

Ni les diacres ni les fidèles non-ordonnés ne peuvent donc y jouir de voix active et passive, même s'ils sont collaborateurs des ministres sacrés, ni non plus les prêtres qui auraient perdu l'état clérical ou qui auraient de toute façon abandonné le ministère sacré.

2. Le *conseil pastoral*, diocésain et paroissial(83) et le *conseil paroissial pour les affaires économiques*,(84) dont font aussi partie des fidèles non-ordonnés, jouissent uniquement de voix consultative et ne peuvent en aucune façon devenir des organismes délibératifs. Ne peuvent être élus à de telles charges que les fidèles qui possèdent les qualités requises par la normative canonique.(85)

3. C'est le propre du curé que de présider les conseils paroissiaux. Par conséquent les décisions élaborées par un conseil paroissial réuni hors de la présidence du curé, voire contre lui, sont invalides, et donc nulles.(86)

4. Dans tous les conseils diocésains, le consentement à un acte de l'évêque ne peut être exprimé valablement que quand le droit le requiert expressément.

5. Etant données les réalités locales, les Ordinaires peuvent se prévaloir de groupes spéciaux d'étude ou d'experts sur des questions particulières. Mais ceux-ci ne peuvent devenir des organismes parallèles, ou vidant de leur sens les conseils diocésains presbytéraux et pastoraux, comme aussi les conseils paroissiaux: ceux-ci sont régis par le droit universel de l'Eglise dans les can. [CIC 536](#) et [CIC 537](#) (87). Si dans le passé de tels organismes ont surgi, sur la base de coutumes locales ou de circonstances particulières, que l'on mette en acte les moyens nécessaires pour les rendre conformes à la législation de l'Eglise en vigueur.

6. Les *vicaires forains*, appelés aussi doyens, archiprêtres ou autre, et ceux qui en tiennent lieu, " pro-vicaires ", " pro-doyens ", etc., doivent toujours être prêtres.(88) Par conséquent celui qui n'est pas prêtre ne peut être valablement nommé à de telles charges.

(81) Cf [CIC 497-498](#)

(82) Cf Conc. oecum. Vat. II, Decr. *Presbyterorum Ordinis*, [PO 7](#)

(83) Cf [CIC 514](#) [CIC 536](#)

(84) Cf *ibid.*, [CIC 537](#)

(85) Cf *ibid.*, [CIC 512](#) cf. *Catéchisme de l'Eglise catholique*, [CEC 1650](#)

(86) Cf [CIC 536](#)

(87) Cf *ibid.*, [CIC 135](#)

(88) Cf [CIC 553](#)

Article 6

Les célébrations liturgiques

15 1. Les actions liturgiques doivent manifester clairement l'unité ordonnée du Peuple de Dieu dans sa condition de communion organique(89) et donc la connexion intime qui relie l'action liturgique et la nature organiquement structurée de l'Eglise.

Cela se réalise quand tous les participants exécutent avec foi et dévotion le rôle qui leur est propre.

2. Afin de sauvegarder, dans ce domaine également, l'identité ecclésiale de chacun, il faut supprimer les abus de divers genres qui s'opposent à la prescription du can. [CIC 907](#): dans la célébration eucharistique il n'est pas permis aux diacres et aux fidèles non-ordonnés de proférer les oraisons ni toute autre partie réservée au prêtre célébrant surtout la prière eucharistique avec sa doxologie conclusive, ni d'exécuter des actions et des gestes qui sont propres au célébrant. C'est aussi un grave abus que de permettre à un fidèle non-ordonné

d'exercer de fait une quasi " présidence " de l'eucharistie, en ne laissant au prêtre que le minimum nécessaire pour en garantir la validité.

Dans la même ligne, il est évidemment illicite, pour quelqu'un qui n'est pas ordonné, d'utiliser dans les cérémonies liturgiques des ornements réservés aux prêtres ou aux diacres (étole, chasuble, dalmatique).

On doit chercher à éviter soigneusement jusqu'à l'apparence de confusion qui peut ressortir des comportements liturgiquement hors-normes. De même qu'on rappelle aux ministres ordonnés l'obligation d'endosser tous les ornements sacrés qui sont prescrits, de même les fidèles non-ordonnés ne peuvent revêtir ce qui ne leur appartient pas en propre.

Pour éviter toute confusion entre la liturgie sacramentelle, présidée par un prêtre ou un diacre, et d'autres actes animés ou guidés par des fidèles non-ordonnés, il est nécessaire que pour ces derniers on emploie des formulaires clairement distincts.

(89) Cf Conc. oecum. Vat. II, Const. past. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 26-28](#) [CIC 837](#)

Article 7

Les célébrations dominicales en absence du prêtre

16 1. En certains lieux les célébrations dominicales(90) sont guidées, par manque de prêtres ou de diacres, par des fidèles non-ordonnés. Ce service, aussi valable que délicat, s'exerce selon l'esprit et les normes spécifiques émanées à son sujet par l'autorité ecclésiastique compétente.(91) Pour guider ces célébrations, le fidèle non-ordonné devra avoir un mandat spécial de la part de l'évêque, qui prendra soin de donner des indications opportunes concernant sa durée, son lieu, ses conditions et le prêtre qui en est responsable.

2. De telles célébrations, dont les textes doivent toujours être ceux approuvés par l'autorité ecclésiastique compétente, se présentent toujours comme des solutions temporaires.(92) Il est interdit d'insérer dans leur structure des éléments propres à la liturgie du sacrifice, surtout la " prière eucharistique ", même sous forme narrative, pour ne pas engendrer d'erreurs dans l'esprit des fidèles.(93) Dans ce but, il faut toujours redire à ceux qui participent à ces célébrations qu'elles ne remplacent pas le Sacrifice eucharistique, et qu'on n'accomplit le précepte de sanctifier les fêtes qu'en participant à la Messe.(94) Dans les cas où les distances et les conditions physiques le permettent, les fidèles doivent être encouragés et aidés à faire leur possible pour accomplir le précepte.

(90) Cf [CIC 1248](#)

(91) Cf *ibid.*, [CIC 1248](#) Sacrée Congrégation des Rites, Instruction *Inter oecumenici* (26 septembre 1964), n. 37: AAS 66 (1964), p. 885; Sacrée Congrégation pour le Culte Divin, Directoire pour les célébrations dominicales en absence de prêtres *Christi Ecclesia* (10 juin 1988): *Notitiae* 263 (1988).

(92) Cf Jean-Paul II, Allocution à des évêques d'Amérique du Nord en visite *ad limina* (5 juin 1993): AAS 86 (1994), p. 340.

(93) Sacrée Congrégation pour le Culte Divin, Directoire pour les célébrations dominicales en absence de prêtres *Christi Ecclesia* (10 juin 1988), n. 35: *Notitiae* 263 (1988); voir aussi [CIC 1378](#) cf. [CIC 1384](#).

(94) Cf [CIC 1248](#)

Article 8

Le ministre extraordinaire de la sainte Communion

17 Les fidèles non-ordonnés collaborent depuis déjà longtemps dans divers domaines de la pastorale avec les ministres sacrés afin que " le don ineffable de l'Eucharistie soit connu toujours plus profondément et que l'on participe toujours plus intensément à sa vertu salutaire ".(95)

Il s'agit d'un service liturgique qui répond à des besoins objectifs des fidèles, et il s'adresse surtout aux malades et aux assemblées liturgiques dans lesquelles sont particulièrement nombreux les fidèles désireux de recevoir la sainte Communion.

1. La discipline canonique sur le *ministre extraordinaire de la sainte Communion* doit cependant être correctement appliquée pour ne pas provoquer de confusion. Elle dispose que le ministre ordinaire de la sainte Communion est l'évêque, le prêtre et le diacre,(96) tandis que sont ministres extraordinaires soit l'acolyte institué, soit le fidèle député dans ce but aux termes du can. [CIC 230,3](#).(97)

Un fidèle non-ordonné, si des motifs de vraie nécessité y invitent, peut être député en qualité de ministre extraordinaire par l'Evêque diocésain, en utilisant la formule de bénédiction liturgique appropriée: (98) pour distribuer la sainte Communion y compris en dehors de la célébration eucharistique *ad actum vel ad tempus*, ou de façon stable. Dans des cas exceptionnels et imprévisibles, l'autorisation peut être concédée *ad actum* par le prêtre qui préside la célébration eucharistique.

2. Pour que le ministre extraordinaire, durant la célébration eucharistique, puisse distribuer la sainte Communion, il est nécessaire ou bien qu'il n'y ait pas d'autres ministres ordinaires présents, ou bien que ceux-ci soient vraiment empêchés.(99) Il peut remplir aussi cette charge quand, à cause d'une participation particulièrement nombreuse de fidèles désireux de recevoir la sainte Communion, la célébration eucharistique se prolongerait excessivement en raison de l'insuffisance de ministres ordonnés. (100)

Une telle charge est *supplétive* et *extraordinaire*, (101) et elle doit être exercée selon les normes du droit. Dans ce but il est opportun que l'Evêque diocésain édicte des normes particulières qui, en étroite harmonie avec la législation universelle de l'Eglise, règlent l'exercice de cette charge. Il faut prévoir, entre autre, que le fidèle député à cela soit convenablement instruit sur la doctrine eucharistique, sur le caractère de son service, sur les rubriques à observer pour l'honneur dû à un si grand sacrement, et sur la discipline concernant l'admission à la communion.

Pour ne pas provoquer de confusions, il faut éviter et faire disparaître plusieurs pratiques, qui se sont répandues depuis quelque temps dans certaines Eglises particulières, comme par exemple:

- * le fait de se communier soi-même comme si l'on était concélébrant;
- * le fait d'associer à la rénovation des promesses des prêtres, dans la Messe chrismale du Jeudi Saint, d'autres catégories de fidèles qui renouvellent des voeux religieux, ou reçoivent le mandat de ministres extraordinaires de la communion.
- * l'usage habituel de ministres extraordinaires au cours des Messes, en étendant arbitrairement le concept de " nombreuse participation ".

(95) Sacrée Congrégation pour la Discipline des Sacrements, Instruction *Immensae caritatis* (29 janvier 1973), introduction: AAS 65 (1973), p. 264.

(96) Cf [CIC 910](#) voir aussi Jean-Paul II, Lettre *Dominicae Coenae* (24 février 1980), n. 11: AAS 72 (1980), p. 142.

(97) Cf [CIC 910](#)

(98) Cf Sacrée Congrégation pour la Discipline des Sacrements, Instruction *Immensae caritatis* (29 janvier 1973), n. 1: AAS 65 (1973), p. 264; *Missale Romanum*, Appendix: Ritus ad deputandum ministrum S. Communionis ad actum distribuendae; *Pontificale Romanum*: De institutione lectorum et acolythorum.

(99) Commission pontificale pour l'interprétation authentique du *Code de Droit Canonique*, Réponse (juin juin 1988): AAS 80 (1988), p. 1373.

(100) Cf Sacrée Congrégation pour la Discipline des Sacrements, Instruction *Immensae caritatis* (29 janvier 1973), n. 1: AAS 65 (1973), p. 264; Sacrée Congrégation pour les Sacrements et le Culte Divin, Instruction *Inaestimabile donum* (avril avril 1980), n. 10: AAS 72 (1980), p. 336.

(101) Le [CIC 230](#), affirme que les services liturgiques qu'il mentionne ne peuvent être exercés par des fidèles non-ordonnés que " ex temporanea deputatione " ou en suppléance.

Article 9

L'apostolat des malades

18 1. Dans ce domaine, les fidèles non-ordonnés peuvent apporter une collaboration précieuse. (102) Il y a d'innombrables témoignages des oeuvres et des gestes de charité envers les malades que réalisent des personnes non-ordonnées, soit à titre individuel soit sous des formes d'apostolat communautaire. Cela assure une présence chrétienne de premier ordre dans le monde de la souffrance et de la maladie. Là où les fidèles non-ordonnés accompagnent les malades aux moments les plus graves, leur tâche principale est de susciter le désir des sacrements de Pénitence et des Malades, en favorisant les dispositions des malades et en les aidant à préparer une bonne confession sacramentelle individuelle, comme aussi à recevoir l'Onction. Quand ils ont recours à des sacramentaux, les fidèles non-ordonnés veilleront à ce que ce geste ne soit pas confondu avec les sacrements dont l'administration est réservée en propre et exclusivement à l'évêque et au prêtre. Ceux qui ne sont pas prêtres ne peuvent en aucun cas pratiquer des onctions, ni avec de l'huile bénite pour le Sacrement des malades, ni avec toute autre huile.

2. Pour l'administration de ce Sacrement, la législation canonique reçoit la doctrine théologiquement certaine et la pratique séculaire de l'Eglise, (103) selon lesquelles l'unique ministre valide en est le prêtre. (104) Cette normative est pleinement cohérente avec le mystère théologique signifié et réalisé par le moyen de l'exercice du service sacerdotal. Il faut affirmer que le fait de réserver exclusivement au prêtre le ministère de ce Sacrement est lié à sa relation au pardon des péchés et à la digne réception de l'Eucharistie. Personne d'autre ne peut remplir le rôle de ministre ordinaire ou extraordinaire de ce sacrement, et tout geste dans cette direction constitue une simulation du sacrement. (105)

(102) Cf *Rituale Romanum - Ordo Unctionis infirmorum*, Praenotanda, n. 17: Editio typica, 1972.

(103) Cf [Jc 5,14-15](#) Saint Thomas d'Aquin, *In IV Sent.*, d. 4, q. un.; Conc. oecum. de Florence, bulle *Exultate Deo* ([DS 1325](#)) ; Conc. oecum. de Trente, *Doctrina de sacramento extremae unctionis*, ch. 3 ([DS 1697 DS 1700](#)) et can. 4 de *extrema unctione* ([DS 1719](#)) ; *Catéchisme de l'Eglise catholique*, [CEC 1516](#)

(104) Cf [CIC 1003](#)

(105) Cf [CIC 1379](#) cf. [CIC 392](#)

Article 10

L'assistance aux Mariages

19 1. La possibilité de déléguer des fidèles non-ordonnés pour assister aux Mariages peut s'avérer nécessaire dans des circonstances très particulières de manque grave de ministres sacrés.

Elle est cependant soumise à trois conditions. En effet, l'Evêque diocésain ne peut concéder une telle délégation que dans les cas où prêtres et diacres font défaut, et seulement après avoir obtenu pour son diocèse l'avis favorable de la conférence des Evêques, ainsi que la permission nécessaire du Saint-Siège. (106)

2. Dans ces cas également il faut s'en tenir à la normative canonique concernant la validité de la délégation, (107) ainsi qu'à celle sur l'idonéité, la capacité et l'aptitude du fidèle non-ordonné. (108)

3. Sauf dans le cas extraordinaire prévu par le can. [CIC 1112](#) du C.I.C. , de manque absolu de prêtres ou de diacres pouvant assister à la célébration du Mariage, aucun ministre ordonné ne peut autoriser un fidèle non-ordonné pour une telle assistance, qui implique de demander et de recevoir le consentement matrimonial selon la norme du can. [CIC 1108,2](#).

(106) Cf *ibid.*, [CIC 1112](#)

(107) Cf *ibid.*, [CIC 1111](#)

(108) Cf *ibid.*, [CIC 1112](#)

Article 11

Le ministre du Baptême

20 Il faut louer particulièrement la foi avec laquelle de nombreux chrétiens, dans des situations pénibles de persécution, comme aussi dans les territoires de mission et en cas de nécessité spéciale, ont assuré et assurent toujours le sacrement du Baptême aux nouvelles générations, étant donnée l'absence de ministres ordonnés.

Outre le cas de nécessité, la normative canonique prévoit qu'en l'absence de ministre ordinaire, ou quand celui-ci est empêché, (109) le fidèle non-ordonné puisse être désigné comme ministre extraordinaire du Baptême. (110) Il faut cependant faire attention à des interprétations trop extensives et éviter de concéder cette faculté sous forme habituelle. Ainsi par exemple, à l'absence ou à l'empêchement qui rendent licite la députation de fidèles non-ordonnés pour administrer le Baptême, on ne peut assimiler le travail excessif de la part du ministre ordinaire, ni le fait qu'il ne réside pas sur le territoire de la paroisse, ni non plus son indisponibilité au jour prévu par la famille. Aucune de ces raisons ne constitue un motif suffisant.

(109) Cf [CIC 861](#) *Ordo baptismi parvulorum*, Praenotanda generalia, nn. 16-17.

(110) Cf [CIC 230](#)

Article 12

La conduite de la célébration des funérailles ecclésiastiques

21 Dans les circonstances actuelles de croissante déchristianisation et d'éloignement par rapport à la pratique religieuse, le moment de la mort et des obsèques peut parfois devenir l'une des occasions pastorales les plus opportunes pour permettre aux ministres ordonnés de rencontrer directement les fidèles qui ne pratiquent pas habituellement.

Il est donc souhaitable, même au prix de quelques sacrifices, que les prêtres ou les diacres président personnellement les rites funéraires selon les usages locaux les plus recommandables, pour prier convenablement pour les défunts, tout en se faisant proche des familles et en en profitant pour faire oeuvre d'évangélisation.

Les fidèles non-ordonnés ne peuvent guider les funérailles ecclésiastiques que dans le cas d'un vrai manque de ministre ordonné, et en observant les normes liturgiques en la matière. (111) Ils devront être bien préparés pour cette tâche, doctrinalement et liturgiquement.

(111) Cf *Ordo Exsequiarum*, praenotanda, n. 19.

Article 13

Nécessité d'un discernement et d'une formation adéquate

22 L'autorité compétente, face à l'objective nécessité d'une " suppléance ", dans les cas indiqués dans les articles précédents, a le devoir de choisir un fidèle de saine doctrine et à la conduite exemplaire. On ne peut donc admettre à l'exercice de ces tâches les catholiques qui ne mènent pas une vie digne, qui ne jouissent pas d'une bonne réputation, ou qui se trouvent dans des situations de famille contredisant l'enseignement moral de l'Eglise. De plus, ils doivent posséder la formation requise pour accomplir convenablement la fonction qui leur sera confiée.

Selon les normes du droit particulier, ils devront perfectionner leurs connaissances en fréquentant, dans la mesure du possible, les cours de formation que l'autorité compétente organisera au niveau de l'Eglise particulière (112) en d'autres lieux que les séminaires, lesquels doivent être réservés aux seuls candidats au sacerdoce (113) , en prenant grand soin de ce que la doctrine enseignée soit absolument conforme au magistère ecclésial et de ce que le climat en soit vraiment spirituel.

(112) Cf [CIC 231](#)

(113) Il faut exclure les séminaires dits " intégrés ".

CONCLUSION

23 Le Saint-Siège confie ce document au zèle pastoral des Evêques diocésains des diverses Eglises particulières et aux autres Ordinaires, confiant que son application produira des fruits abondants pour faire croître dans la communion les ministres sacrés et les fidèles non-

ordonnés.

En effet, comme l'a rappelé le Saint-Père, " il faut reconnaître, défendre, promouvoir, discerner et coordonner avec sagesse et détermination le don particulier de chaque membre de l'Eglise, sans confusion de rôles, de fonctions, ou de conditions théologiques et canoniques ". (114)

Si d'une part la raréfaction du nombre des prêtres est spécialement ressentie dans certaines régions, en d'autres on constate une floraison prometteuse de vocations qui laisse entrevoir des perspectives d'avenir positives. Les solutions proposées pour remédier à la rareté des ministres ordonnés, par conséquent, ne peuvent être que transitoires et aller de pair avec une pastorale spécifique prioritaire de promotion des vocations au sacrement de l'Ordre. (115)

A cet égard le Saint Père rappelle que " dans certaines situations locales, on a cherché des solutions généreuses et intelligentes. Les normes même du Code de Droit Canonique ont proposé des possibilités nouvelles, mais elles doivent être appliquées correctement pour ne pas tomber dans l'équivoque de considérer ordinaires et normales des solutions normatives prévues pour des situations extraordinaires d'absence ou de rareté des ministres sacrés ". (116)

Ce document entend tracer des directives précises pour assurer une collaboration efficace des fidèles non-ordonnés dans de telles contingences, et dans le respect de l'intégralité du ministère pastoral des prêtres. " Il faut faire comprendre que ces précisions et distinctions ne naissent pas de la préoccupation de défendre des privilèges cléricaux, mais de la nécessité d'obéir à la volonté du Christ, en respectant la forme constitutive qu'il a imprimée de façon indélébile à son Eglise ". (117)

Leur droite application, dans le cadre de cette vitale *communio* hiérarchique, profitera aux fidèles laïcs eux-mêmes, invités à développer toutes les riches potentialités de leur identité et " la disponibilité toujours plus grande à la vivre dans l'accomplissement de leur propre mission ". (118)

La recommandation passionnée qu'adresse à Timothée l'apôtre des Nations, " Je t'adjure devant Dieu et devant le Christ Jésus, (...) proclame la parole, insiste à temps et à contretemps, réfute, menace, exhorte (...) veille attentivement (...) remplit ton ministère " ([2Tm 4,1-5](#)) , interpelle tout spécialement les Pasteurs sacrés, appelés à remplir leur rôle propre de " promouvoir la discipline commune à toute l'Eglise (...) d'urger l'observation de toutes les lois ecclésiastiques ". (119)

Ce grave devoir constitue l'instrument nécessaire pour que les riches énergies que contient chaque état de vie ecclésial soient correctement guidées selon les admirables desseins de l'Esprit, et que la *communio* soit une réalité effective dans le chemin quotidien de la communauté tout entière.

(114) Jean-Paul II, Allocution au Symposium sur la " Collaboration des fidèles laïcs au Ministère presbytéral " (22 avril 1994), n. 3: *I.c.*

(115) Cf *ibid.*, n. 6

(116) *Ibid.*, n. 2

(117) *Ibid.*, n. 5

(118) Jean-Paul II, Exhortation ap. post-synodale *Christifideles laici* (30 décembre 1988), [CL 58](#): *I.c.*, p. 507.

(119) [CIC 392](#)

Que la Vierge Marie, Mère de l'Eglise, à l'intercession de qui nous confions ce document, aide chacun à en comprendre les intentions, et à tout mettre en oeuvre pour sa fidèle application, afin de permettre une meilleure fécondité apostolique.

Les lois particulières et les coutumes en vigueur, qui seraient contraires à ces normes, sont révoquées, comme aussi d'éventuelles facultés concédées *ad experimentum* par le Saint-Siège ou par toute autre autorité qui lui est subordonnée.

Le Souverain Pontife, en date du 13 août 1997, a approuvé sous forme spécifique la présente Instruction et en a ordonné la promulgation.

Du Vatican, le 15 août 1997, solennité de l'Assomption de la Bienheureuse Vierge Marie.

Congrégation pour le Clergé

Dario Castrillon Hoyos *Pro-Préfet*
Crescenzo Sepe *Secrétaire*

Conseil Pontifical pour les Laïcs

James Francis Stafford *Président*
Stanislaw Rylko *Secrétaire*

Congrégation pour la Doctrine de la Foi

Joseph Card. Ratzinger *Préfet*
Tarcisio Bertone SDB *Secrétaire*

Congrégation pour le Culte divin et la Discipline des sacrements

Jorge Arturo Medina Estévez *Pro-Préfet*
Geraldo Majella Agnelo *Secrétaire*

Congrégation pour les Evêques

Bernardin Card. Gantin *Préfet*
Jorge Maria Mejia *Secrétaire*

Congrégation pour l'Evangelisation des peuples

Jozef Card. Tomko *Préfet*
Giuseppe Uhac *Secrétaire*

Congrégation pour les Instituts de vie consacrée et les Sociétés de vie apostolique

Eduardo Card. Martinez Somalo *Préfet*
Piergiorgio Silvano Nesti CP *Secrétaire*

Conseil Pontifical pour l'interprétation des Textes Législatifs

Julian Herranz *Président*
Bruno Bertagna *Secrétaire*

1997 Prêtres et laïcs 10

1998 Catéchisme 1275

En bref

1275 *L'initiation chrétienne s'accomplit par l'ensemble de trois sacrements: le Baptême qui est le début de la vie nouvelle; la Confirmation qui en est l'affermissement; et l'Eucharistie qui nourrit le disciple avec le Corps et le Sang du Christ en vue de sa transformation en Lui.*

1276 *"Allez donc, de toutes les nations faites des disciples, les baptisant au nom du Père et du Fils et du Saint-Esprit, et leur apprenant à observer tout ce que je vous ai prescrit" ([Mt 28,19-20](#)).*

1277 *Le Baptême constitue la naissance à la vie nouvelle dans le Christ. Selon la volonté du Seigneur il est nécessaire pour le salut, comme l'Eglise elle-même, à laquelle introduit le Baptême.*

1278 *Le rite essentiel du Baptême consiste à plonger dans l'eau le candidat ou à verser de l'eau sur sa tête, en prononçant l'invocation de la Très Sainte Trinité, c'est à dire du Père, du Fils et du Saint-Esprit.*

1279 *Le fruit du Baptême ou grâce baptismale est une réalité riche qui comporte: la rémission du péché originel et de tous les péchés personnels; la naissance à la vie nouvelle par laquelle l'homme devient fils adoptif du Père, membre du Christ, temple du Saint-Esprit. Par le fait même, le baptisé est incorporé à l'Eglise, Corps du Christ, et rendu participant du sacerdoce du Christ.*

1280 *Le Baptême imprime dans l'âme un signe spirituel indélébile, le caractère, qui consacre le baptisé au culte de la religion chrétienne. En raison du caractère le Baptême ne peut pas être réitéré (cf. [DS 1609 DS 1624](#)).*

1281 *Ceux qui subissent la mort à cause de la foi, les catéchumènes et tous les hommes qui, sous l'impulsion de la grâce, sans connaître l'Église, cherchent sincèrement Dieu et s'efforcent d'accomplir sa volonté, peuvent être sauvés même s'ils n'ont pas reçu le Baptême (cf. [LG 16](#)).*

1282 *Depuis les temps les plus anciens, le Baptême est administré aux enfants, car il est une grâce et un don de Dieu qui ne supposent pas des mérites humains; les enfants sont baptisés dans la foi de l'Eglise. L'entrée dans la vie chrétienne donne accès à la vraie liberté.*

1283 *Quant aux enfants morts sans Baptême, la liturgie de l'Eglise nous invite à avoir confiance en la miséricorde divine, et à prier pour leur salut.*

1284 *En cas de nécessité, toute personne peut baptiser, pourvu qu'elle ait l'intention de faire ce que fait l'Eglise, et qu'elle verse de l'eau sur la tête du candidat en disant: "Je te baptise au nom du Père et du Fils et du Saint-Esprit".*

Article 2 Le sacrement de la Confirmation

oi par la parole et par l'action en vrais témoins du Christ" ([LG 11](#) cf. OCf prænotanda 2).

I La confirmation dans l'économie du salut

1286 Dans l'*Ancien Testament*, les prophètes ont annoncé que l'Esprit du Seigneur reposerait sur le Messie espéré (cf. [Is 11,2](#)) en vue de sa mission salvifique (cf. [Lc 4,16-22](#) [Is 61,1](#)). La descente de l'Esprit Saint sur Jésus lors de son baptême par Jean fut le signe que c'était Lui qui devait venir, qu'il était le Messie, le Fils de Dieu (cf. [Mt 3,13-17](#) [Jn 1,33-34](#)). Conçu de l'Esprit Saint, toute sa vie et toute sa mission se réalisent en une communion totale avec l'Esprit Saint que le Père lui donne "sans mesure" ([Jn 3,34](#)).

1287 Or, cette plénitude de l'Esprit ne devait pas rester uniquement celle du Messie, elle devait être communiquée à *tout le peuple messianique* (cf. [Ez 36,25-27](#) [Jl 3,1-2](#)). A plusieurs reprises le Christ a promis cette effusion de l'Esprit (cf. [Lc 12,12](#) [Jn 3,5-8](#) [Jn 7,37-39](#) [Jn 16,7-15](#) [Ac 1,8](#)), promesse qu'il a réalisée d'abord le jour de Pâques ([Jn 20,22](#)) et ensuite, de manière plus éclatante le jour de la Pentecôte (cf. [Ac 2,1-4](#)). Remplis de l'Esprit Saint, les apôtres commencent à proclamer "les merveilles de Dieu" ([Ac 2,11](#)) et Pierre de déclarer que cette effusion de l'Esprit est le signe des temps messianiques (cf. [Ac 2,17-18](#)). Ceux qui ont alors cru à la prédication apostolique et qui se sont fait baptiser, ont à leur tour reçu le don du Saint-Esprit (cf. [Ac 2,38](#)).

1288 "Depuis ce temps, les apôtres, pour accomplir la volonté du Christ, communiquèrent aux néophytes, par l'imposition des mains, le don de l'Esprit qui porte à son achèvement la grâce du Baptême (cf. [Ac 8,15-17](#) [Ac 19,5-6](#)). C'est pourquoi dans l'Épître aux Hébreux, prend place, parmi les éléments de la première instruction chrétienne, la doctrine sur les Baptêmes et aussi sur l'imposition des mains (cf. [He 6,2](#)). L'imposition des mains est à bon droit reconnue par la tradition catholique comme l'origine du sacrement de la Confirmation qui perpétue, en quelque sorte, dans l'Église, la grâce de la Pentecôte" (Paul VI, const. ap. "Divinæ consortium naturæ").

1289 Très tôt, pour mieux signifier le don du Saint-Esprit, s'est ajoutée à l'imposition des mains une onction d'huile parfumée (chrême). Cette onction illustre le nom de "chrétien" qui signifie "oint" et qui tire son origine de celui du Christ lui-même, lui que "Dieu a oint de l'Esprit Saint" ([Ac 10,38](#)). Et ce rite d'onction existe jusqu'à nos jours, tant en Orient qu'en Occident. C'est pourquoi, en Orient, on appelle ce sacrement *chrismation*, onction de chrême, ou *myron*, ce qui signifie "chrême". En Occident le nom de *Confirmation* suggère à la fois la ratification du baptême, qui complète l'initiation chrétienne, et l'affermissement de la grâce baptismale, tous fruits du Saint-Esprit.

Deux traditions: l'Orient et l'Occident

1290 Aux premiers siècles, la Confirmation constitue généralement une unique célébration avec le Baptême, formant avec celui-ci, selon l'expression de S. Cyprien, un "sacrement double". Parmi d'autres raisons, la multiplication des Baptêmes d'enfants, et ce en tout temps de l'année, et la multiplication des paroisses (rurales), agrandissant les diocèses, ne permettent plus la présence de l'évêque à toutes les célébrations baptismales. En Occident, parce que l'on désire réserver à l'évêque l'achèvement du Baptême s'instaure la séparation temporelle des deux sacrements. L'Orient a gardé unis les deux sacrements, si bien que la confirmation est donnée par le prêtre qui baptise. Celui-ci cependant ne peut le faire qu'avec

le "myron" consacré par un évêque (cf. [CIO 695](#) p1 [CIO 696](#) p1).

1291 Une coutume de l'Eglise de Rome a facilité le développement de la pratique occidentale: grâce à une double onction au saint-chrême après le Baptême: accomplie déjà par le prêtre sur le néophyte, au sortir du bain baptismal, elle est achevée par une deuxième onction faite par l'évêque sur le front de chacun des nouveaux baptisés (cf. S. Hippolyte, trad. ap. 21). La première onction au saint-chrême, celle que donne le prêtre, est restée rattachée au rite baptismal; elle signifie la participation du baptisé aux fonctions prophétique, sacerdotale et royale du Christ. Si le Baptême est conféré à un adulte, il n'y a qu'une onction postbaptismale: celle de la Confirmation.

1292 La pratique des Eglises d'Orient souligne davantage l'unité de l'initiation chrétienne. Celle de l'Eglise latine exprime plus nettement la communion du nouveau chrétien avec son évêque, garant et serviteur de l'unité de son Eglise, de sa catholicité et de son apostolicité, et par là, le lien avec les origines apostoliques de l'Eglise du Christ.

II Les signes et le rite de la Confirmation

1293 Dans le rite de ce sacrement, il convient de considérer le signe de l'*onction* et ce que l'onction désigne et imprime: le *sceau* spirituel.

L'*onction*, dans la symbolique biblique et antique, est riche de nombreuses significations: l'huile est signe d'abondance (cf. [Dt 11,14](#) etc.) et de joie (cf. [Ps 23,5](#) [Ps 104,15](#)), elle purifie (onction avant et après le bain) et elle rend souple (l'onction des athlètes et des lutteurs); elle est signe de guérison, puisqu'elle adoucit les contusions et les plaies (cf. [Is 1,6](#) [Lc 10,34](#)) et elle rend rayonnant de beauté, de santé et de force.

1294 Toutes ces significations de l'onction d'huile se retrouvent dans la vie sacramentelle. L'onction avant le Baptême avec l'huile des catéchumènes signifie purification et fortification; l'onction des malades exprime la guérison et le réconfort. L'onction du saint-chrême après le Baptême, dans la Confirmation et dans l'Ordination, est le signe d'une consécration. Par la Confirmation, les chrétiens, c'est-à-dire ceux qui sont oints, participent davantage à la mission de Jésus-Christ et à la plénitude de l'Esprit Saint dont Il est comblé, afin que toute leur vie dégage "la bonne odeur du Christ" (cf. [2Co 2,15](#)).

1295 Par cette onction, le confirmand reçoit "la marque", le *sceau* de l'Esprit Saint. Le sceau est le symbole de la personne (cf. [Gn 38,18](#) [Ct 8,6](#)), signe de son autorité (cf. [Gn 41,42](#)), de sa propriété sur un objet (cf. [Dt 32,34](#)) - c'est ainsi que l'on marquait les soldats du sceau de leur chef et aussi les esclaves de celui de leur maître -; il authentifie un acte juridique (cf. [1R 21,8](#)) ou un document (cf. [Jr 32,10](#)) et le rend éventuellement secret (cf. [Is 29,11](#)).

1296 Le Christ lui-même se déclare marqué du sceau de son Père (cf. [Jn 6,27](#)). Le chrétien, lui aussi, est marqué d'un sceau: "Celui qui nous affermit avec vous dans le Christ et qui nous a donné l'onction, c'est Dieu, Lui qui nous a marqués de son sceau et a mis dans nos coeurs les arrhes de l'Esprit" ([2Co 1,22](#) cf. [Ep 1,13](#) [Ep 4,30](#)). Ce sceau de l'Esprit Saint, marque l'appartenance totale au Christ, la mise à son service pour toujours, mais aussi la promesse de la protection divine dans la grande épreuve eschatologique (cf. [Ap 7,2-3](#) [Ap 9,4](#) [Ez 9,4-6](#)).

La célébration de la Confirmation

1297 Un moment important qui précède la célébration de la Confirmation, mais qui, d'une

certaine façon, en fait partie, est la *consécration du saint-chrême*. C'est l'évêque qui, le Jeudi Saint, au cours de la Messe chrismale, consacre le saint-chrême pour tout son diocèse. Dans les Eglises d'Orient, cette consécration est même réservée au Patriarche:

La liturgie syriaque d'Antioche exprime ainsi l'épiclèse de la consécration du saint-chrême (myron): "(Père .... envoie ton Esprit Saint) sur nous et sur cette huile qui est devant nous et consacre-la, afin qu'elle soit pour tous ceux qui en seront oints et marqués: myron saint, myron sacerdotal, myron royal, onction d'allégresse, le vêtement de la lumière, le manteau du salut, le don spirituel, la sanctification des âmes et des corps, le bonheur impérissable, le sceau indélébile, le bouclier de la foi et le casque terrible contre toutes les oeuvres de l'Adversaire".

1298 Lorsque la Confirmation est célébrée séparément du Baptême, comme c'est le cas dans le rite romain, la liturgie du sacrement commence par le renouvellement des promesses du Baptême et par la profession de foi des confirmands. Ainsi il apparaît clairement que la Confirmation se situe dans la suite du Baptême (cf. [SC 71](#)). Lorsqu'un adulte est baptisé, il reçoit immédiatement la Confirmation et participe à l'Eucharistie (cf. [CIC 866](#)).

1299 Dans le rite romain, l'évêque étend les mains sur l'ensemble des confirmands, geste qui, depuis le temps des apôtres, est le signe du don de l'Esprit. Et l'évêque d'invoquer l'effusion de l'Esprit:

Dieu très bon, Père de Jésus, le Christ, notre Seigneur, regarde ces baptisés sur qui nous imposons les mains: par le Baptême, tu les as libérés du péché, tu les as fait renaître de l'eau et de l'Esprit. Comme tu l'as promis, répands maintenant sur eux ton Esprit Saint; donne-leur en plénitude l'Esprit qui reposait sur ton Fils Jésus: esprit de sagesse et d'intelligence, esprit de conseil et de force, esprit de connaissance et d'affection filiale; remplis-les de l'esprit de la crainte de Dieu. Par le Christ, notre Seigneur.

1300 Suit le *rite essentiel* du sacrement. Dans le rite latin, "le sacrement de Confirmation est conféré par l'onction du saint chrême sur le front, faite en imposant la main, et par ces paroles: 'Accipe signaculum doni Spiritus Sancti' ('Sois marqué de l'Esprit Saint, le don de Dieu')" (Paul VI, const. ap. *Divinæ consortium naturæ*). Dans les Églises orientales de rite byzantin, l'onction du myron se fait, après une prière d'Epiclèse, sur les parties les plus significatives du corps: le front, les yeux, les narines, les oreilles, les lèvres, la poitrine, le dos, les mains et les pieds; chaque onction étant accompagnée de la formule: "Sfragiz dwreaz Pneumatoz Agiou" ("Signaculum doni Spiritus Sancti", "Sceau du don de l'Esprit-Saint" *Rituale per le Chiese orientali di rito bizantino in lingua greca*, Pars 1, Vatican 1954 p. 36).

1301 Le baiser de paix qui achève le rite du sacrement signifie et manifeste la communion ecclésiale avec l'évêque et avec tous les fidèles (cf. S. Hippolyte, trad. ap. 21).

III Les effets de la Confirmation

1302 Il ressort de la célébration que l'effet du sacrement de Confirmation est l'effusion plénière de l'Esprit Saint, comme elle fut accordée jadis aux Apôtres au jour de la Pentecôte.

1303 De ce fait, la Confirmation apporte croissance et approfondissement de la grâce baptismale:

- elle nous enracine plus profondément dans la filiation divine qui nous fait dire "Abba,

Père" ([Rm 8,15](#));

- elle nous unit plus fermement au Christ;
- elle augmente en nous les dons de l'Esprit Saint;
- elle rend notre lien avec l'Eglise plus parfait (cf. [LG 11](#));
- elle nous accorde une force spéciale de l'Esprit-Saint pour répandre et défendre la foi par la parole et par l'action en vrais témoins du Christ, pour confesser vaillamment le nom du Christ et pour ne jamais éprouver de la honte à l'égard de la croix (cf. [DS 1319](#) [LG 11](#) [LG 12](#)):

Rappelle-toi donc que tu as reçu le signe spirituel, l'Esprit de sagesse et d'intelligence, l'Esprit de conseil et de force, l'Esprit de connaissance et de piété, l'Esprit de la sainte crainte, et garde ce que tu as reçu. Dieu le Père t'a marqué de son signe, le Christ Seigneur t'a confirmé et il a mis en ton coeur le gage de l'Esprit (S. Ambroise, myst. 7,42).

1304 Comme le Baptême dont elle est l'achèvement, la Confirmation est donnée une seule fois. La Confirmation imprime en effet dans l'âme une *marque spirituelle indélébile*, le "caractère" (cf. [DS 1609](#)), qui est le signe de ce que Jésus-Christ a marqué un chrétien du sceau de son Esprit en le revêtant de la force d'en haut pour qu'il soit son témoin (cf. [Lc 24,48-49](#)).

1305 Le "caractère" perfectionne le sacerdoce commun des fidèles, reçu dans le Baptême, et "le confirmé reçoit la puissance de confesser la foi du Christ publiquement, et comme en vertu d'une charge (*quasi ex officio*)" (S. Thomas d'A., *III 72,5*, ad 2).

IV Qui peut recevoir ce sacrement?

1306 Tout baptisé non encore confirmé peut et doit recevoir le sacrement de la Confirmation (cf. [CIC 889](#)p1). Puisque Baptême, Confirmation et Eucharistie forment une unité, il s'en suit que "les fidèles sont tenus par l'obligation de recevoir ce sacrement en temps opportun" ([CIC 890](#)), car sans la Confirmation et l'Eucharistie, le sacrement du Baptême est, certes, valide et efficace, mais l'initiation chrétienne reste inachevée.

1307 La tradition latine donne "l'âge de la discrétion" comme point de référence pour recevoir la Confirmation. En danger de mort, on doit cependant confirmer les enfants même s'ils n'ont pas encore atteint l'âge de la discrétion (cf. [CIC 891](#) [CIC 883](#)p3).

1308 Si l'on parle parfois de la Confirmation comme du "sacrement de la maturité chrétienne", il ne faudrait pas pour autant confondre l'âge adulte de la foi avec l'âge adulte de la croissance naturelle, ni oublier que la grâce baptismale est une grâce d'élection gratuite et imméritée qui n'a pas besoin d'une "ratification" pour devenir effective. S. Thomas le rappelle:

L'âge du corps ne constitue pas un préjudice pour l'âme. Ainsi, même dans l'enfance, l'homme peut recevoir la perfection de l'âge spirituel dont parle la Sagesse ([Sg 4,8](#)): 'La vieillesse honorable n'est pas celle que donnent de longs jours, elle ne se mesure pas au nombre des années'. C'est ainsi que de nombreux enfants, grâce à la force du Saint-Esprit qu'ils avaient reçue, ont lutté courageusement et jusqu'au sang pour le Christ (*III 72,8*, ad 2).

1309 La *préparation* à la Confirmation doit viser à conduire le chrétien vers une union plus intime au Christ, vers une familiarité plus vive avec l'Esprit Saint, son action, ses dons et ses appels, afin de pouvoir mieux assumer les responsabilités apostoliques de la vie chrétienne. Par là, la catéchèse de la confirmation s'efforera d'éveiller le sens de l'appartenance à l'Eglise de Jésus-Christ, tant à l'Eglise universelle qu'à la communauté paroissiale. Cette dernière

porte une responsabilité particulière dans la préparation des confirmands (cf. OCf prænotanda 3).

1310 Pour recevoir la Confirmation il faut être en état de grâce. Il convient de recourir au sacrement de Pénitence pour être purifié en vue du don du Saint-Esprit. Une prière plus intense doit préparer à recevoir avec docilité et disponibilité la force et les grâces du Saint-Esprit (cf. [Ac 1,14](#)).

1311 Pour la Confirmation, comme pour le Baptême, il convient que les candidats cherchent l'aide spirituelle d'un *parrain* ou d'une *marraine*. Il convient qu'il soit le même que pour le Baptême pour bien marquer l'unité des deux sacrements (cf. OCf prænotanda 5 6 [CIC 893](#)p1-2).

V Le ministre de la Confirmation

1312 Le *ministre originaire* de la Confirmation est l'évêque ([LG 26](#)).

En Orient, c'est ordinairement le prêtre qui baptise qui donne aussi immédiatement la Confirmation dans une seule et même célébration. Il le fait cependant avec le saint chrême consacré par le patriarche ou l'évêque, ce qui exprime l'unité apostolique de l'Eglise dont les liens sont renforcés par le sacrement de Confirmation. Dans l'Eglise latine on applique la même discipline dans les baptêmes d'adultes ou lorsqu'est admis à la pleine communion avec l'Eglise un baptisé d'une autre communauté chrétienne qui n'a pas validement le sacrement de confirmation (cf. [CIC 883](#)p2).

1313 *Dans le rite latin*, le ministre ordinaire de la Confirmation est l'évêque (cf. [CIC 882](#)). Même si l'évêque peut, pour des raisons graves, concéder la faculté à des prêtres d'administrer la Confirmation ([CIC 884](#)p2), il est convenable, de par le sens même du sacrement, qu'il le confère lui-même, n'oubliant pas que c'est pour cette raison que la célébration de la Confirmation a été temporellement séparée du Baptême. Les évêques sont les successeurs des apôtres, ils ont reçu la plénitude du sacrement de l'ordre. L'administration de ce sacrement par eux marque bien qu'il a pour effet d'unir ceux qui le reçoivent plus étroitement à l'Eglise, à ses origines apostoliques et à sa mission de témoigner du Christ.

1314 Si un chrétien est en danger de mort, tout prêtre doit lui donner la Dieu qui fait revenir nos coeurs à lui: "Convertis-nous, Seigneur, et nous serons convertis" ([Lm 5,21](#)). Dieu nous donne la force de commencer à nouveau. C'est en découvrant la grandeur de l'amour de Dieu que notre coeur est ébranlé par l'horreur et le poids du péché et qu'il commence à craindre d'offenser Dieu par le péché et d'être séparé de lui. Le coeur humain se convertit en regardant vers Celui que nos péchés ont transpercé (cf. [Jn 19,37](#) [Za 12,10](#)):

Ayons les yeux fixés sur le sang du Christ et comprenons combien il est précieux à la Confirmation (cf. [CIC 883](#)p3). En effet, l'Eglise veut qu'aucun de ses enfants, même tout petit, ne sorte de ce monde sans avoir été parfait par l'Esprit Saint avec le don de la plénitude du Christ.

En bref

1315 *"Apprenant que la Samarie avait accueilli la parole de Dieu, les Apôtres qui étaient à Jérusalem y envoyèrent Pierre et Jean. Ceux-ci descendirent donc chez les Samaritains et prièrent pour eux, afin que l'Esprit Saint leur fût donné. Car il n'était encore tombé sur aucun d'eux; ils avaient seulement été baptisés au nom du Seigneur Jésus. Alors Pierre et Jean se mirent à leur imposer les mains et ils recevaient l'Esprit Saint" ([Ac 8,14-17](#)).*

1316 *La Confirmation parfait la grâce baptismale; elle est le sacrement qui donne l'Esprit Saint pour nous enraciner plus profondément dans la filiation divine, nous incorporer plus fermement au Christ, rendre plus solide notre lien avec l'Eglise, nous associer davantage à sa mission et nous aider à rendre témoignage de la foi chrétienne par la parole accompagnée des oeuvres.*

1317 *La Confirmation, comme le Baptême, imprime dans l'âme du chrétien un signe spirituel ou caractère indélébile; c'est pourquoi on ne peut recevoir ce sacrement qu'une seule fois dans la vie .*

1318 *En Orient, ce sacrement est administré immédiatement après le Baptême; il est suivi de la participation à l'Eucharistie, tradition qui met en relief l'unité des trois sacrements de l'initiation chrétienne. Dans l'Eglise latine on administre ce sacrement lorsque l'âge de raison est atteint, et on en réserve ordinairement la célébration à l'évêque, signifiant ainsi que ce sacrement affermit le lien ecclésial.*

1319 *Un candidat pour la Confirmation qui a atteint l'âge de raison doit professer la foi, être en état de grâce, avoir l'intention de recevoir le sacrement et être préparé à assumer son rôle de disciple et de témoin du Christ, dans la communauté ecclésiale et dans les affaires temporelles.*

1320 *Le rite essentiel de la Confirmation est l'onction avec le Saint-Chrême sur le front du baptisé (en Orient également sur d'autres organes des sens), avec l'imposition de la main du ministre et les paroles: "Accipe signaculum doni Spiritus Sancti", dans le rite romain, "Sceau du don de l'Esprit Saint", dans le rite byzantin.*

1321 *Lorsque la Confirmation est célébrée séparément du Baptême, son lien avec le Baptême est exprimé entre autres par le renouvellement des engagements baptismaux. La célébration de la Confirmation au cours de l'Eucharistie contribue à souligner l'unité des sacrements de l'initiation chrétienne.*

[Article 3 Le sacrement de l'Eucharistie](#)

1322 *La Sainte Eucharistie achève l'initiation chrétienne. Ceux qui ont été élevés à la dignité du sacerdoce royal par le baptême et configurés plus profondément au Christ par la confirmation, ceux-là, par le moyen de l'Eucharistie, participent avec toute la communauté au sacrifice même du Seigneur.*

1323 *"Notre Sauveur, à la dernière Cène, la nuit où il était livré, institua le sacrifice eucharistique de son Corps et de son Sang pour perpétuer le sacrifice de la croix au long des siècles, jusqu'à ce qu'il vienne, et pour confier à l'Eglise, son Epouse bien-aimée, le mémorial de sa mort et de sa résurrection: sacrement de l'amour, signe de l'unité, lien de la charité, banquet pascal dans lequel le Christ est reçu en nourriture, l'âme est comblée de grâce et le gage de la gloire future nous est donné" ([SC 47](#)).*

I L'Eucharistie - source et sommet de la vie ecclésiale

1324 L'Eucharistie est "source et sommet de toute la vie chrétienne" ([LG 11](#)). "Les autres sacrements ainsi que tous les ministères ecclésiaux et les tâches apostoliques sont tous liés à l'Eucharistie et ordonnés à elle. Car la sainte Eucharistie contient tout le trésor spirituel de l'Eglise, c'est-à-dire le Christ lui-même, notre Pâque" ([PO 5](#)).

1325 "La communion de vie avec Dieu et l'unité du peuple de Dieu, par lesquelles l'Eglise est elle-même, l'Eucharistie les signifie et les réalise. En elle se trouve le sommet à la fois de l'action par laquelle, dans le Christ, Dieu sanctifie le monde, et du culte qu'en l'Esprit Saint les hommes rendent au Christ et, par lui, au Père" (CdR, instr. "Eucharisticum mysterium" 6).

1326 Enfin, par la célébration eucharistique nous nous unissons déjà à la liturgie du ciel et nous anticipons la vie éternelle quand Dieu sera tout en tous (cf. [1Co 15,28](#)).

1327 Bref, l'Eucharistie est le résumé et la somme de notre foi: "Notre manière de penser s'accorde avec l'Eucharistie, et l'Eucharistie en retour confirme notre manière de penser" (S. Irénée, hær. 4,18,5).

II Comment est appelé ce sacrement?

1328 La richesse inépuisable de ce sacrement s'exprime dans les différents noms qu'on lui donne. Chacun de ces noms en évoque certains aspects. On l'appelle:

Eucharistie parce qu'il est action de grâces à Dieu. Les mots "eucharistein" ([Lc 22,19](#) [1Co 11,24](#)) et "eulogéin" ([Mt 26,26](#) [Mc 14,22](#)) rappellent les bénédictions juives qui proclament - surtout pendant le repas - les oeuvres de Dieu: la création, la rédemption et la sanctification.

1329 *Repas du Seigneur* (cf. [1Co 11,20](#)) parce qu'il s'agit de *la Cène* que le Seigneur a pris avec ses disciples la veille de sa passion et de l'anticipation du *repas des noces de l'Agneau* (cf. [Ap 19,9](#)) dans la Jérusalem céleste.

Fraction du Pain parce que ce rite, propre au repas juif, a été utilisé par Jésus lorsqu'il bénissait et distribuait le pain en maître de table (cf. [Mt 14,19](#) [Mt 15,36](#) [Mc 8,6](#) [Mc 8,19](#)), surtout lors de la dernière Cène (cf. [Mt 26,26](#) [1Co 11,24](#)). C'est à ce geste que les disciples le reconnaîtront après sa résurrection (cf. [Lc 24,13-35](#)), et c'est de cette expression que les premiers chrétiens désigneront leurs assemblées eucharistiques (cf. [Ac 2,42](#) [Ac 2,46](#) [Ac 20,7](#) [Ac 20,11](#)). Ils signifient par là que tous ceux qui mangent à l'unique pain rompu, le Christ, entrent en communion avec Lui et ne forment plus qu'un seul corps en Lui (cf. [1Co 10,16-17](#)).

Assemblée eucharistique ("synaxis") parce que l'Eucharistie est célébrée en l'assemblée des fidèles, expression visible de l'Eglise (cf. [1Co 11,17-34](#)).

1330

Mémorial de la passion et de la résurrection du Seigneur.

Saint Sacrifice, parce qu'il actualise l'unique sacrifice du Christ Sauveur et qu'il inclut l'offrande de l'Eglise; ou encore *saint sacrifice de la messe*, "*sacrifice de louange*" ([He 13,15](#) cf. [Ps 116,13](#) [Ps 116,17](#)), *sacrifice spirituel* (cf. [1P 2,5](#)), *sacrifice pur* (cf. [MI 1,11](#)) et *saint*,

puisqu'il achève et dépasse tous les sacrifices de l'Ancienne Alliance.

Sainte et divine Liturgie, parce que toute la liturgie de l'Eglise trouve son centre et son expression la plus dense dans la célébration de ce sacrement; c'est dans le même sens qu'on l'appelle aussi célébration des *Saints Mystères*. On parle aussi du *Très Saint Sacrement* parce qu'il est le sacrement des sacrements. On désigne de ce nom les espèces eucharistiques gardées dans le tabernacle.

1331 *Communion*, parce que c'est par ce sacrement que nous nous unissons au Christ qui nous rend participants de son Corps et de son Sang pour former un seul corps (cf. [1Co 10,16-17](#)); on l'appelle encore *les choses saintes* ("ta hagia; sancta") (Const. App. 8,13, 12 Didaché 9,5 10,6) - c'est le sens premier de la "communion des saints" dont parle le Symbole des Apôtres -, *pain des anges, pain du ciel, médicament d'immortalité* (S. Ignace d'Antioche, [Ep 20,2](#)), *viatique* ...

1332 *Sainte Messe* parce que la liturgie dans laquelle s'est accompli le mystère du salut, se termine par l'envoi des fidèles ("missio") afin qu'ils accomplissent la volonté de Dieu dans leur vie quotidienne.

III L'eucharistie dans l'économie du salut

Les signes du pain et du vin

1333 Au coeur de la célébration de l'Eucharistie il y a le pain et le vin qui, par les paroles du Christ et par l'invocation de l'Esprit Saint, deviennent le Corps et le Sang du Christ. Fidèle à l'ordre du Seigneur l'Eglise continue de faire, en mémoire de Lui, jusqu'à son retour glorieux, ce qu'il a fait la veille de sa passion: "Il prit du pain...", "Il prit la coupe remplie de vin...". En devenant mystérieusement le Corps et le Sang du Christ, les signes du pain et du vin continuent à signifier aussi la bonté de la création. Ainsi, dans l'Offertoire, nous rendons grâce au Créateur pour le pain et le vin (cf. [Ps 104,13-15](#)), fruit "du travail de l'homme", mais d'abord "fruit de la terre" et "de la vigne", dons du Créateur. L'Eglise voit dans le geste de Melchisédech, roi et prêtre, qui "apporta du pain et du vin" ([Gn 14,18](#)) une préfiguration de sa propre offrande (cf. MR, Canon Romain 95: "Supra quæ").

1334 Dans l'Ancienne Alliance, le pain et le vin sont offerts en sacrifice parmi les prémices de la terre, en signe de reconnaissance au Créateur. Mais ils reçoivent aussi une nouvelle signification dans le contexte de l'Exode: Les pains azymes qu'Israël mange chaque année à la Pâque, commémorent la hâte du départ libérateur d'Egypte; le souvenir de la manne du désert rappellera toujours à Israël qu'il vit du pain de la Parole de Dieu (cf. [Dt 8,3](#)). Enfin, le pain de tous les jours est le fruit de la Terre promise, gage de la fidélité de Dieu à ses promesses. La "coupe de bénédiction" ([1Co 10,16](#)), à la fin du repas pascal des juifs, ajoute à la joie festive du vin une dimension eschatologique, celle de l'attente messianique du rétablissement de Jérusalem. Jésus a institué son Eucharistie en donnant un sens nouveau et définitif à la bénédiction du pain et de la coupe.

1335 Les miracles de la multiplication des pains, lorsque le Seigneur dit la bénédiction, rompit et distribua les pains par ses disciples pour nourrir la multitude, préfigurent la surabondance de cet unique pain de son Eucharistie (cf. [Mt 14,13-21](#) [Mt 15,32-39](#)). Le signe de l'eau changé en vin à Cana (cf. [Jn 2,11](#)) annonce déjà l'Heure de la glorification de Jésus. Il manifeste l'accomplissement du repas des noces dans le Royaume du Père, où les fidèles

boiront le vin nouveau (cf. [Mc 14,25](#)) devenu le Sang du Christ.

1336 La première annonce de l'Eucharistie a divisé les disciples, tout comme l'annonce de la Passion les a scandalisés: "Ce langage-là est trop fort! Qui peut l'écouter?" ([Jn 6,60](#)).

L'Eucharistie et la croix sont des pierres d'achoppement. C'est le même mystère, et il ne cesse d'être occasion de division. "Voulez-vous partir, vous aussi?" ([Jn 6,67](#)): Cette question du Seigneur retentit à travers les âges, invitation de son amour à découvrir que c'est Lui seul qui a "les paroles de la vie éternelle" ([Jn 6,68](#)) et qu'accueillir dans la foi le don de son Eucharistie, c'est l'accueillir Lui-même.

L'institution de l'Eucharistie

1337 Le Seigneur, ayant aimé les siens, les aima jusqu'à la fin. Sachant que l'heure était venue de partir de ce monde pour retourner à son Père, au cours d'un repas, il leur lava les pieds et leur donna le commandement de l'amour (cf. [Jn 13,1-17](#)). Pour leur laisser un gage de cet amour, pour ne jamais s'éloigner des siens et pour les rendre participants de sa Pâque, il institua l'Eucharistie comme mémorial de sa mort et de sa résurrection, et il ordonna à ses apôtres de le célébrer jusqu'à son retour, "les établissant alors prêtres du Nouveau Testament" (Cc. Trente: [DS 1740](#)).

1338 Les trois évangiles synoptiques et S. Paul nous ont transmis le récit de l'institution de l'Eucharistie; de son côté, S. Jean rapporte les paroles de Jésus dans la synagogue de Capharnaüm, paroles qui préparent l'institution de l'Eucharistie: Le Christ se désigne comme le pain de vie, descendu du ciel (cf. [Jn 6](#)).

1339 Jésus a choisi le temps de la Pâque pour accomplir ce qu'il avait annoncé à Capharnaüm: donner à ses disciples son Corps et son Sang:

Vint le jour des Azymes, où l'on devait immoler la pâque. (Jésus) envoya alors Pierre et Jean: 'Allez dit-il, nous préparer la Pâque, que nous la mangions'... Ils s'en allèrent donc ... et préparèrent la Pâque. L'heure venue, il se mit à table avec ses apôtres et leur dit: 'J'ai désiré avec ardeur manger cette pâque avec vous avant de souffrir; car je vous le dis, je ne la mangerai jamais plus jusqu'à ce qu'elle s'accomplisse dans le Royaume de Dieu' ... Puis, prenant du pain et rendant grâces, il le rompit et le leur donna, en disant: 'Ceci est mon Corps, qui va être donné pour vous; faites ceci en mémoire de moi'. Il fit de même pour la coupe après le repas, disant: "Cette coupe est la nouvelle Alliance en mon Sang, qui va être versé pour vous" ([Lc 22,7-20](#) cf. [Mt 26,17-29](#) [Mc 14,12-25](#) [1Co 11,23-26](#)).

1340 En célébrant la dernière Cène avec ses apôtres au cours du repas pascal, Jésus a donné son sens définitif à la pâque juive. En effet, le passage de Jésus à son Père par sa mort et sa résurrection, la Pâque nouvelle, est anticipée dans la Cène et célébrée dans l'Eucharistie qui accomplit la pâque juive et anticipe la pâque finale de l'Eglise dans la gloire du Royaume.

"Faites ceci en mémoire de moi"

1341 Le commandement de Jésus de répéter ses gestes et ses paroles "jusqu'à ce qu'il vienne", ne demande pas seulement de se souvenir de Jésus et de ce qu'il a fait. Il vise la célébration liturgique, par les apôtres et leurs successeurs, du *mémorial* du Christ, de sa vie, de sa mort, de sa résurrection et de son intercession auprès du Père.

1342 Dès le commencement l'Eglise a été fidèle à l'ordre du Seigneur. De l'Eglise de Jérusalem il est dit:

Ils se montraient assidus à l'enseignement des apôtres, fidèles à la communion fraternelle, à la fraction du pain et aux prières... Jour après jour, d'un seul coeur, ils fréquentaient assidûment le Temple et rompaient le pain dans leurs maisons, prenant leur nourriture avec joie et simplicité de coeur ([Ac 2,42](#) [Ac 2,46](#)).

1343 C'était surtout "le premier jour de la semaine", c'est-à-dire le jour du dimanche, le jour de la résurrection de Jésus, que les chrétiens se réunissaient "pour rompre le pain" ([Ac 20,7](#)). Depuis ces temps-là jusqu'à nos jours la célébration de l'Eucharistie s'est perpétuée, de sorte qu'aujourd'hui nous la rencontrons partout dans l'Eglise, avec la même structure fondamentale. Elle demeure le centre de la vie de l'Eglise.

1344 Ainsi, de célébration en célébration, annonçant le mystère pascal de Jésus "jusqu'à ce qu'Il vienne" ([1Co 11,26](#)), le peuple de Dieu en pèlerinage "s'avance par la porte étroite de la Croix" ([AGD 1](#)) vers le banquet céleste, quand tous les élus s'assiéront à la table du Royaume.

1998 Catéchisme 1275

ARTICULUS 2: DIVERSITAS LITURGICA ET UNITAS MYSTERII

Traditiones liturgicae et catholicitas Ecclesiae

1200 Idem mysterium Paschale ubique celebrant Ecclesiae Dei, a prima Hierosolymorum communitate usque ad Parusiam, fidei apostolicae fideles. Mysterium in liturgia celebratum unum est, sed formae eius celebrationis sunt diversae.

1201 Inscrutabiles mysterii Christi tales sunt divitiae ut nulla traditio liturgica possit eius expressionem exhaustire. Historia ortus et progressionis horum rituum mirabilem testatur complementaritatem. Cum Ecclesiae has traditiones liturgicas in fidei et sacramentorum fidei communionem duxerunt in vitam, mutuo se locupletaverunt et creverunt in fidelitate Traditioni et communi totius Ecclesiae missioni(961).

(961) cf. Paulus VI, Adh. ap. *Evangelii nuntiandi*, [EN 63-64](#): AAS 68 (1976) 53-55.

1202 Diversae traditiones liturgicae propter ipsam Ecclesiae missionem sunt ortae. Ecclesiae eiusdem geographici et culturalis spatii pervenerunt ad mysterium Christi per expressiones peculiare, culturaliter proprias, celebrandum: in traditione « depositi fidei » (cf. [2Tm 1,14](#)), in liturgico symbolismo, in fraternae communionis organizatione, in theologica mysteriorum intelligentia et in sanctitatis typis. Sic Christus, omnium populorum Lux et Salus, in liturgica cuiusdam Ecclesiae vita, populo et culturae manifestatur ad quos illa missa et in quibus radicata est. Ecclesia est catholica: in suam unitatem omnes veras culturarum divitias, potest, eas purificans, colligere(962).

(962) cf. Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 23](#): AAS 57 (1965) 28-29; Id., Decr. *Unitatis redintegratio*, [UR 4](#): AAS 57 (1964) 95.

1203 Traditiones liturgicae seu ritus nunc usitati in Ecclesia sunt ritus latinus (praecipue ritus Romanus, sed etiam ritus quarumdam localium Ecclesiarum, sicut ritus Ambrosianus, vel quorundam ordinum religiosorum) et ritus Byzantinus, Alexandrinus seu Copticus, Syriacus, Armenius, Maronita et Chaldaeus. « Traditioni (...) fideliter obsequens, sacrosanctum Concilium declarat sanctam Matrem Ecclesiam omnes ritus legitime agnitos aequo iure atque honore habere, eosque in posterum servari et omnimodo foveri velle »(963).

(963) Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 4](#): AAS 56 (1964) 98.

Liturgia et culturae

1204 Liturgiae celebratio debet igitur diversorum populorum correspondere indoli atque culturae(964). Ut mysterium Christi « ad oboedientiam fidei in cunctis gentibus » patefiat ([Rm 16,26](#)), in omnibus culturis annuntiari, celebrari et in vitam duci debet ita ut hae ab illo non aboleantur, sed redimantur et perficiantur(965). Multitudo filiorum Dei cum eorum humana propria cultura et per illam, a Christo assumptam et transfigurata, accessum habet ad Patrem, ad Ipsum in uno Spiritu glorificandum.

(964) cf. Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 37-40](#): AAS 56 (1964) 110-111.

(965) cf. Ioannes Paulus II, Adh. ap. *Catechesi tradendae*, [CTR 53](#): AAS 71 (1979) 1319-1321.

1205 « Consideretur oportet in liturgia, et praesertim in sacramentorum liturgia, *partem immutabilem* inesse, utpote divinitus instituta, cuius Ecclesia est custos, et *partes quae mutari possunt*, quas ipsa potest et interdum debet ad culturas componere populorum recens evangelizatorum »(966).

(966) Ioannes Paulus II, Litt. ap. *Vicesimus quintus annus*, 16: AAS 81 (1989) 912-913; cf. Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 21](#): AAS 56 (1964) 105-106.

1206 « Varietas liturgica fons auctus esse potest, sed etiam contentiones suscitare, inscitias invicem et etiam schismata. Patet hac in re varietatem non debere unitati nocere, nec exprimi posse nisi per fidelitatem erga fidem communem, erga signa sacramentalia, quae Ecclesia a Christo accepit, atque erga hierarchicam communionem. Accommodatio ad culturas cordis conversionem exigit et, si necesse sit, etiam intermissionem consuetudinum avitarum cum fide catholica insociabilium »(967).

(967) Ioannes Paulus II, Litt. ap. *Vicesimus quintus annus*, 16: AAS 81 (1989) 913.

Compendium

1207 *Oportet ut liturgiae celebratio ad se in cultura populi tendat exprimendam ubi Ecclesia invenitur, quin se illi submittat. Ex alia vero parte, liturgia ipsa est culturarum generatrix et efformatrix.*

1208 *Diversae liturgicae traditiones, seu ritus, legitime agnitae, quatenus idem Christi mysterium significant et communicant, Ecclesiae manifestant catholicitatem.*

1209 *Criterion, quod unitatem in traditionum liturgicarum tuetur pluriformitate, est Traditioni apostolicae fidelitas, id est: communio in fide et sacramentis ab Apostolis receptis, quae quidem communio a successione apostolica significatur et in tuto ponitur.*

SECTIO SECUNDA

SEPTEM ECCLESIAE SACRAMENTA

1210 Sacramenta novae Legis a Christo sunt instituta et numero sunt septem, scilicet, Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Poenitentia, Unctio infirmorum, Ordo et Matrimonium. Septem sacramenta omnes gressus omniaque magni ponderis momenta in christiani vita attingunt: ipsa vitae fidei christianorum originem et augmentum, sanationem praebent atque missionem. In hoc quaedam habetur similitudo inter vitae naturalis gressus illosque vitae spiritualis(968).

(968) cf. Sanctus Thomas Aquinas, *Summa theologiae*, III, q. 65, a. 1, c: Ed. Leon. 12, 56-57.

1211 Secundum hanc analogiam, imprimis tria exponentur sacramenta initiationis christianae

(*caput primum*), deinde sacramenta sanationis (*caput secundum*), tandem sacramenta quae in servitium sunt communionis et missionis fidelium (*caput tertium*). Hic utique ordo unicus possibilis non est, sed perspicere permittit sacramenta quemdam efformare organismum in quo unumquodque particulare sacramentum suum habet locum vitalem. In hoc organismo Eucharistia locum obtinet singularem quatenus « sacramentorum sacramentum »: « Omnia alia sacramenta ordinari videntur ad hoc sacramentum sicut ad finem »(969).

(969) Sanctus Thomas Aquinas, *Summa theologiae*, III, q. 65, a. 3, c: Ed. Leon. 12, 60.

CAPUT PRIMUM

INITIATIONIS CHRISTIANAE SACRAMENTA

1212 Per initiationis christianae sacramenta, Baptismum, Confirmationem et Eucharistiam, omnis vitae christianae ponuntur *fundamenta*. « Divinae consortium naturae, quo homines per Christi gratiam donantur, similitudinem quandam prae se fert ortus vitae naturalis, eius incrementi et alimonii. Etenim Baptismo renati fideles Confirmationis sacramento roborantur ac tandem in Eucharistia cibo vitae aeternae vegetantur, ita ut hisce initiationis christianae sacramentis thesauros vitae divinae magis magisque percipiant atque ad perfectionem caritatis progrediantur »(970).

(970) Paulus VI, Const. ap. *Divinae consortium naturae*: AAS 63 (1971) 657; cf *Ordo initiationis christianae adultorum*, Praenotanda 1-2 (Typis Polyglottis Vaticanis 1972) p. 7.

ARTICULUS 1: SACRAMENTUM BAPTISMI

1213 Sanctum Baptisma totius est fundamentum vitae christianae, *vitae spiritualis ianua* atque ostium ad reliqua sacramenta aperiens accessum. Per Baptisma a peccato liberamur et tamquam filii Dei regeneramur, Christi efficimur membra et Ecclesiae incorporamur atque eius missionis reddimur participes: (971) « Ita fit ut recte et apposite definiatur baptismum esse sacramentum regenerationis per aquam in verbo »(972).

(971) cf. Concilium Florentinum, *Decretum pro Armenis*: [DS 1314 CIC 204](#), § 1. 849; CEO canon 675, § 1.

(972) *Catechismus Romanus* 2, 2, 5: ed. P. Rodríguez (Città del Vaticano-Pamplona 1989) p. 179.

I. Quomodo hoc sacramentum appellatur?

1214 Appellatur *Baptismus* secundum ritum centalem quo efficitur: baptizare (graece \$"BJ.,4I) significat « mergere », « immergere »; « immersio » in aquam significat sepulturam catechumeni in mortem Christi, unde, per Resurrectionem cum Illo (cf. [Rm 6,3-4 Col 2,12](#)), tamquam « nova creatura » ([2Co 5,17 Ga 6,15](#)) egreditur.

1215 Hoc sacramentum etiam « *lavacrum regenerationis et renovationis Spiritus Sancti* » ([Tt 3,5](#)) appellatur, quia illam significat et efficit ex aqua et Spiritu nativatem, sine qua nemo « potest introire in Regnum Dei » ([Jn 3,5](#)).

1216 « Vocatur autem hoc lavacrum *illuminatio*, quod mente illuminentur qui haec (catechetice) discunt »(973). Baptizatus, cum in Baptismo receperit Verbum quod est « lux vera quae illuminat omnem hominem » ([Jn 1,9](#)), postquam « illuminatus » est (cf. [He 10,32](#)),

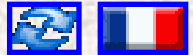
fit « filius lucis » (cf. [1Th 5,5](#)) et ipse « lux » ([Ep 5,8](#)):

Baptismus, « omnium Dei beneficiorum praeclarissimum est et praestantissimum. (...) Donum vocamus, gratiam, Baptismum, unctionem, illuminationem, incorruptionis indumentum, regenerationis lavacrum, sigillum, ac denique excellentissimo quovis nomine appellamus. Donum dicitur quia iis qui nihil prius contulerunt datur; gratia quia etiam debentibus; baptismus, quia peccatum in aqua sepelitur; unctio, quia sacer et regius (haec enim erant quae ungebantur); illuminatio, quia splendor et claritas; indumentum, quia ignominiae nostrae velamen est; lavacrum, quia abluit; sigillum, quia conservatio est ac dominationis obsignatio »(974).

(973) Sanctus Iustinus, *Apologia*, 1, 61: CA 1,168 (PG 6, 421).

(974) Sanctus Gregorius Nazianzenus, *Oratio* 40, 3-4: SC 358,202-204 (PG 36, 361-364).

II. Baptismus in Oeconomia salutis

Praefigurationes Baptismi in Vetere Foedere

1217 In Vigiliae Paschalis liturgia, cum *aquae baptismalis benedictio* fit, Ecclesia sollemniter magnos commemorat historiae salutis eventus qui iam Baptismi praefigurabant mysterium: « *Deus, (...) invisibili potentia per sacramentorum signa mirabilem operaris effectum, et creaturam aquae multis modis praeparasti ut Baptismi gratiam demonstraret* »(975).

(975) *Vigilia Paschalis, Benedictio aquae: Missale Romanum*, editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1970) p. 283.

1218 A mundi origine, aqua, haec humilis et miranda creatura, vitae et fecunditatis est fons. Eam sacra Scriptura perspicit sub Spiritu Dei qui veluti ei « incubat »: (cf. [Gn 1,2](#))

« *Deus, cuius Spiritus super aquas inter ipsa mundi exordia ferebatur, ut iam tunc virtutem sanctificandi aquarum natura conciperet* »(976).

(976) *Vigilia Paschalis, Benedictio aquae: Missale Romanum*, editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1970) p. 283.

1219 Ecclesia in Arca Noe praefigurationem vidit salutis per Baptismum. Revera, per illam « pauci, id est octo animae, salvae factae sunt per aquam » ([1P 3,20](#)):

« *Regenerationis speciem in ipsa diluvii effusione signasti, ut unius eiusdemque elementi mysterio et finis esset vitiis et origo virtutum* »(977).

(977) *Vigilia Paschalis, Benedictio aquae: Missale Romanum*, editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1970) p. 283.

1220 Si aqua fontis symbolum est vitae, aqua maris symbolum est mortis. Hac de causa, crucis mysterii figura esse poterat. Propter hunc symbolismum, Baptismus communionem cum morte Christi significat.

1221 Praesertim transitus Maris Rubri, vera Israel liberatio a servitute Aegypti, liberationem a Baptismo peractam annuntiat:

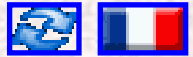
« *Abrahae filios per Mare Rubrum sicco vestigio transire fecisti, ut plebs, a Pharaonis servitute liberata, populum baptizatorum praefiguraret* »(978).

(978) *Vigilia Paschalis, Benedictio aquae: Missale Romanum*, editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1970) p. 283.

1222 Baptismus denique in Iordanis praefiguratur transitu, per quem populus Dei donum

recipit Terrae descendentibus Abrahae promissae, imaginis vitae aeternae. Huius beatae hereditatis promissio in Novo Foedere adimpletur.

Baptismus Christi

1223 Omnes Veteris Foederis praefigurationes suam in Christo Iesu inveniunt consummationem. Ipse Suam vitam publicam incipit postquam fecit Se a sancto Ioanne Baptista in Iordane baptizari (cf. [Mt 3,13](#)), et, post Resurrectionem Suam, hanc Apostolis praebet missionem: « Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, docentes eos servare omnia, quaecumque mandavi vobis » ([Mt 28,19-20](#)) (cf. [Mc 16,15-16](#)).

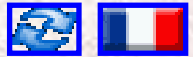
1224 Dominus noster Se voluntarie sancti Ioannis submisit baptismo, peccatoribus destinato, ad omnem iustitiam implendam (cf. [Mt 3,15](#)). Hic Iesu gestus manifestatio est Eius « exinanitionis » (cf. [Ph 2,7](#)). Spiritus qui super aquas primae creationis ferebatur, tunc super Christum descendit, novam creationem praeludens, et Pater Iesum ut Suum dilectum manifestat Filium (cf. [Mt 3,16-17](#)).

1225 In Paschate Suo, Christus omnibus hominibus Baptismi fontes aperuit. Re quidem vera, iam de passione quam Ipse Hierosolymis erat subiturus, locutus erat tamquam de « Baptismo » quo Ipse baptizandus erat (cf. [Mc 10,38](#) [Lc 12,50](#)). Sanguis et aqua quae de aperto Iesu crucifixi exiverunt latere (cf. [Jn 19,34](#)), typi sunt Baptismi et Eucharistiae, vitae novae sacramentorum: (cf. [1Jn 5,6-8](#)) exinde possibile est « ex aqua et Spiritu » nasci ad introeundum in Regnum Dei ([Jn 3,5](#)).

« Vide, ubi baptizaris, unde sit Baptisma nisi de cruce Christi, de morte Christi. Ibi est omne mysterium, quia pro te passus est. In Ipso redimeris, in Ipso salvaris » (979).

(979) Sanctus Ambrosius, *De sacramentis*, 2, 2, 6: CSEL 73, 27-28 (PL 16, 425-426).

Baptismus in Ecclesia

1226 Inde a die Pentecostes, Ecclesia sanctum celebravit et administravit Baptismum. Revera, sanctus Petrus multitudini sua praedicatione perturbatae declarat: « Paenitentiam (...) agite, et baptizetur unusquisque vestrum in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum, et accipietis donum Sancti Spiritus » ([Ac 2,38](#)). Apostoli et eorum collaboratores Baptismum offerunt cuilibet qui in Iesum credit: Iudaeis, Deum timentibus, paganis (980). Baptismus semper apparet ut fidei coniunctus: « Crede in Domino Iesu et salvus eris tu et domus tua », declarat sanctus Paulus suo custodi carceris Philippis. Narratio autem prosequitur: « Et baptizatus est ipse et omnes eius continuo » ([Ac 16,31-33](#)).

(980) cf. [Ac 2,41](#) [Ac 8,12-13](#) [Ac 10,48](#) [Ac 16,15](#)

1227 Secundum sanctum Paulum apostolum, credens per Baptismum morti Christi communicat; cum Ipso sepelitur et resurgit:

« Quicumque baptizati sumus in Christum Iesum, in Mortem Ipsius baptizati sumus. Consepulti ergo sumus cum Illo per Baptismum in mortem, ut quemadmodum suscitatus est Christus a mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitae ambulemus » ([Rm 6,3-4](#)) (cf. [Col 2,12](#)).

Baptizati « Christum induerunt » (cf. [Ga 3,27](#)). Baptismus, per Spiritum Sanctum, lavacrum est quod purificat, sanctificat et iustificat (cf. [1Co 6,11](#) [1Co 12,13](#)).

1228 Baptismus est ergo aquae lavacrum in quo « semen incorruptibile » Verbi Dei suum producit effectum vivificantem (cf. [1P 1,23 Ep 5,26](#)). Sanctus Augustinus de Baptismo dicit: « Accedit verbum ad elementum, et fit sacramentum »(981).
(981) Sanctus Augustinus, *In Iohannis evangelium tractatus*, 80,3: CCL 36, 529 (PL 35, 1840).

III. Quomodo Baptismi celebratur sacramentum?

Christiana initiatio

1229 Inde ab Apostolorum temporibus, christianum fieri in rem deducitur per iter et initiationem quae pluribus constant gradibus. Hoc iter potest celeriter vel lente percurri. Illud vero quaedam elementa essentialia semper implicabit: Verbi annuntiationem, Evangelii acceptionem ad conversionem trahentem, fidei Professionem, Baptismum, Spiritus Sancti effusionem, ad Communionem eucharisticam accessum.

1230 Haec initiatio, saeculorum decursu et secundum diversa adiuncta, multum variavit. Prioribus Ecclesiae saeculis, initiatio christiana magnum experta est incrementum, cum longa *catechumenatus* periodo et cum praeviorum successione rituum qui iter praeparationis catechumenatus liturgice signabant et ad celebrationem sacramentorum initiationis christianae ducebant.

1231 Ubi infantium Baptismus ample habitualis forma celebrationis effectus est huius sacramenti, ipsa est facta actus unicus qui gradus initiationi christianae praevios, modo valde compendiario, colligit. Propter suam ipsam naturam, Baptismus infantium *catechumenatum* exigit *postbaptismalem*. Agitur non solum de necessitate institutionis Baptismo posterioris, sed de necessaria gratiae baptismalis explicatione in personae incremento. Hic est proprius *catechismi* locus.

1232 A Concilio Vaticano II pro Ecclesia latina « catechumenatus adultorum pluribus gradibus distinctus » est restauratus(982). Eius inveniuntur ritus in *Ordine initiationis christianae adultorum* (1972). Concilium ceterum permisit ut, « praeter ea quae in traditione christiana habentur », in terris missionum admittantur « illa etiam elementa (...) quae apud unumquemque populum in usu esse reperiuntur, quatenus ritui christiano accommodari possunt »(983).

(982) Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 64](#): AAS 56 (1964) 117.

(983) Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 65](#): AAS 56 (1964) 117; cf *Ibid*, [SC 37-40](#): AAS 56 (1964) 110-111.

1233 Hodie igitur in omnibus latinis et orientalibus ritibus, initiatio christiana adultorum ab eorum in catechumenatum incipit ingressu, suumque attingit culmen in unica celebratione trium sacramentorum Baptismi, Confirmationis et Eucharistiae(984). In ritibus orientalibus, initiatio christiana infantium in Baptismo incipit quem immediate Confirmatio et Eucharistia sequuntur, dum in ritu Romano illa per catecheseos prosequitur annos ut posterius Confirmatione concludatur et Eucharistia quae culmen est eorum initiationis christiana (cf. [CIC 851,2 CIC 851,100](#)).

(984) cf. Concilium Vaticanum II, Decr. *Ad gentes*, [AGD 14](#): AAS 58 (1966) 963; [CIC 851 CIC 865-866](#)

Mystagogia celebrationis

1234 Sensus et gratia sacramenti Baptismi clare in ritibus eius apparent celebrationis. Fideles, gestus et verba huius celebrationis attenta participatione sequentes, initiantur divitiis quas hoc sacramentum in unoquoque novo baptizato significat et efficit.

1235 *Signum crucis*, in celebrationis limine, Christi denotat sigillum super illum qui ad Eum mox pertinebit et Redemptionis significat gratiam quam Christus nobis per Suam crucem acquisivit.

1236 *Verbi Dei annuntiatio* candidatis et congregationi veritatem illuminat revelatam, et fidei suscitatur responsum, quod a Baptismo est inseparabile. Baptismus est modo peculiari « sacramentum fidei », quia ipse sacramentalis in vitam fidei est ianua.

1237 Quia Baptismus a peccato et ab eius instigatore, Diabolo, significat liberationem, unus (vel plures) super candidatum profertur *exorcismus*. Ipse ungitur catechumenorum oleo vel celebrans ei imponit manum, et ipse Satanae explicite abrenuntiat. Ita praeparatus, potest *Ecclesiae profiteri fidem* in quam ipse per Baptismum « tradetur » (cf. [Rm 6,17](#)).

1238 *Aqua baptismalis* deinde (sive in momento ipso sive in Vigilia Paschali) per Epiclesis consecratur orationem. Ecclesia petit a Deo ut, per Eius Filium, Spiritus Sancti virtus in hanc descendat aquam, ut qui in ea baptizabuntur, « ex aqua et Spiritu » nascentur ([Jn 3,5](#)).

1239 Tunc sacramenti sequitur *ritus essentialis*: *Baptismus* proprie dictus, qui mortem peccato significat et efficit, atque ingressum in vitam Sanctissimae Trinitatis per configurationem mysterio Paschali Christi. Baptismus modo maxime significativo fit per triplicem immersionem in aquam baptismalem. Sed ab antiquitate potest etiam conferri ter super caput candidati infundendo aquam.

1240 In Ecclesia latina, hanc triplicem infusionem haec verba comitantur ministri: « N., ego te baptizo in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti ». In liturgiis orientalibus, catechumeno ad Orientem verso, sacerdos dicit: « Servus Dei, N., baptizatur in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti ». Et ad uniuscuiusque Personae Sanctissimae Trinitatis invocationem, ille eum in aquam mergit et ab ipsa extollit.

1241 *Unctio sancti chrismatis*, olei fragrantis ab Episcopo consecrati, Spiritus Sancti significat donum novo baptizato collatum. Ipse effectus est christianus, id est « unctus » a Spiritu Sancto, incorporatus Christo qui Sacerdos, Propheta et Rex est unctus(985). (985) cf. *Ordo Baptismi parvulorum*, 62 (Typis Polyglottis Vaticanis 1969) p. 32.

1242 In Ecclesiarum Orientalium liturgia, unctio postbaptismalis sacramentum est Chrismationis (Confirmationis). In liturgia Romana, ipsa secundam annuntiat sancti chrismatis unctionem quam Episcopus conferet: sacramentum Confirmationis quod unctionem baptismalem quasi « confirmat » et perficit.

1243 *Vestis alba* baptizatum Christum induisse (cf. [Ga 3,27](#)), cum Christo surrexisse, symbolice indicat. *Cereus* de Cereo Paschali accensus Christum significat neophytum illuminasse. In Christo, baptizati sunt « lux mundi » ([Mt 5,14](#)) (cf. [Ph 2,15](#)) .

Novus baptizatus iam filius est Dei in Filio Unico. Filiorum Dei potest dicere orationem: *Pater noster*.

1244 *Prima Communio eucharistica*. Neophytus, filius Dei effectus, vestique nuptiali indutus, « ad cenam nuptiarum Agni » admittitur et vitae novae recipit nutrimentum, corpus et sanguinem Christi. Ecclesiae Orientales vivam servant conscientiam unitatis initiationis christianae, sanctam Communionem donantes omnibus novis baptizatis et confirmatis, etiam

parvulis infantibus, verbum Domini recolentes: « Sinite parvulos venire ad me. Ne prohibueritis eos » ([Mc 10,14](#)). Ecclesia latina, accessum ad sanctam Communionem illis reservans qui usus rationis attigerunt aetatem, apertionem Baptismi ad Eucharistiam exprimit, infantem mox baptizatum ad altare pro oratione « Pater noster » admovens.

1245 *Sollemnis benedictio* celebrationem concludit Baptismi. Cum de recenter natorum agitur Baptismo, matris benedictio peculiarem habet locum.

IV. Quis Baptismum recipere potest?

1246 « Baptismi capax est omnis et solus homo nondum baptizatus »(986). (986) [CIC 864](#) cf. CCEO canon 679.

Baptismus adultorum

1247 Ab Ecclesiae originibus, adultorum Baptismus est condicio omnium frequentissima ubi Evangelii annuntiatio adhuc est recens. Catechumenatus (praeparatio ad Baptismum) locum tunc habet magni momenti. Is, cum initiatio ad fidem sit et ad vitam christianam, disponere debet ad doni Dei in Baptismo, Confirmatione et Eucharistia acceptionem.

1248 Scopus catechumenatus, seu formationis catechumenorum, est illis efficere possibile, incepto divino respondendo et in unione cum quadam ecclesiali communitate, suam conversionem suamque fidem ad maturitatem ducere. Agitur de « totius vitae christianae » institutione, qua « discipuli cum Christo suo Magistro coniunguntur. Catechumeni ergo apte inicientur mysterio salutis et exercitio morum evangelicorum sacrisque ritibus, successivis temporibus celebrandis, introducantur in vitam fidei, liturgiae et caritatis populi Dei »(987). (987) Concilium Vaticanum II, Decr. *Ad gentes*, [AGD 14](#): AAS 58 (1966) 962-963; cf *Ordo initiationis christianae adultorum*, Praenotanda 19 (Typis Polyglottis Vaticanis 1972) p. 11; *Ibid*, De tempore catechumenatus eiusque ritibus 98, p. 36.

1249 Catechumeni « iam (...) cum Ecclesia coniuncti sunt, iam de domo sunt Christi et non raro iam vitam agunt fidei, spei et caritatis »(988). Eos « iam ut suos dilectione et cura complectitur Mater Ecclesia »(989).

(988) Concilium Vaticanum II, Decr. *Ad gentes*, [AGD 14](#): AAS 58 (1966) 963.

(989) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 14](#): AAS 57 (1965) 19; cf [CIC 206](#) [CIC 788](#)

Baptismus infantium

1250 Cum natura lapsa et peccato originali maculata nati, etiam ipsi infantes nova egent in Baptismo nativitate(990) ut liberentur a tenebrarum potestate et transferantur in dominium libertatis filiorum Dei (cf. [Col 1,12-14](#)), ad quam omnes homines vocantur. In Baptismo infantium peculiariter manifestatur pura gratuita gratiae salutis. Ideo Ecclesia et parentes infantem inaestimabili privarent gratia deveniendi in filium Dei, si ei, paulo post nativitatem, Baptismum non conferrent(991).

(990) cf. Concilium Tridentinum, Sess. 5a, *Decretum de peccato originali*, canon 4: [DS 1514](#)

(991) cf. [CIC 867](#) CCEO canon 686, § 1.

1251 Parentes christiani agnoscent, hanc praxim etiam congruere cum suo munere nutritorum vitae a Deo illis concreditae(992).

(992) cf. Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 11](#): AAS 57 (1965) 15-16; *Ibid*, [LG 41](#): AAS 57 (1965) 47; Id., Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 48](#): AAS 58 (1966) 1067-1069; [CIC 774](#), § 2. 1136.

1252 Praxis parvulos baptizandi infantes traditio Ecclesiae est immemorialis. A saeculo II explicita de illa habentur testimonia. Est tamen vere possibile, iam ab initiis praedicationis apostolicae, cum integrae « domus » Baptismum receperunt(993), etiam infantes esse baptizatos. 191

(993) cf. [Ac 16,15](#) [Ac 16,33](#) [Ac 18,8](#) [1Co 1,16](#)

Fides et Baptismus

1253 Baptismus est sacramentum fidei (cf. [Mc 16,16](#)). Sed fides communitate eget credentium. Singuli christifideles non nisi in fide Ecclesiae credere possunt. Fides quae pro Baptismo requiritur non est fides perfecta et matura, sed quoddam initium quod vocatur ad se augendum. Catechumenus vel eius patrinus interrogatur: « Quid petis ab Ecclesia Dei? ». Et respondet: « Fidem! ».

1254 Fides in omnibus baptizatis, sive infantibus sive adultis *post* Baptismum crescere debet. Hac de causa, Ecclesia, singulis annis, in Vigilia Paschali, renovationem celebrat promissionum baptismalium. Praeparatio ad Baptismum solum ad vitae novae ducit limen. Baptismus fons est vitae novae in Christo ex quo tota vita christiana profluit.

1255 Ut gratia baptismalis explicari possit, parentum adiutorium magni est momenti. Hac etiam in re munus habetur *patrini* vel *matrinae* qui solidi debent esse credentes, idonei et parati ad novum baptizatum, infantem vel adultum, adiuvandum in eius vitae christianae itinere (cf. [CIC 872-874](#)). Eorum munus est verum ecclesiale *officium*(994). Tota communitas ecclesialis responsabilitatem participat in explicanda et servanda gratia Baptismo recepta. (994) cf. Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 67](#): AAS 56 (1964) 118.

V. Quis baptizare potest?

1256 Ministri ordinarii Baptismi sunt Episcopus et presbyter et, in Ecclesia latina, etiam diaconus(995). In casu necessitatis, quaelibet persona, etiam non baptizata, intentionem habens requisitam, potest baptizare (cf. [CIC 861](#), § 2), formulam baptismalem adhibens trinitariam. Intentio autem requisita est id velle facere quod facit Ecclesia baptizans. Ecclesia huius possibilitatis perspicit rationem in Dei voluntate salvifica universali (cf. [1Tm 2,4](#)) et in Baptismi necessitate ad salutem (cf. [Mc 16,16](#)).

(995) cf. [CIC 861](#), § 1; CCEO canon 677, § 1.

VI. Necessitas Baptismi

1257 Ipse Dominus asserit Baptismum esse ad salutem necessarium (cf. [Jn 3,5](#)). Ille etiam Suis discipulis mandatum dedit nuntiandi Evangelium atque omnes gentes baptizandi(996). Baptismus ad salutem illis est necessarius quibus Evangelium nuntiatum est et qui possibilitatem habuerunt hoc sacramentum petendi (cf. [Mc 16,16](#)). Ecclesia aliud medium non

cognoscit ad ingressum in beatitudinem aeternam in tuto ponendum nisi Baptismum; hac de causa, missionem negligere vitat quam ea a Domino accepit faciendi ut « ex aqua et Spiritu » illi omnes nascentur qui baptizari possunt. *Deus salutem sacramento alligavit Baptismi, sed Ipse non est Suis sacramentis alligatus.*

(996) cf. [Mt 28,20](#) Cf Concilium Tridentinum, Sess. 7a, *Decretum de sacramentis*, Canones de sacramento Baptismi, canon 5: [DS 1618](#) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 14](#): AAS 57 (1965) 18; Id., Decr. *Ad gentes*, [AGD 5](#): AAS 58 (1966) 951-952.

1258 Inde a suo ortu, Ecclesia firmam servat persuasionem, eos qui mortem propter fidem patiuntur, quin Baptismum receperint, sua pro Christo et cum Ipso baptizari morte. Hic *Baptismus sanguinis*, sicut *votum Baptismi*, fructus affert Baptismi, quin sit sacramentum.

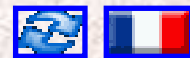
1259 Pro *catechumenis* qui ante Baptismum moriuntur, eorum votum explicitum recipiendi illum, paenitentiae de eorum peccatis atque caritati coniunctum, illis praestat salutem quam per sacramentum recipere nequiverunt.

1260 « Cum enim pro omnibus mortuus sit Christus, cumque vocatio hominis ultima revera una sit, scilicet divina, tenere debemus Spiritum Sanctum cunctis possibilitatem offerre ut, modo Deo cognito, huic Paschali mysterio consocietur »(997). Quilibet homo qui, Evangelium Christi Eiusque Ecclesiam ignorans, veritatem quaerit et Dei facit voluntatem prout illam cognoscit, salvari potest. Supponi potest, tales personas *explicite Baptismum fuisse desideraturas*, si eius cognovissent necessitatem.

(997) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 22](#): AAS 58 (1966) 1043; cf Id., Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 16](#): AAS 57 (1965) 20; Id., Decr. *Ad gentes*, [AGD 7](#): AAS 58 (1966) 955.

1261 Relate ad *infantes mortuos sine Baptismo*, Ecclesia non potest nisi eos misericordiae Dei concredere, sicut ipsa in ritu pro eis facit exsequiarum. Re vera, magna misericordia Dei, « qui omnes homines vult salvos fieri » ([1Tm 2,4](#)), et Iesu teneritas erga infantes, propter quam dixit: « Sinite parvulos venire ad me. Ne prohibueritis eos » ([Mc 10,14](#)), nobis permittunt sperare, viam haberi salutis pro infantibus mortuis sine Baptismo. Tanto vehementior est etiam hortatio Ecclesiae, ne parvuli impediuntur infantes quominus ad Christum per sancti Baptismi perveniant donum.

VII. Gratia Baptismi

1262 Diversi Baptismi effectus per sensibilia ritus sacramentalis significantur elementa. Immersio in aquam ad symbolismos appellat mortis et purificationis, sed etiam ad illos regenerationis et renovationis. Duo praecipui effectus sunt ergo peccatorum purificatio et nova in Spiritu Sancto nativitas (cf. [Ac 2,38](#) [Jn 3,5](#)).

In remissionem peccatorum...

1263 Per Baptismum *omnia peccata* remittuntur, peccatum originale et omnia personalia peccata, sicut etiam omnes peccati poenae(998). Re vera in eis qui sunt regenerati, nihil manet quod eos Regnum Dei ingredi impediatur, neque Adae peccatum neque peccatum personale, neque peccati consequentiae, quarum gravissima est a Deo separatio. (998) cf. Concilium Florentinum, *Decretum pro Armenis*: [DS 1316](#)

1264 Quaedam tamen consequentiae temporales peccati in baptizato permanent, sicut dolores, aegritudo, mors, vel fragilitates vitae inhaerentes, sicut indolis debilitates, etc., vel etiam inclinatio ad peccatum quae *concupiscentia* vel metaphorice *fomes peccati* a Traditione appellatur: « quae, cum ad agonem relicta sit, nocere non consentientibus et viriliter per Christi Iesu gratiam repugnantibus non valet. Quin immo "qui legitime certaverit, coronabitur" ([2Tm 2,5](#)) »(999).

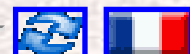
(999) Concilium Tridentinum, Sess. 5a, *Decretum de peccato originali*, canon 5: [DS 1515](#)

« Nova creatura »

1265 Baptismus non solum ab omnibus peccatis purificat, sed etiam e neophyto « novam creaturam » facit (cf. [2Co 5,17](#)), filium Dei adoptivum 207 qui effectus est « divinae consors naturae » (cf. [2P 1,4](#)), Christi membrum (cf. [1Co 6,15](#) [1Co 12,27](#)) et cum Eo coheres, 210 Spiritus Sancti templum (cf. [1Co 6,19](#)).

1266 Sanctissima Trinitas baptizato *gratiam sanctificantem*, gratiam *iustificationis* largitur: * quae illum reddit capacem credendi in Deum, in Eum sperandi Eumque amandi per *virtutes theologales*; illi potestatem praebet vivendi et agendi secundum Spiritus Sancti motionem per *dona Spiritus Sancti*; illum in bono per *virtutes morales* crescendi dat facultatem. Sic totus vitae supernaturalis christiani organismus in sancto radicatur Baptismo.

Catechismus 1199

Ecclesiae, Christi corpori, incorporati

1267 Baptismus nos membra efficit corporis Christi. « Propter quod (...) sumus invicem membra » ([Ep 4,25](#)). Baptismus *Ecclesiae* incorporat. E baptismalibus fontibus unus nascitur populus Dei Novi Foederis, qui omnes limites naturales vel humanos superat nationum, culturarum, stirpium et sexuum: « Etenim in uno Spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus » ([1Co 12,13](#)).

1268 Baptizati « lapides vivi » sunt effecti ad aedificationem « domus spiritualis in sacerdotium sanctum » ([1P 2,5](#)). Per Baptismum, Christi participant sacerdotium Eiusque missionem propheticam et regiam, ipsi sunt « genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus in acquisitionem, ut virtutes » annuntient « Eius qui de tenebris (...) (eos) vocavit in admirabile lumen Suum » ([1P 2,9](#)). *Baptismus in sacerdotio communi fidelium largitur participationem.*

1269 Baptizatus, membrum Ecclesiae effectus, non amplius sibi pertinet (cf. [1Co 6,19](#)), sed Illi qui pro nobis mortuus est et resurrexit. 213 Exinde vocatur ut se aliis submittat (cf. [Ep 5,21](#) [1Co 16,15-16](#)), illis serviat 215 in Ecclesiae communi atque ut « oboediens et docilis » Ecclesiae sit praepositis (cf. [He 13,17](#)) eosque observantia et caritate prosequatur. 217 Sicut Baptismus fons est responsabilitatum et obligationum, etiam baptizatus iuribus in Ecclesiae gaudet sinu: ut sacramenta recipiat, ut verbo Dei nutriatur et ut aliis spiritualibus sustineatur Ecclesiae adiumentis(1000). (1000) cf. Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 37](#): AAS 57 (1965) 42-43; [CIC 208-223](#) CCEO canon 675, § 2.

1270 Baptizati, « in filios Dei (per Baptismum) regenerati, fidem quam a Deo per Ecclesiam acceperunt coram hominibus profiteri tenentur »(1001) et actuositatem apostolicam et missionalem populi Dei participare. 220 (1001) 7 Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 11](#): AAS 57 (1965) 16.

Sacramentale unitatis christianorum vinculum

1271 Baptismus fundamentum constituit communionis inter omnes christianos, etiam relate ad illos qui nondum in plena sunt cum Ecclesia catholica communi: « Hi enim qui in Christo credunt et Baptismum rite receperunt, in quadam cum Ecclesia catholica communi, etsi non perfecta, constituuntur. (...) Iustificati ex fide in Baptismate, Christo incorporantur, ideoque christiano nomine iure decorantur et a filiis Ecclesiae catholicae ut fratres in Domino merito agnoscuntur »(1002). « Baptismus igitur *vinculum unitatis sacramentale* constituit vigens inter omnes qui per illum regenerati sunt »(1003). (1002) Concilium Vaticanum II, Decr. *Unitatis redintegratio*, [UR 3](#): AAS 57 (1965) 93. (1003) Concilium Vaticanum II, Decr. *Unitatis redintegratio*, [UR 22](#): AAS 57 (1965) 105.

Signum spirituale indelebile...

1272 Baptizatus, Christo per Baptismum incorporatus, Christo est configuratus (cf. [Rm 8,29](#)). Baptismus christianum signat sigillo spirituali indelebili (*character*) quod eum ad Christum pertinere significat. Hoc sigillum nullo peccato deletur, quamquam peccatum impedit ne Baptismus suos fructus salutis ferat(1004). Baptismus, semel pro semper collatus, iterari non potest.

(1004) cf. Concilium Tridentinum, Sess. 7a, *Decretum de sacramentis*, Canones de sacramentis in genere, canon 9: [DS 1609](#) Canones de sacramento Baptismi, canon 6: [DS 1619](#)

1273 Fideles, Ecclesiae per Baptismum incorporati, characterem receperunt sacramentalem qui eos cultui religioso christiano consecrat(1005). Sigillum baptismale christianos reddit capaces eosque obligat ad Deo serviendum in participatione viva sanctae liturgiae Ecclesiae et ad eorum sacerdotium baptismale exercendum testimonio vitae sanctae et caritatis actuosae (1006).

(1005) cf. Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 11](#): AAS 57 (1965) 16.

(1006) cf. Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 10](#): AAS 57 (1965) 15-16.

1274 « *Dominicus character* »(1007) est sigillum quo Spiritus nos signavit « in diem Redemptionis » ([Ep 4,30](#)) (1008). « Baptismus est sigillum vitae aeternae »(1009). Fidelis qui usque ad finem « sigillum servaverit », id est, exigentis Baptismi sui permanserit fidelis, poterit « cum signo fidei »(1010) decedere, cum sui Baptismi fide, in exspectatione beatae visionis Dei quae fidei est consummatio * et in spe resurrectionis.

(1007) cf. Sanctus Augustinus, *Epistula* 98, 5: CSEL 34, 527 (PL 33, 362).

(1008) cf. [Ep 1,13-14](#) [2Co 1,21-22](#)

(1009) Sanctus Irenaeus Lugdunensis, *Demonstratio praedicationis apostolicae*, 3: SC 62,32

(1010) *Prex Eucharistica seu Canon Romanus: Missale Romanum*, editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1970) p. 454.

Compendium

1275 *Christiana initiatio per trium sacramentorum complexum adimpletur: per Baptismum qui est vitae novae initium; per Confirmationem quae eius est solidatio; et per Eucharistiam quae corpore et sanguine Christi nutrit discipulum ut hic in illum transformetur.*

1276 «*Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, docentes eos servare omnia, quaecumque mandavi vobis* » ([Mt 28,19-20](#)).

1277 *Baptismus nativitatem ad novam vitam constituit in Christo. Secundum voluntatem Domini, necessarius est ad salutem, sicut ipsa Ecclesia in quam Baptismus introducit.*

1278 *Ritus essentialis Baptismi consistit in immersione candidati in aquam vel in aquae infusione super caput eius, Sanctissimae Trinitatis, id est, Patris et Filii et Spiritus Sancti invocationem pronuntiando.*

1279 *Baptismi fructus seu gratia baptismalis realitas est dives, quae implicat: peccati originalis et omnium peccatorum personalium remissionem, nativitatem ad vitam novam per quam homo filius adoptivus fit Patris, membrum Christi et templum Spiritus Sancti. Eo ipso,*

baptizatus Ecclesiae, corpori Christi incorporatur, et sacerdotii Christi efficitur particeps.

1280 *Baptismus imprimat in anima signum spirituale indelebile, characterem, quod baptismatum cultui christianae religionis consecrat. Propter characterem, Baptismus iterari nequit*(1011).

(1011) cf. Concilium Tridentinum, Sess. 7a, *Decretum de sacramentis*, Canones de sacramentis in genere, canon 9: [DS 1609](#) Canones de sacramento Baptismi, canon 11: [DS 1624](#)

1281 *Qui mortem propter fidem patiuntur, catechumeni et omnes homines qui, sub gratiae impulsu, quin Ecclesiam cognoscant, Deum sincere quaerunt et Eius voluntatem implere conantur, salvari possunt, etiamsi Baptismum non receperint*(1012).

(1012) cf. Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 16](#): AAS 57 (1965) 20.

1282 *Inde a temporibus perquam antiquissimis, Baptismus infantibus administratur, quia ipse gratia et donum est Dei, quae merita non praesupponunt humana; infantes in fide baptizantur Ecclesiae. Ingressus in vitam christianam accessum verae praebet libertati.*

1283 *Relate ad infantes mortuos sine Baptismo, liturgia Ecclesiae nos invitat ad fiduciam in misericordia divina habendam, et ad orandum pro eorum salute.*

1284 *In casu necessitatis, quaelibet persona baptizare potest, dummodo intentionem habeat faciendi quod facit Ecclesia et super candidati caput aquam infundat dicens: « Ego te baptizo in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti ».*

ARTICULUS 2: SACRAMENTUM CONFIRMATIONIS

1285 Sacramentum Confirmationis cum Baptismo et Eucharistia complexum constituit « sacramentorum initiationis christianae », cuius unitas tuenda est. Fidelibus igitur explicandum est, huius sacramenti receptionem necessariam esse ad gratiae baptismalis completionem (1013). Re vera, baptizati « sacramento Confirmationis perfectius Ecclesiae vinculantur, speciali Spiritus Sancti robore ditantur, sicque ad fidem tamquam veri testes Christi verbo et opere simul diffundendam et defendendam arctius obligantur »(1014).

(1013) cf. Ordo Confirmationis, Praenotanda (Typis (Typis Polyglottis Vaticanis 1973) p. 16.

(1014) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 11](#): AAS 57 (1965) 15; cf *Ordo Confirmationis*, Praenotanda (Typis (Typis Polyglottis Vaticanis 1973) p. 16.

I. Confirmatio in Oeconomia salutis

1286 In *Vetere Testamento*, Prophetae annuntiaverunt Spiritum Domini super Messiam expectatum esse requieturum (cf. [Is 11,2](#)) Eius missionis salvificae causa. 236 Descensus Spiritus Sancti super Iesum, cum Ipse a Ioanne baptizatus est, signum fuit, Ipsum esse Illum qui erat venturus, Eum Messiam esse, Filium Dei (cf. [Mt 3,13-17](#) [Jn 1,33-34](#)). Iesus conceptus erat de Spiritu Sancto; tota Eius vita totaque Eius missio fiunt in totali communionem cum Spiritu Sancto quem Pater Illi « non (...) ad mensuram dat » ([Jn 3,34](#)).

1287 Haec autem Spiritus plenitudo illa solummodo Messiae manere non debebat, ipsa erat *toti populo messianico* communicanda (cf. [Ez 36,25-27](#) II 3,1-2). Pluries Christus hanc

Spiritus promisit effusionem, 239 et promissionem hanc die Paschatis primum complevit (cf. [Jn 20,22](#)), et deinde, splendidiore modo, die Pentecostes (cf. [Ac 2,1-4](#)). Spiritu Sancto repleti, Apostoli « magnalia Dei » incipiunt proclamare ([Ac 2,11](#)), Petrusque declarat hanc Spiritus effusionem signum temporum esse messianicorum (cf. [Ac 2,17-18](#)). Qui tunc praedicationi crediderunt apostolicae et baptizari curaverunt, Spiritus Sancti donum sua vice receperunt (cf. [Ac 2,38](#)).

1288 « Ex (...) (illo) tempore Apostoli, Christi voluntatem implentes, Spiritus donum, quod Baptismi gratiam completeret, neophytis manuum impositione impertierunt (cf. [Ac 8,15-17](#) [Ac 19,5-6](#)). Sic factum est, ut in epistula ad Hebraeos, inter primae institutionis christianae elementa, recenseretur doctrina Baptismatum et impositionis manuum (cf. [He 6,2](#)). Quae manuum impositio ex traditione catholica merito agnoscitur initium sacramenti Confirmationis, quod gratiam pentecostalem in Ecclesia quodam modo perpetuat »(1015). (1015) Paulus VI, Const. ap. *Divinae consortium naturae*: AAS 63 (1971) 659.

1289 Cito, ut melius donum Spiritus Sancti significaretur, impositioni manuum unctio fragrantis olei (chrismatis) adiuncta est. Haec unctio nomen « christiani » elucidat quod « unctum » significat et ab illo Ipsius Christi suam sumit originem: « Unxit Eum Deus Spiritu Sancto » ([Ac 10,38](#)). Hic quidem ritus unctionis usque ad nostros existit dies tam in Oriente quam in Occidente. Hac de causa, in Oriente, hoc sacramentum *Chrismatio* vocatur seu chrismatis unctio, vel $\mu\beta\text{DI}$ quod « chrisma » significat. In Occidente, nomen *Confirmationis* suggerit hoc sacramentum simul Baptismum confirmare et gratiam solidare baptismalem.

Two traditions: Orientis et Occidentis

1290 Prioribus saeculis, Confirmatio unam celebrationem cum Baptismo generatim constituit, « sacramentum utrumque », secundum expressionem sancti Cypriani(1016), efformans cum eo. Inter alia motiva, multiplicatio Baptismorum infantium, et quidem in quolibet anni tempore, et paroeciarum (ruralium) multiplicatio, dioeceses augens, in omnibus baptismalibus celebrationibus non amplius Episcopi permittunt praesentiam. In Occidente, quia optatur perfectionem Baptismi reservare Episcopo, temporalis instituitur utriusque sacramenti separatio. Oriens duo sacramenta servavit coniuncta, ita ut Confirmatio conferatur a praesbytero qui baptizat. Hic tamen id facere nequit nisi $\mu\beta\text{DI}$ adhibens ab Episcopo consecratum(1017).

(1016) cf. Sanctus Cyprianus Carthaginensis, *Epistula* 73, 21: CSEL 32, 795 (PL 3, 1169).

(1017) cf. CCEO canones 695, § 1. 696, § 1.

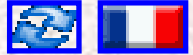
1291 Quidam Ecclesiae Romanae mos facilius reddidit incrementum praxis occidentalis, propter duplicem unctionem cum sancto chrismate post Baptismum: illa, iam a presbytero peracta super neophytum, cum hic a lavacro baptismali exhibat, per secundam completur unctionem ab Episcopo factam super frontem singulorum novorum baptizatorum(1018). Prima unctio cum sancto chrismate, illa quam presbyter praebet, ritui baptismali coniuncta mansit; ipsa participationem significat baptizati in muneribus prophetico, sacerdotali et regio Christi. Si Baptismus adulto confertur, non nisi una habetur unctio postbaptismalis: illa Confirmationis.

(1018) cf. Sanctus Hippolytus Romanus, *Traditio apostolica*, 21: ed. B. Botte (Münster i.W. 1989) p. 50 et 52.

1292 Praxis Ecclesiarum Orientalium unitatem initiationis christianae magis effert. Illa Ecclesiae latinae clarius exprimit communionem novi christiani cum eius Episcopo, sponsore

et servitore unitatis Ecclesiae eius, eius catholicitatis et eius apostolicitatis, et proinde vinculum cum originibus apostolicis Ecclesiae Christi.

II. Confirmationis signa et ritus

1293 In ritu huius sacramenti, considerare oportet signum *unctionis* et id quod unctio indicat et imprimit: spirituale *sigillum*.

Unctio, in biblico et vetere symbolismo, pluribus abundat significationibus: oleum est signum abundantiae (cf. [Dt 11,14](#) et laetitiae, 251 purificat (unctio ante et post lavacrum) et agilem reddit (unctio athletarum et luctatorum); signum est sanationis, quia contusiones mollit et plagas (cf. [Is 1,6](#) [Lc 10,34](#)); pulchritudine, sanitate et vi reddit splendentem.

1294 Omnes hae significationes unctionis cum oleo peractae in vita sacramentali iterum inveniuntur. Unctio ante Baptismum cum catechumenorum oleo purificationem significat et roborationem; unctio infirmorum sanationem et consolationem exprimit. Unctio sancti chrismatis post Baptismum, in Confirmatione et in Ordinatione, signum est cuiusdam consecrationis. Per Confirmationem, christiani, id est, illi qui sunt uncti, magis in missione participant Iesu Christi et in Spiritus Sancti plenitudine, qua Ille est repletus, ut tota eorum vita exhalet Christi bonum odorem (cf. [2Co 2,15](#)).

1295 Confirmandus, per hanc unctionem, signum, *sigillum* accipit Spiritus Sancti. Sigillum est personae symbolum (cf. [Gn 38,18](#) [Ct 8,6](#)), signum eius auctoritatis (cf. [Gn 41,42](#)), eius possessionis super aliquod obiectum 256 * hoc modo, milites sigillo sui ducis signabantur et etiam servi illo domini sui ; ratum facit actum iuridicum (cf. Reg Reg 21,8) vel documentum 258 idque quandoque reddit secretum (cf. [Is 29,11](#)).

1296 Ipse Iesus Se signatum sigillo Patris Sui declarat (cf. [Jn 6,27](#)). Etiam christianus est sigillo quodam signatus: « Qui autem confirmat nos vobiscum in Christum et qui unxit nos Deus, et qui signavit nos et dedit arrabonem Spiritus in cordibus nostris » ([2Co 1,21-22](#)) (cf. [Ep 1,13](#) [Ep 4,30](#)). Hoc sigillum Spiritus Sancti totalem significat pertinentiam ad Christum, aliquem in Eius servitium esse in perpetuum, sed etiam promissionem protectionis divinae in magna eschatologica probatione (cf. [Ap 7,2-3](#) [Ap 9,4](#) [Ez 9,4-6](#)).

Confirmationis celebratio

1297 Magni momenti ritus, qui celebrationem Confirmationis praecedit, sed qui, quodammodo, eius efficit partem, est *sancti chrismatis consecratio*. Episcopus, Feria quinta in Cena Domini, intra Missam chrismalem, sanctum chrisma pro tota sua consecrat dioecesi. In Ecclesiis Orientalibus, haec consecratio Patriarchae etiam reservatur:

Liturgia Antiochena, sic Epiclesim consecrationis sancti chrismatis (quod graece dicitur μβDI) exprimit: « (Pater (...)) Spiritum Sanctum mitte) super nos et super unguentum hoc propositum, et sanctifica ipsum, ut sit omnibus qui eo perungentur et consignabuntur myron sanctum, myron sacerdotale, unguentum regale, indumentum lucidum, amictus salutis, custodia vitae, munus spirituale, sanctitas animarum et corporum, laetitia cordis, suavitas aeterna, gaudium indefectibile, sigillum illaesum, scutum fidei, galea terribilis adversus omnem operationem Adversarii »(1019).

(1019) *Pontificale iuxta ritum Ecclesiae Syrorum Occidentalium id est Antiochiae, Pars I, Versio latina (Typis Polyglottis Vaticanis 1941) p. 36-37.*

1298 Cum Confirmatio separatim a Baptismo celebratur, sicut in ritu Romano accidit,

sacramenti liturgia renovatione promissionum Baptismi et Professione fidei confirmandorum incipit. Sic clare apparet Confirmationem in continuitate cum Baptismo collocari(1020). Cum adultus baptizatur, immediate Confirmationem recipit et Eucharistiam participat (cf. [CIC 866](#)). (1020) cf. Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 71](#): AAS 56 (1964) 118.

1299 In ritu Romano, Episcopus manus super universos confirmandos extendit, qui quidem gestus, inde ab Apostolorum temporibus, signum est doni Spiritus. Et sic Episcopus effusionem invocat Spiritus:

« *Deus omnipotens, Pater Domini nostri Iesu Christi, qui hos famulos regenerasti ex aqua et Spiritu Sancto, liberans eos a peccato, Tu, Domine immitte in eos Spiritum Sanctum Paraclitum; da eis spiritum sapientiae et intellectus, spiritum consilii et fortitudinis, spiritum scientiae et pietatis; adimple eos spiritu timoris Tui. Per Christum Dominum nostrum* »(1021). (1021) *Ordo Confirmationis*, 25 (Typis Polyglottis Vaticanis 1973) p. 26.

1300 Sacramenti sequitur *ritus essentialis*. In ritu latino, « sacramentum Confirmationis confertur per unctionem chrismatis in fronte, quae fit manus impositione, atque per verba: "Accipe signaculum doni Spiritus Sancti" »(1022). In Ecclesiis Orientalibus Byzantini ritus, unctio μDL fit post Epiclesis orationem, super partes corporis magis significativas: frontem, oculos, nares, aures, labia, pectus, dorsum, manus et pedes; singulas unctiones comitatur formula: GND"(ÅH *TD,H AI,bμ"JH !(\\L (« Signaculum doni Spiritus Sancti ») (1023). (1022) Paulus VI, Const. ap. *Divinae consortium naturae*: AAS 63 (1971) 657. (1023) *Rituale per le Chiese orientali di rito bizantino in lingua greca*, Pars (Libreria (Libreria Editrice Vaticana 1954) p. 36.

1301 Osculum pacis quod ritum concludit sacramenti, communionem ecclesiam cum Episcopo et cum omnibus fidelibus indicat et manifestat(1024). (1024) cf. Sanctus Hippolytus Romanus, *Traditio apostolica*, 21: ed. B. Botte (Münster i.W. 1989) p. 54.

III. Confirmationis effectus

1302 E celebratione patet effectum sacramenti Confirmationis specialem esse Spiritus Sancti effusionem, sicut fuit illa olim die Pentecostes Apostolis concessa.

1303 Hac de causa, Confirmatio augmentum et altiolem penetrationem affert gratiae baptismalis:

* nos profundius in filiationem radicat divinam in qua clamamus: « *Abba, Pater!* » ([Rm 8,15](#));

* nos Christo firmiter unit;

* dona Spiritus Sancti in nobis auget;

* nostrum vinculum cum Ecclesia reddit perfectius(1025);

* nobis specialem Spiritus Sancti concedit vim, ut fidem verbo et opere propagemus et defendamus tamquam veri Christi testes, ut nomen Christi strenue confiteamur neque experiamur coram cruce ruborem: (1026)

« *Unde repete, quia accepisti signaculum spirituale, spiritum sapientiae et intellectus, spiritum consilii atque virtutis, spiritum cognitionis atque pietatis, spiritum sancti timoris, et serva quod accepisti. Signavit te Deus Pater, confirmavit te Christus Dominus, et dedit pignus, Spiritum, in cordibus tuis* »(1027).

(1025) cf. Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 11](#): AAS 57 (1965).

(1026) cf. Concilium Florentinum, *Decretum pro Armenis*: [DS 1319](#) Concilium Vaticanum II,

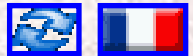
Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 11](#): AAS 57 (1965) 15; *Ibid*, [LG 12](#): AAS 57 (1965) 16. (1027) Sanctus Ambrosius, *De mysteriis*, 7, 42: CSEL 73, 106 (PL 16, 402-403).

1304 Confirmatio, sicut Baptismus cuius est perfectio, solum semel confertur. Confirmatio etenim in anima imprimit *signum spirituale indelebile*, « characterem »(1028), qui significat Iesum Christum sigillo Sui Spiritus christianum signavisse, eum virtute superinduens ex alto ut ipse Eius sit testis (cf. [Lc 24,48-49](#)).

(1028) cf. Concilium Tridentinum, Sess. 7a, *Decretum de sacramentis*, Canones de sacramentis in genere, canon 9: [DS 1609](#)

1305 « Character » sacerdotium commune fidelium, in Baptismo receptum, perficit, et « confirmatus accipit potestatem publice fidem Christi verbis profitendi, *quasi ex officio* »(1029). (1029) Sanctus Thomas Aquinas, *Summa theologiae*, III, q. 72, a. 5, ad 2: Ed. Leon. 12, 130.

IV. Quis hoc sacramentum recipere potest?

1306 Omnis baptizatus nondum confirmatus sacramentum Confirmationis recipere potest et debet (cf. [CIC 889](#), § 1). Quia Baptismus, Confirmatio et Eucharistia unitatem efformant, consequenter « fideles tenentur obligatione hoc sacramentum tempestive recipiendi » ([CIC 890](#)), quia sacramentum Baptismi, sine Confirmatione et Eucharistia, validum utique est et efficax, sed initiatio christiana incompleta manet.

1307 Consuetudo latina, inde a saeculis, ad Confirmationem recipiendam, « aetatem discretionis » indicat tamquam punctum ad quod referri oportet. In mortis tamen periculo, infantes confirmari debent, etiamsi nondum ad aetatem pervenerint discretionis (cf. [CIC 891](#) [CIC 883,3](#)).

1308 Si quandoque de Confirmatione tamquam de « sacramento maturitatis christianae » fit sermo, oporteret non propterea aetatem adultam fidei cum aetate adulta naturalis incrementi confundere, neque oblivisci gratiam baptismalem gratiam esse electionis gratuitaet et immeritae quae « ratihabitione » non eget ut efficax efficiatur. Sanctus Thomas id in memoriam revocat:

« *Aetas corporis non praeiudicat animae. Unde etiam in puerili aetate homo potest consequi perfectionem spiritualis aetatis: de qua dicitur Sapientia (4, 8): "Senectus venerabilis est non diuturna, neque numero annorum computata". Et inde est, quod multi in puerili aetate propter robur Spiritus Sancti perceptum, usque ad sanguinem fortiter certaverunt pro Christo* »(1030).

(1030) Sanctus Thomas Aquinas, *Summa theologiae*, III, q. 72, a. 8, ad 2: Ed. Leon. 12, 133.

1309 *Praeparatio* ad Confirmationem intendere debet, christianum ad intimiorem cum Christo unionem ducere, ad vividiorum cum Spiritu Sancto, cum Eius actione, cum Eius donis et cum Eius vocationibus familiaritatem, ut melius responsabilitates apostolicas vitae christianae assumere possit. Hac de causa, catechesis Confirmationis conabitur suscitare sensum pertinendi ad Iesu Christi Ecclesiam, tam ad Ecclesiam universalem quam ad paroecialem communitatem. Haec ultima specialem in confirmandorum praeparatione habet responsabilitatem(1031).

(1031) cf. *Ordo Confirmationis*, Praenotanda, (Typis (Typis Polyglottis Vaticanis 1973) p. 16.

1310 Ad Confirmationem suscipiendam, status gratiae necessarius est. Oportet ad

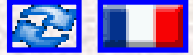

sacramentum Poenitentiae recurrere, ut quis purificetur in ordine ad Sancti Spiritus donum. Intensior oratio disponere debet ad virtutem et gratias Sancti Spiritus, cum docilitate et promptitudine, recipiendas (cf. [Ac 1,14](#)).

1311 Pro Confirmatione, sicut pro Baptismo, candidatos oportet spirituale *patrini* vel *matrinae* quaerere adiutorium. Ad utriusque sacramenti unitatem bene efferendam, oportet illum esse eundem ac pro Baptismo(1032).

(1032) cf. *Ordo Confirmationis*, Praenotanda, 5 (Typis Polyglottis Vaticanis 1973) p. 17; *Ibid*, [DS 6](#) (Typis Polyglottis Vaticanis 1973) p. 17; [CIC 893](#), § 1-2.

V. Confirmationis minister

1312 Confirmationis *minister originarius* est Episcopus(1033).

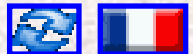
In *Oriente* communiter presbyter qui baptizat, etiam immediate Confirmationem confert in una eademque celebratione. Illud tamen efficit cum sancto chrismate consecrato a Patriarcha vel Episcopo, id quod unitatem Ecclesiae exprimit apostolicam, cuius vincula sacramento corroborantur Confirmationis. In Ecclesia latina eadem adhibetur disciplina in Baptismate adutorum vel cum in plenam communionem admittitur cum Ecclesia baptizatus alius communitatis christianae quae sacramentum Confirmationis validum non habet (cf. [CIC 883](#), § 2).

(1033) cf. Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 26](#): AAS 57 (1965) 32.

1313 *In ritu latino*, minister ordinarius Confirmationis est Episcopus (cf. [CIC 882](#)). Licet Episcopus, si adsit necessitas, presbyteris facultatem concedere possit Confirmationem administrandi (cf. [CIC 884](#), § 2), oportet, ipsum illam conferre, ne obliviscatur celebrationem Confirmationis a Baptismo temporaliter hac de causa esse separatam. Episcopi Apostolorum sunt successores, ipsi plenitudinem sacramenti Ordinis receperunt. Administratio huius sacramenti ab ipsis bene significat, illud tamquam effectum habere, eos, qui illud recipiunt, arctius cum Ecclesia coniungere, cum eius apostolicis originibus et cum eius missione Christum testandi.

1314 Si christianus in mortis versatur periculo, quilibet sacerdos illi Confirmationem potest conferre (cf. [CIC 883,3](#)). Revera Ecclesia nullum e suis filiis, etiam maxime parvulum, ex hoc mundo vult proficisci, quin a Spiritu Sancto prius perficiatur dono plenitudinis Christi.

Compendium

1315 « *Cum autem audissent Apostoli, qui erant Hierosolymis, quia recepit Samaria verbum Dei, miserunt ad illos Petrum et Ioannem, qui cum descendissent, oraverunt pro ipsis, ut acciperent Spiritum Sanctum; nondum enim super quemquam illorum venerat, sed baptizati tantum erant in nomine Domini Iesu. Tunc imposuerunt manus super illos, et accipiebant Spiritum Sanctum* » ([Ac 8,14-17](#)).

1316 *Confirmatio gratiam perficit baptismalem; est sacramentum quod Spiritum Sanctum donat ad nos profundius in filiatione divina radicandos, ad nos firmiter Christo incorporandos, ad solidius nostrum vinculum efficiendum cum Ecclesia, ad nos magis Eius missioni sociandos et ad nos adiuvandos ut testimonium fidei christianae reddamus verbo quod opera comitentur.*

1317 *Confirmatio, sicut Baptismus, in christiani anima signum spirituale seu characterem imprimi indelebilem; hac de causa, sacramentum non nisi semel in vita recipi potest.*

1318 *In Oriente, hoc sacramentum immediate post Baptismum administratur; illud participatio sequitur Eucharistiae; haec traditio unitatem trium sacramentorum initiationis christianae effert. In Ecclesia latina, hoc sacramentum administratur cum aetas rationis attingitur et eius celebratio communiter Episcopo reservatur, ita significando hoc sacramentum vinculum firmare ecclesiale.*

1319 *Candidatus ad Confirmationem, qui ad rationis pervenerit aetatem, fidem debet profiteri, in gratiae statu esse, intentionem habere recipiendi sacramentum et paratum esse ad munus assumendi discipuli et testis Christi, in communitate ecclesiali et in negotiis temporalibus.*

1320 *Ritus essentialis Confirmationis est unctio cum sancto chrismate super frontem baptizati (in Oriente etiam super alia sensuum organa), cum impositione manus ministri et verbis: « Accipe signaculum doni Spiritus Sancti » in ritu Romano, « Signaculum doni Spiritus Sancti » in ritu Byzantino.*

1321 *Cum Confirmatio separatim a Baptismo celebratur, eius vinculum cum Baptismo, inter alia, per renovationem exprimitur baptismalium promissionum. Celebratio Confirmationis intra Eucharistiam ad unitatem confert sacramentorum initiationis christianae efferendam.*

ARTICULUS 3: SACRAMENTUM EUCHARISTIAE

1322 Sancta Eucharistia initiationem christianam concludit. Qui ad dignitatem sacerdotii regalis sunt per Baptismum elevati et profundius Christo per Confirmationem configurati, ipsum sacrificium Domini cum tota communitate per Eucharistiam participant.

1323 « Salvator noster, in Cena novissima, qua nocte tradebatur, Sacrificium eucharisticum corporis et sanguinis Sui instituit, quo Sacrificium crucis in saecula, donec veniret, perpetuaret, atque adeo Ecclesiae dilectae Sponsae memoriale concrederet Mortis et Resurrectionis Suae: sacramentum pietatis, signum unitatis, vinculum caritatis, convivium Paschale, in quo Christus sumitur, mens impletur gratia et futurae gloriae nobis pignus datur »(1034).

(1034) Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 47](#): AAS 56 (1964) 113.

I. Eucharistia - fons et culmen vitae ecclesialis

1324 Eucharistia est totius vitae christianae fons et culmen(1035). « Cetera autem sacramenta, sicut et omnia ecclesiastica ministeria, et opera apostolatus, cum sacra Eucharistia cohaerent et ad eam ordinantur. In sanctissima enim Eucharistia totum bonum spirituale Ecclesiae continetur, Ipse scilicet Christus, Pascha nostrum »(1036).

(1035) cf. Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 11](#): AAS 57 (1965) 15.

(1036) Concilium Vaticanum II, Decr. *Presbyterorum ordinis*, [PO 5](#): AAS 58 (1966) 997.

1325 « Communio vitae divinae et unitas populi Dei, quibus Ecclesia subsistit, Eucharistia apte significatur et mirabiliter efficitur. In ea culmen habetur et actionis qua Deus in Christo mundum sanctificat et cultus quem homines Christo et per Ipsum Patri in Spiritu Sancto exhibent »(1037).

(1037) Sacra Congregatio Rituum, Instr. *Eucharisticum mysterium*, 6: AAS 59 (1967) 545.

1326 Denique per celebrationem eucharisticam caelesti iam coniungimur liturgiae atque vitam anticipamus aeternam in qua erit « Deus omnia in omnibus » ([1Co 15,28](#)).

1327 Breviter, Eucharistia est nostrae fidei compendium et summa: « Nostra autem consonans est sententia Eucharistiae, et Eucharistia rursus confirmat sententiam nostram »(1038).

(1038) Sanctus Irenaeus Lugdunensis, *Adversus haereses*, 4, 18, 5: SC 100,610 (PG 7, 1028).

II. Quomodo hoc appellatur sacramentum?

1328 Huius sacramenti inexhaustibiles divitiae diversis exprimuntur nominibus quae illi praebentur. Unumquodque ex illis nominibus quasdam eius evocat rationes. Appellatur: *Eucharistia* quia est gratiarum actio ad Deum. Verba [Lc 22,19](#) [1Co 11,24](#) et [Mt 26,26](#) [Mc 14,22](#) benedictiones Iudaicas revocant in memoriam quae * praesertim in convivio * Dei proclamant opera: creationem, Redemptionem et sanctificationem.

1329 *Dominica Cena* (cf. [1Co 11,20](#)) quia agitur de *Cena* quam Dominus cum Suis discipulis sumpsit Suae passionis pridie, et de anticipatione *cenae nuptiarum Agni* (cf. [Ap 19,9](#)) in caelesti Ierusalem.

Fractio panis quia hic ritus, convivii Iudaici proprius, a Iesu adhibitus est cum panem benedicebat et distribuebat tamquam mensae dominus(1039), praecipue in ultima Cena. 296 Per hunc gestum, discipuli Eum agnoscent post Eius Resurrectionem (cf. [Lc 24,13-35](#)), et cum hac expressione primi christiani suas eucharisticas denotabunt congregationes (cf. [Ac 2,42](#) [Ac 2,46](#) [Ac 20,7](#) [Ac 20,11](#)). Sic significant omnes illos qui unicum edunt panem fractum, Christum, in communionem cum Eo ingredi et non nisi unum corpus in Eo efformare (cf. [1Co 10,16-17](#)).

Eucharistica congregatio (Fbl"q4H), quia Eucharistia celebratur in fidelium congregatione, visibili Ecclesiae expressione (cf. [1Co 11,17-34](#)).

(1039) cf. [Mt 14,19](#) [Mt 15,36](#) [Mc 8,6](#) [Mc 19](#)

1330 *Memoriale* passionis et resurrectionis Domini.

Sanctum Sacrificium, quia unicum Christi Salvatoris sacrificium reddit actuale et quia Ecclesiae includit oblationem; vel etiam *sanctum Sacrificium Missae*, « *hostia laudis* » ([He 13,15](#)) (cf. [Ps 116,13](#) [Ps 116,17](#)), *spiritalis hostia* (cf. [1P 2,5](#)), *oblatio munda* 303 et *sancta*, quia omnia sacrificia Veteris Foederis complet et superat.

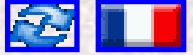
Sancta et divina liturgia, quia tota Ecclesiae liturgia suum centrum et suam expressionem quam maxime densam in huius sacramenti invenit celebratione; eodem sensu etiam appellatur *sanctorum mysteriorum* celebratio. Sermo etiam est de *Sanctissimo Sacramento* quia ipsum est sacramentum sacramentorum. Hoc nomine species designantur eucharisticae quae in tabernaculo reservantur.

1331 *Communio*, quia per hoc sacramentum coniungimur cum Christo, qui nos corporis Sui et sanguinis Sui facit participes ad unum efformandum corpus (cf. [1Co 10,16-17](#)); appellatur etiam *sancta*, J

×(4"(1040) * hic est primarius sensus « communionis sanctorum » de qua Symbolum loquitur Apostolorum *panis angelorum, panis de caelo, pharmacum immortalitatis*(1041), *viaticum...*

(1040) cf. *Constitutiones apostolicae*, 8, 13, 12: SC 336,208 (Funk, *Didascalia et Constitutiones Apostolorum*, 1, 516); *Didaché*, 9, 5: SC 248,178 (Funk, *Patres apostolici*, 1, 22); *Ibid*, SC 10,6: SC 248,180 (Funk, *Patres apostolici* 1, 24).
(1041) Sanctus Ignatius Antiochenus, *Epistula ad Ephesios*, 20, 2: SC 10is,76 (Funk 1, 230).

1332 *Sancta Missa*, quia liturgia in qua mysterium completur salutis, per *missionem* concluditur fidelium, ut ipsi Dei voluntatem in sua vita adimpleant quotidiana.

Catechismus 1267

Citations de
DS 1501-1505:

Magistère

Dominus Iesus:

8

Liturgiam authenticam:

932

Catéchisme:

120

Catechismus:

120

Citations de
DS 1506-1508:

Magistère

Liturgiam authenticam:
[932](#)

Liturgiam authenticam 131

CONCLUSION

131 L'approbation des traductions liturgiques concédée dans des cas particuliers dans le passé ne cesse pas d'être valide, même si les principes et les critères adoptés diffèrent des normes contenus dans cette Instruction. Toutefois, à partir du jour où cette Instruction est rendue publique, une nouvelle période commence pour ce qui concerne l'introduction des corrections ou la reconsidération des dispositions concernant l'admission des langues vernaculaires dans la liturgie, ainsi que la révision des traductions déjà réalisées dans les langues vernaculaires.

132 Dans un délai de cinq ans à partir du jour où la présente Instruction est rendue publique, les Présidents des Conférences des Évêques et les Modérateurs Suprêmes des familles religieuses et des instituts de même droit présenteront à la Congrégation pour le Culte Divin et la Discipline des Sacrements, un rapport complet concernant les livres liturgiques en langue vernaculaire, en usage sur leur territoire ou dans leur institut.

133 De plus, les normes établies par la présente Instruction sont valides pour la correction des traductions déjà réalisées. Il faudra veiller à ce que les corrections de ce genre ne tardent pas trop. On espère que ce nouvel effort puisse donner lieu à une nouvelle stabilité dans la vie de l'Église, et contribue à poser des fondements solides pour la vie liturgique du Peuple de Dieu et le renouveau de la catéchèse.

Cette Instruction, rédigée par la Congrégation pour le Culte Divin et la Discipline des Sacrements, selon le mandat du Souverain Pontife, reçu par la lettre de Son Éminence le Cardinal Secrétaire d'État du 1er février 1997 (Prot. 408.304), a été approuvée et confirmée de son autorité par le même Souverain Pontife Jean-Paul II, lors de l'audience accordée à Son Éminence le Cardinal Secrétaire d'État, le 20 mars 2001, ordonnant qu'elle soit rendue publique et qu'elle entre en vigueur le 25 avril de cette même année.

Au siège de la Congrégation pour le Culte Divin et la Discipline des Sacrements, le 28 mars 2001

Jorge A., Card. MEDINA ESTÉVEZ
Préfet

Francesco Pio Tamburrino
Archevêque Secrétaire

NOTES

1 Cf. Conc. Oecum.Vat. II, Const.de S. Liturgia *Sacrosanctum Concilium*, nn. 1, 14, 21, 33; cf. Conc. Oecum. Trid., Sess. XXII, diei 17 septembris 1562, Doctr. De ss. Missae sacrific., c. 8: Denz.-Schönm. n. 1749.

2 Pour exprimer le fait qu'un texte est traduit, on utilise souvent en latin les mots : "versio",

“conversio”, “interpretatio”, “redditio”, ou bien “mutatio” ou “transductio”, et d’autres mots proches pour exprimer l’action ou le geste de traduire. On rencontre ces termes dans la Constitution *Sacrosanctum Concilium* et dans de nombreux autres documents du Saint-Siège de notre époque. Pourtant, il n’est pas rare que le sens, qui est attribué à ces expressions dans les langues modernes, comporte la notion d’une divergence ou variation du texte nouveau par rapport au sens du texte original. Pour écarter toute ambiguïté, cette Instruction, qui traite explicitement de cette matière, emploie principalement le mot *translatio* ainsi que tous les mots de la même famille qui en dérivent. Même si l’usage de ces mots est un peu dur quant au style en latin, et entre dans la catégorie des “néologismes”, ces expressions ont une dimension internationale, et, ainsi, se prêtent à communiquer plus facilement, à notre époque, sans danger d’erreur, en de nombreuses langues, selon l’intention du Siège Apostolique.

3 Cf. S. Congr. pro Cult. Div., Ep. ad Praesides Conferentiarum Episcoporum «*De linguis vulgaribus in S. Liturgiam inducendis*», diei 5 iunii 1976: *Notitiae* 12(1976)300-302.

4 Cf. Conc. Oecum. Vat. II, Decr. de Ecclesiis Orientalibus Catholicis Orientalium Ecclesiarum, n. [OE 1](#).

5 Cf. Conc. Oecum. Vat. II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, n. [SC 4](#); Decr. Orientalium Ecclesiarum, nn. [OE 2-6](#)

6 Cf. Conc. Oecum. Vat. II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, n. [SC 38](#); Paulus Pp. VI, Const. Ap. *Missale Romanum*: AAS 61 (1969) 217-222. Cf. *Missale Romanum, editio typica tertia: Institutio Generalis*, n. 399.

7 Congr. de Cult. Div. et Disc. Sacr., Instr. IV «ad executionem Constitutionis Concilii Vaticani II de sacra Liturgia recte ordinandam» *Varietates legitimae*, n. 17: AAS87(1995)294-295; *Missale Romanum, editio typica tertia: Institutio Generalis*, n. 397.

8 Conc. Oecum. Vat. II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, n. [SC 38](#); *Missale Romanum, editio typica tertia: Institutio Generalis*, n. 397.

9 Paulus Pp. VI, Allocutio ad Consilium «ad exsequendam Constitutionem de S. Liturgia», diei 14 octobris 1968: AAS 60 (1968) 736.

10 Cf. Congr. de Cult. Div. et Disc. Sacr., Instr. *Varietates legitimae*, n. 36: AAS87 (1995) 302; cf. etiam *Missale Romanum, editio typica tertia: Institutio Generalis*, n. 398.

11 Cf. Ioannes Paulus Pp. II, Litt. Ap. *Vicesimus quintus annus*, diei 4 decembris 1988, n. 20: AAS 81(1989)916.

12 Cf. Paulus Pp. VI, Allocutio habita qui operam dant liturgicis textibus in vulgares linguas convertendis, diei 10 novembris 1965: AAS 57(1965)968.

13 Congr. de Cult. Div. et Disc. Sacr., Instr. *Varietates legitimae*: AAS87 (1995)288-314.

14 S. Congr. pro Sacr. et Cult. Div., Ep. ad Praesides Conf. Episc. «*De linguis vulgaribus in S. Liturgiam inducendis*», diei 5 iunii 1976: *Notitiae* 12 (1976) 300-301.

15 Cf. Conc. Oecum. Vat. II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, n. [SC 36](#) §3; S. Congr. pro Sacr. et Cult. Div., Ep. ad Praesides Conf. Episc. «*De linguis vulgaribus in S. Liturgiam inducendis*», diei 5 iunii 1976: *Notitiae* 12(1976)300-301.

16 Cf. Conc. Oecum. Vat. II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, n. [SC 36](#) §3; Paulus Pp. VI, Litt.

- Ap. Sacram Liturgiam, diei 25 ianuarii 1964: AAS 56 (1964) 143; S. Rituum Congr., Instr. *Inter Oecumenici*, diei 26 septembris 1964, nn. 27-29: AAS 56(1964) 883; cf. S. Congr. pro Sacr. et Cult. Div., Ep. ad Praesides Conf. Episc. «*De linguis vulgaribus in S. Liturgiam inducendis*», diei 5 iunii 1976: Notitiae 12(1976) 300-302.
- 17 Cf. ex. gr. Congr. pro Cult. Div. et Disc. Sacr., Normae de celebranda Missa in «esperanto», diei 20 martii 1990: Notitiae 26(1990)693-694.
- 18 Cf. S. Rituum Congr., Instr. *Inter Oecumenici*, n. 41: AAS 56(1964) 886.
- 19 Cf. Conc. Oecum. Vat. II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, n. [SC 33](#); Const. Dogm. de divina Revelatione *Dei Verbum*, n. [DV 8](#); cf. *Missale Romanum, editio typica tertia: Institutio Generalis*, n. 2.
- 20 Cf. *Consilium* «ad exsequendam Constitutionem de S. Liturgia», Ep. ad Praesides Conf. Episc., diei 21 iunii 1967: Notitiae 3(1967) 296; Card. Secr. Status, Litt. Ad Pro-Praefectum Congr. de Cult. Div. et Disc. Sacr. datae, diei 1 februarii 1997.
- 21 Cf. Congr. de Cult. Div. et Disc. Sacr., Instr. *Varietates legitimae*, diei 25 ianuarii 1994, n. 53: AAS87(1995) 308.
- 22 Ibidem, n. 39: AAS87 (1995) 303.
- 23 Ibidem: AAS87 (1995) 288-314; cf. *Missale Romanum, editio typica tertia, Institutio Generalis*, n. 397.
- 24 Cf. S. Rituum Congr., Instr. *Inter Oecumenici*, n. 40, a: AAS 56(1964)885.
- 25 Cf. Paulus Pp. VI, *Allocutio habita qui operam dant liturgicis textibus in vulgares linguas convertendis*, diei 10 novembris 1965: AAS 57(1965) 968; Congr. de Cult. Div. et Disc. Sacr., Instr. *Varietates legitimae*, n. 53: AAS 87 (1995) 308.
- 26 Cf. Ioannes Paulus Pp. II, *Allocutio ad quosdam Civitatum Americae Septemtionalis episcopos in sacrorum liminum visitatione*, diei 4 decembris 1993, n. 2: AAS 86 (1994) 755-756.
- 27 Cf. Conc. Oecum. Vat. II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, n. [SC 33](#).
- 28 Cf. *ibidem*, n. 116; S. Rituum Congr., Instr. *Musicam sacram*, diei 5 martii 1967, n. 50; S. Congr. pro Culto Divino, Ep. qua volumen «Iubilate Deo» ad Episcopos missum est, diei 14 aprilis 1974: Notitiae 10 (1974) 123-124; Ioannes Paulus Pp. II, Ep. Dominicae Cenaе, diei 24 februarii 1980, n. 10: AAS 72 (1980) 135; *Allocutio ad quosdam Episcopos Conf. Civitat. Foederat. Americae Septentr. occasione oblata «Ad limina Apostolorum» coram admissos*, diei 9 octobris 1998, n. 3: AAS 91 (1999) 353-354; cf. *Missale Romanum, editio typica tertia, Institutio Generalis*, n. 41.
- 29 Cf. Conc. Oecum. Vat. II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, n. [SC 35](#), 52; S. Congr. Rituum, Instr. *Inter Oecumenici*, n. 54: AAS 56 (1964) 890; cf. Ioannes Paulus Pp. II, Adh. Ap. Catechesi tradendae [Ct 48](#), diei 16 octobris 1979, n. 48: AAS 71 (1979) 1316. *Missale Romanum, editio typica tertia: Institutio Generalis*, n. 65.
- 30 Cf. Conc. Oecum. Vat. II, Decr. de Oecumenismo Unitatis reintegratio [UR 1](#); Decl. de Ecclesiae habitudine ad Religiones non christianas Nostra aetate [NAE 1](#).
- 31 Cf. Paulus Pp. VI, Const. Ap. Laudis canticum, diei 1 novembris 1970, n. 8: AAS 63 (1971)

532-533; *Officium Divinum, Liturgia Horarum iuxta Ritus romanum, editio typica altera* 1985: Institutio Generalis de *Liturgia Horarum*, n. 100; Ioannes Paulus Pp. II, Litt. Ap. *Vicesimus quintus annus*, n. 8: AAS 81(1989) 904-905.

32 Cf. Conc. Oecum. Trid., Sessio IV, diei 8 aprilis 1546, *De libris sacris et de traditionibus recipiendis, et De vulgata editione Bibliorum et de modo interpretandi s. Scripturam*: Denz.-Schönm., nn. [DS 1501-1508](#); Ioannes Paulus Pp. II, Const. Ap. *Scripturarum thesaurus*, diei 25 aprilis 1979: AAS 71(1979) 558-559.

33 Cf. Paulus Pp. VI, *Allocutio ad Cardinales et ad Curiae Romanae Praelatos*, diei 23 decembris 1966, n. 11: AAS 59(1967) 53-54; cf. *Allocutio ad Cardinales et ad Curiae Romanae Praelatos*, diei 22 decembris 1977: AAS 70(1978) 43; cf. Ioannes Paulus Pp. II, Const. Ap. *Scripturarum thesaurus*, diei 25 aprilis 1979: AAS 71(1979) 558; *Nova Vulgata Bibliorum Sacrorum, editio typica altera* 1986, Praefatio ad Lectorem.

34 Cf. *Officium Divinum, Liturgia Horarum iuxta Ritus romanum*, editio typica altera 1985: Institutio Generalis de *Liturgia Horarum*, nn. 100-109.

35 Cf. Conc. Vat. II, Const. *Dei Verbum*, n. [DV 22](#).

36 Cf. Paulus Pp. VI, Adh. Ap. *Marialis cultus*, diei 11 februarii 1974, n. 30: AAS 66(1974) 141-142.

37 Cf. Congr. de Cult. Div. et Disc. Sacr., Instr. *Varietates legitimae*, n. 53: AAS 87 (1995) 308.

38 Cf. *ibidem*; cf. *Missale Romanum, editio typica tertia: Institutio Generalis*, n. 392.

39 Cf. *Missale Romanum, editio typica tertia: Institutio Generalis*, nn. 53, 57.

40 Cf. Ioannes Paulus Pp. II, Litt. Ap. *Dies Domini*, n. 50: AAS 90(1998) 745.

41 *Missale Romanum, editio typica tertia: Institutio Generalis*, n. 78.

42 Cf. *ibidem*, n. 67.

43 S. Thomas Aquinas *Summa Theologiae*, IIa IIae, I, 9.

44 Cf. S. Congr. pro Doctr. Fidei, *Communicatio*, diei 2 decembris 1983: *Notitiae* 20(1984) 181.

45 Cf. Conc. Oecum. Vat. II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, n. [SC 63b](#); S. Congr. de Cult. Div., Declaratio «*De interpretationibus popularibus novorum textuum liturgicorum*», diei 15 septembris 1969: *Notitiae* 5(1969) 333-334.

46 Cf. Congr. pro Clericis et al., Instr. *Ecclesiae de mysterio*, diei 15 augusti 1997, art. 1-3, 6-12: AAS 89 (1997) 861-865, 869-874.

47 Cf. *Missale Romanum, editio typica tertia: Institutio Generalis*, n. 389.

48 Cf. Conc. Oecum. Vat. II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, n. [SC 36](#); cf. Codex Iuris Canonici, can. [CIC 838](#) § 3.

49 Cf. Conc. Oecum. Vat. II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, n. [SC 44](#); S. Rituum Congr., Instr. *Inter Oecumenici*, nn. 40 b, 44; AAS 56(1964) 885-886.

50 Cf. S. Rituum Congr., Instr. *Inter Oecumenici*, n. 40 d; AAS 56(1964)886.

51 Cf. Codex Iuris Canonici, can. [CIC 838](#).

52 Cf.S. Congr. pro Cult. Div., Declaratio, diei 15 maii 1970: Notitiae6(1970) 153.

53 Cf. Ioannes Paulus Pp. II, Litt.Ap.*Vicesimus quintus annus*, n. 20: AAS 81(1989) 916.

54 Cf.Conc. Oecum. Vat. II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, n. [SC 36](#); Paulus Pp. VI, Litt. Apost. Sacram Liturgiam, IX: AAS 56 (1964) 143; S. Rituum Congr., Instr. *Inter Oecumenici*, 27-29: AAS 56(1964) 883; *Comm. centralis coordinandis post Concilium laboribuset Concilii decretis interpretandis*, Responsum ad propositum dubium:AAS 60(1968)361; cf. S. Congr. pro Sacr. et Cult. Div., Ep. ad Praesides Conf. Episc.«*De linguis vulgaribus inS. Liturgiam inducendis*», diei 5iunii 1976 Notitiae 12(1976) 300-302.

55 Cf. S. Rituum Congr., Instr. *Inter Oecumenici*, n. 30: AAS 56(1964) 883; S. Congr. pro Sacr.et Cult. Div., Ep. ad Praesides Conf.Episc.«*De linguis vulgaribus inS. Liturgiam inducendis*», diei 5 iunii 1976: Notitiae 12(1976)302.

56 Cf. Conc. Oecum. Vat. II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, n. 36; S.Rituum Congr., Instr. *Inter Oecumenici*, nn. 20-21, 31: AAS 56 (1964) 882, 884; Codex Iuris Canonici, can. [CIC 838](#).

57 Cf. Pont. Comm. Codici Iuris Recognoscendo, Acta: Communicationes 15 (1983) 173.

58 Cf. Paulus Pp. VI, *Allocutio ad Sodales et Peritos Consilii «ad exsequendam Constitutionem de S. Liturgia»*, diei 13 octobris 1966: AAS 58 (1966) 1146; *Allocutio ad Sodales et Peritos Consilii «ad exsequendam Constitutionem de S. Liturgia»*, diei 14 octobris 1968: AAS 60 (1968) 734.

59 *Missale Romanum, editio typica tertia*, Institutio Generalis, n. 397.

60 Cf. Conc. Oecum. Vat. II, Const. dogm. de Ecclesia *Lumen Gentium*, n. [LG 13](#); cf. Ioannes Paulus Pp. II, Litt. Ap.motu proprio datae, *Apostolos suos*, diei 21 maii 1998, n. 22: AAS 90 (1998) 655-656.

61 Cf. Codex Iuris Canonici, cann. [CIC 824-838](#).

62 Cf. S. Congr. de Sacr.et Cult. Div., Ep. ad Praesides Conf. Episc. «*De linguis vulgaribus in S. Liturgiam inducendis*», diei 5 iunii 1976: Notitiae 12(1976) 302.

63 Cf. *ibidem*, pp. 300-302.

64 Cf. S. Congr. pro Cult.Div., Ep. ad Praesides Conf. Episc. «*De normis servandis quoad libros liturgicos in vulgus edendos, illorum translatione in linguas hodiernas peracta*», diei 25 octobris 1973: AAS 66(1974) 98-99; S. Congr. de Sacr. et Cult. Div., Ep.ad Praesides Conf. Episc. «*De linguis vulgaribus in S. Liturgiam inducendis*», diei5 iunii 1976: Notitiae 12(1976) 300-302.

65 Cf. S. Congr. pro Cult. Div., Ep. ad Praesides Conf. Episc. «*De normis servandis quoad libros liturgicos in vulgus edendos, illorum translatione in linguas hodiernas peracta*», diei 25 octobris 1973: AAS 66(1974) 98-99; S. Congr. de Sacr. et Cult. Div., Ep.ad Praesides Conf. Episc. «*De linguis vulgaribus in S. Liturgiam inducendis*», diei 5 iunii 1976: Notitiae 12(1976) 300-302.

66 Cf. S. Congr. pro Cult. Div., Normae «*De unica interpretatione textuum liturgicorum*», diei

6 februarii 1970: Notitiae 6(1970) 84-85; cf. S. Rituum Congr., Instr. *Inter Oecumenici*, n. 40 c: AAS 56(1964) 886.

67 Cf. S. Congr. pro Cult. Div., Normae «*De unica interpretatione textuum liturgicorum*», diei 6 februarii 1970: Notitiae 6(1970) 84-85.

68 Cf. *ibidem*, p. 85.

69 Cf. Conc. Oecum. Vat. II, Const. *Dei Verbum*, n. [DV 22](#); Codex Iuris Canonici, can. 825, §2; Pont. Cons. Ad Unitatem christianorum fovendam, *Directorium Oecumenicum*, diei 25 martii 1993, nn. 183-185, 187: AAS 85(1993) 1104-1106; cf. Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium can. [CIO 655](#), § 1.

70 Cf. *Consilium* «*ad exsequendam Constitutionem de S. Liturgia*», Ep. Praesidis, diei 16 octobris 1964: Notitiae 1(1965) 195; Paulus Pp. VI, *Allocutio habita iis qui operam dant liturgicis textibus in vulgares linguas convertendis*, diei 10 novembris 1965: AAS 57(1965) 969; S. Congr. de Cult. Div., Normae de unica interpretatione textuum liturgicorum, diei 6 februarii 1970: Notitiae 6(1970) 84-85.

71 Cf. S. Rituum Congr., Instr. *Inter Oecumenici*, n. 23 c: AAS 56 (1964) 882; Codex Iuris Canonici, cann. [CIC 94](#), [CIC 117](#), [CIC 120](#); cf. Ioannes Paulus Pp. II, Const. Ap. *Pastor Bonus*, diei 28 iunii 1988, art. 65: AAS 80 (1988) 877.

72 Cf. Ioannes Paulus Pp. II, Litt. Ap. *Apostolos suos*, diei 21 maii 1998, nn. 18-19: AAS 90 (1998) 653-654.

73 Cf. Pius Pp. XII, Litt. Enc. *Mediator Dei*, diei 20 novembris 1947: AAS 39(1947) 561-562; Conc. Oecum. Vat. II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, nn. [SC 44-46](#); Paulus Pp. VI, Litt. Ap. *Sacram Liturgiam*: AAS 56 (1964) 141; S. Rituum Congr., Instr. *Inter Oecumenici*, nn. 44-46: AAS 56 (1964) 886-887.

74 Codex Iuris Canonici, cann. 333, 360; Ioannes Paulus Pp. II, Const. Ap. *Pastor Bonus*, diei 28 iunii 1988, art. 62-65: AAS 80 (1988) 876-877; cf. S. Congr. pro Cult. Div., Ep. ad Praesides Conf. Episc. «*De normis servandis quoad libros liturgicos in vulgus edendos, illorum translatione in linguas hodiernas peracta*», diei 25 octobris 1973, n. 1: AAS 66 (1974) 98.

75 Cf. Congr. de Cult. Div. et Disc. Sacr., Instr. *Varietates legitimae*, diei 25 ianuarii 1994: AAS 87(1995) 288-314.

76 Cf. *ibidem*, n. 36: AAS 87 (1995) 302.

77 Cf. *Missale Romanum, editio typica tertia: Institutio Generalis*, n. 398.

78 Ioannes Paulus Pp. II, Litt. Ap. *Dies Domini*, diei 31 maii 1998, nn. 40, 50: AAS 90 (1998) 738, 745.

79 Cf. Codex Iuris Canonici, can. [CIC 838](#) § 2.

80 Cf. *ibidem*, can. [CIC 838](#) § 3.

81 S. Congr. pro Cult. Div., Declaratio, diei 15 maii 1970: Notitiae 6(1970) 153.

82 Cf. Codex Iuris Canonici, can. [CIC 826](#) § 2.

83 Cf. Conc. Oecum. Vat. II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, n. [SC 122](#); S. Rituum Congr., Instr. *Inter Oecumenici*, n. 40 e: AAS 56 (1964) 886.

84 Codex Iuris Canonici, can. [CIC 826§ 3](#).

85 Cf. Conc. Oecum. Vat. II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, n. [SC 63b](#); S. Congr. de Cult. Div., Declaratio «*De interpretationibus popularibus novorum textuum liturgicorum*», diei 15 septembris 1969: *Notitiae* 5(1969) 333-334.

86 Cf. Pius Pp. XII, Litt.Enc. *Mediator Dei*, diei 20novembris 1947: AAS 39(1947)561-562; Conc. Oecum. Vat. II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, n. [SC 45](#).

Liturgiam authenticam 131

1998 Catéchisme 1402

VII L'eucharistie - "pignus futurae gloriae"

1402 Dans une antique prière, l'Eglise acclame le mystère de l'Eucharistie: "O sacrum convivium in quo Christus sumitur. Recolitur memoria passionis eius; mens impletur gratia et futurae gloriae nobis pignus datur". Si l'Eucharistie est le mémorial de la Pâque du Seigneur, si par notre communion à l'autel, nous sommes comblés "de toute bénédiction céleste et grâce" (MR, Canon Romain 96: "Supplices te rogamus"), l'Eucharistie est aussi l'anticipation de la gloire céleste.

1403 Lors de la dernière cène, le Seigneur a lui-même tourné le regard de ses disciples vers l'accomplissement de la Pâque dans le royaume de Dieu: "Je vous le dis, je ne boirai plus désormais de ce produit de la vigne jusqu'au jour où je boirai avec vous le vin nouveau dans le Royaume de mon Père" ([Mt 26,29](#) cf. [Lc 22,18](#) [Mc 14,25](#)). Chaque fois que l'Eglise célèbre l'Eucharistie, elle se souvient de cette promesse et son regard se tourne vers "Celui qui vient" ([Ap 1,4](#)). Dans sa prière, elle appelle sa venue: "Maranatha" ([1Co 16,22](#)), "Viens, Seigneur Jésus" ([Ap 22,20](#)), "Que ta grâce vienne et que ce monde passe!" (Didaché 10,6).

1404 L'Eglise sait que, dès maintenant, le Seigneur vient dans son Eucharistie, et qu'il est là, au milieu de nous. Cependant, cette présence est voilée. C'est pour cela que nous célébrons l'Eucharistie "expectantes beatam spem et adventum Salvatoris nostri Jesu Christi" (Embolisme après le Notre Père; cf. [Tt 2,13](#)), en demandant "d'être comblés de ta gloire, dans ton Royaume, tous ensemble et pour l'éternité, quand tu essuieras toute larme de nos yeux; en te voyant, toi notre Dieu, tel que tu es, nous te serons semblables éternellement, et sans fin nous chanterons ta louange, par le Christ, notre Seigneur" (MR, prière eucharistique III, 116: prière pour les défunts).

1405 De cette grande espérance, celle des cieux nouveaux et de la terre nouvelle en lesquels habitera la justice (cf. [2P 3,13](#)), nous n'avons pas de gage plus sûr, de signe plus manifeste que l'Eucharistie. En effet, chaque fois qu'est célébré ce mystère, "l'oeuvre de notre rédemption s'opère" ([LG 3](#)) et nous "rompons un même pain qui est remède d'immortalité, antidote pour ne pas mourir, mais pour vivre en Jésus-Christ pour toujours" (S. Ignace d'Antioche, [Ep 20,2](#)).

En bref

1406 *Jésus dit: "Je suis le pain vivant, descendu du ciel. Qui mangera ce pain vivra à jamais... Qui mange ma Chair et boit mon Sang a la vie éternelle ... il demeure en moi et moi en lui" ([Jn 6,51](#) [Jn 6,54](#) [Jn 6,56](#)).*

1407 *L'eucharistie est le coeur et le sommet de la vie de l'Eglise car en elle le Christ associe son Eglise et tous ses membres à son sacrifice de louange et d'action de grâces offert une fois pour toutes sur la Croix à son Père; par ce sacrifice il répand les grâces du salut sur son Corps, qui est l'Eglise.*

1408 *La célébration eucharistique comporte toujours: la proclamation de la Parole de Dieu, l'action de grâce à Dieu le Père pour tous ses bienfaits, surtout pour le don de son Fils, la consécration du pain et du vin et la participation au banquet liturgique par la réception du Corps et du Sang du Seigneur. Ces éléments constituent un seul et même acte de culte.*

1409 *L'Eucharistie est le mémorial de la Pâque du Christ: c'est-à-dire de l'oeuvre du salut accomplie par la vie, la mort et la résurrection du Christ, oeuvre rendue présente par l'action liturgique.*

1410 *C'est le Christ lui-même, grand prêtre éternel de la nouvelle Alliance, qui, agissant par le ministère des prêtres, offre le sacrifice eucharistique. Et c'est encore le même Christ, réellement présent sous les espèces du pain et du vin, qui est l'offrande du sacrifice eucharistique.*

1411 *Seuls les prêtres validement ordonnés peuvent présider l'Eucharistie et consacrer le pain et le vin pour qu'ils deviennent le Corps et le Sang du Seigneur.*

1412 *Les signes essentiels du sacrement eucharistique sont le pain de blé et le vin du vignoble, sur lesquels est invoquée la bénédiction de l'Esprit Saint et le prêtre prononce les paroles de la consécration dites par Jésus pendant la dernière cène: "Ceci est mon corps livré pour vous ... Ceci est la coupe de mon sang ..."*

1413 *Par la consécration s'opère la transsubstantiation du pain et du vin dans le Corps et le Sang du Christ. Sous les espèces consacrées du pain et du vin, le Christ lui-même, vivant et glorieux, est présent de manière vraie, réelle et substantielle, son Corps et son Sang, avec son âme et sa divinité (cf. Cc. Trente: [DS 1640](#) [DS 1651](#)).*

1414 *En tant que sacrifice, l'Eucharistie est aussi offerte en réparation des péchés des vivants et des défunts, et pour obtenir de Dieu des bienfaits spirituels ou temporels.*

1415 *Celui qui veut recevoir le Christ dans la Communion eucharistique doit se trouver en état de grâce. Si quelqu'un a conscience d'avoir péché mortellement, il ne doit pas accéder à l'Eucharistie sans avoir reçu préalablement l'absolution dans le sacrement de Pénitence.*

1416 *La sainte Communion au Corps et au Sang du Christ accroît l'union du communiant avec le Seigneur, lui remet les péchés véniels et le préserve des péchés graves. Puisque les liens de charité entre le communiant et le Christ sont renforcés, la réception de ce sacrement renforce l'unité de l'Eglise, Corps mystique du Christ.*

1417 *L'Eglise recommande vivement aux fidèles de recevoir la sainte communion chaque fois qu'ils participent à la célébration de l'Eucharistie; elle leur en fait obligation au moins une fois par an.*

1418 *Puisque le Christ lui-même est présent dans le Sacrement de l'Autel, il faut l'honorer d'un culte d'adoration. "La visite au Très Saint Sacrement est une preuve de gratitude, un signe d'amour et un devoir d'adoration envers le Christ, notre Seigneur" ().*

1419 *Le Christ ayant passé de ce monde au Père, nous donne dans l'Eucharistie le gage de la gloire auprès de Lui: la participation au Saint Sacrifice nous identifie avec son Coeur, soutient nos forces au long du pèlerinage de cette vie, nous fait souhaiter la Vie éternelle et nous unit déjà à l'Eglise du Ciel, à la Sainte Vierge Marie et à tous les Saints.*

Chapitre deuxième

Les Sacrements de guérison

1420 Par les sacrements de l'initiation chrétienne, l'homme reçoit la vie nouvelle du Christ. Or, cette vie, nous la portons "en des vases d'argile" ([2Co 4,7](#)). Maintenant, elle est encore "cachée avec le Christ en Dieu" ([Col 3,3](#)). Nous sommes encore dans "notre demeure terrestre" ([2Co 5,1](#)) soumise à la souffrance, à la maladie et à la mort. Cette vie nouvelle d'enfant de Dieu peut être affaiblie et même perdue par le péché.

1421 Le Seigneur Jésus-Christ, médecin de nos âmes et de nos corps, Lui qui a remis les péchés au paralytique et lui a rendu la santé du corps (cf. [Mc 2,1-12](#)), a voulu que son Eglise continue, dans la force de l'Esprit Saint, son oeuvre de guérison et de salut, même auprès de ses propres membres. C'est le but des deux sacrements de guérison: du sacrement de Pénitence et de l'Onction des malades.

Article 4 Le sacrement de Pénitence et de Réconciliation

1422 "Ceux qui s'approchent du sacrement de Pénitence y reçoivent de la miséricorde de Dieu le pardon de l'offense qu'ils lui ont faite et du même coup sont réconciliés avec l'Eglise que leur péché a blessée et qui, par la charité, l'exemple, les prières, travaille à leur conversion" ([LG 11](#)).

I Comment est appelé ce sacrement?

1423 Il est appelé *sacrement de conversion* puisqu'il réalise sacramentellement l'appel de Jésus à la conversion (cf. [Mc 1,15](#)), la démarche de revenir au Père (cf. [Lc 15,18](#)) dont on s'est éloigné par le péché.

Il est appelé *sacrement de Pénitence* puisqu'il consacre une démarche personnelle et ecclésiale de conversion, de repentir et de satisfaction du chrétien pécheur.

1424 Il est appelé *sacrement de la confession* puisque l'aveu, la confession des péchés devant le prêtre est un élément essentiel de ce sacrement. Dans un sens profond ce sacrement est aussi une "confession", reconnaissance et louange de la sainteté de Dieu et de sa miséricorde envers l'homme pécheur.

Il est appelé *sacrement du pardon* puisque par l'absolution sacramentelle du prêtre, Dieu accorde au pénitent "le pardon et la paix" (OP formule de l'absolution).

Il est appelé *sacrement de Réconciliation* car il donne au pécheur l'amour de Dieu qui réconcilie: "Laissez-vous réconcilier avec Dieu" ([2Co 5,20](#)). Celui qui vit de l'amour miséricordieux de Dieu est prêt à répondre à l'appel du Seigneur: "Va d'abord te réconcilier avec ton frère" ([Mt 5,24](#)).

II Pourquoi un sacrement de la réconciliation après le

Baptême?

1425 "Vous avez été lavés, vous avez été sanctifiés, vous avez été justifiés au nom du Seigneur Jésus Christ et par l'Esprit de notre Dieu" ([1Co 6,11](#)). Il faut se rendre compte de la grandeur du don de Dieu qui nous est fait dans les sacrements de l'initiation chrétienne pour saisir à quel point le péché est une chose exclue pour celui qui a "revêtu le Christ" ([Ga 3,27](#)). Mais l'apôtre saint Jean dit aussi: "Si nous disons que nous sommes sans péché, nous nous abusons nous-mêmes, et la vérité n'est point en nous" ([1Jn 1,8](#)). Et le Seigneur lui-même nous a enseigné de prier: "Pardonne-nous nos offenses" ([Lc 11,4](#)) en liant le pardon mutuel de nos offenses au pardon que Dieu accordera à nos péchés.

1426 La *conversion* au Christ, la nouvelle naissance du Baptême, le don de l'Esprit Saint, le Corps et le Sang du Christ reçus en nourriture, nous ont rendu "saints et immaculés devant lui" ([Ep 1,4](#)), comme l'Eglise elle-même, épouse du Christ, est "sainte et immaculée devant lui" ([Ep 5,27](#)). Cependant, la vie nouvelle reçue dans l'initiation chrétienne n'a pas supprimé la fragilité et la faiblesse de la nature humaine, ni l'inclination au péché que la tradition appelle la *concupiscence*, qui demeure dans les baptisés pour qu'ils fassent leurs preuves dans le combat de la vie chrétienne aidés par la grâce du Christ (cf. [DS 1515](#)). Ce combat est celui de la *conversion* en vue de la sainteté et de la vie éternelle à laquelle le Seigneur ne cesse de nous appeler (cf. [DS 1545 LG 40](#)).

III La conversion des baptisés

1427 Jésus appelle à la conversion. Cet appel est une partie essentielle de l'annonce du Royaume: "Les temps sont accomplis et le Royaume de Dieu est tout proche; repentez-vous et croyez à la Bonne Nouvelle" ([Mc 1,15](#)). Dans la prédication de l'Eglise cet appel s'adresse d'abord à ceux qui ne connaissent pas encore le Christ et son Evangile. Aussi, le Baptême est-il le lieu principal de la conversion première et fondamentale. C'est par la foi en la Bonne Nouvelle et par le Baptême (cf. [Ac 2,38](#)) que l'on renonce au mal et qu'on acquiert le salut, c'est-à-dire la rémission de tous les péchés et le don de la vie nouvelle.

1428 Or, l'appel du Christ à la conversion continue à retentir dans la vie des chrétiens. Cette *seconde conversion* est une tâche ininterrompue pour toute l'Eglise qui "enferme des pécheurs dans son propre sein" et qui "est donc à la fois sainte et appelée à se purifier, et qui poursuit constamment son effort de pénitence et de renouvellement" ([LG 8](#)). Cet effort de conversion n'est pas seulement une oeuvre humaine. Elle est le mouvement du "coeur contrit" ([Ps 51,19](#)) attiré et mû par la grâce (cf. [Jn 6,44](#) [Jn 12,32](#)) à répondre à l'amour miséricordieux de Dieu qui nous a aimés le premier (cf. [1Jn 4,10](#)).

1429 En témoigne la conversion de S. Pierre après le triple reniement de son Maître. Le regard d'infinie miséricorde de Jésus provoque les larmes du repentir ([Lc 22,61](#)) et, après la résurrection du Seigneur, la triple affirmation de son amour envers lui (cf. [Jn 21,15-17](#)). La seconde conversion a aussi une dimension *communautaire*. Cela apparaît dans l'appel du Seigneur à toute une Eglise: "Repends-toi!" ([Ap 2,5](#) [Ap 2,16](#)).

S. Ambroise dit des deux conversions que, dans l'Eglise, "il y a l'eau et les larmes: l'eau du Baptême et les larmes de la Pénitence" (ep. 41,12).

IV La pénitence intérieure

1430 Comme déjà chez les prophètes, l'appel de Jésus à la conversion et à la pénitence ne vise pas d'abord des oeuvres extérieures, "le sac et la cendre", les jeûnes et les mortifications, mais *la conversion du coeur, la pénitence intérieure*. Sans elle, les oeuvres de pénitence restent stériles et mensongères; par contre, la conversion intérieure pousse à l'expression de cette attitude en des signes visibles, des gestes et des oeuvres de pénitence (cf. [Jl 2,12-13](#) [Is 1,16-17](#) [Mt 6,1-6](#) [Mt 6,16-18](#)).

1431 La pénitence intérieure est une réorientation radicale de toute la vie, un retour, une conversion vers Dieu de tout notre coeur, une cessation du péché, une aversion du mal, avec une répugnance envers les mauvaises actions que nous avons commises. En même temps, elle comporte le désir et la résolution de changer de vie avec l'espérance de la miséricorde divine et la confiance en l'aide de sa grâce. Cette conversion du coeur est accompagnée d'une douleur et d'une tristesse salutaires que les Pères ont appelées "*animi cruciatus* (affliction de l'esprit)", "*compunctio cordis* (repentir du coeur)" (cf. Cc. Trente: [DS 1677-1678](#) [DS 1705](#) Catech. R. 2, 5, 4).

1432 Le coeur de l'homme est lourd et endurci. Il faut que Dieu donne à l'homme un coeur nouveau (cf. [Ez 36,26-27](#)). La conversion est d'abord une oeuvre de la grâce de Dieu qui fait revenir nos coeurs à lui: "Convertis-nous, Seigneur, et nous serons convertis" ([Lm 5,21](#)). Dieu nous donne la force de commencer à nouveau. C'est en découvrant la grandeur de l'amour de Dieu que notre coeur est ébranlé par l'horreur et le poids du péché et qu'il commence à craindre d'offenser Dieu par le péché et d'être séparé de lui. Le coeur humain se convertit en regardant vers Celui que nos péchés ont transpercé (cf. [Jn 19,37](#) [Za 12,10](#)):

Ayons les yeux fixés sur le sang du Christ et comprenons combien il est précieux à son Père car, répandu pour notre salut, il a ménagé au monde entier la grâce du repentir (S. Clément de Rome, Cor. 7,4).

1433 Depuis Pâques, c'est l'Esprit Saint qui "confond" le monde en matière de péché" ([Jn 16,8-9](#)), à savoir que le monde n'a pas cru en Celui que le Père a envoyé. Mais ce même Esprit, qui dévoile le péché, est le Consolateur (cf. [Jn 15,26](#)) qui donne au coeur de l'homme la grâce du repentir et de la conversion (cf. [Ac 2,36-38](#) cf. Jean-Paul II, [DEV 27-48](#)).

V Les multiples formes de la pénitence dans la vie chrétienne

1434 La pénitence intérieure du chrétien peut avoir des expressions très variées. L'Écriture et les Pères insistent surtout sur trois formes: *le jeûne, la prière, l'aumône* (cf. [Tb 12,8](#) [Mt 6,1-18](#)), qui expriment la conversion par rapport à soi-même, par rapport à Dieu et par rapport aux autres. À côté de la purification radicale opérée par le Baptême ou par le martyre, ils citent, comme moyen d'obtenir le pardon des péchés, les efforts accomplis pour se réconcilier avec son prochain, les larmes de pénitence, le souci du salut du prochain (cf. [Jc 5,20](#)) l'intercession des saints et la pratique de la charité "qui couvre une multitude de péchés" ([1P 4,8](#)).

1435 La conversion se réalise dans la vie quotidienne par des gestes de réconciliation, par le souci des pauvres, l'exercice et la défense de la justice et du droit (cf. [Am 5,24](#) [Is 1,17](#)), par

l'aveu des fautes aux frères, la correction fraternelle, la révision de vie, l'examen de conscience, la direction spirituelle, l'acceptation des souffrances, l'endurance de la persécution à cause de la justice. Prendre sa croix, chaque jour, et suivre Jésus est le chemin le plus sûr de la pénitence (cf. [Lc 9,23](#)).

1436 *Eucharistie et Pénitence.* La conversion et la pénitence quotidiennes trouvent leur source et leur nourriture dans l'Eucharistie, car en elle est rendu présent le sacrifice du Christ qui nous a réconciliés avec Dieu; par elle sont nourris et fortifiés ceux qui vivent de la vie du Christ; "elle est l'antidote qui nous libère de nos fautes quotidiennes et nous préserve des péchés mortels" (Cc. Trente: [DS 1638](#)).

1437 La lecture de l'Ecriture Sainte, la prière de la Liturgie des Heures et du Notre Père, tout acte sincère de culte ou de piété ravive en nous l'esprit de conversion et de pénitence et contribue au pardon de nos péchés.

1438 *Les temps et les jours de pénitence* au cours de l'année liturgique (le temps du carême, chaque vendredi en mémoire de la mort du Seigneur) sont des moments forts de la pratique pénitentielle de l'Eglise (cf. [SC 109-110](#) [CIC 1249-1253](#) [CIO 880-883](#)). Ces temps sont particulièrement appropriés pour les exercices spirituels, les liturgies pénitentielles, les pèlerinages en signe de pénitence, les privations volontaires comme le jeûne et l'aumône, le partage fraternel (oeuvres caritatives et missionnaires).

1439 Le *mouvement de la conversion et de la pénitence* a été merveilleusement décrit par Jésus dans la parabole dite "du fils prodigue" dont le centre est "le père miséricordieux" ([Lc 15,11-24](#)): la fascination d'une liberté illusoire, l'abandon de la maison paternelle; la misère extrême dans laquelle le fils se trouve après avoir dilapidé sa fortune; l'humiliation profonde de se voir obligé de paître des porcs, et pire encore, celle de désirer se nourrir des caroubes que mangeaient les cochons; la réflexion sur les biens perdus; le repentir et la décision de se déclarer coupable devant son père; le chemin du retour; l'accueil généreux par le père; la joie du père: ce sont là des traits propres au processus de conversion. La belle robe, l'anneau et le banquet de fête sont des symboles de cette vie nouvelle, pure, digne, pleine de joie qu'est la vie de l'homme qui revient à Dieu. et au sein de sa famille, qui est l'Eglise. Seul le coeur du Christ qui connaît les profondeurs de l'amour de son Père, a pu nous révéler l'abîme de sa miséricorde d'une manière si pleine de simplicité et de beauté.

VI Le sacrement de la pénitence et de la réconciliation

1440 Le péché est avant tout offense à Dieu, rupture de la communion avec Lui. Il porte en même temps atteinte à la communion avec l'Eglise. C'est pourquoi la conversion apporte à la fois le pardon de Dieu et la réconciliation avec l'Eglise, ce qu'exprime et réalise liturgiquement le sacrement de la Pénitence et de la Réconciliation (cf. [LG 11](#)).

Dieu seul pardonne le péché

1441 Dieu seul pardonne les péchés (cf. [Mc 2,7](#)). Parce que Jésus est le Fils de Dieu, il dit de lui-même: "Le Fils de l'homme a le pouvoir de remettre les péchés sur la terre" ([Mc 2,10](#)) et il exerce ce pouvoir divin: "Tes péchés sont pardonnés!" ([Mc 2,5](#) [Lc 7,48](#)). Plus encore: en vertu de sa divine autorité, il donne ce pouvoir aux hommes (cf. [Jn 20,21-23](#)) pour qu'ils l'exercent en son nom.

1442 Le Christ a voulu que son Eglise soit tout entière, dans sa prière, sa vie et son agir, le

signe et l'instrument du pardon et de la réconciliation qu'Il nous a acquis au prix de son sang. Il a cependant confié l'exercice du pouvoir d'absolution au ministère apostolique. Celui-ci est chargé du "ministère de la réconciliation" ([2Co 5,18](#)). L'apôtre est envoyé "au nom du Christ", et "c'est Dieu lui-même" qui, à travers lui, exhorte et supplie: "Laissez vous réconcilier avec Dieu" ([2Co 5,20](#)).

Réconciliation avec l'Eglise

1443 Durant sa vie publique, Jésus n'a pas seulement pardonné les péchés, il a aussi manifesté l'effet de ce pardon: il a réintégré les pécheurs pardonnés dans la communauté du peuple de Dieu d'où le péché les avait éloignés ou même exclus. Un signe éclatant en est le fait que Jésus admet les pécheurs à sa table, plus encore, qu'il se met lui-même à leur table, geste qui exprime de façon bouleversante à la fois le pardon de Dieu (cf. [Lc 15](#)) et le retour au sein du peuple de Dieu (cf. [Lc 19,9](#)).

1444 En donnant part aux apôtres de son propre pouvoir de pardonner les péchés, le Seigneur leur donne aussi l'autorité de réconcilier les pécheurs avec l'Eglise. Cette dimension ecclésiale de leur tâche s'exprime notamment dans la parole solennelle du Christ à Simon Pierre: "Je te donnerai les clefs du Royaume des cieux; tout ce que tu lieras sur la terre sera lié aux cieux, et tout ce que tu délieras sur la terre sera délié aux cieux" ([Mt 16,19](#)). "Cette même charge de lier et de délier qui a été donnée à Pierre a été aussi donnée au collège des apôtres unis à leur chef ([Mt 18,18 Mt 28,16-20](#))" ([LG 22](#)).

1445 Les mots *lier et délier* signifient: celui que vous excluez de votre communion, celui-là sera exclu de la communion avec Dieu; celui que vous recevez de nouveau dans votre communion, Dieu l'accueillera aussi dans la sienne. *La réconciliation avec l'Eglise est inséparable de la réconciliation avec Dieu.*

Le sacrement du pardon

1446 Le Christ a institué le sacrement de Pénitence pour tous les membres pécheurs de son Eglise, avant tout pour ceux qui, après le baptême, sont tombés dans le péché grave et qui ont ainsi perdu la grâce baptismale et blessé la communion ecclésiale. C'est à eux que le sacrement de Pénitence offre une nouvelle possibilité de se convertir et de retrouver la grâce de la justification. Les Pères de l'Eglise présentent ce sacrement comme "la seconde planche (de salut) après le naufrage qu'est la perte de la grâce" (Tertullien, pæn. 4,2 cf. Cc. Trente: [DS 1542](#)).

1447 Au cours des siècles la forme concrète, selon laquelle l'Eglise a exercé ce pouvoir reçu du Seigneur, a beaucoup varié. Durant les premiers siècles, la réconciliation des chrétiens qui avaient commis des péchés particulièrement graves après leur Baptême (par exemple l'idolâtrie, l'homicide ou l'adultère), était liée à une discipline très rigoureuse, selon laquelle les pénitents devaient faire pénitence publique pour leurs péchés, souvent durant de longues années, avant de recevoir la réconciliation. A cet "ordre des pénitents" (qui ne concernait que certains péchés graves) on n'était admis que rarement et, dans certaines régions, une seule fois dans sa vie. Pendant le septième siècle, inspirés par la tradition monastique d'Orient, les missionnaires irlandais apportèrent en Europe continentale la pratique "privée" de la pénitence qui n'exige pas la réalisation publique et prolongée d'oeuvres de pénitence avant de recevoir la réconciliation avec l'Eglise. Le sacrement se réalise désormais d'une manière plus secrète entre le pénitent et le prêtre. Cette nouvelle pratique prévoyait la possibilité de la réitération et ouvrait ainsi le chemin à une fréquentation régulière de ce sacrement. Elle permettait d'intégrer dans une seule célébration sacramentelle le pardon des péchés graves

et des péchés véniels. C'est, dans les grandes lignes, cette forme de la pénitence que l'Eglise pratique jusqu'à nos jours.

1448 A travers les changements que la discipline et la célébration de ce sacrement ont connu au cours des siècles, on discerne la même *structure fondamentale*. Elle comporte deux éléments également essentiels; d'une part, les actes de l'homme qui se convertit sous l'action de l'Esprit Saint: à savoir la contrition, l'aveu et la satisfaction; d'autre part, l'action de Dieu par l'intervention de l'Eglise. L'Eglise qui, par l'évêque et ses prêtres, donne au nom de Jésus-Christ le pardon des péchés et fixe la modalité de la satisfaction, prie aussi pour le pécheur et fait pénitence avec lui. Ainsi le pécheur est guéri et rétabli dans la communion ecclésiale.

1449 La formule d'absolution en usage dans l'Eglise latine exprime les éléments essentielles de ce sacrement: le Père des miséricordes est la source de tout pardon. Il réalise la réconciliation des pécheurs par la Pâque de son Fils et le don de son Esprit, à travers la prière et le ministère de l'Eglise:

Que Dieu notre Père vous montre sa miséricorde; par la mort et la résurrection de son Fils, il a réconcilié le monde avec lui et il a envoyé l'Esprit Saint pour la rémission des péchés: par le ministère de l'Eglise, qu'il vous donne le pardon et la paix. Et moi, au nom du Père et du Fils et du Saint-Esprit, je vous pardonne tous vos péchés.

VII Les actes du pénitent

1450 "Poenitentia cogit peccatorem omnia libenter sufferre; in corde eius contritio, in ore confessio, in opere tota humilitas vel fructifera satisfactio" (Catech. R. 2, 5, 21 cf. Cc. Trente: [DS 1673](#)).

La contrition

1451 Parmi les actes du pénitent, la contrition vient en premier lieu. Elle est "une douleur de l'âme et une détestation du péché commis avec la résolution de ne plus pécher à l'avenir" (Cc. Trente: [DS 1676](#)).

1452 Quand elle provient de l'amour de Dieu aimé plus que tout, la contrition est appelée "parfaite" (contrition de charité). Une telle contrition remet les fautes vénielles; elle obtient aussi le pardon des péchés mortels, si elle comporte la ferme résolution de recourir dès que possible à la confession sacramentelle (cf. Cc. Trente: [DS 1677](#))

1453 La contrition dite "imparfaite" (ou "attrition") est, elle aussi, un don de Dieu, une impulsion de l'Esprit Saint. Elle naît de la considération de la laideur du péché ou de la crainte de la damnation éternelle et des autres peines dont est menacé le pécheur (contrition par crainte). Un tel ébranlement de la conscience peut amorcer une évolution intérieure qui sera parachevée sous l'action de la grâce, par l'absolution sacramentelle. Par elle-même, cependant, la contrition imparfaite n'obtient pas le pardon des péchés graves, mais elle dispose à l'obtenir dans le sacrement de la Pénitence (cf. Cc. Trente: [DS 1678](#) [DS 1705](#)).

1454 Il convient de préparer la réception de ce sacrement par un *examen de conscience* fait à la lumière de la Parole de Dieu. Les textes les plus adaptés à cet effet sont à chercher dans le Décalogue et dans la catéchèse morale des Évangiles et des lettres apostoliques: sermon sur la Montagne, les enseignements apostoliques (cf. [Rm 12-15](#) [1Co 12-13](#) [Ga 5](#) [Ep 4-6](#)).

La confession des péchés

1455 La confession des péchés (l'aveu), même d'un point de vue simplement humain, nous libère et facilite notre réconciliation avec les autres. Par l'aveu, l'homme regarde en face les péchés dont il s'est rendu coupable; il en assume la responsabilité et par là, il s'ouvre de nouveau à Dieu et à la communion de l'Eglise afin de rendre possible un nouvel avenir.

1456 L'aveu au prêtre constitue une partie essentielle du sacrement de Pénitence: "Les pénitents doivent, dans la confession, énumérer tous les péchés mortels dont ils ont conscience après s'être examinés sérieusement, même si ces péchés sont très secrets et s'ils ont été commis seulement contre les deux derniers préceptes du Décalogue (cf. [Ex 20,17 Mt 5,28](#)), car parfois ces péchés blessent plus grièvement l'âme et sont plus dangereux que ceux qui ont été commis au su de tous" (Cc. Trente: [DS 1680](#)):

Lorsque les fidèles du Christ s'efforcent de confesser tous les péchés qui leur viennent à la mémoire, on ne peut pas douter qu'ils les présentent tous au pardon de la miséricorde divine. Ceux qui agissent autrement et qui en cachent sciemment quelques-uns ne proposent à la bonté divine rien qu'elle puisse remettre par l'intermédiaire du prêtre. Car "si le malade rougit de découvrir sa plaie au médecin, la médecine ne soigne pas ce qu'elle ignore" (S. Jérôme, Eccl. 10,11) (Cc. Trente: [DS 1680](#)).

1457 D'après le commandement de l'Eglise, "tout fidèle parvenu à l'âge de la discrétion doit confesser au moins une fois par an, les péchés graves dont il a conscience" ([DS 1683](#) cf. [DS 1708 CIC 989](#)). Celui qui a conscience d'avoir commis un péché mortel ne doit pas recevoir la Sainte Communion, même s'il éprouve une grande contrition, sans avoir préalablement reçu l'absolution sacramentelle (cf. Cc. Trente: [DS 1647 DS 1661](#)), à moins qu'il n'ait un motif grave pour communier et qu'il ne lui soit possible d'accéder à un confesseur (cf. [CIC 916 CIO 711](#)). Les enfants doivent accéder au sacrement de la Pénitence avant de recevoir pour la première fois la Sainte. Communion (cf. [CIC 914](#)).

1458 Sans être strictement nécessaire, la confession des fautes quotidiennes (péchés véniels) est néanmoins vivement recommandée par l'Eglise (cf. Cc. Trente: [DS 1680 CIC 988](#) p2). En effet, la confession régulière de nos péchés véniels nous aide à former notre conscience, à lutter contre nos penchants mauvais, à nous laisser guérir par le Christ, à progresser dans la vie de l'Esprit. En recevant plus fréquemment par ce sacrement, le don de la miséricorde du Père, nous sommes poussés à être miséricordieux comme lui (cf. [Lc 6,36](#)):

Celui qui confesse ses péchés agit déjà avec Dieu. Dieu accuse tes péchés; si tu les accuses toi aussi, tu te joins à Dieu. L'homme et le pécheur sont pour ainsi dire deux réalités: quand tu entends parler de l'homme, c'est Dieu qui l'a fait; quand tu entends parler du pécheur, c'est l'homme lui-même qui l'a fait. Détruis ce que tu as fait pour que Dieu sauve ce qu'il a fait... Quand tu commences à détester ce que tu as fait, c'est alors que tes oeuvres bonnes commencent parce que tu accuses tes oeuvres mauvaises. Le commencement des oeuvres bonnes, c'est la confession des oeuvres mauvaises. Tu fais la vérité et tu viens à la Lumière (S. Augustin, ev. Jo. 12,13).

La satisfaction

1459 Beaucoup de péchés causent du tort au prochain. Il faut faire le possible pour le réparer (par exemple restituer des choses volées, rétablir la réputation de celui qui a été calomnié, compenser des blessures). La simple justice exige cela. Mais en plus, le péché blesse et affaiblit le pécheur lui-même, ainsi que ses relations avec Dieu et avec le prochain. L'absolution enlève le péché, mais elle ne remédie pas à tous les désordres que le péché a

causés (cf. Cc. Trente: [DS 1712](#)). Relevé du péché, le pécheur doit encore recouvrer la pleine santé spirituelle. Il doit donc faire quelque chose de plus pour réparer ses péchés: il doit "satisfaire" de manière appropriée ou "expié" ses péchés. Cette satisfaction s'appelle aussi "pénitence".

1460 La *pénitence* que le confesseur impose, doit tenir compte de la situation personnelle du pénitent et doit chercher son bien spirituel. Elle doit correspondre autant que possible à la gravité et à la nature des péchés commis. Elle peut consister dans la prière, une offrande, dans les oeuvres de miséricorde, le service du prochain, dans des privations volontaires, des sacrifices, et surtout dans l'acceptation patiente de la croix que nous devons porter. De telles pénitences aident à nous configurer au Christ qui, seul, a expié pour nos péchés (cf. [Rm 3,25](#) [1Jn 2,1-2](#)) une fois pour toutes. Elles nous permettent de devenir les cohéritiers du Christ ressuscité, "puisque nous souffrons avec lui" ([Rm 8,17](#) cf. Cc. Trente: [DS 1690](#)):

Mais notre satisfaction, celle que nous acquittons pour nos péchés, n'est que par Jésus-Christ: nous qui, de nous mêmes comme tels, ne pouvons rien nous-mêmes, avec l'aide "de celui qui nous fortifie, nous pouvons tout" ([Ph 4,13](#)). Ainsi l'homme n'a rien dont il puisse se glorifier, mais toute notre "gloire" est dans le Christ... en qui nous satisfaisons, "en faisant de dignes fruits de pénitence" ([Lc 3,8](#)), qui en Lui puisent leur force, par Lui sont offerts au Père et grâce à Lui sont acceptés par le Père (Cc. Trente: [DS 1691](#)).

VIII Le ministre de ce sacrement

1461 Puisque le Christ a confié à ses apôtres le ministère de la réconciliation (cf. [Jn 20,23](#) [2Co 5,18](#)), les évêques, leurs successeurs, et les presbytres, collaborateurs des évêques, continuent à exercer ce ministère. En effet, ce sont les évêques et les presbytres, qui ont, en vertu du sacrement de l'Ordre, le pouvoir de pardonner tous les péchés "au nom du Père et du Fils et du Saint-Esprit".

1462 Le pardon des péchés réconcilie avec Dieu mais aussi avec l'Eglise. L'évêque, chef visible de l'Eglise particulière, est donc considéré à juste titre, depuis les temps anciens, comme celui qui a principalement le pouvoir et le ministère de la réconciliation: il est le modérateur de la discipline pénitentielle ([LG 26](#)). Les presbytres, ses collaborateurs, l'exercent dans la mesure où ils en ont reçu la charge soit de leur évêque (ou d'un supérieur religieux) soit du Pape, à travers le droit de l'Eglise (cf. [CIC 844](#) [CIC 967-969](#) [CIC 972](#) [CIO 722](#) p3-4).

1463 Certains péchés particulièrement graves sont frappés de l'excommunication, la peine ecclésiastique la plus sévère, qui empêche la réception des sacrements et l'exercice de certains actes ecclésiastiques, et dont l'absolution, par conséquent, ne peut être accordée, selon le droit de l'Eglise, que par le Pape, l'évêque du lieu ou à des prêtres autorisés par eux (cf. [CIC 1331](#) [CIC 1354-1357](#) [CIO 1431](#) [CIO 1434](#) [CIO 1420](#)). En cas de danger de mort tout prêtre, même dépourvu de la faculté d'entendre les confessions, peut absoudre de tout péché (cf. [CIC 976](#) [CIO 725](#)) et de toute excommunication.

1464 Les prêtres doivent encourager les fidèles à accéder au sacrement de la Pénitence et doivent se montrer disponibles à célébrer ce sacrement chaque fois que les chrétiens le demandent de manière raisonnable (cf. [CIC 986](#) [CIO 735](#) [PO 13](#)).

1465 En célébrant le sacrement de la Pénitence, le prêtre accomplit le ministère du Bon Pasteur qui cherche la brebis perdue, celui du Bon Samaritain qui panse les blessures, du

Père qui attend le Fils prodigue et l'accueille à son retour, du juste Juge qui ne fait pas acception de personne et dont le jugement est à la fois juste et miséricordieux. Bref, le prêtre est le signe et l'instrument de l'amour miséricordieux de Dieu envers le pécheur.

1466 Le confesseur n'est pas le maître, mais le serviteur du pardon de Dieu. Le ministre de ce sacrement doit s'unir à l'intention et à la charité du Christ (cf. [PO 13](#)). Il doit avoir une connaissance éprouvée du comportement chrétien, l'expérience des choses humaines, le respect et la délicatesse envers celui qui est tombé; il doit aimer la vérité, être fidèle au magistère de l'Eglise et conduire le pénitent avec patience vers la guérison et la pleine maturité. Il doit prier et faire pénitence pour lui en le confiant à la miséricorde du Seigneur.

1467 Etant donnée la délicatesse et la grandeur de ce ministère et le respect dû aux personnes, l'Eglise déclare que tout prêtre qui entend des confessions est obligé de garder un secret absolu au sujet des péchés que ses pénitents lui ont confessés, sous des peines très sévères ([CIC 1388](#)p1 [CIO 1456](#)). Il ne peut pas non plus faire état des connaissances que la confession lui donne sur la vie des pénitents. Ce secret, qui n'admet pas d'exceptions, s'appelle le "sceau sacramentel", car ce que le pénitent a manifesté au prêtre reste "scellé" par le sacrement.

1998 Catéchisme 1402

VI Vérité, Beauté et Art sacré

2500 La pratique du bien s'accompagne d'un plaisir spirituel gratuit et de la beauté morale. De même, la vérité comporte la joie et la splendeur de la beauté spirituelle. La vérité est belle par elle-même. La vérité de la parole, expression rationnelle de la connaissance de la réalité créée et Incréée, est nécessaire à l'homme doué d'intelligence, mais la vérité peut aussi trouver d'autres formes d'expression humaine, complémentaires, surtout quand il s'agit d'évoquer ce qu'elle comporte d'indicible, les profondeurs du coeur humain, les élévations de l'âme, le Mystère de Dieu. Avant même de Se révéler à l'homme en paroles de vérité, Dieu Se révèle à lui par le langage universel de la Création, oeuvre de Sa Parole, de Sa Sagesse: l'ordre et l'harmonie du cosmos - que découvre et l'enfant et l'homme de science - "la grandeur et la beauté des créatures font, par analogie, contempler leur Auteur" ([Sg 13,5](#)), "car c'est la Source même de la beauté qui les a créées" ([Sg 13,3](#)).

La Sagesse est, en effet, un effluve de la puissance de Dieu, une émanation toute pure de la gloire du Tout-Puissant; aussi rien de souillé ne s'introduit en elle. Car elle est un reflet de la Lumière Eternelle, un miroir sans tache de l'activité de Dieu, une image de Sa bonté ([Sg 7,25-26](#)). La Sagesse est, en effet, plus belle que le soleil, elle surpasse toutes les constellations, comparée à la lumière, elle l'emporte; car celle-ci fait place à la nuit, mais contre la Sagesse le mal ne prévaut pas ([Sg 7,29-30](#)). Je suis devenu amoureux de sa beauté ([Sg 8,2](#)).

2501 "Créé à l'image de Dieu" ([Gn 1,26](#)), l'homme exprime aussi la vérité de son rapport à Dieu Créateur par la beauté de ses oeuvres artistiques. L'*art*, en effet, est une forme d'expression proprement humaine; au de-là de la recherche des nécessités vitales commune à toutes les créatures vivantes, il est une surabondance gratuite de la richesse intérieure de l'être humain. Surgissant d'un talent donné par le Créateur et de l'effort de l'homme lui-même, l'art est une forme de sagesse pratique, unissant connaissance et savoir-faire ([Sg 7,18](#)) pour donner forme à la vérité d'une réalité dans le langage accessible à la vue ou à l'ouïe. L'art comporte ainsi une certaine similitude avec l'activité de Dieu dans le créé, dans la mesure où il s'inspire de la vérité et de l'amour des êtres. Pas plus qu'aucune autre activité humaine, l'art n'a en lui-même sa fin absolue, mais il est ordonné et annobli par la fin ultime de l'homme (cf. Pie XII, discours 25 décembre 1955 et discours 3 septembre 1950).

2502 L'*art sacré* est vrai et beau, quand il correspond par sa forme à sa vocation propre: évoquer et glorifier, dans la Foi et l'adoration, le Mystère transcendant de Dieu, Beauté Suréminente Invisible de Vérité et d'Amour, apparue dans le Christ, "Resplendissement de Sa gloire, Effigie de Sa Substance" ([He 1,3](#)), en Qui "habite corporellement toute la Plénitude de la Divinité" ([Col 2,9](#)), beauté spirituelle réfractée dans la très Sainte Vierge Mère de Dieu, les Anges et les Saints. L'art sacré véritable porte l'homme à l'adoration, à la prière et à l'amour de Dieu Créateur et Sauveur, Saint et Sanctificateur.

2503 C'est pourquoi les évêques doivent, par eux-mêmes ou par délégation, veiller à promouvoir l'art sacré, ancien et nouveau, sous toutes ses formes, et à écarter, avec le même soin religieux, de la liturgie et des édifices du culte, tout ce qui n'est pas conforme à la vérité de la Foi et à l'authentique beauté de l'*art sacré* (cf. [SC 122-127](#)).

En bref

2504 *"Tu ne témoigneras pas faussement contre ton prochain" ([Ex 20,16](#)). Les disciples du Christ ont "revêtu l'homme nouveau créé selon Dieu dans la justice et la sainteté qui viennent de la vérité" ([Ep 4,24](#)).*

2505 *La vérité ou véracité est la vertu qui consiste à se montrer vrai en ses actes et à dire vrai en ses paroles, se gardant de la duplicité, de la simulation et de l'hypocrisie.*

2506 *Le chrétien n'a pas à "rougir de rendre témoignage au Seigneur" ([2Tm 1,8](#)) en acte et en parole. Le martyr est le suprême témoignage rendu à la vérité de la foi.*

2507 *Le respect de la réputation et de l'honneur des personnes interdit toute attitude ou toute parole de médisance ou de calomnie.*

2508 *Le mensonge consiste à dire le faux avec l'intention de tromper le prochain qui a droit à la vérité.*

2509 *Une faute commise à l'encontre de la vérité demande réparation.*

2510 *La règle d'or aide à discerner, dans les situations concrètes, s'il convient ou non de révéler la vérité à celui qui la demande.*

2511 *"Le secret sacramental est inviolable" ([CIC 982](#)). Les secrets professionnels doivent être gardés. Les confidences préjudiciables à autrui n'ont pas à être divulguées.*

2512 *La société a droit à une information fondée sur la vérité, la liberté, la justice. Il convient de s'imposer modération et discipline dans l'usage des moyens de communication sociale.*

2513 *Les beaux-arts, mais surtout l'art sacré "visent, par nature, à exprimer de quelque façon dans les oeuvres humaines la beauté infinie de Dieu, et ils se consacrent d'autant plus à accroître sa louange et sa gloire qu'ils n'ont pas d'autre propos que de contribuer le plus possible à tourner les âmes humaines vers Dieu" ([SC 122](#)).*

Article 9 Le neuvième commandement

Tu ne convoiteras pas la maison de ton prochain. Tu ne convoiteras pas la femme de ton prochain, ni son serviteur, ni sa servante, ni son boeuf, ni son âne, rien de ce qui est à ton prochain ([Ex 20,17](#)).

Quiconque regarde une femme avec convoitise a déjà commis dans son coeur l'adultère avec elle ([Mt 5,28](#)).

2514 S. Jean distingue trois espèces de convoitise ou de concupiscence: la convoitise de la chair, la convoitise des yeux et l'orgueil de la vie (cf. [1Jn 2,16](#)). Suivant la tradition catéchétique catholique, le neuvième commandement proscrit la concupiscence charnelle; le

dixième interdit la convoitise du bien d'autrui.

2515 Au sens étymologique, la "concupiscence" peut désigner toute forme véhémence de désir humain. La théologie chrétienne lui a donné le sens particulier du mouvement de l'appétit sensible qui contrarie l'oeuvre de la raison humaine. L'Apôtre S. Paul l'identifie à la révolte que la "chair" mène contre l'"esprit" (cf. [Ga 5,16](#) [Ga 17](#) [Ga 5,24](#) [Ep 2,3](#)). Elle vient de la désobéissance du premier péché ([Gn 3,11](#)). Elle dérègle les facultés morales de l'homme et, sans être une faute en elle-même, incline ce dernier à commettre des péchés (cf. Cc. Trente: [DS 1515](#)).

2516 Déjà dans l'homme, parce qu'il est un être *composé, esprit et corps*, il existe une certaine tension, il se déroule une certaine lutte de tendances entre l'"esprit" et la "chair". Mais cette lutte, en fait, appartient à l'héritage du péché, elle en est une conséquence et, en même temps, une confirmation. Elle fait partie de l'expérience quotidienne du combat spirituel:

Pour l'Apôtre, il ne s'agit pas de mépriser et de condamner le corps qui, avec l'âme spirituelle, constitue la nature de l'homme et sa personnalité de sujet; il traite, par contre, des oeuvres ou plutôt des dispositions stables - vertus et vices - moralement *bonnes ou mauvaises*, qui sont le fruit de la *soumission* (dans le premier cas) ou au contraire de la *résistance* (dans le second cas) à *l'action salvatrice de l'Esprit Saint*. C'est pourquoi l'Apôtre écrit: "Puisque l'Esprit est notre vie, que l'Esprit nous fasse aussi agir" ([Ga 5,25](#)) (Jean-Paul II, [DEV 55](#)).

I La purification du coeur

2517 Le coeur est le siège de la personnalité morale: "C'est du coeur que viennent intentions mauvaises, meurtres, adultères et inconduites" ([Mt 15,19](#)). La lutte contre la convoitise charnelle passe par la purification du coeur et la pratique de la tempérance:

Maintiens-toi dans la simplicité, l'innocence, et tu seras comme les petits enfants qui ignorent le mal destructeur de la vie des hommes (Hermas, mand. 2,1).

2518 La sixième béatitude proclame: "Bienheureux les coeurs purs, car ils verront Dieu" ([Mt 5,8](#)). Les "coeurs purs" désignent ceux qui ont accordé leur intelligence et leur volonté aux exigences de la sainteté de Dieu, principalement en trois domaines: la charité (cf. [1Tm 4,3-9](#) [2Tm 2,22](#)), la chasteté ou rectitude sexuelle (cf. [1Th 4,7](#) [Col 3,5](#) [Ep 4,19](#)), l'amour de la vérité et l'orthodoxie de la foi (cf. [Tt 1,15](#) [1Tm 1,3-4](#) [2Tm 2,23-26](#)). Il existe un lien entre la pureté du coeur, du corps et de la foi:

Les fidèles doivent croire les articles du Symbole, "afin qu'en croyant, ils obéissent à Dieu; qu'en obéissant, ils vivent bien; qu'en vivant bien, ils purifient leur coeur et qu'en purifiant leur coeur, ils comprennent ce qu'ils croient" (S. Augustin, fid. et symb. 10,25).

2519 Aux "coeurs purs" est promis de voir Dieu face-à-face et de Lui être semblables (cf. [1Co 13,12](#) [1Jn 3,2](#)). La pureté du coeur est le préalable à la vision. Dès aujourd'hui, elle nous donne de voir *selon* Dieu, de recevoir autrui comme un "prochain"; elle nous permet de percevoir le corps humain, le nôtre et celui du prochain, comme un temple de l'Esprit Saint, une manifestation de la beauté divine.

II Le combat pour la pureté

2520 Le Baptême confère à celui qui le reçoit la grâce de la purification de tous les péchés. Mais le baptisé doit continuer à lutter contre la concupiscence de la chair et les convoitises désordonnées. Avec la grâce de Dieu, il y parvient

- par la *vertu et le don de chasteté*, car la chasteté permet d'aimer d'un coeur droit et sans partage.
- par la *pureté d'intention* qui consiste à viser la fin véritable de l'homme: D'un oeil simple, le baptisé cherche à trouver et à accomplir en toute chose la volonté de Dieu (cf. [Rm 12,2 Col 1,10](#)).
- par la *pureté du regard*, extérieur et intérieur; par la discipline des sentiments et de l'imagination; par le refus de toute complaisance dans les pensées impures qui inclinent à se détourner de la voie des commandements divins: "La vue éveille la passion chez les insensés" ([Sg 15,5](#)).
- par la *prière*:

Je croyais que la continence relevait de mes propres forces, ... forces que je ne me connaissais pas. Et j'étais assez sot pour ne pas savoir que personne ne peut être continent, si tu ne le lui donnes. Et certes, tu l'aurais donné, si de mon gémissment intérieur, j'avais frappé à tes oreilles et si d'une foi solide, j'avais jeté en toi mon souci (S. Augustin, conf. 6, 11,20).

2521 La pureté demande la *pudeur*. Celle-ci est une partie intégrante de la tempérance. La pudeur préserve l'intimité de la personne. Elle désigne le refus de dévoiler ce qui doit rester caché. Elle est ordonnée à la chasteté dont elle atteste la délicatesse. Elle guide les regards et les gestes conformes à la dignité des personnes et de leur union.

2522 La pudeur protège le mystère des personnes et de leur amour. Elle invite à la patience et à la modération dans la relation amoureuse; elle demande que soient remplies les conditions du don et de l'engagement définitif de l'homme et de la femme entre eux. La pudeur est modestie. Elle inspire le choix du vêtement. Elle maintient le silence ou le réserve là où transparait le risque d'une curiosité malsaine. Elle se fait discrétion.

2523 Il existe une pudeur des sentiments aussi bien que du corps. Elle proteste, par exemple, contre les explorations "voyeuristes" du corps humain dans certaines publicités, ou contre la sollicitation de certains médias à aller trop loin dans la révélation de confidences intimes. La pudeur inspire une manière de vivre qui permet de résister aux sollicitations de la mode et à la pression des idéologies dominantes.

2524 Les formes revêtues par la pudeur varient d'une culture à l'autre. Partout, cependant, elle reste le pressentiment d'une dignité spirituelle propre à l'homme. Elle naît par l'éveil de la conscience du sujet. Enseigner la pudeur à des enfants et des adolescents c'est éveiller au respect de la personne humaine.

2525 La pureté chrétienne demande une *purification du climat social*. Elle exige des moyens de communication sociale une information soucieuse de respect et de retenue. La pureté du coeur libère de l'érotisme diffus et écarte des spectacles qui favorisent le voyeurisme et l'illusion.

2526 Ce qui est appelé la *permissivité des moeurs* repose sur une conception erronée de la liberté humaine; pour s'édifier, cette dernière a besoin de se laisser éduquer au préalable par la loi morale. Il convient de demander aux responsables de l'éducation de dispenser à la jeunesse un enseignement respectueux de la vérité, des qualités du coeur et de la dignité morale et spirituelle de l'homme.

2527 "La Bonne Nouvelle du Christ rénove constamment la vie et la culture de l'homme déchu: elle combat et écarte les erreurs et les maux qui proviennent de la séduction permanente du péché. Elle ne cesse de purifier et d'élever la moralité des peuples. Par les richesses d'en-haut, elle féconde comme de l'intérieur les qualités spirituelles et les dons propres à chaque peuple et à chaque âge. Elle les fortifie, les parfait et les restaure dans le Christ" ([GS 58](#)).

En bref

2528 "Quiconque regarde une femme avec convoitise a déjà commis dans son coeur l'adultère avec elle" ([Mt 5,28](#)).

2529 Le neuvième commandement met en garde contre la convoitise ou concupiscence charnelle.

2530 La lutte contre la convoitise charnelle passe par la purification du coeur et la pratique de la tempérance.

2531 La pureté du coeur nous donnera de voir Dieu: elle nous donne dès maintenant de voir toute chose selon Dieu.

2532 La purification du coeur exige la prière, la pratique de la chasteté, la pureté de l'intention et du regard.

2533 La pureté du coeur demande la pudeur qui est patience, modestie et discrétion. La pudeur préserve l'intimité de la personne.

Article 10 Le dixième commandement

Tu ne convoiteras ... rien de ce qui est à ton prochain ([Ex 20,17](#)). Tu ne désireras ni sa maison, ni son champ, ni son serviteur ou sa servante, ni son boeuf ou son âne: rien de ce qui est à lui ([Dt 5,21](#)).

Là où est ton trésor, là sera ton coeur ([Mt 6,21](#)).

2534 Le dixième commandement dédouble et complète le neuvième, qui porte sur la concupiscence de la chair. Il interdit la convoitise du bien d'autrui, racine du vol, de la rapine et de la fraude, que proscriit le septième commandement. La "convoitise des yeux" (cf. [1Jn 2,16](#)) conduit à la violence et à l'injustice défendues par le cinquième précepte (cf. [Mi 2,2](#)). La cupidité trouve son origine, comme la fornication, dans l'idolâtrie prohibée dans les trois premières prescriptions de la loi (cf. [Sg 14,12](#)). Le dixième commandement porte sur l'intention du coeur; il résume, avec le neuvième, tous les préceptes de la Loi.

I Le désordre des convoitises

2535 L'appétit sensible nous porte à désirer les choses agréables que nous n'avons pas. Ainsi

désirer manger quand on a faim, ou se chauffer quand on a froid. Ces désirs sont bons en eux-mêmes; mais souvent ils ne gardent pas la mesure de la raison et nous poussent à convoiter injustement ce qui ne nous revient pas et appartient, ou est dû, à autrui.

2536 Le dixième commandement proscrit l'*avidité* et le désir d'une appropriation sans mesure des biens terrestres; il défend la *cupidité* déréglée née de la passion immodérée des richesses et de leur puissance. Il interdit encore le désir de commettre une injustice par laquelle on nuirait au prochain dans ses biens temporels:

Quand la Loi nous dit: "Vous ne convoiterez point", elle nous dit, en d'autres termes, d'éloigner nos désirs de tout ce qui ne nous appartient pas. Car la soif du bien du prochain est immense, infinie et jamais rassasiée, ainsi qu'il est écrit: "L'avare ne sera jamais rassasié d'argent" ([Si 5,9](#)) (Catech. R. 3, 37).

2537 Ce n'est pas violer ce commandement que de désirer obtenir des choses qui appartiennent au prochain, pourvu que ce soit par de justes moyens. La catéchèse traditionnelle indique avec réalisme "ceux qui ont le plus à lutter contre leurs convoitises criminelles" et qu'il faut donc "le plus exhorter à observer ce précepte":

Ce sont ... les marchands qui désirent la disette ou la cherté des marchandises, qui voient avec chagrin qu'ils ne sont pas les seuls pour acheter et pour vendre, ce qui leur permettrait de vendre plus cher et d'acheter à plus bas prix; ceux qui souhaitent que leurs semblables soient dans la misère, afin de réaliser du profit, soit en leur vendant, soit en leur achetant ... Les médecins qui désirent des malades; les hommes de loi qui réclament des causes et des procès importants et nombreux ... (Catech. R. 3, 37).

2538 Le dixième commandement exige de bannir l'*envie* du coeur humain. Lorsque le prophète Nathan voulut stimuler le repentir du roi David, il lui conta l'histoire du pauvre qui ne possédait qu'une brebis, traitée comme sa propre fille, et du riche qui, malgré la multitude de ses troupeaux, enviait le premier et finit par lui voler sa brebis (cf. [2S 12,1](#) [2S 12,4](#)). L'envie peut conduire aux pires méfaits (cf. [Gn 4,3-7](#) [1R 21,1-29](#)). C'est par l'envie du diable que la mort est entrée dans le monde (cf. [Sg 2,24-25](#)):

Nous nous combattons mutuellement, et c'est l'envie qui nous arme les uns contre les autres ... Si tous s'acharnent ainsi à ébranler le corps du Christ, où en arriverons-nous? Nous sommes en train d'énerver le corps du Christ ... Nous nous déclarons les membres d'un même organisme et nous nous dévorons comme le feraient des fauves (S. Chrysostome, hom. in [2Co 28,3-4](#)).

2539 L'envie est un vice capital. Elle désigne la tristesse éprouvée devant le bien d'autrui et le désir immodéré de se l'approprier, fût-ce indûment. Quand elle souhaite un mal grave au prochain, elle est un péché mortel:

Saint Augustin voyait dans l'envie "le péché diabolique par excellence" (catech. 4, 8). "De l'envie naissent la haine, la médisance, la calomnie, la joie causée par le malheur du prochain et le déplaisir causé par sa prospérité" (S. Grégoire le Grand, mor. 31,45).

2540 L'envie représente une des formes de la tristesse et donc un refus de la charité; le baptisé luttera contre elle par la bienveillance. L'envie vient souvent de l'orgueil; le baptisé s'entraînera à vivre dans l'humilité:

C'est par vous que vous voudriez voir Dieu glorifié? Eh bien, réjouissez-vous des progrès de votre frère, et, du coup, c'est par vous que Dieu sera glorifié. Dieu sera loué, dira-t-on, de ce

que son serviteur a su vaincre l'envie en mettant sa joie dans les mérites des autres (S. Chrysostome, hom. in [Rm 7,3](#)).

II Les désirs de l'Esprit

2541 L'économie de la Loi et de la Grâce détourne le coeur des hommes de la cupidité et de l'envie: elle l'initie au désir du Souverain Bien; elle l'instruit des désirs de l'Esprit Saint qui rassasie le coeur de l'homme.

Le Dieu des promesses a depuis toujours mis l'homme en garde contre la séduction de ce qui, depuis les origines, apparaît "bon à manger, agréable aux yeux, plaisant à contempler" ([Gn 3,6](#)).

2542 La Loi confiée à Israël n'a jamais suffi à justifier ceux qui lui étaient soumis; elle est même devenue l'instrument de la "convoitise" (cf. [Rm 7,7](#)). L'inadéquation entre le vouloir et le faire (cf. [Rm 7,10](#)) indique le conflit entre la loi de Dieu qui est la "loi de la raison" et une autre loi "qui m'enchaîne à la loi du péché qui est dans mes membres" ([Rm 7,23](#)).

2543 "Maintenant, sans la Loi, la justice de Dieu s'est manifestée, attestée par la Loi et les prophètes, justice de Dieu par la foi en Jésus Christ à l'adresse de tous ceux qui croient" ([Rm 3,21-22](#)). Dès lors les fidèles du Christ "ont crucifié la chair avec ses passions et ses convoitises" ([Ga 5,24](#)); ils sont conduits par l'Esprit (cf. [Rm 8,14](#)) et suivent les désirs de l'Esprit (cf. [Rm 8,27](#)).

III La pauvreté de coeur

2544 Jésus enjoint à ses disciples de le préférer à tout et à tous et leur propose de donner "congé à tous leurs biens" ([Lc 14,33](#)) à cause de Lui et de l'Evangile (cf. [Mc 8,35](#)). Peu avant sa passion il leur a donné en exemple la pauvre veuve de Jérusalem qui, de son indigence, a donné tout ce qu'elle avait pour vivre (cf. [Lc 21,4](#)). Le précepte du détachement des richesses est obligatoire pour entrer dans le Royaume des cieux.

2545 Tous les fidèles du Christ ont "à régler comme il faut leurs affections pour que l'usage des choses du monde et un attachement aux richesses contraire à l'esprit de pauvreté évangélique ne les détourne pas de poursuivre la perfection de la charité" ([LG 42](#)).

2546 "Bienheureux les pauvres en esprit" ([Mt 5,3](#)). Les béatitudes révèlent un ordre de félicité et de grâce, de beauté et de paix. Jésus célèbre la joie des pauvres, à qui est déjà le Royaume (cf. [Lc 6,20](#)):

Le Verbe appelle 'pauvreté dans l'esprit' l'humilité volontaire d'un esprit humain et son renoncement; et l'Apôtre nous donne en exemple la pauvreté de Dieu quand il dit: 'Il s'est fait pauvre pour nous' ([2Co 8,9](#)) (S. Grégoire de Nysse, beat. 1).

2547 Le Seigneur se lamente sur les riches, parce qu'ils trouvent dans la profusion des biens leur consolation ([Lc 6,24](#)). "L'orgueilleux cherche la puissance terrestre, tandis que le pauvre en esprit recherche le Royaume des Cieux" (S. Augustin, serm. Dom. 1,1,3). L'abandon à la

Providence du Père du Ciel libère de l'inquiétude du lendemain (cf. [Mt 6,25-34](#)). La confiance en Dieu dispose à la béatitude des pauvres. Ils verront Dieu.

IV "Je veux voir Dieu"

2548 Le désir du bonheur véritable dégage l'homme de l'attachement immodéré aux biens de ce monde, pour s'accomplir dans la vision et la béatitude de Dieu. "La promesse de voir Dieu dépasse toute béatitude. Dans l'Écriture, voir c'est posséder. Celui qui voit Dieu a obtenu tous les biens que l'on peut concevoir" (S. Grégoire de Nysse, beat. 6).

2549 Il reste au peuple saint à lutter, avec la grâce d'en-Haut, pour obtenir les biens que Dieu promet. Pour posséder et contempler Dieu, les fidèles du Christ mortifient leur convoitises et ils l'emportent, avec la grâce de Dieu, sur les séductions de la jouissance et de la puissance.

2550 Sur ce chemin de la perfection, l'Esprit et l'Épouse appellent qui les entend (cf. [Ap 22,17](#)) à la communion parfaite avec Dieu:

Là sera la véritable gloire; personne n'y sera loué par erreur ou par flatterie; les vrais honneurs ne seront ni refusés à ceux qui les méritent, ni accordés aux indignes; d'ailleurs nul indigne n'y prétendra, là où ne seront admis que ceux qui sont dignes. Là régnera la véritable paix où nul n'éprouvera d'opposition ni de soi-même ni des autres. De la vertu, Dieu lui-même sera la récompense, lui qui a donné la vertu et s'est promis lui-même à elle comme la récompense la meilleure et la plus grande qui puisse exister: "Je serai leur Dieu et ils seront mon peuple" ([Lv 26,12](#)) ... C'est aussi le sens des mots de l'apôtre: "Pour que Dieu soit tout en tous". Il sera lui-même la fin de nos désirs, lui que nous contemplerons sans fin, aimerons sans satiété, louerons sans lassitude. Et ce don, cette affection, cette occupation seront assurément, comme la vie éternelle, communs à tous". (S. Augustin, civ. 22,30).

En bref

2551
"Là où est ton trésor, là sera ton cœur" ([Mt 6,21](#)).

2552 *Le dixième commandement défend la cupidité déréglée, née de la passion immodérée des richesses et de leur puissance.*

2553 *L'envie est la tristesse éprouvée devant le bien d'autrui et le désir immodéré de se l'approprier. Elle est un vice capital.*

2554 *Le baptisé combat l'envie par la bienveillance, l'humilité et l'abandon à la providence de Dieu.*

2555 *Les fidèles du Christ "ont crucifié la chair avec ses passions et ses convoitises" ([Ga 5,24](#)); ils sont conduits par l'Esprit et suivent ses désirs.*

2556 *Le détachement des richesses est nécessaire pour entrer dans le Royaume des Cieux. "Bienheureux les pauvres de cœur".*

2557 *L'homme de désir dit: "Je veux voir Dieu". La soif de Dieu est éteinte par l'eau de la vie éternelle (cf. [Jn 4,14](#)).*

Quatrième Partie

La prière chrétienne

Première Section

LA PRIERE DANS LA VIE CHRETIENNE

2558 "Il est grand le Mystère de la foi". L'Eglise le professe dans le Symbole des Apôtres (Première Partie) et elle le célèbre dans la Liturgie sacramentelle (Deuxième Partie), afin que la vie des fidèles soit conformée au Christ dans l'Esprit Saint à la gloire de Dieu le Père (Troisième Partie). Ce Mystère exige donc que les fidèles y croient, le célèbrent et en vivent dans une relation vivante et personnelle avec le Dieu vivant et vrai. Cette relation est la prière.

Qu'est-ce que la prière?

Pour moi, la *prière* c'est un élan du coeur, c'est un simple regard jeté vers le ciel, c'est un cri de reconnaissance et d'amour au sein de l'épreuve comme au sein de la joie (Ste. Thérèse de l'Enfant-Jésus, ms. autob. C 25r).

La prière comme don de Dieu

2559 "La prière est l'élévation de l'âme vers Dieu ou la demande à Dieu des biens convenables" (S. Damascène, f. o. 3,24). D'où parlons-nous en priant? De la hauteur de notre orgueil et de notre volonté propre, ou des "profondeurs" ([Ps 130,14](#)) d'un coeur humble et contrit? C'est celui qui s'abaisse qui est élevé (cf. [Lc 18,9-14](#)). L'*humilité* est le fondement de la prière. "Nous ne savons que demander pour prier comme il faut" ([Rm 8,26](#)). L'humilité est la disposition pour recevoir gratuitement le don de la prière: L'homme est un mendiant de Dieu (cf. S. Augustin, serm. 56,6,9).

2560 "Si tu savais le don de Dieu!" ([Jn 4,10](#)). La merveille de la prière se révèle justement là, au bord des puits où nous venons chercher notre eau: là, le Christ vient à la rencontre de tout être humain, il est le premier à nous chercher et c'est lui qui demande à boire. Jésus a soif, sa demande vient des profondeurs de Dieu qui nous désire. La prière, que nous le sachions ou non, est la rencontre de la soif de Dieu et de la nôtre. Dieu a soif que nous ayons soif de Lui (cf. S. Augustin, quæst. 64,4).

2561 "C'est toi qui l'en aurais prié et il t'aurait donné de l'eau vive" ([Jn 4,10](#)). Notre prière de demande est paradoxalement une réponse. Réponse à la plainte du Dieu vivant: "Ils m'ont abandonné, moi la Source d'eau vive, pour se creuser des citernes lézardées!" ([Jr 2,13](#)), réponse de foi à la promesse gratuite du salut (cf. [Jn 7,37-39](#) [Is 12,3](#) [Is 51,1](#)), réponse d'amour à la soif du Fils unique (cf. [Jn 19,28](#) [Za 12,10](#) [Za 13,1](#)).

La prière comme Alliance

2562 D'où vient la prière de l'homme? Quel que soit le langage de la prière (gestes et paroles), c'est tout l'homme qui prie. Mais pour désigner le lieu d'où jaillit la prière, les Ecritures parlent parfois de l'âme ou de l'esprit, le plus souvent du coeur (plus de mille fois). C'est le *coeur* qui prie. S'il est loin de Dieu, l'expression de la prière est vaine.

2563 Le coeur est la demeure où je suis, où j'habite (selon l'expression sémitique ou biblique: où je "descends"). Il est notre centre caché, insaisissable par notre raison et par autrui; seul l'Esprit de Dieu peut le sonder et le connaître. Il est le lieu de la décision, au plus profond de nos tendances psychiques. Il est le lieu de la vérité, là où nous choisissons la vie ou la mort. Il est le lieu de la rencontre, puisque à l'image de Dieu, nous vivons en relation: il est le lieu de l'Alliance.

2564 La prière chrétienne est une relation d'Alliance entre Dieu et l'homme dans le Christ. Elle est action de Dieu et de l'homme; elle jaillit de l'Esprit Saint et de nous, toute dirigée vers le Père, en union avec la volonté humaine du Fils de Dieu fait homme.

La prière comme Communion

2565 Dans la nouvelle Alliance, la prière est la relation vivante des enfants de Dieu avec leur Père infiniment bon, avec son Fils Jésus Christ et avec l'Esprit Saint. La grâce du Royaume est "l'union de la Sainte Trinité tout entière avec l'esprit tout entier" (S. Grégoire de Naz., or. 16,9). La vie de prière est ainsi d'être habituellement en présence du Dieu trois fois Saint et en communion avec Lui. Cette communion de vie est toujours possible parce que, par le Baptême, nous sommes devenus un même être avec le Christ (cf. [Rm 6,5](#)). La prière est *chrétienne* en tant qu'elle est communion au Christ et se dilate dans l'Eglise qui est son Corps. Ses dimensions sont celles de l'Amour du Christ (cf. [Ep 3,18-21](#)).

Chapitre premier

La révélation de la prière

L'appel universel à la prière

2566 *L'homme est en quête de Dieu.* Par la création Dieu appelle tout être du néant à l'existence. "Couronné de gloire et de splendeur" ([Ps 8,6](#)), l'homme est, après les anges,

capable de reconnaître "qu'il est grand le Nom du Seigneur par toute la terre" ([Ps 8,2](#)). Même après avoir perdu la ressemblance avec Dieu par son péché, l'homme reste à l'image de son Créateur. Il garde le désir de Celui qui l'appelle à l'existence. Toutes les religions témoignent de cette quête essentielle des hommes (cf. [Ac 17,27](#)).

2567 Dieu, le premier, appelle l'homme. Que l'homme oublie son Créateur ou se cache loin de sa Face, qu'il coure après ses idoles ou accuse la divinité de l'avoir abandonné, le Dieu vivant et vrai appelle inlassablement chaque personne à la rencontre mystérieuse de la prière. Cette démarche d'amour du Dieu fidèle est toujours première dans la prière, la démarche de l'homme est toujours une réponse. Au fur et à mesure que Dieu se révèle et révèle l'homme à lui-même, la prière apparaît comme un appel réciproque, un drame d'Alliance. A travers des paroles et des actes, ce drame engage le coeur. Il se dévoile à travers toute l'histoire du salut.

Article 1 Dans l'Ancien Testament

2568 La révélation de la prière dans l'Ancien Testament s'inscrit entre la chute et le relèvement de l'homme, entre l'appel douloureux de Dieu à ses premiers enfants: "Où es-tu?... Qu'as-tu fait?" ([Gn 3,9](#) [Gn 3,13](#)) et la réponse du Fils unique entrant dans le monde ("Voici, je viens pour faire, ô Dieu, ta volonté": [He 10,5-7](#)). La prière est ainsi liée à l'histoire des hommes, elle est la relation à Dieu dans les événements de l'histoire.

La création - source de la prière

2569 C'est d'abord à partir des réalités de la *création* que se vit la prière. Les neuf premiers chapitres de la Genèse décrivent cette relation à Dieu comme offrande des premiers-nés du troupeau par Abel (cf. [Gn 4,4](#)), comme invocation du Nom divin par Enosh (cf. [Gn 4,26](#)), comme "marche avec Dieu" ([Gn 5,24](#)). L'offrande de Noé est "agréable" à Dieu qui le bénit, et à travers lui, bénit toute la création (cf. [Gn 8,20-9,17](#)), parce que son coeur est juste et intègre: lui aussi "marche avec Dieu" ([Gn 6,9](#)). Cette qualité de la prière est vécue par une multitude de justes dans toutes les religions.

Dans son Alliance indéfectible avec les êtres vivants (cf. [Gn 9,8-16](#)), Dieu appelle toujours les hommes à le prier. Mais c'est surtout à partir de notre père Abraham qu'est révélée la prière dans l'Ancien Testament.

La Promesse et la prière de la foi

2570 Dès que Dieu l'appelle, Abraham part "comme le lui avait dit le Seigneur" ([Gn 12,4](#)): son coeur est tout "soumis à la Parole", il obéit. L'écoute du coeur qui se décide selon Dieu est essentielle à la prière, les paroles lui sont relatives. Mais la prière d'Abraham s'exprime d'abord par des actes: homme de silence, il construit, à chaque étape, un autel au Seigneur. Plus tard seulement apparaît sa première prière en paroles: une plainte voilée qui rappelle à Dieu ses promesses qui ne semblent pas se réaliser (cf. [Gn 15,2-3](#)). Dès le début apparaît ainsi l'un des aspects du drame de la prière: l'épreuve de la foi en la fidélité de Dieu.

2571 Ayant cru en Dieu (cf. [Gn 15,6](#)), marchant en sa présence et en alliance avec lui (cf. [Gn 17,1-2](#)), le patriarche est prêt à accueillir sous sa tente son Hôte mystérieux: c'est

l'admirable hospitalité de Mambré, prélude à l'Annonciation du vrai Fils de la promesse (cf. [Gn 18,1-15](#) [Lc 1,26-38](#)). Dès lors, Dieu lui ayant confié son Dessein, le coeur d'Abraham est accordé à la compassion de son Seigneur pour les hommes et il ose intercéder pour eux avec une confiance audacieuse (cf. [Gn 18,16-33](#)).

2572 Ultime purification de sa foi, il est demandé au "dépositaire des promesses" ([He 11,17](#)) de sacrifier le fils que Dieu lui a donné. Sa foi ne faiblit pas: "C'est Dieu qui pourvoira à l'agneau pour l'holocauste" ([Gn 22,8](#)), "car Dieu, pensait-il, est capable même de ressusciter les morts" ([He 11,19](#)). Ainsi le père des croyants est-il conformé à la ressemblance du Père qui n'épargnera pas son propre Fils mais le livrera pour nous tous (cf. [Rm 8,32](#)). La prière restaure l'homme à la ressemblance de Dieu et le fait participer à la puissance de l'amour de Dieu qui sauve la multitude (cf. [Rm 4,16-21](#)).

2573 Dieu renouvelle sa promesse à Jacob, l'ancêtre des douze tribus d'Israël (cf. [Gn 28,10-22](#)). Avant d'affronter son frère Esaü, il lutte toute une nuit avec "quelqu'un" de mystérieux qui refuse de révéler son nom mais le bénit avant de le quitter à l'aurore. La tradition spirituelle de l'Eglise a retenu de ce récit le symbole de la prière comme combat de la foi et victoire de la persévérance (cf. [Gn 32,25-31](#) [Lc 18,1-8](#)).

Moïse et la prière du médiateur

2574 Lorsque commence à se réaliser la Promesse (la Pâque, l'Exode, le don de la Loi et la conclusion de l'Alliance), la prière de Moïse est la figure saisissante de la prière d'intercession qui s'accomplira dans "l'unique Médiateur entre Dieu et les hommes, le Christ Jésus" ([1Tm 2,5](#)).

2575 Ici encore, Dieu vient, le premier. Il appelle Moïse du milieu du Buisson ardent (cf. [Ex 3,1-10](#)). Cet événement restera l'une des figures primordiales de la prière dans la tradition spirituelle juive et chrétienne. En effet, si "le Dieu d'Abraham, d'Isaac et de Jacob" appelle son serviteur Moïse, c'est qu'il est le Dieu Vivant qui veut la vie des hommes. Il se révèle pour les sauver, mais pas tout seul ni malgré eux: il appelle Moïse pour l'envoyer, pour l'associer à sa compassion, à son oeuvre de salut. Il y a comme une imploration divine dans cette mission et Moïse, après un long débat, ajustera sa volonté à celle du Dieu sauveur. Mais dans ce dialogue où Dieu se confie, Moïse apprend aussi à prier: il se dérobe, il objecte, surtout il demande, et c'est en réponse à sa demande que le Seigneur lui confie son Nom indicible qui se révélera dans ses hauts faits.

2576 Or, "Dieu parlait à Moïse face à face, comme un homme parle à son ami" ([Ex 33,11](#)). La prière de Moïse est typique de la prière contemplative grâce à laquelle le serviteur de Dieu est fidèle à sa mission. Moïse "s'entretient" souvent et longuement avec le Seigneur, gravissant la montagne pour l'écouter et l'implorer, descendant vers le peuple pour lui redire les paroles de son Dieu et le guider. "Il est à demeure dans ma maison, je lui parle bouche à bouche, dans l'évidence" ([Nb 12,7-8](#)), car "Moïse était un homme très humble, l'homme le plus humble que la terre ait porté" ([Nb 12,3](#)).

2577 Dans cette intimité avec le Dieu fidèle, lent à la colère et plein d'amour (cf. [Ex 34,6](#)), Moïse a puisé la force et la ténacité de son intercession. Il ne prie pas pour lui mais pour le peuple que Dieu s'est acquis. Déjà durant le combat avec les Amalécites (cf. [Ex 17,8-13](#)) ou pour obtenir la guérison de Myriam (cf. [Nb 12,13-14](#)), Moïse intercède. Mais c'est surtout après l'apostasie du peuple qu'il "se tient sur la brèche" devant Dieu ([Ps 106,23](#)) pour sauver le peuple (cf. [Ex 32,1-34,9](#)). Les arguments de sa prière (l'intercession est aussi un combat

mystérieux) inspireront l'audace des grands priants du peuple juif comme de l'Eglise: Dieu est amour, il est donc juste et fidèle; il ne peut se contredire, il doit se souvenir de ses actions merveilleuses, sa Gloire est en jeu, il ne peut abandonner ce peuple qui porte son Nom.

David et la prière du roi

2578 La prière du peuple de Dieu va s'épanouir à l'ombre de la Demeure de Dieu, l'arche d'Alliance et plus tard le Temple. Ce sont d'abord les guides du peuple - les pasteurs et les prophètes - qui lui apprendront à prier. Samuel enfant a dû apprendre de sa mère Anne comment "se tenir devant le Seigneur" (cf. [1S 1,9-18](#)) et du prêtre Eli comment écouter Sa Parole: "Parle, Seigneur, car ton serviteur écoute" ([1S 3,9-10](#)). Plus tard, lui aussi connaîtra le prix et le poids de l'intercession: "Pour ma part, que je me garde de pécher contre le Seigneur en cessant de prier pour vous et de vous enseigner le bon et droit chemin" ([1S 12,23](#)).

2579 David est par excellence le roi "selon le coeur de Dieu", le pasteur qui prie pour son peuple et en son nom, celui dont la soumission à la volonté de Dieu, la louange et le repentir seront le modèle de la prière du peuple. Oint de Dieu, sa prière est adhésion fidèle à la Promesse divine (cf. [2S 7,18-29](#)), confiance aimante et joyeuse en Celui qui est le seul Roi et Seigneur. Dans les Psaumes David, inspiré par l'Esprit Saint, est le premier prophète de la prière juive et chrétienne. La prière du Christ, véritable Messie et fils de David, révélera et accomplira le sens de cette prière.

2580 Le Temple de Jérusalem, la maison de prière que David voulait construire, sera l'oeuvre de son fils, Salomon. La prière de la Dédicace du Temple (cf. [1R 8,10-61](#)) s'appuie sur la Promesse de Dieu et son Alliance, la présence agissante de son Nom parmi son Peuple et le rappel des hauts faits de l'Exode. Le roi élève alors les mains vers le ciel et supplie le Seigneur pour lui, pour tout le peuple, pour les générations à venir, pour le pardon de leurs péchés et leurs besoins de chaque jour, afin que toutes les nations sachent qu'il est le seul Dieu et que le coeur de son peuple soit tout entier à Lui.

Elie, les prophètes et la conversion du coeur

2581 Le Temple devait être pour le peuple de Dieu le lieu de son éducation à la prière: les pèlerinages, les fêtes, les sacrifices, l'offrande du soir, l'encens, les pains de "proposition", tous ces signes de la Sainteté et de la Gloire du Dieu très-Haut et tout Proche, étaient des appels et des chemins de la prière. Mais le ritualisme entraînait souvent le peuple vers un culte trop extérieur. Il y fallait l'éducation de la foi, la conversion du coeur. Ce fut la mission des prophètes, avant et après l'Exil.

2582 Elie est le père des prophètes, "de la race de ceux qui cherchent Dieu, qui poursuivent sa Face" ([Ps 24,6](#)). Son nom, "Le Seigneur est mon Dieu", annonce le cri du peuple en réponse à sa prière sur le mont Carmel (cf. [1R 18,39](#)). S. Jacques renvoie à lui pour nous inciter à la prière: "La supplication ardente du juste a beaucoup de puissance" ([Jc 5,16-18](#)).

2583 Après avoir appris la miséricorde dans sa retraite au torrent de Kérit, il apprend à la veuve de Sarepta la foi en la parole de Dieu, foi qu'il confirme par sa prière instante: Dieu fait revenir à la vie l'enfant de la veuve (cf. [1R 17,7-24](#)).

Lors du sacrifice sur le mont Carmel, épreuve décisive pour la foi du peuple de Dieu, c'est à sa supplication que le feu du Seigneur consume l'holocauste, "à l'heure où l'on présente l'offrande du soir": "Réponds-moi, Seigneur, réponds-moi!" ce sont les paroles mêmes d'Elie que les liturgies orientales reprennent dans l'épiclese eucharistique (cf. [1R 18,20-39](#)).

Enfin, reprenant le chemin du désert vers le lieu où le Dieu vivant et vrai s'est révélé à son peuple, Elie se blottit, comme Moïse, "au creux du rocher" jusqu'à ce que "passe" la Présence mystérieuse de Dieu (cf. [1R 19,1-14](#) [Ex 33,19-23](#)). Mais c'est seulement sur la montagne de la Transfiguration que se dévoilera Celui dont ils poursuivent la Face (cf. [Lc 9,30-35](#)): la connaissance de la Gloire de Dieu est sur la face du Christ crucifié et ressuscité (cf. [2Co 4,6](#)).

2584 Dans le "seul à seul avec Dieu" les prophètes puisent lumière et force pour leur mission. Leur prière n'est pas une fuite du monde infidèle mais une écoute de la Parole de Dieu, parfois un débat ou une plainte, toujours une intercession qui attend et prépare l'intervention du Dieu sauveur, Seigneur de l'histoire (cf. [Am 7,2](#) [Am 7,5](#) [Is 6,5](#) [Is 8](#) [Is 6,11](#) [Jr 1,6](#) [Jr 15,15-18](#) [Jr 20,7-18](#)).

Les Psaumes, prière de l'Assemblée

2585 Depuis David jusqu'à la venue du Messie, les Livres saints contiennent des textes de prière qui témoignent de l'approfondissement de la prière, pour soi-même et pour les autres (cf. [Esd 9,6-15](#) [Ne 1,4-11](#) [Jon 2,3-10](#) [Tb 3,11-16](#) [Jdt 9,2-14](#)). Les psaumes ont été peu à peu rassemblés en un recueil de cinq livres: les Psaumes (ou "Louanges"), chef-d'oeuvre de la prière dans l'Ancien Testament.

2586 Les Psaumes nourrissent et expriment la prière du peuple de Dieu comme Assemblée, lors des grandes fêtes à Jérusalem et chaque sabbat dans les synagogues. Cette prière est inséparablement personnelle et communautaire; elle concerne ceux qui prient et tous les hommes; elle monte de la Terre sainte et des communautés de la Diaspora mais elle embrasse toute la création; elle rappelle les événements sauveurs du passé et s'étend jusqu'à la consommation de l'histoire; elle fait mémoire des promesses de Dieu déjà réalisées et elle attend le Messie qui les accomplira définitivement. Priés et accomplis dans le Christ, les Psaumes demeurent essentiels à la prière de Son Eglise (cf. IGLH 100-109).

2587 Le Psautier est le livre où la Parole de Dieu devient prière de l'homme. Dans les autres livres de l'Ancien Testament "les paroles proclament les oeuvres" (de Dieu pour les hommes) "et font découvrir le mystère qui s'y trouve contenu" ([DV 2](#)). Dans le Psautier, les paroles du psalmiste expriment, en les chantant pour Dieu, Ses oeuvres de salut. Le même Esprit inspire l'oeuvre de Dieu et la réponse de l'homme. Le Christ unira l'une et l'autre. En Lui, les psaumes ne cessent de nous apprendre à prier.

2588 Les expressions multiformes de la prière des Psaumes prennent forme à la fois dans la liturgie du temple et dans le coeur de l'homme. Qu'il s'agisse d'hymne, de prière de détresse ou d'action de grâce, de supplication individuelle ou communautaire, de chant royal ou de pèlerinage, de méditation sapientielle, les psaumes sont le miroir des merveilles de Dieu dans l'histoire de son peuple et des situations humaines vécues par le psalmiste. Un psaume peut refléter un événement du passé, mais il est d'une sobriété telle qu'il peut être prié en vérité par les hommes de toute condition et de tout temps.

2589 Des traits constants traversent les Psaumes: la simplicité et la spontanéité de la prière, le désir de Dieu lui-même à travers et avec tout ce qui est bon dans sa création, la situation inconfortable du croyant qui, dans son amour de préférence pour le Seigneur, est en butte à

une foule d'ennemis et de tentations, et, dans l'attente de ce que fera le Dieu fidèle, la certitude de son amour et la remise à sa volonté. La prière des psaumes est toujours portée par la louange et c'est pourquoi le titre de ce recueil convient bien à ce qu'il nous livre: "Les Louanges". Recueilli pour le culte de l'Assemblée, il fait entendre l'appel à la prière et en chante la réponse: "Hallelou- Ya"! (Alleluia), "Louez le Seigneur"!

Qu'y a-t-il de meilleur qu'un psaume? C'est pourquoi David dit très bien: "Louez le Seigneur, car le Psaume est une bonne chose: à notre Dieu, louange douce et belle!" Et c'est vrai. Car le psaume est bénédiction prononcée par le peuple, louange de Dieu par l'assemblée, applaudissement par tous, parole dite par l'univers, voix de l'Eglise, mélodieuse profession de foi... (S. Ambroise, Psal. 1,9).

1998 Catéchisme 2500

Catechismus 1384

« Accipite et comedite omnes »: Communio

1384 Dominus instantem ad nos dirigit invitationem ut Ipsum in Eucharistiae recipiamus sacramento: « Amen, amen dico vobis: Nisi manducaveritis carnem Filii hominis et biberitis Eius sanguinem, non habetis vitam in vobismetipsis » ([Jn 6,53](#)).

1385 Ut huic invitationi respondeamus, ad hoc momentum tam magnum et sanctum *nos praeparare* debemus. Sanctus Paulus ad conscientiae hortatur examen: « Quicumque manducaverit panem vel biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis et sanguinis Domini. Probet autem seipsum homo, et sic de pane illo edat et de calice bibat; qui enim manducat et bibit, iudicium sibi manducat et bibit non diiudicans corpus » ([1Co 11,27-29](#)). Qui peccati gravis est conscius, sacramentum Reconciliationis recipere debet antequam ad Communionem accedat.

1386 Fidelis coram huius sacramenti magnitudine non nisi verba centurionis humiliter et cum ardenti fide repetere potest: (cf. [Mt 8,8](#)) « Domine, non sum dignus, ut intres sub tectum meum, sed tantum dic verbo, et sanabitur anima mea »(1080). Et in divina liturgia sancti Ioannis Chrysostomi, fideles eodem orant spiritu:

« Fac me hodie communicare in Tua Cena mystica, o Fili Dei. Quia secretum Tuis non dicam inimicis, neque Tibi osculum dabo Iudae. Sed, sicut latro, ad Te clamo: Memento mei, Domine, in Regno Tuo »(1081).

(1080) *Ritus Communionis*, 133: *Missale Romanum*, editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1970) p. 474.

(1081) *Liturgia Byzantina. Anaphora Iohannis Chrysostomi*, Prex ante Communionem: F.E. Brightman, *Liturgies Eastern and Western* (Oxford 1896) p. 394 (PG 63, 920).

1387 Fideles, ut se convenienter ad hoc sacramentum praeparant recipiendum, ieiunium in Ecclesia sua praescriptum observabunt (cf. [CIC 919](#)). Habitus corporalis (gestus, vestis) respectum, sollemnitatem, laetitiam huius exprimet momenti in quo Christus hospes fit noster.

1388 Ipsi sensui Eucharistiae conforme est, fideles, si dispositiones habeant quae requiruntur (cf. [CIC 916-917](#)), Communionem recipere, cum Missam participant: (1082) « Valde commendatur illa perfectior Missae participatio qua fideles post Communionem sacerdotis ex eodem Sacrificio corpus Dominicum sumunt »(1083).

(1082) Fideles, eadem die, altera tantum vice, ss. Eucharistiam suscipere possunt. Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici authentice interpretando, *Responsa ad proposita dubia*, 1: AAS 76 (1984) 746.

(1083) Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 55](#): AAS 56 (1964) 115.

1389 Ecclesia fidelibus obligationem imponit qua ipsi « tenentur diebus Dominicis et festis interesse divinae liturgiae »(1084), et Eucharistiam, saltem semel in anno, recipere, tempore Paschali si fieri potest (cf. [CIC 920](#)), sacramento Reconciliationis praeparati. Sed Ecclesia fidelibus vehementer commendat sanctam Eucharistiam diebus Dominicis et festivis recipere, vel adhuc frequentius, singulis etiam diebus.

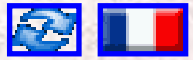

(1084) Concilium Vaticanum II, Decr. *Orientalium Ecclesiarum*, 15: AAS 57 (1956) 81.

1390 Communio sub una panis specie, propter praesentiam sacramentalem Christi sub unaquaque specie, totum fructum gratiae Eucharistiae recipere permittit. Ob rationes pastorales, haec recipiendi Communionem forma, tamquam maxime habitualis, est in ritu latino legitime stabilita. « Formam ratione signi plenior habet sacra Communio cum fit sub utraque specie. In ea enim forma signum eucharistici convivii perfectius elucet »(1085). Talis forma recipiendi Communionem est habitualis in ritibus orientalibus.

(1085) *Institutio generalis Missalis Romani*, 240: *Missale Romanum*, editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1970) p. 68.

Communio fructus

1391 *Communio nostram cum Christo auget unionem.* Eucharistiam in Communione recipere, tamquam praecipuum fructum, unionem affert intimam cum Christo Iesu. Re vera Dominus dicit: « Qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem, in me manet et ego in illo » ([Jn 6,56](#)). Vita in Christo suum invenit fundamentum in convivio eucharistico: « Sicut misit me vivens Pater, et ego vivo propter Patrem; et, qui manducat me, et ipse vivet propter me » ([Jn 6,57](#)):

« *Cum in festivitatibus (Domini) populus corpus accipit Filii, alius alii Bonum proclamant Nuntium: arrhabonem vitae datum esse; sicut cum angelus Mariae (Magdalenae) dixit: S'Surrexit Christus!'. Ecce etiam nunc vitam et resurrectionem illi conferri qui Christum recipit* »(1086).

(1086) *Fanqîth, Breviarium iuxta ritum Ecclesiae Antiochenae Syrorum*, v. (Mossul (Mossul 1886) p. 237a-b.

1392 Id quod materiale nutrimentum in vita producit corporali, Communio modo admirabili in nostra vita spirituali deducit in rem. Communio carnis Christi resuscitati, « Spiritu Sancto vivificatae et vivificantis »(1087), vitam gratiae in Baptismo susceptam conservat, auget et renovat. Hoc vitae christianae augmentum eget Communionem eucharistica, nostrae peregrinationis pane, nutriri usque ad mortis horam, in qua nobis dabitur tamquam viaticum. (1087) cf. Concilium Vaticanum II, Decr. *Presbyterorum ordinis*, [PO 5](#): AAS 58 (1966) 997.

1393 *Communio nos a peccato separat.* Corpus Christi quod in Communionem recipimus, est « traditus pro nobis », et sanguis quem bibimus, est « effusus pro multis in remissionem peccatorum ». Hac de causa, Eucharistia nos Christo unire non potest quin simul nos a peccatis purificet commissis et a peccatis praeservet futuris:

« *Quotiescumque accipimus, mortem Domini adnuntiamus (cf. [1Co 11,26](#)). Si mortem, adnuntiamus remissionem peccatorum. Si, quotiescumque effunditur sanguis, in remissionem peccatorum funditur, debeo illum semper accipere, ut semper mihi peccata dimittat. Qui semper pecco, semper debeo habere medicinam* »(1088).

(1088) Sanctus Ambrosius, *De sacramentis*, 4, 28: CSEL 73, 57-58 (PL 16, 446).

1394 Sicut nutrimentum materiale ad vires amissas inservit restaurandas, Eucharistia caritatem roborat quae, in vita quotidiana, ad se debilitandam tendit; atque haec vivificata caritas *peccata delet venialia*(1089). Christus, Se nobis donans, nostrum iterum vivificat amorem nosque capaces reddit, nostros inordinatos affectus ad creaturas rumpendi nosque in Eum radicandi:

« *Quoniam ergo Christus pro nobis caritate mortuus est, cum tempore sacrificii*

*commemorationem Mortis Eius facimus, caritatem nobis tribui per Adventum Sancti Spiritus postulamus; hoc suppliciter exorantes, ut per ipsam caritatem qua pro nobis Christus crucifigi dignatus est, nos quoque gratia Sancti Spiritus accepta, mundum crucifixum habere et mundo crucifigi possimus; (...) munere caritatis accepto, moriamur peccato et vivamus Deo »(1090). (1089) cf. Concilium Tridentinum, Sess. 13a, *Decretum de ss. Eucharistia*, c. 2: [DS 1638](#) (1090) Sanctus Fulgentius Ruspensis, *Contra gesta Fabiani*, 28, 17: CCL 91A, 813-814 (PL 65, 789).*

1395 Eucharistia, per ipsam caritatem quam in nobis accendit, nos a peccatis mortalibus praeservat futuris. Quo magis Christi vitam participamus et quo magis in Illius progredimur amicitia, eo difficilius fit cum Illo per peccatum mortale abscindere coniunctionem. Eucharistia ad peccatorum mortalium remissionem non ordinatur. Hoc sacramenti Reconciliationis proprium est. Eucharistiae est proprium, eorum esse sacramentum qui in plena Ecclesiae sunt communione.

1396 *Corporis mystici unitas: Eucharistia facit Ecclesiam.* Illi qui Eucharistiam recipiunt, arctius Christo coniunguntur. Propterea, Christus omnes coniungit fideles in unum corpus: Ecclesiam. Communio hanc incorporationem ad Ecclesiam, iam per Baptismum deductam in rem, renovat, roborat et profundiore reddit. In Baptismo vocati sumus ad unum corpus constituendum (cf. [1Co 12,13](#)). Eucharistia hanc adimplet vocationem: « Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? Et panis, quem frangimus, nonne communicatio corporis Christi est? Quoniam unus panis, unum corpus multi sumus, omnes enim de uno pane participamus » ([1Co 10,16-17](#)):

« Si ergo vos estis corpus Christi et membra, mysterium vestrum in Mensa dominica positum est: mysterium vestrum accipitis. Ad id quod estis, Amen (Utique, verum est) respondetis, et respondendo subscribitis. Audis enim, corpus Christi; et respondes, Amen. Esto membrum corporis Christi, ut verum sit Amen »(1091).

(1091) Sanctus Augustinus, *Sermo 272*: PL 38, 1247.

1397 *Eucharistia erga pauperes obligat:* ad corpus et sanguinem Christi pro nobis tradita in veritate recipienda, Christum in pauperrimis, fratribus Eius, debemus agnoscere: (cf. [Mt 25,40](#))

« Gustasti sanguinem Dominicum, et neque fratrem ita agnoscis; (...) nunc autem ipsam etiam mensam dedecoras, dum illum qui dignatus est illius particeps fieri, ne tuis dignum existimas. (...). Ab (...) omnibus (peccatis) te liberavit Deus, teque tali mensa dignatus est: tu vero nec sic quidem benignior effectus es »(1092).

(1092) Sanctus Ioannes Chrysostomus, *In epistolam ad ad Corinthios*, homilia 27, 5: PG 61, 230.

1398 *Eucharistia et christianorum unitas.* Coram huius mysterii magnitudine sanctus Augustinus exclamat: « O sacramentum pietatis! O signum unitatis! O vinculum caritatis! »(1093). Quo magis dolorosae percipiuntur Ecclesiae divisiones quae communem disrumpunt participationem mensae Domini, eo urgentiores sunt orationes ad Dominum ut dies unitatis completae redeant omnium eorum qui in Eum credunt.

(1093) Sanctus Augustinus, *In Iohannis evangelium tractatus*, 26, 13: CCL 36, 266 (PL 35, 1613); cf Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 47](#): AAS 56 (1964) 113.

1399 Ecclesiae Orientales quae in plena communione cum Ecclesia catholica non sunt, Eucharistia magno cum amore celebrant. « Illae Ecclesiae, quamvis seiunctae, vera

sacramenta (...) (habent), praecipua vero, vi successionis apostolicae, sacerdotium et Eucharistiam, quibus arctissima necessitudine adhuc nobiscum coniunguntur »(1094). Proinde « quaedam communicatio *in sacris*, datis opportunis circumstantiis et approbante auctoritate ecclesiastica, non solum possibilis est sed etiam suadetur »(1095).

(1094) Concilium Vaticanum II, Decr. *Unitatis redintegratio*, [UR 15](#): AAS 57 (1965) 102.

(1095) Concilium Vaticanum II, Decr. *Unitatis redintegratio*, [UR 15](#): AAS 57 (1965) 102; cf [CIC 844](#), § 3.

1400 Communitates ecclesiales e Reformatione ortae, ab Ecclesia catholica seiunctae, « praesertim propter sacramentum Ordinis defectum, genuinam atque integram substantiam mysterii eucharistici non » servant(1096). Hac de causa, pro Ecclesia catholica, intercommunio eucharistica cum his communitatibus possibilis non est. Hae tamen communitates ecclesiales « dum in sancta Cena mortis et resurrectionis Domini memoriam faciunt, vitam in Christi communiione significari profitentur atque gloriosum Eius Adventum exspectant »(1097).

(1096) Concilium Vaticanum II, Decr. *Unitatis redintegratio*, [UR 22](#): AAS 57 (1965) 106.

(1097) Concilium Vaticanum II, Decr. *Unitatis redintegratio*, [UR 22](#): AAS 57 (1965) 106.

1401 Cum necessitas gravis urget, secundum Ordinarii iudicium, ministri catholici possunt sacramenta (Eucharistiam, Paenitentiam, Unctionem infirmorum) aliis conferre christianis qui in plena communiione cum Ecclesia catholica non sunt, sed qui sua sponte illa petunt: oportet eos tunc fidem catholicam circa haec sacramenta profiteri et in dispositionibus inveniri quae requiruntur (cf. [CIC 844](#), § 4).

VII. Eucharistia - « Futurae gloriae pignus »

1402 In quadam vetere oratione, Ecclesia mysterium acclamat Eucharistiae: « O sacrum convivium in quo Christus sumitur: recolitur memoria passionis Eius, mens impletur gratia et futurae gloriae nobis pignus datur »(1098). Si Eucharistia memoriale est Paschatis Domini, si per nostram altaris Communionem « omni benedictione caelesti et gratia » replemur(1099), Eucharistia est quoque gloriae caelestis anticipatio.

(1098) *In Sollemnitate ss.mi corporis et sanguinis Christi*, Antiphona ad « Magnificat » in II Vesperis: *Liturgia Horarum*, editio typica, v. (Typis (Typis Polyglottis Vaticanis 1973) p. 502.

(1099) *Prex eucharistica seu Canon Romanus*, 96: *Missale Romanum*, editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1970) p. 453.

1403 In ultima Cena, Ipse Dominus intuitum discipulorum Suorum ad Paschatis consummationem in Regno Dei direxit: « Dico autem vobis: Non bibam amodo de hoc genimine vitis usque in diem illum, cum illud bibam vobiscum novum in Regno Patris mei » ([Mt 26,29](#)) (cf. [Lc 22,18](#) [Mc 14,25](#)). Quoties Ecclesia Eucharistiam celebrat, huius promissionis est memor et eius intuitus vertitur ad Eum « qui venturus est » ([Ap 1,4](#)). In oratione sua Ipsius implorat Adventum: « *Marana tha* » ([1Co 16,22](#)), « Veni, Domine Iesu » ([Ap 22,20](#)), « Adveniat gratia et praetereat mundus hic »(1100).

(1100) *Didaché*, 10, 6: SC 248,180 (Funk, *Patres apostolici*, 1, 24).

1404 Ecclesia scit iam nunc Dominum in Sua venire Eucharistia, et ibi Eum in medio esse nostri. Tamen haec praesentia est velata. Hac de causa, Eucharistiam celebramus « exspectantes beatam spem et Adventum Salvatoris nostri Iesu Christi »(1101), orantes « ut (in Regno Tuo) simul gloria Tua perenniter satiemur, quando omnem lacrimam absterges ab

oculis nostris, quia Te, sicuti es, Deum nostrum videntes, Tibi similes erimus cuncta per saecula, et Te sine fine laudabimus »(1102).

(1101) *Ritus Communionis*, 126 (Embolismus post « Pater noster »): *Missale Romanum*, editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1970) p. 472; cf [Tt 2,13](#)

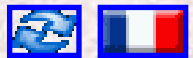
(1102) *Prex eucharistica III*, 116: *Missale Romanum*, editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1970) p. 465.

1405 Huius magnae spei, illius nempe caelorum novorum et terrae novae in quibus habitabit iustitia (cf. [2P 3,13](#)), nullum securius habemus pignus neque signum magis manifestum quam Eucharistiam. Re vera, quoties hoc celebratur mysterium « opus nostrae Redemptionis exercetur »(1103) et nos « unum panem (...) (frangimus), qui pharmacum immortalitatis est, antidotum, ne moriamur, sed vivamus semper in Iesu Christo »(1104).

(1103) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 3](#): AAS 57 (1965) 6.

(1104) Sanctus Ignatius Antiochenus, *Epistula ad Ephesios*, 20, 2: SC 10is,76 (Funk 1, 230).

Compendium

1406 *Iesus dixit: « Ego sum panis vivus, qui de caelo descendi. Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in aeternum (...). Qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem, habet vitam aeternam, (...) in me manet, et ego in illo »* ([Jn 6,51](#) [Jn 54](#) [Jn 6,56](#)).

1407 *Eucharistia cor et culmen est vitae Ecclesiae, quia in ea Christus Ecclesiam Suam et omnia eius membra sacrificio laudis et actionis gratiarum sociat Suo quod semel pro semper in cruce Suo Patri obtulit; Ipse per hoc sacrificium gratias salutis super Suum effundit corpus quod est Ecclesia.*

1408 *Celebratio eucharistica semper implicat: proclamationem Verbi Dei, actionem gratiarum Deo Patri pro omnibus Eius beneficiis, praesertim pro dono Filii Eius, consecrationem panis et vini et participationem in convivio liturgico per receptionem corporis et sanguinis Domini. Haec elementa unum eundemque actum cultus constituunt.*

1409 *Eucharistia est Paschatis Christi memoriale: id est, operis salutis per Christi vitam, mortem et resurrectionem adimpleti, operis per actionem liturgicam praesentis effecti.*

1410 *Ipse Christus, aeternus Novi Foederis Summus Sacerdos, per sacerdotum ministerium agens, Sacrificium offert eucharisticum. Praeterea Idem Christus realiter sub panis et vini speciebus praesens est Sacrificii eucharistici oblatio.*

1411 *Solummodo sacerdotes valide ordinati Eucharistiae possunt praeesse atque panem et vinum consecrare ut corpus et sanguis fiant Domini.*

1412 *Signa essentialia sacramenti sunt panis tritici et vinum vitis, super quae Spiritus Sancti invocatur benedictio atque sacerdos verba pronuntiat consecrationis quae Iesus in ultima dixit Cena: « Hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur. (...) Hic est calix sanguinis mei ».*

1413 *Per consecrationem transsubstantiatio fit panis et vini in Christi corpus et sanguinem. Sub panis et vini speciebus consecratis, Ipse Christus, vivus et gloriosus, praesens est vere, realiter et substantialiter, Eius corpus et sanguis cum Eius anima et divinitate(1105).*

(1105) cf. Concilium Tridentinum, Sess. 13a, *Decretum de ss. Eucharistia*, c. 3: [DS 1640](#)

canon 1: [DS 1651](#)

1414 *Eucharistia, quatenus sacrificium, etiam in reparationem offertur peccatorum tam vivorum quam defunctorum, et ad beneficia spiritualia vel temporalia a Deo obtinenda.*

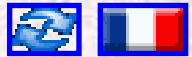
1415 *Qui Christum in Communione eucharistica vult recipere, in gratiae statu debet inveniri. Si quis de peccato mortali a se commisso habet conscientiam, ad Eucharistiam accedere non debet quin prius absolutionem in sacramento acceperit Poenitentiae.*

1416 *Sancta corporis et sanguinis Christi Communio unionem communicantis auget cum Domino, ei peccata remittit venialia eumque a peccatis praeservat gravibus. Eo quod caritatis vincula inter communicantem et Christum roborantur, huius sacramenti receptio unitatem roborat Ecclesiae, corporis mystici Christi.*

1417 *Ecclesia fidelibus vehementer commendat ut sanctam recipiant Communionem, cum Eucharistiae participant celebrationem; eis huius rei obligationem imponit saltem semel in anno.*

1418 *Eo quod Ipse Christus in altaris Sacramento praesens est, Eum cultu adorationis honorare oportet. Sanctissimi Sacramenti visitatio est « erga Christum Dominum (...) et grati animi argumentum et amoris pignus et debitae adorationis officium »(1106). (1106) Paulus VI, Litt. Enc. *Mysterium fidei*: AAS 57 (1965) 771.*

1419 *Christus, cum ex hoc mundo ad Patrem transierit, nobis in Eucharistia pignus praebet gloriae apud Se: participatio sancti Sacrificii nos Ipsius assimilat cordi, nostras sustinet vires peregrinatione huius vitae perdurante, nos vitam aeternam facit concupiscere atque nos iam Ecclesiae unit caelesti, beatissimae Virgini et omnibus sanctis.*

CAPUT SECUNDUM

SACRAMENTA SANATIONIS

1420 Per initiationis christianae sacramenta, homo vitam Christi recipit novam. Hanc autem vitam « in vasis fictilibus » ([2Co 4,7](#)) gestamus. Nunc ea adhuc « abscondita est cum Christo in Deo » ([Col 3,3](#)). Adhuc sumus in terrestri domo nostra (cf. [2Co 5,1](#)), dolori, aegritudini et morti submissa. Haec nova filii Dei vita potest debilitari et etiam amitti per peccatum.

1421 Dominus Iesus Christus, medicus nostrarum animarum nostrorumque corporum, qui paralytico peccata remisit et salutem reddidit corporis (cf. [Mc 2,1-12](#)), voluit Ecclesiam Suam, Spiritus Sancti virtute, Eius opus sanationis prosequi et salutis, etiam relate ad sua propria membra. Hic est duorum sacramentorum sanationis scopus: sacramenti Poenitentiae et Unctionis infirmorum.

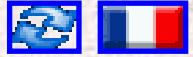

ARTICULUS 4: SACRAMENTUM POENITENTIAE ET RECONCILIATIONIS

1422 « Qui vero ad sacramentum Poenitentiae accedunt, veniam offensionis Deo illatae ab Eius misericordia obtinent et simul reconciliantur cum Ecclesia, quam peccando

vulneraverunt, et quae eorum conversioni caritate, exemplo, precibus adlaborat »(1107).
(1107) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 11](#): AAS 57 (1965) 15.

I. Quomodo hoc sacramentum appellatur?

1423 *Conversionis sacramentum* appellatur, propterea quod sacramentaliter vocationem Iesu ad conversionem deducit in rem (cf. [Mc 1,15](#)), consilium nempe redeundi ad Patrem (cf. [Lc 15,18](#)) a quo quis per peccatum se elongavit.

Poenitentiae sacramentum appellatur, propterea quod iter consecrat personale et ecclesiale conversionis, poenitentiae et satisfactionis christiani peccatoris.

1424 *Confessionis sacramentum* appellatur, propterea quod declaratio, confessio peccatorum coram sacerdote elementum est essenziale huius sacramenti. Sensu quodam profundo, sacramentum etiam « confessio » est, agnitio et laus sanctitatis Dei et misericordiae Eius erga hominem peccatorem.

Indulgentiae sacramentum appellatur, propterea quod per sacramentalem sacerdotis absolutionem, Deus poenitenti tribuit « indulgentiam (...) et pacem »(1108).

Reconciliationis sacramentum appellatur, quia peccatori amorem praebet Dei qui reconciliat: « Reconciliamini Deo » ([2Co 5,20](#)). Qui ex amore Dei vivit misericorde, est promptus ut vocationi Domini respondeat: « Vade prius, reconciliare fratri tuo » ([Mt 5,24](#)).

(1108) *Ordo Paenitentiae*, 46. 55 (Typis Polyglottis Vaticanis 1974) p. 27. 37.

II. Cur sacramentum quoddam Reconciliationis post Baptismum?

1425 « Abluti estis, (...) sanctificati estis, (...) iustificati estis in nomine Domini Iesu Christi et in Spiritu Dei nostri! » ([1Co 6,11](#)). Oportet conscios esse magnitudinis doni Dei quod nobis in initiationis christianae sacramentis concessum est, ad intelligendum quousque peccatum res sit aliena pro eo qui Christum induit (cf. [Ga 3,27](#)). Sed sanctus apostolus Ioannes etiam scribit: « Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, nosmetipsos seducimus, et veritas in nobis non est » ([Io Jn 1,8](#)). Atque Ipse Dominus nos docuit orare: « Dimitte nobis peccata nostra » ([Lc 11,4](#)), mutuam nostrarum offensionum remissionem coniungens remissioni quam Deus nostris concedet peccatis.

1426 *Conversio* ad Christum, nova in Baptismo nativitas, donum Spiritus Sancti, corpus et sanguis Christi tamquam nutrimentum recepta nos effecerunt sanctos et immaculatos « in conspectu Eius » ([Ep 1,4](#)), sicut Ecclesia ipsa, Christi Sponsa, est coram Eo « sancta et immaculata » ([Ep 5,27](#)). Tamen vita nova recepta in initiatione christiana fragilitatem et debilitatem naturae humanae non suppressit, neque inclinationem ad peccatum quam traditio *concupiscentiam* appellat, quae manet in baptizatis ut ipsi suas probationes subeant in vitae christianae proelio, Christi gratia adiuti(1109). Hoc proelium est illud *conversionis* propter sanctitatem et vitam aeternam ad quam Dominus nos incessanter vocat(1110).

(1109) cf. Concilium Tridentinum, Sess. 5a, *Decretum de peccato originali*, canon 5: [DS 1515](#)

(1110) cf. Concilium Tridentinum, Sess. 6a, *Decretum de iustificatione*, c. 16: [DS 1545](#)

Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 40](#): AAS 57 (1965) 44-45.

III. Baptizatorum conversio

1427 Iesus ad conversionem vocat. Haec vocatio pars essentialis est annuntiationis Regni: « Impletum est tempus, et appropinquavit Regnum Dei; paenitemini et credite Evangelio » ([Mc 1,15](#)). In Ecclesiae praedicatione haec vocatio dirigitur imprimis ad illos qui nondum Christum et Eius Evangelium cognoscunt. Sic Baptismus locus est praecipuus primae et fundamentalis conversionis. Per fidem in Bonum Nuntium et per Baptismum fit (cf. [Ac 2,38](#)) mali abrenuntiatio et acquiritur salus, id est omnium peccatorum remissio et vitae novae donum.

1428 Vocatio igitur Christi ad conversionem in christianorum vita resonare pergit. Haec *secunda conversio* munus est non interruptum pro tota Ecclesia quae « in proprio sinu peccatores complectens, sancta simul et semper purificanda, poenitentiam et renovationem continuo prosequitur »(1111). Hic conversionis nisus opus solummodo humanum non est. Motus est « cordis contriti » (cf. [Ps 51,19](#)) gratia attracti et permoti¹³ ut amori respondeat misericordiae Dei qui prior nos dilexit (cf. [1Jn 4,10](#)).

(1111) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 8](#): AAS 57 (1965) 12.

1429 Sancti Petri post triplicem sui Magistri negationem conversio id testatur. Intuitus infinitae misericordiae Iesu lacrimas provocat poenitentiae (cf. [Lc 22,61-62](#)) et, post resurrectionem Domini, triplicem affirmationem illius amoris erga Eum (cf. [Jn 21,15-17](#)).

Secunda conversio etiam rationem habet *communitariam*. Hoc apparet in vocatione Domini ad quamdam integram Ecclesiam: « Age poenitentiam! » ([Ap 2,5](#) [Ap 2,16](#)).

Sanctus Ambrosius de duabus conversionibus dicit: « Ecclesia autem et aquam habet, et lacrimas habet, aquam Baptismatis, lacrimas Poenitentiae »(1112).

(1112) Sanctus Ambrosius, *Epistula extra collectionem*, (41) (41), 12: CSEL 823, 152 (PL 16, 1116).

IV. Interior poenitentia

1430 Sicut iam apud Prophetas, vocatio Iesu ad conversionem et ad poenitentiam opera externa non intendit primario, « saccum et cinerem », ieiunia et mortificationes, sed *conversionem cordis, internam poenitentiam*. Sine hac, opera poenitentiae infructuosa manent et mendacia; e contra, interior conversio ad huius habitus impellit expressionem in signis visibilibus, in gestibus et in poenitentiae operibus(1113).

(1113) cf. *II 2,12-13*; [Is 1,16-17](#) [Mt 6,1-6](#) [Mt 16-18](#)

1431 Poenitentia interior est radicalis totius vitae nova directio, reditus, e toto nostro corde ad Deum conversio, cessatio a peccato, aversio a malo, una cum repugnantia erga malas actiones quas commiserimus. Simul implicat optatum et resolutionem mutandi vitam cum misericordiae divinae spe et cum fiducia in adiutorium gratiae Eius. Hanc cordis conversionem dolor et tristitia comitantur salutare quae a Patribus *animi cruciatus, compunctio cordis* appellantur(1114).

(1114) cf. Concilium Tridentinum, Sess. 14a, *Doctrina de sacramento Paenitentiae*, c. 4: [DS 1676-1678](#) Id., Sess. 14a, *Canones de Paenitentia*, canon 5: [DS 1705](#) *Catechismus Romanus*, 2, 5, 4: ed. P. Rodríguez (Città del Vaticano-Pamplona 1989) p. 289.

1432 Hominis cor grave est et induratum. Oportet ut Deus cor homini indat novum (cf. [Ez 36,26-27](#)). Conversio est imprimis opus gratiae Dei qui efficit ut corda nostra redeant ad Ipsum: « Convertite nos, Domine, ad Te, et convertemur » ([Lm 5,21](#)). Deus nobis vim donat ut iterum incipiamus. Cor nostrum, amoris Dei detegens magnitudinem, horrore et pondere concutitur peccati et ne Deum peccato offendat et ab Eo separetur timere incipit. Cor

humanum convertitur, in Eum respiciens quem peccata nostra transfixerunt (cf. [Jn 19,37](#) Zach 12,10).

« *Sanguinem Christi intentis oculis intueamur et cognoscamus, quam pretiosus sit Deo et Patri Eius, qui propter nostram salutem effusus toti mundo poenitentiae gratiam obtulit* »(1115).

(1115) Sanctus Clemens Romanus, *Epistula ad Corinthios*, 7, 4: SC 167,110 (Funk 1, 108).

1433 Inde a Paschate, Spiritus Sanctus arguit mundum de peccato, quia scilicet non crediderunt in Eum (cf. [Jn 16,8-9](#)) quem Pater misit. Sed Idem Hic Spiritus, qui peccatum detegit, est Consolator (cf. [Jn 15,26](#)) qui cordi hominis gratiam praebet poenitentiae et conversionis(1116).

(1116) cf. [Ac 2,36-38](#) Ioannes Paulus II, Litt. enc. *Dominum et vivificantem*, [DEV 27-48](#): AAS 78 (1986) 837-868.

V. Multiplices poenitentiae formae in vita christiana

1434 Christiani interior poenitentia expressiones valde diversas potest habere. Scriptura et Patres tribus praecipue insistunt formis: *ieiunio, orationi, eleemosynae* (cf. [Tb 12,8 Mt 6,1-18](#)), quae conversionem exprimunt relate ad se ipsum, relate ad Deum et relate ad alios. Iuxta radicalem purificationem quam Baptismus vel martyrium operantur, ipsi afferunt, sicut media ad veniam peccatorum obtinendam, nisus peractos ad se cum proximo reconciliandum, poenitentiae lacrimas, curam pro salute proximi (cf. [Jc 5,20](#)), intercessionem sanctorum et exercitium caritatis quae « operit multitudinem peccatorum » ([1P 4,8](#)).

1435 Conversio in vita fit quotidiana per reconciliationis gestus, per curam de pauperibus, per exercitium et defensionem iustitiae et iuris (cf. [Am 5,24 Is 1,17](#)), per defectuum confessionem ad fratres, correctionem fraternam, vitae revisionem, examen conscientiae, spiritualem directionem, dolorum acceptationem, patientiam in persecutione propter iustitiam. Tutissima via poenitentiae est propriam crucem quotidie sumere et Iesum sequi (cf. [Lc 9,23](#)).

1436 Eucharistia et Poenitentia. Conversio et poenitentia quotidianae suum fontem suumque nutrimentum in Eucharistia inveniunt, quia in ea praesens fit Christi sacrificium quod nos cum Deo reconciliavit; per illam nutriuntur et roborantur illi qui ex Christi vivunt vita; ipsa est « antidotum, quo liberemur a culpis quotidianis et a peccatis mortalibus praeservemur »(1117). (1117) cf. Concilium Tridentinum, Sess. 13a, *Decretum de ss. Eucharistia*, c. 2: [DS 1638](#)

1437 Sacrae Scripturae lectio, precatio liturgiae Horarum et orationis « Pater noster », quilibet sincerus actus cultus vel pietatis in nobis spiritum resuscitant conversionis et poenitentiae et ad nostrorum peccatorum conferunt remissionem.

1438 Poenitentiae tempora et dies in anni liturgici decursu (tempus quadragesimae, unaquaque feria sexta in mortis Domini memoriam) momenta sunt praeclara pro praxi poenitentiali Ecclesiae(1118). Haec tempora sunt praesertim apta pro exercitiis spiritualibus, liturgiis poenitentialibus, peregrinationibus in poenitentiae signum, privationibus voluntariis sicut ieiunio et eleemosyna, fraterna participatione (operibus caritativis et missionalibus). (1118) cf. Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 109-110](#): AAS 56 (1964) 127; [CIC 1249-1253](#) CCEO canones 880-883.

1439 *Conversionis et poenitentiae motus* a Iesu mirabiliter descriptus est in parabola quae « filii prodigi » appellatur, cuius centrum est « pater misericors »: (cf. [Lc 15,11-24](#)) fallacis libertatis fasciatio, domus paternae derelictio; extrema miseria in qua filius versatur post sua fortunae dona dilapidata, profunda humiliatio illius qui se obligatum perspicit ad porcos pascendos et, quod peius est, ea cupiendi se siliquis nutririque quas porci manducabant; de bonis amissis meditatio; poenitentia et decisio se culpabilem coram patre declarandi suo; reditus via; generosa acceptio apud patrem; gaudium patris: ibi aliquot lineamenta habentur processus conversionis propria. Pulchra vestis, anulus et epulae festivae quaedam sunt symbola huius vitae novae, purae, dignae, laetitia plenae quae vita est hominis revertentis ad Deum et ad sinum familiae Eius, quae est Ecclesia. Solummodo Christi cor quod profunditates cognoscit amoris Patris Sui, potuit abyssum misericordiae Eius, modo ita simplicitate et pulchritudine pleno, nobis revelare.

VI. Sacramentum Poenitentiae et Reconciliationis

1440 Peccatum est primario offensio Dei, abruptio communionis cum Eo. Simul Ecclesiae communioni infert detrimentum. Hac de causa, conversio simul indulgentiam Dei et reconciliationem apportat cum Ecclesia, id quod sacramentum Poenitentiae et Reconciliationis liturgice exprimit et efficit(1119).

(1119) cf. Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 11](#): AAS 57 (1965) 15.

Solus Deus peccatum dimittit

1441 Solus Deus peccata dimittit (cf. [Mc 2,7](#)). Quia Iesus Filius est Dei, dicit de Se Ipso: « Potestatem habet Filius hominis in terra dimittendi peccata » ([Mc 2,10](#)) et Ipse hanc divinam exercet potestatem: « Dimittuntur peccata tua » ([Mc 2,5](#)) (cf. [Lc 7,48](#)). Immo: Ipse, virtute Suae auctoritatis divinae, hanc potestatem confert hominibus (cf. [Jn 20,21-23](#)), ut eam in nomine exercent Eius.

1442 Christus voluit Suam Ecclesiam totam, in sua oratione, in vita sua et in suis operationibus, signum esse et instrumentum indulgentiae et reconciliationis quas Ipse nobis, Sui sanguinis pretio, acquisivit. Tamen potestatis absolutionis exercitium ministerio concredidit apostolico. Ipsum suscepit « ministerium reconciliationis » ([2Co 5,18](#)). Apostolus nomine Christi mittitur, et Deus Ipse per illum exhortatur et rogat: « Reconciliamini Deo » ([2Co 5,20](#)).

Reconciliatio cum Ecclesia

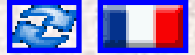
1443 Iesus, Suae vitae publicae tempore, non solum peccata remisit, sed etiam effectum huius remissionis manifestavit: peccatores quibus remissionem concedebat, in populi Dei iterum redintegavit communitatem, a qua peccatum illos elongaverat vel etiam excluserat. Huius rei signum est conspicuum, Iesum peccatores ad Suam mensam admisisse, immo vero Se eorum mensae accubuisse, qui quidem gestus, modo commoventi, simul exprimit remissionem Dei (cf. [Lc 15](#)) et reditum ad populi Dei sinum (cf. [Lc 19,9](#)).

1444 Dominus, Apostolos Suae propriae potestatis peccata dimittendi participes efficiens, illis etiam auctoritatem donat peccatores reconciliandi cum Ecclesia. Haec ecclesialis ratio muneris illorum speciatim exprimitur in sollemnibus Christi ad Petrum verbis: « Tibi dabo claves Regni caelorum; et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum in caelis, et quodcumque

solveris super terram, erit solutum in caelis » ([Mt 16,19](#)). « Illud autem ligandi ac solvendi munus, quod Petro datum est, collegio quoque Apostolorum, suo capiti coniuncto, tributum esse constat (cf [Mt 18,18](#) [Mt 28,16-20](#)) »(1120).

(1120) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 22](#): AAS 57 (1965) 26.

1445 Verba *ligare* et *solvere* significant: ille, quem vos a vestra excluseritis communionem, a communionem excludetur cum Deo; Deus eum, quem vos iterum in vestram receperitis communionem, recipiet etiam in Suam. *Reconciliatio cum Ecclesia a reconciliatione cum Deo inseparabilis est.*

Catechismus 1384

Catechismus 2488

IV. Veritatis observantia

2488 *Ius ad communicationem* veritatis absolutum non est. Unusquisque suam vitam ad praeceptum evangelicum amoris fraterni debet conformare. Hoc, in casibus concretis, postulat perpendere utrum oporteat veritatem revelare poscenti illam necne.

2489 Caritas et veritatis observantia debent responsum determinare omni *postulationi informationis vel communicationis*. Bonum et securitas aliorum, observantia vitae privatae, bonum commune rationes sunt sufficientes ad id tacendum quod non debet cognosci vel ad sermone utendum prudenti. Officium vitandi scandalum saepe strictum ordinat silentium. Nemo tenetur ad veritatem revelandam ei qui ius ad illam cognoscendam non habet (cf. [Si 27,17](#) Prv 25,9-10).

2490 *Secretum sacramenti Reconciliationis* sacrum est, nec sub ullo potest prodi praetextu. « Sacramentale sigillum inviolabile est; quare nefas est confessario verbis vel alio quovis modo et quavis de causa aliquatenus prodere paenitentem » ([CIC 983](#), § 1).

2491 *Secreta officiosa* * illa quae, exempli gratia, ab hominibus politicis, militaribus, medicis, iuristis retinentur * vel quae sub secreti sigillo amicaliter committuntur, servanda sunt, praeter casus exceptionales in quibus secreti custodia damna causaret gravissima ei qui illud concedidit, ei qui illud recepit vel tertiae personae, quaeque solum per veritatis evulgationem possint vitari. Informationes privatae, etiam si sub secreti sigillo non committantur, aliis damnosae evulgari non debent sine motivo gravi et proportionato.

2492 Unusquisque iustam tenere debet circumspeditionem quoad vitam privatam personarum. Responsabiles communicationis debent iustam servare proportionem inter boni communis exigentias et iurium particularium observantiam. Informationis invasio in vitam privatam personarum activitati politicae vel publicae deditarum damnabilis est quatenus earum intimitati et libertati insidiatur.

V. Usus mediorum communicationis socialis

2493 In moderna societate, media communicationis socialis maiores habent partes in informatione, in promotione culturali et in formatione. Hae partes augentur propter technicae artis progressionem, propter amplitudinem et diversitatem nuntiorum evulgatorum, propter influxum in opinionem publicam exercitum.

2494 Informatio per media est in servitium boni communis(1681). Societas ius habet ad informationem fundatam in veritate, libertate, iustitia et solidaritate:
« *Huius tamen rectum iuris exercitium expostulat ut, quoad suum obiectum communicatio sit semper vera atque, iustitia et caritate servatis, integra; praeterea quoad modum, sit honesta et conveniens, scilicet leges morales hominisque legitima iura et dignitatem, cum in nuntiis quaeritandis tum in evulgandis, sancte servet* »(1682).

(1681) cf. Concilium Vaticanum II, Decr. *Inter mirifica*, 11: AAS 56 (1964) 148-149.

(1682) Concilium Vaticanum II, Decr. *Inter mirifica*, 5: AAS 56 (1964) 147.

2495 « Necessae est ut omnia societatis membra sua iustitiae et caritatis officia, hac quoque in provincia, adimpleant; itaque, istorum etiam instrumentorum ope, contendant ad rectas publicas opiniones efformandas atque pandendas »(1683). Solidaritas apparet tamquam consequentia verae et iustae communicationis, atque liberi cursus idearum, quae aliorum cognitioni favent et observantiae.

(1683) Concilium Vaticanum II, Decr. *Inter mirifica*, 8: AAS 56 (1964) 148.

2496 Communicationis socialis media (praesertim media pro hominum massa) quemdam animum passivum possunt generare in usuariis, eosdem parum vigilantes consumptores efficiendo nuntiorum vel spectaculorum. Usuarii sibi moderationem et disciplinam imponere debent relate ad media pro hominum massa. Conscientiam sibi debent efformare illustratam et rectam quo facilius influxibus minus honestis resistant.

2497 Responsabiles ephemeridum, ratione sui ipsius muneris, obligationem habent, in informatione evulganda, veritati serviendi et caritatem non laedendi. Eadem cura, observare nitentur naturam factorum et limites iudicii critici de personis. Vitare debent diffamationi succumbere.

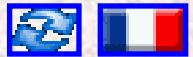
2498 « *Civilis auctoritas* hac in re peculiaribus officiis obstringitur ratione boni communis (...). Eiusdem enim auctoritatis est, pro suo munere, informationis veram iustamque libertatem (...) defendere ac tutari »(1684). Publicae potestates, leges promulgando et earum applicationi vigilando, praestabunt « ne ex horum instrumentorum pravo usu gravia discrimina publicis moribus et societatis progressui obveniant »(1685). Violationem punient iurium uniuscuiusque ad existimationem et ad vitae privatae secretum. Opportune et honeste informationes praebebunt quae bonum respiciunt generale vel iustis respondent incolarum inquietudinibus. Nihil potest iustificare recursum ad falsas informationes ut publica opinio artificiose deformetur per media. Hi interventus libertati individuorum et coetuum inferre non debent vulnus.

(1684) Concilium Vaticanum II, Decr. *Inter mirifica*, 12: AAS 56 (1964) 149.

(1685) Concilium Vaticanum II, Decr. *Inter mirifica*, 12: AAS 56 (1964) 149.

2499 Sensus moralis plagam denuntiat Statuum totalitariorum qui systematice veritatem adulterant, politicum opinionis exercent dominatum per media, « artificiose deformant » accusatos et testes publicorum processuum et suam tyrannidem firmare arbitrantur praecidendo et reprimendo quidquid ipsi tamquam « opinionis delicta » considerant.

VI. Veritas, pulchritudo et ars sacra

2500 Gratuita spiritualis delectatio et pulchritudo moralis exercitium comitantur boni. Pariter, veritas secum fert gaudium et splendorem pulchritudinis spiritualis. Veritas est per se ipsam pulchra. Verbi veritas, rationalis expressio cognitionis realitatis creatae et increatae, homini intelligentia praedito est necessaria, sed veritas alias etiam formas potest invenire expressionis humanae, ut complementum, maxime cum agitur de suggerendo id quod illa ineffabile implicat, cordis humani profunditates, animae elevationes, Dei mysterium. Deus, etiam priusquam Se homini verbis revelet veritatis, eidem revelatur per universalem sermonem creationis, operis Verbi Sui, Sapientiae Suae: a mundi universi ordine et harmonia * quae et puer et homo scientificus detegunt , « a magnitudine (...) et pulchritudine creaturarum cognoscibiliter potest Creator horum videri » (*Sg 13,5*), « speciei enim principium et auctor constituit ea » (*Sg 13,3*).

« *Halitus est enim (Sapientia) virtutis Dei et emanatio claritatis Omnipotentis sincera; ideo*

nihil inquinatum in eam incurrit: candor est enim lucis aeternae et speculum sine macula Dei potentiae et imago bonitatis Illius » (Sg 7,25-26). « Est enim haec speciosior sole et super omnem dispositionem stellarum; luci comparata invenitur splendidior: illi enim succedit nox, Sapientiam autem non vincit malitia » (Sg 7,29-30). « Amator factus sum formae illius » (Sg 8,2).

2501 Homo « ad imaginem Dei creatus » (cf. [Gn 1,26](#)), veritatem suae relationis ad Deum Creatorem per suorum artificiosorum operum etiam exprimit pulchritudinem. Ars, re vera, expressionis proprie humanae est forma; ultra conatum necessitatibus vitalibus satisfaciendi, qui omnibus creaturis viventibus est communis, ipsa est superabundantia gratuita interiorum divitiarum creaturae humanae. Ars, e talento praestito a Creatore et ex ipsius hominis nisu orta, forma est sapientiae practicae, cognitionem et industriam coniungens (cf. [Sg 7,17](#)) ad formam praebendam veritati realitatis in sermone pervio ad visum et ad auditum. Sic ars quamdam implicat similitudinem cum activitate Dei in creatione, quatenus rerum veritate inspiratur et amore. Ars, sicut quaelibet alia humana activitas, finis in se ipsa non est absolutus, sed ultimo hominis ordinatur fini eoque nobilitatur(1686).
(1686) cf. Pius XII, *Nuntius radiophonicus* (24 decembris 1955): AAS 48 (1956) 26-41; Id., *Nuntius radiophonicus sociis sodalitates iuvenum operariorum christianorum (J.O.C)* (septembris septembris 1950): AAS 42 (1950) 639-642.

2502 *Ars sacra* vera est et pulchra, cum per suam formam suae propriae correspondet vocationi: in fide et adoratione, suggerere et glorificare transcendens mysterium Dei, supereminens invisibilis pulchritudinis veritatis et amoris, quae apparuit in Christo qui est « splendor gloriae et figura substantiae Eius » ([He 1,3](#)), in quo « inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter » ([Col 2,9](#)), qui pulchritudo est spiritualis in beatissima Virgine Maria, angelis et sanctis resplendens. Vera ars sacra hominem ad adorationem ducit, ad orationem et ad amorem Dei Creatoris et Salvatoris, Sancti et Sanctificatoris.

2503 Hac de causa, debent Episcopi, per se ipsos vel per delegatos, vigilare ut ars sacra, antiqua et nova, in omnibus suis promoveatur formis, et, cum eadem cura religiosa, ut a liturgia et a cultus aedificiis removeatur omne quod veritati fidei et authenticae pulchritudini artis *sacrae* conforme non est(1687).
(1687) cf. Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 122-127](#): AAS 56 (1964) 130-132.

Compendium

2504 « Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium » ([Ex 20,16](#)). *Christi discipuli induerunt « novum hominem, qui secundum Deum creatus est in iustitia et sanctitate veritatis » (Ep 4,24).*

2505 *Veritas seu veracitas virtus est quae in eo consistit ut quis se verum suis actibus ostendat et verum suis dicat verbis, duplicitatem, simulationem et hypocrisim vitando.*

2506 *Christianus non debet « erubescere testimonium Domini » (2Tm 1,8) opere et verbo. Martyrium supremum est testimonium veritati fidei perhibitum.*

2507 *Observantia existimationis et honoris personarum omnem habitudinem omneque vetat verbum detractionis vel calumniae.*

2508 *Mendacium est falsum dicere cum intentione fallendi proximum.*

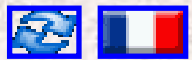
2509 *Culpa contra veritatem commissa reparationem postulat.*

2510 *Regula aurea, in casibus concretis, adiuvat ad discernendum utrum oporteat veritatem revelare poscenti illam necne.*

2511 « *Sacramentale sigillum inviolabile est* » ([CIC 983](#), § 1). *Secreta officiosa servanda sunt. Informationes secretae aliis damnosae evulgari non debent.*

2512 *Societas ad informationem fundatam in veritate, libertate, iustitia habet ius. Oportet sibi moderationem imponere et disciplinam in usu mediorum communicationis socialis.*

2513 *Pulchrae artes, sed praecipue ars sacra « natura sua ad infinitam puchritudinem divinam spectant, humanis operibus aliquomodo exprimendam, et Deo Eiusdemque laudi et gloriae provehendae eo magis addicuntur, quo nihil aliud eis propositum est, quam ut operibus suis ad hominum mentes pie in Deum convertendas maxime conferant »*(1688). (1688) Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 122](#): AAS 56 (1964) 130-131.

ARTICULUS 9: NONUM PRAECEPTUM

« *Non concupisces domum proximi tui: non desiderabis uxorem eius, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum nec omnia, quae illius sunt* » ([Ex 20,17](#)).

« *Omnis, qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam moechatus est eam in corde suo* » ([Mt 5,28](#)).

2514 Sanctus Ioannes tres cupiditatis seu concupiscentiae distinguit species: concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum et superbiam vitae (cf. [1Jn 2,16](#)).

Secundum catholicam catechetica traditionem, nonum praeceptum concupiscentiam vetat carnalem; decimum concupiscentiam prohibet boni alieni.

2515 Sensu etymologico, « concupiscentia » omnem formam potest indicare humani optati. Theologia christiana eidem sensum particularem tribuit motus appetitus sensibilis qui operi rationis humanae adversatur. Sanctus Paulus eam rebellionem comparat quam « caro » ducit adversus « spiritum » (cf. [Ga 5,16](#) [Ga 17](#) [Ga 5,24](#) [Ep 2,3](#)). Illa ab inoboedientia procedit primi peccati. 390 Eadem facultates morales perturbat hominis et, quin culpa sit in se ipsa, hunc ad peccata inclinat committenda(1689).

(1689) cf. Concilium Tridentinum, Sess. 5a, *Decretum de peccato originali*, canon 5: [DS 1515](#)

2516 Iam in homine, quia ipse *ens compositum est, spiritus et corpus*, quaedam inest contentio, quaedam tendentiarum initur pugna inter « spiritum » et « carnem ». Sed, revera, haec lucta ad hereditatem pertinet peccati, eius est consequentia et insimul confirmatio. Ipsa ad quotidianam experientiam dimicationis spiritualis pertinet:

« *Liquet Apostolum nec discriminare nec condemnare corpus, quod cum anima spirituali efficit naturam hominis eiusque subiectivam indolem personalem; sed contra tractare de operibus vel potius de stabilibus habitibus * virtutibus et vitiis * moraliter bonis aut malis, quae sunt fructus oboedientiae (in priore casu) aut renisus (in altero casu) quoad actionem salvificam Spiritus Sancti. Quare Apostolus scribit: "Si vivimus Spiritu, Spiritu et ambulemus"* ([Ga 5,25](#)) »(1690).

(1690) Ioannes Paulus II, Litt. enc. *Dominum et vivificantem*, [DEV 55](#): AAS 78 (1986) 877-

I. Purificatio cordis

2517 Cor sedes est personalitatis moralis: « De corde enim exeunt cogitationes malae, homicidia, adulteria, fornicationes » ([Mt 15,19](#)). Pugna contra concupiscentiam carnalem purificationem implicat cordis et exercitium temperantiae:

« *Simplicitatem tene et innocens esto et eris sicut infantes, qui ignorant nequitiam vitam hominum perdentem* »(1691).

(1691) Hermas, *Pastor*, 27, ((*mandatum 2, 1*): SC 53,146 (Funk 1, 70)).

2518 Sexta beatitudo proclamat: « Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt » ([Mt 5,8](#)). « Munda corda » illos indicant qui suum intellectum suamque voluntatem sanctitatis Dei conformant exigentiis, praecipue in tribus ambitibus: in caritate (cf. [1Th 4,3-9](#) [2Tm 2,22](#)), in castitate seu sexuali rectitudine(1692), in amore veritatis et orthodoxiae fidei. 396 Vinculum est inter puritatem cordis, corporis et fidei:

Fideles Symboli credere debent articulos, « ut credendo subiugentur Deo, subiugati recte vivant, recte vivendo cor mundent, corde mundato quod credunt intellegant »(1693).

(1692) cf. [1Th 4,7](#) [Col 3,5](#) [Ep 4,19](#)

(1693) Sanctus Augustinus, *De fide et Symbolo*, 10, 25: CSEL 25, 32 (PL 40, 196).

2519 « Mundis cordibus » promittitur videre Deum facie ad faciem Eique esse similes (cf. [1Co 13,12](#) [1Co 1 Jn 3,2](#)). Cordis puritas condicio est praevia visioni. Hinc iam nobis praebet ut *secundum* Deum videamus, alterum accipiamus tamquam « proximum »; nobis permittit ut corpus humanum percipiamus, nostrum et illud proximi, tamquam templum Spiritus Sancti, manifestationem divinae pulchritudinis.

II. Pro puritate dimicatio

2520 Baptismus ei, qui illum recipit, confert gratiam purificationis omnium peccatorum. Sed baptizatus pergere debet contra carnis concupiscentiam et cupiditates inordinatas certare. Cum gratia Dei ad id pervenit:

* *virtute et dono castitatis*, quia castitas corde recto et sine divisione amare permittit; *intentionis puritate*, quae consistit in intendendo ad verum hominis finem: baptizatus, oculo simplici, in omnibus voluntatem Dei invenire et adimplere nititur (cf. [Rm 12,2](#) [Col 1,10](#));

puritate intuitus, exterioris et interioris; disciplina sensuum et imaginationis; reiectione omnis obsequentiae in impuris cogitationibus quae inclinant ad se avertendum a mandatorum divinorum via: « Aspectus insensatis in concupiscentiam venit » ([Sg 15,5](#)); *oratione*:

« *Propriarum virium credebam esse continentiam, quarum mihi non eram conscius, cum tam stultus essem, ut nescirem (...) neminem posse esse continentem, nisi Tu dederis. Utique dares, si gemitu interno pulsarem aures Tuas et fide solida in Te iactarem curam meam* »(1694).

(1694) Sanctus Augustinus, *Confessiones*, 6, 11, 20: CCL 27, 87 (PL 32, 729-730).

2521 Puritas postulat *pudorem*. Hic temperantiae est pars integralis. Pudor intimitatem praeservat personae. Indicat reiectionem develandi id quod occultum debet manere. Ad castitatem ordinatur, cuius etiam testatur circumspectionem. Intuitus et gestus dirigit dignitati personarum unionisque earum conformes.

2522 Pudor mysterium protegit personarum et amoris earum. Ad patientiam invitatur et ad moderationem in amoris relatione; postulat ut condiciones serventur doni et definitivae obligationis viri et mulieris inter se. Pudor est modestia. Vestium inspiratur electionem. Silentium vel circumspectionem tenet, cum morbidae curiositatis pellucet periculum. Ipsa fit discretio.

2523 Sensuum exstat pudor sicut etiam corporis. Ipse insurgit, exempli gratia, contra corporis humani exhibitiones quae illud ad insanam curiositatem fovendam in quibusdam pervulgationibus ostentant vel contra sollicitationem quorundam mediorum communicationis ad nimis longe progrediendum in intimis secretis amicaliter commissis revelandis. Pudor quemdam vivendi modum inspiratur qui permittit resistere sollicitationibus hodierni moris et impulsibus ideologiarum dominantium.

2524 Formae, quas pudor induit, ab alia in aliam culturam variant. Ubique tamen ipse dignitatis spiritualis homini propriae permanet praesensio. Nascitur expergefactione conscientiae subiecti. Pueros et adulescentes docere pudorem est personae humanae suscitare observantiam.

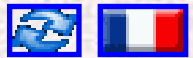
2525 Puritas christiana *purificationem socialis atmosphaerae* postulat. A communicationis socialis mediis informationem exigit quae observantiae et discretionis habeant curam. Cordis puritas ab erotismo liberat grassante et spectacula amovet quae insanae curiositati et indecoris imaginibus favent.

2526 Id, quod *morum permissivus animus* appellatur, super erroneum sistit conceptum humanae libertatis; haec, ad se aedificandam, eget ut prius se lege morali educari permittat. Oportet ab educationis responsabilibus postulare ut iuvenibus tribuant institutionem, quae veritatem, qualitates cordis et dignitatem moralem et spiritualem hominis observet.

2527 « Bonum Christi nuntium hominis lapsi vitam et cultum continenter renovat, et errores ac mala, ex semper minaci peccati seductione manantia, impugnat et removet. Mores populorum indesinenter purificat et elevat. Animi ornamenta dotesque cuiuscumque populi vel aetatis supernis divitiis velut ab intra fecundat, communit, complet atque in Christo restaurat » (1695).

(1695) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 58](#): AAS 58 (1966) 1079.

Compendium

2528 « *Omnis, qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam moechatus est eam in corde suo* » ([Mt 5,28](#)).

2529 *Nonum praeceptum contra cupiditatem seu concupiscentiam carnalem ad vigilantiam excitat.*

2530 *Pugna contra concupiscentiam carnalem purificationem implicat cordis et exercitium temperantiae.*

2531 *Puritas cordis nobis Deum videre praebebit: eadem hinc iam nobis praebet ut omnia secundum Deum videamus.*

2532 *Cordis purificatio orationem exigit, castitatis exercitium, puritatem intentionis et intuitus.*

2533 *Puritas cordis postulat pudorem, qui patientia est, modestia et discretio. Pudor*

intimitatem praeservat personae.

ARTICULUS 10: DECIMUM PRAECEPTUM

« *Non concupisces (...) omnia, quae (...) (proximi tui) sunt* » ([Ex 20,17](#)).

« *Nec desiderabis domum proximi tui, non agrum, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum et universa, quae illius sunt* » ([Dt 5,21](#)).

« *Ubi (...) est thesaurus tuus, ibi erit et cor tuum* » ([Mt 6,21](#)).

2534 Decimum praeceptum explicat et complet nonum, quod ad carnis refertur concupiscentiam. Hoc boni alieni prohibet cupiditatem, radicem furti, rapinae et fraudis, quae septimum vetat praeceptum. « *Concupiscentia oculorum* » (*Io Jn 2,16*) ad violentiam ducit et ad iniustitiam a quinto praecepto vetitas (cf. Mich 2,2). Cupiditas, sicut fornicatio, suam invenit originem in idololatria tribus primis praescriptionibus Legis prohibita (cf. [Sg 14,12](#)). Decimum praeceptum ad intentionem refertur cordis; ipsum, cum nono, omnia Legis praecepta compendiat.

I. Cupiditatum inordinatio

2535 Appetitus sensibilis nos ducit ad gratas desiderandas res, quas non habemus. Sic desiderare edere, cum quis fame laborat vel calefieri, cum quis alget. Haec desideria in se ipsis sunt bona; attamen saepe rationis non servant moderationem nosque impellunt ad iniuste cupiendum quod nobis non correspondet quodque ad alios pertinet vel eis debetur.

2536 Decimum praeceptum *aviditatem* vetat et desiderium appropriationis bonorum terrestrium sine mensura; inordinatam prohibet *cupiditatem* natam ab immoderata passione divitiarum earumque potentiae. Etiam desiderium interdicat committendi iniustitiam per quam proximo damnum in eius bonis inferretur temporalibus:

« *Cum Lege ita caveatur: Non concupisces*, haec verba ad eum sensum referuntur, ut nostras cupiditates a rebus alienis cohibeamus. Alienarum enim rerum cupiditatis sitis immensa est atque infinita, neque unquam satiatur, ut scriptum est: *Avarus non implebitur pecunia* ([Si 5,9](#)) »(1696).

(1696) *Catechismus Romanus*, 3, 10, 13: ed. P. Rodríguez (Città del Vaticano-Pamplona 1989) p. 518.

2537 Hoc praeceptum non violatur desiderando res obtinere quae ad proximum pertinent, dummodo id iustis sit mediis. Traditionalis catechesis cum sensu realitatis indicat illos « qui prae ceteris hoc cupiditatis vitio laborant » et quos proinde oportet « ad colendum hoc praeceptum diligentius cohortari »:

« *illi sunt (...) mercatores (...), qui rerum penuriam annonaeque caritatem expetunt, atque id aegre ferunt, ut alii praeter ipsos sint qui vendant aut emant, quo carius vendere aut vilis emere ipsi possint; qua in re item peccant, qui alios egere cupiunt, ut aut vendendo aut emendo ipsi lucrentur. (...) Medici item qui morbos desiderant; iure consulti qui causarum litiumque vim copiamque concupiscunt...* »(1697).

(1697) *Catechismus Romanus*, 3, 10, 23: ed. P. Rodríguez (Città del Vaticano-Pamplona 1989) p. 523.

2538 Decimum praeceptum *invidiam* ex corde humano exigit expellere. Cum propheta

Nathan poenitentiam regis David stimulare cupiebat, ei historiam enarravit pauperis, qui nihil habebat praeter unam ovem tamquam suam propriam filiam tractatam, et divitis, qui, non obstante suorum gregum multitudine, ei invidebat suamque ovem est denique furatus (cf. [2S 12,1-4](#)). Invidia ad pessima ducere potest facinora (cf. [Gn 4,3-8](#) [Gn 1](#) Reg 21,1-29). « Invidia autem Diaboli mors introivit in orbem terrarum » ([Sg 2,24](#)):

« *Nosque adversus nos ipsos mutuo stamus, livore nimirum arma porrigente. (...) Cum omnes id agimus ut diruamus (corpus Christi), quis tandem finis erit? (...) Christi (...) corpus mortuum reddidimus. (...) Cumque membra omnes vocemus, ferarum tamen ritu inter nos dissidemus* »(1698).

(1698) Sanctus Ioannes Chrysostomus, *In epistulam II ad Corinthios*, homilia 27, 3-4: PG 61, 588.

2539 Invidia vitium est capitale. Indicat tristitiam, quam quis experitur coram bono alieno, et immoderatum desiderium illud faciendi suum, etiam modo indebito. Cum eadem malum grave proximo exoptat, peccatum est mortale:

Sanctus Augustinus in invidia perspiciebat « diabolicum vitium »(1699).

« De invidia, odium, susurratio, detractio, exsultatio in adversis proximi, afflictio autem in prosperis nascitur »(1700).

(1699) Sanctus Augustinus, *De disciplina christiana*, 7, 7: CCL 46, 214 (PL 40, 673); Id., *Epistula* 108, 3, 8: CSEL 34, 620 (PL 33, 410).

(1700) Sanctus Gregorius Magnus, *Moralia in Iob*, 31, 45, 88: CCL 143b, 1610 (PL 76, 621).

2540 Invidia est quaedam tristitiae forma et propterea caritatis reiectio; baptizatus adversus illam pugnabit benevolentia. Invidia saepe a superbia provenit; baptizatus se exercebit ad vivendum in humilitate:

« *Per me vellem Deum gloria affici. Ergo gaude florente fratre, et per te Deus glorificabitur, omnesque dicent "Benedictus Deus" qui tales habet famulos, invidia omni liberos, qui de aliorum bonis mutuo gaudent* »(1701).

(1701) Sanctus Ioannes Chrysostomus, *In epistulam ad Romanos*, homilia 7, 5: PG 60, 448.

II. Spiritus desideria

2541 Legis et gratiae Oeconomia a cupiditate et invidia cor hominum avertit; illud excelsi Boni initiat desiderio; illud instruit desideriis Spiritus Sancti qui hominis satiat cor.

Deus promissionum semper hominem commonefecit contra seductionem illius quod, inde ab originibus, apparet « bonum (...) ad vescendum et pulchrum oculis et desiderabile (...) ad intelligendum » ([Gn 3,6](#)).

2542 Lex Israel collata nunquam sufficiens fuit ad iustificandos eos qui illi erant subiecti; ipsa est etiam « concupiscentiae » instrumentum effecta (cf. [Rm 7,7](#)). Adaequationis defectus inter velle et facere (cf. [Rm 7,15](#)) conflictionem indicat inter Legem Dei, quae est lex mentis, et alteram legem « captivantem me in lege peccati, quae est in membris meis » ([Rm 7,23](#)).

2543 « Nunc autem sine Lege iustitia Dei manifestata est, testificata a Lege et Prophetis, iustitia autem Dei per fidem Iesu Christi, in omnes qui credunt » ([Rm 3,21-22](#)). Exinde christifideles « carnem crucifixerunt cum vitiis et concupiscentiis » ([Ga 5,24](#)); ipsi a Spiritu ducuntur (cf. [Rm 8,14](#)) et Spiritus desideria sequuntur. 415

III. Cordis paupertas

2544 Iesus Suis praecipit discipulis ut Eum omni rei omnibusque praeferant personis et illis proponit ut abrenuntient omnibus quae possident (cf. [Lc 14,33](#)) propter Eum et propter Evangelium. 417 Paulo ante Suam passionem, illis, tamquam exemplum, pauperem Hierosolymorum proposuit viduam, quae, in sua indigentia, dedit quidquid habebat ad vivendum (cf. [Lc 21,4](#)). Praeceptum libertatis cordis coram divitiis obligatorium est ad intrandum in Regnum coelorum.

2545 Omnes christifideles curare debent « ut affectus suos recte dirigant, ne usu rerum mundanarum et adhaesione ad divitias contra spiritum paupertatis evangelicae a caritate perfecta prosequenda impediatur »(1702).

(1702) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 42](#): AAS 57 (1965) 49.

2546 « Beati pauperes spiritu » ([Mt 5,3](#)). Beatitudines ordinem revelant felicitatis et gratiae, pulchritudinis et pacis. Iesus gaudium celebrat pauperum, quorum iam est Regnum: (cf. [Lc 6,20](#))

« Videtur mihi Verbum paupertatem spiritus nominare voluntariam animi humilitatem, atque huius exemplum Apostolus nobis Dei paupertatem proponit, dum dicit: Qui cum dives sit, propter nos pauper factus est ([2Co 8,9](#)) »(1703).

(1703) Sanctus Gregorius Nyssenus, *De beatitudinibus*, oratio 1: *Gregorii Nysseni opera*, ed. W. Jaeger, v. 72 (Leiden 1992) p. 83 (PG 44, 1200).

2547 Dominus de divitibus lamentatur, quia ipsi in bonorum abundantia suam inveniunt consolationem (cf. [Lc 6,24](#)). « Superbi ergo appetant et diligant regna terrarum: Beati autem pauperes spiritu, quoniam ipsorum est Regnum coelorum »(1704). Se providentiae Patris coeli committere ab inquietudine liberat diei crastini. Fiducia in Deum ad beatitudinem disponit pauperum (cf. [Mt 6,25-34](#)). Ipsi Deum videbunt.

(1704) Sanctus Augustinus, *De sermone Domini in monte*, 1, 1, 3: CCL 35, 4 (PL 34, 1232).

IV. « Deum videre cupio »

2548 Verae beatitudinis desiderium hominem separat ab immoderata affectione ad bona huius mundi, ut in visione et beatitudine impleatur Dei. « Promissio quidem (videndi Deum) tanta est, ut superet extremum terminum beatitudinis. (...) Nam videre in usu Scripturae, idem significat quod habere (...). Ergo qui Deum vidit, quidquid in bonis numeratur, per hoc quod vidit, adeptus est »(1705).

(1705) Sanctus Gregorius Nyssenus, *De beatitudinibus*, oratio 6: *Gregorii Nysseni opera*, ed. W. Jaeger, v. 72 (Leiden 1992) p. 138 (PG 44, 1265).

2549 Populo sancto restat, ut pugnet ad obtinenda, cum gratia ex alto, bona quae Deus promittit. Christifideles, ut Deum possideant et contemplantur, suas mortificant cupiditates et, cum gratia Dei, superant seductiones delectationis et potentiae.

2550 In hac perfectionis via, Spiritus et Sponsa vocant eos, qui illos audiunt (cf. [Ap 22,17](#)), ad perfectam cum Deo communionem:

« Vera ibi gloria erit, ubi laudantis nec errore quisquam nec adulatione laudabitur; verus honor, qui nulli negabitur digno, nulli deferetur indigno; sed nec ad eum ambiet ullus indignus, ubi nullus permittetur esse nisi dignus; vera pax, ubi nihil adversi nec a se ipso nec ab aliquo quisque patietur. Praemium virtutis erit Ipse, qui virtutem dedit eique Se Ipsum, quo melius et maius nihil possit esse, promisit. (...) "Ero illorum Deus, et ipsi erunt mihi

plebs" ([Lv 26,12](#)) (...). Sic enim et illud recte intellegitur, quod ait Apostolus: "Ut sit Deus omnia in omnibus" ([1Co 15,28](#)). Ipse finis erit desideriorum nostrorum, qui sine fine videbitur, sine fastidio amabitur, sine fatigatione laudabitur. Hoc munus, hic adfectus, hic actus profecto erit omnibus, sicut ipsa vita aeterna communis »(1706).
(1706) Sanctus Augustinus, *De civitate Dei* 22, 30: CSEL 402, 665-666 (PL 41, 801-802).

Compendium

2551 « Ubi (...) est thesaurus tuus, ibi erit et cor tuum » ([Mt 6,21](#)).

2552 *Decimum praeceptum inordinatam prohibet cupiditatem, ab immoderata passione divitiarum earumque potentiae natam.*

2553 *Invidia tristitia est quam quis experitur coram bono alieno et desiderium immoderatum illud faciendi suum. Ipsa vitium est capitale.*

2554 *Baptizatus invidiam oppugnat benevolentia, humilitate atque se Dei providentiae committendo.*

2555 *Christifideles « carnem crucifixerunt cum vitiis et concupiscentiis » ([Ga 5,24](#)); ipsi a Spiritu ducuntur et Eius sequuntur desideria.*

2556 *Superatio affectionis ad divitias est necessaria ad intrandum in Regnum coelorum. « Beati pauperes spiritu » ([Mt 5,3](#)).*

2557 *Homo desiderii dicit: « Deum videre cupio ». Dei sitis aqua vitae aeternae satiatur (cf. [Jn 4,14](#)).*

PARS QUARTA

ORATIO CHRISTIANA

SECTIO PRIMA

ORATIO IN VITA CHRISTIANA

2558 « Magnum est mysterium fidei ». Ecclesia illud in Symbolo Apostolorum profitetur (*pars prima*) et in liturgia celebrat sacramentali (*pars secunda*), ut fidelium vita Christo fiat in Spiritu Sancto conformis ad gloriam Dei Patris (*pars tertia*). Hoc igitur mysterium exigit ut fideles illud credant, illud celebrent et ex illo vivant in relatione viva et personali cum Deo vivo et vero. Haec relatio est oratio.

QUID EST ORATIO?

« *Pro me oratio* est impetus cordis, est simplex intuitus ad caelum missus, clamor est

gratitudinis et amoris tam in probatione quam in gaudio »(1707).

(1707) Sancta Theresia a Iesu Infante, *Manuscrit C*, 25r: *Manuscripts autobiographiques* (Paris 1992) p. 389-390.

Oratio tamquam donum Dei

2559 « Oratio est ascensus mentis in Deum: aut eorum quae consentanea sunt postulatio a Deo »(1708). Unde loquimur orantes? Utrum de nostrae superbiae et nostrae propriae voluntatis altitudine an « de profundis » ([Ps 130,1](#)) cordis humilis et contriti? Qui humiliatur, exaltatur (cf. [Lc 18,9-14](#)). *Humilitas* est orationis fundamentum. « Quid oremus, sicut oportet, nescimus » ([Rm 8,26](#)). Humilitas est dispositio ad orationis donum gratuito accipiendum: homo est mendicus Dei(1709).

(1708) Sanctus Ioannes Damascenus, *Expositio fidei*, 68 (*De fide orthodoxa* 3, 24): PTS 12, 167 (PG 94, 1089).

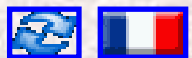
(1709) cf. Sanctus Augustinus, *Sermo* 56, 6, 9: ed. P. Verbraken: *Revue Bénédictine* 68 (1958) 31 (PL 38, 381).

2560 « Si scires donum Dei! » ([Jn 4,10](#)). Orationis mirabile ibi praecise revelatur, iuxta puteos ad quos venimus ad nostram quaerendam aquam: ibi Christus in occursum venit omnis creaturae humanae, Ipse primus est qui nos quaerat et bibere petat. Iesus sitit, Eius petitio e profunditatibus venit Dei qui nos desiderat. Oratio, sive id scimus sive nescimus, occursum est sitis Dei et sitis nostrae. Deus sitit nos Ipsum sitire(1710).

(1710) cf. Sanctus Gregorius Nazianzenus, *Oratio* 40, 25: SC 358,261 (PG 36, 398); Sanctus Augustinus, *De diversis quaestionibus octoginta tribus*, 64, 4: CCL 44A, 140 (PL 40, 56).

2561 « Tu forsitan petisses ab Eo et dedisset tibi aquam vivam » ([Jn 4,10](#)). Nostra petitionis oratio, ad paradoxum modum, responsio est. Responsio ad Dei viventis querelam: « Me dereliquerunt fontem aquae vivae, ut foderent sibi cisternas, cisternas dissipatas » ([Jer 2,13](#)), fidei responsio ad gratuitam salutis Promissionem (cf. [Jn 7,37-39](#) [Is 12,3](#) [Is 51,1](#)), responsio amoris ad unicum Filium sitim(1711).

(1711) cf. [Jn 19,28](#) [Zach 12,10](#); 13,1.

Catechismus 2488

Citations de
DS 1521:

Magistère

Veritatis Splendor:
46

Genèse (CP) 43

Second voyage en Egypte des frères de Joseph. Le départ.

43 ¹ La famine s'appesantissait sur le pays. ² Quand ils eurent fini de manger le blé qu'ils avaient apporté d'Égypte, leur père leur dit: " Retournez nous acheter un peu de vivres. " ³ Juda lui répondit: " Cet homme nous a fait cette déclaration formelle: Vous ne verrez point ma face que votre frère ne soit avec vous. ⁴ Si donc tu laisses venir notre frère avec nous, nous descendrons et nous t'achèterons des vivres. ⁵ Mais si tu ne le laisses pas venir, nous ne descendrons point; car cet homme nous a dit Vous ne verrez pas ma face que votre frère ne soit avec vous. " ⁶ Et Israël dit: " Pourquoi m'avez-vous causé cette peine, de dire à cet homme que vous aviez encore un frère? " ⁷ Ils dirent: " Cet homme nous a adressé beaucoup de questions sur nous et sur notre famille, en disant: Votre père vit-il encore? Avez-vous un autre frère? Et nous avons répondu selon ces questions. Pouvions-nous savoir qu'il dirait: Faites descendre votre frère? " ⁸ Et Juda dit à Israël, son père: " Laisse partir l'enfant avec moi, afin que nous nous levions et nous mettions en route, et nous vivrons et ne mourrons point, nous, toi et nos petits enfants. ⁹ C'est moi qui réponds de lui, tu le redemanderas de ma main. Si je ne le ramène pas auprès de toi, si je ne le mets pas devant toi, je serai coupable envers toi à tout jamais. ¹⁰ Car si nous n'avions pas tant tardé, nous serions maintenant deux fois de retour. " ¹¹ Israël, leur père, leur dit: " Eh bien, puisqu'il le faut, faites ceci: Prenez dans vos vaisseaux des meilleures productions du pays et portez à cet homme un présent: un peu de baume et un peu de miel, de l'astragale, du ladanum, des pistaches et des amandes. ¹² Prenez dans vos mains de l'argent en double, et reportez celui qui a été mis à l'entrée de vos sacs, peut-être par erreur. ¹³ Prenez votre frère, levez-vous et retournez vers cet homme. ¹⁴ Que le Dieu tout-puissant vous fasse trouver grâce devant cet homme, afin qu'il laisse revenir avec vous votre autre frère, ainsi que Benjamin! Pour moi, si je dois être privé de mes enfants, que j'en sois privé! "

Second voyage en Egypte des frères de Joseph. La rencontre.

¹⁵ Les hommes prirent ce présent, et ils prirent dans leurs mains de l'argent au double, ainsi que Benjamin; et, s'étant levés, ils descendirent en Egypte et se présentèrent devant Joseph. ¹⁶ Dès que Joseph vit Benjamin avec eux, il dit à son intendant: " Fais entrer ces gens dans la maison, tue des victimes et apprête un repas, car ces gens mangeront avec moi à midi. " ¹⁷ Cet homme fit ce que Joseph avait ordonné, et il conduisit ces gens dans la maison de Joseph.

¹⁸ Pendant qu'on les conduisait à la maison de Joseph, les hommes eurent peur, et ils dirent: " C'est à cause de l'argent rapporté l'autre fois dans nos sacs qu'on nous emmène; c'est pour nous assaillir, tomber sur nous, nous prendre comme esclaves avec nos ânes. " ¹⁹ S'étant approchés de l'intendant de la maison de Joseph, ils lui adressèrent la parole, à l'entrée de la maison, en disant: ²⁰ " Pardon, mon seigneur. Nous sommes déjà descendus une fois pour acheter des vivres. ²¹ Au retour, quand nous arrivâmes à l'endroit où nous devons passer la nuit, nous avons ouvert nos sacs, et voici, l'argent de chacun était à l'entrée de son sac, notre argent selon son poids: nous le rapportons avec nous; ²² et en même temps nous avons apporté d'autre argent pour acheter des vivres. Nous ne savons pas qui a mis notre argent dans nos sacs. " ²³ Il leur dit: " Que la paix soit avec vous! Ne craignez rien. C'est votre Dieu, le Dieu de votre père, qui vous a donné un trésor dans vos sacs. Votre argent m'a été remis. " Et il leur amena Siméon.

²⁴ Cet homme, les ayant fait entrer dans la maison de Joseph, leur donna de l'eau et ils se lavèrent les pieds; il donna aussi du fourrage à leurs ânes. ²⁵ Ils préparèrent leur présent, en attendant que Joseph vint à midi; car on leur avait annoncé qu'ils mangeraient chez lui. ²⁶ Quand Joseph fut arrivé chez lui, ils lui apportèrent dans la maison le présent qu'ils avaient dans la main, et se prosternèrent par terre devant lui. ²⁷ Il leur demanda comment ils se portaient, puis il dit: " Votre vieux père, dont vous avez parlé, est-il en bonne santé? vit-il encore? " ²⁸ Ils répondirent: " Ton serviteur, notre père, est en bonne santé; il vit encore "; et ils s'inclinèrent et se prosternèrent. ²⁹ Joseph leva les yeux, et il vit Benjamin, son frère, fils de sa mère; il dit: " Est-ce là votre jeune frère dont vous m'avez parlé? " ³⁰ Et il dit: Que Dieu te soit favorable, mon fils! " Alors, en toute hâte, car ses entrailles étaient émues pour son frère, Joseph chercha un endroit pour pleurer; il entra dans sa chambre et il y pleura. ³¹ Après s'être lavé le visage, il sortit et, faisant des efforts pour se contenir, il dit: " Servez à manger. "

³² On le servit à part, et ses frères à part, à part aussi les Egyptiens qui mangeaient avec lui, car les Egyptiens ne peuvent prendre leurs repas avec les Hébreux: c'est une abomination pour les Egyptiens. ³³ Les frères de Joseph s'assirent devant lui, le premier-né selon son droit d'aînesse, et le plus jeune selon son âge; et ils se regardaient les uns les autres avec étonnement. ³⁴ Il leur fit porter des portions de devant lui, et la portion de Benjamin était cinq fois plus forte que les portions d'eux tous. Ils burent joyeusement avec lui.

Benjamin condamné à rester en Egypte

⁴⁴ ¹ Joseph donna cet ordre à l'intendant de sa maison: " Remplis de vivres les sacs de ces gens, autant qu'ils en pourront porter, et mets l'argent de chacun à l'entrée de son sac. ² Tu mettras aussi ma coupe, la coupe d'argent, à l'entrée du sac du plus jeune, avec l'argent de son blé. " L'intendant fit ce que Joseph lui avait ordonné.

³ Le matin, dès qu'il fit jour, on renvoya les hommes avec leurs ânes. ⁴ Ils étaient sortis de la ville, sans en être encore bien éloignés, lorsque Joseph dit à son intendant: " Lève-toi, poursuis ces gens; et, quand tu les auras atteints, tu leur diras: Pourquoi avez-vous rendu le

mal pour le bien? ⁵ N'est-ce pas la coupe dans laquelle boit mon seigneur, et dont il se sert pour deviner? C'est une action mauvaise que vous avez faite. "

⁶ L'intendant, les ayant rejoints, leur dit ces mêmes paroles. Ils lui répondirent: ⁷ " Pourquoi mon seigneur parle-t-il ainsi? Dieu préserve tes serviteurs d'avoir commis une telle action! ⁸ Voici, nous t'avons rapporté du pays de Chanaan l'argent que nous avons trouvé à l'entrée de nos sacs; comment aurions-nous dérobé dans la maison de ton seigneur de l'argent ou de l'or? ⁹ Que celui de tes serviteurs sur qui sera trouvée la coupe meure, et que nous soyons aussi nous-mêmes les esclaves de mon seigneur. " ¹⁰ Il leur dit: " Eh bien, qu'il en soit selon vos paroles! Celui chez qui se trouvera la coupe sera mon esclave; et vous, vous serez quittes. " ¹¹ Chacun descendit aussitôt son sac à terre et chacun ouvrit son sac. ¹²

L'intendant les fouilla, commençant par le plus âgé et finissant par le plus jeune; et la coupe se trouva dans le sac de Benjamin. ¹³ Ils déchirèrent leurs vêtements et, chacun ayant rechargé son âne, ils retournèrent à la ville.

¹⁴ Juda avec ses frères arriva à la maison de Joseph, qui s'y trouvait encore, et ils se prosternèrent devant lui jusqu'à terre.

¹⁵ Joseph leur dit: " Quelle action avez-vous faite? Ne saviez-vous pas qu'un homme tel que moi saurait bien deviner? " ¹⁶ Juda répondit: " Que pouvons-nous dire à mon seigneur? Comment parler? comment nous justifier? Dieu a trouvé l'iniquité de tes serviteurs. Nous voici esclaves de mon seigneur, nous et celui chez qui s'est trouvée la coupe. " ¹⁷ Et Joseph dit: "Dieu me garde de faire cela! l'homme chez qui la coupe a été trouvée sera mon esclave; et vous, remontez en paix vers votre père. "

¹⁸ Alors Juda, s'approchant de Joseph, lui dit: " De grâce, mon seigneur, que ton serviteur puisse dire une parole aux oreilles de mon seigneur, et que ta colère ne s'enflamme pas contre ton serviteur! car tu es l'égal de Pharaon. ¹⁹ Mon seigneur a interrogé ses serviteurs, en disant: ²⁰ Avez-vous un père ou un frère. Et nous avons répondu à mon seigneur: Nous avons un vieux père et un jeune frère, enfant de sa vieillesse; cet enfant avait un frère qui est mort, et il reste seul de la même mère, et son père l'aime. ²¹ Tu as dit à tes serviteurs: Faites-le descendre vers moi, et que je pose mes yeux sur lui. ²² Nous avons répondu à mon seigneur L'enfant ne peut pas quitter son père; s'il le quitte, son père mourra. ²³ Tu as dit à tes serviteurs: Si votre jeune frère ne descend pas avec vous, vous ne reverrez plus ma face.

²⁴ Lorsque nous sommes remontés vers ton serviteur, mon père, nous lui avons rapporté les paroles de mon seigneur. ²⁵ Et quand notre père a dit Retournez, achetez-nous un peu de vivres, ²⁶ nous avons répondu: Nous ne pouvons pas descendre; mais, si notre plus jeune frère est avec nous, nous descendrons, car nous ne pouvons voir la face de cet homme à moins que notre jeune frère ne soit avec nous. ²⁷ Ton serviteur, notre père, nous a dit: Vous savez que ma femme m'a enfanté deux fils. ²⁸ L'un s'en est allé d'avec moi, et j'ai dit: Il faut qu'il ait été dévoré, car je ne l'ai pas revu jusqu'à présent. ²⁹ Si vous me prenez encore celui-ci et qu'il lui arrive malheur, vous ferez descendre mes cheveux blancs avec douleur au séjour des morts. ³⁰ - Maintenant, quand je retournerai auprès de ton serviteur, mon père, sans avoir avec nous l'enfant, à l'âme duquel est attachée son âme, ³¹ dès qu'il verra que

l'enfant n'y est pas, il mourra, et tes serviteurs auront fait descendre avec douleur au séjour des morts les cheveux blancs de ton serviteur, notre père. ³² Car ton serviteur a répondu de l'enfant en le prenant à mon père; il a dit: Si je ne le ramène pas auprès de toi, je serai coupable envers mon père à tout jamais. ³³ Permets donc, je te prie, que moi, ton serviteur, je reste à la place de l'enfant comme esclave de mon seigneur, et que l'enfant remonte avec ses frères. ³⁴ Comment pourrais-je remonter vers mon père, si l'enfant n'est pas avec moi? Non, que je ne voie point l'affliction qui accablerait mon père! "

Joseph se fait reconnaître de ses frères

45 ¹ Alors Joseph ne put se contenir devant tous ceux qui étaient présents; il s'écria: " Faites sortir tout le monde. " Et il ne resta personne avec lui quand il se fit connaître à ses frères. ² Il éleva la voix en pleurant; les Egyptiens l'entendirent, et la maison de Pharaon l'entendit. ³ Joseph dit à ses frères: " Je suis Joseph! Mon père vit-il encore? " Mais ses frères ne purent lui répondre, tant ils étaient bouleversés devant lui. ⁴ Et Joseph dit à ses frères: " Approchez-vous de moi. "; et ils s'approchèrent. Il dit: " Je suis Joseph, votre frère, que vous avez vendu pour être mené en Egypte. ⁵ Maintenant ne vous affligez pas et ne soyez pas fâchés contre vous-mêmes de ce que vous m'avez vendu pour être conduit ici; c'est pour vous sauver la vie que Dieu m'a envoyé devant vous. ⁶ Car voilà deux ans que la famine est dans ce pays, et pendant cinq années encore il n'y aura ni labour ni moisson. ⁷ Dieu m'a envoyé devant vous pour vous assurer un reste dans le pays et vous faire subsister pour une grande délivrance. ⁸ Et maintenant, ce n'est pas vous qui m'avez envoyé ici, mais c'est Dieu; il m'a établi père de Pharaon, seigneur sur toute sa maison et gouverneur de tout le pays d'Egypte. ⁹ Hâtez-vous de monter vers mon père, et vous lui direz: Ainsi a parlé ton fils Joseph: Dieu m'a établi seigneur sur toute l'Egypte; descends vers moi sans tarder. ¹⁰ Tu habiteras dans le pays de Gessen, et tu seras près de moi, toi et tes fils, et les fils de tes fils, tes brebis et tes boeufs, et tout ce qui est à toi. ¹¹ Là, je te nourrirai, - car il y aura encore cinq années de famine, - afin que tu ne souffres pas, toi, ta maison et tout ce qui est à toi. ¹² Voici, vos yeux voient, ainsi que les yeux de mon frère Benjamin, que c'est ma bouche qui vous parle. ¹³ Racontez à man père toute ma gloire en Egypte et tout ce que vous avez vu, et faites au plus tôt descendre ici mon père. " ¹⁴ Alors il se jeta au cou de Benjamin, son frère, et pleura; et Benjamin pleura sur son cou. ¹⁵ Il baisa aussi tous ses frères, et pleura en les tenant embrassés; puis ses frères s'entretenaient avec lui. ¹⁶ Le bruit se répandit dans la maison de Pharaon que les frères de Joseph étaient venus: ce qui fut agréable à Pharaon et à ses serviteurs. ¹⁷ Et Pharaon dit à Joseph: " Dis à tes frères: Faites ceci chargez vos bêtes et partez pour le pays de Chanaan et, ¹⁸ ayant pris votre père et vos familles, revenez auprès de moi. Je vous donnerai ce qu'il y a de meilleur au pays d'Égypte, et vous mangerez la graisse du pays. ¹⁹ Tu es autorisé à leur dire: Faites ceci: prenez dans le pays d'Égypte des chariots pour vos enfants et pour vos

femmes; amenez votre père et venez. ²⁰ Que vos yeux ne s'arrêtent pas avec regret sur les objets que vous devrez laisser, car ce qu'il y a de meilleur dans tout le pays d'Égypte est à votre disposition. "

²¹ Les fils d'Israël firent ainsi; Joseph leur donna des chariots, selon l'ordre de Pharaon, ainsi que des provisions pour la route. ²² Il leur donna à tous des vêtements de rechange, et il donna à Benjamin trois cents pièces d'argent et cinq vêtements de rechange. ²³ Il envoya également à son père dix ânes chargés des meilleurs produits de l'Égypte, et dix ânesses chargées de blé, de pain et de vivres, pour son père pendant le voyage. ²⁴ Puis il congédia ses frères, qui partirent; et il leur dit: " Ne vous querellez pas en chemin. " ²⁵ Ayant monté de l'Égypte, ils arrivèrent dans le pays de Chanaan, auprès de Jacob, leur père. ²⁶ Ils lui dirent: " Joseph vit encore, c'est même lui qui gouverne tout le pays d'Égypte. " Mais son cœur resta froid, parce qu'il ne les croyait pas. ²⁷ Ils lui rapportèrent alors toutes les paroles que Joseph avait dites. Lorsqu'il eut vu les chariots que Joseph avait envoyés pour le transporter, l'esprit de Jacob, leur père, se ranima, et Israël dit: ²⁸ "C'est assez! Joseph, mon fils, vit encore! j'irai et je le verrai avant de mourir. "

Départ de Jacob pour l'Egypte

⁴⁶ ¹ Israël partit avec tout ce qui lui appartenait. Arrivé à Bersabée, il offrit des sacrifices au Dieu de son père Isaac.

² Et Dieu parla à Israël dans une vision de nuit, et il dit: " Jacob! Jacob! " ³ Israël répondit: " Me voici. " Et Dieu dit: " Je suis le Dieu fort, le Dieu de ton père. Ne crains point de descendre en Egypte, car là je te ferai devenir une grande nation. ⁴ Moi-même je descendrai avec toi en Egypte, et moi-même aussi je t'en ferai sûrement remonter; et Joseph posera sa main sur tes yeux. "

⁵ Jacob, se levant, quitta Bersabée; et les fils d'Israël mirent Jacob, leur père, ainsi que leurs femmes et leurs enfants, sur les chariots que Pharaon avait envoyés pour le transporter.

⁶ Ils prirent aussi leurs troupeaux et leurs biens qu'ils avaient acquis dans le pays de Chanaan. Et Jacob se rendit en Egypte avec toute sa famille. ⁷ Il emmena avec lui en Egypte ses fils et les fils de ses fils, ses filles et les filles de ses fils, et toute sa famille.

La famille de Jacob

⁸ Voici les noms des fils d'Israël qui vinrent en Egypte: Jacob et ses fils. - Premier-né de Jacob, Ruben. - ⁹ Fils de Ruben: Hénoch, Phallu, Hesron et Charmi. - ¹⁰ Fils de Siméon: Jamuel, Jamin, Ahod, Jachin et Sohar, et Saut, fils de la Chananéenne. - ¹¹ Fils de Lévi: Gerson, Caat et Mérari. - ¹² Fils de Juda: Her, Onan, Séla, Pharès et Zara; mais Her et Onan étaient morts au pays de Chanaan. Les fils de Pharès furent Hesron et Hamul. - ¹³ Fils d'Issachar: Thola, Phua, Job et Semron. - ¹⁴ Fils de Zabulon: Sared, Elon et Jahélel - ¹⁵ Ce

sont là les fils que Lia enfanta à Jacob à Paddan-Aram, avec sa fille Dina. Ses fils et ses filles étaient en tout trente-trois personnes. ¹⁶ Fils de Gad: Séphion, Haggi, Suni, Esebon, Heri, Arodi et Aréli. ¹⁷ Fils d'Aser: Jamné, Jésusa, Jessui et Béria, et Sara, leur soeur. Les fils de Béria furent Héber et Melchiel. - ¹⁸ Ce sont là les fils de Zelpha, que Laban avait donnée à Lia, sa fille; et elle les enfanta à Jacob: en tout seize personnes. ¹⁹ Fils de Rachel, femme de Jacob: Joseph et Benjamin. ²⁰ Il naquit à Joseph, au pays d'Égypte, des fils que lui enfanta Aseneth, fille de Putiphar, prêtre d'On, savoir Manassé et Ephraïm. - ²¹ Fils de Benjamin: Béla, Bochor, Asbel, Géra, Naaman, Echi, Ros, Mophim, Ophim et Ared. - ²² Ce sont là les fils de Rachel, qui naquirent à Jacob: en tout quatorze personnes. ²³ Fils de Dan: Husim. - ²⁴ Fils de Nephtali: Jasiel, Guni, Jéser et Salem. - ²⁵ Ce sont là les fils de Bala, que Laban avait donnée à Rachel, sa fille; et elle les enfanta à Jacob: en tout sept personnes. ²⁶ Toutes les personnes qui vinrent avec Jacob en Egypte, issues de lui, sans compter les femmes des fils de Jacob, étaient au nombre de soixante-six en tout. ²⁷ Les fils de Joseph qui lui étaient nés en Egypte étaient deux. - Le total des personnes de la famille de Jacob qui vinrent en Egypte était de soixante-dix.

L'arrivée en Egypte. Accueil de Joseph et de Pharaon

²⁸ Jacob avait envoyé Juda devant lui vers Joseph pour préparer son arrivée en Gessen. ²⁹ Lorsque Jacob et les siens furent entrés en Gessen, Joseph fit atteler son char et y monta, pour aller en Gessen, à la rencontre d'Israël, son père. Il se montra à lui et, s'étant jeté à son cou, il pleura longtemps sur son. cou. ³⁰ Israël dit à Joseph: " Je puis mourir maintenant, puisque j'ai vu ton visage et que tu vis encore! "

³¹ Joseph dit à ses frères et à la famille de son père: " Je vais avertir Pharaon et je lui dirai: Mes frères et la famille de mon père, qui étaient au pays de Chanaan, sont venus vers moi. ³² Ces hommes font paître des brebis, car ce sont des propriétaires de troupeaux; ils ont amené leurs brebis et leurs boeufs, et tout ce qui leur appartient. ³³ Et quand Pharaon vous appellera et dira: Quelle est votre occupation? ³⁴ vous répondrez: Nous, tes serviteurs, sommes des propriétaires de troupeaux depuis notre jeunesse jusqu'à présent comme l'étaient nos pères. De cette manière vous habiterez dans le pays de Gessen, car tous les bergers sont en abomination aux Egyptiens. "

⁴⁷ ¹ Joseph alla porter la nouvelle à Pharaon, en disant: " Mon père et mes frères sont venus du pays de Chanaan avec leurs brebis et leurs boeufs, et tout ce qui leur appartient, et les voici dans le pays de Gessen. " ² Ayant pris cinq de ses frères, il les présenta à Pharaon; ³ et Pharaon leur dit: " Quelle est votre occupation? " Ils répondirent à Pharaon " Nous, tes serviteurs, sommes bergers, comme l'étaient nos pères. " ⁴ Ils dirent encore à Pharaon: " Nous sommes venus pour séjourner dans le pays, car il n'y a plus de pâture pour!es brebis de tes serviteurs, la famine s'étant appesantie sur le pays de Chanaan. Permets donc à tes

serviteurs d'habiter dans le pays de Gessen. " ⁵ Pharaon dit à Joseph: " Ton père et tes frères sont venus auprès de toi. Le pays d'Égypte est devant toi établis ton père et tes frères dans la meilleure partie du pays. ⁶ Qu'ils demeurent dans le pays de Gessen; et, si tu trouves parmi eux des hommes capables, mets-les à la tête des troupeaux qui m'appartiennent. "

⁷ Joseph fit venir Jacob, son père, et le présenta à Pharaon. Jacob bénit Pharaon; ⁸ et Pharaon dit à Jacob: " Quel est le nombre de jours des années de ta vie? " ⁹ Jacob répondit à Pharaon: " Les jours des années de mon pèlerinage sont de cent trente ans. Courts et mauvais ont été les jours des années de ma vie, et ils n'ont point atteint les jours des années de la vie de mes pères durant leur pèlerinage. " ¹⁰ Jacob bénit encore Pharaon et se retira de devant Pharaon. ¹¹ Joseph établit son père et ses frères, et leur assigna une propriété dans le pays d'Égypte, dans la meilleure partie du pays, dans la contrée de Ramsès, ainsi que Pharaon l'avait ordonné; ¹² et Joseph fournit de pain son père et ses frères, et toute la famille de son père, selon le nombre des enfants.

Joseph profite de la famine pour accaparer les terres

¹³ Il n'y avait plus de pain dans tout le pays, car la famine était très grande; le pays d'Égypte et le pays de Chanaan étaient épuisés à cause de la famine. ¹⁴ Joseph recueillit tout l'argent qui se trouvait dans le pays d'Égypte et dans le pays de Chanaan, contre le blé qu'on achetait, et il fit entrer cet argent dans la maison de Pharaon.

¹⁵ Quand il n'y eut plus d'argent dans le pays d'Égypte et dans le pays de Chanaan, tous les Egyptiens vinrent à Joseph, en disant: " Donne-nous du pain! Pourquoi mourrions-nous en ta présence? Car nous sommes à bout d'argent. " Joseph dit: ¹⁶ " Amenez vos troupeaux, et je vous donnerai du pain en échange de vos troupeaux, puisque vous êtes à bout d'argent. " ¹⁷ Ils amenèrent leurs troupeaux à Joseph, et Joseph leur donna du pain en échange des chevaux, des troupeaux de brebis et de boeufs, et des ânes. Il leur fournit ainsi du pain cette année-là, en échange de tous leurs troupeaux.

¹⁸ Lorsque cette année fut écoulée, ils vinrent à Joseph l'année suivante, et lui dirent: " Nous ne cacherons point à mon seigneur que l'argent est épuisé et que les troupeaux de bétail ont été donnés à mon seigneur; il ne reste devant mon seigneur que nos corps et nos terres. ¹⁹ Pourquoi péririons-nous sous tes yeux, nous et nos terres? Achète-nous, ainsi que nos terres, pour du pain, et nous serons, nous et nos terres, serfs de Pharaon; et donne-nous de quoi semer, afin que nous vivions et que nous ne mourions pas, et que nos terres ne soient pas désolées. "

²⁰ Joseph acquit ainsi toutes les terres de l'Égypte à Pharaon; car les Egyptiens vendirent chacun leur champ, parce que la famine les pressait, et le pays devint la propriété de

Pharaon. ²¹ Il fit passer le peuple dans les villes, d'une extrémité à l'autre du territoire de

l'Égypte. ²² Il n'y eut que les terres des prêtres qu'il n'acquit pas; car les prêtres recevaient de Pharaon une portion déterminée, et ils vécurent de leur revenu que Pharaon leur assignait: c'est pourquoi ils ne vendirent point leurs terres.

²³ Joseph dit au peuple: " Je vous ai acquis aujourd'hui avec vos terres pour Pharaon. Voici

pour vous de la semence, ensemencez la terre. ²⁴ A la récolte, vous donnerez le cinquième à Pharaon, et vous aurez les quatre autres parties pour ensemencer vos champs et pour vous nourrir, vous et ceux qui sont dans vos maisons, et pour nourrir vos enfants. " ²⁵ Ils dirent: " Nous te devons la vie! Que nous trouvions grâce auprès de mon seigneur, et nous serons esclaves de Pharaon. " ²⁶ Joseph fit de cela une loi, qui subsiste jusqu'à ce jour, et en vertu de laquelle le cinquième du produit des terres d'Égypte appartient à Pharaon; seules les terres des prêtres ne sont pas à lui.

Dernières volontés de Joseph

²⁷ Israël habita au pays d'Égypte, dans la contrée de Gessen; ils y acquirent des possessions, ils furent féconds et multiplièrent beaucoup. ²⁸ Jacob vécut dix-sept ans dans le pays d'Égypte; et les jours de Jacob, les années de sa vie furent de cent quarante-sept ans. ²⁹ Quand les jours d'Israël approchèrent de leur fin, il appela son fils Joseph et lui dit: " Si j'ai trouvé grâce à tes yeux, mets, je te prie, ta main sous ma cuisse, et use envers moi de bonté et de fidélité: ne m'enterre pas en Egypte. ³⁰ Quand je serai couché avec mes pères, tu me transporteras hors de l'Égypte, et tu m'enterreras dans leurs sépulcres. " Joseph répondit: " Je ferai selon ta parole. " ³¹ Et Jacob dit: " Jure-le-moi. " Joseph le lui jura; et Israël se prosterna sur le chevet du lit.

Jacob adopte et bénit les deux fils de Joseph

⁴⁸ ¹ Après ces choses, on vint dire à Joseph: " Voici que ton père est malade. " Il prit avec lui ses deux fils, Manassé et Ephraïm. ² On avertit Jacob, en disant: " Voici ton fils Joseph qui vient vers toi. " Israël rassembla ses forces et s'assit sur son lit. ³ Jacob dit à Joseph: " Le Dieu tout-puissant m'est apparu à Luz, dans le pays de Chanaan, ⁴ et il m'a béni, en disant: Je te rendrai fécond, je te multiplierai, et je te ferai devenir une assemblée de peuples; je donnerai ce pays à ta postérité après toi, pour qu'elle le possède à jamais. ⁵ Et maintenant, les deux fils qui te sont nés dans le pays d'Égypte, avant mon arrivée vers toi en Egypte, seront miens; Ephraïm et Manassé seront miens, comme Ruben et Siméon. ⁶ Mais les enfants que tu as engendrés après eux seront tiens; ils seront appelés du nom de leurs frères quant à leur part d'héritage. ⁷ Et moi, quand je revenais de Paddan, Rachel mourut en route auprès de moi, dans le pays de Chanaan, à une certaine distance d'Ephrata; et c'est là que je l'ai enterrée sur le chemin d'Ephrata, qui est Bethléem. " ⁸ Alors Israël vit les fils de Joseph, et dit: " Qui sont ceux-ci? " ⁹ Joseph répondit à son père: " Ce sont mes fils, que Dieu m'a donnés ici. " Et Israël dit: " Fais-les approcher de moi, je te prie, afin que je les bénisse. " ¹⁰ Car les yeux d'Israël étaient obscurcis par l'âge, et il ne pouvait plus bien voir. Joseph les fit approcher de lui, et Israël les baisa, en les tenant embrassés. ¹¹ Et Israël dit à Joseph " Je ne pensais plus revoir ton visage, et voici que Dieu

me fait voir aussi ta postérité! " ¹² Joseph les retira d'entre les genoux de son père et, s'étant prosterné en terre devant lui,

¹³ Joseph les prit tous les deux, Ephraïm à sa droite, à la gauche d'Israël, et Manassé à sa gauche, à la droite d'Israël, et il les fit approcher. ¹⁴ Israël étendit sa main droite et la posa sur la tête d'Ephraïm, qui était le plus jeune, et il posa sa main gauche sur la tête de Manassé; c'est à dessein qu'il posa ainsi ses mains, car Manassé était l'aîné.

¹⁵ Il bénit Joseph, en disant: " Que le Dieu en présence duquel ont marché mes pères Abraham et Isaac, que le Dieu " qui m'a nourri depuis que j'existe jusqu'à ce jour,

¹⁶ que l'ange qui m'a délivré de tout, mal, bénisse ces enfants! Qu'ils soient appelés de mon nom et du nom de mes pères, Abraham et Isaac, et qu'ils multiplient en abondance au milieu du pays! "

¹⁷ Joseph, voyant que son père posait sa main droite sur la tête d'Ephraïm, en eut du déplaisir; il prit la main de son père pour l'écartier de dessus la tête d'Ephraïm et la porter sur celle de Manassé; et Joseph dit à son père: ¹⁸ " Pas ainsi, mon père, car celui-ci est le

premier-né: mets ta main droite sur sa tête. " ¹⁹ Mais son père refusa, en disant: " Je le sais, mon fils, je le sais; lui aussi deviendra un peuple, lui aussi sera grand; mais son frère cadet sera plus grand que lui, et sa postérité deviendra une multitude de nations. "

²⁰ Il les bénit donc ce jour-là et dit: " Par toi Israël bénira, en disant: Que Dieu te rende tel qu'Ephraïm et Manassé! " Et il mit Ephraïm avant Manassé.

²¹ Israël dit à Joseph: " Voici que je vais mourir. Mais Dieu sera avec vous, et il vous ramènera dans le pays de vos pères. ²² Je te donne, de plus qu'à tes frères, une portion que j'ai prise de la main des Amorrhéens avec mon épée et mon arc. "

Bénédition de Jacob

49 ¹ Jacob appela ses fils et leur dit: " Rassemblez-vous, et je vous annoncerai ce qui vous arrivera à la fin des jours.

² Rassemblez-vous et écoutez, fils de Jacob; écoutez Israël, votre père.

³ RUBEN, toi, mon premier-né, ma force, et le premier fruit de ma vigueur, supérieur en dignité et supérieur en puissance,

⁴ tu as bouillonné comme l'eau; tu n'auras pas-la prééminence! Car tu es monté sur la couche de ton père, et tu as souillé ma couche en y montant!

⁵ SIMÉON et LÉVI sont frères; leurs glaives sont des instruments de violence.

⁶ Que mon âme n'entre point dans leur conseil! Que mon âme ne s'unisse point à leur assemblée! Car, dans leur colère, ils ont égorgé des hommes, et, dans leur emportement, ils ont coupé les jarrets des taureaux.

⁷ Maudite soit leur colère, car elle a été violente, et leur fureur; car elle a été cruelle! Je les diviserai en Jacob, et je les disperserai en Israël.

⁸ Toi, JUDA, tes frères te loueront; ta main sera sur le cou de tes ennemis; les fils de ton père se prosterneront devant toi.

⁹ Juda est un jeune lion. Tu es remonté du carnage, mon fils! Il a ployé les genoux, il s'est

couché comme un lion, comme une lionne: qui le fera lever?

10 Le sceptre ne s'éloignera point de Juda, ni le bâton de commandement d'entre ses pieds, jusqu'à ce que vienne Schiloh; c'est à lui que les peuples obéiront.

11 Il attache à la vigne son ânon, au cep le petit de son ânesse; il lave son vêtement dans le vin, son manteau dans le sang de la grappe.

12 Il a les yeux rouges de vin, et les dents blanches de lait.

13 ZABULON habite le bord de la mer, il est sur le rivage où abordent les navires; son flanc est du côté de Sidon.

14 ISSACHAR est un âne robuste, qui se couche dans ses parcs.

15 Il voit que le repos est bon, et que le pays est agréable; et il courbe son épaule sous le fardeau; il est devenu un homme asservi au tribut.

16 DAN juge son peuple, comme l'une des tribus d'Israël.

17 Dan est un serpent sur le chemin, une vipère sur le sentier, qui mord les talons du cheval, pour que le cavalier tombe à la renverse.

18 J'espère en ton secours, O Yahweh!

19 GAD, des bandes armées le pressent, et lui, à son tour, les presse sur les talons.

20 D'ASER vient le pain savoureux, il fournit les mets délicats des rois.

21 NEPHTALI est une biche en liberté, il prononce des paroles gracieuses.

22 JOSEPH est le rejeton d'un arbre fertile, le rejeton d'un arbre fertile sur les bords d'une source; ses branches s'élancent au-dessus de la muraille.

23 Des archers le provoquent, ils lui lancent des flèches et l'attaquent.

24 Mais son arc reste ferme, ses bras et ses mains sont rendus agiles, par les mains du Puissant de Jacob, par celui qui est le Pasteur et le Rocher d'Israël.

25 Que du Dieu de ton père - il t'aidera! - et du Tout-Puissant - il te bénira! te viennent les bénédictions du ciel en haut, les bénédictions de l'abîme en bas, les bénédictions des mamelles et du sein maternel!

26 Les bénédictions de ton père surpassent les bénédictions des montagnes antiques, la beauté des collines éternelles qu'elles soient sur la tête de Joseph, sur le front du prince de ses frères!

27 BENJAMIN est un loup qui déchire; le matin il dévore la proie, le soir il partage le butin.

28 Ce sont là tous ceux qui formèrent les douze tribus d'Israël; c'est ainsi que leur parla leur père et qu'il les bénit. Il les bénit chacun selon sa bénédiction.

Mort de Jacob

29 Puis il leur donna cet ordre: " Je vais être réuni à mon peuple; enterrez-moi avec mes pères dans la caverne qui est dans le champ d'Ephron, le Héthéen, ³⁰ dans la caverne du champ de Macpéla, en face de Mambré, au pays de Chanaan: c'est la caverne qu'Abraham a acquise d'Ephron, le Héthéen, avec le champ, pour avoir un sépulcre qui lui appartienne. ³¹ C'est là qu'on a enterré Abraham et Sara, sa femme, c'est là qu'on a enterré Isaac et

Rebecca, sa femme, et c'est là que j'ai enterré Lia. " ³² Le champ et la caverne qui s'y trouve ont été acquis des fils de Heth. ³³ Lorsque Jacob eut achevé de donner ses ordres à ses fils, ayant retiré ses pieds dans le lit, il expira et fut réuni à ses pères.

Funérailles de Jacob

⁵⁰ ¹ Joseph se jeta sur le visage de son père, pleura sur lui et le baisa. ² Puis Il ordonna aux médecins à son service d'embaumer son père, et les médecins embaumèrent Israël. ³ Ils y employèrent quarante jours, car c'est le temps que l'on emploie à embaumer; et les Egyptiens le pleurèrent soixante-dix jours. ⁴ Quand les jours de son deuil furent passés, Joseph s'adressa aux gens de la maison de Pharaon, et leur dit: " Si j'ai trouvé grâce à vos yeux, rapportez ceci, je vous prie, aux oreilles de Pharaon: ⁵ Mon père m'a fait jurer, en disant: Voici que je vais mourir; tu m'enterreras dans le sépulcre que je me suis creusé au pays de Chanaan. Je voudrais donc y monter pour enterrer mon. père; et je reviendrai. " ⁶ Pharaon répondit: " Monte et enterre ton père, comme il te l'a fait jurer. "

⁷ Joseph monta pour enterrer son père. Avec lui montèrent tous les serviteurs de Pharaon, les anciens de sa maison, et tous les anciens du, pays d'Égypte, toute la maison de Joseph, ⁸ ses frères et la maison de son père: ils ne laissèrent dans le pays de Gessen que leurs petits enfants, leurs brebis et leurs boeufs. ⁹ Il montait encore avec Joseph des chars et des cavaliers, en sorte que le cortège était très nombreux.

¹⁰ Arrivés à l'aire d'Atad, qui est au delà du Jourdain, ils firent entendre de grandes et profondes lamentations, et Joseph célébra en l'honneur de son père un deuil de sept jours.

¹¹ Les habitants du pays, les Chananéens, ayant vu ce deuil dans l'aire d'Atad, dirent: " Voilà un grand deuil parmi les Égyptiens! " C'est pourquoi l'on a donné le nom d'Abel-Mitsraïm à ce lieu, qui est au delà du Jourdain.

¹² Les fils de Jacob firent donc envers lui comme il leur avait commandé. ¹³ Ses fils le transportèrent au pays de Chanaan et l'enterrèrent dans la caverne du champ de Macpéla, qu'Abraham avait acquise d'Ephron le Héthéen, avec le champ, pour avoir un sépulcre qui lui appartint, vis-à-vis de Mambré.

¹⁴ Après avoir enterré son père, Joseph retourna en Egypte avec ses frères et tous ceux qui étaient montés avec lui pour enterrer son père.

Fin de l'histoire de Joseph

¹⁵ Quand les frères de Joseph virent que leur père était mort, ils dirent: " Si Joseph nous prenait en haine, et nous rendait tout le mal que nous lui avons fait!" ¹⁶ Et ils firent dire à Joseph: " Ton père a donné cet ordre avant de mourir: ¹⁷ Vous parlerez ainsi à Joseph: Oh! pardonne le crime de tes frères et leur péché, car ils t'ont fait du mal! Maintenant donc, je te prie, pardonne le crime des serviteurs du Dieu de ton père. " Joseph pleura, en entendant ces paroles.

¹⁸ Ses pères vinrent eux-mêmes se prosterner devant lui, en disant: "Nous sommes tes

serviteurs. " ¹⁹ Joseph leur dit: " Soyez sans crainte; car suis-je à la place de Dieu? ²⁰ Vous aviez dans la pensée de me faire du mal; mais Dieu avait dans la sienne d'en faire sortir du bien, afin d'accomplir ce qui arrive aujourd'hui, afin de conserver la vie à un peuple nombreux. ²¹ Soyez donc sans crainte; je vous entretiendrai, vous et vos enfants." C'est ainsi qu'il les consola, en parlant à leurs cœurs..

²² Joseph demeura en Egypte, lui et la maison de son père. Il vécut cent dix ans. ²³ Joseph vit les fils d'Ephraïm jusqu'à la troisième génération; des fils de Machir, fils de Manassé, naquirent aussi sur les genoux de Joseph.

²⁴ Joseph dit à ses frères: "pour moi, je vais mourir, mais Dieu vous visitera certainement et vous fera remonter de ce pays dans le pays qu'il a juré de donner à Abraham, à Isaac et à Jacob." ²⁵ Joseph fit jurer les fils d'Israël, en disant: "certainement Dieu vous visitera, et vous ferez remonter mes os d'ici."

²⁶ Joseph mourut, âgé de cent dix ans. On l'embauma et on le mit dans un cercueil en Egypte. Fin du livre de la Genèse.

Genèse (CP) 43

Zacharie

Appel à la conversion

1 ¹ Le huitième mois, en la deuxième année de Darius, la parole de Yahweh fut adressée à Zacharie, fils de Barachie, petit fils d'Addo, le prophète, en ces termes: ² Yahweh a été dans un grand courroux contre vos pères. ³ Et tu leur diras: Ainsi parle Yahweh des armées: Revenez à moi, -oracle de Yahweh des armées, et je reviendrai à vous, - dit Yahweh des armées. ⁴ Ne soyez pas comme vos pères, auxquels ont prêché les premiers prophètes en disant " Ainsi parle Yahweh des armées Revenez donc de vos mauvaises voies, et de vos mauvaises actions! " et qui n'ont pas écouté et ne m'ont pas prêté attention, - oracle de Yahweh. ⁵ Vos pères, où sont-ils? Et les prophètes, pouvaient-ils vivre éternellement? ⁶ Mais mes paroles et mes décrets, dont j'avais chargé mes serviteurs les prophètes, n'ont-ils pas atteint vos pères, si bien qu'ils se sont convertis et ont dit: " Comme Yahweh des armées avait résolu d'agir à notre égard, selon nos voies et selon nos actions, ainsi il a agi envers nous. "

Première vision: les cavaliers

⁷ Le vingt-quatrième jour du onzième mois, qui est le mois de Sabbath, en la deuxième année de Darius, la parole de Dieu fut adressée à Zacharie, fils de Barachie, petit-fils d'Addo, le prophète, en ces termes:

⁸ J'ai eu une vision pendant la nuit: Voici qu'un homme était monté sur un cheval roux, et il se tenait entre des myrtes dans un lieu ombragé, et il y avait derrière lui des chevaux roux, alezans et blancs. ⁹ Je dis: " Que sont ceux-ci, mon seigneur? " Et l'ange qui parlait avec moi me dit: " Je te ferai voir ce que sont ceux-ci. " ¹⁰ Et l'homme qui se tenait entre les myrtes prit la parole et dit: " Ce sont ceux que Yahweh a envoyés pour parcourir la terre." ¹¹ Et ils répondirent à l'ange de Yahweh qui se tenait entre les myrtes, et ils dirent: " Nous avons parcouru la terre, et voici que toute la terre est habitée et tranquille. "

¹² L'ange de Yahweh prit la parole et dit: " Yahweh des armées, jusques à quand n'auras-tu pas pitié de Jérusalem et des villes de Juda contre lesquelles tu es irrité voilà soixante-dix ans?" ¹³ Et Yahweh adressa à l'ange qui parlait avec moi de bonnes paroles, des paroles de consolation. ¹⁴ Et l'ange qui parlait avec moi me dit: " Proclame ceci: Ainsi parle Yahweh des armées: J'ai été animé d'une grande jalousie pour Jérusalem et pour Sion; ¹⁵ et je suis animé d'un grand courroux contre les nations qui vivent dans l'opulence! Car moi, j'étais un peu irrité; et elles ont, elles, travaillé à la ruine.

Deux oracles

¹⁶ C'est pourquoi ainsi parle Yahweh: Je reviens à Jérusalem avec compassion; ma maison y sera rebâtie, - oracle de Yahweh des armées, et le cordeau sera étendu sur Jérusalem.

¹⁷ Proclame encore ceci: Ainsi parle Yahweh des armées: Mes villes regorgeront encore de biens, et Yahweh consolera encore Sion, et choisira encore Jérusalem. "

Deuxième vision : cornes et forgerons

² ¹ Je levai les yeux et je vis: Et voici quatre cornes. ² Et je dis à l'ange qui parlait avec moi: "Que sont celles-ci? " Il me dit: " Ce sont les cornes qui ont dispersé Juda, Israël et Jérusalem. " ³ Et Yahweh me fit voir quatre forgerons. Et je dis: " Que viennent faire ceux-ci?

" ⁴ Il répondit en ces termes: " Ce sont là les cornes qui ont dispersé Juda, au point que personne ne levait la tête, et ceux-ci sont venus pour les frapper de terreur, pour abattre les cornes des nations qui ont levé la corne contre le pays de Juda pour le disperser.

Troisième vision: le mesureur

⁵ Je levai les yeux et je vis: Et voici un homme ayant à la main un cordeau à mesurer. ⁶ Et je dis: " Où vas-tu? " Et il me dit: " Je vais mesurer Jérusalem pour voir quelle en doit être la largeur et quelle en doit être la longueur." ⁷ Et voici que parut l'ange qui parlait avec moi; et un autre ange apparut, allant à sa rencontre; ⁸ et il lui dit: " Cours! Parle à ce jeune homme en ces termes: C'est comme une ville ouverte que sera habitée Jérusalem, tant il y aura en son sein d'hommes et de bêtes. ⁹ Et moi, je serai pour elle, - oracle de Yahweh, - une muraille de feu à l'entour, et je serai en gloire au milieu d'elle.

Deux appels aux exilés

¹⁰ Holà! Holà! Fuyez du pays du septentrion, - oracle de Yahweh, car je vous ai dispersés aux quatre vents du ciel, - oracle de Yahweh. ¹¹ Holà! Sion, sauve-toi, toi qui habites chez la fille de Babylone! ¹² Car ainsi parle Yahweh des armées: Pour sa gloire il m'a envoyé vers les nations qui vous ont pillés; car qui vous touche touche la prunelle de son oeil. ¹³ Car voici que j'agite ma main sur elles, et elles seront un butin pour ceux qui leur sont asservis; et vous saurez que Yahweh des armées m'a envoyé. ¹⁴ Pousse des cris de joie et sois dans l'allégresse, fille de Sion; car voici que je viens et j'habiterai au milieu de toi, -oracle de Yahweh. ¹⁵ Beaucoup de nations s'attacheront à Yahweh en ce jour-là, et elles seront mon peuple; et j'habiterai au milieu de toi, et tu sauras que Yahweh des armées m'a envoyé vers toi. ¹⁶ Yahweh possédera Juda comme sa portion sur la terre sainte, et il choisira encore Jérusalem. ¹⁷ Que toute chair fasse silence devant Yahweh, car il s'est élevé de sa sainte

demeure.

Quatrième vision: la vêtue de Josué

3 ¹ Il me fit voir Jésus, le grand prêtre, debout devant l'ange de Yahweh; et Satan se tenait à sa droite pour lui faire opposition. ² Et Yahweh dit à Satan: " Que Yahweh te réprime, Satan, que Yahweh te réprime, lui qui a choisi Jérusalem! Celui-ci n'est-il pas un tison arraché du feu? " ³ Or Jésus était couvert d'habits sales et se tenait devant l'ange. ⁴ Et l'ange prit la parole et parla à ceux qui se tenaient devant lui, en ces termes: " Otez-lui les vêtements sales. " Et il lui dit: " Vois, j'ai fait enlever de dessus toi ton iniquité, et je t'ai revêtu d'habits de fête. " ⁵ Et je dis: " Qu'ils lui mettent une tiare pure sur la tête. " Et ils posèrent la tiare pure sur sa tête, et le revêtirent d'habits; et l'ange de Yahweh se tenait debout. ⁶ Et l'ange de Yahweh fit à Jésus cette déclaration: ⁷ Ainsi parle Yahweh des armées: Si tu marches dans mes voies, et si tu es fidèle à mon ministère, toi aussi tu gouverneras ma maison, et tu garderas mes parvis; et je te donnerai libre accès parmi ceux qui se tiennent ici. ⁸ Ecoute donc, Jésus, grand prêtre, toi et tes collègues qui siègent devant toi: - car ce sont des hommes de présage; - Voici que je vais faire venir mon serviteur Germe. ⁹ Car voici la pierre que j'ai placée devant Jésus; sur cette unique pierre il y a sept yeux; voici que je vais sculpter sa sculpture, - oracle de Yahweh des armées, et j'enlèverai l'Iniquité de ce pays en un seul jour! ¹⁰ En ce jour-là, -oracle de Yahweh des armées, vous vous inviterez les uns les autres, sous la vigne et sous le figuier.

Cinquième vision: le candélabre et les oliviers

4 ¹ L'ange qui parlait avec moi revint, et il me réveilla comme un homme qui se réveille de son sommeil. ² Et il me dit " Que vois-tu? " Je répondis: " J'ai vu, et voici un candélabre tout en or, avec son bassin à son sommet, portant ses sept lampes avec sept conduits pour les lampes qui sont au sommet du candélabre. ³ Et deux oliviers sont à côté de lui, l'un à droite du bassin, et l'autre à sa gauche. " ⁴ Et je repris la parole et je dis à l'ange qui parlait avec moi: " Que sont ces choses, mon seigneur? " ⁵ L'ange qui parlait avec moi me répondit et me dit " Ne sais-tu pas ce que sont ces choses? " Je répondis: " Non, mon seigneur. " ⁶ Et il reprit et me dit: Ceci est la parole de Yahweh à Zorobabel, savoir: " Ni par une armée, ni par la force, mais par mon Esprit, dit Yahweh des armées. ⁷ Qui es-tu, grande montagne, devant Zorobabel? Tu seras une plaine. Et il élèvera la pierre du sommet au milieu des acclamations Grâce, grâce sur elle! " ⁸ La parole de Yahweh me fut adressée en ces termes: ⁹ " Les mains de Zorobabel ont fondé cette maison, et ses mains l'achèveront, et tu sauras que Yahweh des armées m'a envoyé vers vous. ¹⁰ Car qui mépriserait le temps des petites choses? Ils se réjouiront en voyant le fil à plomb dans la main de Zorobabel. " , Ces sept lampes sont les yeux de Yahweh, qui parcourent toute la terre. " ¹¹ Je repris la parole et je lui dis: " Que

sont ces deux oliviers à la droite du candélabre et à sa gauche? ¹² Je repris une seconde fois la parole et lui dis: " Que sont ces deux grappes d'olivier qui se trouvent auprès des deux entonnoirs d'or d'où l'or découle?" ¹³ Il me parla en ces termes: " Ne sais-tu pas ce que c'est? " Je répondis: " Non, mon seigneur. " ¹⁴ Et il me dit: " Ce sont les deux fils de l'onction qui se tiennent près du Seigneur de toute la terre. "

Sixième vision: le rouleau qui vole

⁵ ¹ Je levai de nouveau les yeux et je vis: ² Et voici un rouleau qui volait. Il me dit: " Que vois-tu? " Je dis: " Je vois un rouleau qui vole; sa longueur est de vingt coudées et sa largeur de dix coudées. " ³ Et il me dit: C'est la malédiction qui sort sur la face de tout le pays; car, selon ce qui y est écrit, quiconque dérobe sera balayé d'ici, et, selon ce qui y est écrit, quiconque jure sera balayé d'ici. ⁴ Je l'ai déchaînée, - oracle de Yahweh des armées, - et elle arrivera à la maison du voleur et à la maison de celui qui jure par mon nom en mentant elle se logera au milieu de sa maison et la consumera, le bois et les pierres.

Septième vision: la femme dans l'épha

⁵ L'ange qui parlait avec moi parut et me dit: " Lève les yeux et regarde ce qui apparaît. " Je dis: . Qu'est-ce? " ⁶ Il dit: " C'est l'épha qui apparaît ". Et il ajouta: " C'est à cela que s'attache leur regard dans tout le pays. " ⁷ Et voici qu'un disque de plomb fut soulevé, et il y avait une femme assise au milieu de l'épha. ⁸ Il dit: " Cette femme est l'improbité. " Et il la repoussa au milieu de l'épha et jeta sur l'ouverture de celui-ci la masse de plomb. ⁹ Et je levai les yeux, et je vis. Et voici que deux femmes apparurent; du vent soufflait dans leurs ailes; elles avaient des ailes pareilles aux ailes de la cigogne. Et elles enlevèrent l'épha entre le ciel et la terre. ¹⁰ Je dis à l'ange qui parlait avec moi: " Où emportent-elles; l'épha? " ¹¹ Il me répondit: " Elles l'emportent pour lui bâtir une maison au pays de Sennaar; et, quand elle aura été fondée, on le placera là en son lieu.

Huitième vision: les chars

⁶ ¹ Je levai de nouveau les yeux et je vis: Et voici quatre chars sortant d'entre les deux montagnes, et les montagnes étaient des montagnes d'airain. ² Au premier char il y avait des chevaux roux, ³ au second char des chevaux noirs, au troisième char des chevaux blancs, et au quatrième char des chevaux tachetés, vigoureux. ⁴ Je pris la parole et je dis à l'ange qui parlait avec moi: " Que sont ceux-ci, mon seigneur? " ⁵ L'ange répondit et me dit: " Ce sont les quatre vents du ciel qui viennent de se tenir devant le Seigneur de toute la terre. " ⁶ Le char auquel il y a des chevaux noirs sortit vers le pays du septentrion; les blancs sortirent après eux, et les tachetés sortirent vers le pays du midi. ⁷ Les coursiers vigoureux sortirent

et ils de-mandèrent à partir pour parcourir la terre. L'ange leur dit: " Allez, parcourez la terre l " Et ils parcoururent la terre. ⁸ Et il m'appela et il me parla en ces termes: " Vois, ceux qui sont partis vers le pays du septentrion ont apaisé mon esprit dans le pays du septentrion ".

La couronne pour Josué

⁹ La parole de Yahweh nie fut adressée en ces termes: ¹⁰ Prends de la main des exilés, de Holdaï, de Tobia et d'Idaïa, - tu iras toi-même en ce jour-là, tu iras dans la maison de Josias, chez qui ils se sont rendus en arrivant de Babylone, ¹¹ et tu prendras de l'argent et de l'or, et tu feras des couronnes, et tu les poseras sur la tête de Jésus, fils de Josédec, le grand prêtre. ¹² Tu lui parleras en ces termes: Ainsi parle Yahweh des armées: Voici un homme dont le nom est Germe; il lèvera en son lieu, et il bâtira le temple de Yahweh. ¹³ Il bâtira le temple de Yah-weh, et sera revêtu de majesté; il sera assis en souverain sur son trône, et il sera prêtre sur son trône, et entre eux deux il y aura un conseil de paix. ¹⁴ Et la couronne sera pour Hélem, pour Tobia, pour Idaïa et pour Hen, fils de Sophonie, en souvenir dans le temple de Yahweh. ¹⁵ Des hommes qui sont au loin viendront et travailleront à la construction du temple de Yahweh, et vous saurez que Yahweh des armées m'a envoyé vers vous. Cela arrivera si vous obéissez fidèlement à la voix de Yahweh.

Question sur le jeûne

⁷ ¹ La quatrième année du roi Darius, la parole de Yahweh fut adressée à Zacharie, au quatrième jour du neuvième mois, en Casleu. ² Béthel avait envoyé Sarasar et Rogommélech, avec ses gens, pour implorer Yahweh, ³ pour parler aux prêtres de la maison de Yahweh des armées et aux prophètes, en ces termes: "Dois-je pleurer au cinquième mois, et faire abstinence, comme j'ai fait depuis tant d'années? "

Retour sur le passé

⁴ La parole de Yahweh des armées me fut adressée en ces termes: ⁵ Parle à tout le peuple du pays et aux prêtres, en ces termes: Quand vous avez jeûné et célébré le deuil au cinquième et au septième mois, et cela depuis soixante-dix ans, est-ce pour moi que vous jeûniez? ⁶ Et quand vous mangez et buvez, n'est-ce pas vous qui mangez et vous qui buvez? ⁷ N'y a-t-il pas les paroles qu'a proclamées Yahweh par l'intermédiaire des anciens prophètes, quand Jérusalem était habitée et tranquille, avec ses villes autour d'elle, et que le négéb et la sephé-lah étaient habités? ⁸ La parole de Yahweh fut adressée à Zacharie en ces termes: ⁹ Ainsi parlait Yahweh des armées en disant: " Rendez la jus-tice selon la vérité; pratiquez la miséri-corde et la compassion chacun envers son frère; ¹⁰ n'opprimez pas la veuve et l'orphelin, l'étranger et le pauvre, et me méditez pas l'un contre l'autre le mal dans vos coeurs " ¹¹ Mais ils ont refusé d'écouter, ils ont prêté une épaule re-belle et endurci leurs

oreilles pour ne pas entendre. ¹² Ils ont rendu leur coeur tel que le diamant, pour ne pas entendre la loi et les paroles que Yahweh des armées leur adressait par son Esprit, par l'intermédiaire des anciens prophètes. Aussi y eut-il une violente indignation de la part de Yahweh des armées. ¹³ Et il arriva: De même qu'il avait appelé sans qu'ils écoutassent, " de même ils appelleront sans que je les écoute, dit Yahweh des armées. ¹⁴ Je les disperserai parmi toutes les nations qu'ils ne connaissent pas, et derrière eux le pays restera désolé, sans personne qui passe ou revienne. " D'un pays de délices ils ont fait un désert.

Perspectives de salut messianique

⁸ ¹ La parole de Yahweh des armées se fit entendre en ces termes: ² Ainsi parle Yahweh des armées: Je suis animé pour Sion d'un grand zèle; je suis animé pour elle d'une grande fureur. ³ Ainsi parle Yahweh: Je suis revenu à Sion et je veux habiter au milieu de Jérusalem; Jérusalem sera appelée la ville de vérité, et la montagne de Yahweh des armées, montagne de sainteté. ⁴ Ainsi parle Yahweh des armées: Il y aura de nouveau des vieillards et des femmes âgées assis sur les places de Jérusalem, chacun son bâton à la main, à cause du grand nombre de leurs jours. ⁵ Les places de la ville seront remplies de jeunes garçons et de jeunes filles jouant sur ses places. ⁶ Ainsi parle Yahweh des armées: Si cela paraît merveilleux aux yeux du reste de ce peuple, en ces jours-là, cela sera-t-il merveilleux aussi à mes yeux, - oracle de Yahweh des armées? ⁷ Ainsi parle Yahweh des armées: Voici que je vais délivrer mon peuple du pays de l'orient et du pays du soleil couchant. ⁸ Je les amènerai et ils habiteront au milieu de Jérusalem; ils seront mon peuple, et moi je serai leur Dieu, avec vérité et justice. ⁹ Ainsi parle Yahweh des armées: Que vos mains se fortifient, vous qui entendez en ces jours ces paroles de la bouche des prophètes qui ont parlé au jour où fut fondée la maison de Yahweh des armées, pour que le temple soit rebâti. ¹⁰ Car, avant ces jours-là, il n'y avait point de salaire pour les hommes, point de salaire pour le bétail, point de sûreté contre l'ennemi pour ceux qui sortaient et entraient, et j'avais lâché tous les hommes les uns contre les autres. ¹¹ Mais maintenant, je ne suis plus, moi, à l'égard du reste de ce peuple comme aux jours d'autrefois, - oracle de Yahweh des armées. ¹² Car la semence prospérera, la vigne donnera son fruit, la terre donnera ses produits, les cieux donneront leur rosée, et je mettrai le reste de ce peuple en possession de toutes ces choses. ¹³ Et il arrivera: comme vous avez été malédiction parmi les nations, maison de Juda et maison d'Israël, ainsi je vous délivrerai, et vous serez bénédiction! Ne craignez point, que vos mains se fortifient! ¹⁴ Car ainsi parle Yahweh des armées: Comme j'ai eu le dessein de vous faire du mal lorsque vos pères provoquaient ma colère, dit Yahweh des armées, et que je ne m'en suis pas repenti, ¹⁵ ainsi j'ai en ces jours-ci, au contraire, le dessein de faire du bien à Jérusalem et à la maison de Juda; ne craignez point! ¹⁶ Voici les paroles que vous observerez: Dites la vérité, chacun à votre prochain rendez la justice dans vos portes selon la vérité et pour la paix; ¹⁷ ne méditez pas dans vos coeurs le mal les uns des autres; et n'aimez pas le faux serment; car ce sont là toutes choses que je hais, - oracle de Yahweh.

Réponse à la question sur le jeûne

¹⁸ La parole de Yahweh des armées me fut adressée en ces termes: ¹⁹ Ainsi parle Yahweh des armées: Le jeûne du quatrième mois, le jeûne du cinquième, le jeûne du septième et le jeûne du dixième mois seront changés pour la maison de Juda en réjouissance et en allégresse, et en solennités joyeuses.

Perspectives de salut (suite)

²⁰ Ainsi parle Yahweh des armées: Il viendra encore des peuples et des habitants d'un grand nombre de villes. ²¹ Les habitants de l'une iront à l'autre, en disant " Allons, allons implorer Yahweh et chercher Yahweh des armées!" ²² -"Moi aussi, je veux aller!" Des peuples nombreux et de puissantes nations viendront chercher Yahweh des armées à Jérusalem et implorer Yahweh. ²³ Ainsi parle Yahweh des armées: En ces jours-là, dix hommes de toutes les langues des nations saisiront, oui, saisiront le pan de la robe d'un Juif en disant: Nous voulons aller aussi avec vous, car nous avons appris que Dieu est avec vous"

La nouvelle terre

⁹ ¹ Sentence Parole de Yahweh contre le pays d'Hadrach; et à Damas sera son séjour, - car Yahweh a l'oeil sur les hommes, et sur toutes les tribus d'Israël; - ² et aussi à Hamath, voisine de Damas, à Tyr, ainsi qu'à Sidon, parce que leur sagesse est grande. ³ Tyr s'est construit une citadelle, elle a amassé l'argent comme la poussière, et l'or comme la boue des rues. ⁴ Voici que le Seigneur s'en emparera; il frappera sur mer sa puissance, et elle-même sera dévorée par le feu. ⁵ Ascalon le verra et craindra; Gaza aussi, et elle se tordra de douleur; Accaron aussi, car son espérance est confondue. Il n'y aura plus de roi à Gaza, et Ascalon ne sera plus habitée. ⁶ Un vil étranger s'installera à Azoth, et je détruirai l'orgueil des Philistins. ⁷ J'ôterai son sang de sa bouche, et ses abominations d'entre ses dents; et lui aussi sera un reste pour notre Dieu; il sera comme un chef en Juda; et Accaron sera comme le Jébuséen. ⁸ Je camperai autour de ma maison pour la défendre; contre toute armée, tout allant et venant; et il ne passera plus chez eux d'opresseur, car maintenant j'ai vu de mes yeux.

Le Messie

⁹ Tressaille d'une grande joie, fille de Sion! Pousse des cris d'allégresse, fille de Jérusalem! Voici que ton Roi vient à toi; Il est juste, lui, et protégé de Dieu; il est humble; monté sur un âne, et sur un poulain, petit d'une ânesse. ¹⁰ Je retrancherai d'Ephraïm les chars de guerre, et de Jérusalem les chevaux, et l'arc du combat sera détruit. Il parlera de paix aux nations; sa domination s'étendra d'une mer à l'autre, du fleuve jusqu'aux extrémités de la terre.

Le rétablissement d'Israël

¹¹ Pour toi aussi, à cause du sang de ton alliance, je retirerai tes captifs de la fosse sans eau.
¹² Revenez au lieu fort, captifs d'espérance ! Aujourd'hui encore je le déclare: je te rendrai au double. ¹³ Car je bande pour moi Juda, et sur l'arc je place Ephraïm; j'exciterai tes fils, ô Sion, contre tes fils, ô Javan, et je ferai de toi comme une épée de vaillant. ¹⁴ Yahweh apparaîtra au-dessus d'eux, sa flèche partira comme l'éclair; le Seigneur Yahweh sonnera de la trompette, et s'avancera dans les ouragans du midi. ¹⁵ Yahweh des armées les protégera; Ils dévoreront, ils fouleront aux pieds les pierres de fronde! Ils boiront, ils se démèneront comme pris de vin, et ils seront remplis comme la coupe des sacrifices, comme les cornes de l'autel. ¹⁶ Yahweh leur Dieu sera leur salut en ce jour-là, le salut du troupeau qui est son peuple; ils seront comme des pierres de diadème, qui brilleront dans son pays. ¹⁷ Quelle prospérité, quelle beauté que la leur! Le froment fera croître les jeunes gens, et le vin nouveau les vierges.

Yahvé dispensateur de la pluie

¹⁰ ¹ Demandez à Yahweh de la pluie au printemps. C'est Yahweh qui fait les éclairs; il leur donnera une pluie abondante, à chacun de l'herbe dans son champ.

Idolâtrie et chatiment

² Car les théraphim ont parlé futilité, et tes devins ont eu des visions de mensonge; ils débitent de vains songes, et donnent de fausses consolations. C'est pourquoi ils sont partis comme un troupeau; ils ont été opprimés, faute de berger. ³ Ma colère s'est enflammée contre les bergers, et je châtierai les boucs! Car Yahweh des armées visite son troupeau, la maison de Juda, et il en fait son cheval d'honneur dans la bataille.

Libération et retour d'Israël

⁴ De lui viendra la troupe, de lui le pieu, de lui l'arc de guerre; de lui sortiront tous les chefs ensemble. ⁵ Ils seront comme des héros, foulant la boue des chemins dans la bataille; ils combattront, car Yahweh sera avec eux, et ils couvriront de honte ceux qui sont montés sur des chevaux. ⁶ Je fortifierai la maison de Juda, et je sauverai la maison de Joseph; je les rétablirai, car j'ai compassion d'eux, et ils seront comme si je ne les avais pas rejetés. Car moi, je suis Yahweh, leur Dieu, et je les exaucerai. ⁷ Ceux d'Ephraïm seront comme des héros, et leur coeur sera joyeux comme par le vin; leurs fils le verront et se réjouiront, et leur coeur tressaillera en Yahweh. ⁸ Je sifflerai après eux, et je les rassemblerai, car je les ai rachetés, et ils se multiplieront comme ils s'étaient multipliés. ⁹ Quand je les aurai répandus

parmi les peuples, et qu'ils se souviendront de moi dans les pays lointains, ils vivront avec leurs enfants et ils reviendront. ¹⁰ Je les ramènerai du pays d'Egypte, et je les rassemblerai d'Assyrie, et je les ferai venir au pays de Galaad et au Liban, et il ne se trouvera pas assez d'espace pour eux. ¹¹ Il passera par la mer, mer de détresse, il frappera les flots dans la mer, et toutes les profondeurs du fleuve seront mises à sec. L'orgueil de l'Assyrie sera abattu, et le sceptre de l'Égypte sera ôté. ¹² Je les fortifierai en Yahweh, et ils marcheront en son nom, - oracle de Yahweh.

11 ¹ Ouvre tes portes, Liban, et que le feu dévore tes cèdres! ² Lamente-toi, cyprès, car le cèdre est tombé, les arbres magnifiques ont été ravagés! Lamentez-vous, chênes de Basan, car la forêt impénétrable est abattue! ³ On entend la lamentation des bergers, parce que leur gloire est minée; on entend le rugissement des lionceaux, car ce qui faisait l'orgueil du Jourdain a été ruiné.

Les deux bergers

⁴ Ainsi parle Yahweh, mon Dieu: ⁵ " Sois pasteur du troupeau de carnage que leurs acheteurs tuent impunément, et dont les vendeurs disent: Béni soit Yah-weh! je m'enrichis, - et que leurs bergers n'épargnent point. ⁶ Car je n'épargnerai plus les habitants du pays, - oracle de Yahweh; voici que moi-même je livrerai les hommes aux mains les uns des autres et aux mains de leur roi; ils dévasteront le pays, et je ne délivrerai pas de leur main. " ⁷ Alors je me fis pasteur du troupeau de carnage, et aussi des plus misérables du troupeau. Je pris deux houlettes; je nommai l'une Grâce, et je nommai l'autre Lien, et je fis paître le troupeau. ⁸ Je retranchai les trois pasteurs en un seul mois. Et je perdis patience avec les brebis, et elles aussi étaient lasses de moi. ⁹ Et je dis: " Je ne vous paîtrai plus; que celle qui meurt, meure; que celle qui disparaît, disparaisse, et que celles qui restent se dévorent les unes les autres! " ¹⁰ Je pris ma houlette Grâce et je la brisai, pour rompre mon alliance que j'avais faite avec tous les peuples. ¹¹ Elle fut brisée en ce jour-là, et ainsi les plus misérables du troupeau, qui faisaient cas de moi, connurent que telle était la parole de Yahweh. ¹² Et je leur dis: " Si vous le trouvez bon, donnez-moi mon salaire; sinon, n'en faites rien. " Et ils pesèrent mon salaire, trente sicles d'argent. ¹³ Et Yahweh me dit: " Jette-le au potier, ce prix magnifique auquel j'ai été estimé par eux! " Et je pris les trente sicles d'argent et je les jetai dans la maison de Yahweh, au potier. ¹⁴ Je brisai ensuite ma seconde houlette Lien, pour rompre la fraternité entre Juda et Israël. ¹⁵ Yahweh me dit: " Prends maintenant l'attirail d'un nouveau pasteur. ¹⁶ Car voici que moi-même je vais susciter sur le pays un berger qui n'aura pas souci des brebis qui se perdent, qui ne cherchera pas ce qui est dispersé, qui ne guérira pas celle qui est blessée; Il ne nourrira pas celle qui est saine, il insurgera la chair de celle qui est grasse et fendra leur sabot. ¹⁷ Malheur au pasteur de néant qui délaisse le troupeau! Que le glaive soit sur son bras et sur son oeil droit I Que son bras se dessèche, et que son oeil droit s'éteigne!"

Renouveau de Jérusalem et de Juda

12 ¹ Sentence. Parole de Yahweh sur Israël. Oracle de Yahweh qui a étendu les cieux et fondé la terre, et qui a formé l'esprit de l'homme au-dedans de lui ² Voici que moi, je ferai de Jérusalem un seuil d'ébranlement, pour tous les peuples d'alentour; et cela sera aussi pour Juda, quand on assiégera Jérusalem. ³ Et il arrivera en ce jour-là: je ferai de Jérusalem une pierre à soulever, pour tous les peuples; quiconque la soulèvera sera tout meurtri, et toutes les nations de la terre s'assembleront contre elle. ⁴ En ce jour-là, - oracle de Yahweh, je frapperai de terreur tous les chevaux, et de délire leurs cavaliers; j'aurai les yeux ouverts sur la maison de Juda, mais je frapperai d'aveuglement tous les chevaux des peuples. ⁵ Et les chefs de Juda diront en leur coeur: " Les habitants de Jérusalem sont une force pour moi, par Yahweh des armées, leur Dieu. " ⁶ En ce jour-là, je ferai des chefs de Juda comme un brasier ardent dans du bois, comme une torche enflammée dans une gerbe; et ils dévoreront à droite et à gauche tous les peuples d'alentour, et Jérusalem restera encore à sa place, à Jérusalem. ⁷ Yahweh sauvera les tentes de Juda en premier lieu, afin que l'orgueil de la maison de David et l'orgueil des habitants de Jérusalem ne s'élève pas au-dessus de Juda. ⁸ En ce jour-là, Yahweh établira un rempart autour des habitants de Jérusalem, et celui qui chancelle parmi eux sera en ce jour-là comme David, et la maison de David sera comme Dieu, comme l'ange de Yahweh devant eux.

La grande lamentation sur le Transpercé

⁹ Et il arrivera en ce jour-là: Je m'appliquerai à détruire tous les peuples qui viendront contre Jérusalem. ¹⁰ Et je répandrai sur la maison de David et sur l'habitant de Jérusalem un esprit de grâce et de supplication, et ils tourneront les yeux vers moi qu'ils ont transpercé. Et ils feront le deuil sur lui, comme on fait le deuil sur un fils unique; ils pleureront amèrement sur lui, comme on pleure amèrement sur un premier-né. ¹¹ En ce jour-là, le deuil sera grand à Jérusalem, comme le deuil d'Adadremmon dans la vallée de Mageddo. ¹² Le pays sera dans le deuil, chaque famille à part; la famille de la maison de David à part et ses femmes à part; la famille de la maison de Nathan à part et ses femmes à part; ¹³ la famille de la maison de Lévi à part et ses femmes à part; la famille de Séméï à part et ses femmes à part; ¹⁴ toutes les familles qui restent, chaque famille à part et ses femmes à part.

Le pays purifié

13 ¹ En ce jour-là, il y aura une source ouverte à la maison de David et aux habitants de Jérusalem, pour laver le péché et la souillure ² Et il arrivera en ce jour-là, - oracle de Yahweh des armées J'abolirai du pays les noms des idoles, et on n'en fera plus mention - et j'ôterai aussi du pays les prophètes et l'esprit d'impureté. ³ Et si quelqu'un prophétise encore, son père et sa mère, qui l'ont engendré, lui diront: " Tu ne vivras pas, car tu as dit des mensonges, au nom de Yahweh!" Et son père et sa mère, qui l'ont engendré, le

transperceront pendant qu'il prophétisera. ⁴ Et il arrivera en ce jour-là Les prophètes auront honte, chacun de sa vision quand il prophétisera, et ils ne revêtiront plus le manteau de poil, en vue de mentir. ⁵ Tel dira: " Je ne suis pas prophète, moi; moi, je suis un homme qui cultive la terre, car un homme m'a acheté dès ma jeunesse. " ⁶ Et on lui dira: " Qu'est-ce que ces blessures à tes mains? " et il répondra: " J'ai reçu ces coups dans la maison de mes amis. "

Le berger frappé et le troupeau épuré

⁷ Epée, réveille-toi contre mon pasteur, contre l'homme qui est mon compagnon, -oracle de Yahweh des armées! Frappe le pasteur, et que le troupeau soit dispersé. Et je ramènerai ma main sur les petit. ⁸ Et dans tout le pays, - oracle de Yahweh, - les deux tiers seront exterminés, périront, et l'auvre tiers y sera laissé. ⁹ Je ferai entrer ce tiers dans le feu et je l'épurerais comme on épure l'argent, je l'éprouverai comme on éprouve l'or. Lui, il invoquera mon nom, et moi je l'exaucerai. Je dirai: " C'est mon peuple!" Et il dira: "Yahweh est mon Dieu!"

Le combat eschatologique: splendeur et sainteté de Jérusalem

¹⁴ ¹ Voici qu'un jour vient pour Yahweh, et tes dépouilles seront partagées au milieu de toi. ² J'assemblerai toutes les nations devant Jérusalem pour la guerre; et la ville sera prise, les maisons seront pillées, les femmes violées, et la moitié de la ville partira en captivité; mais le reste du peuple ne sera pas retranché de la ville. ³ Et Yahweh sortira et combattra contre ces nations, comme lorsqu'il combat, en un jour de bataille. ⁴ Ses pieds se poseront en ce jour-là sur la montagne des Oliviers, qui est en face de Jérusalem, du côté de l'orient; et le mont des Oliviers se fendra par le milieu, vers l'orient et vers l'occident, en une très grande vallée; une moitié de la montagne reculera vers le septentrion, et l'autre moitié vers le midi; ⁵ et vous fuirez par la vallée de mes montagnes, car la vallée des montagnes s'étendra jusqu'à Atsal. Vous fuirez comme vous avez fui devant le tremblement de terre, aux jours d'Osias, roi de Juda. Et Yahweh, mon Dieu, viendra, tous les saints avec toi. ⁶ Et il arrivera en ce jour-là: Il n'y aura point de lumière, mais du froid et de la glace. ⁷ Ce sera un jour unique, et il est connu de Yahweh; et il ne sera ni jour ni nuit, et au temps du soir la lumière sera. ⁸ Et il arrivera en ce jour-là: Des eaux vives sortiront de Jérusalem, moitié vers la mer orientale, moitié vers la mer occidentale; il en sera ainsi en été comme en hiver. ⁹ Et Yahweh deviendra roi sur toute la terre; en ce jour-là, Yaltweh sera unique, et son nom unique. ¹⁰ Tout le pays aura transformé en plaine, depuis Gabaa jusqu'à Remmon, au midi de Jérusalem. Et Jérusalem sera élevée et occupera son lieu, de la porte de Benjamin jusqu'à l'emplacement de la première porte, jusqu'à la porte de l'Angte, et depuis la tour de Hananéel jusqu'aux pressoirs du roi.

11 On y habitera, et il n'y aura plus d'anathème; et Jérusalem reposera en sécurité

12 Voici quelle sera la plaie dont Yahweh frappera tous les peuples qui auront combattu contre Jérusalem: il fera tomber leur chair en pourriture pendant qu'ils seront sur pied; leurs yeux pourriront dans leurs orbites, et leur langue pourrira dans leur bouche.

13 Et il arrivera en ce jour-là: Il y aura de par Yahweh un grand désarroi parmi eux; chacun saisira la main de son frère, et ils lèveront la main les uns sur les autres.

14 Juda aussi combattra contre Jérusalem. Et les richesses de toutes les nations d'alentour seront réunies, de l'or, de l'argent et des vêtements en très grande quantité.

15 Et la plaie qui frappera les chevaux, les mulets, les chameaux, les ânes et toutes les bêtes qui seront dans ces camps sera semblable à cette plaie-là.

16 Tous ceux qui resteront, de toutes les nations qui seront venues contre Jérusalem, monteront chaque année pour se prosterner devant le Roi Yahweh des armées, et pour célébrer la fête des Tabernacles.

17 Celle des familles de la terre qui ne montera pas à Jérusalem pour se prosterner devant le Roi Yahweh des armées, il n'y aura pas sur elle de pluie.

18 Et si la famille d'Egypte ne monte pas et ne vient pas, il n'y aura pas non plus de pluie sur elle; elle sera frappée de la plaie dont Yahweh frappera les nations qui ne monteront pas pour célébrer la fête des Tabernacles.

19 Telle sera la punition de l'Egypte, et la punition de toutes les nations qui ne monteront pas pour célébrer la fête des Tabernacles.

20 En ce jour-là, il y aura sur les clochettes des chevaux: " Sainteté A Yahweh"; et les chaudières, dans la maison de Yahweh, seront comme les coupes devant l'autel. 21 Et toute chaudière dans Jérusalem et dans Juda sera chose consacrée à Yahweh des armées. Et tous ceux qui sacrifieront viendront en prendre et y cuiront leurs viandes, et il n'y aura plus de Chananéen dans la maison de Yahweh des armées, en ce jour-là.

Zacharie (CP) 1

Citations de
DS 1525:

Magistère

Catéchisme:
[1993](#)

Catechismus:
[1993](#)

Premier Livre de Samuel

A. Samuel

1. Naissance de Samuel et sa consécration à Silo

1 ¹ Il y avait un homme de Ramathaim-Sophim, de la montagne d'Ephraïm, nommé Elcana, fils de Jérham, fils d'Eliu, fils de Thohu, fils de Suph, Ephratéen. ² Il avait deux femmes, dont l'une s'appelait Anne, et l'autre Phénenna; et Phénenna avait des enfants, mais Anne était sans enfants. ³ Cet homme montait de sa ville, chaque année, pour adorer Yahweh des armées et lui offrir des sacrifices à Silo. Là étaient les deux fils d'Héli, Ophni et Phinéas, prêtres de Yahweh. ⁴ Le jour où Elcana offrait son sacrifice, il donnait des portions de la victime à Phénenna, sa femme, et à tous ses fils et à toutes ses filles; ⁵ et il donnait à Anne une double portion, car il aimait Anne, et Yahweh l'avait rendue stérile. ⁶ Sa rivale l'affligeait encore extrêmement, afin de l'aigrir de ce que Yahweh l'avait rendue stérile. ⁷ Et chaque année Elcana faisait ainsi, toutes les fois qu'elle montait à la maison de Yahweh, et Phénenna la mortifiait de la même manière. Alors elle pleurait et ne mangeait point. ⁸ Elcana, son mari, lui disait: «Anne, pourquoi pleures-tu et ne manges-tu pas? Pourquoi ton coeur est-il triste? Est-ce que je ne suis pas pour toi mieux que dix fils?»

⁹ Anne se leva, après qu'on eut mangé et bu à Silo, --Héli, le grand prêtre, était assis sur un siège devant un des poteaux du temple de Yahweh.-- ¹⁰ L'âme pleine d'amertume, elle pria Yahweh et versa beaucoup de larmes; ¹¹ et elle fit un vœu, en disant: «Yahweh des armées, si vous daignez regarder l'affliction de votre servante, si vous vous souvenez de moi et n'oubliez point votre servante, et si vous donnez à votre servante un enfant mâle, je le donnerai à Yahweh pour tous les jours de sa vie, et le rasoir ne passera pas sur sa tête.» ¹² Comme elle restait longtemps en prière devant Yahweh, Héli observa sa bouche. ¹³ Anne parlait en son coeur et remuait seulement les lèvres, sans que sa voix se fit entendre. ¹⁴ Héli pensa donc qu'elle était ivre, et il lui dit: «Jusques à quand seras-tu dans l'ivresse? Fais passer ton vin.» ¹⁵ Anne répondit: «Non, mon seigneur je suis une femme affligée dans son coeur; je n'ai bu ni vin ni boisson enivrante, mais j'épanchais mon âme devant Yahweh. ¹⁶ Ne prends pas ta servante pour une femme de Bélial, car c'est dans l'excès de ma peine et de ma douleur que j'ai parlé jusqu'ici.» ¹⁷ Héli reprit la parole et lui dit: «Va en paix, et que le

Dieu d'Israël exauce la prière que tu lui as adressée!»¹⁸ Elle dit: «Que ta servante trouve grâce à tes yeux!» Et cette femme alla son chemin; elle mangea, et son visage n'était plus le même.

¹⁹ Ils se levèrent de bon matin et, s'étant prosternés devant Yahweh, ils s'en retournèrent et revinrent dans leur maison à Rama.²⁰ Elcana connut Anne, sa femme, et Yahweh se souvint d'elle. Après le temps révolu, Anne ayant conçu, enfanta un fils, qu'elle nomma Samuel, «car, dit-elle, je l'ai demandé à Yahweh.»²¹ Son mari Elcana monta avec toute sa maison pour offrir à Yahweh le sacrifice annuel et pour accomplir son vœu.²² Mais Anne ne monta pas, et elle dit à son mari: «Quand l'enfant sera sevré, je le mènerai pour qu'il paraisse devant Yahweh et qu'il demeure là toujours.»²³ Elcana, son mari, lui dit: «Fais ce qui te semblera bon, reste ici jusqu'à ce que tu l'aies sevré. Daigne seulement Yahweh accomplir sa parole!» Et la femme resta et allaita son fils, jusqu'à ce qu'elle le sevrât.²⁴ Quand elle l'eut sevré, elle le fit monter avec elle, ayant pris un taureau de trois ans, un épha de farine et une outre de vin, et elle le mena dans la maison de Yahweh à Silo; l'enfant était encore tout jeune.²⁵ Ils égorgèrent le taureau, et ils conduisirent l'enfant à Héli.²⁶ Anne dit: «Pardon, mon seigneur. Aussi vrai que ton âme vit, mon seigneur, je suis cette femme qui me tenais ici près de toi pour prier Yahweh.²⁷ C'est pour cet enfant que je priais, et Yahweh m'a accordé la demande que je lui avais faite.²⁸ Moi aussi je le donne à Yahweh; tous les jours de sa vie, il sera donné à Yahweh.» Et ils se prosternèrent là devant Yahweh.

2. Cantique d'Anne

²¹ Anne pria et dit: Mon cœur tressaille de joie en Yahweh, ma corne a été élevée par Yahweh, ma bouche est ouverte sur mes ennemis, car je me suis réjouie de ton secours.

² Nul n'est saint comme Yahweh, car il n'y a pas d'autre Dieu que toi; il n'y a pas de rocher comme notre Dieu.

³ Ne prononcez pas tant de paroles hautaines, qu'un langage arrogant ne sorte pas de votre bouche. Car Yahweh est un Dieu qui sait tout, et les actions de l'homme ne subsistent pas.

⁴ L'arc des puissants est brisé, et les faibles ont la force pour ceinture.

⁵ Ceux qui étaient rassasiés se louent pour du pain, et ceux qui étaient affamés n'ont plus faim; même la stérile enfante sept fois, et celle qui avait beaucoup de fils se flétrit.

⁶ Yahweh fait mourir et il fait vivre, il fait descendre au séjour des morts et il en fait remonter.

⁷ Yahweh appauvrit et il enrichit, il abaisse et il élève.

⁸ De la poussière il retire le pauvre, du fumier il relève l'indigent, pour les faire asseoir avec les princes, et il leur donne en partage un trône de gloire. Car à Yahweh sont les colonnes de la terre, et sur elles il a posé le globe.

⁹ Il gardera les pas de ses pieux, mais les méchants périront dans les ténèbres. Car l'homme ne l'emportera pas par la force. Yahweh! Ses ennemis seront brisés;

¹⁰ du haut du ciel il tonnera sur eux, Yahweh jugera les extrémités de la terre. Il donnera la puissance à son roi, et il élèvera la corne de son oint.

¹¹ Elcana s'en alla dans sa maison à Rama, et l'enfant resta au service de Yahweh, devant le prêtre Héli.

3. Le crime des fils d'Éli et l'annonce de leur châtement

¹² Or les fils d'Héli étaient des hommes de Bélial, ils ne connaissaient point Yahweh. ¹³ Et voici la manière d'agir de ces prêtres à l'égard du peuple. Lorsque quelqu'un offrait un sacrifice, le serviteur du prêtre venait, pendant qu'on faisait bouillir la chair, tenant à la main une fourchette à trois dents; ¹⁴ il la plongeait dans la chaudière, dans le chaudron, dans la marmite ou dans le pot, et tout ce que la fourchette amenait, le prêtre le prenait pour lui. C'est ainsi qu'ils agissaient à l'égard de tous les Israélites qui venaient là, à Silo. ¹⁵ Même avant qu'on fît brûler la graisse, le serviteur du prêtre venait et disait à l'homme qui offrait le sacrifice: «Donne-moi de la chair à rôtir pour le prêtre; il ne recevra pas de toi de chair bouillie, mais seulement de la chair crue.» ¹⁶ Et si l'homme lui disait: «Qu'on fasse d'abord fumer la graisse; tu prendras ensuite ce que tu voudras,» le serviteur répondait: «Non, tu en donneras maintenant; sinon, j'en prendrai de force.» ¹⁷ Le péché de ces jeunes gens était très grand devant Yahweh, parce que ces hommes attiraient le mépris sur les offrandes de Yahweh.

¹⁸ Samuel faisait le service devant Yahweh: l'enfant était revêtu d'un éphod de lin. ¹⁹ Sa mère lui faisait une petite robe, qu'elle lui apportait chaque année, lorsqu'elle montait avec son mari, pour offrir le sacrifice annuel. ²⁰ Héli bénit Elcana et sa femme, en disant: «Que Yahweh te donne des enfants de cette femme, pour le don qu'elle a fait à Yahweh!» Et ils s'en retournèrent chez eux. ²¹ Yahweh visita Anne, et elle conçut et enfanta trois fils et deux filles. Et le jeune Samuel grandissait en la présence de Yahweh. ²² Héli était très vieux, et il apprit comment ses fils agissaient à l'égard de tout Israël, et qu'ils couchaient avec les femmes qui servaient à l'entrée de la tente de réunion. ²³ Il leur dit: «Pourquoi faites-vous de telles choses? Car j'apprends de tout le peuple vos mauvaises actions. ²⁴ Non, mes enfants, la rumeur que j'entends n'est pas bonne; on fait pécher le peuple de Yahweh. ²⁵ Si un homme pêche contre un autre homme, Dieu intervient comme arbitre; mais si c'est contre Yahweh qu'il pêche, qui intercédéra pour lui?» Et ils n'écoutaient point la voix de leur père, car Yahweh voulait les faire mourir. ²⁶ Le jeune Samuel continuait à grandir, et il était agréable à Yahweh et aux hommes.

²⁷ Un homme de Dieu vint auprès d'Héli et lui dit: «Ainsi parle Yahweh: Ne me suis-je pas clairement révélé à la maison de ton père, lorsqu'ils étaient en Egypte dans la maison de Pharaon? ²⁸ Je l'ai choisi d'entre toutes les tribus d'Israël pour être mon prêtre, pour monter à mon autel, pour faire fumer l'encens, pour porter l'éphod devant moi; et j'ai donné à la maison de ton père toutes les offrandes des enfants d'Israël faites par le feu. ²⁹ Pourquoi avez-vous foulé aux pieds mes sacrifices et mes oblations, que j'ai ordonné d'offrir dans ma demeure? Et pourquoi as-tu honoré tes fils plus que moi, en vous engraisant du meilleur de toutes les offrandes d'Israël, mon peuple? ³⁰ C'est pourquoi, voici la parole de Yahweh, le Dieu d'Israël: J'avais déclaré que ta maison et la maison de ton père marcheraient devant

moi à perpétuité. Et maintenant, dit Yahweh, qu'il n'en soit plus ainsi! Car j'honorerai ceux qui m'honorent, et ceux qui me méprisent seront méprisés. ³¹ Voici que les jours viennent où je retrancherai ton bras et le bras de la maison de ton père, en sorte qu'il n'y aura plus de vieillard dans ta maison. ³² Tu verras ta demeure humiliée, pendant que Dieu comblera de biens Israël; et il n'y aura plus jamais de vieillard dans ta maison. ³³ Je ne ferai pas disparaître de mon autel tout homme des tiens, afin que tes yeux se consomment et que ton âme défaille; mais tout rejeton de ta maison mourra dans la force de l'âge. ³⁴ Et tu auras pour signe ce qui arrivera à tes deux fils, à Ophni et Phinéas: ils mourront tous deux le même jour. ³⁵ Et je me susciterai un prêtre fidèle, qui agira selon mon coeur et selon mon âme, je lui bâtirai une maison stable, et il marchera toujours devant mon oint. ³⁶ Et quiconque restera de ta maison viendra se prosterner devant lui, pour avoir une pièce d'argent et un morceau de pain, et il dira: Mets-moi, je te prie, à quelque-une des fonctions du sacerdoce, afin que j'aie un morceau de pain à manger.»

4. Yahvé se révèle à Israël

³ ¹ Le jeune Samuel servait Yahweh en la présence d'Héli. La parole de Yahweh était rare en ces jours-là, et la vision n'était pas fréquente. ² En ce même temps, comme Héli était couché à sa place, or ses yeux avaient commencé à se troubler et il ne pouvait plus voir; ³ la lampe de Dieu ne s'était pas encore éteinte, et Samuel était couché dans le temple de Yahweh, où était l'arche de Dieu, ⁴ Yahweh appela Samuel; il répondit: «Me voici!» ⁵ Et il courut auprès d'Héli, et lui dit: «Me voici, car tu m'as appelé.» Héli répondit: «Je n'ai point appelé; retourne te coucher.» Et il alla se coucher. ⁶ Yahweh appela de nouveau Samuel; et Samuel se leva et, étant allé auprès d'Héli, il dit: «Me voici, car tu m'as appelé.» Héli répondit: «Je n'ai point appelé, mon fils; retourne te coucher.» ⁷ Samuel ne connaissait pas encore Yahweh, car la parole de Yahweh ne lui avait pas encore été révélée. ⁸ Yahweh appela de nouveau Samuel pour la troisième fois. Il se leva et, étant allé auprès d'Héli, il dit: «Me voici, car tu m'as appelé.» Héli comprit alors que c'était Yahweh qui appelait l'enfant. ⁹ Et Héli dit à Samuel: «Va, couche-toi, et si l'on t'appelle encore, tu diras: Parlez, Yahweh, car votre serviteur écoute.» Et Samuel s'en alla et se coucha à sa place. ¹⁰ Yahweh vint et se tint là, et il appela comme les autres fois: «Samuel! Samuel!» Samuel répondit: «Parlez, car votre serviteur écoute.» ¹¹ Et Yahweh dit à Samuel: «Voici que je vais faire dans Israël une chose que personne n'entendra sans que les deux oreilles lui tintent. ¹² En ce jour-là j'accomplirai sur Héli tout ce que j'ai prononcé touchant sa maison; je commencerai et j'achèverai. ¹³ Je lui ai déclaré que j'allais juger sa maison pour jamais, à cause du crime dont il avait connaissance, et par lequel ses fils se sont rendus indignes sans qu'il les ait réprimés. ¹⁴ C'est pourquoi j'ai juré à la maison d'Héli que jamais le crime de la maison d'Héli ne sera expié, ni par des sacrifices ni par des oblations.» ¹⁵ Samuel resta couché jusqu'au matin, puis il ouvrit les portes de la maison de Yahweh. Et Samuel craignait de raconter la vision à Héli. ¹⁶ Mais Héli appela

Samuel, en disant: «Samuel, mon fils!» Il répondit: «Me voici.»¹⁷ Et Héli dit: «Quelle est la parole que Yahweh t'a dite? Je te prie, ne me cache rien. Que Yahweh te traite dans toute sa rigueur si tu me caches quelque chose de toute la parole qu'il t'a dite!»¹⁸ Samuel lui raconta toutes les paroles sans lui rien cacher. Et Héli dit: «C'est Yahweh; ce qui lui semblera bon, qu'il le fasse!»

¹⁹ Samuel devint grand; Yahweh était avec lui, et il ne laissa tomber à terre aucune de ses paroles.²⁰ Tout Israël, depuis Dan jusqu'à Bersabée, reconnut que Samuel était un vrai prophète de Yahweh.²¹ Et Yahweh continuait d'apparaître à Silo, car Yahweh se manifestait à Samuel, à Silo, par la parole de Yahweh.

⁴¹ La parole de Samuel fut adressée à tout Israël. Israël sortit au devant des Philistins, pour combattre; ils campèrent près d'Eben-Ezer, et les Philistins étaient campés à Aphec.

5. Défaite d'Israël, prise de l'arche, mort de la famille d'Éli

² Les Philistins, s'étant rangés en bataille contre Israël, le combat s'engagea, et Israël fut battu par les Philistins, et ils tuèrent environ quatre mille hommes en bataille rangée dans la plaine.³ Le peuple rentra au camp, et les anciens d'Israël dirent: «Pourquoi Yahweh nous a-t-il battus aujourd'hui devant les Philistins? Faisons venir vers nous de Silo l'arche de l'Alliance de Yahweh; qu'elle vienne au milieu de nous, et qu'elle nous délivre de la main de nos ennemis.»⁴ Le peuple envoya à Silo, et l'on apporta de cette ville l'arche de l'alliance de Yahweh des armées, qui est assis sur les Chérubins. Les deux fils d'Héli, Ophni et Phinéas, étaient là avec l'arche de l'alliance de Dieu.⁵ Lorsque l'arche de l'alliance de Yahweh entra dans le camp, tout Israël poussa de si grands cris de joie que la terre en retentit.⁶ Le bruit de ces clameurs fut entendu des Philistins, et ils dirent: «Que signifie le bruit de ces grands cris de joie au camp des Hébreux?» Et ils apprirent que l'arche de Yahweh était venue au camp.⁷ Les Philistins eurent peur, parce qu'ils disaient: «Dieu est venu dans le camps.» Et ils dirent: «Malheur à nous! Car chose pareille n'a jamais eu lieu jusqu'à présent.⁸ Malheur à nous! Qui nous délivrera de la main de ces dieux puissants? Ce sont ces dieux qui ont frappé les Egyptiens de toutes sortes de plaies dans le désert.⁹ Montrez-vous forts et agissez en hommes, Philistins, de peur que vous ne soyez asservis aux Hébreux, comme ils vous sont asservis. Soyez des hommes et combattez.»

¹⁰ Les Philistins livrèrent bataille, et Israël fut battu, et chacun s'enfuit dans sa tente; il y eut une très grande défaite, et il tomba du côté d'Israël trente mille hommes de pied.¹¹ L'arche de Dieu fut prise, et les deux fils d'Héli, Ophni et Phinéas, périrent.

¹² Un homme de Benjamin accourut du champ de bataille, et vint à Silo le même jour, les vêtements déchirés et la tête couverte de poussière.¹³ Lorsqu'il arriva, Héli était assis sur un siège près du chemin, dans l'attente, car son cœur tremblait à cause de l'arche de Dieu. Cet homme étant entré dans la ville pour porter ces nouvelles, toute la ville poussa une clameur.

¹⁴ En entendant le bruit de cette clameur, Héli dit: «Quel est ce bruit de tumulte?» Et

aussitôt l'homme vint apporter la nouvelle à Héli. ¹⁵ Or Héli était âgé de quatre-vingt-dix-huit ans; il avait les yeux fixes et ne pouvait plus voir. ¹⁶ L'homme dit à Héli: «J'arrive du champ de bataille, et c'est du champ de bataille que je me suis enfui aujourd'hui.» Héli dit: «Que s'est-il passé mon fils?» ¹⁷ Le messager répondit: «Israël a fui devant les Philistins, et il y a eu un grand massacre parmi le peuple; et même tes deux fils, Ophni et Phinéas, sont morts, et l'arche de Dieu a été prise.» ¹⁸ A peine eut-il nommé l'arche de Dieu, qu'Héli tomba de son siège à la renverse, à côté de la porte; il se rompit la nuque et mourut; car c'était un homme vieux et pesant. Il avait jugé Israël pendant quarante ans. ¹⁹ Sa belle-fille, femme de Phinéas, était enceinte et sur le point d'accoucher. Lorsqu'elle entendit la nouvelle de la prise de l'arche de Dieu, de la mort de son beau-père et de son mari, elle se courba et enfanta, car les douleurs lui survinrent. ²⁰ Comme elle allait mourir, les femmes qui se trouvaient près d'elle lui dirent: «Ne crains point, car tu as enfanté un fils.» Mais elle ne répondit pas et n'y fit pas attention. ²¹ Elle appela l'enfant Ichabod, en disant: «La gloire est emportée d'Israël:» à cause de la prise de l'arche de Dieu et à cause de la mort de son beau-père et de son mari. ²² Elle dit: «La gloire est emportée d'Israël, car l'arche de Dieu est prise!»

6. Les Philistins déplacent l'arche qui leur est maléfique

¹ Les Philistins, s'étant emparés de l'arche de Dieu, la transportèrent d'Eben-Ezer à Azot. ² Les Philistins prirent l'arche de Dieu, la firent entrer dans la maison de Dagon, et la placèrent auprès de Dagon. ³ Le lendemain, les Azotiens se levèrent de bon matin, et voici que Dagon était étendu la face contre terre devant l'arche de Yahweh. Ils prirent Dagon et le remirent à sa place. ⁴ Le jour suivant, ils se levèrent de bon matin et voici que Dagon était encore étendu la face contre terre devant l'arche de Yahweh; la tête de Dagon et ses deux mains détachées gisaient sur le seuil, ⁵ et il ne lui restait que le tronc en forme de poisson. C'est pourquoi les prêtres de Dagon et tous ceux qui entrent dans la maison de Dagon à Azot ne posent pas le pied sur le seuil de Dagon, jusqu'à ce jour. ⁶ La main de Yahweh, s'appesantit sur les Azotiens et les désola; il les frappa de tumeurs, à Azot et dans son territoire. ⁷ Voyant ce qui arrivait, les Azotiens dirent: «Que l'arche du Dieu d'Israël ne reste pas chez nous, car il appesantit sa main sur nous et sur Dagon, notre dieu. ⁸ Et ils convoquèrent chez eux par des envoyés tous les princes des Philistins, et ils dirent: «Que ferons-nous de l'arche du Dieu d'Israël?» Les princes répondirent: «Que l'on transporte à Geth l'arche du Dieu d'Israël!» Et l'on y transporta l'arche du Dieu d'Israël. ⁹ Mais, dès qu'on l'eut transportée, la main de Yahweh fut sur la ville, et il y eut une très grande épouvante; il frappa les gens de la ville, depuis le petit jusqu'au grand, et il leur poussa des tumeurs. ¹⁰ Alors ils envoyèrent l'arche de Dieu à Accaron. Lorsque l'arche de Dieu entra dans Accaron, les Accaronites poussèrent des cris, en disant: «On a transporté chez nous l'arche du Dieu d'Israël, pour nous faire mourir, nous et notre peuple.» ¹¹ Et ils convoquèrent par des envoyés tous les princes des Philistins, et ils dirent: «Renvoyez l'arche du Dieu d'Israël; qu'elle retourne en son lieu, afin qu'elle ne nous fasse pas mourir, nous et

notre peuple.»¹² Car il y avait dans toute la ville une frayeur mortelle, et la main de Dieu s'y appesantissait fortement. Les gens qui ne mourraient pas étaient frappés de tumeurs, et les cris de détresse de la ville montaient jusqu'au ciel.

⁶ ¹ L'arche de Yahweh fut sept mois dans le pays des Philistins. ² Et les Philistins appelèrent les prêtres et les devins et leur dirent: «Que ferons-nous de l'arche de Yahweh? Faites-nous connaître comment nous devons la renvoyer en son lieu.» ³ Ils répondirent: «Si vous renvoyez l'arche du Dieu d'Israël, ne la renvoyez pas à vide, mais ne manquez pas de lui faire une offrande de réparation; vous guérirez alors et vous saurez pourquoi sa main ne s'est pas retirée de vous. ⁴ Les Philistins dirent: «Quelle offrande de réparation lui feront-nous?» ⁵ Ils répondirent: «Cinq tumeurs d'or et cinq souris d'or, selon le nombre des princes des Philistins, car une même plaie a été sur vous et sur vos princes. Faites donc des figures de vos tumeurs et des figures de vos souris qui ravagent le pays, et donnez ainsi gloire au Dieu d'Israël: peut-être cessera-t-il d'appesantir sa main sur vous, sur vos dieux et sur votre pays.

⁶ Pourquoi endurciriez-vous votre coeur, comme l'Egypte et Pharaon ont endurci le leur? N'ont-ils pas, lorsqu'il eut exercé ses châtements sur eux, laissé partir les enfants d'Israël? ⁷ Maintenant donc faites un chariot neuf, et prenez deux vaches qui allaitent et qui n'aient point porté le joug; attelez les vaches au chariot, et ramenez loin d'elles leurs petits à l'étable. ⁸ Vous prendrez l'arche de Yahweh et vous la mettrez sur le chariot; puis, ayant placé à côté d'elle, dans un coffret, les objets d'or que vous aurez donnés en offrande de réparation, vous la renverrez et elle s'en ira. ⁹ Suivez-la du regard: si elle monte par le chemin de sa frontière, vers Beth-Samès, c'est Yahweh qui nous a fait ce grand mal; sinon, nous saurons que ce n'est pas sa main qui nous a frappés, et que cela nous est arrivé par hasard.»

¹⁰ Ces gens firent ainsi; ayant pris deux vaches qui allaitaient, ils les attelèrent au chariot et ils enfermèrent leurs petits dans l'étable. ¹¹ Ils mirent sur le chariot l'arche de Yahweh, et le coffret avec les souris d'or et les figures de leurs tumeurs. ¹² Les vaches prirent tout droit le chemin de Beth-Samès; elles suivirent toujours la même route en marchant et en mugissant, sans se détourner ni à droite ni à gauche. Les princes des Philistins allèrent derrière elles jusqu'à la frontière de Beth-Samès. ¹³ Les gens de Beth-Samès étaient à moissonner le blé dans la vallée. Levant les yeux, ils aperçurent l'arche, et se réjouirent en la voyant. ¹⁴ Le chariot arriva dans le champ de Josué le Bethsamite et s'y arrêta. Il y avait là une grosse pierre. On fendit le bois du chariot et l'on offrit les vaches en holocauste à Yahweh. ¹⁵ Les Lévités, après avoir descendu l'arche de Yahweh, et le coffret qui était auprès, renfermant les objets d'or, posèrent le tout sur la grosse pierre. Les gens de Beth-Samès offrirent en ce jour-là des holocaustes et des sacrifices à Yahweh. ¹⁶ Les cinq princes des Philistins, ayant vu cela, retournèrent le même jour à Accaron. ¹⁷ Voici les tumeurs d'or que les Philistins donnèrent à Yahweh en offrande de réparation: une pour Azot, une pour Gaza, une pour Ascalon, une pour Geth, une pour Accaron. ¹⁸ Ils offrirent aussi des souris d'or selon le nombre de toutes les villes des Philistins appartenant aux cinq chefs, tant des villes fortifiées que des villages sans murs: témoin la grosse pierre sur laquelle on déposa l'arche de Yahweh, et qui est restée jusqu'à ce jour dans le champ de Josué le Bethsamite.

¹⁹ Yahweh frappa les gens de Beth-Samès, parce qu'ils avaient regardé l'arche de Yahweh; il

frappa cinquante mille soixante-dix hommes parmi le peuple. Et le peuple fit un grand deuil de ce que Yahweh avait frappé le peuple d'une grande plaie. ²⁰ Les gens de Beth-Samès dirent: «Qui peut subsister en la présence de Yahweh, ce Dieu saint? Et vers qui va-t-il monter en s'éloignant de nous? ²¹ Ils envoyèrent des messagers aux habitants de Cariathiarim, pour leur dire: «Les Philistins ont ramené l'arche de Yahweh; descendez et faites-la monter vers vous.»

⁷ ¹ Les gens de Cariathiarim vinrent et firent monter l'arche de Yahweh; ils la conduisirent dans la maison d'Abinadab, sur la colline, et ils consacrèrent son fils Eléazar pour garder l'arche de Yahweh.

7. Samuel libérateur et juge d'Israël

² Depuis le jour où l'arche fut déposée à Cariathiarim, il se passa un long temps, vingt années, et toute la maison d'Israël poussa des gémissements vers Yahweh.

³ Et Samuel dit à toute la maison d'Israël: «Si c'est de tout votre coeur que vous revenez à Yahweh, ôtez du milieu de vous les dieux étrangers et les Astartés, attachez fermement votre coeur à Yahweh et servez-le lui seul, et il vous délivrera de la main des Philistins.» ⁴ Alors les enfants d'Israël ôtèrent du milieu d'eux les Baals et les Astartés, et ils servirent Yahweh seul.

⁵ Samuel dit: «Assemblez tout Israël à Maspha, et je prierai Yahweh pour vous.» ⁶ Et ils s'assemblèrent à Maspha. Ils puisèrent de l'eau et la répandirent devant Yahweh, et ils jeûnèrent ce jour-là, en disant: «Nous avons péché contre Yahweh.» Et Samuel jugea les enfants d'Israël à Maspha.

⁷ Les Philistins apprirent que les enfants d'Israël s'étaient rassemblés à Maspha, et les princes des Philistins montèrent contre Israël. Les enfants d'Israël l'apprirent et eurent peur des Philistins; ⁸ et les enfants d'Israël dirent à Samuel: «Ne cesse point de crier pour nous vers Yahweh, notre Dieu, afin qu'il nous sauve de la main des Philistins.» ⁹ Samuel prit un agneau de lait, et l'offrit tout entier en holocauste à Yahweh; et Samuel cria vers Yahweh pour Israël, et Yahweh l'exauça. ¹⁰ Pendant que Samuel offrait l'holocauste, les Philistins s'approchèrent pour attaquer Israël. Mais Yahweh fit retentir en ce jour le tonnerre, avec un grand bruit, sur les Philistins, et les mit en déroute, et ils furent battus devant Israël. ¹¹ Les hommes d'Israël, sortant de Maspha, poursuivirent les Philistins et les battirent jusqu'au-dessous de Beth-Char. ¹² Samuel prit une pierre, qu'il plaça entre Maspha et Sen, et il lui donna le nom d'Eben-Ezer, en disant: «Jusqu'ici Yahweh nous a secourus.

¹³ Ainsi humiliés, les Philistins ne revinrent plus sur le territoire d'Israël; la main de Yahweh fut sur les Philistins pendant toute la vie de Samuel. ¹⁴ Les villes que les Philistins avaient prises sur Israël retournèrent à Israël, depuis Accaron jusqu'à Geth; Israël arracha leur territoire des mains des Philistins. Et il y eut paix entre Israël et les Amorrhéens. ¹⁵ Samuel jugea Israël tout le temps de sa vie. ¹⁶ Chaque année il s'en allait, faisant le tour par Béthel, Galgala et Maspha, et il jugeait Israël dans tous ces lieux. ¹⁷ Il revenait ensuite à Rama, où était sa maison, et là il jugeait Israël; il y bâtit un autel à Yahweh.

B. Samuel et Saül

1. Le peuple demande un roi

8 ¹ Lorsque Samuel fut devenu vieux, il établit ses fils juges sur Israël. ² Son fils premier-né se nommait Joël, et le second Abia; ils jugeaient à Bersabée. ³ Les fils de Samuel ne marchèrent pas sur ses traces; ils s'en détournèrent pour le gain, recevaient des présents et violaient la justice.

⁴ Tous les anciens d'Israël s'assemblèrent et vinrent vers Samuel à Rama. ⁵ Ils lui dirent: «Voilà que tu es vieux, et tes fils ne marchent pas sur tes traces; établis donc sur nous un roi pour nous juger, comme en ont toutes les nations.» ⁶ Ce langage déplut à Samuel parce qu'ils disaient: «Donne-nous un roi pour nous juger;» et Samuel pria Yahweh. ⁷ Yahweh dit à Samuel: «Ecoute la voix du peuple dans tout ce qu'il te dira; car ce n'est pas toi qu'ils rejettent, c'est moi qu'ils rejettent, pour que je ne règne plus sur eux. ⁸ Comme ils ont toujours agi à mon égard depuis le jour où je les ai fait monter d'Egypte jusqu'à présent, me délaissant pour servir d'autres dieux, ainsi ils agissent envers toi. ⁹ Et maintenant, écoute leur voix; mais dépose témoignage contre eux, et fais-leur connaître le droit du roi qui règnera sur eux.» ¹⁰ Samuel rapporta toutes les paroles de Yahweh au peuple qui lui

demandait un roi. ¹¹ Il dit: «Voici quel sera le droit du roi qui règnera sur vous: Il prendra vos fils, et il les mettra sur son char et parmi ses cavaliers, et ils courront devant son char.

¹² Il s'en fera des chefs de mille et des chefs de cinquante; il leur fera labourer ses champs, récolter ses moissons, fabriquer ses armes de guerre et l'attirail de ses chars. ¹³ Il prendra vos filles pour parfumeuses, pour cuisinières et pour boulangères. ¹⁴ Vos champs, vos vignes et vos oliviers les meilleurs, il les prendra et les donnera à ses serviteurs. ¹⁵ Il prendra la dîme de vos moissons et de vos vignes, et la donnera à ses courtisans et à ses serviteurs. ¹⁶ Il prendra vos serviteurs et vos servantes, vos meilleurs boeufs et vos ânes, et les emploiera à ses ouvrages. ¹⁷ Il prendra la dîme de vos troupeaux, et vous-mêmes serez ses esclaves.

¹⁸ Vous crierez en ce jour-là à cause de votre roi que vous vous serez choisi, mais Yahweh ne vous exaucera pas.» ¹⁹ Le peuple refusa d'écouter la voix de Samuel; ils dirent: «Non, mais il y aura un roi sur nous, ²⁰ et nous serons, nous aussi, comme toutes les nations; notre roi nous jugera, il marchera à notre tête et conduira nos guerres.» ²¹ Après avoir entendu toutes les paroles du peuple, Samuel les redit aux oreilles de Yahweh. ²² Et Yahweh dit à Samuel: «Ecoute leur voix et établis un roi sur eux.» Alors Samuel dit aux hommes d'Israël: «Que chacun de vous s'en aille à sa ville.»

2. Saül rencontre Samuel, qui l'oint et le fait acclamer roi

¹ Il y avait un homme de Benjamin, nommé Cis, fils d'Abiel, fils de Séror, fils de Bécorath, fils d'Aphia, fils d'un Benjamite; c'était un homme vaillant. ² Il avait un fils du nom de Saül, jeune et beau; aucun des enfants d'Israël n'était plus beau que lui, et il dépassait de la tête tout le peuple.

³ Les ânesses de Cis, père de Saül, s'étaient égarées, et Cis dit à Saül, son fils: «Prends avec toi un des serviteurs, lève-toi et va à la recherche des ânesses.» ⁴ Il traversa la montagne d'Ephraïm et traversa le pays de Salisa, et ils ne les trouvèrent pas; ils traversèrent le pays de Salim, et elles n'y étaient pas; il traversa le pays de Benjamin, et ils ne les trouvèrent pas.

⁵ Lorsqu'ils furent arrivés au pays de Suph, Saül dit à son serviteur qui l'accompagnait: «Viens, retournons, de peur que mon père, oubliant les ânesses, ne soit en peine à notre sujet.» ⁶ Le serviteur lui dit: «Voici qu'il y a dans cette ville un homme de Dieu; c'est un homme très considéré, tout ce qu'il dit arrive sûrement. Allons-y donc; peut-être nous fera-t-

il connaître le chemin que nous devons prendre.» ⁷ Saül dit à son serviteur: «Si nous y allons, qu'apporterons-nous à l'homme de Dieu? Car il n'y a plus de vivres dans nos sacs, et nous n'avons aucun présent à offrir à l'homme de Dieu. Qu'avons-nous?» ⁸ Le serviteur répondit encore et dit à Saül: «Voici que je trouve sur moi le quart d'un sicle d'argent; je le donnerai à l'homme de Dieu, et il nous indiquera notre chemin.» ⁹ Autrefois, en Israël, on disait, en allant consulter Dieu: «Venez et allons au voyant.» Car celui qu'on appelle

aujourd'hui prophète s'appelait autrefois voyant. ¹⁰ Saül dit à son serviteur: «Ton avis est bon; viens, allons.» Et ils se rendirent à la ville où était l'homme de Dieu.

¹¹ Comme ils gravissaient la montée qui mène à la ville, ils rencontrèrent des jeunes filles sorties pour puiser de l'eau, et ils leur dirent: «Le voyant est-il ici?» ¹² Elles leur répondirent en disant: «Oui, il y est, le voilà devant toi; mais va promptement, car il est venu aujourd'hui

à la ville, parce que le peuple a aujourd'hui un sacrifice sur le haut lieu. ¹³ Dès votre entrée dans la ville, vous le trouverez, avant qu'il monte au haut lieu pour le repas; car le peuple ne mangera point qu'il ne soit arrivé, parce qu'il doit bénir le sacrifice; après quoi, les conviés mangeront. Montez donc maintenant, vous le trouverez aujourd'hui.» Et ils montèrent à la

ville. ¹⁴ Ils étaient entrés au milieu de la ville, et voici que Samuel sortait à leur rencontre, pour monter en haut lieu. ¹⁵ Or, un jour avant l'arrivée de Saül, Yahweh avait fait une

révélation à Samuel, en disant: ¹⁶ «Demain, à cette heure, je t'enverrai un homme du pays de Benjamin, et tu l'oindras pour être le chef de mon peuple d'Israël, et il délivrera mon peuple de la main des Philistins; car j'ai regardé mon peuple, parce que son cri est venu

jusqu'à moi.» ¹⁷ Dès que Samuel eut vu Saül, Yahweh lui dit: «Voici l'homme dont je t'ai parlé; c'est lui qui régnera sur mon peuple.»

¹⁸ Saül s'approcha de Samuel au milieu de la porte, et dit: «Indique-moi, je te prie, où est la

maison du voyant.» ¹⁹ Samuel répondit à Saül: «C'est moi qui suis le voyant. Monte devant moi au haut lieu, et vous mangerez aujourd'hui avec moi; je te laisserai partir demain, et je

te dirai tout ce qu'il y a dans ton coeur. ²⁰ Quant aux ânesses que tu as perdues il y a trois jours, ne t'en inquiète pas, car elles sont retrouvées. Et à qui sera tout ce qu'il y a de

précieux en Israël? N'est-ce pas à toi et à toute la maison de ton père?» ²¹ Saül répondit: «Ne suis-je pas Benjamite, de la plus petite des tribus d'Israël? Et ma famille n'est-elle pas la moidre de toutes les familles de la tribu de Benjamin? Pourquoi m'as-tu dit une telle parole?»

²² Samuel, ayant pris Saül et son serviteur, les fit entrer dans la salle et leur donna la première place parmi les conviés, qui étaient environ trente hommes. ²³ Samuel dit au cuisinier: «Sers la portion que je t'ai remise et dont je t'ai dit: mets-la à part.» ²⁴ Le cuisinier leva l'épaule avec ce qui l'entoure, et il la servit à Saül. Et Samuel dit: «Voici la portion réservée; prends-la devant toi et mange, car elle a été gardée pour ce moment lorsque j'ai convoqué le peuple.» Et Saül mangea avec Samuel ce jour-là. ²⁵ Ils descendirent ensuite du haut lieu dans la ville, et Samuel s'entretint avec Saül sur le toit. ²⁶ Le lendemain, ils se levèrent de bon matin et, comme l'aurore montait, Samuel appela Saül sur le toit, et dit: «Lève-toi, et je te laisserai aller.» Saül se leva, et ils sortirent tous deux, lui et Samuel. ²⁷ Quand ils furent descendus à l'extrémité de la ville, Samuel dit à Saül: «Dis à ton serviteur de passer devant nous;» et le serviteur prit les devants. «Arrête-toi maintenant, ajouta Samuel, et je te ferai entendre ce que Dieu a dit.»

1Samuel (CP) 1

**Citations de
DS 1528-1531:**

Magistère

Pastores Dabo Vobis:
[25](#)

Catéchisme:
[615](#) [617](#) [1989](#) [1992](#)

Catechismus:
[615](#) [617](#) [1989](#) [1992](#)

Catéchisme France:
[268](#)

Citations de
DS 1532:

Magistère

Catéchisme:
[161](#)

Catechismus:
[161](#)

Citations de
DS 1533-1534:

Magistère

Catéchisme:
[2005](#)

Catechismus:
[2005](#)

Citations de
DS 1536-1539:

Magistère

Casti Connubii:
[58](#)

Veritatis Splendor:
[102](#)

Citations de
DS 1541:

Magistère

Catéchisme:
[1821](#)

Catechismus:
[1821](#)

Citations de
DS 1542-1543:

Magistère

Directoire clergé:
[51](#)

Catéchisme:
[1446](#)

Catechismus:
[1446](#)

Citations de
DS 1544:

Magistère

Reconciliatio paenitentia:
[17](#)

Veritatis Splendor:
[49](#) [68](#)

Catechismus:
[1815](#)

**Citations de
DS 1545-1550:**

Magistère

Catéchisme:

[1059](#) [1426](#) [1815](#) [2009](#)

Catechismus:

[1059](#) [1426](#) [2009](#)

1930 Casti Connubii 39

Le signe de la grâce

39

Mais, outre cette ferme indissolubilité, ce bien du sacrement contient d'autres avantages beaucoup plus élevés, parfaitement indiqués par le vocable de sacrement ; ce n'est pas là, en effet, pour les chrétiens, un mot vide de sens en élevant le mariage de ses fidèles à la dignité d'un vrai et réel sacrement de la Loi Nouvelle, Notre-Seigneur, "qui a institué et parfait les sacrements", a fait très effectivement du mariage le signe et la source de cette grâce intérieure spéciale, destinée à "perfectionner l'amour naturel, à confirmer l'indissoluble unité, et à sanctifier les époux". [DS 1799](#)

40

Et parce que le Christ a choisi pour signe de cette grâce le consentement conjugal lui-même valablement échangé entre les fidèles, le sacrement est si intimement uni avec le mariage chrétien qu'aucun vrai mariage ne peut exister entre des baptisés "sans être, du même coup, un sacrement". [CIS 1012](#)

41

Par le fait même, par conséquent, que des fidèles donnent ce consentement d'un cœur sincère, ils s'ouvrent à eux-mêmes le trésor de la grâce sacramentelle, où ils pourront puiser des forces surnaturelles pour remplir leurs devoirs et leurs tâches, fidèlement, saintement, persévéramment jusqu'à la mort.

Car ce sacrement, en ceux qui n'y opposent pas d'obstacle, n'augmente pas seulement la grâce sanctifiante, principe permanent de vie surnaturelle, mais il y ajoute encore des dons particuliers, de bons mouvements, des germes de grâces ; il élève ainsi et il perfectionne les forces naturelles, afin que les époux puissent non seulement comprendre par la raison, mais goûter intimement et tenir fermement, vouloir efficacement et accomplir en pratique ce qui se rapporte à l'état conjugal, à ses fins et à ses devoirs ; il leur concède enfin le droit au secours actuel de la grâce, chaque fois qu'ils, en ont besoin pour remplir les obligations de cet état.

42

Il ne faut pas oublier cependant que, suivant la loi de la divine Providence dans l'ordre surnaturel les hommes ne recueillent les fruits complets des sacrements qu'ils reçoivent après avoir atteint l'âge de raison, qu'à la condition de coopérer à la grâce : aussi la grâce du mariage demeurera, en grande partie un talent inutile, caché dans un champ, si les époux n'exercent leurs forces surnaturelles, et s'ils ne cultivent et ne développent les semences de la grâce qu'ils ont reçues. Mais si, faisant ce qui est en eux, ils ont soin de donner cette coopération, ils pourront porter les charges et les devoirs de leur état, ils seront fortifiés, sanctifiés et comme consacrés par un si grand sacrement. Car comme saint Augustin l'enseigne, de même que, par le Baptême et l'Ordre, l'homme est appelé et aidé soit à mener une vie chrétienne, soit à remplir le ministère sacerdotal, et que le secours de ces sacrements ne lui fera jamais défaut, de même, ou peu s'en faut (bien que ce ne soit point par un caractère sacramental), les fidèles qui ont été une fois unis par le lien du mariage ne peuvent plus jamais être privés du secours et du lien sacramentels. [CIS 1110](#). Bien plus, comme l'ajouté le même saint Docteur, devenus adultères, ils traînent avec eux ce lien sacré, non certes pour la gloire de la grâce désormais, mais pour l'opprobre du crime, "de même que

l'âme apostate, même après avoir perdu la foi, ne perd pas, en brisant son union avec le Christ le Sacrement de la foi, qu'elle a reçu avec l'eau régénératrice du baptême". (St Augustin De nupt. Et concup. l. I, Cap. X)

43

Que les époux, non pas enchaînés, mais ornés du lien d'or du sacrement, non pas entravés, mais fortifiés par lui, s'appliquent de toutes leurs forces à faire que leur union, non pas seulement par la force et la signification du sacrement, mais encore par leur propre esprit et par leurs mœurs, soit toujours et reste la vive image de cette très féconde union du Christ avec l'Eglise, qui est à coup sûr le mystère vénérable de la plus parfaite charité.

Si l'on considère toutes ces choses, Vénérables Frères, avec un esprit attentif et une foi vive, si l'on met dans la lumière qui convient les biens précieux du mariage - les enfants, la foi conjugale, le sacrement -, personne ne pourra manquer d'admirer la sagesse, la sainteté et la bonté divines, qui, dans la seule chaste et sainte union du pacte nuptial, ont pourvu si abondamment, en même temps qu'à la dignité et au bonheur des époux, à la conservation et à la propagation. du genre humain.

Deuxième partie

Erreurs et vices contraires au mariage

44

Tandis que Nous considérons toute cette splendeur de la chaste union conjugale, il Nous est d'autant plus douloureux de devoir constater que cette divine institution, de nos jours surtout, est souvent méprisée et, un peu partout, répudiée.

45

Ce n'est plus, en effet, dans le secret ni dans les ténèbres, mais au grand jour, que, laissant de côté toute pudeur, on foule aux pieds ou l'on tourne en dérision la sainteté du mariage, par la parole et par les écrits, par les représentations théâtrales de tout genre, par les romans, les récits passionnés et légers, les projections cinématographiques, les discours radiophonés, par toutes les inventions les plus récentes de la science. On y exalte au contraire les divorces, les adultères et les vices les plus ignominieux, et, si on ne va pas jusqu'à les exalter, on les y peint sous de telles couleurs qu'ils paraissent innocentés de toute faute et de toute infamie. Les livres mêmes ne font point défaut, que l'on ne craint pas de représenter comme des ouvrages scientifiques, mais qui, en réalité, n'ont souvent qu'un vernis de science, pour se frayer plus aisément la route. Les doctrines qu'on y préconise sont celles qui se propagent à son de trompe comme les merveilles de l'esprit moderne - c'est-à-dire de cet esprit qui, déclare-t-on, uniquement préoccupé de la vérité, s'est émancipé de tous les préjugés d'autrefois, et qui renvoie et relègue aussi parmi ces opinions périmées la doctrine chrétienne traditionnelle du mariage.

46

Et, goutte à goutte, cela s'insinue dans toutes les catégories d'hommes, riches et pauvres, ouvriers et maîtres, savants et ignorants, célibataires et personnes mariées, croyants et impies, adultes et jeunes gens ; à ces derniers surtout, comme à des proies plus faciles à prendre, les pires embûches sont dressées.

Tous les auteurs de ces doctrines nouvelles ne se laissent pas entraîner jusqu'aux extrêmes conséquences de la passion effrénée : il en est qui, s'efforçant de s'arrêter à mi-route,

pensent qu'il faut seulement en quelques préceptes de la loi divine et naturelle concéder quelque chose à notre temps. Mais ceux-là aussi, plus ou moins consciemment, sont les émissaires du pire des ennemis qui s'efforce sans cesse de semer la zizanie au milieu du froment. [Mt 13,25](#)

47

C'est pourquoi Nous, que le Père de famille a préposé à la garde de son champ, Nous que presse le devoir sacré de ne pas laisser étouffer la bonne semence par les mauvaises herbes, Nous considérons comme dites à Nous-même par l'Esprit-Saint les paroles si graves par lesquelles l'apôtre Paul exhortait son cher Timothée : -"Mais toi, veille... ton ministère. Prêche la parole, insiste à temps, à contretemps, raisonne, menace, exhorte en toute patience et en toute doctrine" [2Tm 4,2-5](#). Si l'on veut échapper aux embûches de l'ennemi, il faut tout d'abord les mettre à nu, et il est souverainement utile de dénoncer ses perfidies à ceux qui ne les soupçonnent pas : Nous préférerions à coup sûr ne point même nommer ces iniquités, "comme il convient aux Saints" [Ep 5,3](#), mais pour le bien et le salut des âmes, il nous est impossible de les taire tout à fait.

Les sources des erreurs

48

En conséquence, pour commencer par les sources de ces maux, leur racine principale est dans leur théorie sur le mariage, qui n'aurait pas été institué par l'Auteur de la nature, ni élevé par Notre-Seigneur à la dignité d'un vrai sacrement, mais qui aurait été inventé par les hommes. Dans la nature et dans ses lois, les uns assurent qu'ils n'ont rien trouvé qui se rapporte au mariage, mais qu'ils y ont seulement observé la faculté de procréer la vie et une impulsion véhémement à satisfaire cet instinct ; d'autres reconnaissent que la nature humaine décèle certains commencements et comme des germes du vrai mariage, en ce sens que si les hommes ne s'unissaient point par un lien stable, il n'aurait pas été bien pourvu à la dignité des époux, ni à la propagation et à l'éducation des générations humaines. Ceux-ci n'en enseignent pas moins que le mariage lui-même va bien au delà de ces germes, et qu'en conséquence, sous l'action de causes diverses, il a été inventé par le seul esprit des hommes, institué par leur seule volonté.

49

Combien profonde est leur erreur à tous, et combien ignominieusement ils s'écartent de l'honnêteté, on l'a déjà constaté par ce que Nous avons exposé en cette encyclique touchant l'origine et la nature du mariage, de ses fins et des biens qui lui sont attachés. Quant au venin de ces théories, il ressort des conséquences que leurs partisans en déduisent eux-mêmes : les lois, les institutions et les mœurs qui doivent régir le mariage, étant issues de la seule volonté des hommes, ne seraient aussi soumises qu'à cette seule volonté, elles peuvent donc, elles doivent même, au gré des hommes, et suivant les vicissitudes humaines, être promulguées, être changées, être abrogées. La puissance génératrice, justement parce qu'elle est fondée sur la nature même, est plus sacrée et va bien plus loin que le mariage : elle peut donc s'exercer aussi bien en dehors du mariage qu'à l'intérieur du foyer conjugal, elle le peut même sans tenir compte des fins du mariage, et ainsi la honteuse licence de la prostituée jouirait presque des mêmes droits que l'on reconnaît à la chaste maternité de l'épouse légitime.

50

Appuyés sur ces principes, certains en sont arrivés à imaginer de nouveaux genres d'unions, appropriés, suivant eux, aux conditions présentes des hommes et des temps ; ils veulent y voir autant de nouvelles espèces de mariages : le mariage temporaire, le mariage à l'essai, le mariage amical, qui réclame pour lui la pleine liberté et tous les droits du mariage après en

avoir éliminé toutefois le lien indissoluble et en avoir exclu les enfants, jusqu'au moment, du moins, où les parties auraient transformé leur communauté et leur intimité de vie en un mariage de plein droit.

51

Bien plus, il en est qui veulent et qui réclament que ces monstruosité soient consacrées par les lois ou soient tout au moins excusées par les coutumes et les institutions publiques des peuples ; et ils ne paraissent pas même soupçonner que des choses pareilles n'ont rien assurément de cette culture moderne dont ils se glorifient si fort, mais qu'elles sont d'abominables dégénérescences qui, sans aucun doute, abaisseraient les nations civilisées elles-mêmes jusqu'aux usages barbares de quelques peuplades sauvages.

Contre les enfants

52

Mais, pour aborder en détail l'exposé de ce qui s'oppose à chacun des biens du mariage, il faut commencer par les enfants, que beaucoup osent nommer une charge fastidieuse de la vie conjugale. A les en croire, les époux doivent avec soin s'épargner cette charge, non point d'ailleurs par une vertueuse continence (permise dans le mariage aussi, quand les deux époux y consentent), mais en viciant l'acte de la nature. Les uns revendiquent le droit à cette criminelle licence, parce que, ne supportant point les enfants, ils désirent satisfaire la seule volupté sans aucune charge ; d'autres, parce qu'ils ne peuvent, disent-ils, ni garder la continence, ni - à raison de leurs difficultés personnelles, ou de celles de la mère, ou de leur condition familiale - accueillir des enfants.

53

Mais aucune raison assurément, si grave soit-elle, ne peut faire que ce qui est intrinsèquement contre nature devienne conforme à la nature et honnête. Puisque l'acte du mariage est, par sa nature même destiné à la génération des enfants, ceux qui, en l'accomplissant, s'appliquent délibérément à lui enlever sa force et son efficacité, agissent contre la nature ; ils font une chose honteuse et intrinsèquement déshonnête. Aussi ne faut-il pas s'étonner de voir les Saintes Ecritures attester que la divine Majesté déteste au plus haut point ce forfait abominable, et qu'elle l'a parfois puni de mort, comme le rappelle saint Augustin : "Même avec la femme légitime, l'acte conjugal devient illicite et honteux dès lors que la conception de l'enfant y est évitée. C'est ce que faisait Onan, fils de Judas, ce pourquoi Dieu l'a mis à mort". (St Augustin De conjug. Adult. L. II, n. 12 [Gn 38,8-10](#))

Promulgation de la doctrine chrétienne

54

En conséquence, comme certains, s'écartant manifestement de la doctrine chrétienne telle qu'elle a été transmise depuis le commencement, et toujours fidèlement gardée, ont jugé bon récemment de prêcher d'une façon retentissante, sur ces pratiques, une autre doctrine, l'Eglise catholique, investie par Dieu même de la mission d'enseigner et de défendre l'intégrité et l'honnêteté des moeurs, l'Eglise catholique, debout au milieu de ces ruines morales, élève bien haut la voix par Notre bouche, en signe de sa divine mission, pour la chasteté du lien nuptial à l'abri de cette souillure, et elle promulgue de nouveau : que tout usage du mariage, quel qu'il soit dans l'exercice duquel l'acte est privé, par l'artifice des hommes, de sa puissance naturelle de procréer la vie, offense la loi de Dieu et la loi naturelle, et que ceux qui auront commis quelque chose de pareil se sont souillés d'une faute grave.

Devoir des confesseurs

55

C'est pourquoi, en vertu de Notre suprême autorité et de la charge que Nous avons de toutes les âmes, ministère de la confession et tous ceux qui ont charge d'âmes, de ne point laisser dans l'erreur touchant cette très grave loi de Dieu les fidèles qui leur sont confiés, et bien plus encore de se prémunir eux-mêmes contre les fausses opinions de ce genre, et de ne pactiser en aucune façon avec elles. Si d'ailleurs un confesseur, ou un pasteur des âmes - ce qu'à Dieu ne plaise ! - induisait en ces erreurs les fidèles qui lui sont confiés, ou si du moins, soit par une approbation, soit par un silence calculé, il les y confirmait, qu'il sache qu'il aura à rendre à Dieu, le Juge suprême, un compte sévère de sa prévarication ; qu'il considère comme lui étant adressées ces paroles du Christ : "Ce sont des aveugles, et ils sont les chefs des aveugles ; or, si un aveugle conduit un aveugle, ils tombent tous deux dans la fosse". [Mt 15,14](#)

Héroïsme des époux

56

Pour ce qui concerne les motifs allégués pour justifier le mauvais usage du mariage, il n'est pas rare - pour taire ceux qui sont honteux - que ces motifs soient feints ou exagérés. Néanmoins, l'Eglise, cette pieuse Mère, comprend, en y compatissant, ce que l'on dit de la santé de la mère et du danger qui menace sa vie. Et qui ne pourrait y réfléchir sans s'émouvoir de pitié ? Qui ne concevrait la plus haute admiration pour la mère qui s'offre elle-même, avec un courage héroïque, à une mort presque certaine, pour conserver la vie à l'enfant une fois conçu ? Ce qu'elle aura souffert pour remplir pleinement le devoir naturel, Dieu seul, dans toute sa richesse et toute sa miséricorde, pourra le récompenser, et il le fera sûrement dans une mesure non seulement pleine, mais surabondante. [Lc 6,38](#)

57

L'Eglise le sait fort bien aussi : il n'est pas rare qu'un des deux époux subisse le péché plus qu'il ne le commet, lorsque, pour une raison tout à fait grave, il laisse se produire une perversion de l'ordre, qu'il ne veut pas lui-même ; il en reste, par suite, innocent, pourvu qu'alors il se souvienne aussi de la loi de charité, et ne néglige pas de dissuader et d'éloigner du péché son conjoint. Il ne faut pas non plus accuser d'actes contre nature les époux qui usent de leur droit suivant la saine et naturelle raison, si, pour des causes naturelles, dues soit à des circonstances temporaires, soit à certaines déficiences physiques, une nouvelle vie n'en peut pas sortir. Il y a en effet tant dans le mariage lui-même que dans l'usage du droit matrimonial, des fins secondaires - comme le sont l'aide mutuelle, l'amour réciproque à entretenir et le remède à la concupiscence - qu'il n'est pas du tout interdit aux époux d'avoir en vue, pourvu que la nature intrinsèque de cet acte soit sauvegardée, et, sauvegardée du même coup sa subordination à la fin première.

58

Pareillement Nous sommes touché au plus intime du coeur par le gémissement de ces époux qui, sous la pression d'une dure indigence, éprouvent la plus grande difficulté à nourrir leurs enfants.

Mais il faut absolument veiller à ce que les funestes conditions des choses matérielles ne fournissent pas l'occasion à une erreur bien plus funeste encore. Aucune difficulté extérieure ne saurait surgir qui puisse entraîner une dérogation à l'obligation créée par les commandements de Dieu qui interdisent les actes intrinsèquement mauvais par leur nature même. Dans toutes les conjonctures les époux peuvent toujours, fortifiés par la grâce de Dieu, remplir fidèlement leur devoir, et préserver leur chasteté conjugale de cette tache

honteuse. Telle est la vérité inébranlable de la pure foi chrétienne, exprimée par le magistère du concile de Trente : "Personne ne doit prononcer ces paroles téméraires, interdites par les Pères sous peine d'anathème : qu'il est impossible à l'homme justifié d'observer les préceptes de Dieu. Car Dieu ne commande pas de choses impossibles, mais en commandant il vous avertit de faire ce que vous pouvez et de demander ce que vous ne pouvez pas, et il vous aide à le pouvoir". [DS 1536](#)

59

Cette même doctrine a été, de nouveau, solennellement confirmée par l'Eglise dans la condamnation de l'hérésie janséniste, qui avait osé proférer contre la bonté de Dieu ce blasphème : "Certains préceptes de Dieu sont impossibles à observer par des hommes justes, en dépit de leur volonté et de leurs efforts, étant donné leurs forces présentes : il leur manque aussi la grâce par où cette observation deviendrait possible". [DS 2001](#) [DS 1954](#)

L'attentat à la vie de l'enfant

60

Mais il faut encore, Vénérables Frères, mentionner un autre crime extrêmement grave par lequel il est attenté à la vie de l'enfant encore caché dans le sein de sa mère. Les uns veulent que ce soit là chose permise, et laissée au bon plaisir de la mère ou du père ; d'autres reconnaissent qu'elle est illicite, à moins de causes exceptionnellement graves auxquelles ils donnent le nom d'indication médicale, sociale, eugénique. Pour ce qui regarde les lois pénales de l'Etat, qui interdisent de tuer l'enfant engendré mais non encore né, tous exigent que les lois de l'Etat reconnaissent l'indication que chacun d'eux préconise, indication différente, d'ailleurs, selon ses différents défenseurs ; ils réclament qu'elle soit affranchie de toute pénalité. Il s'en trouve même qui font appel, pour ces opérations meurtrières, à la coopération directe des magistrats ; et il est notoire, hélas ! qu'il y a des endroits où cela arrive très fréquemment.

61

Quant à l'"indication médicale ou thérapeutique", pour employer leur langage, nous avons déjà dit, Vénérables Frères, combien nous ressentons de pitié pour la mère que l'accomplissement du devoir naturel expose à de graves périls pour sa santé voire pour sa vie même : mais quelle cause pourrait jamais suffire à excuser en aucune façon le meurtre direct d'un innocent ? Car c'est de cela qu'il s'agit ici. Que la mort soit donnée à la mère ou qu'elle soit donnée à l'enfant, elle va contre le précepte de Dieu et contre la voix de la nature : "Tu ne tueras pas !" [Ex 20,13](#) [DS 3258](#) [DS 3298](#) [DS 3336-3338](#). La vie de l'un et de l'autre est chose pareillement sacrée ; personne pas même les Pouvoirs publics, ne pourra jamais avoir le droit d'y attenter.

62

C'est sans l'ombre de raison qu'on fera dériver ce droit du jus gladii, qui ne vaut que contre les coupables. Il est absolument vain aussi d'alléguer ici le droit de se défendre jusqu'au sang contre un injuste agresseur (car qui pourrait donner ce nom d'injuste agresseur à un enfant innocent ?). Il n'y a pas non plus ici ce qu'on appelle le "droit de nécessité extrême", qui puisse arriver jusqu'au meurtre direct d'un innocent. Pour protéger par conséquent et pour sauvegarder chacune des deux vies, celle de la mère et celle de l'enfant, les médecins probes et habiles font de louables efforts : par contre, ils se montreraient fort indignes de leur noble profession médicale ceux qui, sous l'apparence de remèdes, ou poussés par une fausse compassion, se livreraient à des interventions meurtrières.

63

Ces enseignements concordent pleinement avec les paroles sévères que l'évêque d'Hippone

adresse aux époux dépravés, qui s'appliquent à empêcher la venue de l'enfant et qui, s'ils n'y réussissent pas, ne craignent pas de le faire mourir. "Leur cruauté libidineuse, ou leur volupté cruelle, dit-il, en arrive parfois jusqu'au point de procurer des poisons stérilisants, et si rien n'a réussi, de faire périr d'une certaine façon dans les entrailles de la mère l'enfant qui y a été conçu : on veut que l'enfant meure avant de vivre, qu'il soit tué avant de naître. A coup sûr, si les deux conjoints en sont là, ils ne méritent pas le nom d'époux ; et si dès le début ils ont été tels, ce n'est pas pour se marier qu'ils se sont réunis, mais bien plutôt pour se livrer à la fornication s'ils ne sont pas tous deux, j'ose dire : ou celle-là est d'une certaine manière la prostituée de son mari, ou celui-ci est l'adultère de sa femme". St Augustin, De nupt. Et concupisc. Ch. 15)

L'eugénisme

64

Quant aux observations que l'on apporte touchant l'indication sociale et eugénique, on peut et on doit en tenir compte, avec des moyens licites et honnêtes et dans les limites requises ; mais prétendre pourvoir aux nécessités sur lesquelles elles se fondent, en tuant un innocent, c'est chose absurde et contraire au précepte divin, promulgué aussi par ces paroles : "il ne faut point faire le mal pour procurer le bien". [Rm 3,8](#)

65

Enfin, ceux qui, dans les nations, tiennent le pouvoir ou élaborent les lois, n'ont pas le droit d'oublier qu'il appartient aux pouvoirs publics de défendre la vie des innocents par des lois et des pénalités appropriées, et cela d'autant plus que ceux dont la vie est en péril et menacée, ne peuvent se défendre eux-mêmes, et c'est assurément le cas, entre tous, des enfants cachés dans le sein de leur mère. Que si les autorités de l'Etat n'omettent pas seulement de protéger ces petits, mais que, par leurs lois et leurs décrets ils les abandonnent et les livrent même aux mains de médecins ou d'autres pour que ceux-ci les tuent, qu'ils se souviennent que Dieu est juge et vengeur du sang innocent qui de la terre, crie vers le ciel. [Gn 4,10](#)

66

Il faut enfin réprover ce pernicieux usage qui regarde sans doute directement le droit naturel de l'homme à contracter mariage, mais qui se rapporte aussi réellement, d'une certaine façon au bien de l'enfant. Il en est, en effet, qui, trop préoccupés des fins eugéniques, ne se contentent pas de donner des conseils salutaires pour assurer plus sûrement la santé et la vigueur de l'enfant - ce qui n'est certes pas contraire à la droite raison -, mais qui mettent la fin eugénique au-dessus de toute autre, même d'ordre supérieur, et qui voudraient voir les pouvoirs publics interdire le mariage à tous ceux qui, d'après les règles et les conjectures de leur science, leur paraissent, à raison de l'hérédité, devoir engendrer des enfants défectueux, fussent-ils d'ailleurs personnellement aptes au mariage. Bien plus, ils veulent qu'en pareil cas la loi impose, de gré ou de force, la stérilisation par intervention médicale, et cela, non pas comme sanction portée par l'autorité pour une faute déjà commise ou comme précaution contre de criminelles récidives, mais, à l'encontre de tout droit et de toute justice, par l'attribution aux magistrats civils d'un pouvoir qu'ils n'ont jamais eu et ne sauraient légitimement avoir.

67

Tous ceux qui agissent de la sorte oublient complètement que la famille est plus sacrée que l'Etat, et que, surtout, les hommes ne sont pas engendrés pour la terre et pour le temps, mais pour le ciel et l'éternité. Il n'est certes pas permis que des hommes d'ailleurs capables de se marier, dont, après un examen attentif, on conjecture qu'ils n'engendreront que des enfants défectueux, soient inculpés d'une faute grave s'ils contractent mariage, encore que, souvent, le mariage doive leur être déconseillé.

68

Les magistrats n'ont d'ailleurs aucun droit direct sur les membres de leurs sujets : ils ne peuvent jamais ni pour raison d'eugénisme, ni pour aucun autre genre de raison, blesser et atteindre directement l'intégrité du corps, dès lors qu'aucune faute n'a été commise, et qu'il n'y a aucune raison d'infliger une peine sanglante. Saint Thomas d'Aquin enseigne la même chose lorsque, se demandant si les juges humains peuvent infliger du mal à un homme pour prévenir des maux futurs, il le concède pour quelques autres maux, mais il le nie à bon droit et avec raison pour ce qui concerne la lésion du corps : "Jamais, suivant le jugement humain, personne ne doit, sans avoir commis une faute, être puni d'une peine meurtrissante ; on ne peut ni les tuer, ni les mutiler, ni les frapper". *II-II 108,4 ad.2*

69

Au surplus, les individus eux-mêmes n'ont sur les membres de leur propre corps d'autre puissance que celle qui se rapporte à leurs fins naturelles ; ils ne peuvent ni les détruire, ni les mutiler, ni se rendre par d'autres moyens inaptes à leurs fonctions naturelles, sauf quand il est impossible de pourvoir autrement au bien du corps entier : tel est le ferme enseignement de la doctrine chrétienne, telle est aussi la certitude que fournit la lumière de la raison.

Contre la foi conjugale

70

Mais, pour en venir à un autre chef d'erreurs, qui concerne la foi conjugale, tout péché contre l'enfant a pour conséquence que l'on pèche aussi, d'une certaine façon, contre la fidélité conjugale, ces deux biens du mariage étant étroitement liés entre eux. Mais, en outre, il faut compter autant de chefs d'erreurs et de déformations vicieuses contre la fidélité conjugale, que cette même foi conjugale comprend de vertus domestiques la chaste fidélité des deux époux, l'honnête subordination de la femme à son mari, enfin une ferme et vraie charité entre eux.

71

Ils altèrent donc premièrement la foi conjugale, ceux qui pensent qu'il faut condescendre aux idées et aux moeurs d'aujourd'hui sur une amitié fausse et non exempte de faute avec des tierces personnes ; qui réclament que l'on concède aux époux une plus grande licence de sentiment et d'action dans ces relations extérieures d'autant plus (à leur sens) que beaucoup ont un tempérament sexuel auquel ils ne peuvent satisfaire dans les limites étroites du mariage monogame. Aussi la rigidité morale des époux honnêtes, qui condamne et réproouve toute affection et tout acte sensuel avec une tierce personne leur apparaît-elle comme une étroitesse surannée d'esprit et de coeur, comme une abjecte et vile jalousie. C'est pourquoi ils veulent que l'on considère comme tombées en désuétude, ou qu'à coup sûr on les y fasse tomber, toutes les lois pénales qui ont été portées pour maintenir la fidélité conjugale.

72

Le noble coeur des époux chastes n'a besoin que d'écouter la voix de la nature pour répudier et pour réproouver ces théories comme vaines et honteuse ; et cette voix de la nature trouve assurément une approbation et une confirmation tant dans ce commandement de Dieu : "Tu ne commettras point l'adultère" [Ex 20,14](#) que dans la parole du Christ : "Quiconque arrête sur une femme des regards de concupiscence a déjà commis l'adultère dans son coeur". [Mt 5,28](#) Nulle habitude humaine, aucun exemple dépravé, aucune apparence de progrès de l'humanité ne pourront jamais infirmer la force de ce précepte divin. Car, de même que le seul et unique "Jésus- Christ qui était hier et qui est aujourd'hui, sera toujours dans les siècles des siècles" [He 13,8](#), de même demeure la seule et unique doctrine du Christ, dont ne

passera pas même une virgule jusqu'à ce que tout s'accomplisse. [Mt 5,18](#)

L'émancipation

73

Les mêmes maîtres d'erreurs, qui ternissent l'éclat de la fidélité et de la chasteté nuptiales, n'hésitent pas à attaquer la fidèle et honnête subordination de la femme à son mari. Nombre d'entre eux poussent l'audace jusqu'à parler d'une indigne servitude d'un des deux époux à l'autre ; ils proclament que tous les droits sont égaux entre époux ; estimant ces droits violés par la "servitude" qu'on vient de dire, ils prêchent orgueilleusement une émancipation de la femme, déjà accomplie ou qui doit l'être. Ils décident que cette émancipation doit être triple, qu'elle doit se réaliser dans le gouvernement de la vie domestique, dans l'administration des ressources familiales, dans la faculté d'empêcher ou de détruire la vie de l'enfant. Et ils l'appellent sociale, économique, physiologique : physiologique, car ils veulent que les femmes soient à leur gré affranchies des charges conjugales et maternelles de l'épouse (ce qui n'est pas émancipation, mais crime détestable, Nous l'avons suffisamment montré) ; économique : ils entendent par là que la femme, même à l'insu de son mari, et contre sa volonté puisse gérer librement ses affaires les administrer sans se soucier autrement de ses enfants, de son mari et de toute sa famille ; sociale enfin : et par là ils enlèvent à la femme les soins domestiques, ceux des enfants et ceux de la famille, pour que, ceux-là négligés, elle puisse se livrer à son génie naturel, se consacrer aux affaires et occuper des charges, même les charges publiques.

74

Mais ce n'est pas là une vraie émancipation de la femme, et ce n'est pas là non plus cette digne liberté conforme à la raison, qui est due à la noble tâche de la femme et de l'épouse chrétienne ; c'est bien plutôt une corruption de l'esprit de la femme et de la dignité maternelle, un bouleversement aussi de toute la famille, par où le mari est privé de sa femme, les enfants de leur mère, la maison et la famille tout entière d'une gardienne toujours vigilante. Bien plus, c'est au détriment de la femme elle-même que tourne cette fausse liberté et cette égalité non naturelle avec son mari ; car si la femme descend de ce siège vraiment royal où elle a été élevée par l'Évangile dans l'intérieur des murs domestiques, elle sera bien vite réduite à l'ancienne servitude (sinon en apparence, du moins en réalité) et elle deviendra - ce qu'elle était chez les païens -, un pur instrument de son mari

75

Mais quant à cette égalité des droits qui est si exaltée et que l'on réclame si vivement, il faut la reconnaître dans les choses qui sont propres à la personne et à la dignité humaines, qui accompagnent le pacte nuptial et qui sont impliquées par la vie conjugale. En ces choses-là, chacun des deux époux jouit assurément des mêmes droits et il est tenu à la même obligation dans les autres choses, une certaine inégalité et une juste proportion sont nécessaires, celles qu'exigent le bien de la famille ou l'unité et la stabilité nécessaires d'une société domestique ordonnée.

76

Si parfois, cependant, les conditions sociales et économiques de la femme mariée doivent se modifier en quelque manière, à cause du changement qui s'est introduit dans la forme et les usages des relations humaines, il appartient aux pouvoirs publics d'adapter les droits civils de la femme aux nécessités et aux besoins de notre époque, en tenant compte de ce qu'exigent le tempérament différent du sexe féminin, l'honnêteté des mœurs, le bien commun de la famille, et pourvu que l'ordre essentiel de la société domestique soit sauvegardé. Cet ordre a été institué par une autorité plus haute que l'autorité humaine, savoir par l'autorité et la sagesse divines, et ni les lois de l'État, ni le bon plaisir des particuliers ne sauraient le

modifier.

77

Mais les ennemis les plus récents de l'union conjugale vont plus loin encore : à l'amour véritable et solide, fondement du bonheur conjugal et de la douce intimité, ils substituent une certaine correspondance aveugle des caractères, et une certaine union des coeurs, qu'ils appellent sympathie ; quand celle-ci prend fin, ils enseignent que le lien se relâche par lequel seul les coeurs sont unis, et qu'il se dénoue tout à fait. Mais n'est-ce pas là, en toute vérité, édifier la maison sur le sable ? Dès que celle-ci sera exposée aux flots des adversités, dit Notre-Seigneur, elle sera aussitôt ébranlée et elle croulera : "Et les vents ont soufflé, et ils se sont rués sur cette maison et elle est tombée, et sa ruine a été grande" [Mt 7,27](#). Mais, au contraire, la maison qui aura été établie sur la pierre, savoir sur la charité entre les époux, et consolidée par l'union délibérée et constante des coeurs, ne sera pas ébranlée par aucune adversité, et à plus forte raison ne sera-t-elle pas renversée.

1930 Casti Connubii 39

CHAPITRE III

L'ESPRIT DU SEIGNEUR EST SUR MOI

La vie spirituelle du prêtre

Un appel "spécifique" à la sainteté

19

"L'Esprit du Seigneur est sur moi" ([Lc 4,18](#)). L'Esprit ne se tient pas seulement "sur" le Messie, mais il le remplit, le pénètre, le rejoint dans son être et dans son action. L'Esprit, en effet, est le principe de la "consécration" et de la "mission" du Messie: "Parce qu'il m'a consacré par l'onction et m'a envoyé pour annoncer la bonne nouvelle aux pauvres." ([Lc 4,18](#)). Par la force de l'Esprit, Jésus appartient totalement et exclusivement à Dieu, il participe à l'infinie sainteté de Dieu qui l'appelle, le choisit et l'envoie. Ainsi, l'Esprit du Seigneur se révèle source de sainteté et appel à la sanctification.

Ce même "Esprit du Seigneur" est "sur" le peuple de Dieu tout entier, qui est constitué comme peuple "consacré" à Dieu et "envoyé" par Dieu pour annoncer l'Évangile qui sauve. De l'Esprit, les membres du peuple de Dieu sont "enivrés" et "marqués" (cf. [1Co 12,13](#) [2Co 1,21-22](#) [Ep 1,13](#) [Ep 4,30](#)) et appelés à la sainteté.

En particulier, l'Esprit nous révèle et nous communique la vocation fondamentale que le Père depuis l'éternité adresse à tous: la vocation d'être "saints et immaculés en sa présence dans l'amour", en vertu de la prédestination "à être pour lui des fils adoptifs par Jésus Christ" ([Ep 1,4-5](#)). Non seulement il nous révèle et nous communique cette vocation, mais l'Esprit se fait en nous principe et source de sa réalisation: lui, l'Esprit du Fils (cf. [Ga 4,6](#)), nous conforme au Christ Jésus et nous rend participants de sa vie filiale, c'est-à-dire de sa charité envers le Père et envers ses frères. "Puisque l'Esprit est notre vie, que l'Esprit nous fasse aussi agir" ([Ga 5,25](#)). Par ces paroles, l'Apôtre Paul nous rappelle que l'existence chrétienne est "vie spirituelle", c'est-à-dire vie animée et guidée par l'Esprit vers la sainteté et la perfection de la charité.

L'affirmation du Concile: "L'appel à la plénitude de la vie chrétienne et à la perfection de la charité s'adresse à tous ceux qui croient au Christ, quels que soient leur état ou leur forme de vie"(40) s'applique tout spécialement aux prêtres: ils sont appelés, non seulement en tant que baptisés, mais aussi et spécifiquement en tant que prêtres, à savoir à un titre nouveau et selon des modalités propres, découlant du sacrement de l'Ordre.

40- [LG 40](#)

20 Au sujet de la "vie spirituelle" des prêtres, et du don de la sainteté et de la responsabilité de devenir "saints", le décret conciliaire sur le ministère et la vie des prêtres nous offre une synthèse riche et stimulante: " Les prêtres sont ministres du Christ Tête pour construire et édifier son Corps tout entier, l'Eglise, comme coopérateurs de l'Ordre épiscopal: c'est à ce titre que le sacrement de l'Ordre les configure au Christ Prêtre. Certes, par la consécration baptismale, ils ont déjà reçu, comme tous les chrétiens, le signe et le don d'une vocation et d'une grâce qui comporte pour eux la possibilité et l'exigence de tendre, malgré la faiblesse humaine, à la perfection dont parle le Seigneur: "Vous, donc, vous serez parfaits comme votre Père céleste est parfait" ([Mt 5,48](#)). Mais cette perfection, les prêtres sont tenus de l'acquérir à un titre particulier: en recevant l'Ordre, ils ont été consacrés à Dieu d'une manière nouvelle pour être les instruments vivants du Christ Prêtre éternel, habilités à poursuivre au long du temps l'action admirable par laquelle, dans sa puissance souveraine, il a restauré la communauté humaine tout entière. Dès lors qu'il tient à sa manière la place du Christ en personne, tout prêtre est, de ce fait, doté d'une grâce particulière; cette grâce lui permet de tendre, par le service des hommes qui lui sont confiés et du peuple de Dieu tout entier, vers la perfection de Celui qu'il représente; c'est encore au moyen de cette grâce que sa faiblesse d'homme charnel se trouve guérie par la sainteté de Celui qui est devenu pour nous le Grand Prêtre "saint, innocent, immaculé, séparé des pécheurs" ([He 7,26](#)) ".(41)

41- [PO 12](#)

Le concile affirme avant tout la vocation "commune" à la sainteté. Cette vocation s'enracine dans le baptême, qui définit le prêtre comme un "fidèle" (Christifidelis) , comme "un frère parmi des frères", inséré et uni au peuple de Dieu, dans la joie de partager les dons du salut (cf. [Ep 4,4-6](#)) et dans le devoir commun de marcher "selon l'Esprit", à la suite de l'unique Maître et Seigneur. Souvenons-nous de la célèbre parole de saint Augustin: "Pour vous, je suis évêque; avec vous, je suis chrétien. Le premier nom est celui d'un office reçu; le second, de la grâce; le premier nom est celui d'un danger; le second, du salut".(42)

42- Sermo 340,1 : PL 38,1483.

Avec la même clarté, le texte conciliaire parle aussi d'une vocation "spécifique" à la sainteté, plus précisément d'une vocation qui se fonde sur le sacrement de l'Ordre, comme sacrement propre du prêtre, donc en raison d'une nouvelle consécration à Dieu au moyen de l'ordination. A cette vocation spécifique, saint Augustin fait allusion également en faisant suivre l'affirmation "Pour vous, je suis évêque; avec vous, je suis chrétien", de ces autres paroles: "Si donc être avec vous comme racheté m'apporte plus de joie que d'être placé à votre tête, en suivant le commandement du Seigneur, je tâcherai de vous servir, avec le plus grand dévouement, pour ne pas être ingrat envers celui qui m'a racheté au prix de m'avoir fait votre serviteur".(43)

43- Sermo 340,1.

Le texte du Concile continue en signalant quelques éléments nécessaires pour définir le contenu spécifique de la vie spirituelle des prêtres. Ces éléments sont liés à la "consécration" propre aux prêtres qui les configure à Jésus Christ Tête et Pasteur de l'Eglise. Ils sont liés à la "mission" ou au ministère particulier des prêtres eux-mêmes, qui les habilite et les engage à être des "instruments vivants du Christ Prêtre éternel" et à agir "au nom et en la personne du Christ lui-même"; ils sont aussi liés à toute leur "vie", devant manifester et témoigner d'une façon originale le "radicalisme évangélique".(44)

44- Cf. Proposition 8.

La configuration à Jésus Christ Tête et Pasteur

et la charité pastorale

21

Par la consécration sacramentelle, le prêtre est configuré à Jésus Christ en tant que Tête et Pasteur de l'Eglise et reçoit le don d'un "pouvoir spirituel" qui est participation à l'autorité avec laquelle Jésus Christ, par son Esprit, guide l'Eglise. (45)

Grâce à cette consécration, opérée par l'effusion de l'Esprit dans le sacrement de l'Ordre, la vie spirituelle du prêtre est empreinte, modelée, et marquée par les comportements qui sont propres au Christ Tête et Pasteur de l'Eglise et qui se résument dans sa charité pastorale.

45- [PO 2 PO 12](#)

Jésus Christ est Tête de l'Eglise, son Corps. Il est "Tête" dans le sens nouveau et original d'être "serviteur", selon ses paroles mêmes: "Aussi bien, le Fils de l'homme n'est pas venu pour être servi, mais pour servir et donner sa vie en rançon pour une multitude" ([Mc 10,45](#)). Le service de Jésus atteint sa plénitude par la mort sur la croix, c'est-à-dire par le don total de soi dans l'humilité et l'amour: "Il s'anéantit lui-même, prenant condition d'esclave et devenant semblable aux hommes. S'étant comporté comme un homme, il s'humilia plus encore, obéissant jusqu'à la mort, et à la mort sur la croix." ([Ph 2,7-8](#)). L'autorité de Jésus Christ Tête coïncide donc avec son service, avec le don total de lui-même, humble et plein d'amour, à l'Eglise. Et cela, en parfaite obéissance au Père : il est l'unique vrai Serviteur souffrant du Seigneur, en même temps Prêtre et Victime.

La vie spirituelle de tout prêtre doit être animée et vivifiée par ce type précis d'autorité ou de service envers l'Eglise, précisément comme exigence de sa configuration à Jésus Christ Tête et serviteur de l'Eglise (46). C'est ainsi que saint Augustin s'adressait à un évêque le jour de son ordination: "Celui qui est à la tête du peuple doit avant tout se rendre compte qu'il est le serviteur de beaucoup. Et qu'il ne dédaigne pas de l'être, je le répète, qu'il ne dédaigne pas d'être serviteur de beaucoup parce que le Seigneur des seigneurs n'a pas dédaigné de se faire notre serviteur". (47)

46- Cf. Proposition 8.

47- Sermo Morin Guelferbytanus, 32,1 : PLS 2,637.

La vie spirituelle des ministres du Nouveau Testament devra donc être empreinte de cette attitude primordiale de service à l'égard du peuple de Dieu (cf. [Mt 20,24-28](#) [Mc 10,43-44](#)) , et exempte de toute présomption et de tout désir "de faire le seigneur" sur le troupeau qui leur est confié (cf. [1P 5,2-3](#)). Un service accompli librement et de bon coeur, pour Dieu: de cette façon, les ministres - les "anciens" de la communauté, c'est-à-dire les prêtres - pourront être "forme" du troupeau qui, à son tour, est appelé à assumer au regard du monde entier cette même attitude sacerdotale de service pour le plein épanouissement de l'homme et sa libération intégrale.

22 L'image de Jésus Christ Pasteur de l'Eglise, son troupeau, reprend et présente, avec des nuances nouvelles et plus suggestives, les mêmes sens que celle de Jésus Christ Tête et Serviteur. Réalisant l'annonce prophétique du Messie Sauveur, chantée joyeusement par le psalmiste en prière et par le Prophète Ezéchiel (cf. [Ps 23](#) [Ez 34,11-16](#)) , Jésus se présente lui-

même comme "le Bon Pasteur" ([Jn 10,11](#) [Jn 10,14](#)) non seulement d'Israël mais de tous les hommes (cf. [Jn 10,16](#)). Et sa vie est une manifestation ininterrompue, et même une réalisation quotidienne de sa "charité pastorale": il éprouve de la compassion pour les foules parce qu'elles sont fatiguées et épuisées, comme des brebis sans pasteur (cf. [Mt 9,35-36](#)) ; il cherche celles qui sont perdues et dispersées (cf. [Mt 18,12-14](#)) , et il éclate de joie quand il les a retrouvées; il les rassemble et les défend; il les connaît et les appelle une à une (cf. [Jn 10,3](#)) ; il les conduit sur des prés d'herbe fraîche et vers des eaux tranquilles (cf. [Ps 23](#)) ; pour elles, il prépare la table, les nourrissant de sa propre vie. Le Bon Pasteur offre sa vie, dans sa mort et sa résurrection, comme le chante la liturgie romaine de l'Eglise: "Il est ressuscité, Jésus, le vrai Pasteur, lui qui a donné sa vie pour son troupeau, lui qui a choisi de mourir pour nous sauver, Alleluia".(48)

48- Missel romain, Antienne de la communion du quatrième dimanche de Pâques.

Pierre appelle Jésus le "Chef des pasteurs" ([1P 5,4](#)) parce que son oeuvre et sa mission se poursuivent dans l'Eglise, par les Apôtres (cf. [Jn 21,15-17](#)) et leurs successeurs (cf. [1P 5,1-4](#)) , par les prêtres. En vertu de leur consécration, les prêtres sont configurés à Jésus le Bon Pasteur et sont appelés à imiter et à revivre sa propre charité pastorale.

Le don que le Christ fait de lui-même à son Eglise, fruit de son amour, prend le sens original du don propre de l'époux envers son épouse, comme le suggèrent plus d'une fois les textes sacrés. Jésus est l'époux véritable, qui offre le vin du salut à l'Eglise (cf. [Jn 2,11](#)). Lui, qui est "la Tête de l'Eglise, lui le Sauveur du Corps" ([Ep 5,23](#)) , "a aimé l'Eglise et s'est livré pour elle, afin de la sanctifier en la purifiant par le bain d'eau qu'une parole accompagne; car il voulait se la présenter à lui-même toute resplendissante, sans tache ni ride ni rien de tel, mais sainte et immaculée" ([Ep 5,25-27](#)). L'Eglise est certes le corps dans lequel le Christ Tête est présent et opérant, mais elle est aussi l'Epouse, qui sort comme une nouvelle Eve du côté ouvert du Rédempteur sur la Croix: c'est pourquoi le Christ se tient "devant" l'Eglise, "la nourrit et en prend soin" (cf. [Ep 5,29](#)) par le don de sa vie pour elle. Le prêtre est appelé à être l'image vivante de Jésus Christ, Epoux de l'Eglise(49): assurément, il reste toujours dans la communauté dont il fait partie, comme croyant, uni à tous ses frères et ses soeurs rassemblés par l'Esprit; mais, en vertu de sa configuration au Christ Tête et Pasteur, il se trouve en cette situation sponsale, qui le place en face de la communauté. "En tant qu'il représente le Christ Tête, Pasteur et Epoux de l'Eglise, le prêtre a sa place non seulement dans l'Eglise, mais aussi en face de l'Eglise"(50). C'est pourquoi il est appelé, dans sa vie spirituelle, à revivre l'amour du Christ époux envers l'Eglise épouse. Sa vie doit donc être illuminée et orientée par ce caractère sponsal qui lui demande d'être témoin de l'amour sponsal du Christ; ainsi sera-t-il capable d'aimer les gens avec un coeur nouveau, grand et pur, avec un authentique détachement de lui-même, dans un don de soi total, continu et fidèle. Et il en éprouvera comme une "jalousie" divine (cf. [2Co 11,2](#)) , avec une tendresse qui se pare même des nuances de l'affection maternelle, capable de supporter les "douleurs de l'enfantement" jusqu'à ce que "le Christ soit formé" dans les fidèles (cf. [Ga 4,19](#)).

49- [MD 26](#).

50- Proposition 7.

23 Le principe intérieur, la vertu qui anime et guide la vie spirituelle du prêtre, en tant que configuré au Christ Tête et Pasteur, est la charité pastorale, participation à la charité pastorale du Christ Jésus: don gratuit de l'Esprit Saint, et, en même temps, engagement et appel à une réponse libre et responsable de la part du prêtre.

Le contenu essentiel de la charité pastorale est le don de soi, le don total de soi-même à l'Eglise, à l'image du don du Christ et en partage avec lui. "La charité pastorale est la vertu par laquelle nous imitons le Christ dans son don de soi et dans son service. Ce n'est pas seulement ce que nous faisons, mais c'est le don de nous-mêmes qui manifeste l'amour du Christ pour son troupeau. La charité pastorale détermine notre façon de penser et d'agir, notre mode de relation avec les gens. Cela devient particulièrement exigeant pour nous."(51).

51- Homélie pendant l'adoration eucharistique à Séoul, 7 octobre 1989, n.2 : Insegnamenti XII/2 (1989), p. 785.

Le don de soi, racine et sommet de la charité pastorale, a comme destinataire l'Eglise. Ainsi en a-t-il été du Christ "qui a aimé l'Eglise et s'est livré pour elle" ([Ep 5,25](#)). Ainsi doit-il en être du prêtre. Avec la charité pastorale qui imprègne l'exercice du ministère sacerdotal, comme un "office d'amour"(52), "le prêtre, qui accueille la vocation au ministère, est en mesure d'en faire un choix d'amour, par lequel l'Eglise et les âmes deviennent son intérêt principal. Vivant concrètement cette spiritualité, il devient capable d'aimer l'Eglise universelle et la partie qui lui en est confiée, avec tout l'élan d'un époux pour son épouse"(53). Le don de soi n'a pas de limites, marqué qu'il est par le même élan apostolique et missionnaire que le Christ, le Bon Pasteur, qui a dit: "J'ai encore d'autres brebis qui ne sont pas de cet enclos; celles-là aussi il faut que je les mène; elles écouteront ma voix; et il y aura un seul troupeau et un seul pasteur" ([Jn 10,16](#)).

52- S. Augustin, In Iohannis Evangelium Tractatus, 123,5 : CCL 36,678.

53- Aux prêtres participant à un congrès promu par la Conférence épiscopale italienne, 4 novembre 1980 : Insegnamenti III/2, 1980, p. 1055.

A l'intérieur de la communauté ecclésiale, la charité pastorale du prêtre demande et exige, d'une façon particulière et spécifique, qu'il soit en rapport personnel avec le presbyterium, en dépendance de l'évêque et avec lui, comme l'écrit explicitement le Concile: "La charité pastorale exige des prêtres, s'ils ne veulent pas courir pour rien, un travail vécu en communion permanente avec les évêques et leurs autres frères dans le sacerdoce"(54).

54- [PO 14](#)

Le don de soi à l'Eglise la concerne en tant qu'elle est le corps et l'épouse de Jésus Christ. C'est pourquoi la charité du prêtre se relie d'abord à celle de Jésus Christ. C'est seulement si elle aime et sert le Christ Tête et Epoux que la charité devient source, critère, mesure, impulsion de l'amour et du service du prêtre envers l'Eglise, corps et épouse du Christ. C'est bien ce dont l'Apôtre Paul a une conscience limpide et forte, lui qui écrit aux chrétiens de l'Eglise de Corinthe: "Nous ne sommes, nous, que vos serviteurs, à cause de Jésus" ([2Co 4,5](#)). C'est surtout l'enseignement explicite de Jésus qui ne confie à Pierre le ministère de paître son troupeau qu'après un triple témoignage d'amour, et même d'un amour de prédilection: "Il lui dit pour la troisième fois "Simon, fils de Jean, m'aimes-tu ?" Pierre. lui dit: "Seigneur tu sais tout ; tu sais bien que je t'aime". Jésus lui dit: "Pais mes brebis"" ([Jn 21,17](#)).

La charité pastorale, qui a sa source spécifique dans le sacrement de l'Ordre, trouve son expression plénière et son aliment principal dans l'Eucharistie: "Cette charité pastorale - lisons-nous dans le Concile - découle surtout du sacrifice eucharistique; celui-ci est donc le centre et la racine de toute la vie du prêtre, dont l'esprit sacerdotal s'efforce d'intérioriser tout ce qui se fait sur l'autel du sacrifice"(55). C'est en effet dans l'Eucharistie qu'est représenté - plus précisément rendu à nouveau présent - le sacrifice de la Croix, le don total

du Christ à son Eglise, le don de son corps livré et de son sang répandu, comme témoignage suprême de sa qualité de Tête et Pasteur, Serviteur et Epoux de l'Eglise. C'est précisément pourquoi la charité pastorale du prêtre non seulement naît de l'Eucharistie, mais trouve dans la célébration de celle-ci sa plus haute réalisation. De même, c'est de l'Eucharistie que le prêtre reçoit la grâce et la responsabilité de donner un sens "sacrificiel" à toute son existence. Cette même charité pastorale constitue le principe intérieur et dynamique capable d'unifier les diverses et multiples activités du prêtre. Grâce à elle, peut se réaliser l'exigence essentielle et permanente d'unité entre la vie intérieure et de nombreux actes et responsabilités du ministère. Or cette exigence est plus que jamais impérieuse dans un contexte socio-culturel et ecclésial fortement marqué par la complexité, la fragmentation et la dispersion. C'est seulement, en rapportant chaque instant et chaque geste au choix fondamental, celui de "donner sa vie pour le troupeau", que l'on peut assurer cette unité vitale, indispensable pour l'harmonie et l'équilibre de la vie spirituelle du prêtre: "Ce qui doit permettre aux prêtres de la construire, c'est de suivre, dans l'exercice du ministère, l'exemple du Christ Seigneur, dont la nourriture était de faire la volonté de celui qui l'a envoyé et d'accomplir son oeuvre. Menant ainsi la vie même du Bon Pasteur, ils trouveront dans l'exercice de la charité pastorale, le lien de la perfection sacerdotale qui ramènera à l'unité leur vie et leur action"(56).

55- [PO 14](#)

56- Ibid.

La vie spirituelle dans l'exercice du ministère

24

L'Esprit du Seigneur a consacré le Christ et l'a envoyé annoncer l'Evangile (cf. [Lc 4,18](#)). La mission n'est pas un élément extérieur et parallèle à la consécration, mais elle en constitue le but intrinsèque et vital: la consécration est pour la mission. De cette façon, non seulement la consécration, mais aussi la mission se trouvent sous le signe et la force sanctificatrice de l'Esprit.

Il en a été ainsi de Jésus. Il en a été ainsi des Apôtres et de leurs successeurs. Il en est ainsi de l'Eglise entière et, en elle, des prêtres: tous reçoivent l'Esprit comme appel et comme don de sanctification dans et par l'accomplissement de leur mission(57).

57- [EN 75](#)

Il existe donc, entre la vie spirituelle du prêtre et l'exercice de son ministère, un rapport intime(58) que le Concile exprime ainsi: "C'est en exerçant le ministère d'Esprit et de justice (cf. [2Co 3,8-9](#)) , que (les prêtres) s'enracinent dans la vie spirituelle, pourvu qu'ils soient accueillants à l'Esprit du Christ qui leur donne la vie et les conduit. Ce qui ordonne leur vie à la perfection, ce sont leurs actes liturgiques de chaque jour, c'est leur ministère tout entier exercé en communion avec l'évêque et les prêtres. Par ailleurs la sainteté des prêtres est d'un apport essentiel pour rendre fructueux le ministère qu'ils accomplissent"(59).

58- Cf. Proposition 8.

59- [PO 12](#)

"Vivez ce que vous accomplirez et conformez-vous au mystère de la Croix du Seigneur !" Telle est l'invitation, la monition que l'Eglise adresse aux prêtres dans le rite de l'ordination quand les offrandes du peuple saint pour le sacrifice eucharistique leur sont remises. Le

"mystère", dont le prêtre est le "dispensateur" (cf. [1Co 4,1](#)) , c'est, en définitive, Jésus Christ lui-même qui dans l'Esprit, est source de sainteté et appel à la sanctification. Le "mystère" doit être au cœur de la vie quotidienne du prêtre. Il exige donc grande vigilance et vive conscience. C'est encore le rite d'ordination qui fait précéder les paroles citées plus haut de la recommandation: "Prenez bien conscience de ce que vous ferez". Déjà, Paul avertissait l'évêque Timothée: "Ne néglige pas le don spirituel qui est en toi ([1Tm 4,13](#) cf.).

Le rapport entre vie spirituelle et exercice du ministère sacerdotal peut aussi trouver son explication à partir de la charité pastorale donnée par le sacrement de l'Ordre. Le ministère du prêtre, précisément parce qu'il est une participation au ministère salvifique de Jésus Christ Tête et Pasteur, ne peut manquer de rendre présente sa charité pastorale qui est à la fois source et esprit de son service et du don de lui-même. Dans sa réalité objective, le ministère sacerdotal est "amoris officium", selon l'expression déjà citée de saint Augustin; cette réalité objective se présente justement comme un fondement et comme l'appel d'un ethos correspondant, qui ne peut être que celui de l'amour, ainsi que le dit saint Augustin: "Sit amoris officium pascere dominicum gregem"(60). Cet ethos, et donc la vie spirituelle du prêtre, n'est autre que l'accueil de la "vérité" du ministère sacerdotal, comme amoris officium, dans la conscience et dans la liberté, et donc dans l'esprit et le cœur, dans les décisions et dans les actions.

60- In Iohannis Evangelium Tractatus 123,5 : l.c.

25 Il est essentiel, pour une vie spirituelle qui se développe dans l'exercice du ministère, que le prêtre renouvelle sans cesse et approfondisse toujours plus sa conscience d'être ministre de Jésus Christ en vertu de sa consécration sacramentelle et de la configuration au Christ Tête et Pasteur de l'Eglise. Cette conscience ne correspond pas seulement à la vraie nature de la mission que le prêtre accomplit en faveur de l'Eglise et de l'humanité, mais elle détermine aussi la vie spirituelle du prêtre qui accomplit cette mission. En effet, le prêtre est choisi par le Christ, non pas comme un "objet" mais comme une "personne"; il n'est pas un instrument inerte et passif, mais un "instrument vivant", comme dit le Concile, là où il parle de l'obligation de tendre à la perfection(61). Et c'est encore le Concile qui présente les prêtres comme "associés et collaborateurs" d'un Dieu "saint et sanctificateur"(62).

61- [PO 12](#)

62- [PO 5](#)

En ce sens, la personne du prêtre, consciente, libre et responsable, est profondément engagée dans l'exercice du ministère. Le lien avec Jésus Christ, assuré par la consécration et la configuration qui découlent du sacrement de l'Ordre, fonde et exige de la part du prêtre un autre lien, qui est celui de "l'intention", celui de la volonté consciente et libre de faire, par l'acte ministériel, ce que l'Eglise entend faire. Ce lien tend par sa nature à devenir le plus ample et le plus profond possible, engageant l'esprit, les sentiments, la vie, en un mot une série de dispositions morales et spirituelles correspondant aux actes ministériels que le prêtre accomplit.

Il n'y a pas de doute que le ministère sacerdotal, en particulier la célébration des sacrements, reçoit son efficacité salutaire de l'action même de Jésus Christ, présente dans les sacrements. Mais, par un dessein divin qui veut exalter l'absolue gratuité du salut, en faisant de l'homme à la fois un "sauvé" et un "sauveur" - toujours et seulement avec Jésus Christ -, l'efficacité de l'exercice du ministère est aussi fonction de la participation humaine et de l'accueil plus ou moins grands(63). En particulier, la sainteté plus ou moins réelle du ministre a une véritable influence sur sa façon d'annoncer la parole, de célébrer les sacrements et de conduire la communauté dans la charité. Et c'est bien ce qu'affirme avec clarté le Concile: "La sainteté

elle-même des prêtres est d'un apport essentiel pour rendre fructueux le ministère qu'ils accomplissent; la grâce de Dieu, certes, peut accomplir l'oeuvre du salut même par des ministres indignes, mais, à l'ordinaire, Dieu préfère manifester ses hauts faits par des hommes accueillants à l'impulsion et à la conduite du Saint-Esprit, par des hommes que leur intime union avec le Christ et la sainteté de leur vie rend capables de dire avec l'Apôtre: "Si je vis, ce n'est plus moi, mais le Christ qui vit en moi" ([Ga 2,20](#)) "(64).

63- Cf Decretum de iustificatione, chap. 7 ; Decretum de sacramentis, can. 6 ([DS 1529 DS 1606](#)).

64- [PO 12](#)

La conscience d'être ministre de Jésus Christ Tête et Pasteur porte aussi en elle la joie d'avoir reçu de Jésus Christ une grâce particulière: la grâce d'avoir été choisi par le Seigneur comme "instrument vivant" de l'oeuvre du salut. Ce choix témoigne de l'amour de Jésus Christ pour le prêtre. Cet amour qui, plus grand que tout autre amour, exige qu'on y réponde. Après sa résurrection, Jésus pose à Pierre la question fondamentale sur l'amour: "Simon, fils de Jean, m'aimes-tu plus que ceux-ci ?". C'est après la réponse de Pierre que la mission est conférée: "Pais mes agneaux" ([Jn 21,15](#)). Pour pouvoir lui confier son troupeau, Jésus demande auparavant à Pierre s'il l'aime. Mais en réalité, c'est l'amour libre et prévenant de Jésus lui-même qui le pousse à adresser cette demande à l'Apôtre et à lui confier "ses" brebis. Ainsi, tout acte ministériel, en même temps qu'il conduit à aimer et à servir l'Eglise, pousse à mûrir toujours davantage dans l'amour et dans le service du Christ Tête, Pasteur et Epoux de l'Eglise; cet amour se présente toujours comme une réponse à l'amour prévenant, libre et gratuit de Dieu dans le Christ. A son tour, la croissance de l'amour envers Jésus Christ détermine la croissance de l'amour envers l'Eglise: "Nous sommes vos pasteurs (pascimus vobis); avec vous, nous sommes nourris (pascimur vobiscum). Que le Seigneur nous donne la force de vous aimer au point de pouvoir mourir pour vous, ou effectivement ou par le coeur (aut effectu aut affectu)"(65).

65- S. Augustin, Sermo de Nat. Sanct. Apost. Petri et Pauli ex Evangelio in quo ait : Simon Iohannis diligis me ? : Bibliotheca Casinensis, in " Miscellanea Augustiniana ", Vol I ; publié par G. Morin, OSB, Rome Typ. Polygl. Vat., 1930, p. 404.

26 Grâce au précieux enseignement du Concile Vatican II(66), nous pouvons saisir les conditions, les exigences, les modalités et les fruits du rapport intime qui existe entre la vie spirituelle du prêtre et l'exercice de son triple ministère: de la Parole, des Sacrements et du service de la Charité.

66- [PO 4-6 PO 13](#)

Le prêtre est avant tout ministre de la Parole de Dieu. Il est consacré et envoyé pour annoncer à tous l'Evangile du Royaume, appelant tout homme à l'obéissance de la foi et conduisant les croyants à une connaissance et à une communion toujours plus profondes du mystère de Dieu, à nous révélé et communiqué par le Christ. C'est pourquoi le prêtre lui-même doit tout d'abord acquérir une grande familiarité personnelle avec la Parole de Dieu. Il ne lui suffit pas d'en connaître l'aspect linguistique ou exégétique, ce qui est cependant nécessaire. Il lui faut accueillir la Parole avec un coeur docile et priant, pour qu'elle pénètre à fond dans ses pensées et ses sentiments et engendre en lui un esprit nouveau, "la pensée du Seigneur" ([1Co 2,16](#)). Ainsi, ses paroles et plus encore ses choix et ses attitudes seront toujours plus transparents à l'Evangile, l'annonceront et en rendront témoignage. C'est seulement en "demeurant" dans la Parole que le prêtre deviendra parfait disciple du

Seigneur, connaîtra la vérité et sera vraiment libre, dépassant tout conditionnement contraire ou étranger à l'Évangile (cf. [Jn 8,31-32](#)). Le prêtre devra être le premier à croire à la Parole dans la pleine conscience que les paroles de son ministère ne sont pas "siennes", mais de Celui qui l'a envoyé. De cette Parole, il n'est pas maître: il en est le serviteur. De cette Parole, il n'est pas l'unique possesseur: il en est le débiteur à l'égard du peuple de Dieu. C'est justement parce qu'il évangélise, et pour qu'il puisse évangéliser, que le prêtre, comme l'Église, doit prendre de plus en plus conscience du besoin permanent qu'il a d'être évangélisé (67). Il annonce la Parole, en sa qualité de "ministre", il participe à l'autorité prophétique du Christ et de l'Église. A cette fin, pour avoir en lui-même et pour donner aux fidèles la garantie de transmettre l'Évangile dans son intégrité, le prêtre est appelé à cultiver en lui une sensibilité, une disponibilité et un attachement particuliers à l'égard de la Tradition vivante de l'Église et de son Magistère. Tout cela n'est pas étranger à la Parole, mais contribue à son interprétation correcte et en protège le sens authentique. (68)

67- [EN 15](#)

68- [DV 8 DV 10](#)

C'est surtout dans la célébration des sacrements, ainsi que dans la célébration de la liturgie des heures, que le prêtre est appelé à vivre et à manifester l'unité profonde entre l'exercice de son ministère et sa vie spirituelle. Par le don de la grâce fait à l'Église, l'Eucharistie est principe de sainteté et appel à la sanctification. Pour le prêtre, elle occupe une place vraiment centrale, dans son ministère comme dans sa vie spirituelle. "Car la sainte Eucharistie contient tout le trésor spirituel de l'Église, c'est-à-dire le Christ lui-même, lui notre Pâque, lui le pain vivant, dont la chair vivifiée par l'Esprit Saint, et vivifiante, donne la vie aux hommes, les invitant et les conduisant à offrir en union avec lui, leur propre vie, leur travail, toute la création". (69)

69- [PO 5](#)

Des divers sacrements, et en particulier de la grâce spécifique et propre à chacun d'eux, la vie spirituelle du prêtre reçoit des connotations particulières: en effet, elle est structurée et modelée par les multiples caractéristiques et exigences des sacrements célébrés et vécus.

Je voudrais faire une mention spéciale du sacrement de la Pénitence dont les prêtres sont les ministres, mais dont ils doivent également être les bénéficiaires, devenant témoins de la compassion de Dieu pour les pécheurs. Je propose à nouveau ce que j'ai écrit dans l'exhortation *Reconciliatio et poenitentia*: "La vie spirituelle et pastorale du prêtre, comme celle de ses frères laïcs et religieux, dépend, pour sa qualité et sa ferveur, de la pratique personnelle, assidue et consciencieuse, du sacrement de Pénitence. La célébration de l'Eucharistie et le ministère des autres sacrements, le zèle pastoral, les relations avec les fidèles, la communion avec ses frères prêtres, la collaboration avec l'évêque, la vie de prière, en un mot toute la vie du prêtre subit un déclin inévitable si lui-même, par négligence ou pour tout autre motif, ne recourt pas de façon régulière et avec une foi et une piété authentiques au sacrement de Pénitence. Chez un prêtre qui ne se confesserait plus ou se confesserait mal, son être sacerdotal et son action sacerdotale s'en ressentiraient vite, et la communauté elle-même dont il est pasteur ne manquerait pas de s'en rendre compte". (70)

70- [RP 31](#)

Enfin, les prêtres sont appelés à exercer l'autorité et le service de Jésus Christ Tête et Pasteur de l'Église en animant et en conduisant la communauté ecclésiale, c'est-à-dire en rassemblant "la famille de Dieu, fraternité qui n'a qu'une âme, et, par le Christ dans l'Esprit,

ils la conduisent à Dieu le Père"(71). Ce "munus regendi" est une tâche très délicate et complexe qui inclut, outre l'attention à chacune des personnes et aux vocations diverses, la capacité de coordonner tous les dons et charismes que l'Esprit suscite dans la communauté, en les vérifiant et en les valorisant pour l'édification de l'Eglise, toujours en union avec les évêques. Il s'agit d'un ministère qui demande au prêtre d'avoir une vie spirituelle intense, riche des qualités et des vertus propres à la personne qui "préside" et qui "guide" une communauté, à l'"ancien", dans le sens le plus fort et le plus noble du terme, comme sont la fidélité, la cohérence, la sagesse, la faculté d'accueil de tous, l'affabilité, la fermeté sur les choses essentielles, le détachement des points de vue trop subjectifs, le désintéressement personnel, la patience, le goût de l'engagement quotidien, la confiance dans le travail caché de la grâce qui se manifeste chez les gens simples et chez les pauvres (cf. [Tt 1,7-8](#)).

71- [PO 6](#)

1992 Pastores Dabo Vobis 18

1984 Reconciliatio paenitentia 17

Péché mortel, péché véniel

17 Mais voici, dans le mystère du péché, une autre dimension sur laquelle l'intelligence de l'homme n'a jamais cessé de méditer: celle de sa gravité. C'est une question inévitable, à laquelle la conscience chrétienne n'a jamais renoncé à répondre: *pourquoi* et *dans quelle mesure* le péché est-il grave en tant qu'offense faite à Dieu et en raison de sa répercussion sur l'homme? L'Eglise a une doctrine propre à ce sujet, et elle la réaffirme en ses éléments essentiels tout en sachant qu'il n'est pas toujours facile, dans les situations concrètes, de délimiter nettement les frontières.

Déjà dans l'Ancien Testament il était dit, à propos de nombreux péchés - ceux qui étaient commis délibérément(75), les diverses formes de luxure(76), d'idolâtrie(77), de culte des faux dieux(78) - que le coupable devait être "éliminé de son peuple", ce qui pouvait aussi signifier condamné à mort(79). Par contre d'autres péchés, surtout ceux commis par ignorance, pouvaient être pardonnés grâce à un sacrifice(80).

C'est aussi en se référant à ces textes que l'Eglise parle constamment, depuis des siècles, de péché *mortel* et de péché *véniel*. Mais cette distinction et ces termes s'éclairent surtout dans le Nouveau Testament, où se trouvent des textes nombreux qui énumèrent et réprouvent en des termes vigoureux les péchés qui méritent particulièrement d'être condamnés(81), sans parler de la confirmation du décalogue que Jésus donne lui-même(82). Ici, je voudrais me reporter particulièrement à deux pages significatives et impressionnantes.

75 Cf [Nb 15,30](#)

76 Cf. [Lv 18,26-30](#)

77 Cf. [Lv 19,4](#)

78 Cf [Lv 20,1-7](#)

79 Cf. [Ex 21,17](#)

80 Cf [Lv 4,2 Lv 4,5 ss.](#), [Nb 15,22-29](#)

81 Cf [Mt 5,28 Mt 6,23 Mt 12,31-32 Mt 15,19 Mc 3,28-30 Rm 1,29-31 Rm 13,13 Jc 4](#)

82 Cf [Mt 5,17 Mt 15,1-10 Mc 10,19 Lc 18,20](#)

Dans un passage de sa *première Lettre*, saint Jean parle d'un péché *qui conduit à la mort* (*pros thanaton*) et l'oppose à un péché qui *ne conduit pas à la mort* (*mè pros thanaton*)(83). Il est évident que le concept de *mort* est ici spirituel: il s'agit de perdre la vie véritable ou "vie éternelle" qui, pour Jean, est la connaissance du Père et du Fils(84), la communion et l'intimité avec eux. Le péché *qui conduit à la mort* semble, dans le passage cité de la *première Lettre* de saint Jean, être le rejet du Fils(85), ou le culte des faux dieux(86). Quoi qu'il en soit, par cette distinction des concepts, Jean semble vouloir souligner la gravité incalculable de ce qui est l'essence du péché, le refus de Dieu, accompli surtout dans *l'apostasie* et *l'idolâtrie*, c'est-à-dire l'acte de rejeter la foi en la vérité révélée, de mettre au même rang que Dieu certaines réalités créées et d'en faire des idoles ou de faux dieux(87). Mais l'Apôtre, dans cette page, entend aussi mettre en lumière la certitude donnée au chrétien du fait qu'il est "né de Dieu" grâce à la "venue du Fils": il y a en lui une force qui le préserve de la chute dans le péché; Dieu le garde, et "le Mauvais n'a pas de prise sur lui". Car s'il pêche par faiblesse ou par ignorance, il a en lui l'espérance de la rémission, étant d'ailleurs soutenu par la prière commune de ses frères.

83 Cf. [1Jn 5,16-17](#)

84 In 17, 3.

85 Cf. [1Jn 2,22](#)

86 Cf. [1Jn 5,21](#)

87 Cf. [1Jn 5,16-21](#)

Dans une autre page du Nouveau Testament, plus précisément dans l'Évangile de Matthieu (88), Jésus lui-même parle d'un "blasphème contre l'Esprit Saint" qui "ne sera pas remis", parce qu'il consiste, dans ses diverses manifestations, à refuser avec obstination la conversion à l'amour du Père des miséricordes.

Il s'agit, bien entendu, d'expressions extrêmes et radicales: le refus de Dieu, le refus de sa grâce et, par conséquent, l'opposition au principe même du salut(89); par là l'homme semble volontairement s'interdire la voie de la rémission. Il faut espérer que très peu d'hommes aient la volonté de s'obstiner jusqu'à la fin dans cette attitude de révolte ou de défi ouvert contre Dieu, lequel, par ailleurs, comme nous l'enseigne encore saint Jean(90), "est plus grand que notre cœur" dans son amour miséricordieux et peut vaincre toutes nos résistances psychologiques et spirituelles, si bien que, comme l'écrit saint Thomas d'Aquin, "il ne faut désespérer du salut de personne en cette vie, en raison de la toute-puissance et de la miséricorde de Dieu"(91).

88 [Mt 12,31-32](#)

89 Cf. S. THOMAS D'AQUIN, Somme théologique, II-II 14,1-3.

90 Cf. [1Jn 3,20](#)

91 S THOMAS D'AQUIN, Somme théologique, II-II 14,3, ad primum.

Mais, face à ce problème de la rencontre d'une volonté rebelle avec Dieu infiniment juste, on ne peut pas ne pas nourrir des sentiments de "crainte et tremblement" salutaires, comme le suggère saint Paul(92); tandis que l'avertissement de Jésus à propos du péché "qui ne peut être remis" confirme l'existence de fautes qui peuvent attirer sur le pécheur la peine de la "mort éternelle".

A la lumière de ces textes de la sainte Écriture et d'autres, les docteurs et les théologiens les maîtres spirituels et les pasteurs ont distingué entre les péchés *mortels* et les péchés *vénies*. Saint Augustin, notamment, parlait de *letalita* ou de *mortifera crimina*, les opposant à *venialia*, *levia* ou *quotidiana*(93). Le sens qu'il a donné à ces qualificatifs influencera ultérieurement le Magistère de l'Église. Après lui, saint Thomas d'Aquin formulera dans les termes les plus clairs possible la doctrine devenue constante dans l'Église.

En établissant cette distinction entre les *péchés mortels* et les *péchés vénies*, et en les définissant, la théologie du péché de saint Thomas et de ceux qui la continuent ne pouvait ignorer la référence biblique et, par conséquent, le concept de mort spirituelle. Selon le Docteur angélique, pour vivre selon l'Esprit, l'homme doit rester en communion avec le principe suprême de la vie, Dieu même, en tant que fin ultime de tout son être et de tout son agir. Or le péché est un désordre provoqué par l'homme contre ce principe vital. Et quand, "par le péché, l'âme provoque un désordre qui va jusqu'à la séparation d'avec la fin ultime - Dieu - à laquelle elle est liée par la charité, il y a alors un péché mortel; au contraire, toutes les fois que le désordre reste en-deçà de la séparation d'avec Dieu, le péché est vénial"(94). Pour cette raison, le péché vénial ne prive pas de la grâce sanctifiante, de l'amitié avec Dieu, de la charité, ni par conséquent de la béatitude éternelle, tandis qu'une telle privation est précisément la conséquence du péché mortel.

En outre, considérant le péché *sous l'aspect de la peine* qu'il entraîne, saint Thomas avec d'autres docteurs appelle *mortel* le péché qui, s'il n'est pas remis, fait contracter une peine éternelle; *vénial*, le péché qui mérite une peine simplement temporelle (c'est-à-dire partielle

et qui peut être expiée sur terre ou au purgatoire).

92 Cf. [Ph 2,12](#)

93 Cf. S. AUGUSTIN, De spiritu et littera, XXVIII: CSEL 60, 202-203; Enarrat. in ps. 39, 22: CCL 38, 441; Enchiridion ad Laurentium de spe et spe et caritate, XIX, 71: CCL 46, 88; In Ioannis Evangelium tractatus, 12, 3, 14: CCL 36, 129.

94 S. THOMAS D'AQUIN, Somme théologique, I-II 72,5.

Si l'on considère ensuite la *matière du péché*, les idées de mort, de rupture radicale avec Dieu, bien suprême, de déviation par rapport à la route qui conduit à Dieu ou d'interruption du cheminement vers lui (toutes manières de définir le péché mortel), se conjuguent avec l'idée de gravité impliquée dans le contenu objectif: c'est pourquoi le péché *grave* s'identifie pratiquement, dans la doctrine et l'action pastorale de l'Eglise, avec le péché *mortel*.

Nous recueillons ici le noyau de l'enseignement traditionnel de l'Eglise, repris souvent et avec force au cours du récent Synode. Celui-ci, en effet, a non seulement réaffirmé ce qui avait été proclamé par le Concile de Trente sur l'existence et la nature des péchés *mortels et véniels* (95), mais il a voulu rappeler qu'est *péché mortel* tout péché qui a pour objet une matière grave et qui, de plus, est commis en pleine conscience et de consentement délibéré. On doit ajouter, comme cela a été fait également au Synode, que certains péchés sont *intrinsèquement* graves et mortels quant à leur matière. C'est-à-dire qu'il y a des actes qui, par eux-mêmes et en eux-mêmes, indépendamment des circonstances, sont toujours gravement illicites, en raison de leur objet. Ces actes, s'ils sont accomplis avec une conscience claire et une liberté suffisante, sont toujours des fautes graves(96).

Cette doctrine, fondée sur le Décalogue et sur la prédication de l'Ancien Testament, reprise dans le *kérygme* des Apôtres, appartenant à l'enseignement le plus ancien de l'Eglise qui la répète jusqu'à aujourd'hui, trouve dans l'expérience humaine de tous les temps une exacte vérification. L'homme sait bien, par expérience, que, sur le chemin de la foi et de la justice qui le conduit à la connaissance et à l'amour de Dieu dans cette vie et à l'union parfaite avec lui dans l'éternité, il peut s'arrêter ou s'écarter, sans pour autant abandonner la voie de Dieu: dans ce cas il y a *péché véniel*; toutefois celui-ci ne devra pas être vidé de son sens, comme s'il était automatiquement chose négligeable, ou un "péché qui compte peu". A vrai dire l'homme sait aussi, par sa douloureuse expérience, qu'il peut inverser sa marche par un acte conscient et libre de sa volonté, et cheminer dans le sens opposé à la volonté de Dieu, et ainsi s'éloigner de lui (*aversio a Deo*), refusant la communion d'amour avec lui, se détachant du principe de vie qu'est Dieu, choisissant ainsi la *mort*.

Avec toute la tradition de l'Eglise, nous appelons *péché mortel* l'acte par lequel un homme, librement et consciemment, refuse Dieu, sa loi, l'alliance d'amour que Dieu lui propose, préférant se tourner vers lui-même, vers quelque réalité créée et finie, vers quelque chose de contraire à la volonté de Dieu (*conversio ad creaturam*). Cela peut se produire d'une manière directe et formelle, comme dans les péchés d'idolâtrie, d'apostasie, d'athéisme; ou d'une manière qui revient au même comme dans toutes les désobéissances aux commandements de Dieu en matière grave. L'homme sent bien que cette désobéissance à Dieu brise ses liens avec son principe vital: c'est un *péché mortel*, c'est-à-dire un acte qui offense Dieu gravement et finalement se retourne contre l'homme lui-même avec une force puissante et obscure de destruction.

Au cours de l'assemblée synodale, certains Pères ont proposé une distinction tripartite des péchés: il conviendrait de les classer en péchés *véniels*, *graves* et *mortels*. Cette distinction tripartite pourrait mettre en lumière le fait que, parmi les péchés graves, il existe une gradation. Mais il reste toujours vrai que la distinction essentielle et décisive est celle entre le péché qui détruit la charité et le péché qui ne tue pas la vie surnaturelle: entre la vie et la mort il n'y a pas de place pour un moyen terme.

De même on devra éviter de réduire le péché mortel à l'acte qui exprime une "*option fondamentale*" contre Dieu, suivant l'expression courante actuellement, en entendant par là

un mépris formel et explicite de Dieu ou du prochain. Il y a, en fait, péché mortel également quand l'homme choisit, consciemment et volontairement, pour quelque raison que ce soit, quelque chose de gravement désordonné. En effet, un tel choix comprend par lui-même un mépris de la loi divine, un refus de l'amour de Dieu pour l'humanité et toute la création: l'homme s'éloigne de Dieu et perd la charité. L'orientation fondamentale peut donc être radicalement modifiée par des actes particuliers. Sans aucun doute il peut y avoir des situations très complexes et obscures sur le plan psychologique, qui ont une incidence sur la responsabilité subjective du pécheur. Mais de considérations d'ordre psychologique, on ne peut passer à la constitution d'une nouvelle catégorie théologique, comme le serait précisément l'"option fondamentale", entendue de telle manière que, sur le plan objectif, elle changerait ou mettrait en doute la conception traditionnelle du péché mortel.

S'il convient d'apprécier toute tentative sincère et prudente de clarifier le mystère psychologique et théologique du péché, l'Eglise a cependant le devoir de rappeler à tous ceux qui étudient ces matières la nécessité d'une part d'être fidèles à la Parole de Dieu qui nous instruit aussi sur le péché, et d'autre part le risque que l'on court de contribuer à atténuer encore plus dans le monde contemporain le sens du péché.

95 Cf. CONC. CUM. DE TRENTE, Session VI, De iustificatione, chap. II et can. 23, 25, 27: Conciliorum cumenicorum Decreta, Bologne 19733, 671. 680-681 ([DS 1573](#) [DS 1575](#) [DS 1577](#)) .

96 Cf. CONC. CUM. DE TRENTE, Session VI, De iustificatione, chap. XV: Conciliorum cumenicorum Decreta, éd. cit., 677 ([DS 1544](#)) .

Perte du sens du péché

18 Par la lecture de l'Évangile faite dans la communion ecclésiale, la conscience chrétienne a acquis au long des générations une fine sensibilité et une capacité aiguë de percevoir les *ferments de mort* que contient le péché. Une sensibilité et une capacité de perception qui permettent aussi de déceler ces ferments dans les mille formes que revêt le péché, dans les mille visages sous lesquels il se présente. Et c'est ce qu'on a coutume d'appeler le *sens du péché*.

Ce sens du péché a sa racine dans la conscience de l'homme et en est comme l'instrument de mesure. Il est lié au *sens de Dieu*, puisqu'il provient du rapport conscient de l'homme avec Dieu comme son Créateur, son Seigneur et Père. C'est pourquoi, de même que l'on ne peut effacer complètement le sens de Dieu ni éteindre la conscience, de même le sens du péché n'est jamais complètement effacé.

Pourtant, il n'est pas rare dans l'histoire, en des périodes plus ou moins longues et sous l'influence de facteurs multiples, que la conscience morale se trouve gravement obscurcie en beaucoup d'hommes. "Avons-nous une idée juste de la conscience?", demandais-je il y a deux ans au cours d'un entretien avec les fidèles: "L'homme contemporain ne vit-il pas sous la menace d'une éclipse de la conscience, d'une déformation de la conscience, d'un engourdissement ou d'une "anesthésie" des consciences?"(97). Trop de signes indiquent qu'à notre époque se produit une telle éclipse, ce qui est d'autant plus inquiétant que cette conscience, définie par le Concile comme "le centre le plus secret et le sanctuaire de l'homme"(98), est "étroitement liée à la *liberté* de l'homme... C'est pour cela que la conscience constitue un élément essentiel qui fonde la dignité intérieure de l'homme et, en même temps, son rapport avec Dieu"(99). Il est donc inévitable dans cette situation que le *sens du péché* soit lui aussi obnubilé, car il est étroitement lié à la conscience morale, à la recherche de la vérité, à la volonté de faire un usage responsable de sa liberté. Avec la conscience, le *sens de Dieu* lui aussi se trouve obscurci, et alors, si cette référence intérieure décisive est perdue, le sens du péché disparaît. Voilà pourquoi mon prédécesseur Pie XII a pu

déclarer un jour, dans une expression devenue presque proverbiale, que "le péché de ce siècle est la perte du sens du péché"(100).

97 JEAN-PAUL. II, Angélus du 14 mars 1982: Insegnamenti V, (1982)(1982), 861

98 Const past sur l'Eglise dans le monde de ce temps *Gaudium et spes*, [GS 16](#)

99 JEAN-PAUL II, Angélus du 14 mars 1982: Insegnamenti, V, (1982)(1982), 860

100 PIE XII, Radiomessage au Congrès catéchistique national des Etats-Unis e Boston (26 octobre 1946): Discorsi e Radiomessaggi, VIII (1946), 288.

Pourquoi ce phénomène en notre temps? Un regard sur certaines composantes de la culture contemporaine peut nous aider à comprendre l'atténuation progressive du sens du péché, précisément à cause de la crise de la conscience et du sens de Dieu déjà soulignée ci-dessus. Le "sécularisme" est en soi et par définition un mouvement d'idées et de moeurs qui impose un humanisme qui fait totalement abstraction de Dieu, concentré uniquement sur le culte de l'agir et de la production, emporté par l'ivresse de la consommation et du plaisir, sans se préoccuper du danger de "perdre son âme"; il ne peut qu'amoindrir le sens du péché. Ce dernier se réduit, tout au plus, à ce qui offense l'homme. Mais précisément ici s'impose l'amère expérience à laquelle j'ai déjà fait allusion dans ma première encyclique: l'homme peut construire un monde sans Dieu, mais ce monde finira par se retourner contre l'homme (101). En réalité, Dieu est l'origine et la fin suprême de l'homme, et celui-ci porte en lui un germe divin(102). C'est pourquoi, c'est le mystère de Dieu qui dévoile et éclaire le mystère de l'homme. Il est donc vain d'espérer qu'un sens du péché puisse prendre consistance par rapport à l'homme et aux valeurs humaines si fait défaut le sens de l'offense commise contre Dieu, c'est-à-dire le véritable sens du péché.

Ce sens du péché disparaît également dans la société contemporaine à cause des équivoques ou l'on tombe en accueillant certains résultats des sciences humaines. Ainsi, en partant de quelques-unes des affirmations de la psychologie, la préoccupation de ne pas culpabiliser ou de ne pas mettre un frein à la liberté porte à ne jamais reconnaître aucun manquement. A cause d'une extrapolation induite des critères de la science sociologique, on en vient, comme j'y ai déjà fait allusion, à reporter sur la société toutes les fautes dont l'individu est déclaré innocent. Egalement, une certaine anthropologie culturelle, à son tour, a force de grossir les conditionnements indéniables et l'influence du milieu et des conditions historiques sur l'homme, limite sa responsabilité au point de ne pas lui reconnaître la capacité d'accomplir de véritables actes humains et, par conséquent, la possibilité de pécher.

Le sens du péché disparaît facilement aussi sous l'influence d'une éthique dérivée d'un certain relativisme historique. Il peut s'agir de l'éthique qui relativise la norme morale, niant sa valeur absolue et inconditionnelle, et niant par conséquent qu'il puisse exister des actes intrinsèquement illicites, indépendamment des circonstances ou ils sont posés par le sujet. Il s'agit d'un véritable "ébranlement et (d'une) baisse des valeurs morales", et le problème, "ce n'est pas tellement l'ignorance de l'éthique chrétienne", mais "plutôt celui du sens, des fondements et des critères de l'attitude morale"(103). L'effet de cet ébranlement éthique est toujours aussi d'étouffer à ce point la notion du péché qu'on finit presque par affirmer que le péché existe mais qu'on ne sait pas qui le commet.

Enfin le sens du péché disparaît quand - comme cela peut se produire dans l'enseignement donné aux jeunes, dans les médias, dans l'éducation familiale elle-même - il se trouve identifié par erreur avec le sentiment morbide de la culpabilité ou avec la simple transgression des normes et des préceptes de la loi.

La perte du sens du péché est donc une forme ou un résultat de la *négation de Dieu*: non seulement celle de l'athéisme, mais aussi celle de la sécularisation. Si le péché est la rupture du rapport filial avec Dieu pour mener sa vie en dehors de l'obéissance qu'on lui doit, alors pécher ce n'est pas seulement nier Dieu; pécher, c'est aussi vivre comme s'il n'existait pas, c'est l'effacer de sa vie quotidienne. Un modèle de société mutilé ou déséquilibré dans l'un ou

l'autre sens, souvent présenté par les moyens de communication sociale, favorise considérablement la perte progressive du sens du péché. Dans une telle situation, l'obscurcissement ou l'affaiblissement du sens du péché découle du refus de toute référence à la transcendance, au nom de l'aspiration à l'autonomie personnelle; de l'assujettissement à des modèles éthiques imposés par un consensus et une attitude générale, même si la conscience individuelle les condamne; des conditions socio-économiques dramatiques qui oppriment une très grande part de l'humanité, faisant naître la tendance à ne voir les erreurs et les fautes que dans le domaine social; enfin et surtout de l'effacement de l'idée de la paternité de Dieu et de sa seigneurie sur l'homme.

Et même dans le domaine de la pensée et de la vie ecclésiales, il y a des tendances qui favorisent inévitablement le déclin du sens du péché. Certains, par exemple, tendent à remplacer des attitudes excessives du passé par d'autres excès: au lieu de voir le péché partout, on ne le distingue plus nulle part; au lieu de trop mettre l'accent sur la peur des peines éternelles, on prêche un amour de Dieu qui exclurait toute peine méritée par le péché; au lieu de la sévérité avec laquelle on s'efforce de corriger les consciences erronées, on prône un tel respect de la conscience qu'il supprime le devoir de dire la vérité. Et pourquoi ne pas ajouter que la *confusion* créée dans la conscience de nombreux fidèles par les divergences d'opinions et d'enseignements dans la théologie, dans la prédication, dans la catéchèse, dans la direction *spirituelle au sujet de questions graves et délicates de la morale chrétienne*, finit par amoindrir, presque au point de l'effacer, le véritable sens du péché? Et il ne faut pas taire certains défauts dans la pratique de la Pénitence sacramentelle: ainsi la tendance à obscurcir le sens ecclésial du péché et de la conversion, en les réduisant à des réalités seulement individuelles, ou, inversement, la tendance à supprimer la valeur personnelle du bien et du mal pour en considérer exclusivement la dimension communautaire; ou encore le danger, pas encore entièrement conjuré, du ritualisme routinier qui enlève au sacrement son plein sens et son efficacité éducative.

Rétablir un *juste sens du péché*, c'est la première façon d'affronter la grave crise spirituelle qui pèse sur l'homme de notre temps. Mais le sens du péché ne se rétablira que *par un recours clair aux principes inaliénables de la raison et de la foi* que la doctrine morale de l'Eglise a toujours soutenus.

Il est permis d'espérer que sera ravivé, surtout dans le monde chrétien et ecclésial, un sens salutaire du péché. A cela contribueront une bonne catéchèse, éclairée par la théologie biblique de l'Alliance, une écoute attentive et un accueil confiant du Magistère de l'Eglise qui ne cesse d'éclairer les consciences, et une pratique toujours plus sérieuse du sacrement de la Pénitence.

101 Cf. JEAN-PAUL II, Encycl. *Redemptor hominis*, [RH 15](#): AAS 71 (1979), pp. 286-289.

102 Cf. CONC. CUM. VAT. II, Const. past. sur l'Eglise dans le monde de ce temps *Gaudium et spes*, [GS 3](#) cf. [1Jn 3,9](#)

103 JEAN-PAUL II, Discours aux évêques de la région de la France (1er avril 1982), n. 2: *Insegnamenti V*, (1982)(1982), 1081.

CHAPITRE II

"MYSTERIUM PIETATIS"

19 Pour connaître le péché, il était nécessaire de regarder attentivement sa nature, telle que la révélation du dessein du salut nous l'a fait connaître: il s'agit du *mysterium iniquitatis*. Mais dans ce plan du salut, le péché n'est pas agent principal, et encore moins vainqueur. Il est en

opposition avec un autre principe agissant que nous pouvons appeler le *mysterium*, ou le *sacramentum pietatis*, selon une expression de saint Paul, belle et suggestive. Le péché de l'homme aurait le dessus et finalement il serait destructeur, le dessein salvifique de Dieu demeurerait sans accomplissement ou même se terminerait en défaite, si ce *mysterium pietatis* n'était pas inséré dans le dynamisme de l'histoire pour vaincre le péché de l'homme. Nous trouvons cette expression dans une des *Lettres pastorales* de saint Paul, la première à Timothée. Elle surgit à l'improviste comme par une inspiration jaillissante. En effet l'Apôtre, qui, auparavant, a consacré de longs paragraphes de son message au disciple bien-aimé pour expliquer le sens de l'organisation de la communauté (la vie liturgique, et, en lien avec elle, la structure hiérarchique), a ensuite parlé du rôle des chefs de la communauté, pour évoquer finalement le comportement de Timothée lui-même dans "l'Eglise du Dieu vivant, colonne et support de la vérité". A la fin il évoque donc soudain, non sans une intention profonde, ce qui donne son sens à tout ce qu'il a écrit: "*C'est incontestablement un grand mystère que celui de la piété...*"(104).

Sans trahir le moins du monde le sens littéral du texte, nous pouvons élargir cette magnifique intuition théologique de l'Apôtre à une vision plus complète du rôle que tient dans l'économie du salut la vérité qu'il annonce. "Il est vraiment grand, répétons-le avec lui, le mystère de la piété", parce qu'il est vainqueur du péché.

Mais cette "piété", qu'est-elle au juste dans la conception paulinienne?

104 [1Tm 3,15-16](#)

Il s'agit du Christ lui-même

20 Il est profondément significatif que, pour présenter ce *mysterium pietatis*, Paul transcrit simplement, sans établir un lien grammatical avec le texte précédent(105), trois lignes d'une hymne christologique qui, de l'avis de plusieurs spécialistes autorisés, était en usage dans les communautés chrétiennes hellénistiques.

Par les paroles de cette hymne, denses de contenu théologique et d'un style noble et beau, ces croyants du premier siècle professaient leur foi dans le mystère du Christ, à savoir que: il s'est manifesté dans la réalité de la chair humaine et il a été constitué le Juste par l'Esprit Saint, lui qui s'offre pour les injustes; il est apparu aux anges, devenu plus grand qu'eux, et il a été proclamé chez les païens, comme porteur de salut; il a été accueilli dans le monde par la foi, comme envoyé du Père, et élevé au ciel par le même Père, comme Seigneur(106). Le mystère ou le sacrement de la piété est donc le mystère même du Christ. Il est, dans une synthèse très expressive, le mystère de l'Incarnation et de la Rédemption, de la Pâque plénière de Jésus, Fils de Dieu et Fils de Marie: mystère de sa passion et de sa mort, de sa résurrection et de sa glorification. Saint Paul, en reprenant les phrases de l'hymne, a voulu rappeler que *ce mystère est le principe vital secret* faisant de l'Eglise la maison de Dieu, la colonne et le support de la vérité. Dans le sillage de l'enseignement de Paul, nous pouvons affirmer que *ce mystère de l'infinie piété de Dieu envers nous* est capable de pénétrer jusqu'aux racines cachées de notre iniquité, pour susciter dans l'âme un mouvement de conversion, pour la racheter et déployer ses voiles vers la réconciliation.

En se référant sans aucun doute à ce mystère, saint Jean lui aussi, dans son langage caractéristique, différent de celui de saint Paul, pouvait écrire que "quiconque est né de Dieu ne pèche pas": le Fils de Dieu le garde, "et le Mauvais n'a pas prise sur lui"(107). Dans cette affirmation de saint Jean, il y a une indication d'espérance, fondée sur les promesses divines: le chrétien a été assuré de recevoir les forces nécessaires pour ne pas pécher. Il ne s'agit donc pas d'une impeccabilité acquise par sa propre vertu ou, à plus forte raison, innée dans l'homme, comme le pensaient les Gnostiques. C'est un résultat de l'action de Dieu. Pour ne pas pécher, le chrétien dispose de la connaissance de Dieu, comme saint Jean le rappelle dans le même passage. Mais un peu auparavant, il avait écrit: "Quiconque est né de Dieu ne

commet pas le péché, parce que la semence divine demeure en lui"(108). Si, par "semence de Dieu" nous entendons, comme le proposent certains commentateurs, Jésus, le Fils de Dieu, alors nous pouvons dire que, pour ne pas pécher - ou pour se libérer du péché - le chrétien dispose de la présence en soi du Christ lui-même et du mystère du Christ, qui est le mystère de piété.

105 C'est pourquoi le texte présente une certaine difficulté de lecture car le pronom relatif qui ouvre la citation littérale ne s'accorde pas avec le neutre "*mysterion*". Quelques manuscrits tardifs ont retouché le texte pour le corriger du point de vue grammatical; mais Paul a voulu seulement juxtaposer à son propre texte un texte vénérable qui, à ses yeux, clarifiait pleinement sa pensée.

106 La communauté chrétienne primitive exprime sa foi dans le Christ en croix, glorifié, que les anges adorent et qui est le Seigneur. Mais l'élément frappant de ce message demeure l'expression "manifesté dans la chair": que le Fils éternel de Dieu se soit fait homme, voilà le "grand mystère".

107 [1Jn 5, 18-19](#)

108 [1Jn 3, 9](#)

L'effort du chrétien

21 Mais dans le *mysterium pietatis*, il y a une autre face: à la piété de Dieu envers le chrétien doit correspondre la *piété du chrétien* envers Dieu. Dans cette seconde acception, la piété (*eusebeia*) signifie précisément le comportement du chrétien qui répond à la piété paternelle de Dieu par sa piété filiale.

En ce sens encore nous pouvons affirmer avec saint Paul qu' "il est grand le mystère de la piété". Dans ce sens aussi, la *piété*, comme force de conversion et de réconciliation, affronte l'iniquité et le péché. Dans ce cas également les aspects essentiels du mystère du Christ sont objets de la *piété*, c'est-à-dire que le chrétien accueille le mystère, le contemple, en tire la force spirituelle nécessaire pour mener sa vie selon l'Évangile. Ici encore, on doit dire que "celui qui est né de Dieu ne commet pas le péché"; mais l'expression a un sens impératif: soutenu par le mystère et par les mystères du Christ, comme par une source intérieure d'énergie spirituelle, le chrétien est mis en garde contre le péché et, plus encore, il reçoit le commandement de ne pas pécher en se comportant dignement "dans la maison de Dieu, c'est-à-dire dans l'Église du Dieu vivant"(109), étant un fils de Dieu.

109 [1Tm 3, 15](#)

Vers une vie réconciliée

22 Ainsi la Parole de l'Écriture, en nous révélant le *mystère de la piété*, ouvre l'intelligence humaine à la conversion et à la réconciliation, entendues non comme de hautes abstractions, mais comme des valeurs chrétiennes concrètes à acquérir dans la vie quotidienne.

Les hommes d'aujourd'hui, comme pris au piège par la perte du sens du péché, tentés parfois par quelque illusion bien peu chrétienne d'impeccabilité, ont besoin eux aussi de réentendre, comme adressé à chacun d'eux personnellement, l'avertissement de saint Jean: "Si nous disons: "Nous n'avons pas de péché", nous nous abusons, la vérité n'est pas en nous" (110). Et encore: "Le monde entier gît au pouvoir du Mauvais"(111). Chacun est donc invité par la voix de la Vérité divine à lire dans sa conscience avec réalisme et à confesser qu'il a été engendré dans l'iniquité, comme nous le disons dans le psaume *Miserere*(112).

Cependant, menacés par la peur et par le désespoir, les hommes d'aujourd'hui peuvent se sentir réconfortés par la promesse divine qui les ouvre à l'espérance de la pleine réconciliation.

Le mystère de la piété, de la part de Dieu, est la miséricorde dont le Seigneur notre Père - je le répète encore - est infiniment riche(113). Comme je l'ai dit dans l'encyclique consacrée au thème de la miséricorde divine(114), celle-ci est un *amour plus puissant que le péché, plus fort que la mort*. Quand nous nous apercevons que l'amour que Dieu a pour nous ne se laisse pas arrêter par notre péché, ne recule pas devant nos offenses, mais se fait encore plus pressant et plus généreux; quand nous nous rendons compte que cet amour est allé jusqu'à causer la passion et la mort du Verbe fait chair, qui a accepté de nous racheter en payant de son Sang, alors nous débordons de reconnaissance: "Oui, le Seigneur est riche en miséricorde", et nous allons jusqu'à dire: "Le Seigneur est miséricorde".

Le mystère de la piété est la voie ouverte par la miséricorde divine à la vie réconciliée.

110 [1Jn 1,8](#)

111 [1Jn 5,19](#)

112 Cf. [Ps 51,7](#)

113 Cf. [Ep 2,4](#)

114 CE. JEAN-PAUL II, Encycl. *Dives in misericordia*, [DM 8 DM 15](#): AAS 72 (1980), pp. 1203-1207; 1231.

1984 Reconciliatio paenitentia 17

Chercher la vérité et le bien

62

Pour la conscience, en tant que jugement d'un acte, une erreur est toujours possible. " Il arrive souvent - écrit le Concile - que la conscience s'égaré, par suite d'une ignorance invincible, sans perdre pour autant sa dignité. Ce que l'on ne peut dire lorsque l'homme se soucie peu de rechercher le vrai et le bien et lorsque l'habitude du péché rend peu à peu sa conscience presque aveugle " (107). Dans ces quelques lignes, le Concile fournit une synthèse de la doctrine élaborée par l'Eglise au cours des siècles sur la conscience erronée.

(107) [GS 16](#).

Il est certain que, pour avoir une " bonne conscience " [1Tm 1,5](#), l'homme doit chercher la vérité et juger selon cette vérité. Comme le dit l'Apôtre Paul, la conscience doit être éclairée par l'Esprit Saint [Rm 9,1](#) ; elle doit être " pure " [2Tm 1,3](#) ; elle ne doit pas falsifier avec astuce la Parole de Dieu, mais manifester clairement la vérité [2Co 4,2](#). D'autre part, le même Apôtre donne aux chrétiens ce conseil : " Ne vous modelez pas sur le monde présent, mais que le renouvellement de votre jugement vous transforme et vous fasse discerner la volonté de Dieu, ce qui est bon, ce qui lui plaît, ce qui est parfait " [Rm 12,2](#).

L'avertissement de Paul nous incite à la vigilance, car il nous fait remarquer que, dans les jugements de notre conscience, se cache toujours la possibilité de l'erreur. La conscience n'est pas un juge infallible : elle peut se tromper. Néanmoins, l'erreur de la conscience peut être le fruit d'une ignorance invincible, c'est-à-dire d'une ignorance dont le sujet n'est pas conscient et dont il ne peut sortir par lui-même.

Dans le cas où cette ignorance invincible n'est pas coupable, nous rappelle le Concile, la conscience ne perd pas sa dignité, parce que, tout en nous orientant pratiquement dans un sens qui s'écarte de l'ordre moral objectif, elle ne cesse de parler au nom de la vérité sur le bien que le sujet est appelé à rechercher sincèrement.

63

Quoi qu'il en soit, c'est toujours de la vérité que découle la dignité de la conscience : dans le cas de la conscience droite, il s'agit de la vérité objective reçue par l'homme, et, dans celui de la conscience erronée, il s'agit de ce que l'homme considère par erreur subjectivement vrai. Il n'est jamais acceptable de confondre une erreur " subjective " sur le bien moral avec la vérité " objective ", rationnellement proposée à l'homme en vertu de sa fin, ni de considérer que la valeur morale de l'acte accompli avec une conscience vraie et droite équivaut à celle de l'acte accompli en suivant le jugement d'une conscience erronée (108). Le mal commis à cause d'une ignorance invincible ou d'une erreur de jugement non coupable peut ne pas être imputable à la personne qui le commet ; mais, même dans ce cas, il n'en demeure pas moins un mal, un désordre par rapport à la vérité sur le bien. En outre, le bien non reconnu ne contribue pas à la progression morale de la personne qui l'accomplit : il ne lui confère aucune perfection et ne l'aide pas à se tourner vers le Bien suprême. Ainsi, avant de nous sentir facilement justifiés au nom de notre conscience, nous devrions méditer la parole du Psaume : " Qui s'avise de ses faux pas ? Purifie-moi du mal caché " [Ps 19,13](#). Il y a des fautes que nous ne parvenons pas à voir et qui n'en demeurent pas moins des fautes, parce

que nous avons refusé de nous tourner vers la lumière [Jn 9,39-41](#).

(108) Cf. s. Thomas d'Aquin, De Veritate, q. 17, a. 4.

La conscience, en tant que jugement concret ultime, compromet sa dignité lorsqu'elle est coupablement erronée, ou " lorsque l'homme se soucie peu de chercher la vérité et le bien, et lorsque l'habitude du péché rend peu à peu sa conscience presque aveugle " (109). C'est au danger d'une déformation de la conscience que Jésus fait allusion quand il donne cet avertissement : " La lampe du corps, c'est l'oeil ; si donc ton oeil est sain, ton corps tout entier sera lumineux. Mais si ton oeil est malade, ton corps tout entier sera ténébreux. Si donc la lumière qui est en toi est ténèbres, quelles ténèbres ! " [Mt 6,22-23](#).

(109) [GS 16](#).

64

Dans les paroles de Jésus rappelées plus haut, nous trouvons également l'appel à former la conscience et à la rendre objet d'une conversion continue à la vérité et au bien. Il faut lire de manière analogue l'exhortation de l'Apôtre à ne pas se conformer à la mentalité de ce monde, mais à se transformer en renouvelant notre jugement [Rm 12,2](#). En réalité, c'est le " coeur " tourné vers le Seigneur et vers l'amour du bien qui est la source des jugements vrais de la conscience. En effet, " pour pouvoir discerner la volonté de Dieu, ce qui est bon, ce qui lui plaît, ce qui est parfait " [Rm 12,2](#), la connaissance de la Loi de Dieu est certes généralement nécessaire, mais elle n'est pas suffisante : il est indispensable qu'il existe une sorte de " connaturalité " entre l'homme et le bien véritable (110). Une telle connaturalité s'enracine et se développe dans les dispositions vertueuses de l'homme lui-même : la prudence et les autres vertus cardinales, et d'abord les vertus théologiques de foi, d'espérance et de charité. C'est en ce sens que Jésus a dit : " Celui qui fait la vérité vient à la lumière " [Jn 3,21](#). Pour former leur conscience, les chrétiens sont grandement aidés par l'Eglise et par son Magistère, ainsi que l'affirme le Concile : " Les fidèles du Christ, pour se former la conscience, doivent prendre en sérieuse considération la doctrine sainte et certaine de l'Eglise. De par la volonté du Christ, en effet, l'Eglise catholique est maîtresse de vérité ; sa fonction est d'exprimer et d'enseigner authentiquement la vérité qui est le Christ, en même temps que de déclarer et de confirmer, en vertu de son autorité, les principes de l'ordre moral découlant de la nature même de l'homme " (111).

(110) Cf. s. Thomas, Somme théologique, II-II 45,2. (111) [DH 14](#).

L'autorité de l'Eglise, qui se prononce sur les questions morales, ne lèse donc en rien la liberté de conscience des chrétiens : d'une part, la liberté de conscience n'est jamais une liberté affranchie " de " la vérité, mais elle est toujours et seulement " dans " la vérité ; et, d'autre part, le Magistère ne fournit pas à la conscience chrétienne des vérités qui lui seraient étrangères, mais il montre au contraire les vérités qu'elle devrait déjà posséder en les déployant à partir de l'acte premier de la foi. L'Eglise se met toujours et uniquement au service de la conscience, en l'aidant à ne pas être ballottée à tout vent de doctrine au gré de l'imposture des hommes [Ep 4,14](#), à ne pas dévier de la vérité sur le bien de l'homme, mais, surtout dans les questions les plus difficiles, à atteindre sûrement la vérité et à demeurer en elle.

- III. Le choix fondamental et les comportements concrets

Que cette liberté ne donne pas prétexte à

satisfaire la chair (Ga 5,13).

65

L'intérêt que l'on accorde de manière particulièrement vive aujourd'hui à la liberté conduit de nombreux spécialistes, dans les sciences humaines ou théologiques, à développer une analyse plus pénétrante de sa nature et de ses dynamismes. On relève à juste titre que la liberté ne consiste pas seulement à choisir telle ou telle action particulière ; mais elle est, au centre de tels choix, une décision sur soi et une façon de conduire sa vie pour ou contre le Bien, pour ou contre la Vérité, en dernier ressort pour ou contre Dieu. On a raison de souligner l'importance primordiale de certains choix qui donnent " forme " à toute la vie morale d'un homme et constituent comme un cadre dans lequel pourront se situer et se développer d'autres choix quotidiens particuliers.

Certains auteurs, toutefois, proposent une révision bien plus radicale du rapport entre la personne et ses actes. Ils parlent d'une " liberté fondamentale ", plus profonde que la liberté de choix et distincte d'elle ; sans la prendre en considération, on ne pourrait ni comprendre ni évaluer correctement les actes humains. D'après ces auteurs, dans la vie morale, le rôle-clef serait à attribuer à une " option fondamentale ", mise en oeuvre par la liberté fondamentale grâce à laquelle la personne décide pour elle-même de manière globale, non par un choix précis, conscient et réfléchi, mais de manière " transcendantale " et " athématique ". Les actes particuliers qui découlent de cette option ne constitueraient que des tentatives partielles et jamais déterminantes pour l'exprimer ; ils n'en seraient que les " signes " ou les symptômes.

L'objet immédiat de ces actes, dit-on, n'est pas le bien absolu - face auquel la liberté de la personne s'exprimerait à un niveau transcendantal - mais ce sont les biens particuliers, ou encore " catégoriels ". Or, d'après l'opinion de quelques théologiens, aucun de ces biens, partiels par nature, ne pourrait déterminer la liberté de l'homme comme personne dans son intégralité, même si ce n'était que par leur réalisation ou par leur refus que l'homme pouvait exprimer son option fondamentale. On en vient ainsi à introduire une distinction entre l'option fondamentale et les choix délibérés de comportements concrets, distinction qui, chez certains auteurs, prend la forme d'une dissociation, lorsqu'ils réservent expressément les notions de " bien " et de " mal " moral à la dimension transcendantale propre à l'option fondamentale, qualifiant de " justes " ou de " fautifs " les choix des comportements particuliers " intra mondains " qui concernent les relations de l'homme avec lui-même, avec les autres et avec le monde des choses. Il semble ainsi que se dessine, à l'intérieur de l'agir humain, une scission entre deux niveaux de moralité : d'une part, l'ordre du bien et du mal, qui dépend de la volonté, et, d'autre part, les comportements déterminés, qui ne sont jugés moralement justes ou fautifs qu'en fonction d'un calcul technique du rapport entre biens et maux " prémoraux " ou " physiques ", conséquences effectives de l'action. On en arrive au point qu'un comportement concret, même librement choisi, est considéré comme un processus purement physique et non selon les critères propres de l'acte humain. Dès lors, on réserve la qualification proprement morale de la personne à l'option fondamentale, en ne l'appliquant ni totalement ni partiellement au choix des actes particuliers et des comportements concrets.

66

Il n'est pas douteux que la doctrine morale chrétienne, par ses racines bibliques, reconnaît l'importance particulière d'un choix fondamental qui qualifie la vie morale et qui engage radicalement la liberté devant Dieu. Il s'agit du choix de la foi, de l'obéissance de la foi [Rm 16,26](#), " par laquelle l'homme s'en remet tout entier et librement à Dieu dans " un complet hommage d'intelligence et de volonté " " (112). Cette " foi, opérant par la charité " [Ga 5,6](#),

vient du centre de l'homme, de son " coeur " [Rm 10,10](#), et elle est appelée, à partir de là, à fructifier dans les oeuvres [Mt 12,33-35](#) [Lc 6,43-45](#) [Rm 8,5-8](#) [Ga 5,22](#). Dans le Décalogue, on trouve, en tête des différents commandements, l'expression fondamentale : " Je suis le Seigneur, ton Dieu " [Ex 20,2](#) qui, donnant leur sens authentique aux prescriptions particulières, multiples et variées, confère à la morale de l'Alliance sa cohérence, son unité et sa profondeur. Le choix fondamental d'Israël concerne alors le commandement fondamental [Jos 24,14-25](#) [Ex 19,3-8](#) [Mi 6,8](#). La morale de la Nouvelle Alliance est, elle aussi, dominée par l'appel fondamental de Jésus à venir à sa " suite " - ainsi qu'il le dit au jeune homme: " Si tu veux être parfait viens et suis-moi " [Mt 19,21](#) - : à cet appel, le disciple répond par une décision et un choix radicaux. Les paraboles évangéliques du trésor et de la perle précieuse, pour laquelle on vend tout ce qu'on possède, sont des images parlantes et vivantes du caractère radical et inconditionnel du choix qu'exige le Royaume de Dieu. Le caractère absolu du choix de suivre Jésus est admirablement exprimé par ses paroles : " Qui veut sauver sa vie la perdra, mais qui perdra sa vie à cause de moi et de l'Évangile la sauvera " [Mc 8,35](#).

(112) [DV 5](#) ; cf. Vatican I, Const. dogm. Dei Filius, ch. 3 : [DS 3008](#).

L'appel de Jésus, " viens et suis-moi ", montre le haut degré de liberté accordé à l'homme et, en même temps, il atteste la vérité et la nécessité des actes de foi et des décisions dont on peut dire qu'elles relèvent de l'option fondamentale. Dans les paroles de saint Paul, nous trouvons une semblable exaltation de la liberté humaine : " Vous, mes frères, vous avez été appelés à la liberté " [Ga 5,13](#). Mais l'Apôtre ajoute immédiatement un sérieux avertissement : " Seulement, que cette liberté ne donne pas prétexte à satisfaire la chair ". On entend ici l'écho de ce qu'il avait dit plus haut : " C'est pour que nous restions libres que le Christ nous a libérés. Donc tenez bon et ne vous remettez pas sous le joug de l'esclavage " [Ga 5,1](#).

L'Apôtre Paul nous invite à la vigilance : la liberté est toujours soumise à la menace de l'esclavage. Et c'est justement le moment de faire un acte de foi - au sens d'une option fondamentale - qui soit distinct du choix des actes particuliers, pour reprendre les opinions évoquées plus haut.

67

Ces opinions contredisent donc l'enseignement biblique lui-même qui conçoit l'option fondamentale comme un choix véritable de la liberté et qui établit un lien étroit entre ce choix et les actes particuliers. Par son choix fondamental, l'homme est capable d'orienter sa vie et de tendre, avec l'aide de la grâce, vers sa fin, en suivant l'appel divin. Mais cette capacité s'exerce effectivement dans les choix particuliers d'actes déterminés, par lesquels l'homme se conforme délibérément à la volonté, à la sagesse et à la Loi de Dieu. Il faut donc affirmer que ce qu'on appelle l'option fondamentale, dans la mesure où elle se distingue d'une intention générale et par conséquent non encore déterminée de manière à faire prendre à la liberté une forme qui l'engage, est toujours mise en oeuvre grâce à des choix conscients et libres. C'est précisément pourquoi elle est récusée lorsque l'homme engage sa liberté par des choix conscients qui s'y opposent, en matière moralement grave.

Séparer option fondamentale et comportements concrets revient à contredire l'intégrité substantielle ou l'unité personnelle de l'agent moral, corps et âme. Si une option fondamentale fait abstraction des potentialités qu'elle met en action et des déterminations qui l'expriment, elle ne rend pas justice à la finalité rationnelle immanente à l'agir de l'homme et à chacun de ses choix délibérés. En réalité, la moralité des actes humains ne se déduit pas seulement de l'intention, de l'orientation ou de l'option fondamentale, entendue au sens d'une intention qui ne comporte pas d'engagements bien déterminés ou qui ne serait pas suivie d'un effort réel dans les divers domaines où doit s'exercer la vie morale. On ne peut juger de la moralité, dès lors qu'on omet de vérifier si le choix délibéré d'un comportement concret est

conforme ou contraire à la dignité et à la vocation intégrale de la personne humaine. Tout choix implique toujours une référence de la volonté délibérée aux biens et aux maux présentés par la loi naturelle comme des biens à rechercher et des maux à éviter. Si l'on considère les préceptes moraux positifs, la prudence doit toujours vérifier leur pertinence dans une situation déterminée, en tenant compte, par exemple, d'autres devoirs peut-être plus importants ou plus urgents. Mais les préceptes moraux négatifs, c'est-à-dire ceux qui interdisent certains actes ou comportements concrets comme intrinsèquement mauvais, n'admettent aucune exception légitime ; ils ne laissent aucun espace moralement acceptable pour " créer " une quelconque détermination contraire. Une fois reconnue dans les faits la qualification morale d'une action interdite par une règle universelle, le seul acte moralement bon consiste à obéir à la loi morale et à éviter l'action qu'elle interdit.

68

Il faut ajouter une importante considération pastorale. Dans la logique des positions mentionnées plus haut, l'homme pourrait, en vertu d'une option fondamentale, rester fidèle à Dieu, indépendamment de la conformité ou de la non- conformité de certains de ses choix et de ses actes délibérés avec les normes ou les règles morales spécifiques. En raison d'une option première pour la charité, l'homme pourrait demeurer moralement bon, persévérer dans la grâce de Dieu, gagner son salut, même si certains de ses comportements concrets étaient délibérément et gravement contraires aux commandements de Dieu, toujours enseignés par l'Eglise.

En réalité, l'homme ne se perd pas seulement par l'infidélité à l'option fondamentale, grâce à laquelle il s'est remis " tout entier et librement à Dieu " (113). Avec chaque péché mortel commis de manière délibérée, il offense Dieu qui a donné la Loi et il se rend donc coupable à l'égard de la Loi tout entière [Jc 2,8-11](#) ; tout en restant dans la foi, il perd la " grâce sanctifiante ", la " charité " et la " béatitude éternelle " (114). " La grâce de la justification, enseigne le Concile de Trente, une fois reçue, peut être perdue non seulement par l'infidélité, qui fait perdre la foi elle-même, mais aussi par tout autre péché mortel " (115).

(113) [DV 5](#) ; cf. Congrégation pour la Doctrine de la foi, Déclar. Persona humana (29 décembre 1975), 10 : AAS 68 (1976), p. 88-90. (114) Cf. [RP 17](#). (115) Session VI, Décret Cum hoc tempore, ch. 15 : [DS 1544](#) ; can. 19 : [DS 1569](#).

Péché mortel et péché véniel

69

Les considérations sur l'option fondamentale ont conduit certains théologiens, comme on vient de le faire observer, à soumettre à une profonde révision même la distinction traditionnelle entre péchés mortels et péchés véniels. Ces théologiens soulignent que l'opposition à la Loi de Dieu, qui fait perdre la grâce sanctifiante - et qui, si l'on meurt en cet état de péché, provoque la condamnation éternelle -, ne peut être le fruit que d'un acte qui engage la personne tout entière, c'est-à-dire un acte d'option fondamentale. D'après eux, le péché mortel, qui sépare l'homme de Dieu, ne se produirait que par le refus de Dieu, posé à un niveau de la liberté qui ne peut être identifié avec un choix délibéré ni accompli en toute connaissance de cause. En ce sens, ajoutent-ils, il est difficile, au moins psychologiquement, d'admettre le fait qu'un chrétien qui veut rester uni à Jésus Christ et à son Eglise puisse si facilement et si fréquemment commettre des péchés mortels, comme le montrerait, parfois, la " matière " même de ses actes. Il serait également difficile d'admettre que l'homme soit capable, dans un court laps de temps, de briser radicalement son lien de communion avec Dieu et, par la suite, de retourner vers Lui dans un esprit de pénitence sincère. Il faut donc, dit- on, évaluer la gravité du péché en regardant le degré d'engagement de la liberté de la personne qui commet un acte plutôt que la matière de cet acte.

70

L'exhortation apostolique post-synodale *Reconciliatio et paenitentia* a redit l'importance et l'actualité permanente de la distinction entre péchés mortels et péchés véniels, selon la tradition de l'Eglise. Et le Synode des Evêques de 1983, dont est issue cette exhortation, n'a pas " seulement réaffirmé ce qui avait été proclamé par le Concile de Trente sur l'existence et la nature des péchés mortels et véniels, mais il a voulu rappeler qu'est péché mortel tout péché qui a pour objet une matière grave et qui, de plus, est commis en pleine conscience et de consentement délibéré " (116).

(116) [RP 17.](#)

La déclaration du Concile de Trente ne considère pas seulement la " matière grave " du péché mortel, mais elle rappelle aussi, comme condition nécessaire de son existence, " la pleine conscience et le consentement délibéré ". Du reste, en théologie morale comme dans la pratique pastorale, on sait bien qu'il existe des cas où un acte, grave en raison de sa matière, ne constitue pas un péché mortel, car il y manque la pleine connaissance ou le consentement délibéré de celui qui le commet. D'autre part, " on devra éviter de réduire le péché mortel à l'acte qui exprime une " option fondamentale " contre Dieu ", suivant l'expression courante actuellement, en entendant par là un mépris formel et explicite de Dieu et du prochain ou bien un refus implicite et inconscient de l'amour. " Il y a, en fait, péché mortel également quand l'homme choisit, consciemment et volontairement, pour quelque raison que ce soit, quelque chose de gravement désordonné. En effet, un tel choix comprend par lui-même un mépris de la Loi divine, un refus de l'amour de Dieu pour l'humanité et pour toute la création : l'homme s'éloigne de Dieu et perd la charité. L'orientation fondamentale peut donc être radicalement modifiée par des actes particuliers. Sans aucun doute, il peut y avoir des situations très complexes et obscures sur le plan psychologique, qui ont une incidence sur la responsabilité subjective du pécheur. Mais, de considérations d'ordre psychologique, on ne peut passer à la constitution d'une catégorie théologique, comme le serait précisément l'" option fondamentale ", entendue de telle manière que, sur le plan objectif, elle changerait ou mettrait en doute la conception traditionnelle du péché mortel " (117).

(117) [RP 17.](#)

Ainsi, la dissociation de l'option fondamentale et des choix délibérés de comportements déterminés - désordonnés en eux-mêmes ou du fait des circonstances - qui ne la mettraient pas en cause, entraîne la méconnaissance de la doctrine catholique sur le péché mortel : " Avec toute la tradition de l'Eglise, nous appelons péché mortel l'acte par lequel un homme, librement et consciemment, refuse Dieu, sa Loi, l'alliance d'amour que Dieu lui propose, préférant se tourner vers lui-même, vers quelque réalité créée et finie, vers quelque chose de contraire à la volonté de Dieu (*conversio ad creaturam*). Cela peut se produire d'une manière directe et formelle, comme dans les péchés d'idolâtrie, d'apostasie, d'athéisme ; ou, d'une manière qui revient au même, comme dans toutes les désobéissances aux commandements de Dieu en matière grave " (118).

(118) [RP 17.](#)

- IV. L'acte moral

Téléologie et téléologisme

71

La relation entre la liberté de l'homme et la Loi de Dieu, qui se réalise de façon profonde et vivante dans la conscience morale, se manifeste et se concrétise dans les actes humains. C'est précisément par ses actes que l'homme se perfectionne en tant qu'homme, appelé à chercher spontanément son Créateur et à atteindre, en adhérant à lui librement, la pleine et bienheureuse perfection (119).

(119) Cf. [GS 17](#).

Les actes humains sont des actes moraux parce qu'ils expriment et déterminent la bonté ou la malice de l'homme qui les accomplit (120). Ils ne produisent pas seulement un changement d'état d'éléments extérieurs à l'homme, mais, en tant que délibérément choisis, ils qualifient moralement la personne qui les accomplit et ils en expriment la physionomie spirituelle profonde, comme le note de façon suggestive saint Grégoire de Nysse : " Tous les êtres soumis au devenir ne demeurent jamais identiques à eux-mêmes, mais ils passent continuellement d'un état à un autre par un changement qui opère toujours en bien ou en mal (..). Or, être sujet au changement, c'est naître continuellement (..). Mais ici la naissance ne vient pas d'une intervention étrangère, comme c'est le cas pour les êtres corporels (..). Elle est le résultat d'un choix libre et nous sommes ainsi, en un sens, nos propres parents, nous créant nous-mêmes tels que nous voulons être, et, par notre volonté, nous façonnant selon le modèle que nous choisissons " (121).

(120) Cf. s. Thomas d'Aquin, Somme théologique, *I-II 1,3* "Idem sunt actus morales et actus humani ". (121) Vie de Moïse, II, 2-3: PG 44, 327-328 : SC 1 ter, p. 106-109.

72

La moralité des actes est définie par la relation entre la liberté de l'homme et le bien authentique. Ce bien est établi comme Loi éternelle, par la Sagesse de Dieu qui ordonne tout être à sa fin : cette Loi éternelle est connue autant grâce à la raison naturelle de l'homme (et ainsi, elle est " loi naturelle "), que, de manière intégrale et parfaite, grâce à la révélation sur naturelle de Dieu (elle est alors appelée " Loi divine "). L'agir est moralement bon quand les choix libres sont conformes au vrai bien de l'homme et manifestent ainsi l'orientation volontaire de la personne vers sa fin ultime, à savoir Dieu lui-même : le bien suprême, dans lequel l'homme trouve son bonheur plénier et parfait. La question initiale du dialogue entre le jeune homme et Jésus : " Que dois-je faire de bon pour avoir la vie éternelle ? " [Mt 19,16](#) met immédiatement en évidence le lien essentiel entre la valeur morale d'un acte et la fin ultime de l'homme. Dans sa réponse, Jésus corrobore la conviction de son interlocuteur : l'accomplissement d'actes bons, exigés par Celui qui " seul est le Bon ", constitue la condition indispensable et la voie de la béatitude éternelle : " Si tu veux entrer dans la vie, observe les commandements " [Mt 19,17](#). La réponse de Jésus et la référence aux commandements manifestent aussi que la voie qui mène à cette fin est marquée par le respect des lois divines qui sauvegardent le bien humain. Seul l'acte conforme au bien peut être la voie qui conduit à la vie.

Ordonner rationnellement l'acte humain vers le bien dans sa vérité et rechercher volontairement ce bien, appréhendé par la raison, cela constitue la moralité. Par conséquent, l'agir humain ne peut pas être estimé moralement bon seulement parce qu'il convient pour atteindre tel ou tel but recherché, ou simplement parce que l'intention du sujet est bonne (122).

(122) Cf. s. Thomas d'Aquin, Somme théologique, *II-II 148,3*.

L'agir est moralement bon lorsqu'il indique et manifeste que la personne s'ordonne volontairement à sa fin ultime et que l'action concrète est conforme au bien humain tel qu'il est reconnu dans sa vérité par la raison. Si l'objet de l'action concrète n'est pas en harmonie avec le vrai bien de la personne, le choix de cette action rend notre volonté et notre être même moralement mauvais, et il nous met donc en contradiction avec notre fin ultime, le Bien suprême, à savoir Dieu lui-même.

73

Par la Révélation de Dieu et par la foi, le chrétien connaît la " nouveauté " dont est marquée la moralité de ses actes ; ceux-ci sont appelés à exprimer la conformité ou la non-conformité avec la dignité et la vocation qui lui ont été données par la grâce ; en Jésus Christ et dans son Esprit, le chrétien est une " créature nouvelle ", fils de Dieu, et, par ses actes, il manifeste sa ressemblance ou sa dissemblance avec l'image du Fils qui est " l'aîné d'une multitude de frères " [Rm 8,29](#), il vit dans la fidélité ou dans l'infidélité au don de l'Esprit, et il s'ouvre ou se ferme à la vie éternelle, à la communion dans la vision, dans l'amour et dans la béatitude avec Dieu Père, Fils et Esprit Saint (123). Le Christ " nous façonne à son image - écrit saint Cyrille d'Alexandrie -, au point de faire briller en nous les traits caractéristiques de sa nature divine grâce à la sanctification, à la justice et à la rectitude d'une vie conforme à la vertu (...). Ainsi, la beauté de l'incomparable image resplendit sur nous qui sommes dans le Christ et qui devenons des hommes de bien par nos oeuvres " (124).

(123) Dans la Constitution pastorale *Gaudium et spes*, le Concile précise : " Et cela ne vaut pas seulement pour ceux qui croient au Christ, mais bien pour tous les hommes de bonne volonté, dans le coeur desquels, invisiblement, agit la grâce. En effet, puisque le Christ est mort pour tous et que la vocation dernière de l'homme est réellement unique, à savoir divine, nous devons tenir que l'Esprit Saint offre à tous, d'une façon que Dieu connaît, la possibilité d'être associés au mystère pascal " ([GS 22](#)). (124) *Tractatus ad Tiberium Diaconum II*.

Responsiones ad Tiberium Diaconum sociosque suos : s. Cyrille d'Alexandrie, In *D. Johannis Evangelium*, III, ,d. Philip E. Pusey, Bruxelles, Culture et Civilisation (1965), p. 590.

En ce sens, la vie morale possède un caractère " téléologique " fondamental, car elle consiste dans l'orientation délibérée des actes humains vers Dieu, bien suprême et fin (telos) ultime de l'homme. De nouveau, la question du jeune homme à Jésus l'atteste : " Que dois-je faire de bon pour avoir la vie éternelle ? ".

Mais cette orientation vers la fin ultime n'est pas une dimension subjective qui dépend seulement de l'intention. Elle présuppose que des actes puissent être ordonnés, par eux-mêmes, à cette fin, en tant qu'ils sont conformes à l'authentique bien moral de l'homme, préservé par les commandements. C'est ce que rappelle Jésus dans sa réponse au jeune homme : " Si tu veux entrer dans la vie, observe les commandements " [Mt 19,17](#).

Ce doit être évidemment une orientation rationnelle et libre, consciente et délibérée, en vertu de laquelle l'homme est " responsable " de ses actes et soumis au jugement de Dieu, juge juste et bon qui récompense le bien et châtie le mal, comme nous le rappelle l'Apôtre Paul : " Car il nous faudra tous apparaître à découvert devant le tribunal du Christ, pour que chacun reçoive ce qu'il a mérité, soit en bien soit en mal, pendant qu'il était dans son corps " [2Co 5,10](#).

74

Mais de quoi la qualification morale de l'agir libre de l'homme dépend-elle ? Par quoi cette orientation des actes humains est-elle assurée ? Par l'intention du sujet qui agit, par les circonstances - et en particulier par les conséquences - de son agir, ou par l'objet même de son acte ?

C'est là ce qu'on appelle traditionnellement le problème des " sources de la moralité ". Précisément face à ce problème, ces dernières décennies, se sont manifestées, ou répétées, de nouvelles orientations culturelles et théologiques qui exigent un sérieux discernement de la part du Magistère de l'Eglise.

Certaines théories éthiques, appelées " téléologiques ", se montrent attentives à la conformité des actes humains avec les fins poursuivies par l'agent et avec les valeurs qu'il admet. Les critères pour évaluer la pertinence morale d'une action sont obtenus par la pondération des biens moraux ou pré-moraux à atteindre et des valeurs correspondantes non morales ou pré- morales à respecter. Pour certains, le comportement concret serait juste, ou erroné, selon qu'il pourrait, ou ne pourrait pas, conduire à un état de fait meilleur pour toutes les personnes concernées : le comportement serait juste dans la mesure où il entraînerait le maximum de biens et le minimum de maux.

De nombreux moralistes catholiques qui suivent cette orientation entendent garder leurs distances avec l'utilitarisme et avec le pragmatisme, théories pour lesquelles la moralité des actes humains serait à juger sans faire référence à la véritable fin ultime de l'homme. À juste titre, ils se rendent compte de la nécessité de trouver des argumentations rationnelles toujours plus cohérentes pour justifier les exigences et fonder les normes de la vie morale. Cette recherche est légitime et nécessaire, du moment que l'ordre moral fixé par la loi naturelle est par définition accessible à la raison humaine. Au demeurant, c'est une recherche qui correspond aux exigences du dialogue et de la collaboration avec les non-catholiques et les non-croyants, particulièrement dans les sociétés pluralistes.

75

Mais, tout en s'efforçant d'élaborer une telle morale rationnelle - parfois appelée à ce titre " morale autonome " -, on rencontre de fausses solutions, liées en particulier à une compréhension inadéquate de l'objet de l'agir moral. Certains ne prennent pas suffisamment en considération le fait que la volonté est impliquée dans les choix concrets qu'elle opère : ces derniers déterminent sa bonté morale et son orientation vers la fin ultime de la personne. D'autres s'inspirent d'une conception de la liberté qui fait abstraction des conditions effectives de son exercice, de sa référence objective à la vérité sur le bien et de sa détermination par des choix de comportements concrets. Ainsi, selon ces théories, la volonté libre ne serait ni moralement soumise à des obligations déterminées, ni formée par ses choix, bien que restant responsable de ses actes et de leurs conséquences. Ce " téléologisme ", en tant que méthode de découverte de la norme morale, peut alors - selon des terminologies et des approches empruntées à divers courants de pensée - recevoir le nom de " conséquentialisme " ou de " proportionnalisme ". Le premier entend définir les critères de la justesse d'un agir déterminé à partir du seul calcul des conséquences prévisibles de l'exécution d'un choix. Le second, qui pondère entre eux les valeurs de ces actes et les biens poursuivis, s'intéresse plutôt à la proportion qu'il reconnaît entre leurs effets bons et leurs effets mauvais, en vue du " plus grand bien " ou du " moindre mal " réellement possibles dans une situation particulière. Les théories éthiques téléologiques (proportionnalisme, conséquentialisme), tout en reconnaissant que les valeurs morales sont indiquées par la raison et par la Révélation, considèrent qu'on ne peut jamais formuler une interdiction absolue de comportements déterminés qui seraient en opposition avec ces valeurs, en toute circonstance et dans toutes les cultures. Le sujet agissant aurait certes le devoir d'atteindre les valeurs recherchées, mais sous un double aspect: en effet, les valeurs ou les biens engagés dans un acte humain seraient, d'une part d'ordre moral (au regard des valeurs proprement morales comme l'amour de Dieu, la charité à l'égard du prochain, la justice, etc.), et d'autre part d'ordre pré-moral, appelé non-moral, physique ou ontique (en regard des avantages ou des inconvénients causés à celui qui agit ou à d'autres personnes impliquées à un moment ou à un autre, comme par exemple la santé ou son altération, l'intégrité physique, la vie, la mort, la perte des biens matériels, etc.).

Dans un monde où le bien serait toujours mêlé au mal et tout effet bon lié à d'autres effets mauvais, la moralité de l'acte serait jugée de manière différenciée : sa " bonté " morale à

partir de l'intention du sujet rapportée aux biens moraux, et sa " rectitude ", à partir de la prise en compte des effets ou des conséquences prévisibles et de leurs proportions. En conséquence, les comportements concrets seraient à évaluer comme " justes " ou " erronés ", sans que pour autant il soit possible de qualifier comme moralement " bonne " ou " mauvaise " la volonté de la personne qui les choisit. En ce sens, un acte qui, placé en contradiction avec une norme négative universelle, viole directement des biens considérés comme pré-moraux, pourrait être qualifié comme moralement admissible si l'intention du sujet se concentrait, selon une pondération " responsable " des biens impliqués dans l'action concrète, sur la valeur morale jugée décisive dans les circonstances. L'évaluation des conséquences de l'action, en fonction de la proportion de l'acte avec ses effets et de la proportion des effets les uns par rapport aux autres, ne concernerait que l'ordre pré-moral. La spécificité morale des actes, c'est-à-dire de leur bonté ou de leur malice, serait exclusivement déterminée par la fidélité de la personne aux valeurs les plus hautes de la charité et de la prudence, sans que cette fidélité soit nécessairement incompatible avec des choix contraires à certains préceptes moraux particuliers. Même en matière grave, ces derniers préceptes devraient être considérés comme des normes opératives, toujours relatives et susceptibles d'exceptions. Dans cette perspective, consentir délibérément à certains comportements déclarés illicites par la morale traditionnelle n'impliquerait pas une malice morale objective.

1993 Veritatis Splendor 62

Les normes morales universelles et immuables au service de la personne et de la société

95

La doctrine de l'Eglise et, en particulier, sa fermeté à défendre la validité universelle et permanente des préceptes qui interdisent les actes intrinsèquement mauvais est maintes fois comprise comme le signe d'une intolérable intransigeance, surtout dans les situations extrêmement complexes et conflictuelles de la vie morale de l'homme et de la société aujourd'hui, intransigeance qui contrasterait avec le caractère maternel de l'Eglise. Cette dernière, dit-on, manque de compréhension et de compassion. Mais, en réalité, le caractère maternel de l'Eglise ne peut jamais être séparé de la mission d'enseignement qu'elle doit toujours remplir en Epouse fidèle du Christ qui est la Vérité en personne : " Educatrice, elle ne se lasse pas de proclamer la norme morale L'Eglise n'est ni l'auteur ni l'arbitre d'une telle norme. Par obéissance à la Vérité qui est le Christ, dont l'image se reflète dans la nature et dans la dignité de la personne humaine, l'Eglise interprète la norme morale et la propose à tous les hommes de bonne volonté, sans en cacher les exigences de radicalisme et de perfection " (149).

(149) [FC 33](#).

En réalité, la vraie compréhension et la compassion naturelle doivent signifier l'amour de la personne, de son bien véritable et de sa liberté authentique. Et l'on ne peut certes pas vivre un tel amour en dissimulant ou en affaiblissant la vérité morale, mais en la proposant avec son sens profond de rayonnement de la Sagesse éternelle de Dieu, venue à nous dans le Christ, et avec sa portée de service de l'homme, de la croissance de sa liberté et de la recherche de son bonheur (150).

(150) Cf. [FC 34](#).

En même temps, la présentation claire et vigoureuse de la vérité morale ne peut jamais faire abstraction du respect profond et sincère, inspiré par un amour patient et confiant, dont l'homme a toujours besoin au long de son cheminement moral rendu souvent pénible par des difficultés, des faiblesses et des situations douloureuses. L'Eglise, qui ne peut jamais renoncer au principe " de la vérité et de la cohérence, en vertu duquel (elle) n'accepte pas d'appeler bien ce qui est mal et mal ce qui est bien " (151), doit toujours être attentive à ne pas briser le roseau froissé et à ne pas éteindre la mèche qui fume encore [Is 42,3](#). Paul VI a écrit : " Ne diminuer en rien la salutaire doctrine du Christ est une forme éminente de charité envers les âmes. Mais cela doit toujours être accompagné de la patience et de la bonté dont le Seigneur lui-même a donné l'exemple en traitant avec les hommes. Venu non pour juger, mais pour sauver [Jn 3,17](#), il fut certes intransigeant avec le mal, mais miséricordieux envers les personnes " (152).

(151) [RP 34](#). (152) [HV 29](#).

96

La fermeté de l'Eglise dans sa défense des normes morales universelles et immuables n'a rien d'humiliant. Elle ne fait que servir la vraie liberté de l'homme : du moment qu'il n'y a de liberté ni en dehors de la vérité ni contre elle, on doit considérer que la défense catégorique, c'est-à-dire sans édulcoration et sans compromis, des exigences de la dignité personnelle de l'homme auxquelles il est absolument impossible de renoncer est la condition et le moyen pour que la liberté existe.

Ce service est destiné à tout homme, considéré dans son être et son existence absolument uniques : l'homme ne peut trouver que dans l'obéissance aux normes morales universelles la pleine confirmation de son unité en tant que personne et la possibilité d'un vrai progrès moral. Précisément pour ce motif, ce service est destiné à tous les hommes, aux individus, mais aussi à la communauté et à la société comme telle. En effet, ces normes constituent le fondement inébranlable et la garantie solide d'une convivialité humaine juste et pacifique, et donc d'une démocratie véritable qui ne peut naître et se développer qu'à partir de l'égalité de tous ses membres, à parité de droits et de devoirs. Par rapport aux normes morales qui interdisent le mal intrinsèque, il n'y a de privilège ni d'exception pour personne. Que l'on soit le maître du monde ou le dernier des " misérables " sur la face de la terre, cela ne fait aucune différence : devant les exigences morales, nous sommes tous absolument égaux.

97

Ainsi apparaissent la signification et la vigueur à la fois personnelle et sociale des normes morales, et en premier lieu des normes négatives qui interdisent le mal : en protégeant la dignité personnelle inviolable de tout homme, elles servent à la conservation même du tissu social humain, à la rectitude et à la fécondité de son développement. En particulier, les commandements de la deuxième table du Décalogue, que Jésus rappelle aussi au jeune homme de l'Evangile [Mt 19, 18](#), constituent les règles premières de toute vie sociale.

Ces commandements sont formulés en termes généraux. Mais le fait que " la personne humaine (...) est et doit être le principe, le sujet et la fin de toutes les institutions sociales " (153), permet de les préciser et de les expliciter dans un code de comportement plus détaillé. En ce sens, les règles morales fondamentales de la vie sociale comportent des exigences précises auxquelles doivent se conformer aussi bien les pouvoirs publics que les citoyens. Au-delà des intentions, parfois bonnes, et des circonstances, souvent difficiles, les autorités civiles et les particuliers ne sont jamais autorisés à transgresser les droits fondamentaux et inaliénables de la personne humaine. C'est ainsi que seule une morale qui reconnaît des normes valables toujours et pour tous, sans aucune exception, peut garantir les fondements éthiques de la convivialité, au niveau national ou international.

(153) [GS 25](#).

[La morale et le renouveau de la vie sociale et politique](#)

98

Devant les formes graves d'injustice sociale et économique ou de corruption politique dont sont victimes des peuples et des nations entiers, s'élève la réaction indignée de très nombreuses personnes bafouées et humiliées dans leurs droits humains fondamentaux et se répand toujours plus vivement la conviction de la nécessité d'un renouveau radical personnel et social propre à assurer la justice, la solidarité, l'honnêteté et la transparence.

Le chemin à parcourir est assurément long et ardu ; les efforts à accomplir sont nombreux et considérables afin de pouvoir mettre en oeuvre ce renouveau, ne serait-ce qu'en raison de la multiplicité et de la gravité des causes qui provoquent et prolongent les situations actuelles d'injustice dans le monde. Mais, comme l'histoire et l'expérience de chacun l'enseignent, il

n'est pas difficile de retrouver à la base de ces situations des causes à proprement parler " culturelles ", c'est-à-dire liées à certaines conceptions de l'homme, de la société et du monde. En réalité, au coeur du problème culturel, il y a le sens moral qui, à son tour, se fonde et s'accomplit dans le sens religieux (154).

(154) Cf. Centesimus annus (1er mai 1991), 24 : AAS 83 (1991), p. 821-822.

99

Dieu seul, le Bien suprême, constitue la base inaltérable et la condition irremplaçable de la moralité, donc des commandements, et particulièrement des commandements négatifs qui interdisent toujours et dans tous les cas les comportements et les actes incompatibles avec la dignité personnelle de tout homme. Ainsi le Bien suprême et le bien moral se rejoignent dans la vérité, la vérité de Dieu Créateur et Rédempteur et la vérité de l'homme créé et racheté par Lui. Ce n'est que sur cette vérité qu'il est possible de construire une société renouvelée et de résoudre les problèmes complexes et difficiles qui l'ébranlent, le premier d'entre eux consistant à surmonter les formes les plus diverses de totalitarisme pour ouvrir la voie à l'authentique liberté de la personne. " Le totalitarisme naît de la négation de la vérité au sens objectif du terme : s'il n'existe pas de vérité transcendante, par l'obéissance à laquelle l'homme acquiert sa pleine identité, dans ces conditions, il n'existe aucun principe sûr pour garantir des rapports justes entre les hommes. Leurs intérêts de classe, de groupe ou de nation les opposent inévitablement les uns aux autres. Si la vérité transcendante n'est pas reconnue, la force du pouvoir triomphe, et chacun tend à utiliser jusqu'au bout les moyens dont il dispose pour faire prévaloir ses intérêts ou ses opinions, sans considération pour les droits des autres. Il faut donc situer la racine du totalitarisme moderne dans la négation de la dignité transcendante de la personne humaine, image visible du Dieu invisible et, précisément pour cela, de par sa nature même, sujet de droits que personne ne peut violer, ni l'individu, ni le groupe, ni la classe, ni la nation, ni l'Etat. La majorité d'un corps social ne peut pas non plus le faire, en se dressant contre la minorité pour la marginaliser, l'opprimer, l'exploiter, ou pour tenter de l'anéantir " (155).

(155) Ibid., 44. Cf. Léon XIII, Encycl. Libertas praestantissimum

C'est pourquoi le lien inséparable entre la vérité et la liberté - qui reflète le lien essentiel entre la sagesse et la volonté de Dieu - possède une signification extrêmement importante pour la vie des personnes dans le cadre socioéconomique et socio-politique, comme cela ressort de la doctrine sociale de l'Eglise - laquelle " entre dans le domaine de la théologie et particulièrement de la théologie morale " (156) - et de sa présentation des commandements qui règlent la vie sociale, économique et politique, en ce qui concerne non seulement les attitudes générales, mais aussi les comportements et les actes concrets précis et déterminés.

(156) SRS 41.

100

De même, le Catéchisme de l'Eglise catholique, affirme que, " en matière économique, le respect de la dignité humaine exige la pratique de la vertu de tempérance, pour modérer l'attachement aux biens de ce monde ; de la vertu de justice, pour préserver les droits du prochain et lui accorder ce qui lui est dû ; et de la solidarité, suivant la règle d'or et selon la libéralité du Seigneur qui " de riche qu'il était s'est fait pauvre pour nous enrichir de sa pauvreté " [2Co 8,9](#) " (157) ; il présente ensuite une série de comportements et d'actes qui lèsent la dignité humaine : le vol, la détention délibérée de biens prêtés ou d'objets perdus, la fraude dans le commerce [Dt 25,13-16](#), les salaires injustes [Dt 24,14-15](#) [Jc 5,4](#), la hausse des prix en spéculant sur l'ignorance ou la détresse d'autrui [Am 8,4-6](#), l'appropriation et

l'usage privé des biens sociaux d'une entreprise, les travaux mal faits, la fraude fiscale, la contrefaçon des chèques et des factures, les dépenses excessives, le gaspillage, etc. (158). Et encore : " Le septième commandement proscrit les actes ou entreprises qui, pour quelque raison que ce soit, égoïste ou idéologique, mercantile ou totalitaire, conduisent à asservir des êtres humains, à méconnaître leur dignité personnelle, à les acheter, à les vendre et à les échanger comme des marchandises. C'est un péché contre la dignité des personnes et leurs droits fondamentaux que de les réduire par la violence à une valeur d'usage ou à une source de profit. Saint Paul ordonnait à un maître chrétien de traiter son esclave chrétien " non plus comme un esclave, mais comme un frère, comme un homme, dans le Seigneur " [Phm 1,16](#) " (159).

(157) [CEC 2407](#). (158) Cf. *ibid.*, [CEC 2408-2413](#). (159) *Ibid.*, [CEC 2414](#).

101

Dans le domaine politique, on doit observer que la vérité dans les rapports entre gouvernés et gouvernants, la transparence dans l'administration publique, l'impartialité dans le service public, le respect des droits des adversaires politiques, la sauvegarde des droits des accusés face à des procès ou à des condamnations sommaires, l'usage juste et honnête des fonds publics, le refus de moyens équivoques ou illicites pour conquérir, conserver et accroître à tout prix son pouvoir, sont des principes qui ont leur première racine - comme, du reste, leur particulière urgence - dans la valeur transcendante de la personne et dans les exigences morales objectives du fonctionnement des Etats (160). Quand on ne les observe pas, le fondement même de la convivialité politique fait défaut et toute la vie sociale s'en trouve progressivement compromise, menacée et vouée à sa désagrégation [Ps 14,3-4 Ap 18,2-3 Ap 18,9-24](#). Dans de nombreux pays, après la chute des idéologies qui liaient la politique à une conception totalitaire du monde - la première d'entre elles étant le marxisme -, un risque non moins grave apparaît aujourd'hui à cause de la négation des droits fondamentaux de la personne humaine et à cause de l'absorption dans le cadre politique de l'aspiration religieuse qui réside dans le cœur de tout être humain : c'est le risque de l'alliance entre la démocratie et le relativisme éthique qui retire à la convivialité civile toute référence morale sûre et la prive, plus radicalement, de l'acceptation de la vérité. En effet, " s'il n'existe aucune vérité dernière qui guide et oriente l'action politique, les idées et les convictions peuvent être facilement exploitées au profit du pouvoir. Une démocratie sans valeurs se transforme facilement en un totalitarisme déclaré ou sournois, comme le montre l'histoire " (161).

(160) Cf. Christifideles laici, [CL 42](#). (161) Centesimus annus, [CA 46](#).

Dans tous les domaines de la vie personnelle, familiale, sociale et politique, la morale - qui est fondée sur la vérité et qui, dans la vérité, s'ouvre à la liberté authentique - rend donc un service original, irremplaçable et de très haute valeur, non seulement à la personne pour son progrès dans le bien, mais aussi à la société pour son véritable développement.

[La grâce et l'obéissance à la Loi de Dieu](#)

102

Même dans les situations les plus difficiles, l'homme doit observer les normes morales par obéissance aux saints commandements de Dieu et en conformité avec sa dignité personnelle. Assurément l'harmonie entre la liberté et la vérité demande parfois des sacrifices hors du commun et elle se conquiert à grand prix, ce qui peut aller jusqu'au martyre. Mais, comme l'atteste l'expérience universelle et quotidienne, l'homme est tenté de rompre cette harmonie : " Je ne fais pas ce que je veux, mais je fais ce que je hais Je ne fais pas le bien

que je veux et commets le mal que je ne veux pas " [Rm 7,15](#) [Rm 7,19](#).

D'où provient, en fin de compte, cette division intérieure de l'homme ? Celui-ci commence son histoire de pécheur lorsqu'il ne reconnaît plus le Seigneur comme son Créateur, et lorsqu'il veut décider par lui-même ce qui est bien et ce qui est mal, dans une indépendance totale. " Vous serez comme Dieu, connaissant le bien et le mal " [Gn 3,5](#), c'est là la première tentation, à laquelle font écho toutes les autres, alors que l'homme est plus aisément enclin à y céder à cause des blessures de la chute originelle.

Mais on peut vaincre les tentations et l'on peut éviter les péchés, parce que, avec les commandements, le Seigneur nous donne la possibilité de les observer : " Ses regards sont tournés vers ceux qui le craignent, il connaît lui-même toutes les oeuvres des hommes. Il n'a commandé à personne d'être impie, il n'a donné à personne licence de pécher " [Si 15,19-20](#).

Dans certaines situations, l'observation de la Loi de Dieu peut être difficile, très difficile, elle n'est cependant jamais impossible. C'est là un enseignement constant de la tradition de l'Eglise que le Concile de Trente exprime ainsi : " Personne, même justifié, ne doit se croire affranchi de l'observation des commandements. Personne ne doit user de cette formule téméraire et interdite sous peine d'anathème par les saints Pères que l'observation des commandements divins est impossible à l'homme justifié. " Car Dieu ne commande pas de choses impossibles, mais en commandant il t'invite à faire ce que tu peux et à demander ce que tu ne peux pas " et il t'aide à pouvoir. " Ses commandements ne sont pas pesants " [1Jn 5,3](#), " son joug est doux et son fardeau léger " [Mt 11,30](#) " (162).

(162) Session VI, Décret Cum hoc tempore, ch. 11 : [DS 1536](#) ; cf. can. 18 : [DS 1568](#). Le célèbre passage de saint Augustin, cit, par le Concile dans le texte rapporté, est tiré du De natura et gratia, 43, 50 : CSEL 60, 270.

103

L'espace spirituel de l'espérance est toujours ouvert pour l'homme, avec l'aide de la grâce divine et avec la coopération de la liberté humaine.

C'est dans la Croix salvifique de Jésus, dans le don de l'Esprit Saint, dans les sacrements qui naissent du côté transpercé du Rédempteur [Jn 19,34](#) que le croyant trouve la grâce et la force de toujours observer la Loi sainte de Dieu, même au milieu des plus graves difficultés. Comme le dit saint André de Crète : " En vivifiant la Loi par la grâce, Dieu a mis la loi au service de la grâce, dans un accord harmonieux et fécond, sans mêler à l'une ce qui appartient à l'autre, mais en transformant de manière vraiment divine ce qui était pénible, asservissant et insupportable, pour le rendre léger et libérateur " (163).

(163) Oratio I : PG 97, 805-806.

Les possibilités " concrètes " de l'homme ne se trouvent que dans le mystère de la Rédemption du Christ. " Ce serait une très grave erreur que d'en conclure que la règle enseignée par l'Eglise est en elle-même seulement un " idéal " qui doit ensuite être adapté, proportionné, gradué, en fonction, dit-on, des possibilités concrètes de l'homme, selon un " équilibre des divers biens en question ". Mais quelles sont les " possibilités concrètes de l'homme " ? Et de quel homme parle-t-on ? De l'homme dominé par la concupiscence ou bien de l'homme racheté par le Christ ? Car c'est de cela qu'il s'agit : de la réalité de la Rédemption par le Christ. Le Christ nous a rachetés ! Cela signifie : il nous a donné la possibilité de réaliser l'entière vérité de notre être ; il a libéré notre liberté de la domination de la concupiscence. Et si l'homme racheté pèche encore, cela est dû non pas à l'imperfection de l'acte rédempteur du Christ, mais à la volonté de l'homme de se soustraire à la grâce qui vient de cet acte. Le commandement de Dieu est certainement proportionné aux capacités de l'homme, mais aux capacités de l'homme auquel est donné l'Esprit Saint, de l'homme qui, s'il est tombé dans le péché, peut toujours obtenir le pardon et jouir de la présence de l'Esprit

" (164).

(164) Discours aux participants à un cours sur la procréation responsable (1er mars 1984), 4 : Insegnamenti VII, 1 (1984), p. 583.

104

Dans ce contexte se situe une juste ouverture à la miséricorde de Dieu pour le péché de l'homme qui se convertit et à la compréhension envers la faiblesse humaine. Cette compréhension ne signifie jamais que l'on compromet ou que l'on fausse la mesure du bien et du mal pour l'adapter aux circonstances. Tandis qu'est humaine l'attitude de l'homme qui, ayant péché, reconnaît sa faiblesse et demande miséricorde pour sa faute, inacceptable est au contraire l'attitude de celui qui fait de sa faiblesse le critère de la vérité sur le bien, de manière à pouvoir se sentir justifié par lui seul, sans même avoir besoin de recourir à Dieu et à sa miséricorde. Cette dernière attitude corrompt la moralité de toute la société, parce qu'elle enseigne le doute sur l'objectivité de la loi morale en général et le refus du caractère absolu des interdits moraux portant sur des actes humains déterminés, et elle finit par confondre tous les jugements de valeur.

A l'inverse, nous devons recevoir le message qui nous vient de la parabole évangélique du pharisien et du publicain [Lc 18,9-14](#). Le publicain pouvait peut-être avoir quelque justification aux péchés qu'il avait commis, de manière à diminuer sa responsabilité. Toutefois ce n'est pas à ces justifications qu'il s'arrête dans sa prière, mais à son indignité devant l'infinie sainteté de Dieu : " Mon Dieu, aie pitié du pécheur que je suis ! " [Lc 18,13](#). Le pharisien, au contraire, s'est justifié par lui-même, trouvant sans doute une excuse à chacun de ses manquements. Nous sommes ainsi confrontés à deux attitudes différentes de la conscience morale de l'homme de tous les temps. Le publicain nous présente une conscience " pénitente " qui se rend pleinement compte de la fragilité de sa nature et qui voit dans ses manquements, quelles qu'en soient les justifications subjectives, une confirmation du fait qu'il a besoin de rédemption. Le pharisien nous présente une conscience " satisfaite d'elle-même ", qui est dans l'illusion de pouvoir observer la loi sans l'aide de la grâce et à la conviction de ne pas avoir besoin de la miséricorde.

105

Une grande vigilance est demandée à tous, afin de ne pas se laisser gagner par l'attitude pharisaïque qui prétend éliminer le sentiment de ses limites et de son péché, qui s'exprime aujourd'hui particulièrement par la tentative d'adapter la norme morale à ses capacités, à ses intérêts propres et qui va jusqu'au refus du concept même de norme. Au contraire, accepter la " disproportion " entre la loi et les capacités humaines, c'est-à-dire les capacités des seules forces morales de l'homme laissé à lui-même, éveille le désir de la grâce et prédispose à la recevoir. " Qui me délivrera de ce corps qui me voue à la mort ? " se demande l'Apôtre Paul. Il répond par une confession joyeuse et reconnaissante : " Grâce soient à Dieu par Jésus Christ notre Seigneur ! " [Rm 7,24-25](#).

Nous retrouvons le même état d'esprit dans cette prière de saint Ambroise de Milan : " Qu'est-ce que l'homme, si tu ne le visites pas ? N'oublie pas le faible. Souviens-toi, Seigneur, que tu m'as créé faible ; souviens-toi que tu m'as façonné à partir de la poussière. Comment pourrai-je tenir debout, si tu ne veilles pas à tout instant à rendre ferme cette boue que je suis, en faisant venir ma force de ton visage ? " Si tu détournes ton visage, tout sera troublé " [Ps 104,29](#) : si tu me regardes, malheur à moi ! Tu ne vois en moi que les conséquences de mes fautes ; il ne nous sert ni d'être abandonnés ni d'être vus de Dieu, car, lorsqu'il nous voit, nous l'offensons. Pourtant, nous pouvons croire qu'il ne rejette pas ceux qu'il voit et qu'il purifie ceux qu'il regarde. Devant lui, brûle un feu qui peut consumer le péché [Jl 2,3](#) " (165).

(165) De interpellatione David, IV, 6, 22 : CSEL 32/2, 283-284.

La morale et la nouvelle évangélisation

106

L'évangélisation représente le défi le plus fort et le plus exaltant que l'Eglise est appelée à relever, depuis son origine. En réalité, ce défi est dû moins aux situations sociales et culturelles qu'elle rencontre tout au long de l'histoire qu'au précepte de Jésus Christ ressuscité qui définit la raison d'être même de l'Eglise : " Allez dans le monde entier, proclamez l'Evangile à toute la création " [Mc 16,15](#).

Mais la période que nous vivons, du moins dans de nombreux peuples, est plutôt le temps d'un formidable défi à la " nouvelle évangélisation ", c'est-à-dire à l'annonce de l'Evangile toujours nouveau et toujours porteur de nouveauté, une évangélisation qui doit être " nouvelle en son ardeur, dans ses méthodes, dans son expression " (166). La déchristianisation qui affecte des communautés et des peuples entiers autrefois riches de foi et de vie chrétienne implique non seulement la perte de la foi ou, en tout cas, son insignifiance dans la vie, mais aussi, et forcément, le déclin et l'obscurcissement du sens moral : et cela, du fait que l'originalité de la morale évangélique n'est plus perçue, ou bien à cause de l'effacement des valeurs et des principes éthiques fondamentaux eux-mêmes. Les courants subjectivistes, utilitaristes et relativistes, aujourd'hui amplement diffusés, ne se présentent pas comme de simples positions pragmatiques, comme des traits de moeurs, mais comme des conceptions fermes du point de vue théorique, qui revendiquent leur pleine légitimité culturelle et sociale.

(166) Discours aux évêques du CELAM (9 mars 1983), III : Insegnamenti, VI, 1 (1983), p. 698.

107

L'évangélisation - et donc la " nouvelle évangélisation " - comporte également l'annonce et la proposition de la morale. Jésus lui-même, dans sa prédication du Royaume de Dieu et de l'amour sauveur, a lancé un appel à la foi et à la conversion [Mc 1,15](#). Et Pierre, avec les autres Apôtres, quand il annonce la résurrection d'entre les morts de Jésus de Nazareth, propose de vivre une vie nouvelle, une " voie " à suivre pour être disciples du Ressuscité [Ac 2,37-41](#) [Ac 3,17-20](#).

Comme pour les vérités de la foi et plus encore, la nouvelle évangélisation, qui propose les fondements et le contenu de la morale chrétienne, montre son authenticité et, en même temps, déploie toute sa force missionnaire lorsqu'elle est accomplie non seulement par le don de la parole proclamée, mais encore de la parole vécue. En particulier, la vie dans la sainteté, qui resplendit en de nombreux membres du peuple de Dieu, humbles et souvent cachés aux yeux des hommes, constitue le moyen le plus simple et le plus attrayant par lequel il est possible de percevoir immédiatement la beauté de la vérité, la force libérante de l'amour de Dieu, la valeur de la fidélité inconditionnelle à toutes les exigences de la Loi du Seigneur, même dans les circonstances les plus difficiles. C'est pourquoi l'Eglise, dans la sagesse de sa pédagogie morale, a toujours invité les croyants à chercher et à trouver auprès des saints et des saintes, et en premier lieu auprès de la Vierge Mère de Dieu " pleine de grâce " et " toute sainte ", exemple, force et joie pour vivre une vie fidèle aux commandements de Dieu et aux Béatitudes de l'Evangile.

La vie des saints, reflet de la bonté de Dieu - Celui qui " seul est le Bon " -, constitue une véritable confession de la foi et un stimulant pour sa transmission aux autres, et aussi une glorification de Dieu et de sa sainteté infinie. La vie sainte porte ainsi à la plénitude de son expression et de sa mise en oeuvre le triple et unique munus propheticum, sacerdotale et regale donné à tout chrétien lors de sa renaissance baptismale " d'eau et d'Esprit " [Jn 3,5](#). La vie morale du chrétien a une valeur de " culte spirituel " [Rm 12,1](#) [Ph 3,3](#), puisé et nourri à

cette source inépuisable de sainteté et de glorification de Dieu que sont les sacrements, spécialement l'Eucharistie ; en effet, en participant au sacrifice de la Croix, le chrétien communique à l'amour oblatif du Christ, il est rendu apte et il est engagé à vivre la même charité à travers toutes les attitudes et tous les comportements de sa vie. Dans l'existence morale, on voit aussi à l'oeuvre le service royal du chrétien : plus il obéit, avec l'aide de la grâce, à la Loi nouvelle de l'Esprit Saint, plus il grandit dans la liberté à laquelle il est appelé en servant la vérité, la charité et la justice.

108

À la source de la nouvelle évangélisation et de la vie morale nouvelle qu'elle propose et suscite avec les fruits de l'activité missionnaire et de la sainteté, il y a l'Esprit du Christ, principe et force de la fécondité de la sainte Mère Eglise, comme nous le rappelle Paul VI : " L'évangélisation ne sera jamais possible sans l'action de l'Esprit Saint " (167). À l'Esprit de Jésus, accueilli dans le coeur humble et docile du croyant, on doit donc l'épanouissement de la vie morale chrétienne et le témoignage de la sainteté dans la grande diversité des vocations, des dons, des responsabilités et des conditions de vie ou des situations : c'est l'Esprit Saint - comme déjà Novatien le faisait observer, exprimant en cela la foi authentique de l'Eglise - " qui a affermi l'âme et l'esprit des disciples, qui leur a dévoilé les mystères évangéliques, qui a fait briller en eux la lumière des choses divines ; ainsi fortifiés, pour le nom du Seigneur ils n'ont craint ni la prison ni les chaînes : bien au contraire, ils ont méprisé même les puissances et les tortures de ce monde, armés et fortifiés désormais par Lui ; ayant en eux les dons que ce même Esprit distribue et destine à l'Eglise, Epouse du Christ, comme des joyaux. En effet, c'est lui qui, dans l'Eglise, établit des prophètes, instruit les docteurs, guide la parole, fait des prodiges et des guérisons, accomplit des merveilles, accorde le discernement des esprits, assigne les charges de gouvernement, inspire les décisions, met en place et régit tous les autres charismes, donnant ainsi à l'Eglise du Seigneur sa perfection et son accomplissement partout et en tout point " (168).

(167) *Evangelii nuntiandi*, [EN 75](#). (168) *De Trinitate*, XXIX, 9-10 : CCL 4, 70.

Dans le cadre vivant de cette nouvelle évangélisation, destinée à faire naître et à nourrir " la foi opérant par la charité " [Ga 5,6](#) et, en fonction de l'oeuvre de l'Esprit Saint, nous pouvons maintenant comprendre la place qui, dans l'Eglise, communauté des croyants, revient à la réflexion que la théologie doit conduire sur la vie morale, de même que nous pouvons présenter la mission et la responsabilité particulières des théologiens moralistes.

[Le service des théologiens moralistes](#)

109

Toute l'Eglise est appelée à l'évangélisation et au témoignage d'une vie de foi, car elle participe au munus propheticum du Seigneur Jésus par le don de son Esprit. Grâce à la présence permanente en elle de l'Esprit de vérité [Jn 14,16-17](#), " l'ensemble des fidèles, ayant l'onction qui vient du Saint [1Jn 2,20](#) [1Jn 2,27](#), ne peut se tromper dans la foi ; ce don particulier qu'ils possèdent, ils le manifestent par le moyen du sens surnaturel de foi qui est celui du peuple tout entier, lorsque, " des évêques jusqu'aux derniers des fidèles laïcs ", ils apportent aux vérités concernant la foi et les moeurs un consentement universel " (169).

(169) [LG 12](#).

Pour accomplir sa mission prophétique, l'Eglise doit sans cesse stimuler ou " raviver " sa vie de foi [2Tm 1,6](#), en particulier par une réflexion toujours plus approfondie, sous la conduite de

l'Esprit Saint, sur le contenu de la foi elle-même. D'une manière spécifique, la " vocation " du théologien dans l'Eglise est au service de cette " recherche par le croyant de l'intelligence de la foi " : " Parmi les vocations ainsi suscitées par l'Esprit dans l'Eglise - lisons-nous dans l'Instruction *Donum veritatis* -, se distingue celle du théologien qui, d'une manière particulière, a pour fonction d'acquérir, en communion avec le Magistère, une intelligence toujours plus profonde de la Parole de Dieu contenue dans l'Ecriture inspirée et transmise par la Tradition vivante de l'Eglise. De par sa nature, la foi tend à l'intelligence, car elle ouvre à l'homme la vérité concernant sa destinée et la voie pour l'atteindre. Même si la vérité révélée surpasse notre discours, et si nos concepts sont imparfaits face à sa grandeur à la fin du compte insondable [Ep 3,19](#), elle invite pourtant notre raison - don de Dieu pour percevoir la Vérité - à entrer en sa lumière et à devenir ainsi capable de comprendre dans une certaine mesure ce qu'elle croit. La science théologique, qui recherche l'intelligence de la foi en réponse à la voix de la Vérité qui appelle, aide le peuple de Dieu, selon le commandement apostolique [1P 3,15](#), à rendre compte de son espérance à ceux qui le demandent " (170).

(170) Congrégation pour la Doctrine de la foi, Instruction sur la vocation ecclésiale du théologien *Donum veritatis* (24 mai 1990), 6 : AAS 82 (1990), p. 1552.

Pour définir l'identité et, par conséquent, pour mettre en oeuvre la mission propre de la théologie, il est essentiel de reconnaître son lien intime et vivant avec l'Eglise, avec son mystère, avec sa vie et sa mission : " La théologie est une science ecclésiale, parce qu'elle grandit dans l'Eglise et qu'elle agit sur l'Eglise Elle est au service de l'Eglise et elle doit donc se sentir insérée de manière dynamique dans la mission de l'Eglise, en particulier dans sa mission prophétique " (171). Etant donné sa nature et son dynamisme, la théologie authentique ne peut s'épanouir et se développer que par la participation et l'" appartenance " convaincues et responsables à l'Eglise comme " communauté de foi ", de même que l'Eglise elle-même et sa vie dans la foi bénéficient des fruits de la recherche et de l'approfondissement théologiques.

(171) Allocution aux professeurs et aux étudiants de l'Université pontificale grégorienne (15 décembre 1979), 6 : *Insegnamenti* II, 2 (1979), p. 1424.

110

Ce qui a été dit de la théologie en général peut et doit être repris pour la théologie morale, considérée dans sa spécificité de réflexion scientifique sur l'Evangile comme don et comme précepte de vie nouvelle, sur la vie " selon la vérité et dans la charité " [Ep 4,15](#), sur la vie de sainteté de l'Eglise, dans laquelle resplendit la vérité du bien porté à sa perfection. Dans le domaine de la foi, mais aussi et inséparablement dans le domaine de la morale, intervient le Magistère de l'Eglise dont la tâche est de " discerner, par des jugements normatifs pour la conscience des fidèles, les actes qui sont en eux-mêmes conformes aux exigences de la foi et en promeuvent l'expression dans la vie, et ceux qui au contraire, de par leur malice intrinsèque, sont incompatibles avec ces exigences " (172). En prêchant les commandements de Dieu et la charité du Christ, le Magistère de l'Eglise enseigne aussi aux fidèles les préceptes particuliers et spécifiques, et il leur demande de considérer en conscience qu'ils sont moralement obligatoires. En outre, le Magistère exerce un rôle important de vigilance, qui l'amène à avertir les fidèles de la présence d'erreurs éventuelles, même seulement implicites, lorsque leur conscience n'arrive pas à reconnaître la justesse et la vérité des règles morales qu'il enseigne.

(172) Congrégation pour la Doctrine de la foi, Instruction *Donum veritatis* (24 mai 1990), 16 : AAS 82 (1990), p. 1557.

C'est ici qu'intervient le rôle spécifique de ceux qui enseignent la théologie morale dans les séminaires et les facultés de théologie par mandat des pasteurs légitimes. Ils ont le grave devoir d'instruire les fidèles - spécialement les futurs pasteurs - au sujet de tous les commandements et de toutes les normes pratiques que l'Eglise énonce avec autorité (173). Malgré les limites éventuelles des démonstrations humaines présentées par le Magistère, les théologiens moralistes sont appelés à approfondir les motifs de ses enseignements, à mettre en relief les fondements de ses préceptes et leur caractère obligatoire en montrant les liens qu'ils ont entre eux et leur rapport avec la fin dernière de l'homme (174). Il revient aux théologiens moralistes d'exposer la doctrine de l'Eglise et de donner, dans l'exercice de leur ministère, l'exemple d'un assentiment loyal, intérieur et extérieur, à l'enseignement du Magistère dans le domaine du dogme et dans celui de la morale (175). Faisant appel à toute leur énergie pour collaborer avec le Magistère hiérarchique, les théologiens auront à cœur de mettre toujours mieux en lumière les fondements bibliques, les significations éthiques et les motivations anthropologiques qui soutiennent la doctrine morale et la conception de l'homme proposées par l'Eglise.

(173) Cf. [CIC 252,1](#) ; [CIC 659,3](#). (174) Cf. Vatican I, Const. dogm. Dei Filius, ch. 4 : [DS 3016](#). (175) Cf. [HV 28](#).

111

Les services que les théologiens moralistes sont appelés à rendre à l'heure actuelle sont de première importance, non seulement pour la vie et la mission de l'Eglise, mais aussi pour la société et pour la culture humaine. Il leur appartient, dans un lien étroit et vital avec la théologie biblique et dogmatique, de souligner par leur réflexion scientifique " l'aspect dynamique qui est celui de la réponse que l'homme doit faire à l'appel divin en progressant dans l'amour au sein d'une communauté de salut. Ainsi la théologie morale acquerra cette dimension spirituelle interne qu'exige le plein développement de l'imago Dei qui se trouve dans l'homme, et le progrès spirituel que l'ascétique et la mystique chrétiennes décrivent " (176).

(176) Congrégation pour l'éducation catholique, La formation théologique des futurs prêtres (22 février 1976), n. 100 : La Documentation Catholique 1698 (1976), p. 472. Voir les n. 95-101 qui présentent les perspectives et les conditions d'un travail fécond de renouveau théologique et moral.

Aujourd'hui, la théologie morale et son enseignement se trouvent assurément en face de difficultés particulières. Parce que la morale de l'Eglise comporte nécessairement une dimension normative, on ne peut réduire la théologie morale à n'être qu'un savoir élaboré dans le seul cadre de ce qu'on appelle sciences humaines.

Alors que ces dernières traitent le phénomène de la moralité comme une donnée historique et sociale, la théologie morale, tout en devant utiliser les sciences de l'homme et de la nature, n'est pas pour autant soumise aux résultats de l'observation empirique et formelle ou de l'interprétation phénoménologique. En réalité, la pertinence des sciences humaines en théologie morale est toujours à apprécier en fonction de la question primordiale : qu'est-ce que le bien ou le mal ? Que faire pour obtenir la vie éternelle ?

112

Le théologien moraliste doit donc exercer un discernement attentif dans le cadre de la culture actuelle essentiellement scientifique et technique, exposée aux risques du relativisme, du pragmatisme et du positivisme. Du point de vue théologique, les principes moraux ne dépendent pas du moment de l'histoire où on les découvre. En outre, le fait que certains croyants agissent sans suivre les enseignements du Magistère ou qu'ils considèrent à tort comme moralement juste une conduite que leurs pasteurs ont déclarée contraire à la Loi de

Dieu, ne peut pas être un argument valable pour réfuter la vérité des normes morales enseignées par l'Eglise. L'affirmation des principes moraux ne relève pas des méthodes empiriques et formelles. Sans contester la validité de ces méthodes, mais aussi sans limiter sa perspective à ces méthodes, la théologie morale, fidèle au sens surnaturel de la foi, prend en considération avant tout la dimension spirituelle du cœur humain et sa vocation à l'amour divin.

En effet, tandis que les sciences humaines, comme toutes les sciences expérimentales, développent une conception empirique et statistique de la " normalité ", la foi enseigne que cette normalité porte en elle les traces d'une chute de l'homme par rapport à sa situation originelle, c'est-à-dire qu'elle est blessée par le péché. Seule la foi chrétienne montre à l'homme la voie du retour à l'" origine " [Mt 19,8](#), une voie souvent bien différente de celle de la normalité empirique. En ce sens, les sciences humaines, malgré la grande valeur des connaissances qu'elles apportent, ne peuvent pas être tenues pour des indicateurs déterminants des normes morales. C'est l'Évangile qui dévoile la vérité intégrale sur l'homme et sur son cheminement moral, et qui ainsi éclaire et avertit les pécheurs en leur annonçant la miséricorde de Dieu qui oeuvre sans cesse pour les préserver du désespoir de ne pas pouvoir connaître et observer la Loi de Dieu et aussi de la présomption de pouvoir se sauver sans mérite. Il leur rappelle également la joie du pardon qui, seul, donne la force de reconnaître dans la loi morale une vérité libératrice, une grâce d'espérance, un chemin de vie.

113

L'enseignement de la doctrine morale suppose que l'on assume consciemment ces responsabilités intellectuelles, spirituelles et pastorales. C'est pourquoi les théologiens moralistes qui acceptent la charge d'enseigner la doctrine de l'Eglise ont le grave devoir de former les fidèles à ce discernement moral, à l'engagement pour le bien véritable et au recours confiant à la grâce divine.

Si les convergences et les conflits d'opinions peuvent constituer des expressions normales de la vie publique dans le cadre d'une démocratie représentative, la doctrine morale ne peut certainement pas dépendre du simple respect d'une procédure : en effet, elle n'est nullement établie en appliquant les règles et les formalités d'une délibération de type démocratique. Le dissentiment, fait de contestations délibérées et de polémiques, exprimé en utilisant les moyens de communication sociale, est contraire à la communion ecclésiale et à la droite compréhension de la constitution hiérarchique du Peuple de Dieu. On ne peut reconnaître dans l'opposition à l'enseignement des pasteurs une expression légitime de la liberté chrétienne ni de la diversité des dons de l'Esprit. Dans ce cas, les pasteurs ont le devoir d'agir conformément à leur mission apostolique, en exigeant que soit toujours respecté le droit des fidèles à recevoir la doctrine catholique dans sa pureté et son intégrité : " N'oubliant jamais qu'il est lui aussi membre du peuple de Dieu, le théologien doit le respecter et s'attacher à lui dispenser un enseignement qui n'altère en rien la doctrine de la foi " (177).

(177) Congrégation pour la Doctrine de la foi, Instruction *Donum veritatis* (24 mai 1990), n. 11 : AAS 82 (1990), p. 1554 ; cf. en particulier les n. 32-39 consacrés au problème du dissentiment.

1993 Veritatis Splendor 94

1990 Directoire clergé 43

Charité pastorale

43 Manifestation de la charité du Christ

La charité pastorale constitue le principe intérieur et dynamique qui unifie les activités multiples et diverses de la pastorale du prêtre. Dans le contexte socio-culturel et religieux où il vit, elle est l'instrument indispensable pour porter les hommes à la vie de la Grâce. Informée par une telle charité, l'activité ministérielle doit être une manifestation de la charité du Christ. Ainsi, le prêtre saura exprimer les attitudes et le comportement du Seigneur jusqu'au don total de soi en faveur du troupeau qui lui a été confié. (127)

Assimiler la charité pastorale du Christ pour en faire la vie de sa vie est un but qui exige du prêtre des efforts et des sacrifices continuels. Cette charité n'apparaît pas fortuitement, elle ne connaît pas de repos ni ne peut être atteinte une fois pour toutes. Le ministre du Christ se sentira toujours et partout obligé à vivre et à témoigner de cette réalité, même si en raison de l'âge, il est déchargé de responsabilités pastorales concrètes.

(127) Cf. CONC. CUM. VAT. II, Décr. *Presbyterorum Ordinis*, [PO 14](#) JEAN-PAUL II, Exhort. ap. post-synodale *Pastores dabo vobis*, [PDV 23](#): l.c., 691-694.

44 Fonctionnalisme

Aujourd'hui, la charité pastorale court spécialement le risque d'être vidée de son sens par ce qu'on pourrait appeler le *fonctionnalisme*. Il n'est pas rare en effet, de constater aussi chez certains prêtres l'influence d'une mentalité qui tend à tort à réduire le sacerdoce ministériel aux seuls aspects fonctionnels. "Faire" le prêtre, rendre des services particuliers et garantir quelques prestations serait toute la raison de l'existence sacerdotale. Cette conception réductrice de l'identité et du ministère sacerdotal risque de mener la vie des prêtres vers un vide souvent compensé par des formes de vie non conformes à leur ministère.

Le prêtre, qui se sait ministre du Christ et de son Epouse, trouvera dans la prière, dans l'étude et dans la lecture spirituelle, la force nécessaire pour vaincre également ce danger. (128)

(128) Cf. [CIC 279](#)

Prédication de la Parole

45 Fidélité à la Parole

Le Christ a confié aux Apôtres et à l'Eglise la mission de prêcher la Bonne Nouvelle à tous les hommes.

Transmettre la foi c'est dévoiler, annoncer et approfondir la vocation chrétienne; c'est-à-dire l'appel que Dieu adresse à chaque homme en lui manifestant le mystère du salut, et en même temps la place qu'il lui revient d'occuper en relation avec ce mystère, comme fils

d'adoption dans le Fils. (129) Ce double aspect est exprimé de manière synthétique dans le Symbole de la Foi, qui est l'une des expressions les plus autorisées de la foi par laquelle l'Eglise a toujours répondu à l'appel de Dieu. (130)

Deux exigences se présentent au ministère du prêtre, comme les deux côtés d'une monnaie. En premier lieu, vient le caractère missionnaire de la transmission de la foi. Le ministère de la parole ne peut être séparé ou éloigné de la vie des hommes; au contraire, il doit faire directement référence au sens de la vie de l'homme, de tout homme, et donc entrer dans les problèmes les plus aigus qui se posent à la conscience humaine.

D'autre part, il y a une exigence d'authenticité, de conformité avec la foi de l'Eglise, gardienne de la vérité sur Dieu et sur l'homme. Cette réalité doit être vécue avec un grand sens des responsabilités et la conscience qu'il s'agit d'une question de la plus haute importance, puisque sont en jeu la vie de l'homme et le sens de son existence.

Pour que le ministère de la parole soit fructueux, et en tenant compte de ce contexte, le prêtre donnera la primauté au témoignage de vie qui fait découvrir la puissance de l'amour de Dieu et rend persuasive sa parole. Il fera place, en outre, à la prédication explicite du mystère du Christ aux croyants, non-croyants et non-chrétiens; à la catéchèse, qui est l'exposition ordonnée et organique de la doctrine de l'Eglise; à l'application de la vérité révélée à la solution des cas concrets. (131)

La conscience de la nécessité absolue de "demeurer" fidèlement ancré à la Parole de Dieu et à la Tradition pour être vraiment des disciples et pour connaître la vérité (cf. [Jn 8,31-32](#)) a toujours accompagné l'histoire de la spiritualité sacerdotale. Cette idée a été reprise avec autorité par le Concile Oecuménique Vatican II. (132)

Dans la société contemporaine marquée par le matérialisme théorique et pratique, par le subjectivisme et l'esprit de contradiction, il est d'autant plus nécessaire que l'Evangile soit présenté comme "la puissance de Dieu pour sauver ceux qui croient" ([Rm 1,16](#)). Les prêtres, se souvenant que "la foi naît de la prédication, et la prédication, à son tour, se fonde sur la Parole du Christ" ([Ibid Rm 10,17](#)), emploieront toutes leurs énergies pour correspondre à cette mission qui est primordiale dans leur ministère. Ils sont en effet non seulement des témoins mais aussi des messagers et des propagateurs de la foi. (133)

Ce ministère vécu dans la communion hiérarchique les habilite à annoncer avec autorité la foi catholique et à témoigner *officiellement* de la foi de l'Eglise. Le Peuple de Dieu en effet, "est rassemblé d'abord par la Parole du Dieu vivant qu'il convient d'attendre tout spécialement de la bouche des prêtres". (134)

Pour être authentique, la Parole doit être transmise "sans astuce et sans falsification, mais en manifestant la vérité face à Dieu" ([2Co 4,2](#)). Le prêtre évitera avec une maturité responsable de contrefaire, réduire, déformer ou édulcorer le contenu du message divin. Sa tâche en effet, "n'est pas d'enseigner sa propre sagesse, mais la parole de Dieu, et d'inviter tous les hommes avec insistance à la conversion et à la sainteté" (135)

Par conséquent, la prédication ne peut se réduire à la communication d'idées personnelles, au témoignage de sa propre expérience, à des explications de caractère psychologique, (136) sociologique ou philanthropique. Elle ne peut pas non plus, céder excessivement à l'attrait de la rhétorique, si fréquente dans la communication de masse. Il s'agit d'annoncer une Parole dont on ne peut disposer à son gré, puisqu'elle a été confiée à l'Eglise pour qu'elle la garde, la médite et la transmette fidèlement (137)

(129) Cf. CONC. CUM . VAT. II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 5 CEC 1-2 CEC 142](#)

(130) Cf. *Catéchisme de l'Eglise Catholique*, [CEC 150-152 CEC 185-187](#)

(131) Cf. JEAN-PAUL II, *Catéchèse de l'Audience Générale* du 21 avril 1993, n. 6: "L'Osservatore Romano", 22 avril 1993.

(132) Cf. CONC. CUM . VAT. II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 25](#)

(133) Cf. [CIC 757 CIC 762 CIC 776](#)

(134) CONC. CUM. VAT. II, Décr. *Presbyterorum Ordinis* [PO 4](#)

(135) *Ibid*.cf. JEAN-PAUL II, Exhort. ap. post-synodale *Pastores dabo vobis*, [PDV 26](#): l.c., 697-

700.

(136) Cf. JEAN-PAUL II, *Catéchèse de l'Audience Générale* du 21 avril 1993: "L'Osservatore Romano", 22 avril 1993.

(137) Cf. CONC. CUM. VAT. II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 10](#) JEAN-PAUL II, *Catéchèse de l'Audience Générale* du 21 avril 1993: "L'Osservatore Romano", 22 avril 1993.

46 Parole et vie

Pour le prêtre, la conscience de sa mission de prédicateur de l'Évangile devra toujours davantage se concrétiser pastoralement. Il pourra ainsi vivifier à la lumière de la Parole de Dieu les situations et les milieux divers où il exerce son ministère.

Pour être efficace et crédible, il est important que le prêtre dans la perspective de la foi et de son ministère connaisse, avec un sens critique constructif, les idéologies, le langage, les débats culturels, les idées courantes diffusés par les moyens de communication et qui conditionnent en grande partie les mentalités.

Stimulé par l'Apôtre qui s'écrie: "Malheur à moi si je ne prêchais pas l'Évangile!" ([1Co 9,16](#)), il saura utiliser tous les moyens de transmission que les sciences et la technique moderne lui offrent.

Certainement, tout ne dépend pas de ces moyens ou des capacités humaines: la grâce divine peut produire son effet indépendamment de l'œuvre des hommes. Mais dans le plan de Dieu, la prédication de la Parole est normalement la voie privilégiée pour la transmission de la foi et la mission évangélisatrice.

A cause de tant d'hommes qui, aujourd'hui, sont éloignés ou à l'écart de l'annonce du Christ, le prêtre vivra comme particulièrement urgente et actuelle cette interrogation angoissée: "Comment pourront-ils croire sans en avoir entendu parler? Et comment pourront-ils en entendre parler s'il n'y a personne qui prêche?" ([Rm 10,14](#)).

Pour répondre à ces interrogations, il sentira personnellement le devoir d'écouter particulièrement la Sainte Écriture grâce à l'étude d'une saine exégèse surtout patristique, et grâce à la méditation selon les diverses méthodes éprouvées par la tradition spirituelle de l'Église, de manière à en obtenir une compréhension pleine d'amour. (138) Dans ce but, le prêtre ressentira le devoir de réserver une attention particulière à la préparation lointaine ou prochaine de ses homélies liturgiques, à leur contenu, à l'équilibre entre la théorie et la pratique, à la pédagogie et à la technique d'exposition, mais aussi à une diction qui convienne à la dignité du sermon et de ses destinataires. (139)

(138) Cf. S. THOMAS D'AQUIN, *Summa Theologiae I* 43,5.

(139) Cf. [CIC 769](#)

47 Parole et catéchèse

La catéchèse est une partie importante de cette mission évangélisatrice parce qu'elle est instrument privilégié de l'enseignement et de la maturation de la foi. (140)

Le prêtre, en tant que collaborateur et mandataire de l'évêque, a la responsabilité d'animer, de coordonner et de diriger l'activité catéchétique de la communauté qui lui est confiée. Il est important qu'il sache intégrer cette activité dans un projet organique d'évangélisation garantissant surtout la communion de la catéchèse de sa communauté avec la personne de l'évêque, avec l'Église particulière et avec l'Église universelle. (141)

En particulier, il saura susciter une responsabilité juste et opportune, une collaboration dans la catéchèse, tant parmi les membres des Instituts de Vie consacrée et des Sociétés de vie apostolique, que des fidèles laïcs, (142) adéquatement préparés, et manifestera à tous sa reconnaissance et son estime pour cette tâche catéchétique.

Il prendra particulièrement soin de la formation initiale et permanente des catéchistes, des associations et des mouvements. Dans la mesure du possible, le prêtre devra être *le catéchiste des catéchistes*, formant avec ces derniers une véritable communauté de disciples du Seigneur, qui puisse servir de référence pour les élèves du catéchisme.

Maître (143) et éducateur de la foi, (144) le prêtre prendra soin que la catéchèse occupe une place privilégiée dans l'éducation chrétienne au sein de la famille, dans l'enseignement religieux, dans la formation des mouvements apostoliques, etc. Il se préoccupera également que la catéchèse soit dirigée à toutes les catégories de fidèles, enfants et jeunes, adolescents, adultes, personnes âgées. En outre, il saura transmettre l'enseignement catéchétique en faisant usage de tous les moyens pédagogiques et des moyens de communication pouvant servir à ce que les fidèles, de façon adaptée à leurs caractéristiques, leur capacité, leur âge et leurs conditions de vie, soient en mesure d'apprendre de façon plus parfaite la doctrine chrétienne et de la traduire en pratique plus convenablement. (145)

A cette fin, le prêtre ne manquera pas d'avoir comme principal point de *référence le Catéchisme de l'Eglise Catholique*. Ce texte, en effet, constitue une norme sûre et authentique de l'enseignement de l'Eglise. (146)

(140) Cf. JEAN-PAUL II, Exhort. apost. *Catechesi Tradendae* (16 octobre 1979), 18: AAS 71 (1979), 1291-1292.

(141) Cf. [CIC 768](#)

(142) Cf. [CIC 776](#)

(143) Cf. CONC. CUM. VAT. II, Décr. *Presbyterorum Ordinis*, [PO 9](#)

(144) Cf. *ibid*, [PO 6](#)

(145) Cf. [CIC 779](#)

(146) Cf. JEAN-PAUL II, Const. ap. *Fidei Depositum* (11 octobre 1992), .

Le sacrement de l'Eucharistie

48 Le mystère eucharistique

Si le service de la Parole est l'élément fondamental du ministère du prêtre, le coeur et le centre vital en est constitué sans aucun doute par l'Eucharistie qui est surtout la présence réelle dans le temps de l'unique et éternel sacrifice du Christ. (147)

Mémorial sacramentel de la mort et de la résurrection du Christ, représentation réelle et efficace de l'unique Sacrifice rédempteur, source et sommet de la vie chrétienne et de toute évangélisation, (148) l'Eucharistie est principe, moyen et fin du ministère sacerdotal, puisque "tous les ministères ecclésiaux et les tâches apostoliques sont étroitement liés à l'Eucharistie et ordonnés à elle". (149) Consacré pour perpétuer le Saint Sacrifice, le prêtre manifeste ainsi de la manière la plus évidente son identité.

En effet, il existe une connexion intime entre la centralité de l'Eucharistie, la charité pastorale et l'unité de vie du prêtre. (150) Dans cette connexion il trouve les indications décisives pour l'itinéraire de sainteté auquel il est spécifiquement appelé.

Puisque le ministre prêtre au Christ, Prêtre Souverain et Eternel, son intelligence, sa volonté, sa voix et ses mains afin qu'à travers son ministère, Il puisse offrir au Père le sacrifice sacramentel de la rédemption, il devra aussi faire siennes les dispositions du Maître et, comme Lui, vivre comme *don* pour ses frères. Il devra par conséquent apprendre à s'unir intimement à l'offrande, déposant sur l'autel du sacrifice sa vie entière, comme signe de l'amour gratuit et prévenant de Dieu.

(147) Cf. JEAN-PAUL II, *Catéchèse* de l'Audience Générale du 12 mai 1993, n. 3: "L'Osservatore Romano", 14 mai 1993.

(148) Cf. CONC. CUM. VAT. II, Décr. *Presbyterorum Ordinis*, [PO 5](#)

(149) *Ibid*

(150) Cf. *ibid* [PO 5](#) [PO 13](#) S. JUSTIN, *Apologia* I, 67: PG 6, 429-432; S. AUGUSTIN, *In Iohannis Evangelium Tractatus*, 26, 13-15: CCL 36, 266-268

49 Célébration de l'Eucharistie

Il est nécessaire de rappeler la valeur irremplaçable qu'a pour le prêtre la célébration quotidienne de la Messe, (151) même sans le concours des fidèles. Il la vivra comme le moment central de sa journée et de son ministère quotidien, fruit d'un désir sincère et occasion d'une rencontre profonde et efficace avec le Christ. Il mettra le plus grand soin à la célébrer avec piété et à y appliquer son esprit et son cœur.

Dans une culture toujours plus sensible à la communication par les signes et par l'image, le prêtre réservera une attention adéquate à tout ce qui peut rehausser la dignité et le caractère sacré de la célébration eucharistique. Il est important dans cette célébration de soigner spécialement la conformité et la propreté du lieu, l'architecture de l'autel et du tabernacle, (152) la noblesse des vases sacrés et des ornements, (153) du chant, (154) de la musique, (155) le silence sacré, (156) etc. Tous ces éléments peuvent contribuer à une meilleure participation au Sacrifice eucharistique. En effet, une attention insuffisante portée aux aspects symboliques de la liturgie, et plus encore, la négligence et la précipitation, la superficialité et le désordre en vident le sens et affaiblissent sa fonction d'accroissement de la foi. (157) Celui qui célèbre mal manifeste la faiblesse de sa foi et n'éduque pas les autres à la foi. En revanche, bien célébrer constitue une première et importante catéchèse sur le Saint Sacrifice.

Ainsi le prêtre, tout en mettant au service de la célébration eucharistique ses capacités pour la rendre vivante avec la participation de tous les fidèles, doit s'attacher au rite établi dans les livres liturgiques approuvés par l'autorité compétente, sans ajouter, enlever ou modifier quoi que ce soit. (158)

Tous les Ordinaires, les Supérieurs des Instituts de vie consacrée, les Modérateurs des sociétés de vie apostolique ont le grave devoir, en plus de donner l'exemple, de veiller à ce que les normes liturgiques concernant la célébration de l'Eucharistie soient partout fidèlement observées.

Les prêtres qui célèbrent ou concélébrent sont tenus de se revêtir des ornements sacrés prescrits par les rubriques. (159)

(151) Cf. [CIC 904](#)

(152) Cf. CONC. CUM. VAT. II, Const. *Sacrosanctum Concilium* [SC 128](#)

(153) Cf. *ibid* [SC 122-124](#)

(154) Cf. *ibid* [SC 112](#) [SC 114](#) [SC 116](#)

(155) Cf. *ibid* [SC 120](#)

(156) Cf. *ibid* [SC 30](#)

(157) Cf. [CIC 899,3](#)

(158) Cf. CONC. CUM. VAT. II, Const. *Sacrosanctum Concilium* [SC 22](#) [CIC 846](#)

(159) Cf. [CIC 929](#) *Missale Romanum Institutio generalis*, nn. 81; 298; S. CONGREGATION POUR LES SACREMENTS ET CULTE DIVIN, Instruction *Liturgicae instaurationes* (5 septembre 1970), 8c: AAS 62 (1970), 701.

50 Adoration eucharistique

La centralité de l'Eucharistie devra apparaître non seulement dans une célébration vivante et

digne du Sacrifice, mais aussi dans l'adoration fréquente du Saint Sacrement, pour que le prêtre apparaisse aussi comme le modèle de la communauté par sa dévotion eucharistique et sa méditation assidue faite, chaque fois que cela lui sera possible, devant le Seigneur présent dans le tabernacle. Il est souhaitable que les prêtres chargés de guider des communautés consacrent de longs moments à l'adoration communautaire, et qu'ils réservent au Saint Sacrement de l'autel, également en dehors de la Messe, plus d'attentions et d'honneurs qu'à n'importe quel autre rite ou geste. "La foi et l'amour envers l'Eucharistie ne peuvent permettre que la présence du Christ dans le Tabernacle demeure solitaire".(160)

Un moment privilégié d'adoration eucharistique peut être la célébration de la Liturgie des Heures, qui constitue un véritable prolongement, durant la journée, du sacrifice de louange et d'action de grâces qui a dans la Sainte Messe son centre et sa source sacramentelle. La Liturgie des Heures dans laquelle le prêtre uni au Christ est la voix de l'Eglise pour le monde entier, sera célébrée, en communauté quand il est possible et sous les formes opportunes, de façon à être "l'interprète et le véhicule de la voix universelle qui chante la gloire de Dieu et demande le salut de l'homme".(161) Les Chapitres de chanoines réserveront une solennité exemplaire à cette célébration. On devra toujours éviter, dans la célébration communautaire ou individuelle, qu'elle soit réduite à un pur "devoir" exécuté mécaniquement, une simple lecture faite avec précipitation sans prêter l'attention due au sens du texte.

(160) JEAN-PAUL II, *Catéchèse de l'Audience Générale du 9 juin 1993*, n. 6: "L'Osservatore Romano", 10 juin 1993; cf. Exhort. ap. post-synodale *Pastores dabo vobis*, [PDV 48](#): I.c., 744; S. CONGREGATION DES RITES, Instr. Eucharisticum Mysterium (25 mai 1967), 50: AAS 59 (1967), 539-573; *Catéchisme de l'Eglise Catholique* [CEC 1418](#)

(161) JEAN-PAUL II, *Catéchèse de l'Audience Générale du 9 juin 1993*, n. 5: "L'Osservatore Romano", 9 juin 1993; cf. CONC. CUM. VAT. II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 99-100](#)

[Le sacrement de la pénitence](#)

51 Ministre de la réconciliation

L'Esprit-Saint est le don de la résurrection fait aux Apôtres, en vue de la rémission des péchés: "Recevez l'Esprit-Saint; les péchés seront remis à ceux à qui vous les remettrez, ils seront retenus à ceux à qui vous les retiendrez" ([Jn 20,21-23](#)). Le Christ a confié l'oeuvre de la réconciliation de l'homme avec Dieu exclusivement à ses Apôtres et à ceux qui leur succèdent dans cette même mission. Ainsi, les prêtres par volonté du Christ sont les seuls ministres du Sacrement de la Réconciliation. (162) Comme le Christ, ils sont envoyés pour appeler les pécheurs à la conversion et les ramener au Père grâce au tribunal de la miséricorde.

La Réconciliation sacramentelle rétablit l'amitié avec Dieu le Père et avec tous ses fils dans sa famille qu'est l'Eglise. Celle-ci s'en trouve rajeunie et édifiée dans toutes ses dimensions: universelle, diocésaine, paroissiale. (163)

Malgré la triste constatation de la perte du sens du péché, qui est largement présente dans la culture de notre temps, le prêtre doit pratiquer avec joie et générosité le ministère de la formation des consciences, du pardon et de la paix.

Il est donc nécessaire qu'il sache s'identifier dans un certain sens avec ce sacrement et, assumant l'attitude du Christ, qu'il sache se pencher avec miséricorde, comme le bon samaritain, sur l'humanité blessée. Il fera alors apparaître la nouveauté chrétienne de la dimension médicinale de la Pénitence, qui sert à la guérison et au pardon.(164)

(162) Cf. CONC. ECUM. DE TRENTE, Sess. VI, *de iustificatione*, c. 14; sess. XIV, *de poenitentia*, c. 1, 2, 5-7; can. 10; sess. XXIII, *de ordine* c. 1: [DS 1542-1543](#) [DS 1668-1672](#)

[DS 1679-1688](#) CONC. CUM. VAT. II, Décr. *Presbyterorum Ordinis*, [PO 2](#) [PO 5](#) [CIC 965](#)

(163) Cf. *Catéchisme de l'Eglise Catholique*, [CEC 1443-1445](#)

(164) Cf. [CIC 966](#) [CIC 978](#) [CIC 981](#) JEAN-PAUL II, *Discours à la Pénitencerie Apostolique* (27 mars 1993): "L'Osservatore Romano" 28 mars 1993.

52 Dévouement au ministère de la Réconciliation

Tant en raison de son office (165) que de son Ordination sacramentelle, le prêtre devra dédier son temps et son énergie à écouter les confessions des fidèles qui, comme le montre l'expérience, vont volontiers recevoir ce Sacrement là où ils savent trouver des prêtres disponibles. Cela est valable partout mais surtout pour les églises des zones les plus fréquentées et pour les sanctuaires, pour lesquels on peut organiser une collaboration fraternelle et responsable avec les prêtres religieux ou âgés.

Chaque prêtre s'en tiendra à la norme ecclésiale qui défend et promeut la valeur de la confession individuelle et de l'accusation personnelle et intègre de ses péchés, dans un dialogue direct avec le confesseur, (166) réservant l'usage de la confession et de l'absolution collective aux seuls cas extraordinaires prévus par les dispositions en vigueur, et dans les conditions requises. (167) Le confesseur saura ainsi éclairer la conscience du pénitent avec quelques mots qui, tout brefs qu'ils soient, devront être appropriés à sa situation concrète, de façon à favoriser une orientation personnelle renouvelée vers la conversion et à influencer en profondeur son chemin spirituel, également à travers l'imposition d'une satisfaction opportune. (168)

Dans tous les cas, le prêtre saura maintenir la célébration de la Réconciliation au niveau sacramentel en surmontant le danger de la réduire à une activité purement psychologique ou simplement formelle.

Cela se manifestera entre autre dans la façon de vivre fidèlement la discipline en vigueur sur le lieu et le siège de la confession. (169)

(165) Cf. [CIC 986](#)

(166) Cf. *ibid*, [CIC 960](#) JEAN-PAUL II, Encycl. *Redemptor hominis*, [RH 20](#): AAS 71 (1979), 309-316.

(167) Cf. [CIC 961-963](#) PAUL VI, Allocution (20 mars 1978), AAS 70 (1978), 328-332; JEAN-PAUL II, Allocution (30 janvier 1981): AAS 73 (1981), 201 -204; Exhort. ap. post-synodale *Reconciliatio et Poenitentia*, (décembre décembre 1984), [RP 33](#): AAS 77 (1985), 269-271

(168) Cf. [CIC 978](#) [CIC 981](#)

(169) Cf. *ibid*, [CIC 964](#)

53 Nécessité de se confesser

Comme tout bon fidèle, le prêtre a lui aussi besoin de confesser ses péchés et ses faiblesses. Il est le premier à savoir que la pratique de ce sacrement affermit dans la foi et la charité envers Dieu et envers le prochain.

Pour se trouver dans les meilleures conditions de montrer avec efficacité la beauté de la Pénitence, il est indispensable que le ministre du sacrement offre un témoignage personnel en précédant les autres fidèles dans l'expérience du pardon. Cette expérience constitue par ailleurs la première condition pour la revalorisation pastorale du sacrement de la réconciliation. En ce sens, il est bon que les fidèles sachent et voient que leurs prêtres eux aussi se confessent avec régularité: (170) "Toute la vie du prêtre subit un déclin inévitable si lui-même, par négligence ou pour tout autre motif, ne recourt pas de façon régulière et avec une foi et une piété authentiques au sacrement de Pénitence. Chez un prêtre qui ne se confesserait plus ou se confesserait mal, son être sacerdotal et son action sacerdotale s'en

ressentiraient vite, et la communauté elle-même dont il est le pasteur ne manquerait pas de s'en rendre compte". (171)

(170) Cf. *ibid*, [CIC 276](#) CONC. CUM. VAT. II, Décr. *Presbyterorum Ordinis*, [PO 18](#).

(171) JEAN-PAUL II, Exhort. ap. post-synodale *Reconciliatio et Poenitentia*, (décembre décembre 1984), [RP 31](#): AAS 77 (1985), 266; Exhort. ap. Post-synodale *Pastores dabo vobis*, [PDV 26](#): I.c., 699.

54 Direction spirituelle pour soi et les autres

Parallèlement au sacrement de la Réconciliation, le prêtre ne manquera pas d'exercer le ministère de la *direction spirituelle*. La redécouverte et la diffusion de cette pratique, vécue aussi hors de l'administration du sacrement de la Pénitence, est un grand bienfait pour l'Eglise dans le temps présent. (172) L'attitude généreuse et active des prêtres au moment de la pratiquer constitue une occasion importante pour reconnaître et pour soutenir les vocations au sacerdoce et aux différentes formes de vie consacrée.

Pour contribuer à l'amélioration de leur spiritualité, il est nécessaire que les prêtres pratiquent eux-mêmes la direction spirituelle. En remettant dans les mains d'un sage confrère la formation de leur âme, ils mûriront dès le début de leur ministère dans la conscience de l'importance de ne pas marcher seul sur les chemins de la vie spirituelle et de l'engagement pastoral. En faisant usage de ce moyen de formation efficace, si bien expérimenté dans l'Eglise, les prêtres bénéficieront d'une liberté entière dans le choix de la personne qui doit les guider.

(172) Cf. JEAN-PAUL II, Exhort. ap. post-synodale *Reconciliatio et Poenitentia*, (décembre décembre 1984), [RP 32](#): AAS 77 (1985), 267-269.

Guide de la communauté

55 Prêtre pour la communauté

Le prêtre est aussi appelé à se confronter avec les exigences typiques d'un autre aspect de son ministère: il s'agit du soin de la vitalité de la communauté qui lui est confiée, ce qu'il traduira surtout par le témoignage de la charité.

Pasteur de la communauté, le prêtre vit et existe pour elle; c'est pour elle qu'il prie, étudie, travaille et se sacrifie; c'est pour elle qu'il est disposé à donner sa vie, l'aimant comme le Christ, lui dispensant tout son amour et toute son estime, (173) se dépensant de toutes ses forces et sans limite de temps pour la rendre à l'image de l'Eglise Epouse du Christ, toujours plus belle et plus digne de la complaisance du Père et de l'amour du Saint-Esprit.

Cette dimension sponsale de la vie du prêtre comme pasteur lui fera guider sa communauté dans un service total à tous et à chacun de ses membres, illuminant leur conscience avec la lumière de la vérité révélée, protégeant avec autorité l'authenticité évangélique de la vie chrétienne, corrigeant les erreurs, pardonnant, soignant les blessures, consolant les affligés, et promouvant la fraternité. (174)

Cet ensemble d'attentions délicates et complexes, en plus d'offrir un témoignage de charité toujours plus transparent et efficace, manifestera aussi la profonde communion qui doit se réaliser entre le prêtre et sa communauté, comme un prolongement et une actualisation de la communion avec Dieu, le Christ et l'Eglise. (175)

(173) Cf. JEAN-PAUL II, Exhort. ap. post-synodale *Pastores dabo vobis*, [PDV 22-23](#): I.c., 690-694; Lett. (15 août 1988) *Mulieris dignitatem* [MD 26](#): AAS 80 (1988), 1715-1716.

(174) Cf. CONC. CUM. VAT. II, Décr. *Presbyterorum Ordinis*, [PO 6 CIC 529](#)

(175) S. JEAN CHRYSOSTOME, *De sacerdotio*, III, 6: PG, 48, 643-644: "la naissance spirituelle des âmes est le privilège des prêtres: ils les font naître à la vie de la grâce par le baptême; grâce à eux nous nous revêtons du Christ, nous sommes ensevelis avec le Fils de Dieu, et nous devenons membres de cette bienheureuse tête. (cf. [Rm 6,1 Ga 3,27](#)). Nous devons donc non seulement les respecter plus que les princes et que les rois, mais aussi les vénérer plus que nos parents. Ceux-ci en effet nous ont engendrés par le sang et la volonté de la chair (cf. [Jn 1,13](#)); ceux-là en revanche nous font naître comme fils de Dieu; ils sont les instruments de notre régénération bienheureuse, de notre liberté et de notre adoption dans l'ordre de la grâce".

56 Sentire cum Ecclesia

Pour être un bon guide de son peuple, le prêtre sera aussi attentif à reconnaître les signes des temps: depuis les plus vastes qui touchent l'Eglise universelle et son cheminement dans l'histoire des hommes, jusqu'aux signes les plus proches de la situation concrète de sa communauté.

Ce discernement requiert une mise à jour constante et pertinente dans l'étude des problèmes théologiques et pastoraux, l'exercice d'une sage réflexion sur les données sociales, culturelles et scientifiques qui caractérisent son époque.

Dans l'accomplissement de leur ministère, les prêtres sauront traduire cette exigence par l'attitude constante et sincère du *sentire cum Ecclesia*, pour qu'ils travaillent toujours en communion avec le Pape, avec les évêques, avec leurs autres confrères dans le sacerdoce, tout comme avec les fidèles consacrés par la profession des conseils évangéliques et avec les fidèles laïcs.

Dans l'exercice de leur activité, les prêtres ne manqueront pas non plus de rechercher, selon les formes légitimes et en tenant compte des capacités de chacun, la coopération des fidèles consacrés et des fidèles laïcs.

Le célibat sacerdotal

57 Ferme volonté de l'Eglise

Convaincue des profondes motivations théologiques et pastorales qui soutiennent le rapport entre célibat et sacerdoce, éclairée par le témoignage qui en confirme encore aujourd'hui, malgré des cas douloureux, la validité spirituelle et évangélique dans tant de vies sacerdotales, l'Eglise a réaffirmé durant le Concile Vatican II et dans le magistère pontifical postérieur sa "ferme volonté de maintenir la loi qui exige le célibat perpétuel librement choisi pour les candidats à l'ordination sacerdotale dans le rite latin" (176)

Le célibat en effet est un don que l'Eglise a reçu et sur lequel elle veut veiller, convaincue qu'il est un bien pour elle-même et pour le monde.

(176) JEAN-PAUL II, Exhort. ap. post-synodale *Pastores dabo vobis*, [PDV 29](#): l.c., 704; cf. CONC. CUM. VAT. II, Décr. *Presbyterorum Ordinis*, [PO 16](#) PAUL VI, Encycl. *Sacerdotalis coelibatus* (24 juin 1967), 14: AAS 59 (1967), 662; [CIC 277](#)

58 Motifs théologiques et spirituels du célibat

Comme toute valeur évangélique, le célibat consacré doit être lui aussi vécu comme une

nouveauté libératrice, comme un témoignage particulier de radicalisme à la suite du Christ et comme signe de la réalité eschatologique. "Tous ne comprennent pas ce langage, mais ceux à qui c'est donné. Il y a, en effet, des eunuques qui sont nés ainsi du sein de leur mère, il y a des eunuques qui le sont devenus par l'action des hommes, et il y a des eunuques qui se sont rendus tels à cause du Royaume des Cieux. Celui qui peut comprendre, qu'il comprenne!" ([Mt 19,10-12](#)). (177)

Pour vivre avec amour et avec générosité le don reçu, il est particulièrement important que le prêtre comprenne dès la formation au séminaire les motifs théologiques et spirituels de la discipline ecclésiastique sur le célibat. (178) Le célibat, en tant que don et charisme particulier de Dieu, requiert l'observance de la continence parfaite et perpétuelle pour le Royaume des cieux, afin que les ministres sacrés puissent adhérer plus facilement au Christ avec un cœur sans partage et se dédier plus librement au service de Dieu et des hommes. (179) Avant même la volonté du sujet exprimée par sa disponibilité, la discipline ecclésiastique manifeste la volonté de l'Eglise et trouve sa raison ultime dans le lien étroit qui existe entre le célibat et l'ordination sacrée, qui configure le prêtre à Jésus-Christ Tête et Epoux de l'Eglise. (180) La lettre aux Ephésiens (cf. [Ep 5,25-27](#)) établit un strict rapport entre l'oblation sacerdotale du Christ (cf. [Ep 5,25](#)) et la sanctification de l'Eglise (cf. [Ep 5,26](#)) qui est aimée d'un amour sponsal. Inséré sacramentellement dans ce sacerdoce d'amour exclusif du Christ pour l'Eglise son Epouse fidèle, par son engagement au célibat, le prêtre exprime cet amour qui alors devient source féconde d'efficacité pastorale.

Le célibat par conséquent n'est pas un élément qui influence de l'extérieur le ministère sacerdotal; il ne peut pas être non plus simplement considéré comme une institution imposée par loi, entre autres raisons parce que celui qui reçoit le sacrement de l'Ordre s'y engage en pleine conscience et liberté, (181) après une préparation de plusieurs années, accompagnée d'une réflexion profonde et d'une prière assidue. Parvenu à la ferme conviction que le Christ lui concède ce *don* pour le bien de l'Eglise et le service des autres, le prêtre assume le célibat pour toute sa vie, en renforçant cette volonté dans la promesse déjà prononcée durant le rite de l'ordination diaconale. (182)

Pour toutes ces raisons, la loi ecclésiastique d'une part confirme le charisme du célibat en montrant combien il est intimement lié au ministère sacré dans sa double dimension de relation avec le Christ et avec l'Eglise, et d'autre part protège la liberté de celui qui le reçoit. (183) Aussi le prêtre, consacré au Christ de manière nouvelle et privilégiée, (184) doit être conscient qu'il a reçu un don confirmé par un lien juridique précis qui l'oblige moralement à l'observer. Ce lien, assumé librement, a un caractère théologique, puisqu'il est un signe de ce lien sponsal qui se réalise dans l'ordination sacramentelle. A travers lui, le prêtre acquiert cette paternité spirituelle mais réelle, qui a une dimension universelle et qui se concrétise particulièrement vis-à-vis de la communauté qui lui est confiée. (185)

(177) Cf. JEAN-PAUL II, Encycl. *Veritatis splendor* (6 août 1993), [VS 22](#): AAS 85 1993), 1151.

(178) Cf. CONC. CUM. VAT. II, Décr. *Optatam Totius* [OT 10 CIC 247](#) CONGREGATION POUR L'EDUCATION CATHOLIQUE *Ratio Fundamentalis Institutionis Sacerdotalis* (19 mars 1985), *48 Orientations éducatives pour la formation au célibat sacerdotal* (11 avril 1974), n. 16.

(179) Cf. CONC. CUM. VAT. II, Décr. *Presbyterorum Ordinis*, [PO 16](#) JEAN-PAUL II, Lettre aux prêtres à l'occasion du Jeudi-Saint 1979 *Novo incipiente* (8 avril 1979), 8: AAS 71 (1979), 405-409; Exhort. ap. post-synodale *Pastores dabo vobis* [PDV 29](#): I.c., 703-705; [CIC 277](#)

(180) Cf. CONC. CUM. VAT. II, Décr. *Presbyterorum Ordinis*, [PO 16](#) PAUL VI, Encycl. *Sacerdotalis coelibatus* (24 juin 1967) 14: AAS 59 (1967), 662.

(181) Cf. CONC. CUM. VAT. II, Décr. *Presbyterorum Ordinis* [PO 16 CIC 1036 CIC 1037](#)

(182) Cf. *Pontificale Romanum - De ordinatione Episcopi, Presbyterorum et Diaconorum* chap. III, n. 228, Ed. typica altera, 1990, p. 134; JEAN-PAUL II, Lettre aux prêtres à l'occasion du Jeudi-Saint 1979 *Novo incipiente* (8 avril 1979), 9: AAS 71 (1979), 409-411

(183) Cf. SYNODE DES EVEQUES, Document *Ultimus temporibus* (30 novembre 1971), II, I, 4c: AAS 63 (1971), 916-917.

(184) Cf. CONC. CUM. VAT. II, Décr. *Presbyterorum Ordinis*, [PO 16](#).

(185) Cf. *ibid*

59 Exemple de Jésus

Le célibat est alors un don de soi "en" Jésus Christ et "avec" Jésus-Christ à son Eglise, et exprime le service du prêtre à l'Eglise "dans" et "avec" le Seigneur. (186)

On resterait dans un état de permanente immaturité si le célibat était vécu comme un "tribut qu'on paie au Seigneur" pour accéder aux Ordres sacrés et non plus comme "un don qu'on reçoit de sa miséricorde", (187) comme un choix de la liberté et comme l'acceptation joyeuse d'une vocation particulière d'amour pour Dieu et pour les hommes.

Le Seigneur donne ici l'exemple, lui qui, allant à contre-courant de ce que l'on peut considérer comme la culture dominante de son temps, a choisi librement de vivre le célibat. A sa suite, les disciples ont "tout" laissé pour accomplir leur mission ([Lc 18,28-30](#)) .

Pour cette raison l'Eglise, depuis l'époque apostolique, a voulu conserver le don de la continence perpétuelle des clercs, et s'est orientée vers la solution de choisir les candidats à l'Ordre sacré parmi les célibataires (cf. [2Th 2,15](#) [1Co 7,5](#) [1Co 9,5](#) [1Tm 3,2-12](#) [1Tm 5,9](#) [Tt 1,6-8](#)) .(188)

(186) Cf. JEAN-PAUL II, Exhort. ap. post-synodale *Pastores dabo vobis*, [PDV 29](#): l.c., 703-705.

(187) S. CONGREGATION POUR L'EDUCATION CATHOLIQUE, *Orientations éducatives pour la formation au célibat sacerdotal* (11 avril 1974), n. 16.

(188) Pour l'interprétation de ces texte, cf. CONC. D'ELVIRE, (a. 302-305) can. 27; 33: BRUNS HERM., *Canones Apostolorum et Conciliorum saec. IV-VII*, II, 5-6; CONC. DE NEOCESAREE (a. 314), can. 1: *Pont. Commissio ad redingendum Orientalis*, IX, I/2, 74-82; CONC. CUM. NICEE (a.(a. 325), can. 3: *Conc. cum. Decr.*, 6; SYNODE ROMAIN (a. 386): *Concilia Africae* a. 345-525, CCL 149, (in CONC. DE TELEPTE), 58-63; CONC. DE CARTHAGE (a. 390): *Ibid* 13,133 ss.; CONC. IN TRULLO (a. 691), can. 3, 6, 12, 13, 26, 30, 48: *Pont. Commissio ad redigendum Orientalis*, IX, I/1, 125-186; SIRICE, décrétale *Directa* (a. 386): PL 13, 1131-1147; INNOCENT Ier, lett. *Dominus inter* (a. 405): BRUNS cit. 274-277. S. LEON GRAND, lettre a Rusticus (a. 456): PL 54, 1191; EUSEBE DE CESAREE, *Demonstratio Evangelica* , 1, 9: PG 22, 82 (78-83); EPIPHANE DE SALAMINE, *Panarion*, PG 41, 868, 1024; *Expositio Fidei*, PG 42, 822-826.

60 Difficultés et objections

Dans le climat culturel actuel, souvent marqué par une vision de l'homme privée du sens des valeurs et surtout incapable de donner un sens total, positif et libérateur à la sexualité humaine, on pose souvent la question de la valeur et de la signification du célibat sacerdotal ou, tout au moins, de l'opportunité d'affirmer son lien étroit et sa profonde harmonie avec le sacerdoce ministériel.

Au long des siècles, les difficultés et les objections ont toujours accompagné le choix de l'Eglise Latine et de certaines Eglises Orientales de ne conférer le sacerdoce ministériel qu'à des hommes ayant reçu de Dieu le don de la chasteté dans le célibat. La discipline des autres Eglises Orientales qui admettent le sacerdoce d'hommes mariés n'est pas opposée à celle de l'Eglise Latine. Ces mêmes Eglises en effet exigent le célibat pour les Evêques. De plus, elles n'acceptent pas le mariage des prêtres ni les noces successives des ministres veufs. Il s'agit toujours et seulement de l'ordination d'hommes déjà mariés.

Les difficultés que certains opposent encore aujourd'hui, (189) s'appuient souvent sur de faux prétextes, comme par exemple l'accusation de spiritualisme désincarné ou l'affirmation suivant laquelle la continence impliquerait méfiance ou mépris vis-à-vis de la sexualité.

D'autres encore partent de cas difficiles et douloureux, ou généralisent des cas particuliers. On oublie en revanche le témoignage offert par l'immense majorité des prêtres qui vivent leur célibat dans la liberté intérieure, appuyés sur de profondes motivations évangéliques, dans la fécondité spirituelle et dans un horizon de fidélité convaincue et joyeuse à leur vocation et à leur mission.

Il est clair que pour garantir et pour conserver ce don dans un climat d'équilibre serein et de progrès spirituel, toutes les mesures doivent être prises qui éloignent le prêtre des difficultés possibles. (190)

Il est par conséquent nécessaire que les prêtres se comportent avec la prudence requise dans leurs relations avec les personnes dont la familiarité peut mettre en danger la fidélité au don ou susciter le scandale des fidèles. (191) Dans les cas particuliers, il faudra se soumettre au jugement de l'Evêque qui a l'obligation de donner des normes précises dans ce domaine. (192) De plus, les prêtres ne manqueront pas de suivre les règles d'ascèse éprouvées par l'expérience de l'Eglise et qui sont encore plus requises dans les circonstances actuelles. Pour cela, ils éviteront avec prudence les lieux, les spectacles et les lectures qui constituent un obstacle à l'observance de la chasteté dans le célibat. (193) Vis-à-vis des moyens de communication sociale, les prêtres, que ce soit comme acteurs ou comme utilisateurs, observeront la discrétion nécessaire et éviteront tout ce qui pourrait nuire à leur vocation. Dans un climat de permissivité sexuelle exacerbée, pour protéger avec amour le don reçu, c'est dans la communion avec le Christ et avec l'Eglise, dans la dévotion à la Bienheureuse Vierge Marie et la considération de l'exemple des prêtres saints de tous les temps, qu'ils trouveront la force nécessaire pour vaincre les difficultés sur leur chemin, et pour agir avec cette maturité qui les rend crédibles vis-à-vis du monde. (194)

(189) Cf. JEAN-PAUL II, Lettre à tous les prêtres de l'Eglise à l'occasion du Jeudi-Saint 1993 (8 avril 1993): AAS 85 (1993), 880-883; pour d'ultérieurs approfondissements, cf. *Solo per amore, riflessioni sul celibato sacerdotale*, sous la direction de la Congrégation pour le Clergé, Ed. Paoline, 1993; *Identità e missione del Sacerdote*, sous la direction de G. PITTAU-C. SEPE, Ed. Città Nuova 1994.

(190) S. JEAN CHRYSOSTOME, *De Sacerdotio*, VI, 2: PG 48, 679: "L âme du prêtre doit être plus pure que les rayons du soleil, pour que le Saint-Esprit ne l'abandonne pas et pour qu'il puisse dire: *ce n'est plus moi qui vit, c'est le Christ qui vit en moi (Ga 2,20)* . Les anachorètes dans le désert, loin de la ville, des lieux de rencontres et de leur agitation, jouissant pleinement du port et du beau temps, n'osent pas mettre leur confiance dans la sécurité de leur vie, mais prennent de nombreuses précautions, se protégeant de toute part et prenant soins de tout faire et de tout dire avec diligence, pour pouvoir se présenter à Dieu dans la confiance d'une pureté intacte, autant qu'il est possible aux facultés humaines: quelle force et quelle violence seront donc nécessaires au prêtre, pour soustraire son âme à toute tache et en conserver intacte la beauté spirituelle? Il a certainement besoin d'une pureté plus grande que le moine. Et cependant, lui qui en a plus besoin, est exposé à des occasions inévitables plus fréquentes, qui pourraient le contaminer si, avec une sobriété et une vigilance soutenues, il ne rendait pas son âme inaccessible à toutes ces embûches".

(191) Cf. [CIC 277](#)

(192) Cf. *ibid*, [CIC 277](#)

(193) Cf. CONC. CUM. VAT. II, Décr. *Presbyterorum Ordinis*, [PO 16](#).

(194) Cf. PAUL VI, Encycl. *Sacerdotalis coelibatus* (24 juin 1967), 78-81: AAS 59 (1967), 688-689; JEAN-PAUL II, Exhort. ap. post-synodale *Pastores dabo vobis*, [PDV 29](#): l.c., 703-705

II Les vertus théologiques

1812 Les vertus humaines s'enracinent dans les vertus théologiques qui adaptent les facultés de l'homme à la participation de la nature divine (cf. [2P 1,4](#)). Car les vertus théologiques se réfèrent directement à Dieu. Elles disposent les chrétiens à vivre en relation avec la Sainte Trinité. Elles ont Dieu Un et Trine pour origine, pour motif et pour objet.

1813 Les vertus théologiques fondent, animent et caractérisent l'agir moral du chrétien. Elles informent et vivifient toutes les vertus morales. Elles sont infusées par Dieu dans l'âme des fidèles pour les rendre capables d'agir comme ses enfants et de mériter la vie éternelle. Elles sont le gage de la présence et de l'action du Saint Esprit dans les facultés de l'être humain. Il y a trois vertus théologiques: la foi, l'espérance et la charité (cf. [1Co 13,13](#)).

La foi

1814 La foi est la vertu théologique par laquelle nous croyons en Dieu et à tout ce qu'Il nous a dit et révélé, et que la Sainte Eglise nous propose à croire, parce qu'Il est la vérité même. Par la foi "l'homme s'en remet tout entier librement à Dieu" ([DV 5](#)). C'est pourquoi le croyant cherche à connaître et à faire la volonté de Dieu. "Le juste vivra de la foi" ([Rm 1,17](#)). La foi vivante "agit par la charité" ([Ga 5,6](#)).

1815 Le don de la foi demeure en celui qui n'a pas péché contre elle (cf. Cc. Trente: [DS 1545](#)). Mais "sans les oeuvres, la foi est morte" ([Jc 2,26](#)): privée de l'espérance et de l'amour, la foi n'unit pas pleinement le fidèle au Christ et n'en fait pas un membre vivant de son Corps.

1816 Le disciple du Christ ne doit pas seulement garder la foi et en vivre, mais encore la professer, en témoigner avec assurance et la répandre: "Tous doivent être prêts à confesser le Christ devant les hommes et à le suivre sur le chemin de la Croix, au milieu des persécutions qui ne manquent jamais à l'Eglise" ([LG 42](#) cf. [DH 14](#)). Le service et le témoignage de la foi sont requis pour le Salut: "Quiconque se déclarera pour moi devant les hommes, je me déclarerai, moi aussi, pour lui devant mon Père qui est aux cieux; mais celui qui me reniera devant les hommes, je le renierai, moi aussi, devant mon Père qui est aux cieux" ([Mt 10,32-33](#)).

L'espérance

1817 L'espérance est la vertu théologique par laquelle nous désirons comme notre bonheur le Royaume des cieux et la Vie éternelle, en mettant notre confiance dans les promesses du Christ et en prenant appui, non sur nos forces, mais sur le secours de la grâce du Saint-Esprit. "Gardons indéfectible la confession de l'espérance, car celui qui a promis est fidèle" ([He 10,23](#)). "Cet Esprit, il l'a répandu sur nous à profusion, par Jésus Christ notre Sauveur, afin que, justifiés par la grâce du Christ, nous obtenions en espérance l'héritage de la vie éternelle" ([Tt 3,6-7](#)).

1818 La vertu d'espérance répond à l'aspiration au bonheur placée par Dieu dans le cœur de tout homme; elle assume les espoirs qui inspirent les activités des hommes; elle les purifie pour les ordonner au Royaume des cieux; elle protège du découragement; elle soutient en tout délaissement; elle dilate le cœur dans l'attente de la béatitude éternelle. L'élan de l'espérance préserve de l'égoïsme et conduit au bonheur de la charité.

1819 L'espérance chrétienne reprend et accomplit l'espérance du peuple élu qui trouve son origine et son modèle dans *l'espérance d'Abraham* comblé en Isaac des promesses de Dieu et purifié par l'épreuve du sacrifice (cf. [Gn 17,4-8](#) [Gn 22,1-18](#)). "Espérant contre toute espérance, il crut et devint ainsi père d'une multitude de peuples" ([Rm 4,18](#)).

1820 L'espérance chrétienne se déploie dès le début de la prédication de Jésus dans l'annonce des béatitudes. Les *béatitudes* élèvent notre espérance vers le Ciel comme vers la nouvelle Terre promise; elles en tracent le chemin à travers les épreuves qui attendent les disciples de Jésus. Mais par les mérites de Jésus Christ et de sa passion, Dieu nous garde dans "l'espérance qui ne déçoit pas" ([Rm 5,5](#)). L'espérance est "l'ancre de l'âme", sûre et ferme, "qui pénètre ... là où est entré pour nous, en précurseur, Jésus " ([He 6,19-20](#)). Elle est aussi une arme qui nous protège dans le combat du salut: "Revêtons la cuirasse de la foi et de la charité, avec le casque de l'espérance du salut" ([1Th 5,8](#)). Elle nous procure la joie dans l'épreuve même: "avec la joie de l'espérance, constants dans la tribulation" ([Rm 12,12](#)). Elle s'exprime et se nourrit dans la prière, tout particulièrement dans celle du *Pater*, résumé de tout ce que l'espérance nous fait désirer.

1821 Nous pouvons donc espérer la gloire du ciel promise par Dieu à ceux qui l'aiment (cf. [Rm 8,28-30](#)) et font sa volonté (cf. [Mt 7,21](#)). En toute circonstance, chacun doit espérer, avec la grâce de Dieu, "persévérer jusqu'à la fin" (cf. [Mt 10,22](#) cf. Cc. Trente: [DS 1541](#)) et obtenir la joie du ciel, comme l'éternelle récompense de Dieu pour les bonnes oeuvres accomplies avec la grâce du Christ. Dans l'espérance l'Eglise prie que "tous les hommes soient sauvés" ([1Tm 2,4](#)). Elle aspire à être, dans la gloire du ciel, unie au Christ, son Epoux:

Espère, ô mon âme, espère. Tu ignores le jour et l'heure. Veille soigneusement, tout passe avec rapidité, quoique ton impatience rende douteux ce qui est certain, et long un temps bien court. Songe que plus tu comatras, plus tu prouveras l'amour que tu portes à ton Dieu, et plus tu te réjouiras un jour avec ton Bien-Aimé, dans un bonheur et un ravissement qui ne pourront jamais finir (Ste. Thérèse de Jésus, excl. 15,3).

La charité

1822 La charité est la vertu théologale par laquelle nous aimons Dieu par-dessus toute chose pour Lui-même, et notre prochain comme nous-mêmes pour l'amour de Dieu.

1823 Jésus fait de la charité le *commandement nouveau* (cf. [Jn 13,34](#)). En aimant les siens "jusqu'à la fin" ([Jn 13,1](#)), il manifeste l'amour du Père qu'il reçoit. En s'aimant les uns les autres, les disciples imitent l'amour de Jésus qu'ils reçoivent aussi en eux. C'est pourquoi Jésus dit: "Comme le Père m'a aimé, moi aussi je vous ai aimés. Demeurez en mon amour" ([Jn 15,9](#)). Et encore: "Voici mon commandement: Aimez-vous les uns les autres comme je vous ai aimés" ([Jn 15,12](#)).

1824 Fruit de l'Esprit et plénitude de la loi, la charité garde *les commandements* de Dieu et de son Christ: "Demeurez en mon amour. Si vous gardez mes commandements, vous demeurerez en mon amour" ([Jn 15,9-10](#) cf. [Mt 22,40](#) [Rm 13,8-10](#)).

1825 Le Christ est mort par amour pour nous alors que nous étions encore "ennemis" ([Rm 5,10](#)). Le Seigneur nous demande d'aimer comme Lui jusqu'à nos *ennemis* ([Mt 5,44](#)), de nous faire le prochain du plus lointain (cf. [Lc 10,27-37](#)), d'aimer les enfants (cf. [Mc 9,37](#)) et les pauvres comme Lui-même (cf. [Mt 25,40](#) [Mt 25,45](#)).

L'apôtre saint Paul a donné un incomparable tableau de la charité: "La charité prend patience, la charité rend service, elle ne jalouse pas, elle ne plastronne pas, elle ne s'enfle pas d'orgueil, elle ne fait rien de laid, elle ne cherche pas son intérêt, elle ne s'irrite pas, elle n'entretient pas de rancune, elle ne se réjouit pas de l'injustice, mais elle trouve sa joie dans la vérité. Elle excuse tout, elle croit tout, elle espère tout, elle endure tout" ([1Co 13,4-7](#)).

1826 "Sans la charité, dit encore l'Apôtre, je ne suis rien ...". Et tout ce qui est privilège, service, vertu même ... "sans la charité, cela ne me sert de rien" ([1Co 13,1-4](#)). La charité est supérieure à toutes les vertus. Elle est la première des vertus théologiques: "Les trois demeurent: la foi, l'espérance et la charité. Mais *la charité est la plus grande*" ([1Co 13,13](#)).

1827 L'exercice de toutes les vertus est animé et inspiré par la charité. Celle-ci est le "lien de la perfection" ([Col 3,14](#)); elle est la *forme des vertus*; elle les articule et les ordonne entre elles; elle est source et terme de leur pratique chrétienne. La charité assure et purifie notre puissance humaine d'aimer. Elle l'élève à la perfection surnaturelle de l'amour divin.

1828 La pratique de la vie morale animée par la charité donne au chrétien la liberté spirituelle des enfants de Dieu. Il ne se tient plus devant Dieu comme un esclave, dans la crainte servile, ni comme le mercenaire en quête de salaire, mais comme un fils qui répond à l'amour de "celui qui nous a aimés le premier" ([1Jn 4,19](#)):

Ou bien nous nous détournons du mal par crainte du châtement, et nous sommes dans la disposition de l'esclave. Ou bien nous poursuivons l'appât de la récompense et nous ressemblons aux mercenaires. Ou enfin c'est pour le bien lui-même et l'amour de celui qui commande que nous obéissons ... et nous sommes alors dans la disposition des enfants (S. Basile, reg. fus. prol. 3).

1829 La charité a pour *fruits* la joie, la paix et la miséricorde; elle exige la bienfaisance et la correction fraternelle; elle est bienveillance; elle suscite la réciprocité, demeure désintéressée et libérale; elle est amitié et communion:

L'achèvement de toutes nos oeuvres, c'est la dilection. Là est la fin; c'est pour l'obtenir que nous courons, c'est vers elle que nous courons; une fois arrivés, c'est en elle que nous nous reposerons (S. Augustin, ep. Jo. 10,4).

III Les dons et les Fruits du Saint-Esprit

1830 La vie morale des chrétiens est soutenue par les dons du Saint-Esprit. Ceux-ci sont des dispositions permanentes qui rendent l'homme docile à suivre les impulsions de l'Esprit Saint.

1831 Les sept *dons* du Saint-Esprit sont la sagesse, l'intelligence, le conseil, la force, la science, la piété et la crainte de Dieu. Ils appartiennent en leur plénitude au Christ, Fils de David (cf. [Is 11,1-2](#)). Ils complètent et mènent à leur perfection les vertus de ceux qui les reçoivent. Ils rendent les fidèles dociles à obéir avec promptitude aux inspirations divines.

Que ton Esprit bon me conduise sur une terre unie ([Ps 143,10](#)).

Tout ceux qu'anime l'Esprit de Dieu sont fils de Dieu... Enfants et donc héritiers; héritiers de Dieu et cohéritiers du Christ ([Rm 8,14](#) [Rm 8,17](#)).

1832 Les *fruits* de l'Esprit sont des perfections que forme en nous le Saint-Esprit comme des prémices de la gloire éternelle. La tradition de l'Eglise en énumère douze: "charité, joie, paix, patience, longanimité, bonté, bénignité, mansuétude, fidélité, modestie, continence, chasteté" ([Ga 5,22-23](#) vulg.).

En bref

1833 *La vertu est une disposition habituelle et ferme à faire le bien.*

1834 *Les vertus humaines sont des dispositions stables de l'intelligence et de la volonté, qui règlent nos actes, ordonnent nos passions et guident notre conduite selon la raison et la foi. Elles peuvent être regroupées autour de quatre vertus cardinales: la prudence, la justice, la force et la tempérance.*

1835 *La prudence dispose la raison pratique à discerner, en toute circonstance, notre véritable bien et à choisir les justes moyens de l'accomplir.*

1836 *La justice consiste dans la constante et ferme volonté de donner à Dieu et au prochain ce qui lui est dû.*

1837 *La force assure, dans les difficultés, la fermeté et la constance dans la poursuite du bien.*

1838 *La tempérance modère l'attrait des plaisirs sensibles et procure l'équilibre dans l'usage des biens créés.*

1839 *Les vertus morales grandissent par l'éducation, par des actes délibérés et par la persévérance dans l'effort. La grâce divine les purifie et les élève.*

1840 *Les vertus théologales disposent les chrétiens à vivre en relation avec la Sainte Trinité. Elles ont Dieu pour origine, pour motif et pour objet, Dieu connu par la foi, espéré et aimé pour Lui-même.*

1841 *Il y a trois vertus théologales: la foi, l'espérance et la charité (cf. [1Co 13,13](#)). Elles informent et vivifient toutes les vertus morales.*

1842 *Par la foi nous croyons en Dieu et nous croyons tout ce qu'Il nous a révélé et que la Sainte Eglise nous propose à croire.*

1843 *Par l'espérance nous désirons et attendons de Dieu avec une ferme confiance la vie éternelle et les grâces pour la mériter.*

1844 *Par la charité nous aimons Dieu par-dessus toute chose et notre prochain comme nous-même pour l'amour de Dieu. Elle est le "lien de la perfection" ([Col 3,14](#)) et la forme de toutes les vertus.*

1845 *Les sept dons du Saint Esprit accordés aux chrétiens sont la sagesse, l'intelligence, le conseil, la force, la science, la piété et la crainte de Dieu.*

Article 8 Le péché

I La miséricorde et le péché

1846 L'Évangile est la révélation, en Jésus Christ, de la miséricorde de Dieu pour les pécheurs (cf. [Lc 15](#)). L'ange l'annonce à Joseph: "Tu lui donneras le nom de Jésus: car c'est lui qui sauvera son peuple de ses péchés" ([Mt 1,21](#)). Il en va de même de l'Eucharistie, sacrement de la Rédemption: "Ceci est mon sang, le sang de l'Alliance, qui va être répandu pour une multitude en rémission des péchés" ([Mt 26,28](#)).

1847 "Dieu nous a créés sans nous, il n'a pas voulu nous sauver sans nous" (S. Augustin, serm. 169,11,13). L'accueil de sa miséricorde réclame de nous l'aveu de nos fautes. "Si nous disons: 'Nous n'avons pas de péché', nous nous abusons, la vérité n'est pas en nous. Si nous confessons nos péchés, Il est assez fidèle et juste pour remettre nos péchés et nous purifier de toute injustice" ([1Jn 1,8-9](#)).

1848 Comme l'affirme saint Paul: "Où le péché s'est multiplié, la grâce a surabondé". Mais pour faire son oeuvre, la grâce doit découvrir le péché pour convertir notre coeur et nous conférer "la justice pour la vie éternelle par Jésus Christ Notre Seigneur" ([Rm 5,20-21](#)). Tel un médecin qui sonde la plaie avant de la panser, Dieu, par sa Parole et par son Esprit, projette une lumière vive sur le péché:

La conversion *requiert la mise en lumière du péché*, elle contient en elle-même le jugement intérieur de la conscience. On peut y voir la preuve de l'action de l'Esprit de vérité au plus profond de l'homme, et cela devient en même temps le commencement d'un nouveau don de la grâce et de l'amour: "Recevez l'Esprit Saint". Ainsi, dans cette "mise en lumière du péché" nous découvrons *un double don*: le don de la vérité de la conscience et le don de la certitude de la rédemption. L'Esprit de vérité est le Consolateur ([DEV 31](#)).

II La définition du péché

1849 Le péché est une faute contre la raison, la vérité, la conscience droite; il est un manquement à l'amour véritable, envers Dieu et envers le prochain, à cause d'un attachement pervers à certains biens. Il blesse la nature de l'homme et porte atteinte à la solidarité humaine. Il a été défini comme "une parole, un acte ou un désir contraires à la loi éternelle" (S. Augustin, Faust. 22,27 S. Thomas d'A., I-II 71,6).

1850 Le péché est une offense de Dieu: "Contre toi, toi seul, j'ai péché. Ce qui est mal à tes yeux, je l'ai fait" ([Ps 51,6](#)). Le péché se dresse contre l'amour de Dieu pour nous et en détourne nos coeurs. Comme le péché premier, il est une désobéissance, une révolte contre Dieu, par la volonté de devenir "comme des dieux", connaissant et déterminant le bien et le mal ([Gn 3,5](#)). Le péché est ainsi "amour de soi jusqu'au mépris de Dieu" (S. Augustin, civ. 14, 28). Par cette exaltation orgueilleuse de soi, le péché est diamétralement contraire à l'obéissance de Jésus qui accomplit le salut (cf. [Ph 2,6-9](#)).

1851 C'est précisément dans la Passion où la miséricorde du Christ va le vaincre, que le péché manifeste le mieux sa violence et sa multiplicité: incrédulité, haine meurtrière, rejet et moqueries de la part des chefs et du peuple, lâcheté de Pilate et cruauté des soldats, trahison

de Judas si dure à Jésus, reniement de Pierre et abandon des disciples. Cependant, à l'heure même des ténèbres et du Prince de ce monde (cf. [Jn 14,30](#)), le sacrifice du Christ devient secrètement la source de laquelle jaillira intarissablement le pardon de nos péchés.

III La diversité des péchés

1852 La variété des péchés est grande. L'Écriture en fournit plusieurs listes. L'épître aux Galates oppose les œuvres de la chair au fruit de l'Esprit: "On sait bien tout ce que produit la chair: fornication, impureté, débauche, idolâtrie, magie, haines, discorde, jalousie, emportements, disputes, dissensions, scissions, sentiments d'envie, orgies, ripailles et choses semblables - et je vous préviens, comme je l'ai déjà fait, que ceux qui commettent ces fautes là n'hériteront pas du Royaume de Dieu" ([Ga 5,19-21](#) cf. [Rm 1,28-32](#) [1Co 6,9-10](#) [Ep 5,3-5](#) [Col 3,5-8](#) [1Tm 1,9-10](#) [2Tm 3,2-5](#)).

1853 On peut distinguer les péchés selon leur objet, comme pour tout acte humain, ou selon les vertus auxquelles ils s'opposent, par excès ou par défaut, ou selon les commandements qu'ils contrarient. On peut les ranger aussi selon qu'ils concernent Dieu, le prochain ou soi-même; on peut les diviser en péchés spirituels et charnels, ou encore en péchés en pensée, en parole, par action ou par omission. La racine du péché est dans le cœur de l'homme, dans sa libre volonté, selon l'enseignement du Seigneur: "Du cœur en effet procèdent mauvais desseins, meurtres, adultères, débauches, vols, faux témoignages, diffamations. Voilà les choses qui rendent l'homme impur" ([Mt 15,19](#)). Dans le cœur réside aussi la charité, principe des œuvres bonnes et pures, que blesse le péché.

IV La gravité du péché: péché mortel et véniel

1854 Il convient d'apprécier les péchés selon leur gravité. Déjà perceptible dans l'Écriture (cf. [1Jn 5,16-17](#)), la distinction entre péché mortel et péché véniel s'est imposée dans la tradition de l'Église. L'expérience des hommes la corrobore.

1855 Le *péché mortel* détruit la charité dans le cœur de l'homme par une infraction grave à la loi de Dieu; il détourne l'homme de Dieu, qui est sa fin ultime et sa béatitude en Lui préférant un bien inférieur.

Le *péché véniel* laisse subsister la charité, même s'il l'offense et la blesse.

1856 Le péché mortel, attaquant en nous le principe vital qu'est la charité, nécessite une nouvelle initiative de la miséricorde de Dieu et une conversion du cœur qui s'accomplit normalement dans le cadre du sacrement de la Réconciliation:

Lorsque la volonté se porte à une chose de soi contraire à la charité par laquelle on est ordonné à la fin ultime, le péché par son objet même a de quoi être mortel... qu'il soit contre l'amour de Dieu, comme le blasphème, le parjure, etc. ou contre l'amour du prochain, comme l'homicide, l'adultère, etc. ... En revanche, lorsque la volonté du pécheur se porte quelquefois à une chose qui contient en soi un désordre mais n'est cependant pas contraire à l'amour de Dieu et du prochain, tel que parole oiseuse, rire superflu, etc., de tels péchés sont véniels (S. Thomas d'A., *I-II 88,2*).

1857 Pour qu'un *péché* soit *mortel* trois conditions sont ensemble requises: "Est péché mortel tout péché qui a pour objet une matière grave, et qui est commis en pleine conscience

et de propos délibéré" ([RP 17](#)).

1858 La *matière grave* est précisée par les Dix commandements selon la réponse de Jésus au jeune homme riche: "Ne tue pas, ne commets pas d'adultère, ne vole pas, ne porte pas de faux témoignage, ne fais pas de tort, honore ton père et ta mère" ([Mc 10,18](#)). La gravité des péchés est plus ou moins grande: un meurtre est plus grave qu'un vol. La qualité des personnes lésées entre aussi en ligne de compte: la violence exercée contre les parents est de soi plus grave qu'envers un étranger.

1859 Le péché mortel requiert *pleine connaissance* et *entier consentement*. Il présuppose la connaissance du caractère peccamineux de l'acte, de son opposition à la Loi de Dieu. Il implique aussi un consentement suffisamment délibéré pour être un choix personnel. L'ignorance affectée et l'endurcissement du cœur (cf. [Mc 3,5-6](#) [Lc 16,19-31](#)) ne diminuent pas, mais augmentent le caractère volontaire du péché.

1860 L'*ignorance involontaire* peut diminuer sinon excuser l'imputabilité d'une faute grave. Mais nul n'est censé ignorer les principes de la loi morale qui sont inscrits dans la conscience de tout homme. Les impulsions de la sensibilité, les passions peuvent également réduire le caractère volontaire et libre de la faute, de même que des pressions extérieures ou des troubles pathologiques. Le péché par malice, par choix délibéré du mal, est le plus grave.

1861 Le péché mortel est une possibilité radicale de la liberté humaine comme l'amour lui-même. Il entraîne la perte de la charité et la privation de la grâce sanctifiante, c'est-à-dire de l'état de grâce. S'il n'est pas racheté par le repentir et le pardon de Dieu, il cause l'exclusion du Royaume du Christ et la mort éternelle de l'enfer, notre liberté ayant le pouvoir de faire des choix pour toujours, sans retour. Cependant si nous pouvons juger qu'un acte est en soi une faute grave, nous devons confier le jugement sur les personnes à la justice et à la miséricorde de Dieu.

1862 On commet un *péché véniel* quand on n'observe pas dans une matière légère la mesure prescrite par la loi morale, ou bien quand on désobéit à la loi morale en matière grave, mais sans pleine connaissance ou sans entier consentement.

1863 Le péché véniel affaiblit la charité; il traduit une affection désordonnée pour des biens créés; il empêche les progrès de l'âme dans l'exercice des vertus et la pratique du bien moral; il mérite des peines temporelles. Le péché véniel délibéré et resté sans repentance nous dispose peu à peu à commettre le péché mortel. Cependant le péché véniel ne nous rend pas contraires à la volonté et à l'amitié divines; il ne rompt pas l'Alliance avec Dieu. Il est humainement réparable avec la grâce de Dieu. "Il ne prive pas de la grâce sanctifiante ou déifiante et de la charité, ni par suite, de la béatitude éternelle" ([RP 17](#)):

L'homme ne peut, tant qu'il est dans la chair, éviter tout péché, du moins les péchés légers. Mais ces péchés que nous disons légers, ne les tiens pas pour anodins: si tu les tiens pour anodins quand tu les pèses, tremble quand tu les comptes. Nombre d'objets légers font une grande masse; nombre de gouttes emplissent un fleuve; nombre de grains font un monceau. Quelle est alors notre espérance? Avant tout, la confession ... (S. Augustin, ep. Jo. 1,6).

1864 "Quiconque aura *blasphémé contre l'Esprit Saint* n'aura jamais de pardon; il est coupable d'une faute éternelle" ([Mc 3,29](#) cf. [Mt 12,32](#) [Lc 12,10](#)). Il n'y a pas de limites à la miséricorde de Dieu, mais qui refuse délibérément d'accueillir la miséricorde de Dieu par le repentir rejette le pardon de ses péchés et le salut offert par l'Esprit Saint (cf. [DEV 46](#)). Un tel endurcissement peut conduire à l'impénitence finale et à la perte éternelle.

V La prolifération du péché

1865 Le péché crée un entraînement au péché; il engendre le vice par la répétition des mêmes actes. Il en résulte des inclinations perverses qui obscurcissent la conscience et corrompent l'appréciation concrète du bien et du mal. Ainsi le péché tend-il à se reproduire et à se renforcer, mais il ne peut détruire le sens moral jusqu'en sa racine.

1866 Les vices peuvent être rangés d'après les vertus qu'ils contrarient, ou encore rattachés aux *péchés capitaux* que l'expérience chrétienne a distingués à la suite de S. Jean Cassien et de S. Grégoire le Grand (mor. 31,45). Ils sont appelés capitaux parce qu'ils sont générateurs d'autres péchés, d'autres vices. Ce sont l'orgueil, l'avarice, l'envie, la colère, l'impureté, la gourmandise, la paresse ou acédie.

1867 La tradition catéchétique rappelle aussi qu'il existe des "*péchés qui crient vers le ciel*". Crient vers le ciel: le sang d'Abel (cf. [Gn 4,10](#)); le péché des Sodomites (cf. [Gn 18,20](#) [Gn 19,13](#)); la clameur du peuple opprimé en Egypte (cf. [Ex 3,7-10](#)); la plainte de l'étranger, de la veuve et de l'orphelin (cf. [Ex 22,20-22](#)); l'injustice envers le salarié (cf. [Dt 24,14-15](#) [Jc 5,4](#)).

1868 Le péché est un acte personnel. De plus, nous avons une responsabilité dans les péchés commis par d'autres, quand *nous y coopérons*:

- en y participant directement et volontairement;
- en les commandant, les conseillant, les louant ou les approuvant;
- en ne les révélant pas ou en ne les empêchant pas, quand on y est tenu;
- en protégeant ceux qui font le mal.

1869 Ainsi le péché rend les hommes complices les uns des autres, fait régner entre eux la concupiscence, la violence et l'injustice. Les péchés provoquent des situations sociales et des institutions contraires à la Bonté divine. Les "structures de péché" sont l'expression et l'effet des péchés personnels. Elles induisent leurs victimes à commettre le mal à leur tour. Dans un sens analogique elles constituent un "péché social" (cf. [RP 16](#)).

En bref

1870 *"Dieu a enfermé tous les hommes dans la désobéissance pour faire à tous miséricorde"* ([Rm 11,32](#)).

1871 *Le péché est "une parole, un acte ou un désir contraires à la loi éternelle. Il est une offense à Dieu. Il se dresse contre Dieu dans une désobéissance contraire à l'obéissance du Christ.*

1872 *Le péché est un acte contraire à la raison. Il blesse la nature de l'homme et porte atteinte à la solidarité humaine.*

1873 *La racine de tous les péchés est dans le coeur de l'homme. Leurs espèces et leur gravité se mesurent principalement selon leur objet.*

1874 *Choisir délibérément, c'est-à-dire en le sachant et en le voulant, une chose gravement contraire à la loi divine et à la fin dernière de l'homme, c'est commettre un péché mortel. Celui-ci détruit en nous la charité sans laquelle la béatitude éternelle est impossible. Sans repentir, il entraîne la mort éternelle.*

1875 *Le péché véniel constitue un désordre moral réparable par la charité qu'il laisse subsister en nous.*

1876 *La répétition des péchés, même véniels, engendre les vices parmi lesquels on distingue les péchés capitaux.*

Chapitre Deuxième

La communauté humaine

1877 La vocation de l'humanité est de manifester l'image de Dieu et d'être transformée à l'image du Fils Unique du Père. Cette vocation revêt une forme personnelle, puisque chacun est appelé à entrer dans la béatitude divine; elle concerne aussi l'ensemble de la communauté humaine.

Article 1 La Personne et la Société

I Le caractère communautaire de la vocation humaine

1878 Tous les hommes sont appelés à la même fin, Dieu lui-même. Il existe une certaine ressemblance entre l'union des personnes divines et la fraternité que les hommes doivent instaurer entre eux, dans la vérité et l'amour (cf. [GS 24](#)). L'amour du prochain est inséparable de l'amour pour Dieu.

1879 La personne humaine a besoin de la vie sociale. Celle-ci ne constitue pas pour elle quelque chose de surajouté, mais une exigence de sa nature. Par l'échange avec autrui, la réciprocité des services et le dialogue avec ses frères, l'homme développe ses virtualités; il répond ainsi à sa vocation (cf. [GS 25](#)).

1880 Une *société* est un ensemble de personnes liées de façon organique par un principe d'unité qui dépasse chacune d'elles. Assemblée à la fois visible et spirituelle, une société perdure dans le temps: elle recueille le passé et prépare l'avenir. Par elle, chaque homme est constitué "héritier", reçoit des "talents" qui enrichissent son identité et dont il doit développer les fruits (cf. [Lc 19,16](#) [Lc 19,19](#)). A juste titre, chacun doit le dévouement aux communautés dont il fait partie et le respect aux autorités en charge du bien commun.

1881 Chaque communauté se définit par son but et obéit en conséquence à des règles spécifiques, mais "la *personne humaine* est et doit être le principe, le sujet et la fin de toutes les institutions sociales" ([GS 25](#)).

1882 Certaines sociétés, telles que la famille et la cité, correspondent plus immédiatement à la nature de l'homme. Elles lui sont nécessaires. Afin de favoriser la participation du plus grand nombre à la vie sociale, il faut encourager la création d'associations et d'institutions d'élection "à buts économiques, culturels, sociaux, sportifs, récréatifs, professionnels, politiques, aussi bien à l'intérieur des communautés politiques que sur le plan mondial" ([MM](#)

60). Cette "*socialisation*" exprime également la tendance naturelle qui pousse les humains à s'associer, en vue d'atteindre des objectifs qui excèdent les capacités individuelles. Elle développe les qualités de la personne, en particulier, son sens de l'initiative et de la responsabilité. Elle aide à garantir ses droits (cf. [GS 25 CA 12](#)).

1883 La socialisation présente aussi des dangers. Une intervention trop poussée de l'Etat peut menacer la liberté et l'initiative personnelles. La doctrine de l'Eglise a élaboré le principe dit de *subsidiarité*. Selon celui-ci, "une société d'ordre supérieur ne doit pas intervenir dans la vie interne d'une société d'ordre inférieur en lui enlevant ses compétences, mais elle doit plutôt la soutenir en cas de nécessité et l'aider à coordonner son action avec celle des autres éléments qui composent la société, en vue du bien commun" ([CA 48](#) cf. Pie XI, enc. "Quadragesimo anno").

1884 Dieu n'a pas voulu retenir pour lui seul l'exercice de tous les pouvoirs. Il remet à chaque créature les fonctions qu'elle est capable d'exercer, selon les capacités de sa nature propre. Ce mode de gouvernement doit être imité dans la vie sociale. Le comportement de Dieu dans le gouvernement du monde, qui témoigne de si grands égards pour la liberté humaine, devrait inspirer la sagesse de ceux qui gouvernent les communautés humaines. Ils ont à se comporter en ministres de la providence divine.

1885 Le principe de subsidiarité s'oppose à toutes les formes de collectivisme. Il trace les limites de l'intervention de l'Etat. Il vise à harmoniser les rapports entre les individus et les sociétés. Il tend à instaurer un véritable ordre international.

II La Conversion et la Société

1886 La société est indispensable à la réalisation de la vocation humaine. Pour atteindre ce but il faut que soit respectée la juste hiérarchie des valeurs qui "subordonne les dimensions physiques et instinctives aux dimensions intérieures et spirituelles" ([CA 36](#)):

La vie en société doit être considérée avant tout comme une réalité d'ordre spirituel. Elle est, en effet, échange de connaissances dans la lumière de la vérité, exercice de droits et accomplissement des devoirs, émulation dans la recherche du bien moral, communion dans la noble jouissance du beau en toutes ses expressions légitimes, disposition permanente à communiquer à autrui le meilleur de soi-même et aspiration commune à un constant enrichissement spirituel. Telles sont les valeurs qui doivent animer et orienter l'activité culturelle, la vie économique, l'organisation sociale, les mouvements et les régimes politiques, la législation et toutes les autres expressions de la vie sociale dans sa continuelle évolution ([PT 35](#)).

1887 L'inversion des moyens et des fins (cf. [CA 41](#)), qui aboutit à donner valeur de fin ultime à ce qui n'est que moyen d'y concourir, ou à considérer des personnes comme de purs moyens en vue d'un but, engendre des structures injustes qui "rendent ardue et pratiquement impossible une conduite chrétienne, conforme aux commandements du Divin Législateur" (Pie XII, discours 1er juin 1941).

1888 Il faut alors faire appel aux capacités spirituelles et morales de la personne et à l'exigence permanente de sa *conversion intérieure*, afin d'obtenir des changements sociaux qui soient réellement à son service. La priorité reconnue à la conversion du cœur n'élimine nullement, elle impose, au contraire, l'obligation d'apporter aux institutions et aux conditions de vie, quand elles provoquent le péché, les assainissements convenables pour qu'elles se conforment aux normes de la justice, et favorisent le bien au lieu d'y faire obstacle (cf. [LG](#)

36).

1889 Sans le secours de la grâce, les hommes ne sauraient "découvrir le sentier, souvent étroit, entre la lâcheté qui cède au mal et la violence qui, croyant le combattre, l'aggrave" ([CA 25](#)). C'est le chemin de la charité, c'est-à-dire de l'amour de Dieu et du prochain. La charité représente le plus grand commandement social. Elle respecte autrui et ses droits. Elle exige la pratique de la justice et seule nous en rend capables. Elle inspire une vie de don de soi: "Qui cherchera à conserver sa vie la perdra, et qui la perdra la sauvera" ([Lc 17,33](#)).

1998 Catéchisme 1812

1998 Catéchisme 1975

En bref

1975 Selon l'Écriture, la loi est une instruction paternelle de Dieu prescrivant à l'homme les voies qui mènent à la béatitude promise et proscrivant les chemins du mal.

1976 "La loi est ordination de la raison au bien commun, promulguée par celui qui a la charge de la communauté" (S. Thomas d'A., I-II 90,4).

1977 Le Christ est la fin de la loi (cf. [Rm 10,4](#)), Lui seul enseigne et accorde la justice de Dieu.

1978 La loi naturelle est une participation à la sagesse et à la bonté de Dieu par l'homme, formé à l'image de son Créateur. Elle exprime la dignité de la personne humaine et forme la base de ses droits et de ses devoirs fondamentaux.

1979 La loi naturelle est immuable, permanente à travers l'histoire. Les règles qui l'expriment demeurent substantiellement valables. Elle est une base nécessaire à l'édification des règles morales et à la loi civile.

1980 La Loi ancienne est le premier état de la Loi révélée. Ses prescriptions morales sont résumées dans les Dix commandements.

1981 La Loi de Moïse contient plusieurs vérités naturellement accessibles à la raison. Dieu les a révélées parce que les hommes ne les lisaient pas dans leur cœur.

1982
La Loi ancienne est une préparation à l'Évangile.

1983 La Loi nouvelle est la grâce du Saint-Esprit reçue par la foi au Christ, opérant par la charité. Elle s'exprime notamment dans le Sermon du Seigneur sur la montagne et use des sacrements pour nous communiquer la grâce.

1984 La Loi évangélique accomplit, dépasse et mène à sa perfection la Loi ancienne: ses promesses par les béatitudes du Royaume des cieux, ses commandements en réformant la racine des actes, le cœur.

1985 La Loi nouvelle est une loi d'amour, une loi de grâce, une loi de liberté.

1986 Outre ses préceptes, la Loi nouvelle comporte les conseils évangéliques. "La sainteté de l'Église est entretenue spécialement par les conseils multiples que le Seigneur a proposés à l'observation de ses disciples dans l'Évangile" ([LG 42](#)).

Article 2 Grâce et justification

I La justification

1987 La grâce du Saint-Esprit a le pouvoir de nous justifier, c'est-à-dire de nous laver de nos péchés et de nous communiquer "la justice de Dieu par la foi en Jésus-Christ" ([Rm 3,22](#)) et par le Baptême (cf. [Rm 6,3-4](#)):

Si nous sommes morts avec le Christ, nous croyons que nous vivrons aussi avec lui, sachant que le Christ une fois ressuscité des morts ne meurt plus, que la mort n'exerce plus de pouvoir sur lui. Sa mort fut une mort au péché, une fois pour toutes; mais sa vie est une vie à Dieu. Et vous de même, regardez-vous comme morts au péché et vivants pour Dieu dans le Christ Jésus ([Rm 6,8-11](#)).

1988 Par la puissance de l'Esprit-Saint, nous prenons part à la Passion du Christ en mourant au péché, et à sa Résurrection en naissant à une vie nouvelle; nous sommes les membres de son Corps qui est l'Eglise (cf. [1Co 12](#)), les sarments greffés sur la Vigne qu'il est lui-même (cf. [Jn 15,1-4](#)):

C'est par l'Esprit que nous avons part à Dieu. Par la participation de l'Esprit, nous devenons participants de la nature divine .... C'est pourquoi ceux en qui habite l'Esprit sont divinisés (S. Athanase, ep. Serap. 1,24).

1989 La première oeuvre de la grâce de l'Esprit Saint est la *conversion* qui opère la justification selon l'annonce de Jésus au commencement de l'Evangile: "Convertissez-vous, car le Royaume des cieux est tout proche" ([Mt 4,17](#)). Sous la motion de la grâce, l'homme se tourne vers Dieu et se détourne du péché, accueillant ainsi le pardon et la justice d'en-Haut. "La justification comporte donc la rémission des péchés, la sanctification et la rénovation de l'homme intérieur" (Cc. Trente: [DS 1528](#)).

1990 La justification *détache l'homme du péché* qui contredit l'amour de Dieu, et en purifie son coeur. La justification fait suite à l'initiative de la miséricorde de Dieu qui offre le pardon. Elle réconcilie l'homme avec Dieu. Elle libère de la servitude du péché et guérit.

1991 La justification est en même temps l'*accueil de la justice de Dieu* par la foi en Jésus-Christ. La justice désigne ici la rectitude de l'amour divin. Avec la justification, la foi, l'espérance et la charité sont répandues en nos coeurs, et l'obéissance à la volonté divine nous est accordée.

1992 La justification nous a été *méritée par la Passion du Christ* qui s'est offert sur la Croix en hostie vivante, sainte et agréable à Dieu et dont le sang est devenu instrument de propitiation pour les péchés de tous les hommes. La justification est accordée par le Baptême, sacrement de la foi. Elle nous conforme à la justice de Dieu qui nous rend intérieurement justes par la puissance de sa miséricorde. Elle a pour but la gloire de Dieu et du Christ, et le don de la vie éternelle (cf. Cc. Trente: [DS 1529](#)):

Maintenant, sans la loi, la justice de Dieu s'est manifestée, attestée par la loi et les prophètes, justice de Dieu par la foi en Jésus Christ, à l'adresse de tous ceux qui croient, - car il n'y a pas de différence: tous ont péché et sont privés de la gloire de Dieu - et ils sont justifiés par la faveur de sa grâce en vertu de la rédemption accomplie dans le Christ Jésus: Dieu l'a exposé, instrument de propitiation par son propre sang moyennant la foi; il voulait montrer sa justice, du fait qu'il avait passé condamnation sur les péchés commis jadis au temps de la patience de Dieu; il voulait montrer sa justice au temps présent, afin d'être juste et de justifier celui qui se réclame de la foi en Jésus ([Rm 3,21-26](#)).

1993 La justification établit la *collaboration entre la grâce de Dieu et la liberté de l'homme*. Elle s'exprime du côté de l'homme dans l'assentiment de la foi à la Parole de Dieu qui l'invite à la conversion, et dans la coopération de la charité à l'impulsion de l'Esprit Saint qui le

prévient et le garde:

Quand Dieu touche le coeur de l'homme par l'illumination de l'Esprit Saint, l'homme n'est pas sans rien faire en recevant cette inspiration, qu'il peut d'ailleurs rejeter; et cependant il ne peut pas non plus, sans la grâce de Dieu, se porter par sa volonté libre vers la justice devant Lui (Cc. Trente: [DS 1525](#)).

1994 La justification est l'*oeuvre la plus excellente de l'amour de Dieu* manifesté dans le Christ Jésus et accordé par l'Esprit Saint. S. Augustin estime que "la justification de l'impie est une oeuvre plus grande que la création du ciel et de la terre", parce que "le ciel et la terre passeront tandis que le salut et la justification des élus demeureront" (ev. Jo. 72,3). Il estime même que la justification des pécheurs l'emporte sur la création des anges dans la justice en ce qu'elle témoigne d'une plus grande miséricorde.

1995 L'Esprit Saint est le maître intérieur. En faisant naître l'"homme intérieur" ([Rm 7,22](#) [Ep 3,16](#)), la justification implique la *sanctification* de tout l'être:

Si vous avez jadis offert vos membres comme esclaves à l'impureté et au désordre de manière à vous désordonner, offrez-les de même aujourd'hui à la justice pour vous sanctifier ... Aujourd'hui, libérés du péché et asservis à Dieu, vous fructifiez pour la sainteté, et l'aboutissement, c'est la vie éternelle ([Rm 6,19](#) [Rm 6,22](#)).

II La grâce

1996 Notre justification vient de la grâce de Dieu. La grâce est la *faveur*, le *secours gratuit* que Dieu nous donne pour répondre à son appel: devenir enfants de Dieu (cf. [Jn 1,12-18](#)), fils adoptifs (cf. [Rm 8,14-17](#)), participants de la divine nature (cf. [2P 1,3-4](#)), de la vie éternelle (cf. [Jn 17,3](#)).

1997 La grâce est une *participation à la vie de Dieu*, elle nous introduit dans l'intimité de la vie trinitaire: Par le Baptême le chrétien participe à la grâce du Christ, Tête de son Corps. Comme un "fils adoptif", il peut désormais appeler Dieu "Père", en union avec le Fils unique. Il reçoit la vie de l'Esprit qui lui insuffle la charité et qui forme l'Eglise.

1998 Cette vocation à la vie éternelle est *surnaturelle*. Elle dépend entièrement de l'initiative gratuite de Dieu, car Lui seul peut se révéler et se donner Lui-même. Elle surpasse les capacités de l'intelligence et les forces de la volonté humaine, comme de toute créature (cf. [1Co 2,7-9](#)).

1999 La grâce du Christ est le don gratuit que Dieu nous fait de sa vie infusée par l'Esprit Saint dans notre âme pour la guérir du péché et la sanctifier: C'est la *grâce sanctifiante* ou *déifiante*, reçue dans le Baptême. Elle est en nous la source de l'oeuvre de sanctification (cf. [Jn 4,14](#) [Jn 7,38-39](#)):

Si donc quelqu'un est dans le Christ, c'est une création nouvelle; l'être ancien a disparu, un être nouveau est là. Et le tout vient de Dieu qui nous a réconciliés avec lui par le Christ ([2Co 5,18](#)).

2000 La grâce sanctifiante est un don habituel, une disposition stable et surnaturelle perfectionnant l'âme même pour la rendre capable de vivre avec Dieu, d'agir par son amour. On distinguera la *grâce habituelle*, disposition permanente à vivre et à agir selon l'appel divin, et les *grâces actuelles* qui désignent les interventions divines soit à l'origine de la conversion

soit au cours de l'oeuvre de la sanctification.

2001 La *préparation de l'homme* à l'accueil de la grâce est déjà une oeuvre de la grâce. Celle-ci est nécessaire pour susciter et soutenir notre collaboration à la justification par la foi et à la sanctification par la charité. Dieu achève en nous ce qu'il a commencé, "car il commence en faisant en sorte, par son opération, que nous voulions: il achève, en coopérant avec nos vouloirs déjà convertis" (S. Augustin, grat. 17):

Certes nous travaillons nous aussi, mais nous ne faisons que travailler avec Dieu qui travaille. Car sa miséricorde nous a devancés pour que nous soyons guéris, car elle nous suit encore pour qu'une fois guéris, nous soyons vivifiés; elle nous devance pour que nous soyons appelés, elle nous suit pour que nous soyons glorifiés; elle nous devance pour que nous vivions selon la piété, elle nous suit pour que nous vivions à jamais avec Dieu, car sans lui nous ne pouvons rien faire (S. Augustin, nat. et grat. 31).

2002 La libre initiative de Dieu réclame la *libre réponse de l'homme*, car Dieu a créé l'homme à son image en lui conférant, avec la liberté, le pouvoir de le connaître et de l'aimer. L'âme n'entre que librement dans la communion de l'amour. Dieu touche immédiatement et meut directement le coeur de l'homme. Il a placé en l'homme une aspiration à la vérité et au bien que Lui seul peut combler. Les promesses de la "vie éternelle" répondent, au-delà de toute espérance, à cette aspiration:

Si Toi, au terme de tes oeuvres très bonnes ..., tu t'es reposé le septième jour, c'est pour nous dire d'avance par la voix de ton livre qu'au terme de nos oeuvres "qui sont très bonnes" du fait même que c'est toi qui nous les a données, nous aussi au sabbat de la vie éternelle nous nous reposerions en toi (S. Augustin, conf. 13,36.38).

2003 La grâce est d'abord et principalement le don de l'Esprit qui nous justifie et nous sanctifie. Mais la grâce comprend aussi les dons que l'Esprit nous accorde pour nous associer à son oeuvre, pour nous rendre capables de collaborer au salut des autres et à la croissance du Corps du Christ, l'Eglise. Ce sont les *grâces sacramentelles*, dons propres aux différents sacrements. Ce sont en outre les *grâces spéciales* appelés aussi "*charismes*" suivant le terme grec employé par S. Paul, et qui signifie faveur, don gratuit, bienfait (cf. [LG 12](#)). Quel que soit leur caractère, parfois extraordinaire, comme le don des miracles ou des langues, les charismes sont ordonnés à la grâce sanctifiante, et ont pour but le bien commun de l'Eglise. Ils sont au service de la charité qui édifie l'Eglise (cf. [1Co 12](#)).

2004 Parmi les grâces spéciales, il convient de mentionner les *grâces d'état* qui accompagnent l'exercice des responsabilités de la vie chrétienne et des ministères au sein de l'Eglise:

Pourvus de dons différents selon la grâce qui nous a été donnée, si c'est le don de prophétie, exerçons-le en proportion de notre foi; si c'est le service, en servant; l'enseignement, en enseignant; l'exhortation, en exhortant. Que celui qui donne le fasse sans calcul; celui qui préside, avec diligence; celui qui exerce la miséricorde, en rayonnant de joie ([Rm 12,6-8](#)).

2005 Etant d'ordre surnaturel, la grâce *échappe à notre expérience* et ne peut être connue que par la foi. Nous ne pouvons donc nous fonder sur nos sentiments ou nos oeuvres pour en déduire que nous sommes justifiés et sauvés (cf. Cc. Trente: [DS 1533-1534](#)). Cependant, selon la parole du Seigneur: "C'est à leurs fruits que vous les reconnaîtrez" ([Mt 7,20](#)), la considération des bienfaits de Dieu dans notre vie et dans la vie des saints, nous offre une garantie que la grâce est à l'oeuvre en nous et nous incite à une foi toujours plus grande et à une attitude de pauvreté confiante:

On trouve une des plus belles illustrations de cette attitude dans la réponse de Sainte Jeanne

d'Arc à une question-piège de ses juges ecclésiastiques: "Interrogée, si elle sait qu'elle soit en la grâce de Dieu; répond: 'Si je n'y suis, Dieu m'y veuille mettre; si j'y suis, Dieu m'y veuille garder'" (Jeanne d'Arc, proc.).

III Le mérite

Tu es glorifié dans l'assemblée des Saints: lorsque tu couronnes leurs mérites, tu couronnes tes propres dons (MR, éface des saints citant le "Docteur de la grâce" S. Augustin, [Ps 102,7](#)).

2006 Le terme "mérite" désigne, en général, la *rétribution due* par une communauté ou une société pour l'action d'un de ses membres éprouvée comme un bienfait ou un méfait, digne de récompense ou de sanction. Le mérite ressort à la vertu de justice conformément au principe de l'égalité qui la régit.

2007 A l'égard de Dieu, il n'y a pas, au sens d'un droit strict, de mérite de la part de l'homme. Entre Lui et nous l'inégalité est sans mesure, car nous avons tout reçu de Lui, notre Créateur.

2008 Le mérite de l'homme auprès de Dieu dans la vie chrétienne provient de ce que *Dieu a librement disposé d'associer l'homme à l'oeuvre de sa grâce*. L'action paternelle de Dieu est première par son impulsion, et le libre agir de l'homme est second en sa collaboration, de sorte que les mérites des oeuvres bonnes doivent être attribués à la grâce de Dieu d'abord, au fidèle ensuite. Le mérite de l'homme revient, d'ailleurs, lui-même à Dieu, car ses bonnes actions procèdent dans le Christ, des prévenances et des secours de l'Esprit Saint.

2009 L'adoption filiale, en nous rendant participants par grâce à la nature divine, peut nous conférer, suivant la justice gratuite de Dieu, un *véritable mérite*. C'est là un droit par grâce, le plein droit de l'amour, qui nous fait "cohéritiers" du Christ et dignes d'obtenir l'"héritage promis de la vie éternelle" (Cc. Trente: [DS 1546](#)). Les mérites de nos bonnes oeuvres sont des dons de la bonté divine (cf. Cc. Trente: [DS 1548](#)). "La grâce a précédé; maintenant on rend ce qui est dû ... Les mérites sont des dons de Dieu" (S. Augustin, serm. 298,4-5).

2010 L'initiative appartenant à Dieu dans l'ordre de la grâce, *personne ne peut mériter la grâce première*, à l'origine de la conversion, du pardon et de la justification. Sous la motion de l'Esprit Saint et de la charité, *nous pouvons ensuite mériter* pour nous-mêmes et pour autrui les grâces utiles pour notre sanctification, pour la croissance de la grâce et de la charité, comme pour l'obtention de la vie éternelle. Les biens temporels eux-mêmes, comme la santé, l'amitié, peuvent être mérités suivant la sagesse de Dieu. Ces grâces et ces biens sont l'objet de la prière chrétienne. Celle-ci pourvoit à notre besoin de la grâce pour les actions méritoires.

2011 *La charité du Christ est en nous la source de tous nos mérites* devant Dieu. La grâce, en nous unissant au Christ d'un amour actif, assure la qualité surnaturelle de nos actes et, par suite, leur mérite devant Dieu comme devant les hommes. Les saints ont toujours eu une conscience vive que leurs mérites étaient pure grâce.

Après l'exil de la terre, j'espère aller jouir de vous dans la Patrie, mais je ne veux pas amasser de mérites pour le Ciel, je veux travailler pour votre *seul Amour* ... Au soir de cette vie, je paraîtrai devant vous les mains vides, car je ne vous demande pas, Seigneur, de compter mes oeuvres. Toutes nos justices ont des taches à vos yeux. Je veux donc me revêtir de votre propre *Justice* et recevoir de votre *Amour* la possession éternelle de *Vous-même* ... (S. Thérèse de l'Enfant-Jésus, offr.).

IV La sainteté chrétienne

2012 "Avec ceux qui l'aiment, Dieu collabore en tout pour leur bien ... Ceux que d'avance, il a discernés, il les a aussi prédestinés à reproduire l'image de son Fils pour qu'il soit l'aîné d'une multitude de frères. Ceux qu'il a prédestinés, il les a aussi appelés. Ceux qu'il a appelés, il les a aussi justifiés. Ceux qu'il a justifiés, il les a aussi glorifiés" ([Rm 8,28-30](#)).

2013 "L'appel à la plénitude de la vie chrétienne et à la perfection de la charité s'adresse à tous ceux qui croient au Christ, quels que soient leur rang et leur état" ([LG 40](#)). Tous sont appelés à la sainteté: "Soyez parfaits comme votre Père céleste est parfait" ([Mt 5,48](#)):

Les fidèles doivent appliquer les forces qu'ils ont reçues selon la mesure du don du Christ, à obtenir cette perfection, afin qu' ... accomplissant en tout la volonté du Père, ils soient avec toute leur âme voués à la gloire de Dieu et au service du prochain. Ainsi la sainteté du peuple de Dieu s'épanouit en fruits abondants, comme en témoigne avec éclat l'histoire de l'Eglise par la vie de tant de saints ([LG 40](#)).

2014 Le progrès spirituel tend à l'union toujours plus intime avec le Christ. Cette union s'appelle "mystique", parce qu'elle participe au mystère du Christ par les sacrements - "les saints mystères" - et, en Lui, au mystère de la Sainte Trinité. Dieu nous appelle tous à cette intime union avec lui, même si des grâces spéciales ou des signes extraordinaires de cette vie mystique sont seulement accordés à certains en vue de manifester le don gratuit fait à tous.

2015 Le chemin de la perfection passe par la croix. Il n'y a pas de sainteté sans renoncement et sans combat spirituel (cf. [2Tm 4](#)). Le progrès spirituel implique l'ascèse et la mortification qui conduisent graduellement à vivre dans la paix et la joie des béatitudes:

Celui qui monte ne s'arrête jamais d'aller de commencement en commencement par des commencements qui n'ont pas de fin. Jamais celui qui monte n'arrête de désirer ce qu'il connaît déjà (S. Grégoire de Nysse, hom. in [Ct 8](#)).

2016 Les enfants de notre mère la Sainte Eglise espèrent justement *la grâce de la persévérance finale et la récompense* de Dieu leur Père pour les bonnes oeuvres accomplies avec sa grâce en communion avec Jésus (cf. Cc. Trente: [DS 1576](#)). Gardant la même règle de vie, les croyants partagent la "bienheureuse espérance" de ceux que la miséricorde divine rassemble dans la "Cité sainte, la Jérusalem nouvelle qui descend du Ciel d'auprès de Dieu, prête comme une épouse parée pour son Epoux" ([Ap 21,2](#)).

En bref

2017 *La grâce du Saint-Esprit nous confère la justice de Dieu. En nous unissant par la foi et le Baptême à la Passion et à la Résurrection du Christ, l'Esprit nous fait participer à sa vie.*

2018 *La justification, comme la conversion, présente deux faces. Sous la motion de la grâce, l'homme se tourne vers Dieu et se détourne du péché, accueillant ainsi le pardon et la justice d'en Haut.*

2019 *La justification comporte la rémission des péchés, la sanctification et la rénovation de l'homme intérieur.*

2020 *La justification nous a été méritée par la Passion du Christ. Elle nous est accordée à travers le Baptême. Elle nous conforme à la justice de Dieu qui nous fait justes. Elle a pour but la gloire de Dieu et du Christ et le don de la vie éternelle. Elle est l'oeuvre la plus excellente de la miséricorde de Dieu.*

2021 *La grâce est le secours que Dieu nous donne pour répondre à notre vocation de devenir ses fils adoptifs. Elle nous introduit dans l'intimité de la vie trinitaire.*

2022 *L'initiative divine dans l'oeuvre de la grâce prévient, prépare et suscite la libre réponse de l'homme. La grâce répond aux aspirations profondes de la liberté humaine; elle l'appelle à coopérer avec elle et la perfectionne.*

2023 *La grâce sanctifiante est le don gratuit que Dieu nous fait de sa vie, infusée par l'Esprit Saint dans notre âme pour la guérir du péché et la sanctifier.*

2024 *La grâce sanctifiante nous rend "agréables à Dieu". Les charismes, grâces spéciales du Saint-Esprit, sont ordonnés à la grâce sanctifiante et ont pour but le bien commun de l'Eglise. Dieu agit aussi par des grâces actuelles multiples qu'on distingue de la grâce habituelle, permanente en nous.*

2025 *Il n'y a pour nous de mérite devant Dieu que suite au libre dessein de Dieu d'associer l'homme à l'oeuvre de sa grâce. Le mérite appartient à la grâce de Dieu en premier lieu, à la collaboration de l'homme en second lieu. Le mérite de l'homme revient à Dieu.*

2026 *La grâce du Saint-Esprit, en vertu de notre filiation adoptive, peut nous conférer un véritable mérite suivant la justice gratuite de Dieu. La charité est en nous la source principale du mérite devant Dieu.*

2027 *Personne ne peut mériter la grâce première qui est à l'origine de la conversion. Sous la motion du Saint-Esprit, nous pouvons mériter pour nous-mêmes et pour autrui toutes les grâces utiles pour parvenir à la vie éternelle, comme aussi les biens temporels nécessaires*

2028 *"L'appel à la plénitude de la vie chrétienne et à la perfection de la charité s'adresse à tous ceux qui croient au Christ" (LG 40). "La perfection chrétienne n'a qu'une limite, celle de n'en avoir aucune" (S. Grégoire de Nysse, v. Mos.).*

2029 *"Si quelqu'un veut venir à ma suite, qu'il se renie lui-même, qu'il se charge de sa croix, et qu'il me suive" (Mt 16,24).*

Article 3 L'Eglise, Mere et educatrice

2030 C'est en Eglise, en communion avec tous les baptisés, que le chrétien accomplit sa vocation. De l'Eglise, il accueille la Parole de Dieu qui contient les enseignements de la "loi du Christ" ([Ga 6,2](#)). De l'Eglise, il reçoit la grâce des sacrements qui le soutient sur la "voie". De l'Eglise, il apprend l'exemple de la sainteté; il en reconnaît la figure et la source dans la Toute Sainte Vierge Marie; il la discerne dans le témoignage authentique de ceux qui la vivent; il la découvre dans la tradition spirituelle et la longue histoire des saints qui l'ont précédé et que la liturgie célèbre au rythme du Sanctoral.

2031 *La vie morale est un culte spirituel (cf. [Rm 12,1](#)). Nous "offrons nos corps en hostie vivante, sainte, agréable à Dieu", au sein du Corps du Christ que nous formons, et en communion avec l'offrande de son Eucharistie. Dans la liturgie et la célébration des*

sacrements, prière et enseignement se conjuguent avec la grâce du Christ pour éclairer et nourrir l'agir chrétien. Comme l'ensemble de la vie chrétienne, la vie morale trouve sa source et son sommet dans le sacrifice eucharistique.

I Vie morale et magistère de l'Eglise

2032 L'Eglise, "colonne et soutien de la vérité" ([1Tm 3,15](#)), "a reçu des Apôtres le solennel commandement du Christ de prêcher la vérité du salut" ([LG 17](#)). "Il appartient à l'Eglise d'annoncer en tout temps et en tout lieu les principes de la morale, même en ce qui concerne l'ordre social, ainsi que de porter un jugement sur toute réalité humaine, dans la mesure où l'exigent les droits fondamentaux de la personne et le salut des âmes" ([CIC 747](#)).

2033 Le *magistère des pasteurs de l'Eglise* en matière morale s'exerce ordinairement dans la catéchèse et dans la prédication, avec l'aide des oeuvres des théologiens et des auteurs spirituels. Ainsi s'est transmis de génération en génération, sous l'égide et la vigilance des pasteurs, le "dépôt" de la morale chrétienne, composé d'un ensemble caractéristique de règles, de commandements et de vertus procédant de la foi au Christ et vivifiés par la charité. Cette catéchèse a traditionnellement pris pour base, à côté du Credo et du Pater, le Décalogue qui énonce les principes de la vie morale valables pour tous les hommes.

2034 Le pontife romain et les évêques en "docteurs authentiques, pourvus de l'autorité du Christ, prêchent au peuple à eux confié la foi qui doit être crue et appliquée dans les moeurs" ([LG 25](#)). Le *magistère ordinaire* et universel du Pape et des évêques en communion avec lui enseigne aux fidèles la vérité à croire, la charité à pratiquer, la béatitude à espérer.

2035 Le degré suprême dans la participation à l'autorité du Christ est assuré par le charisme de l'*infaillibilité*. Celle-ci s'étend aussi loin que le dépôt de la Révélation divine (cf. [LG 25](#)); elle s'étend encore à tous les éléments de doctrine, y compris morale, sans lesquels les vérités salutaires de la foi ne peuvent être gardées, exposées ou observées (décl. "Mysterium Ecclesiae" 3).

2036 L'autorité du Magistère s'étend aussi aux préceptes spécifiques de la *loi naturelle*, parce que leur observance, demandée par le Créateur, est nécessaire au salut. En rappelant les prescriptions de la loi naturelle, le Magistère de l'Eglise exerce une part essentielle de sa fonction prophétique d'annoncer aux hommes ce qu'ils sont en vérité et de leur rappeler ce qu'ils doivent être devant Dieu (cf. [DH 14](#)).

2037 La loi de Dieu, confiée à l'Eglise est enseignée aux fidèles comme chemin de vie et de vérité. Les fidèles ont donc le *droit* (cf. [CIC 213](#)) d'être instruits des préceptes divins salutaires qui purifient le jugement et, avec la grâce, guérissent la raison humaine blessée. Ils ont le *devoir* d'observer les constitutions et les décrets portés par l'autorité légitime de l'Eglise. Même si elles sont disciplinaires, ces déterminations requièrent la docilité dans la charité.

2038 Dans l'oeuvre d'enseignement et d'application de la morale chrétienne, l'Eglise a besoin du dévouement des pasteurs, de la science des théologiens, de la contribution de tous les chrétiens et des hommes de bonne volonté. La foi et la mise en pratique de l'Evangile procurent à chacun une expérience de la vie "dans le Christ", qui l'éclaire et le rend capable d'estimer les réalités divines et humaines selon l'Esprit de Dieu (cf. [1Co 2,10-15](#)). Ainsi l'Esprit Saint peut-il se servir des plus humbles pour éclairer les savants et les plus élevés en dignité.

2039 Les ministères doivent s'exercer dans un esprit de service fraternel et de dévouement à

l'Eglise, au nom du Seigneur (cf. [Rm 12,8](#) [Rm 12,11](#)). En même temps, la conscience de chacun, dans son jugement moral sur ses actes personnels, doit éviter de s'enfermer dans une considération individuelle. De son mieux elle doit s'ouvrir à la considération du bien de tous, tel qu'il s'exprime dans la loi morale, naturelle et révélée, et conséquemment dans la loi de l'Eglise et dans l'enseignement autorisé du Magistère sur les questions morales. Il ne convient pas d'opposer la conscience personnelle et la raison à la loi morale ou au Magistère de l'Eglise.

2040 Ainsi peut se développer parmi les chrétiens un véritable *esprit filial à l'égard de l'Eglise*. Il est l'épanouissement normal de la grâce baptismale, qui nous a engendrés dans le sein de l'Eglise et rendus membres du Corps du Christ. Dans sa sollicitude maternelle, l'Eglise nous accorde la miséricorde de Dieu qui l'emporte sur tous nos péchés et agit spécialement dans le sacrement de la Réconciliation. Comme une mère prévenante, elle nous prodigue aussi dans sa liturgie, jour après jour, la nourriture de la Parole et de l'Eucharistie du Seigneur.

II Les commandements de l'Eglise

2041

Les commandements de l'Eglise se placent dans cette ligne d'une vie morale reliée à la vie liturgique et se nourrissant d'elle. Le caractère obligatoire de ces lois positives édictées par les autorités pastorales, a pour but de garantir aux fidèles le minimum indispensable dans l'esprit de prière et dans l'effort moral, dans la croissance de l'amour de Dieu et du prochain:

2042 Le premier commandement ("Les Dimanches et les autres jours de fête de précepte, les fidèles sont tenus par l'obligation de participer à la Sainte Messe et de s'abstenir des oeuvres serviles") demande aux fidèles de sanctifier le jour où l'on commémore la Résurrection du Seigneur, ainsi que les principales fêtes liturgiques où l'on honore les mystères du Seigneur, de la Bienheureuse Vierge Marie et des Saints, avant tout en participant à la célébration eucharistique qui rassemble la Communauté chrétienne, et de se libérer de tous ces travaux et de ces affaires qui sont de nature à empêcher la sanctification de ces jours (cf. [CIC 1246-1248](#) [CIO 881](#)p1-4).

Le deuxième commandement ("Tout fidèle est tenu par l'obligation de confesser ses péchés au moins une fois par an") assure la préparation à l'Eucharistie par la réception du sacrement de la Réconciliation, qui continue l'oeuvre de conversion et de pardon du Baptême (cf. [CIC 989](#) [CIO 719](#)).

Le troisième commandement ("Tout fidèle est tenu par l'obligation de recevoir la Sainte Communion au moins chaque année à Pâques") garantit un minimum dans la réception du Corps et du Sang du Seigneur en liaison avec les fêtes Pascales, origine et centre de la liturgie chrétienne (cf. [CIC 920](#) [CIO 708](#) [CIO 881](#)p3).

2043 Le quatrième commandement ("Aux jours de pénitence fixés par l'Eglise, les fidèles sont tenus par l'obligation de s'abstenir de viande et d'observer le jeûne") assure des temps d'ascèse et de pénitence qui nous préparent aux fêtes liturgiques et nous disposent à acquérir la maîtrise sur nos instincts et la liberté du coeur (cf. [CIC 1246](#) [CIO 881](#) p1 [CIO 881](#) p4 [CIO 880](#) p3).

Le cinquième commandement ("Les fidèles sont tenus par l'obligation de subvenir aux besoins de l'Eglise") énonce que les fidèles sont tenus de subvenir aux nécessités matérielles de l'Eglise, chacun selon ses possibilités (cf. [CIC 1249-1251](#) [CIO 882](#)).

Les fidèles ont encore l'obligation de subvenir, chacun selon ses capacités, aux nécessités matérielles de l'Eglise (cf. [CIC 222](#)).

III Vie morale et témoignage missionnaire

2044 La fidélité des baptisés est une condition primordiale pour l'annonce de l'Évangile et pour la *mission de l'Église dans le monde*. Pour manifester devant les hommes sa force de vérité et de rayonnement, le message du salut doit être authentifié par le témoignage de vie des chrétiens. "Le témoignage de la vie chrétienne et les œuvres accomplies dans un esprit surnaturel sont puissants pour attirer les hommes à la foi et à Dieu" ([AA 6](#)).

2045 Parce qu'ils sont les membres du Corps dont le Christ est la Tête (cf. [Ep 1,22](#)), les chrétiens contribuent par la constance de leurs convictions et de leur mœurs, à l'*édification de l'Église*. L'Église grandit, s'accroît et se développe par la sainteté de ses fidèles (cf. [LG 39](#)), jusqu'à ce que "soit constitué l'homme parfait dans la force de l'âge, qui réalise la plénitude du Christ" ([Ep 4,18](#)).

2046 Par leur vie selon le Christ, les chrétiens *hâtent la venue du Règne de Dieu*, du "Règne de la justice, de la vérité et de la paix" (MR, éface du Christ-Roi). Ils ne délaissent pas pour autant leurs tâches terrestres; fidèles à leur Maître ils les remplissent avec droiture, patience et amour.

En bref

2047 *La vie morale est un culte spirituel. L'agir chrétien trouve sa nourriture dans la liturgie et la célébration des sacrements.*

2048 *Les commandements de l'Église concernent la vie morale et chrétienne unie à la liturgie et se nourrissant d'elle.*

2049 *Le magistère des pasteurs de l'Église en matière morale s'exerce ordinairement dans la catéchèse et la prédication, sur la base du Décalogue qui énonce les principes de la vie morale valables pour tout homme.*

2050 *Le pontife romain et les évêques, en docteurs authentiques, prêchent au peuple de Dieu la foi qui doit être crue et appliquée dans les mœurs. Il leur appartient aussi de se prononcer sur les questions morales qui sont du ressort de la loi naturelle et de la raison.*

2051 *L'infaillibilité du magistère des pasteurs s'étend à tous les éléments de doctrine y compris morale sans lesquels les vérités salutaires de la foi ne peuvent être gardées, exposées ou observées.*

1998 Catéchisme 1975

Indulgentiae sacramentum

1446 Christus hoc sacramentum Poenitentiae pro omnibus membris Ecclesiae Suae instituit peccatoribus, imprimis pro illis quae, post Baptismum, in peccatum grave ceciderunt et sic gratiam amiserunt baptismalem atque communioni ecclesiali vulnus intulerunt. Hisce sacramentum Poenitentiae novam offert possibilitatem se convertendi et iustificationis gratiam iterum inveniendi. Ecclesiae Patres hoc sacramentum praesentant tamquam salutis « secundam post naufragium deperditae gratiae tabulam »(1121).

(1121) Concilium Tridentinum, Sess. 6a, *Decretum de iustificatione*, c. 14: [DS 1542](#) cf. Tertullianus, *De poenitentia*, 4, 2: CCL 1, 326 (PL 1, 1343).

1447 Decursu saeculorum, forma concreta, secundum quam Ecclesia hanc exercuit potestatem a Domino receptam, multum variavit. Per priora saecula, christianorum, qui peccata peculiariter gravia post suum commiserant Baptismum (exempli gratia, idololatriam, homicidium vel adulterium), reconciliatio cum valde stricta coniungebatur disciplina, secundum quam poenitentes pro suis peccatis publicam debebant poenitentiam agere, quandoque per longos annos, antequam reconciliationem reciperent. Ad hunc « poenitentium ordinem » (qui non nisi ad quaedam gravia attinebat peccata) non admittebatur quis nisi raro et, in quibusdam regionibus, semel in vita sua. Durante saeculo VII, missionarii hibernici, qui a traditione monastica inspirabantur orientali, ad Europam continentalem praxim poenitentiae attulerunt « privatam » quae non exigit publicam et protractam effectiorem operum poenitentiae ante receptionem reconciliationis cum Ecclesia. Exinde sacramentum, secretiore modo, inter poenitentem conficitur et sacerdotem. Haec nova praxis possibilitatem praevidebat reiterationis et sic viam aperiebat regulari huius sacramenti frequentationi. Illa in una celebratione sacramentali complecti permittebat peccatorum gravium et peccatorum venialium remissionem. In suis magnis lineamentis, haec est Poenitentiae forma quam Ecclesia ad nostros usque dies exsequitur.

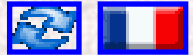
1448 Per has mutationes, quas disciplina et celebratio huius sacramenti saeculorum decursu expertae sunt, eadem perspicitur *structura fundamentalis*. Ipsa implicat duo elementa pariter essentialia: ex altera parte, actus hominis qui sub Spiritus Sancti actione se convertit: scilicet contritionem, confessionem et satisfactionem; ex altera autem actionem Dei per interventum Ecclesiae. Ecclesia, quae, per Episcopum et eius presbyteros, peccatorum concedit remissionem, in Iesu Christi nomine, et satisfactionis determinat modum, etiam pro peccatore orat et poenitentiam peragit cum eo. Sic peccator sanatur et in communionem ecclesiam restituitur.

1449 Absolutionis formula, qua Ecclesia latina utitur, elementa huius sacramenti exprimit essentialia: Pater misericordiarum fons est omnis remissionis. Ipse reconciliationem efficit peccatorum per Filii Sui Pascha et per donum Spiritus, per orationem et ministerium Ecclesiae: « *Deus, Pater misericordiarum, qui per mortem et resurrectionem Filii Sui mundum Sibi reconciliavit et Spiritum Sanctum effudit in remissionem peccatorum, per ministerium Ecclesiae indulgentiam tibi tribuat et pacem. Et ego te absolvo a peccatis tuis in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti* »(1122).

(1122) *Ordo Paenitentiae*, 46. 55 (Typis Polyglottis Vaticanis 1974) p. 27. 37.

VII. Poenitentis actus

1450 « Poenitentia cogit peccatorem omnia libenter sufferre; in corde eius contritio, in ore confessio, in opere tota humilitas vel fructifera satisfactio »(1123).

(1123) *Catechismus Romanus*, 2, 5, 21: ed. P. Rodriguez (Città del Vaticano-Pamplona 1989) p. 299; cf Concilium Tridentinum, Sess. 14a, *Doctrina de sacramento Paenitentiae*, c. 3: [DS 1673](#)

Contritio

1451 Inter actus poenitentis, primum locum habet contritio. Ipsa « animi dolor ac detestatio est de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cetero »(1124).

(1124) Concilium Tridentinum, Sess. 14a, *Doctrina de sacramento Paenitentiae*, c. 4: [DS 1676](#)

1452 Contritio cum ex amore provenit Dei super omnia amati, « perfecta » appellatur (caritatis contritio). Talis contritio veniales remittit defectus; etiam veniam obtinet peccatorum mortalium, si firmum implicat propositum ad confessionem sacramentalem recurrenti quam primum possibile sit(1125).

(1125) cf. Concilium Tridentinum, Sess. 14a, *Doctrina de sacramento Paenitentiae*, c. 4: [DS 1677](#)

1453 Contritio quae dicitur « imperfecta » (seu « attritio »), est, et ipsa, donum Dei, Spiritus Sancti impulsio. E consideratione oritur foeditatis peccati vel ex timore damnationis aeternae et aliarum poenarum quae peccatori minantur (contritio ex timore). Talis commotio conscientiae interiorum incipere potest evolutionem quae sub actione gratiae per absolutionem perficietur sacramentalem. Per se ipsam tamen contritio imperfecta veniam peccatorum gravium non obtinet, sed disponit ad eam obtinendam in Poenitentiae sacramento (1126).

(1126) cf. Concilium Tridentinum, Sess. 14a, *Doctrina de sacramento Paenitentiae*, c. 4: [DS 1678](#) Id., Sess. 14a, *Canones de sacramento Paenitentiae*, canon 5: [DS 1705](#)

1454 Oportet huius sacramenti receptionem *per examen conscientiae* factum sub lumine Verbi Dei praeparare. Aptissimi textus ad hoc sunt in Decalogo quaerendi atque in Evangeliorum et Epistularum apostolicarum morali catechesi: in sermone montano, in apostolicis doctrinis(1127).

(1127) cf. [Rm 12-15](#) [1Co 12-13](#) [Ga 5](#) [Ep 4-6](#)

Peccatorum confessio

1455 Peccatorum confessio (accusatio), etiam ex quadam mere humana consideratione, nos liberat et nostram cum aliis reconciliationem efficit faciliorem. Per confessionem homo peccata directe respicit, quorum ipse culpabilis est effectus; eorum assumit responsabilitatem atque adeo iterum aperitur Deo et Ecclesiae communioni ad novum futurum possibile efficiendum.

1456 Confessio sacerdoti partem constituit essentiali sacramenti Poenitentiae: Oportet « a paenitentibus omnia peccata mortalia, quorum post diligentem sui discussionem conscientiam

habent, in confessione recenseri, etiamsi occultissima illa sint et tantum adversus duo ultima Decalogi praecepta commissa (cf. [Ex 20,17 Mt 5,28](#)), quae nonnumquam animum gravius sauciant, et periculosiora sunt iis, quae in manifesto admittuntur »:(1128)

« *Dum omnia, quae memoriae occurrunt, peccata Christi fideles confiteri student, procul dubio omnia divinae misericordiae ignoscenda exponunt. Qui vero secus faciunt et scienter aliqua retinent, nihil divinae bonitati per sacerdotem remittendum proponunt. "Si enim erubescat aegrotus vulnus medico detegere, quod ignorat medicina non curat"* »(1129).

(1128) Concilium Tridentinum, Sess. 14a, *Doctrina de sacramento Paenitentiae*, c. 5: [DS 1680](#)

(1129) Concilium Tridentinum, Sess. 14a, *Doctrina de sacramento Paenitentiae*, c. 5: [DS 1680](#) cf. Sanctus Hieronymus, *Commentarius in Ecclesiasten*, 10, 11: CCL 72, 338 (PL 23, 1096).

1457 Iuxta Ecclesiae praeceptum, « omnis fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, obligatione tenetur peccata sua gravia, saltem semel in anno, fideliter confitendi »(1130). Qui conscientiam habet de peccato mortali a se commisso, sanctam Communionem recipere non debet, etiamsi magnam experiatur contritionem, quin prius absolutionem acceperit sacramentalem(1131), nisi motivum grave adsit ad Communionem suscipiendam et possibile non sit ad confessarium accedere(1132). Pueri ad Poenitentiae sacramentum debent accedere ante quam primam sanctam recipiant Communionem (cf. [CIC 914](#)).

(1130) [CIC 989](#) cf. Concilium Tridentinum, Sess. 14a, *Doctrina de sacramento Paenitentiae*, c. 5: [DS 1683](#) Id., Sess. 14a, *Canones de sacramento Paenitentiae*, canon 8: [DS 1708](#)

(1131) cf. Concilium Tridentinum, Sess. 13, *Decretum de ss. Eucharistia*, c. 7: [DS 1647](#) canon 11: [DS 1661](#)

(1132) cf. [CIC 916](#) CCEO canon 711.

1458 Confessio defectuum quotidianorum (peccatorum venialium), quin stricte sit necessaria, enixe ab Ecclesia commendatur(1133). Revera regularis nostrorum peccatorum venialium confessio nos adiuvat ad nostram efformandam conscientiam, ad pugnandum contra nostras malas tendentias, ad permittendum ut Christus nos sanet, ad progrediendum in vita Spiritus. Donum misericordiae Patris frequentius per hoc sacramentum accipientes, impellimur ut misericordes simus sicut Ipse (cf. [Lc 6,36](#)).

« *Qui confitetur peccata sua, et accusat peccata sua, iam cum Deo facit. Accusat Deus peccata tua; si et tu accusas, coniungeris Deo. Quasi duae res sunt, homo et peccator. Quod audis homo, Deus fecit; quod audis peccator, ipse homo fecit. Dele quod fecisti, ut Deus salvet quod fecit. (...) Cum autem coeperit tibi displicere quod fecisti, inde incipiunt bona opera tua, quia accusas mala opera tua. Initium operum bonorum, confessio est operum malorum. Facis veritatem et venis ad Lucem* »(1134).

(1133) cf. Concilium Tridentinum, Sess. 14a, *Doctrina de sacramento Paenitentiae*, c. 5: [DS 1680](#) [CIC 988](#), § 2.

(1134) Sanctus Augustinus, *In Iohannis evangelium tractatus*, 12, 13: CCL 36, 128 (PL 35, 1491).

Satisfactio

1459 Multa peccata malum inferunt proximo. Oportet facere quidquid possibile est, ad id reparandum (exempli gratia, res restituere furto sublatis, famam restabilire illius quem sumus calumniati, compensare vulnera). Mera iustitia hoc exigit. Sed ulterius peccatum peccatorem ipsum vulnerat et debilitat, sicut etiam eius relationes cum Deo et cum proximo. Absolutio peccatum tollit, sed omnibus inordinationibus a peccato causatis remedium non

affert(1135). A peccato liberatus, peccator debet adhuc plenam salutem spiritualem recuperare. Debet igitur aliquid amplius facere ad sua peccata reparanda: debet « satisfacere » modo convenienti vel peccata sua « expiare ». Haec satisfactio vocatur etiam « poenitentia ».

(1135) cf. Concilium Tridentinum, Sess. 14a, *Canones de sacramento Paenitentiae*, canon 12: [DS 1712](#)

1460 *Poenitentia*, quam confessarius imponit, rationem habere debet personalis status poenitentis eiusque bonum quaerere spirituale. In quantum possibile est, gravitati et naturae peccatorum commissorum oportet ut correspondeat. Consistere potest in oratione, in quadam oblatione, in operibus misericordiae, in servitio proximi, in privationibus voluntariis, in sacrificiis, et praecipue in patienti crucis acceptatione quam ferre debemus. Tales poenitentiae nos adiuvant ut Christo configuremur qui solus nostra expiavit peccata (cf. [Rm 3,25](#) [Rm 1 Jn 2,1-2](#)) semel pro semper. Eaedem nobis permittunt coheredes fieri Christi resuscitati quia Ipsi « compatimur » ([Rm 8](#) [Rm 17](#)):(1136)

« *Neque vero ita nostra est satisfactio haec, quam pro peccatis nostris exsolvimus, ut non sit per Christum Iesum; nam qui ex nobis tamquam ex nobis nihil possumus, Eo cooperante, "qui nos confortat, omnia possumus" (cf. [Ph 4,13](#)). Ita non habet homo, unde gloriatur; sed omnis gloriatio nostra in Christo est, (...) in quo satisfacimus, "facientes fructus dignos poenitentiae" (cf. [Lc 3,8](#)), qui ex Illo vim habent, ab Illo offeruntur Patri, et per Illum acceptantur a Patre* »(1137).

(1136) cf. Concilium Tridentinum, Sess. 14a, *Doctrina de sacramento Paenitentiae*, c. 8: [DS 1690](#)

(1137) Concilium Tridentinum, Sess. 14a, *Doctrina de sacramento Paenitentiae*, c. 8: [DS 1691](#)

VIII. Huius sacramenti minister

1461 Quia Christus ministerium Reconciliationis Suis concredidit Apostolis (cf. [Jn 20,23](#) [2Co 5,18](#)), Episcopi, eorum successores, et presbyteri, Episcoporum collaboratores, hoc ministerium exercere pergunt. Re vera, Episcopi et presbyteri, virtute sacramenti Ordinis, potestatem habent omnia remittendi peccata « in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti ».

1462 Peccatorum absolutio reconciliat cum Deo, sed etiam cum Ecclesia. Episcopus igitur, Ecclesiae particularis visibile caput, inde a temporibus antiquis, iusta ratione consideratur sicut ille qui principaliter reconciliationis habet potestatem et ministerium: ipse est disciplinae poenitentialis moderator(1138). Presbyteri, eius collaboratores, id exercent in ea mensura in qua facultatem receperint sive ab Episcopo suo (vel a superiore religioso) sive a Romano Pontifice per Ecclesiae ius(1139).

(1138) cf. Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 26](#): AAS 57 (1965) 32.

(1139) cf. [CIC 844](#) [CIC 967-969](#) [CIC 972](#) CCEO canon 722, §§ 3-4.

1463 Quaedam peccata speciatim gravia plectuntur excommunicatione, poena ecclesiastica omnium severissima, quae sacramentorum impedit receptionem et quorumdam actuum ecclesiasticorum exercitium(1140), et cuius absolutio consequenter non potest concedi, secundum Ecclesiae ius, nisi a Romano Pontifice, ab Episcopo loci vel a sacerdotibus quibus ipsi auctoritatem contulerint(1141). In casu periculi mortis, quilibet sacerdos, etiam facultate ad audiendas confessiones carens, ab omni peccato absolvere potest atque ab omni excommunicatione(1142).

(1140) cf. [CIC 1331](#) [CIO 1431](#) [CIO 1434](#).

(1141) cf. [CIC 1354-1357 CIO 1420](#).

(1142) cf. [CIC 976](#) pro peccatorum vero absolutione, [CIO 725](#).

1464 Sacerdotes debent fideles hortari ut ad Poenitentiae accedant sacramentum et debent se paratos ostendere ad hoc sacramentum celebrandum quoties christiani illud rationabiliter petant(1143).

(1143) cf. [CIC 986 CIO 735](#); Concilium Vaticanum II, Decr. *Presbyterorum ordinis*, [PO 13](#): AAS 58 (1966) 1012.

1465 Sacerdos, sacramentum celebrans Poenitentiae, ministerium adimplet boni Pastoris qui perditam quaerit ovem, illud boni Samaritani qui vulnera curat, Patris qui filium exspectat prodigum et eum accipit in eius reditu, iusti iudicis qui personarum non facit acceptionem et cuius iudicium simul iustum est et misericors. Uno verbo, sacerdos signum est et instrumentum amoris misericordis Dei erga peccatorem.

1466 Confessarius dominus non est, sed minister veniae Dei. Minister huius sacramenti cum intentione et caritate Christi se coniungere debet(1144). Cognitionem christianorum morum habere debet probatam, rerum humanarum experientiam, respectum et suavitatem erga illum qui cecidit; veritatem debet amare, Ecclesiae Magisterio esse fidelem et patienter poenitentem ducere ad sanationem et plenam maturitatem. Orare debet atque poenitentiam agere pro eo, eumdem Domini concredens misericordiae.

(1144) cf. Concilium Vaticanum II, Decr. *Presbyterorum ordinis*, [PO 13](#): AAS 58 (1966) 1012.

1467 Perspectis sanctimonia et magnitudine huius ministerii et observantia personis debita, Ecclesia declarat omnes sacerdotes qui confessiones audiunt, obligatos esse ad secretum absolutum relate ad peccata quae eorum poenitentes illis sint confessi, sub poenis severissimis(1145). Neque possunt usum facere cognitionum quas illis confessio praeberit circa poenitentium vitam. Hoc secretum, quod exceptiones non admittit, « sigillum sacramentale » appellatur, quia id quod poenitens sacerdoti manifestavit, manet a sacramento « sigillatum ».

(1145) cf. [CIC 983-984 CIC 1388](#), § 1; [CIO 1456](#).

IX. Effectus huius sacramenti

1468 « Poenitentiae itaque omnis in eo vis est, ut nos in Dei gratiam restituat, cum Eoque summa amicitia coniungat »(1146). Scopus igitur et effectus huius sacramenti est *reconciliatio cum Deo*. In illis qui Poenitentiae sacramentum accipiunt cum corde contrito et dispositione religiosa, « conscientiae pax ac serenitas cum vehementi spiritus consolatione consequi solet »(1147). Revera sacramentum Reconciliationis cum Deo veram « resurrectionem spirituales » affert, restitutionem dignitatis et bonorum vitae filiorum Dei, quorum pretiosissimum est Dei amicitia (cf. [Lc 15,32](#)).

(1146) *Catechismus Romanus*, 2, 5, 18: ed. P. Rodríguez (Città del Vaticano-Pamplona 1989) p. 297.

(1147) Concilium Tridentinum, Sess. 14a, *Doctrina de sacramento Paenitentiae*, c. 3: [DS 1674](#)

1469 Hoc sacramentum nos *cum Ecclesia reconciliat*. Peccatum communionem fraternam attenuat vel frangit. Poenitentiae sacramentum illam reparat vel restaurat. Hoc sensu, non solum sanat eum qui in communionem restituitur ecclesiam, sed effectum etiam habet vivificantem super vitam Ecclesiae, quae peccatum unius e suis membris passa est (cf. [1Co](#)

[12,26](#)). Peccator, in communione sanctorum restitutus vel confirmatus, per bonorum spiritualium roboratur communicationem quae inter omnia viva corporis Christi habetur membra, sive adhuc in peregrinationis sint statu sive iam sint in patria coelesti(1148). « *Necesse tamen est addere eiusmodi reconciliationem cum Deo quasi alias reconciliações progignere, quae totidem aliis medeantur discidiis peccato effectis: paenitens, cui venia datur, reconciliat se sibi in intima parte eius quod est ipse, ubi veritatem suam interiorē recuperat; reconciliatur fratribus ab eo aliqua ratione offensis et laesis; reconciliatur Ecclesiae; reconciliatur universae creaturae* »(1149).

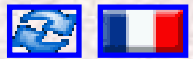
(1148) cf. Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 48-50](#): AAS 57 (1965) 53-57.

(1149) Ioannes Paulus II, Adh. ap. *Reconciliatio et paenitentia*, [RP 31](#), § V: AAS 77 (1985) 265.

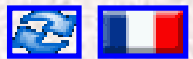
1470 In hoc sacramento, peccator, se misericordiae Dei tradens iudicio, quodammodo *anticipat iudicium* cui submittetur in huius vitae terrestri fine. Etenim nunc, in hac vita, nobis electio offertur inter vitam et mortem, et non nisi per viam conversionis possumus intrare in Regnum Dei a quo grave excludit peccatum(1150). Peccator, se Christo per poenitentiam et fidem convertens, a morte transit ad vitam « et in iudicium non venit » ([Jn 5,24](#)).

(1150) cf. [1Co 5,11](#) [Ga 5,19-21](#) [Ap 22,15](#)

X. Indulgentiae

1471 Doctrina et praxis indulgentiarum in Ecclesia arcte cum effectibus coniunguntur sacramenti Poenitentiae.

Quid sunt indulgentiae?

« Indulgentia est remissio coram Deo poenae temporalis pro peccatis, ad culpam quod attinet iam deletis, quam christifidelis, apte dispositus et certis ac definitis condicionibus, consequitur ope Ecclesiae quae, ut ministra Redemptionis, thesaurum satisfactionum Christi et sanctorum auctoritative dispensat et applicat »(1151).

« Indulgentia est partialis vel plenaria prout a poena temporali pro peccatis debita liberat ex parte aut ex toto »(1152). « Quivis fidelis potest indulgentias (...) sibi ipsi lucrari, aut defunctis applicare » ([CIC 994](#)).

(1151) Paulus VI, Const. ap. *Indulgentiarum doctrina*, Normae, 1: AAS 59 (1967) 21.

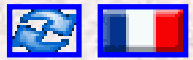
(1152) Paulus VI, Const. ap. *Indulgentiarum doctrina*, Normae, 2: AAS 59 (1967) 21.

Poenae peccati

1472 Ad hanc doctrinam et hanc praxim Ecclesiae intelligendas, oportet perspicere peccatum *duplicem consequentiam habere*. Peccatum grave nos communione privat cum Deo, et ideo nos incapaces reddit vitae aeternae, cuius privatio « poena aeterna » peccati appellatur. Ex alia parte, quodlibet peccatum, etiam veniale, morbidam ad creaturas secumfert affectionem, quae purificatione eget sive his in terris sive post mortem, in statu qui appellatur purgatorium. Haec purificatio liberat ab eo quod « poena temporalis » peccati appellatur. Hae duae poenae concipi non debent quasi vindicta quaedam a Deo ab extrinseco inflictā, sed potius quasi ex ipsa peccati natura profluentes. Conversio ex ferventi procedens caritate potest usque ad totalem peccatoris purificationem pervenire ita ut nulla poena subsistat (1153).

(1153) cf. Concilium Tridentinum, Sess. 14a, *Canones de sacramento Paenitentiae*, canones 12-13: [DS 1712-1713](#) Id., Sess. 25a, *Decretum de purgatorio*: [DS 1820](#)

1473 Venia peccati et restauratio communionis cum Deo remissionem aeternarum poenarum peccati secumferunt. Sed poenae peccati permanent temporales. Christianus, passiones et probationes omnis generis patienter tolerans et, cum advenerit dies, mortem sereno respiciens animo, niti debet ut has peccati temporales poenas accipiat tamquam gratiam; per opera misericordiae et caritatis atque etiam per orationem et diversa poenitentiae exercitia, incumbere debet ad « veterem hominem » plene exuendum et ad « novum hominem » superinduendum (cf. [Ep 4,24](#)).

In sanctorum communione

1474 Christianus qui conatur se a peccato purificare suo et se cum gratiae Dei adiutorio sanctificare, solus non invenitur. « Vita singulorum filiorum Dei in Christo et per Christum cum vita omnium fratrum christianorum mirabili nexu coniungitur in supernaturali unitate corporis mystici Christi, quasi in una mystica persona »(1154).

(1154) Paulus VI, Const. ap. *Indulgentiarum doctrina*, 5: AAS 59 (1967) 11.

1475 In sanctorum communione « inter fideles, vel caelesti patria potitos, vel admissa in purgatorio expiantes, vel adhuc in terra peregrinantes, profecto est perenne caritatis vinculum et bonorum omnium abundans permutatio »(1155). In hac permutatione admirabili, sanctitas unius multo magis proficit ceteris quam damnum quod unius peccatum potuit ceteris causare. Sic recursus ad sanctorum communionem contrito permittit peccatori se citius et efficacius a poenis peccati purificari.

(1155) Paulus VI, Const. ap. *Indulgentiarum doctrina*, 5: AAS 59 (1967) 12.

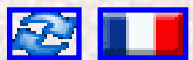
1476 Haec spiritualia communionis sanctorum bona etiam *Ecclesiae thesaurum* appellamus, « qui quidem non est quasi summa bonorum ad instar materialium divitiarum, quae per saecula cumulantur, sed est infinitum et inexhaustum pretium, quod apud Deum habent expiationes et merita Christi Domini, oblata ut humanitas tota a peccato liberetur et ad communionem cum Patre perveniat; est Ipse Christus Redemptor, in quo sunt et vigent satisfactiones et merita Redemptionis Eius »(1156).

(1156) Paulus VI, Const. ap. *Indulgentiarum doctrina*, 5: AAS 59 (1967) 11.

1477 « Praeterea ad hunc thesaurum pertinet etiam pretium vere immensum et incommensurabile et semper novum, quod coram Deo habent orationes ac bona opera beatæ Mariae Virginis et omnium sanctorum, qui, Christi Domini per Ipsius gratiam vestigia secuti, semetipsos sanctificaverunt, et perfecerunt opus a Patre acceptum; ita ut, propriam salutem operantes, etiam ad salutem fratrum suorum in unitate corporis mystici contulerint »(1157).

(1157) Paulus VI, Const. ap. *Indulgentiarum doctrina*, 5: AAS 59 (1967) 11-12.

Indulgentiam Dei per Ecclesiam obtinere

1478 Indulgentia per Ecclesiam obtinetur, quae propter potestatem ligandi et solvendi quae illi a Iesu Christo concessa est, in favorem intervenit alicuius christiani eique thesaurum aperit meritorum Christi et sanctorum ad obtinendam a misericordiarum Patre remissionem poenarum temporalium quas eius peccata merentur. Sic Ecclesia non solum in adiutorium

huius christiani vult venire, sed eum etiam ad opera pietatis, poenitentiae et caritatis excitare (1158).

(1158) cf. Paulus VI, Const. ap. *Indulgentiarum doctrina*, 8: AAS 59 (1967) 16-17; Concilium Tridentinum, Sess. 25a, *Decretum de indulgentiis*: [DS 1835](#)

1479 Quia fideles in purificationis via defuncti membra sunt etiam eiusdem sanctorum communionis, eos possumus adiuvere, inter alia, indulgentias pro eis acquirendo, ita ut a poenis temporalibus debitis pro suis peccatis solvantur.

XI. Celebratio sacramenti Poenitentiae

1480 Poenitentia, sicut omnia sacramenta, actio est liturgica. Haec sunt ordinario elementa celebrationis: salutatio et benedictio sacerdotis, lectio Verbi Dei ad conscientiam illuminandam et contritionem suscitandam, et hortatio ad poenitentiam; confessio quae peccata agnoscit et sacerdoti manifestat; poenitentiae impositio et acceptatio; absolutio sacerdotis; laus actionis gratiarum et dimissio cum sacerdotis benedictione.

1481 Liturgia Byzantina plures absolutionis cognoscit formulas, in forma deprecativa, quae mirabiliter mysterium exprimunt veniae: « Deus, qui per prophetam Nathan indulsit David, cum ipse sua propria peccata confessus est, et Petro cum amare flevit, et peccatrici cum suas lacrimas super pedes Eius effudit, et publicano et prodigo, Idem Deus vobis indulgeat, per me, peccatorem, in hac vita et in altera, et quin vos condemnet, faciat vos ante Eius tribunal manifestari terribile. Qui est benedictus in saecula saeculorum. Amen »(1159).
(1159) +ÛP8` (4I JÎ µX(" (Athens 1992) p. 222.

1482 Sacramentum Poenitentiae potest etiam confici intra *celebrationem communitariam*, in qua poenitentes simul ad confessionem praeparantur et simul gratias agunt de venia recepta. Hic confessio peccatorum personalis et absolutio individualis in liturgiam verbi Dei inseruntur cum lectionibus et homilia, examine conscientiae ducto in communi, imploratione veniae communitaria, oratione « Pater noster » et gratiarum actione in communi. Haec celebratio communitaria clarius exprimit ecclesiam poenitentiae indolem. Sacramentum Poenitentiae, quicumque est celebrationis eius modus, semper est, sua ipsa natura, actio liturgica, ideoque ecclesialis et publica(1160).
(1160) cf. Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 26-27](#): AAS 56 (1964) 107.

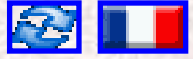
1483 In casibus gravis necessitatis potest recursus fieri ad *celebrationem communitariam Reconciliationis cum confessione generali et absolutione generali*. Talis necessitas gravis contingere potest, cum imminens mortis habetur periculum quin sacerdos vel sacerdotes tempus habeant sufficiens ad audiendam confessionem uniuscuiusque poenitentis. Necessitas gravis potest etiam existere cum, ratione habita numeri poenitentium, sufficientes non adsunt confessarii ad confessiones individuales intra rationabile tempus debite audiendas, ita ut poenitentes, sine culpa sua, privati gratia sacramentali vel sancta Communionem, longo tempore, permanerent. In tali casu, pro absolutionis validitate, fideles propositum habere debent individualiter sua gravia peccata confitendi debito tempore (cf. [CIC 962](#), § 1). Episcopi dioecesanum est iudicare utrum condiciones pro absolutione generali requisitae existant (cf. [CIC 961](#), § 2). Magnus fidelium concursus occasione magnarum festivitatum vel peregrinationum casus talis gravis necessitatis non constituit (cf. [CIC 961](#), § 1, 2).

1484 « Individualis et integra confessio atque absolutio manent unicus modus ordinarius,

quo fideles se cum Deo et Ecclesia reconciliant, nisi impossibilitas physica vel moralis ab huiusmodi confessione excuset »(1161). Hoc gravibus non caret rationibus. Christus in unoquoque agit sacramento. Personaliter ad unumquemque dirigitur peccatorem: « Fili, dimittuntur peccata tua » ([Mc 2,5](#)); Ipse est medicus qui super singulos se inclinat aegrotos qui eo egent (cf. [Mc 2,17](#)), ut illos sanet; Ipse eos sublevat et in communionem redintegrat fraternam. Confessio personalis est igitur forma reconciliationis cum Deo et cum Ecclesia maxime significativa.

(1161) *Ordo Paenitentiae*, Praenotanda, 31 (Typis Polyglottis Vaticanis 1974) p. 21.

Compendium

1485 *Paschatis vespera, Dominus Iesus se suis manifestavit apostolis « et dicit eis: "Accipite Spiritum Sanctum. Quorum remiseritis peccata, remissa sunt eis; quorum retinueritis, retenta sunt" »* ([Jn 20,22-23](#)).

1486 *Remissio peccatorum post baptismum commissorum per sacramentum conceditur proprium quod Conversionis, Confessionis, Poenitentiae vel Reconciliationis appellatur sacramentum.*

1487 *Ille qui peccat, honorem vulnerat Dei et amorem eius, suam propriam dignitatem hominis vocati ut filius sit Dei et bonum statum spiritualem Ecclesiae cuius unusquisque christianus lapis esse debet vivus.*

1488 *Iuxta fidei oculos, nullum malum est gravius peccato nihilque peiores habet consequentias pro ipsis peccatoribus, pro Ecclesia et pro universo mundo.*

1489 *Reditus ad communionem cum Deo, postquam per peccatum amissa est, est motus ortus a gratia Dei pleni misericordia et solliciti de salute hominum. Hoc donum pretiosum implorare oportet pro se ipsis et pro aliis.*

1490 *Motus reditus ad Deum, qui conversio et poenitentia appellatur, dolorem implicat et aversionem relate ad peccata commissa, et firmum propositum non amplius peccandi in futurum. Conversio igitur ad tempus praeteritum refertur et futurum; spe nutritur in misericordiam divinam.*

1491 *Poenitentiae sacramentum ex complexu trium actuum a poenitente peractorum et ex absolutione sacerdotis constituitur. Actus poenitentis sunt: poenitentia, confessio seu manifestatio peccatorum ad sacerdotem atque propositum reparationem adimplendi reparationisque opera.*

1492 *Poenitentia (etiam contritio appellata) debet a motivis inspirari quae a fide profluunt. Si poenitentia ex amore caritatis erga Deum concipitur, dicitur « perfecta »; si ipsa in aliis fundatur motivis, « imperfecta » appellatur.*

1493 *Qui reconciliationem cum Deo et cum Ecclesia vult obtinere, sacerdoti omnia peccata gravia confiteri debet quae nondum est confessus et quorum recordatur postquam suam accurate examinavit conscientiam. Defectuum venialium confessio, quin in se sit necessaria, vivide tamen ab Ecclesia commendatur.*

1494 *Confessarius poenitenti adimplentionem proponit quorundam actuum « satisfactionis » seu « poenitentiae » ad damnum a peccato causatum reparandum et ad habitus restaurandos qui Christi discipulo sunt proprii.*

1495 *Solummodo sacerdotes qui ab Ecclesiae auctoritate facultatem absolvendi receperunt,*

possunt peccata in nomine Christi dimittere.

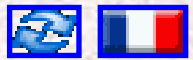
1496

Effectus spirituales sacramenti Poenitentiae sunt:

- * *reconciliatio cum Deo qua poenitens gratiam recuperat;*
- * *reconciliatio cum Ecclesia;*
- * *remissio poenae aeternae in quam quis per peccata incurrit mortalia;*
- * *remissio, saltem partialis, poenarum temporalium quae consequentiae sunt peccatorum;*
- * *conscientiae pax et serenitas, atque consolatio spiritualis;*
- * *augmentum virium spiritualium pro certamine christiano.*

1497 *Confessio peccatorum gravium individualis et integra, quam absolutio sequitur, unum medium permanet ordinarium pro reconciliatione cum Deo et cum Ecclesia.*

1498 *Per indulgentias, fideles pro se ipsis et etiam pro animabus purgatorii remissionem obtinere possunt poenarum temporalium, quae consequentiae sunt peccatorum.*

ARTICULUS 5: UNCTIO INFIRMORUM

1499 « Sacra infirmorum Unctione atque oratione presbyterorum, Ecclesia tota aegrotantes Domino patienti et glorificato commendat ut eos alleviet et salvet, immo eos hortatur ut sese Christi passioni et morti libere sociantes, ad bonum populi Dei conferant »(1162). (1162) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 11](#): AAS 57 (1965) 15.

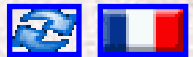
I. Eius in Oeconomia salutis fundamenta

Aegritudo in vita humana

1500 Aegritudo et dolor semper inter gravissima fuerunt problemata quae vitam afficiunt humanam. In aegritudine, homo suam experitur impotentiam, suos limites suamque finitatem. Omnis aegritudo efficere potest ut mortem prospiciamus.

1501 Aegritudo ad angustiam ducere potest, ad recedendum in se ipsum, quandoque ad desperationem et ad rebellionem contra Deum. Potest etiam personam maturiorem efficere, eam adiuvaré ad discernendum in vita sua quod essenziale non est, ut ipsa se vertat ad id quod est essenziale. Saepissime aegritudo quaestionem provocat Dei, reditum ad Eum.

Aegrotus coram Deo

1502 Homo Veteris Testamenti in aegritudine vivit coram Deo. Ante Deum de sua lamentatur aegritudine (cf. [Ps 38](#)) et ab Eo, vitae et mortis Domino, sanationem deprecatur (cf. [Ps 6,3](#) [Is 38](#)). Aegritudo fit conversionis via (cf. [Ps 38,5](#) [Ps 39,9](#) [Ps 39,12](#)), et Dei indulgentia initiat sanationem. 100 Israel experitur, aegritudinem, arcano modo, cum peccato coniungi et malo, et fidelitatem erga Deum, secundum Eius Legem, reddere vitam: « Ego enim Dominus sanator tuus » ([Ex 15,26](#)). Propheta introspicit dolorem sensum habere posse redemptorem pro aliorum peccatis (cf. [Is 53,11](#)). Denique, Isaias annuntiat Deum esse pro Sion tempus adducturum, quo omnem dimittet culpam omnemque aegritudinem sanabit (cf. [Is 33,24](#)).

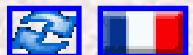

Christus-medicus

1503 Christi erga aegrotos compassio pluresque Eius sanationes aegrotorum omnis generis (cf. [Mt 4,24](#)) perspicue significant Deum visitavisse plebem Suam (cf. [Lc 7,16](#)) Regnumque Dei omnino appropinquare. Iesus non solum sanandi habet potentiam, sed etiam peccata dimittendi: (cf. [Mc 2,5-12](#)) Ipse venit ut integrum sanaret hominem, corpus et animam; Ipse est medicus quo aegroti indigent (cf. [Mc 2,17](#)). Eius compassio erga omnes qui patiuntur, eo procedit ut Se cum illis efficiat unum: eram « infirmus, et visitastis me » ([Mt 25,36](#)). Eius praedilectionis amor pro infirmis, saeculorum decursu, christianorum sollicitudinem omnino peculiarem excitare non desivit erga omnes illos qui in suo corpore patiuntur vel anima. Ab eo nisus oriuntur indefessi ad illos sublevandos.

1504 Saepe Iesus ab aegrotis postulat ut credant (cf. [Mc 5,34](#) [Mc 5,36](#) [Mc 9,23](#)). Signis utitur ad sanandum: saliva et manuum impositione, luto et ablutione (cf. [Jn 9,6-15](#)). Aegroti Eum tangere quaerunt [110](#) « quia virtus de Illo exibat et sanabat omnes » ([Lc 6,19](#)). Ita, in sacramentis, Christus nos « tangere » perguit ad nos sanandos.

1505 Christus, tot doloribus commotus, non solum Se ab aegrotis tangi permittit, sed miseras nostras facit Suas: « Ipse infirmitates nostras accepit et aegrotationes portavit » ([Mt 8,17](#)) (cf. [Is 53,4](#)). Ipse non omnes sanavit aegrotos. Eius sanationes signa erant Adventus Regni Dei. Radicaliorem annuntiabant sanationem: victoriam de peccato et de morte per Eius Pascha. Christus in cruce omne pondus mali super Se accepit (cf. [Is 53,4-6](#)) et sustulit « peccatum mundi » ([Jn 1,29](#)), cuius aegritudo non nisi consequentia est. Per Suam passionem et Mortem in cruce, Christus novum sensum dedit dolori: hic iam nos Ei configurare Eiusque passioni redemptrici potest coniungere.

Catechismus 1446

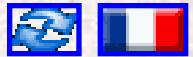
II. Actus boni et actus mali

1755 *Actus moraliter bonus simul bonitatem praesupponit obiecti, finis et circumstantiarum. Finis malus actionem corrumpit, etiamsi eius obiectum in se bonum sit (sicut orare et ieiunare ut quis ab hominibus videatur).*

Obiectum electionis potest per se solum totum agendi modum vitiare. Sunt concreti agendi modi * sicut fornicatio * quos eligere semper erroneum est, quia eorum electio deordinationem implicat voluntatis, id est, malum morale.

1756 *Erroneum ergo est de actuum humanorum moralitate iudicare, solummodo intentionem quae illos inspirat, vel circumstantias considerando (rerum ambitum, socialem pressionem, coactionem vel necessitatem agendi) quae quasi eorum sunt scaena. Actus sunt qui per se ipsos et in se ipsis, independenter a circumstantiis et ab intentionibus, ratione sui obiecti semper sunt graviter illiciti; sic blasphemia et periurium, homicidium et adulterium. Non licet malum facere ut exinde bonum proveniat.*

Compendium

1757 *Obiectum, intentio et circumstantiae tres constituunt « fontes » moralitatis actuum humanorum.*

1758 *Obiectum electum actum voluntatis moraliter specificat prout ratio illud agnoscit et iudicat bonum vel malum.*

1759 « *Nullum malum bona intentione factum excusatur* »(1335). *Finis non iustificat media.* (1335) 5 Sanctus Thomas Aquinas, *In duo praecepta caritatis et in decem Legis praecepta expositio*, c. 6: *Opera omnia*, v. 27 (Parisiis 1875) p. 149.

1760 *Actus moraliter bonus simul obiecti, finis et circumstantiarum praesupponit bonitatem.*

1761 *Sunt rationes agendi concretae quas eligere semper erroneum est, quia earum electio inordinationem implicat voluntatis, id est, malum morale. Non licet malum facere ut exinde bonum proveniat.*

ARTICULUS 5: PASSIONUM MORALITAS

1762 *Persona humana per suos actus deliberatos ordinatur ad beatitudinem: passiones vel affectiones quas experitur, illam possunt ad hanc disponere atque ad hanc conferre.*

I. Passiones

1763 *Vox « passiones » ad patrimonium pertinet christianum. Affectiones vel passiones*

designant sensibilitatis commotiones vel motus qui ad agendum inclinant vel ad non agendum in ordine ad id quod ut bonum vel ut malum sentitur vel fingitur.

1764 Passiones elementa humanae psychologiae sunt naturalia, ipsae efformant locum transitus et fulciunt vinculum inter vitam sensibilem et vitam spiritus. Dominus noster cor hominis designat tamquam fontem unde motus oritur passionum (cf. [Mc 7,21](#)).

1765 Passiones multae sunt. Passio maxime fundamentalis est amor attractione boni provocatus. Amor desiderium causat boni absentis et spem illud obtinendi. Hic motus in fruitione boni possessi et in gaudio de illo expletur. Mali apprehensio odium, aversionem causat et metum mali futuri. Hic motus expletur in tristitia mali praesentis et in ira quae illi opponitur.

1766 « Amare est velle alicui bonum »(1336). Omnes aliae affectiones suum habent fontem in hoc motu originali cordis hominis in bonum. Nihil aliud amatur nisi bonum(1337). « Proinde mala sunt ista, si malus amor est; bona, si bonus »(1338). (1336) Sanctus Thomas Aquinas, *Summa theologiae*, I-II, q. 26, a. 4, c: Ed. Leon. 6, 190.
(1337) cf. Sanctus Augustinus, *De Trinitate*, 8, 3, 4: CCL 50, 271-272 (PL 42, 949).
(1338) Sanctus Augustinus, *De civitate Dei* 14, 7: CSEL 402, 13 (PL 41, 410).

II. Passiones et vita moralis

1767 Passiones, in se ipsis, nec bonae sunt nec malae. Moralem non recipiunt qualificationem nisi quatenus a ratione vel a voluntate revera pendent. Passiones dicuntur voluntariae « vel ex eo quod a voluntate imperantur, vel ex eo quod a voluntate non prohibentur »(1339). Ad boni moralis vel humani perfectionem pertinet, passiones ratione regulari(1340).

(1339) 5 Sanctus Thomas Aquinas, *Summa theologiae*, I-II, q. 24, a. 1, c: Ed. Leon. 6, 179.
(1340) cf. Sanctus Thomas Aquinas, *Summa theologiae*, I-II, q. 24, a. 3, c: Ed. Leon. 6, 181.

1768 Magni animi sensus neque moralitatem neque sanctitatem decidunt personarum; receptaculum sunt inexhaustibile imaginum et affectionum in quibus exprimitur vita moralis. Passiones sunt moraliter bonae cum ad actionem conferunt bonam, et malae in casu contrario. Recta voluntas ad bonum et ad beatitudinem sensibiles ordinat motus quos ipsa assumit; mala voluntas passionibus succumbit deordinatis easque exacerbat. Commotiones et sensus possunt in *virtutes* assumi, vel in *vitiis* perverti.

1769 In vita christiana, Ipse Spiritus Sanctus opus perficit Suum, totam movens personam, eius doloribus, timoribus et tristitiis inclusis, sicut in Domini agonia apparet et passione. In Christo, humanae affectiones possunt suam recipere consummationem in caritate et beatitudine divina.

1770 Perfectio moralis implicat ut homo ad bonum non solum sua voluntate, sed etiam suo sensibili appetitu moveatur secundum haec psalmi verba: « Cor meum et caro mea exsultaverunt in Deum vivum » ([Ps 84,3](#)).

Compendium

1771 Vox « *passiones* » affectiones designat vel sensus. Per suas commotiones homo bonum praesentit vel malum suspicatur.

1772 *Praecipuae passiones sunt amor et odium, desiderium et metus, gaudium, tristitia et ira.*

1773 *In passionibus quatenus sensibilitatis motibus nec bonum habetur morale nec malum. Sed in illis bonum morale vel malum habetur prout illae pendent vel non pendent a ratione et a voluntate.*

1774 *Commotiones et affectiones possunt in virtutes assumi, vel in vitiis perverti.*

1775 *Boni moralis perfectio est hominem ad bonum non solum sua voluntate, sed etiam suo « corde » moveri.*

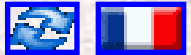

ARTICULUS 6: CONSCIENTIA MORALIS

1776 « In imo conscientiae legem homo detegit, quam ipse sibi non dat, sed cui oboedire debet, et cuius vox, semper ad bonum amandum et faciendum ac malum vitandum eum advocans, ubi oportet, auribus cordis sonat (...). Nam homo legem in corde suo a Deo inscriptam habet (...). Conscientia est nucleus secretissimus atque sacrarium hominis, in quo solus est cum Deo, cuius vox resonat in intimo eius »(1341).

(1341) 5 Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 16](#): AAS 58 (1966) 1037.

I. Iudicium conscientiae

1777 Conscientia moralis (cf. [Rm 2,14-16](#)), praesens in personae corde, ei iniungit, tempore opportuno, bonum peragere malumque evitare. Electiones etiam iudicat concretas, eas approbans quae bonae sunt, illas denuntians quae sunt malae (cf. [Rm 1,32](#)). Veritatis testatur auctoritatem relate ad Bonum supremum, cuius attractionem persona humana experitur et cuius praecepta recipit. Homo prudens, cum conscientiam moralem exaudit, Deum loquentem potest audire.

1778 Conscientia moralis est rationis iudicium quo persona humana qualitatem moralem actus agnoscit concreti quem illa factura est, quem efficit vel quem perfecit. Homo in omnibus quae dicit vel facit, fideliter sequi tenetur quod ipse iustum et rectum esse scit. Homo, per suae conscientiae iudicium, praescripta Legis divinae percipit et agnoscit:

Conscientia « est nostri spiritus lex, sed quae nostrum superat spiritum, quae nobis praescriptiones facit, quae responsabilitatem et officium, timorem significat et spem. (...) Ipsa est nuntia Illius qui, in ordine naturae sicut in illo gratiae, nobis per velamentum loquitur, nos instruit et gubernat. Conscientia est omnium Christi vicariorum primus »(1342).

(1342) Ioannes Henricus Newman, *A Letter to the Duke of Norfolk*, 5: *Certain Difficulties felt by Anglicans in Catholic Teaching*, v. (Westminster (Westminster 1969) p. 248.

1779 Oportet unumquemque adeo sibimetipsi esse praesentem ut suae conscientiae vocem audiat et sequatur. Haec *interioritatis* exigentia eo magis est necessaria quod vita nobis saepe adducit periculum ut ab omni reflexione, examine vel reditu in nos substrahamur: « *Redi ad conscientiam tuam, ipsam interroga. (...) Redite ergo intro, fratres; et in omnibus quaecumque facitis, intuemini testem Deum* »(1343).

(1343) Sanctus Augustinus, *In epistulam Ioannis ad Parthos tractatus* 8, 9: PL 35, 2041.

1780 Dignitas personae humanae *rectitudinem conscientiae moralis* implicat et exigit.

Conscientia moralis perceptionem complectitur principiorum moralitatis (synderesim), eorum applicationem in occurrentibus circumstantiis per practicam rationum et bonorum discretionem et proinde iudicium de actibus concretis conficiendis vel iam confectis latum. Veritas de bono morali, declarata in lege rationis, practice et concrete per *prudens iudicium* conscientiae agnoscitur. Homo, qui secundum hoc iudicium eligit, prudens appellatur.

1781 Conscientia *responsabilitatem* actuum effectorum permittit assumere. Si homo malum committit, iustum conscientiae iudicium potest in eo testis manere de universali veritate boni, simul ac de malitia eius electionis singularis. Sententia iudicii conscientiae pignus manet spei et misericordiae. Illa, culpam testans commissam, in memoriam revocat, veniam esse petendam, bonum adhuc faciendum et virtutem incessanter gratia Dei colendam:

« *In conspectu Eius placabimus corda nostra, quoniam si reprehenderit nos cor, maior est Deus corde nostro et cognoscit omnia* » (Io [Jn 3,19-20](#)).

1782 Homo ius habet secundum conscientiam et libere agendi, ut decisiones morales personaliter assumere possit. Homo « non est ergo cogendus, ut contra suam conscientiam agat. Sed neque impediendus est, quominus iuxta suam conscientiam operetur, praesertim in re religiosa »(1344).

(1344) Concilium Vaticanum II, Decl. *Dignitatis humanae*, [DH 3](#): AAS 58 (1966) 932.

II. Conscientiae efformatio

1783 Conscientia certior fieri et iudicium morale illustrari debent. Conscientia bene efformata recta est et verax. Sua enuntiat iudicia rationem sequens, secundum verum bonum a Creatoris sapientia volitum. Conscientiae educatio est necessaria hominibus qui influxibus negativis sunt subiecti et a peccato tentati ut suum iudicium praeferant proprium et auctoritate praeditas reiiciant doctrinas.

1784 Conscientiae educatio munus est totius vitae. A prioribus annis, ipsa puerum suscitatur ad cognitionem et praxim interioris legis a morali conscientia agnitae. Prudens educatio virtutem docet; ipsa a metu, a caeco sui amore (« egoismo ») et a superbia, a culpabilitatis exacerbationibus et complacentiae motibus praeservat, quae ex debilitate et humanis oriuntur culpis, vel ea sanat. Conscientiae educatio libertatem praestat et pacem cordis gignit.

1785 In conscientiae efformanda, Verbum Dei lux itineris est nostri; illud in fide et oratione proprium facere oportet atque in praxim adducere. Debemus quoque nostram examinare conscientiam respiciendo ad crucem Domini. Dona Spiritus Sancti succurrunt nobis, qui aliorum testimonio et consiliis adiuvamur atque Ecclesiae doctrina auctoritate praedita ducimur(1345).

(1345) cf. Concilium Vaticanum II, Decl. *Dignitatis humanae*, [DH 14](#): AAS 58 (1966) 940.

III. Secundum conscientiam eligere

1786 Conscientia, coram electione morali posita, potest sive iudicium rectum rationi et Legi divinae conforme ferre sive, e contra, iudicium erroneum quod ab eis discedit.

1787 Homo quandoque in condicionibus invenitur quae iudicium morale minus certum et decisionem efficiunt difficilem. Ipse tamen semper quaerere debet quod iustum est et bonum, atque voluntatem Dei in Lege divina expressam discernere.

1788 Ad hoc, homo conatur facta experientiae et signa temporum per prudentiae virtutem, per personarum prudentium consilia et per Spiritus Sancti Eiusque donorum adiutorium

interpretari.

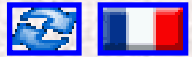
1789 In omnibus casibus quaedam applicantur regulae:

* Nunquam licet malum facere ut ex eo bonum proveniat.

* « Regula aurea »: « Omnia (...), quaecumque vultis ut faciant vobis homines, ita et vos facite eis » ([Mt 7,12](#)) (cf. [Lc 6,31](#) [Tb 4,15](#)).

* Caritas semper proximi et eius conscientiae continet observantiam. « Peccantes in fratres et percutientes conscientiam eorum infirmam, in Christum peccatis » ([1Co 8,12](#)). « Bonum est non (...) (facere) id, in quo frater tuus offendit aut scandalizatur aut infirmatur » ([Rm 14,21](#) vulg.).

IV. Iudicium erroneum

1790 Homo semper certo suae conscientiae debet oboedire iudicio. Si contra hoc deliberate ageret, se ipsum damnaret. Sed evenit conscientiam moralem in ignorantia versari et erronea ferre iudicia de actibus ponendis vel iam commissis.

1791 Haec ignorantia saepe responsabilitati personali potest imputari. Hoc evenit, « cum homo de vero ac bono inquirendo parum curat, et conscientia ex peccati consuetudine paulatim fere obcaecatur »(1346). His in casibus, persona, mali quod committit, est culpabilis. (1346) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 16](#): AAS 58 (1966) 1037.

1792 Ignorantia Christi et Eius Evangelii, mala exempla ab aliis praebita, passionum servitus, postulatio male intellectae autonomiae conscientiae, reiectio auctoritatis Ecclesiae eiusque doctrinae, defectus conversionis et caritatis origo esse possunt deflexionum iudicii in modo morali agendi.

1793 Si * e contra * ignorantia est invincibilis, vel iudicium erroneum sine subiecti moralis responsabilitate, malum a persona commissum non potest ei imputari. Ipsum nihilominus manet malum, privatio, deordinatio. Est ergo necessarium operam dare ut conscientia moralis a suis erroribus corrigatur.

1794 Conscientia bona et pura illuminatur fide vera. Nam caritas simul procedit « de corde puro et conscientia bona et fide non ficta » ([1Tm 1,5](#)):(1347)

« Quo magis ergo conscientia recta praevalet, eo magis personae et coetus a caeco arbitrio recedunt et normis obiectivis moralitatis conformari satagunt »(1348).

(1347) cf. [1Tm 3,9](#) [2Tm 1,3](#) [1P 3,21](#) [Ac 24,16](#)

(1348) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 16](#): AAS 58 (1966) 1037.

Compendium

1795 « Conscientia est nucleus secretissimus atque sacrarium hominis, in quo solus est cum Deo, cuius vox resonat in intimo eius »(1349).

(1349) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 16](#): AAS 58 (1966) 1037.

1796 Conscientia moralis est iudicium rationis quo persona humana moralem actus concreti agnoscit qualitatem.

1797 Pro homine qui malum commiserit, iudicium conscientiae eius pignus manet conversionis et spei.

1798 *Conscientia bene efformata recta est et verax. Sua enuntiat iudicia rationem sequens, secundum verum bonum a Creatoris sapientia volitum. Unusquisque media assumere debet ad suam conscientiam efformandam.*

1799 *Conscientia, ante electionem moralem posita, potest ferre sive iudicium rectum rationi et Legi divinae conforme sive, e contra, iudicium erroneum quod ab eis discedit.*

1800 *Homo iudicio certo conscientiae suae semper debet oboedire.*

1801 *Conscientia moralis potest in ignorantia manere vel erronea ferre iudicia. Hae ignorantiae et hi errores non semper a culpabilitate sunt exempti.*

1802 *Verbum Dei gressibus nostris est lumen. Oportet illud in fide et oratione proprium facere, et in praxim ducere. Sic conscientia moralis efformatur.*

ARTICULUS 7: VIRTUTES

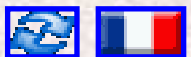
1803 « Quaecumque sunt vera, quaecumque pudica, quaecumque iusta, quaecumque casta, quaecumque amabilia, quaecumque bonae famae, si qua virtus et si qua laus, haec cogitate » ([Ph 4,8](#)).

Virtus est habitualis et firma dispositio ad bonum faciendum. Ipsa non solum personae permittit actus peragere bonos, sed etiam optima sui ipsius donare. Persona virtuosa omnibus suis viribus sensibilibus et spiritualibus ad bonum tendit; id prosequitur et eligit in suis concretis actionibus:

« *Sit finis vitae cum virtute degendae, ut quis Numini divino assimiletur* » (1350).

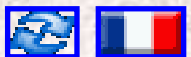
(1350) Sanctus Gregorius Nyssenus, *De beatitudinibus*, oratio 1: *Gregorii Nysseni opera*, ed. W. Jaeger, v. 72 (Leiden 1992) p. 82 (PG 44, 1200).

I. Virtutes humanae

1804 *Virtutes humanae* habitus sunt firmi, dispositiones stabiles, habituales intellectus et voluntatis perfectiones, quae nostros regulant actus, nostras ordinant passiones et nostrum agendi modum ducunt secundum rationem et fidem. Ipsae facilitatem, dominium comparant et gaudium ad vitam moraliter bonam ducendam. Homo virtuosus ille est qui bonum libere exercet.

Virtutes morales humano acquiruntur modo. Fructus sunt et germina actuum moraliter bonorum; omnes hominis potentias disponunt ad communicandum cum amore divino.

Cardinalium virtutum distinctio

1805 Quattuor virtutes munere funguntur « cardinis ». Propterea appellantur « cardinales »; ceterae omnes circum eas ordinantur. Illae sunt prudentia, iustitia, fortitudo et temperantia. « Si iustitiam quis diligit, labores huius sunt virtutes: sobrietatem enim et prudentiam docet, iustitiam et fortitudinem » ([Sg 8,7](#)) . Aliis nominibus hae virtutes in pluribus Scripturae laudantur locis.

1806 *Prudentia* est virtus quae practicam disponit rationem ad nostrum verum bonum in omnibus discernendum adiunctis et ad iusta seligenda media ad illud efficiendum. Homo « astutus considerat gressus suos » (*Prv 14,15*). « Estote itaque prudentes et vigilate in

orationibus » ([1P 4,7](#)). Prudentia est « recta ratio agibilium », scribit sanctus Thomas(1351) post Aristotelem. Ipsa nec cum timiditate vel metu confunditur nec cum duplicitate vel simulatione. *Auriga virtutum* appellatur: alias enim regit virtutes illis regulam indicans et mensuram. Prudentia immediate iudicium ducit conscientiae. Homo prudens suum agendi modum decedit et ordinat hoc sequendo iudicium. Hac virtute, principia moralia sine errore casibus applicamus particularibus et dubia superamus de bono peragendo et malo vitando. (1351) Sanctus Thomas Aquinas, *Summa theologiae*, II-II, q. 47, a. 2, sed contra: Ed. Leon. 8, 349.

1807 *Iustitia* virtus est moralis quae in constanti et firma consistit voluntate Deo et proximo tribuendi id, quod illis debetur. Iustitia erga Deum « virtus religionis » appellatur. Erga homines disponit ad uniuscuiusque observanda iura et ad stabiliendam in relationibus humanis harmoniam quae aequitatem respectu personarum et boni communis promovet. Homo iustus, saepe in Libris Sacris commemoratus, rectitudine distinguitur habituali suarum cogitationum et rectitudine sui agendi modi erga proximum. « Non consideres personam pauperis nec honores vultum potentis. Iuste iudica proximo tuo » ([Lv 19,15](#)). « Domini, quod iustum est et aequum servis praestate, scientes quoniam et vos Dominum habetis in caelo » ([Col 4,1](#)).

1808 *Fortitudo* virtus est moralis quae firmitatem in difficultatibus praestat et constantiam in bono prosequendo. Propositum roborat tentationibus resistendi et obstacula in vita morali superandi. Fortitudinis virtus capacitatem praebet metum, etiam mortis, vincendi, aggrediendi probationem et persecutiones. Disponit ad progrediendum usque ad abrenuntiationem et propriae vitae sacrificium pro iusta defendenda causa. « Fortitudo mea et laus mea, Dominus » ([Ps 118,14](#)). « In mundo pressuram habetis, sed confidite, ego vici mundum » ([Jn 16,33](#)).

1809 *Temperantia* est virtus moralis quae voluptatum moderatur allecationem atque in bonorum creatorum usu praebet aequilibrium. Dominium roborat voluntatis in instinctus et desideria inter honestatis continet limites. Persona temperans ordinat suos sensibiles ad bonum appetitus, sanam servat discretionem et non sequitur fortitudinem suam ut ambulet in concupiscentiis cordis sui (cf. [Si 5,2](#) [Si 37,27-31](#)). Temperantia in Vetere Testamento saepe laudatur: « Post concupiscentias tuas non eas et a voluptatibus tuis te contine » ([Si 18,30](#)). In Novo Testamento, ipsa « moderatio » appellatur vel « sobrietas ». Oportet ut « sobrie et iuste et pie vivamus in hoc saeculo » ([Tt 2,12](#)).

« *Nihil sit aliud bene vivere, quam toto corde, tota anima, tota mente diligere Deum, (...), ut incorruptus in eo amor atque integer custodiatur, quod est temperantiae, ut nullis frangatur incommodis, quod est fortitudinis, nulli alii serviat, quod est iustitiae, vigilet in discernendis rebus, ne fallacia paulatim dolusve subrepat, quod est prudentiae* »(1352).

(1352) Sanctus Augustinus, *De moribus Ecclesiae catholicae*, 1, 25, 46: CSEL 90, 51 (PL 32, 1330-1331).

[Virtutes et gratia](#)

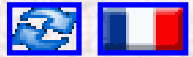

1810 Virtutes humanae, educatione, deliberatis actibus et renovata semper in conatu perseverantia acquisitae, divina purificantur et elevantur gratia. Dei adiutorio, ipsae excidunt indolem et in bono exercendo facilitatem praebent. Virtuosis homo in illis exercendis felix est.

1811 Homini vulnerato a peccato facile non est morale servare aequilibrium. Donum salutis per Christum gratiam nobis tribuit necessariam ad perseverandum in virtutibus quaerendis. Unusquisque hanc lucis et roboris gratiam semper postulare debet, ad sacramenta recurrere,

cum Sancto Spiritu cooperari, Eius vocationes sequi ad bonum amandum et se a malo servandum.

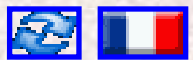
II. Virtutes theologales

1812 Virtutes humanae in virtutibus radicantur theologalibus quae hominis facultates ad naturae divinae accommodant participationem (cf. [2P 1,4](#)). Virtutes enim theologales directe ad Deum referuntur. Christianos disponunt ut in consuetudine cum Sanctissima Trinitate vivant. Deum Unum et Trinum habent tamquam originem, motivum et obiectum.

1813 Virtutes theologales moralem agendi modum christiani proprium fundant, animant et distinguunt. Ipsae omnes virtutes morales informant et vivificant. A Deo in animas infunduntur fidelium ad eos efficiendos capaces qui tamquam filii Eius agant et vitam mereantur aeternam. Ipsae praesentiae et actionis Spiritus Sancti in hominis facultatibus sunt pignus. Tres sunt virtutes theologales: fides, spes et caritas (cf. [1Co 13,13](#)).

Fides

1814 Fides virtus est theologalis qua in Deum credimus atque omnia quae Ipse nobis dixit et revelavit quaeque Ecclesia nobis credenda proponit, quia Ille est ipsa veritas. Fide « homo se totum libere Deo committit » (1353). Propterea qui credit, voluntatem Dei cognoscere conatur et facere. « Iustus (...) ex fide vivet » ([Rm 1,17](#)). Fides viva « per caritatem operatur » ([Ga 5,6](#)).

(1353) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 5](#): AAS 58 (1966) 819.

1815 Fidei donum in eo permanet qui contra eamdem non peccavit (1354). Sed « fides sine operibus mortua est » ([Jc 2,26](#)). Fides, spe et amore privata, fidelem Christo plene non unit neque eum vivens Eius corporis efficit membrum.

(1354) cf. Concilium Tridentinum, Sess. 6a, *Decretum de iustificatione*, c. 15: [DS 1544](#)

1816 Christi discipulus non solum debet fidem servare ex eaque vivere, sed illam praeterea profiteri, cum securitate testari et propagare: « Omnes (...) parati sint oportet, Christum coram hominibus confiteri, Eumque inter persecutiones, quae Ecclesiae nunquam desunt, in via crucis subsequi » (1355). Fidei servitium et testimonium ad salutem requiruntur: « Omnis (...) qui confitebitur me coram hominibus, confitebor et ego eum coram Patre meo, qui est in caelis; qui autem negaverit me coram hominibus, negabo et ego eum coram Patre meo qui est in caelis » ([Mt 10,32-33](#)).

(1355) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 42](#): AAS 57 (1965) 48; cf Id., Decl. *Dignitatis humanae*, [DH 14](#): AAS 58 (1966) 940.

Spes

1817 Spes est virtus theologalis qua, tamquam nostram felicitatem, Regnum caelorum et vitam appetimus aeternam, nostram fiduciam in Christi collocantes promissionibus et nitentes non nostris viribus, sed auxilio gratiae Spiritus Sancti. « Teneamus spei confessionem indeclinabilem, fidelis enim est, qui repromisit » ([He 10,23](#)). Is Hunc Spiritum « effudit super nos abunde per Iesum Christum Salvatorem nostrum, ut iustificati gratia Ipsius heredes simus secundum spem vitae aeternae » ([Tt 3,6-7](#)).

1818 Virtus spei appetitioni respondet ad felicitatem a Deo in corde uniuscuiusque hominis positae; exspectationes assumit quae activitates inspirant hominum; eas purificat ut easdem ad Regnum caelorum ordinet; ab animi protegit defectione; in omni sustinet derelictione; in beatitudinis aeternae exspectatione dilatat cor. Spei impulsus a caeco sui amore (« egoismo ») praeservat et ad felicitatem ducit caritatis.

1819 Spes christiana spem populi electi iterum assumit et perficit, quae suam originem suumque invenit exemplar in *spe Abrahae* promissionibus Dei in Isaac repleti et per sacrificii probationem purificati (cf. [Gn 17,4-8](#) [Gn 22,1-18](#)). « Contra spem in spe credidit, ut fieret pater multarum gentium » ([Rm 4,18](#)).

1820 Inde ab initio praedicationis Iesu, spes christiana in nuntio explicatur beatitudinum. *Beatitudines*, caelum versus, tamquam in novam Terram promissam, nostram elevant spem; huic delineant viam per probationes quae Iesu manent discipulis. Sed per Iesu Christi Eiusque passionis merita, Deus nos in spe servat quae « non confundit » ([Rm 5,5](#)). Spem « sicut ancoram habemus animae, tutam ac firmam », eo usque incedentem « ubi praecursor pro nobis introivit Iesus » ([He 6,19-20](#)). Ipsa est etiam armatura quae nos in colluctatione protegit salutis: « induiti lorica fidei et caritatis et galeam spem salutis » ([1Th 5,8](#)). Illa nobis in ipsa probatione procurat gaudium: « Spe gaudentes, in tribulatione patientes » ([Rm 12,12](#)). In oratione exprimitur et nutritur, praesertim in Oratione dominica, compendio omnium quae spes efficit ut appetamus.

1821 Sperare igitur possumus caeli gloriam a Deo illis promissam qui Eum diligunt (cf. [Rm 8,28-30](#)) et Eius faciunt voluntatem.⁹² In quibuslibet adiunctis, unusquisque debet sperare, cum gratia Dei, perseverare in finem⁽¹³⁵⁶⁾ et caeli obtinere gaudium tamquam aeternam Dei pro bonis operibus gratia Christi peractis retributionem. Spe orat Ecclesia « omnes homines (...) salvos fieri » ([1Tm 2,4](#)). Ipsa, in gloria caeli, Christo, Sponso suo, unita esse cupit: « *Spera, spera, tu quae nescis quandonam veniet dies et hora. Diligenter vigila, quoniam breviter omnia transeunt, quamvis desiderium tuum in incertum vertat certum, et in longum vertat breve tempus. Animadvertite te, quo magis certabis, eo magis amorem, quem in Deum habes tuum, esse monstraturam et magis, Dilecto tuo fruituram cum gaudio et delectatione, quae finem habere non potest* »⁽¹³⁵⁷⁾.

⁽¹³⁵⁶⁾ cf. [Mt 10,22](#) Concilium Tridentinum, Sess. 6a, *Decretum de iustificatione*, c. 13: [DS 1541](#)

⁽¹³⁵⁷⁾ Sancta Theresia a Iesu, *Exclamaciones del alma a Dios*, 15, 3: *Biblioteca Mística Carmelitana*, v. 4 (Burgos 1917) p. 290.

Caritas

1822 Caritas est virtus theologalis qua Deum super omnia propter Se Ipsum et proximum nostrum tamquam nosmetipsos propter Dei diligimus amorem.

1823 Iesus ex caritate *mandatum novum* efficit (cf. [Jn 13,34](#)). Suos diligens « in finem » ([Jn 13,1](#)), Patris manifestat amorem quem Ipse recipit. Discipuli se mutuo diligentes Iesu imitantur amorem quem etiam in se recipiunt. Propterea dicit Iesus: « Sicut dilexit me Pater, et ego dilexi vos; manete in dilectione mea » ([Jn 15,9](#)). Et etiam: « Hoc est praeceptum meum, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos » ([Jn 15,12](#)).

1824 Caritas, fructus Spiritus et plenitudo Legis, Dei et Eius Christi servat *mandata*. « Manete in dilectione mea. Si praecepta mea servaveritis, manebitis in dilectione mea » ([Jn](#)

[15,9-10](#)) (cf. [Mt 22,40](#) [Rm 13,8-10](#)).

1825 Christus amore erga nos mortuus est, cum adhuc eramus « inimici » ([Rm 5,10](#)). Dominus a nobis postulat ut amemus sicut Ipse etiam nostros *inimicos* (cf. [Mt 5,44](#)), ut nos remotissimo faciamus proximos (cf. [Lc 10,27-37](#)), ut sicut Ipsum amemus parvulos⁹⁹ et pauperes. 100

Sanctus apostolus Paulus incomparabilem caritatis effecit descriptionem: « Caritas patiens est, benigna est caritas, non aemulatur, non agit superbe, non inflatur, non est ambitiosa, non quaerit, quae sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitatem, congaudet autem veritati; omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet » ([1Co 13,4-7](#)).

1826 Sine caritate, dicit etiam Apostolus, « nihil sum ». Et quidquid est privilegium, servitium, etiam virtus... si caritatem non habuero, « nihil mihi prodest » (cf. [1Co 13,1-3](#)). Caritas est omnibus superior virtutibus. Virtutum theologalium est prima: « Nunc autem manet fides, spes, caritas, tria haec; maior autem ex his est caritas » ([1Co 13,13](#)).

1827 Omnium virtutum exercitium caritate animatur et inspiratur. Ipsa est « vinculum perfectionis » ([Col 3,14](#)); ipsa est *forma virtutum*; eas connectit et inter se ordinat; fons est et terminus earum christianae praxis. Caritas roborat et purificat nostram humanam amandi facultatem. Eam ad supernaturalem amoris divini perfectionem elevat.

1828 Praxis vitae moralis caritate animata spiritualem filiorum Dei libertatem praebet christiano. Hic non amplius sistit coram Deo tamquam servus in timore servili neque tamquam mercennarius salarium quaerens, sed tamquam filius qui amori respondet Illius qui « prior dilexit nos » ([Io Jn 4,19](#)):

« Aut enim supplicii metu a malo declinamus, versamurque in affectu servili; aut mercedis fructus requirentes, ob nostram ipsorum utilitatem mandata explemus, et hoc pacto mercennariis efficimur similes; aut ob ipsum honestum caritatemque erga Legislatorem nostrum (...), et ita demum ut filii afficimur »(1358).

(1358) Sanctus Basilius Magnus, *Regulae fusius tractatae*, prol. 3: PG 31, 896.

1829 Caritas habet, ut *fructus*, gaudium, pacem et misericordiam; beneficentiam exigit et correctionem fraternam; benevola est; reciprocationem suscitatur, manet quin quaerat quae sua sunt, et est liberalis; amicitia est et communio:

« Ipsa est consummatio omnium operum nostrorum, dilectio. Ibi est finis: propter hoc currimus; ad ipsum currimus; cum venerimus ad eam, requiescemus »(1359).

(1359) Sanctus Augustinus, *In epistolam Ioannis ad Parthos tractatus*, 10, 4: PL 35, 2056-2057.

III. Spiritus Sancti dona et fructus

1830 Vita moralis christianorum Spiritus Sancti donis sustinetur. Haec dispositiones sunt permanentes quae hominem docilem reddunt ut Spiritus Sancti sequatur impulsus.

1831 Septem Spiritus Sancti *dona* sunt sapientia, intellectus, consilium, fortitudo, scientia, pietas et timor Dei. Eadem in sua plenitudine ad Christum pertinent Filium David (cf. [Is 11,1-2](#)). Illorum qui ea recipiunt, virtutes complent et ducunt ad earumdem perfectionem. Fideles dociles reddunt ad prompte inspirationibus divinis oboediendum.

« Spiritus Tuus bonus deducet me in terram rectam » ([Ps 143,10](#)).

« Quicumque enim Spiritu Dei aguntur, hi filii Dei sunt. (...) Si autem filii, et heredes;

heredes quidem Dei, coheredes autem Christi » ([Rm 8,14](#) [Rm 8,17](#)).

1832 *Fructus Spiritus sunt perfectiones quas Spiritus Sanctus, ut gloriae aeternae primitias, in nobis efformat. Ecclesiae traditio duodecim enumerat: « fructus (...) est caritas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas » ([Ga 5,22-23](#) vulg.).*

Compendium

1833 *Virtus dispositio est habitualis et firma ad bonum faciendum.*

1834 *Humanae virtutes dispositiones intellectus et voluntatis sunt stabiles, quae nostros regulant actus, nostras ordinant passiones et nostrum agendi modum ducunt secundum rationem et fidem. Eaedem possunt circum quattuor virtutes cardinales ordinari: prudentiam, iustitiam, fortitudinem et temperantiam.*

1835 *Prudentia practicam disponit rationem ad nostrum verum bonum discernendum in omnibus adiunctis et ad iusta seligenda media ad illud adimplendum.*

1836 *Iustitia in constanti et firma consistit voluntate Deo et proximo tribuendi id, quod illis debetur.*

1837 *Fortitudo firmitatem in difficultatibus praebet et constantiam in bono proseguendo.*

1838 *Temperantia allecationem moderatur voluptatum sensibilium atque in bonorum creatorum usu praebet aequilibrium.*

1839 *Virtutes morales educatione, actibus deliberatis et perseverantia in conatu crescunt. Gratia divina eas purificat et elevat.*

1840 *Virtutes theologales christianos disponunt ut in consuetudine cum Sanctissima Trinitate vivant. Ipsae, tamquam originem, motivum et obiectum, habent Deum, Deum nempe fide cognitum, speratum et propter Se Ipsum amatum.*

1841 *Tres sunt virtutes theologales: fides, spes et caritas (cf. [1Co 13,13](#)). Ipsae omnes morales virtutes informant et vivificant.*

1842 *Fide credimus in Deum atque omnia credimus quae Ipse nobis revelavit quaeque Ecclesia nobis proponit credenda.*

1843 *Spe cupimus et a Deo exspectamus, cum firma fiducia, vitam aeternam et gratias ad illam merendam.*

1844 *Caritate Deum super omnia et nostrum proximum tamquam nosmetipsos propter amorem diligimus Dei. Ipsa est « vinculum perfectionis » ([Col 3,14](#)) et omnium virtutum forma.*

1845 *Septem Spiritus Sancti dona christianis concessa sunt sapientia, intellectus, consilium, fortitudo, scientia, pietas et timor Dei.*

Catechismus 1918

Compendium

1918 « *Non est (...) potestas nisi a Deo; quae autem sunt, a Deo ordinatae sunt* » ([Rm 13,1](#)).

1919 *Omnis humana communitas auctoritate eget ut conservetur et augeatur.*

1920 « *Patet (...) communitatem politicam et auctoritatem publicam in natura humana fundari ideoque ad ordinem a Deo praefinitum pertinere* »(1406).

(1406) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 74](#): AAS 58 (1966) 1096.

1921 *Auctoritas legitime exercetur, si ad bonum commune societatis persequendum applicatur. Ad illud obtinendum, media debet adhibere, quae moraliter admitti possint.*

1922 *Regiminum politicorum diversitas legitima est, dummodo ad communitatis bonum concurrant.*

1923 *Auctoritas politica intra ordinis moralis limites debet protendi et condiciones tueri ad libertatis exercitium.*

1924 *Bonum commune complectitur « summam earum vitae socialis condicionum, quae tum coetibus, tum singulis membris permittunt ut propriam perfectionem plenius atque expeditius consequantur »*(1407).

(1407) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 26](#): AAS 58 (1966) 1046.

1925 *Bonum commune tria elementa implicat essentialia: iurium fundamentalium personae observantiam et promotionem; prosperitatem seu bonorum spiritualium et temporalium societatis incrementum; pacem et securitatem coetus eiusque membrorum.*

1926 *Personae humanae dignitas inquisitionem implicat boni communis. Unusquisque curare debet ut instituta suscitentur et sustineantur, quae vitae humanae condiciones meliores efficiant.*

1927 *Ad Statum pertinet civilis societatis bonum commune defendere et promovere. Commune totius familiae humanae bonum requirit quamdam societatis internationalis organizationem.*

ARTICULUS 3: IUSTITIA SOCIALIS

1928 *Societas iustitiam praestat socialem, cum condiciones adimplet quae associationibus et singulis individuis id obtinere permittunt quod illis secundum eorum naturam eorumque vocationem debetur. Iustitia socialis cum bono communi et cum auctoritatis conectitur exercitio.*

I. Personae humanae observantia

1929 Iustitia socialis non nisi in observantia transcendentis dignitatis hominis obtineri potest. Persona ultimus est scopus societatis quae ad illam ordinatur:

Personae humanae dignitatis « defensio et provectio a Creatore nobis sunt commissae, et (...) (illius) proprie debitorum sunt viri et mulieres, pro suscepto munere, quovis historiae tempore »(1408).

(1408) Ioannes Paulus II, Litt. enc. Sollicitudo rei socialis, *SRS 47*: AAS 80 (1988) 581.

1930 Personae humanae observantia observantiam implicat iurium quae ab eius, tamquam creaturae, procedunt dignitate. Haec iura sunt praevia societati eique imponuntur. Legitimitatem fundant moralem omnis auctoritatis: societas, illa irridens vel illa in sua legislatione positiva agnoscere renuens, suam propriam moralem legitimitatem labefacit (1409). Sine tali observantia, auctoritas solummodo vi vel violentiae potest inniti, ad suorum subditorum obtinendam oboedientiam. Ad Ecclesiam pertinet haec iura in memoriam hominum bonae voluntatis revocare, eaque ab abusivis vel falsis distinguere vindicationibus. (1409) cf. Ioannes XXIII, Litt. enc. *Pacem in terris*, 61: AAS 55 (1963) 274.

1931 Personae humanae observantia observantiam huius supponit principii: « ut singuli proximum, nullo excepto, tamquam "alterum seipsum" considerare debeant, de eius vita et de mediis ad illam degendam necessariis rationem imprimis habentes »(1410). Nulla legislatio timores, praeiudicia, superbiae et caeci sui amoris (« egoismi ») habitus, qui institutioni adversantur societatum vere fraternarum, per se ipsam posset eliminare. Hi agendi modi solum caritate cessant quae in unoquoque homine « proximum », fratrem invenit.

(1410) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 27](#): AAS 58 (1966) 1047.

1932 Officium se efficiendi proximum alius eique active serviendi adhuc urgentius fit, quo ille est indigentior, in quacumque id sit ratione. « Quamdiu fecistis uni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis » ([Mt 25,40](#)).

1933 Idem officium extenditur ad illos qui aliter ac nos cogitant vel agunt. Christi doctrina eo usque pervenit ut offensarum requirat veniam. Eadem praeceptum amoris, quod proprium est novae Legis, ad omnes extendit inimicos (cf. [Mt 5,43-44](#)). Liberatio in Evangelii spiritu cum odio inimici tamquam personae impossibilis est, non tamen cum odio mali quod ille tamquam inimicus peragit.

II. Aequalitas et differentiae inter homines

1934 Omnes homines, ad unius Dei imaginem creati, eadem anima rationali praediti, eadem habent naturam eademque originem. Sacrificio Christi redempti, omnes appellantur ad eandem beatitudinem divinam participandam: omnes ergo eadem gaudent dignitate.

1935 Aequalitas inter homines essentialiter eorum dignitati personali innitur iuribusque quae ex ea manant:

« Omnis (...) discriminandi modus in iuribus personae fundamentalibus, sive socialis sive culturalis, ob sexum, stirpem, colorem, socialem condicionem, linguam aut religionem, superandus et removendus est, utpote Dei proposito contrarius »(1411).

(1411) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 29](#): AAS 58 (1966) 1048-

1049.

1936 Homo, cum in mundum venit, non omnibus gaudet quae ad vitae suae, corporalis et spiritualis, progressionem sunt necessaria. Ipse aliis eget. Differentiae apparent quae cum aetate, cum capacitatibus physicis, cum habilitatibus intellectualibus et moralibus, cum commerciis quibus quisque potuit perfrui, cum distributione divitiarum sunt conexae(1412). « Talenta » non aequaliter distribuuntur (cf. [Mt 25,14-30](#) [Lc 19,11-27](#)).

(1412) cf. Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 29](#): AAS 58 (1966)

1048.

1937 Hae differentiae ad propositum pertinent Dei qui vult alium ab alio ea recipere quibus eget, illosque, quibus « talenta » praesto sunt particularia, ea illis communicare qui eisdem egent. Differentiae personas ad generositatem, ad benevolentiam et ad communicationem excitant et saepe obligant; culturas stimulant ut aliae alias locupletent:

« *Cur tam diversas posui (virtutes) ut uni non omnes praebeam, sed huic aliam istique aliam particularem? (...) Alii caritatem praecipue dabo; alii, iustitiam; huic, humilitatem; isti, fidem vivam. (...) Atque ita multa dona et gratias virtutis aliarumque rerum spiritualium et corporalium (...) ego cum maxima inaequalitate omnia distribui qui in uno non omnia posui, ut necessario habeatis occasionem exercendi caritatem, alii relate ad alios; (...) volui alium alio egere et meos esse ministros pro administratione gratiarum atque donorum quae a me receperunt* »(1413).

(1413) Sancta Catharina Senensis, *Il dialogo della Divina provvidenza*, 7: ed. G. Cavallini (Roma 1995) p. 23-24.

1938 Etiam *iniquae inaequalitates* existunt quae millia millium virorum et mulierum percutiunt. Ipsae Evangelio aperte contradicunt:

« *Aequalis personarum dignitas postulat ut ad humaniorem et aequam vitae condicionem deveniatur. Etenim nimiae inter membra vel populos unius familiae humanae inaequalitates oeconomicae et sociales scandalum movent, atque iustitiae sociali, aequitati, personae humanae dignitati, necnon paci sociali et internationali adversantur* »(1414).

(1414) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 29](#): AAS 58 (1966) 1049.

III. Humana solidaritas

1939 Solidaritatis principium, quod etiam « amicitiae » vel « caritatis socialis » nomine enuntiatur, exigentia est directa humanae et christianae fraternitatis: (1415)

Erroris caput « primum, tam late in praesens pernicioseque vulgatum, oblivione continetur mutuae illius hominum necessitudinis caritatisque, quam quidem cum communis origo postulat, ac rationabilis omnium hominum naturae aequalitas, ad quaslibet iidem gentes pertineant, tum Redemptionis sacrificium praecipit, quod Christus Dominus expiandis animis Aeterno Patri in ara crucis obtulit »(1416).

(1415) cf. Ioannes Paulus II, Litt. enc. *Sollicitudo rei socialis*, SRS 38-40: AAS 80 (1988) 564-569; Id., Litt. enc. *Centesimus annus*, [CA 10](#): AAS 83 (1991) 805-806.

(1416) Pius XII, Litt. enc. *Summi Pontificatus*: AAS 31 (1939) 426.

1940 Solidaritas imprimis in bonorum manifestatur distributione et in remuneratione laboris. Conatum etiam implicat pro ordine sociali iustiore in quo tensiones melius possint resolvi et in quo ipsae exitum conciliatum possint facilius invenire.

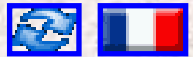
1941 Problemata socialia et oeconomica solvi nequeunt nisi cum omnium solidaritatis formarum adiutorio: solidaritatis pauperum inter se, divitum et pauperum, operariorum inter se, eorum qui in negotio laborem locant et eorum qui in eo illum recipiunt, solidaritatis inter nationes et inter populos. Internationalis solidaritas est ordinis moralis exigentia. Mundi pax partim ex ea pendet.

1942 Solidaritatis virtus bonorum materialium ambitum excedit. Ecclesia spiritualia fidei distribuens bona, bonorum temporalium progressionem insuper adiuvit, cui saepe novas aperuit vias. Sic, per saeculorum decursum, verbum Domini ad effectum est deductum: « Quae autem primum Regnum Dei et iustitiam eius, et haec omnia adicientur vobis » ([Mt 6,33](#)):

« Ac si, abhinc duo millia annorum, in anima Ecclesiae, sensus responsabilitatis collectivae omnium pro omnibus non vivat et perseveret, ex quo usque ad heroicam caritatem moti sunt et moventur spiritus, nempe monachi agricolae, servorum liberatores, infirmorum sanatores, fidem, civilem cultum et scientiam omnibus aetatibus omnibusque gentibus afferentes, ad condiciones sociales creandas quae solae sunt capaces vitam homine et christiano dignam efficiendi possibilem et facilem » (1417).

(1417) Pius XII, Nuntius radiophonicus (iunii iunii 1941): AAS 33 (1941) 204.

Compendium

1943 *Societas iustitiam praestat socialem, cum condiciones adimplet quae associationibus et singulis individuis id obtinere permittunt quod illis debetur.*

1944 *Personae humanae observantia alterum tamquam « alterum seipsum » considerat. Eadem observantiam supponit iurium fundamentalium, quae ex intrinseca personae profluunt dignitate.*

1945 *Aequalitas inter homines eorum dignitati personali innititur iuribusque quae ex ea derivantur.*

1946 *Differentiae inter personas ad consilium pertinent Dei qui vult nos mutuo aliis egere. Illae caritatem debent excitare.*

1947 *Aequalis personarum humanarum dignitas conatum exigit ad nimias inaequalitates sociales et oeconomicas reducendas. Eadem ad iniquarum inaequalitatum impellit suppressionem.*

1948 *Solidaritas virtus est eminenter christiana. Bonorum spiritualium adhuc magis quam materialium exercet participationem.*

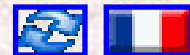

CAPUT TERTIUM

SALUS DEI: LEX ET GRATIA

1949 Homo, ad beatitudinem vocatus, sed peccato vulneratus, Dei eget salute. Auxilium divinum ei in Christo pervenit per Legem, quae eum dirigit atque in gratia quae eum sustinet: « Cum metu et tremore vestram salutem operamini; Deus est enim, qui operatur in vobis et velle et perficere pro Suo beneplacito » ([Ph 2,12-13](#)).

ARTICULUS 1: LEX MORALIS

1950 Lex moralis est Sapientiae divinae opus. Sensu biblico, definiri potest tamquam instructio paterna, Dei paedagogia. Homini praescribit vias, agendi regulas quae ad promissam ducunt beatitudinem; mali vetat vias quae a Deo Eiusque avertunt amore. Eadem simul in suis praeceptis firma et in suis promissis est amabilis.

1951 Lex regula est agendi ab auctoritate competenti propter bonum commune promulgata. Lex moralis ordinem rationalem praesupponit inter creaturas pro earum bono et propter earum finem a potentia, sapientia et bonitate Creatoris stabilitum. Omnis lex in Lege aeterna suam primam et ultimam invenit veritatem. Lex, tamquam participatio providentiae Dei vivi, Creatoris et Redemptoris omnium, a ratione declaratur et stabilitur. « *Ordinatio rationis* lex nominatur »: (1418)

« *Ut solus homo gloriaretur, quod solus dignus fuisset, qui Legem a Deo sumeret, utque animal rationale, intellectus et scientiae capax, ipsa quoque libertate rationali contineretur, Ei subiectus, qui subiecerat illi omnia* »(1419).

(1418) Leo XIII, Litt. enc. *Libertas praestantissimum*: Leonis XIII Acta 8,218; cf Sanctus Thomas Aquinas, *Summa theologiae*, I-II, q. 90, a. 1: Ed. Leon. 7, 149-150.

(1419) Tertullianus, *Adversus Marcionem*, 2, 4, 5: CCL 1, 479 (PL 2, 315).

1952 Diversae sunt legis moralis expressiones, et quidem omnes inter se cohaerent: Lex aeterna, fons omnium legum in Deo; lex naturalis; Lex revelata Legem veterem Legemque continens novam seu evangelicam; tandem leges civiles et ecclesiasticae.

1953 Lex moralis suam plenitudinem suamque unitatem invenit in Christo. Ipse Iesus Christus est perfectionis via. Ipse finis est Legis, quia solus Ipse docet et praebet iustitiam Dei: « *Finis enim Legis Christus ad iustitiam omni credenti* » ([Rm 10,4](#)).

I. Lex moralis naturalis

1954 Homo sapientiam et bonitatem participat Creatoris, qui ei dominium contulit eius actuum et facultatem se gubernandi iuxta veritatem et bonum. Lex naturalis sensum moralem exprimit originale qui homini permittit ratione discernere quid bonum sit et malum, veritas et mendacium:

« *Lex naturalis (...) scripta est et insculpta in hominum animis singulorum, quia ipsa est humana ratio recte facere iubens et peccare vetans. Ista vero humanae rationis praescriptio vim habere legis non potest, nisi quia altioris est vox atque interpretis rationis, cui mentem libertatemque nostram subiectam esse oporteat* »(1420).

(1420) Leo XIII, Litt. enc. *Libertas praestantissimum*: Leonis XIII Acta 8,219.

1955 Lex divina et naturalis(1421) homini ostendit viam sequendam ut bonum exercent atque finem consequatur suum. Lex naturalis prima et essentialia enuntiat praecepta quae vitam regunt moralem. Tamquam fundamentum habet appetitionem Dei et submissionem Ei, qui fons est et iudex omnis boni, atque etiam sensum alterius tamquam aequalis sibimet ipsi. Quoad sua praecipua praecepta exprimitur in Decalogo. Haec lex dicitur naturalis non per relationem ad entia irrationabilia, sed quia ratio, quae illam promulgat, ad naturam humanam proprie pertinet:

« *Ubi ergo scriptae sunt (istae regulae), nisi in libro lucis illius quae veritas dicitur unde omnis lex iusta describitur et in cor hominis qui operatur iustitiam non migrando sed tamquam*

imprimendo transfertur, sicut imago ex anulo et in ceram transit et anulum non relinquit?
»(1422).

Lex naturae « non aliud est nisi lumen intellectus insitum nobis a Deo, per quod cognoscimus quid agendum et quid vitandum. Hoc lumen et hanc legem dedit Deus homini in creatione »(1423).

(1421) cf. Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 89](#): AAS 58 (1966) 1111-1112.

(1422) Sanctus Augustinus, *De Trinitate*, 14, 15, 21: CCL 50A, 451 (PL 42, 1052).

(1423) Sanctus Thomas Aquinas, *In duo praecepta caritatis et in decem Legis praecepta expositio*, c. 1: *Opera omnia*, v. 27 (Parisiis 1875) p. 144.

1956 Lex naturalis, in uniuscuiusque hominis corde praesens et ratione stabilita, in suis praeceptis est *universalis* et eius auctoritas ad omnes extenditur homines. Dignitatem exprimit personae atque eius iurium eiusque officiorum fundamentalium basim determinat: « *Est quidem vera lex recta ratio, naturae congruens, diffusa in omnes, constans, sempiterna, quae vocet ad officium iubendo, vetando a fraude deterreat. (...) Huic legi nec obrogari fas est, neque derogari aliquid ex hac licet, neque tota abrogari potest* »(1424).

(1424) Marcus Tullius Cicero, *De re publica*, 3, 22, 33: *Scripta quae manserunt omnia*, Bibliotheca Teubneriana fasc. 39, ed. K. Ziegler, (Leipzig 1969) p. 96.

1957 Legis naturalis applicatio valde diversa est; accommodatam multiplicitati condicionum vitae, secundum loca, aetates et circumstantias, potest requirere deliberationem. Attamen lex naturalis, in culturarum diversitate, tamquam regula permanet homines coniungens inter se eisque, praeter inevitabiles differentias, communia imponens principia.

1958 Lex naturalis est *immutabilis*(1425) et, per historiae mutationes, permanens; sub fluxu subsistit idearum et morum eorumque sustinet progressum. Regulae, quae illam exprimunt, substantialiter perseverant validae. Etiam si eius principia pernegentur, ipsa destrui non potest neque ex hominis corde auferri. In individuorum et societatum vita semper ipsa resurgit:

« *Furtum certe punit Lex Tua, Domine, et lex scripta in cordibus hominum, quam ne ipsa quidem delet iniquitas* »(1426).

(1425) cf. Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 10](#): AAS 58 (1966) 1033.

(1426) Sanctus Augustinus, *Confessiones*, 2, 4, 9: CCL 27, 21 (PL 32, 678).

1959 Lex naturalis, optimum Creatoris opus, fundamenta praebet solida, super quae homo aedificium construere potest moralium regularum quae eius dirigant electiones. Etiam basim moralem statuit pernecessariam ad communitatem hominum aedificandam. Ea denique necessariam basim providet legi civili, quae ad eam refertur, sive per deliberationem quae conclusiones ex eiusdem deducit principiis, sive per positivae et iuridicae naturae additiones.

1960 Legis naturalis praecepta clare et immediate ab omnibus non percipiuntur. In praesenti condicione, gratia et Revelatio sunt homini peccatori necessariae, ut religiosae et morales veritates « ab omnibus expedite, firma certitudine et nullo admixto errore cognosci possint »(1427). Lex naturalis Legi revelatae et gratiae fundamentum praebet a Deo praeparatum et Spiritus operi congruens.

(1427) Concilium Vaticanum I, Const. dogm. *Dei Filius*, c. 2: [DS 3005](#) Pius XII, Litt. enc. *Humani generis*: [DS 3876](#)

II. Lex vetus

1961 Deus, noster Creator nosterque Redemptor, Sibi Israel tamquam populum elegit Suum eique Suam revelavit Legem, Adventum Christi sic praeparans. Lex Moysis plures exprimit veritates quae naturaliter rationi sunt perviae. Hae intra salutis Foedus inveniuntur declaratae et authentice confirmatae.

1962 Lex vetus primus Legis revelatae est status. Eius praescriptiones morales in decem compendiantur praeceptis. Decalogi praecepta vocationi hominis, ad Dei imaginem formati, iaciunt fundamenta; id vetant quod Dei et proximi contrarium est amori, et id praescribunt quod ei est essentielle. Decalogus lux est conscientiae omnis hominis oblata ad Dei vocationem et vias eidem manifestandas, eumque protegendum contra malum:

A Deo « scriptum est et in tabulis quod in cordibus non legebant »(1428).

(1428) Sanctus Augustinus, *Enarratio in Psalmum 57*, 1: CCL 39, 708 (PL 36, 673).

1963 Secundum christianam traditionem, Lex sancta (cf. [Rm 7,12](#)), spiritualis 192 et bona 193 adhuc est imperfecta. Tamquam paedagogus (cf. [Ga 3,24](#)), id ostendit quod facere oportet, sed ex se vim, gratiam Spiritus non praebet, ad illam adimplendam. Illa, propter peccatum, quod tollere nequit, lex manet servitutis. Iuxta sanctum Paulum, munus habet praesertim denuntiandi et *manifestandi peccatum* quod « legem concupiscentiae » (cf. [Rm 7](#)) in hominis corde constituit. Tamen Lex primus permanet gressus in Regni via. Populum electum et unumquemque christianum praeparat et disponit ad conversionem et ad fidem in Deum Salvatorem. Doctrinam praebet quae in perpetuum tamquam verbum Dei subsistit.

1964 Lex vetus quaedam est *praeparatio ad Evangelium*. « Lex et disciplina erat illis et prophetia futurorum »(1429). A peccato vaticinatur et praeannuntiat liberationis opus quod adimplebitur cum Christo, eadem Novo Testamento imagines, « typos », symbola praebet ad vitam secundum Spiritum exprimendam. Lex denique doctrina librorum sapientialium perficitur et Prophetarum qui eam ad Novum Foedus et caelorum Regnum dirigunt: « *Fuerunt (...) aliqui in statu Veteris Testamenti habentes caritatem et gratiam Spiritus Sancti, qui principaliter exspectabant promissiones spirituales, et aeternas. Et secundum hoc pertinebant ad Legem novam. Similiter etiam in Novo Testamento sunt aliqui carnales nondum pertingentes ad perfectionem novae Legis, quos oportuit etiam in Novo Testamento induci ad virtutis opera per timorem poenarum, et per aliqua temporalia promissa. Lex autem vetus etsi praecepta caritatis daret, non tamen per eam dabatur Spiritus Sanctus, per quem "diffunditur caritas in cordibus nostris", ut dicitur Rom 5,5 »(1430).*

(1429) 5 Sanctus Irenaeus Lugdunensis, *Adversus haereses*, 4, 15, 1: SC 100,548 (PG 7, 1012).

(1430) 5 Sanctus Thomas Aquinas, *Summa theologiae*, I-II, q. 107, a. 1, ad 2: Ed. Leon. 7, 279.

III. Lex nova seu Lex evangelica

1965 Lex nova seu Lex evangelica in terris perfectio est Legis divinae, naturalis et revelatae. Ea opus est Christi et in sermone montano praesertim exprimitur. Ea Spiritus Sancti est etiam opus et, per Illum, caritatis lex efficitur interior: « Consummabo super domum Israel et super domum Iudae Testamentum Novum (...) dando leges meas in mentem eorum, et in corde eorum superscribam eas; et ero eis in Deum, et ipsi erunt mihi in populum » ([He 8,8](#) [He 8,10](#)) (cf. Ier 31,31-34).

1966 Lex nova est *Spiritus Sancti gratia* fidelibus per fidem in Christum donata. Per caritatem operatur, et Domini utitur sermone ut nos doceat quid facere oporteat, atque

sacramentis ut nobis gratiam communicet ad id agendum:

« *Sermonem quem locutus est Dominus noster Iesus Christus in monte, sicut in evangelio secundum Matthaeum legimus, si quis pie sobrieque consideraverit, puto quod inveniet in eo, quantum ad mores optimos pertinet, perfectum vitae christianae modum (...). Hoc dixi, ut appareat istum sermonem omnibus praeceptis quibus christiana vita informatur, esse perfectum* »(1431).

(1431) Sanctus Augustinus, *De sermone Domini in monte*, 1, 1, 1: CCL 35, 1-2 (PL 34, 1229-1231).

1967 Lex evangelica Legem veterem adimplet (cf. [Mt 5,17-19](#)), perpolit, superat et perficit. In beatitudinibus divinas *adimplet promissiones* eas elevans easque ad « Regnum caelorum » ordinans. Ad eos se dirigit qui ad hanc novam spem accipiendam cum fide sunt dispositi: ad pauperes, humiles, afflictos, corda habentes pura, persecutionem propter Christum patientes, sic inopinatas Regni delineans vias.

1968 Lex evangelica Legis *adimplet praecepta*. Sermo Domini praescriptiones morales veteris Legis non solvit nec earum minuit valorem, sed earum occultas deducit virtutes et efficit ut ex eis novae orientur exigentiae: totam earum revelat divinam et humanam veritatem. Nova praecepta non addit externa, sed pervenit usque ad actuum reformandam radicem, cor, ubi homo inter purum eligit et impurum (cf. [Mt 15,18-19](#)), ubi fides, spes et caritas et, cum illis, aliae efformantur virtutes. Evangelium sic Legem ducit ad suam plenitudinem per imitationem perfectionis Patris caelestis (cf. [Mt 5,48](#)), per inimicorum veniam et orationem pro persecutoribus, generositatis divinae ad instar (cf. [Mt 5,44](#)).

1969 Lex nova *actus exercet religionis*: eleemosynam, orationem et ieiunium, eos ordinans ad « Patrem (...) qui videt in abscondito », aliter ac qui cupiunt « ut videantur ab hominibus » (cf. [Mt 6,1-6](#) [Mt 6,16-18](#)). Eius oratio est « Pater noster » (cf. [Mt 6,9-13](#)).

1970 Lex evangelica electionem implicat decretoriam inter « duas vias » (cf. [Mt 7,13-14](#)) et Domini verborum effectorem; 207 ea in *regula aurea* compendiatur: « Omnia ergo, quaecumque vultis ut faciant vobis homines, ita et vos facite eis; haec est enim Lex et Prophetarum » ([Mt 7,12](#)) (cf. [Lc 6,31](#)).

Tota Lex evangelica in Iesu *mandato novo* (cf. [Jn 13,34](#)) continetur, ut nos invicem diligamus sicut Ipse dilexit nos (cf. [Jn 15,12](#)).

1971 Sermoni Domini *catechesim moralem doctrinarum apostolicarum* addere oportet, sicut *Rom 12-15*; *1 Cor 12-13*; *Col 3-4*; *Eph 4-6*; etc. Haec institutio doctrinam Domini cum Apostolorum transmittit auctoritate, praesertim per expositionem virtutum quae ex fide in Christum procedunt et quas caritas, praecipuum Spiritus Sancti donum, animat: « Dilectio sine simulatione. (...) Caritate fraternitatis invicem diligentes (...) spe gaudentes, in tribulatione patientes, orationi instantes, necessitatibus sanctorum communicantes, hospitalitatem sectantes » ([Rm 12,9-13](#)). Haec catechesis nos etiam docet conscientiae casus tractare sub lumine nostrae ad Christum et ad Ecclesiam relationis (cf. [Rm 14](#) [1Co 5-10](#)).

1972 Lex nova appellatur *lex amoris*, quia ipsa movet ad agendum amore quem Spiritus Sanctus infundit, potius quam timore; *lex gratiae*, quia virtutem confert gratiae ad agendum per fidem et sacramenta; *lex libertatis* (cf. [Jc 1,25](#) [Jc 2,12](#)), quia nos a ritualibus et iuridicis Legis veteris liberat observantiis, nos inclinatur ad sponte agendum sub caritatis impulsu, et nos denique transire facit e conditione servi qui « nescit quid facit dominus eius », ad illam amici Christi « quia omnia quae audivi a Patre meo, nota feci vobis » ([Jn 15,15](#)) vel adhuc ad filii heredis condicionem(1432).

(1432) cf. [Ga 4,1-7](#) [Ga 21-31](#) [Rm 8,15-17](#)

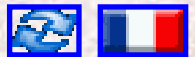
1973 Lex nova, praeter sua praecepta, etiam implicat *consilia evangelica*. Traditionalis distinctio inter praecepta Dei et consilia evangelica stabilitur relate ad caritatem, perfectionem vitae christianae. Praecepta destinantur ad id vitandum quod cum caritate componi nequit. Consilia habent, ut scopum, id vitare quod, etiamsi ipsi non sit contrarium, potest impedimento esse caritatis progressionem(1433).
(1433) cf. Sanctus Thomas Aquinas, *Summa theologiae*, II-II, q. 184, a. 3: Ed. Leon. 10, 453-454.

1974 Consilia evangelica vivam plenitudinem manifestant caritatis nunquam contentae non amplius donandi. Eiusdem testantur impulsum et nostram spiritualem sollicitant promptitudinem. Novae Legis perfectio essentialiter in praeceptis consistit amoris Dei et proximi. Consilia magis directas indicant vias, facilliora media, et exerceri debent secundum uniuscuiusque vocationem:

« *Deus non vult unumquemque omnia observare consilia, sed solummodo illa quae secundum personarum, temporum, occasionum et virium diversitatem conveniunt, prout requirit caritas; ipsa enim est, quae, sicut omnium regina virtutum, omnium mandatorum, omnium consiliorum, et denique omnium legum omniumque actionum christianarum, omnibus suum locum, ordinem, tempus praebet et valorem* »(1434).

(1434) Sanctus Franciscus de Sales, *Traité de l'amour de Dieu*, 8, 6: Oeuvres, v. 5 (Annecy 1894) p. 75.

Compendium

1975 *Secundum Scripturam, Lex est paterna Dei instructio, homini praescribens vias quae ad promissam ducunt beatitudinem et mali vetans vias.*

1976 *Lex est « quaedam rationis ordinatio ad bonum commune, ab eo qui curam communitatis habet, promulgata »*(1435).

(1435) Sanctus Thomas Aquinas, *Summa theologiae*, I-II, q. 90, a. 4, c: Ed. Leon. 7, 152.

1977 *Christus finis est Legis (cf. [Rm 10,4](#)). Solus Ipse docet et praebet iustitiam Dei.*

1978 *Lex naturalis participatio est sapientiae et bonitatis Dei ab homine ad imaginem Creatoris eius formato. Personae humanae exprimit dignitatem et basim constituit eius iurium eiusque officiorum fundamentalium.*

1979 *Lex naturalis est immutabilis, et permanens per historiae decursum. Regulae, quae eam exprimunt, substantialiter validae perseverant. Fundamentum est necessarium pro regularum moralium aedificatione et pro lege civili.*

1980 *Lex vetus primus Legis revelatae est status. Eius morales praescriptiones in decem compendiantur praeceptis.*

1981 *Lex Moysis plures continet veritates quae rationi naturaliter sunt perviae. Deus illas revelavit quia homines in corde suo eas non legebant.*

1982 *Lex vetus quaedam est ad Evangelium praeparatio.*

1983 *Lex nova est gratia Spiritus Sancti per fidem in Christum recepta, per caritatem operans. Illa praesertim in sermone Domini exprimitur montano et sacramentis utitur ad*

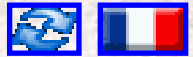
nobis gratiam communicandam.

1984 *Lex evangelica Legem veterem adimplet, eam superat eamque ad eius ducit perfectionem: eius promissiones per Regni caelorum beatitudines, eius praecepta radicem reformando actuum, nempe cor.*

1985 *Lex nova est lex amoris, lex gratiae, lex libertatis.*

1986 *Praeter praecepta, Lex nova consilia continet evangelica. « Sanctitas Ecclesiae item speciali modo fovetur multiplicibus consiliis, quae Dominus in Evangelio discipulis Suis observanda proponit »(1436).*

(1436) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 42](#): AAS 57 (1965) 48.

ARTICULUS 2: GRATIA ET IUSTIFICATIO

I. Iustificatio

1987 Spiritus Sancti gratia vim habet nos iustificandi, id est, nos a nostris lavandi peccatis nobisque communicandi iustitiam Dei per fidem Iesu Christi (cf. [Rm 3,22](#)) et per Baptismum: 220

« *Si autem mortui sumus cum Christo, credimus quia simul etiam vivemus cum Eo; scientes quod Christus suscitatus ex mortuis iam non moritur, mors Illi ultra non dominatur. Quod enim mortuus est, peccato mortuus est semel; quod autem vivit, vivit Deo. Ita et vos existimate vos mortuos quidem esse peccato, viventes autem Deo in Christo Iesu* » ([Rm 6,8-11](#)).

1988 Per Spiritus Sancti potentiam, passionem participamus Christi, peccato morientes, et Eius Resurrectionem, nascentes ad vitam novam; membra sumus Eius corporis quod est Ecclesia (cf. [1Co 12](#)), palmites inserti Viti quae Ipse est: (cf. [Jn 15,1-4](#))

« *Per Spiritum Dei participes dicimur. (...) Spiritus communicatione divinae naturae consortes efficimur (...). Nec enim alia de causa, hi in quibus Ille est, deificantur* »(1437).

(1437) Sanctus Athanasius Alexandrinus, *Epistula ad Serapionem*, 1, 24: PG 26, 585-588.

1989 Primum gratiae Spiritus Sancti opus est *conversio* quae iustificationem operatur secundum Iesu nuntium in Evangelii initio: « Paenitentiam agite; appropinquavit enim Regnum caelorum » ([Mt 4,17](#)). Sub gratiae motione, homo ad Deum se vertit et a peccato se avertit, veniam et iustitiam sic accipiens ex alto. « Iustificatio (...) non est sola peccatorum remissio, sed et sanctificatio et renovatio interioris hominis »(1438).

(1438) Concilium Tridentinum, Sess. 6a, *Decretum de iustificatione*, c. 7: [DS 1528](#)

1990 Iustificatio *hominem solvit a peccato* quod Dei contradicit amori et eius cor a peccato purificat. Iustificatio inceptum sequitur misericordiae Dei qui veniam offert. Ipsa hominem reconciliat cum Deo. A servitute peccati liberat et sanat.

1991 Iustificatio est simul *iustitiae Dei acceptio* per fidem in Iesum Christum. Iustitia rectitudinem amoris divini hic denotat. Una cum iustificatione, fides, spes et caritas in corda infunduntur nostra, et oboedientia voluntati divinae nobis conceditur.

1992 Iustificatio nobis est *merita per passionem Christi* qui Se tamquam hostiam vivam, sanctam et Deo placitam in cruce obtulit et cuius sanguis instrumentum propitiationis pro

omnium hominum peccatis est effectus. Iustificatio per Baptismum, sacramentum fidei, praebetur. Ipsa nos ad iustitiam conformat Dei, qui nos interne per Suae misericordiae potentiam iustos efficit. Tamquam scopum gloriam Dei habet et Christi, et vitae aeternae donum: (1439)

« *Nunc autem sine lege iustitia Dei manifestata est, testificata a Lege et Prophetis, iustitia autem Dei per fidem Iesu Christi, in omnes qui credunt. Non enim est distinctio: omnes enim peccaverunt et egent gloria Dei, iustificati gratis per gratiam Ipsius per Redemptionem, quae est in Christo Iesu; quem proposuit Deus propitiatorium per fidem in sanguine Ipsius ad ostensionem iustitiae Suae, cum praetermisisset praecedentia delicta in sustentatione Dei, ad ostensionem iustitiae Eius in hoc tempore, ut sit Ipse iustus et iustificans eum, qui ex fide est Iesu* » ([Rm 3,21-26](#)).

(1439) cf. Concilium Tridentinum, Sess. 6a, *Decretum de iustificatione*, c. 7: [DS 1529](#)

1993 Iustificatio *inter gratiam Dei et libertatem hominis cooperationem* stabilit. Haec, ex parte hominis, exprimitur in fidei assensu ad verbum Dei qui eundem ad conversionem invitat, et in caritatis cooperatione impulsui Spiritus Sancti qui assensum praevenit et servat: « *Ita ut tangente Deo cor hominis per Spiritus Sancti illuminationem, neque homo ipse nihil omnino agat, inspirationem illam recipiens, quippe qui illam et abicere potest, neque tamen sine gratia Dei movere se ad iustitiam coram Illo libera sua voluntate possit* » (1440).

(1440) Concilium Tridentinum, Sess. 6a, *Decretum de iustificatione*, c. 5: [DS 1525](#)

1994 Iustificatio est *amoris Dei excellentissimum opus* in Christo Iesu manifestatum et per Spiritum Sanctum concessum. Sanctus Augustinus impii iustificationem putat opus « prorsus maius (...) esse (...), quam est caelum et terra (...). Et caelum enim et terra transibit; praedestinatorum autem (...) salus et iustificatio permanebit » (1441). Etiam opinatur peccatorum iustificationem superare angelorum in iustitia creationem quatenus misericordiam testatur maiorem.

(1441) Sanctus Augustinus, *In Iohannis evangelium tractatus*, 72, 3: CCL 36, 508 (PL 35, 1823).

1995 Spiritus Sanctus magister est interior. Iustificatio, efficiens ut « interior homo » (cf. [Rm 7,22](#) [Ep 3,16](#)) nascatur, *sanctificationem* implicat totius hominis:

« *Sicut enim exhibuistis membra vestra servientia immunditiae et iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra vestra servientia iustitiae ad sanctificationem. (...) Nunc vero liberati a peccato, servi autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem vero vitam aeternam!* » ([Rm 6,19](#) [Rm 6,22](#)).

Catechismus 1918

II. Gratia

1996 Nostra iustificatio a gratia venit Dei. Gratia est *favor, auxilium gratuitum* quod Deus nobis praebet ut Eius vocationi respondeamus: filios Dei fieri (cf. [Jn 1,12-18](#)), filios adoptivos, 230 divinae naturae participes (cf. [2P 1,3-4](#)) et vitae aeternae. 232

1997 Gratia est *vitae Dei participatio*, ea nos in vitae trinitariae introducit intimitatem: per Baptismum, christianus gratiam participat Christi, Capitis corporis Eius. Tamquam « filius adoptivus », deinceps Deum potest « Patrem », in unione cum Filio unico, appellare. Vitam recipit Spiritus, qui ei caritatem inspirat et qui Ecclesiam format.

1998 Haec vocatio ad vitam aeternam est *supernaturalis*. Prorsus a gratuito Dei dependet incepto, quia Ipse solus Seipsum revelare potest atque donare. Ea facultates superat intelligentiae et vires voluntatis humanae, sicut et omnis creaturae (cf. [1Co 2,7-9](#)).

1999 Christi gratia donum est gratuitum, quod Deus nobis praebet, vitae Eius per Spiritum Sanctum in animam nostram infusae ad eidem medendum a peccato eamque sanctificandam: illa est *gratia sanctificans* seu *deificans*, in Baptismo recepta. Ipsa est in nobis operis sanctificationis fons: (cf. [Jn 4,14](#) [Jn 7,38-39](#))

« *Si quis ergo in Christo nova creatura; vetera transierunt, ecce, facta sunt nova. Omnia autem ex Deo, qui reconciliavit nos Sibi per Christum* » ([2Co 5,17-18](#)).

2000 Gratia sanctificans donum est habituale, dispositio stabilis et supernaturalis ipsam perficiens animam ut eam capacem efficiat vivendi cum Deo et propter Eius amorem agendi. Distinguendae sunt *gratia habitualis*, dispositio permanens ad vivendum et agendum secundum divinam vocationem, et *gratiae actuales* quae interventus designant divinos sive in conversionis initio sive in operis sanctificationis decursu.

2001 *Praeparatio hominis* ad gratiam accipiendam iam opus est gratiae. Haec necessaria est ut nostra suscitetur et sustineatur cooperatio ad iustificationem per fidem et ad sanctificationem per caritatem. Deus id in nobis perficit quod inceptit, « quoniam Ipse ut velimus operatur incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens »: (1442)

« *Ubi quidem operamur et nos, sed Illo operante cooperamur, quia misericordia Eius praevenit nos. Praevenit autem, ut sanemur, quia et subsequetur ut etiam sanati vegetemur; praevenit, ut vocemur, subsequetur ut glorificemur; praevenit, ut pie vivamus, subsequetur ut cum Illo semper vivamus, quia sine Illo nihil facere possumus* » (1443).

(1442) Sanctus Augustinus, *De gratia et libero arbitrio*, 17,33: PL 44, 901.

(1443) Sanctus Augustinus, *De natura et gratia*, 31, 35: CSEL 49, 258-259 (PL 44, 264).

2002 Liberum Dei inceptum *liberam hominis responsionem* exigit, quia Deus hominem ad Suam creavit imaginem, ei, cum libertate, conferens potestatem Ipsum cognoscendi et amandi. Anima solummodo libere communionem ingreditur amoris. Deus immediate tangit et directe movet cor hominis. In homine posuit appetitionem ad veritatem et bonum quam solum Ipse complere potest. « Vitae aeternae » promissiones respondent, ultra omnem spem, huic appetitioni:

« *Ut id, quod Tu post opera Tua bona valde, quamvis ea quietus feceris, requievisti septimo*

die, hoc prae loquatur nobis vox Libri Tui, quod et nos post opera nostra ideo bona valde, quia Tu nobis ea donasti, Sabbato vitae aeternae requiescamus in Te »(1444).

(1444) Sanctus Augustinus, *Confessiones*, 13, 36, 51: CCL 27, 272 (PL 32, 868).

2003 Gratia imprimis et praesertim donum est Spiritus qui nos iustificat et sanctificat. Sed gratia etiam illa dona includit quae Spiritus nobis largitur ad nos Suo operi sociandos, ad nos efficiendos capaces qui aliorum saluti et corporis Christi, Ecclesiae, collaboremus incremento. Haec sunt *gratiae sacramentales*, dona diversis sacramentis propria. Praeterea *gratiae speciales* habentur, quae etiam *charismata* appellantur secundum verbum graecum a sancto Paulo adhibitum, quod favorem, donum gratuitum, beneficium significat(1445). Quaecumque earum est indoles, quandoque extraordinaria, sicut miraculorum vel linguarum donum, charismata ad gratiam ordinantur sanctificantem, et ut scopum commune bonum habent Ecclesiae. Ad servitium sunt caritatis quae Ecclesiam aedificat (cf. [1Co 12](#)).

(1445) cf. Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 12](#): AAS 57 (1965) 16-17.

2004 Inter gratias speciales, oportet mentionem facere *gratiarum status* quae responsabilitatum vitae christianae et ministeriorum in Ecclesia comitantur exercitium: « *Habentes autem donationes secundum gratiam, quae data est nobis differentes; sive prophetiam secundum rationem fidei; sive ministerium, in ministrando; sive qui docet, in doctrina; sive qui exhortatur, in exhortatione; qui tribuit in simplicitate; qui praeest, in sollicitudine; qui miseretur, in hilaritate* » ([Rm 12,6-8](#)).

2005 Gratia, supernaturalis cum sit, *nostrae se subducit experientiae* et non nisi per fidem potest cognosci. Non possumus igitur nostris animi sensibus vel nostris operibus inniti ut exinde deducamus nos iustificatos esse vel salvatos(1446). Tamen secundum Domini verbum: « Ex operibus eorum cognoscetis eos » ([Mt 7,20](#)), consideratio beneficiorum Dei in vita nostra et in sanctorum vita nobis pignus offert gratiam in nobis operari nosque incitat ad fidem semper maiorem et ad habitum fretae paupertatis.

Quaedam ex pulcherrimis huius habitus illustrationibus in responsione sanctae Ioannae de Arco invenitur ad captiosam eius iudicum ecclesiasticorum quaestionem « *Interrogata an sciat quod ipsa sit in gratia Dei: Respondit: "Si ego non sim, Deus ponat me; si ego sim, Deus me teneat in illa"* »(1447).

(1446) cf. Concilium Tridentinum, Sess. 6a, *Decretum de iustificatione*, c. 9: [DS 1533-1534](#)

(1447) Sancta Ioanna de Arco, *Dictum: Procès de condamnation*, ed. P. Tisset (Paris 1960) p. 62.

« *In sanctorum concilio celebraris, et eorum coronando merita Tua dona coronas* »(1448).

(1448) *Praefatio de sanctis*, :: *Missale Romanum*, editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1970) p. 428; cf « *Doctor gratiae* », Sanctus Augustinus, *Enarratio in Psalmum 102*, 7: CCL 40, 1457 (PL 37, 1321).

III. Meritum

2006 Verbum « meritum » generatim designat *retributionem quam debet* communitas vel societas propter cuiusdam ex suis membris actionem quae, tamquam bonum vel malum factum, mercede vel sanctione percipitur digna. Meritum ad virtutem pertinet iustitiae iuxta aequalitatis principium, quod illam regit.

2007 Coram Deo, in sensu stricti iuris, meritum ex parte hominis non habetur. Inter Eum et

nos inaequalitas mensura caret, quia omnia ab Eo, nostro accepimus Creatore.

2008 Hominis meritum coram Deo in vita christiana ex eo provenit quod *Deus hominem operi gratiae Suae sociare libere disposuit*. Dei actio paterna per suum impulsum prima est, et operatio hominis libera in sua cooperatione est secunda, ita ut bonorum operum merita gratiae Dei imprimis sint tribuenda, deinde fidei. Ceterum, ipsum hominis meritum in Deum revertit, quia eius bona opera in Christo procedunt a Spiritus Sancti inceptis et auxiliis.

2009 Adoptio filialis, nos, per gratiam, reddens naturae divinae participes, secundum iustitiam Dei gratuitam, *verum meritum* nobis potest conferre. Ibi ius habetur per gratiam, ius amoris plenum, quod nos « coheredes » facit Christi et dignos qui vitae aeternae hereditatem promissam obtineamus(1449). Nostrorum bonorum operum merita dona sunt bonitatis divinae. 244 « Ante gratia donabatur, modo debitum redditur. (...) Dona Ipsius sunt merita tua »(1450).

(1449) cf. Concilium Tridentinum, Sess. 6a, *Decretum de iustificatione*, c. 16: [DS 1546](#)

(1450) Sanctus Augustinus, *Sermo* 298,4-5: SPM 1, 98-99 (PL 38, 1367).

2010 Cum inceptum in ordine gratiae ad Deum pertineat in conversionis, veniae et iustificationis origine, *nemo primam gratiam mereri potest*. Sub Spiritus Sancti et caritatis motione, *possumus exinde mereri* pro nobismet ipsis et pro aliis gratias pro nostra sanctificatione, pro augmento gratiae et caritatis, sicut pro vita aeterna obtinenda utiles. Ipsa bona temporalia, sicut valetudinem, amicitiam, secundum Dei sapientiam mereri possumus. Hae gratiae et haec dona obiectum sunt orationis christiana. Haec nostrae providet indigentiae gratiae ad actiones meritorias.

2011 *Christi caritas est in nobis omnium nostrorum meritorum fons* coram Deo. Gratia, nos cum Christo amore coniungens activo, qualitatem nostrorum actuum praestat supernaturalem et, consequenter, eorum meritum coram Deo sicut coram hominibus. Sancti semper vivam habuerunt conscientiam merita eorum pura esse gratiam:

« *Post terrae exilium, spero me esse profecturam ad Te in Patria fruendum, sed nolo ad caelum congerere merita, volo propter Tuum solum amorem laborare* (...). Vespere huius vitae coram Te vacuis apparebo manibus, non enim a Te peto, Domine, ut mea aestimes opera. Omnes iustitiae nostrae ante oculos Tuos habent maculas. Volo igitur Tua propria revestiri *iustitia* et a Tuo amore possessionem *Tui Ipsius* recipere aeternam... »(1451).

(1451) Sancta Theresia a Iesu Infante, *Acte d'offrande à l'Amour miséricordieux: Récréations pieuses - Prières* (Paris 1992) p. 514-515.

IV. Sanctitas christiana

2012 « Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum (...). Nam, quos praescivit, et praedestinavit conformes fieri imaginis Filii Eius, ut sit Ipse primogenitus in multis fratribus; quos autem praedestinavit, hos et vocavit; et quos vocavit, hos et iustificavit; quos autem iustificavit, illos et glorificavit » ([Rm 8,28-30](#)).

2013 « Omnes christifideles cuiuscumque status vel ordinis ad vitae christiana plenitudinem et caritatis perfectionem » vocantur(1452). Omnes vocantur ad sanctitatem: « Estote ergo vos perfecti, sicut Pater vester caelestis perfectus est » ([Mt 5,48](#)):

« *Ad quam perfectionem adipiscendam fideles vires secundum mensuram donationis Christi acceptas adhibeant, ut (...) voluntatem Patris in omnibus obsequentes, gloriae Dei et servitio proximi toto animo sese devoveant. Ita sanctitas populi Dei in abundantes fructus excrescet, sicut in Ecclesiae historia per tot sanctorum vitam luculenter commostratur* »(1453).

(1452) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 40](#): AAS 57 (1965) 45.

(1453) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 40](#): AAS 57 (1965) 45.

2014 Spiritualis progressus ad semper arctiorem cum Christo tendit unionem. Haec unio appellatur « mystica », quia mysterium Christi per sacramenta * « sancta mysteria » * participat et, in Ipso, Sanctissimae Trinitatis mysterium. Deus nos omnes ad hanc intimam cum Eo vocat unionem, etiamsi gratiae speciales vel signa extraordinaria huius vitae mysticae solum quibusdam concedantur ad donum gratuitum omnibus factum manifestandum.

2015 Perfectionis iter transit per crucem. Sanctitas non habetur sine abrenuntiatione et sine spirituali certamine (cf. [2Tm 4](#)). Spiritualis progressus ascetim implicat et mortificationem quae gradatim ducunt ad vivendum in beatitudinum pace et gaudio:

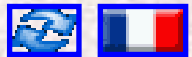
« *Neque unquam se sistit ascendens, ex principio sumens principium, neque in se perficitur eorum quae sunt semper maiora principium. In iis enim quae sunt cognita, nunquam ascendens sistitur desiderium* » (1454).

(1454) Sanctus Gregorius Nyssenus, *In Canticum* homilia 8: *Gregorii Nysseni opera*, ed. W. Jaeger-H. Langerbeck, v. 6 (Leiden 1960) p. 247 (PG 44, 941).

2016 Nostrae Matris sanctae Ecclesiae filii recte *gratiam perseverantiae finalis et retributionem* a Deo sperant Patre suo propter bona opera cum Eius gratia peracta in communionem cum Iesu (1455). Credentes, eandem vitae servantes regulam, participant « beatam spem » eorum quos misericordia divina congregat in « Civitatem sanctam Ierusalem novam (...) descendentem de caelo a Deo, paratam sicut sponsam ornatam viro suo » ([Ap 21,2](#)).

(1455) cf. Concilium Tridentinum, Sess. 6a, *Decretum de iustificatione*, canon 26: [DS 1576](#)

Compendium

2017 *Spiritus Sancti gratia nobis Dei iustitiam confert. Spiritus nos per fidem et Baptismum passioni et resurrectioni Christi coniungens, vitae Ipsius facit participes.*

2018 *Iustificatio, sicut conversio, duos exhibet aspectus. Sub gratiae motione, homo se ad Deum vertit et a peccato se avertit, sic veniam et iustitiam accipiens ex alto.*

2019 *Iustificatio remissionem peccatorum, sanctificationem et renovationem implicat interioris hominis.*

2020 *Iustificatio nobis per Christi passionem est merita. Nobis per Baptismum conceditur. Nos ad iustitiam conformat Dei qui nos iustos facit. Tamquam scopum habet gloriam Dei et Christi, et vitae aeternae donum. Ea excellentissimum est misericordiae Dei opus.*

2021 *Gratia est auxilium quod Deus nobis praebet ad nostrae respondendum vocationi ut Eius filii efficiamur adoptivi. Ea nos in intimitatem vitae trinitariae introducit.*

2022 *Divinum in opere gratiae inceptum liberam hominis responsionem praevent, praeparat et suscit. Gratia profundis libertatis humanae respondet aspirationibus; eam appellat ad secum cooperandum eamque perficit.*

2023 *Gratia sanctificans donum est gratuitum, quod Deus nobis praebet, vitae Eius, a Spiritu Sancto in nostram animam infusae ad eidem medendum a peccato eamque sanctificandam.*

2024 *Gratia sanctificans nos « Deo gratos » reddit. Charismata, gratiae speciales Spiritus Sancti, ad gratiam sanctificantem ordinantur et tamquam scopum bonum Ecclesiae habent*

commune. Deus etiam per multiplices gratias actuales agit quae a gratia habituali, in nobis permanenti, distinguuntur.

2025 *Pro nobis coram Deo meritum non est nisi quod liberum Dei consequitur consilium, hominem sociandi operi Suae gratiae. Meritum imprimis pertinet ad Dei gratiam, secundo loco ad hominis cooperationem. Hominis meritum ad Deum revertit.*

2026 *Spiritus Sancti gratia, propter nostram adoptivam filiationem, potest nobis verum conferre meritum secundum iustitiam Dei gratuitam. Caritas est in nobis praecipuus meriti coram Deo fons.*

2027 *Nemo primam potest mereri gratiam quae conversionis est origo. Sub Spiritus Sancti motione, pro nobismet ipsis et pro aliis gratias omnes possumus mereri utiles ad perveniendum in vitam aeternam, sicut etiam bona temporalia necessaria.*

2028 « Omnes christifideles (...) ad vitae christianae plenitudinem et caritatis perfectionem » vocantur(1456). « In virtute vero hunc ab Apostolo perfectionis terminum esse didicimus, quod nullus in ipsa sit terminus »(1457).

(1456) cf. Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 40](#): AAS 57 (1965).

(1457) Sanctus Gregorius Nyssenus, *De vita Moysis*, 1, 5: ed. M. Simonetti (Vicenza 1984) p. 10 (PG 44, 300).

2029 « Si quis vult post me venire, abneget semetipsum et tollat crucem suam et sequatur me » ([Mt 16,24](#)).

ARTICULUS 3: ECCLESIA, MATER ET MAGISTRA

2030 In Ecclesia, in communione cum omnibus baptizatis, christianus suam adimplet vocationem. Ab Ecclesia, Dei accipit Verbum quod doctrinas continet « Legis Christi » (cf. [Ga 6,2](#)). Ab Ecclesia, sacramentorum recipit gratiam quae illum in « via » sustinet. Ab Ecclesia, *exemplum sanctitatis* discit; cuius figuram et fontem in sanctissima Virgine Maria agnoscit; eam in authentico discernit testimonio eorum qui secundum eam vivunt; eam in traditione detegit spirituali et in longa historia sanctorum qui illum praecesserunt et quos liturgia celebrat in calendarii sanctorum decursu.

2031 *Moralis vita cultus est spiritualis.* « Exhibemus corpora nostra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem » (cf. [Rm 12,1](#)) , in Christi corpore quod efformamus et in communione cum Eucharistiae Eius oblatione. In liturgia et in sacramentorum celebratione, oratio et doctrina coniunguntur cum gratia Christi ad modum agendi christianum illustrandum et nutriendum. Sicut vitae christianae complexus, vita moralis suum fontem et culmen in Sacrificio invenit eucharistico.

I. Vita moralis et Magisterium Ecclesiae

2032 Ecclesia, « columna et firmamentum veritatis » ([1Tm 3,15](#)), « solemne Christi mandatum annuntiandi veritatem salutarem (...) ab Apostolis recepit »(1458). « Ecclesiae competit semper et ubique principia moralia etiam de ordine sociali annuntiare, necnon iudicium ferre de quibuslibet rebus humanis, quatenus personae humanae iura fundamentalia aut animarum salus id exigant »

(1458) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 17](#): AAS 57 (1965) 21.

([CIC 747](#), § 2).

2033 *Magisterium Pastorum Ecclesiae* in re morali ordinarie in catechesi et in praedicatione exercetur, cum adiutorio operum theologorum et auctorum spiritualium. Sic a generatione in generationem, sub Pastorum ductu et vigilantia, doctrinae moralis christianae transmissum est « depositum », compositum ex summa peculiari regularum, praeceptorum et virtutum a fide in Christum procedentium et a caritate vivificatorum. Haec catechesis traditionaliter sumpsit tamquam fundamentum, una cum Symbolo fidei et Oratione dominica, Decalogum qui vitae moralis enuntiat principia pro omnibus hominibus valida.

2034 Romanus Pontifex et Episcopi, tamquam « doctores authentici seu auctoritate Christi praediti, (...) populo sibi commissio fidem credendam et moribus applicandam praedicant »(1459). *Magisterium ordinarium* et universale Romani Pontificis et Episcoporum in communione cum ipso fideles docet veritatem credendam, caritatem exercendam, beatitudinem sperandam.

(1459) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 25](#): AAS 57 (1965) 29.

2035 Gradus supremus participationis in auctoritate Christi a charismate praestatur *infallibilitatis*. Hoc « tantum patet quantum divinae Revelationis patet depositum »(1460); ad omnia etiam doctrinae, doctrina morali ibi inclusa, extenditur elementa, sine quibus veritates fidei salutare nequeunt custodiri, exponi vel observari(1461).

(1460) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 25](#): AAS 57 (1965) 30.

(1461) cf. Sacra Congregatio pro Doctrina fidei, Decl. *Mysterium Ecclesiae*, 3: AAS 65 (1973) 401.

2036 Magisterii auctoritas etiam ad specifica *legis naturalis* extenditur praecepta, quia eorum observantia, a Creatore postulata, necessaria est ad salutem. Ecclesiae Magisterium, in memoriam revocans legis naturalis praescripta, essentialem exercet partem sui prophetici muneris, hominibus nuntiandi quid ipsi vere sint eisque commemorandi quid ipsi coram Deo esse debeant(1462).

(1462) cf. Concilium Vaticanum II, Decl. *Dignitatis humanae*, [DH 14](#): AAS 58 (1966) 940.

2037 Lex Dei, Ecclesiae concredita, tamquam via vitae et veritatis, fidelibus traditur. Fideles igitur habent *ius* (cf. [CIC 213](#)) ut de salutaribus instruantur divinis praeceptis, quae iudicium purificant et rationi humanae vulneratae medentur per gratiam. *Officium* habent constitutiones et decreta observandi proclamata a legitima Ecclesiae auctoritate. Hae determinationes, quamvis disciplinares sint, docilitatem requirunt in caritate.

2038 Ecclesia, in opere docendi et applicandi doctrinam moralem christianam, eget Pastorum sedulitate, theologorum scientia, omnium christianorum hominumque bonae voluntatis adiumento. Fides et Evangelium ductum in rem unicuique experientiam praebent vitae « in Christo », quae eum illuminat et capacem reddit realitates divinas aestimandi et humanas secundum Spiritum Dei (cf. [1Co 2,10-15](#)). Sic Spiritus Sanctus potest humillimis uti ad sapientes et dignitate altiores illustrandos.

2039 Ministeria in spiritu servitii fraterni et obsequii erga Ecclesiam debent exerceri, in nomine Domini (cf. [Rm 12,8](#) [Rm 12,11](#)) . Conscientia insimul singulorum, in suo iudicio morali de suis actibus personalibus, vitare debet ne in consideratione individuali sit clausa. Quam optime potest, conari debet ut ad considerationem boni omnium se aperiat, prout in lege morali exprimitur naturali et revelata, et consequenter in lege Ecclesiae et in doctrina authentica Magisterii de quaestionibus moralibus. Opponere non oportet conscientiam personalem et rationem legi morali vel Ecclesiae Magisterio.

2040 Sic potest inter christianos verus *spiritus filialis erga Ecclesiam* augescere. Ipse est normalis expansio gratiae baptismalis, quae nos in Ecclesiae genuit sinu et membra reddidit corporis Christi. Ecclesia, sua materna sollicitudine, nobis tribuit Dei misericordiam quae omnia nostra superat peccata et in Reconciliationis speciatim agit sacramento. Ipsa, sicut praevidens mater, etiam in sua liturgia, alimentum Verbi et Eucharistiae Domini nobis largitur per dies.

II. Praecepta Ecclesiae

2041 Praecepta Ecclesiae in hac linea vitae moralis cum vita liturgica coniunctae et ab illa nutritae collocantur. Indoles obligatoria harum legum positivarum ab auctoritatibus pastoralibus promulgatarum, pro scopo habet fidelibus providere minimum pernecessarium in orationis spiritu et in morali nisu, in incremento amoris Dei et proximi.

2042 Primum praeceptum (« Diebus Dominicis ceterisque festis de praecepto Missam audire et ab operibus servilibus vacare ») a fidelibus exigit diem in quo resurrectio Domini commemoratur, necnon praecipuas liturgicas festivitates quae Domini, beatae Virginis Mariae et sanctorum honorant mysteria, sanctificare, imprimis eucharisticam participando celebrationem, in qua communitas congregatur christiana, atque ab illis requiescere laboribus et negotiis quae talem horum dierum sanctificationem possint impedire(1463).

Secundum praeceptum (« Peccata saltem semel in anno confiteri ») ad Eucharistiam praestat praeparationem per receptionem sacramenti Reconciliationis, quod opus conversionis et veniae prosequitur Baptismi(1464).

Tertium praeceptum (« Eucharistiae sacramentum saltem in Paschate recipere ») minimum praestat in corporis et sanguinis Domini receptione in conexione cum festis Paschalibus, origine et centro liturgiae christianae(1465).

(1463) cf. [CIC 1246-1248 CIO 880](#), § 3. 881, §§ 1. 2. 4.

(1464) cf. [CIC 989](#).

(1465) cf. [CIC 920 CIO 708 CIO 881](#), § 3.

2043 Quartum praeceptum (« Diebus ab Ecclesia statutis ab esu carniū abstinere et ieiunium servare ») tempora tuetur asceseos et paenitentiae quae nos ad festa praeparant liturgica et ad acquirendum in nostros instinctus dominium et cordis libertatem(1466).

Quintum praeceptum (« Ecclesiae necessitatibus subvenire ») enuntiat, fideles praeterea obligari ad subveniendum, singulos secundum suam facultatem, materialibus Ecclesiae necessitatibus(1467).

(1466) cf. [CIC 1249-1251 CIO 882](#).

(1467) cf. [CIC 222 CIO 25](#). Conferentiae Episcopales possunt praeterea quaedam alia ecclesiastica statuere praecepta pro proprio territorio; cf [CIC 455](#)

III. Vita moralis et testimonium missionarium

2044 Baptizatorum fidelitas condicio est primaria pro Evangelii annuntiatione et *pro Ecclesiae missione in mundo*. Salutis nuntius, ut suam veritatis et splendoris vim coram hominibus ostendat, vitae christianorum consignari debet testimonio. « Ipsum testimonium vitae christianae et opera bona spiritu supernaturali exercita, vim habent attrahendi homines ad fidem et ad Deum »(1468).

(1468) Concilium Vaticanum II, Decr. *Apostolicam actuositatem*, [AA 6](#): AAS 58 (1966) 842.

2045 Christiani, quia membra sunt corporis cuius Christus est Caput (cf. [Ep 1,22](#)), suarum persuasionum et suorum morum constantia, ad *aedificationem Ecclesiae* conferunt. Ecclesia augetur, crescit et expanditur suorum fidelium sanctitate(1469), donec ipsi constituentur « in virum perfectum in mensuram aetatis plenitudinis Christi » ([Ep 4,13](#)).
(1469) cf. Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 39](#): AAS 57 (1965) 44.

2046 Christiani, sua secundum Christum vita, *accelerant Adventum Regni Dei*, quod est « Regnum iustitiae, amoris et pacis »(1470). Non ideo sua terrena neglegunt munera; ipsi, suo Magistro fideles, rectitudine, patientia et amore, illa adimplent.
(1470) *Domini Nostri Iesu Christi universorum Regis sollemnitatis, Praefatio: Missale Romanum*, editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1970) p. 381.

Compendium

2047 *Moralis vita cultus est spiritualis. Christianus agendi modus in liturgia et in sacramentorum celebratione suum invenit nutrimentum.*

2048 *Ecclesiae praecepta ad moralem et christianam attinent vitam, liturgiae unitam et ab illa nutritam.*

2049 *Magisterium Pastorum Ecclesiae in re morali generatim in catechesi exercetur et in praedicatione, super fundamentum Decalogi qui vitae moralis enuntiat principia pro omni homine valida.*

2050 *Romanus Pontifex et Episcopi, tamquam doctores authentici, populo Dei fidem credendam et moribus applicandam praedicant. Ad eos etiam pertinet iudicium de moralibus ferre quaestionibus quae ad legem naturalem pertinent et ad rationem.*

2051 *Infallibilitas Magisterii Pastorum ad omnia doctrinae extenditur elementa, doctrina morali in illis inclusa, sine quibus veritates fidei salutares nequeunt custodiri, exponi vel observari.*

SECTIO SECUNDA

DECEM PRAECEPTA

Exodus 20, 2-17 Deuteronomium 5, 6-21

Formula catechetica(1471)

(1471) *Catechismus Catholicus*, cura et studio P. Card. Gasparri concinnatus (Typis Polyglottis Vaticanis 1933) p. 23-24.

« Ego sum Dominus Deus tuus,
qui eduxi te
de terra Aegypti,
de domo servitutis.

« Ego Dominus Deus tuus,

qui eduxi te
de terra Aegypti,
de domo servitutis
« Ego sum Dominus
Deus tuus: Non habebis
deos alienos coram me.
Non facies tibi sculptile
neque omnem similitudinem eorum,
quae sunt in caelo
desuper et quae in terra
deorsum et quae in aquis sub terra.
Non adorabis ea
neque coles, quia ego sum Dominus Deus tuus.
Deus zelotes,
visitans iniquitatem patrum in filiis
in tertiam et quartam generationem eorum, qui oderunt me,
et faciens misericordiam
in milia his,
qui diligunt me et custodiunt praecepta mea.
Non habebis deos alienos in conspectu meo.
Non habebis deos alios coram me;
Non assumes Nomen Domini Dei tui in vanum,
nec enim habebit insontem Dominus eum,
qui assumpserit Nomen Domini Dei sui frustra.
Non usurpabis Nomen Domini Dei tui frustra...
Non assumes Nomen Domini Dei tui in vanum
Memento ut diem sabbati sanctifices.
Sex diebus operaberis et facies omnia opera tua;
septimus autem dies sabbatum Domino Deo tuo est;
non facies omne opus tu et filius tuus et filia tua,
servus tuus et ancilla tua, iumentum tuum et advena,
qui est intra portas tuas.
Sex enim diebus fecit Dominus
caelum et terram et mare et omnia, quae in eis sunt,
et requievit in die septimo;
idcirco benedixit Dominus diei sabbati
et sanctificavit eum.
Observa diem sabbati ut sanctifices eum.
Memento ut dies festos sanctifices;
Honora patrem tuum et matrem tuam,
ut sis longaevus super terram
quam Dominus Deus tuus dabit tibi.
Honora patrem tuum et matrem.
Honora patrem tuum et matrem tuam;
Non occides.
Non occide.
Non occides;
Non moechaberis.
Neque moechaberis
Non moechaberis;
Non furtum facies.
Furtumque non facies.
Non furtum facies;
Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium.

Nec loqueris contra proximum tuum falsum testimonium
 Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium;
 Non concupisces domum proximi tui:
 Nec concupisces uxorem proximi tui.
 Non desiderabis uxorem eius;
 non desiderabis uxorem eius, non servum, non ancillam,
 non bovem, non asinum nec omnia, quae illius sunt ».
 Nec desiderabis... universa, quae illius sunt ».
 Non concupisces eius bona ».

« Magister, quid (...) faciam...? »

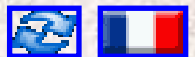
2052 « Magister, quid boni faciam, ut habeam vitam aeternam? ». Adolescenti hanc Ei quaestionem proponenti, Iesus imprimis respondet necessitatem asseverans agnoscendi Deum tamquam Illum qui « unus est Bonus », tamquam Bonum per excellentiam et tamquam omnis boni fontem. Iesus deinde ei declarat: « Si autem vis ad vitam ingredi, conserva mandata ». Et collocutori Suo praecepta memorat quae amorem proximi respiciunt: « Non homicidium facies, non adulterabis, non facies furtum, non falsum testimonium dices, honora patrem et matrem ». Iesus denique haec mandata modo compendiat positivo: « Diliges proximum tuum sicut teipsum » ([Mt 19,16-19](#)).

2053 Huic primae responsioni adiungitur altera: « Si vis perfectus esse, vade, vende, quae habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in caelo; et veni, sequere me » ([Mt 19,21](#)). Haec priorem non abrogat. Christi sequela mandatorum includit impletionem. Lex non aboletur (cf. [Mt 5,17](#)), sed homo invitatur ad eam reperiendam in persona Magistri sui, qui eius adimpletio est perfecta. In tribus Evangeliiis synopticiis, vocatio Iesu iuveni diviti directa, ut Eum per oboedientia discipuli sequatur et praeceptorum observantiam, vocationi ad paupertatem et castitatem est proxima (cf. [Mt 19,6-12](#) [Mt 21](#) [Mt 19,23-29](#)). Consilia evangelica a mandatis sunt inseparabilia.

2054 Iesus iterum decem sumpsit mandata, sed vim Spiritus manifestavit in eorum littera operantem; praedicavit iustitiam quae illam scribarum superat et Pharisaeorum (cf. [Mt 5,20](#)) sicut etiam illam paganorum.⁴ Omnes mandatorum explicuit exigentias: « Audistis quia dictum est antiquis: Non occides (...). Ego autem dico vobis: Omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio » ([Mt 5,21-22](#)).

2055 Cum Ei ponitur quaestio: « Quod est mandatum magnum in Lege? » ([Mt 22,36](#)), Iesus respondet: « Diliges Dominum Deum tuum in toto corde tuo et in tota anima tua et in tota mente tua: hoc est magnum et primum mandatum. Secundum autem simile est huic: Diliges proximum tuum sicut teipsum. In his duobus mandatis universa Lex pendet et Prophetarum » ([Mt 22,37-40](#)) (cf. [Dt 6,5](#) [Lv 19,18](#)). Decalogus est interpretandus luce huius duplicis et unici mandati caritatis, quae Legis est plenitudo: « Nam: Non adulterabis, Non occides, Non furaberis, Non concupisces, et quod est aliud mandatum, in hoc verbo recapitulatur: Diliges proximum tuum tamquam teipsum. Dilectio proximo malum non operatur; plenitudo ergo Legis est dilectio » ([Rm 13,9-10](#)).

Decalogus in sacra Scriptura

2056 Verbum « Decalogus » litteraliter significat « decem verba » ([Ex 34,28](#) [Dt 4,13](#) [Dt 10,4](#)). Deus populo Suo super monte sancto haec « decem verba » revelavit. Ea scripsit «

Digito Suo » (cf. [Ex 31,18 Dt 5,22](#)), aliter ac alia praecepta a Moyse scripta (cf. [Dt 31,9 Dt 31,24](#)). Eadem, sensu eminenti, Dei constituunt verba. Nobis in libro Exodi transmittuntur (cf. [Ex 20,1-17](#)) et in illo Deuteronomii (cf. [Dt 5,6-22](#)). Inde a Vetere Testamento, Libri Sancti ad « decem verba » referuntur(1472), sed in Novo Testamento in Iesu Christo eorum plenus revelabitur sensus.

(1472) Cf, exempli gratia, [Os 4,2](#) [Ier 7,9](#); [Ez 18,5-9](#)

2057 Decalogus imprimis in contextu intelligitur Exodi qui, in Veteris Foederis centro, magnus liberans est Dei eventus. « Decem verba » sive tamquam praecepta negativa, prohibitiones, redigantur sive tamquam mandata positiva (sicut « Honora patrem tuum et matrem tuam »), condiciones indicant pro vita a servitute peccati liberata. Decalogus est via vitae:

« *Si (...) diligas Dominum Deum tuum et ambules in viis Eius et custodias mandata Illius et praecepta atque iudicia, vives; ac multiplicabit te* » ([Dt 30,16](#)).

Haec liberatrix Decalogi vis apparet exempli gratia in mandato de requie sabbati, quod pariter advenis destinatur et servis:

« *Memento quod et ipse servieris in Aegypto, et eduxerit te inde Dominus Deus tuus in manu forti et brachio extento* » ([Dt 5,15](#)).

2058 « Decem verba » Legem Dei compendiant et proclamant: « Haec verba locutus est Dominus ad omnem multitudinem vestram in monte, de medio ignis et nubis et caliginis voce magna nihil addens amplius; et scripsit ea in duabus tabulis lapideis, quas tradidit mihi » ([Dt 5,22](#)). Hac de causa, hae duae tabulae appellantur « Testimonium » ([Ex 25,16](#)). Eadem etenim continent Foederis condiciones inter Deum et Eius populum sanciti. Has « tabulas testimonii » ([Ex 31,18 Ex 32,15 Ex 34,29](#)) in « arca » opus erat deponere ([Ex 25,16 Ex 40,1-3](#)).

2059 « Decem verba » a Deo intra theophaniam proferuntur (« Facie ad faciem locutus est vobis in monte de medio ignis »: [Dt 5,4](#)). Ad Revelationem pertinent quam Deus de Se Ipso deque Sua gloria facit. Mandatorum donum est donum Ipsius Dei atque sanctae Eius voluntatis. Deus, cognitas reddens Suas voluntates, populo Suo Se revelat.

2060 Mandatorum et Legis donum partem constituit Foederis a Deo cum Eius populo sanciti. Secundum librum Exodi, revelatio « decem verborum » conceditur inter Foederis propositionem (cf. [Ex 19](#)) et eius conclusionem (cf. [Ex 24](#)) * postquam populus se obligavit ad « faciendum » quidquid Dominus dixerat eique « oboediendum » (cf. [Ex 24,7](#)). Decalogus nunquam transmittitur nisi post Foederis commemorationem (« Dominus Deus noster pepigit nobiscum Foedus in Horeb »: [Dt 5,2](#)).

2061 Praecepta suam plenam significationem recipiunt intra Foedus. Secundum Scripturam, moralis modus agendi hominis totum suum sumit sensum in Foedere et per illud. Primum ex « decem verbis » priorem commemorat amorem Dei erga populum Eius:

« *Et quoniam de paradiso libertatis pro poena peccati ad huius mundi ventum fuerat servitutum, idcirco primus sermo Decalogi, id est prima mandatorum Dei vox de libertate profertur dicens: "Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, de domo servitutis" (Ex 20,2 Dt 5,6)* »(1473).

(1473) Origenes, *In Exodum* homilia 8, 1: SC 321,242 (PG 12, 350).

2062 Mandata stricte dicta secundo veniunt loco; implicationes exprimunt condicionis pertinendi ad Deum per Foedus institutae. Moralis existentia *responsio* est ad inceptum Domini plenum amore. Est agnitio, obsequium Deo et cultus actionis gratiarum. Est

cooperatio proposito quod Deus in historia prosequitur.

2063 Foedus et dialogus inter Deum et hominem testimonium etiam accipiunt ex eo quod omnia officia in prima enuntiantur persona (« Ego sum Dominus... ») et ad aliud diriguntur subiectum (« Tu... »). In omnibus Dei mandatis, pronomen personale habetur *singulare* quod eum designat ad quem diriguntur. Deus, simul ac omni populo, unicuique singillatim Suam voluntatem praebet cognoscendam:

« *Et erga Deum dilectionem praecipiebat et eam quae ad proximum est iustitiam insinuabat, ut neque iniustus neque indignus sit Deo, praestruens hominem per Decalogum in Suam amicitiam et eam quae circa proximum est concordiam (...). Et ideo similiter (Decalogi verba) permanent apud nos (christianos), extensionem et augmentum, sed non dissolutionem accipientia per carnalem Eius Adventum* »(1474).

(1474) Sanctus Irenaeus Lugdunensis, *Adversus haereses*, 4, 16, 3-4: SC 100,566-570 (PG 7, 1017-1018).

Catechismus 1996

Dans le Christ, l'humanité fait retour à Dieu

Le sacrifice du Christ

260 L'aspect ascendant de la médiation du Christ se manifeste dans le caractère sacrificiel de sa mort.

L'épître aux Hébreux développe un parallèle entre les sacrifices de l'Ancien Testament et le sacrifice du Christ, non sans souligner la profonde différence entre lui et eux. Alors que les sacrifices anciens étaient d'abord des sacrifices rituels où il y avait substitution d'une victime, le sacrifice du Christ est essentiellement un sacrifice existentiel, c'est-à-dire le don de sa propre vie à son Père pour ses frères.

Notre compréhension du sacrifice du Christ ne se construit pas à partir de l'histoire générale des religions, mais à partir des données de l'Écriture, Ancien et Nouveau Testament.

De l'agneau pascal à Jésus

261 L'événement de la libération d'Égypte est lié au sacrifice de l'agneau pascal (cf. [Ex 12](#)). C'est le sacrifice de la première Alliance, célébré chaque année par le peuple juif comme un mémorial. Le souvenir de cette libération d'Égypte est ainsi évoqué selon un rituel précis. Le sacrifice de Jésus, crucifié précisément au moment de la célébration de la Pâque, est le sacrifice du véritable Agneau pascal, dont le premier n'était que la figure anticipatrice.

Plus généralement, la mort sacrificielle de Jésus récapitule toute la visée des sacrifices de l'ancienne Loi, tout en présentant une nouveauté radicale.

Les prophètes, les premiers, avaient vigoureusement critiqué la dégradation d'une pratique sacrificielle dans laquelle le geste extérieur en venait à servir d'alibi à une vie menée dans l'injustice. Deux formules clés résument cet enseignement, deux formules qui seront reprises par Jésus lui-même: "C'est l'amour que je désire, et non les sacrifices, la connaissance de Dieu, plutôt que les holocaustes" ([Os 6,6](#) cf. [Mt 9,13](#)), et: "L'obéissance vaut mieux que le sacrifice, la docilité vaut mieux que la graisse des béliers" ([1S 15,22](#) cf. [Mc 12,33](#)).

La nouveauté du sacrifice du Christ

262 La nouveauté du sacrifice de Jésus vient de ce que le contenu de son offrande au Père, c'est sa propre vie, toute donnée, jusqu'à la mort. Ainsi y a-t-il identité du prêtre et de la victime.

Selon l'épître aux Hébreux, le Christ est le nouveau grand prêtre. S'offrant lui-même à Dieu "une fois pour toutes", comme victime sans tache, "il a obtenu ainsi une libération définitive" ([He 9,12](#)). Ce sacrifice est donc la suppression de tous les autres sacrifices: "Tu n'as pas voulu de sacrifices ni d'offrandes, mais tu m'as fait un corps. (...) alors, je t'ai dit:

Me voici, mon Dieu, je suis venu pour faire ta volonté" ([He 10,5-7](#)). Ainsi est résumée l'offrande sacrificielle faite par le Christ dès l'instant de son entrée dans le monde, avant d'être consommée sur la croix.

Le sacrifice des chrétiens

263 La vie sacrificielle du Christ devient la loi de la vie sacrificielle du chrétien. "Vivez dans l'amour comme le Christ nous a aimés et s'est livré pour nous en offrant à Dieu le sacrifice qui pouvait lui plaire" ([Ep 5,2](#)).

A ce propos aussi, pour comprendre le sacrifice chrétien, nous ne devons pas nous référer d'abord à l'histoire des religions, mais toujours penser à la vie et à la mort du Christ, assumées dans l'amour et l'obéissance. Le sacrifice chrétien est essentiellement, lui aussi, un sacrifice existentiel, "spirituel" (cf. [1P 2,5](#)), que Dieu nous demande, non pas parce qu'il en a besoin, mais pour notre bien. Nous l'exprimons dans la célébration eucharistique: "Que l'Esprit Saint fasse de nous une éternelle offrande à ta gloire."

264 Ce qui semble se présenter d'abord comme un don de l'homme à Dieu est en réalité un don de Dieu à l'homme. Comme l'a bien montré Saint Augustin, le sacrifice n'est pas d'abord ce qui fait souffrir: il est ce qui nous met en communion avec Dieu et donc nous donne accès au véritable bonheur. "Est vrai sacrifice toute oeuvre accomplie pour nous attacher à Dieu, autrement dit toute oeuvre rapportée à ce bien suprême grâce auquel nous pouvons être véritablement heureux" (Saint Augustin, *La Cité de Dieu*, X, vi).

Si le sacrifice implique une souffrance, celle-ci est due aux conséquences du péché qui nous habite, de même que le péché des hommes a rendu sanglant le sacrifice du Christ.

Dans l'eucharistie, le Christ associe à son sacrifice l'Église, et en elle chaque chrétien. En célébrant l'eucharistie, nous sommes offerts par le Christ au Père et nous devenons un seul corps dans le Christ. Toute l'existence du chrétien devient ainsi une existence sacrificielle et eucharistique. "Je vous exhorte, mes frères, écrit Saint Paul, par la tendresse de Dieu, à lui offrir votre personne et votre vie en sacrifice Saint, capable de plaire à Dieu: c'est là pour vous l'adoration véritable" ([Rm 12,1](#)).

L'expiation souffrante

265 Le sacrifice du Christ est un sacrifice "expiatoire".

Le terme d'expiation souligne le côté souffrant du sacrifice et la nécessité de réparer le désordre causé par le péché. Elle n'implique pas pour autant l'idée d'un quelconque besoin de vengeance.

Dans l'un et l'autre Testament, l'idée d'expiation est plutôt liée à celle d'intercession, c'est-à-dire d'intervention en faveur de bénéficiaires.

Saint Paul déclare: "Dieu a exposé Jésus Christ, instrument de propitiation (on pourrait traduire aussi: instrument d'expiation) par son sang moyennant la foi" ([Rm 3,25](#)). Le corps de Jésus recouvert du sang de sa passion est ici symboliquement comparé au "propitiatoire", c'est-à-dire au couvercle de l'arche d'Alliance, qui dans le Saint des Saints était aspergé du sang des victimes. Dans les deux cas, il s'agit d'abord et avant tout d'une intercession, d'une demande de pardon, ordonnée à la réconciliation. De même, le Serviteur souffrant d'Isaïe,

auquel pensaient les auteurs du Nouveau Testament pour comprendre la passion de Jésus, offrait sa vie en expiation et "intercédaait pour les pécheurs" ([Is 53,12](#)). Jésus est également établi "propitiation" (ou "expiation") pour nos péchés, non seulement pour les nôtres, mais aussi "pour ceux du monde entier" ([1Jn 2,2](#)). Il a "été un grand prêtre miséricordieux et fidèle, pour expier les péchés du peuple" ([He 2,17](#)).

La souffrance de Jésus, qui est la conséquence du péché des hommes, et que Jésus accepte en communiant à la volonté du Père, est l'expression de toute sa force d'intercession pour le pardon des pécheurs. En Jésus l'intercession se fait sacrifice de la vie, don du sang exprimant un amour plus fort que la mort.

La réparation d'amour

266 On retrouve l'idée d'expiation dans l'expression médiévale de "réparation d'amour". Cette réparation est offerte par le chrétien en raison de ses propres péchés, mais aussi en raison des péchés du monde. La dévotion au Sacré-Coeur s'inscrit dans cette même ligne.

La dévotion au Coeur du Christ s'est greffée sur la contemplation des blessures du Christ: très particulièrement la plaie du côté (cf. [Jn 19,37](#)). Dans le coeur de Jésus on voyait l'amour de Dieu blessé par nos péchés.

Ce courant spirituel d'inspiration johannique, déjà marquant au Moyen Age, s'est répandu au dix-septième siècle grâce à Saint Jean Eudes et à Sainte Marguerite-Marie. Cette dévotion devait corriger l'influence de certains courants de l'époque, inspirés du calvinisme et du jansénisme, et marqués par l'idée d'un Dieu inexorable. Quelles que soient les colorations qu'elle peut comporter, son sens est d'amener à la rencontre de l'humanité souffrante et aimante du Sauveur.

La satisfaction

267 Ce mot n'est pas à prendre au sens devenu courant: "On est satisfait de ceci ou de cela." De quoi s'agit-il donc?

Saint Anselme de Cantorbéry (1033-1109) a mis en valeur la place de la satisfaction dans la doctrine du salut. Anselme développe, en effet, l'idée suivante: l'homme pécheur doit pouvoir "satisfaire" à Dieu, c'est-à-dire non pas compenser exactement le mal commis, mais "en faire assez", selon l'étymologie du mot, et réparer autant qu'il peut pour montrer la sincérité de son repentir et de sa conversion. Or l'homme pécheur est devenu incapable de présenter une satisfaction digne de Dieu. Et pourtant seul un homme peut satisfaire au nom des hommes, mais Dieu seul serait capable d'accomplir une satisfaction digne de Dieu. Il est donc nécessaire que ce soit un Dieu-Homme qui l'accomplisse. Ce sera l'oeuvre du Christ, qui, "réparant" du poids de toute sa vie et de sa mort le péché des hommes, fera par son amour infiniment plus que ce qui était nécessaire. Il n'y a pas, chez Anselme, l'ombre d'une idée de justice vindicative de la part de Dieu.

268 Le Christ a agi comme chef de l'humanité. Il a fait le premier, lui l'innocent, ce que, par lui, nous pouvons désormais faire pour retourner à Dieu. Il nous trace la voie par laquelle nous devons passer et nous obtient du même coup la force d'y passer après lui. Bien plus, il nous fait accomplir en lui notre retour. Nous n'avons plus qu'à nous laisser unir à lui pour nous trouver, avec lui, purifiés devant Dieu. Dans une certaine mesure il s'est substitué à nous mais, bien plus encore, il voulut prendre sur lui notre responsabilité de pécheur,

l'assumant jusque dans la mort.

Le sacrifice du Christ, l'Innocent qui accepte d'aller à la mort pour les coupables, "satisfait" à la justice de Dieu: "Le Fils unique bien-aimé de Dieu, notre Seigneur Jésus Christ, qui, alors que nous étions ennemis ([Rm 5,10](#)), à cause de l'extrême amour dont il nous a aimés (cf. [Ep 2,4](#)), a mérité notre justification par sa très Sainte passion sur le bois de la croix et a satisfait pour nous à Dieu son Père" (concile de Trente, [DS 1529](#) FC 563).

Doxologie de la prière eucharistique

*Par lui, avec lui et en lui,
à toi, Dieu le Père tout-puissant,
dans l'unité du Saint-Esprit,
tout honneur et toute gloire,
pour les siècles des siècles. Amen.*

"Notre paix"

269 Un certain nombre de termes traditionnels à travers lesquels s'exprime l'oeuvre du Christ, ou du moins l'un ou l'autre aspect de cette oeuvre, sont devenus étrangers aux oreilles de beaucoup de nos contemporains, ou hermétiques. Ils demandent, pour être bien entendus, des explications. Ainsi en est-il des mots "justification", "expiation", "satisfaction", voire des mots plus courants de "rédemption" et de "salut".

L'Église contemporaine a remis en valeur un terme du Nouveau Testament qui, au contraire, parle aux hommes de notre temps: le terme de "réconciliation", auquel est étroitement associé celui de "paix".

Peu de termes sont, en fait, aussi appropriés pour définir l'oeuvre du Christ à l'égard de l'homme pécheur et d'une humanité éloignée de Dieu, traversée par les divisions et les haines meurtrières, et qui va même souvent jusqu'à la rupture de ses liens avec la nature.

Avant d'accomplir son oeuvre de réconciliation sur la croix, Jésus l'a prêchée et annoncée. La parabole du fils retrouvé (cf [Lc 15,11-32](#)) la présente comme l'expression de l'initiative du Père. Sous sa double dimension de réconciliation avec Dieu et de réconciliation avec les frères, la réconciliation fait aussi partie intégrante de la prière enseignée par Jésus à ses disciples: le Notre Père.

270 La réconciliation est déjà donnée en son principe dans la personne de celui qui est en même temps "vrai Dieu" et "vrai homme". C'est cependant dans le mystère pascal de Jésus qu'elle trouve son accomplissement.

Sur la croix s'opère d'abord la réconciliation des hommes pécheurs avec Dieu. Telle est la bonne nouvelle que Saint Paul annonce aux Romains: "Si Dieu nous a réconciliés avec lui par la mort de son Fils, quand nous étions encore ses ennemis, à plus forte raison, maintenant que nous sommes réconciliés, nous serons sauvés par la vie du Christ ressuscité. Bien plus, nous mettons notre orgueil en Dieu, grâce à Jésus Christ, notre Seigneur, qui nous a réconciliés avec Dieu" ([Rm 5,10-11](#)).

De cette réconciliation l'Apôtre est le ministre. Il est essentiellement porteur de cette "parole de réconciliation". "Au nom du Christ, nous vous le demandons, déclare-t-il aux Corinthiens, laissez-vous réconcilier avec Dieu" ([2Co 5,20](#)).

271 Mais la réconciliation avec Dieu est immédiatement principe d'une réconciliation avec soi-même. L'homme pécheur est toujours un homme intérieurement divisé, désuni, tiraillé, voire déchiré par des passions contradictoires. Le fruit de la réconciliation avec Dieu est d'abord la paix du coeur.

Cependant, cette réconciliation avec Dieu et avec soi-même est inséparable de celle à laquelle sont appelés les hommes entre eux et dont le principe est également posé sur la croix.

Dans le Nouveau Testament, la réconciliation fraternelle est représentée de manière exemplaire par celle des juifs et des païens. "Maintenant, écrit Saint Paul aux Éphésiens, en Jésus Christ, vous qui étiez loin, vous êtes devenus proches par le sang du Christ. C'est lui, le Christ, qui est notre paix: des deux, Israël et les païens, il a fait un seul peuple; par sa chair crucifiée, il a fait tomber ce qui les séparait, le mur de la haine, en supprimant les prescriptions juridiques de la loi de Moïse. Il voulait ainsi rassembler les uns et les autres en faisant la paix, et créer en lui un seul Homme nouveau. Les uns comme les autres, réunis en un seul corps, il voulait les réconcilier avec Dieu par la croix" ([Ep 2,13-16](#) cf. [Col 1,19-20](#)).

272 L'Église est le lieu dans et par lequel ne cesse de se poursuivre l'oeuvre réconciliatrice du Christ (cf. [LG 1](#)). Elle l'est par sa prédication, par ses sacrements, par ses initiatives au sein de la société humaine.

Ces initiatives gagneront d'autant plus en efficacité qu'elles seront le fait de l'ensemble des chrétiens. A cet égard le mouvement oecuménique est inséparable des efforts menés et faveur de la paix entre les peuples et les nations.

Ouvrer à la réconciliation et à la paix, telle est bien pour l'Église la manière de montrer, à l'intérieur du monde, ce qu'elle est au plus intime de son mystère: une communauté d'alliance, la communauté de la Nouvelle Alliance, scellée dans le sang du Christ.

273 *Le Christ est la lumière des peuples:
réuni dans l'Esprit Saint,
le Saint concile souhaite donc ardemment,
en annonçant à toutes les créatures
la bonne nouvelle de l'Évangile,
répandre sur tous les hommes
la clarté du Christ qui resplendit
sur le visage de l'Église (cf. [Mc 16,15](#)).
L'Église étant, dans le Christ,
en quelque sorte le sacrement,
c'est-à-dire à la fois le signe et le moyen
de l'union intime avec Dieu
et de l'unité de tout le genre humain,
elle se propose de préciser davantage,
pour ses fidèles et pour le monde entier,
en se rattachant à l'enseignement
des précédents conciles,
sa propre nature et sa mission universelle.
A ce devoir qui est celui de l'Église,
les conditions présentes ajoutent
une nouvelle urgence:
il faut en effet que tous les hommes,
désormais plus étroitement unis entre eux
par les liens sociaux, techniques, culturels,*

*réalisent également leur pleine unité
dans le Christ.
(Constitution dogmatique sur l'Église [LG 1](#), Concile Vatican II).*

274 *Oui, il est bon, il est doux pour des frères
de vivre ensemble et d'être unis!*

[Ps 132,1](#)

275 *Prenons une comparaison: notre corps forme un tout,
il a pourtant plusieurs membres;
et tous les membres, malgré leur nombre,
ne forment qu'un seul corps.*

Il en est ainsi pour le Christ.

*Tous, Juifs ou païens, esclaves ou hommes libres,
nous avons été baptisés dans l'unique Esprit
pour former un seul corps.*

*Tous nous avons été désaltérés par l'unique Esprit.
Le corps humain se compose de plusieurs membres,
et non pas d'un seul.*

*Le pied aura beau dire: "Je ne suis pas la main,
donc je ne fais pas partie du corps",
il fait toujours partie du corps.*

*L'oreille aura beau dire: "Je ne suis pas l'oeil,
donc je ne fais pas partie du corps",
elle fait toujours partie du corps.*

*Si, dans le corps, il n'y avait que les yeux,
comment pourrait-on entendre?*

*S'il n'y avait que les oreilles,
comment pourrait-on sentir les odeurs?*

Mais, dans le corps,

Dieu a disposé les différents membres comme il l'a voulu.

Or, vous êtes le corps du Christ

et, chacun pour votre part,

vous êtes les membres de ce corps.

Parmi ceux que Dieu a placés ainsi dans l'Église,

il y a premièrement des apôtres,

deuxièmement des prophètes,

troisièmement ceux qui sont chargés d'enseigner,

puis ceux qui font des miracles,

ceux qui ont le don de guérir,

ceux qui ont la charge d'assister leurs frères

ou de les guider,

ceux qui disent des paroles mystérieuses.

Tout le monde évidemment n'est pas apôtre,

tout le monde n'est pas prophète,

ni chargé d'enseigner;

tout le monde n'a pas à faire des miracles,

à guérir,

à dire des paroles mystérieuses,

ou à les interpréter.

[1Co 12,12-18](#) [1Co 12,27-30](#)

L'Église appelée, envoyée et sanctifiée par Dieu

L'initiative du Père

276 Le Dieu qui rassemble l'Église pour le salut des hommes est le Dieu Père, Fils et Saint-Esprit, confessé dans le Credo. L'Église "tire son origine de la mission du Fils et de la mission du Saint-Esprit, selon le dessein de Dieu le Père" ([AGD 2](#)).

A l'origine de l'Église, il y a " la disposition absolument libre et mystérieuse de la sagesse et de la bonté " du Père éternel qui, après avoir créé le monde, " a décidé d'élever les hommes à la communion de sa vie divine " ([LG 2](#)).

Ce dessein, réalisé à travers l'oeuvre rédemptrice du Christ, s'accomplit dans l'Église: " Tous ceux qui croient au Christ, il a voulu les appeler à former la sainte Église qui, annoncée en figure dès l'origine du monde, merveilleusement préparée dans l'histoire d'Israël et dans l'Ancienne Alliance, établie enfin dans ces temps qui sont les derniers, s'est manifestée grâce à l'effusion du Saint-Esprit et, au terme des siècles se consommera dans la gloire" ([LG 2](#)).

277 L'Église est bien un peuple convoqué, appelé, rassemblé pour, à son tour et au nom de Dieu, convoquer et appeler les hommes à la communion pour laquelle ils sont faits.

L'Église n'est donc pas la simple résultante de désirs ou de projets qu'ont des hommes et des femmes de se réunir ou de coordonner leurs ressources pour un but déterminé.

Les membres de l'Église ne se choisissent pas les uns les autres. Ils se reçoivent plutôt comme frères et soeurs des mains de Dieu, dans la diversité de leur condition, de leur culture, de leurs goûts ou de leurs opinions. Ils se laissent ainsi hausser au delà des limites de leurs projets humains, pour être introduits dans la fraternité sans frontières à laquelle les convie le Père commun, désireux de leur dévoiler tout ce qu'il a préparé pour ceux qui l'aiment (cf. [1Co 2,9](#)).

L'oeuvre du Christ

278 L'annonce de la venue du règne de Dieu

L'initiative du Père a trouvé sa réalisation dans l'oeuvre du Christ, par qui tout existe (cf. [Jn 1,3](#)) et qui est venu "rassembler dans l'unité les enfants de Dieu dispersés" ([Jn 11,52](#)).

Pendant sa vie mortelle, "le Seigneur Jésus donna naissance à son Église en prêchant l'avènement du règne de Dieu promis dans les Écritures depuis des siècles" ([LG 5](#)). Les miracles, opérés par lui, manifestaient la réalisation déjà commencée de ce règne de Dieu. Par de nombreuses paraboles, Jésus annonçait la croissance attendue de ce qui était semé (cf. [Mt 13,1-53](#)). Sa vie, toute filiale et toute donnée aux hommes, révélait l'intention de Dieu sur l'humanité.

L'appel de disciples

279 Dès le début de sa vie publique, Jésus, désigné par le Père comme son Fils et habité par l'Esprit, constitua autour de lui une Communauté de disciples.

Tous appartenait au peuple juif, mais les évangélistes font apparaître leur diversité: selon Marc, quatre sont des pêcheurs galiléens, et Lévi est publicain (cf [Mc 1,16-20](#) [Mc 2,14](#)); selon Jean, il y a des hommes de l'entourage de Jean Baptiste (cf [Jn 1,35-51](#)). Luc mentionne également des femmes qui deviendront témoins de la passion et seront les premières à annoncer la Résurrection (cf. [Lc 8,2-3](#) [Lc 23,49](#) [Lc 24,8-10](#)); il ajoute Marie (cf [Lc 10,38-40](#)), mais aussi la mère et les "frères" de Jésus, et tous ceux-là qui l'écoutent (cf. [Lc 8,19-21](#)).

Le mot "frère" a ici, comme dans la langue hébraïque, une extension très large et ne signifie pas nécessairement "enfants du même père". De la même manière, en français, le mot "parent" peut désigner des personnes ayant une parenté plus ou moins lointaine, et pas seulement le père et la mère des enfants.

Appelés par Jésus, les disciples le suivent, vivent dans son intimité et reçoivent un enseignement plus profond et plus exigeant que celui qui s'adresse à la foule. Jésus leur apprend à prier. Il envoie soixante-douze d'entre eux annoncer en paroles et en actes la Venue du règne de Dieu.

Le choix des Douze

280 C'est parmi ses disciples et en leur présence que, après avoir prié son Père (cf. [Lc 6,12](#)), Jésus choisit les Douze: "Il appela ceux qu'il voulait. Ils vinrent auprès de lui, et il en institua douze pour qu'ils soient avec lui, et pour les envoyer prêcher" ([Mc 3,13-14](#)). Leur nombre rappelle symboliquement les douze tribus d'Israël. En tant que compagnons quotidiens de Jésus, ils témoignent, pour les générations à venir, de l'authenticité des actes et des paroles de Jésus, depuis son baptême par Jean jusqu'à son ascension (cf. [Ac 1,22](#)).

"Leur donnant la forme d'un collège, c'est-à-dire d'un groupe stable, le Seigneur Jésus mit à leur tête Pierre, choisi parmi eux ([LG 19](#)). Pierre est le roc, sur lequel Jésus a voulu bâtir son Église (cf. [Mt 16,18-19](#)), auquel il demande d'affermir ses frères" (cf. [Lc 22,32](#)), et auquel, une fois ressuscité, il confie la charge de "paître" l'ensemble de son troupeau (cf. [Jn 21,15-17](#)).

La Pâque du Christ

281 Le Christ a fondé l'Église, rassemblement de ses disciples, en confiant au groupe des apôtres la charge de continuer son oeuvre Plus largement, cette fondation repose sur la vie de Jésus, sur tous les actes qui font apparaître la puissance d'amour qui habitait son coeur, et surtout sur l'oeuvre de sa Pâque.

Avant la fête de la Pâque, quand "l'heure était venue pour lui de passer de ce monde à son Père" ([Jn 13,1](#)), Jésus laissa à ses disciples, afin qu'ils puissent continuer son oeuvre, un triple héritage: l'eucharistie, sacrement de la Nouvelle Alliance; son "commandement", celui d'un amour fraternel et humble, semblable au sien; la promesse de la venue de l'Esprit Saint. L'Église procède de ces trois dons, étroitement unis.

Le commencement et le développement futur de l'Église, évoqués par Jésus lui-même (cf. [Jn 12,32](#)), sont signifiés par "le sang et l'eau sortant du côté ouvert de Jésus crucifié" ([LG 3](#)). Quant à la mission de l'Église, elle fait l'objet d'un ordre formel du Ressuscité: "De même que le Père m'a envoyé, moi aussi, je vous envoie" ([Jn 20,21](#)).

Le don de l'Esprit Saint

282 Présence et mission de l'Esprit

L'initiative du Père, réalisée par l'oeuvre du Fils, le Christ, trouve son achèvement dans le don de l'Esprit.

L'Esprit Saint, qui a "reposé" sur le Christ, est envoyé sur les apôtres et sur les disciples.

Toute la mission de Jésus avait déjà été accomplie dans l'Esprit Saint: "L'Esprit du Seigneur est sur moi, avait-il déclaré dans la synagogue de Nazareth. [...] Il m'a envoyé porter la Bonne Nouvelle" ([Lc 4,18](#)). Dans tout ce qu'il disait et faisait, Jésus manifestait la présence en lui de l'Esprit Saint. Quand il annonçait le Royaume, quand il pardonnait aux pécheurs, quand il guérissait les malades, quand il choisissait ses apôtres, l'Esprit de Dieu était toujours "sur lui".

Et il avait promis ce même Esprit à ceux qui croiraient en lui. Après son départ, celui-ci serait leur "consolateur" et leur "défenseur". En même temps qu'il devait leur permettre d'accéder "à la vérité tout entière" ([Jn 16,13](#)) que Jésus leur avait livrée, il les soutiendrait dans le témoignage qu'ils auraient à porter devant le monde, en demeurant eux-mêmes dans l'unité.

Au soir de Pâques, Jésus ressuscité transmet aux apôtres l'Esprit Saint pour continuer l'oeuvre de salut par la rémission des péchés, opérée en son principe par sa mort et sa résurrection: " "De même que le Père m'a envoyé, moi aussi, je vous envoie. "Ayant ainsi parlé, il répandit sur eux son souffle et leur dit: Recevez l'Esprit Saint. Tout homme à qui vous remettrez ses péchés, ils lui seront remis; tout homme à qui vous maintiendrez ses péchés, ils lui seront maintenus" ([Jn 20,21-23](#)).

L'Église de Pentecôte

283 Au jour de la Pentecôte, cet Esprit communiqué par le Christ à ses apôtres manifeste sa présence et son action. Il ne devait plus cesser de "sanctifier l'Église en permanence", de "la rajeunir" et de "la renouveler sans cesse, l'acheminant à l'union parfaite avec son Époux" (cf. [LG 4](#)).

L'Esprit Saint qui "donne la vie" et a "parlé par les prophètes" était à l'oeuvre dès les origines, créant tout être vivant. Il préparait dans le peuple d'Israël l'Église du Christ. Il était en plénitude sur Jésus durant sa vie terrestre. Mais il ne s'est manifesté pleinement comme don fait aux croyants que le jour de Pentecôte, où l'Église a pris naissance.

284 Ce jour-là, après que chacun eut entendu l'annonce des merveilles de Dieu dans sa propre langue (cf. [Ac 2,6](#)), saint Pierre exposa le mystère de cette Église née de l'oeuvre commune du Père, du Fils et du Saint-Esprit: "Élevé dans la gloire par la puissance de Dieu, il a reçu de son Père l'Esprit Saint qui était promis, et il l'a répandu sur nous: c'est cela que vous voyez et que vous entendez" ([Ac 2,33](#)).

En accueillant le message de Pierre qui proclame le don de l'Esprit à "toute chair" et qui invite à la conversion, les croyants deviennent la première communauté chrétienne. Cette Église naissante est communauté de foi, de prière et de partage. Elle est chargée d'annoncer la résurrection du Seigneur Jésus, en vivant la communion fraternelle (cf. [Ac 2,42-47](#) [Ac 4,32-37](#)).

Le cénacle, où les apôtres sont réunis avec des disciples et quelques femmes, est un premier lieu de communion. C'est aussi un premier lieu de diffusion de la foi, annoncée dans leur propre langue aux Juifs de tout pays, venus à Jérusalem pour la fête et rejoints dans leur propre culture.

Les frères assemblés, en tant que disciples de Jésus, se trouvent transformés spirituellement et deviennent le peuple nouveau. Ils avaient suivi Jésus et l'avaient vu ressuscité; ils sont désormais son Église.

285 Pierre et les autres apôtres occupent dans cette Église une place essentielle. Ils en sont, pour toujours, les colonnes (cf. [Ga 2,9](#)), les fondements et les portes (cf. [Ap 21,12-14](#)). Transformés eux aussi, ils sont, au sens plein, des apôtres, envoyés par Jésus ressuscité avec la puissance de l'Esprit pour rassembler tous les peuples (cf. [Mt 28,16-20](#)). A partir de Jérusalem d'autres Églises se constituent, en Samarie, à Antioche, à travers le bassin méditerranéen et jusqu'à Rome. Chacune porte justement le nom d'Église de Dieu et toutes le portent aussi ensemble. Depuis les temps apostoliques, la même mission se poursuit, pour atteindre, jusqu'à aujourd'hui, tous les peuples de la terre.

La vocation de Paul donne une dimension nouvelle à la charge apostolique. Paul n'avait pas appartenu au groupe des Douze. Cependant il tient à accomplir sa mission auprès des nations païennes en communion avec Pierre et Jacques, et avec l'Église de Jérusalem (cf. [Ga 2,7-10](#)). L'Église commençait ainsi son expansion dans la fidélité à son origine.

L'Église, Temple sanctifié et vivifié par l'Esprit

286 L'Esprit Saint, qui est donné à tout baptisé (cf. [GS 22](#)), vivifie, anime et sanctifie l'Église, peuple de fidèles qui ont reçu "la dignité et la liberté des fils de Dieu". Dans leur coeur "habite, comme dans un temple, l'Esprit Saint" ([LG 9](#)).

Dans le Credo, la confession de l'Église est liée à celle de l'Esprit Saint: "Je crois au Saint-Esprit, à la sainte Église catholique." Une des versions les plus anciennes du Symbole des Apôtres liait même encore plus étroitement le Saint-Esprit et l'Église en déclarant: "Je crois au Saint-Esprit dans l'Église."

L'Église est le lieu d'habitation de l'Esprit Saint dans ce monde. Elle en est le "Temple" ([PO 1 AGD 7](#)). Ce Temple, dans lequel officie une "nation sainte" ([1P 2,9](#)), est constitué de "pierres vivantes" ([1P 2,5](#)). Certes, l'Esprit est présent dans le monde entier et à l'oeuvre dans toute la création, mais de façon discrète et difficile à reconnaître bien souvent. Il est présent et agissant dans l'Église de façon certaine et assurée, ce qui ne veut pas dire évidente.

"N'oubliez pas, dit saint Paul aux chrétiens de Corinthe, que vous êtes le temple de Dieu, et que l'Esprit de Dieu habite en vous. Si quelqu'un détruit le temple de Dieu, Dieu le détruira; car le temple de Dieu est sacré, et ce temple, c'est vous" ([1Co 3,16](#)). "Ne savez-vous pas, demande-t-il encore avec plus de précision pour fonder le rejet de la débauche, que votre corps est le temple de l'Esprit Saint qui est en vous et que vous avez reçu de Dieu? [...] Rendez gloire à Dieu dans votre corps" ([1Co 6,19-20](#)).

L'Église de Dieu parmi les hommes

Singularité de l'Église

Réalité humaine

287 L'Église a été fondée pour être dans le monde le peuple qui vit et témoigne de l'Alliance nouvelle et éternelle que Dieu a, dans le Christ, conclue avec les hommes.

L'Église "prend place dans l'histoire humaine, bien qu'elle soit en même temps transcendante aux limites des peuples dans le temps et dans l'espace" ([LG 9](#)). Mystère de foi, l'Église est en même temps réalité humaine. Vivant de l'Esprit, elle est cependant visible aux yeux des hommes.

L'Église se présente comme une communauté humaine. Elle se distingue, certes, des groupes humains dont la finalité est d'ordre purement culturel, politique, social ou économique. Même si sa vie et son action ont des répercussions dans le domaine temporel, sa finalité est d'ordre religieux. En ce sens, le christianisme se rapproche des grandes religions telles que le judaïsme, l'islam ou l'hindouisme qui, elles aussi, proposent aux hommes, dans des perspectives universelles, des voies pour aller vers Dieu à l'intérieur d'une démarche communautaire.

288 Comme toute société humaine, l'Église, dont la vitalité et le rayonnement dépendent de l'adhésion libre et de l'engagement responsable de ses membres, est organisée, pourvue d'institutions. Certaines de ces institutions sont liées à sa nature même (Écriture Sainte, sacrements, ministères ordonnés, etc.). D'autres, comme en tout groupe, portent la marque de circonstances historiques (langues et formes liturgiques, structures territoriales, etc.).

L'Église peut profiter des avancées de la civilisation, en même temps que porter les stigmates de l'histoire humaine. Mais elle a aussi marqué cette histoire de son empreinte.

Une part visible de son histoire est accessible à tous, avec la richesse de ses traditions caritatives, culturelles, artistiques, liturgiques et théologiques, avec aussi les marques du péché qui ont terni son visage et nuï à son rayonnement.

289 Aujourd'hui encore, les regards portés sur l'Église sont des plus contrastés. Pour un certain nombre de nos contemporains, elle est le vestige d'une religion appartenant au passé. D'autres, au contraire, continuent à en redouter la puissance au sein de la société.

Chez les chrétiens eux-mêmes, les sentiments éprouvés ou les attentes entretenues à l'égard de l'Église varient considérablement. Nombreux sont ceux qui trouvent avec bonheur dans l'Église un lieu de vie fraternelle, de respect, de liberté; un lieu où ils reçoivent soutien et stimulation pour une vie plus généreuse; un lieu d'espérance et de paix: cette paix profonde que le Christ a laissée aux siens, et qui n'est "pas à la manière du monde" ([Jn 14,27](#)).

Cependant, un certain nombre voudraient se réclamer de Jésus Christ indépendamment de l'Église, car ils trouvent que celle-ci fait écran entre la figure du Sauveur et le croyant, ou dénature la simplicité et l'efficacité de son Évangile.

D'autres, au contraire, veulent voir avant tout dans l'Église catholique une institution solide, propre à contrebalancer les ferments de désordre enfouis dans les sociétés contemporaines. Elle serait la gardienne de l'ordre et des principes de la moralité. Le Christ et son Évangile, avec leurs appels à la conversion et à un continuel dépassement, tendent alors à être tenus pour secondaires, à moins qu'ils ne soient simplement oubliés.

1993 Veritatis Splendor 31

Vous connaîtrez la vérité et la vérité vous libérera (Jn 8,32).

31

Les problèmes humains qui sont les plus débattus et diversement résolus par la réflexion morale contemporaine se rattachent tous, bien que de manière différente, à un problème crucial, celui de la liberté de l'homme.

Il n'y a pas de doute que notre époque est arrivée à une perception particulièrement vive de la liberté. " La dignité de la personne humaine est, en notre temps, l'objet d'une conscience toujours plus vive ", comme le constatait déjà la déclaration conciliaire *Dignitatis humanae* sur la liberté religieuse (52). D'où la revendication de la possibilité pour l'homme " d'agir en vertu de ses propres options et en toute libre responsabilité, non pas sous la pression d'une contrainte, mais guidé par la conscience de son devoir " (53). En particulier, le droit à la liberté religieuse et au respect de la conscience dans sa marche vers la vérité est toujours plus ressenti comme le fondement des droits de la personne considérés dans leur ensemble (54).

(52) [DH 1](#), qui se réfère ; Jean XXIII, encycl. *Pacem in terris* (11 avril 1963) : AAS 55 (1963), p. 279 ; *ibid.*, p. 265, et Pie XII, *Radiomessage* (24 décembre 1944) : AAS 37 (1945), p. 14. (53) [DH 1](#). (54) Cf. [RH 17](#) (4 mars 1979) : AAS 71 (1979), p. 295- 300 ; Discours aux participants au 5 e Colloque international d'études juridiques (10 mars 1984), n. 4 : *Insegnamenti VII*, 1 (1984), p. 656 ; Congrégation pour la Doctrine de la foi, *Instruction sur la liberté chrétienne et la libération Libertatis conscientia* (22 mars 1986), n. 19 : AAS 79 (1987), p. 561.

Il est donc bien certain que le sens le plus aigu de la dignité de la personne humaine et de son unicité, comme aussi du respect dû au cheminement de la conscience, constitue une acquisition positive de la culture moderne. Cette perception, authentique en elle-même, s'est traduite en de multiples expressions, plus ou moins adéquates, dont certaines toutefois s'écartent de la vérité sur l'homme en tant que créature et image de Dieu et, par conséquent, ont besoin d'être corrigées ou purifiées à la lumière de la foi (55).

(55) Cf. [GS 11](#).

32

Dans certains courants de la pensée moderne, on en est arrivé à exalter la liberté au point d'en faire un absolu, qui serait la source des valeurs. C'est dans cette direction que vont les doctrines qui perdent le sens de la transcendance ou celles qui sont explicitement athées. On a attribué à la conscience individuelle des prérogatives d'instance suprême du jugement moral, qui détermine d'une manière catégorique et infaillible le bien et le mal. À l'affirmation du devoir de suivre sa conscience, on a indûment ajouté que le jugement moral est vrai par le fait même qu'il vient de la conscience. Mais, de cette façon, la nécessaire exigence de la vérité a disparu au profit d'un critère de sincérité, d'authenticité, d'" accord avec soi-même ", au point que l'on en est arrivé à une conception radicalement subjectiviste du jugement moral.

Comme on peut le saisir d'emblée, la crise au sujet de la vérité n'est pas étrangère à cette

évolution. Une fois perdue l'idée d'une vérité universelle quant au Bien connaissable par la raison humaine, la conception de la conscience est, elle aussi, inévitablement modifiée : la conscience n'est plus considérée dans sa réalité originelle, c'est-à-dire comme un acte de l'intelligence de la personne, qui a pour rôle d'appliquer la connaissance universelle du bien dans une situation déterminée et d'exprimer ainsi un jugement sur la juste conduite à choisir ici et maintenant ; on a tendance à attribuer à la conscience individuelle le privilège de déterminer les critères du bien et du mal, de manière autonome, et d'agir en conséquence. Cette vision ne fait qu'un avec une éthique individualiste, pour laquelle chacun se trouve confronté à sa vérité, différente de la vérité des autres. Poussé dans ses conséquences extrêmes, l'individualisme débouche sur la négation de l'idée même de nature humaine. Ces différentes conceptions sont à l'origine des mouvements de pensée qui soutiennent l'antagonisme entre loi morale et conscience, entre nature et liberté.

33

Parallèlement à l'exaltation de la liberté et, paradoxalement, en opposition avec elle, la culture moderne remet radicalement en question cette même liberté. Un ensemble de disciplines, regroupées sous le nom de " sciences humaines ", ont à juste titre attiré l'attention sur les conditionnements d'ordre psychologique et social qui pèsent sur l'exercice de la liberté humaine. La connaissance de ces conditionnements et l'attention qui leur est prêtée sont des acquisitions importantes, qui ont trouvé des applications dans divers domaines de l'existence, comme par exemple dans la pédagogie ou dans l'administration de la justice. Mais certains, dépassant les conclusions que l'on peut légitimement tirer de ces observations, en sont arrivés à mettre en doute ou à nier la réalité même de la liberté humaine.

Il faut aussi rappeler certaines interprétations abusives de la recherche scientifique dans le domaine de l'anthropologie. Tirant argument de la grande variété des moeurs, des habitudes et des institutions présentes dans l'humanité, on finit, sinon toujours par nier les valeurs humaines universelles, du moins par concevoir la morale d'une façon relativiste.

34

" Maître, que dois-je faire de bon pour obtenir la vie éternelle ? ". La question morale, à laquelle le Christ répond, ne peut faire abstraction de la question de la liberté, elle la place même en son centre, car il n'y a pas de morale sans liberté. " C'est toujours librement que l'homme se tourne vers le bien " (56). Mais quelle liberté ? Face à nos contemporains qui " estiment grandement " la liberté et qui la " poursuivent avec ardeur ", mais qui, souvent, " la chérissent d'une manière qui n'est pas droite, comme la licence de faire n'importe quoi, pourvu que cela plaise, même le mal ", le Concile présente la " vraie " liberté : " La vraie liberté est en l'homme un signe privilégié de l'image divine. Car Dieu a voulu le laisser à son propre conseil [Si 15,14](#) pour qu'il puisse de lui-même chercher son Créateur et, en adhérant librement à lui, s'achever ainsi dans une bienheureuse plénitude " (57). S'il existe un droit à être respecté dans son propre itinéraire de recherche de la vérité, il existe encore antérieurement l'obligation morale grave pour tous de chercher la vérité et, une fois qu'elle est connue, d'y adhérer (58). C'est en ce sens que le Cardinal J. H. Newman, éminent défenseur des droits de la conscience, affirmait avec force : " La conscience a des droits parce qu'elle a des devoirs " (59).

(56) [GS 17](#). (57) [GS 17](#). (58) Cf. [DH 2](#) ; aussi Grégoire XVI, Encycl. *Mirari vos arbitramur* (15 août 1832) : Acta Gregorii Papae XVI, I, p. 169-174 ; Pie IX, Encycl. *Quanta cura* (8 décembre 1864) : Pii IX P.M. Acta, I, 3, p. 687-700 ; Léon XIII, Encycl. *Libertas praestantissimum* (20 juin 1888) : Leonis XIII P.M. Acta, VIII, Rome (1889), p. 212-246. (59) A letter addressed to His Grace the Duke of Norfolk : Certain difficulties felt by Anglicans in catholic teaching, -Uniform edition : Longman, Green and Company, London (1868-1881)-, vol. 2, p. 250.

Sous l'influence des courants subjectivistes et individualistes évoqués ci-dessus, certaines tendances de la théologie morale actuelle interprètent d'une manière nouvelle les rapports de la liberté avec la loi morale, avec la nature humaine et avec la conscience ; elles proposent des critères inédits pour l'évaluation morale des actes. Malgré leur variété, ces tendances se rejoignent dans le fait d'affaiblir ou même de nier la dépendance de la liberté par rapport à la vérité.

Si nous voulons opérer un discernement critique sur ces tendances pour être en mesure de reconnaître en elles ce qui est légitime, utile et précieux, et d'en montrer en même temps les ambiguïtés, les dangers et les erreurs, nous devons les examiner à la lumière de la dépendance fondamentale de la liberté par rapport à la vérité, exprimée de la manière la plus claire et la plus autorisée par les paroles du Christ : " Vous connaîtrez la vérité et la vérité vous libérera " [Jn 8,32](#).

I La liberté et la loi

35

De l'arbre de la connaissance du bien et du mal, tu ne mangeras pas [Gn 2,17](#)

Nous lisons dans le livre de la Genèse : " Le Seigneur Dieu fit à l'homme ce commandement : " Tu peux manger de tous les arbres du jardin. Mais de l'arbre de la connaissance du bien et du mal, tu ne mangeras pas, car le jour où tu en mangeras, tu deviendras passible de mort " " [Gn 2,16-17](#).

Par cette image, la Révélation enseigne que le pouvoir de décider du bien et du mal n'appartient pas à l'homme, mais à Dieu seul. Assurément, l'homme est libre du fait qu'il peut comprendre et recevoir les commandements de Dieu. Et il jouit d'une liberté très considérable, puisqu'il peut manger " de tous les arbres du jardin ". Mais cette liberté n'est pas illimitée : elle doit s'arrêter devant " l'arbre de la connaissance du bien et du mal ", car elle est appelée à accepter la loi morale que Dieu donne à l'homme. En réalité, c'est dans cette acceptation que la liberté humaine trouve sa réalisation plénière et véritable. Dieu qui seul est bon connaît parfaitement ce qui est bon pour l'homme en vertu de son amour même, il le lui propose dans les commandements.

La Loi de Dieu n'atténue donc pas la liberté de l'homme et encore moins ne l'élimine ; au contraire, elle la protège et la promeut. Allant pourtant dans un sens bien différent, certaines tendances de la culture actuelle ont suscité de nombreux courants dans l'éthique qui placent au centre de leur réflexion un prétendu conflit entre la liberté et la loi. C'est le cas des doctrines qui attribuent aux individus ou aux groupes sociaux la faculté de déterminer le bien et le mal : la liberté humaine pourrait " créer les valeurs " et jouirait d'une primauté sur la vérité, au point que la vérité elle-même serait considérée comme une création de la liberté. Cette dernière revendiquerait donc une telle autonomie morale que cela signifierait pratiquement son absolue souveraineté.

36

La requête moderne d'autonomie n'a pas manqué d'exercer aussi son influence dans le domaine de la théologie morale catholique. Si celle-ci n'a évidemment jamais entendu opposer la liberté humaine à la Loi divine, ni remettre en question l'existence du fondement religieux ultime des normes morales, elle a cependant été amenée à repenser entièrement le rôle de la raison et de la foi dans la détermination des normes morales qui se rapportent à des comportements précis " dans le monde ", c'est-à-dire envers soi-même, envers les autres et envers le monde des choses.

Il faut reconnaître que, à l'origine de cet effort pour renouveler la réflexion, on trouve certaines requêtes positives qui, d'ailleurs, appartiennent dans une large mesure à la

meilleure tradition de la pensée catholique. A l'invitation du Concile Vatican II (60), on a désiré favoriser le dialogue avec la culture moderne, en mettant en lumière le caractère rationnel - et donc universellement intelligible et communicable - des normes morales appartenant au domaine de la loi morale naturelle (61). En outre, on a voulu insister sur le caractère intérieur des exigences éthiques qui en découlent et qui ne s'imposent à la volonté comme une obligation qu'en vertu de leur reconnaissance préalable par la raison humaine et, concrètement, par la conscience personnelle.

(60) Cf. [GS 40](#) [GS 43](#). (61) Cf. s. Thomas d'Aquin, Somme théologique, I-II 71,6 ; voir aussi ad 5.

Mais, en oubliant la dépendance de la raison humaine par rapport à la Sagesse divine et, dans l'état actuel de la nature déchue, la nécessité et surtout la réalité effective de la Révélation divine pour pouvoir connaître les vérités morales même d'ordre naturel (62), certains en sont arrivés à faire la théorie de la souveraineté totale de la raison dans le domaine des normes morales portant sur la conduite droite de la vie dans ce monde : ces normes constitueraient le domaine d'une morale purement " humaine ", c'est-à-dire qu'elles seraient l'expression d'une loi que l'homme se donne à lui-même de manière autonome et qui a sa source exclusivement dans la raison humaine. Dieu ne pourrait aucunement être considéré comme l'auteur de cette loi, si ce n'est dans la mesure où la raison humaine exerce sa fonction de régulation autonome en vertu de la délégation originelle et complète que Dieu a donnée à l'homme. Or ces façons de penser ont amené, à l'encontre de la Sainte Ecriture et de la doctrine constante de l'Eglise, à nier que la loi morale naturelle ait Dieu pour auteur et que l'homme, par sa raison, participe de la Loi éternelle qu'il ne lui appartient pas d'établir.

(62) Cf. Pie XII, Encycl. Humani generis (12 août 1950) : AAS 42 (1950), p. 561-562.

37

Cependant, désirant maintenir la vie morale dans un contexte chrétien, certains théologiens moralistes ont introduit une nette distinction, contraire à la doctrine catholique (63), entre un ordre éthique, qui n'aurait qu'une origine humaine et une valeur seulement terrestre, et un ordre du salut, pour lequel n'auraient d'importance que certaines intentions et certaines attitudes intérieures envers Dieu et le prochain. En conséquence, on en est venu à nier l'existence, dans la Révélation divine, d'un contenu moral spécifique et déterminé, de validité universelle et permanente : la Parole de Dieu se limiterait à proposer une exhortation, une parénèse générale, que la raison autonome aurait seule ensuite le devoir de préciser par des déterminations normatives véritablement " objectives ", c'est-à-dire appropriées à la situation historique concrète. Naturellement, une telle conception de l'autonomie entraîne aussi la négation de la compétence doctrinale spécifique de l'Eglise et de son Magistère sur les normes morales précises concernant ce qu'on appelle le " bien humain " : elles n'appartiendraient pas au contenu propre de la Révélation et ne seraient pas en elles-mêmes importantes pour le salut.

(63) Cf. Concile de Trente, Sess. VI, Décret sur la justification Cum hoc tempore, can. 19-21 : [DS 1569-1571](#).

On ne peut pas ne pas voir qu'une telle interprétation de l'autonomie de la raison humaine comporte des thèses incompatibles avec la doctrine catholique.

Dans ce contexte, il est absolument nécessaire de clarifier, à la lumière de la Parole de Dieu et de la Tradition vivante de l'Eglise, les notions fondamentales de liberté humaine et de loi morale, de même que les rapports profonds qui les lient étroitement. C'est seulement ainsi que l'on pourra répondre aux requêtes légitimes de la rationalité humaine, en intégrant les

éléments valables de certains courants de la théologie morale actuelle, sans porter atteinte au patrimoine moral de l'Eglise par des thèses résultant d'une conception erronée de l'autonomie.

Dieu a voulu laisser l'homme " à son conseil "

38

Reprenant les paroles du Siracide ([Si 15,14](#)), le Concile Vatican II explique ainsi la " vraie liberté " qui est en l'homme " un signe privilégié de l'image divine " : " Dieu a voulu " laisser (l'homme) à son conseil " pour qu'il puisse de lui-même chercher son Créateur et, en adhérant librement à lui, s'achever ainsi dans une bienheureuse plénitude " (64). Ces paroles montrent à quelle admirable profondeur de participation à la seigneurie divine l'homme a été appelé : elles montrent que le pouvoir de l'homme s'exerce, en un sens, sur l'homme lui-même. C'est là un aspect constamment souligné dans la réflexion théologique sur la liberté humaine, comprise comme une forme de royauté. Grégoire de Nysse écrit, par exemple, que l'âme manifeste son caractère royal " par son autonomie et son indépendance et par ce fait que, dans sa conduite, elle est maîtresse de son propre vouloir. De qui ceci est-il le propre, sinon d'un roi ? () Ainsi la nature humaine, créée pour dominer le monde, à cause de sa ressemblance avec le Roi universel, a été faite comme une image vivante qui participe à l'archétype par la dignité et par le nom " (65).

(64) [GS 17](#). (65) De hominis opificio, ch. 4 : PG 44, 135-136.

La maîtrise du monde constitue déjà pour l'homme un devoir important et une grande responsabilité qui engage sa liberté dans l'obéissance au Créateur : " Emplissez la terre et soumettez-la " [Gn 1,28](#). De ce point de vue, à l'individu humain, de même qu'à la communauté humaine, appartient une juste autonomie, à laquelle la constitution conciliaire *Gaudium et spes* accorde une attention particulière : il s'agit de l'autonomie des réalités terrestres qui signifie " que les choses créées et les sociétés elles-mêmes ont leurs lois et leurs valeurs propres, que l'homme doit peu à peu apprendre à connaître, à utiliser et à organiser " (66).

39

Ce n'est pas seulement le monde, mais aussi l'homme lui-même qui a été confié à ses propres soins et à sa propre responsabilité. Dieu l'a " laissé à son conseil " [Si 15,14](#), afin qu'il cherche son Créateur et qu'il parvienne librement à la perfection. Y parvenir signifie construire personnellement en soi cette perfection. En effet, de même que l'homme façonne le monde par son intelligence et par sa volonté en le maîtrisant, de même l'homme confirme, développe et consolide en lui-même sa ressemblance avec Dieu en accomplissant des actes moralement bons.

Toutefois, le Concile demande d'être attentif à une fausse conception de l'autonomie des réalités terrestres, celle qui consiste à considérer que " les choses créées ne dépendent pas de Dieu et que l'homme peut en disposer sans référence au Créateur " (67). En ce qui concerne l'homme, cette conception de l'autonomie produit des effets particulièrement dommageables, car elle finit par avoir un sens athée : " La créature sans Créateur s'évanouit (...). Et même, l'oubli de Dieu rend opaque la créature elle-même " (68).

(66) [GS 36](#). (67) [GS 36](#). (68) [GS 36](#).

40

L'enseignement du Concile souligne, d'un côté, le rôle rempli par la raison humaine pour la

détermination et pour l'application de la loi morale : la vie morale suppose de la part de la personne créativité et ingéniosité, car elle est source et cause de ses actes délibérés. D'un autre côté, la raison puise sa part de vérité et son autorité dans la Loi éternelle qui n'est autre que la Sagesse divine elle-même (69). A la base de la vie morale, il y a donc le principe d'une " juste autonomie " (70) de l'homme, sujet personnel de ses actes. La loi morale vient de Dieu et trouve toujours en lui sa source : à cause de la raison naturelle qui découle de la Sagesse divine, elle est, en même temps, la loi propre de l'homme. En effet, la loi naturelle, comme on l'a vu, " n'est rien d'autre que la lumière de l'intelligence mise en nous par Dieu. Grâce à elle, nous savons ce que nous devons faire et ce que nous devons éviter. Cette lumière et cette loi, Dieu les a données par la création " (71). La juste autonomie de la raison pratique signifie que l'homme possède en lui-même sa loi, reçue du Créateur. Toutefois, l'autonomie de la raison ne peut pas signifier la création des valeurs et des normes morales par la raison elle-même (72). Si cette autonomie impliquait la négation de la participation de la raison pratique à la sagesse du Créateur et divin Législateur, ou bien si elle suggérait une liberté créatrice des normes morales en fonction des contingences historiques ou de la diversité des sociétés et des cultures, une telle prétention d'autonomie contredirait l'enseignement de l'Eglise sur la vérité de l'homme (73). Ce serait la mort de la liberté véritable : " Mais de l'arbre de la connaissance du bien et du mal, tu ne mangeras pas, car le jour où tu en mangeras, tu deviendras passible de mort " [Gn 2,17](#).

(69) Cf. s. Thomas d'Aquin, Somme théologique, I-II 93,3, ad 2, cit, par Jean XXIII, encycl. *Pacem in terris* (11 avril 1963) : AAS 55 (1963), p. 271. (70) [GS 41](#). (71) S. Thomas d'Aquin, *In duo praecepta caritatis et in decem legis praecepta. Prologus : Opuscula theologica*, II, n. 1129, Turin, Marietti (1954), p. 245. (72) Cf. Discours à un groupe d'évêques des états-Unis d'Amérique à l'occasion de leur visite ad limina (15 octobre 1988), n. 6 : *Insegnamenti*, XI, 3 (1988), p. 1228. (73) Cf. [GS 47](#).

41

L'autonomie morale authentique de l'homme ne signifie nullement qu'il refuse, mais bien qu'il accueille la loi morale, le commandement de Dieu : " Le Seigneur Dieu fit à l'homme ce commandement " [Gn 2,16](#). La liberté de l'homme et la Loi de Dieu se rejoignent et sont appelées à s'interpénétrer, c'est-à-dire qu'il s'agit de l'obéissance libre de l'homme à Dieu et de la bienveillance gratuite de Dieu envers l'homme. Par conséquent, l'obéissance à Dieu n'est pas, comme le croient certains, une hétéronomie, comme si la vie morale était soumise à la volonté d'une toute-puissance absolue, extérieure à l'homme et contraire à l'affirmation de sa liberté. En réalité, si l'hétéronomie de la morale signifiait la négation de l'autodétermination de l'homme ou l'imposition de normes extérieures à son bien, elle serait en contradiction avec la révélation de l'Alliance et de l'Incarnation rédemptrice. Cette hétéronomie ne serait qu'une forme d'aliénation, contraire à la Sagesse divine et à la dignité de la personne humaine. Certains parlent, à juste titre, de théonomie, ou de théonomie participée, parce que l'obéissance libre de l'homme à la Loi de Dieu implique effectivement la participation de la raison et de la volonté humaines à la sagesse et à la providence de Dieu. En défendant à l'homme de manger " de l'arbre de la connaissance du bien et du mal " [Gn 2,17](#), Dieu affirme qu'à l'origine l'homme ne possède pas en propre cette " connaissance ", mais qu'il y participe seulement par la lumière de la raison naturelle et de la révélation divine qui lui manifestent les exigences et les appels de la Sagesse éternelle. On doit donc dire que la loi est une expression de la Sagesse divine : en s'y soumettant, la liberté se soumet à la vérité de la création. C'est pourquoi il convient de reconnaître dans la liberté de la personne humaine l'image et la proximité de Dieu qui est présent en tous [Ep 4,6](#); de même, il faut confesser la majesté du Dieu de l'univers et vénérer la sainteté de la Loi de Dieu infiniment transcendante. *Deus semper maior* (74).

(74) S. Augustin, *Enarratio in psalmum LXII*, 16 : CCL 39, 804.

Heureux l'homme qui se plaît dans la

Loi du Seigneur (Ps 1,1-2).

42

La liberté de l'homme, formée sur le modèle de celle de Dieu, n'est pas supprimée par son obéissance à la Loi divine, mais elle ne demeure dans la vérité et elle n'est conforme à la dignité de l'homme que par cette obéissance, comme l'écrit clairement le Concile : " La dignité de l'homme exige de lui qu'il agisse selon un choix conscient et libre, mû et déterminé par une conviction personnelle et non sous le seul effet de poussées instinctives ou d'une contrainte extérieure. L'homme parvient à cette dignité lorsque, se délivrant de toute servitude des passions, par le choix libre du bien, il marche vers sa destinée et prend soin de s'en procurer réellement les moyens par son ingéniosité " (75).

(75) [GS 17](#).

En tendant vers Dieu, vers Celui qui " seul est le Bon ", l'homme doit accomplir le bien et éviter le mal librement. Mais, pour cela, l'homme doit pouvoir distinguer le bien du mal. Et cela s'effectue surtout grâce à la lumière de la raison naturelle, reflet en l'homme de la splendeur du visage de Dieu. Dans ce sens, saint Thomas écrit en commentant un verset du Psaume 4 : " Quand le Psaume disait : " Offrez des sacrifices de justice" [Ps 4,6](#), il ajoutait comme pour ceux qui demandaient quelles sont ces oeuvres de justice : " Beaucoup disent : Qui nous montrera le bien ? " et il leur donnait cette réponse : " Seigneur, nous avons la lumière de ta face imprimée en nous ", c'est-à-dire que la lumière de notre raison naturelle, nous faisant discerner ce qui est bien et ce qui est mal - ce qui relève de la loi naturelle - n'est autre qu'une impression en nous de la lumière divine " (76). On voit là pourquoi cette loi est appelée loi naturelle : elle est appelée ainsi non pas par rapport à la nature des êtres irrationnels, mais parce que la raison qui la promulgue est précisément celle de la nature humaine (77).

(76) Somme théologique, I-II, q. 91, a. 2. (77) Cf. [CEC 1955](#).

43

Le Concile Vatican II rappelle que " la norme suprême de la vie humaine est la Loi divine elle-même, éternelle, objective et universelle, par laquelle Dieu, dans son dessein de sagesse et d'amour, règle, dirige et gouverne le monde entier, ainsi que les voies de la communauté humaine. De cette Loi qui est sienne, Dieu rend l'homme participant de telle sorte que, par une heureuse disposition de la providence divine, celui-ci puisse toujours davantage accéder à l'immuable vérité " (78).

(78) [DH 3](#).

Le Concile renvoie à la doctrine classique sur la Loi éternelle de Dieu. Saint Augustin la définit comme " la raison ou la volonté de Dieu qui permet de garder l'ordre naturel et interdit de le troubler " (79) ; saint Thomas l'identifie avec " la raison de la sagesse divine qui meut toute chose à la fin requise " (80). Et la sagesse de Dieu est providence, amour qui veille. C'est donc Dieu lui-même qui aime et qui veille, dans le sens le plus littéral et fondamental, sur toute la création [Sg 7,22](#) [Sg 8,11](#). Dieu prend soin des hommes autrement que des êtres non

personnels : non pas " de l'extérieur " par les lois de la nature physique, mais " de l'intérieur " par la raison qui, du fait qu'elle connaît la Loi éternelle de Dieu par une lumière naturelle, est en mesure de montrer à l'homme la juste direction de son agir libre (81). De cette manière, Dieu appelle l'homme à participer à sa providence, voulant, par l'homme lui-même, c'est-à-dire par son action raisonnable et responsable, conduire le monde, non seulement le monde de la nature, mais encore celui des personnes humaines. La loi naturelle se situe dans ce contexte, en tant qu'expression humaine de la Loi éternelle de Dieu : " Parmi tous les êtres - écrit saint Thomas -, la créature raisonnable est soumise à la providence divine d'une manière plus excellente par le fait qu'elle participe elle-même de cette providence en pourvoyant à soi-même et aux autres. En cette créature, il y a donc une participation de la raison éternelle selon laquelle elle possède une inclination naturelle au mode d'agir et à la fin qui sont requis. C'est cette participation de la Loi éternelle qui, dans la créature raisonnable, est appelée loi naturelle " (82).

(79) *Contra Faustum* XXII, 27 : PL 42,418. (80) *Somme Théologique*, I-II 93,1. (81) Cf. *ibid.*, I-II 90,4, ad 1. (82) *Ibid.*, I-II 91,2.

44

L'Eglise s'est souvent référée à la doctrine thomiste de la loi naturelle, l'intégrant dans son enseignement moral. Mon vénéré prédécesseur Léon XIII a ainsi souligné la soumission essentielle de la raison et de la loi humaine à la Sagesse de Dieu et à sa Loi. Après avoir dit que " la loi naturelle est écrite et gravée dans le cœur de chaque homme, car elle est la raison même de l'homme lui ordonnant de bien faire et lui interdisant de pécher ", Léon XIII renvoie à la " raison plus haute " du Législateur divin : " Mais cette prescription de la raison humaine ne pourrait avoir force de loi, si elle n'était l'organe et l'interprète d'une raison plus haute, à laquelle notre esprit et notre liberté doivent obéissance ". En effet, l'autorité de la loi réside dans son pouvoir d'imposer des devoirs, de conférer des droits et de sanctionner certains comportements : " Or tout cela ne pourrait exister dans l'homme, s'il se donnait à lui-même en législateur suprême la règle de ses propres actes ". Et il conclut : " Il s'ensuit que la loi naturelle est la Loi éternelle elle-même, inscrite dans les êtres doués de raison et les inclinant à l'acte et à la fin qui leur sont propres ; et elle n'est que la raison éternelle du Dieu créateur et modérateur du monde " (83). L'homme peut reconnaître le bien et le mal grâce au discernement du bien et du mal que lui-même opère par sa raison, en particulier par sa raison éclairée par la Révélation divine et par la foi, en vertu de la Loi que Dieu a donnée au peuple élu, à commencer par les commandements du Sinaï. Israël a été appelé à recevoir et à vivre la Loi de Dieu comme don spécial et signe de l'élection et de l'Alliance divines, et en même temps comme attestation de la bénédiction de Dieu. Moïse pouvait ainsi s'adresser aux fils d'Israël et leur demander : " Quelle est la grande nation dont les dieux se fassent aussi proches que le Seigneur notre Dieu l'est pour nous chaque fois que nous l'invoquons ? Et quelle est la grande nation dont les lois et coutumes soient aussi justes que toute cette Loi que je vous prescris aujourd'hui ? " [Dt 4,7-8](#). C'est dans les Psaumes que nous trouvons l'expression de la louange, de la gratitude et de la vénération que le peuple élu est appelé à nourrir envers la Loi de Dieu, en même temps que l'exhortation à la connaître, à la méditer et à la mettre en oeuvre dans la vie : " Heureux l'homme qui ne suit pas le conseil des impies, ni dans la voie des égarés ne s'arrête, ni au siège des riens ne s'assied, mais se plaît dans la Loi du Seigneur, mais murmure sa Loi jour et nuit ! " [Ps 1,1-2](#). " La Loi du Seigneur est parfaite, réconfort pour l'âme ; le témoignage du Seigneur est véridique, sagesse du simple. Les préceptes du Seigneur sont droits, joie pour le cœur ; le commandement du Seigneur est limpide, lumière des yeux " [Ps 19,8-9](#).

(83) *Encycl. Libertas praestantissimum* (20 juin 1888) : Leonis XIII P.M. Acta, VIII, Rome (1889), p. 219.

45

L'Eglise accueille avec reconnaissance tout le dépôt de la Révélation et le conserve avec amour ; elle le considère avec un respect religieux quand elle remplit sa mission d'interpréter la Loi de Dieu de manière authentique à la lumière de l'Évangile. En outre, l'Eglise reçoit comme un don la Loi nouvelle qui est l'" accomplissement " de la Loi de Dieu en Jésus Christ et dans son Esprit : c'est une loi " intérieure " [Jr 31,31-33](#), " écrite non avec de l'encre, mais avec l'Esprit du Dieu vivant, non sur des tables de pierre, mais sur des tables de chair, sur les cœurs " [2Co 3,3](#) ; une loi de perfection et de liberté [2Co 3,17](#); c'est " la Loi de l'Esprit qui donne la vie dans le Christ Jésus " [Rm 8,2](#). Saint Thomas écrit au sujet de cette loi: " On peut dire que c'est une loi (..) dans un premier sens : la loi de l'esprit est l'Esprit Saint (..) qui, habitant dans l'âme, non seulement enseigne ce qu'il faut faire en éclairant l'intelligence sur les actes à accomplir, mais encore incline à agir avec rectitude (..). Dans un deuxième sens, la loi de l'esprit peut se dire de l'effet propre de l'Esprit Saint, c'est-à-dire la foi opérant par la charité [Ga 5,6](#) et qui, par là, instruit intérieurement sur les choses à faire (..) et dispose l'affection à agir " (84).

(84) In Epistulam ad Romanos, ch. VIII, lect. 1.

Même si, dans la réflexion théologique et morale, on a pris l'habitude de distinguer la Loi de Dieu positive et révélée de la loi naturelle, et, dans l'économie du salut, la loi " ancienne " de la loi " nouvelle ", on ne peut oublier que ces distinctions utiles et d'autres encore se réfèrent toujours à la Loi dont l'auteur est le Dieu unique lui-même et dont le destinataire est l'homme. Les différentes manières dont Dieu veille sur le monde et sur l'homme dans l'histoire non seulement ne s'excluent pas, mais, au contraire, se renforcent l'une l'autre et s'interpénètrent. Toutes proviennent du dessein éternel de sagesse et d'amour par lequel Dieu prédestine les hommes " à reproduire l'image de son Fils " [Rm 8,29](#) et elles le manifestent. Ce dessein ne comporte aucune menace pour la liberté authentique de l'homme ; au contraire, l'accueil de ce dessein est l'unique voie pour affirmer la liberté.

1993 Veritatis Splendor 31

L'objet de l'acte délibéré

76

Ces théories peuvent acquérir une certaine force de persuasion par leur affinité avec la mentalité scientifique, préoccupée à juste titre d'ordonner les activités techniques et économiques en fonction du calcul des ressources et des profits, des procédés et des effets. Elles veulent libérer des contraintes d'une morale de l'obligation, volontariste et arbitraire, qui se révélerait inhumaine.

De semblables théories ne sont cependant pas fidèles à la doctrine de l'Eglise, puisqu'elles croient pouvoir justifier, comme moralement bons, des choix délibérés de comportements contraires aux commandements de la Loi divine et de la loi naturelle. Ces théories ne peuvent se réclamer de la tradition morale catholique : s'il est vrai que celle-ci a vu se développer une casuistique attentive à pondérer les plus grandes possibilités de faire le bien dans certaines situations concrètes, il n'en demeure pas moins vrai que cette façon de voir ne concernait que les cas où la loi était douteuse et qu'elle ne remettait donc pas en cause la validité absolue des préceptes moraux négatifs qui obligent sans exception. Les fidèles sont tenus de reconnaître et de respecter les préceptes moraux spécifiques déclarés et enseignés par l'Eglise au nom de Dieu, Créateur et Seigneur (125). Quand l'Apôtre Paul résume l'accomplissement de la Loi dans le précepte d'aimer son prochain comme soi-même [Rm 13,8-10](#), il n'atténue pas les commandements, mais il les confirme, puisqu'il en révèle les exigences et la gravité. L'amour de Dieu et l'amour du prochain sont inséparables de l'observance des commandements de l'Alliance, renouvelée dans le sang de Jésus Christ et dans le don de l'Esprit. C'est justement l'honneur des chrétiens d'obéir à Dieu plutôt qu'aux hommes [Ac 4,19](#) [Ac 5,29](#) et, pour cela, d'accepter même le martyre, comme l'ont fait des saints et des saintes de l'Ancien et du Nouveau Testament, reconnus tels pour avoir donné leur vie plutôt que d'accomplir tel ou tel geste particulier contraire à la foi ou à la vertu.

(125) Cf. Concile de Trente, Sess. VI, Décret Cum hoc tempo re, can. 19 : [DS 1569](#). Voir aussi : Clément XI, Const. Unigenitus Dei Filius, (8 septembre 1713) contre les erreurs de Pasquier Quesnel, n. 53-56 : [DS 2453-2456](#).

77

Pour donner les critères rationnels d'une juste décision morale, les théories mentionnées tiennent compte de l'intention et des conséquences de l'action humaine. Il faut certes prendre en grande considération l'intention - comme le rappelle Jésus avec une insistance particulière dans une opposition ouverte aux scribes et aux pharisiens, qui prescrivait minutieusement certaines oeuvres extérieures sans tenir compte du coeur [Mc 7,20-21](#) [Mt 15,19](#) -, et aussi les biens obtenus et les maux évités à la suite d'un acte particulier. Il s'agit d'une exigence de responsabilité. Mais la considération de ces conséquences - et également des intentions - n'est pas suffisante pour évaluer la qualité morale d'un choix concret. La pondération des biens et des maux, comme conséquences prévisibles d'une action, n'est pas une méthode adéquate pour déterminer si le choix de ce comportement concret est, " selon son espèce " ou " en soi- même ", moralement bon ou mauvais, licite ou illicite. Les conséquences prévisibles appartiennent aux circonstances de l'acte, qui, si elles peuvent modifier la gravité d'un acte mauvais, ne peuvent cependant pas en changer l'aspect moral.

Du reste, chacun connaît la difficulté - ou mieux l'impossibilité - d'apprécier toutes les conséquences et tous les effets bons ou mauvais - dits pré-moraux - de ses propres actes: faire un calcul rationnel exhaustif n'est pas possible. Comment faire alors pour établir des proportions qui dépendent d'une évaluation dont les critères restent obscurs ? De quelle manière pourrait se justifier une obligation absolue sur des calculs aussi discutables ?

78

La moralité de l'acte humain dépend avant tout et fondamentalement de l'objet raisonnablement choisi par la volonté délibérée, comme le montre d'ailleurs la pénétrante analyse, toujours valable, de saint Thomas (126). Pour pouvoir saisir l'objet qui spécifie moralement un acte, il convient donc de se situer dans la perspective de la personne qui agit. En effet, l'objet de l'acte du vouloir est un comportement librement choisi. En tant que conforme à l'ordre de la raison, il est cause de la bonté de la volonté, il nous perfectionne moralement et nous dispose à reconnaître notre fin ultime dans le bien parfait, l'amour originel. Par objet d'un acte moral déterminé, on ne peut donc entendre un processus ou un événement d'ordre seulement physique, à évaluer selon qu'il provoque un état de choses déterminé dans le monde extérieur. Il est la fin prochaine d'un choix délibéré qui détermine l'acte du vouloir de la personne qui agit. En ce sens, comme l'enseigne le Catéchisme de l'Eglise catholique, " il y a des comportements concrets qu'il est toujours erroné de choisir parce que leur choix comporte un désordre de la volonté, c'est-à-dire un mal moral " (127). " Souvent - écrit l'Aquinate - , l'homme agit avec une intention droite, mais cela ne lui sert de rien, car la bonne volonté lui manque ; comme si, par exemple, quelqu'un vole pour nourrir un pauvre, son intention assurément est droite, mais il lui manque la rectitude de la volonté, qui fait que la rectitude d'intention n'excuse jamais une mauvaise action. " Comme certains nous accusent outrageusement de le dire, devrions-nous faire le mal pour qu'en sorte le bien ? Ceux-là méritent leur propre condamnation " [Rm 3,8](#) " (128).

(126) Cf. Somme théologique, *I-II 18,6*. (127) [CEC 1761](#). (128) *In duo praecepta caritatis et in decem legis praecepta. De dilectione Dei : Opuscula theologica*, II, n. 1168 : Turin, Marietti (1954), p. 250.

La raison pour laquelle la bonne intention ne suffit pas mais pour laquelle il convient de faire le choix juste des oeuvres réside dans le fait que l'acte humain dépend de son objet, c'est-à-dire de la possibilité ou non d'ordonner celui-ci à Dieu, à Celui qui " seul est le Bon ", et ainsi réalise la perfection de la personne. En conséquence, l'acte est bon si son objet est conforme au bien de la personne dans le respect des biens moralement importants pour elle. L'éthique chrétienne, qui privilégie l'attention à l'objet moral, ne refuse pas de considérer la " téléologie " intrinsèque de l'agir, en tant qu'orientée vers la promotion du vrai bien de la personne, mais elle reconnaît que ce bien n'est réellement poursuivi que si les éléments essentiels de la nature humaine sont respectés. L'acte humain, bon selon son objet, peut être aussi ordonné à la fin ultime. Et cet acte accède à sa perfection ultime et décisive quand la volonté l'ordonne effectivement à Dieu par la charité. En ce sens, le Patron des moralistes et des confesseurs enseigne

" Il ne suffit pas de faire des oeuvres bonnes, mais il faut les faire bien. Afin que nos oeuvres soient bonnes et parfaites, il est nécessaire de les faire dans le seul but de plaire à Dieu " (129).

(129) S. Alphonse-Marie de Liguori, *Manière d'aimer Jésus Christ*, VII, 3.

[Le mal intrinsèque : il n'est pas licite de faire](#)

[le mal en vue : du bien \(Rm 3,8\)](#)

79

Il faut donc repousser la thèse des théories téléologiques et proportionnalistes selon laquelle il serait impossible de qualifier comme moralement mauvais selon son genre - son " objet " - le choix délibéré de certains comportements ou de certains actes déterminés, en les séparant de l'intention dans laquelle le choix a été fait ou de la totalité des conséquences prévisibles de cet acte pour toutes les personnes concernées.

L'élément primordial et décisif pour le jugement moral est l'objet de l'acte de l'homme, lequel décide si son acte peut être orienté au bien et à la fin ultime, qui est Dieu. Cette orientation est trouvée par la raison dans l'être même de l'homme, entendu dans sa vérité intégrale, donc dans ses inclinations naturelles, dans ses dynamismes et dans ses finalités qui ont toujours aussi une dimension spirituelle : c'est exactement le contenu de la loi naturelle, et donc l'ensemble organique des " biens pour la personne " qui se mettent au service du " bien de la personne ", du bien qui est la personne elle-même et sa perfection. Ce sont les biens garantis par les commandements, lesquels, selon saint Thomas, contiennent toute la loi naturelle (130).

(130) Cf. Somme théologique, I-II, q. 100, a. 1.

80

Or, la raison atteste qu'il peut exister des objets de l'acte humain qui se présentent comme " ne pouvant être ordonnés " à Dieu, parce qu'ils sont en contradiction radicale avec le bien de la personne, créée à l'image de Dieu. Ce sont les actes qui, dans la tradition morale de l'Eglise, ont été appelés " intrinsèquement mauvais " (intrinsic malum) : ils le sont toujours et en eux-mêmes, c'est-à-dire en raison de leur objet même, indépendamment des intentions ultérieures de celui qui agit et des circonstances. De ce fait, sans aucunement nier l'influence que les circonstances, et surtout les intentions, exercent sur la moralité, l'Eglise enseigne " qu'il y a des actes qui, par eux-mêmes et en eux-mêmes, indépendamment des circonstances, sont toujours gravement illicites, en raison de leur objet " (131). Dans le cadre du respect dû à la personne humaine, le Concile Vatican II lui-même donne un ample développement au sujet de ces actes : " Tout ce qui s'oppose à la vie elle-même, comme toute espèce d'homicide, le génocide, l'avortement, l'euthanasie et même le suicide délibéré ; tout ce qui constitue une violation de l'intégrité de la personne humaine, comme les mutilations, la torture physique ou morale, les contraintes psychologiques ; tout ce qui est offense à la dignité de l'homme, comme les conditions de vie sous- humaines, les emprisonnements arbitraires, les déportations, l'esclavage, la prostitution, le commerce des femmes et des jeunes ; ou encore les conditions de travail dégradantes qui réduisent les travailleurs au rang de purs instruments de rapport, sans égard pour leur personnalité libre et responsable : toutes ces pratiques et d'autres analogues sont, en vérité, infâmes. Tandis qu'elles corrompent la civilisation, elles déshonorent ceux qui s'y livrent plus encore que ceux qui les subissent et insultent gravement l'honneur du Créateur " (132).

(131) [RP 17](#). Cf. Paul VI, Allocution aux membres du Chapitre général de la Congrégation des Rédemptoristes (septembre 1967) : AAS 59 (1967), p. 962 : " On doit éviter d'induire les fidèles à penser différemment, comme si, après le Concile, certains comportements, que précédemment l'Eglise avait déclarés intrinsèquement mauvais, étaient aujourd'hui permis. Qui ne voit qu'il en découle un relativisme moral déplorable, qui pourrait facilement rendre discutable tout le patrimoine de la doctrine de l'Eglise ? " (132) [GS 27](#).

Sur les actes intrinsèquement mauvais, et en référence aux pratiques contraceptives par lesquelles l'acte conjugal est rendu intentionnellement infécond, Paul VI enseigne : " En vérité, s'il est parfois licite de tolérer un moindre mal moral afin d'éviter un mal plus grand ou

de promouvoir un bien plus grand, il n'est pas permis, même pour de très graves raisons, de faire le mal afin qu'il en résulte un bien [Rm 3,8](#), c'est-à-dire de prendre comme objet d'un acte positif de la volonté ce qui est intrinsèquement un désordre et par conséquent une chose indigne de la personne humaine, même avec l'intention de sauvegarder ou de promouvoir des biens individuels, familiaux ou sociaux " (133).

(133) [HV 14](#).

81

En montrant l'existence d'actes intrinsèquement mauvais, l'Eglise reprend la doctrine de l'Écriture Sainte. L'Apôtre Paul l'affirme catégoriquement : " Ne vous y trompez pas ! Ni impudiques, ni idolâtres, ni adultères, ni dépravés, ni gens de mœurs infâmes, ni voleurs, ni cupides, pas plus qu'ivrognes, insulteurs ou rapaces, n'hériteront du Royaume de Dieu " [1Co 6,9-10](#).

Si les actes sont intrinsèquement mauvais, une intention bonne ou des circonstances particulières peuvent en atténuer la malice, mais ne peuvent pas la supprimer. Ce sont des actes " irrémédiablement " mauvais ; par eux-mêmes et en eux-mêmes, ils ne peuvent être ordonnés à Dieu et au bien de la personne : " Quant aux actes qui sont par eux-mêmes des péchés (cum iam opera ipsa peccata sunt) - écrit saint Augustin -, comme le vol, la fornication, les blasphèmes, ou d'autres actes semblables, qui oserait affirmer que, accomplis pour de bonnes raisons (causis bonis), ils ne seraient pas des péchés ou, conclusion encore plus absurde, qu'ils seraient des péchés justifiés ? " (134).

(134) Contra mendacium, VII, 18 : PL 40, 528 ; cf. s. Thomas d'Aquin, Quaestiones quodlibetales, IX, q. 7, a. 2 ; [CEC 1753-1755](#).

De ce fait, les circonstances ou les intentions ne pourront jamais transformer un acte intrinsèquement malhonnête de par son objet en un acte " subjectivement " honnête ou défendable comme choix.

82

En outre, l'intention est bonne quand elle s'oriente vers le vrai bien de la personne en vue de sa fin ultime. Mais les actes dont l'objet " ne peut être ordonné " à Dieu et est " indigne de la personne humaine " s'opposent toujours et dans tous les cas à ce bien.

Dans ce sens, le respect des normes qui interdisent ces actes et qui obligent semper et pro semper, c'est-à-dire sans aucune exception, non seulement ne limite pas la bonne intention, mais constitue vraiment son expression fondamentale.

La doctrine de l'objet, source de la moralité, constitue une explicitation authentique de la morale biblique de l'Alliance et des commandements, de la charité et des vertus. La qualité morale de l'agir humain dépend de cette fidélité aux commandements, expression d'obéissance et d'amour.

C'est pour cette raison, nous le répétons, qu'il faut repousser comme erronée l'opinion qui considère qu'il est impossible de qualifier moralement comme mauvais selon son genre le choix délibéré de certains comportements ou actes déterminés, en faisant abstraction de l'intention pour laquelle le choix est fait ou de la totalité des conséquences prévisibles de cet acte pour toutes les personnes concernées. Sans cette détermination rationnelle de la moralité de l'agir humain, il serait impossible d'affirmer un " ordre moral objectif " (135) et d'établir une quelconque norme déterminée du point de vue du contenu, qui obligerait sans exception ; et ce au préjudice de la fraternité humaine et de la vérité sur le bien, ainsi qu'au détriment de la communion ecclésiale.

(135) [DH 7](#).

83

Comme on le voit, dans la question de la moralité des actes humains, et en particulier dans celle de l'existence des actes intrinsèquement mauvais, se focalise en un certain sens la question même de l'homme, de sa vérité et des conséquences morales qui en découlent. En reconnaissant et en enseignant l'existence du mal intrinsèque dans des actes humains déterminés, l'Eglise reste fidèle à la vérité intégrale sur l'homme, et donc elle respecte l'homme et le promeut dans sa dignité et dans sa vocation. En conséquence, elle doit repousser les théories exposées ci-dessus qui s'inscrivent en opposition avec cette vérité. Cependant, Frères dans l'épiscopat, nous ne devons pas nous contenter d'admonester les fidèles sur les erreurs et sur les dangers de certaines théories éthiques. Il nous faut, avant tout, faire apparaître la splendeur fascinante de cette vérité qui est Jésus Christ lui-même. En Lui, qui est la Vérité [Jn 14,6](#), l'homme peut comprendre pleinement et vivre parfaitement, par ses actes bons, sa vocation à la liberté dans l'obéissance à la Loi divine, qui se résume dans le commandement de l'amour de Dieu et du prochain. Cela se réalise par le don de l'Esprit Saint, Esprit de vérité, de liberté et d'amour : en Lui, il nous est donné d'intérioriser la Loi, de la percevoir et de la vivre comme le dynamisme de la vraie liberté personnelle : cette Loi est " la Loi parfaite de la liberté " [Jc 1,25](#).

CHAPITRE III: Pour que ne soit pas réduite à

néant la Croix du Christ (1Co 1,17)

LE BIEN MORAL POUR LA VIE DE L'EGLISE ET DU MONDE

C'est pour que nous restions libres que le Christ nous a

libérés (Ga 5,1)

84

Le problème fondamental que les théories morales évoquées plus haut posent avec une particulière insistance est celui du rapport entre la liberté de l'homme et la Loi de Dieu ; en dernier ressort, c'est le problème du rapport entre la liberté et la vérité.

Selon la foi chrétienne et la doctrine de l'Eglise, " seule la liberté qui se soumet à la Vérité conduit la personne humaine à son vrai bien. Le bien de la personne est d'être dans la Vérité et de faire la Vérité " (136).

(136) Discours aux participants du Congrès international de théologie morale (10 avril 1986), n. 1 : Insegnamenti IX, n. 1 (1986), p. 970.

La confrontation de la position de l'Eglise avec la situation sociale et culturelle actuelle met immédiatement en évidence l'urgence qu'il y a, pour l'Eglise elle-même, de mener un intense travail pastoral précisément sur cette question fondamentale : " Ce lien essentiel entre vérité-bien-liberté a été perdu en grande partie par la culture contemporaine ; aussi, amener l'homme à le redécouvrir est aujourd'hui une des exigences propres de la mission de l'Eglise, pour le salut du monde. La question de Pilate " qu'est-ce que la vérité ? ", jaillit aujourd'hui aussi de la perplexité désolée d'un homme qui ne sait plus qui il est, d'où il vient et où il va.

Et alors nous assistons souvent à la chute effrayante de la personne humaine dans des situations d'autodestruction progressive. À vouloir écouter certaines voix, il semblerait que l'on ne doit plus reconnaître le caractère absolu et indestructible d'aucune valeur morale. Tous ont sous les yeux le mépris pour la vie humaine déjà conçue et non encore née ; la violation permanente de droits fondamentaux de la personne ; l'injuste destruction des biens nécessaires à une vie simplement humaine. Et même, il est arrivé quelque chose de plus grave : l'homme n'est plus convaincu que c'est seulement dans la vérité qu'il peut trouver le salut. La force salvifique du vrai est contestée et l'on confie à la seule liberté, déracinée de toute objectivité, la tâche de décider de manière autonome de ce qui est bien et de ce qui est mal. Ce relativisme devient, dans le domaine théologique, un manque de confiance dans la sagesse de Dieu qui guide l'homme par la loi morale. À ce que la loi morale prescrit, on oppose ce que l'on appelle des situations concrètes, en ne croyant plus, au fond, que la Loi de Dieu soit toujours l'unique vrai bien de l'homme " (137).

(137) Ibid., n. 2.

85

Le travail de discernement par l'Eglise de ces théories éthiques ne se limite pas à les dénoncer ou à les réfuter, mais, positivement, il vise à soutenir avec beaucoup d'amour tous les fidèles pour la formation d'une conscience morale qui porte des jugements et conduit à des décisions selon la vérité, ainsi qu'y exhorte l'Apôtre Paul : " Ne vous modelez pas sur le monde présent, mais que le renouvellement de votre jugement vous transforme et vous fasse discerner la volonté de Dieu, ce qui est bon, ce qui lui plaît, ce qui est parfait " [Rm 12,2](#).

Cette tâche de l'Eglise s'appuie - et c'est là son " secret " constitutif - non seulement sur les énoncés doctrinaux et les appels pastoraux à la vigilance mais plutôt sur le regard porté constamment sur le Seigneur Jésus. Comme le jeune homme de l'Evangile, l'Eglise tourne chaque jour son regard vers le Christ avec un amour inlassable, pleinement consciente que la réponse véritable et définitive au problème moral ne se trouve qu'en lui.

En particulier, c'est en Jésus crucifié qu'elle trouve la réponse à la question qui tourmente tant d'hommes aujourd'hui : comment l'obéissance aux normes morales universelles et immuables peut-elle respecter le caractère unique et irremplaçable de la personne, et ne pas attenter à sa liberté et à sa dignité ? L'Eglise fait sienne la conscience que l'Apôtre Paul avait de sa mission : " Le Christ m'a envoyé annoncer l'Evangile, et cela sans la sagesse du langage, pour que ne soit pas réduite à néant la Croix du Christ Nous proclamons, nous, un Christ crucifié, scandale pour les Juifs et folie pour les païens, mais pour ceux qui sont appelés, Juifs et Grecs, c'est le Christ, puissance de Dieu et sagesse de Dieu " [1Co 1,17](#) [1Co 1,23-24](#). Le Christ crucifié révèle le sens authentique de la liberté, il le vit en plénitude par le don total de lui-même et il appelle ses disciples à participer à sa liberté même.

86

La réflexion rationnelle et l'expérience quotidienne montrent la faiblesse qui affecte la liberté de l'homme. C'est une liberté véritable, mais finie : elle n'a pas sa source absolue et inconditionnée en elle-même, mais dans l'existence dans laquelle elle se situe et qui, pour elle, constitue à la fois des limites et des possibilités. C'est la liberté d'une créature, c'est-à-dire un don, qu'il faut accueillir comme un germe et qu'il faut faire mûrir de manière responsable. Elle est constitutive de l'image d'être créé qui fonde la dignité de la personne : en elle, se retrouve la vocation originelle par laquelle le Créateur appelle l'homme au Bien véritable, et, plus encore, par la révélation du Christ, il l'appelle à entrer en amitié avec Lui en participant à sa vie divine elle-même. La liberté est possession inaliénable de soi en même temps qu'ouverture universelle à tout ce qui existe, par la sortie de soi vers la connaissance et l'amour de l'autre (138). Elle s'enracine donc dans la vérité de l'homme et elle a pour fin la communion.

(138) Cf. [GS 24](#).

La raison et l'expérience ne disent pas seulement la faiblesse de la liberté humaine, mais aussi son drame. L'homme découvre que sa liberté est mystérieusement portée à trahir son ouverture au Vrai et au Bien et que, trop souvent, il préfère, en réalité, choisir des biens finis, limités et éphémères. Plus encore, dans ses erreurs et dans ses choix négatifs, l'homme perçoit l'origine d'une révolte radicale qui le porte à refuser la Vérité et le Bien pour s'ériger en principe absolu de soi : " Vous serez comme Dieu " [Gn 3,5](#). La liberté a donc besoin d'être libérée. Le Christ en est le libérateur : il " nous a libérés pour que nous restions libres " [Ga 5,1](#).

87

Le Christ nous révèle avant tout que la condition de la liberté authentique est de reconnaître la vérité honnêtement et avec ouverture d'esprit : " Vous connaîtrez la vérité et la vérité vous libérera " [Jn 8,32](#) (139). C'est la vérité qui rend libre face au pouvoir et qui donne la force du martyre. Il en est ainsi pour Jésus devant Pilate : " Je ne suis né, et je ne suis venu dans le monde, que pour rendre témoignage à la vérité " [Jn 18,37](#). De même, les vrais adorateurs de Dieu doivent l'adorer " en esprit et en vérité " [Jn 4,23](#) : ils deviennent libres par cette adoration. En Jésus Christ, l'attachement à la vérité et l'adoration de Dieu se présentent comme les racines les plus intimes de la liberté.

(139) Cf. [RH 12](#).

En outre, Jésus révèle, par sa vie même et non seulement par ses paroles, que la liberté s'accomplit dans l'amour, c'est-à-dire dans le don de soi. Lui qui dit : " Nul n'a plus grand amour que celui-ci : donner sa vie pour ses amis " [Jn 15,13](#) marche librement vers sa Passion [Mt 26,46](#) et, dans son obéissance au Père, il livre sa vie sur la Croix pour tous les hommes [Ph 2,6-11](#). La contemplation de Jésus crucifié est donc la voie royale sur laquelle l'Eglise doit avancer chaque jour si elle veut comprendre tout le sens de la liberté : le don de soi dans le service de Dieu et de ses frères. Et la communion avec le Seigneur crucifié et ressuscité est la source intarissable à laquelle l'Eglise puise sans cesse pour vivre librement, se donner et servir. En commentant ce verset du Psaume 100/99 " Servez le Seigneur dans l'allégresse ", saint Augustin dit : " Dans la maison du Seigneur, l'esclavage est libre. L'esclavage est libre, lorsque ce n'est pas la contrainte mais la charité qui sert. Que la charité te rende esclave, puisque la vérité t'a rendu libre. Tu es en même temps esclave et homme libre: esclave, car tu l'es devenu ; homme libre, car tu es aimé de Dieu, ton Créateur ; bien plus, tu es libre parce que tu aimes ton Créateur. Tu es l'esclave du Seigneur, l'affranchi du Seigneur. Ne cherche pas à être libéré en t'éloignant de la maison de ton libérateur ! " (140).

(140) Enarratio in Psalmum XCIX, 7 : CCL 39, 1397.

Ainsi l'Eglise, et tout chrétien en elle, est appelée à participer au munus regale du Christ en Croix [Jn 12,32](#), à la grâce et à la responsabilité du Fils de l'homme qui " n'est pas venu pour être servi, mais pour servir et pour donner sa vie en rançon pour une multitude " [Mt 20,28](#) (141).

(141) Cf. [LG 36](#) ; cf. [RH 21](#).

Jésus est donc la synthèse vivante et personnelle de la liberté parfaite dans l'obéissance

totale à la volonté de Dieu. Son corps crucifié est la pleine révélation du lien indissoluble entre la liberté et la vérité, de même que sa résurrection des morts est la suprême exaltation de la fécondité et de la force salvifique d'une liberté vécue dans la vérité. Marcher dans la lumière [1Jn 1,7](#)

88

L'opposition et même la séparation radicale entre la liberté et la vérité sont la conséquence, la manifestation et le résultat d'une dichotomie plus grave et plus néfaste, celle qui dissocie la foi de la morale.

Cette dissociation constitue l'une des préoccupations pastorales les plus vives de l'Eglise devant le processus actuel de sécularisation, selon lequel des hommes nombreux, trop nombreux, pensent et vivent " comme si Dieu n'existait pas ". Nous nous trouvons en présence d'une mentalité qui affecte, souvent de manière profonde, ample et très répandue, les attitudes et les comportements des chrétiens eux-mêmes, dont la foi est affaiblie et perd son originalité de critère nouveau d'interprétation et d'action pour l'existence personnelle, familiale et sociale. En réalité, dans le contexte d'une culture largement déchristianisée, les critères de jugement et de choix retenus par les croyants eux-mêmes se présentent souvent comme étrangers ou même opposés à ceux de l'Évangile.

Il est alors urgent que les chrétiens redécouvrent la nouveauté de leur foi et la force qu'elle donne au jugement par rapport à la culture dominante et envahissante : " Jadis vous étiez ténèbres - nous avertit l'Apôtre Paul -, mais à présent vous êtes lumière dans le Seigneur ; conduisez-vous en enfants de lumière ; car le fruit de la lumière consiste en toute bonté, justice et vérité. Discernez ce qui plaît au Seigneur, et ne prenez aucune part aux œuvres stériles des ténèbres ; dénoncez-les plutôt. Ainsi, prenez bien garde à votre conduite ; qu'elle soit celle non d'insensés, mais de sages, qui tirent bon parti de la période présente ; car nos temps sont mauvais " [Ep 5,8-11](#) [Ep 5,15-16](#) [1Th 5,4-8](#).

Il faut retrouver et présenter à nouveau le vrai visage de la foi chrétienne qui n'est pas seulement un ensemble de propositions à accueillir et à ratifier par l'intelligence. Au contraire, c'est une connaissance et une expérience du Christ, une mémoire vivante de ses commandements, une vérité à vivre. Du reste, une parole n'est vraiment accueillie que lorsqu'elle est appliquée dans les actes, lorsqu'elle est mise en pratique. La foi est une décision qui engage toute l'existence. Elle est une rencontre, un dialogue, une communion d'amour et de vie du croyant avec Jésus Christ, Chemin, Vérité et Vie [Jn 14,6](#). Elle implique un acte de confiance et d'abandon au Christ, et elle nous permet de vivre comme il a vécu [Ga 2,20](#), c'est-à-dire dans le plus grand amour de Dieu et de nos frères.

89

La foi a aussi un contenu moral : elle est source et exigeance d'un engagement cohérent de la vie ; elle comporte et perfectionne l'accueil et l'observance des commandements divins.

Comme l'écrit l'évangéliste Jean, " Dieu est Lumière, en lui point de ténèbres. Si nous disons que nous sommes en communion avec lui alors que nous marchons dans les ténèbres, nous mentons, nous ne faisons pas la vérité. À ceci nous savons que nous le connaissons : si nous gardons ses commandements. Qui dit : " Je le connais ", alors qu'il ne garde pas ses commandements, est un menteur, et la vérité n'est pas en lui. Mais celui qui garde sa parole, c'est en lui vraiment que l'amour de Dieu est accompli. À cela nous savons que nous sommes en lui. Celui qui prétend demeurer en lui doit se conduire à son tour comme celui-là s'est conduit " [1Jn 1,5-6](#) [1Jn 2,3-6](#).

Par la vie morale, la foi devient " confession ", non seulement devant Dieu, mais aussi devant les hommes : elle se fait témoignage. " Vous êtes la lumière du monde - a dit Jésus. Une ville ne se peut cacher, qui est sise au sommet d'un mont. Et l'on n'allume pas une lampe pour la mettre sous le boisseau, mais bien sur le lampadaire, où elle brille pour tous ceux qui sont dans la maison. Ainsi votre lumière doit-elle briller devant les hommes afin qu'ils voient vos bonnes œuvres et glorifient votre Père qui est dans les cieux " [Mt 5,14-16](#). Ces œuvres sont

surtout celles de la charité [Mt 25,31-46](#) et de la liberté authentique qui se manifeste et vit par le don de soi. Jusqu'au don total de soi, comme l'a fait Jésus qui, sur la Croix, " a aimé l'Eglise et s'est livré pour elle " [Ep 5,25](#). Le témoignage du Christ est source, modèle et appui pour le témoignage du disciple, appelé à prendre la même route : " Si quelqu'un veut venir à ma suite, qu'il se renie lui-même, qu'il se charge de sa croix chaque jour, et qu'il me suive " [Lc 9,23](#). La charité, selon les exigences du radicalisme évangélique, peut amener le croyant au témoignage suprême du martyr. Et cela, toujours en suivant l'exemple de Jésus qui meurt sur la Croix : " Cherchez à imiter Dieu, comme des enfants bien-aimés - écrit Paul aux chrétiens d'Ephèse -, et suivez la voie de l'amour, à l'exemple du Christ qui nous a aimés et s'est livré pour nous, s'offrant à Dieu en sacrifice d'agréable odeur " [Ep 5,1-2](#).

Le martyr, exaltation de la sainteté inviolable de la Loi de

Dieu.

90

Le rapport entre la foi et la morale resplendit de tout son éclat dans le respect inconditionnel dû aux exigences absolues de la dignité personnelle de tout homme, exigences soutenues par les normes morales interdisant sans exception tous les actes intrinsèquement mauvais. L'universalité et l'immutabilité de la norme morale manifestent et protègent en même temps la dignité personnelle, c'est-à-dire l'inviolabilité de l'homme sur qui brille la splendeur de Dieu [Gn 9,5-6](#). Le fait du martyr chrétien, qui a toujours accompagné et accompagne encore la vie de l'Eglise, confirme de manière particulièrement éloquente le caractère inacceptable des théories éthiques, qui nient l'existence de normes morales déterminées et valables sans exception.

Dans l'Ancienne Alliance, nous rencontrons déjà d'admirables témoignages d'une fidélité à la Loi sainte de Dieu, poussée jusqu'à l'acceptation volontaire de la mort. L'histoire de Suzanne est exemplaire à cet égard : aux deux juges iniques qui menaçaient de la faire mourir si elle avait refusé de céder à leur passion impure, elle répondit : " Me voici traquée de toutes parts : si je cède, c'est pour moi la mort, si je résiste, je ne vous échapperai pas. Mais mieux vaut pour moi tomber innocente entre vos mains que de pécher à la face du Seigneur ! " . Suzanne, qui préférerait " tomber innocente " entre les mains des juges témoigne non seulement de sa foi et de sa confiance en Dieu, mais aussi de son obéissance à la vérité et à l'absolu de l'ordre moral : par sa disponibilité au martyr, elle proclame qu'il n'est pas juste de faire ce que la Loi de Dieu qualifie comme mal pour en retirer un bien quel qu'il soit. Elle choisit pour elle-même la " meilleure part " : un témoignage tout à fait limpide, sans aucun compromis, rendu à la vérité sur le bien et au Dieu d'Israël ; elle montre ainsi, par ses actes, la sainteté de Dieu. Au seuil du Nouveau Testament, Jean Baptiste, se refusant à taire la Loi du Seigneur et à se compromettre avec le mal, " a donné sa vie pour la justice et la vérité " (142), et il fut ainsi précurseur du Messie jusque dans le martyr [Mc 6,17-29](#). C'est pourquoi " il est enfermé dans l'obscurité d'un cachot, lui qui était venu rendre témoignage à la lumière et qui avait mérité d'être appelé flambeau ardent de la lumière par la Lumière elle-même qui est le Christ (...). Par son propre sang est baptisé celui à qui fut donné de baptiser le Rédempteur du monde " (143).

(142) Missale Romanum, oraison de la Mémoire du martyr de saint Jean Baptiste, 29 août.

(143) S. BSde le Vénérable, Homeliarum Evangelii Libri, II,23 : CCL 122, 556-557.

Dans la Nouvelle Alliance, on rencontre de nombreux témoignages de disciples du Christ - à

commencer par le diacre Etienne [Ac 6,8-7,60](#) et par l'Apôtre Jacques [Ac 12,1-2](#) - qui sont morts martyrs pour confesser leur foi et leur amour du Maître et pour ne pas le renier. Ils ont ainsi suivi le Seigneur Jésus qui, devant Caïphe et Pilate, " a rendu son beau témoignage " [1Tm 6,13](#), confirmant la vérité de son message par le don de sa vie. D'autres innombrables martyrs acceptèrent la persécution et la mort plutôt que d'accomplir le geste idolâtrique de brûler de l'encens devant la statue de l'empereur [Ap 13,7-10](#). Ils allèrent jusqu'à refuser de simuler ce culte, donnant ainsi l'exemple du devoir de s'abstenir même d'un seul acte concret contraire à l'amour de Dieu et au témoignage de la foi. Dans l'obéissance, comme le Christ lui-même, ils confièrent et remirent leur vie au Père, à celui qui pouvait les sauver de la mort [He 5,7](#).

L'Eglise propose l'exemple de nombreux saints et saintes qui ont rendu témoignage à la vérité morale et l'ont défendue jusqu'au martyre, préférant la mort à un seul péché mortel. En les élevant aux honneurs des autels, l'Eglise a canonisé leur témoignage et déclaré vrai leur jugement, selon lequel l'amour de Dieu implique obligatoirement le respect de ses commandements, même dans les circonstances les plus graves, et le refus de les transgresser, même dans l'intention de sauver sa propre vie.

92

Dans le martyre vécu comme l'affirmation de l'inviolabilité de l'ordre moral, resplendissent en même temps la sainteté de la Loi de Dieu et l'intangibilité de la dignité personnelle de l'homme, créé à l'image et à la ressemblance de Dieu : il n'est jamais permis d'avilir ou de contredire cette dignité, même avec une intention bonne, quelles que soient les difficultés. Jésus nous en avertit avec la plus grande sévérité : " Que sert à l'homme de gagner le monde entier, s'il ruine sa propre vie ? " [Mc 8,36](#).

Le martyre dénonce comme illusoire et fausse toute " signification humaine " que l'on prétendrait attribuer, même dans des conditions " exceptionnelles ", à l'acte en soi moralement mauvais ; plus encore, il en dévoile clairement le véritable visage, celui d'une violation de l'" humanité " de l'homme, plus en celui qui l'accomplit qu'en celui qui le subit (144). Le martyre est donc aussi l'exaltation de l'" humanité " parfaite et de la " vie " véritable de la personne, comme en témoigne saint Ignace d'Antioche quand il s'adresse aux chrétiens de Rome, le lieu de son martyre : " Pardonnez-moi, frères ; ne m'empêchez pas de vivre, ne veuillez pas que je meure Laissez-moi recevoir la pure lumière ; quand je serai arrivé là, je serai un homme. Permettez-moi d'être un imitateur de la passion de mon Dieu " (145).

(144) Cf. [GS 27](#). (145) [Rm 6,2-3](#) : [SC 10](#)

93

Le martyre est enfin signe éclatant de la sainteté de l'Eglise: la fidélité à la Loi sainte de Dieu, à laquelle il est rendu

témoignage au prix de la mort, est une proclamation solennelle et un engagement missionnaire usque ad sanguinem pour que la splendeur de la vérité morale ne soit pas obscurcie dans les moeurs et les mentalités des personnes et de la société. Un tel témoignage a une valeur extraordinaire en ce qu'il contribue, non seulement dans la société civile, mais aussi à l'intérieur des communautés ecclésiales elles-mêmes, à éviter que l'on ne sombre dans la crise la plus dangereuse qui puisse affecter l'homme : la confusion du bien et du mal qui rend impossible d'établir et de maintenir l'ordre moral des individus et des communautés. Les martyrs et, plus généralement, tous les saints de l'Eglise, par l'exemple éloquent et attirant d'une vie totalement transfigurée par la splendeur de la vérité morale, éclairent toutes les époques de l'histoire en y réveillant le sens moral. Rendant un témoignage sans réserve au bien, ils sont un vivant reproche pour ceux qui transgressent la loi [Sg 2,12](#) et ils donnent une constante actualité aux paroles du prophète : " Malheur à ceux

qui appellent le mal bien et le bien mal, qui font des ténèbres la lumière et de la lumière les ténèbres, qui font de l'amer le doux et du doux l'amer " [Is 5,20](#).

Si le martyr représente le sommet du témoignage rendu à la vérité morale, auquel relativement peu de personnes sont appelées, il n'en existe pas moins un témoignage cohérent que tous les chrétiens doivent être prêts à rendre chaque jour, même au prix de souffrances et de durs sacrifices. En effet, face aux nombreuses difficultés que la fidélité à l'ordre moral peut faire affronter même dans les circonstances les plus ordinaires, le chrétien est appelé, avec la grâce de Dieu implorée dans la prière, à un engagement parfois héroïque, soutenu par la vertu de force par laquelle - ainsi que l'enseigne saint Grégoire le Grand - il peut aller jusqu'à " aimer les difficultés de ce monde en vue des récompenses éternelles " (146).

(146) *Moralia in Job*, VII, 21, 24 : PL 75, 778.

94

Dans ce témoignage rendu au caractère absolu du bien moral, les chrétiens ne sont pas seuls : ils se trouvent confirmés par le sens moral des peuples et par les grandes traditions religieuses et sapientiales de l'Occident et de l'Orient, non sans une action intérieure et mystérieuse de l'Esprit de Dieu. Cette réflexion du poète latin Juvénal s'applique à tous : " Considère comme le plus grand des crimes de préférer sa propre vie à l'honneur et, pour l'amour de la vie physique, de perdre ses raisons de vivre " (147). La voix de la conscience a toujours rappelé sans ambiguïté qu'il y a des vérités et des valeurs morales pour lesquelles on doit être disposé à donner jusqu'à sa vie. Dans les paroles qui défendent les valeurs morales et surtout dans le sacrifice de la vie pour les valeurs morales, l'Eglise reconnaît le témoignage rendu à cette vérité qui, déjà présente dans la création, resplendit en plénitude sur le visage du Christ : " Chaque fois - écrit saint Justin - que les adeptes des doctrines stoïciennes ont (...) fait preuve de sagesse dans leur discours moral à cause de la semence du Verbe présente dans tout le genre humain, ils ont été, nous le savons, haïs et mis à mort " (148).

(147) " *Summum crede nefas animam praeferre pudori / et propter vitam vivendi perdere causas* " : *Satires*, VIII, 83-84. (148) *Apologie II*, 8 : PG 6, 457-458.

1993 Veritatis Splendor 76

Deuxième section

Les DIX commandements

"Maître, que dois-je faire...?"

2052 "Maître, que dois-je faire de bon pour posséder la vie éternelle?" Au jeune homme qui lui pose cette question, Jésus répond d'abord en invoquant la nécessité de reconnaître Dieu comme "le seul Bon", comme le Bien par excellence et comme la source de tout bien. Puis, Jésus lui déclare: "Si tu veux entrer dans la vie, observe les commandements". Et de citer à son interlocuteur les préceptes qui concernent l'amour du prochain: "Tu ne tueras pas, tu ne commettras pas d'adultère, tu ne voleras pas, tu ne porteras pas de faux témoignage, honore ton père et ta mère". Jésus résume enfin ces commandements d'une manière positive: "Tu aimeras ton prochain comme toi-même" ([Mt 19,16-19](#)).

2053 A cette première réponse, une seconde vient s'ajouter: "Si tu veux être parfait, va, vends ce que tu possèdes, donne-le aux pauvres, et tu auras un trésor aux cieus; puis viens, suis-moi" ([Mt 19,21](#)). Elle n'annule pas la première. La suite de Jésus Christ comprend l'accomplissement des commandements. La Loi n'est pas abolie (cf. [Mt 5,17](#)), mais l'homme est invité à la retrouver en la Personne de son Maître, qui en est l'accomplissement parfait. Dans les trois évangiles synoptiques, l'appel de Jésus adressé au jeune homme riche, de le suivre dans l'obéissance du disciple et dans l'observance des préceptes, est rapproché de l'appel à la pauvreté et à la chasteté (cf. [Mt 19,6-12](#) [Mt 21](#) [Mt 19,23-29](#)). Les conseils évangéliques sont indissociables des commandements.

2054 Jésus a repris les dix commandements, mais il a manifesté la force de l'Esprit à l'oeuvre dans leur lettre. Il a prêché la "justice qui surpasse celle des scribes et des pharisiens" ([Mt 5,20](#)) aussi bien que celle des païens (cf. [Mt 5,46-47](#)). Il a déployé toutes les exigences des commandements. "Vous avez entendu qu'il a été dit aux ancêtres: Tu ne tueras pas ... Eh bien! Moi je vous dis: quiconque se fâche contre son frère en répondra au tribunal" ([Mt 5,21-22](#)).

2055 Lorsqu'on lui pose la question: "Quel est le plus grand commandement de la Loi?" ([Mt 22,36](#)), Jésus répond: "Tu aimeras le Seigneur ton Dieu de tout ton coeur, de toute ton âme et de tout ton esprit; voilà le plus grand et le premier commandement. Le second lui est semblable: Tu aimeras ton prochain comme toi-même. A ces deux commandements se rattache toute la Loi, ainsi que les Prophètes" ([Mt 22,37-40](#) cf. [Dt 6,5](#) [Lv 19,18](#)). Le Décalogue doit être interprété à la lumière de ce double et unique commandement de la charité, plénitude de la Loi:

Le précepte: tu ne commettras pas d'adultère; tu ne tueras pas; tu ne voleras pas; tu ne convoiteras pas, et tous les autres se résument en ces mots: tu aimeras ton prochain comme

toi-même. La charité ne fait point de tort au prochain. La charité est donc la loi dans sa plénitude ([Rm 13,9-10](#)).

Le Décalogue dans l'Écriture Sainte

2056 Le mot "Décalogue" signifie littéralement "dix paroles" ([Ex 34,28](#) [Dt 4,13](#) [Dt 10,4](#)). Ces "dix paroles", Dieu les a révélées à son peuple sur la montagne sainte. Il les a écrites "de son Doigt" ([Ex 31,18](#) [Dt 5,22](#)), à la différence des autres préceptes écrits par Moïse (cf. [Dt 31,9](#) [Dt 31,24](#)). Elles constituent des paroles de Dieu à un titre éminent. Elles nous sont transmises dans le livre de l'Exode (cf. [Ex 20,1-17](#)) et dans celui du Deutéronome (cf. [Dt 5,6-22](#)). Dès l'Ancien Testament, les livres saints font référence aux "dix paroles" (cf. par exemple [Os 4,2](#) [Jr 7,9](#) [Ez 18,5-9](#)). Mais c'est dans la nouvelle Alliance en Jésus Christ que leur plein sens sera révélé.

2057 Le Décalogue se comprend d'abord dans le contexte de l'Exode qui est le grand événement libérateur de Dieu au centre de l'ancienne Alliance. Qu'ils soient formulés comme des préceptes négatifs, des interdictions, ou comme des commandements positifs (comme: "honore ton père et ta mère"), les "dix paroles" indiquent les conditions d'une vie libérée de l'esclavage du péché. Le Décalogue est un chemin de vie:

Si tu aimes ton Dieu, si tu marches dans ses voies, si tu gardes ses commandements, ses lois et ses coutumes, tu vivras et tu te multiplieras" ([Dt 30,14](#)).

Cette force libératrice du Décalogue apparaît par exemple dans le commandement sur le repos du sabbat, destiné également aux étrangers et aux esclaves:

Souvenez-vous: vous étiez des esclaves sur une terre étrangère. Le Seigneur votre Dieu vous en a fait sortir à main forte et à bras étendu ([Dt 5,15](#)).

2058 Les "dix paroles" résument et proclament la loi de Dieu: "Telles sont les paroles que vous adressa le Seigneur quand vous étiez tous assemblés sur la montagne. Il vous parla du milieu du feu, dans la nuée et les ténèbres d'une voix puissante. Il n'y ajouta rien et les écrivit sur deux tables de pierre qu'il me donna" ([Dt 5,22](#)). C'est pourquoi ces deux tables sont appelées "le Témoignage" ([Ex 25,16](#)). Elles contiennent en effet les clauses de l'alliance conclue entre Dieu et son peuple. Ces "tables du Témoignage" ([Ex 31,18](#) [Ex 32,15](#) [Ex 34,29](#)) doivent être déposées dans "l'arche" ([Ex 25,16](#) [Ex 40,1-2](#)).

2059 Les "dix paroles" sont prononcées par Dieu au sein d'une théophanie ("Sur la montagne, au milieu du feu, le Seigneur vous a parlé face à face": [Dt 5,4](#)). Elles appartiennent à la révélation que Dieu fait de lui-même et de sa gloire. Le don des commandements est don de Dieu lui-même et de sa sainte volonté. En faisant connaître ses volontés, Dieu se révèle à son peuple.

2060 Le don des commandements et de la Loi fait partie de l'Alliance scellée par Dieu avec les siens. Suivant le livre de l'Exode, la révélation des "dix paroles" est accordée entre la proposition de l'Alliance (cf. [Ex 19](#)) et sa conclusion (cf. [Ex 24](#)), - après que le peuple se soit engagé à "faire" tout ce que le Seigneur avait dit, et à y "obéir" ([Ex 24,7](#)). Le Décalogue n'est jamais transmis qu'après le rappel de l'Alliance ("Le Seigneur, notre Dieu, a conclu avec nous une alliance à l'Horeb": [Dt 5,2](#)).

2061 Les commandements reçoivent leur pleine signification à l'intérieur de l'Alliance. Selon

L'écriture, l'agir moral de l'homme prend tout son sens dans et par l'Alliance. La première des "dix paroles" rappelle l'amour premier de Dieu pour son peuple:

Comme il y avait eu, en châtement du péché, passage du paradis de la liberté à la servitude de ce monde, pour cette raison, la première phrase du Décalogue, première parole des commandements de Dieu, porte sur la liberté "Moi, je suis le Seigneur, ton Dieu, qui t'ai fait sortir de la terre d'Egypte, de la maison de servitude" ([Ex 20,2](#) [Dt 5,6](#)) (Origène, hom. in [Ex 8,1](#)).

2062 Les commandements proprement dits viennent en second lieu; ils disent les implications de l'appartenance à Dieu instituée par l'Alliance. L'existence morale est *réponse* à l'initiative aimante du Seigneur. Elle est reconnaissance, hommage à Dieu et culte d'action de grâce. Elle est coopération au dessein que Dieu poursuit dans l'histoire.

2063 L'alliance et le dialogue entre Dieu et l'homme sont encore attestés du fait que toutes les obligations sont énoncées à la première personne ("Je suis le Seigneur ...") et adressées à un autre sujet ("tu ..."). Dans tous les commandements de Dieu, c'est un pronom personnel *singulier* qui désigne le destinataire. En même temps qu'à tout le peuple, Dieu fait connaître sa volonté à chacun en particulier:

Le Seigneur prescrit l'amour envers Dieu et enseigna la justice envers le prochain, afin que l'homme ne fut ni injuste, ni indigne de Dieu. Ainsi, par le Décalogue, Dieu préparait l'homme à devenir son ami et à n'avoir qu'un seul cœur avec son prochain .... Les paroles du Décalogue demeurent pareillement chez nous (chrétiens). Loin d'être abolies, elles ont reçu amplification et développement du fait de la venue du Seigneur dans la chair (S. Irénée, *hær.* 4,16,3-4).

Le Décalogue dans la Tradition de l'Eglise

2064 En fidélité à l'écriture et conformément à l'exemple de Jésus, la Tradition de l'Eglise a reconnu au Décalogue une importance et une signification primordiales.

2065 Depuis saint Augustin, les "dix commandements" ont une place prépondérante dans la catéchèse des futurs baptisés et des fidèles. Au quinzième siècle, on prit l'habitude d'exprimer les préceptes du Décalogue en formules rimées, faciles à mémoriser, et positives. Elles sont encore en usage aujourd'hui. Les catéchismes de l'Eglise ont souvent exposé la morale chrétienne en suivant l'ordre des "dix commandements".

2066 La division et la numérotation des commandements a varié au cours de l'histoire. Le présent catéchisme suit la division des commandements établie par saint Augustin et devenue traditionnelle dans l'Eglise catholique. Elle est également celle des confessions luthériennes. Les Pères grecs ont opéré une division quelque peu différente qui se retrouve dans les Eglises orthodoxes et dans les communautés réformées.

2067 Les dix commandements énoncent les requêtes de l'amour de Dieu et du prochain. Les trois premiers se rapportent davantage à l'amour de Dieu, et les sept autres à l'amour du prochain.

Comme la charité comprend deux préceptes auxquels le Seigneur rapporte toute la loi et les prophètes ..., ainsi les dix préceptes sont eux-mêmes divisés en deux tables. Trois ont été écrits sur une table et sept sur l'autre (S. Augustin, *serm.* 33, 2,2).

2068 Le Concile de Trente enseigne que les dix commandements obligent les chrétiens et

que l'homme justifié est encore tenu de les observer (cf. [DS 1569-1570](#)). Et le Concile Vatican II l'affirme: "Les évêques, successeurs des apôtres, reçoivent du Seigneur ... la mission d'enseigner toutes les nations et de prêcher l'Évangile à toute créature, afin que tous les hommes, par la foi, le baptême et l'accomplissement des commandements, obtiennent le salut" ([LG 24](#)).

L'unité du Décalogue

2069 Le Décalogue forme un tout indissociable. Chaque "parole" renvoie à chacune des autres et à toutes; elles se conditionnent réciproquement. Les deux Tables s'éclairent mutuellement; elles forment une unité organique. Transgresser un commandement, c'est enfreindre tous les autres (cf. [Jc 2,10-11](#)). On ne peut honorer autrui sans bénir Dieu son Créateur. On ne saurait adorer Dieu sans aimer tous les hommes ses créatures. Le Décalogue unifie la vie théologique et la vie sociale de l'homme.

Le Décalogue et la loi naturelle

2070 Les dix commandements appartiennent à la révélation de Dieu. Ils nous enseignent en même temps la véritable humanité de l'homme. Ils mettent en lumière les devoirs essentiels, et donc indirectement, les droits fondamentaux, inhérents à la nature de la personne humaine. Le Décalogue contient une expression privilégiée de la "loi naturelle":

Dès le commencement, Dieu avait enraciné dans le cœur des hommes les préceptes de la loi naturelle. Il se contenta d'abord de les leur rappeler. Ce fut le Décalogue (S. Irénée, *hær.* 4, 15,1).

2071 Bien qu'accessibles à la seule raison, les préceptes du Décalogue ont été révélés. Pour atteindre une connaissance complète et certaine des exigences de la loi naturelle, l'humanité pécheresse avait besoin de cette révélation:

Une explication plénière des commandements du Décalogue fut rendue nécessaire dans l'état de péché à cause de l'obscurcissement de la lumière de la raison et de la déviation de la volonté (S. Bonaventure, *sent.* 4,37,1.3).

Nous connaissons les commandements de Dieu par la révélation divine qui nous est proposée dans l'Église, et par la voix de la conscience morale.

L'obligation du Décalogue

2072 Puisqu'ils expriment les devoirs fondamentaux de l'homme envers Dieu et envers son prochain, les dix commandements révèlent, en leur contenu primordial, des obligations *graves*. Ils sont foncièrement immuables et leur obligation vaut toujours et partout. Nul ne pourrait en dispenser. Les dix commandements sont gravés par Dieu dans le cœur de l'être humain.

2073 L'obéissance aux commandements implique encore des obligations dont la matière est, en elle-même, légère. Ainsi l'injure en parole est-elle défendue par le cinquième commandement, mais elle ne pourrait être une faute grave qu'en fonction des circonstances ou de l'intention de celui qui la profère.

"Hors de moi, vous ne pouvez rien faire"

2074 Jésus dit: "Je suis la vigne; vous êtes les sarments. Celui qui demeure en moi et moi en lui, celui-là porte beaucoup de fruit; car hors de moi, vous ne pouvez rien faire" ([Jn 15,5](#)). Le fruit évoqué dans cette parole est la sainteté d'une vie fécondée par l'union au Christ. Lorsque nous croyons en Jésus Christ, communions à ses mystères et gardons ses commandements, le Sauveur vient lui-même aimer en nous son Père et ses frères, notre Père et nos frères. Sa personne devient, grâce à l'Esprit, la règle vivante et intérieure de notre agir. "Voici quel est mon commandement: vous aimer les uns les autres, comme je vous ai aimés" ([Jn 15,12](#)).

En bref

2075 *"Que dois-je faire de bon pour posséder la vie éternelle?" - "Si tu veux entrer dans la vie, observe les commandements" ([Mt 19,16-17](#)).*

2076 *Par sa pratique et par sa prédication, Jésus a attesté la pérennité du Décalogue.*

2077 *Le don du Décalogue est accordé à l'intérieur de l'Alliance conclue par Dieu avec son peuple. Les commandements de Dieu reçoivent leur signification véritable dans et par cette Alliance.*

2078 *En fidélité à l'Écriture et conformément à l'exemple de Jésus, la Tradition de l'Église a reconnu au Décalogue une importance et une signification primordiales.*

2079 *Le Décalogue forme une unité organique où chaque "parole" ou "commandement" renvoie à tout l'ensemble. Transgresser un commandement, c'est enfreindre toute la Loi (cf. [Jc 2,10-11](#)).*

2080 *Le Décalogue contient une expression privilégiée de la loi naturelle. Il nous est connu par la révélation divine et par la raison humaine.*

2081 *Les dix commandements énoncent, en leur contenu fondamental, des obligations graves. Cependant, l'obéissance à ces préceptes implique aussi des obligations dont la matière est, en elle-même, légère.*

2082

Ce que Dieu commande, Il le rend possible par sa grâce.

Chapitre premier

Tu aimeras le Seigneur ton dieu de tout ton coeur, de toute ton ame et de toutes tes forces

2083 Jésus a résumé les devoirs de l'homme envers Dieu par cette parole: "Tu aimeras le

Seigneur ton Dieu de tout ton coeur, de toute ton âme et de toutes tes forces" ([Mt 22,37](#) cf. [Lc 10,27](#): "... et de tout ton esprit"). Celle-ci fait immédiatement écho à l'appel solennel: "Ecoute, Israël: le Seigneur notre Dieu est l'unique" ([Dt 6,4-5](#)).

Dieu a aimé le premier. L'amour du Dieu Unique est rappelé dans la première des "dix paroles". Les commandements explicitent ensuite la réponse d'amour que l'homme est appelé à donner à son Dieu.

Article 1 Le Premier commandement

Je suis le Seigneur, ton Dieu, qui t'ai fait sortir du pays d'Egypte, de la maison de servitude. Tu n'auras pas d'autres dieux que moi. Tu ne te feras aucune image sculptée, rien qui ressemble à ce qui est dans les cieux là-haut, ou sur la terre ici-bas, ou dans les eaux en-dessous de la terre. Tu ne te prosterner pas devant ces images ni ne les serviras ([Ex 20,2-5](#) cf. [Dt 5,6-9](#)).

Il est écrit: "C'est le Seigneur, ton Dieu, que tu adoreras, et à Lui seul tu rendras un culte" ([Mt 4,10](#)).

I "Tu adoreras le Seigneur, ton Dieu, et tu le serviras"

2084 Dieu se fait connaître en rappelant son action toute- puissante, bienveillante et libératrice dans l'histoire de celui auquel il s'adresse: "Je t'ai fait sortir du pays d'Egypte, de la maison de servitude". La première parole contient le premier commandement de la loi: "Tu adoreras le Seigneur, ton Dieu, et tu le serviras ... Vous n'irez pas à la suite d'autres dieux" ([Dt 6,13-14](#)). Le premier appel et la juste exigence de Dieu est que l'homme l'accueille et l'adore.

2085 Le Dieu unique et vrai révèle d'abord sa gloire à Israël (cf. [Ex 19,16-25](#) [Ex 24,15-18](#)). La révélation de la vocation et de la vérité de l'homme est liée à la révélation de Dieu. L'homme a la vocation de manifester Dieu par son agir en conformité avec sa création "à l'image et à la ressemblance de Dieu":

Il n'y aura jamais d'autre Dieu, Tryphon, et il n'y en a pas eu d'autre, depuis les siècles ... que celui qui a fait et ordonné l'univers. Nous ne pensons pas que notre Dieu soit différent du vôtre. Il est le même qui a fait sortir vos pères d'Egypte "par sa main puissante et son bras élevé". Nous ne mettons pas nos espérances en quelque autre, il n'y en a pas, mais dans le même que vous, le Dieu d'Abraham, d'Isaac et de Jacob (S. Justin, dial. 11,1).

2086 "Le premier des préceptes embrasse la foi, l'espérance et la charité. Qui dit Dieu, en effet, dit un être constant, immuable, toujours le même, fidèle, parfaitement juste. D'où il suit que nous devons nécessairement accepter ses Paroles, et avoir en lui une foi et une confiance entières. Il est tout-puissant, clément, infiniment porté à faire du bien. Qui pourrait ne pas mettre en lui toutes ses espérances? Et qui pourrait ne pas l'aimer en contemplant les trésors de bonté et de tendresse qu'il a répandus sur nous? De là cette formule que Dieu emploie dans la Sainte Ecriture soit au commencement, soit à la fin de ses préceptes: 'Je suis le Seigneur'" (Catech. R. 3, 2, 4).

La foi

2087 Notre vie morale trouve sa source dans la foi en Dieu qui nous révèle son amour. S. Paul parle de l'"obéissance de la foi" ([Rm 1,5](#) [Rm 16,2](#)) comme de la première obligation. Il fait voir dans la "méconnaissance de Dieu" le principe et l'explication de toutes les déviations morales (cf. [Rm 1,18-32](#)). Notre devoir à l'égard de Dieu est de croire en Lui et de Lui rendre témoignage.

2088 Le premier commandement nous demande de nourrir et de garder avec prudence et vigilance notre foi et de rejeter tout ce qui s'oppose à elle. Il y a de diverses manières de pécher contre la foi:

Le *doute volontaire* portant sur la foi néglige ou refuse de tenir pour vrai ce que Dieu a révélé et que l'Eglise propose à croire. Le *doute involontaire* désigne l'hésitation à croire, la difficulté de surmonter les objections liées à la foi ou encore l'anxiété suscitée par l'obscurité de celle-ci. S'il est délibérément cultivé, le doute peut conduire à l'aveuglement de l'esprit.

2089 L'*incrédulité* est la négligence de la vérité révélée ou le refus volontaire d'y donner son assentiment. "L'*hérésie* est la négation obstinée, après la réception du baptême, d'une vérité qui doit être crue de foi divine et catholique, ou le doute obstiné sur cette vérité. L'*apostasie* est le rejet total de la foi chrétienne. Le *schisme* est le refus de la soumission au Souverain Pontife ou de communion avec les membres de l'Eglise qui lui sont soumis" ([CIC 751](#)).

L'Espérance

2090 Lorsque Dieu se révèle et appelle l'homme, celui-ci ne peut répondre pleinement à l'amour divin par ses propres forces. Il doit espérer que Dieu lui donnera la capacité de l'aimer en retour et d'agir conformément aux commandements de la charité. L'espérance est l'attente confiante de la bénédiction divine et de la vision bienheureuse de Dieu; elle est aussi la crainte d'offenser l'amour de Dieu et de provoquer le châtement.

2091 Le premier commandement vise aussi les péchés contre l'espérance, qui sont le désespoir et la présomption:

Par le *désespoir*, l'homme cesse d'espérer de Dieu son salut personnel, les secours pour y parvenir ou le pardon de ses péchés. Il s'oppose à la Bonté de Dieu, à sa Justice - car le Seigneur est fidèle à ses promesses -, et à sa Miséricorde.

2092 Il y a deux sortes de *présomption*. Ou bien, l'homme présume de ses capacités (espérant pouvoir se sauver sans l'aide d'en Haut), ou bien il présume de la toute-puissance ou de la miséricorde divines (espérant obtenir son pardon sans conversion et la gloire sans mérite).

La charité

2093 La foi dans l'amour de Dieu enveloppe l'appel et l'obligation de répondre à la charité divine par un amour sincère. Le premier commandement nous ordonne d'aimer Dieu par-dessus tout et toutes les créatures pour Lui et à cause de Lui (cf. [Dt 6,4-5](#)).

2094 On peut pécher de diverses manières contre l'amour de Dieu: *L'indifférence* néglige ou refuse la considération de la charité divine; elle en méconnaît la prévenance et en dénie la

force. L'*ingratitude* omet ou récuse de reconnaître la charité divine et de lui rendre en retour amour pour amour. La *tiédeur* est une hésitation ou une négligence à répondre à l'amour divin, elle peut impliquer le refus de se livrer au mouvement de la charité. L'*acédie* ou paresse spirituelle va jusqu'à refuser la joie qui vient de Dieu et à prendre en horreur le bien divin. La *haine de Dieu* vient de l'orgueil. Elle s'oppose à l'amour de Dieu dont elle nie la bonté et qu'elle prétend maudire comme celui qui prohibe les péchés et qui inflige les peines.

II "C'est a lui seul que tu rendras un culte"

2095 Les vertus théologiques de foi, d'espérance et de charité informent et vivifient les vertus morales. Ainsi, la charité nous porte à rendre à Dieu ce qu'en toute justice nous lui devons en tant que créatures. La *vertu de religion* nous dispose à cette attitude.

L'adoration

2096 De la vertu de religion, l'adoration est l'acte premier. Adorer Dieu, c'est le reconnaître comme Dieu, comme le Créateur et le Sauveur, le Seigneur et le Maître de tout ce qui existe, l'Amour infini et miséricordieux. "Tu adoreras le Seigneur ton Dieu, et c'est à lui seul que tu rendras un culte" ([Lc 4,8](#)) dit Jésus, citant le Deutéronome ([Dt 6,13](#)).

2097 Adorer Dieu, c'est, dans le respect et la soumission absolue reconnaître le "néant de la créature" qui n'est que par Dieu. Adorer Dieu, c'est comme Marie, dans le Magnificat, le louer, l'exalter et s'humilier soi-même, en confessant avec gratitude qu'Il a fait de grandes choses et que saint est son nom (cf. [Lc 1,46-49](#)). L'adoration du Dieu unique libère l'homme du repliement sur soi-même, de l'esclavage du péché et de l'idolâtrie du monde.

La prière

2098 Les actes de foi, d'espérance et de charité que commande le premier commandement s'accomplissent dans la prière. L'élévation de l'esprit vers Dieu est une expression de notre adoration de Dieu: prière de louange et d'action de grâce, d'intercession et de demande. La prière est une condition indispensable pour pouvoir obéir aux commandements de Dieu. "Il faut toujours prier sans jamais se lasser" ([Lc 18,1](#)).

Le sacrifice

2099 Il est juste d'offrir à Dieu des sacrifices en signe d'adoration et de reconnaissance, de supplication et de communion: "Est un véritable sacrifice toute action opérée pour adhérer à Dieu dans la sainte communion et pouvoir être bienheureux" (S. Augustin, civ. 10,6).

2100 Pour être véridique, le sacrifice extérieur doit être l'expression du sacrifice spirituel: "Mon sacrifice, c'est un esprit brisé ..." ([Ps 51,19](#)). Les prophètes de l'Ancienne Alliance ont souvent dénoncé les sacrifices faits sans participation intérieure (cf. [Am 5,21-25](#)) ou sans lien avec l'amour du prochain (cf. [Is 1,10-20](#)). Jésus rappelle la parole du prophète Osée: "C'est la miséricorde que je désire, et non le sacrifice" ([Mt 9,13](#) [Mt 12,7](#) cf. [Os 6,6](#)). Le seul sacrifice parfait est celui que le Christ a offert sur la croix en totale offrande à l'amour du Père et pour notre salut (cf. [He 9,13-14](#)). En nous unissant à son sacrifice nous pouvons faire de notre vie un sacrifice à Dieu.

Promesses et voeux

2101 En plusieurs circonstances, le chrétien est appelé à faire des *promesses* à Dieu. Le baptême et la confirmation, le mariage et l'ordination en comportent toujours. Par dévotion personnelle, le chrétien peut aussi promettre à Dieu tel acte, telle prière, telle aumône, tel pèlerinage, etc. La fidélité aux promesses faites à Dieu est une manifestation du respect dû à la Majesté divine et de l'amour envers le Dieu fidèle.

2102 "Le *voeu*, c'est-à-dire la promesse délibérée et libre faite à Dieu d'un bien possible et meilleur doit être accompli au titre de la vertu de religion" ([CIC 1191](#)p1). Le voeu est un acte de *dévotion* dans lequel le chrétien se voue lui-même à Dieu ou lui promet une oeuvre bonne. Par l'accomplissement de ses voeux, il rend donc à Dieu ce qui Lui a été promis et consacré. Les Actes des Apôtres nous montrent S. Paul soucieux d'accomplir les voeux qu'il a faits (cf. [Ac 18,18](#) [Ac 21,23-24](#)).

2103 L'Eglise reconnaît une valeur exemplaire aux voeux de pratiquer les *conseils évangéliques* (cf. [CIC 654](#)):

L'Eglise notre Mère se réjouit de ce qu'il se trouve dans son sein en grand nombre des hommes et des femmes pour vouloir suivre de plus près et manifester plus clairement l'anéantissement du Sauveur, en assumant, dans la liberté des fils de Dieu, la pauvreté et en renonçant à leur propre volonté; c'est-à-dire des hommes et des femmes qui se soumettent en matière de perfection à une créature humaine à cause de Dieu afin de se conformer plus pleinement au Christ obéissant ([LG 42](#)).

En certains cas, l'Eglise peut, pour des raisons proportionnées, dispenser des voeux et des promesses (cf. [CIC 692](#) [CIC 1196-1197](#)).

Le devoir social de religion et le droit à la liberté religieuse

2104 "Tous les hommes sont tenus de chercher la vérité, surtout en ce qui concerne Dieu et son Eglise; et quand ils l'ont connue, de l'embrasser et de lui être fidèles" ([DH 1](#)). Ce devoir découle de "la nature même des hommes" ([DH 2](#)). Il ne contredit pas un "respect sincère" pour les diverses religions qui "apportent souvent un rayon de la vérité qui illumine tous les hommes" ([NAE 2](#)), ni l'exigence de la charité qui presse les chrétiens "d'agir avec amour, prudence, patience, envers ceux qui se trouvent dans l'erreur ou dans l'ignorance de la foi" ([DH 14](#)).

2105 Le devoir de rendre à Dieu un culte authentique concerne l'homme individuellement et socialement. C'est là "la doctrine catholique traditionnelle sur le devoir moral des hommes et des sociétés à l'égard de la vraie religion et de l'unique Eglise du Christ" ([DH 1](#)). En évangélisant sans cesse les hommes, l'Eglise travaille à ce qu'ils puissent "pénétrer d'esprit chrétien les mentalités et les moeurs, les lois et les structures de la communauté où ils vivent" ([AA 10](#)). Le devoir social des chrétiens est de respecter et d'éveiller en chaque homme l'amour du vrai et du bien. Il leur demande de faire connaître le culte de l'unique vraie religion qui subsiste dans l'Eglise catholique et apostolique (cf. [DH 1](#)). Les chrétiens sont appelés à être la lumière du monde (cf. [AA 13](#)). L'Eglise manifeste ainsi la royauté du Christ sur toute la création et en particulier sur les sociétés humaines (cf. Léon XIII, enc. "Immortale Dei"; Pie XI, enc. "Quas primas").

2106 "Qu'en matière religieuse, nul ne soit forcé d'agir contre sa conscience, ni empêché d'agir, dans de justes limites, suivant sa conscience en privé comme en public, seul ou associé à d'autres" ([DH 2](#)). Ce droit est fondé sur la nature même de la personne humaine

dont la dignité lui fait adhérer librement à vérité divine qui transcende l'ordre temporel. C'est pourquoi il "persiste même en ceux-là qui ne satisfont pas à l'obligation de chercher la vérité et d'y adhérer" ([DH 2](#)).

2107 "Si, en raison des circonstances particulières dans lesquelles se trouvent des peuples, une reconnaissance civile spéciale est accordée dans l'ordre juridique de la cité à une société religieuse donnée, il est nécessaire qu'en même temps, pour tous les citoyens et toutes les communautés religieuses, le droit à la liberté en matière religieuse soit reconnu et respecté" ([DH 6](#)).

2108 Le droit à la liberté religieuse n'est ni la permission morale d'adhérer à l'erreur (cf. Léon XIII, enc. "Libertas præstantissimum"), ni un droit supposé à l'erreur (cf. Pie XII, discours 6 décembre 1953), mais un droit naturel de la personne humaine à la liberté civile, c'est-à-dire à l'immunité de contrainte extérieure, dans de justes limites, en matière religieuse, de la part du pouvoir politique. Ce droit naturel doit être reconnu dans l'ordre juridique de la société de telle manière qu'il constitue un droit civil (cf. [DH 2](#)).

2109 Le droit à la liberté religieuse ne peut être de soi ni illimité (cf. Pie VI, bref "Quod aliquantum"), ni limité seulement par un "ordre public" conçu de manière positiviste ou naturaliste (cf. Pie IX, enc. "Quanta cura"). Les "justes limites" qui lui sont inhérentes doivent être déterminées pour chaque situation sociale par la prudence politique, selon les exigences du bien commun, et ratifiées par l'autorité civile selon des "règles juridiques conformes à l'ordre moral objectif" ([DH 7](#)).

III "Tu n'auras pas d'autres dieux devant moi"

2110 Le premier commandement interdit d'honorer d'autres dieux que l'Unique Seigneur qui s'est révélé à son peuple. Il proscriit la superstition et l'irrégion. La superstition représente en quelque sorte un excès pervers de religion; l'irrégion est un vice opposé par défaut à la vertu de religion.

La superstition

2111 La superstition est la déviation du sentiment religieux et des pratiques qu'il impose. Elle peut affecter aussi le culte que nous rendons au vrai Dieu, par exemple, lorsqu'on attribue une importance en quelque sorte magique à certaines pratiques, par ailleurs légitimes ou nécessaires. Attacher à la seule matérialité des prières ou des signes sacramentels leur efficacité, en dehors de dispositions intérieures qu'ils exigent, c'est tomber dans la superstition (cf. [Mt 23, 16-22](#)).

L'idolâtrie

2112 Le premier commandement condamne le *polythéisme*. Il exige de l'homme de ne pas croire en d'autres dieux que Dieu, de ne pas vénérer d'autres divinités que l'Unique. L'Écriture rappelle constamment ce rejet des "idoles, or et argent, oeuvres de mains d'hommes", elles qui "ont une bouche et ne parlent pas, des yeux et ne voient pas ...". Ces idoles vaines rendent vain: "Comme elles, seront ceux qui les firent, quiconque met en elles sa foi" ([Ps 115,4-5](#) [Ps 115,8](#) cf. [Is 44,9-20](#) [Jr 10,1-16](#) [Da 14,1-30](#) [Ba 6](#) [Sg 13,1-15,19](#)). Dieu, au contraire, est le "Dieu vivant" ([Jos 3,10](#) [Ps 42,3](#) etc.), qui fait vivre et intervient dans

l'histoire.

2113 L'idolâtrie ne concerne pas seulement les faux cultes du paganisme. Elle reste une tentation constante de la foi. Elle consiste à diviniser ce qui n'est pas Dieu. Il y a idolatrie dès lors que l'homme honore et révère une créature à la place de Dieu, qu'il s'agisse des dieux ou des démons (par exemple le satanisme), de pouvoir, de plaisir, de la race, des ancêtres, de l'Etat, de l'argent, etc. "Vous ne pouvez servir Dieu et Mammon", dit Jésus ([Mt 6,24](#)). De nombreux martyrs sont morts pour ne pas adorer "la Bête" (cf. [Ap 13-14](#)), en refusant même d'en simuler le culte. L'idolâtrie récuse l'unique Seigneurie de Dieu; elle est donc incompatible avec la communion divine (cf. [Ga 5,20](#) [Ep 5,5](#)).

2114 La vie humaine s'unifie dans l'adoration de l'Unique. Le commandement d'adorer le seul Seigneur simplifie l'homme et le sauve d'une dispersion infinie. L'idolâtrie est une perversion du sens religieux inné de l'homme. L'idolâtre est celui qui "rapporte à n'importe quoi plutôt qu'à Dieu son indestructible notion de Dieu" (Origène, Cels. 2,40).

Divination et magie

2115 Dieu peut révéler l'avenir à ses prophètes ou à d'autres saints. Cependant l'attitude chrétienne juste consiste à s'en remettre avec confiance entre les mains de la Providence pour ce qui concerne le futur et à abandonner toute curiosité malsaine à ce propos. L'imprévoyance peut constituer un manque de responsabilité.

2116 Toutes les formes de *divination* sont à rejeter: recours à Satan ou aux démons, évocation des morts ou autres pratiques supposées à tort "dévoiler" l'avenir (cf. [Dt 18,10](#) [Jr 29,8](#)). La consultation des horoscopes, l'astrologie, la chiromancie, l'interprétation des présages et des sorts, les phénomènes de voyance, le recours aux médiums recèlent une volonté de puissance sur le temps, sur l'histoire et finalement sur les hommes en même temps qu'un désir de se concilier les puissances cachées. Elles sont en contradiction avec l'honneur et le respect, mêlé de crainte aimante, que nous devons à Dieu seul.

2117 Toutes les pratiques de *magie* ou de *sorcellerie* par lesquelles on prétend domestiquer les puissances occultes pour les mettre à son service et obtenir un pouvoir surnaturel sur le prochain, - fût-ce pour lui procurer la santé -, sont gravement contraires à la vertu de religion. Ces pratiques sont plus condamnables encore quant elles s'accompagnent d'une intention de nuire à autrui ou qu'elles recourent à l'intervention des démons. Le port des amulettes est lui aussi répréhensible. Le *spiritisme* implique souvent des pratiques divinatoires ou magiques. Aussi l'Eglise avertit-elle les fidèles de s'en garder. Le recours aux médecines dites traditionnelles ne légitime ni l'invocation des puissances mauvaises, ni l'exploitation de la crédulité d'autrui.

L'irréligion

2118 Le premier commandement de Dieu réprovoe les principaux péchés d'irréligion: l'action de tenter Dieu, en paroles ou en actes, le sacrilège et la simonie.

2119 L'action de *tenter Dieu* consiste en une mise à l'épreuve, en parole ou en acte, de sa bonté et de sa toute-puissance. C'est ainsi que Satan voulait obtenir de Jésus qu'il se jette du Temple et force Dieu, par ce geste, à agir (cf. [Lc 4,9](#)). Jésus lui oppose la parole de Dieu: "Tu ne tenteras pas le Seigneur, ton Dieu" ([Dt 6,16](#)). Le défi que contient pareille tentation de Dieu blesse le respect et la confiance que nous devons à notre Créateur et Seigneur. Il inclut

toujours un doute concernant son amour, sa providence et sa puissance (cf. [1Co 10,9 Ex 17,2-7 Ps 95,9](#)).

2120 Le *sacrilège* consiste à profaner ou à traiter indignement les sacrements et les autres actions liturgiques, ainsi que les personnes, les choses et les lieux consacrés à Dieu. Le sacrilège est un péché grave surtout quand il est commis contre l'Eucharistie puisque, dans ce sacrement, le Corps même du Christ nous est rendu présent substantiellement (cf. [CIC 1367 CIC 1376](#)).

2121 La *simonie* (cf. [Ac 8,9-24](#)) se définit comme l'achat ou la vente des réalités spirituelles. A Simon le magicien, qui voulait acheter le pouvoir spirituel qu'il voyait à l'oeuvre dans les apôtres, Pierre répond: "Périssent ton argent, et toi avec lui, puisque tu as cru acheter le don de Dieu à prix d'argent" ([Ac 8,20](#)). Il se conformait ainsi à la parole de Jésus: "Vous avez reçu gratuitement, donnez gratuitement" ([Mt 10,8](#) cf. déjà [Is 55,1](#)). Il est impossible de s'approprier les biens spirituels et de se comporter à leur égard comme un possesseur ou un maître, puisqu'ils ont leur source en Dieu. On ne peut que les recevoir gratuitement de Lui.

2122 "En dehors des offrandes fixées par l'autorité compétente, le ministre ne demandera rien pour l'administration des sacrements, en veillant toujours à ce que les nécessiteux ne soient pas privés de l'aide des sacrements à cause de leur pauvreté" ([CIC 848](#)). L'autorité compétente fixe ces "offrandes" en vertu du principe que le peuple chrétien doit subvenir à l'entretien des ministres de l'Eglise. "L'ouvrier mérite sa nourriture" ([Mt 10,10](#) cf. [Lc 10,7 1Co 9,5-18 1Tm 5,17-18](#)).

L'athéisme

2123 "Beaucoup de nos contemporains ne perçoivent pas du tout ou même rejettent explicitement le rapport intime et vital qui unit l'homme à Dieu: à tel point que l'athéisme compte parmi les faits les plus graves de ce temps" ([GS 19](#)).

2124 Le nom d'athéisme recouvre des phénomènes très divers. Une forme fréquente en est le matérialisme pratique qui borne ses besoins et ses ambitions à l'espace et au temps. L'humanisme athée considère faussement que l'homme "est pour lui-même sa propre fin, le seul artisan et le demiurge de son histoire" ([GS 20](#)). Une autre forme de l'athéisme contemporain attend la libération de l'homme d'une libération économique et sociale à laquelle "s'opposerait par sa nature même, la religion, dans la mesure où érigeant l'espérance de l'homme sur le mirage d'une vie future, elle le détournerait d'édifier la cité terrestre" ([GS 20](#)).

2125 En tant qu'il rejette ou refuse l'existence de Dieu, l'athéisme est un péché contre la vertu de religion (cf. [Rm 1,18](#)). L'imputabilité de cette faute peut être largement diminuée en vertu des intentions et des circonstances. Dans la genèse et la diffusion de l'athéisme, "les croyants peuvent avoir une part qui n'est pas mince, dans la mesure où, par la négligence dans l'éducation de la foi, par des représentations trompeuses de la doctrine, et aussi par des défaillances de leur vie religieuse, morale et sociale, on peut dire qu'ils voilent l'authentique visage de Dieu et de la religion plus qu'ils ne le révèlent" ([GS 19](#)).

2126 Souvent l'athéisme se fonde sur une conception fautive de l'autonomie humaine, poussée jusqu'au refus de toute dépendance à l'égard de Dieu (cf. [GS 20](#)). Pourtant, "la reconnaissance de Dieu ne s'oppose en aucune façon à la dignité de l'homme, puisque cette

dignité trouve en Dieu lui-même ce qui la fonde et ce qui l'achève" ([GS 21](#)). L'Eglise sait "que son message est en accord avec le fond secret du coeur humain" ([GS 21](#)).

L'agnosticisme

2127 L'agnosticisme revêt plusieurs formes. Dans certains cas, l'agnostique se refuse à nier Dieu; il postule au contraire l'existence d'un être transcendant qui ne pourrait se révéler et dont personne ne saurait rien dire. Dans d'autres cas, l'agnostique ne se prononce pas sur l'existence de Dieu, déclarant qu'il est impossible de la prouver et même de l'affirmer ou de la nier.

2128 L'agnosticisme peut parfois contenir une certaine recherche de Dieu, mais il peut également représenter un indifférentisme, une fuite devant la question ultime de l'existence, et une paresse de la conscience morale. L'agnosticisme équivaut trop souvent à un athéisme pratique.

1998 Catéchisme 2051

Citations de
DS 1600:

Magistère

Catéchisme:
[1114](#)

Catechismus:
[1114](#)

**Citations de
DS 1601-1613:**

Magistère

Pastores Dabo Vobis:

[25](#)

Dominus Iesus:

[21](#)

Catéchisme:

[1113](#) [1114](#) [1121](#) [1127](#) [1128](#) [1129](#) [1272](#) [1280](#) [1304](#) [1584](#)

Catechismus:

[1113](#) [1114](#) [1121](#) [1127](#) [1128](#) [1129](#) [1272](#) [1280](#) [1304](#) [1584](#)

Catéchisme France:

[372](#) [375](#) [383](#) [384](#)

Liturgie

Redemptionis Sacramentum:

[1072](#)

Citations de
DS 1635:

Magistère

Mysterium Fidei:
[40](#)

Liturgie

PGMR:
[1008](#)

Citations de
DS 1636-1637:

Magistère

Mysterium Fidei:
[45](#)

Liturgie

PGMR:
[1008](#)

Citations de
DS 1638:

Magistère

Mysterium Fidei:
[40](#)

Catéchisme:
[1394](#) [1436](#)

Catechismus:
[1394](#) [1436](#)

Liturgie

PGMR:
[1008](#)

Citations de
DS 1639-1641:

Magistère

Mysterium Fidei:
[39](#)

Catéchisme:
[1377](#) [1413](#)

Catechismus:
[1377](#) [1413](#)

Catéchisme France:
[386](#)

Liturgie

PGMR:
[1008](#)

Citations de
DS 1642:

Magistère

Mysterium Fidei:
[46](#)

Catéchisme:
[1376](#)

Catechismus:
[1376](#)

Catéchisme France:
[417](#)

Liturgie

PGMR:
[1008](#)

Citations de
DS 1643-1645:

Liturgie

PGMR:
1008

Citations de
DS 1646-1647:

Magistère

Catéchisme:
[1457](#)

Catechismus:
[1457](#)

Liturgie

PGMR:
[1008](#)

Redemptionis Sacramentum:
[1164](#)

Citations de
DS 1648-1650:

Magistère

Mysterium Fidei:
[72](#)

Liturgie

PGMR:
[1008](#)

Citations de
DS 1668-1670:

Magistère

Reconciliatio paenitentia:

[30](#)

Directoire clergé:

[51](#)

**Citations de
DS 1671-1672:**

Magistère

Directoire clergé:

[51](#)

Catéchisme:

[980](#)

Catechismus:

[980](#)

Marie "toujours vierge"

348 La conception virginale de Jésus signifie son origine à la fois divine et humaine. Jésus a Dieu seul pour Père. Mais la foi de l'Église a scruté le rapport entre maternité et virginité de Marie. Elle a vu dans cette virginité le signe de la consécration absolue de la Mère au Fils, le signe de la disponibilité totale de Marie à l'oeuvre de Dieu.

Aussi la foi chrétienne a-t-elle reconnu en Marie celle qui est toujours vierge, la Vierge par excellence. Elle tient que la naissance de Jésus n'a pas porté atteinte à la virginité de sa mère et que Marie est restée vierge pendant toute sa vie dans une fidélité totale.

Marie, la Vierge sainte conçue sans péché

349 C'est en approfondissant les paroles de l'ange: "Je te salue, comblée de grâce", que la Tradition a pu exprimer le double mystère de l'Immaculée Conception et de l'Assomption, au commencement et à l'accomplissement de la vie de la Vierge.

"Au premier instant de sa conception, par la grâce et le privilège de Dieu tout-puissant, et en considération des mérites de Jésus Christ, Sauveur du genre humain, la Vierge Marie fut préservée intacte de toute souillure du péché originel." Telle est la foi de l'Église catholique, définie en 1854 par le pape Pie IX.

Marie est entièrement sainte, elle n'a commis aucun péché. Plus encore, sa sainteté est "originelle". C'est la sainteté qui a été accordée gratuitement par Dieu à celle qui a donné au monde la source de la grâce. Mais le dogme de l'Immaculée Conception ne dit pas que Marie a échappé au besoin de rédemption et de salut, qui concerne toute la famille humaine. Elle appartient pleinement au peuple des rachetés, elle est la première rachetée. Par rapport à la Rédemption, elle est du même côté que nous. Comme nous tous, elle a été libérée du péché et sauvée par le Christ. Mais la grâce de Dieu la précède de façon unique, le salut lui vient déjà, "dès le premier instant de sa conception", par anticipation, de la mort et de la résurrection de son Fils. Le salut prend chez elle, non la forme de la guérison ou de la purification, mais celle de la préservation.

Nous ne pouvons pas oublier que Marie est vénérée à Lourdes par des millions de croyants, justement comme celle qui a dit: "Je suis l'Immaculée Conception."

Marie dans la gloire

350 L'Assomption est, au terme de la vie terrestre de Marie, le répondant de ce qu'est l'Immaculée Conception à son origine: Marie a été préservée, d'une part de la mort spirituelle du péché, et d'autre part de la corruption du tombeau. En 1950, le pape Pie XII a solennellement défini que "l'Immaculée Mère de Dieu, Marie toujours Vierge, après avoir achevé le cours de sa vie terrestre, a été élevée en corps et en âme à la gloire céleste" (FC 410).

Ainsi Dieu "a préservé de la dégradation du tombeau le corps qui avait porté son propre Fils et mis au monde l'auteur de la vie" (cf préface de la fête de l'Assomption). Le Ressuscité a déjà pleinement manifesté en Marie la fécondité de sa propre résurrection, nous donnant en elle le signe vivant de notre accomplissement à venir. Nous croyons en l'Assomption, sur le fondement de la foi traditionnelle de l'Église interprétant les données du Nouveau Testament. L'Assomption était devenue l'objet d'une foi unanime dans l'Église catholique avant d'être définie par le pape Pie XII en 1950.

La "coopération" de Marie à l'oeuvre du salut

351 En devenant la Mère de Dieu, Marie a coopéré à la réalisation de notre salut. Elle en est devenue la servante. Son service fut celui de l'obéissance aimante, antithèse vivante de la désobéissance d'Ève. Service de l'intercession comme à Cana. "Elle apporta à l'oeuvre du Sauveur une coopération absolument sans pareille par son obéissance, sa foi, son espérance, son ardente charité, pour que soit rendue aux âmes la vie surnaturelle. C'est pourquoi elle est devenue pour nous, dans l'ordre de la grâce, notre Mère" ([LG 61](#)).

Quand, en effet, vient "l'heure" de Jésus, l'heure du salut par la croix, Marie, la "femme" ([Jn 19,26](#)), la Nouvelle Ève, comme le suggère saint Jean, enfante le monde nouveau qui naît du calvaire: Mère humaine du Christ, Marie devient alors, selon la volonté de son Fils, Mère des croyants (cf. [Jn 19,26-27](#)). Depuis, elle apporte à la naissance et à l'éducation des croyants la coopération de son amour maternel (cf. [LG 63](#)).

352 Cette "coopération" doit être bien comprise. Marie n'est pas une seconde médiatrice à côté du Christ, comme si elle ajoutait quelque chose à l'oeuvre de celui-ci. Marie se trouve du côté des sauvés. Par cette plénitude de grâce et de vie surnaturelle reçue du Christ, "elle était particulièrement prédisposée à la coopération avec le Christ, médiateur unique du salut de l'humanité" ([RMA 39](#)).

C'est sur la compréhension de cette coopération de Marie à l'oeuvre du salut que demeure une difficulté importante entre catholiques et protestants. Ceux-ci portent la constante préoccupation de ne rien faire ou dire qui paraisse accorder à Marie quelque chose de la place qui revient à Jésus seul. Cependant il existe parmi les protestants bien des différences dans la façon de comprendre le rôle de la Vierge.

Marie et l'Église

353 "Dans la communion de toute l'Église", au coeur de la prière eucharistique, nous nommons "en premier lieu la Bienheureuse Marie toujours Vierge". Marie est, en effet, "membre suréminent et absolument unique de l'Église, modèle et exemplaire admirables pour celle-ci dans la foi et dans la charité" ([LG 53](#)).

A la fin du dernier concile, le pape Paul VI a proclamé Marie Mère de l'Église, c'est-à-dire Mère de ses pasteurs et de ses fidèles. Comme une mère, Marie a son rôle propre dans la famille dont elle fait partie, rôle que l'on trouve déjà esquissé dans le Nouveau Testament.

Déjà, à la naissance de Jésus, Marie est présentée comme la première croyante, icône de l'Église en prière, qui "retenait tous ces événements et les méditait dans son coeur" ([Lc 2,19](#)). A la naissance de l'Église, au matin de la Pentecôte, à Jérusalem, Marie, avec les disciples, appelait elle aussi de ses prières le don de l'Esprit Saint sur le peuple de Dieu (cf. [LG 59](#)). "Ainsi celle qui est présente dans le mystère du Christ, comme Mère, est rendue

présente - par la volonté du Fils et par l'Esprit Saint - dans le mystère de l'Église. Et dans l'Église encore, elle continue à être une présence maternelle" ([RMA 24](#)).

354 C'est pourquoi, quand elle contemple la sainteté de la Vierge, l'Église "devient à son tour une Mère, grâce à la Parole de Dieu qu'elle reçoit dans la foi: par la prédication en effet, et par le baptême elle engendre, à une vie nouvelle et immortelle, des fils conçus du Saint-Esprit et nés de Dieu" ([LG 64](#)).

Enfin, dans son Assomption, Marie, "est élevée dans la gloire du ciel: parfaite image de l'Église à venir, aurore de l'Église triomphante, elle guide et soutient l'espérance de son peuple encore en chemin" (cf. préface de la fête de l'Assomption). Dès maintenant, "elle brille déjà comme un signe d'espérance assurée et de consolation devant le peuple de Dieu en pèlerinage" ([LG 68](#)).

Les croyants et leur Mère

355 L'Église, dans sa tradition, a spontanément trouvé l'attitude croyante à l'égard de Marie, à l'exemple de celle du disciple bien-aimé. Cette attitude peut se résumer en quelques mots.

Vénérer Marie: c'est entrer dans le "culte du peuple de Dieu" ([LG 66](#)) envers la Vierge; c'est entrer dans le mouvement séculaire des générations qui la proclament bienheureuse; c'est honorer, respecter, louer la Mère de Dieu. Ce n'est évidemment pas l'adorer: l'adoration n'est due qu'à Dieu.

Imiter Marie: c'est s'ouvrir comme elle à la grâce de Dieu; c'est vivre de la foi comme elle en a vécu elle-même; c'est servir comme elle a servi. Marie est l'exemple et le modèle par excellence de l'existence chrétienne. Là-dessus tous les chrétiens s'accordent.

Prier Marie: c'est se confier à son amour maternel, lui demander son aide et son appui; c'est faire appel à elle afin qu'elle intercède pour nous auprès de son Fils. Les catholiques redisent chaque jour cette prière dont les premiers mots sont empruntés au récit de l'Annonciation.

356 *Je vous salue, Marie,
pleine de grâce
le Seigneur est avec vous.
Vous êtes bénie
entre toutes les femmes,
et Jésus, le fruit de vos entrailles, est béni
Sainte Marie, mère de Dieu,
priez pour nous, pauvres pécheurs,
maintenant et à l'heure de notre mort.
Amen.*

357 *Moïse dit au peuple:
"Qu'on se souvienne de ce jour
où vous êtes sortis d'Égypte,
de la maison de servitude,
car c'est à main-forte
que le Seigneur vous a fait sortir de là.
Sept jours, tu mangeras des pains sans levain.
Le septième jour ce sera fête
pour le Seigneur."
[Ex 13,3](#) [Ex 13,6](#)*

358 *Avant la fête de la Pâque,
sachant que l'heure était venue pour lui
de passer de ce monde à son Père,
Jésus, ayant aimé les siens qui étaient dans le monde,
les aima jusqu'au bout.
Au cours du repas,
alors que le démon avait déjà inspiré
à Judas Iscariote, fils de Simon,
l'intention de le livrer,
Jésus, sachant que le Père a tout remis entre ses mains,
qu'il est venu de Dieu et qu'il retourne à Dieu,
se lève de table, quitte son vêtement,
et prend un linge qu'il se noue à la ceinture;
puis, il verse de l'eau dans un bassin,
il se met à laver les pieds des disciples
et à les essuyer avec le linge qu'il avait à la ceinture.
Il arrive ainsi devant Simon Pierre.
Et Pierre lui dit:
"Toi, Seigneur, tu veux me laver les pieds!"
Jésus lui déclara:
"Ce que je veux faire,
tu ne le sais pas maintenant
plus tard tu comprendras."
[Jn 13,1-8](#)*

Les sacrements dans l'Église

Pas d'Église sans sacrements

359 Dans l'Église, le Christ ressuscité se rend présent et agit de manière privilégiée par les sacrements.

L'Église, enseigne Vatican II, est "en quelque sorte le sacrement, c'est-à-dire à la fois le signe et le moyen de l'union intime avec Dieu et de l'unité de tout le genre humain" ([LG 1](#)).

Cependant, il ne suffit pas de parler de l'Église en général pour dire ce que sont les sacrements, ni pour manifester la place singulière qu'ils occupent dans cette Église et dans l'existence des chrétiens.

Les sacrements sont des "actions du Christ et de l'Église" ([CIC 840](#)): des actes du Christ accomplis dans l'Église et par son ministère. Ce sont tous des actes d'Alliance qui unissent au Christ par l'action du Saint-Esprit, relient les hommes à Dieu et à leurs frères par le plus intime d'eux-mêmes, et incorporent à l'Église. Par eux, les hommes sont introduits et progressent dans le monde nouveau "pour connaître la liberté, la gloire des enfants de Dieu" ([Rm 8,21](#)) qui leur sont réservées à l'intérieur de la création renouvelée.

Il n'y a pas de christianisme sans Christ, Dieu venu dans notre humanité visible. Il n'y a pas non plus d'Église sans sacrements, signes visibles de la grâce invisible.

Les sacrements célébrés dans l'Église

360 L'Église, cette portion de l'humanité qui accueille et communique l'amour du Père pour tous les hommes, ne cesse de contempler le don du salut réalisé par la naissance, la vie, les paroles, les miracles, la mort et la résurrection du Seigneur. Corps du Christ, elle prolonge sur terre sa prière d'intercession et de louange. Envoyée au monde, elle célèbre l'action de "l'Esprit qui poursuit son oeuvre dans le monde et achève toute sanctification" (prière eucharistique IV). Elle répond ainsi à l'invitation du Christ: "L'heure vient et c'est maintenant où les vrais adorateurs adoreront le Père en esprit et en vérité: tels sont les adorateurs que recherche le Père" ([Jn 4,23](#)).

"La liturgie est considérée comme l'exercice de la fonction sacerdotale de Jésus Christ, exercice dans lequel la sanctification de l'homme est signifiée par signes sensibles, est réalisée d'une manière propre à chacun d'eux, et dans lequel le culte public intégral est exercé par le Corps mystique de Jésus Christ, c'est-à-dire par le Chef et par ses membres" ([SC 7](#)).

361 Dans l'ensemble de la vie liturgique de l'Église, en son coeur, sont les sacrements. Ils témoignent que toute l'action sainte et sanctifiante que l'Église exerce dans sa liturgie a sa source et son fondement dans l'institution du Christ.

Il est de la nature des sacrements d'être célébrés, c'est-à-dire d'avoir une expression publique, voire solennelle. Ils sont toujours des actes liturgiques. Inversement, toute la liturgie de l'Église gravite autour des sacrements et notamment de l'eucharistie. Tel est en particulier le cas de l'Office divin, qui rythme la prière officielle de l'Église, et dont s'acquittent les religieux, les religieuses et les ministres ordonnés, mais que se plaisent aussi aujourd'hui à accomplir, en tout ou en partie, un nombre toujours plus grand de laïcs.

Pas de sacrement, autrement dit, qui ne soit action liturgique Et pas de liturgie qui n'entretienne quelque lien à la structure sacramentelle de l'Église et de son culte.

[Les sacrements dans le monde et dans l'histoire des hommes](#)

[Des expériences humaines symbolisées](#)

362 Les sacrements du Christ, célébrés dans l'Église, comportent une dimension profondément humaine.

On retrouve dans les rites sacramentels plusieurs des grands symboles, tels que l'eau ou le pain, dans lesquels se reflètent les rapports constitutifs de l'homme avec le cosmos.

C'est même en prenant corps, en quelque sorte, dans les éléments les plus fondamentaux de la nature et de l'existence humaine que la grâce sacramentelle, cette action spécifique de Dieu, se communique en chaque sacrement: dans le baptême "par le bain d'eau qu'une parole accompagne" ([Ep 5,26](#)), dans l'eucharistie par la participation à un repas, dans l'onction des malades par une onction d'huile... Les réalités du monde sensible et les actes qui traduisent les relations entre les hommes sont par là comme transfigurés.

[Dans des actions rituelles](#)

363 Les symboles sont vécus à travers des ensembles de gestes, de paroles. Un enchaînement les structure et leur donne sens. Ils prennent forme dans des rites. Les

sacrements sont des actions rituelles confiées par le Christ à l'Église.

Les rites sont des actions accomplies et renouvelées conformément à des règles. Ces règles sont toujours propres à un groupe humain déterminé. De telles actions rituelles se retrouvent dans toute vie sociale. Elles sont indispensables à la cohésion du groupe. Les membres du groupe se reconnaissent entre eux à travers ces rites qui leur sont communs. Leur vie en est marquée. Elle en reçoit ses orientations, son "style", qui souvent déconcertent les personnes extérieures au groupe.

Les sacrements conservent les propriétés générales et constitutives du rite. Ils structurent la vie de l'Église et de chacun de ses membres. Certains de leurs aspects secondaires peuvent être plus ou moins adaptés aux possibilités ou aux circonstances. Mais, en eux-mêmes, dans leur caractère proprement rituel, les sacrements ne se laissent pas manipuler. Nul ne les invente pour lui seul. Il n'appartient à aucun groupe particulier de les modifier ou de les aménager à sa façon. Ce serait les vider d'une signification qu'ils trouvent seulement dans leur lien avec l'Église universelle.

Des rites proprement chrétiens

364 Le caractère rituel des sacrements atteste que la foi ne se construit pas elle-même, mais se laisse construire. Personne n'est propriétaire des sacrements. Éléments essentiels de la Tradition de l'Église, qui remonte au Christ, ils règlent, édifient et nourrissent la foi catholique. Dans l'Église, les fidèles croient comme ils prient et ils prient comme ils croient. C'est ce que déclare le vieil adage "lex orandi, lex credendi", qu'on pourrait transcrire ainsi: "la règle de la prière de l'Église est en même temps la règle de la foi" ou encore "ce que l'Église célèbre, c'est aussi ce qu'elle croit".

L'action ritualisée, parce qu'elle vient de la Tradition, précède chaque assemblée qui y participe. Par sa seule existence, elle empêche l'assemblée liturgique chrétienne de ramener ce qui va s'accomplir à la mesure de ses désirs ou de ses projets. Ainsi, avant même qu'il ne se remplisse de tous ses traits concrets, le rite (la plongée ou l'eau répandue, l'onction, le pain partagé...) manifeste aux croyants qu'ils ne sont pas rassemblés en leur propre nom mais au nom d'un Autre.

365 Le caractère rituel et symbolique des assemblées chrétiennes ouvre un espace caractéristique dans lequel la foi de chacun va pouvoir s'épanouir. Dans cet espace le croyant se reconnaît chez lui. "Heureux les invités au Repas du Seigneur!", pourra-t-il s'entendre dire avant d'aller communier. Il se retrouve alors avec tous ceux qui, comme lui, se laissent instruire et transformer par les actions liturgiques et sacramentelles.

Dans la pratique liturgique aujourd'hui, on oscille parfois entre une application très étroite du rituel et une créativité qui ne prend pas en compte les règles liturgiques. Les perspectives ouvertes par la Constitution sur la Sainte Liturgie de Vatican II permettent de tracer un chemin entre un laxisme qui aboutirait à une profanation des sacrements, en faisant n'importe quoi (ou ce que chacun voudrait), et un rubricisme qui trahirait "l'humanité" de Dieu et de son Église. Le pape et les évêques sont chargés de guider l'Église entre ces deux écueils, afin que les chrétiens découvrent toujours davantage les richesses de la Sainte Écriture, du rythme de l'année liturgique, des gestes, des attitudes et des rites qui expriment la louange, l'intercession, l'action de grâce des croyants rassemblés.

Une logique à l'oeuvre dans toute l'histoire du salut

Déjà dans la première Alliance

366 L'Écriture tout entière le montre, et le concile Vatican II rappelé: "La Révélation comprend des événements et des intimentement unis entre eux" ([DV 2](#)).

La Bible témoigne des "grandes oeuvres" de Dieu. Par la création, Dieu tire l'univers du chaos originel et donne vie à l'humanité. (cf [Gn 1-2](#)). On le voit empêcher que la perversité n'engloutisse l'humanité dans le déluge: une famille au moins, Noé et les siens, sera épargnée, pour devenir une nouvelle semence (cf. [Gn 6,14](#) et suiv.). Plus tard, Dieu entend la clameur de son peuple exilé, réduit en esclavage, et il le sauve de l'oppression des Égyptiens (cf. [Ex 2,23](#) et suiv.). Il fait alliance avec lui et lui donne les dix Paroles de Vie. Il le nourrit pendant sa marche au désert (cf [Ex 16](#)). Plus tard encore il le ramènera de l'exil (cf [Is 40-45](#)). Il le forme comme son peuple, lui apprend "à marcher avec lui" et à l'ordonnance de son culte.

Lorsqu'Israël est établi sur la terre promise, le Seigneur de le guider, lui donne des "juges" et des rois. Il appelle et envoie des prophètes pour le remettre sur le chemin de l'Alliance et raviver son espérance.

367 Dieu agit à la fois dans les événements, dans l'histoire et dans les coeurs (cf [Jr 24,7](#)). Il sait, en effet, qu'il y a des yeux qui ne voient pas et des oreilles qui n'entendent pas (cf [Jr 5,21](#) [Mc 8,18](#)). Il travaille sans cesse à éviter la division entre les actes de l'homme et ses intentions, entre ce que disent les lèvres et ce que croit le coeur.

On a parfois employé l'expression: "sacrements de l'Ancienne Alliance". Ces "sacrements" constituaient des rites par lesquels les grandes oeuvres de Dieu accomplies en faveur de son peuple étaient régulièrement célébrées dans une liturgie. Les sacrements de la Nouvelle Alliance se distinguent de ces actions rituelles, mais ils y trouvent un enracinement.

L'eucharistie chrétienne, par exemple, s'est inscrite dans le cadre du repas religieux juif, et notamment du repas pascal. Le baptême chrétien a repris, non sans en modifier profondément le sens (cf [Mt 3,11](#)), ce que faisaient des groupes religieux juifs contemporains du Christ. On parle à leur propos de mouvements baptistes parce qu'ils pratiquaient un baptême.

Dans la Nouvelle Alliance

368 L'oeuvre de Dieu, rapportée par l'Ancien Testament et réalisée en faveur d'Israël, se poursuit jusqu'à trouver son parfait accomplissement dans celle de Jésus.

Jésus parle, enseigne, exhorte. Il suffit d'évoquer le grand discours sur la montagne (cf. [Mt 5-7](#)). Mais, autant que ses paroles, les évangiles rapportent les gestes qu'il accomplit tout au long de son passage parmi les hommes. Par ses gestes et ses paroles Jésus manifeste la nature de la mission de salut qu'il réalise au bénéfice de tous les hommes.

Lorsque Jean Baptiste, qui l'avait désigné comme le Messie, éprouve cependant le besoin de lui demander s'il est bien celui qui doit venir ou s'il faut en attendre un autre, il répond simplement: "Allez rapporter à Jean ce que vous entendez et voyez: les aveugles voient, les boiteux marchent, les lépreux sont purifiés, les sourds entendent, les morts ressuscitent et la Bonne Nouvelle est annoncée aux pauvres" ([Mt 11,4-5](#)).

De la même manière, Jésus dévoile le sens de son ministère dans la synagogue de Nazareth: "On lui présenta le livre du prophète Isaïe. Il ouvrit le livre et trouva le passage où il est écrit: L'Esprit du Seigneur est sur moi, parce que le Seigneur m'a consacré par l'onction. Il m'a envoyé porter la Bonne Nouvelle aux pauvres, annoncer aux prisonniers qu'ils sont libres, et aux aveugles qu'ils verront la lumière, apporter aux opprimés la libération, annoncer une année de bienfaits accordée par le Seigneur. [...] Alors il se mit à leur dire: Cette parole de l'Écriture que vous venez d'entendre, c'est aujourd'hui qu'elle s'accomplit" ([Lc 4,17-21](#)).

369 La prédication de Jésus est indissociable des miracles qui jalonnent son itinéraire sur les routes de Palestine. Loin de dispenser de la foi, les miracles de Jésus la requièrent souvent de ceux en faveur desquels il les accomplit (cf. [Mc 6,5-6](#)). Car ils introduisent un monde nouveau dans le monde ancien du péché et de la mort. Ils révèlent la venue du royaume de Dieu. Mais chacun ne peut le voir et y entrer que par une adhésion personnelle dans la foi.

Aussi saint Jean désigne-t-il les miracles de Jésus comme des "signes". Ceux-ci visent une réalité qui est au-delà de ce qui frappe les sens. Cette réalité, plus profonde, n'apparaît qu'à ceux dont le coeur s'ouvre à la foi. On peut être capable d'entendre des sons sans rien percevoir de l'harmonie d'une oeuvre musicale; on y reste alors totalement étranger. Ainsi en allait-il pour beaucoup de ses contemporains. Et Jésus évoque cette possible fermeture des oreilles et cet obscurcissement des yeux déjà stigmatisés par le prophète Isaïe (cf. [Mt 13,14-15](#)).

Après la résurrection, saint Pierre, pour résumer l'itinéraire de Jésus, rappelle l'onction d'Esprit Saint et de puissance qui lui a été conférée par le Père. Et il ajoute: "Là où il passait, il faisait le bien, et il guérissait tous ceux qui étaient sous le pouvoir du démon. Car Dieu était avec lui" ([Ac 10,38](#)).

370

371 En effet, le crucifié est le Fils de Dieu, livré aux hommes mais aussi tout entier livré à la volonté du Père, ne faisant qu'un avec lui. Traversé par le douloureux sentiment de l'abandon, il demeure mystérieusement uni au Père et s'en remet à lui dans l'Esprit Saint.

La croix est inséparable de la Résurrection. Elle a été plantée sur notre terre. Mais, croix du Ressuscité, elle touche le ciel. La mort de Jésus s'inscrit dans le cours de notre histoire et y prend date. Mais la Résurrection atteste, en même temps que la victoire du Christ, le caractère définitif et permanent de son oeuvre de salut.

L'épître aux Hébreux insiste sur ce caractère "éternel" de l'oeuvre, réalisée "une fois pour toutes", et dont la fécondité continue de porter ses fruits dans l'Église (cf. [He 9,12](#) [He 10,10](#)).

Institués par le Christ

372 Les sacrements tirent leur origine de ces gestes du Christ (pardon des péchés, guérisons, nourriture des foules...) qui jalonnent sa mission parmi les hommes, et dont le mystère pascal dévoile l'impérissable portée. Ils reçoivent leur fécondité de l'oeuvre suprême de la croix, à l'heure où Jésus passe de ce monde vers le Père. C'est pourquoi le Christ est proprement l'auteur et l'origine des sacrements. C'est lui qui les a institués (cf. concile de Trente, [DS 1601](#) FC 663).

En instituant l'Église, il lui confie les sacrements comme moyens privilégiés pour permettre aux croyants de le rencontrer et de vivre de sa vie.

Que l'institution des sacrements remonte au Christ, c'est particulièrement net pour ce

"sacrement des sacrements" qu'est l'eucharistie. Les trois évangiles synoptiques et la première lettre aux Corinthiens (cf. [1Co 11,23-26](#)) la relatent dans le récit de la dernière Cène, le Jeudi saint. L'eucharistie est l'institution par excellence de la Nouvelle Alliance. Dans la mesure où "tous les autres [sacrements] sont ordonnés à ce sacrement comme à leur fin" (saint Thomas d'Aquin, Somme théologique, III 63,3), l'eucharistie les relie au Christ.

373 Pour ce qui est du baptême, le Nouveau Testament atteste formellement son institution par Jésus ressuscité (cf. [Mt 28,19](#)). Au début de sa mission, Jésus s'est lui-même soumis au rite baptismal pratiqué par Jean Baptiste. A Nicodème il révèle le sens du baptême d'eau et d'Esprit comme nouvelle naissance (cf. [Jn 3,39](#)). Après sa résurrection il envoie ses disciples: "De toutes les nations faites des disciples, baptisez-les au nom du Père, et du Fils, et du Saint-Esprit" ([Mt 28,19](#)). Les Actes des apôtres et plusieurs autres écrits du Nouveau Testament nous montrent les apôtres baptisant au nom de Jésus, conformément à son ordre.

Jésus a aussi manifestement remis aux apôtres le pouvoir de pardonner les péchés (cf. [Jn 20,22-23](#) [Mt 18,18](#)), même s'il n'a pas précisé le rite par lequel ils devraient accomplir ce ministère de réconciliation.

Pour les autres sacrements, outre le rapport étroit qu'ils entretiennent avec le baptême et l'eucharistie, leur lien apparaît avec la pratique de Jésus quand il pardonne les péchés, guérit et relève les malades, envoie les disciples en mission, rappelle le sens de l'union de l'homme et de la femme. Ainsi, lorsque les apôtres, après la résurrection, refont dans la communauté chrétienne les gestes inaugurés par lui, ils font ce que Jésus leur a dit de faire. Ils agissent alors par fidélité à Jésus, dans la puissance de sa résurrection et sous la conduite de son Esprit.

Confiés par le Christ à l'Église

374 Les sacrements constituent l'action propre du Seigneur au coeur des communautés. C'est le Christ qui les a institués pour la sanctification de l'Église, qu'il a purifiée "par le bain d'eau qu'une parole accompagne" ([Ep 5,26](#)). Il les confie à l'Église, c'est-à-dire à la communauté tout entière, mais d'abord, en un sens particulier, aux apôtres et à leurs successeurs établis comme "intendants des mystères de Dieu" ([1Co 4,1](#)).

De fait, l'Église s'est toujours reconnu un large pouvoir pour déterminer les modalités de la célébration des sacrements. Elle en a modelé le " cérémonial "; elle a défini tous les éléments qui en déploient le sens. Mais elle sait depuis toujours qu'elle est simplement gardienne de ce qui en constitue la substance (cf. concile de Trente, [DS 1699](#) [DS 1728](#) FC 881 et 758): les gestes et les paroles du Christ qui les a institués, autrement dit l'essentiel du rite.

Ainsi, par exemple, l'Église ne se reconnaît pas le pouvoir "d'effacer" un baptême ou une ordination. Elle peut au plus les reconnaître ou les déclarer invalides, s'ils n'ont pas été conférés ou reçus selon les normes ecclésiales. Elle ne se reconnaît pas la maîtrise sur la substance des sacrements qui lui sont confiés.

En notre temps la réforme liturgique de Vatican II a bien montré la latitude que le Christ laisse à l'Église pour modeler et adapter les formes de leur célébration sans modifier ce qui les constitue essentiellement.

375 Gestes du Christ en personne, posés tout ensemble par, dans et devant l'Église, les sacrements exercent leur action en vertu même du rite accompli (cf concile de Trente, [DS 1608](#) FC 670). Ils réalisent ce qu'ils signifient. Leur action dépasse de beaucoup les

dispositions du ministre qui les célèbre ou de celui qui les reçoit, même si ces dispositions interviennent dans les effets produits par le sacrement. Le baptême conféré à un enfant encore incapable d'y adhérer personnellement, et même s'il est demandé par une famille peu croyante, demeure un vrai baptême. En effet, il reste un geste du Christ célébré dans la foi de l'Église.

Parce qu'ils réalisent ce qu'ils signifient, les sacrements suscitent et stimulent la foi. Ils sont appels à la foi. Leur pleine signification se déploie dans la réponse explicite et personnelle du croyant.

Signes sensibles, efficaces, comportant des paroles

376 Les sacrements sont des signes sensibles et efficaces de l'action du Christ en faveur des hommes. Le salut, qui s'est réalisé à travers ce que le Christ a vécu et souffert dans son corps, continue à nous être donné à l'intérieur de notre existence corporelle et sociale. Les sacrements témoignent de la prévenance de Dieu, qui s'adresse aux hommes dans leur humanité la plus concrète.

Dans les sacrements plusieurs grands symboles humains sont mis au service de la grâce de Dieu et de la réponse des hommes. Ce sont ceux que nous avons déjà évoqués et à travers lesquels les peuples ont, dans leur histoire, tenté d'exprimer leurs rapports au sacré ou à la divinité: l'eau, la lumière, le repas...

377 Mais l'ambivalence des gestes et des symboles (l'eau, par exemple, peut être porteuse de vie ou de mort) est levée par la parole qui les accompagne toujours: les sacrements sont une action symbolique à laquelle s'ajoute une parole.

La célébration des sacrements commence toujours par une liturgie: de la Parole, qui situe les rites sacramentels dans les perspectives de l'histoire du salut.

Pour saisir tout cela de façon concrète et vivante, il suffit de se rappeler la liturgie de la veillée pascale.

La célébration sacramentelle culmine lorsque sont prononcées les paroles qui réalisent ce qu'elles signifient: "Ceci est mon corps"; "Je te baptise"; "Sois marqué de l'Esprit Saint"; etc.

Signes porteurs des promesses du Royaume

378 S'il n'y a pas de sacrements sans Parole, c'est que les sacrements ne sont pas fondés simplement sur la nature de l'homme. Ils sont des signes visibles de la grâce invisible. Ce dont ils témoignent et à quoi ils renvoient, c'est l'histoire et l'oeuvre singulières du Christ Jésus, centre et sommet de l'histoire du salut. S'ils utilisent généralement les grands symboles humains ou cosmiques, ils n'ont pas seulement la signification universelle que peuvent comporter ces symboles. Ils ne parlent pas seulement de la lumière et des ténèbres, de la vie et de la mort, en général. Ils renvoient aux événements singuliers de la vie, de la mort et de la résurrection du Christ, et à la vie "éternelle", c'est-à-dire à la vie même de Dieu, connue par l'ensemble de la Révélation.

Témoins de l'histoire du Christ, les sacrements comportent toujours, comme élément constitutif, un caractère de "mémorial". Ils rappellent et actualisent les gestes historiques de Jésus et, avant tout, le geste suprême d'amour sauveur accompli par sa mort et sa résurrection.

Les sacrements sont également signes du Royaume à venir. Car la "mémoire du Seigneur" qu'ils célèbrent est porteuse de multiples promesses. Célébrer l'eucharistie, c'est proclamer "la mort du Seigneur, jusqu'à ce qu'il vienne" ([1Co 11,26](#)). Les sacrements nous annoncent la plénitude de vie que nous connaissons en perfection dans la gloire de la vie future. Ils nous y associent dès à présent.

Sacrements de la foi célébrés dans la foi

379 L'action personnelle du Christ qui s'exerce dans les sacrements est accueillie dans la foi de l'Église qui les célèbre.

Les sacrements sont célébrés dans le cadre d'une communauté, au cours d'une liturgie présidée par un ministre ordonné. C'est seulement dans des circonstances exceptionnelles que le développement de la liturgie peut être réduit au strict nécessaire.

Culte et prière de la communauté réunie autour de ses pasteurs, la liturgie appelle la participation "consciente, active et fructueuse" ([SC 11](#)) de chaque fidèle.

380 Dans chaque sacrement, un minimum de participation active est toujours nécessaire. Il faut, pour le moins, "se présenter", ou "être présenté", aux sacrements: on présente un enfant au baptême, on se présente à la communion ou au sacrement de pénitence, on se rend à l'église pour le sacrement de mariage...

Si les sacrements "supposent la foi", ils sont là aussi pour l'instruire, l'édifier, la faire croître: "Les sacrements ont pour fin de sanctifier les hommes, d'édifier le Corps du Christ, enfin de rendre le culte à Dieu; mais, à titre de signes, ils ont aussi un rôle d'enseignement. Non seulement ils supposent la foi, mais encore ils la nourrissent, ils la fortifient, ils l'expriment; c'est pourquoi ils sont dits sacrements de la foi" ([SC 59](#)).

Catéchisme France 348

Grâce et engagement sacramentels

381 Les sacrements sont porteurs de la grâce du Christ.

La grâce est fondamentalement le don que Dieu fait de sa vie. Elle est le fruit de l'oeuvre du Christ. A l'endroit de l'homme pécheur, elle comporte un caractère "médicinal". Mais "sanctifiante", elle fait aussi participer à la vie même de Dieu. Elle intervient de manière gratuite, et toujours neuve, "actuelle", au sein de l'existence et de l'action humaines. Mais, donnée de manière "habituelle", elle peut aussi définir un "état".

Grâce du Christ, elle se communique de manière privilégiée dans la prolongation de ses gestes, que sont les sacrements. Les sacrements sont porteurs d'une grâce sacramentelle, propre à chacun d'eux. Celle-ci correspond à ce qu'ils signifient (nouvelle naissance dans le baptême, pardon des péchés dans la pénitence, vie du Christ reçue en nourriture dans l'eucharistie...).

Dans le monde grec, au mot "sacrement" correspond le mot "mystère". Celui-ci désigne la pensée secrète de Dieu manifestée et réalisée dans le don gratuit de la vie, de la mort et de la résurrection de Jésus Christ. Les sacrements témoignent de cette réalisation et comportent une profondeur qui ne se découvre pleinement que par la foi. Le mot "mystère" évoque également cette profondeur.

Don de Dieu, les sacrements engagent ceux qui les reçoivent dans la foi de l'Église. Ils se pratiquent. On parle justement de la pratique des sacrements. Dans cette pratique, la foi conserve son caractère éminemment personnel. Mais elle y acquiert et manifeste son caractère public et ecclésial. La réception d'un sacrement implique aussi un engagement de l'existence. La foi proclamée dans le sacrement "prend corps" dans la vie du croyant.

Les sacrements dans l'existence du chrétien

382 Les sacrements sont donnés à des moments déterminés mais rayonnent sur l'ensemble de la vie du croyant: du baptisé, du confirmé, du prêtre, des époux... La grâce du sacrement accompagne toute leur existence. Chaque jour de la semaine demeure sous le rayonnement puissant de l'eucharistie dominicale, à plus forte raison si l'eucharistie est aussi célébrée ou reçue quotidiennement.

Ainsi l'existence chrétienne tout entière revêt une dimension sacramentelle. Elle est transformée en "sacrifice saint, capable de plaire à Dieu" ([Rm 12,1](#)). La vie morale devient l'expression de notre être chrétien.

Saint Paul en témoigne à propos du baptême (cf. [Rm 6,3](#)) et de l'eucharistie. Les divisions et rivalités, par exemple, contredisent la participation à l'eucharistie. "Celui qui mangera le pain ou boira la coupe du Seigneur indignement se rendra coupable envers le corps et le sang du Seigneur. Que chacun s'éprouve soi-même, avant de manger ce pain et de boire cette coupe; car celui qui mange et boit sans discerner le corps du Seigneur mange et boit sa propre condamnation" ([1Co 11,27-29](#)).

Un ensemble organique

Sept sacrements

383 Les sacrements ne doivent donc pas être isolés de l'ensemble de l'existence et de l'agir chrétiens. Ils ne doivent pas être détachés de l'ensemble de la vie de l'Église, et notamment de sa vie liturgique, qui "grave" autour d'eux. Ils ne doivent pas non plus être séparés les uns des autres.

L'Église catholique reconnaît sept rites institués par le Christ, auxquels elle réserve l'appellation propre de sacrements. Ce sont le baptême, la confirmation, l'eucharistie, la pénitence, l'onction des malades, l'ordre et le mariage (cf. concile de Trente, [DS 1601](#) FC 663).

Les sept sacrements ont toujours été vécus et pratiqués dans l'Église, tant en Orient qu'en Occident. Cependant la réflexion sur l'unité organique entre ces sept sacrements n'apparaît qu'au XIIème siècle. Elle est liée à un approfondissement de la nature même des sacrements.

Les communautés ecclésiales issues de la Réforme ne connaissent généralement que deux sacrements, baptême et eucharistie (ou Sainte Cène), qui ont d'ailleurs toujours été considérés, dans toute l'Église, comme les plus importants. Mais le concept de sacrement n'est pas le même dans la Réforme protestante et dans la doctrine catholique, telle qu'elle a été définie au concile de Trente.

384 Trois de ces sacrements, le baptême, la confirmation et l'ordre, ne peuvent pas être réitérés: ils impriment en ceux qui les reçoivent un "caractère, qui est une sorte de signe spirituel indélébile" (concile de Trente, [DS 1609](#) FC 671).

Les sacrements sont distingués d'un certain nombre d'autres rites ou pratiques symboliques, qui reçoivent le nom de sacramentaux: ainsi l'imposition des cendres au début du carême, la bénédiction, la distribution et la procession des Rameaux, les funérailles, etc.

Alors que l'institution des sacrements remonte au Christ, celle des sacramentaux est le fait de l'Église, qui tout entière prie pour ses membres. "Par eux, les hommes sont disposés à recevoir l'effet principal des sacrements, et les diverses circonstances de la vie sont sanctifiées" ([SC 60](#)).

Même si les sacramentaux sont institués par l'Église, celle-ci les relie toujours d'une manière ou d'une autre à l'oeuvre du Christ, d'où procèdent toute bénédiction et toute grâce.

Une diversité structurée

385 Les sacrements constituent un ensemble organique au centre duquel se situent le baptême et l'eucharistie. Les rôles qu'ils exercent dans la vie des communautés et de chaque fidèle sont divers. Il convient cependant de les situer les uns par rapport aux autres.

Baptême, confirmation et eucharistie constituent les sacrements de "l'initiation chrétienne".

L'initiation chrétienne désigne traditionnellement l'ensemble de la démarche d'entrée dans la foi. Cette entrée est le plus souvent progressive, qu'il s'agisse de l'intelligence ou de la

pratique de cette foi. L'idée d'initiation trouve un regain d'actualité là où, comme dans notre pays, la foi va de moins en moins de soi. Dans ces conditions il est nécessaire d'y être progressivement introduit.

Tel est notamment l'objectif du catéchuménat des adultes, qui revêt aujourd'hui une importance renouvelée dans les pays de tradition chrétienne eux-mêmes. Le rituel du baptême des enfants en âge scolaire prévoit une démarche du même type que celle de ce catéchuménat des adultes.

Mais la catéchèse postbaptismale elle-même, aussi bien pour les adultes que pour les enfants, envisage de plus en plus souvent une démarche analogue. En effet, "un certain nombre d'enfants baptisés dès la première enfance viennent à la catéchèse paroissiale sans avoir reçu aucune autre initiation à la foi, et sans avoir encore aucun attachement explicite et personnel à Jésus Christ" ([CTR 19](#)).

386 Le baptême est au départ de toute vie sacramentelle. Il délivre du péché, configure au Christ, incorpore à l'Église et régénère en, faisant devenir enfant de Dieu. Aucun autre sacrement ne peut être conféré à celui qui n'est pas devenu fidèle du Christ par le baptême. Dans la confirmation le baptisé est marqué par l'Esprit Saint, sanctifié et rendu témoin de l'Évangile. L'accomplissement de l'initiation chrétienne est donné dans l'eucharistie. La place singulière occupée par l'eucharistie dans l'édifice sacramentaire tient à ce que ce sacrement contient non seulement la grâce, mais l'auteur même de la grâce (cf. concile de Trente, [DS 1639](#) FC 738).

387 Celui qui s'approche du sacrement de pénitence et de réconciliation reçoit de la miséricorde de Dieu le pardon de ses péchés. Réconcilié avec Dieu, il est aussi réconcilié avec l'Église que son péché a blessée (cf. [LG 11](#)). Par l'onction des malades au temps de la maladie grave, "c'est l'Église tout entière qui recommande les malades au Seigneur souffrant et glorifié, pour qu'il les soulage et les sauve (cf. [Jc 5,14-16](#)) " ([LG 11](#)). L'onction des malades fait participer le malade gravement atteint à la puissance du Christ victorieux du mal et de la mort, miséricordieux et compatissant. Elle l'aide à "s'associer volontairement à la passion et à la mort du Christ" ([LG 11](#)), en apportant sa part au combat du peuple de Dieu pour le bien de sa santé et de sa vigueur.

388 Ordre et mariage contribuent à l'édification et à la croissance du peuple de Dieu. Le sacrement de l'ordre établit dans leur charge ceux qui sont appelés à exercer dans et pour l'Église, de manière permanente, reconnue et instituée, le ministère de pasteur au nom du Christ.

Une expression latine rend compte de cette configuration particulière du ministre ordonné au Christ (cf. [PO 2](#)): elle dit qu'il agit *in persona Christi Capitis*, textuellement "dans la personne du Christ Tête". Ceci apparaît tout particulièrement lorsque le prêtre prononce les paroles consécatoires: "Ceci est mon corps..." Il agit réellement dans la personne du Christ ou comme le Christ en personne. Les expressions "au nom du Christ", "à la place du Christ", plus fréquemment utilisées dans la langue française, ne parviennent pas à exprimer toute la richesse de cette expression latine qui n'a pas son équivalent français.

Dans le mariage est contractée une union destinée à la fois à sanctifier les époux, à donner naissance à des enfants, c'est-à-dire à continuer la famille humaine et à faire croître le peuple de Dieu. Le mariage est fondé sur l'Alliance entre le Christ et l'Église, et signifie cette Alliance. Il participe à son mystère d'unité et d'amour fécond (cf. [LG 11](#)).

[Le baptême](#)

389 Le premier sacrement de l'initiation chrétienne est le baptême. Il est "la porte des sacrements" ([CIC 849](#)). C'est par lui que le croyant entre dans l'Alliance et commence à en vivre. Jésus déclare que le baptême est une nouvelle naissance, par laquelle on entre dans le royaume de Dieu: "Personne, déclare-t-il à Nicodème, à moins de naître de l'eau et de l'Esprit, ne peut entrer dans le royaume de Dieu" ([Jn 3,5](#)). Le concile Vatican II exprime cette nécessité du baptême: "Appuyé sur la Sainte Écriture et sur la Tradition, il enseigne que cette Église en marche sur la terre est nécessaire au salut. Seul, en effet, le Christ est médiateur et voie de salut: or, il nous devient présent en son Corps qui est l'Église; et en nous enseignant expressément la nécessité de la foi et du baptême (cf [Mc 16,16 Jn 3,5](#)), c'est la nécessité de l'Église elle-même, dans laquelle les hommes entrent par la porte du baptême, qu'il nous a confirmée en même temps" ([LG 14](#)).

Qu'en est-il du salut de ceux qui n'ont pas reçu le baptême? Le concile Vatican II répond de manière très claire: "Ceux qui, sans qu'il y ait de leur faute, ignorent l'Évangile du Christ et son Église, mais cherchent pourtant Dieu d'un coeur sincère et s'efforcent, sous l'influence de sa grâce, d'agir de façon à accomplir sa volonté telle que leur conscience la leur révèle et la leur dicte, ceux-là peuvent arriver au salut éternel" ([LG 16](#)).

Sacrement du "passage"

390 Toute initiation évoque un passage: l'entrée dans un monde inexploré. C'est spécialement le cas des types d'initiation pratiqués dans les sociétés traditionnelles et, en premier lieu, de cette initiation par laquelle l'enfant fait son entrée dans le monde des adultes.

Mais cela est beaucoup plus vrai de l'initiation chrétienne. Les Pères de l'Église l'appellent une "illumination". Elle fait passer des ténèbres du monde ancien, établi sous la loi du péché et de la mort, à la lumière du monde nouveau de Dieu, rayonnant des promesses de vie et d'éternité.

391 En grec, baptême signifie plongée. Par le baptême le chrétien est plongé dans le mystère du Christ mort et ressuscité. "Ne le savez-vous donc pas, demande saint Paul dans sa lettre aux Romains: nous tous, qui avons été baptisés [plongés] en Jésus Christ, c'est dans sa mort que nous avons été baptisés [plongés]. Si, le baptême dans sa mort, nous avons été mis au tombeau avec pour que nous menions une vie nouvelle, nous aussi, de même que le Christ, par la toute-puissance du Père, est ressuscité d'entre les morts. Car, si nous sommes déjà en communion avec lui par une mort qui ressemble à la sienne, nous le serons encore par une résurrection qui ressemblera à la sienne" ([Rm 6,3-5](#)).

Le langage de saint Paul devient encore plus parlant lorsque le baptême est donné par immersion, comme c'est le cas chez les chrétiens d'Orient. Dans la liturgie romaine, le baptême par immersion n'a jamais cessé d'être autorisé chaque fois qu'il est réalisable (cf introduction au rituel, 22).

Le "passage" du Christ vers son Père, sa "Pâque", a été préfiguré dans le passage des Hébreux à travers la mer Rouge; ils échappaient alors, par grâce, à l'esclavage d'Égypte (cf. [1Co 10,1-2](#)). Plongé dans l'eau du baptême, le fidèle du Christ échappe à l'esclavage du péché et naît à la liberté des enfants de Dieu.

392 Arrachement et renonciation au monde du péché

Tout passage comporte un point de départ et un point d'arrivée. Plus précisément encore, il

est abandon de la situation dans laquelle on se tenait, afin de pouvoir s'établir dans la nouvelle. Le baptême comporte une face, qu'on peut dire négative, d'arrachement à la situation dans laquelle naissent tous les fils et toutes les filles d'homme: celle que définit la doctrine du péché originel. Le baptême nous délivre de ce péché (mais non de ses conséquences et séquelles). En même temps, de façon positive, il nous fait commencer une vie de communion et d'alliance avec Dieu.

Le baptême libère aussi le catéchumène des péchés personnels dont il est vraiment repentant. Libération du péché et participation à la vie même de Dieu ne peuvent se comprendre l'une sans l'autre. C'est parce qu'il lui est donné de participer à la vie même de Dieu que le baptisé est libéré du péché: "L'homme qui est né de Dieu ne commet pas le péché" ([1Jn 5,18](#)). La liturgie du baptême met successivement en valeur ces deux aspects de la vie nouvelle.

Dans le baptême des adultes

393 Le rituel du baptême des adultes prévoit toute une suite de démarches par lesquelles s'expriment l'arrachement et les renoncements à réaliser.

Vers la fin du catéchuménat, en lien généralement avec les dimanches du Carême, ont lieu les "scrutins". Cet ancien terme de la tradition liturgique rappelle l'examen que l'on faisait, devant la communauté, de ce que le catéchumène avait retenu de la formation reçue. Il suggère aussi que le catéchumène est convié à ouvrir son cœur au regard pénétrant de Dieu et à sa lumière. "Dieu ne regarde [scrute] pas comme les hommes, car les hommes regardent l'apparence, mais le Seigneur regarde le cœur" ([1S 16,7](#)). Ce regard est un regard d'amour et de miséricorde. Il permet de vivre autrement l'expérience humaine du combat contre toutes les forces de mort et d'enfermement. C'est un regard libérateur, qui fait passer des ténèbres à la lumière, de la mort à la vie, du péché à la grâce.

Les scrutins sont conclus par une prière d'exorcisme, inspirée des gestes et des paroles de Jésus en faveur d'un certain nombre de ses contemporains que les esprits mauvais tenaient enchaînés (cf. [Mc 5,8](#)).

Enfin, au moment même de professer la foi de l'Église, le catéchumène est appelé à déclarer personnellement qu'il veut renoncer au péché, à Satan, et fuir le mal en évitant les occasions de péché. Il s'engage alors dans la foi de l'Église avant d'être "plongé" dans la mort et la résurrection du Christ par la puissance de l'Esprit de Dieu.

Dans le baptême des petits enfants

394 Le rituel du baptême des petits enfants ne comporte évidemment pas les scrutins. Mais il prévoit, en plus de la prière d'exorcisme, une renonciation analogue à celle qui est fixée pour le baptême des adultes et que prononcent les parents et les parrains.

Même si le baptême des petits enfants s'est généralisé, surtout lorsque l'ensemble de la société est devenue chrétienne, l'Église, dès les premiers siècles, gardait en mémoire la parole de Jésus sur la nécessité de "naître de l'eau et de l'Esprit" ([Jn 3,5](#)) pour entrer dans le royaume de Dieu. Elle a ainsi compris que les enfants ne devaient pas être privés du baptême: que tout enfant en danger de mort devait être baptisé "dans la foi de l'Église", professée en particulier par les parents et les parrains. C'est dans ces perspectives que les parents se doivent d'entrer en relation avec leur curé "afin de demander le sacrement pour

leur enfant et d'y être dûment préparés" ([CIC 867](#)).

"A travers sa doctrine et sa pratique, l'Église a manifesté ne pas connaître d'autre moyen, en dehors du baptême, pour assurer aux enfants l'accès à la béatitude éternelle: pour cela, qu'on se garde donc de négliger la mission reçue du Seigneur de faire renaître de l'eau et de l'Esprit tous ceux qui peuvent être baptisés. Quant aux enfants morts sans baptême, l'Église ne peut que les confier à la miséricorde de Dieu, comme elle le fait dans le rite des obsèques prévu pour eux" (Congrégation pour la doctrine de la foi, Instruction sur le baptême des petits enfants, 1980, no. 13).

Parrain et marraine tiennent souvent une place importante dans l'esprit des familles. Leur présence témoigne de la part que doit prendre dans le baptême, au-delà des parents, la communauté chrétienne, plus large que la famille, dans laquelle le baptême fait officiellement entrer. Ils sont invités à se soucier, en même temps que les parents, de l'éducation chrétienne de leur filleul(e). Ils peuvent même être amenés, en certains cas, à remplacer les parents dans cette tâche.

[Incorporation au Christ et à l'Église](#)

[Profession de foi trinitaire](#)

395 L'incorporation au Christ et à l'Église, c'est-à-dire au peuple de Dieu sauvé, constitue l'aspect prépondérant du baptême.

Il est souhaitable que le baptême soit célébré dans la communauté rassemblée, spécialement aux grandes fêtes comme Pâques, Pentecôte et Noël.

L'Église est communauté de foi. Le baptême est par excellence "sacrement de la foi". Aussi implique-t-il, comme premier moment, la confession de foi. Dans le cas du baptême des adultes, le Symbole des Apôtres est "remis", c'est-à-dire transmis et exposé, au catéchumène au cours de sa longue préparation, pour qu'il puisse progressivement se l'approprier. Ayant ainsi reçu le Symbole, il le professe à son tour. La Tradition parle à ce propos de "reddition" du Symbole par le catéchumène. Au jour du baptême il le prononce en faisant "profession de foi", preuve de l'adhésion personnelle qu'il lui apporte.

396 La profession de foi, dans le cas du baptême des petits enfants, est prononcée par les parents et par les parrains et marraines. Elle se fait en réponse aux questions que pose, au nom de l'Église, le ministre du baptême, normalement l'évêque, le prêtre ou le diacre. L'interrogation porte sur chacune des Personnes de la Trinité, dans leur être intime et dans leur oeuvre de salut.

C'est alors, en invoquant le nom de ces trois Personnes, que le ministre accomplit le rite essentiel du baptême: l'immersion, ou le geste de verser l'eau sur la tête du baptisé, avec les paroles:

*"N., je te baptise
au nom du Père, et du Fils,
et du Saint-Esprit."*

Il est bon de rappeler qu'en cas d'urgence absolue, toute personne peut donner le baptême, à condition de respecter le rite et l'intention de l'Église (cf [CIC 861](#)).

Participation, dans l'Église, à la triple fonction du Christ

397 La première épître de Pierre exprime, dans le cadre d'une exhortation., ce que donne cette incorporation au Christ et à l'Église: "Vous êtes la race choisie, le sacerdoce royal, la nation sainte, le peuple qui appartient à Dieu; vous êtes donc chargés d'annoncer les merveilles de celui qui vous a appelés des ténèbres à son admirable lumière" ([1P 2,9](#)).

L'apôtre Pierre s'adresse ainsi à l'ensemble des baptisés et non aux seuls ministres. "La participation des laïcs à la triple fonction de Jésus, Prêtre, Prophète et Roi, trouve d'abord sa racine dans l'onction du baptême, puis son développement dans la confirmation, et son achèvement et son soutien dans l'eucharistie" ([CL 14](#)).

L'incorporation à l'Église, Corps du Christ, se réalise concrètement au sein de communautés locales diverses. C'est là qu'un appui doit être cherché pour que le nouveau chrétien persévère sur les chemins d'une vie nouvelle selon le royaume de Dieu. C'est là aussi qu'il découvrira sa forme personnelle de participation active à la vie de l'Église.

398 Catéchèse aux nouveaux baptisés

*Vous avez été conduits par la main
à la piscine du baptême,
comme le Christ est allé de la croix au tombeau
qui est là devant vous.
On a demandé à chacun
s'il croyait au nom du Père, et du Fils,
et du Saint-Esprit.
Vous avez proclamé
la confession de foi qui donne le salut
et vous avez été plongés trois fois dans l'eau,
et ensuite vous en êtes sortis.
C'est ainsi que vous avez rappelé symboliquement
la sépulture du Christ pendant trois jours.
De même, en effet, que Notre Sauveur
a passé trois jours et trois nuits au coeur de la terre,
c'est ainsi que vous,
en sortant de l'eau pour la première fois,
vous avez représenté la première journée du Christ
dans la terre, et la nuit,
en étant plongés.
Celui qui est dans la nuit ne voit plus rien,
tandis que celui qui est dans le jour vit dans la lumière.
C'est ainsi qu'en étant plongés comme dans la nuit
vous ne voyiez rien;
mais en sortant de l'eau
vous vous retrouviez comme dans le jour.
Dans un même moment vous mouriez et vous naissiez.
Cette eau de salut
est devenue à la fois votre sépulture et votre mère.
Cyrille, évêque de Jérusalem, mort en 386.*

399 Le baptisé participe à la fonction sacerdotale du Christ quand, par amour, il offre à Dieu sa personne et son existence. Tout spécialement lors de la célébration eucharistique, par sa participation consciente et active.

Le baptisé participe à la fonction prophétique du Christ quand il annonce la Bonne Nouvelle par ses paroles et le témoignage d'une conduite selon l'Évangile.

Le baptisé participe à la fonction royale du Christ chaque fois qu'il combat contre les forces du mal en lui-même et dans le monde, par le service de ses frères, chaque fois qu'il contribue à réorienter la création dans le sens voulu par le Créateur.

L'onction, prévue après le rite de l'eau quand la confirmation ne suit pas immédiatement le baptême, est significative de cette consécration sacerdotale, prophétique et royale.

Sauf raison grave, la confirmation suit immédiatement le rite de l'eau dans la célébration du baptême des adultes. Il en va de même pour les petits enfants dans les Églises d'Orient.

Participation à la vie même de Dieu

400 L'incorporation au Christ et à l'Église fait participer le baptisé à la vie même de Dieu Père, Fils et Esprit. Le baptisé est alors habité par la grâce sanctifiante, don de l'Esprit Saint.

La grâce sanctifiante unit le baptisé à Dieu, soit de manière "habituelle", par un lien d'amitié (il est alors en "état de grâce"), soit de manière "actuelle", sous forme d'un secours spécial dans une circonstance déterminée.

Par le baptême, le baptisé participe au mystère du Christ (cf. [Rm 6,4-5](#)). Il devient fils de Dieu. "L'Esprit que vous avez reçu ne fait pas de vous des esclaves, des gens qui ont encore peur; c'est un Esprit qui fait de vous des fils; poussés par cet Esprit, nous crions vers le Père en l'appelant: Abba! C'est donc l'Esprit Saint lui-même qui affirme à notre esprit que nous sommes enfants de Dieu" ([Rm 8,15-16](#)). De son côté, saint Jean s'exclame: "Voyez comme il est grand, l'amour dont le Père nous a comblés: il a voulu que nous soyons appelés enfants de Dieu - et nous le sommes" ([1Jn 3,1](#)). La deuxième épître de Pierre parle de devenir "participants de la nature divine" ([2P 1,4](#)). Et les Pères de l'Église n'hésiteront pas à parler de "divinisation".

Une existence nouvelle

401 La nouveauté de l'existence inaugurée par la grâce du baptême est marquée par deux rites symboliques secondaires.

Le premier est celui du vêtement blanc, qui évoque le vêtement du Christ dans sa transfiguration (cf. [Lc 9,29](#)) et, plus généralement, cette vie nouvelle que le baptisé vient de "revêtir": "Vous êtes une créature nouvelle, vous avez revêtu le Christ" déclare le ministre du sacrement, faisant allusion à certaines formules de saint Paul (cf. [Ga 3,27](#) [Rm 13,14](#)).

Le second symbole est celui du cierge pascal et de la lumière. Dans le baptême, appelé "illumination" par les chrétiens d'Orient, le nouveau baptisé est éclairé de la lumière de Pâques. Il accueille le Christ, lumière du monde, pour être à son tour lumière dans le monde.

Porte du salut

402 Le baptême est le premier pas dans le monde nouveau qui agit, par la Pâque du Christ,

à l'intérieur du monde ancien. Avec le baptême, les fondements de la vie chrétienne sont posés. Ceux qui ont reçu le baptême sont définitivement marqués pour le Royaume. Cette marque indélébile s'appelle le "caractère" baptismal, qui rend le baptisé apte à participer pleinement au culte de l'eucharistie en communiant au corps du Christ. Les deux autres sacrements de l'initiation chrétienne viendront parachever ce qui a été accompli au baptême.

Un trésor oecuménique

403 Avec la Bible, le baptême est un des grands trésors partagés par les chrétiens, par-delà leurs divisions. Il constitue pour la tâche oecuménique un point d'appui solide, en même temps qu'un perpétuel rappel. Déjà "ceux qui croient au Christ et qui ont reçu valablement le baptême se trouvent dans une certaine communion, bien qu'imparfaite, avec l'Église catholique" ([UR 3](#)).

La confirmation

404 La confirmation rend "parfaite", en quelque sorte, l'oeuvre du baptême. "N. a été baptisé et rendu parfait", disait un ancien formulaire oriental de la confirmation. Dans le même sens, après avoir parlé des baptisés, Vatican II déclare: "Par le sacrement de confirmation, leur lien avec l'Église est rendu plus parfait, ils sont enrichis d'une force spéciale de l'Esprit Saint et obligés ainsi plus strictement tout à la fois à répandre et à défendre la foi par la parole et par l'action en vrais disciples du Christ" ([LG 11](#)).

Le signe de cette perfection est celui de la chrismation, nom ancien de ce sacrement. L'onction d'huile était traditionnellement le rite par lequel les rois, les prêtres et les prophètes choisis par Dieu étaient consacrés et recevaient leur dignité et leur fonction. "Christ", en hébreu "Messie", signifie "Oint" (cf. [Lc 4,18](#)). Cette onction est faite avec le "saint chrême", huile parfumée consacrée par l'évêque, pour tout son diocèse, au moment de Pâques. Elle signifie l'acte de Jésus Christ donnant son Esprit. En faisant cette onction, l'évêque, ministre ordinaire de la confirmation dans l'Église latine, dit:

"N., sois marqué de l'Esprit Saint, le don de Dieu."

L'imposition des mains est le second rite accompli dans la célébration de la confirmation. Geste traditionnel pour communiquer l'Esprit Saint aux baptisés envoyés en mission, il est hautement significatif. Quand il refait ce geste sur les confirmands, l'évêque demande à Dieu de répandre en plénitude sur eux "l'Esprit qui reposait sur son Fils Jésus: esprit de sagesse et d'intelligence, esprit de conseil et de force, esprit de connaissance et d'affection filiale, [...] esprit d'adoration" (cf. rituel romain, 25).

405 "Les fidèles sont tenus par l'obligation de recevoir ce sacrement en temps opportun" ([CIC 890](#)). La confirmation les soutient dans les luttes qu'ils ont à mener pour vivre dans la foi, l'espérance et la charité.

Pour être admis à la confirmation on doit être en état de grâce. Un adulte doit bénéficier d'une catéchèse adaptée, entrer en relation avec la communauté chrétienne, être préparé à rendre témoignage de sa vie chrétienne et disposé à exercer l'apostolat. Dans le cas d'un enfant, il est nécessaire qu'il ait pris conscience de l'engagement de son baptême et qu'il soit disposé à l'assumer personnellement, à sa mesure (cf. rituel romain, 12).

En France, "à la décision de chaque évêque pour son diocèse, l'âge de la confirmation pourra

se situer dans la période de l'adolescence, c'est-à-dire de douze à dix-huit ans" (Bulletin officiel de la conférence des évêques de France, no. 30).

"La confirmation se rattachant étroitement au baptême, il convient que le parrain de baptême soit aussi le parrain de confirmation. Ainsi la fonction et les responsabilités de parrain peuvent être exercées de manière plus efficace" (rituel romain, 5). On peut cependant choisir un parrain de confirmation différent, si cela paraît opportun."

L'Esprit de Pentecôte

406 Dans le déroulement de l'initiation chrétienne, on peut rapprocher le lien existant entre le baptême et la confirmation de celui qui existe entre Pâques et Pentecôte. Le don de l'Esprit à la confirmation est, comme dans le baptême, un fruit direct de l'événement pascal (cf. [Jn 20,21-22](#)). Néanmoins les Actes des apôtres relatent une venue de l'Esprit tout à fait décisive cinquante jours après Pâques, au jour de la Pentecôte (cf. [Ac 2,1-41](#)). C'est alors que se manifestent les fruits extraordinaires du don de l'Esprit.

L'Église commence sa "mission"; elle se répand à travers le monde pour porter l'Évangile aux peuples de toutes langues et de toutes cultures. A Babel, les hommes ne se comprennent plus (cf. [Gn 11,1-9](#)); à la Pentecôte, l'unique Bonne Nouvelle est entendue par chacun dans sa propre langue.

La confirmation est la Pentecôte de ceux qui sont entrés par le baptême dans la Pâque du Christ. L'unité de l'initiation chrétienne est manifestée dans la célébration de la confirmation par le renouvellement de la profession de foi baptismale et de la renonciation au péché.

La confirmation communique aux confirmands l'Esprit de Pentecôte. Le confirmand est ainsi "marqué" à jamais d'un nouveau "caractère": celui d'envoyé en mission en vue du règne de Dieu.

407 En Occident, c'est habituellement l'évêque qui donne le sacrement (il peut en concéder la faculté à des prêtres déterminés). "Ainsi la confirmation est plus clairement reliée à la première effusion de l'Esprit Saint au jour de la Pentecôte. En effet, les Apôtres, après avoir été remplis de l'Esprit Saint, le transmirent eux-mêmes par l'imposition des mains à ceux qui crurent. Ainsi, le fait de recevoir l'Esprit Saint par le ministère de l'évêque met davantage en valeur le lien qui rattache les confirmés à toute l'Église, et le commandement reçu du Christ de rendre témoignage au milieu des hommes" (rituel romain, 7).

Une responsabilité accrue dans l'Eglise et dans le monde

408 "Par [le] don de l'Esprit Saint", reçu dans la confirmation, "les fidèles sont rendus plus parfaitement semblables au Christ, et ils sont fortifiés de la force de l'Esprit pour rendre témoignage au Christ afin que le corps du Christ s'édifie dans la foi et la charité" (rituel romain, 2). La confirmation est un temps fort de l'action de l'Esprit aujourd'hui dans l'Église et dans le monde, un événement privilégié dans l'assemblée des baptisés (cf. rituel romain, 2).

Comme le suggère son nom, la confirmation rend "ferme", fort dans la foi. Elle communique la force de l'Esprit Saint pour le témoignage à rendre au Christ. Elle engage à participer à la mission prophétique de l'Église avec une aptitude renouvelée, à lutter contre le mal et ce qui conduit au péché, même dans les situations difficiles, et à s'investir au service de la foi, de la liberté et de la paix, à la suite du Christ.

409 Dans la confirmation se réalise ce que le prophète Joël avait annoncé pour la fin des temps, et dont saint Pierre dévoile la réalisation au jour de la Pentecôte: "Il arrivera dans les derniers jours, dit Dieu, que je répandrai mon Esprit sur toute créature, vos fils et vos filles deviendront prophètes, vos jeunes gens auront des visions, et vos anciens auront des songes. Même sur mes serviteurs et mes servantes je répandrai mon Esprit en ces jours-là, et ils seront prophètes" ([Ac 2,17-18](#)).

Sacrement bien spécifique, "la confirmation ne prend [cependant] tout son sens que dans sa liaison organique avec le baptême et l'eucharistie" (rituel romain, 2).

Catéchisme France 381

OECUMENISME et DROIT

INDEX ANALYTIQUE

1 Table

ACTION OECUMENIQUE

- but de a. [168](#)
- moyens de l'a. pour atteindre fin [169](#)
- a. et oeuvres sociales [169 e.](#)
- a. à différents niveaux [D.93 n. 26](#)
- collaboration dans vie sociale et culturelle [D. 93 n. 211-220](#)
- Collaboration entre Eglises [DPF 441](#)

BAPTEME

- nécessaire [109](#)
- non réitérable [109 114](#)
- b. lien d'unité [DPF. 210 D. 93 n. 92](#)
- b. des orientaux [112](#)
- b. des autres frères séparés [113](#)
- b. sous condition [114 ss.](#)
- parrain/Eglises orientales [148 D. 93 n. 98](#)
- parrain/Autres Eglise séparées [157](#)
- Parrain ou témoin? [DPF. 211](#)
- réflexion théologique sur b. [116](#)
- validité du b. [109 ss. D. 93 n. 99](#)
- dialogue c/ b. (B.E.M.) [DPF. 213](#)

BAPTISES

- b. hors de l'Eglise Catholique [119](#)
- b. dans E. Catholiques ayant reniés [119](#)

BIBLE

- travail commun sur b. [D. 93 n. 183](#)

CATECHESE

- c. pour orientaux dans Ecole Cath. [153](#)
- c. pour fr. séparés dans Ecole Cath [162](#)
- travail commun pour la c. [D. 93 n. 188](#)

CELEBRATIONS OECUMENIQUES

- nécessité des c. [125](#)
- forme de c. [135](#)
- lieu de c. [136](#)
- présence aux c. orientales [150](#)
- présence aux c. d'autres Eglises séparées [160](#)
- participation à c. orientales [161](#)

CENTRES OECUMENIQUES [185](#)

- c. pour la recherche [186](#)
- c. pour les rencontres [186](#)
- c. d'associations [186](#)

OLLOQUES

- c. réunions, congrès, etc. [169 c.](#)

COMMISSIONS

- c. diocésaine ou prêtre délégué [103-106 DPF. 207 D.93 n. 41-42](#)
- C. territoriale [107](#)
- c. de conférence Episcopale [D. 93 n. 46](#)
- c. de Synode des Eglises orientales [D. 93 n. 46](#)

COMMUNICATION

- dans la VIE SPIRITUELLE [125](#)
- c. et RESSOURCES SPIRITUELLES [D. 93 n. 102](#)
- autres RESSOURCES DE VIE SPIRITUELLE [D. 93 n. 137](#)

COMMUNICATIO IN SACRIS

- c. en général [129-138](#)
- c. / orientaux [139](#)
- c./nécessité spirituelle [144](#)
- c. / autres frères séparés [155](#)
- c. /eucharistie des autres fr. séparés [156](#)

COMMUNION de VIE

- c. entre baptisés [DPF. 209](#)

CONNAISSANCES

- c. de la doctrine [169 f.](#)

CONSEILS d'EGLISES

- c. [D. 93 n. 166](#)

COOPERATION OECUMENIQUE

- c. de la part des professeurs [179](#)
- c. de la part des Etudiants [179](#)

DIALOGUE entre CHRETIENS

- d. pour la formation supérieure [176](#)
- d. oecuménique [D. 93 n. 172](#)

DIRECTOIRE

- Historique du D. [196](#)
- Révision du D. [197 D.93 n. 2](#)
- Structure du D. [199 D.93 n. 7](#)
- D et Concile Vatican II [200](#)
- destinataires du d. [D.93 n. 4](#)
- buts du d. [D.93 n. 6](#)

DOCUMENTS OECUMENIQUES

- quelques d. pour une recherche [DPF. 209](#)

DROIT CANONIQUE et DIRECTOIRE

- Codes et Constitution de la Curie Romaine [195](#)

DROIT PARTICULIER FRANÇAIS

- adaptation du Directoire dans le d. [DPF. 205](#)
- Présentation du D. de 1993 [DPF 440-446](#)

ECCLESIOLOGIE

- e. de communion [DPF. 206 D 93 n. 13](#)
- e. de progression vers pleine communion [DPF. 206](#)
- termes d'e. pour désigner les Eglises [DPF 216](#)

ECOLE

- e. milieu de formation à oecuménisme [D. 93 n. 68](#)

EGLISES (Communautés ecclésiales)

- Collaboration entre E. [DPF. 217](#)

EGLISES (lieux de culte)

- utilisation des e. par orientaux [152](#)
- utilisation des e. par autres fr. séparés [161](#)

EUCCHARISTIE

- voir aussi 'HOSPITALITE EUCCHARISTIQUE'
- Hospitalité e. [DPF. 214](#)
- e. avec Eglises orientales [D. 93 n. 122](#)
- e. avec autres Eglises [D. 93 n. 129](#)
- partage de e. [DPF 444](#)

EVEQUES

- responsabilité des e. dans oecuménisme [102 D.93 n. 37](#)
- responsabilité des e. dans communicatio in sacris [142](#)

EXCOMMUNICATION

- e. des Catholiques passé à l'hérésie [119](#)

EXPERTS OECUMENIQUES

- formation de e. et e. formateurs [177](#)

EXPERIENCE OECUMENIQUE

- e. dans la formation des ministres [D.93 n. 82](#) [D.93 n. 85](#)

FAMILLE

- f. milieu de formation à oecuménisme [D. 93 n. 66](#)

FIDELES

- f. destinataires du d. [D.93 n.4](#)
- vie des f. / oecuménisme [D.93 n. 22](#)
- organisations de f./oecuménisme [D. 93 n. 52](#)
- organisation de f. pour formation à oecuménisme [D. 93 n. 69](#)
- formation des f. [D. 93 n. 58](#)
- milieux de formation des f. [D. 93 n. 66-69](#)

FORMATION

- Principes généraux de la f. [167 DPF. 208 D. 93 n. 55](#)
- Maîtres et Etudiants dans la f. [168](#)
- f. adaptée aux personnes [D. 93 n. 56](#)
- f. des fidèles [D. 93 n. 58-69](#)
- f. spirituelle [170](#)
- f. doctrinale [171](#)
- f. ministres ordonnés [D.93 n. 70-82](#)
- f. ministres et collaborateurs non-ordonnés [D.93 n. 83- 85](#)
- f. par Etude de l'oecuménisme [175](#)
- f. Théologique des prof. Et Sup. [180](#)
- f. des Etudiants cath. [189](#)
- f. dans les séminaires et Ecole de Théologie [190](#)

- f. des Etudiants cath. auprès des autres Eglises [192](#)
- f. permanente [D.93 n. 91](#)

FORMATION SPECIALISEE

- f. par facultés, universités ou instituts [D.93 n. 86- 90](#)
- instituts d'enseignement supérieur pour f. [D. 93 n. 191-198](#)

HOSPITALITE EUCHARISTIQUE de REFORMES

- Hospitalité e. des réformés [DPF 1983 450](#)
- Hospitalité e. ne peut être habituelle [DPF 1983 451- 456](#)
- Conditions de hospitalité e. [DPF 1983 455-461](#)

INFORMATION DES MINISTRES

- i. pour usage des Eglises par orientaux [152](#)
- i. pour usage des Eglises par fr. séparés [161](#)
- i. pour catéchèse dans Ecole cath. [153](#) [162](#)
- i. de présence de malades orientaux dans hôpitaux [154](#)
- i. de présence de malades 'séparés' dans hôpitaux [163](#)

INSTITUTS INTERCONFESSIONNELS

- création et fonctionnement d'i. [187](#)
- participation des cath. à des i. [188](#)
- participation d'institution cath à i. [194](#)

LITURGIE

- l. et formation des fidèles à oecuménisme [D. 93 n. 62](#)
- l. non-sacramentelle en commun [D. 93 n. 116](#)
- textes communs pour l. [D. 93 n. 187](#)

MARIAGES MIXTES

- m. en France [DPF. 215](#)
- m. [D. 93 n. 143-161](#)
- Pourquoi éviter m. [D. 93 n. 144](#)
- Comment soutenir les m. [D. 93 n. 145](#)
- soutien du conjoint catholique [D. 93 n. 146](#)
- validité du m. dans les Eglises orientales [D. 93 n. 153](#)
- présentation du Directoire en DPF [DPF 445](#)

MISSIONS

- collaboration dans les m. [D. 93 n. 205](#)

OEUMENISME SPIRITUEL

- nécessité de O. [121](#)
- Prière pour l'unité [122](#)

- parvenir à communion [DPF. 206](#)

PAROISSE

- p. milieu de formation à oecuménisme [D. 93 n. 67](#)

PASTEURS

- p. destinataires du d. [D.93 n. 4](#)

PASTORALE et OECUMENISME

- formation des pasteurs [178](#)
- collaboration p. [D. 93 n. 204](#)
- p. et situations locales [DPF 443](#)

PREDICATION

- p. et formation des fidèles [D. 93 n. 59](#)

PREPARATION au MARIAGE

- p. pour mariages mixtes [D. 93 n. 148](#)
- Promesses au cours de p. [D. 93 n. 150](#)

PRIERE

- semaines de p. et autres [122](#)
- p. et communicatio un sacris [169 d.](#)
- p. en commun [D. 93 n. 108](#)

PROGRESSION vers UNITE

- directoire au service de p. [D93 n. 9](#)
- p. vers pleine communion [DPF. 206](#)
- p. comme une recherche [DPF 442](#)

PROMESSES

- p. du conjoint catholique [D. 93 n. 150](#)
- difficultés de ces p. [D. 93 n. 151](#)

PRUDENCE PASTORALE et OECUMENISME

- p. / Evêques [102](#)

RECONCILIATION

- r. avec Eglise Catholique des fr. séparés [119](#)

RELIGIEUX

- Instituts de vie consacrée et Oecuménisme [D. 93 50](#)
- Sociétés de Vie apostoliques et oecuménisme [D. 93 50](#)

RELIGIONS AUTRES

- dialogue avec r. [D. 93 n. 210](#)

RENOVATION OECUMENIQUE

- effort de l'Eglise pour r. [102](#)

REVELATION

- r. et oecuménisme [174](#)

SECTES

- s. et oecuménisme [D.93 n. 35](#)

SITUATIONS OECUMENIQUES

- diversité des s. [D. 93 n. 30](#)

STRUCTURES OECUMENIQUES

- s. diverses [D. 93 48](#)
- voir aussi 'EVEQUES' et 'COMMISSIONS'
- Conseil Pontifical pour Unité [D. 93 n. 53](#)

TEMOIGNAGES COMMUNS

- t. par collaboration oecuménique [D. 93 n. 161](#)
- t. au niveau des Eglises (structures) [D. 93 n. 163](#)

THEOLOGIE

- Principes de T. dans le directoire [201](#)

UNITE DE L'EGLISE

- u. et Théologie [173](#)
- u. et Vatican II [D.93 n. 1](#)
- recherche de u. /divisions [D 93 n. 18](#) [DPF 442](#)

VATICAN II et OECUMENISME

- présentation du directoire [101](#)
- Unitatis Redintegratio et Directoire [200](#)
- V. et recherche de unité [D93 n.1](#)

TABLE DES DOCUMENTS**2Index**

[14.05.1967 - Directoire - 1ère Partie: n. 101-163](#)

[16.04.1970 - Directoire - 2ème Partie: n. 164-194](#)

[25.03.1993 - Nouveau Directoire n. 1-218](#)

[08.06.1993 - Présentation du Dir. par le Cal CASSIDY n. 195- 203](#)

[14.06.1993 - DPF Commission Episcopale Française c/ le Dir n. 440-446](#)

[22.02.1994 - DPF, Mgr DAUCOURT c/ le Dir. n. 204-217](#)

[14.03.1983 - DPF Hospitalité Eucharistique/Réformés n. 450- 461](#)

autres documents dans ICTUS

Pastorale Munus 31.11.1963 c/ les dispenses de religion mixte

Instruction sur Mariages Mixtes 18.3.1966

De episcoporum muneribus 15.6.1966 voir aussi

Episcopalis Potestatis 2.5.1967 [Os 450-471](#)

Regimini Eccl. Universae 15.8.1967 part. Unité des Chrétiens

Matrimonia Mixta 31.3.1970

Pensez à Consulter aussi

- Sur Les mariages Mixtes

Arcanum

Casti Connubii

Décret Ne Temere 1.8.1948

- Sur l'oecuménisme

Baptême, Eucharistie, Ministère 'B.E.M.' s.

16 thèses de Christologie de la C.T.I. 1977

Propositions sur le mariage de la C.T.I. 1977

Droit particulier Français: C. Episcopale s.

[101 Index Table](#)

SECRETARIAT POUR L'UNITE DES CHRETIENS

14 mai 1967

DIRECTOIRE (première partie)

POUR L'EXECUTION DE CE QUE LE CONCILE VATICAN II
A PROMULGUE CONCERNANT L'OECUMENISME

AVANT-PROPOS

1 - "Le souci de parvenir à l'union concerne l'Eglise tout entière, fidèles autant que pasteurs, et touche chacun selon ses possibilités [UR 5](#)". C'est pour promouvoir et ordonner correctement ce souci qu'est publié le Directoire concernant l'oecuménisme, afin que les décrets promulgués par Vatican II à ce sujet puissent être mieux mis en pratique dans toute l'Eglise catholique. Tout cela, en effet, doit être accompli fidèlement selon le sens de l'Eglise. L'activité oecuménique ne peut être, en effet, que pleinement et sincèrement catholique, c'est-à-dire fidèle à la vérité reçue des apôtres et des Pères, et conforme à la foi que l'Eglise catholique a toujours professée: elle tend à cette plénitude en laquelle, au cours des âges, le Seigneur veut que son corps grandisse" [UR 24](#).

[102 Index Table](#)

2 - C'est donc au Siège apostolique et aux Evêques, Etant saufs les droits des patriarches et de leur synode, et toutes les situations bien considérées, de décider de la façon d'agir en ce qui concerne les choses oecuméniques, ainsi que l'affirme plusieurs fois le Décret sur l'oecuménisme [UR 4](#) [UR 8](#) [UR 9](#) Dans ce domaine, en effet, on doit observer la prudence requise afin que le mouvement oecuménique ne souffre aucun dommage et que les fidèles ne soient pas exposés au péril de faux irénisme ou d'indifférentisme. Cette prudence pastorale sera rendue d'autant plus efficace que l'enseignement des fidèles au sujet de la doctrine et de la tradition authentiques et de l'Eglise catholique et des Eglises et communautés séparées d'elle sera plus complet et plus solide. Les périls et les dommages qui peuvent surgir seront plus facilement évités par la connaissance correcte de ces doctrines et de ces traditions que par l'ignorance le plus souvent fondée sur une fausse peur des réajustements qui, selon l'esprit et les décrets du Concile Vatican II, sont nécessaires à toute vraie rénovation de l'Eglise.

Le mouvement oecuménique, bien plus, commence à partir de cette rénovation même par laquelle l'Eglise exprime plus pleinement et plus parfaitement la vérité et la sainteté transmises par le Christ Seigneur. A cette rénovation dans la vérité et la charité, chaque fidèle doit participer comme membre de l'Eglise pour grandir dans la foi, l'espérance et la charité et, par sa propre vie chrétienne, rendre témoignage dans l'Eglise à Dieu et à Jésus-Christ notre Sauveur. Et comme ce mouvement a été inspiré par le Saint-Esprit [UR 4](#), ce qui suit ici est proposé aux Evêques dans le but de leur rendre service pour la mise en oeuvre du Décret sur l'oecuménisme "et pour qu'aucun obstacle ne soit mis aux voies de la Providence,

et sans préjuger des impulsions futures de l'Esprit-Saint" [UR 24](#)

103[Index](#) [Table](#)

I - INSTITUTION DE COMMISSIONS OECUMENIQUES

a) - De la Commission diocésaine

3 - Il semble très opportun que dans plusieurs diocèses réunis ou, si la situation le demande, dans chaque diocèse, soit institué un Conseil, une Commission ou un Secrétariat qui, mandaté par la Conférence Episcopale ou l'Ordinaire du lieu, s'emploie à faire progresser l'oecuménisme. Dans les diocèses qui ne peuvent avoir leur propre Commission, qu'il y ait au moins un prêtre délégué par l'Evêque pour ce travail.

104[Index](#) [Table](#)

4 - Que cette Commission travaille en rapports mutuels avec les institutions ou oeuvres oecuméniques déjà existantes ou devant se constituer, qu'elle utilise au besoin leur concours, et qu'elle se mette à l'entière disposition des autres oeuvres diocésaines et des initiatives de chacun de façon à s'informer mutuellement et à travailler d'un commun accord. Tout cela doit être fait en conformité avec les normes générales actuellement en vigueur dans ce domaine.

105[Index](#) [Table](#)

5 - Parmi les membres de cette Commission doivent être inclus, outre les clercs diocésains, des religieux et des religieuses et des laïcs compétents des deux sexes, selon l'opportunité, pour que le souci de parvenir à l'union qui concerne l'Eglise tout entière soit plus clairement montré et plus efficacement encouragé.

106[Index](#) [Table](#)

- 6 - Il appartient à cette Commission, en plus des autres charges qui lui sont confiées
- a) - De mettre en oeuvre les décisions du deuxième Concile du Vatican sur l'oecuménisme en ce qui concerne les hommes et les situations.
  - b) - De favoriser l'oecuménisme spirituel selon ce que dit le Décret sur l'oecuménisme, surtout au [UR 8](#), en ce qui concerne la prière publique et privée pour l'unité des chrétiens.
  - c) - De promouvoir la bienveillance mutuelle, les relations et la charité entre les catholiques et les frères séparés de leur communion.
  - d) - De prendre soin et de diriger les colloques ou les dialogues qu'on doit instaurer avec eux, puisqu'il convient d'en instituer de diverses façons à cause de la diversité de ceux qui doivent dialoguer entre eux, selon les normes des [UR 9](#) [UR 11](#)
  - e) - De promouvoir avec les frères séparés un témoignage commun de foi chrétienne et Egalement une action commune, par exemple pour l'Education, l'ordre moral, social, pour le respect de l'homme dans les sciences et les arts, suivant le [UR 12](#).
  - f) - De nommer les experts pour les conseils et les consultations avec les Eglises ou les communautés séparés, existant dans les limites du diocèse.
  - g) - D'offrir leur aide ou de proposer leurs conseils pour l'instruction et la formation aussi bien des clercs que des laïcs en ce qui concerne la manière de vivre selon l'esprit oecuménique. Parmi les choses importantes, il y a la formation des séminaristes, la prédication de la Parole de Dieu, la catéchèse et les autres institutions dont il est question au [UR 12](#)
  - h) - D'entretenir des relations avec la Commission oecuménique territoriale dont il sera parlé

plus loin, et dont les conseils et suggestions s'appliqueront aux conditions diocésaines propres. De plus, si la situation le demande, qu'on envoie au Secrétariat pour l'unité des chrétiens à Rome, des informations utiles qui l'aideront dans sa tâche en ce domaine.

107[Index](#) [Table](#)

b) De la Commission territoriale

7 - Que chaque Assemblée ou Conférence Episcopale (s'entend aussi servatis servandis des synodes patriarcaux et des synodes d'archevêques majeurs de l'Eglise orientale) d'une, ou même - si la situation le demande - de plusieurs nations, selon ses propres statuts, Etablisse si on le juge opportun une Commission Episcopale pour l'oecuménisme, qui comprenne des experts et qui, mandatés par l'Assemblée Episcopale de ce territoire, consacre ses soins à l'oecuménisme et décide du mode certain et défini d'agir, Etant bien considérées toutes les circonstances de temps, de lieux et de personnes, selon le Décret sur l'oecuménisme, les autres dispositions et coutumes légitimes et tenant compte du bien de l'Eglise universelle. Et si cela est opportun, qu'un secrétariat stable apporte son aide à cette Commission.

108[Index](#) [Table](#)

8 - Le souci de cette Commission comprend tout ce qui est indiqué [plus haut au No 6](#) , puisque cela relève de la compétence de l'Assemblée Episcopale territoriale.

Qu'elle s'occupe aussi d'autres tâches dont voici quelques exemples

a) - L'exécution des normes et instructions publiées ou à publier à ce sujet par le Siège apostolique.

b) - Les conseils et l'assistance à donner aux Evêques qui, dans leur propre diocèse, travaillent à instituer une Commission oecuménique.

c) - L'aide spirituelle autant que matérielle à accorder selon les situations, soit aux organisations déjà existantes, soit pour favoriser les initiatives oecuméniques qui veulent s'appliquer à la doctrine et approfondir les Etudes ou qui se vouent à la charge des âmes ou au progrès de la vie chrétienne, selon les normes données dans les [UR 9](#) [UR 10](#) [UR 11](#)

d) - Le dialogue et les consultations à Etablir avec les dirigeants et les Conseils oecuméniques des Eglises ou communautés séparées, existant au-delà des limites de chaque diocèse, mais à l'intérieur d'une nation ou d'un territoire.

e) - La désignation d'experts, chargés par mandat ecclésiastique officiel de participer à des colloques et réunions avec les experts des communautés dont il est question au paragraphe d.

f) - L'institution d'une sous-commission spéciale pour l'oecuménisme avec les Orientaux, si la situation le requiert.

g) - Les relations qui s'imposent en matière oecuménique entre la hiérarchie d'un territoire donné et le Siège apostolique.

109[Index](#) [Table](#)

II - LA VALIDITE DES BAPTEMES

CONFERES PAR LES MINISTRES DES EGLISES
ET DES COMMUNAUTES ECCLESIALES SEPARÉES DE NOUS

9 - La pratique de l'Eglise en ce domaine est commandée par deux principes: à savoir que le baptême est nécessaire au salut; et qu'il ne peut être conféré qu'une seule fois.

110[Index](#) [Table](#)

10 - L'importance du sacrement de baptême dans l'oecuménisme est illustrée dans les documents du second Concile du Vatican: "C'est lui (Jésus-Christ) qui, enseignant en termes exprès la nécessité de la foi et du baptême [Mc 16,16 Jn 3,5](#) a en même temps confirmé la nécessité de l'Eglise, dans laquelle les hommes entrent, comme par une porte, par le baptême" [LG 14](#).

"L'Eglise sait qu'elle est unie pour bien des raisons à ceux qui, baptisés, s'honorent du nom chrétien mais ne professent pas la foi intégrale ou ne gardent pas l'unité de la communion à laquelle préside le Successeur de Pierre". [LG 15](#)

"En effet, ceux qui croient au Christ et qui ont reçu validement le baptême, se trouvent dans une certaine communion, bien qu'imparfaite, avec l'Eglise catholique. (...) Justifiés par la foi reçue au baptême, incorporés au Christ, ils portent à juste titre le nom de chrétiens, et les fils de l'Eglise catholique les reconnaissent à bon droit comme des frères dans le Seigneur" [UR 3](#).

111 [Index Table](#)

11 - La conséquence en est que le baptême est un lien sacramental d'unité, bien plus, le fondement de la communion entre tous les chrétiens. C'est pourquoi la dignité et la façon de le conférer sont d'une très grande importance pour tous les disciples du Christ. Cependant, un doute prudent sur le baptême conféré dans certains cas définis empêche parfois une juste appréciation et une mutuelle acceptation du baptême conféré dans certaines communautés. Voici quelques normes pour Eviter les difficultés quand un chrétien séparé de nous, conduit par la grâce du Saint-Esprit et l'impulsion de sa conscience, demande la pleine communion avec l'Eglise catholique.

112 [Index Table](#)

12 - La validité des baptêmes conférés chez les chrétiens orientaux séparés n'est pas à mettre en doute (pour les chrétiens on doit tenir compte du danger d'invalidité du baptême conféré par aspersion, surtout collective). Il suffit donc que le fait soit certain. Dans les Eglises orientales, le sacrement de confirmation (chrismatis) est toujours légitimement administré par le prêtre en même temps que le baptême; il arrive donc fréquemment que nulle mention de ce sacrement ne soit faite dans le témoignage canonique du baptême lui-même; mais on ne doit pas douter du fait de sa collation.

113 [Index Table](#)

13 - Pour ce qui est des autres chrétiens, un doute peut naître parfois:

a) - Quant à la manière et à la forme. Le baptême conféré par immersion, infusion ou aspersion avec la formule trinitaire, est, de soi, valide. [CIS 758](#) Par conséquent, si les livres rituels ou liturgiques ou les habitudes d'une Eglise ou d'une communauté religieuse imposent l'une de ces façons de baptiser, la raison de douter ne peut naître que du fait qu'il arrive que le ministre ne suive pas les normes de sa propre communauté. Donc, il faut et il suffit qu'on ait le témoignage de la fidélité du ministre qui a baptisé, envers les normes de sa propre communauté ou Eglise.

Pour l'avoir, il suffit généralement d'obtenir le témoignage Ecrit du baptême avec le nom de celui qui a baptisé. La plupart du temps, on pourra demander la coopération de la communauté séparée pour décider si on peut penser, en général ou en particulier, que le ministre a réellement conféré le baptême selon les livres approuvés.

b) - Quant à la foi et à l'intention. Certains pensent que l'insuffisance de foi ou d'intention chez le ministre peut jeter le doute sur le baptême. Il faut donc remarquer ceci:

- La foi insuffisante du ministre ne rend jamais par elle-même le baptême invalide.
- Il faut présumer l'intention suffisante chez le ministre qui a conféré le baptême, à moins

d'avoir une raison sérieuse de douter de son intention de faire ce que font les chrétiens cf. [DS 1617](#).

c) - Quant à l'application de la matière. Dans les cas pour lesquels surgit un doute pour l'application de la matière, le respect envers le sacrement, aussi bien que la considération envers la nature ecclésiale des communautés séparées, demandent que soit faite une Etude sérieuse de la pratique de la communauté et de toutes les circonstances qui concernent ce baptême, avant de prononcer un jugement sur l'invalidité du sacrement à cause du mode de collation [CIS 737](#) Par. 1

114[Index Table](#)

14 - On ne peut approuver l'usage de baptiser sous condition, sans distinction, tous ceux qui désirent la pleine communion avec l'Eglise catholique. En effet, il ne faut pas réitérer le sacrement de baptême [CIS 732](#) Par 1. C'est pourquoi il n'est permis de conférer à nouveau un baptême sous condition que s'il existe un doute prudent sur le fait ou sur la validité du baptême déjà conféré [DS 1617](#) [CIS 732](#) Par. 2.

115[Index Table](#)

15 - Si, après, avoir fait une investigation sérieuse sur le baptême dûment conféré, il est nécessaire, à cause d'un doute prudent, de conférer de nouveau le baptême sous condition; tenant compte de la doctrine selon laquelle le baptême est unique, -- a) il est nécessaire que le ministre explique et les raisons pour lesquelles, dans ce cas, on confère le baptême sous condition, et la signification de ce rite du baptême conféré sous condition; -- b) et qu'il le confère en forme privée [CIS 737](#) Par. 2

116[Index Table](#)

16 - Que toute la question de la théologie et de la pratique du baptême fasse l'objet du dialogue entre l'Eglise catholique et les Eglises ou communautés séparées. Il est conseillé que cette discussion se fasse par les Commissions oecuméniques avec les Eglises ou les Conseils d'Eglise dans les diverses régions, et là où ce sera possible, que l'on convienne, entre les deux parties, de la façon de faire en ce domaine.

117[Index Table](#)

17 - Par respect pour le sacrement de l'initiation que le Seigneur a institué pour la Nouvelle Alliance et pour mettre davantage en lumière ce qui est requis pour qu'il soit validement conféré, il est souhaitable que le dialogue avec les frères séparés ne se limite pas à la seule question des éléments absolument nécessaires à la validité du baptême. L'attention doit être portée sur la plénitude du signe sacramentel et de la réalité signifiée (res sacramenti) telle qu'elle ressort du Nouveau Testament. Ainsi on arrivera plus facilement à se mettre d'accord entre Eglises pour une reconnaissance mutuelle du baptême.

118[Index Table](#)

18 - La juste estimation du baptême, conféré par les ministres des Eglises et communautés ecclésiales séparées de nous, comporte une importance oecuménique; par cette estimation, le baptême est vraiment manifesté comme le "lien sacramentel d'unité existant entre ceux qui ont été régénérés par lui" [UR 22](#) [LG 15](#) Il faut donc espérer que tous les chrétiens, chaque jour davantage, se soucient de sa célébration, avec respect et fidélité envers l'institution du Seigneur.

119 [Index Table](#)

19 - Conformément au Décret sur l'oecuménisme, il faut soigneusement distinguer les frères nés et baptisés hors de la communion visible de l'Eglise catholique d'avec ceux qui, baptisés dans l'Eglise catholique, ont renié sciemment et publiquement la foi de celle-ci. Selon le décret, en effet, "ceux qui naissent aujourd'hui dans de telles communautés (séparées) et qui vivent de la foi au Christ, ne peuvent être accusés du péché de division" [UR 3](#); c'est pourquoi, ne tombant pas sous cette faute, s'ils veulent spontanément recevoir la foi catholique, ils n'ont pas besoin d'être absous de la peine d'excommunication mais, ayant fait la profession de foi, selon les normes fixées par l'Ordinaire du lieu, qu'ils soient admis dans la pleine communion de l'Eglise catholique. Quant aux prescriptions du [CIS 2314](#), elles concernent seulement, si le cas se présente, ceux qui, après avoir manqué d'une façon coupable à la foi ou à la communion catholique, demandent avec contrition à être réconciliés avec notre Mère l'Eglise.

120 [Index Table](#)

20 - Ce qui est dit au sujet de l'absolution des censures doit être Evidemment affirmé aussi, pour la même raison, au sujet de l'abjuration de l'hérésie.

121 [Index Table](#)**III - L'OECUMENISME SPIRITUEL A PROMOUVOIR****DANS L'EGLISE CATHOLIQUE**

21 - "Cette conversion du coeur et cette sainteté de vie, unies aux prières publiques et privées pour l'unité des chrétiens, doivent être regardées comme l'âme de tout l'oecuménisme et être appelées à bon droit "oecuménisme spirituel" [UR 8](#)

Par ces quelques mots, le décret De oecumenismo définit l'oecuménisme spirituel et marque son importance, de sorte que les chrétiens, tant dans leurs prières que dans la célébration de l'eucharistie, bien plus, dans toute leur vie quotidienne, aient assidûment devant les yeux l'intention de l'unité.

Chaque chrétien, en effet, même s'il ne vit pas parmi les frères séparés, prend part, toujours et partout, au mouvement oecuménique, en renouvelant toute sa vie chrétienne selon l'esprit de l'Evangile inculqué par le deuxième Concile du Vatican, sans rien exclure du patrimoine chrétien commun [UR 6 AGD 36](#)

122 [Index Table](#)

22 - Il convient d'intensifier les supplications pour l'unité pendant des périodes particulières; à savoir:

- a) - La semaine du 18 au 25 janvier, appelée Semaine de prières pour l'unité des chrétiens, pendant laquelle, fréquemment, de nombreuses Eglises et communautés ecclésiales adressent ensemble leurs prières à Dieu pour l'unité.
- b) - Depuis l'Ascension du Seigneur jusqu'à la Pentecôte, jours pendant lesquels on fait mémoire de la communauté de Jérusalem implorant et attendant l'avènement de l'Esprit-Saint qui les confirmera dans l'unité et leur charge universelle.

De plus, par exemple:

- a) - Les jours qui précèdent ou suivent l'Epiphanie, pendant lesquels on commémore la manifestation du Christ au monde et aussi le lien entre la mission de l'Eglise et son unité.
- b) - Le Jeudi saint, où l'on commémore l'institution de l'eucharistie, sacrement d'unité, et la

prière du Sauveur Jésus-Christ au Cénacle pour l'Eglise et son unité.

c) - Le Vendredi saint, ou le jour de la fête de l'Exaltation de la sainte Croix, où l'on commémore le mystère de la Croix, par lequel sont rassemblés les enfants de Dieu dispersés.

d) - Les solennités pascales, auxquelles tous les chrétiens s'associent entre eux dans la joie de la résurrection du Seigneur.

e) A l'occasion d'un congrès ou d'autres événements de grande importance que susciterait peut-être l'oecuménisme, ou qui pourraient avoir une importance particulière pour l'oecuménisme.

123[Index](#) [Table](#)

23 - "C'est un usage reçu chez les catholiques de se réunir souvent pour renouveler la prière, demandant l'unité de l'Eglise, celle que le Sauveur lui-même, la veille de sa mort, a élevée de façon suppliante vers son Père: "Qu'ils soient tous uns" [UR 8](#)

Ainsi, que cette prière prononcée par le Christ à la dernière Cène devienne vraiment pour tous la prière pour l'unité, pour que tous les chrétiens arrivent "à la perfection de l'unité voulue par Jésus-Christ" [UR 4](#)

124[Index](#) [Table](#)

24 - Que les pasteurs veillent à ce que les assemblées de fidèles catholiques réunis en vue de prier pour l'unité soient ordonnées suivant les diverses situations de lieux et de personnes. La sainte eucharistie Etant l'admirable sacrement "qui exprime et réalise l'unité de l'Eglise" [UR 2](#), il importe beaucoup de rappeler son importance aux fidèles et de recommander des prières publiques pour l'unité des chrétiens à l'intérieur de la Sainte Synaxe (v. g. dans la Prière des fidèles ou dans les litanies qu'on appelle Ecténis), et aussi la célébration de la messe votive "pour l'unité de l'Eglise". De plus, si certains rites contiennent des fonctions liturgiques particulières de supplication, comme les supplications appelées Litia et Moleben et d'autres semblables, il convient aussi de les célébrer pour l'unité des chrétiens.

125[Index](#) [Table](#)

IV - LA COMMUNICATION DANS LA VIE ET L'ACTIVITE

SPIRITUELLE AVEC LES FRERES SEPARES

a) - Avant-propos

25 - Pour favoriser la restauration de l'unité entre tous les chrétiens, il ne suffit pas que ceux-ci s'exercent entre eux à la charité fraternelle dans les relations de la vie quotidienne. Il convient aussi de permettre une certaine communication dans la vie et l'activité spirituelles; c'est-à-dire que les chrétiens prennent part ensemble à ces biens spirituels qui leur sont communs; ceci de la manière et dans la mesure qui peuvent être licites dans l'Etat présent de division. " Parmi les éléments ou les biens par l'ensemble desquels l'Eglise se construit et est vivifiée, plusieurs et même beaucoup, et de grande valeur, peuvent exister en dehors des limites visibles de l'Eglise catholique [UR 3](#). "Ces éléments provenant du Christ et conduisant à lui, appartiennent de droit à l'unique Eglise du Christ" [UR 3](#), et peuvent servir d'une manière appropriée pour demander la grâce de l'unité et pour exprimer et augmenter les liens par lesquels les catholiques sont encore unis avec les frères séparés.

2003 Oecuménisme

Sur le culte d'adoration dû au sacrement de l'Eucharistie

56

L'Eglise Catholique fait profession de rendre ce culte d'adoration au Sacrement de l'Eucharistie non seulement durant la Messe mais aussi en dehors de sa célébration; elle conserve avec le plus grand soin les hosties consacrées et les présente aux fidèles pour qu'ils les vénèrent avec solennité.

57

Cette vénération est attestée par de nombreux documents très anciens de l'Eglise. En effet les Pasteurs de l'Eglise exhortaient toujours les fidèles à garder avec un soin extrême l'Eucharistie qu'ils emportaient chez eux. " C'est en vérité le Corps du Christ que les fidèles ont à manger ", remarquait saint Hippolyte. (*Trad. Apost.*)

58

On sait que les fidèles se jugeaient coupables, et avec raison, comme le dit Origène, si, devenus dépositaires du corps du Seigneur, et tout en l'entourant de précautions et d'un respect extrêmes, ils en laissaient par mégarde tomber une parcelle. (*In Exod. Fragm. ; PG 12,391*)

59

La sévérité avec laquelle les Pasteurs réprouvaient les manques de respect, Novatien en apporte le témoignage non suspect: il tient pour condamnable celui qui "sortant de la célébration dominicale et ayant l'Eucharistie sur lui, selon l'usage... n'a pas emporté immédiatement dans sa maison le Corps sacré du Seigneur " mais s'est empressé d'aller au spectacle. (*De spectaculis, CSEL III p.8*)

60

Saint Cyrille d'Alexandrie va jusqu'à rejeter comme une absurdité l'opinion de ceux qui prétendaient que l'Eucharistie ne contribue plus aucunement à nous sanctifier s'il s'agit d'un reste d'hostie datant de la veille : "Le Christ n'est pas sujet à altération, dit-il, et son Corps sacré ne change pas, mais en lui subsistent toujours la force, la puissance, la grâce qui vivifie". (*Epist. Ad Calosyrium ; PG 76,1075*)

61

On ne peut oublier non plus que dans l'antiquité les fidèles, soit qu'ils fussent exposés à la violence des persécutions, soit que par amour de la vie monastique ils vécussent dans la solitude, avaient coutume de se nourrir de l'Eucharistie même quotidiennement, prenant la Sainte Communion de leurs propres mains, si le prêtre ou le diacre faisait défaut. (*St Basile Ep 93 ; PG 32,483-486*)

62

Ceci soit dit non pour qu'on modifie la manière de garder l'Eucharistie et de recevoir la Sainte Communion, telle qu'elle est établie suivant les lois de l'Eglise en vigueur aujourd'hui, mais pour nous féliciter de voir la foi de l'Eglise rester toujours la même.

63

De cette foi unique est née également la Fête-Dieu; elle fut célébrée la première fois au diocèse de Liège, spécialement sous l'influence de la Servante de Dieu, la Bienheureuse julienne de Mont Cornillon, et Notre Prédécesseur Urbain IV l'étendit à l'Eglise universelle. De cette foi tirent leur origine beaucoup d'autres institutions de piété eucharistique qui, sous l'inspiration de la grâce divine, sont toujours allées se multipliant et par lesquelles l'Eglise Catholique s'efforce, comme à l'envi, soit de rendre hommage au Christ soit de le remercier pour un don si grand, soit d'implorer sa miséricorde.

Exhortation à promouvoir le culte eucharistique

64

Aussi, Vénérables Frères, cette foi qui ne tend qu'à rester fidèle à la parole du Christ et des Apôtres, bannissant toute opinion erronée et nuisible, Nous vous prions de la garder pure et intacte dans le peuple confié à vos soins et à votre vigilance. Veuillez promouvoir, sans épargner paroles et efforts, le culte eucharistique, vers lequel en définitive doivent converger toutes les autres formes de piété.

65

Que sous votre impulsion les fidèles connaissent toujours davantage ce que dit saint Augustin et en fassent l'expérience "Qui veut vivre, il a où vivre et de quoi vivre; qu'il approche, qu'il croie, qu'il s'incorpore, afin d'être vivifié. Qu'il ne renonce jamais à l'union des membres entre eux, qu'il ne soit pas non plus un membre corrompu, digne d'être retranché, ni un membre difforme qui fasse honte; qu'il soit un membre beau, habile, sain; qu'il adhère au corps, qu'il vive de Dieu et pour Dieu; qu'il travaille maintenant sur terre afin de pouvoir ensuite régner dans le ciel ". (*In Io. Tract. 26, 13 ; PL 35,1613*)

66

Que chaque jour, comme c'est à souhaiter, les fidèles en grand nombre prennent une part active au Sacrifice de la Messe, se nourrissant de la Sainte Communion avec un coeur pur et saint, et qu'ils rendent grâce au Christ Notre Seigneur pour un si grand bienfait. Qu'ils se rappellent ces paroles: "Le désir de Jésus-Christ et de l'Eglise de voir tous les fidèles s'approcher tous les jours de la Sainte Table a surtout cet objet: que tous les fidèles, unis à Dieu par l'effet du Sacrement, y puisent la force pour surmonter les passions, pour se purifier des fautes légères quotidiennes et pour éviter les péchés graves, auxquels est sujette la faiblesse humaine ". [DS 3368](#) Qu'au cours de la journée les fidèles ne négligent point de rendre visite au Saint Sacrement, qui doit être conservé en un endroit très digne des églises, avec le plus d'honneur possible, selon les lois liturgiques. Car la visite est une marque de gratitude, un geste d'amour et un devoir de reconnaissance envers le Christ Notre-Seigneur présent en ce lieu.

67

Chacun comprend que la divine Eucharistie confère au peuple chrétien une dignité incomparable. Car non seulement durant l'oblation du Sacrifice et quand se fait le Sacrement,

mais encore après, tant que l'Eucharistie est gardée dans les églises et oratoires, le Christ est vraiment l'Emmanuel, le " Dieu avec nous ". Car jour et nuit, il est au milieu de nous et habite avec nous, plein de grâce et de vérité ; [Jn 1,14](#) il restaure les moeurs, nourrit les vertus, console les affligés, fortifie les faibles et invite instamment à l'imiter tous ceux qui s'approchent de lui, afin qu'à son exemple ils apprennent la douceur et l'humilité de coeur, qu'ils sachent chercher non leurs propres intérêts mais ceux de Dieu. Ainsi quiconque aborde le vénérable Sacrement avec une dévotion particulière et tâche d'aimer d'un coeur généreux le Christ qui nous aime infiniment, éprouve et comprend à fond, non sans joie intime ni sans fruit, le prix de la vie cachée avec le Christ en Dieu [Col 3,3](#) il sait d'expérience combien cela en vaut la peine de s'entretenir avec le Christ; rien de plus doux sur la terre, rien de plus apte à faire avancer dans les voies de la sainteté.

68

Vous le savez bien aussi, Vénérables Frères, l'Eucharistie est gardée dans les églises et les oratoires comme centre spirituel de la communauté religieuse et paroissiale, et encore de l'Eglise universelle et de l'humanité entière, parce que sous le voile des saintes espèces elle contient le Christ, Chef invisible de l'Eglise, Rédempteur du monde, centre de tous les coeurs, " par qui tout existe et nous-mêmes par lui " [1Co 8,6](#)

69

Par suite le culte eucharistique porte avec force les âmes à développer l'amour "de société", (*St Augustin De gen. Ad litt. XI, 15,20 ; PL 34,437*) en vertu duquel nous préférons le bien commun au bien particulier, faisons nôtre la cause de la communauté, de la paroisse, de l'Eglise universelle, et étendons la charité au monde entier, sachant que partout il y a des membres du Christ.

70

Puisque, Vénérables Frères, le Sacrement de l'Eucharistie est signe et cause de l'unité du Corps - Mystique, et qu'en ceux qui lui vouent une vénération plus fervente il suscite un esprit ecclésial plus actif, ne cessez de persuader vos fidèles de faire leur, quand ils s'approchent de ce mystère, la cause de l'Eglise, de prier Dieu sans cesse et de s'offrir eux-mêmes à Dieu en sacrifice agréable pour la paix et l'unité de l'Eglise. Cela afin que tous les fils de l'Eglise soient un et qu'ils aient les mêmes dispositions; qu'il n'y ait point de divisions entre eux mais qu'ils soient parfaitement unis dans un même esprit et un même sentiment, comme le veut l'Apôtre ; [1Co 1,10](#) et que tous ceux qui ne se trouvent point encore attachés en pleine communion à l'Eglise Catholique mais séparés d'elle jusqu'à un certain point tout en portant avec fierté le nom de chrétiens, arrivent le plus tôt possible, avec l'aide de la grâce divine, à jouir avec nous de cette unité de foi et de communion que le Christ voulut comme caractère distinctif de ses disciples.

71

Ce désir de prier et de se consacrer à Dieu pour l'unité de l'Eglise, il intéresse surtout par convenance particulière les religieux et religieuses, puisqu'ils sont à titre spécial voués à l'adoration du Très Saint Sacrement, rassemblés autour de lui en vertu des engagements de leurs voeux.

72

Mais ce souhait de l'unité de tous les chrétiens, le plus sacré et le plus ardent au coeur de l'Eglise, Nous voulons pour l'exprimer reprendre une fois de plus les paroles mêmes du concile de Trente, dans la conclusion de son décret sur la Sainte Eucharistie : "Pour finir, en

son affection paternelle, le saint Concile avertit, prie et conjure par les entrailles de la miséricorde de Dieu, [Lc 1,78](#) ceux qui portent le nom de chrétiens, tous et chacun, de se retrouver et de ne faire enfin une bonne fois qu'un seul cœur dans ce signe de l'unité, dans ce lien de la charité, dans ce symbole de la concorde; que, se souvenant de la majesté si grande et de l'amour si admirable de notre Seigneur Jésus-Christ, qui a donné sa vie très chère pour prix de notre salut et qui nous a donné sa chair à manger [Jn 6,48](#) ils croient et vénèrent les saints mystères de son corps et de son sang avec une foi constante et ferme, avec une ferveur de cœur, avec une piété et un respect qui leur permettent de recevoir fréquemment ce pain supersubstantiel. [Mt 6,11](#) Qu'il soit vraiment la vie de leur âme et la santé perpétuelle de leur esprit, que, fortifiés par son énergie [1R 19,8](#) ils parviennent du cheminement de ce pèlerinage de misère à la patrie céleste, pour manger sans aucun voile le pain des Anges [Ps 78,25](#) qu'ils mangent maintenant sous les voiles sacrés ". [DS 1649](#)

73

Oh! que le Rédempteur si bon, qui à l'approche de sa mort demanda au Père que tous ceux qui croiraient en Lui ne fassent qu'un, comme Lui et le Père sont un, [Jn 17,20-21](#) daigne exaucer au plus tôt ce vœu qui est le Nôtre et celui de toute l'Eglise : que tous, d'une seule voix et d'une même foi, nous célébrions le mystère de l'Eucharistie et que, rendus participants du corps du Christ, nous ne formions qu'un seul corps [1Co 10,17](#) unifié par les mêmes liens par lesquels Lui-même voulut que son unité soit assurée.

74

Et Nous Nous adressons avec une charité paternelle à ceux-là aussi qui appartiennent aux vénérables Eglises d'Orient, au sein desquelles brillèrent tant de Pères illustres, dont Nous avons pris plaisir à rappeler en cette lettre les témoignages touchant l'Eucharistie. Nous Nous sentons pleins de joie à voir votre foi envers l'Eucharistie - elle coïncide avec la nôtre -, à entendre les prières liturgiques par lesquelles vous célébrez un si grand mystère, à admirer votre culte eucharistique et à lire vos théologiens qui exposent et défendent la doctrine concernant ce Sacrement si vénérable.

75

Que la Bienheureuse Vierge Marie, de laquelle le Christ Notre-Seigneur a voulu recevoir cette chair qui est renfermée dans le Sacrement sous les apparences du pain et du vin, qui est offerte et mangée, [CIS 801](#) et tous les Saints et Saintes de Dieu, ceux-là spécialement qui eurent une dévotion plus ardente envers la divine Eucharistie, intercèdent près du Père des miséricordes, afin que la foi commune et le culte eucharistique alimentent et renforcent l'unité de communion entre tous les chrétiens. Notre âme est pénétrée des paroles du saint martyr Ignace, qui met en garde les fidèles de Philadelphie contre les dommages des déviations et des schismes et préconise comme remède l'Eucharistie : "Tâchez donc, dit-il, de pratiquer une seule Eucharistie; car une est la chair de Notre-Seigneur Jésus-Christ; il y a un seul calice dans l'unité de son sang, un seul autel, un seul évêque ... ". (*Epist. Ad Philad. 4 ; PG 5, 700*) Forts de l'heureux espoir que le progrès du culte eucharistique apportera de nombreux bienfaits à l'Eglise et au monde entier, Nous vous accordons avec beaucoup d'affection la Bénédiction Apostolique, en gage des grâces du Ciel, à vous, Vénérables Frères, aux prêtres, aux religieux, à tous ceux qui vous prêtent leur concours, et à tous les fidèles confiés à vos soins.

Donné à Rome, près Saint-Pierre, en la fête de saint Pie X, le 3 septembre 1965, en la troisième année de Notre Pontificat.

1965 Mysterium Fidei 55

1998 Catéchisme 1344

IV La célébration liturgique de l'eucharistie

La messe de tous les siècles

1345 Dès le deuxième siècle, nous avons le témoignage de S. Justin le Martyr sur les grandes lignes du déroulement de la célébration eucharistique. Elles sont restées les mêmes jusqu'à nos jours pour toutes les grandes familles liturgiques. Voici ce qu'il écrit, vers 155, pour expliquer à l'empereur païen Antonin le Pieux (138-161) ce que font les chrétiens:

(..) Le jour qu'on appelle jour du soleil, a lieu le rassemblement en un même endroit de tous ceux qui habitent la ville ou la campagne.

On lit les mémoires des Apôtres et les écrits des Prophètes, autant que le temps le permet. Quand le lecteur a fini, celui qui préside prend la parole pour inciter et exhorter à l'imitation de ces belles choses.

Ensuite, nous nous levons tous ensemble et nous faisons des prières(..) pour nous-mêmes ... et pour tous les autres, où qu'ils soient, afin que nous soyons trouvés justes par notre vie et nos actions et fidèles aux commandements, pour obtenir ainsi le salut éternel.

Quand les prières sont terminées, nous nous donnons un baiser les uns aux autres.

Ensuite, on apporte à celui qui préside les frères du pain et une coupe d'eau et de vin mélangés.

Il les prend et fait monter louange et gloire vers le Père de l'univers, par le nom du Fils et du Saint-Esprit et il rend grâce (en grec: *eucharistian*) longuement de ce que nous avons été jugés dignes de ces dons.

Quand il a terminé les prières et les actions de grâce, tout le peuple présent pousse une acclamation en disant: Amen.

Lorsque celui qui préside a fait l'action de grâce et que le peuple a répondu, ceux que chez nous on appelle diacres distribuent à tous ceux qui sont présents du pain, du vin et de l'eau "eucharistiés" et ils en apportent aux absents (S. Justin, apol. 1,65 (le texte entre crochets est du chapitre 67)).

1346 La liturgie de l'Eucharistie se déroule selon une structure fondamentale qui s'est conservée à travers les siècles jusqu'à nous. Elle se déploie en deux grands moments qui forment une unité foncière:

- le rassemblement, la *liturgie de la Parole*, avec les lectures, l'homélie et la prière universelle;
- la *liturgie eucharistique*, avec la présentation du pain et du vin, l'action de grâce consécatoire et la communion.

Liturgie de la Parole et liturgie eucharistique constituent ensemble "un seul et même acte du culte" ([SC 56](#)); en effet, la table dressée pour nous dans l'Eucharistie est à la fois celle de la Parole de Dieu et celle du Corps du Seigneur (cf. [DV 21](#)).

1347 N'est-ce pas là le mouvement même du repas pascal de Jésus ressuscité avec ses disciples: chemin faisant, il leur expliquait les Ecritures, puis, se mettant à table avec eux, "il prit le pain, dit la bénédiction, le rompit et le leur donna" (cf. [Lc 24, 13-35](#))?

Le mouvement de la célébration

1348 *Tous se rassemblent.* Les chrétiens accourent dans un même lieu pour l'assemblée eucharistique. A sa tête le Christ lui-même qui est l'acteur principal de l'Eucharistie. Il est le grand prêtre de la Nouvelle Alliance. C'est Lui-même qui préside invisiblement toute célébration eucharistique. C'est en Le représentant que l'évêque ou le prêtre (agissant "in persona Christi capitis") préside l'assemblée, prend la parole après les lectures, reçoit les offrandes et dit la prière eucharistique. *Tous* ont leur part active dans la célébration, chacun à sa manière: les lecteurs, ceux qui apportent les offrandes, ceux qui donnent la communion, et le peuple tout entier dont l'Amen manifeste la participation.

1349 La *liturgie de la Parole* comporte "les écrits des prophètes", c'est-à-dire l'Ancien Testament, et "les mémoires des apôtres", c'est-à-dire leurs épîtres et les Evangiles; après l'homélie qui exhorte à accueillir cette Parole comme ce qu'elle est vraiment, Parole de Dieu (cf. [1Th 2,13](#)), et à la mettre en pratique, viennent les intercessions pour tous les hommes, selon la parole de l'Apôtre: "Je recommande donc, avant tout, qu'on fasse des demandes, des prières, des supplications, des actions de grâces pour tous les hommes, pour les rois et tous les dépositaires de l'autorité" ([1Tm 2,1-2](#)).

1350 La *présentation des oblats* (l'offertoire): on apporte alors, parfois en procession, le pain et le vin à l'autel qui seront offerts par le prêtre au nom du Christ dans le sacrifice eucharistique où ils deviendront le corps et le sang de Celui-ci. C'est le geste même du Christ à la Dernière Cène, "prenant du pain et une coupe". "Cette oblation, l'Eglise seule l'offre, pure, au Créateur, en lui offrant avec action de grâce ce qui provient de sa création" (S. Irénée, hær. 4,18,4 cf. [Mt 1,11](#)). La présentation des oblats à l'autel assume le geste de Melchisédech et confie les dons du créateur entre les mains du Christ. C'est Lui qui, dans Son sacrifice, mène à la perfection toutes les tentatives humaines d'offrir des sacrifices.

1351 Dès le début, les chrétiens apportent, avec le pain et le vin pour l'Eucharistie, leurs dons pour le partage avec ceux qui sont dans le besoin. Cette coutume de la *collecte* (cf. [1Co 16,1](#)), toujours actuelle, s'inspire de l'exemple du Christ qui s'est fait pauvre pour nous enrichir (cf. [2Co 8,9](#)):

Ceux qui sont riches et qui veulent, donnent, chacun selon ce qu'il s'est lui-même imposé; ce qui est recueilli est remis à celui qui préside et lui, il assiste les orphelins et les veuves, ceux que la maladie ou toute autre cause prive de ressources, les prisonniers, les immigrés et, en un mot, il secourt tous ceux qui sont dans le besoin (S. Justin, apol. 1,67,6).

1352 L'*anaphore*: Avec la prière eucharistique, prière d'action de grâce et de consécration, nous arrivons au coeur et au sommet de la célébration:

Dans la *préface* l'Eglise rend grâce au Père, par le Christ, dans l'Esprit Saint, pour toutes ses oeuvres, pour la création, la rédemption et la sanctification. Toute la communauté rejoint alors cette louange incessante que l'Eglise céleste, les anges et tous les saints, chantent au Dieu trois fois Saint;

1353 dans l'*épiclèse* elle demande au Père d'envoyer son Esprit Saint (ou la puissance de sa bénédiction: cf. MR, Canon Romain 90) sur le pain et le vin, afin qu'ils deviennent, par sa puissance, le Corps et le Sang de Jésus-Christ, et que ceux qui prennent part à l'Eucharistie soient un seul corps et un seul esprit (certaines traditions liturgiques placent l'épiclèse après l'anamnèse);

dans le *récit de l'institution* la force des paroles et de l'action du Christ, et la puissance de l'Esprit Saint, rendent sacramentellement présents sous les espèces du pain et du vin son

Corps et son Sang, son sacrifice offert sur la croix une fois pour toutes;

1354 dans l'*anamnèse* qui suit, l'Eglise fait mémoire de la passion, de la résurrection et du retour glorieux du Christ Jésus; elle présente au Père l'offrande de son Fils qui nous réconcilie avec Lui;

dans les *intercessions*, l'Eglise exprime que l'Eucharistie est célébrée en communion avec toute l'Eglise du ciel et de la terre, des vivants et des défunts, et dans la communion avec les pasteurs de l'Eglise, le Pape, l'évêque du diocèse, son presbyterium et ses diacres, et tous les évêques du monde entier avec leurs églises.

1355 Dans la *communion*, précédée de la prière du Seigneur et de la fraction du pain, les fidèles reçoivent "le pain du ciel" et "la coupe du salut", le Corps et le Sang du Christ qui s'est livré "pour la vie du monde" ([Jn 6,51](#)):

Parce que ce pain et ce vin ont été, selon l'expression ancienne, "eucharistiés", "nous appelons cette nourriture *Eucharistie* et personne ne peut y prendre part s'il ne croit pas à la vérité de ce qu'on enseigne chez nous, s'il n'a reçu le bain pour la rémission des péchés et la nouvelle naissance et s'il ne vit selon les préceptes du Christ" (S. Justin, apol. 1, 66,1-2).

V Le sacrifice sacramentel: action de grâce, mémorial, présence

1356 Si les chrétiens célèbrent l'Eucharistie depuis les origines, et sous une forme qui, dans sa substance, n'a pas changé à travers la grande diversité des âges et des liturgies, c'est parce que nous nous savons liés par l'ordre du Seigneur, donné la veille de sa passion: "faites ceci en mémoire de moi" ([1Co 11,24-25](#)).

1357 Cet ordre du Seigneur, nous l'accomplissons en célébrant le *mémorial de son sacrifice*. Ce faisant, *nous offrons au Père* ce qu'il nous a Lui-même donné: les dons de sa création, le pain et le vin, devenus, par la puissance de l'Esprit Saint et par les paroles du Christ, le Corps et le Sang du Christ: le Christ est ainsi rendu réellement et mystérieusement *présent*.

1358

Il nous faut donc considérer l'Eucharistie:

- comme action de grâce et louange au *Père*,
- comme mémorial sacrificiel du *Christ* et de son Corps,
- comme présence du Christ par la puissance de sa Parole et de son *Esprit*.

L'action de grâce et la louange au Père

1359 L'Eucharistie, sacrement de notre salut accompli par le Christ sur la croix, est aussi un sacrifice de louange en action de grâce pour l'oeuvre de la création. Dans le sacrifice eucharistique, toute la création aimée par Dieu est présentée au Père à travers la mort et la résurrection du Christ. Par le Christ, l'Eglise peut offrir le sacrifice de louange en action de grâce pour tout ce que Dieu a fait de bon, de beau et de juste dans la création et dans l'humanité.

1360 L'Eucharistie est un sacrifice d'action de grâce au Père, une bénédiction par laquelle l'Eglise exprime sa reconnaissance à Dieu pour tous ses bienfaits, pour tout ce qu'il a accompli par la création, la rédemption et la sanctification. Eucharistie signifie d'abord: action de grâce.

1361 L'Eucharistie est aussi le sacrifice de louange, par lequel l'Eglise chante la gloire de Dieu au nom de toute la création. Ce sacrifice de louange n'est possible qu'à travers le Christ: Il unit les fidèles à sa personne, à sa louange et à son intercession, en sorte que le sacrifice de louange au Père est offert *par* le Christ et *avec* lui pour être accepté *en* lui.

Le mémorial sacrificiel du Christ et de son Corps, l'Eglise

1362 L'Eucharistie est le mémorial de la Pâque du Christ, l'actualisation et l'offrande sacramentelle de son unique sacrifice, dans la liturgie de l'Eglise qui est son Corps. Dans toutes les prières eucharistiques nous trouvons, après les paroles de l'institution, une prière appelée *anamnèse* ou mémorial.

1363 Dans le sens de l'Ecriture Sainte *le mémorial* n'est pas seulement le souvenir des événements du passé, mais la proclamation des merveilles que Dieu a accomplies pour les hommes (cf. [Ex 13,3](#)). Dans la célébration liturgique de ces événements, ils deviennent d'une certaine façon présents et actuels. C'est de cette manière qu'Israël comprend sa libération d'Egypte: chaque fois qu'est célébrée la pâque, les événements de l'Exode sont rendus présents à la mémoire des croyants afin qu'ils y conforment leur vie.

1364 Le mémorial reçoit un sens nouveau dans le Nouveau Testament. Quand l'Eglise célèbre l'Eucharistie, elle fait mémoire de la Pâque du Christ, et celle-ci devient présente: le sacrifice que le Christ a offert une fois pour toutes sur la Croix demeure toujours actuel (cf. [He 7,25-27](#)): "Toutes les fois que le sacrifice de la croix par lequel le Christ notre pâque a été immolé se célèbre sur l'autel, l'oeuvre de notre rédemption s'opère" ([LG 3](#)).

1365 Parce qu'elle est mémorial de la Pâque du Christ, *l'Eucharistie est aussi un sacrifice*. Le caractère sacrificiel de l'Eucharistie est manifesté dans les paroles mêmes de l'institution: "Ceci est mon Corps qui va être donné pour vous" et "Cette coupe est la nouvelle Alliance en mon Sang, qui va être versé pour vous" ([Lc 22,19-20](#)). Dans l'Eucharistie le Christ donne ce corps même qu'il a livré pour nous sur la croix, le sang même qu'il a "répandu pour une multitude en rémission des péchés" ([Mt 26,28](#)).

1366 L'Eucharistie est donc un sacrifice parce qu'elle *représente* (rend présent) le sacrifice de la croix, parce qu'elle en est le *mémorial* et parce qu'elle en *applique* le fruit:

(Le Christ) notre Dieu et Seigneur, s'offrit lui-même à Dieu le Père une fois pour toutes, mourant en intercesseur sur l'autel de la Croix, afin de réaliser pour eux (les hommes) une rédemption éternelle. Cependant, comme sa mort ne devait pas mettre fin à son sacerdoce ([He 7,24](#) [He 7,27](#)), à la dernière Cène, "la nuit où il fut livré" ([1Co 11,13](#)), il voulait laisser à l'Eglise, son épouse bien-aimée, un sacrifice visible (comme le réclame la nature humaine), où serait représenté le sacrifice sanglant qui allait s'accomplir une unique fois sur la croix, dont la mémoire se perpétuerait jusqu'à la fin des siècles ([1Co 11,23](#)) et dont la vertu salutaire s'appliquerait à la rédemption des péchés que nous commettons chaque jour (Cc. Trente: [DS 1740](#)).

1367 Le sacrifice du Christ et le sacrifice de l'Eucharistie sont *un unique sacrifice*: "C'est une seule et même victime, c'est le même qui offre maintenant par le ministère des prêtres, qui s'est offert lui-même alors sur la Croix. Seule la manière d'offrir diffère" (Cc. Trente, sess. 22a, *Doctrina de ss. Missae sacrificio*, c. 2: [DS 1743](#)). "Et puisque dans ce divin sacrifice qui s'accomplit à la messe, ce même Christ, qui s'est offert lui-même une fois de manière sanglante sur l'autel de la Croix, est contenu et immolé de manière non sanglante, ce sacrifice est vraiment propitiatoire" (ibid.).

1368 *L'Eucharistie est également le sacrifice de l'Eglise.* L'Eglise, qui est le Corps du Christ, participe à l'offrande de son Chef. Avec Lui, elle est offerte elle-même tout entière. Elle s'unit à son intercession auprès du Père pour tous les hommes. Dans l'Eucharistie, le sacrifice du Christ devient aussi le sacrifice des membres de son Corps. La vie des fidèles, leur louange, leur souffrance, leur prière, leur travail, sont unis à ceux du Christ et à sa totale offrande, et acquièrent ainsi une valeur nouvelle. Le sacrifice du Christ présent sur l'autel donne à toutes les générations de chrétiens la possibilité d'être unis à son offrande.

Dans les catacombes, l'Eglise est souvent représentée comme une femme en prière, les bras largement ouverts en attitude d'orante. Comme le Christ qui a étendu les bras sur la croix, par lui, avec lui et en lui, elle s'offre et intercède pour tous les hommes.

1369 *Toute l'Eglise est unie à l'offrande et à l'intercession du Christ.* Chargé du ministère de Pierre dans l'Eglise, le *Pape* est associé à toute célébration de l'Eucharistie où il est nommé comme signe et serviteur de l'unité de l'Eglise Universelle. *L'évêque* du lieu est toujours responsable de l'eucharistie, même lorsqu'elle est présidée par un *prêtre*; son nom y est prononcé pour signifier sa présidence de l'Eglise particulière, au milieu du presbyterium et avec l'assistance des *diacres*. La communauté intercède aussi pour tous les ministres qui, pour elle et avec elle, offrent le sacrifice eucharistique:

Que cette eucharistie seule soit regardée comme légitime, qui se fait sous la présidence de l'évêque ou de celui qu'il en a chargé (S. Ignace d'Antioche, Smyrn. 8,1).

C'est par le ministère des prêtres que se consomme le sacrifice spirituel des chrétiens, en union avec le sacrifice du Christ, unique Médiateur, offert au nom de toute l'Eglise dans l'Eucharistie par les mains des prêtres, de manière non sanglante et sacramentelle, jusqu'à ce que vienne le Seigneur lui-même ([PO 2](#)).

1370 A l'offrande du Christ s'unissent non seulement les membres qui sont encore ici-bas, mais aussi ceux qui sont déjà *dans la gloire du ciel*: C'est en communion avec la très Sainte Vierge Marie et en faisant mémoire d'elle, ainsi que de tous les saints et toutes les saintes, que l'Eglise offre le sacrifice eucharistique. Dans l'Eucharistie l'Eglise, avec Marie, est comme au pied de la Croix, unie à l'offrande et à l'intercession du Christ.

1371 Le sacrifice eucharistique est aussi offert *pour les fidèles défunts* "qui sont morts dans le Christ et ne sont pas encore pleinement purifiés" (Cc. Trente: [DS 1743](#)), pour qu'ils puissent entrer dans la lumière et la paix du Christ:

Enterrez ce corps n'importe où! Ne vous troublez pas pour lui d'aucun souci! Tout ce que je vous demande, c'est de vous souvenir de moi à l'autel du Seigneur où que vous soyez" (S. Monique, avant sa mort, à S. Augustin et son frère; conf. 9,11, 27).

Ensuite, nous prions (dans l'anaphore) pour les saints pères et évêques endormis, et en général pour tous ceux qui se sont endormis avant nous, en croyant qu'il y aura très grand profit pour les âmes, en faveur desquelles la supplication est offerte, tandis que se trouve présente la sainte et si redoutable victime... En présentant à Dieu nos supplications pour ceux qui se sont endormis, fussent-ils pécheurs, nous ... présentons le Christ immolé pour nos péchés, rendant propice, pour eux et pour nous, le Dieu ami des hommes (S. Cyrille de Jérusalem, catech. myst. 5,9.10).

1372 S. Augustin a admirablement résumé cette doctrine qui nous incite à une participation de plus en plus complète au sacrifice de notre Rédempteur que nous célébrons dans l'Eucharistie:

Cette cité rachetée tout entière, c'est-à-dire l'assemblée et la société des saints, est offerte à Dieu comme un sacrifice universel par le Grand Prêtre qui, sous la forme d'esclave, est allé jusqu'à s'offrir pour nous dans sa passion, pour faire de nous le corps d'un si grand Chef ... Tel est le sacrifice des chrétiens: "à plusieurs, n'être qu'un seul corps dans le Christ" ([Rm 12,5](#)). Et ce sacrifice, l'Eglise ne cesse de le reproduire dans le Sacrement de l'autel bien connu des fidèles, où il lui est montré que dans ce qu'elle offre, elle est elle-même offerte (civ. 10,6).

La présence du Christ par la puissance de sa Parole et de l'Esprit Saint

1373 "Le Christ Jésus qui est mort, qui est ressuscité, qui est à la droite de Dieu, qui intercède pour nous" ([Rm 8,34](#)), est présent de multiples manières à son Eglise (cf. [LG 48](#)): dans sa Parole, dans la prière de son Eglise, "là où deux ou trois sont rassemblés en mon nom" ([Mt 18,20](#)), dans les pauvres, les malades, les prisonniers ([Mt 25,31-46](#)), dans ses sacrements dont il est l'auteur, dans le sacrifice de la messe et en la personne du ministre. Mais "*au plus haut point* (il est présent) *sous les espèces eucharistiques*" ([SC 7](#)).

1374 Le mode de présence du Christ sous les espèces eucharistiques est unique. Il élève l'Eucharistie au-dessus de tous les sacrements et en fait "comme la perfection de la vie spirituelle et la fin à laquelle tendent tous les sacrements" (S. Thomas d'A., *III 73,3*). Dans le très saint sacrement de l'Eucharistie sont "contenus *vraiment, réellement et substantiellement* le Corps et le Sang conjointement avec l'âme et la divinité de notre Seigneur Jésus-Christ, et, par conséquent, *le Christ tout entier*" (Cc Trente: [DS 1651](#)). "Cette présence, on la nomme 'réelle', non à titre exclusif, comme si les autres présences n'étaient pas 'réelles', mais par excellence parce qu'elle est *substantielle*, et que par elle le Christ, Dieu et homme, se rend présent tout entier" ([MF 39](#)).

1375 C'est par la *conversion* du pain et du vin au le Corps et au Sang du Christ que le Christ devient présent en ce sacrement. Les Pères de l'Eglise ont fermement affirmé la foi de l'Eglise en l'efficacité de la Parole du Christ et de l'action de l'Esprit Saint pour opérer cette conversion. Ainsi, S. Jean Chrysostome déclare:

Ce n'est pas l'homme qui fait que les choses offertes deviennent Corps et Sang du Christ, mais le Christ lui-même qui a été crucifié pour nous. Le prêtre, figure du Christ, prononce ces paroles, mais leur efficacité et la grâce sont de Dieu. *Ceci est mon Corps*, dit-il. Cette parole transforme les choses offertes (prod. [Jud 1,6](#)).

Et saint Ambroise dit au sujet de cette conversion:

Soyons bien persuadés que ceci n'est pas ce que la nature a formé, mais ce que la bénédiction a consacré, et que la force de la bénédiction l'emporte sur celle de la nature, parce que par la bénédiction la nature elle-même se trouve changée ... La parole du Christ, qui a pu faire de rien ce qui n'existait pas, ne pourrait donc changer les choses existantes en ce qu'elles n'étaient pas encore? Car ce n'est pas moins de donner aux choses leur nature première que de la leur changer (myst. 9,50.52).

1376 Le Concile de Trente résume la foi catholique en déclarant: "Parce que le Christ, notre Rédempteur, a dit que ce qu'il offrait sous l'espèce du pain était vraiment son Corps, on a toujours eu dans l'Eglise cette conviction, que déclare le saint Concile de nouveau: par la consécration du pain et du vin s'opère le changement de toute la substance du pain en la substance du Corps du Christ notre Seigneur et de toute la substance du vin en la substance de son Sang; ce changement, l'Eglise catholique l'a justement et exactement appelé *transsubstantiation*" ([DS 1642](#)).

1377 La présence eucharistique du Christ commence au moment de la consécration et dure aussi longtemps que les espèces eucharistiques subsistent. Le Christ est tout entier présent dans chacune des espèces et tout entier dans chacune de leurs parties, de sorte que la fraction du pain ne divise pas le Christ (cf. Cc. Trente: [DS 1641](#)).

1378 *Le culte de l'Eucharistie.* Dans la liturgie de la messe, nous exprimons notre foi en la présence réelle du Christ sous les espèces du pain et du vin, entre autres, en fléchissant les genoux, ou en nous inclinant profondément en signe d'adoration du Seigneur. "L'Eglise catholique a rendu et continue de rendre ce culte d'adoration qui est dû au sacrement de l'Eucharistie non seulement durant la messe, mais aussi en dehors de sa célébration: en conservant avec le plus grand soin les hosties consacrées, en les présentant aux fidèles pour qu'ils les vénèrent avec solennité, en les portant en procession" ([MF 56](#)).

1379 La sainte réserve (tabernacle) était d'abord destinée à garder dignement l'Eucharistie pour qu'elle puisse être portée aux malades et aux absents en dehors de la messe. Par l'approfondissement de la foi en la présence réelle du Christ dans son Eucharistie, l'Eglise a pris conscience du sens de l'adoration silencieuse du Seigneur présent sous les espèces eucharistiques. C'est pour cela que le tabernacle doit être placé à un endroit particulièrement digne de l'église; il doit être construit de telle façon qu'il souligne et manifeste la vérité de la présence réelle du Christ dans le saint sacrement.

1380 Il est hautement convenable que le Christ ait voulu rester présent à son Eglise de cette façon unique. Puisque le Christ allait quitter les siens sous sa forme visible, il voulait nous donner sa présence sacramentelle; puisqu'il allait s'offrir sur la Croix pour nous sauver, il voulait que nous ayons le mémorial de l'amour dont il nous a aimés "jusqu'à la fin" ([Jn 13,1](#)), jusqu'au don de sa vie. En effet, dans sa présence eucharistique il reste mystérieusement au milieu de nous comme celui qui nous a aimés et qui s'est livré pour nous (cf. [Ga 2,20](#)), et il le reste sous les signes qui expriment et communiquent cet amour:

L'Eglise et le monde ont un grand besoin du culte eucharistique. Jésus nous attend dans ce sacrement de l'amour. Ne refusons pas le temps pour aller Le rencontrer dans l'adoration, dans la contemplation pleine de foi et ouverte à réparer les fautes graves et les délits du monde. Que ne cesse jamais notre adoration (Paul II, I. "Dominicæ cenæ" 3).

1381 "La présence du véritable Corps du Christ et du véritable Sang du Christ dans ce sacrement, 'on ne l'apprend point par les sens, dit S. Thomas, mais *par la foi seule*, laquelle s'appuie sur l'autorité de Dieu'. C'est pourquoi, commentant le texte de [Lc 22,19](#): 'Ceci est mon Corps qui sera livré pour vous', saint Cyrille déclare: 'Ne va pas te demander si c'est vrai, mais accueille plutôt avec foi les paroles du Seigneur, parce que lui, qui est la Vérité, ne ment pas'" (Thomas d'A., *III 75,1* cité par Paul VI, [MF 18](#)):

*Adoro te devote, latens Deitas,
Quæ sub his figuris vere latitas:
Tibi se cor meum totum subjicit,
Quia te contemplans totum deficit.*

*Visus, gustus, tactus in te fallitur,
Sed auditu solo tuto creditur:
Credo quidquid dixit Dei Filius:
Nil hoc Veritatis verbo verius.*

VI Le banquet pascal

1382 La messe est à la fois et inséparablement le mémorial sacrificiel dans lequel se perpétue le sacrifice de la croix, et le banquet sacré de la communion au Corps et au Sang du Seigneur. Mais la célébration du sacrifice eucharistique est toute orientée vers l'union intime des fidèles au Christ par la communion. Communier, c'est recevoir le Christ lui-même qui s'est offert pour nous.

1383 L'*autel*, autour duquel l'Eglise est rassemblée dans la célébration de l'Eucharistie, représente les deux aspects d'un même mystère: l'autel du sacrifice et la table du Seigneur, et ceci d'autant plus que l'autel chrétien est le symbole du Christ lui-même, présent au milieu de l'assemblée de ses fidèles, à la fois comme la victime offerte pour notre réconciliation et comme aliment céleste qui se donne à nous. "Qu'est-ce en effet l'autel du Christ sinon l'image du Corps du Christ?" - dit S. Ambroise (sacr. 5,7), et ailleurs: "L'autel représente le Corps (du Christ), et le Corps du Christ est sur l'autel" (sacr. 4,7). La liturgie exprime cette unité du sacrifice et de la communion dans de nombreuses prières. Ainsi, l'Eglise de Rome prie dans son anaphore:

Supplices te rogamus, omnipotens Deus, jube hæc perferri per manus sancti Angeli tui in sublime altare tuum, in conspectu divinæ majestatis: ut quotquot ex hac altaris participatione sacrosanctum Filii tui Corpus et Sanguinem sumpserimus, omni benedictione cælesti et gratia repleamur.

"Prenez et mangez en tous": la communion

1384 Le Seigneur nous adresse une invitation pressante à le recevoir dans le sacrement de l'Eucharistie: "En vérité, en vérité, je vous le dis, si vous ne mangez la Chair du Fils de l'homme et ne buvez son Sang, vous n'aurez pas la vie en vous" ([Jn 6,53](#)).

1385 Pour répondre à cette invitation, nous devons *nous préparer* à ce moment si grand et si saint. S. Paul exhorte à un examen de conscience: "Quiconque mange ce pain ou boit cette coupe du Seigneur indignement aura à répondre du Corps et du Sang du Seigneur. Que chacun donc s'éprouve soi-même et qu'il mange alors de ce pain et boive de cette coupe; car celui qui mange et boit, mange et boit sa propre condamnation, s'il n'y discerne le Corps" ([1Co 11,27-29](#)). Celui qui est conscient d'un péché grave doit recevoir le sacrement de la Réconciliation avant d'accéder à la communion.

1386 Devant la grandeur de ce sacrement, le fidèle ne peut que reprendre humblement et avec une foi ardente la parole du Centurion (cf. [Mt 8,8](#)): "*Domine, non sum dignus, ut intres sub tectum meum, sed tantum dic verbum, et sanabitur anima mea*". Et dans la Divine Liturgie de S. Jean Chrysostome, les fidèles prient dans le même esprit:

A ta cène mystique fais-moi communier aujourd'hui, ô Fils de Dieu. Car je ne dirai pas le Secret à tes ennemis, ni ne te donnerai le baiser de Judas. Mais, comme le larron, je te crie: Souviens-toi de moi, Seigneur, dans ton royaume.

1387 Pour se préparer convenablement à recevoir ce sacrement, les fidèles observeront le jeûne prescrit dans leur Eglise (cf. [CIC 919](#)). L'attitude corporelle (gestes, vêtement) traduira le respect, la solennité, la joie de ce moment où le Christ devient notre hôte.

1388 Il est conforme au sens même de l'Eucharistie que les fidèles, s'ils ont les dispositions requises, *communient chaque fois* qu'ils participent à la messe: "Valde commendatur illa perfectior Missæ participatio qua fideles post Communionem sacerdotis ex eodem Sacrificio

Corpus Dominicum sumunt" ([SC 55](#)).

1389 L'Eglise fait obligation aux fidèles "de participer les dimanches et les jours de fête à la divine liturgie" ([OE 15](#)) et de recevoir au moins une fois par an l'Eucharistie, si possible au temps pascal (cf. [CIC 920](#)), préparés par le sacrement de la Réconciliation. Mais l'Eglise recommande vivement aux fidèles de recevoir la sainte Eucharistie les dimanches et les jours de fête, ou plus souvent encore, même tous les jours.

1390 Grâce à la présence sacramentelle du Christ sous chacune des espèces, la communion à la seule espèce du pain permet de recevoir tout le fruit de grâce de l'Eucharistie. Pour des raisons pastorales, cette manière de communier s'est légitimement établie comme la plus habituelle dans le rite latin. "La sainte communion réalise plus pleinement sa forme de signe lorsqu'elle se fait sous les deux espèces. Car, sous cette forme, le signe du banquet eucharistique est mis plus pleinement en lumière" (IGMR 240). C'est la forme habituelle de communier dans les rites orientaux.

Les fruits de la communion

1391 *La communion accroît notre union au Christ.* Recevoir l'Eucharistie dans la communion porte comme fruit principal l'union intime au Christ Jésus. Le Seigneur dit en effet: "Qui mange ma Chair et boit mon Sang demeure en moi et moi en lui" ([Jn 6,56](#)). La vie en Christ trouve son fondement dans le banquet eucharistique: "De même qu'envoyé par le Père, qui est vivant, moi, je vis par le Père, de même, celui qui me mange, vivra, lui aussi, par moi" ([Jn 6,57](#)):

Lorsque dans les fêtes du Seigneur les fidèles reçoivent le Corps du Fils, ils proclament les uns aux autres la Bonne Nouvelle que les arrhes de la vie sont donnés, comme lorsque l'ange dit à Marie de Magdala: "Le Christ est ressuscité!" Voici que maintenant aussi la vie et la résurrection sont conférées à celui qui reçoit le Christ (Fanqîth, Office syriaque d'Antioche, volume 1, Commun, 237a-b).

1392 Ce que l'aliment matériel produit dans notre vie corporelle, la communion le réalise de façon admirable dans notre vie spirituelle. La communion à la Chair du Christ ressuscité, "vivifiée par l'Esprit Saint et vivifiante" ([PO 5](#)), conserve, accroît et renouvelle la vie de grâce reçue au Baptême. Cette croissance de la vie chrétienne a besoin d'être nourrie par la communion eucharistique, pain de notre pèlerinage, jusqu'au moment de la mort, où il nous sera donné comme viatique.

1393 *La communion nous sépare du péché.* Le Corps du Christ que nous recevons dans la communion est "livré pour nous", et le Sang que nous buvons, est "versé pour la multitude en rémission des péchés". C'est pourquoi l'Eucharistie ne peut pas nous unir au Christ sans nous purifier en même temps des péchés commis et nous préserver des péchés futurs:

"Chaque fois que nous le recevons, nous annonçons la mort du Seigneur" ([1Co 11,26](#)). Si nous annonçons la mort du Seigneur, nous annonçons la rémission des péchés. Si, chaque fois que son Sang est répandu, il est répandu pour la rémission des péchés, je dois toujours le recevoir, pour que toujours il remette mes péchés. Moi qui pêche toujours, je dois avoir toujours un remède (S. Ambroise, sacr. 4,28).

1394 Comme la nourriture corporelle sert à restaurer la perte des forces, l'Eucharistie fortifie la charité qui, dans la vie quotidienne, tend à s'affaiblir; et cette charité vivifiée *efface les péchés véniels* (cf. Cc. Trente: [DS 1638](#)). En se donnant à nous, le Christ ravive notre amour et nous rend capables de rompre les attachements désordonnés aux créatures et de nous

enraciner en Lui:

Puisque le Christ est mort pour nous par amour, lorsque nous faisons mémoire de sa mort au moment du sacrifice, nous demandons que l'amour nous soit accordé par la venue du Saint-Esprit; nous prions humblement qu'en vertu de cet amour, par lequel le Christ a voulu mourir pour nous, nous aussi, en recevant la grâce du Saint-Esprit, nous puissions considérer le monde comme crucifié pour nous, et être nous-mêmes crucifiés pour le monde... Ayant reçu le don de l'amour, mourons au péché et vivons pour Dieu (S. Fulgence de Ruspe, Fab. 28,16-19).

1395 Par la même charité qu'elle allume en nous, l'Eucharistie nous *préserve des péchés mortels* futurs. Plus nous participons à la vie du Christ et plus nous progressons dans son amitié, plus il nous est difficile de rompre avec Lui par le péché mortel. L'Eucharistie n'est pas ordonnée au pardon des péchés mortels. Ceci est propre au sacrement de la Réconciliation. Le propre de l'Eucharistie est d'être le sacrement de ceux qui sont dans la pleine communion de l'Eglise.

1396 *L'unité du Corps mystique: l'Eucharistie fait l'Eglise.* Ceux qui reçoivent l'Eucharistie sont unis plus étroitement au Christ. Par là même, le Christ les unit à tous les fidèles en un seul corps: l'Eglise. La communion renouvelle, fortifie, approfondit cette incorporation à l'Eglise déjà réalisée par le Baptême. Dans le Baptême nous avons été appelés à ne faire qu'un seul corps (cf. [1Co 12,13](#)). L'Eucharistie réalise cet appel: "La coupe de bénédiction que nous bénissons n'est-elle pas communion au Sang du Christ? Le pain que nous rompons, n'est-il pas communion au Corps du Christ? Puisqu'il n'y a qu'un pain, à nous tous nous ne formons qu'un corps, car tous nous avons part à ce pain unique" ([1Co 10,16-17](#)):

Si vous êtes le corps du Christ et ses membres, c'est votre sacrement qui est placé sur la table du Seigneur, vous recevez votre sacrement. Vous répondez "Amen" ("oui, c'est vrai!") à ce que vous recevez, et vous y souscrivez en répondant. Tu entends ce mot: "le Corps du Christ" et tu réponds: "Amen". Sois donc un membre du Christ pour que soit vrai ton Amen (S. Augustin, serm. 272).

1397 *L'Eucharistie engage envers les pauvres:* Pour recevoir dans la vérité le Corps et le Sang du Christ livrés pour nous, nous devons reconnaître le Christ dans les plus pauvres, Ses frères (cf. [Mt 25,40](#)):

Tu as goûté au sang du Seigneur et tu ne reconnais pas même ton frère. Tu déshonores cette table même, en ne jugeant pas digne de partager ta nourriture celui qui a été jugé digne de prendre part à cette table. Dieu t'a libéré de tous tes péchés et t'y a invité. Et toi, pas même alors, tu n'es devenu plus miséricordieux (S. Chrysostome, hom. in [1Co 27,4](#)).

1398 *L'Eucharistie et l'unité des chrétiens.* Devant la grandeur de ce mystère, S. Augustin s'écrie: "O sacramentum pietatis! O signum unitatis! O vinculum caritatis!" (ev. Jo. 26,6,13 cf. [SC 47](#)). D'autant plus douloureuses se font ressentir les divisions de l'Eglise qui rompent la commune participation à la table du Seigneur, d'autant plus pressantes sont les prières au Seigneur pour que reviennent les jours de l'unité complète de tous ceux qui croient en Lui.

1399 Les Eglises orientales qui ne sont pas en pleine communion avec l'Eglise catholique célèbrent l'Eucharistie avec un grand amour. "Ces Eglises, bien que séparées, ont de vrais sacrements, - principalement, en vertu de la succession apostolique: le Sacerdoce et l'Eucharistie, - qui les unissent intimement à nous" ([UR 15](#)). Une certaine communion *in sacris*, donc dans l'Eucharistie, est "non seulement possible, mais même recommandée, lors de circonstances favorables et avec l'approbation de l'autorité ecclésiastique" ([UR 15](#) cf. [CIC 844](#) p3).

1400 Les communautés ecclésiales issues de la Réforme, séparées de l'Eglise catholique, "en raison surtout de l'absence du sacrement de l'Ordre, n'ont pas conservé la substance propre et intégrale du mystère eucharistique" ([UR 22](#)). C'est pour cette raison que l'intercommunion eucharistique avec ces communautés n'est pas possible pour l'Eglise catholique. Cependant, ces communautés ecclésiales, "lorsqu'elles font mémoire dans la sainte Cène de la mort et de la résurrection du Seigneur, professent que la vie consiste dans la communion au Christ et attendent son retour glorieux" ([UR 22](#)).

1401 Lorsqu'une nécessité grave se fait pressente, selon le jugement de l'ordinaire, les ministres catholiques peuvent donner les sacrements (Eucharistie, pénitence, onction des malades) aux autres chrétiens qui ne sont pas en pleine communion avec l'Eglise catholique, mais qui les demandent de leur plein gré: il faut alors qu'ils manifestent la foi catholique concernant ces sacrements et qu'ils se trouvent dans les dispositions requises (cf. [CIC 844](#) p4).

1998 Catéchisme 1344

III. Eucharistia in Oeconomia salutis

Signa panis et vini

1333 In corde celebrationis Eucharistiae habentur panis et vinum quae, per Christi verba et per Spiritus Sancti invocationem, corpus et sanguis Christi fiunt. Ecclesia, mandato Domini fidelis, in Eius memoriam, usque ad reditum Eius gloriosum, agere pergit id quod Ipse Suae passionis egit pridie: « Accepit panem... », « Accepit calicem, ex genimine vitis repletum... ». Panis et vini signa, cum corpus et sanguis Christi arcano modo efficiuntur, creationis etiam significare pergunt bonitatem. Sic in Offertorio, gratias agimus Creatori propter panem et vinum (cf. [Ps 104,13-15](#)), fructum « operis manuum hominum », sed etiam prius « fructum terrae » atque « vitis », Creatoris igitur dona. Ecclesia in gestu Melchisedech, regis et sacerdotis, qui protulit « panem et vinum » ([Gn 14,18](#)), propriae suae oblationis perspicit praefigurationem(1042).

(1042) cf. *Prex eucharistica seu Canon Romanus*, 95: *Missale Romanum*, editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1970) p. 453.

1334 In Vetere Foedere, panis et vinum, inter terrae primitias, offeruntur velut sacrificium, tamquam signum gratitudinis erga Creatorem. Sed ea novam etiam accipiunt in contextu Exodi significationem: Panes azymi, quos Israel singulis annis in Paschate edebat, festinationem commemorant liberatoris exitus ex Aegypto; recordatio manna deserti semper Israel commemorabit, ipsum ex pane Verbi Dei vivere (cf. [Dt 8,3](#)). Panis denique quotidianus est Terrae promissae fructus, pignus fidelitatis Dei promissionibus Eius. « Calix benedictionis » ([1Co 10,16](#)), ad finem convivii Paschalis Iudaeorum, gaudio festivo vini rationem addit eschatologicam, illam messianicae expectationis restitutionis Ierusalem. Iesus Suam instituit Eucharistiam, sensum novum praebens et definitivum benedictioni panis et calicis.

1335 Miracula multiplicationis panum, cum Dominus benedictionem dixit, panes fregit et per Suos discipulos ad multitudinem nutriendam distribuit, superabundantiam praefigurant unius huius panis Eucharistiae Eius (cf. [Mt 14,13-21](#) [Mt 15,32-39](#)). Signum aquae in vinum mutatae in Cana, 311 iam Horam annuntiat glorificationis Iesu. Ipsum consummationem manifestat convivii nuptiarum in Patris Regno, in quo fideles novum vinum bibent (cf. [Mc 14,25](#)) sanguinem Christi effectum.

1336 Prima Eucharistiae annuntiatio discipulos divisit, sicut illos passionis annuntiatio scandalizavit: « Durus est hic sermo! Quis potest eum audire? » ([Jn 6,60](#)). Eucharistia et crux petrae sunt scandali. Idem est mysterium et occasio esse non desinit divisionis. « Numquid et vos vultis abire? » ([Jn 6,67](#)): haec Domini interrogatio per aetates resonat, tamquam invitatio amoris Eius ad detegendum, Ipsum esse unum qui habeat « verba vitae aeternae » ([Jn 6,68](#)), atque in fide accipere donum Eucharistiae Eius esse Ipsum accipere.

Institutio Eucharistiae

1337 Dominus, cum dilexisset Suos, in finem dilexit eos. Sciens horam venisse transeundi ex hoc mundo ut ad Suum Patrem rediret, in convivii transcurso, eis pedes lavit et mandatum dedit amoris (cf. [Jn 13,1-17](#)). Ut eis pignus huius amoris relinqueret, ut a Suis Se nunquam amoveret et ut eos Sui Paschatis efficeret participes, Eucharistiam instituit tamquam Suae Mortis Suaeque Resurrectionis memoriale, atque eam usque ad Suum reditum celebrare, Suis mandavit Apostolis, « quos tunc Novi Testamenti sacerdotes constituebat »(1043).
(1043) Concilium Tridentinum, Sess. 22a, *Doctrina de ss. Missae Sacrificio*, c. 1: [DS 1740](#)

1338 Tria Evangelia synoptica et sanctus Paulus narrationem institutionis Eucharistiae nobis transmiserunt; e parte sua, sanctus Ioannes refert verba Iesu in synagoga Capharnaum, quae quidem verba institutionem praeparant Eucharistiae: Christus Se Ipsum designat tamquam panem vitae, qui descendit de caelo (cf. [Jn 6](#)).

1339 Iesus Paschatis elegit tempus ad id adimplendum quod in Capharnaum nuntiaverat: Se discipulis Suis Suum corpus Suumque sanguinem esse daturum:
« *Venit autem dies Azymorum, in qua necesse erat occidi Pascha. Et (Iesus) misit Petrum et Ioannem dicens: "Euntes parate nobis Pascha, ut manducemus". (...) Euntes autem (...) paraverunt Pascha. Et cum facta esset hora, discubuit, et Apostoli cum Eo. Et ait illis: "Desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobiscum, antequam patiar. Dico enim vobis: Non manducabo illud, donec impleatur in Regno Dei". (...) Et accepto pane, gratias egit et fregit et dedit eis dicens: "Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur. Hoc facite in meam commemorationem". Similiter et calicem, postquam cenavit, dicens: "Hic calix Novum Testamentum est in sanguine meo, qui pro vobis funditur" » ([Lc 22,7-20](#)) (1044).
(1044) cf. [Mt 26,17-29](#) [Mc 14,12-25](#) [1Co 11,23-25](#)*

1340 Iesus, ultimam cum Apostolis Suis celebrans Cenam in decursu Paschalis convivii, Paschati Iudaico sensum tribuit definitivum. Re vera, transitus Iesu ad Eius Patrem per Mortem et Resurrectionem, novum nempe Pascha, in Cena anticipatur et in Eucharistia celebratur quae Pascha Iudaicum adimplet et Pascha Ecclesiae anticipat finale in gloria Regni.

« Hoc facite in meam commemorationem »

1341 Mandatum Iesu Eius gestus Eiusque verba iterandi « donec veniat » ([1Co 11,26](#)), non solum exigit Iesum et id quod Ipse fecit, recordari. Liturgicam per Apostolos eorumque successores prospicit celebrationem *memorialis* Christi, Ipsius vitae, Mortis, Resurrectionis et intercessionis apud Patrem.

1342 Ab initio, Ecclesia huic Domini mandato fuit fidelis. De Ecclesia dicitur Hierosolymitana: « *Erant autem perseverantes in doctrina Apostolorum et communicatione, in fractione panis et orationibus. (...) Cotidie quoque perdurantes unanimiter in templo et frangentes circa domos panem, sumebant cibum cum exultatione et simplicitate cordis* » ([Ac 2,42](#) [Ac 2,46](#)).

1343 Praecipue « in una (...) sabbatorum », id est, die Dominica, die resurrectionis Iesu, christiani conveniebant « ad frangendum panem » ([Ac 20,7](#)). Ab illo tempore ad nostros usque dies, celebratio Eucharistiae est perpetuata ita ut hodie eam ubique in Ecclesia cum eadem structura inveniamus fundamentali. Ipsa centrum permanet vitae Ecclesiae.

1344 Ita populus Dei peregrinans, mysterium Iesu annuntians Paschale, « donec veniat » ([1Co 11,26](#)), ab alia ad aliam celebrationem, « per angustam viam crucis »(1045) procedit ad convivium caeleste, in quo omnes electi ad mensam sedebunt Regni.

(1045) Concilium Vaticanum II, Decr. *Ad gentes*, [AGD 1](#): AAS 58 (1966) 947.

IV. Celebratio liturgica Eucharistiae

Missa omnium saeculorum

1345 A saeculo II, sancti Iustini martyris habemus testimonium circa lineamenta fundamentalia quibus eucharistica evoluitur celebratio. Haec ad nostros usque dies pro omnibus magnis liturgicis familiis permanserunt eadem. Ecce quid ipse circa annum 155 scribat ut imperatori pagano Antonino Pio (138-161) explicet id quod christiani peragunt: « *Ac Solis qui dicitur die omnium qui in urbibus aut agris degunt in eundem locum conventus fit. Et commentaria Apostolorum aut scripta Prophetarum leguntur, quoad licet per tempus. Deinde, ubi lector desiit, is qui praeest oratione admonet et incitat ad haec praeclara imitanda. Postea consurgimus communiter omnes et preces fundimus* »(1046) « *et pro nobis ipsis (...) et pro aliis ubique omnibus (...) ut rectam operibus vitam agentes et mandatorum observatores inveniamur, quo aeternam salutem adsequamur. Invicem osculo salutamus ubi desiimus precari. Deinde ei qui fratribus praeest panis affertur et poculum aquae et vini. Quibus ille acceptis laudem et gloriam Parenti universorum per nomen Filii et Spiritus Sancti sursum mittit et gratiarum actionem (graece: ,LP"D4FJ"l), pro eo quod nos his donis dignatus sit, prolixè exsequitur. Postquam preces et gratiarum actionem absolvit, omnis qui adest populus fauste acclamat dicens Amen. (...) Postquam vero is qui praeest gratiarum actionem absolvit et omnis populus fauste acclamavit, qui apud nos dicuntur diaconi panem et vinum et aquam "eucharistizata" (,ÛP"D4FJ02XIJH) unicuique praesentium dant participanda et ad absentes perferunt* »(1047).

(1046) Sanctus Iustinus, *Apologia*, 1, 67: CA 1,184-186 (PG 6, 429).

(1047) Sanctus Iustinus, *Apologia*, 1, 65: CA 1,176-180 (PG 6, 428).

1346 Eucharistiae liturgia secundum structuram evoluitur fundamentalem quae per saecula usque ad nos conservata est. In duobus magnis explicatur cardinibus qui unitatem penitus efformant:

* congregatio, *liturgia verbi*, cum lectionibus, homilia et universali prece; *liturgia eucharistica*, cum panis et vini praesentatione, gratiarum actione consecratoria et communione.

Liturgia verbi et liturgia eucharistica simul efficiunt « unum actum cultus »(1048); re vera, mensa pro nobis in Eucharistia praeparata simul est illa Verbi Dei et illa corporis Domini (1049).

(1048) Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 56](#): AAS 56 (1964) 115.

(1049) cf. Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 21](#): AAS 58 (1966) 827.

1347 Nonne ibi ipse motus habetur convivii Paschalis Iesu resuscitati cum discipulis Suis? Iter peragens, Ipse eis Scripturas aperiebat, deinde ad mensam cum eis recumbens: « Accepit panem et benedixit ac fregit et porrigebat illis » ([Lc 24,30](#)) (cf. [Lc 24,13-35](#)).

Celebrationis motus

1348 *Omnium conventus*. Christiani in eundem locum pro eucharistica concurrunt congregatione. In illo principem obtinet locum Ipse Christus, qui Eucharistiae principalis est agens. Ipse est Summus Novi Foederis Sacerdos. Ipse invisibiliter omni celebrationi eucharisticae praeest. Eum repraesentans Episcopus vel presbyter (*in persona Christi Capitis*

agens) congregationi praesidet, post lectiones sermonem facit, dona recipit et precationem dicit eucharisticam. *Omnes* in celebratione suas activas habent partes, unusquisque suo modo: lectores, illi qui dona afferunt, illi qui communionem distribuunt, et totus integer populus, cuius Amen participationem manifestat.

1349 *Liturgia verbi* implicat « scripta Prophetarum » seu Antiquum Testamentum et « commentaria Apostolorum », id est, eorum epistulas et evangelia; post homiliam quae ad hoc verbum hortatur accipiendum tamquam id quod ipsum vere est, Verbum Dei (cf. [1Th 2,13](#)), et ad illud exsequendum, intercessionem sequuntur pro omnibus hominibus, secundum Apostoli verba: « Obsecro igitur primo omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones, pro omnibus hominibus, pro regibus et omnibus, qui in sublimitate sunt » ([1Tm 2,1-2](#)).

1350 *Donorum praesentatio* (offertorium): tunc ad altare, quandoque processione, panis et vinum afferuntur quae a sacerdote, nomine Christi, in Sacrificio offerentur eucharistico, in quo Eiusdem corpus et sanguis efficientur. Est idem gestus Christi in ultima Cena, « panem et calicem accipientis ». « Hanc oblationem Ecclesia sola puram offert Fabricatori, offerens Ei cum gratiarum actione ex creatura Eius »(1050). Donorum praesentatio ad altare gestum Melchisedech assumit et Creatoris dona manibus concredit Christi. Ipse in Suo sacrificio omnia humana conamina offerendi sacrificia ad perfectionem ducit.

(1050) Sanctus Irenaeus Lugdunensis, *Adversus haereses*, 4, 18, 4: SC 100,606 (PG 7, 1027); cf [MI 1,11](#)

1351 Ab initio, christiani offerunt, cum pane et vino pro Eucharistia, sua dona ut eis impertiantur qui in egestate sunt. Hic *collectae* (cf. [1Co 16,1](#)) mos, semper actualis, ab exemplo inspiratur Christi qui factus est pauper ut nos divites efficeret: (cf. [2Co 8,9](#)) « *Qui abundant ac volunt pro arbitrio quisque suo quod visum est largiuntur, et quod colligitur apud eum qui praeest deponitur, et ipse subvenit pupillis ac viduis, et iis qui ob morbum aut aliam ob causam indigent, et iis qui in vinculis sunt, et advenientibus peregre hospitibus, uno verbo omnium inopum curator est* »(1051).

(1051) Sanctus Iustinus, *Apologia*, 1, 67: CA 1,186-188 (PG 6, 429).

1352 *Anaphora*: cum eucharistica prece, cum prece nempe actionis gratiarum et consecrationis, ad cor et culmen pervenimus celebrationis: in *praefatione*, Ecclesia, per Christum, in Spiritu Sancto, gratias Patri agit propter omnia Eius opera, propter creationem, Redemptionem et sanctificationem. Tota communitas tunc huic laudi incessanti coniungitur quam caelestis Ecclesia, angeli omnesque sancti, ter Sancto canunt Deo.

1353 In *epiclesi*, ipsa petit a Patre ut Suum mittat Spiritum (vel Suae benedictionis potentiam (1052)) super panem et vinum ut, per Eius virtutem, corpus et sanguis Iesu Christi fiant, et ut illi qui Eucharistiam participant, unum sint corpus et unus spiritus (quaedam liturgicae traditiones Epiclesim post anamnesim collocant).

In *institutionis narratione*, vis verborum et actionis Christi, et Spiritus Sancti potentia, sub panis et vini speciebus Eius corpus et sanguinem sacramentaliter efficiunt praesentia, Eius sacrificium semel pro semper in cruce oblatum.

(1052) cf. *Prex eucharistica seu Canon Romanus*, 90: *Missale Romanum*, editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1970) p. 451.

1354 In *anamnesi* quae sequitur, Ecclesia passionem, resurrectionem et reditum Christi Iesu recolit gloriosum; ipsa Patri oblationem praesentat Filii Eius qui nos cum Eo reconciliat. In *intercessionibus*, Ecclesia exprimit Eucharistiam in communionem cum tota Ecclesia caeli et

terrae, vivorum et defunctorum, celebrari et in communione cum Pastoribus Ecclesiae, cum Papa, cum Episcopo dioeceseos, eius presbyterio et eius diaconis, et cum Episcopis totius mundi cum eorum Ecclesiis.

1355 In *Communione*, quam Domini oratio et panis praecedunt fractio, fideles « panem de caelo » et « calicem salutarem » accipiunt, corpus et sanguinem Christi qui Se Ipsum tradidit « pro mundi vita » ([Jn 6,51](#)).

Quia hic panis et hoc vinum, secundum veterem expressionem sunt « eucharistizata »(1053), « *hoc alimentum apud nos vocatur Eucharistia, cuius nulli alii licet esse participi nisi qui credat veram esse doctrinam nostram, et illo ad remissionem peccatorum et ad regenerationem lavacro ablutus fuerit, et ita vivat ut Christus tradidit* »(1054).

V. Sacrificium sacramentale: gratiarum actio, memoriale, praesentia

(1053) cf. Sanctus Iustinus, *Apologia*, 1, 65: CA 1,180 (PG 6, 428).

(1054) Sanctus Iustinus, *Apologia*, 1, 66: CA 1,180 (PG 6, 428).

1356 Si christiani inde ab originibus Eucharistiam celebrant, et quidem sub quadam forma, quae, quoad substantiam, in decursu magnae diversitatis aetatum et liturgiarum mutata non est, hoc ideo accidit quia scimus nos mandato Domini vinculari, pridie passionis Eius praescripto: « Hoc facite in meam commemorationem » ([1Co 11,24-25](#)).

1357 Hoc Domini adimplemus mandatum *memoriale sacrificii Eius* celebrantes. Hoc facientes, id Patri offerimus quod Ipse nobis donavit: dona Eius creationis, panem et vinum, per Spiritus Sancti potentiam et Christi verba, corpus et sanguinem Christi effecta: sic Christus realiter et arcano modo *praesens* fit.

1358 Oportet igitur ut Eucharistiam consideremus:

* tamquam actionem gratiarum et laudem *Patri*;

* tamquam memoriale sacrificale *Christi* et corporis Eius;

* tamquam Christi praesentiam per virtutem Eius verbi Eiusque *Spiritus*.

Gratiarum actio et laus Patri

1359 Eucharistia, sacramentum nostrae salutis per Christum in cruce adimpletae, laudis est etiam sacrificium in gratiarum actionem propter creationis opus. In Sacrificio eucharistico, tota creatio a Deo dilecta praesentatur Patri per Christi mortem et resurrectionem. Per Christum potest Ecclesia sacrificium laudis offerre in gratiarum actionem propter quidquid boni, pulchri et iusti in creatione et in genere humano Deus effecit.

1360 Eucharistia est sacrificium actionis gratiarum ad Patrem, benedictio per quam Ecclesia Deo propter omnia Eius beneficia suam exprimit gratitudinem, propter omnia quae Ipse per creationem, Redemptionem et sanctificationem effecit. Eucharistia imprimis « gratiarum actionem » significat.

1361 Eucharistia est etiam sacrificium laudis, per quod Ecclesia in totius creationis nomine gloriam canit Dei. Hoc laudis sacrificium non nisi per Christum possibile est: Ipse fideles Suae coniungit personae, Suae laudi et Suae intercessioni, atque ita sacrificium laudis ad Patrem *per* Christum et *cum* Ipso offertur ut accipiatur *in* Ipso.

Memoriale sacrificale Christi Eiusque corporis, Ecclesiae

1362 Eucharistia est memoriale Paschatis Christi, Eius unici sacrificii in actum deductio et

sacramentalis oblatio, in liturgia Ecclesiae quae corpus est Eius. In omnibus eucharisticis precibus, post institutionis verba, orationem invenimus quae *anamnesis* seu memoriale appellatur.

1363 In sacrae Scripturae sensu, *memoriale* recordatio eventuum praeteritorum solummodo non est, sed proclamatio mirabilium quae Deus pro hominibus implevit (cf. [Ex 13,3](#)). In liturgica horum eventuum celebratione, ii quodammodo praesentes fiunt et actuales. Sic Israel suam ex Aegypto intelligit liberationem: semper ac Pascha celebratur, Exodi eventus memoriae credentium fiunt praesentes ut ipsi illis suam conforment vitam.

1364 Memoriale in Novo Testamento sensum recipit novum. Cum Ecclesia Eucharistiam celebrat, memor est Christi Paschatis, quod praesens fit: sacrificium quod Christus semel pro semper obtulit in cruce, semper permanet actuale: (cf. [He 7,25-27](#)) « Quoties Sacrificium crucis, quo "Pascha nostrum immolatus est Christus" ([1Co 5,7](#)), in altari celebratur, opus nostrae Redemptionis exercetur »(1055).

(1055) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 3](#): AAS 57 (1965) 6.

1365 Quia Eucharistia memoriale Paschatis est Christi, *est etiam sacrificium*. Indoles sacrificialis Eucharistiae in ipsis verbis institutionis manifestatur: « Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur » et « Hic calix Novum Testamentum est in sanguine meo qui pro vobis funditur » ([Lc 22,19-20](#)). In Eucharistia, Christus hoc ipsum corpus dat quod pro nobis in cruce tradidit, ipsum sanguinem quem Ille effudit « pro multis (...) in remissionem peccatorum » ([Mt 26,28](#)).

1366 Eucharistia est igitur sacrificium quia Sacrificium crucis *repraesentat* (praesens reddit), quia eius est *memoriale* et quia eius fructum *applicat*:

Christus « Deus et Dominus noster, (...) semel Se Ipsum in ara crucis, morte intercedente, Deo Patri (...) (obtulit), ut aeternam illis (hominibus) Redemptionem operaretur: quia tamen post mortem sacerdotium Eius extinguendum non erat (He 7,24 He 7,27), in Coena novissima, "qua nocte tradebatur" (1Co 11,23), (...) dilectae Sponsae Suae Ecclesiae visibile (sicut hominum natura exigit) (...) (reliquit) sacrificium, quo cruentum illud semel in cruce peragendum repraesentaretur eiusque memoria in finem usque saeculi permaneret, atque illius salutaris virtus in remissionem eorum, quae a nobis quotidie committuntur, peccatorum applicaretur »(1056).

(1056) Concilium Tridentinum, Sess. 22a, *Doctrina de ss. Missae Sacrificio*, c. 1: [DS 1740](#)

1367 Sacrificium Christi et Sacrificium Eucharistiae *unum sunt sacrificium*: « Una enim eademque est hostia, Idem nunc offerens sacerdotum ministerio, qui Se Ipsum tunc in cruce obtulit, sola ratione offerendi diversa »: (1057) « Et quoniam in divino hoc sacrificio, quod in Missa peragitur, Idem Ille Christus continetur et incruente immolatur, qui in ara crucis "semel Se Ipsum cruenta obtulit" (...) sacrificium istud vere propitiatorium » est (Ibid).

(1057) Concilium Tridentinum, Sess. 22a, *Doctrina de ss. Missae Sacrificio*, c. 2: [DS 1743](#)

1368 *Eucharistia est quoque Ecclesiae sacrificium*. Ecclesia, quae corpus est Christi, oblationem sui Capitis participat. Cum Eo, ipsa tota offertur. Cum Eius intercessione apud Patrem pro omnibus hominibus se coniungit. In Eucharistia, sacrificium Christi fit etiam sacrificium membrorum Eius corporis. Vita fidelium, eorum laus, eorum dolor, eorum oratio, eorum labor illis Christi Eiusque totali uniuntur oblacioni, et sic novum acquirunt valorem. Sacrificium Christi super altari praesens omnibus christianorum generationibus possibilitatem praebet Eius oblacioni se uniendi.

In catacumbis, Ecclesia saepe tamquam mulier in oratione repraesentatur, brachiis apertis in

gestu orantis. Se, sicut Christus qui brachia extendit in cruce, per Ipsum, cum Ipso et in Ipso offert et pro omnibus intercedit hominibus.

1369 *Ecclesia tota cum oblatione coniungitur et intercessione Christi. Papa qui Petri ministerium in Ecclesia sustinet, omni Eucharistiae associatur celebrationi in qua tamquam unitatis Ecclesiae Universae signum et minister nominatur. Episcopus loci semper Eucharistiae est responsabilis, etiam cum presbyter illi praeest; eius nomen in illa pronuntiatur ut significetur eum Ecclesiae particulari praeesse, in medio presbyterii et assistentibus diaconis. Communitas etiam pro omnibus intercedit ministris qui, pro illa et cum illa, Sacrificium offerunt eucharisticum:*

« *Valida Eucharistia habeatur illa, quae sub Episcopo peragitur vel sub eo, cui ipse concesserit* »(1058).

« *Per presbyterorum autem ministerium sacrificium spirituale fidelium consummatur in unione cum sacrificio Christi, unici mediatoris, quod per manus eorum, nomine totius Ecclesiae, in Eucharistia incruente et sacramentaliter offertur, donec Ipse Dominus veniat* »(1059).

(1058) Sanctus Ignatius Antiochenus, *Epistula ad Smyrnaeos*, 8, 1: SC 10is,138 (Funk 1, 282).

(1059) Concilium Vaticanum II, Decr. *Presbyterorum ordinis*, [PO 2](#): AAS 58 (1966) 993.

1370 Christi oblacioni coniunguntur non solum membra quae adhuc hic in terris sunt, sed etiam illa quae iam sunt *in caeli gloria*: Ecclesia, in communionem cum beatissima Virgine Maria et eiusdem, sicut etiam omnium sanctorum omniumque sanctarum, faciens memoriam, Sacrificium offert eucharisticum. Ecclesia in Eucharistia, cum Maria, est quodammodo iuxta crucem, oblacioni Christi unita et intercessioni.

1371 Sacrificium eucharisticum offertur etiam *pro fidelibus defunctis*, « *pro defunctis in Christo, nondum ad plenum purgatis* »(1060), ut Christi lumen et pacem ingredi possint: « *Ponite (...) hoc corpus ubicumque: nihil vos eius cura conturbet; tantum illud vos rogo, ut ad Domini altare memineritis mei, ubiubi fueritis* »(1061).

« *Deinde (in anaphora) et pro defunctis sanctis Patribus et Episcopis, et omnibus generatim qui inter nos vita functi sunt (oramus); maximum hoc credentes adiumentum illis animabus fore, pro quibus oratio defertur, dum sancta et perquam tremenda coram iacet victima. (...) Et nos pro defunctis, etiamsi peccatores sint, preces Deo offerentes, (...) Christum mactatum pro peccatis nostris offerimus, Deum amicum hominum cum pro illis tum pro nobis propitiantes* »(1062).

(1060) Concilium Tridentinum, Sess. 22a, *Doctrina de ss. Missae Sacrificio*, c. 2: [DS 1743](#)

(1061) Sanctus Augustinus, *Confessiones*, 9, 11, 27: CCL 27, 149 (PL 32, 775); verba sanctae Monicae, ante suam mortem, ad sanctum Augustinum et fratrem eius.

(1062) Sanctus Cyrillus Hierosolymitanus, *Catecheses mystagogicae*, 5, 9-10: SC 126,158-160 (PG 30, 1116-1117).

1372 Sanctus Augustinus in synthesim mirabiliter hanc redegit doctrinam quae nos incitat ad participationem semper magis completam in nostri Redemptoris sacrificio quod in Eucharistia celebramus:

« *Tota ipsa redempta civitas, hoc est congregatio societasque sanctorum, universale sacrificium (...) (offertur) Deo per Sacerdotem magnum, qui etiam Se Ipsum obtulit in passione pro nobis, ut tanti Capitis corpus essemus, secundum formam servi. (...) Hoc est sacrificium christianorum: "Multi unum corpus in Christo" (Rm 12,5). Quod etiam Sacramento altaris fidelibus noto frequentat Ecclesia, ubi ei demonstratur, quod in ea re, quam offert, ipsa offeratur* »(1063).

(1063) Sanctus Augustinus, *De civitate Dei*, 10, 6: CSEL 401, 456 (PL 41, 284).

Christi praesentia per Eius verbi et Spiritus Sancti virtutem

1373 « Christus Iesus, qui mortuus est, immo qui suscitatus est, qui et est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis » ([Rm 8,34](#)), multipliciter est Ecclesiae Suae praesens: (1064) in verbo Suo, in Ecclesiae Suae oratione, « ubi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum » ([Mt 18,20](#)), in pauperibus, aegrotis, captivis (cf. [Mt 25,31-46](#)), in sacramentis quorum Ipse est auctor, in Missae Sacrificio et in persona ministri. Sed « *maxime (est praesens) sub speciebus eucharisticis* »(1065).

(1064) cf. Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 48](#): AAS 57 (1965) 53.

(1065) Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 7](#): AAS 56 (1964) 100-101.

1374 Modus praesentiae Christi sub speciebus eucharisticis est singularis. Is Eucharistiam super omnibus sacramentis elevat et propterea illa est « quasi consummatio spiritualis vitae, et omnium sacramentorum finis »(1066). In Sanctissimo Eucharistiae Sacramento continentur *vere, realiter et substantialiter* corpus et sanguis una cum anima et divinitate Domini nostri Iesu Christi ac proinde *totus Christus*(1067). « Quae quidem praesentia "realis" dicitur non per exclusionem, quasi aliae "reales" non sint, sed per excellentiam, quia est *substantialis*, qua nimirum totus atque integer Christus, Deus et homo, fit praesens »(1068). (1066) Sanctus Thomas Aquinas, *Summa theologiae*, III, q. 73, a. 3, c: Ed. Leon. 12, 140. (1067) cf. Concilium Tridentinum, Sess. 13a, *Decretum de ss. Eucharistia*, canon 1: [DS 1651](#) (1068) Paulus VI, Litt. Enc. *Mysterium fidei*: AAS 57 (1965) 764.

1375 In hoc sacramento, Christus fit praesens per *conversionem* panis et vini in corpus et sanguinem Christi. Patres Ecclesiae fidem Ecclesiae in verbi Christi et actionis Spiritus Sancti efficacitatem ad hanc conversionem peragendam asseveraverunt firmiter. Sic sanctus Ioannes Chrysostomus declarat:

« *Non enim homo est, qui facit ut proposita efficiantur corpus et sanguis Christi, sed Ipse Christus qui pro nobis crucifixus est. Figuram implens stat sacerdos verba illa proferens: virtus autem et gratia Dei est. Hoc est corpus meum*, inquit. Hoc verbum transformat ea, quae proposita sunt »(1069).

Et sanctus Ambrosius de hac conversione ait:

Persuasi simus « non hoc esse, quod natura formavit, sed quod benedictio consecravit, maioremque vim esse benedictionis quam naturae, quia benedictione etiam natura ipsa mutatur »(1070). « *Sermo ergo Christi, qui potuit ex nihilo facere, quod non erat, non potest ea, quae sunt, in id mutare, quod non erant? Non enim minus est novas rebus dare quam mutare naturas* »(1071).

(1069) Sanctus Ioannes Chrysostomus, *De prodicione Iudae homilia*, 1, 6: PG 49, 380.

(1070) Sanctus Ambrosius, *De mysteriis*, 9, 50: CSEL 73, 110 (PL 16, 405).

(1071) *Ibid*, [DS 9,52](#): CSEL 73, 112 (PL 16, 407).

1376 Concilium Tridentinum fidem catholicam in synthesim redigit declarans: « Quoniam autem Christus Redemptor noster corpus Suum id, quod sub specie panis offerebat, vere esse dixit, ideo persuasum semper in Ecclesia Dei fuit, idque nunc denuo sancta haec Synodus declarat: per consecrationem panis et vini conversionem fieri totius substantiae panis in substantiam corporis Christi Domini nostri, et totius substantiae vini in substantiam sanguinis Eius. Quae conversio convenienter et proprie a sancta catholica Ecclesia *transsubstantiatio* est appellata »(1072).

(1072) Concilium Tridentinum, Sess. 13a, *Decretum de ss. Eucharistia*, c. 4: [DS 1642](#)

1377 Praesentia eucharistica Christi a momento incipit consecrationis et perdurat dum species subsistunt eucharisticae. Christus est totus integer sub unaquaque specierum et totus integer in earum partibus, ita ut panis fractio Christum non dividat(1073).

(1073) cf. Concilium Tridentinum, Sess. 13a, *Decretum de ss. Eucharistia*, c. 3: [DS 1641](#)

1378 *Eucharistiae cultus*. In Missae liturgia, nostram fidem in praesentiam realem Christi sub panis et vini speciebus, exprimimus, inter alia, genua flectentes vel profunde in signum adorationis Domini nos inclinantes. « Hunc latriae cultum Eucharistiae sacramento praestandum, Catholica Ecclesia non solum intra, verum etiam extra Missarum sollemnia exhibuit et exhibet, consecratas Hostias quam diligentissime adservando, eas sollemni fidelium venerationi proponendo, in processionibus frequentissimi populi laetitia circumferendo »(1074).

(1074) Paulus VI, Litt. Enc. *Mysterium fidei*: AAS 57 (1965) 769.

1379 Sancta reservatio (tabernaculum) prius destinabatur ad Eucharistiam digne servandam ut aegrotis et absentibus posset extra Missam deferri. Ecclesia, per ulteriorem penetrationem in fidem de reali Christi praesentia in Eucharistia, effecta est conscia sensus silentiosae adorationis Christi sub speciebus eucharisticis praesentis. Hac de causa, tabernaculum collocari debet in loco ecclesiae peculiariter digno; sic construi debet ut veritas praesentiae realis Christi in Sanctissimo Sacramento efferatur et manifestetur.

1380 Valde conveniens est, Christum, hoc modo singulari, Ecclesiae Suae praesentem manere voluisse. Quia Christus sub Sua forma visibili relicturus erat Suos, nobis Suam praesentiam volebat donare sacramentalem; quia Ipse Se in cruce oblaturus erat ut nos salvaret, volebat nos memoriale habere amoris quo Ipse nos « in finem dilexit » ([Jn 13,1](#)), usque ad vitae Suae donum. Re vera, Ipse, in Sua praesentia eucharistica, in medio nostri modo manet arcano sicut Is qui nos dilexit et tradidit Semetipsum pro nobis (cf. [Ga 2,20](#)), et quidem manet sub signis quae hunc amorem exprimunt et communicant:

« *Ecclesiae quidem et mundo valde opus est eucharistico cultu. Praestolatur nos Iesus hoc in caritatis sacramento. Ne tempori nostro parcamus ut Eum conveniamus cum adoratione, cum contemplatione fidei plena et parata graves culpas et crimina mundi compensare. Adoratio nostra profecto numquam deficiat* »(1075).

(1075) Ioannes Paulus II, Epist. *Dominicae Cena*, 3: AAS 72 (1980) 119; cf *Enchiridion Vaticanum*, 7, 177.

1381 « Verum corpus Christi et verum sanguinem esse in hoc sacramento, ut ait sanctus Thomas, "non sensu deprehendi potest, sed *sola fide*, quae auctoritati divinae innititur. Unde super illud Lucae 22,19: *Hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur*, dicit Cyrillus: Non dubites an hoc verum sit; sed potius suscipe verba Salvatoris in fide; cum enim sit veritas, non mentitur" »: (1076)

(1076) Paulus VI, Litt. Enc. *Mysterium fidei*: AAS 57 (1965) 757; cf Sanctus Thomas Aquinas, *Summa theologiae*, III, q. 75, a. 1, c: Ed. Leon. 12, 156; Sanctus Cyrillus Alexandrinus, *Commentarius in Lucam*, 22, 19: PG 72, 912.

« *Adoro Te devote, latens Deitas,
quae sub his figuris vere latitas;
Tibi se cor meum totum subicit
quia Te contemplans totum deficit.*

*Visus, tactus, gustus in Te fallitur,
sed auditu solo tute creditur;
credo quidquid dixit Dei Filius,
verbo veritatis nihil verius » (AHMA 50, 589).*

VI. Convivium Paschale

1382 Missa simul et inseparabiliter sacrificale est memoriale in quo crucis perpetuatur Sacrificium, et sacrum convivium Communionis corporis et sanguinis Domini. Sed Sacrificii eucharistici celebratio prorsus dirigitur ad intimam unionem fidelium cum Christo per Communionem. Communicare est Ipsum recipere Christum qui Se pro nobis obtulit.

1383 *Altare*, circa quod Ecclesia in Eucharistiae celebratione congregatur, duas eiusdem mysterii repraesentat rationes: altare sacrificii et mensam Domini, et quidem eo magis quod christianum altare symbolum est Ipsius Christi, praesentis in medio congregationis fidelium Eius, simul sicut victimae pro nostra reconciliatione oblatae et sicut cibi caelestis qui nobis Se dat. « Quid est enim altare Christi nisi forma corporis Christi? », inquit sanctus Ambrosius (1077), et alibi: « Forma corporis altare est et corpus Christi est in altari »(1078). Liturgia hanc sacrificii et Communionis unitatem in pluribus exprimit orationibus. Sic Ecclesia Romana in sua precatur anaphora:

« Supplices Te rogamus, omnipotens Deus: iube haec perferri per manus sancti angeli Tui in sublime altare Tuum, in conspectu divinae maiestatis Tuae; ut, quotquot ex hac altaris participatione sacrosanctum Filii Tui corpus et sanguinem sumpserimus, omni benedictione caelesti et gratia repleamur »(1079).

(1077) Sanctus Ambrosius, *De sacramentis*, 5, 7: CSEL 73, 61 (PL 16, 447).

(1078) Sanctus Ambrosius, *De sacramentis*, 4, 7: CSEL 73, 49 (PL 16, 437).

(1079) *Prex eucharistica seu seu Canon Romanus*, 96: *Missale Romanum*, editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1970) p. 453.

Catechismus 1332

L'eucharistie

410 L'eucharistie est le troisième sacrement de l'initiation chrétienne. Elle en est l'accomplissement. Dans le cas d'un baptême d'adulte, la liturgie la situe immédiatement après le baptême et la confirmation. L'unité des trois sacrements de l'initiation chrétienne alors mieux signifiée puisqu'une même célébration les réunit.

Les Églises d'Orient ont conservé cette unité visible de l'initiation. Les trois sacrements y sont donnés dans la même célébration, par le prêtre généralement. En Occident, la confirmation des petits enfants, réservée à l'évêque, a été le plus souvent séparée de leur baptême et de leur première communion. Puis la confirmation et la première communion ont été précédées; d'une préparation en vue d'une participation plus consciente. En France actuellement, la confirmation est généralement conférée à l'entrée de l'adolescence, alors que l'eucharistie a été reçue quelques années plus tôt.

L'eucharistie est le "sacrement des sacrements", le "Saint Sacrement". Elle rend réellement présent l'auteur même de la dans le don qu'il fait de sa propre vie sur la croix. C'est pourquoi "tous les autres sont ordonnés à ce sacrement comme à leur fin" (saint Thomas d'Aquin, Somme théologique, III 65,3).

Située au coeur de l'Église, elle est pour celle-ci l'objet d'un soin jaloux: toucher à l'eucharistie, c'est toucher au Christ et toucher ainsi à l'unité de cette Église.

Le pain de la vie

411 Depuis les origines, l'homme cherche la nourriture de la vie véritable.

Israël, au désert, risquait de mourir de faim. Le Seigneur l'avait alors gratifié d'une nourriture mystérieuse, la manne, venant du ciel, chaque jour renouvelée (cf. [Ex 16](#)). Cependant le peuple s'était lassé de ce "pain de misère". Il attendait confusément une autre nourriture et un autre repas.

Après avoir multiplié les pains pour nourrir une foule désemparée, Jésus se réfère à ce signe de la manne pour faire entendre qu'il est le vrai "pain de la vie" ([Jn 6,35](#)). Il l'est dans le don de sa Parole qui nourrit et de sa vie offerte en sacrifice: "Le pain que je donnerai, c'est ma chair, donnée pour que le monde ait la vie. [...] Si vous ne mangez pas la chair du Fils de l'homme, et si vous ne buvez pas son sang, nous n'aurez pas la vie en vous. Celui qui mange ma chair et boit mon sang a la vie éternelle; et moi, je le ressusciterai au dernier jour. En effet, ma chair est la vraie nourriture, et mon sang est la vraie boisson" ([Jn 6,51-55](#)).

Le pain consacré est destiné à être mangé et le vin consacré à être bu. La vie que Jésus propose dans cette nourriture est une vie réellement donnée. Une vie qui ressuscite et fait vivre par le don qu'à son tour elle suscite.

Testament de Jésus

412 Le don qu'évoque Jésus dans son discours sur le pain de vie est pleinement réalisé sur la croix.

"La veille de sa passion", au cours de la dernière Cène à laquelle il a convié ses disciples, il célèbre l'Alliance nouvelle et éternelle. Il fait connaître et livre son "Testament": un Testament fait du don de son corps et de son sang, laissés en nourriture et en boisson. "Pendant le repas, Jésus prit du pain, prononça la bénédiction, le partagea et le leur donna, en disant: Prenez, ceci est mon corps. Puis, prenant la coupe et rendant grâce, il la leur donna, et ils en burent tous. Et il leur dit: "Ceci est mon sang, le sang de l'Alliance, répandu pour la multitude" ([Mc 14,22-24](#)).

413 Dans la Cène, à l'heure de passer de ce monde à son Père, Jésus vit pleinement, ressaisit et conduit à son accomplissement toute l'histoire de l'Alliance.

Cette histoire va de l'offrande "d'Abel le juste", en passant par le sacrifice d'Abraham, puis par le mystérieux rite du pain et du vin accompli par le grand prêtre Melchisédech (cf. prière eucharistique 1), jusqu'au vin des noces de Cana, à la multiplication des pains et aux repas de réconciliation partagés par Jésus, pendant sa vie publique, avec les pécheurs.

Jésus révèle et déploie en même temps la signification attachée au don de sa vie en forme de nourriture. Ce don, ce "Testament" est à la fois le pain qui est son corps et le vin qui est son sang. Il est aussi expression de son désir le plus profond: "Je vous donne un commandement nouveau: c'est de vous aimer les uns les autres. Comme je vous ai aimés, vous aussi, aimez-vous les uns les autres" ([Jn 13,34](#)), déclare Jésus après avoir lavé les pieds de ses disciples.

414 *Mes frères, ces mystères portent le nom de "sacrements", parce que l'apparence ne correspond pas à leur réalité profonde. Que voit-on? Un objet matériel. Mais l'esprit y discerne une grâce spirituelle. Veux-tu comprendre ce qu'est le corps du Christ? Écoute l'Apôtre dire aux fidèles: Vous êtes le corps du Christ et ses membres. Si donc vous êtes le corps du Christ et ses membres, c'est votre propre symbole qui repose sur la table du Seigneur. C'est votre propre symbole que vous recevez. A ce que vous êtes, vous répondez: "Amen", et cette réponse est votre adhésion. Tu entends: "Le corps du Christ", et tu réponds: "Amen." Sois un membre du corps du Christ afin que ton "Amen" soit vrai. Augustin, évêque d'Hippone (Afrique du Nord), mort en 430.*

Sacrement de la Pâque de Jésus, célébrée dans l'Église

415 Les évangiles soulignent le lien entre l'institution de l'eucharistie et la célébration de la Pâque (cf. [Mt 26,17-19](#) [Mc 14,12-16](#) [Lc 22,7-13](#)).

L'eucharistie est le sacrement qui rend présente à l'Église et aux croyants la Pâque de Jésus. L'Église, en célébrant l'eucharistie, "fait mémoire" de lui et de son sacrifice (cf. [Lc 22,19](#)). L'eucharistie est le "mémorial" de la passion, de la mort et de la résurrection du Seigneur: Jésus est l'Agneau pascal, "l'Agneau de Dieu, qui enlève le péché du monde" ([Jn 1,29](#)).

Oeuvre de l'Esprit

416 Mais le mémorial eucharistique est tout autre qu'une "cérémonie du souvenir", qu'une minute de silence pendant laquelle chacun évoque le passé. Il s'agit d'une mémoire vivante et efficace qui rend actuel le sacrifice pascal du Christ Jésus. C'est là l'oeuvre de l'Esprit qui rend présent celui dont nous faisons mémoire.

Après la Cène, Jésus promet à ses disciples l'envoi de l'Esprit Saint: "Le Père l'enverra en mon nom, [...] et il vous fera souvenir de tout ce que je vous ai dit" ([Jn 14,26](#)). L'Esprit ne cesse d'actualiser, autrement dit de faire passer dans l'actualité de l'Église, le sacrifice de Jésus et la Rédemption qu'il a opérée "une fois pour toutes" ([He 9,12](#)). C'est pourquoi le prêtre, à la messe (prières eucharistiques II, III, IV), demande d'abord au Père d'envoyer son Esprit Saint sur le pain et sur le vin pour qu'ils deviennent le corps et le sang du Christ, "dans la célébration de ce grand mystère, que lui-même nous a laissé en signe de l'Alliance éternelle". Après la consécration, le prêtre implore à nouveau la venue de ce même Esprit sur "tous ceux qui vont partager ce pain et boire à cette coupe", pour qu'ils soient "rassemblés en un seul corps" et "qu'ils soient eux-mêmes une vivante offrande à la louange de sa gloire" (cf prière eucharistique IV).

417 Le mémorial eucharistique réalise la présence du Christ, à la fois comme Rédempteur s'offrant à son Père et comme nourriture pour tous les membres de son Église.

L'Église emploie des mots spécifiques pour parler de l'action eucharistique. Le mot anamnèse désigne la mémoire que nous faisons, par l'action sacramentelle elle-même, de la passion, de la mort, de la résurrection et de l'ascension du Christ, dans l'attente de son retour.

L'anamnèse est l'action sacramentelle qui, en signifiant ces mystères dans la consécration du pain et du vin, nous apporte leur puissance de salut. Le mot épiclèse définit la double demande de la venue de l'Esprit Saint, sur le pain et sur le vin, puis sur l'assemblée. Comme à l'Annonciation l'Esprit a donné au monde le Sauveur dans le sein de Marie, ce même Esprit agit ainsi mystérieusement pour donner sacramentellement au monde le Christ, par l'Église.

Sous l'action de l'Esprit Saint promis à l'Église, par les rôles du Christ que prononce le prêtre, agissant "dans la personne du Christ", le pain et le vin deviennent véritablement le corps le sang du Christ. Tout en gardant leur apparence ordinaire, ils ne sont plus du pain et du vin mais le Seigneur glorifié, invisiblement mais réellement présent. Ce changement accompli par la puissance de Dieu, l'Église l'appelle transsubstantiation (cf. concile de Trente, [DS 1642 FC 739](#)). Le mot ne prétend pas expliquer ce qui demeure "le mystère de la foi", mais affirmer que, grâce à cette "conversion de toute la substance du pain", le Christ est vraiment et réellement présent et se donne en nourriture.

418 L'eucharistie n'est pas un simple signe rappelant la fidélité du Christ. Lui, la Parole créatrice et vivante du Père, transforme en "pain de la vie" et en "vin du royaume éternel" ces éléments de notre terre, fruit de la création et du travail de l'homme. Le Fils de Dieu a la puissance d'accomplir ce qu'il dit lorsqu'il affirme: "Ceci est mon corps"; "Ceci est mon sang". C'est pourquoi nous accueillons dans la foi le sacrement de son corps "livré pour nous" et de son sang "répandu pour la multitude". L'eucharistie n'est pas une évocation de sa venue sous la forme d'un pain qui resterait du pain. Elle est présence réelle et substantielle du corps et du sang du Christ maintenant glorifié.

La présence de Jésus ainsi réalisée n'est pas celle des jours de sa vie sur la terre. C'est sa présence de Seigneur glorieux et ressuscité: une présence d'ordre sacramentel mais qui n'en est pas moins réelle; une présence pour nous, qui sommes en chemin aujourd'hui; une

nourriture pour pèlerins; une présence efficace qui nous fait communier réellement à sa mort et à sa résurrection.

Offerte en sacrifice de communion et de louange

419 L'eucharistie est étroitement liée au sacrifice de la croix, puisque le pain y devient le "corps livré" et le vin le "sang versé". L'eucharistie est la représentation et l'offrande sacramentelles du sacrifice de la croix.

La Tradition chrétienne a emprunté le mot sacrifice au langage de l'Ancien Testament. Il rappelle les multiples sacrifices de la première Alliance. Le prêtre sacrificateur, préposé au culte, immolait alors des animaux. Le sang répandu signifiait l'Alliance entre Dieu et les hommes. Il demeurait incapable de la réaliser. Le Christ, lui, est l'unique prêtre de la Nouvelle Alliance. Et c'est sa propre vie qu'il a consacrée et offerte au Père. Il en a fait une réalité sainte pour la rémission de tous les péchés. Le mot sacrifice le rappelle. Sacrifier une réalité, c'est en faire une chose sainte, consacrée, sanctifiée. L'eucharistie nous invite à faire librement de toute notre existence une réalité sainte, consacrée à l'amour de Dieu et des autres.

Que l'on puisse parler du sacrifice eucharistique ne veut pas dire que l'eucharistie constitue un sacrifice nouveau, indépendant, qui viendrait s'ajouter ou se substituer au sacrifice de la croix. L'unique sacrifice du Christ est actualisé et rendu sacramentellement présent dans l'eucharistie. A la Cène, Jésus consentait déjà à son sacrifice, anticipant, par ses paroles et ses gestes, l'événement pascal. De même, dans l'eucharistie de l'Église le pain et le vin deviennent le sacrement de la présence du Christ, son corps et son sang, dans l'acte même par lequel il s'offre en sacrifice pour le salut des hommes.

"Dans ce divin sacrifice qui s'accomplit à la messe, le même Christ est contenu et immolé de manière non sanglante [...]. C'est une seule et même victime, c'est le même qui s'offre maintenant par le ministère des prêtres, qui s'est offert lui-même sur la croix; seule la manière d'offrir diffère" (concile de Trente, [DS 1743](#) FC 768). "Comme sa mort ne devait pas mettre fin à son sacerdoce, à la dernière Cène, la nuit où il fut livré, il voulut laisser à l'Église, son épouse bien-aimée, un sacrifice visible comme le réclame la nature humaine" (concile de Trente, [DS 1740](#) FC 766).

420 Dans son sacrifice, Jésus accomplit les significations variées des divers sacrifices de la première Alliance. Ces significations doivent être prises en compte si l'on veut saisir la richesse du sacrifice eucharistique.

L'eucharistie est sacrifice de louange et d'action de grâce. Le mot même d'eucharistie le dit expressément. La "prière eucharistique" est une longue action de grâce rendue au Père par le Fils dans l'Esprit.

L'eucharistie est en même temps un sacrifice d'expiation et de propitiation pour les péchés. "Ceci est mon sang, le sang de l'Alliance, répandu pour la multitude en rémission des péchés" ([Mt 26,28](#)). Celui qui participe à l'eucharistie reçoit le pardon de ses fautes quotidiennes ou vénielles. Il reçoit la force de lutter pour éviter les fautes graves. Le sacrifice de la messe est également célébré à l'intention des défunts pour le pardon des péchés qu'ils ont commis durant leur existence terrestre.

L'eucharistie concerne tous ceux qui appartiennent à la "communion des saints". Elle est sacrifice d'intercession pour les vivants et pour les morts. Dans l'eucharistie, le Christ intercède pour tous ceux qui ne sont pas encore entrés dans la gloire de Dieu.

L'eucharistie est sacrifice de communion. Pour ceux qui participent au repas de l'Alliance, l'eucharistie traduit et réalise la communion avec Dieu et entre eux. Sacrifice de communion, l'eucharistie est, au sens fort, communion au sacrifice du Christ. C'est déjà cela qui scandalisait les juifs: "Comment cet homme-là peut-il nous donner sa chair à manger?" ([Jn 6,52](#)). Jésus les appelle à dépasser leur vue trop charnelle pour accéder à la réalité spirituelle que dévoilent ses paroles et ses gestes. "C'est l'esprit qui fait vivre, la chair n'est capable de rien. Les paroles que je vous ai dites sont esprit et elles sont vie" ([Jn 6,63](#)).

421 Les fidèles sont tenus de communier au moins une fois l'an au cours du temps pascal. Ils sont tenus de participer à l'eucharistie dominicale, en écoutant la Parole de Dieu et en s'associant à la prière de l'Église. La même exigence vaut à l'égard de ceux qui, pour une raison ou pour une autre, ne peuvent pas être admis à la communion (cf. [CIC 915-916](#)).

Avant de communier à la Table du Seigneur, le fidèle doit "s'examiner". Est-ce bien le Seigneur qu'il a conscience de recevoir? Pour quelles raisons va-t-il communier: routine, désir de faire comme le reste de l'assemblée, ou décision de s'unir très profondément à son Seigneur et à ses frères? La vie qu'il mène est-elle en harmonie avec la communion au Christ? S'il a conscience d'avoir commis un péché grave, il doit rentrer en grâce avec Dieu en sollicitant d'abord le sacrement de la réconciliation ou, si ce n'est vraiment pas possible, au moins en revenant vers lui par un acte de contrition parfaite qui inclut la résolution de se confesser au plus tôt (cf. [CIC 916](#)). "Celui qui mangera le pain ou boira la coupe du Seigneur indignement se rendra coupable envers le corps et le sang du Seigneur. Que chacun s'éprouve soi-même, avant de manger ce pain et de boire cette coupe; car celui qui mange et boit sans discerner le corps du Seigneur mange et boit sa propre condamnation" ([1Co 11,27-29](#)).

422 Le Christ a voulu rendre présent à son Église son sacrifice pour la faire vivre de sa charité et de l'Esprit d'amour qui l'unit au Père, pour nourrir en chaque croyant la vie divine. Sacrement du sacrifice de Jésus Christ, l'eucharistie est aussi sacrifice de l'Église, Corps du Christ. "Que l'Esprit Saint fasse de nous, demande-t-on dans la troisième prière eucharistique, une éternelle offrande à ta gloire." Elle est aussi pour chacun exigence et soutien d'une existence appelée à être tout entière sacrificielle: "Je vous exhorte, mes frères, par la tendresse de Dieu, à lui offrir votre personne et votre vie en sacrifice saint, capable de plaire à Dieu: c'est là pour vous l'adoration véritable" (1 Rm 12,1). L'eucharistie est ainsi "source et sommet de toute la vie chrétienne" ([LG 11](#)).

La participation du croyant au mystère eucharistique ne s'arrête pas avec la célébration de la messe. Après celle-ci "l'unique et indivisible existence du Seigneur glorieux au ciel [...] demeure présente [...] dans le Saint-Sacrement qui est, au tabernacle, le coeur vivant de chacune de nos églises" (Credo de Paul VI). Le pain consacré, conservé après la messe (la "réserve" eucharistique), était avant tout, dans la pratique ancienne de l'Église, destiné à être porté aux malades. Cette destination demeure.

Mais la présence du Christ dans le Saint-Sacrement garde son sens indépendamment de la communion aux malades. Celui qui prie en présence du Saint-Sacrement exprime son désir de communier plus intensément à la personne du Christ et à son mystère pascal. Cependant, il est important de se rappeler que c'est toujours en référence au sacrifice de la messe et à la communion que l'adoration eucharistique, sous le mode de l'exposition ou de la procession du Saint-Sacrement, ou simplement devant le tabernacle, trouve tout son sens.

[L'assemblée, la Parole et le Pain](#)

423 La célébration de l'eucharistie comporte toujours comme partie constitutive, à côté de la liturgie eucharistique, une liturgie la Parole de Dieu. Ces deux parties de la célébration sont "si étroitement unies entre elles qu'elles constituent un seul acte culte" ([SC 56](#)).

La liturgie de la Parole est précédée par un rite pénitentiel qui ouvre le cœur à Dieu. C'est comme si les chrétiens rassemblés s'entendaient dire: "Aujourd'hui, ne fermez pas votre cœur, mais écoutez la voix du Seigneur." Après l'acclamation joyeuse du Gloria, des textes bibliques sont lus, un psaume est chanté; ces textes préparent à l'écoute de l'Évangile, sommet de cette liturgie, proclamé par le prêtre ou le diacre. Après un temps de méditation et d'assimilation, favorisé par l'homélie ou le silence, l'assemblée donne son adhésion en proclamant, le dimanche et les jours de fête, la foi de l'Église et on s'unissant à sa prière pour le monde.

424 La liturgie eucharistique se compose d'un rite de préparation du pain et du vin qui vont être offerts, puis de la grande prière eucharistique, introduite par la préface. L'Esprit Saint est invoqué pour que le pain et le vin deviennent le corps et le sang du Christ: c'est l'épiclese. Le prêtre prononce alors les paroles consécatoires: "Au moment d'être livré et d'entrer librement clans sa passion, il prit le pain, il rendit grâce, il le rompit et le donna à ses disciples, en disant: Prenez, et mangez-en tous, ceci est mon corps livré pour vous. De même, à la fin du repas, il prit la coupe; de nouveau il rendit grâce et la donna à ses disciples, en disant: Prenez, et buvez-en tous, car ceci est la coupe de mon sang, le sang de l'Alliance nouvelle et éternelle, qui sera versé pour vous et pour la multitude en rémission des péchés. Vous ferez cela, en mémoire de moi (prière eucharistique II) ." Vient alors l'anamnèse: l'assemblée d'abord reconnaît et acclame le Christ présent en son mystère pascal, puis le prêtre, faisant mémoire de ce mystère, présente au Père l'offrande de Jésus. Le prêtre demande ensuite que l'assemblée tout entière soit transformée par l'Esprit Saint en un seul corps pour devenir dans le Christ une vivante offrande à la louange du Père: c'est l'épiclese sur le peuple de Dieu. Puis, après les intercessions et les demandes pour l'Église, pour les vivants et pour les morts, vient la doxologie, c'est-à-dire la grande acclamation à la gloire de Dieu à laquelle l'assemblée répond par son "Amen": "Par lui [le Christ], avec lui et en lui, à toi, Dieu le Père tout-puissant, dans l'unité du Saint-Esprit, tout honneur et toute gloire, pour les siècles des siècles. Amen." On parvient alors aux rites de commun on, qui commencent par la récitation commune du Notre Père.

Les croyants rassemblés sont envoyés pour vivre ce qu'ils ont entendu, compris et reçu, en communiant à leur Seigneur.

425 *Notre Père qui es aux cieux,
que ton nom soit sanctifié,
que ton règne vienne,
que ta volonté soit faite
sur la terre comme au ciel.
Donne-nous aujourd'hui
notre pain de ce jour.
Pardonne-nous nos offenses,
comme nous pardonnons aussi
à ceux qui nous ont offensés.
Et ne nous soumets pas à la tentation,
mais délivre-nous du Mal.
Car c'est à toi qu'appartiennent
le règne, la puissance et la gloire
pour les siècles des siècles.
Amen!*

A la messe, l'Église se rassemble. Par là, elle dit ce qu'elle est: "assemblée convoquée" (c'est le sens même du mot Eglise). Elle se rassemble pour entendre la Parole et faire, en mémoire du Seigneur, ce qu'il lui a dit de faire avant de mourir. "L'Église fait l'eucharistie." Mais, quand lui est donné, par l'Esprit Saint qu'elle demande au Père, le corps eucharistique de Jésus, c'est pour qu'elle soit son corps ecclésial. "L'Église fait l'eucharistie et l'eucharistie fait l'Église."

"Jusqu'à ce qu'il vienne"

426 Mémorial de la mort et de la résurrection du Christ, sacrement de sa présence parmi nous et de son sacrifice rédempteur, l'eucharistie est, pour les croyants, nourriture de la route, tandis qu'ils cheminent encore "loin du Seigneur" ([2Co 5,6](#)) et cela jusqu'à la dernière étape, comme le suggère le nom de viatique. Ce mot désigne la communion donnée aux mourants: c'est la nourriture de la Pâque ultime, du passage vers le Père. Mais pour tous, l'eucharistie est "remède d'immortalité" (saint Ignace d'Antioche), sacrement de la vie éternelle. Elle transforme ceux qui s'en nourrissent, pour qu'ils deviennent ce qu'ils célèbrent et reçoivent. En effet, selon la formule de saint Jean Chrysostome, "l'eucharistie ne sera jamais achevée tant que nous ne serons pas devenus nous-mêmes eucharistie", entrés définitivement dans le royaume de Dieu.

427 L'eucharistie est la source de la vie chrétienne. Elle maintient vivante l'espérance de la pleine réalisation de ce qu'elle signifie et produit. Elle commence à rendre présent dès maintenant le monde nouveau. Au sein même d'un monde divisé, traversé par tant de haines, "le Repas du Seigneur" ([1Co 11,20](#)) rassemble dans l'unité des hommes et des femmes qui s'ignoraient et peut-être se rejetaient. Au milieu des obscurités et des épreuves, l'eucharistie soutient l'attente ardente du Seigneur ressuscité, "jusqu'à ce qu'il vienne".

Elle demeure au coeur de la mission, tout ensemble source et aboutissement de l'évangélisation. Loin d'en détourner, elle la réalise. Elle est signe d'une Église vivante de la Bonne Nouvelle.

L'eucharistie du dimanche

428 Dans l'ensemble de ces perspectives, on perçoit mieux l'importance de la célébration eucharistique du dimanche ("jour du Seigneur"). L'eucharistie, où "s'exerce l'oeuvre de notre rédemption", réalise singulièrement ce que le concile Vatican II dit de la liturgie, qui "contribue au plus haut point à ce que les fidèles, par leur vie, expriment et manifestent aux autres le mystère du Christ et la nature authentique de la véritable Église" ([SC 2](#)). C'est pour cela que l'Église fait une obligation grave aux fidèles de participer à la célébration eucharistique dominicale et qu'elle insiste pour que leur participation soit consciente et active. On comprend cette recommandation que l'on trouve déjà dans un document du début du IIIème siècle: "Qu'il [le peuple] se réunisse et que personne ne diminue l'Église en n'allant pas à l'assemblée et ne prive d'un membre le corps du Christ" (Didascalie des apôtres, 59, 1).

Dans les lieux où, faute de prêtre disponible, il est impossible de célébrer l'eucharistie chaque dimanche, l'Église recommande que la communauté chrétienne locale célèbre cependant le jour du Seigneur, notamment en se rassemblant pour une célébration de la Parole de Dieu et, selon l'opportunité, par la communion eucharistique.

Le partage de la Parole et du pain eucharistique engage les croyants à se faire des hommes de partage. La quête, mieux désignée par le nom de "collecte", est le signe de ce partage réel

des biens et de cette entraide, qui tenaient une si grande place dans l'Église primitive (cf. [Ac 2,44](#) et suiv.; [Ac 11,29-30](#) [1Co 16,1-4](#)).

Le sacrement de pénitence et de réconciliation

L'oeuvre divine de réconciliation

429 La vie sainte dans laquelle introduisent les sacrements de l'initiation chrétienne continue d'être entretenue et structurée, non seulement par l'eucharistie, mais aussi par un certain nombre d'autres sacrements, parmi lesquels celui de la pénitence et de la réconciliation, destiné au rétablissement de l'amitié avec Dieu, détruite ou entachée par le péché.

Pendant sa vie terrestre, Jésus accueille les pécheurs et pardonne leurs péchés. Il parle et ceux qui accueillent sa Parole se convertissent. Il les invite à devenir "adorateurs du Père en esprit et en vérité". Il scelle la Nouvelle Alliance en versant son sang "en rémission des péchés" ([Mt 26,28](#)). Ressuscité, le Christ envoie l'Esprit Saint sur les apôtres. Il leur donne mission et pouvoir de remettre les péchés: "Tout homme à qui vous remettrez ses péchés, ils lui seront remis" ([Jn 20,23](#)). Ainsi les apôtres sont envoyés pour continuer son oeuvre de réconciliation et de réhabilitation de l'homme. "Dieu nous a réconciliés avec lui par le Christ, et il nous a donné pour ministère de travailler à cette réconciliation" ([2Co 5,18](#)).

430 L'histoire d'Israël a été, elle aussi, l'histoire du pardon de Dieu toujours offert et toujours renouvelé alors que le peuple, lui, multiplie les infidélités à l'Alliance. Il se laisse séduire par le culte du veau d'or. Il se livre à la persécution des justes, des faibles ou des émigrés. Dieu, lui, demeure fidèle. Quels que soient les refus de l'homme, il ne cesse de rappeler son amour. Il cherche à toucher le coeur du peuple infidèle. Il lui envoie des prophètes. Ceux-ci dénoncent avec vigueur les comportements mauvais aussi bien du peuple tout entier que de ses rois ou de ses prêtres. Ils les invitent à reconnaître leurs fautes, à se détourner du mal et à revenir à Dieu et à l'Alliance. Dieu conduit son peuple au désert ou en exil. Il lui demande, en l'appelant "épouse infidèle", de raviver son amour de "fiancée" (cf. [Os 2-3](#) [Ez 16](#)). Il annonce enfin une Nouvelle Alliance. Ce sera celle d'un peuple réconcilié avec son Dieu, porteur de paix en lui-même et pour le monde entier (cf. [Jr 31,31](#) et suiv.; [Ez 16,60](#) et suiv.).

431 Cette Nouvelle Alliance est effectivement réalisée par le don que Dieu fait de son propre Fils, venu "chercher et sauver ce qui était perdu" ([Lc 19,10](#)). "Dieu a tant aimé le monde qu'il a donné son Fils unique: ainsi tout homme qui croit en lui ne périra pas, mais il obtiendra la vie éternelle. Car Dieu a envoyé son Fils dans le monde, non pas pour juger le monde, mais pour que, par lui, le monde soit sauvé" ([Jn 3,16-17](#)).

A cet effet Jésus, par l'Esprit Saint, confère à de simples hommes, les apôtres, et après eux les évêques et les prêtres, qui sont eux-mêmes pécheurs, le pouvoir de remettre les péchés par son autorité.

La réconciliation: un long itinéraire

432 La rémission des péchés, proclamée dans le Credo, est d'abord et fondamentalement l'oeuvre du baptême. Il inaugure la Vie nouvelle des fils de Dieu, arrachés au péché et à son monde de perdition.

Mais les disciples et les apôtres, illuminés par la vie nouvelle qu'ils venaient de découvrir, l'ont toujours su: les chrétiens demeurent des hommes fragiles et pécheurs.

Dès les premiers temps de l'Église, certains baptisés ont abandonné la foi, renié leur Seigneur (apostasie) ou commis des actes gravement contraires à l'amour de Dieu ou à l'amour des autres: homicide, adultère, faux témoignages ou injustices aux conséquences meurtrières. Ils se sont mis en état de rupture avec Dieu et avec l'Église. L'apôtre Jean leur rappelle qu'ils ne sont pas abandonnés dans leur faiblesse. Il écrit dans sa première lettre: "Mes petits enfants, je vous écris pour que vous évitiez le péché. Mais, si l'un de nous vient à pécher, nous avons un défenseur devant le Père: Jésus Christ, le juste" ([1Jn 2,1](#)).

433 L'Église les invite alors à vivre ce que l'Évangile enseigne pour se disposer à la réconciliation avec Dieu. Jésus, en effet, a laissé à ses disciples le tracé de tout un itinéraire de réconciliation: "Si ton frère a commis un péché, va lui parler seul à seul et montre-lui sa faute. S'il t'écoute, tu auras gagné ton frère. S'il ne t'écoute pas, prends encore avec toi une ou deux personnes afin que toute l'affaire soit réglée sur la parole de deux ou trois témoins. S'il refuse de les écouter, dis-le à la communauté de l'Église; s'il refuse encore d'écouter l'Église, considère-le comme un païen et un publicain. Amen, je vous le dis: tout ce que vous aurez lié sur la terre sera lié dans le ciel, et tout ce que vous aurez délié sur la terre sera délié dans le ciel" ([Mt 18,15-18](#)).

En réponse à l'appel de Jésus, l'Église tout entière s'engage dans cette aide au "retour vers Dieu" des pécheurs qui sont ses membres.

Elle organise un ensemble de démarches fraternelles, de prières et d'actes de conversion. Elle propose au pécheur jeûne, aumônes, correction fraternelle dans le sens des recommandations de Jésus, appels à la miséricorde de Dieu, dont les psaumes sont remplis. S'il s'y engage, le chrétien ne cesse de rechercher, sous l'impulsion de la grâce, le pardon de ses péchés et le rétablissement de la paix. Il se remet à vivre selon l'Alliance. Il laisse l'Esprit de Dieu opérer en lui une oeuvre de retournement et de conversion.

La réconciliation, oeuvre du Christ confiée à l'Église

434 Au coeur de ces démarches le sacrement destiné à ceux qui, après le baptême, se sont écartés du chemin de vie, opère le pardon et la réconciliation.

L'évêque, le jeudi saint, prononçait l'absolution personnelle sur le chrétien pénitent. Il le réconciliait avec l'Église et lui ouvrait l'accès à la communion eucharistique.

Durant les six premiers siècles, l'Église réserve le sacrement aux pécheurs coupables de fautes particulièrement graves, telles que l'apostasie, le meurtre ou l'adultère. Mais à tous les baptisés, quotidiennement pécheurs, l'Église enseigne que Dieu pardonne sans délai leurs fautes légères, Pour qu'il en soit ainsi, certaines conditions s'imposent. Elle leur demande de reconnaître ces fautes en vérité. Elle les invite à rester proches de Dieu par la prière quotidienne, spécialement celle du Notre Père. Elle leur indique les voies quotidiennes d'un authentique pardon: la réconciliation accordée aux frères, l'aide apportée à leur retour avec Dieu, l'aumône et le partage des biens, la visite des malades et des prisonniers, le jeûne, l'affliction du coeur et l'humilité, et surtout la charité et la foi vécues avec le plus d'intensité possible. Dans la Tradition de l'Église, les voies de la sanctification sont aussi des voies du pardon pour toutes les fautes légères commises par faiblesse et manque de générosité (cf [RP 26](#)). Et ceci demeure toujours vrai aujourd'hui.

Progressivement, à partir du VIème siècle, on assiste dans l'Église à la disparition de la

longue préparation à la réconciliation sacramentelle. Sans doute est-elle devenue trop exigeante pour que beaucoup s'y engagent.

Guidée par l'expérience des moines, l'Église ouvre alors le sacrement de réconciliation à tous les fidèles, autant de fois qu'ils le désirent, quelle que soit la gravité des péchés dont ils demandent à être purifiés. Elle aménage l'ordre des démarches pénitentielles. Elle accorde l'absolution dès que le pécheur regrette ses fautes et les avoue humblement.

Le concile de Trente reconnaît et organise cette pratique sacramentelle du pardon et de la réconciliation pour toutes les fautes et autant de fois que le chrétien pénitent les confesse.

435 Dans la célébration du sacrement du pardon et de la réconciliation, le prêtre, ordonné par l'Église, agit comme ministre du Christ qui accueille et guérit. Il en appelle à Dieu le Père, qui a réalisé l'oeuvre de notre salut par le Christ et l'Esprit Saint, et agissant par le pouvoir qu'il tient du Christ, il prononce et communique l'absolution personnelle: "Que Dieu notre Père vous montre sa miséricorde; par la mort et la résurrection de son Fils, il a réconcilié le monde avec lui et il a envoyé l'Esprit Saint pour la rémission des péchés: par le ministère de l'Église, qu'il vous donne le pardon et la paix. Et moi, au nom du Père et du Fils et du Saint-Esprit, je vous pardonne tous vos péchés."

C'est le moment où Dieu, en réponse au pénitent, se rend présent à lui pour le réconcilier avec lui. Signe efficace de l'intervention du Père qui réconcilie ses fils par son Esprit, en considération de l'immense amour de son Fils unique.

Catéchisme France 409

Sur la manière de procéder, on observera ceci:

Tout d'abord, on exposera au Siège Apostolique de manière détaillée la proposition envisagée, pour qu'après avoir obtenu les facultés nécessaires, on procède à l'élaboration de chacun des adaptations.

Une fois ces propositions dûment approuvées par le Saint-Siège, on fera des expérimentations pour une durée et dans des lieux précis. Le cas échéant, après le temps écoulé pour l'expérimentation, la Conférence des évêques décidera de la poursuite des adaptations, et proposera au jugement du Siège Apostolique une formulation du projet parvenue à maturité [153](#) .

396. Avant d'en arriver à de nouvelles adaptations, surtout des adaptations plus en profondeur, il faudra veiller avec soin à promouvoir avec sagesse et ordre une information indispensable du clergé et des fidèles, à mettre en application les concessions déjà prévues et à appliquer pleinement les normes pastorales correspondant à l'esprit de la célébration.

397. On observera aussi le principe, selon lequel chaque Eglise particulière doit être en accord avec l'Eglise universelle, non seulement sur la doctrine de la foi et sur les signes sacramentels, mais aussi sur les usages reçus universellement de la tradition apostolique ininterrompue. On doit les observer non seulement pour éviter les erreurs, mais pour transmettre l'intégrité de la foi, car la règle de la prière de l'Eglise correspond à sa règle de foi [154](#) .

Le rite romain constitue une part notable et éminente du trésor liturgique et du patrimoine de l'Eglise catholique, dont les richesses favorisent le bien de l'Eglise universelle et dont la perte lui nuirait gravement.

Tout au long des siècles, ce rite n'a pas seulement conservé des usages liturgiques nés à Rome même, mais il a su aussi intégrer en lui de manière profonde, organique et harmonieuse, d'autres usages provenant des coutumes et du génie de divers peuples et de diverses Eglises particulières tant d'Occident que d'Orient, acquérant ainsi un certain caractère au-delà du cadre d'une région. De nos jours, l'identité et l'expression unitaire de ce rite se trouvent dans les éditions typiques des livres liturgiques promulgués par l'autorité du Souverain Pontife et dans les livres correspondants, approuvés pour leur territoire par les Conférences des évêques et reconnus par le Siège Apostolique [155](#) .

398. Les normes établies par le II. Concile du Vatican de ne faire des innovations que si l'utilité de l'Eglise les exige vraiment et avec certitude, et après s'être bien assuré que les formes nouvelles sortent des formes déjà existantes par un développement en quelque sorte organique [156](#) doit s'appliquer aussi à l'oeuvre d'inculturation du rite romain lui-même [157](#) . L'inculturation nécessite en outre une durée considérable pour éviter une altération hâtive et imprudente de la tradition liturgique authentique.

Enfin, la recherche d'inculturation ne vise pas du tout à la création de nouvelles familles rituelles, mais à répondre aux besoins d'une culture déterminée, de telle manière toutefois que les adaptations apportées soit dans le Missel, soit dans les autres livres liturgiques ne

nuisent pas au caractère propre du rite romain [158](#) .

399. C'est pourquoi le Missel romain, tout en faisant place à la diversité des langues et à une certaine diversité de coutumes [159](#) , doit être reçu à l'avenir comme un instrument et un signe éclatant de l'intégrité et de l'unité du rite romain [160](#) .

Notes de la PGMR

1 Session XXII, du 17 septembre 1562. Cf Enchiridion Symbolorum, éd. Denzinger-Schönmetzer 1965 (cité dans la suite D.S), [DS 1738-1759](#).

2 Constitution sur la sainte liturgie Sacrosanctum Concilium, citée ici comme Const. lit., art. [SC 47](#); cf. Constitution dogmatique sur l'Eglise Lumen Gentium, art. [LG 3 LG 28](#); Décret sur le ministère et la vie des prêtres, art. [PO 2 PO 4 PO 5](#).

3 Jeudi Saint, messe du soir en mémoire de la Cène du Seigneur, prière sur les offrandes. Cf. Sacramentarium Veronense, ed. L.C. Möhlberg, n. 93.

4 Cf. prière [eucharistique III](#) .

5 Cf. prière [eucharistique IV](#) .

6 Const. lit. art. [SC 7 SC 47](#); Décret sur le ministère et la vie des prêtres, art. [PO 5 PO 18](#).

7 Cf. Pie XII, Encyclique Humani generis, du 12 août 1950: D.C. (1950) p. 1161-1162; Paul VI, Encyclique Mysterium fidei, du 3 septembre 1965: D.C. (1965) p. 1641-1647; Profession de foi, du 30 juin 1968: D.C. (1968) p. 1256-1257; Instruction de la S. Congrégation des Rites Eucharisticum Mysterium, du 25 mai 1967, art. 3f, 9: D.C. (1967) p. 1094, 1098.

8 Cf. Session XXII, du 11 octobre 551: [DS 1635-1661](#).

9 Cf. Décret sur le ministère et la vie des prêtres, art. [PO 2](#).

10 Cf. Const. lit. art. [SC 11](#).

11 *ibid.*, art. [SC 50](#).

12 Session XXII, doct. du sacrifice de la messe, chap. 8: [DS 1749](#).

13 *Ibid.*, *can. 9*: [DS 1759](#).

14 *Ibid.*, chap. 8: [DS 1749](#).

15 Const. lit., art. [SC 33](#).

- 16 Ibid., art. [SC 36](#).
- 17 Ibid., art. [SC 52](#).
- 18 Ibid., art. [SC 35](#) § 3.
- 19 Ibid., art. [SC 55](#).
- 20 Session XXII, chap. 6: [DS 1747](#).
- 21 Const. lit., art. [SC 55](#).
22. Const. lit., art. [SC 41](#); Const. dogm. sur l'Église, art. 11; Décret sur le ministère et la vie des prêtres, art. [PO 2](#) [PO 5](#) [PO 6](#); Décret sur la charge pastorale des évêques, art. 30; Décret sur l'Oecuménisme, art. 15; Instruction Eucharisticum mysterium, n. 3e, 6.
23. Const. lit. art. [SC 10](#).
24. Ibid., art. [SC 102](#).
25. Décret sur le ministère et la vie des prêtres, art. [PO 5](#); Const. lit., art. [SC 10](#).
26. Const. lit., art. [SC 14](#) [SC 19](#) [SC 26](#) [SC 28](#) [SC 30](#).
27. Ibid., art. [SC 47](#).
28. Ibid., art. [SC 14](#).
29. Ibid., art. [SC 41](#).
30. Cf. Conc. Oecum. Vatican II, Décret sur le ministère et la vie des prêtres, Presbyterorum ordinis, n. [PO 13](#); Code de droit canonique, [can. 904](#).
31. Const. lit., art. [SC 59](#).
32. Pour les célébrations particulières de la messe, on observera ce qui est établi: cf. pour les messes de petits groupes, S. Cong. pour le Culte divin, Instruction Actio pastoralis, du 15 mai 1969: DC (1970), p. 213-215 et la Note de la Commission épiscopale de liturgie de la Conférence des évêques de France du 5 février 1970, ci-après, 000-000; pour les messes d'enfants: Directoire des messes d'enfants, du 1er novembre 1973, ci-après p. 000-000. Sur la manière de joindre la liturgie des heures et la messe: Présentation générale de la liturgie des Heures, nn. [93-98](#) ; sur la manière de joindre certaines bénédictions et le couronnement d'une statue de la Vierge Marie et la messe: Rituel romain, Livre des bénédictions, préliminaires n. 28; Rituel du couronnement d'une statue de la Vierge Marie, nn. 10 et 14.
33. Cf. Conc. Oecum. Vatican II, Décret sur la charge pastorale des évêques, Christus Dominus, n. 15; cf. aussi la Const. sur la Sainte liturgie, Sacrosanctum Concilium, n. [SC 41](#).
34. Cf. Conc. Oecum. Vatican II, Const. sur la Sainte liturgie, Sacrosanctum Concilium, n. [SC 22](#).
35. Cf. surtout Conc. Oecum. Vatican II, Const. sur la Sainte liturgie, Sacrosanctum Concilium, nn. [SC 23](#) [SC 25](#); Paul VI, Const. apostolique Missale romanum.

36. Cong. du Culte divin et de la discipline des sacrements, Instruction *Varietates legitimae*, du 25 janvier 1994: DC 2093 (1994), 435-446.
37. Décret sur le ministère et la vie des prêtres, art. [PO 5](#).; Const. lit., art. [SC 33](#).
38. Conc. Trente, Sess. XXII, ch. 1: [DS 1740](#) Cf. Paul VI, Profession de foi, du 30 juin 1968, n. 24: D.C. (1968) p; 1256-1257.
39. Const. lit. , art. [SC 7](#).; Paul VI, *Mysterium fidei*, n. [MF 34 MF 35](#); Instr. Euch. Myst. , n. 9.
40. Const. lit. , art. [SC 56](#); Instr. Euch. Myst., n. 10.
41. Const. lit., art. [SC 48 SC 51](#); Const. sur la Révélation, art. 21; Décret sur le ministère et la vie des prêtres, art. [PO 4](#).
42. Const. lit., art. [SC 7 SC 33 SC 52](#).
43. Const. lit., art. [SC 33](#).
44. Instr. *Musicam sacram*, du 5 mars 1967, n. 14: D.C. (1967) p. 499.
45. Const. lit., art. [SC 26](#); Instr. Euch. Myst., n. 3d.
46. Const. lit., art. [SC 30](#).
47. Instr. *Musicam sacram*, n. 16a.
48. Sermon 336, 1: PL 38, 1472.
49. Instr. *Musicam sacram*, n. 7, 16; *Ordo cantus Missae*, 1972, Préliminaires.
50. Cf. Conc. Oecum. Vatican II, Const. sur la Sainte liturgie, *Sacrosanctum Concilium*, n. [SC 116](#); Cf. aussi *ibidem*, n. 30.
51. Const. lit., art. [SC 54](#); Instr. *Inter Oecumenici*, n. 59; Instr. *Musicam sacram*, n. 47.
52. Cf. Conc. Oecum. Vatican II, Const. sur la Sainte liturgie, *Sacrosanctum Concilium*, n. [SC 30 SC 34](#); Cf. aussi n. [SC 21](#).
53. *Ibid.*, art. [SC 39](#).
54. Cf. *Ibidem*, n. [SC 40](#); Cf. Cong. du Culte divin et de la discipline des Sacrements, *Instruction Varietates legitimae*, du 25 janvier 1994: AAS 87 (1995), p. 304.
55. *Ibid.*, art. [SC 30](#); Instr. *Musicam sacram*, n. 17.
56. Cf. Jean-Paul II, Lettre apost. *Dies Domini*, du 31 mai 1998, n. 50: A.A.S. 90 (1998), p. 745. * Le mot de "sanctuaire", ici et plus loin, traduit imparfaitement le latin *presbyterium*. Il ne s'agit pas du sanctuaire au sens étroit du mot (environnement immédiat de l'autel), mais au sens large: lieu où se tient le clergé, distingué du lieu où se tient le peuple (N. d. T.).
57. Cf. ci-dessous, dans le Missel lui-même.
58. Cf. Tertulien, *Contre Marcion*, IV, 9: PL 376A; Origène, *Disputatio cum Heracleida*, n. 4, 24: SC 67, p. 62; *Statuta Concilii Hipponensis Breviata*, 21: CCSL 149, p. 39.

59. Const. lit., art. [SC 33](#).
60. Ibid., art. [SC 7](#).
61. Ibid., art. [SC 51](#).
62. Jean-Paul II, Lettre Apostolique Vicesimus quintus annus, du 4 décembre 1988, n. 13: A.A.S. 81 (1989) p. 910.
63. Cf. Conc. Oecum. Vatican II, Const. sur la Sainte liturgie, Sacrosanctum Concilium, n. [SC 52](#); Cf. Code de droit canonique, [can. 767 § 1](#).
64. Instr. Inter Oecumenici, n. 54.
65. Cf. le Code de droit canonique, [can. 767 § 1](#); Conseil pontifical pour l'interprétation du Code, Réponse à un doute sur le [can. 767 § 1](#): A.A.S. 79 (1987), p. 1249; Instruction interdicastorielle sur certaines questions au sujet de la coopération des fidèles laïcs au ministère des prêtres, Ecclesiae de mysterio, du 13 août 1997, art. 9: A.A.S. 89 (1997), p. 864.
66. Cf. S. Cong. des Rites, Instruction Inter oecumenici, du 26 septembre 1964, n. 53: A.A.S. 56 (1964), p. 890.
67. Const. lit., art. [SC 53](#).
68. Instr. Inter Oecumenici, n. 56.
69. Const. lit., art. [SC 47](#); Instr. Euch. Myst., n. 3a,b.
70. Instr. Inter Oecumenici, n. 91; Instr. Euch. Myst., n. 24.
71. Conc. Oecum. Vatican II, Const. sur la Sainte liturgie, Sacrosanctum Concilium, n. [SC 48](#); S. Cong. des Rites, Instruction Eucharisticum mysterium, du 25 mai 1967, n. 12: A.A. 59 (1967), pp. 548-549.
72. Cf. Ibidem; Decret sur le ministère et la vie des prêtres, Presbyterorum ordinis, n. [PO 5](#).
73. S. Cong. des Rites, Instruction Eucharisticum mysterium, du 25 mai 1967, n. 31, 32: A.A. 59 (1967), pp. 558-559; S. Cong. pour la discipline des Sacrements, Instruction Immensae caritatis, du 29 janvier 1973, n. 2: A.A.S. 65 (1973), pp. 267-268.
74. Cf. S. Cong. pour les Sacrements et le Culte divin, Instruction Inestimabile donum, du 3 avril 1980, n. 17: A.A.S. 72 (1980), p. 338.
75. Cf. Conc. Oecum. Vatican II, Const. sur la Sainte liturgie, Sacrosanctum Concilium, n. [SC 26](#).
76. Cf. Ibidem, n. [SC 14](#).
77. Cf. Ibidem, n. [SC 28](#).
78. Const. dogm. sur l'Église, art. [LG 26](#) et [LG 28](#); Const. lit., art. [SC 42](#).
79. Const. lit., art. [SC 26](#).

80. Cf. Cérémonial des Evêques, nn. 175-186.
81. Décret sur le ministère et la vie des prêtres, art. [PO 2](#); Const. sur l'Église, art. [LG 28](#).
82. Cf. Paul VI, Lettre apostolique Sacrum diaconatus Ordinem, du 18 juin 1967: A.A.S. 59 (1967), pp. 697-704; Pontifical romain, Les ordinations de l'Evêque, des prêtres et des diacres, 1989, n. 173.
83. Const. lit., art. [SC 48](#); Instr. Euch. Myst., n. 12.
84. Cf. le Code de droit canonique, [can. 910 § 2](#); Instruction interdicastorielle sur certaines questions au sujet de la coopération des fidèles laïcs au ministère des prêtres, Ecclesiae de mysterio, du 13 août 1997, art. 9: A.A.S. 89 (1997), p. 871.
85. Cf. S. Congar, pour la discipline des sacrements, Instruction Immensae caritatis, du 29 janvier 1973, n. 1: D.C. (1973) p. 358.
86. Const. lit., art. [SC 24](#).
87. Instr. Musicam sacram, n. 19.
88. Ibid., n. 21.
89. Cf. Conc. Oecum. Vatican II, Const. sur la Sainte liturgie, Sacrosanctum Concilium, n. [SC 22](#).
90. Const. lit., art. [SC 41](#).
91. Cf. Cérémonial des Evêques, nn. 119-186.
92. Cf. Conc. Oecum. Vatican II, Const. sur la Sainte liturgie, Sacrosanctum Concilium, n. [SC 42](#); S. Cong. des Rites, Instruction Eucharisticum mysterium, du 25 mai 1967, n. 26: A.A.S. 59 (1967) p. 555; Conc. Oecum. Vatican II, Const. dogm. sur l'Église, Lumen gentium n. [LG 28](#); Décret sur le ministère et la vie des prêtres, Presbyterorum ordinis, n. [PO 5](#).
93. Cf. S. Cong. des Rites, Instruction Eucharisticum mysterium, du 25 mai 1967, n. 47: A.A.S. 59 (1967) p. 565.
94. Instr. Euch. Myst., n. 59; Instr. Musicam sacram, n. 16, 27.
95. Instruction interdicastorielle sur certaines questions au sujet de la coopération des fidèles laïcs au ministère des prêtres, Ecclesiae de mysterio, du 13 août 1997, art. 6: A.A.S. 89 (1997), p. 869.
96. Cf. S. Cong. pour les Sacrements et le Culte divin, Instruction Inestimabile donum, du 3 avril 1980, n. 10: A.A.S. 72 (1980), p. 336; Instruction interdicastorielle sur certaines questions au sujet de la coopération des fidèles laïcs au ministère des prêtres, Ecclesiae de mysterio, du 13 août 1997, art. 8: A.A.S. 89 (1997), p. 871.
97. Cf. ci-dessous, annexe, Rite pour députer, à l'occasion, un ministre à distribuer la communion.
98. Paul VI, Motu proprio Ministeria quaedam, du 15 août 1972: D.C. (1972) p. 853-854.
99. Const. lit., art. [SC 57](#); Code de Droit canonique, [can. 902](#).

100. Instr. Euch. Myst., n. 47.
101. Cf. Ibidem, p. 565.
102. Cf. Benoit XV, Const. apost. Incruentum altaris sacrificium, du 10 août 1915: A.A.S. 7 (1915), pp. 401-404.
103. Instr. Euch. Myst., n. 32.
104. Concile de Trente, Sess. XXI, décret sur la communion eucharistique, ch. 1-3: [DS 1725-1729](#).
105. Ibid., ch. 2.: [DS 1728](#).
106. Cf. Conc. Oecum. Vatican II, Const. sur la Sainte liturgie, Sacrosanctum Concilium, nn. [SC 122-124](#); Décret sur la vie et le ministère des prêtres, Presbyterorum ordinis, n. [PO 5](#); S. Cong. des Rites, Instruction Inter oecumenici, du 26 septembre 1964, n. 90: A.A.S. 56 (1964), p. 897; Instr. Eucharisticum mysterium, du 25 mai 1967, n. 24: A.A.S. 59 (1967), p. 554; . Code de Droit canonique, [can. 932 § 1](#).
107. Const. lit., art. [SC 123](#).
108. Instr. Euch. Myst., n. 24.
109. Const. lit., art. [SC 123](#); Instr. Inter Oecumenici, n. 13c.
110. Const. lit., art. [SC 123](#).
111. Cf. Conc. Oecum. Vatican II, Const. sur la Sainte liturgie, Sacrosanctum Concilium, nn. [SC 126](#); S. Cong. des Rites, Instruction Inter oecumenici, du 26 septembre 1964, n. 91: A.A.S. 56 (1964), p. 898.
112. Instr. Inter Oecumenici, n. 97-98.
113. Instr. Inter Oecumenici, n. 91.
114. Cf. Ibidem.
115. Ibid., n. 96.
116. Cf. Rituel romain, Livre des bénédictions, Pour inaugurer un ambon, nn. 900-918.
117. Cf. S. Cong. des Rites, Instruction Inter oecumenici, du 26 septembre 1964, n. 92: A.A.S. 56 (1964), p. 898.
118. Cf. Rituel romain, Livre des bénédictions, Pour inaugurer un siège épiscopal ou un siège de présidence, nn. 880-899.
119. Cf. S. Cong. des Rites, Instruction Inter oecumenici, du 26 septembre 1964, n. 92: A.A.S. 56 (1964), p. 898.
120. Cf. Conc. Oecum. Vatican II, Const. sur la Sainte liturgie, Sacrosanctum Concilium, n. [SC 32](#).
121. Instr. Musicam sacram, n. 23.

122. Rituel romain, Livre des bénédictions, Bénédiction d'un orgue, nn. 1052-1054.
123. Instr. Euch. Myst., n. 53; Rituel de l'Eucharistie en dehors de la messe, n. 9.
124. S. Cong. des Rites, Instr. Eucharisticum mysterium, du 25 mai 1967, n. 52: A.A.S. 59 (1967), p. 568; Instruction Inter oecumenici, du 26 septembre 1964, n. 95: A.A.S. 56 (1964), p. 898; S. Cong. pour les sacrements, Instruction Nullo unquam tempore du 28 mai 1938, n. 4: A.A.S. 30 (1938) pp. 199-200; Rituel romain, Rituel de l'eucharistie en dehors de la messe, nn. 10-11.
125. Cf. Rituel romain, Livre des bénédictions, Pour inaugurer un tabernacle, nn. 919-929.
126. S. Cong. des Rites, Instr. Eucharisticum mysterium, du 25 mai 1967, n. 55: A.A.S. 59 (1967), p. 569.
127. S. Cong. des Rites, Instr. Eucharisticum mysterium, du 25 mai 1967, n. 53: A.A.S. 59 (1967), p. 568; Rituel romain, Rituel de l'eucharistie en dehors de la messe, n. 9; Code de Droit canonique, can. [938](#) § 2; Jean-Paul II, Lettre Dominicae Cenaee, du 24 février 1980, n. 3: A.A.S. 72 (1980), pp. 117-119.
128. Cf. Code de Droit canonique, [can. 940](#); S. Cong. des Rites, Instr. Eucharisticum mysterium, du 25 mai 1967, n. 57: A.A.S. 59 (1967), p. 569; Rituel romain, Rituel de l'eucharistie en dehors de la messe, n. 11.
129. Cf. surtout S. Cong. pour les sacrements, Instruction Nullo unquam tempore du 28 mai 1938: A.A.S. 30 (1938) pp. 198-207; Code de Droit canonique, [can. 934-944](#).
130. Cf. Conc. Oecum. Vatican II, Const. sur la Sainte liturgie, Sacrosanctum Concilium, n. [SC 8](#).
131. Cf. Pontifical romain, Rituel de la Dédicace, ch. IV, n. 10; Rituel romain, Livre des bénédictions, Bénédiction d'une image destinée à la vénération publique, nn. 984-1031.
132. Const. lit., .
133. Cf. Conc. Oecum. Vatican II, Const. sur la Sainte liturgie, Sacrosanctum Concilium, nn. [SC 128](#).
134. Cf. Pontifical romain, Rituel de la Dédicace, ch. VII, Bénédiction du calice et de la patène; Rituel romain, Livre des bénédictions, Bénédiction d'objets pour le culte, nn. 1068-1084.
135. Cf.; Rituel romain, Livre des bénédictions, Bénédiction d'objets pour le culte, nn. 1068-1084.
136. Cf. Const. lit., art. [SC 128](#).
137. Cf. [Ibid.](#)
138. Pour la bénédiction des objets destinés à l'usage liturgique dans les églises, cf. Rituel romain, Livre des bénédictions, 3. partie.
139. Cf. Const. lit., art. [SC 51](#).
140. Cf. Const. lit., art. [SC 61](#).

141. Cf. Conc. Oecum. Vatican II, Const. dogmatique sur l'Eglise, *Lumen gentium*, n. [LG 54](#); Paul VI, Exhortation apostolique *Marialis cultus*, du 2 février 1974, n. 9: A.A.S. 66 (1974) 122-123.
142. Cf. surtout Code de Droit canonique, [can. 1176-1185](#); et Rituel romain, Rituel des funérailles.
143. Cf. Conc. Oecum. Vatican II, Const. sur la Sainte liturgie, *Sacrosanctum Concilium*, n. [SC 14](#).
144. Cf. Ibidem, n. [SC 41](#).
145. Cf. Ibidem, n. [SC 24](#).
146. Cf. Ibidem, n. [SC 36](#) § 3.
147. Cf. Ibidem, n. [SC 112](#).
148. Normes universelles de l'année liturgique, nn. 48-51; Cf. S. Cong. pour le Culte divin, *Instruction Calendaria particularia*, du 24 janvier 1970, nn. 4, 8: A.A.S. 62 (1970), pp. 652-653.
149. Cf. Conc. Oecum. Vatican II, Const. sur la Sainte liturgie, *Sacrosanctum Concilium*, n. [SC 106](#).
150. Normes universelles de l'année liturgique, nn. 46; Cf. S. Cong. pour le Culte divin, *Instruction Calendaria particularia*, du 24 janvier 1970, n. 38: A.A.S. 62 (1970), pp. 660.
151. Cf. Conc. Oecum. Vatican II, Const. sur la Sainte liturgie, *Sacrosanctum Concilium*, n. [SC 37-40](#).
152. Cong. du Culte divin et de la discipline des Sacrements, *Instruction Varietates legitimae*, du 25 janvier 1994, nn. 54, 62-69: A.A.S. 87 (1995), pp. 308-309, 311-313.
153. Ibidem, nn. 66-68: A.A.S. 87 (1995), p. 313.
154. Ibidem, nn. 26-27: A.A.S. 87 (1995), p. 298-299.
155. Cf. Jean-Paul II, Lettre Apostolique *Vicesimus quintus annus*, du 4 décembre 1989, n. 16: A.A.S. 82 (1990), p. 912; Cf. Cong. du Culte divin et la discipline des Sacrements, *Instruction Varietates legitimae*, du 25 janvier 1994, nn. 2, 36: A.A.S. 87 (1995) p. 288, 302.
156. Cf. Conc. Oecum. Vatican II, Const. sur la Sainte liturgie, *Sacrosanctum Concilium*, n. [SC 23](#).
157. Cong. du Culte divin et la discipline des Sacrements, *Instruction Varietates legitimae*, du 25 janvier 1994, nn. 46: A.A.S. 87 (1995) p.306.
158. Ibidem, nn. 36: A.A.S. 87 (1995), p. 302.
159. Ibidem, nn. 54: A.A.S. 87 (1995), p. 308-309.
160. Conc. Oecum. Vatican II, Const. sur la Sainte liturgie, *Sacrosanctum Concilium*, n. [SC 38](#); Paul VI, Constitution Apostolique *Missale Romanum*.

ANCIENNE

PRÉSENTATION GÉNÉRALE DU MISSEL ROMAIN

1969

PRÉAMBULE

I. Alors qu'il allait célébrer avec ses disciples le repas pascal où il institua le sacrifice de son Corps et de son Sang, le Christ Seigneur ordonna de préparer une grande salle aménagée ([Lc 22,12](#)). L'Église a toujours estimé que cet ordre la concernait, en ce qu'il réglait la disposition des esprits, des lieux, des rites et des textes relatifs à la célébration de l'Eucharistie. De même, les règles d'aujourd'hui qui ont été prescrites en s'appuyant sur la volonté du IIe concile oecuménique du Vatican et le nouveau Missel dont l'Église de rite romain usera désormais pour célébrer la messe prouvent cette attention de l'Église, sa foi et son amour inchangés envers le suprême mystère eucharistique, et témoignent de sa tradition continue et ininterrompue, quelles que soient les nouveautés qui s'y sont introduites. Témoignage d'une foi inchangée

II. La nature sacrificielle de la messe, solennellement affirmée par le concile de Trente, en accord avec toute la tradition de l'Église, a été professée de nouveau par le IIe concile du Vatican, qui a émis, au sujet de la messe, ces paroles significatives: «Notre Sauveur, à la dernière Cène, institua le sacrifice eucharistique de son corps et de son sang pour perpétuer le sacrifice de la croix au long des siècles, jusqu'à ce qu'il vienne, et en outre pour confier à l'Église, son épouse bien-aimée, le mémorial de sa mort et de sa résurrection.»

Ce qui est ainsi enseigné par le concile est exprimé de façon concordante par les formules de la messe. En effet, la doctrine signifiée avec précision par cette phrase du sacramentaire léonien: «Chaque fois que nous célébrons ce sacrifice en mémorial, c'est l'oeuvre de notre rédemption qui s'accomplit», cette doctrine est développée clairement et soigneusement dans les prières eucharistiques: dans ces prières, en effet, lorsque le prêtre accomplit l'anamnèse, en s'adressant à Dieu au nom de tout le peuple, il lui rend grâce et lui offre le sacrifice vivant et saint, c'est-à-dire l'oblation de l'Église et la victime par l'immolation de laquelle Dieu nous a rétablis dans son Alliance, et il prie pour que le Corps et le Sang du Christ soient un sacrifice digne du Père et qui sauve le monde.

C'est ainsi que dans le nouveau Missel, la «règle de prière» (lex orandi) de l'Église correspond à sa constante «règle de foi» (lex credendi); celle-ci nous avertit que, sauf la manière d'offrir qui est différente, il y a identité entre le sacrifice de la croix et son

renouvellement sacramentel à la messe que le Christ Seigneur a institué à la dernière Cène et qu'il a ordonné à ses Apôtres de faire en mémoire de lui; et que, par conséquent, la messe est tout ensemble sacrifice de louange, d'action de grâce, de propitiation et de satisfaction.

III. De même, le mystère étonnant de la présence réelle du Seigneur sous les espèces eucharistiques est affirmé de nouveau par le IIe concile du Vatican et les autres documents du magistère de l'Église dans le même sens et la même doctrine selon lesquels le concile de Trente l'avait proposé à notre foi. Le mystère, dans la célébration de la messe, est mis en lumière non seulement par les paroles mêmes de la consécration, qui rendent le Christ présent par transsubstantiation, mais encore par le sentiment et l'expression extérieure de souverain respect et d'adoration que l'on trouve au cours de la liturgie eucharistique. Pour le même motif, le peuple chrétien est amené à honorer d'une manière particulière, par l'adoration, cet admirable sacrement, le jeudi de la Cène du Seigneur et en la solennité du Corps et du Sang du Christ.

IV. Quant à la nature du sacerdoce ministériel, propre au prêtre qui, agissant en nom et place du Christ, offre le sacrifice et préside l'assemblée du peuple saint, elle est signalée, dans la forme du rite lui-même, par l'éminence de la place et de la fonction de ce prêtre. Les lois de cette fonction sont d'ailleurs énoncées, et expliquées clairement et abondamment, dans la préface de la messe chrismale du Jeudi saint, car c'est justement ce jour-là que l'on commémore l'institution du sacerdoce. Ce texte souligne le pouvoir sacerdotal conféré par l'imposition des mains; et l'on y décrit ce pouvoir lui-même en énumérant tous ses offices: il continue le pouvoir du Christ, Souverain Pontife de la Nouvelle Alliance.

V. Mais cette nature du sacerdoce ministériel met encore dans sa juste lumière une autre réalité de grande importance: le sacerdoce royal des fidèles, dont le sacrifice spirituel atteint sa consommation par le ministère des prêtres, en union avec le sacrifice du Christ, unique médiateur. Car la célébration de l'Eucharistie est l'acte de toute l'Église, dans lequel chacun fait seulement, mais totalement, ce qui lui revient, compte tenu du rang qu'il occupe dans le peuple de Dieu. Par là, on prête une plus grande attention à des aspects de la célébration qui, dans le cours des siècles, avaient été parfois négligés. Ce peuple est, en effet, le peuple de Dieu, acquis par le sang du Christ, rassemblé par le Seigneur, nourri par sa parole; peuple dont la vocation est de faire monter vers Dieu les prières de toute la famille humaine; peuple qui, dans le Christ, rend grâce pour le mystère du salut en offrant son sacrifice; peuple enfin qui, par la communion au corps et au sang du Christ, renforce son unité. Ce peuple est saint par son origine; cependant, par sa participation consciente, active et fructueuse au mystère eucharistique, il progresse continuellement en sainteté.

Manifestation d'une tradition ininterrompue

VI. En énonçant les règles selon lesquelles le rite de la messe serait révisé, le IIe concile du Vatican a ordonné, entre autres, que certains rites «seraient rétablis selon l'ancienne norme des Pères», reprenant en cela les mots mêmes employés par saint Pie V, dans la Constitution apostolique Quo primum par laquelle, en 1570, il promulguait le Missel du concile de Trente. Par cette rencontre verbale elle-même, on peut noter de quelle façon les deux Missels romains, bien que quatre siècles les séparent, retiennent une tradition semblable et égale. Si l'on apprécie les éléments profonds de cette tradition, on comprend aussi combien le second Missel complète le premier d'une manière très heureuse.

VII. En des temps vraiment difficiles où, sur la nature sacrificielle de la messe, le sacerdoce ministériel, la présence réelle et permanente du Christ sous les espèces eucharistiques, la foi catholique avait été mise en danger, il fallait avant tout, pour saint Pie V, préserver une tradition relativement récente, injustement attaquée, en introduisant le moins possible de

changements dans le rite sacré. Et, à la vérité, le Missel de 1570 diffère très peu du premier Missel qui ait été imprimé, en 1474, lequel déjà répète fidèlement le Missel de l'époque d'Innocent III. En outre, les manuscrits de la Bibliothèque vaticane, s'ils ont servi en certains cas à trouver des leçons meilleures, n'ont pas permis d'étendre les recherches relatives aux «auteurs anciens et approuvés» au-delà des commentaires liturgiques du moyen âge.

VIII. Aujourd'hui, au contraire, cette «ancienne norme des Pères» que visaient les correcteurs responsables du Missel de saint Pie V s'est enrichie par les innombrables études des érudits. En effet, après la première édition du sacramentaire grégorien, en 1571, les anciens sacramentaires romains et ambrosiens ont été l'objet de nombreuses éditions critiques, de même que les anciens livres liturgiques hispaniques et gallicans. On a ainsi mis au jour quantité de prières, ignorées jusque-là, d'une grande qualité spirituelle.

Également, les traditions des premiers siècles, antérieures à la formation des rites d'Orient et d'Occident, sont d'autant mieux connues maintenant qu'on a découvert un nombre considérable de documents liturgiques.

En outre, le progrès des études patristiques a permis d'éclairer la théologie du mystère eucharistique par l'enseignement des Pères les plus éminents de l'antiquité chrétienne, comme saint Irénée, saint Ambroise, saint Cyrille de Jérusalem, saint Jean Chrysostome.

IX. C'est pourquoi la «norme des Pères» ne demande pas seulement que l'on conserve la tradition léguée par nos prédécesseurs immédiats, mais que l'on embrasse et que l'on examine de plus haut tout le passé de l'Église et toutes les manières dont la foi unique s'est manifestée dans des formes de culture humaine et profane aussi différentes que celles qui ont été en vigueur chez les Sémites, les Grecs, les Latins. Cette enquête plus vaste nous permet de voir comment l'Esprit Saint accorde au peuple de Dieu une merveilleuse fidélité pour conserver l'immuable dépôt de la foi à travers la diversité considérable des prières et des rites.

Adaptation aux conditions nouvelles

X. Le nouveau Missel, tout en attestant la règle de prière de l'Église romaine et en préservant le dépôt de la foi légué par les récents conciles, marque donc à son tour une étape de grande importance dans la tradition liturgique.

Lorsque les Pères du IIe concile du Vatican ont répété les affirmations dogmatiques du concile de Trente, ils ont parlé à une époque bien différente de la vie du monde; c'est pourquoi, dans le domaine pastoral, ils ont pu apporter des suggestions et des conseils que l'on ne pouvait même pas prévoir quatre siècles auparavant.

XI. Le concile de Trente avait déjà reconnu la grande valeur catéchétique impliquée dans la célébration de la messe; mais il ne pouvait en tirer toutes les conséquences pratiques. Certes, beaucoup demandaient qu'il fût permis d'employer la langue du pays dans l'accomplissement du sacrifice eucharistique. Devant une telle requête, le concile, tenant compte des circonstances d'alors, estimait qu'il était de son devoir de réaffirmer la doctrine traditionnelle de l'Église, selon laquelle le sacrifice eucharistique est avant tout l'action du Christ lui-même: par conséquent, son efficacité propre n'est pas atteinte par la manière dont les fidèles peuvent y participer. C'est pourquoi il s'est exprimé de cette façon ferme et mesurée: «Bien que la messe contienne un riche enseignement pour le peuple fidèle, les Pères n'ont pas jugé bon qu'elle soit célébrée indistinctement en langue du pays.» Et il a condamné celui qui estimerait «qu'il faut réprover le rite de l'Église romaine par lequel le Canon et les paroles de la consécration sont dits à voix basse: ou que la messe doit seulement se célébrer en langue du pays». Néanmoins, si d'un côté il a interdit l'emploi de la langue vivante dans la messe, d'un autre côté, il a prescrit aux pasteurs d'y suppléer par une catéchèse faite au moment voulu: «Pour que les brebis du Christ ne souffrent pas de la

faim, h le concile ordonne aux pasteurs et à tous ceux qui ont charge d'âmes d'expliquer fréquemment, au cours de la célébration de la messe, par eux-mêmes ou par d'autres, tel ou tel des textes qui sont lus au cours de la messe et, entre autres, d'éclairer le mystère de ce sacrifice, surtout les dimanches et les jours de fête.»

XII. C'est pourquoi, rassemblé pour adapter l'Église aux conditions de sa fonction apostolique à notre époque, le IIe concile du Vatican a scruté profondément, comme celui de Trente, la nature didactique et pastorale de la liturgie. Et comme il n'est aucun catholique pour nier que le rite accompli en langue latine soit légitime et efficace, il a pu concéder en outre que «l'emploi de la langue vivante peut être souvent très utile pour le peuple», et il en a permis l'usage. L'empressement évident avec lequel ce conseil a été reçu partout a eu pour effet que, sous la conduite des évêques et du Siège apostolique lui-même, on a permis que toutes les célébrations liturgiques auxquelles le peuple participerait soient faites en langue vivante, pour que l'on comprenne plus pleinement le mystère célébré.

XIII. Néanmoins, puisque l'usage de la langue vivante dans la liturgie n'est qu'un instrument, certes très important, pour que s'exprime plus clairement la catéchèse du mystère contenu dans la célébration, le IIe concile du Vatican a, en outre, poussé à mettre en pratique certaines prescriptions du concile de Trente auxquelles on n'avait pas obéi partout, comme le devoir de faire l'homélie les dimanches et jours de fête, et la faculté d'intercaler dans les rites quelques monitions.

Mais surtout, le IIe concile du Vatican, en conseillant «cette parfaite participation à la messe qui consiste en ce que les fidèles, après la communion du prêtre, reçoivent le Corps du Seigneur avec des pains consacrés à ce même sacrifice», a poussé à la réalisation d'un autre souhait des Pères de Trente, à savoir que, pour participer plus pleinement à l'Eucharistie, «les fidèles communient, non seulement par le désir spirituel, mais aussi par la réception sacramentelle de l'Eucharistie».

XIV. Poussé par le même esprit et le même zèle pastoral, le IIe concile du Vatican a pu réexaminer ce que le concile de Trente avait statué au sujet de la communion sous les deux espèces. En effet, puisque aujourd'hui on ne met aucunement en doute les principes doctrinaux sur la pleine valeur de la communion, où l'Eucharistie est reçue sous la seule espèce du pain, il a permis de donner parfois la communion sous les deux espèces, parce que, alors, grâce à une présentation plus claire du signe sacramentel, on procure une occasion particulière de pénétrer plus profondément le mystère auquel les fidèles participent.

XV. De la sorte, tandis que l'Église demeure fidèle à sa charge de maîtresse de vérité en gardant «ce qui est ancien», c'est-à-dire le dépôt de la Tradition, elle accomplit aussi son devoir d'examiner et d'adopter prudemment «ce qui est nouveau» (cf. [Mt 13,52](#)) .

En effet, une partie du nouveau Missel rattache plus clairement les prières de l'Église aux besoins de notre temps; de ce genre relèvent principalement les messes rituelles et «pour intentions et circonstances diverses», dans lesquelles se combinent heureusement tradition et nouveauté. C'est pourquoi aussi, tandis que sont demeurées intactes beaucoup d'expressions puisées dans la plus antique tradition de l'Église, et rendues familières par le même Missel romain dans ses nombreuses éditions, beaucoup d'autres ont été adaptées aux requêtes et aux conditions actuelles. D'autres, enfin, comme les oraisons pour l'Église, les laïcs, la sanctification du travail des hommes, la communauté de toutes les nations, et pour certains besoins propres à notre époque, ont été entièrement composées à neuf, en empruntant les pensées et souvent les termes mêmes des récents documents conciliaires. De même, parce qu'on prenait conscience de la situation nouvelle du monde contemporain, il a semblé qu'on ne portait aucune atteinte au vénérable trésor de la tradition en modifiant certaines phrases de textes empruntés à la plus ancienne tradition pour que leur style s'accorde mieux avec la langue de la théologie d'aujourd'hui et se rattache en vérité à la situation actuelle de la discipline dans l'Église. C'est pourquoi quelques façons de parler,

concernant l'appréciation et l'usage des biens terrestres, ont été changées, ainsi que quelques-unes qui mettaient en relief une forme de pénitence extérieure propre à l'Église des autres époques.

Voilà comment les normes liturgiques du concile de Trente ont été, sur bien des points, complétées et accomplies par les normes du IIe concile du Vatican; celui-ci a conduit à son terme les efforts visant à rapprocher les fidèles de la liturgie, efforts entrepris pendant ces quatre siècles et surtout à une époque récente, grâce au zèle liturgique déployé par saint Pie X et ses successeurs.

2001 PGMR 395

1994-2001 Lettres du Jeudi Saint - JEUDI SAINT 2000

JEUDI SAINT 2001

LETTRE DU PAPE

JEAN-PAUL II

AUX PRÊTRES

POUR LE JEUDI SAINT 2001

Chers Frères dans le sacerdoce!

1. Au jour où le Seigneur Jésus fit à l'Église le don de l'Eucharistie et où, avec elle, il institua notre sacerdoce, je ne saurais manquer de vous adresser - comme c'est désormais la tradition - quelques mots, qui se veulent des mots d'amitié et, je dirais, d'intimité, désirant ainsi partager avec vous l'action de grâce et la louange.

Lauda, Sion, Salvatorem, lauda ducem et pastorem, in hymnis et canticis! Oui, vraiment, il est grand, le mystère dont nous avons été faits les ministres. Mystère d'un amour sans limites, car «ayant aimé les siens qui étaient dans le monde, il les aima jusqu'au bout» ([Jn 13,1](#)); mystère d'unité qui, venant des sources de la vie trinitaire, rejaillit sur nous pour nous faire «un» par le don de l'Esprit (cf. [Jn 17](#)); mystère de la divine diakonia qui conduit le Verbe fait chair à laver les pieds de sa créature, montrant que le service est la voie principale de toute relation authentique entre les hommes: «Comme je l'ai fait, faites-le vous aussi...» (cf. [Jn 13,15](#)).

De ce grand mystère, nous avons été faits, à un titre spécial, les témoins et les ministres.

2. Ce Jeudi saint est le premier après le grand Jubilé. L'expérience que nous avons faite avec nos communautés, en célébrant spécialement la miséricorde, deux mille ans après la naissance de Jésus, devient maintenant un stimulant pour la poursuite de notre marche. Duc in altum! Le Seigneur nous invite à repartir au large en nous fiant à sa parole. Mettons à profit l'expérience jubilaire et poursuivons notre engagement de témoins de l'Évangile avec l'enthousiasme que suscite en nous la contemplation du visage du Christ!

En effet, comme je l'ai souligné dans la lettre apostolique *Novo millennio ineunte*, il faut repartir de lui pour nous ouvrir en lui, avec les cris «inexprimables» de l'Esprit (cf. [Rm 8,26](#)), à l'étreinte du Père: «Abba, Père» ([Ga 4,6](#)). Il faut repartir de lui pour redécouvrir la source et la logique profonde de notre fraternité: «Comme je vous ai aimés, vous aussi aimez-vous les uns les autres» ([Jn 13,34](#)).

3. Je désire aujourd'hui exprimer à chacun d'entre vous mes remerciements pour ce que vous avez fait durant l'Année jubilaire afin que le peuple qui vous est confié ressente plus intensément la présence salvatrice du Seigneur ressuscité. Je pense aussi en cet instant au travail que vous accomplissez chaque jour, travail souvent caché qui, sans accéder aux feux de la rampe, fait avancer le Règne de Dieu dans les consciences. Je vous dis mon admiration pour ce ministère discret, tenace, créatif, bien qu'il soit parfois traversé par les larmes de l'âme que Dieu seul voit et qu'il «recueille en ses outres» (cf. [Ps 55,9](#)). Ministère d'autant plus digne d'estime qu'il est davantage éprouvé par les résistances d'un monde largement sécularisé, qui expose l'action du prêtre aux embûches de l'épuisement et du découragement. Vous le savez bien: cet engagement quotidien est précieux aux yeux de Dieu.

En même temps, je désire me faire l'écho du Christ, qui nous appelle à développer toujours davantage nos rapports avec lui. «Voici que je me tiens à la porte, et je frappe» ([Ap 3,20](#)). Annonceurs du Christ, nous sommes avant tout invités à vivre en intimité avec lui: il n'est pas possible de donner aux autres ce que nous n'avons pas nous-mêmes! Il y a une soif du Christ qui, malgré tant d'apparences contraires, émerge dans la société contemporaine, se manifeste au milieu des incohérences de nouvelles formes de spiritualité, se dessine même lorsque, sur les grands problèmes éthiques, le témoignage de l'Église devient un signe de contradiction. Cette soif du Christ

- consciente ou non - ne peut être apaisée par des paroles vides. Seuls des témoins authentiques peuvent répandre de manière crédible la parole qui sauve.

4. Dans la lettre apostolique *Novo millennio ineunte*, j'ai dit que le véritable héritage du grand Jubilé est l'expérience d'une rencontre plus intense avec le Christ. Parmi les nombreux aspects de cette rencontre, il me plaît aujourd'hui de choisir, pour la présente réflexion, celui de la réconciliation sacramentelle: c'est d'ailleurs un aspect qui a été au centre de l'Année jubilaire, notamment parce qu'il est intimement lié au don de l'indulgence.

Je suis sûr que vous aussi en avez fait l'expérience dans les Églises locales. Il est certain qu'ici, à Rome, l'affluence importante de personnes qui se sont approchées du sacrement de la miséricorde a été l'un des phénomènes les plus manifestes du Jubilé. Même des observateurs laïcs en ont été impressionnés. Les confessionnaux de Saint-Pierre, comme ceux des autres Basiliques, ont été comme «pris d'assaut» par les pèlerins, souvent contraints de suivre de longues files et d'attendre patiemment leur tour. Et l'intérêt montré pour ce sacrement par les jeunes lors de la semaine splendide de leur Jubilé a été particulièrement significatif.

5. Vous savez bien qu'au cours des dernières décennies ce sacrement a été marqué, pour plus d'un motif, par une certaine crise. C'est précisément pour affronter cette crise que fut réuni en 1984 un Synode, dont les conclusions furent synthétisées dans l'exhortation apostolique post-synodale *Reconciliatio et poenitentia*.

Il serait naïf de penser que la pratique plus intense du sacrement du pardon au cours de l'Année jubilaire constitue à elle seule la preuve d'une inversion de tendance désormais acquise. Mais il y a eu là un signal encourageant. Il nous pousse à reconnaître que les exigences profondes de l'esprit humain, auxquelles répond le dessein de salut de Dieu, ne peuvent pas être effacées par des crises temporaires. Il faut recevoir comme une indication d'en haut ce signal jubilaire et en faire le motif d'une nouvelle audace pour proposer à nouveau le sens et la pratique de ce sacrement.

6. Mais ce n'est pas tellement sur le problème pastoral que je veux m'attarder. Le Jeudi saint, journée spéciale de notre vocation, nous invite à réfléchir surtout sur notre «être» et en particulier sur notre chemin de sainteté. C'est de ce dernier que découle aussi l'élan

apostolique.

Eh bien, en regardant le Christ lors de la dernière Cène, en le voyant se faire «pain rompu» pour nous, se pencher en humble service aux pieds des Apôtres, comment ne pas éprouver, avec Pierre, le même sentiment d'indignité devant la grandeur du don reçu? «Tu ne me laveras pas les pieds, non, jamais!» ([Jn 13,8](#)). Pierre avait tort de refuser le geste du Christ. Mais il avait raison de s'en sentir indigne. Il est important, en cette journée par excellence de l'amour, que nous sentions la grâce du sacerdoce comme une surabondance de miséricorde.

Est miséricorde l'absolue gratuité avec laquelle Dieu nous a choisis: «Ce n'est pas vous qui m'avez choisi, c'est moi qui vous ai choisis» ([Jn 15,16](#)).

Est miséricorde la condescendance avec laquelle il nous appelle à oeuvrer comme ses représentants, tout en nous sachant pécheurs.

Est miséricorde le pardon qu'il ne nous refuse jamais, pas plus qu'il ne le refusa à Pierre après le reniement. Pour nous aussi vaut l'affirmation selon laquelle «il y aura de la joie dans le ciel pour un seul pécheur qui se convertit, plus que pour quatre-vingt-dix-neuf justes qui n'ont pas besoin de conversion» ([Lc 15,7](#)).

7. Redécouvrons donc notre vocation comme «mystère de miséricorde». Nous voyons dans l'Évangile que c'est précisément dans cette attitude spirituelle que Pierre reçoit son ministère spécial. Son histoire est exemplaire pour tous ceux qui ont reçu la charge apostolique, dans les différents degrés de l'Ordre.

La pensée se tourne vers la scène de la pêche miraculeuse telle qu'elle est décrite dans l'Évangile de Luc (). Jésus demande à Pierre un acte de confiance en sa parole, l'invitant à avancer au large pour pêcher. Demande humainement déconcertante: comment le croire après une nuit blanche et épuisante, passée à jeter les filets sans aucun résultat? Mais essayer à nouveau «sur la parole de Jésus» change tout. Les poissons se précipitent en masse, jusqu'à rompre les filets. La Parole dévoile sa puissance. Cela engendre la stupéfaction, et en même temps la crainte et le tremblement, comme lorsqu'on reçoit à l'improviste un puissant faisceau de lumière qui met à nu toute limite personnelle. Pierre s'exclame: «Seigneur, éloigne-toi de moi, car je suis un homme pécheur» ([Lc 5,8](#)). Mais il a à peine fini d'exprimer sa confession que la miséricorde du Maître se fait pour lui début de vie nouvelle: «Sois sans crainte, désormais ce sont des hommes que tu prendras» ([Lc 5,10](#)). Le «pêcheur» devient ministre de la miséricorde. De pêcheur de poissons à «pêcheur d'hommes!».

8. Chers prêtres, ce mystère est grand: le Christ n'a pas eu peur de choisir ses ministres parmi les pécheurs. N'est-ce pas là notre expérience? Il reviendra encore à Pierre d'en prendre plus vivement conscience dans son dialogue émouvant avec Jésus après la résurrection. Avant de lui conférer la charge pastorale, le Maître pose la question embarrassante: «Simon, fils de Jean, m'aimes-tu plus que ceux-ci?» ([Jn 21,15](#)). Celui qui est interpellé est celui-là même qui quelques jours plus tôt l'a renié à trois reprises. On comprend bien le ton humble de sa réponse: «Seigneur, tu sais tout: tu sais bien que je t'aime» (ibid., v. [Jn 21,17](#)). C'est en fonction de cet amour conscient de sa fragilité, amour professé avec autant de tremblement que de confiance, que Pierre reçoit le ministère: «Sois le berger de mes agneaux», «sois le pasteur de mes brebis» (ibid., vv. [15.16.17](#)). C'est en fonction de cet amour, fortifié par le feu de la Pentecôte, que Pierre pourra accomplir le ministère reçu.

9. N'est-ce pas aussi au coeur d'une expérience de miséricorde que naît la vocation de Paul? Personne n'a ressenti autant que lui la gratuité du choix du Christ. Son passé de persécuteur acharné de l'Église sera toujours une brûlure en son esprit: «Moi, je suis le plus petit des

Apôtres, je ne suis pas digne d'être appelé Apôtre, puisque j'ai persécuté l'Église de Dieu» ([1Co 15,9](#)). Et pourtant, loin de réduire son enthousiasme, ce souvenir lui donnera des ailes. Plus on a été entouré par la miséricorde, plus on sent le besoin d'en témoigner et d'en rayonner. La «voix» qui l'atteint sur le chemin de Damas le porte au coeur de l'Évangile, et elle le lui fait découvrir comme amour miséricordieux du Père qui se réconcilie le monde dans le Christ. À partir de là, saint Paul comprendra également le service apostolique comme ministère de réconciliation: «Tout cela vient de Dieu: il nous a réconciliés avec lui par le Christ, et il nous a donné pour ministère de travailler à cette réconciliation. Car c'est bien Dieu qui, dans le Christ, réconciliait le monde avec lui; il effaçait pour tous les hommes le compte de leurs péchés, et il mettait dans notre bouche la parole de la réconciliation» ([2Co 5,18-19](#)).

10. Chers prêtres, les témoignages de Pierre et de Paul contiennent de précieuses indications pour nous. Ils nous invitent à vivre avec le sens d'une infinie gratitude le don du ministère: nous n'avons rien mérité, tout est grâce! L'expérience des deux Apôtres nous invite en même temps à nous abandonner à la miséricorde de Dieu, pour lui remettre nos fragilités avec un sincère repentir, et reprendre avec sa grâce notre chemin de sainteté. Dans la lettre Novo millennio ineunte, j'ai indiqué l'engagement à la sainteté comme le premier point d'un sage «programme» pastoral. C'est l'engagement fondamental de tous les croyants, à plus forte raison le nôtre (cf. nn. 30-31)!

À cette fin, il est important pour nous de redécouvrir le sacrement de la Réconciliation comme moyen fondamental de notre sanctification. Nous approcher d'un frère prêtre pour lui demander l'absolution que nous-mêmes donnons tant de fois à nos fidèles nous fait vivre cette grande et consolante vérité: avant même d'en être les ministres, nous sommes les membres d'un unique peuple, un peuple de «sauvés». Ce que disait saint Augustin de sa charge épiscopale vaut aussi pour le service presbytéral: «Ce que je suis pour vous me terrifie, mais ce que je suis avec vous me console: car pour vous je suis évêque, avec vous, je suis chrétien. Le premier titre est celui d'une charge, le second, d'une grâce. Celui-là désigne le péril, celui-ci, le salut» (Serm. 340,1). Il est beau de pouvoir confesser nos péchés, et d'entendre la parole qui est comme un baume qui nous inonde de miséricorde et nous remet en chemin. Seul celui qui a ressenti la tendresse de l'étreinte du Père, telle que l'Évangile la décrit dans la parabole de l'enfant prodigue - «il courut se jeter à son cou et il le couvrit de baisers!» ([Lc 15,20](#)) - , seul celui-là peut transmettre aux autres la même chaleur, quand de destinataire du pardon il en devient le ministre.

11. Demandons donc au Christ, en cette sainte journée, de nous aider à redécouvrir pleinement, pour nous-mêmes, la beauté de ce sacrement. Jésus lui-même n'a-t-il pas aidé Pierre dans cette découverte? «Si je ne te lave pas, tu n'auras point de part avec moi» ([Jn 13,8](#)). Bien sûr, à ce moment-là Jésus ne se référait pas directement au sacrement de la Réconciliation, mais d'une certaine manière il l'évoquait, faisant allusion au processus de purification que sa mort rédemptrice allait engager et que l'économie sacramentelle allait appliquer aux individus dans la suite des siècles.

Ayons donc recours avec assiduité, chers prêtres, à ce sacrement, pour que le Seigneur puisse purifier constamment notre coeur en nous rendant moins indignes des mystères que nous célébrons. Appelés à rendre présent le visage du Bon Pasteur, et donc à avoir le coeur même du Christ, nous devons, plus que les autres, faire nôtre l'intense supplication du psalmiste: «Crée en moi un coeur pur, ô mon Dieu, renouvelle et raffermis au fond de moi mon esprit» ([Ps 50,12](#)). Le sacrement de la Réconciliation, irremplaçable pour toute vie chrétienne, se présente aussi comme soutien, orientation et remède de la vie sacerdotale.

12. Le prêtre qui fait pleinement l'expérience joyeuse de la réconciliation sacramentelle trouve tout naturel de redire à ses frères les paroles de Paul: «Nous sommes les

ambassadeurs du Christ, et par nous c'est Dieu lui-même qui, en fait, vous adresse un appel. Au nom du Christ, nous vous le demandons, laissez-vous réconcilier avec Dieu» ([2Co 5,20](#)).

Si la crise du sacrement de la Réconciliation, que je viens de mentionner, dépend de multiples facteurs - de l'amointrissement du sens du péché à la perception appauvrie de l'économie sacramentelle par laquelle Dieu nous sauve - , nous devons peut-être reconnaître que parfois a pu jouer aussi en défaveur du sacrement un certain affaiblissement de notre enthousiasme ou de notre disponibilité dans l'exercice de ce ministère exigeant et délicat.

Il faut au contraire et plus que jamais le faire redécouvrir au peuple de Dieu. Il est nécessaire de dire avec fermeté et conviction que le sacrement de Pénitence est la voie ordinaire pour obtenir le pardon et la rémission des péchés graves commis après le baptême. Il est nécessaire de célébrer le sacrement le mieux possible, dans les formes liturgiques prévues, pour que soit pleinement conservé son caractère de célébration de la miséricorde divine.

13. Pour nous rendre confiance dans la possibilité d'une reprise de ce sacrement, il y a non seulement une nouvelle urgence de vie spirituelle qui, malgré bien des contradictions, refait surface dans beaucoup de milieux sociaux, mais aussi le vif besoin de rencontres interpersonnelles, qui s'affirme peu à peu chez beaucoup de personnes en réaction à une société anonyme et massificatrice, qui condamne souvent à l'isolement intérieur même quand elle entraîne dans un tourbillon de relations professionnelles. Assurément, on ne doit pas confondre la confession sacramentelle avec la pratique d'un soutien humain ou d'une thérapie psychologique. Toutefois il ne faut pas sous-estimer le fait que, bien vécu, le sacrement de la Réconciliation joue sûrement aussi un rôle «humanisant», qui se conjugue tout à fait avec sa valeur première de réconciliation avec Dieu et avec l'Église.

Il est important que, de ce point de vue aussi, le ministre de la réconciliation accomplisse bien sa charge. Sa capacité d'accueil, d'écoute, de dialogue, sa disponibilité jamais démentie, sont des éléments essentiels pour que le ministère de la réconciliation puisse se manifester dans toute sa valeur. L'annonce fidèle, sans jamais aucune réticence, des exigences radicales de la Parole de Dieu doit toujours s'accompagner d'une grande compréhension et d'une grande délicatesse, à l'imitation de l'attitude de Jésus envers les pécheurs.

14. Il faut aussi donner toute son importance à la forme liturgique du sacrement. Le sacrement prend place dans la logique de communion qui caractérise l'Église. Le péché lui-même ne se comprend pas à fond si on le considère seulement comme une affaire «privée», oubliant qu'il concerne inévitablement la communauté entière et qu'il diminue son degré de sainteté. À plus forte raison, le don du pardon, dont la logique sacramentelle repose sur l'union profonde qui subsiste entre le Christ Tête et ses membres, exprime un mystère de solidarité surnaturelle.

Faire redécouvrir cet aspect de «communion» du sacrement, notamment à travers des liturgies pénitentielles communautaires qui se concluent par la confession et l'absolution individuelles, est d'une grande importance, car cela permet aux fidèles de mieux percevoir la double dimension de la réconciliation et les engage davantage à vivre leur chemin pénitentiel dans toute sa richesse régénératrice.

15. Reste par ailleurs le problème fondamental d'une catéchèse sur le sens moral et sur le péché, qui fasse prendre plus clairement conscience du caractère radical des exigences évangéliques. Il existe malheureusement une tendance minimaliste qui empêche que le sacrement porte tous les fruits souhaitables. Pour beaucoup de fidèles, la perception du péché n'est pas mesurée à l'aune de l'Évangile, mais à celle des «lieux communs», de la «normalité» sociologique, qui laisse penser que l'on n'est pas particulièrement responsable de ce que «tout le monde fait», encore moins si c'est légalisé sur le plan civil.

L'évangélisation du troisième millénaire doit résoudre la question de l'urgence d'une présentation vivante, complète, exigeante, du message évangélique. Le christianisme que l'on doit viser ne peut se réduire à un médiocre engagement à vivre honnêtement selon des critères sociologiques, mais il doit tendre véritablement à la sainteté. Nous devons relire avec un nouvel enthousiasme le chapitre V de *Lumen gentium*, qui traite de la vocation universelle à la sainteté. Être chrétien signifie recevoir un «don» de grâce sanctifiante qui ne peut pas ne pas se traduire par un «engagement» à y répondre personnellement dans la vie quotidienne. Ce n'est pas par hasard que j'ai cherché toutes ces années à promouvoir à une plus grande échelle la reconnaissance de la sainteté, dans tous les milieux où elle s'est manifestée, afin que puissent être offerts à tous les chrétiens de multiples modèles de sainteté, et que tous se rappellent qu'ils y sont personnellement appelés.

16. Chers frères prêtres, allons de l'avant dans la joie de notre ministère, sachant que nous avons à nos côtés Celui qui nous a appelés et qui ne nous abandonne pas. Que la certitude de sa présence nous soutienne et nous console!

À l'occasion du Jeudi saint, nous sentons encore plus vivement sa présence lorsque nous nous mettons en contemplation émue de l'heure où Jésus, au Cénacle, s'est donné lui-même à nous sous le signe du pain et du vin, anticipant sacramentellement le sacrifice de la Croix. L'an dernier, j'ai voulu vous écrire du Cénacle même, à l'occasion de ma visite en Terre sainte. Comment oublier ce moment émouvant? Je le revis aujourd'hui, non sans tristesse pour la situation si tourmentée dans laquelle continue de plonger la terre du Christ.

Notre rendez-vous spirituel pour le Jeudi saint est encore là, au Cénacle, tandis que, réunis autour des Évêques, dans les cathédrales du monde entier, nous vivons le mystère du Corps et du Sang du Christ et que nous faisons mémoire avec reconnaissance des origines de notre sacerdoce.

Dans la joie du don immense qu'ensemble nous avons reçu, je vous embrasse tous et je vous bénis.

Du Vatican, le 25 mars 2001, quatrième Dimanche de Carême, en la vingt-troisième année de mon pontificat.

JEAN-PAUL II

JEUDI SAINT 2002

LETTRE DU PAPE

JEAN-PAUL II

AUX PRÊTRES

POUR LE JEUDI SAINT 2002

Chers Prêtres!

1. C'est avec émotion que je m'adresse à vous, comme le veut la tradition, pour la journée

du Jeudi saint, m'asseyant en quelque sorte avec vous à la table du Cénacle où le Seigneur Jésus célébra avec les Apôtres la première Eucharistie, don fait à toute l'Église, don qui, bien que sous le voile sacramentel, le rend présent «vraiment, réellement et substantiellement» (Conc. de Trente, [DS 1651](#)) dans chaque tabernacle et sous toutes les latitudes. Face à cette présence toute spéciale, depuis toujours l'Église s'incline en adoration: «*Adoro te devote, latens Deitas*»; depuis toujours, elle se laisse transporter par les élévations spirituelles des saints et, comme Épouse, elle se recueille en une effusion intime de foi et d'amour: «*Ave, verum corpus natum de Maria Virgine*».

Au don de cette présence toute spéciale, qui l'offre de nouveau dans l'acte suprême de son sacrifice et le fait nourriture pour nous, Jésus a associé, au Cénacle même, *une tâche spécifique des Apôtres* et de leurs successeurs. Depuis lors, être apôtre du Christ, comme le sont les Évêques ainsi que les prêtres qui participent à leur mission, signifie être habilité à agir *in persona Christi Capitis*. Cela se réalise d'une manière suprême chaque fois que l'on célèbre le repas sacrificiel du corps et du sang du Seigneur. Le prêtre alors prête au Christ en quelque sorte son visage et sa voix: «Faites cela en mémoire de moi» ([Lc 22,19](#)).

Quelle vocation merveilleuse est la nôtre, mes chers Frères prêtres! Nous pouvons vraiment redire avec le Psalmiste: «Comment rendrai-je au Seigneur tout le bien qu'il m'a fait? J'élèverai la coupe du salut, j'invoquerai le nom du Seigneur» ([Ps 116,12-13](#)).

2. En méditant de nouveau dans la joie sur ce don, je voudrais cette année m'entretenir avec vous *d'un aspect de notre mission* sur lequel, déjà l'année dernière, en pareille circonstance, j'ai attiré votre attention. Je pense qu'il mérite d'être encore approfondi. Je veux parler de la mission que le Seigneur nous a donnée de le représenter non seulement dans le *Sacrifice eucharistique*, mais aussi dans le *sacrement de la Réconciliation*.

Entre les deux sacrements, *il existe un lien intime*. L'Eucharistie, sommet de l'économie sacramentelle, en est aussi la source: tous les sacrements, en un sens, découlent d'elle et conduisent à elle. Cela vaut spécialement pour le sacrement destiné à «être l'intermédiaire» du pardon de Dieu, qui accueille de nouveau dans ses bras le pécheur repent. En effet, il est vrai que, en tant qu'elle rend de nouveau présent le Sacrifice du Christ, l'Eucharistie a aussi pour fonction de nous soustraire au péché. Le *Catéchisme de l'Église catholique* nous rappelle à ce sujet que «l'Eucharistie ne peut pas nous unir au Christ sans nous purifier en même temps des péchés commis et nous préserver des péchés futurs» (n.[CEC 1393](#)). Toutefois, dans l'économie de grâce voulue par le Christ, alors que cette énergie purificatrice qu'elle possède réalise directement la purification des péchés véniels, elle ne la vise qu'indirectement pour les péchés mortels, qui compromettent d'une manière radicale les rapports du fidèle avec Dieu et sa communion avec l'Église. «L'Eucharistie - dit encore le *Catéchisme* - n'est pas ordonnée au pardon des péchés mortels. Ceci est propre au sacrement de la Réconciliation. Le propre de l'Eucharistie est d'être le sacrement de ceux qui sont dans la pleine communion de l'Église» (n.[CEC 1395](#)).

En répétant cette vérité, l'Église n'entend certes pas sous-évaluer le rôle de l'Eucharistie. Son but est de saisir sa signification, en rapport avec l'ensemble de l'économie sacramentelle telle qu'elle a été prévue par la sagesse salvifique de Dieu. C'est là d'ailleurs la ligne indiquée d'une manière péremptoire par l'Apôtre quand il écrit aux Corinthiens: «Celui qui mangera le pain ou boira la coupe du Seigneur sans savoir ce qu'il fait aura à répondre du corps et du sang du Seigneur. On doit donc s'examiner soi-même avant de manger de ce pain et de boire à cette coupe. Celui qui mange et qui boit, mange et boit son propre jugement s'il ne discerne pas le corps» ([1Co 11,27-29](#)). Le principe selon lequel «celui qui est conscient d'un péché grave doit recevoir le sacrement de la Réconciliation avant d'accéder à la communion» ([CEC 1385](#)) est dans la ligne de cette monition paulinienne.

3. En rappelant cette vérité, je ressens, mes chers Frères dans le sacerdoce, le désir de vous inviter chaleureusement, comme je l'ai déjà fait l'an dernier, à redécouvrir personnellement et à faire redécouvrir la beauté du sacrement de la Réconciliation. Pour divers motifs, celui-ci souffre depuis quelques décennies d'une certaine crise, à laquelle je me suis référé plus d'une fois, voulant même y faire réfléchir un Synode des Évêques, dont j'ai par la suite repris les indications dans l'exhortation apostolique *Reconciliatio et paenitentia*. Par ailleurs, je ne peux pas ne pas rappeler avec une joie intime les signes positifs qui, spécialement au cours de l'année jubilaire, ont montré que ce sacrement, convenablement présenté et célébré, peut être largement redécouvert même par les jeunes. Une telle redécouverte est bien sûr favorisée par *l'exigence de communication personnelle*, rendue aujourd'hui de plus en plus difficile par les rythmes frénétiques de la société technologique, mais toujours plus ressentie, en raison même de cela, comme un besoin vital. On peut certes répondre de diverses manières à ce besoin. Mais comment ne pas reconnaître que le sacrement de la Réconciliation, sans pour autant se confondre avec les différentes thérapies de type psychologique, apporte aussi, presque en surabondance, une réponse significative à cette exigence? Il le fait en mettant le pénitent en rapport avec le coeur miséricordieux de Dieu à travers le visage amical d'un frère.

Oui, elle est vraiment grande la sagesse de Dieu, qui a répondu, entre autres, par l'institution de ce sacrement à un besoin profond et indéradicable du coeur humain. Nous devons être des interprètes remplis d'amour et de lumière de cette sagesse à travers le contact personnel que nous sommes appelés à établir avec nombre de nos frères et soeurs dans la célébration de la Pénitence. Je voudrais redire à ce sujet que la célébration *personnelle* est la forme ordinaire de l'administration de ce sacrement, et que c'est seulement en «cas de grave nécessité» qu'il est légitime de recourir à la forme *communautaire* de la confession avec absolution *collective*. Les conditions requises pour ce genre d'absolution sont bien connues, avec rappel en tout cas que l'on ne peut jamais se dispenser de recourir ensuite à la confession individuelle des péchés graves, ce que les fidèles doivent avoir le propos de faire pour que l'absolution soit valide (cf. [CEC 1483](#)).

4. Redécouvrons avec joie et confiance ce sacrement! Vivons-le tout d'abord pour nous-mêmes, comme une exigence profonde et une grâce toujours nouvellement attendue, afin de redonner vigueur et élan à notre cheminement de sainteté et à notre ministère!

En même temps, efforçons-nous d'être *d'authentiques ministres de la miséricorde!* Nous savons en effet que dans ce sacrement, comme dans tous les autres, tandis que nous témoignons d'une grâce qui vient d'en haut et qui agit par sa propre force, nous sommes aussi appelés à être des instruments actifs de cette grâce. En d'autres termes - et cela nous donne une immense responsabilité -, *Dieu compte aussi sur nous*, sur notre disponibilité et notre fidélité, pour accomplir ses prodiges dans les coeurs. Dans la célébration de ce sacrement, plus encore peut-être que dans d'autres, il est important que les fidèles fassent une expérience vivante du visage du Christ Bon Pasteur.

Permettez-moi donc de m'entretenir avec vous sur ce thème, comme si je venais dans les lieux où chaque jour - dans les cathédrales, dans les paroisses, dans les sanctuaires ou ailleurs - vous avez la charge d'administrer ce sacrement. Il me revient à l'esprit les pages évangéliques qui nous présentent plus directement le visage miséricordieux de Dieu. Comment ne pas revenir en pensée à la *touchante rencontre de l'enfant prodigue avec le Père des miséricordes?* Ou à l'image de la brebis perdue et retrouvée que le Pasteur, tout joyeux, porte sur ses épaules? Le baiser du Père, la joie du Bon Pasteur, chacun de nous, chers Confrères, doit en témoigner au moment où l'on nous demande de nous faire, pour un pénitent, les ministres du pardon.

Toutefois, pour mieux mettre au point certaines dimensions spécifiques de ce colloque très spécial de salut qu'est la confession sacramentelle, je voudrais aujourd'hui prendre comme

«icône biblique» *la rencontre de Jésus avec Zachée* (cf. [Lc 19,1-10](#)). Il me semble en effet que ce qui se passe entre Jésus et le «chef des publicains» de Jéricho ressemble, sous divers aspects, à une célébration du sacrement de la miséricorde.

En suivant ce récit, bref mais si intense, nous voulons scruter en quelque sorte, dans les attitudes et dans la voix du Christ, toutes les nuances de sagesse humaine et surnaturelle que nous devons, nous aussi, chercher à exprimer pour que le sacrement soit vécu dans les meilleures conditions.

5. Le récit, nous le savons, présente la rencontre entre Jésus et Zachée *presque comme un fait du hasard*. Jésus entre à Jéricho et traverse la ville, accompagné par la foule (cf. [Lc 19,3](#)). En grim pant dans le sycomore, Zachée semble poussé presque uniquement par la curiosité. Parfois les rencontres de Dieu avec l'homme ont justement l'apparence du hasard. Mais *rien n'est «dû au hasard» de la part de Dieu*. Situés comme nous le sommes dans les réalités pastorales les plus diverses, nous risquons parfois de nous décourager ou de nous démotiver du fait que de si nombreux chrétiens non seulement ne prêtent pas l'attention voulue à la vie sacramentelle, mais aussi, quand ils s'approchent des sacrements, ils le font bien souvent d'une manière superficielle. Ceux qui ont l'expérience des confessions, de la manière dont on aborde ce sacrement dans la vie courante, peuvent parfois être déconcertés face au fait que certains fidèles viennent se confesser sans même bien savoir ce qu'ils veulent. Pour certains d'entre eux, le choix d'aller se confesser peut être dicté par le seul besoin d'être écoutés. Pour d'autres, par l'exigence d'avoir un conseil. Pour d'autres encore, par la nécessité psychologique de se libérer de l'oppression des «sentiments de faute». Pour beaucoup, il y a le besoin authentique de rétablir un rapport avec Dieu, mais ils se confessent sans prendre suffisamment conscience des engagements qui en découlent, faisant au besoin un examen de conscience très réducteur, par manque de formation sur les implications d'une vie morale inspirée par l'Évangile. Quel confesseur n'a pas fait cette expérience?

Eh bien, c'est précisément le cas de Zachée. Tout est étonnant dans ce qui lui arrive. S'il n'y avait pas eu, à un certain moment, la «surprise» du regard du Christ, il serait peut-être resté un spectateur muet de son passage dans les rues de Jéricho. Jésus serait passé *à côté* de sa vie, et non *dans* sa vie. Zachée lui-même ne se doutait pas que la curiosité qui l'avait poussé à un geste si singulier était déjà le fruit d'une miséricorde qui le précédait, qui l'attirait et bientôt le changerait au plus profond de son cœur.

Mes chers Prêtres, en pensant à nos nombreux pénitents, relisons cette admirable indication de Luc sur l'attitude du Christ: «Arrivé à cet endroit, Jésus leva les yeux et l'interpella: "Zachée, descends vite: aujourd'hui il faut que j'aie demeure dans ta maison"» ([Lc 19,5](#)).

Chacune de nos rencontres avec un fidèle qui demande à se confesser, même d'une manière un peu superficielle parce qu'il n'est pas convenablement motivé ni préparé, peut toujours être, par la grâce surprenante de Dieu, ce «lieu» proche du sycomore où le Christ leva les yeux vers Zachée.

Le degré de pénétration du regard du Christ dans l'âme du publicain de Jéricho est pour nous impossible à mesurer. Mais nous savons que ce regard est *celui-là même qui fixe chacun de nos pénitents*. Dans le sacrement de la Réconciliation, nous sommes les instruments d'une rencontre surnaturelle qui a ses lois propres et que nous devons seulement respecter et secondar. Cela a dû être pour Zachée une expérience bouleversante que de *s'entendre appeler par son nom*. Ce nom était, pour beaucoup de ses concitoyens, chargé de mépris. Maintenant, il l'entendait prononcer avec un accent de tendresse, qui exprimait non seulement de la confiance, mais aussi de la familiarité et comme l'urgence d'une amitié. Oui, Jésus parle à Zachée comme à un ami de longue date, peut-être oublié, mais qui n'a pas pour autant renoncé à sa fidélité et qui entre donc avec la douce pression de l'affection dans la vie

et dans la maison de l'ami retrouvé: «Descends vite: aujourd'hui il faut que j'aïlle demeurer dans ta maison» ([Lc 19,5](#)).

6. Dans le récit de Luc, la tonalité du langage est frappante: tout est si personnalisé, si délicat, si affectueux! Il ne s'agit pas seulement de traits touchants d'humanité. Il y a dans ce texte une urgence intrinsèque, par laquelle Jésus révèle définitivement la miséricorde de Dieu. Il dit: «Il faut que j'aïlle demeurer dans ta maison», ou, pour traduire encore plus littéralement: «Il est nécessaire pour moi d'aller demeurer dans ta maison» ([Lc 19,5](#)).

Suivant la mystérieuse carte des routes que le Père lui indique, Jésus a aussi trouvé Zachée sur son chemin. Il s'arrête chez lui comme pour une rencontre prévue depuis le début. La maison de ce pécheur est sur le point de devenir, en dépit de tant de murmures de la mesquinerie humaine, *un lieu de révélation*, le décor d'un miracle de la miséricorde. Cela ne se produira certes pas si Zachée ne libère pas son cœur des liens de l'égoïsme et des racines de l'injustice perpétrée par escroquerie. Mais la miséricorde lui est déjà parvenue, offerte gratuitement et en surabondance. *La miséricorde l'a précédé!*

C'est ce qui se réalise dans toute rencontre sacramentelle. Nous ne devons pas imaginer que c'est le pécheur qui, par son chemin autonome de conversion, gagne la miséricorde. Au contraire, c'est la miséricorde qui le pousse sur le chemin de la conversion. Par lui-même, l'homme n'est capable de rien. Et il ne mérite rien. Avant d'être un chemin de l'homme vers Dieu, la confession *est une irruption de Dieu dans la maison de l'homme*.

Nous pouvons donc nous trouver, dans chaque confession, face aux typologies les plus diverses de personnes. Nous devons être convaincus d'une chose: avant notre invitation, et avant même nos paroles sacramentelles, nos frères qui demandent notre ministère sont déjà enveloppés par la miséricorde qui les travaille de l'intérieur. Fasse le ciel que ce soit aussi à travers nos paroles et notre sens pastoral, en étant toujours attentifs à chaque personne, et capables d'en saisir les problèmes et d'en accompagner avec délicatesse le chemin, leur transmettant la confiance dans la bonté de Dieu, que nous réussissions à devenir des collaborateurs de la miséricorde qui accueille et de l'amour qui sauve!

7. «Il faut que j'aïlle demeurer dans ta maison». Cherchons à pénétrer encore plus profondément dans ces paroles. Elles sont une proclamation. Avant d'indiquer un choix accompli par le Christ, elles proclament la volonté du Père. Jésus se présente *comme quelqu'un qui a un mandat précis*. Il a lui-même une «loi» à observer: la volonté du Père, qu'il accomplit avec amour, au point d'en faire sa «nourriture» (cf. [Jn 4,34](#)). Les paroles par lesquelles Jésus s'adresse à Zachée ne sont pas seulement une façon de créer une relation, mais *l'annonce d'un projet prévu par Dieu*.

La rencontre s'accomplit dans la perspective de la Parole de Dieu, qui ne fait qu'un avec la Parole et le Visage du Christ. C'est là aussi le point de départ nécessaire de toute rencontre authentique pour la célébration de la Pénitence. Il serait malheureux que tout se réduise à des expédients humains de communication. L'attention aux lois de la communication humaine peut être utile, et elle ne doit pas être négligée, mais tout doit être fondé sur la Parole de Dieu. C'est pourquoi le rite du sacrement prévoit aussi que cette Parole soit proclamée au pénitent.

Il y a un élément particulier à ne pas sous-évaluer, même s'il n'est pas facile à mettre en oeuvre. Les confesseurs font de manière continue l'expérience de la grande difficulté à mettre en lumière les exigences de cette Parole pour celui qui ne la connaît que superficiellement. Le moment où se célèbre le sacrement n'est certes pas le plus adapté pour combler cette lacune. Il convient d'y pourvoir, avec sagesse pastorale, dans la phase précédente de préparation, en proposant les indications fondamentales qui permettent à chacun de se mesurer avec la vérité de l'Évangile. Dans tous les cas, le confesseur ne manquera pas de

mettre à profit la rencontre sacramentelle pour tenter de porter le pénitent à entrevoir de quelque manière la condescendance miséricordieuse de Dieu, qui lui tend la main, non pour le frapper mais pour le sauver.

Du reste, comment se cacher les difficultés objectives que la culture dominante de notre temps crée à ce sujet? Même des chrétiens mûrs sont fréquemment bloqués à cause d'elle dans leurs efforts d'harmonie avec les commandements de Dieu et avec les orientations explicites du magistère de l'Église, fondées sur les commandements. C'est le cas pour de nombreux problèmes d'éthique sexuelle et familiale, de bioéthique, de morale professionnelle et sociale, mais c'est aussi le cas pour des problèmes touchant les devoirs liés à la pratique religieuse et à la participation à la vie ecclésiale. Cela requiert un travail catéchétique qu'il n'est pas possible de faire peser sur les épaules du confesseur au moment de l'administration du sacrement. Il sera judicieux de chercher plutôt à en faire un thème d'approfondissement au cours de la préparation à la confession. Dans cette perspective, des célébrations pénitentielles préparées de manière communautaire et s'achevant par la confession individuelle peuvent être d'un grand soutien.

Pour bien préciser tout cela, l'«icône biblique» de Zachée offre encore une *indication importante*. Dans le sacrement, on rencontre en Jésus «le Dieu des commandements» avant de rencontrer «les commandements de Dieu». *Jésus se présente lui-même à Zachée*: «Il faut que j'aie demeure dans ta maison». Il est, lui, le don pour Zachée et en même temps il est la «loi de Dieu» pour Zachée. Lorsqu'on rencontre Jésus comme un don, même l'aspect le plus exigeant de la loi acquiert la «légèreté» propre de la grâce, selon la dynamique surnaturelle qui faisait dire à Paul: «En vous laissant conduire par l'Esprit, vous n'êtes plus sujets de la Loi» ([Ga 5,18](#)). Toute célébration de la pénitence devrait susciter dans l'esprit du pénitent la même exultation de joie que les paroles du Christ provoquèrent chez Zachée, lequel «descendit rapidement et le reçut avec joie» ([Lc 19,6](#)).

8. L'antériorité et la surabondance de la miséricorde ne doivent cependant pas faire oublier qu'elles sont seulement *le présupposé du salut*, qui parvient à son accomplissement dans la mesure où il trouve *une réponse de la part de l'être humain*. En effet, le pardon accordé dans le sacrement de la Réconciliation n'est pas un acte extérieur, une sorte de «régularisation» juridique, mais il constitue *une vraie et propre rencontre du pénitent avec Dieu*, qui rétablit le rapport d'amitié brisé par le péché.

La «vérité» de ce rapport exige que l'homme accueille le baiser miséricordieux de Dieu, dépassant toutes les résistances dues au péché.

C'est ce qui se produit chez Zachée. Se sentant traité comme un «fils», il commence à penser et à se comporter comme un fils, *et il le manifeste en redécouvrant ses frères*. Sous le regard plein d'amour du Christ, son cœur s'ouvre à l'amour envers le prochain. D'une attitude de fermeture, qui l'avait porté à s'enrichir sans prendre en compte les souffrances d'autrui, il passe à une attitude de partage, qui s'exprime dans un vrai et réel «partage» de son patrimoine, de la «moitié de ses biens» aux pauvres. L'injustice perpétrée au détriment de ses frères par escroquerie est réparée par une restitution au quadruple: «Si j'ai fait du tort à quelqu'un, je vais lui rendre quatre fois plus» ([Lc 19,8](#)). C'est seulement à ce moment que l'amour de Dieu parvient à son but et que le salut s'accomplit: «Aujourd'hui le salut est arrivé pour cette maison» ([Lc 19,9](#)).

Ce chemin de salut, exprimé de manière si claire dans l'épisode de Zachée, doit nous offrir, chers Prêtres, une orientation pour accomplir avec un sage équilibre pastoral notre tâche difficile dans le ministère de la confession. Depuis toujours, ce dernier est marqué par les assauts opposés provenant de deux excès: le *rigorisme* et le *laxisme*. Le premier ne tient pas compte de la première partie de l'épisode de Zachée: la miséricorde prévenante, qui pousse à

la conversion et qui valorise aussi les plus petits progrès dans l'amour, car le Père veut faire l'impossible pour sauver le fils perdu. «En effet, le Fils de l'homme est venu chercher et sauver ce qui était perdu» ([Lc 19,10](#)). Le second excès, le laxisme, ne tient pas compte du fait que le salut plénier, celui qui est non seulement offert mais reçu, celui qui véritablement guérit et relève, implique une vraie conversion aux exigences de l'amour de Dieu. Si Zachée avait accueilli le Seigneur chez lui sans parvenir à une attitude d'ouverture à l'amour, à la réparation du mal accompli, à un ferme propos de vie nouvelle, il n'aurait pas reçu dans l'intimité de son cœur le pardon que le Seigneur, avec tant de prévenance, lui avait offert.

Il importe d'être toujours attentif à maintenir le juste équilibre pour ne tomber dans aucun de ces deux extrêmes. *Le rigorisme* écrase et éloigne. *Le laxisme* annule les effets d'une bonne éducation et crée des illusions. Le ministre du pardon, incarnant pour le pénitent le visage du Bon Pasteur, doit dans une égale mesure exprimer la miséricorde prévenante et le pardon qui guérit et pacifie. C'est en fonction de ces principes que le prêtre est mandaté pour discerner, dans le dialogue avec le pénitent, si ce dernier est prêt pour l'absolution sacramentelle. La délicatesse de la rencontre avec les âmes, dans un moment aussi intime et souvent douloureux, impose assurément beaucoup de discrétion. Sauf apparence contraire, le prêtre doit supposer que le pénitent, en confessant ses péchés, a une contrition authentique, avec le propos de s'amender. Une telle présomption sera fondée ultérieurement si la pastorale de la réconciliation sacramentelle sait préparer des documents opportuns, de manière qu'il y ait des moments de préparation au sacrement qui aideront chacun à mûrir en soi une conscience suffisante de ce qu'il vient demander. Il est clair toutefois que, là où à l'évidence le contraire apparaîtrait, le confesseur a le devoir de dire au pénitent qu'il n'est pas encore prêt pour l'absolution. Si celle-ci était donnée à celui qui déclare explicitement ne pas vouloir s'amender, le rite se réduirait à une pure illusion, il aurait même le goût d'un acte quasi magique, capable peut-être de susciter une apparence de paix, mais certainement pas la paix profonde de la conscience, garantie par le baiser de Dieu.

9. À la lumière de ce qui vient d'être dit, on voit mieux pourquoi la rencontre personnelle entre le confesseur et le pénitent est la forme ordinaire de la réconciliation sacramentelle, tandis que la modalité de l'absolution collective a un caractère exceptionnel. Comme on le sait, la pratique de l'Église est parvenue graduellement à la célébration privée de la pénitence, après des siècles au cours desquels avait dominé la modalité de la pénitence publique. Ce développement non seulement n'a pas changé la substance du sacrement - et il ne pouvait pas en être autrement! -, mais il en a également approfondi l'expression et l'efficacité. Cela ne s'est pas vérifié sans l'assistance de l'Esprit qui, en cela aussi, a eu la tâche de conduire l'Église «vers la vérité tout entière» ([Jn 16,13](#)).

En effet, non seulement la forme ordinaire de la Réconciliation exprime bien *la vérité de la miséricorde divine* et du pardon qui en découle, mais elle éclaire *la vérité même de l'homme* dans l'un de ses aspects fondamentaux: l'originalité de chaque personne qui, tout en vivant dans un réseau relationnel et communautaire, ne se laisse jamais réduire à la condition d'une masse informe. Cela explique l'écho profond que suscite dans l'esprit *le fait de se sentir appelé par son nom*. Nous savoir connus et accueillis pour ce que nous sommes, pour nos qualités les plus personnelles, nous permet de nous sentir vraiment vivants. La pastorale elle-même devrait tenir cet aspect en plus grande considération, pour équilibrer avec sagesse les temps de rassemblement dans lesquels est soulignée la communion ecclésiale et les temps où se développe l'attention aux exigences des personnes prises individuellement. En général, les personnes attendent d'être reconnues et accompagnées, et c'est précisément à travers cette proximité qu'elles ressentent plus fortement l'amour de Dieu.

Dans cette perspective, le sacrement de la Réconciliation se présente comme *un des parcours privilégiés de la pédagogie de la personne*. C'est ici que le Bon Pasteur, à travers le visage et la voix du prêtre, se fait proche de chacun, pour ouvrir avec lui un dialogue personnel fait

d'écoute, de conseil, d'encouragement, de pardon. L'amour de Dieu est tel que, sans rien enlever aux autres, il sait se concentrer sur chacun. Celui qui reçoit l'absolution sacramentelle doit pouvoir ressentir *la chaleur d'une telle sollicitude personnelle*. Il doit faire l'expérience de l'intensité du baiser paternel offert au fils prodigue: «Il courut se jeter à son cou et le couvrit de baisers» ([Lc 15,20](#)). Il doit pouvoir écouter cette voix chaleureuse de l'amitié qui rejoint le publicain Zachée, l'appelant par son nom à une vie nouvelle (cf. [Lc 19,5](#)).

10. De là vient aussi la nécessité d'une *préparation appropriée du confesseur* à la célébration de ce sacrement. Ce dernier doit être conféré de manière à faire resplendir, même dans les formes extérieures de la célébration, sa dignité d'acte liturgique, selon les normes indiquées par le rituel de la Pénitence. Cela n'exclut pas la possibilité d'adaptations pastorales dictées par les circonstances, là où elles sont suggérées par de véritables exigences pour le cheminement du pénitent, à la lumière du principe classique qui reconnaît la *suprema lex* de l'Église dans le *salus animarum*. Laissons-nous guider en cela par la sagesse des saints. Agissons aussi avec courage dans la *proposition de la confession aux jeunes*. Soyons au milieu d'eux, en sachant nous faire à leurs côtés amis et pères, confidents et confesseurs! Ils ont besoin de trouver en nous l'un et l'autre rôle, l'une et l'autre dimension.

Prenons soin ensuite de tenir scrupuleusement à jour notre formation théologique, surtout au regard des nouveaux défis éthiques, tout en restant constamment enracinés dans le discernement du magistère de l'Église. Il arrive parfois, sur des questions éthiques d'actualité, que les fidèles sortent de la confession avec des idées plutôt confuses, entre autres raisons parce qu'*ils ne trouvent pas chez les confesseurs la même ligne de jugement*. En réalité, ceux qui accomplissent au nom de Dieu et de l'Église ce délicat ministère ont le devoir précis de ne pas cultiver, et plus encore de ne pas manifester dans le ministère sacramentel, des appréciations personnelles qui ne correspondent pas à ce que l'Église enseigne et proclame. *On ne peut pas par amour manquer à la vérité au profit d'une compréhension faussée du pénitent*. Il ne nous est pas donné d'opérer des réductions arbitraires, même avec les meilleures intentions. Il est de notre devoir d'être des témoins de Dieu, nous faisant les interprètes d'une miséricorde qui sauve même en se manifestant comme jugement sur notre péché. «Il ne suffit pas de me dire: "Seigneur, Seigneur!", pour entrer dans le Royaume des cieux; mais il faut faire la volonté de mon Père qui est aux cieux» ([Mt 7,21](#)).

11. Chers Prêtres! Sachez que je serai particulièrement proche de vous tandis que vous vous rassemblerez autour de vos Évêques en ce Jeudi saint de l'an 2002! Nous avons tous vécu un élan ecclésial renouvelé à l'aube du nouveau millénaire, avec la volonté de «repartir du Christ» (cf. *Novo millennio ineunte*, nn. [NM 29](#) et suivants). C'était le désir de tous que cela coïncide avec une nouvelle ère de fraternité et de paix pour l'humanité entière. Nous avons vu au contraire couler à nouveau le sang. Nous avons encore été témoins de guerres. Nous ressentons avec angoisse la tragédie des divisions et de la haine qui dévastent les relations entre les peuples.

En outre, nous sommes ces temps-ci personnellement frappés au plus profond de notre être de prêtres par les péchés de certains de nos frères qui ont trahi la grâce reçue par l'ordination, cédant jusqu'aux pires manifestations du *mysterium iniquitatis* qui est à l'oeuvre dans le monde. De graves scandales naissent ainsi, ayant pour conséquence de jeter une ombre accablante de suspicion sur tous les autres prêtres méritants, qui exercent leur ministère avec honnêteté et cohérence, et parfois avec une charité héroïque. Tandis que l'Église *exprime sa sollicitude pour les victimes* et s'efforce de répondre en toute vérité et justice à chaque situation pénible, nous tous -conscients de la faiblesse humaine, mais confiants dans la puissance restauratrice de la grâce divine- sommes appelés à *embrasser le «mysterium Crucis»* et à nous engager plus intensément dans la recherche de la sainteté. Nous devons prier pour que Dieu, dans sa providence, suscite dans les cœurs une généreuse

reprise de l'idéal de don total de soi au Christ qui est à la racine du ministère sacerdotal.

C'est précisément la foi au Christ qui nous donne la force de regarder l'avenir avec confiance. Nous savons en effet que le mal est depuis toujours dans le coeur de l'homme, et que c'est seulement lorsque l'homme, rejoint par le Christ, se laisse «conquérir» par lui qu'il devient capable de répandre la paix et l'amour autour de lui. Comme ministres de l'Eucharistie et de la Réconciliation sacramentelle, nous avons à un titre tout à fait spécial la charge de répandre dans le monde l'espérance, la bonté, la paix.

Je vous souhaite de vivre dans la paix du coeur, en profonde communion entre vous, avec vos Évêques et vos communautés, ce jour très saint au cours duquel nous rappelons, avec l'institution de l'Eucharistie, notre «naissance» sacerdotale. Avec les paroles adressées par le Christ aux Apôtres dans le Cénacle après la Résurrection, invoquant la Vierge Marie, *Regina Apostolorum* et *Regina pacis*, je vous donne à tous un baiser fraternel: Paix, paix à tous et à chacun de vous. Bonne fête de Pâques!

Du Vatican, le 17 mars 2002, cinquième Dimanche de Carême, en la vingt-quatrième année de mon pontificat.

JEAN-PAUL II

1994-2001 Lettres du Jeudi Saint - JEUDI SAINT 2000

CONGRÉGATION POUR LE CULTE DIVIN

ET LA DISCIPLINE DES SACREMENTS

PRÉSENTATION DE "REDEMPTIONIS SACRAMENTUM"

(Certains points à observer ou à éviter au sujet de la Très Sainte Eucharistie)

1. Origine de cette Instruction.

Il est utile de rappeler tout d'abord l'origine de cette Instruction. Le Jeudi Saint, 17 avril 2003, lors de la Messe solennelle de la Dernière Cène dans la Basilique Saint Pierre, le Saint Père signa et donna à l'Eglise sa quatorzième lettre encyclique Ecclesia de Eucharistia.

Dans ce beau document, le Pape Jean-Paul II déclare, entre autres, que la Sainte Eucharistie " a sa place au centre de la vie ecclésiale " (n. [3](#)), qu' " elle est un lien entre le ciel et la terre. Elle englobe et elle imprègne toute la création " (n. [8](#)). Elle " est ce que l'Eglise peut avoir de plus précieux dans sa marche au long de l'histoire " (n. [9](#)).

Il fait remarquer, en même temps, que depuis le Concile Vatican II, des éléments positifs et négatifs se sont développés dans la célébration du culte (n. [10](#)) et que des abus ont été une source de souffrance pour beaucoup. Il considère donc de son devoir " de lancer un vigoureux appel pour que, dans la Célébration eucharistique, les normes liturgiques soient observées avec une grande fidélité " (n. [52](#)). Il ajoute: " Précisément pour renforcer ce sens profond des normes liturgiques, j'ai demandé aux Dicastères compétents de la Curie romaine de préparer un document plus spécifique, avec des rappels d'ordre également juridique, sur ce thème d'une grande importance. Il n'est permis à personne de sous-évaluer le Mystère remis entre nos mains: il est trop grand pour que quelqu'un puisse se permettre de le traiter à sa guise, ne respectant ni son caractère sacré ni sa dimension universelle " (n. [52](#)).

Voilà donc l'origine de cette Instruction que la Congrégation pour le Culte Divin et la Discipline des Sacrements offre maintenant à l'Eglise latine, en étroite collaboration avec la Congrégation pour la Doctrine de la foi

2. Raisons d'être des normes liturgiques

On pourrait se poser la question des raisons d'être des normes liturgiques. La créativité, la spontanéité, la liberté des enfants de Dieu, un bon sens ordinaire ne suffisent-ils pas? Pourquoi le culte de Dieu devrait-il être régenté par des rubriques et des règles? Ne suffit-il pas d'enseigner tout simplement au peuple la beauté et la nature élevée de la liturgie?

Les normes liturgiques sont nécessaires parce que " le culte public intégral est exercé par le Corps mystique de Jésus-Christ, c'est-à-dire par le Chef et par ses membres. Par suite, toute célébration liturgique, en tant qu'oeuvre du Christ prêtre et de son Corps qui est l'Eglise, est l'action sacrée par excellence dont nulle autre action de l'Eglise ne peut atteindre l'efficacité au même titre et au même degré " (Sacrosanctum Concilium, n. [SC 7](#)). La célébration eucharistique est le sommet de la liturgie. Personne ne devrait s'étonner si, au cours des temps, notre Mère la sainte Eglise a développé des mots, des actions, et donc des directives, pour cet acte suprême du culte. Les normes eucharistiques ont été conçues pour exprimer et protéger le mystère eucharistique et, de plus, pour manifester que c'est l'Eglise qui célèbre cet auguste sacrifice et ce sacrement. Comme le dit le Pape Jean-Paul II, " elles sont une expression concrète du caractère ecclésial authentique de l'Eucharistie; tel est leur sens le plus profond. La liturgie n'est jamais la propriété privée de quelqu'un, ni du célébrant, ni de la communauté dans laquelle les Mystères sont célébrés " (Ecclesia de Eucharistia, n. 52).

Il s'ensuit que " le prêtre qui célèbre fidèlement la Messe selon les normes liturgiques et la communauté qui s'y conforme manifestent, de manière silencieuse mais éloquente, leur amour pour l'Eglise " (Ibid.).

Il est évident qu'une conformité extérieure ne suffit pas. La foi, l'espérance et la charité exigent, en plus de la participation à l'Eucharistie, une solidarité avec ceux qui sont dans le besoin. Cette dimension est soulignée à l'article 5 de l'Instruction: " Il est évident aussi qu'une observance purement extérieure des normes est contraire à la nature même de la sainte Liturgie, voulue par le Christ Seigneur pour rassembler son Eglise, afin que celle-ci forme avec lui 'un seul corps et un seul esprit'. C'est pourquoi l'attitude extérieure doit être éclairée par la foi et la charité qui nous unissent au Christ et les uns aux autres, et suscitent en nous l'amour envers les pauvres et les affligés ".

3. Est-il important de prêter attention aux abus?

Une tentation à laquelle il faut résister est celle qui estime que c'est une perte de temps à prêter attention aux abus liturgiques. On a écrit que les abus ont toujours existé et qu'ils existeront toujours; donc, nous devrions nous préoccuper de formation et de célébrations liturgiques positives.

Cette objection, partiellement vraie, peut nous induire en erreur. Tous les abus au sujet de la Sainte Eucharistie n'ont pas le même poids. Quelques uns menacent de rendre le sacrement invalide. D'autres manifestent un manque de foi eucharistique. D'autres encore contribuent à semer la confusion parmi le peuple de Dieu et tendent à désacraliser les célébrations eucharistiques. Ce ne sont pas des abus à prendre à la légère.

Bien sûr, tous les membres de l'Eglise ont besoin d'une formation liturgique. Selon le Concile Vatican II, " il est donc très nécessaire qu'on pourvoie en premier lieu à la formation liturgique du clergé " (Sacrosanctum Concilium, n. [SC 14](#)). Mais il est également vrai que " dans tel ou tel contexte ecclésial, des abus contribuent à obscurcir la foi droite et la doctrine catholique sur cet admirable Sacrement " (Ecclesia de Eucharistia, n. 10). " Il n'est pas rare que les abus s'enracinent dans une fausse conception de la liberté " (Instruction, n. [7](#)). " Ces actes arbitraires ne favorisent pas le véritable renouveau " (Instruction, n. 11) espéré par le Concile Vatican II. " De tels abus n'ont rien à voir avec l'esprit authentique du Concile et ils

doivent être corrigés par les pasteurs, avec une attitude de fermeté prudente " (Jean-Paul II, Lettre Apostolique pour le 40e anniversaire de la Constitution Sacrosanctum Concilium, Spiritus et Sponsa, n. 15).

A ceux qui de leur propre autorité modifient des textes liturgiques, il est important de faire remarquer avec cette Instruction que " la sainte Liturgie est intimement liée aux principes doctrinaux; aussi, l'usage de textes et de rites, qui ne sont pas approuvés, a pour conséquence que le lien nécessaire entre la *lex orandi* et la *lex credendi* s'affaiblit ou vient à manquer " (Instruction, n. [10](#)).

4. Aperçu général de l'Instruction

L'Instruction comporte une introduction, huit chapitres et une conclusion.

Le premier chapitre sur la réglementation de la sainte Liturgie parle du rôle du Siège Apostolique, de l'Evêque diocésain, de la Conférence épiscopale, des prêtres et des diacres. J'attire l'attention sur le rôle de l'Evêque diocésain. Il est le grand-prêtre de son troupeau. Il dirige, encourage, promeut et organise. Il supervise la musique sacrée et l'art. Il établit les commissions nécessaires pour la liturgie, la musique et l'art sacré (Instruction, [22,25](#)). Il cherche des remèdes aux abus: en ce cas, c'est à lui ou à ses assistants qu'il faudrait d'abord recourir plutôt qu'au Siège Apostolique. (Instruction, n. [176 -182](#) , [184](#)).

Les prêtres, comme les diacres, ont promis solennellement d'exercer leur ministère avec fidélité. On s'attend à ce que leur vie soit en accord avec leurs responsabilités sacrées.

Le deuxième chapitre traite de la participation des fidèles laïcs à la célébration eucharistique. Le Baptême est le fondement de leur sacerdoce commun (Instruction, n. [36, 37](#)). Le prêtre ordonné est toujours indispensable à une communauté chrétienne et les rôles des prêtres et des fidèles laïcs ne devraient pas être confondus (Instruction, n. [42, 45](#)). Les laïcs ont leur rôle propre. Selon l'Instruction, cela ne veut pas dire que tout le monde doit toujours faire quelque chose. Il s'agit plutôt de se laisser complètement vivifier par ce grand privilège, don de Dieu, qu'est l'appel à participer à la liturgie, d'esprit et de coeur, par la vie entière, et ainsi, de recevoir par elle la grâce de Dieu. Il est important de bien comprendre cela et de ne pas supposer que l'Instruction a quelques préjugés contre les fidèles laïcs.

Les chapitres 3,4 et 5 essaient de répondre à des questions posées de temps à autre. Ils abordent quelques abus reconnus lors de célébrations de la Messe, le discernement entre qui peut et qui ne devrait pas communier, le soin nécessaire pour recevoir la communion sous les deux espèces, des questions concernant les vêtements et les vases sacrés, la position requise pour recevoir la Sainte Communion et d'autres questions du même genre.

Le chapitre 6 concerne la dévotion à la Sainte Eucharistie hors de la Messe. Il traite du respect dû au tabernacle et de pratiques comme les visites au Saint Sacrement, les chapelles d'adoration perpétuelle, les processions et les congrès eucharistiques (Instruction, n. [130](#) , [135-136](#) , [140](#) , [142-145](#)).

Le chapitre 7 concerne les offices extraordinaires confiés aux laïcs, par exemple, aux ministres extraordinaires de la Sainte Communion, aux instructeurs ou aux responsables de prières en l'absence d'un prêtre (Instruction, n. [147-169](#)). Le chapitre 2 de l'Instruction traitait de la participation ordinaire des laïcs à la liturgie et en particulier à l'Eucharistie. Ici, il s'agit de ce que les laïcs sont appelés à accomplir lorsqu'il manque un nombre suffisant de prêtres ou même de diacres. Ces dernières années le Saint Siège a accordé une attention considérable à cette question, et cette Instruction y donne suite, ajoutant d'autres

considérations pour des circonstances particulières.

Le dernier chapitre traite de remèdes canoniques pour des crimes ou des abus contre la Sainte Eucharistie. A long terme, le remède principal se trouve dans une formation et une instruction appropriées et dans une foi solide. Mais lorsqu'il y a des abus, l'Eglise a le devoir de les aborder avec clarté et charité.

5. Conclusion

En raison de l'article de foi selon lequel la Messe est la représentation sacramentelle du Sacrifice de la Croix (cf. Concile de Trente: [DS 1710](#)) et que "le corps et le sang, ainsi que l'âme et la divinité de notre Seigneur Jésus Christ, et donc, le Christ tout entier est vraiment, réellement et substantiellement contenu dans le très saint sacrement de l'Eucharistie" (Concile de Trente: [DS 1651](#); cf. CCC 1374), il est clair que les normes liturgiques concernant la Sainte Eucharistie méritent notre attention. Ce ne sont pas des rubriques méticuleuses dictées par des esprits légalistes.

" La sainte Eucharistie contient tout le trésor spirituel de l'Eglise, c'est-à-dire, le Christ Lui-même, Lui, notre Pâque, Lui, notre pain vivant ". (Presb. Ordinis, [PO 5](#)). Les prêtres et les Evêques sont ordonnés avant tout pour célébrer le sacrifice Eucharistique et donner le Corps et le Sang du Christ aux fidèles. Les diacres, et, à leur manière, les acolytes, d'autres servants, les lecteurs et les chorales, les laïcs ayant reçu une mission particulière sont tous appelés à offrir leur aide pour les différentes fonctions et à remplir leurs divers ministères avec foi et dévotion.

En conclusion de cette Instruction, la Congrégation pour le Culte Divin et la Discipline des Sacrements espère que " grâce aussi à l'application attentive des normes rappelées dans la présente Instruction, l'action du très saint Sacrement de l'Eucharistie rencontre moins d'obstacles dus à la fragilité humaine, et que, si l'on parvient à écarter tout abus et à bannir tout usage illicite, par l'intercession de la Bienheureuse Vierge Marie, "femme eucharistique", la présence salvifique du Christ resplendisse sur tous les hommes dans le Sacrement de son Corps et de son Sang " (Instruction, [185](#)).

Francis Card. ARINZE

23 avril 2004

CONGRÉGATION POUR LE CULTE DIVIN

ET LA DISCIPLINE DES SACREMENTS

[PRÉSENTATION](#) DE "REDEMPTIONIS SACRAMENTUM" 23 avril 2004

INSTRUCTION

Redemptionis Sacramentum

sur certaines choses à observer et à éviter

concernant la très sainte Eucharistie

SOMMAIRE

Préambule [1-13](#)

Chapitre I

Le gouvernement de la sainte Liturgie [14-18](#)

1. L'Évêque diocésain, grand prêtre de son troupeau [19-25](#)
2. La Conférence des Évêques [26-28](#)
3. Les Prêtres [29-33](#)
4. Les Diacres [34-35](#)

Chapitre II

La participation des fidèles laïcs à la célébration de l'Eucharistie

1. Une participation active et consciente [36-42](#)
2. Les fonctions des fidèles laïcs dans la célébration de la sainte Messe [43-47](#)

Chapitre III

La célébration correcte de la sainte Messe

1. La matière de la très sainte Eucharistie [48-50](#)
2. La Prière eucharistique [51-56](#)
3. Les autres parties de la Messe [57-74](#)
4. L'union des divers rites avec la célébration de la Messe [75-79](#)

Chapitre IV

La sainte communion

1. Les dispositions pour recevoir la sainte Communion [80-87](#)
2. La distribution de la sainte Communion [88-96](#)
3. La Communion des Prêtres [97-99](#)
4. La Communion sous les deux espèces [100-107](#)

Chapitre V

Quelques autres considérations concernant l'Eucharistie

1. Le lieu de la célébration de la sainte Messe [108-109](#)
2. Diverses dispositions concernant la sainte Messe [110-116](#)
3. Les vases sacrés [117-120](#)
4. Les vêtements liturgiques [121-128](#)

Chapitre VI

La sainte réserve eucharistique

et le culte de la très sainte Eucharistie en dehors de la Messe

1. La sainte réserve eucharistique [129-133](#)
2. Quelques formes du culte de la très sainte Eucharistie en dehors de la Messe [134-141](#)
3. Les processions et les congrès eucharistiques [142-145](#)

Chapitre VII

Les fonctions extraordinaires des fidèles laïcs [146-153](#)

1. Le ministre extraordinaire de la sainte Communion [154-160](#)
2. La prédication [161](#)
3. Les célébrations particulières en l'absence de prêtre [162-167](#)
4. Les clercs renvoyés de l'état clérical [168](#)

Chapitre VIII

Les remèdes [169-171](#)

1. Les graviora delicta [172](#)
2. Les matières graves [173](#)
3. Les autres abus [174-175](#)
4. L'Évêque diocésain [176-180](#)
5. Le Siège Apostolique [181-182](#)
6. Les plaintes concernant les abus liturgiques [183-184](#)

Conclusion [185-186](#)

PRÉAMBULE

1 Dans la très sainte Eucharistie, la Mère Église croit fermement et accueille avec joie, célèbre et adore le SACREMENT DE LA RÉDEMPTION, [1](#) en annonçant la mort de Jésus-Christ et en proclamant sa résurrection, jusqu'à ce qu'il vienne dans la gloire, [2](#) comme Seigneur et Maître invincible, Prêtre éternel et Roi de l'univers, pour remettre entre les mains de la souveraine puissance du Père, le règne de la vérité et de la vie.[3](#)

2 La très sainte Eucharistie, en qui est contenu l'ensemble des biens spirituels de l'Église, à savoir le Christ lui-même, notre Pâque,[4](#) est la source et le sommet de toute la vie chrétienne; [5](#) son influence est déterminante depuis les origines mêmes de l'Église.[6](#) La doctrine de l'Église au sujet de la très sainte Eucharistie a été exposée avec une sollicitude vigilante et une grande autorité, au long des siècles, dans les documents des Conciles et des Souverains Pontifes. De plus, très récemment, dans la Lettre Encyclique Ecclesia de Eucharistia, le Souverain Pontife Jean-Paul II a exposé de nouveau, pour la situation ecclésiale de notre temps, certains éléments de grande importance sur ce même sujet.[7](#) Afin que, aujourd'hui aussi, l'Église veille, comme il se doit, sur un si grand mystère, spécialement dans la célébration de la sainte Liturgie, le Souverain Pontife a ordonné à cette Congrégation pour le Culte Divin et la Discipline des Sacrements,[8](#) en collaboration avec la Congrégation pour la Doctrine de la Foi, de préparer la présente Instruction, dans laquelle seraient traitées certaines questions se rapportant à la discipline du Sacrement de l'Eucharistie. Par conséquent, les différents points contenus dans cette Instruction doivent être lus dans la continuité avec la Lettre Encyclique Ecclesia de Eucharistia précitée. Toutefois, le but de l'Instruction n'est pas tant de présenter l'ensemble des normes relatives à la très sainte Eucharistie, que de reprendre plutôt certains éléments contenus dans les normes liturgiques antérieurement exposées et établies, qui continuent à être valides, afin de

renforcer le sens profond des normes liturgiques [9](#) , et aussi d'en indiquer d'autres, qui explicitent et complètent les précédents, en les expliquant non seulement aux Évêques, mais aussi aux prêtres, aux diacres et à tous les fidèles laïcs, afin que chacun les mette en pratique dans sa propre fonction et selon ses propres possibilités.

3 Les normes, qui sont contenues dans la présente Instruction, se réfèrent à des questions liturgiques, qui concernent la liturgie du Rite romain et, avec les variations opportunes, les autres Rites de l'Église latine reconnus par le droit.

4 "Il n'y a pas de doute que la réforme liturgique du Concile a produit de grands bénéfices de participation plus consciente, plus active et plus fructueuse des fidèles au saint Sacrifice de l'autel".[10](#) Cependant, "les ombres ne manquent pas".[11](#) Ainsi, on ne peut passer sous silence les abus, même très graves, contre la nature de la Liturgie et des sacrements, et aussi contre la tradition et l'autorité de l'Église, qui, à notre époque, affligent fréquemment les célébrations liturgiques dans tel ou tel milieu ecclésial. Dans certains lieux, le fait de commettre des abus dans le domaine liturgique est même devenu un usage habituel; il est évident que telles attitudes ne peuvent être admises et qu'elles doivent cesser.

5 L'observance des normes, qui émanent de l'autorité de l'Église, exige la conformité de l'esprit et de la parole, de l'attitude extérieure et des dispositions intérieures. Il est évident aussi qu'une observance purement extérieure des normes est contraire à la nature même de la sainte Liturgie, voulue par le Christ Seigneur pour rassembler son Eglise, afin que celle-ci forme avec lui "un seul corps et un seul esprit"[12](#) C'est pourquoi l'attitude extérieure doit être éclairée par la foi et la charité, qui nous unissent au Christ et les uns aux autres, et suscitent en nous l'amour envers les pauvres et les affligés. Les paroles et les rites de la Liturgie constituent aussi l'expression fidèle, mûrie au long des siècles, des sentiments du Christ, et ils nous apprennent à avoir les mêmes sentiments que les siens;[13](#) en conformant notre esprit à ces paroles, nous élevons nos coeurs vers le Seigneur. Ainsi, tout ce qui est dit dans cette Instruction a pour but de susciter une telle conformité de nos sentiments avec ceux du Christ, qui sont exprimés dans les paroles et les rites de la Liturgie.

6 En effet, de tels abus "contribuent à obscurcir la foi droite et la doctrine catholique concernant cet admirable Sacrement".[14](#) Ils empêchent aussi "les fidèles de revivre en quelque sorte l'expérience des deux disciples d'Emmaüs: "leurs yeux s'ouvrirent, et ils le reconnurent"". [15](#) En présence de la puissance éternelle de Dieu et de sa divinité,[16](#) ainsi que du rayonnement de sa bonté, qui sont manifestées d'une manière particulière dans le Sacrement de l'Eucharistie, il faut que tous les fidèles possèdent et manifestent ce sens de la majesté de Dieu, qui apparaît en pleine lumière dans la passion rédemptrice de son Fils Unique.[17](#)

7 Il n'est pas rare que les abus s'enracinent dans une fausse conception de la liberté. Cependant, Dieu ne nous accorde pas dans le Christ cette liberté illusoire, qui consiste à faire ce que nous voulons, mais la liberté qui nous permet de faire ce qui est digne et juste.[18](#) En vérité, ce principe ne vaut pas seulement pour les préceptes qui proviennent directement de Dieu, mais aussi, en considérant comme il convient le caractère de chaque norme, pour les lois promulguées par l'Église. Ainsi, tous ont l'obligation de se conformer aux dispositions, qui sont établies par l'autorité ecclésiastique légitime.

8 Ensuite, on note avec une grande tristesse l'existence "d'initiatives oecuméniques qui, bien que suscitées par une intention généreuse, se laissent aller à des pratiques eucharistiques contraires à la discipline dans laquelle l'Église exprime sa foi". Toutefois, le don de l'Eucharistie "est trop grand pour pouvoir supporter des ambiguïtés et des réductions". Il convient donc de corriger et de définir d'une manière plus précise certains éléments, afin que, même dans ce domaine, "l'Eucharistie continue à resplendir dans toute la magnificence de

son mystère".[19](#)

9 Enfin, les abus trouvent très souvent un fondement dans l'ignorance, puisqu'on rejette généralement ce dont on ne perçoit pas le sens plus profond, et dont on ne connaît pas l'ancienneté. Or, c'est fondamentalement de la sainte Écriture elle-même, "sous son inspiration et dans son élan que les prières, les oraisons et les hymnes liturgiques ont jailli, et c'est d'elle que les actions et les symboles reçoivent leur signification".[20](#) De plus, "le Christ ou l'Église ont choisi les signes visibles employés par la Liturgie pour signifier les réalités divines invisibles".[21](#) Enfin, dans la tradition de chaque Rite tant de l'Orient que de l'Occident, les structures et les formes des célébrations sacrées s'accordent avec l'Église universelle, en ce qui concerne aussi les usages reçus universellement de la tradition apostolique ininterrompue,[22](#) qui doivent être transmis fidèlement et avec soin par l'Église aux générations futures. Tous ces éléments doivent être conservés avec sagesse et protégés par les normes liturgiques.

10 L'Église elle-même n'a aucun pouvoir sur ce que le Christ a institué et qui constitue la partie immuable de la Liturgie.[23](#) De fait, si on rompt le lien entre les sacrements et le Christ lui-même, qui les a institués, et si on ne les relie pas aux événements fondateurs de l'Église,[24](#) une telle option n'apporte rien de bon aux fidèles, mais elle leur fait subir au contraire de graves dommages. En effet, la sainte Liturgie est intimement liée aux principes doctrinaux;[25](#) aussi, l'usage de textes et de rites, qui ne sont pas approuvés, a pour conséquence que le lien nécessaire entre la *lex orandi* et la *lex credendi* s'affaiblit ou vient à manquer.[26](#)

11 Le Mystère de l'Eucharistie est trop grand "pour que quelqu'un puisse se permettre de le traiter à sa guise, en ne respectant ni son caractère sacré, ni sa dimension universelle".[27](#) Au contraire, quiconque se comporte de cette manière, en préférant suivre ses inclinations personnelles, même s'il s'agit d'un prêtre, lèse gravement l'unité substantielle du Rite romain, sur laquelle il faut pourtant veiller sans relâche.[28](#) Des actes de ce genre ne constituent absolument pas une réponse valable à la faim et à la soif du Dieu vivant, dont le peuple de notre époque fait l'expérience; de même, ils n'ont rien de commun avec le zèle pastoral authentique ou le véritable renouveau liturgique, mais ils ont plutôt pour conséquence de priver les fidèles de leur patrimoine et de leur héritage. En effet, ces actes arbitraires ne favorisent pas le véritable renouveau,[29](#) mais ils lèsent gravement le droit authentique des fidèles de disposer d'une action liturgique, qui exprime la vie de l'Église selon sa tradition et sa discipline. De plus, ils introduisent des éléments d'altération et de discorde dans la célébration de l'Eucharistie elle-même, alors que cette dernière, par nature et d'une manière éminente, a pour but de signifier et de réaliser admirablement la communion de la vie divine et l'unité du peuple de Dieu.[30](#) Ces actes provoquent l'incertitude doctrinale, le doute et le scandale dans le peuple de Dieu, et aussi, presque inévitablement, des oppositions violentes, qui troublent et attristent profondément de nombreux fidèles, alors qu'à notre époque, la vie chrétienne est souvent particulièrement difficile en raison du climat de "sécularisation".[31](#)

12 En revanche, tous les fidèles du Christ disposent du droit de bénéficier d'une véritable liturgie - et cela vaut tout particulièrement pour la célébration de la sainte Messe - qui soit conforme à ce que l'Église a voulu et établi, c'est-à-dire telle qu'elle est prescrite dans les livres liturgiques et dans les autres lois et normes. De même, le peuple catholique a le droit d'obtenir que le Sacrifice de la sainte Messe soit célébré sans subir d'altération d'aucune sorte, en pleine conformité avec la doctrine du Magistère de l'Église. Enfin, la communauté catholique a le droit d'obtenir que la très sainte Eucharistie soit célébrée de telle manière que celle-ci apparaisse vraiment comme le sacrement de l'unité, en excluant complètement toutes sortes de défauts et d'attitudes, qui pourraient susciter des divisions et la formation de groupes dissidents dans l'Église.[32](#)

13 L'ensemble des normes et des rappels exposés dans la présente Instruction se rattachent, selon des modes différents, au devoir de l'Église, à qui il revient de veiller sur la célébration conforme et digne de ce grand mystère. Le dernier chapitre de la présente Instruction expose les divers degrés, par lesquels les normes singulières se relient à la loi suprême de tout le droit ecclésiastique, qui est le soin du salut des âmes.[33](#)

Chapitre I

LE GOUVERNEMENT DE LA SAINTE LITURGIE

14 "Le gouvernement de la sainte Liturgie dépend uniquement de l'autorité de l'Église: il appartient au Siège Apostolique et, dans les règles du droit, à l'Évêque".[34](#)

15 Le Pontife Romain, "Vicaire du Christ et Pasteur de l'Église tout entière sur cette terre, possède dans l'Église, en vertu de sa charge, le pouvoir ordinaire, suprême, plénier, immédiat et universel qu'il peut toujours exercer librement",[35](#) notamment en communiquant avec les pasteurs et les fidèles.

16 Il revient au Siège Apostolique d'organiser la sainte Liturgie de l'Église universelle, d'éditer les livres liturgiques, de reconnaître leurs traductions en langues vernaculaires et de veiller à ce que les règles liturgiques soient fidèlement observées partout, spécialement celles qui réglementent la célébration du Saint Sacrifice de la Messe.[36](#)

17 La Congrégation pour le Culte Divin et la Discipline des Sacrements "s'occupe, demeurant sauve la compétence de la Congrégation pour la Doctrine de la Foi, de tout ce qui appartient au Siège Apostolique en matière de réglementation et de promotion de la Liturgie sacrée, et tout d'abord des sacrements. Elle favorise et veille sur la discipline des sacrements, spécialement quant à la validité et à la licéité de leur célébration". Enfin, "elle exerce une vigilance attentive afin que soient observées exactement les dispositions liturgiques, que soient empêchés les abus en ce domaine, et qu'il y soit mis fin là où ils sont découverts".[37](#) Dans ce domaine, selon la tradition de toute l'Église, une attention particulière est accordée à la célébration de la sainte Messe, et au culte qui est rendu à la très sainte Eucharistie, également en dehors de la Messe.

18 Les fidèles ont le droit d'obtenir que l'autorité ecclésiastique gouverne la sainte Liturgie totalement et d'une manière efficace, afin que celle-ci n'apparaisse jamais comme "la propriété privée de quelqu'un, ni du célébrant, ni de la communauté dans laquelle les Mystères sont célébrés".[38](#)

1. L'ÉVÊQUE DIOCÉSAIN, GRAND PRÊTRE DE SON TROUPEAU

19 L'Évêque diocésain, premier dispensateur des Mystères de Dieu dans l'Église particulière qui lui est confiée, est l'organisateur, le promoteur et le gardien de toute la vie liturgique.[39](#) En effet, "l'Évêque, revêtu de la plénitude du sacrement de l'Ordre, porte la "responsabilité de dispenser la grâce du suprême sacerdoce",[40](#) en particulier dans l'Eucharistie qu'il offre lui-même ou dont il assure l'oblation,[41](#) et d'où vient à l'Église continuellement vie et croissance".[42](#)

20 La principale manifestation de l'Église se réalise chaque fois que les Messes solennelles sont célébrées, principalement dans l'église cathédrale, "avec la participation plénière et active de tout le saint peuple de Dieu, [...] dans une seule prière, auprès de l'autel unique où préside l'Évêque" entouré de son presbyterium, des diacres et des autres ministres.[43](#) De plus, "toute célébration légitime de l'Eucharistie est dirigée par l'Évêque, à qui a été confiée la charge de présenter à la Majesté divine le culte de la religion chrétienne et de le régler selon les préceptes du Seigneur et selon les lois de l'Église, auxquelles il apporte pour son diocèse, par son jugement particulier, les déterminations ultérieures".[44](#)

21 En effet, il appartient à l'Évêque "diocésain, en matière liturgique, de porter, pour l'Église qui lui est confiée et dans les limites de sa compétence, des règles auxquelles tous sont tenus".[45](#) Cependant, l'Évêque doit constamment veiller à ce que ne soit pas enlevée la liberté, qui est prévue par les normes des livres liturgiques, d'adapter, d'une manière judicieuse, la célébration à l'édifice sacré, ou au groupe de fidèles, ou bien aux circonstances pastorales, de telle sorte que le rite sacré tout entier soit réellement adapté à la mentalité des personnes.[46](#)

22 L'Évêque dirige l'Église particulière, qui lui est confiée,[47](#) et il lui appartient de régler, diriger, stimuler, parfois même de reprendre,[48](#) en exerçant la charge sacrée qu'il a reçue par l'ordination épiscopale,[49](#) pour édifier son troupeau dans la vérité et dans la sainteté.[50](#) Il a le devoir d'expliquer le véritable sens des rites et des textes liturgiques, et c'est à lui que revient la charge de nourrir les prêtres, les diacres et les fidèles laïcs de l'esprit de la sainte Liturgie,[51](#) pour qu'ils soient tous conduits à une célébration active et fructueuse de l'Eucharistie.[52](#) Enfin, l'Évêque doit également veiller à ce que le corps entier de l'Église puisse progresser, unanimement, dans l'unité de la charité sur les plans diocésain, national et universel.[53](#)

23 Les fidèles "doivent s'attacher à leur Évêque comme l'Église à Jésus-Christ et comme Jésus-Christ à son Père, afin que toutes choses convergent dans l'unité et soient fécondes pour la gloire de Dieu".[54](#) Tous, y compris les membres des Instituts de vie consacrée et des Sociétés de vie apostolique, de même que les associations ou les mouvements ecclésiaux, quels qu'ils soient, sont soumis à l'autorité de l'Évêque diocésain pour tout ce qui concerne la Liturgie,[55](#) hormis les droits qui leur ont été légitimement concédés. L'Évêque diocésain a donc le droit et le devoir d'exercer une surveillance attentive sur la liturgie et, à ce titre, de visiter les églises et les oratoires, situés sur son territoire, y compris ceux qui sont fondés ou dirigés par des membres des instituts précités, si les fidèles y ont habituellement accès.[56](#)

24 Pour sa part, le peuple chrétien a le droit d'obtenir que l'Évêque diocésain veille à ce que des abus ne se glissent pas dans la discipline ecclésiastique, surtout en ce qui concerne le ministère de la parole, la célébration des sacrements et des sacramentaux, le culte de Dieu et des saints.[57](#)

25 Les commissions, les conseils, ou les comités institués par l'Évêque, dans le but de "promouvoir l'action liturgique, ainsi que la musique et l'art sacrés dans son diocèse", doivent agir en se conformant à la pensée et aux normes de l'Évêque, et ils doivent pouvoir compter sur son autorité et son approbation pour exercer convenablement leurs propres fonctions,[58](#) et afin que soit garantie l'autorité effective de l'Évêque dans son diocèse. Au sujet de tous ces groupes, des autres instituts, et de tous ceux qui, en général, prennent des initiatives dans le domaine liturgique, il est urgent que les Évêques cherchent à savoir si leurs activités ont été fructueuses jusqu'à maintenant,[59](#) et qu'ils discernent avec attention quelles sont les corrections ou les améliorations qui doivent être introduites dans leurs structures et leurs

activités, [60](#) pour qu'ils acquièrent une nouvelle vigueur. Il faut toujours se rappeler que les experts doivent être choisis parmi des personnes faisant preuve de solidité dans la foi catholique et bien préparées dans les domaines théologique et culturel.

2004 Redemptionis Sacramentum

1984 Reconciliatio paenitentia 27

CHAPITRE II

LE SACREMENT DE LA PENITENCE ET DE LA RECONCILIATION

28 Dans toutes les phases et à tous les niveaux de son déroulement, le Synode a porté la plus grande attention au signe sacramentel qui représente et en même temps réalise la pénitence et la réconciliation. Assurément, ce sacrement n'épuise pas en lui-même les concepts de conversion et de réconciliation. L'Eglise, en effet, connaît et valorise depuis ses origines des formes nombreuses et variées de pénitence: certaines de type liturgique ou paraliturgique, qui vont de l'acte pénitentiel de la messe aux cérémonies pour implorer le pardon et aux pèlerinages; d'autres de caractère ascétique, comme le jeûne. Cependant, parmi tous ces actes, aucun n'est plus significatif, plus divinement efficace, ni plus élevé et en même temps plus accessible au sein du rite lui-même que le sacrement de Pénitence. Dès sa préparation, et ensuite au long des nombreuses interventions qui eurent lieu pendant son déroulement, dans les travaux de groupe et dans les *Propositions* finales, le Synode a tenu compte de cette affirmation bien des fois répétée, avec des diversités de ton et de contenu: *le sacrement de Pénitence traverse une crise*, et le Synode en a pris acte. Il a recommandé une catéchèse approfondie, mais également une analyse non moins approfondie de caractère théologique, historique, psychologique, sociologique et juridique sur la pénitence en général et sur le sacrement de Pénitence en particulier. Il a cherché ainsi à éclaircir les causes de la crise et à ouvrir la voie à une solution positive pour le plus grand bien de l'humanité. En même temps, du Synode lui-même l'Eglise a reçu une claire confirmation de sa foi en ce qui concerne le sacrement qui donne à tout chrétien et à la communauté entière des croyants la certitude du pardon grâce à la puissance du sang rédempteur du Christ. Il est bon de *renouveler et de réaffirmer cette foi* à une époque où elle pourrait s'affaiblir, perdre quelque chose de son intégrité ou entrer dans une zone d'ombre et de silence, menacée comme elle l'est par la crise déjà mentionnée en ce qu'elle a de négatif. En effet, le sacrement de la confession est en butte à de nombreuses menaces: d'un côté, l'obscurcissement de la conscience morale et religieuse, la diminution du sens du péché, la déformation de la notion de repentir, l'élan insuffisant vers une vie authentiquement chrétienne; d'un autre côté, la mentalité répandue ici ou là selon laquelle on pourrait obtenir le pardon directement de Dieu, même de façon ordinaire, sans s'approcher du sacrement de la Réconciliation, et aussi la *routine* d'une pratique sacramentelle qui manque parfois de ferveur et de spontanéité spirituelle, cette routine étant due peut-être à une conception erronée et détournée de son vrai sens en ce qui concerne les effets du sacrement. Il convient donc de rappeler les principaux aspects de ce *grand sacrement*.

"Ceux à qui vous les remettrez"

29 La première donnée fondamentale nous vient des Livres saints de l'Ancien et du Nouveau Testament à propos de la miséricorde du Seigneur et de son pardon. Dans les psaumes et la prédication des prophètes, le terme *miséricordieux* est peut-être le terme le plus souvent attribué au Seigneur, contrairement au cliché persistant qui présente le Dieu de l'Ancien Testament surtout comme un Dieu sévère et punisseur. Ainsi, parmi les psaumes, un long exposé sapientiel, se rapportant à la tradition de l'Exode, rappelle l'action bienveillante de

Dieu au milieu de son peuple. Cette action, même dans sa représentation anthropomorphique, est peut-être l'une des proclamations les plus éloquentes de la miséricorde divine dans l'Ancien Testament. Il suffit de rappeler ici les versets: "Et lui, miséricordieux, au lieu de détruire, il pardonnait; maintes fois, il retint sa colère au lieu de réveiller sa violence. Il se rappelait: ils ne sont que chair, un souffle qui s'en va sans retour"(157).

A la plénitude des temps, le Fils de Dieu, venant comme l'Agneau qui *enlève* et *porte sur lui* le péché du monde(158), apparaît comme celui qui possède le pouvoir aussi bien de juger (159) que de pardonner les péchés(160); et il est venu non pour condamner mais pour pardonner et sauver(161).

Or, ce pouvoir de remettre les péchés, Jésus l'a conféré, par l'Esprit Saint, à de simples hommes, eux-mêmes sujets aux assauts du péché, à savoir à ses Apôtres: "Recevez l'Esprit Saint. Ceux à qui vous remettrez les péchés, ils leur seront remis; ceux à qui vous les retiendrez, ils leur seront retenus"(162). C'est là une des nouveautés évangéliques les plus formidables! En conférant ce pouvoir aux Apôtres, Jésus leur donne la faculté de le transmettre, comme l'Eglise l'a compris dès l'aube de son existence, à leurs successeurs, investis par les Apôtres eux-mêmes de la mission et de la responsabilité de continuer leur oeuvre d'annonceurs de l'Evangile et de ministres de la Rédemption du Christ. Ici apparaît dans toute sa grandeur la figure du ministre du sacrement de Pénitence, appelé confesseur selon une coutume très ancienne.

Comme à l'autel où il célèbre l'Eucharistie, et comme en chacun des sacrements, le prêtre, ministre de la Pénitence, agit "in persona Christi". Le Christ, qui est rendu présent par le prêtre et qui accomplit par lui le mystère de la rémission des péchés, apparaît bien comme *frère* de l'homme(163), pontife miséricordieux, fidèle et compatissant(164), pasteur toujours à la recherche de la brebis perdue(165), médecin qui guérit et reconforte(166), maître unique qui enseigne la vérité et montre les chemins de Dieu(167), juge des vivants et des morts (168), qui juge selon la vérité et non d'après les apparences(169).

157 [Ps 78,38-39](#)

158 Cf. [Jn 1,29](#) [Is 53,7](#) [Is 53,12](#)

159 Cf. [Jn 5,27](#)

160 Cf. [Mt 9,2-7](#) [Lc 5,18-25](#) [Lc 7,47-49](#) [Mc 2,3-12](#)

161 Cf. [Jn 3,17](#)

162 [Jn 20,22](#) [Mt 18,18](#) cf. aussi, en ce qui concerne Pierre, [Mt 16,19](#) Le bienheureux Isaac de l'Etoile souligne, dans un de ses discours, la pleine communion du Christ avec l'Eglise dans la rémission des péchés: "L'Eglise ne peut rien pardonner sans le Christ; et le Christ ne veut rien pardonner sans l'Eglise. L'Eglise ne peut rien pardonner sinon à celui qui se convertit, c'est-à-dire à celui que le Christ a d'abord touché. Le Christ ne veut pas accorder son pardon à celui qui méprise l'Eglise": Sermo 11 (In dominica III post Epiphaniam, I): PL 194, 1729.

163 Cf. [Mt 12,49-50](#) [Mc 3,33-34](#) [Lc 8,20-21](#) [Rm 8,29](#): "... l'aîné d'une multitude de frères".

164 Cf. [He 2,17](#) [He 4,15](#)

165 Cf. [Mt 18,12-13](#) [Lc 15,4-6](#)

166 Cf. [Lc 5,31-32](#)

167 Cf. [Mt 22,16](#)

168 Cf. [Ac 10,42](#)

169 Cf. [Jn 8,16](#)

Ce ministère du prêtre est sans aucun doute le plus difficile et le plus délicat, le plus fatigant et le plus exigeant, mais aussi l'un des plus beaux et des plus consolants; c'est précisément pour cela que, attentif au rappel très fort du Synode, je ne me lasserai jamais de rappeler à mes frères évêques et prêtres l'accomplissement fidèle et assidu de ce ministère(170). Face à

la conscience du fidèle, qui s'ouvre à lui avec un mélange de crainte et de confiance, le confesseur est appelé à une tâche élevée qui consiste à servir la pénitence et la réconciliation humaine, à savoir connaître les faiblesses et les chutes de ce fidèle, évaluer son désir de se reprendre et les efforts nécessaires pour y parvenir, discerner l'action de l'Esprit sanctificateur dans son cœur, lui transmettre un pardon que Dieu seul peut accorder, "célébrer" sa réconciliation avec le Père, telle que la présente la parabole du fils prodigue, réinsérer ce pécheur libéré dans la communion ecclésiale avec ses frères, admonester paternellement ce pénitent en l'encourageant fermement et amicalement: "Va, désormais ne pêche plus!"(171).

Pour l'accomplissement efficace de ce ministère, le confesseur doit nécessairement posséder des *qualités humaines* de prudence, de discrétion, de discernement, de fermeté tempérée par la douceur et la bonté. Il doit avoir aussi une préparation sérieuse, non point fragmentaire mais complète et cohérente dans les divers secteurs de la théologie, dans les domaines de la pédagogie et de la psychologie, de la méthodologie du dialogue, et surtout en matière de connaissance profonde et communicative de la Parole de Dieu. Mais il est encore plus nécessaire que le confesseur soit animé d'une vie spirituelle intense et sincère. Pour conduire les autres sur la voie de la perfection chrétienne, le ministre de la Pénitence doit *le premier* parcourir lui-même ce chemin et donner - plus par des actes que par d'abondants discours - des preuves d'expérience réelle de l'oraison vécue, de pratique des vertus évangéliques théologiques et morales, d'obéissance fidèle à la volonté de Dieu, d'amour de l'Eglise et de docilité à son Magistère.

Tout cet ensemble de qualités humaines, de vertus chrétiennes et de compétences pastorales ne s'improvise pas et ne s'acquiert pas sans effort. Pour le ministère de la Pénitence sacramentelle, tout prêtre doit être préparé dès ses années de séminaire, non seulement par l'étude de la théologie dogmatique, morale, spirituelle et pastorale (ce qui ne forme qu'une seule théologie), mais aussi par les sciences de l'homme, la méthodologie du dialogue, et spécialement de l'entretien pastoral. Il faudra ensuite qu'il se lance et qu'il soit soutenu dans ses premières expériences. Lui-même devra veiller à son propre perfectionnement, à la mise à jour de sa formation par l'étude permanente. Quel trésor de grâce, de vie véritable et de rayonnement spirituel ne retomberait-il pas sur l'Eglise, si chaque prêtre veillait à ne jamais manquer, par négligence ou sous divers prétextes, le rendez-vous avec les fidèles au confessionnal, et veillait avec encore plus de soin à ne jamais s'y rendre sans préparation, ou démuné des qualités humaines indispensables et des conditions spirituelles et pastorales. A ce propos, je ne puis manquer d'évoquer, avec une respectueuse admiration, les figures de certains apôtres extraordinaires du confessionnal, tels que saint Jean Népomucène, saint Jean-Marie Vianney, saint Joseph Cafasso et saint Léopold de Castelnuovo, pour ne parler que des plus connus, inscrits par l'Eglise au nombre des saints. Mais je désire rendre hommage également à l'innombrable foule de saints confesseurs, presque toujours anonymes, auxquels est dû le salut de tant d'âmes qu'ils ont aidés à se convertir, à lutter contre le péché et les tentations, à progresser spirituellement et, en définitive, à se sanctifier. Je n'hésite pas à dire que les grands saints canonisés sont généralement eux aussi issus de cette pratique de la confession, et, avec eux, le patrimoine spirituel de l'Eglise et l'épanouissement d'une civilisation imprégnée d'esprit chrétien. Honneur soit donc rendu à cette cohorte silencieuse de nos confrères qui ont bien servi et servent chaque jour la cause de la réconciliation par le ministère de la Pénitence sacramentelle!

170 Cf. mon discours aux pénitenciers des basiliques patriarcales de Rome et aux prêtres confesseurs, en conclusion du jubilé de la Rédemption (9 juillet 1984): L'Osservatore Romano, 9-10 juillet 1984.

171 [Jn 8,11](#)

[Le sacrement du Pardon](#)

30 La révélation de la valeur de ce ministère, et du pouvoir de remettre les péchés conféré aux Apôtres et à leurs successeurs par le Christ, a fait se développer dans l'Eglise la conscience du *signe du pardon* donné par le sacrement de Pénitence. Il s'agit de la certitude que le Seigneur Jésus lui-même a institué et confié à l'Eglise - comme don de sa bienveillance et de son "amour pour les hommes "(172) à proposer à tous - un sacrement spécial pour la rémission des péchés commis après le baptême.

La pratique de ce sacrement, quant à sa célébration et à sa forme, a connu un long processus de développement, comme l'attestent les sacramentaires les plus anciens, les Actes des Conciles et des Synodes épiscopaux, la prédication des Pères et l'enseignement des Docteurs de l'Eglise. Mais, *en ce qui concerne la substance du sacrement, la certitude* que, par la volonté du Christ, le pardon est offert à chacun au moyen de l'absolution sacramentelle donnée par les ministres de la Pénitence, est toujours demeurée solide et inchangée dans la conscience de l'Eglise; et cette certitude est réaffirmée vigoureusement aussi bien par le Concile de Trente(173) que par le Concile Vatican II: "Ceux qui s'approchent du sacrement de Pénitence y reçoivent de la miséricorde de Dieu le pardon de l'offense qu'ils lui ont faite et du même coup sont réconciliés avec l'Eglise que leur péché a blessée et qui, par la charité, l'exemple, les prières, travaille à leur conversion"(174). On doit réaffirmer comme une *donnée essentielle de la foi* sur la valeur et le but de la Pénitence, que notre Sauveur Jésus Christ institua dans son Eglise le sacrement de Pénitence, afin que les fidèles tombés dans le péché après leur baptême puissent recevoir la grâce et se réconcilier avec Dieu(175). La foi de l'Eglise dans ce sacrement comporte quelques autres vérités fondamentales qu'on ne peut éluder. Le rite sacramentel de la Pénitence, dans son évolution et les variations de ses formes concrètes, a toujours conservé et mis en lumière ces vérités. Le Concile Vatican II, en prescrivant la réforme de ce rite, avait en vue une expression encore améliorée de ces vérités(176) et cela s'est réalisé grâce au nouveau *Rituel de la Pénitence*(177). Celui-ci, en effet, a repris dans son intégrité la doctrine de la tradition formulée par le Concile de Trente, en la transférant de son contexte historique (celui d'un effort déterminé de clarification doctrinale face à de graves déviations par rapport à l'enseignement authentique de l'Eglise) pour l'exprimer fidèlement en termes plus adaptés au contexte de notre époque.

172 Cf. [Tt 3,4](#)

173 Cf. CONC. CUM. DE TRENTE, Session XIV, De sacramento Paenitentiae, chap. et et can. 1: Conciliorum cumenicorum Decreta, éd. cit., 703-704, 711 ([DS 1668-1670](#) [DS 1701](#)) .

174 Const. dogm. sur l'Eglise *Lumen gentium*, [LG 11](#)

175 Cf. CONC. CUM. DE TRENTE, Session XIV, De sacramento Paenitentiae, chap. et et can. 1: Conciliorum cumenicorum Decreta, éd. cit. 703-704. 711 ([DS 1668-1670](#) [DS 1701](#)) .

176 Cf. Const. sur la sainte liturgie *Sacrosanctum Concilium*, [SC 72](#)

177 Cf. Rituale Romanum ex Decreto Sacrosancti Concilii cumenici Vaticani II instauratum, auctoritate Pauli VI promulgatum. Ordo Paenitentiae, Imprimerie Polyglotte Vaticane, 1974.

Quelques convictions fondamentales

31 Les vérités susdites, rappelées avec force et clarté par le Synode et incluses dans les *Propositions*, peuvent se synthétiser dans les convictions de foi suivantes, auxquelles se rattachent toutes les autres affirmations de la doctrine catholique sur le sacrement de Pénitence.

I. La première conviction est que, pour un chrétien, le *sacrement de Pénitence est la voie ordinaire* pour obtenir le pardon et la rémission des péchés graves commis après le baptême. Assurément, le Sauveur et son oeuvre salvifique ne sont pas liés à quelque signe sacramentel

au point de ne pouvoir, en n'importe quel moment et domaine de l'histoire du salut, agir en dehors et au-dessus des sacrements. Mais à l'école de la foi, nous apprenons que le même Sauveur a voulu et disposé que les humbles et précieux sacrements de la foi soient ordinairement les moyens efficaces par lesquels passe et agit sa puissance rédemptrice. Il serait donc insensé et pas seulement présomptueux de vouloir laisser arbitrairement de côté des instruments de grâce et de salut que le Seigneur a institués et, en l'occurrence, de prétendre recevoir le pardon sans recourir au sacrement institué par le Christ précisément en vue du pardon. Le renouveau des rites, effectué après le Concile, n'autorise aucune illusion ni aucune altération dans ce sens. Ce renouveau devait et doit servir, selon l'intention de l'Eglise, à susciter en chacun de nous un nouvel élan en vue du renouvellement de notre attitude intérieure, je veux dire en vue d'une compréhension plus profonde de la nature du sacrement de Pénitence, de sa réception plus imprégnée de foi, sans anxiété mais pleine de confiance, d'une fréquentation plus assidue du sacrement que l'on sait débordant de l'amour miséricordieux du Seigneur.

II. La seconde conviction concerne *la fonction du sacrement de Pénitence* pour celui qui y recourt. Selon la conception la plus ancienne de la Tradition, ce sacrement est une sorte *d'action judiciaire*; mais celle-ci se déroule auprès d'un tribunal de miséricorde, plus que d'étroite et rigoureuse justice, ce tribunal n'étant donc comparable aux tribunaux humains que par analogie(178), en ce sens que le pécheur y dévoile ses péchés et sa situation de créature sujette au péché; et ce pécheur s'engage à renoncer au péché et à le combattre, il accepte la peine (*pénitence sacramentelle*) que le confesseur lui impose et il reçoit l'absolution de ses fautes.

Mais, en réfléchissant sur la fonction de ce sacrement, la conscience de l'Eglise y voit, en plus du caractère judiciaire dans le sens déjà évoqué, un aspect *thérapeutique* ou *médicinal*. Et ceci se rattache au fait de la présentation du Christ comme médecin(179), fréquente dans l'Évangile, son oeuvre rédemptrice étant d'ailleurs souvent appelée, depuis l'antiquité chrétienne, "remède de salut". "Je veux soigner et non accuser", disait saint Augustin en se référant à l'exercice de la pastorale pénitentielle(180), et c'est grâce au remède de la conversion que l'expérience du péché ne dégénère pas en désespoir(181). Le *Rituel de la Pénitence* fait allusion à cet aspect médical du sacrement(182), auquel l'homme contemporain est peut-être plus sensible, en voyant dans le péché ce qu'il comporte d'erreur et plus encore ce qu'il manifeste sur le plan de la faiblesse et de l'infirmité humaines. Tribunal de miséricorde ou lieu de guérison spirituelle, sous les deux aspects en même temps, le sacrement exige une connaissance de la vie intime du pécheur, pour pouvoir le juger et l'absoudre, pour le soigner et le guérir. C'est justement pour cela que le sacrement implique, de la part du pénitent, l'accusation sincère et complète des péchés, motivée non seulement par des fins ascétiques (celles de l'humilité et de la mortification), mais par la nature même du sacrement.

178 Le Concile de Trente emploie l'expression atténuée "ad instar actus iudicialis" (Session XIV, De sacramento Paenitentiae, chap. 6: Conciliorum cumenicorum Decreta, éd. cit., 707 ([DS 1685](#)), pour souligner la différence avec les tribunaux humains. Le nouveau Rituel de la Pénitence fait allusion à cette fonction aux numéros 6 b et 10 a.

179 Cf. [Lc 5,31-32](#): "Ce ne sont pas les gens en bonne santé qui ont besoin de médecin, mais les malades", avec la conclusion: "... je ... suis venu appeler ... les pécheurs à la conversion"; [Lc 9,2](#): "Il les envoya proclamer le Royaume de Dieu et faire des guérisons". L'image du Christ médecin prend des aspects nouveaux et impressionnants si nous la comparons avec la figure du "Serviteur de Yahvé" dont le Livre d'Isaïe disait, en prophétisant, que "ce sont nos souffrances qu'il portait et nos douleurs dont il était chargé" et que "dans ses blessures nous trouvons la guérison" ([Is 53,4-5](#)) .

180 S. AUGUSTIN, Sermo 82, 8: PL 3E, 511.

181 Cf. AUGUSTIN, Sermo 352, 3, 8-9: PL 39, 1558-1559.

182 Cf. Ordo Paenitentiae, n. 6c.

III. La troisième conviction que je tiens à faire ressortir concerne *les réalités ou les éléments* qui composent le signe sacramentel du pardon et de la réconciliation. Quelques-unes de ces réalités sont des *actes du pénitent*, d'importance diverse, chacun étant toutefois indispensable ou bien à la validité, ou bien à l'intégrité, ou bien à la fécondité du signe. Une condition indispensable est, avant tout, la rectitude et la limpidité de la *conscience du pénitent*. On ne s'achemine pas vers une véritable pénitence tant qu'on ne se rend pas compte que le péché est contraire à la norme éthique inscrite au plus intime de l'être(183), tant qu'on n'avoue pas avoir fait l'expérience personnelle et coupable d'une telle opposition, tant qu'on ne dit pas seulement "c'est un péché", mais "j'ai péché", tant qu'on n'admet pas que le péché a introduit dans la conscience une rupture qui envahit tout l'être et le sépare de Dieu et du prochain. Le signe sacramentel de cette transparence de la conscience est l'acte traditionnellement appelé *examen de conscience*, acte qui doit toujours être, non point une introspection psychologique angoissée, mais la confrontation sincère et sereine avec la loi morale intérieure, avec les normes évangéliques proposées par l'Eglise, avec le Christ Jésus lui-même, notre Maître et notre modèle de vie, et avec le Père céleste, qui nous appelle au bien et à la perfection(184).

Mais l'acte essentiel de la Pénitence, de la part du pénitent, est la *contrition*, à savoir un rejet net et ferme du péché commis, en même temps que la résolution de ne plus le commettre (185) à cause de l'amour que l'on a pour Dieu et qui renaît avec le repentir. Ainsi comprise, la contrition est donc le principe et l'âme de la *conversion*, de cette *metanoia* évangélique qui ramène l'homme à Dieu, à la manière du fils prodigue revenant vers son père, et qui a dans le sacrement de Pénitence son signe visible, ou l'attrition trouve son accomplissement. C'est pourquoi, "de cette contrition du cœur dépend la vérité de la pénitence"(186).

En renvoyant à tout ce que l'Eglise, inspirée par la Parole de Dieu, enseigne sur la *contrition*, je tiens à souligner ici un seul aspect de cette doctrine qu'il importe de mieux connaître et d'avoir présent à l'esprit. On considère souvent la *conversion* et la *contrition* sous l'aspect des exigences incontestables qu'elles comportent, et de la mortification qu'elles imposent en vue d'un changement radical de vie. Mais il est bon de rappeler et de souligner que *contrition* et *conversion* sont plus encore que cela: c'est s'approcher de la sainteté de Dieu, c'est retrouver sa propre vérité intérieure, troublée et même bouleversée par le péché, c'est se libérer au plus profond de soi-même, et par suite recouvrer la joie perdue, la joie d'être sauvé(187), que la majorité de nos contemporains ne sait plus apprécier.

On comprend donc que, dès les débuts du christianisme, en lien avec les Apôtres et avec le Christ, l'Eglise ait inclus dans le signe sacramentel de la Pénitence *l'accusation des fautes*. Celle-ci paraît si importante que, depuis des siècles, le nom habituellement donné au sacrement a été et est toujours celui de *confession*. L'accusation des péchés est avant tout exigée par la nécessité que le pécheur soit connu par celui qui exerce le *rôle de juge* dans le sacrement, car il lui revient d'évaluer aussi bien la gravité des péchés que le repentir du pénitent. Et, exerçant également le *rôle de médecin*, il a besoin de connaître l'état du malade pour le soigner et le guérir. Mais la confession individuelle a aussi la valeur de *signe*: signe de la rencontre du pécheur avec la médiation de l'Eglise dans la personne du ministre; signe qu'il se reconnaît pécheur devant Dieu et devant l'Eglise, qu'il fait la clarté sur lui-même sous le regard de Dieu. L'accusation des péchés ne saurait donc être réduite à une tentative quelconque d'autolibération psychologique, même si elle répond à un besoin légitime et naturel de se confier à quelqu'un, besoin inscrit dans le cœur humain. L'accusation est un geste liturgique, solennel par son aspect quelque peu dramatique, humble et sobre dans la grandeur de sa signification. C'est vraiment le geste du fils prodigue, qui revient vers son Père et qui est accueilli par lui avec un baiser de paix; c'est un geste de loyauté et de courage; c'est un geste de remise de soi-même, au-delà du péché, à la miséricorde qui pardonne(188). On comprend alors pourquoi *l'accusation des fautes* doit être ordinairement individuelle et non collective, de même que le péché est un fait profondément personnel. Mais en même temps, cette accusation arrache d'une certaine façon le péché des secrètes

profondeurs du coeur et donc du cercle de la pure individualité, en mettant aussi en relief son caractère social: en effet, par l'entremise du ministre de la Pénitence, c'est la Communauté ecclésiale, lésée par le péché, qui accueille de nouveau le pécheur repent et pardonné. L'autre moment essentiel du sacrement de Pénitence est, cette fois, du ressort du confesseur juge et médecin, image du Dieu-Père qui accueille et pardonne celui qui revient: c'est *l'absolution*. Les paroles qui l'expriment et les gestes qui l'accompagnent dans l'ancien et dans le nouveau *Rituel de la Pénitence* revêtent une simplicité significative dans leur grandeur. La formule sacramentelle: "Je te pardonne ...", et l'imposition de la main suivie du signe de la croix tracé sur le pénitent, manifestent qu'*en cet instant* le pécheur contrit et converti entre en contact avec la puissance et la miséricorde de Dieu. C'est le moment où la Trinité, en réponse au pénitent, se rend présente à lui pour effacer son péché et lui redonner son innocence; et la force salvifique de la Passion, de la Mort et de la Résurrection de Jésus est communiquée au même pénitent, en tant que "miséricorde plus forte que la faute et que l'offense", comme j'ai eu l'occasion de le préciser dans l'encyclique *Dives in misericordia*. Dieu est toujours le principal offensé par le péché - "contre Toi seul, j'ai péché" - et Dieu seul peut pardonner. C'est pourquoi, l'absolution que le prêtre, ministre du pardon, tout en étant lui-même pécheur, accorde au pénitent, est le signe efficace de l'intervention du Père dans toute absolution et de cette "résurrection" de la "mort spirituelle" qui se renouvelle chaque fois qu'est donné le sacrement de Pénitence. Seule la foi peut assurer qu'*en cet instant* tout péché est remis et effacé par la mystérieuse intervention du Sauveur.

La *satisfaction* est l'acte final qui couronne le signe sacramentel de la Pénitence. Dans certains pays, ce que le pénitent pardonné et absous accepte d'accomplir après avoir reçu l'absolution s'appelle précisément *pénitence*. Quel est le sens de cette *satisfaction* dont on s'acquitte, ou de cette *pénitence* que l'on accomplit? Ce n'est assurément pas le prix que l'on paye pour le péché absous et pour le pardon acquis: aucun prix humain n'est équivalent à ce qui est obtenu, fruit du sang très précieux du Christ. Les actes de la satisfaction - qui, tout en conservant un caractère de simplicité et d'humilité, devraient mieux exprimer tout ce qu'ils signifient - sont l'indice de choses importantes: ils sont le signe de *l'engagement personnel* que le chrétien a pris devant Dieu, dans le sacrement, de commencer une existence nouvelle (et c'est pourquoi ils ne devraient pas se réduire seulement à quelques formules à réciter, mais consister dans des oeuvres de culte, de charité, de miséricorde, de réparation); ces actes de la satisfaction incluent l'idée que le pécheur pardonné est capable d'unir sa propre mortification corporelle et spirituelle, voulue ou au moins acceptée, à la Passion de Jésus qui lui a obtenu le pardon; ils rappellent que, même après l'absolution, il demeure dans le chrétien une zone d'ombre résultant des blessures du péché, de l'imperfection de l'amour qui imprègne le repentir, de l'affaiblissement des facultés spirituelles dans lesquelles agit encore ce foyer d'infection qu'est le péché, qu'il faut toujours combattre par la mortification et la pénitence. Telle est la signification de la satisfaction humble mais sincère(189).

183 Déjà les païens - comme Sophocle (*Antigone*, vv. 450-460) et Aristote (*Rhétor.*, livre I, chap. 15, 1375a-b) - reconnaissaient l'existence de normes morales "divines" existant "depuis toujours", profondément inscrites au coeur de l'homme.

184 Sur ce rôle de la conscience, voir ce que j'ai dit au cours de l'audience générale du 14 mars 1984, n. 3: *Insegnamenti VII*, (1984)(1984), 683.

185 Cf. CONC. CUM. DE TRENTE, Session XIV, De sacramento Paenitentiae, chap. IV, De contritione: *Conciliorum cumenicorum Decreta*, éd. cit., 705 ([DS 1676-1677](#)) . On sait que pour s'approcher du sacrement de Pénitence, il suffit d'avoir l'attrition, c'est-à-dire un repentir imparfait, suscité plus par la crainte que par l'amour; mais dans le cadre du sacrement, sous l'action de la grâce qu'il recoit, le pénitent "ex attrito fit contritus", et donc la Pénitence agit véritablement en celui qui est bien disposé à la conversion dans l'amour; cf. CONC. CUM. DE TRENTE, *ibidem*, éd. cit., 705 ([DS 1678](#)) .

186 *Ordo Paenitentiae*, n. 6c.

187 Cf. [Ps 51,14](#)

188 J'ai eu l'occasion de parler de ces aspects de la pénitence, qui sont tous fondamentaux,

au cours des audiences générales des 189 mai 1982: *Insegnamenti V*, (1982)(1982), 1758 ss.; 28 février 1979: *Insegnamenti II* (1979), 475-478; 21 mars 1984: *Insegnamenti VII*, (1984)(1984), 720-722. Il faut rappeler par ailleurs les normes du *Code de Droit canonique* concernant le lieu de l'administration du sacrement et les confessionnaux (can. 964, 2-3). 189 J'ai traité succinctement ce thème au cours de l'audience générale du 7 mars 1984: *Insegnamenti VII*, (1984)(1984), 631-633.

IV. Il reste à faire une brève allusion aux *autres convictions importantes* relatives au sacrement de Pénitence.

Avant tout, il importe de redire que rien n'est plus personnel et intime que ce sacrement, dans lequel le pécheur se trouve seul face à Dieu avec sa faute, son repentir et sa confiance. Personne ne peut se repentir à sa place ou demander pardon en son nom. Il y a une certaine solitude du pécheur dans sa faute, que l'on peut voir comme dramatiquement figurée par Cain avec son péché "tapi à sa porte", selon l'expression si suggestive du Livre de la Genèse, et avec le signe particulier gravé sur son front(190); figurée également par David, réprimandé par le prophète Nathan(191); ou encore par le fils prodigue, lorsqu'il prend conscience de la situation ou il s'est mis en s'éloignant de son père, et qu'il décide de revenir vers lui(192): tout se déroule seulement entre l'homme et Dieu. Mais, en même temps, on ne peut nier la dimension sociale de ce sacrement, dans lequel l'Eglise entière, qu'elle soit militante, souffrante ou dans la gloire du Ciel, vient au secours du pénitent et l'accueille de nouveau en son sein, d'autant plus que toute l'Eglise était offensée et blessée par son péché. Le prêtre, ministre de la Pénitence, apparaît, en vertu de la charge sacrée qui lui est propre, comme témoin et représentant de ce caractère ecclésial. Ce sont ces deux aspects complémentaires du sacrement, individuel et ecclésial, que la réforme progressive du rite de la Pénitence, spécialement *l'Ordo Paenitentiae* promulgué par Paul VI, a cherché à mettre en relief et à rendre plus significatifs dans la célébration.

190 Cf. [Gn 4,7](#) [Gn 15](#)

191 Cf. [2S 12](#)

192 Cf. [Lc 15,17-21](#)

V. Il importe de souligner ensuite que le fruit le plus précieux du pardon obtenu dans le sacrement de Pénitence consiste dans la réconciliation avec Dieu: celle-ci se produit dans le secret du coeur du fils prodigue et retrouvé qu'est chaque pénitent. Il faut évidemment ajouter que cette réconciliation avec Dieu a pour ainsi dire comme conséquences d'autres réconciliations, qui portent remède à autant de ruptures causées par le péché: le pénitent pardonné se réconcilie avec lui-même dans les profondeurs de son être, ou il retrouve sa vérité intérieure; il se réconcilie avec ses frères, agressés et lésés par lui en quelque sorte; il se réconcilie avec l'Eglise; il se réconcilie avec toute la création. La prise de conscience de tout cela fait naître chez le pénitent, au terme de la célébration, un sentiment de gratitude envers Dieu pour le don de la miséricorde qu'il a reçue. C'est à cette action de grâce que l'Eglise l'invite.

Tout confessionnal est un lieu privilégié et béni d'ou, une fois les divisions effacées, naît un homme réconcilié, nouveau et sans tache, un monde réconcilié!

VI. Enfin, *une dernière considération* me tient à coeur. Elle nous concerne tous, nous prêtres, qui sommes ministres du sacrement de Pénitence, mais qui sommes aussi - et qui devons être - ses bénéficiaires. La vie spirituelle et pastorale du prêtre, comme celle de ses frères laïcs et religieux, dépend, pour sa qualité et sa ferveur, de la pratique personnelle, assidue et consciencieuse, du sacrement de Pénitence(193). La célébration de l'Eucharistie et le ministère des autres sacrements, le zèle pastoral, les relations avec les fidèles, la communion

avec ses frères prêtres, la collaboration avec l'évêque, la vie de prière, en un mot toute la vie sacerdotale subit un déclin inévitable si lui-même, par négligence ou pour tout autre motif, ne recourt pas, de façon régulière et avec une foi et une piété authentiques, au sacrement de Pénitence. Chez un prêtre qui ne se confesserait plus ou se confesserait mal, son *être sacerdotal* et son *action sacerdotale* s'en ressentiraient vite, et la communauté elle-même dont il est le pasteur ne manquerait pas de s'en rendre compte.

Mais j'ajoute aussi que, même pour être un bon ministre, un ministre efficace de la Pénitence, le prêtre a besoin de recourir à la source de grâce et de sainteté présente dans ce sacrement. Nous, prêtres, à partir de notre expérience personnelle, nous pouvons dire en vérité que, dans la mesure où nous veillons à recourir au sacrement de Pénitence et à nous en approcher fréquemment et dans de bonnes dispositions, nous remplissons mieux notre propre ministère de confesseurs et en assurons le bénéfice aux pénitents. Par contre, ce ministère perdrait beaucoup de son efficacité si de quelque manière nous négligions d'être de bons pénitents. Telle est *la logique interne* de ce grand sacrement. Ce sacrement nous invite tous, nous, prêtres du Christ, à prêter une attention renouvelée à notre confession personnelle.

A son tour, cette expérience personnelle devient et doit devenir *aujourd'hui* un stimulant pour l'exercice diligent, régulier, patient et fervent du ministère sacré de la Pénitence, auquel nous sommes obligés en vertu de notre sacerdoce, de notre vocation qui fait de nous des pasteurs et des serviteurs de nos frères. Aussi, par la présente exhortation, j'adresse un appel insistant à tous les prêtres du monde, spécialement à mes frères dans l'épiscopat et aux curés, pour qu'ils favorisent de toutes leurs forces la fréquentation de ce sacrement par les fidèles, pour qu'ils mettent en oeuvre tous les moyens possibles et adéquats et qu'ils essayent tous les chemins susceptibles de faire parvenir au plus grand nombre de nos frères la grâce qui nous a été donnée par la Pénitence en vue de la réconciliation de chaque personne et du monde entier avec Dieu dans le Christ.

193 Cf. CONC CUM. VAT. II, Décret sur le ministère et la vie des prêtres Presbyterorum orainis, [PO 18](#).

1984 Reconciliatio paenitentia 27

Citations de
DS 1673-1675:

Magistère

Catéchisme:
[1450](#) [1468](#)

Catechismus:
[1450](#) [1468](#)

Jonas

Jonas rebelle à sa mission et jeté à la mer

¹ ¹ La parole de Yahweh fut adressée à Jonas, fils d'Amathi, eu ces termes: ² " Lève-toi, va à Ninive, la grande ville, et prêche contre elle; car leur méchanceté est montée jusqu'à moi. " ³ Et Jonas se leva pour s'enfuir à Thar-sis, loin de la face de Yahweh. Il descendit à Joppé, et trouva un vaisseau qui allait à Tharsis et, ayant payé son passage, il y descendit pour aller avec eux à Tharsis, loin de la face de Yahweh.

⁴ Mais Yahweh fit souffler un grand vent sur la mer, et il y eut sur la mer une grande tempête; le vaisseau menaçait de se briser. ⁵ Les marinières eurent peur; ils crièrent chacun à leur dieu, et jetèrent à la mer les objets qui étaient sur le vaisseau, pour s'alléger. Et Jo-nas était descendu au fond du navire; il s'était couché et dormait profondément. ⁶ Alors le chef de l'équipage s'approcha de lui et lui dit: " Qu'as-tu à dormir? Lève-toi, invoque ton Dieu; peut-être Dieu pensera-t-il à nous, et nous ne périrons point! " ⁷ Et ils se dirent les uns aux autres " Venez, jetons les sorts, afin que nous sachions de qui nous vient ce mal. " Ils jetèrent les sorts, et le sort tomba sur Jonas. ⁸ Alors ils lui dirent: " Dis-nous donc à cause de qui nous arrive ce mal; quelle est ta profession, d'où viens-tu, quel est ton pays et de quel peuple es-tu? ⁹ Il leur répondit: " Je suis un Hébreu et j'adore Yahweh, le Dieu du ciel, qui a fait la mer et la terre. " ¹⁰ Les hommes furent saisis d'une grande crainte, et ils lui dirent: " Qu'as-tu fait! " Car les hommes savaient qu'il s'enfuyait loin de la face de Yahweh, parce qu'il le leur avait déclaré.

¹¹ Ils lui dirent: " Que te ferons-nous, pour que la mer s'apaise pour nous? " Car la mer continuait de se soulever de plus en plus. ¹² Il leur répondit: "Prenez-moi et me jetez à la mer, et la mer s'apaisera pour vous; car je sais que c'est à cause de moi que cette grande tempête est venue sur vous. " ¹³ Les hommes ramaient pour ramener le vaisseau à la terre, mais ils ne le purent pas car la mer continuait de se soulever de plus en plus contre eux. ¹⁴ Alors ils crièrent à Yahweh et dirent: " Ah! Yahweh, que nous ne périssions pas pour l'âme de cet homme, et ne nous chargez pas d'un sang innocent; car c'est vous, Yahweh, qui avez fait comme il vous a plu. " ¹⁵ Et prenant Jonas, ils le jetèrent à la mer; et la mer calma sa fureur.

¹⁶ Et les hommes furent saisis d'une grande crainte pour Yahweh; ils offrirent un sacrifice à Yahweh et firent des vœux.

Jonas dans le ventre du poisson. Cantique

² ¹ Et Yahweh fit venir un grand poisson pour engloutir Jonas; et Jonas fut dans les entrailles du poisson trois jours et trois nuits.

² Et des entrailles du poisson Jonas pria Yahweh, son Dieu.

³ Il dit: De la détresse où j'étais, j'ai invoqué Yahweh, et Il m'a répondu; du ventre du schéol, j'ai crié: vous avez entendu ma voix.

⁴ Vous m'aviez jeté dans l'abîme, au coeur des mers, et l'onde m'environnait; tous vos flots et toutes vos vagues ont passé sur moi.

⁵ Et moi, je disais: je suis chassé de devant vos yeux; pourtant je contemplerai encore votre saint temple.

⁶ Les eaux m'avaient enserré jusqu'à l'âme, l'abîme m'environnait, l'algue encerclait ma tête.

⁷ J'étais descendu jusqu'aux racines des montagnes; les verrous de la terre étaient tirés sur moi pour toujours! Et vous avez fait remonter ma vie de la fosse, Yahweh, mon Dieu!

⁸ Quand mon âme défaillait en moi, je me suis souvenu de Yahweh; et ma prière est parvenue jusqu'à vous, à votre saint temple.

⁹ Ceux qui s'attachent à des vanités futiles abandonnent l'auteur de leur grâce.

¹⁰ Mais moi, aux accents de louange, Je votre offrirai un sacrifice; le voeu que j'ai fait, je l'accomplirai. A Yahweh est le salut! ¹¹ Yahweh parla au poisson, et le poisson vomit Jonas sur la terre.

Prédication de Jonas

³ ¹ La parole de Yahweh fut adressée une seconde fois à Jonas, en ces termes " ² Lève-toi, va à Ninive, la grande ville, et prêche-lui la prédication que je te dirai. " ³ Et Jonas se leva et alla à Ninive, selon la parole de Yahweh. Or Ninive était une ville grande devant Dieu, de trois journées de marche. ⁴ Jonas commença à pénétrer dans la ville la marche d'une journée; et il prêcha et dit: " Encore quarante jours et Ninive sera détruite!..."

Conversion des Ninivites et pardon divin.

⁵ Les gens de Ninive crurent en Dieu; ils publièrent un jeûne et se revêtirent de sacs, depuis le plus grand jusqu'au plus petit. ⁶ La chose étant parvenue au roi de Ninive, il se leva de son trône, ôta son manteau, se couvrit d'un sac et s'assit sur la cendre. ⁷ Et on cria dans Ninive et on dit, par décret du roi et de ses grands, ces paroles: " Que ni hommes ni bêtes, boeufs et brebis, ne mangent rien, ne paissent point et ne boivent point d'eau; ⁸ qu'ils se couvrent de sacs, hommes et bêtes, qu'ils crient à Dieu avec force, et qu'ils se détournent chacun de sa mau-vaie voie et des actions de violence que commettent ses mains! ⁹ Qui sait si Dieu ne viendra pas à se repentir, et s'il ne reviendra pas de l'ardeur de sa colère, en sorte que nous ne périssions point? " ¹⁰ Dieu vit ce qu'ils faisaient, comment ils se détournaient de leur mauvaise voie; et Dieu se repentit du mal qu'il avait annoncé qu'il leur ferait; et il ne le fit pas.

Dépôt du prophète et miséricorde divine

4 ¹ Jonas en éprouva un vif chagrin, et il fut irrité. ² Il fit une prière à Yahweh et dit: " Ah! Yahweh, n'est-ce pas là ce que je disais lorsque j'étais encore dans mon pays? C'est pourquoi je me suis d'abord enfui à Tharsis; car je savais que vous êtes un Dieu miséricordieux et clément, lent à la colère, riche en grâce et vous repentant du mal. ³ Maintenant, Yahweh, retirez donc de moi mon âme, car la mort vaut mieux pour moi que la vie. " ⁴ Et Yahweh répondit: " Fais-tu bien de t'irriter? "

⁵ Et Jonas sortit de la ville et s'assit à l'orient de la ville; là il se fit une hutte et s'assit dessous à l'ombre, jusqu'à ce qu'il vit ce qui arriverait dans la ville.

⁶ Et Yahweh-Dieu fit pousser un ricin qui s'éleva au-dessus de Jonas pour qu'il y eût de l'ombre sur sa tête, afin de le déli-vrer de son mal; et Jonas éprouva une grande joie à cause du ricin.

⁷ Mais Yahweh fit venir, au lever de l'aurore, le lendemain, un ver qui piqua le ricin; et il sécha.

⁸ Et quand le soleil se leva, Yahweh fit venir un vent brûlant d'orient; et le soleil donna sur la tête de Jonas, au point qu'il défaillit. Il demanda de mourir et dit: " La mort vaut mieux pour moi que la vie. "

⁹ Alors Dieu dit à Jonas: ' Fais-tu bien de t'irriter à cause du ricin? " Il répondit: " Je fais bien de m'irriter jusqu'à la mort. "

¹⁰ Et Yahweh dit: " Tu t'affliges au sujet du ricin pour lequel tu n'as pas travaillé et que tu n'as pas fait croître. qui est venu en une nuit et qui a péri en une nuit;

¹¹ et moi, Je ne m'affligerais pas au sujet de Ninive, la grande ville, dans laquelle il y a plus de cent vingt mille hommes qui ne distinguent pas leur droite de leur gauche, et des animaux en grand nombre! "

Jonas (CP) 1

Citations de
DS 1676-1678:

Magistère

Misericordia Dei:

[106](#)

Reconciliatio paenitentia:

[31](#)

Catéchisme:

[1431](#) [1451](#) [1452](#) [1453](#)

Catechismus:

[1431](#) [1451](#) [1452](#) [1453](#)

Citations de
DS 1679-1683:

Magistère

Misericordia Dei:
[108](#)

Directoire clergé:
[51](#)

Catéchisme:
[1456](#) [1457](#) [1458](#)

Catechismus:
[1456](#) [1457](#) [1458](#)

Citations de
DS 1684-1685:

Magistère

Reconciliatio paenitentia:

[31](#)

Directoire clergé:

[51](#)

2Corinthiens (CP) 12

12 ¹ Faut-il se glorifier? Cela n'est pas utile; j'en viendrai néanmoins à des visions et à des révélation du Seigneur. ² Je connais un homme dans le Christ qui, il y a quatorze ans, fut ravi jusqu'au troisième ciel (si ce fut dans son corps, je ne sais; si ce fut hors de son corps, je ne sais: Dieu le sait). ³ Et je sais que cet homme (si ce fut dans son corps ou sans son corps, je ne sais, Dieu le sait) ⁴ fut enlevé dans le paradis, et qu'il a entendu des paroles ineffables qu'il n'est pas permis à un homme de révéler. ⁵ C'est pour cet homme-là que je me glorifierai; mais pour ce qui est de ma personne, je ne me ferai gloire que de mes faiblesses. ⁶ Certes, si je voulais me glorifier, je ne serais pas un insensé, car je dirais la vérité; mais je m'en abstiens afin que personne ne se fasse de moi une idée supérieure à ce qu'il voit en moi ou à ce qu'il entend de moi. ⁷ Et de crainte que l'excellence de ces révélations ne vint à m'enfler d'orgueil, il m'a été mis une écharde dans ma chair, un ange de Satan pour me souffleter, [afin que je m'enorgueillisse point]. ⁸ A son sujet, trois fois j'ai prié le Seigneur de l'écartier de moi, ⁹ et il m'a dit: " Ma grâce te suffit, car c'est dans la faiblesse que ma puissance se montre tout entière. " Je préfère donc bien volontiers me glorifier de mes faiblesses, afin que la puissance du Christ habite en moi. ¹⁰ C'est pourquoi je me plais dans les faiblesses, dans les opprobres, dans les nécessités, dans les persécutions, dans les détresses, pour le Christ; car lorsque je suis faible, c'est alors que je suis fort. ¹¹ Je viens de faire l'insensé: vous m'y avez contraint. C'était à vous de me recommander, car je n'ai été inférieur en rien à ceux qui sont les Apôtres, quoique je ne sois rien. ¹² Les preuves de mon apostolat ont paru au milieu de vous par une patience à toute épreuve, par des signes, des prodiges et des miracles. ¹³ Ou'avez-vous à envier aux autres Eglises, si ce n'est que je ne vous ai pas été à charge? Pardonnez-moi ce tort. ¹⁴ Voici que pour la troisième fois je suis prêt à aller chez vous, et je ne vous serai point à charge; car ce ne sont pas vos biens que je cherche, c'est vous-mêmes. Ce n'est pas, en effet, aux enfants à amasser pour leurs parents, mais aux parents pour leurs enfants. ¹⁵ Pour moi, bien volontiers je dépenserai et je me dépenserai moi-même tout entier pour vos âmes, dussé-je, en vous aimant davantage, être moins aimé de vous. ¹⁶ Soit! je ne vous ai point été à charge; mais, en homme astucieux, j'ai usé d'artifice pour vous surprendre. - ¹⁷ Ai-je donc, par quelqu'un de ceux que je vous ai envoyés, tiré de vous du profit? ¹⁸ J'ai engagé Tite à aller chez vous, et avec lui j'ai envoyé le frère que vous savez: est-ce que Tite à rien tiré de vous? N'avons-nous pas marché dans le même esprit, suivi les mêmes traces?

4. Inquiétudes de Paul

¹⁹ Vous croyez toujours que nous nous justifions auprès de vous. C'est devant Dieu, dans le

Christ, que nous parlons et tout cela, bien-aimés, nous le disons pour votre édification. ²⁰ Ma crainte, c'est qu'à mon arrivée je ne vous trouve pas tels que je voudrais, et que par suite vous ne me trouviez tel que vous ne voudriez. Je crains de trouver parmi vous des querelles, des rivalités, des animosités, des contestations, des médisances, des faux rapports, de l'enflure, des troubles. ²¹ Je crains que, lorsque je serai de retour chez vous, mon Dieu ne m'humilie de nouveau à votre sujet, et que je n'aie à pleurer sur plusieurs pécheurs qui n'auront pas fait pénitence de l'impureté, des fornications et des dissolutions auxquelles ils se sont livrés.

13 ¹ C'est maintenant pour la troisième fois que je vais chez vous. " Toute affaire se décidera sur la déclaration de deux ou trois témoins. " ² Je l'ai déjà dit et je le répète à l'avance; aujourd'hui que je suis absent comme lorsque j'étais présent pour la seconde fois, je déclare à ceux qui ont déjà péché et à tous les autres que, si je retourne chez vous, je n'userai d'aucun ménagement, ³ puisque vous cherchez une preuve que le Christ parle en moi, lui qui n'est pas faible à votre égard, mais reste puissant parmi vous. ⁴ Car, s'il a été crucifié en raison de sa faiblesse, il vit par la puissance de Dieu; or nous aussi, nous sommes faibles en lui, mais nous vivons avec lui par la puissance de Dieu, pour sévir parmi vous. ⁵ Examinez-vous vous-mêmes, voyez si vous êtes dans la foi; éprouvez-vous vous-mêmes. Ne reconnaissez-vous pas que Jésus-Christ est en vous? A moins peut-être que vous ne soyez pas des chrétiens éprouvés. ⁶ Mais j'espère que vous reconnaîtrez que nous, nous sommes éprouvés.

⁷ Cependant nous prions Dieu que vous ne fassiez rien de mal, non pour paraître nous-mêmes éprouvés, mais afin que vous pratiquiez ce qui est bien, dussions-nous passer pour non éprouvés. ⁸ Car nous n'avons pas de puissance contre la vérité; nous n'en avons que pour la vérité. ⁹ C'est un bonheur pour nous lorsque nous sommes faibles, et que vous êtes forts, et même c'est là ce que nous demandons dans nos prières que vous soyez consommés en perfection. ¹⁰ C'est pourquoi je vous écris ces choses pendant que je suis loin de vous, afin de n'avoir pas, arrivé chez vous, à user de sévérité, selon le pouvoir que le Seigneur m'a donné pour édifier et non pour détruire.

Conclusion

¹¹ Du reste mes frères, soyez dans la joie, rendez-vous parfaits, consolez-vous, ayez un même sentiment, vivez en paix, et le Dieu d'amour et de paix sera avec vous.

¹² Saluez-vous les uns les autres par un saint baiser. Tous les saints vous saluent.

¹³ Que la grâce de notre Seigneur Jésus-Christ, l'amour de Dieu et la communication du Saint-Esprit soient avec vous tous!

2Corinthiens (CP) 12

Citations de
DS 1686-1688:

Magistère

Directoire clergé:

[51](#)

Nombres (CP) 7

¹ Le jour où Moïse acheva de dresser la Demeure, de l'oindre et de la sanctifier avec tous ses ustensiles, ainsi que l'autel avec tous ses ustensiles; lorsqu'il les eut oints et sanctifiés, ² les princes d'Israël, chefs de leurs maisons patriarcales, présentèrent leurs offrandes: c'étaient les princes des tribus, ceux qui avaient présidé au dénombrement. ³ Ils amenèrent leur offrande devant Yahweh: six chars couverts et douze boeufs, soit un char pour deux princes et un boeuf pour chaque prince, et ils les présentèrent devant la Demeure. ⁴ Yahweh parla à Moïse, en disant: ⁵ «Reçois d'eux ces choses, et qu'elles soient employées pour les services de la tente de réunion; tu les donneras aux Lévites, à chacun selon les besoins de son service.» ⁶ Moïse, ayant pris les chars et les boeufs, les remit aux Lévites. ⁷ Il donna deux chars et quatre boeufs aux fils de Gerson, selon les besoins de leur service; ⁸ il donna quatre chars et huit boeufs aux fils de Mérari, selon les besoins de leur service, sous la surveillance d'Ithamar, fils d'Aaron, le prêtre. ⁹ Mais il n'en donna pas aux fils de Caath, parce que, ayant le service des objets sacrés, ils devaient les porter sur leurs épaules. ¹⁰ Les princes présentèrent leur offrande pour la dédicace de l'autel, le jour où on l'oignit; les princes présentèrent leur offrande devant l'autel. ¹¹ Et Yahweh dit à Moïse: «Que chaque jour un prince vienne présenter son offrande pour la dédicace de l'autel.» ¹² Celui qui présenta son offrande le premier jour fut Nahasson, fils d'Aminadab, de la tribu de Juda. ¹³ Il offrit: un plat d'argent du poids de cent trente sicles, une coupe d'argent de soixante-dix sicles, selon le sicle du sanctuaire, l'un et l'autre pleins de fleur de farine pétrie à l'huile, pour l'oblation; ¹⁴ un godet d'or de dix sicles, plein de parfum; ¹⁵ un jeune taureau, un bélier et un agneau d'un an pour l'holocauste; ¹⁶ un bouc pour le sacrifice pour le péché, ¹⁷ et, pour le sacrifice pacifique, deux boeufs, cinq béliers, cinq boucs et cinq agneaux d'un an. Telle fut l'offrande de Nahasson, fils d'Aminadab. ¹⁸ Le second jour, Nathanaël, fils de Suar, prince de la tribu d'Issachar, présenta son offrande. ¹⁹ Il offrit: un plat d'argent du poids de cent trente sicles, une coupe d'argent de soixante-dix sicles, selon le sicle du sanctuaire, l'un et l'autre pleins de fleur de farine pétrie à l'huile, pour l'oblation; ²⁰ un godet d'or de dix sicles, plein de parfum; ²¹ un jeune taureau, un bélier et un agneau d'un an pour l'holocauste; ²² un bouc pour le sacrifice pour le péché, ²³ et, pour le sacrifice pacifique, deux boeufs, cinq béliers, cinq boucs et cinq agneaux d'un an. Telle fut l'offrande de Nathanaël, fils de Suar. ²⁴ Le troisième jour vint le prince des fils de Zabulon, Eliab, fils de Hélon; ²⁵ il offrit: un plat d'argent du poids de cent trente sicles, une coupe d'argent de soixante-dix sicles, selon le sicle du sanctuaire, l'un et l'autre pleins de fleur de farine pétrie à l'huile, pour l'oblation; ²⁶ un godet d'or de dix sicles, plein de parfum; ²⁷ un jeune taureau, un bélier et un agneau d'un an pour l'holocauste; ²⁸ un bouc pour le sacrifice pour le péché, ²⁹ et, pour le sacrifice pacifique, deux boeufs, cinq béliers, cinq boucs et cinq agneaux d'un an. Telle fut l'offrande

d'Eliab, fils de Hélon. ³⁰ Le quatrième jour vint le prince des fils de Ruben, Elisur, fils de Sédéur; ³¹ il offrit: un plat d'argent du poids de cent trente sicles, une coupe d'argent de soixante-dix sicles, selon le sicle du sanctuaire, l'un et l'autre pleins de fleur de farine pétrie à l'huile, pour l'oblation; ³² un godet d'or de dix sicles, plein de parfum; ³³ un jeune taureau, un bélier et un agneau d'un an pour l'holocauste; ³⁴ un bouc pour le sacrifice pour le péché, ³⁵ et, pour le sacrifice pacifique, deux boeufs, cinq béliers, cinq boucs et cinq agneaux d'un an. Telle fut l'offrande d'Elisur, fils de Sédéur. ³⁶ Le cinquième jour vint le prince des fils de Siméon, Salamiel, fils de Surisaddaï; ³⁷ il offrit: un plat d'argent du poids de cent trente sicles, une coupe d'argent de soixante-dix sicles, selon le sicle du sanctuaire, l'un et l'autre pleins de fleur de farine pétrie à l'huile, pour l'oblation; ³⁸ un godet d'or de dix sicles, plein de parfum; ³⁹ un jeune taureau, un bélier et un agneau d'un an pour l'holocauste; ⁴⁰ un bouc pour le sacrifice pour le péché, ⁴¹ et, pour le sacrifice pacifique, deux boeufs, cinq béliers, cinq boucs et cinq agneaux d'un an. Telle fut l'offrande de Salamiel, fils de Surisaddaï. ⁴² Le sixième jour vint le prince des fils de Gad, Eliasaph, fils de Duel; ⁴³ il offrit: un plat d'argent du poids de cent trente sicles, une coupe d'argent de soixante-dix sicles, selon le sicle du sanctuaire, l'un et l'autre pleins de fleur de farine pétrie à l'huile, pour l'oblation; ⁴⁴ un godet d'or de dix sicles, plein de parfum; ⁴⁵ un jeune taureau, un bélier et un agneau d'un an pour l'holocauste; ⁴⁶ un bouc pour le sacrifice pour le péché, ⁴⁷ et, pour le sacrifice pacifique, deux boeufs, cinq béliers, cinq boucs et cinq agneaux d'un an. Telle fut l'offrande d'Eliasaph, fils de Duel. ⁴⁸ Le septième jour vint le prince des fils d'Ephraïm, Elisama, fils d'Ammiub; ⁴⁹ il offrit: un plat d'argent du poids de cent trente sicles, une coupe d'argent de soixante-dix sicles, selon le sicle du sanctuaire, l'un et l'autre pleins de fleur de farine pétrie à l'huile, pour l'oblation; ⁵⁰ un godet d'or de dix sicles, plein de parfum; ⁵¹ un jeune taureau, un bélier et un agneau d'un an pour l'holocauste; ⁵² un bouc pour le sacrifice pour le péché, ⁵³ et, pour le sacrifice pacifique, deux boeufs, cinq béliers, cinq boucs et cinq agneaux d'un an. Telle fut l'offrande d'Elisama, fils d'Ammiub. ⁵⁴ Le huitième jour vint le prince des fils de Manassé, Gamaliel, fils de Phadassur; ⁵⁵ il offrit: un plat d'argent du poids de cent trente sicles, une coupe d'argent de soixante-dix sicles, selon le sicle du sanctuaire, l'un et l'autre pleins de fleur de farine pétrie à l'huile, pour l'oblation; ⁵⁶ un godet d'or de dix sicles, plein de parfum; ⁵⁷ un jeune taureau, un bélier et un agneau d'un an pour l'holocauste; ⁵⁸ un bouc pour le sacrifice pour le péché, ⁵⁹ et, pour le sacrifice pacifique, deux boeufs, cinq béliers, cinq boucs et cinq agneaux d'un an. Telle fut l'offrande de Gamaliel, fils de Phadassur. ⁶⁰ Le neuvième jour vint le prince des fils de Benjamin, Abidan, fils de Gédéon; ⁶¹ il offrit: un plat d'argent du poids de cent trente sicles, une coupe d'argent de soixante-dix sicles, selon le sicle du sanctuaire, l'un et l'autre pleins de fleur de farine pétrie à l'huile, pour l'oblation; ⁶² un godet d'or de dix sicles, plein de parfum; ⁶³ un jeune taureau, un bélier et un agneau d'un an pour l'holocauste; ⁶⁴ un bouc pour le sacrifice pour le péché, ⁶⁵ et, pour le sacrifice pacifique, deux boeufs, cinq béliers, cinq boucs et cinq

agneaux d'un an. Telle fut l'offrande d'Abidan, fils de Gédéon.⁶⁶ Le dixième jour vint le prince des fils de Dan, Ahiéser, fils d'Ammisaddai;⁶⁷ il offrit: un plat d'argent du poids de cent trente sicles, une coupe d'argent de soixante-dix sicles, selon le sicle du sanctuaire, l'un et l'autre pleins de fleur de farine pétrie à l'huile, pour l'oblation;⁶⁸ un godet d'or de dix sicles, plein de parfum;⁶⁹ un jeune taureau, un bélier et un agneau d'un an pour l'holocauste;⁷⁰ un bouc pour le sacrifice pour le péché,⁷¹ et, pour le sacrifice pacifique, deux boeufs, cinq béliers, cinq boucs et cinq agneaux d'un an. Telle fut l'offrande d'Ahiéser, fils d'Ammisaddai.⁷² Le onzième jour vint le prince des fils d'Aser, Phégiel, fils d'Ochran;⁷³ il offrit: un plat d'argent du poids de cent trente sicles, une coupe d'argent de soixante-dix sicles, selon le sicle du sanctuaire, l'un et l'autre pleins de fleur de farine pétrie à l'huile, pour l'oblation;⁷⁴ un godet d'or de dix sicles, plein de parfum;⁷⁵ un jeune taureau, un bélier et un agneau d'un an pour l'holocauste;⁷⁶ un bouc pour le sacrifice pour le péché,⁷⁷ et, pour le sacrifice pacifique, deux boeufs, cinq béliers, cinq boucs et cinq agneaux d'un an. Telle fut l'offrande de Phégiel, fils d'Ochran.⁷⁸ Le douzième jour vint le prince des fils de Nephtali, Ahira, fils d'Enan;⁷⁹ il offrit: un plat d'argent du poids de cent trente sicles, une coupe d'argent de soixante-dix sicles, selon le sicle du sanctuaire, l'un et l'autre pleins de fleur de farine pétrie à l'huile, pour l'oblation;⁸⁰ un godet d'or de dix sicles, plein de parfum;⁸¹ un jeune taureau, un bélier et un agneau d'un an pour l'holocauste;⁸² un bouc pour le sacrifice pour le péché,⁸³ et, pour le sacrifice pacifique, deux boeufs, cinq béliers, cinq boucs et cinq agneaux d'un an. Telle fut l'offrande d'Ahira, fils d'Enan.⁸⁴ Tels furent les dons des princes d'Israël pour la dédicace de l'autel, le jour où on l'oignit: douze plats d'argent, douze coupes d'argents et douze godets d'or;⁸⁵ chaque plat d'argent pesait cent trente sicles, et chaque coupe soixante dix; total de l'argent de ces ustensiles: deux mille quatre cent sicles, selon le sicle du sanctuaire;⁸⁶ les douze godets d'or pleins de parfum, chacun de dix sicles, selon le sicle du sanctuaire; total de l'or des godets: cent vingt sicles.⁸⁷ Total des animaux pour l'holocauste: douze jeunes taureaux, douze béliers et douze agneaux d'un an, avec leurs oblations. Douze boucs pour le sacrifice pour le péché.⁸⁸ Total des animaux pour le sacrifice pacifique: vingt-quatre boeufs, soixante béliers, soixante boucs et soixante agneaux d'un an. Tels furent les dons offerts pour la dédicace de l'autel, après qu'on l'eut oint.

[Comment Yahvé parlait à Moïse](#)

⁸⁹ Lorsque Moïse entra dans la tente de réunion pour parler avec Yahweh, il entendait la voix qui lui parlait de dessus le propitiatoire placé sur l'arce du témoignage, entre les deux chérubins. Et il lui parlait.

[Le candélabre et sa disposition](#)

⁸ ¹ Yahweh parla à Moïse, en disant: ² «Parle à Aaron et tu lui diras: Lorsque tu placeras les lampes sur le chandelier, c'est sur le devant du chandelier que les sept lampes donneront leur

lumière.» ³ Aaron fit ainsi; il plaça les lampes sur le devant du chandelier, comme Yahweh l'avait ordonné à Moïse. ⁴ Le chandelier était fait d'or battu; jusqu'à son pied, jusqu'à ces fleurs, il était d'or battu; Moïse l'avait fait selon le modèle que Yahweh lui avait montré.

Les Lévités purifiés et offerts à Yahvé

⁵ Yahweh parla à Moïse, en disant: ⁶ «Prends les Lévités du milieu des enfants d'Israël et purifie-les. ⁷ Voici comment tu les purifieras: Fais sur eux une aspersion d'eau expiatoire; qu'ils passent le rasoir sur tout leur corps, qu'ils lavent leurs vêtements, et qu'ils se purifient ainsi. ⁸ Ils prendront ensuite un jeune taureau pour l'holocauste, avec son oblation de fleur de farine pétrie à l'huile; et tu prendras un second jeune taureau pour le sacrifice pour le péché. ⁹ Tu feras approcher les Lévités devant la tente de réunion, et tu convoqueras toute l'assemblée des enfants d'Israël. ¹⁰ Tu feras approcher les Lévités devant Yahweh, et les enfants d'Israël poseront leurs mains sur les Lévités. ¹¹ Aaron offrira les Lévités en offrande balancée devant Yahweh, de la part des enfants d'Israël, afin qu'ils soient pour faire le service de Yahweh. ¹² Les Lévités poseront leurs mains sur la tête des taureaux, et tu offriras l'un en sacrifice pour le péché, l'autre en holocauste à Yahweh, afin de faire l'expiation pour les Lévités. ¹³ Tu feras tenir les Lévités debout devant Aaron et devant ses fils, et tu les offriras en offrande balancée à Yahweh. ¹⁴ Tu sépareras les Lévités du milieu des enfants d'Israël, et les Lévités seront à moi; ¹⁵ après quoi les Lévités viendront faire le service dans la tente de réunion. C'est ainsi que tu les purifieras et que tu les offriras en offrande balancée. ¹⁶ Car ils me sont entièrement donnés du milieu des enfants d'Israël; je les ai pris pour moi à la place de tout premier-né, ouvrant le sein de sa mère, de tout premier-né des enfants d'Israël. ¹⁷ Car tout premier-né des enfants d'Israël est à moi, tant des hommes que des animaux, le jour où j'ai frappé tous les premiers-nés dans le pays d'Egypte, je me les suis consacrés. ¹⁸ Et j'ai pris les Lévités à la place de tous les premiers-nés des enfants d'Israël; ¹⁹ J'ai donné les Lévités entièrement à Aaron et à ses fils, du milieu des enfants d'Israël, pour qu'ils fassent le service des enfants d'Israël dans la tente d'assignation, pour qu'ils fassent l'expiation pour les enfants d'Israël, et pour que les enfants d'Israël ne soient frappés d'aucune plaie, en s'approchant du sanctuaire. ²⁰ Moïse, Aaron et toute l'assemblée des enfants d'Israël, firent à l'égard des Lévités tout ce que Yahweh avait ordonné à Moïse touchant les Lévités; ainsi firent à leur égard les enfants d'Israël. ²¹ Les Lévités se purifièrent, et lavèrent leurs vêtements; Aaron les fit tourner de côté et d'autre comme une offrande devant Yahweh, et il fit l'expiation pour eux, afin de les purifier. ²² Après cela, les Lévités vinrent faire leur service dans la tente d'assignation, en présence d'Aaron et de ses fils, selon ce que Yahweh avait ordonné à Moïse touchant les Lévités; ainsi fut-il fait à leur égard. ²³ Yahweh parla à Moïse, et dit: ²⁴ Voici ce qui concerne les Lévités. Depuis l'âge de vingt-cinq ans et au-dessus, tout Lévitte entrera au service de la tente d'assignation pour y exercer une fonction. ²⁵ Depuis l'âge de cinquante ans, il sortira de fonction, et ne servira plus. ²⁶ Il aidera ses frères dans la tente d'assignation, pour garder ce qui est remis à leurs

soins; mais il ne fera plus de service. Tu agiras ainsi à l'égard des Lévites pour ce qui concerne leurs fonctions.

Célébration de la Pâque au désert du Sinai

⁹ ¹ Yahweh parla à Moïse, dans le désert de Sinai, le premier mois de la seconde année après leur sortie du pays d'Égypte. (9:2) Il dit: ² Que les enfants d'Israël célèbrent la Pâque au temps fixé. ³ Vous la célébrerez au temps fixé, le quatorzième jour de ce mois, entre les deux soirs; vous la célébrerez selon toutes les lois et toutes les ordonnances qui s'y rapportent. ⁴ Moïse parla aux enfants d'Israël, afin qu'ils célèbrassent la Pâque. ⁵ Et ils célébrèrent la Pâque le quatorzième jour du premier mois, entre les deux soirs, dans le désert de Sinai; les enfants d'Israël se conformèrent à tous les ordres que Yahweh avait donnés à Moïse. ⁶ Il y eut des hommes qui, se trouvant impurs à cause d'un mort, ne pouvaient pas célébrer la Pâque ce jour-là. Ils se présentèrent le même jour devant Moïse et Aaron; ⁷ et ces hommes dirent à Moïse: Nous sommes impurs à cause d'un mort; pourquoi serions-nous privés de présenter au temps fixé l'offrande de Yahweh au milieu des enfants d'Israël? ⁸ Moïse leur dit: Attendez que je sache ce que Yahweh vous ordonne. ⁹ Et Yahweh parla à Moïse, et dit: ¹⁰ Parle aux enfants d'Israël, et dis-leur: Si quelqu'un d'entre vous ou de vos descendants est impur à cause d'un mort, ou est en voyage dans le lointain, il célébrera la Pâque en l'honneur de Yahweh. ¹¹ C'est au second mois qu'ils la célébreront, le quatorzième jour, entre les deux soirs; ils la mangeront avec des pains sans levain et des herbes amères. ¹² Ils n'en laisseront rien jusqu'au matin, et ils n'en briseront aucun os. Ils la célébreront selon toutes les ordonnances de la Pâque. ¹³ Si celui qui est pur et qui n'est pas en voyage s'abstient de célébrer la Pâque, celui-là sera retranché de son peuple; parce qu'il n'a pas présenté l'offrande de Yahweh au temps fixé, cet homme-là portera la peine de son péché. ¹⁴ Si un étranger en séjour chez vous célèbre la Pâque de Yahweh, il se conformera aux lois et aux ordonnances de la Pâque. Il y aura une même loi parmi vous, pour l'étranger comme pour l'indigène.

La nuée

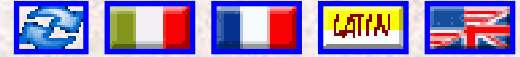

¹⁵ Le jour où la Demeure fut dressé, la nuée couvrit la Demeure, la tente d'assignation; et, depuis le soir jusqu'au matin, elle eut sur la Demeure l'apparence d'un feu. ¹⁶ Il en fut continuellement ainsi: la nuée couvrait la Demeure, et elle avait de nuit l'apparence d'un feu. ¹⁷ Quand la nuée s'élevait de dessus la tente, les enfants d'Israël partaient; et les enfants d'Israël campaient dans le lieu où s'arrêtait la nuée. ¹⁸ Les enfants d'Israël partaient sur l'ordre de Yahweh, et ils campaient sur l'ordre de Yahweh; ils campaient aussi longtemps que la nuée restait sur la Demeure. ¹⁹ Quand la nuée restait longtemps sur la Demeure, les enfants d'Israël obéissaient au commandement de Yahweh, et ne partaient point. ²⁰ Il en était de même quand la nuée ne s'arrêtait que peu de jours sur la Demeure: au

commandement de Yahweh ils dressaient le camp, et au commandement de Yahweh ils se levaient. ²¹ Si la nuée se reposait seulement du soir au matin, et s'élevait le matin, ils levaient le camp; ou, si la nuée s'élevait après un jour et une nuit, ils levaient le camp. ²² Si la nuée s'arrêtait sur la Demeure plusieurs jours, un mois ou une année, les enfants d'Israël restaient campés, et ne levaient point le camp; mais, dès qu'elle s'élevait, ils levaient le camp. ²³ Au commandement de Yahweh ils dressaient le camp, et au commandement de Yahweh ils levaient le camp; ils observaient le commandement de Yahweh, conformément à l'ordre de Yahweh transmis par Moïse.

Les deux trompettes d'argent

10 ¹ Yahweh parla à Moïse, en disant: ² «Fais-toi deux trompettes d'argent; tu les feras d'argent battu. Elles te serviront pour la convocation de l'assemblée et pour la levée des camps. ³ Quand on en sonnera, toute l'assemblée se réunira auprès de toi, à l'entrée de la tente de réunion. ⁴ Si l'on ne sonne que d'une trompette, les princes seulement, les chefs des milliers d'Israël, se réuniront auprès de toi. ⁵ Quand vous sonnerez avec éclat, ceux qui campent à l'orient se mettront en marche; quand vous sonnerez avec éclat pour la seconde fois, ceux qui campent au midi se mettront en marche; ⁶ on sonnera avec éclat pour leur départ. ⁷ Vous sonnerez aussi pour convoquer l'assemblée, mais non avec éclat. ⁸ Les fils d'Aaron, les prêtres, sonneront des trompettes: ce sera une loi perpétuelle pour vous et pour vos descendants. ⁹ Quand vous irez à la guerre dans votre pays contre l'ennemi qui vous attaquera, vous sonnerez des trompettes avec éclat, et vous serez rappelés au souvenir de Yahweh, votre Dieu, et vous serez délivrés de vos ennemis. ¹⁰ Dans vos jours de joie, dans vos fêtes et à vos nouvelles lunes, vous sonnerez des trompettes, en offrant vos holocaustes et vos sacrifices pacifiques, et elles seront pour vous un mémorial devant votre Dieu. Je suis Yahweh, votre Dieu.»

2. Du Sinaï aux steppes de Moab

Départ du Sinaï - l'ordre de la marche

¹¹ La seconde année, au vingtième jour du deuxième mois, la nuée s'éleva de dessus la Demeure du témoignage; ¹² et les enfants d'Israël, reprenant leurs marches, partirent du désert de Sinaï, et la nuée s'arrêta dans le désert de Pharan. ¹³ Ils se mirent en marche pour la première fois, suivant le commandement de Yahweh par l'organe de Moïse. ¹⁴ La bannière du camp des fils de Juda partit la première, selon leurs troupes, et la troupe de Juda était commandée par Nahasson, fils d'aminadab; ¹⁵ la troupe de la tribu des fils d'Issachar était commandée par Nathanaël, fils de Suar; ¹⁶ et la troupe de la tribu des fils de Zabulon était commandée par Eliab, fils de Hélon. ¹⁷ La Demeure fut démontée, et les fils de Gerson et les

18 La bannière du camp de Ruben partit, selon leurs troupes, et la troupe de Ruben était commandée par Elisur, fils de Sédéur; 19 la troupe de la tribu des fils de Siméon était commandée par Salamiel, fils de Surisaddaï; 20 et la troupe de la tribu des fils de Gad était commandée par Eliasaph, fils de Duel. 21 Les Caathites partirent portant les objets sacrés, et les autres dressaient la Demeure, en attendant leur arrivée. 22 La bannière du camp des fils d'Ephraïm partit, selon leurs troupes et la troupe d'Ephraïm était commandée par Elisama, 23 fils d'Ammiud; la troupe de la tribu des fils de Manassé était commandée 24 par Gamaliel, fils de Phadassur, et la troupe de la tribu de Benjamin était commandée par Abidan, fils de Gédéon. 25 La bannière du camp des fils de Dan partit, selon leurs troupes: elle formait l'arrière-garde de tous les camps. La troupe de Dan était commandée par Ahiéser, fils d'Ammisaddaï; 26 la troupe de la tribu des fils d'Aser était commandée par Phégiel, fils d'Ochran, 27 et la troupe des fils de Nephthali était commandée par Ahira, fils d'Enan. 28 Tel était l'ordre de marche des enfants d'Israël selon leurs troupes; et ils partirent.

Moïse propose à Hobab de l'accompagner

29 Moïse dit à Hobab, fils de Raguel, le Madianite, beau-père de Moïse: «Nous partons pour le lieu dont Yahweh a dit: Je vous le donnerai. Viens avec nous, et nous te ferons du bien, car Yahweh a promis de faire du bien à Israël.» 30 Hobab lui répondit: «Je n'irai point, mais je m'en irai dans mon pays et ma famille.» 31 Et Moïse dit: «Ne nous quitte pas, je te prie; puisque tu connais les lieux où nous aurons à camper dans le désert, tu nous serviras d'oeil. 32 Si tu viens avec nous, nous te ferons partager le bien que Yahweh nous fera.»

Le départ sous la conduite de l'arche

33 Etant partis de la montagne de Yahweh, ils firent trois journées de marche, et pendant ces trois journées de marche, l'arche de l'alliance de Yahweh s'avança devant eux pour leur chercher un lieu de repos. 34 La nuée de Yahweh était au-dessus d'eux pendant le jour, lorsqu'ils partaient du camp. 35 Quand l'arche partait, Moïse disait: «Lève-toi, Yahweh, et que tes ennemis soient dispersés! Que ceux qui te haïssent fuient devant ta face!» 36 Et quand elle s'arrêtait, il disait: «Reviens, Yahweh, vers les myriades des milliers d'Israël!»

Murmures du peuple à Tabeéra

11 1 Le peuple se mit à murmurer du mal aux oreilles de Yahweh. Yahweh l'entendit, et sa colère s'enflamma, et le feu de Yahweh s'alluma contre eux et il 2 dévorait à l'extrémité du

camp. Le peuple cria vers Moïse, et Moïse pria Yahweh, et le feu s'éteignit. ³ On donna à ce lieu le nom de Thabéera, parce que le feu de Yahweh s'était allumé contre eux.

Plainte contre la manne - Les cailles

⁴ Le ramas de gens qui se trouvaient au milieu d'Israël s'enflamma de convoitise, et même les enfants d'Israël recommencèrent à pleurer et dirent: ⁵ «Qui nous donnera de la viande à manger? Il nous souvient des poissons que nous mangions pour rien en Egypte, des concombres, des melons, des poireaux, des oignons et de l'ail. ⁶ Maintenant notre âme est desséchée; plus rien! Nos yeux ne voient que de la manne.» ⁷ La manne était semblable à la graine de coriandre, et avait l'aspect du bdellium. ⁸ Le peuple se répandait pour la ramasser; il la broyait avec des meules ou la pilait dans un mortier; il la cuisait au pot, et en faisait des gâteaux. Elle avait ⁹ le goût d'un gâteau à l'huile. Quand la rosée descendait pendant la nuit sur le camp, la manne y descendait aussi. ¹⁰ Moïse entendit le peuple qui pleurait dans chaque famille, chacun à l'entrée de sa tente. La colère de Yahweh s'enflamma grandement. ¹¹ Moïse fut attristé, et il dit à Yahweh: «Pourquoi avez-vous fait ce mal à votre serviteur, et pourquoi n'ai-je pas trouvé grâce à vos yeux, que vous ayez mis sur moi la charge de tout ce peuple? ¹² Est-ce moi qui ai conçu tout ce peuple? Est-ce moi qui l'ai enfanté, pour que vous me disiez: Porte-le sur ton sein, comme le nourricier porte un enfant qu'on allaite, jusqu'au pays que vous avez juré à ses pères de lui donner? ¹³ Où prendrai-je de la viande pour en donner à tout ce peuple? Car ils pleurent autour de moi, en disant: Donne-nous de la viande à manger. ¹⁴ Je ne puis pas, à moi seul, porter tout ce peuple; il est trop pesant pour moi. ¹⁵ Pour me traiter ainsi, tuez-moi plutôt, je vous prie, si j'ai trouvé grâce à vos yeux, et que je ne voie pas mon malheur!» ¹⁶ Yahweh dit à Moïse: «Assemble-moi soixante-dix hommes des anciens d'Israël, que tu connais pour être anciens du peuple et préposés sur lui; amène-les à la tente de réunion et qu'ils se tiennent là avec toi. ¹⁷ Je descendrai et je te parlerai là; je prendrai de l'esprit qui est sur toi et je le mettrai sur eux, afin qu'ils portent avec toi la charge du peuple, et tu ne la porteras plus toi seul. ¹⁸ Tu diras au peuple: Sanctifiez-vous pour demain, et vous aurez de la viande à manger, puisque vous avez pleuré aux oreilles de Yahweh, en disant: Qui nous fera manger de la viande? Car nous étions bien en Egypte! Et Yahweh vous donnera de la viande, et vous en mangerez; ¹⁹ ce n'est pas un jour que vous en mangerez, ni deux jours, ni cinq jours, ni dix jours, ni vingt jours, mais un mois entier, ²⁰ jusqu'à ce qu'elle vous sorte par les narines et qu'elle vous soit en dégoût, parce que vous avez rejeté Yahweh qui est au milieu de vous, et que vous avez pleuré devant lui, en disant: Pourquoi donc sommes-nous sortis d'Egypte?» ²¹ Moïse dit: «Le peuple au milieu duquel je suis est de six cent mille hommes de pied, et vous dites: Je leur donnerai de la viande, et ils en mangeront un mois entier! ²² Egorger-t-on pour eux les brebis et les boeufs, pour qu'ils en aient assez? Ou leur ramassera-t-on tous les poissons de la mer, pour qu'ils en aient assez?» ²³ Yahweh répondit à Moïse: «La main de Yahweh est-elle trop courte? Tu verras maintenant si ce que j'ai dit t'arrivera ou non.»

²⁴ Moïse sortit et rapporta au peuple les paroles de Yahweh, et il rassembla soixante-dix hommes des anciens du peuple et les plaça autour de la tente. ²⁵ Yahweh descendit dans la nuée et parla à Moïse; il prit de l'esprit qui était sur lui et le mit sur les soixante-dix anciens; et, dès que l'esprit reposa sur eux, ils prophétisèrent; mais ils ne continuèrent pas. ²⁶ Deux hommes, l'un nommé Eldad, et l'autre Médad, étaient restés dans le camp, et l'esprit reposa aussi sur eux; ils étaient parmi les inscrits, mais ils ne s'étaient pas rendus à la tente; et ils prophétisèrent dans le camp. ²⁷ Un jeune garçon courut l'annoncer à Moïse, en disant «Eldad et Médad prophétisent dans le camp.» ²⁸ Aussitôt Josué, fils de Nun, serviteur de Moïse depuis sa jeunesse, prenant la parole dit: «Moïse, mon seigneur, empêche-les.» ²⁹ Moïse lui répondit: «Es-tu donc jaloux pour moi? Plût à Dieu que tout le peuple de Yahweh fût prophète, et que Yahweh mit son esprit sur eux!» ³⁰ Et Moïse se retira dans le camp, lui et les anciens d'Israël.

³¹ Un vent souffla de par l'ordre de Yahweh, qui, de la mer, amena des cailles et les abattit sur le camp, sur l'étendue d'environ une journée de chemin d'un côté, d'environ une journée de chemin de l'autre côté, autour du camp; et il y en avait près de deux coudées de haut sur la surface de la terre. ³² Pendant tout ce jour, toute la nuit et toute la journée du lendemain, le peuple se leva et ramassa les cailles; celui qui en avait ramassé le moins en avait dix gomors; et ils les étendirent pour eux, tout autour du camp. ³³ Mais la chair était encore entre leurs dents, avant d'être consommée, que la colère de Yahweh s'enflamma contre le peuple, et Yahweh frappa le peuple d'une très grande plaie. ³⁴ On donna à ce lieu le nom de Qibroth-Hattaava, parce qu'on y enterra le peuple qui s'était enflammé de convoitise. ³⁵ De Qibroth-Hattaava le peuple partit pour Haséroth, et il s'arrêta à Haséroth.

Murmures de Marie et d'Aaron

12 ¹ Marie, avec Aaron, parla contre Moïse au sujet de la femme couschite qu'il avait prise; car il avait pris une femme couschite. ² Ils dirent: «Est-ce seulement par Moïse que Yahweh a parlé? N'a-t-il pas parlé aussi par nous?» Et Yahweh l'entendit. ³ Mais Moïse était un homme fort doux, plus qu'aucun homme qui fût sur la face de la terre.

⁴ Soudain Yahweh dit à Moïse, à Aaron et à Marie: «Sortez, vous trois, vers la tente de réunion.» Et ils sortirent tous les trois; ⁵ et Yahweh descendit dans la colonne de nuée et se tint à l'entrée de la tente. Il appela Aaron et Marie, qui s'avancèrent tous deux; ⁶ et il dit: «Ecoutez bien mes paroles: si vous avez quelque prophète de Yahweh, c'est en vision que je me révèle à lui, c'est en songe que je lui parle. ⁷ Tel n'est pas mon serviteur Moïse; il est reconnu fidèle dans toute ma maison. ⁸ Je lui parle bouche à bouche, en me faisant voir, et non par énigmes, et il contemple la figure de Yahweh. Pourquoi donc n'avez-vous pas craint de parler contre mon serviteur, contre Moïse?» ⁹ Et la colère de Yahweh s'enflamma contre eux; et il s'en alla; la nuée se retira de dessus la tente.

¹⁰ Et voici, Marie devint lépreuse, blanche comme la neige. Aaron se tourna vers Marie, et

voici, elle était lépreuse.¹¹ Et Aaron dit à Moïse: «De grâce, mon seigneur, ne mets pas sur nous ce péché que nous avons follement commis, et dont nous sommes coupables.¹² Ah! Qu'elle ne soit pas comme l'enfant mort-né qui, en sortant du sein de sa mère, a la chair à demi-consumée!»¹³ Moïse cria à Yahweh, en disant:¹⁴ «O Dieu, je vous prie, guérissez-là!» Yahweh dit à Moïse: «Si son père lui avait craché au visage, ne serai-elle pas pendant sept jours couverte de honte? Qu'elle soit séquestrée sept jours hors du camp; après quoi, elle y sera reçue.»¹⁵ Marie fut donc séquestrée sept jours hors du camp, et le peuple ne partit point, jusqu'à ce que Marie eût été reçue.¹⁶ Après cela, le peuple partit de Haséroth, et ils campèrent dans le désert de Pharan.

Des espions envoyés en Canaan

13¹ Yahweh parla à Moïse, en disant:² «Envoie des hommes pour explorer le pays de Chanaan, que je donne aux enfants d'Israël. Vous enverrez un homme par chacune des tribus patriarcales; que tous soient des princes parmi eux.»³ Moïse les envoya du désert de Pharan, selon l'ordre de Yahweh; tous ces hommes étaient des chefs des enfants d'Israël.⁴ Voici leurs noms: pour la tribu de Ruben, Sammua, fils de Zéchur;⁵ pour la tribu de Siméon, Saphat, fils de Huri;⁶ pour la tribu de Juda, Caleb, fils de Jéphoné;⁷ pour la tribu d'Issachar, Igal, fils de Joseph;⁸ pour la tribu d'Ephraïm, Osée, fils de Nun;⁹ pour la tribu de Benjamin, Phalti, fils de Raphu;¹⁰ pour la tribu de Zabulon, Geddiel, fils de Sodi;¹¹ pour la tribu de Joseph, la tribu de Manassé, Gaddi, fils de Susi;¹² pour la tribu de Dan, Ammiel, fils de Gemalli,¹³ pour la tribu d'Aser, Sthur, fils de Michaël;¹⁴ pour la tribu de Nephthali, Nahabi, fils de Vaspi;¹⁵ pour la tribu de Gad, Guel, fils de Machi.¹⁶ -- Tels sont les noms des hommes que Moïse envoya pour explorer le pays. Moïse donna à Osée, fils de Nun, le nom de Josué.¹⁷ Moïse les envoya pour explorer le pays de Chanaan; il leur dit: «Montez là par le Négeb; et vous monterez sur la montagne.¹⁸ Vous examinerez le pays, ce qu'il est, et le peuple qui l'habite, s'il est fort ou faible, peu nombreux ou considérable;¹⁹ ce qu'est le pays où il habite, s'il est bon ou mauvais; ce que sont les villes où il habite, si elles sont ouvertes ou fortifiées;²⁰ ce qu'est le sol, s'il est gras ou maigre, s'il y a des arbres ou non. Ayez bon courage, et prenez des fruits du pays.» C'était le temps des premiers raisins.²¹ Ils montèrent et explorèrent le pays, depuis le désert de Sin jusqu'à Rohob, sur le chemin d'Emath.²² Ils montèrent dans le Négeb et allèrent jusqu'à Hébron, où étaient Achiman, Sisai et Tholmai, enfants d'Enac. Hébron avait été bâtie sept ans avant Tanis d'Egypte.²³ Arrivés à la vallée d'Escol, ils coupèrent une branche de vigne avec sa grappe de raisin, et ils la portèrent à deux au moyen d'une perche; ils prirent aussi des grenades et des figues.²⁴ On donna à ce lieu le nom de vallée d'Escol, à cause de la grappe que les enfants d'Israël y coupèrent.²⁵ Au bout de quarant jours, ils revinrent d'explorer le pays.²⁶ Ils allèrent et se rendirent auprès de Moïse et d'Aaron, et de toute l'assemblée des enfants

d'Israël, à Cadès, dans le désert de Pharan. Ils leur firent un rapport, ainsi qu'à toute l'assemblée, et leur montrèrent les fruits du pays. ²⁷ Voici le récit qu'ils firent à Moïse: «Nous sommes allés dans le pays où tu nous as envoyés. C'est vraiment un pays où coulent le lait et le miel, et en voici les fruits. ²⁸ Mais le peuple qui habite le pays est puissant, et les villes sont fortifiées et très grandes; nous y avons même vu des enfants d'Enac. ²⁹ Amalec habite la contrée du Négeb; le Héthéen, le Jébuséen et l'Amorrhéen habitent dans la montagne, et le Chananéen habite au bord de la mer et le long du Jourdain.» ³⁰ Caleb fit taire le peuple au sujet de Moïse: «Monton, dit-il, emparons-nous du pays, car nous pouvons nous en rendre maîtres.» ³¹ Mais les hommes qui y étaient montés avec lui, dirent: «Nous ne sommes pas capables de monter contre ce peuple: il est plus fort que nous.» ³² Et ils décrièrent devant les enfants d'Israël le pays qu'ils avaient exploré, en disant: «Le pays que nous avons parcouru pour l'explorer, est un pays qui dévore ses habitants; tout le peuple que nous y avons vu est formé de gens de haute taille; ³³ et nous y avons vu les géants, fils d'Enac, de la race des géants: nous étions à nos yeux et aux leurs comme des sauterelles.»

Nombres (CP) 7

2Samuel (CP) 9

9 ¹ David dit: « Reste-t-il encore quelqu'un de la maison de Saül, que je lui fasse du bien à cause de Jonathas? » ² Il y avait un serviteur de la maison de Saül, nommé Siba. On le fit venir auprès de David, et le roi lui dit: « Es-tu Siba? » Et il répondit: « Ton serviteur! » ³ Le roi dit: « N'y a-t-il plus personne de la maison de Saül à qui je puisse faire du bien comme Dieu? » Et Siba répondit au roi: « Il y a encore un fils de Jonathas, qui est perclus des deux pieds. » ⁴ Et le roi lui dit: « Où est-il? »; et Siba répondit au roi: « Voici qu'il est dans la maison de Machir, fils d'Ammiel, à Lodabar. » ⁵ Le roi David l'envoya chercher de la maison de Machir, fils d'Ammiel de Lodabar. ⁶ Arrivé auprès de David, Miphiboseh, fils de Jonathas, fils de Saül, tomba sur sa face et se prosterna. Et David dit: « Miphiboseh! » Il répondit: « Voici ton serviteur. » ⁷ Et David lui dit: « Ne crains point, car je veux te faire du bien à cause de Jonathas, ton père. Je te rendrai toutes les terres de Saül, ton père, et toi tu prendras toujours ta nourriture à ma table. » ⁸ Il se prosterna et dit: « Qu'est ton serviteur pour que tu te tournes vers un chien mort tel que moi? » ⁹ Le roi appela Siba, serviteur de Saül, et lui dit: « Tout ce qui appartenait à Saül et à toute sa maison, je le donne au fils de ton maître. ¹⁰ Tu cultiveras pour lui les terres, toi, tes fils et tes serviteurs, et tu apporteras la récolte, afin que le fils de ton maître ait de quoi se nourrir; mais Miphiboseh, le fils de ton maître, prendra toujours sa nourriture à ma table. » Or Siba avait quinze fils et vingt serviteurs. ¹¹ Siba dit au roi: « Ton serviteur fera tout ce que le roi, mon seigneur, ordonne à son serviteur. » Et Miphiboseh mangea à la table de David, comme l'un des fils du roi. ¹² Miphiboseh avait un jeune fils nommé Micha, et tous ceux qui demeuraient dans la maison de Siba étaient ses serviteurs. ¹³ Miphiboseh habitait à Jérusalem, car il mangeait toujours à la table du roi; et il était boiteux des deux pieds.

9. Campagne contre les fils d'Ammon

10 ¹ Après cela, le roi des fils d'Ammon mourut, et Hanon, son fils, régna à sa place. ² David dit: « Je montrerai de la bienveillance à Hanon, fils de Naas, comme son père m'a montré de la bienveillance. » Et David l'envoya consoler au sujet de son père, par l'intermédiaire de ses serviteurs. Lorsque les serviteurs de David furent arrivés dans le pays des fils d'Ammon, ³ les princes des fils d'Ammon dirent à Hanon, leur maître: « Penses-tu que ce soit pour honorer ton père que David t'envoie des consolateurs? N'est-ce pas pour reconnaître et explorer la ville, afin de la détruire, que David a envoyé ses serviteurs vers toi? » ⁴ Alors Hanon, ayant saisi les serviteurs de David, leur rasa la moitié de la barbe et coupa leurs habits à mi-hauteur, jusqu'aux fesses, et il les renvoya. ⁵ On informa David, et il envoya des gens à leur rencontre, car ces hommes étaient dans une grande confusion; et le roi leur fit dire: « Restez à Jéricho jusqu'à ce que votre barbe ait repoussé, et vous reviendrez ensuite. » ⁶ Les fils d'Ammon virent qu'ils s'étaient rendus odieux à David; et les fils d'Ammon

envoyèrent prendre à leur solde les Syriens de Beth-Rohob et les Syriens de Soba, soit vingt mille hommes de pied, puis le roi de Maacha, soit mille hommes, et les gens de Tob, soit douze mille hommes. ⁷ David l'apprit et il fit partir contre eux Joab et toute l'armée, les hommes vaillants. ⁸ Les fils d'Ammon sortirent et se rangèrent en bataille à l'entrée de la porte; les Syriens de Soba et de Rohob, ainsi que les hommes de Tob et de Maacha, étaient à part dans la campagne. ⁹ Lorsque Joab vit qu'il y avait un front de bataille devant et derrière lui, il choisit parmi toute l'élite d'Israël un corps qu'il rangea en face des Syriens; ¹⁰ et il mit le reste du peuple sous le commandement de son frère Abisaï, qui les rangea en face des fils d'Ammon. ¹¹ Il dit: « Si les Syriens sont plus forts que moi, tu viendras à mon secours; et si les fils d'Ammon sont plus forts que toi, j'irai te secourir. ¹² Sois ferme et combattons vaillamment pour notre peuple et pour les villes de notre Dieu, et que Yahweh fasse ce qui semblera bon à ses yeux! » ¹³ Joab s'avança donc, ainsi que le peuple qui était avec lui, pour attaquer les Syriens, et ceux-ci s'enfuirent devant lui. ¹⁴ Les fils d'Ammon, voyant que les Syriens avaient pris la fuite, s'enfuirent aussi devant Abisaï, et rentrèrent dans la ville. Et Joab s'en retourna de la guerre contre les fils d'Ammon et rentra dans Jérusalem.

10. Nouvelle victoire des Araméens

¹⁵ Les Syriens, voyant qu'ils avaient été battus devant Israël, se réunirent ensemble. ¹⁶ Hadadézer envoya des messagers pour faire venir les Syriens qui étaient de l'autre côté du fleuve, et ils vinrent à Hélam, et Sobach, chef de l'armée d'Hadadézer, marchait devant eux. ¹⁷ David en reçut la nouvelle et, ayant rassemblé tout Israël, il passa le Jourdain et vint à Hélam. Les Syriens se rangèrent en bataille contre David, et engagèrent le combat contre lui. ¹⁸ Mais les Syriens s'enfuirent devant Israël, et David tua aux Syriens les chevaux de sept cents chars et quarante mille cavaliers; il frappa aussi le chef de leur armée, Sobach, qui mourut là. ¹⁹ Tous les rois vassaux de Hadadézer, se voyant battus devant Israël, firent la paix avec Israël et lui furent assujettis; et les Syriens craignirent de porter encore secours aux fils d'Ammon.

C. Fin de règne

1. L'adultère du roi avec Bath-Schéba (Bethsabée)

¹¹ ¹ Au retour de l'année, au temps où les rois se mettent en campagne, David envoya Joab avec ses serviteurs et tout Israël, et ils ravagèrent le pays des fils d'Ammon et assiégèrent Rabba. Mais David resta à Jérusalem.

La faute et le crime

² Un soir que David s'était levé de sa couche et se promenait sur le toit de la maison du roi, il

aperçut de dessus le toit une femme qui se baignait, et cette femme était très belle d'aspect.

³ David fit rechercher qui était cette femme, et on lui dit: « C'est Bethsabée, fille d'Eliam, femme d'Urie le Héthéen. » ⁴ Et David envoya des gens pour la prendre; elle vint chez lui et il coucha avec elle. Puis elle se purifia de sa souillure et retourna dans sa maison. ⁵ Cette femme fut enceinte, et elle le fit annoncer à David, en disant: « Je suis enceinte. »

⁶ Alors David expédia cet ordre à Joab: « Envoie-moi Urie, le Héthéen. » Et Joab envoya Urie à David. ⁷ Urie s'étant rendu auprès de David, celui-ci demanda des nouvelles de Joab, de l'armée et du combat. ⁸ Puis David dit à Urie: « Descend dans ta maison et lave tes pieds. »

Urie sortit de la maison du roi, et on porta après lui un don de la table du roi; ⁹ mais Urie se coucha devant la porte de la maison du roi avec tous les serviteurs de son maître, et il ne descendit pas dans sa maison. ¹⁰ On en informa David, en disant: « Urie n'est pas descendu dans sa maison. » Et David dit à Urie: « N'arrives-tu pas de voyage? Pourquoi n'es-tu pas

descendu dans ta maison? » ¹¹ Urie répondit à David: « L'arche, et Israël, et Juda habitent sous des tentes, mon seigneur Joab et les serviteurs de mon seigneur campent en rase campagne, et moi j'entrerai dans ma maison pour manger et boire, et pour coucher avec ma femme! Par ta vie et par la vie de ton âme, je n'en ferai rien. » ¹² David dit à Urie: « Reste ici encore aujourd'hui, et demain je te renverrai. » Et Urie resta donc à Jérusalem ce jour-là

et le suivant. ¹³ David l'invita à manger et à boire en sa présence, et il l'enivra; et le soir, Urie sortit pour s'étendre sur sa couche auprès des serviteurs de son maître, mais il ne descendit pas dans sa maison.

¹⁴ Le lendemain matin, David écrivit une lettre à Joab et l'envoya par la main d'Urie. ¹⁵ Il écrivait dans cette lettre: « Placez Urie au plus fort du combat, et retirez-vous de derrière lui, afin qu'il soit frappé et qu'il meure. » ¹⁶ Joab, qui faisait le siège de la ville, plaça Urie à

l'endroit où il savait que se trouvaient les hommes les plus vaillants. ¹⁷ Les hommes de la ville, ayant fait une sortie pour attaquer Joab, plusieurs tombèrent d'entre le peuple, d'entre les serviteurs de David; Urie le Héthéen mourut aussi. ¹⁸ Joab envoya un messenger pour

informer David de tous les faits du combat; ¹⁹ il donna cet ordre au messenger: « Quand tu auras achevé de raconter au roi tous les faits du combat, si la colère du roi se soulève et qu'il te dise: ²⁰ Pourquoi vous êtes-vous approchés de la ville pour livrer combat? Ne saviez-vous

pas que les assiégés lanceraient des traits du haut de la muraille? ²¹ Qui a frappé Abimélech, fils de Jérobaal? N'est-ce pas une femme qui a lancé sur lui du haut de la muraille un morceau de meule, ce dont il est mort à Thébès? Pourquoi donc vous êtes-vous approchés de la muraille?-- Alors tu diras: Ton serviteur Urie le Héthéen est mort aussi. » ²² Le messenger

partit et, à son arrivée, il raconta à David tout ce que Joab lui avait ordonné. ²³ Le messenger dit à David: « Ces gens, plus forts que nous, ont fait une sortie contre nous dans la

campagne, mais nous les avons repoussés jusqu'à la porte. ²⁴ Alors leurs archers ont tiré du haut de la muraille sur tes serviteurs, et plusieurs des serviteurs du roi sont morts tués, et ton serviteur Urie le Héthéen est mort aussi. » ²⁵ David dit au messenger: « Voici ce que tu diras à Joab: Ne sois pas trop en peine de cette affaire, car l'épée dévore tantôt l'un, tantôt

l'autre. Redouble de vigueur contre la ville et renverse-la. Et toi, encourage-le. » ²⁶ La

femme d'Urie apprit que son mari, Urie, était mort, et elle pleura sur son mari. ²⁷ Quand le deuil fut passé, David l'envoya chercher et la recueillit dans sa maison. Elle devint sa femme et lui enfanta un fils. Et l'action que David avait faite déplut aux yeux de Yahweh.

Intervention de Nathan

12 ¹ Yahweh envoya Nathan vers David; et Nathan vint à lui et lui dit: « Il y avait dans une ville deux hommes, l'un riche et l'autre pauvre. ² Le riche avait des brebis et des boeufs en très grand nombre, ³ et le pauvre n'avait rien, si ce n'est une petite brebis qu'il avait achetée; il l'élevait et elle grandissait chez lui avec ses enfants, mangeant de son pain, buvant de sa coupe et dormant sur son sein, et elle était pour lui comme une fille. ⁴ Une visite arriva chez l'homme riche; et le riche s'abstint de prendre de ses brebis ou de ses boeufs, pour préparer un repas au voyageur qui était venu chez lui; il prit la brebis du pauvre et l'apprêta pour l'homme qui était venu chez lui. » ⁵ La colère de David s'enflamma violemment contre cet homme, et il à Nathan: « Aussi vrai que Yahweh est vivant! L'homme qui a fait cela mérite la mort; ⁶ et il rendra quatre fois la brebis, pour avoir fait une pareille chose et pour avoir été sans pitié. » ⁷ Et Nathan dit à David: « Tu es cet homme-là! Ainsi parle Yahweh, le Dieu d'Israël: Je t'ai oint pour roi sur Israël, et je t'ai délivré de la main de Saül; ⁸ je t'ai donné la maison de ton maître, et j'ai mis sur ton sein les femmes de ton maître; et je t'ai donné la maison d'Israël et de Juda, et, si cela était trop peu, j'y aurais encore ajouté ceci ou cela. ⁹ Pourquoi as-tu méprisé la parole de Yahweh, en faisant ce qui est mal à ses yeux? Tu as frappé par l'épée Urie le Héthéen; tu as pris sa femme pour en faire ta femme, et tu l'as tué par l'épée des fils d'Ammon. ¹⁰ Et maintenant, l'épée ne s'éloignera jamais de ta maison, parce que tu m'as méprisé et que tu as pris la femme d'Urie le Héthéen, pour en faire ta femme. ¹¹ Ainsi parle Yahweh: Voici que je vais faire lever, de ta maison même, le malheur sur toi, et je prendrai sous tes yeux tes femmes pour les donner à ton voisin, et il couchera avec tes femmes à la vue de ce soleil. ¹² Car toi, tu as agi en secret; et moi, je ferai cela en présence de tout Israël et à la face du soleil. » ¹³ David dit à Nathan: « J'ai péché contre Yahweh. » Et Nathan dit à David: « Yahweh a pardonné ton péché, tu ne mourras point. ¹⁴ Mais, parce que tu as fait, par cette action, mépriser Yahweh par ses ennemis, le fils qui t'est né mourra. » ¹⁵ Et Nathan s'en alla dans sa maison. Yahweh frappa l'enfant que la femme d'Urie avait enfanté à David, et il devint gravement malade.

Mort de l'enfant et naissance de Salomon

¹⁶ David pria Dieu pour l'enfant, et jeûna; et, étant entré dans sa chambre, il passa la nuit couché par terre. ¹⁷ Les anciens de sa maison insistèrent auprès de lui pour le faire lever de terre; mais il ne voulut point et ne mangea pas avec eux. ¹⁸ Le septième jour, l'enfant mourut. Les serviteurs de David craignaient de lui annoncer que l'enfant était mort, car ils

disaient: « Lorsque l'enfant vivait encore, nous lui avons parlé, et il n'a pas écouté notre voix; comment lui dirons-nous: L'enfant est mort? Il fera pis encore. »¹⁹ David s'aperçut que ses serviteurs parlaient tout bas entre eux, et David comprit que l'enfant était mort. David dit à ses serviteurs: « L'enfant est donc mort? » Ils dirent: « Il est mort. »²⁰ Alors David, s'étant levé de terre, se baigna, s'oignit et changea de vêtements; puis il alla dans la maison de Yahweh et se prosterna. Revenu chez lui, il demanda qu'on lui servît à manger, et il mangea.²¹ Ses serviteurs lui dirent: « Qu'est-ce que tu fais là? Lorsque l'enfant vivait, tu jeûnais et tu pleurais, et maintenant que l'enfant est mort, tu te lèves et tu manges du pain! »²² Il dit: « Quand l'enfant vivait encore, je jeûnais et je pleurais, car je disais: Qui sait? Yahweh aura peut-être pitié de moi, et l'enfant vivra? »²³ Maintenant qu'il est mort, pourquoi jeûnerais-je? Puis-je encore le faire revenir? J'irai vers lui; mais il ne reviendra pas vers moi. »²⁴ David consola Bethsabée, sa femme; il s'approcha d'elle et coucha avec elle, et elle enfanta un fils, qu'il appela Salomon; et Yahweh l'aima,²⁵ et il envoya dire par l'intermédiaire de Nathan, le prophète, qui lui donna le nom de Jedidiah, à cause de Yahweh.

Prise de Rabba et soumission des fils d'Ammon

²⁶ Joab, qui assiégeait Rabba des fils d'Ammon, s'empara de la ville royale; ²⁷ et Joab envoya des messagers à David pour lui dire: « J'ai assiégé Rabba et je me suis déjà emparé de la ville des eaux. »²⁸ Maintenant, rassemble le reste du peuple, viens camper contre la ville et prends-la, de peur que je ne prenne moi-même la ville, et qu'on ne l'appelle de mon nom. »²⁹ David rassembla tout le peuple et, ayant marché sur Rabba, il l'attaqua, et s'en rendit maître. ³⁰ Il enleva la couronne de leur roi de dessus sa tête: son poids était d'un talent d'or; et il y avait sur elle une pierre précieuse, et elle fut mise sur la tête de David. Et il emporta de la ville un très grand butin. ³¹ Quant au peuple qui s'y trouvait, il l'en fit sortir et le mit aux scies, aux pics de fer et aux haches de fer, et il les fit passer au moule à briques; il traita de même toutes les villes des fils d'Ammon. Puis David retourna à Jérusalem avec tout le peuple.

2. Ammon abuse de Tamar, sa demi-soeur

Le viol

13 ¹ Après cela, il arriva qu'Absalom, fils de David, ayant une soeur qui était belle et qui s'appelait Tamar, Amnon, fils de David, l'aima. ² Amnon se tourmentait, jusqu'à se rendre malade, au sujet de Tamar, sa soeur; car elle était vierge, et il semblait impossible à Amnon de lui rien faire. ³ Amnon avait un ami, nommé Jonadab, fils de Sammaa, frère de David, et Jonadab était un homme fort avisé. ⁴ Il lui dit: « Pourquoi es-tu ainsi défait, fils du roi, chaque matin? Ne me l'indiqueras-tu pas? » Amnon lui répondit: « J'aime Tamar, soeur de

mon frère Absalom. »⁵ Jonadab lui dit: « Mets-toi au lit et fais le malade. Quand ton père viendras te voir, tu lui diras: Permits, je te prie, que Thamar, ma soeur, vienne me donner à manger, et qu'elle prépare le mets sous mes yeux, afin que je le voie, et je mangerai de sa main. »⁶ Amnon se coucha et fit le malade. Le roi vint le voir, et Amnon dit au roi: « Je te prie, que Thamar, ma soeur, vienne faire deux gâteaux sous mes yeux, et que je les mange de sa main. »⁷ David envoya dire à Thamar dans la maison: « Va à la maison de ton frère Amnon et prépare-lui un mets. »⁸ Thamar alla chez son frère Amnon, qui était couché. Prenant de la pâte, elle la pétrit, la mit en gâteaux sous ses yeux et fit cuire les gâteaux;⁹ elle prit ensuite la poêle et les versa devant lui. Mais il refusa de manger. Amnon dit alors: « Faites sortir d'auprès de moi tout le monde. » Lorsque tous furent sortis d'auprès de lui,¹⁰ Amnon dit à Thamar: « Apporte le mets dans l'alcôve, et que je le mange de ta main. » Thamar prit les gâteaux qu'elle avait faits, et les apporta à son frère Amnon dans l'alcôve.¹¹ Comme elle les lui présentait à manger, il la saisit et lui dit: « Viens, couche avec moi, ma soeur. »¹² Elle lui répondit: « Non, mon frère, ne me déshonore pas, car on n'agit point ainsi en Israël; ne commets pas cette infamie.¹³ Moi, où irais-je porter ma honte? Et toi, tu serais comme l'un des infâmes en Israël. Parles-en au roi, je te prie, et il ne refusera pas de me donner à toi. »¹⁴ Mais il ne voulut pas écouter sa voix; plus fort qu'elle, il la violenta et coucha avec elle.¹⁵ Aussitôt Amnon eut pour elle une très forte aversion, et la haine dont il la haït fut plus forte que l'amour dont il l'avait aimée; et Amnon lui dit: « Lève-toi, va-t-en! »¹⁶ Elle lui répondit: « Au mal que tu m'as fait, n'ajoute pas le mal plus grand encore de me chasser. » Mais, sans vouloir l'écouter,¹⁷ il appela le garçon qui le servait et dit: « Jetez cette femme dehors, loin de moi; et ferme la porte derrière elle. »¹⁸ Or elle avait une robe longue, car c'était le vêtement que portaient les filles du roi encore vierges. Le serviteur d'Amnon la mit dehors et ferma la porte derrière elle.¹⁹ Thamar prit de la poussière et la mit sur sa tête; elle déchira la longue robe qu'elle portait et, mettant la main sur sa tête, elle s'en alla en poussant des cris.²⁰ Absalom, son frère, lui dit: « Ton frère Amnon a-t-il été avec toi? Maintenant, ma soeur, tais-toi, c'est ton frère; ne prends pas cette affaire à coeur. » Et Thamar demeura, désolée, dans la maison de son frère Absalom.

²¹ Lorsque le roi David apprit toutes ces choses, il fut très irrité. (*mais il ne voulut pas faire de peine à son fils Amnon, qu'il aimait parce qu'il était son premier né.*)²² Absalom n'adressait plus aucune parole, bonne ou mauvaise, à Amnon, car Absalom haïssait Amnon, à cause de l'outrage fait à Thamar, sa soeur.

Vengeance d'Absalom

²³ Deux ans après, Absalom avait les tondeurs à Baal-Hasor, près d'Ephraïm, et Absalom invita tous les fils du roi.²⁴ Absalom alla trouver le roi et dit: « Voici que ton serviteur a les tondeurs; que le roi et ses domestiques viennent chez ton serviteur. »²⁵ Et le roi dit à Absalom: « Non, mon fils, nous n'irons pas tous, de peur que nous ne te soyons à charge. » Absalom fit des instances, mais le roi ne voulut pas y aller, et il le bénit.²⁶ Alors Absalom

dit: « Si tu ne viens pas, permets du moins à Amnon, mon frère, de venir avec nous. » Le roi répondit: « Pourquoi irait-il avec toi? »²⁷ Absalom ayant insisté, le roi laissa aller avec lui Amnon et tous les fils du roi.²⁸ Absalom donna cet ordre à ses serviteurs: « Faites attention! Quand le coeur d'Amnon sera gavé par le vin et que je vous dirai: Frappez Amnon! Vous le tuerez. Ne craignez pas; n'est-ce pas moi qui vous l'ai commandé? Soyez fermes et montrez du courage! »²⁹ Les serviteurs d'Absalom firent à Amnon comme Absalom l'avait ordonné. Et tous les fils du roi se levant, montèrent chacun sur sa mule et s'enfuirent.³⁰ Comme ils étaient encore en chemin, ce bruit arriva à David: « Absalom a tué tous les fils du roi, et il n'en est pas resté un seul. »³¹ Le roi se leva, déchira ses vêtements et se coucha par terre, et tous ses serviteurs se tenaient là, les vêtements déchirés.³² Jonadab, fils de Semmaa, frère de David, prit la parole et dit: « Que mon seigneur ne dise point qu'on a tué tous les jeunes gens, fils du roi; Amnon seul est mort. C'est une chose qui était sur les lèvres d'Absalom depuis le jour où Amnon a déshonoré Thamar, sa soeur. »³³ Et maintenant, que le roi mon seigneur ne s'imagine pas que tous les fils du roi sont morts; car Amnon seul est mort. »³⁴ Et Absalom prit la fuite. Or le jeune homme placé en sentinelle leva les yeux et regarda, et voici qu'une grande troupe venait par la route occidentale, du côté de la montagne.³⁵ Jonadab dit au roi: « Voici les fils du roi qui arrivent; les choses se sont passées comme le disait ton serviteur. »³⁶ Comme il achevait de parler, les fils du roi arrivèrent et, élevant la voix, ils pleurèrent; le roi aussi et tous ses serviteurs versèrent des larmes abondantes.

Fuite d'Absalom

³⁷ Mais Absalom s'enfuit et s'en alla chez Tholomai, fils d'Ammiud, roi de Gessur. Et David faisait le deuil de son fils tous les jours.³⁸ Absalom s'enfuit et s'en alla à Gessur, et il y fut trois ans.

3. David et Absalom

Absalom rappelé par le roi

³⁹ Et le roi David renonça à poursuivre Absalom, car il s'était consolé de la mort d'Amnon.

14 ¹ Joab, fils de Sarvia, s'aperçut que le coeur du roi se tournait vers Absalom. ² Joab envoya chercher à Thécua une femme habile, et il lui dit: « Feins d'être dans le deuil et revêts des habits de deuil; ne t'oins pas d'huile et sois comme une femme qui depuis longtemps est dans le deuil pour un mort. »³ Tu viendras chez le roi et tu lui tiendras ce discours... » Et Joab lui mit dans la bouche ce qu'elle devait dire. ⁴ La femme de Thécua vint parler au roi. Tombant la face contre terre et se prosternant, elle dit: « O roi, sauve-moi! »⁵ Le roi lui dit: « Qu'as-tu? » Elle répondit: « Je suis une veuve, mon mari est mort. »⁶ Or ta

servante avait deux fils; et ils se sont tous deux querellés dans les champs; comme il n'y avait personne pour les séparer, l'un a frappé l'autre et l'a tué. ⁷ Et voici que toute la famille s'est levée contre ta servante, en disant: Livre le meurtrier de son frère; nous le ferons mourir pour la vie de son frère qu'il a tué, et nous détruirons même l'héritier! Ils éteindront ainsi le charbon qui me reste, pour ne laisser à mon mari ni un nom ni un survivant sur la face de la terre. » ⁸ Le roi dit à la femme: « Va à ta maison; je donnerai des ordres à ton sujet. » ⁹ La femme de Thécua dit au roi: « Que ce soit sur moi, ô roi mon Seigneur, et sur la maison de mon père que la faute retombe; que le roi et son trône n'aient pas à en souffrir! » ¹⁰ Le roi dit: « Si quelqu'un t'inquiète encore, amène-le-moi, et il ne lui arrivera plus de te toucher. » ¹¹ Elle dit: « Que le roi fasse mention de Yahweh, ton Dieu, afin que le vengeur du sang n'augmente pas le dommage, et qu'on ne détruise pas mon fils! » Il répondit: « Aussi vrai que Yahweh est vivant! Il ne tombera pas à terre un cheveu de ton fils. » ¹² La femme dit: « Permits à ta servante, je te prie, de dire un mot à mon seigneur le roi! » Il répondit: « Parle! » ¹³ Et la femme dit: « Pourquoi as-tu pensé ainsi à l'égard du peuple de Dieu -- le roi, en prononçant ce jugement, se déclare coupable,-- à savoir que le roi ne rappelle pas celui qu'il a banni. ¹⁴ Car nous morrons certainement; nous sommes comme les eaux répandues à terre et qui ne se rassemblent plus; Dieu n'ôte pas la vie, et il forme le dessein que le banni ne reste pas banni de sa présence. ¹⁵ Maintenant, si je suis venue dire ces choses au roi mon seigneur, c'est que le peuple m'a effrayée; et ta servante a dit: Je veux parler au roi; peut-être le roi fera-t-il ce que dira ta servante. ¹⁶ Oui, le roi écoutera, pour délivrer sa servante de la main de l'homme qui veut nous retrancher, mon fils et moi, de l'héritage de Dieu. ¹⁷ Ta servant a dit: Que la parole de mon seigneur le roi me donne le repos! Car mon seigneur le roi est comme un ange de Dieu, pour écouter le bien et le mal. Et que Yahweh, ton Dieu, soit avec toi! » ¹⁸ Le roi répondit et dit à la femme: « Ne me cache rien de ce que je vais te demander. » La femme dit: « Que mon seigneur le roi parle! » ¹⁹ Et le roi dit « La main de Joab est-elle avec toi dans tout cela? » La femme répondit: « Aussi vrai que ton âme est vivante, ô mon seigneur le roi, il est impossible d'aller à droite ou à gauche de tout ce que dit mon seigneur le roi. Oui, c'est ton serviteur Joab qui m'a donné des ordres et qui a mis toutes ces paroles dans la bouche de ta servante. ²⁰ C'est pour détourner l'aspect de la chose que ton serviteur Joab a fait cela; mais mon seigneur est aussi sage qu'un ange de Dieu, pour connaître tout ce qui se passe sur la terre. » ²¹ Le roi dit à Joab: « Voici, je vais faire cela; va donc, ramène le jeune homme Absalom. » ²² Joab tomba la face contre terre et se prosterna, et il bénit le roi; puis Joab dit: « Ton serviteur connaît aujourd'hui que j'ai trouvé grâce à tes yeux, ô roi, mon seigneur, puisque le roi agit selon la parole de son serviteur. » ²³ Et Joab, s'étant levé, alla à Gessur, et il ramena Absalom à Jérusalem. ²⁴ Mais le roi dit: « Qu'il se retire dans sa maison, et qu'il ne voie point ma face. » Et Absalom se retira dans sa maison, et il ne vit point la face du roi.

Présentation d'Absalom

²⁵ Dans tout Israël il n'y avait pas un homme aussi renommé qu'Absalom pour sa beauté; de la plante du pied au sommet de la tête, il n'y avait en lui aucun défaut. (*26*) Lorsqu'il se

rasait la tête, --c'était chaque année qu'il le faisait; ²⁶ lorsque sa chevelure lui pesait, il la rasait -- le poids des cheveux de sa tête était de deux cents sicles, poids du roi. ²⁷ Il naquit à Absalom trois fils et une fille nommée Thamar; c'était une femme de belle figure.

Rentrée en grâce d'Absalom

²⁸ Absalom demeura deux ans à Jérusalem sans voir la face du roi. ²⁹ Absalom fit demander Joab pour l'envoyer vers le roi; mais Joab ne voulut pas venir vers lui. Absalom le fit demander une seconde fois, et il ne voulut pas venir. ³⁰ Absalom dit alors à ses serviteurs: « Voyez, le champ de Joab est à côté du mien; il s'y trouve de l'orge pour lui: allez-y mettre le feu. » Et les serviteurs d'Absalom mirent le feu au champ. ³¹ Joab se leva et, étant venu vers Absalom dans sa maison, il lui dit: « Pourquoi tes serviteurs ont-ils mis le feu au champ qui m'appartient? » ³² Absalom répondit à Joab: « Voilà que je t'avais envoyé dire: Viens ici et je t'enverrai vers le roi afin que tu lui dises: Pourquoi suis-je revenu de Gessur? Il vaudrait mieux pour moi que j'y fusse encore. Maintenant, je veux voir la face du roi; et, s'il y a quelque iniquité en moi, qu'il me fasse mourir! » ³³ Joab alla trouver le roi et lui rapporta ces choses. Et il appela Absalom, et celui-ci vint auprès du roi et se prosterna la face contre terre devant le roi. Et le roi baisa Absalom.

Révolte d'Absalom

¹⁵ ¹ Après cela, Absalom se procura un char et des chevaux, et cinquante hommes qui couraient devant lui. ² Absalom se levait de bonne heure, et se tenait près de l'avenue de la porte; et chaque fois qu'un homme ayant un procès se rendait vers le roi pour obtenir un jugement, Absalom l'appelait et disait: « De quelle ville es-tu? » Lorsqu'il avait répondu: « Ton serviteur est de telle tribu d'Israël, » ³ Absalom lui disait: « Vois, ta cause est bonne et juste; mais personne ne t'écouterait de la part du roi. » ⁴ Absalom ajoutait: « Qui m'établira juge dans le pays! Quiconque aurait un procès ou une affaire viendrait à moi, et je lui rendrais justice. » ⁵ Et lorsque quelqu'un s'approchait pour se prosterner devant lui, il lui tendait la main, le prenait et le baisait. ⁶ Absalom agissait ainsi envers tous ceux d'Israël qui se rendaient vers le roi pour demander justice; et il séduisait les coeurs des gens d'Israël. ⁷ Au bout de quatre ans, Absalom dit au roi: « Permets, je te prie, que j'aille à Hébron pour m'acquitter du voeu que j'ai fait à Yahweh. ⁸ Car pendant que je demeurais à Gessur en Aram, ton serviteur a fait un voeu, en disant: « Si Yahweh me ramène à Jérusalem, je servirai Yahweh. » ⁹ Le roi lui dit: « Va en paix! » Il se leva et partit pour Hébron. ¹⁰ Absalom envoya des émissaires dans toutes les tribus d'Israël, pour dire: « Dès que vous entendrez le son de la trompette, vous direz: Absalom règne à Hébron! » ¹¹ Avec Absalom partirent deux cents hommes de Jérusalem: c'étaient des invités qui allaient en toute simplicité, sans se douter de rien. ¹² Pendant qu'Absalom offrait les sacrifices, il envoya chercher à sa ville de Gilo Achitophel le Gilonite, conseiller de David. La conjuration devint plus puissante, car le peuple était de plus en plus nombreux autour d'Absalom.

4. Fuite de David

¹³ On vint en informer David, en disant: « Le coeur des hommes d'Israël s'est mis à la suite d'Absalom. » ¹⁴ Et David dit à tous ses serviteurs qui étaient avec lui à Jérusalem: « Levez-vous, fuyons, car il n'y a pas moyen pour nous d'échapper devant Absalom. Hâtez-vous de partir, de peur que, se hâtant, il ne nous surprenne, qu'il ne fasse tomber sur nous le malheur et qu'il ne frappe la ville du tranchant de l'épée. » ¹⁵ Les serviteurs du roi lui dirent: « Quelque parti que prenne mon seigneur le roi, voici tes serviteurs. » ¹⁶ Le roi partit, avec toute sa famille, à pied, et il laissa dix concubines pour garder la maison. ¹⁷ Le roi sortit avec tout le peuple à pied, et ils s'arrêtèrent à la derrière maison. ¹⁸ Tous ses serviteurs marchaient à ses côtés, tous les Céréthiens et tous les Phéléthiens; et tous les Géthéens, au nombre de six cents hommes, qui étaient venus de Geth sur ses pas, marchaient devant le roi. ¹⁹ Le roi dit à Ethaï le Géthéen: « Pourquoi viendrais-tu, toi aussi, avec nous? Retourne et reste avec le roi, car tu es un étranger et même tu es un exilé sans domicile. ²⁰ Tu es arrivé d'hier, et aujourd'hui je te ferais errer avec nous, alors que moi-même je m'en vais je ne sais où! Retourne et emmène tes frères avec toi; sur toi soient la grâce et la fidélité de Yahweh! » ²¹ Ethaï répondit au roi et dit: « Yahweh est vivant et mon seigneur le roi est vivant! A l'endroit où sera mon seigneur le roi, soit pour mourir soit pour vivre, là sera ton serviteur. » ²² David dit à Ethaï: « Va, passe! » Et Ethaï le Géthéen passa avec tous ses hommes et tous les enfants qui étaient avec lui. ²³ Toute la contrée pleurait et poussait des cris au passage de tout ce peuple. Le roi ayant passé le torrent de Cédron, tout le peuple passa vis-à-vis du chemin du désert. ²⁴ Et voici que Sadoc, et avec lui tous les lévites qui portaient l'arche de l'alliance de Dieu, déposèrent l'arche de Dieu, tandis qu'Abiathar montait, jusqu'à ce que tout le peuple eut achevé de sortir de la ville. ²⁵ Alors le roi dit à Sadoc: « Reporte l'arche de Dieu dans la ville. Si je trouve grâce aux yeux de Yahweh, il me ramènera et me fera voir l'arche et sa demeure. ²⁶ Mais s'il dit: Je n'ai pas de plaisir en toi, -- me voici: qu'il me traite comme il lui semblera bon. » ²⁷ Le roi dit encore au prêtre Sadoc: « O toi, voyant, retourne en paix dans la ville, avec Achimaas, ton fils, et Jonathas, fils d'Abiathar: vos deux fils avec vous. ²⁸ Voyez! Moi j'attendrai dans les plaines du désert, jusqu'à ce qu'il m'arrive un mot de vous qui me renseigne. » ²⁹ Sadoc et Abiathar reportèrent donc l'arche de Dieu à Jérusalem, et ils y restèrent. ³⁰ David gravissait la colline des Oliviers; il montait en pleurant, la tête voilée, et il marchait nu-pieds; et tout le peuple qui était avec lui avait aussi la tête couverte, et ils montaient en pleurant. ³¹ On apporta à David cette nouvelle: « Achitophel est avec Absalom parmi les conjurés. » Et David dit: « Yahweh réduisez à néant, je vous prie, les conseils d'Achitophel. »

David renvoie Huschai à Jérusalem

³² Lorsque David fut arrivé au sommet, là où l'on adore Dieu, voici que Chusai l'Arachite vint au-devant de lui, la tunique déchirée et de la terre sur la tête. ³³ David lui dit: « Si tu passes avec moi, tu me seras à charge. ³⁴ Mais si, retournant dans la ville, tu dis à Absalom: O roi, je veux être ton serviteur; j'ai été le serviteur de ton père autrefois, je serai maintenant le tien, -- tu déjoueras en ma faveur le conseil d'Achitophel. ³⁵ Tu auras là avec toi les prêtres Sadoc et Abiathar, et tout ce que tu apprendras de la maison du roi, tu le feras savoir aux prêtres Sadoc et Abiathar. ³⁶ Et comme ils ont auprès d'eux leurs deux fils, Achimaas, fils de Sadoc, et Jonathas, fils d'Abiathar, vous m'informerez par eux de tout ce que vous aurez appris. » ³⁷ Et Chusai, ami de David, retourna à la ville, au même temps qu'Absalom faisait son entrée à Jérusalem.

David avec Tsiba et Schimeï

2Samuel (CP) 9

Citations de
DS 1689-1693:

Magistère

Catéchisme:
[1460](#)

Catechismus:
[1460](#)

Citations de
DS 1694:

Magistère

Catéchisme:
[1523](#)

Catechismus:
[1523](#)

Citations de
DS 1695:

Magistère

Catéchisme:
[1510](#) [1511](#)

Catechismus:
[1510](#) [1511](#)

Citations de
DS 1696:

Magistère

Prières pour obtenir de Dieu la guérison:

3

Catéchisme:

1510 1512

Catechismus:

1510 1512

Citations de
DS 1697-1700:

Magistère

Prêtres et laïcs:

[18](#)

Catéchisme:

[1516](#) [1523](#)

Catechismus:

[1516](#) [1523](#)

Catéchisme France:

[374](#)

CONGRÉGATION POUR LA DOCTRINE DE LA FOI

INSTRUCTION

SUR LES PRIÈRES POUR OBTENIR DE DIEU LA GUÉRISON

INTRODUCTION

La soif du bonheur profondément enracinée au cœur de l'homme, a toujours été accompagnée du désir d'obtenir la libération de la maladie et d'en saisir le sens quand on en fait l'expérience. Il s'agit là d'un phénomène humain qui, d'une façon ou d'une autre, concerne chacun et trouve une résonance particulière dans l'Eglise. Celle-ci, en effet, comprend que la maladie fournit un moyen de s'unir au Christ et de se purifier spirituellement, et donne à ceux qui se trouvent devant une personne malade, l'occasion d'exercer la charité. Mais ce n'est pas tout, car la maladie, comme les autres souffrances humaines, constitue un moment privilégié de prière: prière pour demander la grâce de l'accueillir avec le sens de la foi et de l'acceptation de la volonté divine, prière de supplication pour obtenir la guérison.

La prière qui implore le rétablissement de la santé est donc une expérience présente à chaque époque de l'Eglise, et naturellement à notre époque actuelle. Ce qui cependant constitue à certains égards un phénomène nouveau, c'est la multiplication des réunions de prière, parfois liées à des célébrations liturgiques, visant à obtenir de Dieu la guérison.. Dans de nombreux cas, pas toujours occasionnels, on proclame que des guérisons y ont eu lieu, et l'on suscite l'attente du même phénomène dans d'autres réunions du même genre. Dans un tel contexte, on évoque parfois un prétendu charisme de guérison.

Ces réunions de prière pour obtenir des guérisons posent en outre le problème du discernement du point de vue liturgique, en lien surtout avec les autorités ecclésiastiques à qui il revient de veiller à émettre des normes opportunes pour le déroulement correct des célébrations.

Voilà pourquoi, en vertu du Canon 34 du Code de Droit canonique, il a paru opportun de publier une Instruction, qui aide surtout les Ordinaires locaux à mieux guider les fidèles dans ce domaine, en encourageant ce qu'il y a de bon et en corrigeant ce qui serait à éviter. Il fallait cependant que les mesures disciplinaires puissent se référer à un cadre doctrinalement fondé qui en garantisse la juste orientation et en éclaire le bien-fondé. C'est pour cela qu'est publiée, en même temps que des instructions disciplinaires, une Note doctrinale sur les grâces de guérison et les prières pour les obtenir.

I. ASPECTS DOCTRINAUX

1 Maladie et guérison: leur sens et leur valeur dans l'économie du salut

«L'homme est appelé à la joie, mais chaque jour, il fait l'expérience de très nombreuses formes de souffrances et de douleurs(1) Pour cela, le Seigneur, dans ses promesses de

rédemption, annonce la joie du coeur liée à la libération des souffrances (cfr [Is 30,29](#) [Is 35,10](#) [Ba 4,29](#)) . En effet, il est «celui qui libère de tout mal» ([Sg 16,8](#)) . Parmi les souffrances, celles qui accompagnent la maladie sont une réalité constamment présente dans l'histoire humaine et sont aussi objet d'un profond désir humain de libération du mal. Dans l'Ancien Testament, «Israël fait l'expérience que la maladie est, d'une façon mystérieuse, liée au péché et au mal».(2) Parmi les punitions que Dieu menace d'infliger à l'infidélité de son peuple, les maladies trouvent une place de choix (cf. [Dt 28,21-22](#) [Dt 27-29](#) [Dt 28,35](#)) . Le malade qui implore guérison de Dieu avoue être justement puni pour ses péchés (cf. [Ps 37](#) [Ps 40](#) [Ps 106,17-21](#)) .

Cependant la maladie frappe aussi les justes et l'homme se demande pourquoi. Dans le livre de Job, cette question court sur de nombreuses pages. «S'il est vrai que la souffrance a un sens comme punition lorsqu'elle est liée à la faute, il n'est pas vrai, au contraire, que toute souffrance soit une conséquence de la faute et ait un caractère de punition. La figure de Job le juste en est une preuve spéciale dans l'Ancien Testament... Et si le Seigneur consent à éprouver Job par la souffrance, il le fait pour montrer la justice de ce dernier. La souffrance a un caractère d'épreuve».(3)

La maladie demeure un mal, même si elle peut prendre une allure positive en tant que démonstration de la fidélité du juste, moyen de rétablir la justice violée par le péché, et aussi moyen d'inciter le pécheur à se corriger et à marcher sur les chemins de la conversion. Voilà pourquoi le prophète annonce les temps futurs où il n'y aura plus de maladie et d'infirmité et où le cours de la vie ne sera plus brisé par le mal mortel (cf. [Is 35,5-6](#) [Is 65,19-20](#)) .

Cependant, c'est dans le Nouveau Testament que se trouve la réponse complète à la question de savoir pourquoi la maladie frappe aussi les justes. Dans la vie publique de Jésus, les contacts avec les malades ne sont pas sporadiques, ils sont même continus. Il en guérit beaucoup de façon extraordinaire, au point que les guérisons miraculeuses caractérisent son activité: «Jésus parcourait toutes les villes et les villages, enseignant dans leurs synagogues, proclamant la Bonne Nouvelle du Royaume et guérissant toute maladie et toute langueur» ([Mt 9,35](#) cf. [Mt 4,23](#)) . Les guérisons sont des signes de sa mission messianique (cf. [Lc 7,20-23](#)) . Elles manifestent la victoire du règne du Dieu sur toute sorte de mal et deviennent symboles de la guérison de l'homme tout entier, corps et âme. En effet, elles servent à démontrer que Jésus a le pouvoir de remettre les péchés (cf. [Mc 2,1-12](#)) , elles sont signes des bienfaits du salut, comme la guérison du paralytique de Bethzatha (cf. [Jn 5,2-9](#) [Jn 5,19-21](#)) et de l'aveugle-né (cf. [Jn 9](#)) .

Même la première évangélisation, selon les indications du Nouveau Testament, était accompagnée de nombreuses guérisons miraculeuses qui confirmaient la puissance de l'annonce évangélique. Jésus ressuscité l'avait ainsi promis et les premières communautés chrétiennes en voyaient la réalisation au milieu d'elles: «Et voici les signes qui accompagneront ceux qui auront cru:...ils imposeront les mains aux infirmes et ceux-ci seront guéris» ([Mc 16,17-18](#)) . La prédication de Philippe en Samarie était accompagnée de guérisons miraculeuses: «C'est ainsi que Philippe, qui était descendu dans une ville de la Samarie, y proclamait le Christ. Les foules unanimes s'attachaient à ses enseignements, car tous entendaient parler des signes qu'il opérait, ou les voyaient. De beaucoup de possédés, en effet, les esprits impurs sortaient en poussant de grands cris. Nombre de paralytiques et d'impotents furent également guéris ([Ac 8,5-7](#)) . Saint Paul présente l'Évangile en termes d'annonce caractérisée par des signes et des prodiges réalisés avec la puissance de l'Esprit: «Je n'oserais parler de ce que le Christ n'aurait pas fait par moi pour obtenir l'obéissance des païens, en parole et en oeuvre, par la vertu des signes et des prodiges, par la vertu de l'Esprit de Dieu ([Rm 15,18-19](#) cf.) . Il n'est pas du tout arbitraire de supposer que ces signes et ces prodiges révélateurs de la puissance divine qui assistait la prédication, en étaient constitués pour la plupart de guérisons miraculeuses. C'étaient des prodiges qui n'étaient pas exclusivement liés à la personne de l'Apôtre, mais qui se manifestaient aussi au milieu des fidèles: «Celui donc qui vous prodigue l'Esprit et opère parmi vous des miracles, le fait-il

parce que vous pratiquez la Loi ou parce que vous croyez à la prédication? ([Ga 3,5](#)) .

La victoire messianique sur la maladie et sur les autres souffrances humaines n'advient pas seulement par leur élimination avec des guérisons miraculeuses, mais aussi par la souffrance volontaire et innocente dans la passion du Christ qui donne à chaque homme la possibilité de s'y associer. De fait, le Christ lui-même, qui est sans péché, souffrit pourtant durant sa passion des peines et des tourments de toute sorte, et prit sur lui les douleurs de tous les hommes: il a porté ainsi à son accomplissement ce qu'avait dit de lui le prophète Isaïe (cf. [Is 53,4-5](#)) .(4) Mais il y a plus: «Dans la croix du Christ, non seulement la Rédemption s'est accomplie par la souffrance, mais de plus, la souffrance humaine elle-même a été rachetée... En opérant la Rédemption par la souffrance, le Christ a élevé en même temps la souffrance humaine jusqu'à lui donner valeur de Rédemption. Tout homme peut donc, dans sa souffrance, participer à la souffrance rédemptrice du Christ». (5)

L'Eglise accueille les malades non seulement comme objet de sa sollicitude aimante, mais aussi en leur reconnaissant l'appel «à vivre leur vocation humaine et chrétienne et à participer à la croissance du Royaume de Dieu sous des modalités diverses et même plus précieuses. Les paroles de l'apôtre Paul doivent devenir leur programme et, tout d'abord, elles sont une lumière qui fait briller à leurs yeux le sens de grâce de leur situation elle-même: «Ce qu'il reste à souffrir des épreuves du Christ, je l'accomplis dans ma propre chair, pour son Corps qui est l'Eglise» ([Col 1,24](#)) .(6) Il s'agit là de la joie pascale, fruit de l'Esprit Saint. Et comme dit saint Paul, «beaucoup de malades peuvent devenir porteurs de 'la joie de l'Esprit Saint au milieu de leurs épreuves' ([1Th 1,6](#)) et être témoins de la Résurrection de Jésus». (7)

Notes:

(1) JEAN-PAUL II, Exhortation apostolique *Christifideles Laici*, [CL 53](#), AAS, 81(1989), p.498.

(2) *Catéchisme de l'Eglise catholique*, n. 1502.

(3) JEAN-PAUL II, Lettre apostolique *Salvifici doloris*, n. 11, AAS, 76(1984), p. 212.

(4) *Rituale Romanum*, Ex Decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum, Auctoritate Pauli PP. VI promulgatum, *Ordo Unctionis Infirmorum eorumque Pastoralis Curae*, Editio Typica, Typis Polyglottis Vaticanis, MCMLXXII, n. 2.

(5) JEAN-PAUL II, Lettre apostolique *Salvifici doloris*, n. 19, AAS, 76(1984), p. 225.

(6) JEAN-PAUL II, Exhortation apostolique *Christifideles laici*, [CL 53](#), AAS, 81(1989), p. 499.

(7) *Ibid.*, n. 53.

2

[Le désir de guérison et la prière pour l'obtenir](#)

L'acceptation de la volonté de Dieu étant acquise, le désir du malade d'obtenir la guérison est une chose bonne et profondément humaine, surtout quand elle se traduit par la prière confiante adressée à Dieu. Le Siracide exhorte à la prière en ces termes: «Mon fils, quand tu es malade ne te révolte pas, mais prie le Seigneur et il te guérira» ([Si 38,9](#)) . Plusieurs psaumes reviennent à une supplication pour la guérison (cf. [Ps 6 Ps 37 Ps 40 Ps 87](#)) .

Pendant la vie publique de Jésus, plusieurs malades se tournent vers lui, directement ou par l'intermédiaire de leurs amis ou conjoints, pour solliciter le rétablissement de la santé. Le Seigneur accueille ces demandes et les évangiles ne contiennent aucun exemple où ces prières soient blâmées. La seule fois où le Seigneur se plaint, c'est à propos d'un manque de foi éventuel: «Si tu peux! Tout est possible à celui qui croit» ([Mc 9,23](#) cf. [Mc 6,5-6 Jn 4,48](#)) . Non seulement la prière des fidèles qui demandent leur guérison ou celle d'un autre est

louable, mais l'Eglise, dans sa liturgie, demande au Seigneur la santé des malades. D'abord, elle a un sacrement «spécialement destiné à reconforter ceux qui sont éprouvés par la maladie: l'onction des malades». (8) Par cette onction sacrée et la prière des prêtres, «c'est l'Eglise tout entière qui recommande les malades au Seigneur souffrant et glorifié, pour qu'il les soulage et les sauve». (9) Peu avant, pendant la bénédiction de l'huile, l'Eglise prie: «Envoie sur elle ton Esprit qui sanctifie. Qu'elle devienne par ta bénédiction l'huile sainte que nous recevons de toi. Qu'elle serve ainsi à l'onction des malades qui va être donnée à N., notre frère, pour soulager son corps, son âme et son esprit, de toute souffrance et maladie; (10) puis, dans les deux premiers formulaires de prière après l'onction, on demande aussi la guérison du malade. (11) Ceci, parce que le sacrement est signe et promesse du règne futur, annonce aussi de la résurrection, quand «de mort, il n'y aura plus; de pleurs, de cri et de peine, il n'y aura plus, car l'ancien monde s'en est allé» ([Ap 21,4](#)). En outre, le *Missale romanum* contient une messe *pro infirmis* et on y demande, à part la grâce spirituelle, la santé des malades. (12)

Le *De benedictionibus* du *Rituale Romanum* comporte un *Ordo benedictionis infirmorum*, dans lequel se trouvent divers textes de prières qui implorent la guérison: dans le second formulaire des *Preces*, (13) dans les quatre *Orationes benedictionis pro adultis*, (14) dans les deux *Orationes benedictionis pro pueris*, (15) dans la prière du *Ritus brevior*. (16) Évidemment, le recours à la prière n'exclut pas, mais encourage à faire usage des moyens naturels utiles pour conserver et recouvrer la santé. Il incite les fils de l'Eglise à prendre soin des malades et à leur apporter soulagement dans le corps et dans l'esprit, en cherchant à vaincre la maladie. En effet, «il est dans le plan de Dieu que l'homme lutte de toutes ses forces contre la maladie, qu'il poursuive ce bien qu'est la santé afin de pouvoir remplir intégralement sa tâche dans la société et dans l'Eglise». (17)

Notes:

(8) *Catéchisme de l'Eglise catholique*, n. 1511.

(9) Cf. *Rituale Romanum, Ordo Unctionis Infirmorum eorumque Pastoralis Curae*, n. 5.

(10) *Ibid.*, n. 75.

(11) *Ibid.*, n. 77.

(12) *Missale Romanum*, Decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum, Auctoritate Pauli PP. VI promulgatum, Editio typica altera, Typis Polyglottis Vaticanis MCMLXXV, pp. 838-839.

(13) Cf. *Rituale Romanum*, Ex Decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum, Auctoritate Ioannis Pauli II promulgatum, *De benedictionibus*, Editio typica, Typis Polyglottis Vaticanis MCMLXXIV, n. 305.

(14) Cf. *Ibid.*, [Ex 306-309](#)

(15) Cf. *Ibid.*, [Ex 315-316](#)

(16) Cf. *Ibid.*, [Ex 319](#)

(17) *Rituale Romanum, Ordo Unctionis Infirmorum eorumque Pastoralis Curae*, n. 3.

3

[Le charisme de la guérison dans le Nouveau Testament](#)

Non seulement les guérisons miraculeuses confirmaient la puissance de l'annonce évangélique, aux temps apostoliques, mais le Nouveau Testament même rapporte que Jésus avait concédé réellement aux Apôtres et aux premiers évangélistes le pouvoir de guérir des maladies. C'est ainsi que dans l'appel des Douze à leur première mission, selon les récits de Matthieu et de Luc, le Seigneur leur donne «pouvoir sur les esprits impurs, de façon à les expulser et à guérir toute maladie et toutes langueurs» ([Mt 10,1](#) cf. [Lc 9,1](#)), et leur donne cet

ordre: «Guérissez les malades, ressuscitez les morts, purifiez les lépreux, expulsez les démons» ([Mt 10,8](#)) . Dans la mission des soixante- douze disciples aussi, l'ordre du Seigneur est le suivant: «Guérissez les malades» ([Lc 10,9](#)) . Le pouvoir leur est donc donné dans un contexte missionnaire, non pour exalter leurs personnes, mais pour confirmer la mission. Les Actes des Apôtres rapportent en général des prodiges accomplis par eux: «nombreux étaient les prodiges et signes accomplis par les apôtres» ([Ac 2,43](#) cf. [Ac 5,12](#)) . Ces signes et prodiges, qui étaient donc des faits miraculeux, manifestaient la vérité et la force de leur mission. Mais à part ces brèves indications générales, les Actes rapportent surtout des guérisons miraculeuses accomplies par des évangélistes individuels: Etienne (cf. [Ac 6,8](#)) , Philippe (cf. [Ac 8,6-7](#)) , et surtout Pierre (cf. [Ac 3,1-10](#) [Ac 5,15](#) [Ac 9,33-34](#) [Ac 9,40-41](#)) et Paul (cf. [Ac 14,3](#) [Ac 14,8-10](#) [Ac 15,12](#) [Ac 19,11-12](#) [Ac 20,9-10](#) [Ac 28,8-9](#)) .

La finale de l'Evangile de Marc et la Lettre aux Galates, comme on l'a vu plus haut, ouvrent la perspective et ne limitent pas les guérisons miraculeuses à l'activité des Apôtres et de quelques évangélistes ayant un rôle important dans la première mission. De ce point de vue, les allusions aux «charismes de guérison» (cfr [1Co 12,9](#) [1Co 28](#) [1Co 12,30](#)) revêtent une importance particulière. Le sens de *charisma* en soi assez vaste, est celui de «don généreux»; et dans ce cas, il s'agit de «dons de guérisons obtenues». Ces grâces, au pluriel, sont attribuées à un seul (cfr [1Co 12,9](#)) . Il ne faut donc pas les entendre au sens distributif, comme des guérisons que chacun des bénéficiaires obtient pour soi, mais comme don de guérison qu'une personne reçoit pour d'autres. Ce don est accordé *dans un seul Esprit*, mais on ne précise pas la façon dont cette personne obtient la guérison. Il n'est pas arbitraire de supposer que c'est par la prière, peut-être accompagnée de quelques gestes symboliques. Dans sa lettre, saint Jacques parle d'une intervention de l'Eglise à travers ses presbytres, pour le salut des malades, même dans le sens physique du terme. Mais il ne laisse pas entendre qu'il s'agit de guérisons miraculeuses: nous sommes dans un univers différent de celui des «charismes de guérisons» en 1 Co 12,9. «Quelqu'un parmi vous est-il malade? Qu'il appelle les presbytres de l'Eglise et qu'ils prient sur lui après l'avoir oint d'huile au nom du Seigneur. La prière de la foi sauvera le patient et le Seigneur le relèvera. S'il a commis des péchés, ils lui seront remis» ([Jc 5,14-15](#)) . Il s'agit d'une action sacramentelle: onction du malade avec de l'huile et prière sur lui, pas simplement «pour lui», comme s'il n'y avait rien d'autre qu'une prière d'intercession ou de demande; il s'agit plutôt d'une action efficace sur le malade. (18) Les verbes «sauvera» et relèvera» ne suggèrent pas une action visant exclusivement, ni surtout, la guérison physique, mais d'une certaine manière ils l'incluent. Le premier verbe, bien qu'il se réfère au salut spirituel les autres fois où il apparaît dans la lettre (cf. 1,21; 2,14; 4,12; 5,20), est aussi employé dans le Nouveau Testament dans le sens de «guérir» (cf. [Mt 9,21](#) [Mc 5,28](#) [Mc 5,34](#) [Mc 6,56](#) [Mc 10,52](#) [Lc 8,48](#)); le second verbe, même s'il a parfois le sens de «se lever» (cf. [Mt 10,8](#) [Mt 11,5](#) [Mt 14,2](#)) , est employé aussi pour indiquer le geste de «relever» la personne étendue à cause d'une maladie en la guérissant miraculeusement (cf. [Mt 9,5](#) [Mc 1,31](#) [Mc 9,27](#) [Ac 3,7](#)) .

Notes:

(18) Cf. CONCILE DE TRENTE, sess. XIV, *Doctrina de sacramento extremae unctionis*, cap. 2: [DS 1696](#)

4

[Les prières pour obtenir de Dieu la guérison dans la Tradition](#)

Les Père de l'Eglise considéraient normal que le croyant demande à Dieu non seulement la santé de l'âme, mais aussi celle du corps. À propos des biens de la vie, de la santé et de

l'intégrité physique, saint Augustin écrivait: «Il faut prier pour qu'ils soient conservés quand on les a, et qu'ils soient accordés quand on ne les a pas». (19) Ce Père de l'Eglise nous a laissé le témoignage de la guérison chez lui d'un ami, obtenue par la prière d'un évêque, d'un prêtre et de quelques diacres. (20)

Les rites liturgiques tant occidentaux qu'orientaux fournissent la même orientation. Dans une prière après la communion, on demande que «la grâce de cette communion, Seigneur, saisisse nos esprits et nos corps». (21) Dans la liturgie solennelle du Vendredi Saint, on invite à prier le Dieu Tout-Puissant pour qu'il «éloigne les maladies... et accorde le salut aux malades». (22) Parmi les textes les plus significatifs, on signale celui de la bénédiction de l'huile des malades. On y demande à Dieu de répandre sa bénédiction pour qu'elle soulage le corps, l'âme et l'esprit de ceux qui la recevront «de toute souffrance et maladie, de tout mal physique moral et spirituel». (23)

Les expressions qu'on rencontre dans les rites orientaux de l'onction des malades ne diffèrent pas. Nous retenons seulement quelques-unes parmi les plus significatives. Pendant l'onction du malade, le rite byzantin comporte cette prière: «Père saint, médecin des âmes et des corps, toi qui as envoyé ton Fils unique Jésus-Christ pour guérir toute maladie et nous libérer de la mort, guéris aussi ton serviteur que voici de la maladie du corps et de l'esprit qui l'afflige, par la grâce de ton Christ». (24) Dans le rite copte, on prie le Seigneur de bénir l'huile afin que tous ceux qui en seront oints puissent obtenir la santé de l'esprit et du corps. Puis, pendant l'onction du malade, les prêtres, après avoir fait mention de Jésus-Christ envoyé dans le monde «pour guérir toutes maladies et libérer de la mort», demandent à Dieu «de guérir le malade de la maladie du corps et de lui accorder le droit chemin». (25)

Notes:

(19) AUGUSTINUS IPPONIENSIS, *Epistulae* 130, VI,13 (= PL 33,499).

(20) Cf. AUGUSTINUS IPPONIENSIS, *De Civitate Dei* 22, 8, (= PL 41,762-763).

(21) Cf. *Missale Romanum*, p. 563.

(22) *Ibid.*, Oratio universalis, n. X (*Pro tribulatis*), p. 256.

(23) *Rituale Romanum, Ordo Unctionis Infirmorum eorumque Pastoralis Curae*, n. 75.

(24) GOAR J., *Euchologion sive Rituale Graecorum*, Venetiis 1730 (Graz 1960), n. 338.

(25) DENZINGER H., *Ritus Orientalium in administrandis Sacramentis*, vv. I-II, Würzburg 1863 (Graz 1961), v. II, pp. 497-498.

5

[Le «Charisme de guérison» dans le contexte actuel](#)

L'histoire de l'Eglise n'a pas manqué de saints thaumaturges qui ont opéré des guérisons miraculeuses. Le phénomène n'était donc pas limité aux temps apostoliques; cependant, le «charisme de guérison», sur lequel il est maintenant opportun de fournir quelques éclaircissements doctrinaux, ne fait pas partie de ces phénomènes thaumaturgeiques. La question qui se pose est plutôt celle des assemblées de prière organisées exprès pour obtenir des guérisons miraculeuses parmi les membres malades, ou bien des prières de guérison à la fin de la communion eucharistique avec le même but.

Les guérisons liées aux lieux de prière (sanctuaires, près des reliques de martyrs ou des autres saints, etc) sont abondamment rapportées tout au long de l'histoire de l'Eglise. Elles ont contribué à populariser, dans l'antiquité et dans le Moyen-Âge, les pèlerinages dans certains sanctuaires qui sont devenus fameux pour cette raison, comme ceux de Saint-Martin de Tours, ou la cathédrale de Saint-Jacques de Compostelle, et tant d'autres. Le même phénomène se produit aujourd'hui aussi, par exemple à Lourdes, depuis plus d'un siècle. Ces guérisons n'impliquent pas un «charisme de guérison», parce qu'il n'y a pas de sujet porteur

de ce charisme, mais il faut en tenir compte quand on entreprend d'évaluer doctrinalement les assemblées de prière en question.

En ce qui concerne les assemblées de prière qui se fixent comme objectif précis d'obtenir des guérisons - objectif, sinon dominant, du moins déterminant dans leur programmation - il est opportun de distinguer celles qui peuvent faire penser à un «charisme de guérison» vrai ou apparent, des autres qui n'entretiennent aucun lien avec un tel charisme. Pour qu'on puisse parler d'un éventuel charisme, il faut que s'impose comme déterminante pour l'efficacité de la prière, l'intervention d'une ou de plusieurs personnes ou d'une catégorie précise de personnes, par exemple les dirigeants du groupe qui animent la réunion. S'il n'y a pas de lien avec «le charisme de guérison», évidemment, les célébrations prévues dans les livres liturgiques, accomplies dans le respect des normes liturgiques, sont licites et souvent opportunes, comme c'est le cas de la messe *pro infirmis*. Si elles ne respectent pas la norme liturgique, la légitimité fait défaut.

Dans les sanctuaires se déroulent aussi d'autres célébrations qui, en elles-mêmes, ne visent pas spécifiquement à demander à Dieu des grâces de guérisons, mais qui, dans l'intention des organisateurs et des participants, comportent l'obtention de guérisons comme part importante de leur finalité; pour cela, on organise des célébrations liturgiques, comme par exemple l'exposition du Très Saint Sacrement avec bénédiction, ou des célébrations non liturgiques, mais qui appartiennent à la piété populaire encouragée par l'Eglise, comme la récitation solennelle du chapelet. Ces célébrations aussi sont légitimes, pourvu qu'on n'en travestisse pas le sens authentique. Par exemple, on ne saurait mettre au premier plan le désir d'obtenir la guérison des malades en faisant perdre à l'exposition du Très Saint Sacrement sa propre finalité; de fait, cette exposition conduit les fidèles à reconnaître l'admirable présence du Christ et les invite à s'unir en esprit avec lui, par ce lien qui culmine dans la communion sacramentelle. (26)

On ne peut attribuer le «charisme de guérison» à une classe déterminée de fidèles. En effet, il est clair que saint Paul, en parlant des divers charismes en 1Co 12, n'attribue pas le don des «charismes de guérison» à un groupe particulier (apôtres, prophètes, enseignants, dirigeants ou autres); c'est même une autre logique qui guide la distribution: «Mais tout cela, c'est l'unique et même Esprit qui l'opère, distribuant ses dons à chacun en particulier comme il l'entend» ([1Co 12,11](#)) . Par conséquent, dans les assemblées de prière organisées pour demander à Dieu des guérisons, il serait arbitraire d'attribuer un «charisme de guérison» à une quelconque catégorie de participants, par exemple aux dirigeants du groupe; il ne reste plus qu'à se fier à la volonté souveraine de l'Esprit Saint qui donne à certains un charisme spécial de guérison pour manifester la force de la grâce du Ressuscité. Cependant, même les prières les plus intenses n'obtiennent pas la guérison de toutes les maladies. Ainsi saint Paul doit-il apprendre du Seigneur que «Ma grâce te suffit; car ma puissance se déploie dans la faiblesse» ([2Co 12,9](#)) , et que les souffrances à endurer peuvent avoir le sens que «je complète en ma chair ce qui manque aux épreuves du Christ pour son corps qui est l'Eglise» ([Col 1,24](#)) .

Notes:

(26) Cf. *Rituale Romanum*, Ex Decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum, Auctoritate Pauli PP. VI promulgatum, *De Sacra Communionem et de Cultu Mysteriorum Eucharistici Extra Missam*, Editio typica, Typis Polyglottis Vaticanis, MCMLXXIII, n. 82.

II. DISPOSITIONS DISCIPLINAIRES

Art. 1 - Tout fidèle est libre d'élever à Dieu des prières pour obtenir la guérison. Lorsque celles-ci ont lieu à l'église où dans un autre lieu sacré, il convient qu'elles soient guidées par

un ministre ordonné.

Art. 2 - Les prières de guérison sont considérées comme liturgiques, si elles se trouvent dans les livres liturgiques approuvés par l'autorité compétente de l'Eglise; autrement, elles sont non-liturgiques.

Art. 3 - § 1. Les prières de guérison liturgiques se célèbrent selon le rite prescrit et avec les vêtements sacrés indiqués dans l'*Ordo benedictionis infirmorum* du *Rituel romain*.(27)

§ 2. Conformément à ce qui a été établi dans les *Praenotanda, V., De aptationibus quae Conferentiae Episcoporum competunt*(28) de ce même *Rituel romain*, les Conférences épiscopales peuvent faire au rite de bénédiction des malades, les adaptations qu'elles considèrent comme opportunes, ou éventuellement comme nécessaires sur le plan pastoral, à condition de les avoir fait revoir d'abord par le Siège apostolique.

Art. 4 - § 1. L'évêque diocésain(29) est en droit de promulguer des normes pour son Eglise particulière à propos des célébrations liturgiques de guérison, selon le canon 838 § 4.

§ 2. Ceux qui préparent des célébrations liturgiques de ce genre doivent se conformer à ces normes dès avant la cérémonie.

§ 3. L'autorisation doit être explicite, même si les célébrations sont organisées par des évêques ou des cardinaux de la Sainte Eglise catholique, ou si certains de ceux-ci y participent. L'évêque diocésain a le droit de la refuser à un autre évêque, s'il a pour cela une raison juste et proportionnée.

Art. 5 - § 1. Les prières de guérison non-liturgiques doivent être faites selon des modalités différentes des célébrations liturgiques, par exemple des rencontres de prière ou de lecture de la Parole de Dieu. La vigilance de l'Ordinaire du lieu reste requise selon le canon 839, §2.

§ 2. On évitera avec soin de confondre ces libres prières non- liturgiques avec les célébrations liturgiques proprement dites.

§ 3. Il est en outre nécessaire que, durant leur déroulement, on n'en vienne pas, surtout de la part de ceux qui les dirigent, à des formes semblables à l'hystérie, à l'artificialité, à la théâtralité ou au sensationnalisme.

Art. 6 - L'usage des moyens de communication sociale, en particulier de la télévision, pendant qu'ont lieu les prières de guérison liturgiques et non-liturgiques, est soumis à la vigilance de l'évêque diocésain, selon ce qui est disposé par le can. 823 et par les normes établies par la Congrégation pour la Doctrine de la Foi dans l'Instruction du 30 mars 1992.(30)

Art. 7 - § 1. Restant acquis ce qui a été disposé plus haut, à l'article 3, et à l'exception des cérémonies pour les malades prévues dans les livres liturgiques, les prières de guérison liturgiques et non-liturgiques ne doivent pas être incluses dans, ni faire partie de, la célébration de la Très Sainte Eucharistie, des Sacrements, ni de la Liturgie des Heures.

§ 2. Durant les célébrations dont il est question au § 1, on peut insérer des intentions de prière particulières pour la guérison des malades dans la prière universelle ou «des fidèles», au moment où cela est prévu par celle-ci,

Art. 8 - § 1. Le ministère de l'exorcisme doit être exercé en dépendance stricte de l'Evêque diocésain, et conformément au canon 1172, à la Lettre de la Congrégation pour la Doctrine de la Foi du 29 septembre 1985,(31) et au *Rituel romain*.(32)

§ 2. Les prières d'exorcisme, contenues dans le *Rituel romain*, doivent rester distinctes des célébrations de guérison, liturgiques et non-liturgiques.

§ 3. Il est absolument interdit d'insérer ces prières dans la célébration de la Sainte Messe, des Sacrements et de la Liturgie des Heures.

Art. 9. - Ceux qui conduisent les célébrations de guérison, liturgiques ou non-liturgiques, doivent essayer de maintenir dans l'assemblée une atmosphère de dévotion sereine et

doivent garder la prudence nécessaire si des guérisons surviennent parmi les assistants; ils pourront recueillir avec soin et simplicité, à la fin de la célébration, les éventuels témoignages et soumettre le fait à l'autorité ecclésiastique compétente.

Art. 10. - L'évêque diocésain doit nécessairement intervenir avec son autorité quand il y a des abus dans les célébrations de guérison liturgiques et non-liturgiques, en cas de scandale évident pour la communauté des fidèles, ou quand il y a de graves manquements aux normes liturgiques et disciplinaires.

Au cours d'une Audience accordée au soussigné Préfet, le Souverain Pontife Jean-Paul II, a approuvé la présente Instruction, décidée dans la réunion plénière de la Congrégation pour la Doctrine de La Foi, et en a ordonné la publication.

A Rome, au siège de la Congrégation pour la Doctrine de la Foi, le 14 septembre 2000, Fête de l'Exaltation de la Croix.

+ Joseph Card. RATZINGER,

Préfet

+ Tarcisio BERTONE, S.D.B.,

Archevêque émérite de Vercelli, Secrétaire

Notes:

(27) Cf. *Rituale Romanum, De Benedictionibus*, nn. 290-320.

(28) *Ibid.*, n. 39.

(29) Et ceux que le canon 381, § 2, considère comme ses égaux.

(30) Cf. CONGRÉGATION POUR LA DOCTRINE DE LA FOI, *Instruction Le Concile Vatican II, Sur certains aspects de l'utilisation des instruments de communication sociale dans la promotion de la doctrine de la foi*, 30 mars 1992, Cité du Vatican (1992).

(31) Cf. CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, *Epistula Inde ab aliquot annis, Ordinariis locorum missa: in mentem normae vigentes de exorcismis revocantur*, 29 septembris 1985, in *AAS*, 77(1985), pp. 1169-1170.

(32) Cf. *Rituale Romanum, Ex Decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum, Auctoritate Ioannis Pauli II promulgatum, De exorcismis et supplicationibus quibusdam*, Editio typica, Typis Vaticanis MIM, *Praenotanda*, nn. 13-19.

2000 Prières pour obtenir de Dieu la guérison

Citations de
DS 1725:

Liturgie

PGMR:
[1104](#)

Redemptionis Sacramentum:
[1186](#)

Isaïe (CP) 11

11 ¹ Un rameau sortira du tronc de Isaïe, et de ses racines croîtra un rejeton. ² Sur lui reposera l'Esprit de Yahweh esprit de sagesse et d'intelligence, esprit de conseil et de force, esprit de connaissance et de crainte de Yahweh; ³ Il mettra ses délices dans la crainte de Yahweh. Il ne jugera point sur ce qui paraîtra à ses yeux, et il ne prononcera point sur ce qui frappera ses oreilles. ⁴ Il jugera les petits avec justice, et prononcera selon le droit pour les humbles de la terre. Il frappera la terre de la verge de sa bouche, et par le souffle de ses lèvres il fera mourir le méchant. ⁵ La justice ceindra ses flancs, et la fidélité sera la ceinture de ses reins. ⁶ Le loup habitera avec l'agneau, la panthère reposera avec le chevreau; le veau, le lion et le boeuf gras vivront ensemble, et un jeune enfant les conduira. ⁷ La vache et l'ourse iront au même pâturage, leurs petits auront un même gîte; et le lion mangera du fourrage comme le boeuf. ⁸ Le nourrisson s'ébattra sur le trou de la vipère, et dans le repaire du basilic l'enfant à peine sevré mettra sa main. ⁹ On ne fera point de mal et on ne détruira plus sur toute ma montagne sainte; car le pays sera rempli de la connaissance de Yahweh, comme le fond des mers par les eaux qui le couvrent.

Le retour des exilés

¹⁰ Et il arrivera en ce jour-là: La racine de Jessé, élevée comme un étendard pour les peuples, sera recherchée par les nations, et son séjour sera glorieux. ¹¹ Et il arrivera en ce jour-là: le Seigneur étendra une seconde fois sa main pour racheter le reste de son peuple, ce qui subsistera aux pays d'Assyrie et d'Egypte, de Patros, d'Ethiopie, d'Elam, de Sennaar, de Hamath et des îles de la mer. ¹² Il élèvera un étendard pour les nations, et il rassemblera les bannis d'Israël; il recueillera les dispersés de Juda, des quatre bouts de la terre. ¹³ La jalousie d'Ephraïm disparaîtra et les inimitiés de Juda cesseront; Ephraïm ne sera plus jaloux de Juda, et Juda ne sera plus l'ennemi d'Ephraïm. ¹⁴ Ils voleront sur l'épaule des Philistins à l'Occident; ils pilleront de concert les fils de l'Orient; Ils mettront la main sur Edom et Moab, et les fils d'Ammon leur seront soumis. ¹⁵ Yahweh frappera d'anathème la langue de la mer d'Egypte; et il lèvera la main contre le Fleuve, dans la vigueur de son souffle; et, le frappant, Il le partagera en sept ruisseaux, et fera qu'on y marche en sandales. ¹⁶ Et ainsi il y aura une route pour le reste de son peuple, ce qui en subsistera au pays d'Assyrie, comme il y en eut une pour Israël au jour où il monta du pays d'Egypte.

Cantique des rachetés

12 ¹ Et tu diras en ce jour-là: Je te loue, Yahweh, car tu étais irrité, mais ta colère s'est détournée et tu me consoles, ² Voici le Dieu de ma délivrance; j'ai confiance et te ne crains

pas; car ma force et ma louange c'est Yahweh, Yahweh; Il a été pour moi le salut -- ³ Vous puiserez des eaux avec joie aux sources du salut, et vous direz en ce jour-là: ⁴ Louez Yahweh, invoquez son nom, publiez parmi les peuples ses grandes oeuvres, proclamez que son nom est élevé. ⁵ Chantez Yahweh, Car il a fait des choses magnifiques; qu'on le sache dans toute la terre! ⁶ Pousse des cris, tressaille d'allégresse, habitante de Sion, car le Saint d'Israël est grand au milieu de toi!

Sur Babel

13 ¹ Oracle sur Babylone, révélé à Isaïe, fils d'Amots. ² Sur une montagne nue levez un étendard; appelez-les à haute voix, faites des signes de la main, et qu'ils franchissent les portes des princes. ³ Moi, j'ai donné ordre à mes consacrés; j'ai appelé mes héros pour servir ma colère, ceux qui acclament avec joie ma majesté, ⁴ On entend sur les montagnes une rumeur: on dirait le bruit d'un peuple nombreux; on entend un tumulte de royaumes, de nations rassemblées: C'est Yahweh des armées qui passe en revue ses troupes de guerre. ⁵ Ils viennent d'un pays lointain; de l'extrémité du ciel, Yahweh et les instruments de son courroux, pour ravager toute la terre. ⁶ Poussez des hurlements, car le jour de Yahweh est proche: il vient comme une dévastation du Tout-puissant. ⁷ C'est pourquoi toute main sera défaillante, et tout coeur d'homme se fondra. ⁸ Ils trembleront, les transes et les douleurs les saisiront; Ils se tordront comme une femme qui enfante; ils se regarderont les uns les autres avec stupeur; leurs visages seront comme la flamme. ⁹ Voici que le jour de Yahweh est venu, jour cruel, de fureur et d'ardente colere, pour réduire la terre en désert, et en exterminer les pécheurs. ¹⁰ Car les étoiles du ciel et leurs constellations ne font point briller leur constellations; le soleil s'est obscurci à son lever, et la lune ne répand plus sa clarté. ¹¹ Je punirai le monde pour sa malice, et les méchants pour leur iniquité; je ferai cesser l'arrogance des superbes, et j'abaisserai l'orgueil des tyrans. ¹² Je rendrai les hommes plus rares que l'or fin, plus rares que l'or d'Ophir. ¹³ C'est pourquoi je ferai trembler les cieux, et la terre sera ébranlée de sa place, par la fureur de Yahweh des armées, au jour où s'allumera sa colère. ¹⁴ Alors, comme une gazelle que l'on poursuit, comme un troupeau que personne ne rassemble, chacun se tournera vers son peuple, et s'enfuira dans son pays. ¹⁵ Tous ceux qu'on trouvera seront transpercés, tous ceux qu'on saisira tomberont par l'épée. ¹⁶ Leurs petits enfants seront écrasés sous leurs yeux, leurs maisons pillées et leurs femmes violées. ¹⁷ Voici que je fais lever contre eux les Mèdes, qui ne font point cas de l'argent, et ne convoitent pas l'or. ¹⁸ Leur arcs écraseront les jeunes gens; ils ne feront point grâce au fruit des entrailles; leur oeil n'aura pas pitié des enfants, ¹⁹ Et Babylone, l'ornement des royaumes, la parure des fiers Chaldéens, sera comme Sodome et Gomorrhe que Dieu a détruites. ²⁰ Elle ne sera jamais plus peuplée, elle ne sera plus habitée dans le cours des âges; l'Arabe n'y dressera pas sa tente, et le berger n'y parquera pas ses troupeaux. ²¹ Les animaux du désert y feront leur gîte; les hiboux rempliront ses maisons; là habiteront les

autruches, et le satyre y bondira. ²² Les chacals hurleront dans ses palais déserts, et les chiens sauvages dans ses maisons de plaisir. Son temps est proche, et ses jours ne seront pas prolongés.

Le retour d'exil

14 ¹ Car Yahweh aura pitié de Jacob, et il choisira encore Israël; il les rétablira dans leur pays; les étrangers s'adjoindront à eux, et s'attacheront à la maison de Jacob. ² Les peuples les prendront et les ramèneront chez eux, et la maison d'Israël se les appropriera, sur la terre de Yahweh, comme serviteurs et comme servantes; ils feront captifs ceux qui les avaient faits captifs; et ils domineront sur leurs oppresseurs.

La descente du roi de Babel au schéol

³ Et au jour où Yahweh te fera reposer de ton labeur, de tes anxiétés, et de la dure servitude qu'on t'avait imposée, ⁴ tu entonneras cette satire: contre le roi de Babylone, et tu diras: Comment a fini le tyran, a cessé l'oppression? ⁵ Yahweh a brisé le talon des méchants, le sceptre des dominateurs! ⁶ Il frappait avec fureur les peuples; de coups sans relâche; dans sa colère, il tenait les nations sous le joug par une persécution sans répit. ⁷ Toute la terre est en repos, elle est tranquille, elle éclate en cris d'allégresse. Les Cyprès mêmes se réjouissent de ta chute, ⁸ avec les cèdres du Liban: "Depuis que tu es couché là, personne ne monte plus pour nous abattre!" ⁹ Le schéol dans ses profondeurs s'émeut à ton sujet, pour venir à ta rencontre; il réveille pour toi les ombres, tous les monarques de la terre; il fait lever de leurs trônes tous les rois des nations. ¹⁰ Tous, ils prennent la parole pour te dire: "Toi aussi, tu es déchu comme nous, et te voilà semblable à nous!" ¹¹ Ton faste est descendu au schéol, avec le son de tes harpes; sous toi sont répandus les vers, et la vermine est la couverture! ¹² Comment es-tu tombé du ciel, astre brillant, fils de l'aurore? Comment es-tu renversé par terre, toi, le destructeur des nations? ¹³ Toi qui disais en ton coeur: "Je monterai dans les cieux; au-dessus des étoiles de Dieu, j'élèverai mon trône; je m'assiérai sur la montagne de l'assemblée, dans les profondeurs du septentrion; ¹⁴ je monterai sur les sommets des nues, je serai semblable au Très-Haut!..." ¹⁵ Et te voilà descendu au schéol, dans les profondeurs de l'abîme! ¹⁶ Ceux qui te voient fixent sur toi leurs regards, ils te considèrent avec attention: "Est-ce là l'homme qui troublait la terre, qui ébranlait les royaumes, ¹⁷ qui faisait du monde un désert, détruisait les villes, et ne laissait pas ses captifs revenir chez eux? ¹⁸ Tous les rois des nations, tous, reposent avec honneur, chacun dans sa maison; ¹⁹ mais toi, on t'a jeté loin de ton sépulcre, comme un rameau qu'on méprise, couvert de morts, égorgés par l'épée, et précipités dans les flancs rocheux de l'abîme; comme un cadavre qu'on foule aux pieds. ²⁰ Tu ne seras pas avec eux dans la tombe car tu as ruiné ton pays, tu as fait périr ton peuple! On ne nommera plus jamais la race des méchants. ²¹ Préparez à ses fils un

massacre, pour le crime de leurs pères. Qu'ils ne se relèvent pas pour conquérir la terre, qu'ils ne couvrent pas de villes la face du monde!

Contre Babel

²² Je me lèverai contre eux, -- oracle de Yahweh des armées, et j'anéantirai de Babylone le nom et le reste, la race et le rejeton, -- oracle de Yahweh. ²³ Et j'en ferai un nid de hérissons, et un étang d'eaux, et je la balaierai avec le balai de la destruction, - oracle de Yahweh des armées.

Contre Assour

²⁴ Yahweh des armées a juré en disant: "Oui, le dessein qui est arrêté s'accomplira, et ce que j'ai décidé se réalisera. ²⁵ Je briserai Assur dans ma terre, et je le foulerai sur mes montagnes. Alors son joug sera ôté de dessus eux, et son fardeau sera enlevé de leurs épaules. ²⁶ C'est là le dessein qui est arrêté contre toute la terre, et c'est là la main qui est étendue contre toutes les nations! ²⁷ Car Yahweh des armées a décidé, et qui l'empêcherait? Sa main est étendue, et qui la détournerait? "

Avertissement à la Philistie

²⁸ L'année de la mort du roi Achaz, cet oracle fut prononcé: ²⁹ Ne te livre pas à la joie, Philistie tout entière, de ce que la verge qui te frappait a été brisée; car de la race du serpent sortira un basilic, et son fruit sera un dragon volant. ³⁰ Alors les plus pauvres trouveront leur pâture, et les malheureux reposeront en sécurité; mais je ferai périr ta race par la faim, et ce qui restera de toi sera exterminé. - ³¹ Hurle, ô porte! Pousse des cris, ô ville! Pâme-toi de frayeur, Philistie tout entière! Car du septentrion vient une fumée, et nul ne se débande dans ses bataillons. ³² Que répondra-t-on aux envoyés de la nation? Que Yahweh a fondé Sion, et que les affligés de son peuple y trouvent un refuge.

Oracle sur Moab: le désastre de Moab

¹⁵ ¹ Oracle sur Moab. Oui, dans la nuit où elle a été saccagée, Ar-Moab a été ruinée! Dans la nuit où elle a été saccagée, Kir-Moab a été ruinée! ² On monte au temple de Charrias et à Dibon; aux hauts-lieux. pour pleurer; sur Nebo et Médéba, Moab se lamente, Toute tête est rasée, toute barbe est coupée. ³ Dans ses rues, ils se revêtent de sacs; sur ses toits et sur ses places publiques; tous poussent des hurlements, fondent en larmes. ⁴ Héschon et Eléalé jettent des cris; on entend leur voix jusqu'à Jahas. C'est pourquoi les guerriers de Moab se lamentent, et son âme est tremblante. ⁵ Mon coeur gémit sur Moab; ses défenseurs sont déjà à Ségor, à Eglath-Sehelischiah. Oui, la montée de Luhith, on la gravit en pleurant; et sur

le chemin de Horonaïm, on pousse des cris de détresse. ⁶ Car les eaux de Nimrim sont taries, l'herbe est desséchée, le gazon est détruit, il n'y a plus de verdure. ⁷ Ce qu'ils ont pu sauver et leurs provisions, ils les transportent au delà du torrent des Saules. ⁸ Car les cris ont fait le tour du territoire de Moab; ses hurlements retentissent jusqu'à Eglaiïm, ses hurlements jusqu'à Béer-Elim; ⁹ car les eaux de Dimon sont pleines de sang. Car je ferai venir sur Dimon un surcroît de malheur, un lion aux réchappés de Moab, à ce qui sera resté dans le pays.

Oracle sur Moab: appel des moabites à Juda

16 ¹ "Envoyez l'agneau du dominateur du pays, de Pétra, à travers le désert, à la montagne de la fille de Sion." ² Comme des oiseaux fugitifs, comme une nichée que l'on disperse, telles sont les filles de Moab, aux passages de l'Arnon ³ "Conseille-nous, sois notre arbitre; donne-nous l'ombre, comme dans la nuit, au milieu du jour; cache ceux que l'on poursuit, ne trahis point les fugitifs. ⁴ "Que les fugitifs de Moab demeurent chez toi; sois-leur une retraite contre le devastateur; car l'invasion a cessé, la devastation a pris fin, les oppresseurs ont disparu du pays. ⁵ Le trône est affermi par la miséricorde, et sur ce trône s'assiéra selon la vérité, dans la tente de David, un juge poursuivant le droit, et zélé pour la justice." --

Elégie sur Moab

⁶ "Nous connaissons l'orgueil de Moab, le très orgueilleux, sa fierté et son orgueil, son arrogance et ses discours mensongers." ⁷ Que Moab se lamente donc sur Moab; que tous se lamentent! Sur les gâteaux de raisins de Kir-Haréséth gémissiez, tout consternés! ⁸ Car les champs de Hésebon sont désolés; de la vigne de Sabama, les maîtres des nations ont détruit les treilles elles qui s'étendaient jusqu'à Jazer, allaient se perdre dans le désert, poussaient au loin leurs rejetons, passaient par delà la mer. ⁹ C'est pourquoi je pleure, comme pleure Jazer, sur la vigne de Sabama; je vous arrose de mes larmes, Hésebon, Eléalé, car sur vos fruits et sur votre moisson; est venu fondre le cri du pressureur. ¹⁰ La joie et l'allégresse ont disparu des vergers; dans les vignes, plus de chants, plus de cris de joie le vendangeur ne foule plus le vin dans les cuves j'ai fait cesser le cri joyeux du pressureur. ¹¹ Aussi mes entrailles, au sujet de Moab, frémissent comme une harpe, ainsi que mon coeur au sujet de Kir-Harès. ¹² Et l'on verra Moab se fatiguer sur ses hauts-lieux; il entrera dans son sanctuaire pour prier, et il n'obtiendra rien.

Parole de Yahvé au sujet de Moab

¹³ Tel est l'oracle que Yahweh a prononcé sur Moab depuis un long temps. ¹⁴ Et maintenant Yahweh parle et dit: "Dans trois ans, comptés comme les années d'un mercenaire, la gloire de Moab avec sa grande multitude sera avilie, et ce qui en restera sera peu de chose, petit et faible".

Oracle sur Damas et Ephraïm

17 ¹ Oracle sur Damas. Voici Damas retirée du nombre des villes; elle ne sera plus qu'un monceau de ruines! ² Les villes d'Aroër sont abandonnées, elles sont livrées aux troupeaux, ils s'y reposent, et personne ne les chasse. ³ La forteresse sera ôtée à Ephraïm, et la royauté à Damas; Il en sera du reste de la Syrie comme de la gloire des enfants d'Israël, - oracle de Yahweh des armées. ⁴ Et il arrivera en ce jour-là: La gloire de Jacob sera flétrie, et la graisse de son corps sera amaigrie. ⁵ Il en sera comme lorsque le moissonneur rassemble les gerbes, et que son bras coupe les épis; il en sera comme lorsqu'on ramasse les épis, dans la vallée de Raphaïm. ⁶ Il restera un grappillage, comme lorsqu'on secoue l'olivier, deux, trois olives au haut de la cime, quatre, cinq aux branches de l'arbre, - oracle de Yahweh, le Dieu d'Israël.

Fin de l'idolâtrie

⁷ En ce jour-là, l'homme regardera vers celui qui l'a fait, et ses yeux contempleront le Saint d'Israël. ⁸ Il ne regardera plus vers les autels, oeuvre de ses mains; il ne contempera plus ce que ses doigts ont façonné, les aschérahs et les piliers du Soleil.

Contre les jardins d'Adonis

⁹ En ce jour-là, ses villes fortes seront comme les villes abandonnées dans les bois et les montagnes, qui furent abandonnées devant les enfants d'Israël; ce sera un désert. ¹⁰ Car tu as oublié le Dieu de ton salut, tu ne t'es pas souvenu du Rocher de ta force. C'est pourquoi tu plantes des plantations agréables, et tu y mets des ceps de l'étranger. ¹¹ Le jour où tu les plantes, tu les entoures d'une clôture, et, le lendemain matin, tu fais fleurir tes semences; et la moisson t'échappe au jour de la maladie et de la douleur mortelle!

Désastre des envahisseurs

¹² Oh! Rumeur de peuples nombreux! Ils mugissent comme mugissent les mers! Grondement des nations! Elles grondent comme grondent les eaux puissantes ¹³ Les nations grondent comme grondent les grandes eaux. Mais il les menace: elles fuient au loin; elles sont dispersées, comme la paille des hauteurs au souffle du vent, comme un tourbillon de poussière devant l'ouragan. ¹⁴ Au temps du soir, voici la consternation; avant le matin, ils ne sont plus. Voilà le partage de ceux qui nous pillent; et le sort de ceux qui nous dépouillent.

Oracle sur Kush

18 ¹ Oh! Terre où résonne le bruissement des ailes, au delà des fleuves de Cusch! ² Toi qui envoies des messagers sur la mer, dans des nacelles de jonc, sur la face des eaux! Allez, messagers rapides, vers la nation à la haute stature, à la peau rasée, vers le peuple redouté au loin; nation impérieuse et qui écrase, et dont la terre est sillonnée de fleuves. ³ Vous tous, habitants du monde, habitants de la terre, quand l'étendard sera levé sur les montagnes, regardez; quand la trompette sonnera, écoutez. ⁴ Car ainsi m'a parlé Yahweh: "Je me tiendrai en repos et je regarderai, assis dans ma demeure, comme une chaleur sereine par un brillant soleil, comme un nuage de rosée dans la chaleur de la moisson." ⁵ Car avant la moisson, quand la floraison sera passée, et que la fleur sera devenue une grappe bientôt mûre, alors il coupera les pampres à coups de serpe, il enlèvera les sarments, il les détachera. ⁶ Ils seront livrés tous ensemble aux vautours des montagnes et aux bêtes de la terre; les vautours en feront leur proie pendant l'été, et les bêtes de la terre pendant l'hiver. ⁷ En ce temps-là, une offrande sera apportée à Yahweh des armées, de la part du peuple à la haute stature, à la peau rasée, de la part du peuple redouté au loin, nation impérieuse et qui écrase, et dont la terre est sillonnée de fleuves, au séjour du nom de Yahweh des armées, à la montagne de Sion.

Oracle sur l'Egypte

19 ¹ Oracle sur l'Égypte. Voici que Yahweh, porté sur une nuée légère, entre en Égypte; les idoles de l'Égypte tremblent en sa présence, et le cœur de l'Égypte se fond au dedans d'elle. ² Je pousserai l'Égypte contre l'Égypte, et ils se battront frère contre frère, ami contre ami, ville contre ville, royaume contre royaume. ³ L'esprit de l'Égypte s'évanouira en elle, et j'anéantirai son conseil; Ils interrogeront les idoles et les enchanteurs; les nécromanciens et les devins. ⁴ Je livrerai l'Égypte entre les mains d'un maître dur, et un roi redoutable dominera sur eux, -oracle du Seigneur, Yahweh des armées. ⁵ Les eaux de la mer tariront, le fleuve s'épuisera et se desséchera. ⁶ Les rivières deviendront infectes; les canaux d'Égypte baisseront et se dessècheront; les joncs et les roseaux se flétriront. ⁷ Les prairies le long du Nil, sur les bords du Nil, tous les champs ensemencés le long du Nil, sécheront, s'évanouiront, et il n'y en aura plus. ⁸ Les pêcheurs gémiront et se lamenteront, tous ceux qui jettent l'hameçon dans le fleuve; ceux qui tendent le filet sur la face des eaux seront désolés. ⁹ Ceux qui travaillent le lin peigné, et ceux qui tissent le coton seront consternés. ¹⁰ Les colonnes de l'Égypte seront brisées, tous les artisans seront dans l'abattement. ¹¹ Les princes de Tanis ne sont que des insensés; des sages conseillers de Pharaon les conseils sont stupides. Comment osez-vous dire à Pharaon: "Je suis fils des sages, fils des rois antiques?" ¹² Où sont-ils, tes sages? Qu'ils t'annoncent donc, qu'ils devinent ce que Yahweh des armées a décrété contre l'Égypte! ¹³ Les princes de Tanis ont perdu le sens, les princes de Memphis sont dans l'illusion; ils égarent l'Égypte, eux, la pierre angulaire de ses castes. ¹⁴ Yahweh a répandu au milieu d'elle un esprit de vertige, et ils font errer l'Égypte dans tout ce qu'elle fait, comme erre un homme ivre dans son vomissement. ¹⁵ Et il n'y aura aucune oeuvre qui profite à l'Égypte, de tout ce que pourra faire la tête ou la queue, la palme ou le jonc.

Conversion de l'Egypte et d'Assour

¹⁶ En ce jour-là, l'Egypte sera comme les femmes: elle tremblera et s'épouvantera en voyant se lever la main de Yahweh des armées; qu'il lève contre elle. ¹⁷ Et le pays de Juda sera pour l'Égypte un sujet de terreur; chaque fois qu'on le lui rappellera, elle tremblera, à cause de l'arrêt de Yahweh des armées, qu'il a porté contre elle. ¹⁸ En ce jour-là, il y aura cinq villes sur la terre d'Égypte, qui parleront la langue de Chanan, et qui prêteront serment à Yahweh des armées; l'une d'elles s'appellera Ville du Soleil. ¹⁹ En ce jour-là, il y aura un autel pour Yahweh au milieu du pays d'Égypte, et près de la frontière une stèle pour Yahweh. ²⁰ Et ce sera pour Yahweh des armées un signal, et un témoignage sur la terre d'Égypte; quand ils crieront vers Yahweh, à cause des oppresseurs, il leur enverra un sauveur et un champion pour les délivrer. ²¹ Yahweh se fera connaître de l'Égypte, et l'Égypte connaîtra Yahweh, en ce jour-là; ils feront des sacrifices et des offrandes; ils feront des vœux à Yahweh et les accompliront. ²² Yahweh frappera l'Égypte, frappant et guérissant. Ils se convertiront à Yahweh, et il se laissera fléchir par eux et les guérira. ²³ En ce jour-là, il y aura une route d'Égypte en Assyrie; l'Assyrien viendra en Egypte, et l'Égyptien ira en Assyrie, et l'Égypte servira Yahweh avec Assur. ²⁴ En ce jour-là, Israël s'unira, lui troisième, à l'Égypte et à l'Assyrie, pour être une bénédiction au milieu de la terre. ²⁵ Yahweh des armées les bénira en disant: "Bénis soient l'Égypte, mon peuple, et Assur, l'ouvrage de mes mains, et Israël, mon héritage!"

Annonce de la défaite de l'Egypte et de Kush

²⁰ ¹ L'année où Thartan vint à 18, envoyé par Sargon, roi d'Assyrie, assiégea 18 et la prit, ² en ce temps-là, Yahweh parla par le ministère d'Isaïe, fils d'Amos, en disant: "Va, détache le sac qui couvre tes reins, et ôte les sandales de tes pieds." Et il fit ainsi, marchant nu et déchaussé. ³ Et Yahweh dit: "De même que mon serviteur Isaïe a marché nu et déchaussé; étant pendant trois ans un signe et un présage, pour l'Égypte et pour l'Éthiopie; ⁴ ainsi le roi d'Assyrie emmènera les captifs de l'Égypte; et les déportés de l'Éthiopie, jeunes gens et vieillards, nus et déchaussés, et les reins découverts, à la honte de l'Égypte. ⁵ Alors ils seront consternés et confus, à cause de l'Éthiopie, qui était leur espoir, et de l'Égypte qui était leur sujet de gloire. ⁶ Et l'habitant de ce rivage dira en ce jour-là: Voilà ce qu'est devenu celui en qui nous espérions; celui auprès de qui nous voulions fuir pour chercher du secours, pour être délivrés, des mains du roi d'Assyrie! Et nous, comment échapperons-nous?"

Chute de Babel

²¹ ¹ Oracle sur le désert de la mer. Comme les ouragans passent dans le midi, cela vient du désert, d'une terre redoutable. ² Une vision terrible m'a été montrée: le pillard pille et le

ravageur ravage! Monte, Elam! Assiège, Mède! Je fais cesser tous les gémissements. ³ C'est pourquoi mes reins sont remplis d'angoisses; des douleurs me saisissent, comme les douleurs d'une femme qui enfante. je me tords à entendre. je n'épouvante à voir; ⁴ mon cri s'égare, l'effroi me saisit; de la nuit que je désirais on a fait pour moi un temps de terreurs. ⁵ On dresse la table, la sentinelle fait le guet, on mange, on boit. -- " Debout, capitaines! Oignez le bouclier!" ⁶ Car ainsi m'a parlé le Seigneur "Va, établis une sentinelle; qu'elle annonce ce qu'elle verra. ⁷ Et elle verra des cavaliers, deux à deux, sur des chevaux, des cavaliers sur des ânes, des cavaliers sur des chameaux. Et elle regardera avec attention, avec grande attention." ⁸ Et elle a crié comme un lion "Sur la tour du guet, Seigneur, je me tiens, sans cesse tout le jour, et à mon poste je suis debout toutes les nuits. ⁹ Voici qu'arrive de la cavalerie; des cavaliers deux à deux." Et elle a repris et dit: "Elle est tombée, elle est tombée, Babylone, et toutes les statues de ses dieux, il les a brisées contre terre!" ¹⁰ O mon froment qu'on foule, grain de mon aire, ce que j'ai entendu de Yahweh des armées, du Dieu d'Israël, je vous l'annonce.

Oracle sur Duma

¹¹ Oracle sur Duma. On me crie de Séir: "Sentinelle, où en est la nuit? Sentinelle, où en est la nuit?" ¹² La sentinelle répond: "Le matin vient et la nuit aussi. Si vous vouliez m'interroger, interrogez; revenez une autre fois!"

Oracle sur des tribus arabes

¹³ Oracle en Arabie. Vous passerez la nuit dans les steppes en Arabie, caravanes de Dédan. -- ¹⁴ A la rencontre de celui qui a soif, apportez de l'eau! Les habitant; du pays de Théma offrent du pain aux fugitifs. ¹⁵ Car ils ont fui devant l'épée, devant l'épée nue, devant l'arc bandé, devant la terrible bataille. ¹⁶ Car ainsi m'a parlé le Seigneur: Encore une année, comptée comme les années du mercenaire, et c'en est fait de toute la gloire de Cédar; et des arcs nombreux des vaillants fils de Cédar il ne restera que peu de chose; car Yahweh, le Dieu d'Israël, a parlé.

Contre Jérusalem

²² ¹ Oracle sur la Vallée de vision. Qu'as-tu donc que tu sois montée tout entière sur les toits, ² cité bruyante, pleine de tumulte, ville joyeuse? Tes morts n'ont pas péri par l'épée; et ne sont pas tombés dans le combat. ³ Tes chefs ont fui tous ensemble, ils ont été pris sans qu'on ait tiré de l'arc; tous tes citoyens ont été pris ensemble, comme ils fuyaient au loin. ⁴ C'est pourquoi j'ai dit: "Détournez de moi vos regards Que je pleure amèrement! Ne vous empressez pas à me consoler sur la ruine de la fille de mon peuple." ⁵ Car c'est un jour de

confusion, d'écrasement, de perplexité, envoyé par le Seigneur Yahweh des années, dans la vallée des visions; on démolit la muraille, on entend des cris vers la montagne. ⁶ Elam a pris le carquois, il vient avec des chars et des cavaliers, et Kir a tiré le bouclier de son enveloppe. ⁷ Tes plus belles vallées sont remplies de chars, et les cavaliers sont postés devant tes portes; on ôte à Juda son voile. ⁸ Et en ce jour-là tu regardes vers l'arsenal du palais de la forêt; ⁹ et les brèches de la cité de David, vous voyez qu'elles sont nombreuses. Et vous avez recueilli les eaux de l'étang inférieur; ¹⁰ vous avez compté les maisons de Jérusalem, et vous avez démoli les maisons pour réparer les murailles. ¹¹ Vous avez fait un réservoir entre les deux murs, pour les eaux du vieil étang. Mais vous n'avez pas regardé vers Celui qui a fait cela, et vous n'avez pas vu Celui qui l'a préparé de loin. ¹² Le Seigneur Yahweh des armées vous appelait, en ce jour-là, à pleurer et à vous lamenter, à raser votre tête et à ceindre le sac. ¹³ Et voici la fête, la réjouissance; on égorge les boeufs, on tue des brebis, on se gorge de viandes et on boit du vin, "Mangeons, et buvons, car demain nous mourrons!" ¹⁴ Yahweh des armées l'a révélé à mes oreilles: Ce péché ne vous sera pas remis jusqu'à ce que vous mourriez, dit le Seigneur, Yahweh des armées.

Contre Shébnà, le maître du palais

¹⁵ Ainsi a parlé le Seigneur Yahweh des armées: Va trouver cet intendant, Sobna, le préfet du palais, et dis-lui: ¹⁶ "Qu'as-tu à faire ici, et qui es-tu ici, que tu te creuses ici un sépulcre, toi qui te creuses un sépulcre sur un lieu élevé, qui te tailles dans le roc une demeure ¹⁷ Voici que Yahweh va te lancer d'un bras viril; ¹⁸ il va te faire tourner, il te fera rouler avec force, rouler comme une boule, sur une vaste plaine. Là tu mourras, là seront tes chars magnifiques, ô l'opprobre de la maison de ton maître. ¹⁹ Je te chasserai de ton poste, Yahweh t'arrachera de ta place." ²⁰ Et il arrivera en ce jour-là: J'appellerai mon serviteur Eliacim, fils d'Helcias, ²¹ je le revêtirai de ta tunique, et je le ceindrai de ton écharpe; je mettrai ton autorité entre ses mains; et il sera un père pour les habitants de Jérusalem, et pour la maison de Juda. ²² Je mettrai sur son épaule la clef de la maison de David, il ouvrira, et personne ne fermera; il fermera, et personne n'ouvrira. ²³ Je le planterai comme un clou en un lieu solide, et il deviendra un trône de gloire pour la maison de son père. ²⁴ A lui sera suspendue toute la gloire de la maison de son père, les fils et les petits-fils, tous les plus petits vases, depuis la coupe jusqu'aux jarres. ²⁵ En ce jour-là, -- oracle de Yahweh des armées, le clou planté en un lieu solide sera ôté; il sera arraché et tombera, et le fardeau qu'il portait sera détruit; car Yahweh a parlé.

Oracle sur Tyr

²³ ¹ Oracle sur Tyr. Hurlez, navires de Tarsis, car elle est détruite! Plus de maisons, plus d'entrée! C'est du pays de Céthim qu'ils en reçoivent la nouvelle. ² Soyez dans la stupeur,

habitants de la côte, que remplissaient les marchands de Sidon, parcourant la mer. ³ A travers les grandes eaux, le blé du Nil, les moissons du fleuve étaient son revenu; elle était le marché des nations! ⁴ Rougis de honte, Sidon, car la mer a parlé, la citadelle de la mer, en disant: "Je n'ai pas été en travail, je n'ai pas enfanté, je n'ai point nourri de jeunes gens, et je n'ai point élevé de vierges. ⁵ Quand l'Egypte en apprendra la nouvelle, elle sera saisie d'effroi à la nouvelle de la chute de Tyr. ⁶ Passez à Tarsis et hurlez, habitants de la côte! ⁷ Est-ce là votre cité joyeuse, dont l'origine remontait aux jours anciens, et que ses pieds portaient au loin pour y séjourner? ⁸ Qui a décidé cela contre Tyr, qui donnait des couronnes, dont les marchands étaient des princes, et les trafiquants des grands de la terre? ⁹ C'est Yahweh des armées qui l'a décidé, pour flétrir l'orgueil de tout ce qui brille, pour humilier tous les grands de la terre. ¹⁰ Répands-toi dans ton pays, comme le Nil, fille de Tarsis, car tu n'as plus de ceinture. ¹¹ Yahweh a étendu sa main sur la mer, il a fait trembler les royaumes; il a décrété contre Chanaan la ruine de ses forteresses. ¹² Et il a dit: "Tu ne te livreras plus à la joie, vierge déshonorée, fille de Sidon! Lève-toi, passe à Céthim; là même, plus de repos pour toi. ¹³ Vois le pays des Chaldéens, de ce peuple qui n'était pas, et qui a livré Assur aux bêtes du désert; ils ont élevé leurs tours, détruit ses palais, ils en ont fait un monceau de ruines." ¹⁴ Hurlez, navires de Tarsis, car votre forteresse est détruite. ¹⁵ Il arrivera, en ce jour-là, que Tyr sera oubliée soixante-dix ans, la durée des jours d'un roi. Et au bout de soixante dix ans, il en sera de Tyr comme dans la chanson de la courtisane: ¹⁶ "Prends ta harpe, fais le tour de la ville, courtisane oubliée; joue avec art, multiplie tes chants, pour qu'on se souvienne de toi." ¹⁷ Et il arrivera, au bout de soixante-dix ans; que Yahweh visitera Tyr, et elle recevra de nouveau son salaire, et elle se prostituera à tous les royaumes de la terre, sur la face du monde. ¹⁸ Et son gain et son salaire seront consacrés à Yahweh; ils ne seront ni amassés, ni mis en réserve; car son gain appartiendra à ceux qui habitent devant Yahweh, pour qu'ils mangent, se rassasient et se parent magnifiquement.

Apocalypse d'Israïe - Yahvé ravage la terre

24 ¹ Voici que Yahweh va dévaster la terre entière et la dépeupler; il en bouleversera la face et en dispersera les habitants. ² Et il en sera du prêtre comme du peuple, du maître comme de son serviteur, de la maîtresse comme de sa servante, du vendeur comme de l'acheteur, de l'emprunteur comme du prêteur, du débiteur comme du créancier. ³ La terre sera dévastée et livrée au pillage, car Yahweh a prononcé cette parole. ⁴ La terre est en deuil, épuisée; le monde est languissant et épuisé; l'élite des habitants de la terre languit. ⁵ La terre a été profanée sous ses habitants; car ils ont transgressé les lois, violé le commandement, rompu l'alliance éternelle. ⁶ C'est pourquoi la malédiction dévore la terre; et ses habitants portent leur peine. C'est pourquoi les habitants de la terre sont consumés: et ce qui reste de mortels est en petit nombre. ⁷ Le jus de la vigne est en deuil, le cep languit; tous ceux qui avaient la joie au coeur gémissent. ⁸ Le son joyeux des tambourins a cessé, les

fêtes bruyantes ont pris fin, le son joyeux de la harpe a cessé. ⁹ On ne boit plus de vin au bruit des chansons; la liqueur enivrante est amère au buveur. ¹⁰ Elle est renversée, la ville de confusion; toute maison est fermée, on ne peut y entrer. ¹¹ On pousse des clameurs dans les rues, faute de vin! toute allégresse a disparu, la joie est bannie de la terre. ¹² Il ne reste de la ville que décombres, et les portes brisées sont en ruines. ¹³ Car il en sera au milieu de la terre, parmi les peuples, comme quand on abat des olives, comme quand on grappille après la vendange. ¹⁴ Ceux-là élèvent leur voix, ils chantent; ils acclament de la mer la majesté de Yahweh: ¹⁵ "Louez Yahweh dans les régions de l'aurore, le nom de Yahweh, le Dieu d'Israël, dans les îles du couchant." ¹⁶ De l'extrémité de la terre nous entendons des cantiques "Gloire au juste! --" Mais j'ai dit: "Je suis perdu! Je suis perdu, malheur à moi! " Les pillards pillent, les pillards pillent sans mesure! ¹⁷ Épouvante, fosse et filet sont sur toi, habitant de la terre. ¹⁸ Celui qui fuira devant le cri d'épouvante tombera dans la fosse, et celui qui remontera du milieu de la fosse sera pris au filet. Car les écluses d'en haut sont ouvertes, et les fondements de la terre sont ébranlés. ¹⁹ La terre se brise avec violence; la terre éclate avec fracas; la terre s'ébranle avec force. ²⁰ La terre chancelle comme un homme ivre; elle vacille comme un hamac; son iniquité pèse sur elle; elle s'écroule pour ne plus se relever. ²¹ En ce jour-là, Yahweh visitera, dans les hauteurs l'armée d'en haut, et sur la terre les rois de la terre. ²² Et ils seront réunis captifs dans l'abîme; et ils seront emprisonnés dans la prison; après un grand nombre de jours, ils seront visités. ²³ Et la lune rougira et le soleil pâlera, parce que Yahweh des armées régnera sur la montagne de Sion et à Jérusalem, et devant ses anciens éclatera la gloire.

Isaïe (CP) 11

Citations de
DS 1726-1727:

Liturgie

PGMR:
[1104](#)

Redemptionis Sacramentum:
[1186](#)

Citations de
DS 1728:

Magistère

Catéchisme France:
[374](#)

Liturgie

PGMR:
[1104](#) [1105](#)

Redemptionis Sacramentum:
[1186](#)

Citations de
DS 1729:

Liturgie

PGMR:
[1104](#)

Redemptionis Sacramentum:
[1186](#)

Citations de
DS 1738:

Liturgie

PGMR:
1001

Exode (CP) 10

Huitième plaie: les sauterelles

10 ¹ Yahweh dit à Moïse: "Va vers Pharaon, car j'ai appesanti son coeur et le coeur de ses serviteurs, afin d'opérer mes signes au milieu d'eux ² et afin que tu racontes aux oreilles de ton fils et du fils de ton fils quelles grandes choses j'ai faites en Egypte et quels signes j'ai opérés au milieu d'eux; et vous saurez! que je suis Yahweh." ³ Moïse et Aaron allèrent vers Pharaon et lui dirent: " Ainsi parle Yahweh, le Dieu des Hébreux: Jusques à quand refuseras-tu de t'humilier devant moi? Laisse aller mon peuple, afin qu'il me serve. ⁴ Si tu refuses de laisser aller mon peuple, voici que je ferai venir demain des sauterelles dans toute l'étendue de ton pays. ⁵ Elles couvriront la face de la terre, et l'on ne pourra plus voir la terre; elles dévoreront le reste qui a échappé, ce que vous a laissé la grêle, et elles dévoreront tous les arbres qui croissent dans vos champs; ⁶ elles rempliront tes maisons, les maisons de tous tes serviteurs et celles de tous les Egyptiens. Tes pères et les pères de tes pères n'ont jamais vu pareille calamité depuis qu'ils existent sur la terre jusqu'à ce jour." Moïse se retira et sortit de chez Pharaon. ⁷ Les serviteurs de Pharaon lui dirent: "Jusques à quand cet homme sera-t-il pour nous un piège? Laisse aller ces gens, et qu'ils servent Yahweh leur Dieu. Ne vois-tu pas encore que l'Egypte va à sa ruine?" ⁸ On fit revenir Moïse et Aaron auprès de Pharaon, et il leur dit: "Allez, servez Yahweh, votre Dieu. Qui sont ceux qui doivent y aller?" ⁹ Moïse répondit: "Nous irons avec nos enfants et nos vieillards, avec nos fils et nos filles, avec nos brebis et nos boeufs; car c'est pour nous une fête en l'honneur de Yahweh." ¹⁰ Pharaon leur dit: "Que Yahweh soit avec vous, comme je vais vous laisser aller, vous et vos enfants! Prenez garde, car vous avez de mauvais desseins! ¹¹ Non, non; allez, vous les hommes, et servez Yahweh, puisque c'est là ce que vous demandez." Et on les chassa de devant Pharaon. ¹² Yahweh dit à Moïse: "Etends ta main sur le pays d'Egypte pour les sauterelles; qu'elles montent sur le pays d'Egypte; qu'elles dévorent toute l'herbe de la terre, tout ce que la grêle a laissé." ¹³ Moïse étendit son bâton sur le pays d'Egypte, et Yahweh fit souffler sur le pays un vent d'orient tout ce jour-là et toute la nuit. Le matin venu, le vent d'orient avait apporté les sauterelles. ¹⁴ Les sauterelles montèrent sur tout le pays d'Egypte et se posèrent sur tout le territoire de l'Egypte, en si grande quantité, que jamais il n'y avait eu et qu'il n'y aura jamais rien de semblable. ¹⁵ Elles couvrirent la face de toute la terre, et la terre en fut assombrie; elles dévorèrent toute l'herbe de la terre et tous les fruits des arbres, ce que la grêle avait laissé, et il ne resta aucune verdure aux arbres ni à l'herbe des champs, dans tous le pays d'Egypte. ¹⁶ Pharaon appela aussitôt Moïse et Aaron, et dit: " J'ai péché contre Yahweh, votre Dieu, et contre vous. ¹⁷ Mais pardonne mon péché encore cette fois seulement; et priez Yahweh, votre Dieu, afin qu'il éloigne de moi au moins ce fléau mortel." ¹⁸ Moïse sortit de chez Pharaon et pria Yahweh. ¹⁹ Et Yahweh fit souffler un vent d'occident très fort, qui emporta les sauterelles et les poussa dans la mer Rouge; il ne resta pas une

seule sauterelle dans toute l'étendue de l'Egypte. ²⁰ --Yahweh endurec le coeur de Pharaon, et Pharaon ne laissa point aller les enfants d'Israël.

Neuvième plaie: les ténèbres

²¹ Yahweh dit à Moïse: "Etends ta main vers le ciel, et qu'il y ait des ténèbres sur le pays d'Egypte, qu'on palpe les ténèbres." ²² Moïse étendit sa main vers le ciel, et il y eut d'épaisses ténèbres dans tout le pays d'Egypte, pendant trois jours. ²³ Ils ne se voyaient pas les uns les autres, et nul ne se leva de la place où il était, pendant trois jours; mais tous les enfants d'Israël avaient de la lumière dans les lieux qu'ils habitaient. ²⁴ Pharaon appela Moïse, et dit: "Allez, servez Yahweh. Vos brebis et vos boeufs seuls resteront, et vos petits enfants mêmes pourront aller avec vous." ²⁵ Moïse répondit: "Tu dois mettre entre nos mains de quoi faire des sacrifices et des holocaustes à Yahweh, notre Dieu. ²⁶ Nos troupeaux viendront aussi avec nous; il n'en restera pas un ongle; car c'est d'eux que nous prendrons de quoi servir Yahweh, notre Dieu; et nous ne savons pas nous-mêmes, jusqu'à ce que nous soyons arrivés là, avec quoi nous devons servir Yahweh." ²⁷ Yahweh endurec le coeur de Pharaon, et Pharaon ne voulut pas les laisser aller. ²⁸ Pharaon dit à Moïse: "Sors de chez moi! . Garde-toi de paraître encore en ma présence, car le jour où tu paraîtras en ma présence, tu mourras." ²⁹ Et Moïse répondit: "Tu l'as dit: je ne paraîtrai plus devant toi."

Annonce de la mort des premiers nés

¹¹ ¹ Yahweh dit à Moïse: "Je ferai venir encore une seule plaie sur Pharaon et sur l'Egypte et, après cela, il vous laissera partir d'ici; et lorsqu'il vous laissera aller tout à fait, il vous chassera même d'ici. ² Parle donc au peuple pour que chaque homme demande à son voisin et chaque femme à sa voisine des objets d'argent et des objets d'or." ³ Et Yahweh fit trouver faveur au peuple aux yeux des Egyptiens; Moïse lui-même était très considéré dans le pays d'Egypte aux yeux des serviteurs de Pharaon et aux yeux du peuple. ⁴ Moïse dit: "Ainsi parle Yahweh: Au milieu de la nuit je passerai au travers, de l'Egypte; ⁵ et tout premier-né dans le pays d'Egypte mourra, depuis le premier-né de Pharaon assis sur son trône, jusqu'au premier-né de la servante qui est derrière la meule, et tout premier-né du bétail. ⁶ Il y aura dans tout le pays d'Egypte une grande clameur, telle qu'il n'y en a point eu et qu'il n'y en aura plus de semblable. ⁷ Mais parmi tous les enfants d'Israël, personne, depuis les hommes jusqu'aux animaux, pas même un chien, ne remuera sa langue, afin que vous sachiez quelle différence Yahweh fait entre l'Egypte et Israël. ⁸ Alors tous tes serviteurs qui sont ici descendront vers moi et se prosterneront devant moi, en disant: Sors, toi et tout le peuple qui est à ta suite! Après quoi, je sortirai." Et Moïse sortit de chez Pharaon en grande colère. ⁹ Yahweh dit à Moïse: "Pharaon ne vous écoutera point, afin que mes prodiges se multiplient dans le pays d'Egypte." ¹⁰ Moïse et Aaron opérèrent tous ces prodiges devant Pharaon, et Yahweh endurec le coeur de Pharaon, et il ne laissa point aller les enfants d'Israël hors de son pays.

II La sortie d'Egypte

et la Marche vers le Sinai

La Pâque

12 ¹ Yahweh dit à Moïse et à Aaron dans le pays d'Egypte: ² "Que ce mois-ci soit pour vous le commencement des mois; il sera pour vous le premier des mois de l'année. ³ Parlez à toute l'assemblée d'Israël, et dites: Le dixième jour de ce mois, que chacun prenne un agneau par famille, un agneau par maison. ⁴ Si la maison est trop peu nombreuse pour un agneau, on le prendra en commun avec le voisin le plus proche, selon le nombre des personnes; vous compterez pour cet agneau d'après ce que chacun peut manger. ⁵ Ce sera un agneau sans défaut, mâle, âgé d'un an; vous prendrez, soit un agneau, soit un chevreau. ⁶ Vous le garderez jusqu'au quatorzième jour de ce mois, et toute l'assemblée d'Israël l'immolera entre les deux soirs. ⁷ On prendra de son sang, et on en mettra sur les deux montants et sur le linteau de la porte, dans les maisons où on le mangera. ⁸ On en mangera la chair cette nuit-là; on la mangera rôtie au feu, avec des pains sans levain et des herbes amères. ¹⁰ Vous n'en mangerez rien cru ou bouilli dans l'eau, mais tout sera rôti au feu, tête, jambes et entrailles. Vous n'en laisserez rien jusqu'au matin, et, s'il en reste quelque chose, vous le brûlerez au feu. ¹¹ Vous le mangerez ainsi: les reins ceints, les sandales aux pieds, et le bâton à la main, et vous le mangerez à la hâte. C'est la Pâque de Yahweh. ¹² Je passerai cette nuit-là, par le pays d'Egypte, et je frapperai de mort tous les premiers-nés du pays d'Egypte, depuis les hommes jusqu'aux animaux, et j'exécuterai des jugements sur tous les dieux de l'Egypte, je suis Yahweh. ¹³ Le sang sera un signe en votre faveur sur les maisons où vous êtes: je verrai le sang et je passerai par-dessus vous, et il n'y aura point pour vous de plaie meurtrière quand je frapperai le pays d'Egypte. ¹⁴ Vous conserverez le souvenir de ce jour, et vous le célébrerez par une fête en l'honneur de Yahweh; vous le célébrerez de génération en génération comme une institution perpétuelle.

la fête des Azymes

¹⁵ Pendant sept jours, vous mangerez des pains sans levain; dès le premier jour il n'y aura plus de levain dans vos maisons; car quiconque mangera du pain levé, du premier jour au septième, sera retranché d'Israël. ¹⁶ Le premier jour, vous aurez une sainte assemblée, et le septième jour, vous aurez une sainte assemblée. On ne fera aucun travail pendant ces jours-là; vous pourrez seulement préparer la nourriture de chacun. ¹⁷ Vous observerez des azymes, car c'est en ce jour même que j'ai fait sortir vos armées du pays d'Egypte. Vous observerez ce jour de génération en génération comme une institution perpétuelle. ¹⁸ Le

premier mois, le quatorzième jour du mois, au soir, vous mangerez des pains sans levain jusqu'au soir du vingt et unième jour. ¹⁹ Sept jours durant, il ne doit pas se trouver de levain dans vos maisons, car quiconque mangera du pain levé sera retranché de l'assemblée d'Israël, que ce soit un étranger ou un indigène. ²⁰ Vous ne mangerez point de pain levé; dans toutes vos demeures vous mangerez des pains sans levain."

Prescriptions concernant la Pâque

²¹ Moïse convoqua tous les anciens d'Israël, et leur dit: Choisissez et prenez un agneau pour vos familles, et immolez la Pâque. ²² Puis, prenant un bouquet d'hysope, vous le tremperez dans le sang qui sera dans le bassin, et vous toucherez avec le sang qui sera dans le bassin le linteau et les deux montants de la porte. Nul d'entre vous ne sortira de l'entrée de sa maison jusqu'au matin. ²³ Yahweh passera pour frapper l'Egypte et, en voyant le sang sur le linteau et sur les deux montants, Yahweh passera vos portes, et il ne permettra pas au Destructeur d'entrer dans vos maisons pour frapper. ²⁴ Vous observerez cet ordre comme une institution pour vous et pour vos enfants à perpétuité. ²⁵ Lorsque vous serez entrés dans le pays que Yahweh vous donnera, selon sa promesse, vous observerez ce rite sacré. ²⁶ Et quand vos enfants vous diront: Quelle signification a pour vous ce rite sacré? ²⁷ vous répondrez: C'est un sacrifice de Pâque en l'honneur de Yahweh, qui a passé par-dessus les maisons des enfants d'Israël en Egypte, lorsqu'il frappa l'Egypte et sauva nos maisons." Le peuple s'inclina et se prosterna. ²⁸ Et les enfants d'Israël s'en allèrent et firent ce que Yahweh avait ordonné à Moïse et à Aaron; ainsi firent-ils.

Dixième plaie: la mort des premiers nés

le départ des hébreux

²⁹ Au milieu de la nuit, Yahweh frappa tous les premiers-nés dans le pays d'Egypte, depuis le premier-né de Pharaon assis sur son trône, jusqu'au premier-né du captif dans sa prison, et à tous les premiers-nés des animaux. ³⁰ Pharaon se leva pendant la nuit, lui et tous ses serviteurs, et tous les Egyptiens, et il y eut une grande clameur en Egypte, car il n'y avait point de maison où il n'y eût un mort. ³¹ Dans la nuit même, Pharaon appela Moïse et Aaron, et leur dit: "Levez-vous, sortez du milieu de mon peuple, vous et les enfants d'Israël, et allez servir Yahweh, comme vous l'avez dit. ³² Prenez vos brebis et vos boeufs, comme vous l'avez dit; ³³ allez, et bénissez-moi." Les Egyptiens pressaient vivement le peuple, ayant hâte de le renvoyer du pays, car ils disaient: "Nous sommes tous morts!" ³⁴ Le peuple emporta sa pâte avant qu'elle fût levée; Ayant serré dans leurs manteaux les corbeilles, ils les mirent sur leurs épaules. ³⁵ Les enfants d'Israël firent selon la parole de Moïse; ils demandèrent aux Egyptiens des objets d'argent, des objets d'or et des vêtements. ³⁶ Et Yahweh avait fait trouver au peuple

faveur aux yeux des Egyptiens, qu'ils accueillirent leur demande. Et ils dépouillèrent les Egyptiens.

Départ d'Israël

³⁷ Les enfants d'Israël partirent de Ramsès pour Socoth, au nombre d'environ six cent mille piétons, sans les enfants. ³⁸ En outre, une grande multitude de gens de toute sorte monta avec eux; ils avaient aussi des troupeaux considérables de brebis et de boeufs. ³⁹ Ils cuisirent en galettes non levées la pâte qu'ils avaient emportée d'Egypte; car elle n'était pas levée, parce qu'ils avaient été chassés d'Egypte sans pouvoir tarder, ni prendre de provisions avec eux. ⁴⁰ Le séjour des enfants d'Israël en Egypte fut de quatre cents trente ans. ⁴¹ Et au bout de quatre cent trente ans, ce jour-là même, toutes les armées de Yahweh sortirent du pays d'Egypte. ⁴² Ce fut une nuit de veille pour Yahweh quand Il fit sortir Israël du pays d'Egypte; cette même nuit sera une veille en l'honneur de Yahweh, pour tous les enfants d'Israël selon leurs générations.

Autres prescriptions concernant la Pâque

⁴³ Yahweh dit à Moïse et à Aaron: "Voici une ordonnance au sujet de la Pâque: Aucun étranger n'en mangera. ⁴⁴ Tu circonciras tout esclave acquis à prix d'argent, et il en mangera; ⁴⁵ mais le domicilié et le mercenaire n'en mangeront point. ⁴⁶ On ne la mangera que dans la maison; vous n'emporterez point de chair hors de la maison, et vous ne briserez aucun os. ⁴⁷ Toute l'assemblée d'Israël fera la Pâque. ⁴⁸ Si un étranger séjournant chez toi veut faire la Pâque de Yahweh, tout mâle de sa maison devra être circoncis, et alors il s'approchera pour la faire, et il sera comme l'indigène du pays mais aucun incirconcis n'en mangera. ⁴⁹ Une même loi sera pour l'indigène et pour l'étranger séjournant au milieu de vous. ⁵⁰ Tous les enfants d'Israël firent ce que Yahweh avait ordonné à Moïse et à Aaron; ainsi firent-ils. ⁵¹ Et ce même jour, Yahweh fit sortir du pays d'Egypte les enfants d'Israël selon leurs armées.

Les premier-nés et les Azymes

13 ¹ Yahweh parla à Moïse, en disant: ² "Consacre-moi tout premier-né, tout premier-né parmi les enfants d'Israël, aussi bien des hommes que des animaux; il m'appartient." ³ Moïse dit au peuple: "Souvenez-vous du jour où vous êtes sortis d'Egypte, de la maison de servitude; car c'est par la puissance de sa main que Yahweh vous en a fait sortir. On ne mangera point de pain levé. ⁴ Vous sortez aujourd'hui, dans le mois des épis. ⁵ Quand Yahweh t'aura fait entrer dans le pays des Chananéens, des Héthéens, des Amorrhéens, des Hévéens et des Jébuséens, qu'il a juré à tes pères de te donner, pays où coulent le lait et le miel, tu observeras ce rite dans ce même mois. ⁶ Pendant sept jours, tu mangeras des pains

sans levain, et le septième jour, il y aura une fête en l'honneur de Yahweh. ⁷ On mangera des pains sans levain pendant les sept jours; on ne verra pas chez toi de pain levé, on ne verra pas chez toi de levain, dans toute l'étendue de ton pays. ⁸ Tu diras alors à ton fils:

C'est en mémoire de ce que Yahweh a fait pour moi, lorsque je suis sorti d'Egypte. ⁹ Ce sera pour toi comme un signe sur ta main et comme un souvenir entre tes yeux, afin que la loi de Yahweh soit dans ta bouche; car c'est par sa main puissante que Yahweh t'a fait sortir d'Egypte. ¹⁰ Tu observeras cette ordonnance au temps fixé, d'année en année.

¹¹ Quand Yahweh t'aura fait entrer dans le pays des Chananéens, comme il l'a juré à toi et à tes pères, et qu'il te l'aura donné, ¹² tu consacreras à Yahweh tout premier-né, même tout premier-né des animaux qui seront à toi: les mâles appartiennent à Yahweh. ¹³ Tu rachèteras avec un agneau tout premier-né de l'âne, et, si tu ne le rachètes pas, tu lui briseras la nuque. Tu rachèteras aussi tout premier-né de l'homme parmi tes fils. ¹⁴ Et lorsque ton fils t'interrogera un jour, en disant: Que signifie cela? tu lui répondras: Par sa main puissante Yahweh nous a fait sortir d'Egypte, de la maison de servitude. ¹⁵ Comme Pharaon s'obstinait à ne point nous laisser aller, Yahweh fit mourir tous les premiers-nés dans le pays d'Egypte, depuis les premiers-nés des hommes jusqu'aux premiers-nés des animaux. Voilà pourquoi j'offre en sacrifice à Yahweh tout mâle premier-né des animaux, et je rachète tout premier-né de mes fils. ¹⁶ Ce sera comme un signe sur ta main et comme des fronteaux entre tes yeux; car c'est par la puissance de sa main que Yahweh nous a fait sortir d'Egypte.

Jusqu'à la mer des Joncs

la colonne de nuée et la colonne de feu

¹⁷ Lorsque Pharaon laissa aller le peuple, Dieu ne le conduisit point par le chemin du pays des Philistins, quoique le plus court; car Dieu dit: "Le peuple pourrait se repentir en voyant la guerre, et retourner en Egypte." ¹⁸ Mais Dieu fit faire au peuple un détour par le chemin du désert, vers la mer Rouge. Les enfants d'Israël montèrent en bon ordre hors du pays d'Egypte. ¹⁹ Moïse prit avec lui les os de Joseph; car Joseph avait fait jurer les enfants d'Israël, en disant: "Dieu vous visitera, et vous emporterez avec vous mes os loin d'ici." ²⁰ Etant sortis de Socoth, ils campèrent à Etham, l'extrémité du désert. ²¹ Yahweh allait devant eux, le jour dans une colonne de nuée, pour les guider dans leur chemin, et la nuit dans une colonne de feu, pour les éclairer, afin qu'ils pussent marcher le jour et la nuit. ²² La colonne de nuée ne se retira point de devant le peuple pendant le jour, ni la colonne de feu pendant la nuit.

14 ¹ Yahweh parla à Moïse, en disant: ² "Parle aux enfants d'Israël; qu'ils changent de direction et qu'ils viennent camper devant Pihahiroth, entre Magdalum et la mer, vis-à-vis de Beelséphon; vous camperez en face de ce lieu, près de la mer. ³ Pharaon dira des enfants d'Israël: Ils sont égarés dans le pays; le désert les tient enfermés. ⁴ Et j'endurcirai le coeur

de Pharaon, et il les poursuivra; je ferai éclater ma gloire dans Pharaon et dans toute son armée, et les Egyptiens sauront que je suis Yahweh." Et les enfants d'Israël firent ainsi.

Les égyptiens à la poursuite d'Israël

⁵ On annonça au roi d'Egypte que le peuple avait pris la fuite. Alors le coeur de Pharaon et celui de ses serviteurs furent changés à l'égard du peuple; ils dirent: "Qu'avons-nous fait de laisser aller Israël et de nous priver de ses services?" ⁶ Et Pharaon fit atteler son char, et il prit son peuple avec lui. ⁷ Il prit six cents chars d'élite, et tous les chars de l'Egypte, et sur tous. Il y avait des chefs. ⁸ Yahweh endurcit le coeur de Pharaon, roi d'Egypte, et Pharaon poursuivit les enfants d'Israël; et les enfants d'Israël étaient sortis par une main élevée. ⁹ Les Egyptiens les poursuivirent donc et les atteignirent comme ils étaient campés près de la mer; tous les chevaux des chars de Pharaon, ses cavaliers et son armée les atteignirent près de Pihahiroth, vis-à-vis de Beelsephon. ¹⁰ Pharaon approchait. Les enfants d'Israël levèrent les yeux, et voici, les Egyptiens étaient en marche derrière eux; et les enfants d'Israël, saisis d'une grande frayeur, poussèrent des cris vers Yahweh. Ils dirent à Moïse: ¹¹ "N'y avait-il donc pas des sépulcres en Egypte, que tu nous aies menés mourir au désert? Que nous as-tu fait, en nous faisant sortir d'Egypte?" ¹² N'est-ce pas là ce que nous te disions en Egypte: Laisse-nous servir les Egyptiens, car il vaut mieux pour nous servir les Egyptiens que de mourir au désert?" ¹³ Moïse répondit au peuple: "N'ayez point de crainte, restez en place, et regardez le salut que Yahweh va vous accorder en ce jour; car les Egyptiens que vous voyez aujourd'hui, vous ne les reverrez jamais. ¹⁴ Yahweh combattra pour vous, et vous, tenez-vous tranquilles."

Passage de la mer

¹⁵ Yahweh dit à Moïse: "Pourquoi cries-tu vers moi? Dis aux enfants d'Israël de se mettre en marche. ¹⁶ Toi, lève ton bâton, étends ta main sur la mer, et divise-la; et les enfants d'Israël entreront au milieu de la mer à sec. ¹⁷ Et moi, je vais endurcir le coeur des Egyptiens pour qu'ils y entrent après eux, et je ferai éclater ma gloire dans Pharaon et dans toute son armée, ses chars et ses cavaliers. ¹⁸ Et les Egyptiens sauront que je suis Yahweh, quand j'aurai fait éclaté ma gloire sur Pharaon, ses chars et ses cavaliers." ¹⁹ L'ange de Dieu, qui marchait devant le camp d'Israël, partit et alla derrière eux; et la colonne de nuée qui les précédait, partit et se tint derrière eux. ²⁰ Elle vint se mettre entre le camp des Egyptiens et le camp d'Israël, et cette nuée était ténébreuse d'un côté, et de l'autre elle éclairait la nuit; et les deux camps n'approchèrent point l'un de l'autre pendant toute la nuit. ²¹ Moïse ayant étendu sa main sur la mer, Yahweh refoula la mer par un vent impétueux d'orient qui souffla toute la nuit; il mit la mer à sec, et les eaux se divisèrent. ²² Les enfants d'Israël entrèrent au milieu de la mer à sec, et les eaux formaient pour eux une muraille à leur droite et à leur gauche. ²³ Les Egyptiens les poursuivirent, et tous les chevaux de Pharaon, ses chars et ses

cavaliers, entrèrent à leur suite au milieu de la mer. ²⁴ A la veille du matin, Yahweh, dans la colonne de feu et de fumée, regarda le camp des Egyptiens, et jeta l'épouvante dans le camp des Egyptiens. ²⁵ Il fit tomber les roues hors de leurs chars, qui n'avançaient plus qu'à grand'peine. Les Egyptiens dirent alors: "Fuyons devant Israël, car Yahweh combat pour lui contre l'Egypte." ²⁶ Yahweh dit à Moïse: "Etends ta main sur la mer, et les eaux reviendront sur les Egyptiens, sur leurs chars et sur leurs cavaliers." ²⁷ Moïse étendit sa main sur la mer, et, au point du jour, la mer reprit sa place habituelle; les Egyptiens en fuyant la rencontrèrent, et Yahweh culbuta les Egyptiens au milieu de la mer. ²⁸ Les eaux, en revenant, couvrirent es chars, les cavaliers et toute l'armée de Pharaon qui étaient entrés dans la mer à la suite des enfants d'Israël, ²⁹ et il n'en échappa pas un seul. Mais les enfants d'Israël avaient marché à sec au milieu de la mer, les eaux ayant formé pour eux une muraille à droite et à gauche. ³⁰ En ce jour-là, Yahweh délivra Israël de la main des Egyptiens, et Israël vit sur le rivage de la mer les Egyptiens qui étaient morts. ³¹ Israël vit la main puissante que Yahweh avait montrée à l'égard des Egyptiens; et le peuple craignit Yahweh, et il crut à Yahweh et à Moïse, son serviteur.

Le Cantique de Moïse

15 ¹ Alors Moïse et les enfants d'Israël chantèrent ce cantique à Yahweh; ils dirent: Je chanterai à Yahweh, car il a fait éclater sa gloire: il a précipité dans la mer cheval et cavalier. ² Yahweh est ma force et l'objet de mes chants; c'est lui qui m'a sauvé; c'est lui qui est mon Dieu: je le célébrerai; le Dieu de mon père: je l'exalterai. ³ Yahweh est un vaillant guerrier; Yahweh est son nom. ⁴ Il a jeté dans la mer les chars de Pharaon et son armée; l'élite de ses capitaines a été engloutie dans la mer Rouge. ⁵ Les flots les couvrent; ils sont descendus au fond des eaux comme une pierre. ⁶ Ta droite, ô Yahweh, s'est signalée par sa force, ta droite, ô Yahweh, a écrasé l'ennemi. ⁷ Dans la plénitude de ta majesté, tu renverses tes adversaires; tu déchaînes ta colère, elle les consume comme du chaume. ⁸ Au souffle de tes narines, les eaux se sont amoncelées. Les flots se sont dressés comme un monceau; les vagues se sont durcies au sein de la mer. ⁹ L'ennemi disait: "Je poursuivrai, j'atteindrai, je partagerai les dépouilles, ma vengeance sera assouvie, je tirerai l'épée, ma main les détruira." ¹⁰ Tu as soufflé de ton haleine, la mer les a couverts, ils se sont enfoncés, comme du plomb, dans les vastes eaux. ¹¹ Qui est comme toi parmi les dieux, ô Yahweh? Qui est comme toi, auguste en sainteté, redoutable à la louange même, opérant des prodiges? ¹² Tu as étendu ta droite, la terre les a engloutis. ¹³ Par ta grâce tu conduis ce peuple que tu as délivré; par ta puissance tu le diriges vers ta demeure sainte. ¹⁴ Les peuples l'ont appris, ils tremblent; la terreur s'empare des Philistins; ¹⁵ Déjà les princes d'Edom sont dans l'épouvante; l'angoisse s'empare des forts de Moab; tous les habitants de Chanaan ont perdu courage, ¹⁶ la terreur et la détresse tomberont sur eux; par la grandeur de ton bras, ils deviendront immobiles comme une pierre jusqu'à ce que ton peuple ait passé, ô Yahweh, jusqu'à ce qu'il ait passé, le peuple que tu as acquis. ¹⁷ Tu les amèneras et les établiras sur la montagne de ton héritage, au lieu dont tu as fait ta demeure, ô Yahweh, au sanctuaire, Seigneur, que tes mains ont préparé. ¹⁸ Yahweh règnera à jamais et toujours! ¹⁹ Car les chevaux de Pharaon, ses chars et ses cavaliers sont entrés dans la mer, et Yahweh a ramené sur eux les eaux de la mer; mais les enfants d'Israël ont marché à sec au milieu de la mer. ²⁰ Marie, la prophétesse, soeur d'Aaron, prit à la main un tambourin, et toutes les femmes

virent à sa suite avec des tambourins et en dansant. ²¹ Marie répondait aux enfants d'Israël: Chantez Yahweh, car il a fait éclater sa gloire: il a précipité dans la mer cheval et cavalier. ²² Moïse fit partir Israël de la mer Rouge. Ils s'avancèrent vers le désert du Sur, et marchèrent trois jours dans ce désert sans trouver d'eau. ²³ Ils arrivèrent à Mara, mais ils ne purent boire l'eau de Mara, parce qu'elle était amère. C'est pourquoi ce lieu fut appelé Mara. ²⁴ Le peuple murmura contre Moïse, en disant: "que boirons-nous?" ²⁵ Moïse cria à Yahweh, et Yahweh lui indiqua un bois; il le jeta dans l'eau, et l'eau devint douce. Là Yahweh donna au peuple un statut et un droit, et là il le mit à l'épreuve. ²⁶ Il dit: "Si tu écoutes la voix de Yahweh, ton Dieu, si tu fais ce qui est droit à ses yeux, si tu prêtes l'oreille à ses commandements, et si tu observes toutes ses lois, je ne mettrai sur toi aucune des maladies que j'ai mises sur les Egyptiens; car je suis Yahweh qui guérit." ²⁷ Ils arrivèrent à Elim, où il y avait douze sources d'eau et soixante-dix palmiers; et ils campèrent là, près de l'eau.

Les cailles et la manne

16 ¹ Ils partirent d'Elim, et toute l'assemblée des enfants d'Israël arriva au désert de Sin, qui est entre Elim et le Sinaï, le quinzième jour du second mois après leur sortie du pays d'Egypte. ² Toute l'assemblée des enfants d'Israël murmura dans le désert contre Moïse et Aaron. ³ Les enfants d'Israël leur dirent: "Que ne sommes-nous morts par la main de Yahweh dans le pays d'Egypte, quand nous étions assis devant les pots de viande, que nous mangions du pain à satiété? car vous nous avez amenés dans ce désert pour faire mourir de faim toute cette multitude." ⁴ Yahweh dit à Moïse: "Voici, je vais faire pleuvoir pour vous du pain du haut du ciel. Le peuple sortira et en ramassera jour par jour la provision nécessaire, afin que je le mette à l'épreuve, pour voir s'il marchera, ou non, dans ma loi. ⁵ Le sixième jour, ils prépareront ce qu'ils auront rapporté, et il y en aura le double de ce qu'ils en ramassent chaque jour." ⁶ Moïse et Aaron dirent à tous les enfants d'Israël: "Ce soir, vous reconnaîtrez que c'est Yahweh qui vous a fait sortir du pays d'Egypte; ⁷ et, au matin, vous verrez la gloire de Yahweh, car il a entendu vos murmures qui sont contre Yahweh; nous, que sommes-nous, pour que vous murmuriez contre nous?" ⁸ Moïse dit: "Ce sera quand Yahweh vous donnera ce soir de la viande à manger et, au matin, du pain à satiété; car Yahweh a entendu les murmures que vous avez proférés contre lui. Nous, que sommes-nous? Ce n'est pas contre nous que sont vos murmures, c'est contre Yahweh." ⁹ Moïse dit à Aaron: "Dis à toute l'assemblée des enfants d'Israël: Approchez-vous devant Yahweh, car il a entendu vos murmures." ¹⁰ Pendant qu'Aaron parlait à toute l'assemblée des enfants d'Israël, ils se tournèrent du côté du désert, et voici que la gloire de Yahweh apparut dans la nuée. ¹¹ Yahweh parla à Moïse en ces termes: ¹² "J'ai entendu les murmures, des enfants d'Israël. Dis-leur: Entre les deux soirs vous mangerez de la viande, et au matin vous vous rassasierez de pain, et vous saurez que je suis Yahweh, votre Dieu." ¹³ Le soir, on vit monter des cailles, qui couvrirent le camp, et le matin il y avait une couche de rosée autour du camp. ¹⁴ Quand cette rosée fut dissipée, voici qu'il y avait à la surface du désert quelque chose de menu, de

granuleux, de menu comme le givre sur le sol. ¹⁵ Les enfants d'Israël le virent, et ils se dirent les uns aux autres: "Qu'est-ce que cela?" car ils ne savaient pas ce que c'était. Moïse leur dit: "C'est le pain que Yahweh vous donne pour nourriture. ¹⁶ Voici ce que Yahweh a ordonné: Que chacun de vous en ramasse ce qu'il faut pour sa nourriture, un gomor par tête, suivant le nombre des personnes; chacun en prendra pour ceux qui sont dans sa tente." ¹⁷ Les enfants d'Israël firent ainsi, et ils recueillirent les uns plus, les autres moins. ¹⁸ On mesurait ensuite avec le gomor, et celui qui en avait ramassé beaucoup n'avait rien de trop, et celui qui en avait ramassé peu n'en manquait pas: chacun en recueillait selon sa consommation. ¹⁹ Moïse leur dit: "Que personne n'en laisse jusqu'au lendemain matin". ²⁰ Ils n'écoutèrent pas Moïse, et des gens en gardèrent jusqu'au matin; mais il s'y mit des vers et tout devint infect. Moïse fut irrité contre eux. ²¹ Tous les matins, ils ramassaient de la manne, chacun selon sa consommation, et quand le soleil faisait sentir ses ardeurs, le reste se liquéfiait. ²² Le sixième jour, ils ramassèrent une quantité double de nourriture, deux gomors pour chacun. Tous les principaux du peuple vinrent en informer Moïse, ²³ qui leur dit: "C'est ce que Yahweh a ordonné. Demain est un jour de repos, un sabbat consacré à Yahweh: faites cuire au four ce que vous avez à faire cuire, faites bouillir ce que vous avez à faire bouillir, et tout ce qui restera, mettez-le en réserve pour le lendemain matin." ²⁴ Ils mirent donc l'excédant en réserve jusqu'au matin, comme Moïse l'avait ordonné, et il ne devint point infect, et les vers ne s'y mirent point. ²⁵ Moïse dit: "Mangez-le aujourd'hui, car c'est le jour du sabbat en l'honneur de Yahweh; aujourd'hui vous n'en trouveriez point dans la campagne. ²⁶ Vous en recueillerez pendant six jours; mais le septième jour, qui est le sabbat, il n'y en aura point." ²⁷ Le septième jour, quelques-uns du peuple sortirent pour en ramasser, mais ils n'en trouvèrent pas. ²⁸ Alors Yahweh dit à Moïse: "jusques-à quand refuserez-vous d'observer mes commandements, et mes lois? ²⁹ Voyez: c'est parce que Yahweh vous a donné le sabbat qu'il vous donne, le sixième jour, du pain pour deux jours. Que chacun reste à sa place, et que nul ne sorte le septième jour du "lieu où il est." ³⁰ Et le peuple se reposa le septième jour. ³¹ La maison d'Israël donna à cette nourriture le nom de manne. Elle ressemblait à de la graine de coriandre; elle était blanche et avait le goût d'un gâteau de miel. ³² Moïse dit: "Voici ce que Yahweh a ordonné: Emplis-en un gomor, pour la conserver pour vos descendants, afin qu'ils voient le pain dont je vous ai nourris dans le désert, lorsque je vous ai fait sortir du pays d'Egypte." ³³ Et Moïse dit à Aaron: "Prends un vase, mets-y de la manne plein un gomor, et dépose-le devant Yahweh, afin qu'il soit conservé pour vos descendants." ³⁴ Comme Yahweh l'avait ordonné à Moïse, Aaron le déposa devant le Témoignage, afin qu'il fût conservé. ³⁵ Les enfants d'Israël ont mangé la manne pendant quarante ans, jusqu'à leur arrivée dans un pays habité; ils ont mangé la manne jusqu'à leur arrivée aux frontières du pays de Chanaan. ³⁶ Le gomor est la dixième partie de l'épha.

[A Réphidim: l'eau du rocher](#)

17 ¹ Toute l'assemblée des enfants d'Israël partit du désert de Sin, selon les marches que Yahweh lui ordonnait, et ils campèrent à Raphidim, où le peuple ne trouva point d'eau à boire. ² Alors le peuple chercha querelle à Moïse, en disant: "Donnez-nous de l'eau à boire." Moïse leur répondit: "Pourquoi me cherchez-vous querelle? Pourquoi tentez-vous Yahweh?" ³ Et le peuple était là, pressé par la soif, et il murmurait contre Moïse; il disait: "Pourquoi nous as-tu fait monter hors d'Egypte, pour nous faire mourir de soif avec mes enfants et mes troupeaux?" ⁴ Moïse cria vers Yahweh, en disant: "Que ferai-je pour ce peuple? Encore un peu, et ils me lapideront" ⁵ Yahweh dit à Moïse: "Passe devant le peuple et prends avec toi des anciens d'Israël; prends aussi dans ta main ton bâton, avec lequel tu as frappé le fleuve, et va. ⁶ Voici, je me tiendrai devant toi sur le rocher qui est en Horeb; tu frapperas le rocher, et il en sortira de l'eau, et le peuple boira." Moïse fit ainsi en présence des anciens d'Israël. ⁷ Et il donna à ce lieu le nom de Massah et Méribah, parce que les enfants d'Israël avaient contesté, et parce qu'ils avaient tenté Yahweh en disant: "Yahweh est-il au milieu de nous, ou non?"

Victoire sur Amaleq

⁸ Amalec vint attaquer Israël à Raphidim. ⁹ Et Moïse dit à Josué: "Choisis-nous des hommes, et va combattre Amalec; demain je me tiendrai sur le sommet de la colline, le bâton de Dieu dans ma main." ¹⁰ Josué fit selon que lui avait dit Moïse, il combattit Amalec. Et Moïse, Aaron et Hur montèrent au sommet de la colline. ¹¹ Lorsque Moïse tenait sa main levée, Israël était le plus fort, et lorsqu'il laissait tomber sa main, Amalec était le plus fort. ¹² Comme les mains de Moïse étaient fatiguées, ils prirent une pierre, qu'ils placèrent sous lui, et il s'assit dessus; et Aaron et Hur soutenaient ses mains, l'un d'un côté, l'autre de l'autre; ainsi ses mains restèrent fermes jusqu'au coucher du soleil ¹³. Et Josué défit Amalec et son peuple à la pointe de l'épée. ¹⁴ Yahweh dit à Moïse: "Ecris cela en souvenir dans le livre, et déclare à Josué que j'effacerai la mémoire d'Amalec de dessous le ciel." ¹⁵ Moïse construisit un autel, et le nomma Yahweh-Nessi et il dit: ¹⁶ "Puisqu'on a levé la main contre le trône de Yahweh, Yahweh est en guerre contre Amalec d'âge en âge."

Visite de Jéthro

Moïse institut les juges

Exode (CP) 10

**Citations de
DS 1739-1742:**

Magistère

Lumen Gentium:
[28](#)

Mysterium Fidei:
[27](#)

Catéchisme:
[1337](#) [1366](#)

Catechismus:
[1337](#) [1366](#)

Catéchisme France:
[419](#) [457](#) [465](#)

Liturgie

PGMR:
[1001](#) [1038](#)

Citations de
DS 1743:

Magistère

Lumen Gentium:
[28](#)

Mysterium Fidei:
[29](#)

Catéchisme:
[1367](#) [1371](#)

Catechismus:
[1367](#) [1371](#)

Catéchisme France:
[419](#)

Liturgie

PGMR:
[1001](#)

Citations de
DS 1744:

Liturgie

PGMR:
1001

Citations de
DS 1745:

Liturgie

PGMR:
1001

Citations de
DS 1746:

Liturgie

PGMR:
1001

Citations de
DS 1747:

Liturgie

PGMR:
[1001](#) [1020](#)

Citations de
DS 1748:

Liturgie

PGMR:
1001

Citations de
DS 1749:

Liturgie

PGMR:

[1001](#) [1012](#) [1014](#)

Redemptionis Sacramentum:

[1147](#)

**Citations de
DS 1751-1759:**

Magistère

Lettres du Jeudi Saint:
[2004](#)

Catéchisme:
[611](#)

Catechismus:
[611](#)

Liturgie

PGMR:
[1001](#) [1013](#)

Citations de
DS 1763:

Magistère

Lumen Gentium:
[28](#)

Directoire clergé:
[5](#) [17](#)

Citations de
DS 1764:

Magistère

Lumen Gentium:
[28](#)

Directoire clergé:
[5](#) [17](#)

Catéchisme:
[611](#)

Catechismus:
[611](#)

Citations de
DS 1765:

Magistère

Lumen Gentium:
[28](#)

Directoire clergé:
[5](#) [17](#)

Citations de
DS 1766:

Magistère

Lumen Gentium:
[21](#) [28](#)

Directoire clergé:
[5](#) [17](#)

Le Cantique des Cantiques

1 ¹ Cantique des Cantiques, de Salomon.

2 Qu'il me baise des baisers de sa bouche! Car ton amour est meilleur que le vin;

3 tes parfums ont une odeur suave, ton nom est une huile épandue; c'est pourquoi les jeunes filles t'aiment.

4 Entraîne-moi après toi; courons! Le roi m'a fait entrer dans ses appartements; nous tressaillirons, nous nous réjouirons en toi: nous célébrerons ton amour plus que le vin. Qu'on a raison de t'aimer! L'Épouse.

5 Je suis noire mais belle, filles de Jérusalem, comme les tentes de Cédar, comme les pavillons de Salomon.

6 Ne prenez pas garde à mon teint noir, c'est le soleil qui m'a brûlée; les fils de ma mère se sont irrités contre moi; ils m'ont mise à garder des vignes; ma vigne, à moi, je ne l'ai pas gardée.?

7 Dis-moi, ô toi que mon cœur aime, où tu mènes paître tes brebis, où tu les fais reposer à midi, pour que je ne sois pas comme une égarée, autour des troupeaux de tes compagnons. Le Choeur.

8 Si tu ne le sais pas, ô la plus belle des femmes, sors sur les traces de ton troupeau, et mène paître tes chevreaux près des huttes des bergers.

9 A ma cavale, quand elle est attelée aux chars de Pharaon, je te compare, ô mon amie.

10 Tes joues sont belles au milieu des colliers, ton cou est beau au milieu des rangées de perles.

11 Nous te ferons des colliers d'or, pointillés d'argent. L'ÉPOUSE.

12 Tandis que le roi était à son divan, mon nard a donné son parfum.

13 Mon bien-aimé est pour moi un sachet de myrrhe, qui repose entre mes seins.

14 Mon bien-aimé est pour moi une grappe de cypre, dans les vignes d'Engaddi: L'ÉPOUX.

15 Oui, tu es belle, mon amie; oui, tu es belle! Tes yeux sont des yeux de colombe. L'ÉPOUSE.

16 Oui, tu es beau, mon bien-aimé; oui, tu es charmant! Notre lit est un lit de verdure. L'ÉPOUX.

17 Les poutres de nos maisons sont des cèdres; nos lambris sont des cyprès.

2 ¹ L'ÉPOUSE. Je suis le narcisse de Saron, le lis des vallées. L'ÉPOUX.

2 Comme un lis au milieu des épines, telle est mon amie parmi les jeunes filles. L'ÉPOUSE.

3 Comme un pommier au milieu des arbres de la forêt, tel est mon bien-aimé parmi les jeunes hommes. J'ai désiré m'asseoir à son ombre, et son fruit est doux à mon palais.

4 Il m'a fait entrer dans son cellier, et la bannière qu'il lève sur moi, c'est l'amour.

5 Soutenez-moi avec des gateaux de raisin, fortifiez-moi avec des pommes, car je suis malade d'amour.

6 Que sa main gauche soutienne ma tête, et que sa droite me tienne embrassée. L'EPOUX.

7 Je vous en conjure, filles de Jérusalem; par les gazelles et les biches des champs; n'éveillez pas, ne réveillez pas la bien-aimée, avant qu'elle le veuille. L'ÉPOUSE.

8 La voix de mon bien-aimé! Voici qu'il vient, bondissant sur les montagnes, sautant sur les collines.

9 Mon bien-aimé est semblable à la gazelle, ou au faon des biches. Le voici, il est derrière notre mur, regardant par la fenêtre, épiait par le treillis.

10 Mon bien-aimé a pris la parole, il m'a dit: " Lève-toi, mon amie, ma belle, et viens!

11 Car voici que l'hiver est fini; la pluie a cessé, elle a disparu.

12 Les fleurs ont paru sur la terre, le temps des chants est arrivé; la voix de la tourterelle s'est fait entendre dans nos campagnes;

13 le figuier pousse ses fruits naissants, la vigne en fleur donne son parfum. Lève-toi, mon amie, ma belle, et viens!

14 Ma colombe, qui te tiens dans la fente du rocher, dans l'abri des parois escarpées. montre-moi ton visage, fais-moi entendre ta voix; car ta voix est douce, et ton visage charmant.

15 Prenez-nous les renards, les petits renards, qui ravagent les vignes, car nos vignes sont en fleur. "

16 Mon bien-aimé est à moi, et je suis à lui il fait paître son troupeau parmi les lis.

17 Avant que vienne la fraîcheur du jour, et que les ombres fuient, reviens!... Sois semblable, mon bien-aimé, à la gazelle ou au faon des biches, 'sur les montagnes ravinées.

3¹ Sur ma couche, pendant la nuit, j'ai cherché celui que mon coeur aime; je l'ai cherché et je ne l'ai point trouvé.

2 Levons-nous, me suis-je dit, parcourons la ville; les rues et les places, cherchons celui que mon Coeur aime, " Je l'ai cherché et Je ne l'ai point trouvé.

3 Les gardes m'ont rencontrée, ceux qui font la ronde dans la ville: " Avez-vous vu celui que mon coeur aime?"

4 A peine les avais-je dépassés, que j'ai trouvé celui que mon coeur aime. Je l'ai saisi et je ne le lâcherai pas, jusqu'à ce que je l'aie introduit dans la maison de ma mère, et dans la chambre de celle qui m'a donné le jour. L'ÉPOUX.

5 Je vous en conjure, filles de Jérusalem, par les gazelles et les biches des champs, n'éveillez pas, ne réveillez pas la bien-aimée, avant qu'elle le veuille. LE CHOEUR.

6 Quelle est celle-ci qui monte du désert, comme une colonne de fumée, exhalant la myrrhe et l'encens, tous les aromates des marchands?

7 Voici le palanquin de Salomon; autour de lui, soixante braves, d'entre les vaillants d'Israël;

8 tous sont armés de l'épée, exercés au combat; chacun porte son épée sur sa hanche, pour écarter les alarmes de la nuit.

9 Le roi Salomon s'est fait une litière des bois du Liban.

10 Il en a fait les colonnes d'argent, le dossier d'or, le siège de pourpre; au milieu est une broderie, oeuvre d'amour des filles de Jérusalem.

11 Sortez, filles de Sion, et voyez le roi Salomon; avec la couronne dont sa mère l'a couronné, le jour de ses épousailles, le jour de la joie de son coeur.

4 ¹ L'ÉPOUX. Oui, tu es belle, mon amie; oui, tu es belle Tes yeux sont des yeux de colombes derrière ton voile; tes cheveux sont comme un troupeau de chèvres, suspendues aux flancs de la montagne de Galaad.

2 Tes dents sont comme un troupeau de brebis tondues; qui remontent du lavoir; chacune porte deux jumeaux, et parmi elles il n'est pas de stérile.

3 Tes lèvres sont comme un fil de pourpre, et ta bouche est charmante; ta joue est comme une moitié de grenade, derrière ton voile.

4 Ton cou est comme la tour de David, bâtie pour servir d'arsenal; mille boucliers y sont suspendus, tous les boucliers des braves.

5 Tes deux seins sont comme deux faons, jumeaux d'une gazelle, qui paissent au milieu des lis.

6 Avant que vienne la fraîcheur du jour, et que les ombres fuient, j'irai à la montagne de la myrrhe, et à la colline de l'encens.

7 Tu es toute belle, mon amie, et il n'y a pas de tache en toi!

8 Avec moi, viens du Liban, ma fiancée, viens avec moi du Liban! Regarde du sommet de l'Amana, du sommet du Sanir et de l'Hermon, des tanières des lions, des montagnes des léopards.

9 Tu m'as ravi le coeur, ma soeur fiancée tu m'as ravi le coeur par un seul de tes regards, par une seule des perles de ton collier.

10 Que ton amour a de charme, ma soeur fiancée! Combien ton amour est meilleur que le vin, et l'odeur de tes parfums, que tous les aromates!

11 Tes lèvres distillent le miel, ma fiancée, le miel et le lait sont sous ta langue, et l'odeur de tes vêtements est comme l'odeur du Liban.

12 C'est un jardin fermé que ma soeur fiancée, une source fermée, une fontaine scellée.

13 Tes pousses sont un bosquet de grenadiers, avec les fruits les plus exquis; le cypre avec le nard,

14 le nard et le safran, la cannelle et le cinnamome, avec tous les arbres à encens, la myrrhe et l'aloés, avec tous les meilleurs baumiers.

15 Source de jardins, puits d'eaux vives, ruisseau qui coule du Liban. L'ÉPOUSE.

16 Levez-vous aquilons. Venez autans! Soufflez sur mon jardin, et que ses baumiers exsudent! Que mon bien-aimé entre dans son jardin, et qu'il mange de ses beaux fruits!

5 ¹ L'ÉPOUX. Je suis entré dans mon jardin, ma soeur fiancée, j'ai cueilli ma myrrhe avec mon baume; j'ai mangé mon rayon avec mon miel, j'ai bu mon vin avec mon lait! Mangez, amis, buvez, enivrez-vous, mes bien-aimés. L'ÉPOUSE.

2 Je dors mais mon coeur veille. C'est la, voix de mon bien-aimé! Il frappe: " Ouvre-moi, ma soeur, mon amie, ma colombe, mon immaculée; car ma tête est couverte de rosée; les boucles de mes cheveux sont trempées des gouttes de la nuit. "

3 J'ai ôté ma tunique, comment la remettre? J'ai lavé mes pieds, comment les salirais-je?

4 Mon bien-aimé a passé la main par le trou de la serrure, et mes entrailles se sont émues sur lui.

5 Je me suis levée pour ouvrir à mon bien-aimé, et de mes mains a dégoutté la myrrhe, de mes doigts la myrrhe exquise, sur la poignée du verrou.

6 J'ouvre à mon bien-aimé; mais mon bien-aimé avait disparu, il avait fui. J'étais hors de moi quand il me parlait. Je l'ai cherché, et ne l'ai pas trouvé; je l'ai appelé, il ne m'a pas répondu. Les gardes m'ont rencontrée, ceux qui font la ronde dans la ville; ils m'ont frappée, ils m'ont meurtrie;

7 Ils m'ont enlevé mon manteau, ceux qui gardent la muraille.

8 Je vous en conjure, filles de Jérusalem, si vous trouvez mon bien-aimé, que lui direz-vous? Que je suis malade d'amour! LE CHOEUR.

9 Qu'a donc ton bien-aimé de plus qu'un autre bien-aimé, ô la plus belle des femmes? Qu'a donc ton bien-aimé de plus qu'un autre bien-aimé, pour que tu nous conjures de la sorte? L'EPOUSE.

10 Mon bien-aimé est frais et vermeil; il se distingue entre dix mille.

11 Sa tête est de l'or pur, ses boucles de cheveux, flexibles comme des palmes, sont noires comme le corbeau.

12 Ses yeux sont comme des colombes au bord des ruisseaux, se baignant dans le lait, posées sur les rives.

13 Ses joues sont comme des parterres de baumiers, des carrés de plantes odorantes; ses lèvres sont des lis, d'où découle la myrrhe la plus pure.

14 Ses mains sont des cylindres d'or, émaillés de pierres de Tharsis; son sein est un chef-d'oeuvre d'ivoire, couvert de saphirs.

15 Ses jambes sont des colonnes d'albatre, posées sur des bases d'or pur. Son aspect est celui du Liban, élégant comme le cèdre.

16 Son palais n'est que douceur, et toute sa personne n'est que charme. Tel est mon bien-aimé, tel est mon ami, filles de Jérusalem.

6¹ LE CHOEUR. Où est allé ton bien-aimé, la plus belle des femmes? De quel côté ton bien-aimé s'est-il tourné, pour que nous le cherchions avec toi? L'EPOUSE

2 Mon bien-aimé est descendu dans son jardin, aux parterres de baumiers, pour faire paître son troupeau dans les jardins, et pour cueillir des lis.

3 Je suis à mon bien-aimé, et mon bien-aimé est à moi; il fait paître son troupeau parmi les lis. L'ÉPOUX.

4 Tu es belle, mon amie, comme Thirsa, charmante comme Jérusalem, mais terrible comme des bataillons.

5 Détourne de moi tes yeux, car ils me troublent. Tes cheveux sont comme un troupeau de chèvres, suspendues aux flancs de la montagne de Galaad.

⁶ Tes dents sont comme un troupeau de brebis, qui remontent du lavoir; chacune porte deux jumeaux; et parmi elles, il n'est pas de stérile.

⁷ Ta joue est comme une moitié de grenade, derrière ton voile.

⁸ Il y a soixante reines, quatre-vingts concubines, et des jeunes filles sans nombre:

⁹ une seule est ma colombe, mon immaculée; elle est l'unique de sa mère, la préférée de celle qui lui donna le jour. Les jeunes filles l'ont vue et l'ont proclamée bienheureuse; les reines et les concubines l'ont vue et l'ont louée:

¹⁰ " Quelle est celle-ci qui apparaît comme l'aurore, belle comme la lune, pure comme le soleil, mais terrible comme des bataillons?"

¹¹ J'étais descendu au jardin des noyers, pour voir les herbes de la vallée, pour voir si la vigne pousse, si les grenadiers sont en fleurs.

¹² Je ne sais, mais mon amour m'a fait monter sur les chars de mon noble peuple.

7 ¹ LE CHOEUR. Reviens, reviens, Sulamite? Reviens, reviens, afin que nous te regardions. L'ÉPOUX. Pourquoi regardez-vous la Sulamite, comme une danse de Machanaïm LE CHOEUR.

² Que tes pieds sont beaux dans tes sandales, fille de prince! La courbure de tes reins est comme un collier, oeuvre d'un artiste. ³ Ton nombril est une coupe arrondie, où le vin aromatisé ne manque pas. Ton ventre est un monceau de froment, entouré de lis. ⁴ Tes deux seins sont comme deux faons, jumeaux d'une gazelle. ⁵ Ton cou est comme une tour d'ivoire; tes yeux sont comme les piscines d'Hésébon, près de la porte de cette ville populeuse. Ton nez est comme la Tour du Liban, qui surveille le côté de Damas. ⁶ Ta tête est posée sur toi comme le Carmel, la chevelure de ta tête est comme la pourpre rouge; un roi est enchaîné à ses boucles. L'ÉPOUX. ⁷ Que tu es belle, que tu es charmante, mon amour, au milieu des délices! ⁸ Ta taille ressemble au palmier, et tes seins à ses grappes. ⁹ J'ai dit: je monterai au palmier, j'en saisirai les régimes. Que tes seins soient comme les grappes de la vigne, le parfum de ton souffle comme celui des pommes, ¹⁰ et ton palais comme un vin exquis! L'ÉPOUSE. Qui coule aisément pour mon bien-aimé, qui glisse sur les lèvres de ceux qui s'endorment. ¹¹ Je suis à mon bien-aimé, et c'est vers moi qu'il porte ses désirs. ¹²

Viens, mon bien-aimé, sortons dans les champs; passons la nuit dans les villages. ¹³ Dès le matin nous irons aux vignes, nous verrons si la vigne bourgeonne, si les bourgeons se sont ouverts, si les grenadiers sont en fleurs; là je te donnerai mon amour. ¹⁴ Les mandragores font sentir leur parfum, et nous avons à nos portes tous les meilleurs fruits; les nouveaux et aussi les vieux: mon bien-aimé, je les ai gardés pour toi.

8 ¹ Oh! que ne m'es-tu un frère, qui aurait sucé les mamelles de ma mère! Te rencontrant dehors, je t'embrasserais, et on ne pourrait me mépriser.

² Je t'amènerais, je t'introduirais dans la maison de ma mère: tu m'enseignerais; et je te ferais boire du vin aromatisé, le jus de mes grenades.

³ Sa main gauche est sous ma tête, et sa droite me tient embrassée. L'ÉPOUX.

4 Je vous en conjure, filles de Jérusalem, n'éveillez pas, ne réveillez pas la bien-aimée; avant qu'elle le veuille. LE CHOEUR.

5 Quelle est celle-ci qui monte du désert, appuyée sur son bien-aimé? L'ÉPOUX. Je t'ai réveillée sous le pommier; là, ta mère t'a conçue; là, elle t'a conçue, là, elle t'a donné le jour.

6 Mets-moi comme un sceau sur ton coeur, comme un sceau sur ton bras; car l'amour est fort comme la mort, la jalousie est inflexible comme le schéol. Ses ardeurs sont des ardeurs de feu, une flamme de Yahweh.

7 Les grandes eaux ne sauraient éteindre l'amour, et les fleuves ne le submergeraient pas. Un homme donnerait-il pour l'amour toutes les richesses de sa maison, on ne ferait que le mépriser. LE CHOEUR.

8 Nous avons une petite soeur, qui n'a pas encore de mamelles: que ferons-nous à notre soeur le jour où on la recherchera?

9 Si elle est un mur, nous lui ferons un couronnement d'argent; si elle est une porte, nous la fermerons avec des ais de cèdre. L'EPOUSE.

10 Je suis un mur, et mes seins sont comme des tours, aussi suis-je, à ses yeux, celle qui a trouvé la paix, LE CHOEUR.

11 Salomon avait une vigne à Baal-Hamon, il remit la vigne à des gardiens, et pour son fruit chacun devait lui apporter mille sicles d'argent. L'EPOUSE.

12 La vigne qui est à moi, j'en dispose: à toi, Salomon, les milles sicles, et deux cents aux gardiens de son fruit. L'ÉPOUX.

13 Toi qui habites les jardins les compagnons prêtent l'oreille à ta voix: daigne me la faire entendre L'ÉPOUSE.

14 Cours, mon bien aimé, et sois semblable à la gazelle, ou au faon des biches, sur les montagnes des baumiers! Fin du Cantique des cantiques

Cantique (CP) 1

**Citations de
DS 1767-1770:**

Magistère

Lumen Gentium:
[21](#) [28](#)

Directoire clergé:
[5](#) [17](#)

Catéchisme:
[1582](#)

Catechismus:
[1582](#)

Dispositions et actes du pénitent

436 Le pardon sacramentel, ainsi opéré par le ministère de l'Église, suppose toujours un certain nombre de dispositions ou d'actes du pénitent. Ils sont constitutifs du sacrement et ils résument ce que l'Église a toujours demandé au pécheur qui se convertit. Ils sont la preuve de l'authenticité de sa démarche au moment où il demande le sacrement. Ils la précèdent, la motivent et lui donnent corps. Sans eux, le sacrement de réconciliation risquerait de devenir une démarche purement formelle, grandement dévalorisée, voire rabaissée au rang de routine.

La première disposition est le regret, la "contrition". Le pécheur doit être lucide et reconnaître qu'il a mal agi, qu'il a blessé l'amour de Dieu et des autres, qu'il a fait du tort à l'Église et à la communauté humaine.

Le mot de contrition souligne la profondeur de cette attitude intérieure: avoir le coeur broyé, brisé. Bien évidemment, plus le chrétien aime Dieu, plus il regrette; moins il aime, moins il a le coeur contrit. La contrition est proportionnelle à l'amour et non d'abord à la faute, à la différence du remords lié à la culpabilité et à son retentissement dans la conscience. Les motivations du regret peuvent être multiples, allant de l'amour parfait pour Dieu à une simple crainte des conséquences engendrées par les fautes commises. L'attitude spirituelle de regret, de contrition ou de pénitence constitue l'un des aspects de la grâce sacramentelle. Le prix attaché à cette grâce explique qu'un chrétien puisse désirer recevoir souvent le sacrement.

437 La contrition engendre logiquement chez le pécheur la volonté de changer sa manière de penser et de vivre, et celle de réparer les dommages commis chez les autres ou en soi-même. Cette réparation est appelée traditionnellement la "satisfaction" encore la "pénitence".

Beaucoup trop oubliée, la réparation des dommages commis ne concerne pas seulement le vol, le faux témoignage, la paternité-maternité hors foyer, le travail mal fait. Elle doit habiter le coeur et engendrer un engagement personnel. Elle aide à prendre la mesure du mal dont on est la source et qui prolifère même lorsque nous cessons d'y collaborer. En approfondissant la conscience du péché, elle contribue à la guérison du pécheur.

438 L'acte significatif que doit poser le pénitent est l'aveu (la "confession") personnel de son péché fait au prêtre. Geste de loyauté et clé courage. Attitude humble de celui qui s'en remet au jugement de la miséricorde de Dieu. Contrition, satisfaction, aveu et ferme propos de conversion constituent les actes de la vertu de pénitence, dont le concile Vatican II a rappelé qu'elle consiste à détester "le péché en tant qu'il est une offense à Dieu" ([SC 109](#)).

L'aveu sincère peut souvent avoir un pouvoir libérateur sur le plan psychologique. Mais quand le chrétien avoue ses péchés, c'est qu'il reconnaît essentiellement l'amour fidèle de Dieu et veut recommencer à en vivre. Le croyant, qui confesse sa totale confiance en un Dieu d'amour et de pardon, confesse ainsi tout à la fois l'amour de Dieu et le regret de ses péchés.

L'aveu doit porter sur tous les péchés graves commis après le baptême, dont on a conscience après un sérieux examen de soi-même, et qui n'ont pas encore été accusés en confession individuelle et remis par le pouvoir de l'Église (cf. [CIC 988](#)).

439 C'est un des commandements de l'Église que les péchés graves soient confessés au moins une fois l'an, pas nécessairement au temps pascal. Et ceci à partir de l'âge de raison qui est celui de la conscience éveillée (cf. [CIC 964](#)).

La confession des péchés véniels est "recommandée" (cf [CIC 988](#)): elle approfondit le mouvement de conversion du baptisé et augmente la contrition spirituelle. De même la "confession de dévotion" qui entretient la lucidité sur le péché et la confiance en la miséricorde de Dieu. Ceux qui la pratiquent ne doivent pourtant jamais oublier les autres voies non sacramentelles et quotidiennes du pardon. Et ceci à partir de l'âge de raison qui est celui de la conscience éveillée.

Le lieu le plus adapté à la célébration du sacrement est l'église (cf [CIC 964](#)), de même que le baptistère est le lieu le mieux adapté à la célébration du baptême.

Sous la lumière de la Parole de Dieu et dans des perspectives communautaires

440 Le rituel du sacrement de pénitence et de réconciliation prévoit, après l'accueil mutuel du prêtre et du pénitent, une écoute de la Parole de Dieu. Elle va illuminer l'ensemble de la démarche. Elle fait découvrir le péché. Elle rappelle la fidélité de Dieu qui pardonne. Elle invite à regarder vers le Christ, crucifié par le péché des hommes pécheurs et implorant pour eux le pardon du Père. Elle insère l'acte sacramentel dans la longue histoire des réconciliations entre Dieu et l'homme. Elle empêche d'oublier que Dieu prend toujours l'initiative de ces réconciliations. Ce n'est pas nous qui l'aimons les premiers: c'est lui qui nous aime alors que nous sommes pécheurs.

441 La "confession", toute personnelle qu'elle soit, revêt nécessairement une dimension ecclésiale, donc communautaire. Nos péchés sont toujours aussi une blessure du Corps du Christ, qui est l'Église. "Cette accusation arrache d'une certaine façon le péché des secrètes profondeurs du coeur et donc du cercle de la pure individualité, en mettant aussi en relief son caractère social; en effet, par l'entremise du ministre de la Pénitence, c'est la communauté ecclésiale, lésée par le péché, qui accueille de nouveau le pécheur repent et pardonné" ([RP 31](#)).

L'Église entière, en tant que peuple sacerdotal, agit de façon diversifiée en exerçant l'oeuvre de réconciliation (cf. rituel romain, 4). Elle a prévu plusieurs liturgies différentes: la réconciliation individuelle; la célébration communautaire avec confession et absolution individuelles; la célébration pénitentielle non sacramentelle. La dimension communautaire du sacrement est plus manifeste dans les célébrations communautaires, qui entourent la confession et l'absolution individuelles. L'absolution collective ne peut être qu'exceptionnelle, liée à des raisons impératives; elle reste soumise à l'autorisation expresse de l'évêque du lieu (cf [CIC 961](#)). "Pour qu'un fidèle bénéficie valablement d'une absolution sacramentelle donnée à plusieurs ensemble, il est requis non seulement qu'il y soit bien disposé, mais qu'il ait en même temps le propos de confesser individuellement, en temps voulu, les péchés graves qu'il ne peut pas confesser ainsi actuellement" ([CIC 962](#)). "Un fidèle dont les péchés graves sont remis par une absolution générale recourra à la confession individuelle le plus tôt possible et dès qu'il en a l'occasion, avant de recevoir une nouvelle absolution générale, à moins que n'intervienne une juste cause" ([CIC 963](#)).

442 L'accueil du pécheur par la communauté ecclésiale marque que le sacrement de réconciliation est oeuvre de paix. Cette oeuvre de paix dépasse le cercle de ceux qui le

reçoivent. Le sacrement agit au bénéfice de tous les hommes et rend présentes au monde la miséricorde et la réconciliation auxquelles ils aspirent et que Dieu rend possibles.

C'est pourquoi, ceux qui sont réconciliés avec Dieu, avec leurs frères et avec eux-mêmes, par le sacrement, sont appelés à devenir, de manière grandissante, des messagers de la paix et de la joie qui leur ont été données ou rendues. "A l'Église est confiée la parole de réconciliation pour la réaliser dans le monde. Elle montre à l'homme les chemins et lui offre les moyens de se réconcilier avec Dieu, avec lui-même, avec ses frères et toute la Création" (cf. [RP 8](#)).

L'onction des malades

443 L'onction des malades est par excellence le sacrement de la miséricorde du Christ et de l'Église.

L'épreuve de la maladie

444 La maladie et la souffrance marquent la vie de tout homme, souvent de manière très aiguë, au point de pouvoir conduire à la révolte ou au désespoir. Par ailleurs le grand âge, à lui seul, comporte souvent des handicaps qui s'apparentent à la maladie.

L'épreuve de la maladie favorise le souvenir des expériences et des choix qui ont marqué la vie. Elle peut raviver parfois le sentiment des erreurs commises et de leurs conséquences. Elle s'ouvre souvent sur une angoisse concernant le jour et l'heure de la fin. Le croyant s'interroge sur la fidélité de sa vie à l'Évangile. Il peut en venir à douter de la miséricorde de Dieu et de la vie éternelle. Nul n'est assuré de sa persévérance finale dans la foi, l'espérance et la charité.

Devant ces épreuves le Christ ne laisse pas ses fidèles démunis. Pour son Église et ceux qu'elle sert, il a voulu le sacrement de sa compassion.

Sacrement de la "compassion" du Christ et de l'Église

445 Le Christ, qui "a connu l'épreuve comme nous, et n'a pas péché" ([He 4,15](#)), a témoigné d'une compassion toute particulière pour les malades et tous ceux qui étaient atteints par la souffrance physique. Annonçant la Bonne Nouvelle du salut, il guérissait ceux qui venaient à lui (cf. [Mt 9,35](#) [Mt 14,35-36](#)). Homme des douleurs, il a porté toutes les souffrances des hommes et c'est grâce aux blessures de sa passion qu'il apporte la guérison (cf. [Is 53](#)).

Son attitude en face de la souffrance et de la mort, il veut qu'elle soit aussi celle de ses disciples. "Guérissez les malades", leur ordonne-t-il en les envoyant en mission (cf. [Mt 10,8](#)). Et, de fait, "ils chassaient beaucoup de démons, faisaient des onctions d'huile à de nombreux malades, et les guérissaient" ([Mc 6,13](#)).

446 Après la résurrection les apôtres continuent cette mission que Jésus leur a confiée, comme le montre l'exhortation contenue dans l'épître de saint Jacques: "Si l'un de vous est malade, qu'il appelle ceux qui exercent dans l'Église la fonction d'Anciens: ils prieront sur lui après lui avoir fait une onction d'huile au nom du Seigneur. Cette prière inspirée par la foi sauvera le malade: le Seigneur le relèvera et, s'il a commis des péchés, il recevra le pardon. Reconnaissez vos péchés les uns devant les autres, et priez les uns pour les autres afin d'être

guéris, car la supplication du juste agit avec beaucoup de puissance" ([Jc 5,14-16](#)).

Dans ce texte de l'Écriture se trouvent déjà mentionnés les rites principaux du sacrement: la prière, l'imposition des mains et l'onction d'huile par le prêtre (s'y ajoute l'écoute de la Parole de Dieu), en même temps que les effets du sacrement. Dans cette liturgie "l'Église recommande les fidèles dangereusement malades au Seigneur souffrant et glorifié pour qu'il les relève et les sauve" ([CIC 998](#) cf [LG 11](#)).

447 Dans l'onction des malades, le Christ associe, comme il le faisait durant sa vie terrestre, le souci du bien des corps et celui des biens spirituels. C'est pourquoi ce sacrement est un sacrement de guérison. Guérison intérieure d'abord, des angoisses, des doutes et des déchirements qu'apporte toute maladie grave ou une blessure corporelle sérieuse. Guérison physique aussi parfois, car le Christ est toujours agissant dans son Corps qui est l'Église. Le prêtre, en faisant l'onction, dit au malade: "N., par cette onction sainte, que le Seigneur, en sa grande bonté, vous reconforte par la grâce de l'Esprit Saint; ainsi, vous ayant libéré de tous péchés, qu'il vous sauve et vous relève." Au chrétien dans l'épreuve, il donne la grâce spéciale qui lui permettra d'être associé à la passion et à l'agonie du Christ jusqu'au dernier combat avec la mort.

448 L'onction des malades signifie d'abord sacramentellement l'action du Christ sur le malade, c'est-à-dire son relèvement et son salut. Par la grâce de cet amour, les fidèles malades ou gravement handicapés sont situés - ou devraient l'être toujours davantage coeur du mystère pascal. Mais ce mystère est toujours vécu en Eglise. La célébration communautaire de l'onction des malades permet aux malades, à leurs proches et à l'assemblée des bien portants qui y participent, de célébrer la "compassion" du Christ et de son Église se envers ceux qui souffrent. Elle renouvelle souvent la manière dont une communauté situe ou devrait situer les malades: à l'une des premières places. Comme tous les sacrements, le sacrement des malades contribue à construire l'Eglise. Il signifie aussi que le règne de Dieu est ouvert à tous, notamment à ceux qui vivent une situation d'exclusion ou de rejet.

449 "L'onction des malades peut être administrée au fidèle qui, parvenu à l'usage de la raison, commence à se trouver en danger pour cause de maladie, ou de vieillesse" ([CIC 1004](#)). "Le sacrement sera donné aux malades qui, lorsqu'ils étaient conscients, l'ont demandé au moins implicitement" ([CIC 1006](#)). "L'onction des malades ne sera pas donnée à ceux qui persévèrent avec obstination dans un péché grave manifeste" ([CIC 1007](#))

"Pour autant qu'il soit possible, la célébration de l'onction doit être précédée du sacrement de pénitence; ceci est nécessaire pour les fidèles qui ont péché gravement et sont en mesure de confesser leur péché dans le sacrement de la réconciliation. Postérieurement au sacrement de l'onction, le fidèle, si c'est possible, recevra l'eucharistie" (rituel romain 30).

"Ce sacrement peut être réitéré si le malade, après guérison, tombe de nouveau gravement malade ou si, au cours de la même maladie, le danger s'aggrave" ([CIC 1004](#)).

Une heure de grâce

450 Dans la grâce de l'onction des malades, qui conforme le fidèle au Christ s'offrant à son Père, les périodes de maladie peuvent être spirituellement fécondes. Elles sont un temps possible de confiance renouvelée et d'abandon au Père. Elles sont souvent périodes décisives de relèvement et de salut.

La paix reçue se transforme en action de grâce. L'eucharistie complète le plus souvent la

célébration de ce sacrement. La communion au corps et au sang du Christ associe alors pleinement le malade au corps du Christ comme membre souffrant, accomplissant dans sa propre chair "ce qu'il reste à souffrir des épreuves du Christ [...] pour son corps qui est l'Église" ([Col 1,24](#)).

Le viatique, sacrement des mourants

451 Pour les mourants l'eucharistie est vraiment le "dernier sacrement". Reçue à l'intérieur ou en dehors de la messe, l'ultime communion du chrétien porte le nom de viatique: nourriture pour la dernière étape, celle du passage vers le Père et de l'entrée dans le Royaume. Le viatique est la grande communion pascale du chrétien. Elle porte jusqu'aux extrêmes limites de cette vie la présence réelle du Christ et les lumières de son Alliance, capables de transfigurer la souffrance et même la mort. Cette communion est semence de vie éternelle et suprême profession de foi en cette vie éternelle. "Celui qui mange ma chair et boit mon sang a la vie éternelle; et moi, je le ressusciterai au dernier jour" ([Jn 6,54](#)).

"A l'heure où pour le malade tout semble s'effondrer, la communion au Corps et au Sang du Christ manifeste qu'en Jésus Christ, Dieu fait avec nous une Alliance éternelle; elle annonce aussi qu'au-delà de la mort Dieu invite à la joie du banquet messianique" (rituel romain, 26).

L'ordre

452 Le Seigneur Jésus, pour le service du peuple de Dieu, a institué dans son Église des pasteurs qui tendent au bien de tout le corps ecclésial. Ces chrétiens, à qui est confié le ministère pastoral, sont habilités à cette tâche par le sacrement de l'ordre. "Par la vertu du sacrement de l'ordre, à l'image du Christ prêtre suprême et éternel", les prêtres "sont consacrés pour prêcher l'Évangile, pour être les pasteurs des fidèles et pour célébrer le culte divin en vrais prêtres du Nouveau Testament" ([LG 28](#)).

Un unique médiateur

453 Dieu ne cesse de proposer à l'homme son Alliance. Il choisit un médiateur pour la première Alliance: Moïse. Celui-ci est l'artisan visible de la libération du peuple, son guide dans la marche au désert, l'intermédiaire par lequel Dieu donne sa Loi et scelle l'Alliance au Sinai. En faveur du peuple qui a péché, Moïse intercède et devient ainsi la figure du médiateur.

L'Évangile nous présente Moïse et Élie auprès du Christ transfiguré (cf. [Mt 17,3](#)). Ils soulignent ainsi que la réalité définitive est désormais présente en Jésus dont ils n'étaient que la figure. Le Christ agit comme médiateur de la Nouvelle Alliance. Sur la montagne, il donne les béatitudes, charte du Royaume qu'il institue. Il parle en médiateur avec une autorité totalement nouvelle. Cette loi vient de lui, comme Fils unique du Père. "Celui-ci est mon fils bien-aimé, en qui j'ai mis tout mon amour; écoutez-le!" ([Mt 17,5](#)). Le Christ n'est pas seulement le porte-parole de Dieu, comme Moïse et Élie. Il est Dieu fait homme. A lui seul, il est déjà la Nouvelle Alliance réalisée. Quand il prie et intercède, il présente à Dieu toutes les aspirations et les souffrances de l'humanité. Quand il parle, ce sont les secrets du Père qui prennent chair en des paroles humaines. Il est médiateur au sens le plus fort.

La communion entre Dieu et l'humanité ne s'accomplira jamais parfaitement qu'en la

personne du Christ. Il en est l'unique artisan. "Il n'y a qu'un seul Dieu, il n'y a qu'un seul médiateur entre Dieu et les hommes: un homme, le Christ Jésus, qui s'est donné lui-même en rançon pour tous les hommes" ([1Tm 2,5-6](#) [He 8,6](#) [He 9,15](#) [He 12,24](#)). "Car Dieu a voulu que dans le Christ toute chose ait son accomplissement total. Il a voulu tout réconcilier par lui et pour lui, sur la terre et dans les cieux, en faisant la paix par le sang de sa croix" ([Col 1,19-20](#)).

Un unique Prêtre

454 Les prêtres, selon les récits de l'Ancien Testament, offraient régulièrement à Dieu des sacrifices de louange et de repentance. Ils étaient choisis dans la descendance d'Aaron, de la tribu de Lévi. Leurs fonctions étaient héréditaires. Ils entraient dans une longue tradition d'offrants depuis Abel le juste, Abraham, le père des croyants, et Melchisédech, le grand prêtre (cf. prière eucharistique I). Par eux la fonction sacerdotale d'offrande sacrificielle était institutionnalisée.

Jésus, lui, n'était pas descendant de la famille sacerdotale d'Aaron. Il n'avait donc ni rang ni fonction de prêtre. Il n'a offert qu'un seul et unique sacrifice, entièrement nouveau: le sacrifice de sa propre vie. Il accomplissait et dépassait ainsi tous les sacrifices de la première Alliance (cf. [He 8-10](#)). Il a scellé l'Alliance nouvelle dans son sang. C'est par sa naissance de Fils unique de Dieu en notre chair qu'il est devenu Prêtre en ce sens exceptionnel. S'étant aussi présenté comme nouveau Temple de Dieu, il affirme que, désormais, le vrai sacrifice sera célébré dans ce Temple, lieu où l'homme rencontre Dieu.

La lettre aux Hébreux souligne ce caractère absolument unique du sacerdoce de Jésus (cf. [He 9,11](#) [He 9,13-14](#)).

De même qu'il est l'unique médiateur de la Nouvelle Alliance, le Christ en est l'unique Prêtre. A juste titre, l'épître aux Hébreux réserve donc au Christ seul le mot antique de "prêtre", au sens de: homme du sacré, homme du temple, homme sacerdotal.

Une "communauté sacerdotale"

455 C'est toute la communauté de la Nouvelle Alliance qui est désormais appelée "sacerdotale". Elle prend le relais de la descendance d'Aaron, mais dans un sens radicalement transformé. Grâce au Christ et en lui, tous les fidèles de la Nouvelle Alliance deviennent temple de Dieu, lieu où il demeure et où il est célébré. A la suite du Christ, "par lui, avec lui et en lui" ils offrent le sacrifice spirituel de leur propre existence. Le Christ, unique prêtre, les consacre par le don de l'Esprit (cf. [Jn 17,19](#)). Ils ont à devenir ensemble hostie vivante, offerte au milieu du monde. "Je vous exhorte, mes frères, par la tendresse de Dieu, à lui offrir votre personne et votre vie en sacrifice saint, capable de plaire à Dieu: c'est là pour vous l'adoration véritable" ([Rm 12,1](#)). "Comme des pierres vivantes, vous êtes édifiés en maison spirituelle, pour constituer une sainte communauté sacerdotale, pour offrir des sacrifices spirituels, agréables à Dieu par Jésus Christ" ([1P 2,5](#)).

Lorsque Pierre dit aux chrétiens qu'ils forment un "sacerdoce saint", un "sacerdoce royal", il souligne cette nouveauté du sacerdoce chrétien. Il aide les fidèles à prendre conscience de ce qu'ils sont: un peuple s'offrant et se consacrant dans l'Alliance. Il rappelle que cette qualité d'offrants et d'offerts à Dieu doit sans cesse progresser.

Cette communauté sacerdotale reçoit son identité de celui qui en demeure la "tête" ([Ep](#)

[1,22](#)). Plus elle vit en communion avec le Christ, plus elle devient le peuple sacerdotal dont le Christ demeure l'unique Tête.

Le sacerdoce ministériel

456 Pourtant, nous voyons Jésus instituer des ministres pour son Église. Ces ministres ne prennent pas sa place d'unique prêtre et n'enlèvent pas à la communauté son caractère sacerdotal, prophétique et royal. "Celui qui a reçu le sacerdoce ministériel jouit d'un pouvoir sacré pour former et conduire le peuple sacerdotal, pour faire, dans le rôle du Christ, le sacrifice eucharistique et l'offrir à Dieu au nom du peuple tout entier" ([LG 10](#)).

Au début de son ministère public, Jésus choisit, par un appel souverain, douze disciples qu'il associe de manière particulière à sa tâche (cf [Mc 3,13-18](#)). Il les envoie dans une première mission, de courte durée, à travers les villages où il avait l'intention de se rendre. Il les charge d'annoncer la paix et l'imminence du Royaume. Il leur demande une grande disponibilité. Pour être les précurseurs du Royaume, ils doivent mener une vie simple, vivre au milieu des gens et guérir (cf [Lc 9,1-6](#)). "Quand les Apôtres revinrent, ils racontèrent à Jésus tout ce qu'ils avaient fait. Alors Jésus, les prenant avec lui, partit à l'écart" ([Lc 9,10](#)). Il leur explique le sens des paraboles qui demeurent encore partiellement incompris des foules (cf [Lc 8,10](#)). Il les interroge sur ce que les foules pensent de lui (cf. [Mt 16,13-20](#)). Jusqu'au dernier moment, Jésus forme, en les associant au service du Royaume, ceux auxquels il veut confier la charge de continuer cette mission de Pasteur.

457 A la veille de sa mort, il les institue dans le sacerdoce en leur demandant de perpétuer la présence efficace et la célébration de son sacrifice rédempteur dans l'eucharistie: "Faites cela en mémoire de moi" ([Lc 22,19](#) cf. concile de Trente, [DS 1740](#) FC 766). Après la résurrection, il apparaît aux Onze, se fait reconnaître d'eux, les invite à la paix. Il guérit en eux la blessure causée par leur propre absence au moment où il offrait sa vie sur la croix. Il leur communique l'Esprit Saint pour pardonner les péchés (cf [Jn 20,22-23](#)). Il leur ouvre l'esprit à l'intelligence des Écritures et il conclut: "C'est bien ce qui était annoncé par l'Écriture: les souffrances du Messie, sa résurrection d'entre les morts le troisième jour, et la conversion proclamée en son nom pour le pardon des péchés, à toutes les nations, en commençant par Jérusalem. C'est vous qui en êtes les témoins. Et moi, je vais envoyer sur vous ce que mon Père a promis" ([Lc 24,45-48](#)). Au moment de les quitter, il leur confie la mission de baptiser et de porter son Évangile jusqu'aux extrémités de la terre (cf [Mt 28,19-20](#)).

Pierre demande à l'assemblée réunie au cénacle de choisir un homme pour remplacer Judas. Il rappelle que ce choix doit porter sur des hommes qui ont accompagné le Seigneur depuis le baptême de Jean jusqu'au jour où le Christ leur fut "enlevé". Car la mission de cet homme sera essentiellement de "devenir témoin de sa résurrection" (cf. [Ac 1,22](#)). Un lien très fort est donc établi, dès le début, entre le ministère des apôtres et le témoignage à rendre au Christ devant le monde. C'est désormais le collège des apôtres qui authentifie le choix des témoins au sein de la communauté ecclésiale. Il a conscience de le faire au nom du Christ. Il sait que ce choix devient choix du Christ Tête. Le collège des Douze montre ainsi que sa responsabilité ne vient pas de lui-même mais du Christ qui demeure la véritable Tête vivante de l'Église.

458 Les Actes des apôtres décrivent les rites essentiels de cet établissement dans le ministère de témoin de la Résurrection. La communauté prie, souvent en jeûnant. Elle discerne les aptitudes du nouveau témoin. Les apôtres, une fois la décision prise, imposent les mains sur les hommes choisis et les envoient. C'est de l'Esprit que ces envoyés tiennent leur mission (cf. [Ac 13,1-4](#) [Ac 20,28](#)).

Au temps des apôtres comme dans les années qui vont suivre, nous voyons ces ministres de l'Évangile rappeler le commandement de Jésus, rassembler les fidèles et célébrer la fraction du pain ou eucharistie. Ils président à la charité et à l'entraide. C'est au nom du Christ qu'ils assument cette responsabilité diversifiée. Ils demeurent toujours situés dans une communauté, même s'ils passent de communauté en communauté pour porter le Christ jusqu'aux extrémités du monde. Leur assurance vient de l'Esprit, reçu par l'imposition des mains, et du rayonnement de l'Évangile qu'ils proclament (cf. [2Tm 1,6-14](#)). Choisis, envoyés, investis de cette grâce de témoignage, de présidence et de responsabilité, ils demeurent sous l'influence du Christ, non seulement par ce qu'ils font mais aussi par ce qu'ils sont.

Un sacrement appelé "ordre"

459 Très tôt, s'appuyant sur les épîtres de saint Paul qui emploient les trois termes d'évêque, de presbytre (que l'on traduit en français par prêtre) et de diacre, l'Église a distingué trois degrés dans ce sacrement unique. Le mot choisi pour le caractériser, ordre, désignait dans l'antiquité romaine les corps constitués, au sens civil. L'Église a repris ce terme à propos de ses propres corps constitués et notamment de l'ordre des évêques, des prêtres et des diacres. L'intégration dans l'un de ces corps de l'Église se fait par une ordination comprenant l'imposition des mains et la prière de consécration, qui fait d'un fidèle baptisé un ministre ordonné.

Les évêques

460 Les évêques reçoivent "la plénitude du sacrement de l'ordre" ([LG 21](#)). Ils entrent ainsi dans le Collège apostolique, qui succède au Collège des douze Apôtres. Ils sont collégialement envoyés au monde entier et portent en commun le souci de toutes les Eglises. Au sein et à la tête de ce Collège épiscopal, l'évêque de Rome assume la charge confiée par le Christ à Pierre au milieu des Douze. "Le Collège des évêques, dont le chef est le pontife suprême [...], et dans lequel se perpétue le corps apostolique, est lui aussi en union avec son chef et jamais sans lui, sujet du pouvoir suprême et plénier sur l'Église tout entière" ([CIC 336](#)). "Par la consécration épiscopale elle-même, les évêques reçoivent, avec la charge de sanctifier, celles d'enseigner et de gouverner, mais, en raison de leur nature, ils ne peuvent les exercer que dans la communion hiérarchique avec le chef et les membres du Collège" ([CIC 375 LG 21](#)).

Les évêques reçoivent ordinairement la charge d'un diocèse. Ils président au nom et en place de Dieu le troupeau, dont ils sont les pasteurs, avec l'aide des prêtres et des diacres qu'ils sont les seuls à ordonner (cf. [LG 20](#)).

461 La consécration épiscopale est célébrée par trois évêques au moins. Ils imposent les mains sur le nouvel évêque. Une prière de consécration est prononcée tandis que le livre des évangiles est tenu sur sa tête et ses épaules: elle exprime le sens du ministère épiscopal et sa réalisation par l'Esprit du Christ. Les évêques consécrateurs disent ensemble: "Et maintenant, Seigneur, répands sur celui que tu as choisi la force qui vient de toi, l'Esprit qui fait les chefs, l'Esprit que tu as donné à ton Fils bien-aimé, Jésus Christ, celui qu'il a donné lui-même aux saints Apôtres qui établirent l'Église en chaque lieu comme ton sanctuaire, à la louange incessante et à la gloire de ton Nom."

Le mot "évêque" vient du grec "episcopos" et désigne la mission de veiller sur le troupeau, en voyant ce qui lui convient et en intervenant pour qu'il se comporte le plus parfaitement

possible en peuple de Dieu.

Les prêtres

462 Dans l'unité du "presbyterium", les prêtres sont établis par l'ordination coopérateurs des évêques, participant à "l'autorité par laquelle le Christ lui-même construit, sanctifie et gouverne son Corps". En effet, ils sont configurés au Christ Prêtre pour être rendus "capables d'agir au nom du Christ Tête en personne" ([PO 2](#)).

Le mot "prêtre" qui les désigne, et mieux encore celui de "presbyterium", collègue des prêtres (comme aussi le mot de "presbytère"), vient d'un mot grec signifiant "ancien". Il rappelle que, depuis l'époque apostolique, les prêtres sont choisis parmi des baptisés qui ont donné la preuve de leur attachement au Seigneur et de leurs aptitudes à servir le bien de la communauté qui leur est confiée.

L'ordination presbytérale est conférée à des hommes choisis et formés au sein de la communauté ecclésiale et, dans l'Église latine, ayant choisi le célibat dans un esprit de consécration totale de leur personne.

463 La tradition antique de l'Église latine d'exiger que les clercs majeurs s'abstiennent du mariage est attestée par des canons conciliaires dès le début du IVème siècle. Par le signe de la chasteté vécue dans le célibat les prêtres expriment leur attachement déterminant au Christ Prêtre et à l'Église son Épouse. Ce signe n'est pas d'abord celui d'un effort de perfection personnelle dans une rupture avec le monde, mais la manifestation et le moyen d'une vie donnée, saisie par le Christ et le service de son Évangile, au point de "n'appartenir" à personne d'autre.

L'évêque interroge ceux qu'il a choisis et appelés pour s'assurer de leur liberté et de leurs aptitudes à devenir pasteurs. Il leur impose les mains et prononce la prière d'appel à l'Esprit Saint qui précise le sens de leur ministère: "Nous t'en prions, Père tout-puissant, donne à tes serviteurs que voici d'entrer dans l'ordre des prêtres; répands une nouvelle fois au plus profond d'eux-mêmes l'Esprit de sainteté. Qu'ils reçoivent de toi, Seigneur, la charge de seconder l'ordre épiscopal. Qu'ils incitent à la pureté des mœurs par l'exemple de leur conduite. Qu'ils soient de fidèles collaborateurs des évêques pour faire parvenir à toute l'humanité le message de l'Évangile et pour que toutes les nations rassemblées dans le Christ soient transformées en l'unique peuple de Dieu." Les prêtres présents s'associent à cette imposition des mains pour signifier l'entrée dans un "presbyterium".

464 "La fonction des prêtres, en tant qu'elle est unie à l'ordre épiscopal, participe à l'autorité par laquelle le Christ lui-même construit, sanctifie et gouverne son Corps. [...] Participant, pour leur part, à la fonction des apôtres, les prêtres reçoivent de Dieu la grâce qui les fait ministres du Christ Jésus auprès des nations, assurant le service sacré de l'Évangile" ([PO 2](#)).

A la suite de Jésus, le bon pasteur (cf. [Jn 10,1-21](#)), les prêtres ont charge de conduire le peuple de Dieu. Revêtus du ministère sacerdotal, ils communiquent la grâce par les sacrements qu'ils confèrent. Ils annoncent la Parole dont eux-mêmes et tous les chrétiens sont invités à témoigner dans le monde. Ils président la célébration de l'eucharistie où leur ministère trouve son accomplissement (cf. [PO 2](#)). Ils pardonnent les péchés et donnent l'onction des malades.

465 Continuateur pour sa part du ministère apostolique, le ministère des prêtres, comme celui des évêques, est tout à la fois pastoral, sacramental et missionnaire. En rattachant l'institution du ministère sacerdotal aux paroles de Jésus à la Cène: "Faites cela en mémoire

de moi" ([Lc 22,19](#) [1Co 11,24](#)), le concile de Trente (cf. [DS 1740](#) FC 766) souligne que l'eucharistie est le sommet et l'aboutissement de ce ministère.

Les prêtres sont choisis par Dieu à l'intérieur de son peuple. C'est au sein de ce peuple qu'ils entendent son appel (la vocation), dont l'authenticité est vérifiée par l'Église. La perception des besoins de la mission, la rencontre de l'incroyance comme l'appel à guider et animer les communautés ecclésiales constituent les chemins par lesquels est perçu l'appel au ministère de prêtre. Mais la réponse positive demande un climat de prière et de générosité spirituelle. La qualité de la vie chrétienne des familles et des communautés constitue un soutien important. Tout le peuple de Dieu a ainsi la responsabilité d'entretenir les conditions qui permettent à ces vocations particulières d'éclorre et de s'épanouir, pour son propre service et celui de l'Évangile.

Catéchisme France 436

1994-2001 Lettres du Jeudi Saint - JEUDI SAINT 2002

JEUDI SAINT 2003

cf. [Ecclesia de Eucharistia](#)

JEUDI SAINT 2004

LETTRE DU PAPE

JEAN-PAUL II

AUX PRÊTRES

POUR LE JEUDI SAINT 2004

Chers prêtres,

1. C'est avec joie et affection que je vous écris pour le Jeudi Saint, suivant une tradition que j'ai inaugurée il y a 25 ans, lors de ma première fête de Pâques comme Évêque de Rome. Ce rendez-vous épistolaire, qui revêt un caractère spécial de fraternité en raison de notre participation commune au Sacerdoce du Christ, se place dans le contexte liturgique de ce jour saint marqué par deux rites significatifs: le matin, la Messe chrismale, et le soir, la célébration in Cena Domini.

Je sais que vous êtes réunis dans les cathédrales de vos diocèses respectifs, autour de vos Évêques, pour renouveler vos promesses sacerdotales. Ce rite, si éloquent, se déroule avant la bénédiction des saintes Huiles, notamment du Saint-Chrême, et il a bien sa place dans cette célébration qui met en valeur l'image de l'Église, peuple sacerdotal sanctifié par les Sacrements et envoyé dans le monde pour répandre la bonne odeur du Christ Sauveur (cf. [2Co 2, 14-16](#)).

À l'approche du soir, je vous vois entrer au Cénacle pour commencer le Triduum pascal. C'est dans "cette pièce située à l'étage" ([Lc 22, 12](#)) que Jésus nous invite à revenir chaque Jeudi Saint et c'est là, chers Frères dans le Sacerdoce, qu'il m'est le plus cher de le rencontrer avec vous. Lors de la dernière Cène, nous sommes nés comme prêtres: voilà pourquoi il est beau et il est logique de nous retrouver au Cénacle, et de nous souvenir ensemble de la haute mission qui nous unit, tout remplis de reconnaissance.

2. Nous sommes nés de l'Eucharistie. Quand nous affirmons de l'Église entière qu'elle vit de l'Eucharistie ("de Eucharistia vivit"), comme j'ai tenu à le rappeler dans ma récente Encyclique ([Ecclesia de Eucharistia](#)), nous pouvons aussi bien le dire du Sacerdoce ministériel: il tire son origine, il vit, il agit et il porte du fruit "de Eucharistia" (cf. Conc.

oecum. de Trente, session XXII, Doctrine sur le sacrement de l'Ordre, can.2: [DS 1752](#); La Foi catholique, n.777; Conc. oecum. Vat. II, Décret sur la vie et le ministère des prêtres Presbyterorum Ordinis, n.[PO 2](#); Jean-Paul II, Lettre Dominicae Cenae, n.2). "Il n'existe pas d'Eucharistie sans Sacerdoce, de même qu'il n'existe pas de Sacerdoce sans Eucharistie" (Jean-Paul II, Ma vocation, don et mystère, Paris 1996, p.91).

Le ministère ordonné, qui ne peut jamais se réduire au seul aspect fonctionnel parce qu'il se situe au niveau de "l'être", confère au prêtre la possibilité d'agir in persona Christi et il culmine au moment où le prêtre consacre le pain et le vin, refaisant les gestes et redisant les paroles de Jésus lors de la dernière Cène.

Face à cette réalité extraordinaire, nous demeurons étonnés et éblouis: comme est grande l'humilité d'un Dieu qui se penche vers l'homme et qui a voulu ainsi se lier à lui! Si nous sommes saisis d'émotion devant la Crèche en contemplant l'incarnation du Verbe, que pouvons-nous éprouver devant l'autel où, par les pauvres mains du prêtre, le Christ rend présent dans le temps son Sacrifice? Il ne nous reste qu'à nous agenouiller et à adorer en silence ce grand mystère de la foi.

3. "Mysterium fidei", proclame le prêtre après la consécration. Le Mystère de la foi est l'Eucharistie, mais, de la même manière, le mystère de la foi est aussi le Sacerdoce lui-même (cf. Ma vocation, don et mystère, p.92). Ce même mystère de sanctification et d'amour, oeuvre de l'Esprit Saint, par lequel le pain et le vin deviennent le Corps et le Sang du Christ, agit dans la personne du ministre au moment de l'Ordination sacerdotale. Il existe donc une réciprocité spécifique entre l'Eucharistie et le Sacerdoce, réciprocité qui remonte au Cénacle: il s'agit de deux sacrements nés ensemble, dont le sort est indissolublement lié jusqu'à la fin du monde.

Nous touchons ici à ce que j'ai appelé l'"apostolicité de l'Eucharistie" (cf. Ecclesia de Eucharistia, nn. [EE 26-33](#)). Le Sacrement de l'Eucharistie -comme celui de la Réconciliation- a été confié par le Christ aux Apôtres et s'est transmis, par eux et par leurs successeurs, de génération en génération. Au commencement de sa vie publique, le Messie appela les Douze, les institua "pour qu'ils soient avec lui" et pour les envoyer en mission (cf. [Mc 3, 14-15](#)). Au cours du dernier repas, "demeurer avec" Jésus constitue la chose la plus importante pour les Apôtres. En célébrant le Repas pascal et en instituant l'Eucharistie, le divin Maître porta à son achèvement leur vocation. En disant: "Vous ferez cela en mémoire de moi", il mit le sceau eucharistique sur leur mission et, s'unissant à eux dans la communion sacramentelle, il les chargea de perpétuer ce très saint geste.

Tandis qu'il prononçait ces paroles: "Vous ferez cela...", sa pensée s'étendait aux successeurs des Apôtres, à ceux à qui il donnerait de prolonger leur mission, distribuant le Pain de vie jusqu'aux extrémités de la terre. Ainsi, en un sens, chers Frères dans le Sacerdoce, nous avons été conviés nous aussi au Cénacle, chacun personnellement, l'un après l'autre, par le Christ, "dans son amour pour ses frères" (Préface de la Messe chrismale), pour recevoir des mains saintes et vénérables du Seigneur le Pain eucharistique, afin de le rompre pour la nourriture du Peuple de Dieu en marche sur les routes du temps vers la patrie.

4. Comme le Sacerdoce, l'Eucharistie est un don de Dieu "qui dépasse radicalement le pouvoir de l'assemblée" et que celle-ci "reçoit à travers la succession épiscopale qui remonte jusqu'aux Apôtres" (Ecclesia de Eucharistia, n.[EE 29](#)). Le Concile Vatican II enseigne que "celui qui a reçu le sacerdoce ministériel, en vertu du pouvoir sacré dont il jouit, [...] célèbre le sacrifice eucharistique en la personne du Christ et l'offre à Dieu au nom de tout le peuple" (Lumen gentium, n.10). Une dans la foi et dans l'Esprit, et enrichie de multiples dons, tout en constituant le lieu dans lequel "le Christ est toujours présent à son Église,

surtout dans les actions liturgiques" (Sacrosanctum Concilium, n. [SC 7](#)), l'assemblée des fidèles, n'est pas en mesure de "faire" à elle seule l'Eucharistie, ni de "se donner" un ministre ordonné.

À juste titre donc, le peuple chrétien, d'une part, remercie Dieu pour le don de l'Eucharistie et du Sacerdoce, et, d'autre part, ne cesse de prier pour que les prêtres ne manquent jamais dans l'Église. Le nombre de prêtres n'est jamais suffisant pour faire face aux exigences croissantes de l'évangélisation et de la charge pastorale des fidèles. Dans certaines régions du monde, la raréfaction des prêtres se fait aujourd'hui sentir avec une très grande urgence, car leur nombre s'amenuise sans qu'il y ait une relève suffisante d'une génération à l'autre. En d'autres lieux, grâce à Dieu, on assiste à un printemps prometteur de vocations. Cependant, on observe dans le Peuple de Dieu la conscience croissante qu'il faut prier et agir activement en faveur des vocations au Sacerdoce et à la Vie consacrée.

5. Oui, les vocations sont un don de Dieu à demander sans cesse. En accueillant l'invitation de Jésus, il faut avant tout prier le maître de la moisson d'envoyer des ouvriers pour sa moisson (cf. [Mt 9,38](#)). C'est la prière, accompagnée par l'offrande silencieuse de la souffrance, qui est le moyen primordial et le plus efficace de la pastorale des vocations. Prier, c'est fixer son regard sur le Christ, confiant dans le fait que c'est de Lui seul, unique Souverain Prêtre, et de sa divine oblation que jaillissent en abondance, par l'action de l'Esprit Saint, les germes de vocation en tout temps nécessaires à la vie et à la mission de l'Église.

Nous nous tenons au Cénacle, contemplant le Rédempteur qui, au cours de la dernière Cène, institua l'Eucharistie et le Sacerdoce. En cette nuit sainte, il a appelé par son nom chaque prêtre de tous les temps. Son regard s'est tourné vers chacun; un regard amoureux et prévenant, comme celui qu'il a posé sur Simon et André, sur Jacques et Jean, sur Nathanaël, quand il était sous le figuier, sur Matthieu, assis à son bureau de publicain. Jésus nous a appelés et, par des voies multiples, il continue à en appeler tant d'autres à être ses ministres.

Depuis le Cénacle, le Christ ne se lasse pas de chercher et d'appeler: c'est là l'origine et la source perpétuelle de l'authentique pastorale des vocations sacerdotales. Frères, sentons-nous les premiers responsables de cette pastorale, prêts à aider tous ceux qu'il entend associer à son Sacerdoce, pour qu'ils répondent généreusement à son appel.

Cependant, avant toute autre initiative vocationnelle et plus qu'elle, c'est notre fidélité personnelle qui est indispensable. Ce qui compte, en effet, c'est notre adhésion au Christ, l'amour que nous nourrissons pour l'Eucharistie, la ferveur avec laquelle nous la célébrons, la dévotion avec laquelle nous l'adorons, le zèle avec lequel nous la dispensons à nos frères, spécialement aux malades. Jésus Souverain Prêtre continue à inviter personnellement des ouvriers à sa vigne, mais il a voulu avoir besoin, depuis les commencements, de notre coopération active. Les prêtres amoureux de l'Eucharistie sont en mesure de communiquer aux enfants et aux jeunes "l'admiration eucharistique" que j'ai voulu réveiller par l'Encyclique *Ecclesia de Eucharistia* (n. [EE 6](#)). Ce sont eux en général qui les attirent de cette façon sur la voie du sacerdoce, comme pourrait le montrer utilement l'histoire de notre propre vocation.

6. C'est précisément à cette lumière, chers Frères prêtres, qu'il faut privilégier, à côté d'autres initiatives, le soin des servants d'autel, qui constituent comme un "vivier" de vocations sacerdotales. Le groupe des servants d'autel, bien accompagné par vous au sein de la communauté paroissiale, peut parcourir un vrai chemin de croissance chrétienne, formant quasiment une sorte de pré-séminaire. Éduquez la paroisse, famille de familles, à voir dans les servants d'autel ses propres enfants comme "des fils autour de la table" du Christ, Pain de vie (cf. [Ps 127,3](#)).

Profitant de la collaboration des familles les plus sensibilisées et des catéchistes, suivez avec

une profonde sollicitude le groupe des servants d'autel pour que, par le service de l'autel, chacun d'eux apprenne à aimer toujours plus le Seigneur Jésus, le reconnaisse réellement présent dans l'Eucharistie et goûte la beauté de la liturgie. Toutes les initiatives concernant les servants d'autel qui sont organisées par le diocèse ou par les zones pastorales doivent être promues et encouragées, en tenant toujours compte des différences d'âge. Pendant mes années de ministère épiscopal à Cracovie, j'ai pu remarquer combien il était profitable de se consacrer à leur formation humaine, spirituelle et liturgique. Quand les enfants et les adolescents accomplissent leur service à l'autel avec joie et enthousiasme, ils offrent aux jeunes de leur âge un témoignage éloquent sur l'importance et la beauté de l'Eucharistie. Grâce à la sensibilité marquée et imaginative qui caractérise leur âge, et grâce aux explications et à l'exemple des prêtres et de leurs compagnons plus âgés, les plus jeunes peuvent aussi grandir dans la foi et se passionner pour les réalités spirituelles.

Et enfin, n'oubliez pas que vous êtes, vous, les premiers "apôtres" de Jésus Souverain Prêtre: votre témoignage compte plus que tout autre moyen ou que toute autre assistance. Dans une participation régulière aux célébrations du dimanche et des jours de fête, les servants d'autel vous rencontrent, par vos mains ils voient "se faire" l'Eucharistie, sur votre visage ils lisent le reflet du Mystère, dans votre coeur ils devinent l'appel à un amour plus grand. Soyez pour eux des pères, des maîtres et des témoins de la piété eucharistique et de la sainteté de vie!

7. Chers Frères prêtres, votre mission particulière dans l'Église exige que vous soyez les "amis" du Christ, contemplant assidûment son visage et vous mettant docilement à l'école de Marie, la toute sainte. Priez sans cesse, comme le demande l'Apôtre (cf. [1Th 5,17](#)), et exhortez les fidèles à prier pour les vocations, pour la persévérance de ceux qui sont appelés à la vie sacerdotale et pour la sanctification de tous les prêtres. Aidez vos communautés à aimer toujours plus "le don et le mystère" particuliers que constitue le sacerdoce ministériel.

Dans le climat priant du Jeudi saint me reviennent à l'esprit certaines invocations des Litanies de Notre Seigneur Jésus Christ Prêtre et Victime (cf. *Ma vocation, don et mystère*, pp.116-125), que depuis tant d'années j'ai toujours récitées avec le plus grand bénéfice pour mon âme:

Jésus, prêtre et victime,
 Jésus, prêtre qui as institué à la dernière Cène le mémorial de ton Sacrifice,
 Jésus, grand prêtre choisi parmi les hommes,
 Jésus, grand prêtre établi en faveur des hommes,
 Jésus, grand prêtre qui t'es livré à Dieu en offrande et victime sans tâche,
 prends pitié de nous!
 Pour qu'il te plaise d'accorder à ton peuple des pasteurs selon ton coeur,
 Pour qu'il te plaise d'envoyer dans ta moisson des ouvriers fidèles,
 Pour qu'il te plaise de multiplier les dispensateurs de tes mystères,
 de grâce, écoute-nous!

8. Je confie chacun de vous, ainsi que votre ministère quotidien, à la Mère des prêtres. Dans la récitation du Rosaire, le cinquième mystère lumineux nous conduit à contempler avec les yeux de Marie le don de l'Eucharistie, à nous émerveiller de l'amour "jusqu'au bout" ([Jn 13,1](#)) que Jésus a manifesté au Cénacle et de l'humilité de sa présence dans chaque tabernacle. Que la Vierge Sainte vous obtienne de ne jamais vous habituer au Mystère déposé entre vos mains. Remerciant sans cesse le Seigneur pour le don extraordinaire de son Corps et de son Sang, vous pourrez persévérer fidèlement dans votre ministère sacerdotal.

Et toi, Mère du Christ Souverain Prêtre, obtiens toujours à l'Église des vocations nombreuses et saintes, et des ministres de l'autel fidèles et généreux.

Chers Frères prêtres, je vous souhaite ainsi qu'à vos communautés une sainte fête de

Pâques, et je vous bénis tous de grand coeur.

Du Vatican, le 28 mars 2004, cinquième dimanche de Carême, en la vingt-sixième année de mon pontificat.

IOANNES PAULUS II

1994-2001 Lettres du Jeudi Saint - JEUDI SAINT 2002

1964 Lumen Gentium 12

Le sens de la foi et les charismes dans le peuple chrétien

12 Le peuple saint de Dieu participe aussi de la fonction prophétique du Christ ; il répand son vivant témoignage avant tout par une vie de foi et de charité, il offre à Dieu un sacrifice de louange, le fruit des lèvres qui célèbrent son Nom (cf. [He 13,15](#)). La collectivité des fidèles, ayant l'onction qui vient du Saint (cf. [1Jn 2,20](#) [1Jn 2,27](#)), ne peut se tromper dans la foi ; ce don particulier qu'elle possède, elle le manifeste par le moyen du sens surnaturel de foi qui est celui du peuple tout entier, lorsque, "des évêques jusqu'aux derniers des fidèles laïcs" (8) elle apporte aux vérités concernant la foi et les mœurs un consentement universel. Grâce en effet à ce sens de la foi qui est éveillé et soutenu par l'Esprit de vérité, et sous la conduite du magistère sacré, qui permet, si on obéit fidèlement, de recevoir non plus une parole humaine, mais véritablement la parole de Dieu (cf. [1Th 2,13](#)), le peuple de Dieu s'attache indéfectiblement à la foi transmise aux saints une fois pour toutes (cf. [Jud 1,3](#)), il y pénètre plus profondément en l'interprétant comme il faut et dans sa vie la met plus parfaitement en oeuvre.

Mais le même Esprit Saint ne se borne pas à sanctifier le peuple de Dieu par les sacrements et les ministères, à le conduire et à lui donner l'ornement des vertus, il distribue aussi parmi les fidèles de tous ordres, "répartissant ses dons à son gré en chacun" ([1Co 12,11](#)), les grâces spéciales qui rendent apte et disponible pour assumer les diverses charges et offices utiles au renouvellement et au développement de l'Eglise, suivant ce qu'il est dit: "C'est toujours pour le bien commun que le don de l'Esprit se manifeste dans un homme" ([1Co 12,7](#)). Ces grâces, des plus éclatantes aux plus simples et aux plus largement diffusées, doivent être reçues avec action de grâce et apporter consolation, étant avant tout ajustées aux nécessités de l'Eglise et destinées à y répondre. Mais les dons extraordinaires ne doivent pas être témérairement recherchés ; ce n'est pas de ce côté qu'il faut espérer présomptueusement le fruit des oeuvres apostoliques ; c'est à ceux qui ont la charge de l'Eglise de porter un jugement sur l'authenticité de ces dons et sur leur usage bien entendu. C'est à eux qu'il convient spécialement, non pas d'éteindre l'Esprit, mais de tout éprouver pour retenir ce qui est bon (cf. [1Th 5,12](#) [1Th 5,19-21](#)).

Notes:

(8) Cf. S Augustin, De Praed. Sanct. 14, 27: PL 44, 980.

L'universalité ou "catholicité" de l'unique peuple de Dieu

13 A faire partie du peuple de Dieu, tous les hommes sont appelés. C'est pourquoi ce peuple, demeurant un et unique, est destiné à se dilater aux dimensions de l'univers entier et à toute la suite des siècles pour que s'accomplisse ce que s'est proposé la volonté de Dieu créant à l'origine la nature humaine dans l'unité, et décidant de rassembler enfin dans l'unité ses fils dispersés (cf. [Jn 11,52](#)). C'est dans ce but que Dieu envoya son Fils dont il fit l'héritier de l'univers (cf. [He 1,2](#)), pour être à l'égard de tous Maître, Roi et Prêtre, chef du nouveau peuple des fils de Dieu étendu à l'univers. C'est pour cela enfin que Dieu envoya l'Esprit de

son Fils, Seigneur et principe de vie, qui est, pour l'Eglise entière, pour tous et chacun des croyants, le principe de leur rassemblement et de leur unité dans la doctrine des apôtres, dans la communion fraternelle, dans la fraction du pain et les prières (cf. [Ac 2,42](#) grec).

Ainsi, l'unique peuple de Dieu est présent à tous les peuples de la terre, empruntant à tous les peuples ses propres citoyens, citoyens d'un royaume dont le caractère n'est pas terrestre mais céleste. Tous les fidèles, en effet, dispersés à travers le monde, sont, dans l'Esprit-Saint, en communion avec les autres, et, de la sorte "celui qui réside à Rome sait que ceux des Indes sont pour lui un membre"(9). Mais comme le royaume du Christ n'est pas de ce monde (cf. [Jn 18,36](#)), l'Eglise ou peuple de Dieu par qui ce royaume prend corps, ne retire rien aux richesses temporelles de quelque peuple que ce soit, au contraire, elle sert et assume toutes les richesses, les ressources et les formes de vie des peuples en ce qu'elles ont de bon ; en les assumant, elle les purifie, elle les renforce, elle les élève. Elle se souvient en effet qu'il lui faut faire office de rassembleur avec ce Roi à qui les nations ont été données en héritage (cf. [Ps 2,8](#)) et dans la cité duquel on apporte dons présents (cf. [Ps 71,10](#) [Is 60,4-7](#) [Ap 21,24](#)). Ce caractère d'universalité qui brille sur le peuple de Dieu est un don du Seigneur lui-même, grâce auquel l'Eglise catholique, efficacement et perpétuellement, tend à récapituler l'humanité entière avec tout ce qu'elle comporte de biens sous le Christ chef, dans l'unité de son Esprit(10).

En vertu de cette catholicité, chacune des parties apporte aux autres et à l'Eglise tout entière, le bénéfice de ses propres dons, en sorte que le tout et chacune des parties s'accroissent par un échange mutuel universel et par un effort commun vers une plénitude dans l'unité. Ainsi donc le peuple de Dieu ne naît pas seulement du rassemblement des peuples divers, mais des fonctions diverses qui le constituent en lui-même. En effet, entre ses membres règne une diversité qui est, soit celle des charges, certains exerçant le ministère sacré pour le bien de leurs frères, soit celle de la condition et du mode de vie, beaucoup étant, de par l'état religieux qui leur fait poursuivre la sainteté par une voie plus étroite, un exemple stimulant pour leurs frères. C'est pourquoi encore il existe légitimement, au sein de la communion de l'Eglise, des Eglises particulières jouissant de leurs traditions propres - sans préjudice du primat de la Chaire de Pierre qui préside au rassemblement universel de la charité(11) garantit les légitimes diversités et veille en même temps à ce que, loin de porter préjudice à l'unité, les particularités, au contraire, lui soient profitables. De là, enfin, entre les diverses parties de l'Eglise, des liens de communion intime quant aux richesses spirituelles, aux ouvriers apostoliques et aux ressources matérielles. Les membres du peuple de Dieu sont appelés en effet à partager leurs biens et à chacune des Eglises s'appliquent également les paroles de l'Apôtre: "Que chacun mette au service des autres le don qu'il a reçu, comme il sied à de bons dispensateurs de la grâce divine qui est si diverse" ([1P 4,10](#)).

Ainsi donc, à cette unité catholique du peuple de Dieu qui préfigure et promeut la paix universelle, tous les hommes sont appelés ; à cette unité appartiennent sous diverses formes ou sont ordonné, et les fidèles catholiques et ceux qui, par ailleurs, ont foi dans le Christ, et finalement tous les hommes sans exception que la grâce de Dieu appelle au salut.

Notes:

(9) Cf. S. io. Chrysostomus, In Hom. 65, 1 : PG 59, 361..

(10) Cf. S. Irénée, adv. Haer. III, 16, 6 ; III, 22, 1-3: PG 7, 925 A et 955 C-958 A ; Harvey 2, 87 s. et 120-123 ; Sagnard; Sources Chr. pp. 290-292 et 372 ss.

(11) Cf. S ignace MM Ad Praef.: Funk I, p. 252.

[Les fidèles catholiques](#)

14 C'est vers les fidèles catholiques que le saint Concile tourne en premier lieu sa pensée. Appuyé sur la Sainte Ecriture et sur la Tradition, il enseigne que cette Eglise en marche sur la terre est nécessaire au salut. Seul, en effet, le Christ est médiateur et voie de salut: or, il nous devient présent en son Corps qui est l'Eglise ; et en nous enseignant expressément la nécessité de la foi et du baptême (cf. [Mc 16,16](#) [Jn 3,5](#)), c'est la nécessité de l'Eglise elle-même, dans laquelle les hommes entrent par la porte du baptême, qu'il nous a confirmée en même temps. C'est pourquoi ceux qui refuseraient soit d'entrer dans l'Eglise catholique, soit d'y persévérer, alors qu'ils la sauraient fondée de Dieu par Jésus-Christ comme nécessaire, ceux-là ne pourraient pas être sauvés.

Sont incorporés pleinement à la société qu'est l'Eglise ceux qui, ayant l'Esprit du Christ, acceptent intégralement son organisation et tous les moyens de salut institués en elle, et qui, en outre, grâce aux liens constitués par la profession de foi, les sacrements, le gouvernement ecclésiastique et la communion, sont unis, dans l'ensemble visible de l'Eglise, avec le Christ qui la dirige par le Souverain Pontife et les évêques. L'incorporation à l'Eglise, cependant, n'assure pas le salut pour celui qui, faute de persévérer dans la charité, reste bien "de corps" au sein de l'Eglise, mais non "de cœur"(12). Tous les fils de l'Eglise doivent d'ailleurs se souvenir que la grandeur de leur condition doit être rapportée non à leurs mérites, mais à une grâce spéciale du Christ ; s'ils n'y correspondent pas par la pensée, la parole et l'action, ce n'est pas le salut qu'elle leur vaudra, mais un plus sévère jugement(13).

Quant aux catéchumènes qui, sous l'action de l'Esprit-Saint demandent par un acte explicite de leur volonté à être incorporés à l'Eglise, par le fait même de ce vœu, ils lui sont unis, et l'Eglise, maternelle, les enveloppe déjà comme siens dans son amour en prenant soin d'eux.

Notes:

(12) Cf. S. Augustin, bapt. c. Donat. V, 28, 39: PL 43, 197: "Il est bien évident, que si l'on dit dans et hors de l'Eglise, cela doit s'entendre du cœur et non du corps" - Cf. ib. III, 19, 26: col. 152 ; V, 18, 24: col. 189 ; In. Tr. 61, 2 :: PL 35, 1800, et alibi saepe.

(13) Cf. [Lc 12,48](#): "A qui on aura beaucoup donné, il sera beaucoup demandé" - Cf. etiam [Mt 5,19-20](#) [Mt 7,21-22](#) [Mt 25,41-46](#) [Jc 2,14](#)

Les liens de l'Eglise avec les chrétiens non catholiques

15 Avec ceux qui, étant baptisés, portent le beau nom de chrétiens sans professer pourtant intégralement la foi ou sans garder l'unité de la communion sous le Successeur de Pierre, l'Eglise se sait unie pour de multiples raisons(14). Il en est beaucoup, en effet, qui tiennent en honneur la Sainte Ecriture comme règle de foi et de vie, manifestent un zèle religieux sincère, croient de tout leur cœur au Dieu Père tout-puissant et au Christ Fils de Dieu et Sauveur(15), sont marqués par le baptême qui les unit au Christ, et même reconnaissent et reçoivent d'autres sacrements dans leurs propres Eglises ou dans leurs communautés ecclésiales. Plusieurs d'entre eux jouissent même d'un épiscopat, célèbrent la sainte Eucharistie et entourent de leur piété la Vierge Mère de Dieu(16). A cela s'ajoute la communion dans la prière et dans les autres bienfaits spirituels, bien mieux, une véritable union dans l'Esprit-Saint, puisque, par ses dons et ses grâces, il opère en eux aussi son action sanctifiante et qu'il a donné à certains d'entre eux la force d'aller jusqu'à verser leur sang. Ainsi, l'Esprit suscite en tous les disciples du Christ le désir et l'action qui tendent à l'union paisible de tous, suivant la manière que le Christ a voulue, en un troupeau unique sous l'unique Pasteur(17). A cette fin, l'Eglise notre Mère ne cesse de prier, d'espérer et d'agir, exhortant ses fils à se purifier et à se renouveler pour que, sur le visage de l'Eglise, le signe du Christ brille plus clair.

Notes:

- (14) Cf. Léon XIII, epist. apost. Praeclara gratulationis, 20 Juin 1894: ASS 26 (1893-94), p. 707.
- (15) Cf. Léon XIII, encycl. Satis cognitum, 29 juin 1896: ASS 28 (1895-96), p. 738 - Encycl. Caritatis studium, 25 Juill. 1898: ASS 31 (1898-99), p. 11. - Pie XII, nuntius radioph. Nell'alba, 24 Déc. 1941: AAS 34 (1942) p. 21.
- (16) Cf. Pie XI, encyc. Rerum Orientalium, 8 Sept. 1928: AAS 20 (1928), p. 287. - Pie XII, encycl. Orientalis Ecclesiae, 9 apr. 1944: AAS 36 (1944), p. 137.
- (17) Cf. instr. S.S..C.S. Offich, 20 déc. 1949: AAS 42 (1950), p. 142.

Les non-chrétiens

16 Enfin, quant à ceux qui n'ont pas encore reçu l'Évangile, sous des formes diverses, eux aussi sont ordonnés au peuple de Dieu(18). et, en premier lieu, ce peuple qui reçut les alliances et les promesses, et dont le Christ est issu selon la chair (cf. [Rm 9,4-5](#)), peuple très aimé du point de vue de l'élection, à cause des pères, car Dieu ne regrette rien de ses dons ni de son appel (cf. [Rm 11,28-29](#)). Mais le dessein de salut enveloppe également ceux qui reconnaissent le Créateur, en tout premier lieu les musulmans qui professent avoir la foi d'Abraham, adorent avec nous le Dieu unique, miséricordieux, futur juge des hommes au dernier jour. Et même des autres, qui cherchent encore dans les ombres et sous des images un Dieu qu'ils ignorent, Dieu n'est pas loin, puisque c'est lui qui donne à tous vie, souffle et toutes choses (cf. [Ac 17,25-28](#)), et puisqu'il veut, comme Sauveur, que tous les hommes soient sauvés (cf. [1Tm 2,4](#)). En effet, ceux qui, sans qu'il y ait de leur faute, ignorent l'Évangile du Christ et son Église, mais cherchent pourtant Dieu d'un cœur sincère et s'efforcent, sous l'influence de sa grâce, d'agir de façon à accomplir sa volonté telle que leur conscience la leur révèle et la leur dicte, ceux-là peuvent arriver au salut éternel(19). A ceux-là mêmes qui, sans faute de leur part, ne sont pas encore parvenus à une connaissance expresse de Dieu, mais travaillent, non sans la grâce divine, à avoir une vie droite, la divine Providence ne refuse pas les secours nécessaires à leur salut. En effet, tout ce qui, chez eux, peut se trouver de bon et de vrai, l'Église le considère comme une préparation évangélique (20) et comme un don de Celui qui illumine tout homme pour que, finalement, il ait la vie. Bien souvent, malheureusement, les hommes, trompés par le malin, se sont égarés dans leurs raisonnements, ils ont échangé la vérité de Dieu contre le mensonge, en servant la créature de préférence au Créateur (cf. [Rm 1,25](#)) ou bien vivant et mourant sans Dieu en ce monde, ils sont exposés aux extrémités du désespoir. C'est pourquoi l'Église, soucieuse de la gloire de Dieu et du salut de tous ces hommes, se souvenant du commandement du Seigneur: "Prêchez l'Évangile à toutes créatures" ([Mc 16,16](#)), met tout son soin à encourager et soutenir les missions.

Notes:

- (18) Cf. S Thomas, Summa Théol. III 8,3, ad 1.
- (19) cf. epist. S.S.C.S. Offich ad Archiep. Boston.: [DS 3869-3872](#).
- (20) Cf. Eusèbe Caes, Praeparatio Evangelica, 1,1 : PG 21, 28

Le caractère missionnaire de l'Église

17 Tout comme il a été envoyé par le Père, le Fils lui-même a envoyé ses apôtres (cf. [Jn 20,21](#)) en disant: "Allez donc, enseignez toutes les nations, les baptisant au nom du Père et du Fils et du Saint-Esprit, leur apprenant à observer tout ce que je vous ai prescrit. Et moi, je

suis avec vous tous les jours jusqu'à la consommation des temps" ([Mt 28,18-20](#)). Ce solennel commandement du Christ d'annoncer la vérité du salut, l'Eglise l'a reçu des apôtres pour en poursuivre l'accomplissement jusqu'aux extrémités de la terre (cf. [Ac 1,8](#)). C'est pourquoi elle fait siennes les paroles de l'Apôtre: "Malheur à moi si je ne prêchais pas l'Evangile" ([1Co 9,16](#)): elle continue donc inlassablement à envoyer les hérauts de l'Evangile jusqu'à ce que les jeunes Eglises soient pleinement établies et en état de poursuivre par elles-mêmes l'oeuvre d'évangélisation. L'Esprit-Saint la pousse à coopérer à la réalisation totale du dessein de Dieu qui a fait du Christ le principe du salut pour le monde tout entier. En prêchant l'Evangile, l'Eglise dispose ceux qui l'entendent à croire et à confesser la foi, elle les prépare au baptême, les arrache à l'esclavage de l'erreur et les incorpore au Christ pour croître en lui par la charité jusqu'à ce que soit atteinte la plénitude. Son activité n'a qu'un but: tout ce qu'il y a de germes de bien dans le coeur et la pensée des hommes ou dans leurs rites propres et leur culture, non seulement ne pas le laisser perdre, mais le guérir, l'élever, l'achever pour la gloire de Dieu, la confusion du démon et le bonheur de l'homme. A tout disciple du Christ incombe pour sa part la charge de l'expansion de la foi(21). Mais si le baptême peut être donné aux croyants par n'importe qui, c'est aux prêtres cependant qu'il revient de procurer l'édification du Corps par le sacrifice eucharistique en accomplissant les paroles de Dieu qui dit par la voix du prophète: "De l'Orient jusqu'au couchant, mon Nom est grand parmi les nations, et en tous lieux est offert à mon Nom un sacrifice et une offrande pure" ([MI 1,11](#)) (22). Ainsi, l'Eglise unit prière et travail pour que le monde entier dans tout son être soit transformé en peuple de Dieu, en Corps du Seigneur et temple du Saint-Esprit, et que soient rendus dans le Christ, chef de tous, au Créateur et Père de l'univers, tout honneur et toute gloire.

Notes:

(21) Cf. Benoit XV, epist. apost. Maximum illud: AAS 11 (19189), p. 440, praesertim, pp. 451 ss. - Pie XI, encyc. Rerum Ecclesia: AAS 18 (1926), pp. 68-69. - Pie XII, encycl. Fidei Donum, 21 apr. 1957: AAS 49 (1957), pp.236-237.

(22) Cf. Didaché, 14: Funk I, p. 32 - S. Justin, Dialo. 41: PG 6, 564 - S Irénée, adv. Haer. IV, 17, 5: PG 7, 1023 ; Harvey, 2, pp. 199 s. - Conc. Trid. sess. 22, cap. 1 : [DS 939](#) (1742).

CHAPITRE III

LA CONSTITUTION HIERARCHIQUE DE L'EGLISE

ET SPECIALEMENT L'EPI SCOPAT

Introduction

18 Le Christ Seigneur, pour assurer au peuple de Dieu des pasteurs et les moyens de sa croissance, a institué dans son Eglise des ministères variés qui tendent au bien de tout le corps. En effet, les ministres qui disposent du pouvoir sacré, sont au service de leurs frères, pour que tous ceux qui appartiennent au peuple de Dieu et jouissent par conséquent, en toute vérité, de la dignité chrétienne, parviennent au salut, dans leur effort commun, libre et

ordonné, vers une même fin.

Ce saint Concile, s'engageant sur les traces du premier Concile du Vatican, enseigne avec lui et déclare que Jésus-Christ, Pasteur éternel, a édifié la sainte Eglise en envoyant ses apôtres, comme lui-même avait été envoyé par le Père (cf. [Jn 20,21](#)) ; il a voulu que les successeurs de ces apôtres, c'est-à-dire les évêques, soient dans l'Eglise, pasteurs jusqu'à la consommation des siècles. Mais, pour que l'épiscopat lui-même fût un et indivis, il a mis saint Pierre à la tête des autres apôtres, instituant, dans sa personne, un principe et un fondement perpétuels et visibles d'unité de foi et de communion(1). Cette doctrine du primat du Pontife romain et de son infaillible magistère, quant à son institution, à sa perpétuité, à sa force et à sa conception, le saint Concile à nouveau le propose à tous les fidèles comme objet certain de foi. De plus, poursuivant la tâche commencée, il veut, devant tous, énoncer et expliciter la doctrine en ce qui concerne les évêques, successeurs des apôtres qui, avec le successeur de Pierre, vicaire du Christ(2), et chef visible de toute l'Eglise, ont charge de diriger la maison du Dieu vivant.

Notes:

(1) Cf. Conc. Vat. I, sess. 4, Const. dogm. Pastor aeternus: Denz. 1821 ([DS 3050](#) s.).

(2) Cf. Conc. Flor., Decretum pro Graecis: Denz. 694 (1307) et Conc. Vat. I, ib: Denz. 1826 ([DS 3059](#)).

L'institution des Douze

19 Le Seigneur Jésus, après avoir longuement prié son Père, appelant à lui ceux qu'il voulut, en institua douze pour en faire ses compagnons et les envoyer prêcher le royaume de Dieu (cf. [Mc 3,13-19](#) [Mt 10,1-42](#)) il en fit ses apôtres (cf. [Lc 6,13](#)), leur donnant forme d'un collège, c'est-à-dire d'un groupe stable, et mit à leur tête Pierre, choisi parmi eux (cf. [Jn 21,15-17](#)). Il les envoya aux fils d'Israël d'abord et à toutes les nations (cf. [Rm 1,16](#)) pour que, participant à son pouvoir, ils fassent de tous les peuples ses disciples, pour qu'ils les sanctifient et les gouvernent (cf. [Mt 28,16-20](#) [Mc 16,15](#) [Lc 24,45-48](#) [Jn 20,21-23](#)), propagent ainsi l'Eglise et remplissent à son égard, sous la conduite du Seigneur, le ministère pastoral tous les jours jusqu'à la consommation des siècles (cf. [Mt 28,20](#)). Le jour de Pentecôte, ils furent pleinement confirmés dans cette mission (cf. [Ac 2,1-26](#)), selon la promesse du Seigneur: "Vous recevrez une force, celle de l'Esprit-Saint qui descendra sur vous, et vous serez mes témoins à Jérusalem, dans toute la Judée et la Samarie et jusqu'aux extrémités de la terre" ([Ac 1,8](#)). En prêchant partout l'Evangile (cf. [Mc 16,20](#)), accueilli par ceux qui l'écoutent grâce à l'action de l'Esprit-Saint, les apôtres rassemblent l'Eglise universelle que le Seigneur a fondée en ses apôtres et bâtie sur le bienheureux Pierre, leur chef, le Christ Jésus étant lui-même la pierre suprême d'assise (cf. [Ap 21,1](#) [Mt 16,18](#) [Ep 2,20](#)). (3)

Notes:

(3) Cf. liber sacramentorum S. grégoire, Praef. in natali S. Mathieu et S Thomas: PL 78, 51 et 152 ; cf. Cod. Vat. lat. 3548, f. 18. S. Hilaire, In Ps 67,10: pl 9, 450 ; CSEL 22, p. 286. S. Hieronymus, adv. Iovin, 1, 26: PL 23, 247 A. S Augustin, In ps. 86, 4: PL 37, 1103. S grégoire M. Mor. in XXVIII, V: PL 76, 455-456. Primasius, comm. in apoc. V: pl 68, 924 BC. Paschasius Radb. In L. VIII, cap. 16: PL 120, 561 C. Cf. Léon XIII, epist. Et sane, 17 Decem. 1888: ASS 21 (1888), p. 321.

Les évêques successeurs des apôtres

20 La mission divine confiée par le Christ aux apôtres est destinée à durer jusqu'à la fin des siècles (cf. [Mt 28,20](#)), étant donné que l'Évangile qu'ils doivent transmettre est pour l'Église principe de toute sa vie, pour toute la durée du temps. C'est pourquoi les apôtres prirent soin d'instituer dans cette société hiérarchiquement ordonnée, des successeurs.

En effet, ils n'eurent pas seulement dans leur ministère des auxiliaires divers(4), mais, pour que la mission qui leur avait été confiée pût se continuer après leur mort, ils donnèrent mandat, comme par testament, à leurs coopérateurs immédiats d'achever leur tâche et d'affermir l'oeuvre commencée par eux (5), leur recommandant de prendre garde à tout le troupeau dans lequel l'Esprit-Saint les avait institués pour paître l'Église de Dieu (cf. [Ac 20,28](#)). Ils instituèrent donc des hommes de ce genre, et disposèrent par la suite qu'après leur mort d'autres hommes éprouvés recueilleraient leur ministère(6). Parmi les différents ministères qui s'exercent dans l'Église depuis les premiers temps, la première place, au témoignage de la Tradition, appartient à la fonction de ceux qui, établis dans l'épiscopat, dont la ligne se continue depuis les origines(7), sont les sarmets* par lesquels se transmet la semence apostolique(8). Ainsi, selon le témoignage de saint Irénée, la Tradition apostolique se manifeste(9) et se conserve dans le monde entier par ceux que les apôtres ont faits évêques et par leurs successeurs jusqu'à nous(10).

Ainsi donc, les évêques ont reçu, pour l'exercer avec l'aide des prêtres et des diacres, le ministère de la communauté(11). Ils président au nom et en place de Dieu le troupeau(12), dont ils sont les pasteurs, par le magistère doctrinal, le sacerdoce du culte sacré, le ministère du gouvernement(13). De même que la charge confiée personnellement par le Seigneur à Pierre, le premier des apôtres, et destinée à être transmise à ses successeurs, constitue une charge permanente, permanente est également la charge confiée aux apôtres d'être les pasteurs de l'Église, charge dont l'ordre sacré des évêques doit assurer la pérennité(14). C'est pourquoi le saint Concile enseigne que les évêques, en vertu de l'institution divine, succèdent aux apôtres(15), comme pasteurs de l'Église, en sorte que, qui les écoute, écoute le Christ, qui les rejette, rejette le Christ et celui qui a envoyé le Christ (cf. [Lc 10,16](#))(16).

Notes:

(4) Cf. [Ac 6,2-6](#) [Ac 11,30](#) [Ac 13,1](#) [Ac 14,23](#) [Ac 20,17](#) [1Th 5,12-13](#) [Ph 1,1](#) [Col 4,11](#) cf. passim.

(5) Cf. [Ac 20,25-27](#) [2Tm 4,6](#) s. coll. c. [1Tm 5,22](#) ; [2Tm 2,2](#) I,5 - S Clem. Ad Cotr 44, 3: Funk I, p. 156.

* le latin évoque l'image du marcottage.

(6) S. Clem. Ad Cor. 44, 2 ; Funk I, pp. 154 s.

(7) Cf. Tertullianus, Praescr. Haer. 32: PL 2, 52 s. S Ignace M. passim.

(8) " " " " " " " 32, PL 2, 53.

(9) Cf. S Irénée, adv. Haer. III, 3, 1 : PG 7, 848 A ; Hzarvey 2, 8 ; Sagnard, Sources chrét. pp. 100 s.: "manifestatam".

(10) Cf. Cf. S. Irénée, adv. Haer. III, 2, 2 : PG 7, 847; harvey 2, 7 ; Sagnard ibid. p. 100: "custoditur" ; cf. ibid. IV, 26, 2 : col. 1053 ; harvey 2, 236 necnon IV, 33, 8 ; col. 1077 ; Harvey 2, 262.

(11) S. Ignace M. Philad. Praef.: Funk I, p. 264.

(12) " " " " " 1, 1 ; ; Magn. 6, 1 : Funk I, 264 et 234.

(13) S Clem. I.c. 42, 3-4 ; 44, 3-4 ; 57, 1-2: Funk I, 152, 156, 171 s. - S Ignace M. philad. 2 ; smyrn.8, magn. 3 ; ; Trall. 7: Funk I, pp. 265 ; 282 ; 232 ; 246 s. etc. - S. Justin, Apol. 1, -(PG 6 428 6 S. Cyprien, Epist. passim.

(14) Cf. Léon XIII, encycl. Satis cognitum, 29 juin 1896: ASS 28 (1895-96), p. 732.

(15) Cf. Conc. Trid. sess. 23, Decr. de sacr. Ordinis, cap. 4: Denz. 1828 ([DS 3061](#)). Pie XII, encyc. Mystici corporis, 29 juin 1943, AAS 35 (1943), pp. 209 et 212. Cod. iur. [CIS 329](#) # 1.

(16) Cf. Léon XIII, epist. Et sane, 17 déc. 1888: ASS 21 (1888), pp. 321.

La sacramentalité de l'épiscopat

21 Ainsi donc en la personne des évêques assistés des prêtres, c'est le Seigneur Jésus-Christ, Pontife suprême, qui est présent au milieu des croyants. Assis à la droite de Dieu le Père, il ne cesse d'être présent à la communauté de ses pontifes(17). C'est par eux en tout premier lieu, par leur service éminent, qu'il prêche la Parole de Dieu à toutes les nations et administre continuellement aux croyants les sacrements de la foi ; c'est par leur paternelle fonction (cf. [1Co 4,15](#)) qu'il intègre à son Corps par la régénération surnaturelle des membres nouveaux ; c'est enfin par leur sagesse et leur prudence qu'il dirige et oriente le peuple du Nouveau Testament dans son pèlerinage vers l'éternelle béatitude. Ces pasteurs, choisis pour paître le troupeau du Seigneur, sont les ministres du Christ et les dispensateurs des mystères de Dieu (cf. [1Co 4,1](#)). A eux a été confiée la charge de rendre témoignage de l'Évangile de la grâce de Dieu (cf. [Rm 15,16](#) [Ac 20,24](#)) et d'exercer le ministère glorieux de l'Esprit et de la justice (cf. [2Co 3,8-9](#)).

Pour remplir de si hautes charges, les apôtres furent enrichis par le Christ d'une effusion de l'Esprit-Saint descendant sur eux (cf. [Ac 1,8](#) [Ac 2,4](#) [Jn 20,22-23](#)) ; eux-mêmes, par l'imposition des mains, transmirent à leurs collaborateurs le don spirituel (cf. [1Tm 4,14](#) [2Tm 1,6-7](#)) qui s'est communiqué jusqu'à nous à travers la consécration épiscopale. Le saint Concile enseigne que, par la consécration épiscopale,(18) est conférée la plénitude du sacrement de l'Ordre, que la coutume liturgique de l'Église et la voix des saints Pères désignent en effet sous le nom de sacerdoce suprême, de réalité totale du ministère sacré (19). La consécration épiscopale, en même temps que la charge de sanctifier, confère aussi des charges d'enseigner et de gouverner, lesquelles cependant, de par leur nature, ne peuvent s'exercer que dans la communion hiérarchique avec le chef du collège et ses membres. En effet, la Tradition qui s'exprime surtout par les rites liturgiques et par l'usage de l'Église, tant orientale qu'occidentale, montre à l'évidence que par l'imposition des mains et les paroles de la consécration, la grâce de l'Esprit-Saint est donnée(20) et le caractère sacré imprimé(21), de telle sorte que les évêques, d'une façon éminente et visible, tiennent la place du Christ lui-même, Maître, Pasteur et Pontife et jouent son rôle(22). Aux évêques, il revient d'introduire, par le sacrement de l'Ordre, de nouveaux élus dans le corps épiscopal.

Notes: (17) S. Léon M. Serm. 5, 3 : PL 54, 154. (18) Conc. Trid. sess. 23 cap. 3 citat verba [2Tm 1,6-7](#) le concile de Trente, session 23, chap. 3 cite les paroles de [1Tm 1,6-7](#) pour prouver que l'Ordre est un véritable sacrement): Denz 959 ([DS 1766](#)). (19) In Trad. Apost. 3: Botte, Sources chr. pp. 27-30, Episcopo tribuitur "primatus sacerdotii". cf. Sacramentarium Leonianum : C. Mohlberg, Sacramentarium Veronense, Romae 1955, p. 119 [au ministère du sacerdoce suprême... Accomplis dans les prêtres la réalité totale de ton mystère=ministère]. Idem, Liber Sacramentorum Romanae Ecclesiae, Romae, 1960, pp. 121-122 :

Donne leur, Seigneur, la chaire épiscopale pour qu'ils dirigent l'Église et tout le peuple]: Cf. PL 78, 224. (20) Trad. apost. 2 ; Botte, p. 27. (21) Conc. Trid. sess. 23, cap. 4

le Concile de Trente enseigne que le sacrement de l'Ordre imprime un caractère indélébile): Denz. 960 ([DS 1767](#)). Cf. Jean XXIII, alloc. Jubilate Deo, 8 mai 1960 : AAS 52 (1960), p. 466. Paul VI, hom. in Bas. vatic. 20 Oct. 1963: AAS 55 (1963), p. 1014. (22) S Cyprien, epist. 63, 14 : PL 4, 386 ; CSEL (Hartel) III B, p. 713. [le prêtre agit véritablement à la place du Christ]. S Io. Chrysostome, In 2 Tim. Hom. 2, 4 : PG 62, 612 : Sacerdos est "symbolon" Christi. S Ambroise, In Ps. 38, 25-26 : PL 14, 1051-52 ; CSEL 64, 203-204 Ambrosiaster, In 1 Tim. 5, 19 PL 17, 479 C et in Eph. 4, 11-12 : col. 387 C - Theodorus mops. Hom. Cate. XV, 21 et 24 : Tonneau pp. 497 et 503. Hesychius Hieros, In Lev. L. 2, 9, 23 : PG 93, 894 B

Le collège épiscopal et son chef

22 De même que saint Pierre et les autres apôtres constituent, de par l'institution du Seigneur, un seul collège apostolique, semblablement le Pontife romain, successeur de Pierre et les évêques successeurs des apôtres, forment entre eux un tout. Déjà la plus antique discipline en vertu de laquelle les évêques établis dans le monde entier vivaient en communion entre eux et avec l'évêque de Rome par le lien de l'unité, de la charité et de la paix(23), et de même la réunion de Conciles(24), où l'on décidait en commun de toutes les questions les plus importantes(25), par une décision que l'avis de l'ensemble permettait d'équilibrer(26), tout cela signifie le caractère et la nature collégiale de l'Ordre épiscopal ; elle se trouve manifestement confirmée par le fait des Conciles oecuméniques tenus tout le long des siècles. On la trouve évoquée dans l'usage qui s'est introduit de très bonne heure d'appeler plusieurs évêques pour coopérer à l'élévation d'un nouvel élu au ministère sacerdotal le plus élevé. C'est en vertu de la consécration sacramentelle et par la communion hiérarchique avec le chef du collège et ses membres que quelqu'un est fait membre du corps épiscopal.

Mais le collège ou corps épiscopal n'a d'autorité que si on l'entend comme uni au Pontife romain a sur l'Eglise, en vertu de sa charge de Vicaire du Christ et de Pasteur de toute l'Eglise, un pouvoir plénier, suprême et universel qu'il peut toujours exercer librement. L'Ordre des évêques qui succède au collège apostolique dans le magistère et le gouvernement pastoral, bien mieux dans lequel se perpétue le corps apostolique, constitue, lui aussi, en union avec le Pontife romain, son chef, et jamais en dehors de ce chef, le sujet d'un pouvoir suprême et plénier sur toute l'Eglise(27), pouvoir cependant qui ne peut s'exercer qu'avec le consentement du Pontife romain. Le Seigneur a fait du seul Simoun la pierre de son Eglise, à lui seul il en a remis les clés (cf. [Mt 16,18-19](#)) ; il l'a institué pasteur de tout son troupeau (cf. [Jn 21,15](#) s.), mais cette charge de lier et de délier qui a été donnée à Pierre ([Mt 16,19](#)) a été aussi donnée, sans aucun doute, au collège des apôtres unis à leur chef ([Mt 18,18](#) [Mt 28,16-20](#))(28). Par sa composition multiple, ce collège exprime, par son rassemblement sous un seul chef, l'unité du troupeau du Christ. Dans ce collège, les évêques fidèles à observer le primat et l'autorité de leur chef jouissent d'un pouvoir propre, pour le bien de leurs fidèles et même de toute l'Eglise, dont l'Esprit-Saint assure par l'action continue de sa force la structure organique et la concorde. Le pouvoir suprême dont jouit ce collège à l'égard de l'Eglise universelle s'exerce solennellement dans le Concile oecuménique. Il n'y a point de Concile oecuménique s'il n'est comme tel confirmé ou tout au moins accepté par le successeur de Pierre: au Pontife romain appartient comme une prérogative de convoquer ces Conciles, de les présider et de les confirmer(29). Le pouvoir collégial peut être exercé en union avec le pape par les évêques résidant sur la surface de la terre, pourvu que le chef du collège les appelle à agir collégialement ou du moins qu'il donne à cette action commune des évêques dispersés son approbation ou sa libre acceptation pour en faire un véritable acte collégial.

Notes:

(23) Cf. Eusebius, Hist. Eccl. V, 24, 10: GCS II, I, p. 495 ; Bardy, Sources Chr. ii, p. 69. - Dionysius, apud Eusebius, ib. VII, 5, 2 : GCS II, 2, pp. 638 s. Bardy II, pp. 168 s.

(24) Cf. de antiquis Conciliis, Eusebius, Hist. Eccl. V, 23-24: GCS II, I, pp. 488 ss. Bardy, II, pp. 66 ss. et passim. Conc. Nicaenum, Can. 5: Conc. Oec. Decr. p. 7.

(25) Tertullien, De Ieiunio, 13: PL 2, 972 B ; CSEL 20, p. 292, lin. 13-16.

(26) S Cyprien, Epis. 56, 3 :: ; CSEL (Hartel) III B, p. 650 ; Bayard p.154.

(27) Cf. Relatio officialis Zinelli, in Conc. Vat. I: Mansi 52, 1109 C.

(28) Cf. Conc. Vat. I, Schema Const. dogm. II, de Ecclesia Christi, c.4: Mansi 53, 310. Cf. relatio Kleutgen de schemate reformato: Mansi 53, 321 B, 322 B et declaratio Zinelli: Mansi

52, 1110 A. Vide etiam S. Leon M., Serm. 4, 3 : PL 54, 151 A
(29) Cf. Cod. Iur. [CIS 227](#).

1964 Lumen Gentium 12

1990 Directoire clergé

CONGREGATION POUR LE CLERGE

DIRECTOIRE

POUR LE MINISTERE ET LA VIE

DES PRETRES

INTRODUCTION

100

La riche expérience de l'Eglise sur le ministère et la vie des prêtres, présentée dans différents documents du Magistère (1) , a reçu de nos jours une nouvelle contribution grâce aux enseignements contenus dans l'Exhortation Apostolique post-synodale Pastores dabo vobis. (2) La publication de ce document - dans lequel le Souverain Pontife a voulu unir sa voix d'évêque de Rome et de successeur de Pierre à celle des Pères synodaux - a signifié, pour les prêtres et pour toute l'Eglise, le commencement d'un chemin de fidélité et de fécondité dans l'approfondissement et l'application de ses contenus. " Aujourd'hui en particulier, la tâche pastorale prioritaire de la nouvelle évangélisation incombe à tout le Peuple de Dieu, et demande une nouvelle ardeur, de nouvelles méthodes et un nouveau langage pour l'annonce et le témoignage évangéliques. Elle exige que les prêtres soient radicalement et totalement plongés dans le mystère du Christ, et capables de réaliser un nouveau style de vie pastorale ". (3)

Les premiers responsables de cette " nouvelle évangélisation " du troisième Millénaire sont les prêtres. Cependant, pour pouvoir réaliser leur mission, ils ont besoin de nourrir en eux-mêmes une vie qui soit le pur reflet de leur identité, et de vivre une union d'amour avec Jésus-Christ, Prêtre Suprême et Eternel, Tête, Maître, Epoux et Pasteur de son Eglise, alimentant leur spiritualité et leur ministère avec une formation permanente complète.

(1) Parmi les documents les plus récents, cf. CONC. CUM. VAT II, Constitution dogmatique sur l'Eglise *Lumen gentium*, [LG 28](#) Décret sur la formation sacerdotale *Optatam Totius*, [OT 22](#) Décret sur la charge pastorale des Evêques *Christus Dominus*, [CD 16](#) Décret sur le ministère et la vie des prêtres *Presbyterorum Ordinis*; PAUL VI, Encycl. *Sacerdotalis coelibatus* (24 juin 1967): AAS 59 (1967), 657-697; S. CONGR. POUR CLERGE, Lettre circulaire *Inter ea* (4 novembre 1969): AAS 62 (1970), 123-134; SYNODE DES EVEQUES, Document sur le sacerdoce ministériel *Ultimis temporibus* (30 novembre 1971): AAS 63 (1971), 898-922; *Codex Iuris Canonici* (25 janvier 1983), [CIC 273-289](#) [CIC 232-264](#) [CIC 1008-1054](#) CONGREGATION POUR L'EDUCATION CATHOLIQUE, *Ratio Fundamentalis Institutionis Sacerdotalis* (19 mars 1985), 101; JEAN-PAUL II, *Lettres aux Prêtres à l'occasion du Jeudi-*

Saint; *Catéchèses* sur les prêtres, dans les Audiences générales du 31 mars au 22 septembre 1993.

(2) JEAN-PAUL II, Exhort. ap. post-synodale *Pastores dabo vobis* (25 mars 1992): AAS 84 (1992), 657-804.

(3) *Ibid*, [PDV 18](#): l.c., 685.

Pour répondre à de telles exigences, est né ce Directoire, à la demande de nombreux évêques durant le Synode de 1990 et à l'occasion de la consultation générale de l'épiscopat promue par ce Dicastère.

Pour l'élaboration de ce document, on a tenu compte à la fois: des suggestions de l'épiscopat mondial, expressément consulté; des idées qui sont apparues au cours des travaux de la réunion plénière de la Congrégation, qui eut lieu au Vatican en octobre 1993; et finalement des réflexions de nombreux théologiens, canonistes et experts en la matière, provenant de divers horizons géographiques, et insérés dans les situations pastorales actuelles.

*On a cherché à proposer des éléments pratiques qui puissent servir pour des initiatives contribuant à l'unité d'action. On a cependant évité d'entrer dans les détails que seules les pratiques locales légitimes et les conditions réelles de chaque diocèse ou Conférence épiscopale pourront utilement suggérer à la prudence et au zèle des pasteurs. Etant donnée la nature de **Directoire** de ce Document, il est apparu opportun, dans les circonstances actuelles, de ne rappeler que les éléments doctrinaux qui contribuent à fonder l'identité, la spiritualité et la formation permanente des prêtres.*

Ce document, par conséquent, n'entend pas offrir un exposé exhaustif sur le sacerdoce, ni être une pure et simple répétition de ce qui a déjà été déclaré authentiquement par le Magistère de l'Eglise: il veut plutôt répondre aux principales interrogations d'ordre doctrinal, disciplinaire et pastoral qui se posent aux prêtres face aux défis de la nouvelle évangélisation. Ainsi, par exemple, on a voulu expliciter que la véritable identité sacerdotale, telle que le Divin Maître l'a voulue et comme l'Eglise l'a toujours vécue, n'est pas conciliable avec ces tendances qui voudraient supprimer ou vider de son contenu la réalité du sacerdoce ministériel. On a voulu donner une importance particulière au thème spécifique de la communion, exigence aujourd'hui singulièrement ressentie, étant donné son incidence sur la vie du prêtre. On peut dire la même chose de la spiritualité sacerdotale qui a subi de nos jours bien des contrecoups du développement du sécularisme et d'une anthropologie erronée. Il est enfin apparu nécessaire d'offrir quelques conseils pour une formation permanente appropriée à aider les prêtres à vivre leur vocation avec joie et avec responsabilité.

Ce texte est naturellement destiné, à travers les évêques, à tous les prêtres de l'Eglise de rite latin. Les directives qu'il contient concernent en particulier les prêtres du clergé séculier diocésain; cependant, les prêtres membres des Instituts religieux et des Sociétés de vie apostolique doivent tenir compte de nombre d'entre elles, avec les adaptations nécessaires. On souhaite que ce Directoire soit à chaque prêtre une aide pour approfondir sa propre identité et pour enrichir sa spiritualité personnelle; un encouragement pour son ministère et pour sa formation permanente, puisque le prêtre en est lui-même le premier acteur. On espère également qu'il servira de référence pour un apostolat vaste et authentique, pour le bien de l'Eglise et du monde entier.

De la Congrégation pour le Clergé, le Jeudi Saint 1994.

JOSE T. Card. SANCHEZ, *Prefét*

+ **CRESCENZIO SEPE**, *Arch. tit. de Grado, Secrétaire*

Chapitre I

IDENTITE DU PRETRE

Le Sacerdoce comme don

1 L'Eglise tout entière participe de l'onction sacerdotale du Christ dans l'Esprit-Saint. Dans l'Eglise, en effet " tous les chrétiens deviennent un sacerdoce saint et royal, offrant des sacrifices spirituels à Dieu par Jésus-Christ, et proclamant les hauts faits de Celui qui les a appelés des ténèbres à son admirable lumière " (cf. [1P 2,5](#) [1P 2,9](#)) (4). Dans le Christ, tout le Corps mystique est uni au Père par le Saint-Esprit, en vue du salut de tous les hommes. L'Eglise, cependant, ne peut remplir seule cette mission: toute son activité a intrinsèquement besoin de la communion avec le Christ, Tête de son Corps. Indissolublement liée à son Seigneur, elle en reçoit constamment la grâce et la vérité, le gouvernement et le soutien, afin de pouvoir être pour tous et pour chacun " signe et instrument de l'union intime avec Dieu et de l'unité de tout le genre humain ".(5)

Le sacerdoce ministériel trouve sa raison d'être dans cette perspective de l'union vitale de l'Eglise avec le Christ. En effet, grâce à ce ministère, le Seigneur continue à exercer au milieu de son Peuple les fonctions qui ne reviennent qu'à Lui en tant que Tête de son Corps. Par conséquent, le sacerdoce ministériel rend tangible l'activité propre du Christ-Tête, et prouve que le Christ n'a pas abandonné son Eglise mais qu'il continue à lui donner la vie grâce à son sacerdoce éternel. Pour cette raison, L'Eglise considère le sacerdoce ministériel comme un *don* qui lui est fait dans le ministère de certains de ses fidèles.

Ce don, institué par le Christ pour continuer sa mission salvifique, a d'abord été conféré aux Apôtres et se continue dans l'Eglise, à travers leurs successeurs, les évêques.

(4) CONC. CUM. VAT. II, Décr. *Presbyterorum Ordinis*, [PO 2](#)

(5) CONC. CUM. VAT. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 1](#)

Racine sacramentelle

2 Par l'ordination sacramentelle, réalisée par le moyen de l'imposition des mains et de la prière consécatoire prononcée par l'Evêque, il se produit dans le prêtre " un lien ontologique spécifique qui unit le prêtre au Christ, Prêtre Suprême et Bon Pasteur ".(6)

L'identité du prêtre, par conséquent, découle de sa participation spécifique au Sacerdoce du Christ, par laquelle le sujet ordonné devient, dans l'Eglise et pour l'Eglise, image réelle, vivante et transparente du Christ Prêtre, " une représentation sacramentelle du Christ Tête et Pasteur ".(7) Grâce à la consécration, le prêtre " reçoit le don d'un "pouvoir" spirituel qui est participation à l'autorité avec laquelle Jésus-Christ, par Son Esprit, guide son Eglise ".(8)

Cette identification sacramentelle avec le Prêtre Suprême et Eternel, insère spécifiquement le prêtre dans le mystère trinitaire et, à travers le mystère du Christ, dans la Communion ministérielle de l'Eglise pour servir le Peuple de Dieu.(9)

(6) JEAN-PAUL II, *Exhort. ap. post-synodale Pastores dabo vobis*, [PDV 11](#): l.c., 675.

(7) *Ibid*, [PDV 15](#): l.c., 680.

(8) *Ibid*, [PDV 21](#): l.c., 688; cf. CONC. CUM. VAT. II, Décr. *Presbyterorum Ordinis*, [PO 2](#) [PO 12](#)

(9) Cf. JEAN-PAUL II, *Exhort. ap. post-synodale Pastores dabo vobis*, [PDV 12](#): l.c., 676.

Dimension trinitaire

3 En communion avec le Père, le Fils et l'Esprit-Saint

S'il est vrai que tout chrétien par le baptême est en communion avec le Dieu Un et Trine, il est aussi vrai que, grâce à la consécration reçue dans le sacrement de l'Ordre, le prêtre est placé dans une relation particulière et spécifique avec le Père, le Fils, et le Saint-Esprit. En effet, " notre identité a son origine ultime dans la charité du Père. Nous sommes unis au Fils, envoyés par lui, Souverain Prêtre et Bon Pasteur, au moyen du sacerdoce ministériel, par l'action de l'Esprit-Saint. La vie et le ministère du prêtre sont une continuation de la vie et de l'action du Christ. C'est cela notre identité, notre véritable dignité, la source de notre joie, la certitude de notre vie ". (10)

L'identité, le ministère et l'existence du prêtre sont donc essentiellement en relation avec les Trois Personnes divines, en vue du service sacerdotal de l'Eglise.

(10) *Ibid*, [PDV 18](#), l.c., 685-686; *Message des Pères synodaux au Peuple de Dieu* (28 octobre 1990), III; " L'Osservatore Romano ", 29-30 octobre 1990.

4 Dans la dynamique trinitaire du salut

Le prêtre, " comme prolongement visible et sacramentel du Christ, et à sa propre place en face de l'Eglise et du monde, comme origine permanente et toujours nouvelle du salut ", (11) se trouve inséré avec une responsabilité particulière dans la dynamique trinitaire. Son identité provient du *ministerium Verbi et sacramentorum*, qui est en relation essentielle avec le mystère de l'amour salvifique du Père (cf. [Jn 17,6-9](#) [Jn 17,24](#) [1Co 1,1](#) [2Co 1,1](#)), avec l'être sacerdotal du Christ - qui choisit et appelle personnellement son ministre pour qu'il demeure avec Lui (cf. [Mc 3,15](#)) - et avec le don de l'Esprit ([Jn 20,21](#)), qui communique au prêtre la force nécessaire pour donner vie à une multitude de fils de Dieu, convoqués dans son unique Peuple, en chemin vers le Royaume du Père.

(11) JEAN-PAUL II, Exhort. ap. post-synodale *Pastores dabo vobis*, [PDV 16](#): l.c., 682.

5 Relation intime avec la Trinité

On peut en déduire le caractère essentiellement " relationnel " (cf. [Jn 17,11](#) [Jn 17,21](#)) (12) de l'identité du prêtre.

La grâce et le caractère indélébile conférés par l'onction sacramentelle du Saint-Esprit (13) mettent le prêtre " en relation " personnelle avec la Trinité, puisqu'elle est la source de l'être et de l'agir sacerdotal. Cette relation doit être donc nécessairement vécue par le prêtre de manière intime et personnelle, dans un dialogue d'adoration et d'amour avec les trois Personnes divines, conscient que le don reçu lui a été conféré pour le service de tous.

(12) Cf. *ibid*, [PDV 12](#): l.c. 675-677.

(13) Cf. *CONC. CUM. DE TRENTE*, Sess. XXIII, *De sacramento Ordinis*: [DS 1763-1778](#) JEAN-PAUL II, Exhort. ap. post-synodale *Pastores dabo vobis* [PDV 11-18](#): l.c., 673-686; *Catéchèse de l'Audience générale* du 31 mars 1993: " L'Osservatore Romano ", 1er avril 1993.

Dimension christologique

6 Identité spécifique

La dimension christologique, tout comme la dimension trinitaire, provient directement du sacrement qui configure ontologiquement au Christ Prêtre, Maître, Sanctificateur et Pasteur de son Peuple.(14)

Les fidèles qui, tout en restant insérés dans le sacerdoce commun, sont choisis et constitués dans le sacerdoce ministériel, reçoivent une participation indélébile à l'unique sacerdoce du Christ, pour la sanctification, l'enseignement et le gouvernement de tout le Peuple de Dieu. Ainsi, d'une part le sacerdoce commun des fidèles et le sacerdoce ministériel ou hiérarchique sont nécessairement ordonnés l'un à l'autre parce que l'un et l'autre, chacun à sa manière, participent de l'unique sacerdoce du Christ; et d'autre part, ils diffèrent essentiellement l'un de l'autre.(15)

Dans ce sens, l'identité du prêtre est " nouvelle " par rapport à celle de tous les chrétiens qui, par le baptême, participent ensemble de l'unique sacerdoce du Christ et sont appelés à lui rendre témoignage sur toute la terre.(16) La spécificité du sacerdoce ministériel se situe dans le cadre de la nécessité qu'ont tous les fidèles d'adhérer à la médiation et à la seigneurie du Christ, rendues visibles dans l'exercice du sacerdoce ministériel.

Dans cette identité christologique particulière, le prêtre doit avoir conscience que sa vie est un mystère totalement inséré dans le mystère du Christ et de l'Eglise, de manière nouvelle et spécifique, et que ceci l'engage totalement dans l'activité pastorale et l'élève.(17)

(14) Cf. CONC. CUM. VAT. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 18-31](#) Décr. *Presbyterorum Ordinis*, [PO 2 CIC 1008](#)

(15) Cf. CONC. CUM. VAT. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 10](#) Décr. *Presbyterorum Ordinis*, [PO 2](#)

(16) Cf. CONC. CUM. VAT. II, Décr. *Apostolicam actuositatem*, [AA 3](#), JEAN-PAUL II, Exhort. ap. post-synodale *Christifidelis laici* (30 décembre 1988), [CL 14](#) AAS 81(1989), 409-413.

(17) Cf. JEAN-PAUL II, Exhort. ap. post-synodale *Pastores dabo vobis*, [PDV 13-14](#): I.c., 677-679; *Catéchèse* de l'Audience Générale du 31 mars 1993: " L'Osservatore Romano ", 1er avril 1993.

7 Au sein du Peuple de Dieu

Le Christ associe les Apôtres à sa propre mission: " Comme le Père m'a envoyé, moi aussi je vous envoie " ([Jn 20,21](#)) . Dans l'Ordination sacrée, la dimension missionnaire est ontologiquement présente. Le prêtre est choisi, consacré et envoyé pour rendre efficace aujourd'hui cette mission éternelle du Christ, dont il devient l'authentique représentant et le messager: " Celui qui vous écoute, c'est moi qu'il écoute, et celui qui vous rejette, rejette celui qui m'a envoyé " ([Lc 10,16](#)) .

On peut donc dire que la configuration au Christ, par le moyen de la consécration sacramentelle, définit le prêtre au sein du Peuple de Dieu, en le faisant participer d'une façon qui lui est propre au pouvoir sanctificateur, magistériel et pastoral de Jésus-Christ lui-même, Tête et Pasteur de l'Eglise.(18)

Agissant *in persona Christi Capitis*, le prêtre devient le ministre des actions salvifiques essentielles; il transmet les vérités nécessaires au salut et fait paître le Peuple de Dieu, en le conduisant vers la sainteté.(19)

(18) Cf. JEAN-PAUL II, Exhort. ap. post-synodale *Pastores dabo vobis*, [PDV 18](#): I.c., 684-686.

(19) Cf. *ibid.*, [PDV 15](#) I.c., 679-681.

Dimension pneumatologique

8 Caractère sacramental

Dans son ordination presbytérale, le prêtre a reçu le sceau de l'Esprit-Saint qui fait de lui un homme marqué par le caractère sacramental afin d'être pour toujours ministre du Christ et de l'Eglise. Conforté par la promesse selon laquelle le Consolateur demeurera " avec lui pour toujours " ([Jn 14,16-17](#)) , le prêtre sait qu'il ne perdra jamais la présence et le pouvoir efficace du Saint-Esprit, pour pouvoir exercer son ministère et vivre la charité pastorale, comme un don total de soi pour le salut de ses frères.

9 Communion personnelle avec le Saint-Esprit

C'est aussi le Saint-Esprit qui, dans l'ordination, confère au prêtre le devoir prophétique d'annoncer et d'expliquer, avec autorité, la Parole de Dieu. Inséré dans la communion de l'Eglise avec tout l'ordre sacerdotal, le prêtre sera guidé par l'Esprit de Vérité, que le Père a envoyé par le Christ, et qui enseigne toute chose, rappelant tout ce que Jésus a dit aux Apôtres. Par conséquent le prêtre, avec l'aide de l'Esprit-Saint, et grâce à l'étude de la Parole de Dieu dans les Ecritures, à la lumière de la Tradition et du Magistère, (20) découvre la richesse de la Parole qu'il doit annoncer à la communauté ecclésiale à lui confiée.

(20) Cf. CONC. CUM. VAT. II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 10](#) Décr. *Presbyterorum Ordinis*, [PO 4](#).

10 Invocation de l'Esprit-Saint

Par la vertu du caractère sacramental, identifiant son intention avec celle de l'Eglise, le prêtre est toujours en communion avec l'Esprit-Saint dans la célébration de la liturgie, et surtout de l'Eucharistie et des autres sacrements.

Dans chaque sacrement en effet, c'est le Christ qui agit en faveur de l'Eglise, par le Saint-Esprit invoqué dans sa puissance efficace par le prêtre célébrant *in persona Christi*. (21) La célébration sacramentelle, par conséquent, tire son efficacité de la parole du Christ qui l'a instituée et de la puissance de l'Esprit que l'Eglise invoque souvent par le moyen de l'épiclesse. Ceci est particulièrement évident dans la Prière eucharistique où le prêtre, invoquant la puissance de l'Esprit-Saint sur le pain et le vin, prononce les paroles de Jésus et actualise le mystère du Corps et du Sang du Christ réellement présent.

(21) Cf. CONC. CUM. VAT. II, Décr. *Presbyterorum Ordinis*, [PO 5](#) [CEC 1120](#)

11 Force pour guider la communauté

C'est finalement dans la communion de l'Esprit-Saint que le prêtre trouve la force pour guider la communauté qui lui est confiée et pour la maintenir dans l'unité voulue par le Seigneur.

(22) La prière du prêtre à l'Esprit-Saint peut prendre exemple de la prière sacerdotale de Jésus-Christ (cf. [Jn 17](#)) . Il doit donc prier pour l'unité des fidèles afin qu'ils soient " Un ", pour que le monde croit que le Père a envoyé le Fils pour le salut de tous.

(22) Cf. CONC. CUM. VAT. II, Décr. *Presbyterorum Ordinis*, [PO 6](#)

Dimension ecclésiologique

12 " Dans " et " face " à l'Eglise

Le Christ, source permanente et toujours nouvelle du salut, est le mystère originaire dont découle le mystère de l'Eglise, son Corps et son Epouse, appelée par l'Epoux à être signe et instrument de rédemption. Par l'oeuvre confiée aux Apôtres et à leurs Successeurs, le Christ continue à donner la vie à son Eglise.

A travers le mystère du Christ, le prêtre, quand il exerce son ministère dans toute sa diversité, entre aussi dans le mystère de l'Eglise qui " prend conscience, dans la foi, de ne pas exister par elle-même, mais par la grâce du Christ dans l'Esprit-Saint ".(23) Le prêtre, pour cette raison, bien qu'inséré dans l'Eglise, se place aussi face à elle.(24)

(23) Cf. JEAN-PAUL II, Exhort. ap. post-synodale *Pastores dabo vobis*, [PDV 16](#): I.c., 681.

(24) Cf. *ibid* [PDV 16](#)

13 Participant d'une certaine manière à la sponsalité de Jésus-Christ

En effet, le sacrement de l'Ordre rend le prêtre participant non seulement au mystère du Christ Prêtre, Maître, Tête et Pasteur, mais aussi, d'une certaine manière, à celui du Christ " Serviteur et Epoux de l'Eglise ".(25) Elle est Son " Corps ", et il l'a aimée et il l'aime au point de se donner lui-même pour elle (cf. [Ep 5,25](#)) ; il la régénère et la purifie continuellement par la Parole et par les sacrements (cf. *ibid* [Ep 5,26](#)) ; il se sacrifie pour la rendre toujours plus belle (cf. *ibid* [Ep 5,27](#)) et enfin, il la nourrit et l'entoure de soins (cf. *ibid* [Ep 5,29](#)) .

Les prêtres qui - collaborateurs de l'Ordre Episcopal - constituent avec leur évêque un seul presbyterium,(26) participent à un degré subordonné de l'unique sacerdoce du Christ. D'une certaine manière, ils participent aussi, à l'exemple de l'évêque, de cette dimension sponsale vis-à-vis de l'Eglise, bien signifiée dans le rite de l'ordination Episcopale par la remise de l'anneau.(27)

Les prêtres qui, " dans chacune des communautés locales de fidèles, rendent pour ainsi dire présent l'Evêque, auquel ils sont unis dans la confiance et la magnanimité ",(28) devront être fidèles à l'Epouse, et comme des icônes vivantes du Christ Epoux, ils devront rendre opérant le don multiforme du Christ à son Eglise.

Par cette communion avec le Christ Epoux, le sacerdoce ministériel est lui aussi constitué - comme le Christ, avec le Christ et dans le Christ - dans ce mystère d'amour salvifique dont le mariage entre chrétiens est une participation.

Parce qu'il est appelé dans un acte d'amour surnaturel absolument gratuit, le prêtre doit aimer l'Eglise comme le Christ l'a aimée, lui consacrant toutes ses énergies et se donnant dans la charité pastorale jusqu'à donner quotidiennement sa propre vie.

(25) *Ibid.*, [PDV 3](#): I.c., 661.

(26) Cf. CONC. CUM. VAT. II, Const. Dogm. *Lumen gentium*, [LG 28](#) Décr. *Presbyterorum Ordinis*, [PO 7](#) Décr. *Christinus Dominus*, [CD 28](#); Décr. *Ad gentes*, [AGD 19](#) JEAN PAUL II, Exhort. Post-synodale *Pastores dabo vobis*, [PDV 17](#): I.c., 683

(27) Cf. CONC. CUM. VAT. II, Const. Dogm. *Lumen gentium*, [LG 28](#) Pontificale Romanum, *Ordinatio Episcoporum, Presbyterorum et Diaconorum*, cap. I, n.51, Ed typica altera, 1990, p.26.

(28) CONC. CUM. VAT. II, Const. Dogm. *Lumen gentium*, [LG 28](#)

14 Universalité du sacerdoce

Le commandement du Seigneur d'évangéliser toutes les nations ([Mt 28,18-20](#)) constitue une autre dimension de l'être du prêtre *face* à l'Eglise.(29) Envoyé, *missus* par le Père à travers le Christ, le prêtre appartient " de manière immédiate " à l'Eglise universelle,(30) qui a la mission d'annoncer la Bonne Nouvelle " jusqu'aux extrémités de la terre " ([Ac 1,8](#)) .(31)

" Le don spirituel que les prêtres ont reçu à l'ordination les prépare à une mission de salut d'ampleur universelle ".(32) En effet, par l'Ordre et le ministère reçu, tous les prêtres sont associés au Corps Episcopal et, en communion hiérarchique avec lui, ils servent l'Eglise tout entière selon leur vocation et leur grâce spécifiques.(33) Par conséquent, l'appartenance à une Eglise particulière réalisée par l'incardination (34) ne doit pas enfermer le prêtre dans une mentalité étroite et particulariste, mais l'ouvrir plutôt au service d'autres Eglises. Toute Eglise est en effet la réalisation particulière de l'unique Eglise de Jésus-Christ, à tel point que l'Eglise universelle vit et accomplit sa mission dans et à partir des Eglises particulières en communion effective avec elle. Ainsi, tous les prêtres doivent avoir un coeur et une mentalité missionnaires, en étant ouverts aux besoins de l'Eglise et du monde.(35)

(29) Cf. JEAN-PAUL II, Exhort. ap. post-synodale *Pastores dabo vobis*, [PDV 16](#) : I.c., 681

(30) Cf. CONGREGATION POUR LA DOCTRINE DE LA FOI, Lettre sur l'Eglise comme communion *Communio notio* (28 mai 1992), [Koinonia](#) 10: AAS 85 (1993), 844.

(31) Cf. JEAN PAUL II, Encycl. *Redemptoris Missio*, [RMI 23](#) a, AAS 83 (1991), 269.

(32) Cf. CONC. CUM. VAT. II, Décr. *Presbyterorum Ordinis*, [PO 10](#) cf. JEAN PAUL II, Exhort. ap. post-synodale *Pastores dabo vobis*, [PDV 32](#): I.c., 709-710.

(33) Cf. CONC. CUM. VAT. II, Const. Dogm. *Lumen gentium*, [LG 28](#) Décr. *Presbyterorum Ordinis*, [PO 7](#)

(34) Cf. [CIC 266](#) n1

(35) Cf. CONC. CUM. VAT. II, Const. Dogm. *Lumen gentium*, [LG 23](#) [LG 26](#) S. CONGR. POUR CLERGE, Notes dir. *Postquam Apostoli* (25 mars 1980), 5; 14; 23; AAS 72 (1980) 346-347; 353-354; 360-361; TERTULLIEN, *De praescriptione*, 20, 5-9: CCL, 1, 201-202.

15 Dimension missionnaire du sacerdoce

Il est important que le prêtre soit pleinement conscient de cette dimension missionnaire de son sacerdoce et qu'il la vive profondément, en harmonie avec l'Eglise qui éprouve aujourd'hui comme hier, le besoin d'envoyer ses ministres là où leur mission est plus urgente, et de s'engager à réaliser une distribution plus équitable du clergé.(36)

Cette exigence de la vie de l'Eglise dans le monde contemporain doit être intensément éprouvée par chaque prêtre, qui la vivra comme le don de son âme au sein de l'Eglise et à son service.

Par conséquent, on ne peut admettre les opinions qui, au nom d'un respect mal compris des cultures particulières, tendent à dénaturer l'action missionnaire de l'Eglise appelée à accomplir un seul ministère universel de salut qui transcende et doit vivifier toutes les cultures.(37)

Il faut également dire que l'expansion universelle intrinsèque au ministère sacerdotal, à laquelle on ne pourra donc jamais renoncer, trouve une correspondance dans les caractéristiques socio-culturelles du monde contemporain qui éprouve l'exigence d'éliminer les barrières divisant les peuples et les nations: surtout à travers la communication entre cultures, on veut rendre frères les peuples malgré les distances géographiques qui les divisent.

Aujourd'hui plus que jamais, le clergé doit donc se sentir apostoliquement engagé à unir tous

les hommes en Jésus-Christ, dans son Eglise.

(36) Cf. CONC. CUM. VAT. II, Const. Dogm. *Lumen gentium*, [LG 23](#) Décr. *Presbyterorum Ordinis*, [PO 10](#) JEAN PAUL II, Exhort. post-synodale *Pastores dabo vobis*, [PDV 32](#): I.c., 709-710; S. CONGREGATION POUR CLERGE, Notes directives *Postquam Apostoli* (25 mars 1980): AAS 72 (1980), 343-364; CONGREGATION POUR L'EVANGELISATION DES PEUPLES, *Guide pastoral pour les prêtres diocésains des Eglises dépendantes de la Congrégation pour l'Evangelisation des Peuples* (1er Octobre 1989), [Pastoral 4](#); [CIC 271](#)

(37) CONGREGATION POUR L'EVANGELISATION DES PEUPLES, *Guide pastoral pour les prêtres diocésains des Eglises dépendantes de la Congrégation pour l'Evangelisation des Peuples* (1er Octobre 1989); JEAN PAUL II, Encycl. *Redemptoris Missio* (7 décembre 1990), [RMI 54](#) [RMI 67](#): AAS 83 (1991), 301-302; 315-316.

16 Autorité comme " amoris officium "

Une autre manifestation de l'être du prêtre *face* à l'Eglise, c'est son être de guide de la sanctification des fidèles confiés à son ministère, qui est essentiellement pastoral. Cette réalité qu'il faut vivre avec humilité et cohérence peut être soumise à deux tentations opposées.

La première est d'exercer le ministère en s'emparant du troupeau (cf. [Lc 22,24-27](#) [1P 5,1-4](#)) ; la deuxième est de rendre vaine la configuration personnelle au Christ Tête et Pasteur, en suivant une acception incorrecte du concept de " communauté ".

La première tentation a été forte également pour les disciples et Jésus l'a toujours corrigée sur le champ: toute autorité doit être exercée en esprit de service comme " amoris officium " (38) et dans un dévouement désintéressé pour le bien du troupeau (cf. [Jn 13,14](#) [Jn 10,11](#)).

Le prêtre devra toujours se souvenir que le Seigneur et Maître " n'est pas venu pour être servi mais pour servir " ([Mc 10,45](#)) ; qu'il s'est incliné pour laver les pieds de ses disciples (cf. [Jn 13,5](#)) avant de mourir sur la Croix et de les envoyer dans le monde entier (cf. [Jn 20,21](#)) .

Les prêtres rendront un authentique témoignage au Seigneur Ressuscité, qui a reçu " tout pouvoir au ciel et sur la terre " (cf. [Mt 28,18](#)), s'ils exercent leur pouvoir propre comme un service aussi humble qu'autorisé en faveur du troupeau,(39) dans le respect des fonctions que le Christ et l'Eglise confient aux fidèles laïcs (40) et aux fidèles consacrés par la profession des conseils évangéliques.(41)

(38) Cf. S. AUGUSTIN, *In Iohannis Evangelium Tractatus*, 123, 5: CCL, 36, 678.

(39) Cf. JEAN PAUL II, Exhort. post-synodale *Pastores dabo vobis*, [PDV 21](#): I.c. 688-690; [CIC 274](#)

(40) Cf. [CIC 275n2](#); [CIC 529n1](#)

(41) Cf. *ibid*, [CIC 574n1](#)

17 Tentation d'un esprit démocratique déplacé

Il arrive souvent que pour éviter cette première déviation, on tombe dans la seconde et qu'on tende à éliminer toute différence de rôle entre les membres du Corps Mystique du Christ qu'est l'Eglise, niant en pratique la doctrine certaine de l'Eglise qui distingue le sacerdoce commun du sacerdoce ministériel.(42)

Au rang des obstacles aujourd'hui rencontrés on compte ce qu'on pourrait appeler un " esprit démocratique déplacé ", - le " démocratisme " -. Il faut souligner à cet égard que l'Eglise reconnaît tous les mérites et les valeurs que la culture démocratique a apportés à la société civile. D'autre part, L'Eglise s'est toujours battue, avec tous les moyens dont elle disposait,

pour la reconnaissance de l'égalité de tous les hommes. Fort de cette tradition ecclésiale, le Concile Vatican II s'est ouvertement exprimé sur la commune dignité des baptisés. (43)

Cependant, il est aussi nécessaire d'affirmer que la mentalité et les pratiques de certains courants culturels, sociaux et politiques de notre temps ne sont pas automatiquement transférables à l'intérieur de l'Eglise. L'Eglise en effet doit son existence et sa structure au dessein salvifique de Dieu. Elle se contemple elle-même comme un *don* de la bienveillance d'un Père qui l'a libérée par l'humiliation de son Fils sur la croix. L'Eglise veut être par conséquent - dans le Saint-Esprit - totalement conforme et fidèle à la volonté libre et libératrice de son Seigneur Jésus-Christ. A cause de ce mystère de salut, l'Eglise, de par sa nature, est une réalité différente des simples sociétés humaines.

C'est donc une très grave tentation que ce " démocratism ", puisqu'il pousse à ne pas reconnaître l'autorité et la grâce capitale du Christ et à dénaturer l'Eglise, comme si elle n'était qu'une société humaine. Cette conception touche à la constitution hiérarchique telle qu'elle a été voulue par son Divin Fondateur, telle que le Magistère l'a toujours clairement enseignée et telle que l'Eglise elle-même l'a vécue de manière ininterrompue.

La participation dans l'Eglise se fonde sur le mystère de la communion qui par sa nature comprend la présence et l'activité de la hiérarchie ecclésiastique.

Par conséquent, on ne peut pas admettre dans l'Eglise cette mentalité, qui se manifeste peut-être surtout dans certains organismes de participation ecclésiale, et qui tend soit à confondre les devoirs des prêtres et ceux des fidèles laïcs, soit à ne pas distinguer l'autorité de l'Evêque de celle des prêtres comme collaborateurs des Evêques, soit à nier la spécificité du ministère de Pierre dans le Collège Episcopal.

Il faut rappeler à cet égard que le presbyterium et le conseil presbytéral ne sont pas des expressions du droit d'association des clercs. On devra moins encore les comprendre selon une vision de type syndicaliste, avec des revendications et des intérêts de partis étrangers à la communion ecclésiale. (44)

(42) Cf. CONC. CUM. DE TRENTE, Session XXIII, *Desacramento Ordinis*, cap. e e 4, can. 3, 4, 6: [DS 1763-1776](#) CONC. CUM. VAT. II, Const. Dogm. *Lumen gentium*, [LG 10](#) S.

CONGREGATION POUR LA DOCTRINE DE LA FOI, Lettre aux Evêques de l'Eglise Catholique sur quelques questions concernant le ministre de l'Eucharistie *Sacerdotium ministeriale* (6 août 1983), 1: AAS 75 (1983), 1001.

(43) Cf. CONC. CUM. VAT. II, Const. Dogm. *Lumen gentium*, [LG 9](#)

(44) Cf. CONC. CUM. VAT. II, Décr. *Presbyterorum Ordinis*, [PO 7](#)

18 Distinction entre sacerdoce commun et sacerdoce ministériel

La distinction entre le sacerdoce commun et le sacerdoce ministériel, loin d'entraîner séparation ou division entre les membres de la communauté chrétienne, harmonise et vivifie la vie de l'Eglise. L'Eglise en effet, en tant que Corps du Christ, est communion organique de tous les membres: chacun sert à la vie de l'ensemble s'il vit pleinement son rôle et sa vocation spécifiques ([1Co 12,12](#) ss.). (45)

Il n'est donc licite pour personne de changer ce que le Christ a voulu pour son Eglise. Elle est indissolublement liée à son Fondateur et à sa Tête qui est le seul à lui donner, à travers la puissance de l'Esprit-Saint, des ministres pour le service de ses fidèles. C'est le Christ qui appelle, consacre et envoie à travers les Pasteurs légitimes. Aucune communauté, même dans une situation de particulière nécessité, ne peut se substituer à Lui, en cherchant à se donner elle-même son prêtre en suivant une procédure différente des dispositions de l'Eglise.

(46) La solution pour résoudre les cas de nécessité réside dans la prière de Jésus: "Priez le maître de la moisson d'envoyer des ouvriers à sa moisson" ([Mt 9,38](#)) . Si à cette prière faite avec foi s'ajoute l'intense vie de charité de la communauté, on peut être sûr que le Seigneur

ne manquera pas de donner des pasteurs selon son coeur (cf. [Jr 3,15](#)) (47).

(45) Cf. CONCREGATION POUR L'EVANGELISATION DES PEUPLES, *Guide pastoral pour les prêtres diocésains des Eglises dépendantes de la Congrégation pour l'Evangelisation des Peuples* (1er octobre 1989), [Pastoral](#) 3.

(46) Cf. CONCREGATION POUR LA DOCTRINE DE LA FOI, Lettre aux Evêques de l'Eglise Catholique sur quelques questions concernant le ministre de l'Eucharistie *Sacerdotium ministeriale* (6 août 1983), II. 3, III. 2: AAS 75 (1983), 1001-1009. *Catéchisme de l'Eglise Catholique* [CEC 875](#)

(47) Cf. CONC. CUM. VAT. II, Décr. *Presbyterorum Ordinis*, [PO 11](#)

19 Seuls les prêtres sont pasteurs

Un moyen de ne pas tomber dans la tentation "démocratiste", sera d'éviter une certaine "cléricalisation" du laïcat (48) qui met à l'étroit le sacerdoce ministériel du prêtre. Lui seul après l'Evêque, en vertu du ministère sacerdotal reçu dans l'ordination, mérite de manière appropriée et univoque le nom de "pasteur". Le qualificatif de "pastoral" en effet fait référence soit à la *potestas docendi et sanctificandi*, soit à la *potestas regendi*. (49)

Du reste on doit rappeler que la véritable promotion du laïcat n'est pas favorisée par de telles tendances qui conduisent souvent à oublier l'authentique vocation et la mission ecclésiale des laïcs dans le monde.

(48) Cf. JEAN-PAUL II, Discours à l'Episcopat de la Suisse (15 juin 1984): *Enseignements*, VIII/ I (1984), 1784.

(49) Cf. JEAN-PAUL II, Discours aux participants du Symposium international sur "le prêtre aujourd'hui": "L'Osservatore Romano", 29 mai 1993; Discours aux participants du *Symposium international "Ius in vita et in missione Ecclesiae"* (23 avril 1993), "L'Osservatore Romano", 25 avril 1993.

1990 Directoire clergé

1880 Arcanum Divinae Sapientiae

ARCANUM DIVINAE SAPIENTIAE

10 février 1880

Le plan divin

1

Le mystérieux dessein de la sagesse divine que Jésus- Christ, le Sauveur des hommes, devait accomplir sur cette terre, était que le monde, atteint de décadence, fût restauré divinement par Lui et en Lui. C est ce que l'apôtre saint Paul exprimait par une grande et magnifique parole, lorsqu'il écrivait aux Ephésiens : "Le secret de sa volonté.. c'est de restaurer dans le Christ toutes les choses qui sont au ciel et sur la terre" [Ep 1,9-10](#). Et, en effet, lorsque le Christ Notre Seigneur voulut accomplir la mission qu'il avait reçue de son Père, il imprima aussitôt à toutes choses une forme et un aspect nouveaux, et il répara ce que le temps avait fait déchoir. Il guérit les blessures dont la nature humaine souffrait par suite de la faute de notre premier père ; il rétablit en grâce avec Dieu l'homme devenu par nature enfant de colère ; il conduisit à la lumière de la vérité les esprits fatigués par de longues erreurs ; il fit renaître à toutes les vertus des coeurs usés par toutes sortes de vices ; et après avoir rendu aux hommes l'héritage du bonheur éternel, il leur donna l'espérance certaine que leur corps même, mortel et périssable, participerait un jour à l'immortalité et à la gloire du ciel.

2

Et, afin que ces insignes bienfaits aient sur la terre une durée égale à celle du genre humain, il institua l'Eglise dispensatrice de ses dons, et il pourvut à l'avenir en lui donnant la mission de remettre l'ordre dans la société humaine là où il serait troublé, et de relever ce qui viendrait à s'affaïsser.

La mission de L'Eglise

3

Bien que cette restauration divine, dont Nous avons parlé, eût pour objet principal et direct les ,hommes constitués dans l'ordre surnaturel de la grâce, néanmoins ses fruits précieux et salutaires profitèrent largement aussi à l'ordre naturel.

C'est pourquoi les hommes pris individuellement, aussi bien que le genre humain tout entier en reçurent un notable perfectionnement ; car l'ordre de choses fondé par le Christ une fois établi, chaque homme put heureusement contracter la pensée et l'habitude de se confier en la Providence paternelle de Dieu et s'appuyer sur l'espérance du secours d'en haut avec la certitude de n'être point déçu ; de là naissent le courage, la modération, la constance, l'égalité et la paix de l'âme, et enfin beaucoup d'éminentes vertus et de belles actions.

4

Quant à la société domestique et à la société civile, il est merveilleux de voir à quel point elles gagnèrent en dignité, en stabilité, en honneur. L'autorité des princes devint plus équitable et plus sainte, la soumission des peuples plus volontaire et plus facile ; l'union des citoyens plus étroite, le droit de propriété mieux garanti. La religion chrétienne sut veiller et pourvoir si complètement à tout ce qui est utile aux hommes vivant en société, qu'il semble, au témoignage de saint Augustin, qu'elle n'aurait pu faire davantage pour rendre la vie agréable et heureuse, lors même qu'elle n'aurait eu d'autre but que de procurer et d'accroître les avantages et les biens de cette vie mortelle.

Mais Notre intention n'est pas de traiter en détail ce vaste sujet : Nous voulons seulement parler de la société domestique dont le mariage est le principe et la base.

L'origine du mariage

5

Tout le monde sait, Vénérables Frères, quelle est la véritable origine du mariage. - Quoique les détracteurs de la foi chrétienne refusent d'admettre sur cette matière la doctrine constante de l'Eglise et s'efforcent depuis longtemps déjà de détruire la tradition de tous les peuples et de tous les siècles, ils n'ont pu toutefois ni éteindre, ni affaiblir la force et l'éclat de la Vérité. Nous rappelons ce qui est connu de tous, et ce qui ne saurait être révoqué en doute : le sixième jour de la création, Dieu ayant formé l'homme du limon de la terre, et ayant soufflé sur sa face le souffle de vie, voulut lui donner une compagne, qu'il tira merveilleusement du flanc de l'homme lui-même, pendant qu'il dormait [Gn 2,18-24](#). En cela, Dieu voulut, providentiellement, que ce couple d'époux fût le principe naturel de tous les hommes et la souche d'où le genre humain devait sortir, et, par une série non interrompue de générations, se conserver dans tous les temps.

6

Et afin que cette union de l'homme et de la femme fût mieux en harmonie avec les desseins très sages de Dieu, elle reçut et, à partir de ce jour, porta au front, comme une empreinte et comme un sceau, deux qualités principales, nobles entre toutes, savoir l'unité et la perpétuité - C'est ce que nous voyons déclaré et ouvertement confirmé dans l'Evangile par la divine autorité de Jésus-Christ, affirmant aux Juifs et aux Apôtres que le mariage, d'après son institution même, ne doit avoir lieu qu'entre deux personnes, un seul homme et une seule femme ; que des deux il doit se faire comme une seule chair ; et que le lien nuptial, de par la volonté de Dieu, est si intimement et si fortement noué, qu'il n'est au pouvoir d'aucun homme de le délier ou de le rompre. "L'homme s'attachera à son épouse, et ils seront deux en une seule chair. C'est pourquoi ils ne sont déjà plus deux, mais une seule chair. Que l'homme ne sépare donc point ce que Dieu a uni" [Mt 19,5-6](#).

Décadence

7

Mais cette forme du mariage, si excellente et si haute, commença peu à peu à se corrompre et à disparaître chez les peuples païens, et dans la race même des Hébreux elle sembla se voiler et s'obscurcir.

L'usage général s'était, en effet, introduit chez eux de permettre à un homme d'avoir plusieurs femmes ; et, plus tard, lorsque Moïse, à cause de la dureté de leur coeur [Mt 19,8-9](#),

eut l'indulgence d'autoriser la répudiation des épouses, la voie fut ouverte au divorce.

8

Quant à la société païenne, on peut à peine croire à quel degré de corruption et de déformation le mariage y descendit, livré qu'il était aux flots des erreurs de chaque peuple et des plus honteuses passions. On vit toutes les nations oublier plus ou moins la notion et la véritable origine du mariage ; et, en conséquence, les mariages furent réglés par des lois de toute sorte, qui paraissaient dictées par des raisons d'Etat, au lieu d'être conformes aux prescriptions de la nature. Des rites solennels, inventés suivant le bon plaisir des législateurs, faisaient qu'une femme avait le titre honoré d'épouse ou le titre honteux de concubine ; bien plus, on était venu à ce point que l'autorité des chefs d'Etat décidait quels étaient ceux à qui il était permis de contracter mariage et quels étaient ceux qui ne le pouvaient pas, ces prescriptions législatives étant en grande partie contraires à l'équité ou même absolument injustes. En outre, la polygamie, la polyandrie et le divorce furent cause d'un extrême relâchement dans le lien conjugal.

9

Une profonde perturbation s'introduisit aussi dans les droits et les devoirs réciproques des époux, le mari ayant acquis la propriété de l'épouse, et la répudiant souvent sans aucun juste motif, tandis qu'il avait le droit de donner libre cours à ses passions effrénées "en fréquentant les lupanars et les femmes esclaves, comme si c'était la dignité et non pas la volonté qui fait la faute" (St Jérôme, let. 77 à Oceanus). Au milieu de ces dérèglements de l'homme, rien n'était plus misérable que la condition de l'épouse, dont l'avilissement était si grand qu'elle était presque considérée comme un instrument acheté pour satisfaire la passion ou pour donner une postérité. On n'eut même pas honte d'établir un trafic (cf. Arnobe, Adv. Gent. 4), à l'instar de toutes les choses vénales, sur les femmes à marier ; en même temps, on donnait au père et au mari le pouvoir d'infliger à la femme le dernier supplice. La famille qui naissait de pareils mariages devenait nécessairement la propriété de l'Etat ou le domaine du père de famille (cf. Denys d'Halicarn, liv. II, ch. 26-27), à qui les lois permettaient, non seulement de faire et de défaire à son gré les mariages de ses enfants, mais aussi d'exercer sur eux le droit barbare de vie et de mort.

Restauration du mariage

10

Mais tous ces vices et toutes ces hontes dont les mariages étaient souillés trouvèrent enfin leur relèvement et leur remède divins ; car Notre-Seigneur Jésus-Christ, rétablissant la dignité humaine et perfectionnant les lois mosaïques, fit du mariage un des objets importants de sa sollicitude. En effet, il ennoblit par Sa présence les noces de Cana, en Galilée, et il les rendit mémorables [Jn 2,1](#) par le premier de ses miracles. En vertu de ces faits, et à partir de ce jour, il semble que le mariage ait commencé à recevoir un caractère nouveau de sainteté. Ensuite, le Sauveur rappela le mariage à la noblesse de sa première origine en réprochant les moeurs des Juifs au sujet de la pluralité des épouses et de l'usage de la répudiation, et surtout en proclamant le précepte que personne n'osât séparer ce que Dieu lui-même avait uni par un lien perpétuel. C'est pourquoi, après avoir résolu les difficultés qui provenaient des institutions mosaïques, il formula, en qualité de législateur suprême, cette règle sur le mariage : "Je vous dis que quiconque renverra son épouse, hors le cas de fornication, et en prendra une autre, est adultère, et quiconque prendra celle qui aura été renvoyée est adultère" [Mt 19,9](#).

Le Sacrement

11

Mais ce que l'autorité de Dieu avait décrété et établi au sujet du mariage les Apôtres, messagers des lois divines, le confièrent plus complètement et plus explicitement à la tradition et à l'Écriture. C'est le lieu de rappeler ce que, à la suite des Apôtres, "les saints Pères, les Conciles et la tradition de l'Église universelle ont toujours enseigné" [DS 1800](#) savoir que le Christ Notre-Seigneur a élevé le mariage à la dignité de sacrement ; qu'il a voulu en même temps que les époux, assistés et fortifiés par la grâce céleste, fruit de ses mérites, puisent la sainteté dans le mariage même ; que dans cette union, devenue admirablement conforme au modèle de son union mystique avec l'Église, il a rendu plus parfait l'amour naturel [DS 1799](#) et resserré plus étroitement encore par le lien de la divine charité, la société, indivisible par nature, de l'homme et de la femme. "Époux, disait saint Paul aux Ephésiens, aimez vos épouses, comme le Christ aima son Église et se sacrifia pour elle afin de la sanctifier... Les maris doivent aimer leurs femmes comme leur propre corps... Car personne n'a jamais haï sa propre chair; mais chacun la nourrit et en prend soin, comme le Christ le fait pour l'Église ; parce que nous sommes les membres de son corps, formés de sa chair et de ses os. C'est pourquoi l'homme laissera son père et sa mère et s'attachera à son épouse, et ils seront deux en une seule chair. Ce sacrement est grand ; je dis dans le Christ et dans l'Église " [Ep 5,25-32](#).

L'indissolubilité**12**

De même, nous avons appris par les Apôtres que le Christ a voulu que l'unité et la stabilité perpétuelle du mariage, exigées par l'origine même de cette institution, fussent saintes et à jamais inviolables. "A ceux qui sont unis par le mariage", dit le même apôtre saint Paul, "je prescris, ou plutôt c'est le Seigneur lui-même, que la femme ne se sépare point de son mari ; que si elle s'en sépare, elle reste sans se marier, ou qu'elle se réconcilie avec son mari" [1Co 7,10-11](#) Et encore : "La femme est enchaînée à la loi tant que vit son mari ; que si son mari vient à mourir, elle est libre" [1Co 7,39](#)

Pour tous ces motifs, le mariage est devenu "un grand sacrement [Ep 5,32](#) honorable en tout" [He 13,4](#), pieux, chaste, digne d'un grand respect, en raison des choses sublimes dont il est la signification et l'image.

La fin nouvelle du mariage**13**

Mais la perfection et la plénitude du mariage chrétien n'est pas contenue tout entière dans ce qui vient d'être rappelé. Car, d'abord un but bien plus noble et plus élevé qu'auparavant fut proposé à la société conjugale, puisque la fin qui lui fut assignée ne fut pas seulement de propager le genre humain, mais de donner à l'Église des enfants, "concitoyens des Saints et familiers de Dieu" [Ep 2,19](#), c'est-à-dire de faire qu'"un peuple fut engendré et élevé pour le culte et la religion du vrai Dieu et de notre Sauveur Jésus-Christ" (Catech romain ch. 8).

La société conjugale

14

En second lieu, les devoirs de chacun des époux furent nettement définis et leurs droits exactement déterminés. C'est une obligation pour eux de se souvenir toujours qu'ils se doivent la plus grande affection, une constante fidélité et une assistance réciproque, dévouée et assidue.

L'homme est le chef de la famille et la tête de la femme ; celle-ci cependant parce qu'elle est la chair de sa chair et l'os de ses os, doit se soumettre et obéir à son mari, non à la façon d'une esclave mais d'une compagne, en sorte que l'obéissance qu'elle lui rend ne soit ni sans dignité ni sans honneur. Et dans celui qui est le chef, aussi bien que dans celle qui obéit, tous deux étant l'image, l'un du Christ, l'autre de l'Eglise, il faut que ce soit toujours la charité divine qui règle le devoir. Car "l'homme est le chef de la femme, comme le Christ est le Chef de l'Eglise... Mais Comme l'Eglise est soumise au Christ, ainsi les femmes doivent être soumises à leur mari en toutes choses" [Ep 5,23-24](#).

15

Pour ce qui est des enfants, la conscience leur fait un devoir de se soumettre et d'obéir à leurs parents, et de les honorer ; et, en retour, il faut que les parents appliquent toutes leurs pensées et tous leurs soins à protéger leurs enfants, et surtout à les élever dans la vertu : "Pères, élevez vos enfants dans la discipline et la correction du Seigneur" [Ep 6,4](#). D'où l'on comprend que les devoirs des époux sont nombreux et graves ; mais ces devoirs, par la vertu que donne le sacrement, deviennent pour les bons époux, non seulement supportables mais doux à accomplir.

Le mariage confié à l'Eglise

16

Le Christ, ayant relevé le mariage jusqu'à une si haute perfection, en remit et confia à l'Eglise toute la discipline. Et ce pouvoir sur les mariages des chrétiens, l'Eglise l'a exercé en tous temps et en tous lieux, et elle l'a fait de façon à montrer que ce pouvoir lui appartenait en propre et qu'il ne tirait point son origine d'une concession des hommes, mais qu'il lui avait été divinement accordé par la volonté de son Fondateur. - Combien de vigilance et de soins l'Eglise a déployés pour préserver la sainteté du mariage et pour maintenir intact son véritable caractère, c'est là un fait trop connu pour qu'il soit besoin de l'établir. Nous savons, en effet, que le Concile de Jérusalem flétrit Les amours dissolues et libres [Ac 15,29](#) ; que Saint Paul condamna, par son autorité, comme coupable d'inceste, un citoyen de Corinthe [1Co 5,5](#) ; que l'Eglise a toujours repoussé et rejeté avec la même énergie les tentatives de tout ceux qui ont attaqué le mariage chrétien, tel que les Gnostiques, les Manichéens, les Montanistes, dans les premiers temps du christianisme, et de nos jours les Mormons, les Saint-Simoniens, les Phalanstériens, les Communistes.

17

Ainsi encore le droit au mariage a été équitablement établi et rendu égal pour tous par la suppression de l'ancienne distinction entre les esclaves et les hommes libres (cf. de conjug. Serv. C. 1) ; l'égalité des droits a été reconnue entre l'homme et la femme ; car, ainsi que le disait saint Jérôme, "parmi nous, ce qui n'est pas permis aux femmes est également interdit aux hommes, et dans une même condition, ils subissent le même joug " (Let 77 à Oceanus) ; et ces mêmes droits se sont trouvés solidement confirmés par le fait de la réciprocité de l'affection et des devoirs ; la dignité de la femme a été affirmée et revendiquée ; il a été défendu au mari de punir de mort sa femme adultère et de violer la foi jurée (Can Interfectores ; Can. Admonere Q. 2), en se livrant à l'impudicité et aux passions.

18

C'est aussi un fait important que l'Eglise ait limité, autant qu'il fallait, le pouvoir du père de famille, pour que la juste liberté des fils et des filles qui veulent se marier ne fût en rien diminuée (c. 30, q. 3 ; c. III de cognat. Spirit.) ; qu'elle ait déclaré la nullité des mariages entre parents et alliés à certains degrés (c. 8 de consang. et affin. ; c. 1 de cognat legali), afin que l'amour surnaturel des époux se répandît dans un plus vaste champ ; qu'elle ait veillé à écarter du mariage, autant qu'elle le pouvait l'erreur, la violence et la fraude (c. de sponsal ; c. 13, 15, 29, de sponsal. et matrim.) ; qu'elle ait voulu assurer et maintenir intactes la sainte pudeur de la couche nuptiale, la sûreté des personnes (c. 1 de convers. Infidelium ; c. 5,6 de eo qui duxit in matrim.), l'honneur des mariages (c. 3, 5, 8, de sponsal. et matrim.) et la fidélité aux serments [DS 1814](#). Enfin, elle a entouré cette institution divine de tant de lois fortes et prévoyantes, qu'il ne peut y avoir aucun juge équitable qui ne comprenne que, en cette matière aussi du mariage, le meilleur gardien et le plus ferme défenseur de l'humanité a été l'Eglise, dont la sagesse a triomphé du cours du temps, de l'injustice des hommes et des innombrables vicissitudes publiques.

L'émancipation moderne

19

Mais, par suite des efforts de l'ennemi du genre humain, il se trouve des hommes qui, répudiant avec ingratitude les autres bienfaits de la Rédemption, ne craignent pas non plus de mépriser ou de méconnaître complètement la restauration qui a été opérée et la perfection qui a été introduite dans le mariage. Certains anciens commirent la faute de combattre le mariage en quelques parties de cette institution ; mais c'est un crime bien plus pernicieux que de vouloir, comme on le fait de nos jours, pervertir absolument la nature même du mariage, qui est complète et parfaite sous tous les rapports et en toutes ses parties.

20

La cause principale de ce fait est que beaucoup d'esprits, imbus des opinions d'une fausse philosophie et gâtés par des habitudes vicieuses, ne supportent rien plus impatiemment que la soumission et l'obéissance, et qu'ils travaillent de toutes leurs forces à amener, Non seulement l'individu, mais aussi la famille et la société humaine tout entière, à braver orgueilleusement la loi de Dieu.

Or, comme la source et l'origine de la famille et de toute la société humaine se trouvent dans le mariage, ces hommes ne peuvent souffrir qu'il soit soumis à la juridiction de l'Eglise ; ils font plus : ils s'efforcent de le dépouiller de tout caractère de sainteté et de le faire entrer dans la petite sphère des institutions humaines, qui sont régies et administrées par le droit civil des peuples.

21

D'où il devait résulter nécessairement qu'ils attribueraient aux chefs d'Etat tout droit sur le mariage, refusant d'en reconnaître aucun à l'Eglise et prétendant que, si parfois l'Eglise a exercé quelque pouvoir de ce genre, c'était par une concession des princes ou une usurpation. Mais il est temps, disent-ils, que ceux qui sont à la tête de l'Etat reprennent énergiquement possession de leurs droits et s'appliquent à régler par leur propre volonté tout ce qui regarde le mariage. De là l'origine de ce qu'on appelle le mariage civil ; de là ces lois promulguées sur les causes qui forment empêchement aux mariages : de là ces sentences judiciaires sur les contrats conjugaux, pour décider s'ils sont valides ou non. Enfin, nous voyons qu'en cette matière, tout pouvoir de régler et de juger a été si soigneusement enlevé à l'Eglise catholique, qu'on ne tient plus aucun compte de son autorité divine, ni des lois si sages sous l'empire desquelles ont vécu pendant si longtemps les peuples, qui ont reçu avec le christianisme la lumière de la civilisation.

Réfutation du naturalisme : vrai nature du mariage

22

Cependant, les philosophes naturalistes et tous ceux qui professent le culte du Dieu-Etat, et qui, par ces mauvaises doctrines, s'efforcent de semer le trouble chez tous les peuples, ne peuvent échapper au reproche de fausseté.

En effet, puisque Dieu lui-même a institué le mariage, et puisque le mariage a été dès le principe comme une image de l'Incarnation du Verbe, il s'ensuit qu'il y a dans le mariage quelque chose de sacré et de religieux, non point surajouté, mais inné, qui ne lui vient pas des hommes, mais de la nature elle-même. C'est pour cela qu'Innocent III (c. 8 de divort.) et Honorius III (c. 11 de transact.), Nos Prédécesseurs, ont pu affirmer sans témérité et avec raison que le sacrement du mariage existe parmi les fidèles et parmi les infidèles. Nous en attestons les monuments de l'antiquité, les usages et les institutions des peuples qui ont été les plus civilisés et qui ont été renommés par la connaissance plus parfaite du droit et de l'équité ; il est certain que, dans l'esprit de tous ces peuples, par suite d'une disposition habituelle et antérieure, chaque fois qu'ils pensaient au mariage, l'idée s'en présentait toujours sous la forme d'une institution liée à la religion et aux choses saintes. Aussi, parmi eux, les mariages ne se célébraient guère sans des cérémonies religieuses, l'autorité des Pontifes et le ministère des prêtres, tant avaient de force sur des esprits, même dépourvus de la doctrine céleste, la nature des choses, le souvenir des origines, la conscience du genre humain ! Le mariage étant donc sacré par son essence, par sa nature, par lui-même, il est raisonnable qu'il soit réglé et gouverné, Non point par le pouvoir des princes, mais par l'autorité divine de l'Eglise qui, seule, a le magistère des choses sacrées.

23

Il faut considérer ensuite la dignité du sacrement, qui, en venant s'ajouter au mariage des chrétiens, l'a rendu noble entre tous; Mais, de par la volonté du Christ, c'est l'Eglise seule qui peut et qui doit décider et ordonner tout ce qui regarde les sacrements, à tel point qu'il est absurde de vouloir lui enlever même une parcelle de ce pouvoir pour la transférer à la puissance civile.

L'histoire

24

Enfin, le témoignage de l'histoire est ici d'un grand poids et d'une grande force car il nous démontre, de la façon la plus évidente, que ce pouvoir législatif et judiciaire dont Nous parlons a été librement et constamment exercé par l'Eglise, même dans les temps où il serait ridicule et absurde de supposer que les chefs de l'Etat eussent accordé en cela à l'Eglise leur assentiment ou leur indulgence En effet, quelle supposition incroyable et insensée que d'imaginer que le Christ Notre-Seigneur eut reçu du procureur de la province ou du prince des Juifs, une délégation de pouvoir pour condamner l'usage invétéré de la polygamie et de la répudiation ou que Saint Paul, en proclamant que les divorces et les mariages incestueux n'étaient pas permis, ait agi par concession ou par délégation tacite de Tibère, de Caligula, de Neron ! Il sera impossible de persuader a un homme sain d'esprit, que tant de lois de l'Eglise sur la sainteté et la stabilité du lien conjugal (Can des Apot. 16-18), sur les mariages entre esclaves et personnes libres (cf. Philosophum), aient été promulguées avec l'assentiment des empereurs romains, très hostiles au nom chrétien, et qui n'avaient rien de plus à coeur Que d'étouffer par la violence et par les supplices la religion naissante du Christ ; surtout si l'on considère que ce droit exercé par l'Eglise était parfois tellement en désaccord avec le droit

civil, que Ignace, martyr (Ep à Polycarpe), Justin (Apolog. Maj. N. 15), Athénagore (Legat pro Christian. N. 32,33) et Tertullien (De coron. milit. C. 13) dénonçaient publiquement comme illicites et adultères certains mariages, qui étaient cependant favorisés par les lois impériales.

25

Après que le pouvoir suprême fut tombé entre les mains d'empereurs chrétiens, les Pontifes et les Evêques réunis dans les Conciles continuèrent, avec la même liberté et avec la même conscience de leur droit, à prescrire et à défendre, au sujet du mariage, ce qu'ils jugeaient utile et opportun, quelque désaccord qu'il parût y avoir entre leurs décrets et les lois civiles. Personne n'ignore combien de décisions, qui souvent s'écartaient beaucoup des lois impériales, furent prises par les pasteurs de l'Eglise au sujet des empêchements de mariage résultant des vœux, de la différence du culte, de la parenté, de certains crimes, de l'honnêteté publique, dans les Conciles de Grenade (Conc. Hispan. Can. 13, 15-17), d'Arles (Harduin, Act. Conc. T. I, can 11), de Chalcédoine (Harduin, Act. Conc. T. I, can 16), dans le deuxième Concile de Milève (Harduin, Act. Conc. T. I, can 17), et bien d'autres.

26

Les princes, loin de s'attribuer aucun pouvoir sur les mariages chrétiens, reconnurent plutôt et déclarèrent que ce pouvoir tout entier appartient à l'Eglise. En effet, Honorius, Théodose le Jeune, Justinien (novel. 137) n'hésitèrent pas à avouer qu'en ce qui concerne le mariage il ne leur était permis que d'être les gardiens et les défenseurs des sacrés canons. Et, s'ils publièrent quelques édits relatifs aux empêchements du mariage, ils n'hésitèrent pas à déclarer qu'ils agissaient avec la permission et l'autorisation de l'Eglise (FEJER, Matrim ex instit. Christ.), dont ils avaient coutume d'invoquer et d'accepter respectueusement le jugement dans les controverses touchant la légitimité des naissances (c. 3 de ordin. Cognit.), les divorces (c. 3 de divort.) et enfin tout ce qui se rapporte au lien conjugal (c. 13 qui filii sint legit.).

C'est donc à bon droit que le Concile de Trente a défini qu'il est au pouvoir de l'Eglise "d'établir les empêchements dirimants du mariage" [DS 1803-1804](#), et que "les causes matrimoniales appartiennent aux juges ecclésiastiques" [DS 1812](#)

Vaine échappatoire des légistes

27

Et que personne ne se laisse émouvoir par la distinction que les légistes régaliens proclament avec tant d'ardeur, entre le contrat de mariage et le sacrement, dans le but de réserver le sacrement à l'Eglise et de livrer le contrat au pouvoir et à l'arbitraire des princes. Cette distinction qui est plutôt une rupture ne peut, en effet être admise puisqu'il est reconnu que, dans le mariage chrétien le contrat ne peut être dissocié du sacrement et que par conséquent il ne saurait y avoir dans le mariage de contrat vrai et légitime sans qu'il y ait par cela même sacrement. Car le Christ Notre-Seigneur a élevé le mariage à la dignité de sacrement, et le mariage, c'est le contrat même, s'il est fait selon le droit.

28

En outre le mariage est un sacrement, précisément parce qu'il est un signe sacré qui produit la grâce et qui est l'image de l'union mystique du Christ avec l'Eglise. Mais la forme et l'image de cette union consistent précisément dans le lien intime qui unit entre eux l'homme et la femme et qui n'est autre chose que le mariage même. D'où il résulte que, parmi les chrétiens, tout mariage légitime est sacrement en lui-même et par lui-même, et que rien n'est plus éloigné de la vérité que de considérer le sacrement comme un ornement surajouté, ou comme une propriété extrinsèque, que la volonté de l'homme peut en conséquence disjoindre et séparer du contrat.

Ainsi, ni le raisonnement, ni les témoignages historiques ne montrent que le pouvoir sur les mariages des chrétiens soit attribué justement aux chefs d'Etat. Et si, dans cette matière, le droit d'autrui a été violé, personne, certainement, ne pourrait dire que c'est l'Eglise qui l'a violé.

Conséquences du naturalisme

29

Plût à Dieu que les doctrines des philosophes naturalistes, qui sont pleines de fausseté et d'injustice, ne fussent pas en même temps fécondes en malheurs et en ruines ! Mais il est facile de voir combien de maux a produits cette profanation du mariage, et de combien de maux elle menace dans l'avenir la Société tout entière.

30

En effet une loi a été divinement établie dès le principe, suivant laquelle toutes les institutions qui émanent de Dieu et de la nature sont d'autant plus utiles et salutaires qu'elles restent plus immuablement dans l'intégrité de leur état primitif ; car Dieu, créateur de toutes choses, a bien su ce qui convenait à l'établissement et à la conservation de chacune d'elles et il les a ordonnées toutes par son intelligence et par sa volonté, de telle sorte que chacune puisse atteindre convenablement son but. Mais si la témérité ou la malice des hommes veut changer et troubler cet ordre admirable de la Providence alors les institutions les plus sagement et les plus utilement établies commencent à devenir nuisibles ou cessent d'être utiles, soit que, par suite du changement qu'elles ont subi, elles aient perdu leur efficacité pour le bien, soit que Dieu lui-même ait préféré punir ainsi l'orgueil et l'audace des mortels

31

Or, ceux qui nient que le mariage soit sacré, et qui, après l'avoir dépouillé de toute sainteté, le rejettent au nombre des choses profanes, renversent les fondements mêmes de la nature, contredisent aux desseins de la divine Providence et démolissent autant qu'il dépend d'eux, ce qui a été établi par Dieu. C'est pourquoi il ne faut pas s'étonner que ces tentatives folles et impies engendrent tant de maux si funestes au salut des âmes et à l'existence de la société.

32

Si l'on considère la fin de cette divine institution du mariage, il est évident que Dieu a voulu mettre en lui la source la plus féconde du bien et du salut public. En effet cette institution n'a pas seulement pour objet la propagation du genre humain, mais elle rend meilleure et plus heureuse la vie des époux, et cela de plusieurs manières : par la mutuelle assistance qui sert à alléger les nécessités de la vie, par l'amour constant et fidèle, par la communauté de tous les biens, par la grâce céleste que produit le sacrement.

33

Le mariage peut aussi beaucoup pour le bien des familles ; car, lorsque le mariage est selon l'ordre de la nature et en harmonie avec les desseins de Dieu, il contribue puissamment à maintenir la concorde entre les parents, il assure la bonne éducation des enfants, il règle l'autorité paternelle en lui proposant comme exemple l'autorité divine, et il inspire l'obéissance aux enfants envers les parents, aux serviteurs envers les maîtres. De tels mariages, la société peut à bon droit attendre une race et des générations de citoyens qui, animés du sentiment du bien, et accoutumés à la crainte et à l'amour de Dieu, estiment de leur devoir d'obéir aux autorités justes et légitimes, d'aimer le prochain et de ne nuire à personne.

34

Ces fruits si grands et si magnifiques, le mariage les a réellement produits, tant qu'il conserva les dons de sainteté, d'unité, de perpétuité, d'ou provient toute sa force féconde et salutaire ; et il est hors de doute qu'il aurait continué à produire des effets semblables s'il était resté toujours et partout sous l'autorité et la sauvegarde de l'Eglise, qui est la conservatrice et la protectrice la plus fidèle de ces dons.

Mais comme il a plu de substituer naguère en divers lieux les lois établies par les hommes au droit naturel et au droit divin, non seulement le caractère et la notion supérieure du mariage, que la nature avait imprimés et en quelque sorte scellés dans l'âme humaine, ont commencé à s'effacer, mais, dans les mariages des chrétiens eux-mêmes, par le vice des hommes, a été très affaiblie une force, créatrice de grands biens.

35

Quel bien, en effet, peut résulter de ces unions conjugales dont on veut bannir la religion chrétienne, qui est la mère de tous les biens, qui alimente les plus grandes vertus, qui excite et qui pousse vers tout ce qui est l'honneur d'une âme généreuse et élevée ? Si la religion chrétienne est éloignée et rejetée, le mariage se trouve inévitablement asservi à la nature corrompue de l'homme et à la domination des plus mauvaises passions, l'honnêteté naturelle ne pouvant lui fournir qu'une faible protection. De cette source ont découlé un grand nombre de maux, non seulement pour les familles, mais pour l'Etat. Si, en effet, on supprime la crainte salutaire de Dieu et la consolation dans les peines, qui n'est nulle part plus grande que dans la religion chrétienne, alors il arrive très souvent, comme par une pente naturelle, que les charges et les devoirs du mariage paraissent à peine supportables ; et le nombre n'est que trop grand de ceux qui, jugeant que le lien qu'ils ont contracté dépend d'un droit purement humain et de leur volonté, éprouvent le désir de le rompre lorsque l'incompatibilité de caractère, ou la discorde, ou la foi violée par l'un des époux, ou le consentement réciproque, ou d'autres raisons leur persuadent qu'il est nécessaire de recouvrer leur liberté. Et si, par hasard, la loi défend de donner satisfaction à l'intempérance de ces désirs, alors on s'écrie que la loi est inique et inhumaine, et en, contradiction avec le droit de citoyens libres ; en conséquence, on estime qu'il faut, après avoir abrogé ces lois surannées, décréter, par une loi plus humaine, que le divorce est permis.

1880 Arcanum Divinae Sapientiae

1930 Casti Connubii

CASTI CONNUBII

31 décembre 1930

1

Combien grande est la dignité de la chaste union conjugale, on le peut surtout reconnaître à ceci, Vénérables Frères, que le Christ, Notre-Seigneur, Fils du Père éternel, ayant pris la chair de l'homme déchu, ne s'est pas contenté d'inclure d'une façon particulière le mariage - principe et fondement de la société domestique et de la société humaine tout entière - dans le dessein d'amour qui lui a fait entreprendre l'universelle restauration du genre humain : après l'avoir amené à la pureté première de sa divine institution, il l'a élevé à la dignité d'un vrai et "grand" [Ep 5,32](#) sacrement de la loi nouvelle, et, en conséquence, il en a confié la discipline et toute la sollicitude à l'Eglise Son Epouse.

2

Toutefois, pour que cette rénovation du mariage produise dans toutes les nations du monde et dans celles de tous les temps ses fruits désirés, il faut d'abord que les intelligences humaines soient éclairées sur la vraie doctrine du Christ concernant le mariage ; il faut ensuite que les époux chrétiens, fortifiés dans leur faiblesse par le secours intérieur de la grâce divine, fassent concorder toutes leurs façons de penser et d'agir avec cette très pure loi du Christ, par où ils s'assureront à eux-mêmes et à leur famille le vrai bonheur et la paix.

3

Mais lorsque, de ce Siècle Apostolique, comme d'un observatoire, Nos regards paternels embrassent l'univers entier, Nous constatons chez beaucoup d'hommes, avec l'oubli de cette restauration divine, l'ignorance totale d'une si haute sainteté du mariage. Vous le constatez aussi bien que Nous, Vénérables Frères, et vous le déplorez avec Nous. On la méconnaît, cette sainteté, on la nie impudemment, ou bien encore, s'appuyant sur les principes faux d'une morale nouvelle et absolument perverse, on foule cette sainteté aux pieds. Ces erreurs extrêmement pernicieuses et ces moeurs dépravées ont commencé à se répandre parmi les fidèles eux- mêmes, et peu à peu, de jour en jour, elles tendent à pénétrer plus avant chez eux : aussi, à raison de Notre office de Vicaire du Christ sur terre, de Notre Pastorat suprême et de Notre Magistère, Nous avons jugé qu'il appartenait à Notre mission apostolique d'élever la voix, afin de détourner des pâturages empoisonnés les brebis qui Nous ont été confiées, et, autant qu'il est en Nous, de les en préserver.

4

Nous avons donc décidé de vous entretenir, Vénérables Frères, et, par vous, d'entretenir toute l'Eglise du Christ, et même le genre humain tout entier, de la nature du mariage chrétien, de sa dignité, des avantages et des bienfaits qui s'en répandent sur la famille et sur la société humaine elle- même, des très graves erreurs contraires à cette partie de la doctrine

évangélique, des vices contraires à la vie conjugale, enfin des principaux remèdes auxquels il faut recourir. Nous Nous attacherons, ce faisant, aux pas de Léon XIII, Notre Prédécesseur d'heureuse mémoire, dont Nous faisons Nôtre et dont Nous confirmons, par la présente encyclique, l'encyclique *Arcanum* sur le mariage chrétien, publiée par lui il y a cinquante ans : que si Nous Nous attachons davantage ici au point de vue des nécessités particulières de notre époque, Nous déclarons cependant que, bien loin d'être tombés en désuétude, les enseignements de Léon XIII gardent leur pleine vigueur.

INSTITUTION DIVINE DU MARIAGE

5

Et pour prendre Notre point de départ dans cette encyclique même, qui est presque tout entière consacrée à prouver la divine institution du mariage, sa dignité de sacrement et son inébranlable perpétuité, rappelons d'abord ce fondement qui doit rester intact et inviolable : le mariage n'a pas été institué ni restauré par les hommes, mais par Dieu ; ce n'est point par les hommes, mais par l'auteur même de la nature et par le restaurateur de la nature, le Christ Notre-Seigneur, que le mariage a été muni de ses lois, confirmé, élevé ; par suite, ces lois ne sauraient dépendre en rien des volontés humaines, ni d'aucune convention contraire des époux eux-mêmes. Telle est la doctrine des Saintes Lettres [Gn 1,27-28](#) [Gn 2,22-23](#) [Mt 19,3-6](#) [Ep 5,23-25](#), telle est la tradition constante de l'Eglise universelle, telle est la définition solennelle du concile de Trente, [DS 1797](#) qui, en empruntant les termes mêmes de la Sainte Ecriture, enseigne et confirme que la perpétuelle indissolubilité du mariage, son unité et son immutabilité proviennent de Dieu son auteur.

6

Mais bien que le mariage, à raison de sa nature même, soit d'institution divine, la volonté humaine y a cependant sa part, qui est très noble : car chaque mariage particulier, en tant qu'il constitue l'union conjugale entre un homme et une femme déterminés, n'a d'autre origine que le libre consentement de chacun des deux époux. Cet acte libre de volonté, par lequel chacune des deux parties livre et reçoit le droit propre du mariage, ([CIS 1081](#) par. 2) est si nécessaire pour réaliser un mariage véritable que "nulle puissance humaine n'y pourrait suppléer". [CIS 1081](#) par. 1

7

Cette liberté, toutefois, porte seulement sur un point, savoir si les contractants veulent effectivement entrer dans l'état de mariage, et s'ils le veulent avec telle personne. Mais la nature du mariage est absolument soustraite à la liberté de l'homme, en sorte que quiconque l'a une fois contracté se trouve du même coup soumis à ses lois divines et à ses exigences essentielles. Car le Docteur Angélique, dans ses considérations sur la fidélité conjugale et sur la procréation des enfants, remarque que " dans le mariage, ces choses sont impliquées par le consentement conjugal même, et, en conséquence, si dans le consentement qui fait le mariage, on formulait une condition qui leur fut contraire, il n'y aurait pas de mariage véritable ". (St Thomas - Sum. Th. Sup. 49, 3)

8

L'union conjugale rapproche donc tout dans un accord intime, les âmes plus étroitement que les corps ; ce n'est point un attrait sensible ni une inclination passagère des coeurs qui la détermine, mais une décision délibérée et ferme des volontés et cette conjonction des esprits, en vertu du décret divin, produit un lien sacré et inviolable.

Cette nature propre et toute spéciale du contrat le rend irréductiblement différent des rapports qu'ont entre eux les animaux sous la seule impulsion d'un aveugle instinct naturel, où il n'y a ni raison ni volonté délibérée ; elle le rend totalement différent aussi de ces unions humaines instables, réalisées en dehors de tout lien véritable et honnête des volontés et qui

n'engendrent aucun droit à vivre en commun.

9

Il est donc manifeste que l'autorité légitime a le droit et qu'elle a même le devoir rigoureux d'interdire, d'empêcher, de punir les unions honteuses qui répugnent à la raison et à la nature ; mais comme il s'agit d'une chose qui résulte de la nature humaine elle-même, l'avertissement donné par Léon XIII, [CIS 1035](#) d'heureuse mémoire n'est pas d'une vérité moins évidente : "Dans le choix du genre de vie, il n'est pas douteux que chacun a la liberté pleine et entière ou de suivre le conseil de Jésus Christ touchant la virginité, ou de s'engager dans les liens du mariage. Aucune loi humaine ne saurait ôter à l'homme le droit naturel et primordial du mariage ou limiter d'une façon quelconque ce qui est la fin principale de l'union conjugale, établie dès le commencement par l'autorité de Dieu : Crescite et multiplicamini". [Gn 1,28](#)

10

Ainsi l'union sainte du mariage véritable est constituée tout ensemble par la volonté divine et par la volonté humaine : c'est de Dieu que viennent l'institution même du mariage, ses fins, ses lois, ses biens ; ce sont les hommes - moyennant le don généreux qu'une créature humaine fait à une autre de sa propre personne pour toute la durée de sa vie, avec l'aide et la coopération de Dieu - qui sont les auteurs des mariages particuliers, auxquels sont liés les devoirs et les biens établis par Dieu.

PREMIERE PARTIE

LES BIENS DU MARIAGE

11

Au moment où Nous Nous préparons à exposer quels sont ces biens du mariage véritable, biens donnés par Dieu, Nous Nous rappelons les paroles du glorieux Docteur de l'Eglise que Nous célébrions récemment dans notre encyclique *Ad salutem*, publiée à l'occasion du XVe centenaire de sa mort (20.5.1930) "Voilà tous les biens, dit saint Augustin, qui font que le mariage est bon les enfants, la foi conjugale, le sacrement "(De bono conjug. Ch. 24, n.32). Et l'on peut dire que la somme de toute la doctrine catholique sur le mariage chrétien est surabondamment contenue sous ces trois chefs : le saint Docteur le montre lui-même quand il dit : "Par la foi conjugale, on a en vue cette obligation qu'ont les époux de s'abstenir de tout rapport sexuel en dehors du lien conjugal ; dans les enfants, on a en vue le devoir, pour les époux, de les accueillir avec amour, de les nourrir avec sollicitude, de les élever religieusement ; dans le sacrement, enfin, on a en vue le devoir, qui s'impose aux époux, de ne pas rompre la vie commune, et l'interdiction, pour celui ou celle qui se sépare, de s'engager dans une autre union, fût-ce à raison des enfants. Telle est la loi du mariage où la fécondité de la nature trouve sa gloire, et le dévergondage de l'incontinence, son frein". (St Augustin De Gen ad litt. I, IX, ch. 7, n. 12)

Les enfants

12

Parmi les biens du mariage, les enfants tiennent donc la première place. Et sans aucun doute, le Créateur même du genre humain, qui, dans sa bonté, a voulu se servir du ministère des

hommes pour la propagation de la vie, nous a donné cet enseignement lorsque, en instituant le mariage dans le paradis terrestre, il a dit à nos premiers parents et, en même temps, à tous les époux à venir : "Croissez et multipliez-vous et remplissez la terre" [Gn 1,28](#). C'est ce que saint Augustin a très bien fait ressortir des paroles de l'apôtre saint Paul à Timothée, [1Tm 5,14](#) en disant lui-même : "Que la procréation des enfants soit la raison du mariage, l'Apôtre en témoigne en ces termes : Je veux, déclare-t-il, que les jeunes filles se marient. Et comme pour répondre à cette question : Mais pourquoi ? il poursuit aussitôt qu'elles procréent des enfants, qu'elles soient mères de famille". (St Augustin, de bono conjug. Ch. 24, n.32)

13

Pour apprécier la grandeur de ce bienfait de Dieu et l'excellence du mariage, il suffit de considérer la dignité de l'homme et la sublimité de sa fin. L'homme, en effet, dépasse toutes les autres créatures visibles, par la prééminence de sa nature raisonnable. Ajoutez-y que Si Dieu a voulu les générations des hommes ce n'est pas seulement pour qu'ils existent et pour qu'ils remplissent la terre mais bien plus pour qu'ils l'honorent, Lui, pour qu'ils le connaissent, qu'ils l'aiment et qu'ils jouissent de lui éternellement dans les cieux ; par suite de l'admirable élévation de l'homme par Dieu à l'ordre surnaturel, cette fin dépasse tout ce que l'oeil a vu, ce que l'oreille a entendu, et ce que le coeur de l'homme a pu concevoir [1Co 2,9](#). Par où l'on voit facilement que les enfants, nés par l'action toute-puissante de Dieu, avec la coopération des époux, sont tout ensemble un don de la divine bonté et un précieux fruit du mariage.

14

Les parents chrétiens doivent comprendre en outre qu'ils ne sont pas seulement appelés à propager et à conserver le genre humain sur la terre, qu'ils ne sont même pas destinés à former des adorateurs quelconques du vrai Dieu, mais à donner des fils à l'Eglise, à procréer des concitoyens des saints et des familiers de Dieu, [Ep 2,19](#) afin que le peuple attaché au culte de Dieu et de notre Sauveur grandisse de jour en jour. Sans doute les époux chrétiens, même s'ils sont sanctifiés eux-mêmes, ne sauraient transmettre leur sanctification à leurs enfants : la génération naturelle de la vie est devenue au contraire la voie de la mort, par laquelle le péché originel se communique aux enfants : ils gardent cependant quelque chose de la condition qui était celle du premier couple conjugal au paradis terrestre : il leur appartient, en effet, d'offrir leurs fils à l'Eglise afin que cette mère très féconde des enfants de Dieu les régénère par l'eau purificatrice du baptême à la justice surnaturelle, qu'elle en fasse des membres vivants du Christ, participants de la vie éternelle, des héritiers enfin de la gloire éternelle, à laquelle nous aspirons tous, du fond du coeur.

15

Si une mère vraiment chrétienne considère ces choses, elle comprendra certainement que, dans un sens plus élevé et plein de consolations, ces paroles de notre Rédempteur s'adressent à elle: Lorsque la femme a engendré son enfant, elle cesse aussitôt de se rappeler ses souffrances, à cause de la joie qu'elle ressent, parce qu'un homme est né dans le monde" [Jn 16,21](#). Devenue supérieure à toutes les douleurs, à toutes les sollicitudes à toutes les charges inséparables de son rôle maternel, ce sera bien plus justement et plus saintement que la matrone romaine, mère des Gracques, qu'elle se glorifiera dans le Seigneur d'une florissante couronne d'enfants. D'ailleurs, ces enfants, reçus de la main de Dieu avec empressement et reconnaissance, les deux époux les regarderont comme un talent qui leur a été confié par Dieu, et qui ne doit pas être utilisé dans leur propre intérêt ni dans le seul intérêt terrestre de la société, mais qui devra au jour du jugement être restitué à Dieu avec le fruit qu'il aura dû produire.

[l'éducation](#)

16

Le bien de l'enfant ne se termine pas, à coup sûr, au bienfait de la procréation ; il faut qu'il s'y en adjoigne un autre, contenu dans la bonne éducation de l'enfant. Dieu, malgré toute sa sagesse, aurait certes médiocrement pourvu au sort des enfants et du genre humain tout entier, si ceux qui ont reçu de lui le pouvoir et le droit d'engendrer n'en avaient pas reçu aussi le droit et la charge de l'éducation. Personne ne méconnaît, en effet, que l'enfant ne peut se suffire à lui-même dans les choses qui se rapportent à la vie naturelle : à plus forte raison ne le peut-il pas dans les choses qui se rapportent à la vie surnaturelle durant de nombreuses années, il aura besoin de l'aide d'autrui, d'instruction, d'éducation. Il est d'ailleurs évident, que, conformément aux exigences de la nature et à l'ordre divin, ce droit et cette tâche reviennent tout d'abord à ceux qui ont commencé par la génération l'oeuvre de la nature et auxquels il est absolument interdit de laisser inachevée l'oeuvre entreprise et d'exposer ainsi l'enfant à une perte certaine. Or, il a déjà été pourvu, de la meilleure manière possible, à cette si nécessaire éducation des enfants, par le mariage où, unis par un lien indissoluble, les parents sont toujours en état de s'y appliquer ensemble et se prêter un mutuel appui.

17

Nous avons déjà traité ailleurs abondamment de l'éducation chrétienne de la jeunesse (Encycl. Divini illius Magistri 31.12.1929); les paroles de saint Augustin citées plus haut résumeront ce que Nous y avons dit : "Pour ce qui regarde les enfants, ils doivent être accueillis avec amour, élevés religieusement" (St Augustin De Gen ad litt. I. IX ch.7, n.12) ; ainsi parle aussi le Droit canon avec son habituelle précision : " La fin première du mariage, c'est la procréation des enfants et leur éducation". [CIS 1013](#) Par. 1

18

Il ne faut enfin point passer sous silence que si cette double mission, si honorable et si importante, a été confiée aux parents pour le bien de l'enfant, tout usage honnête de la faculté, donnée par Dieu, de procréer de nouvelles vies est exclusivement le droit et la prérogative du mariage, conformément à l'ordre du Créateur lui-même et de la loi naturelle : cet usage doit absolument être contenu dans les limites saintes du mariage.

La foi conjugale

19

Un autre bien du mariage, que nous avons relevé à la suite d'Augustin, est celui de la foi conjugale, c'est-à-dire la fidélité mutuelle des époux à observer le contrat de mariage, en vertu de laquelle ce qui, à raison du contrat sanctionné par la loi divine, revient uniquement au conjoint, ne lui sera point refusé ni ne sera accordé à une tierce personne ; et au conjoint lui-même il ne sera pas concédé ce qui, étant contraire aux lois et aux droits divins, et absolument inconciliable avec la fidélité matrimoniale, ne peut jamais être concédé.

l'unité

20

C'est pourquoi cette fidélité requiert tout d'abord l'absolue unité conjugale, ([CIS 1013](#) Par. 2) dont le Créateur lui-même a formé le premier exemplaire dans le mariage de nos premiers parents, quand il a voulu que ce mariage ne fût qu'entre un seul homme et une seule femme. Et bien que, ensuite le suprême Législateur divin ait, pour un temps, relativement relâché la rigueur de cette loi primitive, il est absolument certain que la loi évangélique a restauré en son intégrité cette parfaite unité primitive et qu'elle a aboli toute dispense les paroles du Christ et l'enseignement constant de l'Eglise comme sa constante façon d'agir le montrent à

l'évidence. C'est donc à bon droit que le saint concile de Trente a formulé cette solennelle déclaration : "Le Christ Notre-Seigneur a enseigné clairement que par ce lien deux personnes seulement sont unies et conjointes, quand il a dit: C'est pourquoi ils ne sont plus deux, mais une seule chair". [DS 1798](#)

21

Notre-Seigneur n'a d'ailleurs pas seulement voulu condamner toute forme de polygamie et de polyandrie, successive ou simultanée, ou encore tout acte déshonnête extérieur ; mais, pour assurer complètement l'inviolabilité des frontières sacrées de l'union conjugale, il a prohibé aussi les pensées et les désirs volontaires concernant toutes ces choses : "Et moi je vous dis que quiconque arrête sur une femme des regards de concupiscence a déjà commis l'adultère dans son cœur". [Mt 5,28](#) Ces paroles de Notre-Seigneur ne peuvent être infirmées même par le consentement de l'autre conjoint ; elles promulguent, en effet, une loi divine et naturelle qu'aucune volonté humaine ne saurait enfreindre ou fléchir. (Decr. St Office 2.3.1679 propos 50 - "Copula cum conjugata, consentiente marito, non est adulterium")

22

Bien plus, afin que le bien de la fidélité conjugale resplendisse de tout son état, les rapports intimes entre les époux eux-mêmes doivent porter l'empreinte de la chasteté, en sorte que les époux se comportent en tout suivant la règle de la loi divine et naturelle, et qu'ils s'appliquent toujours à suivre la volonté très sage et très sainte de leur Créateur avec un sentiment profond de respect pour l'oeuvre de Dieu.

la charité conjugale

23

Cette foi de la chasteté, comme saint Augustin l'appelle très justement, s'épanouira plus aisément et avec plus d'attrait et de beauté morale, dans le rayonnement d'une autre influence des plus excellentes : celle de l'amour conjugal qui pénètre tous les devoirs de la vie conjugale et qui tient dans le mariage chrétien une sorte de primauté de noblesse : "Car la fidélité conjugale requiert que l'homme et la femme soient unis par un amour particulier, par un saint et pur amour ; ils ne doivent pas s'aimer à la façon des adultères, mais comme le Christ a aimé l'Eglise : c'est cette règle que l'Apôtre a prescrite quand il a dit : "Epoux, aimez vos épouses comme le Christ a aimé son Eglise" [Ep 5,25](#) [Col 3,19](#); et le Christ a assurément enveloppé son Eglise d'une immense charité, non pour son avantage personnel, mais en se proposant uniquement l'utilité de son épouse" (Catech rom. II ch. 8, q. 24). Nous disons donc : "la charité", non pas fondée sur une inclination purement charnelle, et bien vite dissipée, ni bornée à des paroles affectueuses, mais résidant dans les sentiments intimes du cœur, et aussi - car l'amour se prouve par les oeuvres (S. Grégoire le grand Homil. 30 in Evang. n.1 [Jn 14,21-23](#)) - manifestée par l'action extérieure.

24

Cette action, dans la société domestique ne comprend pas seulement l'appui mutuel elle doit viser plus haut - et ceci doit même être son objectif principal - elle doit viser à ce que les époux s'aident réciproquement à former et à perfectionner chaque jour davantage en eux l'homme intérieur : leurs rapports quotidiens les aideront ainsi à progresser jour après jour dans la pratique des vertus, à grandir surtout dans la vraie charité envers Dieu et envers le prochain, cette charité où se résume en définitive "toute la Loi et les Prophètes" [Mt 22,40](#). Car enfin, dans n'importe quelle condition et n'importe quel état de vie honnête, tous peuvent et tous doivent imiter l'exemplaire parfait de toute sainteté que Dieu a présenté aux hommes dans la personne de Notre-Seigneur, et, avec l'aide de Dieu, parvenir au faite de la perfection chrétienne comme le prouve l'exemple de tant de Saints.

25

Dans cette mutuelle formation intérieure des époux, et dans cette application assidue à travailler à leur perfection réciproque, on peut voir aussi, en toute vérité, comme l'enseigne le Catéchisme Romain, la cause et la raison première du mariage, si l'on ne considère pas strictement dans le mariage l'institution destinée à la procréation et à l'éducation des enfants, mais, dans un sens plus large, une mise en commun de toute la vie, une intimité habituelle, une société. (Catech Rom. II ch. 8, q. 13)

Cette même charité doit harmoniser tout le reste des droits et des devoirs des époux : et ainsi, ce n'est pas seulement la loi de justice, c'est la règle de la charité qu'il faut reconnaître dans ce mot de l'Apôtre : "Que le mari rende à la femme son due ; et pareillement, la femme à son mari" [1Co 7,3](#).

L'"Ordre de l'amour"**26**

Enfin, la société domestique ayant été bien affermie par le lien de cette charité, il est nécessaire d'y faire fleurir ce que saint Augustin appelle l'ordre de l'amour. Cet ordre implique et la primauté du mari sur sa femme et ses enfants, et la soumission empressée de la femme ainsi que son obéissance spontanée ce que l'Apôtre recommande en ces termes : "Que les femmes soient soumises à leurs maris comme au Seigneur parce que l'homme est le chef de la femme comme le Christ est le Chef de l'Eglise". [Ep 5,22-23](#)

27

Cette soumission, d'ailleurs, ne nie pas, elle n'abolit pas la liberté qui revient de plein droit à la femme, tant à raison de ses prérogatives comme personne humaine, qu'à raison de ses fonctions si nobles d'épouse, de mère et de compagne, elle ne lui commande pas de se plier à tous les désirs de son mari, quels qu'ils soient : même à ceux qui pourraient être peu conformes à la raison ou bien à la dignité de l'épouse ; elle n'enseigne pas que la femme doive être assimilée aux personnes que dans le langage du droit on appelle des "mineurs" et auxquelles à cause de leur jugement insuffisamment formé, ou de leur impéritie dans les choses humaines, on refuse d'ordinaire le libre exercice de leurs droits, mais elle interdit cette licence exagérée qui néglige le bien de la famille elle ne veut pas que dans le corps moral qu'est la famille le coeur soit séparé de la tête, au très grand détriment du corps entier et au péril - péril très proche - de la ruine. Si en effet le mari est la tête, la femme est le coeur et comme le premier possède la primauté du gouvernement, celle-ci peut et doit revendiquer comme sienne cette primauté de l'amour.

28

Au surplus, la soumission de la femme à son mari peut varier de degré, elle peut varier dans ses modalités ; suivant les conditions diverses des personnes, des lieux et des temps ; bien plus, si le mari manque à son devoir, il appartient à la femme de le suppléer dans la direction de la famille. Mais, pour ce qui regarde la structure même de la famille et sa loi fondamentale, établie et fixée par Dieu, il n'est jamais ni nulle part permis de les bouleverser ou d'y porter atteinte.

29

Sur cet ordre qui doit être observé entre la femme et son mari, Notre prédécesseur d'heureuse mémoire Léon XIII donne, dans l'encyclique sur le mariage chrétien, que Nous avons rappelée, ces très sages enseignements : "L'homme est le prince de la famille et le chef de la femme ; celle-ci, toutefois, parce qu'elle est, par rapport à lui, la chair de sa chair et l'os de ses os, sera soumise, elle obéira à son mari, non point à la façon d'une servante, mais comme une associée ; et ainsi, son obéissance ne manquera ni de beauté, ni de dignité. Dans celui qui commande et dans celle qui obéit - parce que le premier reproduit l'image du

Christ, et la seconde l'image de l'Eglise - la charité divine ne devra jamais cesser d'être la régulatrice de leur devoir respectif" .

30

Le bien de la fidélité conjugale comprend donc l'unité, la chasteté, une digne et noble obéissance ; autant de vocables qui forment les bienfaits de l'union conjugale, qui ont pour effet de garantir et de promouvoir la paix, la dignité et le bonheur du mariage. Aussi n'est-il pas étonnant que cette fidélité ait toujours été rangée parmi les biens excellents et propres du mariage.

Le sacrement

31

Cependant, l'ensemble de tant de bienfaits se complète et se couronne par ce bien du mariage chrétien, que, citant saint Augustin, Nous avons appelé sacrement, par où sont indiquées et l'indissolubilité du lien conjugal et l'élévation que le Christ a faite du contrat - en le consacrant ainsi - au rang de signe efficace de la grâce.

l'indissolubilité

32

Et tout d'abord, pour ce qui regarde l'indissolubilité du contrat nuptial, le Christ lui-même y insiste quand il dit : "Ce que Dieu a uni, que l'homme ne le sépare point" [Mt 19,6](#) et "Tout homme qui renvoie sa femme et en prend une autre commet l'adultère : et celui qui prend la femme répudiée par un autre commet un adultère, lui aussi" [Lc 16,18](#).

Dans cette indissolubilité, saint Augustin place en termes très clairs ce qu'il appelle le bien du sacrement "Dans le sacrement, on a en vue ceci : que l'union conjugale ne peut être rompue, et que le renvoi ne permet à aucun des deux époux une nouvelle union même pour avoir des enfants". (St Augustin De Gen. ad litt. I.9, ch. 7,n.12)

33

Cette inviolable fermeté dans une mesure d'ailleurs inégale, et qui n'atteint pas toujours une aussi complète perfection, convient cependant à tous les vrais époux car la parole du Seigneur : "Ce que Dieu a uni que l'homme ne le sépare point" [Mt 19,6](#) a été dite du mariage de nos premiers parents c'est-à-dire du prototype de tout mariage à venir et elle s'applique en conséquence à tous les vrais mariages. Sans doute, avant le Christ, cette sublimité et cette sévérité de la loi primitive fut tempérée à ce point que Moïse permit aux membres de son peuple, à cause de la dureté de leur cœur, de faire, pour certaines causes déterminées, l'acte de répudiation ; mais le Christ, en vertu de sa suprême puissance de législateur, a révoqué cette permission d'une plus grande licence, et il a restauré en son intégrité la loi primitive, par ces paroles qui ne devront jamais être oubliées : "Ce que Dieu a uni, que l'homme ne le sépare point".

34

C'est pourquoi Pie VI, d'heureuse mémoire, écrivait avec une grande Sagesse.. à l'évêque d'Eger : "Par où il est évident que même dans l'état de nature, et, en tout cas, bien avant d'être élevé à la dignité d'un Sacrement proprement dit, le mariage a été divinement institué de manière à impliquer un lien perpétuel et indissoluble, qu'aucune loi civile ne peut plus dénouer ensuite. C'est pourquoi, bien que le mariage puisse exister sans le sacrement - c'est le cas du mariage entre infidèles, - il doit même alors, puisqu'il est un mariage véritable, garder - et il garde, en effet ce caractère de lien perpétuel qui, depuis l'origine, est de droit divin, tellement inhérent au mariage qu'aucune puissance politique n'a de prise sur lui. Aussi

bien, quel que soit le mariage que l'on dit contracté, ou bien ce mariage est contracté en effet de façon à être effectivement un mariage véritable, et alors il comportera ce lien perpétuel inhérent, de droit divin, à tout vrai mariage, ou bien on le suppose contracté sans ce lien perpétuel, et alors ce n'est pas un mariage, mais une union illicite incompatible comme telle avec la loi divine : union dans laquelle, en conséquence, on ne peut ni s'engager ni demeurer".

35

Que si cette indissolubilité semble être soumise à une exception, très rare d'ailleurs, comme dans les mariages naturels contractés entre seuls infidèles [CIS 1120](#), ou si cette exception se vérifie en des mariages consentis entre chrétiens ces derniers mariages consentis sans doute, mais non encore consommés [CIS 1119](#), - cette exception ne dépend pas de la volonté des hommes ni d'aucun pouvoir purement humain mais du droit divin, dont seule l'Eglise du Christ est la gardienne et l'interprète. Aucune faculté de ce genre, toutefois, pour aucun motif, ne pourra jamais s'appliquer à un mariage chrétien contracté et consommé. Dans un mariage pareil, le pacte matrimonial a reçu son plein achèvement, et, du même coup, de par la volonté de Dieu la plus grande stabilité et la plus grande indissolubilité y resplendent, et aucune autorité des hommes ne pourra y porter atteinte. [CIS 1118](#)

le mystère sacramentel

36

Si nous voulons scruter avec respect la raison intime de cette divine volonté, nous la trouverons facilement, Vénérables Frères, dans la signification mystique du mariage chrétien, qui se vérifie pleinement et parfaitement dans le mariage consommé entre fidèles. Au témoignage, en effet, de l'Apôtre, dans son Epître aux Ephésiens [Ep 5,32](#) (que nous avons rappelée au début de cette encyclique), le mariage des chrétiens reproduit la très parfaite union qui règne entre le Christ et l'Eglise : "Ce sacrement est grand je vous le dis, dans le Christ et dans l'Eglise" Cette union aussi longtemps que le Christ vivra, que l'Eglise vivra par lui, ne pourra jamais être dissoute par aucune séparation. Enseignement que saint Augustin nous donne formellement en ces termes : "C'est ce qui se passe dans l'union du Christ avec son Eglise : éternellement vivants l'un et l'autre, aucun divorce ne pourra jamais les séparer. La considération de ce sacrement est si grande dans la Cité de notre Dieu, c'est-à-dire dans l'Eglise du Christ, que lorsque les fidèles ont contracté mariage dans le but d'avoir des enfants, il n'est plus permis de laisser la femme même stérile pour en épouser une autre féconde. Que si quelqu'un le fait, il ne sera pas condamné sans doute par la loi de ce siècle, où, moyennant la répudiation, il est concédé que, sans délit, on convole à de nouvelles noces, chose que le saint législateur Moïse avait, lui aussi, permise aux Israélites - au témoignage du Seigneur - à cause de la dureté de leurs cœurs ; mais, suivant la loi de l'Evangile, celui qui se comporte de la sorte est coupable d'adultère, comme sa femme le sera aussi si elle en épouse un autre" (St Augustin De nupt. Et concup. I. I, ch. X).

fruits de l'indissolubilité

37

Combien nombreux et précieux, d'ailleurs, sont les biens qui découlent de l'indissolubilité matrimoniale, il suffit, pour s'en rendre compte, de considérer, même superficiellement, soit le bien des époux et de leurs enfants, soit le salut de la société humaine. Et premièrement, les époux ont, dans cette stabilité, le gage certain de la pérennité, que réclame au plus haut point, par leur nature même, l'acte généreux par lequel ils livrent leur propre personne, et l'intime association de leurs cœurs, puisque la vraie charité ne connaît pas de fin [1Co 13,8](#).

Elle constitue en outre pour la chasteté un rempart contre les tentations d'infidélité, s'il s'en présente intérieurement ou extérieurement. La crainte anxieuse qu'au temps de l'adversité ou de la vieillesse, l'autre époux ne s'en aille, perd toute raison d'être, et c'est une paisible certitude qui la remplace. Il est pareillement pourvu ainsi d'une façon excellente à la sauvegarde de la dignité chez chacun des deux époux et à l'aide mutuelle qu'ils se doivent : le lien indissoluble qui dure toujours ne cesse de les avertir que ce n'est pas en vue de biens périssables, ni pour assouvir la cupidité, mais pour se procurer réciproquement des biens plus hauts et perpétuels qu'ils ont contracté cette union nuptiale que seule la mort pourra rompre. Il en va de même pour la tutelle et l'éducation des enfants, qui doit se prolonger durant de nombreuses années cette tâche comporte des charges lourdes et prolongées qu'il est plus facile aux parents de porter en unissant leurs forces.

38

Il n'en résulte pas de moindres bienfaits pour toute la société humaine. L'expérience, en effet, nous enseigne que l'inébranlable indissolubilité conjugale est une source abondante d'honnêteté et de moralité ; là où cet ordre est conservé, la félicité et le salut de l'Etat sont en sécurité car la cité est ce que la font les familles et les hommes dont elle est formée, comme le corps est formé des membres. C'est donc rendre un précieux service, tant au bien privé des époux et de leurs enfants qu'au bien public de la société humaine, que de défendre énergiquement l'inviolable indissolubilité du mariage.

1930 Casti Connubii

La préparation au mariage

119

Mais tout cela, Vénérables Frères, dépend en grande partie de la préparation convenable des époux au mariage, préparation éloignée et préparation prochaine. De fait, on ne peut nier que le solide fondement d'un mariage heureux et la ruine d'un mariage malheureux se préparent déjà dans les âmes des jeunes gens dès le temps de l'enfance et de la jeunesse. Car ceux qui, avant le mariage, se cherchaient égoïstement en toutes choses, qui s'abandonnaient à leurs convoitises, il est à craindre qu'ils ne restent, dans le mariage, pareils à ce qu'ils étaient avant le mariage ; qu'ils ne doivent aussi récolter ce qu'ils auront semé [Ga 6,9](#) : c'est-à-dire la tristesse au foyer domestique, les larmes, le mépris mutuel, les luttes, les mésintelligences, le mépris de la vie commune ou encore, ce qui est pire, qu'ils ne se trouvent eux-mêmes avec leurs passions indomptées.

120

Que les fiancés s'engagent donc dans l'état conjugal bien disposés et bien préparés, afin de pouvoir s'entraider mutuellement à affronter ensemble les vicissitudes de la vie, et, bien plus encore, à se procurer le salut éternel et à former en eux l'homme intérieur jusqu'à la perfection de maturité du Christ. [Ep 4,13](#) Par là même aussi, ils se montreront plus aisément à l'égard de leurs enfants tels que Dieu veut que soient des parents : un père qui soit vraiment père, une mère qui soit vraiment mère, et dont le pieux amour et les soins assidus fassent retrouver à leurs enfants, dans la maison paternelle, même au sein de l'indigence et au milieu de cette vallée de larmes, quelque chose de pareil au paradis de délices où le Créateur du genre humain avait placé les premiers hommes. C'est ainsi, pareillement, qu'ils feront de leurs enfants des hommes parfaits et des chrétiens accomplis qu'ils leur inspireront le véritable esprit catholique, et qu'ils leur communiqueront ce noble sentiment d'affection et d'amour pour la patrie qu'exigent la piété et la reconnaissance.

121

C'est pourquoi ceux qui songent à s'engager dans cette sainte union conjugale, et aussi ceux qui sont chargés de l'éducation de la jeunesse chrétienne, attacheront le plus grand prix à ces conseils, ils prépareront le bien, ils préviendront le mal, ils renouvelleront le souvenir des avis que Nous avons donnés dans Notre encyclique sur l'éducation. "Il faut donc, dès l'âge le plus tendre, corriger les inclinations déréglées des enfants, développer celles qui sont bonnes. Par dessus tout, il importe d'imprégner leur intelligence des doctrines venues de Dieu, de fortifier leur cœur par le secours de la grâce divine sans laquelle aucun d'eux ne pourra dominer ses mauvaises inclinations, et sans laquelle non plus on ne pourra espérer le résultat total et parfait de l'action éducatrice de l'Eglise que le Christ a précisément dotée de doctrines célestes et de sacrements divins pour en faire la maîtresse très sûre des hommes". (Enc. Divini illius Magistri 31-12-1929)

Le choix du conjoint.

122

Quant à la préparation prochaine d'un mariage heureux, le choix soigneux du futur conjoint y importe au plus haut point : c'est de ce choix, en effet, que dépend en grande partie le

bonheur ou la disgrâce du mariage, chaque époux pouvant être un aide puissant, ou un grand péril et un grand obstacle, pour la pratique de la vie chrétienne dans le mariage. C'est durant toute la vie qu'un mariage imprudent serait une source de chagrins. Aussi les jeunes gens qui se destinent au mariage devront réfléchir mûrement avant de choisir la personne avec laquelle ils devront ensuite passer toute leur existence. Dans ces réflexions, il leur faut considérer en tout premier lieu Dieu et la vraie religion du Christ, puis penser à leur avantage, à celui du conjoint, des enfants à venir, de la famille humaine et de la société civile qui sortent de l'union conjugale comme de leur source.

123

Qu'ils implorent avec ferveur le secours divin, pour que leur choix se fasse suivant la prudence chrétienne, non sous la pression aveugle et effrénée de la passion, ni par le seul désir de lucre, ou quelque autre mobile moins noble, mais par un vrai et loyal amour, et par une sincère affection envers le futur époux, et pour chercher dans le mariage les fins pour lesquelles Dieu l'a institué. Qu'ils n'omettent pas, enfin, de solliciter, touchant ce choix, le conseil prudent des parents ; qu'ils tiennent grand compte de leur avis, afin de se prémunir, grâce à la sagesse et à l'expérience de ceux-ci, contre une erreur pernicieuse, et de s'assurer plus abondante, au moment de s'engager dans le mariage, la bénédiction du quatrième commandement : "Honore ton père et ta mère (Ce qui est le premier commandement accompagné d'une promesse), afin que tu sois heureux et que tu vives longtemps sur la terre". [Ep 6,2-3](#) [Ex 20,12](#)

Les difficultés économiques

124

Et comme il n'est pas rare que des époux éprouvent de graves difficultés à observer parfaitement les commandements de Dieu et l'honnêteté conjugale, à cause de la gêne qui règne à leur foyer et de la trop grande pénurie de biens temporels, il faut évidemment, en ces cas, subvenir de la meilleure manière possible à leurs nécessités.

125

Et tout d'abord, il faut s'efforcer de toutes façons de réaliser ce que Notre prédécesseur Léon XIII avait déjà déclaré (Enc. Rerum novarum 15-5-1891): que, dans la société civile, le régime économique et social soit constitué de façon que tout père de famille puisse gagner ce qui, étant donné sa condition et la localité qu'il habite, est nécessaire à son entretien et à celui de sa femme et de ses enfants : "Car l'ouvrier mérite son salaire" [Lc 10,7](#). Lui refuser ce salaire, ou lui donner un salaire inférieur à son mérite, c'est une grave injustice et un péché que les Saintes Ecritures rangent parmi les plus grands. [Dt 24,14-15](#) Il n'est pas permis non plus de fixer un taux de salaire si modique que, vu l'ensemble des circonstances il ne puisse suffire à l'entretien de la famille.

126

Il faut néanmoins avoir soin que les époux eux-mêmes, et cela déjà longtemps avant de s'engager dans l'état du mariage, s'appliquent à pourvoir d'avance aux charges et aux besoins de leur avenir ou, du moins, à les alléger, et qu'ils se renseignent auprès des gens compétents sur les moyens d'y réussir efficacement et, en même temps, honnêtement. Il faut aussi veiller à ce que, s'ils ne se suffisent pas à eux seuls, ils arrivent, en s'unissant aux gens de leur condition, et par des associations privées ou publiques, à parer aux nécessités de la vie. (Enc. Rerum novarum)

127

Mais quand, par les moyens que Nous venons d'indiquer, la famille, surtout si elle est nombreuse, ou moins capable, ne parvient pas à équilibrer son budget, l'amour chrétien du

prochain requiert absolument que la charité chrétienne compense ce qui manque aux indigents, que les riches surtout secourent les pauvres, que ceux qui ont du superflu ne le gaspillent pas en dépenses vaines ou en pures prodigalités, mais qu'ils le consacrent à entretenir la vie et la santé de ceux qui manquent même du nécessaire. Ceux qui auront fait part de leurs richesses au Christ présent dans les pauvres, recevront du Seigneur, quand il viendra juger le monde, une très riche récompense ; ceux qui se seront comportés d'une façon contraire, en seront sévèrement punis. [Mt 25,34](#) ss. Car ce n'est pas en vain que l'Apôtre donne cet avertissement : "Celui qui possède les richesses d'ici-bas et qui, sans s'émouvoir, voit son frère dans la nécessité : comment l'amour de Dieu demeure-t-il en lui" ? [1Jn 3,17](#)

Devoirs de l'Eglise

128

Que si les subsides privés restent insuffisants, il appartient aux pouvoirs publics de suppléer à l'impuissance des particuliers, surtout en une affaire aussi importante pour le bien commun que l'est une condition vraiment humaine assurée à la famille et aux époux. Si, en effet, les familles, surtout les familles nombreuses, sont privées de logements convenables ; si l'homme ne parvient pas à trouver du travail et à gagner sa vie ; si ce qui est d'usage quotidien ne peut s'acheter qu'à des prix exagérés ; si même la mère de famille, au grand détriment de la vie domestique, se voit contrainte d'ajouter à ses charges celle du travail pour se procurer de l'argent ; si cette même mère, dans les fatigues ordinaires ou même extraordinaires de la maternité, manque de nourriture convenable, de médicaments, de l'assistance d'un médecin compétent, et d'autres choses du même genre : tout le monde voit en quel découragement peuvent tomber les époux, combien la vie domestique et l'observation des commandements de Dieu leur en deviennent difficiles, et aussi quel péril peut en résulter pour la sécurité publique, pour le salut, pour l'existence même de la société civile, car enfin des hommes réduits à ce point pourraient en arriver à un tel désespoir que, n'ayant plus rien à perdre, ils finissent par concevoir le fol espoir de tirer de grands profits d'un bouleversement général du pays et de ses institutions

129

En conséquence, ceux qui ont la charge de l'Etat et du bien commun ne sauraient négliger ces nécessités matérielles des époux et des familles sans causer un grave dommage à la Cité et au bien commun, il leur faut donc, dans les projets de loi et dans l'établissement du budget, attacher une importance extrême au relèvement de ces familles indigentes. Ils doivent considérer cette tâche comme une des principales responsabilités du pouvoir.

130

Nous le constatons ici avec peine ; il n'est pas rare aujourd'hui que, par un renversement de l'ordre normal, une mère et des enfants illégitimes (qu'à la vérité il faut secourir aussi ne fût-ce que pour prévenir de plus grands maux) se voient accorder tout de suite et abondamment des subsides qui sont refusés à la mère légitime, ou qui ne lui sont concédés que parcimonieusement et comme à regret

La collaboration de l'Eglise et de l'Etat.

131

Mais ce n'est pas seulement au temporel, Vénérables Frères, qu'il importe extrêmement à l'Etat de donner au mariage et à la famille des bases solides, mais aussi en ce qui concerne le bien des âmes : il lui importe de provoquer et de faire observer des lois justes touchant la chaste fidélité et l'entraide mutuelle des époux. Car, l'histoire en témoigne, le salut de l'Etat

et la félicité temporelle des citoyens sont précaires et ne peuvent rester saufs là où on ébranle le fondement sur lequel ils sont établis, qui est le bon ordre des mœurs, et là où les vices des citoyens obstruent la source où la Cité puise sa vie, savoir le mariage et la famille.

132

Mais, pour sauvegarder l'ordre moral, il ne suffit pas de recourir aux forces extérieures et aux châtiments dont dispose l'Etat, ni de montrer aux hommes la beauté et la nécessité de la vertu : il faut y associer l'autorité religieuse qui répand dans l'esprit la lumière de la vérité, qui dirige la volonté et qui est en mesure de fortifier l'humaine fragilité par les secours de la grâce divine. Or, la seule autorité religieuse, c'est l'Eglise instituée par Notre-Seigneur Jésus-Christ. Voilà pourquoi Nous exhortons vivement dans le Seigneur tous ceux qui sont dépositaires du pouvoir civil à nouer et à entretenir des rapports de concorde et d'amitié avec l'Eglise du Christ. De la sorte, en conjuguant leurs efforts et leur zèle, les deux Puissances écarteront les dommages immenses que le dérèglement des mœurs, en s'attaquant au mariage et à la famille, tient suspendus sur l'Eglise autant que sur la société civile.

133

Les lois de l'Etat peuvent seconder beaucoup l'Eglise en cette tâche très importante, si, dans leurs prescriptions, elles tiennent compte de ce que la loi divine et ecclésiastique a établi, et si elles punissent ceux qui y contreviennent. Ils ne sont pas rares en effet ceux qui pensent que la loi morale autorise ce que les lois de l'Etat permettent, ou du moins ce qu'elles ne punissent pas ; ou qui, même à l'encontre de leur conscience, usent de toutes les libertés consenties par la loi, parce qu'ils n'ont pas la crainte de Dieu, et qu'ils ne trouvent rien à redouter du côté des lois humaines. Ainsi ils sont souvent cause de ruine, pour eux et pour beaucoup d'autres.

134

Il ne résultera, à coup sur, de cette alliance avec l'Eglise, ni danger, ni amoindrissement pour les droits de l'Etat et pour son intégrité : toute défiance, toute crainte à cet égard sont vaines et sans fondement. Léon XIII l'a déjà clairement montré : "Personne ne doute que le divin Fondateur de l'Eglise, Jésus-Christ, n'ait voulu que la puissance ecclésiastique fut distincte de la puissance civile et que chacune fut libre de remplir sans entraves sa mission propre, avec cette clause toutefois, qui est utile à chacune des deux Puissances, et qui importe à l'intérêt de tous les hommes, que l'accord et l'harmonie régneraient entre elles... Quand l'autorité civile s'accorde avec le pouvoir sacré de l'Eglise dans une entente amicale, cet accord procure nécessairement de grands avantages aux deux Puissances. La dignité de l'Etat, en effet, s'en accroît, et, tant que la religion lui sert de guide, le gouvernement reste toujours juste. En même temps, cet accord procure à l'Eglise des secours de défense et de protection qui sont à l'avantage des fidèles".

135

Pour apporter ici un exemple récent et éclatant, c'est suivant cet ordre et absolument selon la loi du Christ que le pacte solennel heureusement conclu entre le Saint-Siège et l'Italie a inclus dans ses dispositions une entente pacifique et une coopération amicale touchant le mariage, comme il convenait à l'histoire glorieuse de la nation italienne et à ses antiques traditions religieuses. Voici, en effet, ce qu'on lit à ce sujet dans les Accords du Latran : "L'Etat italien, voulant restituer à l'institution du mariage qui est la base de la famille, une dignité conforme aux traditions de son peuple, attache les effets civils au sacrement de mariage célébré conformément au droit canonique". (Concordat art 34) La règle et le principe qu'on vient de lire trouvent leur développement dans les articles suivants du Concordat.

136

Voilà qui peut servir d'exemple et d'argument pour démontrer que, même dans notre temps, où, hélas ! l'on préconise si souvent une absolue séparation de l'Etat d'avec l'Eglise, et même d'avec toute religion, les deux Puissances souveraines peuvent, sans aucun détriment pour

leurs droits et leurs souverainetés respectives, se rapprocher et s'allier dans un accord mutuel et une entente amicale pour le bien commun de toutes les deux, que les deux Puissances peuvent aussi associer leurs responsabilités concernant le mariage et écarter ainsi des foyers chrétiens de pernicious périls et même une ruine imminente.

La prière du Saint-Père

137

Toutes ces considérations auxquelles, Vénérables Frères, ému par Nos sollicitudes pastorales, Nous venons de Nous arrêter attentivement, Nous désirons les voir, conformément à la règle de la prudence chrétienne, largement propagées parmi tous Nos chers fils immédiatement confiés à vos soins, parmi tous les membres de la grande famille du Christ sans exception. Qu'elles leur soient expliquées pour que tous connaissent parfaitement la vraie doctrine du mariage, pour qu'ils se prémunissent avec soin contre les périls que préparent les prêcheurs d'erreurs, et surtout pour que "répudiant l'impiété et les convoitises mondaines, ils vivent dans le siècle présent, sobrement, justement, pieusement, dans l'attente de l'espérance bienheureuse et du glorieux avènement de notre grand Dieu et notre Sauveur Jésus-Christ".

[Tt 2,12-13](#)

138

Fasse donc le Père tout-puissant, "de qui toute paternité reçoit son nom dans les cieux et sur la terre" [Ep 3,15](#), qui fortifie les faibles et qui donne du courage aux pusillanimes et aux timides ; fasse le Christ Notre-Seigneur et Rédempteur qui a institué et conduit à leur perfection les vénérables sacrements [DS 1799](#) , qui a voulu faire du mariage une image de son ineffable union avec l'Eglise ; fasse l'Esprit Saint, Dieu charité, lumière des coeurs et force de l'esprit que Nos enseignements donnés en cette encyclique sur le mariage, sur l'admirable loi et l'admirable volonté de Dieu qui concernent cet auguste sacrement, sur les erreurs et les périls qui le menacent sur les remèdes auxquels on doit recourir, soient compris par tous, reçus avec des dispositions généreuses, et, la grâce de Dieu aidant, mis en pratique, afin que, par là, refleurissent et revivent dans les mariages chrétiens la fécondité sainte, la foi immaculée, la stabilité inébranlable, le caractère sacré et la plénitude de grâces du sacrement.

A Rome, le 31 décembre 1930

Pie XI, Pape

1930 Casti Connubii 119

La communion Eucharistique des divorcés-remariés

LA COMMUNION EUCHARISTIQUE DES DIVORCÉS-REMARIÉS

Excellence,

1 L'Année internationale de la Famille offre une occasion particulièrement importante de redécouvrir les témoignages de l'amour et de la sollicitude de l'Église envers la famille [\(1\)](#) et, en même temps, de proposer à nouveau les inestimables richesses du mariage chrétien qui constitue le fondement de la famille.

2 Dans ce contexte, les difficultés et les souffrances des fidèles qui se trouvent en situation matrimoniale irrégulière méritent une attention spéciale [\(2\)](#). Les pasteurs sont appelés, en effet, à faire sentir la charité du Christ et la proximité maternelle de l'Église; qu'ils les accueillent avec amour, en les exhortant à se confier à la miséricorde de Dieu, et en leur suggérant avec prudence et respect des chemins concrets de conversion et de participation à la vie de la communauté ecclésiale [\(3\)](#).

3 Conscients, cependant, que la vraie compréhension et l'authentique miséricorde ne sont jamais séparées de la vérité [\(4\)](#), les pasteurs ont le devoir de rappeler à ces fidèles la doctrine de l'Église concernant la célébration des sacrements et, en particulier, l'accès à l'Eucharistie. Sur ce point, ont été proposées, dans diverses régions, durant les dernières années, différentes pratiques pastorales selon lesquelles une admission globale des divorcés remariés à la Communion eucharistique ne serait certainement pas possible, mais ils pourraient y accéder dans des cas déterminés, quand, en conscience, ils se sentent autorisés à le faire. Ainsi, par exemple, lorsqu'ils ont été abandonnés tout à fait injustement, bien qu'ils se soient efforcés sincèrement de sauver leur précédent mariage, ou quand ils sont convaincus de la nullité du mariage précédent sans pouvoir la démontrer au for externe, ou lorsqu'ils ont déjà parcouru un long chemin de réflexion et de pénitence, ou encore quand, pour des motifs moralement valables, ils ne peuvent satisfaire à l'obligation de se séparer. De diverses parts, il a aussi été proposé que, pour examiner objectivement leur situation effective, les divorcés remariés devraient nouer un colloque avec un prêtre prudent et expert. Ce prêtre cependant serait tenu de respecter leur éventuelle décision de conscience d'accéder à l'Eucharistie, sans que cela n'implique une autorisation officielle. Dans ces cas et d'autres semblables, il s'agirait d'une pratique pastorale tolérante et bienveillante visant à rendre justice aux différentes situations des divorcés remariés.

4 Même si l'on sait que des solutions pastorales analogues furent proposées par certains Pères de l'Église et entrèrent en quelque mesure dans la pratique, elles ne recueillirent jamais le consensus des Pères et n'en vinrent jamais à constituer la doctrine commune de l'Église, ni à en déterminer la discipline. C'est au Magistère universel de l'Église qu'il revient, en fidélité à la Sainte Écriture et à la Tradition, d'enseigner et d'interpréter authentiquement le dépôt de la foi. Face aux nouvelles solutions pastorales mentionnées ci-dessus, cette Congrégation juge donc qu'elle a le devoir de rappeler la doctrine et la discipline de l'Église à ce sujet. Celle-ci, fidèle à la parole de Jésus-Christ [\(5\)](#), affirme qu'elle ne peut reconnaître comme valide une nouvelle union, si le mariage précédent l'était. Si les divorcés se sont remariés civilement, ils se trouvent dans une situation qui contrevient objectivement à la loi de Dieu et, dès lors, ils ne peuvent pas accéder à la Communion eucharistique, aussi longtemps que persiste cette situation" [\(6\)](#). Cette norme n'a aucun caractère punitif ni certes discriminatoire

à l'égard des divorcés remariés, mais elle exprime plutôt une situation objective qui par elle-même rend impossible l'accès à la Communion eucharistique : "Ils se sont rendus eux-mêmes incapables d'y être admis, car leur état et leur condition de vie est en contradiction objective avec la communion d'amour entre le Christ et l'Église, telle qu'elle s'exprime et est rendue présente dans l'Eucharistie. Il y a par ailleurs un autre motif pastoral particulier : si l'on admettait ces personnes à l'Eucharistie, les fidèles seraient induits en erreur et comprendraient mal la doctrine de l'Église concernant l'indissolubilité du mariage" (7) . Pour les fidèles qui se trouvent dans une telle situation matrimoniale, l'accès à la Communion eucharistique sera ouvert uniquement par l'absolution sacramentelle qui ne peut être donnée "qu'à ceux qui se sont repentis d'avoir violé le signe de l'Alliance et de la fidélité au Christ, et sont sincèrement disposés à une forme de vie qui ne soit plus en contradiction avec l'indissolubilité du mariage. Cela implique concrètement, lorsque l'homme et la femme ne peuvent pas, pour de graves motifs - par exemple l'éducation des enfants - remplir l'obligation de la séparation, qu'ils prennent l'engagement de vivre en complète continence, c'est-à-dire en s'abstenant des actes réservés aux époux" (8) . Dans ce cas, ils peuvent accéder à la Communion eucharistique, l'obligation d'éviter le scandale demeurant toutefois.

5 La doctrine et la discipline de l'Église en la matière ont été amplement exposées durant la période post-conciliaire dans l'Exhortation apostolique *Familiaris consortio*. L'Exhortation rappelle, entre autres, aux pasteurs que, par amour de la vérité, ils sont tenus à bien discerner les diverses situations; elle les exhorte à encourager la participation des divorcés remariés à divers moments de la vie de l'Église. En même temps, elle rappelle la pratique constante et universelle, "fondée sur la Sainte Écriture, de ne pas admettre à la Communion eucharistique les divorcés remariés" (9) , en indiquant les motifs. La structure de l'exhortation et la teneur de ses paroles font comprendre clairement que cette pratique, présentée comme obligatoire, ne peut être changée sur la base des différentes situations.

6 Le fidèle qui vit habituellement "more uxorio" avec une personne qui n'est pas sa femme légitime ou son mari légitime, ne peut accéder à la communion eucharistique. Si ce fidèle jugeait possible de le faire, les pasteurs et les confesseurs auraient, étant donné la gravité de la matière ainsi que les exigences du bien spirituel de la personne (10) et du bien commun de l'Église, le grave devoir de l'avertir qu'un tel jugement de conscience est en opposition patente avec la doctrine de l'Église (11) . Ils doivent aussi rappeler cette doctrine dans l'enseignement à tous les fidèles qui leur sont confiés. Ceci ne signifie pas que l'Église n'ait pas à coeur la situation de ces fidèles, qui, du reste, ne sont en rien exclus de la communion ecclésiale. Elle se préoccupe de les accompagner pastoralement et de les inviter à participer à la vie ecclésiale dans la mesure où cela est compatible avec les dispositions du droit divin, dont l'Église ne dispose d'aucun pouvoir de dispense (12) . D'autre part, il est nécessaire d'éclairer les fidèles intéressés, afin qu'ils ne considèrent pas que leur participation à la vie de l'Église se réduit exclusivement à la question de la réception de l'Eucharistie. Il faut aider les fidèles à approfondir leur compréhension de la valeur de leur participation au sacrifice du Christ dans la messe, de la communion spirituelle (13) , de la prière, de la méditation de la parole de Dieu, des oeuvres de charité et en faveur de la justice (14) .

7 La conviction erronée, de la part d'un divorcé remarié, de pouvoir accéder à la Communion eucharistique présuppose normalement que l'on attribue à la conscience personnelle le pouvoir de décider, en dernière analyse, sur la base de sa propre conviction (15) , de l'existence ou de la non-existence du précédent mariage et de la valeur de la présente union. Mais on ne peut admettre pareille attribution (16) . En effet, le mariage, en tant qu'image de l'union sponsale entre le Christ et son Église et noyau de base et facteur important de la vie de la société civile, est essentiellement une réalité publique.

8 Il est certainement vrai que le jugement sur ses propres dispositions pour accéder à

L'Eucharistie doit être formulé par la conscience morale adéquatement formée. Mais il est tout aussi vrai que le consentement, par lequel est constitué le mariage, n'est pas une simple décision privée, puisqu'il crée pour chacun des époux et pour le couple une situation spécifiquement ecclésiale et sociale. Dès lors, le jugement de la conscience sur sa propre situation matrimoniale ne regarde pas seulement un rapport immédiat entre l'homme et Dieu, comme si on pouvait se passer de cette médiation ecclésiale, qui inclut également les lois canoniques qui obligent en conscience. Ne pas reconnaître cet aspect essentiel signifierait nier en fait que le mariage existe comme réalité d'Église, c'est-à-dire comme sacrement.

9 D'autre part, l'Exhortation *Familiaris consortio*, quand elle invite les pasteurs à bien distinguer les diverses situations des divorcés remariés, rappelle aussi le cas de ceux qui sont subjectivement certains, en conscience, que le mariage précédent, irréparablement détruit, n'a jamais été valide (17). Il faut certainement discerner à travers la voie du for externe, établie par l'Église, s'il y a objectivement une telle nullité du mariage. La discipline de l'Église, tout en confirmant la compétence exclusive des tribunaux ecclésiastiques dans l'examen de la validité du mariage de catholiques, offre à présent de nouvelles voies pour démontrer la nullité de l'union précédente, afin d'exclure le plus possible toute discordance entre la vérité vérifiable dans le procès et la vérité objective connue par la conscience droite (18). S'en tenir au jugement de l'Église et observer la discipline en vigueur sur le caractère obligatoire de la forme canonique comme nécessaire pour la validité des mariages des catholiques, est ce qui sert vraiment le bien spirituel des fidèles intéressés. En effet, l'Église est le Corps du Christ, et vivre dans la communion ecclésiale est vivre dans le Corps du Christ et se nourrir du Corps du Christ. En recevant le sacrement de l'Eucharistie, la communion avec le Christ tête ne peut jamais être séparée de la communion avec ses membres, c'est à dire avec son Église. C'est pourquoi le sacrement de notre union avec le Christ est aussi le sacrement de l'unité de l'Église. Recevoir la Communion eucharistique quand on est en contraste avec la communion ecclésiale est donc une chose contradictoire en soi. La Communion sacramentelle avec le Christ inclut et présuppose l'observation, même si celle-ci est parfois difficile, de l'ordonnance de la communion ecclésiale et ne peut être juste et fructueuse si le fidèle, tout en voulant se rapprocher directement du Christ, ne respecte pas cette ordonnance.

10 En accord avec ce qui a été dit jusqu'à présent, il faut réaliser pleinement le désir exprimé par le Synode des évêques, que le Saint-Père Jean-Paul II a fait sien, et qui est mis en oeuvre par un engagement et des initiatives remarquables de la part d'évêques, de prêtres, de religieux et de fidèles laïcs: avec une charité empressée, faire tout ce qui peut fortifier dans l'amour du Christ et de l'Église les fidèles qui se trouvent dans des situations matrimoniales irrégulières. C'est seulement ainsi qu'il leur sera possible d'accueillir pleinement le message du mariage chrétien et de supporter dans la foi la souffrance impliquée dans leur situation. Dans l'action pastorale, tout doit être mis en oeuvre pour faire bien comprendre qu'il ne s'agit aucunement de discrimination, mais seulement de fidélité absolue à la volonté du Christ qui nous a redonné et confié de nouveau l'indissolubilité du mariage comme don du Créateur. Les pasteurs et la communauté des fidèles devront nécessairement souffrir et aimer avec les intéressés, pour que ceux-ci reconnaissent, même au sein de leur difficulté, le joug facile et le fardeau léger de Jésus (19). Leur fardeau n'est pas doux et léger parce que petit ou insignifiant, mais il devient léger parce que le Seigneur - et avec lui toute l'Église - y prend sa part. L'action pastorale qui doit être menée avec un dévouement total se doit de fournir cette aide fondée dans la vérité et aussi dans l'amour. Uni avec vous dans l'engagement collégial à faire resplendir la vérité de Jésus-Christ dans la vie et la pratique de l'Église, je vous prie d'agréer, Excellence, l'expression de tout mon dévouement dans le Seigneur.

+ Joseph Card. Ratzinger, Préfet

+ Alberto Bovone Arch. Tit. de Césarée de Numidie, Secrétaire

Au cours d'une audience accordée au Card. Préfet süssigné, Sa Sainteté le Pape Jean-Paul II, a approuvé la présente lettre, élaborée en réunion ordinaire de la Congrégation, et en a ordonné la publication.

A Rome, au siège de la Congrégation pour la Doctrine de la Foi, le 14 septembre 1994, en la fête de l'Exaltation de la Croix.

(1) Cf. JEAN-PAUL II, *Lettre aux Familles* (2 février 1994), n. 3.

(2) Cf. JEAN-PAUL II, *Exhort. apost. Familiaris consortio*, n. 79-84: AAS 74 (1982) 180-186.

(3) Cf. *Ibid.*, n. 84: AAS 74 (1982) 185; *Lettre aux Familles*, n. 5; Catéchisme de l'Eglise catholique, n. [CEC 1651](#).

(4) Cf. PAUL VI, *Let. enc. Humanae vitae*, n. 29: AAS 60 (1968) 501; JEAN-PAUL II, *Exhort. apost. Reconciliatio et paenitentia*, n. 34: AAS 77 (1985), 272; *Let. enc. Veritatis splendor*, n. 95: AAS 85 (1993) 1208.

(5) [Mc 10,11-12](#) "Quiconque répudie sa femme et en épouse une autre, commet un adultère à l'égard de la première; et si une femme répudie son mari et en épouse un autre, elle commet un adultère".

(6) Cf. Catéchisme de l'Eglise catholique, n. [CEC 1650](#); cf. aussi n. 1640, et CONCILE DE TRENTE, Sess. XXIV: Denz. Schöm. [DS 1797-1812](#).

(7) *Exhort. apost. Familiaris consortio*, n. 84: AAS 74 (1982) 185-186.

(8) *Ibid.*, n. 84: AAS 74 (1982) 186; cf. JEAN-PAUL II, *Homélie pour la clôture du VIe Synode des évêques* n. 7: AAS 72 (1980) 1082.

(9) *Exhort. apost. Familiaris consortio*, n. 84: AAS 74 (1982) 185.

(10) Cf. [1Co 11,27-29](#).

(11) Cf. Code du Droit Canonique, can. [CIC 978](#) § 2.

(12) Cf. Catéchisme de l'Eglise catholique, n. [CIC 1640](#).

(13) Cf. CONGRÉGATION POUR LA DOCTRINE DE LA FOI, *Lettre aux évêques de l'Eglise catholique sur quelques questions concernant le Ministre de l'Eucharistie*, III/4: AAS 75 (1983) 1007; THERESE D'AVILA, *Camino di perfección*, 35,1; ALFONSO M. DE LIGUORI, *Visite al SS. Sacramento e a Maria Santissima*.

(14) Cf. *Exhort. apost. Familiaris consortio*, n. 84: AAS 74 (1982) 185.

(15) Cf. *Let. enc. Veritatis splendor*, n. 55: AAS 85 (1993) 1178.

(16) Cf. Code du Droit Canonique, can. [CIC 1085](#) § 2.

(17) Cf. *Exhort. apost. Familiaris consortio*, n. 84: AAS 74 (1982) 185.

(18) Cf. les canons [CIC 1536](#) § 2 et [CIC 1679](#) du Code du Droit Canonique et les canons [CIO 1217](#) § 2 et [CIO 1365](#) du Code des canons des Eglises orientales sur la force de preuve qu'ont les déclarations des parties dans de tels procès.

(19) Cf. [Mt 11,30](#).

La communion Eucharistique des divorcés-remariés

CONGREGATION POUR LA DOCTRINE DE LA FOI

LETTRE AUX EVEQUES DE L'EGLISE CATHOLIQUE SUR L'ACCES A LA COMMUNION EUCHARISTIQUE DE LA PART DES FIDELES DIVORCEES-REMARIEES

Excellence,

1 L'Année internationale de la Famille offre une occasion particulièrement importante de redécouvrir les témoignages de l'amour et de la sollicitude de l'Eglise envers la famille(1) et, en même temps, de proposer à nouveau les inestimables richesses du mariage chrétien qui constitue le fondement de la famille.

(1) Cf. JEAN-PAUL II, *Lettre aux Familles* (février 1994), [LF 3](#).

2 Dans ce contexte, les difficultés et les souffrances des fidèles qui se trouvent en situation matrimoniale irrégulière méritent une attention spéciale(2). Les pasteurs sont appelés, en effet, à faire sentir la charité du Christ et la proximité maternelle de l'Eglise; qu'ils les accueillent avec amour, en les exhortant à se confier à la miséricorde de Dieu, et en leur suggérant avec prudence et respect des chemins concrets de conversion et de participation à la vie de la communauté ecclésiale(3).

(2) Cf. JEAN-PAUL II, Exhort. apost. *Familiaris consortio*, [FC 79-84](#): AAS 74 (1982) 180-186.

(3) Cf. *Ibid.*, [FC 84](#): AAS 74 (1982) 185; *Lettre aux Familles*, [LF 5](#); *Catéchisme de l'Eglise catholique*, [CEC 1651](#)

3 Conscients, cependant, que la vraie compréhension et l'authentique miséricorde ne sont jamais séparées de la vérité(4), les pasteurs ont le devoir de rappeler à ces fidèles la doctrine de l'Eglise concernant la célébration des sacrements et, en particulier, l'accès à l'Eucharistie. Sur ce point, ont été proposées, dans diverses régions, durant les dernières années, différentes pratiques pastorales selon lesquelles une admission globale des divorcés remariés à la Communion eucharistique ne serait certainement pas possible, mais ils pourraient y accéder dans des cas déterminés, quand, en conscience, ils se sentent autorisés à le faire. Ainsi, par exemple, lorsqu'ils ont été abandonnés tout à fait injustement, bien qu'ils se soient efforcés sincèrement de sauver leur précédent mariage, ou quand ils sont convaincus de la nullité du mariage précédent sans pouvoir la démontrer au for externe, ou lorsqu'ils ont déjà parcouru un long chemin de réflexion et de pénitence, ou encore quand, pour des motifs

moralement valables, ils ne peuvent satisfaire à l'obligation de se séparer.

De diverses parts, il a aussi été proposé que, pour examiner objectivement leur situation effective, les divorcés remariés devraient nouer un colloque avec un prêtre prudent et expert. Ce prêtre cependant serait tenu de respecter leur éventuelle décision de conscience d'accéder à l'Eucharistie, sans que cela n'implique une autorisation officielle.

Dans ces cas et d'autres semblables, il s'agirait d'une pratique pastorale tolérante et bienveillante visant à rendre justice aux différentes situations des divorcés remariés.

(4) Cf. PAUL VI, Let. enc. *Humanae vitae*, [HV 29](#): AAS 60 (1968) 501; JEAN-PAUL II, Exhort. apost. *Reconciliatio et paenitentia*, [RP 34](#): AAS 77 (1985), 272; Let. enc. *Veritatis splendor*, [VS 95](#): AAS 85 (1993) 1208.

4 Même si l'on sait que des solutions pastorales analogues furent proposées par certains Pères de l'Eglise et entrèrent en quelque mesure dans la pratique, elles ne recueillirent jamais le consensus des Pères et n'en vinrent jamais à constituer la doctrine commune de l'Eglise, ni à en déterminer la discipline. C'est au Magistère universel de l'Eglise qu'il revient, en fidélité à la Sainte Ecriture et à la Tradition, d'enseigner et d'interpréter authentiquement le dépôt de la foi.

Face aux nouvelles solutions pastorales mentionnés ci-dessus, cette Congrégation juge donc qu'elle a le devoir de rappeler la doctrine et la discipline de l'Eglise à ce sujet. Celle-ci, fidèle à la parole de Jésus-Christ(5), affirme qu'elle ne peut reconnaître comme valide une nouvelle union, si le mariage précédent l'était. Si les divorcés se sont remariés civilement, ils se trouvent dans une situation qui contrevient objectivement à la loi de Dieu et, dès lors, ils ne peuvent pas accéder à la Communion eucharistique, aussi longtemps que persiste cette situation"(6).

Cette norme n'a aucun caractère punitif ni certes discriminatoire à l'égard des divorcés remariés, mais elle exprime plutôt une situation objective qui par elle-même rend impossible l'accès à la Communion eucharistique: "Ils se sont rendus eux-mêmes incapables d'y être admis, car leur état et leur condition de vie est en contradiction objective avec la communion d'amour entre le Christ et l'Eglise, telle qu'elle s'exprime et est rendue présente dans l'Eucharistie. Il y a par ailleurs un autre motif pastoral particulier: si l'on admettait ces personnes à l'Eucharistie, les fidèles seraient induits en erreur et comprendraient mal la doctrine de l'Eglise concernant l'indissolubilité du mariage"(7).

Pour les fidèles qui se trouvent dans une telle situation matrimoniale, l'accès à la Communion eucharistique sera ouvert uniquement par l'absolution sacramentelle qui ne peut être donnée "qu'à ceux qui se sont repentis d'avoir violé le signe de l'Alliance et de la fidélité au Christ, et sont sincèrement disposés à une forme de vie qui ne soit plus en contradiction avec l'indissolubilité du mariage. Cela implique concrètement, lorsque l'homme et la femme ne peuvent pas, pour de graves motifs - par exemple l'éducation des enfants - remplir l'obligation de la séparation, qu'ils prennent l'engagement de vivre en complète continence, c'est-à-dire en s'abstenant des actes réservés aux époux"(8). Dans ce cas, ils peuvent accéder à la Communion eucharistique, l'obligation d'éviter le scandale demeurant toutefois.

(5) [Mc 10,11-12](#) "Quiconque répudie sa femme et en épouse une autre, commet un adultère à l'égard de la première; et si une femme répudie son mari et en épouse un autre, elle commet un adultère".

(6) Cf. *Catéchisme de l'Eglise catholique*, [CEC 1650](#) cf. [CEC 1640](#) cf. CONCILE DE TRENTE, Sess. XXIV: *Denz Schöm.* [DS 1797-1812](#)

(7) Exhort. apost. *Familiaris consortio*, [FC 84](#): AAS 74 (1982) 185-186.

(8) *Ibid.*, [FC 84](#): AAS 74 (1982) 186; cf. JEAN-PAUL II, *Homélie pour la clôture du VIe Synode des évêques* n. 7: AAS 72 (1980) 1082.

5 La doctrine et la discipline de l'Eglise en la matière ont été amplement exposées durant la période post-conciliaire dans l'Exhortation apostolique *Familiaris consortio*. L'Exhortation rappelle, entre autres, aux pasteurs que, par amour de la vérité, ils sont tenus à bien discerner les diverses situations; elle les exhorte à encourager la participation des divorcés remariés à divers moments de la vie de l'Eglise. En même temps, elle rappelle la pratique constante et universelle, "fondée sur la Sainte Ecriture, de ne pas admettre à la Communion eucharistique les divorcés remariés"(9), en indiquant les motifs. La structure de l'exhortation et la teneur de ses paroles font comprendre clairement que cette pratique, présentée comme obligatoire, ne peut être changée sur la base des différentes situations.

(9) Exhort. apost. *Familiaris consortio*, [FC 84](#): AAS 74 (1982) 185.

6 Le fidèle qui vit habituellement "more uxorio" avec une personne qui n'est pas sa femme légitime ou son mari légitime, ne peut accéder à la communion eucharistique. Si ce fidèle jugeait possible de le faire, les pasteurs et les confesseurs auraient, étant donné la gravité de la matière ainsi que les exigences du bien spirituel de la personne(10) et du bien commun de l'Eglise, le grave devoir de l'avertir qu'un tel jugement de conscience est en opposition patente avec la doctrine de l'Eglise(11). Ils doivent aussi rappeler cette doctrine dans l'enseignement à tous les fidèles qui leur sont confiés.

Ceci ne signifie pas que l'Eglise n'ait pas à cœur la situation de ces fidèles, qui, du reste, ne sont en rien exclus de la communion ecclésiale. Elle se préoccupe de les accompagner pastoralement et de les inviter à participer à la vie ecclésiale dans la mesure où cela est compatible avec les dispositions du droit divin, dont l'Eglise ne dispose d'aucun pouvoir de dispense(12). D'autre part, il est nécessaire d'éclairer les fidèles intéressés, afin qu'ils ne considèrent pas que leur participation à la vie de l'Eglise se réduit exclusivement à la question de la réception de l'Eucharistie. Il faut aider les fidèles à approfondir leur compréhension de la valeur de leur participation au sacrifice du Christ dans la messe, de la communion spirituelle (13), de la prière, de la méditation de la parole de Dieu, des œuvres de charité et en faveur de la justice(14).

(10) Cf. [1Co 11,27-29](#)

(11) Cf. *Code du Droit Canonique*, [CIC 978,2](#)

(12) Cf. *Catéchisme de l'Eglise catholique*, [CEC 1640](#)

(13) Cf. CONGRÉGATION POUR LA DOCTRINE DE LA FOI, *Lettre aux évêques de l'Eglise catholique sur quelques questions concernant le Ministre de l'Eucharistie*, III/4: AAS 75 (1983) 1007; THERESE D'AVILA, *Camino di perfeccion*, 35,1; ALFONSO M. DE LIGUORI, *Visite al SS. Sacramento e a Maria Santissima*.

(14) Cf. Exhort. apost. *Familiaris consortio*, [FC 84](#): AAS 74 (1982) 185.

7 La conviction erronée, de la part d'un divorcé remarié, de pouvoir accéder à la Communion eucharistique présuppose normalement que l'on attribue à la conscience personnelle le pouvoir de décider, en dernière analyse, sur la base de sa propre conviction(15), de l'existence ou de la non-existence du précédent mariage et de la valeur de la présente union. Mais on ne peut admettre pareille attribution(16). En effet, le mariage, en tant qu'image de l'union sponsale entre le Christ et son Eglise et noyau de base et facteur important de la vie de la société civile, est essentiellement une réalité publique.

(15) Cf. Let. enc. *Veritatis splendor*, [VS 55](#): AAS 85 (1993) 1178.

(16) Cf. *Code du Droit Canonique*, [CIC 1085,2](#)

8 Il est certainement vrai que le jugement sur ses propres dispositions pour accéder à

L'Eucharistie doit être formulé par la conscience morale adéquatement formée. Mais il est tout aussi vrai que le consentement, par lequel est constitué le mariage, n'est pas une simple décision privée, puisqu'il crée pour chacun des époux et pour le couple une situation spécifiquement ecclésiale et sociale. Dès lors, le jugement de la conscience sur sa propre situation matrimoniale ne regarde pas seulement un rapport immédiat entre l'homme et Dieu, comme si on pouvait se passer de cette médiation ecclésiale, qui inclut également les lois canoniques qui obligent en conscience. Ne pas reconnaître cet aspect essentiel signifierait nier en fait que le mariage existe comme réalité d'Eglise, c'est-à-dire comme sacrement.

9 D'autre part, l'Exhortation *Familiaris consortio*, quand elle invite les pasteurs à bien distinguer les diverses situations des divorcés remariés, rappelle aussi le cas de ceux qui sont subjectivement certains, en conscience, que le mariage précédent, irréparablement détruit, n'a jamais été valide(17). Il faut certainement discerner à travers la voie du for externe, établie par l'Eglise, s'il y a objectivement une telle nullité du mariage. La discipline de l'Eglise, tout en confirmant la compétence exclusive des tribunaux ecclésiastiques dans l'examen de la validité du mariage de catholiques, offre à présent de nouvelles voies pour démontrer la nullité de l'union précédente, afin d'exclure le plus possible toute discordance entre la vérité vérifiable dans le procès et la vérité objective connue par la conscience droite(18). S'en tenir au jugement de l'Eglise et observer la discipline en vigueur sur le caractère obligatoire de la forme canonique comme nécessaire pour la validité des mariages des catholiques, est ce qui sert vraiment le bien spirituel des fidèles intéressés. En effet, l'Eglise est le Corps du Christ, et vivre dans la communion ecclésiale est vivre dans le Corps du Christ et se nourrir du Corps du Christ. En recevant le sacrement de l'Eucharistie, la communion avec le Christ tête ne peut jamais être séparée de la communion avec ses membres, c'est à dire avec son Eglise. C'est pourquoi le sacrement de notre union avec le Christ est aussi le sacrement de l'unité de l'Eglise. Recevoir la Communion eucharistique quand on est en contraste avec la communion ecclésiale est donc une chose contradictoire en soi. La Communion sacramentelle avec le Christ inclut et présuppose l'observation, même si celle-ci est parfois difficile, de l'ordonnance de la communion ecclésiale et ne peut être juste et fructueuse si le fidèle, tout en voulant se rapprocher directement du Christ, ne respecte pas cette ordonnance.

(17) Cf. Exhort. apost. *Familiaris consortio*, [FC 84](#): AAS 74 (1982) 185.

(18) Cf. les canons [CIC 1536](#) [CIC 1679](#) du *Code du Droit Canonique* et les canons [CIO 1217](#) [CIO 1365](#) du *Code des canons des Eglises orientales* sur la force de preuve qu'ont les déclarations des parties dans de tels procès.

10 En accord avec ce qui a été dit jusqu'à présent, il faut réaliser pleinement le désir exprimé par le Synode des évêques, que le Saint-Père Jean-Paul II a fait sien, et qui est mis en oeuvre par un engagement et des initiatives remarquables de la part d'évêques, de prêtres, de religieux et de fidèles laïcs: avec une charité empressée, faire tout ce qui peut fortifier dans l'amour du Christ et de l'Eglise les fidèles qui se trouvent dans des situations matrimoniales irrégulières. C'est seulement ainsi qu'il leur sera possible d'accueillir pleinement le message du mariage chrétien et de supporter dans la foi la souffrance impliquée dans leur situation. Dans l'action pastorale, tout doit être mis en oeuvre pour faire bien comprendre qu'il ne s'agit aucunement de discrimination, mais seulement de fidélité absolue à la volonté du Christ qui nous a redonné et confié de nouveau l'indissolubilité du mariage comme don du Créateur. Les pasteurs et la communauté des fidèles devront nécessairement souffrir et aimer avec les intéressés, pour que ceux-ci reconnaissent, même au sein de leur difficulté, le joug facile et le fardeau léger de Jésus(19). Leur fardeau n'est pas doux et léger parce que petit ou insignifiant, mais il *devient* léger parce que le Seigneur -et avec lui toute l'Eglise - y prend sa part. L'action pastorale qui doit être menée avec un dévouement total se doit de fournir cette aide fondée dans la vérité et aussi dans l'amour.

Uni avec vous dans l'engagement collégial à faire resplendir la vérité de Jésus-Christ dans la vie et la pratique de l'Eglise, je vous prie d'agréer, Excellence, l'expression de tout mon dévouement dans le Seigneur.

(19) Cf. [Mt 11,30](#)

+ **Joseph Card. Ratzinger** *Préfet*

+ **Alberto Bovone** *Arch. Tit. de Césarée de Numidie, Secrétaire*

Au cours d'une audience accordée au Card. Préfet sussigné, Sa Sainteté le Pape Jean-Paul II, a approuvé la présente lettre, élaborée en réunion ordinaire de la Congrégation, et en a ordonné la publication.

A Rome, au siège de la Congrégation pour la Doctrine de la Foi, le 14 septembre 1994, en la fête de l'Exaltation de la Croix.

1994 Accès à la communion

1998 Catéchisme 1590

En bref

1590 S. Paul dit à son disciple Timothée: "Je t'invite à raviver le don que Dieu a déposé en toi par l'imposition de mes mains" ([2Tm 1,6](#)), et "celui qui aspire à la charge d'évêque, désire une noble fonction" ([1Tm 3,1](#)). A Tite, il disait: "Si je t'ai laissé en Crète, c'est pour y achever l'organisation, et pour établir dans chaque ville des presbytres, conformément à mes instructions" ([Tt 1,5](#)).

1591 Toute l'Eglise est un peuple sacerdotal. Grâce au Baptême, tous les fidèles participent au sacerdoce du Christ. Cette participation s'appelle "sacerdoce commun des fidèles". Sur sa base et à son service existe une autre participation à la mission du Christ; celle du ministère conféré par le sacrement de l'Ordre, dont la tâche est de servir au nom et en la personne du Christ-Tête au milieu de la communauté.

1592 Le sacerdoce ministériel diffère essentiellement du sacerdoce commun des fidèles parce qu'il confère un pouvoir sacré pour le service des fidèles. Les ministres ordonnés exercent leur service auprès du peuple de Dieu par l'enseignement (*munus docendi*), le culte divin (*munus liturgicum*) et par le gouvernement pastoral (*munus regendi*).

1593 Depuis les origines, le ministère ordonné a été conféré et exercé à trois degrés: celui des Evêques, celui des presbytres et celui des diacres. Les ministères conférés par l'ordination sont irremplaçables pour la structure organique de l'Eglise: Sans l'Evêque, les presbytres et les diacres, on ne peut parler d'Eglise (cf. S. Ignace d'Antioche, *Trall.* 3,1).

1594 L'Evêque reçoit la plénitude du sacrement de l'Ordre qui l'insère dans le Collège épiscopal et fait de lui le chef visible de l'Eglise particulière qui lui est confiée. Les Evêques, en tant que successeurs des Apôtres et membres du Collège, ont part à la responsabilité apostolique et à la mission de toute l'Eglise sous l'autorité du Pape, successeur de S. Pierre.

1595 Les presbytres sont unis aux évêques dans la dignité sacerdotale et en même temps dépendent d'eux dans l'exercice de leur fonctions pastorales; ils sont appelés à être les coopérateurs avisés des Evêques; ils forment autour de leur Evêque le "presbyterium" qui porte avec lui la responsabilité de l'Eglise particulière. Ils reçoivent de l'évêque la charge d'une communauté paroissiale ou d'une fonction ecclésiale déterminée.

1596 Les diacres sont des ministres ordonnés pour les tâches de service de l'Eglise; ils ne reçoivent pas le sacerdoce ministériel, mais l'ordination leur confère des fonctions importantes dans le ministère de la Parole, du culte divin, du gouvernement pastoral et du service de la charité, tâches qu'ils doivent accomplir sous l'autorité pastorale de leur Evêque.

1597 Le sacrement de l'Ordre est conféré par l'imposition des mains suivie d'une prière consécatoire solennelle qui demande à Dieu pour l'ordinand les grâces du Saint Esprit requises pour son ministère. L'ordination imprime un caractère sacramentel indélébile.

1598 L'Eglise confère le sacrement de l'Ordre seulement à des hommes (*viris*) baptisés, dont les aptitudes pour l'exercice du ministère ont été dûment reconnues. C'est à l'autorité de l'Eglise que revient la responsabilité et le droit d'appeler quelqu'un à recevoir les ordres.

1599 Dans l'Eglise latine, le sacrement de l'Ordre pour le presbytérat n'est conféré normalement qu'à des candidats qui sont prêts à embrasser librement le célibat et qui manifestent publiquement leur volonté de le garder pour l'amour du Royaume de Dieu et du service des hommes.

1600 Il revient aux Evêques de conférer le sacrement de l'Ordre dans les trois degrés.

Article 7 Le sacrement du Mariage

1601 "L'alliance matrimoniale, par laquelle un homme et une femme constituent entre eux une communauté de toute la vie, ordonnée par son caractère naturel au bien des conjoints ainsi qu'à la génération et à l'éducation des enfants, a été élevée entre baptisés par le Christ Seigneur à la dignité de sacrement" ([CIC 1055](#)p1).

I Le Mariage dans le dessein de Dieu

1602 L'Ecriture Sainte s'ouvre sur la création de l'homme et de la femme à l'image et à la ressemblance de Dieu (cf. [Gn 1,26-27](#)) et s'achève sur la vision des "noces de l'Agneau" ([Ap 19,7](#) [Ap 19,9](#)). D'un bout à l'autre l'Ecriture parle du mariage et de son "mystère", de son institution et du sens que Dieu lui a donné, de son origine et de sa fin, de ses réalisations diverses tout au long de l'histoire du salut, de ses difficultés issues du péché et de son renouvellement "dans le Seigneur" ([1Co 7,39](#)), dans l'Alliance nouvelle du Christ et de l'Eglise (cf. [Ep 5,31-32](#)).

Le mariage dans l'ordre de la création

1603 "La communauté profonde de vie et d'amour que forme le couple a été fondée et dotée de ses lois propres par le Créateur. Dieu lui-même est l'auteur du mariage" ([GS 48](#)). La vocation au mariage est inscrite dans la nature même de l'homme et de la femme, tels qu'ils sont issus de la main du Créateur. Le mariage n'est pas une institution purement humaine, malgré les variations nombreuses qu'il a pu subir au cours des siècles, dans les différentes cultures, structures sociales et attitudes spirituelles. Ces diversités ne doivent pas faire oublier les traits communs et permanents. Bien que la dignité de cette institution ne transparaît pas partout avec la même clarté (cf. [GS 47](#)), il existe cependant dans toutes les cultures un certain sens pour la grandeur de l'union matrimoniale. "Car le bien-être de la personne et de la société est étroitement lié à la prospérité de la communauté conjugale et familiale" ([GS 47](#)).

1604 Dieu qui a créé l'homme par amour, l'a aussi appelé à l'amour, vocation fondamentale et innée de tout être humain. Car l'homme est créé à l'image et à la ressemblance du Dieu (cf. [Gn 1,27](#)) qui est lui-même Amour (cf. [1Jn 4,8](#) [1Jn 4,16](#)). Dieu l'ayant créé homme et femme, leur amour mutuel devient une image de l'amour absolu et indéfectible dont Dieu aime l'homme. Il est bon, très bon, aux yeux du Créateur (cf. [Gn 1,31](#)). Et cet amour que Dieu bénit est destiné à être fécond et à se réaliser dans l'oeuvre commune de la garde de la création: "Et Dieu les bénit et il leur dit: 'Soyez féconds, multipliez-vous, remplissez la terre et soumettez-la'" ([Gn 1,28](#)).

1605 Que l'homme et la femme soient créés l'un pour l'autre, l'Écriture Sainte l'affirme: "Il n'est pas bon que l'homme soit seul" ([Gn 2,18](#)). La femme, "chair de sa chair" (cf. [Gn 2,23](#)), son égale, toute proche de lui, lui est donnée par Dieu comme un "secours" (cf. [Gn 2,18](#)), représentant ainsi le "Dieu en qui est notre secours" (cf. [Ps 121,2](#)). "C'est pour cela que l'homme quittera son père et sa mère et s'attachera à sa femme, et les deux deviennent une seule chair" ([Gn 2,24](#)). Que cela signifie une unité indéfectible de leur deux vies, le Seigneur lui-même le montre en rappelant quel a été, "à l'origine", le dessein du Créateur (cf. [Mt 19,4](#)): "Ainsi, ils ne sont plus deux, mais une seule chair" ([Mt 19,6](#)).

Le mariage sous le régime du péché

1606 Tout homme fait l'expérience du mal, autour de lui et en lui-même. Cette expérience se fait aussi sentir dans les relations entre l'homme et la femme. De tout temps, leur union a été menacée par la discorde, l'esprit de domination, l'infidélité, la jalousie et par des conflits qui peuvent aller jusqu'à la haine et la rupture. Ce désordre peut se manifester de façon plus ou moins aiguë, et il peut être plus ou moins surmonté, selon les cultures, les époques, les individus, mais il semble bien avoir un caractère universel.

1607 Selon la foi, ce désordre que nous constatons douloureusement, ne vient pas de la *nature* de l'homme et de la femme, ni de la nature de leurs relations, mais du *péché*. Rupture avec Dieu, le premier péché a comme première conséquence la rupture de la communion originelle de l'homme et de la femme. Leurs relations sont distordues par des griefs réciproques (cf. [Gn 3,12](#)); leur attrait mutuel, don propre du créateur (cf. [Gn 2,22](#)), se change en rapports de domination et de convoitise (cf. [Gn 3,16](#)); la belle vocation de l'homme et de la femme d'être féconds, de se multiplier et de soumettre la terre (cf. [Gn 1,28](#)) est grevée des peines de l'enfantement et du gagne-pain (cf. [Gn 3,16-19](#)).

1608 Pourtant, l'ordre de la création subsiste, même s'il est gravement perturbé. Pour guérir les blessures du péché, l'homme et la femme ont besoin de l'aide de la grâce que Dieu, dans sa miséricorde infinie, ne leur a jamais refusée (cf. [Gn 3,21](#)). Sans cette aide, l'homme et la femme ne peuvent parvenir à réaliser l'union de leurs vies en vue de laquelle Dieu les a créés "au commencement".

Le mariage sous la pédagogie de la Loi

1609 Dans sa miséricorde, Dieu n'a pas abandonné l'homme pécheur. Les peines qui suivent le péché, "les douleurs de l'enfantement" ([Gn 3,16](#)), le travail "à la sueur de ton front" ([Gn 3,19](#)), constituent aussi des remèdes qui limitent les méfaits du péché. Après la chute, le mariage aide à vaincre le repliement sur soi-même, l'égoïsme, la quête du propre plaisir, et à s'ouvrir à l'autre, à l'aide mutuelle, au don de soi.

1610 La conscience morale concernant l'unité et l'indissolubilité du mariage s'est développée sous la pédagogie de la Loi ancienne. La polygamie des patriarches et des rois n'est pas encore explicitement critiquée. Cependant, la Loi donnée à Moïse vise à protéger la femme contre l'arbitraire d'une domination par l'homme, même si elle porte aussi, selon la parole du Seigneur, les traces de "la dureté du cœur" de l'homme en raison de laquelle Moïse a permis la répudiation de la femme (cf. [Mt 19,8](#) [Dt 24,1](#)).

1611 En voyant l'Alliance de Dieu avec Israël sous l'image d'un amour conjugal exclusif et fidèle (cf. [Os 1-3](#) [Is 54](#) [Is 62](#) [Jr 2-3](#) [Jr 31](#) [Ez 16](#) [Ez 23](#)), les prophètes ont préparé la conscience du Peuple élu à une intelligence approfondie de l'unicité et de l'indissolubilité du

mariage (cf. [Mt 2,13-17](#)). Les livres de Ruth et de Tobie donnent des témoignages émouvants du sens élevé du mariage, de la fidélité et de la tendresse des époux. La Tradition a toujours vu dans le Cantique des Cantiques une expression unique de l'amour humain, pur reflet de l'amour de Dieu, amour "fort comme la mort" que "les torrents d'eau ne peuvent éteindre" ([Ct 8,6-7](#)).

Le mariage dans le Seigneur

1612 L'alliance nuptiale entre Dieu et son peuple Israël avait préparé l'alliance nouvelle et éternelle dans laquelle le Fils de Dieu, en s'incarnant et en donnant sa vie, s'est uni d'une certaine façon toute l'humanité sauvée par lui (cf. [GS 22](#)), préparant ainsi "les noces de l'Agneau" ([Ap 19,7](#) [Ap 19,9](#)).

1613 Au seuil de sa vie publique, Jésus opère son premier signe - à la demande de sa Mère - lors d'une fête de mariage (cf. [Jn 2,1-11](#)). L'Eglise accorde une grande importance à la présence de Jésus aux noces de Cana. Elle y voit la confirmation de la bonté du mariage et l'annonce que désormais le mariage sera un signe efficace de la présence du Christ.

1614 Dans sa prédication, Jésus a enseigné sans équivoque le sens originel de l'union de l'homme et de la femme, telle que le Créateur l'a voulue au commencement: la permission, donnée par Moïse, de répudier sa femme, était une concession à la dureté du coeur (cf. [Mt 19,8](#)); l'union matrimoniale de l'homme et de la femme est indissoluble: Dieu lui-même l'a conclue: "Que l'homme ne sépare donc pas ce que Dieu a uni" ([Mt 19,6](#)).

1615 Cette insistance sans équivoque sur l'indissolubilité du lien matrimonial a pu laisser perplexe et apparaître comme une exigence irréalisable (cf. [Mt 19,10](#)). Pourtant Jésus n'a pas chargé les époux d'un fardeau impossible à porter et trop lourd (cf. [Mt 11,29-30](#)), plus pesant que la Loi de Moïse. En venant rétablir l'ordre initial de la création perturbé par le péché, il donne lui-même la force et la grâce pour vivre le mariage dans la dimension nouvelle du Règne de Dieu. C'est en suivant le Christ, en renonçant à eux-mêmes, en prenant leurs croix sur eux (cf. [Mc 8,34](#)) que les époux pourront "comprendre" (cf. [Mt 19,11](#)) le sens originel du mariage et le vivre avec l'aide du Christ. Cette grâce du Mariage chrétien est un fruit de la Croix du Christ, source de toute vie chrétienne.

1616 C'est ce que l'Apôtre Paul fait saisir en disant: "Maris, aimez vos femmes, comme le Christ a aimé l'Eglise; il s'est livré pour elle, afin de la sanctifier" ([Ep 5,25-26](#)), en ajoutant aussitôt: "'Voici donc que l'homme quittera son père et sa mère pour s'attacher à sa femme, et les deux ne feront qu'une seule chair': ce mystère est de grande portée; je veux dire qu'il s'applique au Christ et à l'Eglise" ([Ep 5,31-32](#)).

1617 Toute la vie chrétienne porte la marque de l'amour sponsal du Christ et de l'Eglise. Déjà le Baptême, entrée dans le peuple de Dieu, est un mystère nuptial: il est, pour ainsi dire, le bain de noces (cf. [Ep 5,26-27](#)) qui précède le repas de noces, l'Eucharistie. Le Mariage chrétien devient à son tour signe efficace, sacrement de l'alliance du Christ et de l'Eglise. Puisqu'il en signifie et communique la grâce, le mariage entre baptisés est un vrai sacrement de la Nouvelle Alliance (cf. [DS 1800 CIC 1055p2](#)).

La virginité pour le Royaume

1618 Le Christ est le centre de toute vie chrétienne. Le lien avec Lui prend la première place devant tous les autres liens, familiaux ou sociaux (cf. [Lc 14,26](#) [Mc 10,28-31](#)). Dès le début de

l'Eglise, il y a eu des hommes et des femmes qui ont renoncé au grand bien du mariage pour suivre l'Agneau partout où il va (cf. [Ap 14,4](#)), pour se soucier des choses du Seigneur, pour chercher à Lui plaire (cf. [1Co 7,32](#)), pour aller au devant de l'Époux qui vient (cf. [Mt 25,6](#)). Le Christ lui-même a invité certains à le suivre en ce mode de vie dont Il demeure le modèle:

Il y a des eunuques qui le sont de naissance, dès le sein de leur mère; il y a aussi des eunuques qui le sont devenus par la main des hommes; et il y en a qui se sont faits eunuques eux-mêmes à cause du Royaume des cieux. Que celui qui peut comprendre, comprenne ([Mt 19,12](#)).

1619 La virginité pour le Royaume des Cieux est un déploiement de la grâce baptismale, un signe puissant de la prééminence du lien au Christ, de l'attente ardente de son retour, un signe qui rappelle aussi que le mariage est une réalité de l'éon présent qui passe (cf. [Mc 12,25](#) [1Co 7,31](#)).

1620 Les deux, le sacrement du Mariage et la virginité pour le Royaume de Dieu, viennent du Seigneur lui-même. C'est Lui qui leur donne sens et leur accorde la grâce indispensable pour les vivre conformément à sa volonté (cf. [Mt 19,3-12](#)). L'estime de la virginité pour le Royaume (cf. [LG 42 PC 12 OT 10](#)) et le sens chrétien du Mariage sont inséparables et se favorisent mutuellement :

Dénigrer le mariage, c'est amoindrir du même coup la gloire de la virginité; en faire l'éloge, c'est rehausser l'admiration qui est due à la virginité ... Car enfin, ce qui ne paraît un bien que par comparaison avec un mal ne peut être vraiment un bien, mais ce qui est mieux encore que des biens incontestés est le bien par excellence (S. Chrysostome, virg. 10,1 cf. [FC 16](#)).

II La célébration du mariage

1621 Dans le rite latin, la célébration du mariage entre deux fidèles catholiques a normalement lieu au cours de la Sainte Messe, en raison du lien de tous les sacrements avec le Mystère Pascal du Christ (cf. [SC 61](#)). Dans l'Eucharistie se réalise le mémorial de la Nouvelle Alliance, en laquelle le Christ s'est uni pour toujours à l'Eglise, son épouse bien-aimée pour laquelle il s'est livré (cf. [LG 6](#)). Il est donc convenable que les époux scellent leur consentement à se donner l'un à l'autre par l'offrande de leurs propres vies, en l'unissant à l'offrande du Christ pour son Eglise, rendue présente dans le sacrifice eucharistique, et en recevant l'Eucharistie, afin que, communiant au même Corps et au même Sang du Christ, ils "ne forment qu'un corps" dans le Christ (cf. [1Co 10,17](#)).

1622 "En tant que geste sacramentel de sanctification, la célébration liturgique du mariage ... doit être par elle-même valide, digne et fructueuse" ([FC 67](#)). Il convient donc que les futurs époux se disposent à la célébration de leur mariage en recevant le sacrement de pénitence.

1623 Dans l'Eglise latine, on considère habituellement que ce sont les époux qui, comme ministres de la grâce du Christ, se confèrent mutuellement le sacrement du Mariage en exprimant devant l'Eglise leur consentement. Dans les liturgies orientales, le ministre du sacrement (appelé "Couronnement") est le prêtre ou l'évêque qui, après avoir reçu le consentement réciproque des époux, couronne successivement l'époux et l'épouse en signe de l'alliance matrimoniale.

1624 Les diverses liturgies sont riches en prières de bénédiction et d'épiclese demandant à Dieu sa grâce et la bénédiction sur le nouveau couple, spécialement sur l'épouse. Dans l'épiclese de ce sacrement les époux reçoivent l'Esprit Saint comme Communion d'amour du Christ et de l'Eglise (cf. [Ep 5,32](#)). C'est Lui le sceau de leur alliance, la source toujours offerte de leur amour, la force où se renouvellera leur fidélité.

III Le consentement matrimonial

1625 Les protagonistes de l'alliance matrimoniale sont un homme et une femme baptisés, libres de contracter le mariage et qui expriment librement leur consentement. "Etre libre" veut dire:

- ne pas subir de contrainte;
- ne pas être empêché par une loi naturelle ou ecclésiastique.

1626 L'Eglise considère l'échange des consentements entre les époux comme l'élément indispensable "qui fait le mariage" ([CIC 1057](#)p1). Si le consentement manque, il n'y a pas de mariage.

1627 Le consentement consiste en un "acte humain par lequel les époux se donnent et se reçoivent mutuellement" ([GS 48](#) cf. [CIC 1057](#)p2): "Je te prends comme ma femme" - "Je te prends comme mon mari" (OcM 45). Ce consentement qui lie les époux entre eux, trouve son accomplissement en ce que les deux "deviennent une seule chair" (cf. [Gn 2,24](#) [Mc 10,8](#) [Ep 5,31](#)).

1628 Le consentement doit être un acte de la volonté de chacun des contractants, libre de violence ou de crainte grave externe (cf. [CIC 1103](#)). Aucun pouvoir humain ne peut se substituer à ce consentement ([CIC 1057](#)p1). Si cette liberté manque, le mariage est invalide.

1629 Pour cette raison (ou pour d'autres raisons qui rendent nul et non avenu le mariage: cf. [CIC 1095-1107](#)), l'Eglise peut, après examen de la situation par le tribunal ecclésiastique compétent, déclarer "la nullité du mariage", c'est-à-dire que le mariage n'a jamais existé. En ce cas, les contractants sont libres de se marier, quitte à se tenir aux obligations naturelles d'une union antérieure (cf. [CIC 1071](#)).

1630 Le prêtre (ou le diacre) qui assiste à la célébration du mariage, accueille le consentement des époux au nom de l'Eglise et donne la bénédiction de l'Eglise. La présence du ministre de l'Eglise (et aussi des témoins) exprime visiblement que le mariage est une réalité ecclésiale.

1631 C'est pour cette raison que l'Eglise demande normalement pour ses fidèles la *forme ecclésiastique* de la conclusion du mariage (cf. Cc. Trente: [DS 1813-1816](#) [CIC 1108](#)).

Plusieurs raisons concourent à expliquer cette détermination:

- Le mariage sacramentel est un acte *liturgique*. Il est dès lors convenable qu'il soit célébré dans la liturgie publique de l'Eglise.
- Le mariage introduit dans un *ordo* ecclésial, il crée des droits et des devoirs dans l'Eglise, entre les époux et envers les enfants.
- Puisque le mariage est un état de vie dans l'Eglise, il faut qu'il y ait certitude sur le mariage (d'où l'obligation d'avoir des témoins).
- Le caractère public du consentement protège le "Oui" une fois donné et aide à y rester fidèle.

1632 Pour que le "Oui" des époux soit un acte libre et responsable, et pour que l'alliance matrimoniale ait des assises humaines et chrétiennes solides et durables, la *préparation au mariage* est de première importance:

L'exemple et l'enseignement donnés par les parents et par les familles restent le chemin privilégié de cette préparation.

Le rôle des pasteurs et de la communauté chrétienne comme "famille de Dieu" est indispensable pour la transmission des valeurs humaines et chrétiennes du mariage et de la famille (cf. [CIC 1063](#)), et ceci d'autant plus qu'à notre époque beaucoup de jeunes connaissent l'expérience des foyers brisés qui n'assurent plus suffisamment cette initiation:

Il faut instruire à temps les jeunes, et de manière appropriée, de préférence au sein de la famille, sur la dignité de l'amour conjugal, sa fonction, son exercice: ainsi formés à la chasteté, ils pourront, le moment venu, s'engager dans le mariage après des fiançailles vécues dans la dignité ([GS 49](#)).

Les mariages mixtes et la disparité de culte

1633 Dans de nombreux pays, la situation du *mariage mixte* (entre catholique et baptisé non-catholique) se présente de façon assez fréquente. Elle demande une attention particulière des conjoints et des pasteurs. Le cas des mariages avec *disparité de culte* (entre catholique et non-baptisé) une circonspection plus grande encore.

1634 La différence de confession entre les conjoints ne constitue pas un obstacle insurmontable pour le mariage, lorsqu'ils parviennent à mettre en commun ce que chacun d'eux a reçu dans sa communauté, et à apprendre l'un de l'autre la façon dont chacun vit sa fidélité au Christ. Mais les difficultés des mariages mixtes ne doivent pas non plus être sous-estimées. Elles sont dues au fait que la séparation des chrétiens n'est pas encore surmontée. Les époux risquent de ressentir le drame de la désunion des chrétiens au sein même de leur foyer. La disparité de culte peut encore aggraver ces difficultés. Des divergences concernant la foi, la conception même du mariage, mais aussi des mentalités religieuses différentes, peuvent constituer une source de tensions dans le mariage, principalement à propos de l'éducation des enfants. Une tentation peut se présenter alors: l'indifférence religieuse.

1635 D'après le droit en vigueur dans l'Eglise latine, un mariage mixte a besoin, pour sa licéité, de la *permission expresse* de l'autorité ecclésiastique (cf. [CIC 1124](#)). En cas de disparité de culte une *dispense expresse* de l'empêchement est requise pour la validité du mariage (cf. [CIC 1086](#)). Cette permission ou cette dispense supposent que les deux parties connaissent et n'excluent pas les fins et les propriétés essentielles du mariage ainsi que les obligations contractées par la partie catholique concernant le baptême et l'éducation des enfants dans l'Eglise catholique (cf. [CIC 1125](#)).

1636 Dans beaucoup de régions, grâce au dialogue oecuménique, les communautés chrétiennes concernées ont pu mettre sur pied une *pastorale commune pour les mariages mixtes*. Sa tâche est d'aider ces couples à vivre leur situation particulière à la lumière de la foi. Elle doit aussi les aider à surmonter les tensions entre les obligations des conjoints l'un envers l'autre et envers leurs communautés ecclésiales. Elle doit encourager l'épanouissement de ce qui leur est commun dans la foi, et le respect de ce qui les sépare.

1637 Dans les mariages avec disparité de culte l'époux catholique a une tâche particulière: "Car le mari non croyant se trouve sanctifié par sa femme, et la femme non croyante se trouve sanctifiée par le mari croyant" ([1Co 7,14](#)). C'est une grande joie pour le conjoint

chrétien et pour l'Eglise si cette "sanctification" conduit à la conversion libre de l'autre conjoint à la foi chrétienne (cf. [1Co 7,16](#)). L'amour conjugal sincère, la pratique humble et patiente des vertus familiales et la prière persévérante peuvent préparer le conjoint non croyant à accueillir la grâce de la conversion.

IV Les effets du sacrement du mariage

1638 "Du mariage valide naît entre les conjoints *un lien* de par sa nature perpétuel et exclusif; en outre, dans le mariage chrétien, les conjoints sont fortifiés et comme consacrés par *un sacrement spécial* pour les devoirs et la dignité de leur état" ([CIC 1134](#)).

Le lien matrimonial

1639 Le consentement par lequel les époux se donnent et s'accueillent mutuellement, est scellé par Dieu lui-même (cf. [Mc 10,9](#)). De leur alliance "une institution, que la loi divine confirme, naît ainsi, au regard même de la société" ([GS 48](#)). L'alliance des époux est intégrée dans l'alliance de Dieu avec les hommes: "L'authentique amour conjugal est assumé dans l'amour divin" ([GS 48](#)).

1640 Le *lien matrimonial* est donc établi par Dieu lui-même, de sorte que le mariage conclu et consommé entre baptisés ne peut jamais être dissout. Ce lien qui résulte de l'acte humain libre des époux et de la consommation du mariage, est une réalité désormais irrévocable et donne origine à une alliance garantie par la fidélité de Dieu. Il n'est pas au pouvoir de l'Eglise de se prononcer contre cette disposition de la sagesse divine (cf. [CIC 1141](#)).

La grâce du sacrement du Mariage

1641 "En leur état de vie et dans leur ordre, (les époux chrétiens) ont dans le peuple de Dieu leurs dons propres" ([LG 11](#)). Cette grâce propre du sacrement du Mariage est destinée à perfectionner l'amour des conjoints, à fortifier leur unité indissoluble. Par cette grâce "ils s'aident mutuellement à se sanctifier dans la vie conjugale, dans l'accueil et l'éducation des enfants" ([LG 11](#) cf. [LG 41](#)).

1642 *Le Christ est la source de cette grâce.* "De même que Dieu prit autrefois l'initiative d'une alliance d'amour et de fidélité avec son peuple, ainsi, maintenant, le Sauveur des hommes, Epoux de l'Eglise, vient à la rencontre des époux chrétiens par le sacrement du Mariage" ([GS 48](#)). Il reste avec eux, il leur donne la force de le suivre en prenant leur croix sur eux, de se relever après leurs chutes, de se pardonner mutuellement, de porter les uns les fardeaux des autres (cf. [Ga 6,2](#)), d'être "soumis les uns aux autres dans la crainte du Christ" ([Ep 5,21](#)) et de s'aimer d'un amour surnaturel, délicat et fécond. Dans les joies de leur amour et de leur vie familiale il leur donne, dès ici-bas, un avant-goût du festin des noces de l'Agneau:

Où vais-je puiser la force de décrire de manière satisfaisante le bonheur du mariage que l'Eglise ménage, que confirme l'offrande, que scelle la bénédiction; les anges le proclament, le Père céleste le ratifie... Quel couple que celui de deux chrétiens, unis par une seule espérance, un seul désir, une seule discipline, le même service! Tous deux enfants d'un même Père, serviteurs d'un même Maître; rien ne les sépare, ni dans l'esprit ni dans la chair; au contraire, ils sont vraiment deux en une seule chair. Là où la chair est une, un aussi est

l'esprit (Tertullien, ux. 2,9 cf. [FC 13](#)).

V Les biens et les exigences de l'amour conjugal

1643 "L'amour conjugal comporte une totalité où entrent toutes les composantes de la personne - appel du corps et de l'instinct, force du sentiment et de l'affectivité, aspiration de l'esprit et de la volonté -; il vise une unité profondément personnelle, celle qui, au-delà de l'union en une seule chair, conduit à ne faire qu'un cœur et qu'une âme; il exige l'*indissolubilité* et la *fidélité* dans la donation réciproque définitive; et il s'ouvre sur la *fécondité*. Il s'agit bien des caractéristiques normales de tout amour conjugal naturel, mais avec une signification nouvelle qui, non seulement les purifie et les consolide, mais les élève au point d'en faire l'expression de valeurs proprement chrétiennes" ([FC 13](#)).

L'unité et l'indissolubilité du mariage

1644 L'amour des époux exige, par sa nature même, l'unité et l'indissolubilité de leur communauté de personnes qui englobe toute leur vie: "ainsi ils ne sont plus deux, mais une seule chair" ([Mt 19,6](#) cf. [Gn 2,24](#)). "Ils sont appelés à grandir sans cesse dans leur communion à travers la fidélité quotidienne à la promesse du don mutuel total que comporte le mariage" ([FC 19](#)). Cette communion humaine est confirmée, purifiée et parachevée par la communion en Jésus-Christ donnée par le sacrement de Mariage. Elle s'approfondit par la vie de la foi commune et par l'Eucharistie reçue en commun.

1645 "L'égalité personnelle qu'il faut reconnaître à la femme et à l'homme dans l'amour plénier qu'ils se portent l'un à l'autre fait clairement apparaître l'unité du mariage, confirmée par le Seigneur" ([GS 49](#)). La *polygamie* est contraire à cette égale dignité et à l'amour conjugal qui est unique et exclusif (cf. [FC 19](#)).

La fidélité de l'amour conjugal

1646 L'amour conjugal exige des époux, de par sa nature même, une fidélité inviolable. Ceci est la conséquence du don d'eux-mêmes que se font l'un à l'autre les époux. L'amour veut être définitif. Il ne peut être "jusqu'à nouvel ordre". "Cette union intime, don réciproque de deux personnes, non moins que le bien des enfants, exigent l'entière fidélité des époux et requièrent leur indissoluble unité" ([GS 48](#)).

1647 Le motif le plus profond se trouve dans la fidélité de Dieu à son alliance, du Christ à son Eglise. Par le sacrement de mariage les époux sont habilités à représenter cette fidélité et à en témoigner. Par le sacrement, l'indissolubilité du mariage reçoit un sens nouveau et plus profond.

1648 Il peut paraître difficile, voire impossible, de se lier pour la vie à un être humain. Il est d'autant plus important d'annoncer la bonne nouvelle que Dieu nous aime d'un amour définitif et irrévocable, que les époux ont part à cet amour, qu'il les porte et les soutient, et que par leur fidélité ils peuvent être les témoins de l'amour fidèle de Dieu. Les époux qui, avec la grâce de Dieu, donnent ce témoignage, souvent dans des conditions bien difficiles, méritent la gratitude et le soutien de la communauté ecclésiale (cf. [FC 20](#)).

1649 Il existe cependant des situations où la cohabitation matrimoniale devient pratiquement impossible pour des raisons très diverses. En de tels cas, l'Eglise admet la

séparation physique des époux et la fin de la cohabitation. Les époux ne cessent pas d'être mari et femme devant Dieu; ils ne sont pas libres de contracter une nouvelle union. En cette situation difficile, la solution la meilleure serait, si possible, la réconciliation. La communauté chrétienne est appelée à aider ces personnes à vivre chrétiennement leur situation, dans la fidélité au lien de leur mariage qui reste indissoluble (cf. [FC 83 CIC 1151-1155](#)).

1650 Nombreux sont aujourd'hui, dans bien des pays, les catholiques qui ont recours au *divorce* selon les lois civiles et qui contractent civilement une nouvelle union. L'Eglise maintient, par fidélité à la parole de Jésus Christ ("Quiconque répudie sa femme et en épouse une autre, commet un adultère à l'égard de la première; et si une femme répudie son mari et en épouse un autre, elle commet un adultère": [Mc 10,11-12](#)), qu'elle ne peut reconnaître comme valide une nouvelle union, si le premier mariage l'était. Si les divorcés sont remariés civilement, ils se trouvent dans une situation qui contrevient objectivement à la loi de Dieu. Dès lors ils ne peuvent pas accéder à la communion eucharistique, aussi longtemps que persiste cette situation. Pour la même raison ils ne peuvent pas exercer certaines responsabilités ecclésiales. La réconciliation par le sacrement de pénitence ne peut être accordée qu'à ceux qui se sont repentis d'avoir violé le signe de l'Alliance et de la fidélité au Christ, et se sont engagés à vivre dans une continence complète.

1651 A l'égard des chrétiens qui vivent en cette situation et qui souvent gardent la foi et désirent élever chrétiennement leurs enfants, les prêtres et toute la communauté doivent faire preuve d'une sollicitude attentive, afin qu'ils ne se considèrent pas comme séparés de l'Eglise, à la vie de laquelle ils peuvent et doivent participer en tant que baptisés:

On les invitera à écouter la Parole de Dieu, à assister au Sacrifice de la messe, à persévérer dans la prière, à apporter leur contribution aux oeuvres de charité et aux initiatives de la communauté en faveur de la justice, à élever leurs enfants dans la foi chrétienne, à cultiver l'esprit de pénitence et à en accomplir les actes, afin d'implorer, jour après jour, la grâce de Dieu ([FC 84](#)).

L'ouverture à la fécondité

1652 "C'est par sa nature même que l'institution du mariage et l'amour conjugal sont ordonnés à la procréation et à l'éducation qui, tel un sommet, en constituent le couronnement" ([GS 48](#)):

Les enfants sont le don le plus excellent du mariage et ils contribuent grandement au bien des parents eux-mêmes. Dieu lui-même qui a dit: "Il n'est pas bon que l'homme soit seul" ([Gn 2,18](#)) et qui "dès l'origine a fait l'être humain homme et femme" ([Mt 19,4](#)), a voulu lui donner une participation spéciale dans son oeuvre créatrice; aussi a-t-il béni l'homme et la femme, disant: "Soyez féconds et multipliez-vous" ([Gn 1,28](#)). Dès lors, un amour conjugal vrai et bien compris, comme toute la structure de la vie familiale qui en découle, tendent, sans sous-estimer pour autant les autres fins du mariage, à rendre les époux disponibles pour coopérer courageusement à l'amour du Créateur et du Sauveur qui, par eux, veut sans cesse agrandir et enrichir sa propre famille ([GS 50](#)).

1653 La fécondité de l'amour conjugal s'étend aux fruits de la vie morale, spirituelle et surnaturelle que les parents transmettent à leurs enfants par l'éducation. Les parents sont les principaux et premiers éducateurs de leurs enfants (cf. [GE 3](#)). En ce sens, la tâche fondamentale du mariage et de la famille est d'être au service de la vie (cf. [FC 28](#)).

1654 Les époux auxquels Dieu n'a pas donné d'avoir des enfants, peuvent néanmoins avoir une vie conjugale pleine de sens, humainement et chrétiennement. Leur mariage peut

rayonner d'une fécondité de charité, d'accueil et de sacrifice.

1998 Catéchisme 1590

Lévitique (CP) 15

15 ¹ Yahweh parla à Moïse et à Aaron, en disant: ² " Parlez aux enfants d'Israël, et dites-leur " Tout homme qui a une gonorrhée est impur par là. ³ Et telle est la souillure provenant de son flux: soit que sa chair laisse couler son flux ou que sa chair retienne son flux, il y a souillure. ⁴ Tout lit sur lequel couchera celui qui a un flux sera impur; tout objet sur lequel il s'assiera, sera impur. ⁵ Celui qui touchera son lit lavera ses vêtements, se baignera dans l'eau et sera impur jusqu'au soir. ⁶ Celui qui s'assiera sur l'objet où se sera assis l'homme qui a un flux, lavera ses vêtements, se baignera dans l'eau et sera impur jusqu'au soir. ⁷ Celui qui touchera la chair de celui qui a un flux lavera ses vêtements, se baignera dans l'eau et sera impur jusqu'au soir. ⁸ Si celui qui a un flux crache sur un homme pur, cet homme lavera ses vêtements, se baignera dans l'eau et sera impur jusqu'au soir. ⁹ Toute selle sur laquelle sera monté celui qui a un flux sera impure. ¹⁰ Celui qui touchera une chose qui a été sous lui sera impur jusqu'au soir, et celui qui la portera lavera ses vêtements, se baignera dans l'eau et sera impur jusqu'au soir. ¹¹ Celui qu'aura touché celui qui a un flux et qui n'aura pas lavé ses mains dans l'eau, lavera ses vêtements, se baignera dans l'eau et sera impur jusqu'au soir. ¹² Tout vase de terre qu'aura touché celui qui a un flux sera brisé, et tout vase de bois sera lavé dans l'eau. ¹³ Lorsque celui qui a un flux sera purifié de son flux, il comptera sept jours pour sa purification; il lavera alors ses vêtements, baignera son corps dans de l'eau vive, et il sera pur. ¹⁴ Le huitième jour, ayant pris deux tourterelles ou deux jeunes pigeons, il viendra devant Yahweh, à l'entrée de la tente de réunion, et il les donnera au prêtre. ¹⁵ Le prêtre les offrira, l'un en sacrifice pour le péché, l'autre en holocauste, et le prêtre fera pour lui l'expiation devant Yahweh, à cause de son flux. ¹⁶ L'homme qui aura un épanchement séminal baignera tout son corps dans l'eau, et sera impur jusqu'au soir. ¹⁷ Tout vêtement et toute peau qui seront atteints par l'épanchement séminal seront lavés dans l'eau et seront impurs jusqu'au soir. ¹⁸ Si une femme a couché avec un homme et a eu commerce avec lui, elle se baignera dans l'eau ainsi que lui, et ils seront impurs jusqu'au soir.

Impuretés sexuelles de la femme

¹⁹ Quand une femme aura un flux, un flux de sang dans sa chair, elle sera sept jours dans son impureté. Quiconque la touchera sera impur jusqu'au soir. ²⁰ Tout meuble sur lequel elle se couchera pendant son impureté sera impur, et tout objet sur lequel elle s'assiera sera impur. ²¹ Quiconque touchera son lit lavera ses vêtements, se baignera dans l'eau et sera impur jusqu'au soir. ²² Quiconque touchera un objet sur lequel elle se sera assise, lavera ses vêtements, se baignera dans l'eau et sera impur jusqu'au soir. ²³ S'il y a une chose sur le lit

ou sur le siège sur lequel elle s'est assise, celui qui la touchera sera impur jusqu'au soir. ²⁴ Si un homme couche avec elle et que l'impureté de cette femme vienne sur lui, il sera impur pendant sept jours, et tout lit sur lequel il couchera sera impur. ²⁵ Quand une femme aura un flux de sang pendant plusieurs jours en dehors du temps accoutumé, ou si son flux se prolonge au delà du temps de son impureté, elle sera impure tout le temps de ce flux, comme au temps de son impureté menstruelle. ²⁶ Tout lit sur lequel elle couchera tout le temps de ce flux, sera pour elle comme le lit de son impureté menstruelle, et tout objet sur lequel elle s'assiera, sera impur comme au temps de son impureté menstruelle. ²⁷ Quiconque les touchera sera impur; il lavera ses vêtements, se baignera dans l'eau et sera impur jusqu'au soir. ²⁸ Lorsqu'elle sera purifiée de son flux, elle comptera sept jours, après lesquels elle sera pure. ²⁹ Le huitième jour, elle prendra deux tourterelles ou deux jeunes pigeons, et les apportera au prêtre, à l'entrée de la tente de réunion. ³⁰ Le prêtre les offrira, l'un en sacrifice pour le péché, l'autre en holocauste, et le prêtre fera pour elle l'expiation devant Yahweh, à cause du flux qui la rendait impure. ³¹ Vous apprendrez aux enfants d'Israël à se purifier de leurs impuretés, de peur qu'ils ne meurent à cause de leur impureté, en souillant ma Demeure qui est au milieu d'eux. ³² Telle est la loi concernant l'homme qui a une gonorrhée ou qui est souillé par un épanchement séminal, ³³ et concernant la femme qui a son flux menstruel, et toute personne ayant un flux, soit homme, soit femme, et pour l'homme qui couche avec une femme impure. " Chapitre 16 ¹ Yahweh parla à Moïse, après la mort des deux fils d'Aaron, qui furent frappés lorsqu'ils s'approchèrent de la face de Yahweh. ² Yahweh dit à Moïse: Parle à ton frère Aaron, afin qu'il n'entre pas en tout temps dans le sanctuaire, au-dedans du voile, devant le propitiatoire qui est sur l'arche, de peur qu'il ne meure; car j'apparais dans la nuée sur le propitiatoire. ³ Voici le rite suivant lequel Aaron entrera dans le sanctuaire. Il prendra un jeune taureau pour le sacrifice pour le péché et un bélier pour l'holocauste. ⁴ Il se revêtira de la sainte tunique de lin et mettra sur sa chair des caleçons de lin; il se ceindra d'une ceinture de lin et se couvrira la tête d'une tiare de lin: ce sont les vêtements sacrés qu'il revêtira, après avoir baigné son corps dans l'eau. ⁵ Il recevra de l'assemblée des enfants d'Israël deux boucs pour le sacrifice pour le péché, et un bélier pour l'holocauste. ⁶ Aaron offrira son taureau pour le péché, et il fera l'expiation pour lui et pour sa maison. ⁷ Puis il prendra les deux boucs et, les placera devant Yahweh, à l'entrée de la tente de réunion. ⁸ Aaron jettera le sort sur les deux boucs, un sort pour Yahweh et un sort pour Azazel. ⁹ Aaron fera approcher le bouc sur lequel sera tombé le sort pour Yahweh et l'offrira en sacrifice pour le péché. ¹⁰ Et le bouc sur lequel sera tombé le sort pour Azazel, il le placera vivant devant Yahweh, afin de faire l'expiation sur lui et de le lâcher dans le désert pour Azazel. ¹¹ Aaron offrira donc le taureau du sacrifice pour le péché qui est pour lui, et il fera l'expiation pour lui et pour sa maison. ¹² Après avoir égorgé son taureau pour le péché, il prendra un encensoir plein de charbons ardents de dessus l'autel, de devant Yahweh, et deux poignées de parfum odoriférant en poudre; ¹³ et ayant porté ces choses au delà du voile, il mettra le parfum sur le feu devant Yahweh, afin que la nuée du parfum couvre le propitiatoire qui est sur le témoignage, et qu'il ne meure pas. ¹⁴ Il prendra du sang du taureau, et en fera aspersion avec son doigt sur la face orientale du propitiatoire, et il fera

avec son doigt sept fois aspersion du sang devant le propitiatoire. ¹⁵ Il égorgera le bouc du sacrifice pour le péché qui est pour le peuple, et il en portera le sang au delà du voile et, faisant de ce sang comme il a fait du sang du taureau, il en fera l'aspersion une fois sur le propitiatoire et sept fois devant le propitiatoire. ¹⁶ C'est ainsi qu'il fera l'expiation pour le sanctuaire à cause des souillures des enfants d'Israël et de toutes leurs transgressions, selon qu'ils ont péché. Il fera de même pour la tente de réunion, qui demeure avec eux au milieu de leurs souillures. ¹⁷ Qu'il n'y ait personne dans la tente de réunion lorsqu'il entrera pour faire l'expiation dans le sanctuaire, jusqu'à ce qu'il en sorte. Il fera l'expiation pour lui, pour sa maison et pour toute l'assemblée d'Israël. ¹⁸ Il ira en sortant vers l'autel qui est devant Yahweh, et fera l'expiation pour l'autel: ayant pris du sang du taureau et du sang du bouc, il en mettra sur les cornes de l'autel tout autour. ¹⁹ Il fera sur l'autel, avec son doigt, sept fois aspersion du sang; il le purifiera et le sanctifiera des souillures des enfants d'Israël. ²⁰ Lorsqu'il aura achevé de faire l'expiation pour le sanctuaire, pour la tente de réunion et pour l'autel, Il présentera le bouc vivant. ²¹ Ayant posé ses deux mains sur la tête du bouc vivant, Aaron confessera sur lui toutes les iniquités des enfants d'Israël et toutes leurs transgressions, selon qu'ils ont péché; Il les mettra sur la tête du bouc et il l'enverra ensuite au désert par un homme tout prêt. ²² Le bouc emportera sur lui toutes leurs iniquités dans une terre inhabitée, et l'homme lâchera le bouc dans le désert. ²³ Alors Aaron entrera dans la tente de réunion; il quittera les vêtements de lin qu'il avait revêtus pour entrer dans le sanctuaire ²⁴ et, les ayant déposés là, il baignera son corps dans l'eau en un lieu saint et reprendra ses vêtements. ²⁵ Il sortira ensuite, offrira son holocauste et celui du peuple, fera l'expiation pour lui et pour le peuple, et fera fumer sur l'autel la graisse du sacrifice pour le péché. ²⁶ Celui qui aura lâché le bouc pour Azazel lavera ses vêtements et baignera son corps dans l'eau; après quoi, il rentrera dans le camp. ²⁷ On emportera hors du camp le taureau pour le péché et le bouc pour le péché, dont le sang aura été porté dans le sanctuaire pour faire l'expiation, et l'on consumera par le feu leur peau, leur chair et leurs excréments. ²⁸ Celui qui les aura brûlés lavera ses vêtements et baignera son corps dans l'eau; après quoi, il rentrera dans le camp. ²⁹ Ceci sera pour vous une loi perpétuelle: au septième mois, le dixième jour du mois, vous affligerez vos âmes et ne ferez aucun ouvrage, ni l'indigène, ni l'étranger qui séjourne au milieu de vous. ³⁰ Car en ce jour on fera l'expiation pour vous, afin de vous purifier; vous serez purs de tous vos péchés devant Yahweh. ³¹ Ce sera pour vous un sabbat, un jour de repos, et vous affligerez vos âmes. C'est une loi perpétuelle. ³² L'expiation sera faite, dans l'avenir, par le grand prêtre qui aura reçu l'onction et qui aura été installé pour remplir les fonctions sacerdotales à la place de son père. Il revêtira des vêtements de lin, des vêtements sacrés. ³³ Il fera l'expiation pour le sanctuaire de sainteté, il fera l'expiation pour la tente de réunion et pour l'autel des holocaustes; il fera l'expiation pour les prêtres et pour tout le peuple de l'assemblée. ³⁴ Ce sera pour vous une loi perpétuelle: l'expiation se fera une fois chaque année pour les enfants d'Israël, à cause de leurs péchés. " On fit ce que Yahweh avait ordonné à Moïse. Chapitre 17

4. La loi de sainteté

Interdiction de l'abattage profane, le lieu des sacrifices

17¹ Yahweh parla à Moïse, en disant: ² " Parle à Aaron et à ses fils, et à tout les enfants d'Israël, et tu leur diras: Voici ce que Yahweh a ordonné. ³ Tout homme de la maison d'Israël qui, dans le camp ou hors du camp, égorge un boeuf, une brebis ou une chèvre, ⁴ sans l'amener à l'entrée de la tente de réunion pour te présenter en offrande à Yahweh devant la Demeure de Yahweh, le sang sera imputé à cet homme; il a répandu le sang, cet homme sera retranché du milieu de son peuple. ⁵ C'est afin que les enfants d'Israël, au lieu d'immoler leurs victimes dans la campagne, les amènent au prêtre devant Yahweh, à l'entrée de la tente de réunion, et qu'ils les offrent à Yahweh en sacrifice pacifique. ⁶ Le prêtre répandra le sang sur l'autel de Yahweh, à l'entrée de la tente de réunion, et il fera fumer la graisse en odeur agréable à Yahweh. ⁷ Ils n'offriront plus leurs sacrifices aux satyres, avec lesquels ils se prostituent. Ce sera pour eux une loi perpétuelle de génération en génération. ⁸ Tu leur diras encore: Tout homme de la maison d'Israël ou d'entre les étrangers séjournant au milieu d'eux qui offrira un holocauste ou un autre sacrifice, ⁹ et n'amènera pas la victime à l'entrée de la tente de réunion pour l'offrir en sacrifice à Yahweh, cet homme sera retranché du milieu de son peuple.

Usage du sang

¹⁰ Tout homme de ta maison d'Israël ou d'entre les étrangers séjournant au milieu d'eux qui mangera te sang d'un animal quelconque, je tournerai ma face contre celui qui mange le sang, et je le retrancherai du milieu de son peuple; ¹¹ car l'âme de la chair est dans le sang, et je vous l'ai conclu en vue de l'autel pour qu'il servit d'expiation pour vos âmes; car c'est par l'unie que te sang fait expiation. ¹² C'est pourquoi j'ai dit aux enfants d'Israël: Personne d'entre vous ne mangera du sang, et l'étranger qui séjourne au milieu de vous ne mangera pas du sang. ¹³ Tout homme d'entre tes enfants d'Israël, d'entre tes étrangers séjournant au milieu d'eux qui prend à ta chasse un animal ou un oiseau qui se mange, il en versera te sang et le couvrira de terre; ¹⁴ car l'âme de toute chair, c'est son sang il en est son âme C'est pourquoi j'ai dit aux enfants d'Israël: Vous ne mangerez te sang d'au cune chair; car l'âme de toute chair, c'est son sang: quiconque en mangera sera retranché. ¹⁵ Toute personne, née dans le pays ou étrangère, qui mangera d'une bête morte ou déchirée, lavera ses vêtements, se baignera dans l'eau, et sera impure jusqu'au soir; puis elle sera pure. ¹⁶ Si elle ne lave pas ses vêtements et son corps, elle portera s'en iniquité. Chapitre 18

Interdits matrimoniaux et sexuels

18¹ Yahweh parla à Moïse, en disant: ² " Parle aux enfants d'Israël, et dis leur: je suis Yahweh, votre Dieu. ³ Vous ne ferez point ce qui se fait dans le pays d'Egypte où vous avez

habité, et vous ne ferez point ce qui se fait dans le pays de Channan où je vous conduis: vous ne suivrez pas leurs lois. ⁴ Vous pratiquerez mes ordonnances et vous observerez mes lois: vous les suivrez. Je suis Yahweh votre Dieu. ⁵ Vous observerez mes Lois et mes ordonnances; l'homme qui les mettra en pratique vivra par elles. Je suis Yahweh. ⁶ Aucun de vous ne s'approchera d'une femme qui est sa proche parente, pour découvrir sa nudité. Je suis Yahweh. ⁷ Tu ne découvriras pas la nudité de ton père et la nudité de ta mère. C'est ta mère, tu ne découvriras pas sa nudité. ⁸ Tu ne découvriras pas la nudité de la femme de ton père: c'est la nudité de ton père. ⁹ Tu ne découvriras pas la nudité de ta soeur, fille de ton père ou fille de ta mère, née dans la maison ou née hors de ta maison; tu ne découvriras pas leur nudité. ¹⁰ Tu ne découvriras pas la nudité de la fille de ton fils ou de la fille de ta fille: car c'est ta nudité. ¹¹ Tu ne découvriras pas la nudité de la fille de la femme de ton père, née de ton père c'est ta soeur. ¹² Tu ne découvriras pas la nudité de la soeur de ton père: c'est ta chair de ton père. ¹³ Tu ne découvriras pas la nudité de la soeur de ta mère c'est la chair de ta mère. ¹⁴ Tu ne découvriras pas la nudité du frère de ton père, en t'approchant de sa femme: c'est ta tante. ¹⁵ Tu ne découvriras pas la nudité de ta belle-fille: c'est la femme de ton fils, tu ne découvriras pas sa nudité. ¹⁶ Tu ne découvriras pas la nudité de la femme de ton frère: c'est ta nudité de ton frère. ¹⁷ Tu ne découvriras pas la nudité d'une femme et de sa fille: tu ne prendras pas la fille de son fils ni la fille de sa fille, pour découvrir leur nudité elles sont proches parentes, c'est un crime. ¹⁸ Tu ne prendras pas la soeur de ta femme, pour en faire une rivale, en découvrant sa nudité avec cette de ta femme, de son vivant. ¹⁹ Tu ne t'approcheras pas d'une femme pendant son impureté menstruelle, pour découvrir sa nudité. ²⁰ Tu n'auras pas commerce avec la femme de ton prochain, pour te souiller avec elle. ²¹ Tu ne donneras aucun de tes enfants pour le faire passer par le feu en l'honneur de Moloch, et tu ne profaneras pas le nom de ton Dieu. Je suis Yahweh. ²² Tu ne coucheras pas avec un homme comme on fait avec une femme: c'est une abomination. ²³ Tu ne coucheras pas avec une bête, pour te souiller avec elle. La femme ne se tiendra pas devant une bête pour se prostituer à elle: c'est une honte. ²⁴ Ne vous souillez par aucune de ces choses, car c'est par elles que ce sont souillées les nations que je vais chasser devant vous. ²⁵ Le pays a été souillé; je punirai ses iniquités, et le pays vomira ses habitants. ²⁶ Mais vous, vous observerez mes lois et mes ordonnances, et vous ne commettrez aucune de ces abominations, ni l'indigène, ni l'étranger qui séjourne au milieu de vous. ²⁷ Car toutes ces abominations, les hommes du pays, qui y ont été avant vous, les ont commises, et le pays en a été souillé. ²⁸ Et le pays ne vous vomira pas pour l'avoir souillé, comme il a vomi les nations qui y étaient avant vous. ²⁹ Car tous ceux qui commettront quelque-une de ces abominations seront retranchés du milieu de leur peuple. ³⁰ Vous observerez mes commandements, afin de ne pratiquer aucun des usages abominables qui se pratiquaient avant vous, et vous ne vous souillerez point par eux. Je suis Yahweh, votre Dieu. " Chapitre 19

Prescriptions religieuses, morales et cultuelles

19 ¹ Yahweh parla à Moïse, en disant: ² " Parle à toute l'assemblée d'Israël, et dis-leur: Soyez saints, car je suis saint, moi Yahweh, votre Dieu. ³ Que chacun de vous craigne sa mère et son père, et observe mes sabbats. Je suis Yahweh, votre Dieu. ⁴ Ne vous tournez point vers les idoles, et ne vous faites point de dieux de fonte. Je suis Yahweh, votre Dieu. ⁵ Quand vous offrirez à Yahweh un sacrifice pacifique, vous l'offrirez de manière à vous concilier sa faveur. ⁶ La victime sera mangée le jour où vous l'immolerez, ou le lendemain; ce qui restera jusqu'au troisième jour sera consumé par le feu. ⁷ Si quelqu'un en mange le troisième jour, c'est une abomination: le sacrifice ne sera point agréé. ⁸ Celui qui en mangera portera son iniquité, car il profane ce qui est consacré à Yahweh cet homme sera retranché de son peuple. ⁹ Quand vous ferez la moisson de votre pays, tu ne moissonneras pas jusqu'à la limite extrême de ton champ, et tu ne ramasseras pas ce qu'il y a à glaner de ta moisson. ¹⁰ Tu ne cueilleras pas non plus les grappes restées dans ta vigne, et tu ne ramasseras pas les fruits tombés dans ton verger; tu laisseras cela au pauvre et à l'étranger. Je suis Yahweh, votre Dieu. ¹¹ Vous ne déroberez point, et vous n'userez ni de tromperie ni de mensonge les uns envers les autres. ¹² Vous ne jurerez point par mon nom, en mentant, car tu profanerais le nom de ton Dieu. Je suis Yahweh. ¹³ Tu n'opprimeras point ton prochain, et tu ne le dépouilleras pas. Le salaire du mercenaire ne restera pas chez toi jusqu'au lendemain. ¹⁴ Tu ne proféreras point de malédiction contre un sourd, et tu ne mettras pas devant un aveugle quelque chose qui puisse le faire tomber; car tu auras la crainte de ton Dieu. Je suis Yahweh. ¹⁵ Vous ne commettrez pas d'injustice dans le jugement: tu n'auras pas de faveur pour le pauvre, et tu n'auras pas de complaisance pour le puissant; mais tu jugeras ton prochain selon la justice. ¹⁶ Tu n'iras pas semant la diffamation parmi ton peuple. Tu ne te tiendras pas comme témoin contre le sang de ton prochain. Je suis Yahweh. ¹⁷ Tu ne haïras point ton frère dans ton cœur, mais tu reprendras ton prochain, afin de ne pas te charger d'un péché à cause de lui. ¹⁸ Tu ne te vengeras point, et tu ne garderas point de rancune contre les enfants de ton peuple. Tu aimeras ton prochain comme toi-même. Je suis Yahweh. ¹⁹ Vous observerez mes lois. ¹⁹ Tu n'accoupleras point des bestiaux de deux espèces différentes; tu n'ensemenceras pas ton champ de deux espèces de semences; et tu ne porteras point un vêtement tissu de deux espèces de fils. ²⁰ Si un homme couche et a commerce avec une femme qui soit une esclave fiancée à un autre homme et qui n'a pas été rachetée ou affranchie, ils seront châtiés tous deux, mais non punis de mort, parce que l'esclave n'était pas affranchie. ²¹ Pour sa faute, l'homme amènera à Yahweh, à l'entrée de la tente de réunion, un bélier en sacrifice de réparation. ²² Le prêtre fera pour lui l'expiation devant Yahweh avec le bélier du sacrifice de réparation, pour le péché qu'il a commis, et le péché qu'il a commis lui sera pardonné. ²³ Quand vous serez entrés dans le pays et que vous aurez planté toutes sortes d'arbres fruitiers, vous en regarderez les

fruits comme incirconcis: pendant trois ans, ils seront incirconcis pour vous on n'en mangera point. ²⁴ La quatrième année, tous leurs fruits seront consacrés en louange à Yahweh. ²⁵ La cinquième année, vous en mangerez les fruits, et ainsi l'arbre vous continuera son rapport. Je suis Yahweh, votre Dieu. ²⁶ Vous ne mangerez rien avec du sang. Vous ne pratiquerez ni la divination ni la magie. ²⁷ Vous ne tondrez point en rond les coins de votre chevelure, et tu ne raseras point les coins de ta barbe. ²⁸ Vous ne ferez point d'incisions dans votre chair pour un mort, et vous n'imprimerez point de figures sur vous. Je suis Yahweh. ²⁹ Ne profane pas ta fille en la prostituant, de peur que le pays ne se livre à la prostitution et ne se remplisse de crimes. ³⁰ Vous observerez mes sabbats et vous révérez mon sanctuaire. Je suis Yahweh. ³¹ Ne vous adressez point à ceux qui évoquent les esprits, ni aux devins; ne les consultez point, pour ne pas être souillés par eux. Je suis Yahweh, votre Dieu. ³² Tu te lèveras devant une tête blanchie, et tu honoreras la personne du vieillard. Tu craindras ton Dieu. Je suis Yahweh. ³³ Si un étranger vient séjourner avec vous dans votre pays, vous ne l'opprimerez point. ³⁴ Vous traiterez l'étranger en séjour parmi vous comme un indigène du milieu de vous; tu l'aimeras comme toi même, car vous avez été étrangers dans le pays d'Egypte. Je suis Yahweh, votre Dieu. ³⁵ Vous ne commettrez point d'injustice, soit dans les jugements, soit dans les mesures de longueur, soit dans les poids, soit dans les mesures de capacité. ³⁶ Vous aurez des balances justes, des poids justes, un épha juste et un hin juste. Je suis Yahweh, votre Dieu, qui vous ai fait sortir du pays d'Egypte. ³⁷ Vous observerez toutes mes lois et toutes mes ordonnances, et vous les mettrez en pratique. Je suis Yahweh.

" Chapitre 20

[Chaâtiment de diverses fautes religieuses et morales](#)

[Sacrifices d'enfants et nécromancie](#)

20¹ Yahweh parla à Moïse, en disant: " Tu diras aux enfants d'Israël: ² Quiconque d'entre les enfants d'Israël ou d'entre les étrangers qui séjournent en Israël donne à Moloch l'un de ses enfants, sera puni de mort: le peuple du pays le lapidera. ³ Et moi, je tournerai ma face contre cet homme, et je le retrancherai du milieu de son peuple, parce qu'il aura livré un de ses enfants à Moloch, pour souiller mon sanctuaire et profaner mon saint nom. ⁴ Si le peuple du pays ferme les yeux sur cet homme quand il donnera de ses enfants à Moloch, et ne le fait pas mourir, ⁵ moi, je tournerai ma face contre cet homme et contre sa famille, et je le retrancherai du milieu de son peuple, avec tous ceux qui se prostituent comme lui en se prostituant à Moloch. ⁶ Si quelqu'un s'adresse à ceux qui évoquent les esprits et aux devins, pour se prostituer après eux, je tournerai ma face contre cet homme et je le retrancherai du milieu de son peuple. ⁷ Vous vous sanctifierez et vous serez saints, car je suis Yahweh, votre Dieu.

[Impiété filiale, adultère, inceste, impudicité](#)

⁸ Vous observerez mes lois et vous les mettrez en pratique. Je suis Yahweh, qui vous sanctifie. ⁹ Quiconque maudit son père ou sa mère sera puni de mort; il a maudit son père ou sa mère: son sang est sur lui. ¹⁰ Si un homme commet adultère avec une femme mariée, et s'il commet adultère avec la femme de son prochain, ils seront tous deux punis de mort, l'homme et la femme adultères. ¹¹ Si un homme couche avec la femme de son père, et découvre ainsi la nudité de son père, ils seront tous deux punis de mort: leur sang est sur eux. ¹² Si un homme couche avec sa belle-fille, ils seront tous deux punis de mort; ils ont fait une chose honteuse: leur sang est sur eux. ¹³ Si un homme couche avec un homme comme on fait avec une femme, ils ont fait tous deux une chose abominable, ils seront punis de mort: leur sang est sur eux. ¹⁴ Si un homme prend pour femmes la fille et la mère, s'est un crime; on les livrera au feu, lui et elles, afin que ce crime n'existe pas parmi vous. ¹⁵ L'homme qui aura commerce avec une bête sera puni de mort, et vous tuerez la bête. ¹⁶ Si une femme s'approche d'une bête pour se prostituer à elle, tu tueras la femme et la bête; elles seront mises à mort: leur sang est sur elles. ¹⁷ Si un homme prend sa soeur, fille de son père ou fille de sa mère, s'il voit sa nudité et qu'elle voie la sienne, c'est une infamie; ils seront retranchés sous les yeux des enfants de leur peuple. Il a découvert la nudité de sa soeur, il portera son iniquité. ¹⁸ Si un homme couche avec une femme qui a son indisposition menstruelle, et découvre sa nudité, il a découvert son flux, et elle a découvert le flux de son sang; ils seront retranchés tous deux du milieu de leur peuple. ¹⁹ Tu ne découvriras point la nudité de la soeur de ta mère, ni de la soeur de ton père, car c'est découvrir sa propre chair: ils porteront leur iniquité. ²⁰ Si un homme couche avec sa tante, il découvre la nudité de son oncle; ils porteront leur péché: ils mourront sans enfants. ²¹ Si un homme prend la femme de son frère, c'est une impureté; il a découvert la nudité de son frère: ils seront sans enfants.

[Exhortation finale](#)

²² Vous observerez toutes mes lois et toutes mes ordonnances et vous les mettrez en pratique, afin que le pays où je vous mène pour y habiter ne vous vomisse pas. ²³ Vous ne suivrez pas les usages des nations que je vais chasser de devant vous; car elles ont fait toutes ces choses, et je les ai en dégoût. ²⁴ Je vous ai dit: C'est vous qui posséderez leur terre; je vous la donnerai pour la posséder; c'est un pays où coulent le lait et le miel. Je suis Yahweh, votre Dieu, qui vous ai séparés des autres peuples. ²⁵ Vous distinguerez entre les animaux purs et impurs, entre les oiseaux purs et impurs, et vous ne vous rendrez pas abominables par des animaux, par des oiseaux et par tout ce qui se meut sur la terre, que je vous ai appris à distinguer comme ²⁶ impurs. ²⁶ Vous serez saints pour moi, car je suis saint, moi Yahweh, et je vous ai séparés des autres peuples, afin que vous soyez à moi. ²⁷ Tout homme ou femme qui évoque les esprits ou s'adonne à la divination sera mis à mort; on les lapidera: leur sang est sur eux. " Chapitre 21

La sainteté des prêtres

21¹ Yahweh dit à Moïse: Parle aux prêtres, fils d'Aaron, et dis-leur: ² Nul ne se rendra impur au milieu de son peuple pour un mort, excepté pour son parent du même rang, pour sa mère, pour son père, pour son fils, pour sa fille; pour son frère, ³ et pour sa soeur vierge, qui vit auprès de lui, n'étant pas encore mariée; pour elle il se rendra impur. ⁴ Chef de maison parmi son peuple, il ne se souillera pas et ne profanera pas sa dignité. ⁵ Les prêtres ne se raseront pas la tête, ils n'enlèveront pas les côtés de leur barbe, et ils ne feront pas d'incisions dans leur chair. ⁶ Ils seront saints pour leur Dieu, et ils ne profaneront pas le nom de leur Dieu, car ils offrent à Yahweh des sacrifices consumés par le feu, le pain de leur Dieu: ils seront saints. ⁷ Ils ne prendront point une femme prostituée ou déshonorée; ils ne prendront point une femme répudiée par son mari, car le prêtre est saint pour son Dieu. ⁸ Tu le tiendras pour saint, car il offre le pain de ton Dieu; il sera saint pour toi, car je suis saint, moi Yahweh, qui vous sanctifie. ⁹ Si la fille d'un prêtre se déshonore en se prostituant, elle déshonore son père elle sera brûlée au feu.

La sainteté du grand prêtre

¹⁰ Le grand prêtre qui est au-dessus de ses frères, sur la tête duquel a été répandue l'huile d'onction, et qui a été installé pour revêtir les vêtements sacrés, ne découvrira pas sa tête et ne déchirera pas ses vêtements. ¹¹ Il n'approchera d'aucun mort; il ne se rendra impur ni pour son père, ni pour sa mère. ¹² Il ne sortira pas du sanctuaire, et ne profanera pas le sanctuaire de son Dieu, car l'huile d'onction de son Dieu est un diadème sur lui. Je suis Yahweh: ¹³ Il prendra pour femme une vierge. ¹⁴ Il ne prendra ni une veuve, ni une femme répudiée, ni une femme déshonorée ou prostituée; ¹⁵ mais il prendra pour femme une vierge du milieu de son peuple. Il ne déshonorera pas sa postérité au milieu de son peuple; car je suis Yahweh, qui le sanctifie.

Défauts corporels excluants du sacerdoce

¹⁶ Yahweh parla à Moïse, en disant: " Parle à Aaron, et dis-lui: ¹⁷ Nul homme de ta race, dans toutes les générations, qui aura une difformité corporelle, n'approchera pour offrir le pain de ton Dieu. ¹⁸ Car nul homme qui a une difformité corporelle n'approchera: un homme aveugle ou boiteux, ¹⁹ ou qui aura une mutilation ou une excroissance; ou un homme qui aura une fracture au pied ou à la main; ²⁰ qui sera bossu ou nain, ou qui aura une tache à l'oeil, la gale, une dartre ou les testicules écrasés. ²¹ Nul homme de la race du prêtre Aaron qui aura une difformité corporelle, ne s'approchera pour offrir à Yahweh les sacrifices faits par le feu: , il a une difformité corporelle qu'il ne s'approche point pour offrir le pain de son Dieu.

22 Il pourra manger le pain de son Dieu, des choses très saintes et des choses saintes. 23 Mais il n'ira point vers le voile et ne s'approchera point de l'autel, car il a une difformité corporelle; il ne profanera point mes sanctuaires, car je suis Yahweh; qui tes sanctifie. " 24 Ainsi parla Moïse à Aaron et à ses fils, et à tous les enfants d'Israël. Chapitre 22

Impuretés excluant les prêtres de la participation au mets sacrés

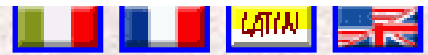
22¹ Yahweh parla à Moïse, en disant: ² "Parle à Aaron et à ses fils, afin qu'ils s'abstiennent des choses saintes que me consacrent les enfants d'Israël, et qu'ils ne profanent pas mon saint nom. Je suis Yahweh. ³ Dis-leur: Tout homme de votre race qui, dans toutes vos générations; ayant sur lui quelque impureté, s'approchera des choses saintes que les enfants d'Israël consacrent à Yahweh, sera retranché de devant moi. Je suis Yahweh. ⁴ Tout homme de la race d'Aaron qui aura la lèpre ou une gonorrhée, ne mangera pas des choses saintes, jusqu'à ce qu'il soit pur. Il en sera de même de celui qui aura touché une personne souillée par le contact d'un cadavre, de celui qui aura eu un épanchement séminal, ⁵ de celui qui aura touché soit un animal rampant qui l'ait rendu impur, soit un homme impur qui lui ait communiqué sa souillure quelle qu'elle soit. ⁶ Celui qui touchera ces choses sera impur jusqu'au soir et il ne mangera pas des choses saintes; mais il baignera son corps dans l'eau ⁷ et, après le coucher du soleil, il sera pur; il pourra manger alors des choses saintes, car c'est sa nourriture: ⁸ Il ne mangera pas d'une bête morte ou déchirée; de manière à être souillé par elle; je suis Yahweh: ⁹ Ils observeront mes commandements, de peur qu'ils ne se chargent d'un péché à ce sujet, et qu'ils ne meurent pour avoir profané les choses saintes. Je suis Yahweh, qui les sanctifie.

Participation du peuple aux mets sacrés

¹⁰ Aucun étranger ne mangera des choses saintes; celui qui demeure chez un prêtre et le mercenaire ne mangeront point des choses saintes. ¹¹ Mais un esclave acquis par le prêtre à prix d'argent pourra en manger; il en est de même de celui qui est né dans sa maison: ils mangeront de sa nourriture. ¹² La fille d'un prêtre, mariée à un étranger, ne mangera pas de ce qui a été prélevé sur les choses saintes. ¹³ Mais si la fille d'un prêtre, devenue veuve ou répudiée, sans avoir d'enfants, retourne dans la: maison de son père, comme elle y était ans sa jeunesse, elle pourra manger de la nourriture de son père; mais aucun étranger n'en mangera. ¹⁴ Si un homme mange par erreur d'une chose sainte, il restituera au prêtre la valeur de la chose sainte, en y ajoutant un cinquième. ¹⁵ Les prêtres ne profaneront point les choses saintes des enfants d'Israël, ce qu'ils ont prélevé pour Yahweh, ¹⁶ et ne leur feront pas porter le poids de la faute qu'ils commettraient en mangeant leurs choses saintes; car je suis Yahweh, qui les sanctifie.

Qualités exigées des victimes

¹⁷ Yahweh parla à Moïse, en disant: Parle à Aaron et à ses fils, ainsi qu'à tous les enfants d'Israël; et dis-leur: ¹⁸ Qui que ce soit de la maison d'Israël ou des étrangers en Israël qui présente son offrande, soit pour l'accomplissement d'un vœu, soit comme don volontaire, ¹⁹ s'il l'offre à Yahweh en holocauste, pour que vous soyez agréés, que la victime soit un mâle sans défaut, d'entre les boeufs, les brebis ou les chèvres. ²⁰ Vous n'en offrirez aucune qui ait un défaut, car elle ne serait pas agréée. ²¹ Quand un homme offre à Yahweh du gros ou du menu bétail en sacrifice pacifique, soit pour s'acquitter d'un vœu, soit comme offrande volontaire, la victime, pour être agréée, devra être parfaite; il n'y aura en elle aucun défaut. ²² Un animal aveugle, estropié ou mutilé, ayant un ulcère, la gale ou une dartre, vous ne l'offrirez pas à Yahweh; vous n'en ferez point sur l'autel un sacrifice par le feu à Yahweh. ²³ Tu pourras immoler comme offrande volontaire un boeuf ou une brebis ayant un membre trop long ou trop court; mais, pour l'accomplissement d'un vœu, cette victime ne serait pas agréée. ²⁴ Vous n'offrirez point à Yahweh un animal qui ait les testicules froissés, écrasés, arrachés ou coupés; vous ne ferez pas cela dans votre pays. ²⁵ Même de la main d'un étranger, vous n'accepterez aucune de ces victimes pour l'offrir comme aliment de votre Dieu; car elles sont corrompues, il y a en elles un défaut: elles ne seraient pas agréées pour vous. " ²⁶ Yahweh dit à Moïse: " Un boeuf, un agneau ou une chèvre, quand il naîtra, restera sept jours sous sa mère; ²⁷ à partir du huitième jour et les jours suivants, il sera agréé pour être offert en sacrifice fait par le feu à Yahweh. ²⁸ Boeuf ou agneau, vous n'immolerez pas l'animal et son petit le même jour. ²⁹ Quand vous offrirez à Yahweh un sacrifice d'actions de grâces, vous l'offrirez de manière qu'il soit agréé; ³⁰ pour cela, la victime sera mangée le même jour; vous n'en laisserez rien jusqu'au matin. Je suis Yahweh.

Exhortation finale

³¹ Vous observerez mes commandements et les mettrez en pratique: je suis Yahweh. ³² Vous ne profanerez pas mon saint nom, et je serai sanctifié au milieu des enfants d'Israël. ³³ Je suis Yahweh, qui vous sanctifie, celui qui vous a fait sortir du pays d'Egypte, pour être votre Dieu. Je suis Yahweh. " Chapitre 23

Les solennités religieuses

Introduction, le sabbat

Lévitique (CP) 15

Citations de
DS 1901-1983:

Magistère

Dei Verbum:

[11](#)

Casti Connubii:

[59](#)

1930 Casti Connubii 78

Contre le sacrement

78

Nous venons, Vénérables Frères, de défendre les deux premiers biens du mariage chrétien, que les actuels ennemis de la société s'efforcent de ruiner. Mais, comme le troisième de ces biens, le sacrement, l'emporte de beaucoup sur les précédents, il n'y a rien d'étonnant à ce que nous voyions les mêmes hommes assaillir surtout, avec plus d'âpreté encore, son excellence. Et tout d'abord, ils présentent le mariage comme une chose absolument profane et purement civile, et qui ne saurait en aucune façon être confiée à la société religieuse, l'Eglise du Christ, mais à la seule société civile. Ils ajoutent alors que le pacte nuptial doit être libéré de tout lien indissoluble, que les séparations d'époux, ou divorces, doivent, en conséquence, être non seulement tolérées mais sanctionnées par la loi. D'où il résultera finalement que, dépouillée de toute sainteté, l'union conjugale sera reléguée au rang des choses profanes et civiles.

79

Ils décrètent principalement à ce sujet ce premier point : que l'acte civil même doit être considéré comme le vrai contrat nuptial (ce qu'ils appellent mariage civil) l'acte religieux ne sera plus qu'une addition au mariage civil, le maximum de la concession qu'on puisse faire au peuple trop superstitieux. Ils veulent ensuite que sans aucun blâme les catholiques puissent s'unir conjugalement avec les non- catholiques, sans tenir aucun compte de la religion ni demander le consentement de l'autorité religieuse. Le second point, qui suit celui-là, consiste à excuser les divorces complets et à louer et promouvoir les lois civiles qui favorisent la rupture du lien.

80

Pour ce qui regarde le caractère religieux de toute union conjugale, et plus particulièrement celui du mariage chrétien et du sacrement, l'encyclique de Léon XIII, que Nous avons rappelée souvent, et que Nous avons déjà faite expressément Nôtre, en a traité avec plus de développement et en a donné de graves raisons: aussi y renvoyons-Nous ici, et jugeons-Nous bon de n'en reprendre maintenant que quelques données.

81

La seule lumière de la raison - surtout si l'on scrute les antiques monuments de l'histoire, si l'on interroge la conscience constante des peuples, si l'on consulte les institutions et les moeurs des nations - suffit à établir qu'il y a dans le mariage naturel lui-même quelque chose de sacré et de religieux, "non adventice, mais inné, non reçu des hommes, mais inséré par la nature même", parce que ce mariage "a Dieu pour auteur, et qu'il a été, dès le principe, comme une image de l'Incarnation du Verbe de Dieu" . Le caractère sacré du mariage, intimement lié avec l'ordre de la religion et des choses saintes, ressort en effet soit de son origine divine, que Nous avons rapportée plus haut, soit de sa fin qui est d'engendrer et de former pour Dieu les enfants, et de rattacher pareillement à Dieu les époux par l'amour chrétien et l'aide mutuelle soit enfin du devoir naturel de l'union conjugale elle-même, instituée par la très sage Providence du Dieu Créateur, et qui est de Servir, pour transmettre la vie, d'une sorte de véhicule, par où les parents deviennent comme des instruments de la toute-puissance divine.

82

Une nouvelle cause de dignité s'y ajoute, venant du sacrement, qui rend le mariage des chrétiens de beaucoup le plus noble, et qui l'élève à une si haute excellence qu'il a apparu à l'Apôtre comme un grand mystère, digne de toute vénération. [Ep 5,32](#) [He 13,4](#)

Ce caractère sacré du mariage et sa haute signification de la grâce et de l'union entre le Christ et l'Eglise, exigent des futurs époux une sainte révérence envers le mariage chrétien, une sainte vigilance et un saint zèle pour que le mariage auquel ils se disposent se rapproche le plus possible de l'archétype du Christ et de l'Eglise.

Les mariages mixtes

83

Ils se mettent bien en défaut à cet égard, et parfois non sans risquer leur salut éternel, ceux qui s'engagent témérement dans les unions mixtes, dont l'amour maternel et la maternelle prévoyance de l'Eglise, pour des raisons très graves, détourne les siens - comme on le voit par de nombreux documents y compris le canon du Code qui décrète ceci : "L'Eglise prohibe très sévèrement le mariage entre deux personnes baptisées, dont une est catholique et dont l'autre est adhérente à une secte hérétique ou schismatique ; que s'il y a péril de perversion pour l'époux catholique et pour les enfants, le mariage est interdit par la loi divine elle-même" [CIS 1060](#). Si l'Eglise, quelquefois, pour des raisons de temps, de choses, de personnes, ne refuse point de dispenser de ces sévères prescriptions (le droit divin étant sauf, et le péril de perversion ayant été écarté dans toute la mesure possible), il arrivera toutefois difficilement que l'époux catholique ne subisse en ce genre de mariage aucun détriment.

84

Il n'est pas rare qu'il en résulte pour les enfants de déplorables défections religieuses, ou, du moins, un glissement rapide en ce qu'on appelle l'indifférence religieuse, si proche de l'infidélité et de l'impiété. Ajoutons que les mariages mixtes rendent beaucoup plus difficile cette vivante unanimité qui reproduit le mystère que nous avons dit, savoir l'union ineffable de l'Eglise avec le Christ.

85

Elle y fera facilement défaut, cette étroite union des cœurs qui, signe et note de l'Eglise du Christ, doit être pareillement le signe, la gloire et l'ornement du mariage chrétien. C'est que la divergence des esprits et des volontés sur les vérités et les sentiments religieux, les plus essentiels et les plus élevés parmi ceux qui sont proposés à la vénération des hommes, entraîne d'ordinaire la rupture ou tout au moins le relâchement du lien qui unit leurs âmes. Il faut craindre par suite, en pareil cas, que ne s'affaiblisse l'amour des époux et que, par suite, ne soient entamés le bonheur et la paix de la famille qui viennent surtout de l'union des cœurs. Car, selon la définition de l'ancien Droit Romain : "Les noces sont la conjonction de l'homme et de la femme, la mise en commun de toute leur vie, la communauté parfaite du droit divin et du droit humain". (Modestinus : (in Dig. Liv 23,II : de ritu nuptiarum) I. I regularum.)

Le divorce

86

Mais, comme Nous l'avons déjà relevé, Vénérables Frères, ce qui empêche surtout cette restauration et cette perfection du mariage, établies par le Christ Rédempteur, c'est la facilité sans cesse croissante des divorces. Bien plus, les fauteurs du néopaganisme, nullement instruits par une triste expérience, continuent à s'élever avec une âpreté toujours nouvelle

contre l'indissolubilité sacrée du mariage et contre les lois qui la favorisent ; ils insistent pour obtenir l'autorisation légale du divorce, afin qu'une autre loi, et une loi plus humaine, se substitue aux lois vieilles et périmées.

87

En faveur du divorce ils font d'ailleurs valoir des causes aussi nombreuses que variées, les unes fondées sur une tare ou un défaut personnel, les autres appuyées sur les choses elles-mêmes (ils appellent les premières des causes subjectives, et les secondes des causes objectives) : bref tout ce qui peut rendre la vie en commun trop pénible et désagréable. Ces causes de divorces et ces dispositions légales, ils veulent les justifier par de multiples raisons tout d'abord le bien des deux époux, soit que l'un soit innocent et qu'en conséquence il ait le droit de se séparer du coupable, soit qu'il soit criminel, et qu'il doive, pour ce motif, être écarté d'une union pénible et contrainte ; puis le bien des enfants, dont l'éducation est viciée ou demeure sans fruit parce que, scandalisés par les discordes des parents et leurs autres méfaits, ils sont trop facilement détournés de la voie de la vertu ; le bien commun de la société enfin, qui réclame d'abord la totale extinction des mariages incapables de réaliser ce que la nature a en vue ; qui réclame ensuite la légalisation des séparations conjugales, soit pour éviter les crimes que laissent aisément craindre la vie en commun ou les rapports continus de ces époux, soit pour mettre fin aux affronts infligés, avec une fréquence croissante, aux tribunaux et à l'autorité des lois, étant donné que les époux, pour obtenir la sentence désirée en faveur de leur divorce, ou bien commettent à dessein les délits pour lesquels le juge, aux termes de la loi, pourra rompre leur lien, ou bien, devant le juge, qui sait fort bien à quoi s'en tenir, s'accusent insolemment, avec mensonge et parjure, d'avoir commis ces délits.

88

Les fauteurs du divorce clament qu'il faut absolument conformer les lois à ces nécessités, aux conditions changées des temps, aux opinions des hommes, aux institutions et aux moeurs des Etats : autant de raisons qui, même prises à part, mais surtout réunies en faisceau, leur semblent prouver surabondamment que le divorce, dans certains cas précis, doit absolument être autorisé. D'autres vont encore plus loin : à leur sens, le mariage est un contrat purement privé, et, comme tous les autres contrats privés, il doit être absolument abandonné au consentement et au jugement privé des deux contractants et, par suite, pouvoir se rompre pour n'importe quelle cause.

réponse aux objections

89

Mais contre toutes ces insanités se dresse, Vénérables Frères, une loi de Dieu, irréfragable, très amplement confirmée par le Christ, une loi qu'aucun décret des hommes, aucun plébiscite, aucune volonté des législateurs ne pourra affaiblir : "Ce que Dieu a uni, que l'homme ne le sépare point" [Mt 19,6](#). Que si, prévariquant, l'homme a opéré cette séparation, son acte est sans aucune valeur ; et il en résultera ce que le Christ a lui-même clairement confirmé : "Quiconque renvoie son épouse et en prend une autre commet un adultère ; et quiconque prend la femme renvoyée par son mari commet un adultère" [Lc 16,18](#). Ces paroles du Christ s'appliquent à n'importe quel mariage, même seulement naturel et légitime ; car cette indissolubilité convient à tout vrai mariage, qui, par elle, pour ce qui est de la rupture du lien, est soustrait à ce bon plaisir des parties et à toute puissance séculière.

90

Il faut pareillement rappeler le jugement solennel par lequel le concile de Trente a réprouvé ces choses sous peine d'anathème: Si quelqu'un dit qu'à cause de l'hérésie, ou à cause des difficultés de la vie en commun, ou à cause de l'absence systématique d'un époux, le lien du

mariage peut être rompu ; qu'il soit anathème" [DS 1805](#), et : "Si quelqu'un dit que l'Eglise s'est trompée quand elle a enseigné et lorsqu'elle enseigne, conformément à la doctrine évangélique et apostolique, qu'à raison de l'adultère d'un des époux le lien du mariage ne peut être rompu et qu'aucun des deux, même l'époux innocent, ne peut, du vivant de l'autre époux, contracter un autre mariage, et que celui, qui, ayant renvoyé sa femme adultère, en prend une autre, commet un adultère, et pareillement, celle qui, ayant renvoyé son époux, s'est unie à un autre : qu'il soit anathème" [DS 1807](#).

91

Que si l'Eglise ne s'est pas trompée et si elle ne se trompe pas quand elle a enseigné et quand elle continue à enseigner Ces choses, et s'il est certain, en conséquence, que le lien du mariage ne peut être rompu même pas par l'adultère, il est évident que toutes les autres causes, beaucoup plus faibles, de divorce, que l'on pourrait présenter et que l'on a coutume de présenter, ont bien moins de valeur, et qu'il n'en faut tenir aucun compte.

la séparation

92

Au surplus, il est facile de réfuter les arguments que Nous avons entendu tirer d'un triple chef contre la fermeté du lien conjugal. Tous ces inconvénients sont écartés et tous les périls éliminés si, en ces conjonctures extrêmes, l'on permet la séparation imparfaite, c'est-à-dire ne comportant pas la rupture du lien : l'Eglise l'autorise par les claires formules des canons qui légifèrent sur la séparation du lit, de la table et de l'habitation [CIS 1128-1132](#). C'est aux lois sacrées qu'il appartiendra de statuer sur les causes de ce genre de séparation, sur ses conditions, ses modalités, ainsi que sur les précautions à prendre pour assurer l'éducation des enfants et le salut de la famille, et pour parer dans la mesure du possible aux inconvénients qui pourraient en résulter, soit pour le conjoint, soit pour y les enfants, soit pour la communauté civile elle-même. Ce sera là aussi, du moins en partie, l'affaire des lois civiles, à savoir pour ce qui regarde l'aspect et les effets civils de cette séparation.

Effets du divorce

93

Tous les arguments que l'on a coutume d'apporter pour établir l'indissolubilité de l'union conjugale et que nous avons indiqués plus haut, ont manifestement la même valeur non seulement pour exclure la nécessité ou la possibilité du divorce, mais aussi pour refuser à quelque magistrat que ce soit le pouvoir de l'accorder : à tous les avantages de l'indissolubilité, correspondent autant de dommages de l'autre côté, dommages très pernicieux tant pour les individus que pour la société humaine tout entière.

94

Et, pour revenir aux enseignements de Notre prédécesseur, il est à peine nécessaire de dire que les divorces sont la source d'autant de maux que l'indissolubilité conjugale apporte avec elle de bienfaits. Nous voyons en effet d'un côté, avec le lien intact, les foyers calmes et paisibles ; de l'autre, la perspective d'une séparation prochaine, le péril même d'un divorce éventuel rendre précaire l'union conjugale, y introduire, en tout cas, des soupçons pleins d'anxiété. D'un côté, la bienveillance mutuelle et la communauté des biens merveilleusement affermies ; de l'autre, misérablement affaiblies par la possibilité même de la séparation. D'un côté, de très opportunes garanties pour la chaste fidélité conjugale ; de l'autre, de pernicieuses excitations offertes à l'infidélité. D'un côté, la venue des enfants, leur protection, leur éducation efficacement protégées ; de l'autre, sujettes aux plus graves dommages. D'un côté, la porte étroitement fermée aux inimitiés entre les familles et entre les proches ; de

l'autre, les occasions qui s'en multiplient. D'un côté, les semences de discordes plus facilement étouffées ; de l'autre, jetées plus largement et plus abondamment. D'un côté, surtout, la dignité et la fonction de la femme, aussi bien dans la société civile que dans la société domestique, heureusement restaurées et remises en honneur ; de l'autre, indignement humiliées, car les épouses encourent alors le péril "après avoir servi à assouvir la passion de leurs maris, d'être laissées comme à l'abandon" .

95

Et parce que, pour conclure par ces très graves paroles de Léon XIII, "rien n'est si puissant que la corruption des mœurs pour perdre les familles et pour ruiner la force des Etats, il est facile d'apercevoir que les divorces représentent le plus funeste des dommages pour la prospérité des familles et des Etats, car ils naissent de la dépravation générale des mœurs, et, l'expérience en fait foi, ils ouvrent la voie et la porte aux habitudes les plus vicieuses de la vie privée et de la vie publique. Et il deviendra évident que ces maux sont plus graves encore si l'on considère qu'aucun frein ne réussira à maintenir dans des limites précises ou déterminées à l'avance l'usage des divorces. La force des exemples est bien grande ; celle des appétits plus grande encore ; leurs excitations auront forcément ce résultat que le désir morbide du divorce se communiquant de proche en proche, gagnera de plus en plus les âmes telle une maladie qui se répand par contagion ; tel un fleuve qui, franchissant ses digues, inonde tout".

96

C'est pourquoi, comme on le lit dans cette même encyclique, "Si les choses ne changent pas, les familles et la société humaine devront craindre sans cesse qu'on en arrive misérablement à mettre toutes choses en question et en péril" . A quel point se sont vérifiées ces prévisions formulées il y a cinquante ans, on en a la preuve dans la corruption qui grandit de jour en jour, et dans la dépravation inouïe de la famille dans les régions où le communisme domine sans conteste.

Troisième partie

Retour à l'idée divine du mariage

97

Jusqu'ici, Vénérables Frères, Nous avons admiré avec respect ce que, dans sa suprême sagesse, le Créateur et Rédempteur du genre humain a décidé au sujet du mariage ; Nous avons déploré en même temps qu'un aussi pieux dessein de la divine Bonté soit maintenant, un peu partout, contrecarré et rendu vain par les passions, les erreurs et les vices de l'humanité. Il est temps que Nous tournions Notre esprit, avec une sollicitude paternelle, vers la recherche des remèdes opportuns, pour éliminer les abus si pernicieux que Nous avons énumérés, et pour rétablir partout le respect dû au mariage.

98

A cet effet, il est utile tout d'abord de rappeler cette vérité tout à fait certaine, aphorisme courant en philosophie et même en théologie : à savoir que, pour ramener à son état primitif et conforme à sa nature une chose, quelle qu'elle soit, qui en a dévié, il est indispensable de revenir à l'idée divine qui, comme l'enseigne le Docteur Angélique *I-II 91, 1-2*, est le modèle de toute rectitude. C'est pourquoi Notre prédécesseur d'heureuse mémoire Léon XIII dénonçait l'erreur des naturalistes par ces paroles si graves : "C'est une loi de la divine

Providence que les institutions qui ont Dieu pour auteur se vérifient d'autant plus utiles et salutaires qu'elles restent davantage dans leur état primitif, intégralement et sans changement. C'est qu'en effet le Dieu créateur de toutes choses savait fort bien ce qui convenait à l'établissement et à la conservation de chacune de ses oeuvres. Il les a toutes par sa volonté et son intelligence, ordonnées de telle sorte que chacune d'elles put atteindre convenablement sa fin Mais si la témérité et la malignité des hommes veulent changer ou troubler l'ordre si providentiellement établi alors les institutions les plus sages et les plus utiles commencent à devenir nuisibles, ou bien elles cessent d'être utiles, soit qu'elles aient perdu, par ce changement, leur vertu bienfaisante, soit que Dieu lui même préfère infliger ce châtiment à l'orgueil et à l'audace des hommes".

Il faut donc, pour rétablir dans le mariage l'ordre normal, que tous méditent la pensée divine sur ce sujet et s'efforcent de s'y conformer.

Obéissance aux lois de Dieu

99

Mais, comme à cette tâche s'oppose surtout la force de la concupiscence rebelle, qui est assurément la cause principale des fautes commises contre les saintes lois du mariage, et comme il est impossible à l'homme d'acquérir la maîtrise sur ses passions s'il ne se soumet d'abord lui-même à Dieu, c'est à réaliser cette soumission qu'il devra premièrement s'appliquer selon l'ordre divinement établi. Car c'est une loi inébranlable que quiconque se soumet à Dieu a la joie, avec le concours de la grâce, de pouvoir dominer ses passions et la concupiscence ; quiconque, au contraire se révolte contre Dieu, éprouve douloureusement la guerre intestine que la violence des passions déchaîne en lui.

100

Saint Augustin explique en ces termes la sagesse de cette disposition : "Il convient, en effet, que ce qui est inférieur soit soumis à ce qui est supérieur : celui qui veut dominer ce qui lui est inférieur doit se soumettre à ce qui lui est supérieur à lui-même. Reconnais l'ordre, cherche la paix. "A Dieu ta propre soumission ; à toi la soumission de la chair". Quoi de plus juste ? Quoi de plus beau ? Tu es soumis, toi, à ce qui est plus grand que toi ; ce qui est plus petit que toi, t'est soumis à toi. Sers donc, toi, celui qui t'a fait, afin d'être servi toi-même par ce qui a été fait pour toi. Voici en effet un ordre que nous ne connaissons pas, un ordre que nous ne recommandons pas : "La soumission de la chair à toi, et ta propre soumission à Dieu !" celui que nous recommandons, le voici "A Dieu, ta propre soumission, et à toi la soumission de la chair". Que si tu méprises la première loi "A Dieu ta propre soumission", tu n'obtiendras jamais que se vérifie la seconde : "A toi la soumission de la chair". Toi qui n'obéis pas à Dieu, tu es torturé par l'esclave". (St Augustin Enarrat. In Ps 118)

101

Le bienheureux Docteur des Nations lui-même, sous le souffle de l'Esprit-Saint, atteste cet ordre établi par la divine Sagesse ; après avoir rappelé les sages de l'antiquité, qui, ayant connu avec certitude l'existence du Créateur de toutes choses, avaient cependant refusé de l'adorer et de lui rendre un culte, il poursuit en ces termes : "C'est pourquoi Dieu les a livrés aux désirs de leurs coeurs, à l'impureté, en sorte qu'ils déshonorent leurs corps". Il dit encore : "C'est pourquoi Dieu les a livrés aux passions honteuses" [Rm 1,24-26](#), car "Dieu résiste aux superbes, et il donne aux humbles sa grâce" [Jc 4,6](#), sans laquelle, comme l'enseigne le même Docteur des Nations, l'homme ne peut dompter la concupiscence rebelle. [Rm 7](#) [Rm 8](#)

102

Et dès lors, puisque les mouvements impétueux de la concupiscence ne pourront jamais être réfrénés comme il le faut, si l'âme elle-même ne rend d'abord à son Créateur l'humble

hommage de la piété et de la révérence, il est par-dessus tout nécessaire qu'une profonde et véritable piété pénètre tout entiers ceux qui s'unissent par le lien sacré du mariage, piété qui anime toute leur vie, et qui remplisse leur esprit et leur volonté du plus profond respect envers la souveraine Majesté de Dieu.

103

C'est donc, de la part des pasteurs, agir excellemment, et conformément au plus pur esprit chrétien pour éviter que les époux ne s'écartent de la loi divine dans le mariage, que les exhorter par dessus tout à rester fidèles à la pratique de la piété et de la religion, à se donner tout entiers à Dieu à implorer avec assiduité son secours ; à fréquenter les sacrements ; à entretenir et à développer toujours en eux mêmes des dispositions de piété et de dévotion envers Dieu.

104

Ils se trompent grandement, au contraire, ceux qui, dédaignant ou négligeant les moyens qui dépassent la nature, croient, par la pratique et les découvertes des sciences naturelles (savoir ; de la biologie, de la science des transmissions héréditaires, et d'autres semblables), pouvoir amener les hommes à refréner les désirs de la chair. Ce qui ne veut pas dire qu'il faille faire peu de cas de ces moyens naturels ; car il n'y a qu'un seul auteur de la nature et de la grâce, Dieu, qui a disposé les biens de l'ordre naturel et de l'ordre surnaturel pour le service et l'utilité des hommes. Les fidèles peuvent donc et doivent s'aider aussi des moyens naturels. Mais c'est se tromper que de croire ces moyens suffisants pour assurer la chasteté de l'union conjugale, ou de leur attribuer une efficacité plus grande qu'au secours de la grâce surnaturelle.

Docilité à l'Eglise

105

Cette conformité de l'union conjugale et des moeurs aux lois divines, sans laquelle aucune restauration efficace du mariage n'est possible, suppose que tous puissent discerner ces lois avec facilité, pleine certitude, et sans aucun mélange d'erreur. Or, tout le monde voit à combien d'illusions on donnerait accès, et combien d'erreurs se mêleraient à la vérité, si on abandonnait à chacun le soin de faire cette découverte à la seule lumière de la raison, ou grâce à l'interprétation privée de la vérité révélée. Cette considération vaut sans doute pour nombre d'autres vérités de l'ordre moral, mais son importance est extrême quand il s'agit de l'union conjugale où l'attrait de la volupté peut facilement s'emparer de la fragile nature humaine, la tromper et la séduire. Et cela d'autant plus que l'observation de la loi divine exige des conjoints des sacrifices parfois difficiles et prolongés, auxquels, l'expérience en témoigne, un homme faible oppose autant d'arguments qu'il lui en faut pour s'excuser de ne point observer la loi divine.

106

Aussi, pour que ce ne soit pas une fiction ou une déformation de la loi divine, mais une vraie et authentique connaissance de cette loi qui éclaire les esprits et dirige les moeurs des hommes, il est nécessaire qu'à la dévotion envers Dieu et au désir de le servir s'ajoute une filiale et humble obéissance envers l'Eglise. C'est, en effet, Notre-Seigneur lui-même qui a établi l'Eglise maîtresse de vérité, même en ce qui regarde la conduite et l'ordre des moeurs, bien qu'en cette matière beaucoup de choses ne soient pas, par elles-mêmes, inaccessibles à la raison humaine. Car, si pour les vérités naturelles de la religion et des moeurs, Dieu a joint la révélation à la lumière de la raison, afin que "même dans la condition présente du genre humain tous puissent connaître aisément, avec une certitude ferme et sans mélange d'erreur" [DS 3005](#) ce qui est juste et vrai, il a pareillement établi, dans le même but, l'Eglise comme gardienne et maîtresse de toute la vérité, tant religieuse que morale

107

Que les fidèles lui obéissent donc, pour prémunir leur intelligence contre l'erreur et leurs mœurs contre la corruption, et qu'ils lui soumettent leur esprit et leur âme. Et pour ne pas se priver eux-mêmes d'un secours accordé par Dieu avec une si grande bonté, il leur faut nécessairement pratiquer cette obéissance non seulement à l'égard des définitions plus solennelles de l'Eglise, mais aussi, proportion gardée, à l'égard des autres constitutions et décrets qui proscrivent ou condamnent certaines opinions comme dangereuses ou mauvaises.

[DS 3015-3020](#)

108

En conséquence, dans les questions qui sont soulevées aujourd'hui par rapport au mariage, que les fidèles ne se fient pas trop à leur propre jugement, et qu'ils ne se laissent pas séduire par cette fausse liberté de la raison humaine que l'on appelle autonomie.

109

Rien ne convient moins en effet à un chrétien, digne de ce nom, que de pousser l'orgueilleuse confiance en sa propre intelligence jusqu'à ne donner son assentiment qu'à ce que lui aura révélé l'étude des principes intrinsèques des choses ; jusqu'à regarder l'Eglise, envoyée cependant par Dieu pour enseigner et régir toutes les nations, comme médiocrement informée des choses présentes et de leurs aspects actuels, ou même jusqu'à n'accorder son assentiment et son obéissance qu'aux définitions plus solennelles dont Nous avons parlé, comme si l'on pouvait prudemment penser que les autres décisions de l'Eglise sont entachées d'erreur ou qu'elles n'ont pas un fondement suffisant de vérité et d'honnêteté. C'est, au contraire, le propre des vrais chrétiens, savants ou non, de se laisser gouverner et conduire, en tout ce qui concerne la foi et les mœurs, par la sainte Eglise de Dieu, par son suprême Pasteur, le Pontife Romain, qui est lui-même dirigé par Notre-Seigneur Jésus-Christ.

Enseignement de la doctrine du mariage chrétien.

110

En conséquence, comme il faut tout ramener à la loi et aux pensées divines pour que la restauration du mariage se réalise partout et de façon durable, il est souverainement important que les fidèles soient bien instruits du mariage, par un enseignement oral ou écrit, non point une fois en passant, ni à la légère, mais fréquemment et solidement, au moyen d'arguments clairs et convaincants, afin que ces vérités saisissent vivement l'esprit et pénètrent jusqu'au fond des coeurs. Qu'ils sachent et considèrent souvent quelle sagesse, quelle sainteté, quelle bonté envers les hommes Dieu a montrées, soit en instituant le mariage, soit en le garantissant par de saintes lois, et, plus encore, en l'élevant d'une façon merveilleuse à la dignité de sacrement, par quoi une source si abondante de grâces est ouverte aux époux chrétiens, qui peuvent ainsi, chastement, fidèlement, réaliser les hautes fins du mariage, pour leur bien et leur salut personnel et le salut de leurs enfants, et aussi pour le bien et le salut de la société civile et du genre humain tout entier.

111

Or, si les adversaires actuels du mariage n'épargnent rien - discours, livres, brochures, ni toutes sortes d'autres procédés - pour pervertir les esprits, corrompre les coeurs, ridiculiser la chasteté conjugale, et exalter les vices les plus honteux, vous devez bien plus encore, Vénérables Frères, vous que l'"Esprit Saint a placés comme évêques pour régir l'Eglise de Dieu, acquise par lui au prix de son sang" [Ac 20,28](#), vous devez vous engager à fond pour un effort contraire. Par vous-mêmes, par les prêtres soumis à votre obéissance, et même par ces laïques d'élite rassemblés pour aider l'apostolat hiérarchique, en cette Action Catholique si vivement désirée et recommandée par Nous, vous devez tout mettre en oeuvre pour opposer

la vérité à l'erreur, la splendeur de la chasteté au vice honteux, la liberté des enfants de Dieu à la servitude des passions [Jn 8,32](#) [Ga 5,13](#) ; enfin, à la coupable facilité des divorces, l'indéfectibilité de la vraie charité dans le mariage, et le sacrement de la fidélité conjugale inviolé jusqu'à la mort.

112

Ainsi les chrétiens pourront-ils de toute leur âme rendre grâces à Dieu de se sentir contraints avec tant de force et de douceur à fuir au plus loin toute idolâtrie de la chair et tout ignoble esclavage du plaisir. Ils se détourneront avec horreur, ils mettront la plus grande vigilance à s'éloigner de ces criminelles conceptions qui, pour la honte de la dignité humaine, se répandent en ce moment même, de vive voix ou par écrit, sous le nom de "mariage parfait", et qui font de ce soi-disant mariage parfait un "mariage dépravé", comme on l'a dit aussi fort justement.

113

Ce salutaire enseignement et cette science religieuse du mariage chrétien n'ont aucun rapport avec cette éducation physiologique exagérée par laquelle, de nos jours, de soi-disant réformateurs de la vie conjugale prétendent rendre service aux époux : ils s'étendent longuement sur ces questions de physiologie, mais ce qu'on enseigne ainsi, c'est bien plutôt l'art de pécher avec astuce que la vertu de vivre avec chasteté.

114

Aussi ferons-Nous Nôtres, de toute Notre âme, Vénérables Frères, les paroles de Notre Prédécesseur Léon XIII, d'heureuse mémoire, dans sa Lettre encyclique sur le Mariage chrétien, adressée aux évêques du monde entier : "Ne négligez aucun effort, y disait-il, usez de toute votre autorité pour garder dans toute son intégrité et toute sa pureté, parmi les Populations qui vous sont confiées, la doctrine que le Christ Notre-Seigneur et les Apôtres, interprètes de la volonté divine, nous ont transmise, que l'Eglise catholique a conservée, elle aussi, religieusement, et qu'elle a ordonné à tous les chrétiens d'observer jusqu'à la fin des temps"

La coopération aux grâces du sacrement

115

Mais l'enseignement de l'Eglise, si excellent soit-il, ne suffit pas à lui seul à rétablir la conformité du mariage à la loi de Dieu. Même quand les époux sont instruits de la doctrine du mariage, il leur faut, en outre, une très ferme volonté d'observer les saintes lois de Dieu et de la nature concernant le mariage. Quelles que soient les théories que d'aucuns veulent soutenir et propager par la parole et par la plume, il est une décision qui doit être, chez les époux, ferme, constante, inébranlable : celle de s'en tenir, sans hésitation, en tout ce qui concerne le mariage, aux commandements de Dieu : en s'entraidant toujours charitablement, en gardant la fidélité de la chasteté, en n'ébranlant jamais la stabilité du lien conjugal, en n'usant jamais que chrétiennement et saintement des droits acquis par le mariage, surtout dans les premiers temps de l'union conjugale, afin que, si par la suite les circonstances exigent la continence, il leur soit, pour s'y être habitués déjà l'un et l'autre, plus facile de la garder.

116

Pour concevoir cette ferme volonté, pour la conserver et pour la faire passer en acte, il sera fort utile aux époux chrétiens de méditer souvent sur leur état et de se rappeler soigneusement le sacrement qu'ils ont reçu. Qu'ils se souviennent sans cesse qu'en vue des devoirs et de la dignité de leur état ils ont été sanctifiés et fortifiés par un sacrement spécial, dont la vertu efficace, tout en n'imprimant pas de caractère, dure cependant

perpétuellement. Qu'ils méditent, dans cette vue, ces paroles si consolantes à coup sûr du saint cardinal Bellarmin, qui formule ainsi pieusement le sentiment que partagent avec lui d'autres théologiens éminents : "Le sacrement de mariage peut se concevoir sous deux aspects : le premier, lorsqu'il s'accomplit, le second, tandis qu'il dure après avoir été effectué. C'est, en effet, un sacrement semblable à l'Eucharistie, qui est un sacrement non seulement au moment où il s'accomplit, mais aussi durant le temps où il demeure ; car, aussi longtemps que les époux vivent, leur société est toujours le sacrement du Christ et de l'Eglise" (S. Rob Bellarmin De controversiis, t. III ; De matr, controvers II, ch. VI).

117

Mais pour que la grâce de ce sacrement produise son plein effet, elle requiert la coopération des époux, dont Nous avons déjà parlé et qui consiste à faire tout ce qui est en eux pour remplir leur devoir avec zèle. De même, en effet, que, dans l'ordre de la nature les énergies que Dieu a répandues ne se manifestent dans leur pleine vigueur que si les hommes les mettent en oeuvre par leur propre travail et leur propre industrie, sous peine de n'en retirer aucun avantage, ainsi que les forces de la grâce qui, du sacrement, ont jailli dans l'âme et qui y demeurent, doivent-elles être fécondées par la bonne volonté et le travail des hommes. Que les époux se gardent donc de négliger la grâce du sacrement, qui est en eux [1Tm 4,14](#) ; mais qu'ils s'appliquent avec soin à l'observation de leurs devoirs, si laborieuse qu'elle soit, et qu'ils expérimentent ainsi la force, croissant chaque jour davantage, de cette grâce.

118

Et s'il arrive qu'ils sentent peser plus lourdement sur eux les labeurs de leur condition et de leur vie, qu'ils ne perdent pas courage, mais qu'ils s'appliquent à eux-mêmes ce que l'apôtre saint Paul écrivait au sujet de l'Ordre à son très cher disciple Timothée, tout près d'être découragé par les fatigues et par les avanies : "Je te recommande de ressusciter la grâce de Dieu, qui est en toi par l'imposition de mes mains. Car Dieu ne nous a pas donné un esprit de crainte, mais un esprit de force, d'amour et de sagesse". [2Tm 1,6-7](#)

1930 Casti Connubii 78

1981 Familiaris consortio

EXHORTATION APOSTOLIQUE

FAMILIARIS CONSORTIO

Jean Paul II

*A l'épiscopat et aux fidèles de toute
l'Eglise Catholique
sur les tâches
de la famille chrétienne
dans le monde d'aujourd'hui*

INTRODUCTION

1

L'Eglise au service de la famille

A NOTRE EPOQUE, la famille, comme les autres institutions et peut-être plus qu'elles, a été atteinte par les transformations, larges, profondes et rapides, de la société et de la culture. De nombreuses familles vivent cette situation dans la fidélité aux valeurs qui constituent le fondement de l'institution familiale.

D'autres sont tombées dans l'incertitude et l'égarement devant leurs tâches, voire dans le doute et presque l'ignorance en ce qui concerne le sens profond et la valeur de la vie conjugale et familiale. D'autres enfin voient la réalisation de leurs droits fondamentaux entravée par diverses situations d'injustice.

Sachant que le mariage et la famille constituent l'un des biens les plus précieux de l'humanité, l'Eglise veut faire entendre sa voix, et offrir son aide à ceux qui connaissant déjà la valeur du mariage et de la famille, cherchent à la vivre fidèlement, à ceux qui, plongés dans l'incertitude et l'anxiété, sont à la recherche de la vérité, et à ceux qui sont injustement empêchés de vivre librement leur projet familial. Apportant son soutien aux premiers, sa lumière aux deuxièmes et son secours aux autres, l'Eglise se met au service de tout homme soucieux du sort du mariage et de la famille. [GS 52](#)

Elle s'adresse en particulier aux jeunes qui s'appêtent à s'engager sur le chemin du mariage et de la famille, afin de leur ouvrir de nouveaux horizons en les aidant à découvrir la beauté et la grandeur de la vocation à l'amour et au service de la vie.

2

Le Synode de 1980 en continuité avec les Synodes précédents.

2.- Le dernier Synode des Evêques, tenu à Rome du 26 septembre au 25 octobre 1980, est un signe de ce profond intérêt de l'Eglise pour la famille. Il a été la continuation naturelle des deux précédents (Homélie de J.P. II à la messe d'ouverture du 6e Synode des Evêques, 26 septembre 1980 n. 2 AAS 72 (1980) p.1008). La famille chrétienne, en effet, est la première communauté appelée à annoncer l'Evangile à la personne humaine en développement et à conduire cette dernière, par une éducation et une catéchèse progressives, à sa pleine maturité humaine et chrétienne.

On peut même dire que le récent Synode se relie d'une certaine façon par son thème, au Synode sur le Sacerdoce ministériel et sur la justice dans le monde contemporain. En effet en tant que communauté éducative, la famille doit aider l'homme à discerner sa vocation et à assumer l'engagement indispensable pour une plus grande justice, en le formant dès le début de son existence à des relations interpersonnelles riches de justice et d'amour.

Les Pères du Synode, en conclusion de leur Assemblée, m'ont présenté une longue série de propositions dans lesquelles ils avaient recueilli le fruit des réflexions mûries au cours de leurs journées de travail intense, et ils m'ont demandé à l'unanimité de me faire devant l'humanité l'interprète de la vive sollicitude de l'Eglise pour la famille et d'indiquer les orientations opportunes pour un engagement pastoral renouvelé dans ce secteur fondamental de la vie humaine et ecclésiale.

Je m'acquiesce de cette tâche en publiant la présente exhortation comme une façon particulière d'accomplir le ministère apostolique qui m'a été confié, et je désire exprimer à tous ceux qui ont participé au Synode ma gratitude pour la précieuse contribution de doctrine et d'expérience qu'ils m'ont apportée, surtout au moyen des " Propositions"; j'en ai confié le texte au Conseil pontifical pour la Famille, en lui demandant d'en approfondir l'étude, afin de valoriser chacun des aspects des richesses qu'il contient.

3

Le bien précieux du mariage et de la famille

3. L'Eglise, éclairée par la foi, qui lui fait connaître toute la vérité sur le bien précieux que sont le mariage et la famille et sur leur signification la plus profonde, ressent encore une fois l'urgence d'annoncer l'Evangile, c'est-à-dire la "bonne nouvelle", à tous sans distinction, mais en particulier à ceux qui sont appelés au mariage et qui s'y préparent, à tous les époux et à tous les parents du monde.

Elle est profondément convaincue que c'est seulement en accueillant l'Evangile que l'on peut assurer la pleine réalisation de toute espérance que l'homme place légitimement dans le mariage et dans la famille.

Voulus par Dieu en même temps que la création, [Gn 1-2](#) le mariage et la famille sont en eux-mêmes destinés à s'accomplir dans le Christ [Ep 5](#) et ils ont besoin de sa grâce pour être guéris de la blessure du péché [GS 47](#) (Lettre de JP II Approprinant iam du 15/8/1980 n.1 : AAS 72 (1980) p.791) et ramenés à leur " origine " [Mt 19,4](#)c'est-à-dire à la pleine connaissance et à la réalisation intégrale du dessein de Dieu.

En un moment historique où la famille subit de nombreuses pressions qui cherchent à la détruire ou tout au moins à la déformer, l'Eglise, sachant que le bien de la société et son bien propre sont profondément liés à celui de la famille, [GS 47](#) a une conscience plus vive et plus pressante de sa mission de proclamer à tous le dessein de Dieu sur le mariage et sur la famille, en assurant leur pleine vitalité et leur promotion humaine et chrétienne et en contribuant ainsi au renouveau de la société et du peuple de Dieu.

4

PREMIERE PARTIE

LUMIERES ET OMBRES DE LA FAMILLE AUJOURD'HUI

Nécessité de connaître la situation

4. Le dessein de Dieu sur le mariage et sur la famille concerne l'homme et la femme dans la réalité concrète de leur existence quotidienne dans telle ou telle situation sociale et culturelle. C'est pourquoi l'Eglise, pour accomplir son service, doit s'appliquer à connaître les situations au milieu desquelles le mariage et la famille se réalisent aujourd'hui (Discours de JP II au Conseil du Secrétariat général du Synode des Evêques 23/2/1980).

Cette connaissance est donc, pour l'oeuvre d'évangélisation, une exigence que l'on ne saurait négliger. C'est en effet aux familles de notre temps que l'Eglise doit apporter l'Evangile immuable et toujours nouveau de Jésus-Christ, de même que ce sont les familles plongées dans les conditions actuelles du monde qui sont appelées à accueillir et à vivre le projet de Dieu les concernant. De plus, les exigences, les appels de l'Esprit se font entendre aussi à travers les événements de l'histoire, et c'est pourquoi l'Eglise peut être amenée à une compréhension plus profonde de l'inépuisable mystère du mariage et de la famille, même à partir des situations, des questions, des angoisses et des espoirs des jeunes, des époux et des parents d'aujourd'hui. [GS 4](#)

A cela il faut ajouter une réflexion d'une importance particulière pour le temps présent. Il n'est pas rare qu'aux hommes et aux femmes d'aujourd'hui qui cherchent sincèrement et sérieusement une réponse aux problèmes quotidiens et graves de leur vie matrimoniale et familiale, soient offertes des visions et des propositions peut-être séduisantes, mais qui compromettent plus ou moins la vérité et la dignité de la personne humaine. Cette offre est souvent soutenue par l'organisation puissante et partout diffuse des moyens de communication sociale qui mettent subtilement en péril la liberté et la capacité de juger en toute objectivité.

Beaucoup sont déjà conscients de ce danger qui menace la personne humaine, et ils s'emploient à faire triompher la vérité. L'Eglise, avec son discernement évangélique, s'unit à eux, apportant son propre concours au service de la vérité, de la liberté et de la dignité de tout homme et de toute femme.

5

Le discernement évangélique

5. Par le discernement qu'elle opère, l'Eglise propose une orientation permettant de sauver et de réaliser toute la vérité et la pleine dignité du mariage et de la famille.

Ce discernement est accompli grâce au sens de la foi, [LG 12](#) don que l'Esprit accorde à tous les fidèles. [1Jn 2,20](#) C'est donc une oeuvre de toute l'Eglise, selon la diversité des dons et des charismes qui, en fonction des responsabilités propres à chacun, agissent ensemble en vue d'une plus profonde intelligence et mise en oeuvre de la Parole de Dieu. Ainsi l'Eglise opère son discernement évangélique non seulement par les Pasteurs, qui enseignent au nom du Christ et avec son pouvoir, mais aussi par les laïcs, dont le Christ fait "des témoins en les pourvoyant du sens de la foi et de la grâce de la parole (cf. [Ac 2,17-18 Ap 19,10](#)), afin que brille dans la vie quotidienne, familiale et sociale, la force de l'Evangile" [LG 35](#). Bien plus, en raison de leur vocation particulière, les laïcs ont pour tâche spécifique d'interpréter à la

lumière du Christ l'histoire de ce monde, car ils sont appelés à éclairer et à ordonner les réalités temporelles selon le dessein de Dieu Créateur et Rédempteur.

Le " sens surnaturel de la foi " [LG 12](#) (Déclaration *Mysterium Ecclesiae* S. congr. Doctrine de la foi AAS 65 (1973) p.398-400) ne consiste pas seulement ou nécessairement dans le consensus des fidèles. L'Eglise, qui suit le Christ, cherche la vérité, qui ne coïncide pas toujours avec l'opinion de la majorité. Elle écoute la conscience et non le pouvoir, et par cela même elle défend les pauvres et les méprisés. L'Eglise peut apprécier aussi la recherche sociologique et statistique lorsqu'elle s'avère utile pour saisir le contexte historique dans lequel l'action pastorale doit s'exercer et pour mieux connaître la vérité; mais il ne faut pas penser que cette recherche est purement et simplement l'expression du sens de la foi. Le rôle du ministère apostolique est d'assurer la permanence de l'Eglise dans la vérité du Christ et de l'y insérer toujours plus profondément. Aussi les Pasteurs doivent-ils promouvoir le sens de la foi chez tous les fidèles, examiner et juger d'une manière autorisée l'authenticité de ses expressions, et former les fidèles à un discernement évangélique toujours plus réfléchi. [LG 12 DV 10](#)

Pour l'élaboration d'un authentique discernement évangélique dans les diverses situations et cultures dans lesquelles l'homme et la femme vivent leur mariage et leur existence familiale, les époux et les parents chrétiens peuvent et doivent apporter leur contribution propre qui est irremplaçable. Ils sont pour cela habilités par leur charisme ou don propre, celui du sacrement de mariage. (Homélie de JP II à la messe d'ouverture du 6e Synode des Evêques, 26/9/1980 n.3 ; AAS 72 (1980) p. 1008).

6

[La situation de la famille dans le monde d'aujourd'hui](#)

6. La situation dans laquelle se trouve la famille présente des aspects positifs et négatifs: les uns sont le signe du salut du Christ à l'oeuvre dans le monde; les autres, du refus que l'homme oppose à l'amour de Dieu.

Car, d'une part, on constate une conscience plus vive de la liberté personnelle et une attention plus grande à la qualité des relations interpersonnelles dans le mariage, à la promotion de la dignité de la femme, à la procréation responsable, à l'éducation des enfants ; il s'y ajoute la conscience de la nécessité de développer des liens entre familles en vue d'une aide spirituelle et matérielle réciproque, la redécouverte de la mission ecclésiale propre à la famille et de sa responsabilité dans la construction d'une société plus juste. Mais, par ailleurs, il ne manque pas d'indices d'une dégradation préoccupante de certaines valeurs fondamentales : une conception théorique et pratique erronée de l'indépendance des conjoints entre eux ; de graves ambiguïtés à propos du rapport d'autorité entre parents et enfants ; des difficultés concrètes à transmettre les valeurs, comme bien des familles l'expérimentent ; le nombre croissant des divorces ; la plaie de l'avortement ; le recours sans cesse plus fréquent à la stérilisation ; l'installation d'une mentalité vraiment et proprement contraceptive.

A la racine de ces phénomènes négatifs, il y a souvent une corruption du concept et de l'expérience de la liberté, celle-ci étant comprise non comme la capacité de réaliser la vérité du projet de Dieu sur le mariage et la famille, mais comme une force autonome d'affirmation de soi, assez souvent contre les autres, pour son bien-être égoïste.

Un autre fait mérite également notre attention : dans les pays du tiers monde, les familles manquent souvent aussi bien des moyens fondamentaux pour leur survie, tels que la nourriture, le travail, le logement, les médicaments, que des plus élémentaires libertés. Dans les pays plus riches, en revanche, le bien-être excessif et l'esprit de consommation, celui-ci étant paradoxalement uni à une certaine angoisse et à quelque incertitude quant à l'avenir, enlèvent aux époux la générosité et le courage de susciter de nouvelles vies humaines : souvent la vie n'est plus alors perçue comme une bénédiction, mais comme un péril dont il

faut se défendre.

La situation historique dans laquelle vit la famille se présente donc comme un mélange d'ombres et de lumières.

Ce mélange montre que l'histoire n'est pas simplement un progrès nécessaire vers le mieux, mais un avènement de la liberté, et plus encore un combat entre libertés qui s'opposent, c'est-à-dire, selon l'expression bien connue de saint Augustin, un conflit entre deux amours: l'amour de Dieu, poussé jusqu'au mépris de soi ; l'amour de soi, poussé jusqu'au mépris de Dieu. (Cf. S. Augustin, De civitate Dei XIV, 28)

Il s'ensuit que seule l'éducation de l'amour enracinée dans la foi peut conduire à acquérir la capacité d'interpréter les " signes des temps ", qui sont l'expression historique de ce double amour.

7

L'influence de cette situation sur la conscience des fidèles

7. En vivant dans un tel monde, et sous l'influence provenant surtout des mass media, les fidèles n'ont pas toujours su et ne savent pas toujours demeurer indemnes de l'obscurcissement des valeurs fondamentales ni se situer comme conscience critique de cette culture familiale et comme sujets actifs de la construction d'un authentique humanisme familial.

Au nombre des signes les plus préoccupants de ce phénomène, les Pères du Synode ont souligné en particulier l'expansion du divorce et du recours à une nouvelle union de la part des fidèles eux-mêmes ; l'acceptation du mariage purement civil, en contradiction avec leur vocation de baptisés à "s'épouser dans le Seigneur" ; la célébration du mariage-sacrement sans foi vivante, mais pour d'autres motifs ; le refus de normes morales qui éclairent et soutiennent l'exercice humain et chrétien de la sexualité dans le mariage.

8

Notre époque a besoin de sagesse

8. Toute l'Eglise a le devoir de réfléchir et de s'engager en profondeur afin que la nouvelle culture qui apparaît soit intimement évangélisée, que soient reconnues les vraies valeurs, que soient défendus les droits de l'homme et de la femme et que la justice soit promue dans les structures mêmes de la société. Ainsi, le "nouvel humanisme" ne détournera pas les hommes de leurs rapports avec Dieu, mais il les y conduira de façon plus plénière.

Dans la construction d'un tel humanisme, la science et ses applications techniques offrent de nouvelles et immenses possibilités. Cependant, la science, par suite de choix politiques qui déterminent l'orientation de la recherche et ses applications, est fréquemment utilisée contre sa signification originelle, la promotion de la personne humaine.

Il est donc nécessaire que tous reprennent conscience du primat des valeurs morales: elles sont celles de la personne humaine comme telle. La compréhension du sens ultime de la vie et de ses valeurs fondamentales est le grand défi qui s'impose aujourd'hui en vue du renouvellement de la société. Seul le sentiment du primat de ces valeurs permet d'utiliser les immenses possibilités mises par la science dans les mains de l'homme de manière à promouvoir vraiment la personne humaine dans sa vérité tout entière, dans sa liberté et dans sa dignité. La science est appelée à s'unir à la sagesse.

On peut donc appliquer aussi aux problèmes de la famille les termes du Concile Vatican II : "Plus que toute autre, notre époque a besoin d'une telle sagesse, pour humaniser ses propres découvertes, quelles qu'elles soient. L'avenir du monde serait en péril, si elle ne savait pas se donner des sages". [GS 17](#)

L'éducation de la conscience morale, qui rend chaque homme capable de juger et de discerner les moyens adéquats pour se réaliser selon sa vérité originelle, devient ainsi une exigence prioritaire à laquelle on ne peut renoncer.

C'est l'alliance avec la divine Sagesse qui doit être fortement scellée à nouveau dans la culture contemporaine. Chaque homme est rendu participant de cette Sagesse par le geste créateur de Dieu lui-même. Et c'est seulement dans la fidélité à cette alliance que les familles d'aujourd'hui seront en mesure d'exercer une influence positive sur la construction d'un monde plus juste et plus fraternel.

9

Gradualité et conversion

9. A l'injustice qui vient du péché - celui-ci ayant pénétré profondément les structures du monde d'aujourd'hui - et qui empêche souvent la famille de se réaliser vraiment elle-même et d'exercer ses droits fondamentaux, nous devons tous nous opposer par une conversion de l'esprit et du cœur qui implique de suivre le Christ crucifié en renonçant à son propre égoïsme : une telle conversion ne peut pas ne pas avoir une influence bénéfique et rénovatrice même sur les structures de la société.

Il faut une conversion continuelle, permanente, qui, tout en exigeant de se détacher intérieurement de tout mal et d'adhérer au bien dans sa plénitude, se traduit concrètement en une démarche conduisant toujours plus loin. Ainsi se développe un processus dynamique qui va peu à peu de l'avant grâce à l'intégration progressive des dons de Dieu et des exigences de son amour définitif et absolu dans toute la vie personnelle et sociale de l'homme. C'est pourquoi un cheminement pédagogique de croissance est nécessaire pour que les fidèles, les familles et les peuples, et même la civilisation, à partir de ce qu'ils ont déjà reçu du mystère du Christ, soient patiemment conduits plus loin, jusqu'à une conscience plus riche et à une intégration plus pleine de ce mystère dans leur vie.

10

Inculturation

10. Il est conforme à la tradition constante de l'Eglise d'accueillir à partir des cultures des peuples tout ce qui est susceptible de mieux exprimer les inépuisables richesses du Christ. [Ep 3,8](#) [GS 44](#) [AGD 15](#) [AGD 22](#) Et ce n'est qu'avec le concours de toutes les cultures que ces richesses pourront se manifester toujours plus clairement et que l'Eglise pourra cheminer vers une connaissance chaque jour plus complète et plus approfondie de la vérité, qui lui a déjà été entièrement donnée par son Seigneur.

En tenant ferme le double principe de la compatibilité avec l'Evangile des diverses cultures à assumer et de la communion avec l'Eglise universelle, on devra poursuivre l'étude - cela vaut particulièrement pour les Conférences épiscopales et les dicastères compétents de la Curie romaine - et l'action pastorale, de sorte que cette "inculturation" de la foi chrétienne se réalise d'une manière toujours plus vaste, même dans le domaine du mariage et de la famille. Par cette "inculturation", on se dirige vers la reconstitution plénière de l'alliance avec la Sagesse de Dieu, qui est le Christ lui-même. L'Eglise s'enrichira aussi de toutes les cultures qui, bien que manquant de technologie, sont riches de sagesse humaine et vivifiées par de grandes valeurs morales.

Pour que soit clair le but de ce cheminement et que, par conséquent, la route soit indiquée avec certitude, le Synode a, en premier lieu et à juste titre, considéré à fond le projet originel de Dieu à propos du mariage et de la famille; il a voulu "revenir au commencement" pour respecter l'enseignement du Christ. [Mt 19,4](#) ss.

DEUXIEME PARTIE

LE DESSEIN DE DIEU SUR LE MARIAGE ET SUR LA FAMILLE

L'homme, image du Dieu Amour

11. Dieu a créé l'homme à son image et à sa ressemblance : [Gn 1,26-27](#) en l'appelant à l'existence par amour, il l'a appelé en même temps à l'amour.

Dieu est amour [1Jn 4,8](#) et il vit en lui-même un mystère de communion personnelle d'amour.

En créant l'humanité de l'homme et de la femme à son image et en la conservant continuellement dans l'être, Dieu inscrit en elle la vocation, et donc la capacité et la responsabilité correspondantes, à l'amour et à la communion. [GS 12](#) L'amour est donc la vocation fondamentale et innée de tout être humain.

Puisque l'homme est un esprit incarné, c'est-à-dire une âme qui s'exprime dans un corps et un corps animé par un esprit immortel, il est appelé à l'amour dans sa totalité unifiée. L'amour embrasse aussi le corps humain et le corps est rendu participant de l'amour spirituel. La Révélation chrétienne connaît deux façons spécifiques de réaliser la vocation à l'amour de la personne humaine, dans son intégrité : le mariage et la virginité. L'une comme l'autre, dans leur forme propre, sont une concrétisation de la vérité la plus profonde de l'homme, de son "être à l'image de Dieu".

En conséquence, la sexualité, par laquelle l'homme et la femme se donnent l'un à l'autre par les actes propres et exclusifs des époux, n'est pas quelque chose de purement biologique, mais concerne la personne humaine dans ce qu'elle a de plus intime. Elle ne se réalise de façon véritablement humaine que si elle est partie intégrante de l'amour dans lequel l'homme et la femme s'engagent entièrement l'un vis-à-vis de l'autre jusqu'à la mort. La donation physique totale serait un mensonge si elle n'était pas le signe et le fruit d'une donation personnelle totale, dans laquelle toute la personne, jusqu'en sa dimension temporelle, est présente. Si on se réserve quoi que ce soit, ou la possibilité d'en décider autrement pour l'avenir, cela cesse déjà d'être un don total.

Cette totalité, requise par l'amour conjugal, correspond également aux exigences d'une fécondité responsable : celle-ci, étant destinée à engendrer un être humain, dépasse par sa nature même l'ordre purement biologique et embrasse un ensemble de valeurs personnelles dont la croissance harmonieuse exige que chacun des deux parents apporte sa contribution de façon permanente et d'un commun accord.

Le "lieu" unique, qui rend possible cette donation selon toute sa vérité, est le mariage, c'est-à-dire le pacte d'amour conjugal ou le choix conscient et libre par lequel l'homme et la femme accueillent l'intime communauté de vie et d'amour voulue par Dieu lui-même, [GS 48](#) et qui ne manifeste sa vraie signification qu'à cette lumière. L'institution du mariage n'est pas une ingérence indue de la société ou de l'autorité, ni l'imposition extrinsèque d'une forme ; elle est une exigence intérieure du pacte d'amour conjugal qui s'affirme publiquement comme unique et exclusif pour que soit vécue ainsi la pleine fidélité au dessein du Dieu créateur. Cette fidélité, loin d'amoindrir la liberté de la personne, la met à l'abri de tout subjectivisme et de tout relativisme, et la fait participer à la Sagesse créatrice.

Le mariage et la communion entre Dieu et les hommes

12. La communion d'amour entre Dieu et les hommes, contenu fondamental de la Révélation et de l'expérience de foi d'Israël, trouve une expression significative dans l'alliance nuptiale réalisée entre l'homme et la femme. C'est ainsi que les mots essentiels de la Révélation, à savoir " Dieu aime son peuple ", sont prononcés également au moyen des termes vivants et concrets par lesquels l'homme et la femme se disent leur amour conjugal. Leur lien d'amour devient l'image et le symbole de l'Alliance qui unit Dieu et son peuple. [Os 2,21](#) [Jr 3,6-13](#) [Is 54](#) Même le péché qui peut blesser le pacte conjugal devient image de l'infidélité du peuple envers son Dieu : l'idolâtrie est une prostitution, [Ez 16,25](#) l'infidélité est un adultère, la désobéissance à la loi est un abandon de l'amour nuptial du Seigneur. Mais l'infidélité d'Israël ne détruit pas la fidélité éternelle du Seigneur, et par conséquent l'amour toujours fidèle de Dieu est présenté comme exemplaire pour les relations d'amour fidèle qui doivent exister entre les époux. [Os 3](#)

13

Jésus-Christ, époux de l'Eglise et le sacrement de mariage

13. La communion entre Dieu et les hommes trouve son accomplissement définitif en Jésus-Christ, l'époux qui aime et qui se donne comme Sauveur de l'humanité en se l'unissant comme son corps.

Il révèle la vérité originelle du mariage, la vérité du " commencement " [Gn 2,24](#) et, en libérant l'homme de la dureté du coeur, le rend capable de la réaliser entièrement. Cette révélation parvient à la plénitude définitive dans le don d'amour que le Verbe de Dieu fait à l'humanité en assumant la nature humaine et dans le sacrifice que Jésus-Christ fait de lui-même sur la croix pour son Epouse, l'Eglise. Dans ce sacrifice se manifeste entièrement le dessein que Dieu a imprimé dans l'humanité de l'homme et de la femme depuis leur création; [Ep 5,32-33](#) le mariage des baptisés devient ainsi le symbole réel de l'alliance nouvelle et éternelle, scellée dans le sang du Christ. L'Esprit, que répand le Seigneur, leur donne un coeur nouveau et rend l'homme et la femme capables de s'aimer, comme le Christ nous a aimés. L'amour conjugal atteint cette plénitude à laquelle il est intérieurement ordonné, la charité conjugale : celle-ci est la façon propre et spécifique dont les époux participent à la charité du Christ se donnant lui-même sur la croix, et sont appelés à la vivre.

Dans une page à juste titre fameuse, Tertullien a bien exprimé la grandeur et la beauté de cette vie conjugale dans le Christ: " Où vais-je puiser la force de décrire de manière satisfaisante le bonheur du mariage que l'Eglise ménage, que confirme l'offrande, que scelle la bénédiction ; les anges le proclament, le Père céleste le ratifie... Quel couple que celui de deux chrétiens, unis par une seule espérance, un seul désir, une seule discipline, le même service! Tous deux enfants d'un même père, serviteurs d'un même maître ; rien ne les sépare, ni dans l'esprit ni dans la chair ; au contraire, ils sont vraiment deux en une seule chair. Là où la chair est une, un aussi est l'esprit ". (Tertullien Ad uxorem, II, VIII, 6-7) En accueillant et en méditant fidèlement la Parole de Dieu, l'Eglise a solennellement enseigné et enseigne que le mariage des baptisés est l'un des sept sacrements de la Nouvelle Alliance. [DS 1801](#)

Car, par le baptême, l'homme et la femme sont définitivement insérés dans la nouvelle et éternelle Alliance, Alliance nuptiale du Christ avec l'Eglise. C'est en raison de cette insertion indestructible que la communauté intime de vie et d'amour conjugal fondée par le Créateur [GS 48](#) a été élevée et assumée dans la charité nuptiale du Christ, soutenue et enrichie par sa force rédemptrice.

En vertu de la sacramentalité de leur mariage, les époux sont liés l'un à l'autre de la façon la plus indissoluble. S'appartenant l'un à l'autre, ils représentent réellement, par le signe

sacramentel, le rapport du Christ à son Eglise.

Les époux sont donc pour l'Eglise le rappel permanent de ce qui est advenu sur la croix. Ils sont l'un pour l'autre et pour leurs enfants des témoins du salut dont le sacrement les rend participants. Le mariage, comme tout sacrement, est un mémorial, une actualisation et une prophétie de l'événement du salut. "Mémorial, le sacrement leur donne la grâce et le devoir de faire mémoire des grandes oeuvres de Dieu et d'en témoigner auprès de leurs enfants ; actualisation, il leur donne la grâce et le devoir de mettre en oeuvre dans le présent, l'un envers l'autre et envers leurs enfants, les exigences d'un amour qui pardonne et qui rachète ; prophétie, il leur donne la grâce et le devoir de vivre et de témoigner l'espérance de la future rencontre avec le Christ " (JP II discours aux délégués du CLER, 3/11/1979, n.3)

Comme chacun des sept sacrements, le mariage est aussi un symbole réel de l'événement du salut, mais à sa manière propre. "Les époux y participent en tant qu'époux, à deux, comme couple, à tel point que l'effet premier et immédiat du mariage (res et sacramentum) n'est pas la grâce surnaturelle elle-même, mais le lien conjugal chrétien, une communion à deux typiquement chrétienne parce que représentant le mystère d'incarnation du Christ et son mystère d'alliance. Et le contenu de la participation à la vie du Christ est aussi spécifique : l'amour conjugal comporte une totalité où entrent toutes les composantes de la personne - appel du corps et de l'instinct, force du sentiment et de l'affectivité, aspiration de l'esprit et de la volonté -; il vise une unité profondément personnelle, celle qui, au-delà de l'union en une seule chair, conduit à ne faire qu'un coeur et qu'une âme; il exige l'indissolubilité et la fidélité dans la donation réciproque définitive; et il s'ouvre sur la fécondité (cf. [HV 9](#)). En un mot, il s'agit bien des caractéristiques normales de tout amour conjugal naturel, mais avec une signification nouvelle qui, non seulement les purifie et les consolide, mais les élève au point d'en faire l'expression de valeurs proprement chrétiennes. (JP II discours aux délégués du CLER, 3/11/1979, n.4)

14

Les enfants, don très précieux du mariage

14. Selon le dessein de Dieu, le mariage est le fondement de cette communauté plus large qu'est la famille, puisque l'institution même du mariage et l'amour conjugal sont ordonnés à la procréation et à l'éducation des enfants dans lesquels ils trouvent leur couronnement. [GS 50](#)

Dans sa réalité la plus profonde, l'amour est essentiellement don, et l'amour conjugal, en amenant les époux à la "connaissance" réciproque qui fait qu'ils sont "une seule chair" [Gn 2,24](#) ne s'achève pas dans le couple; il les rend en effet capables de la donation la plus grande qui soit, par laquelle ils deviennent coopérateurs avec Dieu pour donner la vie à une autre personne humaine. Ainsi les époux, tandis qu'ils se donnent l'un à l'autre, donnent au-delà d'eux-mêmes un être réel, l'enfant, reflet vivant de leur amour, signe permanent de l'unité conjugale et synthèse vivante et indissociable de leur être de père et de mère.

En devenant parents, les époux reçoivent de Dieu le don d'une nouvelle responsabilité. Leur amour parental est appelé à devenir pour leurs enfants le signe visible de l'amour même de Dieu, "d'ou vient toute paternité au ciel et sur la terre ". [Ep 3,15](#)

Il ne faut cependant pas oublier que même dans les cas où la procréation est impossible, la vie conjugale garde toute sa valeur. La stérilité physique peut en effet être pour le couple l'occasion de rendre d'autres services importants à la vie de la personne humaine, tels que l'adoption, les oeuvres variées d'éducation, l'aide à d'autres familles, aux enfants pauvres ou handicapés.

15

La famille, communion de personnes

15. Au sein du mariage et de la famille se tisse un ensemble de relations interpersonnelles - rapports entre conjoints, paternité- maternité, filiation, fraternité - à travers lesquelles chaque personne est introduite dans la "famille humaine" et dans la "famille de Dieu" qu'est l'Eglise.

Le mariage et la famille chrétienne construisent l'Eglise. Dans la famille en effet, la personne humaine n'est pas seulement engendrée et introduite progressivement, à travers l'éducation, dans la communauté humaine, mais grâce à la régénération du baptême et à l'éducation de la foi, elle est introduite également dans la famille de Dieu qu'est l'Eglise.

La famille humaine, désagrégée par le péché, est reconstituée dans son unité par la puissance rédemptrice de la mort et de la résurrection du Christ. [GS 78](#) Le mariage chrétien, qui participe à l'efficacité salvifique de cet événement, constitue le lieu naturel où s'accomplit l'insertion de la personne humaine dans la grande famille de l'Eglise.

La mission, donnée au commencement à l'homme et à la femme, de croître et de se multiplier atteint ainsi toute sa vérité et sa pleine réalisation.

Et l'Eglise trouve dans la famille, née du sacrement, son berceau et le lieu où elle peut accomplir sa propre insertion dans les générations humaines, et celles-ci, réciproquement, dans l'Eglise.

1981 Familiaris consortio

Les rapports entre les différents états de vie du chrétien

31

Les différents états de vie, dans lesquels, selon la volonté du Seigneur Jésus, s'articule la vie ecclésiale, présentent des rapports mutuels et il est utile de s'y arrêter.

Tous les fidèles, en vertu de leur régénération dans le Christ, ont en commun la même dignité; tous sont appelés à la sainteté; tous participent à l'édification de l'unique Corps du Christ, chacun selon sa vocation et selon les dons reçus de l'Esprit (cf. [Rm 12,3-8](#)) (58).

L'égalité de tous les membres de l'Eglise est l'œuvre de l'Esprit, elle est fondée sur le Baptême et sur la Confirmation, et elle est corroborée par l'Eucharistie. Mais la pluralité est aussi l'œuvre de l'Esprit. C'est lui qui fait de l'Eglise une communion organique dans la diversité des vocations, des charismes et des ministères (59).

58- [LG 32 CIC 208 CIO 11](#)

59- [AGD 4 LG 4 LG 12 LG 13 GS 32 AA 3 CL 20-21](#) ; Congrégation pour la Doctrine de la foi, Lettre aux Evêques de l'Eglise catholique sur quelques aspects de l'Eglise comprise comme communion, *Communio notio* (28 mai 1992), n. 15 : AAS 85 (1993), p. 847 [Kononia](#) .

Les vocations à la vie laïque, au ministère ordonné et à la vie consacrée peuvent être considérées comme paradigmatiques, du moment que toutes les vocations particulières, d'une manière ou d'une autre, les rappellent ou s'y rattachent, prises séparément ou conjointement, selon la richesse du don de Dieu. En outre, elles sont au service l'une de l'autre, pour la croissance du Corps du Christ dans l'histoire et pour sa mission dans le monde. Dans l'Eglise, tous sont consacrés par le Baptême et par la Confirmation, mais le ministère ordonné et la vie consacrée supposent l'un et l'autre une vocation distincte et une forme spécifique de consécration, en vue d'une mission particulière.

La mission des laïcs, à qui il appartient "de chercher le Royaume de Dieu en gérant les affaires temporelles et en les ordonnant selon Dieu" (60), a pour fondement propre la consécration du Baptême et de la Confirmation, commune à tous les membres du Peuple de Dieu. Les ministres ordonnés, en plus de cette consécration fondamentale, sont consacrés par l'Ordination pour poursuivre dans le temps le ministère apostolique. Les personnes consacrées, qui s'engagent dans les conseils évangéliques, reçoivent une consécration nouvelle et spéciale qui, sans être sacramentelle, les engage à adopter la forme de vie pratiquée personnellement par Jésus et proposée par Lui à ses disciples, dans le célibat, dans la pauvreté et dans l'obéissance. Même si ces différentes catégories sont la manifestation de l'unique mystère du Christ, les laïcs ont comme caractéristique propre, mais non exclusive, la sécularité, les pasteurs, la charge du ministère, les consacrés, la conformation spéciale au Christ chaste, pauvre et obéissant.

60- [LG 31](#)

La valeur particulière de la vie consacrée

32

Dans cet ensemble harmonieux de dons, chacun des états de vie fondamentaux reçoit la tâche d'exprimer, dans son ordre, l'une ou l'autre des dimensions de l'unique mystère du Christ. Si la vie laïque a une mission spécifique pour faire entendre l'annonce évangélique dans les réalités temporelles, ceux qui sont institués dans les Ordres sacrés, spécialement les Evêques, exercent un ministère irremplaçable dans le cadre de la communion ecclésiale. Les Evêques ont le devoir de guider le Peuple de Dieu par l'enseignement de la Parole, l'administration des sacrements et l'exercice des pouvoirs sacrés au service de la communion ecclésiale, qui est une communion organique, hiérarchiquement ordonnée (61).

61- [LG 12 CL 20-21](#)

Dans l'Eglise, en ce qui concerne sa mission de manifester la sainteté, il faut reconnaître que la vie consacrée se situe objectivement à un niveau d'excellence, car elle reflète la manière même dont le Christ a vécu. C'est pourquoi il y a en elle une manifestation particulièrement riche des biens évangéliques et une mise en œuvre plus complète de la finalité de l'Eglise, qui est la sanctification de l'humanité. La vie consacrée annonce et anticipe en quelque sorte le temps à venir, dans lequel, une fois survenue la plénitude du Royaume des cieux qui est déjà présent maintenant en germe et dans le mystère (62), les fils de la Résurrection ne prendront plus ni femme ni mari, mais seront comme des anges de Dieu (cf. [Mt 22,30](#)).

62- [LG 5](#)

En effet, l'excellence de la chasteté parfaite pour le Royaume (63), considérée à bon droit comme la "porte" de toute la vie consacrée (64), fait partie de l'enseignement constant de l'Eglise. Par ailleurs, l'Eglise porte une grande estime à la vocation au mariage, dans laquelle les époux "sont témoins et coopérateurs de la fécondité de la Mère Eglise, en signe et en participation de l'amour dont le Christ a aimé son Epouse et s'est livré pour elle" (65).

63- [DS 1810](#); Pie XII, Encycl. *Sacra virginitas* (25 mars 1954): AAS 46 (1954), p. 176.

64- Cf. Proposition 17.

65- [LG 41](#)

Dans cette perspective commune à toute la vie consacrée, on peut distinguer des voies différentes mais complémentaires. Les religieux et les religieuses entièrement consacrés à la contemplation sont de manière spéciale des images du Christ qui s'adonne à la contemplation sur la montagne (66). Les personnes consacrées de vie active le représentent tandis qu'il "annonce aux foules le Royaume de Dieu, ou qu'il guérit les malades et les blessés, ou qu'il amène les pécheurs à se tourner vers le bien, ou qu'il bénit les enfants et fait du bien à tous" (67). Les personnes consacrées dans les Instituts séculiers servent à leur manière propre l'avènement du Royaume de Dieu; elles font une synthèse spécifique des valeurs de la consécration et de celles de la sécularité. En vivant leur consécration dans le siècle et à partir du siècle (68), elles "s'efforcent (...) d'imprégner toutes choses d'esprit évangélique pour fortifier et développer le Corps du Christ" (69). A cette fin, elles participent à la tâche d'évangélisation de l'Eglise par le témoignage personnel d'une vie chrétienne, par leurs engagements qui ont pour but d'ordonner les réalités temporelles selon Dieu, par leur coopération selon leur propre mode de vie séculier au service de la communauté ecclésiale (70).

66- [LG 46](#)

67- Ibid.

68- Cf. Pie XII, *Motu proprio Primo feliciter* (12 mars 1948), n. 6, : AAS 40 (1948), p. 285.

69- [CIC 713](#) p 1 [CIO 563](#) p2.

70- [CIC 713](#) p 2 et 3.

Témoigner de l'Evangile des Béatitudes

33

Une fonction particulière de la vie consacrée est de maintenir vive chez les baptisés la conscience des valeurs fondamentales de l'Evangile, en rendant "le témoignage éclatant et éminent que le monde ne peut être transfiguré et offert à Dieu sans l'esprit des Béatitudes" (71). Ainsi, la vie consacrée rend continuellement présente dans la conscience du peuple de Dieu l'exigence de répondre par la sainteté de la vie à l'amour de Dieu répandu dans les cours par l'Esprit Saint (cf. [Rm 5,5](#)) , en reflétant dans le comportement la consécration sacramentelle que Dieu opère par le Baptême, par la Confirmation ou par l'Ordre. Il convient, en effet, de passer de la sainteté conférée par les sacrements à la sainteté de la vie quotidienne. La vie consacrée, de par son existence même dans l'Eglise, se met au service de la consécration de la vie de tous les fidèles, laïcs et clercs.

71- [CIC 31](#)

D'autre part, on ne doit pas oublier que le témoignage propre des autres vocations apporte aussi aux consacrés un soutien pour vivre intégralement leur adhésion au mystère du Christ et de l'Eglise dans ses multiples dimensions. En vertu de cet enrichissement réciproque, la mission de la vie consacrée devient plus éloquente et plus efficace: montrer aux autres frères et soeurs, en gardant les yeux fixés sur la paix future, le but qui est la béatitude définitive auprès de Dieu.

L'image expressive de l'Eglise-Epouse

34

La signification sponsale de la vie consacrée prend un relief particulier, car elle évoque la nécessité pour l'Eglise de vivre pleinement et exclusivement vouée à son Epoux dont elle reçoit tout bien. Dans cette dimension sponsale, propre à toute la vie consacrée, c'est surtout la femme qui se retrouve spécialement elle-même, y découvrant en quelque sorte la valeur propre de sa relation avec le Seigneur.

A ce sujet, il y a dans le Nouveau Testament une page très suggestive qui présente Marie avec les Apôtres au Cénacle, dans l'attente priante de l'Esprit Saint (cf. [Ac 1,13-14](#)). On peut y voir une image expressive de l'Eglise-Epouse, attentive aux signes venant de l'Epoux et prête à l'accueillir comme un don. Chez Pierre et chez les autres Apôtres apparaît surtout la dimension de la fécondité, telle qu'elle se traduit dans le ministère ecclésial, qui se fait l'instrument de l'Esprit pour engendrer de nouveaux fils en dispensant la Parole, en célébrant les Sacrements et en conduisant l'action pastorale. En Marie est particulièrement vive la dimension d'accueil sponsal, par lequel l'Eglise fait fructifier en elle la vie divine par son amour virginal et total.

La vie consacrée a toujours été située de manière privilégiée aux côtés de Marie, la Vierge épouse. De cet amour virginal résulte une fécondité particulière, qui contribue à la naissance et à la croissance de la vie divine dans les coeurs (72). La personne consacrée, sur les traces de Marie, nouvelle Eve, réalise sa fécondité spirituelle en se faisant accueillante à la Parole, pour coopérer à la construction de l'humanité nouvelle par son dévouement inconditionnel et par son vivant témoignage. L'Eglise manifeste ainsi pleinement sa maternité par la

communication de l'action divine, confiée à Pierre, et par l'accueil responsable du don divin, caractéristique de Marie.

72- Sainte Thérèse de l'Enfant Jésus, Manuscrits autobiographiques, B, 2 v : " Etre ton épouse, O Jésus, (...) être par mon union avec toi, la mère des âmes ".

Pour sa part, le peuple chrétien trouve dans le ministère ordonné les moyens du salut, dans la vie consacrée un stimulant pour être pleinement disponible par amour à toutes les formes de diaconie (73).

73- [PC 8](#) [PC 10](#) [PC 12](#)

IV. GUIDES PAR L'ESPRIT DE SAINTETE

Une existence "transfigurée": l'appel à la sainteté

35

"A cette voix, les disciples tombèrent la face contre terre, tout effrayés" ([Mt 17,6](#)). Dans le récit de la Transfiguration, les Synoptiques, avec différentes nuances, mettent en évidence le sentiment de crainte qui saisit les disciples. La fascination qu'exerce sur eux le visage transfiguré du Christ n'empêche pas qu'ils se sentent effrayés devant la majesté divine qui les dépasse. Quand l'homme entrevoit la gloire de Dieu, il fait toujours l'expérience de sa petitesse et il éprouve un sentiment de frayeur. Cette crainte est salutaire. Elle rappelle à l'homme la perfection divine et, en même temps, s'impose à lui comme un appel fort à la "sainteté".

Tous les enfants de l'Eglise, appelés par le Père à " écouter" le Christ, ne peuvent que percevoir une exigence profonde de conversion et de sainteté. Mais, comme cela a été souligné au Synode, cette exigence intéresse en premier lieu la vie consacrée. En effet, la vocation des personnes consacrées à chercher avant tout le Royaume de Dieu est, en priorité, un appel à la pleine conversion, par le renoncement à soi-même pour vivre entièrement du Seigneur, afin que Dieu soit tout en tous. Appelés à contempler le visage transfiguré du Christ et à en être les témoins, les consacrés sont aussi appelés à une existence "transfigurée".

A ce sujet, ce qui a été exprimé dans le Rapport final de la deuxième Assemblée extraordinaire du Synode est très significatif: "A travers toute l'histoire de l'Eglise, les saints et les saintes ont toujours été source et origine de renouvellement dans les circonstances les plus difficiles. Aujourd'hui, nous avons grand besoin de saints qu'il faut inlassablement demander à Dieu. Les Instituts de vie consacrée doivent avoir conscience, dans leur profession des conseils évangéliques, de leur mission spéciale dans l'Eglise d'aujourd'hui, et nous, nous devons les encourager dans leur mission" (74)Pères de cette neuvième Assemblée synodale font écho à ces avis en déclarant: "La vie consacrée a été, à travers l'histoire de l'Eglise, une présence vive de cette action de l'Esprit, comme un espace privilégié d'amour de Dieu et du prochain témoignant du projet divin de faire de toute l'humanité, dans la civilisation de l'amour, la grande famille des fils de Dieu" (75).

74- Synode des évêques, IIe Assemblée générale extraordinaire, Rapport final Ecclesia sub Verbo Dei mysteria Christi celebrans pro salute mundi (7 décembre 1985), II A, n.4 : La Documentation catholique 83 (1986), p.38.

75- Synode des évêques, IXe Assemblée générale ordinaire, Message final du Synode (27 octobre 1994), IX : La Documentation Catholique 91 (1994), p. 985.

L'Eglise a toujours vu dans la profession des conseils évangéliques une voie privilégiée vers la sainteté. Les expressions mêmes par lesquelles elle la qualifie école du service du Seigneur, école d'amour et de sainteté, chemin ou état de perfection montrent l'efficacité et la richesse des moyens propres de cette forme de vie évangélique, ainsi que l'engagement particulier de ceux qui l'embrassent (76). Ce n'est pas sans raison qu'un si grand nombre de consacrés ont laissé au cours des siècles des témoignages éloquentes de sainteté et qu'ils ont mené à bien des initiatives d'évangélisation et de service particulièrement généreuses et exigeantes.

76- St Thomas *II-II 184,5 ad 2* et *II-II 186,2 ad 1*.

Fidélité au charisme

36

Dans la sequela Christi et dans l'amour pour la personne du Christ, certains points touchant au progrès de la sainteté dans la vie consacrée méritent spécialement d'être mis en relief aujourd'hui.

Il est avant tout demandé d'être fidèle au charisme fondateur et au patrimoine spirituel ensuite constitué dans chaque Institut. Cette fidélité à l'inspiration des fondateurs et des fondatrices, don de l'Esprit Saint, permet précisément de retrouver et de revivre avec ferveur les éléments essentiels de la vie consacrée.

En effet, tout charisme comporte constitutivement une triple orientation: vers le Père, d'abord, avec le désir de rechercher filialement sa volonté dans une conversion continuelle, où l'obéissance est une source de vraie liberté, où la chasteté exprime la tension d'un cœur qu'aucun amour fini ne satisfait, où la pauvreté nourrit la faim et la soif de justice que Dieu a promis de rassasier (cf. [Mt 5,6](#)). Dans cette perspective, le charisme de tout Institut incitera la personne consacrée à être toute à Dieu, à parler avec Dieu ou de Dieu, comme on le dit de saint Dominique (77), pour goûter comme est bon le Seigneur (cf. [Ps 34,9](#)) dans toutes les situations.

77- Cf. Libellus de principiis Ordinis Praedicatorum. Acta Canonizationis Sancti Dominici : Monumenta Ordinis Praedicatorum historica 16 (1935), p. 30.

Les charismes de la vie consacrée comprennent également une orientation vers le Fils, avec lequel ils invitent à entretenir une communion de vie intime et joyeuse, à l'école de sa générosité au service de Dieu et de ses frères. "Le regard progressivement christifié apprend ainsi à se détacher des apparences, du tourbillon des sens, de tout ce qui empêche l'homme d'atteindre une légèreté apte à se laisser saisir par l'Esprit" (78), et cela permet de partir en mission avec le Christ, de travailler et de souffrir avec Lui pour coopérer à l'annonce de son Royaume.

78- Jean Paul II, Lettre ap. Orientale lumen (2 mai 1995), n.12: AS 87 (1995), p. 758.

Enfin, tout charisme comporte une orientation vers l'Esprit Saint, car il invite la personne à se laisser guider et soutenir par Lui, dans son propre chemin spirituel comme dans la vie de communion et dans l'action apostolique, poursuivre dans l'attitude de service qui doit inspirer tous les choix du chrétien authentique.

En effet, c'est toujours cette triple relation qui ressort, bien que sous les traits particuliers des divers modèles de vie, de tous les charismes fondateurs, du fait même qu'en eux domine "un désir profond de l'âme de se conformer au Christ pour témoigner de quelque aspect de son mystère" (79); et c'est là un caractère appelé à se concrétiser et à se développer dans la tradition la plus authentique de l'Institut, conformément aux règles, aux constitutions et aux statuts (80).

79- Congrégation pour les Religieux et les Instituts séculiers et Congrégation pour les Evêques, Directives pour les Rapports entre les Evêques et les Religieux dans l'Eglise Mutuae relationes (14 mai 1978), n.51 : AAS 70 (1978), p. 500.

80- Cf. Proposition 26.

Fidélité et créativité

37

Les Instituts sont donc invités à retrouver avec courage l'esprit entreprenant, l'inventivité et la sainteté des fondateurs et des fondatrices, en réponse aux " signes des temps " qui apparaissent dans le monde actuel (81). Il s'agit là surtout d'un appel à persévérer sur la voie de la sainteté, à travers les difficultés matérielles et spirituelles rencontrées dans les vicissitudes quotidiennes. Mais c'est aussi un appel à acquérir une bonne compétence dans son travail et à garder une fidélité dynamique dans sa mission, en adaptant lorsque c'est nécessaire les modalités aux situations nouvelles et aux besoins différents, en pleine docilité à l'inspiration divine et au discernement ecclésial. En tout cas, il faut rester fermement convaincu que chercher à se conformer toujours plus pleinement au Seigneur, c'est la condition d'authenticité de tout renouveau qui veut rester fidèle à l'inspiration des origines (82).

81- Cf. Proposition 27.

82- [PC 2](#)

Dans cet esprit, il apparaît aujourd'hui nécessaire pour tous les Instituts de renouveler leur considération de la Règle, parce que, dans cette dernière et dans les constitutions, un itinéraire est tracé pour la sequela Christi, correspondant à un charisme propre authentifié par l'Eglise. Une plus grande prise en considération de la Règle ne manquera pas de donner aux personnes consacrées des critères sûrs pour chercher les formes appropriées d'un témoignage qui réponde aux exigences de l'époque sans s'éloigner de l'inspiration initiale.

Prière et ascèse: le combat spirituel

38

L'appel à la sainteté ne peut être entendu et suivi que dans le silence de l'adoration devant la transcendance infinie de Dieu: "Nous devons confesser que nous avons tous besoin de ce silence chargé de présence adorée: la théologie, pour pouvoir mettre pleinement en valeur son âme sapientiale et spirituelle, la prière, pour qu'elle n'oublie jamais que voir Dieu signifie descendre de la montagne avec un visage si rayonnant qu'il faut le couvrir avec un voile (cf. [Ex 34,33](#)) (...); l'engagement, pour renoncer à s'enfermer dans une lutte sans amour ni pardon. (...) Tous, croyants et non-croyants, ont besoin d'apprendre la valeur du silence qui permet à l'Autre de parler, quand et comme il le voudra, et qui nous permet, à nous, de comprendre cette parole" (83). Dans la pratique, cela suppose une grande fidélité à la prière liturgique et personnelle, aux temps consacrés à l'oraison mentale et à la contemplation, à

l'adoration eucharistique, aux retraites mensuelles et aux exercices spirituels.

83- Jean Paul II, *Orientale lumen* (2 mai 1995), n. 16 : AAS 87 (1995), p. 762.

Il faut aussi redécouvrir les moyens de l'ascèse, caractéristiques de la tradition spirituelle de l'Eglise et de chaque Institut. Ils ont constitué, et ils constituent toujours, un soutien puissant pour un cheminement authentique vers la sainteté. L'ascèse, aidant à dominer et à corriger les tendances de la nature humaine blessée par le péché, est vraiment indispensable pour que la personne consacrée reste fidèle à sa vocation et suive Jésus sur le chemin de la Croix.

Il est aussi nécessaire de déceler et de surmonter certaines tentations qui se présentent parfois, par ruse diabolique, sous les apparences du bien. Ainsi, par exemple, le besoin légitime de connaître la société actuelle pour répondre à ses défis peut amener à céder aux modes du moment, en diminuant la ferveur spirituelle ou en provoquant le découragement. L'accès à une formation spirituelle plus élevée pourrait pousser les personnes consacrées à un certain sentiment de supériorité par rapport aux autres fidèles, tandis que l'urgence d'une qualification légitime et nécessaire peut se transformer en une recherche excessive d'efficacité, comme si le service apostolique dépendait surtout des moyens humains et non de Dieu. Le désir louable de se rendre proche des hommes et des femmes de notre temps, croyants et non-croyants, pauvres et riches, peut conduire à adopter un style de vie sécularisé ou à promouvoir les valeurs humaines dans un sens uniquement horizontal. Le partage des attentes légitimes de son peuple ou de sa culture pourrait amener à embrasser certaines formes de nationalisme ou à adopter des coutumes qu'il faut au contraire purifier et parfaire à la lumière de l'Évangile.

Le chemin qui mène à la sainteté comporte donc l'acceptation du combat spirituel. C'est une exigence à laquelle actuellement on n'accorde pas toujours l'attention qu'elle mérite. La tradition a souvent vu le combat spirituel sous la figure du combat de Jacob aux prises avec le mystère de Dieu, qu'il affronte pour obtenir sa bénédiction et pour parvenir à en avoir la vision (cf. [Gn 32,23-31](#)). Dans cet épisode des origines de l'histoire biblique, les personnes consacrées peuvent lire le symbole de l'engagement ascétique nécessaire pour élargir leur cœur et l'ouvrir au Seigneur et à leurs frères.

Promouvoir la sainteté

39

Aujourd'hui plus que jamais, il est indispensable que les personnes consacrées renouvellent leur engagement dans la sainteté pour aider et soutenir en tout chrétien la recherche de la perfection. "Il est donc nécessaire de susciter chez tous les fidèles une réelle aspiration à la sainteté, un fort désir de conversion et de renouveau personnel, dans un climat de prière toujours plus intense et de solidarité dans l'accueil du prochain, particulièrement des plus démunis" (84).

84- [TMA 42](#)

Les personnes consacrées, dans la mesure où elles approfondissent leur amitié avec Dieu, se disposent à aider leurs frères et soeurs grâce à de bonnes initiatives d'ordre spirituel, telles que des écoles d'oraison, des exercices et des retraites spirituels, des journées de solitude, l'écoute et la direction spirituelle. On accompagne ainsi les progrès dans la prière de personnes qui pourront alors opérer un meilleur discernement de la volonté de Dieu sur elles et faire les choix courageux, parfois héroïques, que demande la foi. En effet, les personnes consacrées, "par leur être le plus profond, se situent dans le dynamisme de l'Eglise, assoiffée

de l'Absolu de Dieu, appelée à la sainteté. C'est de cette sainteté qu'elles témoignent" (85). Le fait que tous soient appelés à devenir des saints ne peut que stimuler davantage ceux qui, en raison de leur choix de vie, ont la mission de rappeler aux autres cet appel.

85- [EN 69](#)

"Relevez-vous, et n'ayez pas peur":

une confiance renouvelée

40

"Jésus, s'approchant, les toucha et leur dit: "Relevez-vous, et n'ayez pas peur" " ([Mt 17,7](#)). Comme les trois Apôtres lors de la Transfiguration, les personnes consacrées savent d'expérience que leur vie n'est pas toujours illuminée par la ferveur sensible qui fait s'écrier: "Il est heureux que nous soyons ici" ([Mt 17,4](#)). C'est cependant toujours une vie que la main du Christ "touche", que sa voix rejoint, que sa grâce soutient.

"Relevez-vous, et n'ayez pas peur". Cet encouragement du Maître est évidemment adressé à tout chrétien. Mais il vaut à plus forte raison pour ceux qui ont été appelés à "tout quitter" et donc à "tout risquer" pour le Christ. Cela vaut spécialement chaque fois que l'on descend de la "montagne" avec le Maître pour prendre la route qui mène du Thabor au Calvaire.

En disant que Moïse et Elie parlaient avec le Christ de son mystère pascal, de manière significative, Luc emploie le mot "départ" (éxodos): ils "parlaient de son départ, qu'il allait accomplir à Jérusalem" ([Lc 9,31](#)). "Exode", terme clé de la Révélation, auquel toute l'histoire du salut se réfère et qui exprime la signification profonde du mystère pascal. Ce thème est particulièrement cher à la spiritualité de la vie consacrée dont il dit bien le sens. Il comprend certes ce qui relève du mysterium Crucis. Mais, dans la perspective du Thabor, cette "route de l'exode" exigeante apparaît située entre deux lumières: la lumière anticipatrice de la Transfiguration et la lumière définitive de la Résurrection.

La vocation à la vie consacrée dans la perspective de l'ensemble de la vie chrétienne, malgré ses renoncements et ses épreuves, ou plutôt à cause d'eux, est une route "de lumière" , sur laquelle veille le regard du Rédempteur: "Relevez-vous, et n'ayez pas peur".

CHAPITRE II

SIGNUM FRATERNITATIS

LA VIE CONSACREE, SIGNE DE

COMMUNION DANS L'EGLISE

I. VALEURS PERMANENTES

A l'image de la Trinité

41

Au cours de sa vie terrestre, le Seigneur Jésus a appelé ceux qu'Il voulait, pour les garder près de Lui et les préparer à vivre, à son exemple, pour le Père et pour la mission qu'Il avait reçue (cf. [Mc 3,13-15](#)). Il donnait ainsi naissance à la nouvelle famille qui devait réunir au long des siècles ceux qui seraient prêts à "faire la volonté de Dieu" (cf. [Mc 3,32-35](#)). Après l'Ascension, grâce au don de l'Esprit, il se constitua autour des Apôtres une communauté fraternelle rassemblée dans la louange de Dieu et dans une expérience concrète de communion (cf. [Ac 2,42-47](#) [Ac 4,32-35](#)). La vie de cette communauté et, plus encore, l'expérience des Douze qui avaient tout partagé avec le Christ, ont été constamment le modèle dont l'Eglise s'est inspirée quand elle a voulu revivre la ferveur des origines et poursuivre son chemin dans l'histoire avec une vigueur évangélique renouvelée (86).

86- [PC 15](#) ; S. Augustin, Regula ad servos Dei, 1,1 : PL 32, 1372.

En réalité, l'Eglise est essentiellement mystère de communion, "peuple uni de l'unité du Père, du Fils et de l'Esprit Saint" (87). La vie fraternelle tend à refléter la profondeur et la richesse de ce mystère, en se construisant comme un espace humain habité par la Trinité, qui prolonge ainsi dans l'histoire les dons de communion propres aux trois Personnes divines. Dans la vie ecclésiale, nombreux sont les cadres et les modalités d'expression de la communion fraternelle. La vie consacrée a certainement le mérite d'avoir contribué efficacement à maintenir dans l'Eglise l'exigence de la fraternité comme confession de la Trinité. En favorisant constamment l'amour fraternel, notamment sous la forme de la vie commune, elle a montré que la participation à la communion trinitaire peut changer les rapports humains et créer un nouveau type de solidarité. De cette manière, elle fait voir aux hommes la beauté de la communion fraternelle et les voies qui y conduisent concrètement. En effet, les personnes consacrées vivent "pour" Dieu et "de" Dieu, et c'est pourquoi elles peuvent confesser la puissance de l'action réconciliatrice de la grâce, qui anéantit les forces de division présentes dans le cour de l'homme et dans les rapports sociaux.

87- S. Cyprien, De Oratione Dominica, 23 : PL 4, 553 ; [LG 4](#).

Vie fraternelle dans l'amour

42

La vie fraternelle, comprise comme une vie partagée dans l'amour, est un signe expressif de la communion ecclésiale. Elle est cultivée avec grand soin par les Instituts religieux et les Sociétés de vie apostolique, où la vie communautaire prend un sens particulier (88). Mais la dimension de la communion fraternelle n'est pas étrangère non plus aux Instituts séculiers ni aux formes individuelles de vie consacrée. Les ermites, dans la profondeur de leur solitude, ne se soustraient pas à la communion ecclésiale, mais ils la servent par leur charisme contemplatif spécifique; les vierges consacrées dans le monde vivent leur consécration dans une véritable relation de communion avec l'Eglise particulière et universelle. Il en va de même pour les veuves et les veufs consacrés.

88- Cf. Proposition 20.

Toutes ces personnes, en vivant leur condition évangélique de disciples, s'engagent à

pratiquer le " commandement nouveau " du Seigneur, en s'aimant les uns les autres comme Il nous a aimés (cf. [Jn 13,34](#)). L'amour a conduit le Christ au don de lui-même jusqu'au sacrifice suprême de la Croix. Parmi les disciples aussi, il n'y a pas d'unité vraie sans cet amour mutuel inconditionnel, qui demande d'être disposé à servir sans mesure, disponible pour accueillir l'autre comme il est, sans "le juger" (cf. [Mt 7,1-2](#)), capable de pardonner même "soixante-dix fois sept fois" ([Mt 18,22](#)). Pour les personnes consacrées, unies en "un seul cœur et une seule âme" ([Ac 4,32](#)) grâce à cet amour répandu dans les cœurs par l'Esprit Saint (cf. [Rm 5,5](#)), cela devient une exigence intérieure de mettre tout en commun, les biens matériels et les expériences spirituelles, les talents et les inspirations, de même que les idéaux apostoliques et le service caritatif: "Dans la vie communautaire, la force de l'Esprit qui est en une personne se communique à tous en même temps (...). On y bénéficie de ses propres dons, on les multiplie en les communiquant aux autres, et l'on jouit ainsi des dons d'autrui comme des siens propres" (89).

89- S. Basile, Les Grandes Règles, Quest. 7,2 : PG 31, 931.

Dans la vie de communauté, on doit pouvoir en quelque sorte saisir que la communion fraternelle, avant d'être un moyen pour une mission déterminée, est un lieu théologique où l'on peut faire l'expérience de la présence mystique du Seigneur ressuscité (cf. [Mt 18,20](#)) (90). Cela se réalise grâce à l'amour mutuel de ceux qui composent la communauté, amour nourri par la Parole et par l'Eucharistie, purifié par le Sacrement de la Réconciliation, soutenu par la prière pour l'unité, don de l'Esprit à ceux qui se mettent à l'écoute obéissante de l'Évangile. C'est précisément Lui, l'Esprit, qui introduit l'âme dans la communion avec le Père et avec son Fils Jésus Christ (cf. [1Jn 1,3](#)), communion qui est source de la vie fraternelle. Par l'Esprit, les communautés de vie consacrée sont guidées dans l'accomplissement de leur mission de service de l'Église et de toute l'humanité, selon leur intuition originelle.

90- S. Basile, Les Petites Règles, Quest. 225 : PG 31, 1231.

Dans cette perspective, les "Chapitres" généraux ou particuliers (ou les réunions analogues), revêtent une importance spéciale; dans de tels cadres, chaque Institut est appelé à élire les Supérieurs ou les Supérieures, suivant les normes fixées par les Constitutions, et à discerner, à la lumière de l'Esprit, les modalités qui conviennent pour conserver et actualiser, dans les différentes situations historiques et culturelles, son charisme et son patrimoine spirituel propres (91).

91- Cf. Congrégation des Religieux et des Instituts séculiers, Instruction Éléments essentiels de la Doctrine de l'Église sur la vie consacrée (31 mai 1983), n. 51 : La Doc. Catho. 80 (1983), p. 983 ; [CIC 631](#) p1 ; [CIO 512](#) p1.

La responsabilité de l'autorité

43

Dans la vie consacrée, le rôle des Supérieurs et des Supérieures, généraux et locaux également, a toujours eu une grande importance pour la vie spirituelle comme pour la mission. En ces années de recherche et de mutations, on a parfois ressenti la nécessité d'une révision de cette fonction. Mais il faut reconnaître que ceux qui exercent l'autorité ne peuvent pas renoncer à leurs devoirs de premiers responsables de la communauté, comme guides des frères et des sœurs sur leur chemin spirituel et apostolique.

Il n'est pas facile, dans des milieux fortement marqués par l'individualisme, de faire

reconnaître et d'accueillir le rôle que l'autorité exerce au profit de tous. Il faut cependant réaffirmer l'importance de cette charge, qui se révèle nécessaire précisément pour consolider la communion fraternelle et pour ne pas rendre vaine l'obéissance professée. Si l'autorité doit être avant tout fraternelle et spirituelle et si, en conséquence, ceux qui en sont revêtus doivent savoir, par le dialogue, impliquer leurs confrères et leurs consœurs dans le processus de décision, il convient toutefois de se rappeler que le dernier mot appartient à l'autorité, à laquelle il revient ensuite de faire respecter les décisions prises (92).

92- Cf. Congrégation pour les Instituts de Vie consacrée et les Société de vie apostolique, Instruction La vie fraternelle en Communauté " Congregavit ns in unum Christi amor " (2 février 1994), nn. 47-53 : La Documentation Catholique 91 (1994) pp. 425-426 ; [CIC 618](#) ; proposition 19.

1996 Vita Consecrata 31

1965 Christus Dominus

PAUL, EVEQUE

SERVITEUR DES SERVITEURS DE DIEU

EN UNION AVEC LES PERES DU SAINT CONCILE

POUR QUE LE SOUVENIR S'EN MAINTIENNE A JAMAIS

DES EVEQUES DANS L'EGLISE

CHRISTUS DOMINUS

Préambule

1 Le Christ Seigneur, Fils du Dieu vivant est venu pour sauver son peuple du péché (1) et pour sanctifier tous les hommes ; comme il fut lui-même envoyé par le Père, ainsi envoya-t-il ses apôtres (2) ; il les sanctifia, en leur donnant le Saint- Esprit, pour qu'eux aussi ils glorifient le Père sur la terre et fassent que les hommes soient sauvés "en vue de l'édification du Corps du Christ" [Ep 4,12](#), l'Eglise.

(1) [Mt 1,21](#).

(2) [Jn 20,21](#).

2 Dans cette Eglise du Christ, le Pontife romain, comme successeur de Pierre, à qui le Christ confia la mission de paître ses brebis et ses agneaux, jouit, par institution divine, du pouvoir suprême, plénier, immédiat, universel pour la charge des âmes. Aussi bien, en sa qualité de pasteur de tous les fidèles envoyé pour assurer le bien commun de l'Eglise universelle et le bien de chacune des églises, il possède sur toutes les églises la primauté du pouvoir ordinaire.

Les évêques, eux aussi, établis par le Saint-Esprit, succèdent aux apôtres, comme pasteurs des âmes (3) : ils ont été envoyés pour assurer, en union avec le Souverain Pontife et sous son autorité, la pérennité de l'oeuvre du Christ, Pasteur éternel (4). Car le Christ donna aux apôtres et à leurs successeurs l'ordre et le pouvoir d'enseigner toutes les nations, de sanctifier les hommes dans la vérité et de guider le troupeau. Aussi, par l'Esprit-Saint qui leur a été donné, les évêques ont-ils été constitués de vrais et authentiques maîtres de la foi, pontifes et pasteurs (5).

(3) cf. Vat. I, sess.4, Const. dogm. de Ecclesia Christi, c.3, [DS 1828](#) (3061).

(4) cf. idem. [DS 1821](#) (3050)

(5) [LG 21](#) [LG 24](#) [LG 25](#).

3 Cette charge épiscopale, qui est la leur et qu'ils ont reçue par la consécration épiscopale

(6), les évêques, participant à la sollicitude de toutes les églises, l'exercent - pour ce qui est du magistère et du gouvernement - à l'égard de l'Eglise universelle de Dieu, tous unis en un collège ou corps, en communion avec le Souverain Pontife et sous son autorité.

(6) [LG 21](#).

Ils l'exercent individuellement à l'égard de la portion du troupeau remise à leurs soins, chacun prenant en charge l'église particulière qui lui est confiée ou plusieurs parfois, pourvoyant ensemble aux besoins communs de diverses églises.

C'est pourquoi le saint Concile, tenant compte notamment des conditions de la communauté humaine en pleine évolution de nos jours (7), et voulant déterminer de manière plus précise la charge pastorale des évêques, a décidé ce qui suit.

(7) cf. Jean XXIII, *Humanae salutis*, 25/12/61: AAS 54 (1962), p.6.

CHAPITRE PREMIER

LES EVEQUES ET L'EGLISE UNIVERSELLE

I. ROLE DES EVEQUES A L'EGARD DE L'EGLISE UNIVERSELLE

Exercice du pouvoir du collège des évêques

4 Les évêques, en vertu de leur consécration sacramentelle et par leur communion hiérarchique avec le chef et les membres du collège, sont établis membres du corps épiscopal (1). "L'ordre des évêques, qui succède au collège apostolique pour le magistère et le gouvernement pastoral, bien mieux dans lequel se perpétue le corps apostolique constitue, lui aussi, en union avec le Pontife romain, son chef, et jamais en dehors de ce chef, le sujet d'un pouvoir suprême et plénier sur l'Eglise universelle, pouvoir cependant qui ne peut s'exercer qu'avec le consentement du Pontife romain (2). Ce pouvoir s'exerce "solennellement dans le Concile oecuménique" (3) ; aussi le Concile décide-t-il que tous les évêques, en qualité de membres du collège épiscopal, ont le droit de participer au Concile oecuménique.

(1) [LG 22](#)

(2) *ibid.*

(3) *ibid.*

"Ce même pouvoir collégial peut être exercé en union avec le pape par les évêques résidant dans le monde entier, pourvu que le chef du collège les appelle à agir collégalement ou du moins qu'il donne à cette action commune des évêques dispersés son approbation ou sa libre acceptation pour en faire un véritable acte collégial" (4).

(4) [LG 22](#).

Le conseil ou Synode des évêques

5 Les évêques choisis dans les diverses régions du monde, selon des modes et des normes établis ou à établir par le Pontife romain, apportent au Pasteur suprême de l'Eglise une aide plus efficace au sein d'un conseil, qui a reçu le nom de Synode des évêques (5). Et du fait qu'il travaille au nom de tout l'épiscopat catholique, ce Synode est en même temps le signe que tous les évêques participent en une communion hiérarchique au souci de l'Eglise universelle (6).

(5) cf. Paul VI, Motu proprio Apost. Sollic. 15/09/65.

(6) [LG 23](#).

Les évêques participent au souci de toutes les églises

6 Successeurs légitimes des apôtres et membres du collège épiscopal, les évêques doivent se savoir toujours unis entre eux et se montrer soucieux de toutes les églises ; en vertu de l'institution divine et des devoirs de sa charge apostolique, chacun d'eux, en effet, est responsable de l'Eglise avec les autres évêques (7). Qu'ils aient en particulier le souci de ces régions du monde où la parole de Dieu n'a pas encore été annoncée, ou dans lesquelles, en raison surtout du petit nombre de prêtres, les fidèles ont en danger de s'éloigner des commandements de la vie chrétienne et plus encore de perdre la foi elle-même. Il leur faut donc travailler de toutes leurs forces à ce que les oeuvres d'évangélisation et d'apostolat soient soutenues et développées avec ardeur par les fidèles. De plus, ils feront en sorte que soient préparés des prêtres capables, ainsi que des auxiliaires, religieux et laïcs, pour les missions et les pays souffrant du manque de clergé. Ils auront également soin d'envoyer, dans la mesure du possible, certains de leurs prêtres, dans ces missions ou ces diocèses, pour y exercer le ministère sacré de façon durable ou transitoire.

(7) cf. Pie XII, 21/11/57: AAS 49 (1957), pp. 237 ss. cf. etiam: Benoit XV, epist. apost. Maximum illud, 30/11/1919 : AAS 11 (1919), p.440. Pie XI, encyc. Rerum Ecclesias, 28/02/26 : AAS 18 (1926), p.68.

En outre, dans l'usage des biens ecclésiastiques, les évêques doivent penser à tenir compte non seulement des besoins de leur diocèse, mais encore de ceux des autres églises particulières, puisqu'elles sont des parties de l'unique Eglise du Christ. Qu'ils soient enfin attentifs à soulager, selon leurs possibilités, les calamités dont d'autres diocèses ou d'autres régions ont à souffrir.

Charité active envers les évêques persécutés

7 Par-dessus tout qu'ils entourent d'un coeur fraternel ces prélats qui, pour le nom du Christ, sont victimes de calomnies et de tourments, détenus en prison ou empêchés d'exercer leur ministère ; qu'ils fassent preuve à leur égard d'un authentique et actif dévouement en vue d'adoucir et d'alléger leurs souffrances par la prière et l'action de leurs confrères.

II. LES EVEQUES ET LE SIEGE APOSTOLIQUE

Pouvoir des évêques dans leur propre diocèse

8 a) Les évêques, en tant que successeurs des apôtres, ont de soi, dans les diocèses qui leur

sont confiés, tout le pouvoir ordinaire, propre et immédiat, requis pour l'exercice de leur charge pastorale, étant sauf toujours et en toutes choses le pouvoir que le Pontife romain a, en vertu de sa charge, de se réserver des causes ou de les réserver à une autre autorité.

b) Chaque évêque diocésain a la faculté de dispenser de la loi générale de l'Eglise, en un cas particulier, les fidèles sur lesquels il exerce son autorité selon le droit, chaque fois qu'à son jugement la dispense profitera à leur bien spirituel, à moins qu'une réserve spéciale ait été faite par l'autorité suprême de l'Eglise.

Les dicastères de la curie romaine

9 Dans l'exercice de son pouvoir suprême, plénier et immédiat sur l'Eglise universelle, le Pontife romain se sert des dicastères de la curie romaine ; c'est donc en son nom et par son autorité que ceux-ci remplissent leur charge pour le bien des églises et le service des pasteurs.

Les Pères du Concile souhaitent que ces dicastères, qui certes ont apporté au Pontife romain et aux pasteurs de l'Eglise une aide magnifique, soient soumis à une nouvelle organisation plus en rapport avec les besoins des temps, des pays et des rites, notamment en ce qui concerne leur nombre, leur nom, leur compétence, leurs méthodes propres de travail et la coordination de leurs travaux (8). Ils souhaitent pareillement que, compte tenu de la propre charge pastorale des évêques, la fonction des légats du Pontife romain soit déterminée de façon plus nette.

(8) cf. Paul VI, alloc. aux Cardinaux, 21/09/63: AAS 55 (1963), pp. 793 ss.

Les membres et les officiers des dicastères

10 En outre, du fait que ces dicastères ont été établis pour le bien de l'Eglise universelle, on souhaite que leurs membres, leur personnel et leurs consultants - et de même les légats du Pontife romain - soient, dans la mesure du possible, davantage choisis dans les diverses contrées de l'Eglise. C'est ainsi que les administrations ou organes centraux de l'Eglise catholique présenteront un caractère véritablement universel.

On forme également le voeu que, parmi les membres des dicastères, soient admis aussi quelques évêques, surtout diocésains, qui puissent apporter au Souverain Pontife, d'une manière plus complète, la mentalité, les désirs et les besoins de toutes les églises.

Enfin, les Pères du Concile estiment très utile que ces mêmes dicastères entendent davantage des laïcs, réputés pour leurs qualités, leur science et leur expérience, en sorte que ces laïcs aussi jouent dans les affaires de l'Eglise le rôle qui leur revient.

CHAPITRE DEUXIEME

LES EVEQUES ET LES ELGISES PARTICULIERES OU DIOCESES

I. LES EVEQUES DIOCESAINS

Notion du diocèse et rôle des évêques dans leur diocèse

11 Un diocèse est une portion du peuple de Dieu confiée à un évêque pour qu'avec l'aide de son presbyterium, il en soit le pasteur : ainsi le diocèse, lié à son pasteur et par lui rassemblé dans le Saint-Esprit grâce à l'Evangile et à l'Eucharistie, constitue une église particulière en laquelle est vraiment présente et agissante l'Eglise du Christ, une, sainte, catholique et apostolique.

Chaque évêque, à qui a été confié le soin d'une église particulière, paît ses brebis au nom du Seigneur, sous l'autorité du Souverain Pontife, à titre de pasteur propre, ordinaire et immédiat, exerçant à leur égard la charge d'enseigner, de sanctifier et de gouverner. Il doit cependant reconnaître les droits légitimes des patriarches ou des autres autorités hiérarchiques (1).

(1) [OE 7-11](#).

Que les évêques s'appliquent à leur charge apostolique comme des témoins du Christ devant tous les hommes, non seulement prenant soin de ceux qui suivent déjà le Prince des pasteurs, mais se consacrant aussi de tout coeur à ceux qui dévient en quelque manière du chemin de la vérité ou qui ignorent l'Evangile et la miséricorde salvatrice du Christ. Ainsi agiront-ils jusqu'au moment où tous enfin marcheront "en toute bonté, justice et vérité" [Ep 5,9](#).

La charge d'enseignement

12 Dans l'exercice de leur charge d'enseigner, que les évêques annoncent aux hommes l'Evangile du Christ, - cette charge l'emporte sur les autres si importantes soient-elles(2) - et, dans la force de l'Esprit, qu'ils les appellent à la foi ou les confirment dans la foi vivante ; qu'ils leur proposent le mystère intégral du Christ, c'est-à-dire ces vérités qu'on ne peut ignorer sans ignorer le Christ lui-même, et qu'ils leur montrent de même la voie divinement révélée pour rendre gloire à Dieu et par là même obtenir le salut éternel (3).

(2) cf. Conc. Trente, sess.5, Décr. de reform.c.2: Mansi 33,30 ; sess.24, Decr. de reform.c. Mansi 33, 159 (cf. [LG 25](#)).

(3) [LG 25](#).

Les évêques doivent en outre montrer aux hommes que, selon le dessein de Dieu Créateur, les réalités terrestres elles-mêmes et les institutions humaines sont également ordonnées au salut des hommes, et qu'en conséquence elles peuvent contribuer d'une façon non négligeable à l'édification du Corps du Christ.

Ils enseigneront donc, selon la doctrine de l'Eglise, combien il faut estimer la personne humaine, sa liberté et sa vie corporelle elle-même ; la famille, son unité et sa stabilité, la procréation et l'éducation des enfants ; la société civile avec ses lois et ses professions ; le labeur et le loisir, les arts et les techniques ; la pauvreté et la richesse. Ils exposeront enfin comment résoudre les très graves questions concernant la possession des biens matériels, leur accroissement et leur juste distribution, la paix et la guerre, la communauté fraternelle de tous les peuples (4).

(4) cf. Jean XXIII, encyc. Pacem in Terris [PT 1](#) 11/04/63, AAS 55(1963)p.257-304.

La manière de proposer la doctrine chrétienne

13 Les évêques doivent proposer la doctrine chrétienne d'une façon adaptée aux nécessités du moment, c'est-à-dire en répondant aux difficultés et questions qui angoissent le plus les hommes ; il leur faut veiller sur cette doctrine, apprenant aux fidèles eux-mêmes à la défendre et à la répandre. Dans sa transmission, qu'ils manifestent la sollicitude maternelle de l'Eglise à l'égard de tous les hommes fidèles ou non, et qu'ils accordent une particulière attention aux pauvres et aux petits, que le Seigneur les a envoyés évangéliser.

Puisqu'il appartient à l'Eglise d'engager le dialogue avec la société humaine au sein de laquelle elle vit (5), c'est au premier chef la tâche des évêques d'aller aux hommes et de demander et promouvoir le dialogue avec eux. Ce dialogue de salut, si l'on veut qu'y soient toujours unies la vérité à la charité, l'intelligence à l'amour, il faut qu'il se distingue par la clarté du langage en même temps que par l'humilité et la bonté, par une prudence convenable alliée pourtant à la confiance: celle-ci, favorisant l'amitié, unit naturellement les esprits (6).

(5) cf. Paul VI, Encyc. Ecclesiam suam, 6/08/64: AAS 56 (1964), p.639.

(6) idem pp. 644-645.

Pour annoncer la doctrine chrétienne, il faut user des moyens variés qui sont aujourd'hui à notre disposition : avant tout, la prédication et l'enseignement catéchétique qui tiennent toujours la première place ; également la présentation de la doctrine dans les écoles et les académies par des conférences et des réunions de tout genre ; enfin sa diffusion par des déclarations publiques faites à l'occasion de certains événements, ainsi que par la presse et les divers instruments de communications sociale qu'il importe absolument d'utiliser pour annoncer l'Evangile du Christ (7).

(7) cf. Conc. Vat. II, [IM 1](#)

L'enseignement catéchétique

14 Les évêques veilleront à ce que l'enseignement catéchétique, dont le but est de rendre chez les hommes la foi vivante, explicite et active, en l'éclairant par la doctrine, soit transmis avec un soin attentif aux enfants et aux adolescents, aux jeunes et même aux adultes. Dans cet enseignement, on adoptera l'ordre et la méthode qui conviennent non seulement à la matière dont il s'agit, mais encore au caractère, aux facultés, à l'âge et aux conditions de vie des auditeurs ; cet enseignement sera fondé sur la Sainte Ecriture, la Tradition, la liturgie, le magistère et la vie de l'Eglise.

En outre, les évêques seront attentifs à ce que les catéchistes soient dûment préparés à leur tâche : ils devront bien connaître la doctrine de l'Eglise et apprendre, dans la théorie comme dans la pratique, les lois de la psychologie et les disciplines de la pédagogie.

Les évêques doivent aussi s'efforcer de restaurer ou d'aménager le catéchuménat des adultes.

La mission de sanctifier qu'ont les évêques

15 Dans l'exercice de leur charge de sanctifier, les évêques se rappelleront qu'ils ont été pris

d'entre les hommes et sont établis pour intervenir en faveur des hommes dans leurs relations avec Dieu, afin d'offrir des dons et des sacrifices pour les péchés. Les évêques jouissent, en effet, de la plénitude du sacrement de l'ordre ; c'est d'eux que, dans l'exercice de leur pouvoir, dépendent et les prêtres et les diacres : les premiers ont été, eux aussi, consacrés véritables prêtres du N.T. pour être de prudents collaborateurs de l'ordre épiscopal ; les seconds, ordonnés en vue du ministère, servent le peuple de Dieu en communion avec l'évêque et son presbyterium. C'est pourquoi les évêques sont les principaux dispensateurs des mystères de Dieu, comme ils sont les organisateurs, les promoteurs et les gardiens de toute la vie liturgique dans l'Eglise qui leur est confiée (8).

(8) [SC 1](#). Paul VI, Motu proprio Sacram Liturgiam, 25/01/64, AAS 56 (1964), pp. 139 ss.

Les évêques doivent donc s'appliquer à ce que les fidèles connaissent plus profondément le mystère pascal et en vivent davantage par l'Eucharistie, en sorte de former un seul Corps étroitement lié dans l'unité de la charité du Christ (9) ; "assidus à la prière et au ministère de la parole" [Ac 56,4](#), les évêques travailleront à obtenir que tous ceux dont ils ont reçu la charge soient unanimes dans la prière (10), et que, par la réception des sacrements, ils croissent dans la grâce et soient pour le Seigneur des témoins fidèles.

(9) cf. Pie XII, encyc. Mediator Dei 20/11/47, AAS 39 (1947), pp. 251 ss. Paul VI, encyc. Mysterium Fidei, 3/09/65.

(10) [Ac 1,14](#) [Ac 2,46](#).

Maîtres de perfection, les évêques s'efforceront de faire progresser dans la sainteté leurs clercs, les religieux et les laïcs, chacun selon sa vocation particulière (11), se souvenant toutefois de leur propre devoir de montrer l'exemple de la sainteté, par leur charité, leur humilité et la simplicité de leur vie. Qu'ils sanctifient ainsi les églises qui leur sont confiées, pour qu'en elles soient pleinement manifestés les sentiments de l'Eglise universelle du Christ. Dans cet esprit, ils favoriseront le plus possible les vocations sacerdotales et religieuses, et spécialement les vocations missionnaires.

(11) [LG 44-45](#).

La charge qui incombe aux évêques de gouverner et de paître

16 Dans l'exercice de leur charge de père et de pasteur, que les évêques soient au milieu de leur peuple comme ceux qui servent (12), de bons pasteurs connaissant leurs brebis et que leurs brebis connaissent, de vrais pères qui s'imposent par leur esprit d'amour et de dévouement envers tous et dont l'autorité reçue d'en-haut rencontre une adhésion unanime et reconnaissante. Ils rassembleront et animeront toute la grande famille de leur troupeau, en sorte que tous, conscients de leurs devoirs, vivent et agissent dans une communion de charité.

(12) [Lc 22,26-27](#).

Pour en devenir vraiment capables, les évêques "prêts à toute oeuvre bonne" [2Tm 2,21](#) et "endurant tout pour les élus" [2Tm 2,10](#), doivent régler leur vie de manière à correspondre aux nécessités de leur temps.

Que les évêques entourent les prêtres d'une charité particulière, puisqu'ils assument pour une part leurs charges et leurs soucis et qu'ils s'y consacrent chaque jour avec tant de zèle ; il leur faut les traiter comme des fils et des amis (13), être prêts à les écouter, entretenir avec eux des relations confiantes et promouvoir ainsi la pastorale d'ensemble du diocèse tout entier.

(13) [Jn 15,15](#).

Les évêques doivent se soucier de l'état spirituel, intellectuel et matériel de leurs prêtres pour qu'ils aient les moyens de mener une vie sainte et pieuse et d'accomplir fidèlement et avec fruit leur ministère. C'est pourquoi les évêques encourageront des institutions et organiseront des rencontres particulières, en vue de permettre aux prêtres de se réunir de temps en temps, soit pour des exercices spirituels plus prolongés propres à renouveler leur vie, soit pour l'approfondissement de leurs connaissances des disciplines ecclésiastiques, surtout de l'Écriture Sainte et de la théologie, des questions sociales plus importantes, et des nouvelles méthodes d'action pastorale. Les évêques doivent entourer d'une miséricorde active les prêtres qui se trouvent d'une façon ou d'une autre en danger ou qui ont défailli sur quelque point.

Afin d'être à même de pourvoir d'une manière plus adaptée au bien des fidèles, chacun selon sa condition, les évêques s'appliqueront à bien connaître leurs besoins dans le contexte social où ils vivent, et ils emploieront pour cela les méthodes convenables, particulièrement l'enquête sociologique. Ils se montreront attentifs à tous, quels que soient leur âge, leur condition, leur pays, qu'il s'agisse d'autochtones, d'étrangers, de gens de passage. Dans l'exercice de cette sollicitude pastorale, qu'ils réservent à leurs fidèles la part qui leur revient dans les affaires de l'Église, reconnaissant leur devoir et leur droit de travailler activement à l'édification du Corps mystique du Christ.

Les évêques doivent entourer d'amour les frères séparés, recommandant aux fidèles de se comporter à leur égard avec beaucoup d'humanité et de charité, et encourageant aussi l'oecuménisme, tel que l'Église le comprend (14). Les non- baptisés également leur seront chers, afin qu'à leur yeux aussi resplendisse la charité du Christ Jésus, de qui les évêques sont, devant tous, les témoins.

(14) [UR 1](#)

Formes particulières d'apostolat

17 Les diverses méthodes d'apostolat doivent être encouragées. En outre, dans l'ensemble des diocèses ou dans des secteurs particuliers, on favorisera, sous la direction de l'évêque, une étroite et profonde coordination de toutes les oeuvres d'apostolat, grâce à quoi toutes les initiatives et institutions, - catéchétiques, missionnaires, charitables, sociales, familiales, scolaires et de quelque autre nature pastorale que ce soit - seront ramenées à une action concordante.

Il faut souligner avec insistance le devoir des fidèles d'exercer l'apostolat chacun selon sa condition et ses aptitudes: on leur recommandera d'apporter leur participation ou leur aide aux oeuvres diverses de l'apostolat des laïcs, et surtout à l'Action catholique. On doit aussi promouvoir ou encourager les associations qui se proposent directement ou indirectement une fin surnaturelle : la recherche d'une vie plus parfaite, l'annonce à tous de l'Évangile du Christ, la diffusion de la doctrine chrétienne, le développement du culte public, la poursuite de buts sociaux, l'accomplissement d'oeuvres de piété ou de charité.

Les oeuvres d'apostolat doivent être exactement adaptées aux nécessités actuelles, en tenant compte des conditions non seulement spirituelles et morales, mais aussi sociales, démographiques et économiques. Pour y parvenir efficacement et avec fruit, on utilisera beaucoup les enquêtes sociales et religieuses, réalisées par des services de sociologie pastorale, qui sont instamment recommandés.

Sollicitude particulière pour certains groupes de fidèles

18 Il convient d'avoir une sollicitude particulière pour les fidèles qui, en raison de leur situation, ne peuvent bénéficier suffisamment du ministère pastoral ordinaire et commun des curés, ou en sont totalement privés : tels sont la plupart des émigrants, des exilés, des réfugiés, des marins ou des aviateurs, des nomades et autres catégories semblables. On devra aussi promouvoir des méthodes pastorales appropriées pour soutenir la vie spirituelle de ceux qui, pour motif de détente, gagnent pour quelques temps d'autres contrées.

Les conférences épiscopales, surtout nationales, doivent étudier attentivement les questions les plus urgentes qui ont trait à ces diverses catégories de fidèles. Avec des méthodes et par des institutions appropriées, elles devront, grâce à l'union et à l'effort de tous, pourvoir au mieux au soin spirituel de ces fidèles, en tenant compte d'abord des règles établies ou à établir par le Siège apostolique (15), tout en les adaptant convenablement aux conditions de temps, de lieux et de personnes.

(15) cf. Pie X, Motu proprio *Iampridem*, 19/03/14: AAS 6 (1914)pp. 174 ss. Pie XII, const. apost. *Exsul Familia*, 1/08/52: AAS 44 (1952), pp.652 ss. ; *Leges Operis Apost. Maris*, auctorit. Pie XII *conditae*, 21/11/57: AAS 50 (1958), p.375 ss.

Liberté des évêques ; leurs rapports avec les pouvoirs publics

19 Pour s'acquitter de leur ministère apostolique, qui vise au salut des âmes, les évêques jouissent d'une liberté et d'une indépendance qui sont de soi pleines et parfaites à l'égard de tout pouvoir civil. Aussi n'est-il pas permis d'empêcher, directement ou indirectement, l'exercice de leur charge ecclésiastique ni de leur interdire de communiquer librement avec le Siège apostolique et d'autres autorités ecclésiastiques et avec leurs subordonnés.

Certes, du seul fait qu'ils s'appliquent au soin spirituel de leur troupeau, les évêques travaillent aussi au progrès et au bonheur social et civil : c'est ainsi qu'ils concourent à ce dessein avec les autorités publiques en exerçant leur propre activité, au titre" de leur charge et comme il convient à des évêques, et qu'ils recommandent l'obéissance aux lois justes et le respect à l'égard des pouvoirs légitimement établis.

Liberté dans la nomination des évêques

20 Puisque la charge apostolique des évêques a été instituée par le Christ Seigneur et qu'elle poursuit une fin spirituelle et surnaturelle, le saint Concile oecuménique déclare que le droit de nommer et d'instituer les évêques est propre à l'autorité ecclésiastique compétente, et qu'il lui est particulier et de soi exclusif.

Aussi, pour défendre dûment la liberté de l'Eglise, pour promouvoir le bien des fidèles d'une

manière plus appropriée et plus aisée, c'est le voeu du Concile qu'à l'avenir ne soient plus accordés aux autorités civiles aucun droit ni aucun privilège d'élection, de nomination, de présentation ou de désignation en vue de la charge épiscopale. Les autorités civiles, dont le Concile reconnaît avec gratitude et estime les dispositions déférentes à l'égard de l'Eglise, sont très courtoisement priées de bien vouloir renoncer d'elles-mêmes, en accord avec le Saint-Siège, à ces droits et privilèges dont elles jouissent actuellement en vertu d'une convention ou d'une coutume.

Renonciation des évêques à leur charge

21 Puisque la charge pastorale des évêques est d'une si grande importance et d'une telle gravité, les évêques diocésains et tous les autres qui relèvent des mêmes dispositions du droit, sont instamment priés de donner leur démission, soit d'eux-mêmes, soit sur l'invitation de l'autorité compétente, si, du fait de leur âge avancé, ou pour toute autre raison grave, ils deviennent moins aptes à remplir leur tâche. L'autorité compétente, si elle accepte cette démission, veillera à assurer l'honnête entretien des démissionnaires et à leur reconnaître des droits particuliers.

II - LA DELIMITATION DES DIOCESES

La nécessité de réviser les circonscriptions des diocèses

22 Pour qu'un diocèse réalise sa fin propre, il faut premièrement que la nature de l'Eglise apparaisse avec évidence dans la portion du peuple de Dieu qui compose ce diocèse ; deuxièmement que les évêques puissent s'y acquitter efficacement de leurs charges pastorales ; troisièmement que le salut du peuple de Dieu y soit assuré de la manière la plus parfaite.

Cela demande soit une délimitation convenable des frontières territoriales des diocèses, soit une répartition raisonnable des clercs et des ressources en rapport avec les exigences de l'apostolat. Toutes choses qui servent non seulement le bien des clercs et des fidèles directement intéressés, mais aussi celui de l'Eglise catholique tout entière.

C'est pourquoi, en ce qui concerne les délimitations des diocèses, le Concile décrète que, dans la mesure où le bien des âmes l'exige, on procède avec prudence et au plus tôt à leur juste révision : par division, démembrement ou union, par modification des frontières ou fixation d'un lieu plus approprié pour les sièges épiscopaux, enfin, surtout dans le cas de diocèses composés de grands villes, par une organisation intérieure nouvelle.

Les règles à suivre

23 Dans la révision des circonscriptions diocésaines, on devra assurer avant tout l'unité organique de chaque diocèse, quant aux personnes, aux offices, aux institutions, à la façon d'un corps vivant. En chaque cas, après un examen attentif de toutes les circonstances, on considérera les critères plus généraux que voici :

1. En délimitant une circonscription diocésaine, il faut tenir compte, autant que possible, des éléments variés du peuple de Dieu qui la composent : cela peut grandement contribuer à un meilleur exercice de la charge pastorale ; en même temps on veillera à conserver, autant que

possible, l'unité entre les concentrations démographiques de ce peuple et les services civils et institutions sociales qui en constituent la structure organique. C'est pourquoi le territoire de chaque diocèse ne doit être que d'un seul tenant.

Qu'on soit attentif, le cas échéant, aux limites des circonscriptions civiles ainsi qu'aux circonstances particulières de personnes ou de lieux, par exemple d'ordre psychologique, économique, géographique, historique.

2. L'étendue du territoire diocésain ou le nombre de ses habitants doivent en général correspondre aux deux exigences suivantes. D'une part, l'évêque, même s'il est aidé par d'autres, doit pouvoir en personne accomplir les cérémonies pontificales, faire commodément les visites pastorales, diriger et coordonner comme il faut toutes les œuvres d'apostolat dans le diocèse, et surtout connaître ses prêtres, ainsi que les religieux et les laïcs qui ont une part dans les initiatives diocésaines. D'autre part, le champ d'action doit être suffisamment vaste et convenable pour que tant l'évêque que les clercs puissent y dépenser utilement toutes leurs forces pour le ministère, sans jamais perdre de vue les besoins de l'Eglise universelle.

3. Enfin, pour que le ministère du salut puisse s'exercer dans le diocèse d'une manière plus adaptée, les règles suivantes s'imposent : dans chaque diocèse, les clercs seront assez nombreux et qualifiés pour paître, comme il faut, le peuple de Dieu ; on y disposera des services, institutions et œuvres qui sont propres à cette Eglise particulière et que l'usage a révélé nécessaires à son bon gouvernement et son apostolat ; enfin, le diocèse possédera déjà les ressources nécessaires pour faire vivre les personnes et les institutions, ou du moins il aura par ailleurs la prudente assurance qu'elles ne viendront pas à manquer.

Dans ce dessein également, là où se trouvent des fidèles de divers rites, l'évêque diocésain devra pourvoir à leurs besoins spirituels, soit par des prêtres ou des paroisses du même rite, soit par un vicaire épiscopal muni des pouvoirs convenables et même, si le cas le comporte, revêtu du caractère épiscopal, soit par lui-même, en assumant la charge d'ordinaire des divers rites. Si, pour des raisons particulières, au jugement du Siège apostolique, tout cela ne peut se faire, qu'une hiérarchie propre soit alors établie selon la diversité des rites (16).

(16) [OE 4](#).

De même, dans des circonstances semblables, on devra pourvoir au bien spirituel des fidèles d'une langue différente, soit au moyen de prêtres ou de paroisses de leur langue, soit au moyen d'un vicaire épiscopal possédant bien cette langue, qui soit même, si le cas le comporte, revêtu du caractère épiscopal, soit enfin selon une autre méthode plus appropriée.

[Vote de la conférence épiscopale à demander](#)

24 La discipline des églises orientales demeurant sauve, il importe, en ce qui concerne les modifications des diocèses ou les innovations à introduire selon les règles des n22-23, que les conférences épiscopales compétentes examinent ces affaires chacune pour son territoire ; elles peuvent même, si cela paraît opportun, recourir à une commission épiscopale particulière, mais toujours en entendant principalement les évêques des provinces ou régions intéressées ; ensuite, elles proposeront leurs avis et leurs vœux au Siège apostolique.

1965 Christus Dominus

Job (CP) 13

- 13 ¹ Voilà que mon oeil a vu tout cela, mon oreille l'a entendu et compris.
² Ce que vous savez, moi aussi je le sais, je ne vous suis en rien inférieur.
³ Mais je veux parler au Tout-Puissant, je veux plaider ma cause avec Dieu.
⁴ Car vous n'êtes que des charlatans, vous êtes tous des médecins inutiles.
⁵ Que ne gardiez-vous le silence! Il vous eût tenu lieu de sagesse.
⁶ Ecoutez, je vous prie, ma défense, soyez attentifs au plaidoyer de mes lèvres.
⁷ Parlerez-vous mensonge en faveur de Dieu, pour lui, parlerez-vous tromperie?
⁸ Ferez-vous pour Dieu acception de personnes, vous constituerez-vous avocats?
⁹ Vous en saura-t-il gré, s'il sonde vos coeurs? Le tromperez-vous comme on trompe un homme?
¹⁰ Certainement il vous condamnera, si vous faites en secret acception de personnes.
¹¹ Oui, sa majesté vous épouvantera, ses terreurs tomberont sur vous.
¹² Vos arguments sont des raisons de poussière, vos forteresses sont des forteresses d'argile.
¹³ Taisez-vous, laissez-moi, je veux parler; il m'en arrivera ce qu'il pourra.
¹⁴ Je veux prendre ma chair entre les dents, je veux mettre mon âme dans ma main.
¹⁵ Quand il me tuerait, que je n'aurais rien à espérer, je défendrai devant lui ma conduite.
¹⁶ Mais il sera mon salut, car l'impie ne saurait paraître en sa présence.
¹⁷ Ecoutez donc mes paroles, prêtez l'oreille à mon discours.
¹⁸ Voici que j'ai préparé ma cause, je sais que je serai justifié.
¹⁹ Est-il quelqu'un qui veuille plaider contre moi? A l'instant même je veux me taire et mourir.
²⁰ Seulement épargne-moi deux choses, ô Dieu, et je ne me cacherai pas devant ta face:
²¹ éloigne ta main de dessus moi, et que tes terreurs ne m'épouvaient plus.
²² Après cela, appelle, et je répondrai; ou bien je parlerai d'abord, et tu me répondras.
²³ Quel est le nombre de mes iniquités et de mes péchés? Fais-moi connaître mes transgressions et mes offenses.
²⁴ Pourquoi cacher ainsi ton visage, et me regarder comme ton ennemi!
²⁵ Veux-tu donc effrayer une feuille agitée par le vent, poursuivre une paille desséchée,
²⁶ pour que tu écrives contre moi des choses amères, pour que tu m'imputes les fautes de ma jeunesse,
²⁷ pour que tu mettes mes pieds dans les ceps, que tu observes toutes mes démarches, que tu traces une limite à la plante de mes pieds,
²⁸ alors que mon corps se consume comme un bois vermoulu, comme un vêtement que

dévore la teigne.

- 14¹ L'homme né de la femme vit peu de jours, et il est rassasié de misères.
 2 Comme la fleur, il naît, et on le coupe; il fuit comme l'ombre, sans s'arrêter.
 3 Et c'est sur lui que tu as l'oeil ouvert, lui que tu amènes en justice avec toi!
 4 Qui peut tirer le pur de l'impur? Personne.
 5 Si les jours de l'homme sont comptés, si tu as fixé le nombre de ses mois, si tu as posé un terme qu'il ne doit pas franchir,
 6 détourne de lui tes yeux pour qu'il se repose, jusqu'à ce qu'il goûte, comme le mercenaire, la fin de sa journée.
 7 Un arbre a de l'espérance: coupé, il peut verdir encore, il ne cessera pas d'avoir des rejetons.
 8 Que sa racine ait vieilli dans la terre, que son tronc soit mort dans la poussière,
 9 dès qu'il sent l'eau, il reverdit, il pousse des branches comme un jeune plant.
 10 Mais l'homme meurt, et il reste étendu; quand il a expiré, où est-il?
 11 Les eaux du lac disparaissent, le fleuve tarit et se dessèche:
 12 ainsi l'homme se couche et ne se relève plus, il ne se réveillera pas tant que subsistera le ciel, on ne le fera pas sortir de son sommeil.
 13 Oh! Si tu voulais me cacher dans le séjour des morts, m'y tenir à couvert jusqu'à ce que ta colère ait passé, me fixer un terme où tu te souviendrais de moi!
 14 Si l'homme une fois mort pouvait revivre! Tout le temps de mon service j'attendrais qu'on vînt me relever.
 15 Tu m'appellerais alors, et moi je te répondrais; tu languirais après l'ouvrage de tes mains.
 16 Mais hélas! Maintenant, tu comptes mes pas, tu as l'oeil ouvert sur mes péchés;
 17 mes transgressions sont scellées dans une bourse, et tu mets un enduit sur mes iniquités.
 18 La montagne s'écroule et s'efface; le rocher est transporté hors de sa place;
 19 les eaux creusent la pierre, leurs flots débordés entraînent la poussière du sol: ainsi tu anéantis l'espérance de l'homme.
 20 Tu l'abats sans retour, et il s'en va; tu flétris son visage, et tu le congédies.
 21 Que ses enfants soient honorés, il n'en sait rien; qu'ils soient dans l'abaissement, il l'ignore.
 22 Sa chair ne sent que ses propres souffrances, son âme ne gémit que sur elle-même.

2. Second cycle de discours

Discours d'Eliphaz

15 ¹ Alors Eliphaz de Théma prit la parole et dit:

² Le sage répond-il par une science vaine? Se gonfle-t-il la poitrine de vent?

³ Se défend-il par de futiles propos, par des discours qui ne servent à rien?

⁴ Toi, tu détruis même la crainte de Dieu, tu anéantis toute piété envers Dieu.

⁵ Ta bouche révèle ton iniquité, et tu prends le langage des fourbes.

⁶ Ce n'est pas moi, c'est ta bouche qui te condamne, ce sont tes lèvres qui déposent contre toi.

⁷ Es-tu né le premier des hommes? As-tu été enfanté avant les collines?

⁸ As-tu assisté au conseil de Dieu? As-tu dérobé pour toi seul la sagesse?

⁹ Que sais-tu, que nous ne sachions? Qu'as-tu appris, qui ne nous soit familier?

¹⁰ Nous avons aussi parmi nous des cheveux blancs, des vieillards plus riches de jours que ton père.

¹¹ Tiens-tu pour peu de chose les consolations de Dieu et les douces paroles que nous t'adressons?

¹² Où ton cœur t'emporte-t-il, et que signifie ce roulement de tes yeux?

¹³ Quoi! C'est contre Dieu que tu tournes ta colère, et que de ta bouche tu fais sortir de tels discours?

¹⁴ Qu'est-ce que l'homme, pour qu'il soit pur, le fils de la femme, pour qu'il soit juste?

¹⁵ Voici que Dieu ne se fie pas même à ses saints, et les cieus ne sont pas purs devant lui:

¹⁶ combien moins cet être abominable et pervers, l'homme qui boit l'iniquité comme l'eau!

¹⁷ Je vais t'instruire, écoute-moi; je raconterai ce que j'ai vu,

¹⁸ ce que les sages enseignent, -- ils ne le cachent pas, l'ayant appris de leurs pères;

¹⁹ à eux seuls avait été donné le pays, et parmi eux jamais ne passa l'étranger.--

²⁰ «Le méchant, durant tous ses jours, est rongé par l'angoisse; un petit nombre d'années sont réservées à l'opresseur.

²¹ Des bruits effrayants retentissent à ses oreilles; au sein de la paix, le devastateur fond sur lui.

²² Il n'espère pas échapper aux ténèbres, il sent qu'il est guetté pour le glaive.

²³ Il erre pour chercher son pain; il sait que le jour des ténèbres est prêt, à ses côtés.

²⁴ La détresse et l'angoisse tombent sur lui; Elles l'assaillent comme un roi armé pour le combat.

²⁵ Car il a levé sa main contre Dieu, il a bravé le Tout-Puissant,

²⁶ il a couru sur lui le cou raide, sous le dos épais de ses boucliers.

²⁷ Il avait le visage couvert de graisse, et les flancs chargés d'embonpoint.

²⁸ Il occupait des villes qui ne sont plus, des maisons qui n'ont plus d'habitants, vouées à devenir des monceaux de pierre.

²⁹ Il ne s'enrichira plus, sa fortune ne tiendra pas, ses possessions ne s'étendront plus sur la

terre.

30 Il n'échappera pas aux ténèbres; la flamme desséchera ses rejetons, et il sera emporté par le souffle de la bouche de Dieu.

31 Qu'il n'espère rien du mensonge, il y sera pris; le mensonge sera sa récompense.

32 Elle arrivera avant que ses jours soient pleins, et son rameau ne verdira plus.

33 Il secouera, comme la vigne, son fruit à peine éclos il laissera tomber sa fleur, comme l'olivier.

34 Car la maison de l'impie est stérile, et le feu dévore la tente du juge corrompu.

35 Il a conçu le mal, et il enfante le malheur, dans son sein mûrit un fruit de déception.»

Réponse de Job

16¹ Alors Job prit la parole et dit:

2 J'ai souvent entendu de semblables harangues; vous êtes tous d'insupportables consolateurs.

3 Quand finiront ces vains discours? Quel aiguillon t'excite à répliquer?

4 Moi aussi, je saurais parler comme vous, si vous étiez à ma place; j'arrangerais de beaux discours à votre adresse, je secouerais la tête sur vous;

5 je vous encouragerais de la bouche, et vous auriez pour soulagement l'agitation de mes lèvres.

6 Si je parle, ma douleur n'est pas adoucie; si je me tais, en est-elle soulagée?

7 Aujourd'hui, hélas! Dieu a épuisé mes forces...ô Dieu, tu as moissonné tous mes proches.

8 Tu me garottes...c'est un témoignage contre moi!...ma maigreur se lève contre moi, en face elle m'accuse.

9 Sa colère me déchire et me poursuit, il grince des dents contre moi; mon ennemi darde sur moi ses regards.

10 Ils ouvrent leur bouche pour me dévorer, ils me frappent la joue avec outrage, ils se liguent tous ensemble pour me perdre.

11 Dieu m'a livré au pervers, il m'a jeté entre les mains des méchants.

12 J'étais en paix, et il m'a secoué, il m'a saisi par la nuque, et il m'a brisé. Il m'a posé en but à ses traits,

13 ses flèches volent autour de moi; il perce mes flancs sans pitié, il répand mes entrailles sur la terre;

14 il me fait brèche sur brèche, il fond sur moi comme un géant.

15 J'ai cousu un sac sur ma peau, et j'ai roulé mon front dans la poussière.

16 Mon visage est tout rouge de larmes, et l'ombre de la mort s'étend sur mes paupières,

17 quoiqu'il n'y ait pas d'iniquités dans mes mains, et que ma prière soit pure.

18 O terre, ne couvre point mon sang, et que mes cris s'élèvent librement!

19 A cette heure même, voici que j'ai mon témoin dans le ciel, mon défenseur dans les hauts lieux.

20 Mes amis se moquent de moi, c'est vers Dieu que pleurent mes yeux.

21 Qu'il juge lui-même entre Dieu et l'homme, entre le fils de l'homme et son semblable!

22 Car les années qui me sont comptés s'écoulent, et j'entre dans un sentier d'où je ne reviendrai pas.

17¹ Mon souffle s'épuise, mes jours s'éteignent, il ne me reste plus que le tombeau.

2 Je suis environné de moqueurs, mon oeil veille au milieu de leurs outrages.

3 O Dieu, fais-toi auprès de toi-même ma caution: quel autre voudrait me frapper dans la main?

4 Car tu as fermé leur coeur à la sagesse; ne permets donc pas qu'ils s'élèvent.

5 Tel invite ses amis au partage, quand défont les yeux de ses enfants.

6 Il a fait de moi la risée des peuples; je suis l'homme à qui l'on crache au visage.

7 Mon oeil est voilé par le chagrin, et tous mes membres ne sont plus qu'une ombre.

8 Les hommes droits en sont stupéfaits, et l'innocent s'irrite contre l'impie.

9 Le juste néanmoins demeure ferme dans sa voie, et qui a les mains pures redouble de courage.

10 Mais vous tous, revenez, venez donc; ne trouverai-je pas un sage parmi vous?

11 Mes jours sont écoulés, mes projets anéantis, ces projets que caressait mon coeur.

12 De la nuit ils font le jour; en face des ténèbres, ils disent que la lumière est proche!

13 J'ai beau attendre, le schéol est ma demeure; dans les ténèbres j'ai disposé ma couche.

14 J'ai dit à la fosse: «Tu es mon père;» aux vers: «Vous êtes ma mère et ma soeur!»

15 Où est donc mon espérance? Mon espérance, qui peut la voir?

16 Elle est descendue aux portes du schéol, si du moins dans la poussière on trouve du repos!...

Discours de Bildad

18¹ Alors Bildad de Suhé prit la parole et dit:

2 Quand donc mettrez-vous un terme à ces discours? Ayez de l'intelligence, puis nous parlerons.

3 Pourquoi nous regardez-vous comme des brutes, et sommes-nous stupides à vos yeux?

4 Toi qui te déchires dans ta fureur, veux-tu qu'à cause de toi la terre devienne déserte, que le rocher soit transporté hors de sa place?

5 Oui, la lumière du méchant s'éteindra, et la flamme de son foyer cessera de briller.

6 Le jour s'obscurcira sous sa tente, sa lampe s'éteindra au-dessus de lui.

- 7 Ses pas si fermes seront à l'étroit, son propre conseil précipite sa chute.
- 8 Ses pieds le jettent dans les rets, il marche sur le piège.
- 9 Le filet saisit ses talons; il est serré dans ses noeuds.
- 10 Pour lui les lacs sont cachés sous terre, et la trappe est sur son sentier.
- 11 De tous côtés des terreurs l'assiègent, et le poursuivent pas à pas.
- 12 La disette est son châtiment, et la ruine est prête pour sa chute.
- 13 La peau de ses membres est dévorée; ses membres sont dévorés par le premier-né de la mort.
- 14 Il est arraché de sa tente, où il se croyait en sûreté; on le traîne vers le Roi des frayeurs.
- 15 Nul des siens n'habite dans sa tente, le soufre est semé sur sa demeure.
- 16 En bas, ses racines se dessèchent, en haut, ses rameaux sont coupés.
- 17 Sa mémoire a disparu de la terre, il n'a plus de nom dans la contrée.
- 18 On le chasse de la lumière dans les ténèbres, on le bannit de l'univers.
- 19 Il ne laisse ni descendance ni postérité dans sa tribu; aucun survivant dans son séjour.
- 20 Les peuples de l'Occident sont stupéfaits de sa ruine, et ceux de l'Orient en sont saisis d'horreur.
- 21 Telle est la demeure de l'impie, telle est la place de l'homme qui ne connaît pas Dieu.

Réponse de Job

- 19¹ Alors Job prit la parole et dit:
- 2 Jusques à quand affligerez-vous mon âme, et m'accablerez-vous de vos discours?
- 3 Voilà dix fois que vous m'insultez, que vous m'outragez sans pudeur.
- 4 Quand même j'aurais failli, c'est avec moi que demeure ma faute.
- 5 Mais vous, qui vous élevez contre moi, qui invoquez mon opprobre pour me convaincre,
- 6 sachez enfin que c'est Dieu qui m'opprime, et qui m'enveloppe de son filet.
- 7 Voici que je crie à la violence, et nul ne me répond! J'en appelle, et point de justice!
- 8 Il m'a barré le chemin, et je ne puis passer: il a répandu les ténèbres sur mes sentiers.
- 9 Il m'a dépouillé de ma gloire, il a enlevé la couronne de ma tête.
- 10 Il m'a sapé tout à l'entour, et je tombe; il a déraciné, comme un arbre, mon espérance.
- 11 Sa colère s'est allumée contre moi; il m'a traité comme ses ennemis.
- 12 Ses bataillons sont venus ensemble, ils se sont frayés un chemin jusqu'à moi, ils font le siège de ma tente.
- 13 Il a éloigné de moi mes frères; mes amis se sont détournés de moi.
- 14 Mes proches m'ont abandonné, mes intimes m'ont oublié.

- 15 Les hôtes de ma maison et mes servantes me traitent comme un étranger; je suis un inconnu à leurs yeux.
- 16 J'appelle mon serviteur, et il ne me répond pas je suis réduit à le supplier de ma bouche.
- 17 Ma femme a horreur de mon haleine, je demande grâce aux fils de mon sein.
- 18 Les enfants eux-même me méprisent; si je me lève, ils me raillent.
- 19 Tous ceux qui étaient mes confidents m'ont en horreur, ceux que j'aimais se tournent contre moi.
- 20 Mes os sont attachés à ma peau et à ma chair, je me suis échappé avec la peau de mes dents.
- 21 Ayez pitié, ayez pitié de moi, vous du moins, mes amis, car la main de Dieu m'a frappé!
- 22 Pourquoi me poursuivez-vous, comme Dieu me poursuit? Pourquoi êtes-vous insatiables de ma chair?
- 23 Oh! Qui me donnera que mes paroles soient écrites! Qui me donnera qu'elles soient consignées dans un livre,
- 24 qu'avec un burin de fer et du plomb, elles soient pour toujours gravées dans le roc!
- 25 Je sais que mon vengeur est vivant, et qu'il se lèvera le dernier sur la poussière.
- 26 Alors de ce squelette, revêtu de sa peau, de ma chair je verrai Dieu.
- 27 Moi-même je le verrai; mes yeux le verront, et non un autre; mes reins se consomment d'attente au-dedans de moi.
- 28 Vous direz alors: «Pourquoi le poursuivions-nous?» et la justice de ma cause sera reconnue.
- 29 Ce jour-là, craignez pour vous le glaive: terribles sont les vengeances du glaive! Et vous saurez qu'il y a une justice.

Discours de Cophar

- 20¹ Alors Sophar de Naama prit la parole et dit:
- 2 C'est pourquoi mes pensées me suggèrent une réponse, et, à cause de mon agitation, j'ai hâte de la donner,
- 3 J'ai entendu des reproches qui m'outragent; dans mon intelligence, mon esprit trouvera la réplique.
- 4 Sais-tu bien que, de tout temps, depuis que l'homme a été placé sur la terre,
- 5 le triomphe des méchants a été court, et la joie de l'impie d'un moment?
- 6 Quand il porterait son orgueil jusqu'au ciel, et que sa tête toucherait aux nues,
- 7 comme une ordure, il périt toujours; ceux qui le voyaient disent: «Où est-il?»
- 8 Il s'envole comme un songe, et on ne le trouve plus; il s'efface comme une vision de la nuit.
- 9 L'oeil qui le voyait ne le découvre plus; sa demeure ne l'apercevra plus.
- 10 Ses enfants imploreront les pauvres, de ses propres mains il restituera ses rapines.

- 11 Ses os étaient pleins de ses iniquités cachées; elles dormiront avec lui dans la poussière.
 12 Parce que le mal a été doux à sa bouche, qu'il l'a caché sous sa langue,
 13 qu'il l'a savouré sans l'abandonner, et l'a retenu au milieu de son palais:
 14 sa nourriture tournera en poison dans ses entrailles, elle deviendra dans son sein le venin de l'aspic.
 15 Il a englouti des richesses, il les vomira; Dieu les retirera de son ventre.
 16 Il a sucé le venin de l'aspic, la langue de la vipère le tuera.
 17 Il ne verra jamais couler les fleuves, les torrents de miel et de lait.
 18 Il rendra ce qu'il a gagné et ne s'en gorgera pas, dans la mesure de ses profits, et il n'en jouira pas.
 19 Car il a opprimé et délaissé les pauvres, il a saccagé leur maison, et ne l'a point rétablie:
 20 son avidité n'a pu être rassasiée, il n'emportera pas ce qu'il a de plus cher.
 21 Rien n'échappait à sa voracité; aussi son bonheur ne subsistera pas.
 22 Au sein de l'abondance, il tombe dans la disette; tous les coups du malheur viennent sur lui.
 23 Voici pour lui remplir le ventre: Dieu enverra sur lui le feu de sa colère, elle pleuvra sur lui jusqu'en ses entrailles.
 24 S'il échappe aux armes de fer, l'arc d'airain le transperce.
 25 Il arrache le trait, il sort de son corps, l'acier sort étincelant de son foie; les terreurs de la mort tombent sur lui.
 26 Une nuit profonde engloutit ses trésors; un feu que l'homme n'a pas allumé le dévore, et consume tout ce qui restait dans sa tente.
 27 Les cieux révéleront son iniquité, et la terre s'élèvera contre lui.
 28 L'abondance de sa maison sera dispersée, elle disparaîtra au jour de la colère.
 29 Telle est la part que Dieu réserve au méchant, et l'héritage que lui destine Dieu.

Réponse de Job

- 21 ¹ Alors Job prit la parole et dit:
 2 Ecoutez, écoutez mes paroles, que j'aie, du moins, cette consolation de vous.
 3 Permettez-moi de parler à mon tour, et, quand j'aurai parlé, vous pourrez vous moquer.
 4 Est-ce contre un homme que se porte ma plainte? Comment donc la patience ne m'échapperait elle pas?
 5 Regardez-moi et soyez dans la stupeur, et mettez la main sur votre bouche.
 6 Quand j'y pense, je frémis; et un frissonnement saisit ma chair.
 7 Pourquoi les méchants vivent-ils, et vieillissent-ils, accroissant leur force?
 8 Leur postérité s'affermi autour d'eux, leurs rejetons fleurissent à leurs yeux.

- 9 Leur maison est en paix, à l'abri de la crainte; la verge de Dieu ne les touche pas.
- 10 Leur taureau est toujours fécond, leur génisse enfante et n'avorte pas.
- 11 Ils laissent courir leurs enfants comme un troupeau, leurs nouveaux-nés bondissent autour d'eux.
- 12 Ils chantent au son du tambourin et de la cithare, ils se divertissent au son du chalumeau.
- 13 Ils passent leurs jours dans le bonheur, et ils descendent en un instant au schéol.
- 14 Pourtant ils disaient à Dieu: «Retire-toi de nous; nous ne désirons pas connaître tes voies.
- 15 Qu'est-ce que le Tout-Puissant, pour que nous le servions? Que gagnerions-nous à le prier?»
- 16 Leur prospérité n'est-elle pas dans leur main? -- Toutefois, loin de moi le conseil de l'impie! --
- 17 Voit-on souvent s'éteindre la lampe des impies, la ruine fondre sur eux, et Dieu leur assigner un lot dans sa colère?
- 18 Les voit-on comme la paille emportée par le vent, comme la glume enlevée par le tourbillon?
- 19 «Dieu, dites-vous, réserve à ses enfants son châtement!...» Mais que Dieu le punisse lui-même pour qu'il le sente,
- 20 qu'il voie de ses yeux sa ruine, qu'il boive lui-même la colère du Tout-Puissant!
- 21 Que lui importe, en effet, sa maison après lui, une fois que le nombre de ses mois est tranché?
- 22 Est-ce à Dieu qu'on apprendra la sagesse, à lui qui juge les êtres les plus élevés?
- 23 L'un meurt au sein de sa prospérité, parfaitement heureux et tranquille,
- 24 les flancs chargés de graisse, et la moelle des os remplie de sève.
- 25 L'autre meurt, l'amertume dans l'âme, sans avoir goûté le bonheur.
- 26 Tous deux se couchent également dans la poussière, et les vers les couvrent tous deux.
- 27 Ah! Je sais bien quelles sont vos pensées, quels jugements iniques vous portez sur moi.
- 28 Vous dites: «Où est la maison de l'oppresseur! Qu'est devenue la tente qu'habitaient les impies?»
- 29 N'avez-vous donc jamais interrogé les voyageurs, et ignorez-vous leurs remarques?
- 30 Au jour du malheur, le méchant est épargné; au jour de la colère, il échappe au châtement.
- 31 Qui blâme devant lui sa conduite? Qui lui demande compte de ce qu'il a fait?
- 32 On le porte honorablement au tombeau; et on veille sur son mausolée.
- 33 les glèbes de la vallée lui sont légères, et tous les hommes y vont à sa suite, comme des générations sans nombre l'y ont précédé.
- 34 Que signifient donc vos vaines consolations? De vos réponses il ne reste que perfidie.

3. Troisième cycle de discours

Discours d'Eliphaz

22 ¹ Alors Eliphaz prit la parole et dit:

² L'homme peut-il être utile à Dieu?

³ Le sage n'est utile qu'à lui-même. Qu'importe au Tout-Puissant que tu sois juste? Si tu es intègre dans tes voies, qu'y gagne-t-il?

⁴ Esc-ce à cause de ta piété qu'il te châtie, qu'il entre en jugement avec toi?

⁵ Ta malice n'est-elle pas immense, tes iniquités sans mesure?

⁶ Tu prenais sans motif des gages à tes frères, tu enlevais les vêtements à ceux qui étaient nus.

⁷ Tu ne donnais point d'eau à l'homme épuisé, à l'affamé tu refusais le pain.

⁸ La terre était au bras le plus fort, et le protégé y établissait sa demeure.

⁹ Tu renvoyais les veuves les mains vides, et les bras des orphelins étaient brisés.

¹⁰ Voilà pourquoi tu es entouré de pièges, et troublé par des terreurs soudaines,

¹¹ au sein des ténèbres, sans voir, et submergé par le déluge des eaux.

¹² Dieu n'est-il pas dans les hauteurs du ciel? Vois le front des étoiles: comme il est élevé!

¹³ Et tu disais: «Qu'en sait Dieu? Pourra-t-il juger à travers les nues profondes?

¹⁴ Les nues lui forment un voile, et il ne voit pas, il se promène sur le cercle du ciel.»

¹⁵ Gardes-tu donc les voies anciennes, où marchèrent les hommes d'iniquité,

¹⁶ qui furent emportés avant le temps, dont les fondements ont été arrachés par les eaux.

¹⁷ Eux qui disaient à Dieu: «Retire-toi de nous! Que pourrait nous faire le Tout-Puissant?»

¹⁸ C'était lui pourtant qui avait rempli leurs maisons de richesses.--Loin de moi le conseil des méchants! --

¹⁹ Les justes voient leur chute et s'en réjouissent, les innocents se moquent d'eux:

²⁰ «Voilà nos ennemis anéantis! Le feu a dévoré leurs richesses!»

²¹ Réconcilie-toi donc avec Dieu et apaise-toi; ainsi le bonheur te sera rendu.

²² Reçois de sa bouche l'enseignement, et mets ses paroles dans ton cœur.

²³ Tu te relèveras, si tu reviens au Tout-Puissant, si tu éloignes l'iniquité de ta tente.

²⁴ Jette les lingots d'or dans la poussière, et l'or d'Ophir parmi les cailloux de torrent.

²⁵ Et le Tout-Puissant sera ton or, il sera pour toi un monceau d'argent.

²⁶ Alors tu mettras tes délices dans le Tout-Puissant, et tu lèveras vers lui ta face.

²⁷ Tu le prieras, et il t'écouterà, et tu t'acquitteras de tes vœux.

²⁸ Si tu formes un dessein, il te réussira, sur tes sentiers brillera la lumière.

²⁹ A des fronts abattus tu crieras: «En haut!» et Dieu secourra celui dont les yeux sont abaissés.

30 Il délivrera même le coupable, sauvé par la pureté de tes mains.

Réponse de Job

23¹ Alors Job prit la parole et dit:

2 Oui, aujourd'hui ma plainte est amère, et pourtant ma main retient mes soupirs.

3 Oh! Qui me donnera de savoir où le trouver, d'arriver jusqu'à son trône!

4 Je plaiderais ma cause devant lui, et je remplirais ma bouche d'arguments.

5 Je saurais les raisons qu'il peut m'opposer, je verrais ce qu'il peut avoir à me dire.

6 M'opposerait-il la grandeur de sa puissance? Ne jetterait-il pas au moins les yeux sur moi?

7 Alors l'innocent discuterait avec lui, et je m'en irais absous pour toujours par mon juge.

8 Mais si je vais à l'orient, il n'y est pas; à l'occident, je ne l'aperçois pas.

9 Est-il occupé au septentrion, je ne le vois pas; se cache-t-il au midi, je ne puis le découvrir.

10 Cependant il connaît les sentiers où je marche; qu'il m'examine, je sortirai pur comme l'or.

11 Mon pied a toujours foulé ses traces; je me suis tenu dans sa voie sans dévier.

12 Je ne me suis pas écarté des préceptes de ses lèvres; j'ai fait plier ma volonté aux paroles de sa bouche.

13 Mais il a une pensée: qui l'en fera revenir? Ce qu'il désire, il l'exécute.

14 Il accomplira donc ce qu'il a décrété à mon sujet, et de pareils desseins, il en a beaucoup.

15 Voilà pourquoi je me trouble en sa présence; quand j'y pense, j'ai peur de lui.

16 Dieu fait fondre mon coeur; le Tout-Puissant me remplit d'effroi.

17 Car ce ne sont pas les ténèbres qui me consomment, ni l'obscurité dont ma face est voilée.

24¹ Pourquoi n'y a-t-il pas de temps réservés par le Tout-Puissant, et ceux qui le servent ne voient-ils pas son jour?

2 On voit des hommes qui déplacent les bornes, qui font paître le troupeau qu'ils ont volé.

3 Ils poussent devant eux l'âne de l'orphelin, et retiennent en gage le boeuf de la veuve.

4 Ils forcent les pauvres à se détourner du chemin; tous les humbles du pays sont réduits à se cacher.

5 Comme l'onagre dans la solitude, ils sortent pour leur travail, dès le matin, cherchant leur nourriture. Le désert leur fournit la subsistance de leurs enfants;

6 ils coupent les épis dans les champs, ils maraudent dans la vigne de leur oppresseur.

7 Nus, ils passent la nuit, faute de vêtements, sans couverture contre le froid.

8 La pluie des montagnes les pénètre; à défaut d'abri, ils se blottissent contre le rocher.

9 Ils arrachent l'orphelin à la mamelle, ils prennent des gages sur les pauvres.

10 Ceux-ci, tout nus, sans vêtements, portent, affamés, les gerbes du maître;

- 11 Ils expriment l'huile dans ses celliers. Ils foulent sa vendange, et ils ont soif.
- 12 Du sein des villes s'élèvent les gémissements des hommes, et l'âme des blessés crie; et Dieu ne prend pas garde à ces forfaits!
- 13 D'autres sont parmi les ennemis de la lumière, ils n'en connaissent pas les voies, ils ne se tiennent pas dans ses sentiers.
- 14 L'assassin se lève au point du jour; il tue le pauvre et l'indigent, il rôde la nuit comme un voleur.
- 15 L'oeil de l'adultère épie le crépuscule; «Personne ne me voit,» dit-il, et il jette un voile sur son visage.
- 16 La nuit, d'autres forcent les maisons, le jour, ils se tiennent cachés: ils ne connaissent pas la lumière.
- 17 Pour eux, le matin est comme l'ombre de la mort, car les horreurs de la nuit leur sont familières.

Discours de Cophar (1ère partie ?)

- 18 Ah! L'impie glisse comme un corps léger sur la face des eaux, il n'a sur la terre qu'une part maudite, il ne se dirige pas sur le chemin des vignes!
- 19 Comme la sécheresse et la chaleur absorbent l'eau des neiges, ainsi le schéol engloutit les pécheurs!
- 20 Ah! Le sein maternel l'oublie, les vers en font leurs délices; on ne se souvient plus de lui, et l'iniquité est brisée comme un arbre.
- 21 Il dévorait la femme stérile et sans enfants, il ne faisait pas de bien à la veuve!...
- 22 Mais Dieu par sa force ébranle les puissants, il se lève, et ils ne comptent plus sur la vie;
- 23 il leur donne la sécurité et la confiance, et ses yeux veillent sur leurs voies.
- 24 Ils se sont élevés, et en un instant ils ne sont plus; ils tombent, ils sont moissonnés comme tous les hommes; ils sont coupés comme la tête des épis.
- 25 S'il n'en est pas ainsi, qui me convaincra de mensonge? Qui réduira mes paroles à néant?

Discours de Bildad

- 25¹ Alors Baldad de Suhé prit la parole et dit:
- 2 A lui appartiennent la domination et la terreur; il fait régner la paix dans ses hautes demeures.
- 3 Ses légions ne sont-elles pas innombrables? Sur qui ne se lève pas sa lumière?
- 4 Comment l'homme serait-il juste devant Dieu? Comment le fils de la femme serait-il pur?
- 5 Voici que la lune même est sans clarté, les étoiles ne sont pas pures à ses yeux:
- 6 combien moins l'homme, ce vermisseau, le fils de l'homme, ce vil insecte!

Réponse de Job

26 ¹ Alors Job prit la parole et dit:

² Comme tu sais venir en aide à la faiblesse, prêter secours au bras sans force!

³ Comme tu conseilles bien l'ignorant! Quelle abondance de sagesse tu fais paraître!

⁴ A qui adresses-tu des paroles? Et de qui est l'esprit qui sort de ta bouche?

Discours de Bildad, suite

⁵ Devant Dieu, les ombres tremblent sous les eaux et leurs habitants.

⁶ Le schéol est à nu devant lui, et l'abîme n'a point de voile.

⁷ Il étend le septentrion sur le vide, il suspend la terre sur le néant.

⁸ Il renferme les eaux dans ses nuages, et les nues ne se déchirent pas sous leur poids.

⁹ Il voile la face de son trône, il étend sur lui ses nuées.

¹⁰ Il a tracé un cercle à la surface des eaux, au point de division de la lumière et des ténèbres.

¹¹ Les colonnes du ciel s'ébranlent, et s'épouvantent à sa menace.

¹² Par sa puissance il soulève la mer, par sa sagesse il brise l'orgueil.

¹³ Par son souffle le ciel devient serein, sa main a formé le serpent fuyard.

¹⁴ Tels sont les bords de ses voies, le léger murmure que nous en percevons; mais le tonnerre de sa puissance, qui pourra l'entendre?

Réponse de Job, suite

27 ¹ Job reprit son discours et dit:

² Par le Dieu vivant qui me refuse justice, par le Tout-Puissant qui remplit mon âme d'amertume:

³ aussi longtemps que j'aurai la respiration, que le souffle de Dieu sera dans mes narines,

⁴ mes lèvres ne prononceront rien d'inique, ma langue ne proférera pas le mensonge.

⁵ Loin de moi la pensée de vous donner raison! Jusqu'à ce que j'expire, je défendrai mon innocence.

⁶ J'ai entrepris ma justification, je ne l'abandonnerai pas; mon coeur ne condamne aucun de mes jours.

⁷ Que mon ennemi soit traité comme le méchant! Que mon adversaire ait le sort de l'impie!

⁸ Quel sera l'espoir de l'impie quand Dieu le retranchera, quand il retirera son âme?

⁹ Est-ce que Dieu écoutera ses cris, au jour où l'angoisse viendra sur lui?

10 Trouve-t-il ses délices dans le Tout-Puissant? Adresse-t-il en tout temps ses prières à Dieu?

11 Je vous enseignerai la conduite de Dieu, et je ne vous cacherai pas les desseins du Tout-Puissant.

12 Voici que vous-mêmes, vous avez tous vu; pourquoi donc discourez-vous en vain?

Discours de Cophar, (2ème partie ?)

13 Voici la part que Dieu réserve au méchant, l'héritage que les violents reçoivent du Tout-Puissant.

14 S'il a des fils en grand nombre, c'est pour le glaive; ses rejetons ne seront pas rassasiés de pain.

15 Ses survivants seront ensevelis dans la mort, leurs veuves ne les pleureront pas.

16 S'il amasse l'argent comme la poussière, s'il entasse les vêtements comme la boue,

17 c'est lui qui entasse, mais c'est le juste qui les porte, c'est le juste qui hérite de ton argent.

18 Sa maison est comme celle que bâtit la teigne, comme la hutte que se construit le gardien des vignes.

19 Le riche se couche, c'est pour la dernière fois; il ouvre les yeux, il n'est plus.

20 Les terreurs fondent sur lui comme des eaux, un tourbillon l'enlève au milieu de la nuit.

21 Le vent d'orient l'emporte, et il disparaît; il l'arrache violemment de sa demeure.

22 Dieu lance sur lui ses traits sans pitié, il fuit éperdu loin de sa main;

23 on bat des mains à son sujet, de sa demeure on siffle sur lui.

4. Poème de la sagesse

Job (CP) 13

Juges (CP) 15

Samson incendie les blés des Philistins

15 ¹ Quelque temps après, à l'époque de la moisson des blés, Samson alla voir sa femme, en apportant un chevreau. Il dit: "Je veux entrer auprès de ma femme dans sa chambre." Mais son père ne lui accorda pas l'entrée; et son père dit: ² "J'ai pensé que tu avais pour elle de la haine, et je l'ai donnée à ton ami. Est-ce que sa jeune soeur n'est pas plus belle qu'elle? Qu'elle soit ta femme à sa place." ³ Samson leur dit: "Cette fois je serai innocent envers les Philistins, si je leur fais du mal." ⁴ Et Samson s'en alla. Il attrapa trois cents renards et, ayant pris des torches, il tourna les renards queue contre queue, et mit une torche entre les deux queues, au milieu. ⁵ Il alluma ensuite les torches et lâcha les renards dans les moissons des Philistins; il embrasa depuis les tas de gerbes jusqu'aux blés sur pied et aux plantations d'oliviers.

⁶ Les Philistins dirent: "Qui a fait cela?" On répondit: "C'est Samson, le gendre du Thamnéen, parce que celui-ci lui a pris sa femme et l'a donnée à son ami." Et les Philistins étant montés, ils la brûlèrent, elle et son père. ⁷ Samson leur dit: "C'est ainsi que vous agissez! Eh bien, je ne cesserai qu'après m'être vengé de vous." ⁸ Et il les battit rudement, cuisse et hanche; il descendit ensuite et demeura dans la caverne du rocher d'Etam.

La source de Léchi et la mâchoire d'âne

⁹ Alors les Philistins montèrent et campèrent en Juda, se répandant en Léchi. ¹⁰ Les hommes de Juda dirent: "Pourquoi êtes-vous- tournés contre nous?" Ils répondirent: "Nous sommes alertés pour lier Samson, afin de le traiter comme il nous a traités." ¹¹ Trois mille hommes de Juda descendirent à la caverne du rocher d'Etam, et dirent à Samson: "Ne sais-tu pas que les Philistins sont nos maîtres? Qu'est-ce que tu nous- a fait là?" Il leur répondit: "Je les ai traités comme ils m'ont traité." Ils lui dirent: ¹² "Nous sommes descendus pour te lier, afin de te livrer entre les mains des Philistins." Samson leur dit "Jurez-moi que vous ne voulez pas me tuer." ¹³ Ils lui répondirent en disant "Non; nous voulons seulement te lier et te livrer entre leurs mains, mais nous ne te ferons pas mourir." Et l'ayant lié de deux cordes neuves, ils le firent monter du rocher. ¹⁴ Lorsqu'il arriva à Léchi, les Philistins poussèrent à sa rencontre des cris de joie. Alors l'Esprit de Yahweh le saisit, et les cordes qu'il avait aux bras devinrent comme des fils de lin brûlés par le feu, et ses liens tombèrent de ses mains. ¹⁵ Trouvant une mâchoire d'âne fraîche, il étendit la main, la saisit et en frappa mille hommes.

¹⁶ Et Samson dit: "Avec une mâchoire d'âne, je les ai bien asinés (rossés), avec une mâchoire d'âne, j'ai frappé mille hommes. "

¹⁷ Quand il eut achevé de parler, il jeta de sa main la mâchoire, et nomma ce lieu Ramath-

Léchi.

¹⁸ Dévoré par la soif, il invoqua Yahweh, et dit: "C'est vous qui avez accordé par la main de votre serviteur cette grande délivrance; et maintenant, faut-il que je meure de soif et que je tombe entre les mains des incirconcis?" ¹⁹ Et Dieu fendit le rocher creux qui est à Léchi, et il en sortit de l'eau. Samson but, son esprit se ranima et il reprit vie. C'est pourquoi on a appelé cette source En-Hakkoré; elle existe à Léchi, jusqu'à ce jour. ²⁰ Samson jugea Israël, au temps des Philistins, pendant vingt ans.

Les portes de Gaza

¹⁶ ¹ Samson alla à Gaza; il y vit une courtisane, et il entra chez elle. ² On l'annonça aux gens de Gaza, en disant "Samson est venu ici." Et ils l'envoyèrent et se tinrent en embuscade toute la nuit à la porte de la ville. Ils se tinrent tranquilles toute la nuit, en disant: "Attendons jusqu'à ce que luise le ma-tin, et nous le tuerons." ³ Samson demeura couché jusqu'à minuit; à minuit, il se leva et, saisissant les battants de la porte de la ville et les deux poteaux, il les arracha avec la barre, les mit sur ses épaules et les porta sur le sommet de la montagne qui regarde Hébron.

Samson trahi par Delila (Dalila)

⁴ Après cela, il aima une femme dans la vallée de Sorec; elle se nommait Dalila. ⁵ Les princes des philistins montèrent vers elle et lui dirent: "Flatte-le et vois où gît sa grande force, et comment nous pourrions nous rendre maîtres de lui, afin de le lier et de le dompter, et nous te donnerons chacun mille et cent sicles d'argent."
⁶ Dalila dit à Samson: "Dis-moi, je te prie, où gît ta grande force, et avec quoi il faudrait te lier pour te dompter?" ⁷ Samson lui dit: "Si l'on me liait avec sept cordes fraîches, qui ne seraient pas encore sèches, je deviendrais faible et je serais comme un autre homme." ⁸ Les princes des Philistins apportèrent à Dalila sept cordes fraîches, qui n'étaient pas encore sèches; et elle le lia avec ces cordes. ⁹ -- Or elle avait des gens en embuscade dans la chambre. -- Elle lui dit "Les Philistins sont sur toi, Samson!" Et il rompit les cordes, comme se rompt un cordon d'étoffe quand il sent le feu; et on ne connut pas le secret de sa force.
¹⁰ Dalila dit à Samson: "Voici, tu t'es joué de moi et tu m'as dit des men-songes. Maintenant, je te prie, indique moi avec quoi il faut te lier." ¹¹ Il lui dit: "Si on me liait avec des cordes neuves, n'ayant servi à aucun usage, je deviendrais faible et je serais comme un autre homme." ¹² Dalila prit des cordes neuves, avec lesquelles elle le lia. Et elle lui dit: "Les Philistins sont sur toi, Samson!" -- Or des gens se tenaient en embuscade dans la chambre. -- Et il rompit comme un fil les cordes qu'il avait aux bras.
¹³ Dalila dit à Samson: "jusqu'à pré-sent tu t'es joué de moi, et tu m'as dit des mensonges. Indique-moi avec quoi il faut te lier." Il lui dit: "Tu n'as qu'à tisser les sept tresses de ma tête avec le tissu." ¹⁴ Et elle les fixa avec la che-ville. Puis elle lui dit: "Les Philis-tins sont sur toi, Samson!" Et, se réveil-lant de son sommeil, il arracha la che-ville du métier et le tissu.
¹⁵ Elle lui dit: "Comment peux-tu dire: je t'aime! puisque ton coeur n'est pas avec moi? Voilà

trois fois que tu t'es joué de moi, et que tu ne m'as pas indiqué où gît ta grande force." ¹⁶ Elle le tourmentait ainsi chaque jour et le fatiguait de ses instances; à la fin, son âme s'impacienta jusqu'à en mourir; ¹⁷ il lui ouvrit tout son coeur et lui dit: "Le ra-soir n'a jamais passé sur ma tête, car je suis nazaréen de Dieu dès le sein de ma mère. Si j'étais rasé, ma force m'aban-donnerait, je deviendrais faible et je se-rais comme tous les autres hommes" ¹⁸ Dalila vit qu'il lui avait ouvert tout son coeur; elle envoya appeler les princes des Philistins et leur fit dire: "Montez cette fois, car il m'a ouvert tout son coeur." Et les princes des Philistins montèrent vers elle. apportant l'argent dans leurs mains. ¹⁹ Elle l'endormit sur ses genoux et, ayant appelé l'homme, elle fit raser les sept tresses de la tête de Samson et commença à le dompter, et sa force se retira de lui. ²⁰ Elle. dit alors: "Les Philistins sont sur toi, Samson!" Il se ré-veilla de son sommeil et dit: "Je me tirerai d'affaire comme les autres fois, et je me dégagerai;" car il ne savait pas que Yahweh s'était retiré de lui. ²¹ Les Philistins le saisirent et lui crevèrent les yeux et, l'ayant fait descendre à Gaza, ils le lièrent d'une double chaîne d'ai-rain. Il tournait la meule dans la pri-son.

Vengeance et mort de Samson

²² Cependant les cheveux de sa tête commençaient à repousser depuis qu'il avait été rasé. ²³ Les princes des Philistins s'assemblèrent pour offrir un grand sacrifice à Dagon, leur dieu, et pour se réjouir. Ils disaient: "Notre dieu a livré entre nos mains Samson, notre ennemi." ²⁴ Le peuple le vit, et ils louèrent leur dieu, car ils disaient: "Notre dieu a livré entre nos mains notre ennemi, celui qui ravageait notre pays, et qui nous tuait tant de gens." ²⁵ Quand leurs coeurs furent devenus joyeux, ils dirent: "Qu'on fasse venir Samson, et qu'il nous divertisse!" Ils tirèrent Samson de la prison, et il dansa devant eux. On l'avait placé entre les colonnes. ²⁶ Samson dit au jeune homme qui le tenait par la main: "Laisse--moi toucher les colonnes sur lesquelles se tient la maison et m'y appuyer." ²⁷ Or la maison était remplie d'hommes et de femmes; tous les princes des Philistins étaient là, et il y avait sur le toit environ trois mille personnes, hommes et femmes, qui regardaient Samson danser. ²⁸ Alors Samson invoqua Yahweh et dit: "Sei-gneur Yahweh, souvenez-vous de moi, je vous prie, et donnez-moi de la force cette fois seulement, ô Dieu. afin que d'un seul coup je me venge des Philistins pour mes deux yeux." ²⁹ Et Samson, embrassant les deux colonnes du milieu sur lesquelles se tenait la maison, s'appuya sur elles, sur l'une de la main droite, sur l'autre de la main gauche. ³⁰ Et Samson dit: "Que je meure avec les Philistins!". Et il se pen-cha avec force, et la maison s'écroula sur les princes et sur tout le peuple qui s'y trouvait. Ceux qu'il fit périr en mourant furent plus nombreux que ceux qu'il avait tués pendant sa vie. ³¹ Ses frères et toute la maison de son père descen-dirent à Gaza et l'emportèrent. Lorsqu'ils furent remontés, ils l'enterrèrent entre Saraa et Esthaol, dans le sépulcre de Manué, son père. Il avait jugé Israël pendant vingt ans.

C. APPENDICES

Fondation du sanctuaire privé de Mica (Mika)

17 ¹ Il y avait un homme de la montagne d'Ephraïm, nommé Michas. ² Il dit à sa mère "Les mille et cent sicles d'argent qu'on t'a pris, et au sujet desquels tu as prononcé une malédiction, -- et tu l'as même prononcée à mes oreilles, --voici, cet argent est entre mes mains, c'est moi qui l'ai pris." Et sa mère dit: "Que mon fils soit béni de Yahweh!" ³ Il rendit à sa mère les mille et cent sicles d'argent; et sa mère dit: "Je consacre de ma main cet argent à Yahweh pour mon fils, afin d'en faire une image taillée et un objet en fonte; et maintenant je te le rends." ⁴ Lorsqu'il eut rendu l'argent à sa mère, sa mère prit deux cents sicles et les donna au fondeur, qui en fit une image taillée et un objet en fonte; et ils furent dans la maison de Michas. ⁵ Car ce Michas avait une maison de Dieu; il fit un éphod et des théraphim, et il consacra un de ses fils, qui lui servit de prêtre. ⁶ En ce temps-là, il n'y avait pas de roi en Israël; chacun faisait ce qui était bon à ses yeux.

⁷ Il y avait un jeune homme de Bethléem de Juda, de la famille de Juda; il était Lévite et séjournait dans cette ville. ⁸ Cet homme partit de la ville de Bethléem de Juda, pour trouver un lieu de sé-jour. Il arriva ainsi dans la montagne d'Ephraïm, jusqu'à la maison de Michas. ⁹ Michas lui dit: "D'où viens-tu?" Il lui répondit: "Je suis Lévite, de Bethléem de Juda, et je voyage pour trouver un lieu de séjour." Michas lui dit: ¹⁰ "Reste avec moi; sois pour moi un père et un prêtre, et je te donnerai dix sicles d'argent par an, une provision de vêtements et la nourriture." Et le Lévite entra. ¹¹ Le Lévite consentit à demeurer chez cet homme, et le jeune homme fut pour lui comme l'un de ses fils. ¹² Michas installa le Lévite, et le jeune homme lui servit de prêtre et de-meura dans la maison de Michas. ¹³ Et Michas dit: "Je sais maintenant que Yahweh me fera du bien, puisque j'ai ce Lévite pour prêtre."

Les Danites à la recherche d'un territoire

18 ¹ En ce temps-là, il n'y avait pas de roi en Israël; en ce temps-là la tribu des Danites se cherchait une possession pour s'établir, car jusqu'à ce jour il ne lui était pas échu d'héritage au milieu des tribus d'Israël. ² Les fils de Dan, ayant pris d'entre eux tous cinq hommes de leur famille, hommes vaillants, les envoyèrent de Salon et d'Esthaol pour explorer le pays et le reconnaître. Ils leur dirent: "Allez, reconnaissez le pays." Les cinq hommes arrivèrent dans la montagne d'Ephraïm jusqu'à la maison de Michas, et ils y passèrent la nuit. ³ Comme ils étaient près de la maison de Michas, reconnaissant la voix du jeune Lévite, ils s'approchèrent et lui dirent "Qui t'a amené ici? Que fais-tu dans ce lieu et qu'as-tu ici?" ⁴ Il leur répondit: "Michas a fait pour moi telle et telle chose, il me donne un salaire, et je lui sers de prêtre." ⁵ Ils lui dirent: "Eh bien, consulte Dieu, afin que nous sachions si notre voyage aura du succès." ⁶ Et le prêtre leur répondit: "Allez en paix; le voyage que vous faites est sous le regard de Yahweh."

⁷ S'étant mis en route, les cinq hommes arrivèrent à Laïs. Ils virent le peuple qui était dans cette ville, vivant en sécurité à la manière des Sidoniens, paisible et tranquille, et il n'y avait personne dans le pays qui, investi de l'autorité, les molestât en aucune manière; ils étaient

éloignés des Sidoniens, et n'avaient affaire avec personne.⁸ Ils revinrent vers leurs frères à Suraa et Esthaol, et leurs frères leur dirent:⁹ "Que dites-vous?" ils répondirent: "Debout, et montons contre ceux; car nous avons vu le pays et voici, qu'il est très bon. Et vous restez là sans mot dire? Ne soyez point paresseux à vous mettre en marche pour aller prendre possession de ce pays."¹⁰ En y entrant, vous arriverez chez un peuple en sécurité. Le pays est vaste, et Dieu l'a livré entre vos mains; c'est un lieu où rien ne manque de tout ce qu'il y a sur la terre."

Migration des Danites

¹¹ Six cents hommes de la famille de Dan partirent de Saraa et d'Esthaol, munis de leurs armes de guerre.¹² Ils montèrent et campèrent à Cariathiarim en Juda; c'est pourquoi ce lieu a été appelé jusqu'à ce jour Machanêh-Dan; voici qu'il est à l'occident de Cariathiarim.

¹³ Ils passèrent de là dans la montagne d'Ephraïm, et ils arrivèrent jusqu'à la maison de Michas.

¹⁴ Les cinq hommes qui avaient été explorer le pays de Laïs prirent la parole et dirent à leurs frères: "Savez-vous qu'il y a dans ces maisons un éphod, des théraphim, une image taillée et un objet en fonte? Voyez maintenant ce que vous avez à faire."¹⁵ Ils se dirigèrent de ce côté-là et, entrant dans la maison du jeune Lévite, la maison de Michas, ils lui demandèrent comment il se portait.¹⁶ Les six cents hommes d'entre les fils de Dan, munis de leurs armes

de guerre, se tenaient à l'entrée de la porte.¹⁷ Et les cinq hommes qui avaient été explorer le pays montèrent et, étant entrés dans le sanctuaire, ils prirent l'image taillée, l'éphod, les théraphim et l'objet en fonte, pendant que le prêtre était à l'entrée de la porte avec les six cents hommes munis de leurs armes de guerre.¹⁸ Lorsqu'ils furent entrés dans la maison de Michas et qu'ils eurent pris l'image taillée, l'éphod, les théraphim et l'objet en fonte, le prêtre

leur dit: "Que faites-vous?" Ils lui répondirent:¹⁹ "Tais-toi, mets ta main sur ta bouche et viens avec nous, et tu seras pour nous un père et un prêtre. Vaut-il mieux que tu sois prêtre pour la maison d'un seul homme, ou que tu sois prêtre pour une tribu et pour une famille en Israël?"²⁰ Le cœur du prêtre devint joyeux; il prit l'éphod, les théraphim et l'image taillée, et il vint au milieu de la troupe.

²¹ Ils se remirent en route et partirent, ayant placé devant eux les enfants, le bétail et toutes les choses de prix.²² Ils étaient déjà loin de la maison de Michas, lorsque les gens qui habitaient les maisons voisines de la maison de Michas se rassemblèrent et poursuivirent les

fils de Dan.²³ Ils crièrent après les fils de Dan, et ceux-ci, se retournant, dirent à Michas:

"Que te faut-il, que tu aies attroupe ces hommes?"²⁴ Il répondit: "Mes dieux que j'ai faits, vous les avez enlevés, avec le prêtre, et vous êtes partis: que me reste-t-il? Comment donc

pouvez-vous me dire: Que te faut-il?"²⁵ Les fils de Dan lui dirent: "Ne nous fais pas entendre ta voix, de peur que des hommes irrités se jettent sur vous et que tu perdes ta vie et celle des gens de ta maison."²⁶ Et les fils de Dan continuèrent leur route. Voyant qu'ils étaient plus forts que lui, Michas s'en retourna et revint dans sa maison.

Prise de Laïs (Laïch) - fondation de la ville de Dan

²⁷ C'est ainsi que les Danites enlevèrent ce qu'avait fait Michas, et le prêtre qui était à son service; et ils marchèrent contre Laïs, contre un peuple tranquille et en sécurité; ils le passèrent au fil de l'épée et brûlèrent la ville. ²⁸ Il n'y eut personne pour la délivrer, car elle était éloignée de Sidon, et ses habitants n'avaient point affaire avec d'autres hommes: elle était dans la vallée qui s'étend vers Beth-Rohob. Les fils de Dan rebâtirent la ville et y habitèrent; ²⁹ ils l'appelèrent Dan, d'après le nom de Dan, leur père, qui était né d'Israël; mais la ville s'appelait primitivement Laïs. ³⁰ Les fils de Dan dressèrent pour eux l'image taillée, et Jonathan, fils de Gersam, fils de Moïse, lui et ses fils, furent prêtres de la tribu des Danites, jusqu'au jour de la captivité du pays. ³¹ Ils dressèrent pour eux l'image taillée qu'avait faite Michas, pendant tout le temps que la maison de Dieu fut à Silo.

La concubine du lévite d'Éphraïm - le crime de Guibéa

¹⁹ ¹ Dans ce temps, alors qu'il n'y avait pas de roi en Israël, un Lévite, qui sé-journait à l'extrémité de la montagne d'Ephraïm, prit pour concubine une femme de Bethléem de Juda. ² Sa concu-bine lui fut infidèle, et elle le quitta pour aller dans la maison de son père à Bethléem de Juda, où elle resta l'espace de quatre mois. ³ Son mari se leva et alla vers elle, pour parler à son cœur et la ramener à lui; il avait avec lui son serviteur et deux ânes. Elle le fit entrer dans la maison de son père; et quand le père de la jeune femme le vit, il alla avec joie au-devant de lui. ⁴ Son beau-père, le père de la jeune femme, le retint, et il demeura chez lui trois jours; ils mangèrent et burent, et ils y séjournèrent. ⁵ Le quatrième jour, ils se levèrent de bon matin et le Lévite se disposait à partir. Mais le père de la jeune femme dit à son gendre: "Fortifie ton cœur en prenant un morceau de pain, et vous partirez ensuite." ⁶ S'étant assis, ils mangèrent tous deux ensemble et burent. Puis le père de la jeune femme dit au mari: "Consens, je te prie, à passer la nuit, et que ton cœur se réjouisse." ⁷ Le mari se leva pour s'en aller; mais, sur les instances de son beau-père, il revint et y passa encore la nuit. ⁸ Le cinquième jour, il se leva de bon matin pour partir. Alors le père de la jeune femme dit: "Fortifie ton cœur, je te prie, et diffère jusqu'au déclin du jour." Et ils mangèrent tous deux. ⁹ Le mari se levait pour s'en aller, lui, sa concubine et son serviteur; mais son beau-père, le père de la jeune femme, lui dit: "Voici, le jour s'incline vers le soir; je vous prie, passez donc ici la nuit; voici que le jour baisse, passe ici la nuit, et que ton cœur se réjouisse; demain vous vous lèverez de bon matin pour vous mettre en route, et tu t'en iras à ta tente." ¹⁰ Le mari ne consentit pas à passer la nuit; il se leva et partit. Il vint jusqu'en face de Jébus, qui est Jéru-salem, ayant avec lui les deux ânes bâtés et sa concubine. ¹¹ Lorsqu'ils furent près de Jébus, le jour avait beaucoup baissé. Le serviteur dit alors à son maître: "Viens, je te prie, détournons--nous vers cette ville des Jébuséens, et nous y passerons la

nuite." ¹² Son maître lui répondit: "Nous ne nous détour-nerons pas vers une ville étrangère, où il n'y a pas d'enfants d'Israël; nous passerons jusqu'à Gabaa." ¹³ il dit encore à son serviteur: "Allons, tâchons d'at-teindre l'une de ces localités pour y passer la nuit, Gabaa ou Rama." ¹⁴ Ils continuèrent à marcher, et le soleil se coucha lorsqu'ils furent près de Gabaa, qui appartient à Benjamin. ¹⁵ Ils se détournèrent de ce côté, pour aller passer la nuit à Gabaa. Le Léviste, étant entré, s'arrêla sur la place de la ville, et il n'y eut personne qui les reçut dans sa maison pour y passer la nuit.

¹⁶ Mais voici qu'un vieillard revenait le soir de travailler aux champs; c'était un homme de la montagne d'Ephraïm, qui séjournait à Gabaa, et les gens du lieu étaient Benjamite. ¹⁷ Ayant levé les yeux, il vit le voyageur sur la place de la ville, et le vieillard dit: "Où vas-tu et d'où viens-tu?" ¹⁸ Il lui répondit: "Nous allons de Bethléem de Juda jus-qu'à l'extrémité de la montagne d'Ephraïm, d'où je suis. J'étais allé à Beth-léem de Juda, et maintenant je vais à la maison de Yahweh et il n'y a personne qui me reçoive dans sa maison. ¹⁹ Nous avons cependant de la paille et du four-rage pour nos ânes, et aussi du pain et du vin pour moi, pour ta servante et pour le jeune homme qui est avec tes serviteurs; nous ne manquons de rien." ²⁰ Le vieillard dit: "La paix soit avec toi! Seulement je pourvoirai à tous tes be-soins; mais ne passe pas la nuit sue la place." ²¹ Il le fit entrer dans sa maison, et il donna du fourrage aux ânes; les voyageurs se lavèrent les pieds, puis ils mangèrent et burent.

²² Pendant qu'ils réjouissaient leur cœur, voici, que des hommes de la ville, gens per-vers, entourèrent la maison et, frappant avec force à la porte, ils dirent au vieil-lard, maître de la maison: "Fais sortir l'homme qui est entré chez toi, afin que nous le connaissions." ²³ Le maître de la maison sortit vers eux et leur dit: "Non, mes frères, ne faites pas le mal, je vous prie; puisque cet homme est entré dans ma maison, ne commettez pas cette infamie. ²⁴ Voici ma fille qui est vierge, et sa concubine; je vous les amènerai dehors, vous leur ferez violence et vous les trai-terez. comme il vous plaira; mais ne commettez pas sur cet homme une action aussi infâme." ²⁵ Ces hommes ne voulurent pas l'écouter. Alors l'homme prit sa concubine et la leur amena dehors. Ils la connurent et ils abusèrent d'elle toute la nuit jusqu'au matin, et ils la renvoyè-rent au lever de l'aurore.

²⁶ Vers le matin, cette femme vint tomber à l'entrée de la maison de l'homme chez qui était son mari, et elle resta là jus-qu'au jour. ²⁷ Son mari se leva le matin et, ayant ouvert la porte de la maison, il sortit pour continuer sa route. Et voici que la femme, sa concubine, était étendue à l'entrée de la maison, les mains sur le seuil. ²⁸ Il lui dit: "Lève-toi et allons-nous-en." et personne ne répondit. Alors le mari la mit sur son âne et partit pour aller dans sa demeure.

²⁹ Arrivé chez lui, il prit un couteau et, saisissant sa concubine, il la coupa membre par membre en douze morceaux, et l'envoya dans tout le territoire d'Israël. ³⁰ Tous ceux qui virent cela dirent: "Jamais chose pareille n'est arrivée et ne s'est vue depuis que les enfants d'Israël sont montés du pays d'Egypte jusqu'à ce jour; réfléchissez-y, consultez-vous et prononcez."

20 ¹ Tous les enfants d'Israël sortirent, depuis Dan jusqu'à Bersabée et au pays de Galaad, et l'assemblée se réunit comme un seul homme devant Yahweh. à Maspha. ² Les chefs de tout le peuple, toutes les tribus d'Israël, se présentèrent dans l'assemblée du peuple de Dieu: quatre cent mille hommes de pied tirant l'épée.

³ Et les fils de Benjamin apprirent que les enfants d'Israël étaient montés à Maspha. Les enfants d'Israël dirent: "Parlez: comment ce crime a-t-il été commis!" ⁴ Alors le Lévite, le mari de la femme qui avait été tuée, prit la parole et dit: "J'étais entré à Gabon de Benjamin, moi et ma concubine, pour y passer la nuit. ⁵ Les habitants de Gabaa se sont levés contre moi et ont entouré pendant la nuit la maison où j'étais; ils avaient l'intention de me tuer, et ils ont fait violence à ma concubine, et elle est morte. ⁶ J'ai saisi ma concubine, je l'ai coupée en morceaux, et je l'ai envoyée dans tout le territoire de l'héritage d'Israël; car ils ont commis un crime et une infamie en Israël. ⁷ Vous voici tous, enfants d'Israël; consultez-vous, et décidez ici même."

⁸ Tout le peuple se leva comme un seul homme en disant: "Nul d'entre nous n'ira dans sa tente, nul ne retournera dans sa maison. ⁹ Voici maintenant ce que nous ferons à Gabaa:

Contre elle d'après le sort! ¹⁰ Nous prendrons dans toutes les tribus d'Israël dix hommes sur cent, cent sur mille, et mille sur dix mille; ils iront chercher des vivres pour le peuple, afin qu'à leur arrivée on traite Gabaa de Benjamin selon toute l'infamie qu'elle a commise en Israël." ¹¹ C'est ainsi que tous les hommes d'Israël s'assemblèrent contre la ville, unis comme un seul homme.

¹² Les tribus d'Israël envoyèrent des hommes dans toutes les familles de Benjamin pour dire: "Qu'est-ce que ce crime qui a été commis chez vous? ¹³ Livrez maintenant les hommes pervers qui sont à Gabaa, afin que nous les fassions mourir et que nous ôtions le mal du milieu d'Israël." Mais les Benjamites ne voulurent pas écouter la voix de leurs frères les enfants d'Israël.

¹⁴ Les fils de Benjamin, sortant de leurs villes, s'assemblèrent à Gabaa pour partir en guerre contre les enfants d'Israël. ¹⁵ Les fils de Benjamin, sortis des villes, furent recensés en ce jour au nombre de vingt six mille, tirant l'épée, sans compter les habitants de Gabaa, formant sept cents hommes d'élite. ¹⁶ Parmi tout ce peuple il y avait sept cents hommes d'élite qui ne se servaient pas de la main droite; tous ces combattants pouvaient lancer avec la fronde une pierre à un cheveu, sans le manquer.

¹⁷ Le nombre des hommes d'Israël recensés, non compris ceux de Benjamin, fut de quatre cent mille tirant l'épée, tous gens de guerre. ¹⁸ Et les enfants d'Israël, s'étant levés, montèrent à Béthel, et consultèrent Dieu, en disant: "Qui de nous montera le premier pour combattre les fils de Benjamin?" Yahweh répondit: "Que Juda monte le premier."

¹⁹ Les enfants d'Israël se mirent en marche dès le matin, et ils campèrent contre Gabaa. ²⁰ Les hommes d'Israël s'avancèrent pour combattre ceux de Benjamin, et les hommes d'Israël se rangèrent en bataille contre eux, devant Gabaa. ²¹ Alors les fils de Benjamin sortirent de

Gabaa, et ils couchèrent par terre ce jour-là vingt-deux mille hommes d'Israël. ²² Le peuple, savoir les hommes d'Israël, affermirent leur courage, et ils se rangèrent de nouveau en bataille dans le lieu où ils s'étaient placés le premier jour. ²³ Et les enfants d'Israël

montèrent et ils pleurèrent devant Yahweh jusqu'au soir; et ils consultèrent Yahweh, en disant: "Marcherai-je encore pour combattre les fils de Benjamin, mon frère?" Yahweh répondit: "Montez contre lui." ²⁴ Les enfants d'Israël s'approchèrent des fils de Benjamin, le second jour; ²⁵ et, ce second jour, les fils de Benjamin sortirent de Gabaa à leur rencontre, et ils couchèrent encore par terre dix-huit mille hommes des enfants d'Israël, tous tirant l'épée.

²⁶ Tous les enfants d'Israël et tout le peuple montèrent et vinrent à Béthel; Ils pleurèrent, assis là devant Yahweh; ils jeûnèrent en ce jour jusqu'au soir, et ils offrirent des holocaustes et des sacrifices pacifiques devant Yahweh. ²⁷ Et les enfants d'Israël consultèrent Yahweh, -- en ces jours-là, l'arche de l'alliance de Dieu était là, ²⁸ et Phinées, fils d'Eléazar, fils d'Aaron, se tenait devant elle, en ces jours, -- et ils dirent: "Marcherai-je encore pour combattre les fils de Benjamin, mon frère, ou bien dois-je cesser?" Yahweh répondit: "Montez, car demain je les livrerai en ta main."

²⁹ Alors Israël plaça une embuscade autour de Gabaa, ³⁰ et, le troisième jour, les enfants d'Israël montèrent contre les fils de Benjamin; ils se rangèrent en bataille devant Gabaa, comme les autres fois. ³¹ Et les fils de Benjamin sortirent à la rencontre du peuple, en se laissant attirer loin de la ville. Ils commencèrent à frapper et à tuer parmi le peuple, comme les autres fois, sur les routes dont l'une monte à Béthel et l'autre à Gabaa, dans la campagne; ³² Ils tuèrent environ trente hommes d'Israël. Les fils de Benjamin disaient: "Les voilà battus devant nous comme auparavant!" Et les enfants d'Israël disaient: "Fuyons, et attirons-les loin de la ville, sur ces routes." ³³ Tous les hommes d'Israël quittèrent leur position et se rangèrent à Baal-Thamar; en même temps l'embuscade d'Israël s'élança de son poste, de la plaine de Gabaa. ³⁴ Dix mille hommes d'élite de tout Israël arrivèrent ainsi de devant Gabaa. Le combat fut rude, et les fils de Benjamin ne se doutaient pas que le malheur allait les atteindre. ³⁵ Yahweh battit Benjamin devant Israël, et les enfants d'Israël tuèrent ce jour-là à Benjamin vingt-cinq mille et cent hommes, tous tirant l'épée. ³⁶ Les fils de Benjamin virent donc qu'ils étaient battus. Les hommes d'Israël n'avaient, en effet, cédé du terrain à Benjamin que parce qu'ils avaient confiance dans l'embuscade qu'ils avaient placée contre Gabaa. ³⁷ Quant aux hommes de l'embuscade, ils se jetèrent promptement sur Gabaa; puis, s'avançant, les hommes de l'embuscade frappèrent toute la ville du tranchant de l'épée.

³⁸ Or il y avait ce signe convenu, entre les hommes d'Israël et ceux de l'embuscade. que ceux-ci feraient monter de la ville un nuage de fumée. ³⁹ Les hommes d'Israël firent alors volte-face dans la bataille. Les Benjamites leur avaient tué déjà environ trente hommes, et ils disaient: "Certainement les voilà battus devant nous comme dans le premier combat!" ⁴⁰ Mais le nuage commençait à s'élever de la ville comme une colonne de fumée, et les Benjamites, regardant derrière eux, aperçurent la ville entière qui montait en feu vers le ciel. ⁴¹ Les hommes d'Israël firent volte-face, et les hommes de Benjamin furent épouvantés en voyant que le malheur les atteignait. ⁴² Ils tournèrent le dos devant les hommes d'Israël, par le chemin du désert; mais les combattants les serrèrent de près, et ils tuèrent ceux des villes chacun en leurs propres endroits. ⁴³ Ils cernèrent Benjamin, ils le poursuivirent, ils l'écrasèrent là où il faisait halte, jus-qu'en face de Gabaa, du côté du soleil levant. ⁴⁴ II

tomba dix-huit mille hommes de Benjamin, tous hommes vaillants. ⁴⁵ Ceux qui restaient tournèrent le dos et s'enfuirent vers le désert, vers le rocher de Remmon. Les hommes d'Israël tuèrent cinq mille hommes sur les routes; ils les serrèrent de près jusqu'à Gédéon, et ils en tuèrent deux mille. ⁴⁶ Le nombre total des Benjamites qui périrent ce jour-là fut de vingt-cinq mille hommes tirant l'épée, tous hommes vaillants.

⁴⁷ Six cents hommes qui avaient tourné le dos et s'étaient enfuis au désert, vers le rocher de Remmon, demeurèrent au rocher de Remmon pendant quatre mois.

⁴⁸ Les hommes d'Israël revinrent vers les fils de Benjamin, et ils les frappèrent du tranchant de l'épée, depuis les villes, hommes et troupeaux, jusqu'à tout ce qu'on put trouver. Ils mirent aussi le feu à toutes les villes qu'ils trouvèrent.

Restauration de la tribu de Benjamin par Israël apitoyé

²¹ ¹ Les hommes d'Israël avaient juré à Maspha, en disant: "Aucun de nous ne donnera sa fille pour fertilité à un Ben-jamite."

² Le peuple vint à Béthel, et il y resta devant Dieu jusqu'au soir. élevant la voix, ils firent de grandes lamentations, et ils dirent: ³ "Pourquoi, ô Yahweh, Dieu d'Israël, est-il arrivé en Israël qu'il manque aujourd'hui une tribu d'Israël?" ⁴ Le lendemain, le peuple s'étant levé dès le matin, ils bâtirent là un autel, et ils offrirent des holocaustes et des sacri-fices pacifiques. ⁵ Et les enfants d'Israël dirent: "Quel est celui d'entre toutes les tribus d'Israël qui n'est pas monté à l'assemblée devant Yahweh?" Car on avait fait un serment solennel contre celui qui ne monterait pas vers Yah-weh à Maspha, en disant: "Il sera puni de mort." ⁶ Les enfants

d'Israël avaient compassion de Benjamin, leur frère, et ils disaient: ⁷ "Une tribu a été retranchée aujourd'hui d'Israël! Que ferons-nous pour eux, pour procurer des femmes à ceux qui restent? Car nous avons juré par Yahweh de ne pas leur donner de nos frères pour

femmes" ⁸ Ils dirent donc: "Y a-t-il une seule d'entre les tribus d'Israël qui ne soit pas montée vers Yahweh à Maspha?" Et voici, personne de Jabès en Galaad n'était venu au camp, à l'assemblés. ⁹ On fit le recense-ment du peuple, et voici qu'il n'y avait là aucun des

habitants de Jabès en Galaad. ¹⁰ Alors l'assemblée envoya contre eux douze mille hommes d'entre les vaillants, en leur donnant cet ordre: "Allez, et frappez du tranchant de l'épée les habitants de Jabès en Galaad, avec les femmes et les enfants. ¹¹ Voici ce que vous ferez: vous dévouerez à l'anathème tout homme, et toute femme qui a connu la couche d'un

homme." ¹² Ils trouvèrent parmi les habi-tants de Jabès en Galaad quatre cents jeunes filles vierges, qui n'avaient pas connu d'homme en partageant sa couche, et ils les amenèrent dans le camp à Silo, qui est au pays de Chanaan.

¹³ Alors toute l'assemblée envoya des messagers pour parler aux fils de Benjamin qui étaient réfugiés au rocher de Remmon, et pour leur annoncer la paix. ¹⁴ Les Benjamites revinrent en ce temps-là, et on leur donna les femmes à qui on avait laissé la vie parmi les femmes de

Jabès en Galaad; mais il ne s'en trouva pas assez pour eux. ¹⁵ Le peuple avait compassion de Benja-min, car Yahweh avait fait une brèche dans les tribus d'Israël.

¹⁶ Les anciens de l'assemblée dirent: "Que ferons-nous pour procurer des femmes à ceux qui restent, puisque les femmes de Benjamin ont été détruites?" ¹⁷ Et ils dirent: "Que l'héritage de ceux qui ont échappé de-meure à Benjamin, afin qu'une tribu ne soit pas effacée d'Israël.

¹⁸ Mais nous, nous ne pouvons pas leur donner de nos filles pour femmes, car les enfants d'Israël ont juré, en disant: "Maudit soit celui qui donnera sa fille pour femme à un Benjamite?"

¹⁹ Et ils dirent: "Voici une fête de Yahweh qui se célèbre chaque année à Silo, ville située au nord de Béthel, à l'orient de la route qui monte de Millet à Sichem, et au midi de Lébona." ²⁰ Puis ils donnèrent cet ordre aux fils de Benjamin: "Allez, et placez-vous en embuscade dans

les vignes. ²¹ Vous regarderez, et, lorsque les filles de Silo sortiront pour danser en chœur, vous sortirez des vignes, et vous enlèverez chacun votre femme d'entre les filles de Silo, et

vous vous en irez dans le pays de Benjamin. ²² Si leurs pères ou leurs frères viennent réclamer auprès de nous, nous leur dirons: Laissez-les-nous, car nous n'avons pas pris une femme pour chacun dans la guerre. Et ce n'est pas vous qui les leur avez données; en ce cas,

vous seriez coupables." ²³ Les fils de Benjamin firent ainsi: ils prirent des femmes selon leur nombre parmi les danseuses, qu'ils enlevèrent, et, s'étant mis en route, ils retournèrent dans leur héritage; ils rebâtirent les villes et ils y habitèrent.

²⁴ En ce temps-là, les enfants d'Israël s'en allèrent de là, chacun dans sa tribu et dans sa famille, et ils retournèrent de là, chacun dans son héritage. En ces jours-là, il n'y avait pas de roi en Israël; chacun faisait ce qui était bon...

Juges (CP) 15

Juges (CP) 8

8 ¹ Les hommes d'Ephraïm dirent à Gé-déon: "Que signifie ta conduite envers nous, de ne pas nous appeler quand tu allais combattre Madian?" Et ils le querellèrent avec violence. ² Gédéon leur répandit: "Qu'ai-je fait en comparaison de vous? Le grapillage d'Ephraïm ne vaut-il pas mieux que la vendange d'Abié-ser? ³ C'est entre vos mains que Yahweh a livré les princes de Madian, Oreb et Zeb. Que pouvais-je faire en comparaison de vous?" Lorsqu'il eut ainsi parlé, leur colère contre lui s'apaisa.

Campagne de Gédéon à l'est du Jourdain

⁴ Gédéon arriva au Jourdain, et il le passa, lui et les trois cents hommes qui étaient avec lui, fatigués et continuant à poursuivre. ⁵ Il dit aux gens de Soccoth: "Donnez, je vous prie, des galettes de pain au peuple qui m'accompagne, car ils sont fatigués, et je suis à la poursuite de Zébée et de Salmana, rois de Madian." ⁶ Les chefs de Soccoth répondirent: "Le poing de Zébée et de Salmana est-il déjà dans ta main, pour que nous donnions du pain à ta troupe?" ⁷ Gédéon leur dit: "Eh bien, lorsque Yahweh aura livré entre mes mains Zébée et Salmana, je déchirerai votre chair avec des épines du désert et des chardons." ⁸ De là il monta à Phanuel, et il adressa aux gens de Phanuel la même parole. Les gens de Phanuel lui répondirent comme avaient répondu les gens de Soccoth. ⁹ Et il dit aux gens de Phanuel: "Quand je reviendrai vainqueur, je raserai cette tour." ¹⁰ Zébée et Salmana étaient à Carcor, et leur armée avec eux, quinze mille hommes environ, tous ceux qui étaient restés de l'armée entière des fils de l'Orient; car il était tombé cent vingt mille hommes tirant l'épée. ¹¹ Gédéon monta par le chemin de ceux qui habi-tent sous des tentes, à l'orient de Nobé et de Jegbaa, et il battit le camp, qui se croyait en sûreté. ¹² Zébée et Salmana prirent la fuite; il les poursuivit et s'empara des deux rois de Madian, Zébée et Salmana, et il mit en déroute tout le camp. ¹³ Gédéon, fils de Joas, revint de la bataille par la montée de Harès. ¹⁴ Ayant saisi un jeune homme d'entre les gens de Soccoth, il l'interrogea, et celui-ci lui écrivit les noms des chefs et des anciens de Soccoth, soixante-dix-sept hommes. ¹⁵ Alors Gédéon vint vers les gens de Soccoth et dit: "Voici Zébée et Salmana, au sujet desquels vous m'avez insulté, en disant: Le poing de Zébée et de Salmana est-il déjà dans ta main pour que nous donnions du pain à tes gens fati-gués?" ¹⁶ Il saisit les anciens de la ville et, ayant pris des épines du désert et des ronces, il en châtia les gens de Soccoth. ¹⁷ Il rasa aussi la tour de Phanuel, et tua les hommes de la ville. ¹⁸ Il dit à Zébée et à Salmana: "Comment étaient les hommes que vous avez tués au Thabor?" ils dirent: "Ils étaient comme toi; chacun d'eux avait l'air d'un fils de roi." ¹⁹ Il dit: "C'étaient mes frères, fils de ma mère: Yahweh est vivant! si vous les aviez laissés vivre, je ne vous tuerais pas." ²⁰ Et il dit à Jéther, son premier-né: "Lève-toi, tue-les." Mais le jeune

homme ne tira pas son épée, parce qu'il avait peur, car il était encore un jeune garçon. Zébée et Salmana dirent: "Lève-toi toi-même et tombe sur nous; car tel est l'homme, telle est sa force." Gédéon se leva et tua Zébée et Salmana; et il prit les croissants qui étaient aux cous de leurs chameaux.

Derniers actes de Gédéon

²² Les hommes d'Israël dirent à Gédéon "Règne sur nous, toi et ton fils, et le fils de ton fils, car tu nous a délivrés des mains de Madian." ²³ Gédéon leur dit "Je ne dominerai point sur vous et mon fils ne dominera point sur vous: c'est Yahweh qui dominera sur vous." ²⁴ Gédéon leur dit: "J'ai une demande à vous faire: donnez-moi chacun les anneaux de votre butin." --Les ennemis avaient des anneaux d'or, car ils étaient Ismaélites. - ²⁵ Ils dirent: "Nous les donnerons volontiers." Et ils étendirent un manteau, sur lequel chacun jeta les anneaux de son butin. ²⁶ Le poids des anneaux d'or qu'avait demandés Gédéon fut de mille sept cents sicles d'or, sans les croissants, les pendants d'oreilles et les vêtements de pourpre que portaient les rois de Ma-dian, et sans les colliers qui étaient aux cous de leurs chameaux. ²⁷ Avec cet or, Gédéon fit un éphod, et il le déposa dans sa ville, à Ephra. Tout Israël alla se prostituer là après cet éphod, et il fut un piège pour Gédéon et pour sa maison. ²⁸ Madian fut humilié devant les enfants d'Israël et il ne leva plus la tête; et le pays fut en repos pendant quarante ans, aux jours de Gédéon. ²⁹ Jérobaal, fils de Joas, s'en retourna et demeura dans sa maison. ³⁰ Gédéon eut soixante-dix fils, issus de lui, car il eut de nombreuses femmes. Sa concubine, qui était à Sichem, lui enfanta, elle aussi, un fils qui reçut le nom d'Abimélech. ³² Gédéon, fils de Joas, mourut dans une heureuse vieillesse, et il fut enterré dans le sépulcre de Joas, son père, à Ephra d'Abiéser. ³³ Lorsque Gédéon fut mort, les enfants d'Israël se prostituèrent de nouveau aux Baals, et ils prirent Baal-Berith pour leur dieu. ³⁴ Les enfants d'Israël ne se souvinrent plus de Yahweh, leur Dieu, qui les avait délivrés de la main de tous leurs ennemis autour d'eux; ³⁵ et ils ne montrèrent point d'attachement à la maison de Jérobaal-Gédéon, selon tout le bien qu'il avait fait à Israël.

Abimélec devient roi

⁹ ¹ Abimélech, fils de Jérobaal, se rendit à Sichem vers les frères de sa mère, et il leur adressa ces paroles, ainsi qu'à toute la famille de la maison du père de sa mère: ² "Dites, je vous prie, aux oreilles de tous les habitants de Sichem: Lequel vaut mieux pour vous que soixante-dix hommes, tous fils de Jérobaal, dominant sur vous, ou qu'un seul homme domine sur vous? Souvenez-vous que je suis vos os et votre chair." ³ Les frères de sa mère avant répété à son sujet toutes ces paroles aux oreilles de tous les habitants de Sichem, le cœur de ces derniers s'inclina vers Abimélech, car ils se disaient: "C'est notre frère." ⁴ Ils lui donnèrent soixante-dix sicles d'argent, tirés de la maison de Baal-Berith, et Abimélech s'en servit pour soudoyer des gens de rien et des aventuriers, qui s'attachèrent à lui. ⁵ Il vint

dans la maison de son père à Ephraïm, et il tua ses frères, fils de Jéroboam, au nombre de soixante-dix, sur une même pierre; il n'échappa que Joatham, le plus jeune fils de Jéroboam, parce qu'il s'était caché. ⁶ Alors tous les habitants de Sichem et toute la maison de Mello s'assemblèrent; ils vinrent et proclamèrent roi Abimélech, près du térébinthe du monument qui se trouve à Sichem.

Apologue de Jotham (Yotam)

⁷ Lorsque Joatham en eut été informé, il alla se placer sur le sommet du mont Garizim et, élevant la voix, il leur cria en disant: "Écoutez-moi, habitants de Sichem, afin que Dieu vous écoute!" ⁸ Les arbres se mirent en chemin pour oindre un roi qui les commandât. Ils dirent à l'olivier: Règne sur nous. ⁹ Mais l'olivier leur dit: Renoncerais-je à mon huile, qui fait ma gloire devant Dieu et devant les hommes, pour aller me balancer au-dessus des autres arbres? ¹⁰ Et les arbres dirent au figuier: Viens, toi, règne sur nous. ¹¹ Mais le figuier leur dit: Renoncerais-je à ma douceur et à mon excellent fruit, pour aller me balancer au-dessus des autres arbres? ¹² Et les arbres dirent à la vigne: Viens, toi, règne sur nous. ¹³ Mais la vigne leur dit: Renoncerais-je à mon vin, qui réjouit Dieu et les hommes, pour aller me balancer au-dessus des autres arbres? ¹⁴ Alors tous les arbres dirent au buisson d'épines: Viens, toi, règne sur nous. ¹⁵ Et le buisson d'épines dit aux arbres: Si vraiment vous voulez m'oindre pour votre roi, venez, confiez-vous à mon ombrage; sinon, qu'un feu sorte du buisson d'épines et devore les cèdres du Liban! ¹⁶ Maintenant, si c'est avec équité et droiture que vous avez agi en faisant roi Abimélech, si vous vous êtes bien conduits envers Jéroboam et sa maison, et si vous l'avez traité selon le mérite de ses mains, ¹⁷ -- car mon père a combattu pour vous, il a exposé sa vie et vous a délivrés de la main de Madian; ¹⁸ et vous, vous vous êtes levés aujourd'hui contre la maison de mon père, vous avez tué ses fils, au nombre de soixante-dix, sur une même pierre, et vous avez établi roi sur les hommes de Sichem Abimélech, fils de sa servante, parce qu'il est votre frère, - ¹⁹ si c'est avec équité et droiture que vous avez agi en ce jour envers Jéroboam et sa maison, eh bien, qu'Abimélech fasse votre joie, et que vous fassiez la sienne aussi! ²⁰ Sinon, qu'un feu sorte d'Abimélech et devore les habitants de Sichem et la maison de Mello, et qu'un feu sorte des habitants de Sichem et de la maison de Mello et devore Abimélech!" ²¹ Joatham se retira et prit la fuite; il se rendit à Bérah et il y demeura, par crainte d'Abimélech, son frère.

Révolte des Sichémites contre Abimélech

²² Abimélech domina trois ans sur Israël. ²³ Et Dieu envoya un esprit mauvais entre Abimélech et les habitants de Sichem, et les habitants de Sichem devinrent infidèles à Abimélech: ²⁴ afin que le crime commis sur les soixante-dix fils de Jéroboam fût vengé et que leur sang retombe sur Abimélech, leur frère, qui les avait tués, et sur les hommes de Sichem qui l'avaient aidé à tuer ses frères. ²⁵ Les hommes de Sichem placeront en embuscade contre lui, sur les sommets des montagnes, des gens qui dépouillaient tous ceux qui

passaient près d'eux sur le che-min; et cela fut rapporté à Abimélech. ²⁶ Gaal, fils d'Obed, vint avec ses frères, et ils passèrent à Sichem. Les hommes de Sichem prirent confiance en lui. ²⁷ Ils sortirent dans la campagne, vendangèrent leurs vignes, foulèrent les raisins et firent une fête; puis, étant entrés dans la maison de leur dieu, ils mangèrent et burent, et ils maudirent Abimélech. ²⁸ Et Gaal, fils d'Obed, dit: "Qui est Abimé-lech, et qui est Sichem, pour que nous le servions? N'est-il pas fils de Jérobaal, et Zébul n'est-il pas son officier? Servez les hommes d'Emor, père de Sichem; mais nous, pourquoi servirions-nous Abimélech?" ²⁹ Ah! que ne suis-je le chef de ce peuple! Je chasserais Abimélech." Et il dit à Abimélech: "Renforce ton armée et sors!" ³⁰ Zébul, gouverneur de la ville, apprit les propos de Gaal, fils d'Obed, et sa colère s'enflamma. ³¹ Il envoya secrètement des messagers à Abimélech, pour lui dire: "Voici que Gaal, fils d'Obed, est venu à Sichem avec ses frères, et voici qu'ils soulèvent la ville contre toi. ³² Lève-toi de nuit, toi et le peuple qui est avec toi, et mets-toi en embuscade dans la campagne. ³³ Le matin, au lever du soleil, lève-toi et fonce sur la ville; et lorsque Gaal et le peuple qui est avec lui sortiront contre toi, tu lui feras selon ce que l'occasion te permettra." ³⁴ Abimélech et tout le peuple qui était avec lui se levèrent de nuit, et ils se mirent en embuscade près de Sichem, divisés en quatre corps. ³⁵ Gaal, fils d'Obed, sortit, et il se plaça à l'entrée de la porte de la ville. Aussitôt Abimélech et tout le peuple qui était avec lui se levèrent de l'embuscade. ³⁶ En voyant le peuple, Gaal dit à Zébul: "Voici des gens qui descendent du sommet des montagnes." Zébul lui répondit: "C'est l'ombre des montagnes que tu prends pour des hommes." ³⁷ Gaal reprit la parole et dit: "Voici une troupe qui descend du milieu du pays, et un corps qui arrive par le chemin du chêne des devins." ³⁸ Zébul lui répondit: "Où donc est ta bouche avec laquelle tu disais: Qui est Abimélech, pour que nous le servions? N'est-ce point là le peuple que tu méprisais? Sors maintenant et livre-lui bataille!" ³⁹ Gaal fit une sortie, à la tête des hommes de Sichem, et livra bataille à Abimélech. ⁴⁰ Abimélech le poursuivit, et Gaal s'enfuit devant lui, et beaucoup de ses hommes tombèrent morts jusqu'à l'entrée de la porte. ⁴¹ Abimélech s'arrêta à Rama; et Zébul chassa Gaal et ses frères, qui ne purent plus rester à Sichem. ⁴² Le lendemain, le peuple sortit dans la campagne. Abimélech en ayant été informé, ⁴³ prit sa troupe, la partagea en trois corps, et se mit en embuscade dans la campagne. Dès qu'il aperçut le peuple sortant de la ville, il se leva contre eux et les battit. ⁴⁴ Abimélech et les corps qui étaient avec lui se jetèrent en avant et se placèrent à l'entrée de la porte de la ville; deux de ces corps se jetèrent sur tous ceux qui étaient dans la campagne et les battirent. ⁴⁵ Et Abimélech donna l'assaut à la ville pendant toute la journée; il s'en empara et tua le peuple qui s'y trouvait; puis il rasa la ville et y sema du sel. ⁴⁶ A cette nouvelle, tous les hommes de la tour de Sichem se rendirent dans la forteresse de la maison du dieu Berith. ⁴⁷ Dès qu'on eut annoncé à Abimélech que tous les habitants de la tour de Sichem s'y étaient rassemblés, ⁴⁸ Abimélech monta sur le mont Selmon, lui et tout le peuple qui était avec lui. Abimélech prit en main une hache, coupa une branche d'arbre, la souleva et la mit sur son épaule. Il dit au peuple qui était avec lui: "Ce que vous m'avez vu faire, hâtez-vous de le faire comme moi." ⁴⁹ Et tous les gens aussi coupèrent chacun une branche et suivirent Abimélech; ils

placèrent les branches contre la forteresse, et ils la livrèrent au feu avec ceux qu'elle renfermait. Et tous les gens de la tour de Sichem périrent aussi, mille environ, hommes et femmes.

Mort d'Abimélec pendant la prise de Thébets

⁵⁰ De là, Abimélech marcha contre Thébés; il assiégea Thébés et s'en empara. ⁵¹ Il y avait au milieu de la ville une forte tour où se réfugièrent tous les habitants de la ville, hommes et femmes; ayant fermé la porte sur eux, ils montèrent sur le toit de la tour. ⁵² Abimélech vint jusqu'à la tour; il l'attaqua et s'approcha de la porte de la tour pour y mettre le feu. ⁵³ Alors une femme lança sur la tête d'Abimélech un morceau de meule de moulin et lui brisa le crâne. ⁵⁴ Il appela aussitôt le jeune homme qui portait ses armes, et lui dit: "Tire ton épée et donne-moi la mort, afin qu'on ne dise pas de moi: C'est une femme qui l'a tué." Le jeune homme le transperça, et il mourut. ⁵⁵ Quand les hommes d'Israël virent qu'Abimélech était mort, ils s'en allèrent chacun dans sa maison. ⁵⁶ Ainsi Dieu fit retomber sur Abimélech le mal qu'il avait fait à son père, en tuant ses soixante-dix frères; ⁵⁷ et Dieu fit retomber sur la tête des gens de Sichem toute leur méchanceté. Ainsi s'accomplit sur eux la malédiction de Joatham, fils de Jérobaal.

Thola

¹⁰ ¹ Après Abimélech, Thola, fils de Phua, fils de Dodo, homme d'Issachar, se leva pour délivrer Israël; il demeurait à Samir, dans la montagne d'Ephraïm. ² Il fut juge en Israël pendant vingt-trois ans; puis il mourut et fut enterré à Samir.

Jair (Yair)

³ Après lui se leva Jair, de Galaad, qui jugea Israël pendant vingt-deux ans. ⁴ Il avait trente fils, qui montaient trente ânes, et qui possédaient trente villes appelées encore aujourd'hui Bourgs de Jair, et situées dans le pays de Galaad. ⁵ Et Jair mourut, et il fut enterré à Camon.

Jephthé

⁶ Les enfants d'Israël firent encore ce qui est mal aux yeux de Yahweh; ils servirent les Baals et les Astartés, les dieux de Syrie, les dieux de Sidon, les dieux de Moab, les dieux des fils d'Am-mon et les dieux des Philistins, et ils abandonnèrent Yahweh et ne le servirent plus. ⁷ La colère de Yahweh s'enflamma contre Israël, et il les vendit entre les mains des Philistins et entre les mains des fils d'Ammon. ⁸ Ces derniers opprimèrent et écrasèrent les enfants d'Israël en cette année-là; et cette oppression dura dix-huit ans pour tous les enfants d'Israël qui habitaient de l'autre côté du Jourdain, dans le pays des Amorrhéens en Galaad. ⁹ Les fils

d'Ammon passèrent le Jourdain pour combattre aussi Juda, Benjamin et la maison d'Ephraïm; et Israël fut réduit à une grande détresse.

¹⁰ Les enfants d'Israël crièrent vers Yah-weh, en disant: "Nous avons péché contre vous, car nous avons abandonné notre Dieu et nous avons servi les Baals." ¹¹ Yahweh dit aux enfants d'Israël: "Est-ce que je ne vous ai pas délivrés des Egyptiens, des Amorrhéens, des fils d'Ammon, des Philistins?" ¹² Et lorsque les Sidoniens, Amalec et Maon vous ont opprimés, et que vous avez crié vers moi, ne vous ai-je pas sauvés de leurs mains?" ¹³ Mais vous, vous m'avez abandonné et vous avez servi d'autres dieux; c'est pourquoi je ne vous délivrerai plus. ¹⁴ Allez, invoquez les dieux que vous vous êtes choisis; qu'ils vous délivrent au temps de votre détresse!" ¹⁵ Les enfants d'Israël dirent à Yahweh: "Nous avons péché, traitez-nous tous comme il vous semblera bon. Seulement daignez nous délivrer en ce jour." ¹⁶ Et ils ôtèrent du milieu d'eux les dieux étrangers, et ils servirent Yahweh, et son âme ne put supporter les souffrances d'Israël. ¹⁷ Les fils d'Ammon se rassemblèrent et campèrent en Galaad, et les enfants d'Israël se réunirent et campèrent à Maspha. ¹⁸ Le peuple, les chefs de Galaad se dirent les uns aux autres: "Quel est l'homme qui commencera l'attaque contre les fils d'Ammon? Il deviendra chef de tous les habitants de Galaad."

Jephté intronisé chef des habitants de Galaad

11 ¹ Jephté, le Galaadite, était un vaillant guerrier. Il était fils d'une courtisane et c'est Galaad qui avait engendré Jephté. ² La femme de Galaad lui enfanta des fils, et les fils de cette femme grandirent et chassèrent Jephté, en lui disant: Tu n'hériteras pas dans la maison de notre père, car tu es fils d'une autre femme." ³ Et Jephté s'enfuit loin de ses frères, et il habita dans le pays de Tob. Des gens de rien se rassemblèrent autour de Jephté, et ils faisaient avec lui des excursions. ⁴ Quelque temps après, les fils d'Ammon firent la guerre à Israël. ⁵ Pendant que les fils d'Ammon faisaient la guerre à Israël, les anciens de Galaad allèrent chercher Jephté au pays de Tob. ⁶ Ils dirent à Jephté: "Viens, tu seras notre général, et nous combattons les fils d'Ammon." ⁷ Jephté dit aux anciens de Galaad: "Ne m'avez-vous pas haï et chassé de la maison de mon père? pourquoi venez-vous à moi, maintenant que vous êtes dans la détresse?" ⁸ Les anciens de Galaad dirent à Jephté: "C'est à cause de cela que nous revenons à toi maintenant, pour que tu marches avec nous, que tu combattes les fils d'Ammon, et que tu sois notre chef, le chef de tous les habitants de Galaad." ⁹ Jephté répondit aux anciens de Galaad: "Si vous me ramenez pour combattre les fils d'Ammon, et que Yahweh les livre entre mes mains, je serai votre chef." ¹⁰ Les anciens de Galaad dirent à Jephté: "Que Yahweh soit témoin entre nous: nous ferons certainement ce que tu dis." ¹¹ Et Jephté partit avec les anciens de Galaad. Le peuple l'établit sur lui pour chef et général, et Jephté répéta toutes ses paroles devant Yahweh à Maspha.

Pourparlers entre Jephthé et les fils

d'Ammon

¹² Jephthé envoya des messagers au roi des fils d'Ammon, pour lui dire: "Qu'y a-t-il entre moi et toi, que tu sois venu contre moi pour faire la guerre à mon pays?" ¹³ Le roi des fils d'Ammon répondit aux messagers de Jephthé: "C'est qu'Israël, lorsqu'il monta d'Égypte, s'empara de mon pays, depuis l'Arnon jus-qu'au Jaboc et au Jourdain. Rends-le maintenant de bon gré." ¹⁴ Jephthé envoya de nouveau des messagers au roi des fils d'Ammon, ¹⁵ et il lui dit: "Ainsi parle Jephthé: Israël ne s'est emparé ni du pays de Moab, ni du pays des fils d'Ammon. ¹⁶ Car lorsqu'Israël monta d'Égypte, il marcha dans le désert jusqu'à la mer Rouge, et il arriva à Cadès. ¹⁷ Alors Israël envoya des messagers au roi d'Edom, pour lui dire: Laisse-moi, je te prie, passer par ton pays; mais le roi d'Edom n'y consentit pas. Il en envoya aussi au roi de Moab, qui refusa également; et Israël resta à Ca-dés. ¹⁸ Puis, marchant par le désert, il tourna le pays d'Edom et le pays de Moab, et arriva à l'orient du pays de Moab. Et ils campèrent au delà de l'Arnon, et ils ne vinrent pas sur la frontière de Moab, car l'Arnon est la frontière de Moab. ¹⁹ De là, Israël envoya des messagers à Séhon, roi des Amorrhéens, roi de Hésebon; et Israël lui dit: Laisse--nous, je te prie, passer par ton pays jusqu'à notre lieu. ²⁰ Mais Séhon ne se fia pas assez à Israël pour le laisser passer sur son territoire. Séhon rassembla tout son peuple ils campèrent à Jasa, et il combattit contre Israël. ²¹ Et Yahweh, le Dieu d'Israël, livra Séhon et tout son peuple entre les mains d'Israël, qui les battit; et Israël s'empara de tout le pays des Amorrhéens qui habitaient dans cette contrée; ²² ils s'emparèrent de tout le territoire des Amorrhéens, depuis l'Arnon jusqu'au Jaboc, et depuis le désert jusqu'au Jourdain. ²³ Maintenant que Yahweh, le Dieu d'Israël, a chassé les Amorrhéens devant son peuple d'Israël, toi tu chasserais celui-ci! ²⁴ Ce dont ton Dieu Champs t'a mis en possession, ne le possèdes-tu pas? Et tout ce que Yahweh, notre Dieu, a mis devant nous en notre possession, nous ne le posséderions pas! ²⁵ Vaudrais-tu donc mieux que Balac, fils de Séphor, roi de Moab? A-t-il contesté avec Israël, on lui a-t-il fait la guerre? ²⁶ Voilà trois cents ans qu'Israël habite à Hésebon et dans les villes de sa dépendance, à Aroër et dans les villes de sa dépendance, ainsi que dans toutes les villes qui sont sur les bords de l'Arnon; pourquoi ne les lui avez- vous pas enlevées pendant ce temps-là? ²⁷ Moi, je n'ai pas péché contre toi; mais toi, tu agis mal envers moi en me faisant la guerre. Que Yahweh, le juge suprême, juge aujourd'hui entre les enfants d'Israël et les fils d'Ammon." ²⁸ Le roi des fils d'Ammon, n'écouta pas les paroles que Jephthé lui avait envoyé dire.

Le voeu de Jephthé et sa victoire

²⁹ L'Esprit de Yahweh fut sur Jephthé. Il traversa Galaad et Manassé, et passa jusqu'à Maspha de Galaad; et de Maspha de Galaad il marcha contre les fils d'Ammon. ³⁰ Jephthé fit un voeu à Yahweh, en disant: ³¹ "Si vous livrez entre mes mains les fils d'Ammon, celui qui sortira des portes de ma maison à ma rencontre, quand je reviendrai heureusement de chez les fils

d'Ammon, sera à Yahweh, et je l'offrirai en holocauste." ³² Jephthé s'avança contre les fils d'Ammon, et Yahweh les livra entre ses mains. ³³ Il les battit depuis Aroër jusque vers Mennith, leur prenant vingt villes, et jusqu'à Abel-Keramin; ce fut une très grande défaite. Et les fils d'Ammon furent abaissés devant les enfants d'Israël.

Sacrifice de la fille de Jephthé

³⁴ Jephthé remonta dans sa maison à Maspha; et voici que sa fille sortit à sa rencontre avec des tambourins et des danses. C'était son unique enfant; hors d'elle, il n'avait ni fils ni fille.

³⁵ Dès qu'il la vit, il déchira ses vêtements et dit: "Ah! ma fille, tu me renverses et tu es parmi ceux qui me troublent. J'ai ouvert ma broche à Yahweh, et je ne puis re-venir en arrière." ³⁶ Elle lui dit: "Mon père, tu as ouvert ta bouche à Yahweh; fais-moi selon ce qui est sorti de ta bou-che, puisque Yahweh t'a vengé de tes ennemis, les fils d'Ammon."

³⁷ Et elle dit à son père: "Que cette grâce seulement me soit accordée; laisse-moi libre pendant deux mois; je m'en irai, je descen-drai pour aller sur les montagnes, et je pleurerai ma virginité avec mes compagnes." ³⁸ Il répondit: "Va," et il la laissa aller pour deux mois.

Elle s'en alla, elle et ses compagnes, et elle pleura sa virginité sur les montagnes. ³⁹ Les deux mois écoulés, elle revint vers son père, et il accomplit à son égard le voeu qu'Il avait fait; et elle n'avait pas connu d'homme. ⁴⁰ De là vint cette coutume en Israël: chaque année les filles d'Israël vont célébrer la fille de Jephthé, le Gallaa-dite, quatre jours par an.

Guerre contre Ephraïm et Galaad; mort de Jephthé

¹² ¹ Les hommes d'Ephraïm, s'étant ras-semblés, passèrent vers Saphon et di-rent à Jephthé: "Pourquoi es-tu allé combattre les fils d'Ammon, sans nous avoir appelés à marcher avec toi?

Nous allons brûler sur toi ta maison." ² Jephthé leur répondit: "J'étais, moi et mon peuple, en grande contestation avec les fils d'Ammon; alors je vous ai appelés, mais vous ne m'avez pas délivré de leurs mains. ³ Voyant que tu ne venais pas à mon secours, j'ai risqué ma vie et j'ai marché contre les fils d'Ammon; et Yah-weh les a livrés entre mes mains. Pour-quoi donc

êtes-vous montés aujourd'hui vers moi, pour me faire la guerre?" ⁴ Jephthé rassembla tous les hommes de Galaad, et livra bataille à Ephraïm. Les hommes de Galaad battirent ceux d'Eph-raïm, car ceux ci avaient dit: "Vous n'êtes, ô Galaadites, que des fugitifs d'Ephraïm, au milieu d'Ephraïm et de Manassé!" ⁵ Gallad s'empara des gués du Jourdain du côté d'Ephraïm, et

quand l'un des fuyards d'Ephraïm disait: "Laissez-moi passer," les hommes de Galaad lui de-mandaient: "Es-tu Ephraïmite?" Il répondait: "Non" ⁶ Ils lui disaient alors: "Eh bien, dis: Schibboleth." Et il disait: "Sibboleth," ne réussissant pas à bien prononcer. Ils le saisissaient alors et l'égorgeaient près des gués du Jour-dain. Il périt en ce temps-là quarante -deux mille

hommes d'Ephraïm. ⁷ Jephthé jugea Israël pendant six ans; puis Jephthé le Galaadite mourut et enterré dans l'une des villes de Galaad.

Trois autre juges: Ibsan, Elon, Abdon

⁸ Après lui, Abesan, de Bethléem, fut juge en Israël. ⁹ Il eut trente fils; il maria trente filles hors de sa maison, et il fit venir du dehors trente filles pour ses fils. ¹⁰ Il fut juge en Israël pendant sept ans; ensuite Abesan mourant et fut enterré à Bethléem.

¹¹ Après lui, Ahialon, de Zabulon, fut juge en Israël; il fut juge en Israël pendant dix ans; ¹² puis Ahialon, de Zabulon, mourut et fut enterré à Ajalon, dans le pays de Zabulon.

¹³ Après lui, Abdon, fils d'Illel, de Pharathon fut juge en Israël. ¹⁴ Il eut quarante lits et trente petits-fils, qui montaient sur soixante-dix ânes. Il fut juge en Israël pendant huit ans;

¹⁵ puis Abdon, fils d'Illel, de Pharathon, mourut et fut enterré à Pharathon, dans le pays d'Ephraïm, sur la montagne des Amalécites.

Samson - naissance et premières années

¹³ ¹ Les enfants d'Israël firent encore ce qui est mal aux yeux de Yahweh, et Yahweh les livra entre les mains des Philistins, pendant quarante ans.

² Il y avait un homme de Saraa, de la famille des Danites, nommé Manué; sa femme était stérile, et n'avait pas en-fanté. ³ L'Ange de Yahweh apparut à la femme et lui dit: "Voici

donc, tu es stérile et sans enfant; mais tu concevras et enfanteras un fils. ⁴ Et maintenant, prends bien garde, ne bois ni vin ni liqueur forte et ne mange rien d'impur, ⁵ car tu vas concevoir et enfanter un fils. Le rasoir ne passera point sur sa tête, car cet enfant sera nazaréen de Dieu, dès le sein de sa mère, et c'est lui qui commencera à délivrer Israël de la main des Philistins."

⁶ La femme alla dire à son mari: "Un homme de Dieu est venu vers moi; il avait l'aspect d'un ange de Dieu, un aspect redoutable. Je ne lui ai pas de-mandé d'où il était, et il ne m'a pas fait connaître son nom; ⁷ mais il m'a dit "Tu vas concevoir et enfanter un fils; et maintenant, ne bois ni vin ni liqueur forte, et ne mange rien d'impur, parce que cet enfant sera nazaréen de Dieu dès le sein de sa mère, jusqu'au jour de sa mort."

⁸ Alors Manué invoqua Yahweh et dit: "Je vous prie, Seigneur, que l'homme de Dieu que vous avez envoyé vienne encore vers nous, et qu'il nous enseigne ce que nous devons faire pour l'enfant qui naîtra" ⁹ Dieu exauça la prière de Ma-nué, et l'Ange de Dieu vint encore

vers la femme; elle était assise dans un champ, et Manué, son mari, n'était pas avec elle. ¹⁰ La femme courut aussitôt informer son mari et lui dit: "Voici, l'homme qui est venu l'autre

jour vers moi m'est apparu." ¹¹ Manué se leva et, suivant sa femme, il alla vers l'homme et

lui dit: "Est-ce toi qui as parlé à cette femme?" ¹² Il répon-dit: "C'est moi." Manué dit: "Maintenant, quand ta parole s'accomplira, que faudra-t-il observer à l'égard de cet enfant, et

qu'y aura-t-il à faire pour lui?" ¹³ L'ange de Yahweh répondit à Manué: "La femme s'abstiendra de tout ce que je lui ai dit: ¹⁴ elle ne mangera rien de ce qui provient de la vigne, elle ne boira ni vin ni liqueur forte et elle ne mangera rien d'impur: tout ce que je lui ai prescrit, elle l'observera."

¹⁵ Manué dit à l'Ange de Yahweh: "Permetts que nous le retenions et que nous t'apprêtions un chevreau." ¹⁶ L'Ange de Yahweh répondit à Manué "Quand tu me retiendrais, je ne mangerais pas de ton mets; mais si tu veux préparer un holo-causte, à Yahweh, offre-le." -- Manué ne savait pas que c'était l'Ange de Yahweh - ¹⁷ Et Manué dit à l'Ange de Yahweh: "Quel est ton nom, afin que nous t'honorions, quand ta parole s'accomplira?" ¹⁸ L'Ange de Yahweh lui répondit: "Pourquoi m'interrogues-tu sur mon nom? Il est Merveilleux." ¹⁹ Manué prit le chevreau avec l'oblation et l'offrit à Yahweh sur le rocher, et Yahweh fit un prodige pendant que Manué et sa femme regardaient. ²⁰ Comme la flamme montait de dessus l'autel vers le ciel, l'Ange de Yahweh monta dans la flamme de l'au-tel. A cette vue, Manué et sa terrine tom-bèrent la face contre terre. ²¹ Et l'Ange de Yahweh n'apparut plus à Manué et à sa femme. Alors Manué comprit que c'était l'Ange de Yahweh. ²² Et Manué dit à sa femme: "Nous allons mourir, car nous avons vu Dieu." ²³ Sa femme lui répondit: "Si Yahweh voulait nous faire mourir, il n'aurait pas reçu de nos mains l'holocauste et l'oblation, il ne nous aurait pas fait voir tout cela, il ne nous aurait pas fait entendre aujourd'hui de pareilles choses." ²⁴ La femme enfanta un fils et lui donna le nom de Samson. L'enfant grandit et Yahweh le bénit; ²⁵ l'esprit de Yahweh commença à le pousser à Machanêh-Dan, entre Saraa et Esthaol.

Mariage de Samson avec une fille des Philistins

¹⁴ ¹ Samson descendit à Thamna, et il vit à Thamna une femme d'entre les filles des Philistins. ² Lorsqu'il fut remonté, il le déclara à son père et à sa mère, en di-sant: "J'ai vu à Thamna une femme d'entre les filles des Philistins; prenez-la maintenant pour être ma femme." ³ Son père et sa mère lui dirent: "N'y a-t-il point de femme parmi les filles de tes frères et dans tout notre peuple, que tu ailles prendre une femme chez les Philistins, qui sont incirconcis?" Et Samson dit à son père: "Prends celle-là pour moi, car elle me plaît." ⁴ Son père et sa mère ne savaient pas que cela venait de Yahweh; car il cherchait une occasion de querelle venant des Philistins. - En ce temps-là les Philistins dominaient sur Israël. ⁵ Samson descendit avec son père et sa mère à Thamna. Lorsqu'ils arrivèrent aux vignes de Thamna, voici qu'un jeune lion rugissant vint à sa rencontre. ⁶ L'Esprit de Yahweh saisit Samson; et, sans avoir rien à la main, Samson déchira le lion comme on déchire un chevreau. Et il ne raconta pas à son père et à sa mère ce qu'il avait fait. ⁷ Il descendit et parla à la femme, et elle lui plut. ⁸ Quelque temps après, s'étant rendu de nouveau à Thamna pour la prendre, il fit un détour pour voir le cadavre du lion, et voici qu'il y avait un essaim d'abeilles et du miel dans le corps du lion. ⁹ Il en prit dans ses mains et en mangea chemin faisant; et lorsqu'il fut arrivé près de son père et de sa mère, il leur en donna et ils en mangèrent; mais il ne leur dit pas qu'il avait pris le miel dans le corps du lion. ¹⁰ Le père de Samson descendit chez la femme; et là, Samson donna un festin, car c'était la coutume des jeunes gens. ¹¹ Dès qu'on le vit, on invita trente compagnons pour être avec lui.

Samson pose une énigme

¹² Samson leur dit: "Je vais vous proposer une énigme. Si vous me l'expliquez pendant les sept jours du festin et si vous la devinez, je vous donnerai trente tuniques et trente vêtements de rechange; ¹³ mais si vous me pouvez pas me l'expliquer, c'est vous qui me donnerez trente tuniques et trente vêtements de rechange." Ils lui dirent "Propose ton énigme, que nous l'entendions."

¹⁴ Il leur dit: Pendant trois jours, ils me purent expliquer l'énigme.

¹⁵ Le septième jour, ils dirent à la femme de Samson: "Persuade à ton mari de nous expliquer l'énigme; sinon, nous te brûlerons, toi et la maison de ton père. C'est pour nous dépouiller que vous nous avez invités, sans doute?" ¹⁶ La femme de Samson pleurait auprès de lui et disait: "Tu n'as pour moi que de la haine, et tu me m'aimes pas. Tu as proposé une énigme aux fils de mon peuple, et tu ne me l'as pas expliquée!" Il lui répondit: "Je ne l'ai expliquée ni à mon père ni à ma mère, et je te l'ex-pliquerais!" ¹⁷ Elle pleura ainsi devant lui pendant les sept jours que dura le festin; le septième jour, comme elle le tourmentait, il lui expliqua l'énigme, et elle l'expliqua aux enfants de son peuple. ¹⁸ Les gens de la ville dirent à Samson, le septième jour, avant le coucher du soleil: " Quoi de plus doux que le miel, et quoi de plus fort que le lion?" Et il leur dit: "Si vous m'aviez pas la-bouré avec ma génisse, vous m'auriez pas deviné mon énigme." ¹⁹ L'Esprit de Yahweh le saisit, et il descendit à Ascalon. Il y tua trente hommes et, ayant pris leurs dépouilles, il donna les vêtements de rechange à ceux qui avaient expliqué l'énigme. Puis, en-flammé de colère, il monta à la maison de son père. ²⁰ La femme de Samson fut donnée à l'un de ses compagnons qu'il s'était choisi pour ami.

Juges (CP) 8

Judith (CP) 11

Entrevue avec Holoferne

11 ¹ Alors Holoferne lui dit: " Rassure-toi et bannis la crainte de ton coeur, car je n'ai jamais fait de mal à quiconque a voulu servir le roi Nabuchodonosor. ² Si ton peuple ne m'avait pas méprisé, je n'aurais pas levé ma lance contre lui. ³ Maintenant, dis-moi pourquoi tu t'es éloignée d'eux et tu as pris le parti de venir vers nous? " ⁴ Judith lui répondit: " Accueille les paroles de ta servante, car si tu suis les paroles de ta servante, le Seigneur réalisera pleinement ses desseins sur toi, ⁵ aussi vrai que Nabuchodonosor, le roi de la terre, est vivant, et que sa puissance est vivante, cette puissance dont tu es dépositaire pour le châtiment de tous ceux qui sont égarés; car non seulement les hommes sont amenés par toi à le servir, mais les animaux mêmes des champs lui obéissent. ⁶ En effet, la sagesse de ton esprit est célèbre dans toutes les nations; tout le monde sait que dans tout son royaume tu es le seul bon et puissant, et ton gouvernement est vanté dans toutes les provinces. ⁷ On sait aussi ce qu'a dit Achior, et on n'ignore pas de quelle manière tu as ordonné de le traiter. ⁸ Car il est certain que notre Dieu est tellement offensé par les péchés de son peuple, qu'il lui a fait annoncer par ses prophètes qu'il allait le livrer à ses ennemis à cause de ses infidélités. ⁹ Et parce que les enfants d'Israël savent qu'ils ont offensé leur Dieu, ils tremblent de frayeur devant toi. ¹⁰ En outre, la famine les presse, et, les réservoirs d'eau étant desséchés, ils sont déjà à compter parmi les morts. ¹¹ Ils ont même pris la résolution de tuer leur bétail et d'en boire le sang. ¹² Il n'est pas jusqu'aux choses consacrées au Seigneur, leur Dieu, auxquelles Dieu leur a défendu de toucher, le blé, le vin et l'huile des dîmes et des prémices, qu'ils n'aient résolu de faire servir à leur usage, osant se nourrir de choses qu'il ne leur est pas même permis de toucher de leurs mains. Puisqu'ils agissent ainsi, il est certain qu'ils seront livrés à la ruine. ¹³ Voilà ce que je sais, moi, ta servante, et j'ai fui loin d'eux, et le Seigneur m'a envoyée t'en informer. ¹⁴ Car moi, ta servante, je sers Dieu, maintenant même que je suis auprès de toi; et ta servante sortira du camp pour aller prier Dieu. ¹⁵ Et il me fera connaître quand il doit les châtier pour leur péché, et je viendrai te l'annoncer. Je te conduirai alors à travers la Judée jusqu'à Jérusalem, et tu trouveras tout le peuple d'Israël comme des brebis qui n'ont plus de pasteur, et il n'y aura pas même un chien qui aboie contre toi. ¹⁶ C'est la prescience de Dieu qui m'a révélé ces choses; ¹⁷ et comme il est irrité contre eux, j'ai reçu mission de te les annoncer. " ¹⁸ Tout ce discours plut à Holoferne et à ses serviteurs. Ils admiraient la sagesse de Judith et se disaient les uns aux autres: ¹⁹ " Il n'existe pas sur la terre de femme qui soit semblable à celle-ci pour la prestance, pour la beauté et pour la sagesse de ses discours. " Holoferne lui dit: ²⁰ " Dieu a bien fait de t'envoyer devant ce peuple, pour nous le livrer entre les mains. ²¹

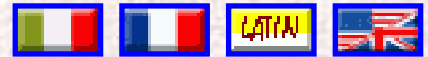
Comme ta proposition est bonne, si ton Dieu fait cela pour moi, il sera aussi mon Dieu, et toi, tu seras grande dans la maison de Nabuchodonosor, et ton nom deviendra célèbre dans toute la terre. "

Judith dans le camp d'Holoferne

12 ¹ Alors Holoferne ordonna qu'on fit entrer Judith sous la tente où étaient déposés ses trésors, afin qu'elle y demeurât et il régla ce qu'on devait lui donner de sa table. ² Judith lui répondit: " Je ne puis manger maintenant des choses que tu commandes qu'on me donne, de peur de me rendre coupable d'un péché; je mangerai de ce que j'ai apporté pour moi. " ³ Holoferne lui dit: " Quand les vivres que tu as apportés seront épuisés, que ferons-nous pour toi? " ⁴ " Seigneur, répondit Judith, je jure par ta vie que ta servante n'aura pas consommé toutes ces provisions avant que Dieu ait réalisé par ma main le dessein que j'ai formé. " Et ses serviteurs l'introduisirent dans la tente qu'il avait désignée. ⁵ En y entrant, elle demanda qu'on lui accordât la faculté de sortir, la nuit et avant le jour, pour aller prier et invoquer le Seigneur. ⁶ Et Holoferne ordonna à ses serviteurs de la laisser sortir et entrer à son gré, pendant trois jours pour adorer son Dieu. ⁷ Elle sortait donc chaque nuit dans la vallée de Béthulie, et elle se lavait dans une fontaine. ⁸ Lorsqu'elle était remontée, elle priait le Seigneur, Dieu d'Israël, de diriger sa voie pour la délivrance de son peuple. ⁹ Puis, rentrant dans sa tente, elle y demeurait pure jusqu'à ce qu'elle prît sa nourriture vers le soir.

Le banquet d'Holoferne

¹⁰ Le quatrième jour, Holoferne donna un festin à ses serviteurs, et il dit à Vagao, son eunuque: " Va, et persuade à cette Juive de consentir de bon coeur à habiter avec moi. ¹¹ Ce serait une honte pour un homme, chez les Assyriens, qu'une femme se moquât de lui et le quittât sans avoir cédé à ses désirs. " ¹² Alors Vagao entra chez Judith et lui dit: " Que la bonne fille ne craigne point de venir auprès de mon seigneur, pour être honorée en sa présence, pour manger avec lui et boire du vin avec joie. " ¹³ " Qui suis-je, répondit Judith, pour résister à mon seigneur? ¹⁴ Tout ce qui est bon et excellent à ses yeux, je le ferai; et tout ce qu'il préfère sera pour moi le meilleur, tous les jours de ma vie. " ¹⁵ Et elle se leva et, s'étant parée de ses ornements, elle entra et se présenta devant Holoferne. ¹⁶ Le coeur d'Holoferne fut agité, parce qu'il brûlait de désir pour elle. Holoferne lui dit: ¹⁷ " Bois donc et mange avec joie, car tu as trouvé grâce devant moi. " ¹⁸ Judith répondit: " Je boirai, seigneur, car mon âme est plus honorée en ce jour qu'elle ne l'a été tous les jours de ma vie. " ¹⁹ Et prenant ce que sa servante lui avait préparé, elle mangea et but devant lui. ²⁰ Holoferne fut transporté de joie à cause d'elle, et il but du vin à l'excès, plus qu'il n'en avait jamais bu dans sa vie.

Meurtre d'Holoferne

13 ¹ Quand le soir fut venu, les serviteurs d'Holoferne se hâtèrent de regagner leurs tentes; et Vagao, ayant fermé les portes de la chambre, s'en alla. ² Tous étaient appesantis par le vin, ³ et Judith restait seule dans la chambre.

⁴ Holoferne était étendu sur son lit, plongé dans l'assoupissement d'une complète ivresse.

⁵ Judith avait dit à sa servante de se tenir dehors devant la chambre, et de faire le guet.

⁶ Debout devant le lit, Judith pria quelque temps avec larmes, remuant les lèvres en silence:

⁷ " Seigneur, Dieu d'Israël, disait-elle, fortifiez-moi, et jetez en ce moment un regard favorable sur l'oeuvre de mes mains, afin que, selon votre promesse, vous releviez votre ville de Jérusalem, et que j'achève ce que j'ai cru possible par votre assistance. " ⁸ Ayant dit ces paroles, elle s'approcha de la colonne qui était à la tête du lit d'Holoferne, détacha son épée qui y était suspendue et, ⁹ l'ayant tirée du fourreau, elle saisit les cheveux d'Holoferne, en disant: " Seigneur Dieu, fortifiez-moi à cette heure! " ¹⁰ Et de deux coups sur la nuque, elle lui trancha la tête. Puis elle détacha le rideau des colonnes et roula par terre le corps décapité;

Retour de Judith à Béthulie

¹¹ et, sortant sans retard, elle donna la tête d'Holoferne à sa servante, en lui ordonnant de la mettre dans son sac. ¹² Elles partirent ensuite toutes deux, selon leur coutume, comme pour aller prier, et, après avoir traversé le camp et contourné la vallée, elles arrivèrent à la porte de la ville. ¹³ Judith cria de loin aux gardiens des murailles: " Ouvrez la porte, car Dieu est

avec nous, et il a signalé sa puissance en faveur d'Israël. " ¹⁴ Ayant entendu ses paroles, les gardes appelèrent les anciens de la ville. ¹⁵ Aussitôt tous les habitants accoururent vers elle,

depuis le plus petit jusqu'au plus grand, car ils commençaient à désespérer de son retour. ¹⁶ Allumant des flambeaux, ils se rassemblèrent tous autour d'elle. Judith, montant sur un lieu élevé, commanda qu'on fit silence; lorsque tous se furent tus, elle leur dit:

¹⁷ " Louez le Seigneur, notre Dieu, qui n'a point abandonné ceux qui espéraient en lui.

¹⁸ Par moi, sa servante, il a accompli ses promesses de miséricorde en faveur de la maison d'Israël, et il a tué cette nuit par ma main l'ennemi de son peuple. "

¹⁹ Alors, tirant du sac la tête d'Holoferne, elle la leur montra en disant: " Voici la tête d'Holoferne, chef de l'armée des Assyriens, et voici le rideau sous lequel il était couché dans son ivresse, lorsque le Seigneur notre Dieu l'a frappé par la main d'une femme.

²⁰ Aussi vrai que le Seigneur est vivant, son ange m'a gardée à mon départ, durant mon séjour au milieu d'eux, et à mon retour, et le Seigneur n'a pas permis que sa servante fût souillée; mais il m'a rendue à vous sans aucune tache de péché, toute joyeuse de sa victoire, de ma conservation et de votre délivrance. ²¹ Vous tous, chantez ses louanges, car il est

bon, car sa miséricorde dure à jamais! " ²² Tous, adorant le Seigneur, lui dirent: " Le

Seigneur t'a bénie dans sa force, car par toi il a réduit à néant tous nos ennemis. " ²³ Ozias, le prince du peuple d'Israël, lui dit: " Ma fille, tu es bénie par le Seigneur, le Dieu très haut, plus que toutes les femmes qui sont sur la terre. ²⁴ Béni soit le Seigneur, créateur du ciel et de la terre, qui a conduit ta main pour trancher la tête au plus grand de nos ennemis! ²⁵ Il a rendu aujourd'hui ton nom si glorieux, que ta louange ne disparaîtra pas de la bouche des hommes, qui se souviendront éternellement de la puissance du Seigneur; car, en leur faveur, tu n'as pas épargné ta vie en voyant les souffrances et la détresse de ta race, mais tu nous a sauvés de la ruine en marchant dans la droiture en présence de notre Dieu. " ²⁶ Et tout le peuple répondit: " Ainsi soit-il! Ainsi soit-il! " ²⁷ Ensuite on fit venir Achior, et Judith lui dit: " Le Dieu d'Israël, à qui tu as rendu ce témoignage qu'il tire vengeance de ses ennemis, a tranché lui-même cette nuit, par ma main, la tête du chef de tous les infidèles. ²⁸ Et pour te convaincre qu'il en est ainsi, voici la tête d'Holoferne qui, dans l'insolence de son orgueil, méprisait le Dieu d'Israël et t'a menacé de mort, en disant: Lorsque le peuple d'Israël sera vaincu, je te ferai passer au fil de l'épée. " ²⁹ A la vue de la tête d'Holoferne, Achior frissonna d'horreur; il tomba le visage contre terre, et s'évanouit. ³⁰ Lorsqu'il eut repris ses sens et fut revenu à lui, il se prosterna aux pieds de Judith et lui dit: ³¹ " Sois proclamée bénie de ton Dieu dans toutes les tentes de Jacob! Parmi tous les peuples qui entendront ton nom, le Dieu d'Israël sera glorifié à cause de toi. "

Conseils de Judith aux gens de la cité

14 ¹ Alors Judith dit à tout le peuple: " Ecoutez-moi, mes frères, suspendez cette tête au haut de nos murailles. ² Et, quand le soleil sera levé, que chacun prenne ses armes; puis sortez avec impétuosité, non pour descendre seulement dans la vallée, mais comme pour faire une attaque générale. ³ Il faudra bien alors que les avant-postes s'enfuient vers leur général, afin de le réveiller pour le combat. ⁴ Et lorsque leurs chefs auront couru à la tente d'Holoferne et qu'ils le trouveront décapité, baigné dans son sang, l'épouvante s'emparera d'eux.

Achior se fait circoncire

⁵ Et lorsque vous les verrez fuir, mettez-vous hardiment à leur poursuite, car le Seigneur les écrasera sous vos yeux. " ⁶ Alors Achior, voyant la puissance qu'exerçait le Dieu d'Israël, abandonna le culte des nations; il crut en Dieu, se circoncit, et fut incorporé au peuple d'Israël, ainsi que tous ses descendants, jusqu'au temps présent.

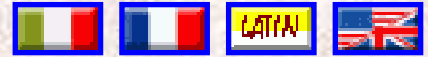
⁷ Dès que le jour parut, les habitants de Béthulie suspendirent aux murailles la tête d'Holoferne, et, chaque homme ayant pris ses armes, ils sortirent de la ville avec un grand tumulte et de grands cris.

⁸ Les avant-postes s'en étant aperçus coururent à la tente d'Holoferne. ⁹ Ceux qui étaient dans la tente vinrent et firent du bruit à la porte de la chambre à coucher pour l'éveiller, augmentant à dessein le tumulte, afin qu'Holoferne fût tiré de son sommeil par tout ce bruit,

sans qu'un des siens eût besoin de le réveiller. ¹⁰ Car personne n'osait, ni en frappant, ni en entrant, ouvrir la porte de la chambre à coucher du plus grand des Assyriens.

Déroute des Assyriens

¹¹ Mais ses généraux, ses commandants et tous les officiers de l'armée du roi des Assyriens étant venus, dirent aux chambellans: ¹² " Entrez et éveillez-le, car ces rats sont sortis de leurs trous et ont osé nous provoquer au combat. " ¹³ Alors, Vagao, étant entré dans la chambre, s'arrêta devant le rideau, et il frappa des mains, car il s'imaginait que son maître dormait avec Judith. ¹⁴ Mais quand, prêtant l'oreille, il n'entendit aucun des mouvements d'un homme qui eût été couché là, il s'approcha du rideau et, l'ayant levé, il aperçut le cadavre d'Holoferne étendu par terre, sans tête, et baigné dans son sang. Aussitôt il jeta un grand cri, en pleurant, et déchira ses vêtements. ¹⁵ Et, étant entré dans la tente de Judith, il ne la trouva pas. Il sortit en toute hâte vers le peuple, ¹⁶ et dit: " Une seule femme juive a mis la confusion dans la maison du roi Nabuchodonosor; voici qu'Holoferne est étendu par terre, et sa tête n'est plus avec son corps! " ¹⁷ En entendant ces paroles, tous les princes de l'armée des Assyriens déchirèrent leurs vêtements, une crainte et une frayeur extrêmes s'emparèrent d'eux, leurs esprits furent bouleversés, ¹⁸ et une clameur indicible retentit au milieu de leur camp.

¹⁵ ¹ Lorsque toute l'armée eut appris qu'Holoferne avait eu la tête tranchée, ils perdirent tout sens et toute prudence, et, n'écoutant que la peur et l'effroi, ils cherchèrent leur salut dans la fuite. ² Sans se dire un mot les uns aux autres, la tête basse et laissant là tout, pressés d'échapper aux Hébreux qu'ils entendaient venir sur eux les armes à la main, ils s'enfuirent à travers champs et par les sentiers des montagnes. ³ Les enfants d'Israël, les voyant fuir, se mirent à leur poursuite; ils descendirent en sonnant de la trompette et en poussant de grands cris derrière eux. ⁴ Et comme les Assyriens fuyaient dispersés, et en toute hâte, les enfants d'Israël, qui les poursuivaient réunis en un seul corps, taillaient en pièces tous ceux qu'ils pouvaient atteindre. ⁵ En même temps Ozias envoya des messages dans toutes les villes et dans toutes les campagnes d'Israël. ⁶ Ainsi chaque village et chaque ville, ayant fait prendre les armes à l'élite de leurs jeunes gens, les envoyèrent après les Assyriens, et ils les poursuivirent à la pointe de l'épée jusqu'à leur extrême frontière. ⁷ Ceux qui étaient restés à Béthulie entrèrent dans le camp des Assyriens, emportèrent le butin que les Assyriens avaient abandonné dans leur fuite, et en revinrent tout chargés.

Action de grâce à Béthulie

⁸ D'autre part, ceux qui, après la victoire, retournèrent à Béthulie, amenèrent avec eux tout ce qui avait appartenu aux Assyriens, des bestiaux, sans nombre, des animaux de trait et tout leur bagage, en sorte que, tous, depuis le plus petit jusqu'au plus grand, s'enrichirent de leurs dépouilles.

⁹ Joakim, le grand prêtre, vint de Jérusalem à Béthulie, avec tous ses anciens, pour voir Judith.

¹⁰ Lorsqu'elle sortit pour aller au devant de lui, tous la bénirent d'une seule voix, en disant: " Tu es la gloire de Jérusalem; tu es la joie d'Israël; tu es l'honneur de notre peuple.

¹¹ Car tu as montré une âme virile, et ton coeur a été plein de vaillance. Parce que tu as aimé la chasteté et que, après avoir perdu ton mari, tu n'as pas voulu en connaître un autre, la main du Seigneur t'a revêtue de force, et tu seras bénie éternellement. " ¹² Tout le peuple répondit: " Ainsi soit-il! Ainsi soit-il! " ¹³ Trente jours suffirent à peine au peuple d'Israël pour recueillir les dépouilles des Assyriens.

¹⁴ Tout ce qu'on reconnut avoir appartenu à Holoferne, l'or et l'argent, les vêtements, les pierres précieuses et tous les objets divers, on le donna à Judith, et tout cela lui fut abandonné par le peuple. ¹⁵ Et tout le peuple se réjouit, avec les femmes, les jeunes filles et les jeunes gens, au son des harpes et des cithares.

Cantique de Judith

¹⁶ ¹ Alors Judith chanta ce cantique au Seigneur, en disant:

² " Célébrez le Seigneur au son des tambourins, chantez le Seigneur avec les cymbales, modulez en son honneur un cantique nouveau, exaltez et acclamez son nom

³ Le Seigneur met fin aux guerres; le Seigneur est son nom!

⁴ Il a dressé son camp au milieu de son peuple, pour nous délivrer des mains de tous nos ennemis.

⁵ Assur est venu des montagnes, du côté de l'Aquilon, avec les myriades de ses guerriers; leurs multitude arrêtaient les torrents, et leurs chevaux couvraient les vallées.

⁶ Il se promettait de ravager par le feu mon territoire, d'immoler par l'épée mes jeunes gens, de faire de mes enfants un butin, de mes vierges des captives.

⁷ Mais le Seigneur tout-puissant l'a couvert d'ignominie; il l'a livré aux mains d'une femme, et elle en a triomphé.

⁸ Leur héros n'est point tombé sous les coups des jeunes gens; les géants à haute stature ne se sont pas mesurés avec lui. C'est Judith, la fille de Mérari, qui l'a renversé par la beauté de son visage.

⁹ Elle s'est dépouillée des vêtements de son veuvage; elle s'est parée de ses vêtements de fête, pour le triomphe des enfants d'Israël;

¹⁰ elle a fait couler sur son visage une huile parfumée, elle a disposé sous le turban les boucles de sa chevelure. Elle a revêtu une robe neuve pour le séduire.

¹¹ L'éclat de sa chaussure a ébloui ses yeux, sa beauté a rendu son âme captive, et elle lui a tranché la tête avec l'épée.

¹² Les Perses ont frémi de sa vaillance, les Mèdes de son audace;

¹³ le camp des Assyriens a retenti de hurlements; quand se sont montrés les miens, exténués et desséchés par la soif.

¹⁴ Des fils de jeunes femmes les ont transpercés et les ont tués comme des enfants qui

s'enfuient. Ils ont péri dans le combat, devant la face du Seigneur mon Dieu.

¹⁵ Chantons un cantique au Seigneur, chantons au Seigneur un cantique nouveau: Maître souverain, Seigneur, vous êtes grand, et magnifique dans votre puissance, et nul ne peut vous surpasser. ¹⁷ Que toutes vos créatures vous servent, parce que vous avez parlé, et tout a été fait; vous avez envoyé votre esprit, et tout a été créé, et nul ne peut résister à votre voix.

Action de grâce à Jérusalem

¹⁸ Les montagnes, ainsi que les eaux, sont agitées sur leurs bases, les pierres se fondent comme la cire, devant votre face; ¹⁹ mais ceux qui vous craignent sont grands devant vous en toutes choses. ²⁰ Malheur à la nation qui s'élève contre mon peuple! Car le Seigneur, le Tout-Puissant, se vengera d'elle, il la visitera au jour du jugement,

3. Epilogue

²¹ il livrera leur chair au feu et aux vers, afin qu'ils brûlent et qu'ils éprouvent ce supplice éternellement. " ²² Après cette victoire, tout le peuple se rendit à Jérusalem pour adorer le Seigneur et, aussitôt qu'ils furent purifiés, ils offrirent tous les holocaustes et acquittèrent leurs vœux et leurs promesses. ²³ Judith offrit toutes les armes d'Holoferne, que le peuple lui avait données, et le rideau qu'elle avait elle-même enlevé du lit, en anathème d'oubli. ²⁴ Tout le peuple était dans l'allégresse en face du sanctuaire, et la joie de cette victoire fut célébrée avec Judith pendant trois mois. ²⁵ Ces jours de fête étant passés, chacun retourna dans sa maison; Judith fut honorée dans Béthulie, et elle jouit d'un grand renom dans tout le pays d'Israël. ²⁶ Joignant au courage la chasteté, elle ne connut point d'homme le reste de sa vie, depuis la mort de Manassès, son mari. ²⁷ Les jours de fête, elle paraissait magnifiquement parée. ²⁸ Après avoir demeuré cent cinq ans dans la maison de son mari et donné la liberté à sa servante, elle mourut et fut inhumée à Béthulie avec son mari; ²⁹ et tout le peuple la pleura pendant sept jours. ³⁰ Dans tout le cours de sa vie et après sa mort, il n'y eut personne, pendant de longues années, qui troubla la paix d'Israël. ³¹ Le jour de fête institué en souvenir de cette victoire est compté par les Hébreux au nombre des saints jours, et il est célébré par les Juifs depuis ce temps-là jusqu'aujourd'hui. La traduction contenue dans cette édition de la bible Crampon suit la Vulgate (version latine d'un manuscrit chaldéen), mais tient aussi compte des différents manuscrits grecs.

Judith (CP) 11

Citations de
DS 2301-2331:

Magistère

Dei Verbum:
10

Esdras (CP) 1

Livre d'Esdras

Édit de Cyrus

1 ¹ La première année de Cyrus, roi de Perse, pour accomplir la parole de Yahweh, qu'il avait dite par la bouche de Jérémie. Yahweh excita l'esprit de Cyrus, roi de Perse, qui fit faire de vive voix et par écrit cette proclamation dans tout son royaume: ² "Ainsi dit Cyrus, roi de Perse: Yahweh, le Dieu du ciel, m'a donné tous les royaumes de la terre, et il m'a dit de lui bâtir une maison à Jérusalem, qui est en Juda. ³ Qui d'entre vous est de son peuple? Que son Dieu soit avec lui, et qu'il monte à Jérusalem, qui est en Juda, et bâtisse la maison de Yahweh, Dieu d'Israël! C'est le Dieu qui est à Jérusalem. ⁴ Qu'à tous ceux qui restent de Juda, en tous les séjours où ils demeurent, les gens de ce séjour viennent en aide par de l'argent, de l'or, des effets et du bétail, avec des dons volontaires, pour la maison de Dieu qui est à Jérusa-lem."

Premier retour des déportés

⁵ Les chefs de famille de Juda et de Benjamin, les prêtres et les lévites, tous ceux dont Dieu excita l'esprit, se levèrent pour aller bâtir la maison de Yah-weh, qui est à Jérusalem. ⁶ Tous leurs voisins les aidèrent avec des objets d'argent, de l'or, des effets, du bétail et des choses précieuses, sans compter toutes les offrandes volontaires. ⁷ Le roi Cyrus enleva les ustensiles de la maison de Yah-weh, que Nabuchodonosor avait enlevés de Jérusalem et placés dans la maison de son dieu. ⁸ Cyrus, roi de Perse, les confia aux mains de Mithridate, le trésorier, qui les transmit en les comptant à Sassabasar, le prince de Juda. ⁹ En voici le nombre: trente bassins d'or, mille bassins d'argent, vingt-neuf couteaux, ¹⁰ trente coupes d'or, quatre cent dix coupes d'argent de second ordre, et mille autres ustensiles. ¹¹ Tous les objets d'or et d'argent étaient au nombre de cinq mille quatre cents. Sassabasar emporta le tout, lorsque les exilés furent ramenée de Babylone à Jérusalem.

Liste des déportés revenus avec Zorobabel

2 ¹ Voici les gens de la province qui revinrent de l'exil,-- ceux que Nabuchodonosor, roi de Babylone, avait emmenés captifs à Babylone, et qui retournèrent à Jérusalem et en Juda, chacun dans sa ville,--

2 qui revinrent avec Zorobabel, Josué, Néhémie, Saraïas, Rahélaïas, Mardo-chée, Belsan, Mesphar, Béguai, Réhum, Baana. Nombre des hommes du peuple d'Israël:

3 les fils de Pharos, deux mille cent soixante-douze;

4 les fils de Saphatias, trois cent soixante-douze;

5 les fils d'Aréa, sept cent soixante-quinze;

6 les fils de Phahath-Moab, des fils de Josué et de Joab, deux mille huit cent douze;

7 les fils d'Elam, mille deux cent cinquante-quatre;

8 les fils de Zétua, neuf cent quarante-cinq;

9 les fils de Zachai, sept cent soixante;

10 les fils de Baril, six cent quarante-deux;

11 les fils de Bébaï, six cent vingt-trois;

12 les fils d'Azgad, mille deux cent vingt-deux;

13 les fils d'Adonicam six cent soixante-six;

14 les fils de Béguai, deux mille cinquante-six;

15 les fils d'Adin, quatre cent cinquante- quatre;

16 les fils d'Ater, de la famille d'Ezéchias, quatre-vingt-dix-huit;

17 les fils de Bésai, trois cent vingt-trois;

18 les fils de Jora, cent douze;

19 les fils de Hasum deux cent vingt-trois;

20 les fils de Gebbar, quatre-vingt-quinze;

21 les fils de Bethléem, cent vingt-trois;

22 les gens de Nétopha, cinquante-six;

23 les gens d'Anathoth, cent vingt-huit;

24 les fils d'Azma-veth, quarante-deux;

25 les fils de Cariathiarim, de Céphira et de Béroth, sept cent quarante-trois;

26 les fils de Rama et de Gabaa, six cent vingt et un;

27 les gens de Machmas, cent vingt-deux;

28 les gens de Béthel et de Haï, deux cent vingt trois;

29 les fils de Nébo, cinquante-deux;

30 les fils de Megbis, cent cinquante-six;

31 les fils de l'autre Elam, mille deux cent cinquante-quatre;

32 les fils de Harim, trois cent vingt;

33 les fils de Lod, de Hadid et d'Ono, sept cent vingt-cinq;

34 les fils de Jéricho, trois cent quarante-cinq;

35 les fils de Senaa, trois mille six cent trente.

- 36 Prêtres: les fils de Iadaïas, de la maison de Josué, neuf cent soixante-treize;
37 les fils d'Emmer, mille cinquante-deux;
38 les fils de Phashur, mille deux cent quarante sept;
39 les fils de Hanoi, mille dix-sept.
40 Lévites: les fils de Josué et de Ced-miel, des fils d'Oduïas, soixante-qua-torze.
41 Chantres: les fils d'Asaph, cent vingt- huit.
42 Fils des portiers: les fils de Sellum, les fils d'Ater, les fils de Telmon, les fils d'Accub, les fils de Hatita, les fils de Sobaï, en tout cent trente-neuf.
43 Nathinéens: les fils de Siha les fils de Hasupha, les fils de Tabbaoth,
44 les fils de Céros, les fils de Siaa, les fils de Phadon, les fils de Lébana,
45 les fils de Hagaba, les fils d'Accub,
46 les fils de Hagab, les fils de Selmaï,
47 les fils de Hanan, les fils de Gaddel, les fils de Gaher, les fils du Raaïa,
48 les fils de Rasin, les fils de Nécodá, les fils de Gazam,
49 les fils d'Aza, les fils de Phaséa, les fils de Besée,
50 les fils d'Azéna, les fils de Munim, les fils de Néphusim,
51 les fils de Bachuc, les fils de Hacupha, les fils de Harhur,
52 les fils de Besluth, les fils de Mahida, les fils de Harsa, les fils de Bercos,
53 les fils de Sisara, les fils de Théma,
54 les fils de Nasia, les fils de Hatipha.
55 Fils des serviteurs de Salomon: les fils de Sotaï, les fils de Sophéret, les fils de Pharuda,
56 les fils de Jala, les fils de Dercon, les fils de Geddel,
57 les fils de Saphatia, les fils de Hatil, les fils de Phochéreth-Asebaim, les fils d'Ami.
58 Total des Nathinéens et des fils des serviteurs de Salomon: trois cent quatre-vingt-douze.
59 Voici ceux qui partirent de Thel Méla, Thel-Harsa, Chérub, Addon, Emmer, et qui ne purent pas faire connaître leur maison paternelle et leur race, pour montrer qu'ils étaient d'Israël:
60 les fils de Dalaias, les fils de Tobie, les fils de Nécodá, six cent cinquante-deux.
61 Et parmi les fils des prêtres: les fils de Ho-bia, les fils d'Accos, les fils de Berzellai, qui avait pris pour femme une des filles de Berzellai, le Galaadite, et fut appelé de leur nom.
62 Ils cherchèrent leur titre attestant leurs généalogies, mais on ne le trouva point; ils furent déclarés impurs et exclus du sacerdoce,
63 et le gouverneur leur interdit de manger des choses très saintes, jusqu'à ce qu'un prêtre se levât pour consulter Dieu par l'Urim et le Thummim.
64 L'assemblée tout entière était de quarante-deux mille trois cent soixante personnes, ⁶⁵
sans compter leurs serviteurs et leurs servantes, qui étaient au nombre de sept mille trois cent trente-sept; parmi eux se trouvaient deux cents chanteurs et chanteuses. ⁶⁶ Ils avaient

sept cent trente-six chevaux, deux cent quarante-cinq mulets, ⁶⁷ quatre cent trente-cinq chameaux et six mille sept cent vingt ânes.

⁶⁸ Plusieurs des chefs de famille, en arrivant à la maison de Yahweh, qui est à Jérusalem, firent des offrandes volontaires pour la maison de Dieu, afin qu'on la relevât à sa place. ⁶⁹ Ils donnèrent au trésor de l'oeuvre, selon leurs moyens, soixante et un mille dariques d'or, cinq mille mines d'argent, et cent tuniques sa-cerdotales.

⁷⁰ C'est ainsi que les prêtres et les lévites, des gens du peuple, les chantres, les por-tiers et les Nathinéens s'établirent dans leurs villes; et tout Israël habita dans ses villes.

Relèvement de l'autel; reprise du culte

³ ¹ Le septième mois étant arrivé, et les enfants d'Israël étant établis dans les villes, le peuple s'assembla comme un seul homme à Jérusalem. ² Josué, fils de Josédec, avec ses frères, les prêtres, et Zorobabel, fils de Salathiel, avec ses frères, se leverent et bâtirent l'autel du Dieu d'Israël pour y offrir des holocaustes, selon ce qui est écrit dans la loi de Moïse, l'homme de Dieu. ³ Ils établirent l'autel sur ses anciens fondements, car ils étaient dans la terreur devant les peuples du pays, et ils y offrirent des holocaustes à Yah-weh, les holocaustes du matin et du soir. ⁴ Ils célébrèrent la fête des Tabernacles, comme il est écrit, et ils offrirent jour par jour les holocaustes, selon le nombre prescrit par la loi pour chaque jour. ⁵ Après cela, ils offrirent l'holocauste perpétuel, les holocaustes des néoménies et de toutes les fêtes consacrées à Yahweh, et ceux de quiconque faisait une offrande volontaire à Yah-weh. ⁶ Dès le premier jour du septième mois, ils avaient commencé à offrir des holocaustes à Yahweh, mais les fondements du temple de Yahweh n'étaient pas encore posés. ⁷ On donna de l'argent aux tailleurs de pierres et aux charpentiers; on donna aussi des vivres, des boissons et de l'huile aux Sidoriens et aux Tyriens, pour qu'ils amenassent par mer jusqu'à Joppé des bois de cèdre du Liban, suivant l'autorisation qu'on avait eue de Cyrus, roi de Perse.

⁸ La seconde année de leur arrivée à la maison de Dieu à Jérusalem, le second mois, Zorobabel, fils de Salathiel, et Josué, fils de Josédec, avec le reste de leurs frères, les prêtres et les lévites, et tous ceux qui étaient revenus de la captivité à Jérusalem, se mirent à l'oeuvre et établirent les lévites de vingt ans et au-dessus pour diriger les travaux de la maison de Yahweh. ⁹ Josué, avec ses fils et ses frères, Cedmiel, avec ses fils, fils de Juda, se disposèrent unanimement à diriger ceux qui travaillaient à l'oeuvre, dans la maison du Dieu; de même les fils de Hénadad, avec leurs fils et leurs frères, c'étaient tous des lévites.

Pose des fondements du temple

¹⁰ Lorsque les ouvriers posèrent les fondements du temple de Yahweh, on fit assister les prêtres en costume, avec les trompettes, et les lévites, fils d'Asaph, avec les cymbales, pour célébrer Yahweh, d'après les ordonnances de David, roi d'Israël.

¹¹ Ils se mirent à célébrer et à louer Yahweh: "Car il est bon, car sa miséricorde pour Israël subsiste à jamais!" Et tout le peuple poussait de grands cris de joie pour célébrer Yahweh,

parce qu'on po-sait les fondements de la maison de Yah-weh.¹² Beaucoup de prêtres et de lévites, et de chefs de famille âgés, qui avaient vu la première maison, pleuraient à haute voix, pendant qu'on posait sous leurs yeux les fondements de cette maison; et beaucoup poussaient des cris de joie et d'allé-gresse.¹³ Et le peuple ne pouvait distinguer le bruit des cris de joie d'avec celui des gémissements du peuple, car le peuple pou-sait de grands cris, dont le son s'entendait au loin.

Interruption de la construction du Temple

4¹ Lorsque les ennemis de Juda et de Benjamin apprirent que les fils de la captivité bâtissaient un temple à Yahweh, le Dieu d'Israël,² ils vinrent auprès de Zorobabel et des chefs de famille, et leur dirent: "Laissez-nous bâtir avec vous; car, comme vous, nous honorons votre Dieu, et nous lui offrons des sacri-fices depuis le temps d'Asarhaddon, roi d'Assvrie, qui nous a fait monter ici."³ Mais Zorobabel, Jjosué et les autres chefs des familles d'Israël leur répondirent: "Il ne convient pas que vous et nous, nous bâtissions ensemble la maison de notre Dieu; mais nous la bâtirons nous seuls à Yahweh, le Dieu d'Israël, comme nous l'a ordonné le roi Cyrus, roi de Perse."

4 Alors le peuple du pays se mit à décourager le peuple de Juda, l'intimidant dans son travail.

5 Il acheta contre lui des conseillers pour faire échouer son entre-prise. Il en fut ainsi pendant toute la vie de Cyrus, roi de Perse, et jusqu'au règne de Darius, roi de Perse.

Correspondance contre la reconstruction de Jérusalem

6 Et sous le règne d'Assuérus, au commencement de son règne, ils écrivirent une lettre d'accusation contre les habi-tants de Juda et de Jérusalem.⁷ Et du temps d'Artaxerxès, Bésélam, Mithridate, Tabéel et le reste de leurs compagnons écrivirent à Artaxerxès, roi de Perse; le texte de la lettre fut écrit en caractère araméen et traduit en araméen.⁸ Réhum, gouverneur, et Samsaï, secré-taire, écrivirent à Artaxerxès, au sujet de Jérusalem, une lettre ainsi conçue:

9 "Alors Réhum, gouverneur, Samsaï, se-crétaire, et le reste de leurs compagnons, ceux de Din, d'Apharsathach, de Ter-phal, d'Apharsa, d'Erchua, de Babylone, de Suse, de Déha, d'Elam,¹⁰ et le reste des peuples que le grand et illustre Asna-phar a transportés et établis dans la ville de Samarie et autres lieux d'au delà du fleuve, etc."

11 Voici la copie de la lettre qu'ils en-voyèrent au roi Artaxerxès "Tes serviteurs, les gens d'au delà du fleuve, etc.

12 "Que le roi sache que les Juifs qui sont montés de chez toi parmi nous sont venus à Jérusalem; ils rebâtissent la ville rebelle et méchante, en relèvent les murs et en restaurent les fondements.¹³ Que le roi sache donc que, si cette ville est rebâtie et si ses murs sont relevés, ils ne paieront ni impôt, ni tribut, ni droit de passage, ce qui causera un dommage aux rois.¹⁴ Or, comme nous mangeons le sel du palais et qu'il ne nous paraît pas

convenable de voir mépriser le roi, nous envoyons au roi des informations à ce sujet. Qu'on fasse des recherches dans le livre des annales de tes pères, et tu trouveras dans le livre des annales et tu sauras que cette ville est une ville rebelle, causant des dommages aux rois et aux provinces, et qu'on s'y livre à la ré-volte depuis les temps anciens. C'est pour cela que cette ville a été détruite. ¹⁶ Nous faisons savoir au roi que, si cette ville est rebâtie et si ses murs sont relevés, par cela même tu ne posséderas plus rien au delà du fleuve."

¹⁷ Le roi envoya celle réponse à Réhum, gouverneur, à Samsaï, secrétaire, et au reste de leurs compagnons, demeurant à Samarie et aux autres lieux d'au-delà du fleuve: "Salut, etc.

¹⁸ "La lettre que vous nous avez envoyée a été lue distinctement devant moi. ¹⁹ J'ai donné un ordre, et on a fait des recherches, et l'on a trouvé que, dès les temps anciens, cette ville s'est soulevée contre les rois et qu'on s'y est livré à la sédi-tion et à la révolte. ²⁰ Il y eut à Jérusalem des rois puissants, maîtres de tout le pays d'au delà du fleuve; et on leur payai t impôt, tribut et droit de passage. ²¹ En consé-quence, donnez ordre de faire cesser les travaux de ces gens, afin que cette ville ne se rebâtisse point, jusqu'à ce que je donne un ordre à ce sujet. ²² Gardez-vous de mettre en cela de la négligence, de peur que le mal n'augmente au détriment des rois."

²³ Alors, dès que la copie de la lettre du roi Artaxerxès eut été lue devant Réhum, Samsaï, secrétaire, et leurs compagnons, ils se rendirent avec hâte à Jérusalem vers les Juifs, et il leur firent cesser le travail par violence et par force.

²⁴ Alors s'arrêta l'ouvrage de la maison de Dieu à Jérusalem, et il fut interrompu jusqu'à la seconde année du règne de Da-rius, roi de Perse.

Reprise des travaux

¹ Les prophètes Aggée, le prophète, et Zacharie, fils d'Addo prophétisèrent aux Juifs qui étaient en Juda et à Jérusalem, au nom du Dieu d'Israël, qui était sur eux. ² Alors Zorobabel, fils de Salathiel, et Josué, fils de Josédec, se levèrent et recommen-cèrent à bâtir la maison de Dieu à Jérusalem, et avec eux étaient les prophètes de Dieu qui les assistaient.

Intervention du gouverneur Thathnai

³ Dans le même, Thathanai, gouverneur d'au delà du fleuve, Stharbusanai et leurs compagnons vinrent les trouver et leur parlèrent ainsi: "Qui vous a donné l'autorisation de bâtir cette maison et de relever ces murs?" ⁴ Alors nous leur parlâmes en leur disant les noms des hommes qui construisaient cet édifice. ⁵ Mais l'oeil de leur Dieu était sur les anciens des Juifs; et on ne leur fit pas cesser les travaux jusqu'à ce que le rapport fût parvenu à Darius et que revint une lettre à ce sujet.

⁶ Copie de la lettre qu'envoyèrent au roi Darius Thathanai, gouverneur d'au-delà du fleuve, Stharbusanai et leurs compa-gnons d'Arphasach, demeurant au delà du fleuve.

⁷ Ils lui envoyèrent un rapport, et voici ce qui y était écrit: "Au roi Darius, salut parfait!

⁸ "Que le roi sache que nous sommes allés dans la province de Juda, à la maison du grand

Dieu. Elle se construit en pierres énormes, et le bois se pose dans les murs; ce travail est poussé avec diligence et prospère sous leurs mains. ⁹ Alors nous avons interrogé ces anciens et nous leur avons ainsi parlé: "Qui vous a donné l'autorisation de bâtir cette maison et de relever ces murs?" ¹⁰ Nous leur avons aussi demandé leurs noms pour te les faire connaître, afin de mettre par écrit les noms des hommes qui sont à leur tête. ¹¹ Voici la réponse qu'ils nous ont faite: "Nous sommes les serviteurs du Dieu du ciel et de la terre, et nous rebâtissons la maison qui a été construite jadis, il y a bien des années, et qu'avait bâtie et achevée un grand roi d'Israël. ¹² Mais, après que nos pères eurent irrité le Dieu du ciel, il les livra entre les mains de Nabuchodonosor, roi de Babylone, le Chaldéen, qui détruisit cette maison et emmena le peuple captif à Bahylone. ¹³ Toutefois, la première année de Cyrus, roi de Bahylone, le roi Cyrus rendit un décret permettant de rebâtir cette maison de Dieu. ¹⁴ Et même le roi Cyrus retira du temple de Babylone les ustensiles d'or et d'argent de la maison de Dieu, que Nabuchodonosor avait enlevés du temple qui était à Jérusalem et transportés dans le temple de Babylone; ils furent remis au nommé Sassabasar, qu'il était gouverneur. ¹⁵ Et il lui dit: Prends ces ustensiles, va les déposer dans le temple qui est à Jérusalem, et que la maison de Dieu soit rebâtie sur son emplacement. ¹⁶ Alors ce Sassabasar est venu, et il a posé les fondements de la maison de Dieu qui est à Jérusalem; depuis lors jusqu'à présent, elle se construit, et elle n'est pas achevée."

¹⁷ Main-tenant, si le roi le trouve bon, que l'on fasse des recherches dans la maison des trésors du roi, là à Babylone, pour savoir s'il existe un décret rendu par le roi Cyrus, permettant de bâtir cette maison de Dieu à Jérusalem. Puis, que le roi nous transmette sa volonté à cet égard."

Découverte de l'édit de Cyrus

⁶ ¹ Alors le roi Darius rendit un décret et l'on fit des recherches dans la maison des archives, où étaient déposés les trésors, à Babylone. ² Et l'on trouva à Ecbatane, la forteresse qui est en la province de Médie, un rouleau sur lequel était écrit le document suivant:

³ "La première année du roi Cyrus, le roi Cyrus a donné cet ordre: que la maison de Dieu qui est à Jérusalem, que cette maison soit rebâtie pour être un lieu où l'on offre des sacrifices, et que les fondations soient solidement posées. Sa hauteur sera de soixante coudées et sa largeur de soixante coudées. ⁴ Il y aura trois rangées de pierre de taille et une rangée de bois; la dépense sera payée par la maison du roi. ⁵ En outre, on rendra les ustensiles d'or et d'argent de la maison de Dieu, que Nabuchodonosor avait enlevés du temple qui est à Jérusalem, et ils seront transportés au temple qui est à Jérusalem, à la place où ils étaient, et tu les déposeras dans la maison de Dieu."

Autorisation de poursuivre les travaux

⁶ "... Maintenant, Thathanai, gouverneur d'au delà du fleuve, Stharbazanai et vos compagnons d'Apharsach, qui êtes au delà du fleuve, tenez-vous éloignés de là, ⁷ et laissez continuer les travaux de cette maison de Dieu; que le gouverneur des Juifs et les anciens

des Juifs rebâtissent cette maison de Dieu sur son ancien emplacement. ⁸ Voici l'ordre que je donne touchant ce que vous devez faire avec ces anciens des Juifs pour rebâtir cette maison de Dieu: sur les biens du roi, provenant des impôts d'au delà du fleuve, la dépense sera exactement payée à ces hommes, afin qu'il n'y ait pas d'interruption. ⁹ Ce qui sera nécessaire pour les holocaustes du Dieu du ciel, jeunes taureaux, béliers et agneaux, froment, sel, vin et huile, selon l'ordonnance des prêtres qui sont à Jérusalem, leur sera donné jour par jour, sans faute, ¹⁰ afin qu'ils offrent des sacrifices d'agréable odeur au Dieu du ciel, et qu'ils prient pour la vie du roi et de ses fils. ¹¹ Je donne aussi cet ordre: Si quelqu'un change cette parole, qu'on arrache de sa maison une poutre, qu'il y soit suspendu et attaché, et qu'à cause de cela l'on fasse de sa maison un tas d'immondices. ¹² Que le Dieu qui fait résider là son nom renverse tout roi et tout peuple qui étendraient la main pour changer ce décret et détruire cette maison de Dieu qui est à Jérusalem! Moi, Darius, j'ai donné cet ordre: qu'il soit ponctuellement exécuté. "

Achèvement des travaux

¹³ Alors Thathanai, gouverneur d'au delà du fleuve, Stharbazanai et leurs compagnons se conformèrent ponctuellement à l'ordre que le roi Darius leur avait envoyé. ¹⁴ Et les anciens d'Israël se mirent à bâtir et firent des progrès, soutenus par les prophéties d'Aggée, le prophète, et de Zacharie, fils d'Addo. Ils bâtirent et achevèrent, d'après l'ordre du Dieu d'Israël et d'après l'ordre de Cyrus, de Darius et d'Artaxerxès, roi de Perse. ¹⁵ On acheva cette maison le troisième jour du mois d'Adar, dans la sixième année du règne du roi Darius.

Dédicace

¹⁶ Les enfants d'Israël, les prêtres et les lévites, et le reste des fils de la captivité, firent avec joie la dédicace de cette maison de Dieu. ¹⁷ Ils offrirent, pour la dédicace de cette maison de Dieu, cent taureaux, deux cents béliers, quatre cents agneaux, et, comme victimes pour le péché, en faveur de tout Israël, douze boucs, d'après le nombre des tribus d'Israël. ¹⁸ Ils établirent les prêtres selon leurs divisions et les lévites selon leurs classes pour le service du Dieu qui est à Jérusalem, comme il est écrit dans le livre de Moïse.

La Pâque de 515

¹⁹ Les fils de la captivité célébrèrent la Pâque le quatorzième jour du premier mois. ²⁰ Car les prêtres et les lévites sans exception s'étaient purifiés; tous étaient purs; et ils immolèrent la Pâque pour tous les fils de la captivité, pour leurs frères les prêtres et pour eux-mêmes. ²¹ Les enfants d'Israël revenus de la captivité mangèrent la Pâque, ainsi que tous ceux qui s'étaient séparés de l'impureté des nations du pays pour se joindre à eux afin de chercher Yahweh, le Dieu d'Israël. ²² Ils célébrèrent avec joie pendant sept jours la fête des Azymes; car Yahweh les avait réjouis en tournant vers eux le cœur du roi d'Assyrie, pour soutenir leurs mains dans l'oeuvre de la maison de Dieu, du Dieu d'Israël.

Esdras

7 ¹ Après ces événements, sous le règne d'Artaxerxès, roi de Perse, Esdras, fils de Saraïas, fils d'Azarias, fils d'Helcias, ² fils de Sellum, fils de Sadoc, fils d'Achitob, ³ fils d'Amarias, fils d'Azarias, fils de Maraïoth, ⁴ fils de Zarahias, fils d'Ozi, ⁵ fils de Bocci, fils d'Abisué, fils de Phinéas, fils d'Eléazar, fils d'Aaron, le grand prêtre, ⁶ -- cet Esdras monta de Babylone: c'était un scribe versé dans la loi de Moïse, qu'a donnée Yahweh, le Dieu d'Israël. Comme la main de Yah-weh, son Dieu, était sur lui, le roi lui accorda tout ce qu'il avait demandé. ⁷ Plusieurs des enfants d'Israël, des prê-tres et des lévites, des chantres, des por-tiers et des Nathinéens montèrent aussi à Jérusalem, la septième année du roi Artaxerxès. ⁸ Esdras arriva à Jérusalem le cinquième mois de la septième année du roi. ⁹ C'est le premier jour du premier mois qu'il commença à monter de Baby-lone, et c'est le premier jour du cinquième mois qu'il arriva à Jérusalem, la main bienfaisante de son Dieu étant sur lui. ¹⁰ Car Esdras avait appliqué son coeur à étudier la loi de Yahweh, à la mettre en pratique, et à enseigner en Israël les préceptes et les ordonnances.

Ordre d'Artaxerxès

11 Voici la copie de la lettre que le roi Artaxerxès donna à Esdras, le prêtre et le scribe, scribe instruit des paroles de la loi de Yahweh et de ses préceptes, concernant Israël:

12 "Artaxerxès, roi des rois, à Esdras, prêtre et scribe versé dans la loi du Dieu du ciel, etc.

13 J'ai donné ordre pour que tous ceux du peuple d'Israël, de ses prêtres et de ses lévites, résidant dans mon royaume, qui désirent aller à Jérusalem, y aillent avec toi. ¹⁴ Car tu es envoyé par le roi et ses sept conseillers pour inspecter Juda et Jérusalem d'après la loi de ton Dieu, laquelle est dans ta main, ¹⁵ et pour porter l'argent et l'or que le roi et ses conseil-lers ont spontanément offerts au Dieu d'Israël, dont la demeure est à Jérusa-lem, ¹⁶ ainsi que tout l'or et l'argent que tu trouveras dans toute la province de Babylone, avec les dons volontaires du peuple et des prêtres, librement offerts pour la maison de leur Dieu à Jérusalem. ¹⁷ C'est pourquoi tu auras soin d'acheter avec cet argent des taureaux, des béliers, des agneaux, et ce qui est nécessaire pour les oblations et les libations qui les accompagnent, et tu les offriras sur l'autel de la maison de votre Dieu, qui est à Jérusalem.

18 Vous ferez, avec le reste de l'argent et de l'or, ce qui vous paraîtra bon, à toi et à tes frères, en vous conformant à la volonté de votre Dieu. ¹⁹ Dépose devant le Dieu de Jérusalem les ustensiles qui te sont donnés pour le service de la maison de ton Dieu. ²⁰ Et le reste de ce qui est nécessaire à la maison de ton Dieu, et que tu auras à fournir, tu le fourniras après l'avoir reçu de la maison des trésors du roi. ²¹ Et moi, le roi Artaxerxès, je donne ordre à tous les trésoriers d'au delà du fleuve que tout ce qu'Esdras, prêtre et scribe, versé dans la loi du Dieu du ciel, vous demandera, soit exactement exécuté: ²² jusqu'à cent talents d'argent, cent cors de froment, cent baths de vin, cent baths d'huile, et du sel à

discrétion. ²³ Que tout ce qui est ordonné par le Dieu du ciel soit ponctuellement accompli pour la maison du Dieu du ciel, afin que sa colère ne vienne pas sur le royaume du roi et de ses fils. ²⁴ Nous vous faisons savoir aussi qu'en ce qui concerne tous les prêtres, lévites, chantres, portiers, Nathinéens et serviteurs quelconques de cette maison de Dieu, il n'est pas permis de lever sur eux ni impôt, ni tribut, ni droit de passage.

²⁵ Et toi, Esdras, selon la sagesse de ton Dieu, qui est dans ta main, établis des juges et des magistrats qui rendent la justice à tout le peuple d'au delà du fleuve, à tous ceux qui connaissent les lois de ton Dieu, et enseigne-les; à ceux qui ne les connaissent pas. ²⁶ Qui-conque n'exécutera pas la loi de ton Dieu et la loi du roi, qu'il soit fait de lui exacte justice, soit par la mort, soit par le bannissement, soit par une amende, soit par la prison."

Prière d'Esdras

²⁷ Béni soit Yahweh, le Dieu de nos pères, qui a mis ainsi au coeur du roi de glorifier la maison de Yahweh qui est à Jérusalem, ²⁸ et qui a tourné sur moi la bienveillance du roi, de ses conseillers et de tous les plus puissants officiers du roi! Et je pris courage parce que la main de Yahweh mon Dieu était sur moi, et je ras-semblai les chefs d'Israël, afin qu'ils partissent avec moi.

Les compagnons d'Esdras

⁸ ¹ Voici les chefs de famille - avec leur généalogie, - de ceux qui montèrent avec moi de Babylone, sous le règne du roi Artaxerxès. ² Des fils de Phinéas, Gersom; des fils d'Ithamar, Daniel; des fils de David, Hattus, ³ qui descendait de Séchéniás; des fils de Pharos, Zacharie, et avec lui cent cinquante mâles inscrits dans le registre de famille. ⁴ Des fils de Phahath-Moab, Elioénaï, fils de Zaréhias, et avec lui deux cents mâles; ⁵ des fils de Séchéniás, fils d'Ezéchiél, et avec lui trois cents mâles; ⁶ des fils d'Adan, Abed, fils de Jonathan, et avec lui cinquante mâles; ⁷ des fils d'Alam, Isaïe, fils d'Athalias, et avec lui soixante-dix mâles; ⁸ des fils de Saphatias, Zébédias, fils de Michaël, et avec lui quatre-vingts mâles; ⁹ des fils de Joab, Obédias, fils de Jéhiel, et avec lui deux cent dix-huit mâles; ¹⁰ des fils de Selomith, fils de Joséphias, et avec lui cent soixante mâles; ¹¹ des fils de Bébaï, Zacharie, fils de Bébaï, et avec lui vingt-huit mâles; ¹² des fils d'Azgad, Johanan, fils d'Eccétan, et avec lui cent dix mâles; ¹³ des fils d'Adonicam, les derniers, dont voici les noms: Eliphélet, Jéhiel et Samaïas, et avec eux soixante mâles; ¹⁴ des fils de Béguai, Uthai et Zachur, et avec eux soixante-dix mâles.

¹⁵ Je les rassemblai près de la rivière qui coule vers Ahava, et nous campâmes là trois jours. Ayant porté mon attention sur le peuple et sur les prêtres, je ne trouvai là aucun des fils de Lévi. ¹⁶ Alors je fis appeler les chefs Eliézer, Ariel, Séméias, Elnathan, Jarib, un autre Elnathan, Nathan, Zacharie et Mosollam, ainsi que les docteurs Joïarib et Elnathan. ¹⁷ Je les

envoyai vers le chef Eddo, à l'endroit appelé Chasphia, et je mis dans leur bouche les paroles qu'ils devaient dire à Eddo et à ses frères les Nathinéens qui étaient à l'endroit appelé Chasphia, afin qu'ils nous amenassent des ministres pour la maison de notre Dieu. ¹⁸ Et comme la main bienfaisante de notre Dieu était sur nous, ils nous amenèrent un homme intelligent, d'entre les fils de Moholi, fils de Lévi, fils d'Israël, savoir Sarabias, et avec lui ses fils et ses frères au nombre de dix-huit; ¹⁹ Hasabias, et avec lui Isaie, d'entre les fils de Mérari, ²⁰ ses frères et leurs fils au nombre de vingt; et d'entre les Nathinéens, que David et les chefs avaient donnés pour le service des lévites, deux cent vingt Nathinéens, tous nominativement désignés.

²¹ Je publiai là, près de la rivière d'Ahava, un jeûne pour nous affliger devant notre Dieu, afin d'implorer de lui un heureux voyage pour nous, pour nos entants et pour tout ce qui nous appartenait. ²² Car j'aurais eu honte de demander au roi une escorte et des cavaliers pour nous secourir contre l'ennemi pendant la route, parce que nous avions dit au roi: "La main de notre Dieu est pour leur bien sur tous ceux qui le cherchent, mais sa force et sa colère sont sur tous ceux qui l'abandonnent." ²³ Et à cause de cela nous jeûnâmes et nous invoquâmes notre Dieu; et il nous exauça.

²⁴ Je choisis douze chefs des prêtres, Sarabias et Hasabias, et dix de leurs frères. ²⁵ Je pesai devant eux l'argent, l'or et les ustensiles, offrande qu'avaient prélevée pour la maison de notre Dieu le roi, ses conseillers et ses chefs, et tous ceux d'Israël qui se trouvaient là, ²⁶ et je pesai, en les remettant entre leurs mains, six cent cinquante talents d'argent, des ustensiles d'argent de la valeur de cent talents, cent talents d'or, ²⁷ vingt coupes d'or de la valeur de mille dariques, et deux vases d'un bel airain brillant, aussi précieux que l'or. ²⁸ Et je leur dis: "Vous êtes saints devant Yah-weh, et ces ustensiles sont saints, cet argent et cet or. sont une offrande volontaire à Yahweh, Dieu de vos pères. ²⁹ Soyez vigi-lants à les garder, jusqu'à ce que vous les pesiez devant les chefs des prêtres et des lévites, et devant les chefs de famille d' Is-raël, à Jérusalem, dans les chambres de la maison de Yahweh." ³⁰ Et les prêtres et les lévites reçurent au poids l'argent, l'or et les ustensiles, pour les porter à Jérusalem dans la maison de notre Dieu.

De Babylone à Jérusalem

³¹ Nous partîmes de la rivière d'Ahava le douzième jour du premier mois, pour nous rendre à Jérusalem. La main de notre Dieu fut sur nous, et nous sauva des mains de l'ennemi et des embûches pendant la route.

³² Arrivés à Jérusalem, nous nous y reposâmes trois jours. ³³ Le quatrième jour, l'argent, l'or et les ustensiles furent pesés, dans la maison de notre Dieu, entre les mains de Mérimuth, fils d'Urie, le prêtre; il y avait avec lui Eléazar, fils de Phinées et avec eux les lévites Joza-bad, fils de Josué, et Nodias, fils de Bennui. ³⁴ Le tout fut livré selon le nombre et selon le poids; et le poids total fut mis par écrit en ce temps-là.

³⁵ Ceux qui revenaient de l'exil, les fils de la captivité, offrirent en holocauste au Dieu d'Israël douze taureaux pour tout Israël, quatre-vingt-seize béliers, soixante-dix-sept agneaux, douze boucs pour le péché, le tout en holocauste à Yahweh. ³⁶ Ils transmirent les ordres du roi aux satrapes du roi et aux gouver-neurs d'au delà du fleuve, et ceux-ci

soutinrent le peuple et la maison de Dieu.

Les mariages avec des étrangères

Esdras (CP) 1

Citations de
DS 2751-2756:

Magistère

Fides et Ratio:

52

Genèse (CP) 35

Jacob à Béthel

35 ¹ Dieu dit à Jacob: " Lève-toi, monte à Béthel et demeures-y, et dresse là un autel au Dieu qui t'est apparu quand tu fuyais devant Esaü, 'ton frère." ² Jacob dit à sa famille et à tous ceux qui étaient avec lui: " Citez les dieux étrangers qui sont au milieu de vous; purifiez-vous et changez de vêtements. ³ Nous nous lèverons et nous monterons à Béthel, et là je dresserai un autel au Dieu qui m'a exaucé au jour de mon angoisse, et qui a été avec moi, dans le voyage que j'ai fait. " ⁴ Et ils donnèrent à Jacob tous les dieux étrangers qui étaient entre leurs mains et les boucles qu'ils avaient aux oreilles, et Jacob les enfouit sous le térébinthe qui est à Sichem.

⁵ Ils partirent, et la terreur de Dieu se répandit sur les villes d'alentour, et on ne poursuivit pas les fils de Jacob.

⁶ Jacob, avec tous les gens qui étaient avec lui; arriva à Luz, au pays de Chanaan c'est Béthel. ⁷ Il y bâtit un autel, et il appela ce lieu El-Béthel, car c'est là que Dieu lui était apparu lorsqu'il fuyait devant son frère. ⁸ Alors mourut Débora, nourrice de Rebecca, et elle fut enterrée au-dessous de Béthel, au pied du chêne auquel on donna le nom de Chêne des pleurs.

⁹ Dieu apparut encore à Jacob, après son retour de Paddan-Aram, et il le bénit. ¹⁰ Dieu lui dit: " Ton nom est Jacob; tu ne seras plus appelé Jacob, mais Israël sera ton nom. " Et il le nomma Israël. ¹¹ Dieu lui dit: " Je suis le Dieu tout-puissant. Sois fécond et multiplie; il

naîtra de toi une nation et une assemblée de nations, et de tes reins sortiront des rois. ¹² Le pays que j'ai donné à Abraham et à Isaac, je te le donnerai, et je donnerai ce pays à ta postérité après toi." ¹³ Et Dieu remonta d'auprès de lui, dans le lieu où il lui avait parlé.

¹⁴ Et dans le lieu où il lui avait parlé, Jacob dressa un monument de pierre, sur lequel il fit une libation et versa de l'huile. ¹⁵ Il donna le nom de Béthel au lieu où Dieu lui avait parlé.

Naissance de Benjamin. Mort de Rachel.

¹⁶ Ils partirent de Béthel. Il y avait encore une certaine distance avant d'arriver à Ephrata, lorsque Rachel enfanta, et son accouchement fut pénible. ¹⁷ Pendant les douleurs de l'enfantement, la sage-femme lui dit: " Ne crains point, car c'est encore un fils que tu vas avoir. " ¹⁸ Comme son âme s'en allait, - car elle était mourante, - elle le nomma Bénoni; mais son père l'appela Benjamin. ¹⁹ Rachel mourut, et elle fut enterrée au chemin d'Ephrata, qui est Bethléem. ²⁰ Jacob éleva un monument sur sa tombe; c'est le monument de la Tombe de Rachel, qui subsiste encore aujourd'hui.

L'inceste de Ruben

²¹ Israël partit, et il dressa sa tente au delà de Migdal-Eder. ²² Pendant qu'Israël demeurait dans cette contrée, Ruben vint et coucha avec Bala, concubine de son père; et Israël l'apprit.

Les douze fils de Jacob

²³ Les fils de Jacob étaient au nombre de douze. Fils de Lia: Ruben, premier-né de Jacob, Siméon, Lévi, Juda, Issachar et Zabulon. ²⁴ Fils de Rachel: Joseph et Benjamin. ²⁵ Fils de Bala, servante de Rachel: Dan et Nephthali. ²⁶ Fils de Zelpha, servante de Lia: Gad et Aser. Ce sont là les fils de Jacob, qui lui naquirent à Paddan-Aram.

Mort d'Isaac

²⁷ Jacob arriva auprès d'Isaac, son père, à Mambré, à Qiryath-Arbé, qui est Hébron, où avaient séjourné Abraham et Isaac. ²⁸ Les jours d'Isaac furent de cent quatre-vingts ans. ²⁹ Isaac expira et mourut, et il fut réuni à son peuple, vieux et rassasié de jours. Esaü et Jacob, ses fils, l'enterrèrent.

Femmes et enfants d'Esaü en Canaan

³⁶ ¹ Voici l'histoire d'Esaü, qui est Edom. Esaü prit ses femmes parmi les filles de Chanaan: ² Ada, fille d'Elon, le Héthéen; Oolibama, fille d'Ana, fille de Sébéon, le Hévéen; ³ et Basemath, fille d'Ismaël, soeur de Nabaioth. ⁴ Ada enfanta à Esaü Eliphaz, Basemath enfanta Rahuel, ⁵ et Oolibama enfanta Jéhus, Ihélon et Coré. Ce sont là les fils d'Esaü, qui lui naquirent au pays de Chanaan.

Migration d'Esaü au pays de Séir

⁶ Esaü prit ses femmes, ses fils et ses filles, et toutes les personnes de sa maison, ses troupeaux, tout son bétail et tous les biens qu'il avait acquis dans le pays de Chanaan, et il s'en alla dans un autre pays, loin de Jacob, son frère. ⁷ Car leurs biens étaient trop considérables pour qu'ils demeurassent ensemble, et le pays où ils séjournèrent ne pouvait leur suffire à cause de leurs troupeaux. ⁸ Esaü s'établit dans la montagne de Séir; Esaü est Edorn. ⁹ Voici la postérité d'Esaü, père d'Edom, dans la montagne de Séir. ¹⁰ Voici les noms des fils d'Esaü: Eliphaz, fils d'Aria, femme d'Esaü; Rahuel, fils de Basemath, femme d'Esaü. ¹¹ - Les

fils d'Eliphaz furent: Théman, Omar, Sépho, Gatham et Cénez. ¹² Thamna fut concubine d'Eliphaz, fils d'Esäü, et elle enfanta Amalech à Eliphaz. Ce sont là les fils d'Aria, femme d'Esäü. ¹³ - Voici les fils de Rahuel: Nahath, Zara, Samma et Méza. Ce sont là les fils de Basemath, femme d'Esäü. ¹⁴ - Voici les fils d'Oolibama, fille d'Ana, fille de Sébéon, femme d'Esäü: elle enfanta à Esäü Jésus, Ihélon et Coré.

Les chefs des fils d'Edom

¹⁵ Voici les chefs des tribus issues des fils d'Esäü. Fils d'Eliphaz, premier-né d'Esäü le chef Théman, le chef Omar, le chef Sépho, ¹⁶ le chef Cénez, le chef Coré, le chef Gatham, le chef Amalech. Ce sont là les chefs issus d'Eliphaz, au pays d'Edom; ce sont là les fils d'Ada. ¹⁷ - Fils de Rahuel, fils d'Esäü: le chef Nahath, le chef Zara, le chef Somma et le chef Méza. Ce sont là les chefs issus de Rahuel, au pays d'Edom; ce sont là les fils de Basemath, femme d'Esäü. ¹⁸ - Fils d'Oolibama, femme d'Esäü: le chef Jésus, le chef Ihélon et le chef Coré. Ce sont là les chefs issus d'Oolibama, fille d'Ana et femme d'Esäü. ¹⁹ - Ce sont là les fils d'Esäü, et ce sont là leurs chefs; c'est Edom.

Descendance de Séir

²⁰ Voici les fils de Séir, le Horréen, qui habitaient le pays: Lotan, Sobal, Sébéon, Ana, Dison, Eser et Disan. ²¹ Ce sont là les chefs des Horrreens, fils de Séir, au pays d'Edom. ²² - Les fils de Lotan furent Hori et Héman, et Thamma était soeur de Lotan. ²³ - Voici les fils de Sobal: Alvan, Manahat, Ebal, Sépho et Onam. ²⁴ - Voici les fils de Sébéon: Aja et Ana. C'est cet Ana qui trouva les sources chaudes dans le désert, en faisant paître les ânes de Sébéon, son père. ²⁵ - Voici les enfants d'Ana: Dison et Oolibama, fille d'Ana. ²⁶ - Voici les fils de Dison: Hamdan, Eséban, jéthram et Charan. ²⁷ - Voici les fils d'Eser: Balan, Zavan et Acan. ²⁸ - Voici les fils de Disan: Hus et Aram. ²⁹ Voici les chefs des Horrreens: le chef Lotan, le chef Sobal, le chef Sébéon, le chef Ana, le chef Dison, le chef Eser, le chef Disan. ³⁰ Ce sont là les chefs des Horrreens, chacun de leurs chefs au pays de Séir.

Les rois d'Edom

³¹ Voici les rois qui ont régné dans le pays d'Edom, avant qu'un roi régnât sur les enfants d'Israël: ³² Béla, fils de Béor, régna en Edom, et le nom de sa ville était Denaba. ³³ - Béla mourut, et à sa place régna Jobab, fils de Zara, de Bosra. ³⁴ - Jobab mourut, et à sa place régna Husam, du pays des Thémanites. ³⁵ - Husam mourut, et à sa place régna Adad, fils de Badad, qui défit Madian dans les champs de Moab; le nom de sa ville était Avith. ³⁶ - Hadad

mourut, et à sa place régna Semla, de Masréca. ³⁷ -Semla mourut, et à sa place régna Saül, de Rohoboth sur le fleuve. ³⁸ -Saül mourut, et à sa place régna Balanan, fils d'Achor. ³⁹ - Balanan, fils d'Achor, mourut, et à sa place régna Hadar; le nom de sa ville était Phaü, et le nom de sa femme Méétabel, fille de Matred, fille de Mézaab.

Les chefs d'Edom

⁴⁰ Voici les noms des chefs issus d'Esaü, selon leurs tribus, leurs territoires et d'après leurs noms: ⁴¹ le chef Thamma, le chef Alva, le chef jétheth, le chef Oolibarra, le chef Ela, le chef Phinon, ⁴² le chef Cénez, le chef Théman, le chef Mabsar, le chef Magdiel, le chef Hiram. ⁴³ Ce sont là les chefs d'Édom, selon leurs demeures dans le pays qu'ils occupent. C'est là Esaü, père d'Edom.

23 Histoire de Joseph et de ses frères

Joseph et ses frères

³⁷ ¹ Jacob s'établit dans le pays où son père avait séjourné dans le pays de Chanaan.

² Voici l'histoire de Jacob. Joseph, âgé de dix-sept ans, faisait paître les brebis avec ses frères; comme il était encore jeune, il se trouvait avec les fils de Bala et avec les fils de Zelpha, femmes de son père; et Joseph rapporta à leur père de mauvais bruits qui couraient sur leur compte.

³ Or Israël aimait Joseph plus que tous ses autres fils, parce que c'était un fils de sa vieillesse; et il lui fit une robe longue. ⁴ Ses frères, voyant que leur père l'aimait plus qu'eux tous, le prirent en haine, et ils ne pouvaient plus lui parler amicalement.

Le songe de Joseph

⁵ Joseph eut un songe, et il le raconta à ses frères, qui le haïrent encore davantage. ⁶ Il leur dit: " Ecoutez, je vous prie, le songe que j'ai eu: ⁷ Nous étions à lier des gerbes au milieu des champs; et voici, ma gerbe s'est levée et s'est tenue debout, et vos gerbes l'ont entourée et se sont prosternées devant elle. " ⁸ Ses frères lui dirent: " Est-ce que tu régneras sur nous? est-ce que tu nous domineras? " Et ils le haïrent encore davantage pour ses songes et pour ses paroles.

⁹ Il eut encore un autre songe, qu'il raconta à ses frères. Il dit: " J'ai eu encore un songe: le soleil, la lune et onze étoiles se prosternaient devant moi. " ¹⁰ Il le raconta à son père et à ses frères, et son père le réprimanda, en disant: " Que signifie ce songe que tu as eu? Faudra-t-il que nous venions, moi, ta mère et tes frères, nous prosterner à terre devant toi? " ¹¹ Et ses frères furent jaloux de lui, mais son père conservait la chose dans son coeur.

Joseph vendu par ses frères

¹² Les frères de Joseph allèrent paître les troupeaux de leur père à Sichem. ¹³ Et Israël dit à Joseph: " Tes frères ne paissent-ils pas le troupeau à Sichem? Viens, que je t'envoie vers

eux. " ¹⁴ Il répondit " Me voici. " Et Israël lui dit: " Va donc, et vois si tes frères vont bien et si le troupeau est en bon état, et tu m'en apporteras des nouvelles. "

¹⁵ Et il l'envoya de la vallée d'Hébron, et Joseph alla à Sichem. Un homme, l'ayant rencontré errant dans la campagne, le questionna, en disant: ¹⁶ " Que cherches-tu? " Il répondit: " Je

cherche mes frères; indique-moi, je te prie, où ils font paître leur troupeau. " ¹⁷ Et l'homme dit: " Ils sont partis d'ici; car je les ai entendus dire: Allons à Dothain. " Joseph alla après ses frères, et il les trouva à Dothain.

¹⁸ Ils l'aperçurent de loin et, avant qu'il fût près d'eux, ils complotèrent de le faire mourir.

¹⁹ Ils se dirent l'un à l'autre " Voici l'homme aux songes; c'est bien lui qui arrive. ²⁰ Venez donc, tuons-le et jetons-le dans une des citernes, et nous dirons qu'une bête féroce l'a dévoré; nous verrons ce qui en sera de ses songes! "

²¹ Ruben entendit et il le délivra de leurs mains. Il dit: "Ne le frappons pas à mort." ²² Ruben leur dit " Ne versez pas le sang; jetez-le dans cette citerne qui est dans le désert, et ne portez pas la main sur lui. " - Son dessein était de le délivrer de leurs mains, pour le faire retourner vers son père. -

²³ Lorsque Joseph arriva auprès de ses frères, ils le dépouillèrent de sa robe, de la robe longue qu'il portait; ²⁴ et, l'ayant pris, ils le jetèrent dans la citerne. Cette citerne était vide: il n'y avait pas d'eau. Puis ils s'assirent pour manger. ²⁵ Levant les yeux, ils virent, et voici qu'une caravane d'Ismaélites venait de Galaad; leurs chameaux étaient chargés d'astragale, de baume et de ladanum, qu'ils transportaient en Egypte.

²⁶ Alors Juda dit à ses frères: "Que gagnerons-nous à tuer notre frère et à cacher son sang?

²⁷ Allons le vendre aux Ismaélites et ne portons pas la main sur lui; car il est notre frère, notre chair. " Ses frères l'écoutèrent et,

²⁸ quand les marchands madianites passèrent, ils tirèrent Joseph et le firent remonter de la citerne; et ils le vendirent pour vingt pièces d'argent aux Ismaélites, qui l'emmenèrent en Egypte. ²⁹ Ruben revint à la citerne, et voici que Joseph n'était plus dans la citerne. ³⁰ Il déchira ses vêtements et, étant retourné vers ses frères, il dit: " L'enfant n'y est plus, et moi, où irai-je? "

³¹ Ils prirent alors la robe de Joseph et, ayant tué un bouc, ils plongèrent la robe dans le sang. ³² Et ils envoyèrent à leur père la longue robe, en lui faisant dire: " Voilà ce que nous avons trouvé; reconnais si c'est la robe de ton fils, ou non. " ³³ Jacob la reconnut et dit: "

C'est la robe de mon fils! Une bête féroce l'a dévoré! Joseph a été mis en pièces! " ³⁴ Et il déchira ses vêtements, mit un sac sur ses reins et fit le deuil de son fils pendant longtemps.

³⁵ Tous ses fils et toutes ses filles vinrent pour le consoler; mais il refusa d'être consolé; il disait: " Je descendrai dans le deuil vers mon fils au séjour des morts. " Et son père le pleura.

³⁶ Les Madianites le vendirent en Egypte ³⁶ à Putiphar, officier de Pharaon, chef des gardes.

Juda et Tamar

38 ¹ En ce temps-là Juda, s'éloignant de ses frères, descendit et arriva jusqu'auprès d'un homme d'Odollam, nommé Hira. ² Là, Juda vit la fille d'un Chananéen, nommé Sué, et il la prit pour femme et alla vers elle. ³ Elle conçut et enfanta un fils, et il le nomma Her. ⁴ Elle conçut encore et enfanta un fils, et elle le nomma Onan. ⁵ Elle conçut de nouveau et enfanta un fils, et elle le nomma Séla; Juda était à Achzib quand elle le mit au monde.

⁶ Juda prit pour Her, son premier-né, une femme nommée Tamar. ⁷ Her, premier-né de Juda, fut méchant aux yeux de Yahweh et Yahweh le fit mourir. ⁸ Alors Juda dit à Onan: " Va vers la femme de ton frère, remplis ton devoir de beau-frère et suscite une postérité à ton frère. " ⁹ Mais Onan savait que cette postérité ne serait pas à lui et, lorsqu'il allait vers la femme de son frère, il se souillait à terre afin de ne pas donner de postérité à son frère. ¹⁰ Son action déplut au Seigneur, qui le fit aussi mourir.

¹¹ Et Juda dit à Tamar, sa belle-fille " Demeure comme veuve dans la maison de ton père jusqu'à ce que Séla, mon fils, soit devenu grand. " Car il se disait: " Il ne faut pas que lui aussi meure comme ses frères. " Tamar s'en alla et demeura dans la maison de son père.

¹² Après beaucoup de jours, la fille de Sué, femme de Juda, mourut. Lorsque Juda eut fini son deuil, il monta vers ceux qui tondaient ses brebis à Thamna, lui et son ami Hira, l'Odollamite.

¹³ On en informa Tamar, en disant: " Voici ton beau-père qui monte à Thamna pour tondre ses brebis. " ¹⁴ Alors elle ôta ses vêtements de veuve, se couvrit d'un voile, et, ainsi enveloppée, elle s'assit à l'entrée d'Enaïm, sur le chemin de Thamna, car elle voyait que Séla était devenu grand et qu'elle ne lui était pas donnée pour femme.

¹⁵ Juda, l'ayant vue, la prit pour une femme de mauvaise vie; car elle avait couvert son visage. ¹⁶ Il se dirigea de son côté, vers le chemin, et dit: " Laisse-moi aller vers toi. " Car il ignorait que ce fût sa belle-fille. Elle dit " Que me donneras-tu pour venir vers moi? " ¹⁷ Il répondit: " Je t'enverrai un chevreau du troupeau. " Elle dit: " A condition que tu me donnes un gage jusqu'à ce que tu l'envoies . " ¹⁸ Il dit: Quel gage dois-je te donner? "Elle dit " Ton anneau, ton cordon et ton bâton que tu tiens à la main. " Il les lui donna et alla vers elle, et elle devint enceinte de lui. ¹⁹ Puis, s'étant levée, elle s'en alla; et elle ôta son voile et revêtit ses vêtements de veuve.

²⁰ Juda envoya le chevreau par son ami, l'Odollamite, pour retirer le gage des mains de cette femme; mais il ne la trouva point. ²¹ Il interrogea les gens du lieu, en disant: " Où est cette prostituée qui se tenait à Enaïm au bord du chemin? " Ils répondirent: " Il n'y a point eu ici de prostituée. " ²² Il revint donc vers Juda et dit: " Je ne l'ai point trouvée; et même les gens du lieu ont dit: il n'y a point eu ici de prostituée. " ²³ Juda dit: " Qu'elle garde son gage; il ne faut pas qu'on se moque de nous. Voici, j'ai envoyé le chevreau promis, et tu ne l'as pas trouvée. "

²⁴ Environ trois mois après, on vint dire à Juda: " Tamar, ta belle-fille, s'est prostituée, et

même la voilà enceinte à la suite de ses prostitutions. " Juda dit " Faites-la sortir et qu'elle soit brûlée. " ²⁵ Comme on l'emmenait dehors, elle envoya dire à son beau-père: "C'est de l'homme à qui ces objets appartiennent que je suis enceinte. Regarde bien, ajouta-t-elle, à qui sont cet anneau, ce cordon et ce bâton. " Juda les reconnut et dit: ²⁶ "Elle est plus juste que moi, puisque je ne l'ai pas donnée à Séla, mon fils. " Et il ne la connut plus. ²⁷ Quand elle fut au moment d'enfanter, voici, il y avait deux jumeaux dans son sein. ²⁸ Pendant l'accouchement, l'un d'eux étendit la main; la sage-femme la prit et y attacha un fil écarlate, en disant: " C'est celui-ci qui est sorti le premier. " ²⁹ Mais il retira sa main, et voici que son frère sortit. " Quelle brèche tu as faite! dit la sage-femme; la brèche soit sur toi! " Et on le nomma Pharès. ³⁰ Ensuite sortit son frère, qui avait à la main le fil écarlate; et on le nomma Zara.

Succès de Joseph en Egypte

³⁹ ¹ Joseph fut emmené en Egypte, et Putiphar, officier de Pharaon, chef des gardes, Egyptien, l'acheta des Ismaélites qui l'y avaient amené. ² Yahweh fut avec Joseph, qui faisait prospérer toutes choses; il habitait dans la maison de son maître, l'Egyptien. ³ Son maître vit que Yahweh était avec lui et que Yahweh faisait réussir entre ses mains tout ce qu'il faisait. ⁴ Joseph trouva donc grâce à ses yeux et il fut employé à son service; son maître l'établit sur sa maison et remit en ses mains tout ce qu'il avait. ⁵ Dès qu'il l'eut établi sur sa maison et sur tout ce qu'il avait, Yahweh bénit la maison de l'Égyptien à cause de Joseph, et la bénédiction de Yahweh fut sur tout ce qu'il avait, soit à la maison, soit aux champs. ⁶ Et il abandonna tout ce qu'il avait aux mains de Joseph, ne s'informant plus de rien avec lui, si ce n'est des aliments qu'il prenait. Or Joseph était beau de corps et beau de figure.

Joseph et la femme de Putiphar

⁷ Il arriva, après ces choses, que la femme de son maître jeta les yeux sur Joseph et lui dit: " Couche avec moi. " ⁸ Il refusa et dit à la femme de son maître " Voici, mon maître ne s'informe avec moi de rien dans la maison et il a remis tout ce qu'il a entre mes mains. ⁹ Il n'est pas plus grand que moi dans cette maison, et il ne m'a rien interdit que toi, parce que tu es sa femme. Comment ferais-je un si grand mal et pécherais-je contre Dieu? " ¹⁰ Quoiqu'elle en parlât tous les jours à Joseph, il ne consentit pas à coucher auprès d'elle ni à être avec elle. ¹¹ Un jour qu'il était entré dans la maison pour faire son service, sans qu'il y eût là aucun des gens de la maison, ¹² elle le saisit par son vêtement, en disant: " Couche avec moi. " Mais il lui laissa son vêtement dans la main, et il s'enfuit au dehors. ¹³ Quand elle vit qu'il lui avait laissé son vêtement dans la main et qu'il s'était enfui dehors, ¹⁴ elle appela les gens de sa maison et leur parla en disant " Voyez, il nous a amené un Hébreu pour folâtrer avec nous. Cet homme est venu vers moi pour coucher avec moi, et j'ai appelé à grands cris. ¹⁵ Et quand il a entendu que j'élevais la voix et que je criais, il a laissé son

vêtement à côté de moi et s'est enfui au dehors. "

¹⁶ Puis elle posa près d'elle le vêtement de Joseph jusqu'à ce que son maître rentrât à la maison. ¹⁷ Et elle lui parla selon ces paroles-là, en disant: " Le serviteur hébreu que tu nous as amené est venu vers moi pour folâtrer avec moi. ¹⁸ Et comme j'ai élevé la voix et jeté des cris, il a laissé son vêtement à côté de moi et s'est enfui dehors. " ¹⁹ Quand le maître de Joseph eut entendu les paroles de sa femme, qui lui parlait en ces termes " Voilà ce que m'a fait ton serviteur " sa colère s'enflamma. ²⁰ Il prit Joseph et le mit dans la prison; c'était le lieu où étaient détenus les prisonniers du roi. Et il fut là en prison.

Joseph en prison

²¹ Yahweh fut avec Joseph; il étendit sur lui sa bonté, et le mit en faveur aux yeux du chef de la prison. ²² Et le chef de la prison plaça sous sa surveillance tous les prisonniers qui étaient dans la prison, et tout ce qui s'y faisait se faisait par lui. ²³ Le chef de la prison ne regardait à rien de tout ce que Joseph avait en mains, parce que Yahweh était avec lui; et Yahweh faisait réussir tout ce qu'il faisait,

Joseph interprète les songes des officiers de Pharaon

⁴⁰ ¹ Après ces choses, il arriva que l'échanson et le panetier du roi d'Égypte offensèrent leur maître, le roi d'Égypte. ² Pharaon fut irrité contre ses deux officiers, contre le chef des échansons et le chef des panetiers; ³ et il les fit enfermer chez le chef des gardes, dans la prison, dans le lieu où Joseph était enfermé. ⁴ Le chef des gardes établit Joseph auprès d'eux, et il les servait; et ils furent un certain temps en prison.

⁵ L'échanson et le panetier du roi d'Égypte, qui étaient enfermés dans la prison, eurent tous deux un songe dans la même nuit, chacun le sien, ayant une signification différente. ⁶

Joseph, étant venu le matin vers eux, les regarda; et voici, ils étaient tristes. ⁷ Il interrogea donc les officiers de Pharaon qui étaient avec lui en prison, dans la maison de son maître, et leur dit: " Pourquoi avez-vous le visage triste aujourd'hui? " ⁸ Ils lui dirent: " Nous avons eu un songe, et il n'y a personne ici pour l'expliquer. " Et Joseph leur dit: " N'est-ce pas à Dieu qu'appartiennent les interprétations? Racontez-moi, je vous prie, votre songe. "

⁹ Le chef des échansons raconta son songe à Joseph, en disant: " Dans mon songe, voici, il y avait un cep devant moi, et ce cep avait trois branches; ¹⁰ il poussa des bourgeons, la fleur sortit et ses grappes donnèrent des raisins mûrs. ¹¹ La coupe de Pharaon était dans ma main; je pris des raisins, j'en pressai le jus dans la coupe de Pharaon et je mis la coupe dans la main de Pharaon. " ¹² Joseph lui dit: " En voici l'interprétation: les trois branches sont trois jours. ¹³ Encore trois jours, et Pharaon relèvera ta tête et te rétablira dans ta charge, et tu mettras la coupe de Pharaon dans sa main, selon ton premier office, lorsque tu étais son

échanson. ¹⁴ Si tu te souviens de moi quand le bonheur te sera rendu, et si tu daignes user de bonté à mon égard, rappelle-moi au souvenir de Pharaon, et fais-moi sortir de cette maison. ¹⁵ Car c'est par un rapt que j'ai été enlevé du pays des Hébreux, et ici même je n'ai rien fait pour qu'on m'ait mis dans cette prison. "

¹⁶ Le chef des panetiers, voyant que Joseph avait donné une interprétation favorable, lui dit: " Moi aussi, dans mon songe, voici que j'avais sur la tête trois corbeilles de pain blanc. ¹⁷ Dans la corbeille de dessus se trouvaient toutes sortes de pâtisseries pour Pharaon, et les oiseaux les mangeaient dans la corbeille qui était sur ma tête. " ¹⁸ Joseph répondit: " En voici l'interprétation: les trois corbeilles sont trois jours. ¹⁹ Encore trois jours, et Pharaon enlèvera ta tête de dessus toi et te pendra à un bois, et les oiseaux dévoreront ta chair de dessus toi. "

²⁰ Le troisième jour, qui était le jour de la naissance de Pharaon, il donna un festin à tous ses serviteurs; et il éleva la tête du chef des échansons et la tête du chef des panetiers: ²¹ il rétablit le chef des échansons dans son office d'échanson, et celui-ci mit la coupe dans la main de Pharaon; ²² et il fit pendre le chef des panetiers, selon l'interprétation que Joseph leur avait donnée. ²³ Mais le chef des échansons ne parla pas de Joseph, et l'oublia.

Les songes de Pharaon

41 ¹ Deux ans s'étant écoulés, Pharaon eut un songe. Voici, il se tenait près du fleuve, ² et voici que du fleuve montaient sept vaches belles à voir et grasses de chair, et elles se mirent à paître dans la verdure. ³ Et voici qu'après elles montaient du fleuve sept autres vaches, laides à voir et maigres de chair, et elles vinrent se mettre à côté des vaches qui étaient sur le bord du fleuve. ⁴ Et les vaches laides à voir et maigres de chair dévorèrent les sept vaches belles à voir et grasses. Alors Pharaon s'éveilla.

⁵ Il se rendormit, et il eut un second songe. Et voici, sept épis s'élevaient d'une même tige, gras et beaux. ⁶ Et sept épis maigres et brûlés par le vent d'orient poussaient après ceux-là.

⁷ Et les épis maigres engloutirent les sept épis gras et pleins. Alors Pharaon s'éveilla. Et voilà, c'était un songe.

⁸ Le matin, Pharaon eut l'esprit agité, et il fit appeler tous les scribes et tous les sages d'Egypte. Il leur raconta ses songes, mais personne ne put les expliquer à Pharaon. ⁹ Alors le chef des échansons, prenant la parole, dit à Pharaon: " Je vais rappeler aujourd'hui mes fautes. ¹⁰ Pharaon était irrité contre ses serviteurs, et il m'avait mis en prison dans la maison du chef des gardes, moi et le chef des panetiers. ¹¹ Nous eûmes un songe dans la même nuit, moi et lui, nous rêvâmes chacun selon la signification de son songe. ¹² Il y avait là avec nous un jeune Hébreu, serviteur du chef des gardes. Nous lui racontâmes nos songes, et il nous en donna l'interprétation; à chacun il interpréta son songe, ¹³ et les choses se passèrent comme il avait interprété: moi, Pharaon me rétablit dans mon poste, et lui, on le pendit. "

¹⁴ Pharaon envoya appeler Joseph, et on le fit sortir en hâte de la prison. Il se rase, mit d'autres vêtements et se rendit vers Pharaon. ¹⁵ Et Pharaon dit à Joseph: " J'ai eu un songe que personne ne peut interpréter; et j'ai entendu dire de toi que, quand tu entends un songe, tu l'interprètes. " ¹⁶ Joseph répondit à Pharaon en disant: " Ce n'est pas moi, c'est Dieu qui donnera une réponse favorable à Pharaon. "

¹⁷ Pharaon dit alors à Joseph: " Dans mon songe, voici, je me tenais sur le bord du fleuve, ¹⁸ et voici que du fleuve montaient sept vaches grasses de chair et de belle apparence, et elles se mirent à paître dans la verdure. ¹⁹ Et voici qu'après elles montaient sept autres vaches, maigres, fort laides d'aspect et décharnées; je n'en ai point vu de pareilles en laideur dans tout le pays d'Égypte. ²⁰ Les vaches maigres et laides dévorèrent les sept premières vaches, celles qui étaient grasses; ²¹ celles-ci entrèrent dans leur ventre, sans qu'il parût qu'elles y fussent entrées; leur aspect était aussi laid qu'auparavant. ²² Et je m'éveillai. Je vis encore en songe, et voici sept épis qui s'élevaient sur une même tige, pleins et beaux; ²³ et voici, sept épis chétifs, maigres et brûlés par le vent d'orient, qui poussaient après ceux-là. ²⁴ Et les épis maigres engloutirent les sept beaux épis. J'ai raconté cela aux scribes, et aucun d'eux ne me l'explique. "

²⁵ Joseph dit à Pharaon: " Le songe de Pharaon est un; Dieu a fait connaître à Pharaon ce qu'il va faire. ²⁶ Les sept belles vaches sont sept années, et les sept beaux épis sont sept années, c'est un seul songe. ²⁷ Les sept vaches chétives et laides qui montaient après elles sont sept années, et les sept épis vides, brûlés par le vent d'orient, seront sept années de famine. ²⁸ Telle est la parole que j'ai dite à Pharaon ²⁹ Dieu a fait voir à Pharaon ce qu'il va faire. Voici, sept années de grande abondance vont venir dans tout le pays d'Égypte. ³⁰ Sept années de famine viendront ensuite, et l'on oubliera toute cette abondance dans le pays d'Égypte, et la famine consumera le pays. ³¹ On ne s'apercevra plus de l'abondance à cause de cette famine qui suivra dans le pays; tant elle sera grande. ³² Et si le songe a été répété à Pharaon deux fois, c'est que la chose est décidée de la part de Dieu, et que Dieu se hâtera de l'exécuter.

³³ Maintenant, que Pharaon trouve un homme intelligent et sage, et qu'il l'établisse sur le pays d'Égypte. ³⁴ Que Pharaon établisse en outre des intendants sur le pays, pour lever un cinquième des récoltes du pays d'Égypte pendant les sept années d'abondance. ³⁵ Qu'ils rassemblent tout le produit de ces bonnes années qui viennent; qu'ils fassent des amas de blé à la disposition de Pharaon, comme provisions dans les villes, et qu'ils les conservent. ³⁶ Ces provisions seront pour le pays une réserve pour les sept années de famine qui arriveront au pays d'Égypte, et le pays ne sera pas consumé par la famine. "

³⁷ Ces paroles plurent à Pharaon et à tous ses serviteurs. ³⁸ Et Pharaon dit à ses serviteurs: " Pourrions-nous trouver un homme pareil à celui-ci, ayant en lui l'esprit de Dieu? " ³⁹ Et Pharaon dit à Joseph: " Puisque Dieu t'a fait connaître toutes ces choses, il n'y a personne qui soit aussi intelligent et sage que toi. ⁴⁰ C'est toi qui gouverneras ma maison, et tout mon peuple obéira à ta bouche; par le trône seulement je serai plus grand que toi." ⁴¹ Et Pharaon

dit à Joseph: " Voici que je t'établis sur tout le pays d'Égypte. " ⁴² Et Pharaon ôta son anneau de sa main et le mit à la main de Joseph, et il le fit revêtir d'habits de fin lin et lui mit au cou un collier d'or. ⁴³ Il le fit monter sur le second de ses chars, et on criait devant lui: "A genoux! " C'est ainsi qu'il fut établi sur tout le pays d'Égypte.

⁴⁴ Et Pharaon dit à Joseph: " Je suis Pharaon, et sans toi nul ne lèvera la main ni le pied dans tout le pays d'Égypte. " ⁴⁵ Pharaon nomma Joseph Tsaphnath-Panéach, et il lui donna pour femme Aseneth, fille de Putiphar, prêtre d'On. Et Joseph partit pour visiter le pays d'Égypte. ⁴⁶ Joseph était âgé de trente ans lorsqu'il se présenta devant Pharaon, roi d'Égypte; et il quitta Pharaon pour parcourir tout le pays d'Égypte.

⁴⁷ La terre rapporta à pleines mains pendant les sept années d'abondance. ⁴⁸ Joseph rassembla tous les produits des sept bonnes années qu'il y eut au pays d'Égypte, et il fit des approvisionnements dans les villes, déposant dans l'intérieur de chaque ville les productions des champs d'alentour. ⁴⁹ Joseph amassa du blé comme le sable de la mer, en si grande quantité, qu'on cessa de compter, parce qu'il était sans nombre. ⁵⁰ Avant qu'arrivât l'année de famine, il naquit à Joseph deux fils, que lui enfanta Aseneth, fille de Putiphar, prêtre d'On.

⁵¹ Joseph donna au premier-né le nom de Manassé, " car, dit-il, Dieu m'a fait oublier toute ma peine et toute la maison de mon père. " ⁵² Il donna au second le nom d'Ephraïm, " car, dit-il, Dieu m'a fait fructifier dans le pays de mon affliction. " ⁵³ Les sept années d'abondance qu'il y eut en Egypte étant achevées, ⁵⁴ les sept années de famine commencèrent à venir, comme Joseph l'avait annoncé. Il y eut famine dans tous les pays, tandis qu'il y avait du pain dans tout le pays d'Égypte. ⁵⁵ Puis tout le pays d'Égypte fut aussi affamé, et le peuple cria à Pharaon pour avoir du pain. Et Pharaon dit à tous les Egyptiens: " Allez vers Joseph, faites ce qu'il vous dira. " ⁵⁶ La famine étant sur toute la face du pays, Joseph ouvrit tous les greniers qu'on y avait établis et vendit du blé aux Egyptiens; et la famine s'accrut dans le pays d'Égypte. ⁵⁷ De toute la terre on venait en Egypte pour acheter du blé auprès de Joseph; car la famine s'était aggravée sur toute la terre.

Premier voyage des frères de Joseph en Egypte

⁴² ¹ Jacob, voyant qu'il y avait du blé en Egypte, dit à ses fils: " Pourquoi vous regardez-vous les uns les autres? ² Il dit: Voici, j'ai appris, qu'il y a du blé en Egypte; descendez-y pour nous en acheter là, afin que nous vivions et que nous ne mourions point. " ³ Les frères de Joseph descendirent au nombre de dix pour acheter du blé en Egypte. ⁴ Mais pour Benjamin, frère de Joseph, Jacob ne l'envoya pas avec ses frères, car il s'était dit: " Il est à craindre qu'il ne lui arrive malheur. "

⁵ Les fils d'Israël vinrent donc pour acheter du blé, avec d'autres qui venaient aussi, car la famine était au pays de Chanaan. ⁶ Joseph était le chef du pays, et c'est lui qui vendait le blé à tous les gens du pays. Les frères de Joseph, étant arrivés, se prosternèrent devant lui, la face contre terre. ⁷ En voyant ses frères, Joseph les reconnut, mais il feignit d'être un

étranger pour eux, et leur parla avec rudesse, en disant: " D'où venez-vous? " Ils répondirent: " Du pays de Chanaan, pour acheter des vivres. " ⁸ Joseph reconnut donc ses frères, mais eux ne le reconnurent pas.

⁹ Joseph se souvint alors des songes qu'il avait eus à leur sujet, et il leur dit " Vous êtes des espions; c'est pour reconnaître les points faibles du pays que vous êtes venus. " ¹⁰ Ils lui répondirent: " Non, mon seigneur; tes serviteurs sont venus pour acheter des vivres. ¹¹ Tous nous sommes fils d'un même homme; nous sommes d'honnêtes gens; tes serviteurs ne sont pas des espions." ¹² Il leur dit: "Point du tout; vous êtes venus reconnaître les endroits faibles du pays. " ¹³ Ils répondirent: " Nous, tes serviteurs, nous sommes douze frères, fils d'un même homme, au pays de Chanaan. Et voici, le plus jeune est maintenant avec notre père, et il y en a un qui n'est plus. " ¹⁴ Joseph leur dit: " Il en est comme je viens de vous le dire vous êtes des espions. ¹⁵ En ceci vous serez éprouvés: par la vie de Pharaon! vous ne sortirez point d'ici que votre jeune frère ne soit venu. ¹⁶ Envoyez l'un de vous chercher votre frère, et vous, restez prisonniers. Vos paroles seront ainsi mises à l'épreuve, et l'on verra si la vérité est avec vous; sinon, par la vie de Pharaon! vous êtes des espions. " ¹⁷ Et il les fit mettre ensemble en prison pendant trois jours.

¹⁸ Le troisième jour, Joseph leur dit: " Faites ceci et vous vivrez: je crains Dieu! ¹⁹ Si vous êtes d'honnêtes gens, que l'un de vous, votre frère, reste lié dans votre prison; et vous, allez, emportez du blé pour calmer la faim de vos familles. ²⁰ Et amenez-moi votre plus jeune frère; et vos paroles seront reconnues vraies, et vous ne mourrez point. " Et ils firent ainsi.

²¹ Alors ils se dirent l'un à l'autre: "Vraiment nous sommes punis à cause de notre frère; car nous avons vu l'angoisse de son âme, quand il nous demandait grâce, et nous ne l'avons pas écouté! Voilà pourquoi cette détresse est venue vers nous. " ²² Ruben, prenant la parole, leur dit: " Ne vous disais-je pas: Ne commettez pas de péché contre l'enfant? Et vous n'avez pas écouté; et voici, son sang est redemandé. " ²³ Ils ne savaient pas que Joseph comprenait, car ils lui parlaient par l'interprète. ²⁴ Et il s'éloigna d'eux et il pleura. Etant ensuite revenu vers eux, Il leur parla; et Il prit parmi eux Siméon et le fit lier sous leurs yeux.

²⁵ Puis Joseph commanda qu'on remplît de blé leurs vaisseaux, qu'on remit l'argent de chacun dans son sac et qu'on leur donnât des provisions pour la route. Et il leur fut fait ainsi.

²⁶ Ayant chargé le blé sur leurs ânes, ils partirent. ²⁷ A l'endroit où ils passèrent la nuit, l'un d'eux ouvrit son sac pour donner du foin à son âne, et il vit son argent, qui était à l'entrée du sac. ²⁸ Il dit à ses frères: " On a remis mon argent; le voici dans mon sac! " Et le coeur leur manqua, et ils se dirent en tremblant l'un à l'autre: " Qu'est-ce que Dieu nous a fait? "

²⁹ Ils revinrent auprès de Jacob, leur père, au pays de Chanaan, et ils lui racontèrent tout ce qui leur était arrivé, en disant: ³⁰ "L'homme qui est le maître du pays nous a parlé durement et nous a pris pour des gens espionnant le pays. ³¹ Nous lui avons dit: Nous sommes d'honnêtes gens, nous ne sommes pas des espions. ³² Nous sommes douze frères, fils d'un même père; l'un n'est plus, et le plus jeune est maintenant avec notre père, au pays de Chanaan. ³³ Et l'homme qui est le maître du pays nous a dit: En ceci je saurai que vous êtes

d'honnêtes gens laissez auprès de moi l'un de vous, votre frère; prenez de quoi calmer la faim de vos familles et partez; ³⁴ et amenez-moi votre plus jeune frère. Je saurai ainsi que vous n'êtes pas des espions, mais que vous êtes d'honnêtes gens. Je vous rendrai alors votre frère et vous pourrez trafiquer dans le pays. "

³⁵ Comme ils vidaient leurs sacs, le paquet d'argent de chacun était dans son sac. Ils virent, eux et leur père, leurs paquets d'argent, et ils furent effrayés. ³⁶ Jacob, leur père, leur dit: " Vous me faites sans enfants! Joseph n'est plus, Siméon n'est plus, et vous allez prendre Benjamin! C'est sur moi que tout cela retombe. " ³⁷ Ruben dit à son père: " Tu feras mourir mes deux fils, si je ne te ramène pas Benjamin; remets-le entre mes mains, ³⁸ et moi, je te le ramènerai. " Il dit: " Mon fils ne descendra point avec vous, car son frère est mort, et lui reste seul. S'il lui arrivait malheur dans le voyage que vous allez faire, vous feriez descendre mes cheveux blancs avec douleur dans le séjour des morts.

Genèse (CP) 35

Citations de
DS 2791-2795:

Magistère

Vade-mecum pour les confesseurs:

147

Citations de
DS 2803-2804:

Magistère

Lumen Gentium:
[59](#)

Catéchisme:
[411](#) [491](#)

Catechismus:
[411](#) [491](#)

1997 Vade-mecum pour les confesseurs 126

(26) «Reconnaître son péché, et même - en approfondissant la réflexion sur sa propre personnalité - se reconnaître pécheur, capable de péché et porté au péché, est le principe indispensable du retour à Dieu. (...) Se réconcilier avec Dieu suppose et inclut que l'on se détache avec lucidité et détermination du péché où l'on est tombé. Cela suppose donc et inclut que l'on fasse pénitence au sens le plus complet du terme: se repentir, manifester son regret, prendre l'attitude concrète du repentir, celle de quiconque se met sur le chemin du retour au Père. (...) Dans la situation concrète de l'homme pécheur, où il ne peut y avoir de conversion sans reconnaissance de son péché, le ministère de réconciliation de l'Église intervient en toute hypothèse avec une finalité ouvertement pénitentielle, c'est-à-dire visant à ramener l'homme à la "connaissance de soi"» (Jean-Paul II, Exhort. Apost. post-synodale *Reconciliatio et Paenitentia*, 2 décembre 1984, n. [RP 13](#)).

«Quand nous nous apercevons que l'amour, que Dieu a pour nous, ne se laisse pas arrêter par notre péché, ne recule pas devant nos offenses, mais se fait encore plus pressant et plus généreux; quand nous nous rendons compte que cet amour est allé jusqu'à causer la passion et la mort du Verbe fait chair, qui a accepté de nous racheter en payant de son sang, alors nous débordons de reconnaissance: "oui, le Seigneur est riche en miséricorde", et nous allons jusqu'à dire: "Le Seigneur est miséricorde"» (ibid., n. [RP 22](#)).

(27) «La vocation universelle à la sainteté s'adresse aux époux et aux parents chrétiens: pour eux, elle est spécifiée par la célébration du sacrement et traduite concrètement dans la réalité propre de l'existence conjugale et familiale. C'est là que prennent naissance la grâce et l'exigence d'une authentique et profonde spiritualité conjugale et familiale qui s'inspire des thèmes de la création, de l'alliance, de la Croix, de la résurrection et du signe sacramentel» (Jean-Paul II, Exhort. Apost. *Familiaris Consortio*, 22 novembre 1981, n. [FC 56](#)).

«L'authentique amour conjugal est assumé dans l'amour divin et il est dirigé et enrichi par la puissance rédemptrice du Christ et l'action salvifique de l'Église, afin de conduire efficacement à Dieu les époux, de les aider et de les affermir dans leur mission sublime de père et de mère. C'est pourquoi les époux chrétiens, pour accomplir dignement les devoirs de leur état, sont fortifiés et comme consacrés par un sacrement spécial; en accomplissant leur mission conjugale et familiale avec la force de ce sacrement, pénétrés de l'esprit du Christ qui imprègne toute leur vie de foi, d'espérance et de charité, ils parviennent de plus en plus à leur perfection personnelle et à leur sanctification mutuelle: c'est ainsi qu'ensemble ils contribuent à la glorification de Dieu» (Conc. cum. Vatican II, Const. Past. sur l'Église dans le monde de ce temps *Gaudium et Spes*, 7 décembre 1965, n. [GS 48](#)).

(28) 3 «L'Église croit fermement que la vie humaine, même faible et souffrante, est toujours un magnifique don du Dieu de bonté. Contre le pessimisme et l'égoïsme qui obscurcissent le monde, l'Église prend parti pour la vie, et dans chaque vie humaine elle sait découvrir la splendeur de ce "Oui", de cet "Amen", qu'est le Christ. Au "non" qui envahit et attriste le monde, elle oppose ce "Oui" vivant, défendant ainsi l'homme et le monde contre ceux qui menacent la vie et lui portent atteinte» (Jean-Paul II, Exhort. Apost. *Familiaris Consortio*, 22 novembre 1981, n. [FC 30](#)).

«Il faut en revenir à considérer la famille comme le sanctuaire de la vie. En effet elle est sacrée, elle est le lieu où la vie, don de Dieu, peut être convenablement accueillie et protégée contre les nombreuses attaques auxquelles elle est exposée, le lieu où elle peut se développer suivant les exigences d'une croissance humaine authentique. Contre ce qu'on

appelle la culture de mort, la famille constitue le lieu de la culture de la vie» (Jean-Paul II, Enc. *Centesimus Annus*, 1er mai 1991, n. [CA 39](#)).

(29) Jean-Paul II, Lettre aux familles *Gratissimam Sane*, 2 février 1994, n. [LF 9](#).

(30) «Dieu Lui-même qui a dit: "il n'est pas bon que l'homme soit seul" ([Gn 2,18](#)) et "qui dès l'origine a fait l'être humain homme et femme" ([Mt 19,4](#)) a voulu lui donner une participation spéciale dans son oeuvre créatrice; aussi a-t-il béni l'homme et la femme, disant: "soyez féconds et multipliez-vous" ([Gn 1,28](#)). Dès lors, un amour conjugal vrai et bien compris, comme toute la structure de la vie familiale qui en découle, tendent, sans sous-estimer pour autant les autres fins du mariage, à rendre les époux disponibles pour coopérer courageusement à l'amour Créateur et du Sauveur qui, par eux, veut sans cesse agrandir et enrichir sa propre famille» (Conc. cum. Vatican II, Const. Apost. sur l'Église dans le monde de ce temps *Gaudium et Spes*, 7 décembre 1965, n. [GS 50](#)).

«La famille chrétienne est une communion de personnes, trace et image de la communion du Père et du Fils dans l'Esprit Saint. Son activité procréatrice et éducative est le reflet de l'oeuvre créatrice du Père» (*Catéchisme de l'Église Catholique*, n. [CEC 2205](#)).

«Coopérer avec Dieu pour appeler de nouveaux êtres humains à la vie, cela signifie contribuer à la transmission de l'image et ressemblance divines que reflète quiconque est "né d'une femme"» (Jean-Paul II, Lettre aux Familles *Gratissimam Sane*, 2 février 1994, n. [LF 8](#)).

(31) Jean-Paul II, Enc. *Evangelium Vitae*, 25 mars 1995, n. [EV 43](#); cf. Conc. cum. Vatican II, Const. Past. sur l'Église dans le monde de ce temps *Gaudium et Spes*, 7 décembre 1965, n. [GS 50](#).

(32) «Les époux savent qu'ils sont les coopérateurs de l'amour du Dieu Créateur et comme ses interprètes. Ils s'acquitteront donc de leur charge en toute responsabilité humaine et chrétienne, et, dans un respect plein de docilité à l'égard de Dieu, d'un commun accord et d'un commun effort, ils se formeront un jugement droit: ils prendront en considération à la fois et leur bien et celui des enfants déjà nés ou à naître; ils discerneront les conditions aussi bien matérielles que spirituelles de leur époque et de leur situation; ils tiendront compte enfin du bien de la communauté familiale, des besoins de la société temporelle et de l'Église elle-même. Ce jugement, ce sont en dernier ressort les époux eux-mêmes qui doivent l'arrêter devant Dieu. Dans leur manière d'agir, que les époux chrétiens sachent bien qu'ils ne peuvent pas se conduire à leur guise, mais qu'ils ont l'obligation de toujours suivre leur conscience, une conscience qui doit se conformer à la loi divine; et qu'ils demeurent dociles au magistère de l'Église, interprète autorisée de cette loi à la lumière de l'Évangile.

Cette loi divine manifeste la pleine signification de l'amour conjugal, elle le protège et le conduit à son achèvement vraiment humain» (Conc. cum. Vatican II, Const. Past. sur l'Église dans le monde de ce temps, *Gaudium et Spes*, 7 décembre 1965, n. [GS 50](#)).

«Lorsqu'il s'agit de mettre en accord l'amour conjugal avec la transmission responsable de la vie, la moralité du comportement ne dépend pas de la seule sincérité de l'intention et de la seule appréciation des motifs; mais elle doit être déterminée selon des critères objectifs, tirés de la nature même de la personne et de ses actes, critères qui respectent, dans un contexte d'amour véritable, la signification totale d'une donation réciproque et d'une procréation à la mesure de l'homme; chose impossible si la vertu de chasteté conjugale n'est pas pratiquée d'un coeur loyal. En ce qui concerne la régulation des naissances, il n'est pas permis aux enfants de l'Église, fidèles à ces principes, d'emprunter des voies que le Magistère, dans l'explicitation de la loi divine, désapprouve» (Conc. cum. Vatican II, Const. Past. sur l'Église dans le monde de ce temps *Gaudium et Spes*, 7 décembre 1965, n. [GS 51](#)).

«Par rapport aux conditions physiques, économiques, psychologiques et sociales, la paternité responsable s'exerce soit par la détermination réfléchie et généreuse de faire grandir une famille nombreuse, soit par la décision, prise pour de graves motifs et dans le respect de la loi morale, d'éviter temporairement ou même pour un temps déterminé une nouvelle naissance.

La paternité responsable comporte encore et surtout un plus profond rapport avec l'ordre moral objectif, établi par Dieu, et dont la conscience droite est la fidèle interprète. L'exercice responsable de la paternité implique donc que les conjoints reconnaissent pleinement leurs propres devoirs envers Dieu, envers eux-mêmes, envers la famille et envers la société, dans une juste hiérarchie des valeurs.

Dans la tâche de transmettre la vie, ils ne sont, par conséquent, pas libres de procéder à leur guise, comme s'ils pouvaient déterminer de façon entièrement autonome les voies honnêtes à suivre, mais ils doivent conformer leur conduite à l'intention créatrice de Dieu, exprimée dans la nature même du mariage et de ses actes, et manifestée par l'enseignement constant de l'Église» (Paul VI, Enc. *Humanae Vitae*, 25 juillet 1968, n. [HV 10](#)).

(33) L'Encyclique *Humanae Vitae* déclare illicite «toute action qui, soit en prévision de l'acte conjugal, soit dans son déroulement, soit dans le développement de ses conséquences naturelles, se proposerait comme but ou comme moyen de rendre impossible la procréation». Le texte ajoute: «on ne peut invoquer comme raisons valables, pour justifier des actes conjugaux rendus intentionnellement inféconds, le moindre mal ou le fait que ces actes constitueraient un tout avec les actes féconds qui ont précédé ou qui suivront, et dont ils partageraient l'unique et identique bonté morale. En vérité, s'il est parfois licite de tolérer un moindre mal afin d'éviter un mal plus grand ou de promouvoir un bien plus grand, il n'est pas permis, même pour de très graves raisons, de faire le mal afin qu'il en résulte un bien, c'est-à-dire de prendre comme objet d'un acte positif de volonté ce qui est intrinsèquement un désordre et par conséquent une chose indigne de la personne humaine, même avec l'intention de sauvegarder ou de promouvoir des biens individuels, familiaux ou sociaux. C'est donc une erreur de penser qu'un acte conjugal rendu volontairement infécond, et par conséquent intrinsèquement déshonnête, puisse être rendu honnête par l'ensemble d'une vie conjugale féconde» (Paul VI, Enc. *Humanae Vitae*, 25 juillet 1968, n. [HV 14](#)).

«Lorsque les conjoints, en recourant à la contraception, séparent ces deux significations que le Dieu créateur a inscrites dans l'être de l'homme et de la femme comme dans le dynamisme de leur communion sexuelle, ils se comportent en "arbitres" du dessein de Dieu; ils "manipulent" et avilissent la sexualité humaine et, avec elle, leur propre personne et celle du conjoint en altérant la valeur de leur donation "totale". Ainsi, au langage originaire qui exprime naturellement la donation réciproque et totale des époux, la contraception oppose un langage objectivement contradictoire, selon lequel il ne s'agit plus de se donner totalement à l'autre; il en découle non seulement le refus positif de l'ouverture à la vie, mais aussi une falsification de la vérité intérieure de l'amour conjugal, appelé à être un don de la personne tout entière» (Jean-Paul II, Exhort. Apost. *Familiaris Consortio*, 22 novembre 1981, n. [FC 32](#)).

(34) «L'être humain sera respecté et traité comme personne dès sa conception et, par conséquent, à partir du moment où sont reconnus les droits de la personne humaine, parmi lesquels surtout celui qui est inviolable, le droit à la vie pour chaque être humain innocent» (Congrégation pour la Doctrine de la Foi, Instruction sur le respect de la vie humaine naissante et la dignité de la procréation *Donum Vitae*, 22 février 1987, [n. 1](#)).

«La stricte connexion qui, au niveau des mentalités, existe entre la pratique de la contraception et celle de l'avortement émerge de plus en plus, ce que démontre d'une

manière inquiétante la sophistication des médicaments, des dispositifs intra-utérins et des vaccins, qui, distribués avec la même facilité que pour les contraceptifs, agissent en réalité en ayant les effets de l'avortement dès les premiers stades de développement de la vie du nouvel être humain» (Jean-Paul II, Enc. *Evangelium Vitae*, 25 mars 1995, n. [EV 13](#)).

(35) «Si donc il existe, pour espacer les naissances, de sérieux motifs, dûs soit aux conditions physiques ou psychologiques des conjoints, soit à des circonstances extérieures, l'Église enseigne qu'il est alors permis de tenir compte des rythmes naturels, inhérents aux fonctions de la génération, pour user du mariage dans les seules périodes infécondes et régler ainsi la natalité sans porter atteinte aux principes moraux que Nous venons de rappeler.

L'Église est conséquente avec elle-même quand elle estime licite le recours aux périodes infécondes, alors qu'elle condamne comme toujours illicite l'usage des moyens directement contraires à la fécondation, même inspirés par des raisons qui peuvent paraître honnêtes et sérieuses. En réalité, il existe entre les deux cas une différence essentielle: dans le premier cas, les conjoints usent légitimement d'une disposition naturelle, dans l'autre cas, ils empêchent le déroulement des processus naturels. Ils est vrai que, dans l'un et l'autre cas, les conjoints s'accordent dans la volonté positive d'éviter l'enfant pour des raisons plausibles, en cherchant à avoir l'assurance qu'il ne viendra pas; mais il est vrai aussi que dans le premier cas seulement ils savent renoncer à l'usage du mariage dans les périodes fécondes quand, pour de justes motifs, la procréation n'est pas désirable, et en user dans les périodes agénésiques, comme manifestation d'affection et sauvegarde de mutuelle fidélité. Ce faisant, ils donnent la preuve d'un amour vraiment et intégralement honnête» (Paul VI, Enc. *Humanae Vitae*, 25 juillet 1968, n. [HV 16](#)).

«Lorsque les époux, en observant le recours à des périodes infécondes, respectent le lien indissoluble entre les aspects d'union et de procréation de la sexualité humaine, ils se comportent comme des "ministres" du dessein de Dieu et ils usent de la sexualité en "usufruitiers", selon le dynamisme originel de la donation "totale", sans manipulations ni altérations» (Jean-Paul II, Exhort. Apost. *Familiaris Consortio*, 22 novembre 1981, n. [FC 32](#)).

«La démarche de l'éducation à la vie comporte la formation des époux à la procréation responsable. Dans sa portée réelle, celle-ci suppose que les époux se soumettent à l'appel du Seigneur et agissent en interprètes fidèles de sa volonté: il en est ainsi quand ils ouvrent généreusement leur famille à de nouvelles vies, demeurant de toute manière dans une attitude d'ouverture et de service à l'égard de la vie, même lorsque, pour de motifs sérieux et dans le respect de la loi morale, les époux choisissent d'éviter une nouvelle grossesse, temporairement ou pour un temps indéterminé. La loi morale les oblige en tout cas à maîtriser les tendances de leurs instincts et de leurs passions et à respecter les lois biologiques inscrites dans leurs personnes. C'est précisément cette attitude qui rend légitime, pour aider l'exercice de la responsabilité dans la procréation, le recours aux méthodes naturelles de régulation de la fertilité» (Jean-Paul II, Enc. *Evangelium Vitae*, 25 mars 1995, n. [EV 97](#)).

(36) 3 Jean-Paul II, Enc. *Dives in Misericordia*, 30 novembre 1980, n. [DM 6](#).

(37) «Comme à l'autel où il célèbre l'Eucharistie, et comme en chacun des sacrements, le prêtre, ministre de la Pénitence, agit "in persona Christi". Le Christ, qui est rendu présent par le prêtre et qui accomplit par lui le mystère de la rémission des péchés, apparaît bien comme frère de l'homme, pontife miséricordieux, fidèle et compatissant, pasteur toujours à la recherche de la brebis perdue, médecin qui guérit et reconforte, maître unique qui enseigne la vérité et montre les chemins de Dieu, juge des vivants et des morts, qui juge selon la vérité et non d'après les apparences» (Jean-Paul II, Exhort. Apost. post-synodale *Reconciliatio et Paenitentia*, 2 décembre 1984, n. [RP 29](#)).

«En célébrant le sacrement de la Pénitence, le prêtre accomplit le ministère du Bon Pasteur qui cherche la brebis perdue, celui du Bon Samaritain qui panse les blessures, du Père qui attend le Fils prodigue et l'accueille à son tour, du juste juge qui ne fait pas acception de personne et dont le jugement est à la fois juste et miséricordieux. Bref, le prêtre est le signe et l'instrument de l'amour miséricordieux de Dieu envers le pécheur» (*Catéchisme de l'Église Catholique*, n. [CEC 1465](#)).

(38) Congrégation du Saint Office, *Normae quaedam de agendi ratione confessoriorum circa sextum Decalogi praeceptum*, 16 mai 1943.

(39) «Que le prêtre procède avec prudence et discrétion quand il pose des questions, en tenant compte de la condition et de l'âge du pénitent, et qu'il s'abstienne de s'enquérir du nom du complice» (*Code de droit canonique*, Canon [CIC 979](#)).

«La pédagogie concrète de l'Église doit toujours être liée à sa doctrine et jamais séparée d'elle. Je le répète, avec la même conviction que mon prédécesseur: "Ne diminuer en rien la salutaire doctrine du Christ est une forme éminente de charité envers les âmes"» (Jean-Paul II, Exhort. Apost., *Familiaris Consortio*, 22 novembre 1981, n. [FC 33](#)).

(40) Cf. *Denzinger-Schönmetzer*, *Enchiridion Symbolorum*, [DS 3187](#).

(41) «L'aveu au prêtre constitue une partie essentielle du sacrement de Pénitence: "Les pénitents doivent, dans la confession, énumérer tous les péchés mortels dont ils ont conscience après s'être examinés sérieusement, même si ces péchés sont très secrets et s'ils ont été commis seulement contre les deux préceptes du Décalogue, car parfois ces péchés blessent plus grièvement l'âme et sont plus dangereux que ceux qui ont été commis au su de tous"» (*Catéchisme de l'Église Catholique*, n. [CEC 1456](#)).

(42) 3 «Si - au contraire - l'ignorance est invincible, ou le jugement erroné sans responsabilité du sujet moral, le mal commis par la personne ne peut lui être imputé. Il n'en demeure pas moins un mal, une privation, un désordre. Il faut donc travailler à corriger la conscience morale de ses erreurs» (*Catéchisme de l'Église Catholique*, n. [CEC 1793](#)).

«Le mal commis à cause d'une ignorance invincible ou d'une erreur de jugement non coupable peut ne pas être imputable à la personne qui le commet; mais, même dans ce cas, il n'en demeure pas moins un mal, un désordre par rapport à la vérité sur le bien» (Jean-Paul II, Enc. *Veritatis Splendor*, 8 août 1993, n. [VS 63](#)).

(43) «Les époux, dans la sphère de leur vie morale, sont eux aussi appelés à cheminer sans se lasser, soutenus par le désir sincère et agissant de mieux connaître les valeurs garanties et promues par la loi divine, avec la volonté de les incarner de façon droite et généreuse dans leurs choix concrets. Ils ne peuvent toutefois considérer la loi comme un simple idéal à atteindre dans le futur, mais ils doivent la regarder comme un commandement du Christ Seigneur leur enjoignant de surmonter sérieusement les obstacles. "C'est pourquoi ce qu'on appelle la 'loi de gradualité' ou voie graduelle ne peut s'identifier à la 'gradualité de la loi', comme s'il y avait, dans la loi divine, des degrés et des formes de préceptes différents selon les personnes et les situations diverses. Tous les époux sont appelés à la sainteté dans le mariage, selon la volonté de Dieu, et cette vocation se réalise dans la mesure où la personne humaine est capable de répondre au précepte divin, animée d'une confiance sereine en la grâce divine et en sa propre volonté". De même il appartient à la pédagogie de l'Église de faire en sorte que, avant tout, les conjoints reconnaissent clairement la doctrine d'*Humanae Vitae* comme norme pour l'exercice de la sexualité et s'attachent sincèrement à établir les conditions nécessaires à son observation» (Jean-Paul II, Exhort. Apost. *Familiaris Consortio*,

22 novembre 1981, n. [FC 34](#)).

(44) «Dans ce contexte se situe une juste ouverture à la miséricorde de Dieu pour le pécheur qui se convertit et à la compréhension envers la faiblesse humaine. Cette compréhension ne signifie jamais que l'on compromet ou que l'on fausse la mesure du bien et du mal pour l'adapter aux circonstances. Tandis qu'est humaine l'attitude de l'homme qui, ayant péché, reconnaît sa faiblesse et demande miséricorde pour sa faute, inacceptable est au contraire l'attitude de celui qui fait de sa faiblesse le critère de la vérité sur le bien, de manière à pouvoir se sentir justifié par lui seul, sans même avoir besoin de recourir à Dieu et à sa miséricorde. Cette dernière attitude corrompt la moralité de toute la société, parce qu'elle enseigne le doute sur l'objectivité de la loi morale en général et le refus du caractère absolu des interdits moraux portant sur des actes humains déterminés, et elle finit par confondre tous les jugements de valeur» (Jean-Paul II, Enc. *Veritatis Splendor*, 8 août 1993, n. [VS 104](#)).

(45) 3 «S'il n'y a pas de doute pour le confesseur sur les dispositions du pénitent, et que celui-ci demande l'absolution, cette dernière ne sera ni refusée, ni différée» (*Code de droit canonique*, can. [CIC 980](#)).

(46) «L'Église le sait fort bien aussi: il n'est pas rare qu'un des deux époux subisse le péché plus qu'il ne le commet, lorsque, pour une raison tout à fait grave, il laisse se produire une perversion de l'ordre, qu'il ne veut pas lui-même; il en reste, par suite, innocent pourvu qu'alors il se souvienne aussi de la loi de charité, et ne néglige pas de dissuader et d'éloigner du péché son conjoint» (Pie XI, Enc. *Casti Connubii*, AAS 22 1930)

(47) 3 Cf. *Denzinger-Schönmetzer*, Enchiridion Symbolorum, [DS 2795 DS 3634](#).

(48) «Du point de vue moral, il n'est jamais licite de coopérer formellement au mal. Cette coopération a lieu lorsque l'action accomplie, ou bien de par sa nature, ou bien de par la qualification qu'elle prend dans un contexte concret, se caractérise comme une participation directe à un acte contre la vie humaine innocent ou comme l'assentiment donné à l'intention immorale de l'agent principale» (Jean-Paul II, Enc. *Evangelium Vitae*, 25 mars 1995, n. [EV 74](#)).

(49) «Cette discipline, propre à la pureté des époux, bien loin de nuire à l'amour conjugal, lui confère au contraire une plus haute valeur humaine. Elle exige un effort continu, mais grâce à son influence bienfaisante, les conjoints développent intégralement leur personnalité en s'enrichissant de valeurs spirituelles: elle apporte à la vie familiale des fruits de sérénité de paix, et elle facilite la solution d'autres problèmes; elle favorise l'attention à l'autre conjoint, aide les époux à bannir l'égoïsme, ennemi du véritable amour, et approfondit leur sens de responsabilité. Les parents acquièrent par là la capacité d'une influence plus profonde et plus efficace pour l'éducation des enfants; l'enfance et la jeunesse grandissent dans la juste estime des valeurs humaines et dans le développement serein et harmonieux de leurs facultés spirituelles et sensibles» (Paul VI, Enc. *Humanae Vitae*, 25 juillet 1968, n. [HV 21](#)).

(50) Pour les prêtres, «la première tâche - spécialement pour ceux qui enseignent la théologie morale - est d'exposer sans ambiguïté l'enseignement de l'Église sur le mariage. Soyez les premiers à donner, dans l'exercice de votre ministère, l'exemple d'un assentiment loyal, interne et externe, au Magistère de l'Église. Cet assentiment est dû, vous le savez, non pas tant à cause des motifs allégués que plutôt en raison de la lumière de l'Esprit-Saint, dont les pasteurs bénéficient à un titre particulier pour exposer la vérité.

Vous savez aussi qu'il est de souveraine importance, pour la paix des consciences et pour l'unité du peuple chrétien, que dans le domaine de la morale comme dans celui du dogme, tous s'en tiennent au Magistère de l'Église et parlent un même langage. Aussi est-ce de toute

Notre âme que Nous vous renouvelons l'appel angoissé du grand Apôtre Paul: "Je vous en conjure, Frères, par le nom de Notre Seigneur Jésus-Christ, ayez tous un même sentiment; qu'il n'y ait point parmi vous de divisions, mais soyez tous unis dans le même esprit et dans la même pensée".

Ne diminuer en rien la salutaire doctrine du Christ est une forme éminente de charité envers les âmes. Mais cela doit toujours être accompagné de la patience et de la bonté dont le Seigneur lui-même a donné l'exemple en traitant avec les hommes. Venu non pour juger, mais pour sauver, il fut certes intransigeant avec le mal, mais miséricordieux envers les personnes» (Paul VI, Enc. *Humanae Vitae*, 25 juillet 1968, nn. [HV 28-29](#)).

(51) «Devant le problème d'une honnête régulation des naissances, la communauté ecclésiale doit aujourd'hui s'efforcer de susciter des convictions et d'offrir une aide concrète à ceux qui veulent vivre la paternité et la maternité de façon vraiment responsable.

En ce domaine, l'Église se réjouit des résultats auxquels sont parvenues les recherches scientifiques pour une connaissance plus précise des rythmes de la fécondité féminine et elle stimule un développement plus approfondi et plus décisif de telles études. Mais en même temps elle se doit de solliciter avec une vigueur nouvelle la responsabilité de tous ceux qui - médecins, spécialistes, conseillers conjugaux, éducateurs, couples - peuvent aider efficacement les conjoints à vivre leur amour dans le respect de la structure et des finalités de l'acte conjugal qui l'exprime. Cela signifie des efforts plus étendus, plus décisifs et plus systématiques pour faire connaître, estimer et appliquer les méthodes naturelles de régulation de la fécondité.

Un témoignage précieux peut et doit être donné par les époux qui, grâce à l'effort de continence périodique, sont parvenus à une responsabilité personnelle plus mûre devant l'amour et la vie. Comme l'écrivait Paul VI: "c'est à eux que le Seigneur confie la tâche de rendre visibles aux hommes la sainteté et la douceur de la loi qui unit l'amour mutuel des époux à leur coopération à l'amour de Dieu auteur de la vie humaine"» (Jean-Paul II, *Familiaris Consortio*, 22 novembre 1981, n. [FC 35](#)).

(52) «Depuis le 1er siècle, l'Église a affirmé la malice morale de tout avortement provoqué. Cet enseignement n'a pas changé. Il demeure invariable. L'avortement direct, c'est-à-dire voulu comme une fin ou comme un moyen, est gravement contraire à la loi morale» (*Catéchisme de l'Église Catholique* n. [CEC 2271](#); cf. Congrégation pour la Doctrine de la Foi, Déclaration sur l'avortement, 18 novembre 1974).

«La gravité morale de l'avortement provoqué apparaît dans toute sa vérité si l'on reconnaît qu'il s'agit d'un homicide et, en particulier, si l'on considère les circonstances spécifiques qui le qualifient. Celui qui est supprimé est un être humain qui commence à vivre, c'est-à-dire l'être qui est dans l'absolu, le plus innocent qu'on puisse imaginer» (Jean-Paul II, Enc. *Evangelium Vitae*, 25 mars 1995, n. [EV 58](#)).

(53) Il faut rappeler que «ipso iure» la faculté d'absoudre au for interne en la matière, comme pour toutes les censures non réservées au Siège Apostolique et non déclarées, appartient à tout évêque même titulaire, au pénitencier diocésain ou d'une église collégiale (can. [CIC 508](#)), ainsi qu'aux chapelains des maisons de soins, de prisons, et durant les voyages maritimes (can. [CIC 566](#) § 2). Les confesseurs appartenant à un Ordre mendiant ou à certaines Congrégations religieuses modernes jouissent par privilège de la faculté d'absoudre de la censure relative à l'avortement.

(54) Cf. Jean-Paul II, Enc. *Dives in Misericordia*, 30 novembre 1980, n. [DM 14](#).

1997 Vade-mecum pour les confesseurs 126

1964 Lumen Gentium 57

La Sainte Vierge et l'enfance de Jésus

57 Cette union de la Mère avec son Fils dans l'oeuvre du salut est manifeste dès l'heure de la conception virginale du Christ jusqu'à sa mort ; et d'abord quand Marie, partant en hâte pour visiter Elisabeth, est saluée par celle-ci du nom de bienheureuse pour avoir cru au salut promis, tandis que le Précurseur tressaillait au sein de sa mère (cf. [Lc 1,41-45](#)) ; lors de la Nativité ensuite, quand la Mère de Dieu présenta dans la joie aux pasteurs et aux mages son Fils premier-né, dont la naissance était non la perte mais la consécration de son intégrité virginale(10). Puis lorsque, dans le Temple, après avoir fait l'offrande des pauvres, elle présenta son Fils au Seigneur, elle entendit Siméon prophétiser en même temps que le Fils serait un signe de contradiction, et que l'âme de la mère serait transpercée d'un glaive: ainsi se révéleraient les pensées intimes d'un grand nombre (cf. [Lc 2,34-35](#)). Ayant perdu l'enfant Jésus et l'ayant cherché avec angoisse, ses parents le trouvèrent au Temple occupé aux affaires de son Père, et la parole du Fils ne fut pas comprise par eux. Sa mère cependant gardait tout cela dans son coeur et le méditait (cf. [Lc 2,41-51](#)).

Notes:

(10) cf. Conc. du Latran, année 649, can. 3: Mansi 10, 1151. S Léon M Epist. ad Flav. PL 54, 759. Conc. de Chalch. Mansi 7, 462. S Ambroise, De instit. virg.: PL 16, 320.

La Sainte Vierge et le ministère public de Jésus

58 Pendant la vie publique de Jésus, sa mère apparaît expressément, et dès le début, quand aux noces de Cana en Galilée, touchée de pitié, elle obtint par son intercession que Jésus le Messie inaugurât ses miracles (cf. [Jn 2,1-11](#)). Au cours de la prédication de Jésus, elle accueillit les paroles par lesquelles le Fils, mettant le Royaume au-delà des considérations et des liens de la chair et du sang, proclamait bienheureux ceux qui écoutent et observent la parole de Dieu (cf. [Mc 3,35](#) par. et [Lc 11,27-28](#)), comme elle le faisait fidèlement elle-même (cf. [Lc 2,19](#) [Lc 2,51](#)). Ainsi la bienheureuse Vierge avança dans son pèlerinage de foi, gardant fidèlement l'union avec son Fils jusqu'à la croix où, non sans un dessein divin, elle était debout (cf. [Jn 19,25](#)), souffrant cruellement avec son Fils unique, associée d'un coeur maternel à son sacrifice, donnant à l'immolation de la victime, née de sa chair, le consentement de son amour, pour être enfin, par le même Christ Jésus mourant sur la croix, donnée comme sa Mère au disciple par ces mots: "Femme, voici ton Fils" (cf. [Jn 19,26-27](#)) (11).

Notes:

(11) Cf. Pie XII, ency. *Mystici Corporis*, 29 juin 1943: AAS 35 (1943), pp. 247-248.

La Sainte Vierge après l'Ascension

59 Mais comme il a plu à Dieu de ne manifester ouvertement le mystère du salut des hommes qu'à l'heure où il répandrait l'Esprit promis par le Christ, on voit les apôtres, avant le

jour de Pentecôte, "persévérant d'un même coeur dans la prière avec quelques femmes dont Marie, Mère de Jésus, et avec ses frères" ([Ac 1,14](#)) ; et l'on voit Marie appelant elle aussi de ses prières le don de l'Esprit qui, à l'Annonciation, l'avait déjà prise sous son ombre. Enfin la Vierge immaculée, préservée par Dieu de toute atteinte de la faute originelle(12), ayant accompli le cours de sa vie terrestre, fut élevée corps et âme à la gloire du ciel(13), et exaltée par le Seigneur comme la Reine de l'univers, pour être ainsi plus entièrement conforme à son Fils, Seigneur des seigneurs (cf. [Ap 19,16](#)), victorieux du péché et de la mort (14).

Notes:

(12) Cf. Pie IX, bulla ineffabilis, 8 Déc. 1854: Acta Pie IX, 1, I, p.616 ; Denz. 1641 ([DS 2803](#)).

(13) Cf. Pie XII, Const. apost. Munificent. 1 nov. nov. 1950: AAS 42 (1950) ; Denz. 2333 ([DS 3903](#)). cf. S Damascène, Enc. in dorm. Dei genitricis, hom. 2 et et 3: PG 96, 721-761, speciatim col. 728 B. S. Germain Const. in S Dei gen. dorm. serm. 1: PG 98 (6) 340-348; serm. 3, col. 361. S. Modeste Hier. in dorm. SS. Deiparae: PG 86 (2), 3277-3312.

(14) Cf. Pie XII, encyc. Ad coeli Reginam, 11 Oct. 1954: AAS 46 (1954) pp. 633-636 ; [DS 3913](#) ss. cf. André Cret. Hom. 3 in in dorm. SS. Deiparae: PG 97, 1089-1109. S Damascène, De fide orth. IV, 14: PG 94, 1153-1161.

III. La bienheureuse Vierge et l'Eglise

Marie, servante du Seigneur

60 Unique est notre Médiateur selon les paroles de l'Apôtre: "Car, il n'y a qu'un Dieu, il n'y a aussi qu'un Médiateur entre Dieu et les hommes, le Christ Jésus, homme lui-même, qui s'est donné en rançon pour tous" ([1Tm 2,5-6](#)). Mais le rôle maternel de Marie à l'égard des hommes n'offusque et ne diminue en rien cette unique médiation du Christ: il en manifeste au contraire la vertu.

Car toute influence salutaire de la part de la bienheureuse Vierge sur les hommes a sa source dans une disposition purement gratuite de Dieu: elle ne naît pas d'une nécessité objective, mais découle de la surabondance des mérites du Christ ; elle s'appuie sur sa médiation, dont elle dépend en tout et d'où elle tire toute sa vertu ; l'union immédiate des croyants avec le Christ ne s'en trouve en aucune manière empêchée, mais au contraire aidée.

61 La bienheureuse Vierge, prédestinée de toute éternité, à l'intérieur du dessein d'incarnation du Verbe, pour être la Mère de Dieu, fut sur la terre, en vertu d'une disposition de la Providence divine, la vénérable Mère du divin Rédempteur, généreusement associée à son oeuvre à un titre absolument unique, humble servante du Seigneur. En concevant le Christ, en le mettant au monde, en le nourrissant, en le présentant dans le Temple à son Père, en souffrant avec son Fils qui mourrait sur la croix, elle apporta à l'oeuvre du Sauveur une coopération absolument sans pareille par son obéissance, sa foi, son espérance, son ardente charité, pour que soit rendue aux âmes la vie surnaturelle. C'est pourquoi elle est devenue pour nous, dans l'Ordre de la grâce, notre Mère.

62 A partir du consentement qu'elle apporta par sa foi au jour de l'Annonciation et qu'elle maintint dans sa fermeté sous la croix, cette maternité de Marie dans l'économie de la grâce se continue sans interruption jusqu'à la consommation définitive de tous les élus. En effet,

après son Assomption au ciel, son rôle dans le salut ne s'interrompt pas: par son intercession répétée elle continue à nous obtenir les dons qui assurent notre salut éternel(15). Son amour maternel la rend attentive aux frères de son Fils dont le pèlerinage n'est pas achevé, ou qui se trouvent engagés dans les périls et les épreuves, jusqu'à ce qu'ils parviennent à la patrie bienheureuse. C'est pourquoi la bienheureuse Vierge est invoquée dans l'Eglise sous les titres d'avocate, d'auxiliatrice, de secourable, de médiatrice(16), tout cela cependant entendu de telle sorte que nulle dérogation, nulle addition n'en résulte quant à la dignité et à l'efficacité de l'unique Médiateur, le Christ(17).

Aucune créature en effet ne peut jamais être mise sur le même pied que le Verbe incarné et rédempteur. Mais tout comme le sacerdoce du Christ est participé sous des formes diverses, tant par les ministres que par le peuple fidèle, et tout comme l'unique bonté de Dieu se répand réellement sous des formes diverses dans les créatures, ainsi l'unique médiation du Rédempteur n'exclut pas, mais suscite au contraire une coopération variée de la part des créatures, en dépendance de l'unique source.

Ce rôle subordonné de Marie, l'Eglise le professe sans hésitation ; elle ne cesse d'en faire l'expérience ; elle le recommande au coeur des fidèles pour que cet appui et ce secours maternels les aident à s'attacher plus intimement au Médiateur et Sauveur.

Notes:

(15) Cf. Kleutgen, textus reformatus De mysterio Verbi incarnati, cap. IV. Mansi 53, 290. Cf. S. André Cret. in nat. Mariae, sermo 4: PG 97, 865 A. S. Germain Const. In annunt. Delparae PG 98, 321 BC, In dorm. Delparae III: col. 361 D S Damascène, in dorm. B.V. Mariae, hom. 1,8: PG 96, 712 BC. 713 A.

(16) Cf. Léon XIII, encycl. Adiutricem populi, 3 sept. sept. 1895: ASS 15 (1895-96)p. 303. S. Pie X, encycl. Ad diem illum 2 Févr.1904: Févr.1904: Acta I,p.154 ; Denz. 1978 a ([DS 3370](#)). Pie XI, encycl. Misericordissimus, 8 mai 1928: AAS 20 (1928)p; 178. Pie XII, nuntius radioph. 13 mai 1946: AAS 38 (1946), p. 266.

(17) S. Ambroise, Epist.63: PL 16, 1218.

Marie, modèle de l'Eglise

63 La bienheureuse Vierge, de par le don et la charge de sa maternité qui l'unissent à son fils, le Rédempteur, et de par les grâces et les fonctions singulières qui sont les siennes, se trouve également en intime union avec l'Eglise: de l'Eglise, selon l'enseignement de saint Ambroise, la Mère de Dieu est le modèle dans l'Ordre de la foi, de la charité et de la parfaite union au Christ(18). En effet, dans le mystère de l'Eglise, qui reçoit elle aussi à juste titre le nom de Mère et de Vierge, la bienheureuse Vierge Marie occupe la première place, offrant, à un titre éminent et singulier, le modèle de la vierge et de la mère(19): c'est dans sa foi et dans son obéissance qu'elle a engendré sur la terre le Fils du Père, sans connaître d'homme, enveloppée par l'Esprit-Saint, comme une nouvelle Eve qui donne, non à l'antique serpent, mais au messager de Dieu, une foi que nul doute n'altère. Elle engendra son Fils, dont Dieu a fait le premier-né parmi beaucoup de frères ([Rm 8,29](#)), c'est-à-dire parmi les croyants, à la naissance et à l'éducation desquels elle apporte la coopération de son amour maternel.

Notes:

(18) S. Ambroise, Expos. II, 7: PL 15, 1555.

(19) Cf. Ps -Petrus Dam. Serm. 63: PL 1444, 861 Godefridus a S. Victore, In nat. B.M. Ms. Paris, Mazarine, 1002, fol. 109 r. Gerhohus Reich De gloria et honore Filii hominis, 10: PL 194, 1105

64 Mais en contemplant la sainteté mystérieuse de la Vierge et en imitant sa charité, en accomplissant fidèlement la volonté du Père, l'Eglise devient à son tour une Mère, grâce à la parole de Dieu qu'elle reçoit dans la foi: par la prédication en effet, et par le baptême elle engendre, à une vie nouvelle et immortelle, des fils conçus du Saint-Esprit et nés de Dieu. Elle aussi est vierge, ayant donné à son Epoux sa foi, qu'elle garde intègre et pure ; imitant la Mère de son Seigneur, elle conserve, par la vertu du Saint-Esprit, dans leur pureté virginale une foi intègre, une ferme espérance, une charité sincère(20).

Notes:

(20) S Ambroise, I, c. et Expos. Luc X, 24-25: PL 15, 1810. St Augustin, in Tr. 13, 12: PL 35, 1499. Cf. Serm. 191, 2, 3: PL 38, 1010; etc. Cf. etiam Ven. Beda, In Expos. I, cap. 2: PL 92, 330. Issac de Stella, serm; 51: PL 194, 1863 A.

Les vertus de Marie, modèle pour l'Eglise

65 Cependant, si l'Eglise en la personne de la bienheureuse Vierge, atteint déjà à la perfection qui la fait sans tache ni ride (cf. [Ep 5,27](#)), les fidèles du Christ, eux, sont encore tendus dans leur effort pour croître en sainteté par la victoire sur le péché: c'est pourquoi ils lèvent leurs yeux vers Marie comme modèle des vertus qui rayonne sur toute la communauté des élus. En se recueillant avec piété dans la pensée de Marie, qu'elle contemple dans la lumière du Verbe fait homme, l'Eglise pénètre avec respect plus avant dans le mystère suprême de l'Incarnation et devient sans cesse plus conforme à son Epoux. Intimement présente en effet à l'histoire du salut, Marie rassemble et reflète en elle-même d'une certaine façon les requêtes suprêmes de la foi et elle appelle les fidèles à son Fils et à son sacrifice..., ainsi qu'à l'amour du Père, lorsqu'elle est l'objet de la prédication et de la vénération. L'Eglise, à son tour, recherchant la gloire du Christ, se fait de plus en plus semblable à son grand modèle en progressant continuellement dans la foi, l'espérance et la charité, en recherchant et accomplissant en tout la divine volonté. C'est pourquoi, dans l'exercice de son apostolat, l'Eglise regarde à juste titre vers celle qui engendra le Christ, conçu du Saint-Esprit et né de la Vierge précisément afin de naître et de grandir aussi par l'Eglise dans le coeur des fidèles. La Vierge a été par sa vie le modèle de cet amour maternel dont doivent être animés tous ceux qui, associés à la mission apostolique de l'Eglise, travaillent à la régénération des hommes.

IV. Le culte de la Bienheureuse Vierge dans l'Eglise

Nature et fondement du culte de la Sainte Vierge

66 Marie a été élevée par la grâce de Dieu, au-dessous de son Fils, au-dessus de tous les anges et de tous les hommes comme la Mère très sainte de Dieu, présente aux mystères du Christ ; aussi est-elle légitimement honorée par l'Eglise d'un culte spécial. Et de fait, depuis les temps les plus reculés, la bienheureuse Vierge est honorée sous le titre de " Mère de Dieu" ; et les fidèles se réfugient sous sa protection, l'implorant dans tous les dangers et leurs besoins(21). Surtout depuis le Concile d'Ephèse, le culte du peuple de Dieu envers Marie a connu un merveilleux accroissement, sous les formes de la vénération et de l'amour, de l'invocation et de l'imitation, réalisant ses propres paroles prophétiques: "Toutes les générations m'appelleront bienheureuse, car le Tout-Puissant a fait en moi de grandes choses" ([Lc 1,48](#)). Ce culte, tel qu'il a toujours existé dans l'Eglise, présente un caractère absolument unique ; il n'en est pas moins essentiellement différent du culte d'adoration qui

est rendu au Verbe incarné ainsi qu'au Père et à l'Esprit-Saint ; il est éminemment apte à le servir. En effet, les formes diverses de piété envers la Sainte Vierge, que l'Eglise a approuvées, en les maintenant dans les limites d'une saine doctrine orthodoxe et en respectant les conditions de temps et de lieu, le tempérament et le génie des fidèles, font que, à travers l'honneur rendu à sa Mère, le Fils pour qui tout existe (cf. [Col 1,15-16](#)) et en qui il a plu au Père éternel "de faire habiter toute la plénitude" ([Col 1,19](#)), peut être comme il le doit connu, aimé, glorifié et obéi dans ses commandements.

Notes:

(21) "Sub tuum praesidium"

L'esprit de la prédication et du culte de la Sainte Vierge

67 Cette doctrine catholique, le saint Concile l'enseigne formellement. Il engage en même temps tous les fils de l'Eglise à apporter un concours généreux au culte, surtout liturgique, envers ma bienheureuse Vierge, à faire grand cas des pratiques et exercices de piété envers elle, que le magistère a recommandées au cours des siècles ; il recommande de conserver religieusement toutes les règles portées dans le passé au sujet du culte des images du Christ, de la bienheureuse Vierge et des saints(22). Il exhorte vivement les théologiens et ceux qui portent la parole de Dieu à s'abstenir avec le plus grand soin, quand la dignité unique de la Mère de Dieu est en cause, à la fois de toute fausse exagération et non moins d'une excessive étroitesse d'esprit(23). L'étude de la Sainte Ecriture, des Pères et des docteurs, et celle des liturgies de l'Eglise, sous la conduite du magistère doivent leur faire mettre dans une juste lumière le rôle et les privilèges de la bienheureuse Vierge, lesquels sont toujours orientés vers le Christ, source de la vérité totale, de la sainteté et de la piété. Qu'ils se gardent avec le plus grand soin de toute parole ou de tout geste susceptibles d'induire en erreur, soit nos frères séparés, soit toute autre personne, sur la véritable doctrine de l'Eglise. Que les fidèles se souviennent qu'une véritable dévotion ne consiste nullement dans un mouvement stérile et éphémère de la sensibilité, pas plus que dans une vaine crédulité ; la vraie dévotion procède de la vraie foi, qui nous conduit à reconnaître la dignité éminente de la Mère de Dieu, et nous pousse à aimer cette Mère d'un amour filial, et à poursuivre l'imitation de ses vertus.

Notes:

(22) Conc. Nicée II, année 787: Mansi 13, 378-379 ; Denz. 302 (600-601). Conc. Trente, sess. 25: Mansi 33, 171-172.

(23) Cf. Pie XII, nuntius radioph. 24 Oct. 1954: AAS 46 (1954), p. 679. Encycl. Ad coeli Reginam, 11 Oct. 1954: AAS 46 (1954), p.637.1

V. Marie, signe d'espérance assurée et de consolation

pour le peuple de Dieu en pèlerinage sur la terre

68 Cependant, tout comme dans le ciel où elle est déjà glorifiée corps et âme, la Mère de Jésus représente et inaugure l'Eglise en son achèvement dans le siècle futur, de même sur cette terre, en attendant la venue du jour du Seigneur (cf. [2P 3,10](#)), elle brille déjà comme un signe d'espérance assurée et de consolation devant le peuple de Dieu en pèlerinage.

69 Le saint Concile trouve une grande joie et consolation au fait que, parmi nos frères séparés, il n'en manque pas qui rendent à la Mère du Seigneur et Sauveur l'honneur qui lui est dû, chez les Orientaux en particulier, lesquels vont, d'un élan fervent et d'une âme toute dévouée, vers la Mère de Dieu toujours Vierge pour lui rendre leur culte(24). Que tous les chrétiens adressent à la Mère de Dieu et des hommes d'instantes supplications, afin qu'après avoir assisté de ses prières l'Eglise naissante, maintenant encore, exaltée dans le ciel au-dessus de tous les bienheureux et des anges, elle continue d'intercéder près de son Fils dans la communion de tous les saints, jusqu'à ce que toutes les familles des peuples, qu'ils soient déjà marqués du beau nom de chrétiens ou qu'ils ignorent encore leur Sauveur, soient enfin heureusement rassemblés dans la paix et la concorde en un seul peuple de Dieu à la gloire de la Très Sainte et indivisible Trinité.

Notes:

(24) Cf. Pie XI, encycl. *Ecclesiam dei*, 12 nov. 1923: AAS 15 (1923), p. 581. Pie XII, encycl. *Fulgens corona*, 8 Sept. 1953: AAS 45 (1953), pp. 590-591.

Tout l'ensemble et chacun des points qui ont été édictés dans cette constitution dogmatique ont plu aux Pères. Et Nous, en vertu du pouvoir apostolique que Nous tenons du Christ, en union avec les vénérables Pères, Nous les approuvons, arrêtons et décrétons dans le Saint-Esprit, et Nous ordonnons que ce qui a été ainsi établi en Concile soit promulgué pour la gloire de Dieu.

Rome, à Saint-Pierre, le 21 Novembre 1964.

Moi, Paul, évêque de l'Eglise catholique.

(suivent les signatures des Pères)

1964 Lumen Gentium 57

III L'Eglise - Temple de l'Esprit Saint

797 "Quod est spiritus noster, id est anima nostra, ad membra nostra, hoc est Spiritus Sanctus ad membra Christi, ad corpus Christi, quod est Ecclesia" (S. Augustin, serm. 267,4). "C'est à l'Esprit du Christ comme à un principe caché qu'il faut attribuer que toutes les parties du Corps soient reliées, aussi bien entre elles qu'avec leur Tête suprême, puisqu'il réside tout entier dans la Tête, tout entier dans le Corps, tout entier dans chacun de ses membres" (Pie XII, Enc. "Mystici Corporis": [DS 3808](#)). L'Esprit Saint fait de l'Eglise "le Temple du Dieu Vivant" ([2Co 6,16](#) cf.):

C'est à l'Eglise elle-même, en effet, qu'a été confié le 'Don de Dieu ... C'est en elle qu'a été déposée la communion avec le Christ, c'est-à-dire l'Esprit-Saint, arrhes de l'incorruptibilité, confirmation de notre foi et échelle de notre ascension vers Dieu ... Car là où est l'Eglise, là est aussi l'Esprit de Dieu; et là où est l'Esprit de Dieu, là est l'Eglise et toute grâce (S. Irénée, hær. 3,24,1).

798 L'Esprit Saint est "le Principe de toute action vitale et vraiment salutaire en chacune des diverses parties du Corps" (Pie XII, enc. "Mystici Corporis": [DS 3808](#)). Il opère de multiples manières l'édification du Corps tout entier dans la charité (cf. [Ep 4,16](#)): par la Parole de Dieu, "qui a la puissance de construire l'édifice" ([Ac 20,32](#)), par le Baptême par lequel il forme le Corps du Christ (cf. [1Co 12,13](#)) par les sacrements qui donnent croissance et guérison aux membres du Christ; par "la grâce accordée aux apôtres qui tient la première place parmi ses dons" ([LG 7](#)), par les vertus qui font agir selon le bien, enfin par les multiples grâces spéciales (appelés "charismes") par lesquels il rend les fidèles "aptés et disponibles pour assumer les diverses charges et offices qui servent à renouveler et à édifier davantage l'Eglise" ([LG 12](#) cf. [AA 3](#)).

Les charismes

799 Extraordinaires ou simples et humbles, les charismes sont des grâces de l'Esprit Saint qui ont, directement ou indirectement, une utilité ecclésiale, ordonnés qu'ils sont à l'édification de l'Eglise, au bien des hommes et aux besoins du monde.

800 Les charismes sont à accueillir avec reconnaissance par celui qui les reçoit, mais aussi par tous les membres de l'Eglise. Ils sont, en effet, une merveilleuse richesse de grâce pour la vitalité apostolique et pour la sainteté de tout le Corps du Christ; pourvu cependant qu'il s'agisse de dons qui proviennent véritablement de l'Esprit Saint et qu'ils soient exercés de façon pleinement conforme aux impulsions authentiques de ce même Esprit, c'est-à-dire selon la charité, vraie mesure des charismes (cf. [1Co 13](#)).

801 C'est dans ce sens qu'apparaît toujours nécessaire le discernement des charismes. Aucun charisme ne dispense de la référence et de la soumission aux Pasteurs de l'Eglise. "C'est à eux qu'il convient spécialement, non pas d'éteindre l'Esprit, mais de tout éprouver pour retenir ce qui est bon" ([LG 12](#)), afin que tous les charismes coopèrent, dans leur diversité et leur complémentarité, au "bien commun" ([1Co 12,7](#)) (cf. [LG 30](#))

[CL 24](#)).

En bref

802 *"Le Christ Jésus s'est livré pour nous afin de nous racheter de toute iniquité et de purifier un Peuple qui lui appartienne en propre" ([Tt 2,14](#)).*

803 *"Vous êtes donc une race élue, un sacerdoce royal, une nation sainte, un Peuple acquis" ([1P 2,9](#)).*

804 *On entre dans le Peuple de Dieu par la foi et le Baptême. "Tous les hommes sont appelés à faire partie du Peuple de Dieu" ([LG 13](#)), afin que, dans le Christ, "les hommes constituent une seule famille et un seul Peuple de Dieu" ([AGD 1](#)).*

805 *L'Eglise est le Corps du Christ. Par l'Esprit et son action dans les sacrements, surtout l'Eucharistie, le Christ mort et ressuscité constitue la communauté des croyants comme son Corps.*

806 *Dans l'unité de ce Corps, il y a diversité de membres et des fonctions. Tous les membres sont liés les uns aux autres, particulièrement à ceux qui souffrent, sont pauvres et persécutés.*

807 *L'Eglise est ce Corps dont le Christ est la Tête: elle vit de Lui, en Lui et pour Lui; Il vit avec elle et en elle.*

808 *L'Eglise est l'Epouse du Christ: Il l'a aimée et s'est livré pour elle. Il l'a purifiée par son sang. Il a fait d'elle la Mère féconde de tous les fils de Dieu.*

809 *L'Eglise est le Temple de l'Esprit Saint. L'Esprit est comme l'âme du Corps Mystique, principe de sa vie, de l'unité dans la diversité et de la richesse de ses dons et charismes.*

810 *"Ainsi l'Eglise universelle apparaît comme 'un Peuple qui tire son unité de l'unité du Père et du Fils et de l'Esprit Saint' (S. Cyprien)" ([LG 4](#)).*

Paragraphe 3 L'Eglise est une, sainte, catholique et Papostolique

811 *"C'est là l'unique Eglise du Christ, dont nous professons dans le symbole qu'elle est une, sainte, catholique et apostolique" ([LG 8](#)). Ces quatre attributs, inséparablement liés entre eux (cf. [DS 2888](#)), indiquent des traits essentiels de l'Eglise et de sa mission. L'Eglise ne les tient pas d'elle-même; c'est le Christ qui, par l'Esprit Saint, donne à son Eglise, d'être une, sainte, catholique et apostolique, et c'est Lui encore qui l'appelle à réaliser chacune de ces qualités.*

812 *Seule la foi peut reconnaître que l'Eglise tient ces propriétés de sa source divine. Mais leurs manifestations historiques sont des signes qui parlent aussi clairement à la raison humaine. "L'Eglise, rappelle le premier Concile du Vatican, en raison de sa sainteté, de son unité catholique, de sa constance invaincue, est elle-même un grand et perpétuel motif de crédibilité et une preuve irréfragable de sa mission divine" ([DS 3013](#)).*

I L'Eglise est une

"Le Mystère sacré de l'Unité de l'Eglise" ([UR 2](#))

813 *L'Eglise est une de par sa source*: "De ce mystère, le modèle suprême et le principe est dans la trinité des personnes l'unité d'un seul Dieu Père, et Fils, et l'Esprit Saint" ([UR 2](#)).

L'Eglise est une de par son Fondateur: "Car le Fils incarné en personne a réconcilié tous les hommes avec Dieu par sa Croix, rétablissant l'unité de tous en un seul Peuple et un seul Corps" (). *L'Eglise est une de par son "âme"*: "L'Esprit Saint qui habite dans les croyants, qui remplit et régit toute l'Eglise, réalise cette admirable communion des fidèles et les unit tous si intimement dans le Christ, qu'il est le principe de l'Unité de l'Eglise" ([UR 2](#)). Il est donc de l'essence même de l'Eglise d'être une:

Quel étonnant mystère! Il y a un seul Père de l'univers, un seul Logos de l'univers et aussi un seul Esprit Saint, partout identique; il y a aussi une seule vierge devenue mère, et j'aime l'appeler l'Eglise (S. éminent d'Alexandrie, *pæd.* 1,6).

814 Dès l'origine, cette Eglise ne se présente cependant avec une grande *diversité* qui provient à la fois de la variété des dons de Dieu et de la multiplicité des personnes qui les reçoivent. Dans l'unité du Peuple de Dieu se rassemblent les diversités des peuples et des cultures. Entre les membres de l'Eglise existe une diversité de dons, de charges, de conditions et de modes de vie; "au sein de la communion de l'Eglise il existe légitimement des Eglises particulières, jouissant de leurs traditions propres" ([LG 13](#)). La grande richesse de cette diversité ne s'oppose pas à l'unité de l'Eglise. Cependant, le péché et le poids de ses conséquences menacent sans cesse le don de l'unité. Aussi l'apôtre doit-il exhorter à "garder l'unité de l'Esprit par le lien de la paix" ([Ep 4,3](#)).

815 Quels sont ces liens de l'unité? "Par-dessus tout (c'est) la charité, qui est le lien de la perfection" ([Col 3,14](#)). Mais l'unité de l'Eglise pérégrinante est assurée aussi par des liens visibles de communion:

- la profession d'une seule foi reçue des Apôtres;
- la célébration commune du culte divin, surtout des sacrements;
- la succession apostolique par le sacrement de l'ordre, maintenant la concorde fraternelle de la famille de Dieu (cf. [UR 2 LG 14 CIC 205](#)).

816 "L'unique Eglise du Christ, ... est celle que notre Sauveur, après sa Résurrection, remit à Pierre pour qu'il en soit le pasteur, qu'il lui confia, à lui et aux autres apôtres, pour la répandre et la diriger... Cette Eglise comme société constituée et organisée dans le monde est réalisée dans ("subsistit in") l'Eglise catholique gouvernée par le successeur de Pierre et les évêques qui sont en communion avec lui" ([LG 8](#)):

Le Décret sur l'Ocuménisme du IIe Concile du Vatican explicite: "C'est, en effet, par la seule Eglise catholique du Christ, laquelle est 'moyen général de salut', que peut s'obtenir toute la plénitude des moyens de salut. Car c'est au seul collège apostolique, dont Pierre est le chef, que le Seigneur confia, selon notre foi, toutes les richesses de la Nouvelle Alliance, afin de constituer sur la terre un seul Corps du Christ auquel il faut que soient pleinement incorporés tous ceux qui, d'une certaine façon, appartiennent déjà au peuple de Dieu" ([UR 3](#)).

Les blessures de l'unité

817 De fait, "dans cette seule et unique Eglise de Dieu apparurent dès l'origine certaines

scissions, que l'apôtre réproouve avec vigueur comme condamnables; au cours des siècles suivants naquirent des dissensions plus amples, et des communautés considérables furent séparées de la pleine communion de l'Eglise catholique, parfois de par la faute des personnes de l'une et de l'autre partie" ([UR 3](#)). Les ruptures qui blessent l'unité du Corps du Christ (on distingue l'hérésie, l'apostasie et le schisme (cf. [CIC 751](#)) ne se font pas sans les péchés des hommes:

Ubi peccata sunt, ibi est multitudo, ibi schismata, ibi hæreses, ibi discussiones. Ubi autem virtus, ibi singularitas, ibi unio, ex quo omnium credentium erat cor unum et anima una (Origène, hom. in [Ez 9,1](#)).

818 Ceux qui naissent aujourd'hui dans des communautés issues de telles ruptures "et qui vivent la foi au Christ, ne peuvent être accusés de péché de division, et l'Eglise catholique les entoure de respect fraternel et de charité ... Justifiés par la foi reçue au Baptême, incorporés au Christ, ils portent à juste titre le nom de chrétiens, et les fils de l'Eglise catholique les reconnaissent à bon droit comme des frères dans le Seigneur" ([UR 3](#)).

819 Au surplus, "beaucoup d'éléments de sanctification et de vérité" ([LG 8](#)) existent en dehors des limites visibles de l'Eglise catholique: "la parole de Dieu écrite, la vie de la grâce, la foi, l'espérance et la charité, d'autres dons intérieurs du Saint-Esprit et d'autres éléments visibles" ([UR 3](#) cf. [LG 15](#)). L'Esprit du Christ se sert de ces Eglises et communautés ecclésiales comme moyens de salut dont la force vient de la plénitude de grâce et de vérité que le Christ a confié à l'Eglise catholique. Tous ces biens proviennent du Christ et conduisent à lui (cf. [UR 3](#)) et appellent par eux-mêmes "l'unité catholique" ([LG 8](#)).

Vers l'unité

820 L'unité, "le Christ l'a accordée à son Eglise dès le commencement. Nous croyons qu'elle subsiste de façon inamissible dans l'Eglise catholique et nous espérons qu'elle s'accroîtra de jour en jour jusqu'à la consommation des siècles" ([UR 4](#)). Le Christ donne toujours à son Eglise le don de l'unité, mais l'Eglise doit toujours prier et travailler pour maintenir, renforcer et parfaire l'unité que le Christ veut pour elle. C'est pourquoi Jésus lui-même a prié à l'heure de sa Passion, et il ne cesse de prier le Père pour l'unité de ses disciples: "... Que tous soient un. Comme toi, Père, tu es en moi et moi en toi, qu'eux aussi soient un en nous, afin que le monde croie que tu m'as envoyé" ([Jn 17,21](#)). Le désir de retrouver l'unité de tous les chrétiens est un don du Christ et un appel de l'Esprit Saint (cf. [UR 1](#)).

821

Pour y répondre adéquatement sont exigés:

- un *renouveau* permanent de l'Eglise dans une fidélité plus grande à sa vocation. Cette rénovation est le ressort du mouvement vers l'unité (cf. [UR 6](#));
- la *conversion du coeur* "en vue de vivre plus purement selon l'Evangile" (cf. [UR 7](#)), car c'est l'infidélité des membres au don du Christ qui cause les divisions;
- la *prière en commun*, car "la conversion du coeur et la sainteté de vie, unies aux prières publiques et privées pour l'unité des chrétiens, doivent être regardées comme l'âme de tout oecuménisme et peuvent être à bon droit appelées oecuménisme spirituel" ([UR 8](#));
- la *connaissance réciproque fraternelle* (cf. [UR 9](#));
- la *formation oecuménique* des fidèles et spécialement des prêtres (cf. [UR 10](#));
- le *dialogue* entre les théologiens et les rencontres entre les chrétiens des différentes Eglises et communautés (cf. [UR 4](#) [UR 9](#) [UR 11](#));
- la *collaboration* entre chrétiens dans les divers domaines du service des hommes (cf. [UR](#)

12).

822 Le souci de réaliser l'union "concerne toute l'Eglise, fidèles et pasteurs" ([UR 5](#)). Mais il faut aussi "avoir conscience que ce projet sacré, la réconciliation de tous les chrétiens dans l'unité d'une seule et unique Eglise du Christ, dépasse les forces et les capacités humaines" C'est pourquoi nous mettons tout notre espoir "dans la prière du Christ pour l'Eglise, dans l'amour du Père à notre égard, et dans la puissance du Saint-Esprit" ([UR 24](#)).

II L'Eglise est sainte

823 "L'Eglise ... est aux yeux de la foi indéfectiblement sainte. En effet le Christ, Fils de Dieu, qui, avec le Père et l'Esprit, est proclamé 'seul Saint', a aimé l'Eglise comme son épouse, il s'est livré pour elle afin de la sanctifier, il se l'est unie comme son Corps et l'a comblée du don de l'Esprit Saint pour la gloire de Dieu" ([LG 39](#)). L'Eglise est donc "le Peuple saint de Dieu" ([LG 12](#)), et ses membres sont appelés "saints" (cf. [Ac 9,13](#) [1Co 6,1](#) [1Co 16,1](#)).

824 L'Eglise, unie au Christ, est sanctifiée par Lui; par Lui et en Lui elle devient aussi *sanctifiante*. "Toutes les oeuvres de l'Eglise tendent comme à leur fin, à la sanctification des hommes dans le Christ et à la glorification de Dieu" ([SC 10](#)). C'est dans l'Eglise qu'est déposée "la plénitude des moyens de salut" ([UR 3](#)). C'est en elle que "nous acquérons la sainteté par la grâce de Dieu" ([LG 48](#)).

825 "Sur terre, l'Eglise est parée d'une sainteté véritable, bien qu'imparfaite" ([LG 48](#)). En ses membres, la sainteté parfaite est encore à acquérir: "Pourvue de moyens salutaires d'une telle abondance et d'une telle grandeur, tous ceux qui croient au Christ, quels que soient leur condition et leur état de vie, sont appelés par Dieu chacun dans sa route, à une sainteté dont la perfection est celle même du Père" ([LG 11](#)).

826 La *charité* est l'âme de la sainteté à laquelle tous sont appelés: "Elle dirige tous les moyens de sanctification, leur donne leur âme et les conduit à leur fin" ([LG 42](#)):

Je compris que si l'Eglise avait un corps, composé de différents membres, le plus nécessaire, le plus noble de tous ne lui manquait pas, je compris que l'Eglise *avait un Coeur, et que ce Coeur était brulant d'amour*. Je compris que l'*Amour seul* faisait agir les membres de l'Eglise, que si l'*Amour* venait à s'éteindre, les Apôtres n'annonceraient plus l'Evangile, les Martyrs refuseraient de verser leur sang ... Je compris que l'*Amour renfermait toutes les vocations, que l'amour était tout, qu'il embrassait tous les temps et tous les lieux ... en un mot, qu'il est éternel!* (Ste. Thérèse de l'Enfant-Jésus, ms. autob. B 3v).

827 "Tandis que le Christ saint, innocent, sans tache, venu uniquement pour expier les péchés du peuple, n'a pas connu le péché, l'Eglise, elle, qui *renferme des pécheurs* dans son propre sein, est donc à la fois sainte et appelée à se purifier, et poursuit constamment son effort de pénitence et de renouvellement" ([LG 8](#) cf. [UR 3](#) [UR 6](#)). Tous les membres de l'Eglise, ses ministres y compris, doivent se reconnaître pécheurs (cf. [1Jn 1,8-10](#)). En tous, l'ivraie du péché se trouve encore mêlée au bon grain de l'Evangile jusqu'à la fin des temps (cf. [Mt 13,24-30](#)). L'Eglise rassemble donc des pécheurs saisis par le salut du Christ mais toujours en voie de sanctification:

L'Eglise est sainte tout en comprenant en son sein des pécheurs, parce qu'elle n'a elle-même d'autre vie que celle de la grâce: c'est en vivant de sa vie que ses membres se sanctifient; c'est en se soustrayant à sa vie qu'ils tombent dans les péchés et les désordres qui

empêchent le rayonnement de sa sainteté. C'est pourquoi elle souffre et fait pénitence pour ces fautes, dont elle a le pouvoir de guérir ses enfants par le sang du Christ et le don de l'Esprit Saint (SPF 19).

828 En *canonisant* certains fidèles, c'est-à-dire en proclamant solennellement que ces fidèles ont pratiqué héroïquement les vertus et vécu dans la fidélité à la grâce de Dieu, l'Eglise reconnaît la puissance de l'Esprit de sainteté qui est en elle et elle soutient l'espérance des fidèles en les leur donnant comme modèles et intercesseurs (cf. [LG 40](#) [LG 48-51](#)). "Les saints et les saintes ont toujours été source et origine de renouvellement dans les moments les plus difficiles de l'histoire de l'Eglise" ([CL 16,3](#)). En effet, "la sainteté est la source secrète et la mesure infaillible de son activité apostolique et de son élan missionnaire" ([CL 17,3](#)).

829 "En la personne de la bienheureuse Vierge l'Eglise atteint déjà à la perfection qui la fait sans tache ni ride. Les fidèles du Christ, eux, sont encore tendus dans leur effort pour croître en sainteté par la victoire sur le péché: c'est pourquoi ils lèvent leurs yeux vers Marie" ([LG 65](#)): en elle, l'Eglise est déjà la toute sainte.

III L'Eglise est Catholique

Que veut dire "catholique"?

830 Le mot "catholique" signifie "universel" dans le sens de "selon la totalité" ou "selon l'intégralité". L'Eglise est catholique dans un double sens:

Elle est catholique parce qu'en elle le Christ est présent. "Là où est le Christ Jésus, là est l'Eglise Catholique" (S. Ignace d'Antioche, Smyrn. 8,2). En elle subsiste la plénitude du Corps du Christ uni à sa Tête (cf. [Ep 1,22-23](#)), ce qui implique qu'elle reçoive de lui "la plénitude des moyens de salut" ([AGD 6](#)) qu'Il a voulu: confession de foi droite et complète, vie sacramentelle intégrale et ministère ordonné dans la succession apostolique. L'Eglise était, en ce sens fondamental, catholique au jour de la Pentecôte (cf. [AGD 4](#)) et elle le sera toujours jusqu'au jour de la Parousie.

831 Elle est catholique parce qu'elle est envoyée en mission par le Christ à l'universalité du genre humain (cf. [Mt 28,19](#)):

Tous les hommes sont appelés à faire partie du Peuple de Dieu. C'est pourquoi ce Peuple, demeurant un et unique, est destiné à se dilater aux dimensions de l'univers entier et à toute la suite des siècles pour que s'accomplisse ce que s'est proposé la volonté de Dieu créant à l'origine la nature humaine dans l'unité, et décidant de rassembler enfin dans l'unité ses fils dispersés... Ce caractère d'universalité qui brille sur le Peuple de Dieu est un don du Seigneur lui-même, grâce auquel l'Eglise catholique, efficacement et perpétuellement, tend à récapituler l'humanité entière avec tout ce qu'elle comporte de biens sous le Christ chef, dans l'unité de son Esprit ([LG 13](#)).

Chaque Eglise particulière est "catholique"

832 "L'Eglise du Christ est vraiment présente en tous les légitimes groupements locaux de fidèles qui, unis à leurs pasteurs, reçoivent, dans le Nouveau Testament, eux aussi, le nom d'Eglises ... En elles, les fidèles sont rassemblés par la prédication de l'Evangile du Christ, le mystère de la Cène du Seigneur est célébré ... Dans ces communautés, si petites et pauvres

qu'elles puissent être souvent ou dispersées, le Christ est présent par la vertu de qui se constitue l'Eglise une, sainte, catholique et apostolique" ([LG 26](#)).

833 On entend par Eglise particulière, qui est le diocèse (ou l'éparchie), une communauté de fidèles chrétiens en communion dans la foi et les sacrements avec leur évêque ordonné dans la succession apostolique (cf. [CD 11 CIC 368-369](#)). Ces Eglises particulières "sont formées à l'image de l'Eglise universelle; c'est en elles et à partir d'elles qu'existe l'Eglise catholique une et unique" ([LG 23](#)).

834 Les Eglises particulières sont pleinement catholiques par la communion avec l'une d'entre elles: l'Eglise de Rome "qui préside à la charité" (S. Ignace d'Antioche, [Rm 1,1](#)). "Car avec cette Eglise, en raison de son origine plus excellente doit nécessairement s'accorder toute Eglise, c'est-à-dire les fidèles de partout" (S. Irénée, hær. 3,3,2: repris par Cc. Vatican I: [DS 3057](#)). "En effet, dès la descente vers nous du Verbe incarné, toutes les Eglises chrétiennes de partout ont tenu et tiennent la grande Eglise qui est ici (à Rome) pour unique base et fondement parce que, selon les promesses mêmes du Sauveur, les portes de l'enfer n'ont jamais prévalu sur elle" (S. Maxime le Confesseur, opusc.).

835 "L'Eglise universelle ne doit pas être comprise comme une simple somme ou fédération d'églises particulières. Mais c'est bien plus l'Eglise, universelle par vocation et mission, qui prend racine dans une variété de terrains culturels, sociaux et humains, prenant dans chaque partie du monde des aspects et des formes d'expression diverses" ([EN 62](#)). La riche variété de disciplines ecclésiastiques, de rites liturgiques, de patrimoines théologiques et spirituels propres aux Eglises locales "montre avec plus d'éclat, par leur convergence dans l'unité, la catholicité de l'Eglise indivise" ([LG 23](#)).

Qui appartient à l'Eglise catholique?

836 "A l'unité catholique du Peuple de Dieu ... tous les hommes sont appelés; à cette unité appartiennent sous diverses formes ou sont ordonnés, et les fidèles catholiques et ceux qui, par ailleurs, ont foi dans le Christ, et finalement tous les hommes sans exception que la grâce de Dieu appelle au salut" ([LG 13](#)):

837 "Sont incorporés pleinement à la société qu'est l'Eglise ceux qui, ayant l'Esprit du Christ, acceptent intégralement son organisation et tous les moyens de salut institués en elle, et qui, en outre, grâce aux liens constitués par la profession de foi, les sacrements, le gouvernement ecclésiastique et la communion, sont unis, dans l'ensemble visible de l'Eglise, avec le Christ qui la dirige par le Souverain Pontife et les évêques. L'incorporation à l'Eglise, cependant, n'assure pas le salut pour celui qui, faute de persévérer dans la charité, reste bien 'de corps' au sein de l'Eglise, mais non 'de coeur'" ([LG 14](#)).

838 "Avec ceux qui, étant baptisés, portent le beau nom de chrétiens sans professer pourtant intégralement la foi ou sans garder l'unité de communion avec le successeur de Pierre, l'Eglise se sait unie pour de multiples raisons" ([LG 15](#)). "Ceux qui croient au Christ et qui ont reçu valablement le Baptême, se trouvent dans une certaine communion, bien qu'imparfaite, avec l'Eglise catholique" ([UR 3](#)). Avec les Eglises orthodoxes, cette communion est si profonde "qu'il lui manque bien peu pour qu'elle atteigne la plénitude autorisant une célébration commune de l'Eucharistie du Seigneur" (Paul VI, discours 14 décembre 1975 cf. [UR 13-18](#)).

L'Eglise et les non-chrétiens

839 "Quant à ceux qui n'ont pas encore reçu l'Évangile, sous des formes diverses, eux aussi sont ordonnés au Peuple de Dieu" ([LG 16](#)):

Le rapport de l'Église avec le Peuple Juif. L'Église, Peuple de Dieu dans la Nouvelle Alliance, découvre, en scrutant son propre mystère, son lien avec le Peuple Juif (cf. [NAE 4](#)). "à qui Dieu a parlé en premier" (MR, Vendredi-Saint 13: oraison universelle VI). A la différence des autres religions non-chrétiennes la foi juive est déjà réponse à la révélation de Dieu dans l'Ancienne Alliance. C'est au Peuple Juif qu'"appartiennent l'adoption filiale, la gloire, les alliances, la législation, le culte, les promesses et les patriarches, lui de qui est né, selon la chair le Christ" ([Rm 9,4-5](#)) car "les dons et l'appel de Dieu sont sans repentance" ([Rm 11,29](#)).

840 Par ailleurs, lorsque l'on considère l'avenir, le peuple de Dieu de l'Ancienne Alliance et le nouveau Peuple de Dieu tendent vers des buts analogues: l'attente de la venue (ou du retour) du Messie. Mais l'attente est d'un côté du retour du Messie, mort et ressuscité, reconnu comme Seigneur et Fils de Dieu, de l'autre de la venue du Messie, dont les traits restent voilés, à la fin des temps, attente accompagnée du drame de l'ignorance ou de la méconnaissance du Christ Jésus.

841 *Les relations de l'Église avec les Musulmans.* "Le dessein de salut enveloppe également ceux qui reconnaissent le Créateur, en tout premier lieu les musulmans qui professent la foi d'Abraham, adorent avec nous le Dieu unique, miséricordieux, juge des hommes au dernier jour" ([LG 16](#) cf. [NAE 3](#)).

842 *Le lien de l'Église avec les religions non-chrétiennes* est d'abord celui de l'origine et de la fin communes du genre humain:

En effet, tous les peuples forment une seule communauté; ils ont une seule origine, puisque Dieu a fait habiter toute la race humaine sur la face de la terre; ils ont aussi une seule fin dernière, Dieu, dont la providence, les témoignages de bonté et les desseins de salut s'étendent à tous, jusqu'à ce que les élus soient réunis dans la cité sainte ([NAE 1](#)).

843 L'Église reconnaît dans les autres religions la recherche, "encore dans les ombres et sous des images", du Dieu inconnu mais proche puisque c'est Lui qui donne à tous vie, souffle et toutes choses et puisqu'il veut que tous les hommes soient sauvés. Ainsi, l'Église considère tout ce qui peut se trouver de bon et de vrai dans les religions "comme une préparation évangélique et comme un don de Celui qui illumine tout homme pour que, finalement, il ait la vie" ([LG 16](#) cf. [NAE 2 EN 53](#)).

844 Mais dans leur comportement religieux, les hommes montrent aussi des limites et des erreurs qui défigurent en eux l'image de Dieu:

Bien souvent, trompés par le malin, ils se sont égarés dans leurs raisonnements, ils ont échangé la vérité de Dieu contre le mensonge, en servant la créature de préférence au Créateur ou bien vivant et mourant sans Dieu en ce monde, ils sont exposés à l'extrême désespoir ([LG 16](#)).

845 C'est pour réunir de nouveau tous ses enfants que le péché a dispersés et égarés que le Père a voulu convoquer toute l'humanité dans l'Église de son Fils. L'Église est le lieu où l'humanité doit retrouver son unité et son salut. Elle est "le monde réconcilié" (S. Augustin, serm. 96,7,9). Elle est ce navire qui "pleno dominicæ crucis velo Sancti Spiritus flatu in hoc bene navigat mundo" (S. Ambroise, virg. 18,118); selon une autre image chère aux Pères de l'Église, elle est figurée par l'Arche de Noé qui seule sauve du déluge (cf. déjà [1P 3,20-21](#)).

"Hors de l'Église point de salut"

846 Comment faut-il entendre cette affirmation souvent répétée par les Pères de l'Eglise? Formulée de façon positive, elle signifie que tout salut vient du Christ-Tête par l'Eglise qui est son Corps:

Appuyé sur la Sainte Ecriture et sur la Tradition, le Concile enseigne que cette Eglise en marche sur la terre est nécessaire au salut. Seul, en effet, le Christ est médiateur et voie de salut: or, il nous devient présent en son Corps qui est l'Eglise; et en nous enseignant expressément la nécessité de la foi et du Baptême, c'est la nécessité de l'Eglise elle-même, dans laquelle les hommes entrent par la porte du Baptême, qu'il nous a confirmée en même temps. C'est pourquoi ceux qui refuseraient soit d'entrer dans l'Eglise catholique, soit d'y persévérer, alors qu'ils la sauraient fondée de Dieu par Jésus-Christ comme nécessaire, ceux-là ne pourraient être sauvés ([LG 14](#)).

847 Cette affirmation ne vise pas ceux qui, sans leur faute, ignorent le Christ et son Eglise:

En effet, ceux qui, sans faute de leur part, ignorent l'Evangile du Christ et son Eglise, mais cherchent pourtant Dieu d'un coeur sincère et s'efforcent, sous l'influence de sa grâce, d'agir de façon à accomplir sa volonté telle que leur conscience la leur révèle et la leur dicte, ceux-là peuvent arriver au salut éternel ([LG 16](#) cf. [DS 3866-3872](#)).

848 "Bien que Dieu puisse par des voies connues de lui seul amener à la foi 'sans laquelle il est impossible de plaire à Dieu' ([He 11,6](#)) des hommes qui, sans faute de leur part, ignorent l'Evangile, l'Eglise a le devoir en même temps que le droit sacré d'évangéliser" ([AGD 7](#)) tous les hommes.

La mission - une exigence de la catholicité de l'Eglise

849 *Le mandat missionnaire.* "Envoyée par Dieu aux nations pour être le sacrement universel du salut, l'Eglise, en vertu des exigences intimes de sa propre catholicité et obéissant au commandement de son fondateur est tendue de tout son effort vers la prédication de l'Evangile à tous les hommes" ([AGD 1](#)): "Allez donc, de toutes les nations faites des disciples, les baptisant au nom du Père et du Fils et du Saint-Esprit, et leur apprenant à observer tout ce que je vous ai prescrit. Et voici que je suis avec vous pour toujours, jusqu'à la fin du monde" ([Mt 28,19-20](#)).

850 *L'origine et le but de la mission.* Le mandat missionnaire du Seigneur a sa source ultime dans l'amour éternel de la Très Sainte Trinité: "De par sa nature, l'Eglise, durant son pèlerinage sur terre, est missionnaire, puisqu'elle-même tire son origine de la mission du Fils et de la mission du Saint-Esprit, selon le dessein de Dieu le Père" ([AGD 2](#)). Et but dernier de la mission n'est autre que de faire participer les hommes à la communion qui existe entre le Père et le Fils dans leur Esprit d'amour (cf. Jean-Paul II, [RMA 23](#)).

851 *Le motif de la mission.* C'est de l'amour de Dieu pour tous les hommes que l'Eglise a de tout temps tiré l'obligation et la force de son élan missionnaire: "car l'amour du Christ nous presse ..." ([2Co 5,14](#) cf. [AA 6 RMA 11](#)). En effet, "Dieu veut que tous les hommes soient sauvés et parviennent à la connaissance de la vérité" ([1Tm 2,4](#)). Dieu veut le salut de tous par la connaissance de la vérité. Le salut se trouve dans la vérité. Ceux qui obéissent à la motion de l'Esprit de vérité sont déjà sur le chemin du salut; mais l'Eglise à qui cette vérité a été confiée, doit aller à la rencontre de leur désir pour la leur apporter. C'est parce qu'elle croit au dessin universel de salut qu'elle doit être missionnaire.

852 *Les chemins de la mission.* "L'Esprit Saint est le protagoniste de toute la mission

ecclésiale" ([RMA 21](#)). C'est lui qui conduit l'Eglise sur les chemins de la mission. Celle-ci "continue et développe au cours de l'histoire la mission du Christ lui-même, qui fut envoyé pour annoncer aux pauvres la Bonne Nouvelle; c'est donc par la même route qu'a suivi le Christ lui-même que, sous la poussée de l'Esprit du Christ, l'Eglise doit marcher, c'est-à-dire par la route de la pauvreté, de l'obéissance, du service et de l'immolation de soi jusqu'à la mort, dont il est sorti victorieux par sa résurrection" ([AGD 5](#)). C'est ainsi que "le sang des martyrs est une semence de chrétiens" (Tertullien, apol. 50).

853 Mais dans son pèlerinage l'Eglise fait aussi l'expérience de la "distance qui sépare le message qu'elle révèle et la faiblesse humaine de ceux auxquels cet Evangile est confié" ([GS 43](#)). Ce n'est qu'en avançant sur le chemin "de la pénitence et du renouvellement" ([LG 8](#) cf. 15) et "par la porte étroite de la Croix" ([AGD 1](#)) que le Peuple de Dieu peut étendre le règne du Christ (cf. [RMA 12-20](#)). En effet, "comme c'est dans la pauvreté et la persécution que le Christ a opéré la Rédemption, l'Eglise elle aussi est appelée à entrer dans cette même voie pour communiquer aux hommes les fruits du salut" ([LG 8](#)).

854 Par sa mission même "l'Eglise fait route avec toute l'humanité et partage le sort terrestre du monde; elle est comme le ferment et, pour ainsi dire, l'âme de la société humaine appelée à être renouvelée dans le Christ et transformée en famille de Dieu" ([GS 40](#)). L'effort missionnaire exige donc *la patience*. Il commence par l'annonce de l'Evangile aux peuples et aux groupes qui ne croient pas encore au Christ (cf. [RMA 42-47](#)); il se poursuit dans l'établissement de communautés chrétiennes qui soient des "signes de la présence de Dieu dans le monde" ([AGD 15](#)), et dans la fondation d'Eglises locales (cf. [RMA 48-49](#)); il engage un processus d'inculturation pour incarner l'Evangile dans les cultures des peuples (cf. [RMA 52-54](#)); il ne manquera pas de connaître aussi des échecs. "En ce qui concerne les hommes, les groupes humains et les peuples, l'Eglise ne les atteint et ne les pénètre que progressivement, et les assume ainsi dans la plénitude catholique" ([AGD 6](#)).

855 La mission de l'Eglise appelle l'effort *vers l'unité des chrétiens* (cf. [RMA 50](#)). En effet "les divisions entre chrétiens empêchent l'Eglise de réaliser la plénitude de catholicité qui lui est propre en ceux de ses fils qui, certes, lui appartiennent par le Baptême, mais se trouvent séparés de sa pleine communion. Bien plus, pour l'Eglise elle-même, il devient plus difficile d'exprimer sous tous ses aspects la plénitude de la catholicité dans la réalité même de sa vie" ([UR 4](#)).

856 La tâche missionnaire implique *un dialogue respectueux* avec ceux qui n'acceptent pas encore l'Evangile (cf. [RMA 55](#)). Les croyants peuvent tirer profit pour eux-mêmes de ce dialogue en apprenant à mieux connaître "tout ce qui se trouvait déjà de vérité et de grâce chez les nations comme par une secrète présence de Dieu" ([AGD 9](#)). S'ils annoncent la Bonne Nouvelle à ceux qui l'ignorent, c'est pour consolider, compléter et élever la vérité et le bien que Dieu a répandus parmi les hommes et les peuples, et pour les purifier de l'erreur et du mal "pour la gloire de Dieu, la confusion du démon et le bonheur de l'homme" ([AGD 9](#)).

1998 Catéchisme 797

II. Ecclesia - Corpus Christi

Ecclesia est communio cum Iesu

787 Inde ab initio, Iesus vitae Suae Suos associavit discipulos (cf. [Mc 1,16-20](#) [Mc 3,13-19](#)); eis Regni revelavit mysterium; 223 eos Suae missionis, gaudii Sui (cf. [Lc 10,17-20](#)) et Suarum passionum participes effecit (cf. [Lc 22,28-30](#)). Iesus de communionem adhuc intimiore loquitur inter Se et eos qui Illum sequentur: « Manete in me, et ego in vobis. (...) Ego sum vitis, vos palmites » ([Jn 15,4-5](#)). Et communionem annuntiat arcanam et realem inter corpus Suum et nostrum: « Qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem, in me manet, et ego in illo » ([Jn 6,56](#)).

788 Iesus, cum visibilis Eius praesentia discipulis Eius sublata est, eos orphanos non reliquit (cf. [Jn 14,18](#)). Eis promisit Se cum illis usque ad finem temporum esse mansurum (cf. [Mt 28,20](#)). Ipse eis Spiritum misit Suum (cf. [Jn 20,22](#) [Ac 2,33](#)). Sic communio cum Iesu quodammodo facta est intensior: « Communicando enim Spiritum Suum, fratres Suos, ex omnibus gentibus convocatos, tamquam corpus Suum mystice constituit »(567). (567) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 7](#): AAS 57 (1965) 9.

789 Comparatio Ecclesiae cum corpore lumen emittit super nexum intimum inter Ecclesiam et Christum. Ipsa non est solum *circa Illum* congregata; est *in Illo* unificata, in corpore Illius. Tres rationes Ecclesiae - corporis Christi modo magis specifico sunt efferendae: unitas omnium membrorum inter se per ipsorum unionem cum Christo; Christus Caput corporis; Ecclesia, Christi Sponsa.

« Unum corpus »

790 Credentes qui Verbo Dei respondent et membra corporis Christi fiunt, arcte uniti cum Christo efficiuntur: « In corpore illo vita Christi in credentes diffunditur, qui Christo passo atque glorificato, per sacramenta arcano ac reali modo uniuntur »(568). Hoc speciatim verum est de Baptismo per quem Christi morti et resurrectioni unimur (cf. [Rm 6,4-5](#) [1Co 12,13](#)), et de Eucharistia, per quam « de corpore Domini realiter participantes, ad communionem cum Eo et inter nos elevamur »(569).

(568) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 7](#): AAS 57 (1965) 9.

(569) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 7](#): AAS 57 (1965) 9.

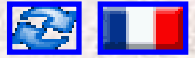
791 Unitas corporis diversitatem non abolet membrorum: « In aedificatione corporis Christi diversitas viget membrorum et officiorum. Unus est Spiritus, qui varia Sua dona, secundum divitias Suas atque ministeriorum necessitates ad Ecclesiae utilitatem dispertit »(570). Unitas corporis mystici inter fideles producit et fovet caritatem: « Unde si quid patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra; sive si unum membrum honoratur, congaudent omnia membra »(571). Unitas denique corporis Christi de omnibus humanis divisionibus est

victrix: « Quicumque enim in Christum baptizati estis, Christum induistis: non est Iudaeus neque Graecus, non est servus neque liber, non est masculus et femina; omnes enim vos unus estis in Christo Iesu » ([Ga 3,27-28](#)).

(570) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 7](#): AAS 57 (1965) 10.

(571) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 7](#): AAS 57 (1965) 10.

Huius corporis, Christus est Caput

792 Christus « est Caput corporis Ecclesiae » ([Col 1,18](#)). Ipse Principium creationis est et Redemptionis. Elevatus in gloriam Patris, est « in omnibus Ipse primatum tenens » ([Col 1,18](#)), praecipue in Ecclesia per quam Ipse Regnum Suum extendit super omnia.

793 *Ipse nos Paschati unit Suo*: omnia membra eniti debent ut Ipsi similia fiant « donec formetur Christus » in eis ([Ga 4,19](#)). « Quapropter in vitae Eius mysteria adsumimur, (...) Eius passionibus tamquam corpus Capiti consociamur, Ei compatiens, ut cum Eo conglorificemur »(572).

(572) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 7](#): AAS 57 (1965) 10.

794 *Ipse nostro providet augmento*: (cf. [Col 2,19](#)) Christus, ut nos in Se, Caput nostrum (cf. [Ep 4,11-16](#)), crescere faciat, disponit in corpore Suo, in Ecclesia, dona et ministeria per quae nos mutuo in salutis via adiuvamur.

795 Christus et Ecclesia sunt igitur « *Christus totus* ». Ecclesia est cum Christo una. Sancti huius unitatis sunt valde vivide conscii:

« *Ergo gratulemur et agamus gratias, non solum nos christianos factos esse, sed Christum. Intelligitis, fratres, gratiam Dei super nos Capitis? Admiramini, gaudete, Christus facti sumus. Si enim Caput Ille, nos membra; totus homo, Ille et nos. (...) Plenitudo ergo Christi, Caput et membra. Quid est Caput et membra? Christus et Ecclesia* »(573).

« Redemptor noster unam Se personam cum sancta Ecclesia quam assumpsit, exhibuit »(574).

« Caput et membra sunt quasi una persona mystica »(575).

Quaedam sanctae Ioannae de Arco ad eius iudices sententia fidem sanctorum Doctorum redigit in synthesin bonumque credentis exprimit sensum: « Et eius est opinio quod totum est unum de Domino nostro et de Ecclesia, et quod de hoc non debet fieri ulla difficultas »(576).

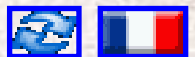
(573) Sanctus Augustinus, *In Iohannis evangelium tractatus*, 21, 8: CCL 36, 216-217 (PL 35, 1568).

(574) Sanctus Gregorius Magnus, *Moralia in Iob*, Praefatio, 6, 14: CCL 143, 19 (PL 75, 525).

(575) Sanctus Thomas Aquinas, *Summa theologiae*, III, q. 48, a. 2, ad 1: Ed. Leon. 11, 464.

(576) Sancta Ioanna de Arco, *Dictum: Procès de condamnation*, ed. P. Tisset (Paris 1960) p. 166 (textus gallicus.)

Ecclesia est Christi Sponsa

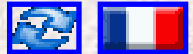

796 Unitas Christi et Ecclesiae, Capitis et membrorum corporis, etiam utriusque implicat in relatione personali distinctionem. Haec ratio saepe per sponsi et sponsae exprimitur imaginem. Thema Christi Ecclesiae Sponsi a Prophetis praeparatum est et a Ioanne Baptista annuntiatum (cf. [Jn 3,29](#)). Dominus Se Ipsum denotat tamquam « Sponsum » ([Mc 2,19](#)) (cf. [Mt 22,1-14](#) [Mt 25,1-13](#)). Apostolus Ecclesiam praesentat et unumquemque fidelem, Eius corporis membrum, tamquam Sponsam Christo Domino « desponsatam » ut cum Illo unus sit

Spiritus (cf. [1Co 6,15-17](#) [2Co 11,2](#)). Illa Sponsa est immaculata Agni immaculati, 245 quam Christus dilexit, pro qua Se tradidit « ut illam sanctificaret » ([Ep 5,26](#)), quam Ipse Sibi Foedere sociavit aeterno, et cuius, tamquam proprii corporis Sui, curam sumere non desinit (cf. [Ep 5,29](#)).

« *Fit totus Christus, caput et corpus, et ex multis unus. (...) Sive autem caput loquatur, sive membra loquantur, Christus loquitur: loquitur ex persona capitis, loquitur ex persona corporis. Sed quid dictum est? "Erunt duo in carne una. Sacramentum hoc magnum est; ego, inquit, dico, in Christo et in Ecclesia" (Ep 5,31-32). Et Ipse in Evangelio: "Igitur iam non duo, sed una caro" (Mt 19,6). Nam ut noveritis has duas quodammodo esse personas, et rursus unam copulatione coniugii (...). "Sponsum" Se dixit ex capite, "sponsam" ex corpore* »(577). (577) Sanctus Augustinus, *Enarratio in Psalmum 74*, 4: CCL 39, 1027 (PL 37, 948-949).

III. Ecclesia - Templum Spiritus Sancti

797 « Quod est spiritus noster, id est anima nostra, ad membra nostra; hoc Spiritus Sanctus ad membra Christi, ad corpus Christi, quod est Ecclesia »(578). « Huic autem Christi Spiritui tamquam non adspectabili principio id quoque attribuendum est, ut omnes corporis partes tam inter sese, quam cum excelso Capite suo coniungantur, totus in Capite cum sit, totus in Corpore, totus in singulis membris »(579). Spiritus Sanctus Ecclesiam efficit « templum Dei vivi » ([2Co 6,16](#)) (cf. [1Co 3,16-17](#) [Ep 2,21](#)).

« *Hoc enim Ecclesiae creditum est Dei munus (...) et in eo deposita est communicatio Christi, id est Spiritus Sanctus, arrha incorruptelae et confirmatio fidei nostrae et scala ascensionis ad Deum. (...) Ubi enim Ecclesia, ibi et Spiritus Dei; et ubi Spiritus Dei, illic Ecclesia et omnis gratia* »(580).

(578) Sanctus Augustinus, *Sermo 268*, 2: PL 38, 1232.

(579) Pius XII, Litt. enc. *Mystici corporis*: [DS 3808](#)

(580) Sanctus Irenaeus Lugdunensis, *Adversus haereses*, 3, 24, 1: SC 211,472-474 (PG 7, 966).

798 Spiritus Sanctus « in omnibus corporis partibus cuiusvis est habendus actionis vitalis ac reapse salutaris principium »(581). Ipse multipliciter in totius corporis aedificationem operatur in caritate: (cf. [Ep 4,16](#)) per Verbum Dei « qui potens est aedificare » ([Ac 20,32](#)), per Baptisma per quod Ipse corpus efformat Christi (cf. [1Co 12,13](#)); per sacramenta quae membris Christi augmentum praebent et sanationem; per Apostolorum gratiam quae inter Eius dona praestat(582), per virtutes quae secundum bonum agere faciunt, per multiplices denique speciales gratias (quae « charismata » appellantur) per quas Ipse fideles « aptos et promptos reddit ad suscipienda varia opera et officia, pro renovatione et ampliore aedificatione Ecclesiae proficua »(583).

(581) Pius XII, Litt. enc. *Mystici corporis*: [DS 3808](#)

(582) cf. Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 7](#): AAS 57 (1965) 10.

(583) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 12](#): AAS 57 (1965) 16; cf Id., Decr. *Apostolicam actuositatem*, [AA 3](#): AAS 58 (1966) 839-840.

Charismata

799 Charismata, sive extraordinaria sive simplicia et humilia, Spiritus Sancti sunt gratiae quae directe vel indirecte utilitatem habent ecclesiam, quatenus ad Ecclesiae ordinantur aedificationem, ad hominum bonum et ad mundi necessitates.

800 Charismata cum gratitudine sunt accipienda ab illo qui ea recipit, sed etiam ab omnibus Ecclesiae membris. Ea sunt revera mirabiles divitiae gratiae pro vitalitate apostolica et pro sanctitate totius corporis Christi; dummodo de donis agatur quae vere a Spiritu Sancto procedunt et modo exercentur plene impulsibus authenticis Eiusdem Spiritus conformi, id est secundum caritatem, veram charismatum mensuram (cf. [1Co 13](#)).

801 Hoc sensu, charismatum discretio apparet semper necessaria. Nullum charisma eximitur de relatione et submissione Pastoribus Ecclesiae. Eis « speciatim competit, non Spiritum extinguere, sed omnia probare et quod bonum est tenere »(584), ut omnia charismata in sua diversitate et complementaritate « ad utilitatem » ([1Co 12,7](#)) cooperentur(585).

(584) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 12](#): AAS 57 (1965) 17.

(585) cf. Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 30](#): AAS 57 (1965) 37;

Ioannes Paulus II, Adh. ap. *Christifideles laici*, [CL 24](#): AAS 81 (1989) 435.

Compendium

802 *Christus Iesus « dedit Semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate et mundaret Sibi populum peculiarem »* ([Tt 2,14](#)).

803 « *Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus in acquisitionem* » ([1P 2,9](#)).

804 *Ingressus in populum Dei per fidem fit et per Baptismum. « Ad novum populum Dei cuncti vocantur homines »*(586), ut in Christo « homines unam familiam unumque populum Dei constituent »(587).

(586) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 13](#): AAS 57 (1965) 17.

(587) Concilium Vaticanum II, Decr. *Ad gentes*, [AGD 1](#): AAS 58 (1966) 947.

805 *Ecclesia corpus est Christi. Per Spiritum Eiusque actionem in sacramentis, praesertim in Eucharistia, Christus mortuus et resuscitatus communitatem credentium constituit tamquam corpus Suum.*

806 *In huius corporis unitate diversitas habetur membrorum et munerum. Omnia membra inter se uniuntur, peculiariter cum illis qui patiuntur, pauperes sunt et persecutione vexati.*

807 *Ecclesia corpus est cuius Christus est Caput: de Ipso, in Ipso et pro Ipso vivit; Ipse cum illa vivit et in illa.*

808 *Ecclesia Sponsa est Christi: Ipse eam dilexit et tradidit Semetipsum pro ea. Per Suum sanguinem eam purificavit. Eam Matrem fecit fecundam omnium filiorum Dei.*

809 *Ecclesia templum est Spiritus Sancti. Spiritus est velut corporis mystici anima, principium vitae eius, unitatis in diversitate et divitiarum suorum donorum et charismatum.*

810 « *Sic apparet universa Ecclesia sicuti "de unitate Patris et Filii et Spiritus Sancti plebs adunata" »*(588).

(588) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 4](#): AAS 57 (1965) 7; cf

Sanctus Cyprianus Carthaginiensis, *De dominica Oratione*, 23: CCL 3A, 105 (PL 4, 553).

Paragraphus 3: ECCLESIA EST UNA, SANCTA, CATHOLICA ET

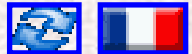
APOSTOLICA

811 « Haec est unica Christi Ecclesia, quam in Symbolo unam, sanctam, catholicam et apostolicam profiteamur »(589). Haec quattuor attributa inseparabiliter inter se connexa(590), Ecclesiae eiusque missionis lineamenta denotant essentialia. Ecclesia ea ex se ipsa non habet; Christus per Spiritum Sanctum tribuit Ecclesiae ut una, sancta, catholica sit et apostolica, atque etiam Ipse eam vocat ut unamquamque ex his qualitatibus deducat in rem. (589) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 8](#): AAS 57 (1965) 11. (590) cf. Sanctum Officium, *Epistula ad Episcopos Angliae* (14 septembris 1864): [DS 2888](#)

812 Solum fides agnoscere potest Ecclesiam has proprietates ex fonte habere divino. Sed earum historicae manifestationes sunt etiam signa quae rationi humanae clare loquuntur. « Ecclesia per se ipsa * commemorat Concilium Vaticanum I , ob suam (...) eximiam sanctitatem (...), ob catholicam unitatem invictamque stabilitatem magnum quoddam et perpetuum est motivum credibilitatis et divinae suae legationis testimonium irrefragabile »(591).

(591) Concilium Vaticanum I, Const. dogm. *Dei Filius*, c. 3: [DS 3013](#)

I. Ecclesia est una

Unitatis Ecclesiae sacrum mysterium

(592) Concilium Vaticanum II, Decr. *Unitatis redintegratio*, [UR 2](#): AAS 57 (1965) 92.

813 *Ecclesia una est ratione sui fontis*: « Huius mysterii supremum exemplar et principium est in Trinitate Personarum unitas unius Dei Patris et Filii in Spiritu Sancto »(593). Ecclesia una est *ratione sui Fundatoris*: « Ipse enim Filius incarnatus (...) per crucem Suam omnes homines Deo reconciliavit (...) restituens omnium unitatem in uno populo et uno corpore »(594). Ecclesia una est *ratione « animae » suae*: « Spiritus Sanctus, qui credentes inhabitat totamque replet atque regit Ecclesiam, miram illam communionem fidelium efficit et tam intime omnes in Christo coniungit, ut Ecclesiae unitatis sit Principium »(595). Ad ipsam ergo essentiam Ecclesiae pertinet ut una sit:

« *O miraculum mysticum! Unus quidem est universorum Pater. Unum est etiam Verbum universorum, et Spiritus Sanctus unus, et Ipse est ubique. Una autem sola est Mater Virgo; mihi autem placet eam vocare Ecclesiam* »(596).

(593) Concilium Vaticanum II, Decr. *Unitatis redintegratio*, [UR 2](#): AAS 57 (1965) 92.

(594) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 78](#): AAS 58 (1966) 1101.

(595) Concilium Vaticanum II, Decr. *Unitatis redintegratio*, [UR 2](#): AAS 57 (1965) 91.

(596) Clemens Alexandrinus, *Paedagogus*, 1, 6, 42: GCS 12, 115 (PG 8, 300).

814 Haec tamen Ecclesia una, inde ab origine sua, se cum magna praesentat *diversitate*, quae simul procedit e varietate donorum Dei et e multiplicitate personarum quae illa recipiunt. In populi Dei unitate diversitates congregantur populorum et culturarum. Inter Ecclesiae membra diversitas existit donorum, munerum, condicionum et vitae modorum; « in ecclesiastica communionem legitime adsunt Ecclesiae particulares, propriis traditionibus fruente »(597). Magnae huius diversitatis divitiae unitati Ecclesiae non opponuntur. Peccatum tamen et eius consequentiarum pondus constanter unitatis dono minantur. Propterea Apostolus hortari debet ad servandam « unitatem spiritus in vinculo pacis » ([Ep](#)

[4,3](#)).

(597) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 13](#): AAS 57 (1965) 18.

815 Quoniam sunt haec unitatis vincula? Super omnia, caritas quae « est vinculum perfectionis » ([Col 3,14](#)). Sed Ecclesiae peregrinantis unitas etiam per visibilia communionis fulcitur vincula:

* *per unius fidei Professionem ab Apostolis receptae;*

* *per communem cultus divini celebrationem, praesertim sacramentorum;*

* *per apostolicam ope sacramenti Ordinis successionem, quae concordiam familiae Dei sustinet fraternam*(598).

(598) cf. Concilium Vaticanum II, Decr. *Unitatis redintegratio*, [UR 2](#): AAS 57 (1965) 91-92;

Id., Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 14](#): AAS 57 (1965) 18-19; [CIC 205](#)

816 « Haec est unica Christi Ecclesia, (...) quam Salvator noster, post Resurrectionem Suam, Petro pascendam tradidit, eique ac ceteris Apostolis diffundendam et regendam commisit (...). Haec Ecclesia, in hoc mundo ut societas constituta et ordinata, subsistit in Ecclesia catholica, a Successore Petri et Episcopis in eius communione gubernata »(599).

Decretum de Oecumenismo Concilii Vaticani II explicat: « Per solam enim catholicam Christi Ecclesiam, quae generale auxilium salutis est, omnis salutarium mediorum plenitudo attingi potest. Uni nempe Collegio apostolico cui Petrus praeest credimus Dominum commisisse omnia bona Foederis Novi, ad constituendum unum Christi corpus in terris, cui plene incorporantur oportet omnes, qui ad populum Dei iam aliquo modo pertinent »(600).

(599) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 8](#): AAS 57 (1965) 11-12.

(600) Concilium Vaticanum II, Decr. *Unitatis redintegratio*, 3: AAS 57 (1965) 94.

[Unitatis vulnera](#)

817 De facto, « in hac una et unica Dei Ecclesia iam a primordiis scissurae quaedam exortae sunt, quas ut damnandas graviter vituperat Apostolus; posterioribus vero saeculis ampliores natae sunt dissensiones, et communitates haud exiguae a plena communione Ecclesiae catholicae seiunctae sunt, quandoque non sine hominum utriusque partis culpa »(601). Rupturae quae unitatem vulnerant corporis Christi (distinguuntur haeresis, apostasia et schisma) (cf. [CIC 751](#)), sine hominum peccatis non fiunt:

« *Ubi peccata sunt, ibi est multitudo, ibi schismata, ibi haereses, ibi dissensiones; ubi autem virtus, ibi singularitas, ibi unio, ex quo omnium credentium erat cor unum et anima una* »(602).

(601) Concilium Vaticanum II, Decr. *Unitatis redintegratio*, [UR 3](#): AAS 57 (1965) 92-93.

(602) Origenes, *In Ezechielem homilia*, 9, 1: SC 352,296 (PG 13, 732).

818 Illi qui hodie in communitatibus ortis ex talibus rupturis nascuntur « et fide Christi imbuuntur, de separationis peccato argui nequeunt, eosque fraterna reverentia et dilectione amplectitur Ecclesia catholica. (...) Iustificati ex fide in Baptismate, Christo incorporantur, ideoque christiano nomine iure decorantur et a filiis Ecclesiae catholicae ut fratres in Domino merito agnoscuntur »(603).

(603) Concilium Vaticanum II, Decr. *Unitatis redintegratio*, [UR 3](#): AAS 57 (1965) 93.

819 Praeterea, « elementa plura sanctificationis et veritatis »(604) extra visibiles Ecclesiae catholicae limites existunt: « Verbum Dei scriptum, vita gratiae, fides, spes et caritas,

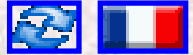
aliaque interiora Spiritus Sancti dona ac visibilia elementa »(605). Christi Spiritus his Ecclesiis et communitatibus utitur ecclesialibus tamquam salutis mediis quorum virtus ex gratiae et veritatis procedit plenitudine quam Christus Ecclesiae catholicae commisit. Haec omnia bona proveniunt a Christo et ad Illum ducunt(606) atque ex semetipsis « ad unitatem catholicam »282 vocant.

(604) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 8](#): AAS 57 (1965) 12.

(605) Concilium Vaticanum II, Decr. *Unitatis redintegratio*, [UR 3](#): AAS 57 (1965) 93; cf Id., Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 15](#): AAS 57 (1965) 19.

(606) cf. Concilium Vaticanum II, Decr. *Unitatis redintegratio*, [UR 3](#): AAS 57 (1965) 93.

In via ad unitatem

820 Unitatem, « quam Christus ab initio Ecclesiae Suae largitus est, (...) inamissibilem in Ecclesia catholica subsistere credimus et usque ad consummationem saeculi in dies crescere speramus »(607). Christus Suae Ecclesiae donum unitatis semper praebet, sed Ecclesia semper orare et adlaborare debet ad conservandam, fulciendam et perficiendam unitatem quam pro illa Christus vult. Hac de causa, Ipse Iesus in hora Suae passionis Patrem oravit, et orare non desinit, pro Suorum discipulorum unitate: « ...ut omnes unum sint, sicut Tu, Pater, in me et ego in Te, ut et ipsi in nobis unum sint: ut mundus credat quia Tu me misisti » ([Jn 17,21](#)). Optatum unitatem omnium christianorum restaurandi Christi est donum et Spiritus Sancti vocatio(608).

(607) Concilium Vaticanum II, Decr. *Unitatis redintegratio*, [UR 4](#): AAS 57 (1965) 95.

(608) cf. Concilium Vaticanum II, Decr. *Unitatis redintegratio*, [UR 1](#): AAS 57 (1965) 90-91.

821 Ut huic adaequate respondeatur, requiruntur:

* *permanens Ecclesiae renovatio* in maiore fidelitate ad eius vocationem. Haec renovatio vis est motus unitatem versus(609);

* *cordis conversio* ut singuli « secundum Evangelium vitam degere studeant »(610), quia membrorum infidelitas Christi dono divisionum est causa;

* *oratio in communi*, quia « cordis conversio vitaeque sanctitas, una cum privatis et publicis supplicationibus pro christianorum unitate, tamquam anima totius motus oecumenici existimandae sunt et merito oecumenismus spiritualis nuncupari possunt »(611);

* *mutua fraterna cognitio*(612);

* *oecumenica institutio* fidelium et speciatim sacerdotum(613);

* *dialogus* inter theologos et conventus inter christianos diversarum Ecclesiarum et communitatum(614);

* *cooperatio* inter christianos in diversis servitii hominum campis(615).

(609) cf. Concilium Vaticanum II, Decr. *Unitatis redintegratio*, [UR 6](#): AAS 57 (1965) 96-97.

(610) Concilium Vaticanum II, Decr. *Unitatis redintegratio*, [UR 7](#): AAS 57 (1965) 97.

(611) Concilium Vaticanum II, Decr. *Unitatis redintegratio*, [UR 8](#): AAS 57 (1965) 98.

(612) cf. Concilium Vaticanum II, Decr. *Unitatis redintegratio*, [UR 9](#)UR : AAS 57 (1965) 98.

(613) cf. Concilium Vaticanum II, Decr. *Unitatis redintegratio*, [UR 10](#): AAS 57 (1965) 99.

(614) cf. Concilium Vaticanum II, Decr. *Unitatis redintegratio*, [UR 4](#): AAS 57 (1965) 94; *Ibid*, [LG 9](#): AAS 57 (1965) 98; *Ibid*, [LG 11](#): AAS 57 (1965) 99.

(615) cf. Concilium Vaticanum II, Decr. *Unitatis redintegratio*, [UR 12](#): AAS 57 (1965) 99-100.

822 « Ad totam Ecclesiam sollicitudo unionis instaurandae spectat, tam ad fideles quam ad Pastores »(616). Sed oportet nos esse conscios « hoc sanctum propositum reconciliandi christianos omnes in unitate unius uniceaeque Ecclesiae Christi humanas vires et dotes

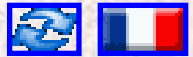

excedere ». Hac de causa, nostram spem reponimus totam « in oratione Christi pro Ecclesia, in amore Patris erga nos, in virtute Spiritus Sancti »(617).

(616) Concilium Vaticanum II, Decr. *Unitatis redintegratio*, [UR 5](#): AAS 57 (1965) 96.

(617) Concilium Vaticanum II, Decr. *Unitatis redintegratio*, [UR 24](#): AAS 57 (1965) 107.

II. Ecclesia est sancta

823 « Ecclesia (...) indefectibiliter sancta creditur. Christus enim Dei Filius, qui cum Patre et Spiritu "solus Sanctus" celebratur, Ecclesiam tamquam Sponsam Suam dilexit, Seipsum tradens pro ea, ut illam sanctificaret, eamque Sibi ut corpus Suum coniunxit atque Spiritus Sancti dono cumulavit, ad gloriam Dei »(618). Ecclesia est igitur « populus Dei sanctus »(619), eiusque membra « sancti » appellantur.296

(618) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 39](#): AAS 57 (1965) 44.

(619) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 12](#): AAS 57 (1965) 16.

824 Ecclesia, Christo unita, ab Ipso sanctificatur; ab Ipso et in Ipso illa fit etiam *sanctificans*: ad sanctificationem hominum in Christo et Dei glorificationem, « uti ad finem, omnia (...) Ecclesiae opera contendunt »(620). In illa « omnis salutarium mediorum plenitudo »298 reposita est. In illa « per gratiam Dei sanctitatem acquirimus »(621).

(620) Concilium Vaticanum II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, [SC 10](#): AAS 56 (1964) 102.

(621) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 48](#): AAS 57 (1965) 53.

825 « Ecclesia iam in terris vera sanctitate licet imperfecta insignitur »(622). In eius membris, sanctitas perfecta adhuc est acquirenda: « Tot ac tantis salutaribus mediis muniti, christifideles omnes, cuiusvis conditionis ac status, ad perfectionem sanctitatis qua Pater Ipse perfectus est, sua quisque via, a Domino vocantur »(623).

(622) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 48](#): AAS 57 (1965) 53.

(623) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 11](#): AAS 57 (1965) 16.

826 *Caritas* anima est sanctitatis ad quam omnes appellantur: illa « omnia sanctificationis media regit, informat ad finemque perducit »:(624)

« *Intellexi Ecclesiae, si ipsa corpus variis compactum membris habeat, membrum maxime necessarium et omnium nobilissimum deesse non posse; intellexi Ecclesiam Cor habere et huiusmodi Cor esse Amore incensum. Intellexi unum Amorem facere ut membra Ecclesiae agant, etsi Amor extingueretur, Apostolos Evangelium non amplius esse annuntiaturos, Martyres recusaturos esse sanguinem effundere suum... Intellexi Amorem omnes in se concludere Vocationes, Amorem omnia esse, eundemque universa tempora et loca comprehendere... uno verbo amorem Aeternum esse* »(625).

(624) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 42](#): AAS 57 (1965) 48.

(625) Sancta Theresia a Iesu Infante, *Manuscrit B*, 3v: *Manuscripts autobiographiques* (Paris 1992) p. 299.

827 « Dum vero Christus, "sanctus, innocens, impollutus", peccatum non novit, sed sola delicta populi repropitiare venit, Ecclesia in proprio sinu peccatores complectens, sancta simul et semper purificanda, paenitentiam et renovationem continuo prosequitur »(626). Omnia Ecclesiae membra, eius ministris inclusis, se peccatores agnoscere debent (cf. [1Jn 1,8-10](#)). In omnibus zizania peccati bono Evangelii semini usque ad finem temporum adhuc miscentur (cf. [Mt 13,24-30](#)). Ecclesia igitur peccatores congregat Christi salute captos, sed adhuc in

sanctificationis via:

Ecclesia « est igitur sancta, licet in sinu suo peccatores complectatur; nam ipsa non alia fruitur vita, quam vita gratiae; hac profecto si aluntur, membra illius sanctificantur, si ab eadem se remonent, peccata sordesque animae contrahunt, quae obstant, ne sanctitas eius radians diffundatur. Quare affligitur et paenitentiam agit pro noxis illis, potestatem habens ex his sanguine Christi et dono Spiritus Sancti filios suos liberandi »(627).

(626) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 8](#): AAS 57 (1965) 12; cf Id., Decr. *Unitatis redintegratio*, [UR 3](#): AAS 57 (1965) 92-94; *Ibid*, [LG 6](#): AAS 57 (1965) 96-97.

(627) Paulus VI, *Sollemnis Professio fidei*, 19: AAS 60 (1968) 440.

828 Ecclesia, quosdam *canonizans* fideles, id est sollemniter proclamans hos fideles heroice virtutes exercuisse et in fidelitate gratiae Dei duxisse vitam, potentiam agnoscit Spiritus sanctitatis qui est in ea, et spem sustinet fidelium his illos praebens tamquam exemplaria et intercessores(628). « In circumstantiis difficillimis per totam historiam Ecclesiae, semper sancti et sanctae fuerunt fons et origo renovationis »(629). « Sanctitas Ecclesiae est profecto secretus fons et mensura infallibilis eius operositatis apostolicae et impetus missionarii »(630). (628) cf. Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 40](#): AAS 57 (1965) 44-45; *Ibid*, [LG 48-51](#): AAS 57 (1965) 53-58.

(629) Ioannes Paulus II, Adh. ap. *Christifideles laici*, [CL 16](#): AAS 81 (1989) 417.

(630) Ioannes Paulus II, Adh. ap. *Christifideles laici*, [CL 17](#): AAS 81 (1989) 419-420.

829 « Dum autem Ecclesia in beatissima Virgine ad perfectionem iam pertingit, qua sine macula et ruga existit, christifideles adhuc nituntur, ut devincentes peccatum in sanctitate crescant; ideoque oculos suos ad Mariam attollunt »: (631) in ea, Ecclesia est iam plene sancta.

(631) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 65](#): AAS 57 (1965) 64.

III. Ecclesia est catholica

Quid « catholica » significet?

830 Verbum « catholica » significat « universalis » sive « secundum totalitatem » sive « secundum integritatem ». Ecclesia est catholica duplici sensu: Est catholica quia in ea Christus est praesens. « Ubi fuerit Christus Iesus, ibi catholica est Ecclesia »(632). In ea Christi corporis, eius Capiti uniti, subsistit plenitudo (cf. [Ep 1,22-23](#)), id quod implicat eam ex Illo recipere « plenitudinem mediorum salutis »(633) ab Ipso volitorum: rectae et completae fidei confessionem, vitam sacramentalem integram atque ordinatum in successione apostolica ministerium. Hoc sensu fundamentalis, Ecclesia die Pentecostes erat catholica(634), et ipsa id semper erit usque ad diem Parusiae.

(632) Sanctus Ignatius Antiochenus, *Epistula ad Smyrnaeos* 8, 2: SC 10is, p. 138 (Funk 1, 282).

(633) Concilium Vaticanum II, Decr. *Ad gentes*, [AGD 6](#): AAS 58 (1966) 953.

(634) cf. Concilium Vaticanum II, Decr. *Ad gentes*, [AGD 4](#): AAS 58 (1966) 950-951.

831 Ea est catholica quia a Christo ad genus humanum mittitur universum: (cf. [Mt 28,19](#)) « Ad novum populum Dei cuncti vocantur homines. Quapropter hic populus, unus et unicus manens, ad universum mundum et per omnia saecula est dilatandus, ut propositum adimpleatur voluntatis Dei, qui naturam humanam in initio condidit unam, filiosque Suos, qui

erant dispersi, in unum tandem congregare statuit. (...) Hic universalitatis character, qui populum Dei condecorat, Ipsius Domini donum est, quo catholica Ecclesia efficaciter et perpetuo tendit ad recapitulandam totam humanitatem cum omnibus bonis eius, sub Capite Christo, in unitate Spiritus Eius »(635).

(635) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 13](#): AAS 57 (1965) 17.

Unaquaeque particularis Ecclesia est « catholica »

832 « Christi Ecclesia vere adest in omnibus legitimis fidelium congregationibus localibus, quae, Pastoribus suis adhaerentes, et ipsae in Novo Testamento Ecclesiae vocantur. (...) In eis praedicatione Evangelii Christi congregantur fideles et celebratur mysterium Coenae Domini (...). In his communitatibus, licet saepe exiguis et pauperibus, vel in dispersione degentibus, praesens est Christus, cuius virtute consociatur una, sancta, catholica et apostolica Ecclesia »(636).

(636) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 26](#): AAS 57 (1965) 31.

833 Nomine Ecclesiae particularis, quae in primis dioecesis est (vel eparchia), communitas quaedam intelligitur fidelium in communionem fidei et sacramentorum cum eorum Episcopo in successione apostolica ordinato(637). Hae Ecclesiae particulares « ad imaginem Ecclesiae universalis » sunt formatae, « in quibus et ex quibus una et unica Ecclesia catholica existit »(638).

(637) cf. Concilium Vaticanum II, Decr. *Christus Dominus*, [CD 11](#): AAS 58 (1966) 677; [CIC 368-369](#) CCEO canones 177, § 1. 178. 311, § 1. 312.

(638) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 23](#): AAS 57 (1965) 27.

834 Ecclesiae particulares plene sunt catholicae per communionem cum una ex ipsis: cum Ecclesia Romana, quae « caritati praesidens »(639) est. « Ad hanc enim Ecclesiam propter potentiolem principalitatem necesse est omnem convenire Ecclesiam, hoc est eos qui sunt undique fideles »(640). « Ab initio enim quando ad nos Dei Verbum assumpta carne descendit, unicum firmam basim et fundamentum omnes ubique christianorum Ecclesiae, quae ibi (Romae) est, maximam nacti sunt habentque Ecclesiam: ut in quam, iuxta ipsam Salvatoris promissionem, portae inferi haudquaquam praevaluerint »(641).

(639) Sanctus Ignatius Antiochenus, *Epistula ad Romanos*, Inscr.: SC 10is, p. 106 (Funk 1, 252).

(640) Sanctus Irenaeus Lugdunensis, *Adversus haereses*, 3, 3, 2: SC 211,32 (PG 7, 849); cf Concilium Vaticanum I, Const. dogm. *Pastor aeternus*, c. 2: [DS 3057](#)

(641) Sanctus Maximus Confessor, *Opuscula theologica et polemica*: PG 91, 137-140.

835 « Caveamus autem, ne Ecclesiam universalem cogitemus quamdam esse summam vel, si dicere licet, foederatam consociationem (...) Ecclesiarum particularium (...). Ecclesia ipsa, vocatione et missione universali, cum radices mittit in varias condiciones, ad civilem, socialem et humanum ordinem spectantes, in quavis orbis terrae parte exteriores facies ac lineamenta diversa induit »(642). Dives disciplinarum ecclesiasticarum, liturgicorum rituum, patrimoniorum theologorum et spiritualium Ecclesiis localibus propriorum « in unum conspirans varietas indivisae Ecclesiae catholicitatem luculentius demonstrat »(643).

(642) Paulus VI, Adh. ap. *Evangelii nuntiandi*, [EN 62](#): AAS 68 (1976) 52.

(643) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 23](#): AAS 57 (1965) 29.

Catechismus 786

Citations de
DS 2890-2892:

Magistère

Catechismus:
2109

Citations de
DS 3002:

Magistère

Catéchisme:
[293](#) [299](#) [327](#)

Catechismus:
[293](#) [296](#) [299](#) [327](#)

Citations de
DS 3003:

Magistère

Catéchisme:
[302](#)

Catechismus:
[302](#)

Citations de
DS 3004:

Magistère

Gaudium et Spes:
[36](#)

Fides et Ratio:
[53](#)

Catéchisme:
[36](#)

Catechismus:
[36](#)

Citations de
DS 3005:

Magistère

Gaudium et Spes:
[36](#)

Casti Connubii:
[106](#)

Catéchisme:
[38](#) [367](#)

Catechismus:
[38](#) [367](#) [1960](#)

Citations de
DS 3006:

Magistère

Dominus Iesus:

8

1965 Gaudium et Spes 32

Le Verbe incarné et la solidarité humaine

32 De même que Dieu a créé les hommes non pour vivre en solitaires, mais pour qu'ils s'unissent en société, de même il lui a plu aussi "de sanctifier et de sauver les hommes non pas isolément, hors de tout lien mutuel; il a voulu au contraire en faire un peuple qui le connaîtrait selon la vérité et le servirait dans la sainteté"(13). Aussi, dès le début de l'histoire du salut, a-t-il choisi des hommes non seulement à titre individuel, mais en tant que membres d'une communauté. Et ces élus, Dieu leur a manifesté son dessein et les a appelés "son peuple" ([Ex 3,7-12](#)). C'est avec ce peuple qu'il a, en outre, conclu l'Alliance du Sinaï (14).

Ce caractère communautaire se parfait et s'achève dans l'oeuvre de Jésus-Christ. Car le Verbe incarné en personne a voulu entrer dans le jeu de cette solidarité. Il a prit part aux noces de Cana, il s'est invité chez Zachée, il a mangé avec les publicains et les pécheurs. C'est en évoquant les réalités les plus ordinaires de la vie sociale, en se servant des mots et des images de l'existence la plus quotidienne, qu'il a révélé aux hommes l'amour du Père et la magnificence de leur vocation. Il a sanctifié les liens humains, notamment soumis aux lois de sa patrie. Il a voulu mener la vie même d'un artisan de son temps et de sa région.

Dans sa prédication, il a clairement affirmé que des fils de Dieu ont l'obligation de se comporter entre eux comme des frères. Dans sa prière, il a demandé que tous ses disciples soient "un". Bien plus, lui-même s'est offert pour tous jusqu'à la mort, lui, le rédempteur de tous. "Il n'y a pas de plus grand amour que de donner sa vie pour ses amis"([Jn 15,13](#)). Quant à ses apôtres, il leur a ordonné d'annoncer à toutes les nations le message évangélique, pour faire du genre humain la famille de Dieu, dans laquelle la plénitude de la loi serait l'amour.

Premier-né parmi beaucoup de frères, après sa mort et sa résurrection, par le don de son Esprit il a institué, entre tous ceux qui l'accueillent par la foi et la charité, une nouvelle communion fraternelle: elle se réalise en son propre Corps, qui est l'Eglise. En ce Corps, tous, membres les uns des autres, doivent s'entraider mutuellement, selon la diversité des dons reçus.

Cette solidarité devra sans cesse croître, jusqu'au jour où elle trouvera son couronnement: ce jour-là, les hommes, sauvés par la grâce, famille bien-aimée de Dieu et du Christ leur frère, rendront à Dieu une gloire parfaite.

Notes:

(13) Conc. Vat. II, Const. dogm. de Ecclesia, [LG 9](#)

(14) Cf. [Ex 24,1-8](#)

CHAPITRE III

L'ACTIVITE HUMAINE DANS L'UNIVERS

Position du problème

33 Par son travail et son génie, l'homme s'est toujours efforcé de donner un plus large développement à sa vie. Mais aujourd'hui, aidé par la science et la technique, il a étendu sa maîtrise sur presque toute la nature, et il ne cesse de l'étendre; et, grâce notamment à la multiplication des moyens d'échange de toutes sortes entre les nations, la famille humaine se reconnaît et se constitue peu à peu comme une communauté au sein de l'univers. Il en résulte que l'homme se procure désormais par sa propre industrie de nombreux biens qu'il attendait autrefois avant tout de forces supérieures.

Devant cette immense entreprise, qui gagne déjà tout le genre humain, de nombreuses interrogations s'élèvent parmi les hommes: quels sont le sens et la valeur de cette laborieuse activité ? Quel usage faire de toutes ces richesses ? Quelle est la fin de ces efforts, individuels et collectifs ? L'Eglise, gardienne du dépôt de la parole divine, où elle puise les principes de l'ordre religieux et moral, n'a pas toujours, pour autant, une réponse immédiate à chacune de ces questions; elle désire toutefois joindre la lumière de la Révélation à l'expérience de tous, pour éclairer le chemin où l'humanité vient de s'engager.

Valeur de l'activité humaine

34 Pour les croyants, une chose est certaine: considérée en elle-même, l'activité humaine, individuelle et collective, ce gigantesque effort par lequel les hommes, tout au long des siècles, s'acharnent à améliorer leurs conditions de vie, correspond au dessein de Dieu. L'homme, créé à l'image de Dieu, a en effet reçu la mission de soumettre la terre et tout ce qu'elle contient, de gouverner le cosmos en sainteté et justice (1) et, en reconnaissant Dieu comme Créateur de toutes choses, de lui référer son être ainsi que l'univers: en sorte que, tout étant soumis à l'homme, le nom même de Dieu soit glorifié par toute la terre (2).

Cet enseignement vaut aussi pour les activités les plus quotidiennes. Car ces hommes et ces femmes qui, tout en gagnant leur vie et celle de leur famille, mènent leurs activités de manière à bien servir la société, sont fondés à voir dans leur travail un prolongement de l'oeuvre du Créateur, un service de leurs frères, un apport personnel à la réalisation du plan providentiel dans l'histoire (3).

Loin d'opposer les conquêtes du génie et du courage de l'homme à la puissance de Dieu et de considérer la créature raisonnable comme une sorte de rivale du Créateur, les chrétiens sont au contraire bien persuadés que les victoires du genre humain sont un signe de la grandeur divine et une conséquence de son dessein ineffable. Mais plus grandit le pouvoir de l'homme, plus s'élargit le champ de ses responsabilités, personnelles et communautaires. On voit par là que le message chrétien ne détourne pas les hommes de la construction du monde et ne les incite pas à se désintéresser du sort de leurs semblables: il leur en fait au contraire un devoir plus pressant (4).

Notes:

(1) Cf. [Gn 1,26-27](#) [Gn 9,2-3](#) [Sg 9,2-3](#)

(2) Cf. [Ps 8,7](#) cf. [Ps 8,10](#)

(3) Cf. XXIII, encyc. *Pacem in terris*: AAS 55 (1963), p. 297.

(4) Cf. *Nuntius ad universos homines a Patribus missus in euntes Concilio Vaticano II*, Oct. 1962, AAS 54 (1962), p. 823.

Normes de l'activité humaine

35 De même qu'elle procède de l'homme, l'activité humaine lui est ordonnée. De fait, par son action, l'homme ne transforme pas seulement les choses et la société, il se parfait lui-même. Il apprend bien des choses, il développe ses facultés, il sort de lui-même et se dépasse. Cet essor, bien conduit, est d'un tout autre prix que l'accumulation possible de richesses extérieures. L'homme vaut plus par ce qu'il est que par ce qu'il a (5). De même, tout ce que font les hommes pour faire régner plus de justice, une fraternité plus étendue, un ordre plus humain dans les rapports sociaux, dépasse en valeur les progrès techniques. Car ceux-ci peuvent bien fournir la base matérielle de la promotion humaine, mais ils sont tout à fait impuissants, par eux seuls, à la réaliser.

Voici donc la règle de l'activité humaine: qu'elle soit conforme au bien authentique de l'humanité, selon le dessein et la volonté de Dieu, et qu'elle permette à l'homme, considéré comme individu ou comme membre de la société, de s'épanouir selon la plénitude de sa vocation.

Notes:

(5) Cf. Paul VI, alloc. ad Corpus diplomaticum, 7.01.65 AAS 57 (1965) p. 232.

Juste autonomie des réalités terrestres

36 Pourtant, un grand nombre de nos contemporains semblent redouter un lien étroit entre l'activité concrète et la religion: ils y voient un danger pour l'autonomie des hommes, des sociétés et des sciences.

Si, par autonomie des réalités terrestres, on veut dire que les choses créées et les sociétés elles-mêmes ont leurs lois et leurs valeurs propres, que l'homme doit peu à peu apprendre à connaître, à utiliser et à organiser, une telle exigence d'autonomie est pleinement légitime: non seulement elle est revendiquée par les hommes de notre temps, mais elle correspond à la volonté du Créateur. C'est en vertu de la création même que toutes choses sont établies selon leur ordonnance et leurs lois et leurs valeurs propres, que l'homme doit peu à peu apprendre à connaître, à utiliser et à organiser, une telle exigence d'autonomie est pleinement légitime: non seulement elle est revendiquée par les hommes de notre temps, mais elle correspond à la volonté du Créateur. C'est en vertu de la création même que toutes choses sont établies selon leur consistance, leur vérité et leur excellence propres, avec leur ordonnance et leurs lois spécifiques. L'homme doit respecter tout cela et reconnaître les méthodes particulières à chacune des sciences et techniques. C'est pourquoi la recherche méthodique, dans tous les domaines du savoir, si elle est menée d'une manière vraiment scientifique et si elle suit les normes de la morale, ne sera jamais réellement opposée à la foi: les réalités profanes et celles de la foi trouvent leur origine dans le même Dieu (6). Bien plus, celui qui s'efforce, avec persévérance et humilité, de pénétrer les secrets des choses, celui-là, même s'il n'en a pas conscience, est comme conduit par la main de Dieu, qui soutient tous les êtres et les fait ce qu'ils sont. A ce propos, qu'on nous permette de déplorer certaines attitudes qui ont existé parmi les chrétiens eux-mêmes, insuffisamment avertis de la légitime autonomie de la science. Sources de tensions et de conflits, elles ont conduit beaucoup d'esprits jusqu'à penser que science et foi s'opposaient (7).

Mais si, par "autonomie du temporel", on veut dire que les choses créées ne dépendent pas de Dieu et que l'homme peut en disposer sans référence au Créateur, la fausseté de tels propos ne peut échapper à quiconque reconnaît Dieu. En effet, la créature sans Créateur s'évanouit. Du reste, tous les croyants, à quelque religion qu'ils appartiennent, ont toujours

entendu la voix de Dieu et sa manifestation, dans le langage des créatures. Et même, l'oubli de Dieu rend opaque la créature elle-même.

Notes:

(6) Cf. Conc. Vat. I, Const. dogm. De fide cath. cap. III: Denz 1785-1786 ([DS 3004-3005](#)).

(7) Cf. Pius Paschini, Vita e opere di Galileo Galilei, 2 vol. vol. Vatic. 1964.

L'activité humaine détériorée par le péché

37 En accord avec l'expérience des siècles, l'Écriture enseigne à la famille humaine que le progrès, grand bien pour l'homme, entraîne aussi avec lui une sérieuse tentation. En effet, lorsque la hiérarchie des valeurs est troublée et que le mal et le bien s'entremêlent, les individus et groupes ne regardent plus que leurs intérêts propres et non ceux des autres. Aussi le monde ne se présente pas encore comme le lieu d'une réelle fraternité, tandis que le pouvoir accru de l'homme menace de détruire le genre humain lui-même.

Un dur combat contre les puissances des ténèbres passe à travers toute l'histoire des hommes; commencé dès les origines, il durera, le Seigneur nous l'a dit (8) jusqu'au dernier jour. Engagé dans cette bataille, l'homme doit sans cesse combattre pour s'attacher au bien; et ce n'est qu'au prix de grands efforts, avec la grâce de Dieu, qu'il parvient à réaliser son unité intérieure.

C'est pourquoi l'Église du Christ reconnaît, certes, que le progrès humain peut servir au bonheur véritable des hommes, et elle fait ainsi confiance au dessein du Créateur; mais elle ne peut pas cependant ne pas faire écho à la parole de l'Apôtre: "Ne vous modelez pas sur le monde présent" ([Rm 12,2](#)), c'est-à-dire sur cet esprit de vanité et de malice qui change l'activité humaine, ordonnée au service de Dieu et de l'homme, en instrument de péché.

A qui demande comment une telle misère peut être surmontée, les chrétiens confessent que toutes les activités humaines, quotidiennement déviées par l'orgueil de l'homme et l'amour désordonné de soi, ont besoin d'être purifiées et amenées à leur perfection par la croix et la résurrection du Christ. Racheté par le Christ et devenu une nouvelle créature dans l'Esprit-Saint, l'homme peut et doit, en effet, aimer ces choses que Dieu lui-même a créées. Car c'est de Dieu qu'il les reçoit: il les voit comme jaillissant de sa main et les respecte. Pour elles, il remercie son divin bienfaiteur, il en use et il en jouit dans un esprit de pauvreté et de liberté; il est alors introduit dans la possession véritable du monde, comme quelqu'un qui n'a rien et qui possède tout (9). "Car tout est à vous, mais vous êtes au Christ et le Christ est à Dieu" ([1Co 3,22-23](#)).

Notes:

(8) Cf. [Mt 24,13](#) [Mt 13,24-30](#) cf. [Mt 13,36-43](#)

(9) Cf. [2Co 6,10](#)

L'activité humaine et son achèvement dans le mystère pascal

38 Le Verbe de Dieu, par qui tout a été fait, s'est lui-même fait chair et est venu habiter la terre des hommes (10). Homme parfait, il est entré dans l'histoire du monde, l'assumant et la récapitulant en lui (11). C'est lui qui nous révèle que "Dieu est charité" ([1Jn 4,8](#)) et qui nous enseigne en même temps que la loi fondamentale de la perfection humaine, et donc de la transformation du monde, est le commandement nouveau de l'amour. A ceux qui croient à la

divine charité, il apporte ainsi la certitude que la voie de l'amour est ouverte à tous les hommes et que l'effort qui tend à instaurer une fraternité universelle n'est pas vain. Il nous avertit aussi que cette charité ne doit pas seulement s'exercer dans des actions d'éclat, mais, et avant tout, dans le quotidien de la vie. En acceptant de mourir pour nous tous, pécheurs (12), il nous apprend, par son exemple, que nous devons aussi porter cette croix que la chair et le monde font peser sur les épaules de ceux qui poursuivent la justice et la paix. Constitué Seigneur par sa résurrection, le Christ à qui tout pouvoir a été donné, au ciel et sur la terre (13) agit désormais dans le cœur des hommes par la puissance de son Esprit; il anime aussi, purifie et fortifie ces aspirations généreuses qui poussent la famille humaine à améliorer ses conditions de vie et à soumettre à cette fin la terre entière. Assurément les dons de l'Esprit sont divers: tandis qu'il appelle certains à témoigner ouvertement du désir de la demeure céleste et à garder vivant ce témoignage dans la famille humaine, il appelle les autres à se vouer au service terrestre des hommes, préparant par ce ministère la matière du royaume des cieux. Mais de tous il fait des hommes libres pour que, renonçant à l'amour-propre et rassemblant toutes les énergies terrestres pour la vie humaine, ils s'élancent vers l'avenir, vers ce temps où l'humanité elle-même deviendra une offrande agréable à Dieu (14).

Le Seigneur a laissé aux siens les arrhes de cette espérance et un aliment pour la route: le sacrement de la foi, dans lequel des éléments de la nature, cultivés par l'homme, sont changés en son Corps et en son Sang glorieux. C'est le repas de la communion fraternelle, une anticipation du banquet céleste.

Notes:

(10) Cf. [Jn 1,3](#) [Jn 1,14](#)

(11) Cf. [Ep 1,10](#)

(12) Cf. [Jn 3,16](#) [Rm 5,8-10](#)

(13) Cf. [Ac 2,36](#) [Mt 28,18](#)

(14) Cf. [Rm 15,16](#)

Terre nouvelle et cieux nouveaux

39 Nous ignorons le temps de l'achèvement de la terre et de l'humanité (15), nous ne connaissons pas le mode de transformation du cosmos. Elle passe, certes, la figure de ce monde déformée par le péché (16); mais, nous l'avons appris, Dieu nous prépare une nouvelle terre où régnera la justice (17) et dont la béatitude comblera et dépassera tous les désirs de paix qui montent au cœur de l'homme (18). Alors, la mort vaincue, les fils de Dieu ressusciteront dans le Christ, et ce qui fut semé dans la faiblesse et la corruption revêtira l'incorruptibilité (19). La charité et ses oeuvres demeureront (20) et toute cette création que Dieu a faite pour l'homme sera délivrée de l'esclavage de la vanité (21).

Certes, nous savons bien qu'il ne sert à rien à l'homme de gagner l'univers s'il vient à se perdre lui-même (22), mais l'attente de la nouvelle terre, loin d'affaiblir en nous le souci de cultiver cette terre, doit plutôt le réveiller: le corps de la nouvelle famille humaine y grandit, qui offre déjà quelque ébauche du siècle à venir. C'est pourquoi, s'il faut soigneusement distinguer le progrès terrestre de la croissance du règne du Christ, ce progrès a cependant beaucoup d'importance pour le royaume de Dieu, dans la mesure où il peut contribuer à une meilleure organisation de la société humaine (23).

Car ces valeurs de dignité, de communion fraternelle et de liberté, tous ces fruits de notre nature et de notre industrie, que nous aurons propagés sur terre selon le commandement du Seigneur et dans son Esprit, nous les retrouverons plus tard, mais purifiés de toute souillure, illuminés, transfigurés, lorsque le Christ remettra à son Père "un royaume éternel et

universel: royaume de vérité et de vie, royaume de sainteté et de grâce, royaume de justice, d'amour et de paix" (24). Mystérieusement, le royaume est déjà présent sur cette terre; il atteindra sa perfection quand le Seigneur reviendra.

Notes:

(15) Cf. [Ac 1,7](#)

(16) Cf. [1Co 7,31](#) St Irénée, Adv. Haer. V, 36, 1 : PG 7, 1222.

(17) Cf. [2Co 5,2](#) [2P 3,13](#)

(18) Cf. [1Co 2,9](#) [Ap 21,4-5](#)

(19) Cf. [1Co 15,42](#) cf. [1Co 15,53](#)

(20) Cf. [1Co 13,8](#) [1Co 3,14](#)

(21) Cf. [Rm 8,19-21](#)

(22) Cf. [Lc 9,25](#)

(23) Cf. Pie XI, encyc. Quadrg. anno: AAS 23 (1931) p. 207.

(24) Préface pour le Christ Roi.

CHAPITRE IV

LE ROLE DE L'EGLISE DANS LE MONDE DE CE TEMPS

Rapports mutuels de l'Eglise et du monde

40 Tout ce que nous avons dit sur la dignité de la personne humaine, sur la communauté des hommes, sur le sens profond de l'activité humaine, constitue le fondement du rapport qui existe entre l'Eglise et le monde, et la base de leur dialogue mutuel (1). C'est pourquoi, en supposant acquis tout l'enseignement déjà fixé par le Concile sur le mystère de l'Eglise, ce chapitre va maintenant traiter de cette même Eglise en tant qu'elle est dans ce monde et qu'elle vit et agit avec lui.

Née de l'amour du Père éternel (2), fondée dans le temps par le Christ rédempteur, rassemblée dans l'Esprit-Saint (3), l'Eglise poursuit une fin salvifique et eschatologique qui ne peut être pleinement atteinte que dans le siècle à venir. Mais, dès maintenant présente sur cette terre, elle se compose d'hommes, de membres de la cité terrestre, qui ont vocation de former, au sein même de l'histoire humaine, la famille des enfants de Dieu, qui doit croître sans cesse jusqu'à la venue du Seigneur. Unie en vue des biens célestes, riche de ces biens, cette famille "a été constituée et organisée en ce monde comme une société"(4) par le Christ, et elle a été dotée "de moyens capables d'assurer son union visible et sociale"(6). A la fois "assemblée visible et communauté spirituelle", l'Eglise fait ainsi route avec toute l'humanité et partage le sort terrestre du monde; elle est comme le ferment et, pour ainsi dire, l'âme de la société humaine (7) appelée à être renouvelée dans le Christ et transformée en famille de Dieu.

A vrai dire, cette compénétration de la cité terrestre et de la cité céleste ne peut être perçue que par la foi; bien plus, elle demeure le mystère de l'histoire humaine qui, jusqu'à la pleine révélation de la gloire des fils de Dieu, sera troublée par le péché. Mais l'Eglise, en

poursuivant la fin salvifique qui lui est propre, ne communique pas seulement à l'homme la vie divine; elle répand aussi, et d'une certaine façon sur le monde entier, la lumière que cette vie divine irradie, notamment en guérissant et en élevant la dignité de la personne humaine, en affermissant la cohésion de la société et en procurant à l'activité quotidienne des hommes un sens plus profond, la pénétrant d'une signification plus haute. Ainsi, par chacun de ses membres comme par toute la communauté qu'elle forme, l'Eglise croit pouvoir largement contribuer à humaniser toujours plus la famille des hommes et son histoire.

En outre, l'Eglise catholique fait grand cas de la contribution que les autres Eglises chrétiennes ou communautés ecclésiales ont apportée et continuent d'apporter à la réalisation de ce même but; et elle s'en réjouit. En même temps, elle est fermement convaincue que, pour préparer les voies à l'Evangile, le monde peut lui apporter une aide précieuse et diverse par les qualités et l'activité des individus ou des sociétés qui le composent. Voici quelques principes généraux concernant le bon développement des échanges entre l'Eglise et le monde et de leur aide mutuelle dans les domaines qui leur sont en quelque sorte communs.

Notes:

(1) Cf. Paul VI, encyc. Eccl. Suam, III: AAS 56 (1964), pp. 637-659.

(2) Cf. [Tt 3,4](#) "philanthropia"

(3) Cf. [Ep 1,3](#) [Ep 1,5-6](#) [Ep 1,13-14](#) [Ep 1,23](#)

(4) Conc. Vatic. II Cont. dogm. de Ecclesia, [LG 8](#).

(5) *ibid.* [LG 9](#)

(6) *ibid.*

(7) Cf. *Ibid.*

[Aide que l'Eglise veut offrir à tout homme](#)

41 L'homme moderne est en marche vers un développement plus complet de sa personnalité, vers une découverte et une affirmation toujours croissantes de ses droits. L'Eglise, pour sa part, qui a reçu la mission de manifester le mystère de Dieu, de ce Dieu qui a reçu la mission de manifester le mystère de Dieu, de ce Dieu qui est la fin ultime de l'homme, révèle en même temps à l'homme le sens de sa propre existence, c'est-à-dire sa vérité essentielle. L'Eglise sait parfaitement que Dieu seul, dont elle est la servante, répond aux plus profonds désirs du cœur humain que jamais ne rassasient pleinement les nourritures terrestres. Elle sait aussi que l'homme, sans cesse sollicité par l'Esprit de Dieu, ne sera jamais tout à fait indifférent au problème religieux, comme le prouvent non seulement l'expérience des siècles passés, mais de multiples témoignages de notre temps. L'homme voudra toujours connaître, ne serait-ce que confusément, la signification de sa vie, de ses activités et de sa mort. Ces problèmes, la présence même de l'Eglise les lui rappelle. Or Dieu seul, qui a créé l'homme à son image et l'a racheté du péché, peut répondre à ces questions en plénitude. Il le fait par la révélation dans son Fils, qui s'est fait homme. Quiconque suit le Christ, homme parfait, devient lui-même plus homme.

Appuyée sur cette foi, l'Eglise peut soustraire la dignité de la nature humaine à toutes les fluctuations des opinions qui, par exemple, rabaisent exagérément le corps humain, ou au contraire l'exaltent sans mesure. Aucune loi humaine ne peut assurer la dignité personnelle et la liberté de l'homme comme le fait l'Evangile du Christ, confié à l'Eglise. Cet Evangile annonce et proclame la liberté des enfants de Dieu, rejette tout esclavage qui en fin de compte provient du péché, respecte scrupuleusement la dignité de la conscience et son libre choix, enseigne sans relâche à faire fructifier tous les talents humains au service de Dieu et pour le bien des hommes, enfin confie chacun à l'amour de tous (9). Tout cela correspond à

la loi fondamentale de l'économie chrétienne. Car, si le même Dieu est à la fois Créateur et Sauveur, Seigneur et de l'histoire humaine et de l'histoire du salut, cet ordre divin lui-même, loin de supprimer la juste autonomie de la créature, et en particulier de l'homme, la rétablit et la confirme au contraire dans sa dignité.

C'est pourquoi l'Eglise, en vertu de l'Evangile qui lui a été confiée, proclame les droits des hommes, reconnaît et tient en grande estime le dynamisme de notre temps qui, partout, donne un nouvel élan à ces droits. Ce mouvement toutefois doit être imprégné de l'esprit de l'Evangile et garanti contre toute idée de fausse autonomie. Nous sommes, en effet, exposés à la tentation d'estimer que nos droits personnels ne sont pleinement maintenus que lorsque nous sommes dégagés de toute norme de la loi divine. Mais, en suivant cette voie, la dignité humaine, loin d'être sauvée, s'évanouit.

Notes:

(8) Cf. [Rm 8,14-17](#)

(9) Cf. [Mt 22,39](#)

Aide que l'Eglise cherche à apporter à la société humaine

42 L'union de la famille humaine trouve une grande vigueur et son achèvement dans l'unité de la famille des fils de Dieu, fondée dans le Christ (10).

Certes, la mission propre que le Christ a confiée à son Eglise n'est ni d'ordre politique, ni d'ordre économique ou social: le but qu'il lui a assigné est d'ordre religieux (11). Mais, précisément, de cette mission religieuse découlent une fonction, des lumières et des forces qui peuvent servir à constituer et à affermir la communauté des hommes selon la loi divine. De même, lorsqu'il le faut et compte tenu des circonstances de temps et de lieu, l'Eglise peut elle-même, et elle le doit, susciter des oeuvres destinées au service de tous, notamment des indigents, comme les oeuvres charitables et autres du même genre.

L'Eglise reconnaît aussi tout ce qui est bon dans le dynamisme social d'aujourd'hui, en particulier le mouvement vers l'unité, les progrès d'une saine socialisation et de la solidarité au plan civique et économique. En effet, promouvoir l'unité s'harmonise avec la mission profonde de l'Eglise, puisqu'elle est "dans le Christ, comme le sacrement, c'est-à-dire à la fois le signe et le moyen de l'union intime avec Dieu, et de l'unité de tout le genre humain"(12). Sa propre réalité manifeste ainsi au monde qu'une véritable union sociale visible découle de l'union des esprits et des coeurs, à savoir de cette foi et de cette charité, sur lesquelles, dans l'Esprit-Saint, son unité est indissolublement fondée. Car l'énergie que l'Eglise est capable d'insuffler à la société moderne se trouve dans cette foi et dans cette charité effectivement vécues et ne s'appuie pas sur une souveraineté extérieure qui s'exercerait par des moyens purement humains.

Comme de plus, de par sa mission et sa nature, l'Eglise n'est liée à aucune forme particulière de culture, ni à aucun système politique, économique ou social, par cette universalité même, l'Eglise peut être un lien très étroit entre les différentes communautés humaines et entre les différentes nations, pourvu qu'elles lui fassent confiance et lui reconnaissent en fait une authentique liberté pour l'accomplissement de sa mission. C'est pourquoi l'Eglise avertit ses fils, et même tous les hommes, qu'il leur faut dépasser, dans cet esprit de la famille des enfants de Dieu, toutes les dissensions entre nations et entre races et consolider de l'intérieur les légitimes associations humaines.

Tout ce qu'il y a de vrai, de bon, de juste, dans les institutions très variées que s'est données et que continue à se donner le genre humain, le Concile le considère donc avec un grand

respect. Il déclare aussi que l'Eglise veut aider et promouvoir toutes ces institutions, pour autant qu'il dépend d'elle, et que cette tâche est compatible avec sa mission. Ce qu'elle désire par-dessus tout, c'est de pouvoir se développer librement, à l'avantage de tous, sous tout régime qui reconnaît les droits fondamentaux de la personne, de la famille, et les impératifs du bien commun.

Notes:

(10) Cf. Conc. Vatic. II, Const. dogm. de Ecclesia, [LG 9](#).

(11) Cf. Pie XII, alloc. ad cultores historiae et artis, 9.03.56: AAS 48 (1956) p. 212. son divin fondateur, Jésus-Christ, ne lui a donné aucun mandat ni fixé aucune fin d'ordre culturel. Le but que le Christ lui assigne est strictement religieux (...). L'Eglise doit conduire les hommes à Dieu, afin qu'ils se livrent à lui sans réserve (...) L'Eglise ne peut jamais perdre de vue ce but strictement religieux, surnaturel. Le sens de toutes ses activités, jusqu'au dernier canon de son Code, ne peut être que d'y concourir directement ou indirectement.

(12) Conc. Vat. II, Const. dogm. de Ecclesia, [LG 8](#).

[Aide que l'Eglise, par les chrétiens, cherche à](#)

[apporter à l'activité humaine](#)

43 Le Concile exhorte les chrétiens, citoyens de l'une et de l'autre cité, à remplir avec zèle et fidélité leurs tâches terrestres, en se laissant conduire par l'esprit de l'Evangile. Ils s'éloignent de la vérité ceux qui, sachant que nous n'avons point ici-bas de cité permanente, mais que nous marchons vers la cité future (13) croient pouvoir, pour cela, négliger leurs tâches humaines, sans s'apercevoir que la foi même, compte tenu de la vocation de chacun, leur en fait un devoir plus pressant (14). Mais ils ne se trompent pas moins ceux qui, à l'inverse, croient pouvoir se livrer entièrement à des activités terrestres en agissant comme si elles étaient tout à fait étrangères à leur vie religieuse - celle-ci se limitant alors pour eux à l'exercice du culte et à quelques obligations morales déterminées. Ce divorce entre la foi dont ils se réclament et le comportement quotidien d'un grand nombre est à compter parmi les plus graves erreurs de notre temps. Ce scandale, déjà dans l'Ancien Testament les prophètes le dénonçaient avec véhémence (15) et, dans le Nouveau Testament avec plus de force, Jésus-Christ lui-même le menaçait de graves châtiments (16). Que l'on ne crée donc pas d'opposition artificielle entre les activités professionnelles et sociales d'une part, la vie religieuse d'autre part. En manquant à ses obligations terrestres, le chrétien manque à ses obligations envers le prochain, bien lus, envers Dieu lui-même, et il met en danger son salut éternel. A l'exemple du Christ qui mena la vie d'un artisan, que les chrétiens se réjouissent plutôt de pouvoir mener toutes leurs activités terrestres en unissant dans une synthèse vitale tous les efforts humains, familiaux, professionnels, scientifiques, techniques, avec les valeurs religieuses, sous la souveraine ordonnance desquelles tout se trouve coordonné à la gloire de Dieu.

Aux laïcs reviennent en propre, quoique non exclusivement, les professions et les activités séculières. Lorsqu'ils agissent, soit individuellement, soit collectivement, comme citoyens du monde, ils auront donc à coeur, non seulement de respecter les lois propres à chaque discipline, mais d'y acquérir une véritable compétence. Ils aimeront collaborer avec ceux qui poursuivent les mêmes objectifs qu'eux. Conscients des exigences de leur foi et nourris de sa force, qu'ils n'hésitent pas, au moment opportun, à prendre de nouvelles initiatives et à en assurer la réalisation. C'est à leur conscience, préalablement formée, qu'il revient d'inscrire la loi divine dans la cité terrestre. Qu'ils attendent des prêtres lumières et forces spirituelles. Qu'ils ne pensent pas pour autant que leurs pasteurs aient une compétence telle qu'ils puissent leur fournir une solution concrète et immédiate à tout problème, même grave, qui se

présente à eux, ou que telle soit leur mission. Mais plutôt, éclairés par la sagesse chrétienne, en prêtant fidèlement attention à l'enseignement du magistère (17), qu'ils prennent eux-mêmes leurs responsabilités.

Fréquemment, c'est leur vision chrétienne des choses qui les inclinera à telle ou telle solution, selon les circonstances. Mais d'autres fidèles, avec une égale sincérité, pourront en juger autrement, comme il advient souvent et à bon droit. S'il arrive que beaucoup lient facilement, même contre la volonté des intéressés, les options des uns ou des autres avec le message évangélique, on se souviendra en pareil cas que personne n'a le droit de revendiquer d'une manière exclusive pour son opinion l'autorité de l'Eglise. Que toujours, dans un dialogue sincère, ils cherchent à s'éclairer mutuellement, qu'ils gardent entre eux la charité et qu'ils aient avant tout le souci du bien commun.

Les laïcs, qui doivent activement participer à la vie totale de l'Eglise, ne doivent pas seulement s'en tenir à l'animation chrétienne du monde, mais ils sont aussi appelés à être, en toute circonstances et au coeur même de la communauté humaine, les témoins du Christ.

Quant aux évêques, qui ont reçu la charge de diriger l'Eglise de Dieu, qu'ils prêchent avec leurs prêtres le message du Christ de telle façon que toutes les activités terrestres des fidèles puissent être baignées de la lumière de l'Evangile. En outre, que tous les pasteurs se souviennent que, par leur comportement quotidien et leur sollicitude (18), ils manifestent au monde un visage de l'Eglise d'après lequel les hommes jugent de la force et de la vérité du message chrétien. Par leur vie et par leur parole, unis aux religieux et à leurs fidèles, qu'ils fassent ainsi la preuve que l'Eglise, par sa seule présence, avec tous les dons qu'elle apporte, est une source inépuisable de ces énergies dont le monde d'aujourd'hui a le plus grand besoin. Qu'ils se mettent assidûment à l'étude, pour être capables d'assumer leurs responsabilités dans le dialogue avec le monde et avec des hommes de toute opinion. Mais surtout, qu'ils gardent dans leur coeur ces paroles du Concile: "Parce que le genre humain, aujourd'hui de plus en plus, tend à l'unité civile, économique et sociale, il est d'autant plus nécessaire que les prêtres, unissant leurs préoccupations et leurs moyens sous la conduite des évêques et du Souverain Pontife, écartent tout motif de dispersion pour amener l'humanité entière à l'unité de la famille de Dieu (19).

Bien que l'Eglise, par la vertu de l'Esprit-Saint, soit restée l'épouse fidèle de son Seigneur et n'ait jamais cessé d'être dans le monde le signe du salut, elle sait fort bien toutefois que, au cours de sa longue histoire, parmi ses membres (20), clercs et laïcs, il n'en manque pas qui se sont montrés infidèles à l'Esprit de Dieu. De nos jours aussi, l'Eglise n'ignore pas quelle distance sépare le message qu'elle révèle et la faiblesse humaine de ceux auxquels cet Evangile est confié. Quel que soit le jugement de l'histoire sur ces défaillances, nous devons en être conscients et les combattre avec vigueur afin qu'elles ne nuisent pas à la diffusion de l'Evangile. Pour développer ses rapports avec le monde, l'Eglise sait également combien elle doit continuellement apprendre de l'expérience des siècles. Guidée par l'Esprit-Saint, l'Eglise, notre Mère, ne cesse d'exhorter ses fils à se purifier et à se renouveler, pour que le signe du Christ brille avec plus d'éclat sur le visage de l'Eglise" (21).

Notes:

(13) Cf. [He 13,14](#)

(14) Cf. [2Th 3,6-13](#) [Ep 4,28](#)

(15) Cf. [Is 58,1-12](#)

(16) Cf. [Mt 23,3-33](#) [Mc 7,10-13](#)

(17) Cf. XXIII, encyc. Mater et Magistra, IV, AAS 53 (1961), pp.456-457; cf. I: AAS, l.c. pp. 407, 410-411.

(18) Cf. Conc. Vat. II, Cons. dogm. de Ecclesia, [LG 28](#).

(19) Ibid.

(20) Cf. St Ambroise, De virginitate, VIII 48: PL 16,278.

(21) Conc. Vat. II, Const. dogm. de Ecclesia, [LG 15](#).

1965 Gaudium et Spes 32

Citations de
DS 3008:

Magistère

Fides et Ratio:

[8](#) [13](#) [55](#)

Veritatis Splendor:

[66](#)

Catéchisme:

[154](#) [156](#)

Catechismus:

[154](#) [156](#)

Catéchisme France:

[18](#)

Citations de
DS 3009:

Magistère

Redemptor Hominis:
[19](#)

Catéchisme:
[156](#)

Catechismus:
[156](#)

Catéchisme France:
[177](#)

Citations de
DS 3010:

Magistère

Catéchisme:
[155](#) [156](#)

Catechismus:
[155](#) [156](#)

Citations de
DS 3011:

Magistère

Lumen Gentium:
25

Citations de
DS 3012:

Magistère

Catéchisme:
[161](#)

Catechismus:
[161](#)

**Citations de
DS 3013-3014:**

Magistère

Lumen Gentium:
[50](#)

Catéchisme:
[812](#)

Catechismus:
[812](#)

Citations de
DS 3015:

Magistère

Gaudium et Spes:
[59](#)

Casti Connubii:
[107](#)

Fides et Ratio:
[9](#) [53](#)

Catéchisme:
[50](#) [237](#)

Catechismus:
[50](#) [237](#)

Citations de
DS 3016:

Magistère

Gaudium et Spes:
[59](#)

Casti Connubii:
[107](#)

Fides et Ratio:
[55](#) [83](#)

Veritatis Splendor:
[110](#)

Catéchisme:
[90](#) [498](#)

Catechismus:
[90](#) [498](#)

**Citations de
DS 3017-3018:**

Magistère

Gaudium et Spes:
[59](#)

Casti Connubii:
[107](#)

Théologie du Concile:
[3](#)

Fides et Ratio:
[53](#) [55](#)

Veritatis Splendor:
[29](#)

Catéchisme:
[159](#)

Catechismus:
[159](#)

Citations de
DS 3019:

Magistère

Gaudium et Spes:
[59](#)

Casti Connubii:
[107](#)

Fides et Ratio:
[100](#)

Citations de
DS 3020:

Magistère

Casti Connubii:
[107](#)

Mysterium Fidei:
[25](#)

Ecclesia Dei:
[4](#)

Veritatis Splendor:
[53](#)

Citations de
DS 3022:

Magistère

Catéchisme:
296

Citations de
DS 3023-3024:

Magistère

Veritatis Splendor:
[53](#)

Catéchisme:
[296](#)

Catechismus:
[296](#)

Citations de
DS 3025:

Magistère

Catéchisme:
[293](#) [296](#)

Catechismus:
[293](#) [296](#)

Citations de
DS 3026:

Magistère

Fides et Ratio:
[53](#)

Catéchisme:
[36](#) [47](#) [286](#)

Catechismus:
[36](#) [47](#) [286](#)

Citations de
DS 3031-3032:

Magistère

Fides et Ratio:

55

LETTRE ENCYCLIQUE

FIDES ET RATIO

DU SOUVERAIN PONTIFE

JEAN-PAUL II

AUX EVÊQUES DE L'EGLISE CATHOLIQUE

SUR LES RAPPORTS

ENTRE LA FOI ET LA RAISON

Vénérés Frères dans l'épiscopat, salut et Bénédiction apostolique!

LA FOI ET LA RAISON sont comme les deux ailes qui permettent à l'esprit humain de s'élever vers la contemplation de la vérité. C'est Dieu qui a mis au cour de l'homme le désir de connaître la vérité et, au terme, de Le connaître lui-même afin que, Le connaissant et L'aimant, il puisse atteindre la pleine vérité sur lui-même (cf. [Ex 33,18](#) [Ps 27,8-9](#) [Ps 26](#); [Ps 63,2-3](#) [Ps 62](#) [Jn 14,8](#) [1Jn 3,2](#)).

INTRODUCTION " CONNAIS-TOI TOI-MÊME "

1

En Orient comme en Occident, on peut discerner un parcours qui, au long des siècles, a amené l'humanité à s'approcher progressivement de la vérité et à s'y confronter. C'est un parcours qui s'est déroulé - il ne pouvait en être autrement - dans le champ de la conscience personnelle de soi: plus l'homme connaît la réalité et le monde, plus il se connaît lui-même dans son unicité, tandis que devient toujours plus pressante pour lui la question du sens des choses et de son existence même. Ce qui se présente comme objet de notre connaissance fait par là même partie de notre vie. Le conseil Connais-toi toi-même était sculpté sur l'architrave du temple de Delphes, pour témoigner d'une vérité fondamentale qui doit être prise comme règle minimum par tout homme désireux de se distinguer, au sein de la création, en se qualifiant comme " homme " précisément parce qu'il " se connaît lui-même ".

Un simple regard sur l'histoire ancienne montre d'ailleurs clairement qu'en diverses parties de la terre, marquées par des cultures différentes, naissent en même temps les questions de

fond qui caractérisent le parcours de l'existence humaine: Qui suis-je? D'où viens-je et où vais-je? Pourquoi la présence du mal? Qu'y aura-t-il après cette vie? Ces interrogations sont présentes dans les écrits sacrés d'Israël, mais elles apparaissent également dans les Védas ainsi que dans l'Avesta; nous les trouvons dans les écrits de Confucius et de Lao Tseu, comme aussi dans la prédication des Tirthankaras et de Bouddha; ce sont encore elles que l'on peut reconnaître dans les poèmes d'Homère et dans les tragédies d'Euripide et de Sophocle, de même que dans les traités philosophiques de Platon et d'Aristote. Ces questions ont une source commune: la quête de sens qui depuis toujours est pressante dans le coeur de l'homme, car de la réponse à ces questions dépend l'orientation à donner à l'existence.

2

L'Eglise n'est pas étrangère à ce parcours de recherche, et elle ne peut l'être. Depuis que, dans le Mystère pascal, elle a reçu le don de la vérité ultime sur la vie de l'homme, elle est partie en pèlerinage sur les routes du monde pour annoncer que Jésus Christ est " le Chemin, la Vérité et la Vie " ([Jn 14,6](#)). Parmi les divers services qu'elle doit offrir à l'humanité, il y en a un qui engage sa responsabilité d'une manière tout à fait particulière: c'est la diaconie de la vérité.(1) D'une part, cette mission fait participer la communauté des croyants à l'effort commun que l'humanité accomplit pour atteindre la vérité (2) et, d'autre part, elle l'oblige à prendre en charge l'annonce des certitudes acquises, tout en sachant que toute vérité atteinte n'est jamais qu'une étape vers la pleine vérité qui se manifestera dans la révélation ultime de Dieu: " Nous voyons, à présent, dans un miroir, en énigme, mais alors ce sera face à face. À présent, je connais d'une manière partielle; mais alors je connaîtrai comme je suis connu " ([1Co 13,12](#)).

(1) Je l'écrivais déjà dans ma première encyclique *Redemptor hominis*: " Nous sommes devenus participants de cette mission du Christ prophète et, en vertu de la même mission, nous sommes avec lui au service de la vérité divine dans l'Eglise. La responsabilité envers cette vérité signifie aussi que nous devons l'aimer, en chercher la compréhension la plus exacte, de manière à la rendre plus accessible à nous-mêmes et aux autres dans toute sa force salvifique, dans sa splendeur, dans sa profondeur et en même temps dans sa simplicité " (n. 19: AAS 71 (1979), p. 306) [RH 19](#).

(2) Cf. Conc. oecum. Vat. II, Const. past. sur l'Eglise dans le monde de ce temps *Gaudium et spes*, n. 16 [GS 16](#).

3

L'homme possède de multiples ressources pour stimuler le progrès dans la connaissance de la vérité, de façon à rendre son existence toujours plus humaine. Parmi elles ressort la philosophie, qui contribue directement à poser la question du sens de la vie et à en ébaucher la réponse; elle apparaît donc comme l'une des tâches les plus nobles de l'humanité. Le mot philosophie, selon l'étymologie grecque, signifie " amour de la sagesse ". En effet, la philosophie est née et s'est développée au moment où l'homme a commencé à s'interroger sur le pourquoi des choses et sur leur fin. Sous des modes et des formes différentes, elle montre que le désir de vérité fait partie de la nature même de l'homme. C'est une propriété innée de sa raison que de s'interroger sur le pourquoi des choses, même si les réponses données peu à peu s'inscrivent dans une perspective qui met en évidence la complémentarité des différentes cultures dans lesquelles vit l'homme.

La forte incidence qu'a eue la philosophie dans la formation et dans le développement des cultures en Occident ne doit pas nous faire oublier l'influence qu'elle a exercée aussi dans les manières de concevoir l'existence dont vit l'Orient. Tout peuple possède en effet sa propre sagesse autochtone et originelle qui, en tant que richesse culturelle authentique, tend à s'exprimer et à mûrir également sous des formes typiquement philosophiques. Que cela soit vrai, on en a pour preuve le fait qu'une forme fondamentale de savoir philosophique, présente jusqu'à nos jours, peut être identifiée jusque dans les postulats dont s'inspirent les diverses législations nationales et internationales pour établir les règles de la vie sociale.

4

Il faut en tout cas observer que derrière un mot unique se cachent des sens différents. Une explicitation préliminaire est donc nécessaire. Poussé par le désir de découvrir la vérité dernière de l'existence, l'homme cherche à acquérir les connaissances universelles qui lui permettent de mieux se comprendre et de progresser dans la réalisation de lui-même. Les connaissances fondamentales découlent de l'émerveillement suscité en lui par la contemplation de la création: l'être humain est frappé d'admiration en découvrant qu'il est inséré dans le monde, en relation avec d'autres êtres semblables à lui dont il partage la destinée. Là commence le parcours qui le conduira ensuite à la découverte d'horizons toujours nouveaux de connaissance. Sans émerveillement, l'homme tomberait dans la répétitivité et, peu à peu, il deviendrait incapable d'une existence vraiment personnelle.

La capacité spéculative, qui est propre à l'intelligence humaine, conduit à élaborer, par l'activité philosophique, une forme de pensée rigoureuse et à construire ainsi, avec la cohérence logique des affirmations et le caractère organique du contenu, un savoir systématique. Grâce à ce processus, on a atteint, dans des contextes culturels différents et à des époques diverses, des résultats qui ont conduit à l'élaboration de vrais systèmes de pensée. Historiquement, cela a souvent exposé à la tentation de considérer un seul courant comme la totalité de la pensée philosophique. Il est cependant évident qu'entre en jeu, dans ces cas, une certaine " superbe philosophique " qui prétend ériger sa propre perspective imparfaite en lecture universelle. En réalité, tout système philosophique, même toujours respecté dans son intégralité sans aucune sorte d'instrumentalisation, doit reconnaître la priorité de la pensée philosophique d'où il tire son origine et qu'il doit servir d'une manière cohérente.

En ce sens, il est possible de reconnaître, malgré les changements au cours des temps et les progrès du savoir, un noyau de notions philosophiques dont la présence est constante dans l'histoire de la pensée. Que l'on songe, à seul titre d'exemple, aux principes de non-contradiction, de finalité, de causalité, et de même à la conception de la personne comme sujet libre et intelligent, et à sa capacité de connaître Dieu, la vérité, le bien; que l'on songe également à certaines normes morales fondamentales qui s'avèrent communément partagées. Ces thèmes et d'autres encore montrent que, indépendamment des courants de pensée, il existe un ensemble de notions où l'on peut reconnaître une sorte de patrimoine spirituel de l'humanité. C'est comme si nous nous trouvions devant une philosophie implicite qui fait que chacun se sent possesseur de ces principes, fût-ce de façon générale et non réfléchi. Ces notions, précisément parce qu'elles sont partagées dans une certaine mesure par tous, devraient constituer des références pour les diverses écoles philosophiques. Quand la raison réussit à saisir et à formuler les principes premiers et universels de l'être et à faire correctement découler d'eux des conclusions cohérentes d'ordre logique et moral, on peut alors parler d'une raison droite ou, comme l'appelaient les anciens, de orthòs logos, recta ratio.

5

L'Eglise, pour sa part, ne peut qu'apprécier les efforts de la raison pour atteindre des objectifs qui rendent l'existence personnelle toujours plus digne. Elle voit en effet dans la philosophie le moyen de connaître des vérités fondamentales concernant l'existence de l'homme. En même temps, elle considère la philosophie comme une aide indispensable pour approfondir l'intelligence de la foi et pour communiquer la vérité de l'Évangile à ceux qui ne la connaissent pas encore.

Faisant donc suite à des initiatives analogues de mes prédécesseurs, je désire moi aussi porter mon regard vers cette activité particulière de la raison. J'y suis incité par le fait que, de nos jours surtout, la recherche de la vérité ultime apparaît souvent occultée. Sans aucun doute, la philosophie moderne a le grand mérite d'avoir concentré son attention sur l'homme. A partir de là, une raison chargée d'interrogations a développé davantage son désir d'avoir une connaissance toujours plus étendue et toujours plus profonde. Ainsi ont été bâtis des systèmes de pensée complexes, qui ont donné des fruits dans les divers ordres du savoir, favorisant le développement de la culture et de l'histoire. L'anthropologie, la logique, les sciences de la nature, l'histoire, le langage, d'une certaine manière, c'est l'univers entier du savoir qui a été embrassé. Les résultats positifs qui ont été atteints ne doivent toutefois pas amener à négliger le fait que cette même raison, occupée à enquêter d'une façon unilatérale sur l'homme comme sujet, semble avoir oublié que celui-ci est également toujours appelé à se tourner vers une vérité qui le transcende. Sans référence à cette dernière, chacun reste à la merci de l'arbitraire, et sa condition de personne finit par être évaluée selon des critères pragmatiques fondés essentiellement sur le donné expérimental, dans la conviction erronée que tout doit être dominé par la technique. Il est ainsi arrivé que, au lieu d'exprimer au mieux la tension vers la vérité, la raison, sous le poids de tant de savoir, s'est repliée sur elle-même, devenant, jour après jour, incapable d'élever son regard vers le haut pour oser atteindre la vérité de l'être. La philosophie moderne, oubliant d'orienter son enquête vers l'être, a concentré sa recherche sur la connaissance humaine. Au lieu de s'appuyer sur la capacité de l'homme de connaître la vérité, elle a préféré souligner ses limites et ses conditionnements.

Il en est résulté diverses formes d'agnosticisme et de relativisme qui ont conduit la recherche philosophique à s'égarer dans les sables mouvants d'un scepticisme général. Puis, récemment, ont pris de l'importance certaines doctrines qui tendent à dévaloriser même les vérités que l'homme était certain d'avoir atteintes. La pluralité légitime des positions a cédé le pas à un pluralisme indifférencié, fondé sur l'affirmation que toutes les positions se valent : c'est là un des symptômes les plus répandus de la défiance à l'égard de la vérité que l'on peut observer dans le contexte actuel. Certaines conceptions de la vie qui viennent de l'Orient n'échappent pas, elles non plus, à cette réserve; selon elles, en effet, on refuse à la vérité son caractère exclusif, en partant du présupposé qu'elle se manifeste d'une manière égale dans des doctrines différentes, voire contradictoires entre elles. Dans cette perspective, tout devient simple opinion. On a l'impression d'être devant un mouvement ondulatoire: tandis que, d'une part, la réflexion philosophique a réussi à s'engager sur la voie qui la rapproche toujours plus de l'existence humaine et de ses diverses expressions, elle tend d'autre part à développer des considérations existentielles, herméneutiques ou linguistiques qui passent sous silence la question radicale concernant la vérité de la vie personnelle, de l'être et de Dieu. En conséquence, on a vu apparaître chez l'homme contemporain, et pas seulement chez quelques philosophes, des attitudes de défiance assez répandues à l'égard des grandes ressources cognitives de l'être humain. Par fausse modestie, on se contente de vérités partielles et provisoires, sans plus chercher à poser des questions radicales sur le sens et sur le fondement ultime de la vie humaine, personnelle et sociale. En somme, on a perdu l'espérance de pouvoir recevoir de la philosophie des réponses définitives à ces questions.

6

Forte de la compétence qui lui vient du fait qu'elle est dépositaire de la Révélation de Jésus Christ, l'Eglise entend réaffirmer la nécessité de la réflexion sur la vérité. C'est pour cette raison que j'ai décidé de m'adresser à vous, vénérés Frères dans l'épiscopat avec lesquels je partage la mission de " manifester la vérité " ([2Co 4,2](#)), ainsi qu'aux théologiens et aux philosophes, auxquels revient le devoir de s'enquérir des différents aspects de la vérité, et aussi aux personnes qui sont en recherche, pour faire part de quelques réflexions sur la voie qui conduit à la vraie sagesse, afin que tous ceux qui ont au coeur l'amour de la sagesse puissent s'engager sur la bonne route qui permet de l'atteindre et trouver en elle la récompense de sa peine et la joie spirituelle.

Ce qui me porte à cette initiative, c'est tout d'abord la conscience de ce qu'exprime le Concile Vatican II, quand il affirme que les évêques sont des " témoins de la vérité divine et catholique ".(3) Témoigner de la vérité est donc une tâche qui nous a été confiée, à nous évêques; nous ne pouvons y renoncer sans manquer au ministère que nous avons reçu. En réaffirmant la vérité de la foi, nous pouvons redonner à l'homme de notre époque une authentique confiance en ses capacités cognitives et lancer à la philosophie le défi de retrouver et de développer sa pleine dignité.

(3) Const. dogm. sur l'Eglise *Lumen gentium*, n. 25 [LG 25](#).

Un autre motif m'incite à écrire ces réflexions. Dans l'encyclique *Veritatis splendor*, j'ai attiré l'attention sur " quelques vérités fondamentales de la doctrine catholique, qui risquent d'être déformées ou rejetées dans le contexte actuel ".(4) Par la présente Encyclique, je voudrais continuer cette réflexion et concentrer l'attention sur le thème même de la vérité et sur son fondement par rapport à la foi. On ne peut nier en effet que cette période de changements rapides et complexes expose surtout les jeunes générations, auxquelles appartient l'avenir et dont il dépend, à éprouver le sentiment d'être privées d'authentiques points de repères. L'exigence d'un fondement pour y édifier l'existence personnelle et sociale se fait sentir de manière pressante, surtout quand on est contraint de constater le caractère fragmentaire de propositions qui élèvent l'éphémère au rang de valeur, dans l'illusion qu'il sera possible d'atteindre le vrai sens de l'existence. Il arrive ainsi que beaucoup traînent leur vie presque jusqu'au bord de l'abîme sans savoir vers quoi ils se dirigent. Cela dépend aussi du fait que ceux qui étaient appelés par vocation à exprimer dans des formes culturelles le fruit de leur spéculation ont parfois détourné leur regard de la vérité, préférant le succès immédiat à la peine d'une recherche patiente de ce qui mérite d'être vécu. La philosophie, qui a la grande responsabilité de former la pensée et la culture par l'appel permanent à la recherche du vrai, doit retrouver vigoureusement sa vocation originelle. C'est pourquoi j'ai ressenti non seulement l'exigence mais aussi le devoir d'intervenir sur ce thème, pour que l'humanité, au seuil du troisième millénaire de l'ère chrétienne, prenne plus clairement conscience des grandes ressources qui lui ont été accordées et s'engage avec un courage renouvelé dans la réalisation du plan de salut dans lequel s'inscrit son histoire.

(4) N. 4: AAS 85 (1993), p. 1136 [VS 4](#).

CHAPITRE I : LA REVELATION DE LA SAGESSE DE DIEU

Jésus révèle le Père

7

Au point de départ de toute réflexion que l'Eglise entreprend, il y a la conscience d'être dépositaire d'un message qui a son origine en Dieu même (cf. [2Co 4,1-2](#)). La connaissance qu'elle propose à l'homme ne lui vient pas de sa propre spéculation, fût-ce la plus élevée, mais du fait d'avoir accueilli la parole de Dieu dans la foi (cf. [1Th 2,13](#)). À l'origine de notre être de croyants se trouve une rencontre, unique en son genre, qui a fait s'entrouvrir un mystère caché depuis les siècles (cf. [1Co 2,7](#) [Rm 16,25-26](#)), mais maintenant révélé: " Il a plu à Dieu, dans sa bonté et sa sagesse, de se révéler lui-même et de faire connaître le mystère de sa volonté (cf. [Ep 1,9](#)), par lequel les hommes ont accès auprès du Père par le Christ, Verbe fait chair, dans l'Esprit Saint, et sont rendus participants de la nature divine ". (5) C'est là une initiative pleinement gratuite, qui part de Dieu pour rejoindre l'humanité et la sauver. En tant que source d'amour, Dieu désire se faire connaître, et la connaissance que l'homme a de Lui porte à son accomplissement toute autre vraie connaissance que son esprit est en mesure d'atteindre sur le sens de son existence.

(5) Conc. ocum. Vat. II, Const. dogm. sur la Révélation divine Dei Verbum, n. 2 [DV 2](#).

8

Reprenant presque littéralement l'enseignement donné par la Constitution Dei Filius du Concile Vatican I et tenant compte des principes proposés par le Concile de Trente, la Constitution Dei Verbum de Vatican II a continué le processus séculaire d'intelligence de la foi et a réfléchi sur la Révélation à la lumière de l'enseignement biblique et de l'ensemble de la tradition patristique. Au premier Concile du Vatican, les Pères avaient souligné le caractère surnaturel de la révélation de Dieu. La critique rationaliste, qui s'attaquait alors à la foi en partant de thèses erronées et très répandues, portait sur la négation de toute connaissance qui ne serait pas le fruit des capacités naturelles de la raison. Ce fait avait obligé le Concile à réaffirmer avec force que, outre la connaissance propre de la raison humaine, capable par nature d'arriver jusqu'au Créateur, il existe une connaissance qui est propre à la foi. Cette connaissance exprime une vérité fondée sur le fait même que Dieu se révèle, et c'est une vérité très certaine car Dieu ne trompe pas et ne veut pas tromper. (6)

(6) Cf. Const. dogm. sur la foi catholique Dei Filius, III: [DS 3008](#).

9

Le Concile Vatican I enseigne donc que la vérité atteinte par la voie de la réflexion philosophique et la vérité de la Révélation ne se confondent pas, et que l'une ne rend pas l'autre superflue: " Il existe deux ordres de connaissance, distincts non seulement par leur principe mais aussi par leur objet. Par leur principe, puisque dans l'un c'est par la raison naturelle et dans l'autre par la foi divine que nous connaissons. Par leur objet, parce que, outre les vérités que la raison naturelle peut atteindre, nous sont proposés à croire les mystères cachés en Dieu, qui ne peuvent être connus s'ils ne sont divinement révélés ". (7) La foi, qui est fondée sur le témoignage de Dieu et bénéficie de l'aide surnaturelle de la grâce, est effectivement d'un ordre différent de celui de la connaissance philosophique. Celle-ci, en

effet, s'appuie sur la perception des sens, sur l'expérience, et elle se développe à la lumière de la seule intelligence. La philosophie et les sciences évoluent dans l'ordre de la raison naturelle, tandis que la foi, éclairée et guidée par l'Esprit, reconnaît dans le message du salut la " plénitude de grâce et de vérité " (cf. [Jn 1,14](#)) que Dieu a voulu révéler dans l'histoire et de manière définitive par son Fils Jésus Christ (cf. [1Jn 5,9](#) [1Jn 5,31-32](#)).

(7) Ibid., IV: [DS 3015](#); cité aussi dans Conc. oecum. Vat. II, Const. past. sur l'Eglise dans le monde de ce temps *Gaudium et spes*, n. 59 [GS 59](#).

10

Les Pères du Concile Vatican II, fixant leur regard sur Jésus qui révèle, ont mis en lumière le caractère salvifique de la révélation de Dieu dans l'histoire et ils en ont exprimé la nature dans les termes suivants: " Par cette révélation, le Dieu invisible (cf. [Col 1,15](#) [1Tm 1,17](#)), dans son amour surabondant, s'adresse aux hommes comme à des amis (cf. [Ex 33,11](#) [Jn 15,14-15](#)) et est en relation avec eux (cf. [Ba 3,38](#)), pour les inviter à la vie en communion avec lui et les recevoir en cette communion. Cette économie de la Révélation se réalise par des actions et des paroles intrinsèquement liées entre elles, si bien que les oeuvres, accomplies par Dieu dans l'histoire du salut, manifestent et corroborent la doctrine et les réalités signifiées par les paroles, et que les paroles, de leur côté, proclament les oeuvres et élucident le mystère qui y est contenu. Par cette révélation, la vérité profonde sur Dieu aussi bien que sur le salut de l'homme se met à briller pour nous dans le Christ, qui est à la fois le Médiateur et la plénitude de toute la Révélation ".(8)

(8) Const. dogm. sur la Révélation divine *Dei Verbum*, n. 2 [DV 2](#).

11

La révélation de Dieu s'inscrit donc dans le temps et dans l'histoire. Et même l'incarnation de Jésus Christ advient à la " plénitude du temps " ([Ga 4,4](#)). Deux mille ans après cet événement, j'éprouve le besoin de réaffirmer avec force que, " dans le christianisme, le temps a une importance fondamentale ".(9) En lui, en effet, vient à la lumière toute l'oeuvre de la création et du salut et surtout est manifesté le fait que, par l'incarnation du Fils de Dieu, nous vivons et nous anticipons dès maintenant ce qui sera l'accomplissement du temps (cf. [He 1,2](#)).

La vérité que Dieu a confiée à l'homme sur lui-même et sur sa vie s'inscrit donc dans le temps et dans l'histoire. Il est certain qu'elle a été prononcée une fois pour toutes dans le mystère de Jésus de Nazareth. La Constitution *Dei Verbum* le dit clairement: " Après avoir, à maintes reprises et sous bien des formes, parlé par les prophètes, Dieu, "en ces jours qui sont les derniers, nous a parlé par son Fils" ([He 1,1-2](#)). Il a, en effet, envoyé son Fils, à savoir le Verbe éternel qui éclaire tous les hommes, pour qu'il habitât parmi les hommes et leur fît connaître les profondeurs de Dieu (cf. [Jn 1,1-18](#)). Jésus Christ donc, Verbe fait chair, envoyé "comme homme vers les hommes", "prononce les paroles de Dieu" ([Jn 3,34](#)) et achève l'oeuvre de salut que le Père lui a donnée à faire (cf. [Jn 5,36](#) [Jn 17,4](#)). C'est pourquoi lui-même - qui le voit, voit aussi le Père (cf. [Jn 14,9](#)) -, par toute sa présence et par toute la manifestation de lui-même, par ses paroles et ses oeuvres, par ses signes et ses miracles, mais surtout par sa mort et sa glorieuse résurrection d'entre les morts, enfin par l'envoi de

L'Esprit de vérité, achève la Révélation en l'accomplissant ".(10)

(9) Lettre apost. Tertio millennio adveniente (10 novembre 1994), n. 10: AAS 87 (1995), p. 11 [TMA 10](#).

(10) N. 4 [DV 4](#).

L'histoire constitue pour le peuple de Dieu un chemin à parcourir entièrement, de façon que la vérité révélée exprime en plénitude son contenu grâce à l'action constante de l'Esprit Saint (cf. [Jn 16,13](#)). C'est encore une fois ce que dit la Constitution Dei Verbum quand elle affirme que " l'Eglise, tandis que les siècles s'écoulent, tend constamment vers la plénitude de la divine vérité, jusqu'à ce que soient accomplies en elle les paroles de Dieu ".(11)

(11) N. 8 [DV 8](#).

12

L'histoire devient donc le lieu où nous pouvons constater l'action de Dieu en faveur de l'humanité. Il nous rejoint en ce qui pour nous est le plus familier et le plus facile à vérifier parce que cela constitue notre cadre quotidien, sans lequel nous ne pourrions nous comprendre.

L'incarnation du Fils de Dieu permet de voir se réaliser la synthèse définitive que l'esprit humain, à partir de lui-même, n'aurait même pas pu imaginer: l'Eternel entre dans le temps, le Tout se cache dans le fragment, Dieu prend le visage de l'homme. La vérité exprimée dans la révélation du Christ n'est donc plus enfermée dans un cadre territorial et culturel restreint, mais elle s'ouvre à quiconque, homme ou femme, veut bien l'accueillir comme parole de valeur définitive pour donner un sens à l'existence. Or tous ont dans le Christ accès au Père; en effet, par sa mort et sa résurrection, le Christ a donné la vie divine que le premier Adam avait refusée (cf. [Rm 5,12-15](#)). Par cette Révélation est offerte à l'homme la vérité ultime sur sa vie et sur le destin de l'histoire: " En réalité, le mystère de l'homme ne s'éclaire vraiment que dans le mystère du Verbe incarné ", affirme la Constitution Gaudium et spes.(12) En dehors de cette perspective, le mystère de l'existence personnelle reste une énigme insoluble. Où l'homme pourrait-il chercher la réponse à des questions dramatiques comme celles de la souffrance, de la souffrance de l'innocent et de la mort, sinon dans la lumière qui vient du mystère de la passion, de la mort et de la résurrection du Christ ?

(12) N. 22 [GS 22](#).

La raison devant le mystère

13

Il ne faudra pas oublier en tout cas que la Révélation demeure empreinte de mystère. Certes, par toute sa vie, Jésus révèle le visage du Père, puisqu'il est venu pour faire connaître les profondeurs de Dieu; (13) et pourtant la connaissance que nous avons de ce visage est toujours marquée par un caractère fragmentaire et par les limites de notre intelligence. Seule

la foi permet de pénétrer le mystère, dont elle favorise une compréhension cohérente.

Le Concile déclare qu'" à Dieu qui révèle il faut apporter l'obéissance de la foi ".(14) Par cette affirmation brève mais dense, est exprimée une vérité fondamentale du christianisme. On dit tout d'abord que la foi est une réponse d'obéissance à Dieu. Cela implique qu'Il soit reconnu dans sa divinité, dans sa transcendance et dans sa liberté suprême. Le Dieu qui se fait connaître dans l'autorité de sa transcendance absolue apporte aussi des motifs pour la crédibilité de ce qu'il révèle. Par la foi, l'homme donne son assentiment à ce témoignage divin. Cela signifie qu'il reconnaît pleinement et intégralement la vérité de ce qui est révélé parce que c'est Dieu lui-même qui s'en porte garant. Cette vérité, donnée à l'homme et que celui-ci ne pourrait exiger, s'inscrit dans le cadre de la communication interpersonnelle et incite la raison à s'ouvrir à elle et à en accueillir le sens profond. C'est pour cela que l'acte par lequel l'homme s'offre à Dieu a toujours été considéré par l'Eglise comme un moment de choix fondamental où toute la personne est impliquée. L'intelligence et la volonté s'exercent au maximum de leur nature spirituelle pour permettre au sujet d'accomplir un acte dans lequel la liberté personnelle est pleinement vécue.(15) Dans la foi, la liberté n'est donc pas seulement présente, elle est exigée. Et c'est même la foi qui permet à chacun d'exprimer au mieux sa liberté. Autrement dit, la liberté ne se réalise pas dans les choix qui sont contre Dieu. Comment, en effet, le refus de s'ouvrir vers ce qui permet la réalisation de soi-même pourrait-il être considéré comme un usage authentique de la liberté? C'est lorsqu'elle croit que la personne pose l'acte le plus significatif de son existence; car ici la liberté rejoint la certitude de la vérité et décide de vivre en elle.

(13) Cf. Conc. oecum. Vat. II, Const. dogm. sur la Révélation divine Dei Verbum, n. 4 [DV 4](#).

(14) Ibid., n. 5 [DV 5](#).

(15) Le premier Concile du Vatican, auquel se réfère l'affirmation rappelée ci-dessus, enseigne que l'obéissance de la foi exige l'engagement de l'intelligence et de la volonté. " Puisque l'homme dépend totalement de Dieu comme son Créateur et Seigneur et que la raison créée est complètement soumise à la Vérité increée, nous sommes tenus de présenter par la foi à Dieu qui se révèle la soumission plénière de notre intelligence et de notre volonté ": Const. dogm. sur la foi catholique Dei Filius, III: [DS 3008](#).

Les signes présents dans la Révélation viennent aussi en aide à la raison qui cherche l'intelligence du mystère. Ils servent à effectuer plus profondément la recherche de la vérité et à permettre que l'esprit, de façon autonome, scrute l'intérieur même du mystère. En tout cas, si, d'un côté, ces signes donnent plus de force à la raison parce qu'ils lui permettent de mener sa recherche à l'intérieur du mystère par ses propres moyens, dont elle est jalouse à juste titre, d'un autre côté ils l'invitent à transcender leur réalité de signes pour en recevoir la signification ultérieure dont ils sont porteurs. En eux est donc déjà présente une vérité cachée à laquelle l'esprit est renvoyé et qu'il ne peut ignorer sans détruire le signe même qui lui est proposé.

On est renvoyé là, d'une certaine façon, à la perspective sacramentelle de la Révélation et, en particulier, au signe eucharistique dans lequel l'unité indivisible entre la réalité et sa signification permet de saisir la profondeur du mystère. Dans l'Eucharistie, le Christ est véritablement présent et vivant, il agit par son Esprit, mais, comme l'avait bien dit saint Thomas, " tu ne le comprends ni ne le vois; mais la foi vive, elle, l'affirme, en dépassant la nature. Par-dessous la double apparence, signe elle-même d'autre chose, vit la réalité sainte ".(16) Le philosophe Pascal lui fait écho: " Comme Jésus Christ est demeuré inconnu parmi les hommes, ainsi sa vérité demeure parmi les opinions communes, sans différence à l'extérieur. Ainsi l'Eucharistie parmi le pain commun ".(17)

(16) Séquence de la solennité du Saint-Sacrement du Corps et du Sang du Christ.

(17) Pensées, 789 (éd. L. Brunschvicg).

En somme, la connaissance de foi n'annule pas le mystère; elle ne fait que le rendre plus évident et le manifester comme un fait essentiel pour la vie de l'homme: le Christ Seigneur, " dans la révélation même du mystère du Père et de son amour, manifeste pleinement l'homme à lui-même et lui dévoile sa plus haute vocation ",(18) qui est de participer au mystère de la vie trinitaire de Dieu.(19)

(18) Conc. oecum. Vat. II, Const. past. sur l'Eglise dans le monde de ce temps Gaudium et spes, n. 22 [GS 22](#).

(19) Cf. Conc. oecum. Vat. II, Const. dogm. sur la Révélation divine Dei Verbum, n. 2 [DV 2](#).

14

L'enseignement des deux Conciles du Vatican ouvre également une véritable perspective de nouveautés pour le savoir philosophique. La Révélation introduit dans l'histoire un point de repère que l'homme ne peut ignorer s'il veut arriver à comprendre le mystère de son existence; mais, d'autre part, cette connaissance renvoie constamment au mystère de Dieu que l'esprit ne peut explorer à fond mais seulement recevoir et accueillir dans la foi. A l'intérieur de ces deux moments, la raison dispose d'un espace particulier qui lui permet de chercher et de comprendre, sans être limitée par rien d'autre que par sa finitude face au mystère infini de Dieu.

La Révélation fait donc entrer dans notre histoire une vérité universelle et ultime, qui incite l'esprit de l'homme à ne jamais s'arrêter; et même elle le pousse à élargir continuellement les champs de son savoir tant qu'il n'a pas conscience d'avoir accompli tout ce qui était en son pouvoir, sans rien négliger. Pour cette réflexion, nous sommes aidés par l'une des intelligences les plus fécondes et les plus significatives de l'histoire de l'humanité, à laquelle la philosophie aussi bien que la théologie se font un devoir de se référer: saint Anselme. Dans son Proslogion, l'archevêque de Cantorbéry s'exprime ainsi: " Comme souvent, avec ardeur, je tournais ma pensée sur ce point, ce que je cherchais parfois me semblait pouvoir être déjà saisi, et parfois fuyait tout à fait le regard de mon esprit; désespérant à la fin, je voulus cesser comme s'il s'agissait de rechercher chose impossible à trouver. Mais, alors que je voulais absolument exclure de moi cette pensée, de peur qu'en occupant vainement mon esprit elle n'empêchât d'autres occupations où je pusse progresser, voilà qu'elle commença, d'une importunité certaine, à s'imposer de plus en plus à moi, malgré mon refus et ma défense. (...) Mais hélas, malheureux, un des autres malheureux fils d'Ève éloignés de Dieu que je suis, qu'ai-je entrepris, qu'ai-je achevé? Où tendais-je, où en suis-je venu? À quoi aspirais-je, en quoi soupiré-je? (...) Par suite, Seigneur, tu n'es pas seulement tel que plus grand ne peut être pensé, (non solum es quo maius cogitari nequit), mais tu es quelque chose de plus grand qu'il ne se puisse penser (quiddam maius quam cogitari possit). (...). Si tu n'es pas cela même, il est possible de penser quelque chose de plus grand que toi, ce qui ne peut se faire ".(20)

(20) Préambule; 1;15: éd. M. Corbin, Paris (1986), pp. 223; 241; 266.

15

La vérité de la Révélation chrétienne, que l'on trouve en Jésus de Nazareth, permet à quiconque de recevoir le " mystère " de sa vie. Comme vérité suprême, tout en respectant l'autonomie de la créature et sa liberté, elle l'engage à s'ouvrir à la transcendance. Ici, le rapport entre la liberté et la vérité devient suprême, et l'on comprend pleinement la parole du Seigneur: " Vous connaîtrez la vérité et la vérité vous libérera " ([Jn 8,32](#)).

La Révélation chrétienne est la vraie étoile sur laquelle s'oriente l'homme qui avance parmi les conditionnements de la mentalité immanentiste et les impasses d'une logique technocratique; elle est l'ultime possibilité offerte par Dieu pour retrouver en plénitude le projet originel d'amour commencé à la création. A l'homme qui désire connaître le vrai, s'il est encore capable de regarder au-delà de lui-même et de lever son regard au-delà de ses projets, est donnée la possibilité de retrouver un rapport authentique avec sa vie, en suivant la voie de la vérité. Les paroles du Deutéronome peuvent bien s'appliquer à cette situation: " Cette loi que je te prescris aujourd'hui n'est pas au-delà de tes moyens ni hors de ton atteinte. Elle n'est pas dans les cieux, qu'il te faille dire: "Qui montera pour nous aux cieux nous la chercher, que nous l'entendions pour la mettre en pratique?" Elle n'est pas au-delà des mers, qu'il te faille dire: "Qui ira pour nous au-delà des mers nous la chercher, que nous l'entendions pour la mettre en pratique?" Car la parole est tout près de toi, elle est dans ta bouche et dans ton coeur pour que tu la mettes en pratique " ([Dt 30,11-14](#)). À ce texte fait écho la célèbre pensée du saint philosophe et théologien Augustin: " Noli foras ire, in te ipsum redi. In interiore homine habitat veritas " - " Ne va pas au dehors, rentre en toi-même. C'est dans l'homme intérieur qu'habite la vérité ".(21)

(21) De vera religione, XXXIX, 72: CCL 32, p. 234.

A la lumière de ces considérations, une première conclusion s'impose: la vérité que la Révélation nous fait connaître n'est pas le fruit mûr ou le point culminant d'une pensée élaborée par la raison. Elle se présente au contraire avec la caractéristique de la gratuité, elle engendre une réflexion et elle demande à être accueillie comme expression d'amour. Cette vérité révélée est une anticipation, située dans notre histoire, de la vision dernière et définitive de Dieu qui est réservée à ceux qui croient en lui et qui le cherchent d'un coeur sincère. La fin ultime de l'existence personnelle est donc un objet d'étude aussi bien pour la philosophie que pour la théologie. Toutes les deux, bien qu'avec des moyens et des contenus différents, prospectent ce " chemin de la vie " ([Ps 16,11](#) Ps 15) qui, comme nous le dit la foi, débouche finalement sur la joie pleine et durable de la contemplation de Dieu Un et Trine.

1998 Fides et Ratio

1979 Redemptor Hominis 19

L'Eglise responsable de la vérité

19

Ainsi, à la lumière de la doctrine du Concile Vatican II, l'Eglise apparaît à nos yeux comme étant socialement sujet de responsabilité à l'égard de la vérité divine. C'est avec une profonde émotion que nous écoutons le Christ lui-même lorsqu'il déclare: "La parole que vous entendez n'est pas la mienne, mais elle est celle du Père qui m'a envoyé" (141). Dans cette affirmation de notre Maître, ne doit-on pas voir cette responsabilité à l'égard de la vérité révélée, qui est "propriété" de Dieu seul, puisque même Lui, le "Fils unique" qui vit "dans le sein du Père" (142) sent le besoin, lorsqu'il la transmet comme prophète et maître, de souligner qu'il agit dans une fidélité entière à la source divine de la vérité? La même fidélité doit être une qualité constitutive de la foi de l'Eglise, soit qu'elle enseigne, soit qu'elle professe cette foi. Celle-ci, en tant que vertu surnaturelle spécifique infusée dans l'esprit humain, nous fait participer à la connaissance de Dieu en réponse à sa Parole révélée. C'est pourquoi il est nécessaire que l'Eglise, lorsqu'elle professe et enseigne la foi, adhère étroitement à la vérité divine (143) et que cela se traduise par une attitude vécue de soumission conforme à la raison (144). Le Christ lui-même, pour garantir la fidélité à la vérité divine, a promis à l'Eglise l'assistance spéciale de l'Esprit de vérité; il a donné le don de l'infaillibilité (145) à ceux auxquels il a confié la charge de transmettre cette vérité et de l'enseigner (146) comme le premier Concile du Vatican l'avait déjà clairement défini (147) et comme le Concile Vatican II l'a réaffirmé à sa suite (148) et il a doté en outre le peuple de Dieu tout entier d'un sens particulier de la foi (149).

141- [Jn 14,24](#)

142- [Jn 1,18](#)

143- [DV 5](#) [DV 10](#) [DV 21](#)

144- Concile Vatican I, Constitution dogmatique sur la foi catholique Dei Filius, cap 3 [DS 3009](#); Conciliorum Oecumenicorum Decreta, Ed. Istituto per le Scienze Religiose, Bologna 1973/3, p. 807.

145- Concile Vatican I, Constitution dogmatique I sur l'Eglise du Christ Pastor aeternus [DS 3050-3075](#); [LG 25](#)

146- [Mt 28,19](#)

147- Pastor aeternus [DS 3050-3075](#)

148- [LG 18-27](#)

149- [LG 12](#) [LG 35](#)

En conséquence, nous sommes devenus participants de cette mission du Christ prophète et, en vertu de la même mission, nous sommes avec lui au service de la vérité divine dans l'Eglise. La responsabilité envers cette vérité signifie aussi que nous devons l'aimer, en chercher la compréhension la plus exacte, de manière à la rendre plus accessible à nous-mêmes et aux autres dans toute sa force salvifique, dans sa splendeur, dans sa profondeur et en même temps dans sa simplicité. Cet amour et cette aspiration à comprendre la vérité doivent progresser ensemble, comme le montre l'histoire des saints de l'Eglise. Ils étaient les plus éclairés par la lumière authentique qui reflète la vérité divine et approche la réalité

même de Dieu, parce qu'ils abordaient cette vérité avec vénération et amour: amour avant tout pour le Christ, Verbe vivant de la vérité divine, et en même temps amour envers son expression humaine dans l'Évangile, dans la tradition, dans la théologie. Aujourd'hui aussi, il est nécessaire d'avoir avant tout une telle compréhension et une telle interprétation de la Parole divine; il est nécessaire d'avoir une telle théologie. La théologie a toujours eu et continue d'avoir une grande importance pour que l'Église, Peuple de Dieu, puisse participer d'une manière créatrice et féconde à la mission prophétique du Christ. C'est pourquoi les théologiens qui, en tant que serviteurs de la vérité divine, consacrent leurs études et leurs travaux à une compréhension toujours plus pénétrante de celle-ci, ne peuvent jamais perdre de vue la signification de leur service ecclésial, signification contenue dans le concept de l'*intellectus fidei*. Ce concept a une fonction pour ainsi dire bilatérale, conformément à l'expression *intellege ut credas - crede ut intellegas* (150), et il est utilisé correctement lorsque les théologiens cherchent à servir le Magistère, confié dans l'Église aux évêques unis par le lien de la communion hiérarchique avec le Successeur de Pierre, et encore lorsqu'ils se mettent au service de leur souci de l'enseignement et de la pastorale, tout comme aussi lorsqu'ils se mettent au service des engagements apostoliques de tout le peuple de Dieu.

150 S. Augustin, *Sermo* 43,7-9 ; PL 38, 257-258.

Comme aux époques précédentes, et peut-être plus encore aujourd'hui, les théologiens et tous les hommes de science de l'Église sont appelés à unir la foi à la science et à la sagesse pour contribuer à leur compénétration réciproque, comme nous le lisons dans la prière liturgique pour la fête de saint Albert, Docteur de l'Église. Cet engagement s'est énormément développé aujourd'hui en raison du progrès du savoir humain, de ses méthodes et de ses conquêtes dans la connaissance du monde et de l'homme. Ceci concerne aussi bien les sciences exactes que les sciences humaines comme aussi la philosophie, dont les liens étroits avec la théologie ont été rappelés par le Concile Vatican II (151).

151- [GS 47](#) [GS 57](#) [GS 59](#) [GS 62](#) [OT 15](#)

Dans ce domaine de la connaissance humaine qui s'étend et se différencie continuellement, la foi doit elle aussi s'approfondir constamment, en mettant en lumière l'ampleur du mystère révélé et en tendant à la compréhension de la vérité qui a en Dieu sa source unique et suprême. S'il est permis et il faut même le souhaiter que le travail énorme à accomplir en ce sens prenne en considération un certain pluralisme méthodologique, un tel travail ne peut pas cependant s'éloigner de l'unité fondamentale dans l'enseignement de la foi et de la morale, qui est sa fin propre. C'est pourquoi une collaboration étroite de la théologie avec le Magistère est indispensable. Tout théologien doit être particulièrement conscient de ce que le Christ lui-même a exprimé lorsqu'il a dit: "La parole que vous entendez n'est pas de moi mais du Père qui m'a envoyé" (152). Personne ne peut donc faire de la théologie comme si elle consistait simplement à faire un exposé de ses idées personnelles; mais chacun doit être conscient de demeurer en union étroite avec la mission d'enseigner la vérité, dont l'Église est responsable.

152- [Jn 14,24](#)

La participation à la fonction prophétique du Christ modèle la vie de toute l'Église selon sa dimension fondamentale. Une participation particulière à cette fonction revient aux Pasteurs de l'Église, qui enseignent et qui, continuellement et de diverses manières, annoncent et transmettent la doctrine de la foi et de la morale chrétienne. Cet enseignement, sous son aspect missionnaire ou sous son aspect ordinaire, contribue à unir le peuple de Dieu autour du Christ, prépare à la participation à l'Eucharistie, indique les voies de la vie sacramentelle.

Le Synode des Evêques de 1977 a consacré une attention particulière à la catéchèse dans le monde contemporain et le fruit de ses délibérations, de ses expériences et de ses suggestions trouvera d'ici peu son expression dans un document pontifical, conformément à la proposition faite par les membres du Synode. La catéchèse constitue, c'est bien certain, une forme à la fois permanente et fondamentale de l'activité de l'Eglise, dans laquelle se manifeste son charisme prophétique: témoignage et enseignement vont de pair. Bien qu'on parle ici en premier lieu des prêtres, il est impossible de ne pas rappeler aussi le grand nombre de religieux et de religieuses qui s'adonnent à l'activité catéchétique par amour de leur divin Maître. Il serait difficile aussi de ne pas mentionner tant de laïcs qui trouvent dans cette activité l'expression de leur foi et de leur responsabilité apostolique.

En outre, il faut viser toujours davantage à ce que les diverses formes de catéchèse, en ses différents domaines à commencer par cette forme fondamentale qu'est la catéchèse "familiale", c'est-à-dire la catéchèse faite par les parents à leurs propres enfants, manifestent la participation universelle de tout le peuple de Dieu à la fonction prophétique du Christ lui-même. En fonction de cela, il faut que la responsabilité de l'Eglise envers la vérité divine se trouve partagée par tous, toujours davantage, et de bien des manières. Et que dire ici des spécialistes des diverses disciplines, des scientifiques, des littéraires, des médecins, des juristes, des artistes et des techniciens, des enseignants de tous niveaux et de toutes spécialités? Tous, en tant que membres du peuple de Dieu, ils ont leur rôle propre dans la mission prophétique du Christ, dans son service de la vérité divine, y compris à travers leur approche honnête de la vérité en tout domaine, dans la mesure où ils forment autrui à la vérité et lui enseignent à grandir dans l'amour et la justice. Ainsi, le sens de la responsabilité à l'égard de la vérité est un des points fondamentaux de rencontre de l'Eglise avec chaque homme, et il est de même l'une des exigences fondamentales qui déterminent la vocation de l'homme dans la communauté ecclésiale. L'Eglise de notre temps, guidée par le sens de sa responsabilité envers la vérité, doit persévérer dans la fidélité à sa propre nature, à laquelle se rapporte la mission prophétique reçue du Christ: "Comme le Père m'a envoyé, moi aussi je vous envoie... Recevez le Saint-Esprit" (153) .

153- [Jn 20,21-22](#)

[Eucharistie et pénitence](#)

20

Dans le mystère de la Rédemption, c'est-à-dire dans l'oeuvre de salut accomplie par le Christ, l'Eglise ne participe pas seulement à la bonne nouvelle de son Maître par sa fidélité à sa parole et le service de la vérité, mais elle participe également, par sa soumission pleine d'espérance et d'amour, à la force de son action rédemptrice, qu'il a exprimée et placée dans les sacrements, principalement dans l'Eucharistie (154). Celle-ci est le centre et le sommet de toute la vie sacramentelle par laquelle chaque chrétien reçoit la force salvifique de la Rédemption, en commençant par le mystère du baptême par lequel nous sommes plongés dans la mort du Christ pour devenir participants de sa résurrection (155), comme l'enseigne l'Apôtre. A la lumière de cette doctrine, on voit encore mieux la raison pour laquelle toute la vie sacramentelle de l'Eglise et de chaque chrétien atteint son sommet et sa plénitude dans l'Eucharistie. Dans ce sacrement, en effet, le mystère du Christ s'offrant lui-même en sacrifice au Père sur l'autel de la croix se renouvelle continuellement de par sa volonté: sacrifice que le Père a accepté, échangeant le don total de son Fils, qui s'est fait "obéissant jusqu'à la mort" (156), avec son propre don paternel, c'est-à-dire avec le don de la vie nouvelle et immortelle dans la résurrection, car le Père est la source première de la vie et celui qui la donne depuis le commencement. Cette vie nouvelle, qui implique la glorification corporelle du

Christ crucifié, est devenue signe efficace du don nouveau fait à l'humanité: ce don est l'Esprit Saint grâce auquel la vie divine que le Père a en lui et qu'il donne à son Fils (157) se trouve communiquée à tous les hommes qui sont unis au Christ.

154- [SC 10](#)

155- [Rm 6,3-5](#)

156- [Ph 2,8](#)

157- [Jn 5,26](#) [1Jn 5,11](#)

L'Eucharistie est le sacrement le plus parfait de cette union. En célébrant l'Eucharistie et en y participant, nous sommes unis au Christ terrestre et céleste qui intercède pour nous auprès du Père (158), mais nous ne sommes unis à Lui qu'à travers l'acte rédempteur de son sacrifice par lequel il nous a rachetés de manière telle que nous avons été "achetés à grand prix" (159). Le "grand prix" de notre Rédemption montre tout à la fois la valeur que Dieu lui-même attribue à l'homme et notre dignité dans le Christ. En devenant "fils de Dieu" (160), fils adoptifs (161), nous devenons en même temps à sa ressemblance "un royaume de prêtres", nous recevons "le sacerdoce royal" (162), c'est-à-dire que nous participons à cette unique et irréversible restitution de l'homme et du monde au Père que Lui, à la fois Fils éternel (163) et homme véritable, a accomplie une fois pour toutes. L'Eucharistie est le sacrement dans lequel s'exprime le plus complètement notre être nouveau; en lui aussi le Christ lui-même, continuellement et de façon toujours nouvelle, "rend témoignage" dans l'Esprit Saint à notre esprit (164) que chacun de nous, en tant que participant au mystère de la Rédemption, a accès aux fruits de la réconciliation filiale avec Dieu (165) qu'Il a lui-même réalisée et qu'il réalise toujours parmi nous par le ministère de l'Eglise.

158- [He 9,24](#) [1Jn 2,1](#)

159- [1Co 6,20](#)

160- [Jn 1,12](#)

161- [Rm 8,23](#)

162- [Ap 5,10](#) [1P 2,9](#)

163- [Jn 1,1-4](#) [Jn 1,18](#) [Mt 3,17](#) [Mt 11,27](#) [Mt 17,5](#) [Mc 1,11](#) [Lc 1,32](#) [Lc 1,35](#) [Lc 3,22](#) [Rm 1,4](#) [2Co 1,19](#) [1Jn 5,5](#) [1Jn 5,20](#) [2P 1,17](#) [He 1,2](#)

164- [1Jn 5,5-11](#)

165- [Rm 5,10](#) [Rm 5,11](#) [2Co 5,18-19](#) [Col 1,20](#) [Col 1,22](#)

C'est une vérité essentielle, non seulement doctrinale mais existentielle, que l'Eucharistie construit l'Eglise (166), et elle la construit comme communauté authentique du peuple de Dieu, comme assemblée des fidèles, marquée par ce caractère d'unité auquel participèrent les Apôtres et les premiers disciples du Seigneur. L'Eucharistie construit toujours de nouveau cette communauté et cette unité; elle la construit et la régénère toujours à partir du sacrifice du Christ, parce qu'elle commémore sa mort sur la croix (167), qui a été le prix dont il nous a rachetés. C'est pourquoi nous touchons pour ainsi dire dans l'Eucharistie le mystère même du Corps et du Sang du Seigneur, comme en témoignent les paroles de l'institution qui sont devenues, en vertu de celle-ci, les paroles de la célébration perpétuelle de l'Eucharistie par ceux qui sont appelés à ce ministère dans l'Eglise.

166- [LG 11](#) ; Paul VI, Discours à l'audience générale du 15 septembre 1965 : Insegnamenti di Paolo VI, III (1965) 1036.

167- [SC 47](#)

L'Eglise vit de l'Eucharistie, elle vit de la plénitude de ce sacrement dont la signification et le contenu admirables ont souvent trouvé leur expression dans le magistère de l'Eglise depuis les temps les plus anciens jusqu'à nos jours (168). Et pourtant, nous pouvons dire avec certitude que cet enseignement, mis en valeur avec pénétration par les théologiens, par les hommes de foi profonde et de prière, par les ascètes et les mystiques dans leur fidélité totale au mystère eucharistique, demeure pratiquement sur le seuil, parce qu'il est incapable de saisir et de traduire en paroles ce qu'est l'Eucharistie dans sa plénitude, ce qu'elle exprime et ce qui se réalise en elle. Elle est, au sens propre, le sacrement ineffable! L'engagement essentiel, et par-dessus tout la grâce visible et jaillissante de la force surnaturelle de l'Eglise comme peuple de Dieu, consiste à persévérer et à progresser constamment dans la vie eucharistique, dans la piété eucharistique, à se développer spirituellement dans le climat de l'Eucharistie. A plus forte raison, il n'est donc pas permis, dans notre manière de penser, de vivre et d'agir, d'enlever à ce Sacrement qui est vraiment très saint sa dimension totale et sa signification essentielle. Il est en même temps sacrement et sacrifice, sacrement et communion, sacrement et présence. Et bien qu'il soit vrai que l'Eucharistie fut toujours et doit être encore la révélation la plus profonde et la célébration la meilleure de la fraternité humaine des disciples du Christ et de ceux qui lui rendent témoignage, elle ne peut pas être traitée seulement comme une "occasion" de manifester cette fraternité. Dans la célébration du sacrement du Corps et du Sang du Seigneur, il faut respecter la pleine dimension du mystère divin, le sens plénier de ce signe sacramentel dans lequel le Christ réellement présent est reçu, l'âme est comblée de grâce et le gage de la gloire future nous est donné (169). De là découle le devoir d'observer rigoureusement les règles liturgiques et tout ce qui est le témoignage du culte communautaire rendu à Dieu, et ceci d'autant plus que, dans ce signe sacramentel, le Seigneur s'en remet à nous avec une confiance illimitée, comme s'il ne prenait pas en considération notre faiblesse humaine, notre indignité, l'habitude, la routine ou même la possibilité de l'outrage. Tous dans l'Eglise, mais surtout les évêques et les prêtres, doivent veiller à ce que ce sacrement d'amour soit au centre de la vie du peuple de Dieu pour qu'on agisse, à travers toutes les manifestations du culte qui lui est dû, de manière à rendre au Christ "amour pour amour", et qu'il devienne vraiment "la vie de nos âmes" (170). Et d'autre part, nous ne pourrions jamais oublier ces paroles de saint Paul: "Que chacun s'éprouve donc lui-même et qu'il mange de ce pain et qu'il boive de ce calice" (171).

168- Paul VI, Encyclique *Mysterium fidei* : AAS 57 (1965) 553-574.

169- [SC 47](#)

170- [Jn 6,52](#) [Jn 6,58](#) [Jn 14,6](#) [Ga 2,20](#)

171- [1Co 11,28](#)

Cette exhortation de l'Apôtre indique au moins indirectement le lien étroit qui existe entre l'Eucharistie et la Pénitence. Et de fait, si la première parole de l'enseignement du Christ, si la première phrase de la "Bonne Nouvelle" de l'Evangile était: "Convertissez-vous, et croyez à l'Evangile" (métanoëite) (172), le sacrement de la Passion, de la Croix et de la Résurrection semble renforcer et fortifier d'une manière toute spéciale cet appel dans nos âmes.

L'Eucharistie et la Pénitence deviennent ainsi, en un certain sens, deux dimensions étroitement connexes de la vie authentique selon l'esprit de l'Evangile, de la vie vraiment chrétienne. Le Christ, qui invite au banquet eucharistique, est toujours le Christ qui exhorte à la pénitence, qui répète: "Convertissez-vous" (173). Sans cet effort constant et toujours repris pour la conversion, la participation à l'Eucharistie serait privée de sa pleine efficacité rédemptrice; en elle ferait défaut ou du moins se trouverait affaiblie la disponibilité particulière à offrir à Dieu le sacrifice spirituel (174) dans laquelle s'exprime de manière essentielle et universelle notre participation au sacerdoce du Christ. Dans le Christ, en effet, le sacerdoce est uni à son propre sacrifice avec la donation qu'il fait de lui-même au Père; et cette donation, précisément parce qu'elle est illimitée, fait naître en nous, hommes sujets à de multiples limitations, le besoin de nous tourner vers Dieu d'une manière toujours plus

réfléchi, grâce à une conversion constante et toujours plus profonde.

172- [Mc 1,15](#)

173- *ibid.*

174- [1P 2,5](#)

On a beaucoup fait, au cours des dernières années, pour mettre en relief, conformément du reste à la tradition la plus ancienne de l'Eglise, l'aspect communautaire de la pénitence, et surtout du sacrement de pénitence dans la pratique ecclésiale. Ces initiatives sont utiles et serviront certainement à enrichir la pratique pénitentielle de l'Eglise contemporaine. Nous ne pouvons pas oublier cependant que la conversion est un acte intérieur d'une profondeur particulière dans lequel l'homme ne peut pas être suppléé par autrui, il ne peut se faire "remplacer" par la communauté. Bien que la communauté fraternelle des fidèles qui participent à la célébration pénitentielle favorise grandement la conversion personnelle, il est cependant nécessaire, en définitive, que cet acte soit une démarche de l'individu lui-même, dans toute la profondeur de sa conscience, avec le sentiment plénier de sa culpabilité et de sa confiance en Dieu, en se mettant en face de Lui comme le psalmiste pour confesser: "J'ai péché contre toi" (175). C'est pourquoi l'Eglise, observant fidèlement la pratique pluriséculaire du sacrement de pénitence la pratique de la confession individuelle unie à l'acte personnel de contrition, au propos de se corriger et de réparer, défend le droit particulier de l'âme humaine. C'est le droit à une rencontre plus personnelle de l'homme avec le Christ crucifié qui pardonne, avec le Christ qui dit par l'intermédiaire du ministre du sacrement de la réconciliation: "Tes péchés te sont remis" (176); "Va, et ne pêche plus désormais" (177). Il est évident qu'il s'agit en même temps du droit du Christ lui-même à l'égard de chaque homme qu'il a racheté. C'est le droit de rencontrer chacun de nous à ce moment capital de la vie de l'âme qu'est le moment de la conversion et du pardon. En sauvegardant le sacrement de pénitence, l'Eglise affirme expressément sa foi dans le mystère de la Rédemption comme réalité vivante et vivifiante qui correspond à la vérité intérieure de l'homme, à sa culpabilité et aussi aux désirs de sa conscience. "Bienheureux ceux qui ont faim et soif de la justice, car ils seront rassasiés" (178). Le sacrement de pénitence est le moyen de rassasier l'homme de cette justice qui vient du Rédempteur.

175- [Ps 50,6](#) (Ps 51)

176- [Mc 2,5](#)

177- [Jn 8,11](#)

178- [Mt 5,6](#)

L'Eglise, surtout en notre temps, se rassemble spécialement autour de l'Eucharistie et désire que la communauté eucharistique authentique devienne le signe de l'unité de tous les chrétiens, unité qui va en mûrissant progressivement: dans ces conditions, on doit ressentir vivement le besoin de la pénitence, aussi bien sous son aspect sacramentel (179) que sous son aspect de vertu. Ce second aspect a été exprimé par le Pape Paul VI dans la constitution apostolique *Paenitemini* (180). Un des devoirs de l'Eglise est de mettre en oeuvre son enseignement; il s'agit là d'un thème qu'il nous faudra, c'est certain, approfondir encore dans une réflexion commune et qui devra faire l'objet de nombreuses décisions ultérieures, en esprit de collégialité pastorale, en tenant compte des diverses traditions existant à ce sujet et des diverses circonstances de la vie des hommes de notre temps. Cependant il est certain que l'Eglise du nouvel Avent, l'Eglise qui se prépare continuellement à la nouvelle venue du Seigneur, doit être l'Eglise de l'Eucharistie et de la Pénitence. C'est seulement sous cet angle spirituel de sa vitalité et de son activité qu'elle est l'Eglise de la mission divine, l'Eglise in statu missionis, en état de mission, telle que le Concile Vatican II nous en a révélé le visage.

179- S. Congrégation pour la doctrine de la Foi, *Normae pastorales circa absolutionem*

sacramentalem generali modo impertiendam : AAS 64 (1972) 510-514 ; Paul VI, Allocution à un groupe d'évêques des Etats-Unis d'Amérique en visite ad limina (20/04/1978) : AAS 70 (1978) 328-332 ; Jean Paul II, Allocution à un groupe d'évêques du Canada en visite ad limina (17/11/1978) : AAS 71 (1979) 32-36.
180- Cf. AAS 58 (1966) 177-198.

Vocation chrétienne: servir et régner

21

Le Concile Vatican II, en élaborant à partir de ses fondements l'image de l'Eglise comme peuple de Dieu, grâce à la mise en relief de la triple mission du Christ et du fait qu'en y participant nous devenons vraiment le peuple de Dieu, a mis aussi en relief cette caractéristique de la vocation chrétienne que l'on peut appeler "royale". Pour présenter toute la richesse de la doctrine conciliaire, il faudrait se référer ici à de nombreux chapitres et paragraphes de la constitution *Lumen gentium*, et aussi à bien d'autres documents conciliaires. Au milieu de toute cette richesse, un élément semble cependant ressortir: la participation à la mission royale du Christ, c'est-à-dire le fait de redécouvrir en soi et dans les autres la dignité particulière de notre vocation qui peut se définir comme "royauté". Cette dignité s'exprime dans la disponibilité pour servir, à l'exemple du Christ qui "n'est pas venu pour être servi mais pour servir" (181). Donc, si on ne peut vraiment "régner" qu'en "servant", comme le montre l'attitude du Christ, le "service" exige en même temps une maturité spirituelle telle qu'il faut le définir à juste titre comme une "royauté". Pour être capable de servir les autres dignement et efficacement, il faut savoir se dominer soi-même, il faut posséder les vertus qui rendent cette domination possible. Notre participation à la mission royale du Christ, et précisément à sa "fonction royale" (*munus*), est liée étroitement à toute la sphère de la morale, chrétienne et aussi humaine.

181- [Mt 20,28](#)

Le Concile Vatican II, en présentant une vision complète du peuple de Dieu et en rappelant quelle place y tiennent non seulement les prêtres mais aussi les laïcs, non seulement les représentants de la hiérarchie mais aussi ceux des instituts masculins et féminins de vie consacrée, n'a pas déduit cette image seulement de prémisses sociologiques. L'Eglise, en tant que société humaine, peut sans nul doute être examinée et définie aussi selon les critères que les sciences utilisent au sujet de toute société humaine. Mais ces catégories ne sont pas suffisantes. Pour l'ensemble de la communauté du peuple de Dieu et pour chacun de ses membres, il ne s'agit pas seulement d'une "appartenance sociale" spécifique, mais l'essentiel est bien plutôt, pour chacun et pour tous, une "vocation" particulière. L'Eglise, en effet, en tant que peuple de Dieu, est aussi, selon l'enseignement déjà cité de saint Paul et admirablement rappelé par Pie XII, "Corps mystique du Christ" (182). Le fait de lui appartenir dérive d'un appel particulier uni à l'action salvifique de la grâce. Si nous voulons donc considérer cette communauté du peuple de Dieu, si vaste et tellement différenciée, nous devons avant tout regarder le Christ, qui dit d'une certaine manière à chaque membre de cette communauté: "Suis-moi" (183). C'est cela la communauté des disciples dont chaque membre suit le Christ de manière diverse, parfois très consciente et cohérente, parfois peu consciente et très incohérente. En ceci se manifestent aussi l'aspect profondément "personnel" et la dimension de cette société qui, en dépit de toutes les déficiences de la vie communautaire au sens humain du terme, est communauté précisément par le fait que tous la constituent avec le Christ lui-même, ne fût-ce que parce qu'ils portent dans leur âme le signe indélébile du chrétien.

182- Pie XII, Encyclique *Mystici Corporis* : AAS 35 (1943) 193-248 183- [Jn 1,43](#)

Le Concile Vatican II a consacré une attention toute particulière à montrer de quelle manière cette communauté "ontologique" des disciples et des témoins doit devenir toujours davantage, même au plan "humain", une communauté consciente de sa vie et de ses activités propres. Les initiatives du Concile en ce domaine ont trouvé une suite dans les nombreuses initiatives ultérieures de caractère synodal, apostolique et organique. Nous devons, cependant, avoir présente à l'esprit la vérité selon laquelle une initiative sert au renouvellement authentique de l'Eglise et contribue à apporter la véritable lumière qu'est le Christ (184) seulement dans la mesure où elle est fondée sur la juste conscience de la vocation et de la responsabilité envers cette grâce singulière, unique et non renouvelable, par laquelle chaque chrétien de la communauté du peuple de Dieu construit le Corps du Christ. Ce principe, qui est le principe-clé de toute l'activité chrétienne activité apostolique et pastorale, pratique de la vie intérieure et de la vie sociale doit être appliqué, selon de justes proportions, à tous les hommes et à chacun d'eux. Même le Pape, comme d'ailleurs tout évêque, doit se l'appliquer à lui-même. A ce principe doivent être fidèles les prêtres, les religieux et les religieuses. C'est sur cette base que doivent construire leur vie les époux, les parents, les femmes et les hommes de toutes conditions ou professions, depuis ceux qui occupent dans la société les charges les plus hautes, jusqu'à ceux qui accomplissent les travaux les plus simples. Il s'agit vraiment là du principe de ce "service royal", qui impose à chacun de nous, suivant l'exemple du Christ, le devoir d'exiger de nous-mêmes exactement ce à quoi nous sommes appelés, ce à quoi, pour répondre à notre vocation, nous sommes personnellement obligés, avec la grâce de Dieu. Une telle fidélité à la vocation, obtenue de Dieu par l'intermédiaire du Christ, porte avec elle cette responsabilité collective envers l'Eglise à laquelle le Concile Vatican II veut éduquer tous les chrétiens. Dans l'Eglise, en effet comme dans la communauté du peuple de Dieu guidée par l'action du Saint-Esprit, chacun a son "propre don", comme l'enseigne saint Paul (185). Ce don, tout en étant une vocation personnelle et une manière de participer à l'oeuvre salvifique de l'Eglise, est aussi utile aux autres, construit l'Eglise et les communautés fraternelles dans les différents domaines de l'existence humaine sur terre.

184- [LG 1](#)

185- [1Co 7,7](#) [1Co 12,7](#) [1Co 12,27](#) [Rm 12,6](#) [Ep 4,7](#)

La fidélité à la vocation, c'est-à-dire la disponibilité persévérante pour le "service royal", a une signification particulière pour cette construction complexe, surtout en ce qui concerne les engagements majeurs qui ont une plus grande influence sur la vie de notre prochain et de toute la société. Les époux doivent se distinguer par la fidélité à leur propre vocation, comme l'exige la nature indissoluble de l'institution sacramentelle du mariage. Les prêtres doivent se distinguer par une fidélité semblable à leur propre vocation, étant donné le caractère indélébile que le sacrement de l'ordre imprime dans leur âme. En recevant ce sacrement, nous nous engageons consciemment et librement, dans l'Eglise latine, à vivre dans le célibat, et c'est pourquoi chacun de nous doit faire tout son possible, avec la grâce de Dieu, pour être reconnaissant de ce don et fidèle à l'engagement pris pour toujours. Il n'en va pas différemment des époux, qui doivent tendre de toutes leurs forces à persévérer dans l'union matrimoniale, en construisant par ce témoignage d'amour la communauté familiale et en éduquant de nouvelles générations d'hommes capables eux aussi de consacrer toute leur vie à leur propre vocation, c'est-à-dire à ce "service royal" dont l'exemple et le plus beau modèle nous sont offerts par Jésus-Christ. Son Eglise, que nous formons à nous tous, est "pour les hommes" en ce sens que, en nous fondant sur l'exemple du Christ (186) et en collaborant avec la grâce qu'il nous a acquise, nous pouvons parvenir à cette "royauté", c'est-à-dire réaliser en chacun de nous une humanité parvenue à son épanouissement. Humanité

épanouie signifie le plein usage du don de la liberté que nous avons obtenu du Créateur lorsqu'il a appelé à l'existence l'homme fait "à son image et à sa ressemblance". Ce don trouve sa pleine réalisation dans la donation sans réserve de la personne humaine tout entière, dans un esprit d'amour nuptial envers le Christ et, avec le Christ, envers tous ceux auxquels il envoie les hommes et les femmes qui lui sont totalement consacrés selon les conseils évangéliques. Tel est l'idéal de la vie religieuse assumé par les Ordres et les Congrégations, aussi bien anciens que récents, et par les Instituts séculiers.

186- [LG 36](#)

A notre époque, on estime parfois de manière erronée que la liberté est à elle-même sa propre fin, que tout homme est libre quand il s'en sert comme il veut, et qu'il est nécessaire de tendre vers ce but dans la vie des individus comme dans la vie des sociétés. La liberté, au contraire, est un grand don seulement quand nous savons en user avec sagesse pour tout ce qui est vraiment bien. Le Christ nous enseigne que le meilleur usage de la liberté est la charité, qui se réalise dans le don et le service. C'est par une telle "liberté que le Christ nous a rendus libres" (187) et qu'il nous libère toujours. L'Eglise trouve ici l'inspiration incessante, l'appel et l'élan pour sa mission et son service parmi tous les hommes. La pleine vérité sur la liberté humaine est inscrite en profondeur dans le mystère de la Rédemption. L'Eglise sert réellement l'humanité lorsqu'elle conserve cette vérité avec une attention inlassable, avec un amour fervent, avec un engagement mûri, et lorsque, dans sa communauté tout entière, à travers la fidélité de chaque chrétien à sa vocation, elle la transmet et la réalise dans la vie humaine. De cette manière se trouve confirmé ce que nous avons déjà rappelé ci-dessus, à savoir que l'homme est et devient toujours le "chemin" de la vie quotidienne de l'Eglise.

187- [Ga 5,1](#) [Ga 5,13](#)

1979 Redemptor Hominis 19

Catéchisme pour Adultes

des Évêques de France

Introduction

1 Dieu a voulu faire, en Jésus Christ, alliance avec l'humanité. Etre croyant, pour les chrétiens, c'est accueillir cette alliance destinée à tous les hommes. L'Eglise en est dépositaire, pour la faire connaître et appeler à y entrer.

Au coeur de cette mission, nous portons, comme évêques, une responsabilité particulière: celle de veiller à ce que la foi en Dieu Père, Fils et Saint-Esprit, telle qu'elle est aujourd'hui professée et vécue par les communautés chrétiennes, soit conforme à la foi que les apôtres du Christ ont les premiers professée et vécue, jusqu'au martyre. Pour cela nous avons nous-mêmes à recevoir et à transmettre l'Évangile. "Dans l'exercice de leur charge d'enseigner, que les évêques annoncent aux hommes l'Évangile du Christ cette charge l'emporte sur les autres si importantes soient-elles et, dans la force de l'Esprit, qu'ils les appellent à la foi ou les confirment dans la foi vivante; qu'ils leur proposent le mystère intégral du Christ, c'est-à-dire ces vérités qu'on ne peut ignorer sans ignorer le Christ lui-même, et qu'ils leur montrent de même la voie divinement révélée pour rendre gloire à Dieu et par là même obtenir le salut éternel." ([CD 12](#)).

2 Le présent catéchisme s'inscrit dans la mission de l'Eglise et dans l'exercice de notre responsabilité d'évêques. Il est d'abord destiné aux adultes catholiques de notre pays, et plus particulièrement encore aux catéchistes, qui concourent à la transmission de la Bonne Nouvelle et contribuent à l'éveil de la foi des enfants et des jeunes. Mais ce livre n'est pas réservé à un groupe déterminé et peut intéresser tous ceux et toutes celles qui désirent s'informer de ce que croient les catholiques.

3 L'Eglise qui naît à la Pentecôte du don de l'Esprit Saint est une Eglise dont le message est d'emblée annoncé dans la multiplicité des langues, puis exprimé, au long de l'histoire, dans la diversité des cultures. A cause de cela, l'Eglise a éprouvé et éprouve le besoin de redire toujours sa foi, reprenant, en des langues et en des cultures différentes, ce qu'elle a fidèlement tenu et professé au cours des siècles.

Cette tâche a été et demeure marquée d'une double exigence. Notre foi, c'est celle que nous recevons des apôtres. Elle ne se réduit pas aux colorations que peuvent lui donner les terrains sur lesquels elle se développe. Dire la foi, et la dire aujourd'hui, c'est la dire en totale fidélité à ce qu'ont proclamé les apôtres. En même temps, la Bonne Nouvelle est destinée à être " entendue " d'hommes et de femmes dont les conditions de vie, la mentalité, les attentes ne cessent d'évoluer. Dire la foi aujourd'hui, c'est s'adresser à des hommes et des femmes bien concrets, que Dieu se propose de rejoindre dans la réalité de leur humanité.

4 Or, nous savons suffisamment combien le paysage humain dans lequel nous vivons a pu se

transformer, et continue encore de se modifier. La profondeur des mutations culturelles qui se sont produites en notre siècle (pensons seulement à l'informatique, au développement des médias, à la prolongation généralisée des études...) fait apparaître plus nécessaire, ou plus souhaitable encore, une présentation renouvelée, en même temps que fidèle, de la foi de toujours.

Il ne faudrait d'ailleurs pas penser que le croyant n'a pas toujours eu à relever, d'une manière ou d'une autre, certains défis. La vraie foi n'est jamais le simple produit de la nature ou de la culture. Elle est don de Dieu et libre réponse du croyant à la Parole que Dieu lui adresse. Elle suppose toujours la conversion. Le croyant rencontre normalement la tentation, et d'abord celle du manque de foi, dont il est arrivé à Jésus de faire reproche à ses disciples.

5 Quelle que soit l'évaluation que l'on peut faire des mutations qui caractérisent notre époque, nous avons la responsabilité d'appeler nos contemporains à la foi en leur proposant l'Évangile. "Aux transformations profondes et complexes d'ordre culturel, politique, éthique et spirituel qui ont fini par donner au tissu social européen une configuration nouvelle, doit correspondre une nouvelle qualité d'évangélisation" (Jean Paul II au symposium des évêques européens, 2 janvier 1986). L'Esprit Saint suscite en nous le désir d'annoncer l'Évangile, et les hommes, dès leur plus jeune âge, ont droit à cette annonce. Nous-mêmes qui sommes chrétiens, nous avons à réentendre les appels de Dieu et ses promesses.

6 "Les joies et les espoirs, les tristesses et les angoisses des hommes de ce temps, des pauvres surtout et de tous ceux qui souffrent, sont aussi les joies et les espoirs, les tristesses et les angoisses des disciples du Christ, et il n'est rien de vraiment humain qui ne trouve écho dans leur cœur" ([GS 1](#)). Baptisés et croyants, c'est en étant nous-mêmes habités et traversés par les questions que porte avec lui le monde moderne que nous voulons dire à ce même monde le message de l'amour de Dieu. Nous n'avons pas à fuir ses questions et ses préoccupations, car nous savons que notre foi est capable de les affronter. Nous savons aussi que les lumières de cette foi intéressent la recherche commune des hommes et des femmes en quête de plus de vérité et de bonheur. Car la Révélation, en laquelle Dieu communique son propre mystère, est porteuse d'une nouvelle compréhension de l'homme, surtout quand il s'interroge sur lui-même. "L'Église sait parfaitement que son message est en accord avec le fond secret du cœur humain quand elle défend la dignité de la vocation de l'homme, et rend ainsi l'espoir à ceux qui n'osent plus croire à la grandeur de leur destin. Ce message, loin de diminuer l'homme, sert à son progrès en répandant lumière, vie et liberté et, en dehors de lui, rien ne peut combler le cœur humain. Tu nous as faits pour toi, Seigneur, et notre cœur ne connaît aucun répit jusqu'à ce qu'il trouve son repos en toi." ([GS 21](#)).

En rendant compte par ce catéchisme de la foi qu'elle reçoit des apôtres, et qu'elle professe, l'Église a donc la conviction de répondre à l'attente profonde de tous ceux qui s'interrogent sur le sens du monde et sur celui de leur propre vie.

7 Notre ministère d'évêques nous met en contact avec ces nombreux chrétiens qui vivent heureusement sous la lumière de l'Évangile, ravivée par le concile Vatican II, et qui sont témoins de l'actualité de la Bonne Nouvelle. Ils le sont de bien des manières, dans une très grande diversité de situations sociales et culturelles, parfois laborieusement, avec l'impression d'aller à contre-courant, souvent aussi avec sérénité et confiance, au sein de véritables communautés où l'on s'encourage mutuellement à croire et à témoigner.

Mais les chrétiens pratiquants ne sont pas les seuls à s'intéresser à ce que représente l'Église en notre histoire et en notre société. Ils ne sont pas les seuls à aimer, à regarder, à visiter nos églises et nos cathédrales. La plupart des Français portent les noms des nombreux saints qui ont vécu chez nous au cours des siècles. Ce sont là des signes quand on explore la mémoire de notre peuple, comme d'ailleurs celle des peuples voisins, on y rencontre la foi chrétienne. Cette foi est souvent comme un feu qui couve sous la cendre.

Ce catéchisme voudrait permettre aux catholiques de mieux connaître les richesses variées de leur foi, les repères solides qu'elle propose. Ils continueront ainsi avec encore plus d'assurance et de joie la marche entreprise, en formant une Eglise de croyants et de témoins.

Plus largement, cet ouvrage voudrait aussi rendre compte, à tous ceux et à toutes celles qui le désirent, de "l'espérance qui est en nous" (cf. [1P 3,15](#)).

8 *Depuis longtemps nous sommes
ceux sur qui tu n'exerces plus ta souveraineté,
ceux sur qui ton nom n'est plus appelé.
Ah! si tu déchirais les cieux
et si tu descendais...*

[Is 63,19](#)

9 *Au commencement était le Verbe,
la Parole de Dieu,
et le Verbe était auprès de Dieu,
et le Verbe était Dieu.
Il était au commencement
auprès de Dieu.
Par lui, tout s'est fait,
et rien de ce qui s'est fait
ne s'est fait sans lui.
En lui était la vie,
et la vie était la lumière des hommes;
la lumière brille dans les ténèbres,
et les ténèbres ne l'ont pas arrêtée.
Il était dans le monde,
lui par qui le monde s'était fait,
mais le monde ne l'a pas reconnu.
Il est venu chez les siens,
et les siens ne l'ont pas reçu.
Mais tous ceux qui l'ont reçu,
ceux qui croient en son nom,
il leur a donné
de pouvoir devenir enfants de Dieu.
Dieu, personne ne l'a jamais vu;
le Fils unique,
qui est dans le sein du Père,
c'est lui qui a conduit à le connaître.*
[Jn 1,1-5](#) [Jn 1,10-12](#) [Jn 1,18](#)

10 Nous voudrions faire connaître la joie de croire en chrétien et la liberté que donne cette foi.

Aujourd'hui, il est vrai, la foi est mise au défi, d'abord par l'indifférence de beaucoup. Et pourtant la foi chrétienne continue de manifester dans la pratique de l'Eglise, en toutes ses dimensions, de la prière liturgique à l'attention aux exclus et aux petits, même si témoignage porté se montre, en plus d'un cas, inférieur à la parole angélique dont il se réclame.

Avant d'entreprendre cette traversée au long cours que représente un exposé de la foi catholique, il convient de relever ces petits mots situés au début et à la fin de la formulation de base qui en donnée dans le Credo: "Je crois... Amen!" Ces mots relient semble de ce qui

est proclamé et qualifient très précisément la nature de cette proclamation, devant Dieu et devant les hommes: une parole tout ensemble d'adhésion et de reconnaissance.

11 Plusieurs tâches ici nous attendent. Montrer d'abord comment l'acte de croire est un acte humain tout à fait fondamental. Puis nous orienter à travers les démarches qui tantôt se tournent vers Dieu, tantôt le refusent. Quand les hommes disent "Dieu", que disent-ils donc? La question est si vitale qu'elle ne souffre pas d'ambiguïtés. Dieu ne se laisse pas confondre avec l'idole, qui aliène l'homme.

Nous aurons alors à esquisser ce qui sera ensuite développé tout au long de l'exposé: comment, dans la Révélation (c'est-à-dire l'Ancien et le Nouveau Testament: l'histoire d'Israël, elle-même accomplie et ouverte par l'événement décisif de la vie, de la mort, de la résurrection de Jésus Christ), c'est Dieu lui-même qui se fait connaître et reconnaître, et invite à vivre de son Esprit, pour le salut du monde. Par cette Révélation l'homme est ressaisi et libéré en tout son être, dans son cœur et dans son intelligence. En même temps, elle le dépasse infiniment et le transforme.

Nous aurons à indiquer enfin ce que cela change de croire en chrétien. Dans ce but, nous regarderons avec courage et sérénité les difficultés rencontrées pour vivre la foi dans le monde d'aujourd'hui.

Croire en Dieu, question vitale

Croire, un acte humain fondamental

12 Les hommes et les femmes qui, d'une manière ou d'une autre, entretiennent un rapport avec Dieu sont dits "croyants". Que signifie donc croire?

Dans le langage courant, "je crois" équivaut souvent à "je pense", avec une nuance d'incertitude. Ainsi quand on dit: "Je crois qu'il va faire beau...", ou que je vais obtenir telle situation."

Mais croire peut avoir un tout autre sens et exprimer, au contraire, une certitude. Le verbe se construit alors autrement: non plus "je crois que", mais "je crois... mon ami, mon mari, ma femme..." Il indique la confiance accordée à quelqu'un: on tient pour vraie sa parole. Il s'agit d'une attitude humaine fondamentale. On ne peut pas vivre, en effet, sans "faire crédit" à un certain nombre de personnes.

Croire, c'est plus encore "donner sa foi". Ainsi, dans le mariage, les deux époux font alliance, en mettant leur foi l'un dans l'autre "à la vie et à la mort". Ils se font confiance. Ils croient l'un dans l'autre. Cette foi qu'ils s'accordent mutuellement est l'expression même de leur amour. C'est sur elle qu'ils vont construire leur foyer, en s'ouvrant ensemble à un avenir qu'ils entrevoient chargé de promesses.

Croire en Dieu

13 Qu'en est-il donc de l'acte de croire en Dieu? Pour répondre, il faut savoir de quel Dieu on parle. Il peut arriver que celui qui dit "je ne crois pas en Dieu" ait raison de refuser ce qu'il a en tête ou dans le cœur, à partir de ce mot, et que l'idée qu'il s'en fait, ou dont il hérite, ne soit pas digne du Dieu vrai. C'est alors un faux dieu. Et la Bible, la première, ne cesse de lutter contre les idoles, les faux dieux. Par la Révélation Dieu nous apprend lui-même qui il

est. Il nous empêche de le confondre avec les fantômes de notre imaginaire, de nos désirs et de nos peurs. L'incarnation, la mort sur la croix et la résurrection de Jésus Christ nous font découvrir Dieu au-delà de tout ce que nous aurions pu concevoir.

Il ne s'agit donc plus seulement de croire en "quelque chose qui nous dépasse", mais de croire en Dieu. Il ne s'agit plus seulement d'un Dieu cherché à tâtons par la raison ou les religions humaines, mais du Dieu vivant tel qu'il se révèle dans l'histoire du peuple de l'Alliance dont l'Ancien Testament nous fait le récit. Il s'agit ultimement de Dieu tel qu'il se révèle une fois pour toutes en son Fils Jésus Christ, dans l'Esprit.

14 Ainsi l'acte de croire est purifié. Celui en qui l'on croit sort du "vague". Surtout on ne peut le confondre avec aucune idole ou illusion. L'acte de croire a plutôt trouvé son lieu propre et son assurance: le vrai rapport établi avec l'homme par Dieu lui-même et son Fils Jésus, et une vie nouvelle, dans l'Esprit de Jésus et de son Père. L'acte de croire, ainsi, à Dieu révélé en plénitude par Jésus Christ, n'est pas seulement l'acte d'une intelligence capable d'abstraction, mais d'une intelligence vive, saisie par la Vérité qu'elle cherche. Il porte sur le Dieu éternel qui a fait irruption dans l'histoire. Il tend, dans une espérance active, à se traduire en charité concrète. Acte le plus libre et le plus personnel qui soit, mais aussi acte solidaire, qui réunit les croyants et les tourne en même temps vers Dieu et vers les hommes.

Le chrétien peut dire avec l'Apôtre: "Je sais en qui j'ai mis ma foi..." ([2Tm 1,12](#)).

Foi et religion

15 La foi chrétienne ne se confond pas avec le sentiment religieux. Elle n'est pas une simple expérience, puisqu'elle naît de la Révélation de Dieu dans l'histoire et qu'elle est l'accueil de cette Révélation. Cependant, les hommes qui adhèrent à la foi chrétienne sont aussi des hommes dotés d'un sens religieux, lié à leur histoire, à leur éducation, à leur société.

L'époque moderne a développé avec beaucoup d'ampleur une critique générale des religions, soupçonnées de maintenir les hommes dans un état d'esclavage, en les livrant à des peurs irrationnelles ou en les persuadant d'échapper à leur condition. Les religions ont été dénoncées comme des créations imaginaires, et l'avènement de la raison moderne, scientifique et instrumentale s'est appuyé sur ce rejet des religions, qui correspondraient plus ou moins à un état attardé de la conscience humaine.

16 Mais un ensemble d'éléments théoriques et pratiques obligent aujourd'hui à réévaluer cette dimension religieuse de l'homme.

Certes, le phénomène religieux est aussi ambigu qu'universel. Le meilleur et le pire s'y côtoient: les idoles et les pratiques les plus aliénantes, comme les démarches les plus épurées dans la quête de Dieu ou de l'Absolu démarches qui, du point de vue de la foi, peuvent être considérées comme des pierres d'attente de l'Évangile.

On sait que là où les religions ont été refoulées, les hommes se sont forgé souvent des religions de remplacement. De nouvelles idolâtries sont nées. Et, par ailleurs, l'histoire contemporaine nous apprend que dans des situations d'oppression et de persécution, la religion aide des hommes et des peuples à lutter pour demeurer libres.

Les religions, dans leurs diversités historiques et géographiques, font partie intégrante de l'existence humaine. Elles viennent la structurer à de multiples niveaux: celui des mythes, transmis par tradition orale ou par des livres sacrés, comme celui des rites et des institutions.

D'une façon encore plus large, il y a dans les religions, sous des formes plus ou moins

explicites, une compréhension du monde, de son origine, de son histoire, et surtout une interprétation de l'homme et de son destin. Les religions se rattachent à cet ordre des réalités symboliques qui touchent au mystère de la vie et de la mort, du bien et du mal. Au-delà des critiques justifiées de ce qu'il peut y avoir d'aliénant dans certaines pratiques religieuses, on peut aujourd'hui reconnaître que les religions manifestent une certaine relation de l'homme à ce qui le dépasse et que l'on nomme le sacré ou le divin.

17 Le christianisme respecte ce pressentiment de Dieu qui passe par le "sacré" des religions. L'homme qui se tourne vers Dieu ne part pas de zéro. La sagesse chrétienne reconnaît en lui une ouverture à Dieu, inscrite dans sa structure intérieure, dans ce que Saint Augustin dénomme le "désir" et que Pascal appelle le "coeur".

La pratique de la catéchèse, tout comme l'expérience de l'évangélisation, rejoint les affirmations des théologiens et des philosophes. En se révélant, Dieu vient répondre, d'une certaine manière, à une attente cachée de l'homme. Pour éveiller à la vérité de la foi, il est important de déceler une telle attente, comme Jésus le fait souvent dans l'Évangile, notamment avec la Samaritaine rencontrée au puits de Jacob (cf. [Jn 4,142](#)).

18 Mais cette réalité sacrée, vers laquelle tend le désir religieux de l'homme, ne s'identifie pas nécessairement avec le Dieu qui parle à Abraham, qui fait alliance avec Moïse et qui se révèle à tous en la personne de Jésus. Comment mesurer la différence qui sépare le "divin" évoqué par les religions de "Dieu" manifesté par la Révélation et exprimé dans la Bible?

La prédication de Paul aux païens d'Athènes peut ici servir de référence. Paul commence par évoquer le "dieu inconnu" que ces païens vénèrent sans le connaître. Il s'appuie donc sur leur expérience religieuse du divin pour les ouvrir à la foi. Car ce "dieu inconnu" s'est fait connaître en Jésus Christ. Cette connaissance est nouvelle parce qu'elle vient de Dieu lui-même et qu'elle est proposée à tous.

La foi n'est pas une vague rencontre avec le divin. "A Dieu qui révèle est due l'obéissance de la foi" ([Rm 16,26](#) cf [Rm 1,5](#) [2Co 10,5-6](#)), par laquelle l'homme s'en remet tout entier et librement à Dieu dans "un complet hommage d'intelligence et de volonté à Dieu qui révèle" (concile Vatican I, [DS 3008](#) FC 90) et dans un assentiment volontaire à la révélation qu'il fait."

19 Une telle découverte de Dieu, par la connaissance de foi, en même temps à l'homme la liberté de Dieu. Alors que les religions païennes s'imaginent souvent que l'homme peut, par la magie, utiliser le divin à son profit, la foi chrétienne en Dieu oblige à perdre une telle illusion. C'est Dieu qui choisit librement de faire alliance avec les hommes. Ce n'est pas l'homme qui peut s'élever seul vers le monde divin, par l'extase ou l'ascèse, par des rites de purification ou de passage.

Croire, c'est reconnaître à Dieu la liberté de sortir de lui-même pour venir à nous. Dès l'Ancien Testament, dans les prophéties messianiques, Dieu est désigné comme l'Emmanuel, Dieu avec nous. La foi au Dieu libre de la Révélation passe toujours par l'émerveillement, et non par la peur. Le croyant est appelé à accueillir dans la confiance cette mystérieuse proximité du Dieu très grand.

Qui donc est Dieu?

20 Le mot "Dieu" est lourd d'histoire. Tout ce qu'il évoque spontanément demande à être purifié et converti par la Révélation.

Quand quelqu'un dit "Dieu", a-t-il en fait dans le coeur et dans la tête? Ce peut être l'idée d'un être tout-puissant qui engendre le trouble ou la peur, parce qu'il apporte l'épreuve ou la mort. Le Credo, lui, n'affirme la toute-puissance de Dieu qu'après l'avoir désigné comme Père, et avant d'ajouter qu'il est créateur, auteur d'une création bonne. D'autres fois, l'idée de Dieu est liée à la voix d'une mauvaise conscience, qui accable. Avec le Dieu de la foi, justice et miséricorde ne sont jamais séparées, si bien que le croyant se découvre pécheur en même temps que pardonné et accueilli.

Dans la Bible, pour le peuple de la première Alliance, la question de Dieu est celle de l'unique vrai Dieu. Elle se décide dans un débat, et finalement dans une lutte à mort avec les idoles. Israël, entrant en relation avec les peuples voisins et séduit sans doute par la facilité de leurs religions, connaît périodiquement la tentation de l'idolâtrie. Les prophètes ne cessent de le mettre en garde contre cette séduction et de dénoncer les faux dieux qui la provoquent.

21 La tentation n'est pas moins grande aujourd'hui pour les fidèles du Christ. En effet, les hommes sont capables, même à partir de ce qu'il y a de meilleur, de se faire des idoles personnelles qui les enchaînent à eux-mêmes. Argent, pouvoir, sexe, travail, jeu... peuvent devenir des absolus auxquels tout doit être soumis. Ces idoles cherchent à asservir nos sociétés modernes. Elles sont aussi aliénantes que celles auxquelles s'oppose le Dieu de la Bible. Dans l'idolâtrie, l'homme reste enfermé en lui-même et esclave de ce qu'il idolâtre. La foi, elle, est toujours un acte de liberté: Dieu respecte les hommes et leur liberté. Il ne les manipule pas.

Le Dieu de la Bible ne se laisse pas atteindre "en direct", comme le voudrait le paganisme. La présence de Dieu dans la révélation judéo-chrétienne s'est toujours montrée très différente de la présence immédiate de la divinité, telle que le paganisme pouvait l'envisager. Moïse apprend de Dieu qu'il ne pourra le voir que "de dos", c'est-à-dire seulement par les traces de ses bienfaits (cf. [Ex 33,23](#)). Et Élie, à l'affût du passage du Seigneur, ne le rencontre ni dans la violence du vent, ni dans le tremblement de terre, ni dans le feu, mais seulement, de manière à peine perceptible, "dans le murmure d'une brise légère" (cf. [1R 19,4-12](#)).

22 La foi chrétienne comporte ce paradoxe: c'est bien le Dieu caché qui se révèle, c'est bien le Dieu révélé qui demeure le Dieu caché (cf. [Is 45,15](#)). Son être et son amour sont toujours au-delà de nos mesures. Dans la Bible, même lorsque Dieu donne son Nom (cf. [Ex 3,14](#)), expression de son être, et permet à l'homme de le connaître en vérité pour entrer en relation avec lui, ce Nom demeure ouvert au mystère. Cette ouverture au mystère du Dieu toujours plus grand se manifeste au plus haut point à la Croix, où se révèle la gloire de Dieu, c'est-à-dire sa transcendance, qui n'est pas une transcendance de domination, mais de don. En la personne de son Fils Dieu se donne totalement, et montre "une fois pour toutes" et comment il est pour nous, depuis toujours et à jamais: amour et insondable.

Révlant l'amour de Dieu, qui est tout son être ([1Jn 4,7](#)), la Croix est par excellence signe pour la foi. En elle se récapitulent en quelque sorte les multiples signes à travers lesquels Dieu se fait connaître à nous.

Dieu se fait connaître et reconnaître

Approches de Dieu

23 Dieu se révèle à travers des signes qui sollicitent notre intelligence, en même temps qu'ils respectent notre liberté. Car, dans le signe, il y a suffisamment de lumière pour que notre réponse soit raisonnable et justifiée, et suffisamment d'indétermination pour qu'elle ne soit

pas le fait d'une contrainte. Cependant, les chemins qu'il propose pour se faire connaître, ou ceux que peuvent suivre les hommes pour le rejoindre, ne sont pas tous de même nature.

Deux approches sont à distinguer et à situer l'une par rapport à l'autre: celle qui est accessible à la raison, celle que représente la foi.

La raison de l'homme ouverte à Dieu

24 L'Église a sans cesse tenu à défendre l'affirmation de la bonté de la création. De la même manière, elle a souvent rappelé que "Dieu, principe et fin de tout, peut être connu de façon certaine à partir des choses créées, par la lumière naturelle de la raison humaine" ([DV 6](#), citant Vatican I). Certes, la raison humaine peut être blessée et obscurcie par le péché. En effet, le manque d'amour pour Dieu et les hommes prive de lumière et affaiblit le regard. Pourtant cette même raison ne saurait être perdue à ce point que l'homme ne fût plus "capable de Dieu". Dans sa soif de vérité, de bonté, de beauté, il reste ouvert à Dieu.

Cela suppose, il est vrai, que l'on ne réduise pas la raison à sa capacité d'analyser les choses. Elle est habitée par un dynamisme qui lui permet de rejoindre l'intime des êtres et de s'intéresser à leur vérité dernière. Au-delà du souci de la vérité objective des phénomènes, la raison se rapporte à la véritable réalité de l'homme et de Dieu. "Depuis la création du monde, les hommes, avec leur intelligence, peuvent voir, à travers les oeuvres de Dieu, ce qui est invisible: sa puissance éternelle et sa divinité" ([Rm 1,20](#)).

25 Bien des démarches permettent en réalité de s'élever à une première connaissance véritable de Dieu, selon un itinéraire qui amène à reconnaître, dans la diversité des perfections créées, la trace du dynamisme créateur dont elles procèdent: qu'il s'agisse des richesses et des beautés du monde, ou de ce qui s'inscrit dans la liberté de l'homme (désir ou souci de perfection, d'infini, d'absolu, de communion vraie, de respect de l'autre, d'avenir de bonheur, de libération des hommes opprimés).

Multiplés sont les "voies" qui s'ouvrent vers Dieu et qui, en purifiant le désir, permettent une démarche assurée. Saint Thomas d'Aquin en énumère cinq, qui s'appuient sur la considération du monde et conduisent à la Source première et universelle. D'autres démarches sont possibles: elles s'appuient sur l'expérience de la beauté, ou sur des exigences morales (comme celles de la justice ou de la pratique du bien). D'autres enfin, elles aussi spirituelles et concrètes, partent de l'expérience de l'amour, notamment de cet amour qui s'exprime dans le don.

Dieu connu par la foi

26 La connaissance de Dieu dont nous avons parlé jusqu'ici est dite "naturelle" ou "rationnelle" parce qu'alors la "raison humaine" se met en quête de Dieu. Cette connaissance peut être l'objet d'un échange entre hommes raisonnables, dans un dialogue où chacun est amené à donner ses raisons, avec l'intention de progresser ensemble dans la découverte de la vérité. Cette connaissance permet d'affirmer un certain nombre de propriétés ou d'attributs de Dieu: l'unicité, l'éternité, l'infinité, l'incompréhensibilité, la Perfection absolue... Ce que nous découvrons avec admiration dans le monde et dans l'humanité nous permet de nous faire une certaine idée de ces attributs de Dieu. "La grandeur et la beauté des créatures font, par analogie, découvrir leur Auteur" ([Sg 13,5](#)).

27 Le croyant, lui, atteste, à partir de sa foi, une connaissance acquise à travers un autre

mouvement, inoui et libérateur. Par ce mouvement Dieu lui-même, s'approchant de l'homme, l'a surpris, est venu à sa rencontre, s'est fait reconnaître. Il a ainsi donné visage à ce qui n'était perçu que dans l'obscurité et comme à tâtons. "Il a plu à Dieu dans sa bonté et sa sagesse, de se révéler lui-même et de faire connaître le mystère de sa volonté: par le Christ, Verbe fait les hommes ont, dans le Saint-Esprit, accès auprès du Père, et deviennent participants de la nature divine. Ainsi, par cette révélation, provenant de l'immensité de sa charité, Dieu, qui est invisible, s'adresse aux hommes comme à des amis, et converse avec eux pour les inviter à entrer en communion avec lui et les recevoir en cette communion" ([DV 2](#)).

Il s'agit alors de la réponse de l'homme à Dieu par la foi et non plus d'un effort pour aller vers lui. Car c'est Dieu lui-même qui, prenant l'initiative, vient faire alliance avec les hommes, vient leur faire partager toujours davantage sa vie. La louange monte aux lèvres devant l'inconcevable: ce que Dieu désire communiquer, ce n'est rien moins que lui-même.

Cependant, démarches de l'homme en quête de Dieu et de Dieu en quête de l'homme se répondent, même si elles ne sont pas de même ordre. Alors même que l'homme ne cesse de poursuivre le bonheur et de chercher une vérité pour vivre, il reste insatisfait. A son attente, la Révélation que Dieu fait de lui-même répond de manière inespérée, déplaçant et ouvrant le désir de l'homme, afin d'entraîner celui-ci, pour un plus grand bonheur, au-delà de lui-même.

Jésus Christ, Parole de Dieu en plénitude

28 "Souvent, dans le passé, Dieu a parlé à nos pères par les prophètes sous des formes fragmentaires et variées: mais, dans les derniers temps, dans ces jours où nous sommes, il nous a parlé par ce Fils qu'il a établi héritier de toutes choses et par qui il a créé les mondes" ([He 1,1-2](#)).

Si différente qu'elle soit de tout ce qui serait prévisible, de tout ce que le cœur de l'homme aurait pu imaginer (cf [1Co 2,9](#)), la Révélation s'inscrit au sein de l'histoire humaine. La Vérité même est livrée en acte et en personne. Dieu s'atteste dans sa Parole et ultimement dans sa Parole faite chair. L'Éternel fait irruption dans le temps. Le "mystère", c'est-à-dire, au sens premier du mot, le dessein de Dieu, enveloppé dans la création depuis l'origine, se déploie dans les phases successives d'une Alliance, illuminant toute chose d'une lumière toujours plus vive, jusqu'au dévoilement de la gloire même de Dieu "sur le visage du Christ" ([2Co 4,6](#)).

29 L'Ancien Testament témoigne de l'Alliance conclue avec le peuple d'Israël. Par son dynamisme le plus profond, celui-ci est orienté vers l'attente d'un sauveur. Cette attente s'accomplit en Jésus, reconnu justement comme Christ et Sauveur, Maître, Seigneur, Fils de Dieu venu en notre chair, mort et ressuscité pour nous.

La foi chrétienne est le libre accueil de cette initiative divine (cf. [DV 5](#)). Elle se nourrit de la méditation sur l'oeuvre et la personne du Christ, mises en relation avec toute l'histoire biblique de création et d'alliance. Le Christ, non seulement accomplit l'attente, mais ouvre le temps des hommes au royaume de Dieu qui advient avec lui: "La profonde vérité que cette Révélation manifeste, sur Dieu et sur le salut de l'homme, resplendit pour nous dans le Christ, qui est à la fois le Médiateur et la plénitude de toute la Révélation" ([DV 2](#) cf. [DV 4](#)).

30 Croire, quand il s'agit de croire au Dieu de l'Alliance, a donc un contenu bien défini. C'est la réponse due à ce Dieu Autre que son amour conduit à envoyer son Fils pour qu'il soit l'un de nous, et qui fonde solidement notre avenir en se liant à nous à la vie et à la mort. La réponse de foi à la Révélation divine s'appuie sur la réalité la plus solide: la Parole de Celui

qui est en acte la Vérité même. Parole de jugement et de promesse. Non pas jugement de condamnation mais lumière permettant de nommer le bien et le mal. Promesse de pardon et gage apporté des réalités espérées.

La "foi" humaine commune (qui s'en remet à autrui, à l'avenir) aussi bien que la foi religieuse vague ou trouble, se trouvent purifiées, précisées, élevées à un autre niveau par la foi proprement chrétienne. Le croyant sait en qui il a mis sa foi: c'est Celui en qui Dieu s'est dit tout entier. Mais il sait aussi à quoi cette foi l'engage. En lui ouvrant les horizons infinis de la vie même de Dieu, elle l'engage à devenir "conforme" à la figure du Serviteur en laquelle, par Jésus, Dieu s'est livré à nous.

Les dimensions de la foi

31 Ainsi, la foi chrétienne consiste à croire au Christ, à connaître et à reconnaître, dans l'Esprit, Dieu lui-même venu à nous personne du Fils envoyé par le Père. Croire au Christ c'est, pour l'être humain, connaître Dieu en vérité. Comment peut-on rendre compte de cet acte où se croisent de manière singulière l'humain et le divin?

L'acte de foi est un acte surnaturel, libre et raisonnable. Il est surnaturel car il est don de Dieu. Il est libre et raisonnable car il procède d'une décision et d'un acte d'intelligence qui adhère à une vérité reconnue. L'acte de foi n'en est pas moins tout ensemble fruit de la grâce de Dieu et de la liberté humaine. Lorsqu'il est posé en vérité, dans la contemplation du mystère qui se révèle, grâce et liberté intelligente soulèvent le croyant d'un même souffle, l'ouvrent à Dieu et en même temps l'enracinent dans son humanité.

32 La foi comporte une double dimension, personnelle et communautaire. Car l'action prévenante de Dieu, qui suscite la foi au coeur du croyant, n'est pas autre que celle qui traverse l'ensemble de l'histoire des hommes et qui travaille à les unir dans cette foi. C'est à travers son oeuvre au sein de cette histoire, qui devient ainsi "histoire sainte", que Dieu s'est fait connaître. C'est par ceux et celles qui en ont été avant nous les bénéficiaires que la foi nous est devenue accessible. Acte essentiellement personnel, qui fait appel à la liberté et vient aussi bien l'épanouir, la foi naît et grandit toujours au sein d'une communauté.

La communauté croyante, Israël puis l'Église, est le lieu d'accueil de la Révélation, d'habitation de la foi, le lieu où celle-ci s'entretient et se cultive, où s'opèrent ces échanges et ce soutien mutuel sans lesquels elle ne tarderait pas à s'étioler ou à défaillir.

Enfin, acte personnel du sujet croyant, l'acte de foi comporte l'adhésion à un contenu, dont l'essentiel est proposé dans des "symboles", comme le Symbole des Apôtres, ou celui de Nicée-Constantinople, proclamé à la messe des dimanches et des grandes fêtes.

Le mot "symbole" vient d'un mot grec, qui signifie mettre ensemble, réunir. Les symboles de foi manifestent l'unité organique de tout ce qu'énonce cette foi. Mais ils constituent aussi un lieu et un principe de rassemblement dans la même foi de ceux qui le proclament.

33 L'acte personnel du croyant et l'objet auquel il adhère dans la foi sont corrélatifs et indissociablement liés. C'est pourquoi croire au Christ, c'est aussi se mettre en route à sa suite, comme l'ont fait les apôtres. Et croire en Dieu, Père, Fils et Saint-Esprit, ainsi que le croyant le déclare dans le Credo, en particulier au cours du baptême, c'est s'engager dans une existence nouvelle, conforme à l'idéal évangélique et modelée sur la figure même du Christ.

Une autorité inouïe au nom même de Dieu

178 La parole de Jésus frappe d'emblée par son autorité (cf. [Mc 1,22](#)). Cette autorité apparaît dans la certitude que Jésus manifeste d'être le porteur définitif du salut. Elle apparaît dans la puissance qu'il a d'ouvrir les cœurs, d'éclairer les intelligences, de pardonner les péchés, de guérir les corps, de chasser les démons, de maîtriser les éléments (cf. [Mc 4,39-41](#)). Elle se manifeste aussi par la manière dont Jésus s'engage dans ce qu'il dit. C'est d'ailleurs cela qui suscite les adhésions, mais aussi les refus.

Cette autorité de la parole de Jésus s'appuie sur une affirmation inouïe, celle d'une relation unique avec Dieu, qu'il appelle son Père. Il parle et agit au propre nom de celui-ci, "avec la puissance de l'Esprit" ([Lc 4,14](#)). Cette autorité manifeste, pour celui qui reconnaît la voix de Jésus qu'en lui c'est véritablement Dieu qui parle.

L'interprétation souveraine de la Loi

179 Jésus a vécu selon la Loi de Moïse mais il se permet de la reprendre, non pour l'abroger mais pour l'accomplir (cf. [Mt 5,17](#)).

Dans le discours sur la montagne, il propose une exigence supérieure à celle de la Loi sur quelques points importants (cf. [Mt 5-7](#)). A la question posée sur la possibilité de répudier une épouse, Jésus, agissant comme interprète de la Loi, répondra: "C'est en raison de votre endurcissement que Moïse vous a concédé de renvoyer vos femmes. Mais au commencement, il n'en était pas ainsi" ([Mt 19,8](#)). Jésus change les traditions des hommes au nom du dessein divin qui était inscrit dans la Création originelle. En même temps, il prend de la distance par rapport à des pratiques extérieures et des jugements qui, non seulement, sont un joug que personne n'a pu porter (cf. [Ac 15,10](#)), mais risquent d'écraser les plus petits et les plus faibles. Dans la controverse sur le pur et l'impur, il rétablit le vrai sens des pratiques (cf. [Mt 15,10-20](#)). Dans l'épisode des vendeurs chassés du Temple (cf. [Mc 11,15-19](#)), Jésus marque son autorité en rappelant l'importance et le sens du Temple: "L'Écriture ne dit-elle pas: Ma maison s'appellera maison de prière pour toutes les nations?" ([Mc 11,17](#)).

Le pardon des péchés

180 "Qui donc peut pardonner les péchés, sinon Dieu seul?" ([Mc 2,7](#)). Or, à deux occasions au moins, Jésus déclare ce pardon de la manière la plus formelle: au paralytique de Capharnaüm (cf. [Mt 9,1-8](#)) et à la pécheresse venue baigner ses pieds de larmes chez Simon le pharisien (cf. [Lc 7,36-50](#)). Dans ces deux épisodes, l'audace de la parole de pardon prononcée par Jésus fait sursauter les auditeurs. Jésus, quand il pardonne au paralytique, ne se justifie pas en invoquant l'autorité de Dieu. Il parle de lui-même et confirme son pouvoir de pardonner par celui qu'il a de guérir.

L'appel à tout quitter pour le suivre

181 Appelés par Jésus, les pêcheurs du lac quittent leur barque et leur père pour se consacrer au Royaume à la suite du Maître. "Celui qui aime son fils ou sa fille plus que moi n'est pas digne de moi" ([Mt 10,37](#)). La relation à Jésus est première, avant les affections les plus légitimes de la famille. Il demande que l'on perde sa vie à cause de lui (cf. [Mt 10,39](#)). Il proclame que la décision de fond que l'on prend à son égard a valeur définitive et ultime. Se décider pour ou contre lui, c'est se décider pour ou contre Dieu. Les disciples sont ainsi invités à faire "à cause de lui" ce qu'il n'est légitime de faire qu'à cause de Dieu.

Jésus Messie

182 Ce Jésus, dont le comportement et la Parole sont uniques, qui est-il en définitive? Israël attendait le Messie, ne serait-ce pas lui?

Au début de son ministère, à la synagogue de Nazareth, Jésus s'applique à lui-même un passage d'Isaïe (cf. [Lc 4,18-21](#)) où il affirme être le Prophète annoncé. A l'adresse de Jean Baptiste, Jésus souligne la correspondance entre les promesses messianiques et ce, qui se passe depuis qu'il a commencé à annoncer le Royaume, revendiquant ainsi la qualité de Messie (cf. [Mt 11,3-5](#)); mais il est Messie serviteur, celui qui deviendra le Serviteur souffrant.

C'est lui le Messie de Dieu, objet des espérances d'Israël et dont toute l'histoire Sainte a annoncé et préparé la venue: "Je ferai avec vous une Alliance éternelle, qui confirmera ma bienveillance envers David" ([Is 55,3](#) cf. [Lc 1,31](#)).

183 Mais Jésus évite tout ce qui pourrait créer une confusion avec un messianisme temporel. Il tient à se retrouver du côté des pauvres et des exclus; il est venu pour les pécheurs (cf. [Lc 5,32](#)). Il se méfie de l'enthousiasme ambigu des foules et demande à ses proches le secret sur sa véritable identité (cf. [Mc 9,9-10](#)).

Jésus pose la question de son identité à ses disciples quand Il les interroge sur la mission qu'ils ont effectuée en son nom: "Et Vous, que dites-vous? Pour vous, qui suis-je?" ([Mt 16,15](#)). Pour Pierre, comme pour l'Église et pour chaque chrétien, la réponse "Tu es le Messie, le Fils du Dieu vivant" ([Mt 16,16](#)), réponse qui est une révélation venue du Père des cieux, est indissociable de la mission que Dieu veut leur confier. L'Évangile présente d'autres confessions de foi (cf. [Mc 15,39](#) [Jn 4,42](#) [Jn 6,68-69](#)). L'expression "Fils de Dieu" ne déploiera tout son sens au regard des disciples qu'à travers l'épreuve de la passion et sous la lumière de Pâques et de Pentecôte.

Une relation unique avec Dieu son Père

184 Mais, dès le temps de sa vie terrestre, Jésus, quant à sa relation à Dieu, se présente bien comme le Fils. Il l'appelle "Père" et entretient avec lui une relation d'intimité unique: "Le Père et Moi, nous sommes un" ([Jn 10,30](#)). Cette relation privilégiée, Jésus l'exerce toute sa vie dans la prière, qui constitue la respiration de son existence et dans laquelle intervient l'Esprit, comme le souligne Saint Luc. "Jésus exulta de joie sous l'action de l'Esprit Saint, et il dit: Père, Seigneur du ciel et de la terre, je proclame ta louange (...) Tout m'a été confié par mon Père; personne ne connaît qui est le Fils sinon le Père, et personne ne connaît le Père, sinon le Fils et celui à qui le Fils veut le révéler" ([Lc 10,21-22](#)). Au cours de l'agonie, Jésus

emploi de manière bouleversante une appellation filiale, "Abba", pour s'adresser à Dieu ([Mc 14,36](#)). Le nom de "Fils" est l'expression la plus juste de la vérité profonde de Jésus.

La gloire entrevue: Jésus transfiguré

185 "A partir de ce moment", où Pierre avait reconnu en Jésus "le Messie, le Fils du Dieu vivant", celui-ci "commença à montrer à ses disciples qu'il lui fallait partir pour Jérusalem, souffrir beaucoup (...), être tué et le troisième jour ressusciter" ([Mt 16,21](#)). Cette annonce fut refusée par Pierre, qui montrait ainsi qu'il avait encore beaucoup à découvrir de la révélation qu'il avait reçue du Père. C'est alors que les évangiles situent l'épisode de la transfiguration de Jésus sur la montagne, devant trois témoins, Pierre, Jacques et Jean (cf. [Mt 17,1-9](#) [Mc 9,2-10](#) [Lc 9,28-36](#)). A côté de Jésus, entouré de lumière, apparaissent ces deux témoins de l'Alliance que sont Moïse et Élie.

La seconde lettre de Saint Pierre gardera l'écho émerveillé de cet événement: "Pour vous faire connaître la puissance et la venue de notre Seigneur Jésus Christ, nous n'avons pas eu recours aux inventions des récits mythologiques, mais nous l'avons contemplé lui-même dans sa grandeur. Car il a reçu du Père l'honneur et la gloire quand est venue sur lui., de la gloire rayonnante de Dieu, une voix qui disait: Celui-ci est mon Fils bien-aimé. En lui j'ai mis tout mon amour" ([2P 1,16-17](#)).

Jésus a donc manifesté, pendant quelques instants, sa gloire de Fils, et a confirmé la confession de foi de Pierre. Mais la Transfiguration prélude aussi à "l'exode" que sera la passion de Jésus à Jérusalem (cf. [Lc 9,30-31](#)), et prépare les disciples à mieux traverser cette épreuve.

La Transfiguration, enfin, anticipe en quelque sorte la venue du Christ en gloire, "qui transformera nos pauvres corps à l'image de son corps glorieux" ([Ph 3,21](#)).

Le mystère de la Transfiguration occupe une place importante dans la tradition des Églises d'Orient, dont la piété s'est toujours nourrie avec prédilection de la figure du Christ rayonnant la lumière de sa divinité.

La rencontre de la contradiction

186 Dès le début de son ministère Jésus rencontre la contradiction de la part de certains juifs, "scribes et pharisiens", "chefs des prêtres", "anciens",... ceux qui ne peuvent admettre la nouveauté de son message, si fortement marqué par la miséricorde de Dieu. Tout au long de sa prédication, ils se manifestent de plus en plus comme ses adversaires déclarés. Progressivement, parmi ses auditeurs, le clivage se durcit entre ceux qui croient et ceux qui refusent de croire. La condamnation à mort sera l'aboutissement de ce refus.

L'évangile selon Saint Jean présente même toute la prédication de Jésus comme un long procès qui aboutit à sa mort. La dernière montée à Jérusalem s'accomplit dans un climat tel qu'il devient manifeste que Jésus marche vers la mort habituellement réservée aux prophètes. Mais il ne dévie pas de sa mission. Aussi le "juste" va-t-il tomber aux mains des pécheurs et sceller de son sang l'annonce du Royaume à laquelle il a consacré sa vie. Il révélera ainsi de manière définitive qui il est véritablement et quel salut il est venu apporter aux hommes.

Le mystère pascal de Jésus

187 Dans les évangiles, les récits de la passion et de la résurrection de Jésus tiennent une place considérable. La foi de l'Eglise a toujours vu et célébré dans l'événement pascal, avec sa double face de souffrance et de gloire, le sommet de la Révélation, et la confirmation de tout ce qui avait été déjà perçu par les disciples quant à l'identité divine de Jésus. Cette Pâque, qui trouve son accomplissement dans le don de l'Esprit de Pentecôte, est l'oeuvre de l'amour du Père et de l'amour du Christ, plus forts que la haine des hommes pécheurs et que la mort elle-même.

188 *C'est la Pâque de notre salut,
c'est lui qui, en tant d'hommes,
souffrit tant de maux;
c'est lui qui en Abel fut assassiné,
en Isaac fut enchaîné,
en Jacob fut jeté en terre étrangère,
en Joseph fut vendu, en Moïse fut exposé,
en l'agneau fut immolé, en David fut traqué,
dans les prophètes fut méprisé.
C'est lui qui, en une vierge, prit chair,
sur le bois fut crucifié, en terre fut enseveli,
d'entre les morts ressuscita,
et au plus haut des cieux fut élevé.
C'est lui l'agneau sans voix,
c'est lui l'agneau égorgé
c'est lui l'enfant de Marie. (...)
C'est lui qui du troupeau fut tiré,
et à la mort fut mené, et le soir fut immolé
et la nuit inhumé.
C'est lui qui sur le bois ne fut point broyé,
en terre ne se corrompt pas,
d'entre les morts ressuscita et ressuscita l'homme
du fond de la tombe
jusqu'au plus haut des cieux.
Méliton, évêque de Sardes (Asie Mineure), mort vers 190.*

La mort de Jésus

189 Jésus sait bien qu'il monte vers sa mort (cf. [Mc 10,32-34](#)). Cette mort, il ne la subit pas comme une fatalité. Il l'accepte en toute liberté et lui donne sens. Il en fait le don de sa vie (cf. [Jn 15,13](#)).

Le dernier repas

190 C'est au cours du dernier repas partagé avec ses disciples qu'il révèle le sens de sa mort. Il prend le pain et le vin et leur dit: "Ceci est mon corps, donné pour vous. Faites cela en mémoire de moi. (...) Cette coupe est la nouvelle Alliance établie par mon sang. Chaque fois que vous en boirez, faites cela en mémoire de moi" ([1Co 11,24-25](#)).

Son corps et son sang signifient la totalité de sa personne, donnée aux siens sous une double

forme: d'une part, l'institution de l'eucharistie; d'autre part, son corps livré et son sang versé sur la croix pour le pardon des péchés. Les deux dons sont liés au point de n'en faire qu'un seul. L'eucharistie exprime le sens même que Jésus a voulu donner à sa mort: il donne sa vie pour que nous ayons la Vie. Mais ce don de sa vie que Jésus a réalisé sur la croix, ce don plénier de l'amour divin, il nous est effectivement communiqué dans eucharistie. A chaque fois que nous mangeons ce pain et que nous buvons à cette coupe (cf. [1Co 11,25](#)), nous recevons en nourriture de vie celui qui a accompli sa Pâque, celui qui a été "livré pour nos fautes et [qui est] ressuscité pour notre justification!" ([Rm 4,25](#)). Par la célébration de l'eucharistie, le mystère de sa croix et de sa résurrection restera perpétuellement présent et agissant dans la vie des croyants. A la Cène, Jésus scelle l'identité entre son enseigne la manifestation suprême sera la croix.

191 C'est aussi au cours de ce dernier repas que Jésus lave les pieds de ses disciples (cf. [Jn 13,1-15](#)). Selon Saint Jean, qui nous rapporte la scène? ce geste d'humble service est une annonce prophétique de ce que Jésus va faire sur la croix. Par le baptême de sa passion et de sa mort, il va rendre aux hommes le service suprême: les laver, les purifier par son sang, pour qu'ils "aient part" (cf. [Jn 13,8](#)) avec lui. Mais en accomplissant ce geste, Jésus nous donne aussi un exemple, afin que nous fassions, nous aussi, comme il a fait pour nous (cf. [Jn 13,15](#)). Ceux qui reçoivent l'eucharistie sont appelés à l'amour et au service fraternel, jusqu'à donner leur vie pour leurs frères.

Le sacrifice de Jésus

192 Jésus parle de sa mort comme d'un sacrifice, et en fait une Alliance nouvelle par rapport à la première Alliance. Sa mort sera un sacrifice d'obéissance et d'amour. Ce sacrifice, c'est l'accueil total par Jésus de l'amour du Père: au coeur même de ce qui peut, le plus, éloigner l'homme de Dieu (la souffrance et l'approche de la mort), Jésus sait que le Père l'aime et il reçoit cet amour comme l'appui d'une confiance que rien n'ébranlera. Ce sacrifice, c'est le don total de lui-même au Père, pour ses frères, dans l'accomplissement jusqu'au bout du double commandement qui résume la Loi et les Prophètes: aimer Dieu et son prochain. Toute la vie de Jésus a été une existence pour le Père et pour ses frères. De même, sa mort est une mort "pour la multitude" ([Mc 14,24](#)) selon ce qui avait été annoncé (cf. [Is 53,11-12](#)), c'est-à-dire pour tous, "pour nous". Ce "pour nous" est inscrit dans toute l'attitude de Jésus: il deviendra la base de la réflexion de l'Écriture et de l'Église sur la Rédemption.

Accueil total et don total, le sacrifice de Jésus est la manifestation suprême de son amour pour le Père. Il s'y révèle vraiment comme le Fils, qui est en relation avec le Père dans l'unité d'un même Esprit: "Poussé par l'Esprit éternel, Jésus s'est offert lui-même à Dieu comme une victime sans tache" ([He 9,14](#)).

Par ce sacrifice, Jésus révèle le sens du sacrifice chrétien, qui met en oeuvre notre passage (Pâque) en Dieu dans la communion fraternelle, à quelque prix que ce soit, fût-ce au prix de la souffrance et de la mort.

L'agonie de Jésus

193 Après ce dernier repas Jésus entre en agonie, c'est-à-dire en une lutte intérieure entre le désir de ne pas être livré à la "domination des ténèbres" ([Lc 22,53](#)), d'échapper à la mort sanglante qui s'annonce, et celui d'accomplir jusqu'au bout la volonté du Père et la mission reçue. Jésus avoue qu'il est "triste à en mourir" ([Mt 26,38](#)), il demande alors l'aide de la

présence et de la prière de trois des siens. Ceux qui avaient été les témoins de sa transfiguration deviennent aujourd'hui les témoins de sa défiguration. En cette scène douloureuse de combat et de tentation, en cette heure d'angoisse, Jésus partage la détresse de tout homme devant la mort.

Ainsi, nous parlons "d'agonie" pour désigner les heures douloureuses de souffrance physique et morale qui précèdent immédiatement la mort.

Gethsémani est surtout à comprendre dans la perspective de ce qui est l'enjeu même de la passion: le salut de l'humanité. L'agonie de Jésus révèle à la fois sa souffrance devant le refus opposé par l'homme à l'Alliance que Dieu lui offre, et son union avec le Père dans sa volonté de racheter le monde.

A la différence de ses disciples, qui ne peuvent s'empêcher dormir, Jésus donne l'exemple d'une prière incessante, répétant mêmes paroles: "Mon Père, si cette coupe ne peut passer sans que je la boive, que ta volonté soit faite" ([Mt 26,42](#)).

Livré aux mains des pécheurs

194 Jésus est alors arrêté sur les indications du traître Judas. Il comparaître dans un double procès: juif d'abord, au cours duquel Sanhédrin, le Grand Conseil, présidé par Caïphe, l'accuse formellement de blasphème, pour avoir répondu "Vous dites bien, je le suis" à la question "Tu es donc le Fils de Dieu?"; puis romain, avec la comparution devant Pilate, le gouverneur de la province, qui seul a le droit de condamner à mort et de faire exécuter la sentence. ce double "procès", qui n'est pas sans rappeler le thème du "procès" entre Dieu et son peuple dans l'Ancien Testament (cf. [Os 4,1](#)), les évangélistes, dont les récits de la passion sont d'une discrétion toute de pudeur, montrent que la mort de Jésus est le fait des hommes, de tous les hommes, qui se sont unis dans la même complicité pécheresse pour mettre Jésus à mort. Jésus est le juste la vie et le témoignage étaient devenus insupportables à leurs yeux. Il est l'Innocent condamné.

"Encore que des autorités juives, avec leurs partisans, aient poussé à la mort du Christ, ce qui a été commis durant sa passion ne peut être imputé ni indistinctement à tous les juifs vivant alors, ni aux juifs de notre temps. S'il est vrai que l'Église est le nouveau peuple de Dieu, les juifs ne doivent pas, pour autant, être présentés comme réprouvés par Dieu ni maudits, comme si cela découlait de la Sainte Écriture.(...) D'ailleurs, comme l'Église l'a toujours tenu et comme elle le tient, le Christ, en vertu de son immense amour, s'est soumis volontairement à la passion et à la mort à cause des péchés de tous les hommes et pour que tous les hommes obtiennent le salut" ([NAE 4](#)).

195 Pourquoi donc Jésus est-il mort sur la croix? Il faut distinguer deux sens à ce "pourquoi". A cause de quoi ou de qui? A cause des hommes pécheurs qui ont condamné Jésus à mort. C'est d'ailleurs ce que dit Pierre dans le discours de la Pentecôte: "Ce même Jésus que vous avez crucifié, Dieu a fait de lui le Seigneur et le Christ" ([Ac 2,36](#)). En vue de quoi? Pour que Jésus accomplisse sa mission de salut, de réconciliation des hommes avec Dieu et pour leur donner la vie éternelle: "Hérode et Ponce Pilate, avec les païens et le peuple d'Israël, ont accompli tout ce que tu avais décidé d'avance, dans ta puissance et ta sagesse" ([Ac 4,27-28](#)). Ainsi s'expriment dans leur prière les apôtres et les premiers chrétiens!

196 La foi peut scruter les données historiques de la mort de Jésus, transmises fidèlement par les évangiles, afin de mieux comprendre le sens de la Rédemption. On voit alors à l'oeuvre, simultanément, et la liberté des hommes, dont le péché va jusqu'à mettre à mort l'innocent, et la liberté souveraine de Jésus qui s'engage à l'intérieur même des fruits amers

du péché pour y faire triompher l'amour: "Celui qui n'a pas connu le péché, Dieu l'a pour nous identifié au péché des hommes, afin que, grâce à lui, nous soyons identifiés à la justice de Dieu" ([2Co 5,21](#)).

La mise à mort de Jésus est bien le "jugement", au sens où l'évangile selon Saint Jean en parle: dans le meurtre de l'innocent par excellence (comme par la suite, avec la mise à mort des martyrs, à commencer par Étienne), paraît en pleine lumière la manière dont le péché mène à la mort. L'attitude et la parole de Jésus affirment l'amour du Père pour tous et l'étendue de sa miséricorde. Mais cela choque ceux qui ne voient pas comment, en aimant comme le Père aime, aussi bien le pécheur, la femme perdue, l'étranger, l'exclu que le juste, Jésus accomplit la Loi et le culte en esprit et en vérité.

Non seulement Jésus est jugé et condamné par les autorités religieuses et politiques, après avoir été trahi par Judas, mais il est bafoué et torturé par les soldats, hué à mort par la foule qui lui préfère Barabbas, délaissé par les siens et renié par Pierre, le premier de ses disciples. Abandonné à sa solitude, il fait l'expérience de l'échec et de la contradiction totale.

Ainsi l'oeuvre de mort est le fait des hommes; l'oeuvre de vie est le fait de Dieu. Seulement le dessein d'amour de Dieu (cf. [1Jn 4,10](#)) a fait servir cette mort à la réconciliation et au salut de ceux-là mêmes qui l'ont infligée. Il "fallait" que Jésus, pour accomplir sa mission, accepte de se livrer aux mains des pécheurs.

Le langage anthropomorphique de l'Écriture, qui exprime le dessein de Dieu, ne doit pas conduire à penser que ceux qui ont livré Jésus ont été seulement les exécutants passifs et irresponsables d'un scénario écrit d'avance. Le plan de Dieu s'est réalisé dans l'histoire, cette histoire que fait la liberté des hommes.

Jésus en croix

197 Jésus est condamné à subir la mort en croix, supplice des esclaves et des criminels de droit commun. Supplice infamant, en même temps qu'atroce. Sur la croix, il prononce quelques paroles, rapportées par l'un ou l'autre des récits évangéliques, mais dont il faut tenir ensemble le sens. Ainsi les paroles de détresse, en particulier le "mon Dieu, mon Dieu, pourquoi m'as-tu abandonné?" ([Mt 27,46](#) [Mc 15,34](#)). Ce grand cri, que la tradition juive applique au Juste souffrant, est l'expression de l'abîme où peut descendre l'homme qui se sent abandonné de Dieu, mais il est aussi une prière confiante, dans la mesure où Jésus reprend ici la première phrase du psaume 21, dont la seconde partie est une proclamation d'espérance au fond même du malheur, un abandon filial.

La parole de Jésus en croix a été, à travers toute la Tradition de l'Église, la consolation de ceux qui souffrent de toutes les formes humaines de détresse et d'injustice, aux limites d'une espérance possible. Il n'y a pas de détresse, ni d'abandon humain que Jésus ne soit venu rejoindre sur la croix. En lui, Dieu est vraiment avec nous, partageant chacune des souffrances humaines. En lui, l'incessant cri de détresse de l'humanité monte vers Dieu. Cependant, la souffrance de Jésus est un abîme dont aucun être humain n'a sondé toute la profondeur: il est "l'Agneau de Dieu qui porte le péché du monde" ([Jn 1,29](#)).

Le dernier souffle de Jésus s'accompagne à nouveau d'un grand cri, manifestant qu'il donne librement sa vie, qu'on ne la lui arrache pas (cf. [Jn 10,18](#)) et le centurion romain, qui sait comment meurent d'épuisement et d'étouffement les crucifiés, comprend et peut s'écrier: "Vraiment, cet homme était le Fils de Dieu!" ([Mc 15,39](#)).

198 Saint Luc et Saint Jean donnent à la mort de Jésus un éclairage complémentaire. Chez

Luc, Jésus pardonne à ses bourreaux (cf. [Lc 23,34](#)), promet le paradis "aujourd'hui" au malfaiteur repentant (23,43), et sa dernière parole est un mot d'abandon confiant en entre les mains du Père: "Père, entre tes mains je remets mon esprit" (23,46). Jean, de son côté, nous rapporte l'émouvante parole de Jésus à sa mère et au disciple qu'il aimait: "Femme, voici ton fils. (...) Voici ta mère" ([Jn 19,26-27](#)). Et il remet l'esprit, après avoir dit: "Tout est accompli" ([Jn 19,30](#)).

Jésus a manifesté sur la croix une confiance filiale absolue envers le Père, ainsi qu'un amour infini pour tous, les ennemis comme les êtres les plus chers dans une détresse et un abandon que nous avons peine à imaginer.

199 "Scandale et folie"... "Puissance et sagesse"

"Nous, nous proclamons un Messie crucifié, scandale pour les Juifs, folie pour les peuples païens. Mais pour ceux que Dieu appelle, qu'ils soient Juifs ou Grecs, ce Messie est puissance de Dieu et sagesse de Dieu" ([1Co 1,23-24](#)). Cette parole de Paul rappelle le mouvement de conversion qui est sans cesse à réaliser pour reconnaître le Sauveur en un homme crucifié. La croix a été, est et restera toujours un scandale et une folie. Et pourtant "la folie de Dieu est plus sage que l'homme, et la faiblesse de Dieu est plus forte que l'homme" ([1Co 1,25](#)).

Pour demeurer au pied de la croix, il faudra toujours une conversion du regard: "Ils lèveront les yeux vers celui qu'ils ont transpercé" ([Jn 19,37](#)).

Une telle mort n'inspire pas seulement le respect, elle révèle l'être de Jésus, son lien filial au Père. Car, assumée en toute liberté, par amour et par obéissance à la mission reçue du Père, elle est révélation de la gloire de Dieu lui-même. Elle est le témoignage ultime et inépuisable que "Dieu a tant aimé le monde qu'il a donné son Fils unique, pour que tout homme qui croit en lui ne périsse pas" ([Jn 3,16](#)). L'évangile selon Saint Jean invite déjà à cette contemplation, par sa manière de relier élévation de Jésus sur la croix et élévation glorieuse de Jésus ressuscité. "Quand j'aurai été élevé de terre, j'attirerai à moi tous les hommes" ([Jn 12,32](#)). Jésus, couronné d'épines, règne en vérité sur le bois de la croix. La blessure du côté ouvert, d'où il sort du sang et de l'eau, exprime toute la fécondité de cette mort pour l'Église (cf. [Jn 19,31-37](#)).

La descente aux enfers

200 Après sa mort Jésus a été mis au tombeau, c'est-à-dire caché dans le sein de la terre, signe qu'il est vraiment mort. Selon la tradition juive, l'homme, après la mort, descendait aux enfers, au shéol, lieu symboliquement placé sous la terre, là où les morts dépourvus de corps menaient une ombre de vie, exclus de la présence de Dieu. Le Nouveau Testament nous dit que Jésus "est allé proclamer son message à ceux qui étaient prisonniers de la mort" ([1P 3,19](#) cf. [Ep 4,9-10](#)).

Ces données du Nouveau Testament, qui s'expriment à travers une représentation du monde largement marquée par son époque, sont à l'origine d'un article du Credo "Il est descendu aux enfers". L'affirmation comporte un double aspect. D'une part, Jésus est descendu dans le royaume de la mort, avec tout ce que celle-ci comporte d'obscurité et d'opacité. Il est allé au cœur de notre impuissance et en a brisé les sceaux. D'autre part, la descente de Jésus dans les enfers signe sa victoire sur cette mort et sur les puissances du mal qui, depuis les origines, régnaient sur l'humanité. Il a vaincu les enfers en rachetant l'humanité qui l'a précédé dans l'histoire. Les premiers chrétiens se sont demandé: pourquoi le Christ est-il venu si tard et comment a-t-il pu racheter l'immense foule des hommes venus avant lui!? La

descente aux enfers de Jésus dit la dimension universelle de ce qu'il a accompli: toutes les Générations sont rachetées par sa mort.

La résurrection de Jésus

"L'Évangile" de Paul

201 La résurrection de Jésus est le fondement et l'objet par excellence de la foi et de l'espérance chrétiennes. "Si le Christ n'est pas ressuscité, déclare Saint Paul, notre message est sans objet, et votre foi est sans objet" ([1Co 15,14](#)). Les chrétiens sont chargés, à la suite des apôtres, d'annoncer au monde cette "bonne nouvelle" "Christ est ressuscité!"

Lorsque Paul veut "rappeler" aux Corinthiens la "Bonne Nouvelle" qu'il leur a annoncée et par laquelle ils seront "sauvés" (cf. [1Co 15,1-2](#)), il leur dit: "je vous ai transmis ceci, que j'ai moi-même reçu: le Christ est mort pour nos péchés conformément aux Écritures, et il a été mis au tombeau; il est ressuscité le troisième jour conformément aux Écritures, et il est apparu à Pierre, puis aux Douze; ensuite il est apparu à plus de cinq cents frères à la fois - la plupart sont encore vivants, et quelques-uns sont morts -, ensuite il est apparu à Jacques, puis à tous les apôtres. Et, en tout dernier lieu, il est même apparu à l'avorton que je suis" ([1Co 15,3-8](#)).

202 Dans cette profession de foi, que Paul a lui-même reçue de la tradition antérieure, se trouvent d'emblée les affirmations majeures du Nouveau Testament sur la résurrection du Christ.

Avant la mention de la résurrection, il y a celle de la mort et de la mise au tombeau: Jésus est réellement mort. Cette mort est une mort "pour nos péchés". Victoire sur la mort, la Résurrection sera victoire sur le péché et réconciliation de l'homme avec Dieu pour qu'il retrouve la vie.

Quant à la résurrection elle-même, elle fait l'objet de plusieurs affirmations. D'abord le fait: Jésus, mort, s'est "levé" d'entre les morts. C'est arrivé le "troisième jour": cette expression, de valeur chronologique, est aussi à comprendre en fonction de l'accomplissement des prophéties (cf. [Os 6,1-2](#) [Mt 12,40](#) et le signe de Jonas; [Mt 26,61](#) [Mc 15,29](#) [Jn 2,19-20](#) et le signe du Temple). Cette résurrection le troisième jour s'est accomplie "conformément aux Écritures": la résurrection de Jésus est située dans l'économie du salut, et les Écritures trouvent leur sens dans l'événement de la résurrection. Paul fait ensuite appel aux témoins.

Le tombeau vide

203 Personne n'a assisté à la résurrection de Jésus. Celle-ci a d'abord été annoncée par un messenger de Dieu, un ange (ou deux anges, selon Luc). Devant la pierre roulée du tombeau, "Vous, soyez sans crainte! déclare-t-il. je sais que vous cherchez Jésus le Crucifié. Il n'est pas ici, car il est ressuscité, comme il l'avait dit. Venez voir l'endroit où il reposait. Puis, vite, allez dire à ses disciples: Il est ressuscité d'entre les morts; il vous précède en Galilée: là vous le verrez!" ([Mt 28,5-7](#)).

Ces paroles de l'ange s'adressent aux femmes qui étaient présentes lorsque le corps de Jésus avait été mis au tombeau (cf. [Mt 27,61](#) [Mc 15,47](#)). Le premier jour de la semaine, ce sont elles qui viennent, les premières, à la tombe et la trouvent vide; ce sont elles qui, les

premières, reçoivent l'annonce de la résurrection. Elles ne font pas partie, par la suite, des témoins officiels, au même titre que les apôtres, mais c'est d'elles que ceux-ci ont reçu le premier message.

204 Le tombeau vide, découvert par les femmes, par Pierre et le disciple que Jésus aimait, est un signe, en soi négatif, de la résurrection. Les évangiles le savent. Ils évoquent l'interprétation des grands prêtres, qui chercheront à le faire passer pour le résultat une supercherie des disciples, qui auraient, de nuit, fait disparaître le corps. Aussi ce signe du tombeau vide ne doit-il pas être paré de l'ensemble du témoignage, et en particulier du récit des apparitions.

Il n'en est pas moins un signe essentiel de l'événement de résurrection. Par sa disparition inexplicable du tombeau, le corps de Jésus manifeste qu'il a échappé à l'ordre des phénomènes, tel que nous l'expérimentons, et à la loi universelle de la corruption. L'ordre du monde, dont nous avons l'expérience, connaît ici une rupture. Le corps de Jésus est déjà le lieu du grand retournement qui sera celui de tout l'univers à la fin des temps. Le tombeau vide témoigne de la continuité entre le corps mortel de Jésus et son corps glorieux, malgré la discontinuité radicale de ces deux états.

Les apparitions du Ressuscité

205 Si personne n'a assisté à la sortie du tombeau, Jésus ressuscité s'est donné à voir "aux témoins que Dieu avait choisis d'avance", comme le déclarera Pierre chez Corneille, "à nous qui avons mangé et bu avec lui après sa résurrection d'entre les morts" ([Ac 10,41](#)).

Les disciples de Jésus n'ont cessé d'attester avec force et persévérance, et même au péril de leur vie, avoir vu Jésus vivant. "Il a été vu", ou encore, comme on peut aussi traduire "il s'est donné à voir" ([1Co 15,5-7](#)). Telle est la manière dont cette expérience, avec sa dimension sensible, est généralement exprimée. On ne peut suspecter la sincérité des témoins. Pour autant, il faut se garder de réduire cette "vision" à une vision ordinaire. En effet, si l'expérience sensible des disciples atteste bien la réalité corporelle du Ressuscité (cf. [Lc 24,36-43](#) [Jn 20,24-27](#)), elle manifeste également que le corps du Christ ressuscité ne se laisse plus enclore dans les limites du monde physique où pourtant très réellement il se montre. Il n'est pas arrêté par les portes closes de la peur (cf. [Jn 20,19](#) [Jn 20,26](#)), pas plus qu'il n'est resté emprisonné par la pierre du tombeau. Il peut se laisser toucher par Thomas (cf. [Jn 20,27](#)), mais il refuse qu'on mette les mains sur lui. Il se fait reconnaître par Madeleine en l'appelant par son nom, mais il lui interdit de le toucher, en voulant le retenir ([Jn 20,16-17](#)).

206 La résurrection de Jésus n'est pas un retour à son mode de vie antérieur, le nôtre, établi sous la loi de la mort. A cet égard la résurrection de Jésus diffère radicalement d'une résurrection provisoire, comme celle de Lazare ou de telle ou telle autre accomplie par Jésus (cf. Saint Thomas d'Aquin, Somme théologique *III* 53,3). "Ressuscité d'entre les morts, le Christ ne meurt plus; sur lui la mort n'a plus aucun pouvoir" ([Rm 6,9](#)).

Ainsi est-ce toujours sur une initiative gratuite de sa part que Jésus rend son corps, au-delà de la mort, visible à des hommes et des femmes qui ne sont pas ressuscités. Les récits d'apparitions insistent fortement sur l'originalité absolue de la présence de Jésus. Il se rend présent et il disparaît selon un mode nouveau, autre que ses modes anciens de rencontre, et pourtant c'est bien lui! De telle sorte que ses disciples pourront attester pour la suite des générations l'identité entre le Crucifié et le Ressuscité.

On retrouve dans les récits d'apparitions un certain nombre d'éléments communs: Jésus se

rend d'abord présent sans être reconnu. Il provoque soit l'étonnement, soit la crainte. Puis Jésus parle pour se faire reconnaître, donnant, par exemple, une leçon sur les Écritures (cf. Lc 24,27.44-47) afin de montrer que ce qui a été annoncé par la Loi, les Prophètes et les Psaumes, s'est accompli en lui; ou bien, il se fait reconnaître par un geste qui lui est propre: fraction du pain (cf. [Lc 24,30-31](#)) ou pêche miraculeuse (cf. [Jn 21,1-14](#)); ou encore, il fait identifier son corps crucifié (cf. [Lc 24,39-43](#) [Jn 20,27-29](#)). Jésus veut ainsi montrer qu'à travers la nouveauté radicale de son statut de Ressuscité il demeure le même. Le Ressuscité est toujours le Crucifié! Ranimée! et éclairée par Jésus, la foi des apôtres renaît et leur permet de le reconnaître. Il s'agit bien d'une reconnaissance, puisque Jésus ne se manifeste qu'à ceux qui l'ont déjà connu au temps de son ministère public. Plusieurs récits, enfin, comportent un envoi en mission.

Catéchisme France 178

Section 2

Quelques principes relatifs à la promotion culturelle

Foi et culture

57 Les chrétiens, en marche vers la cité céleste, doivent rechercher et goûter les choses d'en-haut(2), mais cela pourtant, loin de la diminuer, accroît plutôt la gravité de l'obligation qui est la leur de travailler avec tous les hommes à la construction d'un monde plus humain. Et, de fait, le mystère de la foi chrétienne leur fournit des stimulants et des soutiens inappréciables: ils leur permettent de s'adonner avec plus d'élan à cette tâche et surtout de découvrir l'entière" signification des activités capables de donner à la culture sa place éminente dans la vocation intégrale de l'homme.

En effet, lorsqu'il cultive la terre de ses mains ou avec l'aide de moyens techniques, pour qu'elle produise des fruits et devienne une demeure digne de toute la famille humaine, et lorsqu'il prend part consciemment à la vie des groupes sociaux, l'homme réalise le plan de Dieu, manifesté au commencement des temps, de dominer la terre (3) et d'achever la création, et il se cultive lui-même. En même temps, il obéit au grand commandement du Christ de se dépenser au service de ses frères.

En outre, en s'appliquant aux diverses disciplines, philosophie, histoire, mathématiques, sciences naturelles, et en cultivant les arts, l'homme peut grandement contribuer à ouvrir la famille humaine aux plus nobles valeurs du vrai, du bien et du beau, et à une vue des choses ayant valeur universelle: il reçoit ainsi des clartés nouvelles de cette admirable Sagesse qui depuis toujours était auprès de Dieu, disposant toutes choses avec lui, jouant sur le globe de la terre et trouvant ses délices parmi les enfants des hommes (4).

Par le fait même, l'esprit humain, moins esclave des choses, peut plus facilement s'élever à l'adoration et à la contemplation du Créateur. Bien plus, il est préparé à reconnaître, sous l'impulsion de la grâce, le Verbe de Dieu qui, avant de se faire chair pour tout sauver et récapituler en lui, "était déjà dans le monde" comme la "vraie lumière qui éclaire tout homme" ([Jn 1,9-10](#)).

Certes, le progrès actuel des sciences et des techniques qui, en vertu de leur méthode, ne sauraient parvenir jusqu'aux profondeurs de la réalité, peut avantager un certain phénoménisme et un certain agnosticisme, lorsque les méthodes de recherche propres à ces disciplines sont prises, à tort, comme règle suprême pour la découverte de toute vérité. Et même on peut craindre que l'homme se fiant trop aux découvertes actuelles, en vienne à penser qu'il se suffit à lui-même et qu'il n'a plus à chercher de valeurs plus hautes.

Cependant ces conséquences fâcheuses ne découlent pas nécessairement de la culture moderne et de doivent pas nous exposer à la tentation de méconnaître ses valeurs positives. Parmi celles-ci, il convient de signaler: le goût des sciences et la fidélité sans défaillance à la vérité dans les recherches scientifiques, la nécessité de travailler en équipe dans des groupes

spécialisés, le sens de la solidarité internationale, la conscience de plus en plus nette de la responsabilité que les savants ont d'aider et même de protéger les hommes, la volonté de procurer à tous les conditions de vie plus favorables, à ceux-là surtout qui sont privés de responsabilité ou qui souffrent d'indigence culturelle. Dans toutes ces valeurs, l'accueil du message évangélique pourra trouver une sorte de préparation, et la charité divine de celui qui est venu pour sauver le monde la fera aboutir.

Notes:

(2) cf. [Col 3,1-2](#)

(3) cf. [Gn 1,28](#)

(4) cf. [Pr 8,30-31](#)

(5) cf. St Irénée, adv. Haer.III, 11,8: Sagnard, Sources chr. p.200; cf. ib. 16,6. pp. 290-292; 21, 10-22: pp. 370-372; 22, 3: p. 378, etc.

Nombreux rapports entre la Bonne Nouvelle du Christ

et la culture

58 Entre le message de salut et la culture, il y a de multiples liens. Car Dieu, en se révélant à son peuple jusqu'à sa pleine manifestation dans son Fils incarné, a parlé selon des types de culture propres à chaque époque.

De la même façon, l'Eglise, qui a connu au cours des temps des conditions d'existence variées, a utilisé les ressources des diverses cultures pour répandre et exposer par sa prédication le message du Christ à toutes les nations, pour mieux le découvrir et mieux l'approfondir, pour l'exprimer plus parfaitement dans la célébration liturgique comme dans la vie multiforme de la communauté des fidèles.

Mais en même temps, l'Eglise, envoyée à tous les peuples de tous les temps et de tous les lieux, n'est liée d'une manière exclusive et indissoluble à aucune race ou nation, à aucun genre de vie particulier, à aucune coutume ancienne ou récente. Constamment fidèle à sa propre tradition et tout à la fois consciente de l'universalité de sa mission, elle peut entrer en communion avec les diverses civilisations: d'où l'enrichissement qui en résulte pour elle-même et pour les différentes cultures.

La Bonne Nouvelle du Christ rénove constamment la vie et la culture de l'homme déchu; elle combat et écarte les erreurs et les maux qui proviennent de la séduction permanente du péché. Elle ne cesse de purifier et d'élever la moralité des peuples. Par les richesses d'en-haut, elle féconde comme de l'intérieur les qualités spirituelles et les dons propres à chaque peuple et à chaque âge, elle les fortifie, les parfait et les restaure dans le Christ (6). Ainsi l'Eglise, en remplissant sa propre mission (7), concourt déjà, par là même, à l'oeuvre civilisatrice et elle y pousse; son action, même liturgique, contribue à former la liberté intérieure de l'homme.

Notes:

(6) cf. [Ep 1,10](#)

(7) cf. verba Pie XI ad P. M.D. Roland-Gosselin: Semaines sociales de France, Versailles, 1936, pp. 461-462.

Réaliser l'harmonie des différentes valeurs au

sein des cultures

59 Pour les raisons que l'on vient de dire, l'Eglise rappelle à tous que la culture doit être subordonnée au développement intégral de la personne, au bien de la communauté et à celui du genre humain tout entier. Aussi convient-il de cultiver l'esprit en vue de développer les puissances d'admiration, de contemplation, d'aboutir à la formation d'un jugement personnel et d'élever le sens religieux, moral et social.

La culture, en effet, puisqu'elle découle immédiatement du caractère raisonnable et social de l'homme, a sans cesse besoin d'une juste liberté pour s'épanouir et d'une légitime autonomie d'action, en conformité avec ses propres principes. Elle a donc droit au respect et jouit d'une certaine inviolabilité, à condition, évidemment, de sauvegarder les droits de la personne et de la société, particulière ou universelle, dans les limites du bien commun.

Ce saint Synode, reprenant à son compte l'enseignement du premier Concile du Vatican, déclare qu'il existe "deux ordres de savoir" distincts, celui de la foi et celui de la raison, et que l'Eglise ne s'oppose certes pas à ce que "les arts et les disciplines humaines jouissent de leurs propres principes et de leur méthode en leurs domaines respectifs"; c'est pourquoi, "reconnaissant cette juste liberté", l'Eglise affirme l'autonomie légitime de la culture et particulièrement celle des sciences (8).

Tout ceci exige que, l'ordre moral et l'intérêt commun étant saufs, l'homme puisse librement chercher la vérité, faire connaître et divulguer ses opinions et s'adonne aux arts de son choix. Cela demande enfin qu'il soit informé impartialement des événements de la vie publique (9).

Quant aux pouvoirs publics, il leur revient, non pas de déterminer le caractère propre de la civilisation, mais d'établir les conditions et de prendre les moyens susceptibles de favoriser la vie culturelle au bénéfice de tous, sans oublier les éléments minoritaires présents dans une nation (10). Voilà pourquoi il faut éviter à tout prix que la culture, détournée de sa propre fin, soit asservie aux pouvoirs politiques et économiques.

Notes:

(8) Conc. Vat. I, Const. DOG. De fide cath. cap. IV: Denz. 1795, 1799 ([DS 3015-3019](#)). cf. Pie XI, Encyc. Quad. Anno: AAS 23 (1931), p. 190.

(9) cf. XXIII, encyc. Pacem in terris: AAS 55 (1963), p. 260.

(10) cf. XXIII, encyc. Pacem in terris: AAS 55 (1963), p. 283. Pie XII, nuntius radioph. 24.12.41: AAS 34 (1942), pp. 16-17.

Section 3

Quelques devoirs plus urgents des chrétiens

par rapport à la culture

La reconnaissance du droit de tous à la culture

et sa réalisation pratique

60 Puisqu'on a maintenant la possibilité de délivrer la plupart des hommes du fléau de l'ignorance, il est un devoir qui convient au plus haut point à notre temps, surtout pour les chrétiens: celui de travailler avec acharnement à ce que, tant en matière économique qu'en matière politique, tant au plan national qu'au plan international, des décisions fondamentales soient prises de nature à faire reconnaître partout et par tous, en harmonie avec la dignité de la personne humaine, sans distinction de race, de sexe, de nation, de religion ou de condition sociale, le droit à la culture et d'assurer sa réalisation. Il faut donc procurer à chacun une quantité suffisante de biens culturels, surtout ceux qui constituent la culture dite "de base", pour qu'un très grand nombre ne soient pas empêchés, par l'analphabétisme et le manque d'initiative, de coopérer de manière vraiment humaine au bien commun.

En conséquence, il faut tendre à donner à ceux qui en sont capables la possibilité de poursuivre des études supérieures; et de telle façon que, dans la mesure du possible, ils occupent des fonctions, jouent un rôle et rendent des services dans la vie sociale qui correspondent soit à leurs aptitudes, soit à la compétence qu'ils auront acquise (11). Ainsi tout homme comme les groupes sociaux de chaque peuple pourront atteindre leur plein épanouissement culturel, conformément à leurs dons et à leurs traditions.

Il faut en outre tout faire pour que chacun prenne conscience et du droit et du devoir qu'il a de se cultiver, non moins que de l'obligation qui lui incombe d'aider les autres à le faire. Il existe en effet, ici ou là, des conditions de vie et de travail qui contrarient les efforts des hommes vers la culture et qui en détruisent chez eux le goût. Ceci vaut à un titre spécial pour les agriculteurs et les ouvriers, auxquels il faut assurer des conditions de travail telles qu'elles ne les empêchent pas de se cultiver, mais bien plutôt les y poussent. Les femmes travaillent à présent dans presque tous les secteurs d'activité; il convient cependant qu'elles puissent pleinement jouer leur rôle selon leurs aptitudes propres. Ce sera le devoir de tous de reconnaître la participation spécifique et nécessaire des femmes à la vie culturelle et de la promouvoir.

Notes:

(11) cf. XXIII, encyc. *Pacem in terris*: AAS 55 (1963), p. 260.

Formation à une culture intégrale

61 De nos jours, plus que par le passé, la difficulté est grande d'opérer la synthèse entre les différentes disciplines et branches du savoir. En effet, tandis que s'accroissent la masse et la diversité des éléments culturels, dans le même temps s'amenuise la faculté pour chaque homme de les percevoir et de les harmoniser entre eux, si bien que l'image de "l'homme universel" s'évanouit de plus en plus. Cependant continue de s'imposer à chaque homme le devoir de sauvegarder l'intégralité de sa personnalité, en qui prédominent les valeurs d'intelligence, de volonté, de conscience et de fraternité, valeurs qui ont toutes leur fondement en Dieu Créateur et qui ont été guéries et élevées d'une manière admirable dans le Christ.

La famille est au premier chef comme la mère nourricière de cette éducation: en elle, les enfants, enveloppés d'amour, découvrent plus aisément la hiérarchie des valeurs, tandis que des éléments d'une culture éprouvée s'impriment d'une manière presque inconsciente dans l'esprit des adolescents, au fur et à mesure qu'ils grandissent.

Pour cette même éducation, les sociétés actuelles disposent, en particulier grâce à la diffusion croissante des livres et aux nouveaux moyens de communication culturelle et sociale, de ressources opportunes qui peuvent faciliter l'universalité de la culture. En effet, avec la diminution plus ou moins généralisée du temps de travail, les occasions de se cultiver se

multiplient pour la plupart des hommes. Que les loisirs soient bien employés, pour se détendre et pour fortifier la santé de l'esprit et du corps: en se livrant à des activités libres et à des études désintéressées; à l'occasion de voyages en d'autres régions (tourisme) qui affinent l'intelligence et qui, de surcroît, enrichissent chacun par la connaissance de l'autre; également par des exercices physiques et des activités sportives qui aident à conserver un bon équilibre psychique, individuellement et aussi collectivement, et à établir des relations fraternelles entre les hommes de toutes conditions, de toutes nations ou de races différentes. Que les chrétiens collaborent donc aux manifestations et aux actions culturelles collectives qui sont de leur temps, qu'ils les humanisent et les imprègnent d'esprit chrétien.

Cependant tous ces avantages ne sauraient parvenir à réaliser l'éducation culturelle intégrale de l'homme si, en même temps, on néglige de s'interroger sur la signification profonde de la culture et de la science pour la personne humaine.

Harmonie entre culture et christianisme

62 Bien que l'Eglise ait largement contribué au progrès de la culture, l'expérience montre toutefois que, pour des raisons contingentes, il n'est pas toujours facile de réaliser l'harmonie entre la culture et le christianisme.

Ces difficultés ne portent pas nécessairement préjudice à la vitalité de la foi, et même elles peuvent inciter à une plus exacte et plus profonde intelligence de celle-ci. En effet, les plus récentes recherches et découvertes des sciences, ainsi que celles de l'histoire et de la philosophie, soulèvent de nouvelles questions qui comportent des conséquences pour la vie même, et exigent de nouvelles recherches de la part des théologiens eux-mêmes. Dès lors, tout en respectant les méthodes et les règles propres aux sciences théologiques, ils sont donc invités à chercher sans cesse la manière la plus apte de communiquer la doctrine aux hommes de leur temps: car autre chose est le dépôt même ou les vérités de la foi, autre chose la façon selon laquelle ces vérités sont exprimées à condition toutefois d'en sauvegarder le sens et la signification (12). Que, dans la pastorale, on ait une connaissance suffisante non seulement des principes de la théologie, mais aussi des découvertes scientifiques profanes, notamment de la psychologie et de la sociologie, et qu'on en fasse usage: de la sorte, les fidèles à leur tour seront amenés à une plus grande pureté et maturité dans leur vie de foi.

A leur manière aussi, la littérature et les arts ont une grande importance pour la vie de l'Eglise. Ils s'efforcent en effet d'exprimer la nature propre de l'homme, ses problèmes, ses tentatives pour se connaître et se perfectionner lui-même ainsi que le monde. Ils s'appliquent à découvrir sa place dans l'histoire et dans l'univers, à mettre en lumière les misères et les joies, les besoins et les énergies des hommes et à présenter l'ébauche d'une destinée humaine plus heureuse. Ainsi sont-ils capables d'élever la vie humaine qu'ils expriment sous des formes multiples, selon les temps et les lieux.

Il faut donc faire en sorte que ceux qui s'adonnent à ces arts se sentent compris par l'Eglise au sein même de leurs activités, et que, jouissant d'une liberté normale, ils établissent des échanges plus faciles avec la communauté chrétienne. Que les nouvelles formes d'art qui conviennent à nos contemporains, selon le génie des diverses nations et régions, soient aussi reconnues par l'Eglise. Et qu'on les accueille dans le sanctuaire lorsque, par des modes d'expression adaptées et conformes aux exigences de la liturgie, elles élèvent l'esprit vers Dieu (13).

Ainsi la gloire de Dieu éclate davantage; la prédication de l'Evangile devient plus transparente à l'intelligence des hommes et apparaît comme connaturelle à leurs conditions d'existence.

Que les croyants vivent donc en très étroite union avec les autres hommes de leur temps et qu'ils s'efforcent de comprendre à fond leurs façons de penser et de sentir, telles qu'elles s'expriment par la culture. Qu'ils marient la connaissance des sciences et des théories nouvelles, comme des découvertes les plus récentes, avec les mœurs et l'enseignement de la doctrine chrétienne, pour que le sens religieux et la rectitude morale marchent de pair chez eux avec la connaissance scientifique et les incessants progrès techniques; ils pourront ainsi apprécier et interpréter toutes choses avec une sensibilité authentiquement chrétienne.

Ceux qui s'appliquent aux sciences théologiques dans les séminaires et les universités aimeront collaborer avec les hommes versés dans les autres sciences, en mettant en commun leurs énergies et leurs points de vue. La recherche théologique, en même temps qu'elle approfondit la vérité révélée, ne doit pas perdre contact avec son temps, afin de faciliter une meilleure connaissance de la foi aux hommes cultivés dans les différentes branches du savoir. Cette bonne entente rendra les plus grands services à la formation des ministres sacrés: ils pourront présenter la doctrine de l'Eglise sur Dieu, l'homme et le monde d'une manière mieux adaptée à nos contemporains, qui accueilleront d'autant plus volontiers leur parole (14). Bien plus, il faut souhaiter que de nombreux laïcs reçoivent une formation suffisante dans les sacrées, et que plusieurs parmi eux se livrent à ces études ex professo et les approfondissent. Mais, pour qu'ils puissent mener leur tâche à bien, qu'on reconnaisse aux fidèles, aux clercs comme aux laïcs, une juste liberté de recherche et de pensée, comme une juste liberté de faire connaître humblement et courageusement leur manière de voir, dans le domaine de leur compétence (15).

Notes:

(12) cf. XXIII, Oratio habita d. 11.10.62 discours à l'ouverture du Concile: AAS 54 (1962), p. 792.

(13) cf. Const. de sacra liturg. n123. Paul VI, discours aux art. rom. 7.05.64; AAS 56 (1964) pp. 439-442.

(14) cf. Conc.Vat. II, Dec. inst. sacer. et éduc. chrét.

(15) cf. Conc.Vat. II, Const. dogm. de Ecclesia, [LG 37](#).

CHAPITRE III

LA VIE ECONOMICO-SOCIALE

Quelques traits de la vie économique

63 Dans la vie économique-sociale aussi, il faut honorer et promouvoir la dignité de la personne humaine, sa vocation intégrale et le bien de toute la société. C'est l'homme en effet qui est l'auteur, le centre et le but de toute la vie économique-sociale.

Comme tout autre domaine de la vie sociale, l'économie moderne se caractérise par une emprise croissante de l'homme sur la nature, la multiplication et l'intensification des relations et des interdépendances entre individus, groupes et peuples, et la fréquence accrue des interventions du pouvoir politique. En même temps, le progrès dans les modes de production

et dans l'organisation des échanges de biens et de services a fait de l'économie un instrument apte à mieux satisfaire les besoins accrus de la famille humaine.

Pourtant les sujets d'inquiétude ne manquent pas. Beaucoup d'hommes, surtout dans les régions du monde économiquement développées, apparaissent comme dominés par l'économisme: presque toute leur existence personnelle et sociale est imbue d'un certain "économisme", et cela aussi bien dans les pays favorables à l'économie collectiviste que dans les autres. A un moment où le développement de l'économie, orienté et coordonné d'une manière rationnelle et humaine, permettrait d'atténuer les inégalités sociales, il conduit trop souvent à leur aggravation et même, ici ou là, à une régression de la condition sociale des faibles et au mépris des pauvres. Alors que des foules immenses manquent encore du strict nécessaire, certains, même dans les régions moins développées, vivent dans l'opulence ou gaspillent sans compter. Le luxe côtoie la misère. Tandis qu'un petit nombre d'hommes disposent d'un très ample pouvoir de décision, beaucoup sont privés de presque toute possibilité d'initiative personnelle et de responsabilité; souvent même, ils sont placés dans des conditions de vie et de travail indignes de la personne humaine.

De semblables déséquilibres économiques et sociaux se produisent entre les secteur agricole, le secteur industriel et les services, comme aussi entre les diverses régions d'un seul et même pays. Entre les nations économiquement plus développées et les autres nations, une opposition de plus en plus aiguë se manifeste, capable de mettre en péril jusqu'à la paix du monde.

Les hommes de notre temps prennent une conscience de plus en plus vive de ces disparités: ils sont profondément persuadés que les techniques nouvelles et les ressources économiques accrues dont dispose le monde pourraient et devraient corriger ce funeste état de choses. Mais pour cela de nombreuses réformes sont nécessaires dans la vie economico-sociale; il y faut aussi, de la part de tous, une conversion des mentalités et des attitudes. Dans ce but, l'Eglise, au cours des siècles, a explicité à la lumière de l'Evangile des principes de justice et d'équité, demandés par la droite raison, tant pour la vie individuelle et sociale que pour la vie internationale; et elle les a proclamés surtout ces derniers temps. Compte tenu de la situation présentée, le Concile entend les confirmer et indiquer quelques orientations en prenant particulièrement en considération les exigences du développement économique (1).

Notes:

(1) cf. Pie XII, nuntius 23.03.52: AAS 44 (1952), p. 273. XXIII, alloc. à A.C.L.I., 1.05.59), AAS 51 (1959), p. 358.

Section 1

Le développement économique

Le développement économique au service de l'homme

64 Aujourd'hui plus que jamais, pour faire face à l'accroissement de la population et pour répondre aux aspirations plus vastes du genre humain, on s'efforce à bon droit d'élever le niveau de la production agricole et industrielle, ainsi que le volume des services offerts. C'est pourquoi il faut encourager le progrès technique, l'esprit d'innovation, la création et l'extension d'entreprises, l'adaptation des méthodes, les efforts soutenus de tous ceux qui participent à la production, en un mot tout ce qui peut contribuer à cet essor. Mais le but

fondamental d'une telle production n'est pas la seule multiplication des biens produits, ni le profit ou la puissance; c'est le service de l'homme: de l'homme tout entier, selon la hiérarchie de ses besoins matériels comme des exigences de sa vie intellectuelle, morale, spirituelle et religieuse; de tout homme, disons-nous, de tout groupe d'hommes, sans distinction de race ou de continent. C'est pourquoi l'activité économique, conduite selon ses méthodes et ses lois propres, doit s'exercer dans les limites de l'ordre moral (2), afin de répondre au dessein de Dieu sur l'homme (3).

Notes:

(2) cf. Pie XI, encyc. Quadr. anno: AAS 23 (1931), pp. 190 ss. Pie XII, nuntius 23.03.52: AAS 44 (1952), pp. 276 ss. XXIII, encyc. Mater et Magist. AAS 53 51961, P. 450. Conc. vat. II, Décr. de Instr. communic. socialis, *IM 6*.

(3) cf. [Mt 16,26](#) [Lc 16,1-31](#) [Col 3,17](#)

Contrôle de l'homme sur le développement économique

65 Le développement doit demeurer sous le contrôle de l'homme. Il ne doit pas être abandonné à la discrétion d'un petit nombre d'hommes ou de groupes jouissant d'une trop grande puissance économique, ni à celle de la communauté politique où à celle de quelques nations plus puissantes. Il convient au contraire que le plus grand nombre possible d'hommes, à tous les niveaux, et au plan international l'ensemble des nations, puissent prendre une part active à son orientation. Il faut de même que les initiatives spontanées des individus et de leurs libres associations soient coordonnées avec l'action des pouvoirs publics, et qu'elles soient ajustées et harmonisées entre elles.

Le développement ne peut être laissé ni au seul jeu quasi automatique de l'activité économique des individus, ni à la seule puissance publique. Il faut donc dénoncer les erreurs aussi bien des doctrines qui s'opposent aux réformes indispensables au nom d'une fausse conception de la liberté, que des doctrines qui sacrifient les droits fondamentaux des personnes et des groupes à l'organisation collective de la production (4).

Par ailleurs, les citoyens doivent se rappeler que c'est leur droit et leur devoir (et le pouvoir civil doit lui aussi le reconnaître) de contribuer selon leurs moyens au progrès véritable de la communauté à laquelle ils appartiennent. Dans les pays en voie de développement surtout, où l'emploi de toutes les disponibilités s'impose avec un caractère d'urgence, ceux qui gardent leurs ressources inemployées mettent gravement en péril le bien commun; il en va de même de ceux qui privent leur communauté des moyens matériels et spirituels dont elle a besoin, le droit personnel de migration étant sauf.

Notes:

(4) cf. Léon XIII, encyc. Libertas praest. 20.06.1888: AAS 20 (1887-1888), pp. 297 ss. Pie XI, encyc. Quadr. anno AAS 23 (1931), p. 191 ss. Id. Divini Redemp. AAS 29 (1937), pp. 65 ss. Pie XII, nuntius natalicius 1941: AAS 34 (1942) pp. 10 ss. XXIII, encyc. Mater et Magistra: AAS 53 (1961), pp. 401-464.

Il faut mettre un terme aux immenses disparités

économico-sociales

66 Pour répondre aux exigences de la justice et de l'équité, il faut s'efforcer vigoureusement, dans le respect des droits personnels et du génie propre de chaque peuple, de faire

disparaître le plus rapidement possible les énormes inégalités économiques qui s'accompagnent de discrimination individuelle et sociale; de nos jours elles existent et souvent elles s'aggravent. De même, en bien des régions, étant donné les difficultés particulières de la production et de la commercialisation dans le secteur agricole, il faut aider les agriculteurs à accroître cette production et à la vendre, à réaliser les transformations et les innovations nécessaires, à obtenir enfin un revenu équitable; sinon ils demeureront, comme il arrive trop souvent, des citoyens de seconde zone. De leur côté, les agriculteurs, les jeunes surtout, doivent s'appliquer avec énergie à améliorer leur compétence professionnelle, sans laquelle l'agriculture ne saurait progresser (5).

De même, la justice et l'équité exigent que la mobilité, nécessaire à des économies en progrès, soit aménagée de façon à éviter aux individus et à leurs familles des conditions de vie instables et précaires. A l'égard des travailleurs en provenance d'autres pays ou d'autres régions qui apportent leur concours à la croissance économique d'un peuple ou d'une province, on se gardera soigneusement de toute espèce de discrimination en matière de rémunération ou de conditions de travail. De plus, tous les membres de la société, en particulier les pouvoirs publics, doivent les traiter comme des personnes et non comme de simples instruments de production: faciliter la présence auprès d'eux de leur famille, les aider à se procurer un logement décent et favoriser leur insertion dans la vie sociale du pays ou de la région d'accueil. On doit cependant, dans la mesure du possible, créer des emplois dans leurs régions d'origine elles-mêmes.

Dans les économies actuellement en transition comme dans les formes nouvelles de la société industrielle, marquées par exemple par le progrès de l'automatisation, il faut se préoccuper d'assurer à chacun un emploi suffisant et adapté, et la possibilité d'une formation technique et professionnelle adéquate. On doit aussi garantir les moyens d'existence et la dignité humaine de ceux qui, surtout en raison de la maladie ou de l'âge, se trouvent dans une situation plus difficile.

Notes:

(5) Quoad problema agriculturae cf. paraesertim Ioannes XXII, encycl. Mater et Magistra: AAS 53 (1961), pp. 341 ss.

Section 2

Principes directeurs de l'ensemble de la vie

économico-sociale

Travail, conditions de travail, loisirs

67 Le travail des hommes, celui qui s'exerce dans la production et l'échange de biens ou dans la prestation de services économiques, passe avant les autres éléments de la vie économique, qui n'ont valeur que d'instruments.

Ce travail, en effet, qu'il soit entrepris de manière indépendante ou par contrat avec un employeur, procède immédiatement de la personne: celle-ci marque en quelque sorte la nature de son empreinte et la soumet à ses desseins. Par son travail, l'homme assure habituellement sa subsistance et celle de sa famille, s'associe à ses frères et leur rend

service, peut pratiquer une vraie charité et coopérer à l'achèvement de la création divine. Bien plus, par l'hommage de son travail à Dieu, nous tenons que l'homme est associé à l'oeuvre rédemptrice de Jésus-Christ qui a donné au travail une dignité éminente en oeuvrant de ses propres mains à Nazareth. De là découlent pour tout homme le devoir de travailler loyalement aussi bien que le droit au travail. En fonction des circonstances concrètes, la société doit, pour sa part, aider les citoyens en leur permettant de se procurer un emploi suffisant. Enfin, compte tenu des fonctions et de la productivité de chacun, de la situation de l'entreprise et du bien commun, la rémunération du travail doit assurer à l'homme des ressources qui lui permettent, à lui et à sa famille, une vie digne sur le plan matériel, social, culturel et spirituel(6).

Comme l'activité économique est le plus souvent le fruit du travail associé des hommes, il est injuste et inhumain de l'organiser et de l'ordonner au détriment de quelque travailleur que ce soit. Or il est trop courant, même de nos jours, que ceux qui travaillent soient en quelque sorte asservis à leurs propres oeuvres; ce que de soi-disant lois économiques ne justifient en aucun façon. Il importe donc d'adapter tout le processus du travail productif aux besoins de la personne et aux modalités de son existence, en particulier de la vie du foyer (surtout en ce qui concerne les mères de famille), en tenant toujours compte du sexe et de l'âge. Les travailleurs doivent aussi avoir la possibilité de développer leurs qualités et leur personnalité dans l'exercice même de leur travail. Tout en y appliquant leur temps et leurs forces d'une manière consciencieuse, que tous jouissent par ailleurs d'un temps de repos et de loisir suffisant qui leur permette aussi d'entretenir une vie familiale, culturelle, sociale et religieuse. Bien plus, ils doivent avoir la possibilité de déployer librement des facultés et des capacités qu'ils ont peut-être peu l'occasion d'exercer dans leur travail professionnel.

Notes:

(6) cf. Léon XIII, *Rerum Novarum*: AAS 23 (1890-91) pp. 649-662. Pie XI, encyc. *Quadragesimo Anno*: AAS 23 (1931) pp. 200-201. id. encyc. *Divini Redemptoris*: AAS 29 (1937), p. 92. Pie XII, *Nuntius Radio*. in *pervig. Natalis Domini 1942*: AAS 35 (1943) p. 20. id. alloc. 11.03.51: AAS 35 (1943), p. 172. id. *Nuntius Radio*. oper. *Hispaniae datus*, 11.03.51: AAS 43 (1951) p. 215. *XXIII*, encyc. *Mater et Magistra*: AAS 53 (1961), p. 419.

Participation dans l'entreprise et dans

l'organisation économique globale. Conflits du travail.

68 Dans les entreprises économiques, ce sont des personnes qui sont associées entre elles, c'est-à-dire des êtres libres et autonomes, créés à l'image de Dieu. Aussi, en prenant en considération les fonctions des uns et des autres, propriétaires, employeurs, cadres, ouvriers, et en sauvegardant la nécessaire unité de direction, il faut promouvoir, selon des modalités à déterminer au mieux, la participation active de tous à la gestion des entreprises (7). Et comme, bien souvent, ce n'est déjà plus au niveau de l'entreprise, mais à des instances supérieures, que se prennent les décisions économiques et sociales dont dépend l'avenir des travailleurs et de leurs enfants, ceux-ci doivent également participer à ces décisions, soit par eux-mêmes, soit par leurs représentants librement choisis.

Il faut mettre au rang des droits fondamentaux de la personne le droit des travailleurs de fonder librement des associations capables de les représenter d'une façon valable et de collaborer à la bonne organisation de la vie économique, ainsi que le droit de prendre librement part aux activités de ces associations, sans courir le risque de représailles. Grâce à cette participation organisée, jointe à un progrès de la formation économique et sociale, le sens des responsabilités grandira de plus en plus chez tous: ils seront ainsi amenés à se

sentir associé, selon leurs moyens et leurs aptitudes personnels, à l'ensemble du développement économique et social ainsi qu'à la réalisation du bien commun universel.

En cas de conflits économique-sociaux, on doit s'efforcer de parvenir à une solution pacifique. Mais, s'il faut toujours recourir d'abord au dialogue sincère entre les parties, la grève peut cependant, même dans les circonstances actuelles, demeurer un moyen nécessaire, bien qu'ultime, pour la défense des droits propres et la réalisation des justes aspirations des travailleurs. Que les voies de la négociation et du dialogue soient toutefois reprises, dès que possible, en vue d'un accord.

Notes:

(7) cf. Ioannes XXIII, encycl. Mater et Magistra: AAS 53 (1961), pp. 408, 424, 427; verbum autem "curatione" desumptum est ex textu latino encycl. Quadragesimo anno: AAS 23 (1931), p. 199. - Sub aspectu evolutionis quaestionis, cf. etiam: Pius XII, allocutio 3/6/1950: AAS 42 (1950), pp. 485-488 - Paulus VI, allocutio 8/6/1964: AAS 56 (1964), pp. 574-579.

1965 Gaudium et Spes 56

DISCOURS AU CONGRES INTERNATIONAL

SUR LA THEOLOGIE DU CONCILE

Introduction

1

C'est avec plaisir que Nous recevons votre visite, au terme de ce Congrès international sur la théologie du IIème Concile oecuménique du Vatican. Nous redisons à la fin de votre Congrès ce que Nous avons dit au début : Notre immense satisfaction, la vive espérance que suscite en Nous cette rencontre dans une amitié fraternelle, au cours de laquelle vous avez accompli un travail approfondi dans un esprit nouveau. Nous remercions les universités pontificales et les athénées ecclésiastiques de Rome qui ont préparé ce Congrès si nouveau, si important, dans une parfaite concorde et un commun désir de collaborer et de nouer des liens d'amitié avec les instituts supérieurs ecclésiastiques de théologie, ainsi qu'avec les professeurs, les maîtres, les écrivains et les chercheurs qui étudient les doctrines sacrées. Nous vous remercions. vous tous qui, par vos paroles et votre présence, avez contribué au succès de ce Congrès extraordinaire. Nous vous saluons, Nous vous remercions et Nous vous adressons tous Nos vœux, à vous tous qui êtes les dignes représentants de l'enseignement et de la pensée catholiques.

Dans la lettre que Nous avons adressée au vénéré cardinal Giuseppe Pizzardo, Nous vous avons déjà dit combien est opportune l'attention que vous portez aux documents conciliaires, pour les méditer, les pénétrer, les commenter, les divulguer, et quels sont les critères - que vous connaissez bien - selon lesquels doit se dérouler votre activité scientifique. Il Nous semble que l'occasion est propice pour examiner brièvement avec vous les rapports - que cette visite semble bien mettre en évidence - entre Notre charge et la vôtre ; entre Notre mandat de gardien et interprète de la divine Révélation et votre tâche qui consiste à étudier et exposer la doctrine de la foi ; entre le magistère ecclésiastique, qui, malgré Notre indignité, Nous a été confié de par la volonté de Dieu, et l'étude ou l'enseignement de la théologie auxquels vous vous adonnez.

La tendance actuelle à nier ou à relâcher

le rapport de la théologie avec le magistère

2

Cette confrontation entre le magistère et la théologie Nous semble très importante et d'une grande actualité.

Avant tout parce que se répand dans certains milieux la tendance à nier ou à relâcher le rapport de la théologie avec le magistère de l'Eglise. En effet, si nous considérons la mentalité et l'esprit des hommes cultivés de notre époque, nous constatons qu'ils ont une confiance exagérée en eux-mêmes, qui les porte à rejeter toute autorité et à estimer que chacun peut n'écouter que lui-même pour étudier toutes les branches du savoir et régler sa

propre vie selon le degré de ses connaissances. Malheureusement cette liberté - ou plutôt cette licence - se manifeste aussi dans le domaine de la connaissance de la foi et de la science théologique. Il en résulte qu'on refuse toute règle extérieure ou transcendante, comme si tout le domaine de la vérité était contenu dans les limites de la raison humaine ou ne trouvait qu'en elle sa source ; comme si rien n'était établi de façon si définitive et absolue qu'il ne puisse connaître par la suite du progrès ou des mutations en sens contraire ; comme si enfin la valeur d'un système se mesurait à son accord avec les dispositions subjectives de l'homme. On en vient ainsi à rejeter également un magistère revêtu d'autorité, ou tout au plus ne l'admet-on que pour se prémunir contre les erreurs. Il n'est pas difficile de voir que par ces opinions on manque non seulement au respect dû à l'Eglise, mais on déforme la notion et la nature authentiques de la théologie elle-même.

Le magistère et la théologie ont dans la Révélation

une racine commune et un but commun...

3

Au contraire, il faut attacher une grande importance au fait que le magistère et la théologie ont une racine commune : la Révélation, transmise et conservée dans la Sainte Eglise par l'Esprit-Saint. L'Eglise, en effet, a reçu de son divin Fondateur le mandat d'annoncer l'Evangile à toutes les nations ; et pour pouvoir accomplir cette mission comme il faut, elle fut constituée fidèle maîtresse de vérité et possède le charisme de la vérité indéfectible. Toujours consciente de ce charisme, l'Eglise n'a jamais cessé de se proclamer colonne et fondement de la vérité [1Tm 3,15](#).

Or, par la volonté de Jésus-Christ, la règle prochaine et universelle de cette vérité indéfectible ne peut se trouver que dans le magistère indéfectible de l'Eglise, qui a la tâche de garder fidèlement et d'expliquer d'une façon infaillible le dépôt de la foi [DS 3018](#). Le Christ Notre Seigneur a en effet promis aux apôtres le don de l'Esprit-Saint, en vertu duquel ils sont devenus témoins de l'Evangile jusqu'aux extrémités de la terre [Ac 1,8](#) ; il leur a également conféré le pouvoir d'enseigner avec autorité : "Tout pouvoir m'a été donné au ciel et sur la terre. Allez donc, de toutes les nations faites des disciples... leur apprenant à observer tout ce que je vous ai prescrit" [Mt 28,18-19](#) ; enfin il leur a promis l'Esprit de vérité [Jn 14,16-17](#) et son assistance indéfectible [Mt 28,20](#), grâce à laquelle ils seront préservés de toute erreur dans leur enseignement.

En outre - ce qui est très important et confirme le lien étroit qui existe entre le magistère et la théologie - l'un et l'autre visent au même but : conserver, pénétrer toujours plus profondément. exposer, enseigner, défendre le dépôt sacré de la Révélation c'est-à-dire éclairer de la vérité divine la vie de l'Eglise et de l'humanité, et conduire tous les hommes au salut éternel. C'est là une noble, une très grande tâche pour Nous, pour le collège des évêques, pour vous, fils et maîtres très chers.

Mais leurs fonctions et leurs dons sont différents

4

Mais le magistère et la théologie ont des fonctions et des dons différents. La théologie, en effet - au moyen de l'intelligence éclairée par la foi et non sans quelque lumière de l'Esprit-Saint, à laquelle le théologien doit être attentif et docile (Pie XII, encycl. *Humanae generis*) -

a pour tâche de connaître et de pénétrer le contenu de la Révélation d'une façon plus approfondie ; de porter à la connaissance de la communauté chrétienne, et en particulier du magistère, les fruits de ses recherches, afin que, par la doctrine qu'enseigne la hiérarchie ecclésiastique, ils deviennent lumière pour tout le peuple chrétien. Elle a aussi pour tâche de collaborer à répandre, exposer, justifier, défendre la vérité enseignée avec autorité par le magistère.

Quant au magistère, par l'autorité reçue de Jésus-Christ et par un don de l'Esprit-Saint qui lui est propre et qui fait de lui le maître du peuple de Dieu [LG 21-25](#), sa tâche consiste avant tout à enseigner la doctrine reçue des apôtres et à en témoigner, pour qu'elle devienne la doctrine de toute l'Eglise et de l'humanité tout entière à maintenir cette doctrine à l'abri des erreurs et des déformations à juger avec autorité (à la lumière de la Révélation) les nouvelles doctrines et les solutions proposées par la théologie pour résoudre les problèmes nouveaux ; à proposer avec autorité les nouveaux approfondissements et les nouvelles applications de la doctrine révélée que, dans la lumière de l'Esprit-Saint dont il dispose, il estime conformes à la doctrine de Jésus-Christ.

La double relation de la théologie avec le magistère

et avec la communauté chrétienne

5

La théologie a donc un double rapport avec le magistère de l'Eglise et la communauté chrétienne tout entière. Elle est, dans une certaine mesure, médiatrice entre la foi de l'Eglise et le magistère. lorsqu'elle s'applique à recueillir la foi vécue de la communauté chrétienne, ses vérités, ses accents, ses problèmes, les orientations que l'Esprit-Saint suscite dans le peuple de Dieu - "ce que l'Esprit-Saint dit aux Eglises" [Ap 2,7](#) - elle doit examiner attentivement cette foi vécue et ses intentions avec les critères propres à une bonne méthode théologique, pour la confronter avec la parole de Dieu et avec toute la tradition fidèle de l'Eglise. La théologie peut ainsi proposer les solutions des problèmes qui naissent de la confrontation de cette foi vécue avec l'expérience, l'histoire et la réflexion humaines, et elle peut par là aider le magistère à être toujours lumière et guide de l'Eglise, pleinement à la hauteur de sa tâche, en se mettant non pas au-dessus mais à son service.

Le magistère tire donc un grand profit d'une fervente activité théologique et de la cordiale collaboration des théologiens. Ceux-ci, en effet, par leurs recherches attentives sur la Révélation écrite et orale, découvrent toujours davantage son sens subtil et caché, ses idées dominantes et synthétiques ; et, interprétant attentivement toute la culture et l'expérience humaines contemporaines, ils s'efforcent de saisir et de résoudre les problèmes de celles-ci dans la lumière de l'histoire du salut. Sans l'aide de la théologie, le magistère pourrait certes conserver et enseigner la foi, mais il parviendrait difficilement à acquérir la connaissance complète et profonde dont il a besoin pour remplir pleinement sa tâche, car il n'a pas de charisme de révélation ou d'inspiration, mais seulement le charisme de l'assistance de l'Esprit-Saint.

La théologie a encore une autre fonction par rapport au magistère : elle est médiatrice de son enseignement pour la formation de la foi et de la vie morale du peuple chrétien.

C'est en effet dans l'enseignement de la théologie que la doctrine de l'Eglise prend sa forme organique et systématique qui lui permet de répondre aux questions posées par tous les fidèles.

De plus, c'est la théologie qui donne à l'enseignement du magistère les justifications rendant "raisonnable" la doctrine de la foi. C'est la théologie qui forme l'intelligence et l'âme des pasteurs des plus élevés en dignité aux plus humbles, les préparant ainsi à être vraiment maîtres de la foi et des moeurs chrétiennes.

Sans la théologie, il manquerait au magistère les instruments essentiels pour composer la symphonie qui doit régir toute la communauté, afin qu'elle pense et vive selon Jésus-Christ.

L'esprit de service à l'égard de l'Eglise et de la vérité

6

La double relation de la théologie avec le magistère et avec la communauté chrétienne suggère certaines réflexions sur l'esprit dans lequel les théologiens, auxquels est spécialement confié l'approfondissement des choses de Dieu, doivent accomplir leur tâche dans l'Eglise, afin qu'elle soit bienfaisante et porte des fruits durables.

La première réflexion concerne l'esprit de service. Les théologiens sont et doivent être très heureux de se savoir au service de la communauté chrétienne et du magistère.

Leur tâche s'insère dans la grande tâche de l'Eglise : le salut des âmes. C'est pourquoi leur grandeur réside moins dans le fait de proposer des idées et des doctrines nouvelles que dans la constante préoccupation de dire "les paroles de la vie éternelle", de façon qu'elles pénètrent dans les âmes et les conduisent ou les affermissent dans la foi en Jésus-Christ, unique Sauveur. Ils veilleront donc à étudier surtout les problèmes et les questions qui touchent de plus près au salut des âmes ; et ils partageront avec le magistère la préoccupation de porter à la connaissance des fidèles non pas tant leurs vérités propres que la vérité de Jésus-Christ telle qu'elle est universellement crue dans l'Eglise sous la conduite de son magistère.

Ils sont de plus au service de la vérité. Et même lorsqu'ils sont chargés officiellement d'une fonction d'enseignement dans l'Eglise, ils sont aussi, d'une certaine manière, maîtres de vérité. C'est pourquoi ils mettront un scrupule extrême à être fidèles à la vérité de la foi et à la doctrine de l'Eglise. Ils éviteront de se laisser entraîner à désirer les applaudissements faciles et la popularité, aux dépens de la doctrine sûre enseignée par le magistère qui représente dans l'Eglise la personne de Jésus-Christ, le Maître. Ils mettront au contraire leur point d'honneur à être les interprètes fidèles et intelligents de l'enseignement du magistère, en sachant bien que rien n'est plus utile pour le peuple chrétien et pour tout le genre humain que la connaissance certaine des vérités du salut, et que celles-ci se trouvent chez ceux à qui Jésus-Christ a dit : "Qui vous écoute, m'écoute" [Lc 10,16](#).

L'esprit de communion entre les théologiens.

Bienfaits d'une certaine diversité modérée.

7

La seconde réflexion porte sur l'esprit de communion : communion avec tout le peuple chrétien et avec la hiérarchie sacrée, et aussi communion fraternelle entre vous, théologiens.

L'Esprit de communion appartient à l'essence même de la vocation chrétienne, comme l'enseigne l'apôtre saint Jean [1Jn 1,2-3](#). Mais il appartient d'une façon particulière à l'essence d'une bonne méthode théologique. Par l'Esprit-Saint, la vérité divine est conservée dans la

communauté chrétienne tout entière. Aussi, l'y trouverez-vous d'autant plus facilement que vous vivrez davantage en communion profonde avec la société du peuple fidèle, en rivalisant en humilité de coeur avec les "petits" auxquels le Père révèle plus facilement les mystères de son être et de ses desseins. La vérité divine est conservée et expliquée dans l'Eglise par l'Esprit-Saint, moyennant surtout l'action du magistère sacré. Aussi la trouverez-vous d'autant plus sûrement que vous serez davantage en communion de coeur avec le magistère. Chercher loin de lui, par des voies personnelles et arbitraires, vous exposerait facilement au danger de rester seuls, d'être des maîtres sans disciples, de travailler en vain et sans produire des fruits de vie pour la communauté, ou même de dévier de la voie droite, en prenant au lieu de la pensée de l'Eglise, votre jugement comme critère de vérité. Ce choix arbitraire serait une 'airesis', ou il ouvrirait la voie à l'hérésie.

Mais Nous voulons surtout souligner le devoir de communion entre vous. Provenant de lieux, de traditions spirituelles et de cultures diverses, devant répondre à des besoins et à des difficultés diverses, il est normal qu'il existe entre vous des diversités d'intérêts, de formation et de méthodes, des diversités de jugement. Dans des matières aussi difficiles et éloignées de l'expérience commune que les problèmes théologiques, une certaine diversité modérée de jugement est compatible avec l'unité de la foi et avec la fidélité à l'enseignement ainsi qu'aux directives du magistère. Rien d'étonnant donc que cette diversité soit même considérée comme bienfaisante dans la mesure où elle stimule une recherche plus attentive et plus poussée permettant d'arriver à la pleine vérité, moyennant des discussions franches et bien élaborées.

Mais celles-ci n'obtiendront leur résultat que si elles sont constamment gouvernées par cet esprit de communion qui alimente l'estime et le respect réciproques, qui fait voir dans le collègue un frère engagé avec conscience dans la même recherche de la vérité, qui fait donc chercher à comprendre ses raisons avant de le juger ; que si, en un mot, elles sont accompagnées de cet esprit de charité qui nous fait agir envers les autres comme nous voudrions qu'ils agissent envers nous, et fait désirer surtout de jouir en commun de la pleine vérité du Christ Notre Seigneur. Plus vous chercherez la vérité dans cet esprit de sincère charité, mieux vous la connaîtrez et mieux vous servirez l'Eglise efficacement.

"La foi est plus nécessaire au théologien que l'intelligence"

8

Ces réflexions nous font comprendre que le travail théologique a sa méthodologie propre (quelque peu différente de celle des sciences profanes), sans que pour autant il soit moins scientifique et moins vraiment rationnel. La raison en est que l'instrument dont il se sert n'est pas la pure intelligence rationnelle, mais l'intelligence croyante, éclairée et soutenue par la foi. La pensée théologique participe et est analogique à la pensée divine qui, dans sa vérité, comprend toutes les vérités que le théologien, en s'appuyant sur la Révélation, découvre progressivement et avec peine. "La foi est plus nécessaire au théologien que la pénétration de l'intelligence", a écrit un théologien (A Stolz, *Introductio in Sacram Theologiam*). Cette foi dont Nous parlons, c'est la foi dans le Dieu qui révèle, la foi dans l'Eglise qui conserve la Révélation dans son intégralité avec l'assistance de l'Esprit-Saint, la foi dans le magistère de l'Eglise qui explique et interprète la Révélation avec autorité, en tant que représentante et, en quelque sorte, instrument du Christ, du Maître.

Que l'esprit de vérité et de charité, qui éclaire et sanctifie toute l'Eglise, éclaire et sanctifie

également votre travail pour le bien de toute la communauté chrétienne et pour celui de vos âmes.

Aidez le Pape dans sa tâche

9

Avant de terminer Notre discours, Nous désirons vous adresser une prière, très chers fils dans le Christ. Ne refusez pas de Nous aider dans la tâche que Nous avons de soutenir et de défendre la vérité catholique et d'en témoigner publiquement. Assistez-Nous fraternellement, Nous-mêmes et Nos Frères dans l'épiscopat. Nous avons une grande confiance dans votre travail, parce que Nous sommes persuadé que votre collaboration rendra moins lourd et plus fructueux le mandat confié à Nous-mêmes et à tout le collège épiscopal de garder fidèlement le dépôt de la doctrine catholique, de prêcher la foi et de propager toujours davantage le nom du Christ.

Vous qui Nous avez donné la grande joie et la grande espérance de ce Congrès, veuillez, avant de vous éloigner, Nous confirmer votre fidélité filiale, et recevez, pour votre louange et votre réconfort, Notre paternelle Bénédiction apostolique.

1966 Théologie du Concile

LETTRE APOSTOLIQUE

ECCLESIA DEI AFFLICTA

DU SOUVERAIN PONTIFE JEAN-PAUL II

SOUS FORME DE MOTU PROPRIO

Introduction

1

C'est avec beaucoup de tristesse que l'Eglise de Dieu a appris l'ordination épiscopale illégitime conférée le 30 juin dernier par Mgr. Marcel Lefebvre, qui a rendu vains tous les efforts que le Saint-Siège a déployés ces dernières années pour assurer la pleine communion avec l'Eglise de la Fraternité sacerdotale Saint-Pie X fondée par le même Mgr. Lefebvre. Tous ces efforts, spécialement ceux de ces derniers mois particulièrement intenses, n'ont servi à rien alors que le Siège apostolique a fait preuve de patience et d'indulgence jusqu'à la limite du possible(1).

(1) Cf. Note d'information du 16 juin 1988.

Réflexion que soulève Mgr Lefebvre

2

Cette tristesse est particulièrement ressentie par le successeur de Pierre à qui revient en premier de veiller à l'unité de l'Eglise(2), même si le nombre des personnes concernées directement par ces événements est relativement réduit. Car chaque personne est aimée de Dieu pour elle-même et a été rachetée par le sang du Christ versé sur la Croix pour le salut de tous les hommes.

(2)Cf. Conc. Vatican I, Constitution Pastor aternus [DS 3060](#)

Les circonstances particulières, objectives et subjectives, qui entourent l'acte accompli par Mgr. Lefebvre offrent à tous l'occasion d'une réflexion profonde et d'un engagement renouvelé de fidélité au Christ et à son Eglise.

L'acte de désobéissance

3

En lui-même, cet acte a été une *désobéissance* au Souverain Pontife en une matière très grave et d'une importance capitale pour l'unité de l'Eglise, puisqu'il s'agit de l'ordination d'évêques par laquelle se perpétue sacramentellement la succession apostolique. C'est pourquoi une telle désobéissance, qui constitue en elle-même un véritable refus de la

primauté de l'évêque de Rome, constitue un acte *schismatique*(3). En accomplissant un tel acte malgré la monition formelle qui lui a été envoyée par le cardinal préfet de la Congrégation pour les Evêques le 17 juin dernier, Mgr. Lefebvre a encouru avec les prêtres Bernard Fellay, Bernard Tissier de Mallerais, Richard Williamson et Alfonso de Galarreta, la grave peine de l'excommunication prévue par la discipline ecclésiastique(4).

(3)Cf. Code de droit canon, [CIC 751](#)

(4)Cf. Code de droit canon, [CIC 1382](#)

Difficulté de la notion de Tradition

4

A la racine de cet acte schismatique, on trouve une notion incomplète et contradictoire de la Tradition. Incomplète parce qu'elle ne tient pas suffisamment compte du *caractère vivant* de la Tradition qui, comme l'a enseigné clairement le Concile Vatican II, "tire son origine des apôtres, se poursuit dans l'Eglise sous l'assistance de l'Esprit-Saint : en effet, la perception des choses aussi bien que des paroles transmises s'accroît, soit par la contemplation et l'étude des croyants qui les méditent en leur coeur, soit par l'intelligence intérieure qu'ils éprouvent des choses spirituelles, soit par la prédication de ceux qui, avec la succession épiscopale, reçoivent un charisme certain de vérité (5)".

(5)Conc. Vatican II. [DV 8](#); cf. Conc. Vatican I. Constitution *Dei Filius*, ch. 4: [DS 3020](#)

Mais c'est surtout une notion de la Tradition, qui s'oppose au Magistère universel de l'Eglise lequel appartient à l'évêque de Rome et au corps des évêques, qui est contradictoire. Personne ne peut rester fidèle à la Tradition en rompant le lien ecclésial avec celui à qui le Christ, en la personne de l'apôtre Pierre, a confié le ministère de l'unité dans son Eglise (6).

(6)Cf. [Mt 16,18](#) [Lc 10,16](#) Conc. Vatican I, Constitution *Pastr aternus*, chap. 3 : [DS 3060](#)

L'attention des fidèles

5

Devant une telle situation, j'ai le devoir d'attirer l'attention de tous les fidèles catholiques sur quelques points que cette triste circonstance met en lumière.

a) Le résultat auquel a abouti le mouvement promu par Mgr. Lefebvre peut et doit être une occasion pour tous les fidèles catholiques de réfléchir sincèrement sur leur propre fidélité à la Tradition de l'Eglise, authentiquement interprétée par le Magistère ecclésiastique, ordinaire et extraordinaire, spécialement dans les Conciles oecuméniques, depuis Nicée jusqu'à Vatican II. De cette réflexion, tous doivent retirer une conviction renouvelée et effective de la nécessité d'approfondir encore leur fidélité à cette Tradition en refusant toutes les interprétations erronées et les applications arbitraires et abusives en matière doctrinale, liturgique et disciplinaire.

C'est en premier lieu aux évêques, à cause de leur mission pastorale propre, que revient le grave devoir d'exercer une vigilance clairvoyante, pleine de charité et de fermeté, afin qu'une telle fidélité soit partout sauvegardée (7).

(7) Cf. Code de droit canon, [CIC 386](#) Paul VI, Exh. apost. *Quinque iam anni* ; 8 décembre 1970 : AAS63 (1971), p. 97-106.

Mais tous les pasteurs et les autres fidèles doivent aussi avoir une conscience nouvelle non seulement de la légitimité mais aussi de la richesse que représente pour l'Eglise la diversité des charismes et des traditions de spiritualité et d'apostolat. Cette diversité constitue aussi la beauté de l'unité dans la variété : telle est la symphonie que, sous l'action de l'Esprit-Saint, l'Eglise terrestre fait monter vers le ciel.

b) Je voudrais en outre attirer l'attention des théologiens et des autres experts en science ecclésiastique afin qu'ils se sentent interpellés eux aussi par les circonstances présentes. En effet, l'ampleur et la profondeur des enseignements du concile Vatican II requièrent un effort renouvelé d'approfondissement qui permettra de mettre en lumière la continuité du Concile avec la Tradition, spécialement sur des points de doctrine qui, peut-être à cause de leur nouveauté, n'ont pas encore été bien compris dans certains secteurs de l'Eglise.

c) Dans les circonstances présentes, je désire avant tout lancer un appel à la fois solennel et ému, paternel et fraternel, à tous ceux qui, jusqu'à présent, ont été, de diverses manières, liés au mouvement issu de Mgr. Lefebvre, pour qu'ils réalisent le grave devoir qui est le leur de rester unis au Vicaire du Christ dans l'unité de l'Eglise catholique et de ne pas continuer à soutenir de quelque façon que ce soit ce mouvement. Nul ne doit ignorer que l'adhésion formelle au schisme constitue une grave offense à Dieu et comporte l'excommunication prévue par le droit de l'Eglise (8).

(8)Cf. Code de droit canon, [CIC 1364](#)

A tous ces fidèles catholiques qui se sentent attachés à certaines formes liturgiques et disciplinaires antérieures de la tradition latine, je désire aussi manifester ma volonté - à laquelle je demande que s'associent les évêques et tous ceux qui ont un ministère pastoral dans l'Eglise - de leur faciliter la communion ecclésiale grâce à des mesures nécessaires pour garantir le respect de leurs aspirations.

Constitution d'une commission

6

Compte tenu de l'importance et de la complexité des problèmes évoqués dans ce document, je décrète :

a) Une *Commision* est instituée, qui aura pour mission de collaborer avec les évêques, les dicastères de la Curie romaine et les milieux intéressés, dans le but de faciliter la pleine communion ecclésiale des prêtres, des séminaristes, des communautés religieuses ou des religieux individuels ayant eu jusqu'à présent des liens avec la Fraternité fondée par Mgr. Lefebvre et qui désirent rester unis au successeur de Pierre dans l'Eglise catholique en conservant leurs traditions spirituelles et liturgiques, à la lumière du protocole signé le 5 mai par le cardinal Ratzinger et Mgr. Lefebvre.

b) Cette Commission est composée d'un cardinal président et d'autres membres de la Curie romaine dont le nombre sera fixé selon les circonstances.

c) On devra partout respecter les dispositions intérieures de tous ceux qui se sentent liés à la tradition liturgique latine, et cela par une application large et généreuse des directives données en leur temps par le Siège apostolique pour l'usage du missel romain selon l'édition typique de 1962 (9).

(9)Cf. Congrégation pour le Culte divin, Lettre Quattuor abhinc annos, octobre octobre 1984: AAS 76 (1984), p. 1088-1089.

Appel à l'unité

7

Alors que l'on approche de la fin de cette année tout particulièrement consacrée à la Très Sainte Vierge, je désire exhorter chacun à s'unir à la prière incessante que le Vicaire du Christ, par l'intercession de la Mère de l'Eglise, adresse avec les paroles même du Fils : "*Que tous soient un!*"

Donné à Rome, près de Saint-Pierre, le 2 juillet 1988, dixième année de mon pontificat.

Joannes Paulus PP. II

1988 Ecclesia Dei

CONCLUSION

100

Plus de cent ans après la publication de l'encyclique *Aeterni Patris* de Léon XIII, à laquelle je me suis référé à plusieurs reprises dans ces pages, il m'a semblé qu'il convenait de reprendre à nouveau, et de manière plus systématique, l'exposé des rapports entre la foi et la philosophie. Il est évident que la pensée philosophique a une grande importance dans le développement des cultures et dans l'orientation des comportements personnels et sociaux. Elle exerce aussi une forte influence, que l'on ne reconnaît pas toujours explicitement, sur la théologie et ses différentes disciplines. Pour ces motifs, j'ai considéré qu'il était juste et nécessaire de souligner la valeur qu'a la philosophie pour l'intelligence de la foi et les limites qu'elle rencontre lorsqu'elle oublie ou rejette les vérités de la Révélation. L'Eglise demeure en effet profondément convaincue que la foi et la raison " s'aident mutuellement ", (122) exerçant l'une à l'égard de l'autre une fonction de crible purificateur ou bien de stimulant pour avancer dans la recherche et l'approfondissement.

(122) Conc. Oecum. Vat. I, Const. dogm. sur la foi catholique *Dei Filius*, IV: [DS 3019](#).

101

Si nous portons notre regard sur l'histoire de la pensée, surtout en Occident, il est facile de découvrir la richesse de ce qu'ont produit pour le progrès de l'humanité la rencontre entre la philosophie et la théologie et la communication de leurs conquêtes respectives. La théologie, qui a reçu en partage une ouverture et une spécificité qui lui permettent d'exister comme science de la foi, a certainement incité la raison à rester ouverte à la nouveauté radicale que porte en elle la révélation de Dieu. Et cela a indubitablement été à l'avantage de la philosophie, qui a vu se déployer ainsi de nouvelles perspectives de significations inédites que la raison est appelée à approfondir.

C'est précisément en fonction de cette constatation que, de même que j'ai redit le devoir pour la théologie de reprendre son rapport authentique avec la philosophie, je crois devoir insister sur la convenance pour la philosophie de retrouver sa relation avec la théologie, en vue du bien et du progrès de la pensée. La philosophie trouvera dans la théologie non pas une réflexion individuelle qui, même si elle est profonde et riche, comporte toujours les limites de perspectives caractéristiques de la pensée d'une seule personne, mais la richesse d'une réflexion commune. La théologie, dans sa recherche de la vérité, est en effet soutenue, de par sa nature même, par son caractère d'ecclésialité(123) et par la tradition du peuple de Dieu, grâce à son riche foisonnement de savoirs et de cultures dans l'unité de la foi.

(123) " Personne ne peut faire de la théologie comme si elle consistait simplement à faire un exposé de ses idées personnelles; mais chacun doit être conscient de demeurer en union étroite avec la mission d'enseigner la vérité, dont l'Eglise est responsable ": Jean-Paul II, Encycl. *Redemptor hominis* (4 mars 1979), n. 19: AAS 71 (1979), p. 308 [RH 19](#).

102

Par une telle insistance sur l'importance et sur les véritables dimensions de la pensée philosophique, l'Eglise promeut à la fois la défense de la dignité de l'homme et l'annonce du message évangélique. Pour accomplir ces tâches, il n'y a pas en effet de préparation plus urgente aujourd'hui que celle-ci: conduire les hommes à la découverte de leur capacité de connaître la vérité (124) et de leur désir d'aller vers le sens ultime et définitif de l'existence. Dans la perspective de ces profondes exigences, inscrites par Dieu dans la nature humaine, le sens humain et humanisant de la parole de Dieu paraît encore plus clair. Grâce à la médiation d'une philosophie devenue une vraie sagesse, l'homme contemporain parviendra ainsi à reconnaître qu'il sera d'autant plus homme qu'il s'ouvrira davantage au Christ, en mettant sa confiance dans l'Évangile.

(124) Cf. Conc. Oecum. Vat. II, Déclaration sur la liberté religieuse *Dignitatis humanæ*, nn. 1-3 [DH 1-3](#).

103

En outre, la philosophie est comme le miroir dans lequel se reflète la culture des peuples. Une philosophie qui, sous l'impulsion des exigences de la théologie, évolue en harmonie avec la foi fait partie de l'"évangélisation de la culture" que Paul VI a indiquée comme l'un des objectifs fondamentaux de l'évangélisation. (125) Tandis que je ne me lasse pas de proclamer l'urgence d'une nouvelle évangélisation, je fais appel aux philosophes pour qu'ils sachent approfondir les dimensions du vrai, du bon et du beau, auxquelles donne accès la parole de Dieu. Cela devient plus urgent lorsque l'on considère les défis que le nouveau millénaire semble lancer et qui touchent particulièrement les régions et les cultures d'ancienne tradition chrétienne. Cette préoccupation doit aussi être considérée comme un apport fondamental et original sur la route de la nouvelle évangélisation.

(125) Cf. Exhort. apost. *Evangelii nuntiandi* (8 décembre 1975), n. 20: AAS 68 (1976), pp. 18-19 [EN 20](#).

104

La pensée philosophique est souvent l'unique terrain d'entente et de dialogue avec ceux qui ne partagent pas notre foi. Le mouvement philosophique contemporain requiert l'engagement résolu et compétent de philosophes croyants capables de reconnaître les aspirations, les ouvertures et les problématiques de ce moment de l'histoire. Par une argumentation fondée sur la raison et se conformant à ses règles, le philosophe chrétien, tout en étant toujours guidé par le supplément d'intelligence que lui donne la parole de Dieu, peut développer un raisonnement qui sera compréhensible et judicieux même pour ceux qui ne saisissent pas encore la pleine vérité que manifeste la Révélation divine. Ce terrain d'entente et de dialogue est aujourd'hui d'autant plus important que les problèmes qui se posent avec le plus d'urgence à l'humanité - que l'on pense aux problèmes de l'écologie, de la paix ou de la cohabitation des races et des cultures - peuvent être résolus grâce à une franche et honnête collaboration des chrétiens avec les fidèles d'autres religions et avec les personnes qui, tout en ne partageant pas une conviction religieuse, ont à cœur le renouveau de l'humanité. Le

Concile Vatican II l'a affirmé: " Le désir d'un tel dialogue, qui soit conduit par le seul amour de la vérité, étant sauve de toute façon la prudence qui convient, n'exclut personne, pour ce qui est de nous, ni ceux qui tiennent en honneur les biens élevés de l'âme humaine, mais qui n'en reconnaissent pas encore l'auteur, ni ceux qui s'opposent à l'Eglise et la persécutent de diverses manières ". (126) Une philosophie dans laquelle se reflète quelque chose de la vérité du Christ, réponse unique et définitive aux problèmes de l'homme, (127) sera un appui efficace pour l'éthique véritable et en même temps planétaire dont a besoin l'humanité aujourd'hui.

(126) Const. past. sur l'Eglise dans le monde de ce temps *Gaudium et spes*, n. 92 [GS 92](#).

(127) Cf. *ibid.*, n. 10 [GS 10](#).

105

Je tiens à conclure cette Encyclique en m'adressant encore une fois surtout aux théologiens, afin qu'ils accordent une attention particulière aux implications philosophiques de la parole de Dieu et qu'ils mènent une réflexion qui fasse ressortir la densité spéculative et pratique de la science théologique. Je voudrais les remercier de leur service ecclésial. Le lien intime entre la sagesse théologique et le savoir philosophique est une des richesses les plus originales de la tradition chrétienne pour l'approfondissement de la vérité révélée. C'est pourquoi j'exhorte les théologiens à reprendre et à mettre en valeur le mieux possible la dimension métaphysique de la vérité afin d'entrer ainsi dans un dialogue critique et exigeant avec la pensée philosophique contemporaine comme avec toute la tradition philosophique, qu'elle soit en accord ou en opposition avec la parole de Dieu. Qu'ils aient toujours présente à l'esprit la consigne d'un grand maître de la pensée et de la spiritualité, saint Bonaventure, qui, en introduisant le lecteur à son *Itinerarium mentis in Deum*, l'invitait " à ne pas croire qu'on peut se satisfaire de la lecture sans componction, de la spéculation sans dévotion, de la recherche sans admiration, de la prudence sans exultation, de l'activité sans piété, de la science sans charité, de l'intelligence sans humilité, de l'étude séparée de la grâce divine, de la réflexion séparée de la sagesse inspirée par Dieu ". (128)

(128) Prologue, 4: *Opera omnia*, Florence (1891), t. V, p. 296.

Ma pensée se tourne aussi vers ceux qui portent la responsabilité de la formation sacerdotale, académique et pastorale, afin qu'ils assurent avec une particulière attention la formation philosophique de ceux qui auront à annoncer l'Evangile aux hommes d'aujourd'hui et, plus encore, de ceux qui devront se consacrer à l'enseignement de la théologie et à la recherche. Qu'ils s'efforcent de conduire leur travail à la lumière des prescriptions du Concile Vatican II (129) et des dispositions prises par la suite, qui mettent en relief le devoir urgent et nécessaire pour tous de contribuer à une communication authentique et profonde des vérités de la foi. Que l'on n'oublie pas que c'est une grave responsabilité d'assurer la formation préalable et adéquate du corps de professeurs destinés à l'enseignement de la philosophie dans les séminaires et dans les facultés ecclésiastiques. (130) Il est indispensable que cette formation comporte une préparation scientifique appropriée, qu'elle soit conçue de manière systématique en présentant le grand patrimoine de la tradition chrétienne, et qu'elle soit conduite avec le discernement qui convient devant les besoins actuels de l'Eglise et du monde.

(129) Cf. Décret sur la formation sacerdotale *Optatam totius*, n. 15 [OT 15](#).

(130) Cf. Jean-Paul II, Const. apost. *Sapientia christiana* (15 avril 1979), art. 67-68: AAS 71

(1979), pp. 491-492.

106

Mon appel s'adresse également aux philosophes et à ceux qui enseignent la philosophie, afin qu'ils aient le courage de retrouver, dans le sillage d'une tradition philosophique constante et valable, les qualités de sagesse authentique et de vérité, y compris métaphysique, de la pensée philosophique. Qu'ils se laissent interpeller par les exigences qui découlent de la parole de Dieu et qu'ils aient la force de conduire leur discours rationnel et leur argumentation en fonction de cette interpellation. Qu'ils soient toujours tendus vers la vérité et attentifs au bien que contient le vrai. Ils pourront ainsi formuler l'éthique authentique dont l'humanité a un urgent besoin, particulièrement en ces années. L'Eglise suit avec attention et avec sympathie leurs recherches; par conséquent, qu'ils soient assurés du respect qu'elle garde pour la légitime autonomie de leur science. Je voudrais encourager en particulier les croyants qui travaillent dans le domaine de la philosophie, afin qu'ils éclairent les divers champs de l'activité humaine par l'exercice d'une raison qui se fait d'autant plus sûre et perspicace qu'elle reçoit le soutien de la foi.

Je ne peux pas manquer non plus, enfin, de me tourner vers les scientifiques qui, par leurs recherches, nous apportent une connaissance croissante de l'univers dans son ensemble et de la diversité incroyablement riche de ses composantes animées et inanimées, avec leurs structures atomiques et moléculaires complexes. Sur le chemin parcouru, spécialement en ce siècle, ils ont franchi des étapes qui ne cessent de nous impressionner. En exprimant mon admiration et mes encouragements aux valeureux pionniers de la recherche scientifique, auxquels l'humanité doit une si grande part de son développement actuel, je ressens le devoir de les exhorter à poursuivre leurs efforts en demeurant toujours dans la perspective sapientielle, dans laquelle les acquis scientifiques et technologiques s'associent aux valeurs philosophiques et éthiques qui sont des manifestations spécifiques et essentielles de la personne humaine. Le scientifique a bien conscience que " la quête de la vérité, même si elle concerne la réalité finie du monde ou de l'homme, est sans fin, mais renvoie toujours à quelque chose de plus élevé que l'objet d'étude immédiat, vers des questions qui donnent accès au Mystère ". (131)

(131) Jean-Paul II, Discours pour le 600e anniversaire de l'Université jagellone de Cracovie (8 juin 1997), n. 4: La Documentation catholique, 94 (1997), p. 677.

107

A tous, je demande de considérer dans toute sa profondeur l'homme, que le Christ a sauvé par le mystère de son amour, sa recherche constante de la vérité et du sens. Divers systèmes philosophiques, faisant illusion, l'ont convaincu qu'il est le maître absolu de lui-même, qu'il peut décider de manière autonome de son destin et de son avenir en ne se fiant qu'à lui-même et à ses propres forces. La grandeur de l'homme ne pourra jamais être celle-là. Pour son accomplissement personnel, seule sera déterminante la décision d'entrer dans la vérité, en construisant sa demeure à l'ombre de la Sagesse et en l'habitant. C'est seulement dans cette perspective de vérité qu'il parviendra au plein exercice de sa liberté et de sa vocation à l'amour et à la connaissance de Dieu, suprême accomplissement de lui-même.

108

Ma dernière pensée va à Celle que la prière de l'Eglise invoque comme Trône de la Sagesse. Sa vie même est une véritable parabole qui peut rayonner sa lumière sur la réflexion que j'ai faite. On peut en effet entrevoir une harmonie profonde entre la vocation de la bienheureuse Vierge et celle de la philosophie authentique. De même que la Vierge fut appelée à offrir toute son humanité et toute sa féminité afin que le Verbe de Dieu puisse prendre chair et se faire l'un de nous, de même la philosophie est appelée à exercer son oeuvre rationnelle et critique afin que la théologie soit une intelligence féconde et efficace de la foi. Et comme Marie, dans l'assentiment donné à l'annonce de Gabriel, ne perdit rien de son humanité et de sa liberté authentiques, ainsi la pensée philosophique, en recevant l'appel qui lui vient de la vérité de l'Evangile, ne perd rien de son autonomie, mais se voit portée dans toute sa recherche à son plus haut accomplissement. Cette vérité, les saints moines de l'antiquité chrétienne l'avaient bien comprise, quand ils appelaient Marie " la table intellectuelle de la foi ".(132) Ils voyaient en elle l'image cohérente de la vraie philosophie et ils étaient convaincus qu'ils devaient philosophari in Maria.

(132) " E noerà tes pìsteos tràpeza ": pseudo Epiphane, Homélie en l'honneur de Sainte Marie Mère de Dieu: PG 43, 493.

Puisse le Trône de la Sagesse être le refuge sûr de ceux qui font de leur vie une recherche de la sagesse! Puisse la route de la sagesse, fin ultime et authentique de tout véritable savoir, être libre de tout obstacle, grâce à l'intercession de Celle qui, engendrant la Vérité et la conservant dans son coeur, l'a donnée en partage à toute l'humanité pour toujours!

Donné à Rome, près de Saint-Pierre, le 14 septembre 1998, fête de la Croix glorieuse, en la vingtième année de mon Pontificat.

1998 Fides et Ratio 99

1993 Veritatis Splendor 16

Si tu veux être parfait (Mt 19,21).

16

La réponse rappelant les commandements ne satisfait pas le jeune homme qui interroge Jésus : " Tout cela, je l'ai observé ; que me manque-t-il encore ? " [Mt 19,20](#). Il n'est pas facile de dire avec bonne conscience " tout cela, je l'ai observé ", si l'on comprend à peine la portée effective des exigences contenues dans la Loi de Dieu. Cependant, s'il lui est possible de donner une réponse semblable, s'il a aussi suivi l'idéal moral avec sérieux et avec générosité depuis son enfance, le jeune homme riche sait qu'il est encore loin du but ; face à la personne de Jésus, il saisit que quelque chose lui manque encore. C'est en fonction de cette prise de conscience d'insuffisance que Jésus s'adresse à lui dans sa dernière réponse : en saisissant la nostalgie d'une plénitude qui dépasse l'interprétation legaliste des commandements, le bon Maître invite le jeune homme à entrer dans le chemin de la perfection : " Si tu veux être parfait, va, vends ce que tu possèdes et donne-le aux pauvres, et tu auras un trésor dans les cieux ; puis viens, suis-moi " [Mt 19,21](#).

Comme on l'a fait pour la partie précédente de la réponse de Jésus, celle-ci doit être lue et interprétée dans le cadre de tout le message moral de l'Évangile et, spécialement, dans le cadre du Discours sur la Montagne, des Béatitudes [Mt 5,3-12](#), dont la première est précisément la béatitude des pauvres, des " pauvres en esprit ", comme le précise saint Matthieu [Mt 5,3](#), ou encore des humbles. Dans ce sens, on peut dire que les Béatitudes font aussi partie de l'espace ouvert par la réponse que Jésus donne à la question du jeune homme : " Que dois-je faire de bon pour obtenir la vie éternelle ? ". En effet, chaque béatitude promet précisément, selon une perspective particulière, ce " bien " qui ouvre l'homme à la vie éternelle, et plus encore qui est la vie éternelle elle-même.

Les Béatitudes n'ont pas comme objet propre des normes particulières de comportement, mais elles évoquent des attitudes et des dispositions fondamentales de l'existence, et, donc, ne coïncident pas exactement avec les commandements. D'autre part, il n'y a pas de séparation ou d'opposition entre les béatitudes et les commandements : les uns et les autres se réfèrent au bien et à la vie éternelle. Le Discours sur la Montagne commence par la proclamation des Béatitudes, mais renferme aussi la référence aux commandements [Mt 5,20-48](#). En même temps, ce Discours montre l'ouverture et l'orientation des commandements vers la perfection qui est celle des Béatitudes. Celles-ci sont, avant tout, des promesses, dont découlent aussi, de manière indirecte, des indications normatives pour la vie morale. Dans leur profondeur originelle, elles sont une sorte d'autoportrait du Christ et, précisément pour cela, elles sont des invitations à le suivre et à vivre en communion avec lui (26).

(26) Cf. [CEC 1717](#).

17

Nous ne savons pas dans quelle mesure le jeune homme de l'Évangile avait compris le contenu profond et exigeant de la première réponse donnée par Jésus : " Si tu veux entrer dans la vie, observe les commandements " ; cependant, il est certain que l'engagement manifesté par le jeune homme à respecter toutes les exigences morales des commandements constitue le terrain indispensable dans lequel peut germer et mûrir le désir de la perfection, c'est-à-dire de réaliser ce qu'ils signifient et de l'accomplir en suivant le Christ. Le dialogue

entre Jésus et le jeune homme nous aide à saisir les conditions de la croissance morale de l'homme appelé à la perfection : le jeune homme, qui a observé tous les commandements, se montre incapable de faire par ses seules forces le pas suivant. Pour le faire, il faut une liberté humaine mûre : " Si tu veux ", et le don divin de la grâce : " Viens, suis-moi ".

La perfection exige la maturité dans le don de soi, à quoi est appelée la liberté de l'homme. Jésus indique au jeune homme les commandements comme condition première et imprescriptible pour avoir la vie éternelle ; l'abandon de tout ce que possède le jeune homme et la suite du Seigneur prennent en revanche le caractère d'une proposition : " Si tu veux ". La parole de Jésus révèle la dynamique particulière de la croissance de la liberté vers sa maturité et, en même temps, manifeste le rapport fondamental de la liberté avec la Loi divine. La liberté de l'homme et la Loi de Dieu ne s'opposent pas, mais, au contraire, s'appellent mutuellement.

Le disciple du Christ sait que sa vocation est une vocation à la liberté. " Vous, en effet, mes frères, vous avez été appelés à la liberté " proclame avec joie et avec fierté l'Apôtre Paul. Cependant, il précise aussitôt : " Que cette liberté ne donne pas prétexte à satisfaire la chair ; mais par la charité mettez vous au service les uns des autres " [Ga 5,13](#). La fermeté avec laquelle l'Apôtre s'oppose à celui qui croit en sa propre justification par la Loi n'a rien à voir avec la " libération " de l'homme par les préceptes, qui sont, à l'inverse, au service de la pratique de l'amour : " Celui qui aime autrui a de ce fait accompli la loi. En effet, le précepte : Tu ne commettras pas d'adultère, tu ne tueras pas, tu ne voleras pas, tu ne convoiteras pas, et tous les autres se résument dans cette formule : Tu aimeras ton prochain comme toi-même " [Rm 13,8-9](#). Après avoir parlé de l'observance des commandements comme de la première liberté imparfaite, saint Augustin poursuit ainsi : " Pourquoi, demande quelqu'un, n'est-ce pas la liberté parfaite ? Parce que je vois dans mes membres une autre loi qui s'élève contre la loi de mon esprit ( ). C'est une liberté partielle et un esclavage partiel ; ce n'est pas encore la liberté totale, la pure liberté, la pleine liberté parce que ce n'est pas encore l'éternité. La faiblesse pèse en effet sur nous en partie et nous avons reçu une part de liberté. Tout ce que nous avons commis de péché auparavant a été effacé par le baptême. Parce que l'iniquité a été entièrement effacée, est-ce qu'il n'est resté aucune faiblesse ? S'il n'en était pas resté, nous serions sans péché dans cette vie. Mais qui oserait le prétendre si ce n'est l'orgueilleux, si ce n'est celui qui est indigne de la miséricorde du Libérateur ? Du fait, par conséquent, qu'il nous est resté une certaine faiblesse, j'ose dire que, dans la mesure où nous servons Dieu, nous sommes libres et que, dans la mesure où nous servons la loi du péché, nous sommes encore esclaves " (27).

(27) In Iohannis Evangelium Tractatus, 41, 10 : CCL 36, 363.

18

Celui qui vit " selon la chair " ressent la Loi de Dieu comme un poids, et même comme une négation ou, en tout cas, comme une restriction de sa propre liberté. Inversement, celui qui est animé par l'amour, qui se laisse " mener par l'Esprit " [Ga 5,16](#) et désire servir les autres trouve dans la Loi de Dieu la voie fondamentale et nécessaire pour pratiquer l'amour librement choisi et vécu. Bien plus, il saisit l'urgence intérieure - une vraie " nécessité ", et non pas une contrainte - de ne pas s'en tenir aux exigences minimales de la Loi, mais de les vivre dans leur " plénitude ". C'est un chemin encore incertain et fragile tant que nous sommes sur la terre, mais rendu possible par la grâce qui nous donne de posséder la pleine liberté des fils de Dieu [Rm 8,21](#) et donc de répondre par la vie morale à notre sublime vocation : être " fils dans le Fils ".

Cette vocation à l'amour parfait n'est pas réservée à un groupe de personnes. L'invitation " va, vends ce que tu possèdes et donne-le aux pauvres ", avec la promesse " tu auras un trésor dans les cieux ", s'adresse à tous, parce qu'il s'agit d'une radicalisation du commandement de l'amour du prochain, comme l'invitation " viens, suis-moi " est la nouvelle forme concrète du commandement de l'amour de Dieu. Les commandements et l'invitation de

Jésus au jeune homme riche sont au service d'une unique et indivisible charité qui tend spontanément à la perfection dont Dieu seul est la mesure : " Vous donc, vous serez parfaits comme votre Père céleste est parfait " [Mt 5,48](#). Dans l'Évangile de Luc, Jésus explicite la portée de cette perfection

" Montrez-vous miséricordieux comme votre Père est miséricordieux " [Lc 6,36](#).

"Viens, suis-moi"

([Mt 19,21](#))

19 La voie et, en même temps, le contenu de cette perfection consistent dans la suite du Christ, dans le fait de suivre Jésus après avoir renoncé à ses biens particuliers et à soi-même. C'est précisément la conclusion du dialogue entre Jésus et le jeune homme : " Puis viens, suis-moi " [Mt 19,21](#). La merveilleuse profondeur de cette invitation sera pleinement perçue par les disciples après la résurrection du Christ, quand l'Esprit Saint les introduira dans la vérité tout entière [Jn 16,13](#).

Jésus lui-même prend l'initiative et invite à le suivre. L'appel est adressé avant tout à ceux auxquels il confie une mission particulière, à commencer par les Douze ; mais il apparaît aussi clairement qu'être disciple du Christ est la condition de tout croyant [Ac 6,1](#). De ce fait, suivre le Christ est le fondement essentiel et original de la morale chrétienne : comme le peuple d'Israël suivait Dieu qui le conduisait dans le désert vers la Terre promise [Ex 13,21](#), de même le disciple doit suivre Jésus vers lequel le Père lui-même l'attire [Jn 6,44](#).

Il ne s'agit pas seulement ici de se mettre à l'écoute d'un enseignement et d'accueillir dans l'obéissance un commandement ; plus radicalement, il s'agit d'adhérer à la personne même de Jésus, de partager sa vie et sa destinée, de participer à son obéissance libre et amoureuse à la volonté du Père. En suivant, par la réponse de la foi, celui qui est la Sagesse faite chair, le disciple de Jésus devient vraiment disciple de Dieu [Jn 6,45](#). En effet, Jésus est la lumière du monde, la lumière de la vie [Jn 8,12](#) ; il est le pasteur qui guide et nourrit les brebis [Jn 10,11-16](#) ; il est le chemin, la vérité et la vie [Jn 14,6](#) ; il est celui qui conduit au Père, de telle sorte que le voir, lui le Fils, c'est voir le Père [Jn 14,6-10](#). Par conséquent, imiter le Fils, " l'image du Dieu invisible " [Col 1,15](#), signifie imiter le Père.

20

Jésus demande de le suivre et de l'imiter sur le chemin de l'amour, d'un amour qui se donne totalement aux frères par amour pour Dieu : " Voici quel est mon commandement : vous aimer les uns les autres comme je vous ai aimés " [Jn 15,12](#). Ce " comme " exige l'imitation de Jésus, de son amour, dont le lavement des pieds est le signe : " Si donc je vous ai lavé les pieds, moi le Seigneur et le Maître, vous aussi vous devez vous laver les pieds les uns aux autres. Car c'est un exemple que je vous ai donné, pour que vous fassiez, vous aussi, comme moi j'ai fait pour vous " [Jn 13,14-15](#). L'agir de Jésus et sa parole, ses actions et ses préceptes constituent la règle morale de la vie chrétienne. En effet, ses actions et, de manière particulière, sa Passion et sa mort en Croix sont la révélation vivante de son amour pour le Père et pour les hommes. Cet amour, Jésus demande qu'il soit imité par ceux qui le suivent. C'est le commandement " nouveau " :

" Je vous donne un commandement nouveau : vous aimer les uns les autres ; comme je vous ai aimés, aimez-vous les uns les autres. À ceci, tous reconnaîtront que vous êtes mes disciples : si vous avez de l'amour les uns pour les autres " [Jn 13,34-35](#).

Ce " comme " indique aussi la mesure avec laquelle Jésus a aimé et avec laquelle ses disciples doivent s'aimer entre eux. Après avoir dit : " Voici quel est mon commandement : vous aimer les uns les autres comme je vous ai aimés " [Jn 15,12](#), Jésus poursuit en révélant le don sacrificiel de sa vie sur la Croix, témoignage d'un amour " jusqu'à la fin " [Jn 13,1](#) : "

Nul n'a plus grand amour que celui-ci : donner sa vie pour ses amis " [Jn 15,13](#).

En appelant le jeune homme à le suivre sur le chemin de la perfection, Jésus lui demande de vivre parfaitement le commandement de l'amour, " son " commandement : entrer dans le mouvement de son don total, imiter et revivre l'amour même du " bon " Maître, de celui qui a aimé " jusqu'à la fin ". C'est ce que Jésus demande à tout homme qui veut se mettre à sa suite : " Si quelqu'un veut venir à ma suite, qu'il se renie lui-même, qu'il se charge de sa croix, et qu'il me suive " [Mt 16,24](#).

21

Suivre le Christ ne peut pas être une imitation extérieure, parce que cela concerne l'homme dans son intériorité profonde. Être disciple de Jésus veut dire être rendu conforme à Celui qui s'est fait serviteur jusqu'au don de lui-même sur la Croix [Ph 2,5-8](#). Par la foi, le Christ habite dans le coeur du croyant [Ep 3,17](#), et ainsi le disciple est assimilé à son Seigneur et lui est configuré. C'est le fruit de la grâce, de la présence agissante de l'Esprit Saint en nous. Incorporé au Christ, le chrétien devient membre de son Corps qui est l'Eglise [1Co 12,13](#) [1Co 12,27](#). Sous l'impulsion de l'Esprit, le Baptême configure radicalement le fidèle au Christ, dans le mystère pascal de la mort et de la résurrection ; il le " revêt " du Christ [Ga 3,27](#) : " Réjouissons-nous et rendons grâce, s'exclame saint Augustin en s'adressant aux baptisés, nous sommes devenus non seulement chrétiens, mais le Christ. (..) Soyez étonnés et joyeux. Nous sommes devenus le Christ ! " (28). Mort au péché, le baptisé reçoit la vie nouvelle [Rm 6,3-11](#) : vivant pour Dieu dans le Christ Jésus, il est appelé à marcher selon l'Esprit et à en manifester les fruits dans sa vie [Ga 5,16-25](#). Et la participation à l'Eucharistie, sacrement de la Nouvelle Alliance [1Co 11,23-29](#), est le plus haut degré de l'assimilation au Christ, source de " vie éternelle " [Jn 6,51-58](#), principe et force du don total de soi, dont Jésus, selon le témoignage transmis par Paul, demande de faire mémoire dans la célébration et dans la vie : " Chaque fois en effet que vous mangez ce pain et que vous buvez cette coupe, vous annoncez la mort du Seigneur jusqu'à ce qu'il vienne " [1Co 11,26](#).

(28) In Iohannis Evangelium Tractatus, 21, 8 : CCL 36, 216.

Pour Dieu tout est possible

[Mt 19,26](#)

22

Amère est la conclusion du dialogue entre Jésus et le jeune homme riche : " Entendant cette parole, le jeune homme s'en alla contristé, car il avait de grands biens " [Mt 19,22](#). Non seulement le riche, mais encore les disciples eux-mêmes sont effrayés par l'appel de Jésus à le suivre, appel dont les exigences dépassent les aspirations et les forces humaines : " Entendant cela, les disciples restèrent tout interdits : " Qui donc peut être sauvé ? " disaient-ils " [Mt 19,25](#). Mais le Maître renvoie à la puissance de Dieu : " Pour les hommes, c'est impossible, mais pour Dieu tout est possible " [Mt 19,26](#).

Dans ce même chapitre de l'Evangile de Matthieu [Mt 19,3-10](#), lorsqu'il interprète la Loi mosaïque sur le mariage, Jésus refuse le droit à la répudiation, en invoquant le " principe " le plus ancien et le plus autorisé par rapport à la Loi de Moïse ; le dessein premier de Dieu sur l'homme est un dessein auquel l'homme est devenu non conforme à la suite du péché : " C'est en raison de votre dureté de coeur que Moïse vous a permis de répudier vos femmes, mais dès l'origine il n'en fut pas ainsi " [Mt 19,8](#). Le rappel du " principe " effraie les disciples qui commentent en ces termes : " Si telle est la condition de l'homme envers la femme, il vaut mieux ne pas se marier " [Mt 19,10](#). En se référant de manière spécifique au charisme du célibat " à cause du Royaume des cieux " [Mt 19,12](#), tout en énonçant une règle générale,

Jésus renvoie à la nouvelle et surprenante possibilité offerte à l'homme par la grâce de Dieu : " Il leur dit : " Tous ne comprennent pas ce langage, mais ceux-là à qui c'est donné " " [Mt 19,11](#).

L'homme ne peut pas imiter et revivre l'amour du Christ par ses seules forces. Il devient capable de cet amour seulement en vertu d'un don de Dieu. De même que le Seigneur Jésus reçoit l'amour de son Père, il le communique à son tour gratuitement à ses disciples : " Comme le Père m'a aimé, moi aussi je vous ai aimés. Demeurez en mon amour " [Jn 15,9](#). Le don du Christ, c'est son Esprit, dont le premier " fruit " [Ga 5,22](#) est la charité : " L'amour de Dieu a été répandu dans nos coeurs par le Saint-Esprit qui nous fut donné " [Rm 5,5](#). Saint Augustin s'interroge : " Est-ce l'amour qui fait observer les commandements, ou bien est-ce l'observance des commandements qui fait naître l'amour ? ". Et il répond : " Mais qui doute que l'amour précède l'observance ? De fait, celui qui n'aime pas n'a pas de raison d'observer les commandements " (29).

(29) Ibid., 82, 3 : CCL 36, 533.

23

" La loi de l'Esprit qui donne la vie dans le Christ Jésus t'a affranchi de la loi du péché et de la mort " [Rm 8,2](#). Par ces paroles, l'Apôtre nous amène à considérer, dans la perspective de l'histoire du salut qui s'accomplit dans le Christ, le rapport entre la Loi " ancienne " et la grâce " Loi nouvelle ". Il reconnaît le rôle pédagogique de la Loi qui, en permettant à l'homme pécheur de prendre la mesure de son impuissance et en lui ôtant la prétention de l'autosuffisance, l'ouvre à la supplication et à l'accueil de la " vie dans l'Esprit ". Il n'est possible de pratiquer les commandements de Dieu que dans cette vie nouvelle. C'est par la foi au Christ, en effet, que nous sommes rendus justes [Rm 3,28](#) : la " justice " que la Loi exige, mais ne peut donner à personne, tout croyant la trouve manifestée et donnée par le Seigneur Jésus. Saint Augustin synthétise encore, de manière tout aussi admirable, la dialectique paulinienne de la Loi et de la grâce : " La Loi a donc été donnée pour que l'on demande la grâce ; la grâce a été donnée pour que l'on remplisse les obligations de la Loi " (30).

(30) De spiritu et littera, 19, 34 : CSEL 60, 187.

L'amour et la vie selon l'Evangile ne peuvent pas être envisagés avant tout sous la forme du précepte, car ce qu'ils requièrent va au-delà des forces humaines. Ils ne peuvent être vécus que comme le fruit d'un don de Dieu qui guérit et transforme le coeur de l'homme par la grâce : " Car la Loi fut donnée par Moïse ; la grâce et la vérité sont venues par Jésus Christ " [Jn 1,17](#). De ce fait, la promesse de la vie éternelle est liée au don de la grâce, et le don de l'Esprit que nous avons reçu constitue déjà " les arrhes de notre héritage " [Ep 1,14](#).

24

Ainsi se révèle l'aspect authentique et original du commandement de l'amour, et de la perfection à laquelle il est ordonné ; il s'agit d'une possibilité offerte à l'homme exclusivement par la grâce, par le don de Dieu, par son amour. D'autre part, cette conscience d'avoir reçu ce don, de posséder en Jésus Christ l'amour de Dieu, fait naître et soutient la réponse responsable d'un amour total envers Dieu et entre les frères, comme le rappelle avec insistance l'Apôtre Jean dans sa première Lettre : " Bien-aimés, aimons-nous les uns les autres, puisque l'amour est de Dieu et que quiconque aime est né de Dieu et connaît Dieu. Celui qui n'aime pas n'a pas connu Dieu, car Dieu est Amour (...). Bien-aimés, si Dieu nous a aimés ainsi, nous devons, nous aussi, nous aimer les uns les autres (...). Quant à nous, aimons, puisque lui nous a aimés le premier " [1Jn 4,7-8](#) [1Jn 4,11](#) [1Jn 4,19](#).

Ce lien inséparable entre la grâce du Seigneur et la liberté de l'homme, entre le don et le

devoir, a été exprimé en termes simples et profonds par saint Augustin qui prie ainsi : " Da quod iubes et iube quod vis " (donne ce que tu commandes et commande ce que tu veux) (31).

(31) Confessions, X, 29, 40 : CCL 27, 176 ; cf. De gratia et libero arbitrio, XV : PL 44, 899.

Le don ne diminue pas mais renforce l'exigence morale de l'amour : " Or voici son commandement : croire au nom de son Fils Jésus Christ et nous aimer les uns les autres comme il nous en a donné le commandement " [1Jn 3,23](#). On ne peut " demeurer " dans l'amour qu'à condition d'observer les commandements, comme l'affirme Jésus : " Si vous gardez mes commandements, vous demeurerez en mon amour, comme moi j'ai gardé les commandements de mon Père et je demeure dans son amour " [Jn 15,10](#).

En résumant ce qui est au coeur du message moral de Jésus et de la prédication des Apôtres, et en reprenant dans une admirable synthèse la grande tradition des Pères d'Orient et d'Occident - de saint Augustin en particulier (32) -, saint Thomas a pu écrire que la Loi nouvelle est la grâce de l'Esprit Saint donné par la foi au Christ (33). Les commandements extérieurs, dont l'Evangile parle aussi, prédisposent à cette grâce ou en déploient les effets dans la vie. De fait, la Loi nouvelle ne se contente pas de dire ce qui doit se faire, mais elle donne aussi la force de " faire la vérité " [Jn 3,21](#). Dans le même sens, saint Jean Chrysostome a fait observer que la Loi nouvelle fut promulguée précisément quand l'Esprit Saint est venu du ciel le jour de la Pentecôte et que les Apôtres " ne descendirent pas de la montagne en portant, comme Moïse, des tables de pierre dans leurs mains, mais qu'ils s'en retournaient en portant l'Esprit Saint dans leurs coeurs, devenus par sa grâce une loi vivante et un livre vivant " (34).

(32) Cf. De spiritu et littera, 21, 36 ; 26,46 : CSEL 60, 189-190 ; 200-201 (33) Cf. Somme théologique, I-II 106,1, concl. et ad 2. (34) In Matthaeum, hom. I, 1 : PG 57, 15.

CHAPITRE II : Ne vous modelez pas sur le monde présent

[Rm 12,2](#)

L'EGLISE ET LE DISCERNEMENT

SUR CERTAINES TENDANCES

DE LA THEOLOGIE MORALE ACTUELLE

Et voici que je suis avec vous pour toujours jusqu'à la

fin du monde

[Mt 28,20](#)

25

Le dialogue entre Jésus et le jeune homme riche se poursuit, d'une certaine manière, dans toutes les périodes de l'histoire, et encore aujourd'hui. La question " Maître, que dois-je faire

de bon pour obtenir la vie éternelle ? " naît dans le cœur de tout homme, et c'est toujours le Christ, et lui seul, qui donne la réponse intégrale et finale. Le Maître, qui enseigne les commandements de Dieu, qui invite à sa suite et qui accorde la grâce pour une vie nouvelle, est toujours présent et agissant au milieu de nous, selon sa promesse : " Et voici que je suis avec vous pour toujours jusqu'à la fin du monde " [Mt 28,20](#). La présence du Christ aux hommes de tous les temps se réalise dans son corps qui est l'Eglise. Pour cela, le Seigneur a promis à ses disciples l'Esprit Saint, qui leur " rappellerait " et leur ferait comprendre ses commandements [Jn 14,26](#) et qui serait le principe et la source d'une vie nouvelle dans le monde [Jn 3,5-8](#) [Rm 8,1-13](#).

Données par Dieu dans l'Ancienne Alliance et parvenues à leur perfection dans la Nouvelle et Eternelle Alliance, en la personne même du Fils de Dieu fait homme, les prescriptions morales doivent être fidèlement conservées et actualisées en permanence dans les différentes cultures tout au long de l'histoire. La charge de leur interprétation a été confiée par Jésus aux Apôtres et à leurs successeurs, assistés spécialement par l'Esprit de vérité : " Qui vous écoute m'écoute " [Lc 10,16](#). Avec la lumière et avec la force de l'Esprit, les Apôtres ont accompli la mission de prêcher l'Evangile et de montrer la " voie " du Seigneur [Ac 18,25](#), en enseignant avant tout à suivre et à imiter le Christ : " Pour moi, vivre, c'est le Christ " [Ph 1,21](#).

26

Dans la catéchèse morale des Apôtres, parallèlement aux exhortations et aux indications relatives au contexte historique et culturel, se trouve un enseignement éthique avec des normes précises de comportement. Cela apparaît aussi dans leurs Lettres, qui contiennent l'interprétation, guidée par l'Esprit Saint, des préceptes du Seigneur à vivre dans les différentes situations culturelles [Rm 12-15](#) [1Co 11-14](#) [Ga 5-6](#) [Ep 4-6](#) [Col 3-4](#) [1P 1](#) [Jc 1](#). Aux débuts de l'Eglise, chargés de la prédication évangélique, les Apôtres ont veillé sur la rectitude de la conduite des chrétiens (35), en vertu de leur responsabilité pastorale, comme ils ont veillé également sur la pureté de la foi et sur la transmission des dons divins par les sacrements (36). Les premiers chrétiens, issus du peuple juif ou d'autres nations, se différenciaient des païens non seulement par leur foi et par leur liturgie, mais aussi par le témoignage de leur conduite morale, inspirée par la Loi nouvelle (37). En effet, l'Eglise est en même temps communion de foi et de vie ; sa norme est " la foi opérant par la charité " [Ga 5,6](#).

(35) Cf. s. Irénée, *Adversus haereses*, IV, 26, 2-5 : SC 100/2, p. 718-729. (36) Cf. s. Justin, *Apologie*, I, 66 : PG 6, 427-430. (37) Cf. [1P 2,12](#) [1P 3,17](#) ; Didachée, II, 2 : SC 248, p. 148-149 ; Clément d'Alexandrie, *Le Pédagogue*, I, 10 ; II, 10 : PG, 8, 355- 364 ; 497-536 : SC 70, p. 268-279 ; SC 108, p. 165-219 ; Tertullien, *Apologétique*, IX, 8 : CSEL, 69, 24.

Aucune déchirure ne doit briser l'harmonie entre la foi et la vie: l'unité de l'Eglise est blessée non seulement par les chrétiens qui refusent ou déforment la vérité de la foi, mais encore par ceux qui méconnaissent les obligations morales auxquelles l'Evangile les appelle [1Co 5,9-13](#). Avec fermeté, les Apôtres ont refusé toute dissociation entre l'engagement intérieur et les gestes qui l'expriment et le confirment [1Jn 2,3-6](#).

Et depuis les temps apostoliques, les Pasteurs de l'Eglise ont dénoncé clairement les manières d'agir de ceux qui étaient des fauteurs de division par leurs enseignements et par leurs comportements (38).

(38) Cf. s. Ignace d'Antioche, *Aux Magnésiens*, VI, 1-2 : SC 10 bis, p. 82-85 ; s. Irénée, *Adversus haereses*, IV, 33, 1.6.7 : SC 100/2, p. 802-805 ; 814-815 ; 816-819.

27

Dans l'unité de l'Eglise, promouvoir et garder la foi et la vie morale, c'est la tâche confiée par Jésus aux Apôtres [Mt 28,19-20](#), tâche qui se poursuit dans le ministère de leurs successeurs. C'est ce que l'on retrouve dans la Tradition vivante, par laquelle, comme l'enseigne le Concile Vatican II, " l'Eglise perpétue dans sa doctrine, sa vie et son culte, et elle transmet à chaque génération, tout ce qu'elle est elle-même, tout ce qu'elle croit. Cette Tradition qui vient des Apôtres se poursuit dans l'Eglise, sous l'assistance du Saint-Esprit " (39). Dans l'Esprit, l'Eglise accueille et transmet l'Ecriture comme témoignage des " grandes choses " que Dieu opère dans l'histoire [Lc 1,49](#) ; elle confesse par la bouche des Pères et des Docteurs la vérité du Verbe incarné ; elle met en pratique les préceptes et la charité dans la vie des saints et des saintes et dans le sacrifice des martyrs ; elle célèbre l'espérance dans la liturgie ; par cette Tradition, les chrétiens reçoivent " la voix vivante de l'Evangile " (40), comme expression fidèle de la sagesse et de la volonté divines.

(39) [DV 8](#). (40) [DV 8](#).

À l'intérieur de la Tradition, avec l'assistance de l'Esprit Saint, se développe l'interprétation authentique de la Loi du Seigneur. L'Esprit, qui est à l'origine de la Révélation, des commandements et des enseignements de Jésus, veille à ce qu'ils soient gardés saintement, exposés fidèlement et appliqués correctement dans tous les temps et dans toutes les situations. Une telle " actualisation " des commandements est le signe et le résultat d'une profonde intelligence de la Révélation et d'une bonne compréhension, à la lumière de la foi, des nouvelles situations historiques et culturelles. Cependant, elle ne peut que confirmer la validité permanente de la Révélation et s'inscrire dans le sillage de l'interprétation qu'en donne la grande Tradition de l'Eglise par son enseignement et par sa vie, Tradition dont témoignent la doctrine des Pères, la vie des saints, la liturgie de l'Eglise et l'enseignement du Magistère.

En particulier, comme l'affirme le Concile, " la charge d'interpréter de façon authentique la parole de Dieu, écrite ou transmise, a été confiée au seul Magistère vivant de l'Eglise dont l'autorité s'exerce au nom de Jésus Christ " (41). Ainsi l'Eglise, dans sa vie et dans son enseignement, se présente comme " colonne et support de la vérité " [1Tm 3,15](#), et aussi de la vérité dans l'agir moral. En effet, " il appartient à l'Eglise d'annoncer en tout temps et en tout lieu les principes de la morale, même en ce qui concerne l'ordre social, ainsi que de porter un jugement sur toute réalité humaine, dans la mesure où l'exigent les droits fondamentaux de la personne humaine ou le salut des âmes " (42).

(41) [DV 10](#). (42) [CIC 747](#)n2.

Précisément sur les questions qui font l'objet aujourd'hui du débat moral et autour desquelles se sont développées de nouvelles tendances et de nouvelles théories, le Magistère, dans la fidélité à Jésus Christ et dans la continuité de la Tradition de l'Eglise, estime qu'il est de son devoir urgent de proposer son discernement et son enseignement, afin d'aider l'homme sur le chemin vers la vérité et vers la liberté.

[Enseigner ce qui est conforme à la saine doctrine \(Tt 2,1\).](#)

28

En méditant le dialogue entre Jésus et le jeune homme riche, nous avons pu saisir le contenu essentiel de la Révélation de l'Ancien et du Nouveau Testament à propos de l'agir moral. Il comprend : la soumission de l'homme et de son agir à Dieu, Celui qui " seul est le Bon " ; le rapport entre le bien moral des actes humains et la vie éternelle ; la marche à la suite du

Christ, qui ouvre à l'homme la perspective de l'amour parfait ; et, enfin, le don de l'Esprit Saint, source et soutien de la vie morale de la " créature nouvelle " [2Co 5,17](#).

Dans sa réflexion morale, l'Eglise a toujours tenu compte des paroles que Jésus a adressées au jeune homme riche. L'Ecriture Sainte, en effet, reste la source vive et féconde de la doctrine morale de l'Eglise, comme l'a rappelé le Concile Vatican II : " L'Evangile (..) (est) la source de toute vérité salutaire et de toute règle morale " (43). L'Eglise a gardé fidèlement ce qu'enseigne la Parole de Dieu, non seulement sur les vérités à croire mais encore sur l'agir moral, c'est-à-dire l'agir qui plaît à Dieu [1Th 4,1](#), accomplissant un développement doctrinal analogue à celui qui s'est produit dans le domaine des vérités de la foi. Assistée de l'Esprit Saint qui la conduit vers la vérité tout entière [Jn 16,13](#), l'Eglise n'a cessé, et ne peut jamais cesser, de scruter " le mystère du Verbe incarné ", dans lequel " s'éclaire vraiment le mystère de l'homme " (44).

(43) [DV 7](#). (44) [GS 22](#).

29

La réflexion morale de l'Eglise, toujours menée sous la lumière du Christ, le " Bon Maître ", s'est déroulée aussi dans la forme spécifique de la science théologique appelée " théologie morale ", science qui accueille et interroge la Révélation divine et en même temps répond aux exigences de la raison humaine. La théologie morale est une réflexion sur la " moralité ", c'est-à-dire le caractère bon ou mauvais des actes humains et de la personne qui les pose, et, en ce sens, elle concerne tous les hommes ; mais c'est aussi une " théologie ", car elle reconnaît le principe et la fin de l'agir moral en Celui qui " seul est le Bon " et qui, en se donnant à l'homme dans le Christ, lui offre la béatitude de la vie divine. Le Concile Vatican II a invité les spécialistes à s'appliquer, " avec un soin particulier à perfectionner la théologie morale dont la présentation scientifique, plus nourrie de la doctrine de la Sainte Ecriture, mettra en lumière la grandeur de la vocation des fidèles dans le Christ et leur obligation de porter du fruit dans la charité pour la vie du monde " (45). Le même Concile a invité les théologiens, " tout en respectant les méthodes et les règles propres aux sciences théologiques (..) à chercher la manière toujours plus adaptée pour communiquer la doctrine aux hommes de leur temps : car autre chose est le dépôt même ou les vérités de la foi, autre chose la façon selon laquelle ces vérités sont exprimées, à condition toutefois d'en sauvegarder le sens et la signification " (46). De là l'invitation suivante, qui s'applique à tous les fidèles mais qui s'adresse particulièrement aux théologiens : " Que les croyants vivent donc en très étroite union avec les autres hommes de leur temps et qu'ils s'efforcent de comprendre à fond leurs façons de penser et de sentir, telles qu'elles s'expriment par la culture " (47).

(45) [OT 16](#). (46) [GS 62](#). (47) [GS 62](#).

Les efforts de nombreux théologiens, soutenus par les encouragements du Concile, ont déjà porté leurs fruits, par des réflexions intéressantes et utiles sur les vérités de la foi qu'il faut croire et appliquer dans la vie, présentées sous des formes qui répondent davantage à la sensibilité et aux interrogations des hommes de notre temps. L'Eglise, et en particulier les évêques, auxquels Jésus Christ a confié avant tout le ministère d'enseignement, accueillent ces efforts avec gratitude et encouragent les théologiens à poursuivre leur labeur, animés par une profonde et authentique " crainte du Seigneur, principe de savoir " [Pr 1,7](#).

En même temps, dans le cadre des débats théologiques post- conciliaires, se sont toutefois répandues certaines interprétations de la morale chrétienne qui ne sont pas compatibles avec la " saine doctrine " [2Tm 4,3](#). Il est évident que le Magistère de l'Eglise n'entend pas imposer aux fidèles un système théologique particulier, encore moins un système philosophique, mais, pour " garder saintement et exposer avec fidélité " la Parole de Dieu (48), il a le devoir de

déclarer l'incompatibilité de certaines orientations de la pensée théologique ou de telle ou telle affirmation philosophique avec la vérité révélée (49).

(48) [DV 10](#). (49) Cf. Concile Vatican I, Const. dogm. sur la foi catholique Dei Filius, ch. 4 : [DS 3018](#).

30

En vous adressant cette encyclique, chers Frères dans l'épiscopat, je désire énoncer les principes nécessaires pour le discernement de ce qui est contraire à la " saine doctrine ", et rappeler les éléments de l'enseignement moral de l'Eglise qui semblent aujourd'hui particulièrement exposés à l'erreur, à l'ambiguïté ou à l'oubli. Ce sont d'ailleurs les éléments dont dépend " la réponse aux énigmes cachées de la condition humaine, qui, hier comme aujourd'hui, troublent profondément le coeur humain : qu'est-ce que l'homme ? Quel est le sens et le but de la vie ? Qu'est-ce que le bien et qu'est-ce que le péché ? Quels sont l'origine et le but de la souffrance ? Quelle est la voie pour parvenir au vrai bonheur ? Qu'est-ce que la mort, le jugement et la rétribution après la mort ? Qu'est-ce enfin que le mystère dernier et ineffable qui entoure notre existence, d'où nous tirons notre origine et vers lequel nous tendons ? " (50). Ces questions - et d'autres encore comme : qu'est-ce que la liberté et quelle est son rapport avec la vérité contenue dans la Loi de Dieu ? quel est le rôle de la conscience dans la formation de la physionomie morale de l'homme ? comment discerner, en conformité avec la vérité sur le bien, les droits et les devoirs concrets de la personne humaine ? - peuvent se résumer dans la question fondamentale que le jeune homme de l'Evangile posa à Jésus : " Maître, que dois-je faire de bon pour obtenir la vie éternelle ? " Envoyée par Jésus pour prêcher l'Evangile et " de toutes les nations faire des disciples, leur apprenant à observer tout " ce qu'il a prescrit [Mt 28,19-20](#), l'Eglise redonne, aujourd'hui encore, la réponse du Maître, car elle possède une lumière et une force capables de résoudre même les questions les plus discutées et les plus complexes. Cette force et cette lumière incitent l'Eglise à développer d'une manière constante, non seulement la réflexion dogmatique, mais aussi la réflexion morale dans un cadre interdisciplinaire, ce qui est particulièrement nécessaire pour les problèmes nouveaux qui se posent (51). C'est toujours sous cette lumière et avec cette force que le Magistère de l'Eglise accomplit son oeuvre de discernement, accueillant et faisant sienne à nouveau la recommandation que l'Apôtre Paul adressait à Timothée : " Je t'adjure devant Dieu et devant le Christ Jésus, qui doit juger les vivants et les morts, au nom de son Apparition et de son Règne : proclame la parole, insiste à temps et à contretemps, réfute, menace, exhorte, avec une patience inlassable et le souci d'instruire. Car un temps viendra où les hommes ne supporteront plus la saine doctrine, mais au contraire, au gré de leurs passions et l'oreille les démangeant, ils se donneront des maîtres en quantité et détourneront l'oreille de la vérité pour se tourner vers les fables. Pour toi, sois prudent en tout, supporte l'épreuve, fais oeuvre de prédicateur de l'Evangile, acquitte-toi à la perfection de ton ministère " [2Tm 4,1-5](#) [Tt 1,10](#) [Tt 1,13-14](#).

(50) [NAE 1](#). (51) Cf. [GS 43-44](#).

1993 Veritatis Splendor 16

JEAN-PAUL II

LETTRE APOSTOLIQUE

EN FORME DE MOTU PROPRIO

SUR LA NATURE THEOLOGIQUE

ET JURIDIQUE

DES CONFERENCES DES EVEQUES(1)

Notes:

(1) Les Eglises orientales patriarcales et les Archevêchés majeurs sont gouvernés par leurs synodes des Evêques respectifs, qui sont dotés de pouvoirs législatifs, judiciaires et, dans certains cas, aussi administratifs (cf. [CIO 110](#) [CIO 152](#)) : de cela, il n'est pas question dans le présent document. De ce point de vue en effet, on ne peut pas établir d'analogie entre ces Synodes et les Conférences des Evêques. Ce document à l'inverse concerne les Assemblées constituées dans les régions dans lesquelles se trouvent plusieurs Eglises *sui iuris*, réglées par le [CIO 322](#) cf. par leurs statuts propres approuvés par le Siège apostolique (cf. [CIO 322](#), § 4; Const. apost. *Pastor bonus*, art. , 1, dans la mesure où ces Eglises sont comparables aux Conférences des Evêques (cf. Conc. oecum. Vat. II, Décret sur la charge des Evêques dans l'Eglise *Christus Dominus*, [CD 38](#)) .

I INTRODUCTION

Le Seigneur Jésus a constitué les Apôtres " sous la forme d'un collège, c'est-à-dire d'un groupe stable, à la tête duquel il mit Pierre, choisi parmi eux ".(2) Les Apôtres ne sont pas choisis et envoyés par Jésus indépendamment l'un de l'autre, mais au contraire formant le groupe des *Douze*, comme cela a été souligné par les Evangiles au moyen de l'expression " *l'un des Douze* ", utilisée à maintes reprises.(3) Le Seigneur leur confie, à tous ensemble, la mission de prêcher le Règne de Dieu; (4) et ils sont envoyés par Lui non pas isolément, mais deux par deux.(5) Au cours de la dernière cène, Jésus prie le Père pour l'unité des Apôtres et de ceux qui, par leur parole, croiront en Lui.(6) Après sa Résurrection et avant l'Ascension, le Seigneur confirme Pierre dans la charge pastorale suprême(7) et confie aux Apôtres la mission même qu'il avait reçue du Père.(8)

Avec la venue de l'Esprit Saint le jour de la Pentecôte, la réalité du Collège apostolique se

manifeste pleine de la vitalité nouvelle qui vient du Paraclet. Pierre, " debout avec les Onze ", (9) parle à la foule et baptise un grand nombre de croyants; la première communauté apparaît unie dans l'écoute de l'enseignement des Apôtres; (10) elle reçoit d'eux la solution aux problèmes pastoraux; (11) Paul s'adresse aux Apôtres restés à Jérusalem, pour garantir sa communion avec eux et ne pas risquer de courir en vain. (12) La conscience de former un corps non divisé se manifeste aussi lorsque apparaît la question de l'obligation pour les chrétiens issus du paganisme d'observer ou non certaines normes de la Loi ancienne. Alors, dans la communauté d'Antioche, " il fut décidé que Paul, Barnabé et quelques autres des leurs monteraient à Jérusalem auprès des Apôtres et des anciens pour traiter de ce litige ". (13) Pour examiner cette question, les Apôtres et les anciens se réunirent, se consultèrent et délibérèrent, guidés par l'autorité de Pierre; finalement, ils prononcèrent la sentence suivante: " L'Esprit Saint et nous-mêmes avons décidé de ne pas vous imposer d'autres charges que celles-ci, qui sont indispensables ". (14)

Notes:

(2) Conc. oecum. Vat. II, Const. dogm. sur l'Eglise *Lumen gentium*, [LG 19](#) cf. [Mt 10,1-4](#) [Mt 16,18](#) [Mc 3,13-19](#) [Lc 6,13](#) [Jn 21,15-17](#)

(3) Cf. [Mt 26,14](#) [Mc 14,10](#) [Mc 14,20](#) [Mc 14,43](#) [Lc 22,3](#) [Lc 22,47](#) [Jn 6,72](#) [Jn 20,24](#)

(4) Cf. [Mt 10,5-7](#) [Lc 9,1-2](#)

(5) Cf. [Mc 6,7](#)

(6) Cf. [Jn 17,11](#) [Jn 18](#) [Jn 20-21](#)

(7) Cf. [Jn 21,15-17](#)

(8) Cf. [Jn 20,21](#) [Mt 28,18-20](#)

(9) [Ac 2,14](#)

(10) Cf. [Ac 2,42](#)

(11) Cf. [Ac 6,1-6](#)

(12) Cf. [Ga 2,1-2](#) [Ga 2,7-9](#)

(13) [Ac 15,2](#)

(14) [Ac 15,28](#)

La mission de salut que le Seigneur confia aux Apôtres durera jusqu'à la fin du monde. (15) Pour que cette mission puisse être accomplie selon la volonté du Christ, les Apôtres eux-mêmes " ont pris soin d'instituer des successeurs (...). Les Evêques, en vertu d'une institution divine, ont pris par succession la place des Apôtres comme pasteurs de l'Eglise ". (16) En effet, pour accomplir leur ministère pastoral, " les Apôtres ont été comblés par le Christ de dons par une effusion spéciale de l'Esprit Saint descendant sur eux, (17) et ont transmis eux-mêmes à leurs collaborateurs, par l'imposition des mains, le don de l'Esprit, (18) qui s'est transmis jusqu'à nous dans la consécration épiscopale ". (19)

" De même que, selon les dispositions du Seigneur, saint Pierre et les autres Apôtres constituent un seul collège apostolique, d'une manière semblable, le Pontife romain, successeur de Pierre, et les Evêques, successeurs des Apôtres, sont unis entre eux ". (20) Ainsi, les Evêques tous ensemble ont reçu du Christ le mandat d'annoncer l'Evangile sur la terre entière et, pour cela, ils sont tenus d'avoir de la sollicitude pour toute l'Eglise, de même que, pour accomplir la mission qui leur a été confiée par le Seigneur, ils sont tenus de collaborer entre eux et avec le Successeur de Pierre, (21) en qui est institué " le principe et le fondement perpétuel et visible de l'unité de foi et de communion ". (22) A son tour, chaque Evêque est le principe et le fondement de l'unité dans son Eglise particulière. (23)

Notes:

Notes:

(15) Cf. [Mt 28,18-20](#)

(16) Conc. oecum. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 20](#)

(17) Cf. *At* 1, 8; 2, 4; [Jn 20,22-23](#)

(18) Cf. [1Tm 4,14](#) [2Tm 1,6-7](#)

(19) Conc. oecum. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium* [LG 21](#)

(20) *Ibid.*, [LG 22](#)

(21) Cf. *Ibid.*, [LG 23](#)

(22) *Ibid.*, [LG 18](#) cf., [LG 22-23](#), note explicative préliminaire, n. 2; Conc. oecum. Vat. I, Const. dogm. *Pastor aternus*, Prologue: [DS 3051](#)

(23) Cf. Conc. oecum. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium* [LG 23](#)

Restant sauf le pouvoir d'institution divine que l'Evêque a dans son Eglise particulière, la conscience de faire partie d'un corps non divisé a amené les Evêques, au long de l'histoire de l'Eglise, à employer dans l'accomplissement de leur mission, des instruments, des organismes ou des moyens de communication qui manifestent leur communion et leur sollicitude pour toutes les Eglises et qui continuent la vie même du collège des Apôtres: la collaboration pastorale, les consultations, l'aide mutuelle, etc.

Depuis les premiers siècles, cette réalité de la communion a trouvé une expression particulièrement appropriée et caractéristique dans la célébration des conciles, parmi lesquels, outre les Conciles oecuméniques, qui commencèrent avec le Concile de Nicée en 325, il faut mentionner aussi les conciles particuliers, pléniers ou provinciaux, qui furent célébrés fréquemment dans toute l'Eglise dès le deuxième siècle.(24)

Cette pratique de la célébration de conciles particuliers se perpétua tout au long du Moyen-Age. Après le Concile de Trente (1545-1563) au contraire, leur célébration régulière se fit de plus en plus rare. Cependant, le Code de Droit canonique de 1917, avec l'intention de donner une nouvelle vigueur à une si vénérable institution, édicta aussi des dispositions pour la célébration de conciles particuliers. Le canon 281 dudit Code faisait référence au concile plénier et établissait qu'on pouvait le célébrer, avec l'autorisation du Souverain Pontife, qui désignait son délégué afin qu'il le convoque et le préside. Le même Code prévoyait la célébration des conciles provinciaux au moins tous les vingt ans,(25) et la célébration, au moins tous les cinq ans, de conférences ou d'assemblées des Evêques d'une province, pour traiter des problèmes des diocèses et préparer le concile provincial.(26) Le nouveau Code de Droit canonique de 1983 continue à maintenir un vaste ensemble de normes sur les conciles particuliers, qu'ils soient pléniers ou provinciaux.(27)

Notes:

(24) Sur certains conciles du IIe siècle, cf. Eusèbe de Césarée, *Histoire ecclésiastique* V, 16, 10; 23, 2-4; 24, 8: [SC 41](#), pp. 49, 66-67, 69. Au début du IIIe siècle, Tertullien fait l'éloge de l'usage chez les Grecs de célébrer des conciles (cf. *De ieiunio* 13, 6: *CCL* 2, p. 1272). Grâce aux lettres de saint Cyprien de Carthage, nous avons des informations sur divers conciles africains et romains, à partir de la deuxième ou troisième décennie du IIIe siècle (cf. *Lettres* 55, 6; 57; 59, 13, 1; 61; 64; 67; 68, 2, 1; 70; 71, 4, 1; 72; 73, 1-3: Bayard (éd.), Paris (1961) II, pp. 134-135; 154-159; 180; 194-196; 213-216; 227-234; 235; 252-256; 259-262; 262-264). Sur les conciles des Evêques des IIe et IIIe siècles, cf. K. J. Hefele, *Histoire des Conciles* I, Paris, (1869), pp. 77-125.

(25) Cf. [CIC 283](#).

(26) Cf. *Ibid.*, [CIC 292](#)

(27) Cf. [CIC 439-446](#)

A côté de la tradition des conciles particuliers et en harmonie avec elle, à partir du siècle dernier, pour des raisons historiques, culturelles, sociologiques et pour des objectifs

pastoraux précis, sont nées dans différents pays les Conférences des Evêques, pour traiter les diverses questions ecclésiales d'intérêt commun et pour y apporter des solutions opportunes. Ces Conférences, à la différence des conciles, ont eu un caractère stable et permanent. L'Instruction de la Sacrée Congrégation des Evêques et des Réguliers du 24 août 1889 y fait référence, les nommant expressément " Conférences épiscopales ".(28)

Le Concile Vatican II, dans le décret *Christus Dominus*, non seulement souhaite que la vénérable institution des conciles particuliers retrouve une nouvelle vigueur (cf. n. 36), mais traite aussi expressément des Conférences des Evêques, faisant apparaître leur existence dans de nombreuses nations et établissant des normes particulières en ce qui les concerne (cf. nn. 37-38). En effet, le Concile a reconnu l'opportunité et la fécondité de tels organismes, estimant " qu'il est opportun au plus haut point que partout dans le monde les Evêques d'un même pays ou d'une même région se rencontrent dans le cadre d'une seule assemblée, se réunissant à des dates fixes pour mettre en commun les lumières de leur prudence et de leur expérience, afin que par l'échange des idées se réalise une sainte harmonie des forces en vue du bien commun des Eglises ".(29)

Notes:

(28) Instruction " Certains archevêques ", *De collationibus quolibet anno ab Italis Episcopis in variis qua designantur Regionibus habendis* (24 août 1889): Léon XIII, *Acta IX* (1890), p. 184.

(29) Conc. oecum. Vat. II, Décret *Christus Dominus*, [CD 37](#) cf. Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 23](#)

En 1966, par le Motu proprio *Ecclesia Sancta*, le Pape Paul VI imposa la constitution des Conférences épiscopales là où elles n'existaient pas encore; celles qui existaient déjà devaient rédiger leurs propres statuts; en cas d'impossibilité de constitution, les Evêques intéressés devaient s'unir à des Conférences épiscopales déjà érigées; on pouvait créer des Conférences épiscopales pour plusieurs nations ou aussi internationales.(30) Quelques années après, en 1973, le Directoire pastoral des Evêques rappela que " la Conférence épiscopale a été instituée afin de pouvoir aujourd'hui apporter une contribution variée et féconde à l'application concrète de l'esprit collégial. Grâce aux Conférences épiscopales, est encouragé de manière excellente l'esprit de communion avec l'Eglise universelle et entre les différentes Eglises particulières ".(31) Enfin, le Code de Droit canonique, que j'ai promulgué le 25 janvier 1983, a établi des normes spécifiques (can. 447-459), par lesquelles sont définies les finalités et les compétences des Conférences des Evêques, de même que leur érection, leur composition et leur fonctionnement.

L'esprit collégial qui inspire la constitution des Conférences épiscopales et qui en guide l'activité pousse aussi à la collaboration entre les Conférences des diverses nations, comme cela est souhaité par le Concile Vatican II(32) et exprimé par les normes canoniques.(33)

Notes:

(30) Paul VI, Motu proprio *Ecclesia Sancta* (6 août 1966) I, *Norma ad exsequenda Decreta SS. Concilii Vaticani II " Christus Dominus " et " Presbyterorum ordinis "*, [PO 41](#): AAS 58 (1966), pp. 773-774.

(31) Congr. pour les Evêques, Directoire *Ecclesia imago. De pastoralis ministerio Episcoporum* (22 février 1973), n. 210.

(32) Cf. Décret *Christus Dominus*, [CD 38,5](#)

(33) Cf. [CIC 459](#), § 1. De fait, une telle collaboration a été favorisée par les réunions internationales des Conférences épiscopales, le Consejo Episcopal Latinoamericano (C.E.L.A.M.), le Consilium Conferentiarum Episcopaliu Europa (C.E.E.), le Secretariado Episcopal de América Central y Panama (S.E.D.A.C.), la Commissio Episcopatuu Communitatis Europa (COM.E.C.E.), l'Association des Conférences épiscopales de l'Afrique centrale (A.C.E.A.C.),

l'Association des Conférences épiscopales de la Région de l'Afrique centrale (A.C.E.R.A.C.), le Symposium des Conférences épiscopales d'Afrique et de Madagascar (S.C.E.A.M.), l'Inter-Regional Meeting of Bishops of Southern Africa (I.M.B.S.A.), la Southern African Catholic Bishop's Conference (S.A.C.B.C.), les Conférences épiscopales de l'Afrique de l'Ouest francophone (C.E.R.A.O.), l'Association of the Episcopal Conferences of Anglophone West Africa (A.E.C.A.W.A.), l'Association of Member Episcopal Conferences in Eastern Africa (A.M.E.C.E.A.), la Federation of Asian Bishops' Conferences (F.A.B.C.) et la Federation of Catholic Bishops' Conferences of Oceania (F.C.B.C.O.) (Cf. *Annuario pontificio 1998*, Cité du Vatican (1998), p. 1112-1115). Cependant, ces institutions ne sont pas à proprement parler des Conférences épiscopales.

A partir du Concile Vatican II, les Conférences épiscopales se sont développées de manière notable et ont assumé le rôle d'organe préféré par les Evêques d'une nation ou d'un territoire déterminé pour les échanges de vue, pour les consultations réciproques et pour les collaborations en vue du bien commun de l'Eglise: "Elles sont devenues au cours de ces années une réalité concrète, vivante et efficace, dans toutes les parties du monde". (34) Leur importance apparaît par le fait même qu'elles contribuent efficacement à l'unité entre les Evêques, et donc à l'unité de l'Eglise, étant un instrument valable pour affermir la communion ecclésiale. Néanmoins, l'évolution de leur activité, toujours plus vaste, a soulevé certaines questions de nature théologique et pastorale, spécialement dans leurs relations avec chaque évêque diocésain.

Notes:

(34) Jean-Paul II, *Allocution à la Curie romaine* (28 juin 1986), n. 7 c: AAS 79 (1987), p. 197.

Vingt ans après la conclusion du Concile Vatican II, l'Assemblée extraordinaire du Synode des Evêques, célébrée en 1985, a reconnu dans la situation actuelle l'utilité pastorale, et plus encore la nécessité des Conférences des Evêques, mais, en même temps, elle n'a pas manqué d'observer que "dans leur façon d'agir, les Conférences épiscopales doivent avoir en vue à la fois le bien de l'Eglise, c'est-à-dire le service de l'unité, et la responsabilité inaliénable de chaque Evêque à l'égard de l'Eglise universelle et de son Eglise particulière".

(35) Le Synode a donc recommandé que soit plus amplement et plus profondément explicitée l'étude du *status* théologique et par conséquent juridique des Conférences des Evêques et surtout le problème de leur autorité doctrinale, en tenant compte du n. [CD 38](#) du Décret conciliaire *Christus Dominus* et des canons [CIC 447](#) et [CIC 753](#) du Code de Droit canonique.

(36)

Le présent document est le résultat de l'étude souhaitée. En stricte fidélité aux documents du Concile Vatican II, il se propose d'expliciter les principes théologiques et juridiques fondamentaux en ce qui concerne les Conférences épiscopales, et de présenter les normes indispensables à intégrer, pour aider à établir une pratique des Conférences elles-mêmes, théologiquement fondée et juridiquement sûre.

Notes:

(35) *Rapport final*, II, C 5: *La Documentation catholique* 83 (1986), p. 40.

(36) Cf. *Ibid.*, II, C 8, b.

II L'UNION COLLEGIALE DES EVEQUES

Dans la communion universelle du peuple de Dieu, au service duquel le Seigneur a institué le ministère apostolique, l'union collégiale de l'épiscopat manifeste la nature de l'Eglise qui, étant dans le monde la semence et le commencement du Royaume de Dieu, constitue " pour tout le genre humain le germe le plus vigoureux d'unité, d'espérance et de salut ".(37) De même que l'Eglise est une et universelle, de même l'épiscopat est un et non divisé,(38) il a toute l'extension de la société visible de l'Eglise et il en exprime la riche diversité. Le Pontife romain, chef du corps épiscopal, est le principe et le fondement visible de cette unité. L'unité de l'épiscopat est l'un des éléments constitutifs de l'unité de l'Eglise.(39) En effet, par le corps des Evêques " la tradition apostolique est manifestée et maintenue dans le monde entier ";(40) le partage de la même foi, dont le dépôt est confié à leur vigilance, la participation aux mêmes Sacrements, " dont ils organisent, par leur autorité, la distribution régulière et fructueuse ",(41) l'adhésion et l'obéissance qui leur sont dues comme pasteurs de l'Eglise, sont les éléments essentiels de la communion ecclésiale. Cette communion, du fait qu'elle traverse toute l'Eglise, structure également le Collège épiscopal et elle est " une réalité organique, qui requiert une forme juridique et est animée en même temps par la charité ".(42)

Notes:

(37) Conc. oecum. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 9](#)

(38) Conc. oecum. Vat. I, Const. dogm. *Pastor aternus*, Prologue: [DS 3051](#)

(39) Cf. Congr. pour la Doctrine de la Foi, Lettre *Communio notio* (28 mai 1992), [Koinonia](#) .

(40) Conc. oecum. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 20](#)

(41) *Ibid.*, [LG 26](#)

(42) *Ibid.*, Note explicative préliminaire, n. 2.

L'ordre des Evêques est collégalement, " en union avec sa Tête le Pontife romain et jamais sans cette Tête, le sujet d'un pouvoir suprême et plénier sur l'Eglise tout entière ".(43) Le Concile Vatican II, et c'est connu de tous, a également rappelé, en enseignant cette doctrine, que le Successeur de Pierre garde " le pouvoir de ce primat qui s'étend à tous, qu'ils soient pasteurs ou fidèles. En effet, le Pontife romain, en vertu de sa charge de vicaire du Christ et de pasteur de toute l'Eglise, a sur l'Eglise un pouvoir plénier, suprême et universel qu'il peut toujours exercer librement ".(44)

Le corps des Evêques ne peut exercer que collégalement le pouvoir suprême qu'il possède sur toute l'Eglise, soit de manière solennelle quand les Evêques sont réunis dans le Concile oecuménique, soit quand ils sont dispersés dans le monde, du moment que le Pontife romain les appelle à un acte collégial ou au moins approuve ou accepte librement leur action commune. Dans ces actions collégiales, les Evêques exercent un pouvoir qui leur est propre pour le bien de leurs fidèles et de toute l'Eglise et, en respectant fidèlement le primat et la prééminence du Pontife romain, chef du Collège épiscopal, ils n'agissent cependant pas dans ce cas comme ses vicaires ou ses délégués.(45) Il en ressort clairement qu'ils sont Evêques de l'Eglise catholique, un bien pour toute l'Eglise, et, comme tels, reconnus et respectés de tous les fidèles.

Notes:

(43) *Ibid.*, [LG 22](#)

(44) *Ibid.*

(45) Cf. *ibid.* Acta synodalia sacrosancti Concilii oecumenici Vaticani II, vol. III, pars VIII, *Typis Poliglottis Vaticanis* 1976, p. 77, n. 102.

Au niveau des différentes Eglises particulières et de leurs regroupements, il n'y a pas d'action

collégiale similaire de la part des Evêques concernés. Au niveau d'une Eglise particulière, l'Evêque diocésain paît au nom du Seigneur le troupeau qui lui est confié comme son pasteur propre, ordinaire et immédiat, et son action est strictement personnelle, non collégiale, même si elle est animée de l'esprit de communion. En outre, tout en étant revêtu de la plénitude du sacrement de l'Ordre, il n'y exerce cependant pas la puissance suprême, laquelle appartient au Pontife romain et au Collège épiscopal en tant qu'éléments propres de l'Eglise universelle, intérieurs à chaque Eglise particulière, afin que cette dernière soit pleinement Eglise, c'est-à-dire présence particulière de l'Eglise universelle avec tous ses éléments essentiels.(46)

Au niveau du regroupement d'Eglises particulières par zones géographiques (pays, région, etc.), les Evêques mis à leur tête n'exercent pas ensemble leur charge pastorale par des actes collégiaux similaires à ceux du Collège épiscopal.

Notes:

(46) Cf. Congr. pour la Doctrine de la Foi, Lettre *Communio notio* (28 mai 1992), [Koinonia](#) .

Pour situer correctement et mieux comprendre la manière dont l'union collégiale se manifeste dans l'action pastorale commune des Evêques d'une région géographique, il convient de rappeler, même brièvement, comment chacun des Evêques, dans sa charge pastorale ordinaire, se relie à l'Eglise universelle. Il faut en effet se rappeler que l'appartenance de chaque Evêque au Collège épiscopal s'exprime, par rapport à toute l'Eglise, non seulement par les actes collégiaux déjà mentionnés, mais aussi par la sollicitude envers l'Eglise universelle qui, même sans être exercée par des actes de juridiction, contribue cependant suprêmement à son bien. Tous les Evêques, en effet, doivent promouvoir et défendre l'unité de la foi et la discipline commune à toute l'Eglise, et promouvoir toutes les activités communes à l'Eglise entière, spécialement en faisant en sorte que la foi progresse et que la lumière de la pleine vérité se lève sur tous les hommes.(47) " Du reste, il est bien établi que, en gouvernant bien leur Eglise propre comme une portion de l'Eglise universelle, ils contribuent efficacement au bien de tout le Corps mystique, qui est aussi le Corps des Eglises ".(48)

Les Evêques contribuent au bien de l'Eglise universelle par le bon exercice du *munus regendi* dans leurs Eglises particulières, mais aussi par l'exercice de leurs fonctions d'enseignement et de sanctification.

Assurément, en tant que maîtres de foi, les différents Evêques ne s'adressent pas à la communauté universelle des fidèles, si ce n'est par un acte de tout le Collège épiscopal. En effet, seuls les fidèles confiés à la sollicitude pastorale d'un Evêque doivent se conformer à son jugement donné au nom du Christ en matière de foi et de morale et y adhérer par l'assentiment religieux de l'esprit. En réalité, " les Evêques, enseignant en communion avec le Pontife romain, doivent être révéérés par tous comme témoins de la vérité divine et catholique ";(49) et leur enseignement, en tant qu'il transmet fidèlement et éclaire le contenu de la foi à croire et à appliquer à la vie, est un grand avantage pour toute l'Eglise.

Chaque Evêque aussi, en tant que " dispensateur de la grâce du sacerdoce suprême ",(50) dans l'exercice de sa fonction de sanctification, contribue dans une grande mesure à l'oeuvre de l'Eglise pour la glorification de Dieu et la sanctification des hommes. C'est là l'oeuvre de toute l'Eglise du Christ qui agit en chaque célébration liturgique légitime accomplie en communion avec l'Evêque et sous sa direction.

Notes:

(47) Cf. Conc. oecum. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 23](#)

(48) *Ibid.*

(49) *Ibid.*, [LG 25](#)

(50) *Ibid.*, [LG 26](#)

Lorsque les Evêques d'un territoire exercent conjointement certaines fonctions pastorales pour le bien de leurs fidèles, cet exercice conjoint du ministère épiscopal applique concrètement l'esprit collégial (*affectus collegialis*), (51) qui " est l'âme de la collaboration entre les Evêques sur le plan régional, national ou international ". (52) Toutefois il ne revêt jamais la nature collégiale propre aux actes de l'ordre des Evêques en tant que sujet de l'autorité suprême sur toute l'Eglise. En effet, la relation des Evêques avec le Collège épiscopal est nettement différente de leur relation avec les organismes formés pour l'exercice commun mentionné ci-dessus de certaines fonctions pastorales.

La collégialité des actes du corps épiscopal est liée au fait que l'" on ne peut concevoir (l'Eglise universelle) comme la somme des Eglises particulières ou comme une fédération d'Eglises particulières ". (53) " Elle n'est pas le résultat de leur communion, mais elle est, dans son mystère essentiel, une réalité ontologiquement et chronologiquement préalable à toute Eglise particulière singulière ". (54) De même, le Collège épiscopal ne doit pas être compris comme la somme des Evêques à qui sont confiées les Eglises particulières, ni le résultat de leur communion, mais, en tant qu'élément essentiel de l'Eglise universelle, il est une réalité antérieure à la charge d'être tête de l'Eglise particulière. (55) En effet, le pouvoir du Collège épiscopal sur toute l'Eglise n'est pas constitué par la somme des pouvoirs exercés individuellement par les Evêques dans leurs Eglises particulières; il s'agit d'une réalité antérieure à laquelle participent les Evêques, qui ne peuvent agir pour toute l'Eglise sinon collégialement. Seul le Pontife romain, chef du Collège, peut exercer personnellement le pouvoir suprême sur l'Eglise. En d'autres termes, " la collégialité épiscopale, au sens propre ou strict, n'appartient qu'au Collège épiscopal tout entier, lequel, comme sujet théologique, est indivisible ". (56) Et c'est là la volonté expresse du Seigneur. (57) Il ne faut toutefois pas entendre le pouvoir comme une domination, au contraire la dimension de service lui est essentielle, car elle vient du Christ, le bon Pasteur qui donne sa vie pour ses brebis. (58)

Notes:

(51) Cf. *ibid.*, [LG 23](#)

(52) Assemblée générale extraordinaire du Synode des Evêques (1985), Rapport final (7 décembre 1985), II, C 4: *La Documentation catholique* 83 (1986), p. 40.

(53) Jean-Paul II, Discours aux Evêques des Etats-Unis d'Amérique (16 septembre 1987), n. 3: *La Documentation catholique* 84 (1987), p. 964.

(54) Congr. pour la Doctrine de la Foi, Lettre *Communio notio* (28 mai 1992), [Koinonia](#) .

(55) Entre autres, comme il est évident pour tous, il y a de nombreux Evêques qui, tout en exerçant des tâches proprement épiscopales, ne sont pas à la tête d'une Eglise particulière.

(56) Jean-Paul II, Discours à la Curie romaine (20 décembre 1990), n. 6: AAS 83 (1991), p. 744.

(57) Cf. Conc. oecum. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 22](#)

(58) Cf. [Jn 10,11](#)

Les regroupements d'Eglises particulières ont avec les Eglises qui les composent une relation correspondant au fait qu'ils sont fondés sur les liens de traditions communes de vie chrétienne et d'enracinement de l'Eglise dans des communautés humaines unies par la langue, la culture et l'histoire. Cette relation est très différente du rapport d'intériorité mutuelle de l'Eglise universelle avec les Eglises particulières.

De manière similaire, les organismes formés par les Evêques d'un territoire (pays, région, etc.) et les Evêques qui les composent sont dans une relation qui, tout en ayant une certaine ressemblance, est en réalité bien différente de celle du Collège épiscopal et des Evêques individuellement. La validité et le caractère d'obligation des actes du ministère épiscopal

exercé conjointement au sein des Conférences épiscopales et en communion avec le Siège apostolique découle du fait que ce dernier a constitué ces organismes et leur a confié, en se fondant sur le pouvoir sacré des Evêques personnellement, des compétences précises. L'exercice conjoint de certains actes du ministère épiscopal sert à mettre en oeuvre la sollicitude de chaque Evêque pour toute l'Eglise qui s'exprime de manière significative dans l'aide fraternelle apportée aux autres Eglises particulières, spécialement les plus proches et les plus pauvres, (59) et qui se traduit par ailleurs dans la mise en commun avec les autres Evêques de la même zone géographique d'efforts et d'objectifs pour faire progresser le bien commun et celui de chaque Eglise. (60)

Notes:

(59) Cf. Conc. oecum. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 23](#) Décret *Christus Dominus*, [CD 6](#)

(60) Cf. Conc. oecum. Vat. II, Décret *Christus Dominus*, [CD 36](#)

III LES CONFERENCES EPISCOPALES

Les Conférences épiscopales constituent une forme concrète de l'application de l'esprit collégial. Le Code de Droit canonique en donne une description précise, qui a sa source dans les prescriptions du Concile Vatican II: " La Conférence des Evêques, institution à caractère permanent, est la réunion des Evêques d'une nation ou d'un territoire donné, exerçant ensemble certaines charges pastorales pour les fidèles de son territoire, afin de mieux promouvoir le bien que l'Eglise offre aux hommes, surtout par les formes et moyens d'apostolat adaptés de façon appropriée aux circonstances de temps et de lieux, selon le droit ". (61)

Notes:

(61) [CIC 447](#) cf. Conc. oecum. Vat. II, Décret *Christus Dominus*, [CD 38,1](#)

A notre époque, la nécessité de la convergence des forces, fruit des échanges de sagesse et d'expérience au sein de la Conférence épiscopale, a bien été mis en évidence par le Concile, car " il n'est pas rare que les Evêques ne puissent pas accomplir leur charge de façon convenable et fructueuse, s'ils ne mènent pas en accord avec les autres Evêques une action de plus en plus étroitement concertée et coordonnée ". (62) Il n'est pas possible d'inscrire dans une liste exhaustive les sujets qui supposent cette coopération, mais il n'échappe à personne que la promotion et la sauvegarde de la foi et des moeurs, la traduction des livres liturgiques, la promotion et la formation des vocations sacerdotales, la mise au point d'instruments pour la catéchèse, la promotion et le soutien des universités catholiques et d'autres institutions d'éducation, l'engagement oecuménique, les relations avec les autorités civiles, la défense de la vie humaine, de la paix, des droits humains, notamment parce qu'ils sont protégés par la législation civile, la promotion de la justice sociale, l'usage des moyens de communication sociale, etc., sont des sujets qui invitent actuellement à une action conjointe des Evêques.

Notes:

(62) Conc. oecum. Vat. II, Décret *Christus Dominus*, [CD 37](#)

Les Conférences épiscopales sont normalement nationales, c'est-à-dire qu'elles comprennent les Evêques d'un seul pays, (63) parce que les liens de culture, de traditions et d'histoire communes, ainsi que l'entrecroisement des rapports sociaux entre les citoyens d'un même pays, demandent une collaboration des membres de l'épiscopat de ce territoire beaucoup plus continue que ne pourraient l'exiger les conditions ecclésiales d'un autre genre de territoire. Toutefois les normes canoniques elles-mêmes laissent ouverte la possibilité pour une Conférence épiscopale d'être érigée pour un territoire plus ou moins étendu, de telle sorte qu'elle comprenne seulement les Evêques de certaines Eglises particulières constituées dans le territoire donné ou les chefs des Eglises particulières situées dans des nations différentes ". (64) On en déduit qu'il peut y avoir des Conférences épiscopales également à un autre niveau territorial, ou bien au niveau supra-national. Le jugement sur les situations des personnes ou les circonstances qui suggèrent une ampleur plus grande ou plus réduite du territoire d'une Conférence est réservé au Siège apostolique. En effet, " il revient à la seule Autorité suprême de l'Eglise, après qu'elle a entendu les Evêques concernés, d'ériger, de supprimer ou de modifier les Conférences des Evêques ". (65)

Notes:

(63) Cf. [CIC 448](#), § 1.

(64) [CIC 448](#), § 2.

(65) [CIC 449](#), § 1.

Parce que la finalité des Conférences des Evêques consiste à veiller au bien commun des Eglises particulières d'un territoire grâce à la collaboration des pasteurs sacrés à qui la charge en a été confiée, chaque Conférence doit comprendre tous les Evêques diocésains du territoire et ceux qui leur sont équiparés par le droit, ainsi que les Evêques coadjuteurs, les Evêques auxiliaires et les autres Evêques titulaires qui exercent dans ce territoire une charge spéciale confiée par le Siège apostolique ou par la Conférence épiscopale elle-même. (66) Dans les réunions plénières de la Conférence épiscopale, les Evêques diocésains et ceux qui leur sont équiparés par le droit, ainsi que les Evêques coadjuteurs, ont voix délibérative, et cela de par le droit lui-même, les statuts de la Conférence ne pouvant prendre d'autres dispositions à cet égard. (67) Le Président et le Vice-Président de la Conférence épiscopale doivent être choisis seulement parmi les membres qui sont Evêques diocésains. (68) En ce qui concerne les Evêques auxiliaires et les autres Evêques titulaires membres de la Conférence épiscopale, c'est aux statuts de la Conférence qu'il revient de déterminer si leur voix est délibérative ou consultative. (69) A cet égard, on devra tenir compte de la proportion entre les Evêques diocésains et les Evêques auxiliaires et les autres Evêques titulaires, afin qu'une éventuelle majorité de ces derniers ne conditionne pas le gouvernement pastoral des Evêques diocésains. Il convient par ailleurs que les statuts des Conférences épiscopales prévoient la présence des Evêques émérites avec voix consultative. On sera notamment attentif à les faire participer à certaines commissions d'étude, lorsqu'elles traitent de sujets pour lesquels un Evêque émérite a une compétence particulière. Etant donné la nature de la Conférence épiscopale, la participation d'un membre de la Conférence ne peut pas être déléguée.

Notes:

(66) Cf. [CIC 450](#), § 1.

(67) Cf. [CIC 454](#), § 1.

(68) Cf. Conseil pontifical pour l'interprétation des textes législatifs, Réponse au doute *Utrum Episcopus Auxiliaris* (23 mai 1988): AAS 81 (1989), p. 388.

(69) Cf. [CIC 454](#), § 2.

Chaque Conférence épiscopale a ses statuts propres, qu'elle élabore elle-même. Toutefois, ces statuts doivent obtenir la reconnaissance (*recognitio*) du Siège apostolique; dans ces statuts, " il faut prévoir entre autres la tenue de l'assemblée plénière de la Conférence et pourvoir au conseil permanent des Evêques et au secrétariat général de la Conférence, ainsi qu'aux autres fonctions et commissions qui, au jugement de la Conférence, favoriseront le mieux le but à poursuivre ".(70) Ce but à poursuivre demande, en tout cas, d'éviter la bureaucratisation des services et des commissions qui travaillent entre les réunions plénières. On doit tenir compte du fait essentiel que les Conférences épiscopales, avec leurs commissions et leurs services, existent pour aider les Evêques et non pour se substituer à eux.

Notes:

(70) [CIC 451](#)

L'autorité de la Conférence épiscopale et le champ de son action se trouvent en rapport étroit avec l'autorité et l'action de l'Evêque diocésain et des prélats qui lui sont équiparés. Les Evêques " président, à la place de Dieu, au troupeau dont ils sont les pasteurs en tant que maîtres pour l'enseignement, prêtres pour le culte sacré, ministres pour le gouvernement (...). En vertu d'une institution divine, ils ont pris par succession la place des Apôtres comme pasteurs de l'Eglise ",(71) et ils " dirigent les Eglises particulières qui leur sont confiées, comme vicaires et légats du Christ, par leurs conseils, leurs recommandations, leur exemple, mais aussi par l'exercice de leur autorité et de leur pouvoir sacré (...). Ce pouvoir, qu'ils exercent personnellement au nom du Christ, est un pouvoir propre, ordinaire et immédiat ". (72) Son exercice est régi par l'autorité suprême de l'Eglise, et cela comme conséquence nécessaire du rapport entre l'Eglise universelle et l'Eglise particulière, parce que cette dernière n'existe que comme portion du peuple de Dieu " dans laquelle est vraiment présente et agissante l'Eglise du Christ, une, sainte, catholique et apostolique ".(73) En effet, " le primat de l'Evêque de Rome et le Collège épiscopal sont des éléments propres à l'Eglise universelle: 'non pas dérivés de la particularité des Eglises', bien qu'intérieurs à toute Eglise particulière ".(74) Dans le cadre d'une telle réglementation, l'exercice du pouvoir sacré de l'Evêque peut être soumis à certaines limitations, en considération du bien de l'Eglise ou des fidèles,(75) et cela se trouve explicitement prévu par les normes du Code de Droit canonique où on lit: " A l'Evêque diocésain revient, dans le diocèse qui lui est confié, tout le pouvoir ordinaire, propre et immédiat requis pour l'exercice de sa charge pastorale, à l'exception des causes que le droit ou un décret du Pontife suprême réserve à l'autorité suprême ou à une autre autorité ecclésiastique ".(76)

Notes:

(71) Conc. oecum. Vat. II, Const. dogm. sur l'Eglise *Lumen gentium*, [LG 20](#)

(72) *Ibid.*, [LG 27](#)

(73) Conc. oecum. Vat. II, Décret *Christus Dominus*, [CD 11](#) cf., [CIC 368](#)

(74) Congr. pour la Doctrine de la Foi, Lettre *Communio notio* (28 mai 1992), [Koinonia](#) .

(75) Cf. Conc. oecum. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 27](#)

(76) [CIC 381](#), § 1.

Dans la Conférence épiscopale, les Evêques exercent conjointement leur ministère épiscopal en faveur des fidèles du territoire de la Conférence; mais, afin que cet exercice soit légitime et s'impose aux différents Evêques, il faut l'intervention de l'autorité suprême de l'Eglise qui, par la loi universelle ou par des mandats particuliers, confie des questions déterminées à la

délibération de la Conférence épiscopale. Les Evêques ne peuvent pas, de manière autonome, ni personnellement ni réunis en Conférence, limiter leur pouvoir sacré au bénéfice de la Conférence épiscopale, et moins encore d'une de ses parties, que ce soit le conseil permanent, ou une commission ou le président lui-même. Cette logique apparaît explicitement dans les normes canoniques concernant l'exercice du pouvoir législatif des Evêques réunis en Conférence épiscopale: " La Conférence des Evêques ne peut porter de décrets généraux que pour les affaires dans lesquelles le droit universel l'a prescrit, ou lorsqu'une décision particulière du Siège apostolique l'a déterminé de sa propre initiative ou à la demande de la Conférence elle-même ".(77) Dans d'autres cas, " la compétence de chaque Evêque diocésain demeure entière, et ni la Conférence ni son président ne peuvent agir au nom de tous les Evêques, à moins que tous et chacun des Evêques n'aient donné leur consentement ".(78)

Notes:

(77) [CIC 455](#), § 1. L'expression " décrets généraux " désigne aussi les décrets exécutoires dont il est question dans les canons 31 à 33 du CIC cf. Commission pont. pour l'Interprétation authentique du *Code de Droit canonique*, Réponse *Utrum sub locutione* (14 mai 1985): AAS 77 (1985), p. 771.

(78) [CIC 455](#), § 4.

L'exercice conjoint du ministère épiscopal concerne aussi la fonction doctrinale. Le Code de Droit canonique définit la norme fondamentale à ce sujet: " Les Evêques qui sont en communion avec le chef du Collège et ses membres, séparément ou réunis en Conférences des Evêques ou en Conciles particuliers, bien qu'ils ne jouissent pas de l'infaillibilité quand ils enseignent, sont les authentiques docteurs et maîtres de la foi des fidèles confiés à leurs soins; à ce magistère authentique de leurs Evêques, les fidèles sont tenus d'adhérer avec une révérence religieuse de l'esprit ".(79) Outre cette norme générale, le même Code définit plus concrètement quelques compétences doctrinales des Conférences des Evêques, telles que " veiller à ce que soient édités des catéchismes pour son territoire, avec l'approbation préalable du Siège apostolique ",(80) et l'approbation des éditions des livres des saintes Ecritures et de leurs traductions.(81)

Quand, unanimement, les Evêques d'un territoire déterminé, en communion avec le Pontife romain, proclament conjointement la vérité catholique en matière de foi et de morale, leur voix peut parvenir plus efficacement à leur peuple et faciliter l'adhésion de leurs fidèles avec une révérence religieuse de l'esprit à ce magistère. En exerçant fidèlement leur fonction doctrinale, les Evêques servent la Parole de Dieu, à laquelle est soumis leur enseignement, ils l'écoutent avec piété, la gardent saintement et l'exposent fidèlement afin que leurs fidèles la reçoivent de la meilleure manière possible.(82) Et puisque la doctrine de la foi est un bien commun de toute l'Eglise et le lien de sa communion, les Evêques, réunis dans la Conférence épiscopale, veillent surtout à suivre le magistère de l'Eglise universelle et à le faire opportunément connaître au peuple qui leur est confié.

Notes:

(79) [CIC 753](#)

(80) [CIC 775](#), § 2.

(81) Cf. [CIC 825](#)

(82) Cf. Conc. oecum. Vat. II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 10](#)

Lorsqu'ils abordent des questions nouvelles et qu'ils font en sorte que le message du Christ éclaire et guide la conscience des hommes pour résoudre les problèmes nouveaux suscités

par les mutations de la société, les Evêques réunis dans la Conférence épiscopale exercent ensemble leur fonction doctrinale, bien conscients des limites de leurs déclarations, qui n'ont pas le caractère d'un magistère universel, tout en étant officiel et authentique et en communion avec le Siège apostolique. Qu'ils évitent par conséquent soigneusement de gêner l'oeuvre doctrinale des Evêques d'autres territoires, compte tenu des répercussions dans des zones plus vastes, et même dans le monde entier, que les moyens de communication sociale donnent aux événements d'une région déterminée. Etant présumé que le magistère authentique des Evêques, c'est-à-dire celui qu'ils exercent revêtus de l'autorité du Christ, doit toujours être en communion avec le chef du Collège et avec ses membres, (83) si les déclarations doctrinales des Conférences épiscopales sont approuvées à l'unanimité, elles peuvent sans aucun doute être publiées au nom des Conférences elles-mêmes, et les fidèles sont tenus d'adhérer avec une révérence religieuse de l'esprit à ce magistère authentique de leurs Evêques. Mais si cette unanimité n'a pas été obtenue, la seule majorité des Evêques d'une Conférence ne peut publier une éventuelle déclaration comme magistère authentique de cette Conférence, auquel devraient adhérer tous les fidèles du territoire, à moins qu'elle n'ait obtenu la reconnaissance (*recognitio*) du Siège apostolique, qui ne la donnera pas si cette majorité n'est pas qualifiée. L'intervention du Siège apostolique se situe par analogie à celle requise pour que la Conférence épiscopale puisse émettre des décrets généraux. (84) La reconnaissance (*recognitio*) du Saint-Siège sert à assurer en outre que, en abordant les questions nouvelles que posent les changements sociaux et culturels rapides caractéristiques de ce moment de l'histoire, la réponse doctrinale favorise la communion, qu'elle ne porte pas préjudice à des interventions du magistère universel, mais plutôt qu'elles les prépare.

Notes:

(83) Cf. Conc. oecum. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 25](#) [CIC 753](#)

(84) Cf. [CIC 455](#)

La nature même de la fonction doctrinale des Evêques suppose que, s'ils l'exercent conjointement en Conférence épiscopale, cela ait lieu dans le cadre de l'assemblée plénière. Des organismes plus restreints - le conseil permanent, une commission ou d'autres services - n'ont pas l'autorité nécessaire pour poser des actes de magistère authentique ni en leur nom propre ni au nom de la Conférence, même pas par délégation de cette dernière.

Les tâches des Conférences épiscopales pour le bien de l'Eglise sont actuellement nombreuses. Elles sont destinées à favoriser, par une aide qui se développe, " la responsabilité inaliénable de chaque Evêque à l'égard de l'Eglise universelle et de son Eglise particulière " (85) et, naturellement, à ne pas le gêner en se substituant indûment à lui, dans les cas où les normes canoniques ne prévoient pas une limitation de son pouvoir épiscopal en faveur de la Conférence épiscopale, ou bien en agissant comme un filtre ou une entrave dans les rapports directs de chaque Evêque avec le Siège apostolique.

Les clarifications exprimées jusqu'ici, de même que les compléments normatifs ci-dessous, répondent aux vœux de l'Assemblée générale extraordinaire du Synode des Evêques de 1985 et visent à éclairer et à rendre encore plus efficace l'action des Conférences épiscopales, lesquelles sauront revoir opportunément leurs statuts, afin de les harmoniser avec ces clarifications et ces normes, suivant les vœux mentionnés ci-dessus.

1998 Nature Théo et Jur. Conf. Ev.

CONGREGATION POUR LA DOCTRINE DE LA FOI

LETTRE AUX EVEQUES DE L'EGLISE CATHOLIQUE

SUR CERTAINS ASPECTS

DE L'EGLISE COMPRISE COMME COMMUNION

INTRODUCTION

1 Le concept de communion (koinonia), déjà mis en lumière dans les textes du Concile Vatican II(1), convient particulièrement pour exprimer l'intimité du Mystère de l'Eglise et peut certainement être une clé de lecture pour un renouvellement de l'ecclésiologie catholique(2). L'approfondissement de la réalité de l'Eglise comme communion est, en effet, un défi d'une importance particulière, offrant un vaste champ à la réflexion théologique sur le mystère de l'Eglise, "dont la nature est telle qu'elle permet toujours des recherches nouvelles et plus profondes"(3). Certaines visions ecclésiologiques révèlent cependant une compréhension insuffisante de l'Eglise comme mystère de communion, car elles n'harmonisent pas correctement le concept de communion avec les concepts de Peuple de Dieu et de Corps du Christ, et accordent une place insuffisante au rapport entre l'Eglise comme communion et l'Eglise comme sacrement.

1- Cf. Const. Lumen gentium, [LG 4,8](#) Const. Dei Verbum, [DV 10](#) Const. Gaudium et spes, [GS 32](#) Décr. Unitatis redintegratio, [UR 2-4](#) [UR 14-15](#) [UR 17-19](#) [UR 22](#).

2- Cf. SYNODE DES EVEQUES, IIème Assemblée extraordinaire (1985), Relatio finalis, II, C, 1.

3- PAUL PAUL VI, Discours d'ouverture de la deuxième session du Conc. Vatican II, 29-IX-1963: AAS 55 (1963) p. 848. Cf., par exemple, les perspectives d'approfondissement indiquées par la COMMISSION THEOLOGIQUE INTERNATIONALE, dans Themata selecta de ecclesiologia: "Documenta (1969-1985)", Lib. Ed. Vaticane 1988, pp. 462-559.

2 Compte tenu de l'importance doctrinale, pastorale et oecuménique des divers aspects de l'Eglise comprise comme Communion, par la présente Lettre, la Congrégation pour la Doctrine de la Foi a considéré opportun de rappeler brièvement et d'éclaircir, partout où cela est nécessaire, certains des éléments fondamentaux devant être pris comme points d'appui obligés, y compris dans le travail souhaité d'approfondissement théologique.

I. L'EGLISE, MYSTERE DE COMMUNION

3 Le concept de communion est "au coeur de l'auto-connaissance de l'Eglise"(4), en tant que mystère de l'union personnelle de chaque homme avec la Trinité divine et avec les autres

hommes, commencée par la foi(5), et orientée vers la plénitude eschatologique dans l'Eglise céleste, tout en étant déjà une réalité en germe dans l'Eglise sur terre(6).

4- JEAN-PAUL II, Discours aux Evêques des Etats-Unis d'Amérique, 16-IX-1987, n.1: "Insegnamenti di Giovanni Paolo II" X,(1987)(1987) p. 553.

5- [1Jn 1,3](#): "Ce que nous avons vu et entendu, nous vous l'annonçons à vous aussi, afin que soyez, vous aussi, en communion avec nous. Et nous sommes, nous, en communion avec le Père et avec son Fils Jésus-Christ. Cf. aussi [1Co 1,9](#); JEAN-PAUL II, CL 30-XII-1988,19 SYNODE DES EVEQUES (1985), Relatio finalis, II, C, 1.

6- Cf. [Ph 3,20-21](#) [Col 3,1-4](#) Const. Lumen gentium, [LG 48](#)

Afin que le concept de communion, qui n'est pas univoque, puisse servir de clé d'interprétation ecclésiologique, il doit être compris à l'intérieur de l'enseignement biblique et de la tradition patristique, dans lesquelles la communion implique toujours une double dimension: verticale (communion avec Dieu) et horizontale (communion entre les hommes). Il est donc essentiel, pour avoir une vision chrétienne de la communion, de la reconnaître avant tout comme don de Dieu, comme fruit de l'initiative divine réalisée dans le mystère pascal. Le nouveau rapport entre l'homme et Dieu, établi dans le Christ et communiqué dans les sacrements, se prolonge aussi par un nouveau rapport entre les hommes. Par conséquent, le concept de communion doit être en mesure d'exprimer aussi, d'une part, la nature sacramentelle de l'Eglise tandis que "nous vivons en exil loin du Seigneur"(7), et d'autre part l'unité particulière qui fait des fidèles les membres d'un même Corps, le Corps mystique du Christ(8), communauté organiquement structurée(9), "peuple rassemblé dans l'unité du Père, du Fils, et du Saint-Esprit"(10), doté en outre des moyens permettant son union visible et sociale(11).

7- [2Co 5,6](#) Cf. Const. Lumen gentium, [LG 1](#)

8- Cf. [LG 7](#); PIE XII, Enc. Mystici Corporis, 29-VI-1943: AAS 35 (1943) pp. 200ss.

9- Cf. Const. Lumen gentium, [LG 11](#).

10- S. CYPRIEN, De Oratione Dominica, 23: PL 4, 553; cf. Const. Lumen gentium, [LG 4](#).

11- Cf. Const. Lumen gentium, [LG 9](#).

4 La communion ecclésiale est en même temps invisible et visible. Dans sa réalité invisible, elle est communion de chaque homme avec le Père, par le Christ, dans l'Esprit Saint, et avec les autres hommes, co-participants de la nature divine(12), dans la passion du Christ(13), dans la même foi(14), dans le même esprit(15). Dans l'Eglise sur terre, il existe un rapport intime entre cette communion invisible et la communion visible dans la doctrine des Apôtres, dans les sacrements et dans l'ordre hiérarchique. Par ces dons divins, qui sont des réalités visibles, le Christ exerce de manières diverses dans l'histoire Sa fonction prophétique, sacerdotale et royale pour le salut des hommes(16). Ce rapport entre les éléments invisibles et les éléments visibles de la communion ecclésiale constitue l'Eglise comme Sacrement de salut.

Il dérive de cette sacramentalité que l'Eglise est une réalité non pas repliée sur elle-même, mais plutôt ouverte de manière permanente à la dynamique missionnaire et oecuménique, puisqu'elle est envoyée au monde pour annoncer et témoigner, actualiser et diffuser le mystère de communion qui la constitue: rassembler tout et tous dans le Christ(17); être pour tous "sacrement inséparable d'unité"(18).

12- Cf. [2P 1,4](#)

13- Cf. [2Co 1,7](#)

14- Cf. [Ep 4,13](#) [Phm 6](#)

15- Cf. [Ph 2,1](#)

16- Cf. Const. Lumen gentium, [LG 25-27](#)

17- Cf. [Mt 28,19-20](#) [Jn 17,21-23](#) [Ep 1,10](#) Const. Lumen gentium, [LG 9](#) [LG 13](#) Décr. ; S. IRENEE, Adversus haereses, III, 16, 6 et 22, 1-3: PG 7, 925- 926 et 955-958.

18- S. CYPRIEN, Epist. ad Magnum, 6: PL 3, 1142.

5 La communion ecclésiale dans laquelle chacun est inséré par la foi et le Baptême(19), a sa racine et son centre dans la Sainte Eucharistie. En effet, le Baptême est l'incorporation à un corps construit et vivifié à travers l'Eucharistie par le Seigneur ressuscité, de telle manière que ce corps peut être véritablement appelé Corps du Christ. L'Eucharistie est source et force créatrice de communion entre les membres de l'Eglise précisément parce qu'elle unit chacun d'eux avec le Christ lui-même: "participant réellement au Corps du Seigneur dans la fraction du pain eucharistique, nous sommes élevés à la communion avec lui et entre nous. 'Puisqu'il n'y a qu'un pain, à nous tous nous ne formons qu'un corps, car tous nous avons part à ce pain unique' ([1Co 10,17](#))" (20).

19- [Ep 4,4-5](#): "Il n'est qu'un seul corps et qu'un seul Esprit, de même que par votre vocation vous avez été appelés à une unique espérance". Cf. aussi [Mc 16,16](#)

20- Const. Lumen gentium, [LG 7](#). L'Eucharistie est le sacrement "grâce auquel l'Eglise est réunie dans le temps présent" (S. AUGUSTIN, Contra Faustum, 12, 20: PL 42, 265). "Notre participation au corps et au sang du Christ n'effectue rien d'autre que notre transformation en ce que nous recevons" (S. LEON GRAND, Sermo 63, 7: PL 54, 357).

C'est pourquoi l'expression de S. Paul l'Eglise est le Corps du Christ signifie que l'Eucharistie, dans laquelle le Seigneur nous donne son Corps et nous transforme en un seul Corps(21), est le lieu où l'Eglise s'exprime de manière permanente dans sa forme la plus essentielle: présente en tout lieu et, cependant, seulement une, comme le Christ est un.

21- Cf. Const. [LG 3](#) [LG 11](#); S. JEAN CHRYSOSTOME, In hom., 24, 2: PG 61, 200.

6 L'Eglise est Communion des saints, selon l'expression traditionnelle qui se trouve dans les versions latines du Symbole des Apôtres depuis la fin du IVème siècle(22). La participation commune et visible aux biens du salut (les choses saintes), et spécialement à l'Eucharistie, est la racine de la communion invisible entre les participants (les saints). Cette communion comporte une solidarité spirituelle entre les membres de l'Eglise, en tant que membres d'un même Corps(23), et tend à leur union effective dans la charité en constituant "un seul cœur et une seule âme"(24). La communion tend aussi à l'union dans la prière(25), inspirée en tous par un même Esprit(26), l'Esprit Saint "qui remplit et unit toute l'Eglise"(27).

22- Cf. [DS 19](#) [DS 26-30](#).

23- Cf. [1Co 12,25-27](#) [Ep 1,22-23](#) [Ep 3,3-6](#)

24- [Ac 4,32](#)

25- Cf. [Ac 2,42](#)

26- Cf. [Rm 8,15-16](#) [Rm 8,26](#) [Ga 4,6](#) Const. Lumen gentium, [LG 4](#)

27- S. THOMAS D'AQUIN, De Veritate, q. 29, a. 4 c. En effet, "élevé sur la croix, puis entré dans la gloire, le Seigneur Jésus répandit l'Esprit qu'il avait promis. Par lui, il appela et réunit dans l'unité de la foi, de l'espérance et de la charité, le peuple de la Nouvelle Alliance qui est l'Eglise" (Décr. [UR 2](#)).

Cette communion, dans ses éléments invisibles, existe non seulement entre les membres de

l'Eglise en pèlerinage sur la terre, mais aussi entre ceux-ci et tous ceux qui, ayant quitté ce monde dans la grâce du Seigneur, font partie de l'Eglise céleste, ou y seront incorporés après leur purification complète(28). Cela signifie, entre autres, qu'il existe une relation mutuelle dans la mission historico-salvifique entre l'Eglise en pèlerinage sur la terre et l'Eglise céleste. Il s'ensuit qu'on peut affirmer non seulement l'importance ecclésiologique de l'intercession du Christ en faveur de ses membres(29), mais aussi de celle des saints et, d'une manière éminente, de celle de la Vierge Marie(30). L'essence de la dévotion aux saints, si présente dans la piété du peuple chrétien, répond donc à la profonde réalité de l'Eglise comme mystère de communion.

28- Cf. Const. Lumen gentium, [LG 49](#)

29- Cf. [He 7,25](#)

30- Cf. Const. Lumen gentium, [LG 50](#)

II. EGLISE UNIVERSELLE ET EGLISES PARTICULIERES

7 L'Eglise du Christ, proclamée une, sainte, catholique et apostolique dans le Symbole, est l'Eglise universelle, c'est-à-dire la communauté universelle des disciples du Seigneur(31), qui devient présente et agissante dans la particularité et la diversité des personnes, des groupes, des époques et des lieux. Parmi ces multiples expressions particulières de la présence salvifique de l'unique Eglise du Christ, on trouve dès l'époque apostolique des expressions qui sont en elles-mêmes Eglises(32), parce que, bien qu'elles soient particulières, l'Eglise universelle est présente en elles avec tous ses éléments essentiels(33). Elles sont par conséquent constituées "à l'image de l'Eglise universelle"(34), et chacune d'entre elles est "une portion du peuple de Dieu confiée à un évêque pour qu'avec l'aide de son presbyterium il en soit le pasteur"(35).

31- Cf. [Mt 16,18](#) [1Co 12,28](#) etc.

32- Cf. [Ac 8,1](#) [Ac 11,22](#) [1Co 1,2](#) [1Co 16,19](#) [Ga 1,22](#) [Ap 2,1](#) [Ap 2,8](#) etc.

33- Cf. COMMISSION BIBLIQUE PONTIFICALE, Unité et diversité dans l'Eglise, Lib. Ed. Vaticane 1989, spécialement, pp. 14-28.

34- Const. Lumen gentium, [LG 23](#) cf. Décr. [AGD 20](#).

35- Décr. Christus Dominus, [CD 11](#).

8 C'est pour cela que l'Eglise universelle est le Corps des Eglises(36); donc on peut aussi appliquer de manière analogique le concept de communion à l'union entre les Eglises particulières, et comprendre ainsi l'Eglise universelle comme une Communion d'Eglises. Parfois cependant, l'idée de "communion des Eglises particulières" est présentée de telle manière que la conception de l'unité de l'Eglise en est affaiblie dans sa dimension visible et institutionnelle. On en vient à affirmer que toute Eglise particulière est un sujet en lui-même complet, et que l'Eglise universelle est le résultat de la reconnaissance réciproque des Eglises particulières. Cette unilatéralité ecclésiologique, qui appauvrit non seulement le concept d'Eglise universelle mais aussi celui d'Eglise particulière, manifeste une compréhension insuffisante du concept de communion. Comme l'histoire elle-même le démontre, quand une Eglise particulière a cherché à obtenir son autonomie en affaiblissant sa communion réelle avec l'Eglise universelle et son centre vital et visible, son unité interne s'est brisée et, en outre, elle s'est vue menacée de perdre sa liberté face à de multiples forces d'asservissement et d'exploitation(37).

36- Const. Lumen gentium, [LG 23](#). Cf. S. HILAIRE DE POITIERS, In Psalm. 14, 3: PL 9, 301;

S. GREGOIRE GRAND, *Moralia*, IV, 7, 12: PL 75, 643.

37- Cf. PAUL VI, EN 8-XII-1975,64/.8-XII-1975

9 Pour comprendre le vrai sens de l'application analogique du terme communion à l'ensemble des Eglises particulières, il faut avant tout considérer que ces Eglises, en tant que "parties de l'unique Eglise du Christ"(38), ont avec le tout, c'est-à-dire avec l'Eglise universelle, un rapport particulier d'"intérieurité mutuelle"(39), parce que dans chaque Eglise particulière "est vraiment présente et agissante l'Eglise du Christ, une, sainte, catholique et apostolique(40). Pour cette raison, "l'Eglise universelle ne peut être conçue ni comme la somme des Eglises particulières, ni comme une fédération d'Eglises particulières"(41). Elle n'est pas le résultat de leur communion, mais elle est, dans son mystère essentiel, une réalité ontologiquement et chronologiquement préalable à toute Eglise particulière singulière.

38- Décr. *Christus Dominus*, [CD 6](#).

39- JEAN-PAUL II, Discours à la Curie Romaine, 20-XII-1990, n. 9: "L'Osservatore Romano", 21-XII-1990, p. 5.

40- Décr. *Christus Dominus*, [CD 11](#).

41- JEAN-PAUL II, Discours aux Evêques des Etats-Unis d'Amérique, 16-IX-1987, n. 3: op. cit., p. 555.

En effet, ontologiquement, l'Eglise-mystère, l'Eglise une et unique, selon les Pères précède la création(42), et donne naissance à les Eglises particulières comme à ses propres filles; elle s'exprime en elles, elle est mère et non produit des Eglises particulières. En outre, chronologiquement, l'Eglise se manifeste le jour de la Pentecôte dans la communauté des cent vingt réunis autour de Marie et des douze Apôtres, représentants de l'unique Eglise et futurs fondateurs des Eglises locales, qui ont une mission tournée vers le monde: dès ce moment, l'Eglise parle toutes les langues(43).

42- Cf. PASTEUR D'HERMAS, *Vis.* 2, 4: PG 2, 897-900; S. CLEMENT DE ROME, *Epist.* II ad Cor., 14, 2: Funck, 1, 200.

43- Cf. [Ac 2,1ss](#); S. IRENEE, *Adversus haereses*, III, 17, (PG (PG 7, 929-930): "le jour de la Pentecôte (...) toutes les nations (...) chantaient dans toutes les langues un hymne de louange à Dieu dans un accord parfait, car le Saint-Esprit ramenait à l'unité les tribus séparées et offrait au Père les prémices de toutes les nations". Cf. aussi S. FULGENCE DE RUSPE, *Sermo 8 in Pentecoste*, 2-3: PL 65, 743-744.

Manifestant son universalité dès son origine, elle a donné naissance aux diverses Eglises locales, comme à des réalisations particulières de l'Eglise une et unique de Jésus-Christ. En naissant dans et de l'Eglise universelle, c'est d'elle et en elle qu'elles ont leur ecclésialité. Par conséquent, la formule du Concile Vatican II: l'Eglise dans et à partir des Eglises (*Ecclesia in et ex Ecclesiis*)(44), est inséparable de cette autre formule: les Eglises dans et à partir de l'Eglise (*Ecclesiae in et ex Ecclesia*)(45). La nature de mystère de ce rapport entre Eglise universelle et Eglises particulières est évidente; ce rapport n'est pas comparable à celui qui existe entre le tout et les parties dans tout groupe humain ou société purement humaine.

44- Const. *Lumen gentium*, [LG 23](#): "C'est en elles et à partir d'elles (les Eglises particulières) qu'existe l'Eglise catholique une et unique ". Cette doctrine développe dans la continuité ce qui avait déjà été affirmé auparavant, par exemple par PIE XII, *Enc. Mystici Corporis*, op. cit., p. 211: "...à partir desquelles existe et dont est composée l'unique Eglise Catholique".

45- Cf. JEAN-PAUL II, Discours à la Curie Romaine, 20-XII-1990, n. 9: op. cit., p. 5.

10 Tout fidèle, par la foi et le Baptême, est inséré dans l'Eglise une, sainte, catholique et apostolique. On n'appartient pas à l'Eglise universelle de façon médiate, à travers l'appartenance à une Eglise particulière, mais de façon immédiate, même si l'entrée et la vie dans l'Eglise universelle se réalisent nécessairement dans une Eglise particulière. Dans la perspective de l'Eglise comprise comme communion, l'universelle communion des fidèles et la communion des Eglises ne sont donc pas conséquence l'une de l'autre, mais constituent la même réalité vue selon des perspectives différentes.

En outre, l'appartenance à une Eglise particulière n'est jamais en contradiction avec la réalité qui veut que dans l'Eglise personne ne soit étranger(46): dans la célébration de l'Eucharistie tout particulièrement, tout fidèle se trouve dans son Eglise, dans l'Eglise du Christ, en faisant abstraction de son appartenance ou de sa non-appartenance, du point de vue canonique, au diocèse, à la paroisse, ou à l'autre communauté particulière où cette célébration a lieu. En ce sens, restant sauves les déterminations nécessaires de dépendance juridique(47), celui qui appartient à une Eglise particulière appartient à toutes les Eglises; en effet, l'appartenance à la Communion, comme appartenance à l'Eglise, n'est jamais purement particulière: elle est toujours universelle par sa nature(48).

46- Cf. [Ga 3,28](#)

47- Cf., par exemple, [CIC 107](#)

48- S. JEAN CHRYSOSTOME, In Ioann. hom., 65, (PG 59, 361): "celui qui est à Rome sait que ceux des Indes sont ses membres". Cf. Const. Lumen gentium, [LG 13](#).

III. COMMUNION DES EGLISES, EUCHARISTIE ET EPISCOPAT

11 L'unité ou communion entre les Eglises particulières dans l'Eglise universelle, outre son fondement dans la même foi et dans un Baptême commun, plonge surtout ses racines dans l'Eucharistie et dans l'Episcopat.

Elle est enracinée dans l'Eucharistie parce que le Sacrifice eucharistique, tout en étant toujours célébré dans une communauté particulière, n'est jamais une célébration de cette seule communauté: celle-ci, en effet, en recevant la présence eucharistique du Seigneur, reçoit l'intégralité du don du salut et, bien que dans sa particularité visible permanente, elle se manifeste ainsi comme image et vraie présence de l'Eglise une, sainte, catholique et apostolique(49).

49- Cf. Const. Lumen gentium, [LG 26](#) S. AUGUSTIN, In Ioann. Tract., 26, 13: PL 35, 1612-1613.

La redécouverte d'une ecclésiologie eucharistique, d'une valeur indéniable, s'est cependant parfois exprimée en accentuant unilatéralement le principe de l'Eglise locale. On affirme que là où l'on célèbre l'Eucharistie, deviendrait présente la totalité du mystère de l'Eglise, à tel point qu'il faudrait considérer comme non-essentiel tout autre principe d'unité et d'universalité. D'autres conceptions, sous des influences théologiques diverses, tendent à radicaliser plus encore cette perspective particulière de l'Eglise au point d'affirmer qu'il revient au même de se réunir au nom de Jésus (cf. [Mt 18,20](#)) et de créer l'Eglise: l'assemblée qui devient communauté au nom du Christ, porterait en elle les pouvoirs de l'Eglise, y compris celui qui est relatif à l'Eucharistie; l'Eglise, disent certains, naîtrait "de la base". Ces erreurs et d'autres semblables ne tiennent pas suffisamment compte du fait que c'est précisément l'Eucharistie qui rend impossible toute autonomie de l'Eglise particulière. En effet, l'unicité et l'indivisibilité du Corps eucharistique du Seigneur implique l'unicité de son Corps mystique, qui est l'Eglise une et indivisible. C'est à partir de son centre eucharistique

que se fait l'ouverture nécessaire de toute communauté célébrante, de toute Eglise particulière: en se laissant attirer par les bras ouverts du Seigneur, on s'insère dans son Corps, unique et sans division. Pour cette raison aussi, l'existence du ministère de Pierre, fondement de l'unité de l'Episcopat et de l'Eglise universelle, est en correspondance profonde avec le caractère eucharistique de l'Eglise.

12 En effet, l'unité de l'Eglise est aussi enracinée dans l'unité de l'Episcopat(50). De même que l'idée de Corps des Eglises réclame l'existence d'une Eglise Tête des Eglises, qui est précisément l'Eglise de Rome qui "préside à la communion universelle de la charité"(51), de même l'unité de l'Episcopat comporte l'existence d'un Evêque Tête du Corps ou Collège des Evêques, qui est le Pontife romain(52). "Le Souverain Pontife, en tant que successeur de Pierre, est principe et fondement perpétuel et visible"(53) de l'unité de l'Episcopat, comme de l'unité de l'Eglise toute entière. Cette unité de l'Episcopat se perpétue au long des siècles grâce à la succession apostolique, et elle est aussi fondement de l'identité de l'Eglise de tout temps avec l'Eglise édiflée par le Christ sur Pierre et sur les autres Apôtres(54).

50- Cf. Const. Lumen gentium, [LG 18](#) [LG 21](#) [LG 22](#) Cf. aussi S.CYPRIEN, De unitate Ecclesiae, 5: PL 4, 516-517; S. AUGUSTIN, In Ioann. Tract., 46, 5: PL 35, 1730.

51- S. IGNACE D'ANTIOCHE, Epist. ad prol.: PG 5, 685; cf. Const. Lumen gentium, [LG 13](#).

52- Cf. Const. Lumen gentium, [LG 22](#).

53- Ibidem, [LG 23](#). Cf. Const. Pastor aeternus: [DS 3051-3057](#); S. CYPRIEN, De unitate Ecclesiae, 4: PL 4, 512-515.

54- Cf. Const. Lumen gentium, [LG 20](#) S. IRENEE, Adversus haereses, III, 3, 1-3: PG 7, 848-849; S. CYPRIEN, Epist. 27, 1: PL 4, 305-306; S. AUGUSTIN, Contra advers. legis et prophet., 1, 20, 39: PL 42, 626.

13 L'Evêque est principe et fondement visible de l'unité de l'Eglise particulière confiée à son ministère pastoral(55), mais afin que chaque Eglise particulière soit pleinement Eglise, c'est-à-dire présence particulière de l'Eglise universelle avec tous ses éléments essentiels et constituée par conséquent à l'image de l'Eglise universelle, l'autorité suprême de l'Eglise, c'est-à-dire le Collège épiscopal "avec le Pontife romain, son chef, et jamais en dehors de ce chef"(56), doit être présente en elle comme élément propre. Le Primat de l'Evêque de Rome et le Collège épiscopal sont des éléments propres à l'Eglise universelle: "non pas dérivés de la particularité des Eglises"(57), bien qu'intérieurs à toute Eglise particulière. Par conséquent, "nous devons voir le ministère du Successeur de Pierre, non seulement comme un service 'global' qui touche toute Eglise particulière de l'extérieur, mais comme appartenant déjà à l'essence de toute Eglise particulière de l'intérieur"(58). En effet, le ministère du Primat comporte essentiellement un pouvoir véritablement épiscopal, non seulement suprême, plénier et universel, mais aussi immédiat, sur tous, tant les Pasteurs que les autres fidèles (59). Le fait que le ministère du Successeur de Pierre soit intérieur à toute Eglise particulière découle nécessairement de cette interiorité mutuelle fondamentale entre Eglise universelle et Eglise particulière(60).

55- Cf. Const. Lumen gentium, [LG 23](#).

56- Ibidem, [LG 22](#); cf. aussi [LG 19](#).

57- JEAN-PAUL II, Discours à la Curie Romaine, 20-XII-1990, n. 9: op. cit., p. 5.

58- JEAN-PAUL II, Discours aux Evêques des Etats-Unis d'Amérique, 16-IX-1987, n. 4: op. cit., p. 556.

59- Cf. Const. Pastor aeternus, chap. 3: [DS 3064](#); Const. Lumen gentium, [LG 22](#).

60- Cf. supra, n. 9.

14 L'unité de l'Eucharistie et l'unité de l'Episcopat avec Pierre et sous Pierre ne sont pas des racines indépendantes de l'unité de l'Eglise, parce que le Christ a institué l'Eucharistie et l'Episcopat comme des réalités essentiellement liées(61). L'Episcopat est un comme l'Eucharistie est une: l'unique Sacrifice de l'unique Christ mort et ressuscité. La liturgie exprime de diverses manières cette réalité, en manifestant par exemple que toute célébration de l'Eucharistie est faite en union non seulement avec l'Evêque, mais aussi avec le Pape, avec l'ordre épiscopal, avec tout le clergé et le peuple tout entier(62). Toute célébration valide de l'Eucharistie exprime cette communion universelle avec Pierre et avec l'Eglise tout entière, ou bien la réclame objectivement, comme dans le cas des Eglise chrétiennes séparées de Rome (63).

61- Cf. Const. Lumen gentium, [LG 26](#) S. IGNACE D'ANTIOCHE, Epist.ad Philadel., 4: PG 5, 700; Epist. ad Smyrn., 8: PG 5, 713.

62- Cf. MISSEL ROMAIN, Prière Eucharistique III.

63- Cf. Const. Lumen gentium, [LG 8](#).

IV. UNITE ET DIVERSITE DANS LA COMMUNION ECCLESIALE

15 "L'universalité de l'Eglise entraîne d'une part la plus solide des unités et, d'autre part, une pluralité et une diversité, qui ne sont pas un obstacle pour l'unité, mais lui confèrent au contraire son caractère de 'communio'"(64). Cette pluralité se réfère soit à la diversité des ministères, des charismes, des formes de vie et d'apostolat à l'intérieur de chaque Eglise particulière, soit à la diversité des traditions liturgiques et culturelles entre les différentes Eglises particulières(65).

64- JEAN-PAUL II, Discours dans l'audience générale, 27-IX-1989, n. 2: "Insegnamenti di Giovanni Paolo II" XII,(1989)(1989) p. 679.

65- Cf. Const. Lumen gentium, [LG 23](#).

La promotion d'une unité qui ne soit pas un obstacle à la diversité, tout comme la reconnaissance et la promotion d'une diversité qui ne soit pas un obstacle à l'unité mais l'enrichisse, constituent une responsabilité primordiale du Souverain Pontife pour toute l'Eglise (66) et, restant sauf le droit général de l'Eglise, de tout Evêque pour l'Eglise particulière confiée à son ministère pastoral(67). Mais l'édification et la sauvegarde de cette unité, qui reçoit de la diversité son caractère de communion, sont aussi de la responsabilité de tous dans l'Eglise, parce que tous sont appelés à la construire et à la respecter chaque jour, principalement par la charité qui est "le lien de la perfection"(68).

66- [LG 13](#).

67- Cf. Décr. Christus Dominus, [CD 8](#).

68- [Col 3,14](#) S. THOMAS D'AQUIN, Exposit. in Symbol. Apost., a. 9: "L'Eglise est une (..) par l'unité de la charité, parce que tous sont unis dans l'amour de Dieu, et entre eux dans l'amour mutuel".

16 Pour avoir une vision plus complète de cet aspect de la communion ecclésiale -unité dans la diversité-, il faut considérer qu'il existe des institutions et des communautés établies par l'Autorité Apostolique pour des tâches pastorales particulières. En tant que telles, elles appartiennent à l'Eglise universelle, leurs membres étant cependant aussi membres des

Eglises particulières ou ils vivent et travaillent. Cette appartenance aux Eglises particulières, caractérisée par la flexibilité(69), a des expressions juridiques diverses. Ce fait, loin d'entamer l'unité de l'Eglise particulière fondée sur l'Evêque, contribue au contraire à donner à cette unité la diversité interne qui est le propre de la communion(70).

69- Cf. supra, n. 10.

70- Cf. supra, n. 15.

Dans le contexte de l'Eglise comprise comme communion, il faut aussi considérer les divers instituts et sociétés, expression des charismes de vie consacrée et de vie apostolique dont le Saint-Esprit enrichit le Corps Mystique du Christ: même s'ils n'appartiennent pas à la structure hiérarchique de l'Eglise, ils appartiennent à sa vie et à sa sainteté(71).

71- Cf. Const. Lumen gentium, [LG 44](#).

A cause de leur caractère supra-diocésain, enraciné dans le ministère de Pierre, toutes ces réalités ecclésiales sont aussi des éléments au service de la communion entre les diverses Eglises particulières.

V. COMMUNION ECCLESIALE ET OECUMENISME

17 "Avec ceux qui, étant baptisés, portent le beau nom de chrétiens sans professer pourtant intégralement la foi ou sans garder l'unité de la communion sous le Successeur de Pierre, l'Eglise se sait unie pour de multiples raisons"(72). Dans les Eglises et Communautés chrétiennes non-catholiques, il existe en effet de nombreux éléments de l'Eglise du Christ qui permettent de discerner avec joie et espérance une certaine communion, bien qu'imparfaite (73).

72- Const. Lumen gentium, [LG 15](#)

73- Cf. Décr. [UR 3](#) [UR 22](#). Const. Lumen gentium, [LG 13](#).

Cette communion existe spécialement avec les Eglises orientales orthodoxes qui, bien que séparées du Siège de Pierre, restent unies à l'Eglise Catholique par des liens très étroits, comme la succession apostolique et l'Eucharistie valide, méritant par conséquent le titre d'Eglises particulières(74). En effet, "par la célébration de l'Eucharistie du Seigneur dans ces Eglises particulières, l'Eglise de Dieu s'édifie et grandit"(75), parce que l'Eglise une, sainte, catholique et apostolique est vraiment présente dans toute célébration valide de l'Eucharistie (76).

74- Cf. Décr. [UR 14](#) [UR 15](#).

75- Ibidem, [UR 15](#).

76- Cf. supra, nn. 5 et 14.

Cependant, puisque la communion avec l'Eglise universelle, représentée par le Successeur de Pierre, n'est pas un complément extérieur à l'Eglise particulière, mais un de ses éléments constitutifs internes, la situation de ces vénérables communautés chrétiennes implique aussi une blessure de leur condition d'Eglise particulière. La blessure est plus profonde encore dans les communautés ecclésiales qui n'ont pas maintenu la succession apostolique ni conservé

l'Eucharistie valide. D'autre part, ce fait comporte aussi pour l'Eglise Catholique, appelée par le Seigneur à devenir pour tous "un seul troupeau et un seul pasteur"(77), une blessure en tant qu'obstacle pour la réalisation pleine de son universalité dans l'histoire.

77- [Jn 10,16](#)

18 Cette situation exige un effort œcuménique de tous en vue de la pleine communion dans l'unité de l'Eglise: cette unité, "le Christ l'a accordée à son Eglise dès le commencement. Nous croyons qu'elle subsiste de façon inamissible dans l'Eglise catholique et nous espérons qu'elle s'accroîtra de jour en jour jusqu'à la consommation des siècles"(78). Dans cet engagement œcuménique, la prière, la pénitence, l'étude, le dialogue et la collaboration ont une importance prioritaire, afin que, grâce à une nouvelle conversion au Seigneur, il soit possible à tous de reconnaître la permanence du Primat de Pierre dans ses successeurs, les Evêques de Rome, et de voir réaliser le ministère de Pierre, tel qu'il est voulu par le Seigneur, comme un service apostolique universel, présent à l'intérieur de toutes les Eglises, et qui, restant sauve sa substance d'institution divine, peut s'exprimer de manières diverses, selon les temps et les lieux, comme l'histoire le prouve.

78- Décr. [UR 4](#).

CONCLUSION

19 La Bienheureuse Vierge Marie est le modèle de la communion ecclésiale dans la foi, dans la charité et dans l'union avec le Christ(79). "Eternellement présente dans le mystère du Christ"(80), elle est , au milieu des Apôtres, au cœur même de l'Eglise naissante(81) et de l'Eglise de tous les temps. En effet, "l'Eglise se rassembla dans la partie haute (du cénacle) avec Marie, qui était la Mère de Jésus, et avec ses frères. On ne peut donc pas parler d'Eglise si Marie, la Mère du Seigneur, n'est pas présente avec ses frères"(82).

79- Cf. Const. Lumen gentium, [LG 63](#) S. AMBROISE, Exposit. in [Lc 2,7](#): PL 15, 1555; S. ISAAC DE L'ETOILE, Sermo 27: PL 194, 1778-1779; RUPERT DE DEUTZ, De Vict. Verbi Dei , 12, 1: PL 169, 1464-1465.

80- JEAN-PAUL II, Enc. Redemptoris Mater, [RMA 25](#)

81- Cf. [Ac 1,14](#) JEAN-PAUL II, Enc. Redemptoris Mater, [RMA 26](#).

82- S. CHROMACE D'AQUILEE, Sermo 30, 1 "Sources Chrétiennes" 164, p. 134. Cf. PAUL VI, Marialis cultus, 2-II-1974, [MCU 28](#).

En concluant cette Lettre, la Congrégation pour la Doctrine de la Foi, reprenant les derniers mots de la Constitution Lumen gentium(83), invite tous les Evêques et, à travers eux, tous les fidèles et spécialement les théologiens, à confier à l'intercession de la Bienheureuse Vierge leurs efforts de communion et de réflexion théologique sur la communion. Au cours d'une audience accordée au Cardinal Préfet soussigné, Sa Sainteté le Pape Jean-Paul II a approuvé la présente Lettre, décidée en réunion ordinaire de la Congrégation, et en a ordonné la publication.

83- Cf. Const. Lumen gentium, [LG 69](#)

A Rome, au siège de la Congrégation pour la Doctrine de la Foi, le 28 mai 1992.

Joseph Card. Ratzinger, *Préfet*

+ **Alberto Bovone**, *Arch. Tit. de Césarée de Numidie, Secrétaire*

1992 Communionis notio

1999 Don de l'autorité 91

Troisième partie: l'exercice de l'autorité dans l'Eglise.

91

Il faut noter ici l'emploi du mot « exercice ». La *Déclaration* insiste sur le *style* dans lequel l'autorité doit être exercée dans l'Eglise, spécialement en se référant à « l'esprit et l'exemple » de Jésus et à son « autre façon de faire », caractérisée par son service et son abnégation (cf. [5](#) , [9](#) , [35](#) , [48](#) , [49](#)). Le texte ne cache pas qu'il peut y avoir abus et déformation de l'autorité, du fait de la malice ou de la faiblesse de ceux qui l'exercent ([5](#) , [25](#) , [48](#)). Ceci dit, la troisième partie ne porte pas simplement sur les vertus nécessaires à l'exercice de l'autorité dans l'Eglise, mais également sur les buts, les sujets et les caractéristiques de cet exercice. Il semble y avoir cinq thèmes spécifiques dans cette section, dont chacun appelle un bref commentaire : l'unité pour la mission, la synodalité, la vérité, la primauté et la discipline.

Du simple point de vue du nombre de paragraphes dans notre texte, la section sur mission et unité est tout-à-fait centrale. On pourrait dire que là se trouve également le cœur doctrinal de l'accord. Les paragraphes 32 et 33 tentent de fournir la *raison d'être* (en français dans le texte : n.d.T.) de l'autorité dans l'Eglise. Quel est son but ? La commission situe utilement ce but dans le contexte du but de l'Eglise comme telle. L'Eglise existe comme instrument pour continuer la mission du Christ de promouvoir la réalisation du Royaume de Dieu. Ce royaume est par nature communion. (8) La mission de l'Eglise est d'être un instrument de communion (cf. [1Jn 1,1-3](#)) . Le manque d'unité nuit à cette mission ; Jésus prie pour que ses disciples soient un, « afin que le monde croie » ([Jn 17,21](#)) . Le présent texte exprime très bien ces points :

Lorsque les chrétiens ne s'accordent pas sur l'Evangile lui-même, la prédication « en puissance » est compromise. N'étant pas un dans la foi, ils ne peuvent être un dans la vie, et donc démontrer pleinement leur fidélité à la volonté de Dieu qui est la réconciliation de toutes choses avec le Père en Christ (cf. [Col 1,20](#)) .... Pour ceux qui sont investis de l'autorité dans l'Eglise, l'enjeu et la responsabilité de leur ministère sont de promouvoir l'unité de toute l'Eglise dans la foi et la vie d'une façon qui enrichisse, loin de l'amoinrir, la légitime diversité des Eglises locales. ([33](#)) .

notes : (8) Un des textes les plus explicites sur la nature du Royaume comme communion est [RMI 15](#) , de Jean-Paul II.

92

Du point de vue catholique, cela est très utile en ouverture d'une section qui va traiter de l'épiscopat, de la synodalité et de la primauté. *Lumen Gentium* [LG 23](#) associe intimement le ministère des évêques et du pape à la fonction de servir l'unité de l'Eglise, et cela précisément dans le contexte de la mission de l'Eglise d'annoncer l'Evangile au monde entier. (9) On pourrait dire que les thèmes dominants de l'ecclésiologie catholique dans la période après Vatican II tournent autour des questions de la communion (l'unité) et de la mission. Même les plus récents synodes généraux concernant les laïcs, les ministres ordonnés et les personnes vouées à la vie consacrée, ont tous développé la compréhension de ces vocations en termes de l'ecclésiologie de communion et de mission. Le Pape Jean-Paul II fut guidé par

ces discussions dans la rédaction de ses trois exhortations apostoliques, fruits de ces synodes : *Christifideles laici*, et *Vita consecrata*. A présent, dans leur déclaration sur *Le don de l'autorité*, les membres de ARCIC II nous ont donné deux précieux paragraphes qui relient l'autorité dans l'Eglise précisément à sa nature comme communion et mission.

notes : (9) En fait, *Lumen gentium* ne fait que développer le thème annoncé dès la première phrase de *Pastor aeternus* de Vatican I. Ce texte fait de Jésus le *pastor aeternus* (le berger éternel) et l'*episcopus* de nos âmes ([1P 2,25](#)) , qui édifie son Eglise de manière que « dans la maison de Dieu tous les fidèles puissent être unis ensemble par les liens de l'unique foi et de la charité vivante » (Denzinger-Hünemann, *Enchiridion symbolorum*, [DS 3050](#)).

93

Les paragraphes consacrés à la synodalité ([34-40](#)) commencent par une belle description de l'Eglise, en tant que constituée de la communion de toutes les Eglises locales, comme une communauté cheminant ensemble (jeu de mot sur le grec *synodos*) sous la conduite du Saint-Esprit, dans la fidélité à la vivante Parole de Dieu. A la suite viennent les paragraphes les plus forts du document, sur les évêques. Il leur faut une autorité pastorale certaine pour l'exercice effectif de l'*épiscopè* dans une Eglise locale. Ce qui signifie qu'ils doivent pouvoir prendre et appliquer des décisions dans l'intérêt de la communion. Les fidèles « ont le devoir de recevoir et d'accepter » ces décisions. « La juridiction des évêques est une conséquence de l'appel qu'ils ont reçu de conduire leurs Eglises ... ; ce n'est pas un pouvoir arbitraire donné à un seul au détriment de la liberté des autres ». Il y a une complémentarité entre l'évêque et la communauté, qui est symbolisée et exprimée par le dialogue de la prière entre le président et le peuple durant la célébration de l'Eucharistie . Ces affirmations, toutes d'après [36](#) , réussissent à harmoniser une autorité épiscopale claire et décisive avec le sens et le respect de la foi des croyants individuels qui constituent la communauté. C'est là la sorte d'autorité qu'on associe naturellement à Jésus lui-même, le berger et l'évêque des âmes (cf. [1P 2,25](#)) . La section poursuit en rappelant quelques unes des structures qui facilitent la synodalité, soulignant que « la garde de la communion requiert qu'à tous les niveaux il y ait la capacité de prendre les décisions appropriées à ce niveau. Lorsque ces décisions soulèvent de sérieuses questions pour la communion générale des Eglises, la synodalité doit s'élargir en conséquence » ([37](#)) . Afin d'actualiser cette synodalité les évêques ont besoin de se rencontrer. La consultation des fidèles est également un aspect nécessaire du gouvernement épiscopal ([36](#)) . Les paragraphes 39-40 exposent de façon fascinante les différentes manières dont les anglicans et les catholiques donnent expression à la synodalité, exposé particulièrement intéressant à cause des accents différents présents dans les descriptions. Le paragraphe 39 nous assure de la large pratique de la synodalité et de la consultation du laïcat dans la Communion anglicane ; mais il semble presque avoir à trop protester que les évêques ont une responsabilité « distincte et décisive » , un « ministère distinct et propre » de gouvernement. Le paragraphe 40, au sujet de l'Eglise catholique romaine, d'un autre côté, suppose un vigoureux exercice de l'autorité épiscopale et primatiale mais semble presque avoir à trop protester que « la tradition de la synodalité n'a pas été interrompue », et que les trois conciles tenus par l'Eglise catholique après la Réforme, et notamment beaucoup de développements structurels accomplis depuis Vatican II, ont conduit à un accroissement de synodalité. Le texte ajoute: « En complément de cette synodalité collégiale, une croissance de la synodalité à l'échelon local développe la participation active des laïcs à la vie et à la mission de l'Eglise locale » ([40](#)) . Ceci donne l'impression que la participation du laïcat dans le catholicisme n'est qu'au plan de l'Eglise locale, ce qui peut minimiser indûment sa participation au plan national, régional ou même universel (aux synodes généraux, par exemple). Ces deux différents accents reparaîtront dans la quatrième partie, là où la commission énumère quelques questions auxquelles catholiques et anglicans sont

respectivement confrontés ([56-57](#)).

94

La section sur la persévérance dans la vérité ([41-44](#)) tente de tenir ensemble diverses affirmations qui pourraient sembler être en tension les unes avec les autres. Elle dit clairement qu'anglicans et catholiques peuvent affirmer tant l'indéfectibilité que l'infaillibilité de l'Eglise. Tout comme Vatican II avait enseigné que le pape, à certaines conditions, peut exercer « cette infaillibilité dont le Christ a voulu que son Eglise soit dotée » (Denzinger-Hünemann, [DS 3074](#)), ainsi ARCIC II note que l'assurance, fondée sur la Bible, qu'ont à juste titre les chrétiens pour proclamer la vérité de l'Evangile repose sur la foi en la promesse de Jésus que le Saint-Esprit n'abandonnera pas l'Eglise *comme telle* et la guidera vers la vérité entière. Cette confiance est ce qu'exprime notre conviction commune de l'« indéfectibilité » de l'Eglise. Le texte essaie d'harmoniser une telle confiance avec l'expérience que le développement doctrinal, qui peut conduire à de nouvelles formulations de foi, consiste en un processus prudent et circonspect dans lequel ces formulations sont testées. Le « test » en question doit être compris d'après les principes de *l'Essai sur le développement doctrinal* de Newman, qui expose comment l'Eglise est arrivée à de nouvelles formulations, telles que l'emploi du mot *homoousios* pour décrire la relation du Fils au Père. Dans le contexte de l'indéfectibilité, la *Déclaration* affirme sans l'ombre d'un doute que c'est précisément le rôle du collège des évêques que de « dégager et prodiguer un enseignement auquel on peut se fier parce qu'il exprime en toute sûreté la vérité de Dieu ». Il est des circonstances dans lesquelles les évêques ont besoin d'urgence de « tester de nouvelles formulations de foi »; ils peuvent même, « assistés par le Saint-Esprit, ... en venir à un jugement qui, étant fidèle à l'Ecriture et en harmonie avec la Tradition apostolique, est exempt d'erreur » ([42](#)).

95

Une des questions les plus cruciales dans le présent texte apparaît précisément sur ce point, où ARCIC II tente d'harmoniser le magistère infaillible du collège des évêques avec la réception de son enseignement par tout le corps des croyants. Au paragraphe 43, la *Déclaration* traite d'une préoccupation présente dans les deux réponses officielles aux textes de ARCIC sur l'autorité. Comme on l'a vu, la réponse anglicane appelait à la poursuite de l'examen du rôle des laïcs dans les prises de décision au sein de l'Eglise. Le présent texte semble se livrer à cette tâche, spécialement dans ses réflexions sur le *sensus fidelium* et la réception, objets de [43](#). La réponse catholique officielle, d'autre part, cite plusieurs passages de ARCIC I, comme :

... Les anglicans n'acceptent pas la possession garantie d'un tel don de l'assistance divine dans la fonction de jugement inhérent à la charge de l'Evêque de Rome, (assistance) en vertu de laquelle ses décisions formelles peuvent être connues comme étant totalement sûres avant leur réception par les fidèles. (10)

Ce texte concerne le magistère de l'Evêque de Rome, mais la question centrale porte sur la « réception », qui est précisément le sujet du paragraphe 43 que nous commentons. La réponse catholique résume sa préoccupation sur cette question dans les termes suivants :

notes : (10) Voir « Réponse du Saint-Siège », 113, qui cite *L'autorité dans l'Eglise II*, n. 31.

96

Il est dit clairement, en outre, dans *L'autorité dans l'Eglise, Elucidation* n.3, que la réception par le Peuple de Dieu d'une vérité définie « ne crée pas la vérité ni ne légitime la décision ». Mais comme on vient de le noter à propos de la primauté, il semblerait qu'ailleurs le Rapport

final voit l' « assentiment des fidèles » comme requis pour qu'il soit reconnu qu'une décision doctrinale du Pape ou d'un concile oecuménique est indemne d'erreur (A II, 27 et 31). Pour l'Eglise catholique, la connaissance certaine de toute vérité définie n'est pas garantie par le fait que la réception des fidèles la dit conforme à l'Écriture et à la Tradition, mais par la définition infaillible elle-même de la part des détenteurs authentiques du magistère.(11)

Comment notre texte traite-t-il ces questions ? D'abord, il déclare que le corps entier des croyants participe dans des manières distinctes à l'exercice du magistère dans l'Église. Il ne dit pas que le corps entier des croyants est le détenteur de cette autorité magistérielle attachée au collège des évêques, autorité qui, d'après le précédent paragraphe 42, peut, dans certaines conditions, arriver à un jugement exempt d'erreur. Quelle est la nature de la participation en question ? « Le *sensus fidelium* (y) est à l'œuvre », sans doute comme l'une de ces sources consultées par les évêques avant toute décision. Les évêques ne consultent pas seulement la Parole de Dieu telle qu'elle est exprimée dans l'Écriture et transmise par la Tradition, mais ils sont également attentifs à la manière dont cette Parole a été reçue par le peuple guidé par son *sensus fidei* et dont la compréhension commune de la Parole peut être qualifiée de *sensus fidelium*. La *Déclaration* veut dire que pareille participation du corps entier ne fait pas que précéder l'enseignement officiel mais qu'elle le suit aussi. Le texte poursuit :

notes : (11) Voir «Réponse du Saint-Siège », 113, qui cite *L'autorité dans l'Église II*, n. 31, [1P 113](#)

97

Puisque c'est la fidélité de tout le peuple de Dieu qui est en jeu, la réception de l'enseignement est partie intégrante du processus. Les définitions doctrinales sont reçues comme faisant autorité en vertu de la vérité divine qu'elles proclament et à cause de la mission spécifique de celui ou de ceux qui les proclament du sein du *sensus fidei* de tout le peuple de Dieu. (43)

Il paraîtrait ici que ce n'est pas la réception qui est la condition « garantissant » une définition infaillible. Bien plutôt, si l'on veut parler de « garantie », ARCIC II dirait que de telles définitions « font autorité » « en vertu de la vérité divine qu'elles proclament et à cause de la mission spécifique de celui ou de ceux qui les proclament ». L'expression « du sein du *sensus fidei* de tout le peuple de Dieu » ne semble pas faire de la réception la condition de possibilité d'une définition doctrinale, mais semble plutôt confirmer les assertions des paragraphes 41 et 42, et également, auparavant, de *Pastor aeternus* de Vatican I, selon lesquelles tout exercice du magistère infaillible ne peut se justifier, en fin de compte, que comme exercice de cette « infaillibilité dont le Christ a voulu que son Église soit dotée ». La réception est néanmoins partie intégrante de telles définitions car le but précis d'une définition est d'exprimer la foi normative de l'Église, et donc la foi partagée par tous. Si l'enseignement n'était pas reçu, il n'atteindrait pas son but.

Pourquoi le corps des fidèles accepte-t-il une définition

Pdoctrinale ?

98

C'est parce qu'il reconnaît que cet enseignement exprime la foi apostolique et ne s'écarte pas de l'autorité et de la vérité du Christ, Tête de l'Église. La vérité et l'autorité de la Tête est la source de l'enseignement infaillible dans le Corps du Christ. Le « Oui » de Dieu révélé en

Christ est la règle à laquelle se mesure un tel enseignement normatif. Un tel enseignement doit être accueilli par le peuple de Dieu comme un don de l'Esprit Saint destiné à maintenir l'Eglise dans la vérité du Christ, notre « Amen » à Dieu. (43).

Il semble clair, d'après ce texte, que ce n'est pas l'acceptation par les individus qui peut être la source de l'enseignement infaillible. Cette source est plutôt Jésus Christ, qui est la tête de l'Eglise et qui agit par l'Eglise. La *Déclaration* utilise ici, en référence à l'enseignement infaillible, les deux verbes « être mesuré » et « être accueilli ». Un enseignement peut-il être en même temps mesuré et accueilli ? Cela signifie-t-il qu'un croyant individuel ou que des groupes de croyants, ou le corps des croyants comme tel, sont pour ainsi dire juges des définitions solennelles d'un concile oecuménique ou de l'Evêque de Rome voulant enseigner de la manière décrite à Vatican ??

99

Cela semble clairement n'être pas l'intention du texte. Il ne dit pas que le croyant jouit d'une autorité plus haute que celle du Christ ou que celle que le Christ lui-même exerce par le collège épiscopal. Je soupçonne que la conjonction des deux verbes veut au contraire marquer, dans ce contexte de la réception de l'enseignement officiel, la même doctrine que le Pape Jean-Paul II a indiquée dans le contexte de la relation entre la philosophie et la théologie, c'est-à-dire qu'il ne peut y avoir en dernière analyse de conflit entre la foi et la raison. (12) La foi des croyants engage la personne humaine entière, et la saisie intellectuelle de la doctrine par la personne engage nécessairement sa capacité de jugement. On ne peut séparer l'un de l'autre les deux verbes « accueillir » et « mesurer » du texte, en matière de réception d'une doctrine définie, comme si l'on était capable d'accueillir un enseignement comme une interprétation authentique de la Parole révélée de Dieu, tout en se trouvant complètement incapable de mesurer si elle peut raisonnablement être considérée comme telle. Dans ce cas, la foi serait ramenée à un fidéisme aveugle, rejeté à juste titre à la fois par *Fides et ratio* et par *Dei Filius* de Vatican I, comme contraire à la dignité de la personne humaine créée à l'image de Dieu.

La section sur la vérité se termine sur une répétition de l'unique rôle et responsabilité du collège épiscopal, qui « est lié, par la succession, aux apôtres » de maintenir l'Eglise dans la vérité. Dans ce contexte, la *Déclaration* redit avec Vatican II que l'évêque individuel enseigne solidairement avec tout le collège épiscopal et que le magistère doit être fidèle à l'Ecriture et à la Tradition, car il n'est pas « au-dessus de la Parole de Dieu mais à son service » (44 ; cf. Vatican II, *Dei verbum*, [DV 10](#)).

notes : (12) Cf. Jean-Paul II, *Fides et ratio*, [FR 34](#) et la totalité du chapitre IV, intitulé « La relation entre la foi et la raison », paragraphes [FR 36-48](#). Dans ce chapitre, Jean-Paul II essaie de montrer comment de grands théologiens du passé ont appliqué la raison à la foi et il déplore la tendance, spécialement chez des philosophes des siècles récents, à séparer les deux.

100

La section consacrée à la primauté (45-48) commence par reconnaître que la synodalité de l'Eglise a à son service non seulement l'autorité conciliaire et collégiale, mais également l'autorité primatiale. Les deux communautés reconnaissent le ministère primatial à différents niveaux de la vie ecclésiale. Le paragraphe 46 reconnaît explicitement sa dette envers ce qui doit être un des plus importants acquis de ARCIC : la reconnaissance commune non seulement du besoin du ministère primatial au niveau universel, mais également du fait que ce ministère doit être exercé par l'Evêque de Rome. S'il est vrai que les origines de la division entre ces deux communautés gisent « précisément dans le problème de la primauté papale »,

comme le disait le *Rapport de Malte*, alors il faut créditer ARCIC d'avoir déjà accompli une avancée d'importance historique.

La réponse officielle de la Communion anglicane à l'étude que fait ARCIC de la primauté appelait à poursuivre l'étude du fondement dans l'Écriture et la Tradition du concept d'une primauté universelle, en conjonction avec la collégialité, comme instrument de l'unité, du caractère, en pratique, d'une telle primauté, et de l'expérience des autres Églises chrétiennes en matière d'exercice de la primauté, de la collégialité et de la conciliarité. (13)

notes : (13) *The Truth Shall Make You Free*, 211.

101

A propos de cette dernière demande, le paragraphe 4 de la *Déclaration* mentionne brièvement que tant les catholiques que les anglicans essaient d'être ouverts à l'expérience d'autres Églises concernant la nature et l'exercice de l'autorité. Le texte ne se réfère pas ensuite explicitement à d'autres Églises, bien que sa description de l'Église comme (le lieu) « où la Parole de Dieu est prêchée et les sacrements du Christ célébrés » (17-18) semble faire écho à un thème ecclésiologique cher à la Réforme protestante, tandis que le cadrage de la discussion sur la collégialité et la conciliarité, en termes de « synodalité » (34-40 ; 45), renverrait plutôt à la pensée orthodoxe. Pour ce qui est du fondement dans l'Écriture et la Tradition, la *Déclaration* rappelle les réflexions bibliques plus développées de *L'autorité dans l'Église II*, 2-9 et leur ajoute un texte et plusieurs exemples de la période patristique. La mention ici des commémorations liturgiques anglicanes de deux évêques de Rome, Léon et Grégoire, est une addition particulièrement sympathique. La relation entre la primauté et la collégialité est traitée par le lien fait entre ces questions dans la troisième partie de la *Déclaration*: la synodalité mène à la discussion de la persévérance dans la vérité, puis à l'examen de la primauté. Finalement, le « caractère » de la primauté, en termes de son but - le service de l'unité, - son origine dans le modèle fixé par Jésus lui-même avec le choix d'un des Douze, son style collégial et sa vulnérabilité aux faiblesses de son titulaire, tout cela semble traité dans 46-48. Il paraît ainsi que le texte a abordé toutes les questions mentionnées dans la réponse anglicane officielle.

102

Qu'en est-il des réactions catholiques au traitement de la

primauté dans ARCIC ?

Les difficultés catholiques concernaient ce qui pouvait être considéré comme les deux composantes générales de l'enseignement de Vatican II sur la papauté : la primauté et l'infaillibilité. Sur la primauté, la réponse officielle contestait la déclaration d'ARCIC selon laquelle « du point de vue de l'Église catholique, il peut ne rien manquer à une Église qui n'est plus en communion avec le Siège de Rome, si ce n'est qu'elle ne fait pas partie de la manifestation visible de la pleine communion chrétienne qui est préservée dans l'Église catholique romaine (AII 12) ». Mais il manque au contraire à une Église dans ce cas « plus que simplement la manifestation visible de l'unité ». (14) ARCIC II semble répondre à cela lorsqu'elle affirme clairement que « l'interdépendance mutuelle de toutes les Églises est constitutive de la réalité de l'Église telle que Dieu la veut » (37) et que « les exigences de la vie de l'Église appellent un exercice spécifique de l'épiscopat au service de l'Église entière » (46). Par sa nature même, l'Église locale n'est pas auto-suffisante (37). Dans la question

de la communion avec le ministère qui sert de point de référence pour l'unité du tout, il y a donc plus en jeu que simplement la manifestation visible de l'unité.

notes : (14) Citations de la « Réponse du Saint-Siège », 113.

103

Le réponse catholique relève en outre qu' ARCIC ne ne fait pas droit à la croyance catholique que « la primauté de l'Evêque de Rome appartient à la structure divine de l'Eglise » et que « la primauté des successeurs de Pierre (est) quelque chose voulu expressément par Dieu et découlant de la volonté et de l'institution de Jésus Christ ». (15) En réponse, ARCIC II reprend ARCIC en en déclarant que le « modèle de complémentarité entre les aspects primatial et conciliaire de l'*épiscopé* au service de la *koinonia* des Eglises doit être réalisé au plan universel » (c'est moi qui souligne). Les « exigences de la vie de l'Eglise appellent un exercice spécifique de l'*épiscopè* au service de toute l'Eglise » (c'est moi qui souligne). La référence au Nouveau Testament met en évidence le choix de Pierre par Jésus Christ lui-même, alors que le texte de saint Augustin parle de « la prééminence reconnue à Pierre » et rapporte les paroles dites à Pierre seulement (« à toi, je remets ») aux dons faits à l'Eglise comme telle (tous ces textes d'après [46](#)). La *Déclaration* semble donc dire que le ministère primatial est de l'*esse*, non du *bene esse* de l'Eglise. Il est requis. De plus, les fondements bibliques et patristiques qui sont fournis présupposent que l'initiative de fournir à l'Eglise ce dont elle avait besoin venait de Jésus lui-même.

Ce n'est pas là ramener le texte à une interprétation fondamentaliste des Ecritures ou des origines de l'Eglise. Le concept de *ius divinum* peut et doit être compris d'une manière qui corresponde aux résultats assurés d'une saine recherche historique. Les récentes considérations de la Congrégation pour la Doctrine de la foi sur la primauté du successeur de Pierre admettent un « développement doctrinal » et une « clarté croissante » concernant ce ministère. En même temps, la Congrégation souligne la continuité dans ce développement, et que la clarté croissante concernait une conviction que l'Eglise tenait dès ses origines, à savoir que « tout comme il existe une succession des apôtres dans le ministère des évêques, ainsi le ministère de l'unité confié à Pierre appartient à la structure immuable de l'Eglise du Christ, et que cette succession est liée au siège de son martyr ». (16) En affirmant sa nécessité et en se référant aux textes bibliques et patristiques qui parlent des paroles de Jésus dites spécifiquement à Pierre, le choisissant pour un rôle qui concernait l'Eglise comme totalité, l'appelant à exercer des pouvoirs confiés à l'ensemble, ARCIC II semble affirmer en substance ce que la Congrégation affirme aussi pour ce qui est du fondement de la primauté dans la volonté du Christ pour l'Eglise. On comprend évidemment que la discussion de la primauté par la Congrégation soit plus développée, et ses affirmations plus explicites. Je soupçonne néanmoins qu'ARCIC serait en mesure d'entériner une assertion succincte telle que « l'épiscopat et la primauté, en connexion réciproque, et inséparables, sont d'institution divine ». (17) D'après ce qui est dit dans le texte dans son ensemble, cette assertion pourrait être acceptable aux deux communautés.

notes : (15) Citations de la « Réponse du Saint-Siège », 113 [1P 113](#)

(16) Ces points et les citations (ma traduction) sont prises dans « Il primato del successore di Pietro nel mistero della Chiesa. Considerazioni della Congregazione per la Dottrina della Fede », dans *Il Primato del Successore di Pietro. Atti del Somposio Teologico. Roma, dicembre 1996*, Cité du Vatican 1998, 493-503 (voir 493 et 495).

(17) Ces points et les citations (ma traduction) sont prises dans « Il primato del successore di Pietro nel mistero della Chiesa. Considerazioni della Congregazione per la Dottrina della Fede », dans *Il Primato del Successore di Pietro. Atti del Somposio Teologico. Roma, dicembre 1996*, Cité du Vatican 1998, 493-503 (voir 493 et 495) , [1P 497](#)

104

De même qu'après avoir présenté en général l'exercice synodal de l'autorité par le collège des évêques (34-40), la *Déclaration* passe à la question plus spécifique de son magistère (41-44), ainsi sa discussion d'une primauté universelle (46) conduit à un paragraphe sur le magistère du primat (47). Le texte envisage clairement la possibilité de « définitions solennelles prononcées sur la chaire de Pierre », cette dernière expression évidemment inspirée du latin *ex cathedra* (« depuis la chaire »). Le paragraphe 47, d'une façon semblable à *Pastor aeternus* de Vatican I, affirme qu'une telle habilitation à enseigner découle du ministère de la primauté, elle y est en quelque sorte incluse : « La réception de la primauté de l'Evêque de Rome implique la reconnaissance de ce ministère spécifique du primat universel ». (18) L'intention première de ce paragraphe semble être de prévenir et d'éviter ces « difficultés et ces malentendus » qui ont surgi concernant le ministère particulier du discernement de la vérité.

Tout bon connaisseur de Vatican se rappelle ici le fameux rapport de l'évêque Vincent Gasser, porte-parole de la commission *de fide* du concile, le 11 juillet 1870, discours cité jusqu'à quatre fois en note dans le principal paragraphe de Vatican II sur le magistère et l'infaillibilité (*Lumen gentium* LG 25). Mgr Gasser tentait de répondre aux craintes de certains évêques catholiques que la définition de l'infaillibilité papale confère au pape une autorité qui lui permettait d'imposer à toute l'Eglise une doctrine solennellement définie sur la seule base de sa décision personnelle. L'argument de Gasser tournait autour de l'interprétation de trois adjectifs : personnel, séparé et absolu. En quel sens l'infaillibilité papale peut-elle être qualifiée par de tels adjectifs ? Pour ce qui est du troisième, Gasser admet ouvertement (ce sont ses propres termes) « que l'infaillibilité pontificale n'est absolue en aucun sens car l'infaillibilité absolue n'appartient qu'à Dieu ». (19) En quel sens est-elle *personnelle* ? « En vérité, elle est dite personnelle afin d'exclure par là une distinction entre le Siège et son titulaire. ... Nous défendons l'infaillibilité personnelle du Pontife romain en tant que cette prérogative appartient, de par la promesse du Christ, à chaque et à tout successeur légitime de Pierre dans sa chaire ». (20) Gasser explique encore que l'adjectif « personnel » doit être limité précisément au pape en tant que « personne publique, c'est-à-dire en tant que chef de l'Eglise, dans sa relation à l'Eglise universelle ». (21) L'évêque nie explicitement que le pape soit infaillible en tant que personne privée, ou docteur privé. (22)

notes : (18) Ceci suit le plan présent à Vatican I, selon lequel la capacité de l'Evêque de Rome de définir la doctrine découle comme une conséquence de son ministère de primauté. Cf Denzinger-Hünemann, [DS 3065](#).

(19) J'utilise la traduction fournie par James T. O'Connor. Son ouvrage, *The Gift of Infallibility. The Official Relatio on Infallibility of Bishop Vincent Gasser at Vatican Council*, Boston 1986, présente une introduction et traduction de l'intervention de Gasser, ainsi qu'une synthèse théologique sur l'infaillibilité. Le discours de l'évêque dura quatre heures et occupa quelque 26 colonnes de Mansi, *Collectio Conciliorum Reentiorum*, Vol. 52, Arnhem 1927, 1204-1230.

(20) O'Connor, 41; Mansi, col. 1212.

(21) O'Connor, 42; Mansi, col. 1213.

(22) O'Connor, 41; Mansi, col. 1212.

105

En quel sens l'infaillibilité du pape est-elle *séparée* ? Elle peut être dite séparée, ou plutôt distincte parce qu'elle se fonde sur une promesse spéciale du Christ et donc sur une spéciale assistance du Saint-Esprit, assistance qui n'est pas la même que celle dont jouit tout le corps de l'Eglise enseignante uni à son chef. (23)

Le langage de Gasser, l' « Eglise enseignante », doit être compris en fonction de la distinction prévalente à l'époque entre l'*ecclesia docens* et l'*ecclesia discens*. Il s'agit donc du collège des évêques. Cette distinction pratique l'aurait empêché de reconnaître une « participation » du laïcat à l'exercice du magistère de l'Eglise. Cette limitation n'a pas à être un problème pour nous aujourd'hui, du fait qu'une doctrine et une théologie plus adéquates du laïcat ont montré sa participation unique à la mission prophétique de Jésus. Mais le texte de Gasser, ici, aide à saisir les limites dans lesquelles les évêques de Vatican admettaient qu'ils admettaient que l'enseignement de l'Evêque de Rome est « séparé ». La relation du primat à l'Eglise entière, par comparaison avec celle du collège des évêques, est « complètement spéciale » : .. à ce statut distinct et spécial correspond un privilège distinct et spécial. C'est pourquoi, en ce sens, appartient au Pontife romain une infailibilité séparée. Mais en disant cela nous ne séparons pas le Pontife de son union statutaire avec l'Eglise. Car le Pape n'est infailible qu'en exerçant sa fonction d'enseignant de tous les chrétiens, et c'est pourquoi, représentant toute l'Eglise, il juge et définit ce qui doit être cru ou rejeté par tous. ... En vérité, nous ne séparons pas le Pape, lorsqu'il prononce une définition, de la coopération et du consentement de l'Eglise, du moins en ce sens que nous n'excluons pas cette coopération et ce consentement de l'Eglise. .. La raison pour laquelle, par cette doctrine, nous n'excluons pas la coopération de l'Eglise est que l'infailibilité du Pontife romain ne lui vient pas sous forme d'inspiration ou de révélation mais par l'assistance divine. Le Pape, en raison de sa charge et de la gravité de la matière, est donc tenu d'utiliser les moyens convenables pour discerner la vérité de façon appropriée et l'énoncer avec justesse. Ces moyens sont les conciles, l'avis des évêques, des cardinaux, des théologiens, etc. En vérité, les moyens sont divers, selon la diversité des situations, et la piété nous oblige à croire que dans l'assistance divine promise à Pierre et à ses successeurs par le Christ il y a aussi simultanément une promesse concernant les moyens nécessaires et convenables d'élaborer un jugement pontifical infailible. Finalement, nous ne séparons pas le moins du monde le Pape du consentement de l'Eglise tant que ce consentement n'est pas posé comme une condition soit antécédente, soit conséquente. (24)

notes : (23) O'Connor, 42; Mansi, col. 1213.

(24) O'Connor, 43-44; Mansi, col. 1213-1214.

106

Cette longue citation de Mgr Gasser le montre essayant d'expliquer en quel sens restreint l'infailibilité papale, telle que Vatican l'a définie, était « séparée » de l'Eglise et les nombreux sens où elle n'est pas à comprendre comme séparée. Il essayait de convaincre les évêques catholiques qui avaient manifesté une inquiétude au sujet de cette autorité spéciale du primat en matière d'enseignement.

Les remarques de Gasser semblent particulièrement utiles pour une interprétation correcte de l'intention du paragraphe 47 de la déclaration sur *Le don de l'autorité*. Ce paragraphe paraît répondre fondamentalement à la même préoccupation. L'autorité magistérielle du primat universel pour déclarer la foi authentique de toute l'Eglise est « une forme particulière d'exercice (c'est moi qui souligne) de la vocation et de la responsabilité du corps des évêques d'enseigner et d'affirmer la foi », et, à ce titre, elle est unique, mais elle ne s'en exerce pas moins « du sein du collège ... et non pas en dehors de ce collège », elle ne fait qu'exprimer la foi de toute l'Eglise et des Eglises particulières. Elle est fidèle à l'Ecriture et à la Tradition, « à la foi proclamée depuis les origines ».

ARCIC a exprimé diverses inquiétudes, de la part des anglicans, au sujet de l'infailibilité papale, spécialement du fait des définitions des dogmes mariaux en 1854 et 1950, ce qui, d'après la réponse catholique officielle, « illustre le besoin de beaucoup d'autres études sur le ministère pétrinien dans l'Eglise ». (25) Ces inquiétudes anglicanes ne sont plus évoquées

dans la déclaration d' ARCIC II sur *Le don de l'autorité*. On a à la place un effort pour souligner l'unité entre le pape, lorsqu'il exerce son autorité magistérielle unique de définition doctrinale solennelle, et l'Eglise entière. Cet effort a de remarquables points communs avec le discours de Mgr Gasser, qui apaisa avec succès de semblables inquiétudes chez des évêques catholiques romains à Vatican I.

notes : (25) «Réponse du Saint-Siège », 112.

107

Les affirmations d'ARCIC II sur la relation entre pareils enseignements spéciaux du primat et la foi de l'Eglise entière peuvent-elles être interprétées comme faisant de l'approbation de toute l'Eglise la condition juridique garantissant les enseignements en question, comme si, en l'absence d'une unanimité universelle antécédente ou d'une réception conséquente, on ne pourrait parler de définition infaillible ? Une telle interprétation d'ARCIC II, à mon avis, serait un contresens. La simple preuve en est la compréhension de l'enseignement et de la réception que donne le document au paragraphe 43. Il y est dit que les définitions tirent leur autorité non de la réception mais de la vérité divine, de l'autorité du Christ Tête, agissant par « la mission spécifique de celui ou de ceux qui les proclament ». Mgr Gasser s'en prenait à l'opinion gallicane selon laquelle les actions du primat sont conditionnées absolument par leur réception positive. Il cherchait à l'emporter sur les évêques qui voulaient l'assurance qu'on accorderait une considération suffisante à l'opinion de l'Eglise entière, spécialement sous sa forme manifestée par l'avis des évêques, chaque fois que le pape proposerait un enseignement définitif. Il écrivait :

C'est dans cette nécessité stricte et absolue que consiste toute la différence entre nous. La différence ne porte pas sur l'opportunité ou sur une nécessité relative qu'il faut laisser complètement au jugement du Pontife romain lorsqu'il définit en fonction des circonstances. (26)

notes : (26) O'Connor, 48; Mansi, col. 1215.

108

Mgr Gasser réussit à convaincre ses collègues évêques, que préoccupait cette question, que l'insistance gallicane sur la réception comme une condition absolue de tout enseignement définitif en éliminerait effectivement la possibilité. C'est pour cette raison que Vatican a ajouté la phrase que les définitions papales sont irréformables « par elles-mêmes et non à cause du consentement de l'Eglise ». On ne comprend bien cette phrase qu'à la lumière de ce contexte anti-gallican, comme les paroles de Gasser le montrent en toute clarté. Il réussit à apaiser les craintes de certains de ses collègues évêques. ARCIC II veut aussi éviter les malentendus au sujet de l'enseignement spécial du primat en relation avec le tout. La commission semble reprendre des thèmes présents dans la très importante intervention de Mgr Gasser à Vatican I. Il faut espérer qu'elle réussira à apaiser les craintes de chrétiens sincèrement préoccupés par la question de savoir comment l'autorité magistérielle unique du primat peut être comprise comme intégrée à la foi de la communauté dans sa totalité, sans la menacer, comme elle était menacée par les faux docteurs si fréquemment mentionnés dans le Nouveau Testament (cf. [Ac 20,29-31](#) [Ep 4, 14](#) différents passages des épîtres pastorales et des épîtres johanniques) , mais au contraire la confirmant (cf. [Lc 22,31](#)) .

La section sur la primauté se termine en souscrivant aux affirmations du Pape Jean-Paul II sur la fragilité humaine des ministres chrétiens, y compris de celui qui exerce le ministère de Pierre. On en vient ensuite à une subdivision finale concernant la discipline ([49](#)). Ce

paragraphe pourrait peut-être indiquer plus clairement ce qu'on entend par le mot « discipline », car il peut avoir bien des sens. Le texte cherche-t-il ici à ajouter à ce que le document sur *L'autorité dans l'Eglise : Elucidation 5* disait de « l'autorité de l'évêque (ou ici, du primat) qui doit en certaines circonstances exiger la soumission » ?(27) Pareille interprétation semble correcte à la lumière du reste de *l'Elucidation 5*, qui parle du « besoin possible de prendre des mesures disciplinaires ». Quoi qu'il en soit, le présent texte propose une reconnaissance équilibrée aussi bien du devoir de l'individu de suivre les directives de la communauté entière incarnée par les détenteurs de l'autorité, que le devoir de ces derniers de respecter les consciences de ceux qu'ils ont vocation de servir. Ce point ne doit pas faire dire à tort qu'on ignore le fait que la conscience est formée au sein de la communauté, ce qui a été explicitement reconnu en [13](#) .

notes : (27) Voir *La Documentation catholique* 79, 1982, 500.

1999 Don de l'autorité 91

1995 Ut Unum Sint 86

Contribution de l'Eglise catholique à la recherche de l'unité

86

La constitution *Lumen gentium*, dans une de ses affirmations fondamentales que reprend le décret *Unitatis redintegratio* (141), écrit que l'unique Eglise du Christ est présente dans l'Eglise catholique (142). Le décret sur l'oecuménisme souligne la présence en elle de la plénitude (*plenitudo*) des moyens de salut (143). La pleine unité se réalisera lorsque tous participeront à la plénitude des moyens du salut que le Christ a confiés à son Eglise.

141- [UR 4](#).

142- [LG 8](#).

143- [UR 3](#).

87

Sur la route qui conduit à la pleine unité, le dialogue oecuménique s'efforce de susciter un soutien fraternel mutuel par lequel les Communautés s'attachent à échanger ce dont chacune a besoin pour grandir selon le dessein de Dieu vers la plénitude définitive [Ep 4, 11-13](#). J'ai dit que, en tant qu'Eglise catholique, nous avons conscience d'avoir reçu beaucoup du témoignage, des recherches et même de la manière dont ont été soulignés et vécus par les autres Eglises et Communautés ecclésiales certains biens communs aux chrétiens. Parmi les progrès accomplis pendant les trente dernières années, il faut mettre en bonne place cette influence fraternelle réciproque. Au point où nous sommes parvenus (144), ce dynamisme d'enrichissement mutuel doit être sérieusement pris en considération. Fondé sur la communion qui existe déjà grâce aux éléments ecclésiaux présents dans les Communautés chrétiennes, il ne manquera pas d'entraîner vers la communion pleine et visible, objectif désiré du cheminement que nous faisons. C'est la forme oecuménique de la loi évangélique du partage. Cela m'invite à répéter : "Il faut avoir en tout le souci de rencontrer ce que légitimement nos autres frères chrétiens désirent et attendent de nous, en connaissant leur manière de penser et leurs sensibilités (...). Il faut que les dons de chacun se développent pour l'utilité et l'avantage de tous" (145).

144- Après le document dit de Lima de la Commission "Foi et Constitution" sur Baptême, Eucharistie, Ministère (janvier 1982): *Enchir. oecum.* 1, pp. 1392-1446, et dans l'esprit de la déclaration de la VIIe Assemblée générale du Conseil oecuménique des Églises sur "L'unité de l'Église comme *koinônia*: don et exigence" (Canberra, 7-20 février 1991): *La Documentation catholique*, n. 2025 (7 avril 1991), pp. 349-350.

145- Discours aux Cardinaux et à la Curie romaine (28 juin 1985), n. 4: *AAS* 77 (1985), pp. 1151-1152.

Le ministère d'unité de l'Evêque de Rome

88

Parmi toutes les Eglises et Communautés ecclésiales, l'Eglise catholique a conscience d'avoir conservé le ministère du successeur de l'Apôtre Pierre, l'Evêque de Rome, que Dieu a institué comme "principe et fondement permanents et visibles de l'unité" (146) et que l'Esprit assiste

afin que tous les autres bénéficient de ce bien essentiel. Suivant la belle expression du Pape Grégoire le Grand, mon ministère est celui de *servus servorum Dei*. Cette définition est la meilleure protection contre le risque de séparer l'autorité (et en particulier la primauté) du ministère, ce qui serait en contradiction avec le sens de l'autorité selon l'Évangile : "Je suis au milieu de vous comme celui qui sert" [Lc 22,27](#), dit notre Seigneur Jésus Christ, Chef de l'Église. D'autre part, comme j'ai eu l'occasion de le déclarer lors de l'importante rencontre au Conseil oecuménique des Églises à Genève, le 12 juin 1984, la conviction qu'a l'Église catholique d'avoir conservé, fidèle à la tradition apostolique et à la foi des Pères, le signe visible et le garant de l'unité dans le ministère de l'Évêque de Rome, représente une difficulté pour la plupart des autres chrétiens, dont la mémoire est marquée par certains souvenirs douloureux. Pour ce dont nous sommes responsables, je demande pardon, comme l'a fait mon prédécesseur Paul VI (147).

146- [LG 23](#).

147- Cf. Discours au Conseil oecuménique des Églises (12 juin 1984), n. 2: *Insegnamenti VII,1* (1984), p. 1686 (*La Documentation catholique*, n. 1878 (15 juillet 1984), pp. 704-707).

89

Il est cependant significatif et encourageant que la question de la primauté de l'Évêque de Rome soit actuellement devenue un objet d'études, en cours ou en projet, et il est également significatif et encourageant que cette question soit présente comme un thème essentiel non seulement dans les dialogues théologiques que l'Église catholique poursuit avec les autres Églises et Communautés ecclésiales, mais aussi plus généralement dans l'ensemble du mouvement oecuménique. Récemment, les participants à la cinquième Assemblée mondiale de la Commission "Foi et Constitution" du Conseil oecuménique des Églises, tenue à Saint-Jacques de Compostelle, ont recommandé qu'elle "entreprenne une nouvelle étude sur la question d'un ministère universel de l'unité chrétienne" (148). Après des siècles d'âpres polémiques, les autres Églises et Communautés ecclésiales examinent toujours plus et d'un regard nouveau ce ministère de l'unité (149).

148- CONFERENCE MONDIALE DE "FOI ET CONSTITUTION", Rapport de la IIe section, Saint-Jacques de Compostelle (14 août 1993): *Confessing the one faith to God's Glory*, n. 31, 2: *Faith and Order Paper n. 166*, COE, Genève, 1994, p. 243.

149- Pour ne citer que quelques exemples: ANGLICAN-ROMAN CATHOLIC INTERNATIONAL COMMISSION - ARCIC-I, Rapport final (Septembre 1981): *La Documentation catholique*, n. 1830 (16 mai 1982), pp. 497-507; COMMISSION MIXTE INTERNATIONALE POUR LE DIALOGUE ENTRE LES DISCIPLES DU CHRIST ET L'ÉGLISE CATHOLIQUE, Rapport 1981: *Enchir. oecum. 1*, pp. 529-547; COMMISSION MIXTE NATIONALE CATHOLIQUE-LUTHERIENNE, Document Le ministère pastoral dans l'Église (USA, 13 mars 1981): *Enchir. oecum. 1*, pp. 703-742; le problème est clairement mis en perspective dans le cadre de la recherche menée par la COMMISSION MIXTE INTERNATIONALE POUR LE DIALOGUE THEOLOGIQUE ENTRE L'ÉGLISE CATHOLIQUE ET L'ÉGLISE ORTHODOXE.

90

L'Évêque de Rome est l'Évêque de l'Église qui demeure marquée par le martyre de Pierre et par celui de Paul : "Par un mystérieux dessein de la Providence, c'est à Rome qu'il (Pierre) achèvera son chemin à la suite de Jésus et qu'il donnera cette plus grande preuve d'amour et de fidélité. C'est aussi à Rome que Paul, l'Apôtre des nations, donnera le suprême témoignage. Ainsi l'Église de Rome devenait l'Église de Pierre et de Paul" (150).

150- Discours aux Cardinaux et à la Curie romaine (28 juin 1985), n. 3: *AAS 77* (1985), p. 1150.

Dans le Nouveau Testament, la personne de Pierre a une place éminente. Dans la première partie des Actes des Apôtres, il apparaît comme le chef et le porte-parole du collège apostolique, connu comme "Pierre ... avec les Onze" [Ac 2,14](#) [Ac 2,37](#) [Ac 5,29](#). La place assignée à Pierre est fondée sur les paroles mêmes du Christ, telles qu'elles sont conservées dans les traditions évangéliques.

91

L'Évangile de Matthieu décrit et précise la mission pastorale de Pierre dans l'Église : "Tu es heureux, Simon fils de Jonas, car cette révélation t'est venue, non de la chair et du sang, mais de mon Père qui est dans les cieux. Eh bien ! moi je te dis: tu es Pierre, et sur cette pierre je bâtirai mon Église, et les portes de l'enfer ne tiendront pas contre elle. Je te donnerai les clefs du Royaume des Cieux : ce que tu auras lié sur la terre sera lié dans les cieux, et ce que tu auras délié sur la terre sera délié dans les cieux" [Mt 16,17-19](#). Luc fait ressortir que le Christ recommande à Pierre d'affermir ses frères, mais qu'il lui montre en même temps sa faiblesse humaine et son besoin de conversion [Lc 22,31-32](#). C'est comme si, à partir de la faiblesse humaine de Pierre, il devenait pleinement manifeste que son ministère spécifique dans l'Église est entièrement l'effet de la grâce ; c'est comme si le Maître s'employait spécialement à sa conversion pour le préparer à la tâche qu'il s'apprête à lui confier dans son Église et comme s'il était très exigeant avec lui. Le rôle même de Pierre, toujours lié à l'affirmation réaliste de sa faiblesse, se retrouve dans le quatrième Évangile: Simon, fils de Jean, m'aimes-tu plus que ceux-ci ? ... Pais mes brebis" [Jn 21,15-19](#). Il est significatif encore que, selon la première Lettre de Paul aux Corinthiens, le Christ ressuscité apparaisse d'abord à Céphas puis aux Douze [1Co 15,5](#).

Il est important d'observer que la faiblesse de Pierre et de Paul montre que l'Église est fondée sur la puissance infinie de la grâce [Mt 16,17](#) [2Co 12,7-10](#). Pierre, aussitôt après son investiture, est réprimandé avec une rare sévérité par le Christ qui lui dit : "Tu me fais obstacle" [Mt 16,23](#). Comment ne pas voir dans la miséricorde dont Pierre a besoin un lien avec le ministère de cette même miséricorde dont il fait le premier l'expérience ? Malgré cela, il reniera Jésus trois fois. L'Évangile de Jean souligne aussi que Pierre reçoit la charge de paître le troupeau en réponse à une triple profession d'amour [Jn 21,15-17](#) qui correspond à son triple reniement [Jn 13,38](#). Pour sa part, Luc, dans la parole du Christ déjà citée que la première tradition retiendra pour définir la mission de Pierre, insiste sur le fait que ce dernier devra "affermir ses frères quand il sera revenu" [Lc 22,31](#).

92

Quant à Paul, il peut conclure la description de son ministère par l'affirmation bouleversante qu'il lui a été donné de recueillir des lèvres du Seigneur : "Ma grâce te suffit ; car la puissance se déploie dans la faiblesse", et il peut s'écrier ensuite : "Lorsque je suis faible, c'est alors que je suis fort" [2Co 12,9-10](#). C'est là une des caractéristiques fondamentales de l'expérience chrétienne.

Héritier de la mission de Pierre, dans l'Église fécondée par le sang des coryphées des Apôtres, l'Évêque de Rome exerce un ministère qui a son origine dans les multiples formes de la miséricorde de Dieu, miséricorde qui convertit les cœurs et communique la force de la grâce, là même où le disciple connaît le goût amer de sa faiblesse et de sa misère. L'autorité propre de ce ministère est toute au service du dessein miséricordieux de Dieu et il faut toujours la considérer dans cette perspective. Son pouvoir s'explique dans ce sens.

93

Se fondant sur la triple profession d'amour de Pierre qui correspond à son triple reniement,

son successeur sait qu'il doit être signe de miséricorde. Son ministère est un ministère de miséricorde, procédant d'un acte de miséricorde du Christ. Il faut sans cesse relire toute cette leçon de l'Évangile, afin que l'exercice du ministère pétrinien ne perde rien de son authenticité et de sa transparence.

L'Église de Dieu est appelée par le Christ à manifester, pour un monde enfermé dans l'enchevêtrement de ses culpabilités et de ses desseins déshonnêtes, que, malgré tout, Dieu peut, dans sa miséricorde, convertir les cœurs à l'unité et les faire accéder à la communion avec lui.

94

Ce service de l'unité, enraciné dans l'œuvre de la miséricorde divine, est confié, à l'intérieur même du collège des Evêques, à l'un de ceux qui ont reçu de l'Esprit la charge, non pas d'exercer un pouvoir sur le peuple À comme le font les chefs des nations et les grands [Mt 20,25](#) [Mc 10,42](#), mais de conduire le peuple pour qu'il puisse avancer vers de paisibles pâturages. Cette charge peut imposer d'offrir sa propre vie [Jn 10,11-18](#). Après avoir montré que le Christ est "le seul Pasteur, en l'unité de qui tous ne font qu'un", saint Augustin exhorte : "Que tous les pasteurs soient donc en un seul pasteur, qu'ils fassent entendre la voix unique du pasteur ; que les brebis l'entendent, qu'elles suivent leur pasteur, non pas celui-ci ou celui-là, mais le seul. Et que tous, en lui, fassent entendre une seule voix, et non pas des voix discordantes (...). Cette voix, débarrassée de toute division, purifiée de toute hérésie, que les brebis l'écoutent !" (151) La mission de l'Evêque de Rome au sein du groupe de tous les pasteurs consiste précisément à "veiller" (episkopein), comme une sentinelle, de sorte que, grâce aux pasteurs, on entende dans toutes les Eglises particulières la voix véritable du Christ-Pasteur. Ainsi, se réalise, dans chacune des Eglises particulières qui leur sont confiées, l'Église une, sainte, catholique et apostolique. Toutes les Eglises sont en pleine et visible communion, parce que les Pasteurs sont en communion avec Pierre et sont ainsi dans l'unité du Christ.

151- Sermon XLVI, 30: CCL 41, 557.

Par le pouvoir et l'autorité sans lesquels cette fonction serait illusoire, l'Evêque de Rome doit assurer la communion de toutes les Eglises. À ce titre, il est le premier des serviteurs de l'unité. La primauté s'exerce à divers niveaux qui concernent la vigilance sur la transmission de la Parole, sur la célébration sacramentelle et liturgique, sur la mission, sur la discipline et sur la vie chrétienne. Il revient au Successeur de Pierre de rappeler les exigences du bien commun de l'Église, au cas où quelqu'un serait tenté de le négliger au profit de ses propres intérêts. Il a le devoir d'avertir, de mettre en garde, de déclarer parfois inconciliable avec l'unité de la foi telle ou telle opinion qui se répand. Lorsque les circonstances l'exigent, il parle au nom de tous les Pasteurs en communion avec lui. Il peut aussi À dans des conditions bien précises exposées par le Concile Vatican I - déclarer ex cathedra qu'une doctrine appartient au dépôt de la foi (152). Rendant ainsi témoignage à la vérité, il sert l'unité.

152- Pastor aeternus: [DS 3074](#).

95

Mais tout cela doit toujours être accompli dans la communion. Lorsque l'Église catholique affirme que la fonction de l'Evêque de Rome répond à la volonté du Christ, elle ne sépare pas cette fonction de la mission confiée à l'ensemble des Evêques, eux aussi "vicaires et légats du Christ" (153). L'Evêque de Rome appartient à leur "collège" et ils sont ses frères dans le ministère.

153- [LG 27](#).

Ce qui concerne l'unité de toutes les Communautés chrétiennes entre évidemment dans le cadre des charges qui relèvent de la primauté. Il sait bien, en tant qu'Evêque de Rome, et il l'a réaffirmé dans la présente Encyclique, que le désir ardent du Christ est la communion pleine et visible de toutes les Communautés, dans lesquelles habite son Esprit en vertu de la fidélité de Dieu. Je suis convaincu d'avoir à cet égard une responsabilité particulière, surtout lorsque je vois l'aspiration oecuménique de la majeure partie des Communautés chrétiennes et que j'écoute la requête qui m'est adressée de trouver une forme d'exercice de la primauté ouverte à une situation nouvelle, mais sans renoncement aucun à l'essentiel de sa mission. Pendant un millénaire, les chrétiens "étaient unis par la communion fraternelle dans la foi et la vie sacramentelle, le Siège romain intervenant d'un commun accord, si des différends au sujet de la foi ou de la discipline s'élevaient entre elles" (154). La primauté s'exerçait ainsi pour l'unité. En m'adressant au Patriarche oecuménique, Sa Sainteté Dimitrios Ier, j'étais conscient, comme je l'ai dit, que "pour des raisons très diverses, et contre la volonté des uns et des autres, ce qui devait être un service a pu se manifester sous un éclairage assez différent. Mais, (...) c'est par désir d'obéir vraiment à la volonté du Christ que je me reconnais appelé, comme Evêque de Rome, à exercer ce ministère. (...) Je prie l'Esprit Saint de nous donner sa lumière et d'éclairer tous les pasteurs et théologiens de nos Eglises, afin que nous puissions chercher, évidemment ensemble, les formes dans lesquelles ce ministère pourra réaliser un service d'amour reconnu par les uns et par les autres" (155).

154- [UR 14](#).

155- Homélie en la Basilique vaticane, en présence de Dimitrios Ier, Archevêque de Constantinople et Patriarche oecuménique (6 décembre 1987), n. 3: AAS 80 (1988), p. 714.

96

C'est une tâche immense que nous ne pouvons refuser et que je ne puis mener à bien tout seul. La communion réelle, même imparfaite, qui existe entre nous tous ne pourrait-elle pas inciter les responsables ecclésiaux et leurs théologiens à instaurer avec moi sur ce sujet un dialogue fraternel et patient, dans lequel nous pourrions nous écouter au-delà des polémiques stériles, n'ayant à l'esprit que la volonté du Christ pour son Eglise, nous laissant saisir par son cri, "que tous soient un... afin que le monde croie que tu m'as envoyé" [Jn 17,21](#) ?

[La communion de toutes les Eglises particulières avec](#)

[l'Eglise de Rome, condition nécessaire pour l'unité](#)

97

L'Eglise catholique, dans sa praxis comme dans ses textes officiels, soutient que la communion des Eglises particulières avec l'Eglise de Rome, et de leurs Evêques avec l'Evêque de Rome, est une condition essentielle À selon le dessein de Dieu À de la communion pleine et visible. Il faut en effet que la pleine communion, dont l'Eucharistie est la manifestation sacramentelle suprême, s'exprime visiblement dans un ministère où tous les Evêques se reconnaissent unis dans le Christ et où tous les fidèles trouvent la confirmation de leur foi. La première partie des Actes des Apôtres présente Pierre comme celui qui parle au nom du groupe apostolique et qui sert l'unité de la communauté À tout en respectant l'autorité de Jacques, chef de l'Eglise de Jérusalem. Ce rôle de Pierre demeure nécessaire dans l'Eglise, afin que, sous un seul Chef qui est le Christ Jésus, elle soit visiblement dans le monde la

communion de tous ses disciples.

N'est-ce pas d'un ministère de ce type que beaucoup de ceux qui sont engagés dans l'oecuménisme expriment aujourd'hui la nécessité ? Présider dans la vérité et dans l'amour, afin que la barque À le beau symbole que le Conseil oecuménique des Eglises a choisi comme emblème À ne soit pas secouée par les tempêtes et puisse un jour aborder au rivage.

Pleine unité et évangélisation

98

Le mouvement oecuménique de notre siècle, plus que les tentatives des siècles passés dont il ne faut pas pour autant sous-évaluer l'importance, a été marqué par une perspective missionnaire. Dans le verset johannique qui lui donne son inspiration et sa devise d'action - "qu'ils soient un en nous, eux aussi, pour que le monde croie que tu m'as envoyé" [Jn 17,21](#) -, on a souligné pour que le monde croie avec beaucoup de force, au point de courir le risque d'oublier parfois que, dans la pensée de l'Évangéliste, l'unité est surtout pour la gloire du Père. De toute manière, il est évident que la division des chrétiens est en contradiction avec la vérité qu'ils ont la mission de répandre, et qu'elle altère gravement leur témoignage. Mon prédécesseur, le Pape Paul VI, l'avait bien compris, lorsqu'il écrivait dans son exhortation apostolique *Evangelii nuntiandi* : "Évangélisateurs, nous devons offrir aux fidèles du Christ, non pas l'image d'hommes divisés et séparés par des litiges qui n'édifient point, mais celle de personnes mûries dans la foi, capables de se rencontrer au-delà des tensions réelles grâce à la recherche commune, sincère et désintéressée de la vérité. Oui, le sort de l'évangélisation est certainement lié au témoignage d'unité donné par l'Église. (...) Sur ce point, nous voudrions insister sur le signe de l'unité entre tous les chrétiens comme voie et instrument d'évangélisation. La division des chrétiens est un grave état de fait qui parvient à entacher l'oeuvre même du Christ" (156).

156- [EN 77 UR 1](#); CONSEIL PONTIFICAL POUR LA PROMOTION DE L'UNITÉ DES CHRÉTIENS, Directoire pour l'application des principes et des normes sur l'oecuménisme (25 mars 1993), nn. 205-209: AAS 85 (1993), pp. 1112-1114.

En effet, comment annoncer l'Évangile de la réconciliation sans s'engager en même temps à travailler pour la réconciliation des chrétiens ? S'il est vrai que l'Église, sous l'impulsion de l'Esprit Saint et avec la promesse de son indéfectibilité, a prêché et prêche l'Évangile à toutes les nations, il est vrai également qu'elle doit faire face aux difficultés qui découlent des divisions. Mis en présence de missionnaires en désaccord entre eux, même s'ils se réclament tous du Christ, les non-croyants sauront-ils accueillir le message authentique ? Ne penseront-ils pas que l'Évangile est un facteur de division, même s'il est présenté comme la loi fondamentale de la charité ?

99

Quand j'affirme que pour moi, Evêque de Rome, l'engagement oecuménique est "une des priorités pastorales" de mon pontificat (157), je pense au grave obstacle que constitue la division pour l'annonce de l'Évangile. Une Communauté chrétienne qui croit au Christ et désire, avec l'ardeur de l'Évangile, le salut de l'humanité, ne peut en aucune manière se fermer à l'appel de l'Esprit qui oriente tous les chrétiens vers l'unité pleine et visible. Il s'agit d'un des impératifs de la charité qu'il faut suivre sans réticences. L'oecuménisme n'est pas qu'une question interne aux Communautés chrétiennes. Il concerne l'amour que Dieu porte à l'humanité entière en Jésus Christ ; faire obstacle à cet amour, c'est l'offenser dans son dessein de rassembler tous les hommes dans le Christ. Le Pape Paul VI écrivait au Patriarche oecuménique Athénagoras Ier : "Puisse l'Esprit Saint nous guider dans la voie de la

réconciliation afin que l'union de nos Eglises devienne un signe toujours plus lumineux d'espérance et de réconfort au sein de l'humanité entière" (158).

157- Discours aux Cardinaux et à la Curie romaine (28 juin 1985), n. 4: AAS 77 (1985), p. 1151.

158- Lettre du 13 janvier 1970: Tomos Agapis, Vatican-Phanar (1958-1970), Rome-Istanbul, 1971, pp. 610-611.

EXHORTATION

100

M'adressant récemment aux Evêques, au clergé et aux fidèles de l'Eglise catholique afin de montrer la voie à suivre pour la célébration du Grand Jubilé de l'An 2000, j'ai déclaré entre autres que "la meilleure préparation de l'échéance bimillénaire ne pourra que s'exprimer par un engagement renouvelé d'appliquer, autant que possible fidèlement, l'enseignement de Vatican II à la vie de chacun et de toute l'Eglise" (159). Le Concile est le grand commencement - en quelque sorte l'Avent - de l'itinéraire qui nous conduit au seuil du troisième millénaire. Etant donné l'importance que l'assemblée conciliaire a accordée à l'oeuvre de recomposition de l'unité des chrétiens, en notre époque de grâce oecuménique, il m'a semblé nécessaire de redire les convictions fondamentales que le Concile a gravées dans la conscience de l'Eglise catholique, et de les rappeler, à la lumière des progrès accomplis depuis vers la pleine communion de tous les baptisés.

159- [TMA 20](#).

Il n'est pas douteux que l'Esprit Saint agit dans cette oeuvre et qu'il conduit l'Eglise vers la pleine réalisation du dessein du Père, conformément à la volonté exprimée par le Christ avec tant de vigueur et d'émotion dans la prière que, selon le quatrième Evangile, ses lèvres ont prononcée au moment où il s'apprêtait à vivre le drame salvifique de sa Pâque. Comme en ce temps-là, le Christ demande aujourd'hui qu'un élan nouveau ravive l'engagement de chacun à aller vers la communion pleine et visible.

101

J'exhorte donc mes Frères dans l'épiscopat à accorder toute leur attention à cet engagement. Les deux Codes de Droit canonique placent parmi les responsabilités de l'Evêque celle de promouvoir l'unité de tous les chrétiens, soutenant toute action ou initiative destinée à la promouvoir, conscient que l'Eglise y est tenue de par la volonté même du Christ (160). Cela fait partie de la mission épiscopale et c'est une obligation qui découle directement de la fidélité au Christ, Pasteur de l'Eglise. Tous les fidèles sont aussi appelés par l'Esprit de Dieu à faire leur possible afin que se resserrent les liens de communion entre tous les chrétiens et que se développe la collaboration des disciples du Christ : "Le souci de restaurer l'unité concerne toute l'Eglise, tant les fidèles que les pasteurs, et touche chacun selon ses capacités propres" (161).

160- [CIC 755 CIO 902](#).

161- [UR 5](#).

102

La puissance de l'Esprit de Dieu fait croître et édifie l'Eglise au long des siècles. Tournant son regard vers le nouveau millénaire, l'Eglise demande à l'Esprit la grâce d'affermir son unité et de la faire progresser vers la pleine communion avec les autres chrétiens.

Comment y parvenir ? En premier lieu, par la prière. La prière devrait toujours reprendre en elle l'inquiétude qui traduit une aspiration vers l'unité et qui est donc une des formes nécessaires de l'amour que nous portons au Christ et au Père riche en miséricorde. La prière doit avoir la première place dans le cheminement que nous entreprenons avec les autres chrétiens vers le nouveau millénaire.

Comment y parvenir ? Par l'action de grâce, parce que nous ne nous présentons pas les mains vides à ce rendez-vous : "L'Esprit vient au secours de notre faiblesse ; ... lui-même intervient pour nous par des cris inexprimables" [Rm 8,26](#) pour nous disposer à demander à Dieu ce dont nous avons besoin.

Comment y parvenir ? Par l'espérance en l'Esprit qui sait éloigner de nous les spectres du passé et les souvenirs douloureux de la séparation ; il sait nous accorder lucidité, force et courage pour entreprendre les démarches nécessaires, en sorte que notre engagement soit toujours plus authentique.

Et si nous devons nous demander si tout cela est possible, la réponse serait toujours : oui. La réponse même qu'entendit Marie de Nazareth : parce que rien n'est impossible à Dieu.

Les paroles par lesquelles saint Cyprien commente le Notre Père, la prière de tous les chrétiens, me reviennent à l'esprit: "Dieu ne reçoit pas le sacrifice de l'homme qui vit dans la dissension. Il ordonne que l'on s'éloigne de l'autel pour se réconcilier d'abord avec son frère, afin que Dieu puisse agréer des prières présentées dans la paix. Le plus grand sacrifice que l'on puisse offrir à Dieu, c'est notre paix, c'est la concorde fraternelle, c'est le peuple rassemblé par cette unité qui existe entre le Père, le Fils et le Saint- Esprit" (162).

162- De Dominica oratione, n. 23: CSEL 3, 284-285.

À l'aube du nouveau millénaire, comment ne pas demander au Seigneur, avec un élan renouvelé et avec une plus grande maturité de la conscience, la grâce de nous disposer tous à ce sacrifice de l'unité ?

103

Moi, Jean-Paul, humble servus servorum Dei, je me permets de faire miennes les paroles de l'Apôtre Paul, dont le martyr, uni à celui de l'Apôtre Pierre, a donné à ce Siègne de Rome la splendeur de son témoignage, et je vous dis, à vous, fidèles de l'Eglise catholique, et à vous, frères et soeurs des autres Eglises et Communautés ecclésiales : "Cherchez la perfection, affermissez-vous ; exhortez-vous. Ayez même sentiment ; vivez en paix, et le Dieu de la charité et de la paix sera avec vous

... La grâce du Seigneur Jésus Christ, l'amour de Dieu et la communion du Saint-Esprit soient avec vous tous !" [2Co 13,11](#) [2Co 13,13](#).

Donné à Rome, près de Saint-Pierre, le 25 mai 1995, solennité de l'Ascension du Seigneur, en la dix-septième année de mon pontificat.

1995 Ut Unum Sint 86

1998 Catéchisme 857

IV L'Eglise est apostolique

857 L'Eglise est apostolique parce qu'elle est fondée sur les Apôtres, et ceci en un triple sens:

- elle a été et demeure bâtie sur "le fondement des Apôtres" ([Ep 2,20](#) [Ap 21,14](#)), témoins choisis et envoyés en mission par le Christ lui-même (cf. [Mt 28,16-20](#) [Ac 1,8](#) [1Co 9,1](#) [1Co 15,7-8](#) [Ga 1,1](#) etc.);
- elle garde et transmet, avec l'aide de l'Esprit qui habite en elle, l'enseignement (cf. [Ac 2,42](#)), le bon dépôt, les saines paroles entendues des Apôtres (cf. [2Tm 1,13-14](#));
- elle continue à être enseignée, sanctifiée et dirigée par les Apôtres jusqu'au retour du Christ grâce à ceux qui leurs succèdent dans leur charge pastorale: le collège des évêques, "assisté par les prêtres, en union avec le successeur de Pierre, pasteur suprême de l'Eglise" ([AGD 5](#)):
Gregem tuum, Pastor æterne, non deseris, sed per beatos Apostolos continua protectione custodis, ut iisdem rectoribus gubernetur, quos Filii tui vicarios eidem contulisti præesse pastores (MR,Préface des Apôtres).

La mission des Apôtres

858 Jésus est l'Envoyé du Père. Dès le début de son ministère, il "appela à lui ceux qu'il voulut, et il en institua Douze pour être avec lui et pour les envoyer prêcher" ([Mc 3,13-14](#)). Dès lors, ils seront ses "envoyés" (ce que signifie le mot grec "apostoloi"). En eux continue sa propre mission: "Comme le Père m'a envoyé, moi aussi je vous envoie" ([Jn 20,21](#) cf. [Jn 13,20](#) [Jn 17,18](#)). Leur ministère est donc la continuation de sa propre mission: "qui vous accueille, m'accueille", dit-il aux Douze ([Mt 10,40](#) cf. [Lc 10,16](#)).

859 Jésus les unit à sa mission reçue du Père: comme "le Fils ne peut rien faire de Lui-même" ([Jn 5,19](#) [Jn 5,30](#)), mais reçoit tout du Père qui l'a envoyé, ainsi ceux que Jésus envoie ne peuvent rien faire sans Lui (cf. [Jn 15,5](#)) de qui ils reçoivent le mandat de mission et le pouvoir de l'accomplir. Les Apôtres du Christ savent donc qu'ils sont qualifiés par Dieu comme "ministres d'une alliance nouvelle" ([2Co 3,6](#)), "ministres de Dieu" ([2Co 6,4](#)), "en ambassade pour le Christ" ([2Co 5,20](#)), "serviteurs du Christ et dispensateurs des mystères de Dieu" ([1Co 4,1](#)).

860 Dans la charge des Apôtres, il y a un aspect intransmissible: être les témoins choisis de la Résurrection du Seigneur et les fondements de l'Eglise. Mais il y a aussi un aspect permanent de leur charge. Le Christ leur a promis de rester *avec eux* jusqu'à la fin des temps (cf. [Mt 28,20](#)). "La mission divine confiée par Jésus aux Apôtres est destinée à durer jusqu'à la fin des siècles, étant donné que l'Evangile qu'ils doivent transmettre est pour l'Eglise principe de toute sa vie, pour toute la durée du temps. C'est pourquoi les Apôtres prirent soin d'instituer ... des successeurs" ([LG 20](#)).

Les évêques successeurs des Apôtres

861 "Pour que la mission qui leur avait été confiée pût se continuer après leur mort, les

Apôtres donnèrent mandat, comme par testament, à leurs coopérateurs immédiats d'achever leur tâche et d'affermir l'oeuvre commencée par eux, leur recommandant de prendre garde au troupeau dans lequel l'Esprit Saint les avait institués pour paître l'Eglise de Dieu. Ils instituèrent donc des hommes de ce genre, et disposèrent par la suite qu'après leur mort d'autres hommes éprouvés recueilleraient leur ministère" ([LG 20](#) cf. S. Clément de Rome, Cor. 42 44).

862 "De même que la charge confiée personnellement par le Seigneur à Pierre, le premier des apôtres, et destinée à être transmise à ses successeurs, constitue une charge permanente, permanente est également la charge confiée aux Apôtres d'être les pasteurs de l'Eglise, charge dont l'ordre sacré des évêques doit assurer la pérennité". C'est pourquoi l'Eglise enseigne que "les évêques, en vertu de l'institution divine, succèdent aux Apôtres, comme pasteurs de l'Eglise, en sorte que, qui les écoute, écoute le Christ, qui les rejette, rejette le Christ et celui qui a envoyé le Christ" ([LG 20](#)).

L'apostolat

863 Toute l'Eglise est apostolique en tant qu'elle demeure, à travers les successeurs de S. Pierre et des Apôtres, en communion de foi et de vie avec son origine. Toute l'Eglise est apostolique en tant qu'elle est "envoyée" dans le monde entier; tous les membres de l'Eglise, toutefois de diverses manières, ont part à cet envoi. "La vocation chrétienne est aussi par nature vocation à l'apostolat". On appelle "apostolat" "toute activité du Corps mystique" qui tend à "étendre le règne du Christ à toute la terre" ([AA 2](#)).

864 "Le Christ envoyé par le Père étant la source et l'origine de tout l'apostolat de l'Eglise", il est évident que la fécondité de l'apostolat, celui des ministres ordonnés comme celui des laïcs, dépend de leur union vitale avec le Christ (cf. [Jn 15,5 AA 5](#)). Selon les vocations, les appels du temps, les dons variés du Saint-Esprit, l'apostolat prend les formes les plus diverses. Mais c'est toujours la charité, puisée surtout dans l'Eucharistie, "qui est comme l'âme de tout apostolat" ([AA 3](#)).

865 L'Eglise est *une, sainte, catholique et apostolique* dans son identité profonde et ultime, parce que c'est en elle qu'existe déjà et sera accompli à la fin des temps "le Royaume des cieux", "le Règne de Dieu" (cf. [Ap 19,6](#)), advenu dans la Personne du Christ et grandissant mystérieusement au coeur de ceux qui Lui sont incorporés, jusqu'à sa pleine manifestation eschatologique. Alors *tous* les hommes rachetés par Lui, rendus en lui "saints et immaculés en présence de Dieu dans l'Amour" (cf. [Ep 1,4](#)), seront rassemblés comme *l'unique* Peuple de Dieu, "l'Epouse de l'Agneau" ([Ap 21,9](#)), "la Cité Sainte descendant du Ciel, de chez Dieu, avec en elle la Gloire de Dieu" ([Ap 21,10-11](#)); et "le rempart de la ville repose sur les douze assises portant chacune le nom de l'un des *douze Apôtres de l'Agneau*" ([Ap 21,14](#)).

En bref

866 *L'Eglise est une: Elle a un seul Seigneur, elle confesse une seule foi, elle naît d'un seul Baptême, elle ne forme qu'un Corps, vivifié par un seul Esprit, en vue d'une unique espérance (cf. [Ep 4,3-5](#)) au terme de laquelle seront surmontées toutes les divisions.*

867 *L'Eglise est sainte: Le Dieu très saint est son auteur; le Christ, son Epoux, s'est livré*

pour elle pour la sanctifier; l'Esprit de sainteté la vivifie. Encore qu'elle comprenne des pécheurs, elle est "ex maculatis immaculata". Dans les saints brille sa sainteté; en Marie elle est déjà la toute sainte.

868 *L'Eglise est catholique: Elle annonce la totalité de la foi; elle porte en elle et administre la plénitude des moyens de salut; elle est envoyée à tous les peuples; elle s'adresse à tous les hommes; elle embrasse tous les temps; "elle est, de par sa nature même, missionnaire" ([AGD 2](#)).*

869 *L'Eglise est apostolique: Elle est bâtie sur des assises durables: "les douze Apôtres de l'Agneau" ([Ap 21,14](#)); elle est indestructible (cf. [Mt 16,18](#)); elle est infailliblement tenue dans la vérité: le Christ la gouverne par Pierre et les autres apôtres, présents en leurs successeurs, le Pape et le collège des évêques.*

870 *"L'unique Eglise du Christ, dont nous professons dans le Symbole qu'elle est une, sainte, catholique et apostolique, ... c'est dans l'Eglise catholique qu'elle existe, gouvernée par le successeur de Pierre et par les évêques qui sont en communion avec lui, encore que des éléments nombreux de sanctification et de vérité subsistent hors de ses structures" ([LG 8](#)).*

Paragraphe 4 Les fideles du Christ - Hiérarchie, laïcs, vie consacrée

871 "Les fidèles du Christ sont ceux qui, en tant qu'incorporés au Christ par le Baptême, sont constitués en peuple de Dieu et qui, pour cette raison, participant à leur manière à la fonction sacerdotale, prophétique et royale du Christ, sont appelés à exercer, chacun selon sa condition propre, la mission que Dieu a confiée à l'Eglise pour qu'elle l'accomplisse dans le monde" ([CIC 204](#) p.1 cf. [LG 31](#)).

872 "Entre tous les fidèles du Christ, du fait de leur régénération dans le Christ, il existe, quant à la dignité et à l'activité, une véritable égalité en vertu de laquelle tous coopèrent à l'édification du Corps du Christ, selon la condition et la fonction propre de chacun" ([CIC 208](#) cf. [LG 32](#)).

873 Les différences mêmes que le Seigneur a voulu mettre entre les membres de son Corps servent son unité et sa mission. Car "il y a dans l'Eglise diversité de ministères, mais unité de mission. Le Christ a confié aux Apôtres et à leurs successeurs la charge d'enseigner, de sanctifier et de gouverner en son nom et par son pouvoir. Mais les laïcs rendus participants de la charge sacerdotale, prophétique et royale du Christ assument, dans l'Eglise et dans le monde, leur part dans ce qui est la mission du Peuple de Dieu tout entier" ([AA 2](#)). Enfin il y a "des fidèles qui appartiennent à l'une et l'autre catégorie (hiérarchie et laïcs) et qui, par la profession des conseils évangéliques ... sont consacrés à Dieu et concourent à la mission salvatrice de l'Eglise à leur manière propre" ([CIC 207](#) p.2).

I La constitution hiérarchique de l'Eglise

Pourquoi le ministère ecclésial?

874 Le Christ est lui-même la source du ministère dans l'Eglise. Il l'a instituée, lui a donné

autorité et mission, orientation et finalité:

Le Christ Seigneur, pour assurer au peuple de Dieu des pasteurs et les moyens de sa croissance, a institué dans son Eglise des ministères variés qui tendent au bien de tout le corps. En effet, les ministres qui disposent du pouvoir sacré, sont au service de leurs frères, pour que tous ceux qui appartiennent au peuple de Dieu ... parviennent au salut ([LG 18](#)).

875 "Comment croire sans d'abord entendre? Et comment entendre sans prédicateur? Et comment prêcher sans être d'abord envoyé?" ([Rm 10,14-15](#)). Personne, aucun individu ni aucune communauté, ne peut s'annoncer à lui-même l'Évangile. "La foi vient de l'écoute" ([Rm 10,17](#)). Personne ne peut se donner lui-même le mandat et la mission d'annoncer l'Évangile. L'envoyé du Seigneur parle et agit non pas par autorité propre, mais en vertu de l'autorité du Christ; non pas comme membre de la communauté, mais parlant à elle au nom du Christ. Personne ne peut se conférer à lui-même la grâce, elle doit être donnée et offerte. Cela suppose des ministres de la grâce, autorisés et habilités de la part du Christ. De Lui, les évêques et les prêtres reçoivent la mission et la faculté (le "pouvoir sacré") d'agir *in persona Christi Capitis*, les Diacres, la force de servir le peuple de Dieu dans la "diaconie" de la liturgie, de la parole et de la charité, en communion avec l'évêque et son presbytérium. Ce ministère, dans lequel les envoyés du Christ font et donnent par don de Dieu ce qu'ils ne peuvent faire et donner d'eux-mêmes, la tradition de l'Église l'appelle "sacrement". Le ministère de l'Église est conféré par un sacrement propre..

876 Intrinsèquement lié à la nature sacramentelle du ministère ecclésial est *son caractère de service*. En effet, entièrement dépendant du Christ qui donne mission et autorité, les ministres sont vraiment "esclaves du Christ" ([Rm 1,1](#)), à l'image du Christ qui a pris librement pour nous "la forme d'esclave" ([Ph 2,7](#)). Parce que la parole et la grâce dont ils sont les ministres ne sont pas les leurs, mais celles du Christ qui les leurs a confiées pour les autres, ils se feront librement esclaves de tous (cf. [1Co 9,19](#)).

877 De même, il est de la nature sacramentelle du ministère ecclésial qu'il ait un *caractère collégial*. En effet, dès le début de son ministère, le Seigneur Jésus institua les Douze, "les germes du Nouvel Israël et en même temps l'origine de la hiérarchie sacrée" ([AGD 5](#)). Choisis ensemble, ils sont aussi envoyés ensemble, et leur unité fraternelle sera au service de la communion fraternelle de tous les fidèles; elle sera comme un reflet et un témoignage de la communion des personnes divines (cf. [Jn 17,21-23](#)). Pour cela, tout évêque exerce son ministère au sein du collège épiscopal, en communion avec l'évêque de Rome, successeur de S. Pierre et chef du collège; les prêtres exercent leur ministère au sein du presbyterium du diocèse, sous la direction de leur évêque.

878 Enfin il est de la nature sacramentelle du ministère ecclésial qu'il ait un *caractère personnel*. Si les ministres du Christ agissent en communion, ils agissent toujours aussi de façon personnelle. Chacun est appelé personnellement: "Toi, suis-moi" ([Jn 21,22](#) cf. [Mt 4,19](#) [Mt 4,21](#) [Jn 1,43](#)) pour être, dans la mission commune, témoin personnel, portant personnellement responsabilité devant Celui qui donne la mission, agissant "en Sa personne" et pour des personnes: "Je te baptise au nom du Père ..."; "Je te pardonne ...".

879 Le ministère sacramental dans l'Église est donc un service exercé au nom du Christ. Il a un caractère personnel et une forme collégiale. Cela se vérifie dans les liens entre le collège épiscopal et son chef, le successeur de S. Pierre, et dans le rapport entre la responsabilité pastorale de l'évêque pour son Église particulière et la sollicitude commune du collège épiscopal pour l'Église Universelle.

Le collège épiscopal et son chef, le Pape

880 Le Christ, en instituant les Douze, "leur donna la forme d'un collège, c'est-à-dire d'un groupe stable, et mit à leur tête Pierre, choisi parmi eux" ([LG 19](#)). "De même que S. Pierre et les autres apôtres constituent, de par l'institution du Seigneur, un seul collège apostolique, semblablement le Pontife romain, successeur de Pierre et les évêques, successeurs des Apôtres, forment entre eux un tout" ([LG 22](#) cf. [CIC 330](#)).

881 Le Seigneur a fait du seul Simon, auquel il donna le nom de Pierre, la pierre de son Eglise. Il lui en a remis les clefs (cf. [Mt 16,18-19](#)); il l'a institué pasteur de tout le troupeau (cf. [Jn 21,15-17](#)). "Mais cette charge de lier et de délier qui a été donnée à Pierre a été aussi donnée, sans aucun doute, au collège des Apôtres unis à leur chef" ([LG 22](#)). Cette charge pastorale de Pierre et des autres Apôtres appartient aux fondements de l'Eglise. Elle est continuée par les évêques sous la primauté du Pape.

882 Le *Pape*, évêque de Rome et successeur de S. Pierre, "est principe perpétuel et visible et fondement de l'unité qui lie entre eux soit les évêques, soit la multitude des fidèles" ([LG 23](#)). "En effet, le Pontife romain a sur l'Eglise, en vertu de sa charge de Vicaire du Christ et de Pasteur de toute l'Eglise, un pouvoir plénier, suprême et universel qu'il peut toujours librement exercer" ([LG 22](#) cf. [CD 2 CD 9](#)).

883 "Le *collège ou corps épiscopal* n'a d'autorité que si on l'entend comme uni au Pontife romain, comme à son chef". Comme tel, ce collège est "lui aussi le sujet d'un pouvoir suprême et plénier sur toute l'Eglise, pouvoir cependant qui ne peut s'exercer qu'avec le consentement du Pontife romain" ([LG 22](#) cf. [CIC 336](#)).

884 "Le Collège des Evêques exerce le pouvoir sur l'Eglise tout entière de manière solennelle dans le Concile Oucuménique" ([CIC 337,1](#)). "Il n'y a pas de Concile Oucuménique s'il n'est comme tel confirmé ou tout au moins accepté par le successeur de Pierre" ([LG 22](#)).

885 "Par sa composition multiple, ce collège exprime la variété et l'universalité du peuple de Dieu; il exprime, par son rassemblement sous un seul chef, l'unité du troupeau du Christ" ([LG 22](#)).

886 "Les évêques sont, chacun pour sa part, principe et fondement de l'unité dans leurs Eglises particulières" ([LG 23](#)). Comme tels ils "exercent leur autorité pastorale sur la portion du peuple de Dieu qui leur a été confiée" ([LG 23](#)), assistés des prêtres et des diacres. Mais, comme membres du collège épiscopal chacun d'entre eux a part à la sollicitude pour toutes les Eglises (cf. [CD 3](#)), qu'ils exercent d'abord "en gouvernant bien leur propre Eglise comme une portion de l'Eglise universelle", contribuant ainsi "au bien de tout le Corps mystique qui est aussi le Corps des Eglises" ([LG 23](#)). Cette sollicitude s'étendra particulièrement aux pauvres (cf. [Ga 2,10](#)), aux persécutés pour la foi, ainsi qu'aux missionnaires qui oeuvrent sur toute la terre.

887 Les Eglises particulières voisines et de culture homogène forment des provinces ecclésiastiques ou des ensembles plus vastes appelés patriarcats ou régions (cf. Canon des Apôtres 34). Les évêques de ces ensembles peuvent se réunir en synodes ou en conciles provinciaux. "De même, les Conférences épiscopales peuvent, aujourd'hui, contribuer de façon multiple et féconde à ce que l'esprit collégial se réalise concrètement" ([LG 23](#)).

La charge d'enseigner

888 Les évêques, avec les prêtres, leurs coopérateurs, "ont pour première tâche d'annoncer

l'Evangile de Dieu à tous les hommes" ([PO 4](#)), selon l'ordre du Seigneur (cf. [Mc 16,15](#)). Ils sont "les hérauts de la foi, qui amènent au Christ de nouveaux disciples, les docteurs authentiques" de la foi apostolique, "pourvus de l'autorité du Christ" ([LG 25](#)).

889 Pour maintenir l'Eglise dans la pureté de la foi transmise par les apôtres, le Christ a voulu conférer à son Eglise une participation à sa propre infaillibilité, Lui qui est la Vérité. Par le "sens surnaturel de la foi", le Peuple de Dieu "s'attache indéfectiblement à la foi", sous la conduite du Magistère vivant de l'Eglise (cf. [LG 12 DV 10](#)).

890 La mission du Magistère est liée au caractère définitif de l'Alliance instaurée par Dieu dans le Christ avec son Peuple; il doit le protéger des déviations et des défaillances, et lui garantir la possibilité objective de professer sans erreur la foi authentique. La charge pastorale du Magistère est ainsi ordonnée à veiller à ce que le Peuple de Dieu demeure dans la vérité qui libère. Pour accomplir ce service, le Christ a doté les pasteurs du charisme d'infaillibilité en matière de foi et de mœurs. L'exercice de ce charisme peut revêtir plusieurs modalités:

891 "De cette infaillibilité, le Pontife romain, chef du collège des évêques, jouit du fait même de sa charge quand, en tant que pasteur et docteur suprême de tous les fidèles, et chargé de confirmer ses frères dans la foi, il proclame, par un acte définitif, un point de doctrine touchant la foi et les mœurs ... L'infaillibilité promise à l'Eglise réside aussi dans le corps des évêques quand il exerce son magistère suprême en union avec le successeur de Pierre", surtout dans un Concile oecuménique ([LG 25](#) cf. Vatican I: [DS 3074](#)). Lorsque par son Magistère suprême, l'Eglise propose quelque chose "à croire comme étant révélé par Dieu" ([DV 10](#)) et comme enseignement du Christ, "il faut adhérer dans l'obéissance de la foi à de telles définitions" ([LG 25](#)). Cette infaillibilité s'étend aussi loin que le dépôt lui-même de la Révélation divine (cf. [LG 25](#)).

892 L'assistance divine est encore donnée aux successeurs des apôtres, enseignant en communion avec le successeur de Pierre, et, d'une manière particulière, à l'évêque de Rome, Pasteur de toute l'Eglise, lorsque, sans arriver à une définition infaillible et sans se prononcer d'une "manière définitive", ils proposent dans l'exercice du magistère ordinaire un enseignement qui conduit à une meilleure intelligence de la Révélation en matière de foi et de mœurs. A cet enseignement ordinaire les fidèles doivent "donner l'assentiment religieux de leur esprit" ([LG 25](#)) qui, s'il se distingue de l'assentiment de la foi, le prolonge cependant.

La charge de sanctifier

893 L'évêque porte aussi "la responsabilité de dispenser la grâce du suprême sacerdoce" ([LG 26](#)), en particulier dans l'Eucharistie qu'il offre lui-même ou dont il assure l'oblation par les prêtres, ses coopérateurs. Car l'Eucharistie est le centre de la vie de l'Eglise particulière. L'évêque et les prêtres sanctifient l'Eglise par leur prière et leur travail, par le ministère de la parole et des sacrements. Ils la sanctifient par leur exemple, "non pas en faisant les seigneurs à l'égard de ceux qui vous sont échus en partage, mais en devenant les modèles du troupeau" ([1P 5,3](#)). C'est ainsi "qu'ils parviennent, avec le troupeau qui leur est confié, à la vie éternelle" ([LG 26](#)).

La charge de régir

894 "Les évêques dirigent leurs Eglises particulières comme vicaires et légats du Christ par leurs conseils, leurs encouragements, leurs exemples, mais aussi par leur autorité et par l'exercice de leur pouvoir sacré" ([LG 27](#)), qu'ils doivent cependant exercer pour édifier, dans

l'esprit de service qui est celui de leur Maître (cf. [Lc 22,26-27](#)).

895 "Ce pouvoir qu'ils exercent personnellement au nom du Christ est un pouvoir propre, ordinaire et immédiat: il est soumis cependant dans son exercice à la régulation dernière de l'autorité suprême de l'Eglise" ([LG 27](#)). Mais on ne doit pas considérer les évêques comme des vicaires du Pape dont l'autorité ordinaire et immédiate sur toute l'Eglise n'annule pas, mais au contraire confirme et défend la leur. Celle-ci doit s'exercer en communion avec toute l'Eglise sous la conduite du Pape.

896 Le Bon Pasteur sera le modèle et la "forme" de la charge pastorale de l'évêque. Conscient de ses faiblesses, "l'évêque peut se montrer indulgent envers les ignorants et les égarés. Qu'il ne répugne pas à écouter ceux qui dépendent de lui, les entourant comme de vrais fils ... Quant aux fidèles, ils doivent s'attacher à leur évêque comme l'Eglise à Jésus-Christ et comme Jésus-Christ à son Père" ([LG 27](#)):

Suivez tous l'évêque, comme Jésus-Christ (suit) son Père, et le presbytérium comme les apôtres; quant aux diacres, respectez-les comme la loi de Dieu. Que personne ne fasse en dehors de l'évêque rien de ce qui regarde l'Eglise (S. Ignace d'Antioche, Smyrn. 8, 1).

II Les fidèles laïcs

897 "Sous le nom de laïcs, on entend ici l'ensemble des chrétiens excepté les membres de l'ordre sacré et de l'état religieux reconnu par l'Eglise, c'est-à-dire les chrétiens qui, étant incorporés au Christ par le baptême, intégrés au Peuple de Dieu, faits participants à leur manière de la fonction sacerdotale, prophétique et royale du Christ, exercent pour leur part, dans l'Eglise et dans le monde, la mission qui est celle de tout le peuple chrétien" ([LG 31](#)).

La vocation des laïcs

898 "La vocation propre des laïcs consiste à chercher le règne de Dieu précisément à travers la gérance des choses temporelles qu'ils ordonnent selon Dieu... C'est à eux qu'il revient, d'une manière particulière, d'éclairer et d'orienter toutes les réalités temporelles auxquelles ils sont étroitement unis, de telle sorte qu'elles se fassent et prospèrent constamment selon le Christ et soient à la louange du Créateur et Rédempteur" ([LG 31](#)).

899 L'initiative des chrétiens laïcs est particulièrement nécessaire lorsqu'il s'agit de découvrir, d'inventer des moyens pour imprégner les réalités sociales, politiques, économiques, les exigences de la doctrine et de la vie chrétiennes. Cette initiative est un élément normal de la vie de l'Eglise:

Les fidèles laïcs se trouvent sur la ligne la plus avancée de la vie de l'Eglise; par eux, l'Eglise est le principe vital de la société. C'est pourquoi eux surtout doivent avoir une conscience toujours plus claire, non seulement d'appartenir à l'Eglise, mais d'être l'Eglise, c'est-à-dire la communauté des fidèles sur la terre sous la conduite du Chef commun, le Pape, et des Evêques en communion avec lui. Ils sont l'Eglise (Pie XII, discours 20 février 1946: cité par Jean-Paul II, [CL 9](#)).

900 Parce que, comme tous les fidèles, ils sont chargés par Dieu de l'apostolat en vertu du baptême et de la confirmation, les laïcs sont tenus par l'obligation et jouissent du droit, individuellement ou groupés en associations, de travailler à ce que le message divin du salut soit connu et reçu par tous les hommes et par toute la terre; cette obligation est encore plus

pressante lorsque ce n'est que par eux que les hommes peuvent entendre l'Évangile et connaître le Christ. Dans les communautés ecclésiales, leur action est si nécessaire que, sans elle, l'apostolat des pasteurs ne peut, la plupart du temps, obtenir son plein effet (cf. [LG 33](#)).

La participation des laïcs à la charge sacerdotale du Christ

901 "Les laïcs, en vertu de leur consécration au Christ et de l'onction de l'Esprit-Saint, reçoivent la vocation admirable et les moyens qui permettent à l'Esprit de produire en eux des fruits toujours plus abondants. En effet, toutes leurs activités, leurs prières et leurs entreprises apostoliques, leur vie conjugale et familiale, leurs labeurs quotidiens, leurs détente d'esprit et de corps, s'ils sont vécus dans l'Esprit de Dieu, et même les épreuves de la vie, pourvu qu'elles soient patiemment supportées, tout cela devient 'offrande spirituelle, agréable à Dieu par Jésus-Christ' ([1P 2,5](#)); et dans la célébration eucharistique, ces offrandes rejoignent l'oblation du Corps du Seigneur pour être offertes en toute piété au Père. C'est ainsi que les laïcs consacrent à Dieu le monde lui-même, rendant partout à Dieu dans la sainteté de leur vie un culte d'adoration" ([LG 34](#) cf. [LG 10](#)).

902 De façon particulière, les parents participent de la charge de sanctification "lorsqu'ils mènent une vie conjugale selon l'esprit chrétien et procurent à leurs enfants une éducation chrétienne" ([CIC 835](#) p4).

903 Les laïcs, s'ils ont les qualités requises, peuvent être admis de manière stable aux ministères de lecteurs et d'acolyte (cf. [CIC 230](#)p2). "Là où le besoin de l'Église le demande par défaut de ministres, les laïcs peuvent aussi, même s'ils ne sont ni lecteurs ni acolytes, suppléer à certaines de leurs fonctions, à savoir exercer le ministère de la parole, présider les prières liturgiques, conférer le baptême et distribuer la sainte communion, selon les dispositions du droit" ([CIC 230](#) p3).

Leur participation à la charge prophétique du Christ

904 "Le Christ ... accomplit sa fonction prophétique non seulement par la hiérarchie ... mais aussi par les laïcs dont il fait pour cela des témoins en les pourvoyant du sens de la foi et de la grâce de la parole" ([LG 35](#)):

Enseigner quelqu'un pour l'amener à la foi est la tâche de chaque prédicateur et même de chaque croyant (S. Thomas d'A., *III 71,4*, ad 3).

905 Leur mission prophétique, les laïcs l'accomplissent aussi par l'évangélisation, "c'est-à-dire l'annonce du Christ faite par le témoignage de la vie et par la parole". Chez les laïcs, "cette action évangélisatrice ... prend un caractère spécifique et une particulière efficacité du fait qu'elle s'accomplit dans les conditions communes du siècle" ([LG 35](#)):

Cet apostolat ne consiste pas dans le seul témoignage de la vie: le véritable apôtre cherche les occasions d'annoncer le Christ par la parole, soit aux incroyants ..., soit aux fidèles ([AA 6](#) cf. [AGD 15](#)).

906 Ceux d'entre les fidèles laïcs qui en sont capables et qui s'y forment peuvent aussi prêter leur concours à la formation catéchétique (cf. [CIC 774](#) [CIC 776](#) [CIC 780](#)), à l'enseignement des sciences sacrées (cf. [CIC 229](#)), aux moyens de communication sociale (cf. [CIC 823](#) p1).

907 "Selon le devoir, la compétence et le prestige dont ils jouissent, ils ont le droit et même parfois le devoir de donner aux Pasteurs sacrés leur opinion sur ce qui touche le bien de

l'Eglise et de la faire connaître aux autres fidèles, restant sauves l'intégrité de la foi et des mœurs et la révérence due aux pasteurs, et tenant compte de l'utilité commune et de la dignité des personnes" ([CIC 212](#)p.3).

Leur participation à la charge royale du Christ

908 Par son obéissance jusqu'à la mort (cf. [Ph 2,8-9](#)), le Christ a communiqué à ses disciples le don de la liberté royale, "pour qu'ils arrachent au péché son empire en eux-mêmes par leur abnégation et la sainteté de leur vie" ([LG 36](#)):

Celui qui soumet son propre corps et régit son âme, sans se laisser submerger par les passions est son propre maître: il peut être appelé roi parcequ'il est capable de régir sa propre personne; il est libre et indépendant et ne se laisse captiver par un esclavage coupable (S. Ambroise, [Ps 118,14 Ps 30](#): PL 15, 1403A).

909 "Que les laïcs, en outre, unissant leurs forces, apportent aux institutions et aux conditions de vie dans le monde, quand elles provoquent au péché, les assainissements convenables, pour qu'elles deviennent toutes conformes aux règles de la justice et favorisent l'exercice de la vertu au lieu d'y faire obstacle. En agissant ainsi ils imprègnent de valeur morale la culture et les oeuvres humaines" ([LG 36](#)).

910 "Les laïcs peuvent aussi se sentir appelés ou être appelés à collaborer avec les pasteurs au service de la communauté ecclésiale, pour la croissance et la vie de celle-ci, exerçant des ministères très diversifiés, selon la grâce et les charismes que le Seigneur voudra bien déposer en eux" ([EN 73](#)).

911 Dans l'Église, "les fidèles laïcs peuvent coopérer selon le droit à l'exercice du pouvoir de gouvernement" ([CIC 129](#)p.2). Ainsi de leur présence dans les Conseils particuliers (can. [CIC 443,4](#)), les Synodes diocésains (can. [CIC 463](#) p1-2), les Conseils pastoraux (can. [CIC 511](#) [CIC 536](#)); dans l'exercice de la charge pastorale d'une paroisse (can. [CIC 517](#) p2); la collaboration aux Conseils des affaires économiques (can. [CIC 492](#) p1 [CIC 536](#)); la participation aux tribunaux ecclésiastiques ([CIC 1421](#) p2), etc.

912 Les fidèles doivent "distinguer avec soin entre les droits et devoirs qui leur incombent en tant que membres de l'Eglise et ceux qui leur reviennent comme membres de la société humaine. Qu'ils s'efforcent d'accorder harmonieusement les uns et les autres entre eux, se souvenant que la conscience chrétienne doit être leur guide en tous domaines temporels, car aucune activité humaine, fut-elle d'ordre temporel, ne peut être soustraite à l'empire de Dieu" ([LG 36](#)).

913 "Ainsi tout laïc, en vertu des dons qui lui ont été faits, constitue un témoin et en même temps un instrument vivant de la mission de l'Eglise elle-même 'à la mesure du don du Christ' ([Ep 4,7](#))" ([LG 33](#)).

III La vie consacrée

914 "L'état de vie constitué par la profession des conseils évangéliques, s'il ne concerne pas la structure hiérarchique de l'Eglise, appartient cependant sans conteste à sa vie et à sa sainteté" ([LG 44](#)).

Conseils évangéliques, vie consacrée

915 Les conseils évangéliques sont, dans leur multiplicité, proposés à tout disciple du Christ. La perfection de la charité à laquelle tous les fidèles sont appelés comporte pour ceux qui assument librement l'appel à la vie consacrée, l'obligation de pratiquer la chasteté dans le célibat pour le Royaume, la pauvreté et l'obéissance. C'est la *profession* de ces conseils dans un état de vie stable reconnu par l'Eglise, qui caractérise la "vie consacrée" à Dieu (cf. [LG 42-43 PC 1](#)).

916 L'état de la vie consacrée apparaît dès lors comme l'une des manières de connaître une consécration "plus intime", qui s'enracine dans le Baptême et dédie totalement à Dieu (cf. [PC 5](#)). Dans la vie consacrée, les fidèles du Christ se proposent, sous la motion de l'Esprit Saint, de suivre le Christ de plus près, de se donner à Dieu aimé par-dessus tout et, poursuivant la perfection de la charité au service du Royaume, de signifier et d'annoncer dans l'Église la gloire du monde à venir (cf. [CIC 573](#)).

Un grand arbre, de multiples rameaux

917 "Comme un arbre qui se ramifie de façons admirables et multiples dans le champ du Seigneur, à partir d'un germe semé par Dieu, ainsi se développèrent des formes variées de vie solitaire ou commune, des familles diverses dont le capital spirituel profite à la fois aux membres de ces familles et au bien de tout le Corps du Christ" ([LG 43](#)).

918 "Dès les origines de l'Eglise, il y eut des hommes et des femmes qui voulurent, par la pratique des conseils évangéliques, suivre plus librement le Christ et l'imiter plus fidèlement et qui, chacun à sa manière, menèrent une vie consacrée à Dieu. Beaucoup parmi eux, sous l'impulsion du Saint-Esprit, vécurent dans la solitude, ou bien fondèrent des familles religieuses que l'Eglise accueillit volontiers et approuva de son autorité" ([PC 1](#)).

919 Les évêques s'efforceront toujours de discerner les nouveaux dons de vie consacrée confiés par l'Esprit-Saint à son Eglise; l'approbation de nouvelles formes de vie consacrée est réservée au Siège Apostolique (cf. [CIC 605](#)).

La vie érémitique

920 Sans toujours professer publiquement les trois conseils évangéliques, les ermites, "dans un retrait plus strict du monde, dans le silence de solitude, dans la prière assidue et la pénitence, vouent leur vie à la louange de Dieu et au salut du monde" ([CIC 603](#) p1).

921 Ils montrent à chacun cet aspect intérieur du mystère de l'Église qu'est l'intimité personnelle avec le Christ. Cachée aux yeux des hommes, la vie de l'ermite est prédication silencieuse de Celui auquel il a livré sa vie, parce qu'Il est tout pour lui. C'est là un appel particulier à trouver au désert, dans le combat spirituel même, la gloire du Crucifié.

Les vierges consacrées

922 Dès les temps apostoliques, des vierges (cf. [1Co 7,34-36](#)) et des veuves chrétiennes (cf. Jean-Paul II, exh. ap.), appelées par le Seigneur à s'attacher à Lui sans partage dans une plus grande liberté de cour, de corps et d'esprit, ont pris la décision, approuvée par l'Église, de vivre, respectivement, dans l'état de la virginité ou de la chasteté perpétuelle "à cause du Royaume des cieux" ([Mt 19,12](#)).

923 "Exprimant le propos sacré de suivre le Christ de plus près, (des vierges) sont consacrées à Dieu par l'évêque diocésain selon le rite liturgique approuvé, sont épousées mystiquement par le Christ Fils de Dieu et sont vouées au service de l'Eglise" ([CIC 604](#) p1). Par ce rite solennel ("Consecratio virginum"), "la vierge est constituée personne consacrée, "signe transcendant de l'amour de l'Eglise envers le Christ, image eschatologique de cette Epouse du Ciel et de la vie future" (OCV prænotanda 1)

924 "Proche des autres formes de vie consacrée" ([CIC 604](#) p1), l'ordre des vierges établit la femme vivant dans le monde (ou la moniale) dans la prière, la pénitence, le service de ses frères et le travail apostolique, selon l'état et les charismes respectifs offerts à chacune (OCV prænotanda 2). Les vierges consacrées peuvent s'associer pour garder plus fidèlement leur propos (cf. [CIC 604](#) p2).

La vie religieuse

925 Née en Orient dans les premiers siècles du christianisme (cf. [UR 15](#)) et vécue dans les instituts canoniquement érigés par l'Eglise (cf. [CIC 573](#)), la vie religieuse se distingue des autres formes de la vie consacrée par l'aspect cultuel, la profession publique des conseils évangéliques, la vie fraternelle menée en commun, le témoignage rendu à l'union du Christ et de l'Eglise (cf. [CIC 607](#)).

926 La vie religieuse relève du mystère de l'Eglise. Elle est un don que l'Eglise reçoit de son Seigneur et qu'elle offre comme un état de vie stable au fidèle appelé par Dieu dans la profession des conseils. Ainsi l'Eglise peut-elle à la fois manifester le Christ et se reconnaître Epouse du Sauveur. La vie religieuse est invitée à signifier, sous ses formes variées, la charité même de Dieu, dans le langage de notre temps.

927 Tous les religieux, exempts ou non (cf. [CIC 591](#)), prennent place parmi les coopérateurs de l'évêque diocésain dans sa charge pastorale (cf. [CD 33-35](#)). L'implantation et l'expansion missionnaire de l'Eglise requièrent la présence de la vie religieuse sous toutes ses formes dès les débuts de l'évangélisation (cf. [AGD 18 AGD 40](#)). "L'histoire atteste les grands mérites des familles religieuses dans la propagation de la foi et dans la formation de nouvelles Eglises, depuis les antiques Institutions monastiques et les Ordres médiévaux jusqu'aux Congrégations modernes" (Jean-Paul II, [RMA 69](#)).

Les instituts séculiers

928 "L'institut séculier est un institut de vie consacrée où les fidèles vivant dans le monde tendent à la perfection de la charité et s'efforcent de contribuer surtout de l'intérieur à la sanctification du monde" ([CIC 710](#)).

929 Par une "vie parfaitement et entièrement consacrée à (cette) sanctification" (Pie XII, const. ap. "Provida Mater"), les membres de ces instituts participent à la tâche d'évangélisation de l'Eglise, "dans le monde et à partir du monde", où leur présence agit "à la manière d'un ferment" ([PC 11](#)). Leur "témoignage de vie chrétienne" vise à "ordonner selon Dieu les réalités temporelles et pénétrer le monde de la force de l'Evangile". Ils assument par des liens sacrés les conseils évangéliques et gardent entre eux la communion et la fraternité propres à leur "mode de vie séculier" ([CIC 713](#) p2).

Les sociétés de vie apostolique

930 Au côté des formes diverses de vie consacrée "prennent place les sociétés de vie apostolique dont les membres, sans les voeux religieux, poursuivent la fin apostolique propre de leur société et, menant la vie fraternelle en commun, tendent, selon leur mode de vie propre, à la perfection de la charité par l'observation des constitutions. Il y a parmi elles des sociétés dont les membres assument les conseils évangéliques", selon leurs constitutions ([CIC 731](#) p1-2).

Consécration et mission: annoncer le Roi qui vient

931 Livré à Dieu suprêmement aimé, celui que le Baptême avait déjà voué à Lui se trouve ainsi consacré plus intimement au service divin et dédié au bien de l'Eglise. Par l'état de consécration à Dieu, l'Eglise manifeste le Christ et montre comment l'Esprit Saint agit en elle de façon admirable. Ceux qui professent les conseils évangéliques ont donc d'abord pour mission de vivre leur consécration. Mais puisqu'ils se vouent au service de l'Eglise en vertu même de leur consécration, ils sont tenus par obligation de travailler de manière spéciale à l'oeuvre missionnaire, selon le mode propre à leur Institut" ([CIC 783](#) cf. [RMA 69](#)).

932 Dans l'Eglise qui est comme le sacrement, c'est-à-dire le signe et l'instrument de la vie de Dieu, la vie consacrée apparaît comme un signe particulier du mystère de la Rédemption. Suivre et imiter le Christ "de plus près", manifester "plus clairement" son anéantissement, c'est se trouver "plus profondément" présent, dans le coeur du Christ, à ses contemporains. Car ceux qui sont dans cette voie "plus étroite" stimulent leurs frères par leur exemple, ils rendent ce témoignage éclatant "que le monde ne peut être transfiguré et offert à Dieu sans l'esprit des béatitudes" ([LG 31](#)).

933 Que ce témoignage soit public, comme dans l'état religieux, ou plus discret, ou même secret, la venue du Christ demeure pour tous les consacrés l'origine et l'orient de leur vie:

Comme le Peuple de Dieu n'a pas ici-bas de cité permanente, (cet état) ... manifeste pour tous les croyants la présence, déjà dans ce siècle, des biens célestes; il témoigne de la vie nouvelle et éternelle acquise par la Rédemption du Christ, il annonce la résurrection future et la gloire céleste ([LG 44](#)).

1998 Catéchisme 857

Munus docendi

888 Episcopi, cum presbyteris, cooperantibus suis, « primum habent officium Evangelium Dei omnibus evangelizandi »(713), secundum Domini mandatum (cf. [Mc 16,15](#)). Ipsi « sunt fidei praecones, qui novos discipulos ad Christum adducunt, et doctores authentici » fidei apostolicae, « auctoritate Christi praediti »(714).

(713) Concilium Vaticanum II, Decr. *Presbyterorum ordinis*, [PO 4](#): AAS 58 (1966) 995.

(714) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 25](#): AAS 57 (1965) 29.

889 Christus, qui veritas est, ad Ecclesiam in puritate fidei ab Apostolis transmissae conservandam, voluit Ecclesiae Suae participationem in Sua propria infallibilitate conferre. « Mediante supernaturali sensu fidei », populus Dei « fidei indefectibiliter adhaeret », sub ductu vivi Magisterii Ecclesiae(715).

(715) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 12](#): AAS 57 (1965) 16; cf Id., Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 10](#): AAS 58 (1966) 822.

890 Missio Magisterii coniungitur cum indole definitiva Foederis a Deo in Christo cum populo Suo instaurati; Ipse eum a deviationibus protegere debet et defectibus, eique possibilitatem obiectivam tutari fidem authenticam sine errore profitendi. Sic Magisterii pastorale munus ordinatur ad vigilandum ut populus Dei in veritate permaneat quae liberat. Ad hoc servitium adimplendum, Christus Pastores charismate donavit infallibilitatis in rebus fidei et morum. Huius charismatis exercitium diversas potest induere formas:

891 Hac « infallibilitate Romanus Pontifex, Collegii Episcoporum caput vi muneris sui gaudet, quando, ut supremus omnium christifidelium Pastor et Doctor, qui fratres suos in fide confirmat, doctrinam de fide vel moribus definitivo actu proclamat. (...) Infallibilitas Ecclesiae promissa in corpore Episcoporum quoque inest, quando supremum Magisterium cum Petri Successore exercet », presertim in aliquo Concilio Oecumenico(716). Cum Ecclesia, ope sui supremi Magisterii, quaedam « tamquam divinitus revelata credenda proponit »(717) et tamquam doctrinam Christi, talibus « definitionibus fidei obsequio est adhaerendum »(718). Haec infallibilitas « tantum patet quantum divinae Revelationis patet depositum »(719).

(716) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 25](#): AAS 57 (1965) 30; cf Concilium Vaticanum I, Const. dogm. *Pastor aeternus*, c. 4: [DS 3074](#)

(717) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Dei Verbum*, [DV 10](#): AAS 58 (1966) 822.

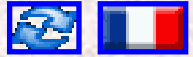
(718) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 25](#): AAS 57 (1965) 30.

(719) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 25](#): AAS 57 (1965) 30.

892 Assistentia divina etiam Apostolorum successoribus praebetur in communionem cum Petri Successore docentibus, et peculiariter Episcopo Romano, totius Ecclesiae Pastori, cum, quin ad definitionem perveniant infallibilem et quin « modo definitivo » se exprimant, in Magisterii ordinarii exercitio doctrinam proponunt quae ad meliorem Revelationis ducit intelligentiam in rebus fidei et morum. Christifideles huic ordinario Magisterio « religioso animi obsequio adhaerere debent »(720), quod, licet ab assensu fidei distinguatur, illum tamen protrahit.

(720) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 25](#): AAS 57 (1965) 29-30.

Munus sanctificandi

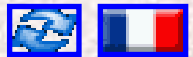

893 Episcopus etiam « est "oeconomus gratiae supremi sacerdotii" »(721), praesertim in Eucharistia quam ipse offert et cuius oblationem per presbyteros, cooperatores suos, tutatur. Eucharistia enim centrum est vitae Ecclesiae particularis. Episcopus et presbyteri Ecclesiam sanctificant oratione sua suoque labore, per verbi et sacramentorum ministerium. Eam sanctificant per exemplum suum, non « dominantes in cleris, sed formae facti gregis » ([1P 5,3](#)). Sic fiet « ut ad vitam, una cum grege sibi credito, perveniant sempiternam »(722).

(721) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 26](#): AAS 57 (1965) 31.

(722) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 26](#): AAS 57 (1965) 32.

Munus regendi

894 « Episcopi Ecclesias particulares sibi commissas ut vicarii et legati Christi regunt, consiliis, suasionibus, exemplis, verum etiam auctoritate et sacra potestate »(723), quam tamen debent ad aedificandum exercere in servitii spiritu, qui ille est Magistri eorum (cf. [Lc 22,26-27](#)).

(723) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 27](#): AAS 57 (1965) 32.

895 « Haec potestas qua, nomine Christi, personaliter funguntur, est propria, ordinaria et immediata, licet a suprema Ecclesiae auctoritate exercitium eiusdem ultimatim regatur »(724). Sed Episcopi considerandi non sunt tamquam vicarii Romani Pontificis, cuius ordinaria et immediata super omnem Ecclesiam auctoritas illam eorum non abrogat, sed e contra confirmat et defendit. Haec exerceri debet in communionem cum tota Ecclesia sub Romani Pontificis ductu.

(724) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 27](#): AAS 57 (1965) 32.

896 Bonus Pastor exemplar erit et « forma » muneris pastoralis Episcopi. Debilitatum suarum conscius, Episcopus « condolare potest iis qui ignorant et errant. Subditos, quos ut veros filios suos fovet (...), audire ne renuat. (...) Fideles autem Episcopo adhaerere debent sicut Ecclesia Iesu Christo, et sicut Iesus Christus Patri »: (725)

« *Omnes Episcopo obtemperate, ut Iesus Christus Patri, et presbyterio ut Apostolis; diaconos autem revereamini ut Dei mandatum. Separatim ab Episcopo nemo quidquam faciat eorum, quae ad Ecclesiam spectant* »(726).

(725) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 27](#): AAS 57 (1965) 33.

(726) Sanctus Ignatius Antiochenus, *Epistula ad Smyrnaeos* 8, 1: SC 10is,138 (Funk 1,282).

II. Christifideles laici

897 « Nomine laicorum hic intelleguntur omnes christifideles praeter membra ordinis sacri et status religiosi in Ecclesia sanciti, christifideles scilicet qui, utpote Baptismate Christo concorporati, in populum Dei constituti, de munere Christi sacerdotali, prophetico et regali suo modo participes facti, pro parte sua missionem totius populi christiani in Ecclesia et in mundo exercent »(727).

(727) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 31](#): AAS 57 (1965) 37.

Laicorum vocatio

898 « Laicorum est, ex vocatione propria, res temporales gerendo et secundum Deum ordinando, Regnum Dei quaerere. (...) Ad illos ergo peculiari modo spectat res temporales omnes, quibus arcte coniunguntur, ita illuminare et ordinare, ut secundum Christum iugiter fiant et crescant et sint in laudem Creatoris et Redemptoris »(728).

(728) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 31](#): AAS 57 (1965) 37-38.

899 Laicorum christianorum incepta peculiariter sunt necessaria cum agitur de detegendis et inveniendis mediis ut ea quae doctrina et vita christianae exigunt, realitates sociales, politicas, oeconomicas imbuant. Haec incepta elementum sunt normale vitae Ecclesiae:

« *Christifideles, et magis concrete laici, in prima vitae Ecclesiae inveniuntur acie; per illos Ecclesia societatis humanae vitale est principium. Propterea illi, et quidem praecipue, semper clarius conscii esse debent se non solum ad Ecclesiam pertinere, sed Ecclesiam esse, id est, christifidelium in terris communitatem sub communis capitis ductu, nempe Romani Pontificis, et Episcoporum in communionem cum ipso. Illi sunt Ecclesia* »(729).

(729) Pius XII, *Allocutio ad Patres Cardinales recenter creatos* (20 februarii 1946): AAS 38 (1946) 149; adductus a Ioanne Paulo II, Adh. ap. *Christifideles laici*, [CL 9](#): AAS 81 (1989) 406.

900 Laici, quia ipsis, sicut omnibus christifidelibus, a Deo virtute Baptismi et Confirmationis apostolatus est commendatus, officio tenentur et iure gaudent, sive individualiter sive in consociationibus congregati, laborandi ut nuntius divinus salutis ab omnibus hominibus et in terra universa cognoscatur et accipiatur; haec obligatio est adhuc urgentior cum homines non nisi per eos Evangelium audire possunt et Christum cognoscere. Eorum actio in communitatibus ecclesialibus ita est necessaria ut, sine illa, apostolatus Pastorum plerumque non possit suum plenum effectum obtinere(730).

(730) cf. Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 33](#): AAS 57 (1965) 39.

Participatio laicorum in munere sacerdotali Christi

901 « Laici, utpote Christo dicati et Spiritu Sancto uncti, mirabiliter vocantur et instruuntur, ut uberiores semper fructus Spiritus in ipsis producantur. Omnia enim eorum opera, preces et incepta apostolica, conversatio coniugalis et familiaris, labor quotidianus, animi corporisque relaxatio, si in Spiritu peragantur, immo molestiae vitae si patienter sustineantur, fiunt spirituales hostiae, acceptabiles Deo per Iesum Christum (cf. [1P 2,5](#)), quae in Eucharistiae celebratione, cum dominici corporis oblatione, Patri piissime offeruntur. Sic et laici, qua adoratores ubique sancte agentes, ipsum mundum Deo consecrant »(731).

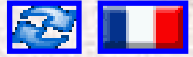
(731) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 34](#): AAS 57 (1965) 40; cf *Ibid*, [LG 10](#): AAS 57 (1965) 14-15.

902 Modo peculiari, parentes munus participant sanctificationis « vitam coniugalem spiritu christiano ducendo et educationem christianam filiorum procurando » ([CIC 835](#), § 4).

903 Laici, si qualitates habeant requisitas, possunt modo stabili ad ministeria admitti lectoris et acolythi (cf. [CIC 230](#), § 1). « Ubi Ecclesiae necessitas id suadeat, deficientibus ministris, possunt etiam laici, etsi non sint lectores vel acolythi, quaedam eorundem officia supplere,

videlicet ministerium verbi exercere, precibus liturgicis praeesse, Baptismum conferre atque sacram Communionem distribuere, iuxta iuris praescripta » ([CIC 230](#), § 3).

Eorum participatio in munere prophético Christi

904 « Christus (...) Suum munus propheticum adimplet, non solum per Hierarchiam, (...) sed etiam per laicos, quos ideo et testes constituit et sensu fidei et gratia verbi instruit »: (732) « *Instructio (...) conversiva ad fidem (...) potest competere cuilibet praedicatori, vel etiam cuilibet fideli* »(733).

(732) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 35](#): AAS 57 (1965) 40.

(733) Sanctus Thomas Aquinas, *Summa theologiae*, III, q. 71, a. 4, ad 3: Ed. Leon. 12, 124.

905 Laici suam missionem propheticam etiam per evangelizationem adimplent, « nuntium Christi scilicet et testimonio vitae et verbo prolatum ». Apud laicos « haec evangelizatio (...) notam quamdam specificam et peculiarem efficacitatem acquirit ex hoc, quod in communibus condicionibus vitae completur »: (734)

« *Apostolatus tamen huiusmodi non in solo vitae testimonio consistit; verus apostolatus quaerit occasiones Christum verbis annuntiandi sive non credentibus (...), sive fidelibus* »(735).

(734) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 35](#): AAS 57 (1965) 40.

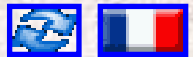
(735) Concilium Vaticanum II, Decr. *Apostolicam actuositatem*, [AA 6](#): AAS 58 (1966) 843; cf Id., Decr. *Ad gentes*, [AGD 15](#): AAS 58 (1966) 965.

906 Illi ex christifidelibus laicis qui harum rerum capaces sint et ad eas efformentur, suum etiam possunt praebere concursum ad catechetica formationem (cf. [CIC 774](#) [CIC 776](#) [CIC 780](#)), ad scientiarum sacrarum institutionem, 451 ad communicationis socialis media (cf. [CIC 822](#), § 3).

907 « Pro scientia, competentia et praestantia quibus pollent, ipsis ius est, immo et aliquando officium, ut sententiam suam de his quae ad bonum Ecclesiae pertinent sacris Pastoribus manifestent eamque, salva fidei morumque integritate ac reverentia erga Pastores, attentisque communi utilitate et personarum dignitate, ceteris christifidelibus notam faciant »

([CIC 212](#), § 3).

Eorum participatio in munere Christi regali

908 Christus, per Suam oboedientiam usque ad mortem (cf. [Ph 2,8-9](#)), Suis discipulis communicavit donum libertatis regiae ut « sui abnegatione vitae sancta regnum peccati in seipsis devincant »(736).

« *Quicumque proprium corpus subegerit nec eius passionibus turbari animam suam rector sui congrua vivacitate permiserit, is bene regia quadam potestate se cohibens rex dicitur, quod regere se noverit et arbiter sui iuris sit, non captivus trahatur in culpam* »(737).

(736) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 36](#): AAS 57 (1965) 41.

(737) Sanctus Ambrosius, *Expositio psalmi CXVIII*, 14, 30: CSEL 62, 318 (PL 15, 1476).

909 « Laici praeterea, collatis quoque viribus, instituta ac condiciones mundi, si qua mores ad peccatum incitant, ita sanent, ut haec omnia ad iustitiae normas conformentur et virtutum

exercitio potius faveant quam obsint. Ita agendo culturam operaque humana valore morali imbuent »(738).

(738) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 36](#): AAS 57 (1965) 42.

910 « Laici (...) possunt animadvertere se vocatos esse vel vocari ad consociandam operam cum Pastoribus in famulatu communitatis ecclesialis, in eius auctum et vitae ubertatem, dum ministeria valde distincta exercent, pro gratia atque charismatibus, quae Dominus iis dilargiri voluerit »(739).

(739) Paulus VI, Adh. ap. *Evangelii nuntiandi*, [EN 73](#): AAS 68 (1976) 61.

911 In Ecclesia, in exercitio potestatis regiminis, « christifideles laici ad normam iuris cooperari possunt » ([CIC 129](#), § 2). Sic cum eorum praesentia in Conciliis particularibus (cf. [CIC 443](#), § 4), Synodis dioecesanis, 461 Consiliis pastoralibus (cf. [CIC 511-512](#) [CIC 536](#)); in exercitio muneris pastoralis cuiusdam paroeciae (cf. [CIC 517](#), § 2); collaboratione in Consiliis de rebus oeconomicis; 464 participatione in tribunalibus ecclesiasticis (cf. [CIC 1421](#), § 2), etc.

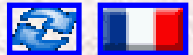
912 Christifideles debent « sedulo distinguere inter iura et officia quae eis incumbunt, quatenus Ecclesiae aggregantur, et ea quae eis competunt, ut sunt humanae societatis membra. Utraque inter se harmonice consociare satagent, memores se, in quavis re temporali, christiana conscientia duci debere, cum nulla humana activitas, ne in rebus temporalibus quidem, Dei imperio substrahi possit »(740).

(740) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 36](#): AAS 57 (1965) 42.

913 « Sic omnis laicus, ex ipsis donis sibi collatis, testis simul et vivum instrumentum missionis ipsius Ecclesiae existit "secundum mensuram donationis Christi" ([Ep 4,7](#)) »(741).

(741) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 33](#): AAS 57 (1965) 39.

III. Vita consecrata

914 « Status (...), qui professione consiliorum evangelicorum constituitur, licet ad Ecclesiae structuram hierarchicam non spectet, ad eius tamen vitam et sanctitatem inconcusse pertinet »(742).

(742) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 44](#): AAS 57 (1965) 51.

Consilia evangelica, vita consecrata

915 Consilia evangelica, in sua multiplicitate, omnibus Christi proponuntur discipulis. Perfectio caritatis, ad quam omnes christifideles vocantur, pro illis qui libere vocationem assumunt ad vitam consecratam, implicat obligationem observandi castitatem in caelibatu pro Regno, paupertatem et oboedientiam. Horum consiliorum *professio*, in vitae stabilis statu ab Ecclesia agnito, « vitam consecratam » Deo distinguit(743).

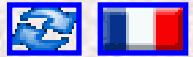
(743) cf. Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 42-43](#): AAS 57 (1965) 47-50; Id., Decr. *Perfectae caritatis*, 1: AAS 58 (1966) 702-703.

916 Vitae consecratae status apparet tunc tamquam unus e modis vivendi in consecratione « intimiore », quae in Baptismo radicatur et Deo totaliter devovet(744). In vita consecrata, christifideles sibi proponunt, sub Spiritus Sancti motione, Christum pressius sequi, se Deo

super omnia dilecto dare et, perfectionem persequentes caritatis in Regni servitio, gloriam mundi futuri significare et annuntiare in Ecclesia (cf. [CIC 573](#)).

(744) cf. Concilium Vaticanum II, Decr. *Perfectae caritatis*, [PC 5](#): AAS 58 (1966) 704-705.

Arbor magna, plures rami

917 « Quasi in arbore ex germine divinitus dato mirabiliter et multipliciter in agro Domini ramificata, variae formae vitae solitariae vel communis, variaeque Familiae (...) (creverunt), quae tum ad profectum sodalium, tum ad bonum totius corporis Christi opes augent »(745).

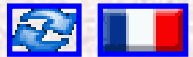
(745) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 43](#): AAS 57 (1965) 49.

918 « Inde ab exordiis quidem Ecclesiae fuerunt viri et mulieres, qui per praxim consiliorum evangelicorum Christum maiore cum libertate sequi pressiusque imitari intenderunt et suo quisque modo vitam Deo dicatam duxerunt, e quibus multi, Spiritu Sancto afflante, vel vitam solitariam degerunt vel Familias religiosas suscitaverunt, quas Ecclesia sua auctoritate libenter suscepit et adprobavit »(746).

(746) Concilium Vaticanum II, Decr. *Perfectae caritatis*, 1: AAS 58 (1966) 702.

919 Episcopi nova dona vitae consecratae a Spiritu Sancto Ecclesiae Eius concredita semper discernere satagent; novarum vitae consecratae formarum approbatio Sedi Apostolicae reservatur (cf. [CIC 605](#)).

Vita eremitica

920 Eremitae, quin publice tria consilia evangelica semper profiteantur, « arctiore a mundo secessu, solitudinis silentio, assidua prece et paenitentia, suam in laudem Dei et mundi salutem vitam devovent » ([CIC 603](#), § 1).

921 Ipsi singulis hanc interiorum mysterium Ecclesiae ostendunt rationem, quae intimitas est personalis cum Christo. Eremitae vita, oculis hominum abscondita, silentiosa est praedicatio Eius, cui ipse vitam suam donavit, quia Is pro ipso est omnia. Ibi vocatio habetur peculiaris ad inveniendam in deserto, in ipso spirituali proelio, Crucifixi gloriam.

Virgines et viduae consecratae

922 A temporibus apostolicis, virgines (cf. [1Co 7,34-36](#)) fuerunt et viduae christianae(747), quae a Domino vocatae ut Ei sine divisione adhaereant in maiore cordis, corporis et spiritus libertate, consilium ceperunt, ab Ecclesia approbatum, vivendi respective in virginitatis vel castitatis perpetuae statu « propter Regnum caelorum » ([Mt 19,12](#)).

(747) cf. Ioannes Paulus II, Adh. ap. *Vita consecrata*, 7: AAS 88 (1996) 382.

923 Virgines, « sanctum propositum emittentes Christum pressius sequendi, ab Episcopo dioecetano iuxta probatum ritum liturgicum Deo consecrantur, Christo Dei Filio mystice desponsantur et Ecclesiae servitio dedicantur » ([CIC 604](#), § 1). Per hunc sollemnem ritum (*Consecratio virginum*), « virgo (...) (constituitur) persona sacrata, signum transcendens amoris Ecclesiae erga Christum, imago eschatologica Sponsae caelestis vitaeque futurae »(748).

(748) *Ordo Consecrationis virginum*, Praenotanda, 1, editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1970) p. 7.

924 Aliis vitae consecratae formis accedens (cf. [CIC 604](#), § 1), ordo virginum mulierem in mundo viventem (vel monialem) instituit in oratione, paenitentia, fratrum servitio et apostolico labore, secundum statum et charismata unicuique respective oblata (cf. [CIC 604](#), § 1).⁸¹ Virgines consecratae consociari possunt ut fidelius propositum servent suum (cf. [CIC 604](#), § 2).

Vita religiosa

925 Vita religiosa, in Oriente prioribus christianismi saeculis orta (749) et in institutis canonice ab Ecclesia erectis acta, ab aliis vitae consecratae formis distinguitur ratione cultuali, publica consiliorum evangelicorum professione, vita fraterna in communi ducta, testimonio unioni Christi et Ecclesiae tributo (cf. [CIC 607](#)).

(749) cf. Concilium Vaticanum II, Decr. *Unitatis redintegratio*, [UR 15](#): AAS 57 (1965) 102.

926 Vita religiosa ab Ecclesiae procedit mysterio. Ea donum est quod Ecclesia a Domino recipit suo et quod ipsa, tamquam statum stabilem fidei vocato a Deo in professione offert consiliorum. Sic Ecclesia simul potest Christum manifestare et se tamquam Salvatoris agnoscere Sponsam. Vita religiosa invitatur ut, sub formis diversis, ipsam Dei significet caritatem, in nostri temporis sermone.

927 Omnes religiosi, exempti vel non exempti (cf. [CIC 591](#)), inter Episcopi dioecesani in eius pastoralis munere cooperatores locum obtinent (750). Plantatio et dilatatio missionalis Ecclesiae praesentiam requirunt vitae religiosae omnibus eius formis inde ab evangelizationis initio (751). « Illustrat historia merita egregia religiosarum Familiarum in fide propaganda necnon in novis conformandis Ecclesiis: nec solum antiquorum Institutorum monasticorum et Ordinum Mediae Aetatis, verum nostrae etiam aetatis Congregationum » (752).

(750) Concilium Vaticanum II, Decr. *Christus Dominus*, [CD 33-35](#): AAS 58 (1966) 690-692.

(751) cf. Concilium Vaticanum II, Decr. *Ad gentes*, [AGD 18](#): AAS 58 (1966) 968-969; *Ibid*, [AGD 40](#): AAS 58 (1966) 987-988.

(752) Ioannes Paulus II, Litt. enc. [RMI 69](#): AAS 83 (1991) 317.

Instituta saecularia

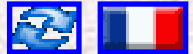
928 « Institutum saeculare est institutum vitae consecratae, in quo christifideles in saeculo viventes ad caritatis perfectionem contendunt atque ad mundi sanctificationem praesertim ab intus conferre student » ([CIC 710](#)).

929 Membra horum institutorum, « vita perfecte et omnino (huic) sanctificationi consecrata » (753), « munus Ecclesiae evangelizandi, in saeculo et ex saeculo, participant » ([CIC 713](#), § 2), ubi eorum praesentia ut fermentum agit (754). Eorum testimonium vitae christianae tendit ad ordinandas secundum Deum res temporales atque ad mundum virtute Evangelii informandum. Vinculis sacris consilia assumunt evangelica et inter se communionem servant et fraternitatem vitae rationi saeculari eorum proprias (cf. [CIC 713](#)).

(753) Pius XII, Const. ap. *Provida Mater*: AAS 39 (1947) 118.

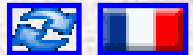
(754) cf. Concilium Vaticanum II, Decr. *Perfectae caritatis*, 11: AAS 58 (1966) 707.

Societates vitae apostolicae

930 Diversis vitae consecratae formis « accedunt societates vitae apostolicae, quarum sodales, sine votis religiosis, finem apostolicum societatis proprium prosequuntur et, vitam fraternam in communi ducentes, secundum propriam vitae rationem, per observantiam constitutionum ad perfectionem caritatis tendunt. Inter has sunt societates in quibus sodales (...) consilia evangelica assumunt » secundum suas constitutiones ([CIC 731](#), § 1-2).

Consecratio et missio: Regem annuntiare qui venit

931 Deo summe dilecto traditus, ille quem iam Baptismus Ei dicaverat, sic intimius servitio divino invenitur consecratus et bono Ecclesiae deditus. Per statum consecrationis ad Deum, Ecclesia manifestat Christum atque ostendit quomodo Spiritus Sanctus modo admirabili in ipsa agat. Ille qui consilia evangelica profitentur, habent imprimis, ut missionem, suam consecrationem in vitam ducere. « Cum vi ipsius consecrationis sese servitio Ecclesiae dedent, obligatione tenentur ad operam, ratione suo Instituto propria, speciali modo in actione missionali navandam »(755).

(755) [CIC 783](#) cf. Ioannes Paulus II, Litt. enc. [RMI 69](#): AAS 83 (1991) 317-318.

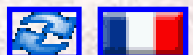
932 In Ecclesia quae est veluti sacramentum, id est signum et instrumentum vitae Dei, vita religiosa tamquam signum mysterii Redemptionis apparet peculiare. « Pressius » Christum sequi et imitari, « clarius » Eius manifestare exinanitionem, est « profundius » praesens, in corde Christi, esse coetaneis suis. Illi qui in hac « arctiore » sunt via, suos fratres exemplo stimulant suo et « praeclarum et eximium testimonium reddunt, mundum transfigurari Deoque offerri non posse sine spiritu beatitudinum »(756).

(756) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 31](#): AAS 57 (1965) 37.

933 Sive hoc testimonium publicum sit, sicut in statu religioso, sive magis privatum vel etiam secretum, Christi Adventus pro omnibus consecratis origo et eorum vitae permanet directio: « *Cum enim populus Dei hic manentem civitatem non habeat, (...) (hic status) tum bona caelestia iam in hoc saeculo praesentia omnibus credentibus manifestat, tum vitam novam et aeternam Redemptione Christi acquisitam testificat, tum resurrectionem futuram et gloriam Regni caelestis praenuntiat* »(757).

(757) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 44](#): AAS 57 (1965) 50-51.

Compendium

934 « *Ex divina institutione, inter christifideles sunt in Ecclesia ministri sacri, qui in iure et clerici vocantur; ceteri autem et laici nuncupantur* ». Denique ex utraque hac parte habentur christifideles qui, per consiliorum evangelicorum professionem, sunt Deo consecrati et sic missioni prosunt Ecclesiae (cf. [CIC 207](#), § 1-2).

935 *Christus ad fidem annuntiandam et Regnum Suum stabiliendum Suos mittit Apostolos eorumque successores. Eos Suae missionis facit participes. Ille potestatem agendi in Eius persona ab Ipso accipiunt.*

936 *Dominus ex Petro fundamentum Ecclesiae Suae fecit visibile. Ei claves dedit eius.*

Episcopus Ecclesiae Romanae, Successor Petri, « Collegii Episcoporum est caput, Vicarius Christi atque universae Ecclesiae his in terris Pastor » (CIC 331).

937 *Romanus Pontifex « suprema, plena, immediata et universali in curam animarum, ex divina institutione, gaudet potestate »(758).*

(758) Concilium Vaticanum II, Decr. *Christus Dominus*, [CD 2](#): AAS 58 (1966) 673.

938 *Episcopi, a Spiritu Sancto constituti, Apostolis succedunt. « Singuli visibile principium et fundamentum sunt unitatis in suis Ecclesiis particularibus »(759).*

(759) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 23](#): AAS 57 (1965) 27.

939 *Episcopi, a presbyteris, suis collaboratoribus, et a diaconis adiuti, munus habent fidem authentice docendi, cultum divinum, praecipue Eucharistiam, celebrandi, et Ecclesias suas, tamquam veri Pastores, regendi. Eorum muneri etiam omnium Ecclesiarum pertinet sollicitudo cum et sub Romano Pontifice.*

940 « *Cum vero laicorum statui hoc sit proprium ut in medio mundi negotiorumque saecularium vitam agant, ipsi a Deo vocantur ut, spiritu christiano ferventes, fermenti instar in mundo apostolatium suum exercent »(760).*

(760) Concilium Vaticanum II, Decr. *Apostolicam actuositatem*, [AA 2](#): AAS 58 (1966) 839.

941 *Laici sacerdotium Christi participant: Ei semper magis uniti, gratiam Baptismi et Confirmationis in omnibus vitae personalis, familiaris, socialis et ecclesialis rationibus explicant, et sic vocationem ad sanctitatem omnibus baptizatis directam deducunt in rem.*

942 *Laici, propter suam missionem propheticam, « etiam ad hoc vocantur ut in omnibus, in media quidem humana consortione, Christi sint testes »(761).*

(761) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 43](#): AAS 58 (1966) 1063.

943 *Laici, propter suam missionem regiam, per suam abnegationem et per sanctitatem vitae suae possunt peccato imperium eius in se ipsis evellere et in mundo(762).*

(762) cf. Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 36](#): AAS 57 (1965) 41.

944 *Vita Deo consecrata per professionem publicam consiliorum evangelicorum distinguitur paupertatis, castitatis et oboedientiae in statu vitae stabilis ab Ecclesia agnito.*

945 *Deo summe dilecto traditus, ille quem iam Baptismus ad Eum destinaverat, in vitae consecratae statu, intimius servitio divino dicatus invenitur et totius Ecclesiae bono deditus.*

Paragraphus 5: SANCTORUM COMMUNIO

946 *Symbolum Apostolicum postquam « sanctam Ecclesiam catholicam » est professum, « sanctorum communionem » adiungit. Hic articulus quodammodo explicitatio est praecedentis: « Ecclesia quid est aliud quam sanctorum omnium congregatio? »(763). Sanctorum communio est profecto Ecclesia. (763) Sanctus Nicetas Remesianae, *Instructio ad competentes*, 5, 3, 23 (*Explanatio Symboli*, 10): TPL 1, 119 (PL 52, 871).*

947 « Quia omnes fideles sunt unum corpus, bonum unius alteri communicatur. (...) Unde et

inter alia credenda (...), est quod communicatio bonorum sit in Ecclesia (...). Principale membrum est Christus, quia est Caput. (...) Bonum ergo Christi communicatur (...) omnibus membris; et haec communicatio fit per sacramenta Ecclesiae »(764). « Unitas enim Spiritus, a quo illa regitur, efficit ut quidquid in eam collatum est, commune sit »(765).

(764) Sanctus Thomas Aquinas, *In Symbolum Apostolorum scilicet « Credo in Deum » expositio*, 13: *Opera omnia*, v. 27 (Parisiis 1875) p. 224.

(765) *Catechismus Romanus*, 1, 10, 24: ed.P. Rodríguez (Città del Vaticano-Pamplona 1989) p. 119.

948 Expressio igitur « sanctorum communio » duas habet significationes: « communionem rerum sanctarum (*sancta*) » et « communionem inter personas sanctas (*sancti*) ».

« *Sancta sanctis!* » a celebrante proclamatur in plerisque liturgiis orientalibus cum elevatio fit sanctorum Donorum ante Communionis servitium. Christifideles (*sancti*) corpore et sanguine Christi (*sancta*) nutriuntur ut in communionem Spiritus Sancti crescant (54ITI") eamque mundo communicent.

I. Bonorum spiritualium communio

949 In communitate primitiva Ierusalem, discipuli « erant (...) perseverantes in doctrina Apostolorum et communicatione, in fractione panis et orationibus » ([Ac 2,42](#)).

Communio in fide. Fides fidelium est fides *Ecclesiae* ab Apostolis accepta, thesaurus vitae qui communicatus ditescit.

950 *Sacramentorum communio.* « Omnium enim sacramentorum fructus ad universos fideles pertinet; quibus sacramentis, veluti sacris vinculis, Christo connectuntur et copulantur, et maxime omnium baptismo, quo tamquam ianua in Ecclesiam ingrediuntur. Hac autem sanctorum communionem sacramentorum communionem intelligi debere, Patres in Symbolo significant (...). Hoc nomen (communionis) omnibus sacramentis convenit, cum Deo nos coniungant (...); magis tamen proprium est Eucharistiae, quae hanc efficit communionem »(766).

(766) *Catechismus Romanus*, 1, 10, 24: ed. P. Rodríguez (Città del Vaticano-Pamplona 1989) p. 119.

951 *Charismatum communio:* in Ecclesiae communionem, Spiritus Sanctus « inter omnis ordinis fideles distribuit gratias quoque speciales » ad Ecclesiae aedificationem(767). « Unicuique autem datur manifestatio Spiritus ad utilitatem » ([1Co 12,7](#)).

(767) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 12](#): AAS 57 (1965) 16.

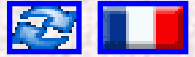
952 « *Erant illis omnia communia* » ([Ac 4,32](#)): « Nihil tandem a vere christiano homine possidetur, quod sibi cum ceteris omnibus commune esse non existimare debeat; quare ad sublevandam indigentium miseriam prompti ac parati esse debent »(768). Christianus est administrator bonorum Domini (cf. [Lc 16,1-3](#)).

(768) *Catechismus Romanus*, 1, 10, 27: ed. P. Rodríguez (Città del Vaticano-Pamplona 1989) p. 121.

953 *Communio caritatis:* in sanctorum communionem « nemo (...) nostrum sibi vivit et nemo sibi moritur » ([Rm 14,7](#)). « Et sive patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra; sive glorificatur unum membrum, congaudent omnia membra. Vos autem estis corpus Christi et membra ex parte » ([1Co 12,26-27](#)). Caritas « non quaerit, quae sua sunt » ([1Co 13,5](#)) (cf.

[1Co 10,24](#)). Nostrorum actuum minimus in caritate factus ad omnium profectum repercutitur, in hac mutua necessitudine cum omnibus hominibus, vivis et mortuis, quae in sanctorum communione fundatur. Omne peccatum huic nocet communioni.

II. Communio inter Ecclesiam caelestem et terrestrem

954 *Tres Ecclesiae status.* « Donec ergo Dominus venerit in maiestate Sua et omnes angeli cum Eo et, destructa morte, Illi subiecta fuerint omnia, alii e discipulis Eius in terris peregrinantur, alii hac vita functi purificantur, alii vero glorificantur intuentes "clare Ipsum Deum trinum et unum, sicuti est" »: (769)

« *Omnes tamen, gradu quidem modoque diverso, in eadem Dei et proximi caritate communicamus et eundem hymnum gloriae Deo nostro canimus. Universi enim qui Christi sunt, Spiritum Eius habentes, in unam Ecclesiam coalescunt et invicem cohaerent in Ipso* »(770).

(769) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 49](#): AAS 57 (1965) 54.

(770) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 49](#): AAS 57 (1965) 54-55.

955 « Viatorum igitur unio cum fratribus qui in pace Christi dormierunt, minime intermittitur, immo secundum perennem Ecclesiae fidem, spiritualium bonorum communicatione roboratur »(771).

(771) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 49](#): AAS 57 (1965) 55.

956 *Sanctorum intercessio:* « Ex eo enim quod coelites intimius cum Christo uniuntur, totam Ecclesiam in sanctitatem firmiter consolidant (...). Non desinunt apud Patrem pro nobis intercedere, exhibentes merita quae per unum mediatorem Dei et hominum, Christum Iesum in terris sunt adepti. (...) Eorum proinde fraternae sollicitudine infirmitas nostra plurimum iuvatur »: (772)

« *Nolite plorare, quia ego utilior ero vobis ad locum, ad quem vado, quam hic fuerim* »(773).

« *In meo degere volo caelo, bonum faciens in terra* »(774).

(772) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 49](#): AAS 57 (1965) 55.

(773) Sanctus Dominicus, moribundus, ad suos fratres: *Relatio iuridica* 4 (Fater Radulphus de Faventia), 42: Acta sanctorum, Augustus I, p. 636; cf Iordanus de Saxonia, *Vita* 4, 69: Acta sanctorum, Augustus I, p. 551.

(774) Sancta Theresia a Iesu Infante, *Verba* (17 iulii 1897): *Derniers Entretiens* (Paris 1971) p. 270.

957 *Communio cum sanctis.* « Nec tamen solius exempli titulo coelitem memoriam colimus, sed magis adhuc ut totius Ecclesiae unio in Spiritu roboretur per fraternae caritatis exercitium. Nam sicut christiana inter viatores communio propinquius nos ad Christum adducit, ita consortium cum sanctis nos Christo coniungit, a quo tamquam a fonte et capite omnis gratia et ipsius populi Dei vita promanat »: (775)

« *Illum (Christum) enim, utpote Filium Dei, adoramus; martyres vero tamquam Domini discipulos et imitatores merito diligimus propter eximiam ipsorum erga Regem ac Magistrum suum benevolentiam; quorum utinam et nos flamus consortes ac condiscipuli* »(776).

(775) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 50](#): AAS 57 (1965) 56.

(776) *Martyrium sancti Polycarpi* 17, 3: SC 10is,232 (Funk 1, 336).

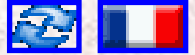
958 *Cum defunctis communio:* « Hanc communionem totius Iesu Christi mystici corporis apprime agnoscens, Ecclesia viatorum inde a primaevis christianae religionis temporibus,

defunctorum memoriam magna cum pietate excoluit et, quia "sancta et salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut a peccatis solvantur" (*Mac Mac* 12,46), etiam suffragia pro illis obtulit »(777). Nostra pro eis oratio non solum eos potest iuvare, sed etiam eorum intercessionem pro nobis efficacem facere.

(777) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 50](#): AAS 57 (1965) 55.

959 *In una Dei familia*. « Omnes qui filii Dei sumus et unam familiam in Christo constituimus, dum in mutua caritate et una Sanctissimae Trinitatis laude invicem communicamus, intimae Ecclesiae vocationi correspondemus »(778).

(778) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 51](#): AAS 57 (1965) 58.

Catechismus 888

Un Magistère vivant

63 L'Écriture et la Tradition elle-même dans les documents où elle s'est déposée, demandent à être toujours de nouveau interprétées.

L'histoire montre notamment ce qui peut être fait de l'Écriture lorsqu'elle est détachée de la communauté de foi qu'elle contribue à engendrer et à nourrir. A partir et au nom de cette Écriture n'ont cessé de se multiplier des mouvements fanatiques, "illuminés", anarchisants. Quant à la Tradition, qui pourrait prétendre en discerner tout seul les expressions fidèles et celles qui ne le seraient pas?

L'Église, qui lit et reconnaît sa foi dans l'Écriture et dans la Tradition, n'est pas une communauté informe. L'Écriture la première, présente l'Église primitive vivant sous la conduite des apôtres. C'est un des rôles de leurs successeurs, le pape et les évêques, de veiller (on parle alors de Magistère) à la rectitude de l'interprétation de la Parole de Dieu livrée dans l'Écriture Sainte et dans la Tradition. En effet, "la charge d'interpréter de façon authentique (c'est-à-dire officielle, avec l'autorité du Christ) la Parole de Dieu, écrite ou transmise, a été confiée au seul magistère vivant de l'Église dont l'autorité s'exerce au nom de Jésus Christ" ([DV 10](#)).

Au nom de Jésus Christ, dans la communion de toute l'Église

64 Si le Magistère est seul à pouvoir proposer une interprétation "authentique", et faisant donc autorité pour les croyants, il n'est jamais seul dans son travail de discernement du sens des Écritures et de la Tradition. Il s'en acquitte lui-même au sein de l'Église, en bénéficiant, non seulement du travail des exégètes et des théologiens, mais aussi de ce que l'écoute croyante des fidèles a perçu de cette Parole de Dieu qui lui est transmise.

L'écho de la Parole de Dieu dans la foi de l'ensemble des fidèles est ce qu'on appelle traditionnellement le "sens de la foi" ou le "sens des fidèles", que l'on peut appeler aussi le "sens catholique". Il est un repère du plus haut prix pour l'interprétation de la Révélation transmise dans l'Écriture et dans la Tradition. En effet, "la collectivité des fidèles [...] ne peut se tromper dans la foi [...] lorsque, des évêques jusqu'au dernier des fidèles laïcs elle apporte aux vérités concernant la foi et les mœurs un consentement universel" ([LG 12](#)).

65 Témoin authentique de l'intelligence que l'Église elle-même a de la Révélation, le Magistère du pape et des évêques "n'est pas au-dessus de la Parole de Dieu, mais il la sert" (cf. [DV 10](#)). Il est assisté de l'Esprit Saint pour en assurer fidèlement la transmission, en précisant, lorsque cela lui semble opportun, ce qui est effectivement révélé par Dieu (cf. [DV 10](#)).

Écriture, Tradition et Magistère ne se disputent donc pas l'autorité lorsqu'il s'agit de transmettre aux hommes la vérité révélée. Loin d'être en concurrence, ils s'étayent mutuellement, "sous l'action du seul Esprit Saint" ([DV 10](#)).

"Puisque la Sainte Écriture doit être lue et interprétée à la lumière du même Esprit qui la fit rédiger, il ne faut pas, pour découvrir exactement le sens des textes sacrés, porter une moindre attention au contenu et à l'unité de toute l'Écriture, eu égard à la Tradition vivante de toute l'Église et à l'analogie de la foi. Il appartient aux exégètes de s'efforcer, suivant ces règles, de pénétrer et d'exposer plus profondément le sens de la Sainte Écriture, afin que, par leurs études en quelque sorte préparatoires, mûrisse le jugement de l'Église. Car tout ce qui concerne la manière d'interpréter l'Écriture est finalement soumis au jugement de l'Église, qui exerce le ministère et le mandat divinement reçus de garder la Parole de Dieu et de l'interpréter" ([DV 12](#)).

Le don d'infaillibilité

66 C'est l'Esprit Saint donné à l'Église qui lui assure l'infaillibilité quand il s'agit de reconnaître son Seigneur et ce qu'il exige d'elle.

Cette infaillibilité, qui est un don fait par Dieu à l'Église comme telle, doit trouver une expression concrète. Elle trouve cette expression dans le Magistère que le Christ a institué perpétuel en son Église, lorsqu'il a dit à ses apôtres: "Allez donc! De toutes les nations faites des disciples, baptisez-les au nom du Père, et du Fils, et du Saint-Esprit; et apprenez-leur à garder tous les commandements que je vous ai donnés" ([Mt 28,19-20](#)).

"Cette infaillibilité, dont le divin Rédempteur a voulu pourvoir son Église pour définir la doctrine concernant la foi et les mœurs, s'étend aussi loin que le dépôt lui-même de la Révélation divine à conserver saintement et à exposer fidèlement" ([LG 25](#)). Elle garantit que l'Église demeure fermement dans la foi apostolique, grâce à l'assistance de l'Esprit promise à ses pasteurs.

L'infaillibilité est conférée aux actes solennels d'un concile oecuménique lorsqu'il définit l'un ou l'autre point de la doctrine de foi ou de morale. Mais elle est assurée aussi au successeur de Pierre, le pape, "lorsqu'il parle ex cathedra, c'est-à-dire lorsque, remplissant sa charge de pasteur et de docteur de tous les chrétiens, il définit, en vertu de sa suprême autorité apostolique, qu'une doctrine sur la foi ou sur les mœurs doit être tenue par toute l'Église". Son infaillibilité personnelle n'est pas autre que celle "dont le divin Rédempteur a voulu que fût pourvue son Église" (concile Vatican I, [DS 3074](#) FC 484 cf. [CIC 749](#) [CIC 753](#)). Il se contente alors d'énoncer ce qui a toujours constitué la foi de cette Église.

67 Les actes solennels du concile ou du pape, définissant de manière infaillible un point de la doctrine de foi ou de morale, relèvent de l'exercice "extraordinaire" de ce Magistère. Il en existe aussi un exercice "ordinaire et universel", dans lequel est enseignée la foi catholique (cf. [CIC 750](#)). A l'enseignement courant, en matière de foi et de mœurs, que donnent le pape et les évêques unis à lui, les fidèles doivent apporter "l'assentiment religieux de leur esprit" ([LG 25](#)).

A d'autres niveaux de responsabilité, tous les pasteurs, mais aussi des docteurs (des théologiens), des catéchistes... sont chargés de l'enseignement de l'Église (cf. [CIC 747](#) et suiv.).

Par ailleurs, les documents du Magistère, notamment du Magistère papal, ne relèvent pas tous de la même catégorie. Il y a des "Constitutions apostoliques", des "Bulles", des "Encycliques", des "Exhortations apostoliques". Elles engagent l'autorité de manière différente, mais n'en appellent pas moins acquiescement et respect.

Enfin, il ne faut pas oublier que les disciples de Jésus n'ont, en définitive, qu'un seul Maître,

le Christ (cf. [Mt 23,8](#)). Toute charge d'enseigner dans l'Église, celle des pasteurs ou celle qu'ils peuvent confier, se fonde exclusivement sur une mission reçue de Jésus (cf. [Mt 16,18-19](#) [Mc 16,15-16](#)).

Le Mystère dévoilé

68 Pour parler de la communication que Dieu fait de lui-même et de ses desseins dans la Révélation, la Bible recourt au terme de "mystère".

Dans le langage biblique et dans celui de l'Église, le mystère est radicalement différent de l'énigme. Celle-ci évoque un problème sur lequel l'esprit bute, avant de pouvoir éventuellement le résoudre. Le mystère, lui, est objet de révélation. Il s'offre à la foi. Ce n'est pas une énigme indéchiffrable, mais une réalité qu'on n'a jamais fini de comprendre, une source inépuisable de lumière.

La Révélation concerne une réalité que l'être humain est totalement incapable de découvrir sans la lumière de Dieu. Cette réalité et sa signification ne peuvent nous être que données. Elles sont effectivement communiquées dans une Parole dite pour éclairer notre intelligence et capable de nous transformer.

C'est pourquoi le mystère peut arriver à désigner la réalité de Dieu lui-même, en tant que cette réalité nous devient accessible comme don. Il nous est alors proposé d'y pénétrer ou, plutôt, de nous laisser pénétrer, éclairer et guider par elle.

69 L'épître aux Colossiens parle ainsi de "toute la richesse de l'intelligence parfaite" et de "la vraie connaissance du mystère de Dieu" ([Col 2,2](#)): un mystère "qui était caché depuis toujours à toutes les générations, mais qui maintenant a été manifesté aux membres de son peuple saint" ([Col 1,26](#)). Ce mystère, c'est le Christ, dépositaire de "tous les trésors de la sagesse et de la connaissance" ([Col 2,3](#)).

Ce mystère, l'épître aux Éphésiens le caractérise comme un mystère d'alliance. Après avoir évoqué l'union des époux, telle qu'instituée par le Créateur, l'Apôtre la propose comme image de l'union que le Christ a scellée entre lui et l'Église: "Ce mystère est grand: je le dis en pensant au Christ et à l'Église" ([Ep 5,32](#)).

Tel est bien le mystère dans lequel fait pénétrer la foi l'union de Dieu et d'une humanité nouvelle, union qui est terme de la Révélation faite par lui de son être d'amour, à travers l'oeuvre de son Fils et le don de son Esprit.

70 *Mais, dira-t-on, si le mystère de Dieu est incompréhensible, toi alors, pourquoi exposes-tu ce qui s'y rapporte? Sous prétexte que le suis incapable de boire tout le fleuve, est-ce que je me priverai d'en prendre modestement ce qu'il m'en faut? Sous prétexte que la constitution de mes yeux m'interdit d'embrasser le soleil tout entier, est-ce que je ne vais pas non plus le regarder autant que mes propres nécessités m'y obligent? Ou encore, sous prétexte qu'entré dans un grand verger*

*je ne puis manger tous les fruits qui s'y trouvent,
veux-tu que j'en sorte finalement avec la faim?
Je loue et glorifie Celui qui nous a faits,
car un ordre divin l'a prescrit:
"Que tout être animé loue le Seigneur."
Louer le Maître, non l'expliquer,
tel est mon propos actuel,
je le sais bien, je n'arriverai pas à louer dignement,
mais je pense que c'est oeuvre de piété
de l'entreprendre au moins en gros. Car
le Seigneur Jésus rassure ma faiblesse
lorsqu'il dit: "Dieu, personne ne l'a jamais vu."
Cyrille, évêque de Jérusalem, t 386.*

Dieu saint

L'Unique

71 Le Dieu dont la Révélation dévoile le mystère d'amour est le Dieu saint, car il est d'abord celui qui ne se laisse confondre avec rien d'autre que lui. Ainsi est-il immédiatement confessé dans le Credo.

"Je crois en un seul Dieu", déclarons-nous dans l'Église. "Je crois en Dieu Un", pourrait-on littéralement traduire. "Un" dit alors plus qu'un simple nombre. Proclamer Dieu "Un", c'est affirmer qu'il ne peut "faire nombre" avec rien d'autre. C'est de cette façon qu'il est unique: il l'est absolument. Il est l'Unique.

L'affirmation de cette unicité est au centre du témoignage de l'Ancien Testament. "Écoute Israël. Le Seigneur notre Dieu est l'Unique Tu aimeras le Seigneur ton Dieu de tout ton coeur, de toute ton âme et de toute ta force" ([Dt 6,4-5](#)). Ainsi commence la prière dite Shema Israël, dans laquelle sont exprimées l'histoire de l'Alliance et la profession de foi du peuple juif aujourd'hui.

72 La confession de l'unicité de Dieu répond à la déclaration par Dieu lui-même de son Être-Un: "Je suis le premier et le dernier; moi excepté, il n'y pas de dieux" ([Is 44,6](#)). C'est la même vérité que traduit le premier commandement: "Tu n'auras pas d'autres dieux que moi" ([Ex 20,3](#) cf. [Dt 6,4](#)), d'où découle immédiatement l'interdiction des idoles: "Tu ne feras aucune idole, aucune image de ce qui est là-haut dans les cieux, ou en bas sur la terre, ou dans les eaux par-dessous la terre. Tu ne te prosterner pas devant ces images, pour leur rendre un culte" ([Ex 20,4-5](#)).

Ce qui montre bien que le monothéisme de la foi juive et de la foi chrétienne a une signification pratique. Le monothéisme de l'islam aussi d'ailleurs, même si l'on peut porter un jugement critique sur le type de société qu'il engendre. L'islam peut contribuer à nous rappeler que tout n'est pas dit du Dieu de la foi chrétienne quand on affirme son unité et son unicité. Le Dieu Un des chrétiens n'est justement compris qu'en relation avec le dogme de la Trinité, qui enseigne que cette unité de Dieu est une unité de communion.

73 Le monothéisme de la foi chrétienne est principe de liberté 73 en face de tous les faux dieux (argent, puissance, renommée, plaisirs, idéologies de toutes sortes...) auxquels nous sommes toujours tentés de faire allégeance. "Servir Dieu, c'est régner", déclare une prière de

la liturgie.

Le pouvoir du Christ sur la Création, "il l'a communiqué à ses disciples pour qu'ils soient eux aussi établis dans la liberté royale, pour qu'ils arrachent au péché son empire en eux-mêmes par leur abnégation et la sainteté de leur vie (cf. [Rm 6,12](#)), bien mieux, pour que servant le Christ également dans les autres, ils puissent, dans l'humilité et la patience, conduire leurs frères jusqu'au Roi dont les serviteurs sont eux-mêmes des rois" ([LG 36](#)).

Plus positivement encore, l'affirmation de "Dieu Un" est le principe du lien de "jalousie" amoureuse établi entre lui et son peuple (cf. [Ex 20,5](#) [Ex 34,14](#) [Dt 4,24](#) etc.).

74 Au scribe qui lui demande "quel est le premier de tous les commandements", Jésus, pour répondre, se contente de citer le Shema Israël que nous évoquions plus haut, avant d'ajouter: "Voici le second commandement: Tu aimeras ton prochain comme toi-même. Il n'y a pas de commandement plus grand que ceux-là" ([Mc 12,28-31](#)). Il précise même, d'après saint Matthieu (22,39), que ce second commandement est semblable au premier. En face du "Dieu un", et grâce au lien d'amour qu'il entend établir avec eux, tous les hommes sont frères.

A certains égards, quand la raison humaine affirme que Dieu est "un", tout est déjà dit de la nature (ou de l'essence) divine, d'autant qu'à cette unité sont liés plusieurs attributs: Dieu est éternel, infini, immuable, transcendant, perfection absolue... Mais la foi chrétienne, qui a une connaissance de Dieu davantage liée à l'histoire des hommes, se réfère avant tout à ce que Dieu lui-même affirme explicitement dans sa Révélation. Ainsi en est-il de l'unicité et de la sainteté de Dieu. Ainsi en est-il de sa paternité, dont la profondeur est révélée par Jésus. Dans sa prière, le chrétien reprend les images bibliques à la grandeur desquelles le caractère anthropomorphique n'enlève rien. Ainsi quand Dieu est désigné comme le "roc" sur lequel s'appuie le croyant, la "citadelle" ou le "bouclier" qui le protège, le "berger" de son peuple...

Un Dieu au-delà de tout

75 L'affirmation de l'unicité de Dieu va de pair avec celle de sa sainteté. Affirmer que Dieu est saint, c'est affirmer qu'il est au-delà de tout. C'est dire l'impossibilité pour les hommes de l'enfermer dans les idées qu'ils se font de lui. "Aucune parole ne l'exprime, il dépasse toute intelligence" (poème attribué à Grégoire de Nazianze). C'est évoquer le mystère qui continue de l'envelopper alors même qu'il se fait connaître.

Car Dieu lui-même atteste, le premier, sa sainteté: "Je suis Dieu, et non pas homme: au milieu de vous je suis le Dieu saint", déclare-t-il à son peuple ([Os 11,9](#)). Si ce peuple est appelé à la sainteté, c'est parce que Dieu est saint: "Soyez saints, car moi, le Seigneur, votre Dieu, je suis saint" ([Lv 19,2](#) cf. [Lv 20,26](#) [Lv 21,8](#)).

76 Les juifs ont une idée si grande de la sainteté de Dieu et de son Nom, qu'ils s'interdisent de prononcer celui-ci. Quatre consonnes (YHWH) entrent dans ce Nom que Dieu lui-même a révélé à Moïse, et qui demeure d'ailleurs immédiatement enveloppé de mystère. La traduction la plus approchée du texte hébreu pourrait être: "Je suis qui je suis" ou "Je suis qui je serai" ([Ex 3,14](#)). A la suite de la traduction grecque, un certain nombre de Pères de l'Église et d'exégètes ont traduit: "Je suis Celui qui est."

Quand, dans la prière que Jésus leur a enseignée, les chrétiens se voient autorisés à invoquer Dieu comme "Père", ils n'oublient pas que ce Père est "aux cieux". Autrement dit, qu'il n'en reste pas moins Dieu. Son inaccessible grandeur se manifeste pour eux de manière encore plus surprenante dans la proximité qu'il s'est plu à établir en faveur des hommes, puisqu'il va jusqu'à en faire ses fils. Aussi bien son Nom demeure-t-il pour eux un Nom saint, qu'ils

désirent voir "sanctifié".

De leur côté, les philosophes et les théologiens parlent de la transcendance de Dieu, pour signifier que Dieu est au-dessus, ou au-delà, de tout, notamment de ce qu'on peut s'en représenter.

Une sainteté rayonnante

77 La sainteté de Dieu, qui exprime son mystère en ce qu'il a d'unique, est aussi une sainteté manifestée, rayonnante. Pour exprimer ce rayonnement, la Bible parle de la gloire de Dieu. Au début de sa mission, le prophète Isaïe est ébloui par l'éclat de cette gloire, qu'il entend proclamer par les séraphins: "Saint! Saint! Saint, le Seigneur, Dieu de l'univers. Toute la terre est remplie de sa gloire" ([Is 6,3](#)).

Cette gloire de Dieu, les apôtres l'ont vue rayonner sur la face du Christ (cf. [2Co 4,6](#)). Ils en ont d'abord été éblouis au jour de la Transfiguration (cf. [Mt 17,1-9](#)). Elle éclate dans la Résurrection. Mais son caractère mystérieux demeure puisqu'elle se manifeste, de manière suprêmement déconcertante, dans la victoire d'un crucifié.

Annonçant sa mort, Jésus déclare: "Le Père m'aime parce que je donne ma vie, pour la reprendre ensuite. Personne n'a pu me l'enlever: je la donne de moi-même " Un 10, 17-18). Ce don transfigure en une victoire de l'amour ce qui pourrait parente comme l'échec de sa mission.

Dans leur prière, les disciples de Jésus ont appris à demander d'abord la "sanctification" du "Nom" (c'est-à-dire de la personne) de ce Père divin que Jésus leur avait fait connaître; "Notre Père qui es aux cieux, que ton Nom soit sanctifié...": autrement dit, qu'il soit déclaré saint, traité comme tel et glorifié.

A chaque messe, la grande prière eucharistique est introduite par l'acclamation de la sainteté et de la gloire de Dieu: "Saint! Saint! Saint, le Seigneur, Dieu de l'univers! Le ciel et la terre sont remplis de ta gloire. Hosanna au plus haut des cieux!"

Une sainteté qui se communique

78 Rayonnante, la sainteté du Dieu de l'Alliance ne l'est pas seulement pour le prophète ou pour ceux qui sont appelés à la découvrir dans des expériences exceptionnelles. Elle rayonne aussi en se communiquant dans son oeuvre, à l'intérieur du monde.

La sainteté que Dieu inscrivait dans la Loi donnée au Peuple d'Israël (cf. [Lv 17](#) et suiv.) qualifie aussi la communauté édifiée à partir du sacrifice du Christ et "sanctifiée" par lui, l'Église (cf. [Jn 17,19](#)). "Comme des pierres vivantes, vous êtes édifiés en maison spirituelle, pour constituer une sainte communauté sacerdotale, pour offrir des sacrifices spirituels, agréables à Dieu par Jésus Christ" ([1P 2,5](#)). La sanctification de ce nouveau peuple de Dieu est l'oeuvre propre du Saint-Esprit.

Ainsi, dès que la sainteté de Dieu se révèle, le mystère du Dieu trinitaire, Père, Fils, et Esprit, se laisse déjà entrevoir.

Père tout-puissant

79 La confession de l'unicité de Dieu est, dans le Credo immédiatement suivie de celle de sa paternité et de sa toute puissance: "Je crois en un seul Dieu, le Père tout puissant".

La proximité de Dieu manifestée dans sa paternité

80 Le Dieu saint est Celui auquel Jésus renvoie dans sa prédication, Celui dont il veut voir le Nom "sanctifié". Mais le message de Jésus consiste avant tout à annoncer que ce Dieu saint a voulu se rendre proche des hommes. Jésus annonce le Règne qui vient.

Dieu est d'abord le Père de Jésus, son Fils unique. C'est en le désignant comme "le Père de notre Seigneur Jésus Christ" ([2Co 1,3](#)) que nous disons le plus parfaitement qui il est en vérité. Jésus entretient avec lui une relation tout à fait unique, que l'on voit s'exprimer dans la manière particulièrement intime et familière avec laquelle il s'adresse à lui dans la prière (cf. [Mc 14,36](#)).

Mais il est aussi très réellement notre Père: "Voyez, écrit saint Jean, comme il est grand l'amour dont le Père nous a comblés: il a voulu que nous soyons appelés enfants de Dieu; et nous le sommes" ([1Jn 3,1](#)).

Le dieu suprême de nombreuses religions est appelé père. Mais en général ce mot signifie simplement que les hommes sont de "race divine". C'est tout autrement que le Dieu de la Bible est Père. Car pour la Bible, le Dieu Père n'est autre que le Dieu saint. C'est alors en pure liberté, par amour, et finalement en nous incluant dans l'amour qu'il porte à son Fils, qu'il se donne à nous comme Père. Saint Paul le désigne ainsi comme "Père plein de tendresse, le Dieu de qui vient tout réconfort" ([2Co 1,3](#)).

La paternité de Dieu, modèle de toute paternité

81 Quand nous invoquons Dieu comme Père, nous ne nous contentons pas de projeter sur lui l'expérience que nous faisons tous d'avoir un père. Nous risquerions trop de lui faire endosser les imperfections de la paternité humaine. Et puis, nous pourrions être portés à penser qu'il est nécessaire de distendre les liens avec lui, et peut-être de les rompre, pour accéder à notre pleine majorité humaine.

En réalité la foi, qui nous fait connaître Dieu Père, nous permet de faire l'expérience de Celui qui est source de toute vie et de tout amour, en même temps que de découvrir le sens ultime de toute paternité. Le Père de Jésus Christ est "la source de toute paternité au ciel et sur la terre" ([Ep 3,15](#)). Sa manière d'être Père nous révèle toutes les imperfections et les limites de la nôtre. Car il est précisément Père de l'amour et de la miséricorde; de l'amour qui donne à l'autre d'être lui-même; de la miséricorde, qui lui redonne sa dignité après une rupture ou une défaillance.

Des fils appelés à la liberté

82 On peut être en même temps fils et adulte. Les fils de Dieu sont des hommes libres, libérés de toutes les idoles qui asservissent le monde, pour hériter des biens divins du Royaume: "Et voici la preuve que vous êtes des fils, écrit saint Paul aux Galates: envoyé de Dieu, l'Esprit de son Fils est dans nos coeurs, et il crie vers le Père en l'appelant Abba! Ainsi tu n'es plus esclave, mais fils, et comme ils tu es héritier par la grâce de Dieu" ([Ga 4,6-7](#)).

La liberté chrétienne est celle des fils de Dieu, qui ne vivent plus seulement sous la loi extérieure du permis et du défendu, plutôt sous la "loi intérieure d'amour et de charité que le Saint-Esprit a coutume de graver dans les coeurs" (saint Ignace de Loyola, prologue des Constitutions, no. 134). Cette liberté est donc tout autre chose que la licence. "Tout m'est permis, écrit saint Paul aux Corinthiens, mais tout ne me convient pas. Tout m'est permis, mais moi je ne me laisserai asservir par rien" ([1Co 6,12](#)).

Au-delà des catégories humaines

83 L'affirmation de Dieu Père ne nous enferme pas non plus une conception exclusivement masculine de Dieu, propre à fonder un système patriarcal de vie familiale ou sociétaire. Dieu est aussi plus d'une fois, dans la Bible, comparé à une mère dont la miséricordieuse tendresse entoure ses enfants (cf. [Is 49,15](#) [Is 66,13](#)). Désigner dans la foi Dieu comme Père, c'est reconnaître en lui Celui de qui procèdent "les dons les meilleurs" ([Jc 1,17](#)), l'Origine absolue, le Principe dernier de tout ce qui existe et qui nous est, comme tel, radicalement inaccessible. Il est Celui que "personne n'a jamais vu", mais qui cependant nous est révélé pour ce qu'il est en vérité par et dans son Fils (cf [Jn 1,17-18](#)).

C'est ce Fils qui nous apprend à l'invoquer comme Père "Notre Père".

Tout-puissant

84 Le Symbole des Apôtres et le Credo de Nicée-Constantinople, proclamés l'un ou l'autre à la messe du dimanche, confessent Dieu "Père tout-puissant".

"Tout-puissant" fait souvent difficulté aujourd'hui. La puissance est très généralement, dans les religions, un des attributs spécifiques de la divinité. Mais ne correspond-elle pas trop, précisément, à l'idée que les hommes se font de cette divinité, soit à partir de la peur qui les habite, soit dans le désir de voir simplement comblée leur impuissance? Sentiment d'écrasement, ou solution trop facile cherchée à nos faiblesses est-ce que ce n'est pas là des conséquences néfastes de l'idée de la toute-puissance de Dieu? D'où l'importance de ne pas couper l'adjectif "tout-puissant" du substantif auquel il se rapporte.

Les Credo de la foi catholique mettent la toute-puissance de Dieu en relation avec le titre de Père. La toute-puissance est qualifiée par là de manière décisive. Elle n'est pas domination arbitraire, mais souveraineté pleine de sagesse et de bonté, à laquelle "rien n'est impossible" ([Lc 1,37](#) cf. [Gn 18,14](#)). C'est la toute puissance aimante d'un père: du "Père de notre Seigneur Jésus Christ" ([2Co 1,3](#)), qui nous communique son Esprit. La toute puissance de ce Père ne vient pas écraser mais, tout au contraire, susciter la vie, faire tourner au bien ce qui s'y oppose, relever ce qui tombe et même terrasser la mort. Manifestée dans la Création, elle s'affirme -souverainement dans la croix et la résurrection de Jésus.

85 Veillée de Pâques

*Croyez-vous en Dieu le Père tout-puissant,
Créateur du ciel et de la terre?*

Nous croyons.

*Croyez-vous en Jésus Christ,
son Fils unique, notre Seigneur,*

*qui est né de la Vierge Marie,
a souffert la Passion, a été enseveli,
est ressuscité d'entre les morts,
et qui est assis à la droite du père?*

Nous croyons.

*Croyez-vous en l'Esprit Saint,
à la Sainte Eglise catholique,
à la communion des saints,
au pardon des péchés,
à la résurrection de la chair,
et à la vie éternelle?*

Nous croyons.

86 Symbole des apôtres

*Je crois en Dieu, le Père tout-puissant,
Créateur du ciel et de la terre.
Et en Jésus Christ, son Fils unique, notre Seigneur,
qui a été conçu du Saint-Esprit,
est né de la Vierge Marie,
a souffert sous Ponce Pilate,
a été crucifié, est mort et a été enseveli,
est descendu aux enfers,
le troisième jour est ressuscité des morts,
est monté aux cieux,
est assis à la droite de Dieu
le Père tout-puissant,
d'où il viendra juger les vivants et les morts.*

*Je crois en l'Esprit Saint,
à la sainte Église catholique,
à la communion des saints,
à la rémission des péchés,
à la résurrection de la chair,
à la vie éternelle.*

Amen.

87 Symbole de Nicée-Constantinople

*Je crois en un seul Dieu,
le Père tout-puissant,
Créateur du ciel et de la terre,
de l'univers visible et invisible.
Je crois en un seul Seigneur, Jésus Christ,
le Fils unique de Dieu,
né du Père avant tous les siècles:
Il est Dieu, né de Dieu,
lumière, née de la lumière,
vrai Dieu, né du vrai Dieu,
engendré, non pas créé
de même nature que le Père,
et par lui tout a été fait.*

*Pour nous les hommes, et pour notre salut, il descendit du ciel;
par l'Esprit Saint,
il a pris chair de la Vierge Marie,*

*et s'est fait homme.
 Crucifié pour nous sous Ponce Pilate,
 il souffrit sa passion et fut mis au tombeau.
 Il ressuscita le troisième jour,
 conformément aux Écritures,
 et il monta au ciel;
 il est assis à la droite du Père.
 Il reviendra dans la gloire,
 pour juger les vivants et les morts
 et son règne n'aura pas de fin.
 Je crois en l'Esprit Saint,
 qui est Seigneur et qui donne la vie;
 il procède du Père et du Fils; avec le Père et le Fils,
 il reçoit même adoration et même gloire,
 il a parlé par les prophètes.
 Je crois en l'Église,
 une, sainte, catholique et apostolique.
 Je reconnais un seul baptême
 pour le pardon des péchés.
 J'attends la résurrection des morts,
 et la vie du monde à venir.
 Amen.*

La Providence

88 La foi en la paternité toute-puissante de Dieu s'exprime dans la piété chrétienne comme foi en la Providence.

L'homme fait souvent, à des degrés divers, l'expérience de situations ou d'événements (telle maladie, tel décès, tel revers de fortune...) dont le sens semble radicalement lui échapper. Il fait aussi, plus simplement, l'expérience de situations qu'il sait précaires, même si pour l'instant elles ne lui font pas problème. Il fait également, parfois, l'expérience de réussites inattendues ou inespérées.

Derrière ces expériences, certains se contentent de voir le destin, qui désigne une puissance aveugle, d'autres parlent de la chance (ou de la malchance), ce qui est une manière de donner un nom à ce qui n'a pas de sens.

D'autres encore, aujourd'hui comme à toutes les époques, pensent trouver dans les astres la clé du destin des hommes.

89 La foi chrétienne ne fait pas taire les grandes questions de l'existence humaine. Mais elle les pose dans le cadre d'une connaissance de Dieu qui assure que, pour ceux qui l'aiment, Dieu "fait tout contribuer à leur bien" ([Rm 8,28](#)). La foi chrétienne sait que la bonté du Père céleste enveloppe toute la destinée de ses enfants.

Elle tire de là une attitude de foncière confiance et d'abandon aimant, qui ne manque pas d'influer sur les situations: "Ne vous faites pas tant de souci pour votre vie, au sujet de la nourriture, ni pour votre corps, au sujet des vêtements. La vie ne vaut-elle pas plus que la nourriture, et le corps plus que les vêtements? [...] Votre Père céleste sait que vous en avez besoin. Cherchez d'abord son Royaume et sa justice, et tout cela vous sera donné par-dessus le marché" (Mt 6,25.32-33).

La foi en la Providence inspire tout naturellement la prière: "Demandez, vous obtiendrez; cherchez, vous trouverez; frappez, la porte vous sera ouverte. Celui qui demande, reçoit; celui qui cherche, trouve; et pour celui qui frappe, la porte s'ouvrira" ([Mt 7, 7-8](#)). Si la foi en la Providence inspire la prière de demande, elle ne vient pas pour autant justifier nos paresseuses. Elle est bien plutôt source de générosité, de courage et de confiance.

Créateur du ciel et de la terre

La Création, objet de révélation et de foi

90 La toute-puissance de Dieu s'atteste en tout premier lieu et fondamentalement dans la Création, une Création qui englobe tout ce qui existe en dehors de lui.

"Je crois en Dieu, le Père tout-puissant, Créateur du ciel et de la terre": tel est le premier article du Credo. La Création ne se démontre pas par la science. Celle-ci, en effet, ne traite que des réalités perceptibles expérimentalement. Cependant, la question de la Création peut se poser au savant, quand il touche les limites de sa démarche scientifique.

La philosophie peut apporter un commencement de réponse à cette question, en découvrant que l'univers, pour exister, doit dépendre d'un Auteur. Mais, du seul point de vue philosophique, on pourrait concevoir un univers dépendant de Dieu et qui n'aurait pas eu de commencement. "On tient uniquement de la foi, disait saint Thomas d'Aquin, que le monde n'a pas toujours été; il ne peut pas en être fait une démonstration (...). En effet, la nouveauté du monde ne peut pas être démontrée à partir du monde lui-même" (Somme théologique I 46,2).

Les oeuvres de Dieu questionnent l'intelligence

91 Don de Dieu, la création porte l'empreinte de son créateur: "Depuis la création du monde, les hommes, avec leur intelligence, peuvent voir, à travers les oeuvres de Dieu, ce qui est invisible: sa puissance éternelle et sa divinité" ([Rm 1,20](#)). "Il n'a pas manqué de donner le témoignage de ses bienfaits", en envoyant du ciel "la pluie et le temps des récoltes", pour "combler [les hommes] de nourriture et de bien-être" ([Ac 14,17](#)). Mais, si l'on peut ainsi remonter des créatures au Créateur, on ne peut pas faire de la Création elle-même une nécessité qui s'imposerait à Dieu. Elle relève de sa libre volonté, qui nous est manifestée dans la Révélation. Reconnue par Dieu comme bonne (cf. [Gn 1,31](#)), la Création reflète la bonté même du Créateur. Elle est le premier signe de ce que nous ne pourrions totalement comprendre qu'en regardant Jésus: "Dieu est amour" ([1Jn 4,8](#)).

Catéchisme France 63

Actes (CP) 22

22 ¹ " Frères et pères, écoutez ce que j'ai maintenant à vous dire pour ma défense. " ² Entendant qu'il leur adressait la parole en langue hébraïque, ils firent encore plus silence. Et il dit: ³ " Je suis Juif, né à Tarse de Cilicie; mais j'ai été élevé dans cette ville-ci et instruit aux pieds de Gamaliel exactement selon la Loi de nos pères, zélateur de Dieu comme vous l'êtes tous aujourd'hui. ⁴ J'ai persécuté cette secte jusqu'à la mort, chargeant de chaînes et jetant en prison hommes et femmes, ⁵ comme le grand prêtre même m'en rend témoignage, ainsi que tout le collège des Anciens. Ayant même reçu d'eux des lettres pour les frères, je m'en allais à Damas pour amener aussi enchaînés à Jérusalem ceux qui se trouvaient là, afin qu'il fussent punis. ⁶ Or, il m'arriva, comme j'étais en chemin et que j'approchais de Damas, que tout à coup, vers midi, une vive lumière venant du ciel resplendit autour de moi. ⁷ Je tombai sur le sol et j'entendis une voix qui me disait: " Saul, Saul, pourquoi me persécutes-tu? " ⁸ Je répondis: " Qui êtes-vous, Seigneur? " Et il me dit: " Je suis Jésus de Nazareth, que tu persécutes. " ⁹ Ceux qui étaient avec moi virent bien la lumière, mais ils n'entendirent pas la voix de celui qui me parlait. ¹⁰ Alors je dis: " Qu'ai-je à faire, Seigneur? " Et le Seigneur me dit: " Lève-toi, va à Damas, et là on te dira tout ce qu'il t'est prescrit de faire. " ¹¹ Et comme par suite de l'éclat de cette lumière je ne voyais plus, ceux qui étaient avec moi me conduisirent par la main, et j'arrivai à Damas. ¹² Or un certain Ananie, homme pieux selon la Loi, à qui tous les Juifs habitant (Damas) rendaient bon témoignage, ¹³ vint à moi et, se tenant près de moi, me dit: " Saul, mon frère, recouvre la vue. " Et au même instant je le regardai. ¹⁴ Et il dit: " Le Dieu de nos pères t'as prédestiné à connaître sa volonté, à voir le Juste et entendre les paroles de sa bouche, ¹⁵ parce que pour lui tu seras témoin, auprès de tous les hommes, des choses que tu as vues et entendues. ¹⁶ Et maintenant pourquoi tarder? Lève-toi, fais-toi baptiser et purifie-toi de tes péchés en invoquant son nom. " ¹⁷ De retour à Jérusalem, comme je priais dans le temple, il m'arriva d'être en extase, ¹⁸ et je vis (le Seigneur) qui me disait: " Hâte-toi et sors au plus tôt de Jérusalem, parce qu'on n'y recevra pas ton témoignage sur moi. " ¹⁹ Et je dis: " Seigneur, ils savent eux-mêmes que je faisais mettre en prison et battre de verges dans les synagogues ceux qui croyaient en vous; ²⁰ et lorsqu'on répandit le sang d'Etienne, votre témoin, j'étais moi-même présent, approuvant et gardant les vêtements de ceux qui le tuaient. " ²¹ Et il me dit: " Va, parce que c'est aux nations lointaines que je vais t'envoyer. "

Paul dans la forteresse d'Antonia

22 (Les Juifs) l'avaient écouté jusqu'à ces mots; mais ils élevèrent la voix, disant: " Ote de la terre un pareil (homme), car il n'est pas digne de vivre. " ²³ Et comme ils poussaient de

grands cris, jetaient leurs manteaux et lançaient de la poussière en l'air, ²⁴ le tribun ordonna de le faire entrer dans la forteresse et dit de lui donner la question par le fouet, afin de savoir pour quel motif ils criaient ainsi contre lui. ²⁵ Mais comme on l'étendait pour la flagellation, Paul dit au centurion qui était là: " Vous est-il permis d'appliquer le fouet à un citoyen romain, qui n'est pas même condamné? " ²⁶ Ayant entendu cela, le centurion alla le rapporter au tribun, disant: " Que vas-tu faire? Car cet homme est Romain. " ²⁷ Le tribun vint et dit à Paul: " Dis-moi, es-tu Romain? " Et il dit: " Oui. " ²⁸ Et le tribun reprit: " Moi, j'ai acheté bien cher ce droit de cité. " Et Paul dit: " Mais moi, je l'ai de naissance. " ²⁹ Aussitôt donc ceux qui allaient lui donner la question se retirèrent d'auprès de lui, et le tribun aussi eut peur, quand il sut qu'il était Romain, parce qu'il l'avait fait lier.

Paul devant le sanhédrin

³⁰ Le lendemain, voulant savoir exactement de quoi les Juifs l'accusaient (le tribun) lui fit ôter ses liens, et il donna l'ordre aux grands prêtres et à tout le Sanhédrin de se réunir; puis, ayant fait descendre Paul, il le plaça au milieu d'eux.

23 ¹ Paul, les regards fixés sur le Sanhédrin, dit: " Frères, je me suis conduit devant Dieu jusqu'à ce jour en toute bonne conscience. " ² Mais le grand prêtre Ananie ordonna à ses assistants de le frapper sur la bouche. Alors Paul lui dit: ³ " Dieu te frappera, muraille blanchie! Même toi qui sièges pour me juger selon la Loi, au mépris de la Loi, tu ordonnes qu'on me frappe! " ⁴ Les assistants dirent: " Tu injurieras le grand prêtre de Dieu! " ⁵ Paul dit: " Je ne savais pas, frères, qu'il fût grand prêtre; car il est écrit: Tu ne parleras pas mal du chef de ton peuple. " ⁶ Or Paul, sachant qu'une partie (de l'assemblée) était (composée) de Sadducéens et l'autre de Pharisiens, s'écria dans le Sanhédrin: " Frères, je suis Pharisien, fils de Pharisiens; c'est à cause de l'espérance en la résurrection des morts que je suis mis en jugement. " ⁷ Quand il eut prononcé ces paroles, il s'éleva une discussion entre les Pharisiens et les Sadducéens, et l'assemblée se divisa. ⁸ Car les Sadducéens disent qu'il n'y a point de résurrection, ni d'ange ni d'esprit, tandis que les Pharisiens affirment l'un et l'autre. ⁹ Il y eut donc une grande clameur, et quelques scribes du parti des Pharisiens, s'étant levés, discutaient fortement, disant: " Nous ne trouvons rien de mal en cet homme; si un esprit ou un ange lui a parlé?... " ¹⁰ Comme la discussion allait croissant, le tribun, craignant que Paul ne fût mis en pièces par eux, ordonna à la troupe de descendre pour l'enlever du milieu d'eux et de le ramener à la forteresse.

Apparition de Jésus à Paul

¹¹ La nuit suivante, le Seigneur se présenta à lui et dit: " Courage! Car de même que tu as rendu témoignage à Jérusalem sur ce qui me concerne, il faut aussi que tu rendes témoignage à Rome. "

Complot des juifs, Paul transféré à Césarée

¹² Quand le jour fut venu, les Juifs tinrent une réunion et jurèrent avec anathème contre eux-mêmes de ne manger ni boire jusqu'à ce qu'ils eussent tué Paul. ¹³ Ils étaient plus de quarante qui avaient fait cette conjuration. ¹⁴ Ils allèrent trouver les grands prêtres et les Anciens, et ils dirent: " Nous avons juré avec anathème contre nous-mêmes de ne prendre aucune nourriture que nous n'ayons tué Paul.> ¹⁵ Vous donc, maintenant, signifiez au tribun, avec le Sanhédrin, qu'il l'amène devant vous, comme si vous vouliez examiner plus à fond son affaire, et nous, nous sommes prêts à le tuer avant qu'il approche. " ¹⁶ Or le fils de la soeur de Paul, ayant eu connaissance du guet-apens, se rendit à la forteresse et entra pour en donner communication à Paul. ¹⁷ Paul, ayant appelé un des centurions, (lui) dit: " Mène ce jeune homme au tribun, car il a quelque chose à lui communiquer. " ¹⁸ Lui, prenant le jeune homme, le mena au tribun et dit: " Le prisonnier Paul, m'ayant appelé, m'a prié de t'amener ce jeune homme, qui a quelque chose à te dire. " ¹⁹ Le tribun le prit par la main et, l'ayant tiré à part, il lui demanda: " Qu'as-tu à me communiquer? " ²⁰ Il dit: " Les Juifs sont convenus de te prier de faire conduire Paul demain au Sanhédrin, sous prétexte de t'informer plus à fond sur lui. ²¹ Toi donc, ne les écoute pas, car plus de quarante d'entre eux lui préparent un guet-apens et ont juré avec anathème contre eux-mêmes de ne manger ni boire qu'ils ne l'aient tué. Maintenant ils sont prêts, dans l'attente de ta promesse. " ²² Le tribun renvoya le jeune homme, après lui avoir commandé de ne dire à personne qu'il lui avait révélé cela. ²³ Et ayant appelé deux des centurions, il dit: " Tenez prêts, dès la troisième heure de la nuit, deux cents soldats ainsi que soixante-dix cavaliers et deux cents lanciers, pour aller jusqu'à Césarée. ²⁴ Que des montures soient là pour faire monter Paul et le conduire sain et sauf au procureur Félix. " ²⁵ Il écrivit une lettre en ces termes: ²⁶ " Claude Lysias, au très excellent procureur Félix, salut! ²⁷ Les Juifs s'étaient saisis de cet homme et allaient le tuer, lorsque je survins avec la troupe et l'arrachai de leurs mains, ayant appris qu'il était Romain. ²⁸ Voulant savoir pour quel motif ils l'accusaient, je l'ai amené devant leur Sanhédrin. ²⁹ J'ai trouvé qu'il était accusé pour des questions relatives à leur loi, mais qu'il n'avait aucune charge qui méritât la mort ou les chaînes. ³⁰ Informé qu'il y avait un complot contre cet homme, je te l'ai aussitôt envoyé, faisant savoir aussi aux accusateurs de dire devant toi ce (qu'ils ont) contre lui. Porte-toi bien. " ³¹ Les soldats donc ayant pris Paul, selon l'ordre qu'ils avaient reçu, le conduisirent pendant la nuit à Antipatris. ³² Le lendemain, laissant les cavaliers s'en aller avec lui, ils retournèrent à la forteresse. ³³ Arrivés à Césarée, (les cavaliers) remirent la lettre au procureur et lui présentèrent aussi Paul. ³⁴ Après avoir lu, il lui demanda de quelle province il était; et apprenant qu'il était de Cilicie: ³⁵ " Je t'entendrai, dit-il, quand tes accusateurs aussi seront arrivés. " Il ordonna de le garder dans le prétoire d'Hérode.

Paul et ses accusateurs devant Félix

24 ¹ Or, cinq jours après, le grand prêtre Ananie descendit avec quelques Anciens et un avocat, un certain Tertullus; ils portèrent plainte au procureur contre Paul. ² Celui-ci ayant été appelé, Tertullus se mit à l'accuser disant: " Que nous jouissions d'une paix profonde, grâce à toi et aux réformes que ta prévoyance a opérées en faveur de cette nation, ³ nous le reconnaissons en tout et partout, très excellent Félix, avec une entière reconnaissance. ⁴ Mais, pour ne pas te retenir davantage, je te prie de nous écouter un instant selon ta bonté. ⁵ Nous avons trouvé cet homme, une peste, qui suscite des troubles pour tous les Juifs qui sont de par le monde entier, et chef de la secte des Nazaréens. ⁶ Il a même tenté de profaner le temple. Aussi bien nous l'avons arrêté. [7] ⁸ Tu pourras toi-même, en l'interrogeant, apprendre de lui tout ce dont nous l'accusons. " ⁹ Les Juifs aussi vinrent à la rescousse, déclarant que c'était ainsi. ¹⁰ Après que le procureur lui eut fait signe de parler, Paul répondit: " C'est avec confiance que je parle pour me justifier, sachant que tu es juge de cette nation depuis plusieurs années. ¹¹ Il n'y a pas plus de douze jours, tu peux t'en assurer, que je suis monté à Jérusalem pour adorer. ¹² Et l'on ne m'a pas vu dans le temple converser avec quelqu'un, ni faire un attroupement, pas plus dans les synagogues que dans la ville; ¹³ et ils ne sauraient te prouver ce dont ils m'accusent maintenant. ¹⁴ Mais, je te l'avoue, je sers le Dieu de nos pères selon la voie qu'ils appellent une secte, croyant à tout ce qui est selon la Loi et est écrit dans les Prophètes, ¹⁵ ayant en Dieu cette espérance, comme ils l'ont eux-mêmes, qu'il y aura une résurrection des justes et des pécheurs. ¹⁶ C'est pourquoi, moi aussi, je m'efforce d'avoir constamment une conscience sans reproche devant Dieu et devant les hommes. ¹⁷ Or, après plusieurs années, je suis venu pour faire des aumônes à mon peuple et (pour présenter) des oblations. ¹⁸ C'est alors qu'ils m'ont trouvé, purifié, dans le temple, sans attroupement ni tumulte. ¹⁹ (C'étaient) certains Juifs d'Asie, eux qui auraient dû paraître devant toi et accuser, s'ils avaient quelque chose contre moi. ²⁰ Ou bien que ceux-ci mêmes disent quel crime ils m'on trouvé, lorsque j'ai comparu devant le Sanhédrin, ²¹ à moins que ce ne soit pour cette seule parole que j'ai criée, debout au milieu d'eux: " C'est à cause de la résurrection des morts que je suis aujourd'hui mis en jugement devant vous. " ²² Félix, qui avait une connaissance très exacte de ce qui concernait cette religion, les ajourna, disant: " Quand le tribun Lysias sera descendu, je jugerai votre affaire. " ²³ Et il donna l'ordre au centurion de garder Paul, en (lui) laissant quelque liberté, et sans empêcher aucun des siens de lui rendre des services.

Paul devant Félix et Drusilla

24 Quelques jours après, Félix vint avec Drusille, sa femme, qui était juive. Il envoya chercher Paul et l'entendit sur la foi en Jésus-Christ. ²⁵ Mais comme il discourait sur la justice, la tempérance et le jugement à venir, Félix effrayé repartit: " Pour le moment, va; je

te rappellerai quand j'aurai le temps. "

Porcius Festus succède à Félix

²⁶ Il espérait en même temps que Paul lui donnerait de l'argent; aussi l'envoyait-il chercher assez fréquemment pour s'entretenir avec lui. ²⁷ Deux ans s'écoulèrent, et Félix eut pour successeur Porcius Festus; et, dans le désir d'être agréable aux Juifs, Félix laissa Paul en prison.

²⁵ ¹ Festus donc, étant entré en son gouvernement, monta trois jours après de Césarée à Jérusalem. ² Les grands prêtres et les principaux des Juifs lui portèrent plainte contre Paul, et ils le sollicitaient, ³ demandant une faveur contre lui: qu'il le fit transférer à Jérusalem; ils prépareraient un guet-apens pour le tuer en route. ⁴ Festus répondit que Paul était gardé à Césarée et que lui-même partirait sous peu. ⁵ " Que ceux donc d'entre vous, dit-il, qui ont qualité, descendent avec moi, et s'il y a quelque faute chez cet homme, qu'ils l'accusent. "

Paul en appelle à César

⁶ Or, après avoir passé chez eux huit ou dix jours au plus, il descendit à Césarée. Le lendemain, ayant pris place sur le tribunal, il ordonna d'amener Paul. ⁷ Quand il fut arrivé, les Juifs descendus de Jérusalem l'entourèrent, portant contre lui de nombreuses et graves accusations qu'ils ne pouvaient prouver. ⁸ Paul dit pour sa défense: " Je n'ai rien fait de répréhensible, ni contre la loi des Juifs, ni contre le temple, ni contre César. " ⁹ Festus, qui voulait être agréable aux Juifs, répondit à Paul: " Veux-tu monter à Jérusalem et y être jugé là-dessus en ma présence? " ¹⁰ Paul dit: " Je suis devant le tribunal de César; c'est là que je dois être jugé. Je n'ai fait aucun tort aux Juifs, comme tu le sais fort bien toi-même. ¹¹ Si donc j'ai commis quelque injustice ou fait quelque chose qui mérite la mort, je ne refuse pas de mourir; mais si rien n'existe des choses dont ils m'accusent, personne n'a pouvoir pour me livrer à eux. J'en appelle à César! " ¹² Alors Festus, après avoir conféré avec son conseil, répondit: " Tu en as appelé à César, tu iras devant César. "

Festus informe Agrippa du cas de Paul

¹³ Quelques jours passèrent, et le roi Agrippa et Bérénice arrivèrent à Césarée pour saluer Festus. ¹⁴ Comme ils y passaient plusieurs jours, Festus exposa au roi l'affaire de Paul, disant: " Il y a un homme que Félix a laissé prisonnier. ¹⁵ Lorsque j'étais à Jérusalem, les grands prêtres et les Anciens des Juifs ont porté plainte contre lui, demandant sa condamnation. ¹⁶ Je leur ai répondu que ce n'est pas la coutume des Romains de livrer un homme avant que l'accusé ait eu ses accusateurs devant lui et ait obtenu les moyens de se

défendre contre la plainte. ¹⁷ Eux donc m'ont accompagné ici, et, sans différer, j'ai pris place le lendemain sur le tribunal, et j'ai ordonné d'amener l'homme. ¹⁸ Les accusateurs, se tenant autour de lui, ne dénonçaient aucun des crimes que je supposais; ¹⁹ mais ils avaient avec lui des controverses touchant leur propre religion et touchant un certain Jésus qui est mort, que Paul affirmait être vivant. ²⁰ Comme j'étais embarrassé pour faire une enquête sur ces matières, je lui demandai s'il voulait aller à Jérusalem et y être jugé là-dessus. ²¹ Mais Paul en ayant appelé pour être réservé au jugement d'Auguste, j'ai ordonné de le garder jusqu'à ce que je l'envoie à César. " ²² Agrippe [dit] à Festus: " J'aurais voulu, moi aussi, entendre cet homme. " [L'autre:] " Demain, dit-il, tu l'entendras. "

Discours de Paul devant Agrippe

²³ Le lendemain donc Agrippe et Bérénice vinrent en grand apparat. Quand ils furent dans la salle d'audience avec les tribuns et les principaux personnages de la ville, Paul fut amené sur l'ordre de Festus. ²⁴ Et Festus dit: " Roi Agrippe, et vous tous qui êtes présents avec nous, vous voyez celui au sujet duquel les Juifs sont venus en foule me parler, tant à Jérusalem qu'ici, criant qu'il ne fallait pas qu'il vécût plus longtemps. ²⁵ Pour moi, j'ai reconnu qu'il n'avait rien fait qui méritât la mort; mais lui-même en ayant appelé à Auguste, j'ai résolu de (le lui) envoyer. ²⁶ Je n'ai rien de certain à écrire au Seigneur sur son compte; c'est pourquoi je l'ai fait amener devant vous, et surtout devant toi, roi Agrippe, afin qu'après l'interrogatoire j'aie quelque chose à écrire. ²⁷ Car il me paraît déraisonnable d'envoyer un prisonnier sans indiquer aussi les charges contre lui. "

²⁶ ¹ Agrippe dit à Paul: " Tu as la parole pour ta défense. " Alors Paul, étendant la main, prononça sa défense: ² " Je m'estime heureux, roi Agrippe, d'avoir aujourd'hui à me défendre devant toi de toutes les accusations portées contre moi par les Juifs, ³ surtout parce que tu connais les coutumes des Juifs et leurs controverses. Aussi je te prie de m'écouter avec patience. ⁴ Ma vie donc, dès ma jeunesse, telle qu'elle s'est passée depuis le commencement à Jérusalem, au milieu de ma nation, tous les Juifs la connaissent. ⁵ Ils savent depuis longtemps, s'ils veulent en rendre témoignage, que j'ai vécu en pharisien selon la secte la plus stricte de notre religion. ⁶ Et maintenant je suis mis en jugement pour l'espérance en la promesse que Dieu a faite à nos pères, ⁷ et dont nos douze tribus, en servant Dieu sans relâche nuit et jour, attendent la réalisation. C'est pour cette espérance, ô roi, que les Juifs m'accusent. ⁸ Pourquoi juge-t-on parmi vous incroyable que Dieu ressuscite des morts? ⁹ Pour moi donc, j'avais cru que je devais m'opposer grandement au nom de Jésus de Nazareth. ¹⁰ C'est ce que j'ai fait à Jérusalem; et j'ai fait enfermer dans des prisons un grand nombre de saints, en ayant reçu le pouvoir des grands prêtres; et quand on les mettait à mort, j'apportais mon suffrage; ¹¹ et par toutes les synagogues, sévissant souvent contre eux, je les forçais à blasphémer; et dans l'excès de ma rage contre eux, je (les) poursuivais

jusque dans les villes du dehors. ¹² C'est ainsi qu'allant à Damas, avec pouvoir et mandat des grands prêtres, vers le milieu du jour, ¹³ je vis sur le chemin, ô roi, une lumière venant du ciel, plus éclatante que celle du soleil, resplendir autour de moi et de ceux qui voyageaient avec moi. ¹⁴ Comme nous étions tous tombés par terre, j'entendis une voix qui me disait en langue hébraïque: " Saul, Saul, pourquoi me persécutes-tu? Il t'est dur de regimber contre l'aiguillon. " ¹⁵ Et moi, je dis: " Qui êtes-vous, Seigneur? " Et le Seigneur dit: " Je suis Jésus, que tu persécutes. ¹⁶ Mais lève-toi, et tiens-toi sur tes pieds, car je te suis apparu pour t'établir ministre et témoin des choses que tu as vues et de celles pour lesquelles je t'apparaîtrai encore, ¹⁷ te tirant du milieu de ce peuple et des Gentils, vers lesquels je t'envoie, ¹⁸ pour leur ouvrir les yeux, afin qu'ils passent des ténèbres à la lumière, et de la puissance de Satan à Dieu, en sorte que, par la foi en moi, ils reçoivent la rémission des péchés et l'héritage avec les sanctifiés. ¹⁹ Ainsi, roi Agrippa, je n'ai pas désobéi à la vision céleste; ²⁰ mais à ceux de Damas d'abord, puis à Jérusalem, et dans tout le pays de Judée, et parmi les Gentils, j'ai prêché de se repentir et de se tourner vers Dieu en pratiquant des oeuvres convenant à la repentance. ²¹ C'est à cause de cela que les Juifs se sont saisis de moi dans le temple et ont essayé de me tuer. ²² Ayant donc obtenu le secours de Dieu jusqu'à ce jour, je suis resté debout, rendant témoignage devant petit et grand, sans dire autre chose que ce que les Prophètes et Moïse ont déclaré devoir arriver: ²³ que le Christ devait souffrir, et que, ressuscité le premier d'entre les morts, il annoncerait la lumière au peuple (d'Israël) et aux Gentils. " ²⁴ Comme il parlait ainsi pour sa défense, Festus dit à haute voix: " Tu déraisonnes, Paul! Ton grand savoir égare ton esprit. " ²⁵ Et Paul: " Je ne déraisonne pas, très excellent Festus, dit-il, mais je parle le langage de la vérité et du bon sens. ²⁶ Car il est instruit de ces choses, le roi à qui aussi je parle avec assurance; je ne crois pas en effet qu'il en ignore aucune, vu que cela ne s'est pas passé dans un coin. ²⁷ Crois-tu aux prophètes, roi Agrippa? Je sais que tu y crois. " ²⁸ Agrippa (dit) à Paul: " Peu s'en faut que tu ne me persuades de me faire chrétien. " ²⁹ Et Paul (reprit): " Qu'il s'en faille de peu ou de beaucoup, plutôt à Dieu que non seulement toi, mais encore tous ceux qui m'écoutent en ce moment, vous deveniez tels que je suis, à l'exception de ces chaînes! "

Impression favorable produite par Paul

³⁰ Et le roi se leva, ainsi que le procureur, Bérénice et ceux qui siégeaient avec eux. ³¹ Après s'être retirés, ils se disaient les uns aux autres: " Cet homme n'a rien fait qui mérite la mort ou la prison. " ³² Et Agrippa dit à Festus: " On pouvait relâcher cet homme s'il n'en avait pas appelé à César. "

Voyage de Césarée à Rome

Césarée - Bons-Ports

27 ¹ Lorsqu'il eut été décidé que nous nous embarquerions pour l'Italie, on remit Paul et quelques autres prisonniers à un centurion, nommé Julius, de la cohorte Augusta. ² Nous montâmes sur un vaisseau d'Adramytte qui devait faire voile vers les côtes de l'Asie pour les longer, et nous partîmes, ayant avec nous Aristarque, Macédonien de Thessalonique. ³ Le jour suivant, nous abordâmes à Sidon, et Julius, qui traitait Paul avec bienveillance, lui permit d'aller chez ses amis et de recevoir leurs soins. ⁴ Etant partis de là, nous côtoyâmes l'île de Chypre, parce que les vents étaient contraires. ⁵ Après avoir traversé la mer qui baigne la Cilicie et la Pamphylie, nous arrivâmes à Myre de Lycie. ⁶ Le centurion y ayant trouvé un vaisseau d'Alexandrie en partance pour l'Italie, il nous transborda. ⁷ Naviguant lentement pendant plusieurs jours et parvenus non sans peine à la hauteur de Cnide, le vent ne nous étant pas favorable, nous passâmes en dessous de la Crète, du côté de Salmoné, ⁸ et longeant la côte non sans peine, nous arrivâmes à un endroit appelé Beaux-Ports, près duquel était la ville de Lasaia.

La tempête

⁹ Comme un temps assez long s'était écoulé et que la navigation devenait dangereuse, car l'(époque du) jeûne était passée, Paul avertit (les autres), leur disant: ¹⁰ " O hommes, je vois que la navigation va se faire avec du danger et de graves dommages non seulement pour la cargaison et le vaisseau, mais encore pour nos personnes. " ¹¹ Mais le centurion avait plus de confiance dans le pilote et le patron du vaisseau que dans les dires de Paul. ¹² Et comme le port n'était pas bon pour hiverner, la plupart furent d'avis d'en partir, dans l'espoir de rallier, pour (y) passer l'hiver, Phénix, port de Crète qui regarde le sud-ouest et le nord-ouest. ¹³ Un léger vent du sud vint à souffler; se croyant maîtres d'exécuter leur dessin, ils levèrent (l'ancre) et côtoyèrent de près la Crète. ¹⁴ Mais bientôt en descendit un vent d'ouragan, appelé Euraquilon. ¹⁵ Le vaisseau étant entraîné, sans pouvoir tenir tête au vent, nous nous laissâmes aller à la dérive. ¹⁶ Filant en dessous d'un îlot appelé Cauda, nous eûmes peine à nous rendre maîtres de la chaloupe. ¹⁷ Quand on l'eut hissée, on eut recours aux moyens de secours, on ceintra le vaisseau, et après qu'on eut lâché l'ancre flottante, dans la crainte d'échouer sur la Syrte, on fut emporté à la dérive. ¹⁸ Comme nous étions violemment battus par la tempête, le lendemain on jeta de la cargaison, ¹⁹ et le troisième jour on lança (à la mer) avec les mains les agrès du navire. ²⁰ Pendant plusieurs jours, ni le soleil ni les étoiles ne se montrèrent, et la tempête continuait de sévir avec violence: dès lors tout espoir de salut nous était enlevé. ²¹ Comme on avait été longtemps sans manger, Paul alors, se tenant au milieu d'eux, dit: " Vous auriez dû m'écouter, ô hommes, ne point partir de Crète et nous épargner ce péril et ce dommage. ²² Et maintenant, je vous avertis de prendre courage, car aucun de vous ne perdra la vie; le vaisseau seul (sera perdu). ²³ Cette nuit même, en effet, un ange du Dieu à qui j'appartiens

et que je sers, s'est présenté à moi, ²⁴ disant: " Paul, ne crains point; il faut que tu comparaisse devant César, et voici que Dieu t'a fait don de tous ceux qui naviguent avec toi. "

²⁵ Courage donc, ô hommes, car j'ai confiance en Dieu qu'il en sera comme il m'a été dit.

²⁶ Mais il nous faut échouer sur quelque île. "

²⁷ La quatorzième nuit venue, comme nous étions ballotés dans l'Adriatique, les matelots soupçonnèrent, vers le milieu de la nuit, qu'on approchait de quelque terre. ²⁸ Jetant la sonde, ils trouvèrent vingt brasses; un peu plus loin, il la jetèrent de nouveau et ils trouvèrent quinze brasses. ²⁹ Dans la crainte de tomber quelque part sur des récifs, ils jetèrent quatre ancres de la poupe, et ils souhaitaient la venue du jour. ³⁰ Mais comme les matelots cherchaient à s'échapper du vaisseau et que, sous prétexte d'élonger des ancres de la proue, ils descendaient la chaloupe à la mer, ³¹ Paul dit au centurion et aux soldats: " Si ceux-là ne restent pas sur le vaisseau, vous ne pouvez être sauvés. "

³² Alors les soldats coupèrent les amarres de la chaloupe, et la laissèrent tomber.

³³ En attendant le jour, Paul exhortait tout le monde à prendre de la nourriture, disant: " C'est aujourd'hui le quatorzième jour que vous passez dans l'attente, à jeun, sans rien prendre. ³⁴ Je vous engage donc à manger, car cela importe à votre salut; aucun de vous, en effet, ne perdra un cheveu de sa tête. "

³⁵ Cela dit, il prit du pain, et après avoir rendu grâces à Dieu devant tous, il le rompit et se mit à manger. ³⁶ Et tous, reprenant courage, mangèrent aussi. ³⁷ Nous étions en tout, sur le vaisseau, deux cent soixante-seize personnes. ³⁸ Après avoir mangé à satiété, ils allégeaient le vaisseau en jetant le blé à la mer. ³⁹ Le jour venu, ils ne reconnaissaient pas la terre; mais ils apercevaient une baie qui avait une plage, et ils résolurent d'y faire échouer le vaisseau, s'ils le pouvaient. ⁴⁰ Ils défirent les ancres, qu'ils abandonnèrent à la mer, et lâchèrent en même temps les attaches des gouvernails; puis, tendant au vent la voile d'artimon, ils se dirigeaient vers la plage. ⁴¹ Mais, étant tombés sur une langue de terre, ils y firent engager le navire: la proue, enfoncée, demeurait immobile, tandis que la poupe se brisait par le choc. ⁴² Or les soldats furent d'avis de tuer les prisonniers, de peur que quelqu'un d'entre eux ne s'échappât à la nage. ⁴³ Mais le centurion, qui voulait sauver Paul, les empêcha d'exécuter leur dessein. Il ordonna à ceux qui savaient nager de se jeter à l'eau les premiers et de gagner la terre, ⁴⁴ et aux autres (de se mettre) qui sur des planches, qui sur des débris du vaisseau. Et ainsi tous atteignirent la terre sains et saufs.

Séjour à Malte

28 ¹ Une fois sauvés, nous apprîmes alors que l'île s'appelait Malte. ² Les barbares nous témoignèrent une humanité peu commune; car, ayant allumé un grand feu, ils nous recueillirent tous à cause de la pluie qu'il faisait et du froid. ³ Or, Paul ayant ramassé des broussailles en quantité et les ayant mises sur le brasier, une vipère, que la chaleur en fit sortir, s'attacha à sa main. ⁴ En voyant la bête qui pendait à sa main, les barbares se dirent les un aux autres: " Sans aucun doute, cet homme est un meurtrier; car, après qu'il a été

sauvé de la mer, la Justice ne l'a pas laissé vivre. " ⁵ Lui, cependant, secoua la bête dans le feu et n'en ressentit aucun mal. ⁶ Eux s'attendaient à le voir enfler ou tomber mort subitement; mais, après avoir longtemps attendu, voyant qu'il ne lui arrivait aucun mal, ils changèrent d'avis, et ils disaient: " C'est un dieu. " ⁷ Or il y avait, dans le voisinage, une campagne qui appartenait au Premier de l'île, nommé Publius; celui-ci nous reçut et nous donna pendant trois jours l'hospitalité la plus amicale. ⁸ Il se trouva que le père de Publius était au lit, malade de la fièvre et de la dysenterie. Paul alla le visiter, et, après avoir prié, il lui imposa les mains et le guérit. ⁹ Sur quoi, les autres malades de l'île venaient aussi, et ils étaient guéris. ¹⁰ On nous rendit de grands honneurs et, à notre départ, on nous pourvut de ce dont nous avons besoin.

De Malte à Rome

¹¹ Après (un séjour de) trois mois, nous nous embarquâmes sur un vaisseau d'Alexandrie, à l'enseigne des Dioscures, qui avait passé l'hiver dans l'île. ¹² Ayant abordé à Syracuse, nous y restâmes trois jours. ¹³ De là, en côtoyant, nous atteignîmes Reggio. Un jour après, le vent se mit à souffler du sud, et nous arrivâmes le second jour à Pouzzoles. ¹⁴ Nous y trouvâmes des frères qui nous prièrent de passer sept jours avec eux; et c'est ainsi que nous vînmes à Rome. ¹⁵ De là, les frères, informés sur notre compte, vinrent au-devant de nous jusqu'au Forum d'Appius et aux Trois-Tavernes. Paul, en les voyant rendit grâce à Dieu et prit confiance.

Paul à Rome

¹⁶ Quand nous fûmes entrés à Rome, on permit à Paul de demeurer en son particulier avec un soldat qui le gardait.

¹⁷ Or il advint que (Paul), trois jours après, convoqua les principaux d'entre les Juifs; et quand ils furent réunis, il leur dit: " Frères, sans avoir rien fait ni contre la nation, ni contre les coutumes de nos pères, prisonnier depuis Jérusalem, j'ai été livré aux mains des Romains.

¹⁸ Après m'avoir interrogé, ils voulaient me relâcher, parce qu'il n'y avait rien en moi qui méritât la mort.

¹⁹ Mais les Juifs s'y opposèrent, et j'ai été contraint d'en appeler à César, sans que j'aie aucun dessein d'accuser ma nation.

²⁰ Voilà la raison pour laquelle j'ai demandé à vous voir et à vous parler; car c'est à cause de l'espérance d'Israël que je porte cette chaîne. "

²¹ Ils lui répondirent: " Pour nous, nous n'avons reçu de la Judée aucune lettre à ton sujet, et il n'est venu aucun frère qui nous ait rapporté ou dit quelque mal de toi.

²² Mais nous estimons juste d'entendre de toi ce que tu penses; car, pour ce qui est de cette secte, nous savons qu'elle rencontre partout de l'opposition. "

²³ Ayant pris jour avec lui, ils vinrent en plus grand nombre le trouver où il logeait. Il leur fit

un exposé du royaume de Dieu, donnant son témoignage et cherchant à les convaincre par la loi de Moïse et les Prophètes de ce qui concerne Jésus, (cela) depuis le matin jusqu'au soir.

24 Les uns étaient convaincus par ce qu'il disait, mais les autres ne croyaient point.

25 Comme ils se retiraient en désaccord entre eux, Paul dit ce seul mot: " C'est bien vrai ce que l'Esprit-Saint a dit à vos pères par le prophète Isaïe:

26 Va vers ce peuple, et dis: Vous entendrez de vos oreilles, et vous ne comprendrez point; vous regarderez de vos yeux, et vous ne verrez point.

27 Car le coeur de ce peuple est devenu insensible; ils ont endurci leurs oreilles et ils ont fermé leurs yeux, de peur de voir de leurs yeux, d'entendre de leurs oreilles, de comprendre avec leur coeur et de se convertir pour que je les guérisse.

28 Sachez donc que ce salut de Dieu a été envoyé aux Gentils; eux, ils entendront. "

30 Or Paul demeura deux ans entiers dans une maison qu'il avait louée. Il recevait tous ceux qui venaient chez lui,

31 prêchant le royaume de Dieu et enseignant ce qui regarde le Seigneur Jésus-Christ, en toute assurance, sans empêchement. Fin des Actes des Apôtres.

Actes (CP) 22

1Thessaloniens (CP) 1

Première Épître

aux Thessaloniens

Préambule

Adresse et salutation

1 ¹ Paul, Sylvain et Timothée à l'Eglise des Thessaloniens, réunie en Dieu le Père et en Jésus-Christ le Seigneur: à vous, grâce et paix.

Action de grâce

2 Nous rendons à Dieu pour vous tous de continuelles actions de grâces, en faisant mémoire de vous dans nos prières, ³ en rappelant sans cesse devant notre Dieu et Père, les oeuvres de votre foi, les sacrifices de votre charité et la constance de votre espérance en Jésus-Christ, ⁴ sachant, frères bien-aimés de Dieu, comment vous avez été élus; ⁵ car notre prédication de l'Evangile ne vous a pas été faite en parole seulement, mais elle a été accompagnée de miracles, de l'effusion de l'Esprit-Saint et d'une pleine persuasion; vous savez aussi quels nous avons été parmi vous pour votre salut.

6 Et vous êtes devenus nos imitateurs et ceux du Seigneur, en recevant la parole au milieu de beaucoup de tribulations avec la joie de l'Esprit-Saint, ⁷ au point de devenir un modèle pour tous ceux qui croient dans la Macédoine et dans l'Achaïe. ⁸ En effet, de chez vous, la parole du Seigneur a retenti non seulement dans la Macédoine et dans l'Achaïe, mais partout votre foi en Dieu s'est fait si bien connaître que nous n'avons pas besoin d'en rien dire. ⁹ Car tous en parlant de nous racontent quel accès nous avons eu auprès de vous, et comment vous vous êtes convertis des idoles au Dieu vivant et vrai, pour le servir, ¹⁰ et pour attendre des cieux son Fils, qu'il a ressuscité des morts, Jésus, qui nous sauve de la colère à venir.

I. Narration

1. Avant la séparation

La conduite loyale et paternelle de Paul

² ¹ Vous savez vous-mêmes, frères, que notre venue parmi vous n'a pas été sans fruits. ² Mais après avoir souffert et subi des outrages à Philippes, comme vous le savez, nous vîmes pleins de confiance en notre Dieu, vous prêcher hardiment son Evangile, au milieu de bien des lutttes. ³ Car notre prédication n'a pas procédé de l'erreur, ni d'une intention vicieuse, ni de fraude aucune; ⁴ mais selon que Dieu nous a jugés dignes de nous confier l'Evangile, ainsi enseignons-nous, non comme pour plaire à des hommes, mais à Dieu, qui sonde nos coeurs. ⁵ Jamais, en effet, nos discours n'ont été inspirés par la flatterie, comme vous le savez, ni par un motif de cupidité, Dieu en est témoin. ⁶ La gloire humaine, nous ne l'avons recherchée ni de vous ni de personne; ⁷ alors que nous aurions pu, comme apôtres du Christ, prétendre à quelque autorité, nous avons été au contraire plein de condescendance au milieu de vous. Comme une nourrice entoure de tendres soins ses enfants, ⁸ ainsi, dans notre affection pour vous, nous aurions voulu vous donner, non seulement l'Evangile de Dieu, mais notre vie même, tant vous nous étiez devenus chers. ⁹ Vous vous rappelez, frères, notre labeur et nos fatigues: c'est en travaillant nuit et jour, pour n'être à charge à personne d'entre vous, que nous vous avons prêché l'Evangile de Dieu. ¹⁰ Vous êtes témoins, et Dieu aussi, combien sainte, juste et irrépréhensible a été notre conduite envers vous qui croyez; ¹¹ comment, ainsi que vous le savez, nous avons été pour chacun de vous ce qu'un père est pour ses enfants, ¹² vous priant, vous exhortant, vous conjurant de marcher d'une manière digne de Dieu, qui vous appelle à son royaume et à sa gloire.

La conduite docile et courageuse des Thessaloniens

¹³ C'est pourquoi nous aussi, nous ne cessons de rendre grâce à Dieu, de ce qu'ayant reçu la divine parole que nous avons fait entendre, vous l'avez reçue, non comme parole des hommes, mais, ainsi qu'elle l'est véritablement, comme une parole de Dieu. C'est elle qui déploie sa puissance en vous qui croyez. ¹⁴ Car vous, frères, vous êtes devenus les imitateurs des Eglises de Dieu qui se réunissent en Jésus-Christ dans la Judée, puisque vous avez souffert vous aussi de la part de vos compatriotes, ce qu'elles ont eu à souffrir de la part des Juifs, ¹⁵ - de ces Juifs qui ont mis à mort le Seigneur Jésus et les prophètes, nous ont persécutés, ne plaisent point à Dieu et sont ennemis du genre humain, ¹⁶ nous empêchant de prêcher aux nations pour leur salut: de sorte qu'ils comblent sans cesse la mesure de leurs péchés. Mais la colère de Dieu est tombée sur eux pour y demeurer jusqu'à la fin.

2. Depuis la séparation

Inquiétudes de Paul avant l'envoi de Timothée

¹⁷ Pour nous, frères, un instant tristement séparés de vous, de corps, non de coeur, nous avons grande hâte et un vif désir de vous revoir. ¹⁸ Aussi voulions-nous vous aller trouver, en particulier, moi, Paul, une première et une seconde fois; mais Satan nous en a empêchés.

¹⁹ Quelle est, en effet, notre espérance, notre joie, notre couronne de gloire? N'est-ce pas vous qui l'êtes, devant notre Seigneur Jésus, pour le jour de son avènement? ²⁰ Oui, c'est vous qui êtes notre gloire et notre joie.

Pendant l'éloignement de Timothée

³ ¹ Aussi, n'y tenant plus, nous avons préféré rester seul à Athènes, ² et nous vous avons envoyé Timothée, notre frère et ministre de Dieu dans la prédication de l'Évangile du Christ, pour vous affermir et vous encourager dans votre foi, ³ afin que personne ne fût ébranlé au milieu de ces tribulations qui, vous le savez vous-mêmes, sont notre partage. ⁴ Déjà, lorsque nous étions auprès de vous, nous vous prédisions que nous serions en butte aux tribulations, ce qui est arrivé comme vous le savez. ⁵ C'est pour cela que, moi aussi, n'y tenant plus, j'envoyai m'informer de votre foi, dans la crainte que le tentateur vous eût tentés et que notre travail ne devînt inutile.

Au retour de Timothée, actions de grâce de Paul

⁶ Mais maintenant que Timothée, venant d'arriver ici de chez vous, nous a dit votre foi et votre charité, et le bon souvenir que vous gardez toujours de nous et qui vous porte à désirer nous revoir, (comme nous aussi nous le désirons à votre égard), ⁷ alors, frères, au milieu de toutes nos angoisses et de nos tribulations, nous avons été consolés en vous, à cause de votre foi. ⁸ Car maintenant nous vivons, puisque vous demeurez fermes dans le Seigneur. ⁹ Aussi, quelles actions de grâces pouvons-nous rendre à Dieu pour vous, dans la joie parfaite que nous éprouvons à cause de vous devant notre Dieu! ¹⁰ Nuit et jour nous le prions avec une ardeur extrême de nous donner de vous voir, et de compléter ce qui manque encore à votre foi.

¹¹ Puisse Dieu lui-même, notre Père, et notre Seigneur Jésus (Christ) aplanir notre route vers vous! ¹² Et vous, puisse le Seigneur faire croître et abonder votre charité les uns envers les autres et envers tous les hommes, telle qu'est la nôtre envers vous. ¹³ Qu'il affermisse vos coeurs, qu'il les rende irréprochables en sainteté devant notre Dieu et Père, au jour où notre Seigneur Jésus viendra avec tous ses saints! Amen

II. Dogmatique et morale

1. Première série d'exhortations

Pureté

⁴ ¹ Au reste, frères, nous vous en prions et supplions par le Seigneur Jésus; vous avez appris de nous comment il faut se conduire pour plaire à Dieu, (et ainsi vous le faites); marchez donc de progrès en progrès. ² Vous connaissez en effet les préceptes que nous vous avons donnés de la part du Seigneur Jésus. ³ Car ce que Dieu veut, c'est votre sanctification: c'est que vous évitiez l'impudicité, ⁴ et que chacun de vous sache garder son corps dans la sainteté et l'honnêteté, ⁵ sans l'abandonner aux emportements de la passion, comme font les païens qui ne connaissent pas Dieu; ⁶ c'est que personne en cette matière n'use de violence ou de fraude à l'égard de son frère, parce que le Seigneur fait justice de tous ces désordres, comme nous vous l'avons déjà dit et attesté. ⁷ Car Dieu ne nous a pas appelés à l'impureté, mais à la sainteté. ⁸ Celui donc qui méprise ces préceptes, ce n'est pas un homme qu'il méprise, mais Dieu, qui a aussi donné son Esprit-Saint pour habiter en vous.

Amitié fraternelle

⁹ Pour ce qui est de la charité fraternelle, il n'est pas besoin de vous en écrire; car vous-mêmes avez appris de Dieu à vous aimer les uns les autres; ¹⁰ aussi bien le pratiquez-vous envers tous les frères par toute la Macédoine. Mais nous vous exhortons, frères, à le pratiquer toujours mieux.

Travail

¹¹ Appliquez-vous à vivre en repos, à vous occuper de vos propres affaires et à travailler de vos mains, comme nous vous l'avons recommandé, ¹² de telle sorte que vous teniez une conduite honnête aux yeux de ceux du dehors, sans avoir besoin de personne.

2. Les morts et la venue du Seigneur

¹³ Mais nous ne voulons pas, frères, que vous soyez dans l'ignorance au sujet de ceux qui se sont endormis, afin que vous ne vous affligiez pas, comme les autres hommes qui n'ont pas d'espérance. ¹⁴ Car si nous croyons que Jésus est mort et qu'il est ressuscité, croyons aussi que Dieu amènera avec Jésus ceux qui se sont endormis en lui. ¹⁵ Voici, en effet, ce que nous vous déclarons d'après la parole du Seigneur: Nous, les vivants, laissés pour l'avènement du Seigneur, nous ne devancerons pas ceux qui se sont endormis. ¹⁶ Car, au signal donné, à la voix de l'archange, au son de la trompette divine, le Seigneur lui-même descendra du ciel, et ceux qui sont morts dans le Christ ressusciteront d'abord. ¹⁷ Puis nous,

qui vivons, qui sommes restés, nous serons emportés avec eux sur les nuées à la rencontre du Seigneur dans les airs, et ainsi nous serons pour toujours avec le Seigneur. ¹⁸ Consolerez-vous donc les uns les autres par ces paroles.

⁵ ¹ Quant aux temps et aux moments il n'est pas besoin, frères, de vous en écrire. ² Car vous savez très bien vous-mêmes que le jour du Seigneur vient ainsi qu'un voleur pendant la nuit. ³ Quand les hommes diront: " Paix et sûreté! " c'est alors qu'une ruine soudaine fondra sur eux comme la douleur sur la femme qui doit enfanter, et ils n'y échapperont point. ⁴ Mais vous, frères, vous n'êtes pas dans les ténèbres, pour que ce jour vous surprenne comme un voleur. ⁵ Oui, vous êtes tous enfants de lumière et enfants du jour; nous ne sommes pas de la nuit, ni des ténèbres.

⁶ Ne dormons donc point comme le reste des hommes; mais veillons et soyons sobres. ⁷ Car ceux qui dorment, dorment la nuit, et ceux qui s'enivrent, s'enivrent la nuit. ⁸ Pour nous qui sommes du jour, soyons sobres, prenant pour cuirasse la foi et la charité, et pour casque l'espérance du salut. ⁹ Dieu en effet ne nous a pas destinés à la colère, mais à l'acquisition du salut par notre Seigneur Jésus-Christ, ¹⁰ qui est mort pour nous, afin que, soit que nous veillions, soit que nous dormions, nous vivions avec lui.

¹¹ C'est pourquoi consolez-vous mutuellement et édifiez-vous les uns les autres, comme déjà vous le faites.

3. Deuxième série d'exhortations

Devoir envers ceux qui dirigent l'Eglise

¹² Nous vous prions aussi, frères, d'avoir de la considération pour ceux qui travaillent parmi vous, qui vous gouvernent dans le Seigneur et qui vous donnent des avis. ¹³ Ayez pour eux une charité plus abondante, à cause de leur oeuvre. Vivez en paix entre vous.

Devoirs envers les frères

¹⁴ Nous vous en prions, frères, reprenez ceux qui troublent l'ordre, consolez les pusillanimes, soutenez les faibles, usez de patience envers tous. ¹⁵ Prenez garde à ce que nul ne rende à un autre le mal pour le mal; mais toujours cherchez ce qui est bien, les uns pour les autres et pour tous.

Devoirs envers Dieu

¹⁶ Soyez toujours joyeux. ¹⁷ Priez sans cesse. ¹⁸ En toutes choses rendez grâces: car c'est

la volonté de Dieu dans le Christ Jésus à l'égard de vous tous. ¹⁹ N'éteignez pas l'Esprit. ²⁰
 Ne méprisez pas les prophéties; ²¹ mais éprouvez tout, et retenez ce qui est bon; ²²
 abstenez-vous de toute apparence de mal.

CONCLUSION

Voeux

²³ Que le Dieu de paix lui-même vous sanctifie tout entiers, et que tout ce qui est en vous, l'esprit, l'âme et le corps, se conserve sans reproche jusqu'au jour de l'avènement de notre Seigneur Jésus-Christ! ²⁴ Celui qui vous appelle est fidèle, et c'est lui qui fera encore cela.
²⁵ Frères, priez pour nous.

Salutation

²⁶ Saluez tous les frères par un saint baiser. ²⁷ Je vous en conjure par le Seigneur, que cette lettre soit lue à tous les [saints] frères. Que la grâce de notre Seigneur Jésus-Christ soit avec vous!

1Thessaloniens (CP) 1

Citations de
DS 3642:

Magistère

Lumen Gentium:
49

TITRE 19 : DU VOEU ET DU SERMENT (1307 - 1321)

Chap. 1 Le voeu (1307-1315)

1307

p.1 Le voeu est une promesse délibérée et libre, faite à Dieu, d'accomplir par l'effet de la vertu de religion un bien possible et meilleur.

p.2 A moins qu'ils n'en soient empêchés par le droit, tous ceux qui ont l'usage suffisant de leur raison sont capables de faire un voeu.

p.3 Le voeu émis par crainte grave et injuste est nul de plein droit.

1308

p.1 Le voeu 'public' est celui qui est accepté au nom de l'Eglise par le supérieur ecclésiastique légalement désigné.

p.2 Le Voeu 'solennel' est celui auquel l'Eglise reconnaît ce caractère, sinon il est 'simple'.

p.3 Le voeu est 'réservé' quand le Saint-Siège seul peut en accorder la dispense.

p.4 Il est 'personnel' quand il comporte la production d'un acte; il est 'réel' s'il porte sur un objet matériel; il est 'mixte' s'il comporte à la fois la production d'un acte et la fourniture d'un objet.

1309

Les voeux privés réservés au Siège apostolique sont seulement le voeu de chasteté parfaite et perpétuelle, et le voeu d'entrer dans une religion à voeux solennels, qui ont été émis de façon absolue et après l'âge de dix-neuf ans accomplis.

1310

p.1 Le voeu n'oblige par lui-même que celui qui l'a émis.

p.2 L'obligation résultant d'un voeu réel, ou d'un voeu mixte pour sa partie réelle, passe aux héritiers de celui qui est mort sans l'avoir exécutée après l'avoir contractée.

1311

Le voeu cesse par l'échéance du délai qui est un des éléments de l'obligation; par un changement substantiel de la matière promise; par la défaillance de la condition dont le voeu dépend, ou de sa cause finale; par annulation, dispense ou commutation.

1312

p.1 Celui qui a pouvoir dominatif sur la volonté de l'auteur du voeu peut rendre ce voeu nul valablement et licitement, pour un juste motif, de telle sorte qu'aucune obligation n'en reparaisse.

p.2 Celui qui n'a pas pouvoir sur la volonté de l'auteur du voeu, mais sur la matière du voeu, peut suspendre l'obligation de ce voeu aussi longtemps que son exécution lui cause un

préjudice.

1313

Le pouvoir de dispenser des voeux non réservés, pourvu que la dispense ne lèse aucun des droits acquis aux tiers est reconnu :

- n1) Aux Ordinaires locaux, à l'égard de leurs sujets et des étrangers se trouvant sur leur territoire ;
- n2) Aux supérieurs des religions cléricales exemptes, à l'égard de toutes les personnes qui sont jour et nuit dans leur maison, d'après le [Can. 514](#) ;
- n3) A ceux qui sont délégués par le Saint-Siège.

1314

L'objet du voeu non réservé peut être changé en une oeuvre semblable ou meilleure par l'auteur du voeu lui-même; en une oeuvre moins bonne, par celui qui tient du [Can. 1313](#) le pouvoir de dispenser.

1315

Les voeux émis avant la profession religieuse sont suspendus aussi longtemps que l'auteur du voeu restera en religion.

Chap. 2 Le serment (1316-1321)

1316

p.1 Le serment, c'est-à-dire l'invocation du Nom divin pris comme témoin de la vérité, ne peut être prêté qu'en vérité, avec sérieux et avec justice.

p.2 Le serment que les canons exigent ou admettent ne peut être validement prêté par procureur.

1317

p.1 Celui qui a librement juré de faire quelque chose est tenu, par une obligation particulière de religion, d'accomplir ce qu'il a confirmé par serment.

p.2 Le serment obtenu par violence ou par crainte grave vaut, mais le supérieur ecclésiastique peut en délier.

p.3 Le serment prêté sans dol et sans violence, par lequel quelqu'un renonce à un bien privé ou à un avantage à lui reconnu par la loi, doit être observé toutes les fois qu'il ne tourne pas au détriment du salut éternel.

1318

p.1 Le serment promissoire suit la nature et les conditions de l'acte qu'il affecte.

p.2 Si le serment affecte un acte qui tourne au préjudice des tiers, du bien public ou du salut éternel, il n'ajoute aucune confirmation à cet acte.

1319

L'obligation née du serment promissoire cesse :

- n1) Si elle est remise par celui dans l'intérêt de qui le serment avait été émis ;
- n2) Si la chose jurée a changé substantiellement ou, si les circonstances ayant changées, elle est devenue mauvaise, ou entièrement indifférente, ou enfin si elle empêche un plus grand bien ;
- n3) Par la défaillance de la cause finale ou de la condition sous laquelle le serment a pu être donné ;

n4) Par annulation, dispense, commutation, selon le [Can. 1320](#) .

1320

Ceux qui peuvent annuler, commuer un voeu ou en dispenser, ont le même pouvoir et pour le même motif, à l'égard du serment promissoire; mais si la dispense du serment tourne au préjudice de tiers qui refusent de remettre l'obligation (en résultant), seul le Siège apostolique peut dispenser du serment pour la nécessité et l'utilité de l'Eglise.

1321

Le serment doit être interprété strictement, selon le droit, et selon l'intention de l'auteur du serment, ou si celui-ci a juré de mauvaise foi, selon l'intention de celui en faveur de qui a été fait le serment.

QUATRIEME PARTIE: DU MAGISTERE ECCLESIASTIQUE

1322 - 1408

1322

p.1 Le Christ Seigneur a confié à l'Eglise le dépôt de la foi, afin qu'elle conserve religieusement la doctrine révélée et l'expose fidèlement avec l'assistance continue du Saint Esprit.

p.2 Indépendamment de tout pouvoir civil, l'Eglise a le droit et le devoir d'enseigner à toutes les nations la doctrine évangélique: tous sont tenus par la loi divine de l'apprendre et d'embrasser la véritable Eglise de Dieu.

1323

p.1 De foi divine et catholique doivent être crues toutes les vérités qui sont contenues dans la Parole de Dieu, écrites ou transmises par la tradition, et qui sont proposées par l'Eglise, soit au moyen d'un jugement solennel, soit par son magistère ordinaire et universel, afin qu'elles soient admises comme divinement révélées.

p.2 Il appartient en propre de prononcer un jugement solennel de ce genre soit au concile oecuménique, soit au pontife romain parlant 'ex cathedra'.

p.3 Aucune chose ne doit être tenue pour déclarée ou définie dogmatiquement, en l'absence de preuve manifeste.

1324

Ce n'est pas assez d'éviter la perversité hérétique, il faut aussi fuir avec diligence les erreurs qui s'en rapprochent plus ou moins; c'est pourquoi tous doivent aussi observer les Constitutions et les décrets par lesquels les mauvaises opinions de ce genre sont proscrites et interdites par le Saint-Siège.

1325

p.1 Les fidèles du Christ sont tenus de professer ouvertement leur foi dans toutes les circonstances où leur silence, leurs hésitations ou leur attitude signifierait une négation implicite de la foi, un mépris de la religion, une injure à Dieu ou un scandale pour le prochain.

p.2 Toute personne qui après avoir reçu le baptême et tout en conservant le nom de chrétien, nie opiniâtement quelque une des vérités de la foi divine et catholique qui doivent être crues, ou en doute, est hérétique; si elle s'éloigne totalement de la foi chrétienne, elle est apostat; si enfin elle refuse de se soumettre au Souverain Pontife et de rester en communion avec les membres de l'Eglise qui lui sont soumis, elle est schismatique.

p.3 Les catholiques doivent éviter de participer à des discussions ou des controverses, surtout publiques, avec les non catholiques, sans la permission du Saint-Siège ou, en cas d'urgence, de l'Ordinaire.

1326

Quoique individuellement ou réunis en concile particuliers ils ne jouissent pas de l'infaillibilité dans leur enseignement, les évêques sont aussi, sous l'autorité du pontife romain, les vrais docteurs et les vrais maîtres des fidèles confiés à leurs soins.

TITRE 20 : DE LA PREDICATION DU VERBE DIVIN (1327 - 1351)

1327

p.1 La charge de prêcher la foi catholique a été confiée principalement au pontife romain pour toute l'Eglise, aux évêques pour leurs diocèses respectifs.

p.2 En vertu de leur charge, les évêques sont tenus de prêcher par eux-mêmes l'Evangile à moins qu'un empêchement légitime ne s'y oppose, et en outre ils doivent se faire aider, dans l'accomplissement de cette charge de salut qu'est la prédication, par les curés et par d'autres personnes capables.

1328

Il n'est permis à personne d'exercer le ministère de la prédication, s'il n'a pas reçu mission de son supérieur légitime lui en accordant la faculté spéciale, ou s'il ne lui a été confié un office auquel par les dispositions des règles sacrées, soit annexée la charge de prêcher.

Chap. 1 Le catéchisme (1329-1336)

1329

C'est un devoir spécial et très grave surtout pour les pasteurs d'âmes que de veiller à la formation catéchétique du peuple chrétien.

1330

Le curé doit :

- n1) A temps réguliers, par un enseignement continu de plusieurs jours, préparer chaque année les enfants à recevoir dignement les sacrements de pénitence et de communion.
- n2) Avec un zèle tout particulier, surtout si rien ne s'y oppose au temps du Carême, préparer les enfants de telle manière qu'ils goûtent saintement, pour la première fois, les saints mystères de l'autel.

1331

Outre la formation des enfants dont il est traité au [Can. 1330](#) , le curé ne doit pas omettre de cultiver plus largement et plus parfaitement au catéchisme les enfants qui ont fait récemment leur première communion.

1332

Les dimanches et jours de fête de précepte, à l'heure la plus favorable à l'assistance des fidèles, le curé doit donner aux adultes un enseignement catéchistique, dans le langage adapté à leurs facultés de compréhension.

1333

p.1 Pour l'instruction religieuse des enfants, le curé peut, et s'il est empêché légitimement, doit appeler à son aide les clercs qui résident sur la paroisse, mais aussi, si c'est nécessaire de pieux laïcs, particulièrement ceux qui sont affiliés à la pieuse association de la doctrine chrétienne, ou à toute autre semblable érigée sur la paroisse.

p.2 Les prêtres et les autres clercs qui ne sont pas légitimement empêchés doivent être les auxiliaires du curé propre dans cette très sainte occupation, éventuellement par les peines que l'Ordinaire leur infligera.

1334

Si au jugement de l'Ordinaire l'aide des religieux est nécessaire pour l'éducation catéchétique du peuple, les Supérieurs religieux, même les exempts requis par ledit Ordinaire, ont obligation par eux mêmes ou par leurs sujets religieux, de donner cette instruction au peuple surtout dans leurs églises propres, pour autant que cela ne nuise pas à la discipline régulière.

1335

Les parents ou tuteurs des enfants, leurs maîtres, leurs parrain et marraine doivent assurer l'instruction religieuse des enfants qui dépendent d'eux.

1336

Il incombe à l'Ordinaire du lieu de décréter pour son diocèse tout ce qui concerne l'instruction du peuple dans la doctrine chrétienne; et à cela doivent se tenir tous les religieux même exempts s'ils ont à enseigner hors de l'exemption.

Chap. 2 Les discours sacrés (1337-1348)

1337

Seul l'Ordinaire du lieu accorde pour son territoire la faculté de prêcher, soit aux clercs du clergé séculier, soit aux religieux non exempts.

1338

p.1 Si la prédication doit être faite seulement à des religieux exempts, et à ceux que prévoit le [Can. 514 p.1](#), la faculté de prêcher dans une religion cléricale est donnée par le supérieur, d'après les constitutions; dans ce cas, il peut l'accorder même aux membres du clergé séculier ou d'une autre religion, pourvu que ces derniers aient été jugés idoines par leur Ordinaire ou leur supérieur.

p.2 Si la prédication doit être faite à d'autres, ou même à des moniales sujettes de réguliers, c'est l'Ordinaire du lieu où doit se faire la prédication qui accorde la faculté de prêcher même aux religieux exempts; mais le prédicateur qui doit parler à des moniales exemptes a besoin, en outre, de la permission de leur supérieur régulier.

p.3 La faculté de prêcher aux membres d'une religion laïque même exempte est donnée par l'Ordinaire du lieu; mais le prédicateur ne peut pas user de sa faculté sans l'assentiment du supérieur religieux.

1339

p.1 Les Ordinaires des lieux ne doivent pas refuser la faculté de prêcher, sans un motif grave, aux religieux qui l'ont obtenue de leur propre supérieur, et de même ils ne doivent pas retirer la permission accordée, surtout si elle l'a été à tous les prêtres d'une maison religieuse en même temps, restant sauves les prescriptions du [Can. 1340](#).

p.2 Les religieux prédicateurs pour user licitement de la faculté reçue, doivent de plus avoir l'autorisation de leur Supérieur.

1340

p.1 Leur conscience étant gravement engagée l'Ordinaire du lieu ou le Supérieur religieux ne doivent accorder à personne la faculté ou la licence de prêcher, avant que l'examen prévu au [Can. 877 p.1](#) ait établi que le candidat ait de bonnes moeurs et possède une doctrine suffisante.

p.2 Si après avoir accordé la faculté ou la licence, ils s'aperçoivent que les qualités nécessaires manquent au prédicateur, ils doivent la révoquer; dans le doute sur sa doctrine, ils doivent sortir de leur doute au moyen de preuves certaines, et le soumettre, s'il est besoin, à un nouvel examen.

p.3 La révocation d'une faculté ou d'une permission donne droit à un recours non suspensif.

1341

p.1 Les prêtres étrangers au diocèse, soit séculiers, soit religieux, ne doivent pas être invités à prêcher sans qu'ait été obtenue préalablement la permission de l'Ordinaire du lieu où la prédication doit être faite; celui-ci, à moins que leur capacité ne soit connue par ailleurs, ne doit pas accorder cette permission s'il n'a pas un bon témoignage venu de l'Ordinaire propre sur la doctrine, la piété et les moeurs (du candidat); La chose étant grave en conscience, l'Ordinaire du candidat est tenu de répondre selon la vérité.

p.2 Le curé est tenu de demander dans les délais cette permission, s'il s'agit d'une église paroissiale ou d'une église sous sa dépendance; le recteur de l'église, s'il s'agit d'une église indépendant de l'autorité du curé ; la première dignité, avec le consentement du chapitre, s'il s'agit d'une église capitulaire; le supérieur ou le chapelain de la confrérie, s'il s'agit d'une église propre à cette confrérie.

p.3 Si l'église paroissiale est en même temps capitulaire ou propre à une confrérie, la permission est demandée à celui qui en droit, y remplit les fonctions sacrées.

1342

p.1 La faculté de prêcher ne peut être accordée qu'aux prêtres et aux diacres, non aux autres clercs, à moins d'un motif jugé raisonnable par l'Ordinaire, et dans des cas exceptionnels.

p.2 Les laïques, même religieux, ne sont jamais admis à prêcher dans les églises.

1343

p.1 Les ordinaires locaux ont le droit de prêcher dans toutes les églises de leur territoire, même exemptes.

p.2 Sauf s'il s'agit de grandes villes, les évêques ont même le droit d'interdire que des sermons aient lieu dans les églises d'une ville autre que celle où l'ensemble des fidèles est convoqué pour entendre leur sermon ou un sermon prononcé devant eux, à l'occasion de quelque grand événement.

1344

p.1 Les dimanches et les jours de fêtes de précepte de l'année, chaque curé a le devoir propre d'annoncer au peuple la parole de Dieu, avec l'homélie coutumière, surtout à la messe la plus fréquentée.

p.2 Le curé ne peut pas habituellement s'acquitter de cette obligation en déléguant un tiers, sauf pour un juste motif approuvé par l'Ordinaire.

p.3 L'Ordinaire peut permettre que le sermon soit omis à certaines fêtes plus solennelles et à certains dimanches.

1345

Il est souhaitable qu'aux messes où assistent les fidèles les jours de précepte, dans toutes les églises et oratoires publics, soit faite une brève explication de l'Évangile ou de la doctrine chrétienne; et si l'Ordinaire du lieu l'a prescrit par des instructions opportunes, cette loi oblige non seulement les prêtres du clergé séculier, mais les religieux exempts eux-mêmes, dans leurs propres églises.

1346

p.1 Pendant le Carême, et s'ils le jugent convenable pendant l'Avent, dans les églises cathédrales et paroissiales, les Ordinaires de lieu doivent veiller à ce que des sermons plus fréquents soient adressés aux fidèles.

p.2 Les chanoines et les autres membres du chapitre doivent assister à ces sermons, s'ils ont lieu dans leur église propre aussitôt après l'office du chœur, sauf s'ils sont empêchés pour un juste motif; l'Ordinaire peut les y contraindre par des pénalités.

1347

p.1 Les discours sacrés doivent exposer principalement ce que les fidèles doivent faire et croire pour le salut.

p.2 Les hérauts du verbe divin doivent s'abstenir d'arguments profanes ou abstraits qui dépassent l'entendement commun des auditeurs et se garder d'exercer le ministère évangélique en usant d'expressions qui tirent leur influence persuasive de la sagesse humaine ou du charme d'une éloquence vaine et ambitieuse: Ils ne doivent pas se prêcher eux-mêmes, mais prêcher le Christ crucifié

p.3 Si, à Dieu ne plaise, le prédicateur répand des erreurs provoque des scandales, il faut faire application du [Can. 2317](#) ; si ce sont des hérésies, il faut procéder contre lui, conformément au droit.

1348

On doit conseiller et exhorter diligemment les fidèles qui assistent fréquemment à la prédication sacrée.

Chap. 3 Les missions sacrées (1349-1351)**1349**

p.1 Les Ordinaires doivent veiller à ce que les curés, au moins tous les deux ans, assurent la mission sacrée au troupeau confié à leurs soins.

p.2 Le curé, même religieux, dans l'organisation de ces missions doit s'en tenir aux ordres de l'Ordinaire local.

1350

p.1 Les Ordinaires locaux et les curés doivent tenir pour recommandés à eux dans le Seigneur les non-catholiques vivant dans leur diocèse et leurs paroisses.

p.2 Dans les autres territoires tout le soin des missions auprès des non catholiques est réservé uniquement au Siège apostolique.

1351

Personne ne peut être contraint malgré lui à embrasser la foi catholique.

TITRE 21 : DES SEMINAIRES (1352 - 1371)

1352

Le droit propre et exclusif de former ceux qui désirent se consacrer aux ministères ecclésiastiques appartient à l'Eglise.

1353

Les prêtres et surtout les curés doivent travailler, auprès des enfants qui présentent des signes de vocation ecclésiastique, à entretenir en eux ce germe de vocation, en éloignant d'eux par des soins particuliers les influences mondaines, en les formant à la piété et en les initiant aux premières études littéraires.

1354

p.1 Chaque diocèse, à l'endroit convenable choisi par l'évêque, doit avoir son séminaire ou collège où, selon les ressources et l'étendue du diocèse, un certain nombre de jeunes gens soit formé à l'état clérical.

p.2 On doit avoir soin, surtout dans les plus grands diocèses, d'établir deux séminaires; à savoir, un plus petit pour initier les enfants aux sciences littéraires, un plus grand pour les élèves appliqués à la philosophie et à la théologie.

p.3 S'il n'est pas possible de créer un séminaire diocésain, ou si dans le séminaire établi on ne peut pas donner la formation convenable surtout dans les disciplines philosophiques et théologiques, l'évêque peut envoyer les élèves dans un séminaire étranger, à moins qu'un séminaire interdiocésain ou régional ait été constitué par l'autorité apostolique.

1355

Si des revenus particuliers font défaut pour constituer le séminaire et assurer la subsistance des élèves, l'évêque peut :

- n1) Ordonner aux curés, et aux autres recteurs d'églises, même exemptes, de faire la quête dans leurs églises aux jours fixés;
- n2) Prescrire le paiement d'un tribut ou d'une taxe dans son diocèse ;
- n3) Si ces moyens ne suffisent pas, attribuer au séminaire quelques bénéfices simples.

1356

p.1 Sont soumis au tribut pour le séminaire, tout appel étant écarté, toute coutume contraire étant réprouvée, tout privilège contraire abrogé: la mense épiscopale; tous les bénéfices même réguliers ou soumis au droit de patronage; les paroisses ou quasi-paroisses, bien qu'elles n'aient pas d'autres revenus que les oblations des fidèles; les maisons hospitalières érigées par l'autorité ecclésiastique; les confréries canoniquement érigées; les fabriques d'églises si elles ont des revenus propres; chaque maison religieuse, même exempte, à moins qu'elle ne vive que d'aumônes et qu'elle abrite un collège de professeurs ou d'étudiants destinés à favoriser le bien de l'Eglise.

p.2 Ce tribut doit être général et de la même proportion pour tous, plus ou moins élevé selon la nécessité du séminaire, mais ne pas dépasser chaque année cinq pour cent du revenu 'imposable', et être diminué à mesure que les revenus du séminaire augmentent.

p.3 Le revenu soumis au tribut est celui qui subsiste chaque année, après déduction des charges et des dépenses nécessaires; on ne doit pas compter dans ce revenu les distributions quotidiennes, ou le tiers de leur montant, si tous les revenus du bénéfice sont représentés par les distributions; ni les oblations des fidèles, ou tout au moins le tiers de ces dernières, si tous les revenus de la paroisse sont représentés par les oblations.

1357

p.1 Il appartient à l'évêque de décider tout ce qui concerne l'administration, le gouvernement ou le perfectionnement du séminaire diocésain, et de veiller à ce que ses décisions soient fidèlement observées, sous réserve de prescriptions émanant du Siège apostolique dans les cas particuliers.

p.2 En particulier, l'évêque doit visiter souvent et personnellement le séminaire, veiller de près à la formation littéraire, scientifique et ecclésiastique donnée aux élèves, et tenter d'acquérir, surtout à l'occasion des ordinations, une connaissance plus complète du caractère, de la piété, de la vocation et des progrès des élèves.

p.3 Chaque séminaire doit avoir ses lois approuvées par l'évêque, lesquelles enseignent ce que doivent faire et observer ceux qui sont élevés dans le séminaire pour l'espoir de l'Eglise, et ceux qui prêtent leur concours à leur formation.

p.4 Le gouvernement et l'administration du séminaire interdiocésain ou régional sont entièrement régis par des règles fixées par le Saint-Siège.

1358

On doit prendre soin que dans chaque séminaire il y ait un recteur pour la discipline, des maîtres pour l'enseignement, un économe pour l'administration (différent du recteur), au moins deux confesseurs ordinaires et un directeur spirituel.

1359

p.1 On doit donner aux séminaires diocésains deux conseils de délégués: l'un pour la discipline, l'autre pour l'administration des biens temporels.

p.2 Deux prêtres choisis par l'évêque après avis du chapitre, constituent les deux conseils de délégués; en sont exclus le vicaire général, les familiers de l'évêque, le recteur du séminaire, l'économe et les confesseurs ordinaires.

p.3 La charge de délégué dure six ans, et les élus ne peuvent être éloignés sans motif grave; ils peuvent être réélus.

p.4 L'évêque doit demander l'avis des délégués dans les affaires de plus grande importance.

1360

p.1 Etant confirmé le [Can. 891](#) , à la fonction de recteur, de directeur spirituel, de confesseurs, et de professeurs du séminaire, doivent être nommés des prêtres remarquables non seulement par la doctrine, mais encore par les vertus et la prudence, qui puissent être utiles aux élèves par leur parole et leur exemple.

p.2 Tous doivent obéir au recteur dans l'accomplissement de leurs fonctions.

1361

p.1 Outre les confesseurs ordinaires, des confesseurs extraordinaires doivent être désignés, auprès desquels les élèves aient librement accès.

p.2 Si ces confesseurs habitent hors du séminaire, et qu'un élève demande à faire appeler l'un d'eux, le recteur doit l'appeler sans s'informer en aucune façon du motif de la demande, ni manifester que cette demande lui est désagréable; s'ils habitent dans le séminaire, l'élève doit pouvoir aller à eux librement, sous réserve de la discipline du séminaire.

p.3 Quand il s'agit d'admettre un élève aux ordres ou de l'expulser du séminaire, l'avis des confesseurs n'est jamais demandé.

1362

Les revenus légués pour la formation des clercs peuvent être attribués aux élèves régulièrement admis dans le grand ou le petit séminaire, même s'ils n'ont pas encore reçu la tonsure cléricale, à moins que les actes de fondation n'en décident autrement.

1363

p.1 L'Ordinaire ne doit admettre au séminaire que les enfants légitimes dont le caractère et la volonté donnent espoir qu'ils pourront remplir avec fruit et à perpétuité les ministères ecclésiastiques.

p.2 Avant d'être reçus, ils doivent produire des preuves de légitimité, de baptême, de confirmation, de bonne vie et moeurs.

p.3 Ceux qui ont été renvoyés de quelque autre séminaire ou institut religieux ne doivent pas être admis avant que l'évêque, même en secret, n'ait requis de leurs supérieurs ou d'autres personnes des renseignements sur la cause de leur renvoi, leurs moeurs, leur caractère, leur esprit, et la certitude qu'il ne se trouve rien en eux qui ne convienne à l'état ecclésiastique; les supérieurs sont tenus de fournir des renseignements conformes à la vérité, leur conscience étant gravement engagée.

1364

Dans les classes inférieures du séminaire :

n1) L'enseignement de la religion doit avoir la place principale, et elle doit être expliquée très diligemment, d'une manière adaptée à l'âge et à l'esprit de chacun ;

n2) Les élèves doivent apprendre avec soin surtout la langue latine et la langue du pays ;

n3) Dans les autres disciplines, on doit donner une formation en rapport avec la culture commune de tous et l'état des clercs dans la région où les élèves doivent exercer le saint ministère.

1365

p.1 Les élèves doivent consacrer deux ans à l'étude de la philosophie rationnelle et des disciplines voisines.

p.2 Le cours de théologie doit être enfermé au moins dans quatre ans, et outre la théologie dogmatique et morale, il doit comprendre surtout l'étude de l'Écriture sainte, de l'histoire ecclésiastique, du droit canonique, de la liturgie, de l'éloquence sacrée et du chant ecclésiastique.

p.3 Doivent avoir lieu aussi des leçons de théologie pastorale, des exercices préparatoires au catéchisme, aux confessions, à la visite des malades, à l'assistance des mourants.

1366

p.1 Pour la charge d'enseigner les disciplines philosophiques, théologiques et juridiques, doivent être préférés, toutes choses égales d'ailleurs, au jugement de l'évêque et des délégués au séminaire, ceux qui ont obtenu le doctorat dans une université ou une faculté reconnues par le Saint-Siège ou, s'il s'agit de religieux, des sujets qui aient un témoignage équivalent de leurs supérieurs majeurs.

p.2 Les professeurs doivent ordonner les études de philosophie rationnelle et de théologie, de même que la formation des élèves dans ces disciplines, selon la méthode du docteur Angélique, et s'en tenir religieusement à sa doctrine et à ses principes.

p.3 On doit veiller aussi à ce qu'il y ait des professeurs distincts, au moins pour l'enseignement de l'Écriture sainte, de la théologie dogmatique, de la théologie morale et de l'histoire ecclésiastique.

1367

Les évêques doivent prendre soin que les élèves du séminaire :

- n1) Récitent chaque jour en commun les prières du matin et du soir, consacrent quelque temps à l'oraison mentale, et assistent au sacrifice de la messe ;
- n2) Reçoivent une fois par semaine le sacrement de pénitence et se reconfortent souvent, ce qui est naturel, du pain eucharistique ;
- n3) Assistent les dimanches et jours de fêtes aux messes et vêpres solennelles, servent à l'autel, accomplissent les cérémonies sacrées surtout dans l'église cathédrale, si c'est possible, au jugement de l'évêque, sans dommage pour la discipline et les études.;
- n4) Consacrent chaque année quelques jours continus aux exercices spirituels ;
- n5) Assistent au moins une fois par semaine à une instruction portant sur les choses spirituelles, qui se termine par une exhortation pieuse.

1368

Le séminaire est exempt de la juridiction paroissiale; pour tous ceux qui sont dans le séminaire, l'office de curé, excepté les matières matrimoniales et les dispositions du [Can. 891](#) , revient au recteur du séminaire ou à son délégué, à moins qu'il n'en ait été décidé autrement pour certains séminaires par le Siège apostolique.

1369

p.1 Le recteur du séminaire et tous les autres dirigeants, sous son autorité, doivent veiller à ce que les élèves observent à la lettre les règlements approuvés par l'évêque et l'ordre des études, et qu'ils soient pénétrés d'esprit ecclésiastique.

p.2 Ils doivent leur enseigner les lois de la vraie politesse chrétienne, et les exciter par leur exemple à appliquer ces lois; les exhorter en outre à observer les préceptes de l'hygiène, la propreté du corps et des vêtements, et à pratiquer dans la vie courante une certaine affabilité mêlée de modestie et de gravité.

p.3 Qu'ils veillent de près à ce que les professeurs s'acquittent exactement de leur charge.

1370

Lorsque les élèves vivent loin du séminaire, quelle qu'en soit la raison, on doit tenir les prescriptions du [Can. 972, p.2](#) .

1371

Doivent être renvoyés du séminaire les élèves incorrigibles, séditieux, qui ne paraissent avoir ni les moeurs ni le naturel convenables à l'état ecclésiastique; de même ceux qui font si peu de progrès dans leurs études qu'il n'y a pas espoir de les voir acquérir la science nécessaire; surtout enfin, et sans délai, ceux qui auraient péché contre les bonnes moeurs ou la foi.

TITRE 22 : DES ECOLES (1372 - 1383)

1372

p.1 Tous les fidèles doivent être élevés dès leur enfance de telle sorte que non seulement rien ne leur soit livré qui soit contraire à la religion catholique et à l'honnêteté des moeurs, mais que leur formation morale et religieuse occupe la place principale.

p.2 Le droit et le très grave devoir de pourvoir à l'éducation chrétienne de leurs enfants incombent non seulement aux parents, selon le [Can. 1113](#) , mais à tous ceux qui en tiennent lieu.

1373

p.1 Dans chaque classe élémentaire, la formation religieuse doit être donnée aux enfants

selon leur âge.

p.2 La jeunesse qui fréquente les écoles moyennes et supérieures doit être appliquée à un enseignement plus approfondi de la religion, et les Ordinaires locaux doivent prendre soin qu'il soit assuré par des prêtres remarquables par leur zèle et leur doctrine.

1374

Les enfants catholiques ne doivent pas fréquenter les écoles acatholiques, neutres ou mixtes, c'est-à-dire ouvertes aussi à des acatholiques. L'Ordinaire du lieu est le seul à pouvoir déterminer, selon les instructions du Siège apostolique, dans quelles circonstances et avec quelles précautions, pour éviter un danger de perversion, on peut tolérer la fréquentation de telles écoles.

1375

L'Eglise a le droit d'avoir des écoles dans toutes les disciplines, non seulement élémentaires, mais moyennes et supérieures

1376

p.1 La constitution canonique d'Universités ou Facultés catholiques d'études est réservée au Siège apostolique.

p.2 Les Universités ou Facultés catholiques, même si elles sont à la charge de familles religieuses, doivent avoir des statuts approuvés par le Siège apostolique.

1377

Sans la faculté concédée par le Siège apostolique personne ne peut conférer les grades académiques qui comportent des effets canoniques dans l'Eglise.

1378

Les docteurs légitimement créés ont le droit de porter l'anneau, en dehors des fonctions sacrées, et la barrette de docteur, sans préjudice de ce que prévoient les canons, déterminant que dans la collation de certains offices et bénéfices ecclésiastiques, à égalité de circonstances, au jugement de l'Ordinaire, on doit préférer les docteurs ou les licenciés.

1379

p.1 Si des écoles catholiques selon le [Can. 1373](#) , soit élémentaires, soit moyennes, font défaut, il appartient surtout aux Ordinaires locaux d'en fonder.

p.2 De même, si les universités publiques ne sont pas imprégnées de la doctrine et de l'esprit catholiques, il est souhaitable que dans la nation ou dans la région une université catholique soit fondée.

p.3 Les fidèles n'omettront pas, selon leurs possibilités, de contribuer par leur aide à la fondation et au soutien des écoles catholiques.

1380

Il est souhaitable que les Ordinaires des lieux envoient, selon la prudence, des clercs remarquables pour leur piété et leur intelligence, suivre les cours d'une Université ou une Faculté érigée ou approuvée par l'Eglise; de telle façon qu'ils puissent y étudier de manière approfondie principalement la philosophie, la théologie et le droit canonique et obtiennent les grades académiques.

1381

p.1 La formation religieuse de la jeunesse dans toutes les écoles est soumise à l'autorité et au contrôle de l'Eglise.

p.2 Le droit et le devoir incombent aux Ordinaires locaux de veiller à ce que dans les écoles de leur territoire rien ne soit fait ni enseigné contre la foi ou les bonnes moeurs.

p.3 De la même manière c'est aux mêmes que revient le droit d'approuver les professeurs et les livres de religion; mais aussi d'exiger que, pour des motifs de religion ou de moeurs, soient exclus les professeurs tout autant que les livres.

1382

Les ordinaires des lieux peuvent aussi visiter par eux mêmes ou par d'autres, les écoles, oratoires, récréations, patronages, etc. en tout ce qui touche à la formation religieuse et morale; et de cette visite n'est exempte aucune école de religieux, sauf s'il s'agit d'école interne pour les profès des religions exemptes.

1383

Dans la formation religieuse des élèves de quelque collège que ce soit on devra observer ce qui est prescrit au [Can. 891](#) .

1917 Codex Iuris Senior 1306

Lévitique (CP) 23

23¹ Yahweh parla à Moïse, en disant " Parle aux enfants d'Israël, et dis-leur: ² Voici les solennités de Yahweh que vous publierez pour être de saintes assemblées; ce sont mes solennités. ³ On travaillera durant six jours; mais le septième jour est un sabbat, un repos complet: il y aura une sainte assemblée. Vous ne ferez aucun ouvrage. C'est un repos consacré à Yahweh, dans tous les lieux que vous habiterez.

La Pâque et les Azymes

⁴ Voici les fêtes de Yahweh, les saintes assemblées que vous publierez en leur temps. ⁵ Au premier mois, le quatorzième jour du mois, entre les deux soirs, c'est la Pâque de Yahweh. ⁶ Et le quinzième jour de ce mois, c'est la fête des pains sans levain en l'honneur de Yahweh pendant sept jours, vous mangerez des pains sans levain. ⁷ Le premier jour vous aurez une sainte assemblée: vous ne ferez aucune oeuvre servile. ⁸ Vous offrirez à Yahweh, pendant sept jours, des sacrifices faits par le feu. Le septième jour, il y aura une sainte assemblée vous ne ferez aucune oeuvre servile. "

La première gerbe

⁹ Yahweh parla à Moïse, en disant: " Parle aux enfants d'Israël, et dis-leur: ¹⁰ Quand vous serez entrés dans le pays que je vous donne, et que vous y ferez la moisson, vous apporterez au prêtre une gerbe, prémices de votre moisson. ¹¹ Il balancera cette gerbe devant Yahweh, pour qu'il vous soit favorable; le prêtre la balancera le lendemain du sabbat. ¹² Le jour où vous balancerez la gerbe, vous sacrifierez en holocauste à Yahweh un agneau d'un an, sans défaut; ¹³ l'oblation qui l'accompagnera sera de deux dixièmes de fleur de farine pétrie e à l'huile, comme offrande faite par le feu, d'une agréable odeur à Yahweh; la libation sera de vin, le quart d'un hin. ¹⁴ Vous ne mangerez ni pain, ni épis grillés, ni épis frais, jusqu'à ce jour même jusqu'à ce que vous apportiez l'offrande de votre Dieu. C'est une loi perpétuelle pour vos descendants, dans tous les lieux que vous habiterez.

La fête des semaines - Pentecôte

¹⁵ A partir du lendemain du sabbat, du jour où vous aurez apporté la gerbe pour être balancée, vous compterez sept semaines entières. ¹⁶ Vous compterez cinquante jours jusqu'au lendemain du septième sabbat, et vous offrirez à Yahweh une oblation nouvelle. ¹⁷ Vous apporterez de vos demeures deux pains pour offrande balancée; ils seront faits avec deux dixièmes d'épha de fleur de farine, et cuits avec du levain: ce sont les prémices de

Yahweh. ¹⁸ Avec ces pains, vous offrirez en holocauste à Yahweh sept agneaux d'un an, sans défaut, un jeune taureau et deux béliers, en y joignant l'oblation et la libation ordinaires: ce sera un sacrifice fait par le feu, d'une agréable odeur à Yahweh. ¹⁹ Vous immolerez aussi un bouc en sacrifice pour le péché, et deux agneaux d'un an en sacrifice pacifique. ²⁰ Le prêtre balancera les victimes avec les pains des prémices en offrande balancée devant Yahweh, avec les deux agneaux; ils seront consacrés à Yahweh et appartiendront au prêtre. ²¹ Ce jour-là même, vous publierez la fête, et vous aurez une sainte assemblée: vous ne ferez aucune oeuvre servile. C'est une loi perpétuelle pour vos descendants, dans tous les lieux où vous habiterez. ²² Quand vous ferez la moisson dans votre pays, tu ne moissonneras pas jusqu'à la limite extrême de ton champ, et tu ne ramasseras pas de ta moisson ce qui reste à glaner; tu laisseras cela pour le pauvre et pour l'étranger. Je suis Yahweh, votre Dieu. "

Le premier jour du septième mois

²³ Yahweh parla à Moïse, en disant: " Parle aux enfants d'Israël et dis-leur: ²⁴ Au septième mois, le premier jour du mois, vous aurez un repos solennel, un rappel à son de cor, une sainte assemblée. ²⁵ Vous ne ferez aucune oeuvre servile, et vous offrirez à Yahweh des sacrifices faits par le feu. "

La fête des Expiations

²⁶ Yahweh parla à Moïse, en disant: ²⁷ " Le dixième jour de ce septième mois est le jour des Expiations: vous aurez une sainte assemblée, vous affligerez vos âmes, et vous offrirez à Yahweh des sacrifices faits par le feu. ²⁸ Vous ne ferez ce jour-là aucun travail, car c'est un jour d'expiation, où doit être faite l'expiation pour vous devant Yahweh, votre Dieu. ²⁹ Toute personne qui ne s'affligera pas ce jour-là sera retranchée de son peuple; ³⁰ et toute personne qui fera ce jour-là un ouvrage quelconque, je la ferai périr du milieu de son peuple. ³¹ Vous ne ferez aucun travail. C'est une loi perpétuelle pour vos descendants, dans tous les lieux où vous demeurerez. ³² Ce sera pour vous un sabbat, un repos absolu, et vous affligerez vos âmes; le neuvième jour du mois, au soir, du soir jusqu'au soir suivant, vous observerez votre sabbat. "

La fête des Huttes

³³ Yahweh parla à Moïse, en disant: " Parle aux enfants d'Israël, et dis-leur: ³⁴ Au quinzième jour de ce septième mois, c'est ta fête des Tabernacles, pendant sept jours, en l'honneur de Yahweh. ³⁵ Le premier jour, il y aura une sainte assemblée; vous ne ferez aucune oeuvre servile. ³⁶ Pendant sept jours, vous offrirez à Yahweh des sacrifices faits par le feu. Le huitième jour, vous aurez une sainte assemblée, et vous offrirez à Yahweh des sacrifices faits par le feu; c'est une fête de clôture: vous ne ferez aucune oeuvre servile. ³⁷

Telles sont les fêtes de Yahweh que vous publierez pour y tenir de saintes assemblées, pour offrir à Yahweh des sacrifices faits par le feu, des holocaustes, des oblations, des victimes et des libations, ³⁸ chacun d'eux à son jour: indépendamment des sabbats de Yahweh, indépendamment de vos dons, indépendamment de tous vos voeux et indépendamment de toutes vos offrandes volontaires que vous présenterez à Yahweh. ³⁹ Le quinzième jour du septième mois, quand vous aurez récolté les produits du pays, vous célébrerez la fête de Yahweh pendant sept jours; le premier jour sera un repos solennel, et le huitième jour un repos solennel. ⁴⁰ Vous prendrez, le premier jour, du fruit de beaux arbres, des branches de palmiers, des rameaux d'arbres touffus et des saules de rivière; et vous vous réjouirez devant Yahweh, votre Dieu, pendant sept jours. ⁴¹ Vous célébrerez cette fête en l'honneur de Yahweh sept jours chaque année. C'est une loi perpétuelle pour vos descendants; vous la célébrerez le septième mois. ⁴² Vous demeurerez pendant sept jours sous des huttes de feuillage: tous les indigènes en Israël demeureront dans des huttes; ⁴³ afin que vos descendants sachent que j'ai fait habiter sous des huttes les enfants d'Israël, lorsque je les ai fait sortir du pays d'Egypte. Je suis Yahweh, votre Dieu. " ⁴⁴ Moïse fit ainsi connaître aux enfants d'Israël les fêtes de Yahweh. " Chapitre 24

Prescriptions cultuelles diverses

Entretien des lampes

24 ¹ Yahweh parla à Moïse, en disant: ² "Ordonne aux enfants d'Israël de t'apporter pour le chandelier de l'huile pure d'olives concassées, pour entretenir les lampes continuellement. ³ En dehors du voile qui est devant le témoignage, dans la tente de réunion, Aaron la préparera pour brûler continuellement du soir au matin en présence de Yahweh. ⁴ C'est une loi perpétuelle pour vos descendants. Il arrangera les lampes sur le chandelier d'or pur, pour qu'elles brûlent constamment devant Yahweh.

Les pains des rangées

⁵ "Tu prendras de la fleur de farine, et tu en cuiras douze gâteaux; chaque gâteau sera de deux dixièmes d'éphac. ⁶ Tu les placeras en deux piles, six par pile, sur la table d'or pur devant Yahweh. ⁷ Tu mettras de l'encens pur sur chaque pile, et il servira, pour le pain, de mémorial offert par le feu à Yahweh. ⁸ Chaque jour de sabbat, on disposera ces pains devant Yahweh constamment, de la part des enfants d'Israël: c'est une alliance perpétuelle. ⁹ Ils appartiendront à Aaron et à ses fils, qui les mangeront en lieu saint; car c'est pour eux une chose très sainte parmi les offrandes faites par le feu à Yahweh. C'est une loi perpétuelle. "

Châtiment d'un blasphémateur

¹⁰ Le fils d'une femme israélite, mais qui était fils d'un Egyptien, vint au milieu des enfants d'Israël, et il y eut une querelle dans le camp entre le fils de la femme israélite et un homme d'Israël. ¹¹ Le fils de la fortune israélite blasphéma le Nom sacré et le maudit, et sa mère s'appelait Salumith, fille de Dabri, de la tribu de pont. ¹² On le mit sous garde, pour que Moïse leur déclarât de la part de Yahweh, ce qu'il y avait à faire. ¹³ Yahweh parla à Moïse, en disant: ¹⁴ Fais sortir du camp le blasphémateur; que tous ceux qui l'ont entendu posent leurs mains sur sa tête, et que toute l'assemblée le lapide. ¹⁵ Tu parleras aux enfants d'Israël, en disant: Tout homme qui maudit son Dieu portera son péché; ¹⁶ et celui qui blasphémera le nom de Yahweh sera puni de mort: toute l'assemblée le lapidera. Etranger on indigène, s'il blasphème le Nom sacré, il mourra.

La loi du talion

¹⁷ Celui qui frappe un homme mortellement sera mis à mort. ¹⁸ Celui qui frappe mortellement une tête de bétail en donnera une autre: vie pour vie. ¹⁹ Si quelqu'un fait une blessure à son prochain, on lui fera comme il a fait: ²⁰ fracture pour fracture, oeil pour oeil, dent pour dent; on lui fera la même blessure qu'il a faite à son prochain. ²¹ Celui qui aura tué une pièce de bétail en rendra une autre; mais celui qui aura tué un homme sera mis à mort. ²² La même loi régnera parmi vous, pour l'étranger comme pour l'indigène; car je suis Yahweh, votre Dieu. " ²³ Moïse ayant ainsi parlé aux enfants d'Israël, ils firent sortir du camp le blasphémateur, et le lapidèrent. ²⁴ Les enfants d'Israël firent selon que Yahweh avait ordonné à Moïse. Chapitre 25

Les années saintes, l'année sabbatique

²⁵ ¹ Yahweh parla à Moïse sur la montagne de Sinai, en disant: ² " Parle aux enfants d'Israël, et dis-leur: Quand vous serez entrés dans le pays que je vous donne, la terre se reposera ce sera un sabbat en l'honneur de Yahweh. ³ Pendant six ans tu ensemenceras ton champ, pendant six ans tu tailleras ta vigne, et tu en recueilleras le produit. ⁴ Mais la septième année sera un sabbat, un solennel repos pour la terre, un sabbat en l'honneur de Yahweh: tu n'ensemenceras point ton champ et tu ne tailleras point ta vigne. ⁵ Tu ne moissonneras pas ce qui poussera de soi-même, des grains tombés de ta dernière moisson, et tu ne recueilleras point les raisins de ta vigne non taillée: ce sera une année de repos pour la terre. ⁶ Ce que produira la terre pendant son sabbat vous servira de nourriture, à toi, à ton serviteur et à ta servante, à ton mercenaire et à l'étranger qui demeurent avec toi; ⁷ à ton bétail aussi et aux animaux qui sont dans ton pays, tout son produit servira de nourriture.

L'année du jubilé

⁸ Tu compteras sept sabbats d'années, sept fois sept ans; la durée de ces sept sabbats d'années te fera une période de quarante-neuf ans. ⁹ Le dixième jour du septième mois, tu feras retentir le son éclatant de la trompette; le jour des Expiations, vous ferez passer la trompette dans tout votre pays. ¹⁰ Et vous sanctifierez la cinquantième année, et vous publierez la liberté dans le pays pour tous ses habitants. Ce sera pour vous un jubilé, et chacun de vous retournera dans sa propriété et chacun de vous retournera dans sa famille. ¹¹ La cinquantième année sera pour vous un jubilé; vous ne sèmerez point, vous ne moissonnerez point ce que la terre produira d'elle-même, et vous ne vendangerez point la vigne non taillée. ¹² Car c'est un jubilé; il sera sacré pour vous. Vous mangerez le produit tiré de vos champs. ¹³ Dans cette année de jubilé, chacun de vous retournera dans sa propriété. ¹⁴ Si vous faites une vente à votre prochain, ou si vous achetez de votre prochain, qu'aucun de vous ne porte préjudice à son frère. ¹⁵ Tu achèteras à ton prochain d'après le nombre des années écoulées depuis le dernier jubilé, et il te vendra d'après le nombre des années de récolte. ¹⁶ Plus il restera d'années, plus tu élèveras le prix, et moins il y aura d'années, plus tu abaisseras le prix; car c'est le nombre des récoltes qu'il te vend. ¹⁷ Qu'aucun de vous ne porte préjudice à son frère; crains ton Dieu, car je suis Yahweh, votre Dieu. ¹⁸ Vous mettrez mes lois en pratique, vous observerez mes ordonnances et les mettrez en pratique, et vous habiterez en sécurité dans le pays. ¹⁹ La terre donnera ses fruits, vous ntangerez à satiété et vous y habiterez en sécurité. ²⁰ Si vous dites: Que mangerons-nous la septième année, puisque nous ne sèmerons point et ne recueillerons point nos produits? ²¹ Je vous enverrai ma bénédiction la sixième année, et elle produira des fruits pour trois ans. ²² Vous sèmerez la huitième année, et vous mangerez de l'ancienne récolte; jusqu'à la neuvième année, jusqu'à ce que vienne sa récolte, vous mangerez l'ancienne.

[Le rachat des propriétés](#)

²³ Les terres ne se vendront point à perpétuité, car le pays est à moi, et vous êtes chez moi comme des étrangers et des gens en séjour. ²⁴ Dans tout le pays que vous posséderez, vous accorderez un droit de rachat pour les terres. ²⁵ Si ton frère est devenu pauvre et vend une portion de sa propriété, son représentant, son parent le plus proche viendra et rachètera ce qu'a vendu son frère. ²⁶ Si un homme n'a personne qui le représente, et que lui même se procure de quoi faire le rachat, ²⁷ il comptera les années écoulées depuis la vente, rendra le surplus à l'acquéreur, et retournera dans sa propriété. ²⁸ S'il ne trouve pas de quoi lui faire cette restitution, le bien vendu restera entre les mains de l'acquéreur jusqu'à l'an née du jubilé; au jubilé, il sera libéré, et le vendeur rentrera dans sa propriété. ²⁹ Si un homme vend une maison d'habitation dans rue ville entourée de tours, il aura le droit de rachat jusqu'au terme de l'année de la vente; son droit de rachat durera une année pleine. ³⁰ Que si la maison qui est située dans une ville murée n'est pas rachetée avant l'expiration d'une année complète, elle appartiendra à perpétuité à l'acquéreur et à ses descendants; elle ne

sortira pas de leur possession au jubilé. ³¹ Mais les maisons des villages non entourés de murs seront considérées comme allant avec le fonds de terre; on pourra les racheter, et elles seront libérées au jubilé. ³² Quant aux villes des Léviteses aux maisons des villes qu'ils posséderont, les Lévites auront un droit perpétuel de rachat. ³³ Si quelqu'un achète des Lévites une maison, la maison vendue dans la ville qui leur a été donnée sera libérée au jubilé, car les maisons des villes des Lévites sont leur propriété au milieu des enfants d'Israël. ³⁴ Les champs de la banlieue des villes des Lévites ne seront point vendus, car c'est leur possession à perpétuité.

Le devoir de soutenir les pauvres

³⁵ Si ton frère devient pauvre et que sa main s'affaiblisse près de toi, tu le soutiendras, fut-il étranger ou hôte, afin qu'il vive auprès de toi. ³⁶ Ne tire de lui ni intérêt ni profit, mais crains ton Dieu et que ton frère vive avec toi. ³⁷ Tu ne lui prêteras point ton argent à intérêt, et tu ne lui donneras point de tes vivres pour en tirer profit. ³⁸ Je suis Yahweh, ton Dieu, qui vous ai fait sortir du pays d'Egypte, pour vous donner le pays de Chanaan, pour être votre Dieu.

Affranchissement et rachat des esclaves hébreux

³⁹ Si ton frère devient pauvre près de toi et qu'il se vende à toi, tu n'exigeras pas de lui le travail d'un esclave. ⁴⁰ Il sera chez toi comme un mercenaire, comme tin hôte; il te servira jusqu'à l'année du jubilé. ⁴¹ Il sortira alors de chez toi, lui et ses enfants avec lui, et il retournera dans sa famille, et rentrera dans la propriété de ses pères. ⁴² Car ils sont mes serviteurs, que j'ai fait sortir du pays d'Egypte: ⁴² ils ne seront point vendus comme on vend des esclaves. ⁴³ Tu ne domineras point sur lui avec dureté, mais tu craindras ton Dieu. ⁴⁴ Tes esclaves et tes servantes qui t'appartiendront, tu les prendras des nations qui t'entourent; c'est d'elles que vous achèterez serviteurs et servantes. ⁴⁵ Vous pourrez aussi en acheter parmi les enfants des étrangers qui séjournent chez vous, et parmi leurs familles qui vivent avec vous, qu'ils auront engendrés dans votre pays; et ils seront votre propriété. ⁴⁶ Vous les laisserez en héritage à vos enfants après vous, pour les posséder comme une propriété; ils seront perpétuellement vos esclaves. Mais à l'égard de vos frères, les enfants d'Israël, nul d'entre vous ne dominera sur son frère avec dureté. ⁴⁷ Si un étranger ou un hôte s'est enrichi près de toi, et que ton frère, devenu pauvre près de lui, se soit vendu à l'étranger, à l'hôte qui est près de toi ou au rejeton d'une famille étrangère, ⁴⁸ il y aura pour lui, après qu'il se sera vendu, le droit de rachat; un de ses frères pourra le racheter; ⁴⁹ ou son oncle, ou le fils de son oncle pourra le racheter; ou l'un de ses proches parents pourra le racheter; ou bien, s'il acquiert des richesses, il se rachètera lui-même. ⁵⁰ Il comptera, avec celui qui l'a acheté, depuis l'année où il s'est vendu à lui jusqu'à l'année du jubilé, et le prix

de vente se comptera d'après le nombre des années, en évaluant les journées de son travail comme celles d'un mercenaire. ⁵¹ S'il y a encore beaucoup d'années, il paiera son rachat à raison du nombre de ces années, en tenant compte du prix auquel il avait été acheté; ⁵² s'il reste peu d'années jusqu'à celle du jubilé, il en fera le compte, et il paiera son rachat à raison de ces années. ⁵³ Il sera chez lui comme un mercenaire de l'année, et son maître ne le traitera point avec dureté sous tes yeux. ⁵⁴ S'il n'est racheté d'aucune de ces manières, il sortira libre l'année du jubilé, lui et ses enfants avec lui. ⁵⁵ Car c'est de moi que les enfants d'Israël sont serviteurs; ils sont mes serviteurs, que j'ai fait sortir du pays d'Egypte. Je suis Yahweh, votre Dieu. " Chapitre 26

Bénédictions et malédictions

26 ¹ "Vous ne ferez point d'idoles, vous ne vous dresserez ni image taillée ni stèle sacrée, et vous ne placerez dans votre pays aucune pierre ornée de figures, pour vous prosterner près d'elle; car je suis Yahweli, votre Dieu. ² Vous observerez mes sabbats, et vous réverrez mon sanctuaire. Je suis Yahweh." ³ "Si vous suivez mes lois, si vous gardez mes commandements et les mettez en pratique, j'enverrai vos pluies en leur saison; ⁴ la terre donnera ses produits, et les arbres des champs donneront leurs fruits. ⁵ Le battage du blé se prolongera chez vous jusqu'à la vendange, et la vendange atteindra les semailles; vous mangerez votre pain à satiété, et vous habiterez en sécurité dans votre pays. ⁶ Je mettrai la paix dans le pays; vous dormirez sans que personne vous effraie. Je ferai disparaître du pays les bêtes féroces, et l'épée ne passera point à travers votre pays. ⁷ Vous poursuivrez vos ennemis, et ils tomberont devant vous par l'épée. ⁸ Cinq d'entre vous en poursuivront cent, et cent d'entre vous en poursuivront dix mille, et vos ennemis tomberont devant vous par l'épée. ⁹ Je me tournerai vers vous, je vous rendrai féconds et je vous multiplierai, et j'établirai mon alliance avec vous. ¹⁰ Vous mangerez des récoltes anciennes, très anciennes, et vous rejetterez l'ancienne pour faire place à la nouvelle. ¹¹ J'établirai ma demeure au milieu de vous, et mon âme ne vous prendra point en dégoût. ¹² Je marcherai au milieu de vous, je serai votre Dieu, et vous serez mon peuple. ¹³ Je suis Yahweh, votre Dieu, qui vous ai fait sortir du pays d'Égypte, pour que vous n'y fussiez plus esclaves; j'ai brisé les barres de votre joug et je vous ai fait marcher tête levée. ¹⁴ Mais si vous ne m'écoutez pas et ne mettez pas en pratique tous ces commandements, si vous méprisez mes lois, ¹⁵ et si votre âme a en dégoût mes ordonnances, pour ne pas pratiquer tous mes commandements et pour violer mon alliance, voici à mon tour ce que je vous ferai: ¹⁶ J'enverrai sur vous la terreur, la consommation et la fièvre, qui font languir les yeux et défailir l'âme. Vous sèmerez en vain votre semence; vos ennemis la mangeront. ¹⁷ Je tournerai ma face contre vous, et vous serez battus par vos ennemis; ceux qui vous haïssent domineront sur vous, et vous fuirez sans que personne vous poursuive. ¹⁸ Si, après cela, vous ne m'écoutez pas, je vous châtierai sept fois plus pour vos péchés. Je briserai l'orgueil de votre force; ¹⁹ je rendrai

votre ciel comme de fer, et votre terre comme d'airain. ²⁰ Votre force se dépensera inutilement: votre terre ne donnera pas ses produits, et les arbres de la terre ne donneront pas leurs fruits. ²¹ Si vous marchez encore contre moi et ne voulez pas m'écouter, je vous frapperai sept fois plus selon vos péchés. ²² Je lâcherai contre vous les animaux sauvages, qui vous raviront vos enfants, déchireront votre bétail et vous réduiront à un petit nombre; et vos chemins deviendront déserts. ²³ Si avec ces châtiments vous ne vous laissez pas corriger par moi et si vous marchez toujours contre moi, ²⁴ à mon tour je marcherai contre vous, et je vous frapperai, moi aussi, sept fois plus pour vos péchés. ²⁵ Je ferai venir contre vous l'épée vengeresse de mon alliance; vous vous rassemblerez dans vos villes, et j'enverrai la peste au milieu de vous, et vous serez livrés aux mains de l'ennemi, ²⁶ lorsque je vous retirerai le pain, votre soutien, que dix femmes cuiront votre pain dans un seul four et vendront votre pain au poids, et que vous mangerez sans être rassasiés. ²⁷ Si, après cela, vous ne m'écoutez pas et marchez encore contre moi, ²⁸ je marcherai contre vous avec fureur et je vous châtierai, moi aussi, sept fois plus pour vos péchés. ²⁹ Vous mangerez la chair de vos fils, et vous mangerez la chair de vos filles. ³⁰ Je détruirai vos hauts lieux, j'abattraï vos stèles consacrées au soleil, je placerai vos cadavres sur les cadavres de vos infâmes idoles, ³¹ et mon âme vous rejettera avec horreur. Je réduirai vos villes en déserts, je ravagerai vos sanctuaires, et je ne respirerai plus l'odeur agréable de vos parfums. ³² Je dévasterai le pays, et vos ennemis qui l'habiteront en seront stupéfaits. ³³ Et vous, je vous disperserai parmi les nations et je tirerai l'épée derrière vous; votre pays sera dévasté, et vos villes seront désertes. ³⁴ Alors la terre jouira de ses sabbats, tout le temps que durera sa solitude et que vous serez dans le pays de vos ennemis. Alors la terre se reposera et jouira de ses sabbats. ³⁵ Tout le temps qu'elle sera dévastée, elle aura le repos qu'elle n'avait pas eu dans vos sabbats, lorsque vous l'habitez. ³⁶ Ceux d'entre vous qui survivront, je leur mettrai au coeur l'épouvante, dans les pays de leurs ennemis: le bruit d'une feuille agitée les mettra en fuite; ils fuiront comme on fait devant l'épée, et ils tomberont sans qu'on les poursuive. ³⁷ Ils trébucheront les uns contre les autres comme devant l'épée, sans qu'on les poursuive; vous ne tiendrez point en présence de vos ennemis. ³⁸ Vous périrez parmi les nations, et le pays de vos ennemis vous dévorera. ³⁹ Ceux d'entre vous qui survivront, se consumeront à cause de leurs iniquités, dans le pays de leurs ennemis; ils seront aussi consumés à cause des iniquités de leurs pères, lesquelles sont encore avec eux. ⁴⁰ Ils confesseront leur iniquité et l'iniquité de leurs pères, dans les transgressions qu'ils ont commises contre moi, reconnaissant que c'est parce qu'ils ont marché contre moi que moi aussi j'ai marché contre eux et les ai fait venir dans le pays de leurs ennemis. ⁴¹ Si alors leur coeur incirconcis s'humilie, et qu'ils acceptent le châtiment de leurs fautes, je me souviendrai de mon alliance avec Jacob, ⁴² je me souviendrai aussi de mon alliance avec Isaac et aussi de mon alliance avec Abraham, et je me souviendrai du pays. ⁴³ Et le pays sera abandonné par eux et il jouira de ses sabbats, pendant qu'il sera dévasté loin d'eux, et ils accepteront le châtiment de leurs fautes, parce qu'ils ont méprisé mes ordonnances et que leur âme a eu mes lois en dégoût. ⁴⁴ Mais même ainsi, lorsqu'ils seront dans le pays de leurs ennemis, je

ne les rejetterai pas et je ne les aurai point en dégoût jusqu'à les exterminer et à rompre mon alliance avec eux; car je suis Yahweh, leur Dieu ⁴⁵ Je me souviendrai en leur faveur de l'alliance conclue avec leurs ancêtres, que j'ai fait sortir du pays d'Egypte, aux yeux des nations, pour être leur Dieu. Je suis Yahweh. " ⁴⁶ Tels sont les statuts, les ordonnances et les lois que Yahweh établit entre lui et les enfants d' Israël, sur la montagne de Sinaï, par le ministère de Moïse. Chapitre 27

5. Appendice : Tarifs et évaluation

Rachat des offrandes votives, des premiers-nés et des dîmes

27 ¹ Yahweh parla à Moïse , en disant: ² " Parle aux enfants d' Israël, et dis-leur: Si quelqu'un fait un vœu, les personnes seront à Yahweh selon ton estimation. ³ Si l'objet de ton estimation est un homme de vingt à soixante ans, ton estimation sera de cinquante sicles d'argent, selon le sicle du sanctuaire; ⁴ si c'est une femme, ton estimation sera de trente sicles. ⁵ De cinq ans à vingt ans, ton estimation sera de vingt sicles pour un garçon, et de dix sicles pour une fille. ⁶ D'un mois à cinq ans, ton estimation sera de cinq sicles d'argent pour un garçon, et pour une fille ton estimation sera de trois sicles d'argent. ⁷ De soixante ans et au-dessus, ton estimation aura de quinze sicles pour un homme, et de dix sicles pour une femme. ⁸ Si celui qui a fait un vœu est trop pauvre pour payer la valeur de ton estimation, on le présentera au prêtre, qui fera son estimation; le prêtre fera l'estimation d'après les ressources de celui qui a fait le vœu. ⁹ Si l'on voue un des animaux dont on fait offrande à Yahweh, tout ce qu'on en donne ainsi à Yahweh sera chose sainte. ¹⁰ On ne le changera point, on ne mettra pas un mauvais à la place d'un bon, ni un bon à la place d'un mauvais; si l'on remplace un animal par un autre, ils seront l'un et l'autre chose sainte. ¹¹ Si c'est quelque animal impur dont on ne peut faire offrande à Yahweh, on présentera l'animal au prêtre, ¹² et le prêtre en fera l'estimation selon qu'il sera bon ou mauvais, et l'on s'en rapportera à l'estimation de prêtre. ¹³ Si on veut le racheter, on ajoutera un cinquième à ton estimation. ¹⁴ Si quelqu'un sanctifie sa maison en la consacrant à Yahweh, le prêtre en fera l'estimation selon quelle est bonne ou mauvaise, et l'on s'en tiendra à l'estimation du prêtre. ¹⁵ Si celui qui a sanctifié sa maison veut la racheter, il ajoutera un cinquième au prix de ton estimation, et elle sera à lui. ¹⁶ Si quelqu'un consacre à Yahweh une partie du champ qui est sa propriété, ton estimation se fera d'après la quantité de grain nécessaire pour l'ensemencer, à raison de cinquante sicles d'argent pour un chomer de semence d'orge. ¹⁷ Si c'est dès l'année du jubilé qu'il consacre son champ, on s'en tiendra à ton estimation; ¹⁸ mais si c'est après le jubilé qu'il consacre son champ, le prêtre en évaluera le prix à raison du nombre d'années qui restent jusqu'au jubilé, et il sera fait une réduction sur ton estimation. ¹⁹ Si celui qui a consacré son champ veut le racheter, il ajoutera un cinquième au prix de ton

estimation, et le champ lui restera. ²⁰ S'il ne rachète pas le champ, ou qu'il le vende à un autre homme, ce champ ne pourra plus être racheté; ²¹ et quand il sera libéré au jubilé, le champ sera consacré à Yahweh, comme un champ qui a été voué: il deviendra la propriété du prêtre. ²² Si quelqu'un consacre à Yahweh un champ acheté par lui et ne faisant pas partie de son patrimoine, ²³ le prêtre en évaluera le prix d'après ton estimation jusqu'à l'année du jubilé, et cet homme paiera le jour même le prix fixé, comme chose consacrée à Yahweh. ²⁴ L'année du jubilé, le champ retournera à celui de qui on l'avait acheté et du patrimoine duquel il faisait partie. ²⁵ Toutes tes estimations seront faites au sicle du sanctuaire: le sicle est de vingt guéras. ²⁶ Nul, toutefois, ne pourra consacrer le premier-né de son bétail, lequel, comme premier-né, appartient déjà à Yahweh boeuf ou brebis, il appartient à Yahweh. ²⁷ S'il s'agit d'un animal impur, on le rachètera au prix de ton estimation, en y ajoutant un cinquième; sil n'est pas racheté, il sera vendu d'après ton estimation. ²⁸ Rien de ce qu'un homme aura voué par anathème à Yahweh, dans tout ce qui lui appartient, que ce soit un homme, un animal ou un champ de son patrimoine, ne pourra ni se vendre, ni se racheter; tout ce qui est voué par anathème est chose très sainte, appartenant à Yahweh. ²⁹ Aucune personne vouée par anathème ne pourra être rachetée: elle sera mise à mort. ³⁰ Toute dime de la terre, prélevée soit sur les semences de la terre, soit sur les fruits des arbres, appartient à Yahweh c'est une chose consacrée à Yahweh. ³¹ Si quelqu'un veut racheter quelque chose de sa dîme, il y ajoutera un cinquième. ³² Quant aux dîmes de gros et de menu bétail, de tout ce qui passe sous la houlette, le dixième animal sera consacré à Yahweh. ³³ On ne fera pas un choix entre ce qui est bon ou mauvais, et l'on ne fera pas d'échange; et si l'on fait un échange, l'animal remplacé et celui qui le remplace seront tous deux chose sainte et ne pourront être rachetés. " ³⁴ Tels sont les commandements que Yahweh donna à Moïse pour les enfants d'Israël, sur la montagne de Sinaï.

Lévitique (CP) 23

Nombres (CP) 21

21 ¹ Le Chananéen, roi d'Arad, qui habitait le Négeb, apprit qu'Israël venait par le chemin d'Atharim. Il livra bataille à Israël et lui fit des prisonniers. ² Alors Israël fit un vœu à Yahweh, en disant: «Si vous livrez ce peuple entre mes mains, je dévouerai ses villes à l'anathème.» ³ Yahweh entendit la voix d'Israël et livra les Chananéens; on les dévoua à l'anathème, eux et leurs villes, et on nomma ce lieu Horma.

Le serpent de bronze

⁴ Ils partirent de la montagne de Hor par le chemin de la mer Rouge, pour tourner le pays d'Edom. Le peuple perdit patience dans ce chemin, et il parla contre Dieu et contre Moïse: ⁵ «Pourquoi nous avez-vous fait monter d'Egypte, pour que nous mourions dans le désert? Il n'y a point de pain, il n'y a point d'eau, et notre âme a pris en dégoût cette misérable nourriture.» ⁶ Alors Yahweh envoya contre le peuple les serpents brûlants; ils mordirent le peuple, et il mourut beaucoup de gens en Israël. ⁷ Le peuple vint à Moïse et dit: «Nous avons péché, car nous avons parlé contre Yahweh et contre toi. Prie Yahweh, afin qu'il éloigne de nous ces serpents.» Moïse pria pour le peuple. ⁸ Et Yahweh dit à Moïse: «Fais-toi un serpent brûlant et place-le sur un poteau; quiconque aura été mordu et le regardera, conservera la vie.» ⁹ Moïse fit un serpent d'airain et le plaça sur un poteau, et, si quelqu'un était mordu par un serpent, il regardait le serpent d'airain, et il vivait.

Les étapes d'Israël jusqu'au mont de Pisga

¹⁰ Les enfants d'Israël partirent, et ils campèrent à Oboth. ¹¹ Ils partirent d'Oboth, et ils campèrent à Jeabarim, dans le désert qui est vis-à-vis de Moab, vers le soleil levant. ¹² Ils partirent de là, et campèrent dans la vallée de Zared. ¹³ Ils partirent de là, et campèrent au-delà de l'Arnon, qui coule dans le désert, en sortant du territoire des Amorrhéens; car l'arnon est la frontière de Moab, entre Moab et les Amorrhéens. ¹⁴ C'est pourquoi il est dit dans le livre des Guerres de Yahweh: «Yahweh a pris Vaheb, dans sa course impétueuse, et les torrents de l'Arnon, ¹⁵ et la pente des torrents qui s'étend vers le site d'Ar et s'appuie à la frontière de Moab.» ¹⁶ De là ils allèrent à Beer. C'est le puits à propos duquel Yahweh dit à Moïse «Rassemble le peuple, et je leur donnerai de l'eau.» ¹⁷ Alors Israël chanta ce cantique: Monte, puits! Acclamez-le! ¹⁸ Le puits, que des princes ont creusé, que les grands du peuple ont ouvert, avec le sceptre, avec leurs bâtons! ¹⁹ Du désert ils allèrent à Matthana; de Matthana à Nahaliel; de Nahaliel, à ²⁰ Bamoth; de Bamoth, à la vallée qui est dans les champs de Moab, au sommet du Phasga, qui domine le désert. Victoires sur les rois des

Amorrhéens et de Basan.

Victoires sur Sihôn et sur Og

²¹ Israël envoya des messagers à Séhon, roi des Amorrhéens, pour lui dire: ²² «Laisse-moi passer par ton pays; nous ne nous écarterons ni dans les champs, ni dans les vignes, et nous ne boirons pas l'eau des puits; nous suivrons la route royale, jusqu'à ce que nous ayons franchi ton territoire.» ²³ Séhon ne permit pas à Israël de passer sur son territoire; il rassembla tout son peuple et, étant sorti à la rencontre d'Israël dans le désert, il vint à Jasa et livra bataille à Israël. ²⁴ Israël le frappa du tranchant de l'épée, et se rendit maître de son pays depuis l'Arnon jusqu'à Jaboc, jusqu'aux enfants d'Ammon; car la frontière des enfants d'Ammon était forte. ²⁵ Israël prit toutes ces villes et Israël s'établit dans toutes les villes, des Amorrhéens, à Hésebon et dans toutes les villes de son ressort. ²⁶ Car Hésebon était la ville de Séhon, roi des Amorrhéens, qui avait fait la guerre au précédent roi de Moab et lui avait enlevé ²⁷ tout son pays jusqu'à l'Arnon. C'est pourquoi les poètes disent: Venez à Hésebon! Que la ville de Séhon soit rebâtie et fortifiée! ²⁸ Car il est sorti un feu de Hésebon, une flamme de la ville de Séhon; elle a dévoré Ar-Moab. Les maîtres des hauteurs de l'Arnon. ²⁹ Malheur à toi, Moab! Tu es perdu, peuple de Chamos! Il a livré ses fils fugitifs et ses filles captives à Séhon, roi des Amorrhéens. ³⁰ Et nous avons lancé sur eux nos traits; Hésebon est détruite jusqu'à Dibon; nous avons dévasté jusqu'à Nophé, avec le feu jusqu'à Médaba. ³¹ Israël s'établit dans le pays des Amorrhéens. ³² Moïse envoya reconnaître Jaser; et ils prirent les villes de son ressort, et expulsèrent les Amorrhéens qui y étaient. ³³ Puis, changeant de direction, ils montèrent par le chemin de Basan. Og, roi de Basan, sortit à leur rencontre, avec tout son peuple, pour les combattre à Edraï. ³⁴ Yahweh dit à Moïse: «Ne le crains point, car je le livre entre tes mains, lui, tout son peuple et son pays; tu le traiteras comme tu as traité Séhon, roi des Amorrhéens, qui habitait à Hésebon.» ³⁵ Et ils le battirent, lui et ses fils, et tout son peuple, jusqu'à ne pas lui laisser de survivant, et ils s'emparèrent de son pays.

²² ¹ Les enfants d'Israël, étant partis, campèrent dans les plaines de Moab, au-delà du Jourdain, vis-à-vis de Jéricho.

3. Israël dans les steppes de Moab

Le roi de Moab et Balaam

² Balac, fils de Séphor, vit tout ce qu'Israël avait fait aux Amorrhéens; ³ et Moab fut très effrayé en face du peuple, car celui-ci était nombreux; il fut saisi d'épouvante en face des enfants d'Israël. ⁴ Moab dit aux anciens de Madian: «Cette multitude va dévorer tout ce qui

nous entoure, comme le boeuf dévore la verdure des champs.»⁵ --Balac, fils de Séphor était alors roi de Moab. -- Il envoya des messagers à Balaam, fils de Béor, à Péthor, qui est sur le Fleuve, dans le pays des fils de son peuple, pour l'appeler et lui dire:⁶ «Voici, un peuple est sorti d'Egypte; il couvre la face de la terre, et il habite vis-à-vis de moi. Viens donc, je te prie, maudis-moi ce peuple, car il est plus puissant que moi; peut-être ainsi pourrai-je le battre et le jeter hors du pays; car je sais que celui que tu bénis est béni et que celui que tu maudis est maudit.»⁷ Les anciens de Moab et les anciens de Madian se mirent en route, emportant avec eux le salaire du devin. Arrivés auprès de Balaam, ils lui rapportèrent les paroles de Balac.⁸ Balaam leur dit: «Passez ici la nuit, et je vous donnerai réponse, selon ce que Yahweh me dira.» Et les princes de Moab restèrent chez Balaam.⁹ Dieu vint à Balaam et lui dit: «Qui sont ces hommes que tu as chez toi?»¹⁰ Balaam répondit à Dieu: «Balac, fils de Séphor, roi de Moab, les a envoyés pour me dire:¹¹ Voici, le peuple qui est sorti d'Egypte couvre la face de la terre; viens donc, maudis-le-moi; peut-être ainsi pourrai-je le combattre et le chasser.»¹² Dieu dit à Balaam: «Tu n'iras pas avec eux; tu ne maudiras pas ce peuple, car il est béni.»¹³ Le matin, Balaam, s'étant levé, dit aux princes de Balac: «Allez dans votre pays, car Yahweh refuse de me laisser aller avec vous.»¹⁴ Alors les princes de Moab se levèrent et retournèrent vers Balac, et ils dirent: «Balaam a refusé de venir avec nous.»¹⁵ Balac envoya de nouveau des princes en plus grand nombre et de plus haut¹⁶ rang que les premiers. Arrivés auprès de Balaam, ils lui dirent: «Ainsi parle Balac, fils de Séphor: «Que rien, je te prie, ne t'empêche de venir vers moi;¹⁷ car je te rendrai les plus grands honneurs, et je ferai tout ce que tu me diras. Mais viens, je te prie; maudis-moi ce peuple.»¹⁸ Balaam répondit et dit aux serviteurs de Balac: «Quand Balac me donnerait plein sa maison d'argent et d'or, je ne pourrai transgresser l'ordre de Yahweh mon Dieu, en faisant une chose, petite ou grande.¹⁹ Maintenant, je vous prie, restez ici, vous aussi, cette nuit, que je sache ce que Yahweh me dira encore.»²⁰ Dieu vint à Balaam dans la nuit, et lui dit: «Si ces hommes sont venus pour t'appeler, lève-toi et va avec eux; mais tu feras ce que je te dirai.»²¹ Balaam se leva le matin et, ayant sellé son ânesse, il partit avec les princes de Moab.²² La colère de Dieu s'alluma parce qu'il allait, et l'ange de Yahweh se plaça sur le chemin, pour lui faire obstacle. -- Balaam était monté sur son ânesse, et il avait avec lui ses deux serviteurs.--²³ L'ânesse vit l'ange de Yahweh qui se tenait sur le chemin, son épée nue à la main; elle se détourna du chemin et alla dans les champs; et Balaam frappa l'ânesse pour la ramener dans le chemin.²⁴ Alors l'ange de Yahweh se tint dans un chemin creux entre les vignes, où il y²⁵ avait une clôture de chaque côté. Voyant l'ange de Yahweh, l'ânesse se serra contre le mur, et pressa contre le mur le pied de Balaam, et celui-ci la frappa de nouveau.²⁶ L'ange de Yahweh passa plus loin et se tint dans un lieu étroit où il n'y avait pas d'espace pour se détourner à droite ou à gauche.²⁷ L'ânesse, en voyant l'ange de Yahweh, se coucha sous Balaam, et la colère de Balaam s'enflamma, et il frappa l'ânesse de son bâton.²⁸ Yahweh ouvrit la bouche de l'ânesse, et elle dit à Balaam: «Que t'ai-je fait, que tu m'aies frappée ces trois fois?»²⁹ Balaam répondit à l'ânesse: «C'est parce que tu t'es

jouée de moi; si j'avais une épée dans la main, je te tuerais à l'instant.» ³⁰ L'ânesse dit à Balaam: «Ne suis-je pas ton ânesse, que tu a toujours montée jusqu'à présent? Ai-je l'habitude d'agir ainsi envers toi?» Et il répondit: «NON.» ³¹ Yahweh ouvrit les yeux de Balaam, et Balaam vit l'ange de Yahweh qui se tenait sur le chemin, son épée nue dans la main; et il s'inclina et se prosterna sur son visage. ³² L'ange de Yahweh lui dit: «Pourquoi as-tu frappé ton ânesse ces trois fois? Voici, je suis sorti pour te faire obstacle, car, à mes yeux, le chemin que tu suis te mène à la ruine. ³³ L'ânesse m'a vu; et elle s'est détournée devant moi ces trois fois; si elle ne s'était pas détournée devant moi, je t'aurais tué, toi, et je lui aurais laissé la vie.» ³⁴ Balaam dit à l'ange de Yahweh: «J'ai péché, car je ne savais pas que tu te tenais devant moi sur le chemin; et maintenant, si cela te déplaît, je m'en retournerai.» ³⁵ L'ange de Yahweh dit à Balaam: «Va avec ces hommes; mais tu ne diras pas autre chose que ce que je te dirai.» Et Balaam alla avec les princes de Balac. ³⁶ Balac, ayant appris que Balaam arrivait, sortit à sa rencontre jusqu'à la ville de Moab, qui est sur la frontière de l'Arnon, à l'extrême frontière. ³⁷ Balac dit à Balaam: «N'avais-je pas envoyé déjà vers toi pour t'appeler? Pourquoi n'es-tu pas venu vers moi? Ne puis-je pas en vérité te traiter avec honneur?» ³⁸ Balaam dit à Balac: «Voici, je suis venu vers toi; mais maintenant pourrai-je dire quoi que ce soit? Les paroles que Dieu mettra dans ma bouche, je les dirai.» ³⁹ Balaam se mit en route avec Balac, et ils arrivèrent à Qiriath-Chutsoth. ⁴⁰ Balac immola en sacrifice des boeufs et des brebis, et il en envoya des portions à Balaam et aux princes qui étaient avec lui. ⁴¹ Le matin, Balac prit avec lui Balaam et le fit monter à Bamoth-Baal, d'où Balaam put apercevoir les derniers rangs du peuple.

Premier oracle de Balaam

23 ¹ Balaam dit à Balac: «Bâti-moi ici sept autels, et prépare-moi ici sept taureaux et sept béliers.» ² Balac fit ce que Balaam avait dit, et Balac avec Balaam offrit un taureau et un bélier sur chaque autel. ³ Balaam dit à Balac: «Tiens-toi près de ton holocauste, et je m'éloignerai; peut-être que Yahweh viendra à ma rencontre et quoi qu'il me fasse voir, je te le dirai.» Et il s'en alla sur une hauteur dénudée. ⁴ Dieu vint à la rencontre de Balaam, qui lui dit: «J'ai dressé sept autels, et j'ai offert sur chaque autel un taureau et un bélier.» ⁵ Yahweh mit une parole dans la bouche de Balaam et dit: «Retourne auprès de Balac, et parle-lui ainsi.» ⁶ Il retourna vers lui, et voici, Balac se tenait près de son holocauste, lui et tous ⁷ les princes de Moab. Et Balaam prononça son discours en disant: D'Aram, Balac m'a fait venir, le roi de Moab m'a fait venir des montagnes de l'Orient: «Viens, maudis-moi Jacob! Viens, courrouce-toi contre Israël!» ⁸ Comment maudirai-je quand Dieu ne maudit pas? Comment me courroucerai-je, quand Yahweh n'est pas courroucé? ⁹ Car du sommet des rochers je le vois, du haut des collines je le considère: c'est un peuple qui a sa demeure à part, et qui ne sera pas mis au nombre des nations. ¹⁰ Qui peut compter la poussière de Jacob, et dénombrer le quart d'Israël? Que je meure de la mort des justes, et que ma fin soit semblable à la leur!

Deuxième oracle de Balaam

¹¹ Balac dit à Balaam: «Que m'as-tu fait? Je t'ai pris pour maudire mes ennemis, et voilà, tu ne fais que bénir!» ¹² Il répondit et dit: «Ne dois-je pas avoir soin de dire ce que Yahweh met ¹³ dans ma bouche?» Balac lui dit: «Viens avec moi à une autre place, d'où tu le verras; tu en verras seulement l'extrémité, sans le voir tout entier; et de là, maudis-le-moi.» ¹⁴ Il le mena au champ des Sentinelles, sur le sommet de Phasga; et, ayant bâti sept autels, il offrit un taureau et un bélier sur chaque autel. ¹⁵ Et Balaam dit à Balac: «Tiens-toi ici près de ton holocauste, et moi j'irai là à la rencontre de Dieu.» ¹⁶ Yahweh vint à la rencontre de Balaam, et il mit une parole dans sa bouche et dit: «Retourne vers Balac, et tu parleras ainsi.» ¹⁷ Il retourna vers lui, et voici, Balac se tenait près de son holocauste, et les princes de Moab avec lui. Balac lui dit: ¹⁸ «Qu'a dit Yahweh?» Et Balaam prononça son discours, en disant: Lève-toi, Balac, et écoute: prête-moi l'oreille, fils de Séphor: ¹⁹ Dieu n'est point un homme pour mentir, ni un fils d'homme pour se repentir. Est-ce lui qui dit et ne fait pas, Qui parle et n'exécute pas? ²⁰ Voici, j'ai reçu ordre de bénir; il a béni: je ne révoquerai point. ²¹ Il n'aperçoit pas d'iniquité en Jacob il ne voit pas d'injustice en Israël. Yahweh son Dieu, est avec lui, chez lui retentit l'acclamation d'un roi. ²² Dieu les fait sortir d'Egypte, sa vigueur est comme celle du buffle. ²³ Parce qu'il n'y a pas de magie en Jacob, ni de divination en Israël, en son temps il sera dit à Jacob et à Israël ce que Dieu veut accomplir. ²⁴ Voici un peuple qui se lève comme une lionne, et qui se dresse comme un lion; il ne se couche point qu'il n'ait dévoré sa proie, et qu'il n'ait bu le sang des blessés.

Troisième oracle de Balaam

²⁵ Balac dit à Balaam: «Ne le maudis pas et ne le bénis pas.» ²⁶ Balaam répondit et dit à Balac: «Ne t'ai-je pas parlé ainsi: Je ferai tout ce que dira Yahweh?» ²⁷ Balac dit à Balaam: «Viens donc, je te mènerai à une autre place; peut-être plaira-t-il au regard de Dieu que de là tu me le maudisses.» ²⁸ Balac mena Balaam sur le sommet de Phogor, qui domine le désert. ²⁹ Et Balaam dit à Balac: «Bâtis-moi ici sept autels, et prépare-moi ici sept taureaux et sept béliers.» ³⁰ Balac fit ce que Balaam avait dit, et il offrit un taureau et un bélier sur chaque autel.

²⁴ ¹ Balaam vit que Yahweh avait pour agréable de bénir Israël, et il n'alla pas, comme les autres fois, à la rencontre des signes magiques; mais il tourna son visage du côté du désert. ² Ayant levé les yeux, il vit Israël campé par tribus; et l'Esprit de Dieu fut sur lui, ³ et il prononça son discours, en disant: Oracle de Balaam fils de Béor, oracle de l'homme dont l'oeil est fermé; ⁴ oracle de celui qui entend les paroles de Dieu, qui contemple la vision du Tout-Puissant, qui tombe, et dont les yeux s'ouvrent. ⁵ Qu'elles sont belles tes tentes, ô Jacob, tes

demeures, ô Israël! ⁶ Elles s'étendent comme des vallées, comme des jardins au bord d'un fleuve, comme des aloès que Yahweh a plantés, comme des cèdres sur le bord des eaux. ⁷ L'eau déborde de ses deux seaux, sa race croît sur des eaux abondantes, son roi s'élève au-dessus d'Agag, et son royaume est exalté! ⁸ Dieu le fait sortir d'Egypte: il lui donne la vigueur du buffle. Il dévore les nations qui lui font la guerre. Il brise leurs os et les foudroie de ses flèches. ⁹ Il ploie les genoux, il se couche comme un lion, comme une lionne; qui le fera lever? Béni soit qui te bénira et maudit soit qui te maudira!

Quatrième oracle de Balaam

¹⁰ La colère de Balac s'enflamma contre Balaam, et il frappa des mains; et Balac dit à Balaam: «Je t'ai appelé pour maudire mes ennemis, et voici, tu n'as ¹¹ fait que les bénir ces trois fois! Et maintenant fuis, va-t'en chez toi! J'avais dit que je te comblerais d'honneur; et voici, ¹² Yahweh t'écartera de l'honneur.» Balaam répondit à Balac: «N'ai-je pas dit à tes messagers que tu m'as envoyés: ¹³ Quand Balac me donnerait plein sa maison d'argent et d'or, je ne pourrai transgresser l'ordre de Yahweh, en faisant de moi-même une chose bonne ou mauvaise; mais ce que Yahweh me dira, je le dirai? ¹⁴ Et maintenant, voici, je m'en vais vers mon peuple; viens donc, que je t'annonce ce que ce peuple fera à ton peuple dans la suite des jours.» ¹⁵ Et Balaam prononça son discours et dit: Oracle de Balaam, fils de Béor, oracle de l'homme dont l'oeil est fermé; ¹⁶ oracle de celui qui entend les parols de Dieu, qui connaît la science du Très-Haut, qui contemple la vision du Tout puissant, qui tombe, et dont les yeux s'ouvrent. ¹⁷ Je le vois, mais non comme présent; je le contemple, mais non de près. Un astre sort de Jacob, un sceptre s'élève d'Israël. Il brise les deux flancs de Moab, il extermine tous les fils du tumulte. ¹⁸ Edom est sa possession; Séir, son ennemi, est sa possession, et Israël déploie sa vaillance. ¹⁹ De Jacob sort un dominateur, il fait périr dans les villes ce qui reste d'Edom. ²⁰ Balaam vit Amalec, et il prononça son discours et dit: Amalec est la première des nations et sa fin sera la ruine. ²¹ Balaam vit le Cinéen, et il prononça son discours et dit: Ta demeure est solide, et ton nid posé sur le roc. ²² Toutefois le Cinéen ira se consumant; Jusqu'à quand? Assur l'emmènera en captivité. ²³ Balaam prononça son discours et dit: Hélas! Qui subsistera quand Dieu fera cela? Des navires viennent de Citthim; ²⁴ ils oppriment Assur, ils oppriment Héber, et lui aussi est voué à la ruine. ²⁵ Balaam s'étant levé, se mit en route et s'en retourna chez lui; Balac s'en alla aussi de son côté.

Idolâtrie et débauche dans les plaines de Moab

²⁵ ¹ Pendant qu'Israël demeurait à Settim, le peuple commença à se livrer à la débauche

avec les filles de Moab. ² Elles invitèrent le peuple au sacrifice de leurs dieux. Et le peuple mangea et se prosterna devant leurs dieux. ³ Israël s'attacha à Béelphégor, et la colère de Yahweh s'enflamma contre Israël. ⁴ Yahweh dit à Moïse: «Assemble tous les chefs du peuple, et pends les coupables devant Yahweh, à la face du soleil, afin que le feu de la colère de Yahweh se détourne d'Israël.» ⁵ Et Moïse dit aux juges d'Israël: «Que chacun de vous mette à mort ceux de ses gens qui se sont attachés à Béelphégor.» ⁶ Et voici qu'un homme des enfants d'Israël vint et amena vers ses frères une Madianite, sous les yeux de Moïse et sous les yeux de toute l'assemblée des enfants d'Israël, qui pleuraient à l'entrée de la tente de réunion. ⁷ A cette vue, Phinées, fils d'Eléazar, fils d'Aaron, le prêtre, se leva du milieu de l'assemblée; ⁸ il prit une lance dans sa main, suivit l'homme d'Israël dans l'arrière-tente, et les perça tous deux, l'homme d'Israël et la femme, par le ventre. Alors la plaie s'arrêta parmi les enfants d'Israël. ⁹ Il y en eut vingt-quatre mille qui moururent de la plaie. ¹⁰ Yahweh parla à Moïse, en disant: ¹¹ «Phinées, fils d'Eléazar, fils d'Aaron, le prêtre, a détourné ma fureur de dessus les enfants d'Israël, parce qu'il a été animé de ma jalousie au milieu d'eux; et je n'ai point, dans ma jalousie, consumé les enfants d'Israël. ¹² C'est pourquoi dis: Je lui accorde mon alliance de paix: ¹³ ce sera, pour lui et pour sa postérité après lui, l'alliance d'un sacerdoce perpétuel, parce qu'il a été jaloux pour son Dieu, et qu'il a fait l'expiation pour les enfants d'Israël.» ¹⁴ L'homme d'Israël qui fut tué avec la Madianite s'appelait Zamri, fils de Salu; il était prince d'une maison patriarcale des Siméonites. ¹⁵ La femme Madianite qui fut tuée s'appelait Cozbi, fille de Sur, chef de tribu, de maison patriarcale en Madian. ¹⁶ Yahweh parla à Moïse, en disant: ¹⁷ «Traitez les Madianites en ennemis, et tuez-les; ¹⁸ car ils ont agi en ennemis à votre égard, en vous séduisant par leurs ruses, au moyen de Phogor, au moyen de Cozbi, fille d'un chef de Madian, leur soeur, qui fut tuée le jour de la plaie survenue à l'occasion de Phogor.» ¹⁹ A la suite de cette plaie, Yahweh;

[Nouveau recensement dans les plaines de Moab](#)

26 ¹ parla à Moïse et à Eléazar, fils d'Aaron, ² le prêtre, en disant: «Faites le compte de toute l'assemblée des enfants d'Israël depuis l'âge de vingt ans et au-dessus, selon leurs maisons patriarcales, de tous les hommes d'Israël et état de porter les armes.» ³ Moïse et le prêtre Eléazar leur parlèrent donc dans les plaines de Moab, près du Jourdain, vis-à-vis de Jéricho, en disant: ⁴ «Vous ferez le recensement du peuple depuis l'âge de vingt ans et au-dessus, comme Yahweh l'a ordonné à Moïse et aux enfants d'Israël, à leur sortie du pays d'Egypte.» ⁵ Ruben, premier-né d'Israël. Fils de Ruben: de Hénoch, la famille des Hénochites; de Phallu, la famille des Phalluites; ⁶ de Hesron, la famille des Hesronites; de Charmi, la famille des Charmites. ⁷ Telles sont les familles des Rubénites; leurs recensés furent quarante-trois mille sept cent trente. ⁸ -- Fils de Phallu, Eliab. ⁹ - Fils d'Eliab: Namuel, Dathan et Abiron. C'est ce Dathan et cet Abiron, membres du conseil, qui se soulevèrent

contre Moïse et Aaron, dans la troupe de Coré, lorsqu'elle se souleva contre Yahweh. ¹⁰ La terre, ouvrant sa bouche, les engloutit avec Coré, quand la troupe périt, et que le feu consuma les deux cent cinquante hommes: ils servirent d'exemple. ¹¹ Mais les fils de Coré ne moururent pas. ¹² Fils de Siméon, selon leurs familles: de Namuel, la famille des Namuélites; de Jamin, la famille des Jaminites; ¹³ de Jachin, la famille des Jachinites; de Zaré la famille des Zaréites; de Saül, la famille des Saülites. ¹⁴ Telles sont les familles des Siméonites: vingt-deux mille deux cents. ¹⁵ Fils de Gad, selon leurs familles: de Séphon, la famille des Séphonites; d'Aggi, la famille des Aggites; de Sunit, la famille des Sunites; ¹⁶ d'Ozni, la famille des Oznites; de Her, la famille des Hérites; ¹⁷ d'Arod, la famille des Arodites; d'Ariel, la famille des Ariélites. ¹⁸ Telles sont les familles des fils de Gad, selon leurs recensés: quarante mille cinq cents. ¹⁹ Fils de Juda: Her et Onan; mais Her et Onan moururent au pays de Chanaan. ²⁰ Voici les fils de Juda selon leurs familles: de Séla, la famille des Sélaïtes; de Pharès, la famille des Pharésites; de Zaré, la famille des Zaréites. ²¹ -- Les fils de Pharès furent: de Herson, la famille des Hesronites; de Hamul, la famille des Hamulites. -- ²² Telles sont les familles de Juda, selon leurs recensés: soixante-seize mille cinq cents. ²³ Fils d'Issachar selon leurs familles: de Thola, la famille des Tholaïtes; ²⁴ de Phua, la famille des Phulaïtes; de Jasub, la famille des Jasubites; de Semran, la famille des Semranites. ²⁵ Telles sont les familles d'Issachar, selon leurs recensés: soixante-quatre mille trois cents. ²⁶ Fils de Zabulon selon leurs familles: de Sared, la famille des Sarédites; d'Elon, la famille des Elonites; de Jalel, la famille des Jalélites. ²⁷ Telles sont les familles issues de Zabulon, selon leurs recensés: soixante mille cinq cents. ²⁸ Fils de Joseph selon leurs familles: Manassé et Ephraïm. ²⁹ Fils de Manassé: de Machir, la famille des Machirites. -- Machir engendra Galaad; de Galaad, la famille des Galaadites. -- ³⁰ Voici les fils de Galaad: Jézer, d'où la famille des Jézérites; de Hélec, la famille des Hélicites; ³¹ Asriel, d'où la famille des Asrielites; Séchem, d'où la famille des Séchémites; ³² Sémida, d'où la famille de Sémidaïtes; Hépher, d'où la famille des Héphrites. ³³ Salphaad, fils d'Hépher, n'eut point de fils, mais il eut des filles. Voici les noms des filles de Salphaad: Maala, Noa, Héglà, Melcha et Thersa. ³⁴ -- Telles sont les familles de Manassé; leurs recensés furent cinquante-deux mille sept cents. ³⁵ Voici les fils d'Ephraïm selon leurs familles: de Suthala, la famille des Suthalaïtes; de Bécher, la famille des Béchrites; de Théhen, la famille des Théhénites. ³⁶ -- Voici les fils de Suthala: d'Héran, la famille des Héranites. -- ³⁷ Telles sont les familles des fils d'Ephraïm, selon leurs recensés: trente-deux mille cinq cents. Ce sont là les fils de Joseph, selon leurs familles. ³⁸ Fils de Benjamin, selon leurs familles: de Béla, la famille des Bélaïtes; d'Asbel, la famille des Asbélites; d'Ahiram, la famille des Ahiramites; ³⁹ de Supham, la famille des Suphamites; de Hupham, la famille des Huphamites. ⁴⁰ -- Les fils de Béla furent Héred et Noéman; de Héred, la famille des Hérérites; de Noéman, la famille de Noémanites.

-- ⁴¹ Tels sont les fils de Benjamin, selon leurs familles, et leurs recensés furent quarante-cinq mille six cents. ⁴² Voici les fils de Dan, selon leurs familles: de Suham descend la famille des Suhamites. Telles sont les familles de Dan, selon leurs familles. ⁴³ Total des familles des Suhamites, selon leurs recensés: soixante-quatre mille quatre cents. ⁴⁴ Fils d'Aser, selon leurs familles: de Jemna, la famille des Jemnites; de Jessui, la famille des Jessuites; de Brié, la famille des Briéites. ⁴⁵ -- Des fils de Brié: de Héber, la famille des Hébrites; de Melchiel, la famille des Melchiélites. -- ⁴⁶ Le nom de la fille d'Aser était Sara. -- ⁴⁷ Telles sont les familles des fils d'Aser, d'après leurs recensés: cinquante-trois mille quatre cents. ⁴⁸ Fils de Nephthali, selon leurs familles: de Jésiél, la famille des Jésiélites; de Guni, la famille des Gunites; ⁴⁹ de Jéser, la famille des Jésérites; de Sellem, la famille des Sélémites. ⁵⁰ Telles sont les familles de Nephthali, selon leurs familles, et leurs recensés furent quarante-cinq mille quatre cents. ⁵¹ Tels sont les enfants d'Israël qui furent recensés: six cent un mille sept cent trente. ⁵² Yahweh parla à Moïse, en disant: ⁵³ «A ceux-ci le pays sera partagé, pour être leur héritage, selon le nombre des noms. ⁵⁴ Aux plus nombreux tu donneras un héritage plus grand, et aux moins nombreux tu donneras un héritage plus petit; on donnera à chacun son héritage selon ses recensés. ⁵⁵ Seulement le partage du pays aura lieu par le sort. Ils le recevront en partage selon les noms des tribus patriarcales. ⁵⁶ C'est par le sort que l'héritage sera réparti aux plus nombreux comme à ceux qui le sont moins.» ⁵⁷ Voici, selon leurs familles, les Lévités qui furent recensés: de Gerson, la famille des Gersonites; de Caath, la famille des Caathites; de Mérari, la famille des Mérarites. ⁵⁸ -- Voici les familles de Lévi; la famille des Lobnites, la famille des Hébronites, la famille des Moholites, la famille des Musites et la famille des Coréites. -- ⁵⁹ Caath engendra Amram, et le nom de la femme d'Amram était Jochabed, fille de Lévi, que sa mère enfanta à Lévi en Egypte; elle enfanta à Amram Aaron, Moïse et Marie, leur soeur. ⁶⁰ Il naquit à Aaron: Nadab et Abiu, Eléazar et Ithamar. ⁶¹ Nadab et Abiu moururent lorsqu'ils apportèrent du feu étranger devant Yahweh. ⁶² Leurs recensés, tous les mâles depuis l'âge d'un mois et au-dessus, furent vingt-trois mille. Car ils ne furent pas compris dans le recensement des enfants d'Israël, parce qu'ils ne leur fut point assigné d'héritage au milieu des enfants d'Israël. ⁶³ Tels sont les hommes recensés par Moïse et Eléazar, le prêtre, qui firent le recensement des enfants d'Israël dans les plaines de Moab, près du Jourdain, vis-à-vis de Jéricho. ⁶⁴ Parmi eux, il n'y avait aucun des enfants d'Israël dont Moïse et Aaron le prêtre avaient fait le recensement dans le désert du Sinai; ⁶⁵ car Yahweh avait dit d'eux: «Ils mourront dans le désert»; et il n'en resta pas un, excepté Caleb, fils de Jéphoné, et Josué, fils de Nun.

Les filles de Selophad

Loi sur l'héritage des filles

27 ¹ Alors s'approchèrent les filles de Salphaad, fils de Hépher, fils de Galaad, fils de Machir,

fils de Manassé, des familles de Manassé, le fils de Joseph; leurs noms étaient Maala, Noa, Héglia, Melcha et Thersa. ² Elles se présentèrent devant Moïse, devant le prêtre Eléazar, et devant les princes de toute l'assemblée, à l'entrée de la tente de réunion, et elles dirent: ³ «Notre père est mort dans le désert; il n'était pas au milieu de la troupe de ceux qui se liguerent contre Yahweh, de la troupe de Coré, mais il est mort pour son péché, et il n'avait point de fils. ⁴ Pourquoi le nom de notre père serait-il retranché du milieu de sa famille, parce qu'il n'a pas eu de fils? Donne-nous une propriété parmi les frères de notre père.» ⁵ Moïse porta leur cause devant Yahweh; ⁶, ⁷ et Yahweh dit à Moïse: «Les filles de Salphaad ont dit une chose juste. Tu leur donneras en héritage une propriété parmi les frères de leur père, et tu leur feras passer l'héritage de leur père. ⁸ Tu parleras aux enfants d'Israël, en disant: ⁹ Si un homme meurt sans avoir de fils, vous ferez passer son héritage à sa fille; et s'il n'a point de fille, vous donnerez son héritage à ses frères. ¹⁰ S'il n'a point de frères, vous donnerez son héritage aux frères de son père; ¹¹ et s'il n'y a point de frères de son père, vous donnerez son héritage au parent le plus proche dans famille, et c'est lui qui le possédera. Ce sera pour les enfants d'Israël une règle de droit, comme Yahweh l'a ordonné à Moïse.»

Josué installé successeur de Moïse

¹² Yahweh dit à Moïse: «Monte sur cette montagne d'Abarim, et vois le pays ¹³ que je donne aux enfants d'Israël. Tu le verras, et toi aussi tu seras recueilli auprès de ton peuple, comme Aaron, ton frère, a été recueilli, ¹⁴ parce que dans le désert de Sin, lors de la contestation de l'assemblée, vous avez été tous deux rebelles à l'ordre que j'avais donné de me sanctifier devant eux à l'occasion des eaux. Ce sont les eaux de Mériba, à Cadès, dans le désert de Sin.» ¹⁵ Moïse parla à Yahweh, en disant: ¹⁶ «Que Yahweh, le Dieu des esprits de toute chair, établisse sur l'assemblée un homme qui sorte devant eux et qui entre devant eux, ¹⁷ qui les fasse sortir et qui les fasse entrer, afin que l'assemblée de Yahweh ne soit pas comme des brebis qui n'ont point de berger.» ¹⁸ Yahweh dit à Moïse: «Prends Josué, fils de Nun, homme en qui réside l'Esprit, et tu poseras ta main sur lui. ¹⁹ Tu le placeras devant Eléazar, le prêtre, et devant toute l'assemblée, et tu l'installeras sous leurs yeux. ²⁰ Tu mettras sur lui une part de ton autorité, afin que toute l'assemblée des enfants d'Israël lui obéisse. ²¹ Il se présentera devant le prêtre Eléazar, qui consultera pour lui le jugement de l'Urim devant Yahweh; c'est sur son ordre que sortiront, sur son ordre qu'entreront, lui, Josué, tous les enfants d'Israël avec lui et toute l'assemblée.» ²² Moïse fit ce que Yahweh lui avait ordonné. Il prit Josué, et il le plaça devant Eléazar, le prêtre, et devant toute l'assemblée. ²³ Et ayant posé ses mains sur lui, il l'installa, comme Yahweh l'avait dit par Moïse.

Ordonnance sur les sacrifices

Sacrifice quotidien

28 ¹ Yahweh parla à Moïse, en disant: ² «Donne cet ordre aux enfants d'Israël et dis-leur: Vous aurez soin de me présenter, au temps fixé, mon offrande, mon aliment pour les sacrifices faits par le feu, qui sont pour moi d'agréable odeur. ³ Tu leur diras: Voici le sacrifice par le feu que vous offrirez à Yahweh: chaque jour, deux agneaux d'un an, sans défaut, comme holocauste perpétuel. ⁴ Tu offriras l'un des agneaux le matin, et le deuxième agneau entre les deux soirs, ⁵ et, pour l'oblation, un dixième d'épha de fleur de farine, pétrie avec un quart de hin d'huile d'olives concassées. ⁶ C'est l'holocauste perpétuel qui a été offert à la montagne de Sinai, d'agréable odeur, un sacrifice par le feu à Yahweh. ⁷ Sa libation sera d'un quart de hin pour chaque agneau; c'est dans le lieu saint que tu feras la libation de vin pur à Yahweh. ⁸ Tu offriras le second agneau entre les deux soirs; tu feras comme pour l'oblation du matin et sa libation: c'est un sacrifice par le feu, d'une agréable odeur à Yahweh.

Sacrifices pour le sabbat et la néoménie

⁹ Le jour du sabbat, vous offrirez deux agneaux d'un an, sans défaut, et, comme oblation, deux dixièmes de fleur de farine pétrie à l'huile, et sa libation. ¹⁰ C'est l'holocauste du sabbat, pour chaque sabbat, outre l'holocauste perpétuel et sa libation. ¹¹ Au commencement de vos mois, vous offrirez comme holocauste à Yahweh deux jeunes taureaux, un bélier et sept agneaux d'un an sans défaut, ¹² et, comme oblation pour chaque taureau, trois dixièmes de fleur de farine pétrie à l'huile; comme oblation pour le bélier, deux dixièmes de fleur de farine pétrie à l'huile; ¹³ comme oblation pour chaque agneau, un dixième de fleur de farine pétrie à l'huile. C'est un holocauste d'agréable odeur, un ¹⁴ sacrifice par le feu de Yahweh. Leurs libations seront d'un demi-hin de vin pour un taureau, d'un tiers de hin pour un bélier et d'un quart de hin pour un agneau. Tel est l'holocauste du commencement du mois, pour chaque mois, pour les mois de l'année. ¹⁵ On offrira aussi à Yahweh un bouc en sacrifice pour le péché, outre l'holocauste perpétuel et sa libation.

Sacrifices propres à la fête de la Pâque

¹⁶ Au premier mois, le quatorzième jour du mois, ce sera la Pâque de Yahweh. ¹⁷ Le quinzième jour de ce mois sera jour de fête. On mangera pendant sept jours des pains sans levain. ¹⁸ Le premier jour, il y aura une sainte assemblée: vous ne ferez aucune oeuvre servile. ¹⁹ Vous offrirez en sacrifice par le feu un holocauste à Yahweh: deux jeunes taureaux, un bélier et sept agneaux d'un an, sans défaut, ²⁰ et, comme leur oblation, de la fleur de farine pétrie à l'huile: trois dixièmes pour un taureau, deux dixièmes pour un bélier, ²¹ et un dixième pour chacun des sept agneaux. ²² Vous offrirez aussi un bouc en sacrifice pour le péché, pour faire l'expiation pour vous. ²³ Vous ferez cela sans préjudice de

l'holocauste du matin, qui est l'holocauste perpétuel. ²⁴ Vous ferez cela chaque jour, pendant sept jours; c'est l'aliment d'un sacrifice par le feu, d'agréable odeur à Yahweh; ainsi sera-t-il fait sans préjudice de l'holocauste perpétuel et de sa libation. ²⁵ Le septième jour, vous aurez une sainte assemblée: vous ne ferez aucune oeuvre servile.

Sacrifices propres à la fête des Semaines

²⁶ Au jour des prémices, quand vous présenterez à Yahweh une oblation de la moisson nouvelle, à votre fête des Semaines, vous aurez une sainte assemblée: vous ne ferez aucune oeuvre servile. ²⁷ Vous offrirez comme holocauste d'agréable odeur à Yahweh deux jeunes taureaux, un bélier et sept agneaux d'un an, ²⁸ et, comme leur oblation, de la fleur de farine pétrie à l'huile: trois dixièmes pour chaque taureau, deux dixièmes pour le bélier, ²⁹ et un dixième pour chacun des sept agneaux. ³⁰ Vous offrirez aussi un bouc, pour faire l'expiation pour vous. Vous ferez cela sans préjudice de l'holocauste perpétuel et de son oblation. ³¹ Vous aurez des victimes sans défaut; et vous y joindrez leurs libations.

Sacrifices propres à la fête de l'Acclamation

Nombres (CP) 21

Jérémie (CP) 17

17 ¹ Le péché de Juda est écrit avec un stilet de fer, Avec une pointe de diamant; Il est gravé sur la table de leurs coeurs Et aux cornes de vos autels. ² Comme ils pensent à leurs enfants, Ainsi pensent-ils à leurs autels et à leurs idoles d'Astarté Près des arbres verts sur les collines élevées. ³ O ma montagne qui es dans le champ, Je livrerai au pillage tes biens, tous tes trésors, tes hauts lieux, A cause de tes péchés surtout ton territoire. ⁴ Tu laisseras en friche, et par ta faute,- Ton héritage que je t'avais donné; Je t'asservirai à tes ennemis dans un pays que tu ne connais pas; Car vous avez allumé le feu de ma colère, Et il brûle pour jamais..

Sentences morales diverses

⁵ Ainsi parle Jéhovah: Maudit soit l'homme qui se confie en l'homme, Qui fait de la chair son bras, Et dont le coeur se retire de Jéhovah! ⁶ Il est comme une bruyère dans une lande; Il ne verra point venir le bonheur; Il occupera les lieux brûlés au désert, Une terre salée et sans habitants. ⁷ Béni soit l'homme qui se confie en Jéhovah Et dont Jéhovah est la confiance! ⁸ Il est comme un arbre planté au bord des eaux: Il pousse ses racines vers le courant; Il ne craint pas quand vient la chaleur, Et son feuillage reste vert; Il ne s'inquiète point de l'année de la sécheresse Et ne cesse pas de porter du fruit. ⁹ Le coeur est rusé plus que toute chose et corrompu: Qui le connaîtra? ¹⁰ Moi, Jéhovah, qui sonde les coeurs et qui éprouve les reins, Et cela pour rendre à chacun selon ses voies,- Selon le fruit de ses oeuvres. ¹¹ Une perdrix couve des oeufs qu'elle n'a pas pondus; Tel est l'homme qui acquiert des richesses injustement; Au milieu de ses jours il doit les quitter, Et à sa fin il n'est plus qu'un insensé.

Prière de Jérémie

¹² Trône de gloire! Majesté éternelle! Lieu de notre sanctuaire! ¹³ Espoir d'Israël, Jéhovah! Tous ceux qui t'abandonnent seront confondus! Ceux qui se détournent de moi seront inscrits sur la terre; Car ils ont abandonné la source des eaux vives, Jéhovah. ¹⁴ Guéris-moi, Jéhovah, et je serai guéri; Sauve-moi, et je serai sauvé,- Car tu es ma louange. ¹⁵ Voici qu'ils me disent: "Où est la parole de Jéhovah? Qu'elle s'accomplisse donc!" ¹⁶ Et moi je n'ai pas refusé d'être pasteur à ta suite; Je n'ai pas désiré le jour du malheur, tu le sais; Ce qui est sorti de mes lèvres était présent devant ta face. ¹⁷ Ne sois pas pour moi une cause d'effroi; Tu es mon refuge au jour du malheur. ¹⁸ Que mes persécuteurs soient consternés Et que je ne sois pas confondu moi-même; Qu'ils tremblent, eux, et que moi je ne tremble pas; Amène sur eux le jour du malheur, Et brise les d'une double brèche.

Exhortation à observer le sabbat

¹⁹ Ainsi m'a parlé Jéhovah: Va, et tiens-toi à la porte des fils du peuple, par où entrent et sortent les rois de Judas, et à toutes les portes de Jérusalem; ²⁰ Et tu leur diras: Ecoutez la parole de Jéhovah, Vous, rois de Juda, et tout Juda, Et vous tous habitants de Jérusalem, Qui entrez par ces portes. ²¹ Ainsi parle Jéhovah: Prenez garde à vos âmes, Et ne portez point de fardeaux le jour du sabbat, Et n'en faites point passer par les portes de Jérusalem; ²² Ne faites sortir de vos maisons aucun fardeau le jour du sabbat, Ne faites aucun ouvrage Et sanctifiez le jour du sabbat, Comme je l'ai ordonné à vos pères. ²³ Ils n'ont pas écouté ni prêté l'oreille; Ils ont raidi leur cou pour ne pas écouter Et ne pas obéir au précepte. ²⁴ Si vous m'écoutez docilement, dit Jéhovah, En ne faisant point passer de fardeaux Par les portes de la ville le jour du sabbat, Et si vous sanctifiez le jour du sabbat En ne faisant aucun ouvrage ce jour-là, ²⁵ Alors par les portes de cette ville Passeront des rois et des princes Assis sur le trône de David, Montés sur des chars et des chevaux, Eux et leurs princes, Les hommes de Juda et les habitants de Jérusalem, Et cette ville sera habitée à jamais. ²⁶ On viendra des villes de Juda Et des environs de Jérusalem, Du pays de Benjamin et de la Séphéla, De la montagne et du midi, Amener des holocaustes et des sacrifices, Des oblations et de l'encens, Et apporter des actions de grâces Dans la maison de Jéhovah. ²⁷ Mais si vous n'écoutez pas mon commandement De sanctifier le jour du sabbat, De ne porter aucun fardeau Et de ne point en faire passer par les portes de Jérusalem un jour de sabbat, Alors je mettrai le feu aux portes de la ville, Et il dévorera les palais de Jérusalem, Et il ne s'éteindra point.

Jérémié chez le potier

18 ¹ La parole qui fut adressée à Jérémié de la part de Jéhovah, disant: ² Lève-toi et descends à la maison du potier, et là je te ferai entendre ma parole. ³ Je descendis à la maison du potier; or il faisait son ouvrage sur des roues. ⁴ Et le vas qu'il faisait manqua, comme il arrive à l'argile dans la main du potier, et il refit un autre vase, comme il plut au potier de le faire. ⁵ Et la parole de Jéhovah me fut adressée en ces termes: ⁶ Est-ce que je ne puis pas vous faire Comme a fait ce potier, maison d'Israël? Ce que l'argile est dans la main du potier, Vous l'êtes dans ma main, maison d'Israël. ⁷ Tantôt je parle, touchant une nation et touchant un royaume, D'arracher, d'abattre et de détruire. ⁸ Mais cette nation, contre laquelle j'ai parlé, Revient-elle de sa méchanceté, Alors je me repens du mal que j'avais voulu lui faire. ⁹ Tantôt je parle, touchant une nation et touchant un royaume, De bâtir et de planter, ¹⁰ Mais cette nation fait-elle ce qui est mal à mes yeux, En n'écoutant pas ma voix, Alors je me repens du bien que j'avais dit que je lui ferais. ¹¹ Et maintenant parle aux hommes de Juda Et aux habitants de Jérusalem, Et dis-leur: Ainsi parle Jéhovah: Voici que je façonne pour vous un malheur Et que je médite un dessein contre vous. Que chacun de vous revienne de sa voie mauvaise, Et réformez vos voies et vos oeuvres. ¹² Mais ils disent: "C'est en vain! Nous suivrons nos pensées, Nous agirons chacun selon l'obstination

de notre mauvais coeur."

Gravité inouïe et chatiment de l'infidélité

¹³ C'est pourquoi ainsi parle Jéhovah: Interrogez les nations: Qui a jamais entendu pareille chose? La vierge d'Israël a commis d'horribles abominations! ¹⁴ La neige du Liban quitte-t-elle le rocher de la plaine? Voit-on tarir les eaux qui viennent de loin, fraîches et courantes?

¹⁵ Or mon peuple m'a oublié; Il offre de l'encens à des idoles; Elles les font chanceler dans leurs voies, Les chemins d'autrefois, Pour suivre des sentiers, Une route non frayée; ¹⁶ Pour faire de leur pays une désolation, Un objet d'éternelle moquerie; Tous ceux qui y passeront seront stupéfaits Et hocheront la tête. ¹⁷ Pareil au vent d'orient, je les disperserai devant l'ennemi; Je leur montrerai le dos et non la face.

Complot contre Jérémie

¹⁸ Et ils ont dit: "Venez, formons un complot contré Jérémie; Car la loi ne périra pas chez le prêtre, Ni le conseil chez le sage, Ni la parole de Dieu chez le prophète; Venez, frappons-le de nos langues, Et ne prenons pas garde à tous ses discours". -- ¹⁹ Prends garde à moi,

Jéhovah, Et entends la voix de mes adversaires! ²⁰ Le mal sera-t-il rendu pour le bien, Qu'ils creusent une fosse pour mon âme? Rappelle-toi comment je me suis tenu devant toi Pour te parler en leur faveur, Pour détourner d'eux ta colère. ²¹ Livre donc leurs enfants à la famille

Et abandonne-les au glaive; Que leurs femmes perdent leurs enfants et deviennent veuves; Que leurs hommes meurent par la peste Et que leurs jeunes gens soient frappés par l'épée dans la combat! ²² Qu'on entende leur cri sortir de leurs maisons, Quand tu feras venir subitement sur eux des bandes armées, Parce qu'ils ont creusé une fosse pour me prendre Et

qu'ils ont caché des filets devant mes pieds. ²³ Et toi, Jéhovah, tu connais tous leurs complots- Pour me faire mourir. Ne pardonne pas leur iniquité, N'efface pas leur péché devant toi; Qu'ils s'affaissent en ta présence: Agis contre eux au temps de ta colère!

La cruche brisée

¹⁹ ¹ Ainsi a parlé Jéhovah: Va, achète-toi une cru; prends avec toi dans anciens du peuple d'entre les prêtres. ² Sors vers la vallée du fils de Hinnom, qui est à l'entrée de la porte de la

poterie, et là tu publieras des les paroles que je te dirai. Tu diras: ³ Ecoutez la parole de Jéhovah, Rois de Juda et habitants de Jérusalem. Ainsi parle Jéhovah des armées, Dieu d'Israël: Je vais amener sur ce lieu un malheur Tel, que les oreilles tinteront à qui en

entendra parler, ⁴ Parce qu'ils m'ont abandonné, Qu'ils ont aliéné ce lieu, Qu'ils y ont offert de l'encens à des dieux étrangers Qu'ils ne connaissaient pas, eux, leurs pères et les rois de Juda, Et qu'ils ont rempli ce lieu du sang des innocents. ⁵ Ils ont bâti des hauts lieux à Baal Pour consumer leurs enfants par le feu en holocauste à Baal; Choses que je n'avais pas

commandées, ni dites, Et qui n'étaient point montées dans ma pensée. ⁶ C'est pourquoi voici que des jours viennent, dit Jéhovah, Où ce lieu ne sera plus appelé Topheth ni vallée du fils de Hinnom, Mais vallée du carnage. ⁷ Je rendrai vain dans ce lieu le conseil de Juda et de Jérusalem; Je les ferai tomber par l'épée devant leurs ennemis Et par la main de ceux qui en veulent à leur vie, Et je donnerai leurs cadavres en pâture Aux oiseaux du ciel et aux bêtes de la terre: ⁸ Et je ferai de cette ville un objet de stupeur et de moquerie; Quiconque passera près d'elle sera stupéfait Et rira de toutes ses meurtrissures. ⁹ Je leur ferai manger la chair de leurs fils et la chair de leurs filles; Ils mangeront la chair les uns des autres Dans l'angoisse et la détresse Où les réduiront leurs ennemis Et ceux qui en veulent à leur vie. ¹⁰ Tu briseras ensuite la cruche sous les yeux ,des hommes venus avec toi, et tu leur diras: ¹¹ Ainsi parle Jéhovah des armées: Je briserai ce peuple et cette ville, Comme on brise le vase du potier qui ne peut plus être réparé, Et l'on enterrera à Topheth faute de place pour enterrer. ¹² Voilà ce que je ferai à ce lieu, dit Jéhovah, et à ses habitants, En rendant cette ville semblable à Topheth. ¹³ Les maisons de Jérusalem et les maisons des rois de Juda Seront telles que ce lieu de Topheth, souillées; Oui, toutes les maisons sur les toits desquelles On a offert de l'encens à toute l'armée des cieus Et versé des libations à des dieux étrangers. ¹⁴ Jérémie revint de Topheth où Jéhovah l'avait envoyé prophétiser, et s'étant placé dans le parvis de la maison de Jého-vah, il dit à tout le peuple; ¹⁵ "Ainsi parle Jéhovah des armées le Dieu d'Israël: Je vais faire venir sur cette ville et sur toutes les villes de son res-sort tous les malheurs que j'ai annoncés contre elle, parce qu'ils ont raidi leur cou pour ne point obéir à mes paroles."

Altercation avec le prêtre Pashehur

20 ¹ Le prêtre Phassur, fils d'Emmer, était surveillant en chef de la mai-son de Jéhovah, entendit Jérémie pro-noncer ces prophéties; ² et Phassur frap-pa Jérémie le prophète et le fit mettre aux ceps dans la porte haute de Benja-min, qui est dans la maison de Jéhovah. Le lendemain Phassur fit sortir Jéré-mie des ceps, ³ et Jérémie .lui dit: Ce n'est plus Phassur que Jéhovah t'ap-pelle, mais Magor-Missabib. ⁴ Car ainsi parle Jéhovah: Je ferai de toi un objet de terreur Pour toi-même et pour tous tes amis; Ils tomberont sous l'épée de leurs ennemis, Et tes yeux le verront; Je livrerai aussi tout Juda aux mains du roi de Babylone, Qui les emmènera captifs à Babylone Et les frappera de l'épée. ⁵ Je livrerai toutes les richesses de cette ville, Tous ses produits, tous ses objets précieux Et tous les trésors des rois de Juda, Je les livrerai aux mains de leurs ennemis, Et ils les pilleront, les enlèveront, Et les emmèneront à Babylone. ⁶ Et toi, Phassur, et tous ceux qui habitent dans ta maison, Vous irez ,en captivité; Tu iras à Babylone, et là, tu mourras, là tu seras enterré, Toi et tous tes amis auxquels tu as prophétisé le mensonge.

Jérémie séduit par Yahvé persécuté

⁷ Tu m'as séduit, Jéhovah, et j'ai été séduit; Tu m'as saisi et tu m'as vaincu. Je suis chaque

jour un objet de risée; Tous se moquent de moi. ⁸ Chaque fois que je parle, je crie violence, J'annonce la dévastation, Et la parole de Jéhovah est pour moi chaque jour Une cause d'humiliation et de risée. ⁹ Quand je disais: "Je ne ferai plus mention de lui, Je ne parlerai plus en son nom," Il y avait dans mon coeur comme un feu dévorant, Enfermé dans mes os; Je m'efforçais de le contenir, et je n'ai pas pu. ¹⁰ Car j'entendais les propos de la foule; La terreur m'environnait! "Dénoncez, allons le dénoncer!" L'homme avec qui j'étais en paix épia mes pas: "S'il se laisse surprendre, nous le tiendrons Et nous tirerons vengeance de lui." ¹¹ Mais Jéhovah est avec moi comme un héros puissant; C'est pourquoi mes persécuteurs s'affaïsseront Et n'auront pas le dessus; Parce qu'ils n'ont pas agi sagement, Ils seront confondus d'un opprobre éternel, Qui ne sera pas oublié. ¹² Jéhovah des armées éprouve le juste; Il voit les reins et les coeurs; Je verrai la vengeance que tu tireras d'eux, Car c'est à toi que j'ai remis ma cause. ¹³ Chantez à Jéhovah, louez Jéhovah, Car il a tiré de la main des méchants l'âme du malheureux.

Jérémié maudit le jour de sa naissance

¹⁴ Maudit soit le jour où je suis né! Que le jour où ma mère m'a enfanté ne soit pas béni! ¹⁵ Maudit soit l'homme qui porta la nouvelle à mon père, En lui disant: "Un fils t'est né," Et qui le combla de joie! ¹⁶ Que cet homme soit comme les villes Que Jéhovah a renversées sans s'en repentir! Qu'il entende le matin le cri des vaincus Et à midi les vociférations des vainqueurs, ¹⁷ Parce qu'il ne m'a pas tué dès le sein maternel, Afin que ma mère fût mon tombeau, Ou que son sein m'eût gardé éternellement. Pourquoi suis-je sorti de ses entrailles Pour voir la peine et la douleur, Et pour consumer mes jours dans l'ignominie?

Réponse au message de Sédécias

²¹ ¹ La parole qui fut adressée à Jérémie de la part de Jéhovah, lorsque le roi Sédécias envoya vers lui Phassur, fils de Melchias, et le prêtre Sophonias, fils de Maasias, pour lui dire: ² "Con-sulte, je t'en prie, Jéhovah pour nous, puisque Nabuchodonosor, roi de Baby-lone, nous fait la guerre; peut-être Jého-vah fera-t-il en notre faveur un de ses grands miracles, afin qu'il s'éloigne de nous." ³ Jérémie leur répondit: Voici ce que vous direz à Sédécias: Ainsi parle Jéhovah, Dieu d'Israël: Je vais faire retourner en arrière les armes de guerre qui sont dans vos mains, avec lesquelles vous combattez hors des murs le roi de Babylone et les Chaldéens qui vous assiègent, et je les rassemblerai au milieu de la ville; ⁵ et je combattrai contre vous la main étendue et d'un bras puissant, avec colère, fureur et grande indignation. ⁶ Je frapperai les habitants de cette ville, les hommes et les bêtes, et ils mourront d'une grande peste. ⁷ Après cela, dit Jéhovah, je livrerai Sédécias, roi de Juda; ses serviteurs, le peuple, tous ceux qui dans cette ville auront échappé à la peste, à l'épée et à la fami-ne, je les livrerai aux mains de Nabuchodonosor, roi de Babylone, aux mains de leurs ennemis et de ceux qui en veu-lent à leur vie; et il les passera au fil de l'épée; il ne les épargnera pas, il n'aura pour eux ni pitié ni compassion. ⁸ Puis tu diras au peuple: Ainsi parle Jéhovah: Voici

que je mets devant vous le chemin de la vie et le chemin de la mort. ⁹ Celui qui restera dans cette ville mourra par l'épée, la famine ou la peste; celui qui en sortira pour se rendre aux Chaldéens qui vous assiègent vivra et aura la vie, pour butin. ¹⁰ Car j'ai posé mon regard sur cette ville pour lui faire du mal et non pas du bien, dit Jéhovah; elle sera livrée aux mains du roi de Babylone, et il la consumera par le feu.

Contre la maison royale

¹¹ Et à la maison du roi de Juda tu diras Ecoutez la parole de Jéhovah. ¹² Maison de David, ainsi parle Jéhovah: Rendez la justice dès le matin; Arrachez l'opprimé des mains de l'opresseur, De peur que ma colère n'éclate comme un feu Et ne brûle sans qu'on puisse l'éteindre, A cause de la méchanceté de vos actions. ¹³ J'en viens à toi, habitante de la vallée, Rocher de la plaine, dit Jéhovah, Vous qui dites: "Qui descendra sur nous, Et qui entrera dans nos retraites?-" ¹⁴ Je vous châtierai selon le fruit de vos oeuvres, dit Jéhovah; Je mettrai le feu à la forêt de Jérusalem, Et il en dévorera tous les alentours. ,

Encore contre la maison royale

²² ¹ Ainsi parle Jéhovah: Descends à la maison du roi de Juda, et là tu prononceras ces paroles: ² Tu diras: Ecoute la parole de Jéhovah, ô roi de Juda, Qui sièges sur le trône de David, Toi, tes serviteurs et ton peuple Qui passez par ces portes. ³ Ainsi parle Jéhovah: Faites droit et justice; Arrachez l'opprimé aux mains de l'opresseur; Ne maltraitez pas l'étranger, l'orphelin et la veuve; N'usez pas de violence, Et ne versez pas le sang innocent dans ce lieu. ⁴ Si vous faites exactement ce que je vous dis, Les rois assis sur le trône de David Entreront par la porte de cette maison, Montés sur des chars et sur des chevaux, Eux, leurs serviteurs et leur peuple. ⁵ Mais si vous n'écoutez pas ces paroles, Je le jure par moi-même; dit Jéhovah, Cette maison deviendra une ruine. ⁶ Car ainsi parle Jéhovah touchant la maison du roi de Juda: Tu es pour moi un Galaad, le sommet du Liban; Eh bien; je ferai de toi un désert, des villes inhabitées. ⁷ Je te prépare des destructeurs, chacun avec ses outils; Ils couperont tes cèdres de choix et les jetteront au feu. ⁸ De nombreuses nations passeront par cette ville, Et elles se diront l'une à l'autre: "Pourquoi Jéhovah a-t-il ainsi traité cette grande ville?" ⁹ Et .l'on dira: "Parce qu'ils ont abandonné l'alliance de Jéhovah, leur Dieu, Qu'ils se sont prosternés devant d'autres dieux et les ont servis."

Contre Joachaz

¹⁰ Ne pleurez point celui qui est mort, Et ne vous lamentez pas à cause de lui; Pleurez, pleurez celui qui s'en est allé, Car il ne reviendra plus, Et ne verra pas le pays de sa naissance! ¹¹ Car ainsi parle Jéhovah- Touchant Sellum, fils de Josias, roi de Juda, Qui a régné à la place de Josias, son père, Et qui est sorti de ce lieu: Il n'y reviendra plus; ¹² Au

lieu où on l'a emmené captif, il mourra, Et il ne reverra plus ce pays. ¹³ Malheur à celui qui bâtit sa maison par l'injustice Et ses étages sans droit, Qui fuit travailler son prochain pour rien, Sans lui donner son salaire; ¹⁴ Qui dit: "Je me bâtirai une maison vaste Et des chambres spacieuses;" Qui y perce beaucoup de fenêtres, La couvre de cèdre Et la peint au vermillon! ¹⁵ Es-tu roi parce que tu as la passion du cèdre? Ton père n'a-t-il pas mangé et bu? Il faisait droit et justice, Et tout allait bien pour lui; ¹⁶ Il jugeait la cause du malheureux et du pauvre, Et tout allait bien: N'est-ce pas là me connaître, dit Jéhovah? ¹⁷ Mais tes yeux et ton cœur ne sont tournés qu'à la rapine, Au sang innocent pour le répandre, A l'oppression et à la violence pour les commettre. ¹⁸ C'est pourquoi ainsi parle Jéhovah Touchant Joakim, fils de Josias, roi de Juda: On ne le pleurera pas, en disant: "Hélas, mon frère! hélas, ma soeur!" On ne pleurera pas sur lui, en disant: "Hélas, Seigneur! hélas, majesté!" ¹⁹ Il sera enterré comme on enterre un âne, Traîné et jeté hors les portes de Jérusalem.

Contre la nation personnifiée

²⁰ Monte au Liban et crie; Elève ta voix en Basan Et crie du haut d'Abarim, Car tous tes amants sont brisés. ²¹ Je t'ai parlé pendant que tu étais prospère; Tu as dit: "Je n'écouterai pas!": C'est là ta conduite dès ta jeunesse; Tu n'as pas écouté ma voix! ²² Car le vent emportera tes pasteurs, Et tes amants iront en captivité; Alors tu seras couverte de confusion et de honte Pour toute ta méchanceté. ²³ Toi qui habite au Liban, Qui as placé ton nid dans les cèdres, Comme tu gémiras quand viendront sur toi les douleurs, Des convulsions pareilles à celles d'une femme en travail!

Contre Konias

²⁴ Je suis vivant! dit Jéhovah: Quand Jéchonias, fils de Joakim, roi de Juda Serait un anneau à ma main droite, Je l'arracherais de là! ²⁵ Je te livrerai aux mains de ceux qui en veulent à ta vie, Aux mains de ceux devant qui tu trembles, Aux mains de Nabuchodonosor, roi de Babylone, Et aux mains des Chaldéens. ²⁶ Je te jetterai, toi et ta mère qui t'a mis au monde, Dans un autre pays où vous n'êtes pas nés, Et là vous mourrez. ²⁷ Et au pays où ils aspireront à revenir, Ils ne reviendront pas. ²⁸ Est-ce donc un vase méprisé et brisé que cet homme, Jéchonias, Ou bien un ustensile de rebut, Pour qu'on les ait chassés, lui et sa race, Et jetés dans un pays qu'ils ne connaissaient pas? ²⁹ Terre, terre, terre, Ecoute la parole de Jéhovah! ³⁰ Ainsi parle Jéhovah: Inscrivez-le comme stérile, Comme un homme qui ne réussit pas dans ses jours, Car nul de ses descendant ne réussira à s'asseoir Sur le trône de David pour régner sur Juda!

Malédiction et retour de l'exil

23 ¹ Malheur aux pasteurs qui perdent et dispersent Les brebis de mon pâturage, dit Jéhovah! ² C'est pourquoi ainsi parle Jéhovah, Dieu d'Israël, Touchant les pasteurs qui paissent mon peuple: Vous avez dispersé mes brebis, vous les avez chassées, Vous n'en avez pas pris soin; Voici que je vais prendre soin de vous Pour punir la méchanceté de vos actions, dit Jéhovah. ³ Et moi je rassemblerai le reste de mes brebis De tous les pays où je les aurai chassées, Et je les ramènerai dans leur pâturage; Elles croîtront et se multiplieront. ⁴ Et je susciterai sur elles des pasteurs qui les paîtront; Elles n'auront plus ni crainte ni terreur, Et il n'en manquera plus aucune, dit Jéhovah, ⁵ Les jours viennent, dit Jéhovah, Où je susciterai à David un germe juste; Il régnera en roi, Il sera sage et fera droit et justice dans le pays. ⁶ Dans ses jours, Juda sera sauvé, Israël habitera en assurance, Et voici le nom dont on l'appellera: Jéhovah notre justice. ⁷ C'est pourquoi des jours viennent, dit Jéhovah, Où l'on ne dira plus: "Jéhovah est vivant; Lui qui a fait monter du pays d'Egypte les enfants d'Israël;" ⁸ Mais "Jéhovah est vivant, Lui qui a fait monter et ramené la semence de la maison d'Israël Du pays du septentrion Et de tous les pays où je les avais chassés." Et ils habiteront sur leur sol.

Contre les faux prophètes

⁹ Aux prophètes. Mon coeur est brisé au-dedans de moi, Tous mes os tremblent; En présence de Jéhovah et de sa parole sainte, Je suis comme un homme ivre, Comme un homme pris de vin. ¹⁰ Car le pays est rempli d'adultères; Car à cause de la malédiction, le pays est en deuil; Les pâturages du désert sont desséchés; Ces hommes courent au mal; Ils n'ont de force que pour l'injustice. ¹¹ Prophètes et prêtres sont des profanes, Et dans ma maison même j'ai trouvé leur méchanceté, dit Jéhovah. ¹² Aussi leur chemin sera pour eux Comme des lieux glissants et ténébreux; Ils seront poussés, ils tomberont; Car j'amènerai sur eux le malheur L'année où je les visiterai, dit Jéhovah. ¹³ Dans les prophètes de Samarie, j'avais vu de la sottise; Ils prophétisaient par Baal, Et ils égaraient mon peuple d'Israël; ¹⁴ Mais dans les prophètes de Jérusalem, j'ai vu des choses horribles; Ils commettent l'adultère; Ils marchent dans le mensonge; Ils affermissent les mains des méchants Afin qu'aucun d'eux ne revienne de sa méchanceté; Ils sont tous pour moi comme Sodome, Et les habitants de Jérusalem comme Gomorrhe. ¹⁵ C'est pourquoi ainsi parle Jéhovah des armées touchant les prophètes: Je vais leur faire manger de l'absinthe Et leur faire boire des eaux empoisonnées; Car c'est des prophètes de Jérusalem Que la profanation est venue dans tout le pays. ¹⁶ Ainsi parle Jéhovah des armées: N'écoutez pas les paroles des prophètes Qui vous prophétisent, qui vous dupent; Ils disent les visions de leur propre coeur, Et non ce qui sort de la bouche de Jéhovah. ¹⁷ Ils disent à ceux qui me méprisent: "Jéhovah a dit: Vous aurez la paix;" Et à tous ceux qui suivent l'obstination de leur coeur, Ils disent: "Il ne vous arrivera aucun mal." ¹⁸ Car qui a assisté au conseil de Jéhovah Pour voir et entendre sa parole? Qui a été attentif à sa parole et l'a entendue? ¹⁹ Voici que la tempête de Jéhovah, la fureur va éclater; L'orage tourbillonne, Il fond sur la tête des impies. ²⁰ La colère de Jéhovah ne retournera pas en arrière Qu'elle n'ait agi et réalisé les desseins de son coeur; A la fin des temps vous en aurez

la pleine intelligence. ²¹ Je n'ai pas envoyé ces prophètes, et ils courent! Je ne leur ai point parlé, et ils prophétisent! ²² S'ils avaient assisté à mon conseil, Ils auraient fait entendre mes paroles à mon peuple; Ils les auraient ramenés de leur voie mauvaise, De la méchanceté de leurs actions. ²³ Ne suis-je un Dieu que de près, dit Jéhovah, Et ne suis-je pas aussi un Dieu de loin? ²⁴ Un homme peut-il se cacher dans une cachette Sans que je le voie, dit Jéhovah? Est-ce que je ne remplis pas, moi, le ciel et la terre, dit Jéhovah? ²⁵ J'ai entendu ce que disent ces prophètes Qui disent en mon nom des mensonges, En disant: "J'ai eu un songe; j'ai eu un songe!" ²⁶ Jusques à quand?.. Veulent-ils, ces prophètes, Ces prophètes de mensonge, Ces prophètes de l'imposture de leur coeur, ²⁷ Pensent-ils faire oublier mon nom à mon peuple, Pour les rêves qu'ils se racontent les uns aux autres, Comme leurs pères ont oublié mon nom pour Baal? ²⁸ Que le prophète qui a eu un songe raconte ce songe; Que celui qui a ma parole rapporte fidèlement ma parole. Qu'a de commun la paille avec le froment, dit Jéhovah? ²⁹ Ma parole n'est-elle pas comme un feu, dit Jéhovah, Comme un marteau qui brise le roc? ³⁰ Aussi je viens à ces prophètes Qui dérobent mes paroles les uns aux autres. ³¹ Je viens à ces prophètes, dit Jéhovah, Qui agitent leur langue et qui disent: "Parole de Jéhovah!" ³² Je viens à ces prophètes de songes menteurs, dit Jéhovah, Qui les racontent, qui égarent mon peuple Par leurs mensonges et par leur légèreté; Et je ne les ai point envoyés, Et je ne leur ai rien commandé; Ils ne servent de rien à ce peuple; dit Jéhovah. ³³ Quand ce peuple, ou des prophètes, ou un prêtre te demanderont: "Quel est aujourd'hui le fardeau de Jéhovah?" Tu leur répondras: " C'est vous qui êtes ce fardeau, Et je vous rejeterai," dit Jéhovah. ³⁴ Et le prophète, le prêtre ou l'homme du peuple Qui dira: "Fardeau de Jéhovah," Je le visiterai, lui et sa maison. ³⁵ Voici comment vous parlerez l'un à l'autre et chacun à son frère: "Qu'a répondu Jéhovah:" Et "qu'a dit Jéhovah?" ³⁶ Mais vous ne répéterez plus: "Fardeau de Jéhovah;" Car le fardeau de chacun sera sa parole, Parce que vous avez tordu les paroles du Dieu vivant, De Jéhovah des armées, notre Dieu. ³⁷ Tu diras au prophète: "Que t'a répondu Jéhovah? qu'a dit Jéhovah?" ³⁸ Mais si vous dites: "Fardeau de Jéhovah," Alors Jéhovah parle ainsi: Parce que vous dites ce mot: "Fardeau de Jéhovah," Après que j'ai envoyé vers vous pour vous dire: Ne dites plus: "Fardeau de Jéhovah," ³⁹ A cause de cela, je vous oublierai entièrement Et vous rejeterai de devant ma face, Vous et la ville que j'avais donnée à vous et à vos pères; ⁴⁰ Et je ferai venir sur vous un opprobre éternel, Une honte éternelle, Qui ne s'oublieront jamais.

Les deux corbeilles de figues

24 ¹ Jéhovah me fit voir deux paniers de figues posés devant le temple de Jého-vah; ce fut après que Nabuchodonosor, roi de Babylone, eut emmené de Jérusalem et transporté à Babylone Jéchonias, fils de Joakim, roi de Juda, les chefs de Juda, les charpentiers et les serruriers. ² L'un des paniers contenait de très bonnes figues comme le sont les figues de la première récolte; l'autre, des figues très mauvaises, qu'on ne pouvait manger, tant elles

étaient mauvaises. ³ Et Jéhovah me dit: "Que vois-tu Jérémie?" Je répondis: "Des figues; les bonnes figues sont très bonnes, les mauvaises sont très mauvaises et ne peuvent être mangées, tant elles sont mauvaises." ⁴ Et la parole de Jéhovah me fut adres-sée en ces termes: ⁵ Ainsi parle Jéhovah, Dieu d'Israël: Comme on regarde ces bonnes figues, Ainsi je regarderai avec faveur les captifs de Juda Que j'ai envoyés de ce lieu au pays des Chaldéens. ⁶ J'abaisserai un regard favorable, Et je les ramènerai dans ce pays; Je les établirai pour ne plus les détruire; Je les planterai pour ne plus les arracher. ⁷ Je leur donnerai un coeur pour me connaître Et savoir que je suis Jéhovah; Ils seront mon peuple et je serai leur Dieu, Car ils reviendront à moi de tout leur coeur. ⁸ Et comme on traite ces mauvaises figues, Qu'on ne mange pas, tant elles sont mauvaises, Ainsi, dit Jéhovah, je traiterai Sédécias, roi de Juda; Ses princes et le reste de Jérusalem, Ceux qui sont demeurés dans ce pays, Et ceux qui habitent au pays d'Egypte. ⁹ Je les livrerai pour être maltraités et malheureux Dans tous les royaumes de la terre, Pour être un sujet d'opprobre, une fable, une risée, une malédiction Dans tous les lieux où je les chasserai; ¹⁰ Et j'enverrai sur eux l'épée, la famine et la peste Jusqu'à ce qu'ils aient disparu du sol Que j'avais donné à eux et à leurs pères.

Babylone sera chatiée

25 ¹ La parole qui fut adressée à Jérémie touchant tout le peuple de Juda, en la quatrième année de Joakim, fils de Josias, roi de Juda, -c'était la première année de Nabuchodonosor, roi de Babylone; ² parole que Jérémie prononça sur tout le peuple de Juda et pour tous les habitants de Jérusalem, en ces termes: ³ Depuis la treizième année de Josias, fils d'Amon, roi de Juda, jusqu'à ce jour, voici vingt-trois ans que la parole de Jéhovah m'a été adressée et que je vous ai parlé, vous parlant dès le matin, et que vous n'avez pas écouté! ⁴ Jéhovah vous a envoyé tous ses serviteurs les prophètes, les envoyant dès le matin, et vous n'avez pas écouté, et vous n'avez pas prêté l'oreille pour entendre. ⁵ Il di-sait: "Retirez- vous chacun de votre mauvaise voie et de la méchanceté de vos actions, et ainsi vous habiterez d'âge en âge dans le pays que Jéhovah a don-né à vous et à vos pères. ⁶ N'allez pas après d'autres dieux pour les servir et les adorer, ne m'irritez pas par l'ouvrage de vos mains, et je ne vous ferai aucun mal. ⁷ Mais vous ne m'avez pas écouté, dit Jéhovah, afin de m'irriter par l'oeuvre de vos mains, pour votre malheur. ⁸ C'est pourquoi ainsi parle Jéhovah des armées: Parce que vous n'avez pas écouté mes paroles, ⁹ j'enverrai et je prendrai toutes les tribus du septentrion, dit Jéhovah, et je les amènerai à Nabu-chodonosor, roi de Babylone, mon serviteur; je les ferai venir contre ce pays et contre ses habitants, et contre toutes les nations d'alentour; que je frapperai d'anathème, et dont je ferai une solitu-de, un objet de moquerie, une ruine éternelle. ¹⁰ Je ferai disparaître du milieu d'eux les accents de la joie et la voix de l'allégresse, les chants du fiancé et les chants de la fiancée, le bruit de la meule et la lumière de la lampe. ¹¹ Tout ce pays sera une solitude, un désert, et ces na-tions seront asservies au roi de Baby-lone pendant soixante-dix ans. ¹² Lorsque ces soixante-dix ans seront accomplis, je ferai rendre compte de leur péché au roi de Babylone et à cette nation, dit Jéhovah, et au pays des Chaldéens, et j'en ferai des solitudes éternelles. ¹³ Je ferai venir sur ce pays toutes

les paroles que j'ai prononcées contre lui, tout ce qui est écrit dans ce livre, ce que Jérémie a prophétisé sur toutes les nations.

Introduction aux oracles contre les nations

¹⁴ Car des nations nombreuses et de grands rois les asserviront, eux aussi, et je leur rendrai selon leurs actions et selon l'oeuvre de leurs mains." ¹⁵ Car ainsi m'a parlé Jéhovah, Dieu d'Israël: Prends de ma main cette coupe du vin de ma colère et fais-la boire à toutes les nations vers lesquelles je t'en verrai. ¹⁶ Elles en boiront, elles chanceleront, elles seront prises de folie devant l'épée que j'enverrai au milieu d'elles. ¹⁷ Je pris la coupe des mains de Jého-vah et je la fis boire à toutes les nations vers lesquelles Jéhovah m'envoyait: ¹⁸ à Jérusalem et aux villes de Juda, à ses rois, à ses princes, pour en faire une solitude, une désolation, un objet de moquerie et de malédiction, comme cela se voit aujourd'hui; ¹⁹ à Pharaon; roi d'Égypte, à ses serviteurs, à ses princes, à tout son peuple, ²⁰ et à tout le mélange de peuples; à tous les rois du pays de Uts; à tous les rois du pays des Philistins, à Ascalon, Gaza, Accaron et aux restes d'Azoth; ²¹ à Edom, à Moab et aux fils d'Ammon; ²² à tous les rois de Tyr, à tous les rois de Sidon, et aux rois des îles qui sont par delà la mer; ²³ à Dédan, à Thérria, à Buz et à tous ceux qui se rasent les tempes; ²⁴ à tous les rois d'Arabie, à tous les rois des peuples mélangés qui habitent le désert; ²⁵ à tous les rois de Zambri, à tous les rois d'Elam, et à tous les rois de Médie; ²⁶ à tous les rois du septentrion, proches ou éloignés, à l'un comme à l'autre, et à tous les royaumes du monde qui sont sur la face de la terre; et le roi de Sésac boira après eux. ²⁷ Tu leur diras: Ainsi parle Jéhovah des années, Dieu d'Israël: Buvez, enivrez-vous, vomissez et tombez pour ne plus vous relever, devant l'épée que j'envoie au milieu de vous. ²⁸ Et s'ils refusent de prendre de ta main la coupe pour boire, tu leur diras: Ainsi parle Jéhovah: Vous boirez! ²⁹ Car c'est dans la ville sur laquelle mon nom est invoqué que je commence à sévir, et vous seriez impunis? Vous ne serez pas impunis, car j'appelle l'épée sur tous les habitants de la terre, dit Jéhovah. ³⁰ Et toi, tu leur prophétiseras toutes ces choses, et tu leur diras: Jéhovah rugit du haut du ciel; De sa demeure sainte il fait retentir sa voix; Il rugit contre son domaine; Il répète à tous les habitants de la terre Le cri des vendangeurs qui foulent le raisin. ³¹ Le bruit en est arrivé jusqu'au bout de la terre; Car Jéhovah fait le procès à toutes les nations, Il entre en jugement avec toute chair; Il livre les méchants au glaive, dit Jéhovah. ³² Ainsi parle Jéhovah des armées: Voici que le malheur va passer de nation à nation, Une grande tempête s'élève des extrémités de la terre; ³³ Et il y aura des tués de Jéhovah en ce jour-là D'un bout à l'autre de la terre; Ils ne seront ni pleurés, ni ramassés, ni enterrés; Ils seront du fumier sur le sol. ³⁴ Hurlez, pasteurs, et criez; Roulez-vous dans la poussière; chefs du troupeau, Car le temps est venu pour vous d'être égorgés; Je vous disperserai et vous tomberez comme des vases de prix. ³⁵ Plus de retraite pour les pasteurs, Plus de refuge pour les chefs du troupeau. ³⁶ On entend les cris des pasteurs Et les hurlements des chefs du troupeau, Car

Jéhovah ravage leur pâturage. ³⁷ Les campagnes paisibles sont, dévastées Par le feu de la colère de Jéhovah; ³⁸ Il quitte sa retraite, comme un lion son fourré; Leur pays va être désolé par le glaive destructeur, Par le feu de la colère de Jéhovah.

Discours de Jérémie contre le Temple

Arrestation du prophète

Jérémie (CP) 17

II Le respect de la dignité des personnes

Le respect de l'âme d'autrui: le scandale

2284 Le scandale est l'attitude ou le comportement qui portent autrui à faire le mal. Celui qui scandalise se fait le tentateur de son prochain. Il porte atteinte à la vertu et à la droiture; il peut entraîner son frère dans la mort spirituelle. Le scandale constitue une faute grave si par action ou omission il entraîne délibérément autrui à une faute grave.

2285 Le scandale revêt une gravité particulière en vertu de l'autorité de ceux qui le causent ou de la faiblesse de ceux qui le subissent. Il a inspiré à notre Seigneur cette malédiction: "Qui scandalise un de ces petits, il vaudrait mieux pour lui qu'on l'ait précipité dans la mer avec une pierre au cou!" ([Mt 18,6](#) cf.). Le scandale est grave lorsqu'il est porté par ceux qui, par nature ou par fonction, sont tenus d'enseigner et d'éduquer les autres. Jésus en fait le reproche aux scribes et aux pharisiens: Il les compare à des loups déguisés en agneaux (cf. [Mt 7,15](#)).

2286 Le scandale peut être provoqué par la loi ou par les institutions, par la mode ou par l'opinion.

Ainsi se rendent coupables de scandale ceux qui instituent des lois ou des structures sociales menant à la dégradation des mœurs et à la corruption de la vie religieuse, ou à des "conditions sociales qui, volontairement ou non, rendent ardue et pratiquement impossible une conduite chrétienne conforme aux commandements" (Pie XII, discours 1er juin 1941). Il en va de même des chefs d'entreprises qui portent des règlements incitant à la fraude, des maîtres qui "exaspèrent" leurs enfants (cf. [Ep 6,4 Col 3,21](#)) ou de ceux qui, manipulant l'opinion publique, la détournent des valeurs morales.

2287 Celui qui use de pouvoirs dont il dispose dans des conditions qui entraînent à mal faire, se rend coupable de scandale et responsable du mal qu'il a, directement ou indirectement, favorisé. "Il est impossible que les scandales n'arrivent pas, mais malheur à celui par qui ils arrivent" ([Lc 17,1](#)).

Le respect de la santé

2288 La vie et la santé physique sont des biens précieux confiés par Dieu. Nous avons à en prendre soin raisonnablement en tenant compte des nécessités d'autrui et du bien commun.

Le *soin de la santé* des citoyens requiert l'aide de la société pour obtenir les conditions d'existence qui permettent de grandir et d'atteindre la maturité: nourriture et vêtement, habitat, soins de santé, enseignement de base, emploi, assistance sociale.

2289 Si la morale appelle au respect de la vie corporelle, elle ne fait pas de celle-ci une valeur absolue. Elle s'insurge contre une conception néo-païenne qui tend à promouvoir le

culte du corps, à tout lui sacrifier, à idolâtrer la perfection physique et la réussite sportive. Par le choix sélectif qu'elle opère entre les forts et les faibles, une telle conception peut conduire à la perversion des rapports humains.

2290 La vertu de tempérance dispose à *éviter toutes les sortes d'excès*, l'abus de la table, de l'alcool, du tabac et des médicaments. Ceux qui en état d'ivresse ou par goût immodéré de la vitesse, mettent en danger la sécurité d'autrui et la leur propre sur les routes, en mer ou dans les airs, se rendent gravement coupables.

2291 L'*usage de la drogue* inflige de très graves destructions à la santé et à la vie humaine. En dehors d'indications strictement thérapeutiques, c'est une faute grave. La production clandestine et le trafic de drogues sont des pratiques scandaleuses; ils constituent une coopération directe, puisqu'ils y incitent, à des pratiques gravement contraires à la loi morale.

Le respect de la personne et la recherche scientifique

2292 Les expérimentations scientifiques, médicales ou psychologiques, sur les personnes ou les groupes humains peuvent concourir à la guérison des malades et au progrès de la santé publique.

2293 La recherche scientifique de base comme la recherche appliquée constituent une expression significative de la seigneurie de l'homme sur la création. La science et la technique sont de précieuses ressources quand elles sont mises au service de l'homme et en promeuvent le développement intégral au bénéfice de tous; elles ne peuvent cependant indiquer à elles seules le sens de l'existence et du progrès humain. La science et la technique sont ordonnées à l'homme, dont elles tirent origine et accroissement; elles trouvent donc dans la personne et ses valeurs morales l'indication de leur finalité et la conscience de leurs limites.

2294 Il est illusoire de revendiquer la neutralité morale de la recherche scientifique et de ses applications. D'autre part, les critères d'orientation ne peuvent être déduits ni de la simple efficacité technique, ni de l'utilité qui peut en découler pour les uns au détriment des autres, ni pis encore, des idéologies dominantes. La science et la technique requièrent de par leur signification intrinsèque le respect inconditionné des critères fondamentaux de la moralité; elles doivent être au service de la personne humaine, de ses droits inaliénables, de son bien véritable et intégral, conformément au projet et à la volonté de Dieu.

2295 Les recherches ou expérimentations sur l'être humain ne peuvent légitimer des actes en eux-mêmes contraires à la dignité des personnes et à la loi morale. Le consentement éventuel des sujets ne justifie pas de tels actes. L'expérimentation sur l'être humain n'est pas moralement légitime si elle fait courir à la vie ou à l'intégrité physique et psychique du sujet des risques disproportionnés ou évitables. L'expérimentation sur les êtres humains n'est pas conforme à la dignité de la personne si de plus elle a lieu sans le consentement éclairé du sujet ou de ses ayants droits.

2296 La *transplantation d'organes* est conforme à la loi morale si les dangers et les risques physiques et psychiques encourus par le donneur sont proportionnés au bien recherché chez le destinataire. La donation *d'organes* après la mort est un acte noble et méritoire et doit être encouragée comme une manifestation de généreuse solidarité. Il n'est pas moralement acceptable si le donneur ou ses proches ayants droits n'y ont pas donné leur consentement explicite. De plus, il est moralement inadmissible de provoquer directement la mutilation invalidante ou la mort d'un être humain, fût-ce pour retarder le décès d'autres personnes.

Le respect de l'intégrité corporelle

2297 Les *enlèvements* et la *prise d'otages* font régner la terreur et, par la menace, exercent d'intolérables pressions sur les victimes. Ils sont moralement illégitimes. Le *terrorisme* sans discrimination menace, blesse et tue; il est gravement contraire à la justice et à la charité. La *torture* qui use de violence physique ou morale pour arracher des aveux, pour châtier des coupables, effrayer des opposants, satisfaire la haine est contraire au respect de la personne et de la dignité humaine. En dehors d'indications médicales d'ordre strictement thérapeutique, les *amputations, mutilations ou stérilisations directement* volontaires des personnes innocentes sont contraires à la loi morale (cf. [DS 3722](#)).

2298 Dans les temps passés, des pratiques cruelles ont été communément pratiquées par des gouvernements légitimes pour maintenir la loi et l'ordre, souvent sans protestation des pasteurs de l'Eglise, qui ont eux-mêmes adopté dans leurs propres tribunaux les prescriptions du droit romain sur la torture. A côté de ces faits regrettables, l'Eglise a toujours enseigné le devoir de clémence et de miséricorde; elle a défendu aux clercs de verser le sang. Dans les temps récents, il est devenu évident que ces pratiques cruelles n'étaient ni nécessaires à l'ordre public, ni conformes aux droits légitimes de la personne humaine. Au contraire, ces pratiques conduisent aux pires dégradations. Il faut oeuvrer à leur abolition. Il faut prier pour les victimes et leurs bourreaux.

Le respect des morts

2299 L'attention et le soin seront accordés aux mourants pour les aider à vivre leurs derniers moments dans la dignité et la paix. Ils seront aidés par la prière de leurs proches. Ceux-ci veilleront à ce que les malades reçoivent en temps opportun les sacrements qui préparent à la rencontre du Dieu vivant.

2300 Les corps des défunts doivent être traités avec respect et charité dans la foi et l'espérance de la résurrection. L'ensevelissement des morts est une oeuvre de miséricorde corporelle (cf. [Tb 1,16-18](#)); elle honore les enfants de Dieu, temples de l'Esprit Saint.

2301 L'autopsie des cadavres peut être moralement admise pour des motifs d'enquête légale ou de recherche scientifique. Le don gratuit d'organes après la mort est légitime et peut être méritoire.

L'Eglise permet l'incinération si celle-ci ne manifeste pas une mise en cause de la foi dans la résurrection des corps (cf. [CIC 1176](#) p3).

III La sauvegarde de la paix

La paix

2302 En rappelant le précepte: "Tu ne tueras pas" ([Mt 5,21](#)), notre Seigneur demande la paix du coeur et dénonce l'immoralité de la colère meurtrière et de la haine:

La *colère* est un désir de vengeance. "Désirer la vengeance pour le mal de celui qu'il faut punir est illicite"; mais il est louable d'imposer une réparation "pour la correction des vices et

le maintien de la justice" (S. Thomas d'A., *II-II 158,1*, ad 3). Si la colère va jusqu'au désir délibéré de tuer le prochain ou de le blesser grièvement, elle va gravement contre la charité; elle est péché mortel. Le Seigneur dit: "Quiconque se met en colère contre son frère sera passible du jugement" ([Mt 5,22](#)).

2303 La *haine* volontaire est contraire à la charité. La haine du prochain est un péché quand l'homme lui veut délibérément du mal. La haine du prochain est un péché grave quand on lui souhaite délibérément un tort grave. "Eh bien! moi je vous dis: Aimez vos ennemis, priez pour vos persécuteurs; ainsi vous serez fils de votre Père qui est aux cieux..." ([Mt 5,44-45](#)).

2304 Le respect et la croissance de la vie humaine demandent la *paix*. La paix n'est pas seulement absence de guerre et elle ne se borne pas à assurer l'équilibre des forces adverses. La paix ne peut s'obtenir sur terre sans la sauvegarde des biens des personnes, la libre communication entre les êtres humains, le respect de la dignité des personnes et des peuples, la pratique assidue de la fraternité. Elle est "tranquillité de l'ordre" (S. Augustin, civ. 10,13). Elle est oeuvre de la justice (cf. [Is 32,17](#)) et effet de la charité (cf. [GS 78](#) p1-2).

2305 La paix terrestre est image et fruit de la *paix du Christ*, le "Prince de la paix" messianique ([Is 9,5](#)). Par le sang de sa croix, il a "tué la haine dans sa propre chair" ([Ep 2,16](#) cf. [Col 1,20-22](#)), il a réconcilié avec Dieu les hommes et fait de son Eglise le sacrement de l'unité du genre humain et de son union avec Dieu. "Il est notre paix" ([Ep 2,14](#)). Il déclare "bienheureux les artisans de paix" ([Mt 5,9](#)).

2306 Ceux qui renoncent à l'action violente et sanglante, et recourent pour la sauvegarde des droits de l'homme à des moyens de défense à la portée des plus faibles rendent témoignage à la charité évangélique, pourvu que cela se fasse sans nuire aux droits et obligations des autres hommes et des sociétés. Ils attestent légitimement la gravité des risques physiques et moraux du recours à la violence avec ses ruines et ses morts (cf. [GS 78](#)).

Eviter la guerre

2307 Le cinquième commandement interdit la destruction volontaire de la vie humaine. A cause des maux et des injustices qu'entraîne toute guerre, l'Eglise presse instamment chacun de prier et d'agir pour que la Bonté divine nous libère de l'antique servitude de la guerre (cf. [GS 81](#)).

2308 Chacun des citoyens et des gouvernants est tenu d'oeuvrer pour éviter les guerres.

Aussi longtemps cependant "que le risque de guerre subsistera, qu'il n'y aura pas d'autorité internationale compétente et disposant de forces suffisantes, on ne saurait dénier aux gouvernements, une fois épuisées toutes les possibilités de règlement pacifiques, le droit de légitime défense" ([GS 79](#)).

2309 Il faut considérer avec rigueur les strictes conditions d'une *légitime défense par la force militaire*. La gravité d'une telle décision la soumet à des conditions rigoureuses de légitimité morale. Il faut à la fois:

- Que le dommage infligé par l'agresseur à la nation ou à la communauté des nations soit durable, grave et certain.
- Que tous les autres moyens d'y mettre fin se soient révélés impraticables ou inefficaces.
- Que soient réunies les conditions sérieuses de succès.
- Que l'emploi des armes n'entraîne pas des maux et des désordres plus graves que le mal à

éliminer. La puissance des moyens modernes de destruction pèse très lourdement dans l'appréciation de cette condition.

Ce sont les éléments traditionnels énumérés dans la doctrine dite de la "guerre juste".

L'appréciation de ces conditions de légitimité morale appartient au jugement prudentiel de ceux qui ont la charge du bien commun.

2310 Les pouvoirs publics ont dans ce cas le droit et le devoir d'imposer aux citoyens les *obligations nécessaires à la défense nationale*.

Ceux qui se vouent au service de la patrie dans la vie militaire, sont des serviteurs de la sécurité et de la liberté des peuples. S'ils s'acquittent correctement de leur tâche, ils concourent vraiment au bien commun de la nation et au maintien de la paix (cf. [GS 79](#)).

2311 Les pouvoirs publics pourvoient équitablement au cas de ceux qui, pour des motifs de conscience, refusent l'emploi des armes, tout en demeurant tenus de servir sous une autre forme la communauté humaine (cf. [GS 79](#)).

2312 L'Eglise et la raison humaine déclarent la validité permanente de la *loi morale durant les conflits armés*. "Ce n'est pas parce que la guerre est malheureusement engagée que tout devient par le fait même licite entre les parties adverses" ([GS 79](#)).

2313 Il faut respecter et traiter avec humanité les non-combattants, les soldats blessés et les prisonniers.

Les actions délibérément contraires au droit des gens et à ses principes universels, comme les ordres qui les commandent, sont des crimes. Une obéissance aveugle ne suffit pas à excuser ceux qui s'y soumettent. Ainsi l'extermination d'un peuple, d'une nation ou d'une minorité ethnique doit être condamnée comme un péché mortel. On est moralement tenu de résister aux ordres qui commandent un génocide.

2314 "Tout acte de guerre qui tend indistinctement à la destruction de villes entières ou de vastes régions avec leurs habitants, est un crime contre Dieu et contre l'homme lui-même, qui doit être condamné fermement et sans hésitation" ([GS 80](#)). Un risque de la guerre moderne est de fournir l'occasion aux détenteurs des armes scientifiques, notamment atomiques, biologiques ou chimiques, de commettre de tels crimes.

2315 L'*accumulation des armes* apparaît à beaucoup comme une manière paradoxale de détourner de la guerre des adversaires éventuels. Ils y voient le plus efficace des moyens susceptibles d'assurer la paix entre les nations. Ce procédé de dissuasion appelle de sévères réserves morales. La *course aux armements* n'assure pas la paix. Loin d'éliminer les causes de guerre, elle risque de les aggraver. La dépense de richesses fabuleuses dans la préparation d'armes toujours nouvelles empêche de porter remède aux populations indigentes ([PP 53](#)); elle entrave le développement des peuples. Le *surarmement* multiplie les raisons de conflits et augmente le risque de la contagion.

2316 La *production et le commerce des armes* touchent le bien commun des nations et de la communauté internationale. Dès lors les autorités publiques ont le droit et le devoir de les réglementer. La recherche d'intérêts privés ou collectifs à court terme ne peut légitimer des entreprises qui attisent la violence et les conflits entre les nations, et qui compromettent l'ordre juridique international.

2317 Les injustices, les inégalités excessives d'ordre économique ou sociale, l'envie, la méfiance et l'orgueil qui sévissent entre les hommes et les nations, menacent sans cesse la

paix et causent les guerres. Tout ce qui est fait pour vaincre ces désordres contribue à édifier la paix et à éviter la guerre:

Dans la mesure où les hommes sont pécheurs, le danger de guerre menace, et il en sera ainsi jusqu'au retour du Christ. Mais, dans la mesure où, unis dans l'amour, les hommes surmontent le péché, ils surmontent aussi la violence jusqu'à l'accomplissement de cette parole: "Ils forgeront leurs glaives en socs et leurs lances en serpes. On ne lèvera pas le glaive nation contre nation et on n'apprendra plus la guerre" ([Is 2,4 GS 78](#)).

En bref

2318 *"Dieu tient en son pouvoir l'âme de tout vivant et le souffle de toute chair d'homme" ([Jb 12,10](#)).*

2319 *Toute vie humaine, dès le moment de la conception jusqu'à la mort, est sacrée parce que la personne humaine a été voulue pour elle-même à l'image et à la ressemblance du Dieu vivant et saint.*

2320 *Le meurtre d'un être humain est gravement contraire à la dignité de la personne et à la sainteté du Créateur.*

2321 *L'interdit du meurtre n'abroge pas le droit de mettre hors d'état de nuire un injuste agresseur. La légitime défense est un devoir grave pour qui est responsable de la vie d'autrui ou du bien commun.*

2322 *Dès sa conception, l'enfant a le droit à la vie. L'avortement direct, c'est-à-dire voulu comme une fin ou comme un moyen, est une "pratique infâme" ([GS 27](#)) gravement contraire à la loi morale. L'Eglise sanctionne d'une peine canonique d'excommunication ce délit contre la vie humaine.*

2323 *Puisqu'il doit être traité comme une personne dès sa conception, l'embryon doit être défendu dans son intégrité, soigné et guéri comme tout autre être humain.*

2324 *L'euthanasie volontaire, quels qu'en soient les formes et les motifs, constitue un meurtre. Elle est gravement contraire à la dignité de la personne humaine et au respect du Dieu vivant, son Créateur.*

2325 *Le suicide est gravement contraire à la justice, à l'espérance et à la charité. Il est interdit par le cinquième commandement.*

2326 *Le scandale constitue une faute grave quand par action ou par omission il entraîne délibérément autrui à pécher.*

2327 *A cause des maux et des injustices qu'entraîne toute guerre nous devons faire tout ce qui est raisonnablement possible pour l'éviter. L'Eglise prie: "De la famine, de la peste et de la guerre délivre-nous, Seigneur".*

2328 *L'Eglise et la raison humaine déclarent la validité permanente de la loi morale durant les conflits armés. Les pratiques délibérément contraires au droit des gens et à ses principes universels sont des crimes.*

2329 *"La course aux armements est une plaie extrêmement grave de l'humanité et lèse les*

pauvres d'une manière intolérable" ([GS 81](#)).

2330 "Heureux les artisans de paix, car ils seront appelés fils de Dieu" ([Mt 5,9](#)).

Article 6 Le sixième commandement

Tu ne commettras pas d'adultère ([Ex 20,14](#) [Dt 5,17](#)).

Vous avez entendu qu'il a été dit: "Tu ne commettras pas d'adultère". Eh bien! moi je vous dis: Quiconque regarde une femme pour la désirer a déjà commis, dans son coeur, l'adultère avec elle ([Mt 5,27-28](#)).

I "Homme et femme, il les créa..."

2331 "Dieu est amour. Il vit en lui-même un mystère de communion et d'amour. En créant l'humanité de l'homme et de la femme à son image ... Dieu inscrit en elle la *vocation*, et donc la capacité et la responsabilité correspondantes, à *l'amour* et à la communion" ([FC 11](#)).

"Dieu créa l'homme à son image ... homme et femme, il les créa" ([Gn 1,27](#)); "Croyez et multipliez-vous" ([Gn 1,28](#)); "le jour où Dieu créa l'homme, à la ressemblance de Dieu il le fit, homme et femme il les créa: il les bénit et les appela du nom d'homme le jour où ils furent créés" ([Gn 5,1-2](#)).

2332 La *sexualité* affecte tous les aspects de la personne humaine, dans l'unité de son corps et de son âme. Elle concerne particulièrement l'affectivité, la capacité d'aimer et de procréer, et, d'une manière plus générale, l'aptitude à nouer des liens de communion avec autrui.

2333 Il revient à chacun, homme et femme, de reconnaître et d'accepter son *identité* sexuelle. La *différence* et la *complémentarité* physiques, morales et spirituelles sont orientées vers les biens du mariage et l'épanouissement de la vie familiale. L'harmonie du couple et de la société dépend en partie de la manière dont sont vécus entre les sexes la complémentarité, le besoin et l'appui mutuels.

2334 "En créant l'être humain homme et femme, Dieu donne la dignité personnelle d'une manière égale à l'homme et à la femme" ([FC 22](#) cf. [GS 49](#)). "L'homme est une personne et cela dans la même mesure pour l'homme et pour la femme, car tous les deux sont créés à l'image et à la ressemblance d'un Dieu personnel" ([MD 6](#)).

2335 Chacun des deux sexes est, avec une égale dignité, quoique de façon différente, image de la puissance et de la tendresse de Dieu. L'*union de l'homme et la femme* dans le mariage est une manière d'imiter dans la chair la générosité et la fécondité du Créateur: "L'homme quitte son père et sa mère afin de s'attacher à sa femme; tous deux ne forment qu'une seule chair" ([Gn 2,24](#)). De cette union procèdent toutes les générations humaines (cf. [Gn 4,1-2](#) [Gn 25-26](#) [Gn 5,1](#)).

2336 Jésus est venu restaurer la création dans la pureté de ses origines. Dans le Sermon sur la montagne, il interprète de manière rigoureuse le dessein de Dieu: "Vous avez entendu qu'il a été dit: 'Tu ne commettras pas d'adultère'. Eh bien! moi je vous dis: 'Quiconque regarde

une femme pour la désirer a déjà commis, dans son coeur, l'adultère avec elle:" ([Mt 5,27-28](#)). L'homme ne doit pas séparer ce que Dieu a uni (cf. [Mt 19,6](#)).

La Tradition de l'Eglise a entendu le sixième commandement comme englobant l'ensemble de la sexualité humaine.

II La vocation à la chasteté

2337 La chasteté signifie l'intégration réussie de la sexualité dans la personne et par là l'unité intérieure de l'homme dans son être corporel et spirituel. La sexualité, en laquelle s'exprime l'appartenance de l'homme au monde corporel et biologique, devient personnelle et vraiment humaine lorsqu'elle est intégrée dans la relation de personne à personne, dans le don mutuel entier et temporellement illimité, de l'homme et de la femme.

La vertu de chasteté comporte donc l'intégrité de la personne et l'intégralité du don.

L'intégrité de la personne

2338 La personne chaste maintient l'intégrité des forces de vie et d'amour déposées en elle. Cette intégrité assure l'unité de la personne, elle s'oppose à tout comportement qui la blesserait. Elle ne tolère ni la double vie, ni le double langage (cf. [Mt 5,37](#)).

2339 La chasteté comporte un *apprentissage de la maîtrise de soi*, qui est une pédagogie de la liberté humaine. L'alternative est claire: ou l'homme commande à ses passions et obtient la paix, ou il se laisse asservir par elles et devient malheureux (cf. [Si 1,22](#)). "La dignité de l'homme exige de lui qu'il agisse selon un choix conscient et libre, mû et déterminé par une conviction personnelle et non sous le seul effet de poussées instinctives ou d'une contrainte extérieure. L'homme parvient à cette dignité lorsque, se délivrant de toute servitude des passions, par le choix libre du bien, il marche vers sa destinée et prend soin de s'en procurer réellement les moyens par son ingéniosité" ([GS 17](#)).

2340 Celui qui veut demeurer fidèle aux promesses de son Baptême et résister aux tentations veillera à en prendre les *moyens*: la connaissance de soi, la pratique d'une ascèse adaptée aux situations rencontrées, l'obéissance aux commandements divins, la mise en oeuvre des vertus morales et la fidélité à la prière. "La chasteté nous recompose; elle nous ramène à cette unité que nous avons perdue en nous éparpillant" (S. Augustin, conf. 10,29).

2341 La vertu de chasteté est placée sous la mouvance de la vertu cardinale de *tempérance*, qui vise à imprégner de raison les passions et les appétits de la sensibilité humaine.

2342 La maîtrise de soi est une *oeuvre de longue haleine*. Jamais on ne la considèrera comme acquise une fois pour toutes. Elle suppose un effort repris à tous les âges de la vie (cf. [Tt 2,1-6](#)). L'effort requis peut être plus intense à certaines époques, ainsi lorsque se forme la personnalité, pendant l'enfance et l'adolescence.

2343 La chasteté connaît des *lois de croissance* qui passe par des degrés marqués par l'imperfection et trop souvent par le péché. "Jour après jour, l'homme vertueux et chaste se construit par des choix nombreux et libres. Ainsi, il connaît, aime et accomplit le bien moral en suivant les étapes d'une croissance" ([FC 9](#)).

2344 La chasteté représente une tâche éminemment personnelle, elle implique aussi un *effort culturel*, car il existe une "interdépendance entre l'essor de la personne et le développement de la société elle-même" ([GS 25](#)). La chasteté suppose le respect des droits de la personne, en particulier celui de recevoir une information et une éducation qui respectent les dimensions morales et spirituelles de la vie humaine.

2345 La chasteté est une vertu morale. Elle est aussi un don de Dieu, une *grâce*, un fruit de l'oeuvre spirituelle (cf. [Ga 5,22](#)). Le Saint-Esprit donne d'imiter la pureté du Christ (cf. [1Jn 3,3](#)) à celui qu'a régénéré l'eau du Baptême.

L'intégralité du don de soi

2346 La charité est la forme de toutes les vertus. Sous son influence, la chasteté apparaît comme une école de don de la personne. La maîtrise de soi est ordonnée au don de soi. La chasteté conduit celui qui la pratique à devenir auprès du prochain un témoin de la fidélité et de la tendresse de Dieu.

2347 La vertu de chasteté s'épanouit dans l'*amitié*. Elle indique au disciple comment suivre et imiter Celui qui nous a choisis comme ses propres amis (cf. [Jn 15,15](#)), s'est donné totalement à nous et nous fait participer à sa condition divine. La chasteté est promesse d'immortalité.

La chasteté s'exprime notamment dans l'*amitié pour le prochain*. Développée entre personnes de même sexe ou de sexes différents, l'amitié représente un grand bien pour tous. Elle conduit à la communion spirituelle.

Les divers régimes de la chasteté

2348 Tout baptisé est appelé à la chasteté. Le chrétien a "revêtu le Christ" ([Ga 3,27](#)), modèle de toute chasteté. Tous les fidèles du Christ sont appelés à mener une vie chaste selon leur état de vie particulier. Au moment de son Baptême, le chrétien s'est engagé à conduire dans la chasteté son affectivité.

2349 "La chasteté doit qualifier les personnes suivant leurs différents états de vie: les unes dans la virginité ou le célibat consacré, manière éminente de se livrer plus facilement à Dieu d'un coeur sans partage; les autres, de la façon que détermine pour tous la loi morale et selon qu'elles sont mariées ou célibataires" (décl. "Persona humana" 11). Les personnes mariées sont appelées à vivre la chasteté conjugale; les autres pratiquent la chasteté dans la continence:

Il existe trois formes de la vertu de chasteté: l'une des épouses, l'autre du veuvage, la troisième de la virginité. Nous ne louons pas l'une d'elles à l'exclusion des autres. C'est en quoi la discipline de l'Eglise est riche (S. Ambroise, vid. 23).

2350 Les *fiancés* sont appelés à vivre la chasteté dans la continence. Ils verront dans cette mise à l'épreuve une découverte du respect mutuel, un apprentissage de la fidélité et de l'espérance de se recevoir l'un et l'autre de Dieu. Ils réserveront au temps du mariage les manifestations de tendresse spécifiques de l'amour conjugal. Ils s'aideront mutuellement à grandir dans la chasteté.

Les offenses à la chasteté

2351 La *luxure* est un désir désordonné ou une jouissance dérégulée du plaisir vénérien. Le plaisir sexuel est moralement désordonnée, quand il est recherché pour lui-même, isolé des finalités de procréation et d'union.

2352 Par la *masturbation*, il faut entendre l'excitation volontaire des organes génitaux, afin d'en retirer un plaisir vénérien. "Dans la ligne d'une tradition constante, tant le magistère de l'Eglise que le sens moral des fidèles ont affirmé sans hésitation que la masturbation est un acte intrinsèquement et gravement désordonné". "Quel qu'en soit le motif, l'usage délibéré de la faculté sexuelle en dehors des rapports conjugaux normaux en contredit la finalité". La jouissance sexuelle y est recherchée en dehors de "la relation sexuelle requise par l'ordre moral, celle qui réalise, dans le contexte d'un amour vrai, le sens intégral de la donation mutuelle et de la procréation humaine" (décl. "Persona humana" 9).

Pour former un jugement équitable sur la responsabilité morale des sujets et pour orienter l'action pastorale, on tiendra compte de l'imaturité affective, de la force des habitudes contractées, de l'état d'angoisse ou des autres facteurs psychiques ou sociaux qui amoindrissent voire exténuent la culpabilité morale.

2353 La *fornication* est l'union charnelle en dehors du mariage entre un homme et une femme libres. Elle est gravement contraire à la dignité des personnes et de la sexualité humaine naturellement ordonnée au bien des époux ainsi qu'à la génération et à l'éducation des enfants. En outre c'est un scandale grave quand il y a corruption des jeunes.

2354 La *pornographie* consiste à retirer les actes sexuels, réels ou simulés, de l'intimité des partenaires pour les exhiber à des tierces personnes de manière délibérée. Elle offense la chasteté parce qu'elle dénature l'acte conjugal, don intime des époux l'un à l'autre. Elle porte gravement atteinte à la dignité de ceux qui s'y livrent (acteurs, commerçants, public), puisque chacun devient pour l'autre l'objet d'un plaisir rudimentaire et d'un profit illicite. Elle plonge les uns et les autres dans l'illusion d'un monde factice. Elle est une faute grave. Les autorités civiles doivent empêcher la production et la distribution de matériaux pornographiques.

2355 La *prostitution* porte atteinte à la dignité de la personne qui se prostitue, réduite au plaisir vénérien que l'on tire d'elle. Celui qui paie pêche gravement contre lui-même: il rompt la chasteté à laquelle l'engageait son Baptême et souille son corps, temple de l'Esprit-Saint (cf. [1Co 6, 15-20](#)). La prostitution constitue un fléau social. Il touche habituellement des femmes, mais aussi des hommes, des enfants ou des adolescents (dans ces deux derniers cas, le péché se double d'un scandale). S'il est toujours gravement peccamineux de se livrer à la prostitution, la misère, le chantage et la pression sociale peuvent atténuer l'imputabilité de la faute.

2356 Le *viol* désigne l'entrée par effraction, avec violence, dans l'intimité sexuelle d'une personne. Il est atteinte à la justice et à la charité. Le viol blesse profondément le droit de chacun au respect, à la liberté, à l'intégrité physique et morale. Il crée un préjudice grave, qui peut marquer la victime sa vie durant. Il est toujours un acte intrinsèquement mauvais. Plus grave encore est le viol commis de la part des parents (cf. inceste) ou d'éducateurs envers les enfants qui leur sont confiés.

Chasteté et homosexualité

2357 L'homosexualité désigne les relations entre des hommes ou des femmes qui éprouvent une attirance sexuelle, exclusive ou prédominante, envers des personnes du même sexe. Elle revêt des formes très variables à travers les siècles et les cultures. Sa genèse psychique reste

largement inexpliquée. S'appuyant sur la Sainte Ecriture, qui les présente comme des dépravations graves (cf. [Gn 19,1-29](#) [Rm 1,24-27](#) [1Co 6,10](#) [1Tm 1,10](#)), la Tradition a toujours déclaré que "les actes d'homosexualité sont intrinsèquement désordonnés" (décl. "Persona humana" 8). Ils sont contraires à la loi naturelle. Ils ferment l'acte sexuel au don de la vie. Ils ne procèdent pas d'une complémentarité affective et sexuelle véritable. Ils ne sauraient recevoir d'approbation en aucun cas.

2358 Un nombre non négligeable d'hommes et de femmes présente des tendances homosexuelles foncières. Ils ne choisissent pas leur condition homosexuelle; elle constitue pour la plupart d'entre eux une épreuve. Ils doivent être accueillis avec respect, compassion et délicatesse. On évitera à leur égard toute marque de discrimination injuste. Ces personnes sont appelées à réaliser la volonté de Dieu dans leur vie, et si elles sont chrétiennes, à unir au sacrifice de la croix du Seigneur les difficultés qu'elles peuvent rencontrer du fait de leur condition.

2359 Les personnes homosexuelles sont appelées à la chasteté. Par les vertus de maîtrise, éducatrices de la liberté intérieure, quelquefois par le soutien d'une amitié désintéressée, par la prière et la grâce sacramentelle, elles peuvent et doivent se rapprocher, graduellement et résolument, de la perfection chrétienne.

1998 Catéchisme 2283

Euthanasia

2276 Illi, quorum vita impedita est vel infirmata, specialem postulant observantiam. Personae aegrotae vel aliqua incapacitate (*handicap*) laborantes sustineri debent ut vitam degant ita normalem, quantum fieri potest.

2277 Euthanasia directa, quaecumque sunt eius motiva vel media, consistit in fine imponendo vitae personarum aliqua incapacitate (*handicap*) laborantium, aegrotarum vel morientium. Moraliter inacceptabilis est.

Sic actio vel omissio quae, ex se vel in intentione, mortem causat ad dolorem supprimendum, occisionem constituit dignitati personae humanae et observantiae erga Deum viventem, eius Creatorem, graviter contrariam. Iudicii error, in quem quis bona fide incidere potest, naturam non mutat huius interficientis actus qui semper proscribendus est et excludendus (1568). (1568) cf. Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei, Decl. *Iura et bona*: AAS 72 (1980) 542-552.

2278 Cessatio a mediis medicinalibus, onerosis, periculosis, extraordinariis vel talibus quae cum effectibus obtentis proportionata non sunt, legitima esse potest. Haec est recusatio « saevitiae therapeuticae ». Hoc modo, non intenditur mortem inferre; accipitur non posse eam impedire. Decisiones suscipiendae sunt ab aegroto, si ad id competentiam habeat et capacitatem, secus autem ab illis qui ad id, secundum legem, habent iura, rationabilem aegroti voluntatem et legitimum commodum semper observantes.

2279 Etiam si mors imminere consideretur, curae, quae ordinario personae aegrotae debentur, nequeunt legitime interrumpi. Analgesicorum medicamentorum usus ad moribundi dolores sublevandos, etiam cum periculo eius dies breviandi, potest esse dignitati humanae moraliter conformis, si mors neque ut finis neque ut medium est volita, sed solummodo praevisa et, tamquam inevitabilis, tolerata. Curae lenientes formam constituunt excellentem caritatis gratuita. Hac ratione foveri debent.

Suicidium

2280 Unusquisque suae vitae est responsabilis coram Deo qui illam ei donavit. Ipse eius Dominus permanet summus. Tenemur eam cum gratitudine accipere et ad Ipsius honorem praeservare atque ad animarum nostrarum salutem. Vitae, quam Deus nobis concredidit, administratores sumus et non domini. De illa non disponimus.

2281 Suicidium naturali creaturae humanae contradicit inclinationi ad eius vitam conservandam et perpetuandam. Graviter iusto sui ipsius amori contrarium est. Pariter amorem offendit proximi, quia iniuste solidaritatis frangit vincula cum societatibus familiari, nationali et humanae, erga quas obligati permanemus. Suicidium amori Dei viventis est contrarium.

2282 Suicidium, si intentione committitur ut exemplo sit, praesertim iuvenibus, gravitatem etiam sumit scandali. Cooperatio voluntaria ad suicidium est legi morali contraria. Graves perturbationes psychicae, angustia vel gravis timor probationis, doloris vel cruciatus responsabilitatem se ipsum interficientis possunt imminuere.

2283 De salute aeterna personarum, quae sibi ipsis mortem intulerunt, desperari non debet. Deus potest, viis, quas solus Ipse noscit, occasionem illis praebere salutaris poenitentiae. Ecclesia orat pro personis quae vitae suae intulerunt vim.

II. Observantia dignitatis personarum

Observantia animae alius: scandalum

2284 Scandalum habitudo est vel agendi modus qui alium ducunt ad malum faciendum. Qui scandalizat, proximi sui fit tentator. Virtuti et rectitudini damnum affert; fratrem suum in mortem potest trahere spiritualem. Scandalum culpam constituit gravem si actione vel omissione alium deliberate ad culpam gravem trahit.

2285 Scandalum particularem induit gravitatem ratione auctoritatis eorum qui illud causant vel debilitatis eorum qui illud patiuntur. Id Domino nostro hanc suggestit maledictionem: « Qui autem scandalizaverit unum de pusillis istis, (...) expedit ei, ut suspendatur mola asinaria in collo eius et demergatur in profundum maris » ([Mt 18,6](#)) (cf. [1Co 8,10-13](#)). Grave est scandalum, cum ab illis efficitur qui, natura vel munere, tenentur ad alios docendos et educandos. Iesus de eo scribas obiurgat et Phariseos: eos cum lupis agnos specie simulantibus comparat (cf. [Mt 7,15](#)).

2286 Scandalum potest lege vel institutionibus provocari, usu vel opinione. Sic scandali efficiuntur culpabiles illi qui leges instituunt vel sociales structuras quae ducunt ad mores pervertendos et ad vitam religiosam corrumpendam, vel ad « sociales condiciones quae, voluntarie vel non, arduam vel fere impossibilem reddunt vitae rationem christianam, praeceptis summi Legislatoris congruentem » (1569). Idem valet de societatum ad bona gignenda moderatoribus qui dispositiones efferunt ad fraudem incitantes, de magistris qui suos pueros « exasperant » (cf. [Ep 6,4 Col 3,21](#)) vel de illis qui publicam opinionem arte mutant, eam a valoribus moralibus avertentes. (1569) Pius XII, Nuntius radiophonicus (iunii iunii 1941): AAS 33 (1941) 197.

2287 Ille, qui potestatibus, quibus gaudet, utitur in condicionibus quae ad male agendum inducunt, culpabilis est scandali et responsabilis mali cui directe vel indirecte favit. « Impossibile est ut non veniant scandala; vae autem illi, per quem veniunt » ([Lc 17,1](#)).

Valetudinis observantia

2288 Vita et physica valetudo bona sunt magni pretii, concredita a Deo. Earum curam rationabiliter sumere debemus, ratione habita necessitatum aliorum et boni communis. *Cura valetudinis* civium requirit adiutorium societatis ad existentiae obtinendas condiciones quae permittunt crescere et ad maturitatem pervenire: alimentum et vestitum, habitationem, valetudinis curas, fundamentalem institutionem, occupationem, socialem assistentiam.

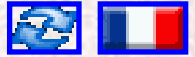
2289 Etsi doctrina moralis ad observantiam appellet vitae corporalis, huic non tribuit valorem absolutum. Contra mentalitatem neo-paganam insurgit, quae tendit ad *cultum corporis* promovendum, ad omnia ei sacrificanda, ad idololatriam perfectionis physicae et victoriae in ludicris exercitationibus. Talis mentalitas, propter electionem selectivam, quam inter fortes facit et debiles, ad relationum humanarum potest ducere perversionem.

2290 Temperantiae virtus ad *omne genus excessuum vitandum* disponit, abusum mensae,

vinolentiae, tabaci et medicamentorum. Qui in ebrietatis statu vel propter immoderatam velocitatis voluptatem, securitati aliorum vel suae propriae periculum afferunt in viis, in mari vel in aere, graviter fiunt culpabiles.

2291 *Stupefactorum medicamentorum usus* gravissimas infligit valetudini et vitae humanae destructiones. Extra indicationes stricte therapeuticas, gravis est culpa. Clandestina stupefactorum medicamentorum productio et mercatura operationes sunt scandalosae; cooperationem constituunt directam, quoniam ad usus legi morali incitant graviter contrarios.

Observantia personae et scientifica investigatio

2292 Scientifica, medicinalia vel psychologica in personis vel coetibus humanis experimenta conferre possunt ad aegrotorum sanationem et ad publicae valetudinis progressum.

2293 Investigatio scientifica fundamentalis et etiam investigatio applicata expressionem constituunt significativam dominatus hominis in creationem. Scientia et technica ars subsidia sunt magni pretii, cum in servitium adhibentur hominis et eius integram promovent progressum in omnium beneficium; ipsae tamen, per se solas, existentiae et progressus humani nequeunt indicare sensum. Scientia et technica ars homini ordinantur, a quo ipsae originem sumunt et incrementum; in persona igitur et in eius valoribus moralibus indicatio finalitatis earum et conscientia earum limitum inveniuntur.

2294 Fallax est moralem investigationis scientificae et eius applicationum neutralitatem vindicare. Altera ex parte, criteria viam indicantia neque ex mera technica efficacia possunt deduci neque ex utilitate quae inde quibusdam in aliorum detrimentum possunt provenire, neque, id quod esset peius, ex ideologiis praevalentibus. Scientia et technica ars requirunt, e sua propria intrinseca significatione, absolutam criteriorum moralitatis fundamentalium observantiam; illae esse debent in servitium personae humanae, eius iurium non alienabilium, eius boni veri et integralis, secundum Dei propositum et voluntatem.

2295 Investigationes vel experimenta in creatura humana non possunt legitimos reddere actus qui in se ipsis dignitati personarum et legi morali sunt contrarii. Subiectorum consensus, si forte detur, tales actus non iustificat. Experimentum in creatura humana moraliter legitimum non est, si vitam vel physicam et psychicam integritatem subiecti subire facit discrimina non proportionata vel evitabilia. Experimentum in hominibus dignitati personae conforme non est, si, praeterea, fit sine conscio consensu subiecti vel eorum qui ius in ipsum habent.

2296 *Organorum transplantatio* legi morali est conformis, si pericula et discrimina physica atque psychica quae donans subit, bono sunt proportionata quod pro eo quaeritur cui illa destinatur. Donatio organorum post mortem est actus nobilis et meritorius atque alliciendus tamquam generosae solidaritatis manifestatio. Moraliter acceptabilis non est, si donans vel eius propinqui ius ad id habentes suum explicitum non dederint consensum. Praeterea nequit moraliter admitti, mutilationem, quae invalidum reddit, vel mortem directe provocare, etiamsi id fiat pro aliarum personarum retardanda morte.

Observantia integritatis corporalis

2297 *Violenta retentio* et *obsidum captus* spargunt terrorem atque, minis, intolerabiles in victimas exercent coactiones. Ipsa moraliter sunt illegitima. *Terrorismus* indiscriminatim minatur, vulnerat et interficit; ipse graviter iustitiae et caritati est contrarius. *Cruciatus*, qui physica vel morali utitur violentia ad confessiones extorquendas, ad culpabiles puniendos, ad adversarios terrendos, ad odium satiandum, observantiae personae et dignitati humanae est

contrarius. Nisi praescriptiones habeantur medicae ordinis stricte therapeutici, *amputationes, mutilationes vel sterilizationes* directe voluntariae personarum innocentium legi morali sunt contrariae(1570).

(1570) cf. Pius XI, Litt. enc. *Casti connubii*: [DS 3722-3723](#)

2298 Temporibus antea actis, crudeles usus a gubernationibus legitimis sunt communiter exerciti, ad legem et ordinem servandum, saepe sine protestatione Pastorum Ecclesiae, qui et ipsi in suis propriis tribunalibus praescriptiones iuris Romani assumpserunt de cruciatu. Praeter haec dolenda facta, Ecclesia semper docuit clementiae officium et misericordiae; clericos prohibuit ne sanguinem funderent. Temporibus recentioribus, evidens est effectum, hos crudeles usus ordini publico necessarios non esse neque legitimis personae humanae iuribus esse conformes. E contra, hi usus ad pessimas ducunt depravationes. Oportet contendere ad eas abolendas. Pro victimis et eorum carnificibus orandum est.

Mortuorum observantia

2299 Attentio et cura morientibus tribuentur ad eos adiuvandos ut in suis ultimis momentis dignitate vivant et pace. Oratione adiuvabuntur suorum propinquorum. Hi curabunt ut aegroti tempore opportuno recipiant sacramenta quae ad occursum praeparant cum Deo viventi.

2300 Defunctorum corpora cum observantia et caritate tractanda sunt in resurrectionis fide et spe. Mortuorum sepultura misericordiae corporalis est opus (cf. [Tb 1,16-18](#)); eadem Dei honorat filios, Spiritus Sancti templa.

2301 Cadaverum sectio et inspectio (autopsia) moraliter potest admitti legalis indagacionis et scientificae investigationis causa. Gratuita organorum post mortem donatio legitima est et potest esse meritoria.

Ecclesia cremationem permittit nisi haec dubium fidei in corporum resurrectionem manifestet (cf. [CIC 1176](#), § 3).

III. Pacis tutela

Pax

2302 Dominus noster, praeceptum commemorans: « Non occides » ([Mt 5,21](#)), cordis postulat pacem et irae interfectoricis atque odii immoralitatem denuntiat:

Ira est vindictae optatum. « Appetere vindictam propter malum eius qui puniendus est, illicitum est »: sed est laudabile reparationem imponere « propter vitiorum correctionem et bonum iustitiae conservandum »(1571). Si ira usque ad deliberatum perveniat optatum proximum occidendi vel serio vulnerandi, graviter contra caritatem offendit; peccatum est mortale. Dominus dicit: « Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio » ([Mt 5,22](#)).

(1571) Sanctus Thomas Aquinas, *Summa theologiae*, II-II, q. 158, a. 1, ad 3: Ed. Leon. 10, 273.

2303 *Odium* voluntarium caritati est contrarium. Odium proximi peccatum est, cum homo illi malum vult deliberate. Odium proximi grave est peccatum, cum quis illi damnum grave deliberate exoptat. « Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros et orate pro persequentibus vos; ut sitis filii Patris vestri, qui in caelis est... » ([Mt 5,44-45](#)).

2304 Vitae humanae observantia et progressus *pacem* postulant. Pax non est tantum belli absentia et ad virium adversarum servandum aequilibrium non reducitur. Pax nequit super terram obtineri sine tutela bonorum personarum, libera inter homines communicatione, observantia dignitatis personarum et populorum, assiduo fraternitatis exercitio. Eadem est « tranquillitas ordinis »(1572). Ea « opus iustitiae » ([Is 32,17](#)) est et caritatis effectus(1573). (1572) Sanctus Augustinus, *De civitate Dei* 19, 13: CSEL 402, 395 (PL 41, 640). (1573) cf. Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 78](#): AAS 58 (1966) 1101.

2305 Terrena pax imago et fructus est *pacis Christi*, qui est « Princeps pacis » ([Is 9,5](#)) messianicae. Per sanguinem crucis Suae interfecit inimicitiam in Semetipso (cf. [Ep 2,16 Col 1,20-22](#)), homines reconciliavit cum Deo et Ecclesiam Suam sacramentum effecit unitatis generis humani eiusque unionis cum Deo(1574). « Ipse est enim pax nostra » ([Ep 2,14](#)). Et declarat: « Beati pacifici » ([Mt 5,9](#)). (1574) cf. Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 1](#): AAS 57 (1965) 5.

2306 Qui actioni violentae renuntiant et cruentae, et pro iurium hominis tutela ad defensionis recurrunt media quae debilioribus praesto sunt, caritati evangelicae reddunt testimonium, dummodo hoc sine iurium atque officiorum aliorum hominum et societatum fiat detrimento. Legitime gravitatem testantur periculorum physicorum et moralium recursus ad violentiam cum eius ruinis et eius mortuis(1575). (1575) cf. Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 78](#): AAS 58 (1966) 1101-1102.

Bellum vitare

2307 Quintum praeceptum voluntariam vitae humanae prohibet destructionem. Ecclesia, propter mala et iniustitias quae omne bellum secum fert, singulos instanter adhortatur ad orandum et operandum, ut bonitas divina nos ab antiqua belli liberet servitute(1576). (1576) cf. Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 81](#): AAS 58 (1966) 1105.

2308 Singuli cives et gubernantes agere tenentur ad bella vitanda. « Quamdiu autem periculum belli aderit, auctoritasque internationalis competens congruisque viribus munita defuerit, tamdiu, exhaustis quidem omnibus pacificae tractationis subsidiis, ius legitimae defensionis guberniis denegari non poterit »(1577). (1577) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 79](#): AAS 58 (1966) 1103.

2309 Strictas condiciones *legitimae defensionis vi militari* oportet severe considerare. Talis decisionis gravitas eam condicionibus legitimitatis moralis subigit rigorosis. Requiritur simul: * damnum ab aggressore nationi vel nationum communitati inflictum esse diuturnum, grave et certum; omnia alia media ad illi imponendum finem manifestata esse impossibilia vel inefficacia; serias ad exitum prosperum simul haberi condiciones; armorum usum mala non implicare et perturbaciones graviores quam malum supprimendum. Modernorum destructionis mediorum potentia in hac condicione aestimanda gravissimum habet pondus. Haec sunt elementa traditionalia quae enumerantur in doctrina « belli iusti » appellata. Aestimatio harum condicionum pro morali legitimitate ad prudens pertinet iudicium eorum qui boni communis habent officium.

2310 Publicae potestates hoc in casu habent ius et officium civibus imponendi *necessaria officia ad nationem defendendam*.

Qui sese, in vita militari, patriae dedunt servitio, securitatis et libertatis populorum sunt ministri. Si suum munus recte peragunt, vere ad bonum commune conferunt et ad pacem servandam(1578).

(1578) cf. Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 79](#): AAS 58 (1966) 1103.

2311 Publicae potestates cum aequitate casibus providebunt eorum qui, ob conscientiae motiva, armorum recusant usum, dum humanae communitati servire alia forma teneantur (1579).

(1579) cf. Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 79](#): AAS 58 (1966) 1103.

2312 Ecclesia et humana ratio permanentem declarant validitatem *legis moralis, perdurantibus armatis conflictionibus*. « Nec bello infeliciter iam exorto, eo ipso omnia inter partes adversas licita fiunt »(1580).

(1580) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 79](#): AAS 58 (1966) 1103.

2313 Non-praeliantes, vulneratos milites et bello captos oportet observare et humaniter tractare.

Actiones iuri gentium et eius universalibus principiis deliberate contrariae, et etiam iussiones quae illas praecipunt, sunt crimina. Caeca quaedam oboedientia non sufficit ut ii, qui se illis submittunt, excusentur. Sic cuiusdam populi, nationis vel minoris ethnicae partis exterminium tamquam peccatum mortale damnandum est. Moralis adest obligatio iussionibus resistendi quae praecipunt « genocidium ».

2314 « Omnis actio bellica quae in urbium integrarum vel ampliarum regionum cum earum incolis destructionem indiscriminatim tendit, est crimen contra Deum et ipsum hominem, quod firmiter et incunctanter damnandum est »(1581). Periculum belli moderni est ne illis, qui arma possident scientifica, praesertim atomica, biologica vel chimica, praebeatur occasio, talia committendi crimina.

(1581) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 80](#): AAS 58 (1966) 1104.

2315 *Armorum accumulatio* multis quasi modus videtur inopinatus ad posibles adversarios a bello dissuadendos. In illa medium perspicunt efficacissimum capax praestandi pacem inter nationes. Hic dissuassionis modus graves morales exigit exceptiones. *Ad congerenda arma certatio* pacem non confirmat. Illa non solum belli non excludit causas, sed in discrimine est ne eas aggravet. Ingentium divitiarum dispendium in armis semper novis praeparandis impedit quominus indigentibus incolis afferatur remedium(1582); populorum progressionem obstaculum imponit. *Armis sese excessivo modo munire* rationes multiplicat conflictuum et periculum auget propagationis eorum.

(1582) cf. Paulus VI, Litt. enc. *Populorum progressio*, PP 53: AAS 59 (1967) 283.

2316 *Armorum productio et commercium* bonum nationum et communitatis internationalis afficiunt commune. Proinde publicae auctoritates ius habent et officium ea ordinandi. Commodorum privatorum vel publicorum brevi tempore quaestus legitima non efficit incepta quae violentiam et conflictiones excitant inter nationes quaeque ordinem iuridicum internationalem in discrimen adducunt.

2317 Iniustitiae et excessivae in re oeconomica et sociali inaequalitates, invidia, diffidentia et superbia quae inter homines pullulant et nationes, constanter paci minantur bellaque causant. Quidquid fit ad has perturbationes superandas, confert ad pacem aedificandam et ad bellum vitandum:

« *Quatenus homines peccatores sunt, eis imminet periculum belli, et usque ad Adventum Christi imminebit; quatenus autem, caritate coniuncti, peccatum superant, superabuntur et violentiae, donec impleatur verbum: "Conflabunt gladios suos in vomeres et lanceas suas in falces. Non levabit gens contra gentem gladium, nec exercebuntur ultra ad praelium" (Is 2,4)* »(1583).

(1583) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 78](#): AAS 58 (1966) 1102.

Compendium

2318 « *In (...) (Dei) manu anima omnis viventis et spiritus universae carnis hominis* » (Job 12,10).

2319 *Omnis vita humana, inde a conceptionis momento usque ad mortem, sacra est, quia persona humana est propter se ipsam volitam ad imaginem et similitudinem Dei vivi et sancti.*

2320 *Creaturae humanae occisio dignitati personae et sanctitati Creatoris graviter est contraria.*

2321 *Occisionis prohibitio ius non abrogat ut iniustus aggressor extra nocendi possibilitatem ponatur. Legitima defensio grave est officium illi qui aliorum vitae vel boni communis est responsabilis.*

2322 *Infans, inde a conceptione sua, ius habet ad vitam. Abortus directus, id est, tamquam finis vel tamquam medium volitus, est « probrum »(1584) legi morali graviter contrarium. Ecclesia poena canonica excommunicationis hoc contra vitam humanam punit delictum. (1584) cf. Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 27](#): AAS 58 (1966) 1048.*

2323 *Embryo, quippe qui tamquam persona, inde a sua conceptione, est tractandus, in sua integritate est defendendus, curandus et sanandus, sicut quaelibet alia humana creatura.*

2324 *Euthanasia voluntaria, quaecumque eius sunt formae et motiva, occisionem constituit. Ipsa est dignitati personae humanae et observantiae erga Deum viventem, Creatorem eius, graviter contraria.*

2325 *Suicidium iustitiae, spei et caritati graviter est contrarium. Quinto praecepto prohibetur.*

2326 *Scandalum culpam constituit gravem cum alium, actione vel omissione, deliberate inducit ad graviter peccandum.*

2327 *Propter mala et iniustitias, quae omne bellum secum fert, debemus facere quidquid rationabiliter possibile est, ad illud vitandum. Ecclesia orat: « A peste, fame et bello, libera nos Domine ».*

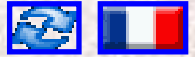
2328 *Ecclesia et humana ratio permanentem legis moralis declarant validitatem, perdurantibus armatis conflictionibus. Actiones iuri gentium et eius universalibus principiis deliberate contrariae sunt crimina.*

2329 *Cursus ad arma apparanda gravissima plaga humanitatis est, ac pauperes intolerabiliter laedit*(1585).

(1585) cf. Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 81](#): AAS 58 (1966) 1105.

2330 « *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur* » ([Mt 5,9](#)).

ARTICULUS 6: SEXTUM PRAECEPTUM - «Non moechaberis»

([Ex 20,14](#)) (cf. [Dt 5,18](#)).

« Audistis quia dictum est: "Non moechaberis". Ego autem dico vobis: Omnis, qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam moechatus est eam in corde suo » ([Mt 5,27-28](#)).

I. « Masculum et feminam creavit eos... »

2331 « Deus est amor in Seque vivit Ipse ex mysterio personalis amoris communionis. Ad Suam imaginem creans (...) humanam naturam viri et mulieris, Deus indidit ei *vocationem* ac propterea potestatem et officium, cum conscientia coniunctum, *amoris* atque communionis »(1586).

« Et creavit Deus hominem ad imaginem Suam; (...) masculum et feminam creavit eos » ([Gn 1,27](#)); « Crescite et multiplicamini » ([Gn 1,28](#)); « In die qua creavit Deus hominem, ad similitudinem Dei fecit illum. Masculum et feminam creavit eos et benedixit illis; et vocavit nomen eorum Adam in die, quo creati sunt » ([Gn 5,1-2](#)).

(1586) Ioannes Paulus II, Adh. ap. *Familiaris consortio*, [FC 11](#): AAS 74 (1982) 91-92.

2332 *Sexualitas* omnes personae humanae afficit rationes, in unitate corporis eius eiusque animae. Speciatim ad vim affectivam spectat, ad capacitatem amandi et procreandi et, generaliore modo, ad aptitudinem vincula communionis cum alio nectendi.

2333 Ad unumquemque, virum et mulierem, pertinet suam sexualem *identitatem* agnoscere et accipere. *Differentia* et *complementaritas* physicae, morales et spirituales ad bona matrimonii ordinantur et ad vitae familiaris progressum. Utriusque coniugis et societatis harmonia partim dependet e modo quo complementaritas inter sexus, necessitas mutua et mutuum adiutorium deducuntur in vitam.

2334 « Deus, homines creans "masculum et feminam", pari donavit personali dignitate virum et mulierem »(1587). « Homo persona est, pariter vir et mulier: ambo namque ad imaginem et similitudinem Dei personalis creati sunt »(1588).

(1587) Ioannes Paulus II, Adh. ap. *Familiaris consortio*, [FC 22](#): AAS 74 (1982) 107; cf. Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 49](#): AAS 58 (1966) 1070.

(1588) Ioannes Paulus II, ap. *Mulieris dignitatem*, [MD 6](#): AAS 80 (1988) 1663.

2335 Uterque sexus, pari dignitate, licet modo diverso, imago est potentiae et teneritatis Dei. *Viri et mulieris unio* in matrimonio quidam est modus, in carne, imitandi generositatem et fecunditatem Creatoris: « Relinquet vir patrem suum et matrem et adhaerebit uxori suae; et erunt in carnem unam » ([Gn 2,24](#)). Ab hac unione omnes humanae generationes procedunt (cf. [Gn 4,1-2](#) [Gn 4,25-26](#) [Gn 5,1](#)).

2336 Iesus venit ut creationem in puritate eius originis restauraret. In sermone montano, propositum Dei modo interpretatur rigoroso: « Audistis quia dictum est: "Non moechaberis". Ego autem dico vobis: Omnis, qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam moechatus est eam in corde suo » ([Mt 5,27-28](#)). Homo non debet separare quod Deus coniunxit (cf. [Mt 19,6](#)).

Ecclesiae Traditio sextum intellexit praeceptum sicut sexualitatis humanae comprehendens complexum.

II. Vocatio ad castitatem

2337 Castitas integrationem sexualitatis in persona significat obtentam atque ideo interiorem hominis unitatem in eius corporali et spirituali realitate. Sexualitas, in qua exprimitur hominem ad mundum corporalem et biologicum pertinere, personalis et vere humana fit, cum in relatione inseritur personae ad personam, in dono mutuo integro et temporaliter illimitato viri et mulieris.

Castitatis igitur virtus integritatem implicat personae et totalitatem doni.

Personae integritas

2338 Persona casta integritatem servat virium vitae et amoris, quae in ea sunt positae. Haec integritas unitatem personae praestat, ea omni procedendi opponitur modo qui illam vulneraret. Nec duplicem vitam nec duplicem tolerat sermonem (cf. [Mt 5,37](#)).

2339 Castitas implicat *dominii sui tirocinium*, quod libertatis humanae est paedagogia. Optio est clara: homo aut suas regit passiones et pacem obtinet, aut se in servitutem redigi permittit per eas et miser fit (cf. [Si 1,22](#)). « Dignitas igitur hominis requirit ut secundum consciam et liberam electionem agat, personaliter scilicet ab intra motus et inductus, et non sub caeco impulsu interno vel sub mera externa coactione. Talem vero dignitatem obtinet homo cum, sese ab omni passionum captivitate liberans, finem suum in boni libera electione persequitur et apta subsidia efficaciter ac sollerti industria sibi procurat »(1589).

(1589) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 17](#): AAS 58 (1966) 1037-1038.

2340 Qui sui Baptismi promissionibus fidelis vult permanere et tentationibus resistere, incumbet ut ad id adhibeat *media*: sui cognitionem, exercitium ascetis aptatae condicionibus in quibus versatur, oboedientiam praeceptis divinis, virtutum moralium operationem et fidelitatem orationi. « Per continentiam quippe colligimur et redigimur in unum, a quo in multa defluximus »(1590).

(1590) Sanctus Augustinus, *Confessiones*, 10, 29, 40: CCL 27, 176 (PL 32,796).

2341 Virtus castitatis dependet ex virtute cardinali *temperantiae*, quae sensibilitatis humanae passiones et appetitus intendit ratione imbuere.

2342 Dominium sui est *longae constantiae opus*. Numquam considerandum est tamquam in perpetuum iam acquisitum. Nisum implicat in omnibus vitae aetatibus iterum atque iterum suscipiendum (cf. [Tt 2,1-6](#)). Requisitus nisus quibusdam temporibus potest esse intensior, ut cum personalitas formatur, in pueritia et adulescentia.

2343 Castitas cognoscit *incrementi leges*, quae per gradus procedunt imperfectione signatos

et nimis frequenter peccato. Homo castus et virtutis studiosus « de die in diem quasi exstruitur pluribus cum suis optionibus: ergo cognoscit, diligit, perficit morale bonum secundum incrementi eius gradus »(1591).

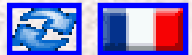
(1591) Ioannes Paulus II, Adh. ap. *Familiaris consortio*, [FC 34](#): AAS 74 (1982) 123.

2344 Castitas laborem constituit quam maxime personalem, ea *nisum culturalem* etiam implicat, quia revera « apparet humanae personae profectum et ipsius societatis incrementum ab invicem pendere »(1592). Castitas observantiam praesupponit iurium personae, praesertim iuris ad informationem et educationem recipiendas, quae morales et spirituales vitae humanae observent rationes.

(1592) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 25](#): AAS 58 (1966) 1045.

2345 Castitas virtus moralis est. Est etiam donum Dei, *gratia*, fructus operis spiritualis (cf. [Ga 5,22-23](#)). Spiritus Sanctus puritatem Christi ei concedit imitari (cf. [1Jn 3,3](#)) quem Baptismi regeneravit aqua.

Totalitas doni sui ipsius

2346 Caritas est omnium virtutum forma. Sub eius influxu, castitas tamquam schola apparet doni personae. Dominium sui ad sui ordinatur donum. Castitas ducit eum, qui eam exercitat, ut coram proximo testis fiat fidelitatis et teneritatis Dei.

2347 Castitatis virtus in *amicitia* expanditur. Discipulo indicat quomodo sequatur et imitetur illum qui nos tamquam suos propios elegit amicos (cf. [Jn 15,15](#)), se nobis totaliter donavit nosque participes effecit suae divinae condicionis. Castitas immortalitatis est promissio. Castitas praesertim in *amicitia erga proximum* exprimitur. Amicitia, inter personas eiusdem sexus vel diversorum sexuum exulta, magnum pro omnibus bonum constituit. Ad spiritualem perducit communionem.

Diversa castitatis genera

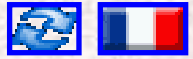
2348 Omnis baptizatus ad castitatem vocatur. Christianus Christum induit (cf. [Ga 3,27](#)), omnis castitatis exemplar. Omnes christifideles vocantur ut vitam castam ducant secundum suum peculiarem vitae statum. Christianus, in sui Baptismi momento, se obligavit ad suam affectivam vim in castitate regendam.

2349 Castitate « pro variis vitae suae statibus homines ornari debent: alteri virginitatem aut coelibatum Deo sacrum profitentes, qua quidem eminenti ratione ipsi facilius uni Deo vacare indiviso corde possunt; alteri vero vitam agentes ea forma, quae omnibus lege morali statuitur, prout matrimonio iunguntur aut sunt caelibes »(1593). Personae matrimonio coniunctae vocantur ut in castitate coniugali vivant; ceterae castitatem colunt in continentia: « *Docemur itaque triplicem castitatis esse virtutem: unam coniugalem, aliam viduitatis, tertiam virginitatis; non enim sic aliam praedicamus, ut excludamus alias. (...) In hoc Ecclesiae est opulens disciplina* »(1594).

(1593) Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei, Decl. *Persona humana*, 11: AAS 68 (1976) 90-91.

(1594) Sanctus Ambrosius, *De viduis* 23: *Sancti Ambrosii Episcopi Mediolanensis opera*, v. 141 (Milano-Roma 1989) p. 266 (PL 16, 241-242).

2350 *Sponsi* vocantur ut castitatem colant in continentia. In hac subiectione ad probationem videbunt detegi mutuam observantiam, tirocinium fidelitatis et spei se a Deo mutuo recipiendi. Ad matrimonii tempus servabunt manifestationes teneritudinis, quae amoris coniugalis sunt specifica. Se mutuo adiuvabunt ut in castitate crescant.

Contra castitatem offensae

2351 *Luxuria* est inordinata cupiditas vel intemperans delectatio voluptatis venereae. Voluptas sexualis moraliter est inordinata, cum per se ipsam quaeritur, a procreationis et unionis dissociata finibus.

2352 *Masturbationis* nomine intelligere oportet voluntariam organorum genitalium excitationem, ad obtinendam ex ea veneream voluptatem. « Revera tum Ecclesiae Magisterium * per decursum constantis traditionis * tum moralis christifidelium sensus sine dubitatione firmiter tenent masturbationem esse actum intrinsece graviterque inordinatum ». « Quaecumque est ipsa agendi causa, deliberatus usus facultatis sexualis extra rectum coniugale commercium essentialiter eius fini contradicit ». Delectatio sexualis tunc quaeritur extra relationem sexuale, « quae ordine morali postulatur, quae nempe ad effectum deducit integrum sensum mutuae donationis ac humanae procreationis in contextu veri amoris »(1595).

Ad aequum iudicium de responsabilitate morali subiectorum efformandum et ad pastorem actionem recte ducendam, perpendentur immaturitas affectiva, vis habituum contractorum, angustiae status vel alia elementa psychica vel socialia, quae possunt moralem minuere, fortasse etiam ad minimum reducere, culpabilitatem.

(1595) Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei, Decl. *Persona humana*, 9: AAS 68 (1976) 86.

2353 *Fornicatio* unio est carnalis extra matrimonium inter virum et mulierem liberos. Ea est personarum dignitati graviter contraria atque sexualitati humanae ad bonum coniugum et ad filiorum generationem et educationem naturaliter ordinatae. Est praeterea grave scandalum, cum iuvenum habetur corruptio.

2354 *Pornographia* consistit in actibus sexualibus, realibus vel simulatis, ab agentium intimitate substrahendis, ad eosdem deliberate aliis personis exhibendos. Castitatem offendit quia actum coniugalem, intimum coniugum mutuum donum, pervertit. Graviter dignitatem attentat eorum qui se ei tradunt (actores, negotiatores, spectatores), siquidem alius pro alio obiectum efficitur vulgaris voluptatis et illiciti lucri. Alios et alios in illusionem submergit mundi fictitii. Culpa gravis est. Auctoritates civiles debent productionem et distributionem prohibere rerum pornographicarum.

2355 *Prostitutio* attentat personae, quae prostituitur, dignitatem, redactam ad voluptatem veneream, quae ab illa obtinetur. Qui pecunia retribuit, graviter contra se ipsum peccat: castitatem frangit, ad quam eius Baptismus obligat, et corpus inquinat suum, Spiritus Sancti templum (cf. [1Co 6,15-20](#)). Prostitutio sociale constituit flagellum. Generatim mulieres afficit, sed etiam viros, pueros vel adolescentes (in his duobus ultimis casibus, peccatum scandalo duplicatur). Etsi semper graviter peccato obnoxium sit se tradere prostitutioni, miseria, minaciae et socialis sollicitatio imputabilitatem culpae attenuare possunt.

2356 *Stuprum* ingressum indicat per vim, cum violentia, in sexualem alicuius personae intimitatem. Iustitiam attentat et caritatem. Stuprum profunde uniuscuiusque violat ius ad observantiam, ad libertatem, ad physicam et moralem integritatem. Damnum causat grave, quod victimam per totam eius vitam potest signare. Actus est semper intrinsece malus. Adhuc gravius est stuprum a propinquis commissum (cf incestus) vel ab educatoribus erga pueros ipsis concreditos.

Catechismus 2276

Castitas et homosexualitas

2357 Homosexualitas relationes designat inter viros vel mulieres qui sexualem experiuntur allecationem exclusive vel praevalenter erga eiusdem sexus personas. Per saecula et culturas, formas induit valde diversas. Eius psychica origo manet magna ex parte non explicata. Traditio, sacra nitens Scriptura, quae eos tamquam graves depravationes praesentat(1596), semper declaravit « actus homosexualitatis suapte intrinseca natura esse inordinatos »(1597). Legi naturali sunt contrarii. Actum sexualem dono praeccludunt vitae. E vera complementaritate affectiva et sexuali non procedunt. Nullo in casu possent accipere approbationem.

(1596) cf. [Gn 19,1-29](#) [Rm 1,24-27](#) [1Co 6,9-10](#) [1Tm 1,10](#)

(1597) Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei, Decl. *Persona humana*, 8: AAS 68 (1976) 85.

2358 Virorum et mulierum numerus non exiguus tendentias homosexuales praesentat profunde radicatae. Haec propensio, obiective inordinata, pro maiore eorum parte constituit probationem. Excipiendi sunt observantia, compassione et suavitate. Relate ad eos vitandum est quodlibet iniustae discriminationis signum. Hae personae vocantur ad voluntatem Dei in sua vita efficiendam, et, si ipsae christianae sunt, ad coniungendas cum Sacrificio crucis Domini difficultates quas in facto suae condicionis possunt invenire.

2359 Personae homosexuales ad castitatem vocantur. Ipsae, dominii virtutibus quae libertatem educant interiorem, quandoque amicitiae gratuita auxilio, oratione et gratia sacramentali, possunt et debent ad perfectionem christianam gradatim et obfirmate appropinquare.

III. Coniugum amor

2360 Sexualitas ad coniugalem ordinatur amorem viri et mulieris. In matrimonio, corporalis coniugum intimitas signum et pignus fit spiritualis communionis. Inter baptizatos, matrimonii vincula sacramento sanctificantur.

2361 « Sexualitas (...), per quam vir ac femina se dedunt vicissim actibus coniugum propriis sibi ac peculiaribus, minime quiddam est dumtaxat biologicum, sed tangit personae humanae ut talis veluti nucleum intimum. Sexualitas modo vere humano expletur tantummodo, si est pars complens amoris, quo vir et femina sese totos mutuo usque ad mortem obstringunt »: (1598)

« *Exsurrexit Thobias de lecto et dixit (...) (Sarae): "Surge, soror! Oremus et deprecemur Dominum nostrum, ut faciat super nos misericordiam et sanitatem". Et surrexit, et coeperunt orare et deprecari Dominum, ut daretur illis sanitas. Et coeperunt dicere: "Benedictus es, Deus patrum nostrorum (...). Tu fecisti Adam et dedisti illi adiutorium firmum Evam, et ex ambobus factum est semen hominum. Et dixisti non esse bonum hominem solum: Faciamus ei adiutorium simile sibi. Et nunc non luxuriae causa accipio hanc sororem meam, sed in veritate. Praecipe, ut miserearis mei et illius, et consenescamus pariter sani". Et dixerunt: "Amen, amen!". Et dormierunt per noctem » ([Tb 8,4-9](#)).*

(1598) Ioannes Paulus II, Adh. ap. *Familiaris consortio*, [FC 11](#): AAS 74 (1982) 92.

2362 « Actus (...), quibus coniuges intime et caste inter se uniuntur, honesti ac digni sunt et, modo vere humano exerciti, donationem mutuam significant et fovent, qua sese invicem laeto gratoque animo locupletant »(1599). Sexualitas fons est gaudii et delectationis: « *Idem Creator (...) etiam disposuit coniuges, pro hoc munere (generationis), in corpore et in spiritu delectationem invenire et felicitatem. Coniuges igitur, hanc delectationem quaerentes istaque fruentes, nihil operantur mali. Ipsi id accipiunt quod Creator eis destinavit. Tamen etiam coniuges scire debent, se intra limites iustae moderationis tenere* »(1600). (1599) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 49](#): AAS 58 (1966) 1070. (1600) Pius XII, *Allocutio iis quae interfuerunt Conventui Unionis Catholicae Italicae inter Ostetrices*, (29 octobris 1951): AAS 43 (1951) 851.

2363 Coniugum unione, duplex matrimonii finis ducitur in rem: ipsorum coniugum bonum et vitae transmissio. Hae duae significationes seu valores matrimonii separari non possunt, quin vita spiritualis coniugum alteretur et matrimonii bona atque familiae futurum in discrimen adducantur. Sic amor coniugalis viri et mulieris sub duplici exigentia fidelitatis et fecunditatis est positus.

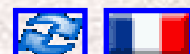
Coniugalis fidelitas

2364 Ab utroque coniugum constituitur « intima communitas vitae et amoris coniugalis, (quae) a Creatore condita suisque legibus instructa, foedere coniugii seu irrevocabili consensu personali instauratur »(1601). Uterque, alter alteri, se donat definitive et totaliter. Amplius duo non sunt, sed unam iam constituunt carnem. Foedus libere a coniugibus contractum eis imponit obligationem illud unum et indissolubile conservandi (cf. [CIC 1056](#)). « Quod (...) Deus coniunxit, homo non separet » ([Mc 10,9](#)) (cf. [Mt 19,1-12](#) [1Co 7,10-11](#)). (1601) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 48](#): AAS 58 (1966) 1067.

2365 Fidelitas constantiam exprimit in verbo dato servando. Deus fidelis est. Matrimonii sacramentum virum et mulierem introducit in fidelitatem Christi erga Eius Ecclesiam. Castitate coniugali coram mundo testimonium praebent huius mysterii. *Sanctus Ioannes Chrysostomus iuvenibus uxoris suggerit ut suis uxoris hos proferant sermones: « Te sum amplexus et te diligo, et meae etiam animae praefero. Nihil est enim vita praesens, oroque et hortor et omnia facio, ut nos ita digni habeamur qui praesentem agamus vitam, ut illic etiam possimus in futuro saeculo cum magna securitate simul versari. (...) Ego dilectionem tuam praefero omnibus; neque est quidquam mihi aequae molestum quam a te umquam dissidere* »(1602). (1602) Sanctus Ioannes Chrysostomus, *In epistolam ad Ephesios*, homilia 20, 8: PG 62, 146-147.

Matrimonii fecunditas

2366 Fecunditas quoddam est donum, *quidam matrimonii finis*, quia amor coniugalis naturaliter ad id tendit ut fecundus sit. Filius mutuo coniugum amori extrinsece addendus non accedit; surgit in ipso corde huius mutui doni, cuius ipse fructus est et adimpletio. Sic Ecclesia, quae « a vitae parte consistit »(1603), docet « necessarium esse, ut *quilibet matrimonii usus* ad vitam humanam procreandam per se destinatus permaneat »(1604). « Huiusmodi doctrina, quae ab Ecclesiae Magisterio saepe exposita est, in nexu indissolubili

nititur, a Deo statuto, quem homini sua sponte infringere non licet, inter significationem unitatis et significationem procreationis, quae ambae in actu coniugali insunt »(1605).

(1603) Ioannes Paulus II, Adh. ap. *Familiaris consortio*, [FC 30](#): AAS 74 (1982) 116.

(1604) Paulus VI, Litt. enc. *Humanae vitae*, [HV 11](#): AAS 60 (1968) 488.

(1605) Paulus VI, Litt. enc. *Humanae vitae*, [HV 12](#): AAS 60 (1968) 488; cf Pius XI, Litt. enc. *Casti connubii*: [DS 3717](#)

2367 Coniuges, ad vitam dandam vocati, potentiam creatricem et paternitatem participant Dei (cf. [Ep 3,14-15 Mt 23,9](#)). « In officio humanam vitam transmittendi atque educandi, quod tamquam propria eorum missio considerandum est, coniuges sciunt se cooperatores esse amoris Dei Eiusque veluti interpretes. Ideo humana et christiana responsabilitate suum munus adimplebunt »(1606).

(1606) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 50](#): AAS 58 (1966) 1071.

2368 Peculiaris huius responsabilitatis ratio ad *procreationem regulandam* refertur. Coniuges, iustis de causis(1607), possunt suorum filiorum procreationes intervallis separare velle. Ad eos pertinet comprobare eorum optatum ex caeco sui amore (ex « egoismo ») non promanare, sed illud iustae generositati paternitatis responsabilis esse conformem. Praeterea suum agendi modum secundum criteria moralitatis regulabunt obiectiva:

« Moralis (...) indoles rationis agendi, ubi de componendo amore coniugali cum responsabili vitae transmissione agitur, non a sola sincera intentione et aestimatione motivorum pendet, sed obiectivis criteriis, ex personae eiusdemque actuum natura desumptis, determinari debet, quae integrum sensum mutuae donationis ac humanae procreationis in contextu veri amoris observant; quod fieri nequit nisi virtus castitatis coniugalis sincero animo colatur »(1608).

(1607) cf. Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 50](#): AAS 58 (1966) 1071.

(1608) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 51](#): AAS 58 (1966) 1072.

2369 « Quodsi utraque eiusmodi essentialis ratio, unitatis videlicet et procreationis, servatur, usus matrimonii sensum mutui verique amoris suumque ordinem ad celsissimum paternitatis munus omnino retinet »(1609).

(1609) Paulus VI, Litt. enc. *Humanae vitae*, [HV 12](#): AAS 60 (1968) 489.

2370 Continentia periodica, methodi ad procreationem regulandam fundatae super auto-observationem et recursum ad periodos infecundas(1610), sunt criteriis obiectivis moralitatis conformes. Hae methodi corpus verentur coniugum, teneritudinem promovent inter eos et educationi favent authenticae libertatis. E contra, est intrinsece malus quivis « actus qui, cum coniugale commercium vel praevideatur vel efficitur vel ad suos naturales exitus ducit, id tamquam finem obtinendum aut viam adhibendam intendat, ut procreatio impediatur »:

(1611)

« Naturali verbo, quod reciprocam plenamque coniugum donationem declarat, conceptuum impeditio verbum opponit obiectivae contradictionis, videlicet nullius plenae sui donationis alteri factae: hinc procedit non sola recusatio certa ac definita mentis ad vitam apertae, verum simulatio etiam interioris veritatis ipsius amoris coniugalis, qui secundum totam personam dirigitur ad sese donandum. (...) Discrimen anthropologicum simulque morale, quod inter conceptuum impeditioem et observationem intervallorum temporis intercedit (...), implicat duas personae ac sexualitatis species, quae inter se nequeunt conciliari »(1612).

(1610) cf. Paulus VI, Litt. enc. *Humanae vitae*, [HV 16](#): AAS 60 (1968) 491-492.

(1611) Paulus VI, Litt. enc. *Humanae vitae*, [HV 14](#): AAS 60 (1968) 490.

(1612) Ioannes Paulus II, Adh. ap. *Familiaris consortio*, [FC 32](#): AAS 74 (1982) 119-120.

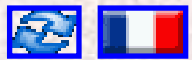
2371 « Omnibus vero compertum sit vitam hominum et munus eam transmittendi non ad hoc saeculum tantum restringi neque eo tantum commensurari et intelligi posse, sed ad *aeternam hominum destinationem* semper respicere »(1613).

(1613) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 51](#): AAS 58 (1966) 1073.

2372 Status responsabilis est prosperitatis civium. Hoc titulo, legitimum est eum intervenire ad incolarum incrementum ordinandum. Id obiectiva et observanti informatione facere potest, sed nequaquam via imperiosa et constringenti. Legitime non potest se substituere pro incepto coniugum, qui primi sunt responsables procreationis et educationis suorum filiorum(1614). In hoc dominio, auctoritate caret ut mediis interveniat quae legi morali sunt contraria.

(1614) cf. Paulus VI, Litt. enc. *Populorum progressio*, [PP 37](#): AAS 59 (1967) 275-276; Id., Litt. enc. *Humanae vitae*, [HV 23](#): AAS 60 (1968) 497-498.

Donum filii

2373 Sacra Scriptura et traditionalis praxis Ecclesiae in *familiis numerosis* signum vident benedictionis divinae et generositatis parentum(1615).

(1615) cf. Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 50](#): AAS 58 (1966) 1071.

2374 Magnus est dolor matrimonio coniunctorum qui se steriles detegunt. « Quid dabis mihi? », quaerit Abram a Deo. « Ego vadam absque liberis... » ([Gn 15,2](#)). « Da mihi liberos, alioquin moriar », clamat Rachel ad suum maritum Iacob ([Gn 30,1](#)).

2375 Investigationes quae humanam minuere intendunt sterilitatem, fovendae sunt, si deserviant « personae humanae, eius iuribus inalienabilibus eiusque vero atque integro bono, secundum Dei consilium ac voluntatem »(1616).

(1616) Congregatio pro Doctrina Fidei, Instr. *Donum vitae*, Introductio, 2: AAS 80 (1988) 73.

2376 Technicae artes, quae parentum provocant dissociationem per interventum personae a matrimonio alienae (spermatis vel ovocyti donum, uteri commodatum) graviter sunt inhonestae. Hae technicae artes (inseminatio vel fecundatio artificiales heterologae) filii laedunt ius nascendi e patre et matre ab ipso cognitis et inter se matrimonio coniunctis. Ius produunt « ad hoc ut alter pater aut mater fiat solummodo per alterum »(1617).

(1617) Congregatio pro Doctrina Fidei, Instr. *Donum vitae*, 2, 1: AAS 80 (1988) 87.

2377 Hae technicae artes intra matrimonium exercitae (inseminatio et fecundatio artificiales homologae) fortasse minus sunt damnosae, sed moraliter manent inacceptabiles. Actum sexualem ab actu dissociant procreativo. Actus, filii fundans existentiam, iam non est actus quo duae personae se mutuo donant, ipse « vitam identitatemque embryonum humanorum in potestatem redegit medicorum atque biologorum, sicque rei technicae dominatum quemdam in personae humanae originem et sortem instaurat. Huiusmodi dominatus suapte natura contradicit dignitati et aequalitati, quae parentibus et filiis communes esse debent »(1618). « Eadem vero procreatio tunc debita sua perfectione destituitur sub aspectu morali, cum animo non intenditur ut fructus coniugalis actus seu illius gestus qui est proprius unionis coniugum. (...) Praeterea solummodo observantia erga vinculum quod inter significationes actus

coniugalis intercedit, et observantia erga viventis humani unitatem id efficiunt, ut procreatio habeatur, quae congruat cum humanae personae dignitate »(1619).

(1618) Congregatio pro Doctrina Fidei, Instr. *Donum vitae*, 2, 5: AAS 80 (1988) 93.

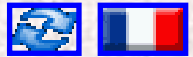
(1619) Congregatio pro Doctrina Fidei, Instr. *Donum vitae*, 2, 4: AAS 80 (1988) 91.

2378 Filius non est quid *debitum*, sed *donum*. « Donum (...) praestantissimum (...) matrimonii » est persona humana. Filius nequit considerari quasi proprietatis obiectum, ad quod induceret agnoscere ambitum « ius ad filium ». In hoc campo, solummodo filius vera possidet iura: illud « ad existendum tamquam fructus proveniens ex actu coniugalis amoris proprio suorum parentum, idemque ius habet ad observantiam sibi tamquam personae tribuendam inde a momento conceptionis »(1620).

(1620) Congregatio pro Doctrina Fidei, Instr. *Donum vitae*, 2, 8: AAS 80 (1988) 97.

2379 Evangelium ostendit physicam sterilitatem malum absolutum non esse. Coniuges, qui, exhaustis legitimis ad medicinam recursibus, infecunditatem patiuntur, se Domini sociabunt cruci, quae omnis fecunditatis spiritualis est fons. Suam significare possunt generositatem, filios relictos adoptando et aspera pro aliis adimplendo servitia.

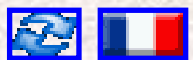
IV. Offensae contra matrimonii dignitatem

2380 *Adulterium*. Hoc verbum infidelitatem designat conjugalem. Cum duo, quorum saltem alter est matrimonio coniunctus, relationem sexualem, etiam fugacem, nectunt inter se, adulterium committunt. Christus adulterium damnat, etiam illud simplicis optati (cf. [Mt 5,27-28](#)). Sextum praeceptum et Novum Testamentum absolute adulterium proscribunt(1621). Prophetae eius denuntiant gravitatem. In adulterio perspiciunt figuram peccati idololatriae (cf. [Os 2,7](#) [Ier 5,7](#); 13,27).

(1621) cf. [Mt 5,32](#) [Mt 19,6](#) [Mc 10,11-12](#) [1Co 6,9-10](#)

2381 Adulterium quaedam est iniustitia. Qui illud committit, a suis deficit obligationibus. Foederis frangit signum quod vinculum est matrimoniale, alterius coniugis laedit ius et matrimonii attentat institutionem, contractum violans qui illam fundat. Bonum generationis humanae adducit in discrimen atque filiorum qui unione parentum egent stabili.

Divortium

2382 Dominus Iesus originali institit intentioni Creatoris qui matrimonium volebat indissolubile(1622). Abrogat tolerantias quae in Legem veterem irrepserant (cf. [Mt 19,7-9](#)). Inter baptizatos, « Matrimonium ratum et consummatum nulla humana potestate nullaque causa, praeterquam morte, dissolvi potest » ([CIC 1141](#)).

(1622) cf. [Mt 5,31-32](#) [Mt 19,3-9](#) [Mc 10,9](#) [Lc 16,18](#) [1Co 7,10-11](#)

2383 Coniugum *separatio*, vinculo matrimoniali permanente, quibusdam in casibus iure canonico praevisis, potest esse legitima (cf. [CIC 1151-1155](#)).

Si divortium civile unus restat modus ad quaedam iura legitima praestanda, filiorum curam vel patrimonii defensionem, potest tolerari quin culpam constituat moralem.

2384 *Divortium* gravis est contra legem naturalem offensa. Contractum simul usque ad mortem vivendi, libere a coniugibus initum, frangere conatur. Divortium iniuriam infert salutis

Foederi, cuius sacramentale Matrimonium est signum. Novam contrahere unionem, etiamsi haec a lege civili agnoscatur, rupturae addit gravitatem: coniux iterum matrimonio iunctus tunc in statu versatur publici et permanentis adulterii:

« *Non licet viro, uxore dimissa, aliam ducere: neque fas est repudiatam a marito, ab alio duci uxorem* »(1623).

(1623) Sanctus Basilius Magnus, *Moralia*, regula 73: PG 31, 852.

2385 Divortium suam indolem pravam etiam habet ex inordinatione quam in familiarem cellulam introducit et in societatem. Haec inordinatio damna gravia secum fert: pro coniuge, qui se derelictum invenit; pro filiis, parentum separatione profunde vulneratis, et saepe subiectis contentione inter eosdem; propter suum contagionis effectum, qui ex eo veram plagam efficit socialem.

2386 Fieri potest ut alter ex coniugibus victima sit innocens divortii lege civili declarati; hic tunc praeceptum morale non infringit. Notabilis est differentia inter coniugem qui cum sinceritate nisus est ut Matrimonii sacramento esset fidelis et se iniuste videt derelictum, et illum qui, gravi culpa e parte sua, canonice validum destruit Matrimonium(1624).

(1624) cf. Ioannes Paulus II, Adh. ap. *Familiaris consortio*, [FC 84](#): AAS 74 (1982) 185.

[Aliae contra dignitatem matrimonii offensae](#)

2387 Tragoedia intelligitur illius qui, ad Evangelium volens converti, se perspicit obligatum ad unam vel plures repudiandas mulieres, cum quibus vitae coniugalibus particeps fuit per annos. Attamen *polygamia* cum lege morali non concordat. Coniugali « communioni funditus polygamia adversatur: haec enim directe recusat Dei propositum, sicut ipsis initiis revelatur, quoniam pari personalique dignitati viri et mulieris repugnat, qui in matrimonio alter alteri se dant amore integro ideoque ex se unico et exclusorio »(1625). Christianus, qui prius fuit polygamus, graviter iustitia tenetur ad obligationes relate ad suas antiquas uxores et suos filios contractas honorandas.

(1625) Ioannes Paulus II, Adh. ap. *Familiaris consortio*, [FC 19](#): AAS 74 (1982) 102; cf Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 47](#): AAS 58 (1966) 1067.

2388 *Incestus* relationes indicat intimas inter consanguineos et propinquos, in gradu qui matrimonium vetat inter illos (cf. [Lv 18,7-20](#)). Sanctus Paulus huic culpae speciatim gravi inurit notam: « Omnino auditur inter vos fornicatio et talis fornicatio (...) ut uxorem patris aliquis habeat. (...) Iam iudicavi (...), in nomine Domini nostri Iesu, (...) tradere huiusmodi Satanae in interitionem carnis... » ([1Co 5,1](#) [1Co 5,3-5](#)). Incestus relationes corrumpit familiares et ad animalitatem obsignat regressionem.

2389 Ad incestum referri possunt abusus sexuales ab adultis patrati in pueros et adulescentes eorum custodiae concreditos. Culpa tunc duplicatur scandaloso facinore peracto contra psychicam et moralem integritatem iuvenum, qui illo, sua vita perdurante, manebunt signati, et violatione responsabilitatis educativae.

2390 *Libera iunctio* habetur, cum vir et mulier recusant iuridicam et publicam dare formam relationi intimitatem sexualem implicanti.

Locutio fallax est: quidnam potest significare iunctio in qua personae invicem non obligantur et sic defectum testantur fiduciae in alteram, in se ipsam vel in futurum?

Locutio ad diversas extenditur condiciones: concubinatum, reiectionem matrimonii qua talis, incapacitatem se obligationibus vinculandi ad longum tempus(1626). Omnes hae condiciones dignitatem offendunt matrimonii; ipsam familiae destruunt ideam; sensum fidelitatis

debilitant. Eaedem contrariae sunt legi morali: actus sexualis locum habere debet solummodo in matrimonio; extra illud, grave semper constituit peccatum et a communione excludit sacramentali.

(1626) cf. Ioannes Paulus II, Adh. ap. *Familiaris consortio*, [FC 81](#): AAS 74 (1982) 181-182.

2391 Plures hodie speciem quamdam « *iuris ad experimentum* » tunc postulant, cum intentio habetur matrimonium contrahendi. Quaecumque est propositi firmitas eorum qui se his praematuris vincuntur relationibus sexualibus, « hae iunctiones non sinunt, ut sinceritas ac fidelitas mutuae necessitudinis inter viri et mulieris personas in tuto ponantur, nec praesertim ut haec necessitudo a cupiditatum et arbitrii mobilitate protegatur » (1627). Unio carnalis moraliter est solummodo legitima, cum vitae definitivae inter virum et mulierem instaurata est communitas. Amor humanus « *experimentum* » non tolerat. Totale et definitivum exigit donum personarum inter se (1628).

(1627) Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei, Decl. *Persona humana*, 7: AAS 68 (1976) 82.

(1628) cf. Ioannes Paulus II, Adh. ap. *Familiaris consortio*, [FC 80](#): AAS 74 (1982) 180-181.

Compendium

2392 « *Amor est princeps et naturalis cuiusque hominis vocatio* » (1629).

(1629) Ioannes Paulus II, Adh. ap. *Familiaris consortio*, [FC 11](#): AAS 74 (1982) 92.

2393 *Deus, creaturam humanam virum creans et mulierem, utrumque pari donavit personali dignitate. Ad unumquemque pertinet, ad virum et mulierem, suam sexualem agnoscere et acceptare identitatem.*

2394 *Christus est castitatis exemplar. Omnis baptizatus vocatur ad vitam castam ducendam, unusquisque secundum suum proprium vitae statum.*

2395 *Castitas integrationem sexualitatis significat in persona. Domini personalis secum fert tirocinium.*

2396 *Inter peccata graviter castitati contraria, notare oportet masturbationem, fornicationem, pornographiam et homosexuales usus.*

2397 *Foedus, quod coniuges libere contraxerunt, amorem implicat fidelem. Ipsum eis obligationem infert matrimonium suum custodire indissolubile.*

2398 *Fecunditas quoddam est matrimonii bonum, donum, finis. Coniuges, vitam donantes, Dei participant paternitatem.*

2399 *Nativitatum regulatio quemdam responsabilium paternitatis et maternitatis repraesentat aspectum. Legitimitas intentionum coniugum recursum non iustificat ad media moraliter inacceptabilia (exempli gratia ad sterilizationem directam vel ad contraconceptionem) .*

2400 *Adulterium et divortium, polygamia et libera iunctio graves sunt offensae contra matrimonii dignitatem.*

ARTICULUS 7: SEPTIMUM PRAECEPTUM

« Non furtum facies » ([Ex 20,15](#)) (cf. [Dt 5,19](#)).

« Non facies furtum » ([Mt 19,18](#)).

2401 Septimum praeceptum vetat bonum proximi iniuste sumere vel retinere atque proximo damnum in suis bonis inferre, quocumque modo id fiat. In bonis terrestribus fructibusque laboris hominum gerendis iustitiam praescribit et caritatem. Propter bonum commune, observantiam et destinationem universalem postulat bonorum atque ius ad proprietatem privatam. Vita christiana nititur ut huius mundi bona ad Deum et ad caritatem dirigat fraternam.

I. Destinatio universalis et proprietates privata bonorum

2402 Initio, Deus terram eiusque opes concredidit humano generi communiter gerendas ut ipsum de ea adhiberet curam, ei per suum laborem dominaretur et eius frueretur fructibus (cf. [Gn 1,26-29](#)). Creationis bona toti generi destinantur humano. Tamen terra inter homines distribuitur ad praestandam eorum vitae securitatem, positae in discrimen penuriae et minis subiectae per violentiam. Bonorum appropriatio legitima est ad libertatem praestandam et dignitatem personarum, ad iuvandos singulos ut suis necessitatibus subveniant fundamentalibus et necessitatibus eorum erga quos habent officium. Illa permittere debet ut solidaritas inter homines manifestetur naturalis.

2403 *Ius ad proprietatem privatam*, aequo modo acquisitam aut acceptam, originalem terrae donationem ad generis humani complexum non abolet. *Bonorum universalis destinatio* permanet primordialis, licet boni communis promotio observantiam exigat proprietatis privatae, iuris ad eam atque exercitii eiusdem.

2404 « Homo, illis bonis utens, res exteriores quas legitime possidet non tantum tamquam sibi proprias, sed etiam tamquam communes habere debet, eo sensu ut non sibi tantum sed etiam aliis prodesse queant »(1630). Proprietas cuiusdam boni possessorem eius efficit providentiae administratorem ut id fructificare faciat et eius beneficia communicet aliis, imprimis suis proximis.

(1630) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 69](#): AAS 58 (1966) 1090.

2405 Productionis bona * materialia vel immaterialia * sicut agri vel fabricae, competentiae vel artes, curas requirunt suorum possessorum ut eorum fecunditas quam plurimis proficiat. Qui usus et consumptionis possident bona, illis cum temperantia uti debent, optimam partem hospiti, aegroto vel pauperi reservantes.

2406 *Auctoritas politica* ius habet et officium moderandi, bonum commune perspicendo, legitimum exercitium iuris proprietatis(1631).

(1631) cf. Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 71](#): AAS 58 (1966) 1093; Ioannes Paulus II, Litt. enc. *Sollicitudo rei socialis*, SRS 42: AAS 80 (1988) 572-574; Id., Litt. enc. *Centesimus annus*, [CA 40](#): AAS 83 (1991) 843; *Ibid*, [CA 48](#): AAS 83 (1991) 852-854.

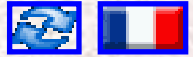
II. Personarum et earum bonorum observantia

2407 In re oeconomica, dignitatis humanae observantia exercitium exigit virtutis *temperantiae*, ad studium bonorum huius mundi moderandum; virtutis *iustitiae*, ad iura praeservanda proximi ipsique tribuendum quod ei debetur; et *solidarietatis*, secundum regulam auream et secundum liberalitatem Domini qui propter nos egenus factus est, cum

esset dives, ut Illius inopia nos divites essemus (cf. [2Co 8,9](#)).

Observantia bonorum alienorum

2408 Septimum praeceptum prohibet *furtum*, id est, usurpationem boni alieni contra rationabilem domini voluntatem. Furtum non habetur, si consensus potest praesumi vel si recusatio est rationi contraria et universali bonorum destinationi. Talis est casus evidentis et urgentis necessitatis in qua solum medium necessitatibus subveniendi immediatis et essentialibus (nutrimento, habitationi, indumento...) est de bonis alienis decernere eisque uti (1632).

(1632) cf. Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 69](#): AAS 58 (1966) 1090-1091.

2409 Omnis modus iniuste sumendi vel retinendi bonum alienum, licet legis civilis non contradicat dispositionibus, septimo praecepto est contrarius. Sic bona commodata deliberate retinere vel res amissas; in commercio fraudare (cf. [Dt 25,13-16](#)); iniusta solvere salaria; 288 pretia augere ex ignorantia vel indigentia alienis lucra faciendo (cf. [Am 8,4-6](#)).

Moraliter illicita sunt etiam: lucrosa negotiatio qua quis agit ad aestimationem bonorum modo artificiali mutandam, ut commodum obtineat in alius detrimentum; corruptio qua iudicium amovetur eorum qui iuxta ius decisiones sumere debent; appropriatio et usus privatus bonorum socialium cuiusdam negotii; opera male peracta, fiscalis fraus, mandatorum nummariorum et rationum mercium adulteratio, immodica dispendia, nimius sumptus. Proprietatibus privatis vel publicis voluntarie damnum infligere est legi morali contrarium et reparationem exigit.

2410 *Promissiones* sunt tenendae et *contractus* stricte servandi quatenus obligatio sumpta est moraliter iusta. Magna vitae socialis et oeconomicae pars a contractuum inter physicas et morales personas dependet valore. Sic mercatorii contractus venditionis et emptionis; contractus locationis et laboris. Omnis contractus bona fide est contrahendus et exsequendus.

2411 Contractus submittuntur *iustitiae commutativae* quae commercia regulat inter personas et inter institutiones, exacta eorum iurium observantia. Iustitia commutativa stricte obligat; tutelam exigit iurium proprietatis, solutionis debitorum et praestationis obligationum libere contractarum. Sine iustitia commutativa, nulla alia iustitiae forma possibilis est.

Iustitia *commutativa* a iustitia distinguitur *legali* quae ad id refertur quod civis communitati aequitative debet, et a iustitia *distributiva* quae id regulat quod communitas civibus debet proportionaliter ad eorum contributiones et ad eorum necessitates.

2412 Propter iustitiam commutativam, commissae *iniustitiae reparatio* restitutionem exigit boni surrepti ad eius proprietarium:

Iesus Zacchaeo propter eius decisionem benedicit: « Si quid aliquem defraudavi, reddo quadruplum » ([Lc 19,8](#)). Illi, qui modo directo vel indirecto potiti sunt alieno bono, id restituere tenentur, aut aliud aequivalens in natura vel specie reddere, si res disparuit, et etiam fructus et commoda quae dominus eius legitime ex eo obtinisset. Pariter restituere tenentur, proportionaliter ad suam responsabilitatem et ad suum lucrum, omnes qui furtum quolibet participaverunt modo aut ex eo conscienter utilitatem perceperunt; exempli gratia, illi qui id mandaverint, vel ad id adjuvaverint, vel id celaverint.

2413 *Fortunae ludi* (chartularum ludus, etc.) vel *sponsiones* in se ipsis iustitiae non sunt contrariae. Moraliter efficiuntur non accipiendae, cum personam eo privant quod ipsi est necessarium ad eius necessitatibus subveniendum atque illis aliorum. Lusionis passio in discrimine versatur ne gravis efficiatur servitus. Iniuste facere sponsionem vel in ludis

fraudare materiam constituit gravem, nisi damnum inflictum ita leve sit ut is qui illud subit, illud tamquam magni ponderis non possit rationabiliter considerare.

2414 Septimum praeceptum actus vetat et incepta quae, quacumque ex causa, a caeco sui amore mota (« egoistica ») vel ideologica, mercatoria vel totalitaria, *ad creaturas humanas subiiciendas* ducunt, ad earum dignitatem personalem non agnoscendam, ad illas emendas, vendendas et permutandas sicut mercimonia. Eisdem per violentiam ad valorem usus vel ad fontem lucri reducere peccatum est contra personarum dignitatem earumque iura fundamentalia. Sanctus Paulus cuidam domino christiano mandabat ut suum christianum servum tractaret « iam non ut servum sed (...) carissimum fratrem (...) et in carne et in Domino » (*Philm 16*).

Observantia integritatis creationis

2415 Septimum praeceptum observantiam postulat integritatis creationis. Animalia, et etiam plantae atque entia inanimata bono communi destinantur generis humani praeteriti, praesentis et futuri (cf. [Gn 1,28-31](#)). Opum mineralium, vegetalium et animalium mundi universi usus ab exigentiarum moralium observantia nequit disiungi. Concessus homini a Creatore dominatus super entia inanimata et alia viventia absolutus non est; is a cura qualitatis vitae proximi, generationibus futuris inclusis, debet mensurari; integritatis creationis religiosam postulat observantiam(1633). (1633) cf. Ioannes Paulus II, Litt. enc. *Centesimus annus*, [CA 37-38](#): AAS 83 (1991) 840-841.

2416 *Animalia* creaturae sunt Dei. Ipse ea Sua providentiali amplectitur sollicitudine (cf. [Mt 6,26](#)). Ea, sua mera existentia, Illi benedicunt Illumque glorificant (cf. [Da 3,79-81](#)). Etiam homines eis debent benevolentiam. In memoriam revocare oportet qua accurata consideratione sancti, sicut sanctus Franciscus Assisiensis vel sanctus Philippus Neri, animalia tractabant.

2417 Deus animalia procurationi concredidit illius quem Ipse ad Suam creavit imaginem (cf. [Gn 2,19-20](#) [Gn 9,1-4](#)). Legitimum igitur est animalibus uti ad nutrimentum vel ad vestes conficiendas. Ea mansuefacere licet ut homini in eius laboribus vel in eius otiis assistant. Medica et scientifica experimenta in animalibus sunt exercitia moraliter acceptabilia, si intra rationabiles permaneant limites et ad vitas humanas curandas conferant vel salvandas.

2418 Humanae dignitati est contrarium animalibus inutiliter dolores inferre et eorum dilapidare vitas. Indignum pariter est pro illis pecuniae expendere summas quae potius hominum miseras deberent sublevare. Animalia amare licet; affectio solis personis debita ad ea averti non deberet.

Catechismus 2357

TITRE 23 : DE LA CENSURE PREALABLE DES LIVRES ET DE LEUR PROHIBITION (1384 - 1405)

1384

p.1 L'Eglise a le droit d'exiger que ses fidèles ne publient pas de livres avant de les avoir soumis à son examen préalable, et de proscrire pour un juste motif les ouvrages déjà publiés.

p.2 Les prescriptions contenues dans ce titre ne s'appliquent pas seulement aux livres, mais aux journaux, aux périodiques et à tous les autres écrits imprimés, sauf stipulation contraire.

Chap. 1 La censure préalable des livres (1385-1394)

1385

p.1 Ne peuvent être édités, même par des laïques, sans être passés préalablement par la censure ecclésiastique :

- n1) Les livres de la sainte Ecriture ou leurs annotations et commentaires ;
- n2) Les livres qui concernent les divines Ecritures, la sainte théologie, l'histoire ecclésiastique, le droit canonique, la théologie naturelle, la morale et les autres disciplines de ce genre, religieuses et morales; les livres et brochures de prières, de dévotion, de doctrine ou de formation religieuse, morale, ascétique, mystique, ou autres ouvrages du même genre, même s'ils paraissent devoir favoriser la piété; et plus généralement tous les écrits dont le sujet touche à la religion ou à l'honnêteté des moeurs ;
- n3) Les images sacrées destinées à être imprimées de toutes façons, qu'elles comportent ou non des prières annexées.

p.2 La permission d'éditer les livres et les images mentionnés au Par.1 peut être donnée par l'Ordinaire propre de l'auteur, par l'Ordinaire du lieu dans lequel les livres et les images sont édités, ou l'Ordinaire du lieu dans lequel ils sont imprimés, de telle sorte cependant que, si un des Ordinaires a refusé la permission, l'auteur ne puisse pas la demander à un autre Ordinaire sans lui avoir fait connaître le refus qu'il a rencontré précédemment.

p.3 Les religieux doivent obtenir aussi la permission de leur supérieur majeur.

1386

p.1 Il est interdit aux clercs séculiers sans le consentement de leurs Ordinaires, aux religieux sans la permission de leur supérieur majeur et de l'Ordinaire du lieu, d'éditer aussi des livres qui traitent des choses profanes, de même que d'écrire dans les journaux, les feuilles ou brochures périodiques ou de les diriger.

p.2 A moins que ce ne soit pour un motif juste et raisonnable approuvé par l'Ordinaire du lieu, les laïques catholiques ne doivent pas écrire dans les journaux, feuilles ou brochures périodiques qui ont coutume d'attaquer la religion ou les bonnes moeurs.

1387

Les documents qui concernent de quelque manière les causes de béatification ou de canonisation des serviteurs de Dieu ne peuvent être édités sans la permission de la S.

Congrégation des Rites.

1388

p.1 Tous les livres, sommaires, brochures, feuilles, etc., dans lesquels sont contenues des concessions d'indulgences, ne doivent pas être édités sans la permission de l'Ordinaire du lieu.

p.2 La permission expresse du Saint-Siège est requise pour qu'il soit permis d'éditer dans n'importe quelle langue soit la collection authentique des prières ou des oeuvres pies auxquelles le Saint-Siège a attaché des indulgences, soit la liste des indulgences apostoliques, soit le sommaire des indulgences réuni antérieurement mais non encore approuvé, ou constitué actuellement pour la première fois d'après les concessions diverses.

1389

Les collections des décrets des Congrégations romaines ne peuvent être rééditées sans qu'on en ait obtenu préalablement la permission et qu'on observe les conditions fixées par les chefs de chaque Congrégation.

1390

Dans l'édition des livres liturgiques et de leurs extraits, de même que des litanies approuvées par le Saint-Siège, l'attestation de l'Ordinaire du lieu, dans lequel a été faite l'édition ou l'impression, doit établir la concordance avec les éditions approuvées.

1391

Les versions des saintes Ecritures en langue vulgaire ne peuvent pas être imprimées si elles n'ont pas été approuvées par le Saint-Siège, ou éditées sous la vigilance des évêques et avec des annotations extraites principalement des saints Pères de l'Eglise ou de savants écrivains catholiques.

1392

p.1 L'approbation du texte original d'une oeuvre quelconque ne vaut pas pour ses traductions dans une autre langue, ni pour ses éditions successives; c'est pourquoi les traductions et les nouvelles éditions d'une oeuvre approuvée doivent être munies d'une nouvelle approbation.

p.2 Les extraits de périodiques édités à part ne sont pas considérés comme des éditions nouvelles, et partant, n'ont pas besoin d'une nouvelle approbation.

1393

p.1 Dans toutes les curies épiscopales il doit y avoir des censeurs d'office pour examiner ce qui aurait lieu d'être publié

p.2 Dans l'accomplissement de leur office, faisant abstraction de toute acception de personnes, les examinateurs doivent avoir seulement en vue les dogmes de l'Eglise et la doctrine commune des catholiques, qui est contenue dans les décrets des conciles généraux, les Constitutions du Siège apostolique ou ses prescriptions, de même que dans le consentement des docteurs approuvés.

p.3 Les censeurs seront choisis dans les deux clergés, recommandés par leur âge, leur érudition, leur prudence; ils devront tenir un juste milieu entre l'approbation et la condamnation des doctrines.

p.4 Le censeur doit donner son avis par écrit. S'il est favorable, l'Ordinaire donne pouvoir d'éditer, en le faisant précéder du jugement du censeur et de son nom. Dans des circonstances extraordinaires, c'est-à-dire très rares, au jugement de l'Ordinaire, la mention du censeur pourra être omise.

p.5 Le nom du censeur n'est jamais révélé aux auteurs avant qu'il ait produit un avis

favorable.

1394

p.1 La permission par laquelle l'Ordinaire donne le pouvoir d'éditer doit être donnée par écrit, être imprimée au début ou à la fin du livre, de la feuille ou de l'image, avec le nom du concédant, le lieu et la date de la concession.

p.2 Si la permission est refusée, à la demande de l'auteur, les raisons du refus lui sont données, à moins qu'un grave motif n'exige le contraire.

Chap. 2 La prohibition des livres (1395-1405)

1395

p.1 Le droit et le devoir d'interdire les livres pour un juste motif appartiennent non seulement à l'autorité suprême pour toute l'Eglise, mais aussi aux conciles particuliers et aux Ordinaires des lieux pour leurs sujets.

p.2 De cette prohibition un recours est donné au Saint-Siège qui n'est pas suspensif.

p.3 L'abbé d'un monastère 'sui juris' et le supérieur général d'une religion cléricale exempte, avec son chapitre ou son conseil, peuvent interdire les livres, pour un juste motif, à leurs sujets; de même, s'il y a péril à tarder, les autres supérieurs majeurs avec leur conseil propre, à charge cependant de déférer l'affaire au plus vite au supérieur général.

1396

Les livres condamnés par le Siège apostolique sont considérés comme condamnés partout et dans quelque langue qu'ils soient traduits.

1397

p.1 Il appartient à tous les fidèles, surtout aux clercs, à ceux qui sont constitués en dignité ecclésiastique et aux personnes d'une doctrine éminente, de déférer aux Ordinaires locaux ou au Siège apostolique les livres qu'ils auront jugés pernicioeux; c'est le devoir particulier des légats du Saint Siège, des Ordinaires de lieux et des recteurs d'universités catholiques.

p.2 Dans la dénonciation des livres, il convient non seulement d'indiquer le titre de l'ouvrage (en cause), mais encore d'exposer les raisons pour lesquelles on estime qu'il doit être interdit.

p.3 Ceux à qui la dénonciation est faite doivent religieusement garder secrets les noms des dénonciateurs.

p.4 Les Ordinaires des lieux, par eux mêmes, ou s'il est besoin, par des prêtres idoines, doivent surveiller les livres qui sont édités ou vendus sur leur territoire.

p.5 Les Ordinaires doivent déférer au jugement du Siège apostolique les livres qui exigent un examen plus subtil ou à propos desquels il semble exigible d'obtenir une sentence de l'autorité suprême en vue de produire un effet salutaire.

1398

p.1 La prohibition des livres a cette conséquence que le livre, sans une permission régulière, ne peut être ni édité, ni lu, ni conservé, ni traduit, ni communiqué d'aucune façon.

p.2 Le livre prohibé de n'importe quelle manière ne peut être réédité que, si des corrections ayant été faites, la permission de le rééditer a été donnée par celui qui l'a interdit, son supérieur ou son successeur.

1399

Sont prohibés par le droit même :

- n1) Les éditions du texte original et des anciennes versions catholiques de la Sainte Ecriture, même de l'Eglise Orientale, publiées par des non-catholiques; les versions des mêmes livres en quelque langue que ce soit.
- n2) Les livres (mot à entendre au sens large) qui défendent l'hérésie ou le schisme, ou qui s'efforcent de détruire les fondements de la religion de quelque manière que ce soit.
- n3) Les livres qui font profession d'attaquer la religion (naturelle ou révélée) ou les bonnes moeurs.
- n4) Les livres d'auteurs non-catholiques qui traitent 'ex professo' de la religion, à moins qu'il soit établi que rien ne se trouve dans ces livres qui soit contraire à la foi catholique.
- n5) Les livres des saintes Ecritures, leurs annotations et leurs commentaires; les versions des saintes Ecritures en langue vulgaire, sans notes et non approuvées par le Saint Siège; les livres et brochures qui racontent de nouvelles apparitions, des révélations, des visions, des prophéties, des miracles, ou qui préconisent de nouvelles dévotions, même si elles sont présentées comme des dévotions privées; tous les livres de cette sorte sont interdits lorsqu'ils paraissent sans avoir été soumis préalablement à l'examen de la censure ecclésiastique prévu par le [Can. 1385 p.1](#) .
- n6) Les livres qui attaquent ou raillent quelqu'un des dogmes catholiques; qui défendent des erreurs condamnées par le Saint-Siège; qui détournent du culte divin; qui s'efforcent de ruiner la discipline ecclésiastique, ou qui font profession d'injurier la hiérarchie catholique, l'état clérical ou religieux.
- n7) Les livres qui enseignent ou recommandent la superstition, les sortilèges, la divination, la magie, l'évocation des esprits et autres pratiques analogues.
- n8) Les livres qui soutiennent que le duel, le suicide ou le divorce sont permis; qui traitent des sectes maçonniques et autres sociétés du même genre, soutiennent qu'elles sont utiles et qu'elles ne sont pas nuisibles à l'Eglise et à la société civile.
- n9) Les livres qui traitent, racontent ou enseignent des choses obscènes ou portant à la luxure.
- n10) Les éditions des livres liturgiques approuvés par le Saint-Siège, dans lesquelles des changements ont été faits, de telle sorte que les livres ne correspondent plus avec les éditions authentiques adoptées par le Saint-Siège.
- n11) Les imprimés divulguant des indulgences apocryphes, révoquées ou interdites par le Saint-Siège.
- n12) Les images imprimées de toutes sortes, représentant Notre-Seigneur, la sainte Vierge, les anges, les saints et autres serviteurs de Dieu, qui ne seraient pas en harmonie avec le sentiment et les décrets de l'Eglise.

1400

Il est permis aux étudiants ès sciences théologiques ou bibliques d'utiliser les éditions de textes bibliques et leurs versions prohibées par les [Can. 1391](#) ; [Can. 1399 n1](#) , pourvu que ces éditions soient fidèles, et que leurs prolégomènes ni leurs annotations ne contiennent d'attaques contre le dogme catholique.

1401

Les cardinaux, les évêques même titulaires, et les autres Ordinaires ne sont pas soumis aux décisions prises dans le domaine de la censure des livres, à condition qu'ils prennent les précautions nécessaires.

1402

p.1 En ce qui concerne les livres interdits de plein droit ou par décret du Siège apostolique, les Ordinaires ne peuvent accorder la permission de les lire à leurs sujets que pour des livres particuliers et dans des cas urgents.

p.2 S'ils ont obtenu du Siège apostolique la faculté de permettre à leurs sujets de retenir et de lire les livres interdits, ils ne peuvent l'accorder qu'avec discernement et pour un motif juste et raisonnable.

1403

p.1 Ceux qui ont obtenu la faculté apostolique de lire et de conserver les livres interdits ne peuvent lire et conserver les livres condamnés par leurs Ordinaires, à moins que dans l'indult apostolique, pouvoir leur ait été donné de lire et de détenir les livres condamnés par quelque autorité que ce soit.

p.2 Ils sont en outre tenus par le précepte grave de garder les livres interdits de telle façon qu'ils ne parviennent pas aux mains d'autrui.

1404

Les vendeurs de livres ne doivent pas vendre, ni prêter, ni conserver les livres traitant 'ex professo' de sujets obscènes; ils ne doivent pas davantage offrir à la vente les autres livres défendus, sans en avoir obtenu permission régulière du Saint-Siège, ni les vendre à quelqu'un, sans qu'ils puissent juger avec prudence qu'ils peuvent être régulièrement demandés par l'acheteur.

1405

p.1 Quiconque obtient une permission n'est cependant jamais exempté de la prohibition de droit naturel de lire les livres qui offrent par eux-mêmes un danger spirituel prochain.

p.2 Les Ordinaires des lieux et ceux qui ont charge d'âmes doivent avertir opportunément les fidèles du danger et du dommage qu'ils encourent à lire des livres mauvais, surtout quand ils sont défendus.

TITRE 24 : DE LA PROFESSION DE FOI (1406 - 1408)

1406

p.1 Sont tenus par l'obligation d'émettre la profession de foi, selon la formule approuvée par le Siège apostolique :

- n1) Ceux qui doivent prendre part avec voix tant consultative que délibérative à un concile oecuménique ou particulier, ou à un synode diocésain, devant le président de l'assemblée ou son délégué.
- n2) Ceux qui sont promus au cardinalat, devant le doyen du Sacré-Collège, le premier cardinal de l'ordre des prêtres et des diacres, et le camérier de la sainte Eglise romaine.
- n3) Ceux qui sont élevés à l'épiscopat, même comme évêques titulaires, à l'abbatit ou à la prélatrice 'nullius', au vicariat ou à la préfecture apostolique, devant le délégué du Saint-Siège.
- n4) Le vicaire capitulaire, devant le chapitre de la cathédrale.
- n5) Ceux qui sont élevés à une dignité, ou à un canonicat, devant l'Ordinaire du lieu ou son délégué, et devant le chapitre. S'ils sont présents ensemble, la profession de foi n'est émise qu'une fois.
- n6) Les prêtres nommés pour être consultants diocésains, devant l'Ordinaire ou son délégué et les autres consultants.
- n7) Le vicaire général, les curés, les bénéficiers ayant charge d'âmes; le supérieur, les professeurs de théologie, de droit canon et de philosophie au début de chaque année, ou au moins à leur entrée en fonctions; les candidats au sous-diaconat; les censeurs de livres; les confesseurs, les prédicateurs avant de recevoir leurs pouvoirs, devant l'Ordinaire ou son délégué.
- n8) Les recteurs d'université et de faculté devant l'Ordinaire du lieu ou son délégué; tous les

professeurs de chaque université ou faculté devant le recteur ou son délégué, au début de chaque année, ou au moins à leur entrée en fonctions; de même que les candidats aux grades académiques après leur succès à l'examen, mais avant la collation du grade.

n9) Les supérieurs, même des maisons locales, dans les religions cléricales et les sociétés cléricales sans vœux, devant le chapitre ou le supérieur qui les a nommés.

p.2 La profession de foi doit être renouvelée à tout changement d'office, de bénéfice ou de dignité, même si la nouvelle charge est de même espèce.

1407

Ne satisfait pas à l'obligation d'émettre la profession de foi celui qui l'émet par procureur ou devant un laïque.

1408

Toute coutume contraire aux canons de ce titre est réprouvée.

CINQUIEME PARTIE: DES BENEFICES ET AUTRES

INSTITUTS ECCLESIASTIQUES NON COLLEGIAUX (1409 - 1494)

TITRE 25 : DES BENEFICES ECCLESIASTIQUES (1409 - 1488)

1409

Le bénéfice ecclésiastique est un être juridique constitué ou érigé à perpétuité par l'autorité ecclésiastique compétente, comprenant un office sacré et le droit de percevoir les revenus attachés à cet office, provenant de sa dotation.

1410

La dotation du bénéfice est constituée soit par les biens dont l'être juridique (le bénéfice) est en possession, soit par les prestations déterminées dues par quelque famille ou personne morale, soit par les oblations expresses et volontaires des fidèles faites au recteur du bénéfice, soit par les droits d'étole, dans les limites de la taxe diocésaine ou de la coutume légitime, soit par les distributions chorales, déduction faite du tiers, si elles constituent tous les revenus du bénéfice.

1411

Les bénéfices ecclésiastiques sont dit :

- n1) 'consistoriaux' s'ils sont conférés en consistoire; sinon ils sont dits 'non consistoriaux'.
- n2) 'séculiers' ou 'religieux' selon qu'ils appartiennent à des clercs séculiers ou religieux; mais en cas de doute, tous les bénéfices érigés loin des églises ou des maisons religieuses sont présumés séculiers.
- n3) 'doubles ou résidentiels' si en plus de l'office bénéficial est annexée l'obligation de résider, sinon ils sont dits 'simples ou non résidentiels'.
- n4) 'manuels, temporaires, amovibles' ou 'perpétuels, inamovibles' selon qu'ils sont confiés avec un caractère révocable ou à perpétuité.
- n5) 'curiaux' ou 'non curiaux' selon que leur est annexée la charge d'âmes.

1412

Bien qu'il y ait quelque similitude avec les bénéfices, on ne donne pas ce nom, dans le droit :

- n1) A la vicairie paroissiale non érigée à perpétuité.
- n2) Aux chapellenies laïques, c'est-à-dire qui n'ont pas été érigées par l'autorité ecclésiastique compétente.
- n3) Aux coadjuteurs avec ou sans droit de succession.

n4) Aux pensions personnelles.

n5) Aux commendes temporaires, c'est-à-dire à la concession de rentes d'une église ou d'un monastère faite à une personne de façon que, lorsqu'il manque, ces rentes reviennent à l'église ou au monastère.

1413

p.1 Sauf stipulation contraire, les canons qui suivent doivent être entendus des bénéfices non consistoriaux proprement dits.

p.2 A ces dispositions, il faut ajouter celles des [Can. 147-195](#) concernant les offices qui y sont nécessairement annexés.

Chapitre 1 Constitution ou érection des bénéfices (1414-1418)

1414

p.1 Seul le Siège apostolique érige les bénéfices consistoriaux.

p.2 Outre le pontife romain, les Ordinaires, chacun dans son territoire peuvent ériger des bénéfices non consistoriaux, sous réserve du [Can. 394 p.2](#).

p.3 Cependant les vicaires généraux ne peuvent ériger des bénéfices sans avoir un mandat spécial.

p.4 Le cardinal, dans son titre ou sa diaconie peut aussi ériger des bénéfices sans charge d'âmes, à moins que l'église ne soit d'une religion cléricale exempte.

1415

p.1 Les bénéfices ne doivent pas être érigés s'il n'est pas établi qu'ils possèdent une dotation stable et convenable, dont les revenus soient perçus selon le [Can. 1410](#).

p.2 Si la dot est constituée en argent liquide, après avoir entendu le conseil d'administration prévu par le [Can. 1520](#), l'Ordinaire doit veiller à ce que cet argent soit placé en fonds ou en titres, productifs de revenus et sûrs.

p.3 Il n'est cependant pas interdit, là où une dot convenable ne peut pas être constituée, d'ériger des paroisses ou des quasi-paroisses, si l'on peut prévoir avec prudence que le nécessaire ne fera pas défaut par ailleurs.

1416

Avant d'ériger un bénéfice, l'Ordinaire doit convoquer et entendre tous ceux qui y sont intéressés.

1417

p.1 Au moment de la fondation, le fondateur peut, du consentement de l'Ordinaire, stipuler des conditions même contraires au droit commun, pourvu qu'elles soient honnêtes et ne répugnent pas à la nature du bénéfice.

p.2 Une fois admises, les conditions ne peuvent être supprimées ou changées valablement par l'Ordinaire du lieu, à moins qu'il ne s'agisse de changements favorables à l'Eglise, et que le consentement du fondateur lui-même y accède ou celui du patron, s'il s'agit du droit de patronage.

1418

L'érection des bénéfices doit être faite par un acte régulier, dans lequel sera précisé le lieu où

le bénéfice sera érigé, et décrite la dot du bénéfice, avec les droits et charges du bénéficiaire.

Chapitre 2 Union, translation, division, démembrement, conversion et suppression des bénéfices (1419-1430)

1419

L'union des bénéfices est :

n1) 'extinctive' de deux ou plusieurs bénéfices supprimés, un nouveau et unique bénéfice est constitué, ou un ou plusieurs bénéfices sont unis à un autre de telle sorte qu'ils cessent d'exister.

n2) 'Egalement principale', lorsque les bénéfices unis subsistent tels qu'ils sont, et que l'un n'est pas soumis à l'autre.

n3) 'moins principale' ou par assujettissement ou par accession, lorsque les bénéfices subsistent, mais qu'un ou plusieurs sont soumis à un autre comme l'accessoire au principal.

1420

p.1 Dans l'union 'extinctive', au bénéfice qui échappe ou subsiste reviennent tous les droits et les charges des bénéfices supprimés et, s'ils ne peuvent pas se combiner entre eux, les meilleurs et les plus favorables.

p.2 Dans l'union 'également principale', chaque bénéfice conserve sa nature, ses droits et ses charges, mais par suite de l'union opérée, les titres des bénéfices unis doivent être conférés à un seul et même clerc.

p.3 Dans l'union 'moins principale', le bénéfice accessoire suit le principal, de telle sorte que le clerc qui obtient le principal reçoit par le fait même l'accessoire et doit remplir les charges des deux.

1421

La 'translation' de bénéfice a lieu lorsque le siège de bénéfice est transporté d'un lieu à un autre; la 'division', lorsque d'un bénéfice on en fait deux ou plusieurs; le 'démembrement', lorsqu'une partie du territoire ou des biens d'un bénéfice est détachée de celui-ci et rattachée à un autre bénéfice, cause pie ou institut ecclésiastique; la 'conversion', lorsqu'un bénéfice est changé d'espèce; la 'suppression', lorsqu'il est complètement éteint.

1422

L'union extinctive des bénéfices, leur suppression, ou le démembrement qui fait que son patrimoine est enlevé à un bénéfice sans qu'un bénéfice nouveau soit érigé; l'union 'également' ou 'moins principale' d'un bénéfice religieux avec un bénéfice séculier et inversement, de même toute translation, division et démembrement d'un bénéfice religieux, sont réservés exclusivement au Siège apostolique.

1423

p.1 Les Ordinaires de lieux, mais non le vicaire capitulaire ni le vicaire général sans mandat spécial, peuvent, dans l'intérêt de l'Eglise ou pour une grande et évidente utilité, unir 'également' ou 'moins principalement' quelques églises paroissiales entre elles ou avec un bénéfice non curial, de telle sorte cependant que si l'union est faite 'moins principale' et avec un bénéfice non curial ce dernier soit accessoire.

p.2 Ils ne peuvent cependant unir une paroisse avec la mense capitulaire ou épiscopale, avec des monastères, des églises de religieux ou une autre personne morale, ni avec les dignités et les bénéfices de l'église cathédrale ou collégiale; mais ils peuvent unir, avec l'église cathédrale ou collégiale, l'église qui est située dans leur territoire, de telle sorte que les revenus de la paroisse servent à leur avantage, une portion congrue en étant laissée au curé

ou au vicaire.

p.3 L'union de bénéfices par les Ordinaires des lieux ne peut être faite qu'à perpétuité.

1424

Les Ordinaires ne peuvent jamais unir des bénéfices, curiaux ou non curiaux, au détriment de ceux qui les possèdent et contre leur volonté; ni un bénéfice sujet au droit de patronage avec un bénéfice de libre collation, sans le consentement des patrons; ni les bénéfices d'un diocèse avec ceux d'un autre diocèse, même si les deux diocèses sont unis 'égaux principalement' et gouvernés par un seul évêque; ni les bénéfices exempts ou réservés au Saint-Siège avec d'autres.

1425

p.1 Si une paroisse est unie à une maison religieuse par le Siège apostolique uniquement en ce qui concerne le temporel, la maison religieuse participe seulement aux revenus de la paroisse, et le supérieur religieux doit présenter à l'Ordinaire du lieu un prêtre choisi dans le clergé séculier, qui sera institué (curé) et auquel sera assignée une portion congrue.

p.2 Si l'union est de plein droit, la paroisse devient religieuse, et le supérieur peut nommer, pour exercer la charge d'âmes, un prêtre de sa religion, mais il appartient à l'Ordinaire du lieu de l'approuver et de l'instituer, et il est soumis à sa juridiction, à sa correction, et à sa visite pour toutes les choses qui concernent le soin des âmes selon le [Can. 631](#) .

1426

Pour les raisons canoniques énumérées au [Can. 1423 p.1](#) , les Ordinaires peuvent aussi transférer le siège d'un bénéfice paroissial séculier d'un lieu dans un autre de la même paroisse; les autres bénéfices, seulement lorsque l'église dans laquelle ils avaient été fondés est tombée et ne peut être restaurée; ils peuvent les transférer dans les églises mères ou les autres églises des mêmes lieux ou des lieux voisins, en érigeant, si c'est possible, les autels ou les chapelles sous les mêmes vocables, avec toutes les charges et les revenus attachés à la première église.

1427

p.1 Pour une cause juste et canonique, les Ordinaires peuvent aussi diviser les paroisses ou démembrer leurs territoires, même contre la volonté de leurs recteurs et sans le consentement du peuple, en érigeant une vicairie perpétuelle ou une nouvelle paroisse.

p.2 Pour que la division ou le démembrement de la paroisse puisse être effectué, la seule cause canonique requise peut être soit une grande difficulté d'accès à l'église paroissiale, soit l'accroissement du nombre des paroissiens, au bien spirituel desquels il est impossible de pourvoir dans les conditions prévues au [Can. 476 p.1](#) .

p.3 L'Ordinaire qui divise une paroisse doit assigner à la vicairie perpétuelle ou à la paroisse nouvellement érigée une portion congrue, les dispositions du [Can. 1500](#) restant sauvées; s'il est impossible de l'obtenir autrement, la portion congrue peut être prélevée sur les revenus de l'église mère, quelle que soit leur origine; des revenus suffisants devront cependant être laissés à l'église mère.

p.4 Si la vicairie perpétuelle ou la nouvelle paroisse est dotée sur les revenus de l'église dont elle est séparée, elle doit lui rendre honneur de la manière et dans les limites fixées par l'Ordinaire; il est cependant défendu à ce dernier de réserver les fonts baptismaux à l'église mère.

p.5 Lorsqu'une paroisse qui relève de droit de quelque religion est divisée, la vicairie perpétuelle ou la paroisse nouvellement érigée n'est pas religieuse ; de même; lorsque la

paroisse divisée est soumise à un droit de patronage, la nouvelle paroisse est de libre collation.

1428

p.1 Les Ordinaires de lieux ne doivent pas faire des unions, des translations, des divisions, des démembrements de bénéfice autrement que par écriture authentique, après avoir pris l'avis du chapitre et des intéressés, s'il y en a, surtout des recteurs d'églises.

p.2 L'union, la translation, la division, le démembrement faits sans cause canonique sont nuls.

p.3 Contre le décret de l'Ordinaire qui a prononcé l'union, la translation, la division ou le démembrement du bénéfice, un recours simplement dévolutif est donné devant le Saint-Siège.

1429

p.1 Les Ordinaires de lieux ne peuvent pas imposer aux bénéfices, quels qu'ils soient, des pensions perpétuelles ou temporaires qui durent autant que la vie du pensionnaire, mais ils peuvent, lorsqu'ils confèrent un bénéfice, pour une juste cause exprimée dans l'acte même de collation, imposer des pensions temporaires qui durent autant que la vie du bénéficiaire, réserve faite de la portion congrue.

p.2 Ils ne peuvent pas imposer de pensions aux bénéfices paroissiaux, si ce n'est en faveur du curé ou du vicaire qui sort de charge de la même paroisse, et cette pension ne doit pas dépasser le tiers des revenus de la paroisse, déduction faite des charges et des revenus incertains.

p.3 Les pensions imposées aux bénéfices par le pontife romain, ou par d'autres collateurs, cessent avec la mort du pensionnaire. Il ne peut pas les aliéner, à moins d'une faculté expresse.

1430

p.1 Les Ordinaires ne peuvent convertir les bénéfices 'curiaux' en 'non curiaux', les bénéfices 'religieux' en 'séculiers', ni les 'séculiers' en 'religieux'.

p.2 Par contre, les Ordinaires des lieux peuvent convertir les bénéfices 'simples' en bénéfices 'curiaux', pourvu qu'ils ne s'opposent pas aux conditions expresses du fondateur.

Chapitre 3 collation des bénéfices (1431-1447)

1431

Il appartient de droit au pontife romain de conférer les bénéfices dans toute l'Eglise et de se réserver à lui-même leur collation.

1432

p.1 A la collation des bénéfices vacants, le cardinal dans son titre ou sa diaconie, et l'Ordinaire du lieu dans son propre territoire ont une faculté fondée sur le droit.

p.2 Le vicaire général ne peut pas sans mandat spécial conférer les bénéfices; le vicaire capitulaire ne peut pas conférer les paroisses vacantes si ce n'est conformément au [Can. 455 p.2 n3](#), ni les autres bénéfices perpétuels de libre collation.

p.3 Si l'Ordinaire dans le semestre à compter du jour où il a connu la vacance, n'a pas conféré le bénéfice, sa collation est dévolue au Siège apostolique, sous réserve du [Can. 458](#).

1433

Seul le Siège apostolique peut constituer des coadjuteurs dans les bénéfices, avec ou sans droit de succession, mais restant sauves les dispositions des [Can. 475-476](#) .

1434

Les bénéfices frappés de réserve ne peuvent être conférés par les autorités inférieures, à peine de nullité.

1435

p.1 En dehors de tous les bénéfices consistoriaux et de toutes les dignités des églises cathédrales et collégiales, selon le [Can. 396 p.1](#) seuls sont réservés au Siège apostolique, même s'il se trouve vacant, les bénéfices mentionnés ci-dessous :

n1) Tous les bénéfices, même curiaux, qui seraient vacants par la mort, la promotion, la renonciation ou la translation des Cardinaux de la sainte Eglise romaine, des Légats du Pontife romain, des officiers majeurs des S. Congrégations, tribunaux et Offices de la Curie romaine et de ceux qui étaient des familiers du Souverain pontife, même s'ils n'étaient qu'honoraires au moment de laisser vacant le bénéfice.

n2) Les bénéfices fondés loin de la curie romaine qui seraient vacants par la mort du bénéficiaire à Rome.

n3) Ceux qui auraient été conférés invalidement pour avoir été vicié par la simonie.

n4) Enfin, les bénéfices sur lesquels le Pontife romain a mis la main par lui-même ou par un délégué, dans l'une des formes suivantes: s'il a déclaré nulle l'élection à ce bénéfice, ou interdit aux électeurs de la faire; s'il a admis la renonciation; s'il a promu, transféré, ou privé du bénéfice le bénéficiaire; s'il a donné le bénéfice en commende.

p.2 Mais ne sont jamais réservés, sauf stipulation contraire, les bénéfices manuels ou les bénéfices soumis au droit de patronage laïque ou mixte.

p.3 Pour ce qui touche à la collation des bénéfices qui auraient été fondés à Rome, on observera les lois particulières qui se rapportant à ce sujet seraient en vigueur.

1436

Un bénéfice ne peut être conféré à un clerc malgré lui, et la provision ne peut être faite valablement en faveur de celui qui ne l'accepte pas.

1437

Personne ne peut se conférer de bénéfice à soi-même.

1438

Les bénéfices séculiers doivent être conférés à titre viager, si la loi de fondation, la coutume immémoriale ou un indult particulier ne détermine autre chose.

1439

p.1 Aucun clerc n'est admis à accepter ou à conserver soit en titre, soit en commende perpétuelle, plusieurs bénéfices incompatibles selon le [Can. 156](#) .

p.2 Sont incompatibles non seulement deux bénéfices dont le même bénéficiaire ne peut pas remplir en même temps toutes les charges, mais encore deux bénéfices dont l'un suffit à assurer l'honnête subsistance du bénéficiaire.

1440

Les bénéfices ne doivent pas être diminués lors de leur collation, excepté les cas prévus au [Can. 1429 p.1-2](#) .

1441

Sont réprouvés comme simoniaques, les retenues sur les revenus, les dédommagements ou les tributs stipulés dans l'acte de collation au profit du collateur, du patron ou de tout autre.

1442

Les bénéfices séculiers doivent être conférés à des membres du clergé séculier; les religieux à des membres de la religion à laquelle appartiennent les bénéfices.

1443

p.1 Personne ne doit prendre possession du bénéfice qui lui a été conféré ou de sa propre autorité, ou sans avoir émis la profession de foi, s'il s'agit de bénéfices pour lesquels cette profession de foi est requise.

p.2 S'il s'agit de bénéfices non consistoriaux, la mise en possession, ou institution corporelle, relève de l'Ordinaire du lieu, qui peut déléguer à cette fin un autre ecclésiastique.

1444

p.1 La mise en possession se fait de la manière prescrite par le droit particulier ou la coutume légitime, à moins que pour une juste cause l'Ordinaire ait dispensé par écrit du mode ou du rite; en ce cas la dispense tient lieu de prise de possession.

p.2 L'Ordinaire du lieu doit fixer un délai pendant lequel la prise de possession doit être effectuée; ce délai écoulé inutilement, sauf le cas de juste empêchement, le bénéfice doit être déclaré vacant selon le [Can. 188 n2](#) .

1445

La prise de possession peut aussi être effectuée par procureur ayant un mandat spécial.

1446

Le cleric qui possède un bénéfice en vertu d'un titre même invalide, mais peut prouver qu'il en a eu la possession pacifique pendant trois ans entiers et de bonne foi, obtient ce bénéfice par l'effet de la prescription légitime, à condition qu'il n'y ait pas eu simonie.

1447

Celui qui demande un bénéfice possédé pacifiquement par un autre, qu'il prétend vacant d'une certaine manière, doit exprimer dans son libelle de supplique le nom du possesseur, la durée de la possession et la raison spéciale d'où il résulte que le possesseur n'a aucun droit sur le bénéfice; le bénéfice ne peut pas être conféré à celui qui le demande, avant que la cause ait été définie au pétitoire selon les règles du droit.

1917 Codex Iuris Senior 1384

Catechismus 836

Quis ad Ecclesiam pertinet catholicam?

836 « Ad (...) catholicam populi Dei unitatem (...) omnes vocantur homines, ad eamque variis modis pertinent vel ordinantur sive fideles catholici, sive alii credentes in Christo, sive denique omnes universaliter homines, gratia Dei ad salutem vocati »(644).
(644) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 13](#): AAS 57 (1965) 18.

837 « Illi plene Ecclesiae societati incorporantur, qui Spiritum Christi habentes, integram eius ordinationem omniaque media salutis in ea instituta accipiunt, et in eiusdem compage visibili cum Christo, eam per Summum Pontificem atque Episcopos regente, iunguntur, vinculis nempe Professionis fidei, sacramentorum et ecclesiastici regiminis ac communionis. Non salvatur tamen, licet Ecclesiae incorporetur, qui in caritate non perseverans, in Ecclesiae sinu "corpore" quidem, sed non "corde" remanet »(645).
(645) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 14](#): AAS 57 (1965) 18-19.

838 « Cum illis qui, baptizati, christiano nomine decorantur, integram autem fidem non profitentur vel unitatem communionis sub Successore Petri non servant, Ecclesia semetipsam novit plures ob rationes coniunctam »(646). « Hi enim qui in Christum credunt et Baptismum rite receperunt, in quadam cum Ecclesia catholica communione, etsi non perfecta constituuntur »(647). *Cum Ecclesiis orthodoxis* haec communio tam profunda est « ut paululum ei desit ad plenitudinem assequendam quae permittat communem celebrationem Eucharistiae Domini »(648).
(646) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 15](#): AAS 57 (1965) 19.
(647) Concilium Vaticanum II, Decr. *Unitatis redintegratio*, [UR 3](#): AAS 57 (1965) 93.
(648) Paulus VI, *Allocutio in Aede Sixtina, decem exactis annis a sublati mutuis excommunicationibus inter Romanam et Constantinopolitanam Ecclesias* (14 decembris 1975): AAS 68 (1976) 121; cf Concilium Vaticanum II, Decr. *Unitatis redintegratio*, [UR 13-18](#): AAS 57 (1965) 100-104.

Ecclesia et non-christiani

839 « (...) qui Evangelium nondum acceperunt, ad populum Dei diversis rationibus ordinantur »(649).

Relatio Ecclesiae cum populo Iudaico. Ecclesia, populus Dei in Novo Foedere, suum proprium scrutans mysterium, vinculum suum cum populo detegit Iudaico(650), ad quem « prius locutus est Dominus Deus noster »(651). Aliter ac apud alias religiones non christianas, fides Iudaica revelationi Dei in Vetere Foedere est iam responsum. Huius populi Iudaici « adoptio est filiorum et gloria et testamenta et legislatio et cultus et promissiones, (...) (eius) sunt patres, et (...) (ex eo) Christus secundum carnem » ([Rm 9,4-5](#)), « sine paenitentia enim sunt dona et vocatio Dei » ([Rm 11,29](#)).

(649) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 16](#): AAS 57 (1965) 20.

(650) cf. Concilium Vaticanum II, Decl. *Nostra aetate*, [NAE 4](#): AAS 58 (1966) 742-743.

(651) *Feria VI in passione Domini, Celebratio passionis Domini, Oratio universalis VI: Missale*

Romanum, editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1970) p. 254.

840 Ceterum, si futurum consideretur, populus Dei Veteris Foederis et novus populus Dei ad scopos tendunt analogos: exspectionem Adventus (vel reditus) Messiae. Sed, ex alia parte, est exspectatio reditus Messiae, mortui et resuscitati, tamquam Domini et Filii Dei agniti; ex alia vero parte, exspectatio Adventus, in fine temporum, Messiae, cuius lineamenta velata permanent, exspectatio quam tragoedia ignorantiae vel inscientiae comitatur Christi Iesu.

841 *Relationes Ecclesiae cum musulmanis*. « Propositum salutis et eos amplectitur, qui Creatorem agnoscunt, inter quos imprimis musulmanos, qui fidem Abrahae se tenere profitentes, nobiscum Deum adorant unicum, misericordem, homines die novissimo iudicaturum »(652).

(652) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 16](#): AAS 57 (1965) 20; cf Id., Decl. *Nostra aetate*, [NAE 3](#): AAS 58 (1966) 741-742.

842 *Ecclesiae vinculum cum religionibus non christianis* imprimis illud est originis et finis generi humano communium:

« *Una enim communitas sunt omnes gentes, unam habent originem, cum Deus omne genus hominum inhabitare fecerit super universam faciem terrae, unum etiam habent finem ultimum, Deum, cuius providentia ac bonitatis testimonium et consilia salutis ad omnes se extendunt, donec uniantur electi in Civitate sancta* »(653).

(653) Concilium Vaticanum II, Decl. *Nostra aetate*, [NAE 1](#): AAS 58 (1966) 740.

843 Ecclesia in aliis religionibus « in umbris et imaginibus » inquisitionem agnoscit Dei ignoti, sed proximi, quia Ipse omnibus vitam, spiritum et omnia praebet et quia Ipse vult omnes homines salvos fieri. Sic Ecclesia quidquid bonum et verum in religionibus inveniri potest, tamquam praeparationem evangelicam considerat « et ab Illo datum qui illuminat omnem hominem, ut tandem vitam habeat »(654).

(654) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 16](#): AAS 57 (1965) 20; cf Id., Decl. *Nostra aetate*, [NAE 2](#): AAS 58 (1966) 740-741; Paulus VI, Adh. ap. *Evangelii nuntiandi*, [EN 53](#): AAS 68 (1976) 41.

844 Homines tamen in suo religiose procedendi modo etiam limites manifestant et errores qui in eis imaginem deturpant Dei:

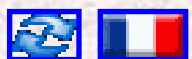
« *At saepius homines, a Maligno decepti, evanuerunt in cogitationibus suis, et commutaverunt veritatem Dei in mendacium, servientes creaturae magis quam Creatori vel sine Deo viventes ac morientes in hoc mundo, extremae desperationi exponuntur* »(655).

(655) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 16](#): AAS 57 (1965) 20.

845 Pater, ut omnes filios Suos quos peccatum dispersit et avertit, iterum congregaret, totam humanitatem in Ecclesiam Filii Sui convocare voluit. Ecclesia est locus in quo humanitas suam unitatem suamque salutem recuperare debet. Ipsa est « mundus reconciliatus »(656). Ipsa haec navis est « quae pleno dominicae crucis velo Sancti Spiritus flatu in hoc bene navigat mundo »(657) secundum aliam imaginem Patribus Ecclesiae acceptam, ipsa ab Arca Noe figuratur quae sola salvat de diluvio (cf. iam [1P 3,20-21](#)).

(656) cf. Sanctus Augustinus, *Sermo* 96, 7, 9: PL 38, 588.

(657) Sanctus Ambrosius, *De virginitate* 18, 119: *Sancti Ambrosii Episcopi Mediolanensis opera*, v. 142 (Milano-Roma 1989) p. 96 (PL 16, 297).

« Extra Ecclesiam nulla salus »

846 Quomodo haec assertio saepe a Patribus Ecclesiae repetita est intelligenda? Modo positivo formulata, significat omnem salutem a Christo-Capite per Ecclesiam procedere quae corpus est Eius:

Sancta Synodus « docet (...), sacra Scriptura et Traditione innixa, Ecclesiam hanc peregrinam necessariam esse ad salutem. Unus enim Christus est mediator ac via salutis, qui in corpore Suo, quod est Ecclesia, praesens nobis fit; Ipse autem necessitatem fidei et Baptismi expressis verbis inculcando, necessitatem Ecclesiae, in quam homines per Baptismum tamquam per ianuam intrant, simul confirmavit. Quare illi homines salvari non possent, qui Ecclesiam Catholicam a Deo per Iesum Christum ut necessariam esse conditam non ignorantes, tamen vel in eam intrare, vel in eadem perseverare noluerint »(658).

(658) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 14](#): AAS 57 (1965) 18.

847 Haec affirmatio ad illos non refertur qui sine culpa sua Christum Eiusque ignorant Ecclesiam:

« Qui enim Evangelium Christi Eiusque Ecclesiam sine culpa ignorantes, Deum tamen sincero corde quaerunt, Eiusque voluntatem per conscientiae dictamen agnitam operibus adimplere, sub gratiae influxu, conantur, aeternam salutem consequi possunt »(659).

(659) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 16](#): AAS 57 (1965) 20; cf Sanctum Officium, *Epistula ad Archiepiscopum Bostoniensem* (8 augusti 1949): [DS 3866-3872](#)

848 « Etsi ergo Deus viis Sibi notis homines Evangelium sine eorum culpa ignorantes ad fidem adducere possit, sine qua impossibile est Ipsi placere (cf. [He 11,6](#)), Ecclesiae tamen necessitas incumbit, simulque ius sacrum, evangelizandi »(660) omnes homines.

(660) Concilium Vaticanum II, Decr. *Ad gentes*, [AGD 7](#): AAS 58 (1966) 955.

Missio - exigentia catholicitatis Ecclesiae

849 *Missionale mandatum.* « Ad gentes divinitus missa ut sit "universale salutis sacramentum" Ecclesia ex intimis propriae catholicitatis exigentiis, mandato sui Fundatoris oboediens, Evangelium omnibus hominibus nuntiare contendit »: (661) « Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, docentes eos servare omnia, quaecumque mandavi vobis. Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi » ([Mt 28,19-20](#)).

(661) Concilium Vaticanum II, Decr. *Ad gentes*, [AGD 1](#): AAS 58 (1966) 947.

850 *Missionis origo et scopus.* Mandatum Domini missionale fontem suum habet ultimum in amore aeterno Sanctissimae Trinitatis: « Ecclesia peregrinans natura sua missionaria est, cum ipsa ex missione Filii missioneque Spiritus Sancti originem ducat secundum propositum Dei Patris »(662). Ultimus missionis scopus alius non est quam homines efficere participes communionis existentis inter Patrem et Filium in Ipsorum amoris Spiritu(663).

(662) Concilium Vaticanum II, Decr. *Ad gentes*, [AGD 2](#): AAS 58 (1966) 948.

(663) cf. Ioannes Paulus II, Litt. enc. [RMI 23](#): AAS 83 (1991) 269-270.

851 *Missionis motivum.* Ex Dei erga omnes homines amore hausit semper Ecclesia obligationem et vim sui impulsus missionalis: « Caritas enim Christi urget nos... » ([2Co 5,14](#)) (664). Revera, Deus « omnes homines vult salvos fieri et ad agnitionem veritatis venire

» ([1Tm 2,4](#)). Deus vult omnium salutem per *veritatis* agnitionem. Salus in veritate invenitur. Qui motioni Spiritus veritatis oboediunt, sunt iam in salutis via; sed Ecclesia, cui haec veritas concredita est, eorum optato debet occurrere ut eisdem eam afferat. Quia ipsa consilium salutis credit universale, missionaria esse debet.
(664) cf. Concilium Vaticanum II, Decr. *Apostolicam actuositatem*, [AA 6](#): AAS 58 (1966) 842-843; Ioannes Paulus II, Litt. enc. [RMI 11](#): AAS 83 (1991) 259-260.

852 *Missionis viae*. « Spiritus (...) Sanctus primas partes agens est totius missionis ecclesialis »(665). Ipse Ecclesiam conducit in missionis viis. Eadem continuat et per historiam explicat missionem Ipsius Christi, qui evangelizare pauperibus missus est; « eadem via, instigante Spiritu Christi, Ecclesia procedere debet ac Ipse Christus processit, via nempe paupertatis, oboedientiae, servitii et Sui Ipsius immolationis usque ad mortem, ex qua per Resurrectionem Suam victor processit »(666). Hoc modo, « semen est sanguis christianorum »(667).
(665) Ioannes Paulus II, Litt. enc. [RMI 21](#): AAS 83 (1991) 268.
(666) Concilium Vaticanum II, Decr. *Ad gentes*, [AGD 5](#): AAS 58 (1966) 952.
(667) Tertullianus, *Apologeticum*, 50, 13: CCL 1, 171 (PL 1, 603).

853 At Ecclesia in sua peregrinatione etiam experitur « quantum inter se distent nuntius a se prolatus et humana debilitas eorum quibus Evangelium concreditur »(668). Populus Dei, nonnisi « paenitentiam et renovationem » prosequens(669) et « per angustam viam crucis procedens »(670), Regnum Christi extendere valet. 355 « Sicut autem Christus opus Redemptionis in paupertate et persecutione perfecit, ita Ecclesia ad eandem viam ingrediendam vocatur, ut fructus salutis hominibus communicet »(671).
(668) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 43](#): AAS 58 (1966) 1064.
(669) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 8](#): AAS 57 (1965) 12; cf *Ibid*, [LG 15](#): AAS 57 (1965) 20.
(670) Concilium Vaticanum II, Decr. *Ad gentes*, [AGD 1](#): AAS 58 (1966) 947.
(671) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 8](#): AAS 57 (1965) 12.

854 Ecclesia, per suam ipsam missionem, « una cum tota humanitate incedit eandemque cum mundo sortem terrenam experitur, ac tamquam fermentum et veluti anima societatis humanae in Christo renovandae et in familiam Dei transformandae existit »(672). Missionalis igitur nisus *patientiam* exigit. Is per annuntiationem Evangelii incipit ad populos et ad coetus qui nondum in Christum credunt(673); prosequitur christianas stabiliens communitates quae signa sint praesentiae Dei in mundo(674), et locales fundans Ecclesias(675); processum aggreditur inculturationis ad Evangelium in populorum culturis incarnandum(676); non illi deerit ut etiam contrarium experiatur exitum. « Quod autem ad homines coetus et populos attinet, eos gradatim tantum tangit ac penetrat, et sic eos in catholicam plenitudinem assumit »(677).
(672) Concilium Vaticanum II, Const. past. *Gaudium et spes*, [GS 40](#): AAS 58 (1966) 1058.
(673) cf. Ioannes Paulus II, Litt. enc. [RMI 42-47](#): AAS 83 (1991) 289-295.
(674) cf. Concilium Vaticanum II, Decr. *Ad gentes*, [AGD 15](#): AAS 58 (1966) 964.
(675) cf. Ioannes Paulus II, Litt. enc. [RMI 48-49](#): AAS 83 (1991) 295-297.
(676) cf. Ioannes Paulus II, Litt. enc. [RMI 52-54](#): AAS 83 (1991) 299-302.
(677) Concilium Vaticanum II, Decr. *Ad gentes*, [AGD 6](#): AAS 58 (1966) 953.

855 Ecclesiae missio nisum postulat *in christianorum unitatem*(678). Etenim « divisiones christianorum impedimento Ecclesiae sunt quominus ipsa ad effectum deducat plenitudinem catholicitatis sibi propriam in iis filiis, qui sibi quidem Baptismate appositi, sed a sua plena

communione seiuncti sunt. Immo et pro ipsa Ecclesia difficilior fit plenitudo catholicitatis sub omni respectu in ipsa vitae realitate exprimere »(679).

(678) cf. Ioannes Paulus II, Litt. enc. [RMI 50](#): AAS 83 (1991) 297-298.

(679) Concilium Vaticanum II, Decr. *Unitatis redintegratio*, [UR 4](#): AAS 57 (1965) 96.

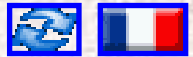
856 Missionale opus *dialogum observantia plenum* implicat cum illis qui nondum Evangelium acceptant(680). Credentes pro se ipsis ex hoc dialogo profectum possunt obtinere, melius cognoscere discentes « quidquid (...) veritatis et gratiae iam apud gentes quasi secreta Dei praesentia inveniebatur »(681). Ipsi Bonum Nuntium illis qui eum ignorant, annuntiant ut consolident, compleant et elevent veritatem et bonum quae Deus inter homines et populos diffudit, atque ut eos ab errore purificent et malo « ad gloriam Dei, confusionem Daemonis et beatitudinem hominis »(682).

(680) cf. Ioannes Paulus II, Litt. enc. [RMI 55](#): AAS 83 (1991) 302-304.

(681) Concilium Vaticanum II, Decr. *Ad gentes*, [AGD 9](#): AAS 58 (1966) 958.

(682) Concilium Vaticanum II, Decr. *Ad gentes*, [AGD 9](#): AAS 58 (1966) 958.

IV. Ecclesia est apostolica

857 Ecclesia est apostolica quia est super Apostolos fundata, et quidem triplici sensu:

* *ipsa fuit et permanet aedificata « super fundamentum Apostolorum »* ([Ep 2,20](#) (cf. [Ap 21,14](#))), *testium ab Ipso Christo electorum et missorum*(683);

* ipsa, adiutorio Spiritus habitantis in ea, doctrinam (cf. [Ac 2,42](#)), bonum depositum, sana verba ab Apostolis audita 371 custodit et transmittit;

* ipsa doceri, sanctificari et dirigi pergunt ab Apostolis usque ad Christi reditum ope eorum qui illos in eorum munere pastoralis succedunt: ope collegii Episcoporum, « cui assistunt presbyteri, una cum Successore Petri Ecclesiaeque Summo Pastore »(684).

« Qui gregem Tuam, Pastor aeternae, non deseris, sed per beatos Apostolos continua protectione custodis, ut iisdem rectoribus gubernetur, quos Filii Tui vicarios eidem contulisti praeesse Pastores »(685).

(683) cf. [Mt 28,16-20](#) [Ac 1,8](#) [1Co 9,1](#) [1Co 15,7-8](#) [Ga 1,1](#) etc.

(684) Concilium Vaticanum II, Decr. *Ad gentes*, [AGD 5](#): AAS 58 (1966) 952.

(685) *Praefatio de Apostolis I: Missale Romanum*, editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1970) p. 426.

Apostolorum missio

858 Iesus est Patris Missus. Inde ab initio Sui ministerii « vocat ad Se, quos voluit Ipse (...). Et fecit Duodecim, ut essent cum Illo, et ut mitteret eos praedicare » ([Mc 3,13-14](#)). Exinde ii erunt Eius « missi » (verbum graecum ἄποστολος hoc significat). Ipse in eis suam propriam prosequitur missionem: « Sicut misit me Pater, et ego mitto vos » ([Jn 20,21](#)) (cf. [Jn 13,20](#) [Jn 17,18](#)). Eorum ministerium est ergo missionis Eius continuatio: « Qui recipit vos, me recipit », dicit Ipse Duodecim ([Mt 10,40](#)) (cf. [Lc 10,16](#)).

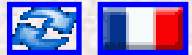
859 Iesus eos missioni suae coniungit a Patre receptae: sicut « non potest Filius a Se facere quidquam » ([Jn 5,19](#) [Jn 5,30](#)), sed omnia recipit a Patre qui illum misit, sic ii quos Iesus mittit, nihil possunt facere sine Illo (cf. [Jn 15,5](#)) a quo missionis mandatum et potestatem illam adimplendi recipiunt. Christi igitur Apostoli sciunt se a Deo factos esse idoneos « ministros Novi Testamenti » ([2Co 3,6](#)), « Dei ministros » ([2Co 6,4](#)), « pro Christo (...)

legatione » fungentes ([2Co 5,20](#)), « ministros Christi et dispensatores mysteriorum Dei » ([1Co 4,1](#)).

860 In Apostolorum munere, quaedam habetur ratio quae transmitti non potest: esse scilicet resurrectionis Domini testes electos atque Ecclesiae fundamenta. Sed alia etiam permanens habetur ratio eorum muneris. Christus eis promisit Se cum illis usque ad finem temporum esse permansurum (cf. [Mt 28,20](#)). « Missio illa divina, a Christo Apostolis concredita, ad finem saeculi erit duratura, cum Evangelium, ab eis tradendum, sit in omne tempus pro Ecclesia totius vitae principium. Quapropter Apostoli (...) de instituendis successoribus curam egerunt »(686).

(686) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 20](#): AAS 57 (1965) 23.

Episcopi Apostolorum successores

861 Apostoli « ut missio ipsis concredita post eorum mortem continuaretur, cooperatores suis immediatis, quasi per modum testamenti, demandaverunt munus perficiendi et confirmandi opus ab ipsis inceptum, commendantes illis ut attenderent universo gregi, in quo Spiritus Sanctus eos posuit pascere Ecclesiam Dei. Constituerunt itaque huiusmodi viros ac deinceps ordinationem dederunt, ut cum decessissent, ministerium eorum alii viri probati exciperent »(687).

(687) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 20](#): AAS 57 (1965) 23; cf *Sanctus Clemens Romanus, Epistula ad Corinthios*, 42, 4: SC 167,168-170 (Funk, 1, 152); *Ibid*, SC 44,2: SC 167,172 (Funk, 1, 154-156).

862 « Sicut autem permanet munus a Domino singulariter Petro, primo Apostolorum, concessum et successoribus eius transmittendum, ita permanet munus Apostolorum pascendi Ecclesiam, ab ordine sacro Episcoporum iugiter exercendum ». Propterea docet Ecclesia « Episcopos ex divina institutione in locum Apostolorum successisse, tamquam Ecclesiae Pastores, quos qui audit, Christum audit, qui vero spernit, Christum spernit et Eum qui Christum misit »(688).

(688) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 20](#): AAS 57 (1965) 24.

Apostolatus

863 Tota Ecclesia est apostolica quatenus, per successores Petri et Apostolorum, in fidei et vitae communionem cum origine permanet sua. Tota Ecclesia est apostolica quatenus in mundum « mittitur » universum; omnia Ecclesiae membra, licet modis diversis, hanc participant missionem. « Vocatio enim christiana, natura sua, vocatio quoque est ad apostolatum ». « Apostolatus » appellatur « omnis navitas corporis mystici » ad « Regnum Christi ubique terrarum » dilatandum(689).

(689) Concilium Vaticanum II, Decr. *Apostolicam actuositatem*, [AA 2](#): AAS 58 (1966) 838.

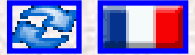
864 « Cum Christus missus a Patre totius apostolatus Ecclesiae fons et origo sit, patet fecunditatem apostolatus » tam ministrorum ordinatorum quam laicorum « pendere ex ipsorum cum Christo vitali unione »(690). Apostolatus, secundum vocationes, temporis postulationes, diversa Spiritus Sancti dona, formas maxime diversas sumit. Sed caritas, hausta praesertim ex Eucharistia, semper « veluti anima est totius apostolatus »(691).

(690) Concilium Vaticanum II, Decr. *Apostolicam actuositatem*, [AA 4](#): AAS 58 (1966) 840; cf

[Jn 15,5](#)

(691) Concilium Vaticanum II, Decr. *Apostolicam actuositatem*, [AA 3](#): AAS 58 (1966) 839.

865 *Ecclesia est una, sancta, catholica et apostolica* in sua profunda et ultima identitate, quia in ea iam existit et in fine temporum adimplebitur « Regnum caelorum », « Regnum Dei » (cf. [Ap 19,6](#)), quod in Persona Christi advenit et in corde eorum qui Ei sunt incorporati, modo crescit arcano usque ad suam plenam eschatologicam manifestationem. Tunc *omnes homines* ab Eo redempti, in Eo effecti « sancti et immaculati in conspectu Dei in caritate » (cf. [Ep 1,4](#)), congregabuntur tamquam *unicus* populus Dei, « Sponsa Agni » (cf. [Ap 21,9](#)), « Civitas sancta descendens de caelo a Deo, habens claritatem Dei » (cf. [Ap 21,10-11](#)); « et murus civitatis habens fundamenta duodecim, et super ipsis duodecim nomina *duodecim Apostolorum Agni* » ([Ap 21,14](#)).

Compendium

866 *Ecclesia est una: ipsa unum habet Dominum, unam profitetur fidem, ex uno nascitur Baptismo, nonnisi unum efformat corpus, uno vivificatum Spiritu, in ordine ad unam spem* (cf. [Ep 4,3-5](#)), *in cuius impletione omnes superabuntur divisiones.*

867 *Ecclesia est sancta: Sanctissimus Deus eius est auctor; Christus eius Sponsus est, qui tradidit Semetipsum ut eam sanctificaret; Spiritus sanctitatis eam vivificat. Licet peccatores amplectatur, ipsa est sine peccato ex peccatoribus facta. In sanctis sanctitas eius elucet; in Maria est ipsa iam plene sancta.*

868 *Ecclesia est catholica: ipsa totalitatem annuntiat fidei; in se fert et administrat mediorum salutis plenitudinem; ipsa mittitur ad omnes gentes; ad omnes homines se dirigit; omnia amplectitur tempora; ipsa « natura sua missionaria est ».*(692)

(692) Concilium Vaticanum II, Decr. *Ad gentes*, [AGD 2](#): AAS 58 (1966) 948.

869 *Ecclesia est apostolica: ipsa est super fundamentis mansuris aedificata: duodecim Apostolos Agni* (cf. [Ap 21,14](#)); *ipsa est indestructibilis*; (cf. [Mt 16,18](#)) *ipsa in veritate servatur infallibiliter; Christus eam per Petrum et alios gubernat Apostolos, praesentes in eorum successoribus, in Summo Pontifice et in Episcoporum collegio.*

870 « *Unica Christi Ecclesia, quam in Symbolo unam, sanctam, catholicam et apostolicam profiteamur, (...) subsistit in Ecclesia catholica, a Successore Petri et Episcopis in eius communione gubernata, licet extra eius compaginem elementa plura sanctificationis et veritatis inveniantur* »(693).

(693) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 8](#): AAS 57 (1965) 11-12.

Paragraphus 4: CHRISTIFIDELES: HIERARCHIA, LAICI, VITA CONSECRATA

871 « *Christifideles sunt qui, utpote per Baptismum Christo incorporati, in populum Dei sunt constituti, atque hac ratione muneris Christi sacerdotalis, prophetici et regalis suo modo participes facti, secundum propriam cuiusque condicionem, ad missionem exercendam vocantur, quam Deus Ecclesiae in mundo adimplendam concredidit* »(694). (694) [CIC 204](#), § 1; cf Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 31](#): AAS 57 (1965) 37-38.

872 « Inter christifideles omnes, ex eorum quidem in Christo regeneratione, vera viget quoad dignitatem et actionem aequalitas, qua cuncti, secundum propriam cuiusque condicionem et munus, ad aedificationem corporis Christi cooperantur »(695).

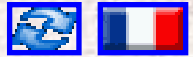
(695) [CIC 208](#) cf. Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 32](#): AAS 57 (1965) 38-39.

873 Differentiae ipsae quas Dominus inter corporis Sui membra ponere voluit, eius unitatem servant eiusque missionem. Quia « est in Ecclesia diversitas ministerii, sed unitas missionis. Apostolis eorumque successoribus a Christo collatum est munus in Ipsius nomine et potestate docendi, sanctificandi et regendi. At laici, muneris sacerdotalis, prophetici et regalis Christi participes effecti, suas partes in missione totius populi Dei explent in Ecclesia et in mundo »(696). Tandem « ex utraque parte (ex hierarchia et ex laicis) habentur christifideles, qui professione consiliorum evangelicorum (...) suo peculiari modo Deo consecrantur et Ecclesiae missioni salvificae prosunt »

([CIC 207](#), § 2).

(696) Concilium Vaticanum II, Decr. *Apostolicam actuositatem*, [AA 2](#): AAS 58 (1966) 838-839.

I. Hierarchica Ecclesiae constitutio

Cur ministerium ecclesiale?

874 Ipse Christus est ministerii fons in Ecclesia. Ipse illud instituit illique auctoritatem et missionem, directionem praebet et finalitatem:

« *Christus Dominus, ad populum Dei pascendum semperque augendum, in Ecclesia Sua varia ministeria instituit, quae ad bonum totius corporis tendunt. Ministri enim, qui sacra potestate pollent, fratribus suis inserviunt, ut omnes qui de populo Dei sunt (...) ad salutem perveniant* »(697).

(697) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 18](#): AAS 57 (1965) 21-22.

875 « Quomodo credent ei, quem non audierunt? Quomodo autem audient sine praedicante? Quomodo vero praedicabunt nisi mittantur? » ([Rm 10,14-15](#)). Nemo, nec individuum ullum neque ulla communitas, potest sibi ipsi Evangelium annuntiare: « Fides ex auditu » ([Rm 10,17](#)). Nemo potest sibi ipsi mandatum dare et missionem Evangelium nuntiandi. Missus a Domino non auctoritate propria loquitur et agit, sed virtute auctoritatis Christi; non tamquam communitatis membrum, sed eidem nomine Christi loquens. Nemo potest sibi ipsi conferre gratiam, haec debet donari et offerri. Hoc supponit ministros gratiae, auctoritate et aptitudine a Christo ornatos. Ab Eo Episcopi et presbyteri missionem et facultatem (« sacram potestatem ») agendi *in persona Christi Capitis* accipiunt, diaconi vero vim populo Dei serviendi in « diaconia » liturgiae, verbi et caritatis, in communione cum Episcopo eiusque presbyterio. Hoc ministerium, in quo missi a Christo e dono Dei faciunt et tribuunt quod ex se ipsis facere et tribuere non possunt, Ecclesiae traditio « sacramentum » appellat. Ministerium Ecclesiae per sacramentum proprium confertur.

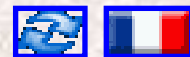
876 Intrinsece coniuncta naturae sacramentali ministerii ecclesialis est *eius indoles servitii*. Ministri etenim, prorsus dependentes a Christo qui missionem praebet et auctoritatem, vere sunt « servi Christi » (cf. [Rm 1,1](#)) ad imaginem Christi qui libere propter nos « formam servi » ([Ph 2,7](#)) accepit. Quia verbum et gratia quorum sunt ministri, eorum non sunt, sed Christi qui illa eis pro aliis concredidit, ipsi libere omnium fient servi (cf. [1Co 9,19](#)).

877 Eodem modo, sacramentalis naturae ministerii ecclesialis est ut indolem collegialem habeat. Revera, Dominus Iesus, inde ab initio Sui ministerii, Duodecim instituit, « novi Israel germina simulque sacrae hierarchiae » originem(698). Simul electi, etiam sunt simul missi, eorumque unitas fraterna in servitium erit fraternae communionis omnium fidelium; ea quasi reverberatio erit et testimonium communionis Personarum divinarum (cf. [Jn 17,21-23](#)). Hac de causa, quilibet Episcopus suum exercet ministerium in collegii episcopalis sinu, in communionem cum Episcopo Romano, sancti Petri Successore et collegii capite; presbyteri ministerium exercent suum in presbyterii dioecesis sinu, sub Episcopi sui directione. (698) Concilium Vaticanum II, Decr. *Ad gentes*, [AGD 5](#): AAS 58 (1966) 951.

878 Naturae denique sacramentalis est ministerii ecclesialis ut habeat *indolem personalem*. Si Christi ministri in communionem agunt, etiam semper modo agunt personali. Unusquisque personaliter vocatur: « Tu me sequere » ([Jn 21,22](#)) (cf. [Mt 4,19](#) [Mt 4,21](#) [Jn 1,43](#)), ut, in missione communi, testis sit personalis, responsabilitatem personaliter ferens coram Illo qui missionem praebet, « in Eius persona » et pro personis agens: « Ego te baptizo in nomine Patris... »; « Ego te absolvo... ».

879 Ministerium sacramentale in Ecclesia est igitur servitium in nomine Christi exercitum. Hoc indolem habet personalem et formam collegialem. Haec in vinculis efficitur inter collegium episcopale et eius caput, Successorem Petri, et in relatione inter responsabilitatem pastoraalem Episcopi pro sua Ecclesia particulari et sollicitudinem collegii episcopalis communem pro Ecclesia universali.

Collegium episcopale eiusque caput, Romanus Pontifex

880 Christus, Duodecim condens, « ad modum collegii seu coetus stabilis instituit, cui ex iisdem electum Petrum praefecit »(699). « Sicut statuente Domino, sanctus Petrus et ceteri Apostoli unum Collegium apostolicum constituunt, pari ratione Romanus Pontifex, Successor Petri et Episcopi, successores Apostolorum, inter se coniunguntur »(700).

(699) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 19](#): AAS 57 (1965) 22.

(700) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 22](#): AAS 57 (1965) 25; cf [CIC 330](#)

881 Dominus e solo Simone, cui nomen dedit Petri, petram fecit Ecclesiae Suae. Ei claves eius dedit (cf. [Mt 16,18-19](#)); eum pastorem totius gregis instituit (cf. [Jn 21,15-17](#)). « Illud autem ligandi ac solvendi munus, quod Petro datum est, collegio quoque Apostolorum, suo capiti coniuncto, tributum esse constat »(701). Hoc Petri et aliorum Apostolorum pastorale munus ad Ecclesiae pertinet fundamenta. Id ab Episcopis continuatur sub Romani Pontificis primatu.

(701) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 22](#): AAS 57 (1965) 26.

882 *Summus Pontifex*, Romanus Episcopus et Successor sancti Petri, « est unitatis, tum Episcoporum tum fidelium multitudinis, perpetuum ac visibile principium et fundamentum »(702). « Romanus enim Pontifex habet in Ecclesiam, vi muneris sui, Vicarii scilicet Christi et totius Ecclesiae Pastoris, plenam, supremam et universalem potestatem, quam semper libere exercere valet »(703).

(702) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 23](#): AAS 57 (1965) 27.

(703) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 22](#): AAS 57 (1965) 26; cf Id., Decr. *Christus Dominus*, [CD 2](#): AAS 58 (1966) 673; *Ibid*, [CD 9](#): AAS 58 (1966) 676.

883 « *Collegium autem seu corpus Episcoporum auctoritatem non habet, nisi simul cum Pontifice Romano, (...) ut capite eius intellegatur* ». Hoc collegium, qua tale, « subiectum quoque supremae ac plenae potestatis in universam Ecclesiam existit, quae quidem potestas non nisi consentiente Romano Pontifice exerceri potest »(704).

(704) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 22](#): AAS 57 (1965) 26; cf [CIC 336](#)

884 « Potestatem in universam Ecclesiam Collegium Episcoporum sollemni modo exercet in Concilio Oecumenico » ([CIC 337](#), § 1). « Concilium Oecumenicum nunquam datur, quod a Successore Petri non sit ut tale confirmatum vel saltem receptum »(705).

(705) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 22](#): AAS 57 (1965) 27.

885 « Collegium hoc quatenus ex multis compositum, varietatem et universalitatem populi Dei, quatenus vero sub uno capite collectum unitatem gregis Christi exprimit »(706).

(706) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 22](#): AAS 57 (1965) 26.

886 « *Episcopi autem singuli visibile principium et fundamentum sunt unitatis in suis Ecclesiis particularibus* »(707). Qua tales « regimen suum pastorale super portionem populi Dei sibi commissam (...) exercent »(708), cum presbyterorum et diaconorum assistentia. Sed, qua collegii episcopalis membra, singuli eorum pro omnibus Ecclesiis participant sollicitudinem (709), quam exercent imprimis « bene regendo propriam Ecclesiam ut portionem Ecclesiae universalis », sic conferentes « ad bonum totius mystici corporis, quod est etiam corpus Ecclesiarum »(710). Haec sollicitudo praesertim ad pauperes extendetur (cf. [Ga 2,10](#)), ad eos qui persecutionem propter fidem patiuntur, necnon ad missionarios qui in tota operantur terra.

(707) Concilium Vaticanum II, Const. dogm *Lumen gentium*, [LG 23](#): AAS 57 (1965) 27.

(708) Concilium Vaticanum II, Const. dogm *Lumen gentium*, [LG 23](#): AAS 57 (1965) 27.

(709) cf. Concilium Vaticanum II, Decr. *Christus Dominus*, [CD 3](#): AAS 58 (1966) 674.

(710) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 23](#): AAS 57 (1965) 28.

887 Ecclesiae particulares proximae et cultura praeditae homogenea provincias efformant ecclesiasticas vel ampliores circumscriptiones patriarchatus appellati vel regiones(711).

Harum circumscriptionum Episcopi in Synodis possunt congregari vel in provincialibus Conciliis. « Simili ratione Coetus Episcopales hodie multiplicem atque fecundam opem conferre possunt, ut collegialis affectus ad concretam applicationem perducatur »(712).

(711) cf. *Canones Apostolorum*, 34 (*Constitutiones apostolicae*, 8, 47, 34): SC 336,284 (Funk, *Didascalia et Constitutiones Apostolorum*, 1, 572-574).

(712) Concilium Vaticanum II, Const. dogm. *Lumen gentium*, [LG 23](#): AAS 57 (1965) 29.

Catechismus 836

1998 Catéchisme 1890

En bref

1890 *Il existe une certaine ressemblance entre l'union des personnes divines et la fraternité que les hommes doivent instaurer entre eux.*

1891 *Pour se développer en conformité avec sa nature, la personne humaine a besoin de la vie sociale. Certaines sociétés, comme la famille et la cité, correspondent plus immédiatement à la nature de l'homme.*

1892 *"La personne humaine est, et doit être le principe, le sujet et la fin de toutes les institutions sociales" ([GS 25](#)).*

1893 *Il faut encourager une large participation à des associations et des institutions d'élection.*

1894 *Selon le principe de subsidiarité, ni l'Etat ni aucune société plus vaste ne doivent se substituer à l'initiative et à la responsabilité des personnes et des corps intermédiaires.*

1895 *La société doit favoriser l'exercice des vertus, non y faire obstacle. Une juste hiérarchie des valeurs doit l'inspirer.*

1896 *Là où le péché pervertit le climat social, il faut faire appel à la conversion des cœurs et à la grâce de Dieu. La charité pousse à de justes réformes. Il n'y a pas de solution à la question sociale en dehors de l'Evangile (cf. [CA 3](#)).*

Article 2 La participation à la vie sociale

I L'autorité

1897 *"A la vie en société manqueraient l'ordre et la fécondité sans la présence d'hommes légitimement investis de l'autorité et qui assurent la sauvegarde des institutions et pourvoient, dans une mesure suffisante, au bien commun" ([PT 46](#)).*

On appelle "autorité" la qualité en vertu de laquelle des personnes ou des institutions donnent des lois et des ordres à des hommes, et attendent une obéissance de leur part.

1898 Toute communauté humaine a besoin d'une autorité qui la régisse (cf. Léon XIII, enc. "Immortale Dei"; enc. "Diuturnum illud"). Celle-ci trouve son fondement dans la nature humaine. Elle est nécessaire à l'unité de la Cité. Son rôle consiste à assurer autant que possible le bien commun de la société.

1899 L'autorité exigée par l'ordre moral émane de Dieu: "Que tout homme soit soumis aux autorités qui exercent le pouvoir, car il n'y a d'autorité que par Dieu et celles qui existent sont établies par lui. Ainsi, celui qui s'oppose à l'autorité se rebelle contre l'ordre voulu par Dieu, et les rebelles attireront la condamnation sur eux-mêmes" ([Rm 13,1-2](#) cf.).

1900 Le devoir d'obéissance impose à tous de rendre à l'autorité les honneurs qui lui sont dus, et d'entourer de respect et, selon leur mérite, de gratitude et de bienveillance les personnes qui en exercent la charge.

On trouve sous la plume du pape S. Clément de Rome la plus ancienne prière de l'Eglise pour l'autorité politique (cf. déjà [1Tm 2,1-2](#)):

"Accorde-leur, Seigneur, la santé, la paix, la concorde, la stabilité, pour qu'ils exercent sans heurt la souveraineté que tu leur as remise. C'est toi, Maître, céleste roi des siècles, qui donne aux fils des hommes gloire, honneur et pouvoir sur les choses de la terre. Dirige, Seigneur, leur conseil, suivant ce qui est bien, suivant ce qui est agréable à tes yeux, afin qu'en exerçant avec piété, dans la paix et la mansuétude, le pouvoir que tu leur as donné, ils te trouvent propice" (Cor. 61,1-2).

1901 Si l'autorité renvoie à un ordre fixé par Dieu, "la détermination des régimes politiques, comme la détermination de leurs dirigeants, doivent être laissées à la libre volonté des citoyens" ([GS 74](#)).

La diversité des régimes politiques est moralement admissible, pourvu qu'ils concourent au bien légitime de la communauté qui les adopte. Les régimes dont la nature est contraire à la loi naturelle, à l'ordre public et aux droits fondamentaux des personnes, ne peuvent réaliser le bien commun des nations auxquelles ils se sont imposés.

1902 L'autorité ne tire pas d'elle-même sa légitimité morale. Elle ne doit pas se comporter de manière despotique, mais agir pour le bien commun comme une "force morale fondée sur la liberté et le sens de la responsabilité" ([GS 74](#)):

La législation humaine ne revêt le caractère de loi qu'autant qu'elle se conforme à la juste raison; d'où il apparaît qu'elle tient sa vigueur de la loi éternelle. Dans la mesure où elle s'écarterait de la raison, il faudrait la déclarer injuste, car elle ne vérifierait pas la notion de loi; elle serait plutôt une forme de violence (S. Thomas d'A., *I-II 93,3, ad 2*).

1903 L'autorité ne s'exerce légitimement que si elle recherche le bien commun du groupe considéré et si, pour l'atteindre, elle emploie des moyens moralement licites. S'il arrive aux dirigeants d'édicter des lois injustes ou de prendre des mesures contraires à l'ordre moral, ces dispositions ne sauraient obliger les consciences. "En pareil cas, l'autorité cesse d'être elle-même et dégénère en oppression" ([PT 51](#)).

1904 "Il est préférable que tout pouvoir soit équilibré par d'autres pouvoirs et par d'autres compétences qui le maintiennent dans de justes limites. C'est là le principe de 'l'Etat de droit' dans lequel la souveraineté appartient à la loi et non pas aux volontés arbitraires des hommes" ([CA 44](#)).

II Le Bien Commun

1905 Conformément à la nature sociale de l'homme, le bien de chacun est nécessairement en rapport avec le bien commun. Celui-ci ne peut être défini qu'en référence à la personne humaine:

Ne vivez point isolés, retirés en vous-mêmes, comme si vous étiez déjà justifiés, mais rassemblez vous pour rechercher ensemble ce qui est de l'intérêt commun (Barnabé, ep. 4,10).

1906 Par bien commun, il faut entendre "l'ensemble des conditions sociales qui permettent, tant aux groupes qu'à chacun de leurs membres d'atteindre leur perfection, d'une façon plus totale et plus aisée" ([GS 26](#) cf. [GS 74](#)). Le bien commun intéresse la vie de tous. Il réclame la prudence de la part de chacun, et plus encore de la part de ceux qui exercent la charge de l'autorité. Il comporte *trois éléments essentiels*:

1907 Il suppose, en premier lieu, le *respect de la personne* en tant que telle. Au nom du bien commun, les pouvoirs publics se tenus de respecter les droits fondamentaux et inaliénables de la personne humaine. La société se doit de permettre à chacun de ses membres de réaliser sa vocation. En particulier, le bien commun réside dans les conditions d'exercice des libertés naturelles qui sont indispensables à l'épanouissement de la vocation humaine: "ainsi: droit d'agir selon la droite règle de sa conscience, droit à la sauvegarde de la vie privée et à la juste liberté, y compris en matière religieuse" ([GS 26](#)).

1908 En second lieu, le bien commun demande le *bien-être social* et le *développement* du groupe lui-même. Le développement est le résumé de tous les devoirs sociaux. Certes, il revient à l'autorité d'arbitrer, au nom du bien commun, entre les divers intérêts particuliers. Mais elle doit rendre accessible à chacun ce dont il a besoin pour mener une vie vraiment humaine: nourriture, vêtement, santé, travail, éducation et culture, information convenable, droit de fonder une famille, etc. (cf. [GS 26](#)).

1909 Le bien commun implique enfin la *paix*, c'est-à-dire la durée et la sécurité d'un ordre juste. Il suppose donc que l'autorité assure, par des moyens honnêtes, la *sécurité* de la société et celle de ses membres. Il fonde le droit à la légitime défense personnelle et collective.

1910 Si chaque communauté humaine possède un bien commun qui lui permet de se reconnaître en tant que telle, c'est dans la *communauté politique* qu'on trouve sa réalisation la plus complète. Il revient à l'Etat de défendre et de promouvoir le bien commun de la société civile, des citoyens et des corps intermédiaires.

1911 Les dépendances humaines s'intensifient. Ils s'étendent peu à peu à la terre entière. L'unité de la famille humaine, rassemblant des êtres jouissant d'une dignité naturelle égale, implique un *bien commun universel*. Celui-ci appelle une organisation de la communauté des nations capable de "pourvoir aux divers besoins des hommes, aussi bien dans le domaine de la vie sociale (alimentation, santé, éducation ...), que pour faire face à maintes circonstances particulières qui peuvent surgir ici ou là (par exemple: l'accueil des réfugiés, l'assistance aux migrants et à leurs familles ...)" ([GS 84](#)).

1912 Le bien commun est toujours orienté vers le progrès des personnes: "L'ordre des choses doit être subordonné à l'ordre des personnes, et non l'imverse" ([GS 27](#)). Cet ordre a pour base la vérité, il s'édifie dans la justice, il est vivifié par l'amour.

III Responsabilité et Participation

1913 La participation est l'engagement volontaire et généreux de la personne dans les échanges sociaux. Il est nécessaire que tous participent, chacun selon la place qu'il occupe et le rôle qu'il joue, à promouvoir le bien commun. Ce devoir est inhérent à la dignité de la personne humaine.

1914 La participation se réalise d'abord dans la prise en charge des domaines dont on

assume la *responsabilité personnelle*: par le soin apporté à l'éducation de sa famille, par la conscience dans son travail, l'homme participe au bien d'autrui et de la société (cf. [CA 43](#)).

1915 Les citoyens doivent autant que possible prendre une part active à la *vie publique*. Les modalités de cette participation peuvent varier d'un pays ou d'une culture à l'autre. "Il faut louer la façon d'agir des nations où, dans une liberté authentique, le plus grand nombre possible de citoyens participe aux affaires publiques" ([GS 31](#)).

1916 La participation de tous à la mise en oeuvre du bien commun implique, comme tout devoir éthique, une *conversion* sans cesse renouvelée des partenaires sociaux. La fraude et autres subterfuges par lesquels certains échappent aux contraintes de la loi et aux prescriptions du devoir social doivent être fermement condamnées, parce qu'incompatibles avec les exigences de la justice. Il faut s'occuper de l'essor des institutions qui améliorent les conditions de la vie humaine (cf. [GS 30](#)).

1917 Il revient à ceux qui exercent la charge de l'autorité d'affermir les valeurs qui attirent la confiance des membres du groupe et les incitent à se mettre au service de leurs semblables. La participation commence par l'éducation et la culture. "On peut légitimement penser que l'avenir est entre les mains de ceux qui auront su donner aux générations de demain des raisons de vivre et d'espérer" ([GS 31](#)).

En bref

1918 "Il n'y a d'autorité que par Dieu et celles qui existent sont établies par lui" ([Rm 13,1](#)).

1919 Toute communauté humaine a besoin d'une autorité pour se maintenir et se développer.

1920 "La communauté politique et l'autorité publique trouvent leur fondement dans la nature humaine et relèvent par là d'un ordre fixé par Dieu" ([GS 74](#))

1921 L'autorité s'exerce d'une manière légitime si elle s'attache à la poursuite du bien commun de la société. Pour l'atteindre, elle doit employer des moyens moralement recevables.

1922 La diversité des régimes politiques est légitime, pourvu qu'ils concourent au bien de la communauté.

1923 L'autorité politique doit se déployer dans les limites de l'ordre moral et garantir les conditions d'exercice de la liberté.

1924 Le bien commun comprend "l'ensemble des conditions sociales qui permettent aux groupes et aux personnes d'atteindre leur perfection, de manière plus totale et plus aisée" ([GS 26](#)).

1925 Le bien commun comporte trois éléments essentiels: le respect et la promotion des droits fondamentaux de la personne; la prospérité ou le développement des biens spirituels et temporels de la société; la paix et la sécurité du groupe et de ses membres.

1926 La dignité de la personne humaine implique la recherche du bien commun. Chacun doit se préoccuper de susciter et de soutenir des institutions qui améliorent les conditions de la vie humaine.

1927 Il revient à l'Etat de défendre et de promouvoir le bien commun de la société civile. Le

bien commun de la famille humaine tout entière appelle une organisation de la société internationale.

Article 3 La Justice Sociale

1928 La société assure la justice sociale lorsqu'elle réalise les conditions permettant aux associations et à chacun d'obtenir ce qui leur est dû selon leur nature et leur vocation. La justice sociale est en lien avec le bien commun et avec l'exercice de l'autorité.

I Le respect de la personne humaine

1929 La justice sociale ne peut être obtenue que dans le respect de la dignité transcendante de l'homme. La personne représente le but ultime de la société, qui lui est ordonnée:

La défense et la promotion de la dignité humaine nous ont été confiées par le Créateur. Dans toutes les circonstances de l'histoire les hommes et les femmes en sont rigoureusement responsables et débiteurs (*SRS 47*).

1930 Le respect de la personne humaine implique celui des droits qui découlent de sa dignité de créature. Ces droits sont antérieurs à la société et s'imposent à elle. Ils fondent la légitimité morale de toute autorité: en les bafouant, ou en refusant de les reconnaître dans sa législation positive, une société mine sa propre légitimité morale (cf. [PT 65](#)). Sans un tel respect, une autorité ne peut que s'appuyer sur la force ou la violence pour obtenir l'obéissance de ses sujets. Il revient à l'Eglise de rappeler ces droits à la mémoire des hommes de bonne volonté, et de les distinguer des revendications abusives ou fausses.

1931 Le respect de la personne humaine passe par le respect du principe: "Que chacun considère son prochain, sans aucune exception, comme 'un autre lui-même'. Qu'il tienne compte avant tout de son existence et des moyens qui lui sont nécessaires pour vivre dignement" (). Aucune législation ne saurait par elle-même faire disparaître les craintes, les préjugés, les attitudes d'orgueil et d'égoïsme qui font obstacle à l'établissement de sociétés vraiment fraternelles. Ces comportements ne cessent qu'avec la charité qui trouve en chaque homme un "prochain", un frère.

1932 Le devoir de se faire le prochain d'autrui et de le servir activement se fait plus pressant encore lorsque celui-ci est plus démuné, en quelque domaine que ce soit. "Chaque fois que vous l'avez fait à l'un de ces plus petits de mes frères, c'est à moi que vous l'avez fait" ([Mt 25,40](#)).

1933 Ce même devoir s'étend à ceux qui pensent ou agissent différemment de nous. L'enseignement du Christ va jusqu'à requérir le pardon des offenses. Il étend le commandement de l'amour, qui est celui de la loi nouvelle, à tous les ennemis (cf. [Mt 5,43-44](#)). La libération dans l'esprit de l'Evangile est incompatible avec la haine de l'ennemi en tant que personne mais non avec la haine du mal qu'il fait en tant qu'ennemi.

II Egalité et Différencés entre les hommes

1934 Créés à l'image du Dieu unique, dotés d'une même âme raisonnable, tous les hommes ont même nature et même origine. Rachetés par le sacrifice du Christ, tous sont appelés à participer à la même béatitude divine: tous jouissent donc d'une égale dignité.

1935 L'égalité entre les hommes porte essentiellement sur leur dignité personnelle et les droits qui en découlent:

Toute forme de discrimination touchant les droits fondamentaux de la personne, qu'elle soit fondée sur le sexe, la race, la couleur de la peau, la condition sociale, la langue ou la religion, doit être dépassée, comme contraire au dessein de Dieu ([GS 29](#)).

1936 En venant au monde, l'homme ne dispose pas de tout ce qui est nécessaire au développement de sa vie, corporelle et spirituelle. Il a besoin des autres. Des différences apparaissent liées à l'âge, aux capacités physiques, aux aptitudes intellectuelles ou morales, aux échanges dont chacun a pu bénéficier, à la distribution des richesses (cf. [GS 29](#)). Les "talents" ne sont pas distribués également (cf. [Mt 25,14-30](#) [Lc 19,11-27](#)).

1937 Ces différences appartiennent au plan de Dieu, qui veut que chacun reçoive d'autrui ce dont il a besoin, et que ceux qui disposent de "talents" particuliers en communiquent les bienfaits à ceux qui en ont besoin. Les différences encouragent et souvent obligent les personnes à la magnanimité, à la bienveillance et au partage; elles incitent les cultures à s'enrichir les unes les autres:

Je ne donne pas toutes les vertus également à chacun ... Il en est plusieurs que je distribue de telle manière, tantôt à l'un, tantôt à l'autre ... A l'un, c'est la charité; à l'autre, la justice; à celui-ci l'humilité; à celui-là, une foi vive ... Quant aux biens temporels, pour les choses nécessaires à la vie humaine, je les ai distribués avec la plus grande inégalité, et je n'ai pas voulu que chacun possédât tout ce qui lui était nécessaire pour que les hommes aient ainsi l'occasion, par nécessité, de pratiquer la charité les uns envers les autres ... J'ai voulu qu'ils eussent besoin les uns des autres et qu'ils fussent mes ministres pour la distribution des grâces et des libéralités qu'ils ont reçues de moi (S. Catherine de Sienne, dial. 1,6).

1938 Il existe aussi des *inégalités iniques* qui frappent des millions d'hommes et de femmes. Elles sont en contradiction ouverte avec l'Évangile:

L'égalité des personnes exige que l'on parvienne à des conditions de vie plus justes et plus humaines. Les inégalités économiques et sociales excessives entre les membres ou entre les peuples d'une seule famille humaine font scandale. Elles font obstacle à la justice sociale, à l'équité, à la dignité de la personne humaine, ainsi qu'à la paix sociale et internationale ([GS 29](#)).

III La Solidarité humaine

1939 Le principe de solidarité, énoncé encore sous le nom d'"amitié" ou de "charité sociale", est une exigence directe de la fraternité humaine et chrétienne (cf. [SRS 38-40](#) [CA 10](#)):

Une erreur, "aujourd'hui largement répandue, est l'oubli de cette loi de solidarité humaine et de charité, dictée et imposée aussi bien par la communauté d'origine et par l'égalité de la nature raisonnable chez tous les hommes, à quelque peuple qu'ils appartiennent, que par le sacrifice de rédemption offert par Jésus-Christ sur l'autel de la Croix à son Père céleste, en faveur de l'humanité pécheresse" (Pie XII, enc. "Summi pontificatus").

1940 La solidarité se manifeste en premier lieu dans la répartition des biens et la rémunération du travail. Elle suppose aussi l'effort en faveur d'un ordre social plus juste dans lequel les tensions pourront être mieux résorbées, et où les conflits trouveront plus facilement leur issue négociée.

1941 Les problèmes socio-économiques ne peuvent être résolus qu'avec l'aide de toutes les formes de solidarité: solidarité des pauvres entre eux, des riches et des pauvres, des travailleurs entre eux, des employeurs et des employés dans l'entreprise, solidarité entre les nations et entre les peuples. La solidarité internationale est une exigence d'ordre moral. La paix du monde en dépend pour une part.

1942 La vertu de solidarité va au delà des biens matériels. En répandant les biens spirituels de la foi, l'Eglise a, de surcroît, favorisé le développement des biens temporels auquel elle a souvent ouvert des voies nouvelles. Ainsi s'est vérifiée, tout au long des siècles, la parole du Seigneur: "Cherchez d'abord le Royaume et sa justice, et tout cela vous sera donné par surcroît" ([Mt 6,33](#)):

Depuis deux mille ans, vit et persévère dans l'âme de l'Eglise ce sentiment qui a poussé et pousse encore les âmes jusqu'à l'héroïsme charitable des moines agriculteurs, des libérateurs d'esclaves, des guérisseurs de malades, des messagers de foi, de civilisation, de science à toutes les générations et à tous les peuples en vue de créer des conditions sociales capables de rendre à tous possible une vie digne de l'homme et du chrétien (Pie XII, discours 1er juin 1941).

En bref

1943 *La société assure la justice sociale en réalisant les conditions permettant aux associations et à chacun d'obtenir ce qui leur est dû.*

1944 *Le respect de la personne humaine considère autrui comme un "autre soi-même". Il suppose le respect des droits fondamentaux qui découlent de la dignité intrinsèque de la personne.*

1945 *L'égalité entre les hommes porte sur leur dignité personnelle et sur les droits qui en découlent.*

1946 *Les différences entre les personnes appartiennent au dessein de Dieu qui veut que nous ayons besoin les uns des autres. Elles doivent encourager la charité.*

1947 *L'égale dignité des personnes humaines demande l'effort pour réduire les inégalités sociales et économiques excessives. Elle pousse à la disparition des inégalités iniques.*

1948 *La solidarité est une vertu éminemment chrétienne. Elle pratique le partage des biens spirituels plus encore que matériels.*

Chapitre troisième

Le Salut de Dieu: la loi et la grâce

1949 Appelé à la béatitude, mais blessé par le péché, l'homme a besoin du salut de Dieu. Le secours divin lui parvient dans le Christ par la loi qui le dirige et dans la grâce qui le soutient:

Travaillez avec crainte et tremblement à accomplir votre salut: aussi bien, Dieu est là qui opère en vous à la fois le vouloir et l'opération même, au profit de ses bienveillants desseins ([Ph 2,12-13](#)).

Article 1 La loi morale

1950 La loi morale est l'oeuvre de la Sagesse divine. On peut la définir, au sens biblique, comme une instruction paternelle, une pédagogie de Dieu. Elle prescrit à l'homme les voies, les règles de conduite qui mènent vers la béatitude promise; elle proscriit les chemins du mal qui détournent de Dieu et de son amour. Elle est à la fois ferme dans ses préceptes et aimable dans ses promesses.

1951 La loi est une règle de conduite édictée par l'autorité compétente en vue du bien commun. La loi morale suppose l'ordre rationnel établi entre les créatures, pour leur bien et en vue de leur fin, par la puissance, la sagesse et la bonté du Créateur. Toute loi trouve dans la loi éternelle sa vérité première et ultime. La loi est déclarée et établie par la raison comme une participation à la providence du Dieu vivant Créateur et Rédempteur de tous. "Cette ordination de la raison, voilà ce qu'on appelle la loi" (Léon XIII, enc. "Libertas præstantissimum"; citant Thomas d'A., *I-II 90, 1*):

Seul parmi tous les êtres animés, l'homme peut se glorifier d'avoir été digne de recevoir de Dieu une loi: animal doué de raison, capable de comprendre et de discerner, il réglera sa conduite en disposant de sa liberté et de sa raison, dans la soumission à Celui qui lui a tout remis (Tertullien, [Mc 2,4](#)).

1952 Les expressions de la loi morale sont diverses, et elles sont toutes coordonnées entre elles: la loi éternelle, source en Dieu de toutes les lois; la loi naturelle; la loi révélée comprenant la Loi ancienne et la Loi nouvelle ou évangélique; enfin les lois civiles et ecclésiastiques.

1953 La loi morale trouve dans le Christ sa plénitude et son unité. Jésus Christ est en personne le chemin de la perfection. Il est la fin de la Loi, car lui seul enseigne et donne la justice de Dieu: "Car la fin de la Loi, c'est le Christ pour la justification de tout croyant" ([Rm 10,4](#)).

I La loi morale naturelle

1954 L'homme participe à la sagesse et à la bonté du Créateur qui lui confère la maîtrise de ses actes et la capacité de se gouverner en vue de la vérité et du bien. La loi naturelle exprime le sens moral originel qui permet à l'homme de discerner par la raison ce que sont le bien et le mal, la vérité et le mensonge:

La loi naturelle est écrite et gravée dans l'âme de tous et de chacun des hommes parce qu'elle est la raison humaine ordonnant de bien faire et interdisant de pécher ... Mais cette

prescription de la raison humaine ne saurait avoir force de loi, si elle n'était la voix et l'interprète d'une raison plus haute à laquelle notre esprit et notre liberté doivent être soumises (Léon XIII, enc. "Libertas præstantissimum").

1955 La loi "divine et naturelle" ([GS 89](#)) montre à l'homme la voie à suivre pour pratiquer le bien et atteindre sa fin. La loi naturelle énonce les préceptes premiers et essentiels qui régissent la vie morale. Elle a pour pivot l'aspiration et la soumission à Dieu, source et juge de tout bien, ainsi que le sens d'autrui comme égal à soi-même. Elle est exposée en ses principaux préceptes dans le Décalogue. Cette loi est dite naturelle non pas en référence à la nature des êtres irrationnels, mais parce que la raison qui l'édicte appartient en propre à la nature humaine:

Où donc ces règles sont-elles inscrites, sinon dans le livre de cette lumière qu'on appelle la Vérité? C'est là qu'est écrite toute loi juste, c'est de là qu'elle passe dans le coeur de l'homme qui accomplit la justice, non qu'elle émigre en lui, mais elle y pose son empreinte, à la manière d'un sceau qui d'une bague passe à la cire, mais sans quitter la bague (S. Augustin, Trin. 14,15,21).

La loi naturelle n'est rien d'autre que la lumière de l'intelligence mise en nous par Dieu; par elle, nous connaissons ce qu'il faut faire et ce qu'il faut éviter. Cette lumière ou cette loi, Dieu l'a donnée à la création (S. Thomas d'A., dec. præc. 1).

1956 Présente dans le coeur de chaque homme et établie par la raison, la loi naturelle est *universelle* en ses préceptes et son autorité s'étend à tous les hommes. Elle exprime la dignité de la personne et détermine la base de ses droits et de ses devoirs fondamentaux:

Il existe certes une vraie loi, c'est la droite raison; elle est conforme à la nature, répandue chez tous les hommes; elle est immuable et éternelle; ses ordres appellent au devoir; ses interdictions détournent de la faute ... C'est un sacrilège que de la remplacer par une loi contraire; il est interdit de n'en pas appliquer une seule disposition; quant à l'abroger entièrement, personne n'en a la possibilité (Cicéron, rép. 3,22, 33).

1957 L'application de la loi naturelle varie beaucoup; elle peut requérir une réflexion adaptée à la multiplicité des conditions de vie, selon les lieux, les époques, et les circonstances. Néanmoins, dans la diversité des cultures, la loi naturelle demeure comme une règle reliant entre eux les hommes et leur imposant, au-delà des différences inévitables, des principes communs.

1958 La loi naturelle est *immuable* (cf. [GS 10](#)) et permanente à travers les variations de l'histoire; elle subsiste sous le flux des idées et des moeurs et en soutient le progrès. Les règles qui l'expriment demeurent substantiellement valables. Même si on renie jusqu'à ses principes, on ne peut pas la détruire ni l'enlever du coeur de l'homme. Toujours elle ressurgit dans la vie des individus et des sociétés:

Le vol est assurément puni par ta loi, Seigneur, et par la loi qui est écrite dans le coeur de l'homme et que l'iniquité elle-même n'efface pas (S. Augustin, conf. 2,4,9).

1959 Ouvre très bonne du Créateur, la loi naturelle fournit les fondements solides sur lesquels l'homme peut construire l'édifice des règles morales qui guideront ses choix. Elle pose aussi la base morale indispensable pour l'édification de la communauté des hommes. Elle procure enfin la base nécessaire à la loi civile qui se rattache à elle, soit par une réflexion qui tire les conclusions de ses principes, soit par des additions de nature positive et juridique.

1960 Les préceptes de la loi naturelle ne sont pas perçus par tous d'une manière claire et immédiate. Dans la situation actuelle, la grâce et la révélation nous sont nécessaires à

l'homme pécheur pour que les vérités religieuses et morales puissent être connues "de tous et sans difficulté, avec une ferme certitude et sans mélange d'erreur" (Pie XII, enc. "Humani generis": [DS 3876](#)). La loi naturelle procure à la Loi révélée et à la grâce une assise préparée par Dieu et accordée à l'oeuvre de l'Esprit.

II La loi ancienne

1961 Dieu, notre Créateur et notre Rédempteur, s'est choisi Israël comme son peuple et lui a révélé sa Loi, préparant ainsi la venue du Christ. La Loi de Moïse exprime plusieurs vérités naturellement accessibles à la raison. Celles-ci se trouvent déclarées et authentifiées à l'intérieur de l'Alliance du Salut.

1962 La Loi ancienne est le premier état de la Loi révélée. Ses prescriptions morales sont résumées dans les Dix commandements. Les préceptes du Décalogue posent les fondements de la vocation de l'homme, façonné à l'image de Dieu; ils interdisent ce qui est contraire à l'amour de Dieu et du prochain, et prescrivent ce qui lui est essentiel. Le Décalogue est une lumière offerte à la conscience de tout homme pour lui manifester l'appel et les voies de Dieu, et le protéger contre le mal:

Dieu a écrit sur les tables de la Loi ce que les hommes ne lisaient pas dans leurs coeurs (S. Augustin, Psal. 57,1).

1963 Selon la tradition chrétienne, la Loi sainte (cf. [Rm 7,12](#)), spirituelle (cf. [Rm 7,14](#)) et bonne (cf. [Rm 7,16](#)) est encore imparfaite. Comme un pédagogue (cf. [Ga 3,24](#)) elle montre ce qu'il faut faire, mais ne donne pas de soi la force, la grâce de l'Esprit pour l'accomplir. A cause du péché qu'elle ne peut enlever, elle reste une loi de servitude. Selon S. Paul, elle a notamment pour fonction de dénoncer et de *manifester le péché* qui forme une "loi de concupiscence" ([Rm 7,20](#)) dans le coeur de l'homme. Cependant la Loi demeure la première étape sur le chemin du Royaume. Elle prépare et dispose le peuple élu et chaque chrétien à la conversion et à la foi dans le Dieu Sauveur. Elle procure un enseignement qui subsiste pour toujours, comme la Parole de Dieu.

1964 La Loi ancienne est une *préparation à l'Évangile*. "La loi est prophétie et pédagogie des réalités à venir" (S. Irénée, *hær.* 4, 15, 1). Elle prophétise et présage l'oeuvre de la libération du péché qui s'accomplira avec le Christ, elle fournit au Nouveau Testament les images, les "types", les symboles, pour exprimer la vie selon l'Esprit. La Loi se complète enfin par l'enseignement des livres sapientiaux et des prophètes qui l'orientent vers la Nouvelle Alliance et le Royaume des cieux.

Il y eut ..., sous le régime de l'ancienne alliance, des gens qui possédaient la charité et la grâce de l'Esprit Saint et aspiraient avant tout aux promesses spirituelles et éternelles, en quoi ils se rattachaient à la loi nouvelle. Inversement, il existe sous la nouvelle alliance des hommes charnels, encore éloignés de la perfection de la loi nouvelle: pour les inciter aux oeuvres vertueuses, la crainte du châtement et certaines promesses temporelles ont été nécessaires, jusque sous la nouvelle alliance. En tout cas, même si la loi ancienne prescrivait la charité, elle ne donnait pas l'Esprit Saint par qui 'la charité est répandue dans nos coeurs' ([Rm 5,5](#)) (S. Thomas d'A., *I-II 107,1*, ad 2).

III La Loi nouvelle ou Loi évangélique

1965 La Loi nouvelle ou Loi évangélique est la perfection ici-bas de la loi divine, naturelle et révélée. Elle est l'oeuvre du Christ et s'exprime particulièrement dans le Sermon sur la montagne. Elle est aussi l'oeuvre de l'Esprit Saint et, par lui, elle devient la loi intérieure de la charité: "Je conclurai avec la maison d'Israël une alliance nouvelle ... Je mettrai mes lois dans leur pensée, je les graverai dans leur coeur, et je serai leur Dieu et ils seront mon peuple" ([He 8,8-10](#) cf. [Jr 31,31-34](#)).

1966 La Loi nouvelle est la *grâce du Saint-Esprit* donnée aux fidèles par la foi au Christ. Elle opère par la charité, elle use du Sermon du Seigneur pour nous enseigner ce qu'il faut faire, et des sacrements pour nous communiquer la grâce de le faire:

Celui qui voudra méditer avec piété et perspicacité le Sermon que notre Seigneur a prononcé sur la montagne, tel que nous le lisons dans l'Evangile de Saint Matthieu, y trouvera, sans aucun doute, la charte parfaite de la vie chrétienne ... Ce Sermon contient tous les préceptes propres à guider la vie chrétienne (S. Augustin, serm. Dom. 1,1).

1967 La Loi évangélique "accomplit" (cf. [Mt 5,17-19](#)), affine, dépasse et mène à sa perfection la Loi ancienne. Dans les "Béatitudes", elle *accomplit les promesses* divines en les élevant et les ordonnant au "Royaume des cieux". Elle s'adresse à ceux qui sont disposés à accueillir avec foi cette espérance nouvelle: les pauvres, les humbles, les affligés, les coeurs purs, les persécutés à cause du Christ, traçant ainsi les voies surprenantes du Royaume.

1968 La Loi évangélique *accomplit les commandements* de la Loi. Le Sermon du Seigneur, loin d'abolir ou de dévaluer les prescriptions morales de la Loi ancienne, en dégage les virtualités cachées et en fait surgir de nouvelles exigences: il en révèle toute la vérité divine et humaine. Il n'ajoute pas de préceptes extérieurs nouveaux, mais il va jusqu'à réformer la racine des actes, le coeur, là où l'homme choisit entre le pur et l'impur (cf. [Mt 15,18-19](#)), où se forment la foi, l'espérance et la charité, et avec elles, les autres vertus. L'Evangile conduit ainsi la loi à sa plénitude par l'imitation de la perfection du Père céleste (cf. [Mt 5,48](#)), par le pardon des ennemis et la prière pour les persécuteurs, à l'instar de la générosité divine (cf. [Mt 5,44](#)).

1969 La Loi nouvelle *pratique les actes de la religion*: l'aumône, la prière et le jeûne, en les ordonnant au "Père qui voit dans le secret", à l'encontre du désir "d'être vu des hommes" (cf. [Mt 6,1-6](#) [Mt 16-18](#)). Sa prière est le "Notre Père" ([Mt 6,9-13](#)).

1970 La Loi évangélique comporte le choix décisif entre "les deux voies" (cf. [Mt 7,13-14](#)) et la mise en pratique des paroles du Seigneur (cf. [Mt 7,21-27](#)); elle se résume dans la *règle d'or*: "Ainsi, tout ce que vous désirez que les autres fassent pour vous, faites-le vous-mêmes pour eux: voilà la Loi et les Prophètes" ([Mt 7,12](#) cf. [Lc 6,31](#)).

Toute la Loi évangélique tient dans le "*commandement nouveau*" de Jésus ([Jn 13,34](#)), de nous aimer les uns les autres comme Il nous a aimés (cf. [Jn 15,12](#)).

1971 Au Sermon du Seigneur il convient de joindre la *catéchèse morale des enseignements apostoliques*, comme [Rm 12,1](#) à [Rm 15,33](#) [1Co 12-13](#) [Col 3-4](#) [Ep 4-5](#) etc. Cette doctrine transmet l'enseignement du Seigneur avec l'autorité des apôtres, notamment par l'exposé des vertus qui découlent de la foi au Christ et qu'anime la charité, le principal don de l'Esprit Saint. "Que votre charité soit sans feinte ... Que l'amour fraternel vous lie d'affection ... avec la joie de l'espérance, constants dans la tribulation, assidus à la prière, prenant part aux besoins des saints, avides de donner l'hospitalité" ([Rm 12,9-12](#)). Cette catéchèse nous apprend aussi à traiter les cas de conscience à la lumière de notre relation au Christ et à l'Eglise (cf. [Rm 14](#) [1Co 5-10](#)).

1972 La Loi nouvelle est appelée une *loi d'amour* parce qu'elle fait agir par l'amour qu'infuse l'Esprit Saint plutôt que par la crainte; une *loi de grâce*, parce qu'elle confère la force de la grâce pour agir par le moyen de la foi et des sacrements; une *loi de liberté* (cf. [Jc 1,25](#) [Jc 2,12](#)) parce qu'elle nous libère des observances rituelles et juridiques de la Loi ancienne, nous incline à agir spontanément sous l'impulsion de la charité, et nous fait enfin passer de la condition du serviteur "qui ignore ce que fait son Maître" à celle d'ami du Christ, "car tout ce que j'ai appris de mon Père, je vous l'ai fait connaître" ([Jn 15,15](#)), ou encore à la condition de fils héritier (cf. [Ga 4,1-7](#) [Ga 4,21-31](#) [Rm 8,15](#)).

1973 Outre ses préceptes, la Loi nouvelle comporte aussi les *conseils évangéliques*. La distinction traditionnelle entre les commandements de Dieu et les conseils évangéliques s'établit par rapport à la charité, perfection de la vie chrétienne. Les préceptes sont destinés à écarter ce qui est incompatible avec la charité. Les conseils ont pour but d'écarter ce qui, même sans lui être contraire, peut constituer un empêchement au développement de la charité (cf. S. Thomas d'A., *II-II 184,3*).

1974 Les conseils évangéliques manifestent la plénitude vivante de la charité jamais satisfaite de ne pas donner davantage. Ils attestent son élan et sollicitent notre promptitude spirituelle. La perfection de la Loi nouvelle consiste essentiellement dans les préceptes de l'amour de Dieu et du prochain. Les conseils indiquent des voies plus directes, des moyens plus aisés, et sont à pratiquer suivant la vocation de chacun:

(Dieu) ne veut pas qu'un chacun observe tous les conseils, mais seulement ceux qui sont convenables selon la diversité des personnes, des temps, des occasions et des forces, ainsi que la charité le requiert; car c'est elle qui, comme reine de toutes les vertus, de tous les commandements, de tous les conseils, et en somme de toutes les lois et de toutes les actions chrétiennes, leur donne à tous et à toutes le rang, l'ordre, le temps et la valeur (S. François de Sales, amour 8,6).

1998 Catéchisme 1890

Citations de
DS 3922-3925:

Magistère

Catéchisme:
[478](#)

Catechismus:
[478](#)

Citations de
DS 2629:

Magistère

Mysterium Fidei:
54
